חלק עשירי
יחזקאל תרי עשר

מקראות גדולות
עם
ל"ב פירושים

הלא המה: תרגום אונקלוס, תרגום ירושלמי, תרגום למגלות, תרגום שני לאסתר עם באור, פירש"י שלם עם המראה מקומות, אבן עזרא, רמב"ן, בעל הטורים כולו, ספורנו, תרגום יונתן לנ"ך, מסורה גדולה, מסורה קטנה, מערכת המסורה, רד"ק, רלב"ג, פירוש רבינו סעדיה גאון, פי' רבינו ישעיה, כלי יקר, חידושי מהרש"א, אדרת אליהו, מצודת דוד, מצודת ציון, יוסף לקח, אגרת שמואל, לחם דמעה, ספורנו לשה"ש וקהלת, מנחת שי, תולדות אהרן, תולדות יעקב, ביאור לגבולין ובנין הבית, באור על יהושע ישעיה ודה"י, מהגאון מווילנא זצוק"ל, וסדר הפטרות עם ביאור המלות, ועוד הרבה מעלות וכללי המסורה והדקרוק.

מוגה ומדויק במלא וחסר דגש ורפי

בהשתדלות הנגיד מוהר"ר עקיבא פרענקעל נ"י

וואַרשא

בשנת תרכה לפ"ק

בדפוס הרבני מוה' יואל לעבענזאהן נ"י

אהרן

משה

MIKRAOS GÉDOLOS Tom 10,

w WARSZAWIE
w Drukarni J. Lebensona
1865.

Wolno drukować z warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po wydrukowaniu, prawem przepisanéj liczby exemplarzy.

Warszawa dnia 13 (25) Kwietnia 1865.

p. o. Cenzora B. CYMERMAN

אזהרה

גם אלה לחכמים יבינו מדעתם, כי לא כגוים שהיו בימים הקדמונים, האומות אשר אנחנו ב"ה מתגוררים כעת בארצותם, וכתושבים ואזרחי הארץ אנח
כי הגוים בימים הקדמונים יושבי אדמת ספרד וצרפת ואשכנז אכזרים היו נגדנו וגזרו עלינו גזרות ושמדות, אשר לזאת המחברים שהיו בימיהם כ
שמה, לא כן האומות אשר בזמנינו, טובות גדולות עשו עם אבותינו ועמנו, ובצל כנפיהם נחסה, וחלילה לנו לדבר או לכתוב ואף לחשוב שום גנאי עליה
במקומות המעטים שנזכר בהם תיבת גוי וכדומה הכוונה על אותן שהיו בימים הקדמונים על אדמת ספרד וצרפת כי שם השיגו אבותינו כל הצרות ופגי
אחת נעשה על אדמת האומות אשר אנחנו גרים עתה ביניהם.

מ"ח מלין דנסבין א' במצעות תיבותא ולא קרי' וסי' תאספון לא תוספון לתת תבן . והאספסוף אשר בקרבו · ויאצל וירד ה' בענן וידבר . משאת כי
ובניהו בן יהוידע בן . רפאתי ויצא אל מוצא המים . רפאנו את בבל ולא נרפתה . ונרפאו ויאמר אלי המים האלה .
יהי בהכותם ונאשאר אני . וששאתיך ושובבתיך וששאתיך . ורצאתי ויכלו את הימים . ואענה את זרע דוד למען זאת . ואעשיר אשר קניהן יהרגון .

וזרחה לכם יראי שמי

חד כן י"ב מלין דכתיב א' בסוף תיבותא ולא קרי' וסי' רפוא למטה בנימן פלטי בן רפוא . ההלכוא
אחריה · נקיא מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה תהיה מחמס · נגוא ומני

וַיְהִי

ומרפא בכנפיה ויצאתם ופשתם

לדוד בנו קח נא לאחיך איפת הקליא . אבוא אשר אמר אליהם זאת . רצוא והחיות רצוא
לחצבים ולהרשים ומאכל ומשתה ושמן לצרונים ולצדים להביא עצי ארוזים מן הלבנון

לשמי . חטאים ויגידו לשאול לאמור . ויאסף לרא מפני . חלאמה ויגד לדוד ויאסף את כל ישראל דשמואל . המלאכים והיה לתשובת השנה דשמוא
על עם . ויאת העירתי מצפון ויאת . בארת כי שתים רעות עשה עמי ב' בפסוק . שאסיך לכן כל אכליך יאכלו . השאשו' בטרם תגלה רעתך . שאמך
פארור בוקה ומבוקה ומבלקה . דכאת אתה דכאת כחלל רהב . ותדכאנני עד אנה תוגיון . מאום אם תטת אשורי מני . מאום ילדים אשר אין בהם .

(א) ויהי בשלשים שנה . סתם הנביא דבריו ולא פי' שנה מי הוא ולא פירש
למנין מה מנה לפיכך הפסיקה רוח הקודש את דבריו בשני מקראות
לזה ללמד מי הוא הנביא וללמד למנין מה מנה שנאמר בחמשה לחודש
שנה החמישית וגו' אין אלה דברי הנביא שהרי כבר אמר שבחמשה לחדש
ועוד שמתחלה אמר
כל' עלמו ואני בתוך
וארלה מראות אלהים
וארא והנה רוח סערה
שני מקראות מפסיקין
כאילו אחר מדבר עליו
היה

בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּרְבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה
א וַהֲוָה בִּתְלָתִין שְׁנִין לִזְמַן דְּאַשְׁכַּח חִלְקִיָּה
כַּהֲנָא רַבָּא סִפְרָא דְּאוֹרַיְתָא בְּבֵית מַקְדְּשָׁא בַּעֲזַרְתָּא תְּחוֹת אוּלָמָא בְּפַלְגוּת לֵילְיָא
בָּתַר מַעֲלָנֵי סִיהֲרָא בְּיוֹמֵי יֹאשִׁיָּה בַּר אָמוֹן מְלַךְ שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה בְּתַמּוּז בַּחֲמִשָּׁא

(א) ויהי בשלשים שנה ברביעי בחמשה לחדש . החשבון הזה כתב אדוני אבי ז"ל כי לפי פשוטו פירושו שלשים שנה ליובל והראיה על זה כי כשראה יחזקאל בנבואה בנין העיר ובנין הבית לעתיד היתה שנת היובל והיתה בעשרים וחמשה לגלות יהויכין . הנה כי גלה יהויכין בעשרים לחדש וחמש ליובל . וזאת המראה שהיתה בשנה החמשית לגלות יהויכין היתה אם כן בשנת שלשים ליובל והיאך ידענו כי כשראה בנין העיר ובנין הבית היתה שנת היובל שנ' בראש השנה בעשור לחדש איזוהי שנה שראש השנה שלה בעשור לחדש הוי אומר זו שנת היובל ואני אומר כי מה שתרגם יונתן בתלתין שנין לזמן דאשכח חלקיהו כהנא רבא ספרא דאורייתא' עולה לחשבון אחר למה שפי' אדוני אבי ז"ל כי בשמונה עשרה שנה למלך יאשיהו מצא חלקיהו הכהן הספר בבית ה' כמה נשארו ממלכותו י"ג שנה מלך י"ג של יאשיהו וי"א של יהויקים הרי כ"ה ובעשרים וחמש מלך יהויכין ואע"פ שלא עלתה לו מלכותו שנה כמו שכתוב כי בעשרים וחמש ליובל גלה יהויכין והמראה הזאת שנה החמישית לו הרי שלשים שנה ליובל והראה האל ית' ליחזקאל המראה הזאת שיש בה רמז לנסיעת הכבוד מהבית בשלשים שנה למציאת הספר שקרע המלך את בגדיו בשמעו דברי הספר והגלות תבא לישראל בעברם על דברי הספר וכבר החלה הרעה לבא בימי יאשיהו לפיכך הראה האל יתברך לנביא סימן נסיעת הכבוד מן הבית כי כמו שהחלה הרעה בימי יאשיהו כלה והראה לו בשנת שלשים ליובל שהיתה שנה החמשית לגלות יהויכין לפי שצדקיהו בא אל בבל בשנה הרביעית למלכו שהיא שנה חמישית לגלות יהויכין וכן הראה לו ברביעי שהוא חדש שני שהחדש הזה היה בשנת החרבן תחלת החרבן כי בו נבקעה העיר וכשהראה לו המראה הזאת לשיבת הגלות בימי המשיח ובנין העיר ובנין הבית הראה אותם לו בשנת היובל וביום שהוא סימן לאת העבדים מעבדות לחרות ולבשורות כי האל ית' יסלח לעון ישראל ותעאתם לא יזכור עוד והראה לו המראה הזאת בבבל כמו שהיה הנביא שם לסימן הגלות שהוא בבבל וכשראה' לו הזאת לשיבת הגלות הראה אותם לו בענין שראה עצמו בארץ ישראל סימן לשיבת הגלות : ואני בתוך הגולה . בא הכנוי טרם שידעם כי אחר כך אמר אל יחזקאל בן בוזי וכן ותראהו והמתו תיאו לאם והדומים להם כמו שכתבנו בספר מכלל בחלק הראשון ממנו נראה לו במראה הנבואה שהיה עם בני הגולה על נהר כבר כלומר שהיו עומדים על שפת הנהר והוא בתוכם

מצודת דוד

ויהי בשלשים שנה . בשנת השלשים ביובל האחרון שגלו בו שהרי כאן אמר היא השנה החמישית לגלות המלך יויכין וכשראה בנבואה עתיד נאמר בעשרים וחמש שנים לגלותינו (לקמן מ) והוא היה לגלות יהויכין השנה היא ראש בשנת היובל שנאמר שם בראש השנה בעשור לחודש איזה הוא שנה שראש השנה שלה הוא בעשור לחדש זהו שנת היובל שהתחלתה ביום הכפורים בעשור לחדש השביעי א"כ הנבואה הזאת שקדמה עשרים שנה היתה בשנת שלשים ליובל העבר (ותלה הנבואה הזאת ביובל לפי שבשנת היובל ההוא מצא חלקיהו הכ"ג ספר התורה בבית ה' בימי יאשיהו כי בי"ח למלכותו מצאה והוא מלך

רדק

בתוכם ובאה לו הנבואה בזה הדרך שנראה לו שנפתחו השמים וראה אלה המראו׳ שמספר והולך ומה שאמר מראות אלהים רוצה לומר מראות גדולות ונפלאות כי דרך הכתוב כשרוצה להגדיל הדבר סומך אותו לאל כמו עיר גדולה לאלהים כהררי אל ארזי אל מאפל יה שלהבת יה וי״ת הפסוק כן והוא בתלתין שנין וגו׳ ובמקלת נסחאות תרגם על נהר כבר נהר פרת וכן אומרים המגידים כי כבר הוא פרת ומצאנו בזה מחלוקת בדברי רבותינו ז״ל ר׳ יודן ורב הונא ר׳ יודן אומר הוא פרת הוא כבר פרת שהוא פרס ורבה כבר שפירותיו גסים ואינם יוצאים בכברה רב הונא אומר פרת בפני עצמו כבר בפני עצמו : (ב) בחמשה לחדש . כבר כתבנו ש״ם השנה החמישי׳ : יויכין . כמו יהויכין וכן יונדב ויהונדב יונתן ויהונתן : (ג) היה היה דבר ה׳ אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים . אמרו רבותינו זכרונם לברכה אין השכינה שורה על הנביאים בחוצה לארץ וכשנדבר עמהם בחוצה לארץ לא נדבר עמהם אלא במקום טהור על המים שנאמר על נהר כבר ואני הייתי על אובל אולי ואני הייתי על יד הנהר ר׳ אלעזר בר צדוק אומר הרי הוא אומר היה לא אל הבקעה מגיד שהבקעה בשדה מדע שאין השכינה נגלת בחוצה לארץ שנאמר ויקם יונה לברוח תרשישה מפני ה׳ ויש אומרים כי פעם ראשונה אינו נדבר עם הנביא בחוצה לארץ פעם שניה מדבר ולזה נוטה דעת יונתן שתרגם מהוה הוה פתגם מן קדם ה׳ עם יחזקאל וגו׳ כבעמוד ומה שאמר אל יחזקאל בן בוזי היה לו לומר אלי וכן ותהי עליו עלי אלא שכן דרך המקרא לפעמים כמו נשי למך ואל משה אמר עלה אל ה׳ את יפתח ואת שמואל ובתרגום ירושלמי יחזקאל נביא בר ירמיהו נביא ונקרא ירמיהו בוזי על שהיו מבזין אותו : (ד) וארא . ואש מתלקחת . פי׳ מתלקחת בתוך הענן כמו ואש מתלקחת בתוך הברד : ומתוכה כעין החשמל . ת״י ומגו ענגא מגו עלעולא כעין חשמלא מגו אשתא ודעת רז״ל בחשמל שהוא מלאך ואמרו מעשה בתינוק אחד שהיה קורא בבית רבו בספר יחזקאל והיה מבין בחשמל יצא אש מחשמל ושרפתו ועוד דרשוהו נוטריקון חיות אש ממללות במתניתא תנא עתים חשות עתים ממללות בשעה שהדבור יוצא מפי הקב״ה חשות בשעה שאין הדבור יוצא מפי הקדוש ברוך הוא ממללות : (ה) ומתוכה . תירגם יונתן

רשי

היה היה דבר ה׳ אל יחזקאל ותהי עליו שם יד ה׳ : ואני בתוך ... כלומר חוץ לארץ ישראל : על נהר כבר . שם הנהר : מראות אלהים ... שלא היה רואה באספקלריא מאירה קורא אותה מראות אלה... חלום ולא ממש וכל הנביאים אף הם מתוך אספקלריא ש׳אינה מא...
חוץ ממשה רבינו הוא ...
וביד הנביאי׳ אדמ׳ (הו...
(ב) היא השנה ...
לגלות המלך יויכין ...
למדין שחמשים שנה ...
לתחלת היובל מנה ...
האחרון התחיל בתח...
ליאשיהו היא השנ׳ שמצ...
את הספר (מלכים ...
וכן שנינו בסדר עול...
היתה תחלת היובל ...
ל״א שנה לא מהן י״ו ...
ככר נשתיירו י״ד שנה ...
מלך י״א שנה הרי עשר...
ויכניה בנו לא מלך ...
חדשי׳ וגלה והנה שהיב...
היתה חמישית לגלותו ...
שלשים ביובל ובן אל...
נבואתו שנתן סימן למ...
שנאמר ויהי בכ״ה שנה ...
בראש השנ׳ בעשור לחד...
כ׳) ואמרו רבותינו א...
שראש השנה שלה בעש...
הוי אומר זו שנת היובל ...
היה דבר ה׳ . אמרו ...
היה כבר לפי שאין ...
שור׳ על נביא בחוצה ל...
ע״י שסרתה עליו תחל...
ושנינו בברייתא דמכי...
אדם עומד על רגלך ...
י״ב) הוא היה תחל...
אלא שאין מוקדם ומ...
אומרים בן אדם הו...
(לקמן י״ו) הוא תחל...
ואומר אני שאותה נבוא...
לו קודם שגלו שהי...
ליאמר לו בארץ שהי...

לַחֹדֶשׁ וַאֲנִי בְתוֹךְ־הַגּוֹלָה עַל־נְהַר־כְּבָר נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת אֱלֹהִים׃ ב בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ הִיא הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ יוֹיָכִין׃ ג הָיֹה הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יְחֶזְקֵאל בֶּן־בּוּזִי הַכֹּהֵן בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים עַל־נְהַר־כְּבָר וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד־יְהוָה׃ ד וָאֵרֶא וְהִנֵּה רוּחַ סְעָרָה בָּאָה מִן־הַצָּפוֹן עָנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחַשְׁמַל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃ ה וּמִתּוֹכָהּ דְּמוּת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזֶה מַרְאֵיהֶן דְּמוּת אָדָם לָהֵנָּה׃

ג׳. ל׳ · ה׳. · ל׳ מ״ל · ג׳ כתיב ס׳ · ב׳ וא׳ ליחזקאל · ה׳ בסיפרא · ג׳ · ט׳. ל׳ · ד׳. ד׳

לירחא אמר נביא ואנא בגו בני גלותא על נהר כבר אתפתחו שמיא וחזית בחיזו נבואה די שרת עלי יקר שכינתא דיי׃ ב בחמשא לירחא היא שתא חמשתא לגלות מלכא יויכין׃ ג מהוי הוה פתגם נבואה מן קדם יי עם יחזקאל בר בוזי כהנא בארעא דישראל תב תנינות ואתמלל עמיה במדינת ארע כסדאי על נהר כבר ושרת עלוהי תמן רוח נבואה מן קדם יי׃ ד וחזית והא רוח עלעולא אתי מן צפונא ענן רב ואשתא משתלהבא וזיהורא ליה סחור סחור ומגו עננא ומיגו עלעולא כעין חשמלא מגו אשתא׃ ה ומגוה דמות ארבע ברין ודין חזוהון דמות

נפתחו ב׳ וסימ׳ נפתחו שערי ארצך . נפתחו השמים ואראה : החמישית ה׳ וסי׳ נמסר בסדר קדשים ובירמיה סימן לו : יחזקאל ב׳ בקריאה וסי׳ אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים על נהר כבר . והיה יחזקאל לכם למופת . וא׳ ליחזקאל העשרים דד״ה : וארא ה׳ ג׳ בסיפרא וסי׳ וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון . וארא החיות והנה אופן . וארא כעין חשמל כמראה אש בית לה סביב . וארא כי נטמאה . ויביאני דרך שער הצפון אל פני הבית : מראיהן ד׳ כתיב נו״ן בקריאה וסי׳ מראיהן רע כאשר בתחילה ואיקץ . מראיהן שפל מן הקיר , וזה מראיהן דמות אדם להנה . מראיהן כלפידים כברקים ירוצצו :

תולדות אהרן בן בוזי . מ״ק כה זוכר לך לך ויצא שמוה : מתלקחת . חגיגה יג זוכר ויקהל :

כה גולה והיא נכרת תחלת שליחתו אליהם ויונתן אף הוא כך תירגם מהוי הוה פתגם נבואה מן קדם ה׳ עם יחזקאל בר בוזי כהנא בארעא דישראל תב ... אתמלל עמיה במדינת ארעא כשדאי ויחזקאל גלה עם החרש והמסגר שגלו עם יהויכין : יד ה׳ . כל לשון יד האמורה בספר זה ובכל לשון נבואה או... לשון תוקף שהנבואה תוקפת על כרחו כאד׳ משתגע דייסטרי״צא בלע״ז : (ד) והנה רוח סערה באה מן הצפון . היא מרכבת כסא כבוד השכינה כמ... בענין ולפי שבאה בחימה להשחית את ישראל לכך נדמית לרוח סערה וענן : באה מן הצפון . חוזרת היתה מארץ כשדים שהיא בצפון שנאמר מצפו... הרעה (ירמי׳ א׳) ולמה הלכה שם כדי לכבוש את כל העולם תחת נ״נ שלא יאמרו הכבליים ביד אומה שפלה מסר את בניו שהכשדים אומה שפלה היו שנאמר... לא היה (ישעיה כ״ג) כך דרשו רבותינו במסכת חגיגה : ונגה לו . לענן סביבו מבחוץ רמז הוא שעתידין ישראל ליגאל משם : כעין החשמל. חשמל מל... כך וכעין גוון שלו ראה מתוך האש וכך אמרו רבותינו מעשה בתינוק אחד שהיה דורש במעשה מרכב׳ והיה מבין בחשמל ובאה אש מחשמ׳ ואכלתו ועוד ... המלה מורכבת באמרם מאי חשמל א״ר יהודה חיות אש ממללות במתניתא תנא עתים חשות ועתים ממללות בשעה שהדבור יוצא מפי הקב״ה חשות בש... הדבור יוצא מפי הקב״ה ממללות כלומ׳ משבחות ומהללות את השם ויתכן שיהא חשמל שם העין שהוא קרוב לעין האש כי אמר חשמל מתוך האש ואמר כע... כמראה אש בית לה סביב ממראה מתניו ולמעלה ואמר במראה השניה וממתניו ולמעלה כמראה זוהר כעין החשמל : (ה) ומתוכה . של אות׳ האש רא... חשמל הנראה מתוך האש ולא נודע מהו ומדרש שדרשו בו רבותינו חיות אש ממללות אינו מיושב על הענין : דמות אדם להנה . יש לתמוה שהרי אף ד... ואריה ונשר להנה ונראה בעיני לפי שוה אב לכולם קילס הנביא את המרכבה בו והוא דמות פרצופו של יעקב אבינו : ... וארבעה

מצודת ציון

א (א) כבר . כן שם הנהר : (ד) מתלקחת . מתלהב ובוער כמו ואש מתלקחת בתוך הברד (שמות ט) והוא מלשון לקיחה כי הלהב נלקח ונאחז בדבר הנשרף : ונוגה . ענין הארה וזריחה כמו מנוגה נגדו (תהלים יח) : כעין . כגוון כמו ועינו כעין הבדולח (במדבר יא) : החשמל . הוא הזך אשר באש המנוקה מן העשן . אף היא מלה מורכבת חש מל וחש הוא ענין שתיקה כמו עת לחשות (קהלת ג) ומל הוא מלשון מלה ודבור : (ה) חיות . ר״ל ממין החי וכת״י

מצודת דוד

מלך ל״א שנים א״כ נשארו עוד י״ד שנים אחריו מלך יהויקים י״א שנה כי יאשיהו שמלך לפניו ויהויכין שמלך אחריו לא מלכו שניהם כ״א שנ... ועשרה ימים ולא היה שנה שלימה) א״כ בשנה החמישית לגלות יהויכ... שלשים שנה ולפי שנמצאו ס״ת היתה הרעשה רבה ובשנה ההיא היתה... ומפורסמת ונודעת בין האנשים כי אז נגלה להם אשר החורבן מיועד... תלה בה הנבואה ההיא שראה בה נסיעת השכינה מבית ה׳ כמלך הס...

המרכבה) : ברביעי . בחדש הרביעי : ואני . אז הייתי אני בין אנשי הגולה על נהר כבר : מראות אלהים . מראות השכינה : (ב) בחמשה לחדש וגו׳ . ר״ל בחמש... האמור היא היתה בשנה החמישית לגלות וגו׳ : (ג) דבר ה׳ . הוא הדבור האמור אחר ספור המראה : יד ה׳ . כח חוזק הנבואה : (ד) רוח סערה באה מן... הוא רמז על מלך בבל והכשדים שהמה מצפון א״י והמה יבואו על א״י בשטף אף : ענן גדול . גם ראה ענן גדול והוא רמז על חשכת הצרות הבאות עלי... מתלקחת . והוא רמז על שריפת בית ה׳ : ונוגה לו סביב . סביבות הדברים האלה ראה נוגה והארה והוא רמז שאחר כל הצרות יהיו מסובבים באור ישועה :... הדבר שבתוך כל אחת והוא הדבר המסבב ומביא את כל אלה הוא כגוון החשמל שנראה מתוך האש והוא הזך אשר באש המנוקה מן העשן עד שכמעט... העין להשיגו כמו שהיא והוא לרמז שבין הרעה ובין המסבב לא יבוא במקרה כ״א הכל בגזירת המקום וכנהו בשם חשמל על כי אין להשיגו וגם חשמל... מורכבת חש מל שראוי לחשות ולשתוק מן המלול והדבור בו כי אין לתארו בשום דמיון : (ה) ומתוכה . מתוך הנוגה שזכר למעלה ראה דמות ארבע חי... מראיהן . ר״ל זה תואר מראה גופן שהיה לכן דמות גוף אדם : ... וארבעה

ו וארבעה פנים לאחת וארבע
כנפים לאחת להם : ז ורגליהם רגל
ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל
ונצצים כעין נחשת קלל : ח וידו
אדם מתחת כנפיהם על ארבעת
רבעיהם ופניהם וכנפיהם
לארבעתם : ט חברת אשה אל־
אחותה כנפיהם לא־יסבו בלכתן
איש אל־עבר פניו ילכו : י ודמות
פניהם פני אדם ופני אריה אל־
הימין לארבעתם ופני־שור
מהשמאול לארבעתן ופני־נשר
לארבעתן : יא ופניהם וכנפיהם
פרדות מלמעלה לאיש שתים
חוברות איש ושתים מכסות את
גויתיהנה : יב ואיש אל־עבר פניו
ילכו אל אשר יהיה־שמה הרוח
ללכת ילכו לא יסבו בלכתן :
יג ודמות החיות מראיהם כגחלי־
אש בערות כמראה הלפדים היא
מתהלכת בין החיות ונגה לאש

ג׳ ר״פ · ב׳. ב׳ · ל׳. ט׳. ב׳ וידי ק׳ · ט׳ · ג׳ · י״ו · ב׳ מ״ל. ד׳. י״ו · ד׳. ט׳ · ב׳ עינט · ל׳ מ״ל · ל׳ ומ״ל י׳ · ס׳ · ג׳

אנשא להין : ו וארבעא אפין לחדא וארבע אפין לכל חד וחד שתת עסר אפין לבריתא חדא מנין אפיא דארבע בריין שתין וארבעא אפין וארבעה גפין לחדא וארבעא גפין לכל חד וחד שתת עסר גפין לכל אפא ואפא שתין וארבעא גפין לבריתא חדא והוו מנין גפיא דארבע בריין מאתן וחמשין ושתא גפין : ז ורגליהון רגלין כיונן ופרסת רגליהון כפרסת רגלין סגלגלן ומזיען עלמא במהכהן ומנצצן כעין נחש מצלהב : ח וידין כידי אנשא עביד להון מתחות גפיהון על ארבע סטריהון למחתי בהן גומרין דאשא מביני כרוביא מתחות רקיעא דעל רישיהון למתן על חופני סרפיא למזרק על אתר רשיעיא לאבדא חיביא עברי מימריה ואפיהון וגפיהון שוי לארבעתהן : ט מכוונן חדא לקביל חדא גפיהון לא מתחזרין במיזלהן בריא לקביל אפהא אזלן : י ודמות אפיהון אפי אנשא ואפי אריא עביד מימינא לארבעתהן ואפי תורא עביד מסמלא לארבעתהן ואפי נשרא לארבעתהן : יא ואפיהן וגפיהן פרישין מלעלא לחדא תרתין מכונן חדא ותרתין מכסן ית גויתהין : יב ובריא לקבל אפהא אזלא לאתר דתהוי תמן רעוא למיזל אזלן לא מתחזרן במיזלהן : יג ודמות בריתא חזויהן כגומרין דאשא בערן כחזו בעוריא אשתא משתלהבא בין בריתא וזיהוריא לאשתא ומן אשתא נפיק ברקא :

רשי

[וא]רבעה פנים לאחת . לאחת זו לפרצוף האדם לבדה היו ארבעה פנים לג׳ ולנשר ולשור הרי שש עשרה לחיה וכן לכל חיה וחיה וארבע כנפים לג׳ מן הפנים הרי ששים וארבע כנפי׳ לחיה והוא שתרגם יונתן מאתן וחמשין [ושתא ג]פין : (ז) רגל ישרה . רגלין כיונן מכוונין זה כנגד זה . ד״א ישרה [שאין ב]הם קפיצים ארכובות [...] שוקיהם לפי שאין להם [...]לא שכיבה ואין צריכין [...] להם קפיצין כעין שיש [...] קפץ עליון וקפץ תחתון [...]ה כופפת שוקיה לשכב : [...] רגל עגול וכן תרגם [...]כין סגלגלין : ונוצצים . [...] כדוריקם דומה כאלו [...]הם נגלות כדאמרינן [...] יומא אף היא עשתה [...]גל וכה וכו׳ בעשע׳ שהחת׳ [...]גלות יוצאין הימנה [...] כעין . כמו כמראה : [...] קלל . מזוקק ומאיר [...]אכרו עם קלוי באש [...]: (ח) וידי אדם [...]כנפיה׳. כתרגומו למחתי [...]דין דאשא וגו׳ וכן הוא [...] בספר זה ויעלה הכרוב [...] אל האש אשר בינות [...] ויקח ויתן אל חפני [...] בדים וכן אחריו ויראו [...] תבנית יד אדם וגו׳ [...]) ידי אדם חותות את [...] וחנות לכרוב והכרוב [...] כדי שיצטננו הגחלים [...] יד להקל הפורעניות [...] ארבעתם : על ארבעת [...] לארבעה רוחות [...] שהרי יש להם פנים [...] לכל רוח : ופניהם [...] לארבעתם . כתרגומו [...]ארבעתן : (ט) חוברת [...] אל אחותה כנפיהם . [...] זו פרושה לצד כנפה [...] לכאן וכן לכאן עד [...] ומגיעות זו לזו וככך [...]סית פניהם שהכנפים [...] למעלה מן הפנים : [...] בלכתן . אם רוצות [...] לאיזה רוח שירצו אין [...] להסב פניהם שהרי יש [...]ים לכל צד לפיכך איש [...] פניו ילכו לצד פניו של [...]יות שהם רוצים ללכת (יא) ופניהם וכנפיהם מלמעלה . אלמלא טעם זקף גדול נקוד [ופ]ניהם לא הייתי יודע לפרשו אבל הניקוד למדני להבדילם זו מזו ולהעמיד תיבת ופניהם בפני עצמה וכן פירושו ופניהם להם וכנפיהם היו פרודות למעלה ומכסות אותם כיצד לאיש שתים חוברות איש לכל פנים ופנים שתים כנפיהם חוברות לכל אחת כנקתיה זו פרושה לצד כנף חיה זו ושל זו לצד זו והפנים שבינתים [...]נכם ודוגמת לשון מקרא זה יש עוד בפרשה זו וגביהם וגובה להם ויראה להם תיבת וגביהם עומדת בעצמה : ושתים מכסות . וב׳ כנפים הנותרו׳ מכסות [גוי]תיהנה : (יב) אל אשר יהיה שמה הרוח . הרצון ללכת : (יג) היא מתהלכת בין החיות . המראה הזאת מתהלכת בכל החיות : ונגה לאש . יותר מאש שלנו :

ברק

רדק

יונתן חיות בריין : (ז) ורגליהם . ונוצצים . מענין נצוץ : קלל . ממורט וזך ות״י ומנצצן כעין נחשת מוצהב : (ח) וידו אדם. כתוב בוי״ו וקרי ביו״ד והכתוב רוצה לומר וידו אדם כאילו אמר וידיו ידי אדם כמו עיניך יונים ר״ל כעיני יונים : (ט) חוברות אשה . כמו יריעות אשה אל אחותה כי לכל דבר יקרא איש ואשה וכנה החיות באשה ואיש כמו שכנה אותם בחיות וכרובים ותירגם יונתן מכוונן חדא לקבל חדא גפיסון לא מיתחזרין במיזלכון בירייה לקבל אפהא אזלן : (יא) ופניהם . מלת ופניהם נפרדת בטעם לומר שאינם דבקים עם הבאה אחריה ר״ל ופניהם היו כמו שנזכר וכנפיהם היו פרודות מהגוף ופרושות למעלה לעופף : (יב) ואיש . הרוח . הרצון וכן תירגם יונתן רעותא : (יג) ודמות . פירוש דמות עיניה לי דמות גופותם כבר אמר : היא מתהלכת . היא האש וכן תירגם יונתן אשתא משתלהבא בין בריתא :

וסחיות

וידי ד׳ וסי׳ וידי משה כבדים. וידי עשהארץתבהלנה. וידי אדםמתחת. מעשה חרש וידי צורף : ודמות פניהם פני אדם חד מן כ׳ פסוקי׳ דאית בכל חד ד׳ מלי׳ דמי׳ קדמא קרחי וג׳ בתראי נסבי׳ ו׳ וסימ׳ נמסר במסרה רבתא בערך ו׳ : אל אשר ה׳ בקריאה וסי׳ ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך . והתנחלתם את הארץ בגורל למשפחתיכם . ואיש אל עבר פניו ילכו קדמא . בבאם הכהנים . ותאמר רות אל תפגעי בי לעזבך

תולדות אהרן וארבע כנפים . ברכות יא : רגל ישרה . יומא יט חגיגה יג (ברכות ב) : וידי אדם . פסחים קיט : ודמות פניהם . חגיגה יג (סוכה נד) :

מצודת ציון

וכת״י בריין : דמות. צורות : לאחת . לכל אחת : (ז) ישרה . פשוט מבלי עקום פרקים : וכף . כולה תחתיות כרגל : ונוצצים . מל׳ ניצוץ אש : וקלל . מזוקק ומוסיר וכן ומרגלותיו כעין נחושת קלל (דניאל י) : (ח) רבעיהם. ת״י סטריהון והוא מלשון רבע כי כל צד הוא רבע כי ארבע צדדים יש : (ט) חוברות . ר״ל נוגעות : אשה אל אחותה. כן יאמר בדברים השווים וכן ופניהם איש אל אחיו (שמות כה): יסבו . מלשון סבוב והסבה : עבר . צד : (יא) וכנפיהם . באה בוי״ו במקום עם וכן ויוסף היה במצרים (שם א) ור״ל עם יוסף שהיה במצרים: פרודות . ענין פריסה כמו מפוזר ומפורד (אסתר ג) : גויתיהנה . גופיהן כמו גוית שאול (ש״א ל״א) : (יב) הרוח . ענין רצון כמו הנני נותן בו רוח (ישעיה לז): (יג) בוערות . דולקים : הלפידים . כן

מצודת דוד

[וארב]עה פנים לאחת. כי לכל חיה היה לה ד׳ פרצופים והם אדם ואריה ושור ונשר א׳ [...]א וכמ״ש בענין ואמר בזה שכ״א היה כלול מארבע וא״כ לכל החיות בכללם [...]ד׳ פנים ולכל אחת מהפנים היו ארבע כנפים נמצא היה בין כולם רנ״ו [...]כן ת״י : (ז) רגל ישרה . ר״ל אין בהם פרקים לכוף את שוקיהם לפי שאין [...]לה שכיבה ולא ישיבה ואין להם צורך בפרקים : וכף רגליהם . התחתית [...] כמה כדמות כף רגל עגל : ונוצצים . הרגלים היו מזהירים וכאלו משליכים [...] כגון נחושת מזוקק המזהיר ביותר וכאלו משליך נצוצות : (ח) וידי אדם . [...]ידי אדם היה להם מתחת כנפיהם כן היה בכל ארבעת צדדיהם : ופניהם . וכנפיהם שהיה לכן היו שוים לארבעת החיות זה כזה : (ט) חוברות וגו׳ . [...] היו מחוברות ונוגעות אחת אל אחת לכסות בהם הפנים וכאשר יאמר [...]בענין : ולא יסבו בלכתן . כשירצו לפנות דרכם מעבר אל עבר לא יסבו מצד [...]לפי שכ״א מהם ילכו אל עבר מול פניו כי יש להם פנים לכל רוח ובכל עבר שילכו הנה ילכו מול פניהם : (י) ודמות פניהם . מראה פני החיות אחת היה פני אדם והיה כלול מארבע וכן כולם (ובפני אדם ראה מול עבר פניו) : אל הימין . בעבר הימין של פני האדם : לארבעתן . כן היה בכל ארבעת החיות : מהשמאל . בעבר השמאלי של פני האדם : לארבעתן . כן היה בכל ארבעת החיות : ופני נשר לארבעתן . בכל ארבעת החיות היה פני נשר והוא היה מאחורי פני האדם : (יא) ופניהם . ר״ל ופני החיות הנה היו עם כנפיהם פרושות ממעל להם להיות מכוסות בהם : לאיש . לכל פנים היה ב׳ כנפים חוברות ונוגעות איש אל אחיו לכסות בהם הפנים : ושתים . ושתי כנפים היו מכסות את גופתן : (יב) ואיש . כל חיה מהחיות ילכו אל מול עבר פניו רצה לומר בכל רוח שהלכו היה מול עבר הפנים כי היה להם פנים בכל רוח : אל אשר יהיה וגו׳ . אל המקום אשר יהיה הרצון ללכת הלכו כן ולא יסבו לפנות מצד אל צד בעת לכתן : (יג) ודמות החיות . צורת גוון החיות היה מראיהן כגחלי אש הבוערות ולתוספת

ביאור

ברק. פלגדור"ש בלע"ז: (יד) רצוא ושוב כמראה הבזק. פירשו רצוא ושוב כלהבת הכבשן שיוצאה תמיד מפי הכבשן וממהרות לחזור כשמוציאות ראשן מתחת הרקיע הנטויה למעלה מהן כמו שמפורש בענין מפני השכינה שלמעלה מן הרקיע וממהרות להשיב את ראשן:

(יד) והחיות רצוא ושוב. מקור שרשו רצה והאל"ף במקום ה"א ויהיה רצה ורוץ כענין אחד וכן ותרץ עמו משרש רצה ענין מרוצה ובזק כמו ברק וכן תירגם יונתן ברקא ובדברי רבותינו ז"ל מאי רצוא ושוב אמר רב יהודה כאור היוצא מפי הכבשן מאי כמראה הבזק אמר רבי יוסי בר חנינא כאור היוצא מבין החרסים ורבי יהודה אומר בשם רבי סימון בן פרטא כזה שבוזק גפת בכירה כלומר כמי שמפזר גפת שהיא פסולת הזתים בכירה שהוא מתלהט כמהרה ומעלה להב והלהב עולה ויורד וזהו פירושו רצוא ושוב ולפי שהוא ברק ענינו כי הברק רץ מהרה ושב ומתכנס מהרה עד כמעט שיגנו הראות ברוצו ושובו והתכנסו קל מהרה ויונתן תירג' הפסו' כן וכריתא באשתלוחיהון למעבד רעות רבונהון דאשרי שכינתי' במרומא וגו' ובקצת נוסחאות באגפא בגימל: (טו) וארא החיות. והנה אופן אחד בארץ. פירושו למטה במקום שפל כמו רקמתי בתחתיות ארץ וכת"י: (טז) מראה האופנים ומעשיהם כעין תרשיש. תרשיש היא אבן טובה הנזכרת באבני החושן תרשיש שהם וישפה וכן אמר במראה השלישית כעין אבן תרשיש ועיני' כעין תכלת ופי' ומעשיהם בדמיון אבן תרשיש כי הוא אמר שתי מלות מראיהם ומעשיהם ואמר לדמיון מראה כעין תרשיש ולדמיון מעשה כתרשיש שהם מקבלים מעשה ופעלה כמוהו: (יח) וגביהן. מלת וגביהן נפרדת בטעם ופירוש' כמו שפי' במלת ופניה' שאינה דבקה עם הגאה אחרים אמר וגביהן כמו שהיו גבה כל אופן אלא שגבה היה להם עד שמרוב גבהם היתה יראה להם כי הגב' שיהיה מופלג בכמותו יקרא כפלא ונורא וכן מעט נורא אל ארץ נוראה או באיכותו כמו הקרח הנורא וגבותם כמו וגביהן אלא שזה מקובץ בלשון זכרים וזה בלשון נקבות ומפני כפלו שנה המלה: (יט) ובלכת. ת"י ובמיזל ברייתא אזלי' וגו': על אשר יהיה שם הרוח. הרצון כמו שפירשנו והוסיף עוד ואמר שמה הרוח ללכת ר"ל רוח האופנים: (כ) ללכת. הסגול באתנחתא וכן ויסוב שמואל ללכת: (כב) ודמות. הנורא. פירוש

ט' מ"ל	וּמִן־הָאֵשׁ יוֹצֵא בָרָק׃ יד וְהַחַיּוֹת
ל' . ג'	רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק׃ טו וָאֵרֶא
ה' בכיפרא	הַחַיּוֹת וְהִנֵּה אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ אֵצֶל
ל' ר"פ	הַחַיּוֹת לְאַרְבַּעַת פָּנָיו׃ טז מַרְאֵה
פ'	הָאוֹפַנִּים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעֵין תַּרְשִׁישׁ
ד' . ל'	וּדְמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּן וּמַרְאֵיהֶם
	וּמַעֲשֵׂיהֶם כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ
ג' . ל'	הָאוֹפָן׃ יז עַל־אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶן
ג'	בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן׃
ל'. ב'. ל'	יח וְגַבֵּיהֶן וְגֹבַהּ לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם
ל'	וְגַבֹּתָם מְלֵאֹת עֵינַיִם סָבִיב
ד'	לְאַרְבַּעְתָּן׃ יט וּבְלֶכֶת הַחַיּוֹת יֵלְכוּ
ל'	הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבְהִנָּשֵׂא הַחַיּוֹת
ל'	מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים׃ כ עַל
ז' פסוקים שם שמה	אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ
	שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת וְהָאוֹפַנִּים יִנָּשְׂאוּ
	לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים׃
ל'	כא בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ וּבְעָמְדָם יַעֲמֹדוּ
ל'	וּבְהִנָּשְׂאָם מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ
	הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה
ל' .	בָּאוֹפַנִּים׃ כב וּדְמוּת עַל־רָאשֵׁי

יד וּבְרִיָּתָא בְּאִשְׁתַּלְחוּתְהֵין לְמֶעְבַּד רְעוּת רִבּוֹנְהֵין דְּאַשְׁרֵי שְׁכִנְתֵּיהּ בִּמְרוֹמָא עֲלָא מִנְהֵין בְּאַגְפָּא עֵינָא לְמֶחֱזֵי חָזְרָן וּמַקְפָן וּמְכַסְּן יַת עָלְמָא וְתָיְבִין בִּרְיָתָא כַּחֲדָא וְקַלִּילָן כְּחֵיזוּ בַרְקָא׃ טו וַחֲזֵית בִּרְיָתָא וְהָא גַלְגַּל חַד מִשְׁתְּוֵי בְּמִלְּרַע לְרוּם שְׁמַיָּא בִּסְטַר בִּרְיָתָא לְאַרְבַּע אַפּוֹהִי׃ טז הֵיזוּ גִלְגְּלַיָּא וְעוֹבָדֵיהוֹן כְּעֵין אֲבַן טָבָא וּדְמוּת חַד לְאַרְבַּעְתְּהוֹן וְחֶזְוֵיהֶן וְעוֹבָדֵיהֶן כְּמָא דַהֲוֵי גַלְגַּל בְּגוֹ גַלְגַּל׃ יז עַל אַרְבְּעָא סִטְרֵיהֶן בְּמֵיזַלְהֵין אָזְלִין לָא מִתְחַזְרִין בְּמֵיזַלְהֵן׃ יח וְגַבֵּיהֶן שָׁוָן לְקִבְלָא רְקִיעָא וְרוּמָא לְהֶן וּדְחִילִין אִנּוּן וְגַבֵּיהֶן מְלָן עֵינִין סְחוֹר סְחוֹר לְאַרְבַּעְתְּהֶן׃ יט וּבְמֵיזַל בִּרְיָתָא אָזְלִין גַלְגְּלַיָּא לְקִבְלֵיהֶן וּבְאִתְרָמָא בִרְיָתָא בְּמִלְּרַע לְרוּם שְׁמַיָּא מִתְרַמְיָן גַלְגְּלַיָּא׃ כ עַל אֲתַר דַהֲוֵי תַמָּן רַעֲוָא לְמֵיזַל אָזְלִין לְתַמָּן רַעֲוָא לְמֵיזַל וְגַלְגְּלַיָּא מִתְרַמְיָן לְקִבְלְהֵן אֲרֵי כְּרוּחַ בִּרְיָתָא בְּגַלְגְּלַיָּא׃ כא בְּמֵיזַלְהוֹן אָזְלִין וּבִמְקָמְהוֹן קָיְמִין וּבְאִתְרָמְהוֹן בְּמִלְּרַע לְרוּם שְׁמַיָּא מִתְרַמְיָן גַלְגְּלַיָּא לְקִבְלֵיהוֹן אֲרֵי כְּרוּחַ בִּרְיָתָא בְּגַלְגְּלַיָּא׃ כב וּדְמוּת

לשוב: ושוב ג' בקריאה וסימ' וישובו המים מעל הארץ הלוך ושוב. וישלח את הערב ויצא יצוא. והחיות רצוא ושוב: סימן חברות אשה אל אחותה. ואיש אל עבר. ובתראה דרבעיהם בלכתן. ושארא בלכתם: לארבעתן ד' וסי' פני שור ופני נשר. מראה האופנים ומעשיהם וגביהן וגבה להם: ז' פסוקים שם שמה וסי'

ת לדות אהרן בלכתם ילכו. וזכר פקודי: ראשי האבות. וזכר ויגש ויקהל:

בלכתם: (יט) מעל הארץ. מעל רצפת הרקיע וכת"י מלרע לרום שמיא כלומר בהנשאם מלמטה למעלה: (כ) הרוח. הרצון של הקב"ה: שמה הרוח ללכת להם לכל זה לכו שרוחו של הקב"ה בחיות ורוח החיה באופנים: (כא) בלכתם. החיות: ילכו. האופנים:

מצודת דוד

כן יקרא העץ שהשלהבת קשורה בו וכן כלפיד יבער (שם סב): (יד) הבזק. כמו הברק כי וספר"ן מתחלף: (טו) אופן. גלגל כעין של עגלה: (טז) תרשיש. שם אבן יקר: (יח) וגביהן. מל' גבוהות וכן וגבותם: עינים. גוונים הרבה והוא מלשון כעין תרשיש: (כ) לעומתם. ר"ל שוה להם וכן לעומת קלעי החצר (שמות לח): החיה. ר"ל כל חיה או שאמר שם הכלל: רקיע

למקומם במהירות רב כהברק הזה המבריק ומתכנס מהר ומעט השיגנו הראות: (טו) וארא החיות. הסתכלתי אל החיות וראיתי והנה דמות אופן אחד בא למטה מן החיות: אצל החיות. אצל כל חיה מהחיות עמד אופן אחד: לארבעת פניו. ר"ל לכל ארבעת פני החיה לא היה אלא אופן אחד לא לכל פנים (טז) מראה האופנים ומעשיהם כעין תרשיש. כי אבן תרשיש הוא בעל גוון יפה כעין התכלת וגם הוא זך בהיר עד שיראה בו מעבר אל עבר ולכן אמר האופנים היה כגוון התרשיש וגם מעשיהם היה כמו מעשה התרשיש כי היו זכים ובהירים לראות דרך בהם כמו שרואים דרך אבן תרשיש: לארבעתן. האופנים: ומראיהם ומעשיהם. מראות תואר פניהם ופעולתם היה כאשר יהיה האופן וגו' ר"ל כמראות ופעולת האופן העשוי בתוך האופן זה ממזרח וזה מצפון לדרום שאז יכול הוא להתגלגל לכל רוח מבלי הסב וסחורה כן היה מראות האופנים ופעולתם: (יז) על ארבעת רבעיהן. בזה יפרש המקרא לומר הנה פעולתם היה אשר על ד' צדדיהן בחפץ לכתם ילכו ולא יסבו בלכתן הואיל והיו מתגלגלים לכל צד: (יח) וגביהן. ר"ל היה להן גב הראויה לא מראיהן שהיו בדמות אופני העגלות ויאמר על המחיצות הגבוהות העולות ממעל להאופנים אשר הרוכב בה יושב שם בין המחיצות האלה: וגובה להם. ה היו גבוהים הרבה ומתוך גובהם היה יראה להם כי הדבר הגבוה מאוד מטיל אימה בעיני רואיו בעבור הפלגת הגובה וכן אמר בענין כעין הקרח הנו שמטיל אימה בעבור הפלגת הזכר והלבנינות: וגבותם. המחיצות ההם היו מלאות הרבה גוונים מחולפים: סביב לארבעתן. המחיצות ההם היו מקיפות ארבעת האופנים וכדרך העגלות: (יט) ובלכת החיות. בעת ילכו החיות ילכו גם האופנים אצלם ובעת ינשאו החיות עצמן מעל הארץ לעלות למעלה ינש האופנים עמהם: (כ) על אשר וגו'. אל המקום אשר יהיה שם הרצון מהאל יתברך הרוכב בה ללכת ילכו החיות כי שמה גם הרצון מהחיות ללכת: והא כאשר ינשאו החיות למעלה אז גם האופנים ינשאו לעומת החיות ובשוה להם: כי רוח החיה. רצון כל חיה תקועה היא באופנים ולכן ילכו במקום הולכים: (כא) בלכתם. בעת ילכו החיות ילכו גם האופנים וכו' וכפל הדבר לחזוק לומר שלא תשתנה לעולם: (כב) ודמות וגו'. ר"ל ודמות הפשוט ופרוש על
החיות

מצודת ציון

ביאור אמרו כמראה הלפידים: הוא. המראה ההיא היתה מהלכת בין ה
ר"ל בכולן היה המראה ההיא: ונוגה לאש. ר"ל מראה האש שהיה ל
בו האורה יתירה ומרובה: ומן האש. ומן מראה האש שהיה בהן היה יו
ברק: (יד) רצוא ושוב. לא עמדו במקום אחד כ"א היו רצים ממקום למקו

רש״י

נורא. ת״י גליד חסין גליא״ה פיר״ש בלע״ז : (כג) ישרות. מכוונות :
קול מים רבים. יכול קול נמוך ת״ל כקול שדי כקול המפורש בכתובים
בכח קול ה׳ שובר ארזים (תהלי׳ כ״ט) : קול המולה כקול מחנה. קל
כד מודן ומברכין קדם רבוניהן כקל משריית מלאכי מרומ׳ : בעמדם
כנפיהם. מלהשמיע
ת במקומיהן משתקן
מן קדם דבורא דיבורו
ים היוצא ממעל לראשן
לנביאים שליחותו כמו
והולך ויהי קול וגומר
בעמדם מלקלס בשביל
שיקלסו תחילה :
ויהי קול מעל לרקיע.
מן דהוה רעוא קדמוהי
א דבורא לעבדוהי נביאי
א משתמע משילוי רקיע
כרוביא מתחית רקיעא
אשיהן : תרפינ׳ כנפיה׳.
הדבור : (כז) וארא כעין
לא נתן רשות להתבונן
זה : בית לה. מלפניס
מראה אש : (כח) ואפול
. ואישתטחי : ואשמע
מדבר . ומה דבר :
אמר אלי בן אדם וגו׳.
ם קורא ליחזקאל מתוך
המרכבה הולך בין עלייה
ש בה כמלאכים לומר
ן ילוד אשה אלא זה
הטעים אי״ש אח״ד לר׳
ו) ול״ג שלא קראו בן
אלא בשביל שלא תהא
דעתו עליו מתוך שהיה
גם

ריש סדר ראה : כקול ה׳
וסי׳ ואשמע את קול
ג׳ בפסוק . וקול כנפי
ם משיקות . והנה כבוד
ישראל . בקול מרכבות על
הרים ב׳ בפסוק . והצב
העלתה. וגויתו כתרשיש
מראת . כי כקול הסירים
הסיר : כעין ט׳ וסי׳ המן
ד . וארא והנה רוח סערה.
ם רגל ישרה . מראה
ומעשיהם כעין . ודמות
ראשי החיה רקיע. וארא כעין
כמראה אש. כעין החשמלה.
בן תרשיש . כעין נחשת
קול דבריו דדניאל : סימן
חשמל : תניינא החשמל .

יחזקאל א

החיה רקיע כעין הקרח הנורא
נטוי על־ראשיהם מלמעלה :
כג ותחת הרקיע כנפיהם ישרות
אשה אל־אחותה לאיש שתים
מכסות להנה ולאיש שתים מכסות
להנה את גויתיהם : כד ואשמע את־
קול כנפיהם כקול מים רבים
כקול־שדי בלכתם קול המלה
כקול מחנה בעמדם תרפינה
כנפיהן : כה ויהי־קול מעל לרקיע
אשר על־ראשם בעמדם תרפינה
כנפיהן : כו וממעל לרקיע אשר על־
ראשם כמראה אבן־ספיר דמות
כסא ועל דמות הכסא דמות
כמראה אדם עליו מלמעלה :
כז וארא | כעין חשמל כמראה־אש
בית־לה סביב ממראה מתניו
ולמעלה וממראה מתניו ולמטה
ראיתי כמראה־אש ונגה לו סביב :
כח כמראה הקשת אשר יהיה בענן
ביום הגשם כן מראה הנגה סביב
הוא מראה דמות כבוד־יהוה
ואראה ואפל על־פני ואשמע קול
מדבר :

ב א ויאמר אלי בן־אדם

ט׳ | ג׳ ר״פ כי אסב | ד׳. ג׳ | ד׳. ל׳ | י׳ | ג׳ א׳ מלא וא׳ חסר | י׳. ג׳ | ג׳ ג׳ | ג׳. ג׳ יתי׳ קוירו | ל׳ | ס׳ בסיפרא קדמאה חשמל תניין החשמל תליתאה כחשמלה | ג׳ | ל׳ | ז׳ בטעם בסיפ׳

תרגום

על רישי ברייתא רקיעא כעין
גליד חסין מרבן על רישיהון
מלעלא : כג ותחות רקיעא
גפיהון מכונן חדא לקביל
חדא לחדא תרתין מכסין להין
ולחדא תרתין מכסין להין ית
גויתהן : כד ושמעית ית קל
גפיהן כקל מיין סגיאין כקלא
מן קדם שדי במהכהן קל
מלוליהן כד מודן ומברכין
ית רבונהון קימא מלך עלמיא
כקל משרית מלאכי מרומא
במקמהן משתקן גפיהן מן
קדם דבורא : כה ובזמן דהוי
רעוא קדמוהי לאשמעא די
דבורא לעבדוהי נביי ישראל
הוי קלא ומשתמע מעלוי
רקיעא מבין כרוביא מתחות
רקיעא די על רישיהון
במקמהן משתקן גפיהן מן
קדם דבורא : כו ומעלוי
רקיעא די על רישיהון כחיזו
אבן טבא דמות כורסיא ועל
דמות כורסיא דמות כחיזו
אנשא עלוהי מלעלא : כז וחזית
כעין חשמלא כחיזו אשתא
מגיו לה כחור סחור חיזו יקר
דלא יכילא עינא למחזי ולא
אפשר לאסתכלא ביה ולעלא
חיזו יקר דלא יכילא עינא
למחזי ולא אפשר לאסתכלא
ביה ולרע חזיתי כחיזו אשתא
נהורא ליה סחור סחור : כח כחיזו קשתא דהוי בעננא ביומא דמטרא כן חיזו זיהורא סחור סחור הוא חיזו
דמות יקרא דיי וחזית ואשתטחית על אפי ושמעית קל דמתמלל : א ואמר לי בר

רד״ק

פירוש נורא בלבנותו ובזכרו : (כג) ותחת. לאיש. לכל אחד ואחד : (כד) ואשמע. כקול שדי .
פירוש חזק ותקיף וכן כשו׳ משדי יבא והיה שדי בצריך או פי׳ על האל יתברך שנקרא שדי וכן
אמר במראה השלישית כקול אל שדי בדברו ורוצה לומר בדברו כשדבר בהר סיני שנאמר בו קול
גדול והם אמר נשמע עד החצר החיצונה שהוא גבהו הבית וכן בהר סיני אף על פי שהיה הקול
גדול לא נשמע חוץ למחנה ישראל וכן כל קול כן בואם אינו נשמע אלא למי שמיוחד אליו
הקול : קול המולה . פי׳ כמו מלה
אלא שזה מורה על מלה חזקה נשמע׳
ממדברים רבים כקול מחנה :
(כה) ויהי קול מעל לרקיע . תרגם
יונתן הפסוק כן ובזמן דהוי רעוא
וגו׳ : (כו) וממעל. דמות כמראה
אדם לא תרגמו יונתן : (כז) וארא.
בית לה. מבפנים לה ותרגם יונתן
הפסוק כן וחזי׳ כעין חשמלא כחיזו
אשתא וגו׳ כבעמוד ובנוסחא אחרת
מצאתי דלא אפש׳ לאסתכלא ביה ולרע :
(כח) כמראה הקשת . ואפול על פני .
וארא׳ כל המראה הנזכרת מראשה
ועד סופה : ואפול על פני. שהשתומם
לבי על המראה : ואשמע קול מדבר .
ובעודי נופל על פני שמעתי קול
שמדבר אלי זה היה מלאך שדבר עמו
ואמרו רבותינו ז״ל כי ישראל ביום
מתן תורה ראו המרכבה כמו שראה
אותה יחזקאל עד שאמרו כי קטנה
שבנשיהם גדולה היא כיחזקאל בן
בוזי ואמרו כי פני שור ראו כנגד
מחניהם לפיכך עשו צורת עגל ועוד
אמרו כי אלה הפנים היו בארבעה
דגלים בדגל יהודה פני אריה דכתיב
גור אריה יהודה ובדגל ראובן פני
אדם לפי שנאמר בו וימצא דודאים
בשדה ולהם צורת אדם ובדגל אפרים
פני שור שנאמר עליו בכור שורו הדר
לו ובדגל דן פני נשר שנאמר יהי דן
נחש עלי דרך ונאמר אפעה ושרף
מעופף : (א) ויאמר אלי בן אדם .
פירשו המפרשים כי לפיכך קראו בן
אדם כדי שלא יתגאה ויחשו׳ עצמו
כאחד המלאכים לפי שראה המראה
הגדולה הזאת והנכון בעיני לפי שראה
פני אדם במרכבה הודיעו כי ישר
וטוב הוא בעיניו והוא בן אדם לא
בן אריה ולא בן שור ולא בן נשר על
הדרך שפירשנו לפיכך תרגם יונתן
בר אדם לא בר אנשא ואע״פ שתרגם
פני

תולדות אהרן וממעל לרקיע .
זוהר נח ויקהל :
אבן ספיר . סוטה יז מנחות מג
חולין פט : דמות הכסא . עקידה שער
עו : חשמל . חגיגה יג : כמראה
הקשת . ברכות נט חגיגה טז עקרים
מ״ב פכ״ע :

מצודת ציון

(כב) רקיע . ענין שטיחה ופרישה כמו
לרוקע הארץ (תהלים קלו) : הקרח .
היא הגליד הנקפה והנקרש ע״פ המים
בימי הקור וכן משליך קרחו (שם קמז) :
(כג) ישרות . מלשון ישר ושוה :
(כד) המולה . ענין המיה ושאון וכן
לקול המולה (ירמיה יא) : תרפינה .
מלשון רפיון והשקטה : אותך

מצודת דוד

היה כגוון הקרח הנורא ר״ל המטיל אימה על רואיו בעבור הפלגת זכרו
תו: נטוי. והיה נטוי ופרוש על ראשיהם מלמעלה: (כג) ותחת הרקיע וגו׳. ר״ל
שהיו ישרות ומכוונות להיות חוברות אשה אל אחותה הם היו מתחת הרקיע
וגו׳: ולאיש וגו׳. ר״ל לפנים הזה היה שתי כנפים מכסים להן ולפנים זה
וגו׳ זה כזה דמות אחד להן וחוזר ומפרש שהכנפים ההם היו מכסות את
: (כד) את קול כנפיהם . קול הרעשת כנפיהם : כקול מים רבים . שהיה
קול מים רבים השוטפים וכקול שדי בדברו בסיני שנאמר שם את הדברים
קול גדול (דברים ה) : בלכתם . ר״ל הקול ההוא שמעתי בעת הלכם : קול
. קול שאון המייתם היה כקול מחנה מהמון עם : בעמדם . בעת
במקומם היו מרפים כנפיהם ר״ל לא הרעישו אז בכנפיהם להשמיע קול :
ויהי קול וגו׳ . חוזר על מה שאמר בעמדם וגו׳. לפרש מתי עמדו ולא הרעישו
כשהיה הקול יוצא מעל הרקיע אשר על ראשם ר״ל כשהיה המקום ב״ה
אל הנביאים ובעמדם בעת ההיא אז תרפינה כנפיהן : (כו) כמראה . ר״ל
לדבר מזכיר כאבן ספיר והוא כדמות כסא ועל דמות הכסא ראיתי דמות
כמראה אדם על הכסא ממעל והוא רמז על האל יתברך ואמר דמות כמראה
לומר שאין לו דמות כלל אבל אמרו בלשון דמות להסביר את האוזן שראה את
השכינה נוסעת מבה״מ כמלך היושב בכסא על המרכבה : (כז) וארא כעין חשמל.
ר״ל כאשר השתכלתי לראות מראה האדם היושב על הכסא ראיתי כגוון חשמל והוא
הזך והנקי מן האש אשר מעט תשיגנו הראות וכן אין להשיג את האל יתברך והחשמל
היא מלה מורכבת חש מל שראוי לחשות מן המלול בו : בית לה סביב . ר״ל אל
החשמל היה לה כעין בית מסביב ומראה הבית היה כמראה אש : ממראה וגו׳ .
כן הוא ממראה מתניו ולמעלה שם הוא כעין חשמל ובית לה מסביב כמראה אש:
וממראה וגו׳. אבל ממראה מתניו ולמטה ראיתי מראהו כמראה אש וסביב לו היה
האדם וזריחה : (כח) כמראה . כמו מראה הקשת וכו׳ כן היה מראה הנוגה אשר
מסביב : הוא מראה. המראה הזה שראיתי הוא מראה דמות כבוד ה׳ כי ראשו
נוסע מבה״מ כדמות מלך יושב על המרכבה ונוסע : ואראה. וכאשר ראיתי את כל
זה אז נפלתי על פני להשתחוות מול ה׳ ואז שמעתי קול מדבר והוא האמור במקרא
שלאחריו ויאמר אלי בן אדם וכו׳: ב (א) בן אדם . קראו בן אדם כדי שלא
יתגאה

רדק

פני אדם אפי אנשא לענין הדמיון אמר זה : אותך . כמו אתך בדגש : (ב) ותבא בי רוח כאשר דבר אלי . בשעה שדבר אלי באה בי רוח שחזק' אותי והעמדתני על רגלי : מדבר . מבנין התפעל ומשפטו מתדבר : (ג) ויאמר . אל בני ישראל . אותם שהיו בבבל שגלו בגלות יהויכין ויתכן גם כן לאותם שהיו בירושלים על ידי כתב כי הוא היה בבבל ואחר שאמר למטה לך בא אל הגולה נראה כי לאותם שבבבל שלחו : אל גוים המורדי'. אע"פ שהיו גוי אחד מפני שהיו חלוקים במעשיהם הדעים אלה עובדי' לעכו"ם של בני עמון ואלה של מואב או גוי אחר או אמר גוי לחלוק השבטים והמשפחות וכן עמים הר יקראו אחריך בנימן בעממיך : (ד) והבנים קשי פני' . ת"י תקיפי אפין וכן גוי עז פנים מי שאין לו בשת פנים עזים וקשים והפכו מי שיש לו בשת רכו פניו ויתאדמו כשיוכיחנו אדם : כה אמר ה'. כלומר תאמר להם הנבואה בשמי : (ה) והמה אם ישמעו ואם יחדלו . אע"פ שאתה מסופק בהם אם ישמעו ואם יחדלו מלשמוע אף על פי כן אמור להם כי בית מרי המה ויש ספק בתשובתם אף על פי כן אמור להם כדי שידעו כי נביא היה בתוכם ומוכיח אם ישמעו אליו ויונתן תרגם ואם יתדלו ואם יתמנעון מלמחטי : (ו) ואתה . כי סרבים . ממאני' וממרים תרגם ויונתן והסריב ותרגם ממרים סרבנין וכן בית מרי עם סרבן והוא תואר בשקל חדשים גנבים וסלונים קוצים וכן סלון ממאיר קוץ כמו קוצים וגנינים הם אתך אף על פי כן אל תירא מהם : אותך . כמו אתך : ואל עקרבים . כמו ועם עקרבים והם קוצים קשים ויונתן תרגם ובגו עממיא דעובדיהון דמין לעקרבים פירוש כמו נחש שרף ועקרב : (ז) ודברת . כי בית מרי המה פי' בית מרי המה כמו ואני תפלה שפי' איש תפלה : (ח) ואתה . אל תהי מרי כבית המרי . הראשון תואר ובא בסגול בטרחא כמו בהפסק כי כן מנהג הטרחא במקומות : פצה פיך . וכן פציתי פי ואכלתי המגלה במראה הנבואה והוא משל ללמוד דברי הנבואה ולזכרם וי"ת ארכין נפשך וקבל ית דאנא יהיב לך : (ט) ואראה והנה יד שלוחה אלי . והנה בו מגלת ספר זכר היד זכר ונקבה וברוב היא לשון נקבה וכן בלשון זכר יכתוב ידו לה' : (י) ויפרש . והיא כתובה פנים ואחור . פנים יקרא הצד שכותבין בו שהוא נגד

תולדות אהרן אל גוים . (הנס' כט) :

רשי

גם לנו במראה המרכבה ובמלאכת עליונים הא"א : (ב) את מדבר את המתדבר עמי וכבוד הוא לכתוב מדבר כלפי מעלה שהאומר מדבר נשמע כאדם המדבר לחבירו פונה אליו פנים אל פנים והאומר (בחיר"ק) משמעו שהשכינה מדבר בפני עצמו בכבודו ושלוחיו ישמעו בורפ... בלע"ז : (ג) אל גוים המור... שני שבטים קרויין שני ג... (ד) והבנים . לפי שאמר א... פשעו בי ואלו בניה' קשי פ... (ה) והמה . שמא ישמעו... יחדלו מלשמוע : כי ידע... בית מרי . הם אנשי ק... אלא שאני חסן שידעו... פורענותם כי נביא היה ב... שהוכיחם ולא שמעו : (ו) ס... לשון מרדות כלומר ס... ודוגה סתר אותו לשון... ועשרים שמות להם : וס... לשון קוצים וכן סלון... וקוץ מכאיב (לקמן כח)... עקרבים אתה יושב . העט... אתה מוכיח ילאך ויי... כאלו אתה יושב על ע... הטוקקין אותך מכל לד... עקרבים . אגלינטייר"ש... ל"א עקרבים ממש וכן... יונתן ובגו עמא דעובדיה... למקרבין את יתיב : (... תהי מרי . מלילך בשלי... פלה . פתח וכן פצו עלינו... (איכה ג) : פלה פיך ול... משל הוא הטה אזניך... ויערב לך כאילו אתה... מאכל לרעבון : את אש... נותן אליך . מה היא ה... היא מגילת הספר : (ט... וגו' . יש דברים משמשין... ולשון נקיבה כמו השמש י... הארץ (בראשית יט) וזרח... יראי שמי שמש וגו' (מל... אל

רדק

א אדם קום על ריגלך ואמלל עמך : ב ועלת בי רוחא כד מליל עמי ואקמתני על רגלי ושמעית ית דמתמליל עמי : ג ואמר לי בר אדם שלח אנא יתך לות בני ישראל לות עממיא סרבניא דסריבו על מימרי אינון ואבהתהון מרדו במימרי עד כרן יומא הדין : ד ומתקרן בניא אינון חציפי אפיא ותקיפי לבא אנא שלח יתך לותהון ותימר להון כדנן אמר יי אלהים : ה ואינון אם יקבלון אולפן ואם יתמנעון מלמחטי ארי עם סרבן אינון וידעון די נביא הוה ביניהון : ו ואת בר אדם לא תדחל מנהון ומפתגמיהון לא תדחל ארי מסרבין ומקשין לקבלך ובגו עמא דעובדיהון דמן לעקרבין את יתיב מפתגמיהון לא תדחל ומן קדמיהון לא תתבר ארי עם סרבן אינון : ז ותתנבי ית פתגמי נבואתי להון אם יקבלון אולפן ואם יתמנעון מלמחטי ארי עם סרבן אינון : ח ואת בר אדם קביל ית די אנא ממליל עמך לא תהי סרבן כעמא סרבנא ארכין נפשך וקביל ית די אנא יהיב לך : ט וחזית והא דכות יד מתושטא לצד לותי והא ביה מגלת ספרא : י ופרס יתה קדמי והא כתיבא מאפהא

ל' עמד על רגליך ואדבר אתך :
ב ותבא בי רוח כאשר דבר אלי
ותעמדני על רגלי ואשמע את
ה' מדבר אלי : ג ויאמר אלי בן אדם
ב' מ"ל שלח אני אותך אל בני ישראל
ב' חד מל' וחד חסר אל גוים המורדים אשר מרדו בי
ג' המה ואבותם פשעו בי עד עצם
ג' היום הזה : ד והבנים קשי פנים
ג' מ"ל וחזקי לב אני שולח אותך אליהם
ז' מ"ל בלים' ואמרת אליהם כה אמר אדני יהוה :
י' ר"פ ה והמה אם ישמעו ואם יחדלו כי
בית מרי המה וידעו כי נביא היה
ג' . ל' בתוכם : ו ואתה בן אדם אל תירא
ל' מהם ומדבריהם אל תירא כי
ל' . ל' סרבים וסלונים אותך ואל עקרבים
י"ו מ"ל בלים' זכר אתה יושב מדבריהם אל תירא
ל' . ב' זרף קמץ ומפניהם אל תחת כי בית מרי
המה : ז ודברת את דברי אליהם
אם ישמעו ואם יחדלו כי מרי המה :
כ"ד בסיפרא ח ואתה בן אדם שמע את אשר
ד' אני מדבר אליך אל תהי מרי
ל' . ל' כבית המרי פצה פיך ואכל את
ס' אשר אני נתן אליך : ט ואראה
ג' ב' מ"ל והנה יד שלוחה אלי והנה בו מגלת
ספר : י ויפרש אותה לפני והיא

תליתא החשמלה : מד... בקריאה וסי' יש לאל ידי... עמכם: ובבוא משה אל אהל... לדבר אתו . ויכל משה... אתם ויתן על . ועתה דע... מה תעשי . ותבא בי רוח... דבר אלי . ואשמע מדבר... אהבת רע מכוב . נצור... כרע : מרי ד' וסי' לב... ותכל תלנותם מעלי . כי... קסם מרי ואון ותרפים . א... מרי כבית המרי פצה פיך.

מצודת ציון

(א) אותך . כמו אתך וכתי"ו בדג"ש ור"ל עמך : (ג) עצם היום . גוף היום . וכן בעצם היום הזה (בראשית ז) : (ד) קשי פנים . הוא הפוך מן בושת הפנים כי זהו פניו רכות וממהר להלבין בשביל בושה קטנה ולא כן קשה הפנים : (ה) מרי . ענין מרד כמו ממרים הייתם (דברים ט) : (ו) סרבים . מל' סרוב ומיאון : וסלונים . מין קוצים כמו סלון ממאיר (לקמן כח) : עקרבים . הם מין קוצים כמו ואני בעקרבים (דה"ב י) : תחת . ענין שבר ופחד כמו אל תחת (ירמיה א) : (ח) פצה . פתח כמו פציתי פי(שופטים יא): (ט) שלוחה . ענין הושטה כמו ידה ליתד תשלחנה (שם ה): מגלת . מל' גליון ואגרת ויקרא כן ע"ש שגוללין אותו : ספר . ענין כתיבה ע"ש ס"ס בו

מצודת דוד

יתגאה ויחשוב עצמו כאחד מן המלאכים לפי שראה המראה הגדולה הזאת: לפי שנפל על פניו אמר לו עמוד על רגליך : (ב) רוח . ר"ל רוח התח... ומחזק מן החולשה אשר באתה בעבור המראה שראה : כאשר . בעת א... אלי : ותעמידני . הרוח הזה החזיק אותי והעמיד אותי על רגלי : את... אלי . רצה לומר את הדבר שהיה מדבר אלי : (ג) שולח . עתה אני... אותך : אל גוים . הם יהודה ובנימין שהם שני שבטים וכ"א קרוי עם ל... המה ואבותם. ר"ל המה עם אבותם כמו שאבותם פשעו בי כן המה בי נ... עד עצם היום הזה : (ד) והבנים . ואלה הבנים אשר הם קשי פנים וחזקי לב מה שלא כן היו אבותיהם אליהם אני שולח אותך : ואמרת וגו'. כאומר לא תאמר להם דבר מה בשמך כי בודאי לא ישמעו אליך רק בכל פעם תאמר להם בשמי כה אמר ה' : (ה) והמה . כאומר אתה אמור בשמי בין ישמעו המ... הדבר בין שיחדלו לשמוע כי בית מרי המה וקרוב הדבר שלא ישמעו גם אם תאמר בשמי : וידעו . ר"ל ועכ"ז יבוא תועלת כי בבוא הפורענות ידעו כי נבי... בתוכם והזהירם ולא שמעו ולא יהרהרו אחר מדת הדין : (ו) ומדבריהם. מה שיגזמו לעשות עמך רעה: כי סרבים וגו'. ר"ל אשר נמלאו עמך אנשים ה... מכאיבים בדברי קנתור כקוצים : ואל עקרבים . עם בני אדם מכאיבים כקוצים אתה יושב והוא כפל ענין במ"ש : מדבריהם . עכ"ז אל תירא מדבריהם... בית מרי המה. ר"ל המה בית מרי לגד אבל לא ירשיעו לעשות עמך רעה : (ז) אם ישמעו . בין שישמעו בין שיחדלו מלשמוע כי בית מרי המה וקרוב הדבר ש... מלשמוע : (ח) אל תהי מרי . אל תהי מורד בדבר השליחות למאן ללכת להיות דומה כבית המרי : פצה פיך . פתח פיך ואכול וכו' היא המגלה הנתונה... למוד הדברים וזכור אותם למען יהיו שגורים בפיך : (ט) והנה וגו' . בהיד השלוחה היה מגלה כתובה : (י) ויפרוש . היד ההוא פרשה המגלה לפני... כתובה משני עברים מה שהוא נגד פני האדם הקורא ומה שהוא אחורי המגלה מעבר השני : וכתוב אלים . והיה כתוב עליה קינים והגה והי והם ענין נהי... האמורים

כְּתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר וְכָתוּב אֵלֶיהָ קִנִים וָהֶגֶה וָהִי׃

ג א וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם אֵת אֲשֶׁר־תִּמְצָא אֱכוֹל אֱכוֹל אֶת־הַמְּגִלָּה הַזֹּאת וְלֵךְ דַּבֵּר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ב וָאֶפְתַּח אֶת־פִּי וַיַּאֲכִלֵנִי אֵת הַמְּגִלָּה הַזֹּאת׃ ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם בִּטְנְךָ תַאֲכֵל וּמֵעֶיךָ תְמַלֵּא אֵת הַמְּגִלָּה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ וָאֹכְלָה וַתְּהִי בְּפִי כִּדְבַשׁ לְמָתוֹק׃ ד וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם לֶךְ־בֹּא אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְדִבַּרְתָּ בִדְבָרַי אֲלֵיהֶם׃ ה כִּי לֹא אֶל־עַם עִמְקֵי שָׂפָה וְכִבְדֵי לָשׁוֹן אַתָּה שָׁלוּחַ אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ו לֹא ׀ אֶל־עַמִּים רַבִּים עִמְקֵי שָׂפָה וְכִבְדֵי לָשׁוֹן אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם אִם־לֹא אֲלֵיהֶם שְׁלַחְתִּיךָ הֵמָּה יִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ׃ ז וּבֵית יִשְׂרָאֵל לֹא יֹאבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלֶיךָ כִּי־אֵינָם אֹבִים לִשְׁמֹעַ אֵלָי כִּי כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חִזְקֵי־מֵצַח וּקְשֵׁי־לֵב הֵמָּה׃ ח הִנֵּה נָתַתִּי אֶת־פָּנֶיךָ חֲזָקִים לְעֻמַּת פְּנֵיהֶם וְאֶת־מִצְחֲךָ חָזָק לְעֻמַּת מִצְחָם׃ ט כְּשָׁמִיר חָזָק מִצֹּר נָתַתִּי מִצְחֶךָ לֹא־תִירָא אוֹתָם וְלֹא־תֵחַת מִפְּנֵיהֶם כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה׃ י וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם אֶת־כָּל־דְּבָרַי

ג. ג. ב׳ | בתרי לים׳ | נ״א בטעם | ס׳ מ״ל | ו״א | ג׳ חס׳ | ג׳. ג׳ | ד׳ | ג׳. ג׳ | ו׳ בטעם בסיפרא | נ״א בטעם | ג׳ | כ״א. ד׳ | ג׳ | י״ו וקמין קמלין | ב׳ | ג׳ | ב׳ | י׳ ר״פ בסיפר׳ ג׳ | ב׳ הסר בטינרא ג׳ | ו׳ בטעם בסיפ׳

וּמֵאֲחוֹרָהָא מַה דַּהֲוָה מִן שֵׁרוּיָא וּמַה דַּעֲתִיד לְמֶהֱוֵי בְּסוֹפָא וּכְתִיב בָּהּ דְּאִם יַעַבְרוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל עַל אוֹרַיְתָא יִשְׁלְטוּן בְּהוֹן עַמְמַיָא וְאִם יַעַבְדוּן יָת אוֹרַיְתָא יְסוּף מִנְהוֹן אִלְיָא וְדָוְנָא וְתֵינַחְתָּא׃ א וַאֲמַר לִי בַּר אָדָם יָת דְּמִתְיְהֵיב לָךְ קַבֵּיל קַבֵּיל מַה דִּכְתִיב בִּמְגִלְּתָא הָדָא וַאֲזֵיל וְאִתְנַבֵּי עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ב וְאַרְכֵינִית יָת נַפְשִׁי וְאַחְכְּמִינִי מַה דִּכְתִיב בִּמְגִלְּתָא הָדָא׃ ג וַאֲמַר לִי בַּר אָדָם נַפְשָׁךְ תִּסְבַּע וּמְעָךְ תַּמְלֵי אִם תְּקַבֵּיל מַה דִּכְתִיב בִּמְגִלְּתָא הָדָא דִּי אֲנָא יָהֵיב לָךְ וְקַבֵּילִיתָהָא וַהֲוָה פִּתְגָמָהָא בְּפוּמִי כִּדְבַשׁ חָלֵי׃ ד וַאֲמַר לִי בַּר אָדָם אֱתָא אֱזֵיל לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתְנַבֵּי בְּפִתְגָמֵי נְבוּאָתִי לְהוֹן׃ ה אֲרֵי לָא לְוָת עַם עַמִּיקֵי מַמְלַל וְיַקִּירֵי לִישָׁן אַתְּ שְׁלִיחַ לְאִתְנַבָּאָה אֱלָהֵין לְוָת בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ו לָא לְוָת עַמְמַיָא סַגִּיאִין תַּקִּיפֵי מַמְלַל וְיַקִּירֵי לִישָׁן דְּלָא תִשְׁמַע פִּתְגָמֵיהוֹן אִלּוּ לְוָתְהוֹן שְׁלַחְתָּךְ אִינוּן יְקַבְּלוּן מִנָּךְ׃ ז וּבֵית יִשְׂרָאֵל לָא יֵיבוֹן לְקַבָּלָא מִנָּךְ אֲרֵי לֵית אִינוּן צָבַן לְקַבָּלָא לְמֵימְרִי אֲרֵי כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲצִיפֵי אַפִּין וְתַקִּיפֵי לִבָּא אִינוּן׃ ח הָא יְהָבֵית יָת אַפָּךְ תַּקִּיף כְּקֳבֵיל בֵּית אַפֵּיהוֹן וְיָת בֵּית עֵינָךְ חֲסִין כְּקֳבֵיל בֵּית עֵינֵיהוֹן׃ ט כְּמָא דְּשָׁמִירָא תַּקִּיף מִטִּנָּרָא כֵּן יְהָבֵית יָת בֵּית עֵינָךְ חֲסִין כְּקֳבֵיל בֵּית אַפֵּיהוֹן וְלָא תִדְחַל מִנְּהוֹן וְלָא תִתְבַּר מִן קֳדָמֵיהוֹן אֲרֵי עַם סָרְבָן אִינוּן׃ י וַאֲמַר לִי בַּר אָדָם יָת כָּל פִּתְגָמַי

רשי

מתל׳ האחת והכהו (ראשי׳ לב) : (י) פנים ואחור. מה דהוה מן שרויא ומה [ד]עתיד למהוי בסופא : קינים. פורענות של צדיקים בעולם הזה : והגה. [ש]סכרן שירננו עליו לעתיד לבא : והי. נהי של רשעים לעולם הבא : [ו]אוכלה ותהי בפי וגו׳. וקבילתה׳ והוו פתגמה׳ בפומי כדבש חלי : (ה) עמקי [...] . שיהא להם לשון עמוק [...] ותכיר בו: אל בית ישראל. [א]ל בית ישראל אני שולחך [...] לשונם כלשונך : (ו) אם [לא] אליהם שלחתיך וגו׳. ל׳ [...] היא אם אליהם שלחתיך [...]אני אם לא המה ישמעו [...] ומקרא מסורס הוא : [...]שמיר. מין תולעת הוא [...]אין אותו על האבן והיא [...]ת כנגדו (הג״ה ל״א שמיר [...]ע חזק ובתרגום ירושלמי [...] תרגום של צור וכן תרגום [...] החלמיש (דברים ח) שמיר [...] ויש משמש שמ ר הברזל [...] כי כמו שנקרא הצור שמיר כמו כן נקרא הברזל [...] בשביל חוזקו סא״א) :

כה

[...]רי אל בית ישראל : אכול [...]ל וסי׳ ואשימה לפניך פת [...] ויאמר לו קום אכול . בן [...] את אשר תמצא אכול ב׳ [...] אכול ושתה יאמר לך : [...] ג׳ וסי׳ את עם נועז . כי [...]ל עם עמקי שפה . ודבתרית [...]ל עמים . וא׳ בעמקי בעמקי [...] קראיה : חזקים ג׳ וסי׳ [...] בני דן לדרכם . הנה נתתי [...]ניך חזקים לעמת . חזקים [...] מוצק : לא תירא ח׳ וסי׳ [...]ירא מהם זכור תזכיר את [...] סוס ורכב עם רב ממך . [...]א ההולך לפניך הוא ישמיד. [...]ירא מפניהם דירמיה . לא [...] אתם ולא תחת מפניהם . [...]א . לא תירא מפחד לילה . [...] משלג . והיית מוצק לא

מצודת ציון

[...]רי דברים : (י) קינים . מל׳ [...] והגה . ענין המיה כענין יללה [...]גה כיונה (ישעיה לח) : והי . [...]ין מספד ונהי : (ה) עמקי . [...]פה : שפה . כן יקרא לשון עם [...]שפה אחת לכולם (בראשית יא) : [...]מע. ענין הבנה : אם לא . הוא [...] כועה כאדם האומר אם לא כן [...]יה כזאת וכזאת וגזם ולא אמר [...] לא בתים (ישעיה ה) : (ז) לא [...]. לא ירצו כמו לא אבה יבמי [...] כה) : (ח) לעומת . נוכח : [...] שמיר . הוא ברזל החזק וכן [...] בצפורן שמיר (ירמיה

רדק

נגד פני האדם ואשר אחריו יקרא אחור : וכתוב אליה . כמו עליה : קנים והגה והי . כולם לשון נהי ומספד ואלה הקינים היו על ישראל : (א) ויאמר אלי. את אשר תמצא אכול . פי׳ אשר תמצא בידי מה שאני נותן לך אכול : (ב) ואפתח את פי . הכל דרך משל כמו שכתבנו ותרגם יונתן וארכינית ית נפשי ואחכמני מה דכתי׳ במגלתא הדא : (ג) ויאמר אלי . בטנך תאכל . דרך משל שלא יקיא מתוך פיו אלא יאכיל בטנו ותרגם יונתן ית נפשך תשבע : את המגלה . פי׳ מן וכן הם יצאו את העיר כמו מן העיר : ואוכלה . אכלתי את המגילה ותהי בפי כדבש למתו׳ והאכלתי את בטני שלא הקאתים : למתוק . כמו מתוק והלמ״ד מורה על הענין ויספיק זולתה וכן לאמות אתם והדומים להם שכתבנו בספר מכלל רוצה לומר שקבלם ולמדם ברצון טוב ובלב טוב : (ד) ויאמר אלי. ודברת בדברי . בלשון אשר אני מדבר לך כן תדבר אליהם כי אינם לועזות שלא יבינו לשונך : (ה) כי לא אל עם עמקי שפה וכבדי לשון . כפל ענין במלות שונות אמר גם הם אינם מדברים לשון אחרת שלא תבין אתה את דבריהם כי בני לשון אחת אתה עמהם הם יבינוך ואתה תבינם : (ו) לא אל עמים רבים . ר״ל רבי המרחק שהם מארץ רחוקה מאד שלא שמעת מעולם לשונם : אם לא אליהם . אם לא לשון שבועה וכן אם לא בתים רבים לשמה יהיו אם לא כאשר דמיתי כן היתה כאדם שאומר לא יהיה זה אם לא יהיה כאילו אמר באמת אם אליהם שלחתיך הם ישמעו אליך אף על פי שלא יבינו לשונך ולא תבין לשונם הם יבקשו מי שיפרש להם נבואתך : (ז) ובית ישראל לא יאבו לשמוע אליך . ולמה לא יאבו לשמוע אליך כי אינם אובים לשמוע אלי לא מפני שמואסים בך אלא מפני שמואסי׳ המה בדברי ובתוכחתי : (ח) הנה נתתי את פניך חזקים . שלא תירא מהם ולא תכנע מפניהם : (ט) כשמיר חזק מצר . כחולם כמו ותקח צפורה צור הברזל : חזק . יקרא שמיר אמר כמו שהברזל חזק מן הצור וחותך אותו כן תשברם אתה ותכלם : כי בית מרי המה . וידעתי שיעמדו כנגדך בהוכיחך אותם

תולדות אהרן פנים ואחור . עירובין כא :

מצודת דוד

[...]רי׳ על רעות ישראל ולבותיו בעת החורבן: ג (א) את אשר תמצא. ר״ל כל הכתוב [...]ה בין בפנים בין באחור : אכול . ר״ל למוד וקבל המאמרים : אכול וגו׳. [...]ר תלמוד ותקבל את דברי המגלה אז לך דבר וכו׳ את הדברים אשר אצוך : [...] ויאכילני . ר״ל שם בפי ולמדני את דברי המגלה : (ג) בטנך תאכל וגו׳. [...] תקיאם ר״ל קשוב הדבר ואל תסיחם מדעתך לשכחם : ואוכלה . קשבתי דברי [...]ה ותיתה בפי כדבש לענין המתיקות ר״ל ששמעם בלב רצון ונחשק נפלא על [...] דבר ה׳ עם כי היו יעודים רעים ומרים : (ד) בדברי . באופן הדברים [...]ר אני ולא תשנה דבר כי יותר מקובל על הלב סדור הדברים עצמם האמורים [...]ה׳ : (ה) כי לא וגו׳. איך צריך לשנות אופן הדברים לפי ענין ההרגל שלך [...] לא הלשון שתאמר אליהם לפי שלא אל עם שלשונם עמוק וכבד ממך שלא [...]ת בו אתה שלוח ממני כי הלא אל בית ישראל אתה שלוח ושפה אחת לכם [...] דבר זה בלשון וזהו הדבור שאומר לך : (ו) לא אל עמים רבים . אין אתה [...] אל עמים רבים מתחלפי לשונות אשר עמקו וכבדו ממך אשר לא תשמע דבריהם בטוב לשיהא היכם לשנות הסדר ולהרחיב הדבור בלשון המובן לכולם למען לא ימצאו מה להשיב ר״ל אין לך צורך לשנות הסדר לא בעבור מאמרך בלשון שלא הורגלת בו ולא בעבור שלא תבין בטוב תשובת השומעים : אם לא . הריני נשבע אילו שלחתיך אל העמים עם כי הייתי מוכרח לשנות סדר הדברים ואינם מקובלים כ״כ על הלב כסדר הדברים היוצאים מפי עכ״ז היו שומעים אליך : (ז) ובית ישראל . אבל בית ישראל לא יאבו לשמוע אליך כי אם תאמר להם כסדור מאמרי כי אינם רוצים לשמוע גם אלי ר״ל אף סדור הדברים אשר יצא מפי אינם מקובלים על לבביהם : חזקי מצח . כן יאמר על מי שהוא מעיז ביותר שהוא מרים מצחו ומחזקו וכן ומצחך נחושה (ישעיה מח) : (ח) את פניך חזקים . להעיז למולם ביותר בלי הראות להם הכנעה מהם : ואת מצחך וגו׳. כפל הדבר במ״ש : (ט) כשמיר . כמו השמיר שהוא חזק מן הצור כן נתתי את מצחך חזק ממצחם : כי בית מרי המה. ר״ל המה בית מרי לבד אבל לא ירשיעו לעשות עמך רעה : (י) קח בלבבך . שמור בלבבך

רדק

אותם: (י) ויאמר. קח בלבבך ובאזניך שמע. סוי"ו כוי"ו כן אתה קלפת ונתעה וכדומים לו אחר שתשמע באזניך קח בלבבך שלא תשכח מה שתשמע: (יא) ולך בא אל הגולה. הוא היה במקו' אחד ומקצת בני הגולה אשר הוא שלוח אליהם במקום אחר גם כן על נהר כבר: הגולה. רוצה לומר בני הגולה או פירושו הכנסת הגולה: ודברת אליהם ואמרת אליהם. כפל ענין במלות שונות לחזק הענין רוצה לומר שיאמר להם פעם אחר פעם אולי ישמעו ותרגם יונתן ותתנבי להון ותימר להון: (יב) ותשאני רוח. במראה הנבואה נדמה לי שנשאתני רוח ללכת אל הגולה: ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו. כשנשאתני הרוח שמעתי קול אחרי במקום הנבואה שהייתי שם והקול היה או' ברוך כבוד ה' ממקומו ר"ל כשסר ממקומו מעל הכפורת מבין שני הכרובים כי ישראל היו מחסרים כבודו בהיותי ביניהם בסמל הקנאה המקנה. וכאילו נתוסף כבודו בסירו מהם ולשון ברכה היא תוספת טובה וכבוד וכן אמר למטה וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו על מפתן הבית והחכם הגדול רבי' משה ז"ל פירש ממקומו כפי מעלתו ועלם חלקו במציאות: (יג) וקול כנפי החיות. כמו שאמר למעלה ואשמע את קול כנפיהם ופירוש משיקות שהם נושקות זו לזו כמו שאמר חוברות אשה אל אחותה ויונתן תרגם נקשן חד לחד כלומר דופקות זו בזו כמו וארכובתיה דא לדא נקשן: וקול רעש גדול. והיה הקול רעש גדול ושמעתו זה הקול פעם אחרת מורה על מהירות הכסיעה והאופנים משמיעים קול בלכתם וכן קול כנפי החיות כמו שפי' למעלה: (יד) ורוח נשאתני. במראה הנבואה היה זה והוא מה שאמר למעלה ותשאני רוח אלא לפי שהפסיק בשמיעת הקול חזר ואמרו רוח נשאתני ובמראה הנבואה היה הנשיאה והלקיחה וכן אמר למטה ורוח נשאתני ותביאני כשדימה אל הגולה במראה ברוח האלהים וכל מה שכתוב עד הוהו הפסוק הכל היה במראה הנבואה ובואו אל הגולה אל אביב ושבתו שם שבעת ימים משמים ומקץ ז' ימים שב אליו הדבר ואמרו אל הבקעה וכן קח לך לבינה שכב על צדך קח לך חטים קח לך חרב חדה הכל היה במראה הנבואה וכן בשנה הששית אני יושב בביתי וכל הענין עד פסוק ורוח נשאתני ותביאני כשדימה וגו' ולא הורשה לדבר אליהם ולהוכיח' עד אותו העת כמו שאמר ואדבר אל הגולה וגו': ואלך מר בחמת רוחי. רוצה לומר מר נפש כמו שאמר בחמת רוחי: ויד ה' עלי חזקה. יד הנבואה: (טו) ואבא אל תל אביב. שם מקום כמו תל מלח תל חרשא ואולי הוא אחד מהם: אל נהר כבר. כמו על נהר כבר: ואשר. כתיב ואשב קרי והכתוב רוצה לומר ואשר ראיתי המה יושבים ואשב שם ויונתן תרגם זה ונחית ביניהון והשני ויתיבית כמשמעו והקרי כמשמעו ואשב ומה שאמר המה יושבים ר"ל ואשב כמו שהיו המה יושבים ואשר ענין חזוק ואמר אחר כך ואשב שם שבעת ימים משמים בתוכם תמה ונבהל וי"ת שתיק: (טז) ויהי מקצה שבעת ימים. סוף השבעה ימים מבואר הוא: (יז) בן אדם צופה. כמו הצופה שמ... הטעם בבא עליכם האויב: והזהרת אותם ממני. כלומר בשמי בדברים שתשמע ממני: (יח) באמרי. מדרכו הרשעה. הרשע דרכו רשעה כמו שהטוב דרכו טובה: בעונו ימות. מיתה מופתית בזה או הכרתית לעולם הבא וכן פירוש לחיותו כי יש עון עונשו בעולם הזה ויש בעולם הבא ומה שאמר בעונו ימות ואף על פי שלא נזהר לפי שהוא יודע בעצמו שהוא חוטא אעפ"כ אם יזהירנו ... שישוב בתשובה: ודמו מידך אבקש. כיון שלא הוספת להזהירו כמו שאמר באמרי לרשע כי באמרי לך שתאמר לו בשמי כאילו אני אומר לו והנה אם אתה לא אמרת לו אתה פשעת בנפשו כי ... באזהרתך

תרגום

דְאֶמַלֵיל עִמָךְ קַבֵּיל בְּלִבָּךְ וּבְאוּדְנָךְ שְׁמַע׃ יא וְאַתְּ אֱזֵיל לְוַת בְּנֵי גָלוּתָא לְוַת בְּנֵי עַמָךְ וְתִתְנַבֵּי לְהוֹן וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים אִם יְקַבְּלוּן אוּלְפַּן וְאִם יִתְמַנְעוּן מִלְמֶחֱטֵי׃ יב וּנְטַלְתְנִי רוּחָא וּשְׁמָעִית בַּתְרַי קָל זִיַע סַגִּי דִמְשַׁבְּחִין וְאָמְרִין בְּרִיךְ יְקָרָא דַיְיָ מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּיהּ׃ יג וְקָל גַּפֵּי בְרִיָתָא נָקְשָׁן חַד לָקֳבֵל חַד וְקָל גַּלְגְלַיָא לָקֳבְלֵהוֹן וְקָל זִיַע סַגִּי׃ יד וְרוּחָא נְטַלְתְנִי וּנְסִיבַתְנִי וַאֲזָלִית בִּמְרִיר בְּתְקוֹף רוּחִי וּנְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עֲלַי תַּקִּיפַת׃ טו וַאֲתֵית לְוַת בְּנֵי גָלוּתָא לְתֵל אָבִיב דְיָתְבִין עַל נְהַר כְּבָר וּנְחֵית בֵּינֵיהוֹן וְאִינוּן יָתְבִין תַּמָן וִיתֵיבִית תַּמָן שִׁבְעָא יוֹמִין שְׁתִיק בֵּינֵיהוֹן׃ טז וַהֲוָה מִסּוֹף שִׁבְעָא יוֹמִין וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃ יז בַּר אָדָם מַלֵיף מַנִיתָךְ לְבֵית יִשְׂרָאֵל וּתְקַבֵּיל מִמֵימְרִי פִּתְגָם וְתַזְהִיר יָתְהוֹן מִלְמֶחֱטֵי קֳדָמָי׃ יח כַּד אֲמָרִית לְרַשִׁיעָא מֵימַת תְּמוּת וְלָא אַזְהַרְתֵּיהּ וְלָא מַלֵילְתָּא לְאַזְהָרָא רַשִׁיעָא מֵאוֹרְחֵיהּ דִרְשָׁעָא לְקַיָמוּתֵיהּ הוּא רַשִׁיעָא בְּחוֹבֵיהּ יְמוּת וּדְמֵיהּ מִן יְדָךְ אֶתְבַּע׃ יט וְאַתְּ אֲרֵי אַזְהַרְתָּא רַשִׁיעָא וְלָא תָב

יחזקאל ג

אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ קַח בִּלְבָבְךָ
וּבְאׇזְנֶיךָ שְׁמָע׃ יא וְלֵךְ בֹּא אֶל־
הַגּוֹלָה אֶל־בְּנֵי עַמֶּךָ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה
אִם־יִשְׁמְעוּ וְאִם־יֶחְדָּלוּ׃
יב וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל
רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהֹוָה
מִמְּקוֹמוֹ׃ יג וְקוֹל ׀ כַּנְפֵי הַחַיּוֹת
מַשִּׁיקוֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ וְקוֹל
הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם וְקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל׃
יד וְרוּחַ נְשָׂאַתְנִי וַתִּקָּחֵנִי וָאֵלֵךְ מַר
בַּחֲמַת רוּחִי וְיַד־יְהֹוָה עָלַי חָזָקָה׃
טו וָאָבוֹא אֶל־הַגּוֹלָה תֵּל אָבִיב
הַיֹּשְׁבִים אֶל־נְהַר־כְּבָר וָאֵשֵׁר הֵמָּה
יוֹשְׁבִים שָׁם וָאֵשֵׁב שָׁם שִׁבְעַת
יָמִים מַשְׁמִים בְּתוֹכָם׃ טז וַיְהִי
מִקְצֵה שִׁבְעַת יָמִים וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה
אֵלַי לֵאמֹר׃ יז בֶּן־אָדָם צֹפֶה נְתַתִּיךָ
לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַעְתָּ מִפִּי דָּבָר
וְהִזְהַרְתָּ אוֹתָם מִמֶּנִּי׃ יח בְּאׇמְרִי
לָרָשָׁע מוֹת תָּמוּת וְלֹא הִזְהַרְתּוֹ וְלֹא
דִבַּרְתָּ לְהַזְהִיר רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ הָרְשָׁעָה
לְחַיֹּתוֹ הוּא רָשָׁע בַּעֲוֺנוֹ יָמוּת וְדָמוֹ
מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ׃ יט וְאַתָּה כִּי־הִזְהַרְתָּ

ג' י"א ג' ג' ג' ומ"ל ג' נשאתני ותביאני ג' ואשב ק' י' מ"ל ג' כ' ה' פסקא באמצע פסוק ל"ח נסמט ג' כ' הס' וא' מלא. ל"ג ג' כ' ג'

רשי

(יא) כה אמר אדני אלהים. הנבואה הזאת לאומרה אליכם: אם ישמעו ישמעו או יחדלו אתה אמור אותה אליהם: (יב) ותשאני רוח. לאחר דבריו צוה אל הרוח לשאתו אל המקום אשר בני הגולה שם: (יג) משיקות... ל' נשיקה מקישות זו אל זו ושיר נשמע בהקשתן כמו שאומר למעלה ואשמע קול כנפיהם: (יד) ואלך... שהיה קשה בעיני לקנתר בני עמי: ויד ה' עלי חזקה... אנסו וכחו להוליכני על... (טו) תל אביב. לתל אב... מקום: משמים. משת... משותק מלדבר: (יז) נתתיך. למה אתה שומר כצופה שמעמידים על כמ... לראות אם יבאו גייסות... יתקע בשופר להזהיר את... שיתכנסו ויתחזקו כן... להזהירם להשמר מן הפו... שלא

תירא: וקול כנפי חד מן... מן ג' ג' מלין דנסבין ו' ב... וסי' ולכל חית הארץ ולכ... והנה אנחנו מאלמים אלמי... והנה. ובן תעשה לחמ... וכן. וכל הארץ בוכים וכ... ואנשי בבל עשו ואנשי... וקול כנפי החיות וקול וקול... את אשת רעהו ואיש ואיש... תרא ביום אחיך ואל ואל... אפים ישעי ובני ובני. ושם...

תולדות אהרן כבוד ה'. שער מד
נתתיך. פס שער ק...

מצודת ציון

(ירמיה יז): מזור. מ... (יג) משיקות. מל' נשיקה כי זו לזו כאלו נושקות זו לזו: (יד)... מל' חמה וכעס: (טו) משמים... שממון ושתיקה כמו אשתומם... חדא (דניאל ד): (טז) מקצה... (יז) צופה. הוא העומד על מג... ומביט מי ומי הבאים אל ה... והזהרת. מל' אזהרה: (יח)... ר"ל אדרוש לשלם גמול עליו...

מצודת דוד

בלבבך והשמירה בלבב תסיה על כי תאזין האמרים באזניך ודוגמתו הקיצותי ואראה (ירמיה לא) ור"ל ההקצה היתה על כי ראיתי: (יא) אל הגולה. אל אנשי הגולה אשר ישבו במקום אחר על נהר כבר: ודברת אליהם ואמרת אליהם. ר"ל פעם אחר פעם הדבר אליהם ותוכיחם בדבר ה' לומר בכל פעם כה אמר ה': אם ישמעו. כאומר אתה אמור בשמי בין ישמעו לך בין יחדלו משמוע: (יב) ותשאני רוח. הרוח נשא אותי ממקום מעמדי ושמעתי מאחורי קול ברעש גדול אומר ברוך כבוד ה' ממקומו כאומר אל הנביא אל תחשוב שבסור השכינה ממקומו מבית המקדש לא יהיה ברוך ומהולל כבוד ה' כמו שהיה בהיותו במקומו בבית המקדש כי אע"פ שסר ממקומו הוא ברוך ומהולל אבל ישראל הם הם החסרים בהסרת השכינה מביניהם אבל כבוד ה' הוא תמיד ברוך ומהולל: (יג) וקול כנפי החיות. ר"ל וגם שמעתי קול כנפי החיות שהן נוגעות זו בזו כאלו מנשקות זא"ז וזה היה סלוק השכינה כאלו החיות מוליכי המרכבה עופפים משם ובפריחתן יגעו הכנפים זה בזה ומשמיעים קול: וקול האופנים לעומתם. גם שמעתי קול האופנים כשהם מתגלגלים והיה קולם לעומת קול כנפי החיות ושוה להם: וקול. וכו' רעש גדול: (יד) ורוח נשאתני. חזר לדבריו לומר הרוח שנשא אותי ממקומי ... אותי משם אל מקום אחר: ואלך. שם הלכתי במר נפש בחמת רוחי כדרך ודואג שהוא מלא חימה וכעס ודאגתו היה על כי ראה סלוק השכינה מבית ... ויד ה'. כח חוזק הנבואה היתה עלי חזקה ללכת אל בני הגולה לנבאות להם: (טו) ... הגולה תל אביב. אל בני הגולה אשר בתל אביב והוא שם מקום: היושבים ... היו יושבים על נהר כבר: ואשב. ישבתי במקום אשר המה יושבים שם והנה ... שם שבעת ימים בתוכם תמה ונבהל ומושתק: (יז) צופה. כמו שהצופה ... לראות אם גייסות באים להזהיר בני העיר להיות נשמרים מהם כן הט... להזהיר את העם על התשובה להיות נשמרים מן הפורעניות המעותדת ושמעת. וכאשר תשמע מפי דבר פורעניות תזהיר אותם בשליחותי לעשות ... (יח) באמרי לרשע. ר"ל באמרי לך על הרשע שימות ואתה לא הזהרת ... דברת להזהיר את הרשע לשוב מדרכו הרעה למען ישאר חי: הוא רשע הרשע

איכך אבקש דמו מידך ואעניש עליו : (יט) אתה . מבואר הוא : (כ) ובשוב צדיק . ונתתי מכשול לפניו . המכשול הוא שימות בחטאו ואדוני אבי ז"ל פירש המכשול שיצליח בכל מעשיו כי פרי צדקותיו שהיה עתיד לאכול לעולם הבא יאכלנו בעולם הזה וזהו מה שאמר משה רבינו לא יאחר לשונאו כתרגומו ומה שאמר ולא תזכרנה צדקותיו רוצה לומר לעולם הבא אבל לעולם : צדקתו . כן כתיב על הכלל וקרי צדקותיו על הפרט ויונתן תרגם ונתתי מכשול ואתן תקלת חובי' קדמוהי נראה שדעתו כדעת רבותינו ז"ל שפירשו באדם שהיה צדיק ושב מצדקו ועשה אמר הקדוש ברוך הוא אני אתן מכשול לפניו כלומ' אני ממציא לידו חטא גלוי לכל כדי שידעו הכל כי הוא רשע : (כא) ואתה כי הזהרתו צדיק . ההנוי קודם הידיעה וכן וישנו את טעמו

רָשָׁע וְלֹא־שָׁב מֵרִשְׁעוֹ וּמִדַּרְכּוֹ ס'
הָרְשָׁעָה הוּא בַּעֲוֺנוֹ יָמוּת וְאַתָּה ב' ונפנין
אֶת־נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ׃ כ וּבְשׁוּב צַדִּיק ד'
מִצִּדְקוֹ וְעָשָׂה עָוֶל וְנָתַתִּי מִכְשׁוֹל ל'
לְפָנָיו הוּא יָמוּת כִּי לֹא הִזְהַרְתּוֹ
בְּחַטָּאתוֹ יָמוּת וְלֹא תִזָּכַרְןָ צִדְקֹתָו ב' צדקתיו ק'
אֲשֶׁר עָשָׂה וְדָמוֹ מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ׃
כא וְאַתָּה כִּי הִזְהַרְתּוֹ צַדִּיק לְבִלְתִּי
חֲטֹא צַדִּיק וְהוּא לֹא־חָטָא חָיוֹ יִחְיֶה ד' כתיב וי"ו
כִּי נִזְהָר וְאַתָּה אֶת־נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ׃
כב וַתְּהִי עָלַי שָׁם יַד־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלַי
קוּם צֵא אֶל־הַבִּקְעָה וְשָׁם אֲדַבֵּר
אוֹתָךְ׃ כג וָאָקוּם וָאֵצֵא אֶל־הַבִּקְעָה ל'
וְהִנֵּה־שָׁם כְּבוֹד־יְהוָה עֹמֵד כַּכָּבוֹד ל' וחד ככבוד
אֲשֶׁר רָאִיתִי עַל־נְהַר־כְּבָר וָאֶפֹּל
עַל־פָּנָי׃ כד וַתָּבֹא־בִי רוּחַ וַתַּעֲמִדֵנִי
עַל־רַגְלָי וַיְדַבֵּר אֹתִי וַיֹּאמֶר אֵלַי בֹּא
הִסָּגֵר בְּתוֹךְ בֵּיתֶךָ׃ כה וְאַתָּה בֶן־
אָדָם הִנֵּה נָתְנוּ עָלֶיךָ עֲבוֹתִים ל'. ג' מ"ל
וַאֲסָרוּךָ בָּהֶם וְלֹא תֵצֵא בְּתוֹכָם׃ ו'
כו וּלְשׁוֹנְךָ אַדְבִּיק אֶל־חִכֶּךָ וְנֶאֱלַמְתָּ ל' וחד ס'
וְלֹא־תִהְיֶה לָהֶם לְאִישׁ מוֹכִיחַ כִּי ח'
בֵּית מְרִי הֵמָּה׃ כז וּבְדַבְּרִי אוֹתְךָ ל'
אֶפְתַּח אֶת־פִּיךָ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הַשֹּׁמֵעַ ׀ יִשְׁמָע
וְהֶחָדֵל ׀ יֶחְדָּל כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה׃ ל'. ל'
ד א וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ כ"ד
לְבֵנָה וְנָתַתָּה אוֹתָהּ לְפָנֶיךָ וְחַקּוֹתָ ל' וכ"כ

מֵחוֹבֵיהּ וּמֵאוֹרְחֵיהּ דְּרִשְׁעָא הוּא בְּחוֹבֵיהּ יְמוּת וְאַתְּ יַת נַפְשָׁךְ שֵׁיזַבְתָּא׃ כ וְכַד יְתוּב זַכָּאָה מִזְּכוּתֵיהּ וְיַעֲבֵיד שְׁקַר וְאֶתֵּן תַּקְלַת חוֹבִין קֳדָמוֹהִי הוּא יְמוּת אֲרֵי לָא אַזְהַרְתֵּיהּ בְּחוֹבֵיהּ יְמוּת וְלָא אִדְּכְרַן זַכְוָתֵיהּ דַּעֲבַד וּדְמֵיהּ מִן יְדָךְ אֶתְבַּע׃ כא וְאַתְּ אֲרֵי אַזְהַרְתָּ לְצַדִּיקָא בְּדִיל דְּלָא לְמֶחֱטֵי צַדִּיקָא וְהוּא לָא חָטֵי מֵחֵי יְחֵי אֲרֵי אִזְדְּהַר וְאַתְּ יַת נַפְשָׁךְ שֵׁיזַבְתָּא׃ כב וּשְׁרַת עֲלַי תַּמָּן רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ וַאֲמַר לִי קוּם פּוּק לְבִקְעֲתָא וְתַמָּן אֲמַלֵּיל עִמָּךְ׃ כג וְקָמִית וּנְפָקִית לְבִקְעֲתָא וְהָא תַמָּן יְקָרָא דַיְיָ שַׁרְיָא כִּיקָרָא דַּחֲזֵיתִי עַל נְהַר כְּבָר וְאִשְׁתַּטְחֵית עַל אַפָּי׃ כד וְעַלַּת בִּי רוּחָא וַאֲקִימַתְנִי עַל רִגְלָי וּמַלֵּיל עִמִּי וַאֲמַר עוּל אִטַּמַּר בְּגוֹ בֵיתָךְ׃ כה וְאַתְּ בַּר אָדָם הָא גְזָרֵית פִּתְגָמֵי פוּמִי עֲלָךְ כְּאֵסוּר גְּדִילַן דְּאָסְרִין בְּהֵן וְלָא תִפּוּק בֵּינֵיהוֹן׃ כו וְלִישָּׁנָךְ אַדְבֵּיק לְחִכָּךְ וְתִשְׁתּוֹק וְלָא תְהֵי לְהוֹן לִגְבַר מוֹכַח אֲרֵי עַם סָרְבָן אִינוּן׃ כז וּבְמַלְּלוּתִי עִמָּךְ אַרְכִּין יַת נַפְשָׁךְ וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים דִּמְקַבֵּיל יְקַבֵּיל אוּלְפַן וְדִי יִתְמְנַע יִתְמְנַע מִלְּמֶחֱטֵי אֲרֵי עַם סָרְבָן אִינוּן׃ א וְאַתְּ בַּר אָדָם סַב לָךְ אַבְנָא וְתִתֵּן יָתַהּ קֳדָמָךְ

נו עליהם : (כ) ונתתי ... ניו . כשהוא עושה ... רע ומרא' עצמו כצדיק ... עבירה מפורסמת ... לגלות מעשיו וכשאני' ... לא יהרהרו אחרי : ... רנה צדקותיו . פירשו ... בתוהא על הראשונות ... על הצדקו' הראשונות ... (כג) והנה שם כבוד ה' ... קדים על ידי לילך שם ... יתירה מה שאין דרך ... לעשות כן התלמיד ... וכאן הרב ממתין ... (כד) הסגר בתוך ביתך. ... שאינם ראויין לתוכח': ... נתנו עליך עבותים . ... בביתך כאילו נאסרת ... וכן ת"י הא גזירת ... עליך כאסור גדילן וגו' : ... דברי אותך . כשאחפוץ ... אך אשלחך אליהם : ... אליהם כה אמר ה' ... את כל דברי שליחותי : ... ישמע . אין זה מן ... אלא ברוח הקודש אמר ... ה אמור אליה' שליחותי ... מע ישמע והחדל יחדל ... כי לא כולם ישמעו ... מרי המה : (א) לבנה . ... בלע"ז ויש מהם שהם גדולות

ושם ושם : ובשוב ד' וסי' ובשוב צדיק מצדקו ... בשוב צדיק דבכל ... ובשוב רשע מרשעתו וחד ובשוב דוד מהכות שתי : היו ד' כתוב ו' וסי' ואתה כי הזהרתו ישב . חבול ישיב רשע. ... כל חטאתיו אשר חטא בה : עבותים ג' מלאים וסימ' הנה נתנו עליך הנה נתתי עליך עבותים. נמרתו : ישמע ב' קמצין ראה בעיניו ובאזניו מע ישמע והחדל :

וזכמתו חיתו לחם והדומים להם:צדיק. מי שהיה כבר צדיק : לבלתי חטא . צדיק שלא ישוב מצדקו : חיו יחיה . בוי"ו במקום ה"א למ"ד הפעל : נזהר . בקמץ והוא נפעל עומד : (כב) ותהי עלי שם . בפל אביב וצוהו לצאת אל הבקעה והראהו שם הכבוד כמו שהראהו על נהר כבר כי הבקעה מקום עשור יותר מתל אביב שהיו יושבים שם בני אדם ושם לו פעם אחר פעם להשכילו ההשגחה וההנהגה ועוד כי באותה הבקעה שבה נבנתה בבל התל והראהו שם השגחתו בברואי' שבלל שם שפתם ובטלה שם מחשבתם ובאמרו ככבוד אשר ראיתי על נהר כבר לא הוצרך לפרש ולפרוט דברי המרכבה : (כג) ואקום . מבואר הוא : (כד) ותבא בי . מתחילה צוהו להיות בתוכ' שותק להודיע כי שתיקתו כדבורו כי בית מרי המה ואחר כך צוהו להיות נסגר בתוך ביתו ולא יצא בתוכם כדי שלא יוכיחם עד כלותו לדבר עמו כל הנבואות עד פסוק ורוח נשאתני ותביאני כשדימ': (כה) ואתה . הנה נתנו עליך עבותים ואסרוך בהם . כאילו אסרוהו בעבותים שלא יוכל לצאת מביתו ללכת בתוכ': (כו) ולשונך. כאילו דבוקה לשונך אל חכך ותהיה נאלם כלומר שלא תדבר אליהם ולא תוכיחם : (כז) ובדברי אותך. ככלותי לדבר אתך: אפתח את פיך. כלומר אתן לך רשות לדבר להם : השומע ישמע והחדל יחדל . וכלותו לדבר עמו היה כשאמר ויעל מעלי המרא' אשר ראיתי ורז"ל פירוש זה על מה שאמר בבא אליו הפליט ויד ה' היתה אלי בערב לפני בא הפליט ויפתח את פי וגו' : (א) ואתה בן אדם קח לך לבנה . למה צוה לו לבנה ולא אמר לו שיצור על לוח כל הענין לפי שבוני' בלבני' העריס או באבנים תהיה הלבנה מבל בזה והלבנה נחה לחקק בה יותר מהאבן ויונתן

תולדות אהרן ובשוב צדיק : יומא פז : קום צא אל הבקעה . נדרים מ :

מצודת ציון

(כה) עבותים . חבלים עבות בת ג' יתרים : ואסרוך . ענין קשור : (כו) חכך . החיך הם שמעל הלשון : (א) לבנה . עשוי מן הטיט ומייבשים בחמה או שורפים אותו באש וכן נלבנה לבנים (בראשית יא) : וחקות . מלשון חקיקה : מגור

מצודת דוד

...בות ימות בעבור עונו ואדרוש דמו מידך ר"ל תקבל עונש על מיתתו כי ...ת מזהירו אולי היה שב מדרכו ולא היה מת : (יט) ואתה . אבל אם אתה ... את הרשע והוא לא שב מרשעתו : את נפשך הצלת . ר"ל לא תקבל עונש ...תו הואיל והזהרתו : (כ) ובשוב צדיק . כאשר הצדיק יחזור מצדקו ויעשה ...יעשה לחשוב שבעבור שהיה צדיק מימים רבים יכפר לו האלהים על העול ...עתה : ונתתי מכשול . אזמין לפניו מכשול צרה והוא ימות בה : כי לא ... אם לא הזהרתו הנה הוא ימות בעבור חטאתו והצדקות אשר עשה מאז ...רנה לא להגן עליו מן המיתה ואת דמו אדרוש מידך כי אם הזהרתו אולי ...דקו : (כא) ואתה . אבל אם אתה הזהרת את הצדיק לבל יחטא בבטחון ...דיק על הנה והוא שמע לך ולא חטא כפי מה שחשב : חיו יחיה . אף שחשב ...הואיל ולא חטא חיה יחיה כי קבל את האזהרה : ואתה את נפשך הצלת . ...לא הזהרתו היה עושה כמחשבתו והיה מת בחטאו והיה דמו נדרש ממך : ...ד ה' . כח חוזק הנבואה : (כג) ככבוד . כדמות מראה המרכבה אשר ראיתי וכו' : ואפול וגו' . להשתחות לה' : (כד) רוח . ר"ל רוח התעוררות ומחוזק : ותעמידני . הרוח הזה החזיק אותי והעמיד אותי על רגלי : בוא הסגר וגו' . לשבת מבלי חברת אנשים : (כה) הנה נתנו וגו' . ר"ל תהא כלוא בביתך כאלו נתנו עליך חבלים עבות ואסרו אותך בהם לבל תוכל לצאת משם : בתוכם . בין אנשי הגולה : (כו) ולשונך אדביק . ר"ל לא תדבר עמהם כאלו הדבקתי לשונך אל חכך לבל תוכל לדבר : ונאלמת . תהיה כאלם ולא תהיה למולם לאיש מוכיח שדרכו למחות ולהוכיח מלבו בעת יראה מי עושה הרע : כי בית מרי המה . לכן לא תוכיחם מלבך כי ימרו בך : (כז) ובדברי אותך . וכשאדבר אני בך לשלחך להתנבאות להם אז אפתח את פיך למסר לדבר נחות עם כי לא תהיה רגיל כ"כ לדבר עם אנשים לייסר דרכם : ואמרת . כאשר אשלחך תאמר להם כה אמר ה' ר"ל לא מלבי אני אומר כ"א דבר ה' המה : השומע . אתה אמור בשמי מי שירצה לשמוע ישמע ומי שיחדל לשמוע יחדל ואין עליך לכופם על השמועה כי בית מרי המה וימרו בך ולא ישמעו אליך אם תרצה לכופם ולכן הנח להם : ד (א) ונתתה . שתעמידה מול פניך וחקוק עליה

עָלֶיהָ עִיר אֶת־יְרוּשָׁלִָם׃ ב וְנָתַתָּה
עָלֶיהָ מָצוֹר וּבָנִיתָ עָלֶיהָ דָּיֵק
וְשָׁפַכְתָּ עָלֶיהָ סֹלְלָה וְנָתַתָּה עָלֶיהָ
ט׳ מַחֲנוֹת וְשִׂים־עָלֶיהָ כָרִים סָבִיב׃
ג׳ ג וְאַתָּה קַח־לְךָ מַחֲבַת בַּרְזֶל וְנָתַתָּה
אוֹתָהּ קִיר בַּרְזֶל בֵּינְךָ וּבֵין הָעִיר
ג׳ כ״ב מלא י׳ וַהֲכִינֹתָה אֶת־פָּנֶיךָ אֵלֶיהָ וְהָיְתָה
בַמָּצוֹר וְצַרְתָּ עָלֶיהָ אוֹת הִיא לְבֵית
ס״וגמא דכן חסר יִשְׂרָאֵל׃ ד וְאַתָּה שְׁכַב עַל־צִדְּךָ
ג׳ הַשְּׂמָאלִי וְשַׂמְתָּ אֶת־עֲוֹן בֵּית־
יִשְׂרָאֵל עָלָיו מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר
ב׳ תִּשְׁכַּב עָלָיו תִּשָּׂא אֶת־עֲוֹנָם׃ ה וַאֲנִי
ג׳ נָתַתִּי לְךָ אֶת־שְׁנֵי עֲוֹנָם לְמִסְפַּר
יָמִים שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת וְתִשְׁעִים יוֹם
ג׳ וְנָשָׂאתָ עֲוֹן בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃ ו וְכִלִּיתָ
הימני ק׳ אֶת־אֵלֶּה וְשָׁכַבְתָּ עַל־צִדְּךָ הימיני
ה׳ שֵׁנִית וְנָשָׂאתָ אֶת־עֲוֹן בֵּית־יְהוּדָה

וּתְצוּר עֲלַהּ קַרְתָּא יָת
יְרוּשְׁלֵם׃ ב וְתִתֵּן עֲלַהּ צְיָר
וְתִבְנֵי עֲלַהּ כַּרְקוֹם וְתִצְבּוֹר
עֲלַהּ מְלִיתָא וְתַשְׁרֵי עֲלַהּ
ט׳ מַשְׁרְיָן וּמַנֵּי עֲלַהּ אֶפְרוֹרְוָן
ג׳ סְחוֹר סְחוֹר׃ ג וְאַתְּ סַב לָךְ
מַכְרִית בַּרְזֶל וְתִתֵּן יָתַהּ כּוֹתַל
בַּרְזֶל בֵּינָךְ וּבֵין קַרְתָּא
ג׳ כ״ב מלא וְתַתְקֵן יָת אַפָּךְ לַהּ וּתְהֵי
בְצֵירָא וּתְצוּר עֲלַהּ אָת הִיא
ס״וגמא דכן לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ ד וְאַתְּ שְׁכוּב
חסר עַל סִטְרָךְ דִּסְמָלָא וּתְשַׁוֵּי יָת
ג׳ חוֹבֵי בֵית יִשְׂרָאֵל עֲלוֹהִי מִנְיַן
יוֹמַיָּא דְתִשְׁכּוּב עֲלוֹהִי תְּקַבֵּל
ב׳ יַת חוֹבֵיהוֹן׃ ה וַאֲנָא יְהָבִית
ג׳ לָךְ עַל חַד תְּרֵין כְּחוֹבֵיהוֹן
לְמִנְיַן יוֹמַיָּא תְּלַת מְאָה
וְתִשְׁעִין יוֹמִין וּתְקַבֵּיל חוֹבֵי
ג׳ בֵית יִשְׂרָאֵל׃ ו וְתַשְׁלִים יַת
הימני ק׳ אִלֵּין וְתִשְׁכּוּב עַל סִטְרָךְ
ה׳ דִּימִינָא תִּנְיָנוּת וּתְקַבֵּיל יַת
חוֹבֵי בֵית יְהוּדָה אַרְבְּעִין יוֹמִין

ושים. ט׳ וסי׳ בסדר בשלח : מחבת ג׳ וסי׳ על מחבת בשמן תעשה . וכל נעשה במרחשת׳ מחבת ברזל
ונתת אתה : ואני נתתי לך ב׳ וסי׳ ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך . ואני נתתי לך את שני עונם :

תולדות אהרן מחבת . ברכות לב: לצד השמאלי . סנהדרין טו :

אבן עזרא

ויונתן תרגם לבנה אבנא : (ב) ונתת . ובנית עליה דיק . מגדל עץ שבונין נגד פני׳ לכבשה ושפכ׳ עליה סוללה. כתרגומו ותצבר עלה מליתא והוא שסופכים עפר בחפירו׳ שסביב העיר למלאתם ולעשות מן העפר תל גבוה כדי לעלות ממנה אל החומ׳ או לסלת׳ : ושים עליה כרים סביב. נגידים ושרי חיילות ואדוני אבי ז״ל פירש כרים כבשים כמו עם אלב כרי׳ והדומי׳ לו והוא שעושין אילי ברזל לנגח החומה : (ג) ואתה . מחבת ברזל . מחבת אין לו ענין קבול אלא שהיא פשוטה יותר מפרור ושאר כלי ברזל לדמותה לקיר וענין קיר ברזל לשני דברים האחד לחזק הברזל שלב ישראל חזק כברזל והשחרות לשחרות כברזל משל לעונותיהם שהם שחורים וכעורים כמו שדמה אותם לתאנים השחורים והם רחוקים מלהלבין והם מבדילים בינם לבין אלהים כקיר המבדיל בין בית לבית וענין והכינות את פניך אליה כי פני ה׳ אליהם אם ישובו אליו או ענין הכנת פנים כמו ושמתי את פני בהיא ההוא ומה שאמר וצרת עליה אחר שאמר והיתה במצור רוצה לומר וצרת עליה עד רדת חומותיה : אות היא . כי כן יצורו האויבים על ירושלם עד בקעם אותה : (ד) ואתה שכב . עוד צוה שיעשה אות אחר להם : שכב על צדך השמאלי . לפי שרוב שכיבת האדם היא על צדו השמאלי לפיכך צוה לשכב עליו על עון בית ישראל שהם הרוב וצוה לו שישכב עליו ש״צ יום כי כן היו שני עונם ורש״י ז״ל פירש לפי ששמרון היתה לשמאל ארץ יהודה כמו שכתוב ואחותך הגדולה שמרון היושבת על שמאלך לפיכך צוה לו לשכב על שמאלו לשאת עון בית ישראל ופירוש תשא את עונם תסבול עונם כי השכיב׳ על צד אחד זמן רב שלא יהפך לצד אחר הוא קשה מאד והנה זה היה למופת להם כי השני׳ שלא עבדו האל עבדו הגוים וסבלו עבודתם הקשה וכל השכיבה הזאת ואע״פ שארכו הימים הכל היה במראה הנבואה : (ה) ואני נתתי לך את שני עונם למספר ימים שלש מאות ותשעים יום . רוצה לומר שנתן לו ימים במספר כנגד השנים שחטאו יום לשנה יום לשנה ושני עונם היו שלש מאות ותשעים שנה ורוב׳ מצאנו בפירוש כי בימי השעבוד אשר בין שופט לשופט שהיו עושים הרע בעיני ה׳ היו משועבדים לגוים מיהושע ועד שמשון תמצא בחשבון קי״א שנים ובימי מלכי ישראל שעשו הרע בעיני ה׳ והיו בשיעבו׳ מלכי העכו״ם תמצא בחשבון מירבעם עד הושע מאתים וארבעים ואחת שנה הרי שלש מאות וחמשים ושתים חסרו שלשים ושמנה הוסף בהם עשרים של שמשון שהיו מושלים בהם פלשתים לפי שהיו עושים את הרע בעיני ה׳ כמו שכתוב הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים אף על פי שהושיעם שמשון לא היתה תשועה שלמה לפי שלא היה לנם שלם עם ה׳ חסרו עדין שמונה עשרה שנה אלו שמנה עשרה שנה היו בין ימי שמגר שלא נתפרשו שלא היתה תשועתו אלא מעוטה וכן כתיב בימי שמגר בן ענת בימי יעל חדלו ארחות ובין ימים שבין שמשון לעלי שנאמ׳ בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה ואז נעשה פסלו של מיכה כמו שפירשנו במקומו ותימה הוא מה שת״י את שני עונם על חד תרין כחוביהון : (ו) וכלית את אלה . רוצה לומ׳ כי אחר שגלו עשרת השבטי׳ החלו מלכי יהודה לעשות הרע בעיני ה׳ כי בשנת שש לחזקיהו גלו ואחרי מות חזקיהו החלו לעשות הרע בעיני ה׳ ואף על פי שאחז היה רשע לא נגזרה

רשי

גדולות : (ב) דיק . מגוריי״ל בלע״ז שמשליכין, בו אבנים לעיר : …
סופך עפר וסוללו וכובשו במקלות ועושה תל גבוה לעמוד עליו ולראות …
ולירות בחצי׳: סוללה. פורייר״א בלע״ז : ושים עליה כרים . ת״י איפר…
כרים שמושיב חיילותיו וושבי׳ בהלי׳ לרוחות העיר שלא יצא אדם …
ופירוש כרים שרים מ… הכב׳ זה שומר לרוח זה… זה:(ג) קיר ברזל . דוגמ… העי׳ המספקת בין י… העיר:אות היא.שהקת… במצור : (ד) על צדך … לסבול צער . וייסור… ימים כמנין שנים אשר… רוחי כביכול על… לפני ותכס׳ על עונם … קשה בעיניך הפורענ… אומר לסבול עליהם : … לך את שני עונם וגו׳ … עליך לקבל את צער… אני למנין שנים שח… הפכתים לך למנין ימי… אחריג׳ שני כמו שנים… יונתן ואנא יהבית ל… תרין בחוביהון שא״ל… מאות ותשעים יום. ש… עולם מלמד שחטאו י… מאות ותשעים שנה … לארץ עד שגלו ממ… השבטים . ואתה מו… מפורשים מאתים וא… משמלך ירבעם עד ש… בן אלה ובימי שפוט… קי״א שנים והשאר מ… הש״ן שנים שמצאתי … רבי יוסף ריש מתיבת… י׳ שבטים מימות י… שהגלה סנחריב משות… בימי השופטים ח׳ … כושן״ר ביד עגלון ד׳ … ז׳ ביד מדין י״ח ביד … מ׳ ביד פלשתים הרי … מיכה עד שנשבה הל…
עלי מ׳ הרי קל״א חשוב לירבעם בן נבט כ״ב נדב בנו ב׳ בעשא כ״ד אל…
עמרי י״ב אחאב כ״ב אחזיהו בנו ב׳ ויהור׳ אחיו י״ב ויהוא כ״ח יהואחז …
בנו י״ז וירבעם בנו מ״א הרי ש״ן שנה ומנחם בן גדי י׳ פקחיהו בנו ב׳ …
רמליהו כ׳ והושע בן אלה ט׳ שנים הרי שצ״א ושנה אחרונה להושע …
המנין לפי שבשנת ט׳ להושע נלכדה שומרון ולא היה חשבון המלכות לה…
ח׳ שנים הרי ש״צ שני׳ ומ׳ שנים שחטאו מלכי יהודה אחר גלות סנחריב עד…
פרשה זו ליחזקאל מפורשים למטה ולא הוצרכתי לפרשם (סא״א) : (ו) …
יהודה ארבעים יום . מלמד שחטאו בית יהודה משגלו עשרת השבטים עד…
ירושלים מ׳ שנה כ״ב של מנשה שכתוב בו ככל אשר עשה אחאב (מלכ…
ואחאב מלך עשרי׳ ושתים ושתים דאמון וי״א דיהויקים ובנואה זו נאמר׳ ליחזקאל בשנ׳ החמישית לצדקיהו הרי ארבעים סך כולם ארבע מאות ושלשים ואחת…
הזאת שהו שש שנים הרי שמונה יובלות ושלשי׳ ושש שנה בשמונה יובלות שמונה שבועי שמיטות הרי חמשים ושש שנות שמיטה ושמונה שנות יובל הרי שש…
ובשלשי…

מצודת ציון

(ב) מצור . האויבים המקיפים העיר ללכדה יקרא מצור כי מצירים להם : דיק . הוא מגדל הנכנס ללכוד העיר וכן ויבנו עליה דיק (ירמיה נב) : סוללה . הוא תל העפר ששופכים מול העיר לעלות עליו ללחום על העיר וכן וישפוך סוללה (דניאל יא) : מחנות . לצאות עם : כרים . הם אילי ברזל עשויים לנגח בהם בחומה להפילה כמוזכר ביוסיפון : (ג) מחבת . שם כלי מה : קיר . כותל : והכינותה . מל׳ הכנה : אות . סימן : לבית ישראל . על בני יהודה יאמר : (ד) תשא . ענין כפרה וסליחה כמו כל תשא עון (הושע יד) : (ה) שני . מל׳ שנה : ונשאת . תכפר

מצודת דוד

… עליה צורת עיר וחזר ופירש את ירושלים : (ב) ונתתה עליה מצור . ר… על העיר הסיה החקוקה צורת מצור כאלו האויבים צרים עליה : ובנית … תצייר עליה כמין דיק וכו׳ וכולם המה ענייני המצור : (ג) ונתתה אותה … אותה להיות כקיר ברזל מפסקת בינך ובין העיר החקוקה והיא דוגמ… העיר המפסקת בינה ובין הצרים עליה : והכינותה . תכין אליה פניך כ… נלחם עליה : והיתה במצור . ר״ל אף כי תהיה במצור אשר צויירת עליה …
עכ״ז גם אתה תצור עליה ותלחם בה וה״א לאות לבני ישראל אשר מלבד האויב הנלחם בה אלחם בה גם אני : (ד) שכב על צדך השמאלי . כנגד שומ…
מלכות אפרים שהיתה משמאלה של ארץ יהודה וכמ״ש ואחותך הגדולה שומרון וכו׳ היושבת על שמאלך (לקמן טז) : ושמת וגו׳ עליו . על הצער הזה …
ישראל ר״ל בזה הצער יכופר עון ישראל לבל יהיו כליה בעונותיהם מבלי תקומה : מספר הימים . כחשבון מספר הימים אשר תשכב על צדך השמאלי כח…
תכפר על עונם אם הרבה הרבה ואם מעט מעט : (ה) ואני נתתי לך . למולך הקלתי לחשוב את שנות העון למספר ימים ר״ל כל שנה יחשב ליום וב…
תכפר על עון שנה : שלש וגו׳ . ר״ל והרי הם שלש מאות ותשעים יום כי כן מספר שנות עונם משנכנסו לארץ עד שגלו בימי הושע בן אלה כי לא בכל ימי…
כ״א במספר שנים אלו כן הוא בס״ע (ואף שעד ימי ירבעם היו בני יהודה במלכות אחת עם אפרים מ״מ יחשב ע״ם מלכות אפרים כי הם הרו…
יהודה) : ונשאת וגו׳ . כאומר הואיל וכן תוכל לכפר עם צער השכיבה על כל שנות עונם לבל יכלו בעונם כי תוכל לשכוב כל מספר הימים משא״כ אם היה…
ושנה לשנה כי אז לא היית יוכל לשכוב נגד כל שני עונם לכפר על כולם כי אם לפי המספר שתוכל לשכוב על צדך : (ו) וכלית את אלה . אחר שתכ…
על צדך השמאלי כל הימים האלה : ושכבת . תשכב על צדך הימני שנית ר״ל אחריו והוא כנגד יהודה שהוא מימין שומרון : ונשאת . בצער השכיבה הסיא …

רשי

[...]שי שש שנה יש חמש שנות שמטה הרי ס"ט שמיטו' ושנת היובל האחרון נחשבה [...]ל' שהרי בעונם גלו ממנה. הרי שבעים שנה מקודשי' של שמיטה שלא שמטום [...]ל ויכך גלו ע' שנה לקיים אז תרצה הארץ את שבתותיה (ויקרא כו) והוא [...]ג סוף דברי הימים למלאות דבר ה' בפי ירמיה עד רצתה הארץ את [...]ח כל ימי השמה שבתה [...] שבעים שנה : לצדך [...] לשומרון : לצדך הימני . [...]פי שיהודה בדרומה של [...]ל כמה שנא' ואחותך [...] שומרון היושבת על [...] לקמנו טז) ואף בספר [...]זה אמר שבט יהוד' כל [...]ימי : (ז) ואל מצור [...]אשר חקות על הלבנה [...]יך כשתשכב על צדך [...] תהי הלבינה לנגדך [...]כך על הימני : וזרועך [...]חשופה . לנגדך האדם [...]בוא אות לנבוכדנצר [...]ה : חשופה. כמו גלוי' : [...]י עליך עבותים. גזירת [...]יבה חמורה עליך כאילו [...] בעבותים שלא תהפך [...]ל צדך : עד כלותך ימי [...] מניין הימים האלה [...] עליך : (ט) חטים [...] וגומר ודוחן וכוסמים. [...] איספיילטר"א בלע"ז [...] שיבא עליהם בימי [...] ויאכלו לחם תערובות [...] : (י) במשקול . סימן [...] מצור הירחים מן הרעב [...] במשקל ושתין במשור': [...]ת עד עת . מיום ליום [...] תשתה ששית ההין : [...]וגת שעורים תאכלנה . [...] מגוללת כעריכת שעורי' [...] כעריכת עוגת חטים : [...] צאת האדם תעגינה . [...] : בגחליהם שמייבשן ושורפן

[...]ות אהרן קח לך חטין . עירובין פא : ככה יאכלו . סוטה ד צוהר תרומה :

יחזקאל ד

אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה ב'
נְתַתִּיו לָךְ׃ ז וְאֶל־מְצוֹר יְרוּשָׁלִַם תָּכִין ל'
פָּנֶיךָ וּזְרֹעֲךָ חֲשׂוּפָה וְנִבֵּאתָ עָלֶיהָ׃ ה' חסר . ג'
ח וְהִנֵּה נָתַתִּי עָלֶיךָ עֲבוֹתִים וְלֹא־ ג' מ"ל
תֵהָפֵךְ מִצִּדְּךָ אֶל־צִדֶּךָ עַד־כַּלּוֹתְךָ ל' . ל'
יְמֵי מְצוּרֶךָ׃ ט וְאַתָּה קַח־לְךָ חִטִּין ל' . ל'
וּשְׂעֹרִים וּפוֹל וַעֲדָשִׁים וְדֹחַן וְכֻסְּמִים
וְנָתַתָּה אוֹתָם בִּכְלִי אֶחָד וְעָשִׂיתָ
אוֹתָם לְךָ לְלָחֶם מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־
אַתָּה] שׁוֹכֵב עַל־צִדְּךָ שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת ג' מ"ל
וְתִשְׁעִים יוֹם תֹּאכְלֶנּוּ׃
י וּמַאֲכָלְךָ אֲשֶׁר תֹּאכְלֶנּוּ בְּמִשְׁקוֹל ל'
עֶשְׂרִים שֶׁקֶל לַיּוֹם מֵעֵת עַד־עֵת ב' דגש'
תֹּאכְלֶנּוּ׃ יא וּמַיִם בִּמְשׂוּרָה תִשְׁתֶּה
שִׁשִּׁית הַהִין מֵעֵת עַד־עֵת תִּשְׁתֶּה׃ ג' ובטעין
יב וְעֻגַת שְׂעֹרִים תֹּאכְלֶנָּה וְהִיא ב' במלכין .
בְּגֶלְלֵי צֵאַת הָאָדָם תְּעֻגֶנָה ל' ג' וחס'

תרגום

יוֹמָא לְשַׁתָּא יוֹמָא לְשַׁתָּא
יְהַבְתִּינוּן לָךְ׃ ז וּלְצִיָּר יְרוּשְׁלֵם
תַּתְקֵין אַפָּךְ וּדְרָעָךְ תַּתְקֵיף
וְתִתְנַבֵּי עֲלָהּ׃ ח וְהָא גְּזֵרַת
פִּתְגָמֵי עֲלָךְ כְּאֵסוּר גְּדִילִין
וְלָא תִתְהַפֵּיךְ מִסִּטְרָךְ לְסִטְרָךְ
עַד אַשְׁלָמוּתָךְ יוֹמֵי צִיָּרָךְ׃
ט וְאַתְּ סַב לָךְ חִטִּין וְסַעֲרִין
וּפוֹלָא וּטְלוּפְחִין וְדוֹחַן וְכוּנְתִּין
וְתִתֵּן יָתְהוֹן בְּמָנָא חַד
וְתַעְבֵּיד יָתְהוֹן לָךְ לְמֵיכַל מִנְיַן
יוֹמַיָּא דְּאַתְּ שְׁכִיב עַל סִטְרָךְ
תְּלָת מְאָה וְתִשְׁעִין יוֹמִין
תֵּיכְלִינֵיהּ׃ י וּמֵיכְלָךְ
דְּתֵיכְלִינֵיהּ בְּמַתְקַל עַסְרִין
פִּיגַס לְיוֹם מֵעִדָּן עַד עִדָּן
תֵּיכְלִינֵיהּ׃ יא וּמַיָּא בִּמְכִילָא
תִשְׁתֵּי חַד מִן שִׁתָּא בְּהִינָא
מֵעִדָּן עַד עִדָּן תִּשְׁתֵּי׃
יב וְחַרְרָא דִּלְחֵם שְׂעוֹרִין
תֵּיכְלִינָהּ וְהִיא עַל גַּלְלֵי מַפֶּקֶת
אֱנָשָׁא תַּחְרְרִינָהּ לְעֵינֵיהוֹן׃

זרעך ד' חס' בלישנא בנביאים ובכתובים וסי' וגדעתי את זרעך ואת זרע . הכל תיום יחרוש החורש לזרוע . וזרעך חשופה . ולא בזרוע גדולה ובעם רב . וכל אורי' דכוו' חסר במ"ג בליש' בקריאה וסימ' וגאלתי אתכם בזרוע נטיה ובשפטים . במסות באתות ובמופתים ובמלחמה . וטרף זרוע אף קדקד . לישנא אחרינא וזרעך ח' חס' בקריאה וסימ' בסדר עקב : במשקול ה' מ"ל בליש' וסימן או ככר כסף תשקול . במשקול עשרים שקל . לו שקול ישקל כעסי . ואשקולה להם את הכסף . אשקול על ידי עשי המלאכה . על גנזי המלך . הדין תרין בתראין אשקול על ידי עשי המלאכה על גנזי אי"ת דלא

רדק

ננזרה גזרה נחרבן ירושלם עד תנא' שנא' עליו אשר עשו האמורי אשר לפניו ויחטיא גם את יהודה בגלוליו ונאמר הנני מביא רעה על ירושלם וגו' ומחיתי את ירושל' כאשר ימחה הצלחת והנה מנשה מלך חמשים וחמשה שנה ועמד ברשעו עשרים ושתים שנה ועשה תשובה כדברי בעל הדרש וסמך זה לפסוק ויעש אשרה כאשר עשה אחאב וכמה מלך אחאב עשרים ושתים שנה וזה הדרש רחוק כמו שכתבנו הטעם בספר מלכי' ולפי זה הפי' נחשב עשרי' ושתים למנשה ושמנה עשרה ממלכות יהויקים וצדקיהו ואע"פ שמלכו בין שניה' עשרי' ושתים לא נחשב הארבע' שנים האחרונו' לצדקיהו שהיתה הארץ חרבה רבה ולפי דעתי כי הארבעים שנה נחשבי' כולם למנשה כי בעונותיו חרבה הארץ כי לולי כובד עונותיו היה האל סולח לעונות הבאים אחריו ולצדקיהו וליהויקים אלה בחטאו' מנשה כמו שאמר ביהויקים אך ע"פ ה' היתה ביהודה להסיר מעל פניו בחטאות מנשה ולא אבה ה' לסלוח וכן אמר בצדקיהו כי על אף ה' היתה בירושלם וביהודה עד השליכו אותם מעל פניו וארבעי' שנה היה מנש' ברשעתו והיה בתשובה חמש עשרה שנה : הימיני . כתוב הימני קרי : (ז) ואל מצור ירושלם תכין פניך . אמר לו כי בשכבו על הצד יהיו פניו כנגד הלבנה שחקק בה ירושלם והמצור : וזרועך חשופה . מגולה כי הרוצה להכות ולהלח' בחוזק חושף זרועו מן הבגד שעליו וכן חשף ה' את זרוע קדשו ויונתן תרגם ודרעך תתקף : ונבאת עליה . בעוד שהמצור עליה תנבא עלי' ותאמ' לה דברי מוסר ושתהיה נכבשת אם לא תשוב : (ח) והנה נתתי. כאילו נתתי לך עבותי' שלא תוכל להתהפך מצדך אל צדך עד שתשלים ימי המצור שהם ארבע מאות ושלשים ומלת מצורך כתיב ביוד הרבוי האח' מצור שמרון והאחד מצור ירושלם ואלו הארבע מאות ושלשים שנה שהיו ברשעם בטלו השמטו' והיובלות ותמצא בהם שבעים שמטות וכנגדם היו בבבל בגלות שבעי' שנה כמו שאמר אז תרצה הארץ את שבתותיה וכיצד הם ע' שמטות בשלש מאות וחמשים שנה יש חמשים שמטות נשארו לך מן הארבע מאות ושלשים שמונים שנה בחמשים שנה שבע שמטות הרי הם חמשים ושבע שמטות נשארו שלשי' שנה שבהם ארבעה שמטות ועוד שתי שנים הרי לך ששים ואחד שמטות ובארבע מאות שנה שמנה יובלים הם ששים ותשעה שמטות שבטלו והשמטה האחת למלאת שבעים תחשוב ב' שנים שנשארו לנו משלשים וארבע שנים שלא חשבנו לצדקיהו הרי שש שנים ובשביעית גלו ולא הספיק להם לשמוט אפי' אם רצו : (ט) ואתה קח לך חטין . בנו"ן כמו

[...]וכן דרך הימין כמו הימים את קול הרנין כמו הרנים והדומים. לו נוה לו גם זה לעשות לאות לבני ישראל כי יאכלו במצור אלה המינים מעורבין מפני הרעב שלא יברור אדם חטים למאכלו אלא [...] המינים הפחותים מעורבים מפני הרעב ופול ועדשים ידוע ולא יעשה אדם מהם לחם אלא בימי הרעב ודוחן והוא שקורין לו בלע"ז מיליי"ו וכסמי' בדגש בסמך והוא שקורין בלע"ז ש"יג לא : [...]ד . כלומר שתערבם כולם והכל במראה הנבואה : אשר אתה שוכב על צדך . ולא אמר השמאלי כי למספר הימים שזוכר ידוע שעל השמאלי אמר או אמר על דרך הזה לכלול שניהם וזכר [...]ימים של השמאלי והוא הדין לימינו גם כן ארבעים יום נוה שיאכלנו כי גם כן היו בני יהודה במצור וברעב : (י) ומאכלך . במשקול . כאולם בשקול מזמור וזה אות לבני ישראל כי במשקל [...]אכלו הלחם מפני הרעב ולא יאכלו פעמים ביום אלא פעם אחת בין היום והלילה מעת לעת מחסרון הלחם : (יא) ומים במשורה תשתה . אמרו רבותינו ז"ל כי משורה מדה קטנה אחד משלשים בלוג [...]אמר ששית ההין לא אמר שהמשורה ששית ההין אלא שלא ישתה מעת לעת אלא ששית ההין ואותו ששית ישתה במשורה מעט מעט שלא ישבע מהמים באחת מן הפעמים אלא מעט מעט ישתה [...]בני ישראל שלא יהיה להם מים ומה שישתו מהם יהיו מעט במדה מחסרון מים בירושלם כל ימי המצור שהיה . מתנת השע לצדקיהו עד שנת אחד עשר : (יב) ועוגת שעורים תאכלנה . חסר [...]יון כמו לב שמח ייטיב גהה וזולתה רוצה לומר וכעוגת שעורים כך תאכלנה כאילו היתה עוגת שעורים לבדה בלא ערוב כי המעורב מכל אלו המינים קשה לאוכלם ולא אמר כעוגת חטים
כי

מצודת דוד

[...]ון בית יהודה לבל יכלו בעונם : ארבעים יום . ר"ל תשכב ארבעים יום כי [...] סקלתי לחשוב לער שכיבת יום לכפרה על שנה משני עוונם כי בני יהודה [...] ארבעים שנה אחר גלות שומרון עד היום ההוא כי בימי מנשה חטאו כ"ב [...]כי בו נאמר כאשר עשה אחאב (מ"ב כא) ור"ל כמספר השנים שעשה אחאב האשרה ואחאב מלך כ"ב שנים ובכל ימיו עשה את האשרה ושתים של אמון [...]של יהויקים (כי יהואחז שמלך לפניו ויהויכין שמלך אחריו לא מלכו שניהם כ"א ששה חדשים ועשרה ימים ולא היה שנה שלימה) והנבואה הזאת נאמרה בשנת [...]שית לגלות יהויכין הרי ארבעים שנה : (ז) ואל מצור ירושלים . אל צורת ירושלים החקוקה על הלבנה כאלו נתונה במצור אליה תכין פניך בין בשכבך על השמאל [...] בשכבך על הימין : וזרועך חשופה . תגלה זרועך כאלו תלחם בה כדרך הנלחמים בזרוע מגולה : ונבאת עליה . ר"ל ובזה כאלו תנבא עליה על חורבנה כי בזה ירמוז [...] מלבד שאויב הנלחם בה אלחם בה גם אני : (ח) והנה נתתי וגו' . ר"ל לא תהפך מצד אל צד כאלו נתתי עליך חבלים עבות לאסרך בהם לבל תוכל להתהפך : עד [...]ך . עד אשר תשלים לשכוב כל הימי' אשר אמרתי שאתה תצור עליה בעת שכבך והם ש"ץ יום על צד שמאל ומ' יום על צד ימין : (ט) ונתתה אותם . את כולם יחד [...] בכלי אחד את הקמח מהם לעשות לחם : ועשית אותם . מכל המינים יחד תעשה אותם לך ללחם מאכלך והוא לאות לבני יהודה שבימי המצור יאכלו אלו המינים [...]נים מפני הרעב ולא יבררו החטין למאכלם אבל יאכלו בתערובות המינים הפחותים ההם : מספר . במספר הימים אשר תשכב על צדך השמאלי שהם ש"ץ יום [...]ל לחם זה (וה"ה במספר הימים שישכב על צדו הימני הם מ' יום ולקצר סמך על המבין כי דרך אחד להם) : (י) ומאכלך . שעור המאכל אשר תאכלנו יהיה במשקל [...] : מעת . ר"ל לא ליום מלבד הלילה כ"א מעת היום ההוא עד למחרתו בעת ההיא עצמה וגם זה לאות שיאכלו בעת המצור במשקל ולא כדי שביעה כי יחושו פן יחסר [...]ם : (יא) ששית ההין . המדה תהיה ששית ההין וזה תשתה מעת על עת וגם זה לאות שבימי המצור ישתו במדה ולא כל הצורך : (יב) ועוגת שעורים [...] [...]רים אשר תאכלנה תהיה משעורים וגם זה לאות שמעוצם רעבון יאכלו עוגת שעורים שהוא מאכל בהמות : והיא . החררה ההיא תאפינה לעשותה עוגה על גחלים הנעשים מגללי צאת האדם שהדליקו בהם אחר שנתייבשו : לעיניהם . בני האדם יראו בעיניהם כאשר תאפנה על גחלי גללי
צאת

מצודת ציון

הכפר : (ו) וכלית . ענין השלמה : (ז) תכין . מל' הכנה : חשופה . גלויה כמו חשפי שובל (ישעיה מז) : (ט) חטין וגו' . שמות מיני תבואה וקטניות : (יא) במשורה . כן נקרא מדת הלח כמו במשקל ובמשורה (ויקרא יט) : ההין . שם מדה : (יב) ועוגת . היא חררה האפויה ע"ג גחלים וכן עוגה בלי הפוכה (הושע ז) : בגללי . כן יקרא הצואה כמו כגללו לנצח יאבד (איוב כ) ולתוספת ביאור אמר צאת האדם : תעגינה . מל' עוגה ר"ל תאפינה לעשותה עוגה :
עמה

לְעֵינֵיהֶם: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־לַחְמָם טָמֵא בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר אַדִּיחֵם שָׁם: יד וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה נַפְשִׁי לֹא מְטֻמָּאָה וּנְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא־אָכַלְתִּי מִנְּעוּרַי וְעַד־עַתָּה וְלֹא־בָא בְּפִי בְּשַׂר פִּגּוּל: טו וַיֹּאמֶר אֵלַי רְאֵה נָתַתִּי לְךָ אֶת־צְפוּעֵי הַבָּקָר תַּחַת גֶּלְלֵי הָאָדָם וְעָשִׂיתָ אֶת־לַחְמְךָ עֲלֵיהֶם: טז וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הִנְנִי שֹׁבֵר מַטֵּה־לֶחֶם בִּירוּשָׁלִַם וְאָכְלוּ־לֶחֶם בְּמִשְׁקָל וּבִדְאָגָה וּמַיִם בִּמְשׂוּרָה וּבְשִׁמָּמוֹן יִשְׁתּוּ: יז לְמַעַן יַחְסְרוּ לֶחֶם וָמָיִם וְנָשַׁמּוּ אִישׁ וְאָחִיו וְנָמַקּוּ בַּעֲוֺנָם:

ה א וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ חֶרֶב חַדָּה תַּעַר הַגַּלָּבִים תִּקָּחֶנָּה לָּךְ וְהַעֲבַרְתָּ עַל־רֹאשְׁךָ וְעַל־זְקָנֶךָ וְלָקַחְתָּ לְךָ מֹאזְנֵי מִשְׁקָל וְחִלַּקְתָּם: ב שְׁלִשִׁית בָּאוּר תַּבְעִיר בְּתוֹךְ הָעִיר כִּמְלֹאת יְמֵי הַמָּצוֹר וְלָקַחְתָּ אֶת־הַשְּׁלִשִׁית תַּכֶּה בַחֶרֶב סְבִיבוֹתֶיהָ וְהַשְּׁלִשִׁית תִּזְרֶה לָרוּחַ וְחֶרֶב אָרִיק אַחֲרֵיהֶם:

כ"ד / ג' / ג' / ג' / צפיעי ק' / ל' בטעם / ל' בסיפרא וכל מלכים דכו' כמ"א / ב' חס' וא' מלא / ג' / ד'

יג ואמר יי כדין ייכלון בני ישראל ית מיכלהון מסאב ביני עממיא דאגלינון לתמן: יד ואמרית קביל בעותי יי אלהים הא נפשי לא מסאבא ונבילא ותבירא לא אכלית מזעורי ועד כען ולא אכלית בסר מרחק: טו ואמר לי חזי דיהבית לך ית גלי תוריא חלף גלי אנשא ותעביד ית מיכלך עליהון: טז ואמר לי בר אדם הא אנא תבר סעיד מיכלא בירושלם וייכלון לחמא במתקל וביצפא ומיא בצדו ובאשתממו ישתון: יז בדיל דיחסרון להון מיכל ומשתי ויצדון גבר ואחוהי ויתמסון בחוביהון: א ואת בר אדם סב לך חרבא חריפא מספר גלביא תסב לך ותעבר על רישך ועל דקנך ותסב לך מוזנן דמתקל ותפלגינון: ב תלתא בנורא תדליק בגו קרתא כמשלם יומי צירא ותסב ית תלתא תקטיל בחרבא סחרנהא ותלתא תבדר לכל רוח דכן יתבדרון ודקטלין בחרבא אגרי

רדק

כי זה רחוק שיאכל בתאבון העוגה המעורב כעוגת חטים לבדה: והיא בגללי צואת האדם. מלת והיא מורה על פירושינו כי עוגת שעורים היא דמות כי אילו היה אומר עוגת שעורי' על העוגה המעורבת וסמכה לשעורי' לומר שרובה שעורים היה אומר ובגללי צואת האדם לא היה אומר והיא אלא אמר והיא שב אל העוגה המעורבת גם לפירוש שפי' עוגת שעורים שתהא עריכת' כעריכת עוגת שעורים שאינם נאה לא היה לו לומר תאכלנה ולא תעשנה: תעוגנה לעיניהם. העוגנה כנשים וי"א כי הנו"ן והה"א לפעלה והיתה הנו"ן ראויה להדגש פי' אתה בעצמך תעוג אותה וכן תרגם יונתן תחררינה רוצ' לומר תאפנה על הגחלי' כי לפיכך נקראת העוגה חררה וענין תעגנה תעשה החררה והמעשה לעוגה היא אפית' ואמר לו שיאפה אותה בגללי צואת האדם ונקראת הצואה היבשה גלל לפי שהיא מתגלגלת ואמ' לו שידליק גללי צואת האדם ויאפה בהם העוגה והוא דבר טמא ומאוס והיא אות לבני ישראל שיאכלו לחמם טמא בגוים ופירוש לעיניהם לעיני בני ישראל כדי שיראו כי אות היא להם: (יג) ויאמר ה'. את לחמם טמא. כי בגלותם בין הגוים לא יוכלו לשמור מאכלם מטומאה ולא יוכלו לאכול בנקיות: (יד) ואומר. הנה נפשי לא מטמאה. לא נפשי ולא גופי אינם מטמאים לא נפשי ממחשבה רעה ולא גופי ממאכל טמא וזהו שאמר נבלה וטרפה לא אכלתי כי הכהנים מוזהרי' על הנבלה ועל הטרפה יותר מישראל מפני כהונתם וכן כתיב כל נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים לטמאה בה: מנעורי. אפילו מנעורי נזהרתי מטומאה וכן ולא בא בפי בשר פגול שהכהנים מוזהרים עליו ואיך תאמר לי שאעשה לחמי בדבר טמא ומאוס ורז"ל פי' הנה נפשי לא מטומאה שלא הרהרתי ביום ובאתי לידי טומאה בלילה ונבלה וטרפה לא אכלתי שלא אכלתי מבשר כוס כוס מעולם פי' בהמה מסוכנת שאומרים עליה שחוט שחוט כלומר ממהרים לשחטה שלא תמות כוס כמו נכוס תרגום שחוט כי אם רוצה לומר נבלה וטרפה ממש מאי רבותיה דיחזקאל: ולא בא בפי בשר פגול. שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם משום דרבי נתן אמרו שלא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה: (טו) ויאמר אלי. צפועי. כתיב בוי"ו וקרי צפיעי ביו"ד והאותיות אהו"י מתחלפות וצפיעי הבקר פירוש גללי הבקר וצפיעי כמו צואת ענין יציאה היא וכן הצאצאים והצפיעות וצואת הבקר אינה מאוסה כצואת האדם: (טז) ויאמר. מטה לחם. משען כמו שהמטה משען האדם התלוש וכן אמר בתורה בקללות בשברי לכם מטה לחם עתה פירש מה שאמר לו שיאכל לחמו במשקל וישתה מימיו במשורה כי אות היה לבני ישראל: ובדאגה. שידאגו ויפחדו באכלם שיחסרו לחם ומים: ובשממון. בתמהון לבב: (יז) למען. עתה פירש הדאגה לפי שיחסרו לחם ומים: ונשמו איש באחיו. כלומר איש את אחיו שלא יהיה לאחד יתרון על חברו: ונמקו. ימק לבבם מרוב צרות בעונם שיכירו כי הם גרמו להם זה כי עונם גרם להם כל זה: (א) ואתה בן אדם. אמר לו שיעשה אות אחר שיקח חרב חדה והכל במראה הנבואה וחרב חדה היא תער הגלבי' שהיא חדה וכורתת מהרה גלבי הספרים והם המגלחים ראשי בני אדם וזקנם ולא מצאנו לו חבר במקרא ובבראשית רבה היה המלאך עומד ומגלב ותרגום ירושלמי וכל זקן גדועה מגליב': (ב) שלישית ... השער בתער הוא משל על השחתת הדבר כי התער משחית השער לגמרי וכן אמר ולא תשחית את פאת זקנך וכן אמר דרך משל בהשחתת חיל מחנה אשור יגלח ה' בתער השכירה וגו' ... השער המגולח לג' חלקים משל לישראל המגולים ומוסרים מארצם ומהעולם מהם ברעב מהם ... בחרב מהם בגלות: באור תבעיר בתוך העיר. העיר שחקק בלבנה: במלאת ימי המצור. ... שהיו ת"ל יום וזה היה משל לאותם שכלו בירושלם בתוך העיר הם ברעב הם בדבר מיום המצור עד יום שנכבשה: תכה בחרב סביבותיה. זה משל על צדקיהו וסיעתו שיצאו מן העיר והשיגום הכשדים ... בחרב

רשי

ושורפן: (יג) טמא. ל' מאוס: (יד) אהה. לשון אנחה: נפשי לא מ[טומאה]. ... לא הרהרתי ביום ובאתי לידי טומאה בלילה: נבילה וטריפה לא ... בשר מסוכנת שדומה לנבילה וטריפה: בשר פיגול. בהמה שהורה ... ולא יתכן לומר נבילה וטריפה ממש דאם כן מאי רבותיה: (טו) ... גללי: (טז) מטה לחם. ... לחם ... ובדאגה. דואגים ש... הלחם מהם: דאגה. ... בלע"ז ובלשונינו ... בלע"ז: (יז) למען ... דאגתם ושממונם בשב... חסורי לחם ומים ביומ... וידאגו פן יכלה: ... חדה. סימן לחרב ... תער הגלבים. הרצע... יווני הוא וי"א ... ומנחם חבר תער הגל... הגולאים ואין לו דמיון ... (ב) בתוך העיר. אש... על הלבינה ככלות ימי ... אות היא שיכלו שלישית ... ברעב בתוכם שהם ... שנאמר עורנו כתנור ... מפני זלעפות רעב ... תכה. אותה בחרב: ... סביב אותה לבינה ... הבורחים מן העיר ... כשדים ויהרגם סביב ... והשלישית תזרה לרוח ... לגולים שילכו למצרי[ם] ... בן קרח וחבורתו ושם ... אחריה' שהלך נבוכדנצר ... את מצרים ושם ... ודרה ...

מסר"י יתהו"ן: לרוח ... בקריאה וסימן ושלישי... לרוח לעשות לרוח ... יתרון לו שיעמול לרוח ... בקריאה וסימן נמס' בסדר ...

תולדות אהרן ונבלה ... חולין לז ... סער

מצודת ציון

(יג) טמא. ר"ל נתעב ומאוס: אדיחם. מל' דחיה: (יד) אהה. ענין לשון צעקת יללה: מטומאה. תעובה ומאוס: פגול. מתועב כמו ומרק פגולים (ישעיה סה): (טו) צפיעי. הוא הגלל כי כל דבר היוצא מהגוף קרוי צפיעי כמ"ש הצאצאים והצפיעות (שם כב): תחת. במקום: (טז) מטה לחם. על שנשענים על הלחם לאכול לשבעה אמר מטה בל' משל וכן כל מטה לחם שבר (תהלים קה): ובשממון. בתמהון לבב והוא ענין בהלה ופחד: (יז) ונשמו. ענין תמהון: ונמקו. ענין המסה והמגה: (א) תער. הוא הסכין העשוי לגלח בו וכן והעבירו תער (במדבר ח): הגלבים. הם הספרים ודוגמתו בתרגום ירושלמי כי כל זקן גרועה (ישעיה טו) תרגמו ירושלמי גליבא: והעברת. מל' העברה ועל הגלות יאמר: (ב) באור. לשון אש: תבעיר. מל' הבערה ושריפה: כמלאות. ענין השלמה כמו ובמלאת ימי טהרה (ויקרא יב): תזרה. ענין פזור כמו וזרתי פרש (מלאכי ב): אריק. מל' ריק ור"ל ארוקן אותה מתערה וכן שמן תורק

מצודת דוד

... צאת האדם: (יג) ככה. ר"ל זה לסימן שכן יאכלו בני ישראל את לחמם ... במקומות אשר אדיחם שם בגולה כי לא יוכלו לשמרם בנקיות בהיותם ... שתאכל אותה חררה אפויה על גחלי גללי צאת האדם שהוא דבר נמאס: ... מטומאה. לא נמאסה במאכל נמאס: מנעורי. עם כי עוד לא הייתי ... בשכלי להשמר ביותר מנדנוד מאכל איסור מ"מ מאלה הייתי נזהר: ו... מעולם לא בא בפי בשר מתועב ונאסר. והוא כפל ענין במ"ש וכאומר וא... אוכל דבר נמאס כזה אשר לא אכלתי מעולם ואף לא אכלתי מעולם דבר הנאסר ... זה גמול העונש: (טו) נתתי לך. החלפתי לך לקחת גחלי גללי הבקר במקו[ם] גללי האדם ועליהם תעשה לחמך שאינו מאוס כמו גללי האדם: (טז) הנני ... עתה פי' ואמר לו זהו לרמז ואות שאשבור משען לחם בירושלים ר"ל שיהיה הרעב בעבור זה יאכלו במשקל ובדאגה שידאגו פן יכלה הלחם ומים ישתו ... ובתמהון לבב: (יז) למען יחסרו. זה יהיה בעבור כי יחסרו לחם ומים בימי המצור: ונשמו. יהיו תמהים ונבהלים איש ואחיו ר"ל כל איש ואיש ויהיו ... בגמול עונם: ה (א) חרב חדה. וחזר ופירש שתער הגלבים יקח שהיא חריפה מאד ואותה תעביר על ראשך וכו' לגלח שער הראש והזקן: מאזני משקל. ... העשוי לשקול בהם: וחלקתם. בהם תחלק את השער לחלקים שווים: (ב) שלישית. חלק שליש תדליק באור בתוך העיר החקוקה על הלבנה בעת ישלמו ימי ... מהם ת"ל יום והוא לסימן שהשלישית העם ימותו במצור בתוך העיר ברעב ובדבר: את השלישית. החלק השלים השני תקח ותכה אותם בחרב סביבות העיר ... והוא לסימן שהשלישית העם ימותו בחרב האויב מחוץ לעיר בעת המלחמה: תזרה לרוח. תפזר לפני הרוח לשאת הרוח מפוזר במקומות רבות והוא ל... ... ההולכים

רש"י

...ותם בכנפיך. אלו מתי ...לבבל ויחיו: (ד) ומהם. מאותם מתי מעט: ...' כאש. סימן לאחאב: וצדקיה בן מחסיה ...ם מלך בבל: ממנו. מן הרמוזים האלה ...ו לך תצא הפורעניות ... ישראל: (ה) בתוך ...תיה. באמצע העולם: ... את משפטי. ותחלף ...: מן הגוים. שהרי ...הם ויתעה מנשה את ...ושבי ירושלים לעשות ...גוים אשר השמיד ה' ... ישראל (ד"ה ב לג) ויש ...הגוים לא קבלו תורתו ...ו עליה' ועברו עליה: ...מנכם. יען הזמינכם ...ם להפקר מן הגוים: ... לשון וימן להם המלך ...) ומנחם פתרו לשון ... כמו גוים (תהלים ... משפטי הגוים אשר ...ם לא עשיתם. שהם ...י את אלהיהם והמה ...ם ואתם המרתם כבודי ...יל ורבותינו פירשו ...ם שהם לא עשיתם ...ים שהם עשיתם: ...י. את בגדת עלי וגם אני

...שי ג' בקריאה וסימ' את ...תעשו ואת חקתי. ואם ...מאסו. ואם את משפטי. ... משפטי לרשעה: משפטי ...חקתי ט' בקריאה וסימ' ...פטי תעשו ואת חקתי ...והארץ תעזב מהם ותרץ ...תיה. ותמר את משפטי ...ב' בפסוק. מעני השיב ... במשפטי מאסו. יען ...לא עשו וחקתי מאסו. ...ר מלך עליהם ורעת אחד. ...חמה יעמדו למשפט: ...ה' כתו' כן חס' ו' בתר' ...תי בקאת אשר לא עשיתי. ... מקדשי טמאת. ואת כל ...: את כל תועבתיך. ותרבי ...בתיך. ושארא תועבותיך: ... בטעם זרק' בסיפ' וסימ' ... מקדשי טמאת במקום.

...ו אהרן וכמשפטי הגוים. סנהדרין לט:

יחזקאל ה

ג וְלָקַחְתָּ מִשָּׁם מְעַט בְּמִסְפָּר וְצַרְתָּ
אוֹתָם בִּכְנָפֶיךָ׃ ד וּמֵהֶם עוֹד תִּקָּח
וְהִשְׁלַכְתָּ אוֹתָם אֶל־תּוֹךְ הָאֵשׁ
וְשָׂרַפְתָּ אֹתָם בָּאֵשׁ מִמֶּנּוּ תֵצֵא־אֵשׁ
אֶל־כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה זֹאת יְרוּשָׁלִַם
בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם שַׂמְתִּיהָ וּסְבִיבוֹתֶיהָ
אֲרָצוֹת׃ ו וַתֶּמֶר אֶת־מִשְׁפָּטַי לְרִשְׁעָה
מִן־הַגּוֹיִם וְאֶת־חֻקּוֹתַי מִן־הָאֲרָצוֹת
אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיהָ כִּי בְמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ
וְחֻקּוֹתַי לֹא־הָלְכוּ בָהֶם׃
ז לָכֵן כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן
הֲמָנְכֶם מִן־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם
בְּחֻקּוֹתַי לֹא הֲלַכְתֶּם וְאֶת־מִשְׁפָּטַי
לֹא עֲשִׂיתֶם וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
סְבִיבוֹתֵיכֶם לֹא עֲשִׂיתֶם׃
ח לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי
עָלַיִךְ גַּם־אָנִי וְעָשִׂיתִי בְתוֹכֵךְ
מִשְׁפָּטִים לְעֵינֵי הַגּוֹיִם׃ ט וְעָשִׂיתִי
בָךְ אֵת אֲשֶׁר לֹא־עָשִׂיתִי וְאֵת אֲשֶׁר־
לֹא־אֶעֱשֶׂה כָמֹהוּ עוֹד יַעַן כָּל־
תּוֹעֲבֹתָיִךְ׃
י לָכֵן אָבוֹת יֹאכְלוּ בָנִים בְּתוֹכֵךְ
וּבָנִים יֹאכְלוּ אֲבוֹתָם וְעָשִׂיתִי בָךְ
שְׁפָטִים וְזֵרִיתִי אֶת־כָּל־שְׁאֵרִיתֵךְ
לְכָל־רוּחַ׃ יא לָכֵן חַי־אָנִי
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם־לֹא יַעַן אֶת־
מִקְדָּשִׁי טִמֵּאת בְּכָל־שִׁקּוּצַיִךְ וּבְכָל־
תּוֹעֲבֹתָיִךְ וְגַם־אֲנִי אֶגְרַע וְלֹא־

ג' י' ג' · זקף קמץ וכל אס"ף דכו' · כ"ס מס' בסיפ' · ג' ג' · ס' · י"א בטעם בסיפרא ג' · ד' זוגין מתחלפין · ג' · ל' · ג' בטעם בסיפ' · ל' · ס' כ"כ חסר ו' בתרא. ס'

בַּתְרֵיהוֹן׃ ג וְתִסַּב מִתַּמָּן זְעֵיר בְּמִנְיַן וּתְצוּר יַתְהוֹן בִּכְנָפָךְ׃ ד וּמִנְּהוֹן עוֹד תִּסַּב וְתִרְמֵי יַתְהוֹן לְגוֹ נוּרָא וְתוֹקִיד יַתְהוֹן בְּנוּרָא בְּכֵן תִּפּוֹק אֶשָּׁתָא עַל כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים דָא יְרוּשְׁלֶם בְּגוֹ עַמְמַיָא שַׁוִיתָהָא וּסְחוֹר סְחוֹר לָהּ מְדִינָתָא׃ ו וְאַשְׁנִיאַת יַת דִינַי לְמֶחְבַּבֵיהוֹן מִן עַמְמַיָא וְיַת קְיָמַי מִן מְדִינָתָא דִי בִּסְחָרָנָהָא אֲרֵי בְּדִינַי קַצוּ וּקְיָמַי לָא הֲלִיכוּ בְהוֹן׃ ז בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים חֲלַף דְחַבְתּוּן מִן עַמְמַיָא דִי בִּסְחָרְנֵיכוֹן בִּקְיָמַי לָא הֲלַכְתּוּן וְיַת דִינַי לָא עֲבַדְתּוּן וּכְנִימוּסֵי עַמְמַיָא דִי בִּסְחָרְנֵיכוֹן לָא עֲבַדְתּוּן׃ ח בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אֲנָא שָׁלַח רוּגְזִי וְעָלָךְ אַף אֲנָא וְאַעְבֵּיד בְּגַוִיךְ פּוּרְעֲנוּת דִינִין לְעֵינֵי עַמְמַיָא׃ ט וְאַעְבֵּיד בִּיךְ יַת דְלָא עֲבֵדִית וְיַת דְלָא אַעְבֵּיד דִכְוָתֵיהּ עוֹד חֲלַף כָּל תּוֹעֲבָתִיךְ׃ י בְּכֵן אֲבָהָן יֵיכְלוּן בְּסַר בְּנֵיהוֹן בְּגַוִיךְ וּבְנַיָא יֵיכְלוּן בְּסַר אֲבָהָתְהוֹן וְאַעְבֵּיד בִּיךְ פּוּרְעֲנוּת דִינִין וַאֲבַדַר יַת כָּל שְׁאַר עַמִיךְ לְכָל רוּחַ׃ יא בְּכֵן קַיָים אֲנָא אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים אִם לָא חֲלַף דְמַקְדְשִׁי סָאֵבְתְּ בְּכָל שִׁקּוּצַיִךְ וּבְכָל תּוֹעֲבָתַיִךְ וְאַף אֲנָא אֶקְטוֹף תְּקוֹף דְרָעִיךְ וְלָא יְחוּס מֵימְרִי וְאַף

רדק

בחרב וזה הי' סביבות ירושל' כי בערבות ירחו השיגום והכום: וזה שאמר' תזרה לרוח וחרב אריק אחריהם. וכן אמר בתוכחות והריקותי אחריכ' חרב וענין הרקת החרב היא הוצאת החרב מתער' וזה משל לאותם שהלכו לארץ מצרים עם יוחנן בן קרח ואמר להם הנביא והיתה החרב אשר אתם יראי' ממנה שם תשיג אתכם בארץ מצרים וכן הלכו בשאר ארצות קודם החרבן כמו שכתוב בדבר גדליה: (ג) ולקחת. זה משל לאותם שגלו לבבל לפיכך אמר וצרת אותם בכנפך שיהיו שמורים שם עד שובם לארצם כדב' הצרור והקשור בכנף הבגד ומה שאמ' מעט במספר כי מעט היו מתי מספר עשרת אלפים גולה: (ד) ומהם. מן הגולים מבבל שהלו בבבל הרשעי' שבהם גם צדקיהו ואחאב קלם מלך בבל באש: ממנו תצא אש. מן האש שצויתיך להבעיר תצא אש אל כל בית ישראל בין לאותם שהיו בירושל' בין לאותם אשר בגולה כי זה שצויתיך רמז לכליון ישראל כמו שפי': (ה) כה אמר אדני ה'. בתוך הגוים שמתיה. יושבים שמתי בה לטובתם לפי שהיא נבחרת מכל הארצות יפה נוף משוש כל הארץ שהיא באמצע הישוב לפיכך אוירה טוב ומזוג מכל הארצות ויושבי' היה להם ללכת דרך ישרה ולעשות משפטי' הטובים והם המירו אותם לרשעה מן הגוים אשר סביבותיהם כמו שאמר ויתעה מנשה לעשות את הרע מן הגוים אשר השמיד ה' מפני בני ישראל והגוי' ההם אשר סביבותיה' לא המירו משפטיה' והם המירו משפטי בלא יועיל: (ו) ותמר. מן כי המרו את רוחו ממרים הייתם עם ה' והתי"ו בסגול והוא מבנין הפע"ל: לרשעה. שם וסמוך כמו וברשעת הגוים האלה: כי במשפטי מאסו. והגוים לא מאסו במשפטיהם: (ז) לכן כה אמר אדני ה' יען המנכם מן הגוים. המנכם מקור ושרשו המון ענינו היותכם המון רב רוצה לומר כי אני הרביתי אתכם והרביתי לכם טוב מן הגוים אשר סביבותיכ' ויען עשיתי לכם הטוב הזה בחקתי לא הלכתם על דרך וישמן ישורון ויבעט ויטש אלוה עשהו ואמר וכסף הרבתי להם וזהב עשו לבעל וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם כי הם לא המירו אלהיה' ואתם המירות' אותי בלא יועיל ורבותינו ז"ל פירשו כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלי' שבהם עשיתם ויונתן תרגם יען המנכם חלף דחבתון מן עממיא: (ח) לכן כה אמר אדני ה' הנני עליך גם אני. כמו שאתם עשיתם מה שלא עשה גוי אחר כן אעשה גם אני בכם משפטים שלא עשיתי בהם ולא אעשה עוד בהם ואעשה זה לעיני הגוי' למען תבשו ותכלמו ממעשיכם הרעים: (ט) ועשיתי. את אשר לא עשיתי פי' בגוי אחר וכן אמר בתוכחות והפלא ה' את מכותך: (י) לכן אבות יאכלו בנים. וזה העונש גדול שאין כמוהו: לכל רוח. מהם הלכו למצרים ומהם ...בל וכן במואב ובבני עמון ובאדום וכן בשאר ארצות כמו שכתוב בדבר גדליה: (יא) לכן. את מקדשי טמאת. כי מנשה שם פסל האשרה בבית המקדש: וגם אני אגרע. כמו שגרעת

מצודת דוד

...ם בגולה הפזורים בכנפות הארץ: וחרב אריק אחריהם. אשלוף חרבי לרדוף אחריהם להכותם במקום אשר ינוחו והוא לסימן שהמקום יגרש אויב במקום גלותם לשפוך דמם כמים: (ג) ולקחת משם. מאלה הפזורים תקח מעט אשר יהיה מספר לספרם ותקשור אותם בכנפי בגדיך והוא לאותם שגלו לבבל שהמה מתי מספר בערך הגולים לשאר הארצות שהם מורים לבוא לירושלים בבנין בית שני: (ד) ומהם. מהקשורים בכנפיך תקח עוד ותשליכם אל תוך האש אשר בתוך העיר בהקקים והם תשרפם והוא לסימן מיושבי ירושלים ימותו ברעב ובדבר בעת יצור עליה טיטוס והרומיים הקדמונים: ממני תצא אש. מלשרפת האש הזה תלהט אל כל בית ישראל ר"ל מגלות בית שני בכל הארצות במקום יושבי אנשי הגולה הראשונה ובעון אנשי גולה השנית ילקו גם המה בחרב וברעב ובדבר: (ה) בתוך הגוים. שמתי אותם באמצע הישוב במקום וארצות הגוים המה סביבותיה: (ו) ותמר. והיא לא שלמה כנמולי כי החליפה את משפטי לרשעה ר"ל אני נתתי לה משפטים ישרים והיא הרשעה לעשות יותר גוים ואת חוקותי החליפה לרשעה יותר מן הארצות וכו' והוא כפל ענין במ"ש: מאסו. כסה. בדרך חוקותי: (ז) יען המנכם. בעבור היותכם ההמון רב יותר מן העמים מרוב הטובה בעטתם בי ולא הלכתם בחוקותי וגו' וכענין שנאמר וישמן ישורון ויבעט (דברים לב): וכמשפטי הגוים וגו'. כי הם לא המירו אלהיהם וישראל כבודו בלא יועיל: (ח) הנני עליך. הנה אני אליך בך: גם אני. ר"ל כמו שבגדתם בי כן גם אני אבגוד בכם: משפטים. משפט פורעניות: (ט) את אשר ימי. דבר אשר לא עשיתי מעולם ולא אעשה עוד כמוהו כל ימי הארץ: יען. בעבור כל תועבותיך אשר מאד גדלו: (י) לכן. בעבור תועבותיך האבות יאכלו את בתוכך ירושלים כי יהיה בך עקת רעבון: ועשיתי. אח"ז אעשה עוד בך משפט פורעניות כי השארית ממך אפזר לכל רוח מארבע רוחות העולם: (יא) לכן. בי תועבותיך הריני נשבע חי אני וגו' וכפל השבועה לומר. אם לא בעבור שטמאת את מקדשי בכל שקוציך כי מנשה שם בבית פסל האשרה

מצודת ציון

תורק (ש"ה א): (ג) וצרת. ענין קשירה כמו מי צרר מים בשמלה (משלי ל): בכנפיך. שולי הבגד כמו על כנפי בגדיהם (במדבר טו): (ו) ותמר. מל' תמורה וחלוף: (ז) יען. בעבור: המנכם. מל' המון עם רב: (י) וזריתי. אפזר: רוח. פאה ועבר: (יא) אם לא. הוא ענין לשון שבועה כאדם האומר אם לא כן הוא יהיה כזאת וכזאת וגזם ולא אמר וכן אם לא בתים רבים (ישעיה ה): שקוציך. מל' שקץ ותעוב ועל העכו"ם יאמר: אגרע. מל' גרעון וחסרון: חסום

שגרעת את כבודי בשומך השקוצים בביתי כן אגרע אני כבודך ותהיה נקלה בעיני אנשים זרים ויעשו בך שפטים . בתולה : ולא תחוס עיני . וגם אני לא אחמול . כמו שאמר לא
כבודי מלאכו : (יב) שלישתיך . עתה מפרש המשל שאמר לו לחלק השער לג' חלקים : אזרה . מבנין הדגוש והאל"ף נקודה בשו"א וסגול שלא כמנהג ברוב : (יג) וכלה אפי .
אכלה גם אמר אחר שיכלה אפי והנחתי חמתי גם אנח' מנקמתי בהם כי רבה תהיה : והנחמתי . מבנין התפעל הראוי התנחמתי כמו וימאן להתנחם והסגול בנו"ן במקום פתח ודגש הנו"ן
הת"ו : בכלותי . בצי"ת ויונתן תרגם והתנחמתי ואסיף : (יד) ואתנך לחרבה . שתהיה ארצך חרבה ותהיה . כזה לחרפה בגוים אשר סביבותיך שארצם נושבת וארצך חרבה : לעיני כל עובר .
חרפה לעיני כל עובר עליך שיהיה וישרוק עליך כזה הפסוק בגוים ובפסוק שאחריו לגוים והסי' כל : (טו) והיתה חרפה . כן דרך המקרא לדבר לנוכח ושלא לנוכח כאחד וגדופה שם בשקל מלו

כמו חרפה וכפל הענין במלות שונות לחזק הענין כמנהג : מוסר ומשמה . מוסר שייסרו הגוים בך כמו שאמר ונוסרו כל הנשים ומשמה ענין תמהון לבב כמו ישום וישרוק כלומר שיתמהו ברוב הרעה שתבא עליך וי"ת ותהא לחסודין ולאתרברב' עלך צדו ולאשתממו לעממיא: באף ובחמה ובתוכחות חמה . הכפל לחזק הענין : (טז) בשלחי את חצי הרעב . חצי הרעב הם השדפון והירקון והארבה שמבלים את התבואה קלתה או רובה ומה שאמר ורעב אוסיף עליכם עצירת השמים שלא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה כלל הנה לא יהיה לכם מה שיאכלו וזהו ושברתי לכם מטה לחם ומעט מה שיאכלו מי שיהיה להם כסף להביא מארצות הגוים וזה לא יהיה אפשר להם כי אם בקושי גדול מפני האויבים הצרים עליהם : אוסף . בגר"י ורש"י ז"ל פירש ורעב אוסף עליכם חסרון מעות שלא יהיה להם במה לקנות תבואה אע"פ שימצאו לקנות וזהו קשה משיהיו פירות ביוקר וממו' בזול : (יז) ושלחתי עליכם רעב וחיה רעה ושכלוך . רעב והחיה רעה ישכלו אתכם שימותו בניכם ובנותיכם כי הקטנים לא יוכלו לסבול הרעב כמו הגדולים וכן החיה הרעה תשלוט בקטנים בהם יותר מן הגדולים כי הגדולים יעמדו כנגד החיה בכלי זיינם ונאמרה קללה זו בתורה בתוכחות והשלחתי בכם את חית השדה ושכלה אתכם וגם בגדולים תשלוט החיה והרעב אלא שבקטני' יותר לפיכך אמר ושכלוך : ודבר ודם . דם זה הוא החרב ומה שאמ' אחר כך וחרב אביא עליך הטעם כי מה שזכר תחלה ודם הוא חרב אויב שלא תהיה כוונתו הראשונה לישראל כחרב פרעה נכה וזהו שאמר יעבור בך ומה שאמר וחרב אביא עליך חרב אויב שתהי' כונתו הראשונה לישראל ובעבורם נסעו מארצם כחרב סנחרי' ונבוכדנאצר וזהו שאמר אביא עליך כי הוא העיר את רוחם לבא עליכם : אני ה' דברתי . וכיון שאני דברתי עלי לקיים ובידי יכולת לקיים : (ב) בן אדם . לפי שהיו עובדים על ההרים הרמים ועל הגבעו' לאלהים שהיו נותנים שם ותחת כל עץ רענן שהיא באפיקים ובגאיות אמר שיהנבא עליהם כלומר כאילו מדבר כנגדם כי הבמות והמזבחות והחמנים שבנוים עליהם יאבדו וישברו והמך הנעבדים והעובדים להם מפני המעשה הנעשה בהם ואמר במותיכ' מזבחותיכ' חמניכם חלליכם גלוליכם וחרב כולל החרב ההורג העובדים והחרב הנותצת את המזבחות והבמות כי גם יקרא חרב והוא הפטיש כמו כי חרבך הנפת עליה יתן בחרבותיו פירוש חמניכם גלוליכם שהיו עושים עובדי החמה : (ג) ולגיאות . כתיב וקרי ולגאיות ואחד הוא אלא שבקרי הימן ה"א הנקבה נספכת ליו"ד נראת : ונתתי

אנא לא ארחם : יב תלתיך במותא ימותון ובכפנא ישתיצון בגויך ותלתא בחרבא יתקטלון סחרניך ותלתא לכל רוח אבדר ודקטלין בחרבא אגרי בתריהון : יג ויחול רוגזי ואניח חימתי בהון ואסיף וידעון ארי אנא יי גזרית במימרי ואקיים כד יחול רוגזי בהון : יד ואתנך לחרבא ולחסודין ביני עממיא די בסחרנך לעיני כל דעדי : טו ותהי לחסודין ולאתרברבא עלך צדו ואשתממו לעממיא דבסחרניך כד אעביד בך פורענות דינין ברגז ובחמה ובתקוף רגז אנא יי גזרית במימרי : טז בגריותי ית מחת כפנא מכתשין בישין דמתקנין לחבלא דאשלח יתהון לחבלותכון וכפנא אוסיף עליכון ואתבר לכון סעד מיכלא : יז ואשלח עליכון כפנא וחיתא בישתא ויתכלונך ומותא וקטלא יעדון ביך ודקטלין בחרבא איתי עלך אנא יי גזרית במימרי : א והוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי למימר : ב בר אדם קביל גבואה על טורי ישראל ואתנבי עליהון : ג ותימר טורי ישראל קבילו פתגמא דיי אלהים כדנן אמר יי אלהים לטוריא ולרמתא ולפצידיא ולחילא הא אנא מיתי עליכון דקטלין בחרבא

תָחוֹס עֵינִי וְגַם־אֲנִי לֹא אֶחְמוֹל׃
יב שְׁלִשִׁתַיִךְ בַּדֶּבֶר יָמוּתוּ וּבָרָעָב יִכְלוּ בְתוֹכֵךְ וְהַשְּׁלִשִׁית בַּחֶרֶב יִפְּלוּ סְבִיבוֹתָיִךְ וְהַשְּׁלִישִׁית לְכָל־רוּחַ אֱזָרֶה וְחֶרֶב אָרִיק אַחֲרֵיהֶם׃
יג וְכָלָה אַפִּי וַהֲנִחוֹתִי חֲמָתִי בָּם וְהִנֶּחָמְתִּי וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי בְּקִנְאָתִי בְּכַלּוֹתִי חֲמָתִי בָּם׃
יד וְאֶתְּנֵךְ לְחָרְבָּה וּלְחֶרְפָּה בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָיִךְ לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר׃
טו וְהָיְתָה חֶרְפָּה וּגְדוּפָה מוּסָר וּמְשַׁמָּה לַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָיִךְ בַּעֲשׂוֹתִי בָךְ שְׁפָטִים בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְתֹכְחוֹת חֵמָה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃
טז בְּשַׁלְּחִי אֶת־חִצֵּי הָרָעָב הָרָעִים בָּהֶם אֲשֶׁר הָיוּ לְמַשְׁחִית אֲשֶׁר־אֲשַׁלַּח אוֹתָם לְשַׁחֶתְכֶם וְרָעָב אֹסֵף עֲלֵיכֶם וְשָׁבַרְתִּי לָכֶם מַטֵּה־לָחֶם׃
יז וְשִׁלַּחְתִּי עֲלֵיכֶם רָעָב וְחַיָּה רָעָה וְשִׁכְּלֻךְ וְדֶבֶר וָדָם יַעֲבָר־בָּךְ וְחֶרֶב אָבִיא עָלַיִךְ אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃
ו א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
ב בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל וְהִנָּבֵא אֲלֵיהֶם׃
ג וְאָמַרְתָּ הָרֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ דְּבַר־אֲדֹנָי יְהוִה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לֶהָרִים וְלַגְּבָעוֹת לָאֲפִיקִים וְלַגֵּאָיוֹת הִנְנִי אֲנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם חֶרֶב וְאִבַּדְתִּי

ס' מ"ל · ג' כ"כ בליש"ג · כיד אתי · ס' מ"ל · ג'. ד' · ב' חסר וי"ו חמתי כן · ל' · ל' · ל' · ל'.ל' ל' · ל' · ל' · ל' · ט' · ג' ב' חסר וא' מ"ל · ל' ומס"ל · ל"א בטעם ס' · ל' · ג' · גאיות ק' · ל'

אני הנני עליך : (יג) ו... חמתי . כשאנקם בכ... חמתי ולא תליקני ... והנחמתי . ואתנחם ע... שלערתם אותי : (יד) ו... דיסטרוי"ר בלע"ז: (טו) ... בזיון : מוסר . יסורין : ... תמהון : (טז) ורעב ... עליכם . הוא רעב ... הכלה מן הכיס כך ש... מטה לחם . משען ... (ג) ולגבעות . לשון ... ולגאיות . לשון ג... חמניכם

ועשיתי : אזרה ג' בק... ואתכ' אזרה בגוי'.והרקתי... וכל אגפיו אזרה לכ... והשלישית לכל רוח ... אשלח ט' וסי' נמסר בפר... פרעה : אוסף ג' מלרע... וא' מלא וסימ' ככל אש... מעם אלהיך בחרב . ... אהבתם . בשלחי את ח... הרעים. אהבה מל'. וסי... ארמי שמעית דרחימו כפ... חרו ה' וסי' והוצאתים מן... במרעה טוב ארעה אתם ... שים פניך אל הרי ישראל... בן אדם הנבא אל הרי ...

תולדות אהרן ,הנחותי.ג...

מצודת ציון

תחום . מל' חס וחמלה : (י... אפנר :אריק . מל' ריק : (י... ענין השלמה : והניחותי . מ... והנחמתי . מל' תנחומין : ... ענין כעס כמו הם קנאוני ... (דברים לב) : (יד) לחרב... חורבן : (טו) וגדופה . ... כמו את מי חרפת וגדפת (י... מוסר . ענין הוכחה : ו... ענין תמהון : ובתוכחות ... עונש כמו והוכח במכאוב (א... (טז) חצי . ר"ל מכאובי ... שאלה.על השדפון והירקון ו... מטה לחם . משען לחם ועל ... על הלחם לאכול לשבעה ... בלשון שאלה : (יז) ושכלו... מיתה והריגה כמו ושכל... (ויקרא כו):(ג) לאפיקים . ... שנגרים שם המים בחוזק וכ... בנגב (תהלים קכו) : ולגאי... גיא ועמק : במותיכם .

מצודת דוד

שאמרה וגם שמאת ביתר תועבותיך שעשית שם: וגם אני אגרע. כמו שגרעת את כבודי בשומך פסל האשרה בפני כן גם אני אגרע לפסר אותך ולא תחום עיני עליך : וגם אני לא אחמיל. כמו שלא חמלת על בניך ושחטתם לעבודת כוכבים כן גם אני לא אחמול עליך : (יב) שלישיתיך . שליש עמך ימותו בדבר וברעב בתוך ירושלים : יפלו סביבותיך . בעת המלחמה : לכל רוח אזרה. אפזר לכל רוח מארבע רוחות העולם ואשלוף החרב מתערה לרדוף אחריהם להכותם במקום גלותם : (יג) וכלה אפי . אשלים חרון אפי עליהם ואניח חמתי בם ואז אתנחם על הרעה שהרעותי אותי : וידעו וגו'. ר"ל בעת אשלים בם חמתי אז ידעו שאני ה' דברתי בקנאתי שהרעה תבוא עליהם ולא הנביא בדא הדבר מלבו : (יד) לחרבה. להיות חרבה ולהיות לחרפה בגוים כי כולם יחרפו אותך בפני כל שעובר דרך עליהם :(טו) והיתה. ירושלים תהיה לחרפה ובזיון : מוסר . ייסרו זה את זה עם ירושלים כי יאמרו במוסרם אל תעשו את הרע שלא יבא עליכם כדרך שבא על ירושלים: ומשמה. תהיה לתמהון כולם יתמהו על חורבנה : לגוים וגו'. מוסב על כולם חרפה וכו' : בעשותי . בעת אעשה בך משפט פורעניות אז תהיה חרפה גדופה ובתוכחות חמה . בגמול עונש אביא חמה ולא על חנם : אני ה' דברתי לקיים : (טז) בשלחי . מוסב למעלה לומר שיהיה חרפה וגדופה וכו' לגוי... אשלח בהם את חצי ר"ל מכאובי הרעב הרעים אשר היו פעם למשחי... שפעמים בא חצי הרעב בהם והשחיתם וכעין חצי הרעב האלה בעולם י... הרעב אשר אשלח אותם לשחת את ישראל ועוד אוסף עליכם רעב במלכ... יותר מסבה על העכו"ם ואשבור לכם משען לחם מכל וכל בעבור זה יר... ולגדף בראותם שבא עליהם חצי הרעב כמו שבא על העכו"ם ועוד יותר :(יז) ... החיות ישכלו וימיתו אותך : ודם . הנשפך מן ההרוגים : וחרב וגו'. ... ענין במ"ש: אני ה' דברתי . ובידי לקיים : ו (ב) שים פניך. שהזכ... ההרים : (ג) חרב . אחוזי חרב מלומדי מלחמה : במותיכם . הבמות ... לעבוד

במותיכם : ד ונשמו מזבחותיכם
ונשברו חמניכם והפלתי חלליכם
לפני גלוליכם : ה ונתתי את־פגרי
בני ישראל לפני גלוליהם וזריתי
את־עצמותיכם סביבות
מזבחותיכם : ו בכל מושבותיכם
הערים תחרבנה והבמות תישמנה
למען יחרבו ויאשמו מזבחותיכם
ונשברו ונשבתו גלוליכם ונגדעו
חמניכם ונמחו מעשיכם : ז ונפל
חלל בתוככם וידעתם כי־אני יהוה:
ח והותרתי בהיות לכם פליטי חרב
בגוים בהזרותיכם בארצות :
ט וזכרו פליטיכם אותי בגוים אשר
נשבו־שם אשר נשברתי את־לבם
הזונה אשר־סר מעלי ואת עיניהם
הזנות אחרי גלוליהם ונקטו בפניהם
אל־הרעות אשר עשו לכל
תועבתיהם : י וידעו כי־אני יהוה
לא אל־חנם דברתי לעשות להם
הרעה הזאת :
יא כה־אמר אדני יהוה הכה בכפך
ורקע ברגלך ואמר־אח אל כל־
תועבות רעות בית ישראל אשר
בחרב ברעב ובדבר יפלו :
[יב הרח]וק בדבר ימות והקרוב בחרב יפול והנשאר והנצור
[ברעב] ימות וכליתי חמתי בם : יג וידעתם כי־אני יהוה
בהיות חלליהם בתוך גלוליהם

ואוביד במתיכון : ד ויצדון
אגוריכון ויתברון חניסנסיכון
וארמי קטיליכון קדם פגור
טעותכון : ה ואתן ית פגרי
בני ישראל קדם פגור
טעותהון ואבדר ית גרמיכון
סחרנות אגוריכון : ו בכל
מותבניכון קרויא יחרבן
ובמתא יצדין בדיל דיחרבון
ויצדון אגוריכון ויתברן
ויבטלן טעותכון ויתקטפון
חנסנסיכון ויתמחון עובדיכון:
ז ויתרמון קטילין ביניכון ותדעון
ארי אנא יי : ח ואשאר במהוי
לכון משיזבי חרבא ביני עממיא
באתבדרותיכון במדינתא :
ט וידכרון משיזביכון דחלתי
ביני עממיא דאשתביאו
לתמן דתברית ית לבהון
טפשא דסטא מבתר פולחני
וית חיזו עיניהון דטעא בתר
טעותהון וידנקון ויהון חזן
על בישתא דעבדו לכל
תועבתהון : י וידעון ארי אנא
יי לא למגן גזרית במימרי
למעבד להון בישתא הדא :
יא כדנן אמר יי אלהים טפח
בידך ורפוס ברגלך נאמר וי
על כל תועבתא בישתא בית
ישראל די בחרבא בכפנא
ובמותא יתרמון : יב דרחיק
במותא ימות ודקריב בחרבא
יתקטיל ודישתאר ודיעול
לכרכי צירא בכפנא ימות ויחול רוגזי בהון : יג ותדעון
ארי אנא יי במהוי קטיליהון בגו פגור טעותהון סחרנות

(ה) ונתתי. וזריתי. מלרע בפשטא אחד: (ו) בכל. תישמנה . שרשה ישם ענין שממה ישם ושמם בענין אחד : יחרבו . בסגול היו"ד והתי"ו ענין חרבן : ויאשמו . בשו"א האל"ף ענין שממה וטעם למען בעבור כי תהא הבמות הם המזבחות והגלולים : (ז) ונפל חלל. על דרך כלל : (ח) והותרתי . הם שלא תפלו כלכם בחרב : בהזרותיכם . בא המקור ביו"ד הרבוי לפי שהמקור הוא בדמות השם וכן בבנותיך גבך : (ט) וזכרו . אשר נשברתי לבם הזונ' אמרו קצת המפרשי' שהוא כמו שברתי וכן תרגם יונתן די תברית ואיננו נכון שהוא' בנין נפעל יוצא ופירושו כמשמעו עומד ויהיה את כענין מן כמו כצאתי את העיר אמר האל על דרך משל שאני נשברתי מלבם הזונה ובא על דרך ויתעצב אל לבו : ונקוטו בפניהם . בדגש הטי"ת ושרשו קטט ענינו ענין כריתה וכן מגזרת קוט מענין זה ונקוטות' בפניכ' פי' בפניכ' כתרגומו ויהון הזן על דרך יראו עיניו כידו : אל הרעות. כמו על וכן אל ההרים לא אכל:(י) וידעו כי לא אל חנם דברתי. כמו בחנם כלומר שיתקיי' מה שדברתי וכן ואל הארון תתן את העדות כמו ובארון : (יא) כה אמר ה' . הכה בכפך. כפך בכפך כמו ויספוק את כפיו או הכה בכפך על ירכך כמו ספקתי על ירך : ורקע ברגלך. כשמכה אדם ברגל על הרגל כאילו רוקע ובוטח הארץ תחתיו : ואמר אח . ענינו אוי ואבוי וכן ת"י ווי : אל כל תועבות רעות בית ישראל . סמיך על סמוך וכמוהו מספר מפקד העם נסרי כחלי דבש וחמאה והדומים להם : אשר בחרב. אשר בעונש התועבות בחרב ברעב ובדבר יפולו :(יב) הרחוק. מי שירחיק עצמו מן האויבים ויברח לארצות בדבר ימות שם והקרוב שיגושהו האויבי' בחרב יפול: והנשאר והנצור . הנשאר בירושלם והוא שם במצור ברעב ימות והנצור פעול מן נוצר תאנה ענינו שהוא שמור בתוך העיר או הוא מענין מצור ומשרשו וה"א נפעל ובא בשורק כמו נבוכים הם בארץ וכן כעיר נצורה וכן תרגם יונתן ודיעול לכרכי צירא:(יג) וידעתם. אל כל גבעה. כמו על וכמוהו רבים : בכל ראשי ההרים . חסר וי"ו החבור' והוא כמו

מצודת ציון

מל' חמה והיא מזבח אבנים:(ד) ונשמו.מל' שממון:חמניכם . מל' חמה:גלוליכם . דמות עובדי גלולים המאוס כגלל של רעי : (ה) פגרי . כן נקרא גוף ההרוג : וזריתי . אפזר:(ו) תחרבנה.מל' חורבן: תישמנה . מל' שממון : למען . ענינו כמו באופן ודוגמתו למען ינוח עבדך ואמתך (שמות כג) ופירושו באופן שיהיה : יחרבו . מל' חורבן : ויאשמו . מל' שממון : ונשבתו . ענין בטול כמו שבת נוגש (ישעיה יד) : ונגדעו . ענין כריתה כמו שקמים גדעו (שם ט) : ונמחו . ענין המחק והשחתה כמו וימח את כל היקום (בראשי' ז) : (ח) והותרתי . מל' נותר : פליטי . ענין המלטה כמו ויבא הפליט (שם יד) : בהזרותיכם . ענין פזור : (ט) נשבו . מל' שבי : נשברתי . ענינו שברון רוח ועצבון : את לבם . מלבם וכן ואת עיניהם כמו כלאתי את העיר מהעיר : הזונה . הוא ענין הסרה ולכן נקראת מנאפת בשם זונה כי סרה מדרכי הצניעות : ונקוטו . ענין כריתה כמו ונקטה בפניכם (לקמן כ) : אל הרעות . על הרעות : (י) אל חנם . בחנם כמו ואל הארון (שמות כה) : (יא) ורקע . ענין הכאה ורדוד כמו כסף מרוקע (ירמיה י) : אח . כמו האח ויאמר על השמחה ויאמר על הצער : (יב) והנצור . מלשון מצור

מצודת דוד

[עובדי] כוכבים העומדים בכל המקומות ההם : (ד) ונשמו . יהיו שממה כי לא [יהיה עו]ד מי יבוא להקטיר בה : חמניכם . צורת חמה היו עושים להם לפסל [לעבוד] לחמה וכן נאמר וישבת וכו' אשר נתנו מלכי יהודה לשמש (מ"ב כג) : [לפני ג]לוליכם . במקום הרשע שם העונש : (ה) ונתתי וגו' . ר"ל שמה יהיו ולא [יקברו :](ו) למען יחרבו . ר"ל החורבן יהיה גדול באופן שיחרבו וישממו מזבחותיכם [ונמחו] מעשיכם יהיו נמוחים ונשחתים:(ז) ונפל חלל.רב חלל יפול בתוככם: וידעתם. [כי כ]ן שאני ה' והכל בידי : (ח) והותרתי. אבל אשאיר מכם במה שיהיה לכם [קצת אנש]ים אנשים פליטי חרב כשתהיו פזורים בארצות הגוים : (ט) וזכרו פליטיכם . [אז] הם מהם יזכרו בי בהיותכם בין הגוים אשר נשבו שם וחוזר ומפרש שיזכרו [אשר] נשברתי ונעצבתי מלבם הזונה ולתוספת ביאור אמר אשר סר מעלי : [ואת עינ]יהם . ר"ל ומעיניהם הזונות אחרי העבודת כוכבים ר"ל אז יזכרו העלבון [שבאו לפ]ני מלבם הזונה ומעיניהם הזונות : ונקוטו בפניהם . יהיו נכרתים בעיני עצמם על הרעות אשר עשו לכל תועבותיהם שעשו מהם : [(י) וידעו .]אז יתנו לב לדעת אשר אני ה' . כ"א : לא על חנם וגו' . כ"א בגמול המעשה : (יא) הכה בכפך . כף אל כף כאשר יעשה [המתאונן] : ורקע ברגלך . בעת רגלך בארץ כי אז נראה כאלו מרקע ומרדד הארץ והוא ענין צער ואבלות : ואמר אח . אמור כמתאונן האח על כל תועבות הרעות [של ב]ית ישראל אשר בעבורם יפלו בחרב וברעב ובדבר : (יב) הרחוק . המרחיק עצמו מן המלחמה ויברח לארצות הגוים להמלט שמה הנה לא ימלט מן הדבר וימות [בו : ו]הקרוב . המקריב עצמו למלחמה יפול בחרב האויב : והנשאר והנצור . הנשאר בעיר והוא בתוך המצור כי האויבים צרים עליה הנה הוא ימות ברעב מחסרון [לחם :] וכליתי . אשלים בם כל חמתי : (יג) וידעתם וגו' . כשיהיו חלליהם בין גלוליהם במקום הרשע שם העונש אז תדעו שאני ה' הנאמן בתשלום גמול המעשה

סְבִיבוֹת מִזְבְּחוֹתֵיהֶם אֶל כָּל־גִּבְעָה
רָמָה בְּכֹל רָאשֵׁי הֶהָרִים וְתַחַת כָּל־
עֵץ רַעֲנָן וְתַחַת כָּל־אֵלָה עֲבֻתָּה
מְקוֹם אֲשֶׁר נָתְנוּ־שָׁם רֵיחַ נִיחֹחַ לְכֹל
גִּלּוּלֵיהֶם׃ יד וְנָטִיתִי אֶת־יָדִי עֲלֵיהֶם
וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ שְׁמָמָה וּמְשַׁמָּה
מִמִּדְבַּר דִּבְלָתָה בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם
וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

ז א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
ב וְאַתָּה בֶן־אָדָם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה לְאַדְמַת יִשְׂרָאֵל קֵץ בָּא הַקֵּץ
עַל־אַרְבַּעַת כַּנְפוֹת הָאָרֶץ׃ ג עַתָּה
הַקֵּץ עָלַיִךְ וְשִׁלַּחְתִּי אַפִּי בָּךְ
וּשְׁפַטְתִּיךְ כִּדְרָכָיִךְ וְנָתַתִּי עָלַיִךְ אֵת
כָּל־תּוֹעֲבוֹתָיִךְ׃ ד וְלֹא־תָחוֹס
עֵינִי עָלַיִךְ וְלֹא אֶחְמוֹל כִּי דְרָכַיִךְ
עָלַיִךְ אֶתֵּן וְתוֹעֲבוֹתַיִךְ בְּתוֹכֵךְ
תִּהְיֶיןָ וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה רָעָה אַחַת
רָעָה הִנֵּה בָאָה׃ ו קֵץ בָּא בָּא הַקֵּץ
הֵקִיץ אֵלָיִךְ הִנֵּה בָּאָה׃
ז בָּאָה הַצְּפִירָה אֵלֶיךָ יוֹשֵׁב הָאָרֶץ
בָּא הָעֵת קָרוֹב הַיּוֹם מְהוּמָה וְלֹא־
הֵד הָרִים׃ ח עַתָּה מִקָּרוֹב אֶשְׁפּוֹךְ
חֲמָתִי עָלַיִךְ וְכִלֵּיתִי אַפִּי בָּךְ
וּשְׁפַטְתִּיךְ כִּדְרָכָיִךְ וְנָתַתִּי עָלַיִךְ אֵת
כָּל־תּוֹעֲבוֹתָיִךְ׃ ט וְלֹא תָחוֹס עֵינִי
וְלֹא אֶחְמוֹל כִּדְרָכַיִךְ עָלַיִךְ אֶתֵּן
וְתוֹעֲבוֹתַיִךְ בְּתוֹכֵךְ תִּהְיֶיןָ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה מַ

(מסורה: ג׳ · ג׳ · ג׳ · ז׳ בליש׳ · ג׳ ג׳ מ״ע · ל״ד בטעמ׳ · ארבע ק׳ כ״ט ר״פ · ס׳ · ס׳ מ״ל · ס׳ כתי׳ כן · ה׳ בטעם בסיפ׳ · כ׳ קרין · ג׳ בטעם ב׳ חד מ״ל · ג׳ · ד׳ מ״ל · ס׳ ג״ט · ס׳ מ״ל · ס׳ כתיב כן)

אַגּוֹרֵיהוֹן עַל כָּל רָמָא מְנַטְלָא בְּכָל רֵישֵׁי טוּרַיָא תְּחוֹת כָּל אִילָן עֲבוּף וּתְחוֹת כָּל בּוּטְמָא מְעַפְיָא אֲתַר דִּיהַבוּ תַּמָן קוּרְבָּנִין לְפוּלְחָן לְכָל טַעֲוָתְהוֹן׃ יד וְאָרִים יַת מְחַת גְּבוּרְתִּי עֲלֵיהוֹן וְאֶתֵּן יַת אַרְעָא לְצָדוּ וְאִשְׁתְּמָמוּ מִמַּדְבְּרָא דְבִלְתָּא בְּכָל מוֹתְבָנֵיהוֹן וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ א וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃ ב וְאַתְּ בַּר אָדָם כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל קִצָּא מְטָא מְטַת פּוּרְעָנוּת קִצָּא לְמֵיתֵי עַל אַרְבַּע רוּחֵי אַרְעָא׃ ג כְּעַן מְטָא פּוּרְעָנוּת קִצָּא לְמֵיתֵי עֲלָךְ וְאֶשְׁלַח רוּגְזִי בִיךְ וְאֶתְפְּרַע מִנִּיךְ כְּאוֹרְחָתִיךְ וְאֶתֵּן עֲלָךְ יַת כָּל תּוֹעֲבָתִיךְ׃ ד וְלָא יְחוּס מֵימְרִי עֲלָךְ וְלָא אֲרַחֵם אֲרֵי חוֹב אוֹרְחָתִיךְ עֲלָךְ אֶתֵּן וּפוּרְעֲנוּת תּוֹעֲבָתִיךְ בְּגַוִּיךְ יְהֶוְיָן וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ ה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים בִּישְׁתָא בָּתַר בִּישְׁתָא הָא אָתְיָא׃ ו קִצָּא מְטָא מְטַת פּוּרְעָנוּת קִצָּא לְמֵיתֵי עֲלָךְ הָא אָתְיָא׃ ז אִתְגְּלִיאַת מַלְכוּתָא עֲלָךְ יָתֵיב אַרְעָא מְטָא עִדָּן תְּבִירַת קָרִיב יוֹם אִתְרְגוּשָׁא וְלֵית לְאִשְׁתֵּיזָבָא בְּמִצָּדֵי טוּרַיָא׃ ח כְּעַן מְקָרִיב אֶשְׁפּוֹךְ חֵימְתִי עֲלָךְ וְיָחוּל רוּגְזִי בִיךְ וְאֶתְפְּרַע מִנִּיךְ כְּאוֹרְחָתִיךְ וְאֶתֵּן עֲלָךְ יַת כָּל תּוֹעֲבָתִיךְ׃ ט וְלָא תְחוּס מֵימְרִי וְלָא אֲרַחֵים כְּחוֹבֵי אוֹרְחָתִיךְ עֲלָךְ אֶתֵּן וּפוּרְעֲנוּת תּוֹעֲבָתִיךְ בְּגַוִּיךְ יְהֶוְיָן וְתִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אַיְתֵיתִי עֲלֵיכוֹן

רדק

כמו ובכל וכן שמש ירח ראובן שמעון והדומים להם: עבתה. מן עץ עבות יאמר מן עבות עבתה לנקבה בדגש התי"ו כמו מן אדום אדמה: מקום אשר נתנו. מקום סמוך למלת מעם וכן במקום לא ידע אל: (יד) ונטיתי. שממה ומשמה. הכפל לחזק: ממדבר דבלתה. בדל"ת כמו רבלתה ברי"ש וכן דעואל רעואל וזכר המקום הזה לפי שבו היה נבוכדנצר כשצרו חילו על ירושלם ושם העלו צדקיהו כמו שכתוב ויעלו אותו אל מלך בבל רבלת': (ב) ואתה בן אדם כה אמר אדני ה' לאדמת ישראל. ליסוד': קץ בא הקץ. אמר האל כי לטובת אדמת ישראל קץ והנה עתה בא הקץ: על ארבעת. כתיב על ארבע קרי והכתיב לזכר והקרי לנקבה וכנף ימנא בלשון נקבה: (ג) עתה הקץ עליך. פירושו כנפות הארץ כי על ארץ ישראל אמר: כדרכיך. בכ"ף: (ד) ולא תחוס. בחולם: (ה) כה אמר אדני ה' רעה אחת רעה. רוצ' לומר זאת הרעה אחת היא שאין כמוה כמו שאמר למעלה ועשיתי בך את אשר לא עשיתי ואשר לא אעשה עוד וידמה כי יונתן היה קורא אחר רעה שתרגם בישתא בתר בישתא: (ו) קץ בא בא הקץ. הכפל לחזק ולמהר הענין ועוד הוסיף ואמר הקיץ אליך הקיץ מבנין הפעיל מענין קץ והקיץ שרשו קוץ מנחי העי"ן וקץ שרשו קצץ מפעלי הכפל: הנה באה. הרעה שזכר: (ז) באה הצפירה. הגזרה בא לך כבקר מתרגם בקר צפרא או הוא ענין סבוב כלומר הנה היא מאת האל יתגלגל לבא אליך האויב ויונתן תרגם אתגליאת מלכותא פירש הצפירה כמו ולצפירת תפארה שהיא עטרה והיא סימן מלכות: קרוב היום מהומה. חסר הנסמך כאילו אמר היום יום מהומה וכן הארון הברית והדומים להם: ולא הד הרים. הד הוא לשון קריאה כמו הידד הידד אמר שבמהומה הזאת וקריאת הד זאת לא תהיה כמו קריאת הד הרים כשהאדם נותן קולו בין ההרים ידמה שיוצא קול מבין ההרים ואינו קול אחר כמו שידמה אבל זה קול הצעקה והמהומה יהיה קול אמתי לא דמיון קול ויונתן תרגם ולית לאישתיזבא במצדי טוריא: (ח) עתה מקרוב. כמו בקרוב' ויש לפרשו כמשמעו שהוא כמו שאר כמימ"ין הבאים בזה הדרך שידמה. ענינ' כמשום בי"ת כאשר כתבנו בספר מכלל בחלק הדקדוק ממנו בשרש מן ונפרש מקרוב כן לפי שמלת עתה הורה על זמן העומד שהוא בין העבר והעתיד ופעמים יאמר עתה להרחבת הלשון לזמן שהוא קרוב לזמן העומד מלפניו או מאחריו ויש קרוב מקרוב ולקרוב בזמן אמר עתה מקרוב כלומר זה יהיה עתה מזמן קרוב לזה בזמן העומד ומה יהיה עתה שאשפוך חמתי עליך וענין זה הפסוק כבר אמרו למעלה ושנה אותו הנה לחזק הענין: (ט) ולא תחוס עיני. זה הפסוק אמר

רש"י

כ) שטנפיו מרוכין: (יד
מאין יושב: משמה
שיתמהו עליה רואיה
הקץ. שאמרתי ונוטה
והשחתם וגו' העידו
היום כי אבוד תאבדו
ד) ונוטנתם בגי' תח
נשתהו בה תת"ן ד' ו
משנכנסו לה עד שנגו
ות"י שנים עמד הבית
אחת רעה. רעה שלימה
למעלה מכל הרעות ו
הבית: הנה באה. טע
הוא לשון פועלת:
הצפירה. טעמו למטו
והוא לשון פעלה כ
הצפירה כמו בא וסק
השחר והתפארת בא
הרים. ולא לאישתיזב
טוריא והד לשון צעק
לקום לברוח אל רא
כמו הידד השכתי (
וענו עליו הידד (יר
השמעת קול נושא מ
אל הגת וטוטני
(ח) מקרוב. במהרה
היום. הנה בא היו
באה. הרעה: יצאה
עלה השחר של יום ה
המטה. להכות אתכ
הוד

חשכו: מזבחותיהם
וב' מ"ל וסי' כי אם
להם מזבחותיהם.
תכרתו ברית דספר שפ
חלליהם. קדמא חסר:
ה' בקריאה וסי' לא
ולא תשמע אליו.
עינך. נפש בנפש עין
אני נאם ה'. ולא
עליך ולא אחמול כי ד
אחמול כדרכיך עליך
קמצין בקריאה וסי'
עברי מאחיו. מכה ב
בידי. האשר שבית בו
מכה. מכה עמים בע
בלתי סרה. ולא תחוס
ולא אחמול. וסי' עברא

תולדות אהרן קז
ויגש

מצודת ציון

מגור: (יג) רמה. גבוהה: רענן. ענין לחות ורטיבות כמו כזית רענן (תהלים נב): אלה. שם אילן סרק: עבותה. הלועה הפין גדיל כמו וענף עץ עבות (ויקרא כג): ניחוח. מל' נחת רוח: (יד) ומשמה. ענין תמהון: דבלתה. כמו רבלתה ברי"ש וכן דעואל רעואל (במדבר א ב) והוא המקום שישב בה נ"נ בעת שהביאו לו את צדקיהו כמ"ש ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה בארץ חמת (ירמיה נב) ויתכן שהיא חמת רבה והיא בצפון א"י ונזכר בסוף הספר בגבולי א"י לעתיד: (ב) כנפות. קצות: (ד) תחוס. מל' חס וחמלה: (ו) הקיץ. מל' הקצה והערה מן השינה: (ז) הצפירה. ענין שחר ובוקר כמו ישוב ויצפור (שופטים ז): מהומה. ענין רעש

מצודת דוד

המעשה: אל כל. החללים יהיו על כל גבעה רמה ובכל ראשי וכו': א
אילן אלה המרובה בענפים והלועים זה בזה: ריח ניחוח. הקטרת ש
להיות לה לנחת רוח ואמר זה לפי מחשבת עובדיה: (יד) ונטיתי וגו
בה: ומשמה. הכל יתמהו מגודל חורבנה: ממדבר דבלתה. משם תתח
שוממות וכן יהיה בכל מושבותיהם: וידעו. אז ידעו שאני ה' נאמן לש
ז (ב) לאדמת. על אדמת ישראל בא קץ וסוף: על ארבע. ר"ל לא
עיר אחת מא"י: (ג) עתה. ר"ל בזמן קרוב יבוא הקץ עליך: כדר
דרכיך: ונתתי עליך. ר"ל אשלם לך: (ד) כי דרכיך. גמול דרכיך: ותועבותיך. תשלומי תועבותיך יבואו בתוכך: וידעתם. אז תדעו שאני ה' נאמן לש
(ה) רעה אחת רעה. ר"ל רעה שהיא אחת ומיוחדת שברעות הנה באה וזהו חורבן בה"מ: (ו) קץ בא בא הקץ. כפל הדבר לחזק הענין: הקיץ על
שהתעורר מן השינה לבוא עליך והנה באה: (ז) באה הצפירה וגו'. אתה יושב הארץ באה עליך הבוקר של יום הרעה: קרוב היום מהומה. קרוב
מהומה: ולא הד הרים. לא יהיה עוד הוד והדר על ההרים כ"א געול ומנוף מדמי החללים: (ח) עתה מקרוב. ר"ל מיד בזמן קרוב: ונתתי עליך. ר"ל
(ט) כדרכיך. כגמול דרכיך: ותועבותיך. תשלומי תועבותיך יבואו בתוכך: וידעתם. אז תדעו ותבינו אשר אני ה' המכה בגמול העון ולא בא
הס

י הִנֵּה הַיּוֹם הִנֵּה בָאָה יָצְאָה הַצְּפִרָה
צָץ הַמַּטֶּה פָּרַח הַזָּדוֹן: יא הֶחָמָס קָם
לְמַטֵּה־רֶשַׁע לֹא־מֵהֶם וְלֹא מֵהֲמוֹנָם
וְלֹא מֶהֱמֵהֶם וְלֹא־נֹהַּ בָּהֶם:
יב בָּא הָעֵת הִגִּיעַ הַיּוֹם הַקּוֹנֶה אַל־
יִשְׂמָח וְהַמּוֹכֵר אַל־יִתְאַבָּל כִּי חָרוֹן
אֶל־כָּל־הֲמוֹנָהּ: יג כִּי הַמּוֹכֵר אֶל־
הַמִּמְכָּר לֹא יָשׁוּב וְעוֹד בַּחַיִּים חַיָּתָם
כִּי־חָזוֹן אֶל־כָּל־הֲמוֹנָהּ לֹא יָשׁוּב
וְאִישׁ בַּעֲוֹנוֹ חַיָּתוֹ לֹא יִתְחַזָּקוּ:
יד תָּקְעוּ בַתָּקוֹעַ וְהָכִין הַכֹּל וְאֵין
הֹלֵךְ לַמִּלְחָמָה כִּי חֲרוֹנִי אֶל־כָּל־
הֲמוֹנָהּ: טו הַחֶרֶב בַּחוּץ וְהַדֶּבֶר
וְהָרָעָב מִבָּיִת אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב
יָמוּת וַאֲשֶׁר בָּעִיר רָעָב וָדֶבֶר
יֹאכְלֶנּוּ: טז וּפָלְטוּ פְּלִיטֵיהֶם וְהָיוּ אֶל־
הֶהָרִים כְּיוֹנֵי הַגֵּאָיוֹת כֻּלָּם הֹמוֹת
אִישׁ בַּעֲוֹנוֹ: יז כָּל־הַיָּדַיִם תִּרְפֶּינָה
וְכָל־בִּרְכַּיִם תֵּלַכְנָה מָּיִם: יח וְחָגְרוּ
שַׂקִּים וְכִסְּתָה אוֹתָם פַּלָּצוּת וְאֶל
כָּל־פָּנִים בּוּשָׁה וּבְכָל־רָאשֵׁיהֶם

מָחָא: י הָא יוֹם פּוּרְעֲנוּתָא
מְטָא הָא אַתְיָא אִתְגְּלִיאַת
מַלְכוּתָא צְמַח שׁוּלְטָנָא הוֹפַע
רַשִׁיעָא: יא חֲטוֹפִין קָמוּ
לְמִסְעַד רַשִׁיעִין לָא מִנְהוֹן וְלָא
מֵאִתְרְגוּשְׁתְּהוֹן וְלָא מִבְּנֵיהוֹן
וְלָא מִבְּנֵי בְנֵיהוֹן: יב מְטָא
עִדָּן תּוּשְׁלָמַת חוֹבִין קְרִיב
יוֹם פּוּרְעֲנוּת חֶטְאִין זָבְנָא
לָא יֶחֱדֵי וּמְזַבְּנָנָא לָא יִדְוֵי
אֲרֵי רְגַז מִן קֳדָמַי עַל כָּל
אִתְרְגוּשְׁתְּהוֹן: יג אֲרֵי מְזַבְּנָנָא
לִזְבִינָא לָא יְתוּב וְעַד דְּאִינוּן
חַיִּין יִרְדִינוּן בְּגָוָתְהוֹן אֲרֵי
נְבִיָּא מִתְנַבָּן עַל כָּל
אִתְרְגוּשְׁתְּהוֹן לְמֵיתַב
בְּתְיוּבְתָּא וְלָא תָיְבִין גְּבַר
בְּחוֹבֵי נַפְשֵׁיהּ מִתְרְעַן וְעַד
דְּאִינוּן קַיָּמִין בִּתְיוּבְתָּא לָא
מִתַּקְפִין: יד נַפְּקִין בַּאֲצָוָחַת
קַרְנָא מִתַּקְנִין בְּמָנֵי זֵינָא
וְלֵית דְּאָזִיל לִקְרָבָא אֲרֵי רְגַז
מִן קֳדָמַי עַל כָּל אִתְרְגוּשְׁתְּהוֹן:
טו חַרְבָּא מִבָּרָא וּמוֹתָא
וְכַפְנָא מִגָּיו דִּבְחַקְלָא
בְּחַרְבָּא יִתְקְטִיל וְדִי בְקַרְתָּא
כַּפְנָא וּמוֹתָא יְשֵׁיצְנֵיהּ:
טז וּמְשֵׁיזְבַיָּא יִשְׁתֵּיזְבוּן מִנְהוֹן וִיהוֹן עַל טוּרַיָּא כְּיוֹנֵי חֵילַיָּא כּוּלְהוֹן מִנַּהֲמִין גְּבַר בְּחוֹבֵי
נַפְשֵׁיהּ: יז כָּל יְדַיָּא יִתְרַשְׁלָן וְכָל רְכוּבַיָּא יִתְאַשְׁדָן מַיָּא: יח וְיִסְרוּן סַקִּין וְתַחְפֵּי
יָתְהוֹן אִתְכַּנְעוּתָא וְעַל כָּל אַפֵּיהוֹן בַּהֲתָא וּבְכָל רֵישֵׁיהוֹן מְרַט:

רשי

...גלה נבוכדנצר הרשע: (יא) החמס קם וגו'. החמס אשר בידכם ...עליכם למטה רשע להשחיתכם: לא מהם. כך אמר הקב"ה למשחית ...להשחיר כפם [מרשעי ישראל] כי אין טובה יוצאת לא מהם ולא מבניהם ...מונם: ולא נה בהם. אין בהם נוהה אחרי מגעגע ונותן לב אלי כמו ... בית ישראל אחרי ה' ...) ולשון ארמי הוא ...לפולחנא לי' תאוה ...ומנח' חברו לשון יללה ...כל בית ישראל פירש ...ואין בתיבה רק ה"א ...) והמוכר אל יתאבל. ...רך המוכר שדהו להיות ... יתעלב כי סופהם ...(יג) כי המוכר אל ...לא ישוב. כשיגלה ...לא ישוב ויראה עוד ...מכר ולמה יתאבל: ...יים חיתם. כל ימי ...לא ישיבו אל מקומם: ...אל כל המונה וגו'. ...ויא מתנבן על כל ...ן למיתב בתיובתא ...ין: ואיש בעונו חיתו. ...ד מהם חיתו ונפשו ...עונו: לא יתחזקו. לא ...ם על יהרס הרע לשוב ...: (יד) תקעו בתקוע. ... עליהם הצר הכינו ...למלחמה ואין יוצא ...: (טז) כיוני הגאיות. ...ויים להקבץ בגאיות ...שם והיו הומים אל ...אשר ינוסו שם איש ...יוני הגאות אשר כולם ...: (יז) תלכנה מים. מזיעת

...עממיא תמחי: קונה ...ר' מ"ל בקריאה וסי' והיה ...הן כעבד כאדניו. בא ...יע היום. פורע מוסר. ...יאמר הקונה: חרון ג' ...בקריאה וסי' כי חרון אל ...נה. כמו חי כמו חרון ... ואתם מוכיפים חרון: ...ד' וסי' נמסר בישעיה סי'

...ת אהרן החמס. סנהדרין ...קא: כי המוכר. ...ערכין לג: הגאות. (סנהדרין כט):

...ו והכין הכל כלומר יכינו כל אשר בשדה אל תוך העיר: ואין הולך למלחמה. ואין אחד מהם יוצא לאויב להלחם אלא כולם נאספים אל העיר מפחד האויב ולמה להם זה כי חרוני אל כל ... (טו) החרב בחוץ. רעב ודבר יאכלנו. כתרגומו ישיצניה: (טז) ופלטו. כיוני הגאיות. דרך היונים להקבץ בגיא: הומות. משמיעו' קול כקול נהי כן יעשו הפלטים בנוסם: והיו על ההרים. ...בהם עד יעבור חיל האויבים ובהיותם על ההרים יכמו ויכהו ויתודו כל איש מהם כי בעונו בא לו כל זה: אל ההרים. כמו על ההרים: (יז) כל הידים תרפינה. כי לא יהיה בהם כח להלחם כנגד כל האויבים: וכל ברכים תלכנה מים. תלכנה כמים על דרך משל כאילו נמסו שלא יהיה בהם כח מרוב הבהלה: (יח) וחגרו. מבואר הוא:

רדק

אמר למעלה והנה אותו הנה עם שנוי מעט למעלה אמר כי דרכיך ובזה אמר כדרכיך בכ"ף השמוש והענין אחד ולמעלה כי אני ה' והוסיף בזה ואמר כי אני ה' מכה: (י) הנה היום. צץ המטה. יש מפרשים המטה ענין הטיית הדין והוא שם ויורה עליו פרח הזדון כלומ' מעשים רעים שעשו ישראל עתה יפרחו ויציצו כלומר שיקחו הגמול והעונש ויש לפרשו כמשמעו ונבוכדנאצ' קורא מטה כמו הוי אשור שבט אפי ומטה הוא בידם זעמי וזהו שאמר מענין יוצא הצפירה ונבוכדנאצר גם כן קורא זדון כמו הנני אליך זדון ועל כדרך הזה תרגם יונתן צמח שולטנא הופע רשעא: (יא) החמס קם למטה רשע. החמס שעשו קם להם למטה רשע שמכה אות' ויונתן תרגם חטופין קמו למסעד רשיעיא: לא מהם. לא ישאר אחד מהם שלא יגלה או ימות: ולא מהמונם. ולא מרבוי ממון שלהם כמו מהמון רשעים ומי אוהב בהמון שפירושם רוב ממון: ולא מהמהם. כמו מהם וכפל בו המ"ם והה"א כאילו אמר שני פעמים מהם רוצה לומר משום דבר מהם לא ישאר ר"ל בניהם ובני בניהם או יהיה מהמהם מן המה רוצה לומר דבר שהאדם הומה עליו והם הבנים: ולא נה בהם. לא יהיה נהי ויללה בהם מרוב הצרות לא יבכו החיים על המתים כמו שאמר ירמיהו לא יספדו ולא יקברו ויונתן תרגם לא מהמהם ולא נה בהם ולא מבניהון ולא מבני בניהון: (יב) בא העת. הקונה אל ישמח. דרך העולם שהקונה שמח במקנתו והמוכר מתאבל ומצטער כי מתוך דחקו הוא מוכר וכן בדברי רבותינו ז"ל הדבר אשר בפי האנשים זבנא קנית זבינת אובדת ואמרו כי המוכר שדה בארץ ישראל אין לו להתאבל על זה כי אפילו לא ימכרנו מעט יעמוד בידו כי במהרה יגלה ויניחנו וכן הקונה אין לו במה ישמח כי המקנה לא יעמוד בידו כי אם מעט: כי חרון. יבא מאתי אל כל המונה להמיתם ולהגלותם: (יג) כי המוכר. טעם כי אל החרון שזכר כי חרוני יהיה עליהם שלא ישוב המוכר אל הממכר כמו שהוא המספר בעוד בארץ ישראל בשנת היובל בזאת תשובו איש אל אחוזתו אבל הם אף בם ולא ישובו אל אחוזתם ביובל כי בגלות יהיו: ועוד בחיים חיתם. ואע"פ שיהיו בחיים לא ישובו אל ממכרם כי בארץ אחרת יהיו גולים: חית'. נפש' כמו וחיתו בקדשים וחיתו כאור תראה: כי חזון אל כל המונה. כי כשנאמר החזון אל כל המונה: לא ישוב. לא היו שבים מרשעם כשהיו מזהירים אותם הנביאים השכם והערב: ואיש בעונו חיתו לא יתחזקו. וכל אחד מהם שקועה נפשו בעונו לא יתחזקו לשוב אל התשובה ותרגם יונתן הפסוק כן ארי מזבינא לזבינא לא יתוב וגו' כפירוש בפסוק של מעלה כי חרון ברי"ש ובזה הפסוק כי חזון בזי"ן וסימן רז: (יד) תקעו בתקוע. השופר נקרא תקוע לפי שתוקעים בו כי הם תוקעים בשופר להנים אשר בחוץ אל ... כהכם

מצודת דוד

...ה היום. הנה קרבה היום והנה באה: יצאה הצפירה. יצאה השחר מיום ...: צץ המטה. המטה המוכן להכות בהם הוציא ציץ והוא קרוב לעשות פרי ...המטה הוא הכשדים בו ועל הכשדים יאמר וכן נאמר באשור ומטה הוא בידם (ישעיה י): פרח הזדון. כ"כ איש זדון כבר פרח ומהר יעשה פרי הזדון ...כליון והאבדון: (יא) החמס. כ"כ איש חמס קם להיות מטה המכה ברשע ...ות רב: לא מהם. ר"ל אין הכליון בא מגלותן הכשדים ולא מהמון עם ...שר עמהם ולא מהמיית' בקול שאון המבהיל ומפחיד כי לא בכח זרועם ...ה עשו כ"א יד ה' עשתה כל זאת: ולא נה בהם. ר"ל אין ראוי שיהיה הנהי ...ויללה בעבורם כי לא עשו ברוע בחירתם ובעולם ידם: (יב) בא העת: ...ם באה בגמול כי נתמלאה הסאה ובא העת אשר הקונה לא ישמח בקניית השדה וכדרך הקונה כי יגלה ממנה ולא תשאר בידו והמוכר לא יתאבל על מה ...שדהו כי אף בזולת המכירה לא תשאר בידו: כי חרון. כי חרון אף ה' יהיה על כל המון העם ולא ישאר מי בארצו: (יג) כי המוכר. אף כי אם לא מכר שדהו ...ה שב אל השדה הזה שמכר להחזיק בה: ועוד בחיים חייתם. ר"ל ואע"פ שיהיו נפשם עוד בחיים לא ישוב אליו אף בזולת המכירה: כי חזון. כי כשנאמר החזון ...אל כל המון עמה לא היה מי ששב לה' וכל איש היתה נפשו קשורה בעונו ולא תתפרד ממנו לכן לא יתחזקו לשוב לארצם להחזיק בנחלתם: (יד) תקעו בתקוע. ...בוא האויב יתקעו הם בשופר להשמיע את העם לרדת אל המלחמה מול האויב וגם יכינו כל דבר המצטרך אל המלחמה אבל אין מי הולך למלחמה כי חרוני על ...און עמה והבאתי מורך בלבבם ויראו לגשת אל המלחמה: (טו) החרב. חרב האויב תהיה בחוץ לעיר והדבר והרעב יהיו מבפנים בתוך העיר: אשר בשדה וכו'. ...היה בשדה וכו': (טז) ופלטו פליטיהם. הפלטים מהם ימלטו ויהיו פזורים בהרים ויהמו בקול נהי כיונים המתקבצים בעמקים וכולם יהמו: איש בעונו. ר"ל יהמו ...ר"ל יתודו לומר עונו הביא אלה: (יז) תרפינה. יחלשו מלהלחם: תלכנה מים. מזיעת אימה כאלו תמסינה והיה למים: (יח) וחגרו שקים. דרך אבל וצער: ואל כל פנים. בכל פנים

מצודת ציון

...רעש ובלבול: הד. הוא מל' הוד והדר: (י) צץ. מל' ציץ והוא גלוי הפרח כמו ויצץ ציץ (במדבר יז): (יא) מהמונם. המון עם רב: מהמהם. הוא מל' הומיה: נה. מל' נהי ויללה וכן ויכהו וכו' אחרי ה' (ש"א ז): (יג) חייתם. נפשם כמו וחיתו באור תראה (איוב לג): חזון. נבואה: (יד) בתקוע. כן יקרא השופר על כי יתקעו בו: חרוני. חרון אפי: (טו) מבית. מבפנים: יאכלנו. ישחיתנו: (טז) ופלטו. ענין המלטה: אל ההרים. בהרים: הגאיות. מל' גיא ועמק: (יז) תרפינה. מלשון רפיון: (יח) פלצות. רעדה וחרדה כמו ועמודים יתפלצון (איוב ט): קרחה. ענין מריטת השער וכן באה קרחה (ירמיה מז): לנדם

(יט) כספם בחוצות ישליכו. נוכל לפר' אלילי הכסף והזהב שעשו כמו שנא' בישעיה ביום ההוא ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהבו כיון שיראו שאין בהם תועלת ולא הצילום [...] בחוצות ויתכן גם כן לפרש אוצרות הכסף והזהב כי לא יועילו להם לא להנצל מן הרעב ולא מן האויב על כן ישליכו אותם בשוקים וברחובות וזהו שאמר נפשם לא ישבעו כי מן הכסף והזה[ב ...] למלא למעיהם כמו שיעשו מן הלחם ואם אין להם הלחם מה יועיל להם הכסף והזהב וכן יאכלו אותם גם לפירוש הראשון רוצה לומר כי האלילים לא ישבעו אותם בעת הרעב : לנדה יהיה. [...] ירחיקו אותו מבתיה': כי מכשול עונם היה. כלומר כל זה המכשול להם בעבור עונם היה : (כ) וצבי עדיו. זהו בית המקדש שהוא פאר יופי כבוד האל שהקדש בתוכו שהיו מתיפים כעדי ו[...] הוא שמהו לגאון שישראל היו מתגאים ומתגדלים בו על כל עם כי כבוד האל נראה בו בענן ובאש השליחו' והם שמוהו לשקוץ כי עשו בו צלמי תועבותם על כן נתתיו להם לנדה שהם יר[...] ויגלו מארצם : (כא) ונתתיו. ותללום. כתיב ותללוהו קרי הכתיב על השכינה והקרי על הבית : (כב) והסבותי. כמו שאמר בתורה והסתרתי פני מהם : וחללו. הזרים במקום הצפון שלי בבית והוא הדביר שהוא קדש הקדשים ששם הארון : ובאו בה פריצים וחללוה. לשון נקבה על שכינת הכבוד החונה על הארון או אמר וחללוה על העיר ויונתן תרגם ואסליק שכינתי מנהון על דאחילו ארע בית שכינתי ויעלון בה רשיעיא ויחלונה : (כג) עשה הרתוק. עשה שלשלת של ברזל סימן שיוליכו הכשדים אנשי ירושלם בגלות בשלשלאות כמו שעושין לשבוי' : משפט דמים. כלומר כולה חייבים משפט דמים לפי ששפכו דם נקי ועברו עברות שנתחייבו עליהם מיתה וכן משפט מות לאיש הזה כמו משפט דמים : והעיר מלאה חמס. ועוד שעושים בה חמס ועל כן ראוי' לגלות ממנה כי לא יתקיים ישוב הארץ עם החמס : (כד) והבאתי רעי גוים. הם הכשדים שנאמר עליהם הגוי המר והנמהר : ונחלו מקדשיהם. ונחלו ענין חלול שרשו חלל והוא מבנין נפעל ובא מהקל כמו ונחלת בך והיה משפטו עם הדגש ונחלו בשקל ונמסו ההרים : מקדשיהם. כמו מקדשיהם אלא שהוא משקל אחר מקדש בשקל למתעב גוי שהוא שם תאר : (כה) קפדה בא. מלעיל מפני שסמוכ' למלה זעירא והוא בא או הה"א נוספת לפיכך הוא מלעיל לפי שאמר בלשון זכר בא והוא ענין כריתה כמו קפדתי כאורג חיי : ובקשו שלום ואין. יבקשו השלום שהיו אומרים להם נביאי השקר שלום יהיה לכם : (כו) הוה על הוה. שבר על שבר וכן ת"י תבר על תבר וכן במשקל אחר יעוז כמו והות רשעים יהדוף ענין רעה ושבר : אל שמועה. כמו על שמועה והשמועות הם בא האויב על הארץ : ובקשו חזון מנביא. רוצה לומר ואין כי דבר שלא ימצא יבקש אדם וכן גם נביאיה לא מצאו חזון מה' וכן אמר בישעיה שופט ונביא וקוסם וזקן רוצה לומר הן שימותו הן שתפסק חכמתם ונבואתם כי ברוב הצרות תאבד הנבואה והחכמה והעצה כי לב בני אדם נבהל והנבואה ראינו באלישע והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' : ותורה תאבד מכהן. כי הכהני' היו מורי התורה ויונתן תרגם מנביא מספר רוצה לומר סופר ומזהיר העם : (כז) המלך. ונשיא. הוא המלך וכפל הענין במלות שונות לחזק הענין : מדרכם אעשה אותם. הם מאסו התורה והנבואה והאבד מהם כמו שאמר מלכה ושריה בגוים אין תורה וגומר : ובמשפטיהם. בכי"ת :

קָרְחָה׃ יט כַּסְפָּם בַּחוּצוֹת יַשְׁלִיכוּ
וּזְהָבָם לְנִדָּה יִהְיֶה כַּסְפָּם וּזְהָבָם לֹא־
יוּכַל לְהַצִּילָם בְּיוֹם עֶבְרַת יְהוָה
נַפְשָׁם לֹא יְשַׂבֵּעוּ וּמֵעֵיהֶם לֹא יְמַלֵּאוּ
כִּי־מִכְשׁוֹל עֲוֺנָם הָיָה׃ כ וּצְבִי עֶדְיוֹ
לְגָאוֹן שָׂמָהוּ וְצַלְמֵי תוֹעֲבֹתָם
שִׁקּוּצֵיהֶם עָשׂוּ בוֹ עַל־כֵּן נְתַתִּיו
לָהֶם לְנִדָּה׃ כא וּנְתַתִּיו בְּיַד־הַזָּרִים
לָבַז וּלְרִשְׁעֵי הָאָרֶץ לְשָׁלָל וְחִלְּלוּהָ׃
כב וַהֲסִבּוֹתִי פָנַי מֵהֶם וְחִלְּלוּ אֶת־צְפוּנִי
וּבָאוּ־בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְּלוּהָ׃ כג עֲשֵׂה
הָרַתּוֹק כִּי הָאָרֶץ מָלְאָה מִשְׁפַּט
דָּמִים וְהָעִיר מָלְאָה חָמָס׃
כד וְהֵבֵאתִי רָעֵי גוֹיִם וְיָרְשׁוּ אֶת־
בָּתֵּיהֶם וְהִשְׁבַּתִּי גְּאוֹן עַזִּים וְנִחֲלוּ
מְקַדְשֵׁיהֶם׃ כה קְפָדָה בָא וּבִקְשׁוּ
שָׁלוֹם וָאָיִן׃ כו הֹוָה עַל־הֹוָה תָּבוֹא
וּשְׁמֻעָה אֶל־שְׁמוּעָה תִּהְיֶה וּבִקְשׁוּ
חָזוֹן מִנָּבִיא וְתוֹרָה תֹּאבַד מִכֹּהֵן
וְעֵצָה מִזְּקֵנִים׃ כז הַמֶּלֶךְ יִתְאַבָּל
וְנָשִׂיא יִלְבַּשׁ שְׁמָמָה וִידֵי עַם־הָאָרֶץ
תִּבָּהַלְנָה מִדַּרְכָּם אֶעֱשֶׂה אֹתָם
וּבְמִשְׁפְּטֵיהֶם אֶשְׁפְּטֵם וְיָדְעוּ כִּי־
אֲנִי יְהוָה׃

ל׳ | ג׳ . ג׳ | ד׳ . ג׳ . ל׳ | ל׳ | וחללוהו ק׳ | ל׳ | ב׳ חד חסר | ג׳ . ל׳ | י״ג . ל׳ | ה׳ חסר | ל׳ | ג׳ ר״פ | ד׳ | ל׳ . כ״ס חסר בס״פ | ל׳ . ל׳

יט כספהון בשוקין ירמון
ודהבהון לבוסרן יהי כספיהון
ודהבהון לא יכול לשיזבותהון
ביום רוגזא דיי נפשיהון לא
יסבעון ומעיהון לא ימלון ארי
לתקלת חובין יהי׃ כ וחדות
תקוניה ליקר יהבתיה ואינון
צלמי תועבתהון שקוציהון
עבדו ביה על כן יהבתיהלהון
לבוסרן׃ כא ואמסרניה ביד
רשיעין למבז ולחיבי ארעא
לעדי ויחלוניה׃ כב ואסליק
שכינתי מנהון על דאחילו ית
ארעא בית שכינתי ויעלון בה
רשיעין ויחלונה׃ כג עביד
שלשלן ארי ארעא אתמליאת
חיבי קטול וקרתא אתמליאת
חטופין׃ כד ואיתי מבאישי
עממיא ויחסנון ית בתיהון
ואבטיל רבות רשיעין ויתחלון
מקדשיהון׃ כה אתקפדת מטת
ויבעון שלמא ולית׃ כו תבר
על תבר ייתי ובסורתא על
בסורתא תהי ויבעון אולפן
מספר ואוריתא תפסוק מכהן
ומלך מחכים׃ כז מלכא יתאבל
ורבא ילבש צדו וידי עמא
דארעא יתבהלן מארחתהון
אעביד עמהון ובנימוסיהון
אתפרע מנהון וידעון ארי אנא

מזועת אימה : (יט) ל[...] לשקוץ יהיה להם : [...] עדיו. של הקב"ה א[...] שמהו להם הוא בי[...] שנקרא גאון עוזם כ[...] (לקמן כד) הנני מ[...] מקדשי גאון עוזכם [...] תועבות עשו בו ע"[...] (כב) את צפוני. א[...] שהייתי צפון שם כ[...] (כג) עשה הרתיק. ש[...] הוא שילכו בגולה [...] בזיקים : משפט דמי[...] קטול : (כד) רעי גוי[...] שבעכו"ם ואכזרים : [...] ויתנחלו לאחרים : מ[...] בתי היכל הבמות שה[...] שם ל' בית זמונם : ([...] בא. כמו (ישעיה לח[...] כאורג חיי לשון [...] (כו) הוה על הוה. [...] מאורע הויה אחר הו[...] חברו לשון שבר : ותו[...] מכהן. הרגילים בהו[...] שנאמר ותורה יבקש[...] (מלאכי [...])

כ"א : עדיו ג' בקריא[ה ...] שתו איש עדיו עליו . [...] לגאון שמהו . במתג [...] לבלום . אנ"ך : וה[...] בקריאה וסי' ונתתי ש[...] ושכבתם ואין . והש[...] יהודה . והשבתי למוא[...] והבאתי רעי גוים וירשו [...] זמתך ממך . והשבת[...] הארץ : וכרתי להם בר[...] ופקדתי על תבל רעה [...] את המון מצרים . [...] גילולים והשבתי א[...] והשבתי המון שיריך [...] ה' אליו קרא שמו יזרעא[ל ...]

תולדות אהרן כספם [...] פריליכ[...] סנ עכו"ם נב נד ברכות על הוה . עירובין [...]

ויהי

מצודת ציון

(יט) לנדה. לרחוק ולתעוב כנדה והוא מל' נדידה והרחקה : עברת. מל' עברה וזעם : (כ) וצבי. ענין הדר ויופי וכן לצבי ולכבוד (ישעיה ד) : עדיו. מל' עדי וקשוט וכן ועדית עדי (לקמן כג) : לגאון. ענין רוממות : (כא) הזרים. העכו"ם : ותללוהו. מל' חולין ובזיון : (כב) והסבותי. מל' סביב והפנה : צפוני. מל' הסתר וכן תצפון אתך (משלי ב) : פריצים. רשעים הפורצים גדר האמת והנכונה : (כג) הרתוק. שלשלאות כמו ורתוקות כסף צורף (ישעיה מ) : (כד) והשבתי. אבטל כמו שבת נוגש (שם יד) : ונחלו. מל' חלול : (כה) קפדה. ענין כריתה כמו קפדתי כאורג חיי (שם לח) : ואין. ואיננו : (כו) הוה. ענין שבר כמו עד יעבור הוות

מצודת דוד

פניה : קרחה. כי ימרטו שער ראשם דרך צער ואבל : (יט) לנדה. לרחו[ק ...] כספם וגו'. ר"ל למה ישליכו כספם ויתעבו זהבם לפי שלא יוכלו להציל[ם] ביום בוא עברת ה' כי האויב לא יקח כסף וזהב לפדיון נפש : נפשם לא [...] רצה לומר לא ימצאו לחם לקנות בהם להשביע הנפש ולמלאות [...] כי מכשול. כי המכשול הרע הזה היה בעונם ולא על חנם : (כ) וצבי ע[דיו ...] קשוטו אשר שמהו האל בינותם להיות להם לגאון ולתפארת וזהו בה"מ [...] ר"ל והם העמידו בה גלולי תועבותם המשוקצים : נתתיו להם. ר"ל לפני[הם] לנדה כי בעיניהם יראו שתעבתי בו להרחיקו ממני למסרו ביד האויב : (כא) לבז. לקחת כל הנמצא בה : וחללוהו. עשאוהו חולין ומבוזה : (כב) והסבותי [...] שכינתי מהם ואח"ז חללו מקום הצפון שלי זה ההיכל וקה"ק : וחללוה. כפל הדבר וכדרך המתאונן המכפיל אמריו : (כג) עשה הרתוק. הכן שלשלאות לאסור [...] משפט דמים. כולם חייבים מיתה : חמס. כולם ראוים לחמס ושלל : (כד) רעי גוים. ר"ל רעים ואכזרים הם הכשדים : והשבתי גאון עזים. אבטל גאות עזי [...] ישראל : ונחלו. יחללו ויבזו בתי מקדשיהם הם הבית והיכל ובית קה"ק : (כה) קפדה בא. כריתה בא להם וכאשר יבקשו שלום לא ימצאו אותו : [...] על הוה תבוא. זה אחר זה וסמוכה לה : ושמועה. ר"ל שמועה רעה : ובקשו. כאומר הם יבקשו אבל לא ימצאו : תאבד. כי מגודל הצרות ישתמו מהם [...] החכמה : מכהן. כי על הכהן להורות וכמ"ש כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב) : מזקנים. תאבד מזקנים : (כז) ונשיא. הוא ה[...] הענין במ"ש לחזוק : שממה. תמהון לבב : מדרכם. כמו דרכם כן אעשה עמהם וכמשפט הראוי להם אשפטם ואז ידעו כי אני ה' הנאמן לשלם [...] במו[...]

ח א ויהי בשנה הששית בששי
בחמשה לחדש אני יושב בביתי ל'
וזקני יהודה יושבים לפני ותפל עלי י' מ"ל בליש'
שם יד אדני יהוה: ב ואראה והנה
דמות כמראה אש ממראה מתניו
ולמטה אש וממתניו ולמעלה
כמראה זהר כעין החשמלה: ס'. ל' ס'. ל'
ג וישלח תבנית יד ויקחני בציצת ד'
ראשי ותשא אתי רוח בין הארץ
ובין השמים ותבא אתי ירושלמה ס'
במראות אלהים אל פתח שער ד' ב' מ"ל
הפנימית הפונה צפונה אשר שם ד' מ"ל
מושב סמל הקנאה המקנה: ד והנה ב'. ל'
שם כבוד אלהי ישראל כמראה ס' דגשי'
אשר ראיתי בבקעה: ה ויאמר אלי
בן אדם שא נא עיניך דרך צפונה
ואשא עיני דרך צפונה והנה מצפון ב' ובפסוק
לשער המזבח סמל הקנאה הזה
בבאה: ל'
ו ויאמר אלי בן אדם הראה אתה ב' חד מ"ל וחד חסר
מהם עשים תועבות גדלות אשר מה הם ק'
בית ישראל עשים פה לרחקה ל'
מעל מקדשי ועוד תשוב תראה כ"ג
תועבות גדלות: ז ויבא אתי אל כ"א
פתח החצר ואראה והנה חר ל' חס'

יי: א והוה בשתא שתיתי בשתיתאה בחמשא לירחא אמר נביא אנא יתיב בביתי וסבי בית יהודה יתבין קדמי ושרת עלי תמן רוח נבואה מן קדם יי אלהים: ב וחזית והא דמות כחיזו אשתא חיזו יקר דלא יכלא עינא למחזי ולית אפשר לאסתכלא ביה ולרע חיזו אשתא וחיזו יקר דלא יכלא עינא למחזי ולא אפשר לאסתכלא ביה ולעלא כחיזו זהרא כעין חשמל: ג ואושיט דמות יד ואחדני בסער רישי ונטלת יתי רוחא בין ארעא ובין שמיא ואעלת יתי לירושלם בחיזו נבואה דשרת עלי מן קדם יי במעלנא דתרעא גואה דפתיח לצפונא דתמן מותב צלם קנאתא דמרגזין: ד והא תמן יקר אלהא דישראל כחיזוא דחזיתי בבקעתא: ה ואמר לי בר אדם זקוף כען עינך לאורח צפונא וזקפית עיני לאורח צפונא והא מצפונא לתרע מדבחא צלם קנאתא הדין במעלנא: ו ואמר לי בר אדם חזי את מה דאינון עבדין תועיבן רברבן דבית ישראל עבדין כא לאתרחקא מעל מקדשי ועוד תתוב תחזי תועיבן רברבן: ז ואעיל יתי לתרע דרתא וחזית והא חורא

: (א) בשנה הששית. ...יה: (ב) ממראה ...מר. אסור להתבונן ...: (ג) בציצת ראשי. ...פי פלוייי"ל בלע"ז: ...אלהים. הראני כאלו ...ני ומביאני לירושלי': ...מית הפונה צפונה. ...יה שהיא פנימית להר ...לה שערים. לכל ...סמל הקנאה. צורת ...קנא ומקניט להקב"ה ...ם להקנאות להקב"ה ...בן ת"י צלם דקנאתא ...: (ה) שא נא עיניך .... להר הבית מחוץ ...רי בפתח שער הצפוני ...מבחוץ היה עומד ודרך ...ער חוץ לעזרה הוא: ...שער המזבח. בשר ...פון לאותו שער העזרה ...אומר אני שהיה אותו ...כנגד המזבח: בבאה. ...א ליכנס לעזרה מוצאו ...ביאה מאלאנטריא"ה ...) לרחקה מעל מקדשי. ...רחק מעל מקדשי: ...תח החצר. הקריבני עד ...ו שער עצמו: חור אחד בקיר

...ה חגה חרשה: ציצת וכתיב [כן ג' בפרשת ויקחני בציצת ראשי: ...' דגשים בקריאה וסי' ...ה המנורה מקשה זהב. כבוד אלהי ישראל. ...יש המראה כמראה. המראה אשר ראיתי. ...; ועוד כ"ג וסי' נמסר ...סוף סי' ל"ז: והנה כל ... וסי' נמסר במלכים א'

אהרן בציצם. יומא עו
מנחות מב:

...בששית. פירוש לגלות המלך יויכין: בששי. הוא חדש אלול וכתב בעל סדר עולם כי שנה זו מעוברת היתה כי הנה הוא התחיל להנבא בשנה החמישית בחמשה לתמוז ועוד שבעת ...ימים ושמים בתוכם הרי ת' ימי תמוז ובאותה שעה אמר לו שכב על צדך ת"ל ימים ומתני תמוז של שנה חמשי' עד ה' באלול של שנה ששית אפילו לעודף אינם כי אם ארבע מאות ימים היאך אמר ואני ...אלא שאותה שנה מעוברת היתה ונראה מתוך דבריו כי שכיבת הצדדים היתה כמשמעה אבל לפירושינו שפירשנו כי במראה הנבואה היה אין אנו צריכין לכל זה: וזקני יהודה. שגלו עם ...י'. רוח נבואה כשתבא בחוזק נקראת יד ה' ובכלל המראות האלה שראה בהם מעשה מרכבה נאמר בהם יד ה' וטעם שלש המראות האלה כנגד שלשה גליות שגלו גלות יהויקים וגלות יהויכין ...ו וזו האחרונה כנגד גלות צדקיהו שראה הכבוד נוסע מבית המקדש וראה חרבן העיר והסי' לפיכך הביאו אותו במראות אלהים ירושלם שיראה השקוצים והגלולים בבית שבעבורם נסע הכבוד ממקומו ונכסעו חרב הבית כמו שאמר בתורה והסתרתי פני מהם וגומר ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעו' האל': (ב) ואראה. מבואר הוא למעלה בראש הספר: החשמלה. הה"א נוספת לפיכך המלה מלעיל כמו השער התחתונה מבא המלך החיצונ' ודומי' להם: (ג) וישלח. השולח הוא הכבוד הנראה כעין החשמל: בציצת ראשי. היא מחלפות הראש פלוט"א בלע"ז וכן ועשו להם ציצית שהוא כמו ענף תלוי בבגד וכל זה היה במראה הנבואה כי לא בא יחזקאל ירושלם ולא סר ממקומו שהיה יושב שם בביתו עד כלות הנבואה כמו שאמר ותבא אותי ירושלימ': במראות אלהים. הנה אמר כי במראות אלהים הלך ירושלם ובמראה ההוא שבכשדים כמו שאמר בסוף הנבואה ותביאני כשדימה אל הגולה במרא' ברוח אלהים וכל זה סימן הגלות ומה שהביא אותו ירושלם לראותו המעשים שבעבורם חרב הבית ונסתלק הכבוד לפיכך לקחו בציצת ראשו למשל כאדם הקוצף על עבדו ולוקחו בציצית ראשו להוליכו לבית הסהר אבל במראה שהיתה סימן לשיבת הגלות בימי מלך המשיח לא לקחו בציצית ראשו אלא הביאו לארץ ישראל והניחו שם בנחת והושיבו על הר גבוה מאד כל זה סימן המעלה גדולה שתהיה לישראל בזמן ההוא: אל פתח שער הפנימית. פירוש שער החצר הפנימי' והיא העזרה כמו שאמר במלכים ויבן החצר הפנימית ונקרא פנימית לפי שהיא פנימית להר הבית שקרואה חיצונה ובאמרו הפנימי' וזכר החצר בחסרון המתא' הנה כמוהו כעדר הקלובות ומאכלו בריאה ופירוש אל פתח סמוך לפתח: הפונה צפונה. שהיה הפתח פונה לצד צפון כי בארבע רוחות היו פתחים: מושב סמל הקנאה המקנה. בא בדרך בעלי הה"א ומשפטו המקניא בשקל משגיא לגוים ופירושו שהסמל מקניא האל בהיותו בביתו במקום מכון כבודו כמו שאמר הם קנאוני בלא אל: (ד) והנה שם. כמראה אשר ראיתי בבקעה סמך אותו אל הסמוך כי בבקעה אמר ככבוד אשר ראיתי על נהר כבר והנה אמר כמראה אשר ראיתי בבקעה: (ה) ויאמר אלי. והנה מצפון לשער המזבח. זה שער הצפוני שבו מזבח שבנו לסמל הקנאה הזה לפיכך אמר שער המזבח ומצפון לאותו שער היה זה הסמל: בבאה. רוצה לומר בכניסת השער מבחוץ בהר הבית ויונתן תרגם המזבח מדבח' אם כן דעתו היה על מזבח בית המקדש מזבח העולה שהיה חוץ לפתח האולם ואולי כנגד המזבח ההוא היה שער העזרה מצפון ואילו היה דעתו כמו שפירשנו היה מתרגמו אגורא ואולי דעתו כמו שפירשנו כי פעמים מתרגם גם מזבח הפסילים מדבחא: (ו) ויאמר אלי. מהם. כן כתיב מלה חדא וקרי מה הם תרין מלין והוא חד מן ט"ו מלין דכתיבין מלה חדא וקריין תרין מלין: ...פתי"ת בקמץ חטף לפאר הקריאה ומשפטו על המנהג לרחקה בשקל וכנו נחשת לרחלה ופי' כדי שארחק מעל מקדשיהם עושים התועבות במקדשי על פני: (ז) ויבא אותי אל פתח החצר. הוא הפתח

מצודת דוד

בשנה הששית. לגלות יהויכין: בששי. בחודש הששי: וזקני יהודה. אותם ... נבל: ותפול. חנתה עלי שם כח חוזק הנבואה: (ב) והנה דמות. והנה ...ורב כמראה אש וחוזר ומפרש ממראה מתניו ולמטה כעין אש: כעין ...ה. הוא הזך והנקי מן האש אשר מעט ישיגנו הראות וירמז על הסבה הראשונה ...שיגו וגם חשמלה היא מלה מורכבת חש מלה ר"ל שתוק ובלום פיך מן המלול בו: (ג) וישלח. הדמות שראה הושיט תבנית יד ולקח אותי בשער הראש: ...ברוח הרימו באויר והביאו לירושלים: במראות אלהים. ר"ל לא הביאו באמת רק נראה לו במראה הנבואה כאלו הביאו: שער הפנימית. הוא שער ...שהיא פנימית להר הבית: הפונה צפונה. כי ד' שערים היו לעזרה אחד לכל רוח: סמל הקנאה המקנה. פסל הקנאה ולתוספת ביאור אמר המקנה ...מקניא ומכעים למקום להיותו במשכן ביתו: (ד) והנה שם. בבואי אל הפתח ההוא ראיתי שם כבוד ה' כמו המראה שראיתי בבקעה ושם נאמר ככבוד אשר ...על נהר כבר (לעיל ג): (ה) דרך צפונה. לרוח צפון: מצפון לשער המזבח. שער הצפוני קרוי שער המזבח לפי שהיה מכוון מול המזבח ומצפון השער חוצה ...הר הבית היה מושב סמל הקנאה הזה: בבאה. בבוא אדם ליכנס בעזרה מצאו בדרך כניסתו: (ו) הרואה. הוא בה"א השאלה כי שאל אותו אם הוא רואה ...עושים: תועבות גדולות וגו'. ר"ל התועבות הגדולות אשר המה עושים פה מעמידת הסמל תוכן כוונתם הוא למען הרחיק אותי מעל מקדשי כי לא אשרה ...במקום הסמל: ועוד וגו'. ומלבד זה תשוב לראות תועבות גדולות מזה: (ז) אל פתח. בחלל הפתח כי מתחלה הביאו אל הפתח מבחוץ ועתה הביאו בחלל הפתח

מצודת ציון

הוות (תהלים נז): תבהלנה. מל' בהלה ופחד: (א) ותפול. ענין חניה: (ב) זהר. האורה וזריחה: כעין. כגוון: (ג) תבנית. דמות כמו תבנית המשכן (שמות כה): בציצית ראשי. ר"ל שער ראשי כי כל דבר היוצא מן הגוף קרוי ציץ וכן תנו ציץ למואב (ירמיה מח): סמל. ענין צורה וכן תמונת כל סמל (דברים ד): הקנאה המקנה. ענין כעס והקנטה כמו הם קנאוני בלא אל

הפתח שזכר אלא שמתחילה הביאו סמוך לשער מבחוץ ועתה הביאו תוך הפתח וראה בקיר הלשכה הסמוכה לפתח השער מבפנים חור אחד בקיר וחתר בקיר עכו"ם שנעשה החור פתח
ליכנס בו וראה הצלמים מצויירים על הקיר שהיו עובדים להם וזו המראה משל חתירת הקיר להראותו בקיעת העיר ובעון העכו"ם שעובדים בה יחתרו האויבים בקיר חומות ירושלם
שיכנסו בה וענין החור שהיה בו לפני החתירה רמז למצור ולדיק שבנו עליה קודם : (י) ואבוא. מחקה על הקיר. כמו מחוקק כי חקק וחקה בענין אחד ואמר מחוקה לשון יחיד על כל
גלולי בית ישראל הם אנשי מחקה על הקיר צלמי כשדים שזכר למטה בפרשת שתי נשים : (יא) ושבעים איש. ע' סנהדרין להראותו מה שנתן להם האל תחלה שיהיו עליהם שבעים זקנים ל
הטובה הם היו מתעים אותם כמו שאמר ישעיהו עמי מאשריך מתעים : ויאזניהו בן שפן. גדול שבכולם היה : מקטרתו. המחתה נקראת מקטרת לפי שמקטרין בה :

הקטורת. עובי הענן כי היו מחתות רבות מהעובדי' שהיו רבי' ומהנעבדי' גם כן שהיו רבים כמו שאמר וענן העשן היה עבה מרבוי וכן העתרתם עלי דבריכם עובי הדברים ורבוים : (יב) ויאמר. בחשך כי חושבים שלא יראה האל מה שעושים בחשך בחדריה' וכנגדם אמר דוד גם חשך לא יחשיך ממך ועוד היו אומרים עזב ה' את הארץ כלומ' אינו משגיח כלל בתחתוני' אלא בעליוני' שהם הגלגלים והמלאכי' אבל בעניני הארץ לא ישגיח כלל כי עזבה לבני אדם ויעשו בה כרצונם כמו שהיו אומרים רשעי עולם עבים סתר לו ולא יראה וחוג שמים יתהלך : (יג) ויאמר. מבואר הוא : (יד) ויבא אותי אל פתח שער בית ה' אשר אל הצפונה. זה שער התא שנקרא גם כן צלע ויציע שהוא בכותל ההיכל מבחוץ כמו שבארנו בספר מלכי' ואותם שהיו בכותל צפון היו פתוחים לצפון העזרה שהוא חצר הפנימ': מבכות את התמוז. יש מפרשים כי מבכות הוא כנוי רוצה לומר משממות את התמוז בירח תמוז היו עושים חג לעכו"ם והיו הנשים באות לשמחו וי"מ שהיו עושים בתחבולות שיבאו המים לעיני עכו"ם הנקראת תמוז והיה בוכה לומר שהיה שואל שיעבדוהו ויש מפרשים התמוז השרוף מן למוג להתוכא רוצה לומר שהיו בוכות על אותו שהיה שרוף שהיו שורפין בניהם ובנותיהם באש והנשים היו בוכות אותם : מבכות. מן הדגש כמו רחל מבכה על בניה והרב החכם הגדול רבינו משה בר מימון ז"ל כתב כי נמצא כתוב בספר מספרי העבודות הקדמוני' כי היה איש מנביאי עכו"ם ושמו תמוז וקרא למלך אחד וצוהו לעבוד ז' כוכבי לכת וי"ב מזלו' והמיתו המלך ההוא מיתה משונה ובליל מותו התקבצו כל הצלמים מקצות הארץ אל היכל בבל לצלם הזהב שהוא צלם השמש והיה זה הצלם תלוי בין שמי' וארץ ונפל לתוך ההיכל וכל הצלמים סביבו והיה מספר להם מה שאירע לתמוז הנביא והצלמים כולם בוכים וסופדים כל הלילה וכאשר היה בבק' עופפו כל הצלמים להיכליה' בקצות הארץ והיה זה להם לחוק עולם בתחילת יום ראשון מחד' תמוז בכל שנה יספדו ויבכו על התמוז. ויש מפרשים תמוז שם היה שהיו עובדים לו שלהם ותרגום ופגשו ציים את איים ויערעון תמוזין בתמולין ובכתוב הנסחאות כתוב תמוז בשני ווי"ן ומה שהראה לו באלה המראות פתח צפון רמז לו כי מצפון תפתח הרעה אליכם : (טו) ויאמר. גדולות מאלה. בא כאשר למעלה לא אמר מאלה שהיו שוית התועבות ההם אבל אלה היו גדולות מהאחרות שהיו אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה והם היו עושי' הפך מכונת האל כי לכוונה זו צוה האל פתח המשכן למזרח וקדש הקדשי' למערב לבטל עבודת השמש שהיו רגילי' בה באותו הזמן ושיהיו בכה[נים] אחוריה' לשמש שתמח' האמונ' שהיה מלבם וכן צוה במקדש עולמים ועתה בטלו המצו' והכוונה והחזירו פניהם מעבודת האל ומהשתחוות כנגד בית מקדשו וחזרו לעבודת השמש ולהשתחוות
רבותינו ז"ל ממשמע שנאמר ופניהם קדמה איני יודע שאחוריה' אל היכל ה' אלא מלמד שהיו פורעים אחוריהם כלפי מטה : (טז) ויבא אותי אל חצר בית ה' הפנימית. היא אותה חצ[ר]
שה

חַד בְּכוּתְלָא : ח וַאֲמַר לִי בַּר
אָדָם חֲתוֹר כְּעַן בְּכוּתְלָא
וַחֲתָרִית בְּכוּתְלָא וְהָא תַּרְעָא
חָד : ט וַאֲמַר לִי עוּל וַחֲזֵי יַת
תּוֹעֲבָתָא בִּישָׁתָא דְאִינוּן
עָבְדִין כָּא : י וְעָלֵית וַחֲזֵית
וְהָא כָּל דְּמוּת רְחִישׁ וּבְעִירָא
שִׁקּוּצִין וְכָל טַעֲוָתָא דְפָלְחִין
לְהֶן בֵּית יִשְׂרָאֵל מְצַיְּרִין עַל
כָּתְלָא סְחוֹר סְחוֹר : יא וְשַׁבְעִין
גַּבְרָא מִסָּבֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל
וְיַאֲזַנְיָה בַּר שָׁפָן קָאֵם בֵּינֵיהוֹן
קַיְמִין קֳדָמֵיהוֹן וּגְבַר
מַחְתִּיתֵיהּ דִּקְטַרְתָּא בִּידֵיהּ
וִיטוּר עֲנַן קְטַרְתָּא סְלִיק :
יב וַאֲמַר לִי הַחֲזֵיתָא בַּר אָדָם
דְּסָבֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל עָבְדִין
בְּקַבְלָא גְּבַר בְּאִידְרוֹן בֵּית
מִשְׁכְּבֵיהּ אֲרֵי אָמְרִין לָא גְלַן
עוֹבָדָנָא קֳדָם יְיָ רְחִיק יְיָ יַת
אַרְעָא : יג וַאֲמַר לִי עוֹד תְּתוּב
תֶּחֱזֵי תּוֹעֵיבָן רַבְרְבָן דְּאִינוּן
עָבְדִין : יד וְאַעֵיל יָתִי בְּמַעֲלָנָא
דִּתְרַע בֵּית מַקְדְּשָׁא דַייָ
דִּפְתִיחַ לְצִפּוּנָא וְהָא תַּמָּן
נְשַׁיָּא יָתְבָן מְבַכְּיָן יַת תַּמּוּזָא :
טו וַאֲמַר לִי הַחֲזֵיתָא בַּר אָדָם
עוֹד תְּתוּב תֶּחֱזֵי תּוֹעֵיבָן
רַבְרְבָן מֵאִלֵּין : טז וְאַעֵיל יָתִי
לְדָרַת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַייָ גַּוָּיְתָא

אֶחָד בַּקִּיר : ח וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם
חֲתָר־נָא בַקִּיר וָאֶחְתֹּר בַּקִּיר וְהִנֵּה ס'. ל'
פֶּתַח אֶחָד : ט וַיֹּאמֶר אֵלַי בֹּא ז' בטעם וס"פ
וּרְאֵה אֶת־הַתּוֹעֵבוֹת הָרָעוֹת אֲשֶׁר
הֵם עֹשִׂים פֹּה : י וָאָבוֹא וָאֶרְאֶה
וְהִנֵּה כָל־תַּבְנִית רֶמֶשׂ וּבְהֵמָה ס'. ל'
שֶׁקֶץ וְכָל־גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל מְחֻקֶּה ג'
עַל־הַקִּיר סָבִיב ׀ סָבִיב :
יא וְשִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי בֵית־יִשְׂרָאֵל
וְיַאֲזַנְיָהוּ בֶן־שָׁפָן עֹמֵד בְּתוֹכָם
עֹמְדִים לִפְנֵיהֶם וְאִישׁ מִקְטַרְתּוֹ ל'
בְּיָדוֹ וַעֲתַר עֲנַן־הַקְּטֹרֶת עֹלֶה : ל'. ד'
יב וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם אֲשֶׁר ג' בטעם בסיפ'
זִקְנֵי בֵית־יִשְׂרָאֵל עֹשִׂים בַּחֹשֶׁךְ וסי' זקני בית ישראל ויסודה אמרים
אִישׁ בְּחַדְרֵי מַשְׂכִּיתוֹ כִּי אֹמְרִים ג' א' חסר
אֵין יְהוָה רֹאֶה אֹתָנוּ עָזַב יְהוָה אֶת־
הָאָרֶץ : יג וַיֹּאמֶר אֵלָי עוֹד תָּשׁוּב
תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת אֲשֶׁר־הֵמָּה ס'
עֹשִׂים : יד וַיָּבֵא אֹתִי אֶל־פֶּתַח כ"א
שַׁעַר בֵּית־יְהוָה אֲשֶׁר אֶל־הַצָּפוֹנָה ג'
וְהִנֵּה־שָׁם הַנָּשִׁים יֹשְׁבוֹת מְבַכּוֹת ד' ג' מ"ל. ל'
אֶת־הַתַּמּוּז : ל'
טו וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם עוֹד
תָּשׁוּב תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת
מֵאֵלֶּה : טז וַיָּבֵא אֹתִי אֶל־חֲצַר בֵּית־ כ"א

סי' ז' : ענן ד' חס[...]
בקריאה וסי' כי ענן ה'
יומם ואש. וכסה ענן
ועתר ענן הקטרת עלה
אורו · וחד וענן
יומם : המה עשים
וסימ' איש איש במל
המה . כן המה עשי
דשמואל . האינך ראה
עשים · עוד תשוב תרא

בקיר. חומת העזרה
נא בקיר · והרחב
והנה פתח אחד.
ראיתי פתח לשכה
(י) שקץ. עשוין לשקץ
מחוקה. חקוקין ע[ל]
(יא) ויאזניהו בן ש[פן]
היה ולמדין דורו ה[יה]
הקפיד עליו: ועתר ע[נן]
תמור קטור ענן הק[טרת]
עתר מרבית וכן הע[תרתם]
דבריכ' (לקמן ל"ה) ו
נשיקות שונא (משלי
חברו מנחם במחל[קת]
שלשתן ופירוש ענין
אך כל אחד לשון
(יב) בחדרי משכית[ו]
ברצפת אבני שיש
כפי (שמות ל"ג) : (י[ד])
שער בית ה'. תוך
אל פתח ההיכל
דלאמר מר שני פשפשי[ן]
החליפות אחד
בדרום : מבכות את
דמות א' שמחממו
והיו עיניו של עופר[ת]
מחום ההיסק ונראה
ואומרת תקרובת ה
תמוז. לשון היסק
חזה למזיה (דניאל
אזה יתירה (שם) :
התמוז. פייטנ"ק
קלפ"ין בלע"ז
אותי אל חצר בית ה'

תולדות אהרן תבנית רמש. סנהדרין לג: מקטרתו. יומא עו: בן אדם. עקידה שער קנ: הפנימית. יומא עו קידושין עב:

מצודת ציון

אל (שם לב) : (ז) חור. נקב כמו חור פתן (ישעיה יא) : בקיר. בכותל : (ח) חתר. ענין חפירה כמו חתר בחושך בתים (איוב כד) : נא. עתה : (י) תבנית. דמות : רמש. כן יקראו בריות קטנות קצרי רגל שאין הלוכם ניכר וכן כל רמש אשר הוא חי (בראשית ט) : שקץ. הוא כמו שרץ : מחוקה. מל' חקיקה : (יא) מקטרתו. המחתה שמקטירין בו : ועתר. ענין רבוי כמו עתרת שלום (ירמיה לג) : ענן. עשן : (יב) משכיתו. מל' סכך ור"ל רצוף ברצפת אבנים וכן וכחומה נשגבה במשכיתו (משלי יח) כי הדרך לעשות רצפת אבנים בחדר נסתר כי שמה יצפון האוצר : (יד) מבכות. מל' בכיה : התמוז. כן שמו ע"ש ההיסק שעושים בו כמו למזא להתוכא דניאל

מצודת דוד

הפתח : בקיר. באחד מכותלי העזרה היה בו חור : (ח) חתר נא בקיר. [...] בקיר במקום החור להרחיב את החור : והנה פתח אחד. ר"ל מצאתי [...] אחד פתוחה ללשכה אחת : (ט) בא. דרך הפתח וראה וכו' : (י) כל ת[בנית] כל מין תבנית רמש וכו' : וכל גלולי. וכל שאר הגלולים של בית י[שראל] יעבדו להם : מחוקה. כל אחת מהן היתה חקוקה על הקיר מהלשכה [...] סביבה : (יא) ויאזניהו. הוא היה הראש על כולם : עומדים. היו עו[מדים] הצורות ההם וכל איש היה בידו המחתה שמקטיר בה ומרבית עשן הקט[רת]
למעלה : (יג) הראית. הכי ראית כאומר עוד יותר היית מתפלא אם היית רואה מה שהמה עושים בחשך ר"ל בהסתר במקום מוצנע כ"א בחדרי משכ[יתו]
שהמה מעשים מגונים מאד מאד יסתירו עצמם מבני אדם בעת עשותם ומה' לא יראו כי אומרים אין ה' רואה מעשה הבריות כי עזב את הארץ בי[ד]
השמים ולא ישגיח בה : (יג) תועבות גדולות. ממה שראית : (יד) שער בית ה'. זה שער ההיכל וחוזר ומפרש אשר אל הצפונה ר"ל אל הפתח שלפנ[ים]
פשפשים היה לו לשער הגדול אחד בצפונו ואחד בדרומו : מבכות את התמוז. הם עכו"ם שהיו הכהנים מסיקים אותו מבפנים ועיניו היו עשויות מע[ופרת]
נתוכין מחום ההיסק ונראה כאלו בוכה ומוריד דמעות והיו אומרות שהוא שואל תקרובות : (טו) הראית. בס"ד הראית כי מאלו אם הבשמים
מאלה. אשר כבר ראית : (טז) אל חצר בית ה' הפנימית. ר"ל חצר הפנימית

רה כי הר הבית נקרא החצר החצונה ועד עכשיו בתוכה היה. עומד אלא
גם בשער הצפוני והראהו בבית החליפות את צורת התמוז וחזר והוליכו
לפני ההיכל והמזבח : ופניהם קדמה וגו'. ממשמע שנאמר ופניהם
ודע אני שאחוריה' אל ההיכל. אלא מגיד שהיו אחוריהם מגולה שהיו

שהשיע אותו ממקום למקום בחצר כי היה לצד צפון בפתח השער כמו שפירשנו ועתה הביאו לעזרת ההיכל וראה חוץ לפתח ההיכל בין האולם והמזבח כי מזבח העולה היה לפני האולם בעזרה : משתחויתם. מלה מרכבת מן משתחוים והשתחויתם וטעם ההרכבה אמר הנביא כי מצא אותם האנשי' משתחוים קדמה לשמש ואמר לנוכחי' השתחויתם דרך שאלה ויונתן פירש המלה מורכבת מן משחיתים ומשתחוים שתרגם מתחבלין וסגדין וכן בדברי רבותינו משחיתים ההיכל ומשתחוים לחמה :

יְהוָה הַפְּנִימִית וְהִנֵּה־פֶתַח הֵיכַל
יְהוָה בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ אֲחֹרֵיהֶם ג' חס'
אֶל־הֵיכַל יְהוָה וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה ס'
וְהֵמָּה מִשְׁתַּחֲוִיתֶם קֵדְמָה לַשָּׁמֶשׁ׃ ג'
יז וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם ג' בטעם בסיפ'
הֲנָקֵל לְבֵית יְהוּדָה מֵעֲשׂוֹת אֶת־ ב'
הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ־פֹה כִּי־מָלְאוּ
אֶת הָאָרֶץ חָמָס וַיָּשֻׁבוּ לְהַכְעִיסֵנִי
וְהִנָּם שֹׁלְחִים אֶת־הַזְּמוֹרָה אֶל־אַפָּם׃ חד מן י"ח מלין תיקון סופרים
יח וְגַם־אֲנִי אֶעֱשֶׂה בְחֵמָה לֹא־תָחוֹס
עֵינִי וְלֹא אֶחְמֹל וְקָרְאוּ בְאָזְנַי קוֹל
גָּדוֹל וְלֹא אֶשְׁמַע אוֹתָם׃

ט א וַיִּקְרָא בְאָזְנַי קוֹל גָּדוֹל
לֵאמֹר קָרְבוּ פְּקֻדּוֹת הָעִיר וְאִישׁ
כְּלִי מַשְׁחֵתוֹ בְּיָדוֹ׃ ב וְהִנֵּה שִׁשָּׁה י"ח. ג'
אֲנָשִׁים בָּאִים ׀ מִדֶּרֶךְ־שַׁעַר הָעֶלְיוֹן
אֲשֶׁר ׀ מָפְנֶה צָפוֹנָה וְאִישׁ כְּלִי ג' וחד מפנה
מַפָּצוֹ בְּיָדוֹ וְאִישׁ־אֶחָד בְּתוֹכָם ג'
לָבֻשׁ בַּדִּים וְקֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו ב'. ג'
וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ אֵצֶל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת׃
ג וּכְבוֹד ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נַעֲלָה מֵעַל כ"ס מיחדין
הַכְּרוּב אֲשֶׁר הָיָה עָלָיו אֶל מִפְתַּן ג'

וְהָא תְּרַע הֵיכְלָא דַיְיָ בֵּין אוּלָמָא וּבֵין מַדְבְּחָא כְּעֶשְׂרִין וְחַמְשָׁא גַבְרָא אֲחוֹרֵיהוֹן לְהֵיכְלָא דַיְיָ וְאַפֵּיהוֹן לְמַדִינְחָא וְהָא אִינוּן מִתְחַבְּלִין וְסָגְדִין לְמַדִינְחָא לְשִׁמְשָׁא׃ יז וַאֲמַר לִי הָא חֲזֵיתָא בַּר אָדָם הֲזְעִיר לְבֵית יְהוּדָה מִלְמֶעְבַּד יַת תּוֹעֲבָתָא דַעֲבָדוּ כָא אֲרֵי מְלוֹ יַת אַרְעָא חֲטוֹפִין וְתָבוּ לְאַרְגָזָא קֳדָמַי וְהָא אִינוּן מַיְתַן בַּהֲתָא לְאַפֵּיהוֹן׃ יח וְאַף אֲנָא אַעֲבֵיד בִּרְגַז לָא יְחוּס מֵימְרִי וְלָא אֲרַחֵם וִיצַלּוֹן קֳדָמַי בְּקָל רַב וְלָא אֲקַבֵּיל צְלוֹתְהוֹן׃
א וְאַכְלֵי וַאֲנָא שְׁמַע קָל רַב לְמֵימַר אִתְקְרַבוּ דִּמְמַנָן עַל קַרְתָּא וּגְבַר מָן חַבּוּלֵיהּ בִּידֵיהּ׃ ב וְהָא שִׁתָּא גַבְרִין אָתָן מְאוֹרַח תַּרְעָא עִלָּאָה דִּפְתִיחַ לְצִפּוּנָא וּגְבַר מָן כִּידוּרֵיהּ בִּידֵיהּ וְגַבְרָא חַד בֵּינֵיהוֹן לְבִישׁ לְבוּשִׁין וּפִנְקַס סַפְרָא בְּחַרְצֵיהּ וַעֲלוּ וְקָמוּ בִּסְטַר מַדְבְּחָא דִּנְחָשָׁא׃ ג וִיקַר אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אִסְתַּלַּק בִּכְרוּבָא דַהֲוָה שָׁרֵי עֲלוֹהִי בֵּית קוּדְשׁ קוּדְשַׁיָּא וּשְׁרָא

עצמם ומתריזין כלפי
משתחוית'. בשתי תיבות
לשון השחתה ולשון
כן הוא בירושלמי
ההיכל ומשתחוי' לחמה
ואינון מתחבלין וסגדין.
חברו לשון שחות כמו שחי
(ישעי' נ"א): (יז) הנקל
יהודה. המעט להם וקל
שאר עבירות שבידם :
את התועבות . אם
לים מעשות את כל
את אשר עשו בביתי פה :
את הארץ חמס . ונקל
אותו עון וישובו
אני בתוך ביתי בתועבות
: והנם שולחים את
אל אפם . והנם שולחי'
טמם את ריח רע של
זו שהם מזמרים ברוח
מפי טבעת כלומר בושתם
פניהם ישוב . ומנחם
הם שולחים את הזמורה
ענין דופי וקלון הוא
השוה ריח מקטרתם
רבנם ויחוחים למלאכת
קנים ואחוריהם אל היכל
על הענין : (א) קרבו
העיר. הקריבו את
ים אשר הפקדתי לשחת
עיר : (ב) ששה אנשים.
פרשום במסכת שבת
ף וחימה משחית משבר
: מפצו. שהוא משבר את
כמו ונפץ את עולליך
ים קלז) : וקסת הסופר.
הם לוחות שמחופין בשעוה
ין בה כעט : אצל מזבח
. הוא מזבח אבנים
שלמה תחת מזבח הנחושת'
משה במדבר : (ג) מעל
. מעל הכפורת שהשכינה
היתה

(יז) ויאמר. הנקל. בציר"י נפעל עבר או תאר אמר וכי קל הוא בעיניהם מעשות התועבות אשר עשו פה : כי מלאו את הארץ חמס . עד ששבו עוד להכעיסני בביתי : והנם שולחים את הזמורה אל אפם . והנה הם מקטרים בביתי ושולחים רוח הקטרתם אל אפי מלבד הבזיון שעושים לי שמחזירין אחוריהם אל היכלי : הזמורה . פירוש ריח רע והיא על דרך כנוי לקטרת שהיו מקטרין והוא עטוש מלמטה לפיכך ת"י מייתן בהתא לאפיהון ותרגום בשת בהתא והוא מקום הבשת: אפם. רוצה לומר אפי אלא שכנה הכתוב והוא אחד משמונה עשרה מלין שהם תקון סופרים : (יח) וגם אני . מבואר הוא : (א) ויקרא . פקודות העיר . האנשים הפקודים על אנשי החיל וכן וישם הכהן פקודות על בית ה' והמכה אל העיר ואמר פקודות העיר שבאו אל העיר תחלה והחיל אחריהם ואלה פקודות העיר שמבאר שהיו ששה אנשי' והשביעי בתוכם שהי' סופר המלך אלה הם שבעת השרים שבאו אל העיר כאשר הובקעה העיר כמו שנאמר בספר ירמיהו והם נרגל שמגר נבו שר הכים רב סריס נרגל שראצר רב מג ואע"פ שהם שמנה הראשון פקיד על השבעה ולא נמנה עמהם והראה לו השם יתברך במראה הנבואה כי בזה הדרך תלכד ירושלם : ואיש כלי משחיתו. כלי בחירק כי הוא יחיד וכן כלי מפצו : משחתו . בצירי והוא שם וכמוהו שם אבל הוא בחירק תרגמו למשחתה תרשי משחית : (ב) והנה ששה אנשים. פירשנוהו על דרך פשוטו ועל דרך משל הם ששה מהכי' והשביעי ביניהם שהוא לבוש בדים וידוע כי בדים הם בגדי פשתן המגוהצין והוא השופ' הגדול ומנהיג העיר והוא הזורק אש בעיר ואלה הם פקד' העיר ובדברי רז"ל מאי ניהו ששה אנשים משבר משחית מכלה קצף אף וחמה : שער העליון . פירשו רבותינו ז"ל שהוא שער מזרחי ונקרא עליון שהוא למעלה מעזרת ישראל: ואשר מפנה צפונה . מזרחי לצפוני היה וכבר פירשנו הטעם למה הראה המראה בצפון ובבל היא מזרחית צפונית לארץ ישראל : מפנה . פעול בשקל אשר אתה מראה בהר : מפצו . כמו משחיתו שזכר כי מפץ שם כלי הוא שמשברים הסלעים בו וכן מפץ אתה לי והוא בצירי וזה בקמץ: ואיש אחד בתוכם לבוש הבדי' . כבר פירשנוהו על דרך משל ורבותינו ז"ל פירשו כן וכן אמרו זה גבריאל והם אמרו כי גבריאל מלאך של אש לפי שהוא הזורק האש על העיר וכן ראהו דניאל לבוש בדים וראה פניו כמראה

בים בפיהם: אחוריהם ג' וחסר בקריאה וסימ' וכל אחריהם ביתה דמלכים • וחברו דד"ה . אהוריהם אל היכל ה': אל אפם חד מן י"ח מלין סופרים וסי' נמסר בריש ספר במדבר סיני : כל לשון אף על במ"א הזמורה אל אפם : כלי י"ח בליש' וסי' נמסר בסדר ויקהל: לבוש יש' חסר בנביאים במ"ב וסי' ושריון קשקשים . הוצא לבוש לכל עבדי • וכל כתובים דכוו' מ"ל במ"א חסר כי כל ביתה לבש שנים :

ות אהרן ופניהם קדמה. סוכה נא נג (ברכות ח סוכה נה) : פקודת העיר . סנהדרין קב : ששה אנשים . שבת נה : מעל הכרוב . ר"ה לא :

עניין כלפידי אש : וקסת הסופר במתניו . קסת הוא כלי הדיו ויונתן תרגם פנקס ספרא והפנקס הוא מה שכותב עליו הסופר והוא נייר או לוח ואעפ"כ ענין הפסוק הוא על צורך הדיו לא ות שאמר והתוית תיו ואולי לפי שתלוי' במתני הסופר הנייר או הלוח עם כלי הדיו כלל הכל בפנקס : לבוש בדים . בקמץ בסמיכות וכן חגור כלי מלחמה ופי' לבוש בבדים : ויבאו ויעמדו אצל מזבח . זהו מזבח העולה שהיה לפני האולם בעזר' ואותו עשה שלמה כמו שכתוב בדברי הימים ומה שהראה לו עומדים אצל מזבח הנחשת ראה כי אצל מזבח הנחשת המשתחוים קדמה לשמש וכיון שבזו אל יתברך בזה הראהו שבעון זה נעלה הכבוד מעל הכרוב : (ג) אל מפתן הבית . מירם הסתלק הכבוד מבית המקדש ובאמרו מעל הכרוב ולא אמר הכרובים כי שנים כרובים היו אמרז"ל
כי

מצודת דוד

ית ה' והוא עזרת הכהנים : פתח היכל ה'. ר"ל מול פתח ההיכל בחלל העזרה האולם ובין המזבח : כעשרים . ר"ל עמדו כעשרים וחמשה איש : משתחויתם. מלה מורכבת מהשחתה ומהשתחויה ור"ל היו משחיתים ההיכל לבזותו כי אחוריהם למולו והתריזו והיו משתחוים לשמש : (יז) הראית . בה"א השאלה: . ר"ל אשר נקל לבית יהודה במעשים שעשו מאז מבלי עשות את התועבות אשר עשו פה כאומר וכי לא די להם במה שעשו מאז : וישובו להכעיסני . נות שאלה : והנם שולחים . והנה עתה הם שולחים אל אפם ריח הרע בזמר הרוח היוצא מפי הטבעת בעת יתריזו והוא תקון סופרים וראוי אל אפי : (יח) וגם אני וגו'. ר"ל כמו שהם עושים שלא כהוגן כן גם אני אעשה בחמה שלא כהוגן כי לא תחוס וכו' : וקראו באזני . בעת בוא עליהם משפט הגמול : (א) ויקרא . קול גדול קרא באזני : קרבו פקודות העיר. אתם הממונים על העיר להשחיתה קרבו ובואו וכ"א יביא בידו כלי המיוחד לו להשחית בה : (ב) והנה . קרא הנה היו באים דמות ששה אנשים ואמרז"ל שהם אף וחמה קצף משחית משבר ומכלה : שער העליון . הם השער וכן נאמר הוא בנה את שער בית ה' ון (מ"ב טו) : מפנה צפונה . הפונה לצפון : ואיש . כ"א היה בידו כלי המשבר ומשחית המיוחד לו : ואיש אחד בתוכם . בתוך ששת האנשים היה עוד איש אחד ש בגדי בד ובהאזור אשר במתניו היה תלוי קסת המיוחד לסופר והוא מכלי כתיבה : ויבואו . אלה הששה עם האיש לבוש הבדים : מזבח הנחושת . הוא המזבח אשר עשה שלמה תחת מזבח הנחושת שעשה משה במדבר : (ג) וכבוד וגו' .

מצודת ציון

(דניאל ג) : (יז) הנקל . בלא הה"א במקום אשר וכן ההלכוא אתו (יהושע י) : מעשות . במ"ם השלילה ור"ל מבלי עשות וכן מהמטיר עליו מטר (ישעיה ה) : הזמורה . מל' זמר : אפם . חוטמם : (א) פקודות . מל' פקיד וממונה : (ב) מפנה . מל' פניה : מפצו . משבר ומפוצץ וכן מפץ אתה לי (ירמיה נא) : בדים . פשתים כמו מדו בד (ויקרא ו) : וקסת . הוא מכלי הכתיבה : (ג) נעלה . ענין סלוק כמו ונעלה הענן (במדבר ט) : הכרוב . הם הכרובים שעל הכפורת וקראם בשם כולל כרוב וכן כי רוח החיה (לעיל א) : מפתן . אסקופה כמו הדולג על המפתן (צפניה א') :
והתוית

כי נסע מכרוב לכרוב ומכרוב למפתן ואמרו י' מסעות נסעה שכינה ואפשר כי אמר מעל הכרוב הוא דרך משל וי"ת אסתלק כרובא דהוה שרי עלוהי בית קדש קדשיא ואמרו בכרובא מכרוב ר"ל כי עם כרוב נעלה רוצה לומר מי שנעשה לו הכרוב דמיון הוא והוא השרף סעף אל האדם רמז בהסתלק הנבואה מישראל לא נשארו אלא חגי זכריה ומלאכי שהתנבאו בבני ובהם פסקה הנבואה : וכבוד אלהי ישראל . מבואר הוא : הלבוש הבדים . אותו הנזכר שהיה לבוש בדים ובא בידיעת התאר והסמיכ' : (ד) ויאמר ה' אלו . כתיב בוי"ו וקרי ביו"ד ובוי"ו ועליו בשמים ירעם והדומים לו ואחר שאמר בתוך העיר אמר בתוך ירושלים אף על פי שידוע כי העיר שזכר היא ירושלים שהרי זכר בענין הפרשה בית ה' והיכל והאולם ומזבח אלא הו ירושלים כלומר העיר אשר בחרתי לשכן שמי בה הם העיוני ממנה ברוב עונותם : והתוית תו . ענין סימן והתיבה אמר שיהוש בדיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים לסימן בהם שמשחיתים וזה הענין כענין דם הפסח במצרים לאות ולסימן אלא כזה היה במראה הנבואה ורבותינו ז"ל פי' תיו האות הנקראת תי"ו אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל כתוב על מצחן של צדיקים תי"ו של דיו ועל מצחן של רשעים תי"ו של דם ואמר מאי שנא תי"ו רב אמר תי"ו תחיה תי"ו תמות ושמואל אמר תמה זכות אבות ואלה האנשים היו הצדיקים אשר בירושלים שהיו נאנחים ונאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה : והנאנקים . ענין צעקה וצוחה כמו האנק דום ושב הפועל נפעל לרוב הפעולה וכן הנדברים בך : (ה) ולאלה אמר באזני . ולאלה הם המשחיתים אמר להם שיבאו אחר המתוה הזה ויכו : על תחוס . כן כתיב וקרי אל והכתוב רוצה לומר והכה על אשר תחוס עיניכם וכל שכן על האחרים והקרי כמשמעו בזהירה שלא יחוסו על האדם ולא יחמלו : עיניכם . כתיב לשון רבים וקרי עינכם לשון יחיד כמו לא תחוס עינך והיחיד הוא דרך כלל : (ו) זקן בחור . תרגמו למשחית שם רוצה לומר להשחתה שהשחיתו הכל : וממקדשי תחלו . מאשר במקדש כי אותם חייבים יותר שעובדים עכו"ם במקדשי על פני להכעיסני : באנשים הזקנים . הם שבעים איש מזקני ישראל שזכר שהיו עובדים עכו"ם בלשכה אשר בעזרה לפני הבית ורבותינו ז"ל דרשו אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי אלו בני אדם שקיימו כל התורה כולה מאל"ף ועד תי"ו ואמרו לא יצאה מדה טובה מאת הקדוש ברוך הוא וחזר בו לרעה חוץ מדבר זה שהרי אמר תחל' והתוית תיו ואחר ועל כל איש אשר עליו התיו אל תגשו ואחר כך אמר וממקדשי תחלו : (ז) ויאמר אליהם טמאו את הבית . אל תחושו אם תהרגו בבית המקדש ותטמאו את הבית בחללים כי הם טמאוהו ראשונה בגלולים : ומלאו . צווי מבנין הדגוש אף על פי שהלמ"ד איננה דגושה כי ימצא כמוהו קלים מבנין הדגוש כמו ובקשו ברחובותיה כי לא מלאו אחרי ויקנאו בו והדומי' להם : את החצרות . חצרות בית המקדש עזרת אנשים ועזרת נשים והר הבית כי כולם היו חצרות : (ח) ויהי כהכותם . בכף כהכותם בחצרות כי שם היה הנביא במראה : ונאשאר אני . נשארתי אני ביניהם שלא הכוני ומלה זו מורכבת מן ונשאר שהוא נפעל עבר ומן אשאר שהוא איתן מן הקל וטעם ההרכבה אמר כשהיו מכים נתתי עיני מי נשאר בחצרות שלא הכו וראיתי כי לא נשאר אלא אני וזהו ונשאר ואמר שני טעמים במלה א' לקצר והוא ע"ד נחום כמו שפירשנו במלת משתחויתם ובא להודיע כי לא היה בחצרות בית השם מי שהיה עליו התי"ו אלא הוא לבדו : ואזעק ואומר . על ירושלים כי היא היתה שארית כל ישראל כי כל ישראל גלו זולתי ירושלים וכבר מתו ברעב או בחרב או בגלות : (ט) ויאמר אלי . ותמלא הארץ דמים . אר... ויהודה לפיכך חרבה הארץ מהם ואף על פי שהיו בהם שאר עברות העונש הגדול הוא בעבור החמס כי לא יעמוד שום ישוב בחמס והמבול לא בעבור החמס ובקצת ספרים המדויקים ותמלא הא... פירוש שופכי דמים : והעיר מלאה מטה . וגם העיר הזאת ירושלים שהיתה מלאתי משפט עתה היא מלא' משפט מטה ומעוקל והוא החמס אלא לפי שהיתה ירושלים מקום המשפט ואליה... ישראל למשפט זכר הטית הדין בה וכל זה גרם להם אמונתם הרעה : כי אמרו עזב ה' את הארץ ואין ה' רואה . ולא יענוש על הרע ולא יגמול על הטוב וכבר פירשנו ענין זה למעלה : (י) ו... כמו

ג' הַבַּיִת וַיִּקְרָא אֶל־הָאִישׁ הַלָּבֻשׁ
הַבַּדִּים אֲשֶׁר קֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו׃
אליו ק' ד' חס' ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלוֹ עֲבֹר בְּתוֹךְ הָעִיר
ג'. ג' בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלָ͏ִם וְהִתְוִיתָ תָּו עַל־
ג' מִצְחוֹת הָאֲנָשִׁים הַנֶּאֱנָחִים
ג' וְהַנֶּאֱנָקִים עַל כָּל־הַתּוֹעֵבוֹת
ג' הַנַּעֲשׂוֹת בְּתוֹכָהּ׃ ה וּלְאֵלֶּה אָמַר
אל ק' בְּאָזְנַי עִבְרוּ בָעִיר אַחֲרָיו וְהַכּוּ עַל־
עינכם ק' תָּחֹס עֵינֵיכֶם וְאַל־תַּחְמֹלוּ׃ ו זָקֵן
בָּחוּר וּבְתוּלָה וְטַף וְנָשִׁים תַּהַרְגוּ
ג'. לְמַשְׁחִית וְעַל־כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־עָלָיו
ג' ג' הַתָּו אַל־תִּגַּשׁוּ וּמִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלּוּ
ד'. ג' ב' וה' וַיָּחֵלּוּ בָּאֲנָשִׁים הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי
ג' הַבָּיִת׃ ז וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם טַמְּאוּ אֶת־
ג' וה' מלאו הַבַּיִת וּמַלְאוּ אֶת־הַחֲצֵרוֹת חֲלָלִים
ג' צֵאוּ וְיָצְאוּ וְהִכּוּ בָעִיר׃ ח וַיְהִי
ג' כְּהַכּוֹתָם וְנֵאשֲׁאַר אָנִי וָאֶפְּלָה עַל־
ג' וכ"כ. ג' סימן פָּנַי וָאֶזְעַק וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה
ג' הֲמַשְׁחִית אַתָּה אֵת כָּל־שְׁאֵרִית
ג' יִשְׂרָאֵל בְּשָׁפְכְּךָ אֶת־חֲמָתְךָ עַל־
ג' יְרוּשָׁלָ͏ִם׃ ט וַיֹּאמֶר אֵלַי עֲוֹן בֵּית־
ו'. ו' יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה גָּדוֹל בִּמְאֹד מְאֹד
ו' וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ דָּמִים וְהָעִיר מָלְאָה
ג' מֻטֶּה כִּי אָמְרוּ עָזַב יְהוָה אֶת־
ג' הָאָרֶץ וְאֵין יְהוָה רֹאֶה׃ י וְגַם־אֲנִי
כ"ט לֹא־תָחוֹס עֵינִי וְלֹא אֶחְמֹל דַּרְכָּם

מֵעִיל לְקֳבֵיל סְקוּפַת בֵּיתָא
וּקְרָא לְגַבְרָא דְלָבִישׁ לְבוּשַׁיָא
דְפִנְקַס סָפְרָא בְּחַרְצֵיהּ׃
ד וַאֲמַר יְיָ לֵיהּ עֲבַר בְּגוֹ קַרְתָּא
בְּגוֹ יְרוּשְׁלֵם וְתִרְשׁוֹם תְּוָא עַל
בֵּית עֵינֵי גֻבְרַיָא דְמִתְאַנְחִין
וּדְמִתְאַנְקִין עַל כָּל תּוֹעֲבָתָא
דְאִתְעֲבִידָא בְּגַוָהּ׃ ה וּלְאִלֵין
אֲמַר וַאֲנָא שְׁמַע עֲבָרוּ
בְּקַרְתָּא בַּתְרוֹהִי וּקְטוּלוּ לָא
תָחוּס עֵינֵיכוֹן וְלָא תְרַחֲמוּן׃
ו סָב עוּלֵם וּבְתוּלָה טַפְלָא
וּנְשַׁיָא תִּקְטְלוּן לְחַבָּלָא וְעַל
כָּל גַבְרָא דַעֲלוֹהִי רוּשָׁם תְּוָא
לָא תִקְרְבוּן וּמִבֵּית מַקְדְשִׁי
תִּשְׁרוּן וּשְׁרִיאוּ בְּגֻבְרַיָא סָבַיָא
דְקֳדָם בֵּיתָא׃ ז וַאֲמַר לְהוֹן
סָאִיבוּ יַת בֵּיתָא וּמְלוֹ יַת
דָרְתָא קְטִילִין פּוּקוּ וּנְפַקוּ
וּקְטַלוּ בְּקַרְתָּא׃ ח וַהֲוָה
כְּקַטָלוּתְהוֹן וְאִשְׁתְּאַרִית אֲנָא
וְאִשְׁתַּטְחִית עַל אַפַּי וּצְוָחִית
וַאֲמָרִית קַבֵּיל בָּעוּתִי יְיָ אֱלֹהִים
הַמְחַבֵּל אַתְּ יַת כָּל שְׁאָרָא
דְיִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁפְּכָךְ יַת חֵימְתָךְ
עַל יְרוּשְׁלֵם׃ ט וַאֲמַר לִי חוֹבֵי
בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה תַּקִיפוּ בָּהּ
לַחֲדָא וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא
חַיָבֵי קְטוֹל וְקַרְתָּא אִתְמְלִיאַת
אַסְטָיוּת דִין אֲרֵי אֲמַרוּ רָחִיק
יְיָ יַת יָתְבֵי אַרְעָא וְלֵית
דְאִיגַלְיָא קֳדָם יְיָ׃ י וְאַף אֲנָא
לָא אֲחוּס מֵימְרִי וְלָא אֲרַחֵים
פּוּרְעָנוּת אוֹרְחַתְהוֹן בְּרֵישֵׁהוֹן

היתה שורה שם ע... והתחילה להסתלק ולצ... מעט מעט עשר מסעו' ... הראשון (עיין תמוה ט... ברש"י וצ"ע יוש"ה) למפתן בית קדשי הק... (ד) והתוית תו. ורשמת... על מצחות האנשים. ... כדי להיות לאות שלא ... המשחיתים : (ה) ולאל... באזני . לששת המחב... (ו) וממקדשי תחלו. מן ... לפני מקדשי ורבותינו א... תקרי ממקדשי אלא מ... מן המקודשים לי הכ... חקוקי התיו שהתרע... מלהזיקם חזר וצוה לח... שאמרה מדת הדין לפ... נשתנו אלו מאלו הרי ל... בהם כדאיתא במסכת ... (ח) ונאשאר אני. ונשאר... (ט) מלאה מטה. דין ... על

ולאלה ג' ר"פ בקריא' וסי'... תטמאו כל הנגע בנב... ולאלה אמר באזני עברו... תהיו תרומת הקדש סופא... צאו ג' וסימ' לאמר לאסרי... נודו מתוך בבל. ויאמר... טמאו את הבית : במאד...

תולדות אהרן וממקדשי...
ד : עזב ה...
עט :

מצודת ציון

(ד) והתוית תו . ענין רוש... כמו ויתו על דלתות השער (ש... מצחות . מל' מצח : והנאנקי... הוא ענין אנחה כמו אנק... (תהלים קב) : (ו) תחלו . ... מלשון התחלה : (ח) ונאשא... ונשאר : אהה . ענין ל' צעקה... (ט) מטה . מל' הטי... א...

מצודת דוד

השכינה נסתלקה מן הכרוב מעל הכפורת אשר היה עליו וירד אל מפתן בית הק"ק ומשם קרא אל האיש וכו' : (ד) בתוך העיר . ולתוספת ביאור אמר בתוך ירושלים : והתוית תו . תרשום סימן על מצחות הצדיקים הנאנחים והמצטערי' בעבור כל התועבות הנעשות בתוכה : (ה) ולאלה . הם ששת האנשים הבאים בכלי מפצם : אמר באזני . ר"ל שמעתי כשהיה מדבר להם : אחריו . אחרי לבוש הבדים : והכו . באנשי העיר : (ו) למשחית . להשחי' מן העולם : ועל כל איש . אבל על כל מי שיהיה עליו הסימן אל תגשו אליו להכותו : וממקדשי תחלו . התחילו להכות מהאנשים העומדים לפני מקדשי : ויחלו . התחילו להכות מהזקני' שעמדו לפני הבית אשר קטרו לגלולים כמ"ש ושבעים איש מזקני וגו' ואיש מקטרתו בידו (לעיל ח) : (ז) טמאו את הבית. כאומר אל תחושו לטומאת בה"מ ומלאו חצרות בה"מ מן החללים ואח"ז צאו... בעיר : ויצאו . אחר שהכו בחצרות יצאו והכו בעיר : (ח) ונאשאר אני . לא... כ"א אני כי לא רשם סימן אף על אחד כי לא מצא צדיק . ורז"ל אמרו... על שלא מיחו בהם : המשחית . כי תשחית את כולם בעת תשפוך חמ... ירושלים : (ט) בית ישראל . הם הנשארים בארץ אחר גלות מלכות אפרים... למלכות יהודה : דמים . אנשי שופכי דמים : מוטה . הטיית משפט : עוז... ביד מערכת השמים : רואה . מה הנעשה בארץ : (י) וגם אני . כמו שהם... שאין אני רואה כן לא תראה עיני לחום עליהם : דרכם . גמול דרכם א... ראשם

חסו ולא תמלו על הענייס גס אני לא תחוס עיני מדס כנגד מדה : (יא) והנה האיש. האל גמר תשובתו אלי : והנה האיש לבוש הבדים. משיב דבר אליו שעשה כמצותו לעבור בעיר
ו : לבוש הבדים. בשו"א כמשפט הסמוכים : כאשר צויתני. כתיב וקרי ככל אשר צויתני כלומר שלא חס' דבר מכל אשר צוהו : (א) ואראה והנה אל הרקיע. כמו על הרקיע וכן אל הבהרים
מים להם רגים:אשר על ראש הכרובים. הוא מה שאמר במראה הנבואה הראשונה וממעל לרקיע אשר על ראשם כי החיות שזכר במראה ההיא הם הכרובים שזכר במראה הזאת כמו שאומר
כי כרובים המה : (ב) ויאמר אל האיש לבוש הבדים. גם זה בשוא כמשפט הסמוכים : אל בינות לגלגל אל תחת לכרוב. למ"ד לגלגל במקום ה"א הידיעה וכן לכרוב כמו הכרוב וכן
נים כמו הכרובים וכמוהם אשר למלך נשען על ידו עד לשמים הגיע שיר למעלות : לגלגל. על דרך כלל כאילו אמר לגלגלים וכן אמר לאופנים להם קורא הגלגל באזני וכן לכרוב על דרך
כלל וכן אמר מבינות לגלגל מבינות לכרובים : אל תחת. כמו בינות ובאמרו תחת רמז בו כי הגלגל תחת הכרוב במעלה : גחלי אש מבינות לכרובים. כמו מתחת לכרובים וזהו שאמר למעלה במרכבה הראשונה היא מתהלכת בין החיות והם באורנו הענין : ויבא לעיני. בא אל בינות לגלגל כאשר צוהו ואני ראיתי בואו ולא גמר מה עשה והפסיק בענין הכרובים ואמר : (ג) והכרובי' עומדי' מימין לבית בבאו האיש. הראה האל לנביא הכרובים מימין לבית לפי שהראהו התועבות שהיו עושי' לצפון הבית לטע' שכתבנו הראהו הכרובי' בהפכם : בבאו האיש. כמו ותראהו את הילד והאיש הוא לבוש הבדים ופי' בבאו כאשר בא אל בינות לגלגל : והענן מלא את החצר הפנימי. פיה העזרה והחצר החיצונה היא הר הבית וכבר פירשנו דבר הענן במרכב' הראשונה בנסתר ובהיות הכבוד בבית הענן היה בחצר ובצאת הכבוד מן הבית לחצר נתמלא הבית מן הענן : והחצר מלאה את נוגה כבוד ה'. כי דרך החצר יצא הכבוד : (ד) וירם. מבואר הוא : (ה) וקול כנפי הכרובי'. מבואר הוא במרכבה הראשונה : (ו) ויהי בצותו. חזר לפשלי' ענין ויבא לעיני שאמר : ויעמוד אצל האופן. הוא הגלגל שזכר ואצל כמו בינות שזכר או נאמר כי אצל אינו כמו בינות והנה המצוה בזה כמו שהנה בלקיחת האש מבינות הכרובים שלא לקחה הוא אלא הכרוב ופעם זה לא לשנות המצוה אלא כאדם היֹרא להכנס למקום יותר גבוה ונקדש ממנו ועמד אצל האופן לראות מה יהיה והנה לקח הכרוב האש מבינות לכרובים ונתנם אל חפניו והכרו' הזה הוא אחד מן הכרובי' אשר האופנים אצלם לפיכך אמר מבינות לכרובים : (ז) וישלח. ויקח ויצא. יצא לגמור מצות האל יתברך והוא לזרוק האש על העיר. ובדרש גבריאל שהוא לבוש הבדים בקש מן הכרוב לתתם לו כדי שיצטננו הגחלים מיד אל יד ותקל הגזרה ועוד היו בחפניו שש שנים כדי שיהיו הגחלים עוממות בידו לקל עוד הגזרה שהרי נבואה זו היתה בשנה הששית ולא חרבה העיר

תולדות אהרן לבוש הבדים. יומא פז : אל הרקיע.
(ברכות ג) : וימלא הבית. ר"ה לא :

ג' בְּרֹאשָׁם נָתָתִּי : יא וְהִנֵּה הָאִישׁ ׀ לְבֻשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר הַקֶּסֶת בְּמָתְנָיו מֵשִׁיב דָּבָר לֵאמֹר עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר ככל אשר ק'
צִוִּיתָנִי :
י א וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה אֶל־הָרָקִיעַ
י"ג חס' אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הַכְּרֻבִים כְּאֶבֶן סַפִּיר
כְּמַרְאֵה דְּמוּת כִּסֵּא נִרְאָה עֲלֵיהֶם :
ד' פסו' אל אל אל על ב וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִישׁ ׀ לְבֻשׁ הַבַּדִּים
ג' וַיֹּאמֶר בֹּא אֶל־בֵּינוֹת לַגַּלְגַּל אֶל־
ג' תַּחַת לַכְּרוּב וּמַלֵּא חָפְנֶיךָ גַחֲלֵי־אֵשׁ
י"ג חס' . י"ו מִבֵּינוֹת לַכְּרֻבִים וּזְרֹק עַל־הָעִיר וַיָּבֹא
י"ג חס' לְעֵינָי : ג וְהַכְּרֻבִים עֹמְדִים מִימִין
לַבַּיִת בְּבֹאוֹ הָאִישׁ וְהֶעָנָן מָלֵא
ג' אֶת־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית : ד וַיָּרָם כְּבוֹד־
יְהוָה מֵעַל הַכְּרוּב עַל מִפְתַּן הַבָּיִת
ו', ג' וַיִּמָּלֵא הַבַּיִת אֶת־הֶעָנָן וְהֶחָצֵר
מָלְאָה אֶת־נֹגַהּ כְּבוֹד יְהוָה : ה וְקוֹל
כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים נִשְׁמַע עַד־הֶחָצֵר
כ' חסר וי"ו . י' הַחִיצֹנָה כְּקוֹל אֵל־שַׁדַּי בְּדַבְּרוֹ :
ג' ו וַיְהִי בְּצַוֺּתוֹ אֶת־הָאִישׁ לְבֻשׁ־
הַבַּדִּים לֵאמֹר קַח אֵשׁ מִבֵּינוֹת
ג' לַגַּלְגַּל מִבֵּינוֹת לַכְּרֻבִים וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד
אֵצֶל הָאוֹפָן : ז וַיִּשְׁלַח הַכְּרוּב אֶת־
ג' יָדוֹ מִבֵּינוֹת לַכְּרוּבִים אֶל־הָאֵשׁ
ג' . י"ג חס' אֲשֶׁר בֵּינוֹת הַכְּרֻבִים וַיִּשָּׂא וַיִּתֵּן

יְהֵבִית : יא וְהָא גַבְרָא דְּלָבִישׁ לְבוּשָׁא דְּפִנְקְסָא בְּחַרְצֵיהּ מְתִיב פִּתְגָמָא לְמֵימַר עֲבָדִית כְּמָא דְּפַקֵּדְתָּנִי : א וַחֲזֵית וְהָא בִּרְקִיעָא דִּי עַל רֵישׁ כְּרוּבַיָּא כְּאֶבֶן טָבָא כְּחֵיזוּ דְּמוּת כּוּרְסְיָא אִתְחֲזֵי עֲלֵיהוֹן : ב וַאֲמַר לְגַבְרָא דְּלָבִישׁ לְבוּשַׁיָּא וַאֲמַר עוּל לְבֵינֵי גַלְגַלַיָּא לִתְחוֹת כְּרוּבָא וּמַלֵּי חוּפְנָךְ גוּמְרִין דְּאֶשָּׁא מִבֵּינֵי כְּרוּבַיָּא וּזְרוֹק עַל קַרְתָּא וְעַל וַאֲנָא חָזֵי : ג וּכְרוּבַיָּא קָיְמִין מִדָּרוֹם לְבֵיתָא בְּמֵיעַל גַּבְרָא וַעֲנַן אֲמִיטְתָא אִתְמְלִיאַת יַת דַּרְתָּא גַוָּיְתָא : ד וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַּייָ בִּכְרוּבָא דַּהֲוָה שָׁרֵי עֲלוֹהִי וּשְׁרָא מֵעֵיל לָקֳבֵיל סְקוּפַּת בֵּיתָא וְאִתְמְלִיאַת בֵּיתָא יַת עֲנַן אֲמִיטְתָא וְדַרְתָּא אִתְמְלִיאַת יַת זְהוֹר יְקָרָא דַּייָ : ה וְקַל כַּנְפֵי כְּרוּבַיָּא אִשְׁתְּמַע עַד דַּרְתָּא בָּרַיְתָא כְּקָלָא מִן קֳדָם שַׁדַּי בְּמַלּוּלָא : ו וַהֲוָה בְּפַקְּדוּתֵיהּ יַת גַּבְרָא דְּלָבִישׁ לְבוּשַׁיָּא לְמֵימַר סַב אֶשָּׁתָא מִבֵּינֵי גַלְגַלַיָּא מִבֵּינֵי כְרוּבַיָּא וְעַל וְקָם בִּסְטַר גַּלְגְּלָא : ז וְאוֹשִׁיט כְּרוּבָא יַת יְדֵיהּ מִבֵּינֵי כְּרוּבַיָּא לְאֶשְּׁתָא דִּי בֵּינֵי כְּרוּבַיָּא וּנְסִיב וִיהַב לְחָפְנֵי דְּלָבִישׁ

ראש הכרובים. על ... בעה חיות המרכבה ... חזר לקרותם כרובי' ... כו פני השור לפני ... שכתוב בפרשה זו. ... ותינו יחזקאל בקש ... כו לכרוב אמר לפניו ... עולם אין קטיגור ... ור: (ב) בינות לגלגל. ... ים כל מקום שנאמ' ... מר אינו אלא לדרום ... מר לגבריאל והוא בקש ... ב לתתם לו כדי ... הגחלים ותקל הגזירה ... מפורש בענין וישא ויתן ... לבוש הבדים : וזרוק ... לא זרקם מיד ואע"פ ... ש הבדי' לא השליכם ... שש שנים לקבלתו ... הגחלים בידו כל שש ... ע שהרי נבואה זו ... שית נאמרה והעיר ... נת אחת עשרה : ... לבית. בדרום : החצר ... הוא העזרה : (ד) על ... ה. הוא הסילוק עצמו ... מעלה : (ה) עד החצר ... הר הבית יכול מפני ... מוך ת"ל כקול אל ... י אל משהוא מגיע ... ולונה הוא נפסק : והנה

ר בסדר לך לך : נתתי ... זמי' וגם אני לא תחוס ... רת הארז . הכל נתתי : ... אל אל אל על וסי' ... אל המלך דוד . ומשפט ... ין המישור . ויאמר אל ... ש הבדים . וארא ואקום ... החרים ואל הסגנים : ... בקריאת וסי' אחרי הכות ... ור. וימלא את החכמה. ... ת הבעל . וימלא הבית ... וימלא המן חמה.וימלא ... מרדכי חמה . הכרבים ... ו' נמסר בסדר תרומה :

מצודת דוד

(יא) משיב דבר. היה משיב התשובה אל ה' כמשלחו : עשיתי ... אומר הנה לא צוית לרשום כ"א על מצחות הצדיקים ולא על זולתם ... עשיתי כי לא רשמתי על מצחות זולתם ומן הצדיקים הנה לא מצאתי : ... אל ראש הכרובים. הם ארבע חיות המרכבה וכן נאמר שם ודמות על ... זים רקיע (לעיל א) וקראם כרובים כי תינוק הוא בל' ארמי רביא ותואר ... ף כל החיות היו בדמות בן אדם כמ"ש וזה מראיהן דמות אדם להנה (שם) : כאבן ספיר. הרקיע היה על דבר מזהיר כאבן ספיר כמראה דמות כסא : ... יהם . על הכרובים ברקיע אשר ממעל להם וכפל הדבר לתוספת ביאור : (ב) ויאמר . היושב על הכסא ולקצר סמך על המבין וכפל מלת ויאמר יורה על ... : אל בינות לגלגל . אל בין האופנים : אל תחת לכרוב. ר"ל אל חלק המקום מהם שהוא מתחת לכרוב והוא בשפולי האופנים : ומלא. ר"ל בהיותך שם תוסיף ... את חפניך גחלי אש מבין הכרובים וזרוק אותם על העיר והוא סימן שחתה כאכולה באש : ויבוא לעיני . לבוש הבדים בא שמה ואני ראיתיו בא : (ג) מימין ... '. כשבא שמה לבוש הבדים עמדו הכרובים ברוח דרומי מהבית : והענן מלא . הענן היה ממלא את החצר הפנימית והיא עזרת כהנים : (ד) וירם כבוד ... כינה נסתלקה מעל הכרוב שעל הכפורת וירדה על מפתן בית קה"ק . (ואולי זהו הסילוק האמור למעלה או שחזרה על הכרובים וחזרה ונסתלקה) : והחצר. ... ר הפנימי : את נוגה . האורה והזריחה מכבוד ה' : (ה) וקול כנפי הכרובים . ואז היה נשמע קול כנפי הכרובים מוליכי המרכבה כשהן עופפים משם ובפריחתן ... נפים זה בזה ומשמיעים קול : עד החצר החיצונה. הקול לא היה נשמע אלא עד החצר החיצונה והוא עזרת הנשים ובהגיע שמה היה נפסק הקול : כקול אל ... ברו. במקום שהיה הקול נשמע היה חזק מאד כקול אל שדי בדברו בסיני שנאמר שם את הדברים וכו' קול גדול (דברים ה) : (ו) ויהי בצותו . מיד כשצוה ... כ"ה את האיש לבוש הבדים שממקום עמדו בין האופנים יושיט יד לקחת האש מבין הכרובים מיד בא ועמד אצל האופן ר"ל בין האופנים : (ז) וישלח הכרוב . ... הכרובים הושיט ידו בין הכרובים אל האש אשר ביניהם : וישא. לקח משם אש ונתן אל חפני לבוש הבדים : ויקח לבוש הבדים. לקח האש מיד הכרוב ויצא משם :
ויראו

מצודת ציון

(א) אל הרקיע. על הרקיע : הכרובים. תרגום של תנוק הוא רביא : (ב) בינות. מלשון בין : לגלגל. למ"ד במקום ה"א הידיעה והם האופנים וקראם בשם הכללי : לכרוב. כמו הכרוב : חפניך. כן יקרא פיסת היד כמו מלא חפניכם (שמות ט) : לכרובים. כמו הכרובים : (ד) וירם. מל' הרמה וסלוק : הכרוב. קראם בשם הכללי : מפתן. אסקופה : נוגה. ענין האורה וזריחה : (ז) וישלח. ענין הושטה : וישא. ענין לקיחה כמו ישא ברכה (תהלים כד) :
כעין

ח וַיֵּרָא לַכְּרֻבִים תַּבְנִית יַד־אָדָם תַּחַת כַּנְפֵיהֶם׃
ט וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה אַרְבָּעָה אוֹפַנִּים אֵצֶל הַכְּרוּבִים אוֹפַן אֶחָד אֵצֶל הַכְּרוּב אֶחָד וְאוֹפַן אֶחָד אֵצֶל הַכְּרוּב אֶחָד וּמַרְאֵה הָאוֹפַנִּים כְּעֵין אֶבֶן תַּרְשִׁישׁ׃
י וּמַרְאֵיהֶם דְּמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּם כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן׃
יא בְּלֶכְתָּם אֶל־אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּם כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִפְנֶה הָרֹאשׁ אַחֲרָיו יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּם׃
יב וְכָל־בְּשָׂרָם וְגַבֵּהֶם וִידֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם וְהָאוֹפַנִּים מְלֵאִים עֵינַיִם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּם אוֹפַנֵּיהֶם׃
יג לָאוֹפַנִּים לָהֶם קוֹרָא הַגַּלְגַּל בְּאָזְנָי׃
יד וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָד פְּנֵי הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוּב וּפְנֵי הַשֵּׁנִי פְּנֵי אָדָם וְהַשְּׁלִישִׁי פְּנֵי אַרְיֵה וְהָרְבִיעִי פְּנֵי־נָשֶׁר׃
טו וַיֵּרֹמּוּ הַכְּרוּבִים הִיא הַחַיָּה אֲשֶׁר רָאִיתִי בִּנְהַר־כְּבָר׃
טז וּבְלֶכֶת הַכְּרוּבִים יֵלְכוּ הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבִשְׂאֵת הַכְּרוּבִים אֶת־כַּנְפֵיהֶם לָרוּם מֵעַל הָאָרֶץ לֹא־יִסַּבּוּ הָאוֹפַנִּים גַּם־הֵם מֵאֶצְלָם׃
יז בְּעָמְדָם יַעֲמֹדוּ וּבְרוֹמָם יֵרוֹמּוּ אוֹתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּהֶם׃
יח וַיֵּצֵא כְּבוֹד יְהוָה מֵעַל מִפְתַּן הַבָּיִת וַיַּעֲמֹד עַל־הַכְּרוּבִים׃
יט וַיִּשְׂאוּ הַכְּרוּבִים אֶת־כַּנְפֵיהֶם וַיֵּרוֹמּוּ מִן־הָאָרֶץ לְעֵינַי בְּצֵאתָם

(Masoretic notes in the margin beside the verses: ב׳ . ל׳ — ל׳ — ל׳ . ל׳ חס׳ — ל׳ — ל׳ — ו׳ וכל לשון ען דכו׳ — י״ו — ב׳ חד מ״ל וחד חסר — ב׳ — ב׳ — ב׳ — ג׳ כנפיהם — ל׳ ומ״ל. ב׳ — ב׳ — ל׳ מ״ל ול׳ חסר)

לְבוּשַׁיָּא וּנְסֵיב וּנְפַק׃ ח וְאִתַּחֲזִי לִכְרוּבַיָּא דְּמוּת יַת אֱנָשָׁא תְּחוֹת גַּדְפֵּיהוֹן׃ ט וַחֲזֵית וְהָא אַרְבְּעָא גַלְגְּלַיָּא בִּסְטַר כְּרוּבַיָּא גַּלְגַּל חַד בִּסְטַר כְּרוּבָא חָד וְגַלְגַּל חַד בִּסְטַר כְּרוּבָא חָד וְהֵיזוּ גַּלְגְּלַיָּא כְּעֵין אֶבֶן טָבָא׃ י וְחֶזְוֵיהוֹן דְּמוּת חָד לְאַרְבַּעְתְּהוֹן כְּמָא דַּהֲוֵי גַּלְגַּל בְּגוֹ גַלְגַּל׃ יא בְּמֵיזַלְהוֹן עַל אַרְבַּעַת סִטְרֵיהוֹן אָזְלִין לָא מִתְחַזְרִין בְּמֵיזַלְהוֹן אֲרֵי לְאַתְרָא דְּמִתְפְּנֵי קַדְמָאָה בַּתְרוֹהִי אָזְלִין וְלָא מִתְחַזְרִין בְּמֵיזַלְהוֹן׃ יב וְכָל בִּסְרֵיהוֹן וְגַבֵּיהוֹן וְאֶשְׁדַּתְהוֹן וְגַדְפֵּיהוֹן וְגַלְגְּלַיָּא מְלַן עֵינִין סְחוֹר סְחוֹר לְאַרְבַּעְתְּהוֹן דְּגַלְגְּלַיָּא׃ יג לְאוֹפַנַּיָּא לְהוֹן אִתְקְרֵי גַּלְגְּלָא וַאֲנָא שְׁמַע׃ יד וְאַרְבְּעָא אַפִּין לְחָד אַפֵּי חַד אַפֵּי כְרוּבָא וְאַפֵּי תִנְיָנָא אַפֵּי אֱנָשָׁא וּתְלִיתָאָה אַפֵּי אַרְיָא וּרְבִיעָאָה אַפֵּי נִשְׁרָא׃ טו וְאִתְרָמוּ כְּרוּבַיָּא אִינוּן בְּרִיתָא דִּי חֲזֵיתִי בִּנְהַר כְּבָר׃ טז וּבְמֵיזַל כְּרוּבַיָּא אָזְלִין גַּלְגְּלַיָּא לְקִבְלֵהוֹן וּבְמִטַּל כְּרוּבַיָּא יַת גַּדְפֵּיהוֹן לְאִתְרָמָא מֵאַרְעָא לְרוּם שְׁמַיָּא לָא מִתְחַזְרִין גַּלְגְּלַיָּא אַף אִינוּן מִקִּבְלֵהוֹן׃ יז בְּמֶקָמְהוֹן קַיְמִין וּבְאִתְרָמוּתְהוֹן מִתְרָמִין עִמְּהוֹן אֲרֵי כְרוּחַ בְּרִיתָא בְהוֹן׃ יח וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַּיְיָ דַּהֲוָה שָׁרֵי עִלּוֹהִי מֵעֵיל לְקֳבֵיל סְקוֹפַת בֵּיתָא וּשְׁרָא עַל כְּרוּבַיָּא׃ יט וּנְטַלוּ כְרוּבַיָּא יַת גַּדְפֵּיהוֹן וְאִתְרָמוּ מֵאַרְעָא לְרוּם שְׁמַיָּא וַאֲנָא חָזֵי בְּמִפַּקְהוֹן

רדק

בעיר עד שנת אחת עשר׳: (ח) וירא. מה שאמר וירא ואמר תבנית לבראות כי לא היה הכל אלא במראה הנבואה לא שיש לכרובים ידים ורגלים וכנפים כמשמעם ואמר באחד מהם להורות על האחרים: (ט) והראה. מבואר הוא במרכבה הראשונה בנסתר: (י) ומראיהם. גם זה מבואר: (יא) בלכתם. כי המקום אשר יפנה הראש הוא הכרוב והאופן הולך אחר הכרוב כי רוח החיה באופנים ויונתן תרגם הראש קדמא׳: (יב) וכל בשרם. יש להתבונן למה זכרו לאופנים בשר ולא לכרובים ונבואר הוא בנסתר: וגבהם. חסר יו״ד הרבוי מהמכתב: וידיהם. תרגם יונתן ואשדתהון ענין אשדו׳ הפסג׳ שהוא מקום מדרון: לארבעתם אופניהם. זה תוספת באור כמו להם לבני ישראל ועמהם הימן וידותון המצורות והדומים להם ובקצתם היה מספיק באחד שהרי זכר הדבר בסמוך והיה מספיק אם היה אומר לארבעתם לבד אלא שנהגו תוספת באור במקומות וכנוי אופניהם על עצמם כמו שנהגו בכנוי המספר כמו לאו שלשתיב׳ ויפלו שבעת׳: לארבעת׳. תרגם יונתן לארבעתהון דגלגליא: (יג) לאופנים להם קורא הגלגל באזני. לא אמר כי לאופנים יקראו גלגלים כי ידוע הוא זה לכל בעלי הלשון כי אופן וגלגל שם אחד במלות שונות כמו בגד ושמלה ואמר ואופן ועגלה ואמר וכמה גלגל עגלתו וכענין אחד ומה בא ללמד הנביא כי שמע כי לאופנים בא קול שקרא להם קול הגלגל והוא ענין קריאה כמו הדור אתם ראו דבר ה׳ כי כל המעש׳ שזכר לאופני׳ במצותו וברצונו היה וכאילו קורא לו המצוה עשה כך ועשה כך ומצות האופן היא הכרוב: קורא. מלא נזכר שם פעלו מהדגוש והפועל הוא הכרוב שקורא תמיד ואין קריאתו בקול ובכלי הדבור אלא שהשמיע כלל את הנביא בנבואה קול להבינו הענין וכן וקרא זה אל זה ואמר: (יד) וארבעה פנים לאחד. לכל אחד מהכרובים: פני האחד פני הכרוב. פי׳ פני אחד מהפנים וכן השני והשליש׳ והרביעי על הפנים שהיו ארבעה אמר ומה שאמר פני הכרוב במקום שזכר במראה הנבואה הראשונה פני שור ידוע מה שאמרו רבותינו ז״ל אמרו יחזקאל בקש עליו רחמים והפכו לכרוב אמר לפניו רבונו של עולם אין קטיגור נעשה סניגור ופי׳ כרוב כרביא שכן בבבל קורין לינוקא רביא והקשו פני האחד פני כרוב ופני השני פני אדם אדם וכרוב חד הוא ותרגו אפי רברבי ואפי זוטרי ואנחנו פירשנו ענין זה בנסתר: (טו) וירמו הכרובים. לשון הרמה שנאמר בזו המראה היא לשון הנשאות שנאמר במראה הראשונה והענין אחד כי רוממות ונשיאות אחד ושם פירשנו הענין בנסתר ומלת וירמו מבנין נפעל או התפעל מפעלי הכפל: (יז) בעמדם. מבואר הוא במראה הראשונה בנסתר: וברומם. בתולם: (יח) ויצא. מבואר הוא: (יט) וישאו הכרובים. בצאתם. מן

רשי

(ט) והנה ארבעה [...] לפי שנשתנית אחת [...] הוזקק לחזור ולשנות [...] מעשה החיות כראה[...] תאמר מרכבה אחרת [...] (יב) וידיהם. של או[...] החור שהמרכב׳ מתגל[...] שקורין בווי״ל גלג[...] ואשדתהון ושפיכיה׳ [...] אופניה׳ לארבעת אופ[...] (יג) להם קורא הגלג[...] אני שמעתי שהמלאך [...] את האופן גלגל: קור[...] להם נקרא שם גלגל [...] האחד פני הכרוב. [...] פני השור שנהפכו [...] (יט) פתח שער בית [...] ההיכל: הקדמוני. [...]

מצודת ציון

(ט) כעין. כגוון: (יא) [...]

ומראה ז׳ קמצים [...] כבוד ה׳ כאש. ומ[...] עמק. ומראה הנתק. [...] לילה. ומראה האפנים [...] תרשיש. ומראה הילדים [...] ומראה הערב והבקר [...] ומראה ולא בחידת: [...] נמסר בישעיה סוף [...] וירומו ב׳ א׳ מ״ל וא׳ [...] וירמו הכרובים היא הח[...] מן הארץ לעיני. קר[...]

תולדות אהרן [...]

מצודת דוד

(ח) וירא. היה נראה שיש אל הכרובים תבנית יד אדם יוצא תחת כנפיהם אשר בו לקח אחד מהם את האש: (ט) אופן אחד. אצל כל כרוב היה אופן אחד: כעין. כגוון אבן תרשיש הוא מראה התכלת: (י) ומראיהם. מראה ליורה של ארבעת האופנים היה אחד זה כזה והיו כמראית האופן העשוי בתוך האופן זה ממזרח למערב וזה מצפון לדרום שאז יכול הוא להתגלגל לכל רוח מבלי סבוב והחזרה: (יא) בלכתם. בזה יפרש המקרא שלפניו לומר הנה בעבור זה על ארבעת צדיהם בחפץ לכתם ילכו ולא יסבו בלכתם הואיל והיו מתגלגלים לכל צד: אשר יפנה הראש. הוא הכרוב שהוא המניע וראש התנועה: אחריו ילכו. אחר הראש ילכו האופנים ולא היו מסבבים עצמם בלכתם כי יכולים היו ללכת לכל צד מבלי סבוב: (יב) וכל בשרם. של גופי החיות: וגבהם. הוא הגובה מאחורי הגוף: מלאים עינים סביב. היו מלאים הרבה גוונים מחולפים בכל סביבם אבל מראיהם העיקרי המיוחד אל האופנים היה כעין אבן תרשיש כמ״ש למעלה ומראה העיקרי המיוחד אל החיות היה כגחלי אש כמ״ש ודמות החיות מראיהם כגחלי אש (לעיל א): לארבעתם אופניהם. ר״ל כן היה לכל ארבעת החיות ולאופניהם מלבד המראה המיוחד להם היו מלאים מהרבה גוונים מחולפים: (יג) לאופנים להאופנים ההם שמעתי באזני קול קורא אותם בשם גלגל: (יד) לאחד היו ארבעה פנים: פני הכרוב. הוא הנהפך מפני השור כי ארז״ל [...] רחמים ואמר אין קטגור נעשה סנגור כי פני השור יזכיר מעשה העגל [...] ישראל ונהפך פני השור לפני כרוב והוא אפי זוטרי מבן אדם: פני [...] אפי רברבי מבן אדם: (טו) וירומו הכרובים. ראה שהכרובים נסתלקו [...] היא החיה. ר״ל אין זה ענין אחר אלא היא החיה בעצמה אשר ראיתי [...] כבר עם כי אז ראה פני שור ועתה ראה במקומו פני כרוב: (טז) וב[...] לא נשתנה התנועה ממה שהיתה ובעת ילכו הכרובים ילכו גם האופנים [...] ישאו הכרובים את כנפיהם להתרומם מעל הארץ לעלות למעלה ל[...] האופנים מאצלם: (יז) בעמדם. בעת יעמדו הכרובים יעמדו גם האו[פנים ...] ירומו למעלה ירומו עמהם כי רצון החיה הוא באופנים וכאשר יעשו [...] גם האופנים: (יח) מעל מפתן הבית. כי שם היה כמ״ש למעלה: (י[...] גם [...]

והאופנים לעמתם ויעמד פתח שער בית־יהוה הקדמוני וכבוד אלהי־ישראל עליהם מלמעלה׃
כ היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי־ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים המה׃
כא ארבעה ארבעה פנים לאחד וארבע כנפים לאחד ודמות ידי אדם תחת כנפיהם׃ כב ודמות פניהם המה הפנים אשר ראיתי על־נהר כבר מראיהם ואותם איש אל־עבר פניו ילכו׃
יא א ותשא אתי רוח ותבא אתי אל־שער בית־יהוה הקדמוני הפונה קדימה והנה בפתח השער עשרים וחמשה איש ואראה בתוכם את־יאזניה בן־עזר ואת־פלטיהו בן־בניהו שרי העם׃
ב ויאמר אלי בן־אדם אלה האנשים החשבים און והיעצים עצת־רע בעיר הזאת׃ ג האמרים לא בקרוב בנות בתים היא הסיר ואנחנו הבשר׃ ד לכן הנבא עליהם הנבא בן־אדם׃ ה ותפל עלי רוח יהוה ויאמר אלי אמר כה־אמר יהוה כן אמרתם בית ישראל ומעלות רוחכם אני ידעתיה׃
ו הרביתם חלליכם בעיר הזאת ומלאתם חוצתיה חלל׃
ז לכן כה־אמר אדני יהוה חלליכם

כ"ס מיחדין · ג' כ"פ בקריאה · ג' · ל' · ג' · ג' ב' מ"ל וא' חסר · ד' מ"ל. ח' · ל' חסר · ל' · ז' בטעס · ל"א בטעס · ל' וחסר · וד' חס' בליש' · ל'. ב' · ל' · ג' · ל' ומ"ל · וג' כ"כ בליש' · י"ב בטעס

וגלגליא לקבליהון וקם במעלנא דתרע בית מקדשא דיי מדינחאה ויקר אלהא דישראל עליהון מלעלא׃ כ אינון בריתא דחזיתי תחות יקר אלהא דישראל בנהר כבר וידעית ארי כרוביא אינון׃ כא ארבע ארבע אפין לחד וארבע גפין לחד ודמות יד אנשא תחות גפיהון׃ כב ודמות אפיהון אינון אפיא די חזיתי על נהר כבר חזויהון ואינון בריא לקביל אפהא אזלא׃ א ונטלת יתי רוחא ואעלת יתי לתרע בית מקדשא דיי מדינחאה דפתיח למדינחא והא במעלנא דתרע עסרין וחמשא גברין וחזית ביניהון ית יאזניה בר עזר וית פלטיא בר בניא רברבי עמא׃ ב ואמר לי בר אדם אלין גבריא דמחשבין למינס ודמלכין מלך ביש בקרתא הדא׃ ג דאמרין לא בקריב למבני בתין היא חשיבא לנא כדודא ואנחנא חשיבין בגוה כבסרא דבשיל בגו דודא׃ ד בכן אתנבי עליהון אתנבי בר אדם׃ ה ושרת עלי רוח נבואה מן קדם יי ואמר לי אמר כדנן אמר יי כן אמרתון בית ישראל ודי אתון מהרהרין ודסליקת על לבכון קדמי גלן׃ ו אסגיתון קטילכון בקרתא הדא ומליתון שוקהא קטילין׃ ז בכן כדנן אמר יי אלהים קטיליכון דשויתון

רשי

...לוק הסני ממפתן ...קדשים לעזרה: ...יה. מתוך שראיתי ...ל מעשה המרכבה ...י אומר היא אשר ...י כבר: ואדע. כי ...ור לפני כרוב והיו ...אדם פנים קטנים ...גדולים של אדם: ...פתח השער וגו'. ...ר למעלה אחוריהם ...' אלא שלא פירש ...אן פירש את שמות ...(ג) האומרים לא ...או דברי הנביאים ...בתים. אין לחוש ...במות בתים ושבת ...לא נגלה מן העיר ...ותנו: היא הסיר ...כשם שאין הבשר ...יר עד גמר בישולו ...ממנה עד שנמות: ...ורתם. ידעתי כי ...שירושלים הסיר ...ואני אומר לכם כי ...אתם בה היא לסיר ...בה אבל לכם לא ...לקלוט אתכם עד ...כי אתכם אוציא ...מעלות רוחכם. ...דעתכם בומר"א ...טלנ"ט

...א יסבו: היא ג' ר"פ ...' היא מוצאת והיא ...מיה. היא החיה אשר ...לא תהיה לכם לסיר: ...מ"ל וא' חסר וסימ' ...המטהר. אשר ראיתי ...מראיהם. ויבאו אליך ...קדמא חס': והיעצים ...ליש' וסימ' והיעצים ...ר. ויעציך כבתחלה. ...ויעציו ושריו. וכל ...: חוצתיה ג' כתיב כן ...אל תגידו בגת. ...יצתיה. חגרו שק. ...דכוו' הצות כתיב:

...דת ציון

...זרחי: (כב) ואותם. ...שיאו אותם עון אשמה ...: עבר. פאה וצד: ...הקדרה כמו סיר נפוח ...: (ה) ותפול. ענין ...עלות. מל'

רדק

מן הבית כי מתחלה ראה אותם לימין הבית: ויעמוד. על דרך הכלל: הכרובים. כאילו אמר ויעמדו אלא אמר דרך כלל כי כאחד עמדו: פתח שער בית ה' הקדמוני. בצאתם ממפתן הבית עמדו פתח שער הבית מבחוץ ולא שעמדו בארץ אלא הרוממו מעל הארץ בעמדם והעמידם שם מפני האנשים שהיו שם שהיו אחוריהם אל ההיכל וכאילו הם דחקו הכבוד לצאת ולהרוס מעל הארץ: עליהם. על הכרובים ומה שאמר מלמעלה אחר שאמר עליהם לפי שהכבוד ראה על הרקיע שעל ראשי החיות הנקראים כרובים: (כ) היא החיה. מבואר הוא: (כא) ארבעה ארבעה פנים לאחד. לכל אחד כרוב מהכרובים ארבעה פנים וארבע כנפים: ודמות ידי אדם. ולכל אחד ידי אדם מתחת כנפיהם ומבואר הוא: (כב) ודמות פניהם. מראיהם ואותם ועצמם כמו ויראו שוטרי בני ישראל אותם ברע כלומר עצם הפנים ומראיהם היה כפני' אשר ראיתי בנה' כבר: (א) ותשא אותי. וכבר נשאה אותי והביאה אותי אל שער בית ה' הקדמוני למעלה זכר זה ויבא אותי אל חצר בית ה' הפנימית ושנה אותו הנה להודיע כי באותם כ"ה אלה היו משרי העם: (ב) ויאמר. והיועצים. לפי שהיו שרים וגדולי העיר אמר זה בהם כי בהם תלויה עצת העיר עצת דבר רע: (ג) האומרי' לא בקרוב בנות בתים. לא בקרוב תהיה הגזרה שמתנבא הנביא עלינו לפיכך לא נחוש לדבריו ונבנה בתים כי ירושלם היא הסיר ואנחנו הבשר כמו שהבשר לא יוציאוהו מתוך הקדרה עד שיתבשל כן אנחנו לא נצא מירוש' ולא נגלה ממנה עד שיגיע זמנינו למות ונמות בה: בנות. מקור כמו ביום עשות אלהים: (ה) ותפול. כן אמרתם. אמת אמרתם במשל הזה אשר אתם מושלים אבל לא כדבריכם על עצמכם ולא כאשר חשבתם כי מחשבותיכם אני ידעתים ידעתי שאתם חושבים באמרכם המשל הזה שלא תגלו מתוך ירושלם אלא המשל יהיה כמו שאומר כי חלליכם שהרביתם הם הבשר והיא הסיר כי בתוך העיר שפכתם דם נקי ושמת' החללים בתוכם כבשר בתוך קלחת אבל לעצמיכם לא יהיה המשל כמו שחשבתם: ומעלות רוחכם אני ידעתיה. המחשבה העולה על רוחכם ונקראת מעלה ולרבות מעלות ופי' ידעתיה כל אחת ואחת מהמעלות: (ו) הרביתם. והנה הולך ומפרש המשל: (ז) לכן. הוציא מתוכם, מקור במקום

תולדות אהרן הקדמוני. קדושין עב:

מצודת דוד

...ם למעלה: לעיני באתם. בעיני ראיתי בעת יצאו מבית קה"ק מעל ...אופנים לעומתם. גם האופנים היו מתרוממים לעומת הכרובים והכבוד ...יד. דמות המרכבה עמד בפתח שער בית ה' המזרחית ר"ל בפתח ההיכל ...בית לא הפתח הפונה למערב לבית קה"ק: עליה'. על הכרובי': (כ) היא החיה. ...עצמה החיה אשר ראיתי וכו' עם כי עתה היה פני כרוב במקום פני שור: ...נתי אז אשר הכרובים שראיתי המה החיה עצמה: (כא) ארבעה וגו'. ..."א מארבעה הפנים אשר בכל לד היה כלול מארבעה ולכ"א מהפנים ...ה כנפים ודמות ידי אדם היו תחת כנפיה': (כב) ודמות פניהם. צורת פניהם ...הפנים אשר ראיתי על נהר כבר: מראיהם. ר"ל זהו מראיהם ...נהר כבר: ואותם. והם עצמם אשר ראיתים אז: איש. כל אחד מהם ...עבר מול פניו כי היו להם פנים לכל רוח ובכל עבר שילכו הנה הלכו ...ו וכאומר בעבור כל זה שמתי לדעת שזו היא החיה בעצמה אשר ראיתי ...בר: יא (א) ותשא. רוח אלהים נשא אותי במראה הנבואה: אל שער בית ה' הקדמוני. ר"ל אל שער ההיכל המזרחי ולתוספת ביאור אמר הפונה קדימה לא השער הפונה למערב לבית קה"ק: עשרים וגו'. ר"ל שם עמדו כ"ה איש ובין האנשים ההם ראיתי את יאזניה וכו': (ב) החושבים. אשר חושבים און ויועצים בעיר הזאת עצה רע: (ג) האומרים. אשר יאמרו בעצתם לא בזמן קרוב יהיה היעוד הרע שהנביא מייעד על העיר הזאת ולכן בנות בתים ר"ל א"כ אין לנו עסק כ"א לבנות בתים כי בהם נשב ימים רבים: היא הסיר. ירושלים היא הסיר שמבשלין בו ואנחנו הבשר המושם בסיר ר"ל כמו שאין הבשר יוצא מן הסיר עד גמר בישולו כן אנחנו לא נצא מן העיר הזאת עד גמר הבישול והוא ביום המיתה: (ד) לכן. הואיל וכן יאמרו הנבא עליהם הפוך אמריהם: הנבא וגו'. כפל הדבר לזרזו: (ה) ותפול. הנחה עלי רוח הנבואה: אמור. אל אנשי ירושלים: כן אמרתם. לדבר הזה לא בקרוב וגו' אמרתם אתם בית ישראל ועל בני יהודה יאמר: ומעלות רוחכם. ר"ל לא בלבד ידעתי אמריכם כי אף המחשבות העולות על רוחכם ידעתי אני בכל פרט ופרט: (ו) הרביתם. ר"ל ובעבור הדברים והמחשבות האלו

רדק

במקום אוציא כלומר גזרתי להוציא אתכם מתוכ' לא כאשר חשבתם שתהיו בתוכה עד מותכם ולא תגלו ממנה : (ח) חרב יראתם . בצרי מן ולא ירא אלהים וכם יראו חרב מלך בבל ושלחו למצרים לעזרה כמו שכתוב בצדקיהו ומרד בו לשלח מלאכיו מצרים לתת לו סוסים ועם רב : וחרב אביא עליכם . אותו חרב שיראתם ממנו אותו אביא עליכם ולא יציל אתכם מלך מצרים : (ט) והוצאתי אתכם מתוכה . לא כאשר חשבתם שתהיו בתוכה עד יום מותכם: (י) בחרב תפולו. על גבול ישראל עם צדקיהו והוא ברבלתה בארץ חמת כמו שאמר וגם את כל שרי יהודה שחט ברבלתה וחמת גבול ישראל כמו שאמר מלבוא חמת ועד נחל מצרים : (יא) היא לא תהיה לכם לסיר. כמו שחשבתם שלא תצאו מתוכה : ואתם תהיו בתוכה לבשר. אבל לא בתוכה ממש כי אל גבול ישראל אשפוט אתכם ותהיו כבשר שמבשלי' אותו והוא נמק בתוכו כמו שאמר וכבשר בתוך קלחת ושם בגבול ישראל יגיע זמן בשולכם וכן תרגם יונתן היא לא תהא לכון כדודא ברם אתון תהון בגוה כבשרא דבשיל בגו דודא : (יב) וידעתם . אז בהגיע משפטכם תדעו כי אני ה' כי כמו שגזרתי עליכם כן יגיע אליכם : וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם . לעבוד אלהים אחרים כמו שהם עובדים ולשפוך דם נקי כמו שהם שופכים : (יג) ויהי כהנבאי . בכ"ף כאשר הייתי מתנבא ראיתי שמת פלטיהו בן בניהו : כלה אתה עושה . דרך שאלה ואעפ"י שאין בו ה"א השאל' כמו ארדוף אחרי הגדוד הזה אתה זה בני עשו והדומים להם ומה שצעק על מיתתו שראה והוא היה רשע לפי שראה מיתתו פתאום והוא היה מראשי העם חרד למיתתו אמר כי אולי יעשה תשובה והאל לא ענה לצעקתו דבר : ויהי . (טו) בן אדם אחיך אחיך אנשי גאולתך . אמר שלשה פעמים לגלות בני גד ובני ראובן ולגלות שמרון ולגלות יהויכין ותזר וכללם וכל בית ישראל כלה . וסמך ענין זה למה שהיה אומ' בנות בתים הוא הסיר ואנחנו הבשר שהיו חושבים שיהיו לעולם בתוכה והיו חושבים ואומר לנגד אותם שגלו : רחקו מעל ה' . אותם שגליתם רחקו מעל ה' כלומר מעל אדמת ה' שהיא אדמת הקדש כי לנו היא נתנה הארץ למורשה לא לכם שגליתם ממנה : רחקו צווי פ"א הפעל פתוחה כמו ושחטו הפסח ואמר היא ואחר כן אמר הארץ הכנוי קודם הידיעה כמו ותראהו את הילד והדומים לו : (טז) לכן . כי הרחקתים בגוים . ואף על פי כן לא עזבתים אלא הייתי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם כלומר אם רחקו ממקדש ה' שהוא מקדש גדול שם בארצו אני אהיה להם למקדש מעט כלומר בבתי כנסיות שהם נועדים שם נתפלל אלי אני עמהם ושומע קולם ומצילם מיד אויביה' שלא יעש' בהם כלה ועוד אני עתיד לקבץ אותם כמו שאמר בסמוך

תרגום יונתן

בְּגַוַּהּ אִינוּן כְּבִסְרָא וְהִיא
כְּדוּדָא וְיָתְכוֹן אַגְלֵי מִגַּוַּהּ :
ח מִן קֳדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא
דְּחֵלְתּוּן וּדְקָטְלִין בְּחַרְבָּא
אַיְתֵי עֲלֵיכוֹן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים :
ט וְאַגְלֵי יָתְכוֹן מִגַּוַּהּ וְאֶמְסַר
יָתְכוֹן בְּיַד נוּכְרָאִין וְאַעְבֵּיד
בְּכוֹן פּוּרְעֲנוּת דִּינִין : י בְּחַרְבָּא
תִּתְקַטְלוּן עַל תְּחוּם אַרְעָא
דְּיִשְׂרָאֵל אִתְפְּרַע מִנְּכוֹן
וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ : יא הִיא
לָא תְהֵי לְכוֹן כְּדוּדָא בְּרַם אַתּוּן
תְּהוֹן בְּגַוַּהּ כְּבִסְרָא דְּבָשֵׁיל
בְּגוֹ דוּדָא עַל תְּחוּם אַרְעָא
דְּיִשְׂרָאֵל אֶתְפְּרַע מִנְּכוֹן :
יב וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ דִּי
בִּקְיָמַי לָא הֲלֵיכְתּוּן וְדִינַי לָא
עֲבַדְתּוּן וּכְנִימוּסֵי עַמְמַיָּא דִּי
בִּסְחָרָנֵיכוֹן עֲבַדְתּוּן : יג וַהֲוָת
כְּאִתְנַבָּיוּתִי וּפְלַטְיָה בַּר בְּנָיָה
מִית וְאִשְׁתַּטְחִית עַל אַפַּי
וּצְוָחִית בְּקָל רַב וַאֲמָרִית
קַבֵּיל בָּעוּתִי יְיָ אֱלֹהִים גְּמִירָא
אַתְּ עָבֵיד עִם שְׁאָרָא דְּיִשְׂרָאֵל:
יד וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם
יְיָ עִמִּי לְמֵימָר : טו בַּר אָדָם
אַחָךְ אַחָךְ אֱנָשׁ קְרִיבָךְ וְכָל
בֵּית יִשְׂרָאֵל כּוּלְהוֹן דַּאֲמָרִין
לְהוֹן יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם אִתְרַחֲקוּ
מִדַּחַלְתָּא דַיְיָ דִּילָנָא הִיא
אִתְיְהִיבַת אַרְעָא לְמֵירְתַהּ :
טז בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים אֲרֵי אַרְחֵיקְתִּינוּן לְבֵינֵי עַמְמַיָּא

יחזקאל יא

אֲשֶׁר שַׂמְתֶּם בְּתוֹכָהּ הֵמָּה הַבָּשָׂר
וְהִיא הַסִּיר וְאֶתְכֶם הוֹצִיא מִתּוֹכָהּ:
ח חֶרֶב יְרֵאתֶם וְחֶרֶב אָבִיא עֲלֵיכֶם
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה : ט וְהוֹצֵאתִי
אֶתְכֶם מִתּוֹכָהּ וְנָתַתִּי אֶתְכֶם בְּיַד־
זָרִים וְעָשִׂיתִי בָכֶם שְׁפָטִים :
י בַּחֶרֶב תִּפֹּלוּ עַל־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל
אֶשְׁפּוֹט אֶתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהֹוָה : יא הִיא לֹא־תִהְיֶה לָכֶם לְסִיר
וְאַתֶּם תִּהְיוּ בְתוֹכָהּ לְבָשָׂר אֶל־גְּבוּל
יִשְׂרָאֵל אֶשְׁפֹּט אֶתְכֶם : יב וִידַעְתֶּם
כִּי־אֲנִי יְהֹוָה אֲשֶׁר בְּחֻקַּי לֹא הֲלַכְתֶּם
וּמִשְׁפָּטַי לֹא עֲשִׂיתֶם וּכְמִשְׁפְּטֵי
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם עֲשִׂיתֶם :
יג וַיְהִי כְּהִנָּבְאִי וּפְלַטְיָהוּ בֶן־בְּנָיָה
מֵת וָאֶפֹּל עַל־פָּנַי וָאֶזְעַק קוֹל־גָּדוֹל
וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהֹוִה כָּלָה אַתָּה
עֹשֶׂה אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל :
יד וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר :
טו בֶּן־אָדָם אַחֶיךָ אַחֶיךָ אַנְשֵׁי גְאֻלָּתֶךָ
וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלֹּה אֲשֶׁר אָמְרוּ
לָהֶם יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם רַחֲקוּ מֵעַל
יְהֹוָה לָנוּ הִיא נִתְּנָה הָאָרֶץ לְמוֹרָשָׁה:
טז לָכֵן אֱמֹר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה כִּי
הִרְחַקְתִּים בַּגּוֹיִם וְכִי הֲפִיצוֹתִים

(מסורה: ג' וסי' חרבא דמשה גורה ; ה' ; ב' מ"ל ; ג' ר"פ ; ב' ; ג' ; ל' ; ל' . ז' ; ו' זוגין דמיין ומתחלפין סימן ; י"ב ; ל' ; י"ב נסע' בכיס')

רשי

טלי"ע בלע"ז : (ז) הוציא . כמו להוצי' ולשון בניתם הבתי' כי ...
האבות והבנים ואין יורש את הבתים : (ח) חרב יראתם . כשפניתם ל...
מצרים כמו שנאמר בצדקיהו וימרד בו לשלוח מלאכיו למצרי' (ל...
(י) על גבול ישראל . בסוף הגבול והיא רבלה ארץ חמת היא אנטוכיא ...
צדקיהו ביד נבוכדנ...
בספר (מלכים ב כ...
את בניו שם נקו...
והיא סוף הגבול שנ...
ובכמה מקומות עד ...
(במדבר יג) : (יא) ...
לכם לסיר . המשת...
עד גמר בישולם : ...
בתוכה לבשר . שתו...
ותשברו בתוכה כ...
וכתיב קלחת : אל ג...
אשפוט אתכם . ...
תמותו : (טו) אחיך א...
שומרון וגלות יכני...
ישראל שהלכו בגו...
אמרו להם . אשר א...
יושבי ירושלי' שלא ג...
שהמליך עליהם נב...
צדקיהו ועתה גם ה...
על אחיהם שגלו ואו...
רי...

(מסורה: יראתם ג' וסימ' חרבא ... וסי' בסדר בהעלתך ... מן ז' זוגין מן ב"ב ... נסיב אות וחס' מלה ... אות ונסיב יתיר מלה ... את ה' אלהיך תירא ... ובשמו תשבע. אתו ... תירא אתו תעבד ובו ... תשבע . שנים על פי ... או שלשה עדים . שני... עדים או על פי של... ולא אבו אשר אמר ז... לא אבו כי עם מרי ה... אבו שמוע תורת ה' ... ויהי בהכותם ואזעק ... ויהי בהנבאי ופלט... ואזעק קול גדול וא... את שבר עמי . וירפו ... עמי . והנשאו מי זה ... ושאו מי הוא מלך ה... חלוף קדמא חכר אות ... ותניין יתיר אות וחס... בך בחר ה' אלהיך ...

תולדות אהרן וכמ... סנה ... אלהים . זוכר ...)

מצודת ציון

מג' עליה : רותחת . ענין מחשבה ורצון : (ז) הוציא . כמו להוציא או כמו אוציא : (ט) זרים . עמים עכו"ם : שפטים . משפט גמול : (י) על גבול . סמוך לגבול : (יא) אל גבול . כמו על גבול : (יג) אהה . הוא ענין לשון יללה : כלה . כמו הכלה בה"א התימה : (טו) גאולתך . כן יקרא הקרוב על כי הוא ראוי לגאול נחלתו מיד הלוקח וכן כי גואל אתה (רות ג) : למורשה

מצודת דוד

האלו אשר תחשבו שלא תגלו מן העיר תוסיפו לעשות הרע ותרבו ...
הזאת ותמלאו החוצות חללים : (ז) לכן . הואיל וכן עשיתם לכן כה אמר ...
וגו' ר"ל הנה עתה נתקיים אמריכם שאמרתם היא הסיר וגו' כי ה...
הרגתם בתוכה המה הבשר ולעומת פגרי החללים דימה העיר אל הס...
בה את הבשר כי כן שמתם בה פגרי חללים : ואתכם . אבל עליכם גזרתי להוציא מתוכה או אתכם אוציא מתוכה ללכת גולה ולא יתקיים אמריכם בעצמכם :
יראתם . מחרב מלך בבל יראתם וחרב אביא עליכם ממנו : (י) על גבול ישראל . סמוך לגבול ישראל אשפוט אתכם והוא ברבלה בארץ חמת כמ"ש ...
רבלתה וגו' וישחט מלך בבל את בני צדקיהו וגו' ואת כל חורי יהודה שחט מלך בבל ואת עיני צדקיה עור (ירמיה לט) : וידעתם . אז תדעו שאני ה' הנאמן ...
(יא) היא . ירושלים לא תהיה לעומתכם כסיר המשמרת הבשר השוהה בתוכה עד גמר הבישול כי לא תהיו בה עד יום המיתה : ואתם . אבל אתם תהיו ב...
לבשר המצמק בתוך הסיר כי שמה תהיו נמקים ונמסים אבל לא תמותו בה כי על גבול ישראל ברבל' בארץ חמת שם אשפוט אתכם משפט מות : (יב) וי...
תדעו אשר אני ה' הנאמן לשלם גמול על אשר לא הלכתם בחוקי : וכמשפטי הגוים וגו'. לעבוד עבודת כוכבים כמותם : (יג) כהנבאי . כאשר נבאתי הנ...
כי במראה הנבואה היה נראה לו כאלו מתנבא הדבר הזה וכאשר צוה לו המקום כמ"ש למעלה לכן הנבא עליהם וכו': ופלטיהו . אחד מן השרים שעמדו בפ...
מה.מיתה פתאומית:ואפול וגו'.להשתחוות ולבקש רחמים:כלה אתה עושה.וכי אתה עושה כלה את השארית לבל יותר מי ועל שראהו מת פתאום והיה מראשי העם ...
כן ימותו כולם: (טו) אחיך אחיך אנשי גאולתך. אמר שלש פעמים אחד נגד גלות ארץ זבולון וארץ נפתלי בימי פקח בן רמליהו כמ"ם (במ"ב) ואחד נגד גלות ...
הירדן כמ"ש בדה"א ואחד נגד גלות יהודה בימי יהויקים ובימי יהויכין: וכל בית ישראל כלה . הוא הגלות הכללי בימי הושע בן אלה כמנם במ"ב :
להם .אשר יושבי ירושלים אמרו על כל אנשי הגליות האלה הנה הם רחקו מעל ה' וממקדשו והשליכם לארצות רחוקות ולא ישגיח בהם מעתה וכל א"י ב...
לנו למורשה ואנחנו נשב בכולה עד עולם וא"כ שמחים הם בצרתם וחושבים לרשת ארצם וכאומר איך א"כ תצעק על מות האנשים הרשעים האמה : (טז) ...
ואומרים שלא תשגיח בהם מעתה אמור להם כה אמר ה' עם כי הרחקתים ממקדשי ומארצם להיות ...
נו...

...׳ : (טז) למקדש ... כנישתא דאינון ... לבית מקדשא : ...ר . לב רך ונוח ... ואל לב שקוציהם ... אשר אל לב שקוץ ...ם הולך שנשארו ...לא גלו וטועים ...בי׳: דרכם בראשם ...יא עליהם חרב ...גולה : (כב) וישאו ... אחר שגמר דבריו ... (כג) על ההר אשר ... . הוא הר הזיתים ...או של העיר וזה ...ת : (כד) במראה ... . נדמה לי כאלו ...מחזירני מירושלים לבבל

... אתה : ולא ראו ...י בהם אות . בן

...רן למקדש מעט . ... מגלה כה : כבוד ...ה׳ . ר״ה לא :

...ת ציון

...ופה : (טו) הפיצותים . ...כי נפץ העם (ש״א יג): ...פנין הטוב ומאוס : ...עניינו כמו באופן וכן ...עיל ו) : (כא) לב . ...ועקרו יקרא לב וכן ...(טו) : נתתי . כמו ...הנבואה ברורה כאלו ...(כג) ויעל . נסתלק : ...ענין לקיחה כמו ישא ...(כד) : (ב) המרי . ענין

בארצות ואהי להם למקדש מעט
בארצות אשר באו שם׃
יז לכן אמר כה אמר אדני יהוה
וקבצתי אתכם מן העמים ואספתי
אתכם מן הארצות אשר נפצותם
בהם ונתתי לכם את אדמת ישראל׃
יח ובאו שמה והסירו את כל שקוציה
ואת כל תועבתיה ממנה׃ יט ונתתי
להם לב אחד ורוח חדשה אתן
בקרבכם והסרתי לב האבן מבשרם
ונתתי להם לב בשר׃ כ למען
בחקתי ילכו ואת משפטי ישמרו
ועשו אתם והיו לי לעם ואני אהיה
להם לאלהים׃ כא ואל לב שקוציהם
ותועבותיהם לבם הלך דרכם
בראשם נתתי נאם אדני יהוה׃
כב וישאו הכרובים את כנפיהם
והאופנים לעמתם וכבוד אלהי
ישראל עליהם מלמעלה׃ כג ויעל
כבוד יהוה מעל תוך העיר ויעמד
על ההר אשר מקדם לעיר׃ כד ורוח
נשאתני ותביאני כשדימה אל
הגולה במראה ברוח אלהים ויעל
מעלי המראה אשר ראיתי׃
...ר אל הגולה את כל דברי יהוה אשר הראני׃
א ויהי דבר יהוה אלי לאמר׃ ב בן אדם
...ית המרי אתה ישב אשר עינים להם לראות ולא
...ים להם לשמע ולא שמעו כי בית מרי הם׃

ג׳ / ג׳ ובסיפרא / ג׳ / ל׳ דסמיך / ט׳ חס׳ וכל אוריתא דכוות׳ כמ״א / ל׳ / ג׳ מ״ל / כ״ס מיחדין / ד׳ / ב׳. ג׳ חס׳. ג׳ / ל׳ / ל״א נטעם / ל׳ חס׳ בסיפ׳ / ב׳ את כבודי / ל׳. י״ב ס״פ

ארי בדרתינון במדינתא
ויהבית להון בתי כנשתא
תנין לבית מקדשי ואינון
כזעיר במדינתא דאתגליאו
לתמן׃ יז בכן אמר כדנן אמר
יי אלהים ואקריב יתכון מן
ביני עממיא ואכניש יתכון
מן מדינתא דאתבדרתון
בהן ואתן לכון ית ארעא
דישראל׃ יח ויעלון לתמן
ויעדון ית כל שקוצהא וית
כל תועבתא מנה׃ יט ואתן
להון לב דחיל ורוח דחילא
אתן במעיהון ואתבר לבא
דרשיעא דהוא תקיף כאבנא
מבסריהון ואתן להון לב דחיל
קדמי למעבד רעותי׃ כ בדיל
דבקימי יהכון וית דיני יטרון
ויעבדון יתהון ויהון קדמי
לעם ואנא אהוי להון לאלהא׃
כא בתר פולחן שקוציהון
ותועבתהון לבהון טעי
פורענות אורחיהון ברישיהון
יהבית אמר יי אלהים׃
כב ונטלו כרוביא ית גפיהון
וגלגליא לקבליהון ויקר אלהא
דישראל עליהון מלעילא׃
כג ואסתלק יקרא דיי מן גו
קרתא ושרא על טור זיתא
דממדנח לקרתא׃ כד ורוח
נטלתני ואובילתני למדינת
ארעא כסדאי לות בני
גלותא בחזוא ברוח נבואה
די שרת עלי מן קדם יי ואסתלק
מני חזוא דחזיתי׃ כה ואתנביתי
לבני גלותא ית כל פתגמיא
...ני׃ א והוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי למימר׃ ב בר אדם בגו עמא סרבנא את יתיב די עינין להון
למחזי ולא חזן ואודנין להון למשמע ולא שמעין ארי עם סרבן אינון׃

כמוך וקבלתי אתכם : למקדש מעט . פתח כי הוא סמוך למלת מעט כי מעט אינגו תאר אלא שם כן מצאתיהו בקצת ספרים מדויקים ובקצת מצאתי קמץ אם כן מעט יהיה תאר ויונתן תרגם ויהבית להן בתי כנישתא וגו׳ כבעמוד: (יז) לכן . אמר כנגד עשרת השבטים שגלו תחלה : וקבצתי אתכם . על גלות השבטים אמר זאת הנבואה לא על גלות בבל כי לאותן שהיו מבזים יושבי ירושלם בשר קבוץ גלותם ועוד שאמר מן העמים מן הארצות ועוד שאמר ונתתי להם לב אחד ורוח חדשה ולא היה כן לעולי בבל : (יח) ובאו שמה . נחלקה המלה בטרחא וכן ויצא נא ואינון עשרה בטעמא : את כל שקוציה . השקוצים והתועבות שעשו בהם הגוים והם שקוצי עכו״ם כי בידם היתה בבא הגאולה וימצאו השקוצים בה והיא נשחת׳ כי עליו נאמר גם כן ולאת שקוץ משומם : (יט) ונתתי להם לב אחד . שיהיה להם לב אחד לירא את ה׳ לא יהיה עוד לבם פונה אל התועבות אלא לבם יהיה מיוחד לאל לבדו ויונתן תרגם לב דחיל : לב האבן . חזק כאבן מלקבל תוכחות מוסר: לב בשר . כי הבשר הוא רך ויהיה לבם רך לקבל המוסר ותרגם יונתן ואתבר לבא דרשיעיא דהוא תקיף כאבנא וגו׳ כבעמוד : (כ) למען . מבואר הוא : (כא) ואל לב שקוציהם . ואל אשר הם בירושל׳ עתה שהולך לבם ללב שקוציה׳ ותועבותיהם: דרכם בראשם נתתי . כלו׳ אשיב גמולם בראשם ופי׳ לב שקוציהם כאילו לבם חלוק לשני לבבות כמו שאמר אליהו לעובדי הבעל עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים והנה לבם חלוק והולך הרצון אחר שקוציהם יוסר : (כב) וישאו . כבר פירשנו הענין : (כג) ויעל . כי משער בית ה׳ נסע אל תוך העיר ואם לא נזכרו מעל תוך העיר עלה ועמד על ההר אשר מקד׳ לעיר והנה הוא מסלק מן העיר ושב לו אל מקומו השמים ופי׳ מעל תוך כי למעלה מהארץ ראה אותו כמו שאמ׳ וירומו מן הארץ לעיני וההר הזה הוא הר הזתים שהוא למזרח העיר וכן תרגם יונתן ושרא על טור זתיא : (כד) ורוח נשאתני . במראה ברוח אלהים . להודיע כי ההליכה לירושלם והשיב׳ לבבל לא היה ממש אלא במראה ברוח אלהים נראה לו כן : ויעל מעלי המראה אשר ראיתי . אז עלתה מעלי רוח הנבואה ונתן לי רשות לדבר וזהו שאמר למעלה ובדברי אותך אפתח את פיך וגומר : (כה) ואדבר . אשר הראני . בסגול הס״א ולית׳ כותים . ומה שאמר את כל דבר ה׳ דבר המגלה ובאו אל הגולה תל אביב ושבתו שם משמים ובאתו אל הבקעה וקחתו לבנה ושכיבתו על צדו ודבר העבותים ודבר חטין ושעורים ותער חדה ודברי התוכחה ובואו לירושלם ושובו לבבל הכל אמר להם וזהו את כל דברי ה׳ אשר הראני : ויהי דבר . (ב) בן אדם . עיני׳ להם לראות ולא ראו . שהרי ראו

מצודת דוד

...י פורתים בארצות העמים אבל הנה מהמנחתי לא רחקו כי בהארצות ... זה אהיה להם למקדש מעט ר״ל אשרה שכינתי בבתי הכנסיות שלהם ... מן מקדשי שהוא המקדש הגדול אשר בירושלים יהיה להם במקומו מקדש ... מאמר . הואיל ואומרים שאנשי הגליות האלה לא ישובו לעולם לארצם והם ... מאמר אליהם כה אמר ה׳ וקבצתי וגו׳ ר״ל כן אמר ה׳ וכן יעשה ואקבץ ... אחזיר להם את אדמת ישראל ועל ימי המשיח יאמר:(יח) והסירו וכו׳.ר״ל ... תועבות הנעשים בה עתה יסירו מהוכה כלומר אז לא יהיה נעשה בה ... לב אחד . ר״ל לא יהיה עוד לבם חלוק ומסופק להאמין בה׳ כי בכל ...ה׳: ורוח חדשה . רצון חדש ללכת בחוקי : לב האבן . לב קשה כאבן : ...ר״ל מגופם : לב בשר . רך כבשר ר״ל מוכנע ונוח : (כ) למען . באופן ...ותי וישמרו משפטי בלבם ויעשו אותם : והיו לי לעם . להאמין בי ...תי : ואני אהיה להם לאלהים . להציל ולהושיע אותם : (כא) ואל לב וגו׳ . ...אנשים הרשעים הנשארים בירושלים אשר לבם הולך אל תוכיות השקוצים

והתועבות לא יטהרו גם לעולם לרשת חלקם כי גמול דרכם אתן בראשם ויגלו ממנה למרק עוונם : (כב) וישאו הכרובים . הרימו כנפיהם להסתלק מן המקום ההוא : לעומתם . לעומת הכרובים בשוה להם : עליהם . על הכרובים : (כג) ויעל . נסתלק מעל תוך העיר : על ההר . הוא הר הזיתים העומד במזרח העיר : (כד) ורוח . רוח הנבואה לקחני משם והביאני אל ארץ כשדים : במראה ברוח אלהים . במראה הנבואה נראה לי כאלו הביאני אל ארץ כשדים כי באמת שם היה אבל מתחלה נראה לי במראה הנבואה כאלו בא לירושלים כמ״ש ותבא אותי ירושלמה במראות אלהים (לעיל ח) ועתה נראה לו במראה הנבואה כאלו חזר למקומו : ויעל מעלי. ואז נסתלק מעלי המראה אשר ראיתי : (כה) אל הגולה . אל אנשי הגולה למען ישלחו הדברים לקרוביהם לירושלים : את כל דברי ה׳ וגו׳ . כל הדברים אשר כראוהו בשנה הששית שאז הובא לירושלים במראה הנבואה: יב (ב) בתוך בית המרי. על אנשי הגולה יאמר : אשר עינים להם . אשר יש להם עינים לראות בהם ואינם רואים ר״ל הלא בעיניהם ראו גלותם מן הארץ ולא לקחו מוסר : ולא שמעו. אל

דברי

רש"י

לבבל : (ג) כלי גולה. כלי לשתות ומקידה קטנה
לבית ישראל שבירושלים שיעשו כן ולא יצטרכו
גבי קרקע והגלגלים נכנסים בתוכו וזה לא שמעו
בספר קינות ויגרם בחלץ שני (איכה ג)

רד"ק

ראו שגלו הם וכאילו לא ראו ולא שמעו דברי תוכחותיך וכאילו לא שמעו עדי' מחזיקים ידי הנשארים בירושלם שהיו שולחים להם נביאיהם וקסמים כי לא יגלו הנשארים ושמעיהו הנחלמי שלח ספרים אל כל העם אשר בירושלם להבטיחם על שקר : (ג) ואתה בן אדם עשה לך. תקן לך כלי גולה והם מקל ותרמול וכוס וכד וקערה ותעשה זה לאות שכן יגלו יושבי ירושלם ותעש' זאת לעיני בני הגולה שמבטיחים על שקר יושבי ירושלם לאמר שלא יגלו : וגלה יומם. מן היות השמש על הארץ יקרא יומם אבל יום כולל פעמים היום והלילה וזהו שני דברים האחד לגלות ממקום למקום באותה העיר שהיה יושב בה עם בני הגולה ויגלה לבית רחוק מביתו במקום שיהיו בני הגולה רואים וזה יהיה סימן ואות ליושבי ירושלם שיגלו ממנה ביומם בעוד יומם יקדר שמשם והאות האחר שיחתר בקי' העיר לילה כאדם שיוצא בגנבה וישא כלי גולה על כתפו ויצא לו דרך החור ויכסה פניו בצאתו שלא יראהו אדם כאדם שיש לו בשת וזה יהיה אות לצדקיהו שיצא מירושל' לילה כמו שכתוב ויברחו ויצאו לילה מן העיר : (ד) והוצאת כליך ככלי גולה. כמו שמוציא אדם כלי גולה שקו בכתפו ומקלו בידו : כמוצאי גולה. כמו שיצא אדם בגול' שר וזעף: מוצאי. שם כמו מוצאי בקר וערב והאחד כמוצא מים : (ה) לעיניהם. והוצאת בו במקום חתירת הקיר תוליך כליך רוצה לומר שיהיה החור מקום לך ויוציא בכליו ואחר כך יצא הוא : (ו) לעיניהם. בעלטה בחשך בלא נר כאדם שיש לו בשת בצאתו ולא ירצה שיראוהו בני אדם : ולא תראה את הארץ. על דרך בושנו מאד כי עזבנו ארץ : (ז) ואעש. ביד. לא בכלי ברזל שחותרים בו כדי שלא ישמעו קולו וכמו כן כאדם היוצא פתאם בחפזון שאין לו פנאי לקחת כליו כן צדקיהו ושריו כשראו שרי מלך בבל ברחו מיד ויצאו בחפזון ואע"פ שאינו כתוב שם שחתרו בקיר כיון שאמר הנה בקיר יחתרו אמת כן היה וכן נראה מדרך הסברא כי הם יצאו דרך גן המלך שנכנסו דרך פתח הגן וחתרו בקיר הגן שכנגדם לצא' בו וביד חתרו בו כי לא היה להם כלי ברזל לחתור בו כי בחפזון יצאו וברחו : ויהי. בן אדם. (י) הנשיא המשא הזה בירושלם. פירושו כתרגומו על רבא מטל נבואתא הדא בירושלם והנשיא הוא צדקיהו : (יא) אמור אני. כן יעשה להם. ולא אמר כן יעשו להם לפי שעל כרחם גלו בגולה בשבי כי יש גולה שאינה שבי כמו וגם גולה אתה למקומך ויגלום אל מנחת : (יב) והנשיא. אל כתף ישא. בגדיו כאדם בורח שמריס בגדיו על כתפו ללכת קל מסרס : בעלטה. כי בלילה יצא

ג וְאַתָּה בֶן־אָדָם עֲשֵׂה לְךָ כְּלֵי גוֹלָה
וּגְלֵה יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְגָלִיתָ מִמְּקוֹמְךָ
אֶל־מָקוֹם אַחֵר לְעֵינֵיהֶם אוּלַי יִרְאוּ
כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה׃ ד וְהוֹצֵאתָ
כֵלֶיךָ כִּכְלֵי גוֹלָה יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם
וְאַתָּה תֵּצֵא בָעֶרֶב לְעֵינֵיהֶם כְּמוֹצָאֵי
גוֹלָה׃ ה לְעֵינֵיהֶם חֲתָר־לְךָ בַקִּיר
וְהוֹצֵאתָ בּוֹ׃ ו לְעֵינֵיהֶם עַל־כָּתֵף
תִּשָּׂא בָּעֲלָטָה תוֹצִיא פָּנֶיךָ תְכַסֶּה
וְלֹא תִרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ כִּי־מוֹפֵת
נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ ז וָאַעַשׂ כֵּן
כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי כֵּלַי הוֹצֵאתִי כִּכְלֵי
גוֹלָה יוֹמָם וּבָעֶרֶב חָתַרְתִּי־לִי בַקִּיר
בְּיָד בָּעֲלָטָה הוֹצֵאתִי עַל־כָּתֵף
נָשָׂאתִי לְעֵינֵיהֶם׃
ח וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי בַּבֹּקֶר לֵאמֹר׃
ט בֶּן־אָדָם הֲלֹא אָמְרוּ אֵלֶיךָ בֵּית
יִשְׂרָאֵל בֵּית הַמֶּרִי מָה אַתָּה עֹשֶׂה׃
י אֱמֹר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
הַנָּשִׂיא הַמַּשָּׂא הַזֶּה בִּירוּשָׁלִַם וְכָל־
בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הֵמָּה בְתוֹכָם׃
יא אֱמֹר אֲנִי מוֹפֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר
עָשִׂיתִי כֵּן יֵעָשֶׂה לָהֶם בַּגּוֹלָה בַשְּׁבִי
יֵלֵכוּ׃ יב וְהַנָּשִׂיא אֲשֶׁר־בְּתוֹכָם אֶל־
כָּתֵף יִשָּׂא בָּעֲלָטָה וְיֵצֵא בַּקִּיר
יַחְתְּרוּ לְהוֹצִיא בוֹ פָּנָיו יְכַסֶּה יַעַן
אֲשֶׁר לֹא־יִרְאֶה לַעַיִן הוּא אֶת־

ג וְאַתְּ בַּר אָדָם אַתְקֵין לָךְ מָנֵי
גָלוּתָא וּגְלֵי בִּימָם לְעֵינֵיהוֹן
וְתִגְלֵי מֵאַתְרָךְ לַאֲתַר אוֹחֲרָן
לְעֵינֵיהוֹן מָאִים יִדְחֲלוּן אֲרֵי עַם
סָרְבָן אִינוּן׃ ד וְתַפֵּיק מָנָךְ
כְּמָנֵי גָלוּתָא בִּימָם לְעֵינֵיהוֹן
וְאַתְּ תִּפּוֹק בְּרַמְשָׁא לְעֵינֵיהוֹן
כְּמַפְּקָנֵי גָלוּתָא׃ ה לְעֵינֵיהוֹן
חֲתַר לָךְ בְּכוּתְלָא וְתִפּוֹק בֵּיהּ׃
ו לְעֵינֵיהוֹן עַל כַּתְפָּא תִּטּוֹל
בְּקִבְלָא תִּפּוֹק אַפָּךְ תְּכַסֵּי וְלָא
תֶחֱזֵי יַת אַרְעָא אֲרֵי אָת
יְהַבְתָּךְ לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃
ז וַעֲבָדִית כֵּן כְּמָא דְאִתְפַּקְּדִית
מָנַי אַפֵּקִית כְּמָנֵי גָלוּתָא בִּימָם
וּבְרַמְשָׁא אִתְחַתָּרִית לִי
בְּכָתְלָא בְּיַד בְּקִבְלָא נַפֵּקִית
עַל כַּתְפָּא נְטָלֵית לְעֵינֵיהוֹן׃
ח וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם
יְיָ עִמִּי בְּצַפְרָא לְמֵימָר׃ ט בַּר
אָדָם הֲלָא אִם יֵימְרוּן לָךְ בֵּית
יִשְׂרָאֵל עַמָּא סַרְבָנָא מָא אַתְּ
עָבֵיד׃ י אֱמַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר
יְיָ אֱלֹהִים עַל רַבָּא מַטַּל
נְבוּאֲתָא הָדָא בִּירוּשְׁלֵם וְכָל
בֵּית יִשְׂרָאֵל דְּאִינוּן בֵּינֵיהוֹן׃
יא אֱמַר אֲנָא אָתְכוֹן כְּמָא
דַעֲבָדִית כֵּן יִתְעֲבֵיד לְהוֹן
בְּגָלוּתָא בְּשִׁבְיָא יְהָכוּן׃
יב וְרַבָּא דְבֵינֵיהוֹן עַל כַּתְפָּא
יִטּוֹל בְּקִבְלָא יִפּוֹק בְּכוּתְלָא
יַחְתְּרוּן לְאַפָּקוּתֵיהּ בֵּיהּ אַפּוֹהִי
יְכַסֵּי חֲלָף דְּחַב הוּא וְלָא יֶחֱזֵי

מצודת ציון

ענין מרד וסרוב : (ה) חתר. ענין חפירה וכן חתר נא בקיר (לעיל ח) : בקיר. בכותל : (ו) בעלטה. ענין חושך אפלה כמו ועלטה היה (בראשית טו): מופת. סימן ואות : (יב) לעין. כמו בעין למ"ד במקום בית וכן ישבת לכסא (תהלים ט) : ותפש

מצודת דוד

דברי הנביא המזהירם : (ג) כלי גולה. כלים המיוחדים לאנשי גולה והם תורמל וכד וקערה וכדומה : וגלה יומם. בעוד היום תהיה גולה לעיניהם וחוזר ומפרש איך יהיה הגלות ואמר שתהיה גולה ומועתק ממקומך: אל מקום אחר. ר"ל מביתו אל בית אחר העומד מרחק והוא לרמז על גלות ירושלים כאשר יפרש בענין : אולי יראו. ר"ל אולי יתנו לב על מה שיראו הרמז בפועל כי בית מרי המה ואינם מקבלים תוכחת הנביא בפה וכאומר לכן עשה הרמז הזה אולי תועיל בזה ואף שכל הנבואה הזאת והרמזים האלה נאמרו על יושבי ירושלים עכ"ז אולי מהם יקחו מוסר ויכנע לבבם : (ד) והוצאת כליך. כלי הגולה שתעשה תוציא בעוד היום לעיניהם כמו שמוציאים כלי גולה ר"ל בענין דרך הוצאת כלי גולם : ואתה תצא. ר"ל תצא שוב בערב ממקומך אל מקום האחר : כמוצאי גולה. כדרך המוציאים לגולה שיוצאים אף בלילה ולא ימתינו עד יאיר היום : (ה) חתר לך. עשה לך חתירה בקיר הבית ודרך בו יוציא את עצמו והוא לרמז על צדקיה שיצא מן העיר דרך מערה : (ו) על כתף תשא. את כלי הגולה ומטלטליו : בעלטה תוציא. הכלים והמטלטלים תוציא באופל החושך מבלי קחת ביד דבר המאיר גולה : פניך תכסה. כאדם הבוש להראות פניו : ולא תראה. כי יכוסה העינים ולא יראה דבר : כי מופת. ר"ל עשה כן כי אותך לבית ישראל כמו שתעשה אתה מנהג גולים כן יגלו הם ויעשו כמ (ז) ככלי גולה. בענין דרך הוצאת כלי גולה : יומם. בעוד היום : ב חתרתי בקיר לצרכי לצאת דרך בו : (ט) הלא אמרו. הלא שאלו או אתה עושה כדברים האלה וכאומר הם שאלו ואתה לא השיבות להם תשובה על שאלתם : הנשיא המשא וגו'. ר"ל על הנשיא הוא המלך משא הנבואה הסוא מה שיקרהו בירושלים אותו ואת כל בית ישראל ר"ל בחוצות העיר : (יא) אני מופתכם. אני לכם למופת : כאשר עש כדרך הגולים : כן יעשה להם. וחוזר ומפרש שילכו גולה בשבי : (יב) ו המלך צדקיה : אל כתף. על הכתף ישא כלי הגולה מטלטליו באופל יצא מן העיר : בקיר. יעשו לו חתירה בקיר להוציא בו את עצמו

שכתוב בקיר יחתרו להוציאו בו בקיר הנה יחתרו לו עבדיו להוציאו בו: יען אשר לא יראה לעין הארץ, בעבור שלא יראה את הארץ בגלותו: יכסה פניו. כי בשת הוא לו שיברח מן העיר
ולך עליה ויונתן תרגם בכותל' יחתרון לאפקותא בית אפוהי יכסי חלף דחב ינקרונית עינוהי ולא יחזי ית ארעא: (יג) ופרשתי. שאתן בלב הכשדים לרדוף אחריו ולהשיגו. ובדרש מערה
בית צדקיהו עד ערבות יריחו וברח לו צדקיהו דרך המערה והקדוש ברוך הוא זמן צבי והלך על גב המערה ורדפו הכשדים אחר הצבי וכשהגיע על פתח המערה היה צדקיהו יוצא ולכדוהו
ואמר יחזקאל ופרשתי: ואותו לא יראה. כי מלך בבל עור עיניו ברבלת': (יד) וכל אשר סביבותיו עזרה. בה"א כמו אסלה ופי' סביבותיו אותם שהיו עומדים סביבות צדקיהו שהיו
שלא נכשל אל הכשדים והיו רוצים להלחם כנגד' ועוברי' על דברי הנביא שאמר לצדקיהו אם יצא תצא אל שרי מלך בבל וחיתה נפשך ואמר והביאו את צואריכם בעול מלך בבל ועבדו אותו

הָאָרֶץ׃ יג וּפָרַשְׂתִּי אֶת־רִשְׁתִּי עָלָיו
וְנִתְפַּשׂ בִּמְצוּדָתִי וְהֵבֵאתִי אֹתוֹ
בָבֶלָה אֶרֶץ כַּשְׂדִּים וְאוֹתָהּ לֹא־
יִרְאֶה וְשָׁם יָמוּת׃ יד וְכֹל אֲשֶׁר
סְבִיבֹתָיו עֶזְרֹה וְכָל־אֲגַפָּיו אֱזָרֶה
לְכָל־רוּחַ וְחֶרֶב אָרִיק אַחֲרֵיהֶם׃
טו וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה בַּהֲפִיצִי
אוֹתָם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִי אוֹתָם בָּאֲרָצוֹת׃
טז וְהוֹתַרְתִּי מֵהֶם אַנְשֵׁי מִסְפָּר
מֵחֶרֶב מֵרָעָב וּמִדָּבֶר לְמַעַן יְסַפְּרוּ
אֶת־כָּל־תּוֹעֲבוֹתֵיהֶם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־
בָּאוּ שָׁם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
יז וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
יח בֶּן־אָדָם לַחְמְךָ בְּרַעַשׁ תֹּאכֵל
וּמֵימֶיךָ בְּרָגְזָה וּבִדְאָגָה תִּשְׁתֶּה׃
יט וְאָמַרְתָּ אֶל־עַם־הָאָרֶץ כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה לְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אֶל־
אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לַחְמָם בִּדְאָגָה יֹאכֵלוּ
וּמֵימֵיהֶם בְּשִׁמָּמוֹן יִשְׁתּוּ לְמַעַן תֵּשַׁם
אַרְצָהּ מִמְּלֹאָהּ מֵחֲמַס כָּל־הַיֹּשְׁבִים
בָּהּ׃ כ וְהֶעָרִים הַנּוֹשָׁבוֹת תֶּחֱרַבְנָה
וְהָאָרֶץ שְׁמָמָה תִהְיֶה וִידַעְתֶּם כִּי־
אֲנִי יְהוָה׃
כא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
כב בֶּן־אָדָם מָה־הַמָּשָׁל הַזֶּה לָכֶם עַל־
אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יַאַרְכוּ הַיָּמִים
וְאָבַד כָּל־חָזוֹן׃ כג לָכֵן אֱמֹר אֲלֵיהֶם

כ ט · ו' ר"ס ומלעיל וכל · עזרו ק' · ג' · ד' · ל'. ל' · ג' ומ"ל · י"ב בליש' · ל"א בטע'. י"ו · ל'. ל'. ל' · כ"ד מ"ל · ו' · ל'. ל' · ל' ול' · ל' מ"ל · י"א ס"פ בסיפרא · ל' · י"א בסיפרא

יַת אַרְעָא׃ יג וְאֶפְרוֹס יַת
מְצָדְתִּי עֲלוֹהִי וְיִתְאַחַד
בְּסִרְגְתִי וְאַגְלֵי יָתֵיהּ לְבָבֶל
לִמְדִינַת אַרְעָא כַּסְדָּאֵי וְיָתָהּ
לָא יֶחֱזֵי וְתַמָּן יְמוּת׃ יד וְכָל
דִּי בְּסַחֲרָנוּהִי סַעֲדוֹהִי וְכָל
מַשִׁרְיָתֵיהּ אֲבַדַּר לְכָל רוּחָא
וּדְקַטְלִין בְּחַרְבָּא אֲגָרֵי
בַּתְרֵיהוֹן׃ טו וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא
יְיָ כַּד אַגְלֵי יַתְהוֹן לְבֵינֵי עַמְמַיָּא
וְאֲבַדְּרוּ יַתְהוֹן בִּמְדִינָתָא׃
טז וְאַשְׁאַר מִנְהוֹן גַּבְרִין דְּמִנְיָן
מֵחַרְבָּא מִכַּפְנָא וּמִמּוֹתָא
בְּדִיל דִּישְׁתָּעוּן יַת כָּל
תּוֹעֲבָתְהוֹן בְּעַמְמַיָּא דְּאִתְגְּלִיאוּ
לְתַמָּן וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃
יז וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם
יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃ יח בַּר אָדָם
מֵיכְלָךְ בְּזִיַע תֵּיכוֹל וּמִשְׁתָּךְ
בְּצָדוּ וּבְאִשְׁתְּמָמוּ תִּשְׁתֵּי׃
יט וְתֵימַר לְעַמָּא דְאַרְעָא כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם
עַל אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל מֵיכַלְהוֹן
בְּזִיַע יֵיכְלוּן וּמִשְׁתְּהוֹן
בְּאִשְׁתְּמָמוּ יִשְׁתּוּן בְּדִיל דְּתִצְדֵּי
אַרְעָא מִמְּלוֹאָהּ מֵחֲטוֹף כָּל
דְּיָתְבִין בַּהּ׃ כ וְקִרְוַיָּא דַהֲוָאָה
יָתְבָן יֶחֶרְבָן וְאַרְעָא לְצָדוּ תְּהֵי
וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ כא וַהֲוָה
פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי
לְמֵימָר׃ כב בַּר אָדָם מָא מַתְלָא
הָדֵין לְכוֹן עַל אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל
לְמֵימַר יוֹרְכוּן יוֹמַיָּא וּתְבַטֵּיל
כָּל נְבוּאָה׃ כג בְּכֵן אֱמַר לְהוֹן

ועמו וחיו: וכל אגפיו. בני חילו וכן אתה וכל אגפיך ות"י משיריתיה ואדני אבי ז"ל פירש אגפיו אגפיך האל"ף נוספת והוא מתרגום כנפים גפין והחיילות יקראו כנפים כמו שכתוב והיה מוטות כנפיו מלא רחב ארצך: אזרה לכל רוח. שהרי הלכו מהם למצרים עם יוחנן וכן ברחו מהם בשאר ארצות וחרב אריק אחריהם כמו שאמר להם ירמיהו הנביא והיתה החרב אשר אתם יראים ממנה שם תשיג אתכם: (טו) וידעו. אז בהתקיים הנבוא' להם ידעו כי אני ה' ויספרו זה לזה בגוים אשר באו שם את כל תועבותם שעשו כי בעונשם בא להם כל זה כמו שדבר ה' על ידי נביאיו ואז ידעו כי אני ה': (טז) והותרתי. מבואר הוא: ויכי. (יח) בן אדם לחמך ברעש תאכל. ברעש הגוף וברתת וכן ברעד תנועת הרתת כמו וירגז המלך: (יט) ואמרת אל עם הארץ. הם בני הגולה: אל אדמת ישראל. כמו על כלומר ליושבי ירושלם וליושבים על אדמת ישראל: למען תשם ארצה. שרשו ישם וכן והבמות תשמנה וכנוי ארצה לירושלם: ממלואה. מהמלוי שהיה בה מעם ומנכסים: (כ) והערים. מבואר הוא רוצה לומר הערים הממלאים את ירושלם והם הכרכים ועיירים אחרים הסמוכים לה הבאים לשם לדין ולמלך: ויהי. (כב) בן אדם. לכם. על דרך שאמר למשה רבינו עד אנה מאנתם לשמור מצותי או אמר לנביא שיאמר לישראל: מה המשל הזה לכם על אדמת ישראל שאתם אומרים שלא תחרב ועוד שאתם אומרים יארכו ימים ואבד כל חזון זה שהנביאי' אומרים לנו בשם ה' אלהי אמת כי תחרב הארץ ונגלה ממנה יארכו ימי החזון שהם מתנבאי' כמו שהיו אומרים לא בקרוב בנות בתים: ואבד כל חזון. פירושו יאבד הדבר הבא בפי הנביאים האומרים חזון כי למרחוק הם מתנבאים וכיון כך שיארכו הימים יאבד כל חזון שלא יתקיי' כי מתוך אריכו' דברי הנביאי' לא יתקיימו דבריהם אבל אנו נעמוד על הארץ תמיד והנה היו הם מתכווני' בזה המשל להכעיס השם יתברך כי הם היו יודעים באמת שסופם לגלות מן הארץ כשיעשו עכו"ם וגזל ושפיכות דמים רק שהיו מתחזקים בדברי נביאי השקר האומרים להם שלא יהיה לכם וקרא הדבר הזה משל ואף על פי שהוא מליצה לפי שהיה הדבר הזה בפיהם תמיד כמשל הנשא בפי האדם תמיד: יארכו. מן הקל בפלם יעמדו למשפט: (כג) לכן אמר. מבואר הוא:
כי

לילה: (יג) ופרשתי את
עליו. מערה היתה לו
עד ערבות יריחו ויצא
המערה מה עשה הקב"ה
צבי אחד לפני חיל כשדי'
לפניהם על גג המערה
רודפים אותו וכשיצא
מן המערה בערבות
ראוהו יוצא ותפשוהו:
לא יראה. כי ברבלה
אחת דבר אתו משפטים
את עיניו ואח"כ הביאו
כמה שנא' בספר (מלכי')
ירמיה לט): (יד) וכל
שריו ומנחם פתר בו
אגפים: אזרה לכל רוח.
בלע"ז הם יוחנן בן
שרי החיילי' שגלו למצרי'
שיגתם חרבו של נבוכדנצר
ויב את מצרי': (טו) למען
את כל תועבותיהם.
בעוניהו לקינו כי כזאת
עשינו ואודיע כי לא על
ליתים: (יט) ממלואה.
ה: מחמס כל היושבים
בעון חמס יושביה:
נושבות. לי"ש אטייא"ש
: (כב) מה המשל הזה.
אתם מושלים כן תמיד
למשול דבר זה: יארכו
. ולא תבוא הפורענות
כך יאבד החזון הרע
אים נבאים לנו וישתכח
: (כג) ומשלו. ל' משל:
כי

לץ ויצא מדון: אריק ד'
ב' בסר' בשלח: תועבותיה'
ל וסימ' ושלמתי ראשונה
עונם. ואל לב שקוציהם.
תי מהם אנשי מספר: אל
ואל אדמת ח' בסיפרא וסי'
אל עם הארץ. וברותי
מורדים והפושעים. והיתה
ל הנביאים. בהביאי אתכם
דמת ישראל. והטף אל
ים. יען אמרך האח. ותשמח
שאטך בנפש. הנה אני פותח

מצודת דוד

כי דרך בו ברח: יען אשר וגו'. ר"ל למען לא יראה הוא בעיניו את עם הבשות בורח שהוא לו לבושת ולכלימה לכן יכסה פניו: (יג) ופרשתי וגו'. מערה היתה לו מביתו עד ערבות יריחו וברח דרך בו ונזדמן צבי מהלך על המערה ורדפו כשדים אחר הצבי ובבואה לפתח המערה מצאו את יוצא ותפשוהו: בבלה ארץ כשדים. לבבל שהיא מארץ כשדים: ואותה לא יראה. כי נ"ב עיור את עיניו עד לא הביאו לבבל וא"כ לא ראה את בבל: אשר סביבותיו. המסבבים אותו להיות לו לעזר: וכל אגפיו. לבאות חיילותיו אפזר לכל רוח וחרב האויב אשלוף מתערה לרדוף אחריהם: (טו) כי אני ה'. הנאמן לגמול: בהפיצי. בעת אפוזר בגוים בארצות העמים אז ידעו שאני ה': (טז) והותרתי. אשאיר מהם אנשים מעטים אשר יקל לספרם: למען יספרו. ליס הכם: אשר באו שם. בשבי הגולה: וידעו. האומות ידעו שאני ה' נאמן לשלם גמול: (יח) ברעש תאכל. הראה עצמך לפניהם כאלו תאכל ברעש: אל עם הארץ. הם אנשי הגולה: ליושבי ירושלים. על יושבי ירושלי': אל אדמת. על אדמת ר"ל אותם היושבים עדיין על אדמת ישראל ולא גלו ממנה: ון. בתמהון לבב ובעצב: למען תשם. ר"ל דאגתם תהיה על כי תהיה ארצם שממה מן האנשים הממלאים אותה בעון החמס של היושבים בה: (כ) הנושבות. בות מאנשים: תחרבנה. תהיינה חרבות: כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול: (כב) מה המשל הזה. ר"ל למה אתם מושלים המשל הזה על ענין אדמת ישראל: הימים. על כי ייעודי הנביאים לזמן רחוק היו אומרים הנה באריכות הימים יהיה נאבד כל הנבואה כי לא יזכר בה ובדרך לעג אמרו בל' הנוהג בבן
אדם

מצודת ציון

(יג)ונתפש. ענין לכידה: במצודתי. הם כלי מכלי הצידים וכן מצודים וחרמים(קהלת ז): (יד) אגפיו. כנפיו וכן אתם וכל אגפיך (לקמן לט) ועל התפשטות החיילות יאמר וכמ"ש מוטות כנפיו (ישעיה ח): אזרה. ענין פזור כמו וזריתי פרש (מלאכי ב): רוח. פאה ועבר: אריק. מל' ריק ור"ל הוצאה והרקה חרב מתיקה וכן שמן תורק (ש"ה א): (יח) לחמך. מאכלך: ברעש. ענין תנועת הרעדה: ברגזה. ענין חרדה ופחד: (יט) בשממון. תמהון לבב: חמס. לשון חמסה. ענין גזל ועושק: (כ) הנושבות. מיושבות באנשים: תחרבנה. מל' חורבן: (כב)מה. כמו למה וכן מה יתאונן אדם חי (איכה ג): חזון. נבואה: (כג) השבתי. ענין בטול

כה אמר אדני יהוה השבתי את־ | י"ב נטעס בסיפרא. ל'
המשל הזה ולא־ימשלו אתו עוד
בישראל כי אם־דבר אליהם קרבו
הימים ודבר כל־חזון: כד כי לא | י"א
יהיה עוד כל־חזון שוא ומקסם חלק | ב'. ג'
בתוך בית ישראל: כה כי | אני | כל קרי' בתוך בני ישראל ב"מ דין
יהוה אדבר את אשר אדבר דבר
ויעשה לא תמשך עוד כי בימיכם | ב' ב'
בית המרי אדבר דבר ועשיתיו נאם
אדני יהוה:
כו ויהי דבר־יהוה אלי לאמר:
כז בן־אדם הנה בית־ישראל
אמרים החזון אשר־הוא חזה לימים
רבים ולעתים רחוקות הוא נבא: | ב' מ"ל
כח לכן אמר אליהם כה אמר אדני | י"א בטע' בסיפ'
יהוה לא־תמשך עוד כל דברי אשר | ב'
אדבר דבר ויעשה נאם אדני יהוה: | ב'
יג א ויהי דבר־יהוה אלי לאמר:
ב בן־אדם הנבא אל־נביאי ישראל | ג"א בטע' ה' סבירי' על
הנבאים ואמרת לנביאי מלבם | ל'. ל'
שמעו דבר־יהוה: ג כה אמר אדני
יהוה הוי על־הנביאים הנבלים | ב'
אשר הלכים אחר רוחם ולבלתי | ג'. ד' ימידלין
ראו: ד כשעלים בחרבות נביאיך | ב' קמצין וסי' תעליא לחו
ישראל היו: ה לא עליתם בפרצות | ס' ר"ס בסיפרא
ותגדרו גדר על־בית ישראל לעמד | י"ג
במלחמה ביום יהוה: ו חזו שוא
וקסם כזב האמרים נאם־יהוה | ל'. ל'
ויהוה לא שלחם ויחלו לקים דבר: | ל' ב'

כדנן אמר יי אלהים אבטל ית
מתלא הדין ולא ימתלון יתיה
עוד בישראל אלהין אתנבי
להון אתקרבו יומיא ופתגם
כל נבואה: כד ארי לא תהי
עוד כל נבואת שקר וכזב
כדבין בגו בני ישראל: כה ארי
אנא יי אמליל ית דאמליל
פתגמא ויתקים ולא יבטיל
עוד ארי ביומיכון עמא סרבנא
אמליל פתגמא ואקימיניה
אמר יי אלהים: כו והוה פתגם
נבואה מן קדם יי עמי למימר:
כז בר אדם הא בית ישראל
אמרין אורפן דהוא מתנבי ליומין
סגיאין ולעדן רחיק הוא
מתנבי: כח בכן אמר להון
כדנן אמר יי אלהים לא יבטל
עוד כל פתגמי דאמליל
פתגמא ויתקים אמר יי
אלהים: א והוה פתגם נבואה
מן קדם יי עמי למימר:
ב בר אדם אתנבי על נביי
שקרא דמתנבן ותימר
לדמתנבן ברעות לבהון קבילו
פתגמא דיי: ג כדנן אמר יי
אלהים וי על נביי שקרא
דמשתטן דאזלין בתר הרהור
לבהון ומדעם לא חזן:
ד כתעלין בחרבתא נביי
שקרך ישראל הוו: ה לא
קמתון בתרעתא ולא עבדתון
לכון עובדין טבין למבעי על
בית ישראל למיקם למבעי
עליהון רחמין בעדן דאתו
עליהון עבדי קרבא ביום רוגזא
דיי: ו מתנבן שקר ומלפן
כדבין אמרין אמר יי ויי לא שלחינון ומחצפין דתתקים

רדק

(כד) כי לא יהיה עוד כל חזון שוא. כי לא נבואתי כנבואת נביאיכם שאומרים דבר ולא יבא כי דברי יתקיימו ובהתקיים דברי שתחרב הארץ יתבטלו דברי נביאי השקר והם גם כן יוספו ולא יהיה עוד בתוך בית ישראל חזון שוא: ומקסם חלק. ומקסם פתח ואף על פי שאיננו סמוכי חלק שם תאר ואילו היה שם היה הסמיכות נכון כמו חזון שוא אבל אם חלק שם תאר כמו ואנכי איש חלק לא יהיה מקסם סמוך ואם הוא פתח הנה מצאנו כמוהו משפט אחד יהיה לכם ולשומו מרמס ויהי המלאך ואפשר שיהיה מקסם סמוך ויהיה חלק תאר לאיש הדובר חלקות והוא נביא השקר ומקסם וקסם ענין כולל מלאכה שיעשו אותם לדעת העתידות: בתוך בית ישראל. כן הוא. והספרים שכתוב בתוך בני ישראל טעות הוא כי כן היא המסרה כל קריאה בתוך בני ישראל בר מן דין בתוך בית ישראל: (כה) כי אני. אין דברי כדברי החוזים שוא כי מה שאני מדבר על ידי נביאי יהיה ויעשה וזו הגזרה שדברתי עליכם לא תמשך עוד: אדבר דבר. איזה דבר שאדבר יעשה: תמשך. לשון נקבה על הגזרה כי הדבר ההוא גזרה נגזרת מאתי: ועשיתיו. תחלה אמר ויעשה ואחר כך ועשיתי שלא תאמר יעשה הדבר דרך מקרה אלא אני אעשה הדבר כמו שדברתי אותו טרם באו: ויהי. (כח) עוד. שנה הענין הזה לחזק הענין כי על כל פנים תבא הגזרה בקרוב ומבואר הוא: ויהי בן אדם. (ב) הנבאים. בקמץ הבי"ת ולית כוותיה: לנביאי מלבם. הסמיכות בא על אות השמוש כמו גמולי מחלב והדומים להם ופירושו כי מלבם יוציאו הנבואה לא שראו אותם כמו שאמר ולבלתי ראו: (ג) כה אמר. הנבלים אנשים פתאים ונבזים כמו כאחד הנבלים כאחת הנבלות ותרגם יונתן כאחד מן שטיא ותרגם זה גם כן דמשתטן: אחר רוחם. אחר רצונם: (ד) כשועלי' בחרבות. כמו השועלים הנכנסים במקום הנפרץ בגדר הכרם ומשחיתים הכרמים כן היו נביאיך כמו שאמר שועלים קטנים מחבלים כרמים והפרץ נקרא חרבה כי חרב הוא מקום הפרץ באמרו בפרצות וישראל נקראו כרם והנה נביאי השקר שהם שועלים נכנסים דרך הפרץ להשחית הכרם והפרץ הוא משל לקטני אמנה שבהם שמיפי' להם נביאי השקר דבריהם ונפתים להם והם סומכים ידיהם שישמעו להם גם כן שאחרי' ומשחיתי' כרם ה' צבאות. ואמר נביאיך כלומר נביאיך הם ולא נביאי ה': (ה) לא עליתם בפרצות ותגדרו גדר. אמר כנגד שרי ישראל וגדוליו שהיה כח בידם למחות בהם אמר לא עליתם באותם פרצות לעמוד כנגד השועלים שלא יכנסו לגדם ולהכות בהם ולגרשם וכן לא גדרתם גדר ולא בניתם אותם הפרצות בתשוב' ומעשי' טובים לשמור על בית ישראל: לעמוד במלחמה ביום ה'. כלומר ביום אף ה' וגזרתו וכן תרגם יונתן ביום רוגזא דה' כי אם עשיתם כן מעשיכם היו עומדים לכם במלחמה ולא היתה שולטת בכם יד אויבי'
(ו) חזו שוא וקסם כזב. פי' וקסם כזב קסמו או אמרו כי נביאי השקר היו דבריהם על שני פנים היו יודעים דברי קסמים להגיד העתידות שלפעמים היו באים דבריהם כמו שאמר מודיעים לח
מאשר יבאו עליך מאשר ולא כל אשר לפיכך היו נפתים לדבריהם והיו אומרים גם כן כי דבר ה' היה להם כחזון וזהו חזון שוא שאומר שחזו והחזון היה שוא והקסם כזב: ויחלו לקיים ד
מיחלים

רשי

(כד) כי לא יהיה עוד כל
שוא. לא יוכלו עוד נביאי
להבטיח אתכם שלום על
כי מהרה אקדים את
נביאי האמת לבוא:
חלק. דבנייל"א בלע"ז
חלקלקות: (כה) תמשך.
אלונג"א בלע"ז: (כז) ל
רבים. הנבואה לא תח
אלא לזמן מרובה: (ג) הנ
השוטים: רוחם. כמו ר
(ד) כשועלים בחרבות. כ
אדם על פרץ החורבה
השועל על דרך פרץ
ואינו עומד בפרץ להלחם:(
עליתם בפרצות. לא
מעשים טובים שתוכלו
את הרעה מלבא: (ו)
לשון נבואה: ויחלו לקיים
ואיך סבורים לקיים דברי
לשון תוחלת וי"א איך ייחדו
בלע"ז. ל' אחר ל' המת
והוא

את קברותיכם: חלק ג'
בקריאה וסימ' הן עשו אחי
שעיר. כי לא יהיה כ
שוא. ופה חלק יעשה מ
וחד וחלק משמן חכה:
ב' וסימ' לא תמשך עוד כי ב
בית המרי. כה אמר אדני
תמשך: ויעשה ב' וסימ' לא ת
עוד כי בימיהם. כה אמר א
לא תמשך: ולבלתי ד' שאין
זוג בפסוק וסימ' לבלתי
משא. ולבלתי בנות בתי' לש
אם תפרו את ברית. ההלכים
רוחם. וכל היכא דאית ל
ולבלתי דכו' בפסו' במ"א ל
וסי' לבלתי הביא משא ב
העיר הזאת ביום השבת

תולדות אהרן הנבלים.
מ"ג פ"י:

מצודת ציון

בטול כמו שבת נוגש (ישעיה
(כד) ומקסם. מל' קסם והוא
כשוף: חלק. חלקלקות ודברי
(כה) תמשך. ענין אריכת ז
(כז) ולעתים. מל' עת וזמן: (ג)
הוא ענין לשון יללה: הנבלי
הפתותים ונבזים כמו ונבל נבלה
(שם ג): רוחם. ענין רצ
(ד) כשועלים. שם חיה מש
בחרבות. מל' חורבה: (ה) בפר
מל' פרצה ושבר: ותגדרו ג
ענין בנין כותל: (ו) ויחלו.
תוחלת

מצודת דוד

אדם המרחיק דבר מה שלא יזכר בה בזמן שקבע ולא יעשה: (כג) קרבו הימים. ר"ל היעוד לעשות הרע יהיה בזמן קרוב ויהיה א"כ דבר כל הנבואה ולא תשכח: (כד) כל חזון שוא. ר"ל מעתה לא יוכלו נביאי השקר לנבאות על השלום בשוא ולא יקסמו עוד חלקלקות אמרים להבטיח את השלום כמאז בהיות עוד הנבואה על זמן רחוק: (כה) כי אני ה' אדבר. ר"ל עתה אני מדבר לומר דעו את אשר אדבר דבר יהיה. נעשה מהרה ולא תמשך עוד להאריך הזמן כמאז: אדבר דבר. אדבר אל הנביאים ועשיתיו בזמן קרוב: (כז) אשר הוא חוזה. אשר הנביא מתנבא: לימים רבים. ר"ל הוא אומר שתהיה הדבר אחר ימים רבים וכאלו יאמרו א"כ יארכו הימים ואבד כל חזון כמ"ש למעלה: ולעתים וגו'. כפל הדבר במ"ש: (כח) כל דברי. ר"ל אף אחד מדברי וכן לא תעשה כל מלאכה (שמות כ): ויעשה. מהרה: יג (ב) אל נביאי ישראל. על נביאי השקר יאמר:

לנביאי מלבם. לאלו המתנבאים לבדות מלבם לאמור שמעו דבר ה' כאלו ה' ש
(ג) הוי. יש להתאונן על הנביאים האלה הנבלים אשר הולכים אחר רצונם
מה שיש עם רצונם ומה שלא ראו בנבואה: (ד) כשועלים בחרבות. כמו השו
כשהם בחרבות כשאדם בא בפרצת החורבה אין מי עומד למולו לעכבו מל
שמה אבל כלם יברחו דרך פרצה אחרת וכמו השועלים ההם כן היו נביאיך
ישראל וכאשר יפרש במקרא שלאחריו: (ה) לא עליתם בפרצות. אתם הנב
הנבלים לא עמדת' בפרצו' לעכב על האויב לבל יבוא ר"ל לא עמדתם בתפלה
הפורעניות: ותגדרו. מלת לא משמשת בשתים לומר לא גדרתם גדר במקום הפרצה
לא החזרתם את ישראל למוטב לעשות תשובה: לעמוד. למען יכלו עמוד במלחמה
האויב בעת בוא מה' תגמול הטון: (ו) חזו שוא. בשוא נבאו ובכזב
כי

...ז ישראל לקיים דבריהם והיא תוחלת נכזבת: (ז) הלא. אמר כנגד הנביאים: ואומרים. ואתם אומרי': (ח) לכן הנני אליכם. כמו ונתתי אני את פני באיש ההוא ויונתן תרגם הא אנא שלח ...גליכון: (ט) והיתה ידי אל הנביאים. כמו על: בסוד עמי לא יהיו ובכתב עמי ישראל לא יכתבו. פירושו כתרגומו ברז טב דגניז לעמי לא יהון ובכתב חיי עלמא דכתי' לצדיקי בית ישראל ...תבון: ואל אדמת ישראל לא יבאו. בשוב גלות בבל: (י) יען וביען. הכפל לחזק הטענה וכן יען וביען במשפטי מאסו ותרגם יונתן חלף דאתנביאו שקר וחלף דאטעיאו ית עמי: והטעו את ...זה נגדו בטי"ת במקר' כי במקרא ישתמשו בענין זה בתי"ו תעה לבבי כי רוח זנונים התעם וכן כלם בתי"ו אבל במשנה וגמרא נשתמשו בענין כזה בטי"ת העובר לפני התיבה וטעה ...את בעל הבית וזולתם רבים וכן שמושי' בענין הזה בטי"ת והטי"ת והתי"ו ממוצא אחד הם ויבא זה במקום זה: והוא בונה חיץ והנם טחים אותו תפל. נביא השקר בהבטיחו על שקר דומה למי שבנה חיץ והיא מחיצה גרועה והוא משל שהם אומרי' לבנות ירושלם בנין קיים לאמר שלום ואין שלום הנה הבנין תפל וישראל המקבלים דבריהם דומים לטחי החיץ בחומר תפל וגרוע שאין לו קיימה כמו היאכל תפל מבלי מלח לפי שהוא דבר שאין לו טעם ואדני אבי ז"ל פי' תפל לבנים שאינם שרופים והבנין שעושין מהם בבא הגשם עליו יפול ויונתן תרגם ושעע ליה טין פטיר דלא תבן ויש לפרש והנם טחים אותו תפל על נביאי השקר עצמם שבונים החיץ ואחר כן טחין אותו כלומר שמיפים דבריהם בדברי חלקות כבונה בית וטח אותו ליפותו וכן אמר למטה בפרשה את ארץ לא מטוהרה היא ונביאים טחו להם תפל: (יא) אמור אל טחי טפל ויפל. הבונים בכלל ויונתן תרגם אומר לדבני מחיצ' ושעיע ליה טין פטיר דלא תבן נפיל הוא: ויפל. הוי"ו כפ"א רפה בלשון ישמעאל כוי"ו וישא אברהם את עיניו והדומים לו כלומר יפול זה הבנין ואפילו יהיה חזק כמחשבותיכם כי יהיה גשם שוטף שיפילנו.היה. עבר במקום עתיד: ואתנה אבני אלגבים תפלנה. כנגד אבני הברד ידבר ואומר להם תפלנה הבנין הזה וכן תהיה רוח סערות שתבקע אותו והגשם והאבנים והרוח משל לאויבים החזקים: ואתנה. כמו ואתן והה"א נוספת כמו ואתנה ויונתן תרגם ואתנה כמו ואתן אבני אלגביש יחתן ובמקצת נוסחאו' כתיב ואת אבני אלגביש ואבני אלגביש הם אבני ברד גדולות ויקרא אלגביש ואלגביש מלה אחת במקצת הספרים ובקצתם שתי מלות ויש מפרשים במלה אחת ענין שתי מלות דומות אל גביש מן ראמות וגביש: (יב) והנה. הלא יאמר אליכם איה הטיח אשר טחתם וכן איה הבנין אשר בניתם אלא לקח הענין האחרון לקצר או לפי שבוני החיץ לא יהיו אחרי נפול הקיר כי יכלו ויסופו נביאי השקר וישארו קצת מן הטחים והם ישראל ולנשארים יאמר איה הטיח אשר טחתם והנה קרא החיץ קיר ואמ' והנה נפל הקיר רוצה לומר כי בנפול הקיר והיא חומת ירושלם שנבקעת יודע כי נפל החיץ הנאמר על דרך משל: (יג) לכן. ובקעתי. פעל יוצא לשלישי כי הרוח תבקע: (יד) והרסתי. ונפלה. ירושלם: בתוכה. בתוך ירושלם כי נביאי השקר נהרגו בה בנפול הקיר לא נמלט אחד

ז הלוא מחזה־שוא חזיתם ומקסם כזב אמרתם ואמרים נאם־יהוה ואני לא דברתי:
ח לכן כה אמר אדני יהוה יען דברכם שוא וחזיתם כזב לכן הנני אליכם נאם אדני יהוה:
ט והיתה ידי אל־הנביאים החזים שוא והקסמים כזב בסוד עמי לא־יהיו ובכתב בית־ישראל לא יכתבו ואל־אדמת ישראל לא יבאו וידעתם כי אני אדני יהוה:
י יען וביען הטעו את־עמי לאמר שלום ואין שלום והוא בנה חיץ והנם טחים אתו תפל:
יא אמר אל־טחי תפל ויפל היה ׀ גשם שוטף ואתנה אבני אלגביש תפלנה ורוח סערות תבקע:
יב והנה נפל הקיר הלוא יאמר אליכם איה הטיח אשר טחתם:
יג לכן כה אמר אדני יהוה ובקעתי רוח־סערות בחמתי וגשם שטף באפי יהיה ואבני אלגביש בחמה לכלה:
יד והרסתי את־הקיר אשר־טחתם תפל והגעתיהו אל־הארץ ונגלה יסדו ונפלה וכליתם בתוכה וידעתם

מלתהון: ז הלא נבואן דשקר אתנביתון וקסם כדבין אמרתון ואמרין אמר יי ומן קדם יי לא אתמלל: ח בכן כדנן אמר יי אלהים חלף דאתנביתון שקר ואלפתון כדבין בכן הא אנא שלח רוגזי עליכון אמר יי אלהים: ט ותהי מחת גבורתי על נביי שקרא דמתנבן שקר ומלפין כדיבין ברז טב דגניז לעמי לא יהון ובכתב חיי עלמא דכתיב לצדיקי בית ישראל לא יתכתבון ולארעא דישראל לא יעלון ותידעון ארי אנא יי אלהים: י חלף דאתנביאו שקר וחלף דאטעיאו ית עמי למימר שלמא ולית שלם ואינון דמן לדבני מחיצא ושעיע ליה טין פטיר דלא תבן: יא אמר לדבני מחיצא ושעיע ליה טין פטיר דלא תבן נפיל הוא בען יהי מטר מגבר וית אבני אלגביש יחתן ורוח עלעולין תבזע: יב והא נפל כתלא הלא יתאמר לכון אן שיעא דשעיתון: יג בכן כדנן אמר יי אלהים ואיתי מלך דתקיף כרוח עלעולין בחמתי ועממין קטולין כמטר מגבר ברוגזי ייתון ומלכון דתקיפין כאבני אלגביש ברגז לשיצאה: יד ואפגר ית קרתא דאתנביתון בה נבואן דשקר וארמינה לארעא ויתגלון אושהא ותפל ותשתיצון בגוה

...וא בונה חיץ. והנה עמי ...ם בנין מחיצה והנביאים אותו תפל קרקע הדומה ואינו מתקיים לפני ...ים: תפל. איטומנ"ץ ...וי"א בלאשטניי"א בלע"ז: ואתנה. כמו ואתן: אבני ...ש. אבני ברד גדולות ...אני לפי שהם מזהירות אבני גביש (ברד) הוא ...אותם אל גביש שהיא ...ונה כענין שנאמר ראמות (איוב כח) ורבותינו אמרו ...ביש שעמדו באויר על גב ...וכו משה רבינו שנאמר לא נתך ארצה (שמות ט) שהתחילו לירד לא הגיעו: תפולנה. על הקיר: איה הטיח. כך השתבא ...יאמר לכם איה השלום ...תם: (יד) הקיר. היא ירושלים

...ב' וסימ' כי לא יהיה כל חזון שוא. הלא שוא חזיתם: יכתבו ד' ...אה וסימ' וסורי בארץ יכתבו. בית ישראל לא יכתבו. ספר חיים ועם צדיקים. ועל כלם יכתבו: ואתנה ג' ואתנה ידעתם כי בכל כחי. אמור אל טחי תפל. ואתנ' צאני. וחד אתנה חנני אל כסתיכנה:

מצודת ציון

...ותקיפ: (ט) בסוד. ענין קבוץ ...כמו בסוד משחקים (ירמי' ט): ...ועו. מל' הטעאה ומתעה: חיץ. הוא ...חילה המוזכר בדרז"ל: טחים. ...מריחה לסתום הנקב וכן וטח ...ית (ויקרא יד): תפל. כל ...שאינו מתוקן כל צרכו קרוי תפל ...היאכל תפל מבלי מלח (איוב ו): ...סים. כמו יהיה: שוטף. יורד ...: ואתנה. כמו ואתן: אלגביש. ...כמו שתי מלות אל גביש ור"ל ...ברד דומות אל גביש והוא אבן ...כמו ראמות וגביש (שם כח): ...הקיר. הכותל והוא החיץ שזכר: ...והרסתי. מל' הריסה ונתיצה: ...נגלה. מלשון גלוי

תולדות אהרן החוזים שוא. כתובות דף קיב (ר"ה נת סנהדרין יח):

מצודת דוד

...הקסם לא אמרו באמת: האומרים. בדבריהם אמרו נאום ה' ולא כן הוא כי ...א שלחם: ויחלו. ר"ל ואיך א"כ מבטיחים תוחלתם אל העם שיתקיים הדבר ...ורים: (ז) מחזה. נבואת שוא נביאתם כי לא היתה נבואה: ומקסם כזב. אף הקסם אמרתם בשקר: (ח) הנני. הנה אני אלחם עמכם: (ט) ידי. ...ידי: בסוד. לא יהיו בקבוצת עמי להכנס יחד עמהם להחשב עם ה' כמותם: ...ב וגו'. להיות נכתב עמהם להחיות בעולם הנצחי כמ"ש כל הכתוב לחיים ...לים (ישעיה ד): לא יבאו. בתוך הבאים בזמן הגאולה: כי אני ה'. הנאמן ...גמול: (י) יען וביען. הכפל לחזק ולומר בעבור זה העון לבד ראוים הם ...ל העונש הזה: הטעו את עמי. היו מטעים אותם לאמר שלום יהיה לכם ...ור זה אחזו בדרכם ולא עשו תשובה: ואין שלום. ר"ל ובשקר הבטיחו השלום ...אין שלום מיועד להם: והוא בונה חיץ. ר"ל מהנביאים ההם היה בונה חיץ ...א כותל לבנים גרועה וקלושה והיא הנבואה שהיו אומרים: והנם. והנה הם ...ם על הכותל טיח תפל שאינו מתוקן כהלכתו לייפות הכותל ולהחליקו ר"ל מייפים הנבואה במליצה נאותה ומזויפת להיות מקובל על הלב: (יא) אמור וכו' ויפול. ר"ל אמור על טחי התפל למה אתם טחים הבנין הלא תדעו שיפול ולא יתקיים כלומר מה תועלת מיופי המליצה הלא אין ממש בנבואה: היה גשם שוטף. הנה אם יהיה גשם שוטף וכן אם אתן אני אבני אלגבים שתפולנה עליה וגם רוח סערה שתבקע את הקיר ר"ל אם יבוא אויב חזק יהיה א"כ נראה לכל בטול הנבואה: (יב) והנה נפל הקיר. כשיפול הקיר הלא יאמר מה תועלת היה בטיח ר"ל כשיבוטל הנבואה הלא יאמר מה תועלת ביופי המליצה מיושב הדבור: (יג) ובקעתי. ר"ל כן אעשה ואבקע את הקיר בחמתי ע"י רוח סערה ובאפי יהיה עליה גשם שוטף ואבני אלגבים אוריד עליה בחמה לכלותה ר"ל אביא אויב חזק ויבוטל הנבואה: (יד) והגעתיהו. את הקיר אגיע עד הארץ כי תפול למטה: ונגלה יסודו. על כי תפול הכותל ממעל שעל היסוד יהיה א"כ נראה היסוד: ונפלה. כאשר תפול הקיר אז גם אתם טחי התפל תכלו בתוכה ר"ל לומר כשיבוא האויב ותבוטל הנבואה

כִּֽי־אֲנִ֥י יְהֹוִֽה׃ טו וְכִלֵּיתִ֤י אֶת־חֲמָתִי֙
בַּקִּ֔יר וּבַטָּחִ֥ים אֹת֖וֹ תָּפֵ֑ל וְאֹמַ֣ר
לָכֶ֗ם אֵ֚ין הַקִּ֔יר וְאֵ֖ין הַטָּחִ֥ים אֹתֽוֹ׃
טז נְבִיאֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל הַנִּבְּאִים֙ אֶל־
יְר֣וּשָׁלַ֔͏ִם וְהַחֹזִ֥ים לָ֖הּ חֲז֣וֹן שָׁלֹ֑ם וְאֵ֣ין
שָׁלֹ֔ם נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יְהֹוִֽה׃
יז וְאַתָּ֣ה בֶן־אָדָ֗ם שִׂ֤ים פָּנֶ֙יךָ֙ אֶל־
בְּנ֣וֹת עַמְּךָ֔ הַמִּֽתְנַבְּא֖וֹת מִלִּבְּהֶ֑ן
וְהִנָּבֵ֖א עֲלֵיהֶֽן׃ יח וְאָמַרְתָּ֞ כֹּה־אָמַ֣ר ׀
אֲדֹנָ֣י יְהֹוִ֗ה ה֣וֹי לִֽמְתַפְּר֣וֹת כְּסָת֡וֹת
עַ֣ל ׀ כָּל־אַצִּילֵ֨י יָדַ֜י וְעֹשׂ֧וֹת
הַמִּסְפָּח֛וֹת עַל־רֹ֥אשׁ כָּל־קוֹמָ֖ה
לְצוֹדֵ֣ד נְפָשׁ֑וֹת הַנְּפָשׁ֗וֹת תְּצוֹדֵ֣דְנָה
לְעַמִּ֔י וּנְפָשׁ֖וֹת לָכֶ֥נָה תְחַיֶּֽינָה׃
יט וַתְּחַלֶּ֨לְנָה אֹתִ֜י אֶל־עַמִּ֗י בְּשַֽׁעֲלֵ֣י
שְׂעֹרִים֮ וּבִפְת֣וֹתֵי לֶחֶם֒ לְהָמִ֤ית
נְפָשׁוֹת֙ אֲשֶׁ֣ר לֹא־תְמוּתֶ֔נָה וּלְחַיּ֥וֹת
נְפָשׁ֖וֹת אֲשֶׁ֣ר לֹא־תִֽחְיֶ֑ינָה בְּכַזֶּבְכֶ֥ם
לְעַמִּ֖י שֹׁמְעֵ֥י כָזָֽב׃
כ לָכֵ֞ן כֹּה־אָמַ֣ר ׀ אֲדֹנָ֣י יֱהֹוִ֗ה הִנְנִ֨י
אֶל־כִּסְּתוֹתֵיכֶ֜נָה אֲשֶׁ֨ר אַתֵּ֜נָה
מְצֹדְד֥וֹת שָׁם֙ אֶת־הַנְּפָשׁוֹת֙ לְפֹ֣רְח֔וֹת
וְקָרַעְתִּ֣י אֹתָ֔ם מֵעַ֖ל זְרוֹעֹֽתֵיכֶ֑ם
וְשִׁלַּחְתִּי֙ אֶת־הַנְּפָשׁ֗וֹת אֲשֶׁ֨ר אַתֶּ֧ם

י' פסוקים אין ואין במלעות פסוק י"ג · ח' חס' · ס' · ג' ל' ל' · ז' וכל סכליות דכו' · ל' · ל' · ל'ל' · ל' · ל' · ל' · ל' · ד' · ל' · ל' · ל' · ל' · ל' · י"א בטע' בס"פ ב · ל' ומ"ל · ל' · כ' · ל'

תולדות אהרן ומחללים . עירובין סד :

וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ טו וְיָחוֹל
רוּגְזִי בְּקַרְתָּא וּבִנְבִיֵי שִׁקְרָא
דְאִתְנַבִּיאוּ בָהּ נְבוּאָן דִשְׁקַר
וְיִתְאֲמַר לְכוֹן לֵית קַרְתָּא וְלֵית
נְבִיֵי שִׁקְרָא׃ טז נְבִיֵי שִׁקְרָא
דְיִשְׂרָאֵל דְמִתְנַבַּן עַל
יְרוּשְׁלֵם וּמַטְעַן לָהּ בְּאוּלְפַן
שְׁלָם וְלֵית שְׁלָם אֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים׃ יז וְאַתְּ בַּר אָדָם קַבֵּיל
נְבוּאָה עַל בְּנַת עַמָּךְ דְמִתְנַבְּאָן
כִּרְעוּת לִבְּהוֹן וְאִתְנַבֵּי עֲלֵיהֶן׃
יח וְתֵימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
וַי עֲלֵיהוֹן עַל דִמְחַטְּטָן רְקִיעֵי
חֲשׁוֹךְ עַל כָּל מַרְפְּקֵי יְדִין
וְעָבְדָן פַּת כּוּמָרִין עַל רֵישׁ כָּל
קוֹמָה לְאַבָּדָא נַפְשָׁן הַנְּפָשׁוֹת
עַמִּי אַתִּין יָכְלָן לְאַבָּדָא וּלְקַיָּמָא
הֲלָא נַפְשָׁתְכֵן דִילְכֵן הֲלָא
יָכְלְתִּין לְקַיָּמָא׃ יט וְאַחֲלְתִּין
רְעוּתִי בְּעַמִּי בְּשַׁעֲלֵי סָעֲרִין
וּבִמְנוּסִין דִלְחֵים לְאַמָּתָא נַפְשָׁן
דְלָא חֲזֵי לְהֵין דִימוּתוּן לָא אַתִּין
מְמִיתָן וּלְקַיָּמָא נַפְשָׁן דְלָא חֲזֵי
לְהֵין לְקַיָּמָא דְתִתְקַיְּמָן לָא
אַתִּין מְקַיְּמָן בְּכַדְבוּתְכֵין לְעַמִּי
שָׁמְעֵי כַּדְבִין׃ כ בְּכֵן כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אֲנָא שָׁלַח
רוּגְזִי עַל רְקִיעֵי חֲשִׁיכִין דְאַתִּין
מַטְעֲיָן לְמֵימַר בְּהוֹן אֲנַחְנָא
מְחָרְשָׁן יַת נַפְשָׁן לְאַבָּדָא
וְאַפְסֵיק יַתְהֵין מֵעַל דַרְעֵיכוֹן
וַאֲשֵׁיזֵיב יַת נַפְשָׁתָא דְאַתּוּן

רדק

אחד : (טו) וכליתי ואומר לכם . ואז אומר לכם אין הקיר ואין הטחים אותו והם נביאי הנבאים מלבם הנ' משל זה עליהם וגם ישראל המחזיקים בידיהם והמקבלים דבריהם כלו' בתוכה או בחרב או ברעב או בדבר : (טז) נביאי ישראל הנבאים . בשו"א הבי"ת וי"ת הקיר הראשון כותלא והשאר קרתא . ותרגם את הקיר אשר טחהם ית קרתא דאתנביתון בה נבואן דשקר וכן ובטחים אותו ואין לו הטחים : (יז) ואתה . אחר שאמר לו להנבא על נביאי השקר אמר לו להנבא על נביאות השקר : המתנבאות מלבהן . ואומרות כי רוח ה' דבר בהן ומגידות עתידות ואומרו' זה יחי' וזה ימות וזה יבא לו כך וכך לטוב או לרע ועושות מעשה כשפים ואומרו' כי בנבואה בא להן זה : (יח) ואמרת . הוי למתפרות כסתות . כסת היא כר שמשימים תחת הראש כשישכב אדם ופעמים אדם יושב עליו והנשים האלה היו עושות זה הענין בדרך כשפים והיו מתפרות כסתות על כל אצילי ידי מן השואלים בהן ומתקנות מספחות על ראש כל קומה מן השואלים בהם והיו אומרות להם כי על ידי אותם מעשים ודברים שהיו כן אומרות מודיעות להם את העתידות ומה שאמר קומה לפי שהיו מעמידות אותם על רגליהם בעוד שהיו עושות המעשה : אצילי ידי . כמו ידים וכן ואורגים חורי כמו חורים וקרע לו חלוני כמו חלונים ואצילי הם בית השחי וכתיב על כל מרפקי ידיו והמרפיק הוא בית השחי כמו שאמרו רבותינו ז"ל במשנה בפיו ובמרפק : המספחות כמו המטפחות והם הצעיפים שמכסות בהם הנשים את פניהן : לצודד נפשות . כי נפשות הצדיקים התמימי' הם כאילו נתפשות במצודותיכן שאתן אומרות עליהן שתמותנה לפי שאינם שואלים בכן שידעו כי עון הוא ואף על פי כן הם מתפחדים מדבריהן והסבורים כי כן יודעו' העתידו' אבל לרשעי' המחזיקי' בידיהן ושואלין בכן ונותנין לכן שכריכן אומרות להם שתחיינ' נפשות' ותבא להם טובה : הנפשות תצודדנה לעמי . הה"א לשאלה כמו הדרכי לא יתכנו וכי תחשבו שתצודדנה נפשות עמי והם התמימים : ונפשות לכנה תחיינה . ונפשות שהן לכן והם נפשות הרשעים תחיינה אותם כאילו בדבריכן נפשות תלויות להמית ולהחיות ויונתן תרגם הנפשות עמי אתון יכלן לאבדא ולקיימא הלא נפשתכון דילכן לא יכילתון לקיימא ויש מפרשים ונפשות לכנה תחיינה בשכר שהיו לוקחות במעשיכן : (יט) ותחללנה אותי אל עמי . כמו בעמי וכן ואל הארון כמו בארון והחלול שמסירין בטחונם ממני ובוטחים בדבריכן שהם כזב : בשעלי שעורים ובפתותי לחם . שכר מעשיכן שואלים בהם נותנים לכם מלא אגרוף שעורים או פת לחם ויש מפרשים כי השעורים והלחם היו נותנות תוך הכסתות ובהם היו עושות המעשה : להמית נפשות אשר לא תמותנה . אלו הן נפשות הצדיקים : ולחיות נפשות אשר לא תחיינה . אלו נפשות הרשעים כי בעבור דבריכן לא תחיינה ולא תמותנה אבל אתן מכזבות להם למי שהם בעמי שומעי כזב : בכזבכם . הזי"ן בסגול : (כ) לכן הנני אל כסתותיכנה . כמו הנני אליכם ספי'

רשי

ירושלים : (יח) הוי למתפרות כסתות . קוטרא"ש בלע"ז כמין כסתות
היו תופרות ותולות לנשאלים אליהם על אצילי יד[יהם] וקוסמות להם
כסתות קסם שקרי' ולמי שהם חפצות אומרות קסם [טוב] ולמי שרוצות אומ[רות]
קסם רע : אצילי . איישיל"ש בלע"ז : אצילי ידי . כמו אצילי ידים
תלמי שדי (הושע יב) : ו[עושות]
המספחות . על ראשי כל [קומה]
אף הם לקסום בהם ולא [ידעתי]
מה הם מענין שנאמר וק[ומה]
אותם אומר אני שהן ש[ל]
ויונתן תרגמו פת כומרי[ן]
תרגם כמות טלופות מ[...]
פת כומרים : המספחות [...]
ספחני נא (שמואל א[...])
ליפאגמנ"ץ בלע"ז ויש ל[...]
פלטרואי"ש בלע"ז: לצודד [...]
בכן . כן לדות הנשות ל[...]
שמחזיקות ידי הרשעים ל[...]
להם שלום ומרפות ידי צ[...]
לקסום להם רעה : ה[...]
תצודדנה וגו' . תמיד[...]
ונפשות לכנה תחיינה [...]
כמו לכם שאתנה נוטלות[...]
על כך ומתפרנסות ב[...]
(יט) בשעלי שעורים . כ[...]
מדד בשעלו מים (ישעי[ה ...])
אונגינאלויה"ש בלע"ז . [...]
אחר לשון מדה : ובפתותי [...]
אישנכנלא"ש בלע"ז שאתן [...]
בשכרכן : להמית נפשו[ת ...]
לא תמותנה . כלומר לא[...]
נפשות אשר לא תמותנה [...]
ימותו ולחי' על אשר לא [...]
יחיו כי קסמיכם שקר [...]
מקבלים את קסמי כזב [...]
(כ) לפורחות . להיות [...]
על ידיכן לגיהנם : ושלח[תי ...]
הנפשות . כתרגומו ואש[...]
נפשתא דאתון מחרשן [...]
נפשיכן לאבדותא': את [...]
את

יט פסוקים אין ואין במצע[ו]
וסימ' נמסר בסדר כי ת[שא]
שלום ח' חסר בליש' בקריא[ה]
ולא יכלו דברו לשלם . [...]
שמואל את אשר דבר יי[...]
דמי מלחמה בשלם . ולא
שיבתו בשלם שאול . וי[...]
בין חירם ובין שלמה. ומ[...]
לשאל לשלם לך . נביאי
הנבאים דיחזקאל ב' בפ[...]
אל עמי ד' וסימ' אני נאס[...]
עמי . ותחללנה אתי אל
ויקחני יי' מאחרי הצאן . ב[...]
אל ישראל אל ; וחד וא[...]

מצודת ציון

גלוי : (טו) וכליתי . ענין השלמה : (יח) למתפרות . מל' תפירה : כסתות . כעין כרים העשוים לאצלות המטה ובדרז"ל ובא למעט בכרים ובכסתות (סוכה ג) : אצילי . הם בתי השחי תחת הזרועות וכן תחת אצילות ידיך (ירמיה לח) : ידי . כמו ידים וכפלה המ"ם וכן וקרע לו חלוני (שם כב) : המספחות . היא כמו מטפחות והוא ענין לטיף כמו והמטפחות והחריטים (ישעיה ג) ולפי שהן נדבקות ונצמדות על הראש אמר מספחות מל' ספחני נא (ש"א ב) : לצודד . מל' צדיה ולכידה : לכנה . שלכן : (יט) ותחללנה . מל' חלול ובזיון : בשעלי . כן יקרא האגרוף וכן מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ) : ובפתותי . ענין חתיכות ופריסות כמו פתות אותה פתים (ויקרא ב) : (כ) שם . ר"ל בהם : לפורחות . לפריחה ועפיפה : ושלחתי . כן יאמר על

מצודת דוד

הנבואה אז יכלו הנביאים ההם : כי אני ה' . הנאמן לשלם גמול : (טו) וכ[ליתי] אשלים את חמתי בקיר ר"ל אבטל את כל דברי הנבואה : ובטחים . ר"ל בהם המייפים נבואת השקר במליצ' נאותה ומזויפת : ואומר לכם . אז אומר לכם אין [...] ר"ל הנה לא נתקיימה הנבואה ואין תקומה אל הטחים אותו הם הנביאים [...] אז יכלו גם המה : (טז) נביאי ישראל . יפרש אמריו לומר הבונים והטחים [...] נביאי ישראל וכו' : חזון שלום . נבואה מהבטחת שלום : ואין שלום . ר"ל [...] יבטיחו כי אין שלום מיועד להם : (יז) המתנבאות מלבהן . אשר בודות מלבהן [...] בנבואה : (יח) הוי למתפרות כסתות . יש להתאונן על המתפרות כסת[ות ...]

היה דרכם לתפור כסתות קטנות והיו תולות להנשאלין על אצילי ידיהם ובאותן כסתות היו קוסמות ולמי שחפצות אומרות קסם טוב ולמי שחפצות אומרות קס[ם רע] על כל וגו'. על הנשאלין : ועושות המספחות . כעין מטפחות היו עושות לקסום קסמים להשימם על ראש כל קומה ר"ל על ראש כל אדם הבא לשאול קסמים [...] האדם קומה על כי הוא לבד הולך בקומה זקופה ולא כן שאר בריות): לצודד נפשות. ר"ל לרמות אותם להביא עליה' עון אשמה במה שמאמינים בקסמים: הנפש[ות] מהראוי לצודד נפשות של עמי להחטיאם בעון הקסם ולהחיות בזה נפש עצמיכן לקחת על זה שכר להתפרנס בה וכי הגון הדבר שבעבור השכר תחטיאו [...] (יט) ותחללנה . אתן מחללים אותי בפני עמי להסיר מלבם בטחון ה' ולפנות אל הקסם ואת זה תעשו בשכר מלא אגרוף שעורים ובחתיכות לחם : להמית נפ[שות] לקסום מוות לשפוט מיתה על נפשות אשר באמת לא תמותנה ולשפוט החיים על נפשות אשר באמת לא תחיינה ולא יהיה א"כ כדבריכן : בכזבכם . ר"ל הדברים [...] והתפשו בעת תכזבו אל עמי השומעים כזב ומאמינים לה : (כ) הנני . הנה אני אפנה אל הכסתות שלכן אשר אתן מצודדות עמהם [...] את

ע סמ"ך כסתותיכנה לתפארת הקריאה כדגש קו"ף מקדש ה' : לפורחות . להיות פורחות בדבריכם שתאמרו שימותו : וקרעתי אותם מעל זרועותיכם . הם אצילי ידים שוכר ואמר
ים ואם היו על זרועות השואלים אותם בהם הם כאילו זרועותיהם כי הן היו עושות בהם המעשה ויש אומרים כי בזרועות המכשפות היו תלויות אלה הכסתות : ושלחתי את הנפשות .
תן חפשי מידכן אשר אתן מצודות אותן : את נפשים . בא מקובץ בלשון זכרים כמו פלגשים : (כא) וקרעתי את מספחותיכם . וכן אקרע מספחותיכם שהייתן משימות על ראש כל קומה
כסתות והמספחו' הוא כליון הנשים המכשפות ומיתתן וכיון שיבטלו הן יבטלו מעשיהן : למצדה . חסר וי"ו : (כב) יען הכאות לב צדיק שקר ואני לא הכאבתיו . שהיה הצדיק מתפחד מדבריהם כמו
וכן היו מכאיבות אותו בשמי שקר כי אני לא דברתי לכן : ולחזק ידי רשע . כמו כן שהיו אומרות לו שיחיה : הכאות . ענין כאב כמו וכאבה לבב : מדרכו הרע . כן ימצא פעמים דרך לשון זכר

כמו זה הדרך לכו בו : (כג) לכן שוא . מבואר הוא ויש מפרשים הענין הזה בדרישת המתים שהיו הנשים בעלות אוב מעלות נפשות המתים בדבריהן ומפרשי' לפורחות בעבור אותן נפשות שאומר שהיו מעלות מקבריהן ופורחות באויר : (א) ויבוא אלי אנשים מזקני ישראל וישבו לפני. אמר הנביא בכלות נבואה זו באו אלי אנשי' מזקני הגולה וישבו לפני שהיו מראים עצמם שבאים לדרוש את ה' והאל גלה אלי את לבבם ואמר ויבא לשון יחיד על רבי' להודיע כי בהסכמה אחת ובלב אחד באו כלם על זה: ויהי . (ג) בן אדם . האדרש אדרש להם . האל"ף בחירק הראשון מקור בחולם והאל"ף במקום ה"א כי כבד על הלשון לקרא שני ההי"ן כאחד והוא בחולם במשקל הנתון תנתן ואמר וכי אדרש להם אחר שלבם אל גלוליהם לא אדרש וקבול הדרישה היא לתת שאלתם : (ד) לכן דבר אותם . עמהם כמו אתם: נעניתי לו בה ברוב גלוליו . ונעניתי לו אבל לא נדרשתי לו אבל אענה לו ואשיבנו על דבריו כדי לגלות צפון לבו אבל לא אדרש לו לתת את שאלתו ולעשות את בקשתו ונעניתי לו ונענה לו צריכים פירו' לפי בנינם ולפי ענינם כי נעניתי ונענה הם מבנין נפעל והאל הוא הפועל בענותו כנועק אליו כמו שאומ' ענני ה' ענני אשר יענה באש הוא האלהים והאדם הצועק הוא נענה כמו שאמר הן אצעק חמס לא אענה הנה כי האל הוא העונה והאדם הוא הנענה ואיך אמר הנה על האל יתברך נעניתי ונענה נאמר כי הטעם לפי שלשון מענה הוא על שני פנים והאחד הוא תחילת הדבור' כמו ויען איוב הראשון וענית ואמרת והשני הוא לשון השבת הדבור והוא הנמצא ברוב כשאמר כי הקדוש ברוך הוא הוא העונה כן הוא לקורא ולצועק וכשאמר עליו נעניתי ונענה הוא נענה לעונה אליו והוא הקורא והצועק : בה . כתי' בה"א וקרי באל"ף כי אותיות אהו"י מתחלפו' ופי' בעבור שבא ברוב גלוליו אענה לו כדי לגלות צפון לבו וזהו שאמר אחריו : (ה) למען תפוש את בית ישראל בלבם . שהם מכסים את לבם ממני ואני אתפשם בלבם שאגלה להם גלולי לבם ומחשבות' הרעה ויונתן תרגם אני ה'נעניתי לו בה ברוב גלוליו אנא ה' משתאיל ליה במימרי דאתי למתבע אולפן מן קדמי אע"ג דמערב בסגי פולחן טעוותה ותרגם למען תפוש בדיל לקרב' ית בית ישראל למיתן תיובתא בלבהון דסטו מבת' פולחני ואיסתאבו בפולחן טעותהון כולהון ורבותינו ז"ל פירשו למען תפוש את בית ישראל בלבם כי בעכו"ם מחשבת רעה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה כי הם לא היו עובדים עכו"ם אחר

שגלו אלא לפי שהיו חושבים עליה עדיין חשבה עליהם כאילו עבדוה : נזורו . אמר שהכנו"ן שרש ויהי מן הקל

מְצַדְדוֹת אֶת־נְפָשִׁים לְפֹרְחֹת׃ כא וְקָרַעְתִּי אֶת מִסְפְּחֹתֵיכֶם וְהִצַּלְתִּי אֶת־עַמִּי מִיֶּדְכֶן וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד בְּיֶדְכֶן לִמְצוּדָה וִידַעְתֶּן כִּי־אֲנִי יְהֹוָה׃ כב יַעַן הַכְאוֹת לֵב־צַדִּיק שֶׁקֶר וַאֲנִי לֹא הִכְאַבְתִּיו וּלְחַזֵּק יְדֵי רָשָׁע לְבִלְתִּי־שׁוּב מִדַּרְכּוֹ הָרָע לְהַחֲיֹתוֹ׃ כג לָכֵן שָׁוְא לֹא תֶחֱזֶינָה וְקֶסֶם לֹא־תִקְסַמְנָה עוֹד וְהִצַּלְתִּי אֶת־עַמִּי מִיֶּדְכֶן וִידַעְתֶּן כִּי־אֲנִי יְהֹוָה׃

יד א וַיָּבוֹא אֵלַי אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָי׃
ב וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ג בֶּן־אָדָם הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הֶעֱלוּ גִלּוּלֵיהֶם עַל־לִבָּם וּמִכְשׁוֹל עֲוֺנָם נָתְנוּ נֹכַח פְּנֵיהֶם הַאִדָּרֹשׁ אִדָּרֵשׁ לָהֶם׃
ד לָכֵן דַּבֵּר־אוֹתָם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהֹוִה אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַעֲלֶה אֶת־גִּלּוּלָיו אֶל־לִבּוֹ וּמִכְשׁוֹל עֲוֺנוֹ יָשִׂים נֹכַח פָּנָיו וּבָא אֶל־הַנָּבִיא אֲנִי יְהֹוָה נַעֲנֵיתִי לוֹ בָהּ בְּרֹב גִּלּוּלָיו׃ ה לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם אֲשֶׁר נָזֹרוּ מֵעָלַי בְּגִלּוּלֵיהֶם כֻּלָּם׃

מְחַרְשָׁן יַת נַפְשְׁיָהָן לְאַבָּדוּתְהָא׃ כא וְאַפְסֵיק יַת פַּת בּוּמָרֵיכוֹן וְאֲשֵׁיזֵיב יַת עַמִּי מִידְכוֹן וְלָא יִתְמַסְרוּן עוֹד בִּידְכוֹן לְאִשְׁתְּיָצָאָה וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ כב חֲלָף דְּאַכְאֵיתִין לֵב זַכָּאֵי לְמֶהֱוֵי שְׁקַר וּמִן קֳדָם מֵימְרִי לָא אִתְכְּהִי וּלְתַקָּפָא יְדֵי רַשִׁיעָא בְּדִיל דְּלָא לְמֵיתַב מֵאוֹרְחֵיהּ בִּישְׁתָּא לְקִיּוּמוּתֵיהּ׃ כג בְּכֵן שְׁקַר לָא תִתְנַבְּאוּן וְאוּלְפַן לָא תֵילְפוּן עוֹד וַאֲשֵׁיזֵיב יַת עַמִּי מִידְכוֹן וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃
א אֲמַר נְבִיָּא אֲתוֹ לְוָתִי גֻּבְרִין מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל וִיתִיבוּ קֳדָמָי׃ ב וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימַר׃ ג בַּר אָדָם גֻּבְרַיָּא הָאִלֵּין אַסִּיקוּ פּוּלְחַן טַעֲוָתְהוֹן עַל לִבְּהוֹן וְתַקְלַת חוֹבֵיהוֹן יְהָבוּ לְקָבֵיל אַפֵּיהוֹן הַאִשְׁתְּאָלָא יִשְׁתְּאַל בְּמֵימְרִי לְהוֹן׃ ד בְּכֵן אִתְנַבֵּי לְהוֹן וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל דִּי יַסִּיק פּוּלְחַן טַעֲוָתֵיהּ עַל לִבֵּיהּ וְתַקְלַת חוֹבֵיהּ יְשַׁוֵּי לְקָבֵיל אַפּוֹהִי וְיֵיתֵי לְוָת נְבִיָּא אֲנָא יְיָ מִשְׁתְּאֵיל לֵיהּ בְּמֵימְרִי דְּאָתֵי לְמִתְבַּע אוּלְפַן מִן קֳדָמַי אַף עַל גַּב דְּמִתְעָרֵיב בְּסַגִּי פּוּלְחַן טַעֲוָתֵיהּ׃ ה בְּדִיל לְקָרְבָא יַת בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמִתַּן תְּיוּבְתָּא בְּלִבְּהוֹן דִּסְטוֹ מִבָּתַר פּוּלְחָנִי וְאִסְתְּאָבוּ בְּפוּלְחַן

נשים להיות הנפשות : (כב) יען הכאות לב שקר . כשאתן קוסמות לו לא מלטער ולבו נכאה : ויבוא אלי אנשים . כולם אחד לרעה לכך נאמר ומדרש אגדה אומר על הקב"ה גלה אזן הנביא הנה יבואו אליך פלוני (ג) העלו גלוליהם על לבם אל גלוליהם לעבוד : נכח פניהם . להיות להם תמיד למורא ולאלוה : אדרש . בתמיה כי אני להם ואשיב על דבריהם תמיהות מתקיימות : נעניתי לו. שווי"ש רפוקדו"ן אע"פ שהוא בא לפני גלוליו כן ת"י : (ה) למען את בית ישראל וגו'. בדיל ית בית ישראל למתן בלבהון : נזורו . כמו אחיו (בראשית מט) פוריג"ט רי"ן בלע"ז : שובו

ל : וידעתן ב' בנו"ן ורעתי את מספחתיכם . וא לא תחזנה וקסם . וא' . ואתנה ידעתן : ויבא ין ויבאו וסבירין ויבא וסי' בסדר שלח לך : נענתי ב' ני ה' נעניתי לו בה ברב . עד מאד: בלבם ט' בקריא' החיל אשר נגע אלהים . עם תורתי בלבם . למען את בית ישראל . ולא זעקו לבם . ואמרו אלפי יהודה . אל יאמרו בלבם האח . תבוא בלבם וקשתותם . בלבם נינם יחד . גם את

ת אהרן תפוש . קדושין נט מ חולין קמב :

מצודת דוד

נפשות להחטיא אנשים להוציא ולהפריח מהם נפשותם : וקרעתי. כי אקרע אותם הזרועות אשר שמתן עליהם אותם הכסתות ר"ל שתחרב ירושלים ותתבטל כל גלות והכזבים כאלו יקרעו מעל הזרועות והיו כלא היו : ושלחתי. אז אשלח את הנפשות אשר אתם מצודדות ר"ל אז לא תוכלו עוד לרמות ולהחטיא: את לפורחות . אמר לתוספת ביאור את הנפשות הנצדות בידכן להוציאן ולהפריחן
וף להיות אבודות בעונם אותם אשלח חפשי : (כא) וקרעתי וגו' . ר"ל גם התחבולה של המספחות תתבטל כאלו אקרעם והיו כלא היו : והצלתי וגו' . לבל נלכדים בידכן להכשילם בעון הקסם ולתוספת ביאור אמר ולא יהיו עוד בידכן להיות נלודים : כי אני ה'. שהכל בידי : (כב) יען . בעבור שהיו משברות יק לצערו באמרי שקר שאמרו לו מות תמות : ואני . אבל אני לא הכאבתי לבו כי לא גזרתי עליו המיתה : ולחזק . והיו עוסקות לחזק ידי רשע להבטיחו על השלום זה הנה לבלתי ישוב מדרכו הרע להשיג החיים ע"י התשובה וא"כ עשו רעה גם לצדיק גם לרשע : (כג) לא תחזינה . לא תנבאו עוד שוא : וקסם וגו' . מוסב וא לומר וקסם שוא לא תקסמנה : והצלתי וגו' . לבל יהיו נלכדים בידכן : כי אני ה'. שהכל בידי : יד (א) ויבוא אלי . בא אלי קבוצת אנשים מזקני ישראל: לפני. התעכבו לפני : (ג) העלו וגו' . ר"ל מחשבות לבם לעבודת כוכבים ונגד פניהם נתנו מכשול עון העבודת כוכבים כאומר לא במחשבה לבד כי עושים פועל: האדרש . וכי מהראוי שאהיה נדרש להם למלא משאלותם בתמיה : (ד) דבר אותם . דבר עמהם: ובא אל הנביא . לשאול ממנו דבר ה' : נעניתי לו. מענהו אשר לו להשיב עליו עם כי בא לשאול במחשבות רוב גלוליו : (ה) למען תפוש . ר"ל לא אשיב למלאות שאלתו רק למען לאחוז אותם בלבותם להקריב אלי אשר

מצודת ציון

על דבר הנעזב לרצון עצמו וכן קן משולח (ישעיה טז) : (כא) למצדה . מל' צדיה וצידה : (כב) הכאות . ענין שבירה כמו ונכאה לבב (תהלים קט) : הכאבתיו . מל' מכאוב וחלי : (ג) נוכח . נגד כמו לנוכח אשתו (בראשית כה) : (ד) נעניתי . ענין אמירה כמו ומה' מענה לשון (משלי טז) ור"ל אקבל מענהו ודוגמתו ונעתר להם (ישעיה יט) ופי' יקבל עתר תפלתם : (ה) תפוש . ענין אחיזה : נזורו . ענין הפרשה כמו נזורו אחור (שם א) : (ז) נענה . אקבל המענה

ו לָכֵ֞ן אֱמֹ֣ר ׀ אֶל־בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֗ל כֹּ֤ה
אָמַר֙ אֲדֹנָ֣י יְהֹוִ֔ה שׁ֚וּבוּ וְהָשִׁ֔יבוּ מֵעַל֙
גִּלּ֣וּלֵיכֶ֔ם וּמֵעַ֥ל כָּל־תּוֹעֲבֹתֵיכֶ֖ם
הָשִׁ֥יבוּ פְנֵיכֶֽם׃ ז כִּי֩ אִ֨ישׁ אִ֜ישׁ
מִבֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֗ל וּמֵהַגֵּר֮ אֲשֶׁר־יָג֣וּר
בְּיִשְׂרָאֵל֒ וְיִנָּזֵ֣ר מֵאַחֲרַ֗י וְיַ֤עַל גִּלּוּלָיו֙
אֶל־לִבּ֔וֹ וּמִכְשׁ֣וֹל עֲוֺנ֔וֹ יָשִׂ֖ים נֹ֣כַח
פָּנָ֑יו וּבָ֣א אֶל־הַנָּבִ֗יא לִדְרָשׁ־ל֥וֹ בִ֛י
אֲנִ֥י יְהֹוָ֖ה נַעֲנֶה־לּ֥וֹ בִּֽי׃ ח וְנָתַתִּ֨י
פָנַ֜י בָּאִ֣ישׁ הַה֗וּא וַהֲשִׂמֹתִ֙יהוּ֙ לְא֣וֹת
וְלִמְשָׁלִ֔ים וְהִכְרַתִּ֖יו מִתּ֣וֹךְ עַמִּ֑י
וִֽידַעְתֶּ֖ם כִּֽי־אֲנִ֥י יְהֹוָֽה׃ ט וְהַנָּבִ֤יא
כִֽי־יְפֻתֶּה֙ וְדִבֶּ֣ר דָּבָ֔ר אֲנִ֣י יְהֹוָ֔ה
פִּתֵּ֔יתִי אֵ֖ת הַנָּבִ֣יא הַה֑וּא וְנָטִ֤יתִי
אֶת־יָדִי֙ עָלָ֔יו וְהִ֨שְׁמַדְתִּ֔יו מִתּ֖וֹךְ עַמִּ֥י
יִשְׂרָאֵֽל׃ י וְנָשְׂא֖וּ עֲוֺנָ֑ם כַּעֲוֺ֤ן
הַדֹּרֵשׁ֙ כַּעֲוֺ֥ן הַנָּבִ֖יא יִהְיֶֽה׃ יא לְמַ֩עַן֩
לֹא־יִתְע֨וּ ע֤וֹד בֵּֽית־יִשְׂרָאֵל֙ מֵאַחֲרַ֔י
וְלֹֽא־יִטַּמְּא֥וּ ע֖וֹד בְּכָל־פִּשְׁעֵיהֶ֑ם
וְהָ֣יוּ לִ֣י לְעָ֗ם וַאֲנִי֙ אֶהְיֶ֤ה לָהֶם֙
לֵֽאלֹהִ֔ים נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יְהֹוִֽה׃
יב וַיְהִ֥י דְבַר־יְהֹוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃
יג בֶּן־אָדָ֗ם אֶ֚רֶץ כִּ֤י תֶחֱטָא־לִי֙ לִֽמְעָל־
מַ֔עַל וְנָטִ֤יתִי יָדִי֙ עָלֶ֔יהָ וְשָׁבַ֥רְתִּי
לָ֖הּ מַטֵּה־לָ֑חֶם וְהִשְׁלַחְתִּי־בָ֣הּ רָעָ֔ב
וְהִכְרַתִּ֥י מִמֶּ֖נָּה אָדָ֥ם וּבְהֵמָֽה׃ יד וְהָי֗וּ
שְׁלֹ֤שֶׁת הָֽאֲנָשִׁים֙ הָאֵ֔לֶּה בְּתוֹכָ֔הּ נֹ֖חַ
דָּנִאֵ֣ל וְאִיּ֑וֹב הֵ֥מָּה בְצִדְקָתָ֛ם יְנַצְּל֥וּ

(מסורה)
י״א בטעם בסיפרא · ג׳ כ״כ · ל׳ · ל׳. ז׳ · ב׳ נגע וכוה · ל׳ וכתיב כן · ג׳ ר״פ · ג׳. ג׳ · ל׳ · ל׳ · ג׳ · נ״א בסיפרא · י״ו חסר א׳ · ל׳ בטעם · ג׳ · ג׳ חסר. ד׳

(תרגום)
טַעֲוָתְהוֹן כּוּלְהוֹן׃ ו בְּכֵן אֱמַר
לְבֵית יִשְׂרָאֵל כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים תּוּבוּ לְפוּלְחָנִי וְאַעְדוּ
מִנְכוֹן פּוּלְחַן טַעֲוָתְכוֹן וְיָת כָּל
חוֹבֵי פּוּלְחַן טַעֲוַת תּוֹעֲבָתְכוֹן
אַרְחִיקוּ מִקְבֵיל אַפֵּיכוֹן׃ ז אֲרֵי
גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן
גִּיוֹרַיָּא דְּיִתְגַּיְּרוּן בְּיִשְׂרָאֵל
וְיִסְטֵי מִבָּתַר פּוּלְחָנִי וְיַסֵּיק
פּוּלְחַן טַעֲוָתֵיהּ עַל לִבֵּיהּ
וְתַקְלַת חוֹבוֹהִי יְשַׁוֵּי לָקֳבֵיל
אַפּוֹהִי וְיֵיתֵי לְוַת נְבִיָּא לְמִשְׁאַל
לֵיהּ בְּמֵימְרִי אֲנָא יְיָ מִשְׁתְּאֵיל
לֵיהּ בְּמֵימְרִי׃ ח וְאֶתֵּן רוּגְזִי
בְּגַבְרָא הַהוּא וַאֲשַׁוֵּינֵיהּ לְאָת
וּלְמַתְלִין וְאֵשֵׁיצֵינֵיהּ מִגּוֹ עַמִּי
וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ ט וּנְבִיָּא
אֲרֵי יִטְעֵי וִימַלֵּיל פִּתְגָמָא
אֲנָא יְיָ אַטְעֵיתִי יָת נְבִיָּא
הַהוּא וַאֲרִים יָת מְחַת גְּבוּרְתִּי
עֲלוֹהִי וְאֵשֵׁיצֵינֵיהּ מִגּוֹ עַמִּי
יִשְׂרָאֵל׃ י וִיקַבְּלוּן חוֹבֵיהוֹן
כְּחוֹב דְּאָתֵי לְמֵילַף וְדָא אַלֵּיף
כְּחוֹב נְבִיֵּי שִׁקְרָא יְהֵי׃ יא בְּדִיל
דְּלָא יִטְעוּן עוֹד בֵּית יִשְׂרָאֵל
מִבָּתַר פּוּלְחָנִי וְלָא יִסְתַּאֲבוּן
עוֹד בְּכָל מִרְדֵיהוֹן וִיהוֹן קֳדָמַי
לְעַם וַאֲנָא אֱהֵוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהָא
אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ יב וַהֲוָה
פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי
לְמֵימָר׃ יג בַּר אָדָם אַרְעָא אֲרֵי
תֵיחוֹב קֳדָמַי לְשַׁקָּרָא שְׁקַר
וַאֲרִים מְחַת גְּבוּרְתִּי עֲלַהּ
וְאֶתְבַּר בָּהּ סְעִיד מֵיכְלָא
וְאֶשְׁלַח בָּהּ כַּפְנָא וְאֵשֵׁיצֵי מִנַּהּ אֱנָשָׁא וּבְעִירָא׃ יד וִיהוֹן
תְּלָתָא גַּבְרַיָּא הָאִלֵּין בְּגַוַּהּ נֹחַ דָּנִאֵל וְאִיּוֹב אִינוּן בִּזְכוּתְהוֹן

רדק

הקל מגזר' פעול בשקל ולא יכלו מענין ויגזרו מקדשי בני ישראל או יהיה מבנין נפעל משרש זור מענין זר: (ו) לכן. שובו והשיבו. לזקני ישראל אומר שובו והשיבו נשיכם ובחוריכם: השיבו פניכם. שלא יהיו הגלולים נכח פניכם כמו שהיו: (ז) כי איש. ומהגר אשר יגור בישראל. זכר הגרים נראה כי מן הכשדים שבו לדעת ישראל מאגלו ישראל לתוכם כי ראו כי אלהי ישראל בתוכם אלהי אמת וכי הביא אליהם כל אשר דבר בעזב' את תורתו: ובא אל הנביא לדרוש לו בי. לדרוש לנביא בעבורי שאתן שאלתו: אני ה' נענה לו בי. אני ה' אענהו בעבור שמי כדי שאגלה לו לפון לבו הרע אבל לא אדרש לו לתת שאלתו אבל הפך שאלתו אתן לו שאתן פני בו: (ח) ונתתי פני. כאדם שאומר פונה אני מכל עסקים ואעסוק בזה או יהיה כתרגומו ואתן רוגזי כמו ופניה לא היו לה עוד אכפרה פניו: והשימותיהו לאות ולמשלים. מהרעה הגדולה שאביא עליו יהיה לאות ולמשל על דרך היינו משל בגוים: (ט) והנביא כי יפתה. אמר וכן יהיה עונש הנביא כי יפתה והענין הזה כענין מי יפתה את אחאב והוא הערת רוח החפץ כי נביא השקר ההוא חייב מיתה בדברים יעשה אותם בסתר כמו שראינו באחאב בן קוליה ולדקיהו בן מעשיה שהיו מנאפים את נשי רעיהם וכן דברים רעים אחרים בסתר היו עושים אלה הנביאים וכדי לגלותם לבני אדם מביא האל יתברך על ידם הכשלון ועל ידי עוברי עבירה בסתר בענינים רבים ואחד מהם זה הענין נביאי השקר שהיו מתפארים בנבואה והאל העיר הפלה בזה כדי להודיע שקריהם ופחזותם ובבא להם העונש מאת האל יתברך ילדיקו בני אדם עליהם את הדין וזהו שאמר אני השם פתיתי את הנביא ההוא וזהו טעם והאלהים אנה לידו וכן פירש אדוני אבי ז"ל ודומה לזה ואחזקתי את לב פרעה ור' סעדיה ז"ל פיר' פתיתי בארתי וגליתי עליו שהוא מפתה: פתיתי. בצרי התי"ו עי"ן הפעל: (י) ונשאו. כעון הדורש כעון הנביא. כמו כעם ככהן כעבד כאדוניו והדורש הוא שזכר למעל' שדורש בנביאי האמת ולבו רע ותרגם יונתן כעין הדורש כחו' דאתי למילף ולא אליף: (יא) למען. מבואר הוא: ויהי. (יג) בן אדם ארץ כי תחטא לי למעל מעל. לא בעבור כל חטא אבלא להם העונש הגדול אלא כשיהיה החטא למעול מעל להחש בי וביכולתי שיאמרו לית דין ולית דיין כאנשי סדום ועמורה: ונטיתי ידי עליה. בשדפון וירקון או ארבה על העשבים ואמנע מהמטיר עליהם מטר: אדם ובהמה. הבהמה לעונש האדם: (יד) והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דנאל ואיוב. דנאל חסר היו"ד וכן האחר הנזכר בפרשה הנה חכם אתה מדנאל והיו"ד נקראת אע"פ שאינה כתובה כיו"ד ירושלם והאל"ף נחה כי הצרי תחת הנו"ד והיו"ד דגושה וזכר אלה השלשה לדיקים לפי שכל אחד מהם ראה שלשה עולמו' בנוי וחרב ובנוי נח ראה העולם בנוי וראהו חרב במבול וראהו בנוי דניאל ראה בית

רשי

(ו) שובו. מדרכיכם: והשיבו. את לבבכם: מעל גלוליכם. אשר העלי[...] לבבכם: השיבו פניכם. אשר שמתם מכשול עוניכם לנכחם: (ז) נענה [...] משתאל ליה במימרי אדרש לו: (ח) ונתתי פני באיש ההוא. אחרי כן [...] ישמע אל דברי הנביא: פני. מישאירא"ש בלע"ז: והשימותיהו. [...] יונתן ואשויניה: (ט) והנ[...] יפותה ודבר דבר. שאיט[...] פתיתי. פתחתי לו פתח [...] שירצ' ומכאן יש לומר בא[...] פותחין לו: (י) כעון [...] כעון הנביא. כחוב דאתי [...] ולא אליף כח"ב נביי שקר[...] (יג) מטה לחם. משען [...] (יד) נח דניאל ואיוב. לפי [...] שלשה ראו שלשה עולמ[...] ראה העולם בנוי וחרב [...] ודניאל את בית המקדש [...] עצמו תחלה שר על כל [...] סוף הושלך לגוב אריות [...] לגדולתו וכן איוב ראה [...] עצמו מיושב וחרב ומיושב [...] הביאו דוגמא לדורו של [...] שראו את הבית בבניינו ו[...] ובנין שני וכן אמר להם [...] חיבה יתירה אני מראה [...] אתם יבניה וגלותו אילו [...] לי אחת מארבע' השכו"ם [...] עליהם אחת מארבעת [...] אלה או רעב או חיה ר[...] חרב או דבר כמו שמ[...] בפרשה זו זה אחר זה [...] הצדיקים אלו בתוכה לא [...] לא בן ולא בת ואני [...] ארבעתן על ירושלים ו[...] לכם מבניכם אשר שם [...] שאינכ' בתוכם ולא שהם [...] להנצ' אלא לנחם אתכם [...] אצליכם ותראו מעשיהם [...] ותתנחמו על הרע' אשר [...] עליהם כי תראו שלא [...] לסובלם עוד. (הרי זה [...] סדר פרשה זו כולה ל[...] אין לייתבו ונראה שאינ[...] הרב ועוד נראה שנס[...] חסר

העלם נתן בלבם: והנביא [...] בקריאה וסימ' והנביא הה[...] חולם החלום. והנביא [...] והעם. והנביא כי יפתה [...] דב': יטמאו ב' בחירק תחת יו'[...] למען לא יתעו עוד בית [...] מאחרי. ולא יטמאו עוד בגל[...] ואינון מן א"ב מן ב"ב ל' ברי[...] ותשלחתי ג' וסימ' נמסר [...] בחקתי: דנאל ג' חס' יו"ד [...] חכם אתה מדנאל. והיו [...] האנשים האלה בתוכה. ונח[...]

מצודת ציון

המענה: (ח) פני. ענין כעס כמו אכפרה פניו (בראשית לב) ע"ש שהכעס ניכר בפני האדם: והשמתיהו. מל' שממון: (ט) יפותה. מל' פתוי והסתה: והשמדתיו. ענין אבדון וכליון: (י) ונשאו. מל' משא וסבל: כעון הדורש כעון הנביא. בא בשני הכפ"י הדמיון להורות על דמיון גמור וכן כמוך כפרעה (שם מד): (יא) יתעו. מל' תועה ועניינו ההולך בדרך שאינו ישר: (יג) למעל מעל. ת"א ישקר שקר: מטה לחם. על כי הלחם ישען ויסעד לבב אנוש

מצודת דוד

אשר כולם פרשו מעלי במחשבות גלוליהם כי בראותם שאקבל מעשה ואשיבם [...] שים אלהים בישראל: (ו) שובו. אתם עצמיכם: והשיבו. את נשיכם ובנ[...] השיבו פניכם. לבל תסתכלו בהם וכאומר אם כן יעשו אז אשיב על מעשה למלא[...] (ז) לדרש לו בי. לדרוש את הנביא בדברי: נענה לו בי. אקבל המענה [...] לו להשיב עליו בעבור כבוד שמי: (ח) ונתתי פני. רלה לומר [...] לא למלאות שאלתו כי אדרבה עוד אהן פני בא"ש ההוא ואתן א ה ו לשממה להיות למופת לבני מרי שלא יהיו כמוהו לדרש בדבר ה' במחשבת עבודת כוכבים: ולמ[...] מן השממון שיבוא עליו יקחו משל להדמות אליו מ ממות אחרות: כי אני ה'. נאמן לשלם גמול: (ט) והנביא כי יפתה. הנדרש יהיה נפתה מלבו וידבר דברו מנפשו להש[...] השואל שימלא שאלתו: אני. כמו האני ותחסר ה"א התימה וכמוהו רבים ור"ל האם אני ה' פתתי את הנביא לדבר שקר בתמים הלא בבחירה חפשית ולכן אשם ידי[...] לכותו ואשמידו מתוך עמי ישראל: (י) ונשאו עונם. הם יסבלו גמול עונם זה כזה: כעון הדורש. כגמול עון הדורש בדבר ה' במחשבת עבודת כוכבים כן [...] גמול עון הנביא המשקר: (יא) למען לא יתעו וכו'. כשיראו שאני משלם גמול: והיו לי לעם. אז יהיו נקראים עמי: לאלהים. להצילם ולהושיעם: (יג) למעל [...] ר"ל אם החטא יהיה לכחש בי ולשקר בי: ונטיתי. אז אשם ידי עליה להכותה ואשבור לה משען לחם ולתוספת ביאור אמר והשלחתי בה רעב והכרתי כי ימותו ב[...] (יד) והיו. ואף אם יהיו בארץ ההיא שלשת האנשים הצדיקים האלה והם נח דניאל ואיוב: המה בצדקתם. ר"ל מורת הדין הוא

נַפְשָׁם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ טו לוּ־חַיָּה
רָעָה אַעֲבִיר בָּאָרֶץ וְשִׁכְּלָתָּה וְהָיְתָה
שְׁמָמָה מִבְּלִי עוֹבֵר מִפְּנֵי הַחַיָּה׃
טז שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּתוֹכָהּ
חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם־בָּנִים
וְאִם־בָּנוֹת יַצִּילוּ הֵמָּה לְבַדָּם יִנָּצֵלוּ
וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה שְׁמָמָה׃ יז אוֹ חֶרֶב
אָבִיא עַל־הָאָרֶץ הַהִיא וְאָמַרְתִּי
חֶרֶב תַּעֲבֹר בָּאָרֶץ וְהִכְרַתִּי מִמֶּנָּה
אָדָם וּבְהֵמָה׃ יח וּשְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה בְּתוֹכָהּ חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהֹוִה לֹא יַצִּילוּ בָּנִים וּבָנוֹת כִּי הֵם
לְבַדָּם יִנָּצֵלוּ׃ יט אוֹ דֶּבֶר אֲשַׁלַּח אֶל־
הָאָרֶץ הַהִיא וְשָׁפַכְתִּי חֲמָתִי עָלֶיהָ
בְּדָם לְהַכְרִית מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה׃
כ וְנֹחַ דָּנִאֵל וְאִיּוֹב בְּתוֹכָהּ חַי־אָנִי
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם־בֵּן אִם־בַּת
יַצִּילוּ הֵמָּה בְצִדְקָתָם יַצִּילוּ נַפְשָׁם׃
כא כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה אַף כִּי־
אַרְבַּעַת שְׁפָטַי ׀ הָרָעִים חֶרֶב וְרָעָב
וְחַיָּה רָעָה וָדֶבֶר שִׁלַּחְתִּי אֶל־

כ"ב · ג' ומ"ל · ל' · ס' מ"ל · ל' · ל' ר"פ · ט' וא' ואשלח · ג' ר"פ. ג' חס' · ל' וחד ואם בת היא וחיה · י"ג דסמי' · י"ג וכל עורא דכו' במ"א

יְשֵׁיזְבוּן נַפְשְׁהוֹן אֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים׃ טו אִילוּ חַיְתָא בִישְׁתָא
אַעֲבֵיר בְּאַרְעָא וְתִתְכְּלִינַהּ
וּתְהֵי לְצָדוּ מִבְּלִי עָדֵי מִן קֳדָם
חַיְתָא׃ טז תְּלָתָא גֻבְרַיָא הָאִלֵּין
בְּגַוַּהּ קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
אִם בְּנִין וְאִם בְּנָן יְשֵׁיזְבוּן אִנּוּן
בִּלְחוֹדֵיהוֹן יִשְׁתֵּיזְבוּן וְאַרְעָא
תְּהֵי לְצָדוּ׃ יז אוֹ דְקַטְלִין
בְּחַרְבָּא אַיְתֵי עַל אַרְעָא
הַהִיא וְאֵימַר דְקַטְלִין בְּחַרְבָּא
יְעִדּוּן בְּאַרְעָא וַאֲשֵׁיצֵי מִנַּהּ
אֱנָשָׁא וּבְעִירָא׃ יח וּתְלָתָא
גֻבְרַיָא הָאִלֵּין בְּגַוַּהּ קַיָּם אֲנָא
אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לָא יְשֵׁיזְבוּן
בְּנִין וּבְנָן אֱלָהֵין אִנּוּן
בִּלְחוֹדֵיהוֹן יִשְׁתֵּיזְבוּן׃ יט אוֹ
מוֹתָא אֲשַׁלַּח עַל אַרְעָא הַהִיא
וְאֶשְׁפּוֹךְ חֵימְתִי עֲלַהּ בִּקְטוֹל
לְשֵׁיצָאָה מִנַּהּ אֱנָשָׁא וּבְעִירָא׃
כ וְנֹחַ דָנִיאֵל וְאִיּוֹב בְּגַוַּהּ קַיָּם
אֲנָא אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים אִם בַּר
אִם בְּרַתָּא יְשֵׁיזְבוּן אִנּוּן
בִּזְכוּתְהוֹן יְשֵׁיזְבוּן נַפְשְׁהוֹן׃
כא אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
אַף אֲרֵי אַרְבַּע פּוּרְעָנִין בִּישָׁן
חַרְבָּא וְכַפְנָא וְחַיְתָא בִישְׁתָא
וּמוֹתָא שְׁלָחִית עַל יְרוּשְׁלֵם

ואיוב בתוכה . אעביר ג' וסי' אני אעבי' כל טובי. לו חיה רעה . ואת רוח הטומאה : על הארץ סי' מן ריש ספרא עד והטף אל מקדשים כולהון אל הארץ במ"א או חרב אביא על הארץ . ומן והטף עד סופא דספרא וכל שאר קריי' דכוו' על הארץ במ"ג אל הארץ ופי' וירדו מעל כסאותם . יקרא אל השמים מעל , ובניהם הרבית ככוכבי השמים : אשלח ט' וסי' נמסר בסדר בא אל פרעה : ונח ג' ר"פ וסי' ונח מצא חן בעיני ה' . ונח בן שש מאות שנה . ונח דניאל ואיוב בתוכה :

רשי

...ות מארבע שפטים מאז ועד אז . ס"א מאו ועד או) ל"א ארץ כי ...לו וגומר והיו שלשת האנשים האלה בתוכ' נח דניאל ואיוב לפי ששלשת ...ו האלה הצילם הקב"ה משלשת (מארבעת) שפטים האלה הזכיר הכתוב ...נח נמלט משלשתן מחיה רעה מניין אתה אומר בשעה שנכנס לתיב' ...כל החיות ליכנס ולא ...קב"ה דכתיב ויסגור ה' ...ס ז) אין ויסגור אלא ...ד"א וסגר פום אריותא ...ונני (דניאל ו) ארי בא ...כין שיניו כהות דוב בא ...יהיו רגליו מתערסלות ...ר מן הרעב מניין שנא' ...מה אשר אררה (ראשית ...מד בב"ר במקו' שהושב ...רעבון שירדו לעולם ...בימי נח היה אחד מהם ...אים מן האדמה אשר ...מן החרב זה המבול ...ו דורו מבקשין ליזדווג ...אומרים אין אנו מניחין ...נם אלא שהצילו הקב"ה ...קב"ה אין אני מניחו ...לא בחצי היום ודרגיש ...הכ"ד בעצם היום הזה ...שם ז) בעצומו של יום ...שעה שנכנס נבוכדנצר ...בימי יהויקים והרג ...והניח לדניאל והגלה ...הגלת שלומי' לפי שמצאו ...א חכמה . מן הרעב ...ר שלא נכבשה ירושלים ...יקי' צר עליה נבוכדנצ' ...שנאמר ויהי הרעב ...יר (מלכים ב ה) וגם ...: נב) ויחזק הרעב . מן ...כיין וסגר פום אריותא ...) ולא חבלונני וכן אתה ...יוב שנמלט משלשתן מן ...ניין לדברי האומר איוב ...קב היה מלכו שהיה ...מיו . מן החיה מניין ...מקנהו פרץ בארץ פרץ ...עולם. מן החרב מניין ...יותי ולא יחמול:(יד)והיו ...אנשים האלה בתוכה נח ...איוב המה בצדקת' ינצלו ...מפני מה לא הוזכרו ...הרעב בנים ובנות שלא ...הם אם בנים אם בנות ...ו שהוזכרו בשני שפטים

...' דוגמא לדניאל שהוא אחד מהם והוא היה מדורו של יכניה ולא נמלטו עמו ...ו ולא בנות ועליו נתנבא ישעיה (כו) כה אמר ה' לסריסי' אשר ישמרו את ...: (טו) לו חיה . אם חיה : (יז) חרב . גייסות למלחמה : (כא) שפטי.
מושגוסטיס"ש

רדק

בית המקדש בנוי וראהו חרב וראהו בנוי אע"פ שלא ראהו חרב בעיניו כי בגלו' היה שגלה עם יהויקים אף על פי כן בימיו חרב ואחר כך ראהו בנוי כשלוה כורש לבנותו איוב ראה עולמו בנוי בבנים ובבנות בעושר ובנכסי' וראה עולמו חרב מבנים ומבנות ומכל נכסיו ומדוכה ביסורין וזכרם בענין זה כי חרבן הארץ יהיה בעון היושבים בה והם בצדקתם לא הצילו אלא עצמם כי נח לבדו היה צדיק בדורו עם בניו כמו שאמר כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה ולא הציל מכל בני דורו אלא הוא ובניו לבדם שהיו צדיקים ודניאל גם כן לא הציל בצדקתו אלא עצמו ומן הגלות לא היה יכול להציל עצמו כי איך ישאר בארץ יחידי או הוא וחביריו הצדיקים כיחזקאל וחנניה מישאל ועזריה איך יתכן שישארו יחידי' בארץ החרבה ולטובתם גלו ראשונים כדי שלא יראו בחרבן העיר ובית המקדש ואע"פ שבחרבן העיר נהרגו חסידים ולא הצילו עצמם כמו שכתוב נתנו את נבלת עבדיך וגו' אפשר שהיה החסיד ההוא יחידי בין רבים בעת ההרג ונאמר כי עד צדק ישוב משפט אבל כשהם שלשה או יותר יצטרפו זכיותיה' ויצילו עצמם ואיוב ג"כ הציל עצמו לבד ממיתה ולא הציל בניו ובנותיו כי לא היו צדיקים כמו שאמר אם בניך חטאו לו וישלח' ביד פשע' וכן אמרו רבותינו ז"ל ואין מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל ואין יצחק מציל את עשו ואיוב לא הציל עצמו מיסורין כי לטובתו היה למרק קצת עונות שהיו בו אע"פ שהוא לא היה יודעם בעצמו ועוד זכר אלה השלשה כי שלשתם עמדו בצדקתם בנסיון ונצלו כי דבר נח אין לך נסיון גדול מזה שכיון שאמר לו האל יתברך עשה לך תיבת עצי גפר עשה אותה לעיני כל בני דורו והיה המעשה ההוא כנגד דעתם ומורה על המחות זכרם ובעת האל יתברך ולא פחד שיהרגוהו וכן דניאל עמד בנסיון גדול שהשליכוהו לגוב האריות ובטח באל יתברך שיצילנו ולא כפר בו מיראת מיתתו ונצל וכן איוב עמד בנסיון שהכהו השטן בשחין רע מכף רגלו ועד קדקדו ועמד בנסיון ולא חטא בשפתיו לדבר דברים אשר לא כן כנגד האל יתברך ונצל לפיכך זכר צדקת אלה השלשה צדיקים אע"פ כן המה בצדקתם הצילו את עצמם ולא אחרים עמהם : ינצלו נפשם . זה לבדו מהדגוש בזה הענין: (טו) לו חיה רעה אעביר בארץ ושכלתה . לו כמו אם כמו לו החייתם אותם : ושכלתה. פעל יוצא כי אין הארץ משכלת אותם כי היא כאם ליושבים בה והחיה משכלת את הארץ : אעביר בארץ . כמו הנני מעלית בך : והיתה שממה מבלי עובר מפני החיה . לא אמר זה ברעב בחרב ובדבר כי אף על פי שתהיה הארץ שממה מיושבי' יעברו דרך עליה אנשים מארצות אחרות ולא פרבה שם החיה אבל כשהארץ שממה מפני חיה משולחת שהאל יתברך השליחה בה כמו שאמר והשלחתי בכם את חית השדה יראו לעבור בה אפילו אנשים אחרים מפני החיה כי תרבותה שם : (טז) שלשת . אם בנים ואם בנות יצילו . קטנים וקטנות כמו או בן יגח או בת יגח כלומר אפילו הקטנים שהם בלא חטא לא יצילו כי הם ילקו בעון אבותם ואפי' בני הצדיקי' הקטני' ימותו כמו שאמר הם לבדם ינצלו כי די להם שיצילו עצמם כי פיה להם עון שהיה דרים בין רשעים : (יז) או חרב אביא על הארץ. זה לבדו על הארץ בענין זה וכן היא המסרה מן ריש ספרא עד והטף כולהון אל הארץ בר מן חד על הארץ או חרב אביא על הארץ: ואמרתי חרב תעבור בארץ . לא אמר בחיה ובדבר ואמרתי כי אין פירוש ואמרתי להם ע"י נביאי' להתרות' כי לא שולח נביא לסדום ועמורה להתרותם כי השכל הוא המתרה בהלם שהשכל מורה עליהם אלא פירוש ואמרתי כי לחרב יש אומרים ומגידים שרם בואם שמגידים עוברים ארחות מלך פלו' יבא על הארץ הזאת ובאומרי' ההם כאילו אמר האל יתברך כמו והחיל הבא עליהם הם המכריתים אלא שהאל העיר את רוחם לבא עליהם אבל חיה משלח' בארץ אין אומר ואין מגיד עד בואם וכן הדבר אין מגיד עד בא : (יח) ושלשת . מבואר הוא : ...בר . ושפכתי חמתי עליה בדם הטעם כי הדבר יבא ברצון האל בהפסד האויר בחום או בקור משונה מהמנהג והאוי' והדם מתדמים בשתי איכיותיהם שהם החום והלחות והדם הוא הנפש ...ם שהיא בלב תלויה באויר ואם האויר מופסד הנה גם הדם מופסד וימותו ברגע אחד רבי' לפיכך אמר ושפכתי חמתי בדם : (כ) ונח . אם בן ואם בת . לא רבי' ולא אחד כי הראשון אם בנים ובנות ושני בנים ובנות וזה אם בן ואם בת אלא שנה כל אחד מהשלשה כמנהג המקרא לשנות מלות בענין כפול : (כא) כי כה אמר . אף כי ארבעת שפטי הרעים רוצה לומר כל

מצודת דוד

...ם יצילו את עצמם בצדקת' אבל יכרתו ברעב אבל אין שורת הדין מחייבת ...ז כולם : (וזכר אלו השלשה לפי שנח לבד נשאר מן המבול ולא הגין על ...דורו ודניאל לא הגין על כל בני עמו כי הוא לבד היה בגדולה בבבל ...) הגין אף על בני ביתו כי כולם נאבדו ונשאר הוא לבדו ולכן אמר אף אם יהיו שלשתם יחד אין שורת דין מחייבת להגן על אחרים) : (טו) לו חיה רעה . ...ו גמול העון יהיה אשר אעביר בארץ קבוצות חיות טורפות לשכל עמה והיה שממה מבלי עובר בה מפחד החיות : (טז) שלשת . רצה לומר אף אם ...ימצאו שלשת האנשים האלה המוזכרים למעלה : חי אני . הריני נשבע חי אני אם שורת הדין מחייבת שיצילו בזכותם בין בנים בין בנות רק המה לבדם ...(יז) או חרב . אם גמול העון יהיה אשר אביא על הארץ אחוזי חרב : ואמרתי וגו' . כפל הדבר לחזק : (יח) לא יצילו . ר"ל אין שורת הדין מחייבת ...בזכותם בנים ובנות : (יט) או דבר . אם גמול העון יהיה אשר אשלח דבר על הארץ : בדם . להפסיד אותו כי מסבת הדבר הוא שנפסד הדם מהאויר ...: (כ) אם בן וגו' . ר"ל אם שורת הדין מחייבת להציל בזכותם בין בן בין בת : (כא) כי כה אמר ה' . אשר כן אמר ה' אשר כל שכן הדבר שהנה אשלח על

מצודת ציון

...אנוש אמר בו לשון מסה בדרך שאלה : (טו) לו . ענינו כמו אם וכן לו החייתם אותם (שופטים ח) : ושכלתה . ענין מיתת הולדות : (כא) אף כי . ענינו כמו כל שכן וק"ו וכן אף כי הכית הוא

כל שכן כמו אף כי אנכי אענהו והדומים לו אמר בארץ מארצות הגוים באחד מארבעת שפטי' אני אעשה אותה כלה כל שכן במקום שאביא כל הארבעה שראוים שתהיה כלה ואל ירושלם שלחתי הארבעה עם כל זה לא עשיתי כלה כמו שהבטחתי' שאל יתברך ואוסף לא אעשה כלה: להכרית ממנה אדם ובהמה. כדי היתה שיכרתו ממנה אדם ובהמה אלא שחמלתי עליה והותרתי ממנה פליט': (כב) והנה. המוצאים בנים ובנות. המוצאים מירושלם להגלותם בבלה ואמר בנים ובנו' כנגד מה שאמר אם בנים ואם בנות יצילו אמר כי בירושלם יהיו נצלים בנים ובנות אף מן הרשעים שימותו שם ולא כלם כי ג"כ מהקטנים נהרגו שם ומתו ברעב ואף מן הגדולים נצלו מן המיתה וגלו: הנם יוצאים אליכם. אמר כנגד בני הגולה הנה הנצלים בירושלם יוצאים בגלות ובאים אליכם בבל שתראו אותם ותכירו כי בדין לקו ומה שהותרתי מהם לפי מדת רחמים אשר בי כי עדין תראו אותם ברשעם שלא נכנעו מכל אשר עשו וכן השארית שנשארו עם יוחנן בן קרח וסיעתו שנשארו ברשעם עדין שלא שמעו לדברי ירמיהו מפי ה' והלכו למצרים: ונחמתם על הרעה. פי' ראותכם אותם ברשעם נחמ' לכם כי בדין הבאתי את כל אשר הבאתי על ירושלם: ונחמתם. מבנין נפעל: (כג) ונחמו אתכ'. מבנין פעל הדגוש: (א) ויהי. בן אדם מה יהיה עץ הגפן מכל עץ מה גריעתו מכל עץ אחר ובאיזה עץ גפן אני שואל אותך לא על עץ גפן שעשה פרי כי אותו חשוב הוא אלא הזמורה אשר בעצי היער והוא כמותם שאינם עושים פרי עליה אני שואל אותך כי אפילו כעצי היער אינם כי עצי היער אע"פ שאינם עושים פרי הם ראויים לעשות מהם למלאכה לעשות מהם כלי' ולקרות מהם בתי' אבל עץ הגפן הזה אינו כן: (ג) היקח. אם יקחו ממנו יתד אין צריך לומר שלא יקחו ממנו עץ למלאכ' אלא אפילו יתד לתלות עליו כל כלי לא יקחו ממנו: כל כלי. שום כלי אפילו קטן כמו כל מלאכה לא תעשו שום מלאכה כל חלב וכל דם לא תאכלו שום חלב ושום דם: (ד) הנה לאש נתן לאכלה. אין בו צורך אלא להדליק בו האש: את שני קצותיו אכלה האש. עוד אתננו פחות ואומר הנה שני קצותיו אכלה האש כלומר אם יקחו אותו מתוך האש אחר שאכלה שני קצותיו באמת תוכו נחר כי אם אכלתו מן הקצה האחד עד הקצה האחר רחוק מן האש ולא נחר אבל אם אכלה האש שני קצותיו באמת תוכו נחר ואף על פי שלא אכלתו האש נחר הוא מפני האש שאכלה סביבותיו ואין לו צורך אלא שיחזור אדם אותו לאש כי בהיותו תמים ושלם לא היה ראוי למלאכה כ"ש כשאכלתו האש סביביו:

לְשֵׁיצָאָה מִנָּהּ אֱנָשָׁא וּבְעִירָא: כב וְהָא אִשְׁתְּאַרַת בָּהּ שֵׁיזָבְתָא דְמִתַּפְּקִין בְּנִין וּבְנָן אִינוּן נָפְקִין לְוָתְכוֹן וְתֶחֱזוּן יָת אוֹרְחֵיהוֹן וְיָת עוֹבָדֵיהוֹן וְתִתְנַחֲמוּן עַל בִּישְׁתָא דְאַיְתֵיתִי עַל יְרוּשְׁלֶם יָת כָּל דְאַיְתֵיתִי עֲלַהּ: כג וִינַחֲמוּן יַתְהוֹן אֲרֵי תֶחֱזוּן יָת אוֹרְחֵיהוֹן וְיָת עוֹבָדֵיהוֹן וְתִידְעוּן אֲרֵי לָא לְמַגָּן עֲבָדִית יָת כָּל דַעֲבָדִית בָּהּ אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים:

א וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר: ב בַּר אָדָם מַה שְׁנָא אִילָן גוּפְנָא מִכָּל אִילָנָא שַׁבְשְׁתָא דַהֲוַת בְּאָעֵי חוּרְשָׁא: ג הֲיִסְבוּן מִנֵּיהּ אָעָא לְמֶעְבַּד עֲבִידָא אִם יִסְבוּן מִנֵּיהּ סִיכְּתָא לְמִתְלֵי בַהּ כָּל מָאן: ד הָא לְאֶשָּׁתָא אִתְמְסַר לְאִשְׁתֵּיצָאָה יָת תְּרֵין סִטְרוֹהִי אָכְלָא אֶשָּׁתָא וְגַוֵּיהּ חָרִי הֲיִכְשַׁר לַעֲבִידָא: ה הָא כַּד הֲוָה שְׁלִים לָא כְשַׁר לַעֲבִידָא אַף אֱלָהֵין דְאֶשָּׁתָא אֲכַלְתֵּיהּ וְחָר הֲיִכְשַׁר עוֹד

יְרוּשָׁלָ͏ִם לְהַכְרִית מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה: כב וְהִנֵּה נוֹתְרָה־בָּהּ פְּלֵטָה הַמּוּצָאִים בָּנִים וּבָנוֹת הִנָּם יוֹצְאִים אֲלֵיכֶם וּרְאִיתֶם אֶת־דַּרְכָּם וְאֶת־עֲלִילוֹתָם וְנִחַמְתֶּם עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר הֵבֵאתִי עַל־יְרוּשָׁלַ͏ִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר הֵבֵאתִי עָלֶיהָ: כג וְנִחֲמוּ אֶתְכֶם כִּי־תִרְאוּ אֶת־דַּרְכָּם וְאֶת־עֲלִילוֹתָם וִידַעְתֶּם כִּי לֹא חִנָּם עָשִׂיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בָהּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה:

טו א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב בֶּן־אָדָם מַה־יִּהְיֶה עֵץ־הַגֶּפֶן מִכָּל־עֵץ הַזְּמוֹרָה אֲשֶׁר הָיָה בַּעֲצֵי הַיָּעַר: ג הֲיֻקַּח מִמֶּנּוּ עֵץ לַעֲשׂוֹת לִמְלָאכָה אִם־יִקְחוּ מִמֶּנּוּ יָתֵד לִתְלוֹת עָלָיו כָּל־כֶּלִי: ד הִנֵּה לָאֵשׁ נִתַּן לְאָכְלָה אֵת שְׁנֵי קְצוֹתָיו אָכְלָה הָאֵשׁ וְתוֹכוֹ נָחָר הֲיִצְלַח לִמְלָאכָה: ה הִנֵּה בִּהְיוֹתוֹ תָמִים לֹא יֵעָשֶׂה לִמְלָאכָה אַף כִּי־אֵשׁ אֲכָלַתְהוּ וַיֵּחָר וְנַעֲשָׂה עוֹד לִמְלָאכָה:

ג' חס' · ב' מ"ל · ד' מ"ע · ג' · ג' דסמי' · בספר מוגה לס · נ"א נטשם · ב' ומ"ל · ב' מנכור · ב' את מרדכי · י"ג · ג' · י' ר"פ בסיפרא · ג"ו · ד'. ג' כל סיפרא דכו'

מוסגוסטיס"ש בלע"ז: אף כי. לשון קל וחומר וכ"ש הוא וכן בכל המקר… הנה אנחנו פה ביהודה יראים (שמואל א כג) ואף כי נלך קעילה וכן… זו (ט"ו) הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה אף כי אש אכלתהו… (כב) נותר'. אוורטרמאי"ש בלע"ז: המוצאי'. בשביה וביאום כאן: עלי… מעשיהם: (ב) מה יה… הגפן מכל עץ. מה הו… שאר עצים: הזמורה א… בעצי היער. לא… הכרמים שעושה פרי א… לך אלא על זמורות גפן… ביערים: (ג) היוקח מ… אינו ראוי לכך: כל כ… כלי: (ד) הנה לאש נתן… ארבירי"ר בלע"ז הנה… על התמים ואינו ראו… עתה עוד אני מוסיף על… הנה אם נתנו זמורה מ… ואכלה האש בשני קצות… עד כי נחר תוכו: נחר… מן האש ברוסי"ר בלע"… לשון ועצמי חרה (איוב… לועזין אסאר"ט בלע"ז… עלי אסו (שם יט) חבר… עם עצמי חרה. היו… למלאכה: (ה) אף כי… ק"ו וכ"ש הוא וכן בכל… כגון הנה אנחנו פה… יראים ואף כי נלך… (שמואל…

יוצאים ד' מ"ל וסי' והנ… בה פלטה. יוצאים אל… כי מימיו מן המקדש… צפון הניחו דזכריה: ה… ומ"ל וסי' ויאמר אלי ה… אדם הנקל. בן אדם… עץ הגפן: אכלתהו ד'… ואמרנו חיה רעה אכ… ויכירה ויאמר. הנה בהיו… לא יעשה. מטה עזה אש…

תולדות אהרן עץ הגפ… שער פד… שבת כ

ותוכו נחר. שרשו חרר מפעלי הכפל והוא נפעל בשקל ונקל זאת בעיני ה' ונסב גועתם ונקמלה חי"ת נחר מפני הזקף או הוא נפעל בינוני' לפיכך היא קמוצה כמו עם נבר תתב' אבל נחר מ… נפעל עבר הח"ת פתוחה וכן ויחר מבנין נפעל בשקל לא ימד אלא מפני שלא תדגש הח"ת והיו"ד בצר"י והחי"ת קמוצה מפני הזקף ונחר הוא ענין הדבר המורגש מהאש לא שנשרף ממש וענין המשל… ישראל לעץ גפן שהוא עץ דק ורפה מכל העצים וישראל נאמר כי אתם המעט מכל העמים וכשיול' פרי טוב יצא ממנו היין המשמח אלהים ואנשים הנה העץ הזה אין בו תועלת אלא בפר… הוא עץ הגפן כמו שהמשילו ישעיהו ואמר כרם היה לידידי בקרן בן שמן ויטעהו שורק ויקו לעשות ענבים ויעש באושים והנה הוא זמורת היער ואין בו צורך אלא לאש וישראל כיון שעשה מע… אין לו תקנה אלא ליסרו למשפט ברעב ובחרב ובדבר והוא האש והנה שני קצותיו אכלה האש כמו שאמר ארם מקדם ופלשתים מאחור ויאכלו את ישראל בכל פה אמר ותלהטהו ולא ידע… ולא ישים על לב ואמר ובתוכו נחר זה ירושלם שהיא באמצע ארץ ישראל ובכל הרעה שראו שבאה לעשרת השבטים ולכל ערי יהודה לבד ירושלם ואף על פי כן יושבי ירושלם שנחרו מן ה… לכם ארבעת השפטים לא לקחו מוסר ומה תקוה יש בהם אם ימלטו מן האש שלא תאכל' לגמרי הנה לא יצליחו למלאכה כלומר לא יחזרו בתשובה ולא ייטיבו מעשים' הנה אין להם תקנה אלא… לאש לאכלם ולהחרימם גם ירושלם שתהיה שממה וזהו שאמר מהאש יצאו והאש תאכלם ואמרתי שירושלם נמלטה מן האש שנשלחתי אליהם השכם והערב שישובו בתשובה והעיר לא תשרף באש… אם כן האש תאכלם: (ה) הנה בהיותו תמים. כשהיו כל ישראל בארצם לא רצו לחזור בתשוב' אע"פ שהייתי מתרה בהם על ידי נביאי תמיד והייתי מציל בהם אויביהם לשלול שלל… כדי שיוסרו ולא עשו תשובה כל שכן עתה שהרגילו במעשיהם הרעים עד שאכלה אותם האש כל סביבם והרבה כל ארץ ישראל מלבד ירושלם והקשו את לבם עד שנעשה להם כאסור כהתר… במעש…

מצודת ציון

הזה (מ"א ח): (כב) פליטה. שארית כמו פליט ושריד (איכה ב): בנים ובנות. ר"ל קטנים וקטנות וכן או בן יגח או בת יגח (שמות כא) ור"ל עם שאינם מורגלים בעבירה כגדולים: עלילותם. מעשיהם כמו ועולל למו (איכה א): (ב) הזמורה. כן יקרא ענף מעץ הגפן וכן ויכרתו משם זמורה (במדבר יג): (ג) יתד. הוא כעין מסמר: לתלות. מל' תליה: כל כלי. שום כלי וכן כל חלב וכל דם לא תאכלו (ויקרא ז): (ד) לאכלה. על השרפה יאמר בל' אכלה: נחר. ענין יובש כמו נחר מפוח (ירמיה ו): היצלח. ר"ל הראוי ואמר בלשון שאלה: (ה) תמים. שלם: אף כי. ענין כ"ש וק"ו: אכלתהו. שרפתהו: ויחר. נתייבש: (ז) פני. ענין

מצודת דוד

על ירושלים בגמול עונם את ארבעת שפטי הרעים להכריתם שכ"ש ה… שורת הדין מחייבת שיהיה מי מהם ניצל בזכות הצדיקים: (כב) והנה נו… ר"ל עכ"ז בחסדי תשאר בה פליטה והם הבנים והבנות המוצאים מירושל… בגולה: הנם יוצאים אליכם. אל מול בני הגולה יאמר הנה הם יוצאים ו… לבוא אליכם בבלה: את דרכם. אשר לא טובים: ונחמתם. יהיה לכם… על מה שהתאבלתם על הרעה אשר הבאתי על ירושלים כי בבאים הנ… ראויים לאבדון: את כל. ר"ל על כל מיני הרעות שהבאתי עליהם על כו… לכם תנחומין: (כג) ונחמו אתכם. הבאים הנה ינחמו אתכם על הרעה כי תראו את דרכם הרעים וכפל הדבר לתוספת ביאור: וידעתם. אז תדעו אשר עשיתי את כל הרעה שעשיתי בה כ"א בגמול העון: טו (ב) מה יהיה וכו'. ר"ל מה הוא הגרעון של עץ הגפן מכל שאר העצים: הזמורה וגו'. ר"… גפן הכרמים בעלת פרי אני אומר אלא על הזמורה הגדילה ביער שהוא עץ גפן מדברי שאינו עושה פירות: (ג) היוקח. וכי יוקח ממנו עץ לעשות למלאכה… ממנה עץ לעשות יתד לתלות עליו שום כלי בתמיה וזהו על כי העץ הזה הוא חלוש ורך ואינו ראוי לכלום: (ד) הנה לאש. ר"ל ועתה אוסיף לומר הנה אם העץ ה… אל האש לשריפה והאש שרפה בה בשתי הקצות ונתייבש בתוכו וכי אפשר שיצלח למלאכה: (ה) בהיותו תמים. הלא בהיותו עוד שלם עד לא משלה בו האש… ראוי…

ה: כ"ג) : (ו) כן נתתי . את ירושלים שתי קצותיה אכל' האש שתי גליות הויקים גלו עמו מזרע המלוכה ומן הפרתמים כמו שנאמר בדניאל לך יכניה גלו החרש והמסגר ותוכו נחר צדקיהו הנותר בה ככר יו מלא חפניך גחלי אש וזרוק על העיר (לעיל י) : (ז) מהאש יצאו . קי' אוריתא דיהיבין מגו ברו ועממיא דתקיפין ישיצינון : (ב) הודע . ר בלע"ז : (ג) מכורותיך. ותיך ומנחם חברו לשון וכן פי' כלי חמס ים (ראשית מ"ט) איש רו (מלכים ב' י"ב) ריו (דברים יח) הולם דות : אביך ואמך . רה משם נטלו גדולת' נתנו לה קבר : ם הולדת אותך . ל בלע"ז כשכרתי בך הויית בלי שום תיקון זה הדבר ללידה הזכיר לי הולד : שרך . כמו למשעי . לנחצות נחית תרגומו שטיעות כיפא ט בלע"ז ומנחם חבר לשון שעשועים : לא . מכאן שמולחין את שיתקש' בשרו: והחתל. ים בבגדים וכן (איוב ערפל חתולתו הוא שמלפפין

במעשי הגוים הרעים ואחזו ברעה אחר רעה ואמ' כי הגוים מצליחי' במעשיה' ואעשה כן גם אני כמו שאמר אחז כשנלחם עליו מלך ארם כי אלהי מלכי ארם הם מעזרים אותם להם אזבח ויעזרוני לפיכך אין בהם תקוה כי נחרו מן האש ולא הרגישו אם כן האש תאכלם : (ו) לכן כה אמר ה'. בעץ היער . דרך כלל כמו לא תשחית את עצה : אשר נתתיו לאש לאכלה . אמר נתתיו שהאל יצר עץ הגפן בזאת התכונה : (ז) ונתתי . מהאש יצאו והאש תאכלם . מבואר הוא למעלה ויונתן תרגם על פתגמי אוריתא דיהבין מגו אשתא עברו ועממיא דתקיפין כאישתא ישיצינון : (א) ויהי . בן אדם הודע את ירושלם את תועבותי'. כתרגומו הוכח ית יתבי ירושלם וחוי להון ית תועבתהון : (ג) ואמרת . אמר לו שיאמר להם תוכחה זו דרך משל ואף על פי שהוא היה יושב בבבל צוה לו שיודיעם שם ע"י ספר אולי ישמעו וישובו : מכורותי' . בחולם ועניגו כמו מגורותי' : ומולדותיך מארץ הכנעני . קשר מ"ם מארץ למולדותיך הסמוך למכורותיך אמר במעשיך את דומה לתרבות ארץ כנען כאילו נולדת ושכנת שם וכאילו אביך האמרי ואמך חתית שעשית כמעשיהם ויונתן תרגם ותימר כדנן אמר ה' אלהים ליתבי ירושלם תותבותכון וגו' : (ד) ומולדותיך . עתה החל המשל והמשיל כנסת ישראל לנערה שהיתה בעת לדתה במקום שלא מצאה חומל ומשגיח עליה לעשות לה כדת הילוד אלא כמו שנולדה עם הגיעול והדם השליכוה אל פני השדה כמו שמשליכים חוץ לעיר את הנבלה ודבר המגועל עד שעבר עליה חומל וראה אותה מתבוססת בדמים ובהדם וחמל עליה שלא תמות מתוך הגעול ההוא אלא שתחיה ותהיה עדיין כצמח השדה לרבבה והניחה החומל כמו שהיתה לא רחצה ולא שטף הדמים מעליה והניחה כמו שהיתה עד שגדלה הילדה הזאת ובאה בעדי עדים כלומר הגיעה לפרקה בימי הנערות שראוי לעדותה בעדי עדים כמשפט הבנות הראויות להנשא לבעל וכשראה החומל כי הגיע עת דודים וראויה היא להיות לאיש פירש כנפיו עליה כלומר הבעיתה היקחנה לאשה ונשבע לה על זה ובא בברית אתה וכל הענין כאשר הוא הולך ואומר הנה פירשנו ענין המליצה ועתה נפרש ענין המשל : ומולדותיך. אמר לך מולדותיך איך היו ועת הלידה הוא עת וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא ובני ישראל פרו וישרצו וירבו שהיתה העת ההיא כנסת ישראל בלי חומל ומשגיח בלתי האל יתברך : ביום הולדת אותך . זה הראשון נכתב בוי"ו עם הדגש והוא מקור מבנין הפעל ואותך כמו עצמך כאילו אמר ביום שנולדת : לא כרת שרך . כי זה מצרכי הילוד בעת לדתו וכן שאר הדברים הרחיצה והמליחה והחתול ואם לא יעשו דברים אלו לילוד הוא בסכנה שימות לפיכך התירו לעשות לו בשבת כמו שאמר כל האמור בפרשה תוכחה עושין לחיה בשבת כי הם דברים שהם סכנה אם לא יעשו אותם ואמר ביום הולדת אותך מכאן שמילדים את האשה בשבת : לא כרת שרך . מכאן שחותכין את הטיבור בשבת : ובמים לא רחצת . מכאן שמרחיצין את הולד בשבת וכרת שלא נזכר פעלו מן הדגוש וכן והאשרה אשר עליו כרתה : שרך . דגוש הרי"ש לחסרון הרי"ש האחר' והשרר הוא הטבור וידוע הוא : ובמים לא רחצת . שהם רחיצה במים חמין : והמלח לא המלחת . מכאן שמולחין את הולד בשבת : והחתל לא חתלת . מכאן שמלפפין את הולד בשבת : למשעי . פירושו להחליק הבשר כי הרחיצה במי' חמין מחליקה הבשר ומעדנת אותו והרגום חלקת נוהרין שעיעות נוהרים ויהיה היו"ד למשעי במקו' אות הכפל : והמלח לא המלחת. והמלח בקמץ חטף הה"א: הומלחת . בשורק הה"א כי המלח מחזק עור בשר

ו לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה כַּאֲשֶׁר כ"ב בטעם
עֵץ־הַגֶּפֶן בְּעֵץ הַיַּעַר אֲשֶׁר־נְתַתִּיו
לָאֵשׁ לְאָכְלָה כֵּן נָתַתִּי אֶת־יֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִָם׃ ז וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בָּהֶם
מֵהָאֵשׁ יָצָאוּ וְהָאֵשׁ תֹּאכְלֵם וִידַעְתֶּם ל' . ח' . ג'
כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּשׂוּמִי אֶת־פָּנַי בָּהֶם׃ כ' ענן לבושו
ח וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ שְׁמָמָה יַעַן
מָעֲלוּ מַעַל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ כ'
טז א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ ב בֶּן־אָדָם הוֹדַע אֶת־ ל"א בטעם
יְרוּשָׁלִַם אֶת־תּוֹעֲבֹתֶיהָ׃ ג וְאָמַרְתָּ ס' ,טעם
כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה לִירוּשָׁלִַם
מְכֹרֹתַיִךְ וּמֹלְדֹתַיִךְ מֵאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כ' אחד מלא דמ"א
אָבִיךְ הָאֱמֹרִי וְאִמֵּךְ חִתִּית׃
ד וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הוּלֶּדֶת אֹתָךְ ל' מ"ל דמ"ל ג' ב' חס' וא'
לֹא־כָרַּת שָׁרֵּךְ וּבְמַיִם לֹא־רֻחַצְתְּ מלא . ג'. ל'
לְמִשְׁעִי וְהָמְלֵחַ לֹא הֻמְלַחַתְּ וְהָחְתֵּל לֹא חֻתָּלְתְּ׃ ל'. ל'. ל'. ג'

לַעֲבִידָא׃ ו בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים כְּמָא דְאִילָן גּוּפְנָא בְּאָעֵי חוּרְשָׁא דִמְסַרְתֵּיהּ לְאֶשָּׁתָא לְאִשְׁתֵּיצָאָה כֵּן מְסָרֵית יָת יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם׃ ז וְאֶתֵּן יָת פּוּרְעָנוּתִי בְּהוֹן עַל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא דִיהִיבִין מִגוֹ אֶשָּׁתָא עֲבַרוּ וְעַמְמַיָא דְתַקִיפִין כְּאֶשָּׁתָא יְשֵׁיצִינוּן וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ כַּד יָחוּל רוּגְזִי בְּהוֹן׃ ח וְאֶתֵּן יָת אַרְעָא לְצָדוּ חֲלַף דְשַׁקַרוּ שְׁקַר אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ א וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימַר׃ ב בַּר אָדָם הוֹכַח יָת יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם וְחַוֵי לְהוֹן יָת תּוֹעֲבָתְהוֹן׃ ג וְתֵימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם תּוֹתְבַתְכוֹן וִילָדוּתְכוֹן מֵאַרְעָא כְנַעֲנָאֵי תַּמָּן אִתְגְלֵיאִי עַל אַבְרָהָם אֲבוּכוֹן בֵּין בִּתְרַיָא וְאוֹדַעְתֵּיהּ דְאַתּוּן נָחֲתִין לְמִצְרַיִם בִּדְרַע מְרוֹמָם אֲנָא פָּרֵק יַתְכוֹן וּבִזְכוּת אֲבָהָתְכוֹן אֲנָא מְתָרֵיךְ מִן קֳדָמֵיכוֹן יָת אֱמוֹרָאֵי וּמְשֵׁיצֵי יָת חִתָּאֵי׃ ד וְאַף כַּד נְחַתוּ אֲבָהַתְכוֹן לְמִצְרַיִם תּוֹתָבִין בְּאַרְעָא דְלָא דִילְהוֹן מְשַׁעְבְּדִין וּמְעַנַן לְהוֹן הֲוַת כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל דַמְיָא לְוַלְדָא דִי רְטִישׁ עַל אַפֵּי בָרָא דְלָא אִתְפְּסַק שׁוּרֵיהּ וּבְמַיָא לָא אִשְׁתְּטִיף לְאִתְנַקָאָה וּבִמְלַח

ב' וסי' מהאש יצאו בשומי ענן לבושו : ב' א' חסר וא' מלא וסי' מארץ הכנעני . דכנעני בתריה ומולדותיך ביום ..ל דמ"ל : ובמים ג' וסי' ובמים רבים זרע ובמים לא רחצת למשעי. ..מים עזים נתיבה :

תולדות אהרן ונתתי את פני . ב"ב עט : הודע . מגלה כה (מגלה עה) : אביך האמרי . סנהדרין מד : ומלדתיך. שבת קכט סוטה יא :

מצודת ציון

כמו ונתתי פני (לעיל יד) : ..יפיך . מגורותיך כי גיכ"ק ..רון כלי חמס מכרותיהם ..מע) : (ד) שרך . הוא הטבור ..רך אגן הסהר (ש"ה ז) : ..נין התלקס כי חלקת נוהריו ..כן) תרגם אונקלוס שעיעות : והחתל . ענין כריכה

מצודת דוד

ותו למלאכה וכ"ש עתה שהאש שרפתהו ונתייבש איך אם כן יהיה נעשה עוד : (ו) לכן . ר"ל הואיל ואמרתי שכ"ש הוא שאין עץ כזה ראוי למלאכה לכן ..ר ה' כמו עץ הגפן הזה שאכולה באש כן אתן את יושבי ירושלים שלא יצלחו ..ום לדבר כי כן דומים הם לעץ הזה כי גם שני קצותיו אכלה האש כי כבר ..זה שנעבר הירדן ומלכות אפרים שבארץ ישראל וגם הם נחרו מהאש כי הרבה ..לו עם יהויקים ויכניה ואם נשארו עדיין בתוקפם שלא גלה מי מהם כחזקתי ..הפויב וגלו מכ"ש עתה שנשארו מעט מהרבה : (ז) מהאש יצאו . ר"ל עם כי ..ר עליהם מלך אשור אחר שכבש את שומרון היו אז נצולים מיד הממלכה כל ..כוכבים כדבר הנאכל באש אולם עתה בבוא נ"נ הממלכה גם הוא את העובדי ..כאש הוא יאכל וישחית גם אותם : בשומי . כשאשים כעסי בהם אז ידעו שאני ..אמן לשלם גמול : (ח) יען . בעבור שמעלו וכחשו בה' : טז (ב) הודע . ר"ל ..להם תועבותיהם להתווכח עמהם : (ג) מכורותיך ומולדותיך . ארץ מגורך ומקום ..המה מארץ הכנעני ר"ל ברוע מעשיך אתה ניכרת שארץ מגורך ומקום ..המה מארץ הכנעני כי מעשיך דומים למעשיהם כאלו מהם למדת : אביך ... וכאלו אביך היה מאנשי האמורי וכאלו אמך היתה מבנות חת כי מעשיך כאלו כן הוא : (ד) ומולדתיך וגו'. כאומר הלא אין מהראוי לבגוד בי כי אני הסבתי עמך כי מולדותיך ר"ל התולדה שלך ולתוספת ביאור אמר ביום הולדת אותך הנה אז לא נכרת שרך כדרך הנהוג לכרות המעי היוצא מן הטבור ולא רחצו אותך במים להחליק את הבשר ולא מלחו את בשרך כי הדרך הוא למלוח את בשר הגוף להקשותו ולאמצו : והחתל לא חתלת . לא כרכו אותך בבגדים ליישר האיברים וכדרך שעושים בתקון הולד (המשיל את ישראל בהיותם במצרים ובגאולה מהם לילדה שנולדה בשדה מקום שלא מצאה מי יחמול עליה לעשות לה תקון דת הילדים בעת הוולדם וכמו שיצאה מבטן המלאה מוגעלת בדם הלידה כן הושלכה ע"פ השדה ועבר עליה אדם נכבד וראה אותה בענין רע וחמל עליה לבלא תמות ואמר לה בהבטחה שתחיי עם שאתה מוגעל בדם ותחיה עוד לרבבה כי תוליד בנים ובנות ובהיותה ע"פ השדה גדלה עד שהגיע לפרקה להיות ראויה לנשואין ועבר עליה שוב האדם הנכבד הזה וראה כי כן הוא לקחה לו לאשה ושפך ממנה לכלוך הדם והלבישה וקשטה א"כ החומל הזה עשה עמה תכלית ההטבה והחסד וכן עשה המקום עם ישראל כי אחרי מות יוסף ואחיו היו עם בני ישראל כילד שאין בו כח לפרנס עצמו ולא מצאו חונן וחומל והושלכו ע"פ השדה לעבוד עבודתם ובא הקב"ה וחמל עליהם והבטיח' על הגאולה והפרם והרבם ובבוא הזמן הוציאם ממצרים וקרבם לפני הר סיני ונתן להם התורה כאלו לקחם לו לאשה בכתובה וקדושין והביאם לארץ הקדושה ועשה א"כ עמהם חסד

רדק

בשר הילד ומקשה אותו: והחתל לא חתלת. כמו שמלפפין את הולד ומחתלין אותו בחתלת בגדים וקושרין אותו לתקן איבריו ולישרם לפי שהיה במעי אמו כרוך בשליתו ראשו בין ברכיו. ועמין המשל שהיו ישראל במצרים מעת מת יוסף וקם מלך חדש על מצרים כילד שאין בו כח לפרנס עצמו ולא מצא חומל שיחמול עליו ולא עוד אלא שהשליכוהו חוץ לעיר על פני השדה מרוב מאסם בו וזהו שאמר בגעל נפשך ביום הולדת אותך וזהו געל דמי הלידה כן ישראל העבידום מצרים בפרך וענו אותם בכל מיני ענוי' עד שהיו קרובי' למות מרוב הענויים ולא עוד אלא שהשליכום חוץ לעיר בשדה כמו שכתוב בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה ממאסם בהם שלא ירחום וזהו משל ותשלכי על פני השדה ויונתן תרגם הפסוק כן ואף כד נחתו אבהתכון למצרים וגו': (ה) לא חסה עליך עין. אחת מאלה. אפילו אחת מאלה כל שכן כלם שהיית צריכה לכן: לחמלה. בשורק החי"ת: אל פני. כמו על פני. וכמוהו רבים: בגועל נפשך. גופך וכן ברזל באה נפשו גופו והגעל הוא דמי הלידה וזהו שאמר ביום הולדת אותך הגעול שהיה לך ביום שנולדת וענין זה המשל מבואר הוא למעלה ויונתן תרגם לא חסת עליכון עינא דפרעה וגו': (ו) ואעבור עליך. כבר פירש' ענין ההצלה וענין המשל זהו שאמר ואודע להם בארץ מצרים על ידי אהרן ומרים ומשה נודע להם בנבוא' שהזהירו אותם לאמר להם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו: ואראך מתבוססת בדמיך. מתגוללת בדמי הלידה והמשל שהיו מתבוססים בטיט והוא החמר שהיו עושים ממנו הלבנים ולא היה להם פנאי לנקות עצמן ממנו כי תמיד היו מכריחי' אותם לעשות הלבנים יום יום לא ישבותו: בדמיך חיי. לא תראו שתמותו מתוך כובד העבודה הזאת אלא עם כל זה הטנוף והלכלוך וכובד העבוד'תחיו ותרבו כצמח השדה: חיי. כמו תחיי צווי במקום אית"ן כמו עלה ומות בהר כמו תמות ה"ה קינך כמו תהיה ומה שכפל פעמים בדמיך חיי לחזק את לבה שלא תירא כי כן מנהג המקרא לכפול הדברים לחזק הענין. ורבותינו ז"ל דרשו הכפל לדם פסח ודם מילה בשרם כי בזכות שתי המצות האלה יצאו מהגלות ויונתן תרגם על דוכרן קיים אבהתכון קדמי אתגליתי למפרקכון וגומר: (ז) רבבה. מבואר הוא למעלה: ותרבי ותגדלי. כמו שאמר וירבו ויעצמו במאד מאד אחד מהם ברבוי המספר ואחד מהם ברבוי הגוף: ותבואי בעדי עדים. באת לעת שאת ראויה לעדי עדים כנערה שהגיע זמנה להיות לאיש ראוי לעדותה בתכשיטין נאים ופי' בעדי עדים בטוב וביפה שבעדים כמו מ... כלומר זמן ישראל הגיע לצאת מן הגלות כמו שאמר פקוד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים ואומר אעלה אתכם מעוני מצרים והעדי הוא כלי כסף וכלי זהב ושמלות שנצלו את מצרים והדו... פירש עדי עדים עדי הניף כמו שפירש אחריו שדים נכונו ושערך צמח ואלו הן סימני נערות תכונת השדים והשער הצומח במקום הערוה ויתכן בעדי עדים על דרך משל על תקי התורה הטובים שהם כעדי כמו שנאמר בדרך משל כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך: צמח. פעל עומד מן הדגוש ובא להורות על רוב הצמיחה ועל מהירותה: ואת ערום ועריה. ערום כיום הלידה. ואת ערום ועריה הם יתפרש בחסרון בי"ת בערום ובעריה והפסר שהם תאר ואמר ערום לשון זכר שכיון שהוא משל לכנסת ישראל ידבר פעם לשון זכר ופעם לשון נקבה ו... הוא כנגד העם ולשון נקבה על כנסת ישראל וזהו בכמה מקומות בדברי הנבואה שמדבר על כנסת ישראל זכר ונקבה ופירוש ערום ועריה על דרך המשל יתכן כמשמעו שהיו לבושים בגדים השבויים ועבדים והרי הם כאלו הם ערומים או יהיה דרך משל שהיו ערומים ממצות האבות לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וכן שדים נכונו משל על התורה שבכתב ותורה שבעל פה שה... לתתה להם כשיצאו ממצרים וכן יתפרש במשל שיר השירים שני שדיך תורה שבכתב ותורה שבעל פה כי כמו שהשדים מגדילי' התינו' ומעמידים אותו בחיים כן התורה מורה דרך החיים בזה ובבא וכ... צמח משל ליחידי' שבישראל שפירשו מדרך הרעה מעת שהתנבאו להם הנביאים במצרים כי כמו שהשער סימן לנערה שיצאה מקטנות לנערות כן בדרך המשל סימן לאותם שהיו קטני אמ... מאמונתם הרעה לאמונה טובה על ידי תוכחת הנביאים ועליהם נאמר לך ואספת את זקני ישראל והנזירים והפרושים מגדלים שערם לפיכך השער משל להם וכן במשל שיר השירים שערך כע... משל על הנזירים והפרושים בישראל ואמר ואת ערום ועריה על רוב ישראל שהיו במצרים שנאמר עליהם וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי איש את שקוצי עיניהם לא השליכו והיו ערומים מן המצו... צדקה ומשפט ויונתן תרגם ריבבת כצמחי חקלא יהבתיכון וגו': (ח) ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים. שנגלתי למשה בסנה ועשק במצותי אותות ומופתים וראיתי כי עת דודים הגיע בעבורך במצרים עד שהוצאתיך משם ביד חזק': ואפרש כנפי עליך. כמו שאמר ופרשת כנפיך על אמתך כי גואל אתה כלומר אמרתי שתהיו לי לעם כמו שאמר ולקחתי אתכם ל... ואכסה

ונקוד

לָא אִתְמְלַח וּבְאִיסוּרִין לָא
אִתְאֲסַר׃ ה לָא חָסַת עֲלֵיכוֹן
עֵינָא דְפַרְעֹה לְמֶעְבַּד לְכוֹן
טָבָא חֲדָא לְאַנְהָא לְכוֹן
מִשִּׁעְבּוּדְכוֹן רַחֲמָא עֲלֵיכוֹן
וּגְזַר עֲלֵיכוֹן גְּזֵרַת גְּמִירָא
לְמִרְמֵי דְכוּרֵיכוֹן בְּנַהֲרָא
לְאַבָּדָא יָתְכוֹן בְּעִדָּן דַּהֲוֵיתוּן
בְּמִצְרַיִם׃ ו וְעַל דָּכְרַן קְיָם
אֲבָהָתְכוֹן קֳדָמַי אִתְגְּלֵיתִי
לְמִפְרְקְכוֹן אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי אֲרֵי
אַתּוּן מְעַנַּן בְּשִׁעְבּוּדְכוֹן
וַאֲמָרֵית לְכוֹן בִּדְמָא דִמְהוּלְתָּא
אָחוּס עֲלֵיכוֹן וַאֲמָרֵית לְכוֹן
בְּדַם פִּסְחָא אֶפְרוֹק יָתְכוֹן׃
ז רִבְבַת כְּצִמְחֵי חַקְלָא
יַהֲבִתִּיכוֹן וּסְגֵיתוּן וּתְקֵיפְתּוּן
וַהֲוֵיתוּן לְזַרְעִין וּלְשִׁבְטִין

ג׳ לֹא־חֻתָּלְתְּ׃ ה לֹא־חָסָה עָלַיִךְ עַיִן
ג׳ לַעֲשׂוֹת לָךְ אַחַת מֵאֵלֶּה לְחֻמְלָה
ד׳ ס׳ ג׳ עָלָיִךְ וַתֻּשְׁלְכִי אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּגֹעַל
ג׳ נַפְשֵׁךְ בְּיוֹם הֻלֶּדֶת אֹתָךְ׃ ו וָאֶעֱבֹר
כ׳ . כ׳ עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ
כ׳ בפסוק וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי וָאֹמַר לָךְ
ג׳ בְּדָמַיִךְ חֲיִי׃ ז רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה
ד׳ . ג׳ ג׳ מ״ל ג׳ ומ״ל נְתַתִּיךְ וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי
כ׳ אחד מ״ל עֲדָיִים שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ וְאַתְּ
עֵרֹם וְעֶרְיָה׃ ח וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ
ד׳ וְהִנֵּה עִתֵּךְ עֵת דֹּדִים וָאֶפְרֹשׂ כְּנָפִי
עָלַיִךְ וָאֲכַסֶּה עֶרְוָתֵךְ וָאֶשָּׁבַע לָךְ
ג׳ רפי וָאָבוֹא בִבְרִית אֹתָךְ נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה
ג.ג.ג וַתִּהְיִי־לִי׃ ט וָאֶרְחָצֵךְ בַּמַּיִם וָאֶשְׁטֹף

וּבְעוֹבָדֵי אֲבָהָתְכוֹן תַּקְנַיָּא עִידָּן פּוּרְקַן כְּנִישַׁתְכוֹן מְטָא אֲרֵי אַתּוּן מְשַׁעְבְּדִין וּמְעַנַּן׃
ח וְאִתְגְּלֵיתִי עַל מֹשֶׁה בְּאַסְנָא אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי אֲרֵי מְטָא זְמַן פּוּרְקָנֵיכוֹן וְאַגְנֵית
בְּמֵימְרִי עֲלֵיכוֹן וְאַעְדֵּיתִי חוֹבֵיכוֹן וְקַיֵּמִית בְּמֵימְרִי לְמִפְרַק יָתְכוֹן כְּמָא דְקַיֵּמִית
לַאֲבָהָתְכוֹן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְמֶהֱוֵיכוֹן עַם מְשַׁמֵּשׁ קֳדָמַי׃ ט וּפְרֵיקִית

רשי

שמלפפין את הוולד: (ה) לחומלה. לחוס: בגועל. אנבוריסמנ"ט
(ו) מתבוססת. נרפסת כמו יבוס קמינו: בדמיך חיי. אף בוולידך זה לא...
ושנה לומר שני פעמים לפי שבדם פסח ודם מילה נגאלו ל' אחר מ...
שווילא"ה בלע"ז: (ז) רבבה כצמח. כמו שנא' ובני ישראל פרו וישרצו וירב...
א'): בעדי. לשון מכלו...
פי' בעדי עדיים לשון...
בטחו בה' עדי עד...
אשיגל"א בלע"ז אבל ד...
אותו לשון עדי ומשקל ע...
הוא מן י' שמות ארי א...
לבייס גדי גדיים:
פוריל"ט אפייטיאש...
ושערך צמח. סימני...
ואת ערום ועריה. מן...
(ח) דודים. אמיטיא"ש...
ואפרוש כנפי. כנף...
ואשבע לך. לכן אמ...
ישראל אני ה' והוצאת...
(שם ו) ואין לכן אלא...
כמו שנאמר (שמואל א...
נשבעתי לבית עלי: ואב...
אותך. הנה דם הבר...
כרת ה' עמכם: (ט) וא...
לשון משיח' וכל הענין ל...
לשון משל ויונתן פי' א...
ואין להוסיף על התר...
פירשה מכורותיך...
וגומר תותבותכון...
מארעא כנענאי תמן א...
אל ארעא אבוכון בין...
ואודעתיה דאתון נתתין...
ובדרע מרומם אנא פר...
ובזכות אבהתכון אנא...
ית...

תולדות אהרן

מתבוססת... ט זוכר...
רבבה. סוטה יא: עדי...
ברכות כד קדושין פו כד...

מסורה

אל פני ט' בקריאה וסי' שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך קדמאה. וזאת תורת המנחה הקרב אתה בני אהרן. ויקחו את אשר צוה משה אל פני. את הצפור החיה יקח אתה ואת עץ תנינא. ואל יבא בכל עת אל הקדש אל מבית. ויבא משה ואהרן אל פני אהל. ויקהילו משה ואהרן את הקהל. לא חסה עליך עין: ואצאה בשער הגיא לילה. ומן בעשרים וחמש שנה לגלותינו עד סוף

מצודת ציון

כריכה בבגדים וכן וערפל חתולתו (איוב לח): (ה) חסה. מל' חס וחמלה: בגועל. ענין מאום ותיעוב כמו וגעלה נפשי אתכם (ויקרא כו): נפשך. ר"ל גופך וכן וריקה נפשו (ישעיה כט): (ו) מתבוססת. ענין גלגול ורמיסה כמו כפגר מובס (שם יד): חיי. כמו תחיי: (ז) רבבה. ר"ל הרבה רבבות ורבוא הוא עשרת אלפים: ותרבי. ענין גדול ואמון כמו רבתם גוריה (לקמן יט): בעדי עדיים. ענין קשוט כמו ותעד נזמה (הושע ב) ור"ל בהטוב והיפה שבעדיים ודוגמתו מלך מלכים (לקמן כו): נכונו. מל' הכנה ר"ל מתוקן כל צרכן בענין הגדול: ערום. הוא המחוסר המלבוש: ועריה. מגולה כמו מקורה הערה (ויקרא כ): (ח) דודים. ענין אהבה וחיבה: כנפי. הוא שולי הבגד: (ט) ואשטף. ענין הדחה ורחיצת הטנוף: ואסוכך. מלשון סיכה

מצודת דוד

חסל הרבה): (ה) לא חסה עליך עין. שום עין אדם לא חסה עליך לעשות ל... מאלה התקונים שעושים לולד ביום הולדו: לחומלה עליך. להיות חומל עליך ל... עמך וכפל הדבר במ"ש לתוספת ביאור: בגועל נפשך וגו'. ר"ל ביום הולדת ע"פ השדה כמו שהיה גופך מוגעל ומלוכלך בדם הלידה: (ו) מת... בדמיך. מתגוללת ורמוסה בטנוף דם שיצא עמך בעת הלידה: בדמיך חיי... אף שאתה מוגעל בדם לידה עכ"ז תחיי ולא תמות בעבור הגעול והלכלוך וכפ... לחזק הענין ור"ל בעוד עבדו ישראל במצרים את כל עבודתם בשדה מעוניי... היה משפיע נבואתו על אהרן והבטיחם הגאולה כמ"ש ואודע להם בארץ מצר... (לקמן כ'): (ז) רבבה. החומל הזה הבטיחה שתהיה לרבבה להרבות בנים ובנות כצמח השדה ר"ל במקום הפרה והרבה במצרים כמ"ש ובני ישראל פרו וירבו ויעצמו במאד מאד (שמות א'): ותרבי. בהיותך ע"פ השדה היית מגודלת ומאומנת ותגדלי בקומה ובאת לזמן הראוי להתקשט בקשוטים יפים הם ימי הנע... שדים נכונו. השדים שלך היו גדולים כל צרכן ושער במקום בית הערוה היה צומח והם סימני נערות: ואת ערום ועריה. ועוד היית ערומה מבלי כסות כעת... ר"ל שהיו מרובים באוכלוסין וגדולים בכח ובא זמן הגאולה אבל היו ערומים מבלי זכות ומע"ש: (ח) ואעבור. ואז עברתי עליך וראיתי שכבר את בעת הראוי ל... לך אהבה וידידות ר"ל לקחת אותך לאשה: ואפרוש. ופרשתי עליך כנף בגדי לחסות בצילי והוא ענין נשואין וכן ופרשת כנפיך (רות ג'): ואכסה ערותך... ערומה בגלוי ערוה: ואשבע לך. שלא אבגוד בך: ואבוא. כרתי עמך ברית על זאת: ותהיי לי. ר"ל והנה כן היה כי היית לי לאשה ר"ל בעת ב... לקחתיך ממצרים לחסות בצילי ועשיתי עמך נפלאות כאלו היית ראוי להם ונתתי לך התורה ונשבעתי לך וכרתי עמך ברית להיותך לי לעם וכן היית ל... (ט) וארחצך. עד לא לקחתיך לאשה רחצתי אותך במים להסר ממך הגעול והלכלוך ושמתי...

אי ומשילי ית חתאי : ומולדותיך ביום הולדת אותך וגו' . ואף כד התכון למצרים תותכון בארעא דלא דילהון משעבדין ומטנן להון הות דישראל דמיא לולדא דרטיש על אפי ברא דלא איתפסק שוריה לא איסתטיף לאיתנקאה וכמלח לא איתמלח ובאיסורין לא איתאס' :

דָּמַיִךְ מֵעָלָיִךְ וָאֲסֻכֵךְ בַּשָּׁמֶן׃
י וָאַלְבִּישֵׁךְ רִקְמָה וָאֶנְעֲלֵךְ תָּחַשׁ
וָאֶחְבְּשֵׁךְ בַּשֵּׁשׁ וַאֲכַסֵּךְ מֶשִׁי׃
יא וָאֶעְדֵּךְ עֶדִי וָאֶתְּנָה צְמִידִים עַל־
יָדַיִךְ וְרָבִיד עַל־גְּרוֹנֵךְ׃ יב וָאֶתֵּן נֶזֶם
עַל־אַפֵּךְ וַעֲגִילִים עַל־אָזְנָיִךְ וַעֲטֶרֶת
תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשֵׁךְ׃ יג וַתַּעְדִּי זָהָב
וָכֶסֶף וּמַלְבּוּשֵׁךְ שֵׁשִׁי וָמֶשִׁי וְרִקְמָה
סֹלֶת וּדְבַשׁ וָשֶׁמֶן אָכַלְתִּי וַתִּיפִי
בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּצְלְחִי לִמְלוּכָה׃
יד וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם בְּיָפְיֵךְ כִּי
כָּלִיל הוּא בַּהֲדָרִי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי עָלַיִךְ
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ טו וַתִּבְטְחִי בְיָפְיֵךְ
וַתִּזְנִי עַל־שְׁמֵךְ וַתִּשְׁפְּכִי אֶת־

ל' . ל' . ל' . ל' בטנין . ל' . ל' ומ"ל . שש ק' . אכלת ק' ו' . ל' . ו' . ל' . ל' . י"ח פסוקים על על . ל'

יַתְכוֹן מִשִּׁעְבּוּד מִצְרָאֵי
וְאַעֲדֵיתִי תְּקוֹף מַרְוָתָא מִנְּכוֹן
וְדַבְּרֵית יַתְכוֹן בְּחֵירוּתָא׃
י וְאַלְבֵּישֵׁית יַתְכוֹן לְבוּשֵׁי
צִיוּרִין מֵחֲמֻדַת סָנְאֵיכוֹן
וִיהָבֵית מְסַן דִּיקַר בְּרַגְלֵיכוֹן
וְקַדֵּשִׁית מִנְּכוֹן כַּהֲנַיָּא לְמֶהֱוֵי
מְשַׁמְּשִׁין קֳדָמַי בְּמִצְנֶפֶן דְּבוּץ
וְיַת כַּהֲנָא רַבָּא בִּלְבוּשֵׁי
צִבְעוֹנִין׃ יא וְתַקְנֵית יַתְכוֹן
תִּקּוּן פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא כְּתִיבִין
עַל תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא וִיהֵיבִין
עַל יְדֵי משֶׁה וּבְקַדּוּשַׁת שְׁמִי
רַבָּא קַדֵּשִׁית יַתְכוֹן׃ יב וִיהָבֵית
אֲרוֹן קְיָמִי בֵּינֵיכוֹן וַעֲנַן יְקָרִי
מַטֵּל עֲלֵיכוֹן וּמַלְאַךְ שְׁלִיחַ
מִן קֳדָמַי מְדַבַּר בְּרֵישֵׁיכוֹן׃
יג וִיהָבֵית מַשְׁכְּנִי בֵּינֵיכוֹן
מְתַקַּן בִּדְהַב וּכְסַף וִירִיעַת בּוּץ וּצְבַעוֹנִין וְצִיּוּרִין וּמַנָּא דְטַב כְּסוּלְתָא וְכִדְבַשׁ וּכְמִשַּׁח
אוֹכְלֵית יַתְכוֹן וַעֲתַרְתּוּן וּתְקֵיפְתּוּן לַחֲדָא וְאַצְלַחְתּוּן וּשְׁלֵיטְתּוּן בְּכָל מַלְכְּוָתָא׃
יד וּנְפַק לָךְ שׁוּם כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל בֵּינֵי עַמְמַיָּא בְּשׁוּפְרִיךְ אֲרֵי גְמִיר הוּא יְקָרִי
דְּשַׁוֵּיתִי עֲלָיִךְ אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ טו וְאִתְרְחֵיצְתְּ בְּשׁוּפְרִיךְ וּטְעֵית עַל שְׁמִיךְ וְאִתְחַבַּרְתְּ

דסיפרא דכוו' אל פני ואל פני במ"ר על פני וסי' בסדר משפטים : מעליך ד' בקריאה וסי' הסירי את יינך מעליך . ובשר קדש יעברו מעליך . וארחצך במים ג ועתה אשבור מוטהו מעליך : ושמן ו' בקריאה וסי' סלת ודבש ושמן אכלתי . ולחמי אשר נתתי לך סלת . בחטי מנית ופנג ודבש . אהב יין ושמן . אוצר נחמד . ומאכל ומשתה . בקצת ספרי מסרה מונה גם בכלל אלו ואתם אספו יין וקיץ ושמן וטעות תולדות אהרן שם בגוים . סנהדרין כה :

ואכסה ערותך . שהיית ערום ועריה וכסיתיך אם כמשמעו בבגדים טובים כמו שפירשנו או בדרך הטובה שהורתי אתכם ובניסים ובנפלאות שהראתי לכם עד ששבתם כלכם לאמונה טובה ואין ערוה ודבר רע ביניכם : ואשבע לך . וזהו שאמר לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים אני ה' שקיימתי שבועתי : ואבוא בברית אתך . בהר סיני הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה : ותהיי לי לעם . כמו שאמר היום הזה נהיית לעם לה' אלהיך ותרגם יונתן ואתגליתי למשה באכנא וגו' : (ט) וארחצך . הוא מה שאמר לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם כמי שיצא מעבדות לחרות שרוחץ ומחליף שמלותיו גם להטהר מן הטומאה שיצאו ממנה שהכנו בתוקעם עמה וזהו שאמר ואשטוף דמיך מעליך שטף ולכלוך העבודה כמו שפירשנו ואסכך בשמן לעדן הבשר שנתקשה בעבודה בחמר ובלבנים וזה משל למנוחה שהיתה להם וספוק צרכם במדבר כמו שאמר ויתעדנו בטובך הגדול וזהו שאמר אחר זה ואלבישך רקמה וכל הענין עד ותצלחי למלוכה הוא הרחבת המליצה לרוב הטובה שהיה להם במדבר במאכל ובמשתה ובכל תענוג ובכסות ובנעילה כמו שנאמר שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה : (י) ואלבשך רקמה . ת"י ואלבישית יתכון לבושי ציורין וגו' אמר ר' יהודה ברבי סימון אמר הקדוש ברוך הוא לא תהיו סבורין שאתם גומלים שלש עשרה דבר שספרתם לי כנגד שלש עשרה דבר שעשיתי לכם במצרים ואלו הן ואלבישך רקמה וגו' ואני מעלה עליכם שאתם גומלים עלי כמו שאמר דוד אשירה לה' כי גמל עלי לעולם הבא אני פורע לכם כנגד שלש עשרה דבר אלו וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונגה אש להב' לילה כי על כל כבוד חפה וסכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר הוי אומר אשירה לה' כי גמל עלי : ואנעלך . הער"ן בשוא ופתח : ואכסך משי . הוי"ו פתוחה ואף על פי שהענין מורה לעבר וכמוהו ואעמוד עליו ואמותתהו : (יא) ואעדך עדי. תרגם יונתן ותקינית יתכון וגו': (יב) ואתן נזם . תרגם יונתן ויהבית ארון קיימי ביניכון וגו' : (יג) ששי . כן כתיב בי"ד וקרי שש והיוד בכתוב נוספת : ותיפי . מלעיל בשני פשטים לבן אשר ושרשו יפה והוא מנחי הקלוי' : ותצלחי למלוכה . שתמלכי על גוים אחרים וזה כשהגיע זמן מלכות בית דוד : (יד) ויצא לך שם בגוים ביפיך . זה היה במלכות דוד ושלמה כי כליל הוא שלם בכל עניני היופי והסד' : בהדרי אשר שמתי עליך . כלומר כל זאת הגדולה שהיתה לך באלה הימים בעזרתי היתה . שהיית את עושה רצוני ואני גם כן הייתי מגדולה אותך על הגוים לא בכחך ועוצם ידיך : (טו) ותבטחי ביפיך ותזני על שמך . בטחת בגדולה ועל שמך שיצא לך שם בגוים וזנית אחרי אלהים אחרים מאלהי העמי' כמו שנאמ' וישמן ישורון ויבעט וכל ענין הזנות הזה בכנסת ישראל היא עכו"ם ואף על פי שהמליצה היא כמשפטי הזונות והדרך השמשים הכל היא ענין המליצה לפי שדמ' אותה לזונה אבל המשל הוא על כל מיני עכו"ם

עליך עין וגו'. לא חסת [...]ינא דפרעה רשיעא [...]כון טבא חדא לאנחא [...]נודכון לרחמא עליכון [...]יכון גזירת גמירא [...]ת דכוריכון בנהרא [...]יתכון בעידן דהויתון : ואעבר עליך וגו' . [...]ן קים אנהתכון קדמי [...] למפרקכון ארי גלי [...]ארי אתון מטנן [...]כון ואמרית לכון בדמא [...]אחוס עליכון ואמרית [...] פסחא אפרוק יתכון : [...]מח השדה נתתיך . [...]מתי חקלא יהבתיכון [...] ותקיפתון והויתון [...] ולשבטין ובעובדי [...] תקניא עידן פורקן [...] מטא ארי אתון [...] ומטנן : ואעבור עליך [...] ואיתגליתי על משה [...]ארי גלי קדמי ארי [...] פורקנכון ואגנית [...]ליכון ואעדיתי חוביכון [...]מימרי למפרק יתכון [...]מית לאכהתכון אמר [...]למיהויכון עם משמש [...]רחצך במים . ופריקית [...]עבוד מצראי ואעדיתי [...]ותא מנכון ודברית [...]רותא : (י) ואלבישך [...]אלבישית יתכון לבושי [...]ודת סנאיכון: ואנעלך [...]קאלצוטור"י טייס"ך [...]יהבית מסן דיקר [...] : ואחבשך בשש . [...]טור"י בלע"ז וקדשת [...]ניא למהוי משמשין [...]גסודכון: ואכסך משי . שווילא"ה בלע"ז וית כהנא רבא בלבושי צבעונים [...]סך משי אלו שבעת ענני כבוד דכתיב לא ימיש עמוד הענן יומם (שמות [...]) ואעדך עדי. איפאריטור"י בלע"ז ותקני' יתכון תיקון פתגמי אורייתא [...]ל תרין לוחי אבניא : ואתנה . על ידי משה : צמידים . חברתי' דבור כנגד [...]ה כנגד חמשה : (יב) ואתן נזם על אפיך . ויהבית ארון קיימי ביניכון : [...]על אזניך . לשון נזם וענן יקרי מטל עלויכון על שם שהיו מוקפין בעגול : [...]פארת בראשך . ומלאך שליח מן קדמי מדבר ברישיכון שנאמר ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם (מיכה ב):(יג)ותעדי זהב וכסף .ויהבי' משכני ביניכון מתקן [...]ף ויריעת בוץ ובצעונין וציורין ומנא דטב כסולתא וכדבש וכמשח אוכלית יתכון ועתרתון ותקפתון לחדא ואצלחתון ושלטתון בכל מלכוות': סלת ודבש ושמן [...]כמן שהיה משתנה לכל הטעמים לסלת ודבש ושמן אכלת . ומ"א י"ג דברים יש כאן וכנגדן אמר להם הקב"ה להביא י"ג דברים המנויין בתרומת המשכן [...] כן הוא פורע להם כנגדם לע"ל י"ג דברים וברא ה' על מכון הר ציון וגו' וסוכה תהיה לצל יומם מחורב מזרם וממטר וגו' (ישעיה ד) : ותיפי . לשון יופי : [...]ליל הוא . לשון מכלול ד"א כי כליל הוא כי שלם היה ד"א כי כליל קרונ"א בלע"ז כמו נזר דמתרגמינן כלילא : (טו) ותזני על שמך . בטחת על שם היופי [...] ותשפכי את תזנותיך . הראית יופיך לכל עובר עד נשפכה עליהם תאוות זנותך לפתות אותך לזנות עמם : לו יהי . ומשנתאוו לך אתה הפקרת להם עצמך

מצודת דוד

[...]ך דם הלידה וסכתי אותך בשמן ר"ל עד לא קבלת התורה צויתי אותך [...]לכבס השמלות כמ"ש וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם (שמות י"ט) : [...]ך . לבשתי אותך בגדי רקמה ושמתי ברגליך נעלים מעור תחש וחגרתי [...]ר משש וכסיתי אותך במלבושי משי : (יא) ואעדך עדי . קשטתי אותך [...]נתתי על ידיך צמידי הזרוע ורביד נתתי על גרונך : (יב) ועגילים . הם [...] : בראשך . נתתי על ראשך ר"ל אז נתתי לך מצות וחוקים טובים ומשפטים (יג) ותעדי . קשטת עצמך עם העדי שנתתי לך ומלבושך היה שש ומשי ורקמה ואכלת סולת ודבש ושמן ונעשית יפה עד מאד והיית מצלחת עד הגעת למלכות [...]ה קיימת המצות והמשפטים ואני נתתי לך ארץ זבת חלב ודבש ומאד נתגדלת והצלחת להעמיד מלכים אדירים : (יד) ויצא לך . בין העכו"ם נתפרסם [...]ית יפיך : כי כליל הוא . ר"ל היופי שבך היה כל היופי שאפשר להיות : בהדרי . בסבת ההוד וההדר אשר שמתי עליך במרבית העדי ורוב התענוגים ר"ל [...]מך במרבית הצלחתך שהיה בך בשעור מרובה בסבת ההדר ששמתי עליך לתת בך כח לעשות חיל : (טו) ותבטחי ביפיך . ר"ל חשבת שלא אמאסך כי בטחת [...] ובעבור זה זנית על בטחון שם היופי שיצא לך שאין מהדרך להיות נמאס יופי כזה : ותשפכי . גלית תאות זנותיך כדבר הנשפך הגלוי לעין כל : על כל עובר . [...]שעב' עליך היה לו תאות זנותיך כי לכולם חשקת ר"ל בטחת במרבית הצלחתך ופרסום שמך וחשבת שלא תסור ממך ולכן עבדת עכו"ם בגלוי ולכל מין עכו"ם

מצודת ציון

[...] היכה ומשיחה : (י) רקמה . מעשה רוקם בחלוף הגוונים : ואנעלך . מל' נעל : תחש . שם [...]בריה כמו ועורות תחשים (שמות כה) : ואחבשך . ענין חגורת האזור כמו ויחבש את חמורו (בראשי' כב) ור"ל קשר אזורו : בשש . הוא פשתים : (יא) צמידים . הם הנתונים על הזרוע וכן ושני צמידים על ידיה (שם כד) : ורביד . ענק לתכשיט וכן וישם רביד הזהב (שם מא) : גרונך . [...]צוארך וכן קרא בגרון (ישעיה נח) : (יב) נזם . שם העדי הנתון על החוטם : ועגילים . כן יקראו נזמי האוזן על שם עגולים במראיהם : (יד) כליל . מל' כל וכן כליל תקטר (ויקרא ו) : במות

רדק

עכו"ס : ותשפכי את תזנותיך על כל עובר . כמו הכלי שהוא מלא יותר מדי ונשפך אמר רבת הזונים היית עד ששפכת אותם : על כל עובר . על כל מי שיעבור עליך : לו יהי . לו יהיה חשק ורצונך כמו כזונ' שמפקרת לכל שלא תספיק באנשי עירה עד שמפקרת עצמה . על הנכרים העוברים דרך עליה כן את לא היית מספקת בעכו"ס אחת ובשתים ובשלש כי מספר עריך היו אלהיך יהודה אם יעבור עכו"ס מן הגוים הרחוקי' והעכו"ס בידו לו יהי חשק עד שתעשי אותם בארצך : תזנותיך . לשון רבים תזנות בשקל תרבות והרבים הזנותיך ותרגם יונתן לו יהי כמו לא באל"ף לא כשר לך למעבד כן : (טז) ותקחי. דרך הזונה ליפו' ביתה ולהרבות בבגדים נאים בבגדי צבעוני' למשוך לב הזונים להכנס בביתה . ופי' במות טלואות עשית טלאים מבגדים רבועים ומרובעים זה על זה עד שנעשו מהם במות ואותם הבגדים הם מצבעונים שינים זה מזה כדי שיהיה מראה יפה והמראים קלאים עם קלאים יתחדש עמהם ערבות לכסות הנפש וזהו פירו' טלאות כמו העקודות והטלואות שהם מראים שונים בשער העזים ובאמר הכבשים שחור ולבן או לבוב וכיוצא בהם זה ענין המליצה וענין המשל שהיו עושים בית ישראל במות לעכו"ס וזו שונה מזו בתבניתם ובעבודתה : לא באות ולא יהיה . לא באות כמוה כלומר אינם עתידות לבא ולא יהיה אדם או עם שיעשה כמוהן לרוב ויונתן תרגם לא כדכשר ולא כדחזי :(יז)ותקחי כלי תפארתך מזהבי ומכספי . לתבוב עכו"ס עושים מכלי כסף ומכלי זהב המפוארים שיש להם ועושים מהם הצלמים כמו שאמר בדבר העגל ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם : אשר נתתי. לך כמו שאמר וכסף הרבתי להם וזהב עשו לבעל ומה שאמר צלמי זכר הוא לענין המליצה כדרך הזונות שעושים צלמי זכרות לדבר התשמיש : (יח) ותקחי . לענין המליצה רוצה לומר ותכסים על הזונים שהזונה מכסה אותם מבגדי רקמתה ליפותם בעיניה ולמשוך לבבם אליה ולענין המשל פירש ותכסים על הצלמים וכנוי שמני וקטרתי כענין שאמר אשר נתתי לך : וקטרתי. הטי"ת נקראת בקמץ חטף לבן אמר : נתתי לפניהם . כתוב ביו"ד וקרי בלא יו"ד והכתוב כאילו נתתי לפניהם אני גרמתי לך כיון שנתתי לך כמו שאמרו במשל מי גרם לך שתבעיטי כי כרשינין שהאכלתיך : (יט) ולחמי . ונתתיהו לפניהם . אני נתתים לך לאכלם זהו פי' אשר האכלתיך ואת נתת אותם לפני הצלמים לקרבן ותי"ו הנקב' כמלאת תקר' בחיר' ובהתחברם עם הכנוים לפיכך תי"ו ונתתיהו בחירק והיו"ד למשך וכן לא במתכרת מלאתים ומה שאמר ולחמי הוא דרך כלל כי לחם כולל כל מאכל ואחר כן פירש סלת ושמן ודבש האכלתיך ותרגם יונתן ולחמי וטובי : ויהי . נאם ה' . כל זה היה לו תוכלי להכחיש כי אני היודע ועד זהו שאמר אני ה' ויונתן תרגם ויהי בתמיה הלא הואם כל אלין אמר ה' אלהים . ובדרש יום שעשו את העגל ירד להם המן ונתנו לפניו ואף על פי כן ביום מחר לא פסק וכן מפורש בספר עזרא אף כי עשו עגל ומסכה וגו' ומנך לא מנע' מפיהם כדי היה למנוע מפיהם ולא מנעת אף כה נאם ה' אלהים היה הלחם ולא פסק מלירד : (כ) ותקחי . אשר ילדת לי . שנכנסו בבריתי ולי היו ואת לקחת אותם ממני ומתורתי וזבחת אותם להם לאכול האש אותם ולהעבירם למולך לשרוף את בניהם ואת בנותיהם באש . ובמדרש אשר ילדת לי מי שהיו לו חמשה בנים נותן מהם ארבעה לעכו"ס ואחד מקלה לבית הספר בא להקריב אחד מבניו למולך מקרי' לו את ללמוד תורה ויונתן תרגם הפסוק כן איכא אסגי' לארגזא קדמי כנישתא וגומר כבעמוד : המעט מתזנותך . כתוב בלא יו"ד וקרי ביו"ד אמר המעט לך מה שהכעסתני בבניך ובבנותי' ש אותם להם ולפי שקשה העבודה הזאת משאר העבודות חזר עוד ואמר ותשחטי את בני אמר בני כמו שאמר אשר ילדת לי : (כב) ואת כל תועבותיך ותזנותיך . ועם כל תועבותיך ותזנ להכעיסני לא זכרת את ימי נעוריך כמה חסדים עשיתי עמך בהיותך ערום ועריה כמפורש למעלה . לא זכרתי כתוב ביו"ד רוצה לומר אני לא זכרתי לך בימי נעוריך מה שאת עתיד' לחטא

תרגום

ליך למפלח לטעותא עם כל דעדי ולא כשר ליך למעבד כן : טז ונסיבת מלבושיך ועבידת ליך במן מחפין פת כומרין וטעית עליהון לא כדכשר ולא כדחזי : יז ונסיבת מני תושבחתיך מדהבי ומכספי די יהבית ליך ועבידת ליך צלמי דכורא וטעית בהון : יח ונסיבת ית לבושי ציוריך וכסיתינון ומשחי וקטורת בוסמי שוית קדמיהון : יט וטובי דיהבית ליך סולתא ומשח ודבש אוכילתיך יהבתינון קדמיהון קורבנין לפולחן הלא הואה כל אלין אמר יי אלהים : כ איכא אסגית לארגזא קדמי כנשתא דישראל די דברת ית בנך וית בנתך דעתידין למפק מנהון תולדת קודשא קדמי ונכיסתינון להין קורבנין לפולחן הזעירא הות בעינך טעותיך : כא ונכיסת ית בניא ויהבתינון באעברא יתהון להין : כב וית כל חובי תועבותיך וטעותיך לא אדכרת ית יומין דמלקדמין כד הוית מטלטלא מתעניא בשעבודיך הוית : כג מה יהי בסופיך על כל בישתיך נביא אמר ליהוי ליך :

מקרא

תַּזְנוּתַיִךְ עַל־כָּל־עוֹבֵר לוֹ־יֶהִי׃ (ח' מ"ל)
טז וַתִּקְחִי מִבְּגָדַיִךְ וַתַּעֲשִׂי־לָךְ בָּמוֹת
טְלֻאוֹת וַתִּזְנִי עֲלֵיהֶם לֹא בָאוֹת (ל')
וְלֹא יִהְיֶה׃ יז וַתִּקְחִי כְּלֵי תִפְאַרְתֵּךְ (מטעי')
מִזְּהָבִי וּמִכַּסְפִּי אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ (ל' . ל')
וַתַּעֲשִׂי־לָךְ צַלְמֵי זָכָר וַתִּזְנִי־בָם׃
יח וַתִּקְחִי אֶת־בִּגְדֵי רִקְמָתֵךְ וַתְּכַסִּים (ל')
וְשַׁמְנִי וּקְטָרְתִּי נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם׃ (נתת ק' / ב' כתי' כן)
יט וְלַחְמִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָךְ סֹלֶת וָשֶׁמֶן (ו')
וּדְבַשׁ הֶאֱכַלְתִּיךְ וּנְתַתִּיהוּ לִפְנֵיהֶם (ל' . ב')
לְרֵיחַ נִיחֹחַ וַיֶּהִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (י"ו)
כ וַתִּקְחִי אֶת־בָּנַיִךְ וְאֶת־בְּנוֹתַיִךְ
אֲשֶׁר יָלַדְתְּ לִי וַתִּזְבָּחִים לָהֶם לֶאֱכוֹל (ילדת ק' / ל' . י"ג מ"ל)
הַמְעַט מִתַּזְנֻתָךְ׃ כא וַתִּשְׁחֲטִי אֶת־ (תיך ק')
בָּנַי וַתִּתְּנִים בְּהַעֲבִיר אוֹתָם לָהֶם׃ (ל')
כב וְאֵת כָּל־תּוֹעֲבֹתַיִךְ וְתַזְנֻתַיִךְ לֹא (ס' כ"כ)
זָכַרְתִּי אֶת־יְמֵי נְעוּרָיִךְ בִּהְיוֹתֵךְ (זכרת ק')
עֵרֹם וְעֶרְיָה מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמֵךְ (ב')
הָיִית׃ כג וַיְהִי אַחֲרֵי כָּל־רָעָתֵךְ אוֹי

רשי

עלמך ולכל אשר שאל זנותך לו היה . וי"ת ולא כשר ליך למעבד כן
כתיב לא יהי וכל משל הזה על עגל המדבר ועל שאר עכו"ס שעבדו
דן במדבר כמו שכתוב כל הנחשלים אחריך (דברים כה) ומצינו
זה שבטו של דן שהמן פולטו שהיו כולם עובדי עכו"ס : (טז)
טלואות . מכוסות
מנומרין של מיני
פלטריא"ש בלע"ז : ל
לא היתה ראויה זאת
אבניר"א וכו"ן אייטר"
(יז) צלמי זכר. לפי שד
לנקבה זונה דומה את
לזכר הנואף עמה : (י
אשר נתתי לך וגו' .
את העגל ירד להם
ממנו לפני העגל ואע
ביום מחר ולא פסק
מפורש בספר עזרא (
אף כי עשו להם עגל
ואתה ברחמיך הרבי'
וגו' ומנך לא מנעת מ
הוא למנוע מהם ולא
כאן ויהי נאם ה' א
הלחם ולא פסק מ
מחר כך דרש רבי
(כ) אשר ילדת לי. ה
בנים ד' מהם לעכו
ואחד מוקלה לבית ה
להקרי' אחד מבניו ל
לו את זה שהקלה ל
במדרש רבי תנחו
אומ' אשר ילדת לי א
וכן הוא אומר בספר
כ') ואטמא אותם
בהעבי' כל פטר רחם
ימי נעוריך . את
עשיתי עמך במצרים
אוי ליך . וי ליך על

הוא כי תוא ושמן בשו"א תחת הוי"ו : עובר כל סיפרא מ"ל במ"א ונתתי את הר שעיר . וכל שאר קריאה חסרים במ"ח מ"ל יהואש אל . תחת היותך עזובה ושנואה . ואפיצם בקש . לשום ארצם לשמה . גוים נשמו פנותם . אדם להבל דמה . זאת העי מדוע אתה עובר את מצות המלך : לריח י"ו וסי' נמסר בסדר ויקרא : לאכול י"ג מ"ל וסי' הנה חדש מחר . ויסתר דוד בשדה וי ותקח את המשרת דאמנון ותמר . והלחם והקיץ לאכול הנערים . ודבש וחמאה וצאן ושפות . ויצקו לאנשים לאכול . ות לאכול . את הנשיא נשיא הוא . והיה אם כלה לאכול את עשב הארץ . כנשר חש לאכול . הן אעצור השמים ולא יהיה מטר . יפה לאכול ולשתות דקהלת . אין אשכול לאכול :

תולדות אהרן במות טלאות . עקידה שער נג :

מצודת ציון

(טז) במות . מקומות גבוהות כמו במתי ארץ (דברים לב) : טלואות . ענין חלוף הגוונים כמו ונעלות בלות ומטולאות (יהושע ט) : (יח) וקטרתי . הוא מיני בושם מעורבבים ונותנים על האש לריח : (יט) ניחוח . מל' נחת רוח : (כא) בהעביר . מל' העברה והולכה : (כד) גב . מל'

מצודת דוד

עכו"ס שראית : (טז) ותקחי מבגדיך . מן הבגדים שעשיתי לך מהם ל לך מקומות גבוהות במקום פרסום ומהבגדים ההם עשית עליהם מכסאו חלופי הגוונים ועליהם זנית ר"ל שעמידו העכו"ס במקום פרסום וליפוי אשר נתתי להם ושם עבדו לו : לא באות ולא יהיה . מעשים כאלה לא בעולם ולא יהיו נעשים עוד דוגמתן : (יז) כלי תפארתך . כלי הקשוט : ותעשי לך . מהם עשית דמות צלמי זכר וזנית עמהם כדרך זונה מופלגת בת והספקר ר"ל מהכסף והזהב אשר הרביתי להם עשו צלמי עכו"ס להשתחוות להם : (יח) ותכסים . בהם כסות הזונים עמך : ושמני וקטרתי . השמן והקט לך נתת לפני הזונים : (יט) האכלתיך . אשר נתתי לך למאכל : ונתתיהו . אתה נתת את כל אחד מהם לפני הזונים להיות להם לריח טוב ולנחת רוח ר"ל לך הבאת לקרבן לפני העכו"ס : ויהי . ר"ל כן היה באמת לא תוכלי להכחישו כי אני היודע ועד : (כ) ילדת לי . ילדת ממני : לחם לאכול . להזונים להיות לו המעט . וכי מעט בעיניך ממה שהלכת אחר הזנות עד שגם עשית את זאת : (כא) ותתנים . נתת אותם להם במה שהיית מוליך אותם להם למאכל בניך המיוחדים לי ללמוד בבית הספר אותם שחטת לעכו"ס : (כב) ואת כל וגו' . עם כל התועבות והזנות שעשית לא זכרת בעת ההיא הטובה שעשיתי נעוריך כשהיית ערומה מבלי לבוש והיית מתגלגלת ומבוססת במנוף הדם שיצא עמך בעת הלידה ר"ל לא זכרת הטובה שעשיתי עמך בהוציאך ממצרים מעבוד (כג) ויהי . ר"ל ומה א"כ יהיה אחר כל רעתך מהו הגמול שתקבל הנה אוי אוי

כד) ותבני לך גב. גובה כמו ביצוע ומזבח: ותבני ... (כה) ותפשקי את רגליך. לפי שדימה אותה לזונה דבר בלשון ... פיסוק הרגלים איאקייסמ"ש בלע"ז: (כו) גדלי בשר. בעלי ... (כז) חוקך. מזונותיך בימי שפוט השופטי': ואתנך בנפש שנאותיך. ... הנכלמות מדרכך ... יונתן דאילו שלחית נביי איתכנעו. ולא ... בדרך זמתך: ... שבעתך. מתוך ... בתועבות מצרים: ... זנות אהאכשאר"ה ... (כט) אל ארץ ... דימה. כשדים לא ... כנען הם וכך פירושו ... כשדים על של ... היו סמוכים ליך וזנית ... ויונתן תרגם ותרבי ... כשדים' ונדמי' לכנעני' ... כעכו"ם ואסגית ית ... לאתחבר' לעמא דכנען ... בנימוסי כשדאי. ולי ... כנען כמו סוחר כמו כנען ... בידו מאזני מרמה (הושע יב) ... ארץ כשדים ארץ ... כמו שנאמר (לקמן יז) ... אל ארץ כנען בעיר ... (ל) מה אמולה. ... וכן היהודי' האומללי' ... וכן כי אומלל אני ... (לא): לבתך. כמו לבך: ... שהיא שליט עליה: ... ותיך גבך. כמו בבנותך ... לשון

בימי נעוריך והקרי זכרת מבואר הוא: מתבוססת בדמך היית. ולמעלה אמר בדמיך לשון רבים והנה אמר בדמך לשון יחיד והענין אחד וכן נזכרו דמי הלידה בלשון רבים תשב בדמי טהרה וכשיזכר אותם בלשון רבים מפני שיש מקומות חלוקים באשה שיוצא הדם מהם והם החדר והעליה והפרוזדור גם יש מראה' דם שונים זה מזה וקרא אותם דרך כלל דם לשון יחיד. עירום נכתב ביו"ד המשך: (כג) ויהי אחרי כל רעתך. ויהי כן כמו שהיתה מתחלה ערום ועריה כן היתה אחר שעשית כל הרעה שעשית נשארת בערום ובחוסר כל: אוי אוי לך. כמה פעמים יש עליך לומר אוי שהפסדת כמה טובות בפשיעתך: (כד) ותבני. הפסוק כפול בענין במ"ש כי גב כמו רמה וסגב והרמה אמר על המזבחות: (כה) אל כל ראש דרך. אל במקום בי"ת כמו ואל הארון תתן את העדות כמו ובארון אמר בפרשת דרכים בנית רמתך כדי שיהיה גלוי ונמצא לכל עובר: ותתעבי את יפיך. והדרך שהיה לך שיצא לך שם בגוים ביפיך בהדרי אשר שמתי עליך את תעבי אותו ולא רצית בו במעשיך הרעים שעשית ויונתן תרגם ואחלי' ית קדושתיך והפשר לפרש ותתעבי שעל יונא לבלישי כלומר שיתעבו אות' לאחרים מרוב שהפקרת עצמך לכל: ותפסקי את רגליך לכל עובר. פסוק הרגלים הוא מדרך התשמיש ולפי שהמשילה לזונה אמר כן וענין המליצה הוא שזמנת עצמך לכל עובר שיבא עליך וענין המשל הוא שהפקרת עצמך לעבוד כל עכו"ם שיספר לך כל עובר עליך: תזנותך. כתוב בלא יו"ד וקרי ביו"ד: (כו) ותזני אל בני מצרים. כמו עם: גדלי בשר. אבר התשמיש יקרא בשר רר בשרו או החתים בשרו וכן אמר על מצרים אשר בשר חמורים בשרם ובדרך התשמיש תאות הנשים לגדלי בשר וי"ת מסרבלי בשר וענין המשל רוצה לומר שהתאוית תאוה גדולה לתועבת מצרים תזנותך לשון יחיד: (כז) והנה נטיתי ידי עליך. לשפטך כמעשיך: ואגרע חקך. חק טרפך שנתתי לך סלת ושמן ודבש גרעתי אותו ולקחתי אותו ממך: בנפש שונאותיך. ברצון כמו אל תתנני בנפש צרי רוצה לומר שראו בך נקמה מה שרצו לראות וכן היו שונאות ישראל מקדם שהרי כל הימים נלחמו בהם עד בקם דוד והכניעם: בנות. כתרגומו כפרני פלשתאי: הנכלמות מדרכך זמה. אפילו הן שהן שונאותיך נכלמו מדרכך שהיא דרך זמה: (כח) ותזני אל בני אשור. עם בני אשור: מבלתי שבעתך. שם בפלה תכמתך אמר לא שבעת בתועבו' מצרים הקרובים אליך עד שזנית עם בני אשור הרחוקים ממך התאוית גם

אוי לך נאם אדני יהוה׃ כד ותבני־
לך גב ותעשי־לך רמה בכל־רחוב׃
כה אל־כל־ראש דרך בנית רמתך
ותתעבי את־יפיך ותפשקי את־
רגליך לכל־עובר ותרבי את־
תזנותך׃ כו ותזני אל־בני־מצרים
שכניך גדלי בשר ותרבי את־
תזנתך להכעיסני׃
כז והנה נטיתי ידי עליך ואגרע
חקך ואתנך בנפש שנאותיך בנות
פלשתים הנכלמות מדרכך זמה׃
כח ותזני אל־בני אשור מבלתי
שבעתך ותזנים וגם לא שבעת׃
כט ותרבי את־תזנותך אל־ארץ
כנען כשדימה וגם־בזאת לא
שבעת׃ ל מה אמלה לבתך נאם
אדני יהוה בעשותך את־כל־אלה
מעשה אשה־זונה שלטת׃
לא בבנותיך גבך בראש כל־דרך

ב' א' וא' · ל' · ל' · ל' · ב' עליו ח' מ"ל · תזנותיך ק' · ל' · ב' · י"ו חסר את · ל' · ל' · ב' יכלת ס' · ל' · ל' · ב' · ל'. י"ב פסוקי' וגם · ל' · ל' · ל' · ל' · ל'. ב'

על דחבת וי ליך על דלא
תבת אמר יי אלהים׃
כד ובנית ליך אגורין ועבדת
ליך רמן בכל רחוב׃ כה בריש
כל פרשות אורח בנית
רמתיך ואחילת ית קדושתיך
ואתחברת ליך למפלח
לטעותא ואסגית ית טעותיך
עם כל דעדי ואסגית ית
טעותיך׃ כו וטעית בתר בני
מצרים קריביך מסרבלי בסר
ואסגית ית טעותיך לארגזא
קדמי׃ כז והא ארימית ית
מחת גבורתי עלך ומנעית
טוביך ואמסרינך ביד בעלי
דבביך כפרני פלשתאי דאלו
שלחית לותהון נביי אתכנעו
ואת לא תבת מאורחיך דעיצת
חטאין׃ כח וטעית בתר בני
אתור מדלא ידעת אוריתא
וטעית בהון ואף לא ידעת
תיובתא׃ כט ואסגית ית
טעותיך לאתחברא לעמא
דכנען למהך בנימוסי כסדאי
ואף בדא לא ידעת אוריתא׃

ל מה תקיף הוה רשע לבך אמר יי אלהים במעבדיך ית כל אילן כעובדי איתתא
נפקת ברא דשליט לה בנפשה׃ לא במבנך אגורך בריש כל

וגם וב' מלין סוף פסוק עליו יומת. וגם הגמלים. וגם שמו בכליהם. וגם ... וגם אני אליך. ... לאמר דעזרא. וחברו ... משרי ישראל דד"ה. ... ברית. וגם ילדתי בנים. ... שדי. וגם זה הבל׃

אהרן ותפשקי. כתובות לט׃

ותזנים. ותזני שמה וי"ת מבלתי שבעתך מדלא ידעת אורייתא ותרגם וגם לא שבעת ואף לא ידעת' תיובתא: (כט) ותרבי את תזנותך. גם זה לשון יחיד: אל ארץ כנען כשדימה. יש ... מארץ כנען ואיננו נכון כי מ"ם השמות הוא הפך מלת אל ולמ"ד השמות ועוד מה צריך לזכור כנען היה לו לומר מארצך אלא פי' כמשמעו אל ארץ כנען כלומר כתועבות ארץ כנען שהיו ... הגויים אשר הורים ה' מפניך כמעשיהם עשית והרבית את תזנותיך כמו שכתוב במנשה מכל אשר עשו האמרי אשר לפניו ופירוש אל ארץ כנען דמית בתזנותיך אל ארץ כנען כשהיתם ... וכשדימה רוצה לומר אל כשדים כלומר הרבית תזנותיך ודמית לארץ כנען ולארץ כשדים בתזנותיך כי לא שבעת באחד מהן וגם בזאת לא שבעת בדרך שהיתה: (ל) מה אמולה לבתך. זכר ... קנה לגריעות אמולה גזורה כלומר אין לה מחשבה ישרה כאילו היא גזור' ואינה כי לא השבת כל אשר עשית כי הם מעשים רבים ורעים: מעשה אשה זונה שלטת. פירוש מעשים שעשית ... זונה שהיא שליטה בעצמה לעשות כל אשר תתאוה: שלטת. שם תאר בפלס אדרת עורת אמר לזכר שליט ולנקבה שליטה או שלטת בלע"ז גלייררא ויונתן תרגם דשליט לה בנפשה: ... לפי שהמקור דומה לשם בא פעמים בלשון רבוי וכן בהזרותיכם בארצות וענין הרבוי רוצה לומר בניינים רבים במזבחות אלהים רבים: גבך. כמו שאמר למעלה ותבני גב: עשיתי ביו"ד

מצודת דוד

... רבה פעמים לפי מרבית הרעה: (כד) ותבני. כי הנה בנית לך מקום גבוה ... לכל הזונים לבוא שמה: רמה. בנין רם עשית בכל רחוב להיות מקום מוכן ... מקום: (כה) אל כל ראש דרך. בכל ראש דרך מהדרכים בנית בנין רמה ... זנות למען יהיה נמצא לכל עובר ושב: ותתעבי. את היית מתעב וממאס ... ראות לכל מי שירצה ולא היית מסתיר אותה כדרך שמסתירים דבר נחמד ... ותפשקי. הרחבת רגליך זה מזה לכל עובר להיות מוכן לו לזנות ומאד ... זנות ר"ל עשית מזבחות לעכו"ם בכל מקום ובפרסום רב ואתה בעצמך תעבת ... כי ע"י מעשיך תהיה נלקחת ממך כי כל העכו"ם שראית עבדת: (כו) ותזני. ... בני מצרים הקרובים לארצך על כי המה גדלי בשר גדלי אברי המשגל וכן נאמר בהם אשר בשר חמורים בשרם (לקמן כג) כי כן דרך אשה זונה התאוות ... גדלי בשר ר"ל עבדת פסילי מצרים: להכעיסני. ר"ל מרבה היית בזנות עד שא"א שתהיה הכל לתאבון כ"א הכוונה היתה להכעיסני ויאמר כן על כל העכו"ם: ... נטיתי ידי. להכות בך: ואגרע. חסרתי ממך חוק המזון שקבעתי לך ומסרתי אותך ברצון שונאיך לעשות בך רצונם והשונאים היו בנות פלשתים אשר המה ... ומתביישו' מדרכך דרך זמה כי כן דרך נשים צנועות שהנה מתביישות כשרואות הפלגת הפקר הזונות וכאומר והנה בנות פלשתים הנה טובות וכשרות ... הסרתי מישראל רוב הטובה שהשפעתי להם מאז ומסרתיך ביד פלשתים הטובים ממך במעשיהם: (כח) ותזני. עכ"ז לא לקחת מוסר וזנית את בני אשור ... לא היית שבעה מזנות בני מצרים: ותזנים. ועמהם זנית וגם בהם לא שבעת: (כט) ותרבי. והרבית לזנות עם אנשי ארץ סוחרים וחוזר ומפרש שהמה ... שהיו אנשיה סוחרים וכן נאמר בהם ויביאהו אל ארץ כנען בעיר רוכלים שמו (לקמן יז): וגם בזאת. אף בזנות הזאת לא שבעת וחשקת עוד לזנונים אחרים ... שמסרתך ביד פלשתים לא עזבת דרכך ועבדת לפסילי אשור וכשדים וחשקת עוד לפסילי יתר העמים: (ל) מה אמולה לבתך. מה מאד נגזרה לבתך ונפרדה ... שתעשי את כל אלה מעשה אשה זונה המושלת בביתה שאז עושה זנותה בפרסום רב על כי לא ימצא מי ימחה בידה: (לא) בבנותיך. במה שתבנה לך

מצודת ציון

מל' גובה: רמה. מל' רם וגובה: (כה) אל כל. בכל ובא מלת אל במקום בי"ת וכן ואל הארון (שמות כה) ור"ל ובהארון: ותתעבי. מל' תעוב ומיאוס: ותפשקי. ענין פתיחה והרחבה כמו פושק שפתיו (משלי יג): (כו) אל בני מצרים. את בני מצרים: שכניך. מלשון שכן: בשר. כן יקרא אבר התשמיש וכן רר בשרו (ויקרא טו): (כז) ואגרע. מל' גרעון וחסרון: חקיך. ר"ל מזון קבוע וכן והאכלו את חוקם (בראשית מז): בנפש. ענין רצון כמו אם יש את נפשכם (שם כג): הנכלמות. מל' כלימה ובושה: זמה. ענינו גנות ורשע כמו כי זמה עשו (הושע י): (כט) כנען. ענינו תגר וסוחר כמו כנען בידו מאזני מרמה (שם יב): (ל) מה. המלה הזאת באה להפלגת הדבר וכן מה רב טובך (תהלים לא): אמולה. גזורה וכרותה כמו כי אומלל אני (שם ו): לבתך. מל' לב: שלטת. מושלת וגברתנית: (לא) לקלס. ענין לעג כמו

רדק

ביו"ד נוספת בסוף וכן לא היותי והקרי בלא יו"ד כמנהג כי אין יו"ד לנקבה אחר תי"ו הנמצאת אף על פי שנהגו כן במקומות אחר כ"ף הנמצאת כמו עוניכי נעוריכי תחלואיכי לא נג
תי"ו הנמצאת: לקלס אתנן. בזה לא היית כזונה כי הזונ' לועגת על האתנן ומבזה אותו כדי שיוסיף לה עוד בועלה אבל את כמו זונה מתאוה אל הזנות תאוה גדולה עד שכל אתנן ט
ואפילו הפחו' שבהם ולא עוד אלא שמרוב תאותה היא תתן אתנן כמו שאמרו ואת נתת את נדניך וזהו דרך משל על רוב תאות ישראל לאלהים אחרים עד שמבקשי' מיני העבודות בכל מקו
שלוחים ומשלחים כסף וזהב לאלהי העמים ומיקרים עכו"ם שלהם בעיניהם וזהו בהפך כל עם כי כל גוי עובד אלהיו ומבזה אלהי עם אחר ולפיכך אמר ויהי בך הפך מן הנשים: (לב) האשה
כן עשית את תחת האל לקחת אלהים אחרים וכתב זה הפסוק לבאר כל המשל כי כל מה שנזכר בענין התשמיש הוא משל לעכו"ם: (לג) לכל זונות יתנו נדה. מתן הזונה יקרא נדה וכנו"ן תמורה
נתת את נדנך ורז"ל הרגילו זה הלשון במסר הבתולות כי מה שמביאה אשה לבעלה יקראו אותו נדוניא וי"ת אגרו כמו אתנן: תשחדי. בקמץ חטף החי"ת וענין הפסוקי' האלה כבר פירשנוהו: (לד) ויהי בך. ואחריך לא זונה. בוי"ו עם הדגש אמר כמו שבך הפך מן הנשים שהיו עד הזמן הזה כן אחריך לא יהיה כזנותיך ופי' ולא זונה לא נעשה ולא יעשה כמעשה הזנו' כזנותך והוא מן שלא נזכר פועלו מהדגוש: ותהי להפך. אמר ותהי לשון זכר כמו שזכרנו כמה פעמים כי ידבר כנגד הכנס' פעם לשון זכר ופעם לשון נקבה: (לה) לכן. מבואר הוא: (לו) כה אמר ה' אלהים יען השפך נחשתך. פי' תחתיתך ובאמרו אחריו ותגלה ערותך הוא כפל ענין במלות שונות כי ענין השפך כענין ותגלה כי הדבר הנשפך נגלה ונראה וענין נחשתך כענין ערותך כי תחתי' האשה היא הערוה ונחשתך תחתך כמו ואחרה נחשתה וכן בדברי רבותינו ז"ל נחשתו של תנור פירוש תחתיתו ויונתן תרגם חלף דאתגליאת בהתתיך וענין זה המשל כי נגלו מעשיה הרעים לעיני כל העמים בקבלה עונש על מעשיה הרעי' וכענין זה אמר הושע אגלה את נבלות' לעיני מאהביה: מאהביך. כמו שהיית מאהבת ומתחברת להם לעבוד עכו"ם שלהם: וכדמי בניך. בכ"ף פירוש כאותו החטא קבלת עונש מדה כנגד מדה את לא חמלת על דמי בניך שזבחת להם לעכו"ם גם אני לא חמלתי על דמך והבאתי עליך חרב נוקמת נקם ברית: אשר נתתי. מהם לגלולים שזכר: (לז) לכן. אשר ערבת עליהם. כמו יערב עליו שיחי ענין ההנאה וההכשר: על כל אשר שנאת. כמו עם וכן ויבאו האנשים על הנשים כלומ' הנני מקבץ אותם הגוים שאהבת עם אותם שנאת' וכולם יבאו עליך מסביב להחריב ארצך וזהו גלוי הערוה: וראו את כל ערותך. על דרך משל: (לח) ושפטתיך משפטי נואפות ושופכו' דם. כי יש עליהם שני משפטים משפט הנאוף ומשפט שפיכות דם כי האשה המנאפת פעמים שהיא שופכת דם כי יבאו אליה שני זונים ויתקוטטו זה עם זה עליה או יבא בעלה פתאום בבית וימצא המנאף עם אשתו ויהרגנו או המנאף יהרג את בעלה כן את נואפת תחת אישך שהוא האל יתברך על דרך משל ושפכת דם נקי דם בניך ובנותיך לעכו"ם: ונתתיך דם חמה וקנאה. כתרגומו ואמסרינך לקטול ברוגז ובחמ' כי אני יש לי חמה עליך כי את הכעסת אותי במעשיך הרעים גם קנאה כי קנאת אותי בלא אל וכן אמר במשלי שלמה כי קנאה חמת גבר ולא יחמול ביום נקם: (לט) ונתתי אותך בידם. ביד האהוב
הנזכ

פַּרְשׁוּת אוֹרַח וְרָמָתֵיךְ עֲבַדְתְּ בְּכָל רְחוֹב וְלָא הֲוֵית כְּנַפְּקַת בָּרָא דְמִתְהַנְיָא בְּאַגְרָא׃
לב כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל דָמְיָא לְאִתְּתָא דִרְחִימָא עַל בַּעְלָהּ וּמְזַנְיָא עֲלוֹהִי שְׁבַקַת יַת בַּעְלָהּ וּטְעַת בָּתַר נוּכְרָאִין׃ לג לְכָל נַפְּקַת בָּרָא יָהֲבִין אֲגַר וְאַתְּ אַהֲנֵית יַת אַגְרִיךְ לְכָל רְחִימָךְ וּשְׁחִידַתְּ יַתְהוֹן לְמֵיתֵי עֲלָךְ מִסְחוֹר סְחוֹר בְּטַעֲוָתָיִךְ׃ לד וְהֲוָה בִיךְ שְׁנוּ כִּנְשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל מִן מְדִינָתָא בְּטַעֲוָתַיִךְ וּבַתְרִיהּ לָא הֲוַת דְטָעְיַת כְּוָתִיךְ וּבְמִתְּנִיךְ אֲגַר וַאֲגַר לָא אִתְיְהַב לִיךְ וַהֲוֵית לִשְׁנוּ׃ לה בְּכֵן דְעוֹבְדָהָא כְּנַפְּקַת בָּרָא כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְיָ׃ לו כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים חֲלָף דְאִתְגְלִיאַת בַּהֲתָתִיךְ וְאִתְחֲזִית קְלוֹנִיךְ בְּדְטָעִית בָּתַר רְחִימַיִךְ וְיַת כָּל חוֹבֵי פוּלְחַן טַעֲוַת תוֹעֲבָתִיךְ וּבְחוֹבַת דַם בְּנַיִךְ דִנְכֵיסְתְּ לְהֵין׃ לז בְּכֵן הָא אֲנָא מַכְנִישׁ יַת כָּל רְחִימַיִךְ דְאִתְרְעֵית לְמִטְעֵי בַּתְרֵיהוֹן וְיַת כָּל דִרְחֵימְתְּ עִם כָּל דִשְׂנֵית וְאַכְנֵישׁ יַתְהוֹן עֲלָךְ מִסְחוֹר סְחוֹר וְאַגְלֵי בַהֲתָתִיךְ לְהוֹן וְיֶחֱזוֹן יַת כָּל קְלוֹנִיךְ׃
לח וְאֶתְפְּרַע מִנִיךְ פּוּרְעֲנוּת גַיְפָן וַאֲשֵׁדַת דַם וְאֶמְסְרִינָךְ לְקְטוֹל בִּרְגַז וּבְחֵימָה׃ לט וְאֶמְסַר יָתִיךְ

וְרָמָתֵךְ עָשִׂיתִי בְּכָל־רְחוֹב וְלֹא־הָיִיתִי כַּזּוֹנָה לְקַלֵּס אֶתְנָן׃ (עשית ק'; היית ק')
לב הָאִשָּׁה הַמְּנָאָפֶת תַּחַת אִישָׁהּ תִּקַּח אֶת־זָרִים׃
לג לְכָל־זֹנוֹת יִתְּנוּ־נֵדֶה וְאַתְּ נָתַתְּ אֶת־נְדָנַיִךְ לְכָל־מְאַהֲבַיִךְ וַתִּשְׁחֳדִי אוֹתָם לָבוֹא אֵלַיִךְ מִסָּבִיב בְּתַזְנוּתָיִךְ׃
לד וַיְהִי־בָךְ הֵפֶךְ מִן־הַנָּשִׁים בְּתַזְנוּתַיִךְ וְאַחֲרַיִךְ לֹא זוּנָּה וּבְתִתֵּךְ אֶתְנָן וְאֶתְנַן לֹא נִתַּן־לָךְ וַתְּהִי לְהֶפֶךְ׃
לה לָכֵן זוֹנָה שִׁמְעִי דְּבַר־יְהוָה׃
לו כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן הִשָּׁפֵךְ נְחֻשְׁתֵּךְ וַתִּגָּלֶה עֶרְוָתֵךְ בְּתַזְנוּתַיִךְ עַל־מְאַהֲבָיִךְ וְעַל כָּל־גִּלּוּלֵי תוֹעֲבוֹתַיִךְ וְכִדְמֵי בָנַיִךְ אֲשֶׁר נָתַתְּי לָהֶם׃ (נתת ק')
לז לָכֵן הִנְנִי מְקַבֵּץ אֶת־כָּל־מְאַהֲבַיִךְ אֲשֶׁר עָרַבְתְּ עֲלֵיהֶם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אָהַבְתְּ עַל כָּל־אֲשֶׁר שָׂנֵאת וְקִבַּצְתִּי אֹתָם עָלַיִךְ מִסָּבִיב וְגִלֵּיתִי עֶרְוָתֵךְ אֲלֵהֶם וְרָאוּ אֶת־כָּל־עֶרְוָתֵךְ׃
לח וּשְׁפַטְתִּיךְ מִשְׁפְּטֵי נֹאֲפוֹת וְשֹׁפְכֹת דָּם וּנְתַתִּיךְ דַּם חֵמָה וְקִנְאָה׃
לט וְנָתַתִּי אוֹתָךְ בְּיָדָם

רשי

לשון בנין: לקלס את
ולהתהלל באתנן יפה
לה וכן כל לשון קלס
סורלי"ץ בלע"ז: את
לשון שכירות לווי"ץ
(לב) האשה המנאפ'.
המנאפת: תחת אי
בהיות' תחת בעלה נו
באחרים: (לג) נדה
בתזנותיך. מרוב ז
ביך עשית כן: (לד)
לא נזנה לכל זונה
(לו) השפך נחושתך.
שולים שקורין פונ"ד
הרבה בסדר טהרו
של תנור. השפך נחו
תאות זנות היה מ
ועל כל גלולי תועבותי
כל גלולי תועבותי
בניך. ובעון דמי ב
לך הרעה הזאת
בענין הנני מקב
(לז) ערבת. מאלא
(לח) ונתתיך דם חמ
ואסגירך להורגי בחי

אתנן ה' פתחין בליש
וסי' לא תביא אתנן
כלב. ויהי בך הפך
תניינא דפסוק. ושרפו ב
כי מאתנן זונה קבצה
ב' בפסוק: אלהם ז' ד
וסי' לכן הנני אקבץ
דבר אל זקני. איש ש
השליכו. ואמר אליהם
על הדם תאכלו. כה ת
ודבר אלהם ד"ס

תולדות אהרן ויסי
שער
עכו"ם ז תמורה כם:
עקידה שם: נחשתך.

מצודת ציון

כמו וקלסה לכל הארצות (לקמן כב): אתנן. כן יקרא מתן הזונה כמו לא תביא אתנן זונה (דברים כג): (לג) נדה. על מתן הזונה יאמר וקרוב הוא ללשון נדוניא המוזכר בדרז"ל: ותשחדי. מל' שוחד: (לו) נחושתך. ענינו תחתית הדבר וכן ואחרה נחושתה (לקמן כד) ובמשנה למטה מנחושתו של תנור (כלים פ"ח): גלולי. כמאוסים כגלל של רעי: (לז) ערבת. ענין נעימות ומתיקות כמו ושנתי ערבה לי (ירמיה לא): על כל. עם כל וכן ויבאו האנשים על הנשים (שמות לה): (לח) וקנאה. ענין כעס כמו הם קנאוני בלא אל (דברים לב): (לט) ונתצו. ענין שבירה

מצודת דוד

לך מקום גבוה בראש כל דרך מהדרכים למען יהיה נמצא לכל עובר ושב לזנות עמך ובנין רם עשית לך בכל רחוב להיות מקום מוכן לזנות בכל היית כזונה. ר"ל לא היית כשאר הזונות המלעגת על מיעוט האתנן לה וכאלו אין חמדתה על הזנות כ"א על שכר האתנן כי אתה לא שאל חמדתך על הזנות לבד ר"ל הנה מהראוי הוא שהאלהים הנעבד יש לעובדיו ואתה הנה על חנם עבדת להם: (לב) האשה המנאפת. ר"ל המנאפת בעלה אשר תנאף מאהבת הניאוף ויותר מזה שגם בהיותך יושבת תחת הבעל ואינך חסירה מתשמיש עכ"ז תקח את זרים לזנות עמהם: (לג) הדרך הוא אשר נותנין אתנן לזונות ואתה נתת אתנן משלך לכל האוהבים אותך: ותשחדי. נתת להם שוחד לבוא אליך מסביב ל בתזנותיך. בעבור מרבית חשק הזנות שיש בך: (לד) ויהי בך. הדרך שבך הוא בהפך משאר נשים זונות וזהו בעבור מרבית חשק הזנות שיש בך: ואחר שיבוא אחריך לא יהיה זנות בזה האופן: ובתתך. עתה יפרש במה הוא ההפך ואמר במה שתתן אתנן להזונים ולא נתן לך אתנן מהם ובזה תהיה בהפך משאר שהראוי הוא שהאלהים הנעבד ישפיע טובה לעובדיו ואתה היית בהפך כי אתה מקריב להם קרבנות ומייפה בכסף וזהב משלך: (לה) לכן. הואיל וכן ע הזונות לכן אתה הקרויה זונה אמיתית שמעי דבר ה': (לו) יען השפך נחושתך. בעבור שתחתיתך היא ערות אשה שהיא בתחתית הנה אותה גלית לכל כדבר ה המגולה ונראה: ותגלה ערותך. כפל הדבר במ"ש לתוספת ביאור: בתזנותיך. בעבור חשקת הזנות שהיה בך על מאהביך: ועל כל. ובעבור כל התועבות שעשית: וכדמי. ר"ל בעבור הגמול הראוי להיות בעבור עון דמי בניך אשר נתת להם למאכל: (לז) אשר ערבת עליהם. אשר נעמת עליהם וקבלו כ על כל. עם כל אשר שנאת: וגליתי ערותך. זהו הבזיון שעושים לזונות להעמידם ערומה בגלוי ערוה לפני כל ור"ל אקבץ עליך כל העובדי כוכבים האוהבי והם יחריבו ארצך: (לח) משפטי וגו'. תקבל גמול עון הנאוף ועון הדם של הבנים שנתת להם למאכל: ונתתיך. אתן בך שפיכת דם בחמה וקנאה: (

גרוס ועריה. כמו שמלאתי' בעת שמצאתי עליך והרסו גבך כמו שפירש כי על המזבחות אמר ויונתן תרגם ויפגרון שוריך ויתרעון רמתך ושלמעלה גב וגבך תרגם יונתן אגורא אגורך: אלה הנזכרים יקבלו עמהם קהל מאחר העמים ואמר והעלו כי ארץ ישראל גבוה מכל הארצות: ורגמו אותך באבן. כמשפט המנאפות שרוגמים אותם באבנים לא שימיתום וכן וירגמו נאמר בעכן ופירש אדוני אבי ז"ל כי אחר שאמר מלילת המשל והשבתי' מזונה נראה שדבר בזונה שסוקה באבנים ועשו בה דקירות חרב ושרפו ביתה וכל השפטים שאלה לבזותה שתהיה נבזה ושפלה בעיני כל ולא יבאו אליה עוד מנאפים ועל כרחה תהיה נשבתת מהיות זונה ואפילו אם תתן היא אתנן לא יהיו עמה כי תאמר נמבזה ושפלה בעיני כל וענין הוא הריסת החומות שמשליכים בקלע ובדיק אבנים גדולות אל החומה להפילה כמו שנאמר בקיר חרשת ויסכו הקלעים ויכוה: ובתקוך בחרבותם. כתרגומו ויבזעונך בסיפיהון: (מא) ושרפו. כי כן עושים לנשים המנאפות ולענין המשל כמו שכתוב וישרוף את בית ה' ואת בית המלך ואת בתי ירושלם: שפטים. סקילה שריפה והרג: לעיני נשים רבות. כדי שיוסרו הנשים הנשארות ולענין המשל כתרגומו לעיני מדינן סגיאן רוצה לומר אנשי המדינות אלא שהמדינות קורא אותם נשים בדרך משל: והשבתיך מזונה. מהיות זונה וכן והסירה מגבירה מהיות גבירה ונכחידם מגוי מהיות גוי. וענין המליצה פירשנו וענין המשל כי מיום שחרבה ירושלם לא עבדו ישראל אלהים אחרים: (מב) והנחתי. אחר שהגליתיך מארצך והחרבתי ארצך הנה לקחתי נקמתי ממך ונחה חמתי ושככה ואין לי עוד קנאה וכעס כי נשבת' ממך עבוד' אלהים אחרים: (מג) יען. וכל זה עשיתי לך בעבור שלא זכרת כל החסדים שעשיתי עמך בימי נעוריך כשמצאתיך ערום ועריה והרגזת והכעסת אותי בעבודת אלהים אחרים: ותרגזי. זה לבדו פעל יוצא מן הקל: זכרתי. כתיב ביו"ד יתירה בסוף: וגם אני הא דרכך בראש נתתי. אתה עשית את כל התועבו' האלה וגם אני הנה ראיתי שנתתי את דרכך בראשך ולקחתי נקמתי ממך: הא. כמו הנה וכן הא לכם זרע: ולא עשיתי. היו"ד יתירה בכתוב והכתוב פירשתי זה ופי' ולא עשית את הזמה על כל תועבותיך בעוד שהיית עושה התועבות ואני הייתי מעיד בך יום יום שובו מדרכך הרעה ולא עשית המחשבה שהיה עליך לעשות כלומר לא נתת אל לבך איך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים שהוציאני מבית עבדים ונתן לי ארץ נחלה ועשה לי כמה טובו' וכמ' חסדי' כל זה לא נתת אל לבך ועל הדרך הזה ת"י ולא עבדת לך עצה למתב מכל תועבותיך: (מד) הנה כל המשל. ענין משל ומליצה משל שאומרים בני אדם: כאמה בתה. כמעשה האם כן עושה הבת עליך יאמרו זה המשל והאם היא על דרך משל ארץ כנען והבת היא כנסת ישראל והכנסת תקרא בת כמו שכתוב בת ירושלם בת אדום והנה את עשית כמעשה ארץ כנען והנה ימשול עליך כל מושל כאמה בתה: כאמה. הה"א רפה בתה הה"א מפיק ומלינו

לט) והרסו גבך. ...ונבי נימוסים: ... לשון במות: ...קיד. אין לו דמיון בזמוניך איטרופ"ר בלע"ז: (מא) והשבתיך מהיות עוד זונה: ... כמו הנה: ולא ... הזימה. אף על פי ...י דרכך בראשך לא ...ה לתת לב על ...לשוב מהם. כל ...מקרא לשון עלה הוא ...ויש לרעה: (מד) כל ...שון משל וחידה הוא: ...נה. ה"א של כאמה ...ק ה"א לפי שאינה ...לום אלא כאם כן בת: ...אמך. אומה של כנען ...ים את ארצם: גועלת ...ניה. אשר הרבו ...עד כי געלה והקיאה ...את יושביה האבות ...וד: ואחות אחותך. ...מוכה לארץ ישראל: ...ית וגו'. ת"י הלא ...ה ביני חתאי הוות ...ת כעובדיהון ואבוכון ...יני אמוראי ולא הליך ...: (מו) על שמאלך. ...ת יהודה בגבול דרומי של

...הא לכם זרע וזרעתם. ...א דרכך בראש נתתי: ...רזלא מתערב: ואביכן ...ביכן התל בי והחליף. ...חתית ואביכן אמרי:

...אהרן כאמה בתה (סנהדרין כ):

לט וְהָרְס֤וּ גַבֵּךְ֙ וְנִתְּצ֣וּ רָמֹתַ֔יִךְ וְהִפְשִׁ֤יטוּ אוֹתָךְ֙ בְּגָדַ֔יִךְ וְלָקְח֖וּ כְּלֵ֣י תִפְאַרְתֵּ֑ךְ
וְהִנִּיח֖וּךְ עֵירֹ֥ם וְעֶרְיָֽה׃ מ וְהֶעֱל֤וּ עָלַ֙יִךְ֙ קָהָ֔ל וְרָגְמ֥וּ אוֹתָ֖ךְ בָּאָ֑בֶן
וּבִתְּק֖וּךְ בְּחַרְבוֹתָֽם׃ מא וְשָׂרְפ֤וּ בָתַּ֙יִךְ֙ בָּאֵ֔שׁ וְעָשׂוּ־בָ֣ךְ שְׁפָטִ֔ים
לְעֵינֵ֖י נָשִׁ֣ים רַבּ֑וֹת וְהִשְׁבַּתִּיךְ֙ מִזּוֹנָ֔ה וְגַם־אֶתְנַ֖ן לֹ֥א תִתְּנִי־עֽוֹד׃
מב וַהֲנִחֹתִ֤י חֲמָתִי֙ בָּ֔ךְ וְסָ֥רָה קִנְאָתִ֖י מִמֵּ֑ךְ וְשָׁ֣קַטְתִּ֔י וְלֹ֥א אֶכְעַ֖ס עֽוֹד׃
מג יַ֗עַן אֲשֶׁ֤ר לֹֽא־זָכַרְתְּי֙ אֶת־יְמֵ֣י נְעוּרַ֔יִךְ וַתִּרְגְּזִי־לִ֖י בְּכָל־אֵ֑לֶּה וְגַם־
אֲנִי֩ הֵ֨א דַּרְכֵּ֤ךְ ׀ בְּרֹאשׁ֙ נָתַ֔תִּי נְאֻם֙ אֲדֹנָ֣י יֱהֹוִ֔ה וְלֹ֤א עָשִׂיתִי֙ אֶת־הַזִּמָּ֔ה
עַ֖ל כָּל־תּוֹעֲבֹתָֽיִךְ׃ מד הִנֵּה֙ כָּל־הַמֹּשֵׁ֔ל עָלַ֖יִךְ יִמְשֹׁ֣ל לֵאמֹ֑ר כְּאִמָּ֖ה
בִּתָּֽהּ׃ מה בַּת־אִמֵּ֣ךְ אַ֔תְּ גֹּעֶ֥לֶת אִישָׁ֖הּ וּבָנֶ֑יהָ וַאֲח֨וֹת אֲחוֹתֵ֜ךְ אַ֗תְּ
אֲשֶׁ֤ר גָּֽעֲלוּ֙ אַנְשֵׁיהֶ֣ן וּבְנֵיהֶ֔ן אִמְּכֶ֣ן חִתִּ֔ית וַאֲבִיכֶ֖ן אֱמֹרִֽי׃ מו וַאֲחוֹתֵ֨ךְ
הַגְּדוֹלָ֤ה שֹֽׁמְרוֹן֙ הִ֣יא וּבְנוֹתֶ֔יהָ

Masorah: ג'. ג' · י"ו מ"ל בליש"א · נקנס · י"ו מ"ל · ג' · ג' · ס' · ג' חסר ו"ו · זכרת ק' · ל'. ס' במלעות פסוק · ג'. ל"ג · עשית ק' · ס'. כ"כ · י' ר"פ בסיפר' · ג' וחסר · ג' · ב'. ג'

לט וִיפַגְרוּן שׁוּרִיךְ וִיתַרְעוּן רָמָתִיךְ וִישַׁלְחוּן יָתִיךְ לְבוּשֵׁי יְקָרִיךְ וְיִסְבוּן מָנֵי תּוּשְׁבַּחְתִּיךְ וְיִשְׁבְּקוּנִיךְ מְטַלְטְלָא וּשְׁבִיקָא: מ וְיִסְקוּן עֲלָךְ מַשִׁרְיָן וְיִרְגְּמוּן יָתִיךְ בְּאַבְנֵי קְלַע וִיבַזְעוּנִיךְ בְּסַיְפֵיהוֹן: מא וְיוֹקְדוּן בָּתַּיִךְ בְּנוּרָא וְיַעְבְּדוּן בִּיךְ פּוּרְעָנוּת דִינִין לְעֵינֵי מְדִינָן סַגִיאָן וְאֲבַטְלִינִיךְ מִלְמֶהֱוֵי בְּנַפְקַת בָּרָא וְאַף אֲגַר לָא תִתְּנִין עוֹד: מב וְאֲנִיחַ חֲמָתִי בִיךְ וְתַעְדֵי קִנְאָתִי מִנִיךְ וְאֲסִיף וְלָא יְהֵא רוּגְזִי עוֹד: מג חֲלַף דְלָא אִידְכַרְתְּ יַת יוֹמֵי דְמִלְקַדְמִין וַהֲוֵית מַרְגְזָא קֳדָמַי בְּכָל אִלֵין וְאַף אֲנָא פּוּרְעָנוּת אוֹרְחָתִיךְ בְּרֵישׁ יְהָבִית אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לָא עֲבַדְתְּ לִיךְ עֵיצָה לְמֵיתַב מִן כָּל תּוֹעֲבָתָיִךְ: מד הָא כָּל דְמַתִּיל עֲלָךְ יִמְתּוֹל לְמֵימַר כְּעוֹבָדֵי אִמָּא כֵּן בְּרַתָּא: מה לְמָה הֲוֵית בְּרַתָּא לְאַרְעָא דִכְנַעַן לְמֶעְבַּד כְּעוֹבָדֵי עַמָּא דְאִיתְרַבּוּ אֲבָהָן עִם בְּנִין וַאֲחָתָא לִסְדוֹם וַעֲמוֹרָה דְאִשְׁתֵּיצִי עִמְהוֹן אֲבָהָן עִם בְּנִין: הֲלָא אִמְכוֹן שָׂרָה בֵּינֵי חִתָּאֵי הֲוָת וְלָא עֲבַדַת כְּעוֹבָדֵיהוֹן וַאֲבוּכוֹן אַבְרָהָם בֵּינֵי אֱמוֹרָאֵי וְלָא הֲלִיךְ בְּעֵיצַתְהוֹן: מו וַאֲחָתִיךְ רַבְּתָא שׁוֹמְרוֹן הִיא וְכַפְרָנָהָא דְיָתְבָא

הה"א רפה ... הינה במפיק כמו ותתמרה בתמר ובזפת למן היום הוסדה כל אנתתה השכתי והדומים להם ובא הכנוי קודם הידיעה כמו ישנו עם אחד ותראהו את הילד והדומים להם ובזה בהם ה"א הידיעה ענין הדמיון: (מה) בת אמך. את שאת דומה לה במעשה עד שיאמרו עליך בת אמה היא וכמו שגעלה היא אשה ובנים כמו שכתוב כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם והגעול והקיא ענין אחד משל על המלך והעם דרך פרט כי על דרך כלל העם היא הכנסה והיא הבת כן בת ירושלם געלה מלכה ועמה ואחות אחותך וכן את אחות אחותך סדום שדומים מעשיך למעשיהם שהיו התועבות אחרות וכן את כמוהו ואמר אחותך לפי שהיתה שכנה לה ואמר געלו לשון רבים על סדום ועמורה ואמר אחותך דרך כלל גם סדום היה עיקר המלוכ' אנשיהן ובניהן מלכיהם ועמם אשר גם כי נהפכה הארץ: אמכן חתית ואביכן אמרי. ידמה למעשיכן כי אמכן היתה חתית ואביכן היה אמרי שעשיתם כמעשיהם ולא כן אלא אמכן ואביכן היו צדיקים אברהם ושרה יעקב ונשיו ולא למדתן מעשיהם הטובי' אלא למדתן מעשה הארץ אשר באתן בה כאילו אמכן ואביכן היו אמורי' וחתית ושאר האומו' ההם יושבי הארץ: (מו) ואחותך הגדולה. רוצה לומר הגדולה

מצודת דוד

...ם עליך: והרסו. הם יהרסו הבניינים הגבוהים שעשית להיות מוכן ...אנו. כפל הדבר במ"ש: עירום ועריה. ערומה ונגלוי ערוה כאשר היתה ...הם ר"ל האויב יהרוס בתי הבמות ויקח ממך כל חמדת העושר: (מ) והעלו. ...לו עליך קהל רב וירגמו אותך באבן וינקעו גופך עם החרב: (מא) שפטים. ...ורענויות: לעיני נשים רבות. למען יהיה לך לכלימה: והשבתיך. אסיר ...יות עוד זונה כי לא יפנה עוד מי אליך: לא תתני. כאומר אם תהיה ...עיני הכל תחדל מלתת אתנן הואיל ולא יועיל ר"ל בהיותך גולה ומטולטל ...עוד אחר עכו"ם ולא תקריב להם קרבנות: (מב) והניחותי. וכאשר אשלם הגמול תנוח חמתי אשר היתה בך ותסור כעסי ממך ואשקוט מן הכעס: (מג) ימי הטובה שעשיתי עמך בימי נעוריך: ותרגזי לי. הכעסת אותי בכל אלה הדברים: וגם אני. כמו שעשית אתה אעשה כן גם אני והנה גמול דרכך נתתי בראשך: ולא עשית. ...תימה וכי לא עשית את הזמה ההיא נוסף על כל שאר התועבות שעשית: (מד) כל המושל. כל הממשיל משלים יאמר עליך בדרך משל כמעשה האם כן המה מעשה ...כמעשה אנשי כנען שנגרשו מן הארץ כן מעשה ישראל שנשארו במקומה: (מה) בת אמך את. במעשיך את ניכרת שאתה בת אמך אשר הקיאה את אישה ובניה ...ויתר העם ר"ל דומה אתה במעשיך לאנשי הכנעני אשר בעונם גלו מן הארץ כמ"ש ותקיא הארץ את יושביה (ויקרא יח): ואחות אחותך את במעשיך את. נכרת שאת ...אחותיך והוא סדום ובנותיה אשר בעונם הקיאו אנשיהן ובניהן כי הפכו תמו: אמכן חתית. בתועבותיהן דומה כאלו אמכן היתה מבנות חת וכאלו אביכן היה מאנשי האמורי: ...זך. והנה אחותך שומרון הגדולה ממך ברבוי השבטים ואוכלוסין היא יושבת בשמאלך בפאת הצפון ואחותך סדום הקטנה ממך במספר האוכלוסין היא יושבת בימינך בפאת הדרום

מצודת ציון

שבירה וכתיתה: והפשיטו. ענין הסרת המלבוש: ועריה. מגולה ערום: (מ) קהל. קבוץ עם: ורגמו. ענין השלכת אבנים: ובתקוך. ענין בקיעה כי תרגומו הוא ויבזעינך וכן ויבקעו המים (שמות יד) ת"א ואתבזעו מיא: בחרבותם. מל' חרב: (מא) והשבתיך. ענין בטול והסרה כמו שבת נוגש (ישעיה יד): (מב) והניחותי. מלשון מנוחה ויאמר כן על השקטת הכעס וכן והנחותי חמתי (לקמן כא): קנאתי. כעסי: ושקטתי. ענין מנוחה: (מג) ותרגזי. ענין כעס: הא. הוא כמו הנה וכן הא לכם זרע (בראשית מו): הזמה. ענין גנות ורשע: (מד) המושל. מל' משל ומליצה: (מה) גועלת. ענין הקאה והפלטה אל החוץ וכן שורו עבר ולא יגעיל (איוב כא)

הגדולה ממך כי במלכות שמרון היו עשרת השבטים : על שמאלך . כי חלק יהודה היה לדרום וחלק יוסף לצפון : (מז) ולא בדרכיהן הלכת . אלא רע מהן : וכתועבותיהן עשית . ולא
אלא רע מהן : כמעט קט ותשחיתי מהם . מעט קט זמן עמדת אחרי גלות שמרון : ותשחיתי מהם . מהדו' ומשמרון כי גלות שמרון היה בשנת שש לחזקיהו ונשארו ממלכותו עשרים ושלש ומלכ
אחריו והרשיע מכל אשר לפניו וזהו מעט קט שאמר עשרים ושלש שנה אלה : קט . כמו מעט ונכפל במלות שונות למעט יותר : (מח) חי אני. אם עשתה. כי הם לא המירו אלהיהם ואת המי
בלא יועיל ואפשר כי גם במעשים רעים השחיתה ממנו : (מט) הנה זה היה . סדום אחותך. גאון היה לה שבעת לחם ושלות השקט היה לה למה היה לה גאון לפי שהיה לה שובע לחם ול
והמיכות שלות אל השקט לרוב השלום : שבעת . שם או תאר בפלס שפלת קומה ועעם היה לה אל ושלות השקט : (נ) ותגבהינה . כמו ותגבהנה אלא בא כן לזווג המלות מפני מלת תעשינה ל

בלא זווג כמו תבאנה ותבאינה ואמר ותגבהינה לשון רבו' על סדום ובנותי' שזכר ויהיה פירוש ואסיר אתהן שהשחתי את העם והערים כלם לפי שהפכתי אותה שלא יהיה שם ישוב וזהו ואסיר או יהיה פי' ותגבהינה על סדום ועל שמרון שזכר ויהיה פי' ואסי' זאת בגלותו זאת בהשחתה ופי' כאשר ראיתי כמו שנראה לי כי משפטם כן או פי' כאשר ראיתי כמו שאמר בסדו' ארדה נא ואראה והנכון כי פי' ותגבהינה ואסיר אתהן על סדום ובנותיה כי זכר סדום בפרט אחר שזכר אותה בכלל עם שמרון וכן פרט אחר זה שמרון ואמר : (נא) ושמרון . מהנה . משמרון ובנותיה : ותצדקי את אחותך . כשאדם רואה תועבותיך חושב אחותך צדיקת כנגד מעשי' הרעי' כאילו את שמת אחותך צדיקת כנגד מעשיך : אחותך . כתיב לשון יחידה וקרי אחותיך לשון רבות הכתיב על שמרון והקרי על שומרון וסדום : עשיתי . כתוב ביו"ד יתירה : (נב) גם את . אשר פללת לאחותך . פירוש שמרון אמ' קודם שחטאת היית שופטת אותה ומחייבת אותה על רשעה כמו שאמר אביה מלך יהודה לירבעם מלך ישראל ועמכם עגלי זהב ואנחנו ה' אלהינו ולא עזבנוהו כי שומרים אנחנו את משמרת ה' אלהינו ואתם עזבתם אותו וכן אחר כן כי מלכי יהודה היו טובים ברוב עד אחז וחזקיהו הטיב מה שהרע אחז אבל ממנשה ואילך היו רעים ועובדי עכו"ם לבד מיאשיהו אם כן ראוי לך שתכלמי בחטאתיך אשר התעבת מהן : תצדקנה ממך . כי עתה הם צדיקות ממך ואמר לאחותך לשון יחיד על שמרון ואחר כן אמר מהן ואמר תצדקנה ואמר אחיותך לשון רבי' אמר כן על בנות שמרון או כלל סדום עם שמרון : אחיותך . בא ברבוי הנקבות לבד בלא רבוי הזכרים וכן והפלה ה' את מכותך והדומים להם ופירוש שאי כלימתך ענין סבל כמו שאתי עליך חרפה ות"י קבילי את כנעותיך : בצדקתך . מקור בתוספת תי"ו : (נג) ושבתי את שביתהן . כולם בזה הפסוק שבי' כתיב ביו"ד וקרי בוי"ו ובשורק שבותהן : שביתי'. כתיב וקרי בחיר' וביו"ד : בתוכהנה . מלה מורכבת מן יחידה ורבו' כי ליחידה אמר בתוכה ולרבות בתוכן ובתוספת ה"א בתוכהנה וטעם ההרכב' כי בתוכ' רוצה לומר בתוך שבית שמרון כי הם עם אחד וכיון שסדום הכנה לכן אמר בתוכהנה וטעם זה תשובה שאומרים שהנחמות כבר עברו והנה סדום היום עדיין בהפיכתה כמו שהיתה ולא שבה עדין ישוב : (נד) למען . בנחמך אותן לפי שאת הרשעת מהן ימלאו נחמה בך

ג' ומ"ל. כ' — על שמאליך ואחתיך דזעירא
ג' — מניך דיתבא מימיניך סדום
ג' — וכפרנהא: מז ואלו באורחתהון
הליכת וכתועבתהון עבדת
עשית ק' ג' — חסוך הוה חובך אלהין
ז' חס' בליש' — דאסגית לחבלא מנהון בכל
אורחתיך : מח קים אנא אמר
יי אלהים אם עבדת סדום
אחתיך היא וכפרנהא כמא
י' ר"פ בסיפ"א — דעבדת את וכפרניך : מט הא
ג'. ג' בשוכע — דין הוה חוב סדום אחתיך
גאותנין סבעין לחמא ושליוא
ושדוכיא הוה לה ולכפרנהא
ויד מסכן וחשוך לא אתקיפת:
ג'. ג' — נ ואתרברבא ועבדא תועיבא
ג' — קדמי ואגליתי יתהין כמא
דגלי קדמי: נא ושומרון כפלגות
ב'. ס' — חוביך לא חבת ואסגית ית
ב' — תועבותיך מנהון וזכית ית
ז' — אחתיך בכל תועבתיך דעבדת:
אחותיך ק' ג' — נב אף את קבילי אתכנעותיך
עשית ק' ח' — די בעית לאחתיך בחוביך
דאתעיבת מנהין וזכין מניך
ב' — ואף את בהתי וקבילי
אתכנעותיך בדזכית אחותיך:
ג'. ג' — נג ואתיב ית עמהן להן ית
עמא דסדום וכפרנהא וית
שביתהן ק' שבות ק' — עמא דשמרון וכפרנהא ואתיב
שבות ק' — גלות עמיך ביניהון : נד בדיל
ושבות ק' ג'. ג' — דתתקבלין אתכנעותיך
ותתכנעין מכל דעבדת
ג'. ג'

הַיּוֹשֶׁבֶת עַל־שְׂמֹאולֵךְ וַאֲחוֹתֵךְ
הַקְּטַנָּה מִמֵּךְ הַיּוֹשֶׁבֶת מִימִינֵךְ סְדֹם
וּבְנוֹתֶיהָ׃ מז וְלֹא בְדַרְכֵיהֶן הָלַכְתְּ
וּבְתוֹעֲבוֹתֵיהֶן עָשִׂיתי כִּמְעַט קָט
וַתַּשְׁחִתִי מֵהֵן בְּכָל־דְּרָכָיִךְ׃ מח חַי־
אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה אִם־עָשְׂתָה
סְדֹם אֲחוֹתֵךְ הִיא וּבְנוֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר
עָשִׂית אַתְּ וּבְנוֹתָיִךְ׃ מט הִנֵּה־זֶה
הָיָה עֲוֹן סְדֹם אֲחוֹתֵךְ גָּאוֹן שִׂבְעַת־
לֶחֶם וְשַׁלְוַת הַשְׁקֵט הָיָה לָהּ
וְלִבְנוֹתֶיהָ וְיַד־עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא
הֶחֱזִיקָה׃ נ וַתִּגְבְּהֶינָה וַתַּעֲשֶׂינָה
תוֹעֵבָה לְפָנָי וָאָסִיר אֶתְהֶן כַּאֲשֶׁר
רָאִיתִי׃ נא וְשֹׁמְרוֹן כַּחֲצִי חַטֹּאתַיִךְ
לֹא חָטָאָה וַתַּרְבִּי אֶת־תּוֹעֲבוֹתַיִךְ
מֵהֵנָּה וַתְּצַדְּקִי אֶת־אֲחוֹתֵךְ בְּכָל־
תּוֹעֲבֹתַיִךְ אֲשֶׁר עָשִׂיתי׃ נב גַּם־אַתְּ ׀
שְׂאִי כְלִמָּתֵךְ אֲשֶׁר פִּלַּלְתְּ לַאֲחוֹתֵךְ
בְּחַטֹּאתַיִךְ אֲשֶׁר־הִתְעַבְתְּ מֵהֵן
תִּצְדַּקְנָה מִמֵּךְ וְגַם־אַתְּ בּוֹשִׁי וּשְׂאִי
כְלִמָּתֵךְ בְּצַדֶּקְתֵּךְ אַחְיוֹתֵךְ׃
נג וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבִיתְהֶן אֶת־שְׁבִית
סְדֹם וּבְנוֹתֶיהָ וְאֶת־שְׁבִית שֹׁמְרוֹן
וּבְנוֹתֶיהָ וּשְׁבִית שְׁבִיתַיִךְ בְּתוֹכָהְנָה׃
נד לְמַעַן תִּשְׂאִי כְלִמָּתֵךְ וְנִכְלַמְתְּ
מִכֹּל אֲשֶׁר עָשִׂית בְּנַחֲמֵךְ אֹתָן׃

של ארץ ישראל היה
שאר השבטים על
(מז) ולא בדרכיהן
והלואי בדרכיהן הו
התעבת יותר מהם וכ
נא לעבדיך (מלכים ב
אם עודני חי דיהונתן
י"א) אפילו"ם בלע"ז:כ
היו תועבותיך לפני
התעבת מהן אבל את
מהן וכן ת"י . ויש פ
בדרכיהם הלכת כמשנ
קט היו תועבותיהם
ותשחיתי מהן . קט
בלע"ז : (נ) ותגבהי
ובנותיה כמו שמפיר
ארץ ממנה יצא לחם ו
עד שאמרו נשכח ת
מארצינו שאינבאים אל
ואסיר אתהן כאשר
דרכן כענין שנאמר
ארדה נא ואראה וג
י"ח) : (נא) ותצדקי א
קודם שהתעבת יותר
נדונים לחובה וכיון
יותר מהן עשית אותן
ונתת להן פתחון פ
שהכעיסוך יותר
(נב) אשר פללת . א
להם קודם שהרשעת
אומרת עליהן
לפורענות: (נג) את ש
ארפא את הארץ מגכ
ואושיב בה יושבים:בת
בתוכן : (נד) בנחמך
כשהרשעת מהן ונתת
פה ד"א בנחמך או
עליך הרעה ינוחמו
לא לבדנו לקינו :

ותשחתי ז' חס' בל
נמסר בשמואל ב' ריש
גאון ג' וסימן עדה נא
גאון שבעת לחם.לפני
וא' וגאון וסי' יראת
רע : גם ג' ר"פ בסיפ
את שאי כלמתך . גם
את ידי תניינא דסיפר
אתו ירדו : אחיות
בקריא' וסימ' והחיות

ואת אמי . בצדקתך אחיותך . ואחיותיהם צרויה ואביגיל.וקראו לשלשת אחיותיהם דאיוב . ויבואו אליו כל אחיו וכל

מצודת ציון

כה) : (מו) ובנותיה . הם הכפרים הסמוכים לה : (מז) קט . הוא מלשון קוטן ונפלה הנו"ן ועם שאמר כמעט אמר קט למעט יותר : (מט) גאון . מל' גאוה : ושלות השקט . כפל הדבר במ"ש לרוב השלוה : החזיקה . ענין אחיזה ועל הצדקה יאמר : (נ) ותגבהינה . מל' גבהות וגאוה : (נב) שאי . מל' משא וסבל : פללת . ענין משפט כמו ופללו אלהים (ש"א ב) : התעבת . מל' תעוב : (נג) ושבתי . מל' השבה : שביתהן . מל' שבים : בתוכהנה . בתוכן : (נה) לקדמותן. מל'

מצודת דוד

סדרום וא"כ אתה באמצעיתן סדום לימין ושומרון לשמאל : (מז) ולא
לומר לא למדת מהן ולא הלכת בדרכיהן ולא עשית רק כשיעור תועבותיה
בשיעור מעט וקטן למולך אבל השחת יותר מהן בכל הדרכים והעניינים :
עשתה וגו'. כ"כ מהתועבות : (מט) הנה זה וגו'. ר"ל זה לבד היה
ולא השחיתו יותר : גאון וגו'. ר"ל התגאית בעבור השובע והשלום שהי
החזיקה יד עני לתת מחסורו : (נ) ותגבהינה.בעבור רוב הגאוה לא חששה במצותי ועשתה הדברים התעובים לפני והוא הניאוף המגונה : ואסיר . ובעבור אלה ל
אתהן מן העולם כמו שהיה נראה לי מה הוא הגמול הראוי להן : (נא) מהנה . משומרון : ותצדקי . במרבית התועבות עשית הצדקת את שומרון כי ל
נחשבת היא לצדקת : (נב) גם את שאי . כמו שהכלה שומרון כלימת השבי והגלות כן הבלי גם אתה הכלימה אשר שפטת על שומרון כי בהיו
בשלוותם שפטה ירושלים אותה לגמול כלימה מרובה לכן אמר שהכלימה ההיא בעצמה הבלי אתה על כי בחטאתיך אשר התעבת יותר מהו
היא נחשבת לצדקת יותר ממך וכאומר ואם לכן שפטת כלימה מרובה א"כ כ"ש שראוי לך כלימה מרובה : וגם את בושי . ר"ל הלא תבושי ותכלמי
שראוי לך גם בעבור אשר הצדקת במעשיך את אחיותך כי הלא באמת הרשיעו גם הנה ועכ"ז נחשבת למולך לצדקת : (נג) ושבתי . אולם אשוב לארצם א
מאנשיהן : את שבות . את בני השבי : ושבות שביתיך . בני השבי של השבויים עמך : בתוכהנה . אחר שתגלה ותלקה כמותן תשיב בתוכן ר"ל בעת שי
יהיה בימי המשיח אבל לא תקדם להן כי לא טובה אתה מהן : (נד) למען . ר"ל כל הימים הללו תשבי בגולה למען תשאי הכלימה הראויה לך ותכלמי
מכ

ואחותיך סדום וגו' (מה) ... היתה סדום אחותך וגו'. בתמיה: לשמועה בפיך. להוכיח רבים
...זהרו שלא תהפכו כסדום כאילו היתה ליך שמועה. חדשה: ביום גאוניך.
... בגדולתך: (נז) כמו עת חרפת בנות ארם. כמו שנגלית בעת
... אתכם ביד מלכי ארם שבאו על אחז בעת שהיה כחל ה' להשליח
... את גדודי ארם וגו'
... ב' ט"ו) ובדברי הימים
...) ויתנהו ה' ביד מלכי
...גו' ופלשתים פשטו בערי
...השפלה וגו': השאטות.
...יון ולא קרי' אל"ף ויכו
...י' ושט: (נח) נשאתים.
... אותם ולשון נקיה היא
... מקומות בספר זה:
...עשיתי אותך וגו'. עשיתי
...ה כגמולך אשר עשית:
... בזית אלה וגו'. אותה
... עליך בחורב לעברך
... ה' אלהיך וגו' (דברים
...אך לא אפיר אני את
... מלזוכרו כי אין אני
...: (ס) וזכרתי אני את
...אשר היה עמך בימי
...: (סא) וזכרת. בהטיבי
... דרכיך הרעי' ונכלמת
...על שגמלת לי רעה ואני
... טובה: בקחתך את
...ך. כשתכבשי לירש את
...ת אשר סביבותיך א"י
...ת והגדולות: לבנות.
...ים לך משועבדים לך
...דום ובנותיה וכפרכהא:
...בריתך. ולא משמרך את
... אשר כרתי אתך אלא
...י וברחמי שאני שומר את
.... ומדרש אגדה דרכי
...ת ולא מבריתך לא
... מוכי"א שליך לא נתתיה
...ם אביך בין הבתרים וזה
... קרוב ללע"ז שכן קורין
... לקרבת פטרא"מוניא
... וכן קורין כל דבר שיש
... אדם מנחלת אבותיו:
... למען תזכרי. דרכך
...ני לך: ובושת. להרים
...אלי: בכפרי לך. בסלחי
לך

כן כאשר עשו כאילו את תנחמי אותם ברעתך הגדול' מרעת': (נס) ואחותיך. בסימן רבוי הזכרים לבד בלא רבוי הנקבות וכן בלאת ברוב עלאך שנים הראשונים השובן ושלישי תשובינה ואחד סוא כמו שכתוב תגבשינה ותגבשנה כמו תבאנה ותבאינה: (נו) ולא היתה. לשמועה בפיך ביום גאוניך. לא זכרת בפיך השמועה שמעת מספיכת, סדום מפני שהתגאו ואת ביום גאוניך לא זכרת בפיך שמועות סדום ולא אמרתם אחד להבירו סוף הגאון שבר ולא נתגאה שהרי סדום נהפכה ונשברה מפני גאונה: גאוניך. לשון רבים כי בדברים רבים נתגאו בני יהודה בעת שלוותם: (נז) בטרם תגלה רעתך. לא שבת לדרך טובה בטרם שנגלתה רעתך בימי אחז וזהו שאמר כמו עת חרפת בנות ארם כי בעת ההיא נגלתה רעת יהודה והיו לחרפה בערי ארם וזהו שאמר חרפת בנות ארם כי הלכו שם שבי בני יהודה כמו שכתוב ויתנהו ה' אלהיו ביד מלך ארם ויכו בו וישבו ממנו שביה גדולה ויבאו דמשק: וכל סביבותיה בנות פלשתים השאטות אותך מסביב. וכן פלשתים בזזו ושללו אותם ולקחו עריהם כמו שכתוב ופלשתים פשטו בערי השפלה והנגב ליהודה וילכדו את בית שמש ואת אילון ואת הגדרות ואת שוכו ובנותיה ואת תמנה ואת בנותיה וישבו שם: השאטות. ענין בזה וכן השאטי' אותם והאל"ף נחה כאל"ף וקאם שאון: (נח) את זמתך. את נשאתים. סבלת אותם וקבלת עונשם: כי כה אמר ה'. (נט) ועשית אותך. כתיב ועשיתי קרי הכתו' אומ' את גרמת מה שעשיתי לך אשר בזיה אלה להפר ברית כמו שכתו' לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו ובהר סיני הוא שכריתי ברית עמך ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברי' הזאת כי אתנו ונאמר לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת: (ס) וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך. את הפרת את בריתי אבל אני אזכרנו עוד ולא אפרנו הוא הברי' שהיה לי אתך בימי נעוריך והוא מעמד הר סיני כי מה שהיו ישראל במצרים עד שבאו לארץ נקראו ימי נעורים: והקימותי לך ברית עולם. כמו שקבלת אותו עד עולם כמו שכתוב לנו ולבנינו עד עולם כן אקימנו עוד ברית עולם שלא יהיה לו הפסק וזה יהיה אחר שתקבלי עונשך ותזכרי את דרכיך ותכלמי מהם: (סא) וזכרת את דרכיך ונכלמת בקחתך. וזה יהיה בצאת ישראל מהגלות הזה ואז תקחי הגדולות עם הקטנות תחת ידך כי המלכות תהיה ליהודה כמו שאמר ועשיתי' לעץ אחד והגדולות שומרון ובנותיה שהוא אפרים והקטנות בנימין ושמעון שהיה חלקם בתוך נחלת בני יהודה: ונתתי אתהן לך לבנות ולא מבריתך. אף אותם שאינם מבריתך ומתורתך כגון סדום ובנותיה יהיו לך לבנות נחשבות כערי הפרזות לך ותחת ידך יהיו וי"ת ואת לא עבדת ית אורייתא לדעתו יהיה פירוש ולא מבריתך מה שאעשה עמך לא מברית שהיה לי שקיימת אותו כי לא עשית דברי התור' ולא קיימת הברית אלא למעני אעשה ובדרש ולא מבריתך לא מפטרמוניא שלך לא נתתים לאברהם אביך בברית בין הבתרים: (סב) והקימותי אני את בריתי אתך. זה אתך בדגש ושלמעלה אותך: (סג) למען תזכרי ובושת. כשאני אקים בריתי אתך תזכרי שאת לא

נה וַאֲחוֹתַיִךְ סְדֹם וּבְנוֹתֶיהָ תָּשֹׁבְןָ
לְקַדְמָתָן וְשֹׁמְרוֹן וּבְנוֹתֶיהָ תָּשֹׁבְןָ
לְקַדְמָתָן וְאַתְּ וּבְנוֹתַיִךְ תְּשֻׁבֶינָה
לְקַדְמַתְכֶן: נו וְלוֹא הָיְתָה סְדֹם
אֲחוֹתֵךְ לִשְׁמוּעָה בְּפִיךְ בְּיוֹם
גְּאוֹנָיִךְ: נז בְּטֶרֶם תִּגָּלֶה רָעָתֵךְ
כְּמוֹ עֵת חֶרְפַּת בְּנוֹת־אֲרָם וְכָל־
סְבִיבוֹתֶיהָ בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים
הַשָּׁאטוֹת אוֹתָךְ מִסָּבִיב: נח אֶת־
זִמָּתֵךְ וְאֶת־תּוֹעֲבוֹתַיִךְ אַתְּ נְשָׂאתִים
נְאֻם יְהוָה: נט כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה וְעָשִׂית אוֹתָךְ כַּאֲשֶׁר עָשִׂית
אֲשֶׁר־בָּזִית אָלָה לְהָפֵר בְּרִית:
ס וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֶת־בְּרִיתִי אוֹתָךְ
בִּימֵי נְעוּרָיִךְ וַהֲקִימוֹתִי לָךְ בְּרִית
עוֹלָם: סא וְזָכַרְתְּ אֶת־דְּרָכַיִךְ
וְנִכְלַמְתְּ בְּקַחְתֵּךְ אֶת־אֲחוֹתַיִךְ
הַגְּדֹלוֹת מִמֵּךְ אֶל־הַקְּטַנּוֹת מִמֵּךְ
וְנָתַתִּי אֶתְהֶן לָךְ לְבָנוֹת וְלֹא מִבְּרִיתֵךְ:
סב וַהֲקִימוֹתִי אֲנִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּךְ
וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה: סג לְמַעַן תִּזְכְּרִי
וָבֹשְׁתְּ וְלֹא יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד פִּתְחוֹן
פֶּה מִפְּנֵי כְּלִמָּתֵךְ בְּכַפְּרִי־לָךְ לְכָל־
אֲשֶׁר עָשִׂית נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה:

בְּנַחֲמוּתִיךְ יָתְהֶן: נה וְאַחֲתָיִךְ
סְדוֹם וְכַפְרָנָהָא יְתוּבָן לְאוּלְהֶן
וְשֹׁמְרוֹן וְכַפְרָנָהָא יְתוּבוּן
לְאוּלְהֶן וְאַתְּ וְכַפְרָנָךְ תְּתוּבוּן
לְאוּלְכֶן: נו וְלָא הֲוַת סְדוֹם
אֲחָתִיךְ לְאוּלְפָן בְּפוּמִיךְ בְּיוֹם
אִתְרַבְרְבוּתִיךְ: נז עַד לָא
תִתְגְּלֵי בִישְׁתִּיךְ כְּעִדַּן דְּחַסִּידוּ
כַּפְרָנֵי אֲרָם וְכָל סַחְרָנָהָא
כַּפְרָנֵי פְלִשְׁתָּאֵי דְּבָזוּ יָתִיךְ
מִסְחוֹר סְחוֹר: נח יַת חוֹבֵי
עֵיצַת חִטְאָךְ וְיַת פּוּלְחַן
תּוֹעֲבָתִיךְ אַתְּ קַבֵּילְתִּנוּן אֲמַר
יְיָ: נט אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
וְאִתְפְּרַע מִינִיךְ כְּמָא דַעֲבַדְתְּ
דְּבַסַּרְתְּ עַל מוּמֵי לְאַשְׁנָאָה
קְיָם: ס וְדָכִירְנָא אֲנָא יַת
קְיָמֵי דְעִמָּךְ בְּיוֹמֵי קֳדָם וַאֲקִים
לָךְ קְיָם עָלָם: סא וְתִדְכְּרִין
יַת אוֹרְחָתִיךְ וְתִתְכַּנְעוּן
בְּקָרְבוּתִיךְ יַת מְדִינָן דְּרַבְרְבָן
מִנִיךְ עִם דְּעַדְקָן מִנִיךְ וּמְסָרֵית
יָתְהוֹן לִיךְ לְאִשְׁתְּמָעָא וְאַתְּ
לָא עֲבַדְתְּ יַת אוֹרַיְתָא:
סב וַאֲקִים אֲנָא יַת קְיָמִי עִמָּךְ
וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ: סג בְּדִיל
דְּתִדְכְּרִין וְתִבְהֲתִין וְלָא יְהֵי
לִיךְ עוֹד לְאִתְרַבְרְבָא בְּמֵלֵי
פּוּמִיךְ מִן קֳדָם אִתְכְּנָעוּתִיךְ
כַּד אֶשְׁבּוֹק לִיךְ לְכָל דַּעֲבַדְתְּ

ואחותיך ג' וסימ' ושמרון כחצי חטאתיך. סדם ובנותיה תשבן. וזכרת את דרכיך ונכלמת: בקצת ספ"רי ראיתי אחותיך דש"מרון אחות"ך כתוב חס' ובקצת ספרי' מסור עליו חס' ותגלה ג' בקריא' וסי' לא תגלה ערותך עליו. בטרם תגלה רעתך. תגלה רעתו בקהל. וחד ותגלה ערותך: והקימותי ג' מ"ל בקריא' וסימ' והקימותי לך ברית עולם קדמאה דיחזקאל. והקמותי את זרעך דד"ח והיה כי ימלאו ימיך. ויש שחס' וי"ו וסי' נמסר בסדר בחקתי, ושארא הקמתי כתיב: לבנות ד' בקריאה ב' מל' וב' חס' וסימ' ויפצל בהן פצלות לבנות מחשף. בהרות בהרות. בהרות כהות לבנת: ונתתי אתהן לך לבנות ולא מבריתך. קדמא ובתרא

תולדות אהרן עון סדום. סנהדרין קד עקידה שער כ: בריתי אותך. שם שער יד: תזכרי ובשת. ברכות יב:

מצודת ציון

...ס: (נו) גאוניך. ענין גבהות
...רב וכן גאון יעקב (תהלים מז):
...ות ארם. ערי ארם: השאטות.
...זיון כמו בשאט בנפש (לקמן
... והוא מל' ארמי כי ויבז עשו
...ית כה) ת"א ושט עשו:
...אלה. ענין שבועה כמו אלה
...הושע ד): (סא) לבנות. ר"ל

מצודת דוד

...: כמה שהיית מנחמת אותן להיות לכן פתחון פה לומר הלא למולה אני נדיקת:
... ואחותיך. ר"ל ובזמן שתשוב סדום ושומרון לקדמתן להיות מיושבות באנשים
...ו אז תשוב גם אתה ולא קודם לכן הואיל ולא טובה אתה מהן: (נו) ולא
... וגו'. ר"ל וכי לא זכרת בפיך בעת ממשלתך את השמועה שממעת מהפיכת
... וכלומר ומדוע א"כ התעבת מהן: (נז) בטרם וגו'. מוסב למעלה לומר יום
...ך היה עד לא נתגלה רעתך לעשות בפרהסיא עיד היית מחזק בדבר ה' לעין
...ים והיית מייסר אנשים בגמול עונש סדום: כמו עת. ר"ל עד לא נתגלה
... שנתגלה בעת שחרפוך ארם ופלשתים בקחת אותך בגולה בימי אחז כמ"ש ויתנהו
... אלהיו ביד מלך ארם ויכו בו וישבו ממנו וגו' (דה"ב כ"ח) ונאמר ופלשתים
... בערי השפלה וכו' (שם) כי אז הרעו לעשות בגלוי יותר מבראשונה כמ"ש
...ב ודה"ב ג): השאטות. המבזות אותך מסביב לקחת הערים ולהגלות האנשים:
... את זמתך. את גמול הזמה שעשית וגמול התועבות הנה תשא ותסבול:

(נט) ועשיתי אותך. אעשה עמך גמול רעה כפי העון אשר עשית אשר בזית האלה שנשבעת בחורב על קבלת התורה להפר הברית שכרתי אז עמך: (ס) וזכרתי. ר"ל אבל לא לעולם אקצוף כי אזכור את הברית אשר כרתי עמך בימי נעוריך במעמד הר סיני להיות לך לאלהים לעזור ולהושיע: והקימותי. אקיים לך את הברית להיות לנצח: (סא) וזכרת. וכאשר תזכור את דרכיך תכלמי וזה יהיה בעת שתקח תחת ממשלתך העכו"ם הגדולות ממך לגרף אל הקטנות ממך להיות אלו כאלו משועבדים אז תכלמי בראותך שאתה גמלתני הרע ואני גמלתיך הטוב: ונתתי. אני אתן אתהן לך לבנות להיות נטפלות אליך להיות נקראת בנות ירושלים אבל אין זה בגמול משמרך את בריתי כי באמת לא שמרת בריתי אבל בחסד אעשה מה שאעשה: (סב) והקימותי. אקים בריתי אשר אתך ואז תדע שאני ה' הנאמן בהבטחה: (סג) למען תזכרי. כשאקים בריתי אתך תזכרי שאתה לא קיימת הברית ויהיה לך

לא קיימת אותו לי ויהיה לך בשת מזה ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלימתך כי עד אותו העת היה לך פתחון פה באורך הגלות מפני כלימתך שסבלת בין הגוים והיה לך בזה פתחון פה אומרת אם חטאנו קבלנו ענשינו מאד עד שאבדה תקותינו מאורך הגלות והקימותי לך בריתי וכפרי לך לכל אשר עשית לא יהיה לך עוד פתחון פה עלי וי"ת ולא יהא לך עוד לאיתרברבא פימיך : ויפי . (ב) בן אדם חוד חידה . החידה הוא הדבר הסתו' יבינו ממנו דבר אחר והמשל הוא דמיון הדבר לדבר אחר כמו זה המשל שהמשיל המלך לנשר והוא חידה שלא יבינוה כי אלא המשכילים : (ג) ואמרת. הנשר הגדול גדול הכנפים. פי' כמה הוא גדולו ואמר שהוא גדול הכנפים ועוד אמר ארך האבר מלא הנוצה . אמר ארך האבר שגוף הכנף ארוך ואמר עוד מלא שהכנף מלא הנוצה וכל זה נותן לו שהוא מעופף מאד עד הנה תאר גודלו וחוזקו לעוף ועוד תאר לו הדר ויופי . ואמר אשר לו הרקמה שנוצתו מגוונים שונים זה מזה שהוא מראה בזה וזה כמו נוצת הטווס כי רקמה יקרא מעשה האורג בבגד או מעשה המחט בחוטים שונים זה מזה בצבעונים וזהו מעשה רוקם כמו שלל צבעים רקמה : בא אל הלבנון. לבנון הוא מקום העצים הרבים כמו שאמר יער הלבנון והארז הוא הגבוה שבעצים והצמרת הוא ענף הגבוה שבען צימ"א בלע"ז. הנשר הוא משל לנבוכד נצר מלך בבל כי הנשר הוא מלך העופות כן נבוכד נצר היה מלך על כל מלכי הארץ ועלה מאד למעלה כמו שהנשר מעופף בגובה האויר על כל העופות : בא אל הלבנון . הלבנון היא ארץ ישראל כי בו יער טוב נקרא לבנון וכן ארץ ישראל נקרא על שמו לבנון וכמו שהארז הוא הגבוה מכל העצים כן ירושלם גבוהה מכל הארצו': וצמרת הארז. הוא משל לבית דוד שהוא בית המלוכה והנשר לוקח טרפו במקום גבוה שלא יראוהו שם שאר העופות כן נבוכד נצר כבש ירושלם שלא יכלו שאר המלכים לכבשה ואפי' סנחריב שמלך על כל הארצות וכבש בית המלוכה בירושלם שהסיר מלך והקים מלך : (ד) את ראש יניקותיו קטף . הענפים הרכים והם העליונים יקראו יניקות כמו הנער היונק שהוא רך וכמו שפירשנו כי צמרת הוא משל לבית המלוכה והצמר' שהוא הענף הגבוה יצאו בו ענפים רבים נקראו יניקות כן בבית המלוכה בנים רבים וגדול הבנים הוא מלך הוא ראש היניקות והוא משל ליהויכין ונער רך היה במלכו כי בן שמונה עשרה שנה היה במלכו ונבוכד נצר קטף אותו ממלכותו : ויביאהו אל ארץ כנען . ארץ סוחר והוא דרך כלל ופרט בעיר רוכלים וכן כנען בידו מאזני מרמה סוחר כנעניה נכבדי ארץ סוחרים ובבל היתה העיר גדולה סוחרים בה מכל הארצות ונקראת לכן ממלכות תפארת גאון כשדים ונבוכדנצר הביא את יהויכין בבבל עם עמו ונשיו ושריו ויונתן תירגם כן ית רהט שבשתיה נסיב ואובילי' לארעא דבטלא מפולחנא דכנען ועד דלא יעלון לה בית ישראל בקרית תגרין שוייה רוצה לומר דבטלא מן פולחנא שלא היתה עובדת ונותנת מס לשום מלך אחר אבל היו עובדים אותה ונותנים לה מס מלכים אחרים וכן ארץ כנען בטרם בא ישראל אליה כי היתה ארץ שוקטת ולא היתה עובדת לשום מלך אחר לפיכך דמה אותה הארץ והיא בבל לארץ כנען אבל אחר שבאו ישראל לארץ כנען היתה נותנת מס מלכים אחרים בסורם מאחרי ה' : (ה) ויקח מזרע הארץ . זה משל לצדקיהו שהיה מזרע המלוכה כלומר שלא המליך בה מלך מעם אחר שלא היה יודע משפט הארץ כזורע זרע נכרי שלא יצליח בה אותו הזרע כי אין משפט הארץ ההיא לצמוח בה אותו עשב או אותו אילן כן נבוכד נצר מזרע הארץ המליך בה מלך והיה ראוי שיצליח ויעשה פרי תבואה אם היה הולך בדרך טוב שאמר ויתנהו בשדה זרע בשדה הראוי לזרע ומצליח מה שזורע אדם בו כן ירושלם ראוי להיות בה אנשים טובים אנשי אמת עובדי האל יתברך והפכה הוא נכרי מן הארץ כמו שאמר אלהי נכר ואמר ולא תקיא אתכם הארץ כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם : קח על מים רבים . קח פעל עבר כמו לקח והוא קמוץ כמו אריה שאג מי לא יירא ותבריו או בא להפריש בינו ובין קח את וזולתו שהוא צווי ופי' לקחו על מים רבים כלומר כשלקח מזרע הארץ לקח שדה שהיה ראוי היה ראוי לצמות מהרה כי על מים רבים היה השדה אשר נתנו שם כלומר במקום שהיה לצדקיהו שהיה אם רצה כמו הנטוע על מים רבי' ויונתן תירגם נציה נטעו מתרגום ויטע וג' : צפצפה שמו. פי' רז"ל שהוא מין ממיני הערבה הפשוטה וכן פירוש הפסוק אני עשיתי אותה כערבה על מים רבים והם שמו עצמם כצפצפה הגדלה בין הנהרים ולדבריהם פירשו שמו שם ישראל עצמו ויונתן תירגם גפן נסבא שוייה רוצה לומר אף על פי שלקחת זרע וזרעו שם אותו כגפן נטועה כי במהרה גדלה כי האילן הנזרע לא יצמח ויגדל במהר' כמו הגפן הנטועה : (ו) ויצמח . כי עד שמרד צדקיהו הצליח במעשיו ויגדל במהרה ומרדו היה מן הדומה בשנה התשיעית למלכו בשנה הד' למלכו הלך אל בבל כמו שכתוב בסוף ספר ירמיהו והלך להקביל פני מלך בבל ומלך בבל כשהמליכו השליטו על כל המלכים אשר סביבותיו והם מלך אדום ומלך מואב ומלך בני ומלך צור ומלך צידון כי כן כתוב בספר ירמיהו כי אלה המלכים שלחו מלאכים אל צדקיהו מלך יהודה ושם פירשנו הענין ופירוש ויצמח הזרע צמח : ויהי לגפן סורחת . כמו וסרח היה זרע לגפן יתירה וגדולה והנה המשילו לגפן ולא לארז כמו שהיה מתחילה לפי שנדלדלה המלוכה מעט שמלך מנשה כי מתחילה היתה דומה לארז שהוא גבוה מכל העצים והגפן ומדולדלת מכל העצים שפלת קומה אע"פ שנתן מלך בבל גדולה לצדקיהו רצה שיהיה שפל לפניו ולא יתגאה עליו כמו שאמר בפירוש המשל להיות ממלכ' שפלה לפנות דליותיו אליו כי הגפן שפלת קומה לא יגבה ויעלו דליותיו שהם הענפים אלא פונות אל הגפן כן רצה נבוכד נצר שיעבדנו צדקיהו ויפנה אליו כעבד אל האדון : ושרשיו תחתיו יהיו . שלא יפשטו שרשי הגפן למרחוק יהיו תחת הגפן במקומו לא רחוק לו והדליות הם משל לפחד ולעבודה והשרשים הם משל למלוכה ובעבור שיתקיים זה כרת עמו ברית והשביעו באלהים ונזכר גפן בפרשה זכר ונקבה ונכרו לשון נקבה ובלשון זכר נמצא גם כן גפן בוקק ישראל וילקטו ממנו פקועות שדה : ותהי לגפן . כמו והיית לאיש : ותעש בדים ותשלח פארות . פראות כתיב רי"ש קודם לאל"ף ובדים הם והפארות

יז א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
ל׳ לֵאמֹר : ב בֶּן־אָדָם חוּד חִידָה וּמְשֹׁל
ה׳ בטעם בסיפ׳ מָשָׁל אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל : ג וְאָמַרְתָּ
כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִֹה הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל
ג׳ גְּדוֹל הַכְּנָפַיִם אֶרֶךְ הָאֵבֶר מָלֵא
הַנּוֹצָה אֲשֶׁר־לוֹ הָרִקְמָה בָּא אֶל־
הַלְּבָנוֹן וַיִּקַּח אֶת־צַמֶּרֶת הָאָרֶז :
ה׳ מ״ל . ל׳ ד אֵת רֹאשׁ יְנִיקוֹתָיו קָטָף וַיְבִיאֵהוּ
ד׳ אֶל־אֶרֶץ כְּנַעַן בְּעִיר רֹכְלִים שָׂמוֹ :
ה וַיִּקַּח מִזֶּרַע הָאָרֶץ וַיִּתְּנֵהוּ בִּשְׂדֵה־
ב׳ וסי׳ ויקח זרעו . ז׳ . ל׳ זָרַע קָח עַל־מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה
ד׳ . ל׳ שָׂמוֹ : ו וַיִּצְמַח וַיְהִי לְגֶפֶן סֹרַחַת
ל׳ שִׁפְלַת קוֹמָה לִפְנוֹת דָּלִיּוֹתָיו אֵלָיו
וְשָׁרָשָׁיו תַּחְתָּיו יִהְיוּ וַתְּהִי לְגֶפֶן

אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים : א וַהֲוָה פִּתְגַם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר :
ב בַּר אָדָם חוּד חִידְתָא וּמְתַל
מַתְלָא עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל :
ג וְתֵימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
נִשְׁרָא רַבָּא רַב גַּפִּין אֲרִיךְ
אֵיבְרִין חֲפֵי כַנְפִּין דִּילֵיהּ צִיוּרִין
אֲתָא לְלִבְנָן וּנְסִיב יַת עוֹבַרְתָּא
דְאַרְזָא רָמָא : ד יַת רֵישׁ
שַׁבְשְׁתֵּיהּ נְסִיב וְאוֹבְלֵיהּ
לְאַרְעָא דְבַטְלָא מִפּוּלְחָנָא
בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וְעַד לָא יַעֲלוּן
לַהּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּקִרְיַת תַּגָּרִין
שַׁוְיֵיהּ : ה וּנְסִיב מִזַּרְעָא דְאַרְעָא
וִיהָבֵיהּ בַּחֲקַל טָב לְמִזְרַע
נַצְבֵיהּ עַל מַיִין סַגִּיאִין גְּפַן
נִצְבָא שַׁוְיֵיהּ : ו וּצְמַח וַהֲוָה
לְגֶפֶן תַּקִּיף מַכִּיךְ בְּקוֹמָא
לְכַפָּא עוֹבַרְתֵּיהּ לֵיהּ וְשָׁרְשׁוֹהִי תְּחוֹתוֹהִי יְהוֹן וַהֲוָה

לך. את אשר עשית תבושי
כי לא מגמולך הטוב הכ
לך : (ב) חוד חידה . ה
שהענין בלשון חידה הוא
מדמה את נ"נ לנשר ואת
יהודה לצמרת ארזי
(ג) ארך האבר. כמו כנף
בלע"ז. לשון אחר כמשמע
אברים ממש : הרקמה .
נאה ומצויירת: את צמרת
כל נוף האילן בלע"ז לימ
משל שהגלה את יה
וגבוריו : (ד) את ראש יני
קטף . גדולתו ומלכותו ה
יניקותיו כמו ענפיו : וי
אל ארץ כנען . אל ארץ
הוא בבל : (ה) ויקח
הארץ . את צדקיהו בנו :
זרע. בירושלם בעיר מ
קח על מים רבים . נשר
מים רבים . כלומר נ
גדולה וממשלה על סבי
צפצפה. מין אילן ערבה
מרובים שאלק"א בלע
(ו) סורחת . כמו (שמות
וסרח העודף גדולה :
קומה . לעבוד למלך
דליותיו . זמורותיו : א
אל מלך בבל : תחתיו .
מלך בבל : בדים . מו
ותשלח

מ"ל . ואמרת ה' בסיפרא וסי' מכרותיך . הנשר הגדול . ישראל . אצולי דבר : על מים ז' וסימ' צוה הכהן דמצורע . ושחט את הצפר האחת ר"פ . והיה כעץ שתול דירמיה . שכנתי על מים רבים . ויקח מזרע הארץ . אמך כגפן נדמך על מים שתולה . ה' על מים רבים :

תולדות אהרן צפצפה . סוכה לד :

מצודת ציון

ר"ל לכפרים הנכנעות אל העיירות : (ב) חוד חידה . ענינו דבר סתום קשה ההבנה : (ג) האבר. הוא גוף הכנף וכן אבר כיונה (תהלים נה) : הרקמה. כמעשה רוקם בחלוף הגוונים : הלבנון . שם יער : צמרת . כן יקרא סעיף העליון העולה למעלה מכולם וכן ובין עבותים היתה צמרתו (לקמן לא) : (ד) יניקותיו. ענפיו הרכות והקטנות כמו ויעל כיונק לפניו (ישעיה נג) : קטף. ענין כריתה כמו עודנו באבו לא יקטף (איוב ח) : כנען . ענינו תגר וסוחר כמו כנען בידו מאזני מרמה (הושע יב) : רוכלים . סוחרים כמו רוכלת העמים (לקמן כז) : (ה) קח . מלשון לקיחה : צפצפה . הוא מין ערבה וכדרז"ל וצפצפה פסולה (סוכה לג) : (ו) סורחת . ענין יתרון ורב כמו וסרח העודף (שמות כו) : דליותיו . כן יקראו הענפים שדרכם לעלות למעלה וכוח

מצודת דוד

לך מזה בושת וכלימה ומפני הכלימה ההיא לא יהיה לך עוד פתחון פה לה
על הצרו' שעברו עליך כי תכלמי להתרע' הואיל ואקיים הברית עם שאתם לא קי
בכפרי לך . בעת אכפר לך על כל אשר עשית מן הרעות אז תראה שאני
הברית ואז תבושי ותכלמי : יז (ב) חוד חידה . אמור הנבואה בלשון חידה
אותם במשל : (ג) הנשר הגדול . והוזר ופי' שקראו גדול לפי שהיה גדול ה
ר"ל כנפי נוצתו היו גדולים במדה : ארך האבר . גוף הכנף היה ארוך :
הנוצה . גוף הכנף היה מלא נוצות : אשר לו הרקמה . אשר מראה נוצתו
כגוון הרקמה בחלוף הגוונים כמו נוצות הטווס ועל נ"נ יאמר : אל הלבנון
יער הלבנון ומשם לקח סעיף הגבוה שבארז הוא הגבוה שבעצים ר"ל נ"נ בא לירושלים ולקח את מלכה : (ד) את ראש וגו'. כרת ראש ענפיו הרכים הע
הם השרים : אל ארץ כנען . אל ארץ כשדים יאמר שהיא ארץ סוחרים כמ"ש אל ארץ כנען כשדימה (לעיל טז) : בעיר רוכלים . על בבל יאמר : (ה) מזרע הארץ . מ
ההיא עצמה אשר זרע בה : בשדה זרע . בשדה טובה לזריעה : קח . לקחה וזרעה סמוך למים רבים לגדל בם הרבה ברבות : צפצפה שמו . כנשר ה
הזרע באופן שתצמח להיות בעלת ענף כאילן צפצ' ר"ל המליך בה מזרע המלוכה : (ו) ויצמח . הזרע ההוא צמח והיה לאילן גפן המתפשטת הרבה ושפלה בקומ
לפנות . להיות דליותיו פונות אליו לא כדרך שאר האילנות שהדליות עולות למעלה בגובה ר"ל כדרך דליות הגפן שהמה יורדות למטה לפנות מול גוף האילן : וש
שרשי האילן ההוא שהשרישו תחת האילן ולא התפשטו למרחוק כדרך שאר האילנות ר"ל המשילו רק במקומו אבל למולו יכנע : ותהי
ר"ל גם שהגפן היה לו כי עשתה והגדילה הרבה בדים וענפים הרבים
התפשטו

...כם הענפים היוצאים מהם כן צדקיהו היתה ממשלתו על סביבותיו והמלכים נשמעים אליו כל זמן שעמד בשבועתו ולא זכר לה פרי לפי שלא נתקיימו בניו כי נשחטו : (ז) ויהי נשר אחד . מלך מצרים ואע"פ שהיה תקיף לשעתו לא היה כמו הראשון ולא תארו בתוקף ובהדר כמו הראשון : והנה הגפן הזאת כפנה שרשיה עליו . כפנה אספה הפיך מן כנופיא בדברי רז"ל ...לה מלכותו על מלך מצרים ודליותיו שלחה לו ששלח לו שחד ועבדו : להשקות אותה מערוגות מטעה . עזרו בעמו ובחילו הגדול ממלך בבל וזהו מערוגות מטעה כי מלך בבל שנטעה ...ערוגו' להשקותה דרך אותן ערוגו' כלומר שנתן לו ממשלה להעמיד מלכותו בכבוד וצדקיהו בקש ממלך מצרי' שיעזרהו כדרך שהיה עוזר אותו ומגדל אותו נבוכד נצר שהמליכו : (ח) אל שדה ...מים רבים . כמו על אמר למה הוצרך לעשו' זה והלא צדקיהו היה בטוב ובכבוד עם נבוכד נצר והיה מצליח עמו להיות מלך אדיר ושליט למה מרד בו ועב' על שבועתו ואילו לא עשה כן היה עושה ענף ונושא פרי שיתקיימו לו בנים : (ט) אמר כה אמר ה'. תצלח. בתמיה : הלא את שרשיה ינתק. הנשר הראשון והוא נבוכד נצר ינתק ויעקר שרשיה והם משל למלכות צדקיהו שעקר אותה מכל : ואת פריה יקוסס. וזהו ששחט בני צדקיהו לעיניו: יקוסס. יכרת כמו יקוצץ בגדי ז ויבש. כיון שנקצץ הפרי ממקומו יבש מאליו כן בני צדקיהו כיון שמתו יבש ופסק זכרם כי לא היו להם בנים והמלוכה שבה ליהויכין ולבניו : כל טרפי צמחה תיבש. תרגום עלה זית טרף זיתא וכן כל עלי צמחה ייבשו והנה תיבש הגפן כיון שיבשו פריה ועליה תיבש הגפן היא גם כן כי צדקיהו מת בבבל ובמותו יבש ופסק זכרו וטרפי צמחה הם שרי יהודה ששחטם מלך בבל : ולא בזרוע גדולה ובעם רב. ולא ינצל מידו בזרוע גדולה של פרעה שחשב להצילו מידו ולא בעם רב לא יוכל להצילו מידו : למשאות אותה משרשי'. כשיבא מלך בבל להשיא הגפן הזאת ולעקרה משרשיה לא יועיל פרעה ולא יציל : למשאו'. שם במקום מקור בפלס להשאו' כמו להשיא וכן למסע את המחנו' כמו להסיע וי"ת ולא במשרין סגיאין ובעם סגי ייתון למיעקר יתה משורשה' ר"ל לא יצטרך מלך בבל לבא בזרוע גדולה ובעם רב לעקור הגפן הזאת משרשיה כי במעט עם יעקר אותה כי נבוכד נצר אע"פ שבא הוא וכל חילו ירושלם לא עמד שם נבוכד נצר כל ימי המצור כי ארכו ימי המצור משנה התשיעית לצדקיהו עד י"א שנה ובין כך הלך לו נבוכד נצר לרבלה בארץ חמת והניח מקצ' חילו ונבוזראדן בראשם וכבשו ירושלם החיל הנשאר שם ולקחו צדקיהו והעלוהו אל מלך בבל רבלתה : (י) והנה שתולה התצלח. והנה חשבה שהיא שתולה ולא תעקר כי צדקיהו לא-הבה לצאת אל הכשדים כמו שהיה אומר לו ירמיה הנביא כי חשב שלא תנתן העיר ביד הכשדים : התצלח . ואיך תחשב כי תצלח איך היה חושב צדקיהו שימלט מיד הכשדים והוא בזה אלה והפר ברית : הלא כגעת בה רוח הקדים תיבש יבש . המשיל מלך בבל לרוח קדים כי בבל מזרחית צפונית לארץ ישראל ועוד כי רוח הקדים היא חמה ומיבשת וכן אמר רוח הקדים הוביש פריה ואמר יבא קדים רוח ה' ממדבר עולה ויבש מקורו ויחרב מעינו : תיבש יבש . הנאחרות מקור ויבא כן לחזק הפעולה כמו ...גרון אתכם : על ערוגת צמחה תיבש . במקום שהיה מקום שישקה אותה מלך מצרים : ויהי . (יב) אמר נא . אמור לו שיאמר להם פירוש המשל : את מלכה. זה יהויכין כמו שפירשנו : (יג) ויקח מזרע המלוכה . זה

ו ...ותעש בדים ותשלח פראות :
ז ויהי נשר אחד גדול כנפים ורב נוצה והנה הגפן הזאת כפנה שרשיה עליו ודליותיו שלחה לו להשקות אותה מערגות מטעה :
ח אל שדה טוב אל מים רבים היא שתולה לעשות ענף ולשאת פרי להיות לגפן אדרת :
ט אמר כה אמר אדני יהוה תצלח הלוא את שרשיה ינתק ואת פריה | יקוסס ויבש כל טרפי צמחה תיבש ולא בזרע גדולה ובעם רב למשאות אותה משרשיה :
י והנה שתולה התצלח הלא כגעת בה רוח הקדים תיבש יבש על ערגת צמחה תיבש :
יא ויהי דבר יהוה אלי לאמר :
יב אמר נא לבית המרי הלא ידעתם מה אלה אמר הנה בא מלך בבל ירושלם ויקח את מלכה ואת שריה ויבא אותם אליו בבלה :
יג ויקח מזרע המלוכה ויכרת אתו

(תרגום) לגפן ועבד שבקין ושלח עוברן : ז והוה נשרא חד רבא רב גפין וחפי כנפין והא גופנא הדא כפת שרשוהי עלוהי ועוברתיה שלחת ליה לאשקאה יתה מעוגית נצבתה : ח בחקל טב עלי מיין סגיאין היא שתילה למעבד ענף ולמטען פרין למהוי לגפן תקיף : ט אמר כדנן אמר יי אלהים תצלח הלא ית שורשהא יפסיק וית אבה יקטיף ויבשון כל טרפי צמחה יתרון ולא במשרין סגיאין ובעם סגי ייתון למעקר יתה משורשהא : י והא שתילא התצלח הלא כמיקרב בה רוח קידומא תיבש מיבש על עוגית נצבתה תיבש : יא והוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי למימר : יב אמר כען לעמא סרבנא הלא ידעתון מה אלין אמר הא אתא מלכא דבבל לירושלם ודבר ית מלכה וית רברבהא ואוביל יתהון לותיה לבבל : יג ודבר מזרעא דמלכותא וגזר עמיה קים

(רש"י) ...ותגדל : פראות . ...רדים : (ז) ויהי נשר ... מלך מצרים : כפנה ... לשון רעבון כמו לשוד ...איוב ה) רעבו ונתאוו ...הגפן הזאת לאותו הנשר . ...ויש משמע כפנה כמו ... והוא הפוך ובדברי ...יש מן הדומה לו שקורין ...ת הפס כנופיא וכפנא ...ו כפנה אמאש"א בלע"ז: ...ו שלחה לו . ושלוחיה ...לו לבא אליה ולהשקות ...: מערגות מטעה . ...ות מים שעשה לו הנשר . ...: (ח) אל שדה טוב וגו' . ...ועל חנם עשתה זאת כי ...ה טוב היתה שתולה : ...אדרת . לגפן תקיף : ...מור . כל האלפא ביתא ...ו זה ותמיה אני כי איכו ...במסורת : ינתק . ...הראשון: ואת פריה יקוסס. ...יקוצץ הם בני צדקיהו ...לעיניו : טרפי . עלי ...א בלע"ז : ולא בזרוע ...ובעם רב . יבא הנשר ...עזרתה : למשאות אותה ...ה . לנוכח העיקרות ...ת אותה משרשיה:(י)והנה. ...שתולה כרצונה : התצלח . ...שתצלח זו שבגדה במי ...: ראשון : (יב) מה אלה . ...ודה בזאת ופירשה להם : ...את מלכה ושריה . הם ...האמין יהויקים ושריו : ...בלה . היא עיר הרוכלים : ...מזרע המלוכה . צדקיהו : אילו

(מסורה) שלחה ו' רפין וסימ' נמ' בשמואל א' סימ' י"ו : ולשאת ב' וסימ' ולשאת את חלקו לעשות ענף ולשאת פרי : צמחה ד' וסי' כי כארץ תוציא.כל טרפי צמחה תיבש. על ערגת צמחה תיבש.כרביבים תמגגנת צמחה : מזרע המלוכה ד' דסמיכי בקריאה וסי' ובא ישמעאל בן נתניה דמלכימ' וחברו דירמיה. ויקח מזרע המלוכה ויכרת אתו ברית . ויאמר המלך לאשפנז רב סריסיו להביא דריש דניאל :

מצודת דוד

...מו למרחוק וכדרך עץ הגפן ר"ל במקומו היה לו ממשל רב : (ז) גדול כנפים . ...' על מה שקראו גדול : ורב נוצה . הרבה נוצה היה בו אבל לא היה מלא ...לא היה לו ארך האבר ולא הרקמה כמו הנשר הראשון ועל פרעה יאמר : ...שרשיה עליו . אספה כל שרשיה על הנשר ההוא לבטוח עליו : ודליותיו ...לו . הושיטה דליותיו אל הנשר ההוא שהוא ישקה אותה מן המים המכונסים ...ערוגות העשויות לצורך נטיעתה שעשה לה הנשר הראשון (כי כן הדרך לעשות ...הנטיעה כעין ערוגות) ר"ל שלח מלאכיו אל פרעה להחזיק בידו המלוכה ...יכו כ"כ : (ח) אל שדה טוב . כאומר והנה הגפן הזה טעה מאד כי הלא נטועה ...ע"י הנשר הראשון בשדה טוב וסמוך אל מים רבים למען עשות ענפים ...פרי להיות מעצמה גפן גדולה וחזקה מבלי בטחון הנשר השני ומבלי השקאתו ...מים הבאים בפועל מעשה הנשר הראשון ר"ל-הלא מבלי פרעה יוכל לעמוד במלוכה : (ט) אמור . על הגפן ההיא : תצלח . כמו התצלח ותחסר ה"א התימא ר"ל ...שלא בבטחון הנשר השני הלא הנשר הראשון יעתוק ויעקור את שרשיה ויכרת פריה ומצילא יתייבשו העלים ונכרתו מן האילן אין להם יניקה לבוא בהם הרטיבות ...כ"כ יעקור המלוכה וישחט בני צדקיהו : כל טרפי צמחה . כל העלים שצמחו בה יתייבשו העלים ונעקרו שרשים ר"ל השרים יהיו גולים : ולא בזרוע גדולה וגו' . ר"ל ...השני לא יבוא בעזרתה בזרוע גדולה ובעם רב לעמוד במלחמה מול הנשר הראשון הבא לעקור ולהסיע אותה ממקום אשר נשרשו שרשיה ר"ל לא יעזור לו פרעה ...כ : (י) והנה שתולה . ר"ל אף אם תאמר שתולה ולא יעקור שרשים וכי תצמח בהשקאת הנשר השני הלא כאשר יגע בה רוח הקדים הלא תתייבש : על ערוגות ...תיבש . ר"ל אף שהיא עומדת סמוך להערוגות הנעשות לצורך מקום ימלא שם מים מכונסים עם כל זה תתייבש כי אין דבר עומד בפני רוח הקדים כי הוא ...: גם המים המכונסים בין הערוגות וכאומר הלא אין להנשר השני מקום להשקותה כ"א מהמים שבין הערוגות ואם רוח הקדים תייבש גם אותו מאין לו מים ...אותה ומה הוא א"כ הבטחון ר"ל אף אם נ"כ לא יעשה עמו רעה רק ימנע ממנו המוכה לא יתקיים ע"י פרעה : (יב) לבית המרי . לבית ישראל הממרים בי : שלא ידעתם . הלא תוכלו לדעת ולהבין מה הם אלה הדברים על מה ירמזו : אמור וגו' . ר"ל אמור פתרון הדברים : מלך

מצודת ציון

והוא מל' דלו עיני למרום (ישעיה לח) וכן באורך דליותיו (לקמן לא) : בדים . הם הענפים הגסים וכן ממעט בדים (לקמן יט) : ותשלח . ענין התפשטות כמו תשלח קציריה (תהלים פ) : פראת . היא הפיך מן פארות והם הענפים הדקים וכן מסעף פארה (ישעיה י) : (ז) כפנה . ענין אסיפה ובדרז"ל יש כנופיא (שבת ה) ועם שהוא הפיך : שלחה . ענין הושטה : מערוגת . הם תלמי המחרישה כמו כערוגות הבשם (ש"ה ה) : מטעה . מל' נטיעה : (ח) אל שדה . כמו בשדה ובא מלת אל במקום הבי"ת כמו ואל הארון (שמות כה) : שתולה . נטועה כמו והיה כעץ שתול (תהלים א) : ולשאת . ר"ל לגדל והיא מל' משא וסבל : אדרת . גדולה וחזקה כמו אשר אדירים שודדו (זכריה יא) : (ט) ינתק . ענין עקירה והעתק : יקוסס . ענין כריתה והוא כמו יקוצץ כי זסשר"ץ מתחלפים : טרפי . עלים כי עלי תאנה (בראשי' ג) ת"א טרפי תאנה : בזרוע . ר"ל בחוזק כי הוא נתון בזרוע : למשאות . ענין לקיחה והסעה כמו ובתים ונשאו (מיכה ב) : (י) כגעת . מל' נגיעה : (יג) באלה . בשבועה : אילי . ענין חוזק כמו ביד אל גוים (לקמן לא)

בְּרִית וַיָּבֵא אֹתוֹ בְּאָלָה וְאֶת־אֵילֵי
הָאָרֶץ לָקָח׃ יד לִהְיוֹת מַמְלָכָה
שְׁפָלָה לְבִלְתִּי הִתְנַשֵּׂא לִשְׁמֹר אֶת־
בְּרִיתוֹ לְעָמְדָהּ׃ טו וַיִּמְרָד־בּוֹ לִשְׁלֹחַ
מַלְאָכָיו מִצְרַיִם לָתֶת־לוֹ סוּסִים
וְעַם־רָב הֲיִצְלָח הֲיִמָּלֵט הָעֹשֵׂה אֵלֶּה
וְהֵפֵר בְּרִית וְנִמְלָט׃ טז חַי־אָנִי נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם־לֹא בִּמְקוֹם הַמֶּלֶךְ
הַמַּמְלִיךְ אֹתוֹ אֲשֶׁר בָּזָה אֶת־אָלָתוֹ
וַאֲשֶׁר הֵפֵר אֶת־בְּרִיתוֹ אִתּוֹ בְתוֹךְ־
בָּבֶל יָמוּת׃ יז וְלֹא בְחַיִל גָּדוֹל
וּבְקָהָל רָב יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ פַרְעֹה
בַּמִּלְחָמָה בִּשְׁפֹּךְ סֹלְלָה וּבִבְנוֹת
דָּיֵק לְהַכְרִית נְפָשׁוֹת רַבּוֹת׃ יח וּבָזָה
אָלָה לְהָפֵר בְּרִית וְהִנֵּה נָתַן יָדוֹ
וְכָל־אֵלֶּה עָשָׂה לֹא יִמָּלֵט׃ יט לָכֵן
כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה חַי־אָנִי אִם־
לֹא אָלָתִי אֲשֶׁר בָּזָה וּבְרִיתִי אֲשֶׁר
הֵפִיר וּנְתַתִּיו בְּרֹאשׁוֹ׃ כ וּפָרַשְׂתִּי
עָלָיו רִשְׁתִּי וְנִתְפַּשׂ בִּמְצוּדָתִי
וַהֲבִיאוֹתִיהוּ בָבֶלָה וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ
שָׁם מַעֲלוֹ אֲשֶׁר מָעַל־בִּי׃ כא וְאֵת
כָּל־מִבְרָחוֹ בְּכָל־אֲגַפָּיו בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ
וְהַנִּשְׁאָרִים לְכָל־רוּחַ יִפָּרֵשׂוּ וִידַעְתֶּם
כִּי אֲנִי יְהֹוָה דִּבַּרְתִּי׃ כב כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהֹוִה וְלָקַחְתִּי אָנִי מִצַּמֶּרֶת

מברחיו ק׳

ואעיל יתיה במומי וית רברבי
ארעא דבר׃ יד למהוי מלכו
חלשא בדיל דלא לאתרברבא
למטר ית קימיה למפלחיה׃
טו ומרד ביה לשלחא אזגדוהי
למצרים למתן ליה סוסון ועם
סגי היצלח הישתיזיב דעביד
אלין ומשני קים הישתיזיב׃
טז קים אנא אמר יי אלהים
אם לא באתרא דמלכא
דאמליך יתיה דבסר על
מומתיה ודאשני ית קימיה
עמיה בגו בבל ימות׃ יז ולא
במשרין סגיאין ובעם סגי
יעבד עמיה פרעה קרבא
במצבר מליתא ובמבני
כרקום לשיצאה מדינן סגיאין׃
יח ובסר על מומי לאשנאה
קים והא אמטי ידיה לפרעה
וכל אלין עבד לא ישתיזיב׃
יט בכן כדנן אמר יי אלהים
קים אנא אם לא מומתי
דבסר וקימי דשני ואתין
פורענות אורחיה ברישיה׃
כ ואפרוס עלוהי מצדתי
ויתאחד בסרגתי ואגליניה
לבבל ואתפרע מניה תמן
שקריה דשקר קדמי׃ כא וית
כל גברוהי בכל משריתיה
בחרבא יתקטלון ודישתארון
לכל רוח יתבדרון ותידעון
ארי אנא יי גזרית במימרי׃
כב כדנן אמר יי אלהים
ואקריב אנא ממלכותא דבית

רדק

זה לדקיהו כמו שפירשנו : ואת אילי הארץ לקח . מלבד האלה והברית לקח עוד אילי הארץ והם השרים להיות בידו הערובו׳ שלא ימרד בו ושיהיה נכנע אליו ושלא יתנשא ויתגא׳ עליו : (יד) להיות . לשמור את בריתו לעמדה . לעמוד בה בברית : (טו) וימרד בו . ונמלט . בתמיה : (טז) חי אני . אם לא . לשון שבועה כמו אם לא בתים רבים אם לא כאשר דמיתי : (יז) ולא בחיל גדול . יעשה אותו . יעשה עמו כלומר לא יעזרהו פרעה בחיל גדול כמו שהנה עמו במלחמה כשילחם מלך בבל על ירושלם : בשפוך סוללה ובבנות דיק . כששפכו סוללה ויבנו דיק ללכוד העיר להכרית נפשות רבו׳ שהרג בעיר כשלכדה בכל זה לא עזרו פרעה. סללה ודיק כבר פירשנו בתחלת הספר . וטעם אותו למלך בבל כי הוא אמר כי לא יעשה פרעה עמו מלחמה : (יח) ובזה .והנה נתן ידו . כי נתינת היד הוא קיום אהבה ושלום כמו שראינו שאמר יהוא ליהונדב תנה את ידך : (יט) לכן . אם לא . לשון שבועה כמו שכתבנו : אלתי . כי באלהים השביעו : ובריתי. כי בשמו כרת אותו ברית : ונתתיו בראשו . אותו העון אתננו בראשו כמו אשיב לו גמולו בראשו או אמר בראשו על עורון עיניו : (כ) ופרשתי. שאתן בלב הכשדים לרדוף אחריו ולהשיגו ובדרש מערה היתה מבית צדקיהו עד ערבות יריחו וברח לו דרך המערה והקב״ה זמן צבי כמו שכתבנו למעלה בפ׳ עשה לך כלי גולה : ונשפטתי אתו שם . כי בכלא יהיה שם בבבל וכאילו אני נשפט ומתוכח עמו כי במעלו אשר מעל בי באה לו הצרה הזאת והוא יהודה בזה וי״ת ואתפרע מני׳ תמן : מעלו. חסר בי״ת השמוש כמו הנמצא בית ה׳ והדומים לו : (כא) ואת כל מברחו . כתיב בלא יו״ד וקרי ביו״ד וכמוהו רבים וה״א תאר ועניינו הבורחים שברחו עמו או בלעדיו : בכל אגפיו. בכל חייליו כמו שפיר׳ למעל׳ : בחרב יפולו . אות׳ שישיגו הכשדי׳ והנשארי׳ שלא ישיגם : לכל רוח יפרשו . יהיו מפוזרים בכל פאה . יפרשו מבנין נפעל לשון פזור וכן בא בענין זה מן הכבד כי בארבע רוחות השמים פרשתי אתכם כי אני ה׳ דברתי . תדעו כי קיימתי מה שדברתי כי אני הוא ה׳ האומר ועושה גוזר ומקיים : (כב) כה אמר ה׳ . ולקחתי אני מצמרת הארז הרמה ונתתי . מאותה צמרת הארז שנקטפה והוסרה ממקומה עוד

רש״י

אילי הארץ שרי הא[רץ]
(יד) לעמדה . למען
(יז) בשפך סוללה. כשיבא
ושפך סוללה על ירושלי׳
נפשות רבות . להרוג
העיר : (יח) נתן ידו .
באמונה ונשא ידו
(יט) ונתתיו בראשו . הוא
עיניו : (כ) ופרשתי עליו
כמו שפירשתי למעלה
הספר (לעיל יב) שזימ[ן]
להלוך על גג המערה: וכש[]
ואתווכח עמו : (כא) ו[את]
מברחיו . כתרגומו וו[ית]
גיברוהי ומנחם חברו ע[ם]
דודי (סוף ש״ה) וכה
ואת כל הבורחים : בכל
בכל כנפיהם כלומר
בחרב יפולו :יפרשו. פרוש[]
בלע״ז : (כב) ונתתי. כ[]
ואקיימיניה : ולקחתי אנ[י]
מלך

נאם ג׳ בטעם בסיפרא וסי׳
סיפר׳ סימן א׳: בזה א׳
וסי׳ כי דבר ה׳ בזה ואת
ובזה לך לעגה לך בתו[]
וחברו דישעיה . אשר ב[זה]
ואשר הפר . אם לא אל[תי]
בזה . ואת אסיריו לא
לא בזה ולא שקץ ענות
ולא בזה את תפלתם .
אלה להפר ברית : ברא[שו]
וסי׳ ושלמאתו בראשו. בראש[ו]
והשיב את אשמו . דמו
ואנחנו נקיים . ואת רעת
וכובע ישועה בראשו . יש[]
בראשו . ובריתי אש[ר]
דסיפרא . ותבא חרב ות[]
ואתה תשמע השמי׳
קדמא . וחברו דדברי
ואתה תשמע מן השמים
ישוב עמלו בראשו . דמו
יהית דסיפרא . החכם
בראשו . ואשר נתן כ[]

מצודת ציון

[]לא) : (יז) סוללה . היא
שמוספכין מול העיר לעלות עלי[ה]
בה : דיק . הוא המגדל הנ[]
העיר ללכדה כמו ויבנו על[]
(ירמיה נב) : (כ) במצודת[]
[]כנס

תולדות אהרן בא״ס . נדרים סה שבועות לו הוריות יב : אילי הארץ . יומא סז יבמות כא ב״ב סח :

הרשת שצדין בה : ונשפטתי . ענין ויכוח וכן כי בא״ש ה׳ נשפט (ישעיה סו) : מעלו . ענין חטא ופשע : (כא) מברחיו . מל׳ בריחה : אגפיו .

מצודת דוד

בבל . והוא פתרון הנשר הגדול הראשון : ירושלים . הוא פתרון הלבנון : את מלכה ואת שריה . הוא פתרון צמרת הארז וקטיפת היונקות ועל יהויכין ושריו יאמר שלקחום נ״כ בגולה : (יג) מזרע המלוכה׳. הוא פתרון מזרע הארץ ועל צדקיהו יאמר שהיה בן יאשיה כי נ״כ המליכו תחת יהויכין : ויכרות אתו ברית . לבל ימרוד בו : ויבא אותו באלה . השביע אותו על זאת : ואת אילי הארץ לקח . שרי ירושלים לקח להיות בידו ערבון שלא ימרוד בו צדקיהו : (יד) להיות . את הערבון לקח למען תהיה רק ממלכה שפלה להיות נכנעת לו לבל יתנשא למרוד בו רק לשמור את הברית שכרת עמו להיות לה עמידה וקיום וזהו פתרון גפן סורחת שפלת קומה וכו׳ ור״ל שנתן לה ממשלה מה אבל רק בארצה ובמקומה ותהיה נכנעת לבבל : (טו) וימרד בו . אח״ז מרד בו צדקיהו ושלח מלאכיו למצרים לתת לו סוסים ועם רב להיות בעזרתו מול בבל וזהו פתרון הנשר השני והשלחת הדליות להשקותה מן המים שבין הערוגות ר״ל לחזק בידו המלוכה שהמליכו נ״כ : היצלח הימלט . וכי יצלח בבטחון מלך מצרים ופי יהיה נמלט מיד נ״כ האיש העושה הדברים האלה : והפר . וכי המפר ברית ראוי הוא להמלט :(טז) אם לא . הוא ענין לשון שבועה : אשר בזה את אלתו . בזה את השבועה שהשביעו ועבר עליה : אתו . עם המלך שהמליכו בתוך בבל ימות (ועם שכבר אמר במקום המלך חזר לומר שוב אתו בתוך בבל לפי שארכו הדברים באמרו אשר בזה וכו׳ וכן דרך המקרא) וזה פתרון נתוק השרשים וכו׳ ור״ל שנ״כ יעקור מצדקיהו שרשי המלוכה כי לא ימלוך עוד מי מזרעו ויקצץ פרי בטנו כי שחט את בניו והגלה את (יז) ולא בחיל גדול וגו׳ . ר״ל לא יעשה עמו פרעה לבוא בחיל גדול ובקהל לא יקיים הבטחתו לישראל לעשות עמו מה שאמר והוא פתרון ולא בזרוע וכו׳ : במלחמה . בעת בוא עליו מלחמת בבל כשישפוך סוללה מול העיר וכשיבנה דיק ללכדה למען הכרית בה נפשות רבות הנה אז לא יקיים פרעה לבוא בעזרת ישראל : (יח) ובזה אלה . והנה צדקיהו שבזה את השבועה למפר הברית שכרת עם נ״כ : והנה נתן ידו . מתחילה נתן ידו והוא תקיעת כף הדבר ואח״ז עשה כל המרידות האלה לזאת לא ימלט מיד נ״כ : (יט) לכן . וכן עשה לכן כה אמר ה׳ : אם לא . הוא ענין שבועה : אלתי אשר בזה השבועה אשר בזה דומה אלי כאלו נשבע לי ובזה אותה וזהו על כי נשבע ה׳ : ובריתי . הברית אשר הפר הוא כאלו הפר בריתי אשר כרת עמי : בראשו . לכן אתן גמול העון הזה על ראשו : (כ) ופרשתי עליו רשתי . כשברח צדקיהו דרך מערה הזמין הקב״ה צבי הולך על המערה ממעל הכשדים אחר הצבי לתפשו ובהגיעם לפתח המערה מצאו את צדקיהו במערה ותפשוהו : ונשפטתי אתו שם . בבבל אתווכח עמו על המעל לעבור השבועה כי שם ישב במאסר וזה יחשב לו ויכוח כי בזה יודיע לו (כא) ואת כל מברחיו . כל הבורחים מעליו בכל חיילותיו יפלו בחרב

ת מנס ולא כאום' לקיחס שלקחי' מלך בבל כמו שאמר ויקח את צמרת הארז כי הוא לקחם לססירס ולבטלם אבל אני אקחנס ממקו' סגלות ונתתי אותם במקומם וזהו שאמ' ונתתי : מראש
ו אקטוף . ראש יונקותיו הוא יכויכין כמו שפירשנו למעלה ממנו אקטוף ענף רך לנוטעו במקומו וזהו שאמר ושתלתי אני כשאקטפנו ממקומו שהוא שם לטובתו אקטפנו
' או באדרו אקטפנו והרך הזה הוא זרובבל בן שאלתיאל בן יכויכין : על הר גבוה ותלול. פעול מן תל שראש ההר דומה לתל והוא הר ציון תל ובלע"ז אמולג"ט : (כג) בהר מרו' ישראל.
א ישראל כי ירושלם גבוהה מכל ארץ ישר' וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות וי"ת בטור קודשא דישראל : אשתלנו . השי"ן בקמץ חטף לתפארת הקריאה : ועשה פרי . ובצדקיהו לא זכר
ן בניו כמו שזכרנו : והיה לארז אדיר . כמו שהיה מתחלה ארז כמו שאמר צמרת הארז לא לגפן כמו שאמר על צדקיהו : ושכנו תחתיו . ישראל ישכנו בצלו : תשכנה · דגש

האֶרֶז הָרָמָה וְנָתָתִּי מֵרֹאשׁ יֹנְקוֹתָיו
רַךְ אֶקְטֹף וְשָׁתַלְתִּי אָנִי עַל הַר־
גָּבֹהַּ וְתָלוּל : כג בְּהַר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל
אֶשְׁתֳּלֶנּוּ וְנָשָׂא עָנָף וְעָשָׂה פֶרִי וְהָיָה
לְאֶרֶז אַדִּיר וְשָׁכְנוּ תַחְתָּיו כֹּל צִפּוֹר
כָּל־כָּנָף בְּצֵל דָּלִיּוֹתָיו תִּשְׁכֹּנָּה :
כד וְיָדְעוּ כָּל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה כִּי אֲנִי
יְהוָה הִשְׁפַּלְתִּי ׀ עֵץ גָּבֹהַּ הִגְבַּהְתִּי
עֵץ שָׁפָל הוֹבַשְׁתִּי עֵץ לָח וְהִפְרַחְתִּי
עֵץ יָבֵשׁ אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי :
יח א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר : ב מַה־לָּכֶם אַתֶּם מֹשְׁלִים
אֶת־הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר אָבוֹת יֹאכְלוּ בֹסֶר וְשִׁנֵּי
הַבָּנִים תִּקְהֶינָה : ג חַי־אָנִי נְאֻם
אֲדֹנָי יְהוִה אִם־יִהְיֶה לָכֶם עוֹד
מְשֹׁל הַמָּשָׁל הַזֶּה בְּיִשְׂרָאֵל : ד הֵן
כָּל־הַנְּפָשׁוֹת לִי הֵנָּה כְּנֶפֶשׁ הָאָב
וּכְנֶפֶשׁ הַבֵּן לִי־הֵנָּה הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת
הִיא תָמוּת : ה וְאִישׁ כִּי־יִהְיֶה צַדִּיק
וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה : ו אֶל־
הֶהָרִים לֹא אָכָל וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל־

ג'. י"ד. ב' חד חסר ג' · ג'. ב' · ג' · י' פסו' כל כנ' ומלה ביניהון ג' · ג' וב' . ג' · ד' · ג' · ב' · ג'. ב' · ב' זקף קמץ י"א

דָוִד דִמְתִיל כְּאַרְזָא רָמָה
וַאֲקִימִינֵיהּ מִזַּנֵי בְנוֹהִי יָנִיק
וְאַרְבֵּי וַאֲקִימִינֵיהּ בְּמֵימְרִי
בְּטוּר רָם וּמְנַטַל : כג בְּטוּר
קוּדְשָׁא דְיִשְׂרָאֵל אֲקִימִינֵיהּ
וְיַכְנֵישׁ מַשְׁרְיָן וְיַעֲבֵיד סוּמְכְוָן
וִיהֵי לְמֶלֶךְ תַּקִיף וְיִסְתַּמְכוּן
עֲלוֹהִי כָּל צַדִיקַיָא וְכָל
עִנְוְתָנַיָא בִּטְלַל מַלְכוּתֵיהּ
יִשְׁרוּן : כד וְיִדְעוּן כָּל מַלְכֵי
עַמְמַיָא אֲרֵי אֲנָא יְיָ אַמְאֵיכִית
מַלְכוּת דַהֲוַת תַּקִיפָא וְתַקִיפַת
מַלְכוּת דַהֲוַת חַלָשָׁא אַמְאֵיכִית
מַלְכוּת עַמְמַיָא דַהֲוַת תַּקִיפָא
כְּאָעָא רְטִיב וְתַקִיפִית מַלְכוּת
בֵּית יִשְׂרָאֵל דַהֲוַת חַלָשָׁא
כְּאָעָא יַבִּישׁ אֲנָא יְיָ גְזָרִית
בְּמֵימְרִי וַאֲקֵים : א וַהֲוָה
פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי
לְמֵימָר : ב מָא לְכוֹן דְאַתּוּן
מַתְלִין יַת מַתְלָא הָדֵין עַל
אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימָר
אַבְהָתָא חָטַן וּבְנַיָא לָקַן :
ג קַיָם אֲנָא אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים אִם
יְהֵי לְכוֹן עוֹד מָתֵיל מַתְלָא
הָדֵין בְּיִשְׂרָאֵל : ד הָא כָּל
נַפְשָׁתָא דִילִי אִינוּן כְּנַפְשׁ
אַבָּא וּכְנַפְשׁ בְּרָא קֳדָמַי אִינוּן
אֱנָשׁ דְיֶחֱטֵי הוּא יְמוּת :
ה וּגְבַר אֲרֵי יְהֵי זַכַּאי וְיַעֲבֵיד דִין דִקְשׁוֹט וְזָכוּ : ו בְּטוּרַיָא לָא פְּלַח לְטַעֲוָתָא וְעֵינוֹהִי

רש"י:
ה יח : רך אקטוף . אין
כ יב אלא מן הרך שגדל
דקו' יונגר יפי"א בלע"ז:
שון תל שדרך תל
וה ותלול אומכצלו"ה
(כג) תשכונה . דגשות
מם תחת נו"ן שהיה
כתוב תשכננה :
לתי עץ גבוה . את
שהיו מושלים בישראל :
ן לח . צדקיהו וזרעו:
עץ יבש . יהויכין
לא בנים ויוליד
זרובבל והוא יהיה
ידה למשול : (א) ויהי
אלי לאמר. (ב) מה
ם מושלים את המשל .
ן בלע"ז : אבות יאכלו
פרי עד שלא נתבשל
בלע"ז : ושני הבנים
. אגאצ רוצ"ט בלע"ז .
של הקב"ה האבות
והבנים לוקים שהרי
ם חטאו מלכי ישראל
לו ואף אנו לא נדאג
צונינו : (ג) משול . כמו
) כל הנפשות לי הנה.
קה הבן שלא חטא לי
הוא :(ו)אל ההרים לא
ריוא לא פלח לטעוותא
חי מתים : אל גלולי .
· סאר ·

נשיתי ד' דסמיכי וסימ'
עצי השדה . היעמד לבך
גה . וירעו כל הגוים
ארו . ונתתי רוחי בכם :
ים לא אכל חד מן ה'
בהון לא לא לא וסי'
וחה נחרפת . לאמר לא
ארץ מצרים נבא.ומלדתיך
ית · אל ההרים לא אכל
ציפרא. ארזים לא עממהו.
ח כי הנה אנכי מקיים .
נה בקול . לא תרצח לא
אף דאלה שמות :

רד"ק:
הנ"ון לנ"ון השרש שנפלם ופירוש
תשכנה הצפורים והוא משל לישראל
שישכנו בצל זרובבל : (כד) וידעו כל
עצי השדה . לפי שהמשיל מלכות בית
דוד לארז המשיל מלכי האומו' לשאר
עצי היער : וידעו כי אני ה' השפלתי
עץ גבוה הגבהתי עץ שפל . השפלתי
עץ גבוה זה מלך בבל הגבהתי עץ
שפל זה מלך יהודה והוא זרובבל וכן
הובשתי עץ לח והפרחתי עץ יבש
משל גם כן עליהם ויש מפרשים עץ
גבוה ועץ לח זה צדקיהו עץ שפל ועץ
יבש זה יהויכין שהיה בגלות שפל
והגביהו כאשר יתעלה שהוציאו אויל
מרודך מבית הכלא ונתן כסאו ממעל
לכסא המלכים אשר אתו והיה עץ
יבש שלא היו לו בני' בגלותו אחר
כן היו לו בנים בבית הכלא אסיר
ושאלתיאל הנה שב עץ לח ויש מפרשים
זאת הפרשה על המשיח וכן נראה
שהוא דעת יונתן שתרגם ולקחתי אני
מצמר' הארז ואקרב ממלכותא דבית
דוד דמתיל כארזא וגו' : (א) ויהי .
לאמר . שיאמר להם לישראל :
(ב) מה לכם . על אדמת ישראל .
על חורבן א"י יאמרו הדור שתרבה
בימיכם זה המשל : אבות יאכלו
בסר ושיני הבנים תקהינה . ופירו'
המשל מה שהיו אומרים אבותינו חטאו
ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו ובעבור
שהיו אומרים הנביאים לישראל
בחטאות ירבעם · והיו אומרי' לשבט
יהודה בחטאות מנשה אמרו אם כן
הבנים לוקים בעון אבותיהם והנה
יתכן לומר זה אבות יאכלו בוסר
ושיני בנים תקהינה והם לא
הבינו ולא השכילו בזה כי בגלל
חטאות ירבעם ומנשה היה הקצף
הגדול כי הם החטיאו הבאים אחריהם
ואילו לא אחזו ישראל בחטאות ירבעם
ולא אחזו בני יהודה בחטאות מנשה
לא היו לוקים על עונותיהם ולא
תרבה ארץ ישראל ועל זה הענין
השיבם האל יתעלה והוא ענין כל
הפרשה הבאה אחר זה : (ג) חי
אני . אם יהיה לכם עוד משל המשל
הזה . כי אני אודיע בם משפטי
ודרכי ולא תטעו עוד בו ותשנו
דעתכם ותראו כי כן הוא כי כל
הנפשו' לי הנה ואני נתתי אותם
בבשר להנהיג הגוף ללכת אחרי ואני
רוצה בחייהן ולא במיתתן כי לי
הנה ומכבודי נגזרו כנפש האב וכנפש
הבן ואיך תעלו בדעתכם שאעניש
הנפש אם לא חטאה לי. חלילה
לי : (ד) הן כל הנפשות לי
הנה . מבואר הוא : (ה) ואיש כי
יהיה צדיק . עתה יפרש המשפט כאשר

תולדות אהרן וכשא ענף. שבת נ:כל צפור.חולין קלט:כל הנפשות. עקידה שער נט:אל ההרים.שבת יג סנהדרין פא:

יו כדי שלא יטעו שהם גם אין להם לטעות במה שכתוב בתורה פוקד עון אבות על בנים שהרי כתוב שם לשונאי : כי יהיה צדיק . בשמנעו ממצות לא תעשה : ועשה משפט וצדקה .
ת עשה אחר כן פרט קצת העונות והזכיות ואמר : (ו) אל ההרים לא אכל . קמץ בזקף לפי שהיו עובדים עכו"ם על ההרים הרמי' כמו שכתוב לפיכך אמר אל ההרים לא אכל ואל כמו על
וכמוהו

מצודת דוד

והנשארים מהם יתפזרו בעולם בכל רוחות העולם : וידעתם . אז בבוא
וידעו שאני ה' דברתי הדברים האלה ולא בדאם הנביא מלבו : (כב) ולקחתי
ואני אקח ענף מסעיף העליון מאילן הארז הרמה ואני אתן אותם במקומו
ני המשיח אקח מזרע דוד ואמליכו בירושלים : מראש יונקותיו .מן הענפים
שהמה בראש הסעיף העליון מהם אכרות ענף רך אשר תגלה לנטיעה : ושתלתי אני . אטע אותו על הר גבוה ותלול למען יהיה נראה למרחוק ועל המשיח
יפל הדבר במ"ש: (כג) בהר מרום ישראל. בהר הגבוה שבכל א"י הוא ירושלים שם אשתלנו :ונשא ענף . יגדל ענפים ויעשה פרי ויהיה דומה לארז חזק ר"ל יהיה
: טובה וגדולה : ושכנו תחתיו . תחת האילן הזה ישכנו כל צפור וכל בעל כנף תשכונה בצל ענפים הגדולים ר"ל כל האומות יהיו נשמעים לו וסרים לעבודתו:
: עצי השדה . הם מלכי האדמה: השפלתי עץ גבוה.הם שרי הבבליים:הגבהתי עץ שפל. הם מלכי בית דוד:הובשתי וגו' .כפל הדבר במ"ש:אני ה' . הנאמן במאמרו :
מה לכם . ר"ל מה ראיתם לטעות זה שאתם מושלים את המשל הזה על חורבן אדמת ישראל : אבות . וזהו המשל שאמרו הנה האבות אכלו ביסר החמוצה
את הבנים ועכ"ז לא קהו שניהם ושני הבנים תקהינה עם כי לא אכלו הבוסר ור"ל היתכן אשר אבותינו חטאו והיו כל ימיהם בשלוה ולא קבלו גמול ואנחנו בניהם
נו מרבים בחטאים כמוהם נהיו נלקים בעונם : (ג) אם יהיה וגו' . ר"ל אם יהיה עוד מי מכם להמשיל המשל הזה וכאומר הן אודיע לכם אופן משפטי
שפדין עמדי : (ד) לי הנה . המה שלי וכאומר והנה מסדרך הוא שכ"א מחבב את שלו ורוצה בקיומו : כנפש האב וגו' . כמו נפש האב כן נפש הבן הנה
ן הפרש (וכפל הכפי"ן כנפש האב וכנפש הבן להורות על דמיון גמור וכן כמוך כפרעה) (בראשית מד) : 'היא תמות . כי אז אין לחבבה מעתה אבל בזולת
נודע תמיד החטא : (ה) ואיש . ר"ל הואיל והנפשות חביבות עלי לכן איש כי יהיה צדיק לבל יעשה מה מן הרעות ועוד יעשה הטוב בעשות משפט ולדקה :
ההרים וגו' . עתה מפרש מה הם הרעות שהיה נזהר מהם ואמר שלא אכל בההרים מזבחי תקרובות עכו"ם שעל ההרים ואף לא נשא עיניו להסתכל
בגלולי

מצודת ציון

כנפיו ובדרז"ל עד בין אגפים (חולין מ"ו) ועל התפשטות האיילו' יאמר וכן וכל אגפיו (לעיל
יב) : (כב) ותלול . ענין גבהו' והוא מל' תל : (כד) הובשתי . מל' יבשו' : לח . מל' לחו'
ורטיבו' : והפרחתי . ענין הצמחת הפרח : (ב) מושלים . מל' משל : בוסר . כן יקרא פרי
שלא נגמר בשולו וכן ובוסר גומל יהיה נצה (ישעיה יח) : תקהינה . ענין חלישת השנים
להחך

זכמוהו רבים ואמר אכל לפי שהיו אוכלים שם זבחיהם אחרי הקרבתם לעכו"ם וכן ת"י בטורי' לא פלח לטעוות' : ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל . אין צריך לומר שלא …
אלא אפי' עיניו לא נשא אלים כענין שנאמר אל תפנו אל האלילים ואחר שזכר עכו"ם והיא עבירה שבין אדם למקום והיא שקולה כנגד כל העבירות זכר מעבירות שבין אדם לחבי…
במשא ובמתן והלואה שרגילי' בה בני אדם וזכר מן העריות מה שאד' קרוב אליה' כי כל עריות שהם שאר בשר אין צריך לזכרם כי רוב בני אדם בדלי' מהם ואפילו הרשעים וזכר …
הצדקה שהיא מצוה הגדולה בדברי' שבין אדם לחבירו וכן זכר משפט אמת שהוא קיום הישוב בעולם וזכר החוקים בכלל ואמר בחקותי הלך ואחר שאמר כי הבן לא ישא בעון האב והאב לא …
הבן אמר כי אפי' עונות עצמו לא ישא' אם ישוב מהם ובכל זה הענין זכר הגמול בכלל בחיים והעונש בכלל במיתה וכתב הגאון רב סעדיה ז"ל כי מה שזכר החיים והמיתה הם לעולם הבא ואני א… כן הוא כי עיקר העונש והגמול הוא לעולם הבא אבל הענין הנזכר הנה לא נזכר על דבר העולם הבא כי הענין הזה תשובה לאומרים כי הבן נושא עון האב בראותם הגלו' רבות לבנים באותו הדור ואבותיכם חטאו ואינם ולא היו אלו מתלוננים על דבר העולם הבא כי לא ידעו מה היה אלא על מה שהיו רואים בעיניהם וצריך שתהיה התשובה מענין השאלה והתמיהה ואם תאמר אם כן למה זכר החיים והמות לבד ואין הגמול והעונש בעולם הזה בחיים ובמות לבד אלא אף בכל פרטי הברכות והקללות הכתובים בתורה נאמר כי אמר זה לקצר הענין ולזכר הדבר הכולל והם החיים והמות כמו שאמר ושמרתם את כל חוקותי ואת כל משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם הנה זכר החיים במקום כל פרטי הברכות ואף על פי שאנקלוס תרגם ויחי בהון לחיי עלמא אין משמעות וחי אלא בעול' הזה כמו שהיו כל הברכות והקללות שיעדם בתורה בעולם הזה אלא שנרמז במלת וחי בהם חיי העול' הבא וכן נרמז במקומו' אחרים מן התורה אבל פשוטו של דבר הוא בעולם הזה וכן מה שאמר לאדם הראשון כי ביום אכלך ממנו מות תמות המית' הזאת כוללת כל הקללו' שנגזרו על אדם בעון אכילת הפרי והוא מה שאמר לו ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה וגומר וקוץ ודרדר תצמיח לך וגו' בזעת אפך וגו' והנה כלל בלשון המיתה כל אלה הקללות וכן אמר החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך והברכה והקללה היא דרך כלל במקום הברכות והקללות הנה קרא הברכות החיים וקרא

לָא זְקַף לְפוּלְחַן טַעֲוַת בֵּית
יִשְׂרָאֵל וְיַת אִתַּת חַבְרֵיהּ לָא
סָאֵיב וּלְוַת אִתְּתָא מְסָאֲבָא לָא
עָל : ז וֶאֱנָשׁ לָא אוֹנֵי מַשְׁכּוֹן
דְחוֹבְתָא אָתֵיב גְּזֵילָא לָא גְזַל
מִלַּחְמֵיהּ לְכַפְנָא יְהַב
וְעַרְטִילָאָה כַּסֵּי מִכְּסוּתֵיהּ :
ח בְּחִבּוּלְיָא לָא יְהַב וְרִבִּיתָא
לָא נְסֵיב מִשְׁקְרָא אָתֵיב יְדֵיהּ
דִּין דִּקְשׁוֹט עָבֵיד בֵּין גְּבַר
לִגְבָר : ט בִּקְיָמַי הַלֵּיךְ וְדִינַי
נְטַר לְמֶעְבַּד קְשׁוֹט צַדִּיקָא
הוּא מֵיחָא יֵחֵי אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים :
י וְאוֹלֵיד בַּר רַשִׁיעָא אָשֵׁיד
דַּם וְיַעֲבֵיד לַאֲחוּהִי מֵחֲדָא
מֵאִלֵּין : יא וְהוּא יַת כָּל אִלֵּין
לָא עֲבַד אֱלָהִין בְּטוּרַיָּא פְּלַח
לְטַעֲוָתָא וְיַת אִתַּת חַבְרֵיהּ
סָאֵיב : יב מִסְכֵּן וְחַשִּׁיךְ אוֹנֵי
גְּזֵילָא גְזַל מַשְׁכּוֹנָא לָא אָתֵיב
וּלְפוּלְחַן טַעֲוָתָא זְקַף עֵינוֹהִי

גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ
לֹא טִמֵּא וְאֶל־אִשָּׁה נִדָּה לֹא יִקְרָב : ג׳
ז וְאִישׁ לֹא יוֹנֶה חֲבֹלָתוֹ חוֹב יָשִׁיב ל׳ והוא חד מן מלין דסבטא׳ לגמר
גְּזֵלָה לֹא יִגְזֹל לַחְמוֹ לְרָעֵב יִתֵּן וְעֵירֹם
יְכַסֶּה־בָּגֶד :
ח בַּנֶּשֶׁךְ לֹא־יִתֵּן וְתַרְבִּית לֹא יִקָּח ג׳ קמצים וכל אסף דכוו׳
מֵעָוֶל יָשִׁיב יָדוֹ מִשְׁפַּט אֱמֶת יַעֲשֶׂה
בֵּין אִישׁ לְאִישׁ : ט בְּחֻקּוֹתַי יְהַלֵּךְ ג׳
וּמִשְׁפָּטַי שָׁמַר לַעֲשׂוֹת אֱמֶת צַדִּיק
הוּא חָיֹה יִחְיֶה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה :
י וְהוֹלִיד בֵּן־פָּרִיץ שֹׁפֵךְ דָּם וְעָשָׂה ג׳
אָח מֵאַחַד מֵאֵלֶּה : יא וְהוּא אֶת־כָּל־ ל׳ דסמיך
אֵלֶּה לֹא עָשָׂה כִּי גַם אֶל־הֶהָרִים
אָכַל וְאֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ טִמֵּא : יב עָנִי
וְאֶבְיוֹן הוֹנָה גְּזֵלוֹת גָּזָל חֲבֹל לֹא
יָשִׁיב וְאֶל־הַגִּלּוּלִים נָשָׂא עֵינָיו כ״ד

שאר עבודת כוכבים … שבשומרון והעגלים … ושבדן : (ז) (יונה. לא … כלומר שום איש לא … חבולתו חוב ישיב … שלמת רעהו בחובו … לו כבוא השמש : (י) … מאחד מאלה . ת' … לאחוהי מחדא מאילן … את כל אלה … הטובות האלה עשה … (יג) תועבה עשה. … וירא …

מצודת צ…

לאחר המאכל וכן אם … (קהלת י) ור"ל שנאלם … השן : (ז) יונה. מל' … ועניינו קחת ההון כמו … (לפניים ג) : חבולתו. … כמו אם חבל תחבל שלמת … כב) : (ח) בנשך. ותרבי' … ענין רבית אבל לשון … בכסף ותרבית באוכל כמ"ש … לא תתן לו בנשך ובמרבית … אכלך (ויקרא כה) : (י) … רשע הפורץ גדר האמת ו… (יב) הונה. מל' אונאה …

הקללות המות והטעם כי החיים עם ההצלחה והטוב הם החיים ועם הרע הם המיתה כמו שאמר על המצלית במעשיו ואמרת' כה לחי והמנוגע בגופו נקרא מת כמו שאמ… חשי כמת וכן העני חשוב כמת ואמרו הנפש החוטאת היא תמות אמר על הנפש שהיא בעלת התאוה והיא החוטאת עם הגוף וכן אמר נפש כי תחטא וכן היא מקבלת העונש עם הגוף הר… והשבי וכל זה והדומה לו יקרא מיתה כי מי שחייו רעים חשוב כמת וכמה מן הנביאים בחייהם שאלו מיתה' כמו שמצינו באיוב וכאשר אמר כי הבן לא ישא בעון האב בבן שהוא גדול שהוא ר… ולשכר מעצמו אבל הבנים הקטנים מתים בעון אבותם וכן ייטי' להם בזכות אבותם אבל הגדולים שהם רשעים לא תועילם זכות אבותם כמו שהצדיקים לא יזיקם עון אבותם כמו שאמר בתורה … אבות על בני' ואמר לשנאי ואמר בגמול הטוב שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור אבל מדה הטובה מרובה ממדת הפורענו' כי זכות האבו' שומר הבנים ומוסיף ל… בזכות אבותם אפילו לאלפים דורות כמו ששמר לנו ברית אבותינו אברהם יצחק ויעקב עד היום שאנחנו אוהביו ושומרי מצותיו ואף על פי שיש בינינו רשעים כל ישר… היום מעון עכו"ם ומשאר עונות הנזכרים נקיים רוב ישראל וכ"ש שהבטיח אבותינו בזה כמו שאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו' וזכרת עמו ברית בין … לשמור הברית לבניו עד עולם ואמר וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור וגו' ואמר וזכרתי להם ברית ראשונים וברית כרותה לזרע אברהם י… שלא ישבותו מהיות גוי לפני הא-ל יתעלה ואשר יצאו מכלל אמונתינו לא היו מזרעם באמת אלא מן האספסוף הגרים שנתגיירו ועון האבות שמור לבנים הרשעים להוסיף להם כרעתם … עד ארבעה דורות לא יותר כי כן יוכל לראות הזקן המולד מבני בניו עד ארבעה דורות כי יש רשע מאריך ברעתו וזכר עלי שאמר לו הא-ל שישמור לו ולבניו העון עד עולם העון … גדול והיה בו חלול השם וקורא הדורות מראש ידע שלא היו בבנים מי שראוי לכפר עון אבותיו הוא בעבורו ואם יהיה לא יחול עליו העונש ההוא כמו שאמרו רז"ל בזבח ומנחה הוא אי… אבל בדברי תורה ובגמ"ח מתכפר וזכר בפ' זאת ג' דורות בצדיק ורשע וצדיק כנגד הדורות שהיו מתרעמים עליהם כי חזקיהו היה צדיק ולא נשא עון אחז אביו ומנשה בנו היה רשע … כמו שאמר והוליד בן פריץ שופך דם והנה לא הועילה לו צדקתו של חזקיהו אביו ונענש על רשעו ולכדוהו שרי צבאות מלך אשור בחחים ויאסרוהו בנחושתים ויוליכוהו בבלה והנה בן מנשה … ונענש על רשעו ונפקד עליו גם עון אביו ולא מלך אלא שתי שנים ויקשרו עליו עבדיו וימיתוהו בביתו והנה אמון הוליד בן וירא את חטאות אביו אשר עשה ולא עשה כהנה והנה לא … אביו כיון שהוא היה צדיק ואם תאמר הנה אמר כי בשוב רשע מכל חטאתיו אשר עשה חיה יחיה וכל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו והנה מנשה שב מרשעו ונזכרו מעשיו הרעים עד חרב… שאמר בחטאת מנשה נאמר כי הוא חטא והחטיא את הרבים ואם הוא שב חטא הרבים לא היה יכול להשיב ונשארו מעשיו הרעים עד שחרבה הארץ בעבורם לפיכך היו נזכרים מעשיו אבל לו ל… לא נענש בעבורם כיון שעשה תשובה ונכנע מלפני אלהי אבותיו וישמע תפלתו ויעתר לו וישיבהו לירושלם למלכותו אבל לאותו מעשיו נזכרו והנה ענין הפרשה והנתלה בה ככל…
(ז) ואיש . חבולתו חוב ישיב . החבולה שהיה לו בחובו ישיב אותה לעני כמו שצותה התורה להשיב את העבוט והבולה הוא המשכון חוב ידוע שהוא המלוה : ועירום . נכתב בי"ד …
(ח) בנשך לא יתן . הבי"ת פתוחה לחסרון ה"א הידיעה ופירושו הנשך הידוע שאסרה אותו התורה : ותרבית לא יקח . אמרו רז"ל הוא נשך הוא תרבית ולא חלקו עליו הכתיב אלא ל… בשני לאוין ואמר לא יתן בשעת המלוה כי אז הוא נותן ואמר לא יקח בשעת גביית החוב כי אז הוא לוקח : מעול ישיב ידו . כמו שאסרה תורה לא תעשו עול במשפט במשקל ובמשורה מ… אם יהיה שופט בין שני אנשים יעשה להם משפט אמת ולא יכיר פנים לאחד מהם : (ט) בחקותי יהלך . מן הדגוש והוא עומד וזכר החקים והמשפטים בכלל מלבד מה שזכר בפרט : (י) והוליד … פריץ גדר האמת : ועשה אח מאחד מאלה . אח כמו אחד ויאמר ממנו אחת לנקבה כי גם הוא בלא דלת ויאמר בשני לשונות כמו אני ואנכי וי"ת כמשמעו ויעביד לאחוהי מחד… ופירוש ועשה אח עשה עון אחד ואי זה עון מאלה הנזכרים ופירוש מאחד מאלה הנזכרים כמו מכל אשר יעשה מאחת מאלה : (יא) והוא את כל אלה לא עשה . כל אלה הזכיות שזכר … אותם אלא עשה הפכם : כי גם אל ההרים אכל . אכל פתח בזקף ושלמעלה לא אכל קמץ בזקף כמו שכתבנו והסימן לא אכל קמץ פומיה אכל פתח פומי' : (יב) עני ואביון הונה . ז… שהוא חלוש והוא נקל להונתו והוא גם אחרים הונה כאשר יכול אלא זכר עני ואביון על הוס כי לא יירא להונותם מחלישותם והונאה היא קיחת ממון אחרים במשא ו… מדעתו

מצודת דוד

בגלולי בית ישראל הם הפסילי': לא טמא. לזנות עמה: לא יקרב. לבוא עלי': (ז) לא יונה. לעשוק ולקחת מה משלו: חבולתו חוב. כאשר חבל שלמת רעהו בחובו השיב לו כבוא השמש ולא עבר על מצות התורה: לחמו לרעב יתן. ולא עבר על מה שאמרה התורה ולא תקפוץ את ידך מאחיך האביון (דברים טו): ועירום. מי שהלך ערום מבלי לבוש כסהו בבגד משלו: (ח) לא יתן. לא הלוה למי על נשך : לא יקח. בעת התשלומין לא לקח תרבית ואף אם הלוה נתן מעצמו (ואף שזהו אבק רבית ומדרבנן רמוזה היא במקרא) : מעול ישיב ידו . עתה אמר דרך כלל שלא עשה עול והם הדברים שאסרה התורה : משפט אמת. עתה מפרש המובא שעשה ואמר שעשה משפט אמת בין איש לאיש ולא הטה המשפט : (ט) בחוקותי יהלך . אף המצות שהם כחק שאין הטעם ידוע והשטן משיב עליהם עכ"ז הלך בהם ועשאם : ומשפטי שמר לעשות אמת . ר"ל לא עשה משפט במי עם הכוונה להתנקם בו כ"א שמר את המשפט לעשות בו לבד האמת והראוי מבלי כוונה אחרת : צדיק הוא. האיש אשר כזה לצדיק יחשב ולכן חיה יחיה בעוה"ז ובעולם הנשמות : (י) והוליד . ואם צדיק הזה יוליד בן פריץ השופך דם : ועשה אח . ועשה לאחיו מאחד מאלה הנזכרים כגזל … (יא) והוא את כל אלה . כל אלה הטובות הנזכרים לא עשה : כי גם . … היה די לו שלא עשה הטובות אלא שגם עשה את הרע כי גם אכל בהרי… התקרובות עכו"ם : (יב) הונה . עשק מהם הון : חבול . מה שמשכן בחובו … כבוא השמש ועבר על מצות התורה : נשא עיניו . להסתכל בהם לה… אליהם : תועבה עשה . עשה הדברים המתועבים בעיני ה': (יג) בנשך וגו'. … בין רבית קצוצה בין אבק רבית : וחי . וכי איש כזה ראוי להחיות בזכות אביו … יחיה הואיל ועשה התועבות האלה הנזכרות ואין בידו זכות מה להצטרף עמה' … מות יומת . ר"ל אם כי ימות בחטאו יהיה עוד עון מיתתו על עצמו ויענש בעול… על כי חטא לנפשו לגרום מיתה לעצמו א"כ החוטא עצמו יקבל כל גמולו משלם: … הוליד בן . והנה אם רשע כזה יוליד בן וראה בעיניו כשעשה אביו החטאות: ויר… כי ראה אותן לא חמד בהן ולא עשה כמוהן : (טו) לא חבל . ר"ל לא נשא … ביד

תּוֹעֵבָה עָשָׂה׃ יג בַּנֶּשֶׁךְ נָתַן וְתַרְבִּית
לָקַח וָחָי לֹא יִחְיֶה אֵת כָּל־הַתּוֹעֵבוֹת
הָאֵלֶּה עָשָׂה מוֹת יוּמָת דָּמָיו בּוֹ
יִהְיֶה׃ יד וְהִנֵּה הוֹלִיד בֵּן וַיַּרְא אֶת־
כָּל־חַטֹּאת אָבִיו אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּרְאֶ
וְלֹא יַעֲשֶׂה כָּהֵן׃ טו עַל־הֶהָרִים לֹא
אָכָל וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל־גִּלּוּלֵי בֵּית
יִשְׂרָאֵל אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא׃
טז וְאִישׁ לֹא הוֹנָה חֲבֹל לֹא חָבָל
וּגְזֵלָה לֹא גָזָל לַחְמוֹ לְרָעֵב נָתָן
וְעֵרוֹם כִּסָּה־בָגֶד׃ יז מֵעָנִי הֵשִׁיב
יָדוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לֹא לָקָח מִשְׁפָּטַי
עָשָׂה בְּחֻקּוֹתַי הָלָךְ הוּא לֹא יָמוּת
בַּעֲוֹן אָבִיו חָיֹה יִחְיֶה׃ יח אָבִיו כִּי־
עָשַׁק עֹשֶׁק גָּזַל גֵּזֶל אָח וַאֲשֶׁר לֹא־
טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמָּיו וְהִנֵּה־מֵת
בַּעֲוֹנוֹ׃ יט וַאֲמַרְתֶּם מַדֻּעַ לֹא־נָשָׂא
הַבֵּן בַּעֲוֹן הָאָב וְהַבֵּן מִשְׁפָּט וּצְדָקָה
עָשָׂה אֵת כָּל־חֻקּוֹתַי שָׁמַר וַיַּעֲשֶׂה
אֹתָם חָיֹה יִחְיֶה׃ כ הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת
הִיא תָמוּת בֵּן לֹא־יִשָּׂא ׀ בַּעֲוֹן הָאָב
וְאָב לֹא יִשָּׂא בַּעֲוֹן הַבֵּן צִדְקַת
הַצַּדִּיק עָלָיו תִּהְיֶה וְרִשְׁעַת רָשָׁע
עָלָיו תִּהְיֶה׃ כא וְהָרָשָׁע כִּי יָשׁוּב
מִכָּל־חַטֹּאתָו אֲשֶׁר עָשָׂה וְשָׁמַר אֶת־
כָּל־חֻקּוֹתַי וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה
יִחְיֶה לֹא יָמוּת׃ כב כָּל־פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא יִזָּכְרוּ
צִדְקָתוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה יִחְיֶה׃ כג הֶחָפֹץ אֶחְפֹּץ מוֹת
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה הֲלוֹא בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכָיו וְחָיָה׃
בְּשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל כְּכֹל הַתּוֹעֵבוֹת
־עָשָׂה הָרָשָׁע יַעֲשֶׂה וָחָי כָּל־צִדְקֹתָו אֲשֶׁר־עָשָׂה לֹא

י"ח · ד' · ו' חס' · ויראה ק' · ג' · ג' בסיפרא · ב' זקף קמן · ב' · ג' וכל שום אנש דכו' · ב' זקף קמן וכל אסף דכו' · ג' . ח' דסמיך · ג' חס' · ד' · ג' ר"פ . ב' · ג"ו · ס' · הרשע ק' · חטאתיו ק' ח' פסוקי' אית בהון תגיים וצביים · י"ח · ג' ותס' · מדרכיו ק' · ד' · צדקתיו ק'

תּוֹעֵיבָא עֲבַד׃ יג בְּחִבּוּלְיָא
יְהַב וְרִבִּיתָא נְסִיב הַאִתְקַיָּם
לָא יִתְקַיַּם יַת כָּל תּוֹעֲבָתָא
הָאִלֵּין עֲבַד מֵימַת יְמוּת חוֹבַת
קְטוֹלֵיהּ בֵּיהּ תְּהֵי׃ יד וְהָא
אוֹלִיד בַּר וַחֲזָא יַת כָּל חוֹבֵי
אֲבוּהִי דַעֲבַד וַחֲזָא וְלָא עֲבַד
כְּוָתְהוֹן׃ טו עַל טוּרַיָּא לָא
פְּלַח לְטַעֲוָתָא וְעֵינוֹהִי לָא זְקַף
לְפוּלְחַן טַעֲוַת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיַת
אִתַּת חַבְרֵיהּ לָא סָאֵיב׃
טז וֶאֱנַשׁ לָא אוֹנִי מַשְׁכּוֹנָא
לָא נְסִיב וּגְזֵלָה לָא גְזַל
מִלַּחְמֵיהּ לְכַפְנָא יְהַב
וְעַרְטִילָאָה כַּסֵּי מִכְּסוּתֵיהּ׃
יז מִמִּסְכְּנָא לָא אָתֵיב יְדֵיהּ
חִבּוּלְיָא וְרִבִּיתָא לָא נְסִיב
דִּינַי עֲבִיד בִּקְיָמַי הֲלִיךְ הוּא
לָא יְמוּת בְּחוֹבֵי אֲבוּהִי מֵיחָא
יְחֵי׃ יח אֲבוּהִי אֲרֵי עֲשַׁק
עַשְׁקָא גְּזַל גְּזֵלָא לְחַד מֵאֲחוֹהִי
וּדְלָא תַקִּין עֲבַד בְּגוֹ עַמֵּיהּ
וְהָא מִית בְּחוֹבֵיהּ׃ יט וְתֵימְרוּן
מָא דֵין לָא לָקֵי בְּרָא בְּחוֹבֵי
אַבָּא וּבְרָא דִּין וּקְשׁוֹט וּזְכוּ
עֲבַד יַת כָּל קְיָמַי נְטַר וַעֲבַד
יַתְהוֹן מֵיחָא יְחֵי׃ כ אֱנַשׁ
דְּיֵחוֹב הוּא יְמוּת בְּרָא לָא לָקֵי
בְּחוֹבֵי אַבָּא וְאַבָּא לָא לָקֵי
בְּחוֹבֵי בְרָא זְכוּת זַכָּאָה בֵּיהּ
יִתְקַיַּם וְחוֹבַת חַיָּבָא עֲלוֹהִי
תְּהֵא׃ כא וְרַשִׁיעָא אֲרֵי יְתוּב
מִכָּל חוֹבוֹהִי דַּעֲבַד וְיִטַּר יַת
כָּל קְיָמַי וְיַעֲבֵיד דִּין דִּקְשׁוֹט
וּזְכוּ מֵיחָא יְחֵי לָא יְמוּת׃
כב כָּל חוֹבוֹהִי דַּעֲבַד לָא יִדְכְּרוּן
לֵיהּ בִּזְכוּתֵיהּ דַּעֲבַד יִתְקַיַּם׃
כג הַמִרְעָא רַעֲנָא בְּמוֹתֵיהּ דְּרַשִׁיעָא אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הֲלָא
כַּד יְתוּב מֵאוֹרְחֵיהּ וְיִתְקַיַּם׃ כד וְכַד יְתוּב זַכָּאָה מִזָּכְוָתֵיהּ
וְיַעֲבֵיד שְׁקַר כְּכֹל תּוֹעֲבָתָא דִּי עֲבַד רַשִׁיעָא יַעֲבֵיד

רשי

...הו ולא יעשה כהן. ...ו: שאין טוב לעשות כן ...ר"ט בלע"ז: (יז) מעני ...ו. מעשות לו רעה: ...כ צדקותיו לא תזכרנה. ...ן רבותינו במתחרט עליהם

...ת אית בהון חטאה ועשייה ...תודו את חטאת' אשר ...ו חטאתכם אשר עשיתם ... ככל חטאת אביו ...היה. על חטאתיו אשר ...שות הרע דזמרי ...בני ישראל בכל ...עם. כי על אף יי'. והנה ...פריץ. והרשע כי ישוב: ...תס' בליש' בקריא' וסימן ...דר נשא: גזל ב' קמצין ...אח ואשר לא טוב עשה. ...ט וצדק תראה: ויעשה ...ה וסימ' נמס' במלכים ...ין: צדקת ה' בקריאה ...י שם חלקת מחוקק ...א. צדקת הצדיק עליו ...קת הצדיק לא תצילנו. ...רים תצילם. צדקת תמים ...נו. וחד וצדקת צדיקים ...נו: ובשוב ד' וסי' ובשוב ...קתו ועשה עול. ככל ... אשר עשה. ובשוב ...שעתו. וחברו. וחד ובשוב

...אהרן מות יומת. תמור' ...ו: התועבות. שבת ...כד: בן פריץ. ב"מ קה ...: בנשך. ב"מ סא: בתוך ...כועות לא: ובשוב צדיק. ברכות כט:

רדק

מדעתם או מדעתם כמו ולא יונו נשיאי עוד את עמי והאכלתי את מוניך: תועבה עשה. שקרב אל נדה: (יג) בנשך. וחי. בתמיה: דמיו בו יהיה. זכר דמיו לשון רבים ואמר יהיה לשון יחיד כמו שפירשנו למעלה בפרש' הודע כי דם נזכר בכלל ובפרט גם לשון הויה נופל על הענין כמו כי יהיה נערה: (יד) והנה. מבואר הוא: (טו) על ההרים. זהו שאמר על ואשר אל: (טז) ואיש. חבול לא חבל. לא חבל אותו בעת שראוי להשיבו: (יז) מעני השיב ידו. מעשות לו שום רע וכן מאחרים אלא שזכר מי שהוא נקל להרע לו שהוא חלוש: (יח) אביו. גזל אח. כל ישראל אחים כמו שאמר עד דרוש אחיך אותו וזולתו ותירגם יונתן גזל גזילה לחד מאחוהי: ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו. כאילו אמר ורע עשה בתוך עמיו ואמר דרך כלל על הרעות וכן מנהג הלשון לומר לא טוב במקום רע כמו ויתיצב על דרך לא טוב ומאזני מרמה לא טוב וכן על הדרך הזה אשר אינכם עשוים אשר לא יהיה עשוי: בתוך עמיו. כי לא יבוש לעשות רע בתוך קהלות אנשים: (יט) מדע. חסר וי"ו ולים כוותים. וטעם ואמרתם כי אתם שאמרו אלי כשאומר לכם מדתי זאת מדוע לא נשא הבן בעון האב כמו שאנו רואי' אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו וזה לא יתכן כי הבן משפט וצדקה עשה מדוע ישא עון האב אבל אתם רשעים ואתם נושאים עונותיכם ועון אבותיכם כמו שהיא מדתי פוקד עון אבות על בנים לשונאי: שמר ויעשה אותם. שמר מצות לא תעשה ויעשה מצות עשה: (כ) הנפש. מבואר הוא: רשע. כתיב וקרי הרשע אין ביניהם אלא ה"א הידיעה: (כא) והרשע. עד הנה דבר באב ובבן ועתה מדבר באדם עצמו בשובו ממעשיו ואמר כי אם הי' רשע ושב מרשעתו ועש' משפט וצדקה חיה יחיה וכל פשעיו לא יזכרו לו עוד וכן בשוב צדיק מצדקתו ועשה עול כל צדקותיו אשר עשה לא תזכרנה והקשו רז"ל ולהוי כמחצה זכאי ומחצה חייב ותרצו בתוהא על הראשונות שכיון שמתחרט אדם על מעשיו הראשונים אינם נחשבים לו לכלום: חיה יחיה ולא ימות. יחיה בעולם הזה ולא ימות לעולם הבא וכן יחי ראובן ואל ימות: מכל חטאתו. חסר יו"ד הרבים מהמכתב: (כב) כל פשעיו. מבואר הוא: (כג) החפץ אחפוץ מות רשע. אינני חפץ במות רשע אלא אני מאריך לו ברשעו כדי שישוב בתשובה כמו שעשיתי למנשה: (כד) ובשוב צדיק. וחי. בתמיה: צדקתו. חסר יו"ד הרבים מהמכתב ואמרתם

מצודת ציון

...ו. מלשון משא וסבל: ...עלו. ענין חטא ופשע: ...ן. מלשון הכנה ומתוקן וכן תוכן

מצודת דוד

...ולא השמש: (יז) מעני השיב ידו. מלעשות רעה ולפי שהקל לעשות רעה לעני על ...כו כח להציל נפשו לכן אמר מעני: הוא. הבן ההוא לא ימות בעון אביו אלא ...יה בעוה"ז ובעולם הנשמות ור"ל לא כשתאמרו אתם שהבנים נלקים בעון אבותם: ...ביו כי עשק. ר"ל אביו הוא הוא אשר עשק וגזל אחיו ועשה את אשר לא טוב ר"ל ...ת הרע בתוך עמיו בפרהסיא והנה באמת מת הוא בעונו אבל הבן למה יומת מה ...ט) ואמרת' מדוע וגו'. ר"ל ואם תשאלו לומר מדוע תאמרו אשר הבן לא ישא עונש ...אב וכאלו יאמרו הלא אנחנו הלוקי' בעון אבותינו: והבן משפט וצדקה עשה. כאומ' ...רי שהם כאשר עשה הבן משפט וצדקה ושמר בצואת כל חוקותי ועשה אותם ...יה יחיה בעוה"ז ובעולם הנשמות ולא ישא עון האב וכאומר אבל אתם הלא ...ם בי ולכן נרפתי לכם גם עונות אבותיכם וכמ"ש פוקד עון אבות על בנים ...ונאי (דברים ה') (ומה שלא נענשו אבותיכם הוא בעבור שעדיין לא נתמלאה ...ה ועתה נתמלאה ע"י הצירוף): (כ) היא תמות. ולא מי שלא חטא: ...א. לא יסבול עונש בעון האב וגו': צדקת הצדיק. מעשה הצדק מן הצדיק תהיה עליו לבד לקבל הגמול בעצמו: (כא) והרשע כי ישוב וגו'. בא להביא ראיה לאמת המשפט הזה ואמר הלא אם הרשע ישוב מכל חטאתיו ולא יעשה עוד וישמור עוד את כל חוקותי וגו' הנה יחיה ולא ימות בעונש החטאות שעשה מאז: (כב) אשר עשה. מאז עד לא ישוב: לא יזכרו לו. לקבל עליהם גמול עונש: בצדקתו אשר עשה. אחרי שובו על ידה יחיה וכאומר אם החוטא עצמו ישוב ויעשה צדקה לא יזכרו לו פשעיו כ"ש הוא שלא יזכרו לבן העושה צדקה: (כג) החפץ. וכי חפצי במיתת הרשע בחטאו הלא חפצי הוא שישוב מדרכיו ויחיה ואם יזכרו הראשונות מה תועלת בתשובה ובהישרת דרכו: (כד) ובשוב צדיק מצדקתו. וכאשר הצדיק יחזור מצדקתו ויעשה עול כדרך התועבות אשר עשה הרשע מעיקרו יעשה גם הוא: וחיה. בתמיה הזה ראוי שיחיה בעבור הצדק שעשה בראשונה הנה באמת לא כן הוא כי כל צדקותיו אשר עשה בראשונה לא תזכרנה כדי שיחיה בעבורם אלא בעבור מעלו אשר מעל ובעבור חטאתו אשר חטא בעבורם ימות ואמרז"ל שזה בתוהה

תִזָּכַרְנָה בְּמַעֲלוֹ אֲשֶׁר־מָעַל
וּבְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא בָּם יָמוּת׃
כה וַאֲמַרְתֶּם לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי
שִׁמְעוּ־נָא בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲדַרְכִּי לֹא
יִתָּכֵן הֲלֹא דַרְכֵיכֶם לֹא יִתָּכֵנוּ׃
כו בְּשׁוּב־צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל
וּמֵת עֲלֵיהֶם בְּעַוְלוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה
יָמוּת׃ כז וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ
אֲשֶׁר עָשָׂה וַיַּעַשׂ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה
הוּא אֶת־נַפְשׁוֹ יְחַיֶּה׃ כח וַיִּרְאֶה
וַיָּשׁוֹב מִכָּל־פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה חָיוֹ
יִחְיֶה לֹא יָמוּת׃ כט וְאָמְרוּ בֵּית
יִשְׂרָאֵל לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי הַדְּרָכַי
לֹא יִתָּכְנוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲלֹא דַרְכֵיכֶם
לֹא יִתָּכֵן׃ ל לָכֵן אִישׁ כִּדְרָכָיו אֶשְׁפֹּט
אֶתְכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה
שׁוּבוּ וְהָשִׁיבוּ מִכָּל־פִּשְׁעֵיכֶם וְלֹא־
יִהְיֶה לָכֶם לְמִכְשׁוֹל עָוֹן׃
לא הַשְׁלִיכוּ מֵעֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־
פִּשְׁעֵיכֶם אֲשֶׁר פְּשַׁעְתֶּם בָּם וַעֲשׂוּ
לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה וְלָמָּה
תָמֻתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ לב כִּי לֹא
אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה
וְהָשִׁיבוּ וִחְיוּ׃
יט א וְאַתָּה שָׂא קִינָה אֶל־
נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל׃ ב וְאָמַרְתָּ מָה אִמְּךָ
לְבִיָּא בֵּין אֲרָיוֹת רָבָצָה בְּתוֹךְ
כְּפִרִים רִבְּתָה גוּרֶיהָ׃ ג וַתַּעַל אֶחָד
מִגֻּרֶיהָ כְּפִיר הָיָה וַיִּלְמַד לִטְרָף־טֶרֶף

דְּאִתְקַיַּם כָּל זְכוּתֵיהּ דַּעֲבַד לָא יִדְּכְרוּן בְּשִׁקְרֵיהּ דְּשַׁקַּר וּבְחוֹבוֹהִי דִּי חַב בְּהוֹן יְמוּת׃
כה וַאֲמַרְתּוּן לָא מְפָרְשָׁן לָנָא אוֹרְחַת טוּבָא דַּיָי שְׁמָעוּ כְּעַן בֵּית יִשְׂרָאֵל הָאוֹרְחַת טוּבִי לָא מְפָרְשָׁן לְכוֹן הֲלָא אוֹרְחָתְכוֹן דִּילְכוֹן לָא תַקְנָן׃
כו וְכַד יְתוּב זַכָּאָה מִזְּכוּתֵיהּ וְיַעְבֵּיד שְׁקַר וִימוּת עֲלֵיהוֹן בְּשִׁקְרֵיהּ דִּי עֲבַד יְמוּת׃
כז וְכַד יְתוּב רַשִׁיעָא מֵחוֹבוֹהִי דִּי עֲבַד וְיַעְבֵּיד דִּין דִּקְשׁוֹט וּזְכוּ הוּא יַת נַפְשֵׁיהּ יְקַיֵּם׃
כח וְחָזָא וְתָב מִכָּל חוֹבוֹהִי דִּי עֲבַד מֵיחָא יְחֵי לָא יְמוּת׃
כט וְאָמְרוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל לָא מְפָרְשָׁן לָנָא אוֹרְחַת טוּבָא דַּיָי הָאוֹרְחַת טוּבִי לָא מְפָרְשָׁן לְכוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲלָא אוֹרְחָתְכוֹן דִּילְכוֹן לָא תַקְנָן׃
ל בְּכֵן אֱנָשׁ כְּאוֹרְחָתֵיהּ אִתְפְּרַע מִנְּכוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים תּוּבוּ לְפוּלְחָנִי וְאַעְדּוּ מִנְּכוֹן פּוּלְחַן טַעֲוָתָא וְלָא יְהֵי לְכוֹן לְתִקְלַת חוֹבִין׃
לא אַרְחִיקוּ מִנְּכוֹן יַת כָּל חוֹבֵיכוֹן דְּחַבְתּוּן בְּהוֹן וְעֻבִידוּ לְכוֹן לֵב דָּחִיל וְרוּחַ דַּחֲלָא וְלָמָה תְמוּתוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
לב אֲרֵי לָא רַעֲוָא בְּמוֹתָא דְחַיָּב לִמְמָת אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים תּוּבוּ לְפוּלְחָנִי וְאִתְקַיָּמוּ׃
א וְאַתְּ טוֹל אִלְיָא עַל רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל׃
ב וְתֵימַר מָה כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל דַּהֲוַת דָּמְיָא לְלֵיתָא בֵּינֵי מַלְכַיָּא רַבָּא בֵּינֵי שִׁלְטוֹנַיָּא רַבִּיאַת בְּנָהָא׃
ג וְרַבִּיאַת חַד מִבְּנָהָא מַלְכָּא הֲוָה וַאֲלִיף לְמִקְטַל קְטוֹל אֱנָשָׁא קְטַל׃

רדק

(כה) ואמרתם לא יתכן דרך ה'. שלא תזכרנה לו מעשיו הראשונים אינגו נכון זה שתאמרו אתם: הדרכי לא יתכן. איך תוכלו לומר זה אלא דרכיכם לא יתכנו ודרכי מחשבותיכם ודעתכם לא יתכנו כי אין לדון את האדם אלא לפי מעשיו האחרונים כי הראשוני' נתהרם עליהם ויונתן תירג' לא יתכן דרך ה' לא מפרשן לנא אורח' טובא דה': (כו) בשוב. מבוא' הוא: ומת עליהם. על שובו והתחרטו מצדקתו ועל עשותו העול על שניהם יענש ולהודיע זה השני' הענין כי כבר זכרו וכן אמ' עוד: (כז) ובשוב רשע. וחדש בו גם כן זה הענין והוא אמרו ויראה וישוב כלומר ראה מעשיו הרעי' והתבונן בהם כי רעים הם והתחרט עליהם ושב מכל פשעיו ויעש משפט וצדקה על שניהם יקבל שכר: יחיה. הוא מחיה נפשו בשובו כי בידו החיי' והמות לפי מעשיו: (כח) ויראה. מבואר הוא: וישוב. כתיב בוי"ו וקרי בלא וי"ו והשי"ן קמוצה: חיו יחיה. בוי"ו וכל הנזכרים למעלה חיה יחי' בה"א ואחד הוא כי המקור מנחי הלמ"ד מן הקל יבא בוי"ו או בה"א: (כט) ואמרו. הדרכי. לשון רבים ולמעלה הדרכי לשון יחיד: דרכיכם לא יתכנו. כל אחד מדרכיכם: (ל) לכן. שובו והשיבו. איש את אחיו ויונתן תירגם תובו לפולחני ואעדו מנכון פולחן טעותא: ולא יהיה לכם. מניעת התשובה למכשול עון: (לא) השליכו מעליכם. התחרטו עליהם ובזה תשליכו עונתיכם מעליכם: (לב) כי לא אחפוץ במות המת. על שם סופו וכן יומת המת על שם סופו וכן ת"י דחייב למימת כמו שתרגם אונקלוס דחייב קטול: (א) ואתה שא קינה אל נשיאי ישראל. אל כמו על וכמוהו רבים ונשיאי ישראל הם מלכי יהודה יהואחז ויהויקים וצדקיהו: (ב) ואמרת מה אמך לביא. תבא מלת מה בענין הפי כמו זה וכמו מה אמולה לבתך הכנסת תקרא אם וכן ת"י מה כנישתא דישראל דהות דמיא לליתא והמשילה ללביא והיא אם האריות ואריה מלך החיות והלביאה אם המלוכה לפיכך המשיל בהם מלכות בית דוד ומלת לביא הנכון לביאה אלא שבא היו"ד תמורת הא"ף והא"ף במקום ה"א הנקבה הא"ף נגבה קומתו ויו"ד המשך נבלעת בדגש היו"ד המונעת תמורת הא"ף: בין אריות רבצה. בעוד שהיו עושים רצונו של מקום היו רובצים כארי בלי פחד: בין אריות. בין גבליים: רבתה. ענין גדול כמו אשר טפחתי ורביתי והכפיר קטן מהארי וגדול מגור והאריו' משל למלכי' וכפירים משל לשלטוני' וכן ת"י אריות מלכיא וכפירי' שלטוניא: (ג) ותעל. מגבין הפעיל היא העלתה אחד מגוריה ר"ל אחד מבני המלוכה והוא יהואחז כמו שאמר ויקח עם הארץ את יהואחז בן יאשיהו וימשחו אותו וימליכו אותו תחת אביו ר"ל ותעל הרבה' אותו עד שעלה במעלה והיה כפיר.

מצודת דוד

בתוהה על הראשונות ומתחרט עליהם: (כה) ואמרתם. ואם תאמרו לא יתכן דרך ה' במה ששופט את האדם לפי מעשיו האחרונים כי תחשבו לומר שמהראוי הוא לחשוב הראשונים עם האחרונים אלו מול אלו ולפיכן יהיה המשפט: הדרכי. וכי דרך משפטי לא יתכן באמת דרכיכם לא יתכנו: (כו) בשוב צדיק. כי כשישוב צדיק מצדקתו ועשה עול ומת בעבורם הלא בעת עשותו את העולה ימות ולמוטב תחשב לו שלא יוסיף לחטוא: (כז) ובשוב רשע. וכאשר ישוב רשע מרשעתו וגו' הלא בהשבה במשפט וצדקה מחיה הוא את נפשו המשכלת שיהיה לה התגברות על כח החומרי: (כח) ויראה. ובודאי יראה בשכלו שלא טוב עשה בראשונה וישוב מכל הפשעים שעשה וא"כ מהראוי שיחיה ולא ימות כי אז יוסיף בתשובה ומע"ט: (כט) ואמרו. ואיך יאמרו וגו': הדרכי. האם דרכי לא יתכן וגו' כאומר הלא השכל מחייב דרך משפטי: (ל) לכן. הואיל והשכל מחייב כן לכן אשפוט גם אתכם כל איש כפי הדרך שהוא עתה בו לזאת שובו אתם בעצמיכם והשיבו את נשיכם ובניכם: ולא יהיה וגו'. ר"ל העון אשר בידיכם לא יהיה כי לא יזכר עוד ותהיו נשפטים לזכות וכפי המעשים האחרונים: וגו'. ר"ל התחרטו עליהם ויושלכו בזה: לב חדש. להתקרב לעבוד[...] תמותו. כי אם לא תשובו הנה תמותו וא"כ למה תגרמו לכם המיתה וה[...] לא אחפוץ. ר"ל מה שאני שואל על התשובה הוא על כי אין חפצ[...] אשר ימות בעונו: והשיבו. לכן השיבו עצמיכם מן הפשע וחיו: נשיאי ישראל. על נשיאי ישראל הם מלכי יהודה יהואחז ויהויקים יונ[...] המלך: (ב) מה אמך לביא. על בית יאשיהו המלך יאמר מה מא[...] לסקרא לביא אם האריות: בין אריות רבצה. הוא משל על מלכי בית המלך ההוא היו רובצים בין מלכי האדמה לבטח מבלי פחד: [...] העלה אחד מבני המלוכה למעלה ונעשה מלך ועל יהואחז יאמר: ו[...] עצמו לטרוף טרף עד שאכל גם בני אדם ר"ל כמו חיה המורגלת [...]

רשי

מצודת

רשי

(ד) וישמעו אליו גוים. פרעה מלך מצרים: בשחתם נתפש. גומין חופרין [...] בקש והחיה נופלת בתוכה: בחחים. כמין טבעות ברזל נוקבין חוטמו [...] בהן: (ה) ותרא. אמו כנסת ישראל: כי נוחלה. לשון חולי: ותקח אחד [...]יקים: כפיר שמתהו. מלך כל כפיר שבמקרא ארי בחור וגבור: (ז) וידע [...] מטנה את הנשים [...]ליהן. ויש פותרין [...]ו ארמנותיו וידע [...]והרס כמו וגבוה [...] (תהלים קל"ח): [...]יו. שנתן מס על [...] לפרעה בכל שנה [...] (מ"ב ג): (ח) ויתנו [...] סביב ממדינות. [...] את גדודי ארם ואת [...] ואת גדודי מואב [...] בני עמון (שם כ): [...] גוים. ואיתכנשו: [...]. ת"י בקולרין: [...] להיות כלוא שם: [...]פן. עוד זה מן [...]מך. לשון דמיון [...]ר דומה אתה למי [...]מו כגפן שתולה [...]וריה. כמו פורה [...] עושה פרי: ממים [...] ידי מים רבים: [...] עוז אל שבטי [...] שלטונין תקיפין ומלכין

[...]וסי׳ ויתהלך חנוך את [...]רי הולידו. ותהלך [...] את האלהים ואיננו. [...]ך אריות כפיר היה: [...] חסר וא׳ מ״ל וסי׳ [...] ידי עשי המלאכה [...]ם כן כתיב. התיכו [...]נהו בסוגר בחחים. [...] ויתכו את הכסף [...]ים. בתרא מ״ל:

אָדָם אָכָל׃ ד וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו גּוֹיִם בְּשַׁחְתָּם נִתְפָּשׂ וַיְבִאֻהוּ בַחַחִים אֶל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ה וַתֵּרֶא כִּי נוֹחֲלָה אָבְדָה תִּקְוָתָהּ וַתִּקַּח אֶחָד מִגֻּרֶיהָ כְּפִיר שָׂמָתְהוּ׃ ו וַיִּתְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ־אֲרָיוֹת כְּפִיר הָיָה וַיִּלְמַד לִטְרָף־טֶרֶף אָדָם אָכָל׃ ז וַיֵּדַע אַלְמְנוֹתָיו וְעָרֵיהֶם הֶחֱרִיב וַתֵּשַׁם אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ מִקּוֹל שַׁאֲגָתוֹ׃ ח וַיִּתְּנוּ עָלָיו גּוֹיִם סָבִיב מִמְּדִינוֹת וַיִּפְרְשׂוּ עָלָיו רִשְׁתָּם בְּשַׁחְתָּם נִתְפָּשׂ׃ ט וַיִּתְּנֻהוּ בַסּוּגַר בַּחַחִים וַיְבִאֻהוּ אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל יְבִאֻהוּ בַּמְּצֹדוֹת לְמַעַן לֹא־יִשָּׁמַע קוֹלוֹ עוֹד אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל׃ י אִמְּךָ כַגֶּפֶן בְּדָמְךָ עַל־מַיִם שְׁתוּלָה פֹּרִיָּה וַעֲנֵפָה הָיְתָה מִמַּיִם רַבִּים׃ יא וַיִּהְיוּ־לָהּ מַטּוֹת עֹז אֶל־שִׁבְטֵי מֹשְׁלִים

ד ושמעו עלוהי עממיא בסריגתהון אתאחד ואיתיאוהי בשלשלן לארעא דמצרים׃ ה וחזת ארי פסק אבד סבורה ורביאת חד מבנהא מלכא שויתיה׃ ו והליך בגו מלכיא מלכא הוה ואליף למקטל קטול אנשא קטל׃ ז ואצדי בירניתיה וקרויהון אחריב וצדיאת ארעא ומלואה מקל אתרגושתיה׃ ח ואתכנישו עלוהי עממיא סחור סחור ממדינתא ופרסו עלוהי מצדתהון בסריגתהון אתאחד׃ ט ויהבוהי בקולרין בשלשלן ואיתיאוהי לות מלכא דבבל איתיאוהי במצדיא בדיל דלא ישתמע קליה עוד על טורי ישראל׃ י כנשתא דישראל במעבדה אוריתא דמיא כגופן דשתילא על מבוע דמיין דנופה שפיר וסוכה מטכן היא שתידה על מיין סגיאין׃ יא והוו בה שלטונין תקיפין מלכין דגברין לשעבדא מלכו

רדק

כפיר ר"ל שמלך יהואחז וקראו כפיר ולא קראו ארי כי לא היתה לו ממשלה גדולה כי רוב הארץ היתה אז תרבה: וילמד לטרף טרף אדם אכל. למד זה הכפיר לטרוף טרף עד שאכל אדם כי הארי או הכפיר רוב טרפו בחיות ופעמים טרף גם האדם כן יהואחז נלחם בגדול ממנו והוא מצרים כמו שפירש בספר מלכים ובעבור זה אסרו פרעה נכה: (ד) וישמעו אליו גוים. חיל פרעה שהיה בארץ חמת שמעו כי היה בארץ מצרי' והשיבו בשובו משם וזהו שאמר בשחתם נתפש בשחתם מן כורה שחת וי"מ כמו במצודה שתרג' בסריגתהון אתאחד: בחחים. בשלשלאות של ברזל וכן תירגם יונתן בשלשלן: (ה) ותרא כי נוחלה. הפך התוחלת ופירוש אבדה תקותה ועל דרך הזה תירגם יונתן וחזת ארי פסק אבד סבר' ויש לפרש כמשמעו ענין תוחלת כלומר וראה כי עמדה ימים רבים בתוחלת אולי ייטיב ענינה והנה אבדה תקותה: ותקח אחד מגוריה כפיר שמתהו. אמרה אולי יצליח זה למלוכה ואף על פי שפרעה נכה המליכו בהסכמת עם הארץ המליכו וכאילו הם שמוהו מלך: (ו) ויתהלך בתוך אריות. זה היה יהויקים שהמליכו פרעה נכה ויתהלך בתוך אריות כלומר בתוך מלכים והם פרעה נכה ונבוכדנצר כי פעם היה עם זה ופעם עם זה כי מלך בבל כבשו והוליכו לבבל ואחר כך שב לירושלם ומרד במלך בבל והיה נעזר במלך מצרים: כפיר היה. שלא עלה במעל' עד שיקרא אריה אלא כפיר היה כמו שהיה בעת מלכו: וילמד לטרף טרף אדם אכל. הספר שנלחם באדום ובמואב ובבני עמון כי הם באו עליו עם גדודי כשדים כשמרד במלך בבל וכן בישראל היה שופך גם דם נקי: (ז) וידע אלמנותיו. הכנוי כנגד אדם שזכר ושניהם דרך כלל אמר כי היה הורג האנשים והיה שוכב עם אלמנותיהם וזהו שפירש וידע כמו וידע אדם עוד את חוה אשתו וכן העיד עליו הנביא שהיה שופך דם נקי שאמר עליו ירמיהו כי אין עיניך ולבך כי אם על בצעך ועל דם הנקי לשפוך וי"ת וידע ואצדי בירנייתיה תרגום וידע ענין שבר והרבן כמו ויודע בהם אנשי סכות ותירגם אלמנותיו כמו ארמנותיו שתרגם ואצדית בירנייתיה: ועריהם החריב. ממעשיו הרעים היה חרבן הערים בארץ ישראל כי הוא לא החריב בידים אלא הוא גרם החרבן וכן ואת העיר תשרוף באש שאמר הנביא לצדקיהו: ותשם ארץ ומלואה מקול [...]ם ארץ יהוד' מקול שאגתו שהיה מטיל יראתו על בני אדם ולפי שהמשילו לכפיר אמר קול שאגתו: (ח) ויתנו עליו גוים סביב ממדינות. נתנו עליו בקולם כלומר שנאספו גוים רבים [...]ם גדודי כשדים ואת גדודי ארם ואת גדודי מואב ואת גדודי בני עמון: (ט) ויתנוהו בסוגר. הנה לא זכר בזה המשל יהויכין וצדקיהו ויש לפרש כי יהויכין לא מלך אלא ג' חדשים לפיכך לא [...] גם כן כי כיון שהיה מלכות יהויקים וצדקיהו במספר אחד ושניהם נתנו ביד מלך בבל ומתו ברשותו אמר הענין על שניהם כאחד ועיקר החרבן היה מיהויקים שהרי מלך בבל הוליך עמו [...] כלי בית אלהים ומשרי הארץ: בסוגר בחחים. ת"י בקולרין בשלשלן: יביאהו במצודות. ואחר שהביאהו לבבל הביאהו במצודות פי' מגדלים חזקים להיות שם כלוא וכן מצודות סלעים [...]ת עין גדי: למען לא ישמע קולו. לפי שאמר מקול שאגתו אמר שלא ישמע עוד קולו: אל הרי ישראל. אל כמו על ואם על צדקיהו אמר הוא הנכון כי לא שב עוד לארץ ישראל מיום [...] יהויקים גם כן נכון כי בגלות הראשונה שגלה הביאו גם כן מלך בבל במצודות למען לא ישוב עוד לארץ ישראל ואף על פי כן השיבו אחר כן שם כי חשב שלא ימרוד בו והאמין בו ואחר כן [...] ושובו הכשדים להוליכו בבל ומת בדרך כמו שכתוב שהוא והשלך מהלאה לשערי ירושלם ולדעת קצת המפרשים מת בבבל: (י) אמך כגפן בדמך על מים שתולה. עוד הוסיף למשול משל [...] בענין אחר דמה כנסת ישראל לגפן פוריה וענפה כן היה ענינה בתחלה עם המלכים הראשונים דוד ושלמה והמלכים הטובים שבאים אחריהם וכ"פ אמך כנגד ישראל והאם היא הכנסה [...] כמו בדמותך וכן ת"י כנישתא דישראל במעבדה אוריתא דמי' לגפן דשתילא על מבוע דמיין ויהיה בדמך כמו בדמותך כמו ונורש לבלות שאול שהוא כמו ונורת' אצל פנה כמו פנתה או [...]' דם בשקל נו קורב ואבי ז"ל פירש בדמך כמשמעו שהדם הוא רטיבו' הטבע לפי שכל דבר שיוצא מדבר אחר יש בו מרטיבו' טבעו: על מים שתולה. לפיכך היתה פורי' וענפה שלא פסקו [...] כך כנסת ישראל כל זמן שמנהיגיה היו טובים היתה מצלח' במעשיה והולכת וגדלה כמו הגפן שהיא על המים: פוריה. גדלה מן פרו ורבו והוא בשקל בוכיה או יהיה פוריה פוע' [...]נפה עם הפועל ענינה בעלת ענפים ארוכים: (יא) ויהיו לה מטות עז אל שבטי מושלים. ענפים היו מטות עוז ותוקף וגדולה עם שבטי המושלים והם המלכים אשר בידם שבטי

מצודת דוד

[...]ת גם בני אדם כן יהואחז הרגיל עצמו מאד לעסוק בעכו"ם עד שעשק [...]ראל שהיו קרויים אדם כמ"ש ואתן צאני וכו' אדם אתם (לקמן לד): [...]. האומות התאספו אליו למלחמה ונלכד בפחת אשר עשו עליו והם [...]שלשלאות למצרים כמ"ש ויאסרהו פרעה וכו' (מ"ב כג) ועל שהמשילו [...]ר לשון הנופל בלכידת החיה הנופל בשחת ונמשך בחחים: (ה) ותרא. [...] יאשיהו ראתה כי עמדה זמן מה בתוחלתה שישוב למלכותו והנה אבדה [...]לא שב: ותקח. לקחה אחד מבני המלוכה ושמה אותו למלך ועל יהויקים [...] (ו) ויתהלך. הנהיג המלוכה בתוך מלכי המצרים ודומה להם: כפיר [...]לך מושל וגבור: וילמד. הרגיל עצמו לטרוף טרף לעסוק בעכו"ם עד שאכל גם בני אדם ר"ל שעשק גם את ישראל: (ז) וידע אלמנותיו. שבר [...]ות בני עמו והחריב עריהם: ותשם. א"י והאנשים הממלאים אותה נעשו שממה מפחד קול שאגתו ולפי שהמשילו לכפיר אמר לשון הנופל בכפיר אריות [...]קול שאגתו: (ח) ויתנו עליו גוים. האומות מסביב ממדינות רבות נתנו עליו מוקש ופרשו עליו רשתם ונתפש בפחת אשר עשו עליו ר"ל נלחמו בו ולכדו [...] וישלח ה' בו את גדודי כשדים ואת גדודי ארם וכו' (מ"ב כ"ד): (ט) ויתנהו בסוגר. הלוכדים אותו נתנוהו בכלים סגורים בשלשלאות והביאוהו [...]בל לבסוף יביאהו במצדות להיות כלוא שם למען לא ישמע עוד קולו על הרי ישראל ר"ל דעתם היה להיות אסור במאסר לעולם למען לא ימשול עוד [...]א יפחידם בקול שאגתו (אבל באמת לא בא לבבל ולא ישב במצדות כי מת בדרך כמ"ש בירמיה): (י) אמך. בית מלכות דוד בהללם היתה כגפן בדמותה [...]ר אל מול כל אחד מהמלכים הנה בעבור דמות כ"א מהם תדמה בית המלכות לגפן הנטועה סמוך למים לבוא בה מרבית הרטיבות: פריה וענפה. [...] הגפן וכן ענפה היתה גדולה מן המים הרבים אשר השקתה ר"ל הטובה והממשלה באה לה על כי היתה מזרע דוד: (יא) מטות עוז. ענפים היו מטות [...] להיות מהן שבטי מושלים לרדות וללקות בהן את המורדים בהם ר"ל הממשלה היתה חזקה להכניע ולכבוש את כל הקמים לעולם: ותגבה קומתו. גבהה בקומה

מצודת ציון

(ד) וישמעו. ענין אסיפה כמו וישמע שאול את העם (ש"א טו) וזהו לפי שאסיפת העם באה ע"י השמעת קול המאסף: בשחתם. בור וגומא כמו בשחת עשו (תהלים ט): נתפש. ענין לכידה: בחחים. הם הטבעות שמשימים בלחיי החיה למושכה ע"י וכן ונתתי חחים בלחייך (לקמן לח): (ה) נוחלה. מלשון תוחלת ותקוה: שמתהו. מל' שימה: (ז) וידע. ענין שבירה כמו ויודע בהם את אנשי סכות (שופטים ח): אלמנותיו. כמו ארמנותיו והלמ"ד במקום הרי"ש וכן התוליה מזרות (איוב לח) והוא כמו מזלות והלמ"ד במקום הרי"ש או יתכן שהיא מל' אולם: החריב. מל' חורבן: ותשם. מל' שממון: (ט) בסוגר. בכלים סגורים: במצדות. ענין מגדל גבוה וחזק כמו מצדות סלעים (ישעיה לג): (י) בדמך. כמו בדמותך והוא מל' דמות וצורה: שתולה. נטועה: (יא) מטות. מל' מטה ומקל: עוז. ענין חוזק: שבטי. מל'

שבטי המושל: ותגבה קומתו. זכר הגפן בלשון זכר ובלשון נקבה ברוב ובלשון זכר כמו שאמר הנה קומתו ואמר וירא בגבהו ברוב דליותיו וכן בלשון זכר גפן בוקק ישראל וכן וימצא גפן בשדה וילקט ממנו: על בין עבותים. הענף שהוא בין העבותים הוא גבוה על כל שאר הענפים והוא האמצעי שבאילן והוא הנקרא צמרת וזאת הגפן היתה קומת' על צמרת שאר העצים והמשל כי מלכות דוד ושלמה בנו היתה עליונ' על כל ממלכות הגוים ועל הגבוה והגדול שבהם וכולם היו נשמעי' למלכו' בית דוד ומשועבדי' תחתיה עד שהיתה נראית בגובה ובמעלה על כולם ברוב גבורים ושרים רבים ונכבדים שהיו לה וזהו מאל ברוב דליותיו וכן תירגם יונתן הפסוק והוו בה שלטונין וגו': דליותיו. בשקל הריותיו: (יב) ותתש בחימה. הנתיש' הגדולה כזאת לא היתה אלא בחמה ובקצף גדול כי היתה גבוה מהכל ועתה שפלה מהכל כי לארץ השלכה וכן אמר ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחימה ובקצף גדול וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה: ורוח הקדים הוביש פריה. כמו שפירשנו למעלה בפסוק הלא כגעת בה רוח הקדים כי המשיל מלך בבל לרוח קדים כי היא תמה ויבשה ועוד כי בבל מזרחית לפונית לארץ ישראל: התפרקו ויבשו. דליותיו שזכר מטה עוזה אש אכלתהו: מטה עוזה. הוא המלך כמו שפירשנו והוא צדקיהו: (יג) ועתה שתולה במדבר. בגלות שהוא דומה להם למדבר וארץ ציה: (יד) ותצא אש ממטה בדיה. הוא צדקיהו כי הוא גרם החרבן ואחריו לא היה בה מטה עז שבט למשול: קינה היא ותהי לקינה. קינה היא בדבר הנבואה וכן היתה לקינה בעת החרבן והגלות ותירגם יונתן אמר נביא אליא היא נבואתא ותהי לאליא: (א) ויהי בשנה השביעית. לגלות המלך יהויכין ובכל שנה היה אומר לו האל יתעלה נבואה אחת להוכיחם ואף על פי שהיו ביניה' נבואות אחרות בכל שנה היתה תחלת הנבוא' ואת שאמר עליה בשנת פלונית ובכל אחת מהם היה עם בני הגולה או עם זקניהם תחלה בשנה החמישית לגלות המלך יהויכין וכן ויהי בשנה הששי' וזקני יהודה יושבים לפני ועתה בשנה השביעית בחמשי בעשור לחדש באו אנשים מזקני ישראל לדרוש את ה' וישבו לפני ספור החדש וימי החדש רמז כי בזה הזמן תחרב ירושלם והיה מאת ה' לבא בזה היום הזקנים לפני הנביא כדי שישמעו התוכחת ביום ההוא כי בעונם ובעון אבותם תחרב הבית ואלה הזקנים באו לדרוש את ה' וצדיקים היו מאותם שגלו עם יהויכין ומה שאמר להם אם אדרש לכם בעבור עון דורם אמר אולי הם באו לדרוש על הגולה אם תשוב לארץ ומה שאמר להם הבדרך אבותיכם אתם נטמאים כנגד הדור הרע אמר כמו שאמר למשה רבינו עליו השלום עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי והסדר עולם מי היו אלה זקני ישראל חנניה מישאל ועזריה היו ויתכן שבאו לדרוש את השם בעבור הנותרים בארץ מה יהיה אחריהם אם יגלו אם לא לפיכך אמר להם הבדרך אבותיכם אתם נטמאים כי אותם שגלו לבבל לא עבדו עכו"ם אחר שגלו: ויהי. (ג) בן אדם. את זקני ישראל. כמו עם או אל: אדרש. האל"ף בחירק: (ד) התשפט. תירגם יונתן התוכח יתהון התוכח בר תרגם לשפוט אותם ברשעתם הוכח אותם על מעשיהם הרעים והודיעם גם כן את תועבות אבותם כי מקדם הכעיסוני במעשי ידיהם: (ה) ואמרת. ביום בחרי בישראל. החי"ת לפתח

ותגבה קומתו על בין עבתים וירא
בגבהו ברב דליתיו: יב ותתש בחמה
לארץ השלכה ורוח הקדים הוביש
פריה התפרקו ויבשו מטה עזה
אש אכלתהו: יג ועתה שתולה
במדבר בארץ ציה וצמא:
יד ותצא אש ממטה בדיה פריה
אכלה ולא היה בה מטה עז שבט
למשול קינה היא ותהי לקינה:
כ א ויהי בשנה השביעית
בחמשי בעשור לחדש באו אנשים
מזקני ישראל לדרש את יהוה
וישבו לפני: ב ויהי דבר יהוה אלי
לאמר: ג בן אדם דבר את זקני
ישראל ואמרת אלהם כה אמר
אדני יהוה הלדרש אתי אתם
באים חי אני אם אדרש לכם נאם
אדני יהוה: ד התשפט אתם
התשפוט בן אדם את תועבות
אבותם הודיעם: ה ואמרת אליהם
כה אמר אדני יהוה ביום בחרי
בישראל ואשא ידי לזרע בית
יעקב ואודע להם בארץ מצרים
ואשא ידי להם לאמר אני יהוה

וראים בתוקפיה על מלכותיה ואתנצח בסומכותיה בסגי גברוהי: יב אתעקרת בתקוף מארעא בית שכנתא לארעא אוחרי אתגליאת ומלך דתקיף כרוח קידומא קטיל עמה אטלטלו וגלו שלטוני תוקפא ועממיא דתקיפין כאשתא שיציאונון: יג וכען דמיא לגופן דשתילא במדברא בארעא צדיא וחריבא: יד ואתו עממיא דתקיפין כאשתא מחובי זדונה עמה קטילו ולא הוו בה שלטונין תקיפין מלכין דגברין לשעבדא מלכו אמר נביא אליא היא נבואתא ותהי לאליא: א והוה בשתא שביעתא בחמשא בעסרא לירחא אמר נביא אתו גברין מסבי ישראל למתבע אולפן מן קדם יי ויתיבו קדמי: ב והוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי למימר: ג בר אדם אתנבי לסבי ישראל ותימר להון כדנן אמר יי אלהים הלמתבע אולפן מן קדמי אתון אתן קים אנא אם אשתאיל לכון במימרי אמר יי אלהים: ד התוכח יתהון התוכח בר אדם ית תועבת אבהתהון הודעינון: ה ותימר להון כדנן אמר יי אלהים ביומא דאתרעיתי בישראל וקימית להון במימרי לזרעא דבית יעקב ו... למפרקהון בארעא דמצרים וקימית במימרי להון למימר אנא

ומלכין גברין: עבותים. אילנות שענפיהן מרובין: (יב) ותתש. ... ונטישה היא דבר המוטל בפיזור על פני כל הארץ: ורוח הקדים. ... פריה. שחט את בני צדקיהו: (יד) ותצא אש ממטה בדיה. מעון ... באת לה הרעה: קינה היא ותהי לקינה. אליא היא נבואתא ותה...
(א) לדרוש את ... דרכיהם ואם אינו ... גם אנו לא נענש ... שבידנו שהרי כבר ... לו עלינו כלום ענד ... ואשה שגרשה בעלה ... לזה על זה כלום ... אתה למד מתשוב... והעולה על רוחכם ... ל"ב): (ג) אם א... בבקשתכם ובסוף ... הוא אמר אדרש ל... זו אחת מן המקומו... אותנו שהקב"ה ... הרעה ועל היוצא ... אמר ולא יעשה ... מדרש תנחומא: ... אותם. לשון ויכוח ... בחרי בישראל. הרי ... זו כבושה לפני ה... לתשע מאות שנה מ... עד יחזקאל והיתה ... עליהם ועל ידי ... מרכיס לפשוע נתנ... זה נאמר שנאה ת...

מצודת ציון

מל' שבט ושרביט: עבותים. ענין קליעה וכן ענף עץ עבות (ויקרא כג): דליותיו. ענפיו הגדולים כמו לפנות דליותיו (לעיל יז): (יב) ותתש. ענין עקירה כמו ולא אתוש (ירמיה מב): הוביש. מל' יבש: התפרקו. ענין שבירה כמו ופרסיהן יפרק (זכריה יא): (יג) ציה. ענין שממון: (יד) בדיה. הם הענפים הגסים וכן ותעש בדים (לעיל יז): (ג) הלדרש. הוא ענין תפלה וכן אני אדרוש אל אל

מצודת דוד

בקומה: על בין עבותים. על הסעיף העליון והוא האמצעי העומד בין הם הענפים המתפשטים הקלועים אלה באלה ור"ל קומת הגפן עלה ... כל הסעיפים העליונים מכל האילנות: וירא בגבהו. בעבור רוב גבהו ... למרחוק עם רוב דליותיו הגבוהים והגסים ר"ל גדלה ממשלתה על ... המלכים והיתה מפורסמת בעולם ברוב הגבורה והכח: (יב) ותתש בחמה. והנה הגפן הזאת נעקרה ממקומה בחמה רבה והושלכה לארץ: התפרקו. ... ענפים שהיו כמטות חזקות: אכלתהו. שרף כ"א מן הענפים ור"ל הנה המלוכה נעקרה והושפלה לארץ והאויב עשק כל טובתה והשפיל ממשלתה: (יג) ... במדבר. הגפן הזאת נטועה היא במדבר בארץ ציה ובמקום לא ימצא שם מים להשקותה ר"ל עתה נפסק כל הטובה: (יד) ותצא אש. מן הבדים ... יצאה אש ושרף את פריה ולא נשאר בה מטה חזק ושבט למשול ע"י לרדות וללקות בו את המורדים ר"ל בעבור גודל הממשלה פשעו בה' ונלקח ממנה ... מן הממשלה לא נשאר בה ואין בה עוד כח לעמוד מיד הקמים עליה: קינה היא. אמורה היא לקינה וכן תהיה לקינה לקונן בה על הממלכה ההיא: כ ... השביעית. לגלות המלך יהויכין: בחמישי. בחדש החמישי: לדרוש את ה'. ר"ל להתפלל לפניו ולהתחנן לו על ירושלים שלא תחרב: וישבו לפני. ... (ג) הלדרוש. הוא בה"א השאלה שאמר האם באתם לדרוש אותי בתפלה הנה דעו שהריני נשבע חי אני אם אהיה נדרש לכם לקבל תפלתכם: (ד) ה... האם התוכח עמהם לשופטם שהלין עמדי זאת עשה הודיעם גם תועבות אבותם עם מה שהוסיפו המה: (ה) ביום בחרי בישראל. כאשר בחרתי בישראל ... במצרים

ק ה כאן התוכחה מעת שהיו לעם בגלות מצרים ויום שבחר בהם הוא יום שלח להם תחלה נביאיו ומי הם משה ואהרן מרים וזהו הענין והתוכחה שהוכיחם במצרים על ידי נביאיו לא
נרי יחזקאל במדרש הרי שנאה זו היתה כנושה לפני המקום קרוב לתשע מאות שנה משהיו במצרים עד יחזקאל והיתה אהבתו מחפה עליהם ועל ידי שהיו עתה מרבים לפשוע
ה ועל זה נאמר שנאה תעורר מדנים ועל כל פשעים תכסה אהבה : ואשא ידי . כמו שנאמר אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב וכאן פירש לזרע יעקב כי
נכם וליצחק בעבור זה יעקב אמר וכן אמר שם ונתתי אותה לכם מורשה אני ה' : ואודע להם . נודעתי להם על ידי נביאי ששלחתי להם ואשא ידי להם כמו שאמר אני ה' : אני ה' .
ן אני אם ידי ואשא את ידי וי"ת קיימית במימרי וכמו כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם : (ו) ביום ההוא . כמו שאמר לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם :

אֱלֹהֵיכֶם : ו בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי
לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֶל־
אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי לָהֶם זָבַת חָלָב
וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת :
ז וָאֹמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו
הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל־תִּטַּמָּאוּ
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם : ח וַיַּמְרוּ־בִי
וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי אִישׁ אֶת־
שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־
גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ
חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם
בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם : ט וָאַעַשׂ לְמַעַן
שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר־הֵמָּה בְתוֹכָם אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי
אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם : י וָאוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
וָאֲבִאֵם אֶל־הַמִּדְבָּר : יא וָאֶתֵּן לָהֶם
אֶת־חֻקּוֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי הוֹדַעְתִּי
אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם
וָחַי בָּהֶם : יב וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי
נָתַתִּי לָהֶם לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי
וּבֵינֵיהֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדְּשָׁם : יג וַיַּמְרוּ־בִי בֵית־יִשְׂרָאֵל
בַּמִּדְבָּר בְּחֻקּוֹתַי לֹא־הָלָכוּ וְאֶת־
מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם
הָאָדָם וָחַי בָּהֶם וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלְּלוּ
מְאֹד וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם
בַּמִּדְבָּר לְכַלּוֹתָם : יד וָאֶעֱשֶׂה לְמַעַן

ג' בתרי לישנ' בלבי
ג'
ז' פסוקים ולא לא
ב'
ל' דסמיך
כ"ד
ל' חסר
סימן . ב'
ד'
ז'
כ"ס חס' בסיפ"א
ב' חס' בסיפרא וכל אורי' דכו'
ב'

יי אלהכון : ו ביומא ההוא
קימית להון במימרי
לאפקותהון מארעא דמצרים
לארעא דיהבית להון עבדא
חלב ודבש תושבחא היא
לכל מדינתא : ז ואמרית להון
גבר ית שקוצוהי ארחיקו
מקביל עינוהי ובפולחן טעות
מצראי לא תסתאבון אנא
יי אלהכון : ח וסריבו על
מימרי ולא אבו לקבלא לנביי
גבר ית שקוצי עיניהון לא
ארחיקו וית פולחן טעות
מצראי לא שבקו ואמרית
למשפך חימתי עליהון דיחוד
רוגזי בהון בגו ארעא דמצרים :
ט ועבדית בדיל שמי בדיל
דלא יתחל לעיני עממיא די
אינון ביניהון דאתגליתי
למפרקהון לעיניהון
לאפקותהון מארעא דמצרים :
י ואפיקתינון מארעא דמצרים
ואעלתינון למדברא : יא ויהבית
להון ית קימי וית דיני הודעית
יתהון דאם יעביד יתהון אנשא
ויחי בהון בחיי עלמא : יב ואף
ית יומי שביא דילי יהבית
להון למהוי לאת בין מימרי
וביניהון למידע ארי אנא יי
מקדשהון : יג וסריבו על מימרי
בית ישראל במדברא בקימי
לא הליכו וית דיני קצו דאם
יעביד יתהון אנשא וייחי בהון
חיי עלמא וית יומי שביא דילי
אחילו לחדא ואמרית למשפך
חמתי עליהון במדברא
לשיצאותהון : יד ועבדית בדיל

צבי היא לכל הארצות . תפארת וחמדה לכל הארצות היא כי היא הגוף האמצעי והוא ממוצעת משאר הגופות והאויר מזוג וטוב מכל הארצות . וכן אמר יפה נוף משוש כל הארץ ותירגם יונתן צבי היא תושבחתא היא לכל מדינתא : (ז) ואומר אליהם . קודם לכן אמרתי להם על ידי הנביאים הראשונים שנבאו להם משה רבינו עליו השלום : איש שקוצי עיניו השליכו . כי העינים מביאות האדם לחטא כמו שאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם וכן אמר בפרשה זו כי אחרי גילוליהם לבם הולך ואמר אחר כן ואחרי גלולי אבותם היו עיניהם ואמרו רז"ל עינא וליבא תרסורי דחטאי נינהו : ובגלולי מצרים . כתרגומו ובפולחן טעות מצראי לא תסתאבון : (ח) וימרו בי . לשפוך חמתי לכלות אפי כפל הענין במלות שונות כי כשישפוך אדם מה שבכלי הוא מכלה ממנו מה שבתוכו : (ט) ואעש . לבלתי החל מבנין נפעל וצרי החי"ת מקום פתח וכן כי תחל לזנות והם ענין חלול : אשר נודעתי . על ידי הנביאים : לעיניהם . כי המצרים היו שומעים בדבר אליהם הנביאים והיו מבטיחים אותם להוציאם מתוכם אף קודם משה רבינו ע"ה כי משבא אליהם משה רבינו עליו השלום בשליחות האל לא החזיקו במעשיהם הרעים שהרי אמר ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל והאמינו במשה מפני האותות שעשה לעיניהם ולא עשו כן הנביאי' הראשוני' ובדברי רבותינו ז"ל כי אף משבא אליהם משה רבינו עליו השלום בשליחות האל היו בהם רשעים ולא שבו מדרכם הרעה ואותם מתו בג' ימי אפילה כדי שלא יראו המצריים במפלתם וישמחו להם : (י) ואוציאם . ואבאם . חסר יו"ד : (יא) ואתן . וחי בהם . כתרגומו ויחי בהון לחיי עלמא וכן תרגם אונקלוס וחי בהם אני ה' : (יב) וגם את שבתותי . אמר וגם כי היא מתנה טובה נתנה אלהים לעמו ישראל כדי לזכור להם בו את יום המנוחה שהניח להם והוציא אותם מעבדות לחירות וזהו האות שהוא בין האל ובין ישראל שהוא קדשם והבדילם מן האומות והפרישם מגלולי מצרים ונתן להם תורה קדושה חקים ומשפטים צדיקים ואמר שבתותי לשון רבים כלל בו שביתת המועדים כי גם הם זכר ליציאת מצרים ולפי שמצות שבת גדולה ושקולה כנגד כל המצות אמר כמה פעמים בפרשה' תוכחות חלול שבת : (יג) וימרו בי . בחקותי לא הלכו . שצוה אותם במרה כמו שכתוב שם שם לו חק ומשפט : חללו מאד . כי שבת ראשונה חללו שיצאו ללקוט המן לפיכך אמר מאד וגם החקים והמשפטים אשר צוה עברו עליהם כמו שאמר עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי : ואומר . מבואר הוא

):(ז) ואומר אליהם.
הם נבואה זו קודם
י"ל על משה בסנה
(שמואל א ב) לגלי
י אל בית אביך
ריים וגו' :(ח) וימרו
רים רובם של ישראל
ת ימי אפלה כמו
שים עלו בני ישראל
יד) אחד מחמשים
אחד מחמש מאות :
החל . שלא יתחלל
שנודעתי להם
להוציאם והכירו
עמי אילו הייתי
אומרים אויביהם
ת בידו להוציאם :
לאות . אות גדול
תתי את יום מנוחתי
הרי היכר גדול
: (יג) בחוקותי
נסו אותי בעגל
לקבל את התורה
המן : ואת שבתותי
מן העם ללקוט מן :
וימרו

: נשאתי ידי נשיאת
את בקריאה בלישנא
ידו במלך בדוד .
ישראל ב' בפסוק .
ם ההוא נשאתי ידי
אני נשאתי ידי להם
א . על כן נשאתי
שאי ידי אל דביר .
להם להפיל . וחד
שמים ידי . ובקלת
צות כמ"ק : אני ה'
בקריאה וסי' אך אל
בא ואל . ושמרו את
א ישאו עליו חטא .
עון אשמה . וגם
י נתתי להם להיות

[מצו]דת ציון

: (ו) כמשפט . ענין
תרתי . ענין חפוש כמו
(קהלת ב) : זבת . מל'
: צבי . ענין הדר ויופי :
מלשון שקוץ ותעוב :
מלשון מרי ומרד : ולא
כמו לא אבה יבמי (דברי'
ים . ענין השלמה :
מל' חלול : ותחם

מצודת דוד

[ואש]א ידי . אז נשאתי ידי בשבועה להוציאם משם : ואודע להם . נודעתי להם [..]את שכינתי על אהרן ונשאתי ידי בשבועה לאמר להם אני ה' אלהיכם [..]היה למנהיג ומשגיח עליכם לא כגוי' הקדמונים שהיו מושגחים באמצעית [..]זמים ושריהם של מעלה : (ו) ביום ההוא . ר"ל בו ביום שנשבעתי להם [..]ם למנהיג ומשגיח אז נשבעתי להוציאם ממצרים אל ארץ אשר חפשתי [..]ה שהיא זבת חלב ודבש והיא המפוארה לכל הארצות : (ז) ואומר [..]י אהרן אמרתי אליהם כל איש ואיש השליכו השקץ והתעוב שעיניו מראות [..]ן הוא הנסור לעבירה : ובגלולי . בעכו"ם של מצרים אל תטמאו ללכת [..] אני ה' אלהיכם . כאומר ואיך א"כ תחליפו אותי בעכו"ם : (ח) וימרו [..]ם במצרים מרו בה' : ואומר . בעבור זה חשבתי לשפוך עליהם חמתי

ולהשליך בהם חרון אפי : (ט) ואעש . אבל עשיתי למען שמי לבל יחולל לעיני המצרים : אשר נודעתי . אשר הייתי נודע לישראל ע"י אהרן שהיה מודיעם בנבואה לעיני מצרים שאגאלם משם ואם היו כלים במצרים היה חלול ה' באמרם מבלי יכולת ה' להוציאם אבדם וכלם : (יא) אשר יעשה וגו' . ר"ל החוקים והמשפטים ההם מסוגלים להחיות את האדם העושאן בחיי עוה"ז ועוה"ב : (יב) להיות לאות וגו' . במה שהנחלתי להם יום מנוחתי למנוחה היא לאות בינינו לדעת בזה אשר אני ה' מקדשם להיות עמי : (יג) אשר יעשה אותם . כאומר עם כי החוקים והמשפטים מסוגלים להחיות את האדם העושאן לא חשו בהם : חללו מאד . לפי ששבת ראשונה חללו אותו כמ"ש ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט (שמות טז) ובשבת שניה חלל המקושש באמת בנפש : (יד) לבלתי החל . לבל יחולל לעיני הגוים שהוצאתי

שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר
הוצאתים לעיניהם : טו וגם־אני
נשאתי ידי להם במדבר לבלתי
הביא אותם אל־הארץ אשר־נתתי
זבת חלב ודבש צבי היא לכל־
הארצות : טז יען במשפטי מאסו
ואת־חקותי לא־הלכו בהם ואת־
שבתותי חללו כי אחרי גלוליהם
לבם הלך : יז ותחס עיני עליהם
משחתם ולא־עשיתי אותם כלה
במדבר : יח ואמר אל־בניהם
במדבר בחוקי אבותיכם אל־תלכו
ואת־משפטיהם אל־תשמרו
ובגלוליהם אל־תטמאו : יט אני
יהוה אלהיכם בחקותי לכו ואת־
משפטי שמרו ועשו אותם : כ ואת־
שבתותי קדשו והיו לאות ביני
וביניכם לדעת כי אני יהוה אלהיכם :
כא וימרו־בי הבנים בחקותי לא־
הלכו ואת־משפטי לא־שמרו
לעשות אותם אשר יעשה אותם
האדם וחי בהם את־שבתותי
חללו ואמר לשפך חמתי עליהם
לכלות אפי בם במדבר : כב והשבתי
את־ידי ואעש למען שמי לבלתי
החל לעיני הגוים אשר־הוצאתי
אותם לעיניהם : כג גם־אני נשאתי
את־ידי להם במדבר להפיץ אתם
בגוים ולזרות אותם בארצות :
כד יען משפטי לא־עשו וחקותי מאסו ואת־
חללו ואחרי גלולי אבותם היו עיניהם : כה וגם־א
להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם : כו
אותם במתנותם בהעביר כל־פטר רחם למען

שמי בדיל דלא יתחל לעיני עממיא דאפיקתינון לעיניהון : טו ואף אנא קיימית במימרי להון במדברא בדיל דלא לאעלא יתהון לארעא די יהבית עבדא חלב ודבש תושבחא היא לכל מדינתא : טז חלף די בדיני קצו וית קימי לא הליכו בהון וית יומי שביא דילי אחילו ארי בתר פולחן טעותהון לבהון טעי : יז וחס מימרי עליהון מלחבלותהון ולא עבדית עמהון גמירא במדברא : יח ואמרית לבניהון במדברא בגזירת אבהתכון לא תהכון וית נימוסיהון לא תטרון ובפולחן טעותהון לא תסתאבון : יט אנא יי אלהכון בקימי הליכו וית דיני טרו ועבידו יתהון : כ וית יומי שביא דילי קדישו ויהון לאת בין מימרי וביניכון למידע ארי אנא יי אלהכון : כא וסריבו על מימרי בניא בקימי לא הליכו וית דיני לא נטרו למעבד יתהון דאם יעביד יתהון אנשא ויחי בהון בחיי עלמא ית יומי שביא דילי אחילו ואמרית למשפך חימתי עליהון דיחול רוגזי בהון במדברא : כב ואתיב ית מחת גבורתי ועבדית בדיל שמי בדיל דלא יתחל לעיני עממיא דאפקית יתהון לעיניהון : כג אף אנא קימית במימרי להון במדברא לאגלאה יתהון לביני עממיא ולבדרא יתהון במדינתא : כד חלף דדיני לא עבדו ובקימי קצו וית יומי שביא דילי אחילו ובתר טעות אבהתהון הואה עיניהון : כה ואף אנא מדמרדו במימרי ולא אבו לקבלא לנביאי ארחיקתינון ומסרתינון ביד שנאיהון ובתר יצריהון טפשא אזלו ועבדו גזירן דלא תקנן ונימוסין דלא אתקימתון בהון : כו וסאיבית יתהון במתנתהון באעברא

רדק

הוא : (טו) וגם אני נשאתי את ידי להם . בדבר מרגלים שאמר ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ : (טז) יען. מבואר הוא: (יז) ותחס עיני. ולא עשיתי אותם כלה . כי השארתי בניהם אחריהם להביאם אל הארץ : (יח) ואומר . בחוקי . בוי"ו עם הדגש וכל הענין הוא מבואר : (כג) גם אני נשאתי את ידי להם במדבר להפיץ אותם בגוים ולזרות אותם בארצות. וכן אמר דוד ע"ה וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיץ זרעם בגוים ולזרותם בארצות וזה לא מצאנו מבואר בתורה והנראה בעיני כי זה מה שאמר וירד העמלקי והכנעני היושב בהר ויכום ויכתום עד החרמה וכן מה שאמרו וישמע הכנעני מלך ערד וגו' וישב ממנו שבי זהו ולזרותם בארצות כי באותו השבי הרחיקום שוביהם ומכרום לשאר גויי הארצות ובמדרש כי על העתיד אמר שגזר על זרעם להיו' גולים מארצם ולזרותם בארצות וזהו שאמר כי תוליד בנים ובני בנים וגו' והפיץ יי' אתכם בעמים וגו' ואמרו כי מה שאמר ויבכו העם בלילה ההוא ליל תשעה באב היה אמר הקדוש ברוך הוא אתם בכיתם בכיה של חנם אני אקבע לכם בכיה לדורות כי בתשעה באב חרב הבית בראשונה ובשניה : (כד) יען . מבואר הוא : (כה) וגם אני נתתי להם חקים לא טובים. כיון שהם מאסו בחקותי מסרתים אותם ביד אויביהם שישימו עליהם חקים שלא יהיו טובים להם כמו חקי שהיו טובים להם אם היו הולכים בהם והחקים שהיו משימים עליהם האויבים הם המסים שהיו משימים עליהם לתת בכל שנה ושנה ועבודות אחרות: ומשפטים לא יחיו בהם. שישימו אויביהם משפטים וגזירות עליהם שלא יחיו בהם אלא ימותו בהם ואם היו עושים משפטים היו חיים בהם כמו שכתוב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם : (כו) ואטמא . אולי יאמר זה על שנצמדו לבעל פעור שנתחברו לו חבור חזק עד שהעבירו כל פטר רחם שצויתי לקחתם לי לקודש כמו שאמר קדש לי כל בכור והנה הם העבירו' ממני ונתנום לעכו"ם וזהו טומאתם הפך הקודש ופירוש ואטמא שמפי אותם טמאים והרחקתים ממני תמורת מה שהקדשתים והם לא אבו לכך נתתי אותם טמאים ורחוקים ממני וזהו שלא נזכר השבט הנצמד לבעל פעור בברכת משה רבינו עליו השלום : למען אשמם.

הם

מצודת ציון

(יז) ותחס . מלשון חס וחמלה : (כג) ולזרות . ענין פזור כמו וזריתי פרש (מלאכי ב) : (כו) פטר . ענין פתיחה כמו פוטר מים (משלי י"ז) :

מצודת דוד

שהוצאתי את ישראל לעיניהם והם מצרים כי כן יאמרו מבלי יכולת ה' להביאם לארץ כנען אבדם וכלם במדבר : (טו) נשאתי ידי . בשבועה עליהם : לבלתי הביא וגו'. זה היה בעבור עון המרגלים כי אז נגזר עליהם שלא יבואו אל הארץ : (טז) אחרי גלוליהם . אחרי העכו"ם שעבדו במצרים : (יז) ותחס עיני . ר"ל אף כלים היו חייבים אבל עיני חסה עליהם מהיות משחית אותם ולכן לא כליתים במדבר : (יח) אל בניהם . הבנים של הדור שיצאו ממצרים הם הבאים אל הארץ : בחוקי אבותיכם . שבאו מלבם אשר לא צוה ה' : (יט) אני ה' אלהיכם . ולכן ישמעו אלי לכו בחוקותי ומשפטי שמרו בלבבכם ועשו אותם : (כ) והיו לאות . למען היו לאות : (כא) וימרו וגו'. הם הנצמדים לבעל פעור וקרח ועדתו : (כב) והשיבותי את ידי. השבתי ידי מלהכות בם : (כג) גם אני . ר"ל כמו שהם נגלו ב... גמול ונשבעתי להם במדבר להפיץ אותם בגולה כי בליל בכיית המרג... בט' באב הוקבעה הלילה ההיא בכיה לדורות בחרבן בית ראשון ובית שני... (כד) יען וגו' . ר"ל אולם לא בעון זה בלבד היו החורבנות כ"א גם... עשו אז משפטי וכו' : גלולי אבותם . הדברים המתועבים והמאוסים כגל... (כה) נתתי להם . מסרתים ביד העכו"ם לעשות עמהם חוקים לא טובי... אשר לא יחיו בעבורם את החיים כ"א הכליון והאבדון ועל הגזירו... שהיו בשעת חורבן הבית יאמר : (כו) ואטמא אותם . הרחקתים ממני...
בעבור מתנותם וחוזר ומפרש במה

רשי

(כא) וימרו בי ה... של דן וכן הנל... פעור (מדבר כה)... דור המדבר: (כג)... מאז כשבחתים... תוליד בנים וכנ... (דברים ד) : (כה)... חוקים לא טובים... ביד יצרם להכשי... ת"י ומסרתינון... טפשא ואזלו ועבד... תקנן ונמוסין ד... בהון : (כו) ול... במתנותם . א... שחקקתי להם לקד... מסרתים ביד יצר... לאותם בכורות... חוקים לא טובים:... אשימם ואחרוב ל... לשון שממה וה... אשמה טועה ה...

לאות : הביא ח' ... וסי' למען הביא ... את אשר דבר . ... משם למען הביא . ... וכל איש ישראל ... אחיתפל. לא תוסיפ... שוא . יבושו רדפי... אני . והית אם ש... דירמיה . וגם אני נ... הבי המטפחת אשר... חסר א' . ותטמאו ... ולאלה תטמאו . ... ובגלליהם אל תטמ... מצרים אל תטמאו , ... ב' וסי' וגם שבתות... להיות . את שבתות... לשפוך: גם ב' ר"פ ב... את שאי כלמתך ... את ידי תניינא דס... אתו ירדו : יחיו ז'... ויאמרו אליהם הנש... מתים בל יחיו רפאי... נבלתי . ה' עליהם י... נתתי להם חקים ל... אבותיכם איה הם .

תולדות אהרן ויו... לח...
ברכות כד מגלה לב...

לְמַעַן אֲשֶׁר יֵדְעוּ אֲשֶׁר אֲנִי יְהוָה׃
כז לָכֵן דַּבֵּר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בֶּן־
אָדָם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִה עוֹד זֹאת גִּדְּפוּ אוֹתִי אֲבוֹתֵיכֶם
בְּמַעֲלָם בִּי מָעַל׃ כח וָאֲבִיאֵם אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת
אוֹתָהּ לָהֶם וַיִּרְאוּ כָל־גִּבְעָה רָמָה
וְכָל־עֵץ עָבֹת וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם אֶת־
זִבְחֵיהֶם וַיִּתְּנוּ־שָׁם כַּעַס קָרְבָּנָם
וַיָּשִׂימוּ שָׁם רֵיחַ נִיחוֹחֵיהֶם וַיַּסִּיכוּ
שָׁם אֶת־נִסְכֵּיהֶם׃ כט וָאֹמַר אֲלֵהֶם
מָה הַבָּמָה אֲשֶׁר־אַתֶּם הַבָּאִים שָׁם
וַיִּקָּרֵא שְׁמָהּ בָּמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃
ל לָכֵן אֱמֹר ׀ אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הַבְּדֶרֶךְ אֲבוֹתֵיכֶם
אַתֶּם נִטְמְאִים וְאַחֲרֵי שִׁקּוּצֵיהֶם
אַתֶּם זֹנִים׃ לא וּבִשְׂאֵת מַתְּנֹתֵיכֶם
בְּהַעֲבִיר בְּנֵיכֶם בָּאֵשׁ אַתֶּם נִטְמְאִים
לְכָל־גִּלּוּלֵיכֶם עַד־הַיּוֹם וַאֲנִי אִדָּרֵשׁ
לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהוִה אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם׃ לב וְהָעֹלָה
עַל־רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר ׀
אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיֶה כַגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת
הָאֲרָצוֹת לְשָׁרֵת עֵץ וָאָבֶן׃ לג חַי־
אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה אִם־לֹא בְּיָד
חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה
אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם׃ לד וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מִן־הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן־
הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפוֹצֹתֶם בָּם בְּיָד

ז' פסוקי' למען . ו"ב למען . י"א כנמ' כסיפ' — ס' — ו' בלי"ס — ג' . ג' — ז' חס' כסיפר' — ג' — ס' — ג' — ג' . ד' ב' מ"ל וב' חס' — ט' חס' הוו — ס' חס' — ג' — ג' . י"א בלי"ס — ג' מ"ל וה' מ"ל בלי"ס — ג'

כָּל פָּתַח וַלְדָא בְּדִיל דְּאַצְדְנוּן בְּדִיל דְּיִדְעוּן דִּי אֲנָא יְיָ׃ כז בְּכֵן אִתְנַבֵּי לְבֵית יִשְׂרָאֵל בַּר אָדָם וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים עוֹד דָּא אַרְגִּיזוּ קֳדָמַי אֲבָהָתְכוֹן בְּדְשַׁקַּרוּ בְּמֵימְרִי שְׁקַר׃ כח וְאָעֵילְתִּינוּן לְאַרְעָא דְּקַיֵּימִית בְּמֵימְרִי לְמִתַּן יָתַהּ לְהוֹן וַחֲזוֹ כָּל רָמָא מְנַטְּלָא וְכָל אִילַן עֲבוֹף וְנִכִּיסוּ תַּמָּן יַת נִכְסֵיהוֹן וִיהָבוּ תַמָּן אַרְגָּזָא קוּרְבָּנֵיהוֹן וְשַׁוִּיאוּ תַמָּן פּוּלְחַן דִּבְחֵיהוֹן וְנַסִּיכוּ תַמָּן יַת נִסְכֵּיהוֹן׃ כט וַאֲמָרֵית לְהוֹן מָא בָּמְתָא דְּאַתּוּן אָתָן לְאִשְׁתְּטָאָה תַמָּן וְאִתְקְרִי שְׁמַהּ בָּמְתָא עַד יוֹמָא הָדֵין׃ ל בְּכֵן אֱמַר לְבֵית יִשְׂרָאֵל כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הַבְּאוֹרַח אֲבָהָתְכוֹן אַתּוּן מִסְתַּאֲבִין וּבָתַר שִׁקּוּצֵיהוֹן אַתּוּן טָעַן׃ לא וּבְמַטַּל מַתְּנָתֵיכוֹן בְּאַעֲבָרָא בְּנֵיכוֹן בְּנוּרָא אַתּוּן מִסְתַּאֲבִין לְכָל פּוּלְחַן טַעֲוָתְכוֹן עַד יוֹמָא דֵין וַאֲנָא אֶשְׁתְּאֵיל לְכוֹן בְּמֵימְרִי בֵּית יִשְׂרָאֵל קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים אִם אֶשְׁתְּאֵיל לְכוֹן בְּמֵימְרִי׃ לב וּדְאַתּוּן מְהַרְהֲרִין וְדִסְלֵיקַת עַל לִבְּכוֹן קֳדָמַי גַּלְיָן דְּאַתּוּן אָמְרִין נְהֵי כְּעַמְמַיָּא כְּזַרְעִית מְדִינָתָא לְשַׁמָּשָׁא אָעָא וְאַבְנָא׃ לג קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים אִם לָא בְּיַד תַּקִּיפָא וּבִדְרָעָא מְרוֹמָם וּבִרְגַז שְׁפִיךְ אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכוֹן׃ לד וְאַפֵּיק יַתְכוֹן מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא וְאַכְנֵישׁ יַתְכוֹן מִן מְדִינָתָא דְּאִתְבַּדַּרְתּוּן בְּהוֹן בְּיַד תַּקִּיפָא

רש"י

...ותוכה: אשר ידעו. ...ם הרעה: (כז) עוד ...ין עשות כשהכעיסוני' ...(כט) ויקרא שמה ...נאי כלומר במה ...: (ל) הבדרך ...' לשון תימה וכי ...ך אבותיכם אתם ...אדרש לכם להשיב ...: (לא) ובשאת ...כם לקיחת מתנותיכם ...לתת לי ואתם ...ממני להעביר ...לעבודת כוכבים: ...על רוחכם. שעולה ...: נהיה כגוים. ...מעל צוארנו מאחר ...: היו לא תהיה. ...זה עליכם מדעתכ' ...כמו שנאמר (יהושע ...יהושע את כל שבטי ישראל

...וכל עץ ה' בקריאה ...ים יהרסו. והכיתם ...רנו שמים כי עשה ...אל הארץ. ואמרת ...מתנותיכם ד' ב' מ"ל ...מלבד שבתות ה' ...בית ישראל ענפיכם ...תיכם בהעביר. מכל ...ימו את כל תרומת ...א מלאים: בגוים ג' ...בגוים אשר ה' מאביד ...והעלה על רוחכם.

...הרן על רוחכם. סנהד' קה (יומא מח): ...הנה סנה לד סנהדרין קה (י"ם נ"מ):

[מצ]ודת ציון

...שממון: (כז) גדפו. ...אשר גדפו נערי מלך ...): במעלם. ענין פשע: ...מרובה ענפים ועלים ...ניחוחיכם. מלשון נחת ...ו. ענין שפיכת היין ...(לא) ובשאת. ענין הסורה ...משאת בנימין (בראשית ...) רוחכם. ענין רצון ומחשבה

רד"ק

הם עשו הפך רצונו למען שאשימם שממה כי כבר הזהרתים שאם יעברו על מצותי יהיו שממה והשממה היתה להם מיד סמוך לעונם: למען אשר ידעו אשר אני ה'. וכמו שאמרתי כן עשיתי והענשתים על עונם ונפל מהם בפעם ארבעה ועשרים אלף: אשימם מבנין הפעיל מפעלי הכפל דינו בשלמו אשמימם: (כז) לכן. עוד הודיעם תועבות אבותם משבאו לארץ: (כח) ואביאם אל הארץ. ויתנו שם כעס קרבנם. שהיו מכעיסים אותי בקרבנם שהיו מקריבי' לעכו"ם כמשפט הגוים אשר הורשתי מפניהם: (כט) ואומר אליהם מה הבמה. כשראיתי שהם מקריבים לעכו"ם בכל מקום ואני יחדתי להם מקום מיוחד לשמי והם עשו הפך מצותי בשני פנים בעשות להם במה בכל מקום ואפילו לשמי ועוד שהקריבו בהם לאלהים אחרים אמרתי להם מה הבמה מי צוה אתכם לעשות במה גבוה הלא צויתי אתכם מזבח אדמה תעשה לי אלא שאתם למדים ממעשי הגוים לעשות מזבח גבוה שנקרא במה לגבהותו או שהוא על הרים גבוהים כי לשון במה הוא לשון גובה כמו ירכיבהו על במותי ארץ אעלה על במותי עב ומתוך שלמדתם מהגוים לעשות במה כמותם למדתם מהם גם כן לעשותם בכל מקום ועוד לעבוד בהם לאלהים אחרים: אשר אתם הבאים שם. אמר כנגד העובדים בהם אתם פה הבאים שם לא שומרי מצותי שאינם באים אלא במקום המיוחד לי: ויקרא שמה במה עד היום הזה. כי להרגל הלשון בהם נקרא אף הנעשה בשמי במה עד היום הזה כי נאמר בדברי שמואל ברמתה ונאמר בדבר שלמה הבמה אשר בגבעון ונאמר רק הבמות לא סרו מהרגל מה שעשו אותם מתחלה לשם עכו"ם לא הניחו לעשותן אפילו בימי המלכים שהיו עושים הישר בעיני ה' היו עושים אותם לשמי: (ל) לכן אמור אל בית ישראל. על אותם שהיו עדיין בארץ ישראל אמר כמו שפירשנו אמר איך אדרש לכם ואתם עדיין ברשעתכם: ונטמאים. בשוא הט"ם כמו הנמצאים בשושן: (לא) ובשאת מתנותיכם. ענין הנטילה והתרומה: (לב) והעולה על רוחכם היו לא תהיה. שמחשבה הרעה שעולה על רוחכם לא תהיה ולא תתקיים: על רוחכם. כמו על לבבכם כמו שתרגם יונתן כי הרוח שוכנת בלב: אשר אתם אומרים נהיה כגוים. אתם חושבים לצאת מרשותי ושלא תהיו לי לעם שאתם רואים העכו"ם מצליחים בעבודת כו"ם כמו שאמר אחז כי אלהי מלכי ארם הם מעזרים אותם להם אזבח שיעזרוני ולא כן הדבר כי העכו"ם אינני משגיח עליהם מפקידותם אלא כמו הבהמות אלא כאיש לכם דבר על ישראל לפקוד עליכם עונם כשישראל עושים רצוני אבל כשעוברים על מצותי אגביר העכו"ם עליכם להצליחם לא לטובתם אלא לרעת ישראל אבל הם בעצמם לא אשגיח עליהם אלא אם כן גדול כמו דור המבול וסדום ועמורה וכן מצאנו בדברי רז"ל שאני עכו"ם דלא מקפיד דינא עלייהו אבל ישראל שלקחתים מבית עבדים להיות לי לעם סגולה וגו' ואני אהיה לכם לאלהים ...ליכם לטובה ולרע' כמו שאמר בנבואת עמוס רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם ואם תרצו לצאת מעבודתי לא אתן לכם רשות בזה כי אף על פי ...רנים בגלות בין העכו"ם לא תשבתו מהיות גוי כי אפילו יצאו מועטים מהם מן הכלל כללכם יהיה גוי לפני כל הימים ובחזקה אמלוך עליכם ואצרוף אתכם בהוציאי אתכם מן הגלות ...המורדים והפושעים בי: (לג) חי אני. ובחמה שפוכה. לכלות הפושעים והמורדים: (לד) והוצאתי. אשר נפוצותם בם. בחולם הפ"א ויבא בשורק כמו ונחכמת

ט

מצודת דוד

...ירים למולך כל פטר רחם הם הבכורות שפתחו רחם אמם: למען אשמם. ...חוק ממני היה למען יהיו שממה ויהיה תועלת שוממותם למען אשר ידעו אשר אני ה' שאמיתי: (כז) עוד זאת. ר"ל גם בזאת במה שאתם חרפתם אותי גם אבותיכם בעת מעלם בי: (כח) ואביאם. ר"ל והוא כשהבאתי ...הארץ אשר נשבעתי לתת להם וכשראו כל גבעה רמה ועץ עבות וכו' היו ...זבחים לעכו"ם ושם נתנו קרבנם המכעיסים אותי ושם שמו ריח קטורת הבאה ...ושם נסכו היין: (כט) ואומר אליהם. ר"ל כשהיו נועדים ללכת להקריב היו אומרים נבוא אל הבמה אמרתי להם מה מעלת הבמה הזאת להקרא ...בשם בעבור שאתם הם הבאים שם כאומר הלא אין לקרוא למזבח בשם ...מל' שוממות ונבנות כ"א גם בעבור שבא שמה אש האלהי מן השמים ולא בעבור שתבואו אתם שם כי מה מעלה ורוממות יש בזה: ויקרא. עכ"ז לא שמעו אלי והיה נקרא בפיהם בשם במה עד היום הזה ולא חזרו בהם: (ל) הבדרך. וכי בעבור שאתם נטמאים ללכת בדרך אבותיכם ואחרי פסיליהם אתם זונים לעבדם כדרך אשה הזונה תחת בעלה: (לא) ובשאת. ובעבור תשורת מתנותיכם וחוזר ומפרש במה שאתם מעבירים בניכם באש לכל גלוליכם בזה אתם נטמאים עד היום: ואני. וכי בעבור זה אהיה נדרש לכם לקבל תפלתכם: חי אני. הריני נשבע חי אני אם אהיה נדרש לכם: (לב) והעולה. ועכ"ז הדבר העולה על מחשבותיכם לא תתקיים והוא מה שאתם אומרים הואיל והמקום בלא אותנו מעל פניו נהיה א"כ כעובדי גלולים לעבוד פסילי עץ ואבן כמותם ולא נהיה עוד באמת מושגחים ממנו אבל נהיה נעזבים למקרי הזמן ולמערכות השמים כמו העכו"ם: (לג) אם לא. הוא

ענין

חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה׃
לה וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־מִדְבַּר הָעַמִּים
וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתְּכֶם שָׁם פָּנִים אֶל־ ב'
פָּנִים׃ לו כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּטְתִּי אֶת־
אֲבוֹתֵיכֶם בְּמִדְבַּר אֶרֶץ מִצְרָיִם כֵּן
אִשָּׁפֵט אִתְּכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ ג'
לז וְהַעֲבַרְתִּי אֶתְכֶם תַּחַת הַשָּׁבֶט
וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם בְּמָסֹרֶת הַבְּרִית׃ ג'
לח וּבָרוֹתִי מִכֶּם הַמֹּרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים ג'. ב'
בִּי מֵאֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם אוֹצִיא אוֹתָם ג' מ"ל
וְאֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבוֹא י"ד ס"ת לשון רבים
וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ לט וְאַתֶּם
בֵּית־יִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהוִה
אִישׁ גִּלּוּלָיו לְכוּ עֲבֹדוּ וְאַחַר אִם־ ג'
אֵינְכֶם שֹׁמְעִים אֵלַי וְאֶת־שֵׁם קָדְשִׁי ד'
לֹא תְחַלְּלוּ־עוֹד בְּמַתְּנוֹתֵיכֶם ב' מ"ל
וּבְגִלּוּלֵיכֶם׃ מ כִּי בְהַר־קָדְשִׁי בְּהַר ׀
מְרוֹם יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה שָׁם ב'
יַעַבְדֻנִי כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלֹּה בָּאָרֶץ
שָׁם אֶרְצֵם וְשָׁם אֶדְרוֹשׁ אֶת־ ג' מ"ל בלישנא
תְּרוּמֹתֵיכֶם וְאֶת־רֵאשִׁית ג'
מַשְׂאוֹתֵיכֶם בְּכָל־קָדְשֵׁיכֶם׃ ג' ומ"ל
מא בְּרֵיחַ נִיחֹחַ אֶרְצֶה אֶתְכֶם ה'
בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּי
אֶתְכֶם מִן־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפֹצֹתֶם ג' חסר
בָּם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָכֶם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם׃
מב וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בַּהֲבִיאִי

וּבְדַרְעָא מְרוֹמַם וּבְרֻגַז שְׁפִיךְ׃
לה וְאָעֵיל יָתְכוֹן לְמַדְבַּר
עַמְמַיָא וְאֶתְפְּרַע מִנְכוֹן תַּמָן
אַפִּין בְּאַפִּין׃ לו כְּמָא
דְאִתְפְּרָעִית מִן אֲבָהַתְכוֹן
בְּמַדְבְּרָא אַרְעָא דְמִצְרַיִם כֵּן
אִתְפְּרַע מִנְכוֹן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃
לז וַאֲנִיחַ עֲלֵיכוֹן גְזֵירַת דִינִי
וְאָעֵיל יָתְכוֹן בְּמַסוֹרֶת קְיָמָא׃
לח וְאַפְרֵישׁ מִנְכוֹן דִי מְרַדוּ
וְדִי שַׁקַרוּ בְּמֵימְרִי מֵאַרְעָא
תוֹתָבוּתְהוֹן אַפֵּיק יַתְהוֹן
וּלְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל לָא יֵעֲלוּן
וְתֵידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ לט וְאַתּוּן
בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים גְּבַר פּוּלְחַן טַעֲוָתֵיהּ
אֱזִילוּ פְּלָחוּ וּבָתַר דְתַתְבוּן
לְיָתִיכוֹן צָבָן לְקַבָּלָא לְמֵימְרִי
וְיָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי לָא תַחֲלוּן
עוֹד בְּמַתְּנָתְכוֹן וּבְטַעֲוָתְכוֹן׃
מ אֲרֵי בְּטוּר קוּדְשִׁי בְּטוּר
קוּדְשָׁא דְיִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים תַּמָן יִפְלְחוּן קֳדָמַי כָּל
בֵּית יִשְׂרָאֵל כּוּלְהוֹן בְּאַרְעָא
חַיָא תַּמָן יִתְקַבֵּיל קוּרְבָּנֵיהוֹן
בִּפְרִיעַ וְתַמָן אֶתְבַּע יַת
אַפְרָשׁוּתְכוֹן וְיַת רֵישׁ אַצְוָתְכוֹן
בְּכָל קוּדְשֵׁיכוֹן׃ מא קוּרְבַּן
לְרַעֲוָא יִתְקַבֵּל קוּרְבַּנְכוֹן
בִּפְרִיעַ כַּד אַפֵּיק יַתְכוֹן מִבֵּינֵי
עַמְמַיָא וַאֲכַנֵישׁ יַתְכוֹן מִן
מְדִינָתָא דְאִתְבַּדַרְתּוּן בְּהֵן
וְאֶתְקַדַּשׁ בְּכוֹן לְעֵינֵי עַמְמַיָא׃
מב וְתֵידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ כַּד

תולדות אהרן וברותי מכם. נדרים כ: איש גלוליו. קידושין מ:

רדק

כי נבונותי: (לה) והבאתי אתכם אל מדבר העמים. כשאוציאכם מן העמים לא אביאכם אל אדמת ישראל עד שאשפוט אתכם במדבר העמים שם אקח משפטי מכם ואכלה המורדים והפושעים שאשא בכם ואקח משפטי מכם במדבר במקום שאין שם אדם ולא עובר ושב כדי שלא יראו העמים ברעתכם וישמחו לכם וזהו שאמר ונשפטתי אתכם שם פנים אל פנים כלומר ביני וביניכם ביחיד בלא אמצעי וכן ודבר יי' אל משה פנים אל פנים בלא אמצעי וענין ונשפטתי אודיעכם מעשיכם הרעים שעברתם על תורתי בגלות ואקח נקמתי מכם שם במדבר: (לו) כאשר. מבואר הוא: (לז) והעברתי אתכם תחת השבט. על דרך כל אשר יעבור תחת השבט כלומר כמו הצאן שהמונה אותם אוחז שבט בידו ומונה אותם אחד אחד והעשירי מוציא למעשר כן אמנה אתכם והפושעים יאבד וזה הענין על דרך משל וכן אמר ירמיה עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה אמר יי' ותירגם יונתן ואניח עליכון גזירת דיני ואעיל יתכון במסורת קיימא: במסרת הברית. חסר האל"ף פ"א הפעל ומשפטו במאסורת והוא שם בשקל מהגורת שק ופירושו אאסור אתכם בברית שלא תצאו ממנה לעולם: (לח) וברותי. פרשו ברר רוצה לומר אברור מכם המורדים והפושעים לכלות' במדבר: מארץ מגוריהם אוציא אותם. מארץ גלותם שלא אכלם בין אויביהם שלא ישמחו להם: לא יבוא. דרך כלל כמו לא יבואו ובמסרה י"ד סבורין לשון רבים: (לט) ואתם. לפי שדבר עד הנה על בניהם העתידים לצאת מהגלות שב להוכיח בפסוק זה הדור ההוא שהיו בירושלים לפיכך אמר ואתם: איש גלוליו לכו עבדו. הצווי הזה איננו דרך מצוה רצונית כי אם דרך גזום כמו שמח בחור בילדותיך רוצה לומר שמח והראה מה יקרך באחריתך או פירוש טוב הוא שתעבדו גלוליכם לבד ולא שתביאו לי מתנותיכם ותעבדו גלוליכם כי זה חלול ה'. ופירוש ואחר אם אינכם שומעים אלי וי"ו ואחר כוי"ו וישא אברהם את עיניו. ואם כענין אשר כמו עד אם דברתי דברי ויונתן תרגם ובתר דתתבון ליתיכון צבן לקבלא למימרי: (מ) כי בהר קדשי. עתה אינני רוצה במתנותיכם אבל כשיהיו ישראל בהר קדשי בשובם מהגלות שם ארצם: שם ארצה. שם ארצה אותם על ידי קרבנותיכם ומעשיכ' הטובים. ומה שאמר בהר מרום ישראל לפי שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל וארץ ישראל גבוה מכל הארצות: שם יעבדוני כל בית ישראל כלה בארץ. לפי שאמר למעלה וברותי מכם המורדי' והפושעי' בי אמר הנה כל בית ישראל כלם לפיכך אמר בארץ אותם שיזכו לשוב בארץ לא יחסר מכם אחד אלא כלם יעבדוני שם ואמר כל בית ישראל ואמר כלה כפל הענין לחזק וכן וכל העריך כלם בשבי ילכו כל מלכי גוים כלם והדומים להם וחזק הענין בזה הדבר לומר כי אע"פ כן במלחמת גוג ומגוג לא ימות מהם אחד ואע"פ שיהיו בצרה וי"ת בארץ בארעא חייא: ושם אדרוש. ארצה שיקריבו לפני כאילו אני דורש קרבנותיהם כי בהיות מעשיה' טובים יערבו לי זבחיהם ותרומותיהם: ואת ראשית משאותיכם. מה שתשאו ותרימו לי בראשית הבכורים והעיסה וי"ת וית ריש אצוותכון: (מא) בריח ניחח. ונקדשתי בכם לעיני הגוים. זה יהיה במלחמת גוג ומגוג כמו שאמר ואת שם קדשי אודיע בתוך עמי ישראל: (מב) וידעת'. מבואר הוא

רש"י

ישראל וכל הענ... העמים. הוא ק... בו הרשעים... (הושע ב') והולכ... (לז) תחת השבט... לי ולמוסרי: במ... בברי' שמסרתי לכ... לשון ברירה: מא... מארץ גלותם... ואמיתם במדבר... עכודו. ואל ה... שאתם נקראים ע... אל הככיה לע... ומאחר שהוא או... אינכם שומעים... שנאמר (לקמן לג... בשיר עגבים וגו'... דכריך ואינם עו... במתנותיכם ובגל... מפריסים הבכורו... כאשר צויתי את... שמי על הדבר... אותם לעבודת... (מ) משאותיכם. כו...

ויקטרו שם בבל... פנים ה' ופים' בי... פנים. ודבר ה' א... אל ; ולא קם נביא... כמשה. וירא גדעו... ונשפטתי אתכם... פנים ; ובא י"ד סבי... רבים והם' בסדר ע... ד' בקריאה והם'... קרא אפרים... תכתב על משה ל... קדשי לא תחללו... אודיע בתוך... בקריאה בליש'... את תרומותיכם... ידרוש. כי בהם נדר...

מצודת ציון

ומחבכם: (לה) וה... ויכוח: (לז) השבט... במסורת כמו במא... מאסר וקשור: הב... הברית: (לח) וברו... ונקיות כמו בבור יד... כב): (לט) ואחר... וכן אחרי הודיע אלהים... (מ) ארצם. מלשון רצו... ענין מיטב כמו ר... (ירמיה מה): משא... תשורה ודורון כמו ארו... מ): (מא) נפוצותם... עליל...

מצודת דוד

ענין שבועה שנשבע לומר שבע"כ ימלוך עליהם: ביד חזקה. ר"ל שיכוף אותם בחמה שפוכה לעבוד את ה': (לד) והוצאתי. כי אוציא אתכם מן העמים אשר נמשכו שם במחשבה הזאת: ביד חזקה. אכביד ידי עליהם ואשפוך עליהם חמתי בעת בלב העמים לגרשם ולהוציאם מארצם: (לה) אל מדבר העמים. ר"ל אל מקום שיהיה שממ' מבלי מצוא שם מי מן האומות שלא יראו במפלת הפושעים והמורדים: ונשפטתי. שם אתווכח עמכם פנים אל פנים להודיע ברחובכם: (לו) כאשר. כמו שהתווכחתי עם אבותיכם במדבר הסמוך לארץ מצרים כן אתווכח עמכם: (לז) והעברתי. אעביר אתכם אחד אחד כדרך מונה הצאן שמעבירם זה אחר זה תחת השבט כמ"ש כל אשר יעבור תחת השבט (ויקרא כ"ז) והוא על דרך משל: במסורת הברית. באסורי קשר הברית שלא תצאו עוד ממנה: (לח) וברותי. אברור מכם את המורדים בי לכלותם במדבר: מארץ מגוריהם. ממקום שהיו דרים בין העכו"ם: כי אני ה'. הנאמן במאמרו: (לט) לכו עבודו. ר"ל עבדו העכו"ם לבד בזבח ומנחה ולא תוסיפו לעבוד אותי: ואחר. ר"ל וזהו הואיל אם אינכם שומעים אלי מוטב לעבוד לעבודת עכו"ם לבד: במתנותיכם ובגלוליכם. ר"ל במה שאתם מתנ... לבית ה' ובמה שאתם עובדים עבודת עכו"ם הנה עי"ז בא חלול ה' כי... הפורעניות בעבור עבודת הגילולים ויאמרו הבריות על מה עשה ה'... כזאת ומה חרי הלא המה מתנדבים מתנות לבית ה' ולכן מוטב למ... כוכבים לבד שלא יהיה עוד חלול ה' בהבאת הפורעניות: (מ) כי בהר... בהר קדשי וחוזר ומפרש בהר הרמה של ישראל הוא מקום המקדש... כל בית ישראל כולה הבאים בארץ ר"ל הצדיקים המחזיקים בדת אלהים... בימי המשיח: שם ארצם. שם אקבל קרבנותיהם ברצון ושם אדרוש... תרומותיכם ואת מיטב מתנותיכם הראוי לי בכל קדשיכם והם קדשי ה'... לאישים: (מא) בריח ניחח. בעבור הבאת ריח הקטורת הבאה לנחת... מרוצה לכם וזה יהיה בזמן שאוציא אתכם מן העמים וכו': ונקדשתי... ידכם אהיה מקודש לעיני העמים כי יראו שידי משלה לי: (מב) אני... במא...

וכרמ׳. ונקטתם בפניכם. ענין כריתה כמו אשר יקוט כסלו ופירוש תהיו נכרתים בעיניכם כלומר תחשבו בעיניכם כשתזכרו רעותיכם שהייו ראויים להכרת מן העולם וי״ת
חון בכל בישתכון דעבדתון: (מד) וידעתם. מבואר הוא: ויהי דבר ה׳. (ב) בן אדם שים פניך דרך תימנה. הנביא היה בבבל ואמר לו הקב״ה שיפנה דרך דרום והיא ירושלם שהיא
לי בבל היא צפונית לירושלם כמו שאמר מצפון תפתח הרעה אם כן ירושלם היא דרומה של בבל: והטף אל דרום. ענין דבור וכן אל תטיפו יטיפון: והנבא אל יער השדה נגב.
השדה דרך משל כמו שיער שיש בו עצים טובים ורעים כן בירושלם צדיקים ורשעים ונספו הצדיקים שהיו מעטים בעון הרשעים שהיו רבים נספו בכללם כמו שאמר כי עד צדק
אמר המלאך נלוש פן תספה בעון העיר ותירגם יונתן שים פניך קביל נבואה ותרגם והטף ואליף ואמר תימנה דרום נגב כפל הענין במלות שונות לחזק כמנהג הנבואות בכל מקום:

אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אוֹתָהּ לַאֲבוֹתֵיכֶם׃
מג וּזְכַרְתֶּם־שָׁם אֶת־דַּרְכֵיכֶם וְאֵת כָּל־עֲלִילוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר נִטְמֵאתֶם בָּם וּנְקֹטֹתֶם בִּפְנֵיכֶם בְּכָל־רָעוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם׃
מד וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בַּעֲשׂוֹתִי אִתְּכֶם לְמַעַן שְׁמִי לֹא כְדַרְכֵיכֶם הָרָעִים וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם הַנִּשְׁחָתוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃

כא
א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
ב בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ דֶּרֶךְ תֵּימָנָה וְהַטֵּף אֶל־דָּרוֹם וְהִנָּבֵא אֶל־יַעַר הַשָּׂדֶה נֶגֶב׃
ג וְאָמַרְתָּ לְיַעַר הַנֶּגֶב שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מַצִּית־בְּךָ ׀ אֵשׁ וְאָכְלָה בְךָ כָל־עֵץ־לַח וְכָל־עֵץ יָבֵשׁ לֹא־תִכְבֶּה לַהֶבֶת שַׁלְהֶבֶת וְנִצְרְבוּ־בָהּ כָּל־פָּנִים מִנֶּגֶב צָפוֹנָה׃
ד וְרָאוּ כָּל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה בִּעַרְתִּיהָ לֹא תִּכְבֶּה׃
ה וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה הֵמָּה אֹמְרִים לִי הֲלֹא מְמַשֵּׁל מְשָׁלִים הוּא׃
ו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
ז בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־יְרוּשָׁלִַם וְהַטֵּף אֶל־מִקְדָּשִׁים וְהִנָּבֵא אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃
ח וְאָמַרְתָּ לְאַדְמַת יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי אֵלַיִךְ

ח׳ · ג׳ וחס׳ · ל׳ · ב׳. ג׳. ד׳ · ס׳ פסוקים כל וכל כל · ל׳ · ס׳ · ו׳. ל׳ · ל׳ · ג׳ בליש׳ ל׳ · י״ג · ב׳. ל׳. ח׳

אָעֵיל יַתְכוֹן לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא דִי קַיֵמִית בְּמֵימְרִי לְמִתַּן יָתַהּ לַאֲבָהָתְכוֹן׃ מג וְתִדְכְּרוּן תַּמָן יַת אוֹרְחָתְכוֹן וְיַת כָּל עוֹבָדֵיכוֹן דְאִסְתַּאַבְתּוּן בְּהוֹן וְתִידַנְקוּן וּתְהוֹן חָזָן בְּכָל בִּישַׁתְכוֹן דַעֲבַדְתּוּן׃ מד וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ כַּד אַעְבֵּיד עִמְכוֹן בְּדִיל שְׁמִי לָא כְאוֹרְחָתְכוֹן בִּישָׁתָא וְכְעוֹבָדֵיכוֹן מְחַבְּלַיָא בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ א וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִי לְמֵימָר׃ ב בַּר אָדָם קַבֵּיל נְבוּאָה לְאוֹרַח דְרוֹמָא וְאַלֵיף עַל דְרוֹמָא וְאִתְנַבֵּי עַל חוּרְשָׁא דַחֲקַל דָרוֹמָא׃ ג וְתֵימַר לְחוּרְשָׁא דְדָרוֹמָא קַבֵּיל פִּתְגָמָא דַיְיָ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אֲנָא מַדְלִיק בָּךְ אֶשָׁתָא וְתִקְטֵיל בָּךְ כָּל אִילַן רְטִיב וְכָל אִילַן יַבִּישׁ לָא תִטְפֵּי לְשַׁלְהוֹבִיתָא דְמְשֵׁיצְיָא וְיִתְרַשְׁמוּן בָּהּ כָּל אַפַּיָא מִדָרוֹם לְצִפּוּנָא׃ ד וְיֶחֱזוּן כָּל בְּנֵי בִסְרָא אֲרֵי אֲנָא יְיָ אַדְלֵיקְתָּהּ לָא תִטְפֵּי׃ ה וַאֲמָרִית קַבֵּיל בָּעוּתִי יְיָ אֱלֹהִים הָא אִינוּן אָמְרִין לִי הֲלָא מְמַתֵּיל מַתְלִין הוּא׃ ו וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִי לְמֵימָר׃ ז בַּר אָדָם קַבֵּיל נְבוּאָה עַל יְרוּשְׁלֵם וְאַלֵיף עַל מַקְדְשִׁין וְאִתְנַבֵּי עַל אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃ ח וְתֵימַר לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא שְׁלַח

(ג) ואמרת. הנני מצית בך אש. ענין הדלקה והבערה כמו ויצת אש בציון: כל עץ לח וכל עץ יבש. משל כמו שפירשנו לצדיקים ולרשעים ויונתן תירגם הא אנא מגרי בך עמא דתקיף כאישתא ויקטול בך כל גבר עתיר וכל גבר מסכן לא ימנע בשלהוביתא דמצלי׳ ובמקצת נוסחאו׳ הא אנא מדליק בך אשתא ותקטיל בך כל אילן רטב וכל אילן יביש לא תטפי לשלהוביתה דמשיציא: לא תכבה להבת שלהבת. כפל הענין במלות שונות לחזק הדבר כי להבת כמו שלהבת כלומר האש לא תכבה כי בכל עת תעלה להבת עד שיכלו כלם בין גלות ובין חרב: ונצרבו בה כל פנים. מן צרבת השחין היא ועל שפתיו כאש צרבת ענין שריפה ופירושו אותם שלא ימותו ישרפו פניהם מבשת וכלימה בגלותם: מנגב צפונ׳. מנגב שהיא ירושלם לצפון שהיא בבל ופירוש כל פנים כל פני הגולים ויש לפרש כל פנים על שאר האומות והוא כמו שאמר למטה הנה חרבי מתערה אל כל בשר ופירוש מנגב צפונה כמו מנגב לצפון כמו שלקו ישראל מנגב לצפונה כן ילקו שאר האומות ויגלו כמותם: (ד) וראו כל בשר. בערתיה לא תכבה. תירגם יונתן נוסחא אחת ארי אנא ה׳ אתייאתין ולא אתמנעון ובנוסח׳ אחרת ארי אנא ה׳ אדליקת׳ לא תטפי ופירוש וראו כל הכל יכירו כי מאתי הרעה הבאה לירושלם וכן אמר רב טבחים לירמיהו ה׳ אלהיך דבר את הרעה הזאת אל המקום הזה ויבא ויעש ה׳ כאשר דבר כי חטאתם לה׳ ולא שמעתם בקולו והיה הדבר הזה: (ה) ואמר אהה ה׳ אלהים. איך תשלחני אליהם לדבר דרך משל והנה המה אומרים לי כשאני אומר להם הנבואות דרך משל כמו הנבואות שקדמו כנבואת הנשר הגדול ונבואת אמך כגפן בדמך וכן השאר אומרים בעבורי: הלא ממשל משלים הוא. מדבר משלים הוא ואינו אומר על פי הנבואה אלא לנראות עצמו כי הוא יודע למשול משל לפיכך שונה אליו הדבר בענין זה מבואר בלא משל: (ז) ואמר לו שים פניך אל ירושלם במקום דרך תימנה. והטף אל מקדשים במקום והטף אל דרום. והנבא אל אדמת ישראל במקום והנבא אל יער השדה נגב. ואמרת לאדמת ישראל במקום ואמרת ליער הנגב. והוצאתי חרבי מתערה במקום הנני מצית בך אש. והכרתי ממך צדיק ורשע במקום ואכלה בך כל עץ לח וכל עץ יבש: ויהי דבר ה׳. בן אדם. והטף אל מקדשים. אמר לשון רבים כי בית המקדש ג׳ בתים אולם היכל ודביר לבד העזרות או אמר מקדשים רמז לחרבן בית ראשון ולחרבן בית שני: (ח) ואמרת. מתערה. הוא תיק החרב ותירגם יונתן מלדנא והוא כמו בעברי ויש׳

...ו שארה כסותה ...וגרע (שמות כא) ...ום:(מג)ונקוטותם. ...ין אחר כתרגומו ...ן תרגם יונתן ...מוני״ר בלע״ז: ...זכה. ארץ ישראל ...בבל: אל יער ...ית מקדשי שמתיל ...וכשדה להחרם ...לים: (ג) ונצרבו. ...שחין (ויקרא יג) ...אש צרבת (משלי ...ו״ו): כל פנים ...: כל האנשים ...בבל שהוא בצפון ...טרי״ר בלע״ז: ...שלים הוא. כשאני ...בלשון משל וחידה ...ש אוכלת לח ויבש: ...ה׳ אלי לאמר. ...נבואה מפורשת ...שים פניך דרך ...נפרש לך שים פניך ...: (ז) והטף. ...אל תטיפו (מיכה ...ם על בית ישחק ...אל מקדשים. הוא ...: מקדשים. שני ...(ח) צדיק ורשע. הוא

...נסים׳ נמסר לעיל ...״ב: ג׳ מלין מן י״א ...לילותיכ׳ הנשחתות. ...עשים: והאחשדרפני׳ ...תכבה ו׳ וסי׳ בריש ...ה סימ׳ ל״ד: אמרי׳ ...וסימ׳ הלא ממשל ...ו על עקב בשתם. ...ים לי בית ה׳ נלך:

...דת ציון

...ם. מעשיכם: ונקוטותם. ...ו ונקוטו בפניכם (לעיל ...ף. הוא מל׳ נטיפה ...בענין הדבור כמו אל ...(מיכה ב): (ג) מצית. ...מו ותצת בסבכי היער ...והכלם. ונצרפה: לח. ...כוח: תכבה. מל׳ כבוי: ...עניינם אחד ובא הכפל ...ענין שריפה כמו כאש ...שלי טז): (ד) כל בשר. כל אדם: (ה) אהה. ענין לשון צעקת יללה: (ח) מתערה. הוא תיק החרב וכן וישלפו מתערה (ש״א י״ז): ורפו

מצודת דוד

...בניכם וגו׳. ר״ל אז תדעו שאני ה׳: אשר נשאתי וגו׳. להשבע על ...) תזכרתם שם. בארץ הזאת: ונקוטותם בפניכם. תכרתו בעיני עצמכם ...ותשפטו הכריתה על עצמיכם בעבור הרעות אשר עשיתם: (מד) כי אני ...ו במאמרו: למען שמי. למען כבוד שמי: לא כדרכיכם. לא כגמול ...ור המה רעים ונשחתים: כא (ב) שים פניך. החזר פניך בדרך ...נביא היה בבבל מצפון ירושלים ואמר לו להחזיר פניו מול ירושלים שהיא ...וכשף. דבר נגד ירושלים שהיא בדרומה: אל יער השדה נגב. על ...מר ומשילה ליער השדה על כי שיש בה אנשים רבים מתחלפים במעלה ...שיש בו עצים רבים מתחלפים בקומה ובחשיבות וכפל הדבר במ״ש כדרך הנבואה: (ג) הנני מצית. הנה אני הוא המבעיר בך האש והיא תשרוף בך כל עץ לח וכל עץ יבש ולא תכבה להבת האש וכל פני הבריות היושבים בפאת הנגב מול לצפון יהיו נשרפים בלהבת האש ר״ל גם הצדיקים יכלו עם הרשעים כמו שעץ הלח נשרף בצירוף עץ היבש והאויב יאבד כל העובדי כוכבים היושבים מנגב לבבל העומדת בצפון העולם: (ד) וראו כל בשר. בעבור חוזק התבערה ידעו כולם שמה׳ נעשה ולא במקרה ולכן לא תכבה עד תשרוף הכל: (ה) המה. בני עמי אומרים עלי הלא הוא מדבר במשל ונוכל א״כ להפך המשל לפי דעתינו ולמובה: (ז) אל ירושלים. כאומר ע״כ אדבר עמך נבואה ברורה כמות שהיא: אל מקדשים. יאמר על האולם וההיכל

וישב חרבו אל נדנה וכן בארמית אתכרית רוחי אנא דניאל בגו נדנה באלוף נו"ן בלמ"ד כמו נשכה ולשכה: והכרתי ממך צדיק ורשע. כמו שכתבנו למעלה כי הצדיקי' נספים בעון הרשעי' וכן אמר נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים ורב סעדיה פירש צדיק לבעל ורשע לבעל כי מי שעובדו תמיד ובכל לב נקרא אצלם צדיק ומי שאינו עובדו תמיד נקרא אצלם רשע ושניהם רשעים אצל הקב"ה וכן מדבר עם יעקב מטוב ועד רע טוב היה אצל לבן אם היה גוזל מיעקב רכושו ולא היה הורגו ורע אם היה הורגו ושניהם רעים אצל יעקב ותירגם יונתן ואגלי מינך זכאך בדיל לשיצאה חייבך: (ט) יען אשר הכרתי ממך צדיק ורשע. בעבור שעשיתי נקמה גדולה בך ושמחו עליכם אויביכם ועזרו לי לרעה יותר מדאי לכן ילקו כולם כמו שלקיתם אתם וזהו שנאמר לכן תצא חרבי מתערה: אל כל בשר. אל כמו על וכמוהו רבים ואמרו כל בשר רוצה לומר האומות שהתנבאו עליהם הנביאים: מנגב צפון. כמו שפירשנו למעלה אמר כמו שתכרו' חרבי אתכ' מנגב לצפון שתגלו אתם שמה ונכרתם בחרב מלך צפון כן ילקו שאר האומות על ידו והוא ילקה אחר כך על ידי מדי ופרס: (י) וידעו. לא תשוב עוד. לא תשוב אל תערה עד אשר תכרות האומות הנזכרות בדברי הנביאים: (יא) ואתה. האנח בשברון מתנים. כי כל הנאנח על צרה גדולה הוא כאילו נשברו מתניו ויפול מכובד האנחה: ובמרירות. רוצה לומר ובמרירות לב תאנח לעיניהם כדי שישאלו אותך על מה אתה נאנח: (יב) והיה. אל שמועה. כמו על וכמוהו רבים ואמר שמועה כי הם היו בבבל ותבא להם זאת השמועה מירושלם: וכהתה כל רוח. תקצר וכן רוח כהה כי כהה לשון קצור ועצור וקמוט: תלכנה מים. תלכנה כמו מים שינועו ויזועו מרוב בהלה: הנה באה ונהיית'. הנה נקרוב השמועה הרעה באה לכם וכן תהיה כמו ששמעו: ויהי. (יד) בן אדם. אמר חרב חרב הוחדה וגם מרוטה. אמור להם כי זאת החרב הנזכרת שאמרתי והוצאתי חרבי מתערה הוחדה לכרות היטב ומהר וגם מרוטה שעברה החלודה מעל פניה כדי שתבריק ותפחיד בני אדם במראה ופירש בפסוק הבא אחריו למען טבוח טבח וכפל חרב חרב כדרך הנוהים והכואבים שכופלים דבריהם כמו מעי מעי ראשי ראשי ויונתן תירגם חרבא דמלכא דבבל תקטול וחרבא דבני עמון תיתגני ותשיצי פירוש חרב בני עמון חרב ישמעאל כי בעלים מלך בני עמון שלחו: מרוטה. ענין המריקה והעברת החלודה יפה עד שתבריק כמו נחשת ממורט: (טו) למען טבוח טבח. בא שם הפועל עם הפעול לחזק הפעולה וכן למען בצוע בצע קצף ה' על אבותיכם קצף ומעלם מעל בה' ויצם דוד צום והדומי' להם כמו שכתבנו בספר מכלול בחלק הדקדוק ממנו: למען היה לה ברק. היה מקור כמו היות וכן הבט ימין וראה: מרטה. מלא נזכר שם פועלו ודגש הטי"ת לתפארה שקריאה לחזק קריאת הטי"ת כי כן דרך העברי ובמקומות רבים נמצא כמו זה במקרא כמו שכתבנו בספר מכלול בחלק הדקדוק ממנו: או נשיש שבט בני מואסת כל עץ. או שמא תאמרו ששים ונשמח לזאת החרב כי לא יגאם לנו אלא לאויבינו לא נוכל לשמוח לה כי לכרות שבט ... כל עץ לכרות עתה אלא שבט בני זכו ישראל וי"ת הפסוק כן בדיל למקטל קטיל אישתליפת וגו': (טז) ויתן אותה למרטה. מקור בתוספת ה"א כמו לקרבה אל המלאכה כי הה"א רפה שהוציאה מתערה נתנה למורט: לתפוש בכף. שיתפוש אותה ההורג בכף אחר שימרטו אותה וכפל הענין עוד ואמר היא הוחדה חרב והיא מורטה לתת אותה ביד הורג. מרטה הטי"ת: היא הוחדה חרב. כמו הפוך היא חרב הוחדה וכן כל רבים עמים כמו כל עמים רבים רבות עמים כמו עמים רבות והדומים להם: (יז) זעק והילל בן אדם. כי היא ה...

הוא הלח והיבש: (ט) יען אשר הכרתי ממך. וידעתי כי ... עובדי כוכבים לאידכם אקצוף עליהם ולגרה את נבוכדנצר בכולם ... ונצרבו בה כל פנים הדרומיים: (יד) חרב חרב. שתי חרבות ... ראשונה ואח"כ חרב בני עמון ביד ישמעאל בן נתניה שיהר... ואת הנאספים ...

רוּגְזִי עֲלָךְ וְאַפֵּיק חַרְבִּי מִלִּדְנַהּ וְאַגְלֵי מִנִּיךְ זַכָּאָךְ בְּדִיל לְשֵׁיצָאָה חַיָּבָךְ׃ ט חֲלַף דְּאַגְלֵי מִנִּיךְ זַכָּאָךְ בְּדִיל לְשֵׁיצָאָה חַיָּבָךְ בְּכֵן תִּפּוֹק חַרְבִּי מִלִּדְנַהּ עַל כָּל בִּסְרָא מִדָּרוֹם לְצִפּוּנָא׃ י וְיִדְעוּן כָּל בְּנֵי בִסְרָא אֲרֵי אֲנָא יְיָ אַפֵּקִית חַרְבִּי מִלִּדְנַהּ לָא תְתוּב עוֹד׃ יא וְאַתְּ בַּר אָדָם אִתְאַנַּח בְּזִיעַ חַרְצִין וּבְמְרַר תִּתְאַנַּח לְעֵינֵיהוֹן׃ יב וִיהֵי אֲרֵי יֵימְרוּן לָךְ עַל מָה אַתְּ מִתְאַנַּח וְתֵימַר עַל בְּסוֹרְתָא אֲרֵי אָתְיָא וְיִתְמְסֵי כָּל לֵב וְיִתְרַשְׁלָן כָּל יְדִין וְתַעֲמֵי כָּל רוּחַ וְכָל רְכוּבַיָּא יִתְאַשְׁדָן מַיָּא הָא אָתְיָא וְתִתְקַיַּם אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ יג וַהֲוָה פִּתְגָּם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃ יד בַּר אָדָם אִתְנַבֵּי וְתֵימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים אֱמַר חַרְבָּא דְמַלְכָּא דְבָבֶל תִּקְטוֹל וְחַרְבָּא דִבְנֵי עַמּוֹן תִּתְגְּנֵי וְתִשְׁתֵּיצֵי׃ טו בְּדִיל לְמִקְטַל קְטוֹל אִשְׁתְּלִיפַת בְּדִיל לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת אִשְׁתַּגְנִיַּת עַל דַּחֲדִיאוּ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וּבִנְיָמִין לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כַּד גְּלוֹ עַל דִּפְלָחוּ לְטַעֲוָתָא וְתָבוּ אִינוּן לְמִטְעֵי בָּתַר צַלְמֵי אָעָא׃ טז וִיהַב פּוּרְעָנוּתְהוֹן לְאִתְמַסְרָא בְּיַד מַלְכָּא דְבָבֶל הִיא מְחַת חַרְבָּא תְּהֵי פּוּרְעָנוּתְהוֹן לְמִמְסַר יָתְהוֹן בְּיַד קָטוֹל׃ וְאֵילֵיל בַּר אָדָם אֲרֵי הִיא הֲוַת בְּעַמִּי הִיא וְכָל רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל

וְהוֹצֵאתִי חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע׃ ט יַעַן אֲשֶׁר־הִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע לָכֵן תֵּצֵא חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ אֶל־כָּל־בָּשָׂר מִנֶּגֶב צָפוֹן׃ י וְיָדְעוּ כָּל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה הוֹצֵאתִי חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ לֹא תָשׁוּב עוֹד׃ יא וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֵאָנַח בְּשִׁבְרוֹן מָתְנַיִם וּבִמְרִירוּת תֵּאָנַח לְעֵינֵיהֶם׃ יב וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ עַל־מָה אַתָּה נֶאֱנָח וְאָמַרְתָּ אֶל־שְׁמוּעָה כִי־בָאָה וְנָמֵס כָּל־לֵב וְרָפוּ כָל־יָדַיִם וְכִהֲתָה כָל־רוּחַ וְכָל־בִּרְכַּיִם תֵּלַכְנָה מַּיִם הִנֵּה בָאָה וְנִהְיָתָה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃

יג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ יד בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר יְהוָה אֱמֹר חֶרֶב חֶרֶב הוּחַדָּה וְגַם־מְרוּטָה׃ טו לְמַעַן טְבֹחַ טֶבַח הוּחַדָּה לְמַעַן הֱיֵה־לָהּ בָּרָק מֹרָטָּה אוֹ נָשִׂישׂ שֵׁבֶט בְּנִי מֹאֶסֶת כָּל־עֵץ׃ טז וַיִּתֵּן אֹתָהּ לְמָרְטָה לִתְפֹּשׂ בַּכָּף הִיא־הוּחַדָּה חֶרֶב וְהִיא מֹרָטָּה לָתֵת אוֹתָהּ בְּיַד־הוֹרֵג׃ יז זְעַק וְהֵילֵל בֶּן־אָדָם כִּי־הִיא הָיְתָה בְעַמִּי הִיא בְּכָל־נְשִׂיאֵי

תולדות אהרן

מצודת ציון

(יב) ורפו. מלשון רפיון ויאמר על הנבהל ומתייאש: וכהתה. ענין עכירות וחושך כמו כהה הנגע (ויקרא יג): ונהיתה. מל' היה: (יד) הוחדה. מל' חדידה ושנון: מרוטה. ענין לטוש וצחצוח כמו נחושת ממורט (מלכים א ז): (טו) ברק. להט וזוהר כמו וברק חנית (נחום ג): שבט. שרביט: (טז) לתפוש. ענין אחיזה: בכף. בכף היד: היא הוחדה חרב. כמו הפך היא חרב הוחדה וכן כל רבים עמים (תהלים פט): (יז) והילל. מל' יללה: מגורי. ענין קבוץ ואסיפה כמו אוגר בקיץ (משלי י)

מצודת דוד

והיכל ובית קדש הקדשים: (ח) הנני אליך. הנה אני אלחם עמך: ... שאכרות ממך צדיק ורשע ועשיתי בך נקמה גדולה ושמחו עליכם ... לרעה לכן ילקו גם כל העובדי כוכבים היושבים מנגב בבל שעומדת ... אני ה' הוצאתי. ולא באה במקרה: לא תשוב עוד. עד הכרית כל ... מנגב בבל וכאומר מאחר שכל כך שיחה באה במקרה כי המקרה לא ...

(יא) האנח. עשה אנחה כאדם המצטער: בשברון מתנים. ר"ל אנחה גדולה וכאלו נשברו המתנים ונפלו מכובד האנחה: ובמרירות. ר"ל במרירות ל... ישראל: (יב) אל שמועה. בעבור השמועה הבאה אלינו מירושלים מחורבנה ולכן נמס כל הלבבו' ורפו ידי האנשי' ורוח כל אדם כהתה ונשפל' וברכי כל האנשי' ... הנבהלה כמו המים שנעים ואינם נחים: הנה באה. ר"ל הנה היא קרובה כאלו כבר באה ונהיתה: (יד) חרב חרב. על חרב נ"ל יאמר וכפל המלה כדרך המ... מעי (ירמיה ד): גם מרוטה. לעשות לה הסיר החלודה: (טו) למען טבוח וכו'. החדוד היה למען תהי' חריפ' לטבוח בה והמריט' היתה למען יהיה לה ברק להב... או נשיש. או שמא תאמרו נשיש על החרב הזאת כי לא עלינו תבוא כ"א על אויבינו: שבט בני. כאומר לא כן הוא אך דעו שהחרב תבוא לכל... ר"ל אוכלסי ישראל והוא מקרא קצר: מואסת כל עץ. עתה תמאס כל עץ ולא תכרות אותם ר"ל לא תלך עתה על העובדי כוכבים להכריתם ולפי... ירושלים ליער אמר לשון שבט ועץ וכינה גם העובדי כוכבים בשם עץ: (טז) ויתן אותה למרטה. המזיב נתן את החרב להחלא אותה למען תהיה ראויה לאוחז...

רש"י

...ורי לשון אוגר כקיץ בן משכיל (משלי י) אגרה בקציר (משלי ו) ...ורות (יואל א) העוד הזרע במגורה (חגי ב) ומנחם חברו לשון ... ויגר מואב (במדבר כב): לכן ספוק אל ירך. לנהי ולקינה: ...ון. כי בוחן דבר גזרות שאר פורענויות הרבה נכחנו בהן שפוט ודבר ... ומה אם גם שבט ... יהיה. ומה תהי ...בני. אם גם שבט ...תנא עליו עם שאר ... והיה. עוד בני ...ה"ו לא יתקיימון ...המקרא לא תרגם ...אה בעיני ושמעתי ...רבים וראיתי בספרי ...נתיישבו לי והפייט ...כה (בשבת ראשונה ...ואסת כל עץ הדקיר ...פייטני שקרא את ...סת כל עץ ויונתן כן ...נשיא וגו' על דחדיאו ...ית יהודה ובנימין ...שראל כד גלו על ...טעותא ותבו איכון ...תר גלמי אמיא אף ...ים או נשיא לשון ...כי בוחן ומה אם גם ...סם לא יהיה. אחרי ...עליהון נביא ולא ...ר כבר הדבר בחון ...ו ומה יהא בסופיהון ...שבט מואסת לא יהיה ...שבטיא דבית יהודה ...גלא יגלון ובעובדיהון ...לא יתקיימון מלכות ...יתה מואסת בחבירתה

...עליהם ועל הרעה הבאה עליהם אף היא לא תהיה ולא תקום. עוד לשון אחר או נשיא וגומר או שמא נשיא כי תאמר אלי שבט בני מואסת לכי יהודה מואסי עבודת כוכבים הם כמו שהניחו באביה שאמר (דברי ... יג) ועמכם עגלי הזהב ואסא ויהושפט וחזקיה ויאשיהו שבערו ...ת כוכבים שבעולם שתחת ידם ואף אלו ישובו בתשובה: זעק והילל. ...ם על זאת כי היא תהיה בעמי ולמה כי בוחן כבר בוחן הדבר לפני שלא ...וכה הוגנת: ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ומה אמתין עוד אפילו ...ו לשוב ולמאוס בעבודת כוכבים לא יתקיים הדבר בידם כי ימהרו לשוב ...ה והוא שאמר לירמיה אם ישוב לא ישוב: (יט) הנבא והך כף אל כף. ...סופדים ומה היא הנבואה: ותכפל חרב שלישתה. אני אמרתי חרב חרב ...ל נבוכדנצר להחריב ירושלים וחרב בני עמון בגדליה עוד יש חרב של ...כפולה כי שתיכן הללו חרב חללים תהיה והיא חרב החלל הגדול המפלת חללי' רבים: החודרת להם. בכל אשר תלאו תרדוף אתכם בחדרי חדריכם ... ויוחנן בן קרח ...זוליס ילכו למצרים שם תשיגם חרב וכן בכל המקומות אשר ימלטו מהם אל ערים בצורות כמו שאמור בענין על כל שעריהם נתתי אבחת חרב: (כ) למוג. ...עה לשון אחר לשון דבר נמס: והרבה המכשולים. והרבות המכשולים וכן כל הרבה שבמקרא לשון הרבות הוא לשון פעול: אבחת חרב. יש פותרין טבחת ...חת אל"ף בה"ט ב"ח ויש סותרין כמו אבעת לשון בעתה ולא יתכן כי התיו באבחת אינה יסוד ולא באה אלא לסמיכה והתי"ו בבעתה מן היסוד ואני אומר ...חרב השמעת קול הרוגי חרב לשון נביחה גלאפ"י שמיג"ם בלע"ז כי נו"ן בנבח הם יסוד נופל הוא כמו נו"ן בנשיכה ותבא אל"ף במקומה כמו (איוב יג) אחוותי ...ה אסיך שמן (מלכים ב יד) ומנחם פירש כמו אימת חרב ואין לו דמיון אלא פתרונו לפי ענינו: אח עשויה לברק. אוי ואח כי עשויה היא ללטש מרוטה ...ת: מעטה לטבח. ומעטיה בשמלה עד תתפש בכף לטבח ביום המלחמ' ויש פותרין מעטה על ל' מיעוט שמתמעטת כשמשחיזין אותה וטעות הוא בידם כי חסרון ...דגשות הטי"ת יורה עליה כי אין המ"ם שורש בתיבה כמ"ם של מעונה ומשוגה ומעוט' ומעולפת ספירי' (שיר ה) ומנחם חבר מעטה לשון מחסה כמו ...ב) התיו עיטה ועטה אבל דונש פתר אותו כמו עוטה אור כשלמ' (תהלים קד): (כא) התאחדי. אל מקום אחד או לימין או לשמאל: מועדות. מזומנות: וגם

יחזקאל כא

ישראל מגורי אל־חרב היו את־עמי לכן ספק אל־ירך׃ יח כי בחן ומה אם־גם־שבט מאסת לא יהיה נאם אדני יהוה׃ יט ואתה בן־אדם הנבא והך כף אל־כף ותכפל חרב שלישתה חרב חללים היא חרב חלל הגדול החדרת להם׃ כ למען ׀ למוג לב והרבה המכשלים על כל־שעריהם נתתי אבחת־חרב אח עשויה לברק מעטה לטבח׃ כא התאחדי הימני השימי השמילי

תרגום

קטולי חרבא אתכנשו ואתו על עמי מסחור סחור בבן טפח על ירכא׃ יח ארי אתנביאו עליהון נביא ולא תבו ומה יהי בסופיהון אמר ואף שבטא דבית יהודה ובנימין מגלא יגלון ובעובדיהון בישיא לא יתקימון אמר יי אלהים׃ יט ואת בר אדם אתנבי וטפח יד על יד ותתכפיל חרבא תליתא חרב קטולין היא חרב פורענות קטולא רבא דמזיעא להון׃ כ בדיל למתבר לבהון ולאסגאה מתקלהון על כל קרויהון מניתי קטלי חרבא ני חרבא אשתליפת למקטל אשתנינת לשיצאה׃ כא אשתליפי וקטילי מדרומא ושיצי מן צפונא לאן אפך

מסורה

ג' בתרי ליש' · ג' · ג' וכ"כ · ג' · ג' · ג' · ב' עמו פדות · ג' · ג' · ג' · ג' · וב' חס' בליש'

עינגא דא בתר דא ׃ מגורי ב' בתרי ליש' וסימ' בארץ מגורי אביו. מגורי אל חרב היו ׃ שלישת' ג' כתיב כן בלישנא וסי' ונסכיהם חצי ההין. ויוסף ה' קרא שמואל. ותכפל חרב שלישתה ׃ והרבה ב' וסי' למוג לב והרבה המכשלים. והרבה עמו פדות והוא יפדה. ואינון מן זוגין מן ב"ב דמשמשין ו"ה בריש תיבותא וסי' נמסר במסרה רבתא בערך ח'׃

רד"ק

כזאת תהיה בעמי לכן זעק וה ילל בן אדם לא שתשיש כמו שאמר או נשיש: היא בכל נשיאי ישראל. כי יאשיהו מת בחרב וכן יהויקים ובני צדקיהו שנשחטו לעיניו וכן אותם שגלו בעביר החרב שעברה עליהם גלו: מגורי אל חרב היו את עמי. מענין ויגר מואב ענין פחד ויראה פחדי חרב היו עמי קודם שבאה עליהם החרב כמו שאמר חרב יראתם וחרב אביא עליכם ובאה מלת מגרי בסמוך על מלת אל כמו שבא הסמיכות על מלת עליו על מלת את כמו והולכי על דרך שיחו ומשיש את רצין וי"ת כן גזה ואיליל וגו': לכן. שהחרב הזאת היא בעמי ובכל נשיאי ישראל: ספוק אל ירך. אל כמו על: (יח) כי בחן ומה. כי החרב הזאת הוציאה לבחון בה בני אדם וכל המריעה שנעשית להבריקה ולהפחד בה בני אדם כדי שישובו בני אדם לדרך הטובה והודאם לכרות בה אם לא ישובו: ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ומה יהיה זה הבוחן אם גם שבט בני תמאס לכרתו כמו שמואסת כל עץ מה יהיה הבוחן הזה הנה לשון מורטה והבריקה והברקת החרב היא משל להזהרת הנביאים ויונתן תירגם ארי איתנביאו עליהון נבייא ולא תבו וגו': (יט) ואתה בן אדם. ותכפל החרב שלישיתה. מלעיל והה"א נוספ' והוא כמו שלישית כלומר תכפל שלשה פעמים לכך נקרא' החרב שלישית רוצה לומר שיהיו הצרות שונות ומשלשות עליהם יש מפרשים שלישיתה גדולה כמו השליש אשר למלך ושלישים על כולו: חלל הגדול. דרך כלל כלומר חללים רבים וגדולים שיפלו בה מלכים ושרים: החודרת להם. המכה אותם בחדרי בתיהם או שהיתה נפונה בחדר עד עתה שיצאת בעבורם ויונתן תירגם שליפיהם שליפה ותירגם החודרת להם דמזיעא להון ותרגומו כמו הסיך החודרת ענין חרדה: (כ) למען למוג לב. אמר כאן מלת הטעם ואות הטעם כי די לו אם יאמר למען מוג לב או למוג לב מבלי זכר למען והיא לתוספת דבר ולחזק הדבר ופי' בעבור שימס לבבם וירבו מכשוליהם: והרבה. מקור בשקל והתים אותם הונה הונו:

על כל שעריהם נתתי אבחת חרב. פי' ענין בעתה כמו אבעת בך כך פירשוהו המפרשים לפי ענינו כמו ברק חרב והדומה לו ויש מפרשים אבחת טבחת בחלוף אל"ף בטי"ת באלפא בית' דא"ט ב"ח ויונתן תירגם קטלי חרבא: אח עשויה לברק. אוי וכן אמר אח וכן תירגם יונתן ווי ואמי רבי משה ז"ל פירש ענין אנחה ונפלה הנו"ן כנו"ן אמן מאמת אמר כי זאת החרב עשויה לברק המעטה שנפל בה והיא המריטה נעשה בה לברק כלומר להיות ברק להפחיד בה בני אדם: מעטה לטבח. לפי ענינו כמו הוחדה כמו שאמר למען טבוח טבח הוחדה ואין למלה הזאת חבר לפי הענין ואדוני אבי ז"ל כתב כי פי' מלשון והוא עוטה מעיל אך מעטה מבנין פיעל הדגוש כמו מגולה מן גלה מכוסה מן כסה וענינו כענין לוטה בשמלה כלומר מעוטה עד עתה שגלתה לטבח ויונתן תירגם מי חרבא אשתליפת למקטל אשתנינת לשיצאה: (כא) התאחדי הימיני השימי השמילי. השמילי בחסרון אל"ף שמאל כי איננה עקרית כי אם למשך אמר כנגד החרב התאחד באחת הפאות כי לא נכר כך אנה פניך מועדות או לצד ימין שהוא ירושלים או לצד שמאל שהוא בבל ופי' השימי שימי פניך לצפון השמילי שם או פירוש השמילי לרבת בני עמון כמו שאמר אחרי ואת רבת בני עמון ואת יהודה

מצודת דוד

חרב. ר"ל החרב הבוא חדדו אותם ומרטו אותה למען תת אותה ביד ההורג שיוכל להרגות הרוגים ולהכשיל אנשים: (יז) זעק והילל. זעק בקול יללה כי החרב ההיא תהיה בעמי ואף היא תהיה בכל נשיאי ישראל הם השרים לי׳: מגורי אל חרב. אנשי' מאוספי' בחרב היו עם עמי להכו' בהם ולכן הכה בכף על דרך צער ואבל: (יח) כי בוחן. כי החרב ההיא נתחזקה בדבר החדוד והזוהר ולמה ה כ"כ אם גם תמאס לכרות שבט בני הם אוכלסי ישראל וכמו שמואסת הם אוכלסי השבדי כוכבים א"כ לא יהיה צורך כלל אל החרב ולמה א"כ ...ם: (יט) והך כף אל כף. דרך צער ואבל: ותכפל. אמור בנבואה אשר חרב השלישית תהיה כפולה ומרובה משתי החרבות שעברו ר"ל גלות צדקיהו תהיה קשה ...יהויקים ויהויכין: חרב חללים הוא. החרב ההיא תפיל חללים רבים וגם תפיל חלל הגדול ועל המלך צדקיהו יאמר כי גם הוא נלקח בשבי וישב במאסר ...שתי הגליות הראשונות עם כי נשבו המלכים לא הרגו להכות בעם.: החודרת להם. ר"ל החרב ההיא שמורה בחדר מיוחד לבוא עליהם: (כ) למען למוג לב. ...תהיה למען המס לב האנשים ולהרבות המכשולים ועל כל שערי עריהם אתן אבחת חרב כי בכל עריהם יהרגו בחרב: עשוים לברק. החרב עשוים ...למען היות לה זוהר להבהיל אנשים והיא מעוטפת בבגד לבל יסור החדוד להיות נכונה לטבוח בה: (כא) התאחדי. כאלו אל החרב יאמר אתה החרב ...ת מבבל לך באחד מן הדרכים או פנה עצמך אל הימין ר"ל ליהודה היושב בימין או תשימי עצמך אל השמאל ר"ל לרבת בני עמון היושב בשמאל: אנה פניך מועדות

מצודת ציון

(יז) אל חרב. כמו בחרב וכן ואל הארון (שמות כה) ור"ל ובהארון: את עמי. עם עמי: ספק. ענין הכאה כמו ויספוק את כפיו (במדבר כד): ירך. הוא צד האדם: (יח) בוחן. ענין חוזק כמו אבן בוחן (ישעיה כח): ומה. ענינו כמו ולמה וכן מה יתאונן אדם חי (איכה ג): (יט) והך. מל' הכאה: ותכפל. מל' כפל: שלישתה. מל' שלשה: החודרת. מל' חדר: (כ) למוג. ענין המסה: המכשולים. ענין התשות ונפילת הכח: אבחת. ענינו כמו טבחת בחלוף אל"ף בטי"ת באטב"ח: אח. כמו האח והוא ענין לשון יללה: מעוטה. ענין עטיפה וכריכה כמו מעטה תהלה (ישעי' סא): (כא) התאחדי. מל' אחד: הימני. מל' ימין: השימי. מל' שימה: השמילי. מל' שמאל: אנה. להיכן: מועדות. מזומנות כמו מועדים לפני

(כב) וגם אני אכה כפי אל כפי. אני אומר לך הכה כף אל כף וגם אני מקונן עליהם ואכה כפי אל כפי אך חמתי. בוערת בי והניחותי (כד) שים לך שנים דרכים. כמו שהוא מסיים המקרא: ויד דרך עיר. פנה לך מקום בראש דרך שאתה בה עשה לך כמין ד לפרשת דרכים אחד ואחד. פונה לשמא׳ שניהם. שני הדרכים מקום פנוי מן הקוצי׳ ...

אָנָה פָּנַיִךְ מֻעָדוֹת׃ כב וְגַם־אֲנִי אַכֶּה כַפִּי אֶל־כַּפִּי וַהֲנִחֹתִי חֲמָתִי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃
כג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
כד וְאַתָּה בֶן־אָדָם שִׂים־לְךָ ׀ שְׁנַיִם דְּרָכִים לָבוֹא חֶרֶב מֶלֶךְ־בָּבֶל מֵאֶרֶץ אֶחָד יֵצְאוּ שְׁנֵיהֶם וְיָד בָּרֵא בְּרֹאשׁ דֶּרֶךְ־עִיר בָּרֵא׃
כה דֶּרֶךְ תָּשִׂים לָבוֹא חֶרֶב אֵת רַבַּת בְּנֵי־עַמּוֹן וְאֶת־יְהוּדָה בִירוּשָׁלִַם בְּצוּרָה׃
כו כִּי־עָמַד מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶל־אֵם הַדֶּרֶךְ בְּרֹאשׁ שְׁנֵי הַדְּרָכִים לִקְסָם־קָסֶם קִלְקַל בַּחִצִּים שָׁאַל בַּתְּרָפִים רָאָה בַּכָּבֵד׃
כז בִּימִינוֹ הָיָה ׀ הַקֶּסֶם יְרוּשָׁלִַם לָשׂוּם כָּרִים לִפְתֹּחַ פֶּה בְּרֶצַח לְהָרִים קוֹל בִּתְרוּעָה לָשׂוּם כָּרִים עַל־שְׁעָרִים

מְזַמְּנִין׃ כב וְאַף אֲנָא אַיְתֵי פּוּרְעָנוּת עַל פּוּרְעָנוּת וַאֲנִיחַ חֵימְתִי אֲנָא יְיָ גְּזָרִית בְּמֵימְרִי׃ כג וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃ כד וְאַתְּ בַּר אָדָם אַתְקֵין לָךְ תַּרְתֵּין אוֹרְחָן דְּיֵיתוּן בְּהוֹן קָטוֹלֵי חַרְבָּא דְּמַלְכָּא דְבָבֶל מִמְּדִינְתָּא חֲדָא יִפְקוּן תַּרְוֵיהוֹן וְאַתְרָא אַתְקֵין בְּרֵישׁ פְּרָשׁוּת אוֹרַח קַרְתָּא אַתְרָא אַתְקֵין׃ כה אוֹרְחָא אַתְקֵין דְּיֵיתוּן בָּהּ קָטוֹלֵי חַרְבָּא מְרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן וְעַל דְּבֵית יְהוּדָה דִּי נַפְקוּ מִירוּשְׁלֶם לְמֵיתַב בְּקִרְוִין כְּרִיכָן׃ כו אֲרֵי קָם מַלְכָּא דְבָבֶל עַל אֵם פְּרָשׁוּת אוֹרַח בְּרֵישׁ תַּרְתֵּין אוֹרְחָן לְמִקְסַם קְסָם קֶשֶׁת בְּגִירַרְיָא שְׁאַל בְּצַלְמָנַיָּא חֲזָא בְּכַבְדָּא׃ כז בִּימִינֵיהּ הֲוָה קִסְמָא נְפִיל לְמֵהַךְ לִירוּשְׁלֶם לְמַנָּאָה אַפְרוּרָן לְפַתָּחָא תַּרְעִין דְּיֵעֲלוּן בְּהוֹן קָטוֹלִין לַאֲרָמָא קָל בְּאַצְוָחַת קַרְנָא לְמַנָּאָה אַפְרוּרָן עַל תַּרְעִין לְמִצְבַּר מְלִיתָא וּלְמִבְנֵי כַּרְקוֹם׃

יצאו ט״ו בקרי׳ וסי׳ נמסר בירמיה סימ׳ י״ז. ויד ג׳ קמצי׳ בקריאה וסי׳ ויד אל תשלחו בו למען הציל. ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת. ויד ברא בראש דרך. וסי׳ תיפוק בידא למדבר׳: ואת יהודה ג׳ דסמיכי וסי׳ שלח לפניו אל יוסף להורו׳. ויוסף ה׳ לחרו׳ בישראל. ואת יהודה בירושל׳ בצור׳: שבעות ד׳ וסימ׳ נמסר בירמיה סי׳ ח׳:

שלך שב על שער פלוני: לשפוך סוללה. שופכין עפר וכובשין אותה כעין שכובשים תלי המגדלים לעמוד עליו ולהלח...

יסודה ויונתן תירגם אישתליפי וקטילי מדרומא ושילי מן ציפונא לאן אסך מזמנין: (כב) וגם אני אכה כפי אל כפי. אמר לפי שאמר הנביא והך כף אל כף אמר לו שאל יתברך גם אני כמוך אכה כפי אל כפי אמר דרך משל אכה כפי אל כפי על ירושלים ועל ישראל כי עליהם מועדות פני החרב הזאת והם בהבריקי אותה על פניהם לפיכך ילקו הם: והניחותי חמתי. ובזה תנוח חמתי אחר שאנקם מהם על דרך וחמת המלך שככה: אני ה׳ דברתי. ובידי לקיים אם שדברתי ויונתן תירגם ואף אנא אייתי פורענות וכו׳: ויהי דבר יי. (כד) ואתה בן אדם שים לך. תחשב בלבך שיהיו שנים דרכים או תקן לך ועשה שני דרכים כענין קח לבנה והכל במראה הנבואה: לבא חרב מלך בבל. שחרב מלך בבל יבא על אחד משני הדרכים וזו״א החרב שהוצאתי מתערה והוחדה ומרטה ונתתי ביד הורג והחורג הוא מלך בבל: מארץ אחד יצאו שניהם. שני הדרכים יצאו מארץ אחת והוא בבל ותירגם יונתן ממדינתא חדא יפקון תרויהון וזכר ארץ בלשון זכר ואמר אחד והוא כמו ולא נשא אותם הארץ או פירוש אחד על המלך כאילו אמר מארץ מלך אחד: ויד ברא בראש דרך עיר ברא. ויד פי׳ מקום כמו ויד תהיה לך מחוץ למחנה: ברא צווי. מענין ברו לכם איש שהוא ענין בחירה אלא שמלת ברו מן הקל ומן בעלי הה״א וברא מן הדגש ומבעלי האל״ף וכמיהו וברא לך שם אמר בחר לך מקום שיפנו אליו שני דרכים כי כן יעשה מלך בבל יעמוד על אם הדרך לראות באי זה דרך ילך ואמר עוד זה המקו׳ ברא בראש דרך עיר ברא אותו דרך שיהיה מבואו לעיר ותירגם יונתן ואתרא אתקין בריש פרשות אורח קרתא אתרא אתקין פרשות כמו שמצאנו בדברי רבותינו ז״ל בפרשת דרכים: (כה) דרך תשים. את רבת בני עמון. כמו אל וכן ואת יהודה כמו ואל יהודה וכן וראה את הכהן כמו אל: בירושלים בצורה. יהודה היושב בירושלים שהיא עיר בצורה וחזקה ויושבים לה בה אמר החרב שתבא תבא לאחת משתי הערים האלה וזכר רבה וירושלים שהם ערי הממלכה ויונתן תירגם ארחא אתקין דייתון בה קטולי חרבא וגו׳: (כו) כי עמד מלך בבל אל אם הדרך. כמו אל וכמוהו רבים ונקראת אם הדרך שהדרכים פונים אליה והיא להם כאם והם לה כבנות: לקסם קסם. לראות בקסמיו לאיזה דרך ילך אם לדרך שהיא לירושלים או לאותה שהיא לרבת בני עמון ובאמרו לקסום קסם בא שם הפועל עם הפעול לחזק הפעולה כמו למען טבוח טבח והדומים לו שכתבנו ואחר שאמר לקסם דרך כלל פירש הקסם מה הוא ואמר: קלקל בחצים שאל בתרפים ראה בכבד. וכל זה ממעשי הקסם ופירוש קלקל כמו והוא לא פנים קלקל והוא שמחדדין ומלטשין פני ברזל החץ עד שיהיה בהיר מאד ורואין בו בעלי הקסם כמו שרואים בבוחן היד בצפורן לבהירות הציפורן וכן רואים בסיף וכן במראה וכן רואים בכבד שיש לו בהירות והתרפים הם צלמים ורואו בהם העתידות ובשלשת מיני קסם אלה ראה נבוכדנצר אם ילך לירושלים שהיתה לצד ימינו או לרבת בני עמון שהיתה לצד שמאלו ונפל לו הקסם לירושלים ואדוני אבי ז״ל כתב קלקל ענין קלות כלומר ירה החצים והפריחם באויר לראות לאי זה צד יפלו וכן תירגם יונתן קשת בגירריא: (כז) בימינו. מבואר הוא בנפסק מזה: לשום כרים. נגידים שרי חיילות וכן ושים עליה כרים ואדוני אבי ז״ל פירש כרים כבשים כמו עם חלב כרים ואילים והוא שעושין אילי ברזל לנגח החומה: לפתוח פה. וכן שרי החיל ברצח לעם כלומר שיראהו כל הנמצא בעיר: להרים קול בתרועה. פירושו כולם קול בתרועה להבהיל העם אשר בעיר: לשום כרים על שערים. כשיסגרו אנשי העיר ישימו כרים עליהם לשברם ולהכנס בהם ולכל אחד מן הפירושים שפירשנו במלת כרים לפי ענינו: לשפוך סוללה. כתרגומו למצבר מליתא והוא שצוברים עפר נגד החומה ועושים כ... החומה

מצודת ציון

לפני היכל ה׳ (ירמיה כ״ד): (כב) והניחותי. מלשון מנוחה ויאמר על השקטת הכעס וכן והניחותי חמתי בך (לעיל טז): (כד) ויד. מקום כמו יד אבשלום (ש״ב יח): ברא. מל׳ ברירה כמו ברו לכם איש (ש״א יז): (כה) את רבת. אל רבת וכן ואת יהודה כמו וירדפו אל מדין (שופטים ז): בצורה. מל׳ מבצר: (כו) לקסם קסם. ענין כשוף: קלקל. ענין לטישה וזכוך כמו והוא לא פנים קלקל (קהלת י) והוא מל׳ נחושת קלל (לעיל א): בתרפים. צלמים מגידים עתידות ע״י כישוף כמו ותגנוב רחל את התרפים (בראשי׳ לא): (כז) כרים. כעין אילים עשויים מברזל ובהם מנגחים בחומה להפילה כמוזכר ביוסיפון וכן ושים עליה כרים (לעיל ד): סוללה. הוא תל העפר מול החומה לעלות עליה להלחם על העיר: דיק. כעין מגדל מעץ מול העיר

מצודת דוד

מיעדות. ומזומנות ללכת: (כב) וגם אני וגו׳. כאומר אבל כמו שאמרתי לך הכאה ... כף כן גם אני אכה כפי על כפי כי ידעתי שאל יסודה תלך החרב ובזה תנוח חמתי קצפתי עליהם: אני ה׳ דברתי. וכן יהיה: (כד) שים לך. עשה לך שני דרכים באחד מהם חרב מלך בבל: מארץ אחד. הוא בבל: ויד ברא. ברור מיוחד על הדרכים ההם ובהתחלת הדרך היוצא מן העיר שם ברור ר״ל אז הזה ברור: (כה) דרך תשים. דרך אחד תשים לבוא בה החרב אל רבת ... ואת יהודה. ר״ל וגם תשים דרך אל יהודה היושב בירושלים הבצורה וחוזק... כה: (כו) כי עמד וגו׳. ר״ל הדבר הזה בא לרמז אשר מלך בבל עמד בבואו מארצו על אם הדרך והוא המקום אשר יתפרדו משם הדרכים אילך ואילך לפנות אל מול המקום ההיא: בראש. בהתחלת שני הדרכים המתפרשים: לקסם קסם. העמידה שם היתה למען לקסם קסם לדעת אנה ילך ואנה: קלקל. לטש וזכך ברזל החצים עד שהיה מזהיר ביותר והרואה יוכל לראות בו כמו במראה ודרך בעלי הקוסמים היה לראות בו ולקסום: שאל בתרפים. עשויים בצורת אדם ומגידים עתידות ע״י כישוף: ראה בכבד. כי יש בו בהירות בעת שמוציאים אותו מגוף בעל חי והרואה יוכל לראות בו ודרך בעלי הקסם היה לקסום בו: (כז) בימינו. היה הקסם ירושלים. הקסם היה מגיד ללכת בימינו אל ירושלים: לשום כרים. להעמיד אילים מנגחים מול החומות לשברם ולכתתם: לפתוח פה ברצח. ... העם שירצחו את בני העיר: להרים. קול בתרועה. להבהיל את העם: על שערים. לשבר השערים: לשפוך וגו׳. הם ענייני מלחמה: (כח) והיה לישראל בעיניהם כקסם שוא ר״ל מה שעלה בקסמיו לעלות לירושלים היה בעיניהם שוא כי חשבו שלא יוכל לכבשם כאלו הכשדים נשבעו להם שבועות ... יכבשו אותם: והוא מזכיר עון. אבל ב״א מאנשי ירושלים היה מזכיר את העון לפני

ז) והיה להם. לישראל מה שעשה נבוכדנצר: כקסם שוא. ולא ...ין אך באמת שבועי שבועות להם ארבעים ותשע פעמים קסם ...נצר וכל הקסמים כוונו זה כזה: והוא מזכיר עון להתפש. נבוכדנצר קסמיו היה מזכיר עוונות שביד ישראל שהיו מודיעים לו עמון הם שהיו שומעין את ...ביאים: להתפש. ...אל נתפשים בידו: הזכרכם עונכם. ...דשין עבירות מיום ...ונותיכם הראשונים ...ידיהם: בהגלות ...החדשים: להראות ...היושנים: יען ...לפני לרעה לפיכך: ... ביד מלכא דבבל ...: (ל) חלל רשע. ...חלל כרשעך: נשיא ...דקיהו: בעת עון ...נתמלאת הסאה ...ן האחרון הממלא ...ה: (לא) הסיר ...גו'. כתרגומו אעדי ...משריה כהנא רבא ...רא מצדקיה מלכא ...ודין באתריה לא ...הגבה וגו'. גדליה ...דלא הוה דיליה ...קיהו דיליה היא ...ה: (לב) עוה עוה. ...השדה לשון חורבה ...ה פעמים ושלש ...בר ניטלה מיכניה ...קיה ומצדקיה תנתן ...י שתי' ומנחם חבר ...עותה ושתי המלכה ...) בעוונו והרשעתו ...): גם זאת לא היה. ...לא תתקיים עד בא ...ן נתניה: אשר לו ...אשר עליו שמתי ...מתי ומשפטי: ונתתיו. ...) אל בני עמון ואל ...אשר שמחו בנפול ...נבוכדנצר בקסמיו ...רושלים וחרפו אותי ...לאמר יד עכו"ם ...זה לנפול חללים רבים

שחומה להלחם משם ולהכנס בעיר: ולבנות דיק. הוא מגדל עץ שעושים נגד העיר לכב... (כח) והיה להם כקסום שוא בעיניהם. כקסום כתיב בוי"ו וקרי בלא וי"ו בקמץ חטף והוא מק... אמר כי בעיני ישראל היה קסם נבוכדנאצר כמו אם היה קסם שוא שהיו בוטחים על דברי נביאי השקר שהיו מבטיחים אותם על שקר שלא תנתן העיר ביד מלך בבל: שבועי שבועות. כאילו היו הכשדים שבועים שבועות להם כלומר כאילו נשבעו להם שבועית רבות: והוא מזכיר עון להתפש. וזה הדבר היה מזכיר להם עון שיתפשו בו כי הנה צדקיהו מלכם לא שמר שבועתו למלך בבל כמו שאמר וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלהים ואיך יחשבו שישמרו להם הכשדים שבועתם ואפילו הם נשבעו להם כי הם אינם שומרים שבועתם כמו שאומר על כן אלה האלה הארץ וכן אמר רצות ונאוף, השבע לשקר. שבועי שם תאר בשקל השכוני באהלים והדוגי אבי ז"ל. פירש והיה להם כקסום שוא בעיניהם הכשדים חשבו להם כי הקסם היה כזב כי דעתם היה לבני עמון והאל יתברך משכם לירושלים בעבור שלא המתין על חלול יי' שחלל צדקיהו וזהו שביעי שבועות להם והוא מזכיר עין להתפש הזכיר עונותיהם שאמרם ויונתן תירגם והוה להון קסימיכון וגו' תירגם שבועי שבועות כמו שבעה שביעות: (כט) לכן כה אמר. יען הזכרכם עונכם. כמו שאמר מזכיר עון: הזכרכם. מקור מבנין הפעיל ובא בפתח כמו והון ותרפים הפלר אמר בעבור שאתם מזכירים לפני עונכם והוא עון שבועת שקר ובמה אתם מזכירים אותם בהגלות פשעיכם להראות חטאתיכם בכל עלילותיכם כי בכל מעשיכם יש פשעים וחטאות נראים ונגלים לכל כל שכן לי ובזה אתם מזכירים העונות הישנים עם החדשים והחמורים עם הקלים יען הזכרכם בעבור שאתם נזכרים לפני כאנשים חוטאים ופושעים לפיכך בכף תתפשו. ופירש בכף בפת"ח הבי"ת מורה על ה"א הידיעה רוצה לומר בכף הידוע והוא כף מלך בבל וכן תירגם יונתן ביד מלכא דבבל תתמסרון: (ל) חלל רשע. חלל כתרגומו חייב קטלא ויש לפרשו כמשמעו כמו אשה זונה וחללה: נשיא ישראל. הוא צדקיהו: אשר בא יומו. הגיע זמנו להסיר ממנו המלוכה: בעת עון קץ. בעת שעונו גרם לו הקץ שהוא קצו וסופו במלוכה ומה שאמר עון קץ שסמך עון אל קץ רוצה לומר העון שבעבורו בא קצו והוא עון שבועת שקר שהשביעו נבוכדנאצר באלהים והוא מרד בו ובזה עלה להפר ברית לפיכך עלה עליו נבוכדנאצר ועור עיניו והגלהו והחריב הארץ ותירגם יונתן דמטא יום תבריה עידן תושלמ' חובוהי פירשו כמו הפוך: (לא) כה אמר אדני ה'. הסיר המצנפ' והרי' העטרה. הסיר והרים ענין מקור וכן הגבה והשפל כאילו אמר אסיר המצנפ' ואריס העטרה מעל ראש המלך ר"ל

28 לִשְׁפֹּךְ סֹלְלָה לִבְנוֹת דָּיֵק: כח וְהָיָה לָהֶם כִּקְסָום־שָׁוְא בְּעֵינֵיהֶם שְׁבֻעֵי שְׁבֻעוֹת לָהֶם וְהוּא־מַזְכִּיר עָוֺן לְהִתָּפֵשׂ: כט לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן הַזְכַּרְכֶם עֲוֺנְכֶם בְּהִגָּלוֹת פִּשְׁעֵיכֶם לְהֵרָאוֹת חַטֹּאותֵיכֶם בְּכֹל עֲלִילוֹתֵיכֶם יַעַן הִזָּכֶרְכֶם בַּכַּף תִּתָּפֵשׂוּ: ל וְאַתָּה חָלָל רָשָׁע נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בָּא יוֹמוֹ בְּעֵת עֲוֺן קֵץ:
לא כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הָסִיר הַמִּצְנֶפֶת וְהָרִים הָעֲטָרָה זֹאת לֹא־זֹאת הַשָּׁפָלָה הַגְבֵּהַ וְהַגָּבֹהַ הַשְׁפִּיל: לב עַוָּה עַוָּה עַוָּה אֲשִׂימֶנָּה גַּם־זֹאת לֹא הָיָה עַד־בֹּא אֲשֶׁר־לוֹ הַמִּשְׁפָּט וּנְתַתִּיו: לג וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל־חֶרְפָּתָם וְאָמַרְתָּ חֶרֶב חֶרֶב פְּתוּחָה לְטֶבַח מְרוּטָה

כח והוה להון קסומיהון כדיבין בעיניהון נחשין דהוה מנחש להון ואינון לא ידעין דארבעין ותשע זמנין הוה כמן ומתתיב על פתגמא עד דתיתי ליה שעתא דיתמסרון בידיה: כט בכן כדנן אמר יי אלהים חלף דאדכרתון חוביכון באתגלאה מרדיכון לאתחזאה חטאיכון בכל עובדיכון חלף דאדכרתון ביד מלכא דבבל תתמסרון: ל ואת חיב קטלא רשיעא רבא דישראל דמטא יום תבריה עדן תושלמת חובוהי: לא כדנן אמר יי אלהים אעדי מצנפתא משריה כהנא רבא ואבטיל כתרא מצדקיה מלכא אמר דין ודין באתריה לא יתקים מגלא יגלון גדליה בר אחיקם דלא הוה דיליה יסבינה וצדקיה דדיליה היא תעדי מניה: לב חוביהון דחבו כחוביהון אתפרע מנהון אף דין לא יתקים ליה עד דאיתי עלוהי פורענות ישמעאל בר נתניה ואמסרינה בידיה: לג ואת בר אדם אתנבי ותימר כדנן אמר יי אלהים על בני עמון ועל חסודיהון ותימר חרבא חרבא

להראות ג' ומ"ל וסימ' כי לא יוכלו להראות: וילך אליהו להראות אל אחאב. להראות חטאתיכם: וחד וביום הראות בו: הגבה ב' וסי' העמק שאלה או הגבה. השפלה הגבה והגבה: פתוחה ג' וסימ' ויעזבו את העיר. חרב חרב פתוחה. ואגרת פתוחה בידו:

תולדות אהרן הסיר המצנפת. סוטה כד:

ראש המלך מלכות יהודה שיגלה המלך צדקיהו לארץ אויביו וי"ת אעדי מצנפתא משריה כהנא רבא ואבטיל כיתרא מצדקיה מלכא ואני תמיה למה זכר שריה כי יהוצדק בנו הוא שגלה עם ...לא זאת. העטרה שהיא היום לא תהיה זאת כמו שחושב צדקיהו שתתקיים מלכותו לא תהיה זאת העטרה לו אלא למי תהיה: השפלה הגבה. יהויכין שגלה כבר והיה שפל אגביה אותו כי ...היה מלך כשובו מגלות בבל וגם הוא בגלותו נשא אותו אויל מרודך וישם כסאו גבוה וגו': והגבוה השפל. צדקיהו שהיה גבוה ונתגאה ומרד במלך בבל אשר השביעו באלהים אשפיל אותו ...וד מלך מזרעו שהרי בני צדקיהו שחט מלך בבל לעיניו והמלכות עמדה מיהויכין: השפלה. הה"א בו נוספת כי המלה מלעיל והוא כמו השפל כמו שאמר והגבוה השפל ועוד כי אלו היתה ...אומר השפלה הפ"א בשוא: (לב) עוה עוה עוה אשימנה. ענין עוה כמו ועוות פני ה' אמר זאת העטרה אשימנה עוה שלא תשוב ליהודה ולמלכותם עד זמן רב ואמר שלשה פעמים עוה ...היתה בעלה העטרה אחר הגלות והם אשיר שאלתיאל פדיה והדור הרביעי שהוא זרובבל שהגבה העטרה ליהודה: גם זאת לא היה. גם זאת השפלות שהיתה לא היתה לעטרה כי אע"פ ...בני יאשיהו יהואחז ויהויקים ויהויכין ואף על פי שלקו כל אחד בעצמו לא הוסרה העטר' עד צדקיהו שבא נבוכדנאצר: אשר לו המשפט ונתתיו. בידו כי הוא לקח המשפט מצדקיהו שהיה ...אמר עד בא אשר לו המשפט ונתתיו: (לג) ואתה בן אדם. ואל חרפתם. שחרפו וגדפו את ישראל ושמחו להם בגלותם ואתם מארלם לכן הנבא אליהם ואל חרפתם כי החרב שמוחדה לישראל

מצודת דוד

...ים בעשותו פעם בפעם להיות שבה שיהיה נתפש ביד האויב: (כט) יען ...עונכם. בעבור שאתם מזכירים עונותיכם הראשונות במה שאתם מגלים החדשות לעשותם בפרהסיא: להראות. למען יהיו נראים חטאתיכם אשר בכל עונותיכם החדשות וכפל הדבר במ"ש: יען הזכרכם. בעבור שאתם ...עונותיכם לכן תתפשו בכף מלך בבל: (ל) ואתה חלל רשע. אתה רשע ...ן הקדוש ועל צדקיהו יאמר: בא יומו. שקעה ממנו והצלחתו בעת עונו הוא העון המשלים את הקץ וממלא את הסאה: (לא) הסיר המצנפת. אתה צדקיהו ...נפת והסרה את העטרה מעל ראשך כי לא תמלוך עוד ולא תמשול בישראל: זאת לא זאת. ר"ל כהעטרה הזאת אשר באה ליהויקים וליהויכין לא היה כזאת הרעה ...ך כי כשגלה יהויקים מלך בנו יהויכין וכשגלה יהויכין מלך צדקיהו אחי אביו ממשפחתו אבל אחר שגלה צדקיהו לא נשאר מי מלוך ומושל ממשפחתו: ...יהויכין שכבר גלה והושפל אותו אגביה כי מזרעו יצא זרובבל מלך השפיל: והגבוה. לצדקיהו שהוא מולך עתה בגובה ורוממות אותו אשפיל כי ...ע ולא ימלוך מי מזרעו: (לב) עוה עוה אשימנה. את המלכות הזאת אעשה מעוות ומעוקם ועל צדקיהו יאמר וכפל המלה שלש פעמים לומר שעד עולם ...מי מזרעו: גם זאת לא היה. ר"ל גם הכנסה הזאת שהיה ליהויכין שיצא מזרעו זרובבל לא יהיה הכנסה שלימה עד בוא מזרעו מלך המשיח ולו אתן ...לימה: (לג) ואל חרפתם. על חרפתם אשר חרפו את ישראל במה שהלך נבוכדנאצר על ירושלים מפני הקסם: חרב חרב. כפל המלה לחוזק: פתוחה. שלופה

מצודת ציון

העיר והוא מתחבולות המלחמה: (כח) שבועי שבועות. מל' שבועה: (כט) עלילותיכם. מעשיכם: (ל) חלל. מחולל והוא ספוק הקדושה: בא. ענין שקיעה כי בא השמש (בראשית כח): יומו. השמש נקרא יום כמו לרוח היום (בראשית ג) ור"ל הצלחתו המאיר' כשמש: קץ. סוף: (לא) המצנפת. כובע המיוחדת לחשובים ומגדלים: (לב) עוה. מל' עות ועקום: אשימנה. מלשון שימה: (לג) פתוחה. שלופה מתערה כי כשהיא בתערה כאלו היא סגורה: להכיל. ענין החזקה וכפל כמו כי מוכה וכו' קטן

רדק

לישראל פתוחה גם כן להם ואם לא היה עתה על ידי נבוכדנצר תהיה על ידי מדי ופרס כי מתחלה כבשם מלך בבל והיו לו עבדים ואחר כך מרדו בו כמו שמרד צדקיהו לפי שהיה..מגמת פניו אל בני עמון ואל ירושלים ונפל גורלו על ירושלים והחריבה ושב, לו לארצו ולא הלך אל בני עמון לפיכך חרבו בני עמון את ישראל בגלותם וחרפתם ואמר גם כן בנבואת לפנים שמעתי חרפת מואב וגדופי בני עמון : פתוחה . החרב שהיתה פתוחה לישראל כן תהיה פתוחה לבני עמון ואומר פתוחה לפי שהוציאה מתערה כי כשהיא בתוך תערה היא סגורה וכשהוציאה מתערה היא פתוחה ויש מפרשים פתוחה כמו לנוטה וכן חרב פתחו רשעים ואין צורך להוציא מענין פתחו וכן תירגם יונתן אשתלפת : לטבח מרוטה . מבואר הוא : להכיל למען ברק . פירוש החרב הוחדה ומורטה להכול ולהחזיק הרג רב ולמען הראות ברקה להפחיד העמים : להכיל . כמו ונורא מאד ומי יכילנו ואדוני אבי ז״ל פירש להכיל כמו להאכיל וכן אזין עד תבונות כמו אאזין ולא יכל שם ערבי כמו לא יאכל והאדם האומר החרב הוא המאכיל והחרב אוכלת והחללים אכילים להאכיל הוחדה למען ברק מרוטה ופירוש למען ברק למען היות לה ברק כמו שאמרנו למעלה למען היה לה ברק מרוטה ועל כדרך הזה תירגם יונתן אישתניגת לשיצאה בדיל למיהוי לה נצוחין תירגם להכיל לשיצאה : (לד) בחזות לך שוא . אמר כנגד בני עמון ואמר לשון נקבה כנגד הכנסה אמר בעת שהיו חוזין וקוסמין חוזים וקוסמים לך שוא וכזב בהבטיחם אותך שלא תבא החרב עליך ולא ידעו כי החרב פתוחה: לתת אותך אל צוארי חללי רשעים . כמו עם כלומר עם צוארי החללים ביד החרב וכן תירגם יונתן למימסר ית צוארך בצוארי קטיליא רשיעיא ואלה החללים אמר על חללי רשעי ישראל שנפלו בחרב אמר כי גם בני עמון יפלו בחרב כמו שנפלו בני ישראל אשר בא יומם בעת עון קץ וכבר פירשתי למעלה עון קץ ותירגם יונתן דמטא יום תברהון עידן סעורן בישתהון : (לה) השב אל תערה . השב מקור השי״ן בפתח מקום צרי ופירושו בתמיה כלומר הסורה את שהשיב החרב אל תערה אחר שתכרות ישראל לא כן לא אשיבנה אל תערה עד שאשפוט אותך בה : במקום אשר נבראת בארץ מכורותיך אשפוט אותך . ר״ל בארץ בני עמון שנבראו שם מקדם וגרו בה עד היום שם אביא להם החרב ושם אשפוט אותם שלא יגלו ממנה לארצות אחרות מרוב בעתם שלא תבא עליהם חרב אויב . מכורותיך . כמו מגורותיך : (לו) ושפכתי עליך זעמי . אפיח עליך . מענין נופח באש פחם ואף על פי שהם שני שרשים וכן אמר לשום ונפחתי עליכ׳ באש עברתי ר״ל אבעיר אש עברתי עליך כמו שנופחים באש להבעירו וכן תירגם יונתן באשתא פורענותי אתקיף עלך : בוערים . כסילים ונמהרים שיהרגו פתאום כמו בינו בוערים בעם ויש לפרש בוערי׳ מענין באש תבעיר יער כלומר מכלים ושורפים וכן אמר המפרש על בינו בוערים בתרי לישני וי״ת בוערים רשיען : חרשי משחית . שהם אומנים להשחית : משחית . שם כמו השחתה וכן תרגמו למשחית : (לז) לאש תהיה . אמר תהיה לשון זכר כנגדה ואמר דמך ואמר תזכרי לשון נקבה הנמצאת כי כן דרך המקרא כמו שכתבנו כמה טעמים כי כשידבר לשון זכר ידבר כנגד העם וכשידבר לשון נקבה ידבר כנגד הכנסה והעדה שהוא לשון נקבה ושניהם ענין אחד : דמך יהיה בתוך הארץ . הפך ארץ אל תכסי דמי ינקם דמך וזהו שאמר לא תזכרי : ויהי דבר ה׳ . (ב) ואתה בן אדם התשפוט התשפוט . הכפל לחזק הענין כמו האכה אכה אמר אם תשפוט אותה ראה מעשיה : את עיר הדמים עיר גילולים ותועבות אחרות העון הגדול הוא שפיכות דם נקי וכן אמר במנשה אחר שזכר כל תועבותיו וגם דם נקי שפך מנשה : והודעת . תודיע אותה את כל תועבותיה ועליהם ת[...] הוא בדברים שתודיענה כי היא חייבת לפי מעשיה כל הרע הבא עליה ויומר וי״ת התוכח ית קרתא דאשדי דם זכאי : (ג) ואמרת . עיר שופכת דם . עיר שאנשיה שופכים דם לזכור העיר במקום אנשיה לפי שהעיר כוללת אותם כולם כמו העיר היוצאת אלף עיר הומיה קריה עליזה והדומה להם : בתוכה . אמר בתוכה לשני טעמים האחד כי שפיכות דמים [...] רעה גדולה יותר משפיכות דמים בדרכים ובמסתרים והשני אמר בתוכה כלומר כי תוכה מלא דם מרוב שפיכות דמים כמו שאמר על מנשה עד אשר מלא ירושלים פה לפה : לבא[...]

יחזקאל כא כב

להכיל למען ברק : לד בחזות לך
שוא בקסם־לך כזב לתת אותך אל־ (ג׳ ס׳ מ״ל · גליש׳ זכר . ג׳)
צוארי חללי רשעים אשר־בא יומם
בעת עון קץ :
לה השב אל־תערה במקום אשר־ (א׳ ר״פ וא׳ ס״פ)
נבראת בארץ מכרותיך אשפט (ג׳ · ג׳)
אתך : לו ושפכתי עליך זעמי באש
עברתי אפיח עליך ונתתיך ביד (ג׳)
אנשים בערים חרשי משחית : (ב׳ כיט)
לז לאש תהיה לאכלה דמך יהיה
בתוך הארץ לא תזכרי כי אני
יהוה דברתי :

כב א ויהי דבר־יהוה אלי
לאמר : ב ואתה בן־אדם התשפט (כ״ד בסיפרא)
התשפט את־עיר הדמים והודעתה (ג׳ מפיק ה״א)
את כל־תועבתיה : ג ואמרת כה (ג׳ ב׳ מ״ל וא׳ חסר)
אמר אדני יהוה עיר שפכת דם
בתוכה לבוא עתה ועשתה גלולים (ב׳ מפיק ה״א)

תרגום

אשתלפת למקטל אשתנינת
לשיצאה בדיל למהוי לה
נצחוחין : לד באתנבאה לך
שקר באלפא לך כדבן למימסר
ית צורך בצורי קטילי רשיעיא
דמטא יום תבירהון עדן
סעורן בישתהון : לה אתיב
חרבא לנדנה באתרא
דאתבריתון בארע
תותבותכון אתפרע מנכון :
לו ואשפוך עלך חימתי באשת
פורענותי אתקיף עלך
ואמסרינך ביד גברין רשיעין
דאומנין לחבלא : לז לעממיא
דתקיפין כאשתא תתמסרון
לאשתיצאה חובת קטולך
תהי בגו ארעא לא יעול
דכרניך ארי אנא יי גזרית
במימרי : א והוה פתגם נבואה
מן קדם יי עמי למימר :
ב ואת בר אדם התוכח התוכח
ית קרתא דאשדי דם זכאי
בגוה וחוי לה ית כל
תועבתהא : ג ותימר כדנן אמר
יי אלהים קרתא דאשדי דם זכאי בגוה מטא עדן תברה ודפלחין לטעותא בגוה

בערים ב׳ וחס׳ וסימ׳ ונתתיך ביד אנשים בערים חרשי משחית . בינו בערים בעם :

תולדות אהרן חללי רשעים . שם מם (סוטה כג) :

רשי

[...] רבים : למען ברק . למען לא יחשך מראה להט שלה בחללי׳ : [...] לך שוא . קוסמי עמון חזו להם שוא לאמר לא יבא עוד עליכו : [...] אל צוארי חללי רשעים . להטעותך ולתת את צואריך [...] רשעי׳ של ישראל : אשר בא יומם וגו׳ . יום שלהם : (לה) השב . כמו[...] השי״ן רפה המתירי[...] שעל ישראל אל [...] כך כשיגמור נק[...] ישוב עליך ובמקום [...] וגומר : (לו) א[...] לשון נפיחת אש כ[...] בוערים . מנ[...] בשגעון לחבל ולהכ[...] משחית . אומנין ל[...] ימים רבים שפי[...] זו כאשר כתוב לו[...] אני רואה בשיבוי [...] שאין הנביא מד[...] בחרב) . לתת או[...] חללי רשעים וגו׳ [...] תערה וגו׳ . אסיר[...] אינו נופל ל׳ זה א[...] וכן חרשי משחית [...] שעל נבוכדנאצר כ[...] או וכן משמע הכבל[...] אמר ה׳ אלהים [...] ועל חרפתם בלו[...] שמחרפים היו) ע[...] (בשביל נבוכדנצר [...] מחרפי׳ את ישראל [...] נבוכדנצר : (לג [...] פתוחה . חרב נבוכ[...] לבאת בשני [...] ירושלם ועל בני [...] בפרשה העליונה [...] לבני עמון : (לד [...] שוא בקסם לך [...] סגור כי על ידי [...] בבל שוא וכזב [...] שחרבך נתונה אל [...] הרשעים שבא [...] מלפני בעת תשלו[...] (לה) השב אל תע[...] בעת יבא שתשוב [...] ותקבל החרב ש[...] מלכי מדי ואז אפיח עליך באש עברתי ותהיה נתונה ביד נפשי׳ שוטי[...] משחית שיבואו לחדדך ולמורטך כאשר מאז ושחיתיך : (א) ויהי[...] לאמר . (ב) התשפוט את עיר הדמים . ירושלים : והודעתה . מפיק [...] אותה : (ג) עיר שופכת דם בתוכה לבוא עתה . הרי זה מקרא [...] סיר׳ עיר שופכת דם בתוכה אמר ה׳ אלהים לבוא עתה : ועשת[...]

מצודת ציון

קטן מהכיל (מ״א ח) : (לד) בחזות . ענין ראיית הכוכבים כמו החוזים בכוכבים (ישעי׳ מז) : אל צוארי . עם צוארי ר״ל דומה להם : בא . ענין שקיעה : יומם . כן תקרא השמש ור״ל שמש הצלחתם : (לה) תערה . הוא תיק החרב : מכורותיך . מגורותיך כמו מכורותיך ומולדותיך (לעיל טז) : (לו) זעמי . ענין כעס : עברתי . מלשון עברה וקצף : אפיח . ענין נשיבת האויר להבעיר האש : בוערים . מבעירים אש : חרשי משחית . אומני ההשחתה : (ב) התשפוט . ענין ויכוח : (ג) עתה . מל׳ עת וזמן : (ד) אשמת . מל׳

מצודת דוד

שלופה היא מתערה לטבח כאומר הנה גם עליך תעבור : מרוטה להכ[יל] מלוטשת להחזיק ולסבול הרג רב ולמען הרבות ברקה וזוהרה להב[...] (לד) בחזות . בעבור כי חוזי הכוכבים חזו לך שוא ובעבור כי הקוסמ[ים] כזב לאמר שלא תשיגם חרב מלך בבל לכן גזר ה׳ לתת אותך עם צו[ארי] רשעי ישראל להיות דומה להם אשר שקעה שמשם והצלחתם בעת עת[...] המשלים את הקץ וממלא את הסאה : (לה) השב אל תערה . וכי אשיב החרב אל תערה לבל תהרוג עוד באמת לא יהיה כן כ״א במקום אשר נבראת שם אשפוט אותך בחרב מלך בבל : (לו) ושפכתי . שם אשפוך עליך זעמי : באש עברתי . באש הבערה שאביא עליך אפיח בה להבעירה ולהלהיבה ר״ל בכ[...] הבערה והזעם : אנשים בוערים . יודעים להבעיר את האש : חרשי משחית . אומנים בקיאים במלאכת ההשחתה : (לז) לאש . שיבעירו הכשדים : בתוך נבלע בארץ לבל יהיה נראה לעינים ולכן לא תהיה מוזכרת ממי לקחתי נקמתך : כי אני ה׳ דברתי . לכן כן יהיה : כב (ב) התשפוט . בה״א השאלה רוצה אתה להתווכח עם אנשי עיר הדמים השופכת דם אנשים נקיים : והודעתה . אז הודע להם בתוכחה את כל תועבותיה : (ג) עיר שופכת דם . ר״[ל] בעבור שהיו אנשיה שופכים דם בתוכה הסבה לבוא עתה וזמן התשלום נמולה : ועשתה . ועוד עשתה עליה דברים תועבים ומאוסים בגלל אל רעי ל[...]

בא עת חרבנה: ועשתה גילולים עליה לטמאה. אמר עליה לפי שהגלולים היו על ההרים ועל הגבעות וי"ת עליה בגוה: לטמאה. הטמאות שהאדם מוזהר עליהם הם מדרגות ויש טומאה חמורה ממנה לבעול בעילות האסורות ויש עוד טומאה חמורה ממנה והיא עבודת הגילולים שהיא טמאת הנפש ועל אלה השתים האחרונות קאה ארץ כנען הגוי אשר בזו הפרשה ולפיכך אמר על מעשה הגילולי' לטמאה וכן בתורה אמר בספר קדושים פסוק ואמר אחריו אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם כי עבודת הגילולים היא טומאת הנפש ואמר ובגילוליך אשר עשית טמאת כי היא הטומאה הגדולה: (ד) בדמך. ותקריבי ימיך. את ברעותיך הקרבת ימי גלותך וחרבנך: ותבא עד שנותיך. שנות הגלות והחרבן והוא כפל ואמר ותבא שהוא לשון זכר הנמצא ולשון הפרשה לנקבה הנמצאת כמו שכתבנו כמה פעמים כי כשדבר כנגד העדה פעמים ידבר בלשון זכר ופעמים ידבר בלשון נקבה כי יכונו בעם שהוא לשון זכר ובעדה שהוא לשון נקבה: על כן נתתיך חרפה לגוים. שהגוים מחרפים ומבזים אותך על עזבך תורת אלהיך והם לא עזבו תורת אלהיהם: על כן נתתיך. זאת חרפה וקלסה להם כלומר בפיהם וטעם נתתיך כי הלא שולטים בך ולא יראו ממך לחרפך ולגדפך הפך הכבוד שהיה לך והיראה ממך אם היית עושה רצוני כמו שכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך לפיכך כשעברת על רצוני משלו בך גוים רבים ועתה חרפה וקלסה להם ופירוש קלס' לעג וכן יתקלסו בך וכן הוא במלכים יתקלס ורוזנים משחק לו: (ה) הקרובות. טמאת השם. שיש לך שם טומאה בגוים כי מלבד שאת טמאה בגופך את טמאה בשמך: רבת המהומה. שמהומותיך רבות רעב וחרב ודבר: (ו) הנה נשיאי ישראל. המלכים והשרים: איש לזרועו היו בך. כלומר כל איש ואיש לפי חזקו היו להרע ולשפוך דם וזהו שאמר לזרועו לפי זרועו והתגברותו מפני עשרו או קרוביו וכן איש זרוע לו הארץ: (ז) אב ואם הקלו בך. ספר להם מן העבירות החמורות שהיו בהם וראוי לכל אדם להרחיקם ואפילו לא הזהירה עליהם התורה: עשו בעשק בתוכך. כל מה שהיו עושים ומתעסקים עם הגר היה בעשק לפי שאין לו קרובים ועוזרים וכן הונו היתום והאלמנה לפי שהם חלושים שמת בעלה ואביו: (ח) קדשי בזית. כמו שאמר והבאתם גזול את הפסח ואת החולה וכל זה דרך בזיון: ואת שבתותי חללת. כמו שראינו שהזהירם ירמיהו על חלול שבת: (ט) אנשי רכיל. שהיו הולכים רכיל, מהתלוצצים לחזקים כדי לשפוך דם נקי חנם: ואל ההרים אכלו. כמו שפירש' למעלה בפסוק ואל ההרים לא אכל: זמה עשו בתוכך. אמר זמה דרך כלל לכל העריות ואחר כך פרט קצתם: (י) ערות אב. זכר חמורה שבעריות והוא שאמר בתורה ערות אביך והיא אמו שהוא אשת אביו ובאמרו גלה לשון יחיד והאחרים לשון רבים יש בו רמז למה שאמרו רבותינו ז"ל כי אמון הרבה אשמה שבא על אמו: טמאת הנדה. הם רוצה לומר אשה שהיא טמאה נדות וכמשו שם והוציאו את הנדה מן הקדש כימי נדת דותה ובתאר כמו כן בזה המשקל נדה היא וזכר בבעילת העינוי שאמר ענו בך כי יש לה עינוי אם יבעלו' בנדתה כמו שיש לבתולה: (יא) ואיש את אשת רעהו. אינו אומר על איש אחד לבד כמו שאמר ואיש בא מבעל שלישה והדומים לו אלא אמר איש ואיש כמו איש מזרעך איש כי יתן מום בעמיתו והדומים להם

עָלֶיהָ לְטָמְאָה׃ ד בְּדָמֵךְ אֲשֶׁר־שָׁפַכְתְּ אָשַׁמְתְּ וּבְגִלּוּלַיִךְ אֲשֶׁר־עָשִׂית טָמֵאת וַתַּקְרִיבִי יָמַיִךְ וַתָּבוֹא עַד־שְׁנוֹתָיִךְ עַל־כֵּן נְתַתִּיךְ חֶרְפָּה לַגּוֹיִם וְקַלָּסָה לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃ ה הַקְּרֹבוֹת וְהָרְחֹקוֹת מִמֵּךְ יִתְקַלְּסוּ־בָךְ טְמֵאַת הַשֵּׁם רַבַּת הַמְּהוּמָה׃ ו הִנֵּה נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ לִזְרֹעוֹ הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם׃ ז אָב וָאֵם הֵקַלּוּ בָךְ לַגֵּר עָשׂוּ בַעֹשֶׁק בְּתוֹכֵךְ יָתוֹם וְאַלְמָנָה הוֹנוּ בָךְ׃ ח קָדָשַׁי בָּזִית וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלָּלְתְּ׃ ט אַנְשֵׁי רָכִיל הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם וְאֶל־הֶהָרִים אָכְלוּ בָךְ זִמָּה עָשׂוּ בְתוֹכֵךְ׃ י עֶרְוַת־אָב גִּלָּה־בָךְ טְמֵאַת הַנִּדָּה עִנּוּ־בָךְ׃ יא וְאִישׁ ׀ אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ עָשָׂה תּוֹעֵבָה וְאִישׁ אֶת־כַּלָּתוֹ טִמֵּא בְזִמָּה וְאִישׁ אֶת־אֲחֹתוֹ בַת־אָבִיו עִנָּה־בָךְ׃ יב שֹׁחַד לָקְחוּ־בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לָקַחַתְּ וַתְּבַצְּעִי רֵעַיִךְ בַּעֹשֶׁק וְאֹתִי שָׁכַחַתְּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ יג וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי אֶל־בִּצְעֵךְ אֲשֶׁר עָשִׂית וְעַל־דָּמֵךְ אֲשֶׁר הָיוּ בְּתוֹכֵךְ׃

בְּדִיל לְסָאֲבוּתָהּ׃ ד בְּחוֹבַת דַּם זַכַּאי דְּאַשְׁדַּתְּ חַבְתְּ וּבְפוּלְחַן טַעֲוָתִיךְ דִּפְלַחַתְּ אִסְתָּאַבְתְּ וְקָרִיב יוֹם תַּבְרִיךְ וּמְטָא עִדַּן בִּישְׁתִּיךְ עַל כֵּן יְהַבְתִּיךְ חִסּוּדִין לְעַמְמַיָּא וּלְעִיב לְכָל מְדִינָתָא׃ ה דְּקָרִיבִין וּדְרַחִיקִין מִנִּיךְ יִתְלַעֲבוּן בִּיךְ סוֹאֲבַת שְׁמָא דְּסַגִּיאִין אִתְרְגוּשְׁתָּהָא׃ ו הָא רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר לְתוּקְפֵיהּ הֲווֹ בִיךְ בְּדִיל לְמִשְׁפַּךְ דַּם זַכַּאי׃ ז אַבָּא וְאִמָּא אַקִילוּ בָךְ לְגִיּוֹרָא אֲנִיסוּ אוּנְסָא בְּגַוִּיךְ יַתְמִין וְאַרְמְלָן אוֹנִיאוּ בִיךְ׃ ח עַל קוּדְשַׁי בְּסַרְתְּ וְיַת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּילִי אַחֵילְתְּ׃ ט גַּבְרֵי אָכְלֵי קוּרְצָא הֲווֹ בִיךְ בְּדִיל לְמִשְׁפַּךְ דַּם זַכַּאי וּבְטוּרַיָּא פְּלַחוּ בִיךְ לְטַעֲוָתָא אֲרֵי עֵיצַת חֶטְאִין עֲבָדוּ בְּגַוִּיךְ׃ י עֶרְיַת אַבָּא גַּלִּיאוּ בִיךְ אִתָּא טוּמְאָה עַנִּיאוּ בִיךְ׃ יא וּגְבַר יַת אִתַּת חַבְרֵיהּ עֲבַד תּוֹעֵיבָא וּגְבַר יַת כַּלָּתֵיהּ סָאֵיב בְּעֵיצַת חֶטְאִין וּגְבַר יַת אֲחָתֵיהּ בַּת אֲבוּהִי עַנֵּי בִיךְ׃ יב שׁוֹחֲדָא קַבִּילוּ בִיךְ בְּדִיל לְמִשְׁפַּךְ דַּם זַכַּאי חִבּוּלְיָא וְרִבִּיתָא נְסֵיבְתְּ וְאַהֲגֵית רְחִימָךְ בְּאוֹנְסָא וּפוּלְחָנִי שְׁבַקְתְּ אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ יג וְהָא אַיְתֵיתִי פּוּרְעָנוּתִי עֲלָךְ בְּחוֹבֵי מָמוֹן אוֹנְסִיךְ דַּאֲנַסְתְּ וְעַל דַּם זַכַּאי דְּאִשְׁתְּפִיךְ

...כלתו ואיש את אחותו ואמר ענה בך כי ברוב אם ישכב עם אחותו ישכב עמה בבית אביו והיא עודה בתולה: (יב) שחד. מלכך ושריך לקחו שחד מבעל הריב לשפוך דם נקי: נשך... כפל הענין במלות שונות ורז"ל זהו נשך זהו תרבית ולא חלקו הכתוב אלא לעבור עליו בשני לאוין: ותבצעי רעיך בעושק. פירושו כתרגומו ואסגית רחמיך באונסיא כלומר ההגית... בצע כסף מן העושק שעשקת בני עמך החלושים ורעיך הם אשור ומצרים שהיו נותנים להם שוחד להיות להם לעזרה: ואותי שכחת. כי לא בטחת בי ולא בקשת ממני עזר אלא... כלות אותך וכן אמר לטעם אחר ואותי שכחת אמר אותי שכחת שהזהרתי אותך על כל אלה העבירות והלכת אחרי תאותך ולא זכרת אותי שצויתיך עליהן: (יג) והנה הכיתי כפי. ...המצטער כמו שאמר וגם אני אכה כפי אל כפי: אל בצעך. כמו על ובדברי רבותינו ז"ל כ"ד תאוות סדר יחזקאל ומכולם לא חתם אלא בגזל שנאמר הנה הכיתי כפי אל בצעך: אשר... אשר היו בתוכך. אמר דמך לשון יחיד דרך כלל ואמר היו בתוכך לשון רבים כי דמים רבים שפכו ויונתן תרגם כך הא איתיתי פורענות עלך כחובי ממון אונסך די אנסת רוצה לומר מה שלקחו באונס

מצודת דוד

...להרחיקם מעל פניו: (ד) אשמת. נעשית בעלת אשמה: טמאת. את... ותקריבי ימיך. בעלמך הקרבת ימי הגמול והתשלומין: ותבא וגו'. כפל... : על כן. בעבור עונך מסרתיך אל העמים שיחרפו אותך וילעגו בך: ...בך. ילעגו עליך: טמאת השם. אתה ישראל שטמאת שמך בעשות... ואתה בעלת רבת המהומה השמע מלעקת יללת הנעשקים בך: ...לזרועו. הנשיאים היו בך כ"א לפי כח זרועו ומבלי מעשה היושר: למען שפך דם. עם כח הזרוע: (ז) לגר עשו בעושק. ר"ל כל מה שעשו עם ...עושק וגזל: (ט) למען שפך דם. כוונת הרכילות היה למען ימות את הנאמר עליו: ואל ההרים. בההרים אכלו מתקרובות העבודת גלולים הנזבחים ...ערות אב וגו'. ר"ל נאפו עם אשת אביהם: טמאת הנדה. ר"ל הנד' בטומאתם אנסו למשכב הזנות: (יא) את אשת רעהו. עם אשת רעהו עשו תועבה לזנות ...במחשבת זנות ורשע: ענה בך. אנסה לזנות: (יב) למען שפך דם. כי מפני השוחד הרגו נפשות נקיים: נשך ותרבית. לשון נשך אמור בכסף ותרבית ...בצעי רעיך. עם העושק שעשקת העשרת את רעיך העובדי כוכבים להיות בעזרתך מול האויב ואותי שכחת ולא בטחת בי: (יג) הכיתי כפי. זה דרך לצער על

מצודת ציון

...מל' אשמה ורשע: וקלסה. ענין לעג כמו לחרפה ולקלס (ירמי' כ): (ה) רבת. מל' רבוי: המהומה. ענין הרעשת קול: (ז) הקלו. מלשון קלות ובזיון: הונו. מל' אונאה ועושק הממון: (ח) חללת. מל' חול והוא הפך הקדש: (ט) רכיל. ענין לה"ר: ואל ההרים. בההרים אל במקום בי"ת: זמה. ענייני גנות ורשע כמו כי זמה עשו (שופט' ו): (י) ענו. רצה לומר אנסו ולכן תחשב לה לענוי: (יב) ותבצעי. כן נקרא חמדת העושר כמו ויטו אחרי הבצע (ש"א ח): (יג) בצעך. כן נקרא גם העושק

באונס מן הנאנסים שאין כח בידם להמלט מן האונסים ההם : (יד) היעמד לבך . היוכל לעמוד לבך לרוב הצרות שאני מביא עליך זהו לימים אשר אני עושה אתך רוצה לומר
ועשיתי . כמו שדברתי כן אקיים כי אני ה' והיכולת בידי : (טו) והפיצותי . והתמותי טמאתך ממך כי לא עבדו גלולים שהם הטומאה הגדולה בגלות:(טז)ונחלת בך. עיקרו ונ
פ"א הפעל היתה ראויה עי"ן הפעל להדגש לולי שהחי"ת אינה מקבל' דגש ופירושו תהי נחלת בעצמך כי עד עתה היית נחלתי ומעתה אין את נחלתי ויש מפרשים ונחלת ענין חלול
יראו כי אין את נחשבת נחלתי בהיותך בגלות ביניהם : וידעתם כי אני ה' . אז תדעי ותכירי כי אני ה' כי עתה שכחת אותי ואז בבא עליך כל הרעות שאמרתי לך על ידי נביאי תדע כי
גוזר ומקיים : (יז) ויהי דבר ה' . (יח) בן אדם היו לי בית ישראל לסיג. לסוג כתיב בוי"ו וקרי ביו"ד כי אותיות אהוי מתחלפות אמר היו לי בית ישראל כמו הסיג שהיא פסולת הכ

יד הֲיַעֲמֹד לִבֵּךְ אִם־תֶּחֱזַקְנָה יָדַיִךְ
לַיָּמִים אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אוֹתָךְ אֲנִי
יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃ טו וַהֲפִיצוֹתִי
אוֹתָךְ בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִיךְ בָּאֲרָצוֹת
וַהֲתִמֹּתִי טֻמְאָתֵךְ מִמֵּךְ׃ טז וְנִחַלְתְּ
בָּךְ לְעֵינֵי גוֹיִם וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
יז וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ יח בֶּן־
אָדָם הָיוּ־לִי בֵית־יִשְׂרָאֵל לְסוּג
כֻּלָּם נְחֹשֶׁת וּבְדִיל וּבַרְזֶל וְעוֹפֶרֶת
בְּתוֹךְ כּוּר סִגִים כֶּסֶף הָיוּ׃
יט לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה יַעַן
הֱיוֹת כֻּלְּכֶם לְסִגִים לָכֵן הִנְנִי קֹבֵץ
אֶתְכֶם אֶל־תּוֹךְ יְרוּשָׁלָםִ׃ כ קְבֻצַת
כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וְעוֹפֶרֶת וּבְדִיל
אֶל־תּוֹךְ כּוּר לָפַחַת־עָלָיו אֵשׁ
לְהַנְתִּיךְ כֵּן אֶקְבֹּץ בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי
וְהִנַּחְתִּי וְהִתַּכְתִּי אֶתְכֶם׃ כא וְכִנַּסְתִּי
אֶתְכֶם וְנָפַחְתִּי עֲלֵיכֶם בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי
וְנִתַּכְתֶּם בְּתוֹכָהּ׃ כב כְּהִתּוּךְ כֶּסֶף
בְּתוֹךְ כּוּר כֵּן תֻּתְּכוּ בְתוֹכָהּ וִידַעְתֶּם
כִּי־אֲנִי יְהוָה שָׁפַכְתִּי חֲמָתִי עֲלֵיכֶם׃
כג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
כד בֶּן־אָדָם אֱמָר־לָהּ אַתְּ אֶרֶץ לֹא
מְטֹהָרָה הִיא לֹא גֻשְׁמָהּ בְּיוֹם זָעַם׃
כה קֶשֶׁר נְבִיאֶיהָ בְּתוֹכָהּ כַּאֲרִי

בגויך : יד היתקף לביך אם
יתחסנן ידיך ליומיא דאנא
עתיד למעבד עמך אנא יי
גזרית במימרי ואקים :
טו ואגלי יתיך לביני
עממיא ואבדרינך במדינתא
ואסיף סאובתיך מניך :
טז ואתקדש ביך לעיני עממיא
ותידעון ארי אנא יי : יז והוה
פתגם נבואה מן קדם יי עמי
למימר : יח בר אדם הוו קדמי
בית ישראל לפסולא כולהון
כמא דמערב נחש ובעיץ
וברזל ואבר בגו כורא
לפסולת כספא הוו : יט בכן
כדנן אמר יי אלהים חלף
דהויתון כולכון לפסולא בכן
הא אנא כניש יתכון לגו
ירושלם : כ כמכנש כסף
ונחש וברזלא ואבר ובעיץ
לגו כורא לאתקפא עלוהי
נורא לאמסיותיה כן אכנש
ברוגזי ובחימתי ואסיף ואשיצי
יתכון : כא ואכניש יתכון
ואתסיף עליכון באשתא
פורענותי ותתמסון בגוה :
כב כאתמסאה כסף בגו
כורא כן תתמסון בגוה
ותידעון ארי אנא יי שפיכית
חימתי עליכון : כג והוה פתגם
נבואה מן קדם יי עמי
למימר : כד בר אדם אמר
לה את ארעא דישראל ארעא לא מדכיא היא ולא אתעבידו בה עובדין טבין דיגנון
עלה ביום לוט : כה סיעת ספרהא בגוה כארין נהמין למקטר

שהם פחותים מהכסף והם נחשת ובדיל וברזל ועופרת כלומר אם היו כולם תוך כור להתיכם כן היו לי סיגים לא כסף וכן אתוך אותם כמו שהאומן מתיך המתכות האלה ונקראו גסתרון בגמרא בלע"ז מיט"אל והכלי שיעשה מן המתכות המעורבים הוא פחות מהכלי שיעשה מאחד המתכות לבדו כי אם ישבר אין לו תקנה אלא אם כן ישובו להתיכו לפיכך המשיל ישראל למתכות המעורבים ואמר סיגים כסף היו ופירשו המפרשים כי חסר הסמך כמו אומרים אמת והנכון בהם סיגים סיגי כסף אומרים אמרי אמת ויש לפרש סיגים בכסף היו בחסרון בי"ת השמוש כמו הנמצא בית ה' והדומים לו רבים רוצה לומר כי מעט כסף מעורב בהם כי עושים קצת כלים מן המתכות המעורבים עם כסף מעט והם הכלים שעושים להשמיע קול כמו המצלצלים והדומים להם וישראל היו בהם חסידים מועטים וכן אמר אחר כך קבוצת כסף ונחשת וברזל ויש לפרש עוד סיגים וכסף היו כלומר עתה הם סיגי' ובכר היו כסף וזכר כסף ולא זכר זהב שהוא נקי מכל כלי המתכות ואמר בחנני כזהב אלא לפי שלא היו ישראל דור אחר דור שהיו כזהב אלא ככסף ויונתן תרגם כפסולת כספא הוו:(יט)לכן.יען היות כלכם לסיגים. תחת אשר היה הדין עליכם להיות כסף והייתם סיגים אקבץ אתכם ואתיך אתכם באש עברתי כי כמו שהדבר המותך תאבד צורתו הראשונה בהתכה וכל שכן המתכות המעורבים שתאבד צורתם בהתכתם כן אמר שיאבדו הם בחרב וברעב ובדבר ואף הנשארים מהם יאבדו ממה שהיו בארצם בטובה יגלו ממנה לרעה : אל תוך ירושלם . היא תהיה לכם כמו הכור למתכות : (כ) קבצת כסף . מקור הוא ענין קבוצה שם בפלס מלוכה : לפחת . שרשו נפח מענין נופח באש פחם ובמקום הזה נגרעה הנו"ן כמו הנו"ן נגש מן לגשת ומפני החי"ת נפתח לפחת ופירוש עליו על הכור שצריך לפחת עליו האש להתיך הדבר אשר בתוך הכור ואמר עליו כי הגחלים משימים עליו ובא להתיך שלם עם הנו"ן שהוא פ"א הפעל והנחתי והתכתי אתכם והנחתי אתכםבתוךהכור להתיךאתכם או פי' אניח ואעזוב אתכם ביד החרב והרעב והדבר:(כא)וכנסתי. כענין . וקבצתי כמו נדחי ישראל יכנס וכפל הענין בזה הפסוק לחזק הענין להוסיף בו ונפחתי עליכ' באש עברתי: (כב) כהתוך כסף . שם ויבא שלם כהנתוך בשקל כהנדוף ענין אלא שזה בשורק וזה בחולם אמר כהתכת כסף בתוך כור כן תתכו בתוך ירושלם ומה שזכר כסף אחר שזכר בתחלה שאר מתכות גם כן לשני טעמים האחד שהוא מאוחר ההתכה מהבדיל והעופרת רוצה לומר בזה שיכלו באיחור זמן ברעב ובדבר ובחרב לא בזמן מועט והטעם השני זכר כסף לפי שהיו כסף מתחלה : (כד) בן אדם אמר לה . לירושלם שזכר למעלה אל תוך ירושלם : את ארץ לא מטוהרה היא . כמו שקראה לא
ואמר לא מטוהרה כמו אשר לא יהיה טהור כי לא טהור והדומים להם או אמר כן שלא טהרה עצמה מטומאתה כלומר שלא עשתה תשובה : ולא גשמה ביום זעם . הה"א במפיק ויתכן

תולדות אהרן לא מטוהרה . זבחים קיג :

מצודת דוד

על הגזל אשר עשית ועל הדם הנקי הנשפך בתוכך: (יד) היעמוד לבך. על עמדה להתחזק : אם תחזקנה ידיך . לעשות גבורות במלחמה בעת בוא הימים ימי הגמול אשר אני עושה עמך: ועשיתי. נכון הדבר בידי כאלו כבר עשיתי :(טו) והתימותי. ב זה אמרק ואכלה טומאתך ממך : (טז) ונחלת בך . תהי מחוללת בעוונך בפני העובדי כוכבים ואז תדע שאני ה' הנאמן לשלם גמול : (יח) לסיג . מתחלה כשהוצאתים ממצרים היו משובחים ככסף וכאשר נתתים בכור ר"ל כאשר הבאתים אל הארץ נהפכו להיות סיג כי קלקלו מעשיהם : כולם . כל בית ישראל נעשו בתוך הכור נחושת או בדיל וכו' ר"ל כולם קלקלו בארצם עם כי יש התחלפות מה ברשעם בפחות ויתר מ"מ כולם היו כסיגים אל מול הכסף אין אחד בהם מיושר דרכו כאשר מתחלה : (יט) אל וך ירושלים . להתיך אתכם שמה כאלו הוא הכור : (כ) קבוצת כסף . כמו שמקבצים כסף ונחשת וכו' המעורבים זה בזה אשר יקבצו אותם לא הכור לנפח עליו אש להבעירו למען יותך הכל ויצרף וישאר ונקי כן אקבוץ אתכם באפי ואניח אתכם בתוך העיר ואתיך אתכם להיו' בצרות המצור : (כא) וכנסתי . אל תוך העיר וכפל הדבר במ"ש : עליכם באש עברתי ר"ל בכל פעם אגדיל הצרה ותהיו נמסים בתוכ כסף . כמו התכת הכסף בתוך הכור כן תותכו בתוך העיר בצרות ה אז תדעו שאני ה' שפכתי חמתי עליכם ובגמול בא ולא במקרה: (כ על ירושלים : לא מטוהרה היא . לא עשית תשובה לטהר עצמך מן ירד בה הגשם ביום זעם ה' וחרון אפו וכמ"ש וחרה אף ה' וכו' ול (דברים יא) : (כה) קשר נביאיה . בתוך העיר יש קשר נביאי השק

גדל ;התחברו עם הכנוי בא פ"א הפעל בשורק כמו הללוהו כרוב גדלו ופירושו שלא ירדה גשמה ביו' זעם כלומ' ביום אף ה' שתרה בהם ועצר את השמי' ולא היה מטר כמו שיעדם בתורה ואמר פן
וס ז ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה וגם יתכן שתהיה מלת גשמה מבנין שלא נזכר פעלו מן הדגוש
מו פל ברבים מהדגוש ומפיק הה"א לתפארת הקריאה וכמוהו ותעלומה יוציא אור כביכורה בטרם קיץ וגולה על ראשה : (כה) קשר נביאיה. נביאי השקר קשרו קשר ביניהם שיתנבאו
לאו שלום שלום ויונתן תרגם סיעת ספריהא בגוה : כארי שואג טרף טרף . כארי הכ"ף פתוחה לא תורה על הידיעה אמר כמו ארי שהוא שואג ואחר כך הוא טורף טרף כן הם מבהילים
' וג"י' בקול ומדברי' בחזקה ומראי' עזעזותיה' להבהיל העם לשמוע אליהם וכזה טורפים והורגים אותם וזהו נפש אכלו כאילו הם נוטלים נפשותם כי הם גורמים להם כל הרעה הבאה עליהם :

שׁוֹאֵג טֹרֵף טָרֶף נֶפֶשׁ אָכָלוּ חֹסֶן ל' מ"ל
וִיקָר יִקָּחוּ אַלְמְנוֹתֶיהָ הִרְבּוּ בְתוֹכָהּ׃ ד' וחסר ב'. י'
כו כֹּהֲנֶיהָ חָמְסוּ תוֹרָתִי וַיְחַלְּלוּ
קָדָשַׁי בֵּין־קֹדֶשׁ לְחֹל לֹא הִבְדִּילוּ
וּבֵין־הַטָּמֵא לְטָהוֹר לֹא הוֹדִיעוּ ב' רפין
וּמִשַּׁבְּתוֹתַי הֶעְלִימוּ עֵינֵיהֶם וָאֵחַל ל' מ"ל . ל'
בְּתוֹכָם׃ כז שָׂרֶיהָ בְקִרְבָּהּ כִּזְאֵבִים
טֹרְפֵי טָרֶף לִשְׁפָּךְ־דָּם לְאַבֵּד
נְפָשׁוֹת לְמַעַן בְּצֹעַ בָּצַע׃ ל'
כח וּנְבִיאֶיהָ טָחוּ לָהֶם תָּפֵל חֹזִים
שָׁוְא וְקֹסְמִים לָהֶם כָּזָב אֹמְרִים כֹּה ל'. ל'
אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה וַיהוָה לֹא דִבֵּר׃
כט עַם הָאָרֶץ עָשְׁקוּ עֹשֶׁק וְגָזְלוּ גָּזֵל
וְעָנִי וְאֶבְיוֹן הוֹנוּ וְאֶת־הַגֵּר עָשְׁקוּ ב'
בְּלֹא מִשְׁפָּט׃ ל וָאֲבַקֵּשׁ מֵהֶם אִישׁ
גֹּדֵר־גָּדֵר וְעֹמֵד בַּפֶּרֶץ לְפָנַי בְּעַד ב' דגשין
הָאָרֶץ לְבִלְתִּי שַׁחֲתָהּ וְלֹא מָצָאתִי׃ ס'
לא וָאֶשְׁפֹּךְ עֲלֵיהֶם זַעְמִי בְּאֵשׁ
עֶבְרָתִי כִּלִּיתִים דַּרְכָּם בְּרֹאשָׁם ס'
נָתַתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
כג א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ ב בֶּן־אָדָם שְׁתַּיִם נָשִׁים ל' בטעם
בְּנוֹת אֵם־אַחַת הָיוּ׃ ג וַתִּזְנֶינָה ב'
בְמִצְרַיִם בִּנְעוּרֵיהֶן זָנוּ שָׁמָּה מֹעֲכוּ ל'. ל'

קְטוֹל אֱנָשָׁא קְטָלוּ עוֹתַר וִיקָר
נְסִיבוּ אַרְמְלָתְהָא אַסְגִיאוּ
בְּגַוַהּ׃ כו כַּהֲנָהָא חָטְפִין
בְּאוֹרָיְתִי וּמַפְסִין קֻדְשַׁי בֵּין
קוּדְשָׁא לְחוֹלָא לָא אַפְרִישׁוּ
וּבֵין מְסָאֲבָא לְדַכְיָא לָא
הוֹדִיעוּ וּמִיוֹמֵי שַׁבַּיָא דִילִי
כְּבָשׁוּ עֵינֵיהוֹן וַחֲלַת רְעוּתִי
בֵּינֵיהוֹן׃ כז רַבְרְבָהָא בְּגַוַהּ
כְּדִיבִין חָטְפֵי חֲטוֹף לְמִשְׁפַּךְ
דַם זַכַּאי לְאַבָדָא נַפְשָׁן בְּדִיל
לְקַבָּלָא מָמוֹן דִשְׁקַר׃ כח וּנְבִיֵי
שִׁקְרָא דִי בְּגַוַהּ דָמָן לְדְבָנֵי
מְחִיצָא וְשָׁעֵיעַ לֵיהּ טִין פַּטִיר
דְלָא תְבֶן מִתְנַבַּן שְׁקַר וּמַלְפִין
לְהוֹן כַּדְבִין אָמְרִין כִּדְנַן אֲמַר
יְיָ אֱלֹהִים וּמִן קֳדָם יְיָ לָא
אִתְמַלַל׃ כט עַמָא דְאַרְעָא
עֲשָׁקוּ עוּשְׁקָא וּגְזָלוּ גְזֵלָה
וּמִסְכֵּן וַחֲשִׁיךְ אוֹנִיאוּ וּלְגִיוֹרָא
אֲנָסוּ בְּלָא כִדְחָזֵי׃ ל וְאִתְבַּע
מִנְהוֹן קֳדָמַי גְבַר דְלֵיהּ עוֹבָדִין
טָבִין דִיקוּם בְּתַרְעֲתָא קֳדָמַי
וְיִבְעֵי רַחֲמִין עַל עַמָא דְאַרְעָא
בְּדִיל דְלָא לְחַבָּלוּתָא וְלָא
אַשְׁכְּחִית׃ לא וּשְׁפִיכִית עֲלֵיהוֹן
חֵימְתִי בְּאֶשַׁת פּוּרְעֲנוּתִי
שֵׁיצֵיתִינוּן פּוּרְעֲנוּת אוֹרְחֵיהוֹן
בְּרֵישֵׁיהוֹן יְהָבֵית אֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים׃ א וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה
מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃
ב בַּר אָדָם אִתְנַבֵּי עַל תַּרְתֵּין מְדִינָן דְאִינוּן כְּתַרְתֵּין נְשִׁין דִי בְנַת אִמָּא חֲדָא הֲוָאָה׃ ג וְטַעֲאָה בְּמִצְרַיִם זְבַתַּר

חוסן ויקר יקחו . חוסן העיר ויקרה הם לוקחין אותו כי הם מחזקים בידם מעשיהם הרעים ובעונם זה יצא עליהם האויב ויקח כל מחמדיהם והרי הם כאילו לקחו אותו וכן הנופלים בחרב הם גרמו להם והנה הם הרבו אלמנותיה בתוכה . חסן כמו אוצר וכן לא יאצר ולא יחסן : (כו) כהניה . זכר הראשונים והם הנביאים והכהנים והשרים ואחר כך עם הארץ ואמר כי כולם דרכו דרך רעה כל אחד במה שהוא בו אף הכהנים שעליהם להורות התורה הם חמסו וגזלו אותה מעשות כיון שהם עוברים עליה איך יזהירו העם עליה : ויחללו קדשי . שאכלום בטומאה : בין קדש לחול לא הבדילו ובין הטמא לטהור לא הודיעו . כמו שהוזהרו בתורה ולהבדיל בין הקדש ובין הטהור ולהורות את בני ישראל : ומשבתותי העלימו עיניהם . שראו מהם שהיו נושאים משא ביום השבת כמו שכתוב בספר ירמיה והכהנים היה להם למחות בידם ולא מיחו אלא העלימו עיניהם כאילו אינם רואים : ואחל בתוכם . מבנין נפעל כמו כי איך יחל ענין חלול ותרגם יונתן וחלת רעותי ביניהון : (כז) שריה. למען בצע בצע . כמו שאמר למעלה שוחד לקחו בך למען שפוך דם ובא הפועל עם השם לחזק הענין וכן למען עבות עבות כמו שפירשנו : (כח) ונביאיה . שב עוד לזכור הנביאים לפי שהם היו גורמים כל הרעה : טחו להם תפל . כתרגומו ונביי שקרא די בגוה דמן לדבני מחיצא ושעע ליה טין פטיר דלא תבן מתנבן שקר ומלפין להון כדבין וכבר פירשנו זה הענין למעלה בפסוק והוא בונה חיץ : (כט) עם הארץ . מי שחזק מחבירו עושקו וגוזלו כי אין משפט בעיר : (ל) ואבקש מהם . איש גודר גדר . אמרתי אולי יצא מהם איש שיגדור הפרצות ויעמוד בפרץ שלא יעברוהו הרשעים והפרצות הם העבירות והגודר אותם והעומד בפניהם הוא המונע פורצי הגדר ומחזירם לדרך הטוב ויעמוד לפני להתפלל בעד הארץ לבלתי שחתה כי כבר שבו מדרכיהם הרעים כמו שעשה משה רבינו עליו השלום שנאמר עליו לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית . גודר גדר גודר בשני טעמים במאריך הגימ"ל מפני המקף ומעמיד בדל"ת להעמיד מפני הגרי שבדל"ת כי לא יבא פועל מהשלמים כי אם בגרי לפיכך לא יבא מלעיל שלא ידמה לשם כמו שכתבנו בספר מכלול בחלק הדקדוק ממנו : (לא) ואשפך .מבואר הוא : ויהי דבר ה'. (ב) בן אדם שתים נשים בנות

[להש]משיל הכנסה המיוחדת לאם ובהתחלקם היו כבנות ובמצרים היו עדה אחת וכן עד שנתחלקה מלכות בית דוד ותרגם יונתן בר אדם אתנבי על תרתין מדינן דאינון כתרתין נשין די בנת
: (ג) ותזנינה . כבר פירשנו כי כל לשון זנות הבא בכנסת ישראל הוא עכו"ם ואף על פי שהמליצה היא כמשפטי הזנות כדרך השפתים הכל הוא לענין הגלולים לפי שדמה אותם לזונה
אבל

ר : נפש אכלו . ...ד ומחזיקין ידי ...כו ולשלול ולבוז ...ס : חוסן. ממון: ...י. עליהם היה ...ת ולהודיע חק ...ו הרי זה חמס ...יוכין ללמוד : ...תי: (כז) למען ...חטוף ממון : ...) תפל . דומין ...ע שאינו מעורב ...כו תבן והוא ...ז עליו גשמים ...ל דבר המחוסר ...ים נשים . תרתי ...י כתרתין נשין : ...חת . שתיהן ...נחלקו לשתים ...: (ג) שמה ...ריס את שדיהם ...רא כג) : והם ...עשו

...ם : טרף ד' חס' ...ת . אריה טרף ...טרף נפשו : כ"ל ...א ודכ"ל סיפר"א ...במס'רת רב"תא ...ם עני"ת דעתי"ן ...דגלי"ו באותו"ת ...א ודשאר"א ספרי' ...ז' בא'ר הימ"ב כ"י ...ע מהשתר"ע : ולא ...מ' לה בתולים . ...ר גדר . ולמנחמים ...אשר עוד בקשה ...שרי פלשתים :

...ן ומשבתותי . שבת קיע :

מצודת דוד

[כ]ארי שואג . כמו הארי השואג בקול להפיל אימה ואח"ז טורף טרף [כן א]ילו האנשים בקולם ודבריהם ובזה הם מסיתים ומורפים אותם מן [נפש] אכלו . אוכלים הנפשות ולוקחים מהם החוזק והיקר ומרבים האלמנות [בתוכ]יהם ר"ל הם מסבבים כל אלה כי בהשענם על דבריהם ימאנו לעשות כפורעניו' בעונם:(כו)חמסו תורתי.הסירו תורתי מהם כי לא למדו עמהם ללמד התורה כמ"ש כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו ויחללו. בזו קדשי.ולא עשו הבדל והפרש בין דבר קדש לדבר חולין:.לא הודיעו . ההבדל שביניהם : ומשבתותי. ומחלול השבתות העלימו עין ולא מיחו [ב]הם : ואחל בתוכם. נעשיתי ביניהם מחולל ולא מקודש : (כז) שריה . השרים אשר בקרבה המה כזאבים כי יטרפו טרף לשפך דם לאבד נפשות למען [בצ]ע העושר : (כח) ונביאיה . נביאי השקר : טחו להם תפל . על הכותל שעשו טחים טיח תפל שאינו מתוקן כהלכתו לייפות הכותל ולהחליקו ר"ל מייפים [דבר]ים במליצה נאותה וכזו יפה להיות מקובל על הלב : חוזים שוא. מתנבאים בשוא ומגידים להם קסמים בכזב: לא דבר. בדבריהם אומרים בשם ה' כה אמר ה' אבל [ה]ם והמה מכחשים: (כט) עשקו עושק. זה עושק הגוף במכות וכדומה : הונו . עם כי מראוי לתת להם לדקה הם לא נתנו ועוד לקחו משלהם : ואת הגר [ש]כי ראוי לאהבו: בלא משפט. כל אלה נעשה בסבת העדר המשפט ואיש כל הישר בעיניו יעשה : (ל) ואבקש מהם. בקשתי ביניהם איש גודר גדר [ב]בוא האויב העירה או מי לעמוד בפרץ לבלי תת לבוא ר"ל בקשתי מי מחזיר את ישראל בתשובה או מי עומד בתפלה לפני עליהם לבל אשחיתם והנה (לא) ואשפוך. לכן אשפוך עליהם זעמי ואכלה באש עברתי וגמול דרכה אתן בראשם : כג (ב) שתים נשים . ר"ל שתי מלכיות באו מכנסיה אחת והם מלכות יהודה ומלכות אפרים: (ג) ותזנינה. בעת נטוריהן כשהיו במצרים זנו

מצודת ציון

בהסכמה אחת : חוסן . ענין חוזק כמו וחסון הוא כאלונים (עמוס ב) : ויקר . ענין כבוד : (כו) חמסו . ענין הסרה כמו נחמסו עקביך (ירמיה יג) : ויחללו. ענין בזיון : ואחל. מל' חלול : (כח) טחו . ענין מריחה לסתום הנקב : תפל . כל דבר שאינו מתוקן כל צרכו קרוי תפל וכן והנם טחים אותו תפל (לעיל יג) : חוזים . מתנבאים : (כט) הונו . מל' אונאה ועושק ממון : (ל) גודר גדר . הכותל תקרא גדר : בפרץ . שבר הכותל : (לא) עברתי . מל' עברה וזעם : כליתים . מל' כליון : (ג) מעכו . ענין סחיטה וכתישה במשמוש היד ודוגמתו ומעוך

רדק

אבל המשל הוא על כל מיני עכו"ם וכן תרגם יונתן ועשאה במצרים בתר פולחן טעותהון טעאה תמן פלחא לטעותא ותמן קלקלא עובדיהן וכן כל הענין תרגם על זה הדרך : שמה מעכו שדיהן. מעכו משלא נזכר פועלו מהדגוש בשקל דועכו כאש קולים וענינו מענין ומעוך וכתות וחניתו מעוכה בארץ ומעיכת השדים הוא מדרך הזנות וכן בדברי רבותינו ז"ל מה עשה לה ערבי זה מפני שמיעך לה בין דדיה פסלה לכהונה וכפל הענין במלות שונות ואמר ושם עשו דדי בתוליהן בעודן בתולות עשו דדיהן ועשו מבנין פעל הדגוש בשקל כאשר כלו ופירוש עשו עשו המצריים שלמדום דרכי תועבותיהן והשדים הם משל למצות שורשו מהאבות דור מדור עד אברהם אבינו עליו השלום והם ימי הבתולים ובטלו במצרים זהו עשוי השדים : (ד) ושמותן . זה המשל הוא על שתי הבנות שהם עתה שמותן כן אהלה הגדולה ומפרש כי שמרון נקראת אהלה וירושלם אהליבה וזכר שמרון לפי שהיתה ראש ממלכת ישראל מעת שבנה אותה עמרי וירושלם ראש ממלכת יהודה ופירוש אהלה כי האהל שלה אין לו חלק בו והם העגלים שעשה ירבעם: ואהליבה ירושלים . רוצה לומר כי אהלי בה ושם אני שוכן כי בה בית המקדש שהוא משכן כבודי ופירוש ותהיינה לי מתחילה היו לי לנשים על דרך משל כלומר היו נשמעים אלי ועושים מצותי : ותלדנה בנים ובנות . כלומר הצליחו במעשיהן כשהיו שתיהן עדה אחת והיו עובדין לי ויונתן תרגם והואה משמשן קדמי ואצלחא בבנין ובנן : (ה) ותזן אהלה תחתי . אחר שהיתה אהלה ועשתה העגלים היתה עדין תחתי כי לשם האל עשה ירבעם העגלים מתחלה ואחר כך בא אחאב ועשה הבעל ועבדו זהו זנות שזנתה אהלה שעזבה עבודתי ועבדה לאלהים אחרים : ותעגב על מאהביה . ענין חשק כמו אהבו בך עוגבים ודומיהם שבפרשה זו וכתב אדוני אבי ז"ל כי כל הנמצא בלשון הזה הוא בענין חשק הזנות על כן קראו הפייטים שמו המלה הזאת בענין חשק האל ית': אל אשור קרובים . עגבה אלי אשור ועשתה אותם קרובים או פירוש קרובים כאילו הם לה קרובים כמו שאמר אחז אל מלך אשור עבדך ובנך אני עלה אלי והושיעני ואז לקח דמות המזבח מדמשק ואמר כי אלהי מלכי ארם הם מעזרים אותם להם אזבח ויעזרוני וכן עשו מלכי ישראל שהם אהלה ואם לא נכתב : (ו) לבושי תכלת . השרים שבאו עם מלך אשור וכראותה בחורי חמד במלבושים נאים רוכבי סוסים חשקה בהם והתערבה בהם ולמדה ממעשיהם זהו שאמר : (ז) ותתן תזנותיה עליהם. מבואר הוא: (ח) ואת תזנותיה ממצרים לא עזבה . אף על פי שלמדה מעשה עכו"ם מאשור לא עזבה מה שלמדה גם בנעוריה מבני מצרים בגילולים ובכשפים כי הם למדום ראשונה זהו כי אותה שכבו בנעוריה : וישפכו . שלמדום לרוב כמו הדבר הנשפך בדברי המעוננים והמכשפי' : (ט) לכן נתתיה . לפי שהלכה בעתיהם ממני ועזבה עבודתי ובטחה בבני אשור ולמדה תועבותם וגלוליהם נתתי אותה בידם: (י) המה בני גד ובני ראובן ואחר כך הגלו שאר השבטים שהוא מלכות אפרים : לקחו . הקטנים שאינם בני מלחמה שבו אותה והרגום בחורים ואנשי המלחמה והמלך ושריו וגדוליו : ותהי שם רע לשאר נשים העוגבו' כי את אשר עגבה אהלה הקל אותה ובזה אותה והרגה והמשל לנשים לשאר המדינות כתרגומו והוא שום למדינתא : ושפוטים עשו בה . משפטי שפיטים הם שפוט בשקל זבול ובא בחולם דבר שפוט וחרב : (יא) ותרא אחותה אהליבה . עגבתה. הם עגבה בהלה על זה אהבה אמר אף על פי שראתה אהליבה חרבן וג...

רשי

עשו . המצריים את דדי בתוליהן כלומר למדום את דרכי תו... אוטוגוירי"ט בלע"ז : (ד) ושמותן . בכינוי אהלה ואהליב' : ושמ... שומרון היא שאני מכנה אהלה שנעשית אהל מתחילה לעגלי יר... לאחאב ואע"פ ששומרון לא נבנתה אלא בימי עמרי קורא את מלכ... שמהנהגית נט... אהליבה . של... בה ומקדשי : ... ותתאוה איסוויר... דישסיר"א : אל... שהיו שכנים ... להיות להם לעז... בן גדי (מלכים ... לפול מלך אשור ... להחזיק הממלכ... מדמה הדבר ... שאם היו עובדי... נצטרכו למלכי ... תזנותיה עליהם... ורוח זנונים נתנ... מתאוה להם : ... וגומר . בכל ... נשתתפה שמהם... וטמאה בגילולי... תזנותיה ממצר... גם על מלכי ... שמצינו (שם יז) ... אשר שלח מלאכ... מצרים : כי או... ומאז וישפכו ... תאות זנונים ב... נעוריה : (ט) ל... שבא סנחרב ו... (י) ותהי שם ... מכן קללה לכל ... ממנה ראו מה ... על זימתה : ו... שפטים יסטיטו... (יא) ותרא את...

פוּלְחַן טַעֲוָתְהוֹן טַעָאָה תַמָּן	ג׳ . ב׳	שָׁדֵיהֶן וְשָׁם עִשּׂוּ דַּדֵּי בְּתוּלֵיהֶן׃
פָּלְחָא לְטַעֲוָתָא וְתַמָּן קַלְקְלָא	ב׳ בפסוק	ד וּשְׁמוֹתָן אָהֳלָה הַגְּדוֹלָה וְאָהֳלִיבָה
עוֹבָדֵיהֶן : ד וּשְׁמָהָתְהֶן אָהֳלָה		אֲחוֹתָהּ וַתִּהְיֶינָה לִי וַתֵּלַדְנָה בָּנִים
רַבְּתָא וְאָהֳלִיבָה אַחָתָהּ וַהֲוָאָה		וּבָנוֹת וּשְׁמוֹתָן שֹׁמְרוֹן אָהֳלָה
מְשַׁמְּשָׁן קֳדָמַי וְאַצְלַחָא בִּבְנִין	ב׳	וִירוּשָׁלַ͏ִם אָהֳלִיבָה׃ ה וַתִּזֶן אָהֳלָה
וּבְנָן וּשְׁמָהָתְהֶן שֹׁמְרוֹן אָהֳלָה	ס״א ותעגב	תַּחְתָּי וַתַּעְגַּב עַל־מְאַהֲבֶיהָ אֶל־
וִירוּשְׁלֵם אָהֳלִיבָה : ה וּטְעָת	ס׳ מ״ל	אַשּׁוּר קְרוֹבִים׃ ו לְבֻשֵׁי תְכֵלֶת
אָהֳלָה מִבָּתַר פּוּלְחָנִי		פַּחוֹת וּסְגָנִים בַּחוּרֵי חֶמֶד כֻּלָּם
וְאִתְרְעִיאַת לְמִטְעֵי בָּתַר		פָּרָשִׁים רֹכְבֵי סוּסִים׃ ז וַתִּתֵּן
רְחִימָהָא בָּתַר בְּנֵי אַתּוּר		תַּזְנוּתֶיהָ עֲלֵיהֶם מִבְחַר בְּנֵי־אַשּׁוּר
קָרִיבָהָא : ו לְבוּשֵׁי גְמִיר	ס׳	כֻּלָּם וּבְכֹל אֲשֶׁר־עָגְבָה בְּכָל־
שִׁלְטוֹנִין וְטוּרְנִין עוּלֵימֵי		גִּלּוּלֵיהֶם נִטְמָאָה׃ ח וְאֶת־תַּזְנוּתֶיהָ
חֶמְדְתָא כּוּלְהוֹן פָּרָשִׁין רָכְבֵי		מִמִּצְרַיִם לֹא עָזָבָה כִּי אוֹתָהּ שָׁכְבוּ
סוּסָוָן : ז וְאִתְרְעִיאַת לְמִטְעֵי	ב׳	בִנְעוּרֶיהָ וְהֵמָּה עִשּׂוּ דַּדֵּי בְתוּלֶיהָ
בַּתְרֵיהוֹן עוּלֵימֵי בְּנֵי אַתּוּר		וַיִּשְׁפְּכוּ תַזְנוּתָם עָלֶיהָ׃ ט לָכֵן
כּוּלְהוֹן וּבְכָל דְּאִתְרְעִיאַת בְּכָל		נְתַתִּיהָ בְּיַד־מְאַהֲבֶיהָ בְּיַד בְּנֵי
פּוּלְחַן טַעֲוָתְהוֹן אִסְתַּאֲבַת :	י״ט ר״פ	אַשּׁוּר אֲשֶׁר עָגְבָה עֲלֵיהֶם׃ י הֵמָּה
ח וְיַת פּוּלְחַן טַעֲוָתָא דַהֲוָה		גִּלּוּ עֶרְוָתָהּ בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ לָקָחוּ
עִמַּהּ מִמִּצְרַיִם לָא שַׁבְקַת	ד׳ . ב׳	וְאוֹתָהּ בַּחֶרֶב הָרָגוּ וַתְּהִי־שֵׁם לַנָּשִׁים
אֲרֵי יָתַהּ אַפְלָחוּ לְטַעֲוָתָהּ	ל ומ״ל	וּשְׁפוּטִים עָשׂוּ בָהּ׃
וְאִינוּן אַלְפוּהָא עוֹבָדִין בִּישִׁין		יא וַתֵּרֶא אֲחוֹתָהּ אָהֳלִיבָה וַתַּשְׁחֵת
וּשְׁפָכוּ טַעֲוָתְהוֹן עֲלַהּ : ט בְּכֵן		
מְסַרְתִּיהָא בְּיַד רְחִימָהָא בְּיַד		
בְּנֵי אַתּוּר דְּאִתְרְעִיאַת לְמִטְעֵי		
בַּתְרֵיהוֹן : י אִינוּן גַּלִּיאוּ קְלָנָהּ		
בְּנָהָא וּבְנָתָהָא שְׁבוּ וְעַמַּהּ		
בְּחַרְבָּא קְטִילוּ וַהֲוַת שׁוּם		

לְמְדִינָתָא וּפוּרְעָנוּת דִּינִין עֲבָדוּ בְּגַוַּהּ : יא וַחֲזַת אַחָתָהּ אָהֳלִיבָה וְחַבִּילַת רְחִימְתָא

קרובים ח׳ מ״ל בליש׳ וסימ׳ וידעו קרובים את גבורתי. מאהביה אל אשור קרובים . הכהנים אשר קרובים לה׳. ומלך ששך ישתה. ויכתב מרדכי את ; ואותה ד׳ בקריאה ג׳ חסר וא׳ מ״ל וסימ׳ מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש . ואתה תחייתי . ואתה בחרב הרגו . ואותה לא יראת . בתרא מ״ל ;

מצודת ציון

ומעוך וכתות (ויקר... הם דדי האשה : ... ההיטה וכתישה במ... עישה את כל מעני... (ה) ותעגב . כן יקר... מאהבו בך עוגבים (י... שם לבעל תשובה : ... שררה :

מצודת דוד

זנו עמהם : שמה . בהיותן במצרים מעכו הנואפים את שדיהן והוא ענין התחלת הזנות ובדרז"ל וכי מה עשה לה ערבי הלז וכי מפני שמיעך לה בין דדיה וכו׳ (כתובות לו) : עשו . המצרים מעכו וכתשו הדדים בעודן בתולות והוא כפל ענין במ"ש ור"ל עוד היו במצרים התחילו לעבוד עבודת כוכבים של מצרים ולפי שעשו שם דבר מועט לכן אמר מעכו ועשו שאין בה זנות ממש : (ד) ושמותן . בשם הכנוי : אהלה הגדולה . הגדולה שבהן נקראת אהלה ואהליבה היה שם אחותה הנמשלת עליה הקטנה ממנה : ותהיינה לי . לקחתי אותן לי לנשים : ושמותן בעצמי : שומרון אהלה . זו שהיה שם הכנוי שלה אהלה שם העצמי היא שומרון ונקראת אהלה ע"ש שהיה בה אוהל לעגלי הזהב וכאומר אהל שלה ואין לי חלק בה : אהליבה . ע"ש שהיה אהלי בה והוא בה"מ ור"ל לקחתים לי לעם והם פרו ורבו וגדלו והצליחו : (ה) ותעגב . חשקה חשק הזנות על תאות מאהבים וחוזר ומפרש חשקה היה אל בני אשור כאלו היו קרובים אליה : (ו) לבושי תכלת. לפי שהיו מלובשים בלבע תכלת והיו פחות וסגנים וכולם היו בחורים חמודים ופרשים ולתוספת ביאור אמר רוכבי סוסים ולא הולכי רגל : (ז) ותתן תזנותיה עליהם . ר"ל לכן נתנה רוח זנונים עליהם וחשקה להם לכל הנבחרים מבני אשור: ובכל אשר עגבה . ולכל מי שחשקה נטמאת בכל תועבותיהם המאוסים בגלל... על רעי כי כן זנתה ונאפה עמהם ר"ל סרחה מעלי וחשקה לפסיל... מרבית הצלחתם וכמו שחשקה כן עשתה ועבדה לפסיליהם : (ח) ממצרים . חשק הזנות שהיה לה ממצרים לא עזבה כי בני מצר... בנעורים בדרך חיבה והמה מעכו וכתשו דדים בעודה בתולה ולכן... בלבה וגם הם שפכו תאות זנותם עליה מאז ולכן לא עזבה אותם ... פסילי מצרים על כי הורגלה בהם מאז : (ט) נתתיה . מסרתי אות... ולתוספת ביאור אמר ביד בני אשור אשר חשקה להם:(י) המה. עם כי ה... עשו בה משפט וגלו ערותה וזהו הקלון שעושים לאשה זונה שמ... ומוליכים אותה ערומה בפני הבריות: לקחו . בשבי : ותהי שם לנשי... היה תועלת להיות שם ופרסום לנשים לבל יעשו כמעשיה וגם היה... בה משפט הגמול הראוי ור"ל המקום מסרה ביד אשור ובזזה ותל... ומתחלה לקחו בניה ובנותיה והם בני גד ובני ראובן שגלו תחלה... ואח"כ נפתלי שגלו אחריהם ואחר זה גלו את שומרון ... הנקראת בשם אהלה ונעשה לה כזאת למען יוסר יהודה ולמען תש... עון : (יא) ותרא . ראתה את כל הרעה שבאה על אחותה אהלה...

רש"י

...עה אשר בא לאחות' על זכוניה ולא יראה : ותשחת עגבתה . תאותה
...צ"ן : (יב) אל בני אשור עגבה . זה אחז ששלח אל מלך אשור
...ז) : (יד) ותוסף אל תזנותיה . להתאוות להבורות שלא ראתה
...ן דמותם: מחוקה על הקיר בששר . כזאת לא עשתה אחותה : צלמי
דמות אנשי כשדים
...כוסיהון : בששר .
: (טו) חגורי אזור .
...ושי כשדים : סרוחי
...יתירי כובעים גדולי'
...ן כמו ויטבלו הכתונ'
...ית לד) ופתרון סרוחי
...וא סרח העודף (שמו'
...נפת לבועה . טבולים
...מין ופתרונו לפי
...צ"ו מחתין קולסין :
...בוריס : (טז) למראה'
...שכיל שראתה דמות
...ז) ויבאו אליה בני
...ב דודים . כרתו יחד
...י אני זוה נאמר על
...ות על מלאכי מרודך
...עיה לט) והאכילן
...והראם את כל בית
...מה שאמר הנביא
...קה על הקיר לפי
...וקה באו ולא היו
...רגילים אצלם כמו
... מארץ רחוקה באו
...: ראות פניהם פעם
...נכו עליו והקפיד
...הדבר כמה שנאמר
...באים ונשא את כל
... וגו' (שם) (ובדברי
...א) ולא כנע ל עלי
...ו כי גבה לבו ויהי
...גדול וגומר : ותקע
...ס . שמרד בהם
...ולדקיהו . ותקע
אשלוקי"ר

יחזקאל כג

עַגְבָתָהּ מִמֶּנָּה וְאֶת־תַּזְנוּתֶיהָ מִזְּנוּנֵי
אֲחוֹתָהּ׃ יב אֶל־בְּנֵי אַשּׁוּר עָגָבָה
פַּחוֹת וּסְגָנִים קְרֹבִים לְבֻשֵׁי מִכְלוֹל
פָּרָשִׁים רֹכְבֵי סוּסִים בַּחוּרֵי חֶמֶד
כֻּלָּם׃ יג וָאֵרֶא כִּי נִטְמָאָה דֶּרֶךְ אֶחָד
לִשְׁתֵּיהֶן׃ יד וַתּוֹסֶף אֶל־תַּזְנוּתֶיהָ
וַתֵּרֶא אַנְשֵׁי מְחֻקֶּה עַל־הַקִּיר צַלְמֵי
כַשְׂדִּיִּים חֲקֻקִים בַּשָּׁשַׁר׃ טו חֲגוֹרֵי
אֵזוֹר בְּמָתְנֵיהֶם סְרוּחֵי טְבוּלִים
בְּרָאשֵׁיהֶם מַרְאֵה שָׁלִשִׁים כֻּלָּם
דְּמוּת בְּנֵי־בָבֶל כַּשְׂדִּים אֶרֶץ
מוֹלַדְתָּם׃ טז וַתַּעְגַּב עֲלֵיהֶם לְמַרְאֵה
עֵינֶיהָ וַתִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֲלֵיהֶם
כַּשְׂדִּימָה׃ יז וַיָּבֹאוּ אֵלֶיהָ בְנֵי־בָבֶל
לְמִשְׁכַּב דֹּדִים וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ
בְּתַזְנוּתָם וַתִּטְמָא־בָם וַתֵּקַע נַפְשָׁהּ
מֵהֶם׃ יח וַתְּגַל תַּזְנוּתֶיהָ וַתְּגַל אֶת־
עֶרְוָתָהּ וַתֵּקַע נַפְשִׁי מֵעָלֶיהָ כַּאֲשֶׁר
נָקְעָה נַפְשִׁי מֵעַל אֲחוֹתָהּ׃ יט וַתַּרְבֶּה

ג׳ · ס׳ בסיפרא · ג׳ מ"ל ס׳ ר"ט · ג׳ · כשדים ק׳ ב׳ · ג׳ ומ"ל . ג׳ · ותעגבה ק׳ ד׳ ב׳ וב׳ · ג׳ · ג׳ חס׳ ול׳ מ"ל · ד׳ · ב׳ ובפסוק ג׳

בקריאה וסי׳ ותסף ללדת את אחיו את הבל . ותסף עוד ותלד בן . הלין ב׳ קדמא חסר . ותוסף המלחמה. ותוסף אל תזנותיה. ותדבר לפני . ג׳ בתראי מ"ל : למראה ד׳ בקריא׳ ב׳ צרי וב׳ סגול וסימ׳ ויצמח ה׳ אלהים מן האדמה . ויבאו אל גלילות הירדן . אילין ב׳ קדמאי סגול . והריחו ביראת ה׳ . ותעגבה עליהם למראה עיניה . צרי :

תרגום

מִנַהּ וְיָת טַעֲוָתְהָא מִטַּעֲוַת
אֲחָתַהּ׃ יב בָּתַר בְּנֵי אַתּוּר
אִתְרְעִיאַת לְמִטְעֵי שִׁלְטוֹנִין
וְטוּרְנִין קָרִיבִין לְבוּשֵׁי גְמַר
וּפָרְשִׁין רָכְבֵי סוּסָוָן עוּלֵימֵי
חֶמְדְּתָא כּוּלְהוֹן׃ יג וּגְלֵי קֳדָמַי
אֲרֵי אִסְתַּאֲבַת אוֹרְחָא חֲדָא
שַׁוִי לְתַרְתֵּיהֶן׃ יד וְאוֹסִיפַת
עַל טַעֲוָתַהּ וַחֲזַת גַּבְרִין מְצַיְּרִין
עַל כָּתְלָא צַלְמֵי כַסְדָּאֵי
מְצַיְּרִין בְּסַמְמָנַיָּא׃ טו אֲסִירִין
זְרָזִין בְּחַרְצֵיהוֹן מַחֲתִין קוּלְסִין
בְּרֵישֵׁיהוֹן חֵיזוּ גִּבָּרִין כּוּלְהוֹן
דְּמוּת בְּנֵי בָבֶל מְדִינַת כַּסְדָּאֵי
אֲרַע יַלְדוּתְהוֹן׃ טז וְאִתְרְעִיאַת
לְמִטְעֵי בַתְרֵיהוֹן בָּתַר חֵיזוּ
עֵינָהָא וּשְׁלַחַת אִזְגַּדִּין לְוָתְהוֹן
לִמְדִינַת אֲרַע כַּסְדָּאֵי׃ יז וַאֲתוֹ
לְוָתַהּ בְּנֵי בָבֶל לְמֶעְבַּד רַחֲמוּ
וְסָאִיבוּ יָתַהּ בְּטַעֲוָתְהוֹן
וְאִסְתַּאֲבַת בְּהוֹן עַד דְּקָצַת
נַפְשַׁהּ בְּהוֹן׃ יח וְאִתְגְּלִיאַת
בַּהֲתָתַהּ וְאִתְחֲזֵי קְלָנַהּ וְרַחֵיק
מֵימְרִי יָתַהּ כְּמָא דְרַחֵיק
מֵימְרִי יַת אֲחָתַהּ׃ יט וְאַסְגִּיאַת

רד"ק

בתעאתים לא נמנעה בעבור זה מלבטות במלכי אומות העולם וללמוד ממעשיהם אלא שהשחיתה עגבתה ממנה כמו שאמר ירמיהו לדקה נפשה משובה ישראל מבוגדה יהודה : מזנוני אחותה . נכפל בו עי"ן הפעל כמו הגיגי מן הגה כן זנוני מן זנה : (יב) אל בני אשור עגבה . כבר פירשנו הענין למעלה מה שעשה אחז : קרובים . פירשנוהו : לבושי מכלול . בכל מיני לבושים נאים . וה"א כולל מה שפרש למעלה תכלת ועוד דברים רבים אחרים כמו ארגמן ושני וכרמל : (יג) וארא . טעם וארא נמשך ובא עד ותקע נפשי מעליה : (יד) ותוסף אל תזנותיה . כמו על ועוד הוסיפה על הגלולים שעבדה : ותרא אנשי מחקה . כלומר ראתה לחקות ולצייר אנשים בקיר והם צלמי כשדים ומרוב חשקה בהם ובלבושיהם ובמעשיהם ציירה לה אותם על הקיר לראותם תמיד כי אמרה להתערב עמהם במעשה עבודתם ובאלהיהם כי כל משפטיהם ומעשיהם ישרו בעיניה וזהו שאמר הכתוב ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם : אנשי . כמו אנשים ובא בסימן רבוי אחד וכן מאנשי התרים מלוני שקופים והדומים להם וזה הענין הוא מה שאמר למעלה בנבואת הבית השמית וכל גלולי בית ישראל מחקה על הקיר סביב סב"ב כמו שפירשתי שם : כשדיים . כתוב בשני יודי"ן כמו אלה העבריים וקרי כשדים ביו"ד אחד על הרוב : חקקים בששר . דמותם חקוק על הקיר בסמנים שמציירין בהם והששר הוא שם כלל הסמנין ההם וכן תרגם יונתן מצ' ירין בסממניא ועוד מפרש ששר שם אחד מן הסמנים שקורין מינ"י בלע"ז: (טו) חגורי אזור במתניהם . חגורי בתולה והוא תאר ספר תכונת מלבושיהם הנראים בעיניהם יפים והוא שהיו חגורים במתניהם מה שאין עושין כן בני ארץ ישראל ושבחו מנהג' על מנהג עצמה וכן מצאנו בדברי רבותינו ז"ל כי בני בבל מנהגם לחגור אזור במתניהם שאמרו בפרק יציאות שבת מאימתי התחלת תפלה רב אמר משיטול ידיו ורבי חנינא אמר משיתיר הגירו ולא פליגי הא לן והא להו פירוש לבני בבל משיתיר הגירו לבני ארץ ישראל משיטול ידיו ועוד אמרו הני תבראין בבלאי למאן דאמר תפלת ערבית רשות כיון דפרא ליה המיניה לא מטרחינן ליה משמע כי בני בבל היו חוגרין אזור במתניהם : סרוחי טבולים בראשיהם . טבולים אומר על הצניפים הצבועים במיני צבעונים טבולים רוצה לומר טבולים בצבע כמו ויטבלו את הכתנת בדם ובא בחסרון המתואר כמו כעדר הקצובות ומאכלו בריאה והדומים להם אמר כי בני בבל משימים בראשיהם והוא הצניפים הם עודפים ותלוים להם מאחוריהם ולא כן מנהג בני ארץ ישראל וסרוחי רוצה לומר עודפים ויתרים כמו וסרח העודף ואין סריעה העודפת חסרת ומלת סרוחי נופלת על הם סרוחים מצד הצניפים הטבולים שהם סרוחים על דרך כאלה נבלה עליה שהיא נקראת נובלת מצד עליה שהם נובלים וכן קרועי בגדים מגלחי זקן והדומים להם : מראה שלישים כלם. על כלו גדולים ונכבדים כלומר כלם יש להם מראה שרים ונכבדים בהתגאותם בלבושיהם ובדרכיהם : דמות בני בבל . כן הוא דמות בני בבל שהם כשדים : ארץ מולדתם . והמנהג הזה הוא מנהג ארץ מולדתם מקדם לא שלקחו אותו המנהג מעם אחר כמו שתומדים יש׳ וגלה בעיניהם מנהגם ממנהג עצמם : (טז) ותעגב . כתיב ותעגבה קרי בתוספת ה"א כיון שעגבה עליהם זהו שאמר למראה עיניה : ותשלח מלאכים אליהם כשדימה . שלחה אליהם שיהיו רגילים אצלה וכן עשו : (יז) ויבאו אליה . למשכב דודים להתערב עמהם בעבודת אלהיהם היו שוים במנהג אחד : ויטמאו אותה . למודם דרכי עכו"ם שלהם : ותקע נפשה מהם . כמו ותקע כף ירך יעקב ענין הסר' הדב' ממקומו ופרשו קעע וענין זה המרד שמרד יהויקים וצדקיהו : (יח) ותגל תזנותיה. כי נודע לכל כי זנתה אחרי אלהים אחרי' : ותגל את ערותה . זהו הבוזה לצדקיהו את האלה אשר השביעו מלך בבל באלהים : ותקע נפשי מעליה . כלומר ... ממנה שהסיה השקר למלך בבל אויביה ויחריב העיר ויגלה העם כמו שעשה לשמרון : (יט) ותרב' . לזכור את ימי נעורים . כל כך הרבתה תזנותיה עד שזכר לה האל יתברך את הרעות

מצודת דוד

... יותה בדבר עון וחשקה יותר ממנה ואת דבר הזנות השחיתה יותר מזנוני ... (יב) אל בני אשור . חשקה אל בני אשור על כי היו פחות וסגנים וכאלו ... אליה : לבושי מכלול . ועל כי היו מלובשים במלבושים הכלולים בכל ... היו פרשים ולתוספת ביאור אמר רוכבי סוסים וכולם היו בחורי חמד ... להם : (יג) וארא . ראיתי כמו שחשקה להם כן זינתה בפועל ונטמאה ... שתיהן כמו שעשתה אהלה כן עשתה אהליבה ר"ל גם היא חשקה לפסילי ... מרבית הצלחתם וכמו שחשקה כן עבדה להם : (יד) ותוסף . עוד תזנותיה לחשוק למי שלא ראתה בעיניה ורק כשראתה אנשים חקוקים על הקיר צלמי אנשי כשדים מצויירים בצבע הששר : (טו) חגורי אזור . כאלו חגורים עלי ... זור וכאלו בראשיהם מצנפות גדולות עודפות ותלות מאחוריהם והמה היו טבולים וצרוים במי צבעונים : מראה שלישים כולם . כל צלמי הכשדים היה ... ם ומושלים : דמות . זה היה דמות בני בבל היושבים בכשדים ארץ מולדתם : (טז) ותעגבה . חשקה להם בעבור מראה עיניה שראתה יופי צלמי ... יהם : ותשלח וגו׳ . שיבואו לזנות עמה : (יז) למשכב דודים . לשכוב עמה בדרך אהבה וחיבה וטמאו אותה במשכב הזנות : ותטמא בם . וכאשר נטמאה ... אחריהם והרתה מעלמה ורצונה מסבת האהבה להם רצה לומר מגודל האהבה לא נשאר בה רצון כי הכל עשתה כפי רצונם : (יח) ותגל ... וכאשר גלתה זנותה לעשות בפרסום וגלתה את בשר ערותה להלהיב חשק המנאפים : ותקע . אז הסרה נפשי ורצוני מעליה והיתה שנואה בעיני כמו שהסרתה ... אחותה אהלה ושנאתיה ור"ל כששמעה הצלחת הכשדים ומרבית טובתם שלחה אליהם מלאכים לקבל פסיליהם לאלוה ומאוד נמשכה אחריהם ובעבור זה הסרה נפשי ממנה כמו שהסרה מאהלה : (יט) ותרבה . והיא הרבתה עוד תזנותיה לזכור

מצודת ציון

(יב) מכלול . מל׳ כל ור"ל כלול בכל היופי וכן מכלל יופי (תהלים נ): (יד) אנשי . כמו אנשים: מחוקה. מל׳ חקיקה וציור : הקיר . הכותל : צלמי . דמות וצורה : בששר . שם מין צבע האדום וכן ומשוח בששר (ירמיה כב) : (טו) אזור . חגורה : סרוחי . ענין עודף ויתרון כמו וסרח העודף (שמות כו) : טבולים . מל׳ טבילה ר"ל שרויים : שלישים . שרים כמו ומבחר שלישיו (שם טו) : (יז) דודים. ענין אהבה וחבה : ותקע . ענין הסרה כמו ותקע כף ירך יעקב (בראשית לב) : נפשה . ענין רצון כמו אם יש את נפשכם (שם כג): (יח) ותגל. מל׳ גלוי: (כ) על פלגשיהם . כמו אל פלגשיהם : בשר . כן נקרא אבר התשמיש וכן כי יהיה זב מבשרו (ויקרא טו) : וזרמת . מרוצת המים יקרא זרם כמו

הרעות שעשתה בימי נעוריה במצרי׳ : (כ) ותעגבה על פלגשיהם . פירשו המפרשים פלגשים עבדיהם כי פילגשים במקום הזה אנשים· לא נשים ויורה על זה אשר בשר חמורים בשרם שהוא כנוי לאבר האיש כמו רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו שהוא כנוי והנכון בעיני שהוא כמשמעו ופירוש על כמו עם וכמוהו ויבאו האנשים על הנשים והדומים לו אמר כל כך השקה בהם עד שנדמתה להם כמו פלגשיהם לא נשותיהם ולענין זה נוטה דעת המתרג׳ שתרגם ואתרעיאת למהוי שמושא להון בטי"ת בקמץ נוסחאות פי׳ שמוטא להם ובקמץ נוסחאות שמשא כמו שפחה : אשר בשר חמורים בשרם . טעמו על הפילגשים כי גם ערות הנקבה מכונה בלשון בשר כמו דם יהיה זובה בבשרה או טעמו׳ על המצריים ועל הכשדים ועל זה המשל אמר וזרמת סוסים זרמתם כנוי לזרע היוצא כזרם מים היוצא בכח ודמה ערותם לחמורים שהם גדולי בשר ודמה אותם לסוסים שהם שטופים בזמה יותר משאר הבהמות וזכר הספור הזה לגנאי שהמצריים מכוערים במעשיהם ואף על פי כן חשקה בהם ולמדה את מעשיהם המעשי׳ הרעים והפחותי׳ שבמעשיהם וזהו משל פלגשיהם ואף על פי שזכר זנות מצרים בתחלת הענין זכר אותו גם כן בסוף הענין לפי שהיא היתה תחלת זנותם והיא היתה סבת זנותם בכל הזמנים שזנו וזהו שאמר ותפקדי זכרת הזנות שזנית במצרים והבאת אותם גם כן בארצך לזנות אחרי אלהי׳ אחרי׳: (כא) בעשו׳ ממצרים . זה לבדו מן הקל בענין עשיי והענין הזה מפור׳ למעלה ופירו׳ למען שדי נעוריך בעבור מעיכת שדיך שערב לך אז זכרת עתה לעשות זמה וזנות גם אתה: (כב) לכן. הנני . מעיר את מאהביך עליך . שהיו מאהביך מתחלה : את אשר נקעה נפשך מהם . שמרדת בהם ונקעה שרשו קעה והוא בפלס ורתבה והנה או שרשו נקע : (כג) בני בבל וכל כשדים . משאר מדינות בבל : פקוד ושוע וקוע . שמות תאר לשרים הנזכרים בהם בספר ירמיה נבוזראדן נבושזבן שראצר רב מגו שאר הנזכרים שם פקוד כמו פקיד וכן שוע שם לנדיב גדול וכן קוע שם תאר לשר גדול אף על פי שלא מצאנו לו חבר במקרא ויונתן לא תרגם בענין אחר אלא אמר פקודאי ושועאי וקועאי : כל בני אשור אותם . פי׳ באו אותם אותם כמו אתם וכן ואדבר אותך כמו אתך וכן וגם היטב אין אותם אולי ה׳ אותי והדומים להם : וקרואים . כמו קרואי העדה ותרגם יונתן זמנין : (כד) ובאו עליך הצן . שם לאחד ממיני המרכבות או לאחד מכלי הזין ואין לו חבר במקרא ואפשר שהוא שם לכלל כלי הזין וכן תרגם יונתן וייתון עלך במאני זיינא ברתיכין וגלגלין ואדוני אבי ז"ל פירש כמו חוצן בחי"ת מן והביאו בניך בחוצן שפירושו זרוע והחיל יקרא זרוע כמו וזרועות הנגב שפירושו חיילותא : צנה ומגן וקובע ישימו עליך סביב . כתרגומו מזויינין בעגילין וקולסין ימנון עלך וקובע בקו"ף ונצרע ועניינו ידוע שהוא כלי מגן על הראש : ונתתי לפניהם משפט . אתן המשפט לפניהם שישפטוך כלומר תהיה ידי עמהם להחריבך: ושפטוך במשפטיהם . את אהבת מנהגם ומשפטיהם לפיכך אתן אותך בידם שישפטוך כמו שמנהגם לשפוט המורד והפושע והמשפט הוא ששחט בני צדקיהו לעיניו וגם כל שרי יהודה שחטו ואת עיני צדקיהו עור : (כה) ונתתי קנאתי בך . על ידיהם· אתן קנאתי וחמתי בך : ועשו אותך בחימה . יעשו עמך נקמה

יַת טַעֲוָתָהּ לְאַדְכָּרָא יַת יוֹמִין דְמִלְקַדְמִין דִטְעַת בְּהוֹן כַּד הֲוַת בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
כ וְאִתְרְעִיאַת לְמֶהֱוֵי שְׁמוֹטָא לְהוֹן דִבְסַר חֲמָרִין בִּסְרֵיהוֹן וְצַחֲנַת סוּסָוָן צַחֲנַתְהוֹן׃
כא וְאַדְכַּרְתְּ יַת חוֹבֵי עֲצַת חֶטְאָךְ דְמִלְקַדְמִין בְּמַעְבְּדִיךְ מִמִּצְרַיִם רְחִימוּ בְּדִיל חֶטְאֵי יַנְקוּתִיךְ׃
כב בְּכֵן אָהֳלִיבָה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אֲנָא מַיְתֵי בְגַלְיֵי יַת רְחִימָךְ עֲלָךְ יַת דְקָצַת נַפְשִׁיךְ בְּהוֹן וְאַיְתִינוּן עֲלָךְ מִסְחוֹר סְחוֹר׃
כג בְּנֵי בָבֶל וְכָל כַּסְדָאֵי פְּקוֹדָאֵי וְשׁוֹעָאֵי וְקוֹעָאֵי כָּל בְּנֵי אַתּוּר עִמְהוֹן עוּלֵימֵי חֶמְדְתָא שִׁלְטוֹנִין וְטוּרְנִין כּוּלְהוֹן גֻּבְרִין מְזַמְנִין רָכְבֵי סוּסָוָן כּוּלְהוֹן׃
כד וְיֵיתוּן עֲלָךְ בְּמָאנֵי זַיְנָא בִּרְתִיכִין וְגַלְגַלִין וּמַשְׁרִיַת עַמְמִין דִמְזַיְנִין בַּעֲגִילִין וְקוּלְסִין יְמַנוּן עֲלָךְ סְחוֹר סְחוֹר וְאֶתֵּן קֳדָמֵיהוֹן פּוּרְעָנוּת דִינִין וְיִתְפָּרְעוּן מִנִּיךְ בְּנִימוּסֵיהוֹן׃
כה וְאֶתֵּן פּוּרְעָנוּתִי בִּיךְ וְיִתְפַּרְעוּן מִנִּיךְ בִּרְגַז רַבְרְבִיךְ וְיַקִּירַיִךְ יִגְלוֹן וְעַמִּיךְ בְּחַרְבָּא יִתְקַטְלוּן אִינוּן בְּנָךְ וּבְנָתָךְ יִשְׁבּוּן וּשְׁפַר אַרְעִיךְ יִתּוֹקַד

אֶת־תַּזְנוּתֶיהָ לִזְכֹּר אֶת־יְמֵי נְעוּרֶיהָ אֲשֶׁר זָנְתָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
כ וַתַּעְגְּבָה עַל פִּלַגְשֵׁיהֶם אֲשֶׁר בְּשַׂר־חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם וְזִרְמַת סוּסִים זִרְמָתָם׃
כא וַתִּפְקְדִי אֵת זִמַּת נְעוּרָיִךְ בַּעְשׂוֹת מִמִּצְרַיִם דַּדַּיִךְ לְמַעַן שְׁדֵי נְעוּרָיִךְ׃
כב לָכֵן אָהֳלִיבָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מֵעִיר אֶת־מְאַהֲבַיִךְ עָלַיִךְ אֵת אֲשֶׁר־נָקְעָה נַפְשֵׁךְ מֵהֶם וַהֲבֵאתִים עָלַיִךְ מִסָּבִיב׃
כג בְּנֵי בָבֶל וְכָל־כַּשְׂדִּים פְּקוֹד וְשׁוֹעַ וְקוֹעַ כָּל־בְּנֵי אַשּׁוּר אוֹתָם בַּחוּרֵי חֶמֶד פַּחוֹת וּסְגָנִים כֻּלָּם שָׁלִשִׁים וּקְרוּאִים רֹכְבֵי סוּסִים כֻּלָּם׃
כד וּבָאוּ עָלַיִךְ הֹצֶן רֶכֶב וְגַלְגַּל וּבִקְהַל עַמִּים צִנָּה וּמָגֵן וְקוֹבַע יָשִׂימוּ עָלַיִךְ סָבִיב וְנָתַתִּי לִפְנֵיהֶם מִשְׁפָּט וּשְׁפָטוּךְ בְּמִשְׁפְּטֵיהֶם׃
כה וְנָתַתִּי קִנְאָתִי בָּךְ וְעָשׂוּ אוֹתָךְ בְּחֵמָה אַפֵּךְ וְאָזְנַיִךְ יָסִירוּ וְאַחֲרִיתֵךְ בַּחֶרֶב תִּפּוֹל הֵמָּה בָּנַיִךְ וּבְנוֹתַיִךְ יִקָּחוּ וְאַחֲרִיתֵךְ תֵּאָכֵל

ג׳ חסר · ו׳ מ״ל · ג׳ · ג׳ · ג׳ · י״ב כתע׳ כסים · ג׳ · כ׳ מ״ל . ב׳ ג׳ ומ״ל · ג׳ מ״ל · ג׳ · ג׳ · ג׳ · ג׳ · ג׳ · ג׳ . ח׳ מ״ל · ט׳

חמורים ו׳ מ״ל וסימ׳ נמסר בספר שופטים סימן י״ט : פקוד ח׳ מ״ל בליש׳ בקריאת וסי׳ ועל יושבי פקוד . בני בבל וכל כשדים . לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה . יזכור עונם יפקוד חטאתם . על הרעים חרה אפי ועל העתודים אפקוד : תפול ח׳ מ״ל בקריאה וסימן ואחריתך בחרב תפול . ונטשתיך המדברה על הרי ישראל תפול אתה וכל אגפיך . על פני השדה תפול . וכל חומה לארץ תפול . כתפי משכמה תפול . כשתפול עליהם פתאום . כי גפול תפול לפניו. וכל קהלת ומשלי דכוו׳ מ״ל במ״ג חסר וסימן וברשעתו יפל רשע . באין תחבולות יפל עם . מלאך רשע יפל ברע :

תולדות אהרן בשר חמרים . ברכות כה נח שבת קנ יבמות נח ערכין יט נדה מה : בעשות מצרים . נדה מה :

רש"י: אשלוקי"ר בלע"ז . ותקע כמו (ראשית לב) ותקע כף ירך יעקב לשון חבור ותקיעת עץ בארץ הוא וכן בהשתלפו מן הארץ קעי"ה כאשר תאמר ותשרש שרשיה (תהלים פ) לשון קליטה ובל תשרש לשון עקיר וכן בסעיפיה פוריה (ישעיה י) ל׳ ענפים ומסעף . . . לצדקיהו : (כה) אפך . . . הם תפארת הפרצוף ולהם המשיל הכהונה והמלכות : ואחרית . . . העם : ואחריתך תאכל באש . ושפר ארעיך שהן אחריות ליטען עליהם . . .

מצודת ציון

כמו כזרם מים (ישעיה כח) : (כא) ותפקדי . ענין זכרון כמו מימים רבים תפקד (לקמן לח) : בעשות . ענין מעיכה וכתישה במשמוש היד : (כב) מעיר . מלשון התעוררות : נקעה . סרתה : נפשך . רצונך : (כג) פקוד וגו׳ . שמות עיירות בבבל : אותם . עמהם : פחות וסגנים . מין שררה : שלישים . שרים ומושלים : וקרואים . ר"ל גדולים נקראים לכל דבר חשיבות וכן נשיאי עדה קריאי מועד (במדבר טז) : (כד) הוצן . ת"י במאני זיינא : צנה ומגן . הם כלי מלחמה עשוים להציל ולהגן ממכת חרב וחנית : וקובע . היא כלי מגן על הראש כמו וכובע נחשת על ראשו (ש"א יז) : (כה) קנאתי . ענין כעס כמו הם קנאוני בלא אל (דברים לב) : אפך . הוא החוטם : (כו) והפשיטוך . ענין

מצודת דוד

לזכור את הנעשה בימי נעוריה אשר זנתה בארץ מצרים : (כ) ותעגבה . . . פלגשותם להיות להם לפלגש המוכנת למשכב המשגל : אשר וגו׳ . על . . . שהמשמש שלהם גדול כשל חמור וזרמת הזרע שלהם מרובה כזרם ש. . . הסוסים ודרך זונה מופלגת בתכלית ההפקר להתאוות באלה : (כא) . . . זכרת את הזמה שעשית בנעוריך בעת שהיו דדיך מעוכים וכתושים במ. . . מבני מצרים : למען שדי נעוריך . למען השדיים שהיו מעוכים בידם בי. . . לכן חשקת עוד בהם וכפל הדבר במ"ש ור"ל שעבדה גם אלהי מצרים שהורגלה בהם מאז : (כב) הנני מעיר וגו׳ . אעיר עליך לבוא מאהביך את אשר נמשכת אחריהם והרחקת רצונך מעלמך מאבת כאהבה להם . . . בך רצון כי הכל עשית כפי רצונם : והבאתים . אותם אביא עליך להלחם בך בכל סביבך : (כג) בני בבל וגו׳ . עכשיו יפרש מי הם הבאים : אותם . יבואו . . . (כד) הוצן . בהוצן והוא שם כללי לכל כלי המלחמה : רכב וגלגל . ברכב ובגלגל הם אופני הרכב : ישימו עליך . ר"ל את אלה ישימו על עצמם לבוא עליך . . . ונתתי . אמסור בידם המשפט והם ישפטו אותך כמשפטיהם שיעשו בך כאלו הם שלוחים לעשות משפט : (כה) ונתתי קנאתי בך . אתן בך כעסי ויעשו ע. . . בחמ. . .

(מה) אפך ואזניך יסירו. זה המשפט יעשו אותו לאשה מזנה תחת בעלה שיסירו ממנה האזנים והאפים שהם הנחירים והם הדרת פנים וכן למי שרוצים לשפוט בתימה יסירו ממנו הנחירים פעיים וזה משל למלכות ולכהונה שהוסר ממנה. אפך הוא משל למלך כמו אפך כמגדל הלבנון שהוא משל למלך כי המלך הוא גבה ורם על כל העם וכן האף הוא גבוה על הפנים הכהן המשמיע קול לאזנים בבואו אל הקדש בפעמוני הזהב ותרגם יונתן ואפך ואזניך יסירו רברבך ויקירך יגלון: ואחריתך בחרב תפול. תרגם יונתן ועמ׳ך בחרבא יתקטלון נראה כי דעתו ואחריתך שהוא כנגד הראש שזכר ואם הגדולים נקראים ראש העם יקרא אחרית שהוא כנגד הראש כמו שאמר טוב אחרית דבר מראשיתו כי הגדול הוא ראשית ותחילה לעם יוצא ובא לפניהם: ובנותיך יקחו. יקחו אותם לעבדים וישבו אותם על דרך שנאמר נתן בניו פלטים ובנותיו בשבית ופי׳ פלטים מחרב כי נרוג לא יהרוג האויב הקטנים והקטנות אלא ישבה אותם לגדלם עמו לעבדים ולשפחות: ואחריתך תאכל באש. אמר אחריתך על הבתים הנשארים אחרי האדם במותו וכן כתוב ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית גדול שרף באש ותרגם יונתן ואחריתך ושפר ארעיך: (כו) והפשיטוך את בגדיך ולקחו כלי תפארתך. אפשר שזה נאמר על בגדי כהונה ועל כלי בית המקדש או נאמר על כל שלל העיר בין בבי׳ המקדש בין בשאר הבתים: (כז) והשבתי זמתך ממך. כי מיום שגלו לא עבדו עכו״ם: (כח) כי כה אמר ה׳ הנני נותנך. הנו״ן בקמץ לנקבה ומשפטה בצרי אלא הוא כמו שכתבנו כי המדבר כנגד הכנסת מדבר פעם לשון זכר ופעם לשון נקבה ושנה הענין הזה עוד לחזק: (כט) ועשו׳ ערום ועריה. בערום ובעריה בפרשה הודע את ירושלם כתבנו פירושו: זנוניך. ואמר זנון מן זנה בהכפל עי״ן הפעל כמו הגיגי מן הגה: (ל) עשה אלה לך. מקור כלומר אלה שיעשה לך בעונש עונותך הוא בזנותיך. עשה בחולם ומקיר בשקל בבנותיך: (לא) בדרך. מבואר הוא: (לב) כה אמר. הכיה. פי׳ הכוס תהיה לצחוק וללעג פי׳ שהגוים יצחקו וילעגו על רוב הפורענו׳ הבא עליך: מרבה להכיל. אמר לכוס שהיה רבה להכיל ולהחזיק יין תרעלה רב: (לג) שכרון ויגון תמלאי. אותו השכרון הוא היגון שתמלאי ממנו כי הכוס והיין הוא משל על הצרות: (לד) ושתית אותה ומצית. תשתי אותה הכוס כלה עד התמצית שתמציא: ואת חרשיה תגרמי. ולא עוד אלא שחרשיה תגרמי אחרי שתמציא אות׳ תשברי הכוס בשיניך למצות חרשיה והמשיל הענין לכוס חרס לפי שנבלע היין בתוך החרס ואמר חרשיה ל׳ רבים כי בהשברה יהיו חלקים רבים: תגרמי. מלה מושאלת מן ועצמותיה׳ יגרם שפירושו שבירת העצמים רוצה לומר ולעוס אותה כמו החרש שהוא עקירת השרש כן תגרמי יגרם שבירת הגרמים כי העצם נקרא גם כן גרם כמו שכתוב תשבר גרם גרמיו כמטיל ברזל וכן תרגום עצם גרמא וכן אמר לשבירת החרשים בלעיסה תגרמי: ושדיך תנתקי. תעקרי שדיך בשתיית יין התרעלה ותרגם יונתן ובשריך תתלשי והמשל בזה הוא שיערבו עליה׳ צרות עד כלותם כליון חרוץ משל ושדיך תנתקי הוא על בטול התורות בגלות כי השדים משל לתורה שבכתב ותורה שבעל פה כמו שכתבנו בפרשת הודע ובגלות בבל ראינו ששכחו התורה ובטלו אותה כמו שראינו שנשאו נשים נכריות וחללו את השבת ודברים אחרים שלא נכתבו ואף הל׳ שכחו: עונה

כנגדיך. בגדי כהונה: [...]שר שנאת. כשדים [...]בהם: (ל) עשה אלה. [...]עול פייסל״ט בלע״ז: [...]רבה להכיל. יתירה [...] כמו מלהכול: [...]ומה. תמהון: (לד) ומצית. [...]מוצן עד התמצית [...]״ש בלע״ז: ואת [...] דומה כוס המשקה [...] לישראל לכלי חרש [...]בר אין לו תקנה כך [...] תשועתם ושבר הכוס [...] להשקותם עוד והשוה [...] השקאת העכו״ם קורא [...]הב שנאמר כוס זהב [...] ה׳ המשכרת כל הארץ [...]: ואת חרשיה תגרמי. [...]מותיהם יגרם (מדבר [...] גרמו לבקר (צפניה ג) [...] בלע״ז גורר בשיניו את [...] העצם או החרש לרדות [...]שר הדבוק בו ומנחם [...]ון שבירה וגם כן פתר [...]ם יגרם וכן לא גרמו [...]לה) שאי זמתך. קבילי חובי

בָּאֵשׁ׃ כו וְהִפְשִׁיטוּךְ אֶת־בְּגָדָיִךְ
וְלָקְחוּ כְּלֵי תִפְאַרְתֵּךְ׃ כז וְהִשְׁבַּתִּי
זִמָּתֵךְ מִמֵּךְ וְאֶת־זְנוּתֵךְ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם וְלֹא־תִשְׂאִי עֵינַיִךְ אֲלֵיהֶם
וּמִצְרַיִם לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד׃ כח כִּי
כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי נֹתְנָךְ בְּיַד
אֲשֶׁר שָׂנֵאת בְּיַד אֲשֶׁר־נָקְעָה נַפְשֵׁךְ
מֵהֶם׃ כט וְעָשׂוּ אוֹתָךְ בְּשִׂנְאָה וְלָקְחוּ
כָּל־יְגִיעֵךְ וַעֲזָבוּךְ עֵרֹם וְעֶרְיָה וְנִגְלָה
עֶרְוַת זְנוּנַיִךְ וְזִמָּתֵךְ וְתַזְנוּתָיִךְ׃
ל עָשֹׂה אֵלֶּה לָךְ בִּזְנוֹתֵךְ אַחֲרֵי גוֹיִם
עַל אֲשֶׁר־נִטְמֵאת בְּגִלּוּלֵיהֶם׃
לא בְּדֶרֶךְ אֲחוֹתֵךְ הָלָכְתְּ וְנָתַתִּי
כוֹסָהּ בְּיָדֵךְ׃ לב כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה
כּוֹס אֲחוֹתֵךְ תִּשְׁתִּי הָעֲמֻקָּה וְהָרְחָבָה
תִּהְיֶה לִצְחֹק וּלְלַעַג מִרְבָּה לְהָכִיל׃
לג שִׁכָּרוֹן וְיָגוֹן תִּמָּלֵאִי כּוֹס שַׁמָּה
וּשְׁמָמָה כּוֹס אֲחוֹתֵךְ שֹׁמְרוֹן׃
לד וְשָׁתִית אוֹתָהּ וּמָצִית וְאֶת־חֲרָשֶׂיהָ
תְּגָרֵמִי וְשָׁדַיִךְ תְּנַתֵּקִי כִּי אֲנִי
דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
לה לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן
שָׁכַחַתְּ אוֹתִי וַתַּשְׁלִיכִי אוֹתִי אַחֲרֵי
גַוֵּךְ וְגַם־אַתְּ שְׂאִי זִמָּתֵךְ וְאֶת־
תַּזְנוּתָיִךְ׃

בְּנוּרָא׃ כו וְיַשְׁלְחוּנִיךְ לְבוּשֵׁי
יְקָרִיךְ וְיִסְבוּן מָאנֵי
תוּשְׁבַּחְתִּיךְ׃ כז וַאֲבַטֵּל חוֹבֵי
עֲצַת חֶטְאָךְ מִנִּיךְ וְיָת פּוּלְחַן
טַעֲוָתִיךְ דַּהֲוַת עִמִּיךְ כַּד הֲוֵית
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְלָא תִזְקְפִין
עֵינָךְ לְהוֹן וְטַעֲוַת מִצְרָאֵי לָא
תִדְכְּרִין עוֹד׃ כח אֲרֵי כִדְנַן
אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אֲנָא מָסַר
לִיךְ בְּיַד דְסָנֵית בְּיַד דְקָצַת
נַפְשִׁיךְ בְּהוֹן׃ כט וְיִתְפָּרְעוּן
מִנִּיךְ בִּדְבָבוּ וְיִסְבוּן יַת כָּל
לֵיאוּתִיךְ וְיִשְׁבְּקוּנִיךְ מְטַלְטְלָא
וּשְׁבִיקָא וְתִתְגְּלֵי בַּהֲתַת
טַעֲוָתִיךְ וְחוֹבֵי עֵיצַת חֶטְאָךְ
וְזְדוֹנִיךְ׃ ל חוֹבַיִךְ גְרָמוּ אִלֵּין
לִיךְ בִּדְטָעֵית בָּתַר עַמְמַיָא
וְאִסְתְּאַבְתְּ בְּפוּלְחַן טַעֲוָתְהוֹן׃
לא בְּאוֹרַח אֲחָתִיךְ הֲלֵיכְתְּ
וְאֶתֵּן כָּס פּוּרְעֲנוּתָהּ בִּידִיךְ׃
לב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים כָּס
פּוּרְעֲנוּת אֲחָתִיךְ תִּשְׁתִּין
תַּקִּיפָא וַחֲסִינְתָּא תְּהִין לְחוּךְ
וְלִלְעֵיב מְסַגֵּי עָקָא דְתֵיתֵי
עֲלָךְ׃ לג הָא כְרַוְיָא וְדַוָן
תִּתְמְלִין כָּס צָדוּ וְאִשְׁתְּמָמוּ
כָּס פּוּרְעֲנוּת אֲחָתִיךְ שֹׁמְרוֹן׃
לד וְתִשְׁתִּין יָתַהּ וְתִגְמְרִין וְיָת
פּוּרְעֲנוּתְהָא תְקַבְּלִין וּבִסְרִיךְ
תְּתַלְּשִׁין אֲרֵי אֲנָא גְזָרִית
בְּמֵימְרִי אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃
לה בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
חֲלַף דִשְׁבַקְתְּ פּוּלְחָנִי וְאַרְחֵיקְתְּ דַחֲלְתִּי מִקֳּבֵל עֵינָךְ וְאַף אַתְּ קַבִּילִי חוֹבֵי עֵיצַת חֶטְאִיךְ

י״ג וסימניהון נמסר [...]פרא סוף סימן ז׳: [...] כתיב וי״ו וסימ׳ נמסר [...]סימן כ״ב: וללעג ל׳ כה [...] ה׳ כוס אחותך. וללאה [...] אל צאנו. וללבן ל׳ [...]ת. וללחם ל׳ המערכת [...] וללוי ל׳ אמר תומך [...]וללמד ל׳ כי עזרא הכין [...]להן י״ד וסימ׳ הנה נא [...]בנות. וישב יצחק ויחפר [...]ויאמר להן ראה אני את [...]ן. ויקרא מלך מצרים [...]. כן בנות צלפחד [...]דפסוק. המה עולים [...]העיר. והוא הפיל להן [...]ר אלי בן אדם התשפוט. [...] עליהם רעה אחד. כי [...] הנה. ויאמר ראיתי את [...]ל נפצים דד״ה. אך לא [...]ת יד. יתן ה׳ לכם ומצאן

(לה) לכן כה אמר ה׳. אחרי גוך. כאדם המשליך דבר אחרי גוו שלא יראנו ולא יזכרנו: וגם את שאי זמתך עונש

מצודת דוד

[...]סירו ממך אפך ואזניך כדרך משפט הזונות בכדי לנוולה: ואחריתך. סוף [...] ושאריתו תפול בחרב: יקחו. בשבי: ואחריתך. על הבתים והשדות יאמר [...] אחרי מות האדם: (כו) והפשיטוך וגו׳. כדרך שעושין לזונה להעמידה [...] לכלימה: (כז) והשבתי. בעבור מרבית הצרות הבאות לא תהיה עוד [...]אחר הזמה ואחר הזנות שהתקעה בלבך מארץ מצרים: ולא תשאי וגו׳. [...]ר במ״ש ר״ל בני בבל יבואו עליה למלחמה והם יהיו שלוחי המשפט ויהרגו השרים והמושלים ויתר העם ומהם יקחו בשבי וישרפו בה״מ ובתי הגדולים וישללו [...]ם ומגודל הצרות לא תפנה עוד אל הגלולים ולא תזכור באלהי מצרי׳: (כח) ביד אשר שנאת. הם הכשדים שמרדת בהם: אשר נקעה. אשר סרתה נפשך [...]אותם וכפל הדבר במ״ש: (כט) ועשו אותך. יעשו עמך דברים בשנאה ויקחו כל עמלך אשר יגעת לאספה ויעזבו אותך ערום ועריה מבלי לבוש: ונגלה. [...] נגלה חרפת זנותך כי מגמול המעשה יגולה ויודע מעשה העון: וזמתך ותזנותיך. כפל הדבר במ״ש לפי מרבית הזנות ויאמר על העכו״ם המחולפים: [...]: אלה לך. אלה הדברים נעשו לך בגמול שזנית אחרי עבודת כוכבים ויפרש אמריו לומר על אשר נטמאת בגלוליהם לקבלם לאלוה: (לא) בדרך. לפי שהלכת [...] אחותך לכן אתן בידך את כוס החמה לשתותה כמו ששתתה היא (המשיל חמת ה׳ לכוס מלא יין המשכר ומבלבל דעת האדם): (לב) כוס אחותך. [...]אתה אחותך תשתי גם אתה: העמוקה. אשר היא עמוקה ורחבה ומחזקת הרבה: תהיה לצחוק. הבריות יצחקו בך וילעגו עליך בשיעור גדול עד שתהיה מרובה [...]השבול כל הצחוק והלעג: (לג) שכרון ויגון. לא כדרך שותי כוס יין שהם שכורים ומבולבלים אבל הם שמחים כי היין משמח אבל מכוס החמה תהיה מלאה [...] ומיגון: כוס שמה ושממה. הכוס הזה יהיה מתמהון לבב ושממון דוגמת כוס אחותך שומרון: (לד) ומצית. תמצוץ הבלועה: ואת חרשיה. חרסי הכוס תשברי

מצודת ציון

ענין הסרת המלבוש: (כז) והשבתי. ענין בטול ומניעה: (כט) ועריה. מגולה כמו מקורה הערה (ויקרא כ): (לב) להכיל. לסבול כמו ומי מכלכל את יום בואו (מלאכי ג): (לג) שמה. ענין תמהון כמו פנו אלי והשמו (איוב כא): (לד) ומצית. מל׳ מציצה: חרשיה. כמו חרסים בסמ״ך: תגרמי. העצם יקרא גרם כמו גרמיו כמטיל ברזל (שם מ) ובדרך השאלה אמר על החרסים ור״ל תשבר החרסים כמו ובכל תבואתי תשרש (שם לא) ור״ל תעקר השורש: תנתקי. ענין עקירה והעתקה

רדק

עונש זמתך אלי ושבלי: (לו) ויאמר. התשפט את אהלה ואת אהליבה. אחר שהיו שתיהם בדרך אחד הגד להן את תועבותיהן: (לז) כי נאפו. זה איננו משל אלא כמשמעו שהיו מנאפים את נשי רעיהם: ודם בידיהן. כמו שאמר ישעיהו הנביא ידיכם דמים מלאו וכן נקראת ירושלם עיר הדמים כמו שכתוב למעלה: (לז) ואת גלוליהן נאפו. זהו דרך משל לעבודת הגלולים כמו שהאשה המנאפת תחת אישה תקח זרים כן ישראל זנו מתחת האל יתברך שהיה אישם לקחם אלהים אחרים לעבדם:

רשי

אויבי עלת חטאיך: (לו) התשפוט. לשון ויכוח: (לז) ודם בידיהן. בנאופים... ואת גילוליהן נאפו. נאוף שלהם עם גלוליהם היה: וגם את בניהם... שפיכות הדם שבידיהם (כלומר שהוציאו זרע לבטלה בידיהם ולא עשו... (לח) טמאו את מקדשי ביום ההוא. ביום ששחטו את בניהם...

לו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי בֶּן־אָדָם
הֲתִשְׁפּוֹט אֶת־אָהֳלָה וְאֶת־אָהֳלִיבָה ב' מ"ל
וְהַגֵּד לָהֶן אֵת תּוֹעֲבוֹתֵיהֶן׃ לז כִּי י"ד
נִאֵפוּ וְדָם בִּידֵיהֶן וְאֶת־גִּלּוּלֵיהֶן ב' ובפסוק ב'
נִאֵפוּ וְגַם אֶת־בְּנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלְדוּ־ ג'
לִי הֶעֱבִירוּ לָהֶם לְאָכְלָה׃ לח עוֹד
זֹאת עָשׂוּ לִי טִמְּאוּ אֶת־מִקְדָּשִׁי ג'
בַּיּוֹם הַהוּא וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ׃
לט וּבְשַׁחֲטָם אֶת־בְּנֵיהֶם לְגִלּוּלֵיהֶם ל'
וַיָּבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי בַּיּוֹם הַהוּא
לְחַלְּלוֹ וְהִנֵּה־כֹה עָשׂוּ בְּתוֹךְ בֵּיתִי׃ ל'
מ וְאַף כִּי תִשְׁלַחְנָה לַאֲנָשִׁים בָּאִים ו' ר"פ וכל עזרא דכו' כמ"א
מִמֶּרְחָק אֲשֶׁר מַלְאָךְ שָׁלוּחַ אֲלֵיהֶם ד'
וְהִנֵּה־בָאוּ לַאֲשֶׁר רָחַצְתְּ כָּחַלְתְּ ל'. ל'
עֵינַיִךְ וְעָדִית עֶדִי׃ מא וְיָשַׁבְתְּ עַל־ ל'
מִטָּה כְבוּדָּה וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ לְפָנֶיהָ ב' בת מלך ד'
וּקְטָרְתִּי וְשַׁמְנִי שַׂמְתְּ עָלֶיהָ׃ מב וְקוֹל
הָמוֹן שָׁלֵו בָהּ וְאֶל־אֲנָשִׁים מֵרֹב
אָדָם מוּבָאִים סוֹבָאִים מִמִּדְבָּר וַיִּתְּנוּ ג'
צְמִידִים אֶל־יְדֵיהֶן וַעֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת סבאים ק' ל'

תרגום

וְטַעֲוָתִיךְ: לו וַאֲמַר יְיָ לִי בַּר אָדָם הֲתוֹכַח יָת אָהֳלָה וְיָת אָהֳלִיבָה וְחַוִי לְהֶן יָת תּוֹעֲבָתְהֶן: לז אֲרֵי זַנָאָן בְּהֶן וְדַם זַכַּאי אֲשָׁדוּ בִידֵיהֶן וּבָתַר פוּלְחַן טַעֲוָתְהֶן טְעוֹ וְאַף יָת בְּנֵיהֶן דַעֲתִידִין לְמִפַּק מִנְהֶן תּוֹלְדַת קִידְשָׁא קֳדָמַי אַעֲבִירוּ לְהֶן לְפוּלְחַן: לח עוֹד אַרְגִיזוּ קֳדָמַי סָאִיבוּ יָת בֵּית מַקְדְּשִׁי בְּיוֹמָא הַהוּא וְיָת יוֹמֵי שַׁבַּיָא דִילִי אַחִילוּ: לט וּבְמִכְסוּתְהֶן יַת בְּנֵיהוֹן לְפוּלְחַן טַעֲוָתְהוֹן וְעָלוּ לְבֵית מַקְדְּשִׁי בְּיוֹמָא הַהוּא לְאַחֲלוּתֵיהּ וְהָא כְדֵין עֲבָדוּ בְּגוֹ בֵּית מַקְדְּשִׁי: מ וְאַף אֲרֵי שְׁלַחַת לְגַבְרַיָא דְאָתָן מֵרַחִיק דְאִזְגַד שְׁלִיחַ לְוַתְהוֹן וְהָא אֲתוֹ לַאֲתַר דְזַמֵינַת אַתְקֵינַת שׁוּקִין וּמַנִית פַּלְטוֹרִין: מא וּרְמֵית דַרְגְשִׁין מְכִיכִין דִיקַר וּפָתוֹרִין מְלַן כָּל טוּב סַדְרַת קֳדָמֵיהוֹן וּקְטוֹרֶת בּוּסְמֵי וּמִשְׁחֵי שַׁוֵית עֲלֵיהוֹן: מב וְקַל אִתְרְגוּשְׁתְּהוֹן דִי שְׁלַן שְׁלֵיוָא בְהוֹן וְתַקוֹף גֻבְרִין מִסְגֵי אֱנָשָׁא אָתָן מִסְחוֹר סְחוֹר מִמַּדְבְּרָא וִיהָבוּ שֵׁירִין עַל יְדֵיהוֹן וּכְתַר דְתוּשְׁבַּחְתָּא

מנוחת: ערוך ד' בקריאה וסימ' קשת וכידון יחזיקו וחברו תרויהון דירמיה. כי ערוך מאתמול תפתה. ושלחן ערוך לפניהם וקטרתי:

תולדות אהרן כי נאפו. (תרומות מז):

רדק (המשך)

וגם את בניהן אשר ילדו לי. כלומר לעבודתי כי בשמונה ימים לנידתם מלו אותם והכניסום בבריתי ואחר כך העבירו להם לאהלה העבירום לגלולים באש זהו לאכילת האש: (לח) עוד. ביום ההוא. זה ענין כפל עבדו הגלולים להכעיסני ובאותו יום עצמו באו להקריב בביתי כאילו איני רואה מעשיהם וקרבנותיהם הם טומאת מקדשי: (לט) ובשחטם. מקור מן הקל ויש אומרים מן הדגוש וכפל הענין בזה הפסוק במילות שונות: והנה כה עשו בתוך ביתי. והנה עשו זה החלול בתוך ביתי או פי' גם כן עשו גלולים בתוך ביתי שהיו מציירים צורות בתוך לשכות העזרה ומקטרים להם כמו שכתבנו בפרשת שנה הששית: (מ) ואף כי תשלחנה. כל שכן שעשו יותר תועבה שיש עלי לתתם ביד אויביהם ששלחו לאנשים באים ממרחק שבאו אליה ממרחק ע"י שליחותיה וכן פירוש אשר מלאך שליח אליהם והנה באו שלחה אליהם שיבואו אליה להנהיגם בדרכיהם ובמעשיהם: לאשר רחצת כחלת עיניך ועדית עדי. אמר כנגד אהליבה למי שלחת למי שבעבור' נתיפית כדרך הזונה שרוחצת במרחץ וכוחלת עיניה ולובשת מלבושים נאים כדי שתהיה יפה בעיני הרואים אותה ויחשקו בה והמשל כי שלחה אליהם אגרות מדברות נכבדות ומנחות לכביא אהבתם עליה ושתתערב עמהם ותלמד מנהגם ומעשיהם ות"י לאתר דזמינת אתקינת שוקין ומנית פלטורין: (מא) וישבת על מטה כבודה. בוי"ו עם הדגש וכן כבודה בת מלך פנימה ואת הכבודה לפניהם והדומים: לכם ושולחן ערוך לפניהם. לפני המטה כי כן היה מנהגם להסב על המטות בעת האכילה כמו שמצאנו בדברי רז"ל ופי' ערוך ערוך בכל מיני מאכלים טובים: וקטרתי ושמני שמת עליה. בקמץ חטף בט"ת לקריאת בן אשר ולקריאת בן נפתלי וקטרתי בפתח הט"ת: עליה. על המטה כי כן היה מנהגם לגמר אחר האכילה כמו שמצאנו בדברי רבותינו ז"ל שהיו משימים בשמים על הגחלים להעלות עשנה אל האף לריח טוב וכן היו משוחים בשמן הטוב אחר האכילה ומה שאמר וקטרתי ושמני ביו"ד כנוי המדבר רוצה לומר כי אני נתתים לה והיא עבדה בהם לעבודה זרה כמו שאמר בפרשת הודע את ירושלם. דרגשין ידוע בדברי רבותינו ז"ל שאמרו מאי דרגש ערסא דגדא והיא מטה עשוים לכבוד המזל. מככין פי' מלצות תרגום רפדתי ערשי מאכית שוי משכב וספות תרגומו מככין: (מב) וקול המון שלו בה. בי"ת בה רפי ואף על פי שהוי"ו שלו מפיק וכמוהו קו תהו ה' בה אמר קול המון נשמע בה באהליבה וההמון ההוא שלו כלומר לשלום בא כמו אליה לו למלחמה כי אליהם לבא אליה להיותם שלמים עמה כי ישרו מעשיהם בעיניהם: ואל אנשים מרוב אדם. ואל כמו ועם וכן והשה אל אחותה קברו אותי אל אבותי והדומים להם אמר אלה שלחו...

מצודת ציון

והעתקה: (לט) גוך. גופך כמו גוית שאול (ש"א לא): שאי. שבלי: (מ) ואף כי. ענינו כמו כ"ש וק"ו כמו אף כי אם אכלתנו (לעיל טו): מלאך. שליח: כחלת. הם הצובע כחל וכדרז"ל לא כחל ולא שרק (כתובות י"ז): ועדית עדי. ענין קשוט ותכשיט כמו ותעד נזמה (הושע ב'): (מא) ערוך. מסודר: וקטרתי. עשן בשמים: (מב) המון. מל' המייה: שלו. מל' שלוה: ואל. כמו ועם וכן והשה אל אחותה (ויקרא יח): סבאים. הם אומה שבא: צמידים. הם העדי של הזרוע כמו

מצודת דוד

תשברי בשנייך ללעוס החרסים למצוץ כל הבלוע: ושדיך תנתקי. ...בלבול הדעת תחבלי בעצמך לנתק ולעקור שדיך: כי אני דברתי. ובודאי... (לה) ותשליכי. כאדם המשליך דבר אחורי גופו לבל יראהו ולא יזכר בו כמו שעשית למולי כן גם את סבלי גמול זמתך ואת תשלום תזנותיך: (לו) האם רוצה אתה להתווכח עם אהלה ועם אהליבה: והגד. אז הגד לה... את כל תועבותיהן: (לז) כי נאפו. בגלוי עריות: ודם בידיהן. ששפכו דם נקי: ואת גלוליהן נאפו. זהו עבודת גלולים: אשר ילדו לי. ר"ל המיוחדים בבית הספר: העבירו. היו מעבירים ומוליכים לפסילים להיות להם למאכל: (לח) טמאו וגו'. בו ביום שהעבירו בניהן לפסילים באו אל המקדש ל... קרבנות וטמאו את המקדש עם הקרבנות הואיל ואינם לי לרצון: ואת שבתותי חללו. כי גם בשבת העבירו את בניהן להם לאכלה: (לט) ובשחטם. ... עוד לעשות כי בעת ששחטו את בניהם לפסילים אז באו אל מקדשי ביום ההוא למען חללו וכאומר הביאה היתה בכוונה מיוחדת לחלל המקדש ולבזותו: והנה ... ר"ל הדבר שספרתי עשו בתוך ביתי: (מ) ואף כי תשלחנה וגו'. ר"ל כ"ש שעשתה עוד יותר תועבה אשר תשלחנה לאנשים שיהיו באים אליה מארץ מרח... שהם שם: אשר מלאך וגו'. ר"ל השליחות היה על ידי מלאך השלוח אליהם בכוונה מיוחדת: והנה באו. והנה כן עשו ובאו אל המקום אשר רחצת שמה ו... עם הכחל והוא מין צבע וקשטת עצמך בקשוטים ורצו בעיניהם מה שאת מייפה עצמך למצוא חן בעיני הנואפים הבאים: (מא) וישבת. ואח"ז ישבת על מט... ויקרה ולפניך היה שולחן מסודר במיני מאכל (כי כן היה מנהגם להסב ע"ג המטה בעת האכילה) והקטרת והשמן שנתתי לך שמת על השולחן להאכיל את... ולמשכם בשמן ולהעלות ריח הקטורת אחר האכילה (כי כן היה מנהגם למשוח בשמן הטוב אחר האכילה ולהשים בשמים על הגחלים להעלות העשן לריח... שלחת אל העכו"ם לבוא ללמדך דרך תועבותם ועשית להם כבוד והראית חיבה יתירה ונתת להם דורונות ממה שהשפעתי לך: (מב) וקול המון. קול המיית... נשמע בה לא קול המיית מלחמה: ואל אנשים. ר"ל עם האנשים הבאים על כי היו בני אדם מרובים היה מובא עמהם גם אנשי שבא מן היושבים במדבר... עכ"ז היה לה רב שלום עם כי אנשי שבא המה אכזרים אנשי רשע: ויתנו צמידים. כי נתנו צמידים על ידיהן וכו' להתקשט ביותר ולמצא חן בעיני כולם ול...

שם ט): (מג) ואומר לבלה נאופים עתה יזנו וגו'. אמר לי לבי על ...תי והזקינה בנאופים מעתה שהזקינה יזנו תזנותיה ממנה ...א זונה מלבה ותחזור בה והרי היא עודה בזנוניה כאשר בתחלה: ...ל זונה תרגום נפקת ברא כך שמעתי וכן ת"י: לבלה נאופים. ...בלה בנאופים כאשר ...ית אביה (ראשית ...ות אביה ירקתו ...ל) כמו ירקתו ...אנס (שם כה) ...שה נדרה (מדבר ...ן דוש ומנחם ...ל עשו (ויקרא כ) ...כריו: (מד) ויבוא ...אשר תלאו לכו: ...ה. נשי הזמה: ...לדיקים. אנשים ...מלך בבל ומלך ...אלין בקיבליכון ...ן על אלו הזונות ...י"ס מהכה: משפט ...מו שופכות דם. ...אחריו: (מו) העלה. ... כולן לשון עשה ...מו) ורגמו עליהן ...י בניהן ובנותיהן ...יכן הוא משפט ...ל אתכן בחרבותם ... שופכות דם וברא ...וכן וכראתו דיער ...מר (יהושע יז): ...ו ומתכנה עליכן. ...ו את משפט זמתכן ...ן בקשוטי'. לצדקיה: ...ל בכל. היום הר' עליה

...' בס' שפטים סי' פ"ט ...' נמסר בירמיה סימ' ...א עשינה ב' וסי' ולא ... תכנת. מפר מחשבות ...כתוב ח' מ"ל בליש' ...' וכתוב בספר וחתום ...ד. כתוב לך את שם ...וב עליו ליוסף עץ ...תוב לו רבי תורתי.

...הרן ואומר לבלה. יומא עג: נואפות ...א: תעשינה כזמתכנה. ...סנהדרין מה: בחדש ...ה יח: שם היום. ...תנית סח):

על ראשיהן: מג ואמר לבלה
נאפים עת יזנה תזנותיה והיא:
מד ויבוא אליה כבוא אל אשה
זונה כן באו אל אהלה ואל
אהליבה אשת הזמה: מה ואנשים
צדיקים המה ישפטו אותהם משפט
נאפות ומשפט שפכות דם כי
נאפת הנה ודם בידיהן: מו כי כה
אמר אדני יהוה העלה עליהם קהל
ונתן אתהן לזעוה ולבז: מז ורגמו
עליהן אבן קהל וברא אותהן
בחרבותם בניהם ובנותיהם יהרגו
ובתיהן באש ישרפו: מח והשבתי
זמה מן הארץ ונוסרו כל הנשים
ולא תעשינה כזמתכנה:
מט ונתנו זמתכנה עליכן וחטאי
גלוליכן תשאינה וידעתם כי אני
אדני יהוה:

כד א ויהי דבר יהוה אלי
בשנה התשיעית בחדש העשירי
בעשור לחדש לאמר: ב בן אדם
כתוב לך את שם היום את עצם
היום הזה סמך מלך בבל אל

ל' | עתה ק' יזנו ק' | ח' | ל' וחסר. י' | ג' כ"כ. ל' | ג' | ד' בטעם בסיפ' | ז' | ז' וכל הכליות דכו'. ל'. ל' | ל' | ב' | ל' | ג' מ"ל | י"ג וכל עזרא דכו' במ"א

על רישיהון: מג ואמרית
לכנשתא דישראל דבליעת
עמה בחובין כען תשבוק
מטעותה ותתוב לפולחני ולא
תבת: מד ועלו לותה כמא
דעלין לות אתתא פונדקיתא
כן עלו לאהלה ולאהליבה
מזניתא דעיצתהון חטאין:
מה וגברין זכאין בקבליהון
יתפרעון מנהן פורענות גיפין
ופורענות אשדת דם ארי
זנאין בהן ודם זכאי אשדו
בידיהון: מו ארי כדנן אמר
יי אלהים אתנבי דיסקון
עליהון משרין ואמסר יתהון
לתביר ולבזא: מז וירגמו
יתהן באבני קלע משרין
ויבזעון יתהן בסיפיהון בניהון
ובנתהון יקטלון ובתיהון
יוקדון בנורא: מח ואבטיל
חובי עיצת חטאין מן ארעא
ויתרדין כל מדינתא ולא
יעבדן כעיצת חטאיכון:
מט ויתיהבון חובי עיצת
חטאיכון עליכון וחטאי פולחן
טעותכון תקבלן ותידעון ארי
אנא יי אלהים: א והוה פתגם
נבואה מן קדם יי עמי בשתא
תשיעיתא בירחא עשיראה
בעשרא לירחא למימר: ב בר
אדם כתב לך ית שום יומא ית כרן יומא הדין סמך מלכא

עם אנשים אחרים: מרוב אדם. מרוב אדם שרצו להביא עמהם להיות ההמון רב הביאו אנשים סבאים ממדבר זהו מובאים שהם הביאו אותם והם היו מובאים: סבאים. גוי סבא והם מבני כוש וכמוהו וסבאים אנשי מדה אלא שבא הסמ"ך בשוא וזה בקמץ: ויתנו צמידים אל ידיהן. כמו על וכמוהו רבים ואמר ידיהן וראשיהן על שתיהן אהלה ואהליבה וכשמדבר בלשון יחיד אמר על אהליבה כי היא האחרונה ועליה עיקר נבואת הנביא: (מג) ואומר לבלה נאופים. רוצה לומר אמר השם יתעלה כשראיתי את דרכיה אמרתי וכי הזונה בזקנה נאף. בלה זקנה כמו אחרי בלותי ועל דרך המשל אמר נזדקנה בעכו"ם כמה שנים ועדיין לא נתנה אל לבה ולא שבה אלי: עתה יזנה תזנותיה והיא. עתה יאבדו עכו"ם תזנותיה והיא עמהם כי בגלותה יאבד הכל האלילים והעובדים אותם ואמר יזנו כלומר יצאו מרשותם ומארצם כי הזונה יוצאה מרשות הבעל וכן ותזנה עליו פלגשו. יזנה כתיב בה"א כמו ידינו לא שפכה וקרי בוי"ו יזנו: (מד) ויבא. לשון יחיד כלומר כל גוי וגוי והוא אחד משמשה בלשון ביאה דסבירין לשון רבים והוויין לשון יחיד: אשת הזימה. זה לבדו בא מן אשת אשות כי יאמר נשים נשי לנבאי בא כן: (מה) ואנשים צדיקים. כתב אדוני אבי ז"ל איננו אומר צדיקים ממש אך בעלי טענות ומתודלין בדין ישפטו אתכם בשני דינין משפט נואפות ומשפט שופכות דם נקי כי מה שאמר ושופכות דם רוצה לומר דם נקי כמו ויסלף דברי צדיקים: אותהם. בחולם האל"ף: (מו) כי כה אמר ה'. העלה עליהם קהל. העלה מקור וכן ונתן אותם לזעוה כאילו אמר אעלה ואתן: (מז) ורגמו עליהן אבן קהל. קהל העמים ירגמו עליכם באבנים כמשפט הנואפות והמשל הוא הדיק שבנו על העיר: וברא אותהן בחרבותם. וברא פעל עבר מן הקל לגזרת פעל בצרי בשקל ירא והוא ענין כריתה כמו ובראת לך שם והוא מן הדגוש כלומר יכרתו אותם הגוים בחרבותם וכן תרגם יונתן ויבזעון יתהון בסיפיהון ואמר וברא לשון יחיד על דרך כלל: (מח) והשבתי זמה. כיון שיגלו מיד תשבות הזמה והגלולים: ונוסרו. דגש הוי"ו לחסרון תי"ו התפעל ודגש הסמ"ך לאות הבנין וראוי אתוסרו והמלה מורכבת מן נפעל והתפעל וכן ונכפר להם הדם הראוי ונתכפר אמר הגוים האחרים יקחו מוסר מהם שראו שלקחתם העונש בעונכם ובזמתכם שעשיתם: ולא תעשינה כזמתכנה. ואף על פי שיעשו לא יעשו כזמתכן שלא יחליפו עבודות אלהיהם בעבודות אלהים אחרים ולא יעבדו אלהים רבים כאשר עשיתם אתם: (מט) ונתנו זמתכנה עליכן. יתנו בדבריהם עונש זמתכן עליכן כי יאמרו כי משפט הוא היה עליהם עונש זמתכן: וחטאי גלוליכן תשאינה. כמו עונש ישאו תשאו את עונה והדומים להם ענין הסבל והמשא ומלת תשאינה בתנועת האל"ף בסגול והיו"ד נמשך: (א) ויהי בשנה התשיעית. למלכות צדקיהו וכן כתיב במלכים ובירמיה בשנה התשיעית למלכו: (ב) בן אדם כתוב לך את שם היום את עצם היום הזה. הנבואה באה לו בעשרה בטבת שבאותו יום ...על ירושלם ואמר לו שיכתוב אותו היום ויראה לפני הגולה כי באותו היום סמך מלך בבל וכשישמעו אחר כן מפי המגידים כי כן היה באותו היום עצמו שכתב הנביא ידעו כי נביא היה ...ים דבריו שאומר להם בשם ה' ולא ישמעו עוד אל נביאי השקר: ומה שאמר שם היום ועצם היום רוצה לומר שם היום באחד בשבת או בשני בשבת או איזה יום שהיה כי אין שמות לימים

מצודת דוד

...שהיתה מתאהבת לכולן לעבוד לכל אלהי העכו"ם: (מג) ואמר לבלה ...ואמרתי על הזקנה שנזדקנה בנאוף עתה יסורו ממנה תזנותי' הואיל וכבר ...וה ר"ל חשבתי שאחר שעבדו זמן רב לאלהי העכו"ם וראו שאין בהם ...ו מהם: והיא. אבל עדיין היא בהוייתה כמו מאז ודוגמתו איה ה' ...ל' אף הוא, מ"ב ב) ור"ל אף הוא בהוייתו בכל עת ולא ישתנה: (מד) ויבוא אליה. ...נא אליה כדרך שבאים אל אשה זונה מפורסמת כן באו וגו' ר"ל עבדה ...שבעולם: אשות הזמה. נשי הזמה: (מה) ואנשים צדיקים. הם שרי ...שהמה נחשבים לצדיקים לעומתן: משפט נואפות. משפט הראוי בגמול הנאוף ומשפט הראוי בגמול שפיכת דם נקי: ודם בידיהן. מה שזבחו בניהן לעכו"ם: ...וגו'. ר"ל אמור בנבואה שאני אעלה עליהן קהל רב ואתן אתהן לרעדה ולבזה: (מז) ורגמו עליהן אבן קהל. בני הקהל ההוא ירגמו עליהן אבנים: וברא. ...אתהן עם חרבותם: (מח) והשבתי זמה. עם המשפט הזה אבטל זמה מן הארץ כי כולם יפחדו מפחד המשפט: ונוסרו. יקבלו מוסר ולא תעשינה כמו ...זמתכן ר"ל לא יעבוד עוד מי לעכו"ם: (מט) ונתנו. הקהל ההוא יתנו עליכן גמול זמתכן וחטאי תועבותיכן המאוסים כגלל על ראשי הנה אתן תסבלו הגמול: ...לא תדעו שאני ה' הנאמן לשלם גמול: כד (א) בשנה התשיעית. לגלות המלך יהויכין ולמלכות צדקיהו: (ב) את שם היום. ר"ל כמה הוא בשבת ...שני וכו' ולהוספות ביאור אמר את עצם היום הזה שהוא עומד בו היום להודיע אשר מלך בבל סמך על ירושלים לצור עליה בעצם היום הזה ותכלית הכוונה ...שכתיבה כי הנביא היה בבבל וכתב מה שנעשה בירושלים וכשישמעו מפי המגידים כי כן היה יאמינו בו ולא יפנו עוד אל מול דברי נביאי השקר:

מצודת ציון

כמו ושני צמידים על ידיה (בראשית כד): (מג) לבלה. ענין זקנה כמו אחרי בלותי (שם יח): יזנו. ר"ל יסורו ועם"ז תקרא המנאפת זונה על כי סרתה מבעלה להבעל לאחר: והיא. ר"ל כשהיתה כן היא: (מד) אשות. מלשון אשה: (מו) קהל. אסיפת העם: לזעוה. ענין חרדה ורעדה כמו והייתם לזעוה (דברים כח): ולבז. מלשון בזה ושלל: (מז) ורגמו. ענין השלכת אבנים כמו באבן ירגמו אותם (ויקרא כ): וברא. ענין כריתה כמו כי יער הוא ובראתו (יהושע י"ז): בחרבותם. מל' חרב: (מח) והשבתי. ענין בטול: ונוסרו. מל' מוסר: (מט) תשאינה. מל' משא וסבל: (ב) עצם. גוף הדבר יקרא עצם וכן לא נכחד עצמי ממך (תהלים קלט): סמך. ענין הקרוב

ומשל

רדק

לימים בלשון הקדש אלא למספר ימי השבוע. ולא לחדשים אלא ראשון שני ושלישי ועל היום רוצה לומר בעשור לחדש העשירי. ופירוש סמך סמך עם חילו אל העיר וכנו עליה דיק: (ג) ומשל אל בית המרי. משל הסיר היא ירושלם וזה המשל אתה תמשיל אותו לא כמו שהם היו מושלים ואומרים היא הסיר ואנחנו הבשר כמו שכתבנו במראה השנית בענה השנית: שפות הסיר שפות. זה יעשה האדם בסיר בתחילה שופת אותה והוא שיושיב אותה על השפתים ואחר כך יוצק בו מים ואחר כן ישים הבשר בתוכה וירתיח האש תחתיה עד שיבשל הבשר ושפיתת הסיר על השפתים הוא משל לסמיכת מלך בבל אל ירושלם כי זה היה תחילת מעשהו בה ויציק' המים בה הוא משל שלא תאחז בה האור מהרה כי המים מאחרים הבשר מלהתבשל מהרה כי כשהיא בלא מים יאחז בו האור והבשר נצלה מהרה אבל כשיהיה בה מים יתבשל הבשר מעט מעט כן ארכו ימי המצור משנה התשיעית לצדקיהו עד שנת י"א כדי שיכלו מעט מעט בירושלם ברעב בדבר ובחרב: וגם יצוק בו מים. אמר בו לשון זכר לסיר וזכרו גם כן לשון נקבה בכל הפרשה לדרך הנמשל שהיא ירושלם או זכרה בלשון נקבה שהיא נקראת גם כן קלחת שהיא לשון נקבה: (ד) אסוף נתחיה אליה. הנתחים הראויים לתת בתוכה אסוף אותם אליה וזה משל לאשר נאספו אל ירושלם מן הערים שנחרבו והיו שם במצור: כל נתח טוב. משל לשרי יהודה: ירך וכתף. אלו נתחים טובים מלאים בשר: מבחר עצמים מלא. וכן מאמר מבחר האברים מלא הסיר ולפי שהאברים מנותחים לפי העצמים יקראו האברים עצמים: (ה) מבחר הצאן לקוח. מקור במקום צווי כמו זכור את יום השבת הלוך וקראת והדומים להם הבשר שתתנה יהיה ממבחר הצאן מן השמנים והטובים וזה משל לשרים ולגדולים: וגם דור העצמים תחתיה. דור צווי בשקל קום מלשון מדורה אמר תבעיר העצמים תחתיה כלומר במקום עצים תשים עצמים תחת הסיר ותדליק בהם האור וזה המשל כאילו עצמות חללים שעשו בה ששפכו דם נקי בתוכה הם מבעירים האש ומביאים הפורענות: רתח רתחיה גם בשלו עצמיה בתוכה. כל כך תבעיר האש ותרתיח הסיר עד שאפילו העצמים שהם קשים להתבשל יתבשלו וזה משל לגבורים שהם חזקים כעצמים שיכלו ויפלו בחרב בתוכה: (ו) לכן. עתה פי' המשל כי עיר הדמים והיא ירושלם היא הסיר: סיר אשר חלאתה בה וחלאתה לא יצאה ממנה. חלאתה הראשון רפה הה"א: חלאתה פי' זוהמתה כי דרך בני אדם להעביר הזוהמא מן הקדרה אבל זאת חלאתה בה לא יצאה ממנה וחלאתה משל לעונות הנראים בתוכה עד שנראה בעיני כל רואיה כזוהמא הנראית: לנתחיה לנתחיה הוציאה. לא תוציא ממנה הנתחים כאחד אלא נתחים אחר נתחים וזה משל שלא כלו יושבי ירושלם והנאספים בה כאחד אלא היו יוצאים ממנה אנשי המלחמה ונהרגים ולזמן יוצאים גם כן ונהרגים וכן גלו ממנו גלות אחר גלות גלות יהויכין תחילה ואחר כן גלות החורבן עם צדקיהו: לא נפל עליה גורל. לא נפל עליה איזה נתח יצא תחילה אלא כמו שיזדמן והמשל לא יצא גורל על יושבי ירושלם אלא כמו שיזדמן אשר לשבי לשבי ואשר לדבר לדבר ואשר לרעב לרעב: (ז) כי דמה. למה היה כל זה העונש כי דמה בתוכה היה כי הדמים ששפכו בה בתוכה מגולים הם והם מעוררים העונש והמשפט ובדרש כי על דם זכריה
רב טבחים רותח והרג עליו אלפים ורבבות וזהו שאמר להעלות חמה ולנקום נקם: על צחיח סלע שמתהו. כאילו על סלע שמתוהו במקום גבוה שלא יוכל להתכסות: המשל כל
שפיכות דם נקי עד שלא יתכן לסלוח ולהיות כנעלם אותו העון מלפני האל יתברך אלא גלוי ועומד הוא לפניו לנקום נקם מהם: צחיח סלע. הוא המקום הגבוה שבסלע והוא שן הסלע
לחומה בלאחים: (ח) להעלות חמה. שפכו הדם בגלוי לרוב כדי שתעלה חמתי עליהם לנקום נקם בהם: נתתי את דמה. אמר שמתהו ואמר נתתי היא הרכבה הדם כדי שיהיה מגולה כל

רשי

עליה: (ג) שפות הסיר. ע"ש הכירה במקום מושבה היא קר[ויה] בלשון המשנה כאמרו רבותינו מקום שפיתת שתי קדירות ועוד [...] שופת את הקדירה ואחד נותן לתוכה מים ואחד נותן לתוכה תב[ן] שהשפיתה היא הושבתה על פי הכירה עד שלא יתנו לתוכה כלום [...]
על ירושלים שאמ[...]
עליה היא הסיר ער[...]
שתהיה לסיר ואח[...]
לבשר יבא נבוכדנ[...]
על האור. ומנחם [...]
שימה: וגם יצוק נומ[...]
דרכי המציר. יצוק ז[...]
(ד) אסוף נתחיה [...]
מיראת המצור אסם [...]
ראשיה ושריה: כל נ[...]
גבר גיבר אימתן וגבר[...]
כן ת"י: (ה) מבחר [...]
קח אתה נבוכדנצר [...]
חייליך סביבותיה כן [...]
מיוסד על ענין הס[...]
לסותרו מבחר [...]
ויכנסו בתוכה: וגם [...]
תחתיה. סדר וער[...]
תחת שאר האיברי[...]
ילחמו הגבורים בשב[...]
ויסמכו אלו עליהן [...]
טריכה וכן ינסך [...]
(ישעיה כ"ב) שור [...]
גייסות וכן שורה [...]
מנחם פירש כמו [...]
המדורה: רתח רתח[...]
שיהו כולם לתוכה [...]
המצור והמלחמה [...]
(ו) חלאתה: זוהמתה[...]
מעל היה על ידי[...]
שקורין אשקומ"א בל"[...]
לא יצאו ממנה רשע[...]
לנתחיה לנתחיה. [...]
גלות היוצא ונפל א[...]
איש איש לבדו: לא [...]
גורל. לא כשאר [...]
שמוציאין נתחיהן [...]
לפני כל אחד [...]
וגורלו. ויונתן תרג[...]
יתעביד בה תיובא.
עליה גורלו של מקום: (ז) צחיח. שעועה: לא שפכתהו על הארץ וגו'. ובדרע מרומם שפכתיה לא שפכתיה בשלו למיעבד עלוהי תיובא. פירשוהו בדמו של זכריה בן יהוידע לא נהגו בו לא כדם הצבי ולא כד[...] (ח) להעלות חמה. לפני צויתי לאותו דם שלא יבלע בקרקע [...] לנקו[ם]

תרגום

דְבָבֶל עַל יְרוּשְׁלֵם בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין׃ ג וְאִתְנַבֵּי לְעַמָּא סָרְבָנָא נְבוּאָה וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים אִתְנַבֵּי דְיִסְקוּן מַשִׁרְיָן עַל קַרְתָּא הָדָא וְאַף יִתְיְהֵיב לַהּ אַרְכָא לְקַבָּלָא מְצִירָא׃ ד כְּנוֹשׁ רַבְרְבָהָא לְגַוַהּ כָּל גְבַר גִּבַּר אֵימְתָן וּגְבַר עָבֵיד קְרָב מַשִׁרְיַת עַמְמִין מַלְּכֵי יָתַהּ׃ ה מַלְכֵי עַמְמִין קָרִיב וְאַף טַקִּים סוּמְכְוָתְהָא עִמְהוֹן אַבַּע זִמְנָהּ אַף יִתְרְמוֹן קְטִילָהָא בְּגַוַהּ׃ ו בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים וַי עַל קַרְתָּא דְאָשְׁדֵי דָם זַכַּאי בְּגַוַהּ דְהִיא כְדוּדָא דְזִיהוּמְתֵיהּ בֵּיהּ וְזִיהוּמְתֵיהּ לָא נַפְקַת מִנֵּיהּ גְלוּ עַל גְלוּ אִתַּפַּק עַמַּהּ מִדְלָא יִתְעֲבֵיד בָּהּ תְּיוּבָא׃ ז אֲרֵי דַם זַכַּאי דְאִתְאֲשַׁד בְּגַוַהּ בְּזִידוּ וּבִדְרַע מְרוֹמָם שְׁפַכְתֵּיהּ לָא שְׁפַכְתֵּיהּ בְּשָׁלוּ לְמֶעְבַּד עֲלוֹהִי תְיוּבָא׃ ח לְמֶעְבַּד פּוּרְעֲנוּת לְאִתְפְּרָעָא בִּתְקוֹף גַּלֵּיתִי חוֹבֵיהוֹן עַל דַּאֲשִׁידוּ

מקרא

יְרוּשָׁלִַם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה׃ ג וּמְשֹׁל
אֶל־בֵּית־הַמֶּרִי מָשָׁל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
ג' וחס' כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה שְׁפֹת הַסִּיר
ל' וחס' שְׁפֹת וְגַם־יְצֹק בּוֹ מָיִם׃ ד אֱסֹף
ה' וחסר ל' נְתָחֶיהָ אֵלֶיהָ כָּל־נֵתַח טוֹב יָרֵךְ
ה' וחד ומלא וְכָתֵף מִבְחַר עֲצָמִים מַלֵּא׃ ה מִבְחַר
ד'. ל' הַצֹּאן לָקוֹחַ וְגַם דּוּר הָעֲצָמִים
ד' פסוקי' וגס גס תַּחְתֶּיהָ רַתַּח רְתָחֶיהָ גַּם־בָּשְׁלוּ
י"ג בטעסכסיפ' עֲצָמֶיהָ בְּתוֹכָהּ׃ ו לָכֵן כֹּה־אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה אוֹי עִיר הַדָּמִים סִיר
ג'. ל' אֲשֶׁר חֶלְאָתָה בָהּ וְחֶלְאָתָהּ לֹא
ל' יָצְאָה מִמֶּנָּה לִנְתָחֶיהָ לִנְתָחֶיהָ
ל' הוֹצִיאָהּ לֹא־נָפַל עָלֶיהָ גּוֹרָל׃ ז כִּי
דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה עַל־צְחִיחַ סֶלַע
ג'. ל' שָׂמָתְהוּ לֹא שְׁפָכַתְהוּ עַל־הָאָרֶץ
לְכַסּוֹת עָלָיו עָפָר׃ ח לְהַעֲלוֹת חֵמָה
לִנְקֹם נָקָם נָתַתִּי אֶת־דָּמָהּ עַל־

ה' יספור בכתוב עמים: שפות ג' בקריאה וסימ' הסיר הגדולה ובשל נזיר. שפות הסיר שפות וגם יצק בו. וחד ושפות בקר: לקוח ד' בקריאה וסי' ספרא וספריא ענא וגלותא ופי' בירמיה סימן ל"ב: שמתהו ב' וסימ' אחד מגוריה כפיר שמתהו. כי דמה בתוכה היה על צחיח:

תולדות אהרן שפת הסיר. ברכות נו עקידה שער פה: נתח טוב. יומא כה: דמה בתוכה. (תענית סט): צחיח סלע. גטין נז:

מצודת ציון

הקרוב: (ג) שפות. ענין העמדת הסיר על הכירה כמו שפות הסיר הגדולה (מ"ב ד): הסיר. הקדרה: יצוק. שפוך: (ד) אסוף. הכנס כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים יט): נתחים. איברים כמו ונתח אותו לנתחיו (ויקרא א): ירך. הוא הרגל: כתף. הוא רוחב היד ממעל: עצמים. ר"ל איברים: (ה) דור. מל' מדורה והבערה כמו מדורות אש (ישעיה ל): רתח רתחים. ענין הבשול בחוזק שמעלה כעין אבעבועות וכן ירתיח כסיר מצולה (איוב מא): (ו) חלאתה. ענין זוהמא ודומה לו במקראות שלאחריו: (ז) צחיח. ענין יובש כמו שכנו צחיחה (תהלים סח):

מצודת דוד

(ג) ומשול. אמור משל אל בית ישראל הממרים בי: שפות הסיר שפו[ת] והעמד הקדרה על מקום מעמדה על הכירה וגם שפוך בו מים להתבשל [...] אמרו בהמשל הוא הסיר ואנחנו הבשר (לעיל יא) לכן אחז גם הוא בזה ה[...] היום הוא תחלת המצור שהיא הכנה אל הכבוש כמו שהעמדת הקדרה [...] ויציקת המים בו הוא הכנה אל הבישול: (ד) אסוף נתחיה אליה. הכנס ב[...] הראוים לה: כל נתח טוב. וחוזר ומפרש ירך וכתף שהם נתחים טובי[ם] בשר: מבחר עצמים מלא. את הסיר מלא ממבחר האיברים (ולפי שהאיברים מנותחים לפי העצמות יקראו האיברים בשם עצמים): (ה) מבחר הצאן [...] ר"ל הבשר שתשים בסיר יהיה ממבחר הצאן מהשמנים והנבחרים שבצאן: וגם דור. שים תחת הסיר מדורת העצמים שבמקום עצים יבער עצמים: רתח[...] ר"ל כ"כ תבעיר האש ותרתיח הסיר עד שגם העצמים יתבשלו בה עם שהם קשים להתבשל ור"ל בעת יתחיל המצור יתאספו בה כל בני הערים שנחרבו וגם [...] והמושלים ואמר לעשות מדורה מעצמים לרמז על עצמות החללים הנהרגים חנם בקרבה ע"י המלך והשרים שהם מבעירים האש ומביאים הפורעניות ולר[...] ואמר רתח וכו' לרמז שכ"כ יקשה צרות המצור עד שגם הגבורים החזקים כעצמים יכלו ויפלו בה בחרב וברעב ובדבר: (ו) לכן. ר"ל הואיל ונאמר לי [...] אפרש הדבר כה אמר ה' וגו': אוי וגו'. אוי לך ירושלים אשר נשפך בך דמי נקיים: סיר. אתה הסיר אשר נשאר בה זוהמתה ולא יצאה ממנה זוהמת[ה] העבירו ממנה כדרך שמעבירים זוהמת הסיר ר"ל עדיין טומאת העון אצלך ולא עשית תשובה שתלך לה העון: לנתחיה לנתחים הוציאה. ר"ל כמו ש[...] לשפוך מסיר כזאת כל הנתחים בבת אחת כי ישפך עמהם גם הזוהמה הנשארת בשולי הסיר אולם יוציאם נתחים נתחים מה שפוגע ראשון נוטל תחלה מבלי ה[...] לדעת מי ראשון כו' כן לא גלו אנשי ירושלים בבת אחת כי מהם גלו עם יהויקים ומהם עם יהויכין ומהם עם צדקיהו ולא גלו על פי גורל כי אם מי שבא בי[ד] גלה תחלה וכאומר לא היה כן בעבור שאלו חטאו יותר מאלו והגורל נפל על אלו שחטאו ביותר כי באמת דרך אחד להם: (ז) כי דמה. דם. הנ[...]

צְחִיחַ סָלַע לְבִלְתִּי הִכָּסוֹת׃
ט לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה אוֹי עִיר הַדָּמִים גַּם־אֲנִי אַגְדִּיל הַמְּדוּרָה׃
י הַרְבֵּה הָעֵצִים הַדְלֵק הָאֵשׁ הָתֵם הַבָּשָׂר וְהַרְקַח הַמֶּרְקָחָה וְהָעֲצָמוֹת יֵחָרוּ׃
יא וְהַעֲמִידֶהָ עַל־גֶּחָלֶיהָ רֵקָה לְמַעַן תֵּחַם וְחָרָה נְחֻשְׁתָּהּ וְנִתְּכָה בְתוֹכָהּ טֻמְאָתָהּ תִּתֹּם חֶלְאָתָהּ׃
יב תְּאֻנִים הֶלְאָת וְלֹא־תֵצֵא מִמֶּנָּה רַבַּת חֶלְאָתָהּ בְּאֵשׁ חֶלְאָתָהּ׃
יג בְּטֻמְאָתֵךְ זִמָּה יַעַן טִהַרְתִּיךְ וְלֹא טָהַרְתְּ מִטֻּמְאָתֵךְ לֹא תִטְהֲרִי־עוֹד עַד־הֲנִיחִי אֶת־חֲמָתִי בָּךְ׃
יד אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי בָּאָה וְעָשִׂיתִי לֹא־אֶפְרַע וְלֹא־אָחוּס וְלֹא אֶנָּחֵם כִּדְרָכַיִךְ וְכַעֲלִילוֹתַיִךְ שְׁפָטוּךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה׃
טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
טז בֶּן־אָדָם הִנְנִי לֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת־מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגֵּפָה וְלֹא תִסְפֹּד

תרגום

דַּם זַכָּאי בִּגְלֵי בְּדִיל דְּלָא לְאִשְׁתַּבָּקָא׃ ט בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים וַי עַל קַרְתָּא דְּאָשְׁדֵי דַּם זַכָּאי בְּגַוַּהּ אַף אֲנָא אַסְגֵּי תְבִירָהּ׃ י אַסְגֵּי מַלְכַיָּא כְּנִישׁ מַשִׁרְיָתָא מַקִּים סוּמְכְוָתָא וְזַמִּין עֲדָה עָבְדֵי קְרָבָא וּגְבָרָהָא יִשְׁתַּבְשׁוּן׃ יא וְאַשְׁאַר אַרְעָא צַדְיָא בְּדִיל דְּיִצְדּוֹן וִיסוּפוּן תַּרְעֵי קִרְוָהָא וְיִתְמְסוּן בְּגַוַּהּ עָבְדֵי סָאוּבְתָהּ וִיסוּפוּן חוֹבָהָא׃ יב תַּסְקוֹפִין אִתְמְלִיאַת וְלָא יִפְקוּן מִנַּהּ עָבְדֵי בִישְׁתָּא בְּנוּרָא תִתּוֹקַד מַסְגְּיוּת חוֹבָהָא׃ יג בְּדִאסְתָּאֲבַת בְּעֵצַת חֶטְאִין חֲלַף דְּדַכֵּיתִיךְ וְלָא דְּכֵית מִסּוֹאֲבָתִיךְ לָא תִדְכֵּין עוֹד עַד דַּאֲנִיחַ חֶמְתִּי בִיךְ׃ יד אֲנָא יְיָ גְּזֵרִית בְּמֵימְרִי אָתְיָא וְתִתְקַיֵּם לָא אֶמְנַע וְלָא אֲחוּס וְלָא אֲרַחֵם כְּאוֹרְחָתִיךְ בִּישְׁתָּא וּכְעוֹבָדַיִךְ מְקַלְקְלַיָּא אִתְפְּרַע מִנִּיךְ אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ טו וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃ טז בַּר אָדָם הָא אֲנָא נָסֵיב מִנָּךְ יַת רִגְגָא דְּעֵינָךְ בְּמוֹתָא וְלָא תִסְפֵּד וְלָא תִבְכֵּי

תולדות אהרן יען טהרתיך. ב"ק לב: מחמד עיניך. מ"ק כח סנהדרין כב:

רש"י

...ס נתו: (ט) המדורה. הסק גדול פואי"ר בלע"ז: (י) הרבה העצים ...ק בו. להרבות העצים ולהדליק האש: התם הבשר והרקח המרקחה. ...בשר זה משל העצמות והוא מצטמק ומעורב ברוטב ומגים בכף ...לו זאת פטום שממנין שמערבין אותה יפה יפה ומתוך צימוק הבשר ...ה סך לתוכה שקורין ...ש"ן בלע"ז וזהו שאמר ...ות יחרו יבשו ויעשו ...חר גני חירב (איוב כ"ט) ...ם נחם וחרה נחשתה ...ירה שתמו מימיה ...יחת מתחממת ונשרפין ... תבשיל מתקלקל: ...תם חלאתה. תכלה ...תה נבלע בנחשתה סיר ...תשכיא: (יב) תאונים ... ואנה ותרמית הלאת ...כ"ס לכן לא יצאו ...ר' שבתוכה אלא באש ...ות כלו: (יג) בטומאתך. ...אה ל זמה תכלה: יען ...תין הוכיח ע"פ הנביאים ...ע ת וגו': (יד) לא ... אבטל גזירתי: ...או. לטוב ממחשבתי ...ל דברתי לעשות לך: ...' עיניך. אשתך כמו ... שהעכין

...ה במרקחת ירקח פתחין ...קח' קמצין וסימ' טעם ...ן טעם בחי"ת קמצין: ...ו' דסמיכי וסי' ולא ... אנה. הנה נתנו עליך ...אנים הלאת ולא תצא. ... בצבאתינו. ותרין ...ולא תצא אלהים: אני ...ב' ר"פ וסי' אני ה' ...לא זאת אעשה. באה ... אפרע: ולא תבוא ...סימ' ביומו תתן שכרו ... עליו. כחשו בה' ... הוא. הנני לוקח ...ו חמד עיניך: לקח ה' ... אם לקח יעקב אשה. ... שחד. לקח את אדניך. ...ת מחמד עיניך. את .... הנני לקח את בני ...סר לץ לקח לו קלון:

...אטוב אחור ממה שגזרתי וכן בדברי רז"ל הקורא למפרע: שפטוך. השופטים כמו שאמר למעל' ואנשים צדיקים ישפטו אתהם או פי' שפטוך הגוים הבאים עליך: ויהי. (טו) בן אדם. ...זו אשתו, כמו שמפרש ותמת אשתי בערב: במגפה. שלא יקדם לה חולי וזה למופת כי פתאום יבא שברם במחמד עיניהם שהוא בית המקדש: ולא תספוד ולא תבכה. להיות למופת

רד"ק

על צחיח סלע ואני גם כן נתתיו להיותו מגולה לפני לבלתי הכסות שלא אביאי לסלוח לה כי גדול עונה מנשא וכן אמר בספר מלכים וימלא את ירושלם דם נקי ולא אבה ה' לסלוח: (ט) לכן כה אמר ה'. גם אני אגדיל המדורה. לפי שאמר דור העצמים תחתיה אמר הנה יתברך גם אני רוצה לומר הם הגדילו לעשות הרע גם אני אגדיל לנקום בהם נקם גדול ואמרתי לך דור העצמים גם אני אגדיל המדורה וארבה עצים על העצמים כי האור יאחז במהרה יותר בעצים מן העצמים שהם קשים והדליק האש הרבה כדי שיתם הבשר ויהיה מאוכל וגם העצמות שהם קשים יחרו וישרפו מחוזק האש הגדולה: (י) הרבה. מקור וכן הדלק התם והרקח ופירושו והרקח המרקחת כי כשהבשר מבושל משימים בקדרה בשמים לטעים הבשר לאכילה וערוב הבשמים יקרא רקח מרקחת וענין המשל שיתמו בעיר מרוב הצרות ויהיו מוכנים לאכילת החרב כמו שהבשר הוא מוכן לאכול אחר שהוא מבושל ומרוקח במרקחת והעצמות משל לגדולים כמו שפי': יחרו. מבנין נפעל שרשו חרר מן ושכן חררים במדבר שהוא מקום הנשרף מרוב חמימות: (יא) והעמידה על גחליה ריקה. מקור כאילו אמר והעמידה כיון שיתם הבשר ויחרו העצמות תשאר הקדרה ריקה על האש ותח' וחרה נחשתה כלומר ישרפו חרסיה: למען תחם. מבנין נפעל שרשו חמם והמשל אחר שתשאר העיר ריקה מאנשים תהיה שממה גפרית ומלח שרפה כל ארצה: וחרה. מבנין הקל שרשו חרר כמו שפירש' יחרו: נחשתה. תחתיה וכן יען השפך נחשתך תחתיתך ובמשנה הבית שהיה מלאה משקין טהורין ונתנן למטה מנחושתו של תנור פירוש תחתיתו: ונתכה בתוכה. בתוך חרסיה תבלע טומאתה והפל הענין במלות שונות ואמר תתם חלאתה תתם בשורק כמו בחולם כמו ושפתי חכמים תשמורם והוא מבנין נפעל: (יב) תאונים הלאת. תאנים מגרם און ומענינו פי' הוגיעה עצמה עשות השקרים ובא על דרך הטוב גלאו: ולא תצא ממנה רבת חלאתה. לא תוכל לצאת ממנה כי הוא רבת חלאת': באש חלאתה. כיון שהיא רבת חלאה אין לה תקנה אלא שתהא באש כמו שאמר תתם חלאתה: (יג) בטמאתך זמה. עדין את בטומאתך שהיא הזמה: יען טהרתיך ולא טהרת מטמאתך. בעבור שאני טהרתיך שהזהרתיך תמיד על ידי נביאי שתטהרי מטומאתך ולא שמעת אלי: לא תטהרי עוד. עד שתקבלי העונש וזהו על דרך השמן לב העם הזה כמו שפירשתי במקומו: (יד) אני ה' דברתי באה ועשיתי. הגזרה באה עתה ואני אעשה אותה ולא תחשבו שתבא דרך מקרה: לא

מצודת דוד

...ובן שהיה בתוכה הנה שמה אותו על יבשות הסלע להיות מתקיים לא ...ו על עפר הארץ להיות נבלע ונכסה בעפר הארץ ר"ל שפכו דם בגלוי ...ולא חששו לעשות בסתר לבל יוודע: (ח) להעלות חמה. לכן בכדי להעלות ...קום בהם נקם קיימתי את הדם הנשפך בה להיות מתקיים כאלו הוא על ...לע לבל יהיה נכסה מעיני ר"ל כמו שהם עשו בגלוי כן השארתי את הדם ...יות זכור לפני להעלות חמתי לנקום בהם נקמת הדם ואחז במשל מבן ...אשיר דבר מגולה למען יזכור בו: (ט) לכן. הואיל והדם הנקי זכור לפני ...מר ה' אוי לך עיר הדמים: גם אני. כמו שהם הגדילו רשע כן גם אני ...דורה שתחת הסיר: (י) הרבה העצים. ר"ל אמור בנבואה שאני ארבה העצים ואדליק האש למען התם את הבשר לבלותה: והרקח. אשים בה מרקחת כי כן הדרך לשים הבשמים בתבשיל לאחר שנצטמק הרבה: והעצמות. גם העצמות יתייבשו מאד מחום האש: (יא) והעמידה. אעמיד את הסיר על ...שמחת לה כשהיא רקה מן התבשיל ההוא בה כי הכל נשרף מחום האש הרב: למען תחם. למען תתחמם הסיר ותתייבש שוליה להיות נשרף מחום האש: ...וכה טומאתה, הזוהמא הטמאה והמאוסה שמתדבק בסיר תהיה נמסת בתוך הסיר ואז תתום ותכלה זוהמתה כי תשרף גם היא אחר שתהיה נמסת בה ...ל התמשל על אשר יתמו אנשי העיר ואף הגבורים יכלו עמהם ואז תשאר העיר רקנית מיושביה ותשאר שממה ובזה ימורק עון עמה: (יב) תאונים הלאת. ...נעצות הרבה עלילות ושקרים ולא תצא ממנה מרבית הזוהמא ר"ל איננה עושה תשובה על מרבית עונה ולכן לא תצא ממנה הזוהמא כ"א ע"י האש שהוא ...ותם ר"ל לא תלך ממנה עונה כ"א ע"י מירוק את הפורעניות: (יג) בטומאתך זמה. עדיין אתה בטומאתך שהיא הזמה מעשית: יען טהרתיך. ...ואני הייתי מחזר לטהר אותך כי שלחתי הנביאים להחזירך למוטב ועכ"ז לא טהרת מטומאתך ולא שבת אלי א"כ בודאי לא תטהרי עוד עד אשר אניח את ...לפרוע ממך ובזה תהיה מוטהר וממורק מן העון: (יד) אני ה' דברתי. זה ימים רבים דברתי שיבוא הפורעניות והנה כבר באה וכבר עשיתי כי כבר סמך ...על ירושלים: לא אפרע. לא אבטל דברי ולא אחוס עליכם ולא אנחם לחשוב מחשבה אחרת למוטב: כדרכיך. כפי דרכיך ומעשיך ישפטו אותך הכשדים ...יו שלוחי המקום לעשות המשפט: (טו) את מחמד עיניך. אמר זה על אשתו שהיה הנביא אוהב אותה מאד: במגפה. ר"ל במיתה פתאומית כדרך המגפה:
ולא

מצודת ציון

(י) התם. ענין השלמה וכליון כמו עד תומי אותם בידו (ירמיה כז): והרקח המרקחה. כן נקרא תערובות הבשמים וכן רוקח מרקחת (שמות ל): יחרו. ענין יובש מחום האש כמו ועוכו נחר (לעיל טו): (יא) רקה. ריקנית: תחם. תתחמם: וחרה. ענין יובש: נחושתה. ענייננו תחתית הדבר ושוליו כמו השפך נחושתך (לעיל טז): ונתכה. מל' התכה והמסה כמו והתכתי אתכם (לעיל כב): טומאתה. ר"ל הזוהמא: תתום. ענין כליון: (יב) תאונים. ענין עולה ושקר כמו כי תואנה הוא מבקש (שופטים יד): הלאת. ענין יגיעה כמו מה הלאתיך (מיכה ו): רבת. מלשון רבוי: (יד) אפרע. ענין בטול והשבתה כמו ותפרעו כל עצתי (משלי א): אחוס. מל' חס וחמלה: אנחם. ענין ספוק מחשבה: וכעלילותיך. כמעשיך: (טז) מחמד. מל' חמדה ואהבה: (יז) האנק. ענין אנחה

רדק

למופת לישראל כי כן יעשו מרוב הצרות : ולא תבא דמעתך . לא תבא על לחייך וי"ת ולא תשגר דמעין : (יז) האנק דם . מהאנק דם כלומר מזעוק כאשר אבלים שתוק אתה של
יונתן אידנק שתוק ובדברי רז"ל האנק מכאן שמנודין על המתים ולמדו ממלת דום שאבל אסור בשאלת שלום ובדברי תורה כאילו אמר בהלה הפנים. תעשה מנהג אבל לנוח ולידום אבל
לא : מתים אבל לא תעשה . כמו הפוך אבל מתים לא תעשה וכן מקום שם קבר כמו מקום קבר שם וכן ומספד אל יודעי נהי כמו ויודעי נהי אל מספד והדומים להם וי"ת ש
לא תעביד:פארך חבוש עליך.פארך היא מגבעת הראש שהוא פאר האדם כמו פארי המגבעות פארי פשתים יהיו על ראשם הפארים והצעדים והאבל חייב בפריעת הראש שהוא הסרת מגבעתו
ראשו וישב בגלוי הראש ממגבעתו ויעטוף בסודרו בעטיפת השפה עם הראש שהוא סימן לאבילות לפיכך אמר האל יתברך ליחזקאל שלא לנהוג מנהגי אבל במות אשתו
לישראל ורבותינו ז"ל פירשו פארך אלו תפילין שבראש וכן ת"י טוטפתך יהוין עלך : ולחם אנשים לא תאכל. כאשר אבלים שפולחים להם שכיניהם מאכל. ותרגם יונתן ולחים אבלין לא תיכול : (יח) ואדבר אל העם. דברתי אליהם הנבואה הזאת שבאה אלי : ואעש בבקר. שהיה זמן אבלות ועשיתי הפך האבלים : (יט) ויאמרו. מה אלה לנו . מה מופת הם הדברים האלה לנו : כי אתה עושה . כי ידענו שאתה עושה אותם למופת לנו : (כ) ואמר אליהם דבר ה'. איני עושה הדברים האלה מעצמי כי כבר אמרתי לכם הנבואה שבאה אלי שתמות אשתי וצונו האל יתברך שלא אתאבל עליה ומה ששאלו מה המופת הוא לכם :- דבר ה' היה אלי לאמר . לכם.מה מופת הוא לכם : (כא) אמור . הנני מחלל . שאביא עליו זרים שיחללוהו כמו שאמר למעלה וחללו את צפוני וכמו ובאו בה פריצי' וחללוה: גאון עוזכם . כמו שאמר לגאון שמכו כי גאון ישראל היה בית המקדש ועוז ותפארה על כל עם שהיה נראה בו כבוד האל יתברך בענן ובאש העליונה : מחמד עיניכם . שהיה יפה בבנינו ובתקונו : ומחמל נפשכם . כאשר יחמול איש על הדבר שאוהב אותו והם היו מקוים בכל יום לשוב אליו כמו שהיו מבעיתים אותם נביאי השקר שהיו עמהם בבבל : בניכם ובנותיכם אשר עזבתם . כי אלו שגלו עם יהויכין עזבו בירושלם בניהם ובנותיהם והם גם כן מחמל על נפשם יבא להם מבשר שיאמר להם שנפלו בחרב בעת החרבן ולא יתאבלו עליהם כי מרוב צרותם יהיו נדהמים לא יתנו אל לבם לספוד ולבכות : (כב) ועשיתם . מבואר הוא : (כג) ופארכם . חסר יו"ד הרבים מהמכת': ונמקתם . כמו שאמר משה רבינו עליו השלום ימקו בעונם : ונהמתם . כאדם השואג בפיו ונוהם על הרעה אשר עשה כענין ונהמת באחריתך בכלות בשרך ושארך ואמרת איך שנאתי מוסר וגומר : (כד) והיה יחזקאל. הנבואה היה מדבר בלשון האל יתברך לפיכך אמר והיה יחזקאל ולא אמר והייתי וכן כי אני ה' אלהים : בבאה . בבא השמועה הרע' שחרב בית המקד': (כה) ואתה. הלא ביום קחתי על דרך שאמר הנני לוקח ממך : ואת משא נפשם . מה שאליהם הם נושאים את נפשם והם בניהם ובנותיהם או יהיה משא נפשם משל על בית המקדש כמו שאמר ומחמל נפשכם ויהיה בניהם חסר וי"ו השמוש כמו שמש ירח עמד זבולה והדומים להם רוצה לומר בניהם ובנותיהם : (כו) ביום ההוא יבא הפליט אליך . נראה כי פירוש ביום ההוא ביום קחתי שזכר וזה לא יתכן כי החרבן היה בעשרה באב והפליט בא

תרגום

וְלָא תְשַׁגַּר דִּמְעִין : יז אִידְנַק שְׁתוֹק עַל מוֹתָךְ אֶבְלָא לָא תַעֲבֵיד טוֹטְפָתָךְ יְהוֹן עֲלָךְ וּמְסָנָךְ תְּשַׁוֵי בְּרִגְלָךְ וְלָא תִתְעַטֵּיף עַל שָׂפָם וּלְחֵים אֲבִלִין לָא תֵיכוֹל : יח וְאִתְנַבֵּיתִי לְעַמָּא בְּצַפְרָא וּמִיתַת אִתְּתִי בְּרַמְשָׁא וַעֲבָדִית בְּצַפְרָא כְּמָא דְאִתְפַּקְּדִית : יט וַאֲמָרוּ לִי עַמָּא הֲלָא תְחַוֵי לָנָא מָא אִילֵן לָנָא אֲרֵי אַתְּ עָבֵיד : כ וַאֲמָרִית לְהוֹן פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ הֲוָה עִמִּי לְמֵימָר : כא אֱמַר לְבֵית יִשְׂרָאֵל כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אֲנָא מְפִיס יַת בֵּית מִקְדָּשִׁי יְקַר תּוּקְפְּכוֹן רִגְגָא דְעֵינֵיכוֹן וְחָבוּב נַפְשְׁכוֹן וּבְנֵיכוֹן וּבְנָתֵיכוֹן דִּשְׁבַקְתּוּן בְּחַרְבָּא יִתְקַטְלוּן : כב וְתַעְבְּדוּן כְּמָא דַעֲבָדִית עַל שָׂפָם לָא תִתְעַטְּפוּן וּלְחֵים אֲבִלִין לָא תֵיכְלוּן : כג וְטוֹטְפָתְכוֹן בְּרֵישֵׁיכוֹן וּמְסָנֵיכוֹן בְּרִגְלֵיכוֹן לָא תִסְפְּדוּן וְלָא תִבְכּוּן וְתִתְמְסוּן בְּחוֹבֵיכוֹן וְתִתְנַהֲמוּן גְּבַר לַאֲחוּהִי : כד וִיהֵי יְחֶזְקֵאל לְכוֹן לְאָת כְּכֹל דִי עֲבַד תַּעְבְּדוּן בְּמֵיתָהּ וְתֵידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלֹהִים : כה וְאַתְּ בַּר אָדָם הֲלָא בְּיוֹמָא דַאֲעֵדֵי מִנְהוֹן יַת בֵּית מִקְדָּשֵׁיהוֹן יְקַר תּוּקְפְּהוֹן חֶדְוַת תּוּשְׁבַּחְתְּהוֹן יִתְנְסִיב מִנְהוֹן רִגְגָא דְעֵינֵיהוֹן וַחֲבוּב נַפְשְׁהוֹן דְּטַב לְהוֹן מִבְּנֵיהוֹן וּמִבְּנָתֵיהוֹן : כו בְּיוֹמָא הַהוּא

מקרא

וְלֹא תִבְכֶּה וְלוֹא תָבוֹא דִּמְעָתֶךָ׃
יז הֵאָנֵק ׀ דֹּם מֵתִים אֵבֶל לֹא־תַעֲשֶׂה פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא תַעְטֶה עַל־שָׂפָם וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל׃
יח וָאֲדַבֵּר אֶל־הָעָם בַּבֹּקֶר וַתָּמָת אִשְׁתִּי בָּעָרֶב וָאַעַשׂ בַּבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי׃
יט וַיֹּאמְרוּ אֵלַי הָעָם הֲלֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָּנוּ כִּי אַתָּה עֹשֶׂה׃
כ וָאֹמַר אֲלֵיהֶם דְּבַר־יְהוָה הָיָה אֵלַי לֵאמֹר׃
כא אֱמֹר ׀ לְבֵית יִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם מַחְמַד עֵינֵיכֶם וּמַחְמַל נַפְשְׁכֶם וּבְנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ׃
כב וַעֲשִׂיתֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי עַל־שָׂפָם לֹא תַעְטוּ וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵלוּ׃
כג וּפְאֵרֵכֶם עַל־רָאשֵׁיכֶם וְנַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם לֹא תִסְפְּדוּ וְלֹא תִבְכּוּ וּנְמַקֹּתֶם בַּעֲוֺנֹתֵיכֶם וּנְהַמְתֶּם אִישׁ אֶל־אָחִיו׃
כד וְהָיָה יְחֶזְקֵאל לָכֶם לְמוֹפֵת כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה תַּעֲשׂוּ בְּבֹאָהּ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהוִה׃
כה וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֲלוֹא בְּיוֹם קַחְתִּי מֵהֶם אֶת־מָעֻזָּם מְשׂוֹשׂ תִּפְאַרְתָּם אֶת־מַחְמַד עֵינֵיהֶם וְאֶת־מַשָּׂא נַפְשָׁם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם׃
כו בַּיּוֹם הַהוּא יָבוֹא

רשי

שהענין מוכיח בסוף
התקמקמק בשתי
דמיני"ץ בלע"ז: פל
כל אלה מנות א
חילוף אבל אסי
והסנדל וחייב בעט
ומברין אותו סעוד
משל אחרים : (
צויתי . שלא לנהו
(יט) מה אלה לנו .
כללו עלינו :
עוזכם . בירושלים
בגולה : (כב) ועש
עשיתי . לא תנהגו
אין מנחמין לכם
אחד שלא יהיה
אבילות אלא במקו
ד"א שתהיו יראים
הכשדים שאתם בק
גרינו"ן בלע"ז: (כג
אישרוויי"ץ דמוני"ץ
(כד) בבואה . ב
הואת: (כה) משא
שנפשם מתנשאה
(כו) ביום ההוא .
הפליט ביום החורבן
כי

וא' ולקח נפשות חכ
ב' וסימ' ושברתי את
את מקדשי גאון עזכם
וסימ' היה היה דבו
סיפרא. והיה יחזקאל

מצודת ציון

אנחה כמו אנקת אסיר (
דום . ענין שתיקה כמ
(ויקרא י) : חבוש . כן
בראש והקשירה וכן
מגבעות (שמות כח) : ה
עטיפה כמו ועל שפם י
יג) : שפם . הוא שע
(כא) גאון . ענין רוממו
ענין חוזק : ומחמל .
ורחמנות : (כג) ונמקותם
והמסה : ונהמתם .
(כד) למופת . לאו
(כה) משא . מל' נשיאה
(כו) הפליט . הנמלט מ

מצודת דוד

ולא תספוד . לא תעשה הספד עליה כדרך שעושים למתים : ולא תבוא דמעתך . לא תבוא על לחייך דמעת הבכי וכפל הדבר במ"ש : (יז) האנק דום . מהאנק דום ר"ל שתוק מן האנחה ולא תאנח : מתים אבל . הוא הפוך אבל מתים ר"ל מנהג האבל שעושים על המתים לא תעשה : פארך . התקן עליך מגבעות הראש שהוא לפאר ולהדר וכן נאמר פארי המגבעות (שמות לט) ודרך האבל היה להסיר המגבעות הסיא . ורז"ל אמרו שעל התפילין יאמר שהאבל אסור בהן : ונעליך . לא כדרך האבל שחולץ המנעל : ולא תעטה . לא כדרך האבל שמעטף ראשו עד שער השפתים : ולחם אנשים . לא כדרך האבל שמברין אותו סעודה הראשונה משל אחרים : (יח) ואדבר . את דברי הנבואה הזאת : ואעש בבוקר . בבוקר השני עשיתי כאשר צויתי מפי ה' שלא לנהוג מנהג אבלות : (יט) הלא תגיד . הלא מהראוי שתגיד לנו מה הדברים האלה מרמזים עלינו אשר אתה עושה : (כא) הנני מחלל . למסור ביד האויב את מקדשי שהוא גאון עוזכם ומחמד עיניכם ומחמל נפשכם ר"ל אהוב לכם ותחמולו עליו : אשר עזבתם . כשגליתם בגו בירושלים : (כב) ועשיתם כאשר עשיתי וגו'. וחוזר ומפרש על שפם וכו' שאין לנהוג מנהג אבלים אלא במקום שיש מנחמים אבל אז יהיו כולם א מי ינחם את מי : (כג) ונמקותם . תהיו נמסים בצרות בגמול עונותיכם ותהמו איש עם אחיו ר"ל כולכם זה כזה : (כד) והיה יחזקאל . כאומר ו כזאת למען אהיה לכם למופת שתעשו כמו שעשיתי אני שלא נהגתי מנה בבואה . בעת בא הפורענות אז תעשו כמוני : כי אני ה'. הנאמן ליפרע (כה) ביום קחתי . בעת אקח מהם בה"מ שהוא מעוזם וחוזקם ומשמח אשר בו יתפארו : את מחמד . מוסב על ביום קחתי לומר בעת אקח עיניהם ואת מה שנפשם מתנשא ומתפאר בהם וחוזר ומפרש לומר ש ובנותיהם : (כו) ביום ההוא . בעת ההיא יבוא אליך הפליט מן המלחמ

טנה כמו שכתוב לפנים ויהי בשנת שתים עשרה שנה וגומר אלא פי' ביום קחתי ביום ההוא בעת כמו ביום הכותי כל בכור והיה ביום ההוא טרם יפי והרם אפי בו ביום ההוא
שפירושם עת וזמן :- להשמעות אזנים . להשמיע לאזנים דבר החרבן : להשמעות . שם ויונתן תרגם לאשמעותך בשורה ויש לפרש להשמעות אזנים כי הפליט יבא אליך ויגיד לך
בית אזנים לא למראה עינים כי אפשר שהיה הפליט באחד המקומות מארץ ישראל חוץ לירושלם מכל מקום יש לתמוה איך לא הגיעה השמועה עד חמשה חדשים מן החרבן ואפשר
דים לכבוש מקום אחר והשבויים עמהם עד בואם לבבל : (כז) ביום ההוא יפתח פיך את הפליט . עם הפליט שתאמר לבני הגולה הנה כאשר נבאתי לכם ולא שמעתם ולא הייתם מאמינים
יום ההוא יפתח פיך במיתי משיזבא : ותדבר ולא תאלם עוד . כיון שיגיעו אליהם כל נבואותיך תוכל לדבר לכם ולהוכיחם כי לא יהיה לכם פתחון פה להשיבך דבר ומה שאמר ולא תאלם

סינא הפליט אליך
ך ביום ההוא יפתח
זעות אזנים . לבשר
תה העיר : (כז) את
ם הפליט : ותדבר
. לפי שאמרתי לך
א תהיה להם וגו'
ו שדבריך אמת ולא
מתנבאות להם :
לשון שמחה : כי
ננחל והיה מורשה
(ד) לבני קדם .
ים לצד מזרח הם :
ך יד ורקעך ברגל .
: ואע"פ שהראה
ל ג) אמר כן לענין
בכפך ורקע ברגליך
יש דברים שעושין
ל ולשמחה אבל אין
וכן חלילים לכלה
זעך . לשון מרפס :
. לשון בזיון פותרין
עשו (ראשית כה)
אונקלוס ושאט עשו
ואני

הַפָּלִיט אֵלֶיךָ לְהַשְׁמָעוּת אָזְנָיִם׃ ס'. ל'
כז בַּיּוֹם הַהוּא יִפָּתַח פִּיךָ אֶת־הַפָּלִיט ס'
וּתְדַבֵּר וְלֹא תֵאָלֵם עוֹד וְהָיִיתָ לָהֶם ג'
לְמוֹפֵת וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

כה א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ ב בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־ ל"א נסעס
בְּנֵי עַמּוֹן וְהִנָּבֵא עֲלֵיהֶם׃ ג וְאָמַרְתָּ
לִבְנֵי עַמּוֹן שִׁמְעוּ דְּבַר־אֲדֹנָי יֱהֹוִה
כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן אָמְרֵךְ ב' לא הטאתי
הֶאָח אֶל־מִקְדָּשִׁי כִי־נִחָל וְאֶל־אַדְמַת ג' בתרי ליבנא ול'. ה'
יִשְׂרָאֵל כִּי נָשַׁמָּה וְאֶל־בֵּית יְהוּדָה
כִּי הָלְכוּ בַּגּוֹלָה׃ ד לָכֵן הִנְנִי נֹתְנָךְ ב' נסעס . ג'
לִבְנֵי־קֶדֶם לְמוֹרָשָׁה וְיִשְּׁבוּ ל'
טִירוֹתֵיהֶם בָּךְ וְנָתְנוּ בָךְ מִשְׁכְּנֵיהֶם ג' מ"ל כליסכ'
הֵמָּה יֹאכְלוּ פִרְיֵךְ וְהֵמָּה יִשְׁתּוּ ל'
חֲלָבֵךְ׃ ה וְנָתַתִּי אֶת־רַבָּה לִנְוֵה ל'
גְמַלִּים וְאֶת־בְּנֵי עַמּוֹן לְמִרְבַּץ־צֹאן
וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
ו כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן מַחְאֲךָ י"ג . ל'
יָד וְרַקְעֲךָ בְּרָגֶל וַתִּשְׂמַח בְּכָל־
שָׁאטְךָ בְּנֶפֶשׁ אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃ ל'
ז לָכֵן הִנְנִי נָטִיתִי אֶת־יָדִי עָלֶיךָ
וּנְתַתִּיךָ לְבַג לַגּוֹיִם וְהִכְרַתִּיךָ מִן־ לבז ק'
הָעַמִּים וְהַאֲבַדְתִּיךָ מִן־הָאֲרָצוֹת אַשְׁמִידְךָ וְיָדַעְתָּ כִּי־ ל'
אֲנִי יְהוָה׃

א' ויבא הפליט ויגד.
יבא הפליט אליך .
תח פיך את הפליט.
ליט מירושלם . לפני
ויפתח : נחל ב' א'
ות ובתרי לישני וסימ'
שה . אל מקדשי כי
א קמץ : טירותיהם
יש' בקריאה וסימ'
תיהם בך . מתחת
לה מושבותם לטירותם
ליך ג' מטעי' וסימן
טיתי את ידי . כל
סים . דבר ואמרת :

ייתי משיזבא לְוָתָךְ
לְאַשְׁמָעוּתָךְ בְּסוֹרָא׃ כז בְּיוֹמָא
הַהוּא יִתְפְּתַח פּוּמָךְ בְּמֵיתֵי
מְשֵׁיזְבָא וְתִתְנַבֵּי וְלָא תִשְׁתּוֹק
עוֹד וּתְהֵי לְהוֹן לְאָת וְתִידְעוּן
אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ א וַהֲוָה פִּתְגַם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃
ב בַּר אָדָם קַבֵּיל נְבוּאָה עַל
בְּנֵי עַמּוֹן וְתִתְנַבֵּי עֲלֵיהוֹן׃
ג וְתֵימַר לִבְנֵי עַמּוֹן קַבִּילוּ
פִּתְגָמָא דַיְיָ אֱלֹהִים כִּדְנַן אֲמַר
יְיָ אֱלֹהִים חֲלַף דַּאֲמַרְתָּא חֶדְוָא
עַל מַקְדְּשִׁי אֲרֵי אִתְחַל וְעַל
אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל אֲרֵי צְדִיאַת
וְעַל דְבֵית יְהוּדָה אֲרֵי הֲלִיכוּ
בְּגָלוּתָא׃ ד בְּכֵן הָא אֲנָא
מְסַר לִיךְ לִבְנֵי מַדִּנְחָא
לִירוּתָא וְיִתְּבוּן בִּרְנְיָתֵיהוֹן
בִּיךְ וִיגָרוּן בִּיךְ מַשְׁכְּנֵיהוֹן
אִנּוּן יֵיכְלוּן טוּב אַרְעִיךְ
וְאִנּוּן יִבְזוּן נִכְסָךְ׃ ה וְאֶתֵּן
יַת רַבָּה לִמְדוֹר גַּמְלִין וְיַת
בְּנֵי עַמּוֹן לְבֵית מַשְׁרֵי עֶדְרִין
דְּעָן וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃
ו אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
חֲלַף דְּטַפַּחְתָּא בִידָךְ וּרְפַסְתָּא
בְרִגְלָךְ וַחֲדִיתָא בְּכָל צִפּוּת
נְפַשׁ עַל אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃
ז בְּכֵן הָא אֲנָא מְרִים יַת מְחַת
גְּבוּרְתִּי עֲלָךְ וְאֶתְּנִנָּךְ לְבִיז
לְעַמְמַיָּא וְאֱשֵׁיצְנָךְ מִבֵּינֵי
עַמְמַיָּא וְאַבְדְּנָךְ מִן מְדִינָתָא
אֲצַדְּנָךְ וְתִידַע אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃

עיד לפי שאמר לו בנבואת הבקעה ולשונך אדביק אל חכך ונאלמת ולא תהי' להם לאיש מוכיח : ויהי דבר ה'. (ב) בן אדם. עתה החל בפורענות האומות השכנות לארץ ישראל ששמחו לחרבנה ובגלותו לדבר בחרבן ארץ ישראל בפר' הזאת פתח בחרבן האומות : (ג) ואמרת לבני עמון . יען אמרך . אמר לשון נקבה כנגד הכנסה : האח . ענין שמחה וגילה וכן האח האח ראתה עינינו והדומים להם וכן ת"י חדוא : כי נחל . בפעל מפעלי הכפל ועקרו נחלל והוא קמוץ אף על פי שהוא עבר כמו שידמ' הענין וכמו כי נשמה שהוא עבר ואילו היה בינוני היה נשמה בשוא הנו"ן כן נחל נאמר שהוא עבר ואף על פי שהוא קמוץ מנהגו כמוהו כמו שכתבנו בספר מכלל בחלק הדקדוק ממנו ואמר נחל כמו שאמר הנני מחלל את מקדשי : ואל אדמת ישראל כי נשמה . והיא ארץ עשרת השבטים שעמדה שממה משנת שם לחזקיהו כי הלכו בגולה אז שמחו כאשר ראו כי בית יהודה שנשארו הלכו בגולה : (ד) לכן הנני נותנך . בקמץ הנו"ן והטעם כמו שכתבנו בכמה מקומות כי כשידבר כנגד האומה פעם מדבר לשון נקבה כנגד הכנסה ופעם לשון זכר כנגד העם : לבני קדם . אמר אעפ"י שנמלטו מיד נבוכדנצר שנפל לו גורלו על ירושלם לא ישמחו בעבור זה כי לבני קדם והם מדי ופרס יהיו למורשה שירשו את ארצם : וישבו טירותיהם בך . לא שילכדום וילכו להם אלא כמו שירשום ישבו בה ויהיו מישבים אותה בטירות והיכלות שיבנו בה : המה יאכלו פריך והמה ישתו חלבך . דרך משל כמו שת"י אינון יכלון טיב ארעיך ואינון יבזון נכסך : (ה) ונתתי את רבה . היא עיר המלוכה : לנוה גמלים . כי אחר זמן שיגיעו אותה מדי ופרס מעצמם או מפני עם אחר שיבא עליהם תהיה חריבה ותהיה לנוה גמלים ולמרבץ צאן : וידעתם כי אני ה'. תדעו כי אני ה' היכול על הכל ומשגיח בכל ומה שבא על ישראל בעונם היה ומה שיבא לכם גם כן לפי ששמחתם לארץ ישראל : (ו) כי כה אמר ה'. יען מחאך יד . לשמחון ארץ ישראל הכית כף אל כף לשמחה כמו וכל עצי השדה ימחאו כף ויכו כף ויאמרו יחי המלך וכן ירקע אדם רגלו על הארץ לשמח' והוא הרקוד : מחאך . מקור ובא ה"א הפעל בפתח מפני אות הגרון כי היה דינו בחירק כמו בשברי לכם בפתחי את קברותיכם והדומים לו ומפני אות הגרון יפתח פ"א הפעל כמו ובשחטם את בניהם לפעמו במחנה דן ואמר רקעך בפת' פ"א הפעל ג"כ ואע"פ שאין
[...] וכא כן לזווג המלות : בכל שאטך בנפש . תרגום ויבז עשו את הבכורה ושאט עשו שמחת לרעתם בכל בזיון שהיית מבזה אותם בנפשך ובלבך : שאטך . מקור והשי"ן בקמ"ץ והיה
[...] חטף כמו בשכבך ושב רמב לסבית האל"ף : (ז) לכן . ונתתיך לבג לגוים . לבג כתיב ועניינו מאכל כמו פת בג וקרי לבז והענין אחד כי המאכל הוא משל על הבזה והגימ"ל והזי"ן מתחלפין באלפא

מצודת דוד

דבר החורבן : (כז) את הפליט . עם ביאת הפליט יפתח פיך ולתוספות ותדבר ולא תאלם עוד כי עד העת ההיא היה כאיש אלם לבל יוכיחם א שמעו אליו וכמ"ש ונאלמת ולא תהיה להם לאיש מוכיח (לעיל ג) לכן הפליט ויראו שאמת דברת אז יהיה לך פתחון פה להוכיחם מלנך כי לך:והיית להם למופת . ר"ל אז יאמינו בדבריך כדרך שמאמינים במופת : אני ה'. ואז ידעו שאני ה' הנאמן במאמרו ומקיים דברו : כה (ג) שים פניך אל מול בני עמון : (ג) יען אמרך האח . ר"ל בעבור ששמחת אשר נתחלל להמסר ביד העכו"ם : (ד) לבני קדם . הם פרס ומדי היושבים במזרחה של בני עמון במקצוע מזרחית צפונית : וישבו . ר"ל לא יבואו של ולגלות וכדרך שעשה נ"נ אלא יתעכבו שמה ויעמידו בך ארמנות ומשכנות ויאכלו פרי ארצך וישתו חלב צאנך : (ה) את רבה . היא עיר המלוכה : ה . כי יחרבו אותה ויעמידו שם גמלים : ואת בני עמון . ר"ל שאר ערי בני עמון : כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול : (ו) מחאך יד . בעבור שהכית כפך שמחה : ורקעך ברגל . בעטת ברגל בארץ כי אז נראה כאלו מרקע ומרדד הארץ וגם הוא ענין שמחה ועם כי אמר למעלה הכה בכפך ורקע ברגלך של ענין צער ואבל הנה יש דברים שעושים לאבלות ולשמחה ואין עניינם שוה וכמו שמביאים חלילים למת ולכלה : ותשמח בכל שאטך בנפש . שמחת בכל שנוית בנפשך את אדמת ישראל : (ז) נטיתי את ידי . להכות בך : מן העמים . ר"ל לא תהיה נחשבת עוד לעם בין העובדי כוכבים : והאבדתיך מן הארצות . כפל

מצודת ציון

ויבא הפליט ויגד לאברם (בראשית יד) . (כז) תאלם . מלשון אלם : (ג) האח . ענין ל' שמחה : נחל . מל' חלול : נשמה . ל' שממה : (ד) למורשה . מל' ירושה : טירותיהם . ענין ארמון כמו תהי טירתם נשמה (תהלים סט) : משכניהם . מל' משכן אוהל : (ה) לנוה . ענין מדור : למרבץ . ענין השכיבה לנוח : (ו) מחאך . ענין הכאת כף אל כף דרך שמחה וכן ימחאו כף (ישעיה נה) : ורקעך . ענין טפיחה ורדוד כמו כסף מרוקע (ירמיה י) : שאטך . ענין בזיון כמו השאטים אותם (לקמן כח) : (ז) לבג . מל' בזה והלל והכתיב לבג והוא ענין מאכל כמו מפת בג המלך (דניאל א) או לבג הוא כמו לבז והגימ"ל הוא במקום הזי"ן באטב"ח וכן גם גבול (לקמן מז) ור"ל זה גבול

באלפא ביתא דא"ט ב"ת: (ח) כה אמר ה'. יען אמר מואב ושעיר: אמור. מקור: מואב. הוא עיקר האמירה לפיכך הוא ל' יחיד כמו ותדבר מרים ואהרן ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי בהם לשון נקבה לפי שהנקבה עיקר המעשה וזכר שעיר עם מואב שהם שכנים ושמחו בגלות ישראל כמו שאמר בנבואת עובדיהו: הנה ככל הגוים בית יהודה. לפי שנאמר בית יהודה חשבו כי לא יגלו בית יהודה מפני בית המקדש אשר היה בתוכם ועתה כשראו שגלו אמרו הנה ככל הגוים לקו בית יהודה כי כל הגוים ע"י סנחריב ונבוכדנצר והנה הם ג"כ כהם ולא הועיל האל יתברך אשר היה בתוכם: (ט) לכן הנני פותח את כתף מואב. עבר מואב כמו ולכתף הבית ובסמיך יאמר כתף בגבול אמר אפתח עבר מואב מהערים מצד הערים הבצורות שלו שהיה אפתח שיכנסו בהם אויביהם ובכל עוד מעריו מקצהו כלומר מעריו שהם בקצה גבולו כי הערים אשר על הגבול יבצר אותם אדם ויחזק אותם יותר משאר הערים ומה צבי ארץ חמדת ארצו הם והם בית הישימות: בעל מעון וקריתמה. כתיב וקריתמה בלא יו"ד אחר התי"ו וקרי ביו"ד ואחד הוא: (י) לבני קדם על בני עמון. לבני קדם אקרא שיבאו על בני עמון והנה בענין בני עמון בפרשת מואב לפי שהם הרעו יותר לישראל וגדפו אותם יותר בגלותם כמו שאמר בנבואת עמוס על בקעם הרות גלעד למען הרחיב את גבולם וכן אמר בנבואת צפניה שמעתי את חרפת מואב וגדופי בני עמון בני עמון הרבו גדופים וכן אמר הנה יען אמרך האח ואמר יען מחאך יד ורקעך ברגל ותשמח וגו' לפי' הרבה בפורענות והנה בה בפרשת מואב לפי שבני עמון ומואב אחים היו וארצותם סמוכות זו לזו: ונתתיה למורשה. אתננה להם למורש' כמו שאמר למעלה: (יא) ובמואב. מבואר הוא: (יב) כה אמר. עתה אומר פורענות שעיר שזכר בפרשת מואב כי שעיר הוא אדום: יען עשות אדום בנקום נקם לבית יהודה. הראו בהם מעשה נקם ואף על פי שהם לא חטאו להם ועשו להם מה שעשו כמו שאמר בנבואת עובדיהו ואל תעמוד על הפרק להכרית את פליטיו וכל הענין כמו שאומר שם: ויאשמו אשום. אשמו וחטאו עליהם כי אחיהם היו ולא זכרו ברית אחים ויאשמו המקור בשו"א: ונקמו בהם. נמצא בו אחרים בקשר הבי"ת מבנין נפעל כמו אני נקמתי בכם הנקמו בה: (יג) לכן כה אמר ה'. ונתתיה חרבה מתימן. אמר אדו' חרבה מצד תימן כלומר שתימן תחרב כי תימן בכור אליפז בן עשו וארצו נקראת על שמו תימן וכן אמר בנבואת ירמיה האין עוד חכמה בתימן ויונתן תרגם מדרומא: ודדנה. הה"א נוספת כי הוא מלעיל הטעם בדל"ת רוצה לומר ישבי דדן בחר' יפלו ודדן היא עיר גדולה בארץ אדום וכן זכרה ירמי' בנבואתו יושבי דדן: (יד) ונתתי. ביד עמי ישראל. מזה נראה כי נבואה זו עתידה ואפשר גם כן שהיתה בבית שני שנגבר' יד ישראל עליהם והחריבום וזה לא ידענו כי לא נכתבו דברי בית שני בספר נבואות: כאפי וכחמתי. הכ"ף רוצה לומר כמו שהוא אפי וחמתי גדולה עליהם כן יעשו בהם נקמה גדולה: (טו) כה אמר ה'. בנקמה. הם עשו עם ישראל רעה בנקמה כלו' בענין רעת הנקמה שהיא גדולה מרעה אחרת כאלו ישראל הרעו להם תחלה והם לקחו נקמתם מהם ויונתן תרגם בדבבו: בשאט בנפש. בבזיון שהיו מבזים אותם בנפשותם להרע להם דרך בזיון וקלון: למשחית איבת עולם. הם כמו והודי נהפך עלי למשחית כלומר הרעו להם להשחיתם להיות איבת עולם ביניהם: (טז) לכן. והכרתי את כרתים. משפחה גדולה מפלשתים

ח כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן אֲמֹר מוֹאָב וְשֵׂעִיר הִנֵּה כְּכָל־הַגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה׃ ט לָכֵן הִנְנִי פֹתֵחַ אֶת־כֶּתֶף מוֹאָב מֵהֶעָרִים מֵעָרָיו מִקָּצֵהוּ צְבִי אֶרֶץ בֵּית הַיְשִׁימוֹת בַּעַל מְעוֹן וְקִרְיָתָמָה (ק' קריתימה)׃ י לִבְנֵי־קֶדֶם עַל־בְּנֵי עַמּוֹן וּנְתַתִּיהָ לְמוֹרָשָׁה לְמַעַן לֹא־תִזָּכֵר בְּנֵי־עַמּוֹן בַּגּוֹיִם׃ יא וּבְמוֹאָב אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ יב כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן עֲשׂוֹת אֱדוֹם בִּנְקֹם נָקָם לְבֵית יְהוּדָה וַיֶּאְשְׁמוּ אָשׁוֹם וְנִקְּמוּ בָהֶם׃ יג לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה וְנָטִתִי יָדִי עַל־אֱדוֹם וְהִכְרַתִּי מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה וּנְתַתִּיהָ חָרְבָּה מִתֵּימָן וּדְדָנֶה בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ׃ יד וְנָתַתִּי אֶת־נִקְמָתִי בֶּאֱדוֹם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְעָשׂוּ בֶאֱדוֹם כְּאַפִּי וְכַחֲמָתִי וְיָדְעוּ אֶת־נִקְמָתִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ טו כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן עֲשׂוֹת פְּלִשְׁתִּים בִּנְקָמָה וַיִּנָּקְמוּ נָקָם בִּשְׁאָט בְּנֶפֶשׁ לְמַשְׁחִית אֵיבַת עוֹלָם׃ טז לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי נוֹטֶה יָדִי עַל־פְּלִשְׁתִּים וְהִכְרַתִּי אֶת־כְּרֵתִים וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית

ח כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים חֲלַף דַאֲמַרוּ מוֹאֲבָאֵי וְשֵׂעִיר מַה שְׁנוֹ מִכָּל עַמְמַיָא דְבֵית יְהוּדָה׃ ט בְּכֵן הָא אֲנָא תָבַר יַת תְּקוֹף מוֹאָב מִקִרְוֵיהוֹן מִכְּרַכֵּיהוֹן עַד פְּצִיחֵיהוֹן חֶדְוַת אַרְעֲהוֹן בֵּית יְשִׁימוֹת בַּעַל מְעוֹן וְקִרְיָתָיִם׃ י לִבְנֵי קֶדֶם עַל בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶמְסְרִינַהּ לִירוּתָא בְּדִיל דְלָא יְהֵי דָכְרָן בְּנֵי עַמּוֹן בְּעַמְמַיָא׃ יא וּבְמוֹאָב אַעְבֵּיד פּוּרְעָנוּת דִינִין וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ יב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים חֲלַף דַעֲבָדוּ אֱדוֹמָאֵי בִּתְקוֹף פּוּרְעָנוּת לְבֵית יְהוּדָה וְחָבוּ חוֹבָא וְאִתְפְּרַעוּ מִנְהוֹן׃ יג בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים וַאֲרֵים מְחַת גְבוּרְתִּי עַל אֱדוֹם וַאֲשֵׁיצֵי מִנַהּ אֱנָשָׁא וּבְעִירָא וְאֶתְנִינַהּ חוּרְבָא מִדָרוֹמָא וְיָתְבֵי דְדָן בְּחַרְבָּא יִתְקַטְלוּן׃ יד וְאֶתֵּן יַת פּוּרְעָנוּתִי בֶּאֱדוֹם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְיִתְמַסְרוּן וְיִתְפַּרְעוּן מִן אֱדוֹם כְּרוּגְזִי וּכְחֵימְתִי וְיִדְעוּן יַת פּוּרְעָנוּתִי אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ טו כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים חֲלַף דַעֲבָדוּ פְּלִשְׁתָּאֵי בִּדְבָבוּ וְיִתְפָּרְעוּן פּוּרְעָנוּת בִּצְפוּחַ נְפַשׁ בְּדִיל לְחַבָּלָא דְבָבוּת עָלַם׃ טז בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אֲנָא מָרֵים יַת מְחַת גְבוּרְתִּי עַל פְּלִשְׁתָּאֵי וַאֲשֵׁיצֵי יַת עַמָּא דְחַיָבִין לְאִשְׁתֵּיצָאָה וְאוֹבִיד יַת שְׁאָר

תולדות אהרן נקמתי באדום. גיטין נו:

מצודת דוד

כאשר הדבר במ"ש: אשמידך. מכל וכל לבל תשוב לקדמותך: כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול: (ח) ככל הגוים. כמו שכל העובדי כוכבים היו נעזבים להנהגת מערכות השמים כן גם בית יהודה ואין דבקה בהם השגחת ה' יותר מבכל העובדי כוכבים וכאומר ולכן נמסרו ביד נ"נ כיתר העובדי כוכבים ולא האמינו שבגמול עוונם נמסרו: (ט) את כתף מואב. את עבר מואב מן הערים ולתוספת ביאור אמר מעריו מקצהו ר"ל אפתח ערי מבצרי מואב העומדים בקצה גבולו המונעים את האויב לבוא בארצו וכאשר יפתחו שערי הערים ההם יבוא האויב בארצו לכל אשר יתאוה: צבי ארץ. ר"ל הערים ההם חמדת והדר ארצו והמה בית הישימות וכו' כי הם ערי המבצר שבקצה גבול מואב: (י) לבני קדם. ר"ל את הערים ההם אפתח לבני קדם הם פרס ומדי בעת ילכו על בני עמון ואתן אז את בני עמון להם למורשה באופן שלא תזכר עוד בני עמון בין העובדי כוכבים כי ישמדו מכל וכל: (יא) ובמואב. רצה לומר ואז גם במואב אעשה שפטים כי יהיו נמסרים גם המה ביד בני קדם ואז ידעו שאני ה' הנאמן לשלם גמול:

(יב) יען עשות אדום. בעבור עשית מה שעשה בעת נקמתי נקם אל בית… שגלו מארצם ודבר המעשה הוא מה שנאמר ביום עמדך מנגד וכו' וכל הענין: ויאשמו אשום. בהם ועשו נקמה למסרם ביד האויב כמ"ש שם… ידי. להכות בה: והכרתי וגו'. כי תהיה שממה: מתימן. מפאת ה… החורבן וכאלו אמר שהכל תחרב מפאת הדרום עד א"י העומדת בצפו… אנשי עיר דן והוא עיר גדולה בארץ: (יד) ונתתי וגו'. ר"ל עוד יבו… בעמלק ביד עמי ישראל ועל הר שעיר וזה יהיה לעתיד וכמ"ש ועלו… (שם): ועשו. ישראל יעשו בה כפי אפי וחמתי עליה: וידעו. אז ידעו… ולא בא במקרה: (טו) יען עשות. בעבור שעשו פלשתים עם ישראל… מן האויב וזהו מה שנאמר וגם וכו' וכל גלילות פלשת וכו' אשר את… לקחתם וכו' (יואל ד) וכל הענין: וינקמו נקם. עשו נקמה בבזות… להיות הם למשחית לישראל כאלו היה איבת עולם ביניהם… להם מעולם: (טז) נוטה ידי. להכות בה: את כרתים. הם מ… מפ…

רש"י

זה דקוויין לאישתיצאה ואומר אני לפי שראיתי במקום אחר קורא כרתים הוו יושבי חבל הים גוי כרתים (צפניה ב) ואינו קורא כן נראה בעיני שיש גבול בפלשתים ששמו כרתי וכן אני מוצא בספר (ש"א ל') בגדוד שטרף את צקלג אנחנו פשטנו על נגב הכרתי: חוף ... בלע"ז הם יושבים במקצוע ... רכית של גבול ארץ ... הים האחרון: ... עשרה. לצדקיהו: ... ירושלים. שהיתה ... לשון קול שמחה: ... דלתות העמים. עיר ... היו נכנסים לה ... עתה תסבר כי לא ... מעליה עד תלכד: ... מעתה הוסבה ... אלי: אמלאה ... אמלא אני מן העיר ... (ד) וסחיתי. ... בית גאים יסח ... ונסחתם מעל ... : לצחיח סלע. ... בנויה בסלע בתוך ... ויסח עפרה אל ... הסלע חלק וכן ת"י ... גלי: (ה) משטח ... הסלע ישטחו ... חרמי מכמרותם ... (ו) ובנותיה אשר ... הים המשועבדות לה ... (ח) והקים עליך ... עליך די מזיינין ... (ט) ומחי קבלו. ... מתקבולות המכיר לזרוק

רד"ק

מפלשתים וכן נאמר עליהם פשטנו נגב הכרתי וכן גוי כרתים: את שארית חוף הים. כי עכו עבר בחרבן ארץ ישראל כי הים האחרון הוא גבולם וארץ פלשתים יש ממנה גם כן על חוף הים ואותו נשאר אחר חרבן ארץ ישראל ועליו אמר והאבדתי: (יז) ועשיתי. מבואר הוא: (א) ויהי בעשתי עשרה שנה. י"א שנה לצדקיהו שהיא שנת החרבן כי אז אמרה צור על ירושלים האח: באחד לחדש. לא גלה באי זה חדש וכיון שסתם אותו נראה כי על חדש החרבן אמר שהוא חדש אב: (ב) בן אדם. האח. ענין שמחה כמו שפירשתי: נשברה דלתות העמים. העיר שהיתה דלתות העמים שהיו נכנסים ויוצאי' בה הסוחרי' בסחורתם מכל העמים: נסבה אלי. אותה הסחורה שהיו מביאים הסוחרים בה נסבה ונתגלגלה אלי כי כיון שתחרב היא יבאו אלי. נסבה בבנין נפעל ושרשו סבב והיא נפעל עבר לגזרת פעל בגרי: אמלאה החרבה. אני אמלא מסחורות אחר שהיא חרבה כי כיון שהיתה במצור בי"א שנה לצדקיהו ידעו כי לא תמלט ותחרב וחשבו אותה לחרבה טרם יום החרבן. אמלאה הא"ן מבנין נפעל בתוספת ה"א. החרבה מבנין הפעל ולתקן קריאת החי"ת שהיא גרונית נקדו הה"א בקמץ רחב והחי"ת בחטף קמץ: (ג) לכן. כהעלות הים לגליו. כי בהסתער הים מפני הרוח מעל' גליו למעלה ותרגם יונתן כמיסק ימא באיתרגישת גלוהי: (ד) ושחתו. וסחיתי עפרה ממנה. כי צור נבנת על סלע בתוך הים וכסו הסלע עפר לצורך הייסוב וכאשר כסוהו מי הים בעת חורבנה סחבו והשליכו ממנה עפרה ונשאר הסלע יבש כמו שהיה מתחלה: לצחיח סלע. המקום הגבוה בסלע יקרא צחיח והוא המקום היבש שבו לפיכך נקרא כן וכן שכנו צחיח' מקום יבש וצמא כמו והשבי' בצחצחות נפשך ויונתן תרגם לשעיעות כיף גלי כלומר שיהיה הסלע חלק ואין עליו עפר: (ה) משטח חרמים תהיה. שהצליידים ישטחו רשתותם שם באותו הסלע שיהיה יבש וגבוה כי מה שאמר אחר זה והכוך המים הרבים זה יהיה לפעם כשיעלה הים עליה וישטפנה וישוב הים למקומו וישאר הסלע יבש וגבוה: והיתה לבז לגוים. כי הגוים כשיבואו עליה יבוזזוה וישללוה: (ו) ובנותיה. הם הכפרי': תהרגנה. יהרגו אנשיהן: (ז) כי כה אמר. מלך מלכים. כי כל מלכי הארץ תחתיו ואמר זה רוצה לומר שיבא על צור עם מלכי האומות כי הוא מלך עליהם ויביא' לאשר ירצה: (ח) בנותיך. דיק וסוללה. פירשתי למעלה בפרשת לכנה: צנה. כלי מגן שנקרא טרק"א בלע"ז ובערבי ויונתן תרגם ויקים עלך די מזיינין בתריסין: (ט) ומחי קבלו. פירשו בו שהוא כלי שמשליכים בו אבנים בחומה לנתצה: מחי. מכה תרגום מכה מחי. קבלו נגדו תרגם נגד קבל וכן ויכהו קבל עם

תולדות אהרן אמרה צר.(תענית סח) : אמלאה החרבה. פסחים מב מגלה ו:

חוף הים: יז וְעָשִׂיתִי בָם נְקָמוֹת
גְּדֹלוֹת בְּתוֹכְחוֹת חֵמָה וְיָדְעוּ כִּי־ ל' וחד ובתוכחות
אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי אֶת־נִקְמָתִי בָּם:
כו א וַיְהִי בְּעַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה חצי הספר ג'
שָׁנָה בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר: ב בֶּן־אָדָם יַעַן אֲשֶׁר־
אָמְרָה צֹּר עַל־יְרוּשָׁלִַם הֶאָח נִשְׁבְּרָה
דַּלְתוֹת הָעַמִּים נָסֵבָּה אֵלָי אִמָּלְאָה ג'. ל'.
הָחֳרָבָה: ג לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ל'
יְהוִה הִנְנִי עָלַיִךְ צֹר וְהַעֲלֵיתִי עָלַיִךְ
גּוֹיִם רַבִּים כְּהַעֲלוֹת הַיָּם לְגַלָּיו: ל'
ד וְשִׁחֲתוּ חֹמוֹת צֹר וְהָרְסוּ מִגְדָּלֶיהָ ח'. ל'.
וְסִחֵיתִי עֲפָרָהּ מִמֶּנָּה וְנָתַתִּי אוֹתָהּ
לִצְחִיחַ סָלַע: ה מִשְׁטַח חֲרָמִים תִּהְיֶה
בְּתוֹךְ הַיָּם כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי
יְהוִה וְהָיְתָה לְבַז לַגּוֹיִם: ו וּבְנוֹתֶיהָ
אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב תֵּהָרַגְנָה וְיָדְעוּ ל'
כִּי־אֲנִי יְהוָה:
ז כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי י"ג
מֵבִיא אֶל־צֹר נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל מִצָּפוֹן מֶלֶךְ מְלָכִים בְּסוּס ל'
וּבְרֶכֶב וּבְפָרָשִׁים וְקָהָל וְעַם־רָב: ל'
ח בְּנוֹתַיִךְ בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב יַהֲרֹג וְנָתַן
עָלַיִךְ דָּיֵק וְשָׁפַךְ עָלַיִךְ סֹלְלָה וְהֵקִים
עָלַיִךְ צִנָּה: ט וּמְחִי קָבָלּוֹ יִתֵּן ל'. ל'

תרגום

סְפַר יַמָּא: יז וְאַעֲבֵיד בְּהוֹן
פּוּרְעֲנוּן רַבְרְבָן בִּתְקוֹף רְגַז
וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ בְּדַאֲתֵין יָת
פּוּרְעֲנוּתִי בְּהוֹן: א וַהֲוָה
בַּחֲדָא עַסְרֵי שְׁנִין בְּחַד לְיַרְחָא
הֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם
יְיָ עִמִּי לְמֵימַר: ב בַּר אָדָם
חָלָף דַּאֲמָרִית צוֹר עַל יְרוּשְׁלֶם
חֶדְוָא אִתְבָּרַת דַּהֲוָה מְסַפְּקָא
סְחוֹרָא לְכָל עַמְמַיָּא אִסְתְּחַרַת
לְמֵיתֵי לְוָתִי דַּהֲוָת מַרְיָא
חֲרוּבַת: ג בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים הָא אֲנָא שָׁלַח רוּגְזִי
עֲלָךְ צוֹר וְאַסֵּק עֲלָךְ מַשִׁרְיַת
עַמְמִין סַגִּיאִין כְּמֵיסַק יַמָּא
בְּאִתְרְגוּשַׁת גַּלּוֹהִי: ד וִיחַבְּלוּן
שׁוּרֵי צוֹר וִיפַגְּרוּן מִגְדְּלָהָא
וְאַעְקַר עַפְרָהּ מִנַּהּ וְאֶתֵּן יָתַהּ
לִשְׁעִיעוּת כֵּיף גְּלֵי: ה מִשְׁטַח
צְיָדִין תְּהֵי בְּגוֹ יַמָּא אֲרֵי אֲנָא
גְּזָרִית בְּמֵימְרִי אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
וּתְהֵי לְבִזָּא לְעַמְמַיָּא: ו וְיָתְבֵי
כַּפְרָנַהָא דִּי בְחַקְלָא בְּחַרְבָּא
יִתְקַטְלוּן וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ:
ז אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
הָא אֲנָא מַיְתֵי עַל צוֹר
נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְּבָבֶל
מִצִּפּוּנָא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא בְּסוּסָוָן
וּבִרְתִּיכִין וּבְפָרָשִׁין וּמַשִׁרְיָן
וְעַם סַגִּי: ח יָתְבֵי כַפְרָנָךְ דִּי
בְחַקְלָא בְּחַרְבָּא יִקְטֵיל וְיִבְנֵי
עֲלָךְ כַּרְקוֹם וְיִצְבּוֹר עֲלָךְ
מְלִיתָא וִיקִים עֲלָךְ דִּי מְזַיְּנִין בִּתְרֵיסִין: ט וּמְחַת פַּגּוֹזוֹהִי

... ידו: דלתות ב' ... יען אשר אמרה. ... אל: חומות ח' ... ביום יושר השיר. ... חומות ירושלם סביב ... ושחתו חומות ... בית חורון העליון. ... את ציון. ויהי ... סנבלט. ואצאה ... לילה. זנח ה' ... מקדשו. וסי' תקפו ... ובנה ואייטב סנבלט ... וכל ירמיה דכוו' ... חומת וסי' ונהתיך ... והצתי אש בחומות ... קדתי על בל בבבל ... דמשק נפל: צור י' ... בקריא' וסי' וישלח ... צור דמלכים. ואמרת ... ב' בפסוק. באנק צור. כי כצור נדמה. שא קינה על מלך צור. כאשר ראיתי לצור. צור תעודה חתום תורה. גבל ועמון ועמלק פלשת:

מצודת דוד

... כן גוי כרתים (צפניה ב) ועל שאמר והכרתי אמר כרתים והוא לשון נופל ... שארית וגו'. ר"ל אף שארית לא ישאר מפלשתים היושב על שפת הים: ... חמה. בעונש יסורים הבאים בחמה גדולה: בתתי. בעת אתן בם ... ידעו שאני ה' הנאמן לשלם גמול: **כו** (א) בעשתי עשרה שנה. לגלות ... מלכות צדקיה: באחד לחודש. יתכן שהוא חדש החמישי וכמו שהיתה ... בן כן היתה בחדש החורבן: (ב) נשברה דלתות העמים. הדלתות שהיו ... הרוכלים נכנסים בהן לסחורה הנה עתה נשברה ר"ל מהדלתות כי לא ... עליה עד נלכדה: נסבה אלי כל המסחור שהיה בה. הנה עתה תסוב אלי ואלי יבואו כל סוחרי העכו"ם: אמלאה החרבה. ר"ל אהיה ממולא במסחר רב מסבת ... כל הסחורה שהביאו לה הנה בחורבנה יביאו אלי: (ג) הנני עליך צור. הנה אני אלחם בך אתה צור: גוים רבים. הם אנשי בבל: כהעלות. כמו שהים מעלה את גליו ... בעת הסערה: (ד) וסחיתי. אעקור עפר מיסוד בנין המגדלים ואתן את העיר להיות בה יבשות הסלע ר"ל תהיה מלאה גלי אבנים וסלעים מהפלת המגדלים: ... חרמים. ר"ל לא תהיה עוד מלאה מבוחרים כשהיתה כי מאז לא ידורו בה כ"א ציידי דגים ויפרשו שמה הרשתות לנגבם: בתוך הים. כי צור ישבה בים: ... ותי. וצידי לקיים דברי: והיתה. תהיה לשלל לגוים הם הכשדים: (ו) ובנותיה. הכפרים הסמוכים לה אשר בשדה יהרוג השונא את אנשיה: כי אני ... לשלם גמול: (ז) מלך מלכים. ר"ל מלך מושל על מלכים: וקהל ועם רב. כפל הדבר במ"ש: (ח) בנותיך. אנשי הכפרים העומדים בשדה יהרוג בחרב: צנה. ר"ל אנשים לבושי צנה: (ט) ומחי קבלו. כלי המלחמה הנוא יתן מול

מצודת ציון

ואיבה אשית (בראשית ג): (טז) חוף הים. שפת הים וגבולו: (יז) בתוכחות. ענין עונש יסורים וכן ותוכחת במכאוב (איוב לג): (ב) האח. הוא ענין לשון שמחה: (ד) וסחיתי. ענין עקירה כמו בית גאים יסח ה' (משלי טו): לצחיח. ענין יובש כמו שכנו צחיחה (תהלים סח): (ה) משטח. ענין פרישה כמו ושטוח לשמש (ירמיה ח): חרמים. רשתות כמו יגרהו בחרמו (חבקוק א): (ו) ובנותיה. ר"ל הכפרים וכן עקרון ובנותיה (יהושע טו): (ח) דיק. הוא מגדל הנבנה מול העיר לכבשה: סוללה. הוא תל העפר מול החומה לעלות עליה להלחם על העיר: צנה. הוא כעין מגן עשויה להציל ממכת חרב וחנית: (ט) ומחי קבלו. שם כלי מלחמה עשויה לזרוק בה אבנים

בְּחֹמוֹתָיִךְ וּמִגְדְּלֹתַיִךְ יִתֹּץ בְּחַרְבוֹתָיו׃ י מִשִּׁפְעַת סוּסָיו יְכַסֵּךְ אֲבָקָם מִקּוֹל פָּרַשׁ וְגַלְגַּל וָרֶכֶב תִּרְעַשְׁנָה חוֹמוֹתַיִךְ בְּבֹאוֹ בִּשְׁעָרַיִךְ כִּמְבוֹאֵי עִיר מְבֻקָּעָה׃ יא בְּפַרְסוֹת סוּסָיו יִרְמֹס אֶת־כָּל־חוּצוֹתָיִךְ עַמֵּךְ בַּחֶרֶב יַהֲרֹג וּמַצְּבוֹת עֻזֵּךְ לָאָרֶץ תֵּרֵד׃ יב וְשָׁלְלוּ חֵילֵךְ וּבָזְזוּ רְכֻלָּתֵךְ וְהָרְסוּ חוֹמוֹתַיִךְ וּבָתֵּי חֶמְדָּתֵךְ יִתֹּצוּ וַאֲבָנַיִךְ וְעֵצַיִךְ וַעֲפָרֵךְ בְּתוֹךְ מַיִם יָשִׂימוּ׃ יג וְהִשְׁבַּתִּי הֲמוֹן שִׁירָיִךְ וְקוֹל כִּנּוֹרַיִךְ לֹא יִשָּׁמַע עוֹד׃ יד וּנְתַתִּיךְ לִצְחִיחַ סֶלַע מִשְׁטַח חֲרָמִים תִּהְיֶה לֹא תִבָּנֶה עוֹד כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃

טו כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לְצוֹר הֲלֹא ׀ מִקּוֹל מַפַּלְתֵּךְ בֶּאֱנֹק חָלָל בֵּהָרֵג הֶרֶג בְּתוֹכֵךְ יִרְעֲשׁוּ הָאִיִּים׃ טז וְיָרְדוּ מֵעַל כִּסְאוֹתָם כֹּל נְשִׂיאֵי הַיָּם וְהֵסִירוּ אֶת־מְעִילֵיהֶם וְאֶת־בִּגְדֵי רִקְמָתָם יִפְשֹׁטוּ חֲרָדוֹת ׀ יִלְבָּשׁוּ עַל־הָאָרֶץ יֵשֵׁבוּ וְחָרְדוּ לִרְגָעִים וְשָׁמְמוּ עָלָיִךְ׃ יז וְנָשְׂאוּ עָלַיִךְ קִינָה וְאָמְרוּ לָךְ אֵיךְ אָבַדְתְּ מִיַּמִּים הָעִיר הַהֻלָּלָה אֲשֶׁר הָיְתָה חֲזָקָה בַ... וְיֹשְׁבֶיהָ אֲשֶׁר־נָתְנוּ חִתִּיתָם לְכָל־יוֹשְׁבֶיהָ׃ יֶחֶרְדוּ הָאִיִּן יוֹם מַפַּלְתֵּךְ וְנִבְהֲלוּ הָאִיִּים אֲשֶׁר־בַּיָּם

יהב בשורך ומגדלך יתרע באבני ברזליה: י מרפסת סוסותיה יחפינך אבקיהון מקל פרשין וגלגלין ורתיכין יזועון שורך במיעלוהי בתרעך כמא דעלין בקרתא דמתרעא משור: יא בפרסת סוסותיה ידוש ית כל שוקך עמיך בחרבא יקטיל וקמת תוקפיך לארעא ימגר: יב ויבזון נכסך וישבון סחורתיך ויפגרון שורך ובתי חמדתיך יתרעון ואבניך ואעך ועפרך בגו ימא ישוון: יג ואבטיל אתרגושת זמריך וקל נגון כנריך לא ישתמע עוד: יד ואתנינך לשעיעות כיף גרי משמח צידין תהי לא תתבני עוד ארי אנא יי גזרית במימרי אמר יי אלהים: טו כדנן אמר יי אלהים לצור הלא מקל מפלת קטילך בניהום מטעני חרב כד יתרמון קטילין בגויך יזועון פרוריא: טז ויחתון מעל כורסותיהון כל רברבי ימא ויעדון ית מעיליהון וית לבושי ציוריהון ישלחון זיע ילבשון על ארעא יתבון ויזועון מן קדם תביריהון ויצדון עלך: יז ויטלון עלך אליא ויימרון לך איכדין אבדת דהוית יתבא בגו ימיא קרתא משבחתא דהוית יתבא בתקוף ימא היא ויתבהא איכדין אתמסרו לתבר כל יתבהא: יח כען יזועון פרוריא ביום מפלת קטילך ויתבהלון נגותא די בימא במפק

רדק

עם נגד העם ויש לפרש כי הה"א נוספת והוא מדברי רבותינו ז"ל שאמרו מתלקפין בחי קבל והוא הקש' שקורין הרק"א בלע"ז ומורים בו חצים לעומדים בחומה שלא יראו בחומה מפחד החצים ולא ילחמו ותרגם יונתן ומחת פגוזיהי: בחרבותיו. הם כלי המפץ שמנפצי' ומשברים בהם האבני': (י) משפעת סוסיו. הרבוי וכן שפעת גמלים תכסך ויכסך על דרך הפלגה: אבקם. האבק שיעלו ברגליהם: תרעשנה חומותיך. על דרך הפלגה: כמבואי עיר מבקעה. כמו שבאין בעיר מבוקעה בלא יגיעה ובלא מלחמה כן יבאו בשעריך. מבואי קבוץ מן מבוא: (יא) בפרסות סוסיו. ומצבת עזך לארץ תרד. הם המגדלים הגבוהים שהם נצבים למעלה והם מצבות העז כי בהם יעז ויגבה האדם ובאמרו תרד רוצה לומר כל אחד מן המצבות: (יב) ושללו חילך. כתרגומו נכסך: רכלתך. סחורתך: ועפרך. עפר הבנין: (יג) והשבתי המון שיריך. רבוי שיריך שהיה שמחה ומנגנ' והרה מרוב טובה: (יד) ונתתיך. תי"ו תהיה פי"ו הנקבה שלא לנוכח וכן תבנה ואמר לא תבנה עוד והעיר שהיא בנויה היום הנקראת צור היא בנוה' על שפת הים כי צור הקדומה היא בתוך הים והיא נתיה סלע: (טו) כה אמר ה'. מפלתך. מפלת ההרוגים: באנק חלל. כמו יאנק חלל ואנק החלל היא יציאת נשמתו מהקנה בקול בעת מותו. ויונתן תרגם בניהון מטעני חרב: בהרג. כמו בההרג ונכפל הה"א הבנין הופעל הנועת' על בי"ת השמוש: הרג. שם הפועל ואמר שם הפעל אחר הפעולה לחזק הענין כמו ויגס דוד נוס למען טבות טבה בלוע בלע בגדי' בגדו והדומי' להם: (טז) וירדו. הענין הזה כולו כי יפחדו על עצמם כי יאמרו עיר גדול' וסוחרת כזאת הרבה ואיך נעמוד אנחנו: וחרדו לרגעים. לשעות ולרגעי' כלומר תמיד וי"ת ויזועון מן קדם תבריהון תרגם לרגעים מן רגע הים עורי רגע: (יז) ונשאו. נושבת מימים. כי מהסחורות שהיו באות אליה דרך ים נתישבה ועלתה במעלה ואמר מימים לשון רבים כלומר ים אוקינוס וים סוף וים מערבי ושאר הימים כי דרך כלם היו באים אליה סוחרים וי"ת דהות יתבא בגו ימיא: העיר ההללה. הה"א במקום אשר כי לא תבא ה"א הידיעה בעברי' וכן וכל ההקדים שמואל כמו אשר הקדים: אשר היתה חזקה בים. רוצה לומר באיי הים היתה היא החזקה שבהם העיר היתה חזקה בבנינה וכן יושביה חזקים וי"ת דהוי' יתבא בתקוף ימא: אשר נתנו חתיתם לכל יושבים. מרוב חזקם נתנו חתיתם ומוראם לכל יושבי הים וזכר הים בלשון נקבה כמו שאמר גם כן ואת הים הוריד מעל הבקר הנחשת אשר תחתיה ויונתן תרגם איכדין אתמסרו לתבר כל יתבהא פירוש כנוי יושבי' לצור על ... (יח) עתה יחרדו. באות האי"ת: האין. היו"ד אחת לבד והנו"ן במקום מ"ם וכן לקץ הימין כמו הימים ות"י פרוריא וכן תרגום ירעשו האיים למעלה אבל ונבהלו האיים אשר בים תרגם נ... עהם מפני שנכפל בפסוק ופרוריא פי' מגרשי יערים והכפרים וכן תרגם ירעשו מגרשות יזועון פרוריא וכן בדברי רבותינו ז"ל פרוורא: מלאתך. כתרגומו

רש"י

לזרוק אבנים ב...
כנגדו אילק"ואת...
בלע"ז ויש...
דשארבלי"טא בל...
פוריירא בלע"ז:
באומנות חורבן
(י) משפעת ס...
סוסים הרבה
ברגליהם. ועולה
ומחשיך הארץ כו...
וכן ושפעת מים
כב) דלאפו"שין ב...
עיר מבוקעה.
לקרתי דמתרעא
חומתה: (יב)
סחורתך: (טז) וח...
לשברים פן יבא (...
כשברך: לרגעים
כמו (ושעיה נ...
עורי רגע (איוב...
ארץ (תהלים ל...
ארץ ומנחם פיר...
כמו כי רגע בל...
ושממו. לשון תמה...
מימים. יש נוקדי...
מיושבת מימים
נוקדים דגש ושו...
בחזקה על ידי י...
לה וכן תרגם יו...
אשר. נתנו חתי...
לכל היושבים:
לורדפריוט"כט בל...
כמו האיים: מלא...

מצודת ציון

אבנים להכות בחומה כנגדה כי מהי הוא תרגומו של הכאה וקבלו הוא תרגומו של נגד: יתוץ. מלשון נתיצה ושבירה: בחרבותיו. הם כלי עשוי לשבר בו וכן ואל החרב (ירמיה לג): (י) משפעת. ענין רבוי כמו שפעת גמלים (ישעיה ס): אבקם. הוא עפר הדק כמו כאבק דק (שם כט): פרש. כן יקרא רוכב הסוס הרגיל בזה: וגלגל. הוא אופן המרכבה: תרעשנה. מל' רעש ונדנוד: מבוקעה. מל' בקיעה ופתוח: (יא) בפרסות. הם המנעלים שברגלי הסוסים וכן מפרסת פרסה (ויקרא יא): ירמוס. מל' רמיסה ודריכה: חוצותיך. הם השווקים וכן וחוצות תשים לך בדמשק (מ"א כ): ומצבות. ר"ל מקומות גבוהות והוא מלשון מצבה: עוזך. ענין חוזק: (יב) חילך. עשרך: רכולתך. ענין סחורה וכן רוכלת העמים (לקמן כ"ז): (יג) והשבתי. אבטל: המון. מלשון המייה: שיריך. מלשון שיר: כנוריך. שם כלי נגון: (יד) לצחיח. ענין יובש: משטח. ענין פרישה: חרמים. רשתות: (טו) באנוק. ענין אנחה וגניחה שהיא בעת יציאת הנפש וכן יאנק חלל (ירמיה נ"א): ירעשו. ענין חרדה: (טז) מעיליהם. מלשון מעיל והוא שם מלבוש חשוב: רקמתם. מעשה רוקם בפתילי זהב וכסף: יפשוטו. ענין הסרת המלבוש: ושממו. ענין שממון: (יז) ההללה. מלשון הלול ושבח: חתיתם. ענין פחד כמו אל תחת (שם א'): (יח) האין. בא הנו"ן במקום המ"ם וכן לקץ הימין (דניאל י"ב): (יט) נחרבת. מלשון חורבה: תהום

מצודת דוד

מול חומותיך לזרוק מהם אבנים לשבר החומות: בחרבותיו. בכלי... בו: (י) משפעת. ממרבית סוסיו יכסה אותך האבק המתאבק ברגלת ר... בבואו. בעת יבוא בשעריך מבלי מונע כמו שבאים כל הרוצים אל ע... ח מתה ר"ל לא יוכל מי לעכב על ידו לבל יבוא העירה: (יא) ומ... המקומות הגבוהות והחזקות תרד כל אחת ותפול לארץ ולא תתחזק בהן ... וגו'. מבנין הבתים והחומות: בתוך מים ישומו. יפילו אל הים שא... (יג) והשבתי. אבטל ממך קול המיית השיר ועוד לא ישמע שם ק... (יד) לצחיח סלע. תהיה מלאה מגלי אבני המפולת: משטח חרמי... יפרשו שם רשתותם לנגבם וכאומר לא ידורו בה עוד הסוחרים ו... בשיר וקול כנור כי מעתה ידורו שם ציידי דגים נבזים ושפלים: לא... להיות כשהיתה: כי אני ה' דברתי. ובידי לקיים: (טו) מקול. מ... היוצאת בעולם על מפלתך בעת יאנקו בך. חללי חרב בעת יהרגו בך ...

ירעשו ויחרדו כל יושבי איי הים כי יפחדו שלא יקרה להם כמקרך: (טז) וירדו וגו'. בעבור צער ואבלות: חרדות ילבשו. יהיו מסובבים בחרדה כמ... את הגוף: וחרדו לרגעים. בכל רגע יוסיפו בחרדה: ושממו עליך. יתמהו בתמהון לבב על מפלתך: (יז) ונשאו. ירימו עליך קול קינה ויאמרו... נאבדת עיר המיושבת בחוזק רב מן המים אשר סביבה: חזקה בים. החזקה מכל העמים היושבים בים: היא ויושביה. ר"ל היא היתה חזקה בעבור הי... ויושבים היו חזקים וגבורים: אשר נתנו חתיתם. פחדם היתה מוטלת על כל יושבי הים על האיים: (יח) יחרדו האין. יושבי האיים יחרדו ביום מפלתך

רשי

(יט) בהעלות עליך את תהום. באסקותי עליך משריית עממין דסגיאין ויחפונך עממין סגיאין כן ת"י וכמשמעו בתחלה נתנה ביד וסוף עלה הים וטבעה : (כ) את יורדי בור. עם יורדי עם עולם. פה אמר העכו"ם אשר שם מעולם : כחרבות העולם.

חרבו מאז כסדום
ונתתי צבי בארץ
בתפארת בירושלי':
ת. פרשו יונתן
א כוית והפותרים
מקים מרקד שמירי'
על מבוא ת ים. על
ספינות באות עד
מרים והרבה כרכין
הים ואינה מקום
כספינות יכולות
ם : מבואות ים.
ין : רוכלת העמים.
גם סוחרים כבאים
ון וזה מדרום לא
לעשות סחורה זה
ויושבי העיר לוקחין
ין לזה : את אמרת
יופי. עד עכשיו
על ירושלים כלילת
ב) משוש כל הארץ
עכשיו את מתגאה
כלילת היופי סוף
כליל בי : (ד) בוניך.
ל' בנין : (ה) ברושים
פי שהיתה בנויה
בדה כמשילה הכניא
משובחת שהכבידו
זוכה וטבעה ברוח
שניר. טור תלגא :
לוחתים. הלוחים
אניה מהם : ארז
שם יער שהארזים
: תורן. הוא העץ
זה התקוע בספינה
ן המפרש שקורין
לע"ז ובו נקבים שראשו
תוכין בו הספינה
א בו מש"ע בלע"ז :
ים. מין עץ סרק
קיסב"א בלע"ז :
הם שרחבים בראשה
נכס האניה ריומ"ש
קרשך. הוא הקרש
ראש השני של ספינה
התורן שבראשה אשר
בו

רדק

במיפק גלוותך : (יט) כי כה אמר ה'. כערים אשר לא נושבו. כי כשנראה הסלע חלק נראה שלא היה שם עיר מעולם : בהעלות עליך את תהום, וכסוך המים הרבים. כפל הענין במלות שונות ואמר למעלה משטח חרמים תהיה כסוי המים היה לשעה כשעלו המים על העיר ועלה הים עליה ושטפ' ואחר כך חזרו גלי הים לאחו' ונשאר הסלע מגולה ויבש ויונתן תרגם זה דרך משל באסקותי עלך משריית עממין דסגיאין כמו תהומא ויחפונך עממין סגיאין : (כ) והורדתיך את יורדי בור. כלומר תאבדי מן העולם כמו יורדי בור והו' הקבר ותרגם יונתן ואחתינך עם נחתי גוב בית אבדנא : אל עם עולם. כלומר עם שמתו מעולם היום זמן רב שנשחת גופם ואבד ושב כפר : והושבתיך בארץ תחתיות. כאילו את בארץ תחתיות וכפל הענין לחזק : למען לא תשבי. שלא תשבו עוד : ונתתי צבי בארץ חיים. ואתן חפץ ופאר בא"י שהיא ארץ חיים שהיית שמחה עליה על שנחרבה היא תשוב עוד לקדמותה שהיא ארץ החיים ולפי שאמר על צור בארץ תחתיות שהיא ארץ מתים שאבדו מן העולם אמר בהפך על ארץ ישראל שהיא ארץ חיים ורבותינו ז"ל דרשו ארץ שמתיה חיים כלומר שהמתי' הם מישראל יחיו לזמן תחיית המתים ותרגם יונתן ואתן חדוא בארעא דישראל : (כא) בלהות אתנך. הפך כמו בהלות ענין בעתה וכליון : ותבקשי. ואם תבקשי לא תמצאי עוד לעולם ותבקשי הוי"ו נמשכת בגעיא והתי"ו בשוא ופתח ויונתן תרג' בלהות שתי מלות כדלא הוי בל הות : ויהי. (ב) ואתה בן אדם. (ג) ואמרת. על מבואות ים. על מקומות שנכנסים אליהם דרך ים והוא הנמל שנכנסים שם הספינות : רוכלת העמים. סוחרת את אמרת אני כלילת יופי את שבחת עצמך והיית אומרת אני שלמה מכל יופי וכל ט"ב והולך ומספר טובה ויופיה : (ד) בלב ימים גבוליך. כי מכל צד היה לה ים : בוניך. האומנים הבונים חומותיך ומגדלותיך ובתיך : כללו יפיך. הם השלימו יפיך כי בנו אותה בטוב שבבניינים וביפה שבהם : (ה) ברושים משניר. כי בהר שניר היו גדלים הברושים היפים : את כל לוחתים. לפי שכל טוב צור היה דרך הים בספינות באות אליה ויוצאות ממנ' שבח ענין הספינות שהיו בה ואמר כי לוחות הספינות היו עושים מברושי' וזה לגדולה וליופי ואמר לחתים לשון רבוי ובלשון שנים רוצה לומר כי הרבוי עשוי בתכונת שנים או לפי שהספינה עשוים שני צדדים כי שני ראשיה חדים והחכם ר' אברהם א"ע פירש כי הטעם שיש ספינות שעושים אותם משני לוחות ויונתן תרגם ית כל גשרך רוצה לומר גשר שיעברו עליו מהספינה לספינה : לעשות תורן עליך. התורן הוא עץ הגבוה הנצב בספינה שמשימין בראשו הנס : עליך. רוצה לומר על ספינותיך : (ו) אלונים. הם הערמונים וכן תרגם יונתן בלוטין : משוטיך. מן כל תופשי משוט אלא שהוא משקל אחר כי

מקרא

יט כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה בְּתִתִּי
אֹתָךְ עִיר נֶחֱרֶבֶת כֶּעָרִים אֲשֶׁר לֹא־
נוֹשָׁבוּ בְּהַעֲלוֹת עָלַיִךְ אֶת־תְּהוֹם
וְכִסּוּךְ הַמַּיִם הָרַבִּים : כ וְהוֹרַדְתִּיךְ
אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר אֶל־עַם עוֹלָם
וְהוֹשַׁבְתִּיךְ בְּאֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת כָּחֳרָבוֹת
מֵעוֹלָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר לְמַעַן לֹא
תֵשֵׁבִי וְנָתַתִּי צְבִי בְּאֶרֶץ חַיִּים :
כא בַּלָּהוֹת אֶתְּנֵךְ וְאֵינֵךְ וּתְבֻקְשִׁי
וְלֹא־תִמָּצְאִי עוֹד לְעוֹלָם נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהֹוִה :
כז א וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי
לֵאמֹר : ב וְאַתָּה בֶן־אָדָם שָׂא עַל־
צֹר קִינָה : ג וְאָמַרְתָּ לְצוֹר הַיֹּשֶׁבֶתִי
עַל־מְבוֹאֹת יָם רֹכֶלֶת הָעַמִּים אֶל־
אִיִּים רַבִּים כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה צוֹר
אַתְּ אָמַרְתְּ אֲנִי כְּלִילַת יֹפִי : ד בְּלֵב
יַמִּים גְּבוּלָיִךְ בֹּנַיִךְ כָּלְלוּ יׇפְיֵךְ :
ה בְּרוֹשִׁים מִשְּׂנִיר בָּנוּ לָךְ אֵת כׇּל־
לֻחֹתָיִם אֶרֶז מִלְּבָנוֹן לָקָחוּ לַעֲשׂוֹת
תֹּרֶן עָלָיִךְ : ו אַלּוֹנִים מִבָּשָׁן עָשׂוּ
מִשּׁוֹטָיִךְ קַרְשֵׁךְ עָשׂוּ־שֵׁן בַּת־

(Marginal notes: ב׳ · ג׳ · ב׳ · ב׳ . ז׳ . ל׳ · ל׳ · ב׳ · ל׳ · כ״ד בסיפרא · י׳ מ״ל היושבת ק׳ · ל׳ · ו׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ ותסר · ל׳ . ל׳ ומ״ל · ל׳)

תרגום

יט אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים כַּד אֶתֵּן יָתִיךְ קִרְיָא חָרְבָא כְּקִרְוִין דְּלָא אִתּוֹתָבָא בְּאַסְקוּתִי עֲלָךְ מַשְׁרְיַת עַמְמִין דְּסַגִּיאִין כְּמֵי תְהוֹמָא וְיַחְפּוּנִךְ עַמְמִין סַגִּיאִין : כ וְאַחֲתִנִיךְ עִם נָחֲתֵי גוֹב בֵּית אֲבַדָנָא לְוַת עַמָּא דְמַעַלְמָא וְאַצְדִּינִיךְ בְּאַרְעָא אַרְעִיתָא כְּחָרְבָתָא דְמַעַלְמָא עִם נָחֲתֵי גוֹב בֵּית אֲבַדָנָא בְּדִיל דְּלָא תִתְיַתְבִין וְאֶתֵּן חֶדְוָא בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל : כא כִּדְלָא הֲוֵית אֶתְּנִנָךְ וְהֵן תְּהֵי וְתִתְבְּעִין וְלָא תִשְׁכְּחִין עוֹד לְעָלַם אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים : א וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר : ב וְאַתְּ בַּר אָדָם טוֹל עַל צוֹר אִלְיָא : ג וְתֵימַר לְצוֹר דְּיָתְבָא עַל מְגָרַשׁ מְחוֹזֵי יַמָּא מְסַפְּקָא סְחוֹרָא לְעַמְמַיָּא לְנַגְוָן סַגִּיאָן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים צוֹר אַתְּ אֲמַרְתְּ אֲנָא מְשַׁכְלְלָא בְשׁוּפְרִי : ד בְּגוֹ יַמַּיָּא תְּחוּמַיִךְ אַרְדִיכְלַיִךְ שַׁכְלִילוּ בִּנְיָנִיךְ : ה בִּירְוָן מִשְּׂנִיר בְּנוֹ לִיךְ יַת כָּל גִּשְׁרִךְ אַרְזִין מִלִּבְנָן נְסִיבוּ לְמֶעְבַּד תּוֹרְגִין עֲלָךְ : ו בְּלוּטִין מִמַּתְנָן עֲבַדוּ מְשׁוֹטֵי סְפִינָךְ תְּרוֹמֵי תְרָעָךְ דַּפִּין דְּאֶשְׁכְּרוֹעִין מְכַבְּשִׁין בְּשֵׁן דְּפִיל בֵּית חוֹפָאָה דָּא תִיטְרוֹן

מסורה

בהעלות ג׳ בקריא׳ וסימן בהעלות ה׳ את אליהו ; בתתי אותך עיר נחרבת . ואחר הכינו להם ולכהנים ; תחתיות ז׳ בקריאה וסימן ואת גלות תחתיות דיהושע. הריעו תחתיות ארץ פצחו הרים . והורדתיך את יורדי בור . נהה על המון מצרים . שם עילם וכל המונה . שתני בבור תחתיות. קראתי שמך ה׳ מבור תחתיות ;

תולדות אהרן בארץ חיים . כתובות קיא ; ארז מלבנון . ב״ב עד ;

מצודת דוד

את ונאבדת מן העולם : (יט) בתתי. בעת אתן אותך להיותך עיר נחרבת כערים אשר לא נתיישבו בחוזק מעולם בעת יעלה עליך את התהום ומים רבים אך ור"ל כשיבואו עליך עמים רבים לאבד אותך ; (כ) והורדתיך. אז תהיה עם אשר יורדי בור אל העם השוכנים שם מעולם להיות כמותם : והושבתיך. אושיב אותך בארץ תחתית הוא הקבר : כחרבות מעולם. במקום שהוא חרבות ימות עולם והוא הקבר וכפל הדבר במ"ש כדרך המליצה: את יורדי בור. עם אשר יורדים לשם: למען לא תשבי. ר"ל הכוונה תהיה באופן שלא תהיה עוד מיושבת מתים אשר לא ישובו ע"פ האדמה : ונתתי צבי. החמדה והסדר אתן בארץ ישראל ים והיא א"י הקרוים כן ע"ש שבה יחיו המתים בזמן התחיה ר"ל לא כשתשבה צור שהיא תמלא מחרבות ירושלים כי נהפוך הוא שהיא תאבד וכל ההדר : (כא) בלהות. לך אתן בהלה ופחד ולא תהיה עוד בעולם : ותבקשי. אם מי יבקש אותך לא תהיה נמצא למי עוד בעולם כי לא תשוב לקדמותך : (ב) שא. הרם קול קינה על צור : (ג) לצור. על צור : על מבואות ים. על הנמל מקום שהספינות באים : רוכלת העמים. המספקת סחורה אל העמים להביאה אל איים רבים : צור את אמרת. ר"ל אתה צור אמרת אני כלול בכל מיני יופי : (ד) בלב ימים. ר"ל וזהו על כי גבוליך היא בלב הים ר"ל במקום עומק הים וחזקו של מים לפי שמשם היו יכולים לפרוש לכמה ימים : בוניך. הבונים אותך שמו בך כל היופי הראוי לך : (ה) ברושים משניר. לפי שצור ישבה בים ונאבדה במקומם הים ולספינה משובחת שהכבידו משאה ונטבעה ע"י רוח קדים ובעבור כבודתה לא יוכלו מנהיגי הספינה להצילה ולכן אמר הנה ברושים הבאים משניר המובחרים בנו אותך כל לוחות ונסרי הספינה : מלבנון. מיער הלבנון מקום הארזים החשובים משם לקחו ארז לעשות תורן עליך : (ו) מבשן. מקום אלונים טובים

מצודת ציון

התהום. עומק המים : (כא) בלהות. הוא הפוך מן בהלות וכן לעת ערב והנה בלהה (ישעיה י"ז) : ואינך. ואין לך : (ג) מבואת. מלשון ביאה : רוכלת. סוחרת כמו בעיר רוכלים שמו (לעיל י"ז) : כלילת. מלשון כל וכן מכלל יופי (תהלים נ׳) ; (ד) בלב. תוזק הדבר יקרא לב ע"ש לב בעל חי שהוא חזקו ועקרו וכן דרך אניה בלב ים (משלי ל׳) : כללו. מלשון כל ; (ה) ברושים. שם אילן סרק החשוב : משניר. שם מקום ; לוחתים. מלשון לוח ונסר : תרן. הוא עץ הזקוף שעל הספינה ובו משימים הוילון כמו בל יחזקו כן תרנם (ישעיה ל"ג) : (ו) אלונים. שם אילן סרק : משוטיך. מלשון השטה ושחיה במים כמו אני שיט (שם) ויאמר על העצים הארוכים שמנהיגים בהם הספינה לשוטה אל המקום הנרצה : קרשך. ענין לוח ונסר כמו ועשית את הקרשים (שמות כ"ו) : שן. הוא שן הפיל : בת אשורים. עדת אשורים וכן בת בבל

רדק

כי מן משוט יאמר משוטיך בשוא סמ"ס ובלא דגש השי"ן כמו מן מקום מקומיך ומשוטיך בחירק המ"ס ודגש השי"ן והמשוטים הם העצים הארוכים שמנהיגים בהם כמו אני שט : משוטיך. רוצה לומר משוטי ספינותיך : קרשך עשו שן . קרש ספינתך והוא דרך כלל כי לא יהיה קרש אחד לבד כי הוא אומר על קרשי המגדל שעושין כראש הספינה ועושין אותו המגדל בשאר הספינות מקרשי עץ טובים ויפים ובספינות צור היו עושי' מקרשי שן לגדולה ולפאר : בת אשורים. עדת אשורית עשו לך קרשי שן שהביאו אותו השן מאיי כתיים כי שם הפילים מצויין שעושים מעצם שלהם קרשים וכלים ולכך נקרא העצם ההוא בכלל שן כי משיני הפיל עושים המלאכה היפה וי"ת בת אשורים מלה אחת מן תדהר ותאשור שתרגמו דאשכרועין וכן תרגם ותאשור ואשכרעין וכן תרגם תרומי תרעך דפין דאשכרועין מכבשין בשן דפיל בית תופא' לא תיטרון וממדינת אפילי' ולא הכנתי מלת לא תיטרון וכקצת נוסחא' לאתר נטרון והאשכרוע הוא הנקרא בוסו"ת בלע"ז : כתים. ביו"ד אחד כתיב וקרי בשני יודי"ן ביו"ד היתם וביו"ד הרבוי כתיים כמו אלהי העבריים : (ז) שש ברקמה ממצרים . יריעות פשתים עשויות מעשה רוקם מביאים לך ממצרים כי משם מביאים כלי פשתן ואותו השש היה מפרשך: להיות לך לנס . והוא הוילון שפורשין על התורן כמו שאומר בל יחזק כן תרנם בל פרשו נס ואומר כי דרך גדולה היו עושים בצור וילוני הספינו' מיריעות שש נאות עשויות מעשה רוקם : תכלת וארגמן מאיי אלישה היה מכסך . בגדים צבועים בתכלת וארגמן שמביאים מאיי אלישה . היה מכסך מלבושך או היה מכסה אהל הספינה לכסות על בני הספינה מזרם וממטר ומחורב והיה האהל או המכסה ההוא עשוי מיריעות צבועות בתכלת וארגמן לנוי : מאיי אלישה . תרגם יונתן ממדינת איטליאה : (ח) יושבי צדון וארוד היו שטים לך . הם היו מלחים לצורכיהם . שטים אותו המשיטים מנהיגי הספינה ויונתן פי' היו שטים בעבורך להביא סחורה אליך הוו שייטין ומייתין סחורה לגויך : חכמיך צור היו בך . צור הוא לשון קריאה כלומר את צ"ר חכמיך היו בך לא היית צריכה להביא לך חכמים מעיר אחרת יודעי הים להנהיג הספינה בחכמה כי בך היו : המה חובליך . חובל יקרא מושך חבלי הוילון במשפט וצריך למשכם בחכמה לקבל הרוח במשפט ואחד הוא הרב מרנס הספינה המלמד שאר החובלים למשוך כפי מה שיראה והוא האוחז הקברניט הנקרא טימו"ן בלעז וכן מנהיג הספינה להדריכה הדרך אשר יראה וכל זה בחכמה : (ט) זקני גבל וחכמיה . בנאים היו וכן אמר בבנין שלמה והגבלים והם היו באים לצור להחזיק בדק העיר בחומותיה ובניניה : כל אניות הים ומלחיהם . כתרגומו כל נחתי ימא וספינהון הוו שייטין ומייתן סחורה לגויך תופשי המשוטות נקראים מלחים : לערב מערבך . ענין סחורה וכן כל אשר בפרשה זו מזה השרש ונקראה הסחורה מערב והסוחרים עורכין לפי שהסוחרין עורבים זה לזה בסחורתם במקחם וממכרם : (י) פרס ולוד ופוט . היו יודעי מלחמה והיו באים לצור כשהית' צריכה לעשות מלחמה עם אחרים : מגן וכובע תלו בך . נראה כי הם היו מביאים מארצם כלי מלחמה שהיו טובים לפיכך אמר הנה המה נתנו הדרך כי היו מיפים ומהדרין העיר בכלי מלחמה טובים ויפים ודרך בני אדם לתלות המגינים והכובעים בראשי המגדלים ועל החומות וכן אמר אלף המגן תלוי עליו : תלו . מבנין פועל הדגוש : (יא) בני ארוד וחילך . בני ארוד הם ג"כ בני מלחמה עם חילך כמו פרס ולוד שזכר ויחדו היו על חומותיך סביב כשבאו אויבים להלחם עליך : וגמדים במגדלותיך . היו אנשים נגסים אנשי מדה קטנה מן גמד ארכה ויונתן תרגם שלטיהם . מגיניהם כמו כל שלטי הגבורים : תלו על חומותיך . גם זה מן הדגוש : (יב) תרשיש סחרתך . מביאה סחורה אליך כי היא על הים ויונתן תרגם תרשיש מן ימא : מרוב כל

יחזקאל כז

אֲשֻׁרִ֔ים מֵאִיֵּ֖י כִּתִּיִּֽם׃ ז שֵׁשׁ־בְּרִקְמָ֤ה
מִמִּצְרַ֙יִם֙ הָיָ֣ה מִפְרָשֵׂ֔ךְ לִהְי֥וֹת לָ֖ךְ
לְנֵ֑ס תְּכֵ֧לֶת וְאַרְגָּמָ֛ן מֵאִיֵּ֥י אֱלִישָׁ֖ה
הָיָ֥ה מְכַסֵּֽךְ׃ ח יֹשְׁבֵ֤י צִידוֹן֙ וְאַרְוַ֔ד
הָי֥וּ שָׁטִ֖ים לָ֑ךְ חֲכָמַ֤יִךְ צוֹר֙ הָ֣יוּ בָ֔ךְ
הֵ֖מָּה חֹבְלָֽיִךְ׃ ט זִקְנֵ֨י גְבַ֤ל וַחֲכָמֶ֙יהָ֙
הָ֣יוּ בָ֔ךְ מַחֲזִיקֵ֖י בִּדְקֵ֑ךְ כָּל־אֳנִיּ֨וֹת
הַיָּ֤ם וּמַלָּֽחֵיהֶם֙ הָ֣יוּ בָ֔ךְ לַעֲרֹ֖ב
מַעֲרָבֵֽךְ׃ י פָּרַ֨ס וְל֤וּד וּפוּט֙ הָי֣וּ
בְחֵילֵ֔ךְ אַנְשֵׁ֖י מִלְחַמְתֵּ֑ךְ מָגֵ֤ן וְכוֹבַע֙
תִּלּוּ־בָ֔ךְ הֵ֖מָּה נָתְנ֥וּ הֲדָרֵֽךְ׃ יא בְּנֵ֧י
אַרְוַ֣ד וְחֵילֵ֗ךְ עַל־חוֹמוֹתַ֙יִךְ֙ סָבִ֔יב
וְגַמָּדִ֖ים בְּמִגְדְּלוֹתַ֣יִךְ הָי֑וּ שִׁלְטֵיהֶ֞ם
תִּלּ֤וּ עַל־חוֹמוֹתַ֙יִךְ֙ סָבִ֔יב הֵ֖מָּה כָּלְל֥וּ
יָפְיֵֽךְ׃ יב תַּרְשִׁ֥ישׁ סֹחַרְתֵּ֖ךְ מֵרֹ֣ב כָּל־
ה֑וֹן בְּכֶ֨סֶף בַּרְזֶ֜ל בְּדִ֣יל וְעוֹפֶ֔רֶת נָתְנ֖וּ

תרגום

מִמְדִינַת אַפּוּלְיָא׃ ז בּוּץ
וְצִיוּרִין מִמִצְרַיִם הֲוָה פְּרָסִיךְ
לְמֶהֱוֵי לִיךְ לְאָת תִּכְלָא
וְאַרְגְוָנָא מִמְדִינַת אִיטַלְיָא הֲוַת
כְּסוּתִיךְ׃ ח יָתְבֵי צִידוֹן וְאַרְוַד
הֲווֹ שָׁיְטִין וּמַיְתָן סְחוֹרָא
לְגַוִיךְ חַכִּימַיִךְ צוֹר
הֲווֹ בִיךְ אִינוּן פַּרְנָסַיִךְ׃ ט סָבֵי
גְבַל וְחַכִּימָהָא הֲווֹ בִיךְ מַתְקְפֵי
צוֹרְכִיךְ כָּל נַחְתֵי יַמָּא וְסַפָּנֵיהוֹן
הֲווֹ שָׁיְטִין וּמַיְתָן סְחוֹרָא
לְגַוִיךְ׃ י פַּרְסָאֵי וְלוּדָאֵי
וּפוּטָאֵי הֲווֹ בְּמַשְׁרְיָתִיךְ גַבְרֵי
עָבְדֵי קְרָבִיךְ עֲגִילִין וְקוּלְסִין
תְּלוֹ בִיךְ אִינוּן אַסְגִיאוּ זִינַיִךְ׃
יא בְּנֵי אַרְוַד וְכָל מַשִׁרְיָתִיךְ
עַל שׁוּרַיִךְ סְחוֹר סְחוֹר וְאַף
קַפּוּטְקָאֵי בְּמִגְדְלַיִךְ הֲווֹ
שִׁלְטֵיהוֹן תְּלוֹ עַל שׁוּרַיִךְ סְחוֹר
סְחוֹר אִינוּן שַׁכְלִילוּ שׁוּפְרִיךְ׃
יב מִן יַמָּא מַיְתַן סְחוֹרָא לְגַוִיךְ
מִסְגֵי כָּל עוּתַר בִּכְסַף בַּרְזֶל בַּעֲץ וְאַבַר יָהֲבוּ בְּבֵית גִנְזַיִךְ׃

מסורה

ג' וחסר כתיים ק'
ג'
ג'
ב' א' חסר
י' מ"ל
ג' וא'
ג'
ג'
ב' בתרי ליש'
ב'
ד' מ"ל
ג'. ב'
ט"ו רפין

אלישה ג' בקריאת וסי' ובני יון אלישה ותרשיש . וחברו דד"ת . מאיי אלישא היה מכסך : לערוב ב' ומב' לישנא וסי' רפא היום לערוב . לערב מערבך . קדמא מ"ל : בכסף ט"ו ורפין וסי' נמסר ביהושע סי' כ"ב :

רשי

הו מהפכין את הספינה לכל צדדיה ומכוונין אותה אל הדרך ורב [...]
הו ובלשון משנה קברנוט ובלשון לע"ז גוברייכא"ל : עשו שן בת אשו[...]
להיות אלא של עץ וזהו בת אשורים כאלו הוא תיבה אחת לשון ת[...]
(ישעיה מא) שניהם ת"י אשכרועין ואת קברניטה של צור המשיל [...]
אשכרוע מלופה [...]
מסמרים לנוי ול[...]
תרגם יונתן דפין [...]
מכבשין בשן דפיל [...]
לא תיטרון כשויה [...]
יונתן פירש הקבר[...]
ענין העיר על קר[...]
(ז) שש ברקמה . [...]
בציורי רקמות : [...]
שקורין בל"א סיג"[...]
בוויל"א בלע"ז : [...]
לנס . לפורשו על [...]
ולהגביהו על התור[...]
משנה כלונס ובלע[...]
היה מכסך . לאהל[...]
הני כל האניה : ([...]
לך . תופסי משוטי[...]
חובליך . אוחזי הקו[...]
ולייסר האניה : (ט)[...]
אומני הבנין כמו [...]
חירום והגבלים (מ[...]
מחזיקי בדקך . מ[...]
שלא יכנסו בה[...]
אספיטוי"ט שאקראו[...]
כל אניות הים [...]
הספנים שלהם : ה[...]
הביבך לשוט אל [...]
הרחוקות להביא הס[...]
לערוב מערבך. ל' ע[...]
צורכי האדם שהו[...]
וממונו הוא ערוב [...]
לחיין גרנטיא"ה [...]
(יא) בני ארוד וחי[...]
חיל בני אדם היושב[...]
וגמדים . ת"י ואק[...]
שמעתי משמו של רבי מנחם על שם שיורדין הים עד התהום משערי ג[...]
עומקה נקראו גמדים אגדיש בלע"ז ויש פותרים שהם ננסים וכ[...]
אמה : שלטיהם . הם אשפות שנותנין בהם חצים כמו (ירמיה נא) ה[...]
מלאו השלטים קייבריכ"ה בלע"ז : תלו . הרבה תלו תלים : (יב) ת[...]
ששמה תרשיש : מרוב כל הון . שהיה בתוכך ובטוחים הסוחרים ש[...]
סחורה הראויה להם : בדיל . אשטיי"ן בלע"ז : עזבוניך . חוזקך [...]
(נחמיה ג) ויעזבו את ירושלים עד החומה וממונו של אדם הוא חוזק[...]

מצודת ציון

בבל (תהלים קל"ז) : (ז) שש . הוא הפשתן הטב : לנס . הוא הוילון שעל תורן הספינה כמו בל פרשו נס (ישעיה ל"ג) : תכלת וארגמן . מיני צבעונים חשובים : (ח) וארוד . שם מקום : שטים . מלשון שטים ושחים : חובליך . מלשון חבל וקו ויקראו כן מנהיגי הספינה על כי מושכים בחבלי הוילון וכן רב החובל (יונה א') : (ט) גבל . שם אומה והיו בנאים כמ"ש ובוני חירם והגבלים (מ"א ה') : מחזיקי . מלשון חיזוק ותקון : בדקך . מקום השבר והרעוע כמו בדק הבית (מ"ב ג') וקרא בלשון בדק על כי צריך בדיקה וחיפוש אחר השבר ומקום הרעוע למלאה : ומלחיהם . כן יקראו מוליכי הספינה כמו וייראו המלחים (יונה א') והוא ענין ערבוב כמו ממולח טהור קדש (שמות ל') ע"ש שמוליכי הספינה מערבבים המים עם המשוטות : לערוב מערבך . הסחורה תקרא מערב והסוחרים עורבים כי הסוחרים מתחייבים זה לזה בהקפותיהם את הסחורה זה לזה וערב הוא ענין התחייבות כמו התערב נא את אדוני וכו' (ישעיה לו) וכן מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי (ירמיה ל') : (י) בחילך . מלשון חיל ועושר : וכובע . הוא כלי מגן על הראש : תלו . מלשון תלייה : (יא) וחילך . ענין לבאות עם : וגמדים . כן יקראו אנשי מדה קצרה והוא מלשון גמד ארכה (שופטים ג') שר"ל אמת הזרוע : שלטיהם . הם כעין מגינים : (יב) עזבוניך . היא הסחורה ויתכן שהוא מלשון ויעזבו את ירושלים (נחמיה ג') שהוא ענין חיזוק

מצודת דוד

טובים מהם עשו לך משוטים להנהיג בהם את הספינה : קרשך . הוא הק[...]
שמשימין באחורי הספינה וע"י מנהיגים הספינה אל מקום הנרצה הקרש [...]
משן מה שהביאו עדת אשורים מן האיים של כתיים כי מנהג בני אשור [...]
מאיי כתיים שן הפיל היותר מובחר : (ז) שש ברקמה . יריעה של שש עשו[...]
רוקם הבאה ממצרים מקום ששם היפה היריעה ההיא פרשו עליך להיו[...]
הוא הוילון שעל התורן המקבל הרוח להוליך הספינה : תכלת וארגמן [...]
צבועות בצבע תכלת וארגמן המובאים מאיי אלישה המובחרים מאוד [...]
למכסה על הספינה לכסות אנשים לבל יכה שמש ושרב ומסתור מזרם [...]
(ח) יושבי צידון וארוד . שהיו בקיאים בהנהגת ספינה הם היו משיטים [...]
את הספינה : חכמיך צור . על כי כאלו אל צור ידבר לכן אמר חכמיך [...]
ר"ל חובלי הספינה מושכי חבלי הוילון לנמותה מול הרוח שהיא חכמה [...]
מחכמיך צור כי שם נמצאו חכמים מופלאים : (ט) זקני גבל וחכמיה . הם ה[...]
במלאכת הבנין ולכן הם היו בך לחזק ולתקן בדקי הספינה ומקומות ה[...]
כל אניות הים . כל הספינות ההולכות בים ומלחיהם הם מנהיגי הספינה כולם באו אליך לסחור סחורתך כי הרבה סחורה נמצא בך : (י) היו בחילך אנשי [...]
ר"ל האומות ההם נלחמו בעבורך במחיר שעושר שנתת להם בשכרם : תלו בך . כן היה מנהגם לתלות כלי מלחמה על המגדלים כמ"ש אלף המגן תלוי [...]
ד) : המה . כלי המלחמה האלה נתנו הדר ופאר על עירך : (יא) וחילך . וגם אנשי חילך מאנשיך : על חומותיך . עמדו על החומות מסביב לשמור [...]
האויב : וגמדים . אנשים קצרי המדה היו על המגדלים לראות משם מה שנעשה במחנה האויב ובעבור קטנותם לא ראום האויב לזרוק בהם חצים: המה.
התלויים על החומה נתנו בך כל היופי הראוי לך : (יב) תרשיש . אנשי תרשיש
הבי[...]

(יג) בנפש אדם . עבדים ושפחות למכור : (טו) ידך . מקומך : [ו]הבנים . קרני יעלים ועצמות פיל וטווסים עופות שהמן פאו"ן : השיבו אשכרך . הביאו לך תשורה : (טז) ארם סוחרתך . ... במקרא וארגמן ורקמה ובוץ : מרוב מעשיך .

עזבוניך : יג יון תובל ומשך המה
רכליך בנפש אדם וכלי נחשת
נתנו מערבך : יד מבית תוגרמה
סוסים ופרשים ופרדים נתנו
עזבוניך : טו בני דדן רכליך איים
רבים סחרת ידך קרנות שן והובנים
השיבו אשכרך : טז ארם סחרתך
מרב מעשיך בנפך ארגמן ורקמה
ובוץ וראמות וכדכד נתנו
בעזבוניך : יז יהודה וארץ ישראל
המה רכליך בחטי מנית ופנג ודבש
ושמן וצרי נתנו מערבך : יח דמשק
סחרתך ברב מעשיך מרב כל הון
ביין חלבון וצמר צחר : יט ודן ויון
מאוזל בעזבוניך נתנו ברזל עשות
קדה וקנה במערבך היה : כ דדן
רכלתך בבגדי חפש לרכבה :
כא ערב וכל נשיאי קדר המה סחרי
ידך בכרים ואילים ועתודים בם
סחריך : כב רכלי שבא ורעמה המה

יג יון תובל ומשך אינון
תגריך בנפשא דאנשא ומני
נחשא מיתן סחורא לגויך :
יד ממדינת גרממיא סוסון
ופרשין וכודנון מיתן סחורא
לגויך : טו בני דדן תגרך
יתבי נגון סגיאן מיתן סחורא
לגויך בקרנין דיעלין ושן דפיל
וטוסין אתיבו קורבניך :
טז מן ארם מיתן סחורא לגויך
מסגי עותריך בתכריכין
דארגון ורקם ובוץ ציורין
ואבנין טבין ומרגלין יהבו
בבית גנזיך : יז יהודה וארעא
דישראל אינון תגריך בחטי
ריחוש וקוליא ודבש ומשח
ושעיף יהבו בחנותיך : יח מן
דמשק מיתן סחורא לגויך
בסגי עותריך מסגי כל עותר
בחמר חילת מבשל ועמר
מילת כבינא : יט ודן ויון
בשירין כחורתיך מיתן
בערקין דברזל קדה וקנה
בשם בחנותיך יהבו : כ מן
דדן מיתן סחורא לגויך
בלבוש דיקר לרתיכין :
כא ערב וכל רברבי נבט אינון תגריך בתורין ודכרין וגדין בהון הות סחורתיך :
כב תגרי שבא ורעמה אינון תגריך

עזבוניך ד' ובענין וסימן תרשיש סוחרתה . מבית תוגרמה . רכלי שבא ורעמה . בזאת עזבוניך מימים : ראמות ג' כתיב כן וסימ' את בצר במדבר . ומעבר לירדן נתנו . ארם סחרתך : ודן ב' בתרי לישני וסימ' למה יגור אניות . ודן ויון מאוזל: נתנו ונתנו ד' דגשים וסימ' ונתנו את בנותינו להם . בעזבוניך נתנו . כי ממך הכל ומידך נתנו לך . מצרים נתנו יד אשור :

... יודעים כשיאליך ... אין להם מעשה כוי ... מקטעו : כנוסך . ... א בלעז : (יז) כחטי ... מקום שחטיה יפות ... אף מנית (שופטים ... הגדה חטין יפין ... ריס במניין ויונתן ... ריחוש לשון קלות ... יהיה טריקא"ש בלע"ז ... סיקה מה הדם ... אין אף לאה רחושה ... ידעתי מהו מפני ... מצאתי שמלא במקרא ... ושלמי בחיטי מנית ... קולא וקלמא שערי ... בגמרא אנו שוהים ... קלוסים ואומר אני ... מנות מאכל מזומן ... נקוד דבש דרכו של ... רגם הקיכם פעם ... הם מדרסה כן תרגם ... השיר השוכה אנו ... הם והשוכה לא מפסיק ... כם אף לאתן יתרמון ... ק"א הסגילון ... נכא : וסנג . ראיתי ... ף ככהן עץ אפרסמון ... והיו מצוין בירוחו ... ריח הטוב נקראת ... סמ"א בלע"ז:(יח)ביין ... ין לבן מבושל ומבחס ... חלב חטים (תהלים ... טוב : וצמר צחר . ... ת כבינה כיום שנולד ... הרתו אמו בלחיכתה ... סות ומכבנין אותו ... בקרסים כדי שיהא ... י : צחר . לבן כמו ... צחורות (שופטים ה) : ... ויון . מדינות הם : ... מטיס של סירא"ן : ... עשות . עשוי כעששיות ... בלעז והוא פרזלא ... : (כ) בבגדי חופש ... בלבוש דיקר לרתיכין : (כא) בכרים . כבשים ויונתן תרגם בתורין ... ם מאה אלף כרים דמישע מלך מואב (מלכים ב ג) : (כג) אשור כלמד . י"ת

כל הון שמביאה אליך נקראת סוחרתך ובמה היא סוחרתך בכסף ברזל בדיל בחסרון וי"ו השמוש כמו שמש ירח ראובן שמעון : עזבוניך . סחורתך ויונתן תרגם יהבו בבית גנזך : (יג) יון תובל . בנפש אדם . שמביאים עבדים ושפחות למכור וכלי נחשת מביאים משם כמו כן וכל המקומות שזוכר כל אחד לפי הכריו הנמצאים שם שמביאים אותם למקום אחד למכור ואמר כי מכל המקומות היו מביאים לצור מרוב סחורתה : (יד) מבית תוגרמה סוסים ופרשים . תרגם יונתן ממדינת גרממיא ויש מפרשים ופרשים מין סוסים טובים וקלים ויקראו אותם פרשים כנגד הסוסים האחרים כמו שאנשי' הפרשים יש להם מעלה על שאר בני אדם במלחמה ויש לפרש כמשמעו בני אדם פרשים כי באותן המקומות שמוכרין בני אדם כמו שמוכרין היום הכושים לעבדים יש מהם שראוים להיות עבדים ויש מהם ראוים לפרשים רוכבי סוסים ומיון תובל ומשך יביאו אותם שהם ראוים לעבדים לפיכך אמר בנפש אדם ומבית תוגרמה היו מביאים אותם שהם ראוים להיות פרשים : נתנו עזבוניך . זה תרגם יונתן מייתן סחורה לגויך : (טו) בני דדן . סחורת ידך . איים רבים תפאת בני דדן היו סוחרים על ידך : קרנות שן והבנים . דמה שיני הפיל לקרנות לפי שהם דומים להם ומהם עושים מלאכה מדעת יונתן קרנות שן הם שני דברים ור"ל קרנות ושן וחסר וי"ו החבור כמו שמש ירח והדומים להם והנסמך לקרנות חסר וכן תרגם יונתן בקרנין דיעלין ושן דפיל . והבנים פירש בו העץ הנקרא בערבי אבנוס ויונתן תרגם טווסין הוא העוף שקורין בלע"ז פאוון : השיבו אשכרך . השיבו מנחתך כמו והשיב למלך ישראל והוא הבאת המנח' פעם אחר פעם : אשכרך . מנחתך כמו אשכר יקריבו : (טז) ארם . מרוב מעשיך . מרוב מעשים ומלאכות יקרות שהיו בך היו מביאים לך ארם בסחורה אבנים יקרות ובגדי רקמה וי"ת בנפך ארגמן בתכריכין דארגון ותמהתי מתרגומו כי נפך הוא שם אבן יקרה הנזכר' בתורה : בעזבוניך . תרגם יונתן בבית גנזך : (יז) יהודה . בחטי מנית . שם מקום בארץ ישראל שהחטי' שם יפות ומצאנו עד בואך מנית וכן פנג שם מקום ויונתן תרגם בחטי ריחוש וקוליא ולא הבנתי מלת ריחוש מה הוא וקוליא מצאנו בדברי רז"ל מערבין בקוליא והוא מירקות השדה הנאכלים ופי' בעל הערוך שהוא עשב שהורסין אותו ומשימין אפרו בבורית ויוסף בן גוריון פירש פנג שמן אפרסמון הנקרא בלס"מו והיה נמצא ביריחו כי לכך נקראת יריחו מפני ריח שריחו טוב והנה אומר בפסוק וצרי ומפרשים אותו שהוא שמן אפרסמון : נתנו מערבך . תרגם יונתן יהבו בחנותיך וכבר פירש מערבך שהוא ענין סחורה : (יח) דמשק . ביין חלבון . שם מקום בדמשק שיינו טוב ויונתן תרגם בחמר חילת מבושל : וצמר צחר . לבן וכן אתונות צחורות לבנות ויונתן תרגם ועמר מלת כבינא : (יט) ודן ויון מאוזל . בוי"ו עם הדגש ופירושו הולך כמו אזלת יד אזלו מים מני ים ואזל לו וכן תרגם יונתן הלך אזל ואמר מאוזל בלשון פעול להתמדת ההליכה בשיירות וכן תירגם יונתן ודן ויון בשירא . נתנו בדגש הנו"ן לתפארת הקריאה מפני ההפסק : ברזל עשות . זך מן עשת שן והוא הברזל שקורין אלסינדי תרגם בעדקין דברזל : במערבך . תרגם יונתן בחנותך : (כ) דדן רכלתך בבגדי חפש לרכבה . בגדים יקרים הראוים לחפשי ולבן חורין ♦ לרכבה לתקון המרכבה וכן תרגם יונתן בלבוש דיקר (כא) ערב וכל נשיאי קדר . תרגם יונתן וכל רברבי נבט : בכרים . בכבשים ויונתן תרגם בתורין נראה שהוא היה קורא אותו בפרים במקום בכרים : (כב) רכלי . נתנו עזבוניך . תרגם יונתן

מצודת דוד

ך סחורה עשירה ממרבית הון וחוזר ומפרש שעם כסף וברזל וכו' נתנו : בארצם נמצאו מהלכים המוציאים כל אלה המתכות : (יג) המה . האומות ין סוחריך וחוזר ומפרש שעם נפשות אדם לעבדים ולשפחות וכלי נחושת נתנו כי דרכם היה להסתחר באלה : (יד) מבית תוגרמה . שם מקום מולא וימצא שם אנשים רוכבים בגבורה רבה וגם פרדים ימצא שם וכל אלה נתנו לך בסחורה : (טו) רוכליך . סחרו עמך : סחורת ידך . סחורת מקומך איים רבים : השיבו אשכרך . ר"ל הביאו וחזרו והביאו לך לתשורה : (טז) ארם . הם סחרו עמך מרוב המלאכות היקרות הנעשים שמה : בנופך וגו' . ר"ל נופך וארגמן וכו' אשר נתנו בסחורתיך כי בתמורת מעשה המלאכות היקרות כך נתנו כל אלה : (יז) המה רוכליך . המה סחרו עמך וחוזר ומפרש שעם בהאים ממנית חטים יפות ועם פנג וכו' נתנו סחורתך : (יח) ברוב מעשיך . מלאכות היקרות הנעשים בגלל ממלאכה עשירה ממרבית הון : ביין חלבון . ר"ל במחיר יין הבא מחלבון והוא שם מקום בדמשק שיינם חשוב ובמחיר צמר לבן נתנו תמורת המלאכות אשר סחרו ממך : (יט) מאוזל . ר"ל ההולך בתמידות ממקום למקום להסתחר : בעזבוניך נתנו . ר"ל גם הם היו בין סוחריך והביאו לך סחורה : ברזל עשות . ברזל טוב המוסגר וקדה וקנה כ"א מהם היו בסחורתך

מצודת ציון

מיזוק וכן הסחורה הוא לחוזק אל העוסקים בו : (יד) ופרשים . הם רוכבי הסוסים בגבורה ובזריזות : ופרדים . הם הנולדים מן החמור ומן הסוס : (טו) ידך . מקומך כמו יד תזית (ישעיה נז) : קרנות שן . שן הפיל גדול כקרן : והבנים . שם עוף הנקרא פווס ונוצותיו יפות למראה וכן ת"י : השיבו . לפי שהביאו רבת פעמים לכן אמר השיבו : אשכרך . ענין מתנה ומנחה כמו אשכר יקריבו (תהלים עב) : (טז) בנופך . שם אבן יקר : ארגמן . בגדים צבועים ארגמן והוא שם צבע חשוב : ורקמה . בגדים מעשה רוקם בחלוף הגוונים : ובוץ . הוא הפשתן הטוב : וראמות וכדכוד . שמות אבני יקר : (יז) מנית . שם מקום וכן ועד בואך מנית (שופטים יא) : ופנג . הוא אפרסמון : וצרי . הוא נטף המוזכר בסממני הקטורת והוא שרף אילן וכן הצרי אין בגלעד (ירמיה ח) : (יח) חלבון . שם מקום : צחר . ענין לובן כמו אתונות צחורות (שופטים ה) : (יט) מאוזל . ענין הליכה כמו ואזל לו (משלי כ) : עשות . מלשון ... כמו שמנו עשתו (ירמי' ה) : קדה וקנה . שמות מיני בושם : (כ) חופש . בן חורין כמו לחפשי ישלחנו (שמות כא) : לרכבה . למרכבה : (כא) ערב . הם הערבים השוכנים במדבר : ידך . מקומך : בכרים . כבשים שמנים

רד״ק

יונתן יהבו בבית גנזך : (כג) חרן וכנה ועדן. תרגם יונתן חרון ונציבין וחדיב : אשור כלמד רכלתך . פי׳ אדוני אבי ז״ל שהיו כמו למודים לבא אליך בסחורתם תמיד והיה כלמד שם התואר כמיך וסמוכרת למד בשקל כבד והסמוך ככד פה ותרגם יונתן מדינן אתור ומדי אנון תגרך : (כד) המה רכליך במכלולים . כתרגומו בגמר מיני כל תושבחתא : בגלומי׳ תכלת ורקמה . בגלימו׳ תכלת ובלימא ידוע בדברי רז״ל ויש מפרשים כרכי בגדים פרוסי״לש בלע״ז : ובגנזי ברומים . ארגזים עשויים מעור וגונזים בתוכם הבגדים החמודים שנקראים ברומים והביא לי ראיה אדוני אבי ז״ל מן הערבי שאומר לבגדים הנאים והנכבדים תאב מברומא : בחבלים חבושים . הבגדים שזכר שהם מונחים בארגזים הם חבושים בחבלים : וארוזי׳ במרכלתך . כמו ארוזים מן נואלך בארוזים שהם הענקים התלויים בגרון ויונתן תרגם בגוזזין דתכלא וכושפין וגו׳ פי׳ אוצרו׳ כמו בי גזי דמלכא בדברי רז״ל וכושפין אפשר שהוא כמו גושפן ובדברי רז״ל וחותמין בת״ין גושפנקי פי׳ חותמות באימלין הוא תרגום גנזי ולא מצאתי לו חבר קומטרין הוא כמו קימטרי דספרי והם התיבות שמניחים בהן הספרים ותרג׳ יונתן לאשר על המלתח׳ קמטר׳ : (כה) אניות תרשיש שרותיך . שיירות הולכות בסחורתך כלומר רבות ביחד כמו שיירא : ותמלאי ותכבדי . כמו ותרבי וכן עם כבד : בלב ימים . כאילו היית באמצע הימים כי האניות באות אליך מכל הימים או אמר בלב ימים לפי שהיתה בנויה בתוך הים כמו שפירשנו למעלה ובאמרו ימים לשון רבים לפי שים זה נכנס לים אחר וכן אמר במעשה בראשית ולמקוה המים קרא ימים : (כו) במים רבים הביאוך השטים אותך. השטים בלא אל״ף וענינו ענין בוזה ושלל ותרגום ויבז ושט וענין בוזה ושלל בלשון אחד ובמים רבים הוא משל לגרו׳ כאילו אמר בגרות רבות הביאוך וי״ת כמיין סגיאין עלו עלך ובזו יתיך : רוח הקדים שברך . אם היית בלב ימים רוח הקדים שבר״ך ולפי שרוח הקדים השבר אניות תרשיש לפיכך דמה החזק והוא נבוכדנצר לרוח הקדים וכן תרגם יונתן מלך דתקיף ברוח קדומא תבריך בגו ימא : (כז) הונך . יפלו בלב ימים ביום מפלתך . כי אחר שכבש נבוכדנצר את צור והפסו שללם תוך העיר לשאת אותו בלכתם מן העיר וכה היו במתגיהם חוץ לעיר עלה הים על העיר ושטף כל השלל והסרוגים עם עפר העיר הכל שטף ושב הים למקומו ונשאר הסלע שהיתה העיר בנויה עליו : (כח) לקול זעקת . מגרשות. בתולם והוא כמו מגרשים והענין דרך הפלגה רוצה לומר כי מגרשי צור שהיו ביבשה ירעשו לקול זעקת חבליך שיזעקו בכא להם השבר : (כט) וירדו מאניותיהם . אל הארץ יעמודו . כמו על

יחזקאל כז

רְכֻלַּיִךְ בְּרֹאשׁ כָּל־בֹּשֶׂם וּבְכָל־אֶבֶן יְקָרָה וְזָהָב נָתְנוּ עִזְבוֹנָיִךְ׃ כג חָרָן וְכַנֵּה וָעֶדֶן רֹכְלֵי שְׁבָא אַשּׁוּר כִּלְמַד רְכַלְתֵּךְ׃ כד הֵמָּה רֹכְלַיִךְ בְמַכְלֻלִים בִּגְלוֹמֵי תְּכֵלֶת וְרִקְמָה וּבְגִנְזֵי בְּרֹמִים בַּחֲבָלִים חֲבֻשִׁים וַאֲרֻזִים בְּמַרְכֻלְתֵּךְ׃ כה אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ שָׁרוֹתַיִךְ מַעֲרָבֵךְ וַתִּמָּלְאִי וַתִּכְבְּדִי מְאֹד בְּלֵב יַמִּים׃ כו בְּמַיִם רַבִּים הֱבִיאוּךְ הַשָּׁטִים אֹתָךְ רוּחַ הַקָּדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים׃ כז הוֹנֵךְ וְעִזְבוֹנַיִךְ מַעֲרָבֵךְ מַלָּחַיִךְ וְחֹבְלָיִךְ מַחֲזִיקֵי בִדְקֵךְ וְעֹרְבֵי מַעֲרָבֵךְ וְכָל־אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֵּךְ אֲשֶׁר־בָּךְ וּבְכָל־קְהָלֵךְ אֲשֶׁר בְּתוֹכֵךְ יִפְּלוּ בְּלֵב יַמִּים בְּיוֹם מַפַּלְתֵּךְ׃ כח לְקוֹל זַעֲקַת חֹבְלָיִךְ יִרְעֲשׁוּ מִגְרֹשׁוֹת׃ כט וְיָרְדוּ מֵאָנִיּוֹתֵיהֶם כֹּל תֹּפְשֵׂי מָשׁוֹט מַלָּחִים כֹּל חֹבְלֵי הַיָּם אֶל־הָאָרֶץ יַעֲמֹדוּ׃

(מסורה: ל״ס · ל׳. ד׳. ל׳ · י״ט ר״פ. ל׳ · ל׳. ל׳ · ל׳. ל׳. ל׳ · ל׳ · ל׳ ומ״ל. ל׳ · ו׳ רפין · ב׳ חסר א׳ · ל׳ · ל׳. ג׳ · ג׳ · ל׳ וכ״כ. ז׳ · סימן)

תרגום

בְּרֵישׁ כָּל בּוּסְמִין וּבְכָל אַבְנִין טָבָן וְדַהֲבָא יְהָבוּ בְּבֵית גִנְזָיִךְ׃ כג חַרָן וּנְצִיבִין וְהַדְיַב תַּגָּרֵי שְׁבָא מְדִינַן אַתּוּר וּמָדַי אִינוּן תַּגָּרָיִךְ׃ כד אִינוּן תַּגָּרַיִךְ בִּגְמַר מִינֵי כָּל תּוּשְׁבַּחְתָּא בְּגוֹזְזִין דִתְכְלָא וְכוּשְׁפִּין דְאַרְזָא בְּאִימְלִין דִי זְהָרִיתָא דְמַחְתִין בְּקוּמְטְרִין חַסַן גְלִדִין מְאַסְרִין בְּאַטּוּנִין דִי בוּצָא חֲתִימִין בְּעִזְקַת גְלַף עֲבִידַת יַמָּא מַחְתִין בְּמִגְדְלֵי אָעֵי הַדְסִין בְּהוֹן הֲוַת סְחוֹרְתִיךְ׃ כה בִּסְפִינֵי יַמָּא הֲווֹ שָׁיְטִין וּמַיְתָן סְחוֹרָא לְגַוִיךְ וַעֲתַרְתְּ וּתְקִיפְתְּ לַחֲדָא בְּגוֹ יַמַּיָא׃ כו בְּמַיִין סַגִיאִין עָלוּ עֲלָךְ וּבָזוּ יָתִיךְ מֶלֶךְ דְתַקִיף כְּרוּחַ קִדוּמָא תַּבְרִיךְ בְּגוֹ יַמַּיָא׃ כז עוֹתְרִיךְ וְנִכְסַיִךְ סְחוֹרְתִיךְ סַפָּנַיִךְ וּפַרְנָסַיִךְ מַתְקְפֵי צוֹרְכִיךְ וּמַיְתָן סְחוֹרַת חֲנְוָתַיִךְ וְכָל גִבְרֵי עָבְדֵי קְרָבִיךְ דִי בִיךְ וְכָל מַשִׁרְיָתִיךְ דִי בְגַוִיךְ יִתְרְמוֹן בְּגוֹ יַמַּיָא בְּיוֹם מַפְּלַת קְטִילַיִךְ׃ כח לְקָל צְוָחַת פַּרְנָסַיִךְ יְזוּעוּן פַּרְוָרַיָא׃ כט וְיֵחֲתוּן מִסְפִינֵיהוֹן כָּל אָחֲדֵי מָשׁוֹט סַפָּנִין כָּל פַּרְנָסֵי יַמָּא

עדן ועדן ד׳ בסגול וסימ׳ ההצילו דמלכים. ההצילו דישעי׳ ושברתי בריח דמשק. חרן וכנה ועדן: השטים ב׳ חסר אל״ף וסימן ישבי צידון וארוד . במים רבים הביאוך · בכל ח׳ דמטעים בהונדסבירין בכל וסי׳ ובכל ארץ מצרים תשחת · ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו . ובכל ארצה יאנק חלל · ובכל אבן יקרת וזהב נתנו עזבוניך · מחזיקי בדקך וערבי מערבך ׃

תולדות אהרן מאניותיהם . יבמות סג ׃

רשי

י״ת מדינן אתור ומדי : (כד) במכלולים . בדברים שהם למכלול ... ומה הם המכלולים גלומי תכלת ורקמה טליתות של תכלת מרוק... ברומים . בתכשיטי סלה שגונזין אותן בארגזין שקורין אשקרין בלש... עיר ומצוירין לנוי במיני מסמרין סורות סורות וציורין והם בלשו... ובלשון ׳עברי ... חבושין ואסורין ב... וארוזים . ת״י א... אותן ארגזים היו ... טן הדס ומ ביאי... המגדלין והקמטו... והתכשיטין שבתי... הכל יחד לסחור... הלשון כלשון ק... ברומים החבוש... וארוזים בתיקעזא... הם הקמטראות ... בחבלים ונתונים ... שהיא ממיני א... שבתוך הברומים ... וכוספין דארזא ... זהריתא תכשיט... שמירה נאה דמתן... מונחים בקמטראו... שבתרגום כמו שאו... ומגדל סיפרויט״ג... (כה) אניות תרש... הם היו לך לערכה... שהמישור הוא לדרדו... בו הזורם לעיר הי... היו לך תחתם א... מסילה להביא מטו... שרותיך . לשון ... ודוגמתו עלו בשרו... ה) : ותמלאי . ו... הביאו לתוכך משא... משאך יותר מדאי... רבים הביאוך השכ... כדרך האניות הגדו... אותן לתוך פלגים... שנתמלאת וכבדת... הקדים ושברך בלב... דוגמת העיר מתוך... עושר גבה לבך... פורענות : (כח) ... כמו מגרשי העיר... הארץ יעמודו ... בא...

מצודת ציון

באמנים : עמודים . הם הזכרים מן העזים : (כב) בראש . ענין מיטב כמו ראשית גבורתם (ירמיה מט) : (כג) כלמד . זה מדי כת״י : (כד) במכלולים . מלשון כל ור״ל כלול בכל היופי : בגלומי . ענין כריכה וכן ויקח אליהו את אדרתו ויגלם (מ״ב ב) ופי׳ שעשאה כריכה אחת : ובגנזי . מלשון גניזה והטמנה : ברומים . תיבות עשויות מעור קשה לגנוז בהם דברים חמודים : חבושים . ענין קשור ותקון וכן האלך חבוש עליך (לעיל כד): וארוזים . כמו וארוזים כי את״ע מתחלף ועניינו דברים מושמים על החוט כמו נואלך בחרוזים (ש״ה א׳) : (כה) שרותיך . מל׳ שיירה והם שרה אנשים הולכי אורח ביחד וזה הלשון ידוע בדרז״ל ׃ בלב ימים . בעומק הים : (כו) השטים . מלשון שטים ושחים : (כז) הונך . מלשון הון ועושר ׃ ועזבוניך . סחורתך . מערבך. כפל הדבר במ״ש לומר שהכל נאבד : מלחיך . אוחזי המשוטות : וחובליך . מנהיגי הספינות ר״ל הממונים הגדולים והקטנים שבין ... ומשוטי ... מוסבי החבלי׳ ... מתחזיקי בדקך . סותמי סדקי הספינה : ועורבי מערבך . סוחרי סחורתך ׃ (כח) ירעשו . מלשון רעש וחרדה : מגרשות . הם הבתים שמחוץ לחומת העיר וקרובים הם אל הים ונקראו כן על כי נראים כמה שנגרשו מן העיר וכן ומגרש לערים (במדבר לה) : (כט) תופשי . אוחזי

מצודת דוד

בסחורתך כי גם באלה סחרת : (כ) בבגדי חופש . ר״ל בבגדים יקרים ש... אדם חפשים ובני חורין להציע בהם את המרכבה: (כא) סוחרי ידך. הם סו... וחוזר ומפרש שעם כרים וכו׳ בהם סחרו ע״ך כי במקומם היו מובחרים... (כב) המה רוכליך . המה סחרו עמך וחוזר ומפרש שבראש כל בושם ה... הראשים והחשובים שבכולם ובכל אבן יקרים ועפרות זהב בהם נתנו... (כג) רוכלי שבא . שהם רגילים ללכת לשבא לקחת סחורה : רוכלתך סחרו עמך : (כד) המה רוכליך , הם סחרו עמך בדברים הכלולים בכל... וחוזר ומפרש שהם בכריכות בגדי תכלת ומעשה רקמה ובגנזי ברומים עשויות מעור לגנוז בהם דברים חמודים : מחבלים חבושים . שהתיבות קשורים ומתוקנים בחבלים יפים ונאים : וארוזים . עדי זהב ומרגליות ח... לעדי הצואר : במרכולתך . ר״ל כל אלה היו בסחורתך עם כולם סחרת: (כה) אניות תרשיש . הספינות ההולכות על ים תרשיש היו השיירות שלך להביא סחורתך ר״ל רבות הספינות באו לך עם סחורה כשיירא של אנשים : ותמלאי . הז... המסילה לספינה חשובה ולכן אמר הנה מרוב הסחורה נעשית מלאה וכבדה מאד כשהיית בלב ימים : (כו) השטים אותך . מנהיגי הספינה המשיטים אותו אותך במקום מים רבים מקום הסכנה ורוח הקדים העזה שברוחות שבר אותך בלב ימים ומחמת מרבית המים וכובד משאה היה קשה (כז) הונך . עשרך וסחורתך ומנהיגי הספינה ומחזיקי הבדק וסוחרי סוחרתך ואנשי המלחמה שבך ועם כל קהלך אשר בתוכך מעט מארץ כולם יפלו בלב ... שיסבור אותך רוח הקדים ר״ל ביום שיכבשה האויב ישלול כל שללה ויאבד כל זכר למו מגלי שארית : (כח) לקול . לשמיעת קול זעקת מנהי... העברים הסמוכות אל מקום הספינה הנשברת : (כט) כל תופשי משוט . כל הרגילים לאחוז המשוטות והמלחים והחובלים ירדו מן האניות ויעמדו ... כי יפחדו עוד ללכת בספינה שלא יקרה להם כמקרה הספינה ההיא והוא ענין מליצ...

לו נוליך סחורה
(ל) ...לשו . יתגלגלו :
ונשאו אליך בניהם .
להם ומה כך היה שם
דוב ענין שנאמר משא
ושכ כא) וי"ת לית
ה: מה. כדוגמתה :
אה עזבוניך וגו'. כל
ליך בקינתם :
ים . וזועמי פנים
בור הרעימה (ש"א א)
ה תורעמתא :
וכלו"ר בלעז כך
על שחלף והלך לו :
הים . עשה לו
ים כמנהגין כמין
רקיע וישב לו על
הנה חכם אתה
אל בא נבוכדנצר
א : ולדניאל הגיד
ין אמר לנסכא
בול עליה ואתה
אלוה : כל סתום
לא עמום ממך
שמקנתרין כלומר
אתה כדניאל שנא'
אנס לך (דניאל
ת לך חיל . קנית
ותעש זהב וכסף .
וכנסתא

ה אל ב"ט י"ב על
י עליך לאמר תשמע
וליה' חזקי' דמלכי'.
זקה לאמר דישעיה:
מר ה' הזכירו לגוים
תשמעו על דברי
מוע על דברי עבדי
לבית הרכבים אמר
מר ה' שאו נס בארץ.
בקולם . השמיעו
באשדוד . ואת
על ים סוף: במעמקי
עת נשברה מימים .
מים : קהלך ב'
כוניך . עת נשברת
ת' בקריאה וסימ'
ר . גבה לבך ביפיך.
לבו דדברי הימים .
גליו השיב דחזקיהו
. ולא גבה לבי ולא
חד וגבה ירו' ונשא
' ר"פ בסיפרא וסימ'
פניך. באה הצפירה.
תן לאכלה . הנה
. הנה כל המשל .
עון סדום . הנה
. הנה אשור ארז .
ח . הנה באה ונהיית'

ל וְהִשְׁמִיעוּ עָלַיִךְ בְּקוֹלָם וְיִזְעֲקוּ מָרָה וְיַעֲלוּ עָפָר עַל־רָאשֵׁיהֶם בָּאֵפֶר יִתְפַּלָּשׁוּ׃ לא וְהִקְרִיחוּ אֵלַיִךְ קָרְחָה וְחָגְרוּ שַׂקִּים וּבָכוּ אֵלַיִךְ בְּמַר־נֶפֶשׁ מִסְפֵּד מָר׃ לב וְנָשְׂאוּ אֵלַיִךְ בְּנִיהֶם קִינָה וְקוֹנְנוּ עָלָיִךְ מִי כְצוֹר כְּדֻמָה בְּתוֹךְ הַיָּם׃ לג בְּצֵאת עִזְבוֹנַיִךְ מִיַּמִּים הִשְׂבַּעַתְּ עַמִּים רַבִּים בְּרֹב הוֹנַיִךְ וּמַעֲרָבַיִךְ הֶעֱשַׁרְתְּ מַלְכֵי־אָרֶץ׃ לד עֵת נִשְׁבֶּרֶת מִיַּמִּים בְּמַעֲמַקֵּי־מָיִם מַעֲרָבֵךְ וְכָל־קְהָלֵךְ בְּתוֹכֵךְ נָפָלוּ׃ לה כֹּל יֹשְׁבֵי הָאִיִּים שָׁמְמוּ עָלָיִךְ וּמַלְכֵיהֶם שָׂעֲרוּ שַׂעַר רָעֲמוּ פָּנִים׃ לו סֹחֲרִים בָּעַמִּים שָׁרְקוּ עָלָיִךְ בַּלָּהוֹת הָיִית וְאֵינֵךְ עַד־עוֹלָם׃

כח

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ב בֶּן־אָדָם אֱמֹר לִנְגִיד צֹר כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן גָּבַהּ לִבְּךָ וַתֹּאמֶר אֵל אָנִי מוֹשַׁב אֱלֹהִים יָשַׁבְתִּי בְּלֵב יַמִּים וְאַתָּה אָדָם וְלֹא־אֵל וַתִּתֵּן לִבְּךָ כְּלֵב אֱלֹהִים׃ ג הִנֵּה חָכָם אַתָּה מִדָּנִאֵל כָּל־סָתוּם לֹא עֲמָמוּךָ׃ ד בְּחָכְמָתְךָ וּבִתְבוּנָתְךָ עָשִׂיתָ לְּךָ חָיִל וַתַּעַשׂ זָהָב וָכֶסֶף בְּאוֹצְרוֹתֶיךָ׃ ה בְּרֹב חָכְמָתְךָ בִּרְכֻלָּתְךָ הִרְבִּיתָ חֵילֶךָ וַיִּגְבַּהּ לְבָבְךָ

י"א בליש'
ל' רפי'
ג' רפי'
ל'
ג' בליש'
ל'
ל' מ'. ל' ומ"ל
ל' וחס'
ל' ומ"ל. ל'
כ' . ב'
ל'
ל'
ס'
ס'
י' ר"פ בסיפרא
ג' חס'
ל'

על ארעא יקומון : ל וישמעון עלך בקליהון ויצוחון במרר ויסקון עפרא על רישיהון בקטמא יהון חפיפין : לא וימרטון עלך מרט ויסרון סקין ויבכון עלך במריר נפש ויעבדון מספד מריר : לב ויטלון עלך בעינויהון איליא ויילילון עלך מן כצור לית דדמי לה בגו ימא : לג במפק סחורתיך מביני עממיא שבעת עממין סגיאין בסגי עותריך ונכסיך אעתרת מלכי ארעא : לד כען אתברת דהות מספקא סחורא לעממיא בעומקי ימא סחורתיך וכל משריתיך בגויך נפלו : לה כל יתבי נגותא צדיאו עלך ומלכיהון זעו זיע אתרשימו אפיהון : לו תגרין בעממיא צדיאו עליך כדהוית אתניניך וכן תהין עד עלמא : א והוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי למימר : ב בר אדם אמר למלכא דצור כדנן אמר יי אלהים חלף דראים לבך ואמרת דחלא אנא מותב תקיפין יתיבית בגו ימיא ואת אנשא ולית בך צרוך וחשבתא בליבך דאת דחלא : ג הא חכים את מדניאל וכל רז לא יתכסא מנך : ד בחוכמתך ובסכלתנותך קניתא לך נכסן וכנשתא דהבא וכספא באוצרך : ה בסגי חוכמתך ובסחורתך סגיאה משריתך וראים לבך במשריתך :

תולדות אהרן מושב אלהים. חולין פט :

על וכן אל ההרים לא אכל כמו על : (ל) והשמיעו. יתפלשו. כמו התפלשי באפר ענין התגלגל להתכסות באפר: (לא) והקריחו אליך קרחא. באל"ף במקום ה"א : (לב) ונשאו אליך בניהם. ענין נהי אבל הוא שרש אחר על דעת המדקדקים ועל דעתי שהיו"ד עי"ן הפעל מומרת בה"א וכבר הארכתי בזה בספר מכלל בחלק השרשים: מי כצור כדמה בתוך הים. יאמרו בקינה מי היתה כצור במעלה ומי כמוה שהיא דומה בתוך הים ודומה נכרתת וכן שכנה דומה נפשי ויונתן תרגם מי כצור לית דדמי לה בגו ימא : (לג) בצאת. כשהיו יוצאים עזבוניך מימי' השבעת עמים רבים מרוב סחורותי' שהיו יוצאות מן הים כלומר ממך שהיית שוכנת בתוך הים השבעת והעשרת רבים : (לד) עת נשברת מימים. עת שהיה נשברת מימים כל סחורתך וכל קהלך נפלו בתוכך כלומר עמך אחר מימים היה עושרך והונך וימים שטפו הכל : (לה) כל יושבי האיים. לפי שהיית יושבת אי אמר כל יושבי שאר האיים שממו : ומלכיה' שערו שער. שיפחדו על עצמם שלא יקרה כמקרך ענין שער ידוע והוא הוא בס"מך וסי"ן : רעמו פנים. ענין זעם וכעס וכן בעבור הרעימה : (לו) סוחרים. מבואר הוא : (א) ויהי דבר ה'. (ב) בן אדם. עד הנה דבר על העיר עתה הוא מדבר על המלך : אל אני. כלומר כמו אל אני שלא יוכל אדם להזיקני ולהרע לי : מושב אלהים ישבתי בלב ימים. כי אני ישבתי במקום חזק כי אני בלב ימים שהימים מקיפים אותי ומי יוכל לגעת בי כמו אלהים שיושב בשמים וכל סוחרי העמים עובדים אותי ומביאים לי מנחה ויונתן תרגם דחלא אנא מושב תקיפין יתיבית בגו ימיא : (ג) הנה חכם אתה מדנאל. זכר דניאל לפי שנודעה חכמתו בבבל מדנאל חסר יו"ד והוא נקראת דגושה בתנועת הצרי ואף על פי שאינה כמו יו"ד ירושלם שנקראת בתנועת החירק ואינה בתוכה יאמר הנה חכם אתה בעיניך מדניאל : כל סתום לא עממוך. הדברים הסתומים והנעלמים לא נסתמו ממך עממיך ענין סתר וכסוי כמו ארזים לא עממוהו אלא שהוא עובר וזה עומד וכן איכה יועם זהב נסתר זהרו ונכסה וכן תרגם יונתן וכל רז לא יתכסי מנך : (ד) בחכמתך. ואתה חשבת כי בחכמתך ובתבונתך עשית לך חיל כמו שהתגאה מלך אשור שאמר בכח ידי עשיתי ובחכמתי כי נבונותי : עשית. ותעש. ענין אסיפה וקבוץ כמו ותעש הארץ עשה לי את החיל הזה חיל נכסים כמו את החיל הזה : (ה) ברוב. מבואר הוא : חילך. בחילך נכסיך או צבאיך וכן תרגם יונתן

מצודת דוד

והשמיעו. ר"ל ישמיעו קינה עליך בקולם ויזעקו זעקת מרה : ויעלו ... מנהגם לעשות דרך צער ואבל : יתפלשו. יתגלגלו באפר וגם הוא ... ואבל : (לא) והקריחו. ימרטו עליך שערות ראשם וישאר המקום קרח: ... יבכו עליך במר נפש בעת יעשו מספד מר : (לב) ונשאו אליך. ירימו בקול נהי הנהוג אבלם ויקוננו עליך וכן יאמרו מי כצור וכו' ר"ל מי ... להיות חשובה כצור ומי כמוה שהיא דומה ונכרתת בתוך הים ואין מי ... ס לא לעת שלות' ולא לעת מפלתה: (לג) בצאת. עתה יפרש דבריו לומר הנה ... ך בצאת סחורתך מדרך הימים השבעת בהן השבעת עמים רבים במרבית ... ברוב. עם רוב ערכך וסחורתך העשרת מלכי ארץ : (לד) עת נשברת. ועתה עת שהיא נשברת מסבת המים בעומק הים הנה סחורתך וכל קהליך איש לא ... נפלו בתוכך : (לה) שממו עליך. יתמהו על מפלתך : שערו שער. יאחזם חיל ורעת כמרות שערם כי יפחדו פן יקרה להם כמקרך ויהיו זועמי פנים ... ר שכועס בעצמו : (לו) סוחרים בעמים. הסוחרים שבין האומות השמיעו עליך קול שריקה שנעשה בקבוץ השפתים והדרך לעשותה כשרואין באבדן דבר חשוב : ... . תהיה מלא מבהלה : ואינך. לא תהיה עוד עד עולם לחזור לקדמותך : **כח** (ב) לנגיד צור. על מושל צור : אל אני. ר"ל בעל יכולת רב כאל : מושב ... ר"ל לפי שיש לי מקום מושב נבדל ומשומר מאנשים וכמו האלהים יושב בשמים ממעל כן אני כמוהו ישבתי בלב ים ואין מי יוכל לבוא אלי : ואתה . ... אדם ואין לך יכולת כמו לאל ואיך נתת לבך להשוותה כלב אלהים וכאומר מה ראית לעשות זה : (ג) הנה חכם וגו'. התחסר ה"א התימה וכאומר התחכם ... אל וכי כל דבר סתום ונסתר לא נכסה ממך כעין מ"ש בדניאל כל רז לא אנס לך (דניאל ד) : (ד) בחכמתך. וכי בחכמתך עשית לך כח ואומץ ואספת זהב וכסף באוצרותיך : (ה) ברוב. וכי ברוב חכמתך במרבית הסחורה עשית וכי בזה הרבית

עשרך

מצודת ציון

אוחזי:משוט. הם בעלי האורוכים אשר משיטין בהם את הספינה :(ל) יתפלשו . ענין התגלגל בעפר והכסוי בו כמו בעפר התפלשי (מיכה א) : (לא) והקריחו. ענין תליש השער להשאר חלק מבלי שער וכן קרח הוא (ויקרא יג) : קרחא. כמו קרחה בה"א: (לב) בניהם. מלשון נהי ויללה : כדומה. ענין כריתה וחורבן כמו גם מדמן תדמי (ירמיה מח) : (לה) שממו. ענין תמהון : שערו שער. מלשון סערה בסמ"ך : רעמו. ענין זעם וכעס וכן בעבור הרעימה (ש"א א) : (לו) שרקו. ענין השמעת קול בקבוץ השפתים וכן ויושבים לשרקה (מיכה ו) : בלהות. הוא הפוך מן בהלות : (ג) עממוך. ענין הסתר והכסוי כמו ארזים לא עממהו (לקמן לא) : (ד) חיל. ענין כח ואומץ כמו ותאזרני חיל (תלים יח) : ותעש. ענין קבוץ ואסיפה כמו ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב) : (ה) חילך. ענין עושר כמו ישא את חיל דמשק (ישעיה ח)

יונתן מפרייפך : (ז) לכן . על יפי חכמתך . כמו' ביו"ד ופי' והריקו חרבותם על יפי חכמתך דרך משל כלומר שתשחת חכמתך בהרגך או כמשמעו על שלא שהרגם ברוב ח[...]
זהרך מן הופיע מהר פארן יפעה בשקל שמלה : (ח) לשחת . ומתה . אין בו מן השרש כי אם המ"ם ועיקרו מחת בשקל שבת קמת ות"ו למד הפעל נבלעת בדגש תי"ו המלה והכת[...]
שתי"ו : ממותי . שם בפלס כמבואי עיר מבוקעה וטעם הרבוי אמר תמות מיתות רבות כלומר בדקירות רבות כמו ממותי החלל שידקרוהו דקירות רבות עד שימות וכן הטובע לא ימות[...]
אמר בלב ימים או פי' ואתה שהיית מתגאה בלב ימים תמו' ביד ער לי גוים מיתה מש"כ' בדקירות רבות : (ט) האמור תאמר : מחללך . כמו מהרגיך והוא מבנין הדגש ונפל ממנו הדגש[...]
חללים : (י) מותי ערלים תמות . שם אמר מן מות מותים כמו מן און אונים וסמוך מותי וכן ואת עשיר במותיו : ערלים . כתרגומו רשיעיא כלומר ערלי לב : ויפי . (יב) בן אד[ם]
תכנית . משלים התכנית כי כלו שלם בך ותכנית שם בשקל גפרית כי הת"ו שרשית וכן ומדדו את תכנית פירוש תוכן כל החכמות והכבוד והעושר וכן פירש מלא חכמה כלי ליופי ויונתן תרגם את דמי למנא דצורתא דמתקן בחכמה ומשכלל בשופריה : בעדן גן אלהים . כאילו בעדן גן אלהים היית שלא חסרת דבר ותירגם יונתן בסגי טבוון ותפנוקין את מתפנקא כאילו בעדן גנתא דה' את שרי כל אתרא וגיותא ויקרא מתיה' לך בעדן גן כמו בעדן בגן ובי"ת בעדן עומדת במקום שנים או יהיה סמוך עדן אל גן ואף על פי שכרו' נסמך גן אל עדן ושני מקומות היו כמו שכתוב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן : (יג) מסוכתך . גדרך והוא כתוב בסמ"ך כמו השר משוכתו והוא על דרך ההגזמה כאילו גדר ביתו או גנו או כרמו היה מאבן יקרה ויונתן תירגם כל אבנין טבן מסדרן על לבושך : וברקת . כמו וברקת הנזכר בתורה והוא בשני משקלים : וזהב . כלל הזהב עם האבני' היקרות כי הוא המשובח שבמיני מתכות ומשימין אותו עם האבנים במלאכות הנאות והיקרות וי"א משקען בזהב כלומר כל אלה האבני' משובצות בזהב על לבושך : מלאכת תופיך ונקביך. תופיך כמו בתופי' ובמחולות ונקביך הם כלי הנגון העשוים נקבים נקבים : בך . כלומר בביתך מיוחדים שאין כמותם : ביום הבראך כוננו . כאילו ביום שנבראת כוננו אלה הכלים לך כוננו מבנין שלא נזכר שם פועלו והוא מנחי העי"ן ויונתן תירגם כל אילין עבידת תקונך וגו' : (יד) את כרוב ממשח הסוכך . דמה אותו לכרו' לרוב מעלתו : ממשח . ענין גדולה כמו אל תגעו במשיחי : הסוכך . לפי שהכ' בכרובים סוככים בכנפיהם ודמה אותו לכרוב אמר עליו גם כן הסוכך כלומר סוכך על עמו וממשח הם תואר ואף על פי שהוא פתח שלא בסמיכות הנה כמיהו ומקהם חלק ולשומו מרמס ויהי המלאך ורבי יונה פירש כי הסוכך הם השמן הטוב שמושחין בו המלכים מן וסוך לא סכתי ויהיה ממשח תואר השמן : ונתתיך . אני נתתיך בזאת הגדולה ואתה לא ידעתני והתגאית על עמי : בהר קדש אלהים היית . אמר כנגד מלך צור לא כנגד זה שהיה היום מלך כאילו אמר מלך צור כבר היה טוב והיה בהר הקדש כי חירם מלך צור היה בירושלם ושלח לשלמה המלך עצים לבנות בית המקדש בכל כמו שכתוב במלכים : בתוך אבני אש התהלכת . לישראל קרא אבני אש שהיו עם

בחילך : ו לכן כה אמר אדני יהוה ג' בטעם בסיפ'
יען תתך את־לבבך כלב אלהים : ס'
ז לכן הנני מביא עליך זרים עריצי
גוים והריקו חרבותם על־יפי ג'
חכמתך וחללו יפעתך : ח לשחת ב' וכעניין
יורדוך ומתה ממותי חלל בלב ג'. ב'
ימים : ט האמר תאמר אלהים אני ג'
לפני הרגך ואתה אדם ולא־אל ביד
מחלליך : י מותי ערלים תמות ביד ג'
זרים כי אני דברתי נאם אדני יהוה :
יא ויהי דבר־יהוה אלי לאמר : יב בן־
אדם שא קינה על־מלך צור ואמרת ט'
לו כה אמר אדני יהוה אתה חותם בן נס' חותם
תכנית מלא חכמה וכליל יפי : ב'
יג בעדן גן־אלהים היית כל־אבן
יקרה מסכתך אדם פטדה ויהלם ל' וחסר . ג'
תרשיש שהם וישפה ספיר נפך ג'
וברקת וזהב מלאכת תפיך ונקביך ג'. ג'. ג'
בך ביום הבראך כוננו : יד את־ ג' בליבב' זכר
כרוב ממשח הסוכך ונתתיך בהר ג' חד חסר ג'
קדש אלהים היית בתוך אבני־

ו בכן כדנן אמר יי אלהים
חלף דחשבתא בלבך דאת
דחלא : ז בכן הא אנא מיתי
עלך נוכראין תקיפי עממיא
וישלפון סיפיהון על תקון
חוכמתך ויחבלון זיו איקרך :
ח לחבלא יחתונך ותמות
ממת מטעני חרבא בגו ימיא :
ט המימר תימר דחלא אנא
קדם דקטלך ואת אנשא ולית
בך צרוך ביד מחבלך :
י ממת רשיעין תמות ביד
נוכראין ארי אנא גזרית
במימרי אמר יי אלהים :
יא והוה פתגם נבואה מן קדם
יי עמי למימר : יב בר אדם
טול איליא על מלכא דצור
ותימר ליה כדנן אמר יי
אלהים את דמי למנא דצורתא
די מתקן בחוכמא ומשכלל
בשופריה : יג בסגי טבון
ותפנוקין את מתפנק כאילו
בעדן גנתא דיי את שרי כל
עותרא גיותא ויקרא מתיהב
לך כל אבנין טבין מסדרן
על לבושך סמקן ירקן
וסבהלום כרום ימא ובורלא
ופנתירין שבזיז אזמרגדין וברקן משקען בדהב כל אלין עבידת תקונך בבוראים
לבך ברם לא אסתכלת בפגרך דאתעביד חלדין ונקבין דאינון צורכך דלא
אפשר לך דתתקים בלא בהון מיומא דאתבריתא עמך מתקנין : יד את מלך מרבא
למלכו ויהבית לך רבותא ואת על טור קודשא דיי בסרתא ובעמא קדישא

בן אדם שא קינה על . והיה כמלאת שבעים שנה . בעת ההיא בא חנני והעיר כחו ולבבו . ובעתי' ההם רבים יעמדו על מלך הנגב
וסימ' ואם ככה את עושה לי . ואת תדבר אלינו . את כרוב ממשח :

תולדות אהרן בעדן גן . ב"ב עם :

וכנשאת : (ז) וה[...]
כמשמעו ומדרש
זכור שנכטל כנ[...]
עצמם אלוה ונכט[...]
בן אחזיה שנאמר
ואת יואש עשו [...]
ובוכדנצר : יפע[...]
לשון תואר הנ[...]
דורשו יופי עתך :
כמו הורגך : (יב) [...]
תכנית וגו' . א[...]
חכמה לחתום
תבנית וצורה
פיינטור"א בלע"ז
גן אלהים וגומר
ותפנוקין את [...]
בעדן גינתא דה'
עותרא גיותא
לך כל אבנין ט[...]
לבושך : מסוכתך
ל"א לבוש כיסוי
תופיך ונקביך בך.
לך הכבוד הזה
שתתגאה ועשית
תופים ונקבים [...]
בקול זמר כתוף
להתבונן : (יד) א[...]
הסוכך . את עו[...]
הטוף הגדול ה[...]
סכך רב כלומר
רב . ממשח לש[...]
אכשי מדות [...]
דמתרגמינן גבו[...]
ונתתיך בהר [...]
היית . ונתתי לך
לך שם ככנין הר
את שלמה בעצי

נאם ה' : כלב ה'
בירמיה סוף סימן
ט' בקריאת וסימ[...]
פרעה נכה . ויקח [...]
דמלכים יויצא יהו[...]
דמלכים . ונשאת

מצודת ציון

[...]ת): (ז) זרים . נכרים : עריצי . ענין חוזק כמו כגבור עריץ (ירמיה כ) : והריקו . מלשון ריק ר"ל ישלפו ויריקום מתערם וכן ומחרב אריק (לעיל ה) : יפעתך . ענין זוהר וזריחה וכן הופיע מהר פארן (דברים לג) : (ח) לשחת . בור הקבר : (ט) מחללך . מלשון חלל והרג : (י) ערלים . ערלי לב וכן ת"י רשיעיא : (יב) חותם . ר"ל גורם כמו תתהפך כחומר חותם (איוב לח) : תכנית . מל' הכנה ומתוקן וכן הדרכי לא יתכנו (לעיל יח) : וכליל . מלשון כל ר"ל כלול בכל יופי שאפשר להיות : (יג) בעדן גן . בעדן שנטע בו המקום את הגן כמ"ש ויטע ה' אלהים גן בעדן (בראשית ב) והוא מקום עדון ותפנוק רב : מסוכתך . מלשון סכך וכסוי : תופיך . הם כלי נגון כמו בתופים ובמחולות (שמות טו) : ונקביך . כלי נגון בעלי נקבים רבים : כוננו . מלשון הכנה : (יד) את . כמו אתה : כרוב . כן יקרא פני אדם כי תינוק ת"א רביא ולפי גודל מעלתו קראו בלשון כרוב המוזכר בכרובים שעל הארון : ממשח . הוא ענין גדולה

מצודת דוד

[...] עשרך עד שגבה לבך בעשרך ובאומר שלא הכל בא מיד ה' ומה[...] (ו) תתך את לבבך . נתת את לבבך להשוותה כלב אלהים : (ז) זרים . אומות חזקים הם הכשדים : והריקו . ישלפו חרבם מתערם על יופי [...] תהיה נעזר להמלט ביופי חכמתך : וחללו . יבזו זוהר בינתך ולא ימנ[...] בעבור הבינה הנמצא בך : (ח) לשחת . אל בור הקבר יוריד[...] ותמות גם אתה מעין מיתת שאר חללים עם כי אתה בלב ימים במ[...] (ט) האמור . וכי לפני הבאים להרגך האמר אלהים אני ולמה תהרגנ[...] אלהים אתה לא יוכלו להרגך : ואתה . אבל באמת אתה אדם ולא אל [...] אותך לחלל והרוג : (י) מותי ערלים . כמיתת רשעים ערלי לב כן תמות
זרים ולא מיתת עצמך : כי אני דברתי . ובידי לקיים דברי : (יב) חותם תכנית . גורם מוכן ומתוקן בכל דבר וחוזר ומפרש מלא חכמה וכו' : (יג) [...]
לא חסרת דבר כאלו היית בעדן גן וכו' : מסוכתך . על הלבוש המכסה אותך היה קבוע כל אבן יקרה והם אדם וכו' והם שמות אבני יקר : וזהב . [...]
קבוע בו : מלאכת תופיך . מעשה התופים ושאר כלי נגון המלאים נקבים שהיו בך כאלו הוכנו לך ביום שנבראת ר"ל אין דוגמתם ולא היה מיראוי להת[...]
אתה : (יד) כרוב ממשח . אדם רב המעלה . גדול בחשיבות המגין בסכך כנפיו על עמו ולפי שקראו כרוב לרוב מעלתו ובכרובים נאמר סוככים בכנפיה[ם]
לכן אמר לשון סוכך : ונתתיך . ר"ל ואני נתתי לך כל המעלה והגדולה על כי היית פטם בהר קדש של אלהים ר"ל על כי מלך צור שהיה בימי שלמ[ה]

הלכת. קנית לך זכרון עם מלכי ישראל שהם כמלאכי השרת : ולתה בך . באמרך אל אני : (טז) מלו . כמו מלאו : ואחללך . גרמת שאמחה אותך שלא תצדק עוד בבנין ביתי : ואבדך . מתוך אבני אש . שלא תטול חלק עם הצדיקי׳ . ורבותינו במדרש הענין הזה באדם אמר הנביא לחירם ברקיעך שמא בגן כמו שהיה אדם אבן יקרה וגו׳ כי אלה עשיתי לאדם הוה שהכולן זכב אחרין : מלאכת בזאת השויתיך לו וכך נסתכלתי ים ונקיים באדם כרוב ממשח . אותו כרוב שהיה הסוכך כולו מקלה קלה השמים ושמא בהררי קדש כאשר (יז) שחת חכמתך שנתגאית ביפעתך: להסתכל בבושתך. ראיה : (יח) חללת קדושתך : אש רי גאוה שילאו אל אני ל״א ואייתי עממיא מתא מחובי זדונך: תמהו: (כג) ונפלל בחרב עליה מסבי׳. יאו החרב מסביב מבני העיר ויהיו ת חללים בתוכה : לא פללתי (ראשית ברית וכמו ואויביכו כריס לב) ידונו עלמס

וסי׳ והללו את ך על יפעתך׳ ואוצא ר מן י״א מלין מיחדי׳ בליש׳ יציאה וסימן הארץ . והוצא עליה נעלה ותצא מרכבה או את מצבות . ביום ם . ביום הוצאי יור . להוצאהו אל ה . ואוצא אש קאל . ותעלומה יוצא ם יוצאו מלין . ומוצא

עם קדוש . ואדוני אבי ז״ל פי׳ הפסוק בלשון תמיה ופי׳ בתוך אבני אש וגפרית רותחיים של אש עליונים ופי׳ בו עוד פי׳ אחר עוד חשבת בלבך שאתה כרוב כי אתה מתהלכת בתוך אבנים יקרות אבני אקדח מאירות כאש שהיו מוליכים לפניך במקום נרות להאיר בלילה : (טו) תמים אתה . מיום הבראך . מיום עמדת על דעתך וכן רכבת עלי מעודך מעוד שרכבת : עד נמצא עולת׳ בך . שהתגאי׳ על עם ה׳ ושמחת בחורבנם : (טז) ברוב רכלתך מלו תוכך חמס . ועוד כי ברוב הסחורה שהיתה בעירך היו סוחריך עושים חמס לסוחרי המקומו׳ האחרים ואמרת כי מרוב שנודעה העיר בסחורה לא ימנעו בעבור זה לבא : מלו . כמו מלאו . ובא בדרך בעלי הה״א : תוכך . תוך עירך : ותחטא . את חטאת במה ששמחת על חורבן ארץ ישראל וחטאת בחמס שעשו בעירך לפי שהיה בא בידך למניע ולא מנעת : ואחללך מהר אלהים ואבדך . הוי״ו קמוצין כי הענין לעבר והוא במקו׳ עתיד כדרך הנבואו׳: ואבדך . מבנין הדגוש ומשפטו ואאבדך ובכפול אל״ף ה״א בפעל להקל הקריאה מפני פגים׳ שני האלפי״ן הוסלה תנועת׳ על אל״ף האיתן אמר ואחללך מהר אלהים ואאבדך הזכרם זו בטובה שהיה למלך נור בהר אלהים כמו שאמר בהר קדש אלהים היית אחללך מאותו מקום קדוש שלא תזכר שם אלא לגאלה ולקללה והפל הענין במלות שונות ואמר ואבדך ברוב הסוכך מתוך אבני אש ר״ל אתה כרוב הסוכך אאבד אותך כלומר שמך וזכרך אאבד מתוך אבני קדש שהם ישראל הנמשלים לאבני אש : (יז) גבה לבך . שחת . ידינו שחת : על יפעתך . שגבה לבך בה ובזה שחת חכמתך כי החכם לא יגבה לבו בטוב העולם הזה : יפעתך . פירשנוהו : לראוה בך . כמו לראות בך כלומר לראות בך השך מה שהיית׳ וחשבת ברוב גאות לבך ולתמוה עליך וכן ת״י לאסתכלא בך ויש מפרשים לראוה ענין בזיון וכן והמה יביטו יראו כי את כל גבוה יראה ואין צריך להוציאם מעניכם ומלת לראוה מקור שלם מן הקל בתמורת למ״ד הפעל בוי״ו . כראות ומשקלו לאהבה את ה׳ אלהיך : (יח) מרוב עונך בעול רכלתך . בעול . שמוך מן עול ולא בא בדרך חברו במשקלו : חללת מקדשך . ארמונך כמו מקדש מלך הוא אמר החמס והעול שעשית גרמו לך לחלל ולהחריב את מקדשך : ואוציא אש מתוכך היא אכלתך . האש היא משל לעון ולפי שאמר אכלתך אמר ואתנך לאפר על דרך משל כי הנאכל באש שב לאפר וכן אמרו כל הענין בלשון עבר כמו השלכתיך נתתיך ואוציא ואתנך כלם עבר במקום עתיד כמו שהוא מנהג המקרא ובדברי הנבואות ברוב : (יט) כל יודעיך . שממו . כמו תמהו : בלהות . פירשנוהו : ויהי . (כא) בן אדם . מבואר הוא : (כב) ואמרת . אמר הנני עליך ואמר בה כן מנהג המקרא ובדברי הנבואות ברוב לדבר לנכח ושלא לנכח כאחד : (כג) ושלחתי . ונפלל חלל . כמו ונפל אלא שנכפלה בו למד הפעל : בחרב עליה מסביב . בחרב

אֵשׁ הִתְהַלָּכְתָּ׃ טו תָּמִים אַתָּה
בִּדְרָכֶיךָ מִיּוֹם הִבָּֽרְאָךְ עַד־נִמְצָא
עַוְלָתָה בָּךְ׃ טז בְּרֹב רְכֻלָּתְךָ מָלוּ
תוֹכְךָ חָמָס וַתֶּחֱטָא וָאֲחַלֶּלְךָ מֵהַר
אֱלֹהִים וָאַבֶּדְךָ כְּרוּב הַסֹּכֵךְ מִתּוֹךְ
אַבְנֵי־אֵשׁ׃ יז גָּבַהּ לִבְּךָ בְּיָפְיֶךָ שִׁחַתָּ
חָכְמָתְךָ עַל־יִפְעָתֶךָ עַל־אֶרֶץ
הִשְׁלַכְתִּיךָ לִפְנֵי מְלָכִים נְתַתִּיךָ
לְרַאֲוָה בָךְ׃ יח מֵרֹב עֲוֺנֶיךָ בְּעֶוֶל
רְכֻלָּתְךָ חִלַּלְתָּ מִקְדָּשֶׁיךָ וָאוֹצִא־
אֵשׁ מִתּוֹכְךָ הִיא אֲכָלַתְךָ וָאֶתֶּנְךָ
לְאֵפֶר עַל־הָאָרֶץ לְעֵינֵי כָּל־רֹאֶיךָ׃
יט כָּל־יוֹדְעֶיךָ בָּעַמִּים שָׁמְמוּ עָלֶיךָ
בַּלָּהוֹת הָיִיתָ וְאֵינְךָ עַד־עוֹלָם׃
כ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
כא בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־צִידוֹן
וְהִנָּבֵא עָלֶיהָ׃ כב וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי עָלַיִךְ צִידוֹן
וְנִכְבַּדְתִּי בְּתוֹכֵךְ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה
בַּעֲשׂוֹתִי בָהּ שְׁפָטִים וְנִקְדַּשְׁתִּי בָהּ׃
כג וְשִׁלַּחְתִּי־בָהּ דֶּבֶר וָדָם בְּחוּצוֹתֶיהָ
וְנִפְלַל חָלָל בְּתוֹכָהּ בְּחֶרֶב עָלֶיהָ

ל׳ · ג׳. ל׳ · ל׳ · ל׳. ג׳ · ס׳ · ב׳. ט׳ · ל׳. ל׳ מ״ל · ל׳. ב׳ מ״ל · ל׳ חסר יו״ד · ל׳ · ל׳ ומ״ל · ב׳ · ל״א בטע׳ בסיפ׳ · ל׳ · ל׳. ח׳. ל׳

סְבַרְתָּא לְמִשְׁלַט׃ טו שְׁלִים אַתְּ בְּאוֹרְחָךְ מִיּוֹמָא דְאִתְבְּרֵיתָא עַד דְאִשְׁתְּכַח שְׁקַר בִּיךְ׃ טז בִּסְגִיאוּת סְחוֹרְתָךְ אִתְמְלִיאוּ אוֹצְרָךְ חֲטוֹף וְחַבְתָּא וַאֲפְסֵינָךְ עַל דִבְסַרְתָּ עַל טוּר קוּדְשָׁא דַיְיָ וְאַבְדִינָךְ מַלְכָּא דְרַבְּתָנָא עַל דִי סְבַרְתָּא לְמִשְׁלַט בְּעַמָּא קַדִישָׁא׃ יז רָאִים לִבָּךְ בְּתוּקְפָךְ אִתְחַבַּלְתָּ בְּחוּכְמָתָךְ עַל זִיו אִימְתָךְ עַל אַרְעָא רְטַשְׁתָּךְ אַזְהָרָא לְמַלְכַיָא יְהַבְתָּךְ לְאִסְתַּכָּלָא בָךְ׃ יח מִסְגֵי חוֹבָךְ בְּשִׁקַר סְחוֹרְתָךְ אֲפֵיסְתָּא מַקְדְשָׁךְ וְאַיְתֵי עַמְמַיָא דְתַקִיפִין כְּאֶשָּׁתָא מְחוֹבֵי זְדוֹנָךְ אִינוּן יְשֵׁיצוּנָךְ וְאֶתְנִינָךְ כִּקְטַם עַל אַרְעָא לְעֵינֵי כָל חָזָךְ׃ יט כָּל דְיָדְעָךְ בְּעַמְמַיָא צְדִיאוּ עֲלָךְ כְּדְלָא הֲוֵית אֶתְנִינָךְ וְכֵן תְּהֵי עַד עָלְמָא׃ כ וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃ כא בַּר אָדָם קַבֵּיל נְבוּאָה עַל צִידוֹן וְאִתְנַבֵּי עֲלָהּ׃ כב וְתֵימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אֲנָא שָׁלַח רוּגְזִי עֲלָךְ צִידוֹן וְאֶתְיַקַּר בְּגַוִיךְ וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ כַּד אַעְבֵּיד בִּיךְ פּוּרְעֲנוּת דִינִין וְאִתְקַדַּשׁ בָּהּ׃ כג וַאֲשַׁלַּח בָּהּ מוֹתָא וְקִטְלָא בְשׁוּקָהָא כַּד יִתְרְמוֹן קְטִילִין בְּגַוָהּ בְּאַיְתָיוּתִי עֲלָהּ דְקָטְלִין בְּחַרְבָּא מִסְחוֹר סְחוֹר

מצודת דוד

הנקרא בהר קדש של אלהים הוא הר המוריה וכמ״ש ויהי חירום נתן ארזים וגו׳ (מ״א ה) : בתוך אבני אש התהלכת . ר״ל שהיה מתהלך ונאהבת רבה עם מלכי ישראל והם דוד ושלמה שהיו מחוזקים ומזהירים : (טו) תמים . גם אתה היית תמים בדרכיך מיום הבראך ר״ל מיום דעתך ואמר בל׳ הפלגה וכן מבטן אמי אנחנה (איוב לא) : עד נמצא. היא שנמצא בך עולתה שנתגאית מאד : (טז) ברוב . בעבור מרבית הסוחרי׳ שבך נתמלאו תוך מקומות ארצך חמס ועושק כי עשקו לכל הבאים בבטחון שעכ״ז באו עד כי ימלאו בה סוחרים מרובים ויש עם מי להסתחר : ותחטא . ובזה חטאת גם אתה על שלא מחית בידם : ואחללך מהר אלהים . ולכן אחלל ואבזה זיקך מהר אלהים ר״ל עוד לא יזכר לך הזכות מה שהיה המלך ההוא מסייע בבנין בה״מ : ואבדך . אאבד אותך אתה כרוב הסוכך מתוך חברת מלכי אלים לאבני אש ר״ל מה שהיית במעלה גדולה ומגין על עמך הכל היה בזכות שהיית אז בחברת ואהבת מלכי ישראל אבל אתה אאבדך ואסירך מן הזכות תנן עוד : (יז) ביפיך . בעבור יפיך גאה לבך ובזה שחת חכמתך עם זוהר בינתך כי הגאוה היא מנגדת אל החכמה והבינה : על ארץ השלכתיך . לכן אשליך אותך כה לשבת על הארץ ואתן אותך לפני מלכים להסתכל בך בבזיון כי דרך האויבים להסתכל בפני האדם בעת בזיונו למען הכלימו : (יח) מרוב עוניך . שנתגאית ול רכלתך . שעשקו כל הבאים ולא מחית בידם ובעבור זה חללת ובזית ארמונך כי החרב מעתם : ואוציא אש . ר״ל דברי הגאות הבוער כאש אוציא אז מתוכך להתגאות עוד והאש ההיא תאכל אותך כי בזה העון תהיה נאבד מן העולם : ואתנך לאפר . לפי שהמשיל האבדון לשרפת אש לכן אמר ואתנך לאפר מושפל לעפר : לעיני וגו׳ . כולם יראו בבשתך : (יט) כל יודעיך . כל היודעים ומכירים אותך בין העמים יתמהו על מפלתך : בלהות היית . תהיה מלא תמלא עוד עד עולם לשוב לקדמותך : (כא) שים פניך . הסב פניך אל מול צידון : (כב) הנני עליך . הנה אני אלחם עליך : ונכבדתי בתוכך . על ידי הדין שאעשה מכובד : כי אני ה׳ . הנאמן ליפרע : בעשותי . בעת אעשה בה משפט אז ידעו שאני ה׳ וע״י אהיה מקודש בעיני הבריות בראותם שאני משלם גמול : (כג) ודם . הוא מן ההרוגים : ונפלל . הרבה חללים יפלו בתוכה בחרב האויב

מצודת ציון

גדולים כמו למשיחו לכורש (ישעיה מה) : הסוכך . מל׳ סכך והגנה : (טו) תמים . מל׳ תם וישר : (טז) מלו . נתמלאו : ואחללך . מל׳ חלול ובזיון : ואבדך . כמו ואאבדך : (יז) על . ענייננו כמו עם וכן ויבואו האנשים על הנשים (שמות לה) : יפעתך . זוהר בינתך : לראוה . מלשון ראיה והסתכלות : (יח) מקדשיך . ארמון המלך נקרא כן וכן כי מקדש מלך הוא (עמוס ז) : (יט) שממו . ענין תמהון : בלהות . הוא הפוך מן בהלות : ואינך . ואין לך : (כג) בחוצותיה . כן יקרא השוקים

הנא

מִסָּבִיב וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ כד וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל סִלּוֹן מַמְאִיר וְקוֹץ מַכְאִב מִכֹּל סְבִיבֹתָם הַשָּׁאטִים אוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהוִה׃
כה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּקַבְּצִי ׀ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב׃ כו וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לָבֶטַח וּבָנוּ בָתִּים וְנָטְעוּ כְרָמִים וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי שְׁפָטִים בְּכֹל הַשָּׁאטִים אֹתָם מִסְּבִיבוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃

כט א בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית בָּעֲשִׂרִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ב בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כֻּלָּהּ׃ ג דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי׃ ד וְנָתַתִּי חַחִים בִּלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי דְגַת־יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ תִּדְבָּק׃ ה וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיַּת הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה׃

ג' . | ג' ל' וחסר | ה' בטעם בסיפרא | ג' ו' פסוקים בם בם | ד' בסיפרא | כ"ד חס' בסיפרא ח' | ב' חס' | ל"א בטעם בסיפרא | ס' . ל' | חחים ק' | ב' ונפסוק | י"ב | מ"ל בסיפרא | ס' מ"ל | ו' בליש'

וידעון ארי אנא יי: כד ולא יהי עוד לבית ישראל מלך מבאיש ושלטון מעיק מכל סחרניהון דבזזין יתהון וידעון ארי אנא יי אלהים: כה כדנן אמר יי אלהים כד אכנש ית בית ישראל מביני עממיא דאתבדרו לתמן ואתקדש בהון לעיני עממיא ויתובון על ארעהון דיהבית לעבדי ליעקב: כו ויתובון עלה לרוחצן ויבנון בתין ויצבון כרמין ויתבון לרוחצן כד אעביד פורענות דינין מכל דבזזין יתהון מסחרניהון וידעון ארי אנא יי אלההון: א בשתא עשיריתא בעשיראה בתרי עסר לירחא הוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי למימר: ב בר אדם קביל נבואה על פרעה מלכא דמצרים ואתנבי עלוהי ועל מצראי כולהון: ג אתנבי ותימר כדנן אמר יי אלהים הא אנא שלח רוגזי עלך פרעה מלכא דמצרים דאת דמי לתנינא רבא די שרי בגו נהרותיה די אמר דילי מלכותא ואנא כבישית: ד ואתן שירין בריסתך ואקטול שלטוני תוקפך עם גברך ואבטלינך ממלכותך וית כל שלטוני תוקפך עם גברך יתקטלון: ה וארטשינך למדברא יתך וית כל שלטוני תוקפך על אפי חקלא תתרמי נבילתך לא תתכניש ולא תתקבר לחית ארעא ולעופא דשמיא מסרתך לאשתיצאה:

רדק

בחרב יבא עליה : (כד) ולא יהיה. סלון ממאיר. כמו קוץ והענין כפל במלות שונות ; ממאיר. כמו צרעת ממארת פוניי"נט בלע"ז ; מכאיב. ידוע מן כאב והוא דרך משל ותירגם יונתן מלך מבאיש ושלטון מעיק : השאטים אותם. ענין בזה ושלל וכן תירגם יונתן דבזזין כי אלה האומות שזכר הם שכנים לארץ ישראל והיו מריעים לישראל : (כה) כה אמר ה'. מבוארת היא זאת הפרשה בהבטחה זו שהבטיחם מהשכנים המריעים להם והאל יתברך יעשה בהם שפטים שלא יוכלו להרע עוד ; (כו) וישבו. מבואר הוא : (א) בשנה העשירית בעשירי. עשירית למלכות צדקיהו וזכר תחלה פורענות צור לפי שהיתה פורענות' תחילה לפורענות מצרים אבל נבואת מצרים באה לו תחילה בשנה העשירית ואח"כ בשנה החרבן בי"א שנה לצדקיהו באה לו הנבואה על מצרים שני פעמים ואחר החרבן גם כן שני פעמים בי"ב שנה : (ב) בן אדם. ועל מצרים כלה. אמר כלה בלשון נקבה כלומר על עדת מצרים : (ג) וזכר התנים הגדול במ"ם במקום נון וכמוהו כמהם וכמהן מוף זנוף ומפני שטוב מצרים הוא היאור כי הוא המשקה אותם ואינם צריכים למטר ועל כן מתגאים בו המשיל מצרים ליאור ופרעה המלך לתנים הגדול בתוכו והתנים הוא הדג הגדול כמו שאמר ויברא אלהים את התנינים הגדולים והמשיל עם מצרים לשאר הדגים כמו שאמר דגת יאוריך הרובץ בתוך יאוריו שאין מחריד אותו : לי יאורי. המשקה אותו וארצי השובע נמצא בה ברוב השנים ואינני צריך למטר ולא ללכת למדינות אחרות בעבור תבואה ; ואני עשיתני. אני עשיתי ותקנתי לי היאור להשקות את ארצי או פי' עשיתני עשיתי ותקנתי אותי בחכמתי ובתבונתי עד שנעשיתי מלך גדול וכמוהו אשר עשה את משה ואת אהרן שפירושו הגדילם ויונתן תירגם הא אנא שלח רוגזי עלך פרעה מלכא דמצרים דאת דמי לתנינא רבא דשרי בגו נהרוותיה דאמר דילי מלכותא ואנא כבישית : (ד) ונתתי חחים. כתוב בשתי יודי"ן ונקרא ביו"ד אחת חחים ואם היה נקרא ככתיבתו היה נקרא חחים בתנועת יו"ד הראשונה בחירק והשנייה רפה כמשפט יו"ד הרבוי והיה שרשו או מנחי הלמ"ד ועתה הוא בקריאתו מנחי הע"ן ויאמר מן חח חחים כמו מן פח פחים ולפי שהמשיל אותו לתנין זכר עליו דרך משל חחים שתופשים בהם הדג שנוקבים בהם לחיי הדג ומעלין אותו וכן אמר ובחח תקוב לחיו ; דגת. שם כלל לדגים כלם דגה כמו והדגה אשר ביאור תמות ובסמוך דגת : והדבקתי. מיעלו עמך כשיעלוך מן היאור והוא משל על עם מצרים שרים ופרשי' וגבורים ודלת העם כלם יסופו : (ה) ונטשתיך המדברה. אמר המדברה לענין משל כי הדגים לא יחיו במדבר כי המצרים ימותו בחרב על פני השדה

רשי

עצמם להיות ח[...]
(כד) ולא יהי[ה ...]
ישראל וגו'. [...]
עמון ומואב ופל[...]
וצור וצידון שה[...]
ישראל שיחרבו [...]
כולן לא יהיה [...]
לישראל בכל הס[...]
ושירע להם : סילון [...]
וחוחים הוא : ממא[יר]
כמו צרעת ממא[רת]
פוניי"ט בלע"[ז ...]
אותם . הבוזי[ם ...]
(כה) לעבדי [...]
שנתנה ליעקב [...]
מצרי' ופרעה ומ[...]
ונגבה (ראשית כ[...]
העשירית בעשיר[י ...]
לחדש היה דבר [...]
(ג) התנים הגדו[ל ...]
גדולתה של מצ[רים ...]
שבה על ידי יא[ור ...]
לפיכך הנביא מ[...]
לתנין ואת עמה [...]
לי יאורי. אני [...]
כי יש לי יאורי [...]
צרכי : ואני עשי[תני ...]
ובחכמתי הגדל[...]
וממשלתי : (ד) [...]
טבעות ברזל אי[...]
דגת יאוריך ב[...]
אינטושאיקרטי"ש [...]
אתן בלב כל גבור[...]
למלחמה ויסלו [...]
(ה) ונטשתיך [...]
היא אובדן ש[...]
שנטשו על פני [...]
אונואושראו"ו

דבה הוא כסיל ; [...]
וקוץ ודרדר תצמיח [...]
וקוץ מכאיב . וק[...]
עגוב ; כה אמר ד[...]
וסימן בקבצי את [...]
כל בן נכר . בראש[...]
החצר הפנימית ; [...]
בליש' וסימן ב[...]
לצדקיהו . לשכניהו [...]
העשירית בעשרי [...]
בעשרי בחמשה ל[...]
בא אלי הפליט [...]
מניין מלאים במ"א [...]
איש ; אמר לי ה' [...]
וסימ' נמסר בסדר [...]
המדברה י"ב וסימ[...]
אחרי מות ; אותך

מצודת ציון

השווקים ; ונסלל . מל' נפל ונכפלה הלמ"ד : (כד) סילון . מין קוץ כמו וסלונים אותך (לעיל ב) ; ממאיר . ענין הכאבה כמו צרעת ממארת (ויקרא יג) ; השאטים . ענין בזיון ; (כה) נפוצו . ענין פזור ; (ג) התנים . כמו התנין בנו"ן וכן נקרא מין דג הדומה לנחש במראיתו וכן את התנינים הגדולים (בראשית א) ; הרובץ . ענין השכיבה לנוח ; יאוריו . נהר מצרים נקרא יאור לפי שהמשיכו ממנו בריכות הרבה להשקות הארץ לכן אמר יאוריו בלשון רבים ; עשיתני . ענין גדולה ורוממות כמו ישמח ישראל בעושיו (תהלים קמט) ; (ד) חחים . הוא מכלי צדיה ובו נוקבים לחיי הדג להעלותו מן המים וכן ובחחיו תקוב לחיו (איוב מ) ; בלחייך . הוא החלק שאצל הפה ; והדבקתי . מל' דבוק וחבור ; בקשקשתיך . הם הדבוקים בדג על בשרו כעין לבוש כמו סנפיר וקשקשת (ויקרא יא) ; (ה) ונטשתיך . ענין פזור כמו וינטשו בלחי (שופטים טו) ; תאסף

מצודת דוד

הבא עליה מסביב וידעו שאני ה' הנאמן לשלם גמול : (כד) ולא י[היה]
וגו'. כשיפלו העובדי כוכבים ההם לא יהיה נמצא עוד לבית ישר[אל]
מכל סביבותם אשר בזו אותם כי כולם יכלו ואז ידעו שאני ה'
(כה) ונקדשתי בם . אהיה מקודש על ידיהם בהאותות ומופתים שא[...]
(כו) בעשותי . בעת עשותי שפטים בכל המבזים אותם מסביבותם
לא ימצא עוד מי ירע להם ואז ידעו שאני ה' אלהיכם העושה
הנבלים : כט (א) בשנה העשירית . לגלות יהויכין ומלכות צדקי[הו]
בחדש העשירי : (ג) הנני עליך . הנה אני אלחם עמך : התנים הגד[ול ...]

שבאת מצרים היה במה שהיאור משקה שדותיהם מבלי מטר השמים לכן המשיל מלכם לתנין ועמה לשאר דגים : לי יאורי . היאור הוא לי להשקות שדותי[...]
במטר השמים ; ואני עשיתני . אני גדלתי ורוממתי את עצמי בחכמתי ובפועל ידי ; (ד) ונתתי חחים . לפי שהמשילו לתנין שהוא דג אמר בו לשון הנופ[ל ...]
שמשימין חחים בלחייו להעלותו מן המים ; והדבקתי . אדבק בקשקשתיך את דגת היאור : והעליתיך . אעלה אותך מתוך היאור ועם כל דגת יאוריך
בקשקשתיך כי כולם יהיו נמשכים אחריך ור"ל בנפול השר תפול כל העם ; (ה) ונטשתיך . אפזר אותך במדבר ואמר לשון הנופל באבדן הדגים שהמ[...]
היבשה ור"ל שיכלה אותו ואת עמו מן העולם : על פני

נה . כמה פעמים סמכו עליהם בימי סנחריב ובימי נבוכדנצר ולא
קנה זה שהוא רך ואינו סומך את הנשען עליו : (ז) בתפשם בך
קרי כאדם המהלך ונשען על מקלו : תרוץ . תירצץ : ובקעת להם
כתפיהם כאדם הנסמך על קנה ונשבר והאדם נופל עליו

השדה באחת להלחם עם הכשדים ולא יאספו לקבורה ויהיו לאכלה לחית השדה ולעוף השמים ותירגם יונתן ולא תקבץ ולא תתקבר רוצה לומר ולא תקבץ לקבורה : (ו) וידעו כל יושבי מצרים . יען היותם משענת קנה לבית ישראל כי היו מבטיחים את ישראל להצילם מיד הכשדים ולא יכלו והנה היו להם משענת קנה כי אינו חזק ואינו משענת אלא לפי שעה מעט כי קרוב הוא להשבר כל שכן כשהוא רצוץ וכן תירגם יונתן סמך קניא רעיעי וכן בחסרון התואר כאמר

ו וְיָדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי
יְהוָה יַעַן הֱיוֹתָם מִשְׁעֶנֶת קָנֶה לְבֵית
יִשְׂרָאֵל׃ ז בְּתָפְשָׂם בְּךָ בַכַּפְּךָ ג' בכף ק' ל'
תֵּרוֹץ וּבָקַעְתָּ לָהֶם כָּל־כָּתֵף
וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ תִּשָּׁבֵר וְהַעֲמַדְתָּ ג'
לָהֶם כָּל־מָתְנָיִם׃ ח לָכֵן כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מֵבִיא עָלַיִךְ חֶרֶב
וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ אָדָם וּבְהֵמָה׃ ט וְהָיְתָה
אֶרֶץ־מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה וְחָרְבָּה וְיָדְעוּ ל'
כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי
עָשִׂיתִי׃ י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־ ג' בטעם
יְאֹרֶיךָ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם
לְחָרְבוֹת חֹרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה י"ץ כלישנא וחסר כ' וחסר
וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ׃ יא לֹא תַעֲבָר־בָּהּ ד' ס' ר"פ לא לא ולא
רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא תַעֲבָר־בָּהּ
וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ יב וְנָתַתִּי ד'
אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ
אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים
מָחֳרָבוֹת תִּהְיֶיןָ שְׁמָמָה אַרְבָּעִים ג' ס"פ כ"ל
שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם ג' חסר
וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת׃ ג' מ"ל
יג כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מִקֵּץ י"ג
אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם
מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נָפֹצוּ שָׁמָּה׃ ד' ס"פ נסיפרה
יד וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת מִצְרַיִם
וַהֲשִׁבֹתִי אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ כ"ס חס' נסיפ' ט'
מְכוּרָתָם וְהָיוּ שָׁם מַמְלָכָה שְׁפָלָה׃

ו וְיִדְּעוּן כָּל יָתְבֵי מִצְרַיִם אֲרֵי
אֲנָא יְיָ חֲלָף דַּהֲווֹ סְמַךְ קַנְיָא
רְעִיעָא לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃
ז בְּאִתְכַּנָיוּתְהוֹן בָּךְ בְּיַד מְלַךְ
תַּקִיף תִּתְמְסַר וְיֵיבַד בֵּית
רוֹחֲצָנֵיהוֹן וּבְאִיסְתְּמָכוּתְהוֹן
עֲלָךְ תִּתְּבַר וְלָא תְהֵי לְהוֹן
לְבֵית סוֹמְכָן׃ ח בְּכֵן כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אֲנָא מַיְתֵי
עֲלָךְ דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וַאֲשֵׁיצֵי
מִנָּךְ אֱנָשָׁא וּבְעִירָא׃ ט וּתְהֵי
אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְאִשְׁתְּמָמוּ
וְחוּרְבָא וְיִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ
חֲלָף דַּאֲמַר מַלְכוּתָא דִילִי
וַאֲנָא כַּבְּשִׁית׃ י בְּכֵן הָא
אֲנָא שָׁלַח רוּגְזִי עֲלָךְ וְעַל
מַלְכְוָתָךְ וְאֶתֵּן יַת אַרְעָא
דְמִצְרַיִם לְחוֹרַב צָדוּ וּשְׁמָמוּ
מִמִּגְדַּל סְוֵנֵה וְעַד תְּחוּם כּוּשׁ׃
יא לָא תֶעְבַּר בַּהּ רִגְלָא דִי
אֱנָשָׁא וְרִגְלָא דִי בְעִירָא לָא
תֶעְבַּר בַּהּ וְלָא תִתְיְתֵב
אַרְבְּעִין שְׁנִין׃ יב וְאֶתֵּן יַת
אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְצָדוּ בְּגוֹ
מְדִינָן צַדְיָן וְקִרְוַהָא בְּגוֹ
קִרְוִין דַּהֲוָאָה חָרְבַן יְהֶוְיָן
לְצָדוּ אַרְבְּעִין שְׁנִין וְאַגְלֵי
יַת מִצְרָאֵי לְבֵינֵי עַמְמַיָא
וְאֶבַדְרִינוּן בִּמְדִינָתָא׃ יג אֲרֵי
כִדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים מִסּוֹף
אַרְבְּעִין שְׁנִין אֲכַנֵּישׁ יַת
מִצְרָאֵי מִבֵּינֵי עַמְמַיָא
דְּאִתְבַּדָּרוּ לְתַמָּן׃ יד וְאָתֵיב
יַת גָּלוּת מִצְרַיִם וְאָתֵיב יַתְהוֹן
לְאַרְעָא פַּתְרוֹס עַל אַרְעָא
תּוֹתָבוּתְהוֹן וִיהוֹן תַּמָּן מַלְכוּ

נכנסות לו בכתיפיו:
ם כל מתנים . ... ונצרכו לחוק ... ם ולעמוד עליהם ... אדם שחבירו נשען ... חלש ואומר לו ... תניך כי לא תסמוך ... ת"י ולא תהא ... מכון ויש מחליפין ... ן לוהמעדת ואיני ... ריכן . ומנחם חברו ... רגלים כמוני :
... ב ארבעים שנה . ... תים שני רעבון ... פרעה כנגד שלשה ... כתב בחלום שבע ... שבלים רעות ... ראה וספרו ליוסף ... מים ויוסף אמר לו ... הרקות והרעות וז' ... רקות (שם) הרי ... ים לרעב ולא היה ... תים שנאמר כי זה ... (שם מ"ה) ומשירד ... רים פסק הרעב ... השלישית זרעו ... רע ונחיה וגו' (שם ... ים נפרעו להם ... ב ארבעים שנה . ... אשיגי א"ה כלע"ז : ... ם. מגורתם . ל"א ... ' וכן חברו מנחם :
לכלתי

יהיו רוצה לומר כאמר לכן וכן ויש בעדרו זכר ר"ל זכר תמים כן מצרים לא היו לישראל משענת ועזר אלא מעט כמו שאומר בספר ירמיהו וחיל פרעה יצא ממצרים וישמעו הכשדים הצרים על ירושלם את שמעם ויעלו מעל ירושלם ואמר להם הנביא הנה חיל פרעה היוצא לכם לעזרה שב לארצו מצרים ושבו הכשדים ונלחמו על העיר הזאת ולכדוה ושרפוה באש והנה הם לא סמכום אלא הרעו להם כי מפני בטחונם מרדו במלך בבל והנה זהו דמיון משענת קנה וזהו ובקעת להם כל כתף וכן אמר רבשקה הנה בטחת על משענת קנה הרצוץ הזה על מצרים אשר יסמוך איש עליו ובא בכפו ונקבה לא די שלא סמכו אלא שנקבה כפו שהיתה תופשת בו : (ז) בתפשם בך בכפך תרוץ . תרוץ מבנין נפעל שרשו רצץ מן קנה רצוץ : והעמדת להם כל מתנים . יש מפרשי' והעמדת בהפוך האותיות והמעדת מן ולא מעדו קרסולי והנכון כמשמעו כי בהשען האדם יכסף ובהשבר המשענת יעמוד מלהכסף וכן ת"י ולא תהוי להון לבית סומכוון כלומר תעמידם על מתניהם שלא יסמכו עוד עליך ופירש יונתן המשל כן באתכניותהון ויש נוסחאות באתכנעותהון בך ביד מלך בבל תקיף תתמסר וייבד בית רוחצניהון ובאסתמכותהון עלך תתבר : בכפך . כתיב רוצה לומר שתסמוך אותם בידך וקרי בכ"ף ר"ל בכפם כאדם שתופש הקנה בכפו לסמוך בו : (ח) לכן . מבואר הוא : (ט) והיתה . יאור לי ואני עשיתי . כמו שפירשתי ואני עשיתיני לשני פירושי' ויונתן תירגם גם כן כתרגומו מלכותא דילי ואנא כבשית : (י) לכן . לחרבות . חורב שממה לאיזה חרבות אמנם שתהיה חרב ושממה וי"ת לחרב צדו ושממו : (יא) לא תעבור בה . (יב) ארבעים שנה . יש דרש למה ארבעים שנה כי מ"ב שני רעבון נגזרו למצרים בחלום פרעה כנגד שלשה פעמים שנכתב בחלום שבע פרות ושבע שבלים רעות ראה פרעה וספר ליוסף הרי שני פעמים י"ד שהם עשרים ושמונה ויוסף אמר שבע פרות הדקות והרעו' ושבע השבלים הרקות הנה י"ד וכ"ח הנה מ"ב והיו להם שתי שנים רעב כמו שכתוב כי זה שנתים הרעב ומשירד יעקב אבינו למצרים נפסק הרעב נשארו ארבעים שנה ונגזר עליה עכשיו להיות חרבה אותם מ' שנה: ונתתי . מבואר הוא : מחרבות • מופעלות ומפני כחי"ת הוסב הקמץ חטף בחי"ת : (יג) כי כה אמר ה' • מבואר הוא : (יד) ושבתי . מכורתם • כמו מגורתם הארץ אשר גרו בה :
מן

א : ועד גבול ד' ... ה וסימ' מן השיתור ... מצרים • ושלמה היה ... דל סנה ועד גבול ... ושל בכל הממלכות : ... בקריאה וסי' בירמי' ... ה' כתיב כן בלישנא ... ' ותהיין שתיהן לך ... א תתום עיני עליך ... רא . וחברו תליתא ... נה . ונתתי את ארץ ... • ולא תהיין להם

מצודת דוד

. בעת המלחמה ולא תאסף אל הקבר : (ו) כי אני ה'. הנאמן לשלם ... על כי היו לבית ישראל כמו המשענת של הקנה שאין בו די להשען ... כי בקל ישבר ויתרוצץ : (ז) בתפשם בך . בעת אחזו בך בכף נשברת ... נרים נכנסו בכתף ובקעו אותו : והעמדת להם . כי בהשען האדם על ... וא כפוף מעט ולכן אמר כאשר נשברת העמדת כל המתנים להיות עומדים ... ך עמידה בלי משענת ולפי שהמשילו למשענת אמר לשון הנופל בו ור"ל הנה הבטחת להם עזרה מול האויב ולא עזרת להם והיה א"כ הבטחתך להם לרעה ... יף שאויב לחרות בהם : (ט) כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול : יאור לי . היאור הוא לצרכי להשקות שדותי ואין לי צורך במטר השמים : ואני עשיתי . אני ... ממתי את עצמי בחכמתי ובפועל ידי : (י) הנני אליך . הנה אני אלחם עמך ועם יאוריך ר"ל אחריב מימיה ותסור מובחן : לחרבות . להיות חרבה ולתוספ' ... ' שתהיה חרבן של שממון : ממגדל סונה . הוא התחלת גבול מצרים : (יא) לא תעבר בה . מגודל השממון : ולא תשב . לא תהיה מיושבת באנשים : (יב) בתוך ... ר"ל דומה לשאר ארצות נשמות : (יג) מקץ וגו'. ר"ל מסוף מ' שנה אקבצם ולא בתוך הזמן : (יד) ושבתי . אשיב בני השבי של מצרים ואשיב אותם לארץ
פתרוס

מצודת ציון

תאסף • ענין הכנסה : (ו) משענת • ענין סעד : קנה . מטה הגול וכן קנה וסוף קמלו (ישעיה יט) : (ז) בתפשם . ענין אחיזה : תרוץ . מל' רצוץ ושבירה : (י) לחרבות . מלשון חורבן : (יב) נשמות . שוממות : מחרבות . מלשון חורבה : והפיצותי וזריתים . שניהם ענין פזור : (יד) ושבתי . מלשון השבה : שבות . מלשון שבי : פתרוס . הוא מארץ מצרים : מכורתם . כמו
מגורתם

(טו) מן הממלכות. והמעטתים. הפך הנני מפרך והרביתיך: רדות. מקור מן לא תרדה בו בפרך: (טז) ולא יהיה עוד. דרך כלל על עם מצרים: למבטח מזכיר עון. שהלכו בטחונם ממני ובטחו עליהם: (יז) ויהי בעשרי' ושבע שנה. למלכו' נבוכדנצר וכן כתוב בסדר עולם בעשרים ושבע לנבוכדנצר נתנה מצרי' בידו ונשא המונה ושלל שללה ובזז בזה והיתה שכר לחילו והגלה ירמיהו וברוך לבבל ועוד כתוב בסדר עולם כי בעשרים ושלש שנה לנבוכדנצר שהגלה נבוזראדן נפש תשמ"ה כמו שכתוב בירמיהו כי אז נתנה צור בידו ואסף את כל היהודים שהיו בעמון ובמואב ובסביבות ארץ ישראל נפש תשמ"ה: (יח) בן אדם. אל צור. כמו על צור: כל ראש מוקרח וכל כתף מרוטה. כי צרו על צור ימים רבים והיו כל בני החיל טרודים וטורחים במצור כדרך בני אדם הצרים על עיר לשאת אבנים ועצים על ראשיהם ועל כתפיהם: מקרח. שנשר שער הראש מרוב העבודה: מרוטה. שנמרט עור הכתף מן המשא בכתף ימים רבים: ושכר לא היה לו ולחילו מצור על העבודה אשר עבד עליה. כי כשכבש נבוכדנצר צור ושלל שללה בא הים על העיר ושטף כל השלל כי נגזר עליה לשטף הים כל אנשיה וחילה והנה חיל נבוכדנצר טרחו ויגעו לשוא והקב"ה שלם להם ונתן להם שלל מצרים חלף עבודתם אשר עבדו בצור: (יט) לכן. מבואר הוא: (כ) פעולתו. אשר עשה לי. תחת הרע אשר עשו לי שהיו משענת קנה רצוץ לבית ישראל וכן תירגם יונתן דחבו קדמי לאתפרעא מנהון: (כא) ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון פה בתוכם. פירושו בזמן ההוא כמו ותהי אפי בו ביום ההוא והדומים לו ואין לפרש בזמן שנלכדה מצרים שהרי נלכדה בכ"ז לנבוכדנצר ומה צמיחת קרן היה לישראל באותה שעה פירש אדוני אבי ז"ל בזמן מלכות מלך בבל שזכר שיתן האל יתברך מצרים בידו אמר כי בזמן מלכותו רוצה לומר מלכות בנו היתה צמיחת קרן לבית ישראל ומה הוא שנולד כורש בשנת חמשים לגלות בבל כמו שאומר מן מוצא דבר להשיב ולבנות ירושלם עד משיח נגיד שבעים ושבעה וששה מ"ט שנה וכורש נקרא משיח כמו שנאמר למשיחו לכורש והוא היה צמיחת קרן לבית ישראל שגאלם מן הגולה והושיבם לארצם והיה אז בן עשרים שנה ודריוש אחיו בן ס"ב: ולך אתן פתחון פה בתוכם. שיראו שיתקיימו נבואותיך ורבינו שלמה ז"ל פירש כי הפסוק הזה מוסב לפרשה של מעלה מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים ואותו חשבון כלה בשנה שמלך בלשאצר כילד בשנת כ"ז לנבוכדנצר נתנה מצרים בידו נשארו ממלכותו י"ח שנה וכ"ג דאויל מרודך הרי ארבעים ובשנה ראשונה לבלשצר נאמרה נבואת פרס לדניאל כמו שנאמר בשנת חדא לבלשצר וגומר ביאת כורש מלך פרס לבבל היתה צמיחת קרן לבית ישראל ותירגם יונתן ביומא ההוא אקים פורקן לבית ישראל ולך אתן מפתח פומא בנבואה ביניהון וידעון ארי אנא ה':

(טו) לבלתי רדות בגוים. לשון ממשלה כמו ורדו בדגת הים:
(טז) ולא יהיה. מצרים לבית ישראל עוד למבטח המזכיר עון. שאמר להם הקב"ה לא תוסיפו לראות' עוד (שמות יד): (יז) ויהי בעשרים ושבע שנה למלכות נבוכדנצר אותה שנה נתנה מצרים בידו

טו מִן־הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי רְדוֹת בַּגּוֹיִם׃ טז וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֹן בִּפְנוֹתָם אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהוִה׃
יז וַיְהִי בְּעֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ יח בֶּן־אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הֶעֱבִיד אֶת־חֵילוֹ עֲבֹדָה גְדֹלָה אֶל־צֹר כָּל־רֹאשׁ מֻקְרָח וְכָל־כָּתֵף מְרוּטָה וְשָׂכָר לֹא־הָיָה לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצֹּר עַל־הָעֲבֹדָה אֲשֶׁר־עָבַד עָלֶיהָ׃ יט לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי נֹתֵן לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְנָשָׂא הֲמֹנָהּ וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ וּבָזַז בִּזָּהּ וְהָיְתָה שָׂכָר לְחֵילוֹ׃ כ פְּעֻלָּתוֹ אֲשֶׁר־עָבַד בָּהּ נָתַתִּי לוֹ אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ כא בַּיּוֹם הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל וּלְךָ אֶתֵּן פִּתְחוֹן־פֶּה בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

ל׳. כ׳ · ל׳ · ל׳ · ח׳ · ל׳ · ב׳ בתרי לישני ושכר הרביעי · ל׳ · ל׳ חסר. ל׳ · ל׳ מפיק ה״א · ב׳

חַלָּשָׁא׃ טו מִן מַלְכְּוָתָא תְּהֵי חַלָּשָׁא וְלָא תִתְרַבְרַב עוֹד עַל עַמְמַיָא וַאֲזְעֵירִינוּן בְּדִיל דְלָא יִפְלְחוּן בְּעַמְמַיָא׃ טז וְלָא יְהוֹן עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְאִתְרְחָצָא עֲלֵיהוֹן לְאַדְכָּרָא חוֹבִין בְּאַפְּנָיוּתְהוֹן בַּתְרֵיהוֹן וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלֹהִים׃ יז וַהֲוָה בְּעַסְרִין וּשְׁבַע שְׁנִין בְּקַדְמָאָה בְּחַד לְיַרְחָא הֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃ יח בַּר אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל אַפְלַח יַת מַשִׁרְיָתֵיהּ פּוּלְחַן רַב עַל צוֹר כָּל סְעַר רֵישׁ נְתַר וְכָל כְּתַף אִתְמְרַט וַאֲגַר לָא הֲוָה לֵיהּ וּלְמַשִׁרְיָתֵיהּ מִצוֹר עַל פּוּלְחָנָא דְאַפְלַח עֲלַהּ׃ יט בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אֲנָא יָהֵיב לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל יַת אַרְעָא דְמִצְרַיִם וְיִשְׁבֵּי אִתְרְגוּשְׁתַּהּ וְיִבּוֹז בִּזַּהּ וְיַעְדֵי עֲדָאַהּ וּתְהֵי אֲגַר לְמַשִׁרְיָתֵיהּ׃ כ אַגְרֵיהּ דְאַפְלַח בֵּיהּ יְהָבֵית לֵיהּ יַת אַרְעָא דְמִצְרַיִם דְחָבוּ קֳדָמַי לְאִתְפְּרַע מִנְהוֹן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ כא בְּיוֹמָא הַהוּא אַיְתֵי פּוּרְקָן לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְלָךְ אֶתֵּן מִפְתַּח פּוּמָא בִּנְבוּאָה בֵּינֵיהוֹן וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃

לאכלה ; על הגוים ה' וסימן ראה הפקדתיך היום הזה ; שפוך חמתך על הגוים דירמיה . אשר היה דבר ה'. מן הממלכות תהיה . וקצף גדול אני ; ושכר ב' בתרי לישני וסים' וכל כתף מרוטה ושכר לא היה לו. ושכר הרביעי ; ונשא י"ו בקריאה וסימ' על כתפות האפוד . ונשא אהרן את שמות בני ישראל . את האורים ואת התומים והיה על לב אהרן. והיה על מצח אהרן . והוא עד או ראה או ידע . ואם נפש כי תחטא ועשתה . ונשא השעיר עליו את כל עונותם . ואם לא יכבם. איש איש כי יקלל אלהיו . ואם הפר יפר אתם אחרי. ונשא שה מהעדר . ונשא בו אלה לאלתו. ויצו המלך את חלקיה תניינא . ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל. וחברו בהר מרום ישראל . ונשא המונה . הנני גוער לכם את הזרע ; תולדות אהרן אצמיח קרן. סנהדרין לח :

מצודת ציון

מגורתם וכן מכורותיך ומולדותיך (לעיל טז) ; (טו) רדות . ענין ממשלה כמו ורדו בכם (ויקרא כו) ; (טז) בפנותם . מלשון הפנה והבט ; (יח) אל צור . על צור ; מוקרח . ענין חלק מבלי שער כמו קרח הוא (שם יג) ; מרוטה . ענין תלישת השער מן הבשר ודומה לו כי ימרט ראשו (שם) האמור על תלישת השער ; (יט) ונשא . ענין לקיחה ; המונה . מרבית עמה ; (כא) קרן . כינוי אל

מצודת דוד

פתרום לארץ מגורתם : (טו) מן הממלכות. משאר הממלכות תהי[ה]
תתנשא עוד על הגוים למשול בהם : והמעטתים. אמעיט אנשים לבל
ביד חוקה בכח מרבית אנשי מלחמה : (טז) ולא יהיה עוד. מבטח
ישראל כי לא יהיה לאל ידו להיו' לעזר : למבטח וגו'. לבטחון המזכיר עון
בהם פונים אחריהם ואינם בוטחים בה' : וידעו. אז ידעו הכל שאני ה' והכל בידי : (יז) בעשרים ושבע שנה. למלכות נ"נ כ"כ בס"ע : בר[אשון]
בראשון : (יח) העביד את חילו . הכריח את חילו לעבוד עבודה גדולה על צור לצור עליה ימים רבים וכל ראש מהם היה מוקרח וכו' ממורח משא האבני[ם]
בראש ועל הכתף לבנות דיק וכדומה : ושכר. לא היה להם שכר משלל צור על העבודה וכו' ר"ל לא מצאו בה בערך שווי העבודה : (יט) ונשא המונה
עמה בשבי וכו' וזה יהיה לשכר על עבודת צור : (כ) פעולתו . שכר פעולתו אשר עבד בצור אתן לו את ארץ מצרים : אשר עשו לי . כאומר אלה
תפול מצרים כ"א בגמול אשר עשו לי שהיו משענת קנה לבית ישראל כמ"ש למעלה : (כא) ביום ההוא . מוסב על מה שאמר למעלה מקץ ארבעים שנה א[קבץ]
ואמר ביום ההוא אצמיח קרן ממשלה לבית ישראל כי מ' שנה נשלמו בשנת מלוך בלשאצר כי כ"ג מלך מ"ס שנה ובכ"ז למלכו כבש את מצרים א"כ נ[שארו]
ח"י שנים אויל מרודך בנו מלך כ"ג שנים הלא שנבלע שנה אחת במלכות אביו כי בשנה הראשונה עלתה לזה ולזה הרי נשלמו מ' שנה ביום שמת
ומלך בלשאצר ואז נאמרה לדניאל נבואת נצחון פרס כמ"ש בשנת חדא לבלשאצר וכו' וארו וכו' דמיא לדוב (דניאל ז) ועל פרס יאמר ונבואת ביאת

ל א ויהי דבר יהוה אלי לאמר׃
ב בן אדם הנבא ואמרת כה אמר
אדני יהוה הילילו הה ליום׃ ג כי
קרוב יום וקרוב יום ליהוה יום ענן
עת גוים יהיה׃ ד ובאה חרב
במצרים והיתה חלחלה בכוש בנפל
חלל במצרים ולקחו המונה ונהרסו
יסודתיה׃ ה כוש ופוט ולוד וכל הערב
וכוב ובני ארץ הברית אתם בחרב
יפלו׃ ו כה אמר יהוה ונפלו סמכי
מצרים וירד גאון עזה ממגדל סונה
בחרב יפלו בה נאם אדני יהוה׃
ז ונשמו בתוך ארצות נשמות ועריו
בתוך ערים נחרבות תהיינה׃
ח וידעו כי אני יהוה בתתי אש
במצרים ונשברו כל עזריה׃ ט ביום
ההוא יצאו מלאכים מלפני בצים
להחריד את כוש בטח והיתה
חלחלה בהם ביום מצרים כי הנה
באה׃ י כה אמר אדני יהוה
והשבתי את המון מצרים ביד
נבוכדראצר מלך בבל׃ יא הוא
ועמו אתו עריצי גוים מובאים
לשחת הארץ והריקו חרבותם על
מצרים ומלאו את הארץ חלל׃
[יב ונת]תי יארים חרבה ומכרתי את הארץ ביד רעים
[והשמ]תי ארץ ומלאה ביד זרים אני יהוה דברתי׃

ג״א בטעם · בסיפרא · ג׳ וחד מח · ג׳ · ד׳ · ד׳ · ג׳ חד חסר · ל׳ · ל׳ . ל״ו · ל׳ · ג׳ וחסר · ד׳ בטעם · י״ד . ל׳ · י״ג · ל׳ · ג׳ · ל׳ · ל׳

תרגום

א והוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי למימר׃ ב בר אדם אתנבי ותימר כדנן אמר יי אלהים איליליו ואמרו ני מן קדם יומא׃ ג ארי קריב יומא וקריב יומא דעתיד למיתי מן קדם יי יום ענן זיע עדן תבר עממיא יהי׃ ד ותחול חרבא במצרים ויהי זיע בכוש כד יתרמון קטילין במצרים וישבון אתרגושתה ויתפגרון אושותהא׃ ה כושאי ופוטאי ולודאי וכל סומכותא וכוב ובני ארעא קימא עמהון בחרבא יתקטלון׃ ו כדנן אמר יי ויתקטלון סעדי מצרים ויבטל יקר תוקפה ממגדול סונה בחרבא יתקטלון בה אמר יי אלהים׃ ז ויצדון בגו מדינן דצדין וקרווהי בגו קרוין דהואה חרבן יהוין׃ ח וידעון ארי אנא יי בדאתן עממיא דתקיפין כאשתא על מצרים ויתברון כל סעידהא׃ ט בעדנא ההיא יפקון אזגדין מן קדמי בלגיונין לאזעא ית כוש דשריא לרוחצן ויהי זיעא בהון כיום מצרים ארי הא אתיא׃ י כדנן אמר יי אלהים ואבטיל ית אתרגושת מצרים ביד נבוכדראצר מלכא דבבל׃ יא הוא ועמיה עמיה תקיפי עממיא אתן לחבלא ארעא וישלפון סיפיהון על מצרים ומלון ית ארעא קטילין׃ יב ואתן נהריהון יבשתא ואמסר ית ארעא ביד מבאשין ואצדי ארעא ומלהא ביד רשיעין אנא יי גזרית

רשי

[...]ס שנה הרי ששים [...]ס ארבעים וחמש [...]ו ושרים ושלש לאויל [...]יון במסכת מגלה [...]ם עלתה לזה ולזה [...]ם שנים מקוטעו׳ [...] אחן פתחון פה [...] וחזקאל והא פתחון [...]בואתך מתקיימת׃ [...]ו אהה הה ליום [...]על אותן השכו״ם׃ [...]יום . עידן תבר [...]:(ד) והיתה חלחלה [...]עד כשישמעו מפלת [...]ז לנפשם פן יעלה [...] עליהם׃ (ה) וכל [...] וכל סומכוותא כל [...] ערובת מצרים [...]לע״ז: ארץ הברית. [...] למצרים לעזור לה׃ [...]אש . חמתי כאש׃ [...]ים מלפני . גדודי [...]הולכים בשליחותי [...]ות להחריד את כוש [...]ח: בצים . כמו וצים [...] (במדבר כד) וכן [...]ן בלגיונין:(יב)ונתתי [...] ארץ היאורים היא [...]ומכרתי . כתרגומו ואימסר

[...]גשים וסי׳ מצוין במס׳ [...] יום: וקרוב ד׳ בקריא׳ [...]ב לבוא עתה ועשתה [...]י קרוב יום וקרוב יום [...]ינו וקרוב שמך . וקרוב [...]ת הכסילים: יצאו י״ד [...]׳ בירמיה סי׳ י״ז: מלפני [...]ם׳ בסד׳ אמור: והשבתי [...]מר בריש כפרא דא סוף [...]מובאים ג׳ בקרי׳ וסימ׳ [...]באים לתתגולל עלינו . [...]באים . לשחת הארץ׃

רדק

אהא ה׳: ויהי . (ב) בן אדם . הלילו . אמר כנגד מצרים׃ (ג) כי קרוב יום . כי באותה שנה שנאמרה נבואה זו נתנה מצרים ביד מלך בבל אמר כי קרוב יום רוצה לומר יום אידם ואמר אחר כן וקרוב יום לה׳ ר״ל כי היום הזה בא להם מה׳ואליו הוא למהר יום אידם כי הוא ירצה להביא רעה עליהם׃ יום ענן . ענן וערפל יהיה להם היום ההוא׃ עת גוים יהיה . עת שיאספו גוים על מצרים להחריבה ויונתן תירגם עידן תבר עממין יהא׃ (ד) ובאה . מצרע׃ והיתה חלחלה בכוש . כשיראו בני כוש שיפלו חללים במצרים יחילו ויפחדו וירגזו שתבא החרב גם עליהם כי שכנים הם ועם אחד הם כלם בני חם׃ חלל . דרך כלל רוצה לומר חללים רבים׃ (ה) כוש ופוט ולוד וכל הערב . עם מקובץ מעמים נתערבו יחד וי״ת סומכותא לשון ערבון׃ ובני ארץ הברית . שהיה להם ברית עם ארץ מצרים אבל לא היו מהם וממשפחותם ולפי שהיו בני בריתם לקו עמהם׃ (ו) כה אמר ה׳ . סומכי מצרים . הם בני ארץ הברית ושאר העמים שזכר שהיו סומכים ידי מצרים ועוזרים אותם׃ ממגדל סונה . הוא גבול מצרים מפאה אחת ואמר כי משם תחל החרב לאכול בהם עד גבול כוש כמו שזכר למעלה ממגדל סונה ועד גבול כוש ולפי שזכר כוש למעלה שהוא הגבול השני סמך על המבין ולא זכרו וכנוי מלת בה לארץ מצרים׃ (ז) ונשמו בתוך ארצות נשמות . בתוך ר״ל בכלל ופירוש ונשמו ארצות מצרים ובתוך ארצות יעיד עליו וכן כפל הענין במלות שונות ואמר ועריו בתוך ערים נחרבות׃ (ח) וידעו . בתתי אש במצרים . על דרך משל כתרגומו כד אייתי עממיא דתקיפין כאשתא על מצרים׃ (ט) ביום ההוא יצאו מלאכים מלפני בצים להחריד את כוש . בצים הם הספינות כמו וצי אדיר לא יעברנו והיה משפטו ציים בשני יודי״ן כמו מן עי עיים אלא שהוקל כמו עברים יהודים אמר בעת ההיא אחרי חרבן מצרים אביא על כוש צבא גוים בספינות וקראם מלאכים כאילו בשליחות האל יתברך באים שם כי הוא גזר הגזירה עליהם לפיכך אמר מלפני ואמר בצים כי נהר גדול סובב ארץ כוש ולא יוכלו להכנס לה אלא בספינות וכן אמר בתורה הוא הסובב את כל ארץ כוש וכן ים נהרות אחרות ואמר בספר ישעיה הוי ארץ צלצל כנפים אשר מעבר לנהרי כוש השולח בים צירים ובכלי גמא על פני מים׃ להחריד את כוש בטח . כוש שהיה יושב לבטח יחריד אותם בעת שיבואו עליהם פתאום׃ כיום מצרים . כמו שהיתה חלחלה בהם בחרבן מצרי׳ כמו שאמ׳ למעלה והיתה חלחלה בכוש בנפול חלל במצרים כן תהיה עתה חלחלה בהם בעבור עצמם׃ כי הנה באה . רוצה לומר עת החרב׃ (י) כה אמר . מבואר׃ (יא) הוא ועמו . מובאים . כי אני ה׳ מביא אותם׃ (יב) ונתתי יאורים חרבה . יבשה כמו אשר בחרב ולפי שארץ מצרים כל טובה ושבחה היא היאור

מצודת דוד

[...]מיחת קרן לבית ישראל כי ע״י נאמון פרעה יצאו חפשי מתחת יד בבל׃ ולך [...]״ל אז תוכל לפתוח פיך להוכיחם גם מלבך כי אז ישמעו לך בראותם שנבואתך [...]ת: וידעו . ואז ידעו שאני ה׳ נאמן במאמרי: ל (ב) הלילו. עשו יללה ואמרו [...]ל היום ההוא הוא יום הפורעניות: (ג) וקרוב יום לה׳ . ר״ל היום הקרוב [...]׳ מעמו הבא הפורעניות ולא במקרה: יום ענן. ר״ל יום חושך כאלו נתקדרו [...] בעבים: (ד) ובאה חרב. של מלך בבל: והיתה וגו׳. ר״ל בעת יפיל חלל [...]רים תהיה חלחלה בכוש על כי יראו כי נכון הוא גם לבוא עליהם: ולקחו המונה . מוסב למעלה לומר בכוש תהיה חלחלה בעת יפול חלל במצרים ויקחו את [...]מה באבני ויסודות חומותיה יהיו נהרסים: (ה) וכל הערב . תערובות העובדי כוכבים אשר בתוכן: ובני וגו׳ . בני הארצות שהיה להם כריתת ברית [...]: אתם . כלם יפלו בחרב עם מצרים ודומה להם: (ו) סומכי מצרים. העובדי כוכבים שהיו למצרים לעזרה מול האויב: וירד וגו׳. ממשלה חזקה תרד לארץ [...]מלב: ממגדל סונה . הוא התחלת גבול מצרים: (ז) ונשמו . יהיו שוממה בתוך שאר ארצות נשמות ודומה להן: (ח) וידעו . אז ידעו כולם שאני ה׳ נאמן [...]גמול בעת אתן אש חמתי במצרים וכל עוזרים ישברו: (ט) יצאו וגו׳ . גדודי גייסות יצאו בצים בשליחותי להחריד את כוש היושבת בטח ותהיה אז חלחלה בהם [...]בהלכדם מצרים שהיתה אז חלחלה בכוש כמ״ש למעלה: כי הנה באה . כאומר אם היתה בהם חלחלה כשמעם מפלת מצרים איך לא ימלאו עתה חלחלה כי ה׳ה [...]אה הפורעניות אל עצמם: (י) והשבתי . אבטל המון עם מצרים ביד נ״כ כי הוא יאבדם בחרב: (יא) הוא ועמו אתו . ר״ל פרעה ועמו אשר אתו ישבתו [...]״נ: עריצי גוים . עמים חזקים יהיו מובאים ביד נבוכדנאצר לשחת ארץ מצרים ועל הכשדים יאמר: והריקו . ישלפו חרבותם מתערם על מצרים׃
(יב) יאורים. מרבית היאורים תתיבש ר״ל אנשיה יגלו ממנה ולא יבוא להם עוד טובה

מצודת ציון

את הממשלה בשם קרן על כי בעלי הקרנים יתחזקו בהן בהלחמם עם מי׃ (ב) הילילו . מלשון יללה׃ הה . הוא כמו אהה והוא לשון צעקת יללה׃ (ד) חלחלה . רתת ורעדה׃ (ה) הערב . מל׳ תערובות׃ (ו) גאון . ענין רוממות וממשלה׃ עוזה . ענין חוזק׃ (ז) נחרבות . מלשון חרבה׃ (ט) מלאכים . שלוחים׃ בצים . בספינות כמו וצי אדיר (ישעיה לג)׃ להחריד . מל׳ חרדה׃ (י) והשבתי . ענין בטול׃ (יא) עריצי . ענין חוזק כמו כגבור עריץ (ירמיה כ)׃ והריקו . מל׳ ריק ר״ל ישלפו וירוקנו מתערם׃ חרבותם . מל׳ חרב׃ (יב) חרבה . מל׳ חורב ויבש׃ ומכרתי . ענין

רד"ק

היאור אמר דרך משל שיחרבו היאורים רוצה לומר שיכלה מהם כל טובה : (יג) כה אמר ה'. והאבדתי גלולים . כמשמעו ולפי שהיה בטחונם בהם שיצילו אותם מיד האויב אמר כן כמו שאמר בבבל הובישו בל את מרודך חתו גלולים או הוא על דרך משל כמו ובבל אלהי מצרים אעשה שפטים וי"ת ואביד דפלחין למעותא : ונשיא מארץ מצרים לא יהיה עוד . ומלך גם כן אשבית מארץ מצרים שלא יהיה שם עוד ר"ל זמן רב כמו ולא יספו עוד גדודי ארם שהרי אמר מקץ מ' שנה אקבץ את מצרים או יהיה עוד כמשמעו לעולם כמו שאמר ולא תתנשא עוד על הגוים וזהו שאמר ונתתי יראה בארץ מצרים שיהיו לעולם יראים משאר העמים : (יד) והשמתי . בנא . נא היא אלכסנדריא וכן תירגם יונתן : (טו) ושפכתי . מבואר הוא : (טז) ונתתי . חול תחיל סין . כתיב ביו"ד וקרי בוי"ו הכתיב מבנין הפעיל והקרי מן הקל והוא לשון חיל כיולדה : להבקע . שיבקעו חומותי' : ונוף צרי יומם . ואל נוף יבואו צרי יומם רוצה לומר ביום יבואו לה האויבים ולא בלילה כגנבים ויונתן תירגם בעיל דבביא יקפונה יום יום : (יז) בחורי און . שם עיר בארץ מצרים ואפשר שהיא און הכתוב בתורה כהן און ופיבסת תרין מלין כתיבין וקרין מלה חדא והוא שם עיר : והנה בשבי תלכנ'. כמו הן הנה היו לבני ישראל . יאמר שמה לזכרי' והנה לנקבו' ופירש אדוני אבי ז"ל כי על הנשים אמר ואע"פ שלא זכרם הנה זכר הבחורים שיפלו בחרב ואמר כי נשיהם תלכנה בשבי ויונתן תירגם עולמי און ופיבסת בחרבא יתקטלון ופלחיהון בשביא יהכון : (יח) ובתחפנחס . הוא תחפנחס הנזכר במלכים וכשהנו הסנועות כי זה נקוד ההי"ת בחיר"ק והתי"ו בשוא והחי"ת בפתח והפ"א והנו"ן בשוא : חשך היום . בשי"ן ונקרא בשמאל כמו ולא חשך ממני מאומה פירוש מנע היום מאורו להם ואמר זה מרוב הצרה כאילו מנע היום מאורו להם ויונתן תירגם על תחפנחס אייתי חשך בימם תירגם אותו כמו חשך בימין : את מטות מצרים . מוטות עולם שהיו על צוארי הגוי' ויונתן תירג' כדאתבר תמן ית תקוף מצרים : היא ענן יכסנה . כתרגומו מלך במשרייתיה יחפינה כעננא דסליק וחפי ית ארע' : ובנותי' בשבי תלכנה . רוצה לומר יושבי הכפרים ילכו בשבי כי הם אין להם כח להלחם כנגד האויבים ויקחום ויוליכום בשבי' : (כ) ויהי באחת עשרה שנה . לגלות צדקיהו : בראשון בשבעה לחדש . בחדש הראשון שהוא ניסן : (כא) בן אדם את זרוע פרעה מלך מצרים שברתי . וזהו שנאמר בירמיה על חיל פרעה נכה מלך מצרים אשר היה על נהר פרת בכרכמיש אשר הכה נבוכדנצר מלך בבל בשנה הרביעית ליהויקים בן יאשיהו ואומר במלכים ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל וגו' וזהו שנשברה זרועו האחת : והנה לא חובשה . אחר שנשברה לא חובשה שתוכל לתפוש חרב עוד כמו שאמר ולא הוסיף עוד : לשום חתול . הריכה שכורכין העלה כנשבר ומחבשין אותו וזה השברון לא היה לו רפואה עוד : לחבשה . במפיק הה"א לחבש אותה וכן לחזקה ויהיה לחזקה מקור מן הקל יוצא וכן ויצר לו ולא חזקו פעל יוצא מן הקל ופיר' יונתן המשל כן בר אדם ית תקוף פרעה מלכה דמצרים תברית והא לא מיתקפא לאתסאה וגומר : (כב) לכן . את החזקה ואת הנשברה . החזקה אשר הנשברה היא שבורה

רש"י

ואימסר : (יד) ועשיתי שפטים בנא . אלכסנדריא : (טו) להבקע . חות[...] צרי יומם . צרים יבאו עליה יום יום : (יז) והנה בשבי תלכ[נה ...] המדינות און ופיבסת : (יח) חשך היום . ימנע האור : [...] צרה תבוא עליה ותכסה ותחשך כיום כסוי הענן : ובנותיה . וכשרנ[...] זרוע פרעה מלך מ[...] כבר פעם אחרת [...] ביד נבוכדנצר נ[...] ליהויקים כמה [...] (ירמיה מו) למצו[...] פרעה נכה מלך [...] היה בכרכמיש נ[...] אשר הכה נבוכדנ[צר ...] והנה לא חובשה . [...] והלא כמה שנאמ[ר ...] כד) בסופו ולא יב[...] מצרים לצאת מא[רצו ...] מלך בבל מנהר [...] מצרים והסגנון זה [...] גם הוא על אותה [...] רפואה אין לה שנ[...] מו) עלי גלעד וקח[י ...] בת מצרים לשוא הר[בית ...] תעלה אין לך : ל[...] ל' קשירה שקושרין [...] לשום חתול . מש[...] ורטייה כמו (למעל[ה ...] לא חבשת : לתפ[ש ...] שיהא לו עוד כח [...] (כב) ושברתי את [...] אשבור את השני[...] שתיקן שבירות כלו[...] מלך בבל מגד הא'[...]

13 כֹּֽה־אָמַ֞ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֗ה וְהַאֲבַדְתִּ֨י
גִלּוּלִ֜ים וְהִשְׁבַּתִּ֤י אֱלִילִים֙ מִנֹּ֔ף
וְנָשִׂ֥יא מֵאֶֽרֶץ־מִצְרַ֖יִם לֹ֣א יִֽהְיֶה־ע֑וֹד
וְנָתַתִּ֥י יִרְאָ֖ה בְּאֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃
14 וַהֲשִׁמֹּתִי֙ אֶת־פַּתְר֔וֹס וְנָתַ֥תִּי אֵ֖שׁ
בְּצֹ֑עַן וְעָשִׂ֥יתִי שְׁפָטִ֖ים בְּנֹֽא׃
15 וְשָׁפַכְתִּ֣י חֲמָתִ֔י עַל־סִ֖ין מָע֣וֹז
מִצְרָ֑יִם וְהִכְרַתִּ֖י אֶת־הֲמ֥וֹן נֹֽא׃
16 וְנָתַ֤תִּי אֵשׁ֙ בְּמִצְרַ֔יִם ח֤וּל תָּחִיל֙
סִ֔ין וְנֹ֖א תִּהְיֶ֣ה לְהִבָּקֵ֑עַ וְנֹ֖ף צָרֵ֥י
יוֹמָֽם׃ 17 בַּחוּרֵ֥י אָ֖וֶן וּפִי־בֶ֑סֶת
בַּחֶ֣רֶב יִפֹּ֔לוּ וְהֵ֖נָּה בַּשְּׁבִ֥י תֵלַֽכְנָה׃
18 וּבִתְחַפְנְחֵס֙ חָשַׂ֣ךְ הַיּ֔וֹם בְּשִׁבְרִי־
שָׁם֙ אֶת־מֹט֣וֹת מִצְרַ֔יִם וְנִשְׁבַּת־בָּ֖הּ
גְּא֣וֹן עֻזָּ֑הּ הִ֚יא עָנָ֣ן יְכַסֶּ֔נָּה וּבְנוֹתֶ֖יהָ
בַּשְּׁבִ֥י תֵלַֽכְנָה׃ 19 וְעָשִׂ֥יתִי שְׁפָטִ֖ים
בְּמִצְרָ֑יִם וְיָדְע֖וּ כִּֽי־אֲנִ֥י יְהוָֽה׃
20 וַיְהִ֗י בְּאַחַ֤ת עֶשְׂרֵה֙ שָׁנָ֔ה בָּֽרִאשׁ֖וֹן
בְּשִׁבְעָ֣ה לַחֹ֑דֶשׁ הָיָ֥ה דְבַר־יְהוָ֖ה
אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃ 21 בֶּן־אָדָ֕ם אֶת־זְר֛וֹעַ
פַּרְעֹ֥ה מֶֽלֶךְ־מִצְרַ֖יִם שָׁבָ֑רְתִּי וְהִנֵּ֣ה
לֹֽא־חֻ֠בְּשָׁה לָתֵ֨ת רְפֻא֜וֹת לָשׂ֧וּם
חִתּ֛וּל לְחָבְשָׁ֥הּ לְחָזְקָ֖הּ לִתְפֹּ֥שׂ בֶּחָֽרֶב׃
22 לָכֵ֞ן כֹּה־אָמַ֣ר ׀ אֲדֹנָ֣י יֱהֹוִ֗ה הִנְנִי֙
אֶל־פַּרְעֹ֣ה מֶֽלֶךְ־מִצְרַ֔יִם וְשָׁבַרְתִּי֙
אֶת־זְרֹ֣עֹתָ֔יו אֶת־הַחֲזָקָ֖ה וְאֶת־

[מסורה: ח' בטעם בסיפ' · י"ג · ס' בסיפרא · חסר · ג' · תחול ק' · ג' · ג'. פתח · ג'. ז' · ג' · פתח · ח' · ל"א בטעם בסיפרא · ל'. ג' · ג'. ג'. ג' · י"א בטעם בסיפרא · י"ב פסוקים את את ואת את. ג']

תרגום

בְּמֵימְרִי׃ 13 כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים וְאַבֵּיד דְפָלְחִין לְטַעֲוָתָא וְאֱשֵׁיצֵי דְפָלְחִין לְצַלְמָנַיָא מִמָפֵּס וּמַלְכָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לָא יְהֵי עוֹד וְאֶתֵּן דַחֲלָא בְּמִצְרָיִם׃ 14 וְאַצְדֵי יַת פַּתְרוֹס וְאַיְתֵי עַמָא דְתַקִיפִין כְּאֶשָׁתָא עַל טָאנֵיס וְאַעְבֵּיד פּוּרְעֲנוּת דִינִין בְּאַלַכְסַנְדְרִיָא׃ 15 וְאֶשְׁפּוֹךְ חֵימְתִי עַל סִין תְּקוֹף מִצְרַיִם וֶאֱשֵׁיצֵי יַת אִתְרְגוּשַׁת אֲלַכְסַנְדְרִיָא׃ 16 וְאַיְתֵי עַמְמַיָא דְתַקִיפִין כְּאֶשָׁתָא בְּמִצְרַיִם מִזַע תְּזוּעַ סִין וַאֲלַכְסַנְדְרִיָא תְּהֵי מִתַּרְעָא מִשּׁוּר וּמָפֵּיס בַּעֲלֵי דְבָבוֹ יִקְפוּנַהּ יוֹם יוֹם׃ 17 עוּלֵימֵי אוֹן וּפִיבֶסֶת בְּחַרְבָּא יִתְקַטְלוּן וּפָלְחֵיהוֹן בְּשִׁבְיָא יְהָכוּן׃ 18 וְעַל תַּחְפַּנְחֵס אַיְתֵי חֲשׁוֹךְ בִּימָם כַּד אֶתְבַּר תַּמָן יַת תְּקוֹף מִצְרַיִם וְיִבְטֵל בָּהּ יְקַר תּוּקְפָּהּ מְלַךְ בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ יַחְפִּינָהּ כַּעֲנָנָא דְסָלֵיק וְחָפֵי יַת אַרְעָא וְיַתְבֵי כַּפְרָנָהָא בְּשִׁבְיָא יְהָכוּן׃ 19 וְאַעְבֵּד פּוּרְעֲנוּת דִינִין בְּמִצְרַיִם וְיֵדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ 20 וַהֲוָה בַּחֲדָא עַשְׂרֵי שְׁנִין בְּקַדְמָאָה בְּשַׁבְעָא לְיַרְחָא הֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃ 21 בַּר אָדָם יַת תְּקוֹף פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם תַּבָּרִית וְהָא לָא מִתַּקְפָא לְאִתַּסָאָה לְמִתַּן עֵיצָה לְמִחְבַּשׁ לְאִתַּקְפָא לְמֵיחַד מַלְכוּ׃ 22 בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אֲנָא שָׁלַח רוּגְזִי עַל פַּרְעֹה דְמִצְרַיִם וְאֶתְבַּר יַת סַעֲדוֹהִי וְיַת שׁלְטוֹנוֹהִי תַּקִיפַיָא דִבְהוֹן הוּא תְּבַר יַת מַלְכְוָתָא

מסורה

כה אמר ה' בטעם ב[...] הכה כף אל כף . הש[...] והאבדתי גלולים . כס[...] תהום . הנני אל הרו[...] הוא אשר . רב לכם [...] יתן הנשיא : והנה ג' ב[...] בשמואל ב' סימן ד' [...] בקריאה וסימ' בלשון [...] מני רבוני יומא ב[...] דמותא . ופי' נמסר [...] סוף סימן כ"ד : רפאות [...] וחס' וסימ' לשוא הר[בית ...] תעלה אין לך . אין דן [...] והנה לא חבשה לתת [...] את החזקה ל' וחד ואת [...] האבדת אבקש ואינון מ[...] חד את וחד ואת וכל ח[...] דכונ' וסי' נמ' במסרא ר[...]

מצודת ציון

ענין מסירה וכן וימכרם ביד אויביהם (שופטים ב) : והשימותי . מלשון שממון : (יד) בנא . הוא אלכסנדריא כת"י : (טו) מעוז . ענין חוזק : (טז) חול תחיל . מלשון חלחלה ורעד : להבקע . מל' בקיעה ופתיחה : (יח) חשך . ענין מניעה כמו ולא חשכת (בראשית כב) : מוטות . ר"ל בדי העול : (כא) חובשה . ענין קשירה מעלית על השבר וכן ולנשברת לא חבשה (לקמן לד) : חתול . ענין כריכת

מצודת דוד

מובש מן היאורים וכאלו נתייבשו : ומכרתי . אמסור הארץ ביד הכשדי[ם] אנשים רעים ואכזרים : והשימותי וגו'. את הארץ ואנשים הממלאים אות[ה] שממה ע"י אנשים זרים ונכרים : אני ה' דברתי . ובידי לקיים דברי : (יג) [...] וגו'. לא יתעסקו שמה באלילים : ונשיא וכו'. ר"ל ונשיא אשבות מארץ לא יהיה עוד . ר"ל עד זמן מרובה לא יהיה עד תשלום ארבעים שנה כמ"ש למעלה : ונתתי יראה . תמיד יהיה שם פחד ורעדה משאר העמים : (טו) מעוז [...] שהוא חוזק מצרים שהיא עיר בצורה וחזקה : את המון נא . את המון עם נא כי היתה בת רבת עם : (טז) חול תחול סין . עיר סין תרעד ברעדה : חסים [...] ר"ל תהיה נוחה ומוכנת להבקע חומתה עם כי היא עיר בצורה : צרי יומם . הצרים יבואו עליה באור היום להכשה ולא בלילה כגנבים : (יז) והנה . נשי החללי[ם] בשבי : (יח) חשך היום . מי שבא עליו צרה נדמה לו כאלו נמנע ממנו מאור היום וכן יום חושך ואפלה (יואל ב) : בשברי שם . בעת אשבור שם מוטות מ[צרים] מוטות העול שהכבידו על העובדי כוכבים : ונשבת בה . בתחפנחס יבוטל ממשלת חוקה : היא . העיר תחפנחס הענן יכסה אותה כי מאד יחשך לה : בנות העיר בשבי תלכנה : (יט) כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול : (כ) באחת עשרה שנה . לגלות יהויכין ומלכות צדקיה והיא שנת החורבן

רש"י

המלכות כולו : (כד) וחזקתי . לשון חוזק : (כה) והחזקתי . [illegible] בידו לסמיכה שלא תפול וסופו יוכיח וזרועות פרעה תפולנה שאינו [illegible] (ב) אל מי דמית בגדלך. בהתגדלך לנגדי אל מי היית סבור לדמות: [illegible] שהפלתי כבר : ארז בלבנון . היה : וחורש מצל. יער מסכך כל גדול: [illegible] רענן : צמרתו.
[illegible] (ד) תעלותיה .
[illegible] : אל כל עצי
השקיתם והדוגמא
ויונתן הא אתוראה
[illegible] בלבנון וגומר
מים גדלוהו תהום
[illegible] בעממיא סגי
[illegible] תקיף ית מלכיא
[illegible] מלכותיה וית
[illegible] מני על כל מדינות
מדרש אגדה ובין
[illegible] צמרתו מהיכן
לפי שנמנע מעצת
שנאמר (בראשית י)
ההיא יצא אשור
[illegible] באי העולם קליעה
[illegible] בעצה למרוד בו אז
[illegible] נראית לעצמה
[illegible] עמהם : מים
[illegible] רוממתהו . ועל
יונה בן אמתי שירד
[illegible] אנשי נינוה מן
[illegible] בכפיהם :
[illegible] ענפיו: פארותיו.
ממים רבים בשלחו.
[illegible] ידי מים רבים
[illegible] כלומר בגדלו
[illegible] שילוח נופל בהן
פארות (לעיל טז):
בסעפותיו

[illegible] ב' וסימ' והזקתי את
[illegible] . וחזקתי את זרעות
תפלנה ב' וסימ' אבני
[illegible] . וזרעות פרעה
[illegible] ג' מ"ל וסימ' בספר
[illegible] ד' : אל מי ג' וסימ'
[illegible] דיהוא . בן אדם
[illegible] אל מי דמית בכה:
[illegible] נמסר בשמואל א'
[illegible] הא חד מן מלין דלית
[illegible] א' בסוף תיבותא
במסרה רבתא בערך

מקרא

הַנִּשְׁבָּרֶת וְהִפַּלְתִּי אֶת־הַחֶרֶב מִיָּדוֹ׃
כג וַהֲפִצוֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם
וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת׃ כד וְחִזַּקְתִּי אֶת־ ל' כ"כ .
זְרֹעוֹת מֶלֶךְ בָּבֶל וְנָתַתִּי אֶת־חַרְבִּי
בְּיָדוֹ וְשָׁבַרְתִּי אֶת־זְרֹעוֹת פַּרְעֹה
וְנָאַק נַאֲקוֹת חָלָל לְפָנָיו׃ כה וְהַחֲזַקְתִּי ל' . ל'
אֶת־זְרֹעוֹת מֶלֶךְ בָּבֶל וּזְרֹעוֹת פַּרְעֹה
תִּפֹּלְנָה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי ב' .
חַרְבִּי בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וְנָטָה אוֹתָהּ
אֶל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כו וַהֲפִצוֹתִי אֶת־
מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִי אוֹתָם בָּאֲרָצוֹת
וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
לא א וַיְהִי בְּאַחַת עֶשְׂרֵה
שָׁנָה בַּשְּׁלִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה
דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ב בֶּן־אָדָם
אֱמֹר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְאֶל־
הֲמוֹנוֹ אֶל־מִי דָּמִיתָ בְגָדְלֶךָ׃ ג הִנֵּה ג' מ"ל . ג'
אַשּׁוּר אֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יְפֵה עָנָף וְחֹרֶשׁ ל'
מֵצַל וּגְבַהּ קוֹמָה וּבֵין עֲבֹתִים הָיְתָה ל' . ל'
צַמַּרְתּוֹ׃ ד מַיִם גִּדְּלוּהוּ תְּהוֹם ל'
רֹמְמָתְהוּ אֶת־נַהֲרֹתֶיהָ הֹלֵךְ סְבִיבוֹת ל'
מַטָּעָהּ וְאֶת־תְּעָלֹתֶיהָ שִׁלְחָה אֶל ו' רפין
כָּל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה׃ ה עַל־כֵּן גָּבְהָא ל' כתיב א'
קֹמָתוֹ מִכֹּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה וַתִּרְבֶּינָה ל' חסר בנביאי'
סַרְעַפֹּתָו וַתֶּאֱרַכְנָה פֹּארֹתָו מִמַּיִם סרעפתיו ק'

תרגום

וְאַרְמֵי יַת תּוּקְפָּא מִנֵּיהּ׃
כג וְאַגְלֵי יַת מִצְרָאֵי בֵּינֵי
עַמְמַיָּא וְאֲבַדְרִינוּן בִּמְדִינָתָא׃
כד וְאַתְקֵיף יַת מַלְכוּת מַלְכָּא
דְבָבֶל וְאֶתֵּן יַת תּוּקְפִּי בִּידֵיהּ
וְאֶתְבַּר יַת תְּקוֹף פַּרְעֹה
וְיִנְהֵם נְהוֹם מְטַעֲנֵי חֲרֵב
קֳדָמוֹהִי׃ כה וְאַתְקֵיף יַת
מַלְכוּת מַלְכָּא דְבָבֶל וּמַלְכוּת
פַּרְעֹה תִּבְטֵל וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא
יְיָ כַּד אֶתֵּן תּוּקְפִּי בְּיַד מַלְכָּא
דְבָבֶל וְיִתְפְּרַע פּוּרְעֲנוּת מִן
אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ כו וְאַגְלֵי
יַת מִצְרָאֵי לְבֵינֵי עַמְמַיָּא
וְאֲבַדַּר יַתְהוֹן בִּמְדִינָתָא וְיִדְעוּן
אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ א וַהֲוָה בַּחֲדָא
עַסְרָא שְׁנִין בִּתְלִיתָאָה בְּחַד
לְיַרְחָא הֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן
קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃ ב בַּר
אָדָם אֱמַר לְפַרְעֹה מַלְכָּא
דְמִצְרַיִם וּלְאִתְרְגוּשְׁתֵּיהּ לְמָן
דְמִיתָא בְתוּקְפָּךְ׃ ג הָא אַתּוּרָאָה
דָמְיָא לְאַרְזָא בְּלִבְנָן דְנוֹפֵיהּ
שַׁפִּיר וְסוֹכֵיהּ מַטְלָן וְרָם
בְּקוֹמָה וְעַל נַגְדִין שָׁלַּת
שָׁרְשׁוֹהִי׃ ד בְּעַמְמַיָּא סַגִּי
בְּסוּמְכְוָתָא תַקִּיף יַת מַלְכַיָּא
שַׁעְבֵּיד לִתְחוֹת מַלְכוּתֵיהּ וְיַת
שִׁלְטוֹנוֹהִי מַנֵּי עַל כָּל מְדִינַת
אַרְעָא׃ ה עַל כֵּן רָאֵים
בְּתוּקְפֵּיהּ מִכָּל מַלְכֵי אַרְעָא
וּסְגִיאַת מַשִׁרְיָתֵיהּ וְאִתְנַצָּחוּ

רד"ק

כמו שהיתה והחזקה משל על ארצו שנשארה לו אחר שהכה אותו נבוכדנ' על נהר פרת : (כג) והפיצותי . מבואר הוא : (כד) וחזקתי. ונאק נאקות חלל לפניו . כבר פירשנו לעיל מהו נאקת חלל והוא הוצאת הנשמה מהקנה בקול בעת מותו : (כה) והחזקתי . תפלנה . כאילו נפלו שלא יכה בהם כח : ונטה אותה . על דרך נטה את מטך : אל ארץ מצרי' . כמו על וכמוהו רבים : ויהי . (ב) בן אדם . אל מי דמית בגדלך . למי אתה דומה בגדלך שתתפאר בהמונך ובגדלך ותחשב שלא תרד מגדולתך הנה אשור היה גדול ממך ונפל בידי אף אתה תפול והחל בגדולת מלך אשור על דרך משל והמשילו לארז בלבנון שהוא גבוה מכל שאר עצי הלבנון : (ג) הנה אשור . יפה ענף. שענפיו יפים : וחורש מצל . ענף שהוא מסתבך הרבה ועושה צל תחתיו מצל מן צלל והוא מפעל מבנין הפעיל ובא בפתח כמו מסב קלע ויבא בצרי הנני מסב את כלי המלחמה : ובין עבותים היתה צמרתו . הסעיף העליון יקרא צמרת אמר כי צמרת הארז הזה היתה בין עבותים בין אנשי' מסתבכי' וגבוה עליהם ונראה יפה או אמר עבותים על רבוי העלים בענפים כמו שפירשו רז"ל וענף עץ עבות והוא משל על מלכי האומות כי על כלם עלה ויונתן תירגם ועל ניגדין שלח שרשוהי ובדרש מהיכן זכה לגדולה זו לפי שנמנע מעצת דור הפלגה שנאמר מן הארץ ההיא יצא אשור שנעשו כל בעלי עולם קליעה אחת לבא בעצה ולמרוד בו אז היתה צמרתו לעצמה ולא נשתלשלה עמהם : (ד)מים גדלוהו. היה לו שפע מים לפיכך גדל כל כך כלומר היתה לו הצלחה גדולה : תהום רוממתהו . זכר תהום בלשון נקבה ובלשון זכר תהום אמר לא כי היא ואמר תהום שהוא לשון עומק מים רבים שלא יפסקו כן גדולתו לא היתה לה הפסק ימים רבים עד בא עתו : את נהרותיה הולך סביבות מטעה . נהרות התהום כלומר כל אחת מן הנהרות היוצאים מן התהום הולכים סביבות הארז הזה שהוא מטע התהום כמו שאמר תהום רוממתהו והתהום הוא משל לטובה ולהצלחה גדולה : ואת תעלותיה שלחה אל כל עצי השדה . אמר כי התהום הוליכה נהרותיה סביבות זה הארז שהיא מטעה כלומר רבוי מימיה ותעלותיה שהם פלגי מים קטנים כמו תעלת הברכה אותם התעלות שלחה להשקות כל עצי השדה והמשל כי רוב הטובה וההצלחה היתה למלך אשור והמעט לשאר מלכי הארץ ויונתן פירש המשל כן בעממיא סגי בסומכוותיה תקיף ית מלכי' שעביד לתחות מלכותי' וית שלטנוהי מני על כל מדינת ארעה: עלתה . קלה כלמ"ד וראויה להדגש ובדרש מים גדלוהו תהום רוממתהו על ששמע לקול יונה בן אמתי שירד לתהום ושבו אנשי נינוה מן החמס אשר בכפיהם : (ה) על כן גבהא קומתו . האל"ף במקום ה"א : ותרבינה סרעפותיו ותארכנה פארותיו . הענין כפול

מצודת דוד

[illegible]ראשון . בחדש הראשון : (כא) את זרוע וגו'. הנה כבר שברתי את [זר]ועות של פרעה ר"ל כבר מסרתיו פעם ביד נ"נ בשנת ד' ליהויקים כמ"ש [ב]מ"ב ולקח אז חלק גדול מארצו : והנה לא חובשה . עדיין לא קשר השבר לתת רפואות אל השבר לשום כריכה ולקשרה היטב לחזק אותה [ל]תפוש בחרב להלחם עוד ר"ל לא חזרו מצרים אל כבודם ולא לקחו [ו]עדיין ארצם בידם : (כב) הנני. הנה אני אלחם עם פרעה : ושברתי. את שתי זרועותיו את החזקה שלא נשברה מאז וגם את הנשברה אשבר [עד אשר לא]יה לה רפואה כלל ובזה אפיל את החרב מידו כי לא יוכל מעתה להחזיקה [בז]רועות ר"ל נ"נ יקח גם הארץ הנשארת לו ומה שכבר לקח יחזיק בו לעצמו ולא תצא מתחת ידו ולא יוכל עוד לעמוד נגדו במלחמה : (כד) ונתתי וגו' . [ונת]ן בידו הכח לאבד את מצרים : ונאק. פרעה יאנח לפני נ"נ נאקת חלל כדרך שהחללים נואקים בצאת נפשם : (כה) תפולנה. בחוזק השבירה : כי אני ה'. [ה]לא גמול : בתתי . בעת אתן חרבי וגו' ויטה אותה אל ארץ מצרים להכות בה : (כו) כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול : לא (א) באחת עשרה שנה . [הי]א השנה שנת י"א לגלות יהויכין ולמלכו' צדקיה: בשלישי. בחדש השלישי: (ב) ואל המונו. אל המון עמו : אל וגו'. ר"ל אל מי מהמלכי' דמית בגפשך ברוב [גדלך ... הנ]ה אשור . כאומר הלא גדול ממך היה אשור כי היה ארז בלבנון ר"ל מובחר במלכים כארז הגבוה מכל עצי הלבנון : יפה ענף. היה בעל יפה ענף ובעל [... מס]כך בשפע צל הרבה : ובין עבותים . הסעיף העליון היתה בין עבותים הם הענפים המתפשטים הקלועים אלה באלה וזהו דבר המותן פאר : (ד) מים [גדלוהו]. [ל]ו אותו וגדלו והתהום הרימו למעלה ברוב הגודל: את נהרותיה . ר"ל כ"א מנהרות התהום היה הולך סביבות מטעה של הארז להשקותה : ואת [תעלותיה ...]ה הם פלגי מים קטנים שלחה התהום אל כל עצי השדה להשקותם וענין המשל הוא שהיה סנחריב מלך גדול מכל מלכי האדמה והיה מושפע בטובה [... ו]השפעת כל העובדי כוכבים היו נחשבים כמעט קט למול השפעתו : (ה) על כן . הואיל ורוב המים השקה אותו לכן גבהה קומתו וכו' ורבו ענפיו ותארכנה להתפשט

מצודת ציון

כריכת התחבושת וכן והתחל לא חבשת (לעיל טז) : לחבשה . לקשרה : (כד) ונאק. ענין אנחה כמו יאנק חלל (ירמיה נא) : (ב) דמית . מלשון דמיון והשואה : (ג) וחורש . ענין הסעיף וכן בעזובת החורש והאמיר (ישעיה יז) ור"ל יער בעל סעיפים : מצל . מל' צל : עבותים . ענין קליעה כמו וענף עץ עבות (ויקרא כג) : צמרתו . כן יקרא הסעיף העליון שבאילן העולה למעלה וכן צמרת הארז (לעיל יז) : (ד) רוממתהו . מל' הרמה : מטעה . מלשון נטיעה : תעלותיה . אמת המים כמו תעלת הברכה (ישעיה ז) : (ה) גבהא . אל"ף במקום ה"א : ותרבינה . מל' רבוי : סרעפותיו . סעפותיו ור"ל ענפיו ויתכן שהוא מלשון ברוב שרעפי (תהלים לד) שהוא ענין מחשבה וכמו שמלת סעיף משותף לשניהם כמ"ש סעפים שנאתי (שם קיט) : פארותיו . גם הוא ענין ענף וכן מסעף פארה

רַבִּים בְּשַׁלְּחוֹ׃ ו בִּסְעַפֹּתָיו קִנְנוּ כָּל־
עוֹף הַשָּׁמַיִם וְתַחַת פֹּארֹתָיו יָלְדוּ
כֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּבְצִלּוֹ יֵשְׁבוּ כֹּל
גּוֹיִם רַבִּים׃ ז וַיְּיִף בְּגָדְלוֹ בְּאֹרֶךְ
דָּלִיּוֹתָיו כִּי־הָיָה שָׁרְשׁוֹ אֶל־מַיִם
רַבִּים׃ ח אֲרָזִים לֹא־עֲמָמֻהוּ בְּגַן־
אֱלֹהִים בְּרוֹשִׁים לֹא דָמוּ אֶל־
סְעַפֹּתָיו וְעַרְמֹנִים לֹא־הָיוּ כְּפֹארֹתָיו
כָּל־עֵץ בְּגַן־אֱלֹהִים לֹא־דָמָה אֵלָיו
בְּיָפְיוֹ׃ ט יָפֶה עֲשִׂיתִיו בְּרֹב דָּלִיּוֹתָיו
וַיְקַנְאֻהוּ כָּל־עֲצֵי־עֵדֶן אֲשֶׁר בְּגַן
הָאֱלֹהִים׃ י לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה יַעַן אֲשֶׁר גָּבַהְתָּ בְּקוֹמָה וַיִּתֵּן
צַמַּרְתּוֹ אֶל־בֵּין עֲבוֹתִים וְרָם לְבָבוֹ
בְּגָבְהוֹ׃ יא וְאֶתְּנֵהוּ בְּיַד אֵיל גּוֹיִם
עָשׂוֹ יַעֲשֶׂה לוֹ כְּרִשְׁעוֹ גֵּרַשְׁתִּהוּ׃
יב וַיִּכְרְתֻהוּ זָרִים עָרִיצֵי גוֹיִם וַיִּטְּשֻׁהוּ
אֶל־הֶהָרִים וּבְכָל־גֵּאָיוֹת נָפְלוּ
דָלִיּוֹתָיו וַתִּשָּׁבַרְנָה פֹארֹתָיו בְּכֹל־
אֲפִיקֵי הָאָרֶץ וַיֵּרְדוּ מִצִּלּוֹ כָּל־עַמֵּי
הָאָרֶץ וַיִּטְּשֻׁהוּ׃ יג עַל־מַפַּלְתּוֹ יִשְׁכְּנוּ
כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְאֶל־פֹּארֹתָיו הָיוּ
כֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ יד לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־
יִגְבְּהוּ בְקוֹמָתָם כָּל־עֲצֵי־מַיִם וְלֹא־
יִתְּנוּ אֶת־צַמַּרְתָּם אֶל־בֵּין עֲבֹתִים
וְלֹא־יַעַמְדוּ אֵלֵיהֶם בְּגָבְהָם כָּל־
שֹׁתֵי מָיִם כִּי כֻלָּם נִתְּנוּ לַמָּוֶת אֶל־

ג׳. ג׳. ג׳ וחסר. ג׳. ג׳. ח׳ פסוקים לא לא לא לא. ג׳. ג׳. ב׳. אדם לסכל ב׳. ס׳. כ״ב בטעם בסיפרא. ג׳ בטעם. ג׳ מ״ל. ד׳ כתיב ו׳. ג׳. ב׳ חס׳ וכענין. ב׳ וחסר. ג׳. י״ד פסוקים לא ולא ולא. ג׳. ג׳ כ״כ. ו׳

סוּמְכְוָתֵיהּ עַל עַמְמִין סַגִּיאִין בְּאִתְנַצָּחוּתֵיהּ׃ ו בְּמַשִׁרְיָתֵיהּ כְּבֵישׁ כָּל כְּרַכִּין תַּקִּיפִין וּתְחוֹת שׁוּלְטָנוֹהִי שַׁעְבֵּיד כָּל מְדִינַת אַרְעָא וּבִטְלַל מַלְכוּתֵיהּ יָתִיבוּ כָּל עַמְמִין סַגִּיאִין׃ ז וְאִתְנַצַּח בְּסוּמְכְוָתֵיהּ בִּסְגֵי גִבָּרוֹהִי אֲרֵי הֲוַת אֵימְתֵיהּ עַל עַמְמִין סַגִּיאִין׃ ח מַלְכִין תַּקִּיפִין לָא אִתְנַצָּחוּ לְקִבְלֵיהּ בִּתְקוֹף גְבוּרָא דַהֲוַת עִמֵּיהּ מִן קֳדָם יְיָ שׁוּלְטָנִין לָא קָמוּ קֳדָם מַשִׁרְיָתֵיהּ וְגִבָּרִין לָא יְכִילוּ בְּסוּמְכְוָתֵיהּ בִּתְקוֹף גְבוּרָא דַהֲוַת עִמֵּיהּ מִן קֳדָם יְיָ לָא דָמְיָא לֵיהּ בְּתוּקְפֵיהּ׃ ט שַׁפִּיר עֲבִידְתֵיהּ בִּסְגֵי גִבָּרוֹהִי וְזָעוּ מִן קֳדָמוֹהִי כָּל מַלְכֵי קֶדֶם בִּתְקוֹף גְבוּרָא דַהֲוַת עִמֵּיהּ מִן קֳדָם יְיָ׃ י בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים חֲלַף דְּרָמְתָא בְּקוֹמָה וִיהַב מַרְוָתֵיהּ עַל מַלְכְוָתָא וְרָאִים לִבֵּיהּ בְּתוּקְפֵיהּ׃ יא וְאֶמְסְרִינֵיהּ בְּיַד תַּקִּיף עַמְמַיָא אִתְפְּרַע מִנֵּיהּ בְּחוֹבֵיהּ תָּרֵיכְתֵיהּ׃ יב וְשֵׁיצְיוֹהִי נוּכְרָאִין תַּקִּיפֵי עַמְמַיָא וְרַטְשׁוּהִי עַל טוּרַיָא וּבְכָל חֵילַיָא נְפָלָא מַשִׁרְיָתֵיהּ וְאִתְבַּדָּרוּ סוּמְכְוָתֵיהּ בְּכָל פַּצִּידֵי אַרְעָא וּנְחָתוּ מִטְּלַל מַלְכוּתֵיהּ כָּל עַמְמֵי אַרְעָא וְרַטְשׁוּהִי׃ יג עַל מַפֶּלֶת קְטִילוֹהִי שְׁרוֹ כָּל עוֹפָא דִשְׁמַיָא וְעַל פִּגְרֵי מַשִׁרְיָתֵיהּ נָחָא כָּל חַיַּת בָּרָא׃ יד בְּדִיל דְּלָא יִרְאֲמוּן בְּתוּקְפֵיהוֹן כָּל מַלְכֵי קֶדֶם וְלָא מַרְוָתְהוֹן עַל מַלְכְוָתָא וְלָא יִתְרַבְרְבוּן לְהוֹן בְּתוּקְפֵיהוֹן כָּל עַבְדֵי מַלְכוּ אֲרֵי כוּלְהוֹן אִתְמְסָרוּ לְמוֹת

רדק

כפול במלות שונות כי סרעפותיו והסעיף והפארה אחת בשמות שונים והענף מסעף פארה: סרעפותו. כתיב בלא יו״ד סרבוי וקרי ביו״ד וכמוהו רבים: פארותיו. האל״ף קודם לרי״ש: ממים רבים בשלחו. בשלח השרש מים רבים סביבותיו כמו שאמר מים רבים מאותם מים רבים ארכו פארותיו: (ו) בסעפותיו. פארותיו. האל״ף קודם הרי״ש וי״ת המשל כן במשירייתיה כבש כל כרכין תקיפין וגו׳: (ז) וייף. היו״ד הראשונה מאיתן והשנית פ״א הפעל שרשו יפה ויאמר האיתן איפה וייפה ובחסרון למ״ד הפעל איף וייף וזה וייף הוא לקריאת בן נפתלי בחירק היו״ד הראשונה ונות השנייה לקריאת בן אשר וייף בשוא הראשונה וחיריק השנייה ובקצת הספרים מצאתי בחירק הראשונה ובשוא השנייה לבן אשר וזו היא קריאה נכונה על משקל וישב: בארך דליותיו. הם הענפים הרמים מענין ארוממך ה׳ כי דליתני: (ח) ארזים לא עממוהו. כמו כל סתום לא עממוך ענין נסתר וכסוי רוצה לומר הארזים הגבוהים שהם בגן אלהים לא יסתירוהו ולא יכסוהו כי הוא על כולם ואמרו בגן אלהים הוא על דרך הפלגה והוא הגן שנאמ׳ עליו ויטע ה׳ אלהים גן בעדן: וערמונים. כמו ול״ז וערמון שהוא אילן שקורין קסטיני״ר בלע״ז: כפראתיו. האל״ף קודם לרי״ש: (ט) יפה עשיתיו. אמר עשיתיו להודיע כי מאת האל יתברך היתה הגדולה הזאת ולא כמו שהיה אומר בכח ידי עשיתי: (י) לכן. אמר גבהת ואמר ויתן ורם כן דרך המקרא לדבר לנכח ושלא לנכח כאחד כמו שמעו עמים כולם והדומים לו: (יא) ואתנהו ביד אל גוים. ואתנהו בשוא הוי״ו והוא עתיד במקום עבר: אל. למדינחאי מלא ביו״ד ולמערבאי חסר יו״ד ופירוש ביו״ד תקיף הגוים וכן ואת אילי הארץ לקח תקיפי הארץ ואמר אל גוים על נבוכדנצר כמו שאמר בסדר עולם וכן אמרז״ל בשנה ראשונה כבש נינוה: ברשעו גרשתיהו. ברשעו עשתו לפניו ולאחריו: (יב) ויכרתהו זרים. לפי שהמשילו לעץ אמר בו לשון כריתה וזרים ועריצי גוים אומר על הכשדים כמו שנאמר עליהם גם כן הגוי המר והנמהר וענין המשל מפורש: (יג) על מפלתו. ת״י על מפלת קטילוהי שרו כל עופא דשמיא ועל פגרי משרייתיה נחא כל חיות ברא: ואל פראתיו. הרי״ש קודם לאל״ף: (יד) למען. זה אשר עשיתי לו בעבור שלא יתגאו שאר מלכים הגדולים: כל שותי מים. כל ארזים ר״ל שותי מים שהם גבוהי קומ׳ משפע המים אשר תחתיהם ור״ל במשל על הנלחמים במלוכה כמו שפירשנו: ולא יעמדו אליהם בגבהם. אליהם בגירי מן

רשי

(ו) בסעפותיו. בעו[...] ל׳ קן: (ז) וייף [...] דליותיו. אף כ[...] הנטוים לאורך ל[...] דליות הכרם שיש[...] בלע״ז: (ח) לא ע[...] כסו תארו כלומר ל[...] אחד נאה ממנו: [...] כלומר בכל העולם [...] קאשטיני״ש בלע״ז [...] עדי עדן. כלומר [...] המשובחים: (י) [...] גבהת בקומה [...] לאשור: (יא) בי[...] ביד קשה שבגוים [...] נתתיו דאמר מר [...] כבש נינוה: עשה [...] נבוכדנצר ככל [...] (יב) ויטשוהו. ויו[...] כמו ויטש על המ[...] י״א): (יג) על מ[...] וגו׳. כתרגומו על מכ[...] (יד) עדי מים, [...] וחלשים אלא שעו[...] וארוכין מחמת לחו[...] אין להם לדמות [...] עדן כלומר לא היה [...] על ישראל ולא ימו[...] אל בין עבותים [...] להיות גבורתם ש[...]

א׳: בארך ג׳ בקריא[...] יריעת האהל יהיה [...] בגדלו בארך דלי[...] אפים יפתה קצין. א[...] וסימן לא דמה אליו. [...] יפה ה׳ בקריאה וסי[...] לא היה איש יפה [...] יפת עשיתיו ברוב [...] הכל עשה יפה בעת [...] יפה לאכול ולשתות [...] דודי אף נעים ד׳ ל[...] יגבהו חד מן ל״ד פ[...] בהון לא ולא ולא [...] ותרין אחרנין נסבין [...]

תולדות אהרן אר[...] ברי[...]

מצודת ציון

פארה (ישעיה י): (ו) קננו. מל׳ קן והוא מדור העופות: (ז) וייף. מל׳ יופי: בארך. עם אורך ובא הבי״ת במקום עם וכן הרק אך במטה (במדבר יג): דליותיו. הענפים הרמים וכן לפנות דליותיו (לעיל יז): (ח) עממוהו. ענין הסתר וכסוי וכן כל סתום לא עממוך (לעיל כח): בגן אלהים. על גן העדן יאמר: דמו. מל׳ דמיון: (ט) ויקנאוהו. מל׳ קנאה: (יא) אל. ענין חוזק כמו אלי גבורים (לקמן לב): (יב) ויטשוהו. ענין הסור כמו וינטשו בלחי (שופטים טו): גאיות. מלשון גיא ועמק: אפיקי. כן יקראו המקומות הנגררים שם המים בחוזק כמו כאפיקים בנגב (תהלים קכו): ויטשוהו. ענין עזיבה כמו והנה נטש אביך (ש״א י): (יד) אליהם. ענין חוזק כמו ואת אילי הארץ

מצודת דוד

להתפשט למרחוק: ממים רבים בשלחו. ר״ל כל זה היה מסבת [...] שהתהום היה משלח בו: (ו) בסעפותיו וגו׳. כל העופות עשו לעלמ[...] מדור בין ענפיו: ותחת פארותיו. הם הענפים הסמוכין לארץ ותחתי[...] חית השדה להיותו מקום מכוסה: ובצלו. תחת צלו ישבו כל הגוים [...] מרבית ההשפעה גדלה ממשלתו מכל מלכי האדמה והתפשטה בארצות [...] העובדי כוכבים היו נכנעים לו: (ז) וייף בגדלו. יפה היה בגדלו עם [...] כי אילן גדול נחשב לו ליופי אורך הדליות ולא זה בזולת זה: כי היה [...] וכל זה בא בעבור שהיה שרשו סמוך אל מים רבים ר״ל רמה ממשלתו וממשלת שריו בעבור מרבית השפע: (ח) ארזים לא עממוהו. לא היו ארזים בגן אלקי׳ ש[...] את הארז הזה כי הוא העולה על כולם ויותר נגלה ונראה מהם: ברושים. אילני ברוש לא היו דומים אל סעיפי הארז ההוא: וערמונים. אילני ערמון ל[...] הארז ההוא: כל עץ. מאמר מיני העצים לא דמה וכו׳ רצה לומר לא היה מלך בעולם גדול ממנו ושריו משלו יותר ממלכי העובדי כוכבים: (ט) יפה ע[...] הארז הזה עשיתיו יפה בעבור מרבית הדליות אשר בו ולכן קנאו בו כל עצי עדן אשר הם בגן אלהים הנטוע בתוך העדן ר״ל היה מושל הרבה בעבור שהיה ידם חזקה וכל מלכי האדמה נתקנאו בו: (י) כה אמר ה׳. אל מלך אשור: ויתן צמרתו. הסעיף העליון ניתן אל בין הענפים הקלועים שהוא דבר [...] לבבו. מאד נתגאה בעבור גבהו: (יא) ואתנהו. לכן נתתי אותו ביד התקיף שבגוים הוא נ״נ והוא עשה לו מה שגלגלו ובעבור רשעו גרשתי או[...] ע״י נ״נ: (יב) ויכרתוהו. עמים נכרים חזקים שבעובדי כוכבים הם כרתו אותו ופזרו ענפיו: אל ההרים. על ההרים ובכל העמקים נפלו ענפיו ותה[...] בכל אפיקי הארץ במקום נפלם כי היו דרוסות ברגלי אדם: וירדו. לא ישבו עוד בצלו ועזבו אותו: (יג) על מפלתו. על הענפים שנפלו בארץ יש[...]

ה : (טו) ביום רדתו שאולה . כשהשפלתי את מלך אשור ביד
בו.תי כסתי עליו . אבלים רבים שהיו סמוכין עליו : כסיתי עליו את
איתי בשבילו את התום שהיה רגיל להשקותו ולגדלו כמו שאמר
וס רוממתהו אותו היום כסיתיו שלא יעלה ויכבה את תבערתו
כ שתי את עוזריו :
תיה . שהיו הולכין
צה : ויכלאו מים
ו מאריכין פארות
למעלה ותארכנה
רבים : ואקדיר .
ן : ואקדיר . לשון
עצי השדה . שהיו
לוחין אליהם כמו
ה : עליו עולפה .
ך לאלוחם כאדם
יותו פורחת פשמי"ר
(טז) וינחמו בארץ
שאר יורדי גיהנם
מים אמרו אף זה
וזרועו ישבו בצלו .
ר ישבו בצלו :
י דמית ככה . אתה
זי מעצי עדן דמית
גדול כאשור בכבוד
י ראית שהורדתיו
אתה והורדת עם
עם שאר מלכים
ארץ תחתית. גיהנ':
גוים נדמית ואתה
ים . היה לך לרבון
תוך

אֶ֣רֶץ תַּחְתִּ֔ית בְּת֖וֹךְ בְּנֵ֣י אָדָ֑ם אֶל־
יֽוֹרְדֵי֙ ב֔וֹר׃ טו כֹּֽה־אָמַר֮ אֲדֹנָ֣י יְהֹוִה֒
בְּי֨וֹם רִדְתּ֤וֹ שְׁאֹ֙לָה֙ הֶאֱבַ֔לְתִּי כִּסֵּ֤תִי
עָלָיו֙ אֶת־תְּה֔וֹם וָֽאֶמְנַע֙ נַהֲרוֹתֶ֔יהָ
וַיִּכָּלְא֖וּ מַ֣יִם רַבִּ֑ים וָאַקְדִּ֤ר עָלָיו֙
לְבָנ֔וֹן וְכָל־עֲצֵ֥י הַשָּׂדֶ֖ה עָלָ֥יו עֻלְפֶּֽה׃
טז מִקּ֤וֹל מַפַּלְתּוֹ֙ הִרְעַ֣שְׁתִּי גוֹיִ֔ם
בְּהוֹרִדִ֥י אֹת֛וֹ שְׁא֖וֹלָה אֶת־י֣וֹרְדֵי
ב֑וֹר וַיִּנָּ֨חֲמ֜וּ בְּאֶ֣רֶץ תַּחְתִּ֗ית כָּל־עֲצֵי־
עֵ֛דֶן מִבְחַ֥ר וְטֽוֹב־לְבָנ֖וֹן כָּל־שֹׁ֥תֵי
מָֽיִם׃ יז גַּם־הֵ֗ם אִתּ֛וֹ יָרְד֥וּ שְׁא֖וֹלָה
אֶל־חַלְלֵי־חָ֑רֶב וּזְרֹע֛וֹ יָשְׁב֥וּ בְצִלּ֖וֹ
בְּת֥וֹךְ גּוֹיִֽם׃ יח אֶל־מִ֨י דָמִ֥יתָ כָּ֛כָה
בְּכָב֥וֹד וּבְגֹ֖דֶל בַּעֲצֵי־עֵ֑דֶן וְהוּרַדְתָּ֨
אֶת־עֲצֵי־עֵ֜דֶן אֶל־אֶ֣רֶץ תַּחְתִּ֗ית
בְּת֨וֹךְ עֲרֵלִ֤ים תִּשְׁכַּב֙ אֶת־חַלְלֵי־
חֶ֔רֶב ה֤וּא פַרְעֹה֙ וְכָל־הֲמוֹנֹ֔ה נְאֻ֖ם
אֲדֹנָ֥י יְהֹוִֽה׃

לב א וַיְהִי֙ בִּשְׁתֵּ֣י עֶשְׂרֵ֣ה שָׁנָ֔ה
בִּשְׁנֵי־עָשָׂ֥ר חֹ֖דֶשׁ בְּאֶחָ֣ד לַחֹ֑דֶשׁ
הָיָ֥ה דְבַר־יְהֹוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃ ב בֶּן־
אָדָ֗ם שָׂ֤א קִינָה֙ עַל־פַּרְעֹ֣ה מֶֽלֶךְ־
מִצְרַ֔יִם וְאָמַרְתָּ֣ אֵלָ֔יו כְּפִ֥יר גּוֹיִ֖ם

אַרְעִיתָא בְּגוֹ בְּנֵי אֱנָשָׁא עִם
נָחֲתֵי גוֹב בֵּית אַבְדָנָא׃
טו כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים בְּיוֹם
אַחְתוּתֵיהּ יָתֵיהּ לִשְׁאוֹל
אִתְאַבָּלוּ עֲלוֹהִי חֲפַת עָקָא
יַת עַלְמָא וְחָרוּבָא מְדִינָתָא
וְזָעוּ עַמְמִין סַגִיאִין וַחֲשׁוֹכוּ
עֲלוֹהִי אַבֵּי מַלְכַיָא וְכָל מַלְכֵי
עַמְמַיָא עֲלוֹהִי טְפָחוּ כַתְפָּא׃
טז מִקָל מַפַּלְתֵּיהּ אַזֵעִית
עַמְמַיָא בְּאַחְתוּתִי יָתֵיהּ
לִשְׁאוֹל עִם נַחֲתֵי גוֹב בֵּית
אַבְדָנָא וְאִתְנַחֲמוּ בְּאַרְעָא
אַרְעִיתָא כָּל מַלְכֵי קֳדָם
שִׁלְטוֹנִין וְעַתִּירֵי נִכְסַיָא כָּל
עַבְדֵי מַלְכוּ׃ יז אַף אִינוּן
עִמֵיהּ אִתְחָתוּ לִשְׁאוֹל עִם
קְטִילֵי חַרְבָּא וְשִׁלְטוֹנוֹהִי
אִתְבָּרוּ מַתְקִיפֵיהוֹן בְּגוֹ
מַלְכוּתָא׃ יח לְמַן דְמֵית
כְּדֵין בִּיקָר וּבִרְבוּ בְּמַלְכֵי
קֳדָם וְתִתְחַת עִם מַלְכֵי קֳדָם
לְאַרְעָא אַרְעִיתָא בְּגוֹ חַיָבַיָא
תִשְׁכַּב עִם קְטִילֵי חַרְבָּא הוּא
פַרְעֹה וְכָל אִתְרְגוּשְׁתֵּיהּ אֲמַר
יְיָ אֱלֹהִים׃ א וַהֲוָה בִּתְרַתָּא
עַסְרֵי שְׁנִין בִּתְרֵי עֲסַר יַרְחִין
בְּחַד לְיַרְחָא הֲוָה פִּתְגַם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃
ב בַּר אָדָם טוֹל אִלְיָא עַל
פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם וְתֵימַר לֵיהּ תַּקִיף בְּעַמְמַיָא הֲוֵיתָא

מן כאלה וכאלון מאלים אשר תמדתם ויהיו שם כלל לכל עלים או יהיו שם לאילן הנקרא בלעז אולמ"ו וי"ת כמו אליהם בשוא ופתח האל"ף ולא יתרברבון להון בתוקפיהון כל עבדי מלכו : בתוך בני אדם . בכלל בני אדם כן ימותו המלכים כמו שאר בני אדם : אל יורדי בור . כמו עם יורדי בור וה א הקבר ויונתן תירגם עם נחתי גוב בית אבדנא : (טו) כה אמר . האבלתי כסיתי עליו את תהום . כאילו התהום שהיה מגדל אותו מתאבל עליו בהיותו נכרת כי כבר המשילו לארז ואמר עליו תהום רוממתהו ועתה יתאבל עליו ויתכסה שק עד"מ : האבלתי . פעל יוצא לשני : כסיתי . פעל יוצא לשלישי כסיתי בצרי הסמ"ך : ואמנע נהרותיה . נהרות התהום שאמר למעלה שהיו הולכים סביבות מטעה מנעתי אותם ממנו וייבש ויכנס וכבר פירשנו המשל למעלה : ואקדיר עליו לבנון . לפי שהמשילו לארז בלבנון אמר כי בנפלו קדרו עליו עצי הלבנון וכאמרו האבלתי כסיתי ואמנע ואקדיר להודיע כי מאת האל יתברך היתה לו הרעה : עלפה . שם תאר מן ויתעלף תתעלפנה הבתולות ועניינו רב היגיעה והבהלה עד שלא יוכל אדם לעמוד על עצמו ובדברי רז"ל שמא יתעלפם ועלפה תאר מבנין פעל שלא נזכר שם פעלו בתוספת הא ויאמר עלף בלי תוספת בשקל אכל לקח ותוספת הה"א בו כתוספת הה"א במלת אשה לה' נחה נמא ובאמרו בלשון יחיד עלפה ר"ל כל אחד מן עצי השדה : (טז) מקול . וינחמו בארץ תחתית . היתה להם נחמה בו כשירד שאול גם הוא על דרך שאמר ישעיה על מלך בבל גם אתה חלית כמונו : מבחר וטוב לבנון . סמוך על סמוך כמו מספר מפקד העם והדומים לו : (יז) גם הם . המלכים שהיו עמו היו חללי חרב כמוהו ואמר הם כי זכר עצי עדן ושותי מים והוא משל למלכים ואמר כל אשר ירדו לפניו נחמו בו ובמותו גם כן מתו עמו : וזרועו ישבו בצלו בתוך גוים . אותם המלכים שהיו זרועו ועוזריו שישבו בצלו בתוך גוים ירדו אתו לשאול אל חללי חרב וי"ת וזרועו ושלטנוהי אתברו מתוקפיהון בגו מלכותא : (יח) אל מי דמית ככה . אמר כנגד פרעה אל מי מכל עצי עדן דמית אם אתה סבר שדמית למלך אשור בגדלך שהיה ארז בלבנון הנה אשור נפל גם אתה תפול : והורדת את עצי עדן . כמו שנפלו וירדו שאר המלכים כן תרד אל ארץ תחתית גם אתה : בתוך ערלים . הם ערלי לב ועל דרך הזה ת"י חייביא : הוא פרעה . כאילו אמר אתה פרעה אלא שדרך המקרא לדבר לנכח ושלא לנכח כאחד כמו שמעו עמים כולם והדומים להם : (א) ויהי בשתי עשרה שנה . למלכות צדקיהו שנה אחת אחר החרבן : (ב) בן אדם שא קינה . כי כן יקוננו עליו המקוננים : כפיר גוים נדמית . כמו

א בערך לא ; שאלה
ח' חסר וא' מלא וסי'
בניו וכל בנותיו לנחמו
ירד בני עמכם כי
ולקחתם גם את זה
יקראהו אסון · והיה
אין הנער ומת והורידו·
יברא ה' · וירדו הם
להם חיים . ביום רדתו
קול מפלתו הרעשתי ·
ירדו · וחד ישובו
אלה כל גוים . וכלהון
לא ירד · ישובו רשעים:
בקריאה וסימ' ויאמר
ימכלנו . אל מי דמית
אל מי דמית ככה :
ו' בליש' וסימ' נמסר

מצודת דוד

ה ר"ל בעבור שנתגאה ברוב ממשלתו נתתיו ביד נ"נ ואבד אותו ואת
ו הלכו שבי ומהם נפלו בחרב ע"פ השדה והיו למאכל לעוף השמים
ארץ ולא ימשול עוד בגוים ולא יהיו עוד נכנעים לו : (יד) למען וכו'. ר"ל
זה נעשה בו למען יקחו מוסר וכל העצים שותי המים לא יגבהו לסרים
בור גודל קומתם : ולא יתנו. ר"ל לא יתגאו בעבור שלמרתם נתון אל
ים : ולא יעמדו אליהם . ר"ל לא יהיה עמידם וקיום אל החוזק אשר בהם בעבור גבהות העצים שותי המים וכאומר בזה יראו כי יסיר החוזק בעבור מרבית
ר"ל כל המושלים רבי השפע יקחו מוסר ולא יתגאו עוד כי יראו שהגאוה מסיר החוזק : כי כולם . לפי שכולם מעותדים למות לרדת אל ארץ התחתית והוא
ביות בתוך שאר בני אדם ודומה להם ולתוספת ביאור אמר אל יורדי בור וכאלו יאמר והואיל וכולם עומדין למיתה מה ענין להתגאות במרבית הממשלה
(טו) ביום רדתו . ביום שהורדתי את אשור אל בור הקבר האבלתי עליו האנשים והתהום שהיה רגיל להשקותו כסתי עליו שק להתאבל עליו והוא על דרך
מנע . נהרות התהום שהיו משקות אותו מנעתי אותם לבל ימשכו הואיל ואין עוד צורך להם : ויכלאו וגו'. מי התהום נכלאו במקומם ולא יצאו עוד : ואקדיר .
ין נשחרו על מפלתו : עליו עולפה . בעבור מפלתו נתעלפה כל אחת מהעצים לגודל החרדה ולפי שהמשילו לארז אמר שעצי הלבנון התאבלו
ם לומר כל שריו וגבוריו התאבלו על מפלתו : (טז) מקול מפלתו . משמיעת קול מפלתו הרעשתי גוים כי חרדו שלא יקרה להם כמקרהו : בהורידי .
ז מה היא המפלה ואמר בעת הורידי אותו אל השאול עם שאר יורדי בור ודומה להם : וינחמו . בקבר קבלו תנחומין כל עצי עדן וכו' ר"ל השרים שהן
בשפע קבלו תנחומין על מיתתם בראותם שגם אשור נלקה כמותם (כי כן הדרך כשאדם רואה שהצרה הבאה עליו בא גם על גדולים ממנו תחשב לו לתנחומין) :
הם אתו . ר"ל התנחומין תהיה הואיל וגם הם אתו ירדו שאולה אל שאר חללי חרב ולא רק הם לבדם כי כמוהו כמוהם : וזרועו . גם אנשי זרועו ועוזריו ואשר
ו וחסו בו מבין העובדי כוכבים כולם ירדו שאולה : (יח) אל מי דמית . מוסב לתחילת הענין שאמר אל מול פרעה אל מי דמית בגדלך וכאומר הלא אשור
ממך ומה עלתה בו ואמר עתה אל מול פרעה אל מי דמית להיות ככה כמוהו בכבוד יתירה ובגודל רב בתוך עצי עדן וכאומר אף אם דמית לאשור שהיה הגדול
לא גם הוא נפל : והורדת. לכן גם אתה תורד אל הקבר עם עצי עדן הם שאר המלכים : בתוך ערלים . בתוך רשעים ודומה להם : תשכב . בקבר תשכב עם
אר חללי חרב ודומה להם : הוא פרעה . השוכב ההוא הוא פרעה וכל המון עמו : לב (א) בשתי עשרה שנה . למלכות צדקיהו והיא שנה אחת

מצודת ציון

הארץ לקח (לעיל יז) : שותי מים . שהמים משקה אותם : (טו) שאולה . בור הקבר : האבלתי . מל' אבלות : ויכלאו . ענין מאסר וכן כלוא ולא אצא (תהלים פח) : ואקדיר . ענין שחרות כמו שמש וירח קדרו (יואל ב) : עולפה . ענין העדר הרגשה והלאות כמו בניך עלפו (ישעיה נא) : (טז) הרעשתי . מל' רעש וחרדה : שותי מים . ר"ל שהמים משקים אותם : (יז) וזרועו . ענין חוזק ר"ל עוזריו : (יח) ככה . כמו כן : (ב) אליו . כמו עליו כעי"ן : כפיר . הוא ארי בחור : נדמ ת

רדק

כמו כפיר אריות בתוך חית השדה כן נדמית אתה בתוך הגוים : ואתה כתנים בימים . וכן היית כמו התנים הגדול בימים כמו שאמר עליו גם התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו ומ"ם התנים במקום נו"ן כמו שכתבנו : ותגח בנהרותיך . ותוציא כמו כי יגיח ירדן אל פיהו ופירוש ותוציא מים בנהרותיך אל היבשה ובי"ת בנהרותיך כבי"ת בך צרינו ננגח והדומים לו או יהיה ותגח מהבנין קל ופי' ותצא עם נהרותיך לשטף את הארץ והנהרות הם משל לחיילותיו : ותדלח מים ברגליך . שאר מים של שאר ארצות : נהרותם . נהרות מים שוכר : ותדלח . ותרפוש . ענין אחד במלות שונות ענין הדריסה במים עם עכירות המים כי כשדורס אדם במים שאינם עמוקים שיוכל לגעת ברגלו בארץ מעלה הטיט ומעכיר המים וזה משל שהיה נלחם בגוים רבי' ומשחית ארצותם . ותירגם יונתן ותגח ענין מלחמה שתרגם ואגחת במשיריתך וגו' : (ג) כה אמר . רשתי . ואמר בחרמי לומר כי הקהל שבארך יהיה עמהם להשחית מצרים וחרמי כמו רשתי וכן יאודן חרם ות"י רשתי מצודתי וחרמי סגירתי כי הרשת עשוי מעשה סירוג : (ד) ונטשתיך . מבואר הוא : אטילך . כמו אשליכך וכן ויטילו את הכלים : (ה) נתתי את בשרך . כתרגומו ית בשר קטיליך כי לא אמר על פרעה לבדו אלא עליו ועל עמו . ואמר על ההרים שיחשבו להשגב בהרים ושם יהרגו או העופות ישאו אותם על ההרים : רמותיך . שיהיו הגאיות והעמקים מלאים מן הפגרים ועוד ירומו ויגבהו עליהם מרוב ההרוגים ותרגם יונתן ויתמליין חלייא פגרי משירייתך ויש מפרשים רמותך הגבהתך שהיית גבה לבב ומתגאה ברוב חיילותיך אני אמלא הגאיות מהם : (ו) והשקיתי ארץ צפתך מדמך אל ההרים . צפתך מן צפו מים על ראשי ומלת צפתך בינוני נקבה מנחי העי"ן אמר ארצך הצפי' המים עליה רוצה לומר ארץ המישור עתה אשקה אותך מדמך רוצה לומר מדם חלליך ויהיה הדם צף עליה כמו המים ועוד אל ההרים כלו' עד שיגעו על ההרים וזה דרך הפלגה וכתב אדוני אבי ז"ל כי אמר זה בעבור יאור מצרים שיצא להשקות השדות וקרא הארץ צפה לפי שצפים המים עליה כמו שקרא הארץ זבת חלב ודבש לפי שהחלב זב עליה : ואפיקים ימלאון ממך . מדם חלליך או מפגריהם ויונתן תירגם ארץ צפתך ארע דהנייתא רוצה לומר ארץ דשנה : (ז) וכסיתי . בצרי השמך : בכבותך . כשאכבה אותך ר"ל כאילו היה נר מאיר מרוב גדולתו ובכבותו יעלה עשן גדול עד שיכסה השמים שלא יראו וכן כל הענין הפסוק משל על דרך הפלגה מרוב הצרה שתהיה לו : (ח) כל מאורי אור . תמשת הכוכבים המאירים על הארץ וכל זה דרך משל כי כל מי שתבא עליו הצרה ידמה לו כל העולם חשך : (ט) והכעסתי לב עמים שיהיו לבבם סר וזעף עליך מפחדם שיפחדו על עצמם ותרגם יונתן ואזיע לב עממין סגיאין : בהביאי שברך בגוים . האנשים הנשברים והנגפים בך ועל הדרך הזה תירגם יונתן באתיותי תבירי קרבך לביני עממי' או פירושו בהביאי באזניהם' קול השבר וישמעו : (י) והשמותי . ענין תמהון כמו כאשר שממו עליך רבים והדומים לו : ישערו עליך שער . זכר השם אחר הפעל הנגזר מהשם לחזק הענין כמו ויאם דוד נאם והדומים להם : בעופפי חרבי על פניהם . בהבריקי ולהניף אותה על פניהם להפחידם ולהודיעם כי הם יהרגום

רשי

תוך יאורך כמשפט הדגים ולא לצאת אל היבשה ונתגאית בך בעצמך לכפיר השליט ביבשה ויצא לטרוף טרף : ותגח בנהרותיך . ותנח עם נהרותיך לשון גוחי מבטן (תהלים כ"ו) כי יגיח ירדן (איוב מ) ישראל מגיח ממקומו (שופטים ד) לשון דבר הנובע ויוצא מבית ... ותדלח . לשון עכיר : רגלים לא היו לך ... רגלים כחית הארץ ... ארצות ולרפוס נהר' ... בתרגום יונתן ... במשרייתך ואזעת ... בסומכוות' ואחריבת ... (ג) בחרמי . ל' מצ... יש במקרא יגורו ... (חבקוק א) מצודי ... (קהלת ז) : (ה) ומלאתי ... רמותיך . השלכתי ... בים (שמות טו) . ... רמותיך לשון רמה ... תולעים ויבאש ... (ו) והשקיתי ארץ צ... אשר אתה צף בה ... יאורך כמו (איכה ... על ראשי (מלכים ... הברזל אותה הארץ ... צפתך . טונפרוק"מ ... על ההרים . הגבוה ... ואפיקים . ראויר' ... (ז) וכסיתי בכבותך ... כשתכבה תבערתך ... ויכסה השמים ויחשי... כלומר כל שומעי שמ... וישתוממו כי ידאג ... לאמר גם עלינו יעמו... (ח) כל מאורי אור ... שרים של מעלה ... (ט) והכעסתי לב . ... ויחרד לבם : בהביאי ... כאתיותי תבירי ... עממיא : (י) והשמ... תמהון : בעופפי ... פניה...

נדמית ואתה כתנים בימים ותגח ל' . ס' . ל' ואת כתנינא בימיא ואנחתא
בנהרותיך ותדלח־מים ברגליך ל' במשריתך ואזעתא עממיא
ותרפס נהרותם : ל' וחסר בסומכותך ואחריבתא
ג כה אמר אדני יהוה ופרשתי מדינתהון : ג כדנן אמר יי
עליך את־רשתי בקהל עמים רבים אלהים ואפרס עלך ית מצדתי
והעלוך בחרמי : ד ונטשתיך בארץ ל' . ב' בקהל עממין סגיאין ויתאחד
על־פני השדה אטילך והשכנתי ל' בסריגתי : ד וארטשינך
עליך כל־עוף השמים והשבעתי בארעא על אפי ברא ארמי
ממך חית כל־הארץ : ה ונתתי את־ ג' בסיפרא גבילתך ואשרי עלך כל עופא
בשרך על־ההרים ומלאתי הגאיות ב' בסיפרא ד' דשמיא ואסבע מנך חית כל
רמותך : ו והשקיתי ארץ צפתך ל' . ל' . ל' ארעא : ה ואתן ית בסר
מדמך אל־ההרים ואפקים ימלאון ל' וכ"ב . ל' קטילך על טוריא ויתמלון
ממך : ז וכסיתי בכבותך שמים ב' . ל' היליא פגרי משריתך : ו ואראוי
והקדרתי את־כככביהם שמש ל' . ל' חסר ארעא דהניתא מדמך על
בענן אכסנו וירח לא־יאיר אורו : ס' טוריא ופצידיא יתמלון מנך :
ח כל־מאורי אור בשמים אקדירם ל' ז ותחפינך עקא באכהיותי
עליך ונתתי חשך על־ארצך נאם ית זיו יקר מלכותך מן שמיא
אדני יהוה : ט והכעסתי לב עמים יערון עם משריתך דהוו
רבים בהביאי שברך בגוים על־ ל' סגיאין ככוכביא מלך
ארצות אשר לא־ידעתם : י והשמותי ב' מ"ל במשריתיה יחפינך בעננא
עליך עמים רבים ומלכיהם ישערו ב' חד כתוב ב"ן וחד ס' דסלק וחפי ית שמשא
עליך שער בעופפי חרבי על־ ל' וכסהרא בימָמא לא מזהר
נהוריה : ח כל שבילי אורחתיך
דמתקנין ונטירן בגויך הא
כמנהרי זהריא בשמיא
אקדרינון עלך ותחפי עקא
בקבלא ית ארעך אמר יי
אלהים : ט ואזיע לב עממין
סגיאין באיתיותי תבירי
קרבך לביני עממיא למדינן דלא ידעתינון : י ואצדי עלך עממין סגיאין ומלכיהון
יתמהון עלך תימה באיתיותי עלך דקטלין בחרבא ואינון

בסדר תצות : כתנים ... וסימ' בירמיה סימן ... ה' דגשים בקריאה וס... ומלאו . כל אשר לו ... אשר אין לו . ואתה כת... בימים וכל תהומות : ... בקרי' וסי' את דבריך ... חלליו . את הבית ... ומלאתי הגאיות : ויר... וסימ' וידם השמש ו... שמש בגבעון דם ויר... חשך השמש בצאתו . ... קדרו • וחברו תרויה... וכסיתי בכבותך שכ...

מצודת ציון

נדמית . מלשון דמיון : כתנים . כמו כתנין והוא דג גדול כדמות נחש : ותגח . מלשון נגיחה והדפה בקרן או הוא ענין משיכה והוצאה כמו כי אתה גוחי מבטן (תהלים כב): ותדלח . ענין דריסה עם עכירת המים ודומה לו במקרא שלאחריו : ותרפס . ענין דריכה ורמיסה כמו מעין נרפש (משלי כה) : (ג) בחרמי . ענין רשת כמו משטח חרמים (לעיל כ"ו) : (ד) ונטשתיך . ענין פזור כמו וינטשו בלחי (שופטים טו) : אטילך . ענין השלכה כמו ויטילו את הכלים (יונה א) : והשכנתי . ענין חניה : והשבעתי . מל' שביעה : (ה) הגאיות . מל' גיא ועמק : רמותך . מלשון רוממות וגאוה : (ו) צפתך . ענין שטיית המים ממעל כמו צפו מים (איכה ג) : ואפיקים . הם המקומות שהמים נגרים ושוטפים בחוזק כמו כאפיקים בנגב (תהלים קכו) : (ז) בכבותך . מל' כבוי : והקדרתי . ענין שחרות וחושך כמו שמש וירח קדרו (יואל ב) : (י) והשמותי . ענין תמהון : ישערו . מלשון רוח

מצודת דוד

אחת אחר החורבן : (ב) כפיר גוים נדמית . מדמה היית בעצמך של... הגוים ככפיר בעדרי צאן אבל לא כן הדבר כי אתה כתנים אשר בימים אשר במקומו בתוך המים ומיד כשעולה ליבשה הוא מת כן אין לך... בארצך : ותגח בנהרותיך . לפי שדמה לו לתנין אמר בנהרותיך לומר בארצך תרים קרן לנגוח ולהתחזק . או במקומך תוכל למשול ולא במקום זולת : ותדלח מים ברגליך . תוכל לדרוך במים ולעכור ... לרמוס הנהרות הנמשכים מן המים אבל אין לך כח ביבשה וכפל הדבר : (ג) ופרשתי וכו'. כאומר מעתה לא תמשול גם שם כי אפרוש עליך רשתי עמים רבים שהם יעלו אותך מן המים בתוך הרשת אשר פרשתי עליך ר"ל ה' יביא את הכשדים והם יאבדו אותך בתוך ארצך : (ד) ונטשתיך . אפזר ... ואשליך אותך ע"פ השדה כי הפיל במלחמה והניח למאכל לעוף השמים ולחית הארץ : (ה) על ההרים . כי העופות והחיות ישאו משם לאכלם : רמותך שהיה לך יהיה מושלך בעמקים ר"ל עוד לא תתגאה בהיותך מושלך כפגר מובס בתוך העמקים : (ו) ארץ צפתך . ארצך שמי היאור צפים עליה להשקותה ... אותה מדמך וכ"כ יתרבה הדם עד שהלך גם על ההרים : ואפיקים . מקומות המים יתמלאו מדמי ההרוגים שבך והמים תהפך לדם : (ז) וכסיתי וגו'. ... נר המאיר הוא מעלה עשן ולפי גודל הנר כן הוא מרבית העשן וממשיל את פרעה בגודל הצלחתו לנר גדול ולכן אמר כשאכבה אותך יהיה עשן רב ויכו... בהעשן : והקדרתי וגו'. הוא על דרך ההפלגה מרוב הצרה הבאה עליו כי העומד בצרה דומה לו כל העולם כחושך : (ח) כל מאורי אור . ... המאירים אשר בשמים אעשה חושך למולך : (ט) והכעסתי . דרך האדם לכעוס בעצמו כשבא לו צער : בהביאי . הכעס הזה יהיה כשיהיה נשמע שבר מ... הגוים הרחוקים אשר לא ידעתם : (י) והשימותי . אתמיה על מפלתך עמים רבים :

[נעו] ענין נסירות והכרקה כמו תעופה כבקר תהיה ויש לפרש גם כן ענין תנועה כלומר כהניעי ועפעפי אותה על פניהם וענין התנוע' קרוב לענין העיפה ובדברי רז"ל אין מדליקין בצרי [...] כלומר שהוא פורח ונע מן ההר הנה והנה ויונתן תירגם באיתיותי עלך דקטלין בחרבא ואינון חזן : וחרדו לרגעים . מרגע לרגע יחרדו ויונתן תירגם לרגעים מן רגע היה ויזעון מן [...] איש לנפשו . כל אחד ואחד יחרד על עצמו ויפחד בראות' מפלתך : (יא) כי כה אמר . תבואך . תבא לך : (יב) בחרבות . מבואר הוא : (יג) והאבדתי . מעל מים רבים . שהיתה [...] רבים כי מים רבים היו במצרים ביאורים ואגמים לבד היאור הגדול ולא תשאר בה בהמה שתעכור בהם כי שממה תהיה ופירש הענין ואמר ולא תדלחם רגל אדם עוד ופרסות בהמה לא [...] כמו פרמסה ובאמרו עוד רוצה לומר ומן רב כמו ולא יוספו עוד גדודי ארם : (יד) אז אשקיע מימיהם . כשהמים רבים במקום אחד יש בהם עומק ונקראו שוקעים לפי שהנופל בהם שוקע למטה וכן אמר ושקעה כיאור מצרים ואמר שלא ישקו מהם השדות והגנים שהארץ תהיה מאין אדם ובהמה הנה הם שוקעים : ונהרותם כשמן אוליך . זכים כשמן כי המים שתעכור בהם רגל אדם ובהמה הם עכורים ויונתן תירגם וכן אשקיט לעממיא ומלכיהון בניח אדבר ובמקצת נוסחאות בכן אצדיתי למכיותהון ומלכיהון בניח אדבר : (טו) בתתי . ונשמה . ותהיה נשמה הארץ ממלואה ואע"פ שעמד הטעם במלא ונשמה טעמה דבק עם ארץ נשמה בינוני לנקבה מבנין נפעל מן שמם : (טז) קינה היא . כמו שאמר בתחלת הענין אמר בסוף גם כן : קינה היא וקוננוה . אמרו אות' בקול קינה וי"ת אליתא היא נבואתא ותהי לאליא : בנות הגוים תקוננו אותה . בני הכפרים אשר בגוים וקוננו אותה וכן תירגם יונתן כפרני עממיא יוללון יתה ויש לפרש בנות כמשמעו נשים כי המספד והקינה היא מנהג הנשים כמו שאמר וקראו למקוננות ותבואנה תקוננה דגש נו"ן הנקבות לחסרון נו"ן הכפל לבנין המרובע או פירוש בנות הגוים קהלות הגוים כמו בת ציון בת אדום ושפי' עדה : (יז) ויהי בשתי עשרה שנה . מבואר הוא למעלה : בחמשה עשר לחדש . ולא זכר איזה חדש סמך בזה לפי שזכרו למעלה בשנים עשר חדש : (יח) בן אדם נהה על המון מצרים והורידהו . אמר נהה כמו שאמר שא קינה לא שהנביא יקונן וינהה עליהם אבל ישמח על חרבנם ועל אבדם אלא שיאמר הדברים שיקוננו בהם המקוננים והנוהים עליהם והורידהו פירוש לפניו : אל ארץ תחתיות . רוצה לומר שיורידהו בדברו ובנבואתו ויש מפרשים אותו מענין אריד בשיחי ואהמה ההם שנים שרשים : אותה ובנות גוים אדירים . לא מצרים לבדה אלא הוריד אותה ובנות גוים אדירים הגוים אדירים כולם ירדו מגדולתם ויסופו וירדו אל ארץ תחתיות ויאבד שמם ובנות קהלות כמו בת אדום בת בבל : תחתיות . הם קבון תחתיות : (יט) ממי נעמת . אתה חושב להיות נעים ויפה והלא כל המוני הגוים שיחשבו להתגבר ולעמוד ביפים ירדו ממעלתם ואתה תחשוב לעמוד : רדה והשכבה את ערלים . רד כמו שהם ירדו ותשכב עם ערלי לב ורשעי המוני הגוים בקבר והשכבה מקיר בתוספת ה"א מבנין הפעל שלא נזכר פעלו כי לא יבא ממנו צווי כמו שכתבנו בספר מכלל בחלק הדקדוק ממנו : (כ) בתוך חללי חרב יפולו . שגם הם יהיו חללי חרב :

חרב

[...] פוף פורח בשלחי [...]לוחי דרך ארצם : [...]ם . לשברים פן גם [...] השבר ל"א לשון [...] חברו מנחם : [...] כל אחד על עצמו [...] בלע"ז : (יג) מעל [...]אר מדינות שהיית [...] אשקיע מימיהם . [...] רגל בהמה וישקע [...]מים צלולין וקיים [...]קק : (טו) ארץ [...]ארץ שהיא עתה [...]ל טוב : (יח) נהה . [...] : והורידהו אותה [...] התנבא עליו ועל [...]נבואה שירדו לבאר [...] הראהו הקב"ה [...]ל מכחישי הנבואה [...] : (יט) ממי נעמת . [...]ת משאר העכו"ם [...]דה לבור והשכבה [...] חרב נתנה . לחרב נתנה

פְּנֵיהֶם וְחָרְדוּ לִרְגָעִים אִישׁ לְנַפְשׁוֹ ד'
בְּיוֹם מַפַּלְתֶּךָ׃ יא כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי ד' בטע' בסיפ'
יֱהוִה חֶרֶב מֶלֶךְ־בָּבֶל תְּבוֹאֶךָ׃ ג'
יב בְּחַרְבוֹת גִּבּוֹרִים אַפִּיל הֲמוֹנֶךָ ג' כ"כ חסר י'
עָרִיצֵי גוֹיִם כֻּלָּם וְשָׁדְדוּ אֶת־גְּאוֹן
מִצְרַיִם וְנִשְׁמַד כָּל־הֲמוֹנָהּ׃
יג וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־כָּל־בְּהֶמְתָּהּ מֵעַל
מַיִם רַבִּים וְלֹא תִדְלָחֵם רֶגֶל־אָדָם ב' בפסוק
עוֹד וּפַרְסוֹת בְּהֵמָה לֹא תִדְלָחֵם׃
יד אָז אַשְׁקִיעַ מֵימֵיהֶם וְנַהֲרוֹתָם ג'
כַּשֶּׁמֶן אוֹלִיךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ ב' הטוב . ב'
טו בְּתִתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה
וּנְשַׁמָּה אֶרֶץ מִמְּלֹאָהּ בְּהַכּוֹתִי אֶת־ ב' חד חסר וחד מ"ל
כָּל־יוֹשְׁבֵי בָהּ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ ג' מ"ל בסיפרא
טז קִינָה הִיא וְקוֹנְנוּהָ בְּנוֹת הַגּוֹיִם ג'
תְּקוֹנֵנָּה אוֹתָהּ עַל־מִצְרַיִם וְעַל־כָּל־ ב' ובפסוק
הֲמוֹנָהּ תְּקוֹנֵנָּה אוֹתָהּ נְאֻם אֲדֹנָי ב'
יֱהוִה׃ יז וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה
שָׁנָה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה
דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ יח בֶּן־אָדָם ג"א בטע' בסיפ'
נְהֵה עַל־הֲמוֹן מִצְרַיִם וְהוֹרִדֵהוּ ג'
אוֹתָהּ וּבְנוֹת גּוֹיִם אַדִּרִם אֶל־אֶרֶץ ג' . ג' חסר דחסר
תַּחְתִּיּוֹת אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר׃ יט מִמִּי ז'
נָעָמְתָּ רְדָה וְהָשְׁכְּבָה אֶת־עֲרֵלִים׃ ב' . ב' אלי אל תעמוד
כ בְּתוֹךְ חַלְלֵי־חֶרֶב יִפֹּלוּ חֶרֶב נִתָּנָה ב'

חזן, ויזועון מן קדם תברהון
גבר לנפשיה ביום מפלת
קטילך ׃ יא ארי כדנן אמר
יי אלהים קטולי חרבא מלכא
דבבל ייתון עלך ׃ יב בחרבא
דגבריא אמגיר משריתך
תקיפי עממיא כולהון ויבזון
ית תקוף מצרים ותשתיצי
כל אתרגושתהא ׃ יג ואוביד
ית כל בעירה מעל מין סגיאין
ולא תזוענון רגלי דאנשא
עוד ופרסת בעירא לא
תזוענון ׃ יד בכן אשקיט
לעממיא ומלכיהון בניח אדבר
אמר יי אלהים ׃ טו כד אתין
ית ארעא דמצרים צדו ותצדי
ארעא ומלאה באיתיותי מחא
על כל דיתבין בה וידעון
ארי אנא יי ׃ טז אמר נביא
אליא היא נבואתא ותהי
לאיליא כפרני עממיא יללון
יתה על מצרים ועל כל
אתרגושתה יללון יתה אמר
יי אלהים ׃ יז והוה בתרתא
עסרי שנין בחמשא עסר
לירחא הות פתגם נבואה מן
קדם יי עמי למימר ׃ יח בר
אדם אתנבי על אתרגושת
מצרים ותחתה לה ולכפרני
עממיא תקיפיא אתנבי
דיתמסרון לארעא ארעיתא
עם נחתי גוב בית אבדנא ׃
[יט] ממן את גבר חות ושכיב עם חיביא ׃ כ בגו קטילי חרבא יתרמון לה לחרבא

[...]בכת • הללוהו שמש [...] יקר הולך : לרגעים [...]י ה' נצרה • חרדות [...] הארץ ישבו • וחרדו [...]ש לנפשו • לרגעים [...]שמן ב' וסימ' ונהרותם [...]ך • כשמן הטוב : [...]' מ"ל וא' חסר וסימ' [...]ץ מצרים • בהכתי [...]בי בה : תקוננה חד [...]ת' בריש תיבותא ומן [...]וק וסימ' תדלחם [...]ת בהמתה • תקוננה [...] קוננות • תכול ואנה [...]הרן קינה היא . עירונין [...]לה : ממי נעמת . [...]מק בתובות כד :

מצודת דוד

[...]' . ר"ל בעבורך יחרדו כמו מרוח סערה : בעופפי . בעת תעופף חרבי [...] ר"ל בעת יחלוף ג"כ דרך ארצם כי הוא יקרא חרב ה' : וחרדו לרגעים . [...]יוסיפו בחרדה : איש לנפשו . כ"א יחרד בעבור נפשו ביום מפלתך כי תעבור החרב גם עליו : (יא) תבואך . תבוא עליך ואל מול מצרים יאמר : [...]את גבורים . הם הכשדים : כולם . כל הבאים עליך יהיו החזקים שבגוים : מצרים . את ממשלת מצרים : (יג) והאבדתי וכו' . כי האויב יקחם ולא [...]על המים הרבים לשתות מימיו בהיותם רועים על העשבים הגדלים בשפת המים : ולא תדלחם . עוד לא ידרכו במים לעשות אותם עכורים לא רגל אדם לא [...]המה כי אכרית הכל : (יד) אז אשקיע , כשלא ימצא שם מי לעבור את המים אז אשקיע מימיהם כי הרפש והטיט יפלו לקרקעית המים ואז אמשוך נהרותם [...]יהיו מגולי עכירות כמו שמן הצלול : (טו) בתתי . זה יהיה בעת אתן את ארץ מצרים להיות שממה וחוזר ומפרש הארץ תהיה שממה וריקנית מהבריות הממלאין [...] אכה כל היושבים בה : וידעו . אז ידעו שאני ה' הנאמן לשלם גמול : (טז) קינה היא . הנבואה הזאת היא קינה ולכן קוננו הקינה ההיא ואתן בנות הגוים [...]תה : על מצרים . כאומר אל תקוננו הקינה ההיא על חורבן ארצות אחרות כ"א על מצרים לבדה כי היא מיוחדת לה לפי יאוריה : (יז) בשתי עשרה שנה . [...]קיהו והוא שנה אחת אחר החורבן : בחמשה עשר לחדש . הוא הנזכר למעלה בשני עשר חדש : (יח) נהה . אמור נהי וקינה על המון מצרים : והורידהו . ר"ל [...]ארי הקינה שירד והורדה תהיה אל ארץ התחתית האמור בסוף המקרא : אותה . ר"ל היא תרד ראשונה ואח"ז ירדו עכו"ם אדירים והורדה תהיה אל ארץ [...] הקבר להיות שם עם יורדי בור אשר מעולם ויאמר על המלחמה הגדולה אשר תהיה לעתיד בימי המשיח : (יט) ממי נעמת . על פרעה יאמר שבו [...]ורדה ממי נעמת ר"ל וכי אתה נעים וחביב מן כל הנופלים בחרב מלחמה וכן גם אתה רדה אל הקבר ושכב עם הרשעים ערלי לב כמותך : (כ) בתוך . אנשי

מצודת ציון

רות סערה : בעופפי . מלשון עפיפה ופריחה ובלשון שאלה יאמר על התנערה : (יב) בחרבות . לשון חרב : המונך . המון עמך : עריצי . ענין חוזק : ושדדו . ענין עושק : (יג) תדלחם . ענין רמיסה עם העכירה : ופרסות . כן יקראו הנעלים שברגלי הבהמות : (יד) אשקיע . ענין נפילת הדבר בעומק כמו ושקעה כיאור מצרים (עמוס ט) : (טו) ונשמה . מל' שממון וכפל הדבר על הפלגת השממון : (טז) בנות . ענין עדה כמו בת בבל (תהלים קלז) : (יח) נהה . מל' נהי ויללה : אדירים . חזקים : (יט) נעמת . מל' נעים ונחמד : (כא) אלי . ענין חוזק כמו ביד

אל

מצרים

מִשְׁכְּבוּ אוֹתָהּ וְכָל־הֲמוֹנֶיהָ׃
כא יְדַבְּרוּ־לוֹ אֵלֵי גִבּוֹרִים מִתּוֹךְ
שְׁאוֹל אֶת־עֹזְרָיו יָרְדוּ שָׁכְבוּ
הָעֲרֵלִים חַלְלֵי־חָרֶב׃ כב שָׁם אַשּׁוּר
וְכָל־קְהָלָהּ סְבִיבוֹתָיו קִבְרֹתָיו כֻּלָּם
חֲלָלִים הַנֹּפְלִים בֶּחָרֶב׃ כג אֲשֶׁר
נִתְּנוּ קִבְרֹתֶיהָ בְּיַרְכְּתֵי־בוֹר וַיְהִי
קְהָלָהּ סְבִיבוֹת קְבֻרָתָהּ כֻּלָּם
חֲלָלִים נֹפְלִים בַּחֶרֶב אֲשֶׁר־נָתְנוּ
חִתִּית בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ כד שָׁם עֵילָם
וְכָל־הֲמוֹנָהּ סְבִיבוֹת קְבֻרָתָהּ כֻּלָּם
חֲלָלִים הַנֹּפְלִים בַּחֶרֶב אֲשֶׁר־יָרְדוּ
עֲרֵלִים ׀ אֶל־אֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת אֲשֶׁר
נָתְנוּ חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים וַיִּשְׂאוּ
כְלִמָּתָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר׃ כה בְּתוֹךְ
חֲלָלִים נָתְנוּ מִשְׁכָּב לָהּ בְּכָל־הֲמוֹנָהּ
סְבִיבוֹתָיו קִבְרֹתֶהָ כֻּלָּם עֲרֵלִים
חַלְלֵי־חֶרֶב כִּי־נִתַּן חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ
חַיִּים וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר
בְּתוֹךְ חֲלָלִים נִתָּן׃ כו שָׁם מֶשֶׁךְ
תֻּבַל וְכָל־הֲמוֹנָהּ סְבִיבוֹתָיו
קִבְרוֹתֶיהָ כֻּלָּם עֲרֵלִים מְחֻלְלֵי חֶרֶב
כִּי־נָתְנוּ חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ כז וְלֹא
יִשְׁכְּבוּ אֶת־גִּבּוֹרִים נֹפְלִים מֵעֲרֵלִים
אֲשֶׁר יָרְדוּ־שְׁאוֹל בִּכְלֵי־מִלְחַמְתָּם

יתמסרון לשיצאה יתהון וית כל אתרגושתהון׃ כא ימללון עמיה תקיפי גבריא מגו שאול עם סעדוהי נחיתו שכיבו חיביא קטילי חרבא׃ כב תמן אתור וכל משריתיה סחרנותהון קבריהון כולהון קטילין דאתקטלו בחרבא׃ כג דאתמסרו לקבורא בסיפי גוב בית אבדנא והות משריתהון סחרנותהון קבורתהון כולהון קטיליא דאתקטילו בחרבא דאתמסירו לתבר על דשליטו בארעא דישראל׃ כד תמן עילם וכל אתרגושתה סחרנותהון קבריהון כולהון קטיליא דאתקטלו בחרבא דאתחתו חיביא לארעא ארעיתא דאתמסירו לתבר על דשליטא בארעא דישראל וקבילו אתכנעותהון עם נחתי גוב בית אבדנא׃ כה בגו קטיליא אתמנא בית משכבהון להון בכל אתרגושתהון סחרנותהון קבריהון כולהון חיביא קטילי חרבא דאתמסרו לתבר על דשליטו בארעא דישראל וקבילו אתכנעותהון עם נחתי גוב בית אבדנא בגו קטיליא אתמסירו׃ כו תמן משך תובל וכל משריתהון סחרניהון קבורתהון כולהון חיביא קטילי חרבא דאתמסרו לתבר על דשליטו בארעא דישראל׃ כז ולא ישכבון עם גבריא דאתקטלו מחיביא דאתחתו לשאול ב

רד"ק

חרב נתנה. כמו לחרב נתנה: משכו אותה וכל המוניה. משכו לווי לגזרת פעול המ"ם נקראת בקמץ חטף וכן אמר המסרה עליו לית וחטף אמר שימשכו אותה לארץ תחתית: (כא) ידברו לו אילי גבורים. אמר דרך משל כי בררת פרעה שאול ידברו לו גוים תקיפי גוים הגבורים שירדו לשאול ולא הועילה להם גבורתם וחזקם ולא ספר מה ידבר לו כי סמך על המבין והדבר כמאמר ישעיהו על מלך בבל כולם יענו ויאמרו אליך גם אתה חלית כמונו: את עוזריו. עם עוזריו ידברו עם פרעה ועם עוזריו: ירדו שכבו הערלים. עם עוזריו שירדו ושכבו עם הערלים חללי חרב: (כב) שם אשור וכל קהלה. קהל ארץ אשור: סביבותיו. קברותיו סביבות אשור יהיו קברות פרעה והמונו: (כג) אשר נתנו קברותיה בירכתי בור. לפי שאמר סביבותיו קברותיו אמר והנה נתנו קברותיה של עדת אשור בירכתי בור ואמר זה להפלגה שירדו לשאול תחתית והעמק שאמר בקבורתם באמרו ואל ארץ תחתיות בירכתי בור להגדיל אבדם בעמק במקום שלא תשיג יד וכל זה דרך משל כלומר שיאבדו לעולם הם ונפשותם: ויהי קהלה סביבות קברתה. קהל ארץ מצרים סביבות קברות עדת ארץ אשור ובאמרו סביבות אינו אומר שיקברו במקום שנקברו הם אלא שיפלו בחרב כמוהם ומשפט אחד להם כאילו הם ביחד וכולם יפלו בחרב אותם אשר נתנו חתית בארץ חיים שנתנו מוראם וחתיתם בבני אדם בעודם חיים ולפיכך אמר בארץ חיים לפי בהם עתה בארץ מתים ויונתן תירגם על דשליטו בארעא דישראל: (כד) שם עילם. סביבות קברתה המון עילם יהיו סביבות קברתם וקבורתם אמר על עדת השרים והגבורים: אשר ירדו ערלים. שמתו ברשעם: וישאו כלימתם. כי יהיו נכלמים מגדולתם שהיתה להם ועתה יפלו בחרב ביד אויביהם ויונתן תרגם וקבילו אתכנעותהון: (כה) בתוך חללים נתנו משכב לה. משכבה נקבר עם שאר החללים: בכל המונה סביבותיו קברותיה. סביבות המונה וכל הענין מבואר הוא: חללי חרב. כולם אשר בפרשה חסופים אין מאריך בחי"ת: (כו) שם משך. מחללי חרב. מענין חללי חרב והוא פעול מבנין הדגוש והוקל והלמ"ד בשוא ופתח והפועל ביד מחלליך: (כז) ולא ישכבו את גבורים נופלים מערלים. אמר כי עם חללי חרב

מצודת דוד

מצרים יפלו בתוך שאר חללי חרב ודומה להם וכפל הדבר רבת פעמים כדרך מליצת הנבואה: חרב נתנה. עדת מצרים היה נתנה לחרב ואתה הסורגים משכו אותה וכל המון עמה אל החרב: (כא) ידברו לו. ר"ל החזקים שבגבורי פרעה כשיהיו בשאול ידברו משם אל פרעה עם עוזריו הנה כבר ירדו אל הבור ושכבו שמה הרשעים ערלי לב שהיו חללי חרב וכאלו הם יספרו שראו את כולם בשאול והוא ענין מליצה: (כב) שם אשור. במקום המלחמה ההיא יפול גם אשור וכל קהלה: סביבותיו קברותיו. סביבות קברות המון מצרים יהיו קברות קהל אשור ר"ל סמוך להם: כולם חללים. כל הנקברים שמה יהיו החללי' הנופלי' בחרב ולא מת מי מהם מיתת עצמו: (כג) אשר נתנו וגו'. ר"ל אשר בעבור זה שיהיו חללי חרב לכן נתנו קברותיהם בסוף עמק הבור כי כן הדרך לקבור חללי חרב מלחמה לעשות חפירה גדולה ועמוקה ומשליכים את כולם לתחתית הבור משא"כ איש יחידי המת על מטתו שהדרך הוא לקברו ממעל ולא בעומק רב ובזה יפרש אמריו לומר איך יהיה מהאפשר שיהיו כולם סביבות מצרים הלא רבים ימותו במלחמה ואיך יהיו כולם סמוכים למצרים ואמר לפי שיהיו כולם מתי חרב ולא ירבו קברים: ויהי קהלה. ר"ל לכן יהיה כל קהלה סביבות קבורתם של מצרים כי כולם יהיו חללים הנופלים בחרב ולא מת מי על מטתו ולכן לא ירבו קברים: אשר נתנו חתית. ר"ל וזה יבוא להם בגמול שנתנו שבר ומחיתה רבה בא"י הקרויה ארץ חיים (ע"ש שבה יחיו המתים בזמן התחיה) וזהו כי אשור גלה עשרת השבטים ולכן יקבלו גמולם משלם: (כד) שם עילם. במקום המלחמה ההיא יפול גם עילם וכל המון עמה: סביבות קבורתה. סביבות קברות מצרים יהיה קברות עילם: כולם מתיהם יהיו חללים הנופלים בחרב וא"כ יקברו רבים בקבר אחד וי... לקברות מצרים: אשר ירדו. ר"ל על כי ירדו אל ארץ תחתית כשה... ולא שבו קודם שנקברו: אשר נתנו. בזה יפרש במה היו ערלי לב ... ואמר העל אשר נתנו שבר ומחיתה בארץ חיים כי גם עילם בא לעזר... על ירושלים כמ"ש ועילם נשא אשפה (ישעיה כב): וישאו. ולכן יש... את הכלימה הראויה להם להיות נאבדים בחרב עם שאר יורדי בור ש... (כה) בתוך חללים. בתוך שאר חללי חרב יתנו לה משכב להיות דומ... שהיה כל המונה סביבותיו של מצרים בקברותיה כי כל הרשעים ההם... חרב ורבים יקברו בקבר אחד ויהיו כולם סמוכים לקברות מצרים: כי נתן שברם בארץ חיים לכן ישאו הכלימה הראויה להם עם שאר אשר כ"א מהם היה נתון בתוך חללי חרב בחפירה עמוקה ורחבה... וכדרך המליצה: (כו) שם משך תובל. במקום המלחמה ההיא יפלו גם... וכל המונם. המון כל אחת מהן: סביבותיו. סביבות קברות מצרים... כל אחת מהן: כולם ערלים. כל הרשעים ההם יהיו חללי חרב ולכן... בחפירה אחת ויהיו כולם סמוכים לקברות מצרים: כי נתנו. בזה... הרשיעו ואמר על אשר נתנו שברם בארץ חיים (כי גם הם יתכן ש... הבא על ישראל או בימי אשור או בחורבן הבית הראשון או בשני): (כז)... חללי העובדי כוכבים ההם לא ישכבו בקבר עם ערלי הלבב הנופלים ב...

רש"י

נתנה מצרים: (א... ידכרו עליו ועל... גבורים מתוך ... המקרא ודרשהו ... עוזריו עם עוז... על עוזריו אתו ... גבורים שבשאול ... עליהם ירדו שכב... כל לו ולי ולהכו... לדבור איכם אלי ל... (כב) שם אשור. בג... בתוך שאול קבו... כי משם לא יצא ... (כג) בירכתי ב... בור בתוך עמקו ... בתוך שאול סביב... אשר נתנו חתית... שבר בארץ ישרא... משכב לה. לעול... כמו הרוגי: (כז)... אלה הנזכרים ... שמתו מיתת עצמ... וגרועים יהיו מ...

שמעית עלך: קברו... וסימ' אשר נתנו ק... חללים ר"פ שם כ... ומשתנין באתיהון כ... כתיב. תנינא קבר... דחס'. תליתאה ק... מ"ל דמ"ל: קבורו... וא' מלא וסימ' נמ'... תחתיות ו' וסימ'... ט"ו: סביבותיו ד'... שם אשור וכל ק... חללים נתנו. שם ... ישת חשך סתרו ...

מצודת ציון

אל גוים (לעיל לא): ... ענין סוף ואחרית כמו ... ימה (שמות כ"ו): חת... כמו חתה קשתותם ... (כד) וישאו. מל'... (כו) מחוללי. מל'... (כז) נופלים. על ס... תח...

וַיִּתְּנוּ אֶת־חַרְבוֹתָם תַּחַת רָאשֵׁיהֶם
וַתְּהִי עֲוֺנֹתָם עַל־עַצְמוֹתָם כִּי־חִתִּית
גִּבּוֹרִים בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ כח וְאַתָּה
בְּתוֹךְ עֲרֵלִים תִּשָּׁבַר וְתִשְׁכַּב אֶת־ ל׳ . ל׳
חַלְלֵי־חָרֶב׃ כט שָׁמָּה אֱדוֹם מְלָכֶיהָ ס׳ ר״פ
וְכָל־נְשִׂיאֶיהָ אֲשֶׁר־נִתְּנוּ בִגְבוּרָתָם ל׳. ו׳ דגש
אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב הֵמָּה אֶת־עֲרֵלִים
יִשְׁכָּבוּ וְאֶת־יֹרְדֵי בוֹר׃ ל שָׁמָּה ג׳. ג׳ חסר ס׳ ר״פ
נְסִיכֵי צָפוֹן כֻּלָּם וְכָל־צִדֹנִי אֲשֶׁר־ ל׳ וחסר
יָרְדוּ אֶת־חֲלָלִים בְּחִתִּיתָם מִגְּבוּרָתָם ל׳
בּוֹשִׁים וַיִּשְׁכְּבוּ עֲרֵלִים אֶת־חַלְלֵי־ ל׳ וחד כוה ס
חֶרֶב וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר׃
לא אוֹתָם יִרְאֶה פַרְעֹה וְנִחַם עַל־ ו׳ . סימן
כָּל־הֲמוֹנֹה חַלְלֵי־חֶרֶב פַּרְעֹה וְכָל־ ד׳ כתיב ס׳
חֵילוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ לב כִּי־נָתַתִּי
אֶת־חִתִּיתוֹ בְּאֶרֶץ חַיִּים וְהֻשְׁכַּב חתיתי ק׳
בְּתוֹךְ עֲרֵלִים אֶת־חַלְלֵי־חֶרֶב פַּרְעֹה
וְכָל־הֲמוֹנֹה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ ד׳ כתיב ס׳
לג א וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
ב בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־עַמְּךָ
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶרֶץ כִּי־אָבִיא עָלֶיהָ
חָרֶב וְלָקְחוּ עַם־הָאָרֶץ אִישׁ אֶחָד
מִקְצֵיהֶם וְנָתְנוּ אֹתוֹ לָהֶם לְצֹפֶה׃ ל׳
ג וְרָאָה אֶת־הַחֶרֶב בָּאָה עַל־הָאָרֶץ
וְתָקַע בַּשּׁוֹפָר וְהִזְהִיר אֶת־הָעָם׃

קַרְבֵיהוֹן וִיהָבוּ יַת סַיְפֵיהוֹן תְּחוֹת רֵישֵׁיהוֹן וַהֲווֹ חוֹבֵיהוֹן עַל גַּרְמֵיהוֹן אֲרֵי אִתְמְסִירוּ לְתַבַּר גִּבָּרַיָּא עַל דְּשַׁלִּיטוּ בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃ כח וְאַתְּ בְּגוֹ חַיָּבַיָּא תִתְּבַר וְתִשְׁכּוּב עִם קְטִילֵי חַרְבָּא׃ כט תַּמָּן אֱדוֹם מַלְכָהָא וְכָל רַבְרְבָהָא דְאִתְמְסִירוּ בִּגְבוּרַתְהוֹן עִם קְטִילֵי חַרְבָּא אִינוּן עִם חַיָּבַיָּא יִשְׁכְּבוּן וְעִם נָחֲתֵי גוֹב בֵּית אַבְדָנָא׃ ל תַּמָּן רַבְרְבֵי צִפּוּנָא כּוּלְהוֹן וְכָל צִידוֹנָאֵי דְאִתְּחָתוּ עִם קְטִילַיָּא בְּאִתְבָּרוּתְהוֹן מִגְּבוּרַתְהוֹן בְּהַתִּין וּשְׁכִיבוּ חַיָּבַיָּא עִם קְטִילֵי חַרְבָּא וְקַבִּילוּ אִתְכְּנָעוּתְהוֹן עִם נָחֲתֵי גוֹב בֵּית אַבְדָנָא׃ לא יָתְהוֹן יֶחֱזֵי פַרְעֹה וְיִתְנַחַם עַל כָּל אִתְרְגוּשְׁתֵּיהּ קְטִילֵי חַרְבָּא פַּרְעֹה וְכָל מַשִׁרְיָתֵיהּ אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ לב אֲרֵי אִתְמְסִירוּ לְתַבַּר גִּבָּרַיָּא עַל דְּשַׁלִּיטוּ בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וּשְׁכִיבוּ בְּגוֹ חַיָּבַיָּא עִם קְטִילֵי חַרְבָּא דְפַרְעֹה וְכָל אִתְרְגוּשְׁתֵּיהּ אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ א וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃ ב בַּר אָדָם אִתְנַבֵּי לִבְנֵי עַמָּךְ וְתֵימַר לְהוֹן אַרְעָא אֲרֵי אַיְתֵי עֲלַהּ דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְיִדְבְּרוּן עַמָּא דְאַרְעָא גַּבְרָא חַד מִבֵּינֵיהוֹן וִימַנּוּן יָתֵיהּ לְהוֹן לְאַזְהָרָא׃ ג וְיֶחֱזֵי יַת דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא אַתְיָן עַל אַרְעָא וְיִתְקַע בְּשׁוֹפָרָא וְיַזְהַר יַת

תולדות אהרן ותהי עונותם. תענית ל : שמה אדום. ע״ג י :

חרב ישכבו ולא עם הגבורים שנפלו כלומר שמתו מיתת עצמם שהם נפלו בחרב ופירש עוד ואמר מערלים אשר ירדו שאול בכלי מלחמתם רוצה לומר מאותם ערלים שירדו לשאול בכלי מלחמתם כלומר שעד אותם אחזו בכלי מלחמתם וכאילו נתנו חרבותם תחת ראשיהם בשכבם בקבר כלומר שעד הקבר גברה ידם במלחמה הם הנזכרים ולא ישכבו עם אותם הגבורים אלא עם אותם שהם חללי חרב : ותהי עונותם על עצמותם. חטאת עונותם ועונשם היתה על עצמותם כלומר שדקרו אותם בחרב ושברו עצמותיהם : כי חתית גבורים בארץ חיים. לפי שאלה הגבורים נתנו חתיתם בארץ חיים לפיכך לא ימותו מיתת עצמם אלא חללי חרב יהיו ויש לפרש נופלים מערלים כמו לא נופל אנכי מכם כלומר פחותים יהיו מאותם ערלים שירדו לשאול בכלי מלחמתם ויש לפרש בכלי מלחמתם ויתנו את חרבות׳ תחת ראשיהם כמשמעו כי כן עושים אותם הגבורים שמתו מיתת עצמם לאות ולסימן להם קוברין עמהם כלי מלחמתם והסיף שלהם משימים אותו הקוברים תחת ראשיהם שימצאו המוצאים בחפירת הקברים כלי מלחמתם בקבר כדי שידעו כי אותם היו גבורים ולא נפלו בחרב בעונתם ויהיה להם לשם וי״ת נופלי׳ דאתקטילו: (כח) ואתה. אמר כנגד פרעה : תשבר. בפתח הבי״ת כמו תשבר בצרי וכמוהו וכל מקנך תזכר ותעצר המגפה׳:(כט) שמה אדום. וכל אלה שזוכר הם שהרעו לישראל וכולם נפלו בחרב : (ל) שמה נסיכי צפון. הם מלכי בבל : וכל צדוני. כמו צדונים וכן לבדי ולבדים כמו לבדים : מגבורתם. הגימ״ל רפה ומשפטה להדגש וכמוהו מבציר אביעזר : וישכבו ערלים. שמתו ברשעתם : (לא) אותם. וניחם. פתח והוא נפעל עבר מוסב לעתיד מפני הוי״ו : (לב) כי נתתי את חתיתו. כתוב בוי״ו וקרי ביו״ד והוא מאמר האל יתברך והכתוב רוצה לומר כי חתית פרעה אני נתתי אותו לא בכח ידו ובגבורתו והקרי פירוש כי אני נתתי חתיתי בארץ חיים באותם שנתנו חתית : והשכב. הה״א בקבוץ שפתים והוא מבנין הפעל שלא נזכר פועלו : וכל המונה. הה״א כמו בוי״ו וכן ויט אהלה והדומים לו : ויהי. (ב) בן אדם. אל בני עמך. הנה דברתי אליך על הגוים המריעים לישראל כי ישאו את עונם ועתה דבר אל בני עמך כי בעונותם שלטה בהם יד הגוים : ואמרת אליהם. אמור להם זה המשל : ארץ כי אביא עליה. אמר אביא כמו שאמר ירמיה רגע אדבר על גוי ועל ממלכה להודיע כי ... אדם וגומל טוב לטובים ורע לרעים אף על פי כי בישראל היא ההשגחה הגדולה יש ממנה מקצת בשאר האומות כמו שאמר רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה ע״כ אפקוד עליכם ... י : מקציהם. רפויה הקו״ף וענינו כמו מקצה אחיו לקח ומ״ס מקציהם מ״ס השמות ומ״ס מקצה מ״ס התוספות : (ג) וראה את החרב באה על הארץ. כתרגומו דקטלין בחרבא אתיין על ארעא

רשי (partial, cut at page edge): ...הם וירדו בכלי ... : ויתנו. קובריהם ... תחת ראשיהם ... כי לא שלטה ... וכי עוונותם על ... נחסר מעונש ... יה עליהם חרב ... הרגו ומה הוא ... הגבורים ההם ... יים : (כח) ואתה ... הוא אומר : ... ולא עם המתים ... (ל) בחתיתם ... ם. כאתגברותהון ... יתן : (לב) כי ... בארץ חיים. ... לא מוראי בארץ ... נתן שוד חתית ... ראה את החרב. ... כמה

מצודת ציון (partial): ...רב : (ל) נסיכי. ... נסיכי סיחון (יהושע ... לדונים ונפלה כמ״כ ... ל׳ תנחומין : חילו. ... (ב) מקציהם. ת״י ... ענין הקצה ורחוב : נמקים

מצודת דוד

...כשאול עם כלי מלחמתם ר״ל שקברו אותם עם כלי מלחמתם והמקברים אותם תחת ראשיהם לכבוד ולתפארת (כי כן היה דרכם לעשות כזאת ... היה ללכת במלחמה ומת מיתת עצמו ולא נהרג) ור״ל החללים ההם ...הם ולא ידמו להם בדבר הכבוד הזה : ותהי עוונותם. כאומר אבל ...ה נרועים מחללי חרב כי הם כבר קבלו שגם מה על עוונם הואיל ... אבל אלו לא קבלו עדיין עונש כלל וכל עוונותם המה על עצמותם ...קבל עונש שבעיונות ישברו העצמות : כי חתית. כאומר ומה הם הגבורים ההם נתנו שבר בארץ החיים : (כח) ואתה. אל מול פרעה ...ה תשבר בתוך ערלי הלבב האלו אשר העוונות ישברו עצמותם וגם ...ללי חרב ולא תקבל הכבוד שקבלו הם כי תענש בשני משפטים כי ...עשות יותר מכולם : (כט) שמה אדום. במקום מלחמה ההיא יפלו ...יבי בהמ״ק : אשר נתנו בגבורתם. ר״ל עם כל גבורתם נתנו עם ...ב ודומה להם ולא הועיל להם הגבורה : המה. ר״ל גם המה ישכבו ... האלו ועם שאר יורדי בור שמתו מיתת עצמם אשר העיונות המה ...ותם ומעותדים לקבל גמול כי גם הם הרעו לעשות : (ל) שמה נסיכי צפון. במקום המלחמה ההיא יפלו גם נסיכי צפון כולן איש לא נעדר וגם כל אנשי צידון אשר ירדו לקבר עם שאר החללים ודומה להם : בחתיתם. בעת שישברו יתביישו מגבורתם אשר לא הועיל להם להנצל מיד החרב ולפי שהיו מפורסמים בגבורה אמר כן : וישכבו ערלים. ערלי הלבב האלו ישכבו עם שאר חללי חרב ודומה להם וישאו הכלימה הראויה להם עם שאר יורדי בור מחללי החרב אשר יקברו בבזיון בחפירה אחת רבים מהם : (לא) אותם. כל החללים האלה יראה פרעה ויהיה לו תנחומין על כל המון עמו (כי כן הדרך כשרואה אדם אשר הצרה הבאה עליו באה גם על אחרים תחשב לו לתנחומין) : חללי חרב. בזה יפרש על מה יהיה התנחומין ואמר על כי יהיה חללי חרב פרעה וכל חילו : (לב) כי נתתי. כי אני אתן את שברי בארץ חיים ר״ל בגזירתי תהיה השבירה בארץ חיים כי בא״י תהיה המלחמה ההיא לקבל שם הגמול במקום הרשע שם המשפט : והושכב. וגם הוא יהיה מושכב בתוך שאר ערלי הלבב עם שאר חללי החרב ומי הוא המושכב פרעה וכל המון עמו : לג (ב) כי אביא. אמר אביא לפי שהכל בא בגזירת המקום : חרב. ר״ל אנשי חרב : ונתנו אותו. ימנו אותו להיות צופה לראות אם קרבה לבוא העירה : (ג) וראה. וכאשר ראה שהחרב באה ותקע אז בשופר להיות

ד וישמע השמע את קול השופר ולא
נזהר ותבוא חרב ותקחהו דמו י' מ"ל בנביאי'
בראשו יהיה: ה את קול השופר י"ד
שמע ולא נזהר דמו בו יהיה והוא
נזהר נפשו מלט: ו והצפה כי יראה ג'
את החרב באה ולא תקע בשופר
והעם לא נזהר ותבוא חרב ותקח י' מ"ל בנביאים
מהם נפש הוא בעונו נלקח ודמו ל' זקף קמץ
מיד הצפה אדרש: ז ואתה בן ג'
אדם צפה נתתיך לבית ישראל ו' בטעם בסיפ'
ושמעת מפי דבר והזהרת אתם ג'
ממני: ח באמרי לרשע רשע מות כ"ו. ל' דסמיך
תמות ולא דברת להזהיר רשע
מדרכו הוא רשע בעונו ימות ודמו מ"ל
מידך אבקש: ט ואתה כי הזהרת
רשע מדרכו לשוב ממנה ולא שב ס'
מדרכו הוא בעונו ימות ואתה ל' ול'ון ג' זוגין חסר את
נפשך הצלת: י ואתה בן אדם בולהון פתחין
אמר אל בית ישראל כן אמרתם
לאמר כי פשעינו וחטאתינו עלינו
ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה: ל'
יא אמר אליהם חי אני נאם אדני
יהוה אם אחפץ במות הרשע כי אם בשוב רש
וחיה שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמ ז' מ"ל
ישראל: יב ואתה בן אדם אמר אל בני עמ כ"ד בסיפרא ה'
הצדיק לא תצילנו ביום פשעו ורשעת הר ג' וגולם אנכי
יכשל בה ביום שובו מרשעו וצדיק לא יוכ י'

תרגום

עמא: ד וישמע די שמע
ית קל שופרא ולא אזדהר
ואתו קטולי חרבא ודברוהי
חובת קטוליה ברישיה יהי:
ה ית קל שופריה שמע ולא
אזדהר חובת קטולי ביה תהי
והוא אזדהר נפשיה שיזיב:
ו ומזהרנא ארי יחזי ית
דקטלין בחרבא אתן ולא
תקע בשופרא ועמא לא
אזדהר ואתו קטולי חרבא
ודברו מנהון נפשא הוא
בחוביה אידבר ודמיה מיד
אזהרנא אתבע: ז ואת בר
אדם מליף מניתך לבית
ישראל ותקביל ממימרי
פתגם ותזהר יתהון מלמחטי
קדמי: ח בדאמרית לרשיעא
רשיעא ממת תמות ולא
מליתא לאזהרה רשיעא
מאורחיה הוא רשיעא
בחוביה ימות ודמיה מן ידך
אתבע: ט ואת ארי אזהרתא
רשיעא מאורחיה למיתב מנה
ולא תב מאורחיה הוא
בחוביה ימות ואת נפשך
שיזיבתא: י ואת בר אדם
אמר לבית ישראל כן אמרתון למימר ארי חובנא וחטאנא
עלנא מתיהבין ובהון אנחנא מתמסין ואיכדין נחי: יא אמר
להון קים אנא אמר יי אלהים אם רעינא במית רשיעא
אלהין כד יתוב רשיעא מאורחיה ויחי תובו תובו
מאורחתכון בישתא ולמה תמותון בית ישראל: יב ואת
בר אדם אמר לבני עמך זכות זכאה לא תשיזביניה
ביומא דחובתיה וחובת חיבא לא יתקל בה ביומא
דיתוב מחוביה וצדיקא לא יכול לאתקימא ביה ביומא

רדק

ארעא: (ד) ושמע. ולא נזהר. כל נזהר דפרשה זו קמץ: (ה) את קול. מלט. בצרי: (ו) והצפה. נלקח. קמץ בזקף: אדרש. ואף על פי שהוא היה חייב כבר מכל מקום על ידי הצופה מת והוא מתחייב בדמו כיון שלא הזהירו והוא לא ידע מה יהיה נלקח ומי הוא ראוי להלקח והיה לו להזהיר העם בכלל כיון שמוהו לו צופה ובטחו בו וכן אמר והאלהים אנה לידו ואעפ"כ חייב השוגג כיון שהיה לו להזהיר ואמר כי יפול הנופל ממנו ואמרו רז"ל ראוי היה זה ליפול אלא שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה ע"י חייב: (ז) ואתה בן אדם. הענין הזה מפורש למעלה בתחלת הספר: וקול השופר. הוא דבר הנבי' כמו שאמר הרם כשופר קולך והגד לעמי פשעם: (ט) ואתה נפשך הצלת. בלא מלת את ושארה את נפשך הצלת: (י) ואתה בן אדם. כן אמרתם לאמר. כמו כן בנות צלפחד דוברות אמר טוב חשבתם אם חשבתם בלבבכם לאמר פשעינו וחטאתינו עלינו כלומר אם תודו על חטאתיכם ופשעיכם יהיה טוב ותודו כי הרעות הבאות עליכם הם בעונותיכם לא דרך מקרה: נמקים. מבנין נפעל שרשו מקק מענין המק בשרו וכן ימקו בעונם: (יא) אמר אליהם. כל הענין עד סוף הפרשה מבואר הוא למעלה: (יב) ואתה בן אדם. ביום חטאתו. מקור בשקל לבלתי קרא לנו עד יום מלאת: באמרי

מצודת ציון

(י) נמקים. מל' המקה והמסה תבול:

רשי

המה הגייסות: (...
יהיה. עון מיתת...
עצמו שפשע בנפש...
נזהר נפשו מלט...
היה נמלט: (ז)...
כאותו הצופה ה...
שלא תאבד נפש כן...
את ישראל: (י)...
לפיכך אין אתם...
כסבורין אתם של...
תשובה:(יב) לחוו...
(יג) לא תזכרנה...

לכהן לי: ותבא...
וסימ' נמסר בסיפרא...
בראשו י"ד וסי' נ...
ויקרא ולעיל בסינ...
והזהרת ג' ב' חסר...
אתהם את החקים...
לבית ישראל...
מ"ל: ולא שב ח'...
וילך ברוך אחר...
המלאך עד הם...
כי הזהרת רשע...
ז' מ"ל וסימ' נמס...
וצדיק י' וסימ' מדו...
ואתה בן אדם אמו...
הנה עפלה לא ישר...
אור. חנון ה' וצ...
יכין וצדיק ילבש...
רע מוקש. כל היונ...
לות רשע ולא י...

תולדות אהרן

מצודת דוד

להיות לסימן ולהזהיר בזה את העם להיות נשמרים מן החרב: (ד) ולא נזהר. לא קבל האזהרה להיות נשמר ובעבור זה לקחו החרב והרגו: דמו בראשו. ר"ל עון מיתתו על עצמו אבל אין להאשים את הצופה כי הוא עשה את שלו: (ה) את קול השופר שמע. כי הלא שמע קול השופר המזהיר והוא לא קבל האזהרה ולא נשמר לכן עון מיתתו עליו: והוא. אבל אם היה הוא נזהר באזהרת השופר והיה נשמר הנה מלט נפשו וכאומר הואיל והיה בידו למלט נפשו ולא מלט לכן מקבל עונש על מה שהפקיר נפשו: (ו) והצופה. אבל הצופה אשר יראה את החרב באה ולא תקע בשופר להזהיר את העם וא"כ לא היה העם נזהר להיות נשמר: הוא בעוונו נלקח. ר"ל עם כי בודאי הומת בגמול עוונו כ"א לא היה בו עון לא היה כח ביד החרב ללוקחו עכ"ז אדרוש דמו מיד הצופה לענוש אותו על אשר לא הזהיר והאדם התקלה על ידו הואיל ובטחו עליו והוא מנע האזהרה: (ז) צופה נתתיך. נתתי אותך להיות כצופה לישראל וכאשר תשמע מפי הפורענות המיועדת לבא תזהיר אותם בשמי: (ח) באמרי. ר"ל לכן באמרי על הרשע אתה רשע הנה מות תמות ואתה לא דברת את זאת להזהיר את הרשע לשוב מדרכו עם כי הרשע ההוא ימות בעוונו מ"מ אבקש דמו מידך כי אולי היה נזהר אם הזהרתו: (ט) ואתה. אבל אם אתה הזהרת את הרשע להיות נזהר מדרכו לשוב ממנה והוא לא שב מדרכו: הוא בעוונו ימות. כלומר וכי מפני אזהרתך מת הלא בעונו ימות ואם כ... בא מן האזהרה אבל בא ממנה דבר טוב כי אתה הצלת נפשך ט... לא הזהרתו היה עליך עונש על ההמנעה כי אולי היה נזהר אם ה... אמרתם. זאת אמרתם לאמר כי פשעינו וחטאתינו הם עלינו ר"ל פשעים וחטאות: ובהם. ובגמולם אנו נמקים בצרות ולא על חנם ואי... ר"ל להיות נגולים מן ההמקה כי לא האמינו שהתשובה מועלת וכ... הואיל וכן הוא נתמיד בפשעים וכאשר אבדנו אבדנו: (יא) חי אני... אם חפצי במיתת הרשע כי חפצי שישוב מדרכו הרעה למען יחיה ... בהבאת העונש להתנקם בו כאלו הייתי חפץ במיתתו אלא הכוונ... לשוב מדרכו הרעה למען יחיה ולכן שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמ... מן ההשבה: (יב) צדקת הצדיק. הצדקה שעשה הצדיק מאז לא... העונש הראוי לבוא עליו ביום פשעו כ"א ענוש יענש: ורשעת הרש... הרשע שעשה מאז לא יהיה לו למכשול להמנע ממנו הטובה הראוי ... שובו מרשעו: וצדיק. אבל הצדיק לא יוכל לחיות בעבור דבר הרש... ר"ל דבר הרשע מאבד ממנו החייה ביום חטאתו עם שאין מאבד ... שובו וכאומר עם כי שניהם עשו רשע ופשע עכ"ז מזה מאבד הח...

בָּהּ בְּיוֹם חַטָּאתוֹ׃ יג בְּאָמְרִי ל'
לַצַּדִּיק חָיֹה יִחְיֶה וְהוּא־בָטַח עַל־
צִדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל כָּל־צִדְקֹתָו לֹא צדקתיו ק'
תִזָּכַרְןָ וּבְעַוְלוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה בּוֹ
יָמוּת׃ יד וּבְאָמְרִי לָרָשָׁע מוֹת תָּמוּת ל'
וְשָׁב מֵחַטָּאתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט
וּצְדָקָה׃ טו חֲבֹל יָשִׁיב רָשָׁע גְּזֵלָה כ"ד
יְשַׁלֵּם בְּחֻקּוֹת הַחַיִּים הָלַךְ לְבִלְתִּי
עֲשׂוֹת עָוֶל חָיוֹ יִחְיֶה לֹא יָמוּת׃ ד' כ"כ. י"ח
טז כָּל־חַטֹּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא לֹא חטאתיו ק'
תִזָּכַרְנָה לוֹ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עָשָׂה
חָיוֹ יִחְיֶה׃ יז וְאָמְרוּ בְּנֵי עַמְּךָ לֹא ד' כ"כ. י"ח
יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי וְהֵמָּה דַּרְכָּם לֹא־ קל"ד
יִתָּכֵן׃ יח בְּשׁוּב־צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ ל'
וְעָשָׂה עָוֶל וּמֵת בָּהֶם׃ יט וּבְשׁוּב רָשָׁע ל'
מֵרִשְׁעָתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה
עֲלֵיהֶם הוּא יִחְיֶה׃ כ וַאֲמַרְתֶּם לֹא י"ח
יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי אִישׁ כִּדְרָכָיו קל"ד
אֶשְׁפּוֹט אֶתְכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ב' מ"ל
כא וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּעֲשִׂרִי ב' חסר
בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ לְגָלוּתֵנוּ בָּא־אֵלַי ב'
הַפָּלִיט מִירוּשָׁלַםִ לֵאמֹר הֻכְּתָה ס'. ב'
הָעִיר׃ כב וְיַד־יְהוָה הָיְתָה אֵלַי ל'
בָּעֶרֶב לִפְנֵי בּוֹא הַפָּלִיט וַיִּפְתַּח אֶת־ י"ג מ"ל
פִּי עַד־בּוֹא אֵלַי בַּבֹּקֶר וַיִּפָּתַח פִּי ב'. ל'
וְלֹא נֶאֱלַמְתִּי עוֹד׃
כג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ כד בֶּן־אָדָם יֹשְׁבֵי
הֶחֳרָבוֹת הָאֵלֶּה עַל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל אֹמְרִים לֵאמֹר
אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם וַיִּירַשׁ אֶת־הָאָרֶץ

דְחוֹבְתֵיהּ׃ יג בְּדַאֲמָרִית לְזַכָּאָה מֵיחָא יְחֵי וְהוּא יִתְרְחִיץ עַל זָכְוָתֵיהּ וְיַעֲבֵד שְׁקַר כָּל זָכְוָתֵיהּ לָא יִדְכְּרָן וּבְשִׁקְרֵיהּ דַעֲבַד בֵּיהּ יְמוּת׃ יד וּבְדַאֲמָרִית לְרַשִׁיעָא מְמַת תְּמוּת וִיתוּב מֵחוֹבוֹהִי וְיַעֲבֵיד דִין דִקְשׁוֹט וּזְכוּ׃ טו מַשְׁכּוֹנָא יְתִיב רַשִׁיעָא גְזֵילָא שַׁלֵים בִּגְזֵירַת חַיַיא הַלֵיךְ בְּדִיל דְלָא לְמֶעְבַּד שְׁקַר מֵיחָא יְחֵי וְלָא יְמוּת׃ טז כָּל חוֹבוֹהִי דְחַב לָא יִדְכְּרָן לֵיהּ דִין דִקְשׁוֹט עֲבַד וּזְכוּ מֵיחָא יְחֵי׃ יז וְיֵימְרוּן בְּנֵי עַמָךְ לָא מְפָרְשָׁן לָנָא אוֹרְחַת טוּבָא דַיְיָ וְאִינוּן אוֹרְחָתְהוֹן דִילְהוֹן לָא תַקְנָן׃ יח כַּד יְתוּב זַכָּאָה מִזָכְוָתֵיהּ וְיַעֲבֵיד שְׁקַר וִימוּת בְּהוֹן׃ יט וְכַד יְתוּב רַשִׁיעָא מֵחוֹבוֹהִי וְיַעֲבֵיד דִין דִקְשׁוֹט וּזְכוּ עֲלֵיהוֹן הוּא יִתְקַיָם׃ כ וַאֲמַרְתּוּן לָא מְפָרְשָׁן לָנָא אוֹרְחַת טוּבָא דַיְיָ אֱנָשׁ כְּאוֹרְחָתֵיהּ אֶתְפְּרַע מִנְכוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ כא וַהֲוָה בְּתַרְתֵּי עַסְרֵי שְׁנִין בַּעֲשִׂירָאָה בְּחַמְשָׁא לְיַרְחָא לְגָלוּתָנָא אֲתָא לְוָתִי מְשֵׁיזְבָא מִירוּשְׁלֵם לְמֵימַר אִתְרַעַת קַרְתָּא׃ כב וּנְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ הֲוָת עִמִי בְּרַמְשָׁא קֳדָם מֵיתֵי מְשֵׁיזְבָא וּפְתַח יַת פּוּמִי עַד מֵיתֵי לְוָתִי בְּצַפְרָא וְאִפְּתַח פּוּמִי וְלָא שְׁתֵקִית עוֹד׃ כג וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִי לְמֵימַר׃ כד בַּר אָדָם יָתְבֵי חוּרְבָתָא הָאִילֵין עַל אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל אָמְרִין לְמֵימַר חַד הֲוָה אַבְרָהָם בְּעָלְמָא וִירֵית יַת אַרְעָא

רש"י

...ו : (טו) חבול. ...ולהשיבו כבא השמש: ...ם. בשבילם יענש: ...את פי. כמו שאמר ... (לעיל ג) ונאלמת ... לאיש מוכיח ואח"כ ...על כד) ביום קחתי ...ה' יבא הפליט אליך ...יפתח פיך את הפליט ... עוד: על הוא ... כלומר כעוד בואו ... כמו לפני בואו אלי ...) אחד היה אברהם. ...ד' דברים שהיה רבי ...ש ואין רבי שמעון ...תלמידו דורש כמותו ... רבי שמעון דורשו ...לא נצטווה אלא על ...ירש את הארץ אנו ...על מצות הרבה כל שכן

...רשע: חיו ד' כתיב כן ...בריש סיפרא דא סימן ...ד' בקריאה וסי' ובשוב ...דקו ועשת עול. ככל ... ובשוב רשע · וחברו. ...ב דור מהכות את ...בעשרי ד' חסר בליש' ...דר נשא ולעיל בסיפרא ...: בוא י"ד מ"ל בקריאה ...מר בוא ברוך ה' למת ...ויכינו את המנחה עד ... ותנח בגדו אצלה עד ...ו. עד השנת התשיעית ... תבואתה. אם חבול ...למת רעך · וידי משה ...יקחו אבן פלי"גא ע"ל ...תי בוא בגוים. עד בוא ...ז מדמשק · כל אשר ... יבוא. בוא בצור והטמן ...בוא כתבה על לוח. ... גוג על אדמת ישראל. ... הפליט ב' בפסוק. את ...נביא לפני בוא יום ה'. ...אל דכוו' מ"ל במ"ה חסר:

רד"ק

(יג) באמרי. והוא בטח על צדקתו. אע"פ שפירשנו זה הענין בתוכחה על הראשונים כמו שפירשנו רז"ל אמר בטח רוצה לומר כי הוא חושב כי יועילו לו צדקותיו אשר עשה אע"פ שתוהה עליהן כי ענין תשייתו הוא לאסכתו מאות העולם ולעשות מה שלבו חפץ ותוהה על הזמן שעבר שלא עשה כתאות לבו: (כא) ויהי. לגלותינו. לגלות יהויכין כי אז גלה יחזקאל הנביא: (כב) ויד ה'. בא אלי. הפליט כמו שאמר למעלה ביום יבא אליך הפליט וגם פירשנו הענין וכן בפסוק ובדברי אותך: ויהי. (כד) בן אדם יושבי החרבות האלה. כי במלכות צדקיהו רוב ארץ ישראל היתה חרבה: אחד היה אברהם ויירש את הארץ. אמר הנה אברהם אבינו לא היה אלא אחד ויירש את הארץ כי נתנה לו האל יתברך בירושה כמו שאמר לתת לך את הארץ הזאת לרשתה ואמר במה אדע כי אירשנה והוא שהיה אחד ירש את הארץ ואע"פ שהיה די לו במקום אחד מן הארץ ואנחנו שאנו רבים כל שכן שראויים לנו הארץ לירושה ובדברי רז"ל אחד היה אברהם רבי עקיבא אומר כך אמרו ומה אברהם שלא עבד אלא אלוה אחד ירש את הארץ אנחנו שאנו עובדים אלוהות הרבה על אחת כמה וכמה שנירש את הארץ רבי שמעון בן יוחי אומר ומה אברהם שלא נצטוה אלא מצוה יחידית ירש את הארץ אנחנו שנצטוינו כמה מצות אינו דין שנירש את הארץ ומה הנביא משיבן על הדם תאכלו וגו' והארץ תירשו

תולדות אהרן חבול ישיב · ב"ק ס : ובשוב רשע. יומא פו : בשתי עשרה. ר"ה יח : בא אלי. (תענית כח) :

מצודת ציון

(טו) חבול. ענין משכון כמו אם חבל תחבל שלמת רעך (שמות כב): (יז) יתכן. מל' הכנה ומתוקן וכן חותם תכנית (לעיל כח): (כא) הפליט. ענין המלטה כמו ויבא הפליט (בראשית יד): (כב) ויד. כח חוזק הנבואה: (כד) החרבות. מל' חורבה: למורשה. מל'

מצודת דוד

...כי הכל תלוי בזמן ההוה: (יג) באמרי לצדיק. ר"ל לכן באמרי על הצדיק ... והוא בטח על הצדקה שעשה וישוב לעשות עול בחשבו שהמקום יכפר לו על ... העול שעשה הצדקה מימים רבים: כל צדקותיו. הנה כל הצדקות שעשה ... לא תזכרנה לו להגן עליו מן המיתה אבל ימות בגמול העול אשר עשה: ... באמרי לרשע. ובאמרי על הרשע מות תמות והוא שב מחטאתו ולא עשהו ... ועוד עשה את הטוב: (טו) חבול ישיב רשע. הרשע הזה כשהחבל בחובו ... רעהו השיב לו כבוא השמש ושלם את הגזלה אשר גזל מאת רעהו ומעתה ... חוקות התורה המביאים את החיים לבל עשות עוד את העול: חיו יחיה. הנה ... הזה יחיה ולא ימות כפי הגזירה: (טז) אשר חטא. מאז עד לא שב: לא ... ה לו. להיות מת על ידם: משפט. הואיל ועתה עשה משפט וצדקה לכן יחיה: ... אמרו בני עמך. ואם יאמרו לא יתכן דרך משפט ה' במה ששופט את האדם ... עשיו האחרונים כי יחשבו לומר שמהראוי הוא לחשוב הראשונים עם האחרונים ... על אלו ולפיכך יהיה המשפט: והמה. באמת החושבים כן דרכם לא יתוכן: ... בשוב צדיק. כי כשישוב צדיק מצדקתו ועשה עול הלא הוא מת בעת עשותו ... ולפונים תחשב לו שלא יוסיף לחטוא: (יט) עליהם. הלא הוא יחיה בעבורם

להוסיף משפט וצדקה כאשר החל: (כ) ואמרתם. איך תאמרו לא יתכן דרך ה' וכאומר הלא הכל מחייב דרך משפטי ולכן אשפוט גם אתכם כל איש כפי הדרך שהוא עתה בו וכאומר לזאת שובו מדרכיכם הרעים ומוסב הוא לתחילת הענין שאמרו ישראל כי פשעינו וכו' ואיך נחיה: (כא) בשתי עשרי שנה. מוסב על לגלותינו ר"ל י"ב שנה לגלות יהויכין שאז גלה יחזקאל עמהם: בעשירי. בחדש העשירי ובחדש החמישי שלפניו היה החורבן ונתחדשה השנה בחדש השביעי כי חשבון שנות העולם היא מתשרי ומנין החדשים הוא מניסן: הפליט מירושלים. הנמלט מן ההרוגים בא אלי לאמר לי שהוכתה העיר ר"ל שנכבשה והכו אנשיה: (כב) ויד ה'. רוח הנבואה באה אלי בערב שלפני היום ההוא: ויפתח את פי וכו'. ר"ל עד הזמן שבא אלי הפליט בבוקר דבר בי הנבואה לומר שמעתה אוכל לפתוח פי להוכיחם אף מלבי על כי מעתה ישמעו לי ר"ל עד הבוקר דבר בי הנבואה שיפתח פי: ויפתח פי. ר"ל וכן היה כי מאז נפתח פי ולא נאלמתי עוד כי בבוא הפליט ראו שהאמת עמדי ונפתח פי וכמ"ש ביום ההוא יפתח פיך את הפליט וכו' (לעיל כד): (כד) יושבי החרבות האלה. וחוזר ומפרש על אדמת ישראל ויאמר על מתי מעט הנשארים בארץ אחר החורבן: אחד היה אברהם. הלא

ואנחנו רבים לנו נתנה הארץ
למורשה: כה לכן אמר אלהם כה־
אמר | אדני יהוה על־הדם |
תאכלו ועינכם תשאו אל־גלוליכם
ודם תשפכו והארץ תירשו:
כו עמדתם על־חרבכם עשיתן
תועבה ואיש את־אשת רעהו
טמאתם והארץ תירשו:
כז כה־תאמר אלהם כה־אמר אדני
יהוה חי־אני אם־לא אשר בחרבות
בחרב יפלו ואשר על־פני השדה
לחיה נתתיו לאכלו ואשר במצדות
ובמערות בדבר ימותו: כח ונתתי
את־הארץ שממה ומשמה ונשבת
גאון עזה ושממו הרי ישראל מאין
עובר: כט וידעו כי־אני יהוה בתתי
את־הארץ שממה ומשמה על כל־
תועבתם אשר עשו:
ל ואתה בן־אדם בני עמך הנדברים
בך אצל הקירות ובפתחי הבתים
ודבר־חד את־אחד איש את־אחיו
לאמר באו־נא ושמעו מה הדבר
היוצא מאת יהוה: לא ויבואו אליך
כמבוא־עם וישבו לפניך עמי
ושמעו את־דבריך ואותם לא יעשו
כי־עגבים בפיהם המה עשים
אחרי בצעם לבם הלך: לב והנך
להם כשיר עגבים יפה קול ומטב
נגן ושמעו את־דבריך ועשים אינם

ו' חס' בסיפרא · ב' חד מ"ל · ב' ומחין · ו' חסר בסיפרא · ב' על סעיר · ב' הין סריר · ט' בלישנא וסי' · במטרתא דנדיא · בסורא מטמר · מרום בבל אקא לס מותא · ח' בטעם בסיפרא ר"פ · ג' כ"כ · כ"ד · ל'. ל' וחד ובפתחי · ל' וכל לשון ארמית דכו' · ו' · ד' מ"ל בכתיא' · ל' מ"ל · י"ן · ד' · ג' חד חסר · ס' · ב' חד חסר וסדין חסר דחסר

תולדות אהרן בנעם . סוסה מז :

ואנחנא סגיאין לנא יהיבא ארעא למירתה: כח בכן אמר להון כדנן אמר יי אלהים על דם זכאי אתון אכלין ועיניכון אתון זקפין לפולחן טעותכון ודם זכאי אתון אשדין וארעא אתון מדמן למירתה: כו ואתעתדתון על תוקפיכון עבדתון תועיבא וגבר ית אתת חבריה סאיבתון וארעא אתון מדמן למירתה: כז כדנן תימר להון כדנן אמר יי אלהים קים אנא אם לא די בחרבא בחרבא יתקטלון ודי על אפי ברא לחיתא מסרתיה לשיצייותהון ודי במצדתא ובמערתא במותא ימותון: כח ואתן ית ארעא לצדו ואשתממו ויבטל יקר תוקפה ויצדון טורי ישראל מבלי עדי: כט וידעון ארי אנא יי בדאתן ית ארעא לצדו ואשתממו על כל תועבתהון דעבדו: ל ואת בר אדם בני עמך דדנן בך בסטר כתליא ובתרעי בתיא וממליל חד עם חד גבר ית אחוהי למימר אתו כען ושמעו מה פתגמא דנפק מן קדם יי: לא וייתון עלך כמיתי גברין תלמידין ויתיבון קדמך עמי ושמעין ית פתגמך ויתהון לא יעבדון ארי תורעבא בפומהון אינון עבדין בתר ממון אונסיהון לבהון טעי: לב והא את להון כזמר אבובין דבסים קליה ומוטב לנגנא ושמעין ית פתגמך ולמעבדהון לית

רדק

תירשו: במורשה. להיות לנו לירושה כי לא נתנה לאברהם אלא שתהיה לנו למורשה: (כה) לכן. על הדם תאכלו. ואני צויתי לכם לא תאכלו על הדם כי היא עבודת עכו"ם שהיתה חק מן הזובחים לשדים שאוכלים סביב הדם אחר שזבחו להם וזהו דבר הלמד מעניינו לא תאכלו על הדם לא תנחשו ולא תעוננו: ועיניכם תשאו אל גלוליכם. שאתם פונים אליהם תמיד לעובדם ולהשתחות להם ואפי' להביט בהם אסרתי לכם כמו שנאמר אל תפנו אל האלילים: ודם תשפכו. ר"ל דם נקי: והארץ תירשו. בתמיה ואיך תרשו את הארץ ותעשו אלה המעשים שאינם טבע הארץ כמו שכתוב אלהי נכר הארץ והכנענים יצאו ממנה מפניכם מפני עבודת עכו"ם ושפיכות דם נקי ועשית התועבות כמו שכתוב ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם ואיך תירשו אתם הארץ ואתם עושים התועבות שעשו אנשי הארצות האלה שהיו לפניכם: (כו) עמדתם על חרבכם. לשפוך דם נקי ויונתן תירגם אתעתדתון על תוקפיכון: עשיתן תועבה. בנו"ן במקום מ"ם או אמר עשיתן כנגד הנקבות: (כז) כה תאמר. אם לא. לשון שבועה כמו אם לא כאשר דמיתי והדומים להם כמו שפירשנו: במצדו'. מגדלים חזקים: (כח) ונתתי. מבואר הוא: (כט) וידעו. מבואר הוא: (ל) ואתה. הנדברים בך מרוב השתדלות בדבור שם הפועל נפעל וכן מה נדברנו עליך או נדברו יראי ה' ולשון דבור שהוא קשור עם בית הוא לענין גנאי כמו ותדבר מרים ואהרן במשה תשב באחיך תדבר ואל יקשה עליך נכבדות מדובר בך שהרי פירושו ואמר נכבדות אבל פירוש הכתוב יבא פעמים בקשר הבי"ת כמו רוח ה' דבר בי והדומים לו: אצל הקירות. כי כן מנהג בני האדם בפגעם זה בזה בעיר ורוצה לדבר א' עם א' דבר סתום נסמכים אל הקיר ומדברים שלא ישמעו אדם מאחוריהם וכן בפתח הבתים כשעומד אדם בפתח ביתו ועובר אדם עליו ורוצה לדבר עמו דבר סתר מדבר שם שהוא גם כן מקום סתר בדבור וכן נאמר באבנר ויטהו אבנר אל תוך השער לדבר אתו בשלי: ודבר חד. כמו אחד ונפל האל"ף לקצר וכן בל' ארמי הוא בחסרון האל"ף: את אחד. פתח כלו שלא בסמיכות וכן שכם אחד והדומים לו ויונתן תירגם הנדברים בך דדנין בך בסטר כותליא: (לא) ויבאו אליך כמבוא עם. ר"ל כמבוא עם החפצים לשמוע וחרדים על דבר ה' ות"י כמיתי גיברין תלמידים וגלה האל לנביא מחשבת לבם ומה שמדברים שלא בפניו: כי עגבים בפיהם המה עושים. לעג הם עושים בפיהם וכן תירגם יונתן ארי חולעבא בפומהון אינון עבדין: (לב) והנך להם כשיר עגבים. כשיר חשק

ודברי

רשי

שכן שלנו נתנה הא[...]
הוא שהנביא משיבם
הדם תאכלו וגו' והא[...]
בתמיה אם נצטויתם
שומרים על הדם [...]
מאכלי תפנוקים את[...]
על ידי רציחה שהו[...]
בעלי ממון ונוטלין א[...]
(כו) עמדתם על [...]
כלומר כל בטחונכם
על חרבכם: עשיתן[...]
משכב זכור: (כז) אשר[...]
בעיירים החרובות שם[...]
חריבים: ואשר ב[...]
במחבא להטמן מן ה[...]
בם את הדבר: (ל)[...]
בך. מתלוננים בך: [...]
לפניך. כאילו הם עמ[...]
שחוק כמו עוגב [...]
גזילתם: (לב) והנך [...]
עגבים. והם את ל[...]
אבות

עשיתן - ב' וסימ' ו[...]
הילדים. עמדתם ע[...]
עשיתן תועבה: במצד[...]
בלשון ארמי במערת[...]
בטורא מטמר טרום בב[...]
מותא. וסימ' נמסר בי[...]
ל"ג: אחד כ"ה פתחין ו[...]
בספר מלכים חלק ב'
וישבו ד' בקריאה וסים[...]
האלה שלמים הם אתנו[...]
וקנינם וכל. ויבואו א[...]
עם. ויצו מלך אשור[...]
ומטיב נגן חד מן ט'[...]
יו"ר בליש' הטבת וסי[...]
באחריתך. והיטבך[...]
מאבותיך. כי ייטב[...]
והיטב לאדני. מה תיט[...]
יפה קול ומטב נגן [...]
מראשותיכם. לב שמח י[...]
ארבע' מיטבי לכת תניי[...]

מצודת צ[יון]

מל' ירושה: (כו) על חר[...]
בחרבכם ובא על במקום [...]
וסגרו על מסגר (ישעי[...]
(כז) במצדות. ענין מגדל[...]
כמו מצודת סלעים (שם לג):
חפירה בקרקע בבנין: (כח)[...]
מל' שממון וכפל הדבר לרוב[...]
ונשבת. ענין בטול ומניע[...]
מל' גאוה: עוזה. ענין[...]
(ל) הקירות. מל' קיר וכותל:
ונפלה האל"ף לקצר וכן ב[...]
ארמי: נא. עתה: (לא)[...]
עגבים לעג ומהול כן ת[...]
ענין חמדה כמו מה ב[...]
(תהלים)

מצודת דוד

הלא אברהם היה יחידי ועכ"ז נתנה לו א"י למורשה ואנחנו הנשארים פה הלא לרבים נחשב למולו וכל הארץ נתנה לנו למורשה כי חשבו הואיל ונשארו בה יירשו את הארץ למשול בה כמאז וכאלו יאמרו אף אם אנו מתי מספר הלא אברהם היה אחד וירש את הכל: (כה) על הדם תאכלו. זהו מין עכו"ם שהיו זובחים לשדים ואכלו סביבות הדם בסמוך לה ואמרו שהשדים אוכלים את הדם והם הבשר וכאלו מסובי' בשולחן אחד בהתחברות ואהב' רבה והתורה הזהירה עליו כמ"ש לא תאכלו על הדם (ויקרא יט): ועיניכם תשאו. פונים אתם אל גלוליכם לעבדם עבודת אלהות: ודם תשפוכו. שפכתם דם נקי: והארץ תירשו. בתמיה וכי בעשות מעשים כאלה תירשו את הארץ וכאומר וכי טובים אתם מאותם שמתו ונשבו ומה לכם להדמות אל אברה': (כו) עמדתם על חרבכם. בכל עת עמדתם חגורים בחרבכם להיות נכונים להרוג נפשות: עשיתן תיעבה. משכב איסור: טמאתם. במשכב הזנות: (כז) אם לא. הוא ענין שבועה כמו אם לא כאשר דברתם (במדבר יד): אשר בחרבות. היושבים בערים הנחרבות עוד יפלו בחרב והשוכנים על פני השדה יפלו שמה וחית השדה תאכלם והנסתרים במצדות ובמערות ימותו בדבר: (כח) שממה. כי לא י[...] מכה: ונשבת. יבוטל הגאון והגאוה שהיה להם מ[...]איתן תקפה: מאין עובר. מבלי י[...] מי עובר: (כט) כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול: על כל תועבות'. בעבור כל ת[...] (ל) הנדברים בך. ר"ל דברי ליצנות ולעג: אצל הקירות. כן דרך המספ[...] סתר לעמוד סמוך אל הקירות מקום שאין אנשים עוברים בו לעמוד בפתח[...] כי יבוא האחד בפתח חבירו והוא יוצא אליו אל הפתח ושמה מספרים [...] נסתרים: איש את אחיו. ר"ל מגלים מסתורים זה לזה כאחים אהובים: כ[...] דרך לעג יאמרו בואו עתה ושמעו מפי הנביא מהו הדבר היוצא מא[...] (לא) ויבואו אליך. והמה באים אליך כמבוא עם ר"ל באסיפה אחת והמה מ[...] לפניך כאלו הם עמי וחרדים על דברי והמה שומעים את דבריך אבל ל[...] אותם: כי עגבים וגו'. רק המה עושים בפיהם את דבריך לדברי לעג[...] ולבם הולך אחר חמדתם הוא הלצון אשר חמדו ואין מחשבתם לקבל דבריך ול[...] (לב) והנך להם. הנה דברי נבואתך בעיניהם כשיר הלעג בנחות המליצה השיר

אוֹתָם׃ לג וּבְבֹאָהּ הִנֵּה בָאָה ג' לפני סמוך
וְיָדְעוּ כִּי נָבִיא הָיָה בְתוֹכָם׃

לד א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ ב בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא עַל־רוֹעֵי ג' מ"ל
יִשְׂרָאֵל הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
לָרֹעִים כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יְהוִה הוֹי
רֹעֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ רֹעִים אוֹתָם
הֲלוֹא הַצֹּאן יִרְעוּ הָרֹעִים׃ ג אֶת־
הַחֵלֶב תֹּאכֵלוּ וְאֶת־הַצֶּמֶר תִּלְבָּשׁוּ
הַבְּרִיאָה תִּזְבָּחוּ הַצֹּאן לֹא תִרְעוּ׃ ג'
ד אֶת־הַנַּחְלוֹת לֹא חִזַּקְתֶּם וְאֶת־ ג'
הַחוֹלָה לֹא־רִפֵּאתֶם וְלַנִּשְׁבֶּרֶת לֹא
חֲבַשְׁתֶּם וְאֶת־הַנִּדַּחַת לֹא הֲשֵׁבֹתֶם
וְאֶת־הָאֹבֶדֶת לֹא בִקַּשְׁתֶּם וּבְחָזְקָה ג'. ג'. ג'
רְדִיתֶם אֹתָם וּבְפָרֶךְ׃ ה וַתְּפוּצֶינָה ג' ג' ובפסוק
מִבְּלִי רֹעֶה וַתִּהְיֶינָה לְאָכְלָה לְכָל־
חַיַּת הַשָּׂדֶה וַתְּפוּצֶינָה׃ ו יִשְׁגּוּ ב' ואם כל עדת ישראל
צֹאנִי בְּכָל־הֶהָרִים וְעַל כָּל־גִּבְעָה
רָמָה וְעַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ נָפֹצוּ ד' בליש"א
צֹאנִי וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ׃ ד' מ"ל
ז לָכֵן רֹעִים שִׁמְעוּ אֶת־דְּבַר יְהוָה׃
ח חַי־אָנִי נְאֻם ׀ אֲדֹנָי יְהוִה אִם־לֹא
יַעַן הֱיוֹת־צֹאנִי ׀ לָבַז וַתִּהְיֶינָה צֹאנִי
לְאָכְלָה לְכָל־חַיַּת הַשָּׂדֶה מֵאֵין רֹעֶה
וְלֹא־דָרְשׁוּ רֹעַי אֶת־צֹאנִי וַיִּרְעוּ ג' אל כת חסר מריבה
הָרֹעִים אוֹתָם וְאֶת־צֹאנִי לֹא רָעוּ׃
ט לָכֵן הָרֹעִים שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה׃ ג'
י כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי אֶל־

תרגום

אינון צבן׃ לג ובמיתיה הא אתיא וידעון ארי נביא הוה ביניהון׃ א והוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי למימר׃ ב בר אדם אתנבי על פרנסי ישראל אתנבי ותימר יהון לפרנסיא כדנן אמר יי אלהים ווי על פרנסיא דישראל דהוו מפרנסין נפשיהון הלא לפרנסא עמא אתמניאו פרנסיא׃ ג ית טובא אתון אכלין ועמר נקי אתון לבשין פטימיא אתון נכסין לעמא ליתיכון מפרנסין׃ ד ית כאיביא לא תקיפתון ולמריעיא לא אסיתון ולתביריא לא צמדתון וית דאיטלטלו לא אתיבתון וית דאבדו לא בעיתון ובתוקפא פלחתון בהון ובקשיו׃ ה ואתבדרו מבלי פרנס ואתמסרו לאשתיצאה לכל מלכות עממיא ואיטלטלו׃ ו טעו עמי בכל טוריא ועל כל רמא מנטלא ועל כל אפי ארעא אתבדרו עמי ולית דתבע ולית דבעי׃ ז בכן פרנסין קבילו ית פתגמא דיי׃ ח קים אנא אמר יי אלהים אם לא חלף דהוו עמי לבזא ואתמסרו עמי לאשתיצאה לכל מלכות עממיא מבלי פרנס ולא תבעו פרנסיא ית עמי ופרניסו פרנסיא ית נפשיהון וית עמי לא פרניסו׃ ט בכן פרנסיא תובו לאוריתא ואנא עתיד לרחמא עליכון אציתו לאולפן אוריתא וקבילו פתגמא דיי׃ י כדנן אמר יי

רשי

(לג) ובבאה. הרעה ... הנה באה. כי אמת ... לבא אז ידעו כי ... יו דבריך כי נביא ... בתוכם: (ב) על ... אל. על פרנסי ... שר רועים אותם. ... היו מעגנין ממון ... שר תחתיהם: הלא ... הרועים. הלא ... ים לרעות את הצאן ... את עצמן: (ד) את ... את החושות אין ... לם בלע"ז שצריכות ... וק בכח ביד: לא ... לקשור שברי העלם ... כמשפט הרופאי': ואת ... יחת מתוך העדר אל ... יתם. ירדתם: ... אני. הולכות טועות ... הרים כלו' נעשו ... ות איש איש כרצונו ... ם אותם ולא שפטת' ... לרעתו: (ח) וירעו ... תם. את עצמם: ... רעו עוד הרועים אותם

...' וסימ' את החלב ... הצמר ובשר הבריא' ... פסוקים בקריאה אית ... ין וסי' במסר' רבת':

[מצ]ודת ציון

(ב) הוי. ענין קריאה ... הבריאה. השמנה כמו ... ריא (שופטים ג): ... ר"ל כתוב באבר מן ... שהם. ענין קישור כריכה ... שבר כמו והנה לא חבשה ... נדחת. מלשון דחייה: ... שולטנות וממשלה: ובפרך. ... קשה המפרכת ומשברת ... לא ירדנו בפרך לעיניך ... : (ה) ותפוצינה. ענין ... שגו. ענין תעייה בדרך ... ור בדרך (דברים כו): ... מלשון בזה ושלל: ... . זה הלשון יאמר על ... ל וכן אנכי אדרש מעמו (שם)

רדק

ודברי שחוק: יפה קול ומטיב נגן. כמו שישמע אותו האדם מאדם שהוא יפה קולו ומטיב נגן כך הם מדמים שישמעו דבריך בלב טוב - וי"ת והא את להון כזמר אבובין דנעים קליה ומיטב לנגנא תירגם עגבים כמו עוגבים כי תרגום עוגב אבובא: (לג) ובבאה הנה באה. הם חושבים דברי נבואותיך לדברי לעג ולצחוק ובבא נבואותיך כי הנה עתה באה בקרוב אז ידעו כי נביא היה בתוכם ונבואתך אינם דברי לעג: ויהי. (ב) בן אדם הנבא. ואמרת אליהם לרועי'. תוספות ביאור: רועי ישראל. הם המלכים. כי אחר שהמשיל העם לצאן המשיל המלכים לרועים: אשר היו רועים אותם. עצמם וכן וירעו הרועים אותם עצמם ויקבור אותו בגיא קבר את עצמו וכן תירגם יונתן ווי על פרנסי ישראל דהוו מפרנסין נפשיהון הלא לפרנסא עמא אתמניאו פרנסיא אמר כי המלכי' היו מתעסקין בהנאת עצמן ולא היו חוששין על העם להנהיגם כמשפט: הלא הצאן ירעו הרועים. הלא היה להם לרעות הצאן למה נתמנו רועים אלא לרעות אותם דעה ובינה והשכל כמו שנאמר בדוד שהיה רועה נאמן ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו וכן אמר באסא ויאמר ליהודה לדרוש את ה' ולעשות התורה והמצוה ונאמר ביהושפט שלח לשריו וגו' ללמד בערי יהודה ונאמר וילמדו ביהודה ועמהם ספר תורת ה' ויסבו בכל ערי יהודה וילמדו בעם ונאמר ויעמד שפטים בארץ ונאמר ויצו עליהם לאמר כה תעשון ביראת ה' באמונה ובלבב שלם וגו': (ג) את החלב. אמר כי מיטב הצאן יאכלו רוצה לומר שיקחו ממונם שלא במשפט ויונתן תירגם ית טובא אתון אכלין ועמר נקי אתון לבישין ופטימיא אתון נכסין לעמא ליתיכון מפרנסין: הבריאה. השמנה כמו ועגלון איש בריא מאד להבריאכם מראשית מנחת ישראל: (ד) את הנחלות. פרשו הלה מבנין נפעל ופירוש נחלות שהם חלאות באחת מאיבריהן וצריכות חוזק: ואת החולה. שיש לה חולי שצריכה רפואה: ולנשברת. שנשבר אחד מעצמים: ואת הנדחת. שנפרדה מהאחרות וידע אדם מקומה ולא חשו להשיבה עם שאר רעותיה: ואת האבדת. שנדחה ואבדה ולא נודע מקומה וכל זה משל על עניי ישראל הבריאים והחולים שלא השגיחו עליהם וכן השבויים והגולים לא חשו בהם לפדותם ולהשיבם: (ה) ותפוצינה. לכל חית השדה. פי' המשל כתרגומו ואתמסרו לשיצאה לכל מלכות עממיא ואטלטלו ובנוסחא אחרינא יש לאשתיצאה לכל מלכותם וגו': (ו) ישגו. מבואר הוא: (ז) לכן. מבואר הוא: (ח) חי אני. מבואר הוא: (ט) לכן. שנה הפסוק לחזק הענין

מצודת דוד

... קול יפה ומנגן בטוב בהכרעת הנעימה שתרנה החשק לשמוע אבל אין מה ... בו לא נואה ולא אזכרה: ושמעו. כן הם שומעים את דברך שמיעת האוזן ... ים אינם אותם. הוא כמו הפוך ואינם עושים אותם: (לג) ובבואה. ... א הטובה שאתה מייעד על הנקמת עשות מאמריך: הנה באה. ר"ל ... ויאמרו הנה באה נבואת הנביא ואז ידעו שהיה נביא בתוכם ודבר ה' ... לא היו דבריו דברי שחוק להלעיג עליהן: לד (ב) על רועי ישראל: ... מנהיגי העם כרועים המנהיגים את הצאן: הוי. יש להתאונן על רועי ... י היו רועים את עצמן להשמין את בשרם: הלוא. ר"ל הלוא מנהג ... וצים לרעות הצאן ולא את עצמן: (ג) את החלב תאכלו. אבל אתם ... כלאן ואת הצמר תלבשו ועשיתם לכם למלבוש: הבריאה. השמנה ... ים למאכל: הצאן. אשר הצאן לא רעיתם כראוי ר"ל השרים היו עושקין ... ונזלו עשירי העם ולא חששו בהקנת יתר העם: (ד) את הנחלות. את ... אחד מאיבריהן וצריכין חזוק הנה לא חזקתם אותן: ולנשברת. את ... ד או ברגל הנה לא קשרתם עליה כריכה מטלית: הנדחת. מן הסדר: לא השבותם. אל הסדר: האובדת. אשר לא נודע אנה היא: לא בקשתם. למצוא אותם: ובחזקה. משלתם עליהם בחוזקת הי"ד ובעשות עמהם עבודת פרך ר"ל לא חזקתם העניים והנכשלים לקחת משפטם מיד העושקים ורק משלתם בהם לעשות עמהם מלאכתכם ולא חששתם להדריכם בדרך הישר ולהסיר מהם הדעות המשובשות: (ה) ותפוצינה. ונפצו הצאן מסיבת היותם בלי רועה מנהיג כראוי: ותהיינה. ובסיבת הנפוץ היו למאכל לכל חיות השדה כי באו למקום החיות הטורפות ובעבור זה נפצו עוד יותר לברוח הנה והנה מיד החיות: (ו) ישגו צאני. ולזה המה תועים בהרים ובגבעות ואינם יודעים אנה הם הולכים: ואין דורש. לאספם יחד: ואין מבקש. את האובדת ר"ל בעבור זה הלכו בגולה והשתחוו לעובדי כוכבים והנה הולכים נעים ונדים ואין מי מחזירם למוטב למען יהיו כשהיו: (ח) אם לא. הוא ענין שבועה ונזם ולא אמר והרי הוא כאלו האומר אם לא יהיה כן אז יהיה כזאת וכזאת: מאין רועה. מסבת היותם בלי רועה מנהיג כראוי: אותם. את עצמם רעו להשמין את בשרם: (ט) לכן וכו'. על כי ארכו הדברים באמרו חי אני וכו' לכן אמר שוב לכן הרועים וכו' וכן הוא דרך המקרא:

הנני

הרעים ודרשתי את־צאני מידם
והשבתים מרעות צאן ולא־ירעו
עוד הרעים אותם והצלתי צאני
מפיהם ולא־תהיין להם לאכלה׃
יא כי כה אמר אדני יהוה הנני־
אני ודרשתי את־צאני ובקרתים׃
יב כבקרת רעה עדרו ביום היותו
בתוך־צאנו נפרשות כן אבקר
את־צאני והצלתי אתהם מכל־
המקומת אשר נפצו שם ביום
ענן וערפל׃ יג והוצאתים מן־
העמים וקבצתים מן־הארצות
והביאותים אל־אדמתם ורעיתים
אל־הרי ישראל באפיקים ובכל
מושבי הארץ׃ יד במרעה־טוב
ארעה אתם ובהרי מרום־ישראל
יהיה נוהם שם תרבצנה בנוה טוב
ומרעה שמן תרעינה אל־הרי
ישראל׃ טו אני ארעה צאני ואני
ארביצם נאם אדני יהוה׃ טז את־
האבדת אבקש ואת־הנדחת אשיב
ולנשברת אחבש ואת־החולה
אחזק ואת־השמנה ואת־החזקה
אשמיד ארענה במשפט׃ יז ואתנה
צאני כה אמר אדני יהוה הנני
שפט בין־שה לשה לאילים
ולעתודים׃ יח המעט מכם המרעה
הטוב תרעו ויתר מרעיכם תרמסו
ברגליכם ומשקע־מים תשתו ואת
הנותרים ברגליכם תרפשון׃
יט וצאני מרמס רגליכם תרעינה

אלהים הא אנא שלח רוגזי על פרנסיא ואתבע ית עמי מידיהון ואבטלינון מלפרנסא עמא ולא יפרנסון עוד פרנסיא נפשיהון ואשיזיב עמי מידיהון ולא יתמסרון בידיהון לאשתיצאה׃ יא ארי כדנן אמר יי אלהים הא אנא מתגלי ואתבע ית עמי ואבקרינון׃ יב כמא דמבקר רעיא עדריה ביומא דהוה בגו עניה ומפרש להון כן אבקר ית עמי ואשיזיב יתהון מכל אתריא דאתבדרו לתמן ביום עננא ואמטתא׃ יג ואפיקינון מביני עממיא ואכנשינון מן מדינתא ואעילינון לארעהון ואפרנסינון על טורי ישראל בפצידיא ובכל מותבי ארעא׃ יד בפרנוס טב אפרנים יתהון ובטור קודשא דישראל יהיבת מישריהון תמן ישרון באתר דיאי ופרנוס טב יתפרנסון על טורי ישראל׃ טו אנא אפרנס ית עמי ואנא אשרינון לרוחצן אמר יי אלהים׃ טז ית דאבדו אתבע וית דאיטלטלו אתיב ולתביריא אצמוד ולמריעיא אסובר וית חטאיא וית חיביא אשיצי ואפרנים עמי בדינא׃ יז ואתון עמי כדנן אמר יי אלהים הא אנא דאין בין גבר לגבר לחטאיא ולחיביא׃ יח הזעיר לכון דפרנוס טב אתון מתפרנסין ומותר פרנוסכון דישין ברגליכון ומשתי מתקן אתון שתן וית מותרא ברגליכון אתון דישין׃ יט ועמי מותר מיכל שמשיכון אכלין ומותר

תולדות אהרן ואתנה צאני. יבמות סא ב"מ קיד כריתות ו׃

רדק

הענין ולא שנה בו מלה אלא שהראשון רועים והשני הרועים והראשון את דבר ה' והשני דבר ה' ויונתן חדש בו בתוספת שהוסיף בו הכהן פרנסיא רשיעיא תובו לאורייתא והא עתיד לרחמא עליכון אינתו לאולפן אורייתא וקבילו פתגמא דה'׃ (י) כה אמר. ודרשתי. שאענים אותם על אשר לא רעו אותם׃ והשבתים מרעות צאן. שאקח המלוכה מידם ולא ירעו ע"י הרועים אותם כלומר לא ימלכו עליהם עוד ויונתן תירגם ולא יפרנסון עוד פרנסיא נפשיהון׃ (יא) כי כה אמר. הנני אני. כיון שפשעו בהם הרועים אני אדרוש אותם ואוציאם מגלותם׃ (יב) כבקרת. נפרשות כמו נפרדות כי אז יבקר אותם יותר ה"טב ויונתן תירגם ומפרש להון׃ ביום ענן וערפל. כי יום חשך היה להם הגלות והמליצה כי הצאן מתפזרות ביום המעונן׃ (יג) והבאתים. אל הרי ישראל באפיקים ובכל מושבי הארץ. כי הטובים טוב מרעיתם בהרים והכבשים והרחלים בעמקים ובאפיקים והנה ישראל ישובו לארצם וישכנו בכל מושב טוב בהרים ובעמקים׃ (יד) במרעה טוב. ובהרי מרום ישראל. אמר זה על ירושלים שהיא גבוהה מכל ארץ ישראל וכן ישראל יהיה להם נוה בירושלים לעתיד לבא כמו שכתוב בסוף זה הספר׃ (טו) אני ארעם. ואני ארביצם. כי הרועה ירעה הצאן עד הצהרים ובצהרים אז ירביצם כמו שכתוב איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים׃ (טז) את האבדת. ואת החולה אחזק. אמר חולה הנה במקום נחלות וחולה שאמר למעלה ואמר אחזק הכולל בניהם כי הרפואה לחזק הבריאות׃ ואת השמנה ואת החזקה. אשמיד השמנה והחזקה שדוחפין את החלושות מהמרעה אני אשמיד חזקתן׃ ארענה במשפט. הכוגן כמו החלושות שלא ירעו יותר מן הראוי להן והמשל על העושקים והחזקים שהיו בישראל והיו עושקים את העניים והחלושים ויונתן תירגם ית חטאיא וית חייביא אשיצי ואפרנס ית עמי בדינא׃ (יז) ואתנה. בין שה לשה. בין החזקה לחלושה׃ לאלים ולעתודים. כי הם החזקים שבצאן ויונתן תירגם לענין המשל בין גבר לגבר לחטאיא ולחייביא׃ (יח) המעט. פי' המשל כתרגומו הזעיר לכון דפרנוס טב אתון מתפרנסין ומותר פרנוסכון אכלין שמשיכון ומשתי מתקן אתון שתן וית מותרא שמשיכון שתן׃ ומשקע מים. המים הצלולים כמו שפירשנו בפסוק אז אשקיע מימיהם׃ (יט) וצאני. ועמי ויונתן תרגם ועמי מותר מיכל שמשיכון אכלין ומותר משתי שמשיכון שתן׃ תרפשון. ומרפש. כתיב בשי"ן וכן ענין הרמיסה במים והעכירה׃ לכן

רש"י

אותם. את עלמם:
ל' בקור חולים:
כשהן נסוגות והוא
ומאספן יחד: ביום
כי כן דרך הצאן
המעונן: (טז) ו
ואת החזקה. הכוו
את הברוקיה:
לשה. בין ה
לחלשים: (יח) ה
את אשר החוקית
המרעה כטוב ו
תרמסו כמותר
ותאכלנה אותן שא
שאף מותר מרעי
ברגליכם ולא די
משקה מים תשתו א
ברגליכם תרפושון:
המים הצלולים שהר
נעכרו ברגלי'והדוג
הזעיר לכון דפרנו
מתפרנכין ומותר
אכלין שמשיכון ו
אתון שתן וית מות
שתן: (יט) ואני מ

אתה' ה' וסימן וישב
והזהרת אתהם את
בקול ישראל ויתן
כבקרת רעה עדרו,
ממטה יהודה בד"ת
בקריאה וסימ' ו
העמים. במרעה טוב
שים פניך אל הרי יש
על גוג. ויתנהו בכ
השמנה כ' בתרי
השמנה היא אם רזה
אחזק ואת השמנה
וסי' בסדר ויצא ובסי
י"ג׃ תרפשון ג' כתי
וסימן ואת הנותרי
ודכתריה וצאני כ
תשתינה. מעין נרפש

מצודת דוד

(י) הנני. הנה אני אפנה אל הרועים לשלם להם כגמולם׃ ודרשתי וכו'. ר"ל אעניםם על אבוד הצאן והשבתים מהיות עוד רועי צאן ולא ישמינו עוד את עצמם בחלב הצאן ר"ל אקח מהם השררה ולא יתעננו עוד בגזל העניים׃ (יא) הנני אני. כאומר עם כי יוכלו הרועים הנה אני אקיים את דברי ואני אדרוש את צאני ואחקור אחריה׃ (יב) כבקרת. כמו שהרועה חוקר בעדרו ביום היותו בתוך צאנו וכמה נפרשות שאז דרכו לחקור לדעת אם לא נעדר מה מהם כן אבקר אני את צאני ואציל אתהם ממקרי כל המקומות אשר נפוצו שם ביום בוא עליהם היום המר והחשך ולפי שהמשילם לצאן אמר לשון הנופל בהם שדרכם להתפזר ביום ענן וערפל׃ (יג) באפיקים. במקום המים ובמקום המיושב והמובחר׃ (יד) במרעה טוב. ר"ל אשפיע להם טובה מרובה וכפל הדבר רבת פעמים לפי מרבית הטובה והשפעה׃ (טו) אני ארעה. ר"ל אני בעצמי אשגיח בתקנתם׃ (טז) העדר׃ ואת השמנה ואת החזקה. המתחזקת על חברתה להדפה ולה אשמיד וארענה במשפט הראוי והנכון ר"ל אקח נקם מהעושקים את העני שה לשה. בין שה החלוש' ובין שה החזקה׃ לאילים ולעתודי'. בין מן האילים בין (יח) המעט. כאלו אל החזקות ידבר המעט לכם שאתם רועים המרעה שגם המרעה שהותרתם תרמסו ברגליכם שלא יהנו בהם שאר הצאן׃ מים צלולים שמקעה המים אותם תשתו ואת הנותר תדרכו ברגליכם לט (יט) וצאני. ר"ל ושאר הצאן בעל כרחם יאכלו המרעה הדרוסה בר המים הרמוסים ברגליכם ר"ל מושלי העם לקחו לעצמם מיטב הארץ ו ה

מצודת ציון

(שם י"ח)׃ והשבתי
ומניעה׃ (יא) ובקרתים
ודרישה כמו לא יבקר
יג)׃ (יב) נפרשות
ופירוד׃ (יג) באפיקי
המקומות שנגרים ש
כמו כאפיקים בנגב (
(יד) נוהם. מדורם׃
השכינה לנוח׃ (ח)
וארץ׃ (יח) תרמסו
ברגל׃ ומשקע. ענ
בעומק כמו ושקעה כיא
ם)׃ תרפשון. ענין
כמו מעין נרפש (

ומרפש רגליכם תשתינה: כ לכן כה אמר אדני יהוה אליהם הנני
אני ושפטתי בין שה בריה ובין
שה רזה: כא יען בצד ובכתף
תהדפו ובקרניכם תנגחו כל
הנחלות עד אשר הפיצותם אותנה
אל החוצה: כב והושעתי לצאני
ולא תהיינה עוד לבז ושפטתי בין
שה לשה:
כג והקמתי עליהם רעה אחד ורעה
אתהן את עבדי דויד הוא ירעה
אותם והוא יהיה להן לרעה:
כד ואני יהוה אהיה להם לאלהים
ועבדי דוד נשיא בתוכם אני יהוה
דברתי: כה וכרתי להם ברית שלום
והשבתי חיה רעה מן הארץ וישבו
במדבר לבטח וישנו ביערים:
כו ונתתי אותם וסביבות גבעתי
ברכה והורדתי הגשם בעתו גשמי
ברכה יהיו: כז ונתן עץ השדה
את פריו והארץ תתן יבולה והיו
על אדמתם לבטח וידעו כי אני
יהוה בשברי את מטות עלם
והצלתים מיד העבדים בהם:
כח ולא יהיו עוד בז לגוים וחית
הארץ לא תאכלם וישבו לבטח
ואין מחריד:
כט והקמתי להם מטע לשם ולא
יהיו עוד אספי רעב בארץ ולא
עוד כלמת הגוים: ל וידעו כי אני יהוה אלהיהם
המה עמי בית ישראל נאם אדני יהוה: לא ואתן
אן מרעיתי אדם אתם אני אלהיכם נאם אדני יהוה:

משתי שמשיכון שתן: כ בכן כדנן אמר יי אלהים להון הא אנא מתגלי ואידון בין גבר עתיר ובין גבר מסכן: כא חלף דברשע ובדרע דחיקתון ובתוקפא תברתון כל באיבא עד דבדרתון יתהון לביני מדינתא: כב ואפרוק לעמי ולא יתמסרון עוד לבזא ואידון בין גבר לגבר: כג ואקים עליהון פרנס חד ויפרנס יתהון ית דוד עבדי הוא יפרנס יתהון והוא יהי להון לפרנס: כד ואנא יי אהוי להון לאלהא ועבדי דוד מלכא ביניהון אנא יי גזרית במימרי: כה ואגזר להון קים שלם ואבטל חיתא בישתא מן ארעא ויתיבון במדברא לרוחצן ויתעתקון בחורשא: כו ואשרי יתהון סחור סחור לבית מקדשי ויהון מבורכן ואחית להון מטר בכיר בעדניה מטרין דברכן יהון: כז ויתן אילן חקלא ית אביה וארעא תתן עללתה ויהון על ארעהון לרוחצן וידעון ארי אנא יי כד אתבר ית ניר תוקפיהון ואשיזבינון מיד דמפלחין בהון: כח ולא יהון עוד בזא לעממיא ומלכות ארעא לא ישיצינון ויתבון לרוחצן ולית דמניד: כט ואקים להון נצבא לקימא ולא יהון עוד מטלטלי כפנא בארעא ולא יקבלון עוד אתכנעות עממיא: ל וידעון ארי אנא יי אלההון מימרי בסעדהון ואינון עמי בית ישראל אמר יי אלהים: לא ואתון עמי עם דאתקרי שמי עליהון בית ישראל אתון אנא אלהכון אמר יי

(כ) לכן. בריה. כמו בריאה ופירושו שמנה והמשל כתרגומו בין גבר עתיר ובין גבר מסכן: (כא) יען. תרגם יונתן חלף דברשע ובדרע דחקתון וגו': (כב) והושעתי. מבואר הוא: (כג) והקימותי. את עבדי דוד. כמשיח שיעמוד מזרעו בעת הישועה: (כד) ואני. מבואר הוא: (כה) וכרתי. וישנו ביערים. כי לא יפחדו מחית היער וישנו ענין שינה: (כו) ונתתי אותם וסביבות גבעתי ברכה. אתן אותם ברכה על דרך והיה ברכה וסביבות גבעתי אתן אותם ברכה והיא ארץ ישראל כלה שהיא סביבות בית המקדש באמצע ארץ ישראל הוא ובית המקדש נקרא הר וגבעה כמו שכתוב נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ויו"ת ואשרי יתהון סחור סחור לבית מקדשי ויהון מברכין ותירגם הגשם מטר בכיר: (כז) ונתן. מבואר הוא: (כח) ולא יהיו. וחית הארץ לא תאכלם. משל כתרגומו ומלכות ארעא לא ישיצינון: (כט) והקימותי להם מטע. כמו שאמר ונטעתים על אדמתם: לשם. שיצא שמם בגוים ויו"ם לקיימא: אסופי רעב בארץ. ענין כליון כמו אסוף אסיפם ויו"ם מטלטלי כפנא כי כשהיה רעב בארץ ישראל היו מטלטלים במצרים ובשאר ארצות והיו נושאים שם כלימות הגוים כמו שנאמר גרות האבות כשהלכו למצרים ולארץ פלשתים ונאמר באבימלך לגור בשדי מואב ונאמר בשונמית ותגר בארץ פלשתים: (ל) וידעו. מבואר הוא: (לא) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. כשתהיו צאן מרעיתי שארעה אתכם דעה ובינה והשכל אז תקראו אדם כי אין כשתהיו כבהמה שהאדם לא אדם כי הבהמות יתשתף האדם עם הבהמה ...

תודרות אהרן על אדמתם. (בכורים סה):

מצודת דוד

מצודות ... (כ) הנני אני. ר"ל הנה אני הוא המושל על כולם ואשפוט בין שה ... (כא) בצד ובכתף. אתם השמנים והחזקים הדפו בצד ובכתף ותנגחו בקרן ... אומן לנוס אל החוץ: (כב) והושעתי לצאני. אני אושיע את צאני ... לבזיזה ואשפוט בין שה חזקה ובין שה חלושה: (כג) והקימותי. ... אחד והוא ירעה אתהן במשפט כראוי ואת עבדי דוד אקים ... הבא מזרע דוד: הוא ירעה אותם והוא יהיה להן לרועה. כפל ... לומר שהוא לבד יהיה המושל והשליט עליהם: (כד) לאלהים. ... ועבדי דוד. הוא מלך המשיח הבא מזרעו: אני ה' דברתי. א"כ ... (כה) וכרתי. אז אכרות עמהם ברית שלום להיות מתמידים לשבת ... וגו'. ר"ל חית השדה לא יזיקו אותם וכמ"ש לא ירעו ולא ישחיתו (ישעיה יא): וישבו במדבר. אף במדברות וביערים מקום החיות ישבו בטח וישנו שמה וערבה להם שנתם כי לא יחרידם מי: (כו) ונתתי אותם. אתן אותם במקומם ובכל סביבות גבעתי אתן ברכה: בעתו. בזמן שיש צורך בו: גשמי ברכה יהיו. כי מאד ירוו לצמאת הארץ: (כז) כי אני ה'. הנאמן במאמרו: מוטות עולם. מה שהכבידו עליהם הבבליים ואחז במשל מן השור שמשימים עליו בדי העול לחרוש האדמה: (כח) וחית הארץ. ר"ל עריצי הבבליים האכזרים שבהם או יאמר על החיות המזיקות שלא ירעו עוד ולא ישחיתו: (כט) מטע לשם. נטיעה יפה והדורה להיות לשם תפארת בין העמים: ולא יהיה וגו'. ר"ל לא ימצאו עוד בארץ אנשים שבא עליהם כליון הרעב: ולא ישאו. לא יקבלו עוד כלימה מן העובדי כוכבים כי לא יצטרכו עוד לבוא בארצו' העכו"ם בעבור הלחם לשאת חרפת הרעב כדרך הבא במחסור בארץ

לה א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ ב בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־ ל"א בס"ס בסיפרא
הַר שֵׂעִיר וְהִנָּבֵא עָלָיו׃ ג וְאָמַרְתָּ לּוֹ
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי אֵלֶיךָ הַר־
שֵׂעִיר וְנָטִיתִי יָדִי עָלֶיךָ וּנְתַתִּיךָ י"ו חסר את בליסנא
שְׁמָמָה וּמְשַׁמָּה׃ ד עָרֶיךָ חָרְבָּה
אָשִׂים וְאַתָּה שְׁמָמָה תִהְיֶה וְיָדַעְתָּ
כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ ה יַעַן הֱיוֹת לְךָ אֵיבַת ב' ובסיפרא
עוֹלָם וַתַּגֵּר אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי־ ל'. ט' בסיפרא
חָרֶב בְּעֵת אֵידָם בְּעֵת עֲוֺן קֵץ׃
ו לָכֵן חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה כִּי־
לְדָם אֶעֶשְׂךָ וְדָם יִרְדֳּפֶךָ אִם־לֹא דָם ל' ומד ואעשך
שָׂנֵאתָ וְדָם יִרְדֳּפֶךָ׃ ז וְנָתַתִּי אֶת־ ב' ובפסוק
הַר שֵׂעִיר לְשִׁמְמָה וּשְׁמָמָה וְהִכְרַתִּי ל'. ס'
מִמֶּנּוּ עֹבֵר וָשָׁב׃ ח וּמִלֵּאתִי אֶת־ ל' חסר בסיפרא
הָרָיו חֲלָלָיו גִּבְעוֹתֶיךָ וְגֵאוֹתֶיךָ וְכָל־ ג'. ד' ל' ומ"ל
אֲפִיקֶיךָ חַלְלֵי־חֶרֶב יִפְּלוּ בָהֶם׃ ל' ומ"ל
ט שִׁמְמוֹת עוֹלָם אֶתֶּנְךָ וְעָרַיִךְ לֹא
תָישֹׁבְנָה וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ תשובנה ק'
י יַעַן אֲמָרְךָ אֶת־שְׁנֵי הַגּוֹיִם וְאֶת־ ו'
שְׁתֵּי הָאֲרָצוֹת לִי תִהְיֶינָה וִירַשְׁנוּהָ ל'
וַיהוָה שָׁם הָיָה׃ יא לָכֵן חַי־אָנִי נְאֻם
אֲדֹנָי יְהוִה וְעָשִׂיתִי כְּאַפְּךָ וּכְקִנְאָתְךָ ל'. ל'
אֲשֶׁר עָשִׂיתָה מִשִּׂנְאָתֶיךָ בָּם ח' מ"ל. ל'
וְנוֹדַעְתִּי בָם כַּאֲשֶׁר אֶשְׁפְּטֶךָ׃ ל'
יב וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי יְהוָה שָׁמַעְתִּי ׀ אֶת־
כָּל־נָאָצוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל־הָרֵי ל' ומ"ל
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר ׀ שָׁמֵמָה לָנוּ נִתְּנוּ שממו ק'

אֱלֹהִים : א וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר : ב בַּר אָדָם קַבֵּיל נְבוּאָה עַל טוּרָא דְשֵׂעִיר וְתִתְנַבֵּי עֲלוֹהִי : ג וְתֵימַר לֵיהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אֲנָא שָׁלַח רוּגְזִי עֲלָךְ טוּרָא דְשֵׂעִיר וַאֲרִים מְחַת גְּבוּרְתִּי עֲלָךְ וְאֶתְּנִינָךְ לְצָדוּ וְאִשְׁתְּמָמוּ : ד קִרְוָךְ חוּרְבָּא אֲשַׁוֵּי וְאַתְּ לְצָדוּ תְּהֵי וְתִידַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ : ה חֲלַף דַּהֲוַת לָךְ דְּבָבוּת עָלַם וְתַבֵּיבְתָּא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי קָטוֹלֵי חַרְבָּא בְּעִדַּן תְּבִירְהוֹן בְּעִדַּן תּוּשְׁלַמַת חוֹבֵיהוֹן : ו בְּכֵן קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים אֲרֵי לְקָטוֹל אַעְבְּדִינָךְ וּדְקַטְלִין בְּחַרְבָּא יִרְדְּפוּנָךְ אִם לָא דְמָא סְנֵיתוּן וְאֶשְׁדֵּי דְמָא יִרְדְּפוּנָךְ : ז וְאֶתֵּן יָת טוּרָא דְשֵׂעִיר לְצָדוּ וּלְאִשְׁתְּמָמוּ וְאֱשֵׁיצֵי מִנֵּיהּ דְּעָדֵי וּדְתָאֵיב : ח וַאֲמַלֵּי יָת טוּרוֹהִי קְטִילוֹהִי רָמָתוֹהִי וְחֵילוֹהִי וְכָל פַּצִּידוֹהִי קְטִילֵי חַרְבָּא יִתְרְמוֹן בְּהוֹן : ט צָדוּ עָלַם אֶתְּנִינָךְ וְקִרְוָךְ לָא יִתְיַתְּבָן וְתִידְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ : י חֲלַף דַּאֲמַרְתְּ יָת תְּרֵין עַמְמִין וְיָת תַּרְתֵּין מְדִינָן דִּילִי אִנּוּן וְאֵירְתִינוּן וְקֳדָם יְיָ גְּלֵין מַחְשְׁבַת לִבָּא : יא בְּכֵן קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים וְאַעְבֵּיד כְּרוּגְזָךְ וּכְחֵימְתָךְ דַּעֲבַדְתָּא מִדִּסְנֵיתָא לְהוֹן וְאִתְגְּלֵי לְאֵיטָבָא לְהוֹן כַּד אִתְפְּרַע מִנָּךְ : יב וְתִידַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ שְׁמֵיעַ יָת כָּל אַרְגָּזוּתָךְ דַּאֲמַרְתְּ עַל טוּרֵי אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימָר צְדִיאַת לָנָא אִתְמְסִירוּ לְאִשְׁתֵּיצָאָה :

רדק

קרויין אדם : ויהי . (ב) בן אדם שים פניך על הר שעיר . סמך נבואת מפלת הר שעיר לנבואת ישועת ישראל כי בעת הישועה תהיה מפלת אדום כמו שכתוב בנבואת עובדיה ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו : (ג) ואמרת . מבואר הוא : (ד) עריך . ואתה שממה תהיה . שיכלו עם שעיר בכל מקום שיהיו : (ה) יען היות לך איבת עולם . ולא פירש עם מי ורוצה לומר עם בני ישראל כמו שאמר ותגר את בני ישראל . ופי' ותגר כמו יגירוהו על ידי חרב ענין ההפכה כי ענין הגרת הדם ממכות החרב : בעת עון קץ . בעת שבא קץ גלותם בעונם ויו"ת בעידן תושלמת חוביהון : (ו) לכן חי אני . כי לדם אעשך . כלומר אשקיעך ואזמינך לחרב : ודם ירדפך . כלומר שופכי דמים ירדפוך : ירדפך . שניהם הדל"ת בחטף קמץ לבן אשר ובהוא ופתח לבן נפתלי : אם לא דם שנאת ודם ירדפך . שנאת שופכי דמים ונשמרת מהם ועתה ירדפוך ויהרגוך ויו"ת אם לא דמא סניתון ואשדי דמא ירדפונך : (ז) ונתתי . לשממה . שם הפעל שמלה שפתה ונמשך פ"א הפעל בטעם : (ח) ומלאתי את הריו חלליו . ואמר גבעותיך וגיאותיך וכל אפיקיך כי כן דרך המקרא לדבר לנכח ושלא לנכח במקום אחד כמו שמעו עמים כולם ואולם כולם תשובו והדומים להם רבים : חללי . סמוך : (ט) שממות עולם . נמשך פ"א הפעל בטעם : תישבנה . כתיב ופי' ענין ישוב וקרי תשובנה רוצה לומר לא תשובנה לקדמותן : (י) יען אמרך את שני הגוים . ישראל ויהודה : ואת שתי הארצות . ארץ יהודה ובנימין וארץ שאר השבטים כמו שהיו חלוקות במלכות . ואמר תהיינה על הדבק וכן גרי ביתי ואמהותי לזר תחשבוני הנה אפי וקנאתי וחמתי נתכה ואמר אחר כך וירשנוה לשון יחידה כי שתי הארצות אחת אלא שנחלקה המלכות אחרי דוד : וה' שם היה . שמע דבריהם וישיב גמולם בראשם : (יא) לכן . ועשיתי כאפך וכקנאתך . כמו שהיה אפך וקנאתך על ישראל כן אעשה עמך : אשר עשית משנאתיך בם . משנאתיך כתיב ביו"ד הרבוי ובא בסימן רבוי הזכרים לבד כמו למען אספרה כל תהלתיך וכן ונשאו את זנותיכם בזנותיך וברעתיך והדומים להם : ונודעתי בם כאשר אשפטך . כי בעבורם אשפטך . ואז אהיה נודע בישראל שבחרתי בהם והם לי לעם ויו"ת ואתגלי לטובתא להון כד אתפרע מינך : (יב) וידעת . נאצותיך . בקמץ הנו"ן והאל"ף והוא מן הדגושים לולי האל"ף נראה בשקל אפרס וכן פרשה ופרשת גדולת מרדכי שלא בדגש מפני הרי"ש : לאמר שממה . כתוב בה"א כמו לא שפכה וקרי בוי"ו :
והגדילו

רשי

(ה) ותגר . ותשפל
א) והגרתי לגיא
מסגירין אותן לאו
כורחין דרך ארו
שאמר (עובדיה א)
על הפרק : בעת
כשמסרתים ביד
עון קץ . כשנגמר
ונתמלאה סאתם
אעשך . נופל בחרב
בזית את הבכורו
היתה מסורה להם
מלכלך עצמך בדם
ולכלוך ירדפך דם
רוצחים אתה ירא
אדם ורוצחים ירדפ
שנאת אחיך שהוא
(ט) ועריך לא תי
כמו שאמרתי למ
כט) ושבתי את
ושבתי את שבות
(ירמיה מט) וזו
(מלאכי א) ואת
ואתן את הריו שממ
לשוממות עולם : (י
ישראל ויהודה ומד
תנחומא דורשו כלנ
אל ישמעאל להתחת
שיעורר על יצחק
אברהם ויהרוג י
יצחק ואהיה אני
ואהרוג את ישמעאל
ימי אבל אבי ואי
יצחק ואת ישמעאל
כז) : וה' שם היה
מחשבותיך: (יא) וע
כאותה האף שעש
אעשה לך : ונודעתי
אשפטך אז יכירו
והעתר

כלמת הגוים : ונשי
חסר את וסימ' נמסר
סימ' כ"ה : איבת
וסימ' בשאט בנפש
יען היות לך איבת
ג' קמץ וסי' ודוד הו
שאול . ושב ורפא
ממנו עבר ושב :
בקריאה וסימ' ויקר
נשיו ואת שתי שפ
שתי בניך הנמצאות
קצות שתי • וחברו
נשיו הציל דוד ד
אמרך את שני הגוי
בקריאה וסי' כי חק
נתנו . למען אשר

אשר נתנו קברתיה . שמה אדום וכל מלכיה . וידעת כי אני ה' שמעתי את כל נאצ

מצודת ציון

וכבל : (ג) ומשמה . מל' שממה וכפל הדבר לרוב השממון : (ד) חרבה . מל' חורבן : (ה) איבת . ענין שנאה כמו ואיבה אשית (בראשית ג) : ותגר . ענין הזלה והפיכה כמו וכמים הנגרים ארצה (ש"ב יד) : אידם . ענין שבר ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב לא) : (ח) גבעותיך . מל' גבעה והר : וגיאותיך . מל' גיא ועמק : אפיקיך . הם המקומות שהמים מוגרים בה בחוזק : (יא) וכקנאתך . ענין כעס כמו הם קנאוני בלא אל (דברים לב) : (יב) נאצותיך . ענין

מצודת דוד

בארץ נכרים : (ל) וידעו . אז ידעו שאני עמהם והמה עמי החביב לי
לאני . וחוזר ומפרש לאן מרעיתי הלא שאני רועה אותם דעו שאדם
אינכם בעיני כבהמות אלא חשובים וכדרך בן אדם ואני מייחד שמי על
אלהיכם ולא הייתי מייחד שמי עליכם אם הייתם בעיני כבהמות : ל
הר שעיר . היא ארץ אדום היושבת בדרומה של א"י אולם הנבואה כ

לפי שתולדותיהם מהר שעיר ומשם נפרדו לכן אמר הר שעיר : (ג) הנני אליך . הנה אני אלחם עמך : ונטיתי ידי . להכות בך : (ד) ואתה . ר"ל כל הא
כי אני ה' . הנאמן לשלם גמול : (ה) יען . בעבור שהיה לך על ישראל שנאה שמורה מימות עולם והזלת דמי ישראל על ידי חרב בעת בוא עליהם א
הבית בעת בוא העון המשלים את הסאה ומגיע את הקץ : (ו) לדם אעשך . אעשה ארצך מלאה דמי ההרוגים : ודם . אנשי שופכי דם ירדפוך : אם לא ד
וכי לא שנאת שופכי דם ומאד נשמרת מהם והנה עתה שופכי דם ירדפוך ויהרגוך : (ז) את הר שעיר . ר"ל שתולדותיהם מהר שעיר ומשם נפרדו : לשממ
כפל המלה יורה על מרבית השממון : (ח) את הריו . כי ימותו על ההרים ושם ישיגם האויב ויהרגם : (ט) שממות עולם . עד עולם תהיה שממה ועריך
לקדמותן : כי אני ה' . הנאמן לשלם גמול : (י) יען . בעבור שאמרת את שתי הגוים וכו' הם יהודה וישראל וארצותם הנה מעתה תהיינה לי ואנחנו נירש
עולם : וה' שם היה . כאומר אבל לא כן יהיה כי ה' היה שם ר"ל מקום מקדש והיה שם ואיך אם כן יעזבנו בידך : (יא) ועשיתי . אעשה לך כפי א

לְאָכְלָה׃ יג וַתַּגְדִּילוּ עָלַי בְּפִיכֶם
וְהַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם אֲנִי
שָׁמָעְתִּי׃ יד כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה
כִּשְׂמֹחַ כָּל־הָאָרֶץ שְׁמָמָה אֶעֱשֶׂה־
לָּךְ׃ טו כְּשִׂמְחָתְךָ לְנַחֲלַת בֵּית־
יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־שָׁמֵמָה כֵּן אֶעֱשֶׂה־
לָּךְ שְׁמָמָה תִהְיֶה הַר־שֵׂעִיר וְכָל־
אֱדוֹם כֻּלָּהּ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהֹוָה׃

לו א וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא
אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ הָרֵי יִשְׂרָאֵל
שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהֹוָה׃ ב כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן אָמַר הָאוֹיֵב עֲלֵיכֶם
הֶאָח וּבָמוֹת עוֹלָם לְמוֹרָשָׁה הָיְתָה
לָּנוּ׃ ג לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן בְּיַעַן שַׁמּוֹת וְשָׁאֹף
אֶתְכֶם מִסָּבִיב לִהְיוֹתְכֶם מוֹרָשָׁה
לִשְׁאֵרִית הַגּוֹיִם וַתַּעֲלוּ עַל־שְׂפַת
לָשׁוֹן וְדִבַּת־עָם׃ ד לָכֵן הָרֵי
יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ דְּבַר־אֲדֹנָי יֱהֹוִה כֹּה־
אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה לֶהָרִים וְלַגְּבָעוֹת
לָאֲפִיקִים וְלַגֵּאָיוֹת וְלֶחֳרָבוֹת
הַשֹּׁמְמוֹת וְלֶעָרִים הַנֶּעֱזָבוֹת אֲשֶׁר
הָיוּ לְבַז וּלְלַעַג לִשְׁאֵרִית הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר מִסָּבִיב׃
ה לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם־לֹא
בְּאֵשׁ קִנְאָתִי דִבַּרְתִּי עַל־שְׁאֵרִית
הַגּוֹיִם וְעַל־אֱדוֹם כֻּלָּא אֲשֶׁר נָתְנוּ־
אֶת־אַרְצִי ׀ לָהֶם לְמוֹרָשָׁה בְּשִׂמְחַת
כָּל־לֵבָב בִּשְׁאָט נֶפֶשׁ לְמַעַן מִגְרָשָׁהּ
לָבַז׃ ו לָכֵן הִנָּבֵא עַל־
אַדְמַת יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ לֶהָרִים

ג'. ג' · ג' ומסר · ג' · ג' · כ"ד בסיפרא · ס' · ח' מד מסר · ג'. ג' · ג' ומס' · ג' · י"ן · ג' ס"א כשממות. ג' · ג' כתיב א' · ג' · ג' ומפיק ס"א · ס' בטעם בסיפרא

יג ואתרברבתון עלי במלי
פומכון ואסגיתון עלי
פתגמיכון קדמי שמיע׃
יד כדנן אמר יי אלהים כמחדי
כל ארעא צדו אעביד לך׃
טו כמא דחזיתא על אחסנת
בית ישראל דצדיאת ארעהון
כן אעבד לך צדו תהי טורא
דשעיר וכל אדום כולה
וידעון ארי אנא יי׃ א ואת
בר אדם אתנבי על טורי
ישראל ותימר טורי ישראל
קבילו פתגם יי׃ ב כדנן
אמר יי אלהים חלף די אמר
סנאה עליכון חדוא ובמת
עלם לירותא הות לנא׃
ג בכן אתנבי ותימר כדנן
אמר יי אלהים חלף די
אתרברבו וחלף דחשיבו
לאחרבא ולאצדאה יתכון
מסחור סחור למהויכון ירותא
לשארא דעממיא ואתאמרתון
על שפת לישן ורננת עם׃
ד בכן טורי ישראל קבילו
פתגמא דיי אלהים כדנן אמר
יי אלהים לטוריא ולרמתא
לפצידיא ולחיליא ולחרבתא
צדיתא ולקרויא שביקתא
דהואה לחוך ולעב לשארא
דעממיא דמסחור סחור׃
ה בכן כדנן אמר יי אלהים
אם לא באשת פורענותי
גזרית במימרי על שארא
דעממיא ועל אדומאי כולהון
דיהבו ית ארעא בית שכינתי
להון לירותא בחדות כל לב
בצפוח נפש בדיל לתרכותה
למבזה׃ ו בכן אתנבי על
ארעא דישראל ותימר לטוריא

רש"י

כמו זה. הרביתם וכן
ענן הקטרת (לעיל ח)
(יד) כשמוח כל
ול אני את מלכותי
הארץ כענין שנא'
הארץ (תהלים צו)
שם לך: (ב) האח.
ות עולם. ארץ
א גובהו וכווי של
שמות ושאוף אתכם
סביביכם היו
ותומהין לשתוק
חורבנכם ושואפי'
ומצפים להיותכם
רית הגוים: ותעלו
לשון. והכשיו
הכל מדברים
בכם לאמר האח
: ודבת עם.
בלע"ז: (ה) למען
. לפי שראו גירושה
לה לביזה:
לשכלם

רד"ק

(יג) ותגדילו. שהייתם אומרים שאינני שומע דבריכם הרעים: והעתרתם. ענין רבוי דברים חזקים וכן נעתרות נשיקות שונא ועתר ענן הקטרת עולה וכן תירגם יונתן ואסגיתון עלי פתגמיכון: (יד) כה אמר. כשמח כל הארץ. ה"א כשמח וכ"ף כשמחתך שני כפי הדמיון סמוכים כמו כעם ככהן כמוך כפרעה כמלוה כלוה והדומים להם רוצה לומר שמחת כל הארץ על שוממותיך ושמחתך על שממות נחלת ישראל שוין כלומר כמו ששמחת על נחלת ישראל כששמחו כן תשמח כל הארץ על שוממותיך: (טו) כשמחתך. תהיה הר שעיר: בא הר מכונס בלשון נקבה או פירושו עדת הר שעיר וכן כל אדום כלה ר"ל עדת אדום כמו ותהי ישראל ותהי אדום: (א) ואתה בן אדם הנבא אל הרי ישראל. אחר שדבר פורענות על הר שעיר דבר נחמה על הרי ישראל: (ב) כה אמר. האח. כתרגומו חדוא: ובמות עולם. קרא הרי ישראל במות עולם לפי שא"י גבוה מכל הארצות ואמר היתה על הארץ הכוללת הבמות: (ג) לכן. יען ביען. הכפל לחזק הענין וכן יען וביען במשפטי מאסו: שמות ושאוף אתכם מסביב. שמות מקור בשקל הסבת חנות אל ואמר אלותי היה ושאוף ענין בליעה כמו שאפה רוח שאפי אנוש ושמות מקור יוצא וכן אשם ושאף פועל יוצא ופירושו הגוים אשר סביבותיכם היתה מחשבתם ועסקם לשום אתכם ולבלוע אתכם ות"י חלף דיתרברבו וחלף דחשיבו לאחרבא ולאצדאה יתכון מסחור סחור: ותעלו. העי"ן בשוא ופתח שלא כמנהג כי משפטו על המנהג העי"ן בקמץ כמו ויעלו מעל משכן קרח: על שפת לשון ודבת עם. כי כל אומה יש לה לשון מיוחד כמו שאמר ללשונותם בגוייהם והיו מדברים רעות על ישראל וזהו שהיו ישראל מעלים על שפה והיו דבת עם ועם ויונתן תירגם ותעלו ואיתאמרתון: (ד) לכן. כמו שאמר למעלה בפורענות בהרע כה אמר ה' להרים ולגבעות כן אמר הנה בנחמה בהרע כה אמר ה' להרים ולגבעות: ולחרבות השוממות. בגרי הה"א במקצת ספרים ובמקצתם בשוא: (ה) לכן. ועל אדום כלא. אל"ף במקום ה"א כמו והיה לכם לזרא קראנה לי מרא כן יתן לידידו שינא: את ארצי. ענינו כתרגומו ית ארע בית שכנתי: בשאט נפש. בלא בי"ת ואשר למעלה בפר' פלשתים בשאט בנפש בבי"ת: למען מגרשה לבז. הם במקום מקור כמו ולמסע את המחנות כה לו אמר לגרוש אותה להיותה לבז וכן תירגם יונתן בדיל לתרכותה למבזה: (ו) לכן. כלימת גוים. בלא ה"א ולים כותיב ושלמטה בפרשה האחרת כלימת

מצודת דוד

ית לכם מרוב השנאה שיש לך עליהם ר"ל אעשה עמך בערך שעשית
דעתי בם. אהיה נודע וניכר בין בני ישראל למשגיח כאשר אשפטך
ת לו: (יב) וידעת. אז תדע ששמעתי את כל דברי בזיונך שאמרת על
אל הנה שממו כי אנשיהם נתנו לנו לאכלה ולא נשאר שם מי מהם:
ילו. ואשר הגדלתם עלי בפיכם לדבר גדולות ודברי גאוה ואשר הרביתם
יכם בדברי חרוף הנה אני שמעתי את הכל ואין דבר נעלם ממני:
וח. בעת שתהיה שמחה בכל הארץ ואז אעשה אותה שממה וזהו בימות
יגולה מלכות שמים ותתרבה אז השמחה בעולם כמ"ש ה' מלך תגל הארץ
ליס ט): (טו) כשמחתך. כערך השמחה שהיה לך על נחלת בית ישראל
נעשית שממה בערך הזה אעשה שממה על שממותך: כי אני ה'. הנאמן
ל: לו (ב) עליכם. על שוממותיכם אמר האח והוא ענין לשון שמחה:

ובמות עולם. גבהות עולם היא א"י הגבוה מכל הארצות היא היתה לנו למורשה:
(ג) יען וביען. הכפל לחזק ולומר בעבור זה לבד ראויים הם הבבליים לשאת
כלימה וכאשר יאמר בסוף הענין: שמות ושאוף אתכם מסביב. ר"ל הבבליים מסביב
השמו אתכם ובלעו אתכם למען תהיו למורשה לשארית הגוים הנשארי' סביבותיכם:
ותעלו. הייתם עולים על שפת ולשון ר"ל כולם היו מספרים ומדברים בכם:
ודבת עם. כל עם מטעמים דברו בכם דברי גנות: (ד) לכן וכו'. לפי שארכו
הדברים לזה אמר שוב לכן וכן דרך המקרא בכל מקום: הנעזבות. מיושביהן:
(ה) אם לא. הוא ענין שבועה וגזם ולא אמר: באש קנאתי. ר"ל בחוזק כעסי:
להם. לעצמם: בשאט נפש. בבזות אותם בנפש: למען מגרשה. למען לגרש אותה
להיות היא לבזיון ר"ל לא היה עיקר הכוונה לטובת עצמם כ"א לבזות את ישראל:
יען

מצודת ציון

מו כי נאלו האנשים את
"א ב): (יג) והעתרתם.
כמו ועתר ענן הקטרת
(ב) ובמות. ענין גבהות
תי ארץ (ישעיה נח):
ל' ירושה: (ג) שמות.
: ושאף. ענין בליעה
הסה כמו שאפה רוח
: ודבת. ענין אמירה וע"ס
על האמירה הרעה וכן כי
ת רבים (שם כ):
. מקומות שהמים נגרים
ונגאיות. מל' גיא ועמק:
זיון: (ה) קנאתי. ענין
. כמו כלה בה"א:
ין בזיון וכן בשאט בנפש
לעיל

י: כשמחתך חד מן
ב כ"ם ברישיהון וסי'
מקו כל צבא השמים.
רתיח בסיר מצולה.
אמר אדני ה' כשמח.
לנחלת בית ישראל
ואינון מן א"ב כ'
ל חד לית ליה זוגא:
קריאה וסים' שמות
ן ביען שמות ושאוף.
מות בארץ: כלא חד
משין א' בסוף תיבות'
ד לית דכוו' וסים'
ה רבתא בערך האל"ף:

ולגבעות לאפיקים ולגאיות כה־
אמר ׀ אדני יהוה הנני בקנאתי
ובחמתי דברתי יען כלמת גוים
נשאתם: ז לכן כה אמר
אדני יהוה אני נשאתי את־ידי אם־
לא הגוים אשר־לכם מסביב המה
כלמתם ישאו: ח ואתם הרי ישראל
ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי
ישראל כי קרבו לבוא: ט כי הנני
אליכם ופניתי אליכם ונעבדתם
ונזרעתם: י והרביתי עליכם אדם
כל־בית ישראל כלה ונושבו הערים
והחרבות תבנינה: יא והרביתי
עליכם אדם ובהמה ורבו ופרו
והושבתי אתכם כקדמותיכם
והטבתי מראשתיכם וידעתם כי־
אני יהוה: יב והולכתי עליכם
אדם את־עמי ישראל וירשוך והיית
להם לנחלה ולא־תוסף עוד
לשכלם: יג כה אמר
אדני יהוה יען אמרים לכם אכלת
אדם אתי ומשכלת גויך היית:
יד לכן אדם לא־תאכלי עוד וגויך
לא תכשלי עוד נאם אדני יהוה:
טו ולא־אשמיע אליך עוד כלמת
הגוים וחרפת עמים לא תשאי־
עוד וגויך לא־תכשלי עוד נאם
אדני יהוה:
טז ויהי דבר־יהוה אלי לאמר:
יז בן־אדם בית ישראל ישבים על־
אדמתם ויטמאו אותה בדרכם
ובעלילותם כטמאת הנדה היתה
דרכם לפני: יח ואשפך חמתי
עליהם על־הדם אשר־שפכו על־
הארץ ובגלוליהם טמאוה: יט ואפיץ
אתם בגוים ויזרו בארצות כדרכם

ל׳ · כ״ג בטע׳ בס״פ · ל׳ . ל׳ · ב׳ בסגול · ל׳ · ל׳ · ל׳ . ב׳ · ל׳ · ל׳ . ל׳ · ב׳ עורים · ע״ו . ג׳ כ״כ · את ק׳ · גוייך ק׳ · וגוייך ק׳ · תשכלי ק׳ · ג׳ ר״פ ולא לא · לא . ב׳ · וגוייך ק׳ · ל׳ וחסר · ד׳ בס פרא · ל׳ וחד כדרכה · ל׳ · כ״ח חס׳ בסיפ׳ · ל׳

ולרמתא לפצידיא ולחילתא כדנן אמר יי אלהים הא אנא ברוגזי ובחימתי גזרית במימרי חלף דאתכנעות עממיא קבילתון: ז בכן כדנן אמר יי אלהים אנא קימית במימרי אם לא עממיא די בזו יתכון מסחור סחור אינון אתכנעותהון יקבלון: ח ואתון טורי ישראל אבכון תצלחון ופריכון תטענון לעמי ישראל ארי קריב יום פורקני למיתי: ט ארי הא אנא מתגלי עליכון ואתפני במימרי לאיטבא לכון ותתפלחן ותזדרעון: י ואסגי עליכון אנשא כל בית ישראל כולהון ויתיתבן קרויא וחרבתא יתבנין: יא ואסגי עליכון אנשא ובעירא ויסגון ויפשון ואתיב יתכון כדמלקדמין ואוטיב לכון כדמן אולא ותידעון ארי אנא יי: יב ואסגי עליכון אנשא ית עמי ישראל ויחסנונך ותהי להון לאחסנא ולא תוסיף עוד לתכלותהון: יג כדנן אמר יי אלהים חלף דאמרין לכון מקטלת אנשא את ומתכלת עמיך הוית: יד בכן אנשא לא תקטלין עוד ועמיך לא תתכלין עוד אמר יי אלהים: טו ולא אשמע ליך עוד אתכנעות עממיא וחסודי עממיא לא תקבלין עוד ועמיך לא תתכלין עוד אמר יי אלהים: טז והוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי למימר: יז בר אדם בית ישראל יתבין על ארעהון וסאיבו יתה באורחתהון ובעובדיהון כסואבת אתתא טומאה הות אורחתהון קדמי: יח ושפיכית חימתי עליהון על דם זכאי דאשדו על ארעא ובפולחן טעותהון סאבוה: יט ואגליתי יתהון לביני עממיא ואתבדרו במדינתא כאורחתהון בישתא

רדק

כלימת הגוים. (ז) לכן. מבואר היא: (ח) ואתם. ענפכם תתנו. רוצה לומר ענף עצמכם: ופריכם. בסגול הפ"א ויש ספרים בחירק: כי קרבו לבא. פעל עומד מן הדגוש וכן ופרעה הקריב כאשר הקריב לבא מצרימה פעל עומד מן הנוסף או פי' קרבו לבא קרבו ביאתכם בתשובה ומעשים טובים ויונתן תרגם ארי קריב יום פורקני למיתי: (ט) כי הנני. מבואר הוא: (י) והרביתי. כל בית ישראל כלה. הכפל לחזק הענין ולהורות על עשרת השבטים שנעלמו עד היום: (יא) והרביתי. כקדמותיכל. קבוץ מן קדמת שלף יבש: והטבותי מראשתיכם. אמר ארבה אתכם כמו שהייתם מקדם ויותר איטיב מאשר שהייתם בראשונה: והטבתי. מורכב משני משקלים מן והטבתי כמו והעלתי אתכם ומן והטיבותי כמו הטיבות כי היה עם לכנך אם הניפותי על יתום ידי או הוא מורכב מן יטב וטוב כי שני השרשים בענין זה: מראשתיכם. הרי"ש בחירק והוא ממשקל אמרה שמלה אמר כן האחד ראשה בנוח האל"ף והקבוץ ראשות בפלס אמרות שמלות כבשות ובסמוך ראשות בפלס כבשות כאן אלא שנחה האל"ף וכן בסמיכות הכנוי: (יב) והולכתי. כשאוציאם מן הגלות אוליכם בדרך ואביאם עליכם. ואמר וירשוך והיית הוסיף כנגד כל הר והר: (יג) כה אמר. לכם. כנגד ההרים ואמר אוכלת אדם וגו' כנגד הארץ: אתי. כתיב ביו"ד כדרך היו"ד הנוספת לנקבה הנמצאת כמו נעוריכי תחלואיכי והדומים להם ונקראת כמשפט: גויך. חסר יו"ד הרבים מהמכתב וכן וגויך ביו"ד אחת לבדה: (יד) לכן. לא תכשלי. כתיב וקרי תשכלי ועניינם קרוב: ולא תכשלי. כן כתיב וקרי ויונתן תרגם תכשלי תתכלין: וגו'. (יז) בן אדם. כטומאת הנדה. לפי שעל דרך משל נקראת כנסת ישראל אשה לאל יתברך והוא לה לבעל המשילם בעת חטאתם לנדה שהבעל מרחיקה כל ימי נדותה ומקרבה אחרי טהרתה וכן הרחיק האל יתברך ישראל והגלם לארצות העמים מפני חטאתם ועתיד להחזירם אחרי שישובו אליו ויטהרו מטומאותיהם: (יח) ואשפוך. מבואר הוא: (יט) ואפיץ. מבואר

תולדות אהרן ופריכם תשאו. מגלה יז סנהדרין לח (ברכות ה):

מצודת ציון

(לעיל כה): מגרשה. מלשון גרושין: (ח) תשאו. תצמחו ותגדלו: (י) תבנינה. מלשון בנין: (יא) והושבתי. מל' ישיבה: (יב) וירשוך. מל' ירושה: לשכלם. ענין מיתה ואבדון כמו והארץ משכלת (מ"ב ב): (יז) ובעלילותם. במעשיהם: (יט) ואפיץ. ויזרו. שניהם ענין פזור כמו כי נפץ העם (ש"א י"ג) וכמו וזריתי

רשי

מצודת

כוכבים אומרים על מקומות א"י אוכלת אדם את ר"ל שמידה אתה ומורגלת לכלות ולאבד בני אדם כי מתחלה נאבדו וכלו בה הכנענים יושבי הארץ כלו בה בני ישראל אשר ישבו תחתם: ומשכלת גוייך היית. דרכך לשכל ולאבד הגוים היושבים בך והוא כפל ענין במ"ש: (יד) אדם לא תאכלי עוד. כשישובו לארצם לא יכלו עוד בך: וגוייך לא תשכלי עוד. כפל הדבר במ"ש: (טו) ולא אשמיע וכו'. ר"ל לא יכלימו עוד אותך בדבר זה ולא תסבלי עוד חרפה בעבור שאז לא תכשילי עוד את גוייך להיות נאבדים בך: (יז) כטומאת הנדה. כמו טומאת הנדה שעי"ז היא מרוחקת מבעלה כן היתה דרכם ממאס לפני עד לס... (יח) ואשפוך. לכן שפכתי עליהם חמתי בעבור דם הנקי אשר שפכו ובעבור שמאו את הארץ בגלוליהם: (יט) כדרכם.

וכעלילותם שפטתים : כ ויבוא אל־
הגוים אשר־באו שם ויחללו את־
שם קדשי באמר להם עם־יהוה
אלה ומארצו יצאו : כא ואחמל על־
שם קדשי אשר חללהו בית ישראל
בגוים אשר־באו שמה :
כב לכן אמר לבית־ישראל כה
אמר אדני יהוה לא למענכם אני
עשה בית ישראל כי אם־לשם־
קדשי אשר חללתם בגוים אשר־
באתם שם : כג וקדשתי את־שמי
הגדול המחלל בגוים אשר חללתם
בתוכם וידעו הגוים כי־אני יהוה
נאם אדני יהוה בהקדשי בכם
לעיניכם : כד ולקחתי אתכם מן־
הגוים וקבצתי אתכם מכל־
הארצות והבאתי אתכם אל־
אדמתכם : כה וזרקתי עליכם מים
טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם
ומכל־גלוליכם אטהר אתכם :
כו ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה
אתן בקרבכם והסרתי את־לב
האבן מבשרכם ונתתי לכם לב
בשר : כז ואת־רוחי אתן בקרבכם
ועשיתי את אשר־בחקי תלכו
ומשפטי תשמרו ועשיתם :
כח וישבתם בארץ אשר נתתי
לאבתיכם והייתם לי לעם ואנכי
אהיה לכם לאלהים : כט והושעתי
אתכם מכל טמאותיכם וקראתי
אל־הדגן והרביתי אתו ולא־אתן
עליכם רעב : ל והרביתי את־פרי
העץ ותנובת השדה למען אשר
לא תקחו עוד חרפת רעב בגוים :
לא וזכרתם את־דרכיכם הרעים

וכעובדיהון מקלקליא אתפרעית מנהון : כ ועלו לביני עממיא דאתגליאו לתמן על דאחילו ית שמא דקודשי בדאמרין להון אם עמיה דיי אלין ואיכדין מארעא בית שכינתיה גלו : כא וחסית על שמא דקודשי דאחילוהי בית ישראל ביני עממיא דאתגליאו לתמן : כב בכן אמר לבית ישראל כדנן אמר יי אלהים לא בדיליכון אנא עביד בית ישראל אלהין על שמא דקודשי דאחילתון ביני עממיא דאתגליתון לתמן : כג ואקדיש ית שמי רבא דאתחל ביני עממיא דאחילתון ביניהון וידעון עממיא ארי אנא יי אמר יי אלהים כד אתקדש בכון לעיניהון : כד ואקריב יתכון מביני עממיא ואכניש יתכון מכל מדינתא ואעיל יתכון לארעכון : כה ואשבוק לחוביכון כמא דמדכן במי אדיותא ובקטם תורתא דחטאתא ותדכון מכל סאבתכון ומכל טעותכון אדכי יתכון : כו ואתן לכון לב דחיל ורוח דחילא אתן במעיכון ואתבר ית לבא דרשיעא דהוא תקיף כאבנא מבסריכון ואתן לכון לב דחיל קדמי למעבד רעותי : כז וית רוח קודשי אתן במעיכון ואעביד ית די בקימי תהכון ודיני תטרון ותעבדון : כח ותיתבון בארעא דיהבית לאבהתכון ותהון קדמי לעם ואנא אהוי לכון לאלהא : כט ואפרוק יתכון מכל סואבתכון ואברך ית עבורא ואסגי יתיה ולא אתן עליכון כפנא : ל ואסגי ית פרי אילנא ועללת חקלא בדיל דלא תקבלון עוד חסודי כפנא ביני עממיא :

מבואר הוא : (כ) ויבא. לשון יחיד דרך כלל ונדרש על דרך בכל גוי וגוי ; ויחללו את שם קדשי באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו. וזהו חלול השם שאומרים העמים על ישראל עם ה' אלה כבר נקראו עם ה' אלה ויצאו מארצו והניחם בגלות זה כמה והנה כאילו הם מחללים אותו בהמשך גלותם זה כמה בעונותיהם והגוים אומרים מבלתי יכולת ה' להוציאם יאמרו איך בחר בהם ואחר כך נאצם והשליכם מעל פניו ויונתן תרגם ועלו לביני עממיא דאתגליאו לתמן על דאחילו ית שמא דקודשי כדאמרין להון עמא דה' אילין ואיכדין מארעא בית שכינתיה גלו : (כא) ואחמול. מבואר הוא : (כב) לכן. מבואר הוא : (כג) וקדשתי. מבואר הוא : (כד) ולקחתי. מבואר הוא : (כה) וזרקתי. דרך משל כמו שהטמא נטהר במים שטובל בהם ובהזאת מי חטאת כן הטמאה מעונות נטהר בכפרה ויונתן תרגם ואשבוק לחוביכון כמה דמדכן במי אדיותא ובקטם תורתא דחטאתא ותדכון מכל תועבתכון ומכל טעותכון אדכי יתכון : (כו) ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם. כאדם הוא שיהיה לכם לב שומע ורוח נכונה לקבל דברי האל יתברך באהבה וכן פי' לב דחיל ורוח דחילא וכן לב האבן תרגם ליבא רשיעא דהוא תקיף כאבנא : לב בשר. לב רך ונכון לקבל הטוב ויונתן תרגם לב דחיל קדמי למעבד רעותי : (כז) ואת רוחי. ית רוח קדשי : (כח) וישבתם. מבואר הוא : (כט) והושעתי. וקראתי. כאלו אני קורא אליו שירבה בהמטירי עליו ושמרי אותו מן השדפון והירקון ושאר הפגעים : (ל) והרביתי. לא תקחו עוד חרפת רעב בגוים. כי א"י צריכה לגשמים יותר מן הארצות האחרות לפיכך הרעב מצוי בה יותר משאר ארצות והעד אברהם יצחק ואלימלך וכשהאדם יוצא מארצו לארץ אחרת בעבור הרעב הוא חרפה :
וזכרתם

בשבתם על אדמתם : שמה ד' סוף פסוק בסיפרא וסימ' מן העמים אשר נפצו שמה · ואחמל על שם קדשי אשר חללוהו. בעשרים וחמש שנה לגלותינו. סביב שמונה עשר אלף : לעיניהם כ"ד וסי' נמסר בסדר חקת התורה: ומכל גלוליכם חד מן ח' מלין בתרי טעמי פי' הטפחא לא ישרתנה מירכא בתיבתה כי אם בח' מקומות וסי' בכל מושבתיכם דוספרתם לכם דפרשת אמור'. ההרותיה ואת כל ההרותי' בקע דמלכים. מבליגיתי. גלוליכם ומכל גלוליכם אטהר · מכל תועבותיכם. כי למבראשונה דד"ה. ונכזבתך לאח"ן הב'! שהם תרהיבוני · וסימ' מהמ"ג תלו"ש :

מצודת ציון

וזריתי פרש (מלאכי ב): (כא) ואחמול. מל' חמלה וחס : (כה) וזרקתי. ענין הזיה כמו וזרקו בני אהרן (ויקרא א'): מים טהורים. כן יקראו מי אפר פרה כי מטהר טומאת המת : (כו) ורוח. ענין רצון כמו הנני נותן בו רוח (ישעיה לז) : והסירותי. מלשון הסרה : (ל) ותנובת. ענין צמח ופרי

רשי

...ן יכולת. לפי שאמר ...אי ראש הפרשה קרא ...שי. לשון יחיד ומדרש ...ב בא עמהם בגולה ...או. זה היו אומרים ...ה אלו עם ה' ולא ...את להצילן במדרש ...: ויחללו את שם ...ילו את כבודי ...! כאמור אויביהם ...ש ה' אלה ומארצו ...ל היה יכולת בידו ...מו ואת ארצו : ...מענכם אני עושה. ...שהושיעכם : ...' את שמי. ומה ...ולקחתי אתכם ...(כה) מים טהורי'. ...גלוכם ואעביר ...בהזית מי חטאת ...ן טומאת המת : ...ש. יצר שנתחדש ...לטובה

...הרן באמר להם. יומא ...פו : מים טהורים. ...ין עב (קידושין סד) : ...את מא) : לב האבן. ...כה כב : אל הדגן. ...ורות נה :

[מצו]דת דוד

...ם ומעשיהם כן ...) ויבוא אל הגוים. ...אל ההבליים שגלו ...ל על ידיהם שם ...עובדי כוכבים הנה ...ם הנה עם ה' אלה ...מארצו ומבלתי יכולת ...בארצו: (כא) אשר ...ר"ל אשר נתחלל על ...(כ) אני עושה. את ...ין להוציאם מארץ ...הביאם אל ארצם : ...ו. אשר נתחלל על ...(כג) וקדשתי. מעתה ...שמי הגדול וכו' : ...בעת אהיה מקודש ...לעיני הגוים אז ידעו ...ה' המושל בכל : ...י וגו'. וזהו אקדש ...ח אתכם מן הגוים ...וזרקתי וגו'. ר"ל ...ה ואעביר טומאת ...הזיית מי אפר פרה ...מאת המת : (כו) לב ...ר"ל לב ישר ומוכנע ...לב האבן. לב החזק ...: לב בשר. לב ...נבשר : (כז) ואת רוחי ...חיר לכם רוח הנטאה ...נחסר כל ימי הגולה : ...ר"ל אעיר לבבכם ...ק' ולשמור משפטי בלב

(כח) לעם. להאמין בי ולשמור מצותי : לאלהים. לעזור לכם ולהושיע אתכם : (כט) והושעתי וגו'. ר"ל ארחיק אתכם מכל טומאת העון שהייתם רגילים בו ...
...להם להיות נזהרים מהם : וקראתי אל הדגן והרביתי אותו. ר"ל אצוה שירבה וירבה : (ל) למען וגו'. ר"ל באופן שלא תקבלו עוד בגוים חרפת רעב כי מא...
...לכם חמירי לחם : (לא) וזכרתם. וכאשר תזכרו דרכיכם הרעים אז תכרתו בעיני עצמיכם ר"ל אתם תשפטו שכריתה על עצמיכם בעבור הרעות

(לא) וזכרתם. ונקטתם בפניכם. שהיו נכרתים בעיני עצמכם כשתזכרו עונותיכם ותאמרו בדין הכריתנו האל יתברך והגלנו מארצנו ויונתן תרגם ותדנקון ותהון חזן : (לב) לא
ותכלמו. ד"ן הוא שתבושו ותכלמו כי דרכיכם רעים ואני הוצאתי אתכם מן העמים והבאתי אתכם אל ארצכם ומה שאמר לא למענכם ארצה שלא יגאלו מהגלות אלא על ידי התשובה ול
הענין בספר ישעיהו בפסוק וירא כי אין איש : (לג) כה אמר ה'. ונבנו החרבות. הה"א בסגול והחי"ת בקמץ חטף והרי"ש בקמץ : (לד) והארץ. מבואר הוא : (לה) ואמרו.
היו אומרים השוברים כן ויונתן תרגם כי אחר שתשוב לישובה יאמרו כן וימרון ארעא דבן דישראל דהות צדיא תבת למיהוי כגנתא דעדן וקרויא חרבתא ולדיתא ומפגרתא
יתיבו : והערים החרבות. בצרי הרי"ש : (לו) וידעו. אשר ישארו סביבותיכם. ורצה במורבנם וירצה בישובם כמעט זמן ידעו כי לא היה יכול להיות דבר זה אלא
אני ה' דברתי ועשיתי. דברתי זה על ידי הנביא וכן עשיתי כמו שדברתי : (לז) כה אמר ה'. עוד זאת אדרש. עוד אהיה נדרש לכם בזאת שהרבה שארבה אותם : כצאן אדם. אדם הם ישראל שהם אדם כמו שפירשנו למעלה אדם אתם יהיו רבים כצאן ואמר כצאן עם כ"ף הדמיון ופירש אחר כן כצאן קדשים וי"ת כצאן אדם אסגינון באינשא ואצלחינון בבעירא : (לח) כצאן קדשים. ופירש אח"כ כצאן ירושלם במועדיה וזהו הקדשים שהיו מביאים ישראל לירושלם שלש פעמים בשנה שהיו רבים : הערים החרבות. בא בצרי הרי"ש ויונתן תרגם כעמא קדישא כעמא דמדכן ואתן לירושלם בזמן מועד פסחא כן יהון קרוי ארעא דישראל די הואה חרבן יהון מליין אנשא דעמא בית ישראל וידעון ארי אנא ה' אמר בזמן מועד פסחא רוצה לומר כי אז היה הצאן מרובה בירושלם כי כל הבאים לירושלם היו מביאים כל אחד את פסחו לשחטו שם ולאוכלו שם כמו שכתוב בתורה : (א) היתה עלי יד ה'. ויניחני. כתרגומו ואשריני ענין מנוחה : בתוך הבקעה אפשר שהיא הבקעה שבאה לו הנבואה שם כבר כמו שאמר בתחילת הספר : והיא מלאה עצמות. תרגם יונתן גרמי אנשא והענין הזה הראה לו הקב"ה למשל כי בני ישראל יצאו מהגלות שהם בו והם בו כעצמות היבשות על דרך משל או הראה לו זה להראות לו שעתיד להחיות מתי ישראל בעת הישועה כדי שיראו גם הם הישועה ויש בזה מחלוקת בדברי רז"ל תניא רבי אליעזר אומר מתים שהחיה יחזקאל עמדו על רגליהם ואמרו שירה ומה שירה אמרו ה' ממית ומחיה ממית בצדק ומחיה ברחמים ורבי יהושע אומר שירה זו אמרו ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל רבי יהודה אומר באמת משל היה רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר מתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות עמד רבי יהודה בן בתירא על רגליו ואמר אני מבני בניהם והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם ואמרו מי היו המתים שהחיה יחזקאל אמר רב אלו בני אפרים שמנו לקץ וטעו דכתיב ובני אפרים שותלח וברד בנו וגו' והרגום אנשי גת וגו' ויתאבל עליהם אפרים אביהם ושמואל אמר אלו בני אדם שכפרו בתחיית המתים ורבי יוחנן אמר אלו מתים שבבקעת דורא וכו' כמו שכתוב בפ' חלק : (ב) והעבירני. וכל זה במראה הנבואה : עליהם סביב סביב. כדי שאראה אותם כולם

תולדות אהרן יד ה'. עקידה שער כ עקרים מד פנ"ס:
סביב סביב. סנהדרין צב :

וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטֹתֶם בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֺנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם׃ לב לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה יִוָּדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ לג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֺנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת׃ לד וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר׃ לה וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ׃ לו וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי ׀ אֲנִי יְהֹוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהֹוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃ לז כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם׃ לח כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַםִ בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהֹוָה׃

לז א הָיְתָה עָלַי יַד־יְהֹוָה וַיּוֹצִאֵנִי בְרוּחַ יְהֹוָה וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת׃ ב וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב ׀ סָבִיב

לא וְתִדְכְּרוּן יַת אוֹרְחָתְכוֹן בִּישַׁתָּא וְעוֹבָדֵיכוֹן דְלָא תַקְנִין וּתְדַנְקוּן וּתְהוֹן חָזַן עַל חוֹבֵיכוֹן וְעַל תּוֹעֲבָתֵיכוֹן׃ לב לָא בְדִילְכוֹן אֲנָא עָבֵיד אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים יִתְיְדַע לְכוֹן בְּהִיתוּ וְאִתְכְּנִיעוּ מֵאוֹרְחָתְכוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ לג כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים בְּיוֹמָא דַאֲדַכֵּי יַתְכוֹן מִכָּל חוֹבֵיכוֹן וְאָתִיב יַת קִרְוַיָא וְיִתְבַּנְיָן חוּרְבָתָא׃ לד וְאַרְעָא דַהֲוַת צַדְיָא תִּתְפְּלַח חֲלַף דַהֲוַת צָדוּ לְעֵינֵי כָּל דְעָדֵי׃ לה וְיֵימְרוּן אַרְעָא דְנַן דְיִשְׂרָאֵל דַהֲוַת צַדְיָא תָבַת לְמֶהֱוֵי כְּגִינְתָא דְעֵדֶן וְקִרְוַיָא חָרְבָתָא וְצַדְיָתָא וּמְפַגְרָתָא כְּרִיכִין תַּקִיפִין יָתִיבוּ׃ לו וְיִדְעוּן עַמְמַיָא דִי יִשְׁתָּאֲרוּן סַחֲרָנֵיכוֹן אֲרֵי אֲנָא יְיָ בְּנֵיתִי מְפַגְרָתָא קַיֵימִית צַדְיָתָא אֲנָא יְיָ גְזָרֵית בְּמֵימְרִי וַאֲקֵימִית׃ לז כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים עוֹד דָא אֶשְׁתְּאֵיל לְכוֹן בְּמֵימְרִי לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּד לְהוֹן אַסְגִינוּן בַּאֲנָשָׁא וְאַצְלְחִינוּן בִּבְעִירָא׃ לח כְּעַמָא קַדִישָׁא כְּעַמָא דִמְדַכַּן וְאָתָן לִירוּשְׁלֵם בִּזְמַן מוֹעֲדֵי פִסְחָא כֵּן יֶהֶוְיָן קִרְוַיָא אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל דַהֲוָאָה חָרִיבָן יְהוֹן מַלְיָן אֱנָשָׁא דְעַמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ א שְׁרַת עֲלַי רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ וְאַפְּקַנִי בְּרוּחַ נְבוּאָה דִי שְׁרַת עֲלַי מִן קֳדָם יְיָ וְאַשְׁרְנִי בְּגוֹ בִקְעֲתָא וְהִיא מַלְיָא גַרְמֵי אֱנָשָׁא׃ ב וְאַעְבְּרַנִי עֲלֵיהוֹן סְחוֹר סְחוֹר וְהָא סַגִיאָן לַחֲדָא עַל אַפֵּי

ג' וחס' · ס' ר"פ בסיפ' · ג' מ"ל · ב' מ"ל כתו אלס · ח' ר"פ · ג' · ג' · ג' · ב' · ב' מ"ל ועריס נקע · ג' · ד' · כ"ס חס' בסיפ' · ז' רפין · ג' ומ"ל · ב' וכפנן · ס' ר"פ · ב' וכסיפר · ג' ומ"ל

...לטובה: (לא) ונקוט... דמוכיי"ר בלע"ז ... בכשתכם על הגמ... נמלתם לפני ואני... טובה : (לד) והי... תעבד . הארץ ... שממה עד הנה ת... וזורעת : (לה) היו... עכשיו נכספס להיו... והערים החרבות ... רבים עכשיו בצורו... (לז) אדרש לבי... אפתה להם בתפל... אותי על זאת : או... אדם כצאן לרוב :... קדשים . שהיא בא... במועדי פסחים ... כתרגומו אסגינו... ולאצלחינון בבעירא... יהיו עוונותיהם נזכ... (א) היתה עלי יד... ברוח ה' וגו' . יד... ה' שהנבואה לשון ... שהיתה הרוח כופ... כמשתגע אל מק... חסן : והיא מלא... רבותינו אמרו ... אפרים שיצאו ממ... הקץ והרגום אנשי... בארץ כמו שאמ... הימים : (ב) והעב... סביב . לבקעה ו... לתוכה לפני שהו... התח...

בושו ג' מ"ל וסימ'... מכל אשר עשו . ... מדרכיכם בית . ... בושו ; דברתי ועשי... נמסר בסיפרא דא ... ז' בקריאה וסימ'... לטבחה והקדישם ... כצאן ירושלם ב' ... אשימנה כצאן בצרה ... כצאן עמו. נחשבנו ... תתננו כצאן מאכל ... ר"פ בקריאה וסימ' ... ה' ויוציאני . היתה ... היתה לי דטעתי ... יהודה לקדשו . ... סוחר : ג' מ"ל גבי... העברה וסימ' והע... סביב סביב . ויאמר ...

מצודת ציון

ופרי וכן ויאכל תנובת שדי (דברים לב) : (לא) ונקוטותם . ענין כריתה כמו ונקוטו בפניהם (לעיל ו) : (לג) והושבתי . מל' ישיבה : ונבנו . מל' בנין : החרבות . מל' חורבה : (לד) הנשמה . מל' שממון : תעבד . במקום : (לה) הלזו . הזאת וכן יאמר בלשון זכר האיש הלזה (בראשית כד) : והנהרסות . מל' הריסה ונתיצה : בצורות . מל' מבצר וחוזק : (לח) במועדים . מל' מועד וחג : כצאן אדם . ר"ל רבוי בני אדם : (א) ברוח . ענין

מצודת דוד

הרעות שעשיתם ותאמרו שבדין נכרתם בגולה : (לב) אני עו... הגאולה הזאת : יודע לכם . יהיה ידוע לכם שאין הגאולה למענכם כי ... מדרכיכם אשר לא טובים ואינכם כדאים לזכות הגאולה : (לג) ביום ... כשאכפר עליהם : והושבתי . להיות מיושבת באנשים : (לד) הנשמה ... שוממה תעבד אז בחרישה וזריעה : (לה) ואמרו. העוברים דרך בה י...
הנה הארץ הזאת שהיתה נשמה היתה עתה כגן הנטועה בעדן : בצורות ישבו . נתיישבו באנשים ובמגדלים ובחומות על שהיה בצורות וחזקות :
הגוים וכו'. ר"ל הגוים הנשארים יכירו לדעת שאני הוא בניתי את הנהרסות ונטעתי הנשמה ולא נעשה הדבר במקרה : אני ה' דברתי . אני הוא ...
יבוא ואני הוא העושה הדבר : (לז) עוד זאת אדרש וגו' . ר"ל עוד בדבר זה אהיה נדרש להם למלאות משאלותם בדרשם על זאת : ארבה אותם
הדבר שארבה אותם מבני אדם כרבוי הצאן : (לח) כצאן קדשים . כמספר צאן קדשים וחוזר ומפרש כצאן ירושלים : במועדים . ר"ל כצאן המובא לירושלים
להקריב על המזבח : כן תהיינה . כמספר הזה תהיינה הערים וכו' : צאן אדם . ר"ל מרבות בני אדם ולפי שדרך בצאן להתרבות מאד אמר מלת צאן ...
על הפלגת הרבוי : כי אני ה' . הנאמן במאמרי : לז (א) יד ה' . כח חוזק הנבואה : ויוציאני . הוציא אותי ממקומי : ברוח ה' . ר"ל הנבואה ...

והנה רבות מאד על־פני הבקעה
והנה יבשות מאד: ג ויאמר אלי
בן־אדם התחיינה העצמות האלה ל"א בטעם בסיפרא. ג'
ואמר אדני יהוה אתה ידעת:
ד ויאמר אלי הנבא על־העצמות
האלה ואמרת אליהם העצמות
היבשות שמעו דבר־יהוה: ג'
ה כה אמר אדני יהוה לעצמות
האלה הנה אני מביא בכם רוח ז'.
וחייתם: ו ונתתי עליכם גידים ג' ובענין
והעלתי עליכם בשר וקרמתי ג' חס'
עליכם עור ונתתי בכם רוח וחייתם ג'
וידעתם כי־אני יהוה: ז ונבאתי
כאשר צויתי ויהי־קול כהנבאי ס'
והנה־רעש ותקרבו עצמות עצם
אל־עצמו: ח וראיתי והנה עליהם ב'. י"ב
גידים ובשר עלה ויקרם עליהם עור ח'. ל'
מלמעלה ורוח אין בהם: ט ויאמר
אלי הנבא אל־הרוח הנבא בן־אדם ד'
ואמרת אל־הרוח כה־אמר | אדני
יהוה מארבע רוחות באי הרוח
ופחי בהרוגים האלה ויחיו: ל'. ל' ומ"ל ל' וחד ויחיו
י והנבאתי כאשר צוני ותבוא בהם
הרוח ויחיו ויעמדו על־רגליהם חיל ל' וחד ויחיו
גדול מאד מאד:
יא ויאמר אלי בן־אדם העצמות ג' בטעם בסיפ'
האלה כל־בית ישראל המה הנה
אמרים יבשו עצמותינו ואבדה ג'
תקותנו נגזרנו לנו: יב לכן הנבא

בקעתא והא יבישן לחדא:
ג ואמר לי בר אדם היחון
גרמיא האלין ואמרית יי
אלהים את גלי קדמך:
ד ואמר לי אתנבי על גרמיא
האלין ותימר להון גרמיא
יבישיא קבילו פתגמא דיי:
ה כדנן אמר יי אלהים לגרמיא
האלין הא אנא מעיל בכון
רוחא ותיחון: ו ואתן עליכון
גידין ואסיק עליכון בסרא
ואקרום עליכון משכא ואתן
בכון רוחא ותיחון ותידעון
ארי אנא יי: ז ואתנביתי כמא
דאתפקדית והוה קל
כאתנביותי והא זיעו וקריבו
גרמיא גרמא לות חבריה:
ח וחזית והא עליהון גידין
ובסרא סליק וקרם עליהון
משכא מלעילא ורוחא לית
בהון: ט ואמר לי אתנבי על
רוחא אתנבי בר אדם ותימר
לרוחא כדנן אמר יי אלהים
מארבע רוחיא אתיא רוחא
ועולי בקטילא האלין ויחון:
י ואתנביתי כמא די פקדני
ועלת בהון רוחא ויחיו וקמו
על רגליהון משרין סגיאן
לחדא לחדא: יא ואמר לי בר
אדם גרמיא האלין כל בית
ישראל אינון הא אינון אמרין
יבישו גרמנא פסק סברנא
אבדנא לנא: יב בכן אתנבי

רדק

כולה ומה שפירש"י זכרונו לברכה סביב סביב לבקעה ולא הכניסו לתוכה כדי שלא יטמא לפי שהיה כהן אם כן איך נזכו להעביר התער על ראשו ועל זקנו וכן תרגם יונתן על הכהנים ופאת זקנם לא יגלחו ועוד הרי אמר ויניחני בתוך הבקעה אלא הכל היה במראה הנבואה ולא היו דברים ממש: (ג) ויאמר. בן אדם. מבואר הוא: (ד) ויאמר. הנבא. מבואר הוא: (ה) כה אמר. מביא בכם רוח. אחר הבשר והעור והגידים כמו שאמר בפסוק האחר על הסדר: (ו) ונתתי עליכם גידים. כי הם תחלת יצירת הולד ותכונתו כי רבים מהם נקשרות בעצמות ואחר הגידים הבשר ואחר כך העור כי הוא העליון ומה שאמר איוב עור ובשר תלבישני ועצמות וגידים תסוככני לא אמ' שהעור והבשר הם תחלה ביצירה לפי שזכרם בתחלה שהרי אמר תלבישני שהם כמו לבוש שהוא עליון: וקרמתי. הפעל יוצא ויקרם עליהם עור הפעל עומד כמו שאמר גם כן ובשר עלה והוא ענין קרום ובדברי רז"ל אמרו כדי שיקרמו פניה: (ז) ונבאתי. ותקרבו. העצמות שהכבר נפרדו איש מעל אחיו לאורך הזמן ואמר ותקרבו לשון נקבה בסימן אחד לבד כי על הרוב יאמר בשני סימנין ותקרבנה וכמוהו ותלמנה עלי תבעתו וברוב עצם לשון נקבה ובאמרו עצם אל עצמו הוא לשון זכר ורוצה לומר עצם אל עצם הראוי להדבק בו כפי היצירה: (ח) וראיתי. ובשר עלה. פירוש עלה על הגידים כי הגידים הם בתוך הבשר וי"מ עלה גדל כמו ותעל אחד מגוריה: (ט) ויאמר. מארבע רוחות בואי הרוח. זו היא רוח החיים לפיכך אמר מארבע רוחות כלומר מאיזה עבר שתהיה תבא כי הוא מהאויר ומה שאמר ונתתי רוחי בכם היא רוח השכל לפיכך אמר רוחי וכנגד שאמר אחר שאמר והעלתי אתכם מקברותיכ': ופחי. הרשו נפח על משקל גשי מן נגש מענין ויפח באפיו נשמת חיים: בהרוגים האלה. אינו אומר הרוגי חרב אלא רוצה לומר במתים כי ההריגה נאמרת גם כן על המתים בלא חרב כמו היו הרוגי מות ואם היו בני אפרים כמו שכתוב למעלה הם היו הרוגי חרב: (י) והנבאתי. חסר תי"ו התפעל ומשפטו והתנבאתי לפיכך נדגשה הנו"ן לחסרון התי"ו: (יא) ויאמר אלי. העצמות האלה כל בית ישראל המה. אם הענין הזה משל אמר לו זה שהראיתי לך במראה הנבואה העצמות היבשות שחיו וקמו על רגליהם זהו משל לכל בית ישראל שהיו בגלות זה כמה עד שנואשו מן הגאולה ואמרו יבשו עצמותינו ואבדה תקותינו וגו' כלומר הרי אנו כעצמות יבשות שאין להם עוד תקוה ואם הענין כמשמעו אמר זה שהראתי בעצמות האלה כן יחיו כל בית ישראל שמתו בזמן הגלות שארך זה כמה והרי הם כאילו הם אומרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותינו נגזרנו לנו ולא נראה בישועת ישראל אשר יהיו בזמן הישועה ואיך נחיה אלף שנים או יותר נגזרנו לנו לעצמינו: (יב) לכן. אם הענין משל ארצות הגוים והגלות הם הקברות ואם

רשי

. כמראה בעיניך
(ו) ונתתי עליכם
ובספר איוב הוא
שר תלבישני תחיל'
ובעצמות וגידים
לא למה היו אלו
ם שפושט וחוזר
שפשט אחרון לובש
תח ל' בריית הוולד
ולד ואח"כ עצמות
רמתי. לשון קרום
אה בלע"ז: (ז) והנה
רעש העצמות שהיו
יה: עצם אל עצמו.
אחד כל מקום
קופצין ומתקרבין
אל מקו' חבורו:
רוחות. כל מקום
ותיקן לשוט לד'
לם משם יתקבצו
. כמו נופח באש
(יא) העצמות
ית ישראל המה.
לכל בית ישראל
כ שהרי הם אומרי'
ינו בצרות אבדה
זה נוחיל לתשועה
אחר כולם אלו משל
ומפני שהחייתם
אומרים אבדה
א נחיה עוד שנית
ום: (יב) לכן הנבא.
שעתיד

אשר יעבירוני: הנה
אה וסימ' הנה אני
ארני. הנה אני ה'
שר. הנה אני מביא
הנה אני פותח את
הנה אני לוקח את עץ
יד אפרים. הנה אני
ני ישראל. בונה בית:
יא' וסי' זאת הפעם עצם
מבשרי. ואנשי קדש.
ו בערו שחין. והעורבי'
לחם ובשר ב' בפסוק.
ת עליהם גידים ובשר
חמודות לא אכלתי.
תלבישני ועצמות:
בטעם זרקא בסיפרא
מות האלה. זקני

הרן ומייסם. (כלאים
לב שבת ג): אל
ויחי: מארבע רוחות. שם שמות: העצמות האלה. מגלה לא סנהדרין לב:

מצודת דוד

נרצוני כ"א בע"כ: והיא מלאה עצמות. אמרז"ל שהיו מבני אפרים שהקן לצאת ממצרים והרגום אנשי גת: (ב) והעבירני. העביר אותי סביבותם למען יראה איכותם וכמותם ולא העבירו בין העצמות לפי ... : והנה רבות. ר"ל ראיתי שהמה רבות מאד ויבשות מאד: (ג) התחיינה. הוא בה"א השאלה כי שאלו אם אפשר שיחיו העצמות האלה: אתה ידעת. כאומר הטבע אין מקום שיחיו אולם אם רצונך שיחיו הנה כן יחיו ומי א"כ יודע רצונך אלא אתה וא"כ ידעת אם יחיו: (ה) מביא בכם רוח. ר"ל בהעצמות והאויר נושב ומזה יבוא מעט חיות בעצמות להתנועע ולהתקרב זה לזה כמפורש בענין: (ו) ונתתי וכו'. אחר שיתקרבו העצמות כ"א למקום הראוי לו אתן גידים לחבר ולקשר העצמות זה בזה: וקרמתי. אשים עליכם קרום של עור ואחר זה אתן בכם רוח החיוני ותשארו חיים וקיימים: כי אני ה'. והכל ... ויהי קול. מן הרוח והאויר הנושב: והנה רעש. והנה נדנוד ותנועה מן העצמות וקרבו כל אחד אל העצם הדבוק בו כשהיה חי: (ח) והנה עליהם. עליהם גידים וכו': ורוח אין בהם. עדיין לא היה בהם רוח החיוני: (ט) מארבע רוחות. ר"ל מכל מקום שהלכו נשמותיהן לשוט לארבע רוחות העולם ... תבואו ויכנסו בגופי ההרוגים האלו ויחיו: (יא) כל בית ישראל המה. ר"ל המה מרמזים להיות לאות וסימן על כל בית ישראל המתים בגולה: הנה ... מתי הגולה אומרים הנה עד שלא תבוא הגאולה כבר נהיו מתים ויתייבשו עצמותינו ואבדה א"כ תקותינו מה שאנו מקוים אל הגאול' הואיל ואנו נכרתו לעצמנו ולא ... שאנשים הרואים את הגאולה וכאלו יאמרו ומה א"כ תועלת לנו עם הגאולה: (יב) הנה אני פותח וגו', בזמן הגאולה אפתח קברותיכם ואעלה אתכם משם

מצודת ציון

ענין רצון: ויניחני. מל' הנחה: הבקעה. העמק: (ו) וקרמתי. מלשון קרום כעין קליפה ובדרז"ל קרום שעלה מחמת מכה (חולין מ"ג): (ז) רעש. ענין נדנוד ותנועה: (ח) ויקרם. נעשה קרום: (ט) ופחי. מלשון נפחה ונשיבה: נגזרנו

וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה הִנֵּה אֲנִי פֹתֵחַ אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם
וְהַעֲלֵיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי
וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃
יג וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּפִתְחִי אֶת־
קִבְרוֹתֵיכֶם וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם
מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי׃ יד וְנָתַתִּי רוּחִי
בָכֶם וִחְיִיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־
אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה
דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם־יְהוָה׃
טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃
טז וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד
וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
חֲבֵרָו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו
לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
חֲבֵרָו׃ יז וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד
לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ׃
יח וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ
לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָּךְ׃
יט דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה
הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר
בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו
וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה
וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי׃
כ וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם
בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם׃ כא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם
כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
הָלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב
וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם׃
כב וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ

ד' ומ"ל · ח' · ג' וחד פתחי · ג' ומ"ל · ג' וכמנין י"ג · ד' · כ"ד בסיפ"א · ג' בסיפ"א · חבריו ק' ג' · חבריו ק' כ"מ חס' ג' · כ' ר"ס יטעו אתו · ו' חס' בסיפ"א · ט' וחס' · חבריו ק' · ג' וכ"ל · כ"ד י"א · ו' · ט' וחכר · ט' בסיפ"א · כ"מ חס' בסיפ'

וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים הָא אֲנָא פָּתַח יָת
קִבְרֵיכוֹן וְאַסֵּק יָתְכוֹן
מִקִּבְרֵיכוֹן עַמִּי וְאָעֵיל יָתְכוֹן
לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃ יג וְתִידְעוּן
אֲרֵי אֲנָא יְיָ כַּד אֶפְתַּח יָת
קִבְרֵיכוֹן וְכַד אַסֵּיק יָתְכוֹן מִגוֹ
קִבְרֵיכוֹן עַמִּי׃ יד וְאֶתֵּן רוּחִי
בְכוֹן וְתֵיחוֹן וְאַשְׁרֵי יָתְכוֹן עַל
אַרְעֲכוֹן וְתִידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ
גְזָרִית בְּמֵימְרִי וַאֲקֵים אֲמַר יְיָ׃
טו וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם
יְיָ עִמִּי לְמֵימַר׃ טז וְאַתְּ בַּר
אָדָם סַב לָךְ לוּחָא חֲדָא וּכְתוֹב
עֲלוֹהִי לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה וְלִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהוֹן וְסַב לוּחָא חֲדָא
וּכְתוֹב עֲלוֹהִי לְשִׁבְטָא דְיוֹסֵף
דִּי הוּא שִׁבְטָא דְאֶפְרַיִם וְכָל
בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהוֹן׃ יז וְתַקְרֵיב
יָתְהוֹן חַד לְוָת חַד לָךְ לְלוּחָא
חַד וִיהוֹן לְחוֹד בִּידָךְ׃ יח וְכַד
יֵימְרוּן לָךְ בְּנֵי עַמָּךְ לְמֵימַר
הֲלָא תְחַוֵּי לָנָא מָה אִלֵּין לָךְ׃
יט אִתְנַבֵּי לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים הָא אֲנָא מְקָרֵיב יָת
שִׁבְטָא דְיוֹסֵף דִּי הוּא שִׁבְטָא
דְאֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
אֲחֵיהוֹן וְאַחְבֵּיר יָתְהוֹן עֲלוֹהִי
יָת שִׁבְטָא דִיהוּדָה וְאַעְבְּדִינוּן
לְעַמָּא חַד וִיהוֹן חַד קֳדָמַי׃
כ וִיהוֹן לוּחַיָּא דִּי תִכְתּוֹב עֲלֵיהוֹן
בִּידָךְ לְעֵינֵיהוֹן׃ כא וְאִתְנַבֵּי
לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא
אֲנָא מְקָרֵיב יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא דְּאִתְגְּלִיאוּ
לְתַמָּן וְאֶכְנוֹשׁ יָתְהוֹן מִסְּחוֹר
סְחוֹר וְאָעֵיל יָתְהוֹן לְאַרְעֲהוֹן׃
כב וְאַעְבֵּיד יָתְהוֹן לְעַמָּא חַד

רד"ק

ואם כמשמעו מבואר הוא ומחלוקת יש בדברי רז"ל על המתים בחוצה לארץ מהם אמרו כי בחוצה לארץ יעלו מקברותיהם ומהם אמרו מקברותיהם יעלו לא"י בגלגול ודרך מחילות והפסוק הזה מוכיח כי בח"ל יחיו כמו מתי א"י שהרי אמר פתח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם ואחר כך והבאתי אתכם אל אדמת ישראל: (יג) וידעתם. מבואר הוא: (יד) ונתתי רוחי בכם. זהו רוח השכל כמו שפירשנו כי כיון שאמר ובהעלותי אתכם הרי רוח חיים כי לא יתנועע האדם בלא רוח חיים אם כן מה שאמר אח"כ ונתתי רוחי בכם על רוח השכל אמר והכוונה שיתן בהם דעה ובינה והשכל ולא יחטאו עוד כמו שיעדם גם כן ואמר כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם: וחייתם. הכוונה שיחיו ימים רבים והוא כמו שנאמר בנבואת ישעיהו כי כימי העץ יהיו ימי עמי: והנחתי אתכם על אדמתכם. הכוונה שלא יגלו ממנה עוד: ויהי. (טז) ואתה. ולבני ישראל חברו. שבט בנימין שהיה עם שבט יהודה לעולם גם לאחר שנחלקה המלכות: חברו. כן כתיב לפי שהיה בשבט אחד: ליוסף עץ אפרים. לפי שבעת שנחלקה המלכות היה מלך ירבעם שהיה משבט אפרים נקראו עשרת השבטים על שם אפרים: וכל בית ישראל חברו. חברו כתיב על דרך כלל כמו שאמר בית יעקב: (יז) וקרב. צווי מן הדגוש ובא בפתח הרי"ש כמו כתר לי פלג לשונם: לך לעץ אחד. אחר שתקח שני עצים ותכתוב בכל אחד שם בפני עצמו שהוא הי' למלכות ישראל שנחלקה אחר כך תקרב אותם אחד אל אחד ויהיו בידך שניהם יחד כאילו הם עץ אחד: והיו לאחדים בידך. שני האחדים יהיו בידך לאחד סימן למלכות ישראל שתהיה אחת ואדוני אבי ז"ל פירש אמר לו שיקרב שני העצים ויתחברו יחד ויעשו עץ אחד במעשה נס ויונתן תרגם כל עץ שבפרשה זו עד דבר אליהם לוחא וכן והיו העצים תרגם לוחיא ושבפסוק דבר תרגם את עץ יוסף אשר ביד אפרים ית שבטא דיוסף דהוא שבטא דאפרים את עץ יהודה ית שבטא דיהודה ועשיתים לעץ אחד לעמא חדא: (יח) וכאשר. כמו שאמר לו שיכתוב לעיניהם והם ישאלוהו מהו המשל: (יט) דבר. חבירו. כתיב וקרי חביריו: ונתתי אותם עליו. אתן שבטי ישראל עם שבט אפרים את עץ יהודה: עליו. פירושו עמו: את עץ. פירושו עם עץ: (כ) והיו. מבואר הוא: (כא) ודבר. מבואר הוא: (כב) ועשיתי. ולא יהיה. כתיב על דרך כלל וקרי יהיו: ולא

רשי

שעתיד אני להחיו...
(טו) ויהי דבר ה' ...
(טז) ואתה בן אדם ...
אחד וגומר וכתוב ...
ולבני ישראל חבר...
תיבות הללו כתוב ...
עץ זה ליהודה ול...
שהלוה עליו: ולק...
וכתוב עליו. זה ...
אפרי' ושאר תשעה ...
אחרי ירבעם' שהיו ...
(יז) והיו לאחדים ...
לשני העצים שיהו...
בידך: (יט) הנה ל...
עץ וגו'. שלא יהי...
ממל...

יהודה: אל אדמת ...
וסי' נמסר בריש סימ...
והנחתי ג' וסימ' ...
מזה. והנחתי והתב...
רוחי בכם וחייתם: לי...
ויספר שר המשקים ...
בארץ. ויקרבו ימי י...
ויאמר ליוסף הנה ...
תאמרו ליוסף אנא ...
אחד וכתוב עליו. כי...
באחיו. ויצא הגוו...
לאסף ליוסף: ל...
בקריאה וסי' אם לקו...
מבנות חת כאלה. ארו...
להכות נפש דם. ...
הנביאים אשר בית ...
בני הנביאים אשר ב...
לקח ממך. הנה אני ...
יוסף אשר ביד אפרים ...
את בני ישראל מבין ...
לץ לקח לו קלון. ...

תולדות אהרן בפס...
פעמ...
אחד. עקידה שעמ...

מצודת ציון

(יח) נגזרנו. ענין כרית...
נגזרתי (איכה ג'): (י...
מלשון מנוחה: (יט) ע...
מלוכה ולפי שהשם מש...
עץ: עליו. ר"ל עמו ...

מצודת דוד

משם חיים וקיימים אתם עמי וכאומר הנה התחיה בעצמות היבשות היא לאות על התחיה העתידה: והבאתי וגו'. וא"כ גם אתם תראו הגאולה: (יג) וידעתם וכו' בפתחי וכו'. ר"ל בעת אפתח את קברותיכם ואעלה אתכם משם אתם עמי אז תדעו שאני ה' הנאמן במאמרי: (יד) ונתתי רוחי בכם. אתן בכם רוח החיוני ותשארו חיים וקיימים ואושיב אתכם במנוחה על אדמתכם ואז תדעו שאני ה' הנאמן במאמרי אני דברתי ואני עשיתי כאשר דברתי: (טז) עץ אחד. חתיכת עץ אחד: ליהודה ולבני ישראל חבריו. המלות האלה כתוב עליו כאומר העץ ההוא מרמז על יהודה ועל בני ישראל חבריו הם בני בנימין שהתחברו עליו להיות מלכות אחת: ולקח עץ אחד. ועוד לקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכו' כאומר על יוסף מרמז העץ ההוא והוא אפרים הבא מיוסף שמלכות ישראל נקראת על שמו לפי שמלך הראשון היה עליהם ירבעם הבא מאפרים ומרמז העץ ההוא עליו ועל שאר השבטים שהתחברו עמו להיות תחת ממשלתו: (יז) וקרב או... העצים זה אל זה להיות נראים לך כאלו המה חתיכת עץ אחד: וה... בידך. כשיהיו עדיין בידך יתחברו יחד ע"פ נס ויהיו חתיכה אח... (יח) הלא תגיד. ר"ל הלא מהראוי שתגיד לנו למה אלה לך על מה ה... (יט) את עץ יוסף. ר"ל שבט מלכות יוסף אשר היא ביד אפרים: וש... חבריו. ר"ל וגם אקח שבטי ישראל שהתחברו עמו ואתן אותם עליו ר"ל אתנם להיות שבט מלכות יהודה ואעשה אותם לשבט מלכות אחד וכן ת... בידי החזקה: (כ) והיו העצים. ר"ל העצי' ההם אשר תכתוב עליהם הדברים ה... בידך לפניהם: (כא) ודבר אליהם. בעת תאחז העצים ההם בידך תד... כה אמר ה' וגו': (כב) לגוי אחד בארץ. כשיהיו בארץ וחוזר ומפרש ב...

בהרי ישראל ומלך אחד יהיה
לכלם למלך ולא יהיה־עוד לשני
גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות
עוד: כג ולא יטמאו עוד בגלוליהם
ובשקוציהם ובכל פשעיהם
והושעתי אתם מכל מושבתיהם
אשר חטאו בהם וטהרתי אותם
והיו־לי לעם ואני אהיה להם
לאלהים: כד ועבדי דוד מלך עליהם
ורועה אחד יהיה לכלם ובמשפטי
ילכו וחקתי ישמרו ועשו אותם:
כה וישבו על־הארץ אשר נתתי
לעבדי ליעקב אשר ישבו־בה
אבותיכם וישבו עליה המה ובניהם
ובני בניהם עד־עולם ודוד עבדי
נשיא להם לעולם: כו וכרתי להם
ברית שלום ברית עולם יהיה אותם
ונתתים והרביתי אותם ונתתי את־
מקדשי בתוכם לעולם: כז והיה
משכני עליהם והייתי להם לאלהים
והמה יהיו־לי לעם: כח וידעו הגוים
כי אני יהוה מקדש את־ישראל
בהיות מקדשי בתוכם לעולם:

לח א ויהי דבר־יהוה אלי
לאמר: ב בן־אדם שים פניך אל־
גוג ארץ המגוג נשיא ראש משך
ותובל והנבא עליו: ג ואמרת כה
אמר אדני יהוה הנני אליך גוג
נשיא ראש משך ותובל:
ד ושובבתיך ונתתי חחים בלחייך
והוצאתי אותך ואת־כל־חילך
סוסים ופרשים לבשי מכלול כלם
קהל רב צנה ומגן תפשי חרבות

ג' סבירין בעברי · ג' · ג' · יהיו ק' · ג' מלעיל · ב' · כ"ת חס' בסיפרא · ס' · ג' מ"ל · וג' מ"ל בלישנ' · ג' וחד בניכם ובני · ד' בסיפרא · ג' · ג' · ג' וחד על גוג · ג' · ב' חד מ"ל · ו' בסיפרא מ"ל · ל"ג

בארעא בטור קודשא
דישראל ומלכא חד יהי
לכולהון למהוי מלכא ולא
יהון עוד לתרין עממין ולא
יתפלגון עוד לתרתין מלכון
עוד: כג ולא יסתאבון עוד
בטעותהון ובשקוציהון ובכל
מירדיהון ואפרוק יתהון מכל
מותבניהון דחבו קדמי בהון
ואדכי יתהון ויהון קדמי לעם
ואנא אהוי להון לאלהא:
כד ועבדי דוד מלכא עליהון
ופרנס חד יהי לכולהון ובדיני
יהכון וקימי יטרון ויעבדון
יתהון: כה ויתיבון על ארעא
דיהבית לעבדי ליעקב דיתיבו
בה אבהתכון ויתבון עלה
אינון ובניהון ובני בניהון
עד עלמא ודוד עבדי מלכא
להון לעלם: כו ואגזר להון
קים שלם קים עלם יהי עמהון
ואברכינון ואסגי יתהון ואתן
ית מקדשי ביניהון לעלם:
כז ואשרי שכינתי ביניהון
ואהוי להון לאלהא ואינון
יהון קדמי לעם: כח וידעון
עממיא ארי אנא יי מקדש
ית ישראל במהוי מקדשי
ביניהון לעלם: א והוה פתגם
נבואה מן קדם יי עמי למימר:
ב בר אדם קביל נבואה על
גוג ארעא מגוג רב ריש משך
ותבל ואתנבי עלוהי: ג ותימר
כדנן אמר יי אלהים הא אנא
שלח רוגזי עלך גוג רב ריש
משך ותבל: ד ואשדלינך
ואתן שירין על ליסתך ואפיק
יתך וית כל משריתך סוסון
ופרשין לבושי גמיר כולהון
משרין סגיאן די מזינין
בעגילין ותריסין אחדי סיפין

רדק

(כג) ולא יטמאו. מבנין התפעל ומשפטו יתטמאו: (כד) ועבדי דוד מלך. המלך המשיח יקרא שמו דוד לפי שיהיה מזרע דוד קראו דוד או רמז לתחיית המתים: (כה) וישבו. לעבדי ליעקב. לפי שאברהם ויצחק היו להם בנים אחרים שלא ירשו הארץ זכר יעקב כי לו נתנה הארץ ולזרעו אחריו: (כו) וכרתי. יהיה אותם. פי' עמהם כי יש מן הרפים שפירושם עם: ונתתים. פירוש ונתתים בארצי או בברכתי ויונתן תרגם ואברכינון: (כז) והיה משכני עליהם. תרגם יונתן ביניהון לפי שבמקומות קשור שכינת האל יתברך עם בתוך ומה שאמר במקום הזה עליהם לומר כי מוראו יהיה עליהם לעולם כי ישכון כבודו בתוכם לעולם: (כח) וידעו. מבואר הוא: ויהי (ב) בן אדם. אל גוג ארץ המגוג. מגוג היה מבני יפת וכן משך ותובל ובאמרו המגוג בה"א הידיעה ואין ה"א הידיעה באה על שם אדם אפשר שהוא שם היחס כי הראשון שהיה בן יפת השם היוצא ממנו נקראים מגוג שמתיחסים אל מגוג הראשון וכן שבט המנשה ועל שם היחס הבא ה"א הידיעה וגוג שם המלך המולך עליהם ואל עומד במקום שנים כאילו אמר אל גוג אל ארץ המגוג: נשיא ראש משך ותובל. גוג הוא מלך מגוג ומלך שתי האומות האלה משך ותובל ובאמרו נשיא ראש הוא ענין כפול במלות שונות והוא סמוך על סמוך וכן מבחר וטוב לבנון מספר מפקד העם: (ג) ואמרת. מבואר הוא: (ד) ושובבתיך. אשברך מן כי שובבים יהיה עגל שומרון וכן בדברי רז"ל דברים שמשבבים לבו של אדם ובאמרו ושובבתיך רוצה לומר אשבר לבך עד שתתאוה מאד לצאת ממקומך לבא אל ארץ ישראל ובא זה על דרך ומשכתי אליך אל נחל קישון את סיסרא שר צבא יבין ואת רכבו ואת המונו ויעשה זה האל ית' כדי שיהא נודע בכל העמים ונקדש בהם: ונתתי חחים בלחייך. על דרך משל למשוך אותך כמו שעושים לדג ויונתן תרגם ושובבתיך ואשדלינך רוצה לומר אפתה אותך כתרגומו של כי יפתה איש ישדל: לבושי מכלול כולם. בכל מיני עדי: קהל רב צנה ומגן. בגינה

מצודת ציון

את. עם: (כב) יחצו. ענין חלוקה כמו ותחץ לארבע רוחות (דניאל י"א): (כג) ובשקוציהם. מל' שקץ ותעוב: (כד) ורועה. ר"ל מנהיג: (כז) משכני. ר"ל השראת שכינתי והוא מלשון משכן ותניים: (ב) גוג. כן שם המלך המגוג משך ותובל. שמות אומות והיו מבני יפת כמ"ש בני יפת גומר ומגוג ומדי ויון ותובל ומשך ותירס (בראשית י): (ד) ושובבתיך. ענין מרד והליכה בדרכי הלב כמו משובה ישראל (ירמיה ג): חחים. הם הטבעות שמשימים בלחיי החיה למושכה ע"י וכן ויביאוהו בחחים (לעיל יט): בלחייך. כן נקראו חלק הפה ממעל ומתחת: מכלול. מלשון כל ר"ל כלול בכל יופי: צנה ומגן. שמות כלי מלחמה עשויות להציל ממכת חרב וחנית: תופשי. אוחזי: חרבות. מל' חרב: וכובע

רשי

...: לעבדי ליעקב.
...ליעקב בלי מצרי':
...כך שם המלך:
...אומה כד"א גומר
...י): (ד) ושובבתיך.
...שובב אכבו"ויסיר
...הולך בשרירות לבו
...כמו (ישעיה נ"ז)
...דרך לבו: ונתתי
...ך. דרך היה
...ים שבלחייה לפי
...לאת גם אני אתן
...רין ויצר המוסך
...ך לבא על ארץ
ישראל

...ומלך אחד ח' מן
...ר ולית להון זוגא
...' התרים אשר אמר
...את' ל' עשר ילדיו
...אחד ל' נשיא אחד
...וראש אחד ל' בא
...מעוננים דשפטים.
...זקן דמלכים. ומלך
...לכלם למלך. ודרך
...אתי כל הימים.
...מי יתן טהור:
...קריאה וסימ' ונתתי
...כם ולא תגיע'.
...משכני אשר. והיה
...: שים פניך אל גוג
...אינון מן א"ב מן חד
...אחר על ולית דכוו'
...נמסר במסרה רבת'
...ב ליג קמצים וסי'
...רבתא בעיך רב:

...רן וחד עבדי.
סנהדרין לח: גוג
...גם: נשיאי ישראל.
...הדרין יז:

...ת דוד

...גוי אחד ולא יהיו
...לשנים להיות יהודה
...טרת השבטים עם
...אלו וכו'. כפל הדבר
... ר"ל עד עולם:
...מאו עוד. לא יהיו
... בעבודת כוכבים
...עים שנטמאו בהם
...: והושעתי וכו'.
...מהם נטמאו בין
...ום מושבותיהם בזמן
...שיעו כמוהם ולכן
...אותם להוציאם משם
...שראל ואטהר אותם
...נם כי אהיה להם
...לעבודת אלהי ולשמו'
...היה להם לאלהים
ולעזור אותם:

דוד. מלך המשיח הבא מזרע דוד יהיה מלך עליהם: ורועה אחד. כי לא ימליכו עוד עשרת השבטים מלך לעצמם מבלעדי: וחקותי ישמרו. ישמרו
...בפועל: (כה) לעולם. ר"ל עד עולם לא תפסוק המלוכה מזרע דוד: (כו) ברית שלום. שישבו בארצם בשלום והברית הזה יהיה עמהם עד עולם: ונתתים.
...תם במקומם ולא יזוזו משם: לעולם. ולא החרב עוד: (כז) והיה משכני. משכן שכינתי יהיה עליהם ואהיה להם לאלהים לעזור ולהושיע והמה יהיו
...אמין בי ולשמור מצותי: (כח) וידעו וכו' בהיות וכו'. ר"ל כשתתמיד מקדשי בתוכם לעולם אז ידעו הגוים שאני ה' הקדשתי את ישראל להיות עמי:
...גוג ארץ המגוג. מלת אל משמשת בשתים כאלו אמר אל גוג אל ארץ המגוג: נשיא ראש. כפל המלה בשמות נרדפות וכן אדמת עפר (דניאל יב) ועל
...הוא נשיא גם על משך ותובל: (ג) הנני אליך. הנה אני אפנה אליך אתה גוג וכו': (ד) ושובבתיך. אתן בלבך להיות שובב ומורד ואתן חחים בלחייך
...ע"י כדרך שמושכים החיות אל מקום הנרצה ר"ל אעיר לבך אל הדבר ואוציא אותך ממקומך עם אנשיך במרבית סוסים ופרשים וכולם יהיו מלובשים
במלבושי פאר ויהיו עם רב בצנה ובמגן וכולם יתפשו חרבות כדרך אנשי מלחמה:
אתם

בלינס ומגן : (ה) פרס . כולם מגן וכובע . כמגן וכובע וכובע מלרע : (ו) גמר וכל אגפיו . רוצה לומר עדת גמר וכל חיילותיו וכן כל אגפיו כל חיילותיו וכן תרגם יונתן
תוגרמה . כמו בית ישראל ויונתן תרגם מדינת גרממיא וכן אמרו רז"ל במסכת יומא גמר זו גרממיא כדעת התרגום : ירכתי צפון . כל אלה בני יפת שוכנים בסוף צפון
תוגרמה : (ז) הכון והכן לך . הכון אתה והכן לך כל קהליך למשמר שישמרו אותך איזה דרך תלך וילכו עמך : (ח) מימים רבים תפקד . אמרו כי מימי אלכסנדרוס מלך יון היו
שם בסוף צפון כי הסגירם שם אלכסנדרוס אחר ההרים ולא יצאו משם עוד וזהו שאמר מימים רבים תפקד כלומר תזכר בפי בני העולם בצאתך כי עד היום ההוא לא נזכרת כי היית
יוצא ביניהם : באחרית השנים . זה יהיה בעת הישועה אחר צאת כל ישראל מהגלות או רובם : משובבת מחרב . כמו ושובבתיך משובבת מחרב העמים ויונתן ת
דתבו עלה מקטולי חרבא : (ט) ועלית.
כשואה. כהמון מים רבים שבאים פתאום ומשמיעים קול ושוטפין וכן תבא כשואה שתדכה : אותך . כמו אתך בדגש ענינו כמו עמך : (י) כה אמר . מבואר הוא : (יא) ואמרת . על ארץ פרזות . כמו פרזות תשב ירושלם ערי הפרזות פירוש ערי השדה שאין להם חומה : אבוא השוקטים . אל השוקטים וכן ויבא ירושלם כמו אל ירושלם וכן רבים : (יב) לשלל . להשיב ידך על חרבות נושבות . להשיב ידך עליהם להחריבם כמו שהיו ויונתן תרגם לכנשא משירייתך : עשה מקנה וקנין . שהאחד על הבהמות והאחד על שאר נכסים וכן מקניהם וקניניהם ותרגם יונתן ואצלחו בנכסין וקנין : יושבי על טבור הארץ . פעמים יבא הסמיכות על מלת על וכן יושבי על מדין והולכי על דרך ונקראת א"י טבור הארץ לפי שהיא באמצע העולם כמו שהטבור באמצע הגוף ויונתן תרגם על תוקפא דארעא לפי שארץ ישראל גבוה מכל הארצות : (יג) שבא . וכל כפיריה. מלכים ושרים וכן כפיר גוים

כֻּלָּם׃ ה פָּרַס כּוּשׁ וּפוּט אִתָּם כֻּלָּם
מָגֵן וְכוֹבָע׃ ו גֹּמֶר וְכָל־אֲגַפֶּיהָ בֵּית
תּוֹגַרְמָה יַרְכְּתֵי צָפוֹן וְאֶת־כָּל־אֲגַפָּיו
עַמִּים רַבִּים אִתָּךְ׃ ז הִכֹּן וְהָכֵן לְךָ
אַתָּה וְכָל־קְהָלֶךָ הַנִּקְהָלִים עָלֶיךָ
וְהָיִיתָ לָהֶם לְמִשְׁמָר׃ ח מִיָּמִים רַבִּים
תִּפָּקֵד בְּאַחֲרִית הַשָּׁנִים תָּבוֹא ׀ אֶל־
אֶרֶץ ׀ מְשׁוֹבֶבֶת מֵחֶרֶב מְקֻבֶּצֶת
מֵעַמִּים רַבִּים עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
הָיוּ לְחָרְבָּה תָּמִיד וְהִיא מֵעַמִּים
הוּצָאָה וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח כֻּלָּם׃ ט וְעָלִיתָ
כַּשֹּׁאָה תָבוֹא כֶּעָנָן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ
תִּהְיֶה אַתָּה וְכָל־אֲגַפֶּיךָ וְעַמִּים
רַבִּים אוֹתָךְ׃ י כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהֹוִה וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם הַהוּא יַעֲלוּ
דְבָרִים עַל־לְבָבֶךָ וְחָשַׁבְתָּ מַחֲשֶׁבֶת
רָעָה׃ יא וְאָמַרְתָּ אֶעֱלֶה עַל־אֶרֶץ
פְּרָזוֹת אָבוֹא הַשֹּׁקְטִים יֹשְׁבֵי לָבֶטַח
כֻּלָּם יֹשְׁבִים בְּאֵין חוֹמָה וּבְרִיחַ
וּדְלָתַיִם אֵין לָהֶם׃ יב לִשְׁלֹל שָׁלָל
וְלָבֹז בַּז לְהָשִׁיב יָדְךָ עַל־חֳרָבוֹת
נוֹשָׁבֹת וְאֶל־עַם מְאֻסָּף מִגּוֹיִם
עֹשֶׂה מִקְנֶה וְקִנְיָן יֹשְׁבֵי עַל־טַבּוּר
הָאָרֶץ׃ יג שְׁבָא וּדְדָן וְסֹחֲרֵי תַרְשִׁישׁ
וְכָל־כְּפִרֶיהָ יֹאמְרוּ לְךָ הֲלִשְׁלֹל

ל׳ · ל׳ · ז׳ בטנין כ׳ חד מ"ל · ל׳ · ל׳. ל׳ · ל׳. ל׳ · ל׳ · ל׳ וחד כשואה ב׳ · ס׳ בטעם בסיפרא · ב׳ ותרין אל לבניך · ט׳ · ג׳. ל׳ · ל׳ · אית בפסוק א"ב · ל׳ · כ׳ · ל׳ · י׳ בזקף בנ"ך וכתובים . ל׳

כּוּלְהוֹן׃ ה פָּרְסָאֵי כּוּשָׁאֵי
וּפוּטָאֵי עִמְּהוֹן כּוּלְהוֹן מְזַיְנִין
בַּעֲגִילִין וְקוּלְסִין׃ ו גּוֹמֶר וְכָל
מַשִׁרְיָתְהָא מְדִינַת גַּרְמַמְיָא
סְיָפֵי צִפּוּנָא וְיַת כָּל
מַשִׁרְיָתְהוֹן עַמְמִין סַגִּיאִין דִּי
עִמָּךְ׃ ז אִזְדָּרַז וְאַתְקֵין לָךְ
אַתְּ וְכָל מַשִׁרְיָתָךְ דְּאִתְכְּנִישׁוּ
עֲלָךְ וּתְהֵי לְהוֹן לְמַטְרָא׃
ח מִיּוֹמִין סַגִּיאִין תִּמַּנֵי מַשִׁרְיָתָךְ
בְּסוֹף שְׁנַיָּא תֵּהַךְ עַל אַרְעָא
דְּתָבוּ עֲלַהּ מִקַּטְלֵי חַרְבָּא
דְּאִתְכְּנָשׁוּ מֵעַמְמִין סַגִּיאִין עַל
טוּרֵי אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל דַּהֲווֹ
לְחָרְבָּא תְּדִירָא וְאִינוּן מִבֵּינֵי
עַמְמַיָּא אִתְגְּלִיאוּ וִיתִיבוּ
לְרוּחֲצָן כּוּלְהוֹן׃ ט וְתִסַּק
בְּאִתְרְגוּשְׁתָּא תֵּיתֵי כַּעֲנָנָא
דְּסָלֵיק וְחָפֵי יַת אַרְעָא תְּהֵי
אַתְּ וְכָל מַשִׁרְיָתָךְ וְעַמְמִין
סַגִּיאִין דִּי עִמָּךְ׃ י כִּדְנַן אֲמַר
יְיָ אֱלֹהִים וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא
יִסְקוּן הִרְהוּרִין עַל לִבָּךְ וּתְחַשֵּׁב
מַחְשְׁבָן בִּישָׁן׃ יא וְתֵימַר אֶסַּק
עַל אַרְעָא דְּיָתְבָא שְׁלֵיוָא
בְּקִרְוֵי פַּצְחַיָּא אֵיהַךְ עַל עַמָּא
דְּשָׁקְטִין וְשָׁרָן לְרוּחֲצָן כּוּלְהוֹן
יָתְבִין בְּלָא שׁוּרָא וְעַבְרִין
וְדָשִׁין לֵית לְהוֹן׃ יב לְמִבַּז
בִּזָּא וּלְמֶעְדֵּי עֲדָאָה לְכַנָּשָׁא
מַשִׁרְיָתָךְ עַל חָרְבָתָא
דְּאִתְיַתְּבָא וְעַל עַמָּא דְּאִתְכְּנָשׁוּ
מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא דְּאַצְלָחוּ בְּנִכְסִין וְקִנְיָנִין יָתְבִין עַל תּוֹקְפָּא דְּאַרְעָא׃ יג שְׁבָא וּדְדָן וְתַגָּרֵי יַמָּא וְכָל מַלְכְּהָ

הכון ב׳ א׳ מ"ל וא׳ חסר וסימ׳ הכן והכן לך אתה וכל קהלך . הכון לקראת אלהיך ישראל . קדמא חסר : כשואה ל׳ וחד כשואת בשוא תחת הכ"ף ואינון מן א"ב מן ב"ב חד מלרע וחד מלעיל כ"ף בריש תיבותא וסימ׳ נמסר במסרה רבתא בערך כ׳ : לשלל שלל חד מן כ"ו פסוקים בקריאה דאית בהון כל א"ב וסימ׳ זה הדבר אשר צוה לקטו ממנו . או הנסה אלהים לבוא . ידוע תדעו כי לא יוסף ה׳ דיהושע . ויצא אחד השדה ללקוט אורות . ואלישע ישב בביתו . ויבאו המצרעים האלה בקצה המחנה . על כן חרה אף ה׳ בעמו . המתקדשים והמטהרים אל הגנות. כה אמר ה׳ עשו משפט . ובאו הכשדים הנלחמים . הלא כגעת בה רוח הקדים . לשלול שלול ולבוז בז . ונשמדו במות . ועתה יוסיפו לחטוא ויעשו להם . וגגש חרש בקוצר . לכן חכו לי נאם ה׳ . זלקחת כסף וזהב דזכריה . ויהי לעזיהו חיל . יש אחד ואין שני גם בן ואח . ונשלוח ספרים ביד הרצים . די מטור׳ אתגזרת אבן . דתא מחצפא . ואלו עיר וקדיש . ארין צבית . ועלי המטה חסר . מלטיה דגבעוני וידון

ישראל : (ו) וכ… סביביה : (ז) ה… הכון אותך והכן… הכון הזמן : למשמר . דרך ה… על חיילותיהם… ולהעמיד משמר… משחית על חי… (ח) מימים רבים… רבים שחטאת… לפני לזכור עו… גמולך ואשיאך… לבא אל ארץ ש… מחרב ששבו יוש… אשר גלו שם ע… אשר היו לחרבה… שנים רבות ושמין… חזרו : והיא מ… והיה לך לשוס… מעמים הוצאה… העמים לא יע… (ט) כשואה . כ… את הארץ . שו… בלט"ז : (י)… יסקון הרהורין… להלחם כנגדי :… פרזות . יושבי… חומה שבוטחים… יראים להתאסף… פרזות. כמו מעו… חומה : אבוא … וארצה מה הוא… (יב) להשיב יד… נושבות . להשחי… הערים שהיו חו… ועכשיו נתיישבו… מעמים הפושים… וקניין : על טבו… גובה וחוזק הא… שהוא אמצעי של… מכל צדדיו : (יג)… סוחרים חר פין… לצאת ולשוט כ…

מצודת ציון

(ה) וכובע. כן נקרא כלי המגן שעל הראש : (ו) אגפיו . כנפיו וכן וכל אגפיו (לעיל י"ב) ויאמר על התפשטות החיילות : (ז) הכון . מל׳ הכנה : קהליך . אסיפת עם : (ח) תפקד . ענין זכרון כמו וה׳ פקד (בראשית כא) : משובבת . מלשון שובבה : (ט) כשואה . ענין חושך כמו אמש שואה ומשואה (איוב ל) : אותך . עמך : (יא) פרזות . כן יקראו הערים אשר אין חומה להם וכן פרזות תשב ירושלים (זכריה ב) : השוקטים . מל׳ השקט ומנוחה : ובריח . הוא המטר הסוגר הדלתות : (יב) עושה. ענין אסיפה כמו ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב) : טבור . הוא השרר ובדרז"ל ופיו סתום וטבורו פתוח (נדה ל) וכן מעם טבור הארץ (שופטים ט) : (יג) כפיריה . ארים

מצודת דוד

(ה) אתם . יהיו אתם בעזרתם : כולם מגן וכובע . כולם יבואו…
(ו) ירכתי צפון . היושבים בפאת צפון : עמים רבים אתך . יבואו ע…
והכן לך . הכון עצמך והכן לך אחרים וז"ש אתה וכל קהליך הנאספים…
והיית להם למשמר . כי שמירת החיל מן הנזק מוטל על ראש הצבא…
רבים תפקד . תהיה נזכר להפרע ממך על מה שעשית מימים…
המה עזרו אל האויב הבא על ישראל : באחרית השנים : בסוף הש…
ארץ אשר שבו יושביה להתיישב בה ממקום שגלו ע"י חרב האויב : מ…
רבים . שהמה נקבצו בה מן העמים הרבים שהיו פזורים שמה בגולה : על הרי ישראל . עתה יפרש מה הוא הארץ ואמר על הרי ישראל אשר היו…
ר"ל זה זמן רב : והיא . העדה היושבת עתה בה הוצאה מן העמים ממקום גלותם ועתה המה כולם יושבים לבטח : (ט) ועלית . אתה תעלה ע…
ותבוא פתאום כחשך הבא פתאום ולפי מרבית העם תהיה כענן המכסה את הארץ וחוזר ומפרש מי הם יהיו כענן ואמר אתה ו…
ועמים רבים אשר עמך ומוסב למעלה שאמר מימים רבים תפקד כי באחרית השנים תבוא וכו׳ ושם תקבל גמולך משלם : (י) ביום הה"א . במח…
אל אדמתם : יעלו דברים וכו׳ . ר"ל תהרהר הרהורים : (יא) על ארץ פרזות . על היושבים בערי הפרזי : אבוא השוקטים . אבוא אל השוקטים במ…
לבטח ר"ל אינם נשמרים מן האויבים להתאסף בערי המבצר כי לבם בטוח מן האויב ולכן יושבים מבלי חומה סביב ואין להם בריח ודלתים וכאו…
אכבוש אותם בקלות רב : (יב) לשלול שלל . תחשוב לשלול שללם ולהשיב ידך לבוא שנית למלחמה על החרבות שנתיישבו מקרוב ולפי שהכר בא פעם
כמ"ש למעלה לכן אמר להשיב ידך : מאוסף מגוים . שמאוספים מבין הגוי"ם ממקום גלותם : עושה מקנה וקנין . מאספים מקנה בקר וצאן

שלל אתה בא הלבז בז הקהלת
קהלך לשאת | כסף וזהב לקחת
מקנה וקנין לשלל שלל גדול :
יד לכן הנבא בן־אדם ואמרת לגוג
כה אמר אדני יהוה הלוא | ביום
ההוא בשבת עמי ישראל לבטח
תדע : טו ובאת ממקומך מירכתי
צפון אתה ועמים רבים אתך רכבי
סוסים כלם קהל גדול וחיל רב :
טז ועלית על־עמי ישראל כענן
לכסות הארץ באחרית הימים תהיה
והביאותיך על־ארצי למען דעת
הגוים אתי בהקדשי בך לעיניהם
גוג : יז כה־אמר אדני יהוה האתה־
הוא אשר־דברתי בימים קדמונים
ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים
בימים ההם שנים להביא אתך
עליהם : יח והיה | ביום ההוא ביום
בוא גוג על־אדמת ישראל נאם
אדני יהוה תעלה חמתי באפי :
יט ובקנאתי באש־עברתי דברתי
אם־לא | ביום ההוא יהיה רעש
גדול על אדמת ישראל : כ ורעשו
מפני דגי הים ועוף השמים וחית
השדה וכל־הרמש הרמש על־
האדמה וכל האדם אשר על־פני
האדמה ונהרסו ההרים ונפלו
המדרגות וכל־חומה לארץ תפול :
כא וקראתי עליו לכל־הרי חרב נאם
אדני יהוה חרב איש באחיו תהיה :
כב ונשפטתי אתו בדבר ובדם
וגשם שוטף ואבני אלגביש אש

ג׳ . ג׳ — כ׳ ורפי . כ״ד — כ׳ — ג׳ בטנין דגשים — כ׳ ובטנין — כ׳ . כ׳ — כ״ד — ל׳ ומ״ל ומד וקדמונים — י״ג מ״ל — כולסון סמחין — ס׳ פסוקים וכל וכל וכל — כ׳ וינוע כל בשר — ל׳ . מ׳ ומ״ל — ל׳ — כ׳

הלמבז בזא את אתי הלמעדי
עדאה כנישת משריתך
למיסב כסף ודהב למשבי
נכסין וקנינין למעדי עדי סגי :
יד בכן אתנבי בר אדם ותימר
לגוג כדנן אמר יי אלהים
הלא בעדנא ההיא כד יתבון
עמי ישראל לרוחצן תידע
פורענות גבורתי : טו ותיתי
מאתרך מסיפי צפונא את
ועממין סגיאין די עמך רוכבי
סוסון כולהון משרין סגיאין
ועם סגי : טז ותיסק על עמי
ישראל כעננא דסליק וחפי
ית ארעא בסוף יומיא תהי
ואיתינך על ארעא בית
שכנתי בדיל דידעון עממיא
פורענות גבורתי כד אתקדש
בך דיהון חזן בפורענותך גוג :
יז כדנן אמר יי אלהים האת
הוא דמלילית ביומי קדם ביד
עבדי נביי ישראל דאתנביאו
ביומיא האינון מלקדמת דנא
שנין סגיאין לאיתאה יתך
עליהון : יח ויהי בעדנא ההיא
ביום מיתי גוג על ארעא
דישראל אמר יי אלהים
ידליק רוגזי וחימתי :
יט ובאתגלאה פורענותי
במדלק אשת רוגזי גזרית
במימרי אם לא ביומא ההוא
יהי זיע סגי על ארעא
דישראל : כ ויזועון מן קדמי
נוני ימא ועופא דשמיא וחית
ברא וכל רחשא דרחיש על
ארעא וכל אנשא די על אפי
ארעא ויתפגרון טוריא
ויתתלשון מגדליא וכל שור רם לארעא יתחמר :
כא ואזמניניה למפל בחרבא על טורי ישראל עמי אמר
יי אלהים חרב גבר באחוהי תהי : כב ואתפרע מניה
במותא ובקטלא ומטר מגבר ואבני אלגביש אשתא

רש"י

...יען אוזה מקום
...רו לך הלשלול שלל
...כר מי הגיד לך את
...' הידעת כי לארץ
...:ו אתה הולך ושם
...הונתק: (יד) תדע.
...ענות גבורתי כלו'
...תי הוא מעוזם
...(יז) האתה הוא .
...יאמר הקב"ה
...אותו אשר דברתי
...נוים ביד עבדי
...ל כגון יחזקאל
...הוא נתנבא על
...ומגוג :אספתי את
...גו' (זכריה יד)
...רו אלדד ומידד הם
...ו והו שנים האמור
...רי שנים אלא שנים
...י נביאים נתנבאו
...ארק אחד (אבל לא
...) : (יח) והיה ביום
...בוא גוג על אדמת
...: (יט) רעש גדול .
...ות ורעמים כמו
...(כ) ונפלו המדרגו'.
...שהם סלעי' הזקופי'
...אים כנופלים ואני
...י מגדלי' שחוסרים
...ים הטפר באמצע
...ל ועשוי מדרגות
...קלו"ש בלע"ז כדי
...סר ולאחר שנכנס
...המלכים תעמידי
...(כא) וקראתי עליו
...' . לבא חרב נהם
...אתי וזימנתי ומה
...שאקרא עליו חרבם
...חרב איש באחיו :
...אלגביש. אבני ברד
...כאבנים טובות
...כענין שנא' (איוב
...ות וגביש ורבותיכו
...גב איש אבני ברד
...לירד על מצרים
ועמדו

...בוא י"ג מ"ל וסימ'
...ית סימ' ב' ובסיפרא
...'ג : ח' פסוקין וכל
...סימ' והערים יהרסו .
...' לבדך . ורעשו מפני
...פסיליה יכתו . וכל

...אהרן הוא גוג . שבת
קיא מגלה לא :

רדק

גוים נדמה ונקרא כן עד"מ כמו שהכפיר אריות מלך על כל שאר החיות וכן תרגם יונתן וכל מלכהא : (יד) לכן . תדע . כאשר תדע שהם יושבים בארצם לבטח תבא ממקומך ויונתן תרגם פורענות גבורתי : (טו) ובאת. מבואר הוא : (טז) ועלית. לעיניהם גוג . לשון קריאה אתה גוג : (יז) כה אמר . ביד עבדי . הנביאים יחזקאל וזכריה ואף על פי שזכריה לא זכר גוג ומגוג בפרשה הנה יום בא על מלחמה זו נאמרה : בימים ההם שני'. כאלו אמר זה שני' רבות ות"י מלקדמת דנא שנין סגיאין ובדברי רז"ל אלדד ומידד מתנבאים במחנה על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאים שנאמר האתה הוא וגו' אל תקרי שנים אלא שנים הם שנים נביאים אלו שנתנבאו נבואה אחת : (יח) והיה. מבואר הוא : (יט) ובקנאתי. רעש גדול. כמשמעו שתרעש א"י וכן נאמר בנבואת זכריה ונבקע הר הזיתים ונאמר ונסת' גי הרי כאשר נסתם מפני הרעש בימי עוזיהו מלך יהודה : (כ) ורעשו. כל זה יהיה בא"י ומה שאמר דגי הים וכו' על דרך הפלגת הרעש והמהומה שתהיה או לא שירעשו הדגים והעופות והחיות והרמש ואפשר כמשמעו והרעש מקום ים א"י וכן העופות והחיות שיהיו במקומות הרעש : ונהרסו ההרים . כמו שנא' בנבואת זכריה ונבקע הר הזיתים אולי כי גם כן יקרא להרים אחרי' : ונפלו המדרגות . ת"י ויתתלשון מגדליא ורש"י ז"ל כתב שמעתי שהם סלעים זקופים תלוים ונראים כנופלים : (כא) וקראתי עליו . על גוג : לכל הרי . כמו בכל הרי או כמו על כל הרי כמו שאמר על הרי ישראל תפול ותרגם יונתן ואזמניניה למיפל בחרב' על טורי ישראל עמי : חרב איש באחיו תהיה . כי הם יהרגו איש את אחיו במהומת ה' שתהיה בהם : (כב) ונשפטתי . ואבני אלגביש . הוא מין ממיני הברד ויש מפרשים שהם שתי מלות רוצה לומר אבני ברד

מצודת ציון

אריה בחור יקרא כפיר : הקהלת . אספת : לשאת. לקחת : (יט) ובקנאתי. ענין כעס : עברתי . מל' עברה וזעם: (כ) ורעשו . ענין נדנוד ותנועה חזקה : הרמש . כן יקראו בריות קטנות קלי הרגל וכן רמש וצפור כנף (תהלים קמח) : המדרגות . ענין מעלות כמו בסתר המדרגה (ש"ה ב) : (כב) ונשפטתי . ענין ויכוח כמו כי בא ה' נשפט (ישעיה סו) : אלגביש. אבני ברד דומות אל אבן יקר הנקרא גביש

מצודת דוד

על טבור הארץ . על אמצע הארץ וגבהה ולפי שהטבור הוא אמצע הגוף ...ים האמצע בל' טבור : (יג) וכל כפיריה . ר"ל שריה וגדוליה : הלשלול ..."א כשאלה אם בא אתה לשלול שלל וכאלו יאמרו הנה מוכנים אנחנו ...לל מידך : (יד) לכן . הואיל וכן יהיה הנבא וכו' : תדע . ר"ל יהיה ...ה לך שיושבים לבטח ואינם נשמרים מן האויב : (טו) כענן . ר"ל ברבת ...הבא לכסות הארץ : תהיה . הדבר הזה : והביאותיך . ר"ל אעיר לבך ...ארצי למען ידעו אותי הגוים ויכירו בי בעת אהיה מקודש לעיניהם על ...גוג כי כשיעשה משפט יקודש שמו הגדול : (יז) האתה הוא . הנה אתה ...' דברתי עליך בימים קדמונים ביד עבדי נביאי וכו' ועל ישעיה ויחזקאל וזכריה יאמר : שנים . ר"ל זה שנים רבות כי נבואו יעבור זמן רב מימי הנביאים ההם : (יט) ובקנאתי . בעבור קנאתי דברתי באש עברתי : אם לא . הוא ענין שבועה וגזם ולא אמר : (כ) ורעשו וגו' . הוא ענין מליצה ור"ל חרדה גדולה תהיה בעולם : ונפלו המדרגות . הנעשים לעלות בהן על העליות והכל הוא ענין מליצה ויורה על גודל החרדה : (כא) וקראתי עליו . על גוג אקרא שיבוא החרב אל כל הרי מקום שהוא שם כמ"ש למעלה תבא וגו' על הרי ישראל : חרב איש באחיו . החרב הבאה תהיה חרב איש בלב אחיו לגודל המהומה שיבוא בהם : (כב) ונשפטתי אתו . אתווכח עמו בהבאת עליו דבר ושפיכת דם וגשם שוטף וכו'

ונפרית אמטיר עליו ועל־אגפיו
ועל־עמים רבים אשר אתו׃
כג והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי
לעיני גוים רבים וידעו כי־אני יהוה׃
לט א ואתה בן־אדם הנבא
על־גוג ואמרת כה אמר אדני יהוה
הנני אליך גוג נשיא ראש משך
ותבל׃ ב ושבבתיך וששאתיך
והעליתיך מירכתי צפון והבאותיך
על־הרי ישראל׃ ג והכיתי קשתך
מיד שמאלך וחציך מיד ימינך
אפיל׃ ד על־הרי ישראל תפול
אתה וכל־אגפיך ועמים אשר אתך
לעיט צפור כל־כנף וחית השדה
נתתיך לאכלה׃ ה על־פני השדה
תפול כי אני דברתי נאם אדני
יהוה׃ ו ושלחתי־אש במגוג וביושבי
האיים לבטח וידעו כי־אני יהוה׃
ז ואת־שם קדשי אודיע בתוך עמי
ישראל ולא־אחל את־שם־קדשי
עוד וידעו הגוים כי־אני יהוה קדוש
בישראל׃ ח הנה באה ונהיתה נאם
אדני יהוה הוא היום אשר דברתי׃
ט ויצאו ישבי ׀ ערי ישראל ובערו
והשיקו בנשק ומגן וצנה בקשת
ובחצים ובמקל יד וברמח ובערו
בהם אש שבע שנים׃ י ולא־ישאו
עצים מן־השדה ולא יחטבו מן־
היערים כי בנשק יבערו־אש ושללו
את־שלליהם ובזזו את־בזזיהם נאם
אדני יהוה׃
יא והיה ביום ההוא אתן לגוג ׀
מקום־שם קבר בישראל גי
העברים קדמת הים וחסמת היא

ועל׳ ו׳ פסוקים ועל ומלס ניכסון · ג׳. ג׳ · כ״ד בסיפרא · ג׳ · ב׳ חד מ״ל ודין חסר. ג׳ · ב׳ ובסיפרא · ב׳ חד חסר · ח׳ מ״ל · ג׳ דגשין בענין · ח׳ מ״ל · ג׳ · ד׳ · ל׳ וכ׳ · כ׳ · ז׳ · ג׳. כ׳ · ל׳. כ׳ · כ׳ · ל׳ · פסק · כתיב יו״ד · ל׳ וחסר

וגופריתא אמטר עלוהי ועל משריתיה ועל עממין סגיאין די עמיה׃ כג ואתרבי ואתקדש ואגלי גבורתי לעיני עממין סגיאין וידעון ארי אנא יי׃
א ואת בר אדם אתנבי על גוג ותימר כדנן אמר יי אלהים הא אנא שלח רוגזי עלך גוג רב ריש משך ותבל׃ ב ואשדרינך ואטעינך ואסקינך מסיפי צפונא ואיתינך על טורי ישראל׃ ג וארמי קשתך מיד סמאלך וגררך מיד ימינך אמגיר׃ ד על טורי ארעא דישראל תתרמי גבלתך את וכל משריתך ועממין די עמך לעופא צפר כל די פרח ולחית ברא מסרתך לאשתיצאה׃ ה על אפי ברא תתרמי נבילתך ארי אנא גזרית במימרי אמר יי אלהים׃ ו ואדליק אשתא במגוג וביתבי נגותא דשרן לרוחצן וידעון ארי אנא יי׃ ז וית שמא דקודשי אגלי בגו עמי ישראל ולא אחיל ית שמא דקודשי עוד וידעון עממיא ארי אנא יי קדישא אשריתי שכנתי בישראל׃ ח הא אתיא ותתקים אמר יי אלהים הוא יומא די גזרית במימרי׃ ט ויפקון יתבי קרוי ארעא דישראל ויהון שגרין ומסתוברין במני זיני בעגלין ותריסין בקשתן ובגירין ובעאי מורגין ורומחין וידלקון בהון נורא שבע שנין׃ י ולא יסבון אעין מן חקלא ולא יקצון מן חורשא ארי במני זינא ידלקון נורא ויבזון ית בזזיהון ויעדי ית עדיהון אמר יי אלהים׃ יא ויהי בעדנא ההוא אתן לגוג אתר כשר לבית קבורא בישראל בחילתא מגיזרא מדנח ים גינוסר וסמכא היא לתרין

רדק

ברד דומה אל גביש מן ראמות וגביש הוא אבן לבנה מאבנים יקרות׃ (כג) והתגדלתי. מבואר הוא׃ (ב) ושובבתיך וששאתיך. ושובבתיך פירשנוהו וששאתיך פירשו בו שהוא מלשון שש כלומר שלא ישאר בהם כי אם ששית המחנה ויש מפרשי׳ אותו לפי ענינו אכריתך או אחריבך ואדוני אבי ז״ל פי׳ אשספך בששה נגעים כמו שאמר ונשפטתי אתו בדבר ובדם ואבני אלגביש וגשם שוטף ואש וגפרית והם ששה ויונתן תרגם ואשדלינך ואטעינך׃ (ג) והכתי קשתך. אמר כי עד שאשפילנו מיד שמאלך כי הקשת יאחזנו האדם ביד שמאלו ונותן עליו החצים ביד ימינו ומשוך יתר הקשת בימינו וענין זה רוצה לומר שלא יועילנו כלי מלחמתו והרי הם כאילו אינם׃ (ד) על הרי. לעיט לצפור כל כנף. הסמיכות הזה כסמיכות אדמת עפר טיט היון׃ כל כנף. פי׳ כל בעלי כנף וכן כל צפור כל כנף ובשלשו הענין להגדיל הדבר שיבאו כל העופות לאכול בשר ההרוגים הטורפין ושאינם טורפין׃ (ה) על פני השדה. בין שיהיו על ההרים בין שיהיו על פני השדה כולם יפלו בחרב ובשאר שפטים׃ (ו) ושלחתי אש במגוג. אכלה אותם כמו האש המכלה או הוא כמשמעו כמו שאמר אש וגפרית אמטיר עליו׃ (ז) ואת שם. ולא אחל את שם קדשי עוד. כי בהאריכו הגלות שמו מחולל בגוים כאילו הוא ית׳ מחלל שמו׃ (ח) הנה באה ונהייתה. באה עם הישועה הוא סיום אשר דברתי׃ (ט) ויצאו. ובערו והשיקו. כפל הענין במלות שונות׃ (י) ולא ישאו. לא יצטרכו כי יספיקו כלי הזיין׃ ולא יחטבו. מן הקל׃ (יא) והיה. מקום שם קבר. כמו הסוך מקום קבר שם וכן כל הרע אויב בקדש כמו כל אויב הרע בקדש אף אם צריך תאכלם כמו אף צריך אם תאכלם כל תשא עון כל עון תשא והדומים להם רבים כמו שכתבנו בספר מכלל בחלק הדקדוק ממנו ויונתן תרגם אתר כשר לבית קבורה והדרש לפי שכסו שם ויפת ערות אביהם זכה שם לגלית בטלים וזכה יפת לקבורה בארץ ישראל ועל דרך פשוטו הרי כתוב למען טהר את הארץ׃ גי העוברים. באותו הגי עוברים דרך עליו׃ קדמת הים. למזרח הים ולא פירש אי זה ים והנכ׳ היו

מצודת ציון

גבים וכן ואתנה אבני אלגביש (לעיל יג)׃ וגפרית. הם המין הבוער׃ (ב) ושובבתיך. ענין מרד והליכה בדרכי הלב׃ וששאתיך. ענין הסתה ופתוי כמו הנחש השיאני (בראשית ג)׃ (ד) אגפיך. חיל צבאות הם׃ לעיט. כן יקרא עוף דורס וכן לעיט הרים (ישעיה יח) ולתוספת ביאור אמר צפור כל כנף ר״ל כל בעל כנף׃ (ז) אחל. מל׳ חלול׃ (ט) ובערו והשיקו. מל׳ הבערה והסק וכפל הדבר במ״ש׃ בנשק. כלי זיין כמו נשק בית היער (שם כב)׃ וברומח. חנית׃ (י) ישאו. ענין לקיחה׃ יחטבו. ענין כריתה וחתוך כמו מחוטב עציך (דברים כט)׃ (יא) גי. עמק׃ וחוסמת. ענין סתימה

תפול מיד שמאלך כי בה מחזיקים את הקשת ור״ל לא תצלח עם כלי המלחמה׃ (ד) לעיט. לעופות הדורסים ולחית השדה אתנך למאכל׃ (ה) על פני הש[...]
במקום המלחמה׃ כי אני דברתי. וכן יקום׃ (ו) וביושבי האיים לבטח. הם הבאים עם גוג שהיו יושבים לבטח בארצותם על האיים׃ כי אני ה׳. הנאמ[...]
(ז) אודיע. אפרסם שם קדשי בתוך עמי ישראל׃ ולא אחל. ר״ל לא אניח עוד את שמי להיות מחולל׃ כי אני ה׳ קדוש בישראל. שאני ה׳ הקדוש שוכ[...]
(ח) הנה באה. עתה באה הזמן ונהיתה התשועה וזהו היום אשר דברתי ויעדתי בו תשועה׃ (ט) בנשק וגו׳. ר״ל בידות הכלים ההם שהם של עץ׃ ובמק[...]
כלונס ארוך וראשו כעין מתכת ברזל ובו הורגים אנשים בזריקה׃ שבע שנים. כי יהיו רבים מאד׃ (י) את שולליהם. את העובדי כוכבים אשר שללו[...]
סגולה׃ (יא) אתן לגוג. ר״ל לאנשיו׃ מקום שם קבר. הוא כמו הסוך מקום קבר שם וכמו כל הרע אויב בקדש (תהלים עד) ומשפטו כל אויב הרע בקדש ור״[...]
מקום קבר שם בישראל בארצם׃ גי העוברים. בגיא שעוברים בו אל קדמת הים למזרחו של הים׃ וחוסמת היא את העוברים. מפלת מרבית הפגרים הס[...]

רשי

ועמדו באויר על[...]
שהתפלל שלא ירד[...]
(שמות ה) לא כ[...]
הגיע לארץ׃ (ו[...]
כמו והשאתידעל [...]
פ״ט לא ישיא [...]
(ז) ולא אחל אנ[...]
שפלותם של ישר[...]
הוא כאמור להפל[...]
ה׳ אלה ולא יכ[...]
(ט) והשיקו. כמו ק[...]
בלשון משנה׃ כ[...]
מורא״ש בלע״ז׃ [...]
לגוג מקום שם ק[...]
שיהא שם קבר לה[...]
מזרעו של יפת שנ[...]
אביו לפיכך זכה [...]
העוברים. גי ה[...]

הארץ בכים קול גדול[...]
מן ו׳ פסוקים אית [...]
ומילה חדא ביניהו[...]
את מקדש הקדש. [...]
ועל עמך. ונשפט[...]
ובדם. עם כל מל[...]
והוא ישקיט ומי [...]
וקבלו היהודים ע[...]
ח׳ מ״ל וסימ׳ לעיל [...]
כ״ג׃ אתך ג׳ דגש [...]
גמר וכל אגפיה. וב[...]
על הרי ישראל׃ [...]
וא׳ פתח וסימ׳ את[...]
אחל גדלך בעיני׃ [...]
אודיע׃ בתרא פ[...]
רפין וסי׳ נמסר בסד[...]
פרעה׃ ישאו כ׳ ב[...]
ולא ישאו עון ומת[...]
את משמרתי ולא [...]
ואתה הפקד את ה[...]
העדות. ועבד ה[...]
עבדת. ושבעה כ[...]
ויקרא יהושע. המר[...]
משא בהמות נגב. [...]
תאנים. ישאו מדבר[...]
תשב. אהליהם וצ[...]
להם מטע. ולא י[...]
חטאת עמי יאכלו [...]
עמים רבים דמיכה [...]
דכים. ישאו הרים [...]
לו שקול ישקל כעשי[...]
וכנור. כי בול הר[...]

מצודת

וכו׳ להומם ולאבדם[...]
לויכוח כי בזה יודיע[...]
(כג) והתגדלתי. ואז [...]
ומקודש ונודע ומכ[...]
גוים רבים וידעו כ[...]
ואין עוד זולתי׃ ל[...]
אליך. הנה אני אפנ[...]
גוג וכו׳׃ (ב) ושובב[...]
לבך להיות שובב ו[...]
אותך ואעלך מאחרמ[...]
צפון׃ (ג) והכיתי. הנה [...]

רשי

רת לכביא מסם פירות גינוסר תמיד : קדמת ים . ת"י במלנח
ום : והוסמת היא את העוברים . וסוגרת היא את העוברים כמו
(דברים כה) שרוב פגרים שיפלו שם יחלו את העוברים מעבור
ת"י עליהם ויקברו אותם ומכאס פתרו בספרו יחסמו את אפס
הפגרי' :(יג . וקברו
רץ . שמתו שם :
שם . כל המכו"ס
שמם לשבח ולחסד
מה זו רחמנים יש
בר את איבו שעמד
גו : (יד) ואנשי
ים המותמדים לכך
ול כדי לעבור בארץ
מסוורים : מקברים
ם . מקברים עם
ת הפגרים הוסמין
המעבר שהעוברין
מקברים אותם
את העוברים עם
ך שמתי וכן ת"י :
וס על פני הארץ .
ומעבר שאין העוברי'
מתעסקים בהם
ברוס אלה המותמדי'
לך : מקלה שבעה
כלו מרגית הפגרים
גים להקבר ומאז
קורו בארץ במקום
בחוקים. וכין הקילי'
שימלאו : (טו) ועברו
ארץ . הולכי דרכים
אדם : ובנה אצלו
שים כאן עלם של
שיפרשו ממנו הולכי
טהרות עד בא
ד המובדלים לחקור
ן : (טז) וגם שם
. וגם העיר שמה
מרוב אדם היא
לה גם היא תיל
ם יקברו : וטהרו .
בארץ את טהרותה'
ם : המונה . לא
לפי שה"א אחרונה
ם דבר המוכה כמו
(יח) אלים כרים
רים. מלכים ודוכסי'
זרים : מריאי בשן .
בטים קרוי אלמר"ו
בלשון

את־הָעֹבְרִים וְקָבְרוּ שָׁם אֶת־גּוֹג
וְאֶת־כָּל־הֲמוֹנֹה וְקָרְאוּ גֵּיא הֲמוֹן ד' כתיב ס'
גּוֹג׃ יב וּקְבָרוּם בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמַעַן ל'
טַהֵר אֶת־הָאָרֶץ שִׁבְעָה חֳדָשִׁים׃ ל'
יג וְקָבְרוּ כָּל־עַם הָאָרֶץ וְהָיָה לָהֶם
לְשֵׁם יוֹם הִכָּבְדִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃
יד וְאַנְשֵׁי תָמִיד יַבְדִּילוּ עֹבְרִים ד' ר"פ
בָּאָרֶץ מְקַבְּרִים אֶת־הָעֹבְרִים אֶת־ ב' . ל'
הַנּוֹתָרִים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ לְטַהֲרָהּ ס' . ל'
מִקְצֵה שִׁבְעָה־חֳדָשִׁים יַחְקֹרוּ׃
טו וְעָבְרוּ הָעֹבְרִים בָּאָרֶץ וְרָאָה עֶצֶם
אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוּן עַד קָבְרוּ אֹתוֹ ל' וחד הציון
הַמְקַבְּרִים אֶל־גֵּיא הֲמוֹן גּוֹג׃ טז וְגַם
שֶׁם־עִיר הֲמוֹנָה וְטִהֲרוּ הָאָרֶץ׃ ל' מפיק ה"א
יז וְאַתָּה בֶן־אָדָם כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי כ"ד בסיפרא
יֱהוִה אֱמֹר לְצִפּוֹר כָּל־כָּנָף וּלְכֹל ׀
חַיַּת הַשָּׂדֶה הִקָּבְצוּ וָבֹאוּ הֵאָסְפוּ ד' . ג' . ו'
מִסָּבִיב עַל־זִבְחִי אֲשֶׁר אֲנִי זֹבֵחַ
לָכֶם זֶבַח גָּדוֹל עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל
וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר וּשְׁתִיתֶם דָּם׃ יח בְּשַׂר
גִּבּוֹרִים תֹּאכֵלוּ וְדַם־נְשִׂיאֵי הָאָרֶץ
תִּשְׁתּוּ אֵילִים כָּרִים וְעַתּוּדִים פָּרִים ס' ומ"ל
מְרִיאֵי בָשָׁן כֻּלָּם׃ יט וַאֲכַלְתֶּם־
חֵלֶב לְשָׂבְעָה וּשְׁתִיתֶם דָּם לְשִׁכָּרוֹן ד'
מִזִּבְחִי אֲשֶׁר זָבַחְתִּי לָכֶם׃

טוּרַיָּא וְיִקְבְּרוּן תַּמָּן יַת גּוֹג
וְיַת כָּל אִתְרְגוּשְׁתֵּיהּ וְיִקְרוּן
חֵילַת אִתְרְגוּשַׁת גּוֹג׃
יב וְיִקְבְּרוּנוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּדִיל
לְדַכָּאָה יַת אַרְעָא שַׁבְעָה
יַרְחִין׃ יג וְיִקְבְּרוּן כָּל עַמָּא
דְאַרְעָא וִיהֵי לְהוֹן לְשׁוּם יוֹם
אִתְיַקָּרוּתִי אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃
יד וְגַבְרִין יִמַנּוּן תְּדִירָא
לְמֶהֱוֵי עָדָן בְּאַרְעָא מְקַבְּרִין
עִם דְּעָדָן יַת דִּי אִשְׁתְּאָרוּ עַל
אַפֵּי אַרְעָא לְדַכָּיוּתַהּ מִסּוֹף
שַׁבְעָא יַרְחִין יִשְׁרוּן לְמִבְדַּק׃
טו וְעָדֵי אוֹרְחָא דְעָדָן בְּאַרְעָא
דִּי אִם יֶחֱזֵי גַּרְמָא דֶאֱנָשָׁא
וְיִבְנֵי לְוָתֵיהּ צִיוּנָא עַד
דְּיִקְבְּרוּן יָתֵיהּ דִּי מְקַבְּרִין
בְּחֵילַת אִתְרְגוּשַׁת גּוֹג׃
טז וְאַף לְתַמָּן יִתְרְמוּן קְטִילֵי
רוֹמָא קַרְתָּא דְסַגִּיאִין
אִתְרְגוּשְׁתָּהָא גּוֹג וִידַכּוּן
אַרְעָא׃ יז וְאַתְּ בַּר אָדָם כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים אֱמַר לְעוֹפָא
צִפַּר כָּל דִּי פָרַח וּלְכֹל חֵיַת
בָּרָא אִתְכְּנִישׁוּ וְאֱתוֹ אִתְקָרְבוּ
מִסְחוֹר סְחוֹר עַל קְטִילַי דִּי
אֲנָא קָטֵיל לְכוֹן קְטוֹל סַגִּי עַל
טוּרֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵיכְלוּן בִּסְרָא
וְתִשְׁתּוּן דְּמָא׃ יח בְּסַר גִּבָּרִין
תֵּיכְלוּן וְדַם רַבְרְבֵי אַרְעָא
תִּשְׁתּוּן מַלְכִין שִׁלְטוֹנִין וְטוּרְנִין
גִּבָּרִין עַתִּירֵי נִכְסַיָּא כּוּלְּהוֹן׃
יט וְתֵיכְלוּן תַּרְבָּא לְמִסְבַּע וְתִשְׁתּוּן דְּמָא מִבְּסַר קְטִילִין

רדק

היו בארץ ישראל ים מזרחי וים מערבי ויונתן תרגם בחיל' מגיזתא מדנח ים גינוסר והוא ים כנרת : וחוסמת היא את העברים . חסמת פ׳על יוצא לשלישי רוצה לומר כי באשת ההריגים תעשה לעוברים דרך שם שיחסמו ויסגרו ואפיסם מרית כרע ותרגם יונתן ובומכא היא לתרין עוריא : המונה . בה"א מקום וי"ו כמו אהלה ודומי' לו : גי העברי' . ביו"ד לבדם : גי המון גוג . ביו"ד ואל"ף : (יב) וקברום . שאל יתברך צוה לקבור ההללים בישראל ואמר ולא תטמא אדמתך כי המת שלא נקבר הוא טומאת הארץ וכן צוה יהושע לעשות כן לחמשה המלכים וכן יקברו ישראל המון גוג למען טהר את הארץ : שבעה חדשים . שבעה חדשים יתעסקו עם הארץ בקבורתם : (יג) וקברו . והיה להם לשם . כי אומות העולם יזכרו אותם לטובה בזה ויאמרו ראו מה טובה אומה זו שקברו אויביהם שבאים עליהם ואף על פי שהם אין כונתם לזה אלא למען טהר את הארץ : (יד) ואנשי תמיד יבדילו. ישראל יבדילו אנשים שיעברו תמיד בארץ לחקור על החללים כדי לקברם : את העוברים . כמו עם העוברים אמר כי האנשים המתומדים יאמרו לעוברים בדרך עליהם באיזה מקום שיהיו שיעזרו איתם לקבור הנותרים בארץ שלא יהרגו בגיא כי שם נהרגו רובם : יחקרו . ישלימו החקירה : (טו) ועברו העוברים . אינו אומר על אנשי תמיד אלא על העוברים שיעברו בארץ כשיראו אפילו עצם אדם יבנו אצלו ציון מאבנים עד שיעברו עליו אנשי תמיד המקברים כי אולי בין כך ובין כך עד שיעברו המקברים יכוסה העצם בעפר או בשום דבר ולא יראו אותו וכשיראו הציון ידעו כי שם עצם אדם ויקחוהו משם ויקברוהו בגיא המון גוג כי כולם יביאו אותם שם ושם יקברום כדי שלא תהיה הארץ מלאה מהם אלא ממיוחדין יהיו ונקברין במקום אחד ויהיו זכר לימים הבאים מה שעשה האל יתברך בהם והציון יהיה מאבן אחת או מאבנים מקובצים יחד : אל גיא . כמו בגיא וכן ואל הארון תתן את העדות כמו ובארון : (טז) וגם שם עיר המונה . כמו שהגיא יקרא המון גוג כן העיר הסמוכה לגיא או עיר ירושלם תקרא המונה על שם המון גוג הנהרגים סמוך לה המונה לא מפיק ה"א ויונתן תרגם הפסוק כן ואף לתמן יתרמון קטולי רומי קרתא דסגיאין אתרגושתהא וידכון ארעא : (יז) ואתה בן אדם . הפרשה הזאת מבוארת היא : (יח) בשר גבורים . אלים כרים ועתודים פרים מריאי בשן . משל על הגדולים ומה שקורא להם לאכול הוא בין ההריגה לקבורה : (יט) ואכלתם . מבואר

המונה ד' כתיב ה' בקריאה וסי' אל מי דמית בכה·אותם יראה פרע' ונחם . וחוסמת היא את העברים . כי נתתי את חתיתו : שם ו' בסגול וסימ' אברם אברהם נמר קרתא דבריה בוכרא . ופי' נמסר בסדר

אהרן גראס עלם . עירובין נד מ"ק ד נדה כו (שקלים מו סוטה יט) : כל כנף . חולין קלט :

הקבצו ד' בקריאה וסי' הקבצו ושמעו בני יעקב . הקבצו ובאו התנגשו . הקבצו ובאו האספו מסביב . הקבצו כלכם ושמעו : לשבעה ד' בקריאה וסים' לאכול לשבעה ולמכסה עתיק . ואכלתם חלב . זרעתם הרבה דריש חגי . למה תשקלו כסף בלא לחם :

מצודת דוד

ריס שמה כי לא ימלאו שם מקום פנוי לעבור עוד שם והניא : נשבת מרגלי בני אדם ולכן יקברו שם את גוג ואת המון עמו: וקראו. יקראו גיא המון גוג ר"ל בזה הגיא נקברים המון גוג : (יב) למען טהר. יקברום בעבור כבודם כ"א למען טהר את הארץ ושבעה חדשים יתעסקו כי רבים יהיו: (יג)כל עם הארץ. כולם יתעסקו בקבורתם:והיה להם לשם.מה שכולם נתעסקו בקבורתם שבעה חדשים יתפרסם בעולם ולגדולה תחשב להם שכ"כ נהרגו בעבורם: יום הכבדי. היום הזה יהיה לי לכבוד מה שאבדתי המון רב לנקום נקמתי : (יד) ואנשי תמיד יבדילו . אחר שכולם יתעסקו בקבורתם שבעה דילו עוד אנשים להיות תמיד עוברים בארץ לחפש אחר ההרוגים לקבר עם העוברים ובסיועתם את הפגרים הנותרים ע"פ הארץ למהר אותה כי עוברי : ולזיינו מה שמלאו בדרך מהלכם כמ"ש במקרא שלאחריו והאנשים המובדלים היו מחפשים על סימני ההרוגים לקברם: מקצה . מסוף שבעה חדשים זקור ולחפש אחר ההרוגים כי במשך שבעה חדשים יקברו אותם הנראים לעין כל : (טו) ועברו . וכאשר יעברו האנשים העוברים בארץ בדרך מהלכם : ם מי מהם יראה עלם מאדם יבנה אצלו דבר מה להיות לציון ואות למען ימצאוהו האנשים המובדלים המקברים : עד קברו אותו . הציון יהיה עומד שם עד תו המקברים הם האנשים המובדלים : אל גיא . בגיא המון גוג יקברוהו במקום כל הפגרים : (טז) וגם שם עיר המונה . ר"ל כמו שהגיא ההוא יקרא גיא המון ן שם מקום קבורתם כן העיר הסמוכה לאותו גיא תקרא בשם המונה על שם המון גוג הנקברים בסמוך לה : וטהרו הארץ . ר"ל וע"י זה יהיה כל הארץ טומאה כי כל הטומאות יביאו אל המקום ההוא הנודע ומפורסם בקריאת שם הגיא והעיר הסמוכה לו ע"ש מרבית ההרוגים הנקברים שמה

מצודת ציון

סתימה וסגירה כמו לא תחסום (שם כה) : (יד) יבדילו . ענין הפרשה : את העוברים . עם העוברים : מקצה . מסוף : יחקורו . ענין חיפוש ודרישה : (טו) ציון . סימן ואות כמו מה הציון הלז (מ"ב כג) : (יח) כרים . כבשים שמנים : ועתודים . הם הזכרים מן העזים : מריאי בשן . ענין פטום ושמן כמו ושלם מריאכם (עמוס ה) ובשן הוא מקום מרעה שמן

רדק

מבואר הוא: (כ) ושבעתם. מבואר הוא: (כא) ונתתי. מבואר הוא: (כב) וידעו. מן היום ההוא והלאה סימן שלא יטעה אדם יחזקאל מן היום שמואל מהיום: (כג) וידעו. ענין ויפלו בחרב כולם רובם וכן וכל הארץ כאו מצרימה והדומים לו: (כה) לכן. מבואר הוא: ונשו את כלימתם. כמו ונשאו ופיר' ישאו בפיהם ויזכרו כלימתם שהיתה להם בגלות: (כו) ואת כל מעלם אשר מעלו בי. כי בעונם עונם היו סובלים כלימת הגוים. ומתי יזכרו זה בשבתם על אדמתם לבטח: (כז) בשובבי אותם מן העמים. בזמן שאשיב אותם מן העמים לארצם וכן לשובב יעקב אליו ענין השבה: לעיני הגוים רבים. בידיעת המתואר בלא ידיעת התאר כמו סורי הגפן נכריה את העגלה חדשה והדומים להם: (כח) וידעו. מבואר הוא: (כט) ולא אסתיר. מבואר הוא: (א) בעשרי' וחמש שנה לגלותינו בראש השנה בעשור לחודש בי"ד שנה אחר אשר הכתה העיר. בשלשים שנה ליובל ראה הסתלק הכבוד מישראל כמו שכתבנו בתחלת הספר והוא השנה מהחמשי' לגלות המלך יהויכין כמה נשארו מן היובל כ' שנה שם שנים של צדקיהו שסרי עברו לו חמש וי"ד שנה אחר אשר הכתה העיר הרי כ' והיא שנת החמשים שהיא שנת היובל וזהו שאמר בר"ה בעשור לחדש איזו היא שנה שר"ה שלה בעשרה לחדש הוי אומר זה שנת היובל ולפי שהעבדים היו יוצאים מעבדות לחירות בשנת היובל ביום הכפורים קראה לו

תרגום

די אנא קטיל לכון: כ ותסבעון על טורי ישראל סוסון ורתיכין גברין וכל גברי עבדי קרבא אמר יי אלהים: כא ואתן ית יקרי בעממיא ויחזון כל עממיא ית פורענותי דעבדת וית גבורתי דשויתי בהון: כב וידעון בית ישראל ארי אנא יי אלההון מן יומא ההוא ולהלא: כג וידעון עממיא ארי בחוביהון גלו בית ישראל על דשקרו במימרי וסליקית שכנתי מנהון ומסרתינון ביד סנאיהון ואתקטלו בחרבא כולהון: כד כסואבתהון וכמרדיהון אתפרעית מנהון וסלקית שכנתי מנהון: כה בכן כדנן אמר יי אלהים כען אתיב ית גלות יעקב וארחם כל בית ישראל ואתפרע פורענות גבורתי מן עממיא על דאחילו ית שמא דקודשי: כו ויקבלון ית אתכנעותהון וית כל שקריהון דשקרו במימרי במיתבהון על ארעהון לרוחצן ולית דמניד: כז כד אתיב יתהון מביני עממיא ואכניש יתהון מן מדינתא בעלי דבביהון ואתקדש בהון לעיני עממין סגיאין: כח וידעון ארי אנא יי אלההון ועל דחבו קדמי אגליתי יתהון לביני עממיא וכדו דתבו כנשתינון לארעהון ולא אשאר עוד מנהון תמן: כט ולא אסלק עוד שכנתי מנהון דשפיכית ית רוח קודשי על בית ישראל אמר יי אלהים:

מ א בעשרין וחמש שנין לגלותנא ברישא דשתא

יחזקאל לט

כ וּשְׂבַעְתֶּם עַל־שֻׁלְחָנִי סוּס וָרֶכֶב
י"ו גִּבּוֹר וְכָל־אִישׁ מִלְחָמָה נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהוִה׃ כא וְנָתַתִּי אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם
י"ו וְרָאוּ כָל־הַגּוֹיִם אֶת־מִשְׁפָּטִי אֲשֶׁר
ל' עָשִׂיתִי וְאֶת־יָדִי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָהֶם׃
ח' כב וְיָדְעוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם מִן־הַיּוֹם הַהוּא וָהָלְאָה׃
כג וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי בַעֲוֺנָם גָּלוּ בֵית־
ב' חסר ובטעין יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וָאַסְתִּר
ב' פָּנַי מֵהֶם וָאֶתְּנֵם בְּיַד צָרֵיהֶם וַיִּפְּלוּ
בַחֶרֶב כֻּלָּם׃ כד כְּטֻמְאָתָם
ב' חסר וּכְפִשְׁעֵיהֶם עָשִׂיתִי אֹתָם וָאַסְתִּר פָּנַי
מֵהֶם׃ כה לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
שבות ק' יֱהוִה עַתָּה אָשִׁיב אֶת־שְׁבִית יַעֲקֹב
וְרִחַמְתִּי כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְקִנֵּאתִי
ג' חסר א' לְשֵׁם קָדְשִׁי׃ כו וְנָשׂוּ אֶת־כְּלִמָּתָם
וְאֶת־כָּל־מַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי
ד' כסיפרא ב' דסמי' בְּשִׁבְתָּם עַל־אַדְמָתָם לָבֶטַח וְאֵין
מַחֲרִיד׃ כז בְּשׁוֹבְבִי אוֹתָם מִן־
כ"ה חס' בסיפ' ג' הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מֵאַרְצוֹת
ל' אֹיְבֵיהֶם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם
ח' רַבִּים׃ כח וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
ל'. מ'. ל' בְּהַגְלוֹתִי אֹתָם אֶל־הַגּוֹיִם וְכִנַּסְתִּים
עַל־אַדְמָתָם וְלֹא־אוֹתִיר עוֹד מֵהֶם
שָׁם׃ כט וְלֹא־אַסְתִּיר עוֹד פָּנַי מֵהֶם
י"ג אֲשֶׁר שָׁפַכְתִּי אֶת־רוּחִי עַל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

מ א בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה
ב' וכ"כ. ל"ס לְגָלוּתֵנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר

רשי

בלשון ערבי: (כא) א...
את פורענותי ומשטי...
(כג) וידעו הגוים ...
גלו בית ישראל. כ...
גבורתי יכירו כי ל...
ידי היה שלא הושעו...
בעוונם הסתרתי פני...
(כה) וקנאתי לשם...
ולבשתי קנאת חש...
למען שם קדשי ש...
עוד: וקנאתי לשם...
בשביל שם קדשי כ...
אתה לי (מדבר יא)...
את כלימתם. כמו...
ולא אגמלם כרעתם...
כלימתם ויבושו מלה...
ומנחם פי' ונשו כמ...
ל"ב) אשרי נשוי...
כפרה: (כח) ולא...
אחד מהם בגולה:...
השנה בעשור לחודש...
שנה שראש השנה ש...
לחדש הוי אומר זה י...
היובל בשנת ל' וש...
שהתחיל בשמנה ע...
ליאשיהו ולסוף אר...
היה ראוי היובל לה...
שנת עשרים וחמש לג...
שגלה בעשרים וש...
של יאשיהו מי"ח.
ויהו...

מצודת ציון

שמן כמ"ש פרות הבשן (שם ד) ור"ל פטומים ומשומנים במרעה בשן: (כב) והלאה. ולהלן: (כג) מעלו בי. כחשו ושקרו בי כמו ומעלה בו מעל (במדבר ה) ת"א ותשקר ביה' שקר: כולם. ר"ל רובם כי הרוב ככל: (כה) שבות. מל' שבי הגולה: וקנאתי. ענין נקמה כמו בקנאו את קנאתי (שם כה): (כו) ונשו. כמו ונשאו והיא מל' משא וסבל: (כז) בשובבי. מלשון השבה: (כח) וכנסתים. מל' הכנסה: (א) בעצם. ענין עצמות הדבר, וגופו וכן לא נכחד עצמי ממך (תהלים)

מצודת דוד

שמה: (יז) לצפור כל כנף. כל בעל כנף: על זבחי וגו'. הוא היל המון גוג: (יח) אילים כרים וגו'. ר"ל משובחים ושמנים כאילים וככרים וכו' והוא ענין מליצה: (יט) לשבעה. להיות שבע ממנו: לשכרון. ר"ל יהיה די ויותר מהצורך עד להשתכר ואחז בל' המליצה כאלו הוא יין המשכר: (כ) סוס ורכב. ר"ל העופות והחיות ישבעו מהסוסים הנופלים במלחמה ומרוכביהם ומקבוצת הגבורים וכל איש מלחמה וכפל הדבר כדרך המליצה: (כא) ונתתי את כבודי. אז אפרסם כבודי בין העכו"ם ויראו משפט הנקם שעשיתי בהם את מכת ידי אשר שמתי בהם: (כב) כי אני ה' אלהיהם. המושיע אותם מיד הקמים עליהם: מן היום. כי מאז לא אעזבם עוד ביד העכו"ם ולכן ידעו מאז שאני אלהיהם: (כג) וידעו הגוים. כשיראו גבורתי ידעו שלא מקוצר יד לא השארתי את ישראל בארצ' אלא שגלו בעבור עונם על אשר מעלו וכחשו בי ולכן הסתרתי פני מהם ונתתים ביד אויביהם וכמעט כולם נפלו בחרב: (כד) כטומאתם. כגמול טומאתם ופשעיהם כן עשיתי עמהם והסתרתי פני מהם לבל לראות בצרתם כאדם המסתיר פניו מאת המיוסר על פיו למען לא יכמרו רחמיו: (כה) לכן. הואיל וכבר קבלו הגמול לכן כה אמר וכו': את שבות. את בני השבי של יעקב: וקנאתי. אנקום נקמת שם קדשי אשר חללוהו הכשדים באמרם שיד ה' קצרה: (כו) ונשו וכו' בשבתם וכו'. ר"ל בעת ישבו לבטח מבלי מחריד אז ישאו את הכלימה הראויה להם ולתוספת ביאור כל מעלם ר"ל את כל בושת המעל שמעלו בי כי המקבל טובה מרובה עמו רעה הנה כשיזכור ברעה יכלם מאד על קבלת הטובה ולכן אמ... הטובה יכלמו מן המעל שעשו הם: (כז) בשובבי. בעת אשיב אותם לא... הכשדים: ונקדשתי בם. בהתשועה שאעשה להם אהיה מקודש לעיני ה... לא יחללו עוד שמי לומר מבלי יכולת לא הושיעם: (כח) וידעו וגו'. אז... ה' הוא המנהיג אותם ומושל בם: בהגלותי. ר"ל במה שהגליתי אותם א... ולא מצאו מנוח עם כי היה רב כוחם ובמה שאכנים את כולם על א... אשאיר מי מהם בארץ האויב ולא יוכלו להחזיק בהם מזה יכירו וידע... אלהיהם המנהיג אותם ומושל בם: (כט) ולא אסתיר. אחז במשל מבן... אינו רוצה למלאות שאלת מי מסתיר פניו ממנו לבל יראהו ולא יסתיר... שירצה למלאות שאלתו: אשר. ר"ל אשר זאת אעשה להם שאשפיך רוח נכו... למען ישירו דרכם ויהיו מוכשרים לקבל מרבית הטובה אשר ישפ...
מ (א) לגלותינו. הוא גלות יהויכין כי אז גלה יחזקאל: בראש הש... לחו...

משפטי י"ז וסי' למה ת...
קרוב מצדיקי מי יריב. ו...
לריק יגעתי. הקשיבו...
ונתתי את כבודי בגוינ...
אשא כי חטאתי. לכן ו...
ת'. העירה והקיצה ל...
מלפניך משפטי יצא...
משפטי ודיני. ראית ה...
חי אל הסיר משפ...
לבשתי וילבשני. כי...
צרקתי. תאף תפר...
על משפטי אכזב: אל...
וסי' ושמתי בהם אות...
הגוים. בהגלותי אתם...
תשוללים אתכם דוכרי...

תולדות אהרן נפתר...
ערכין...

רש"י

...י"א: יד ה'. חוזק תוקפו להוליכני על כרחי: ויבא אותי אל העיר ההוכתה היא ירושלים אותה שנה הראהו בנין הבית לעתיד (ב) במראות אלהים הביאני. לא הוליכני שם אלא הראני כאילו אל הר גבוה מאוד. שכן הוא עתיד להיות גבוה שנא' (ישעי' ב) ונשא ... כמבנה עיר. כבנין ... בדרומו של הר: ... זה נחושת. כעין זיו ... כעין נחושת קלל: ... תים בידו. למדידת ... (דבר) ... וקנה המדה. למוד ... ... החומה ... רוחב: (ד) לכל אשר ... אותך. ענין הבנין: ... כמה. מבכל: (ה) והנה ... לבית. בנין בית ... בצפון הכר והחומה ... סביב כך מסורת ... שהעיר בדרום ... שם אמות באמה ... אמין באמתא דהיא ... כן ת"י זו היא ... בת ו' שהוא אמה ... בת חמשה: רוחב ... החומה: וקומה ... וזהו היא חומה ... סביב הר הבית ... נמוכה כמו שפירשנו ... שהיו שם היו ... מכותל מזרחי ... את הכהן עומד ... (ו) ויבא אל ... דרך הקדימה. ... ליקף ולא לו ... המזרחי היא ... ההיכלות בכל הענין ... שהוא לפני עזרת ישראל

... אהרן אחר אחר. שם ... יג: ופתיל פשתים. (ערוכין כב): וביד ... ערוכין כב:

יחזקאל מ

א לְחֹ֨דֶשׁ בְּאַרְבַּ֨ע עֶשְׂרֵה֙ שָׁנָ֔ה אַחַ֕ר
אֲשֶׁ֥ר הֻכְּתָ֖ה הָעִ֑יר בְּעֶ֨צֶם ׀ הַיּ֣וֹם הַזֶּ֗ה
הָיְתָ֤ה עָלַי֙ יַד־יְהוָ֔ה וַיָּבֵ֥א אֹתִ֖י שָֽׁמָּה׃
ב בְּמַרְא֣וֹת אֱלֹהִ֔ים הֱבִיאַ֖נִי אֶל־
אֶ֣רֶץ יִשְׂרָאֵ֑ל וַיְנִיחֵ֗נִי אֶל־הַ֤ר גָּבֹהַּ֙
מְאֹ֔ד וְעָלָ֥יו כְּמִבְנֵה־עִ֖יר מִנֶּֽגֶב׃
ג וַיָּבֵ֨יא אוֹתִ֜י שָׁ֗מָּה וְהִנֵּה־אִ֙ישׁ
מַרְאֵ֙הוּ֙ כְּמַרְאֵ֣ה נְחֹ֔שֶׁת וּפְתִיל־
פִּשְׁתִּ֥ים בְּיָד֖וֹ וּקְנֵ֣ה הַמִּדָּ֑ה וְה֖וּא עֹמֵ֥ד
בַּשָּֽׁעַר׃ ד וַיְדַבֵּ֨ר אֵלַ֜י הָאִ֗ישׁ בֶּן־
אָדָ֡ם רְאֵ֣ה בְעֵינֶיךָ֩ וּבְאָזְנֶ֨יךָ שְּׁמָ֜ע
וְשִׂ֣ים לִבְּךָ֗ לְכֹ֛ל אֲשֶׁר־אֲנִ֥י מַרְאֶ֖ה
אוֹתָ֑ךְ כִּ֛י לְמַ֥עַן הַרְאוֹתְכָ֖ה הֻבָאתָ֣ה
הֵ֑נָּה הַגֵּ֛ד אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־אַתָּ֥ה רֹאֶ֖ה
לְבֵ֥ית יִשְׂרָאֵֽל׃ ה וְהִנֵּ֥ה חוֹמָ֛ה מִח֥וּץ
לַבַּ֖יִת סָבִ֣יב ׀ סָבִ֑יב וּבְיַ֨ד הָאִ֜ישׁ קְנֵ֣ה
הַמִּדָּ֗ה שֵׁשׁ־אַמּ֤וֹת בָּֽאַמָּה֙ וָטֹ֔פַח
וַיָּ֜מָד אֶת־רֹ֤חַב הַבִּנְיָן֙ קָנֶ֣ה אֶחָ֔ד
וְקוֹמָ֖ה קָנֶ֥ה אֶחָֽד׃
ו וַיָּב֗וֹא אֶל־שַׁ֙עַר֙ אֲשֶׁ֣ר פָּנָיו֮ דֶּ֣רֶךְ

תרגום

בַּעֲשְׂרָא לְיַרְחָא בְּאַרְבַּע עַסְרֵי
שְׁנִין בָּתַר דְּאִתְרָעַת קַרְתָּא
בְּכְרַן יוֹמָא הָדֵין שְׁרַת עֲלַי
רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ וְאָעֵיל
יָתִי לְתַמָּן׃ ב בְּרוּחַ נְבוּאָה
דִּשְׁרַת עֲלַי מִן קֳדָם יְיָ אָעֲלַנִי
לַאֲרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל וְאַשְׁרְיַנִי עַל
טוּר רָם לַחֲדָא וַעֲלוֹהִי כְּבִנְיַן
קַרְתָּא מִדָּרוֹמָא׃ ג וְאָעֵיל
יָתִי לְתַמָּן וְהָא גַבְרָא חֶזְוֵיהּ
כְּחֵזוּ נְחָשָׁא וְחוּט דְּכִיתְנָא
בִּידֵיהּ וּקְנֵי מְשַׁחְתָּא וְהָא
קָאֵים בְּתַרְעָא׃ ד וּמַלֵּיל
עִמִּי גַּבְרָא בַּר אָדָם חֲזֵי
בְּעֵינָךְ וּבְאוּדְנָךְ שְׁמַע וְשַׁוֵּי
לִבָּךְ לְכֹל דִּי אֲנָא מַחֲזֵי יָתָךְ
אֲרֵי בְּדִיל לְאַחֲזָיוּתָךְ
אִתּוֹתַבְתָּא הַלְכָא חַוֵּי יַת כָּל
דְּאַתְּ חָזֵי לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃
ה וְהָא שׁוּרָא מַקַּף לְבֵיתָא
סְחוֹר סְחוֹר וּבְיַד גַּבְרָא קְנֵי
מְשַׁחְתָּא דַּחֲדָא מִנְּהוֹן שִׁית
אַמִּין בְּאַמְּתָא דְּהִיא אַמָּה
וּפֻשְׁכָּא וּמְשַׁח יַת פּוּתְיָא
דְּבִנְיָנָא קַנְיָא חַד וְרוּמָא קַנְיָא
חַד׃ ו וְעָל לְתַרְעָא דְּפִתְחֵהּ

מסורה

ב' ותס' לא אלי כפליט ט"ל · ד' ב' מ"ל וב' חס' · ד' ב' · י"ו · ז' · ג' מ"ל ס' מ"ל בסיפרא · ג' ב' · ט' · ל' חד חסר ודין מ"ל ל' וכ"כ ונקלת כפ"יס חכר ס' נחרה · ט"ו מ"ל

מסורה גדולה

חמתך דתהלות: הכתה כ' וסים' אחר אשר הכתה העיר. בא אלי הפליט: במראות ד' ב' חס' וב' מ"ל וסים' ויאמר אלהים לישראל. במראות הצבאות אשר צבאו. ותבא אותי ירושלימה במראות אלהים. במראות הביאני אל ארץ ישראל. ב' קדמא חסר: הביאני ד' בקריאה וסימ' בסדר עקב: ושים ט' וסים' נמסר בכוף סדר ויהי בשלח פרעה: הראותכה ב' חד מ"ל וחד חסר וסי' ואולם בעבור זאת העמדתיך. כי למען הראותכה הבאתה. קדמא חסר: ויבוא ט"ו מ"ל בקריאה וסי' ויבוא ותנח עלי. ויקץ שלמה והנה חלום. בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי. ונביא אחד זקן. ויבוא אל המלך. ויתחפש מלך ישראל ויבוא במלחמה. וימת המלך ויבוא שמרון. ויבוא יהוא יזרעאלה. ויבוא ישעיהו בן אמוץ דישעיהו. ויבוא אלי אנשים מזקני ישראל. ויבוא אל הגוים אשר באו שם. ויבוא אליה כבוא אל אשה זונה. ויבוא אל שער אשר פניו. ויבוא גם השטן בתוכם. וחברו. וכל אסתר דכוו' מ"ל במ"ב חסר וסים' אל המשתה אשר עשתה אסתר. ויבא המלך והמן לשתות:

רד"ק

לו הקדוש ברוך הוא זאת מהגלו' ובבנין הבית בשנת היובל וביום הכפורים כי בו ישלח האל לעון ישראל ומעאתם לא יזכר עוד: שמה. העיר הזכר: (ב) במראות. אל הר גבוה מאד. וזהו הר הבית והראהו לו גבוה מאד כי כן יהיה במעלה גבוה מאד ונשא כמו שכתוב נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות וגם בעצמו הוא גבוה לפי מקומו כי ארץ ישראל גבוה מכל הארצות וירושלם גבוה מכל ארץ ישראל: ועליו כמבנה עיר מנגב. פי' ועליו בסמוך לו כמו ועליו מטה מנשה כי בית המקדש יהיה בנוי בהר כמו שהיה והעיר ירושלם סמוכה לו מנגב והראהו בנין הבית העתיד כמו שהראהו חרבנו לנחם בנבואה זו בית ישראל אשר גלו כי לא תאבד תקותם ועוד ישובו אל הארץ וישבו בה לבטח ובנין הבית יהיה יותר ממה שהיה בתחלה: כמבנה. הם סמוך בשקל מקנה ועניננו בנין הראהו כמו עיר בנויה או שהיו בונין אותה ובנין הבית הראהו איך היו בונים אותו והראה לו האיש שהיה עומד על הבונים ומודד האורך והרוחב איך יבנו: (ג) ויבא אותי שמה והנה איש מראהו כמראה נחשת. כאילו אמר מלאך מן השמים מודד הבנין והמלאך ראהו הנביא בדמות איש כמו שנאמ' ביהושע והנה איש עומד לנגדו ומה שאמר כמראה נחשת כמו שאמר במראה אשר בתחלת הספר ונוצצים כעין נחשת קלל ונחשת הם משותף נחשתי ויברכני ה' בגללך: ופתיל פשתים בידו. למדוד: וקנה המדה. גם כן בידו למדוד אלא שבחבל מודד אדם מדה מרובה בקרקע ובקנה המדה מודד אדם מדה מועט' כמו מדת הבנין וזולתו: והוא עומד בשער. ראה אותו עומד בשער הבית ובידו החבל והקנה למדוד: (ד) וידבר. מבואר הוא: הראותכה. כתוב בה"א אחר הכ"ף וכן והבאתה: (ה) והנה חומה מחוץ לבית סביב. שהיו מתחילים לבנות חומה סביב הר הבית כי ההר בכללו נקרא בית המקדש והיה האיש מודד את החומה כמה יעשו רחבה וקומתה וקנה המדה היה בו שש אמות באמה וטפח באמ' הידוע' שהיא של חמשה טפחים וטפח זאת האמה היתה יתירה טפח והיתה בת ששה טפחים וכן אמרינן במשנה אמר רבי יהודה אמת הבנין ששה טפחים ושל כלים חמשה ויונתן תרגם שית אמין באמתא דהיא אמה ופשך: וקומה קנה אחד. זאת החומה החיצונה היתה שפלה ולא היתה גבוה אלא קנה אחד שמדתו שש אמות באמה של ששה טפחים ושאר כותלי העזרה לא היו עומדים לפניו כי כנגד השערים היה עומד וכל השערים זה כנגד זה פתוחים והיו גבוהים יותר משער הבית לפי גובה מקומם וכן מצינו במסכת מדות כל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל המזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה ומתכוין ורואה כנגד פתחו של היכל בשעת הזית הדם ואילו היה הכותל המזרחי שבהר הבית גבוה לא ראה פתחו של היכל כי הכותל היה עומד לפניו וזה שהוא אומר חוץ מכותל מזרחי אומר בחומת הר הבית שהיא אמנם ועולי גולה עשו הבנין כדמות שראהו בבנין יחזקאל העתיד ... ואף על פי שמשמעות הכתוב כי כל החומה היתה שפלה סביב שלא ייחד כותל מזרחי אלא אמר בסתם וקומה קנה אחד: (ו) ויבא. מחוץ לחומה היה ונכנס בשער המזרחי מהר הבית: אשר

מצודת דוד

...יו היא שנה שראה הנביא שלה היא בעשור לחדש זו היא שנת היובל ... ביום הכפורים בעשור לחודש השביעי כי המרכבה ראה בשנת שלשים ... שם ואז היה בשנת החמישית לגלות יהויכין והמראה הזאת היתה בשנת ... יהויכין וא"כ היתה בשנת היובל וכבר עברו י"ד שנה מעת שהוכתה ... צדקיה כי הוא מלך י"א שנה אחר גלות יהויכין: יד ה'. כח חוזק ... הוליכני בעל כרחי: שמה. ר"ל אל העיר ההוכתה האמורה למעלה: ... מראות אלהים. ר"ל לא הביאני באמת אלא נדמה לי במראה הנבואה כאלו ... אל ארץ ישראל ושם הניח אותי על הר גבוה מאד והוא הר הבית: ... סמוך אל ההר ההוא היה כבנין עיר והיא ירושלים והיתה מנגד ההר: ... וגו'. ר"ל וכאשר הביא אותי שמה ראיתי והנה איש הוא המלאך הדובר ... מראהו כמראה נחושת כדבר המזוהר ובהירות וכענין שנאמר בחיות ונוצצים ... נחשת קלל (לעיל א): ופתיל פשתים בידו. למדוד בו מדידת הבנין: וקנה ... שהיה בידו קנה המדה (והולך גם הפתיל למדוד על ידו מדה מרובה ... יש טורח רב למדוד מדה מרובה כי יצטרך בכל פעם לרשום המקום

שכלה מדת הקנה למען למדוד משם ולהלן ועם כי היה במראה הנבואה מ"מ הראהו באופן הנאות אל המוחש ולכן היה בידו פתיל ארוך ובו מדד מדה מרובה בפעם אחת ולאח"ז מדד הפתיל בקנה המדה לדעת כמה בו וגם מדה פחותה ממלא הקנה יקצה לשער ולאמה עם הקנה ולא כן בפתיל כי אפשר לכפלו כרצונו לשער ולאמה לפי מדת הקנה): והוא. המלאך הזה היה עומד בשער של חומת הר הבית: (ד) ראה בעיניך. שעור המדה: ובאזניך שמע. מהו הדבר שנמדד: ושים לבך. להבין הדברים: למען הראותכה. למען הראות לך בנין בית העתיד הובאתה מבבל אל המקום הזה: הגד וגו'. כדי לנחמם ולחזק תקוותם: (ה) והנה חומה. והנה ראיתי חומה מחוץ לבית בכל סביבו והוא חומת הר הבית: שש אמות וגו'. ר"ל שהיה הקנה מחזיק שש אמות גדולות שכל אמה מהם היה במדת אמה של חול שהיא אמה בת חמשה טפחים ועוד טפח יותר וא"כ היה מדת הקנה שלשים ושש טפחים: הבנין. ר"ל בנין החומה ההיא: וקומה קנה אחד. למען יהיה נראה מבחוץ כל בנייני הבית ולא יעלימה החומה ההיא מעין הרואה לכן היתה נמוכה כי זה נוייה ויופיים: (ו) ויבוא. המלאך נכנס בתוך החומה ההיא ובא לו לעזרת

...דת ציון

...: (ג) ויניחני. מל' ... מל' בנין: (ג) ופתיל. ... ושזור כמו פתיל תכלת ... והוא קו המדה: וקנה. ... (ה) וטופח. כן יקרא מדת ד'

רד"ק

אשר פניו דרך הקדימה . שהיתה פתוחה לדרך המזרח הפתח הוא פני השער וכן תרגם יונתן דפתיה לארח מדינחא ורש"י ז"ל פי' ויבוא אל שער אשר פניו דרך הקדימה נכנס לו לתוך הסיקף ובא לו לשער עזרת נשים המזרחי : ויעל במעלותיו . לפי' רש"י ז"ל עלה לי"ב מעלות שהיו בין הח"ל לעזרת נשים ולפירושינו כי הר הבית היה גבוה מהמקום אשר סביבותיו ובמעלות היו עולים אליו : (ו) וימד את סף השער קנה אחד רחב. ברוחב החומה היה רחבו : ואת סף אחד. וכן היה הסף השני והספים הם מזוזות השער מפה ומפה : (ז) והתא. הוא לשכה ונקרא יציע ולא אמר כי מדת כל תא ותא מן התאין שהיו שם היה קנה מדתו באורך וברוחב כי מרובע היה : ובין התאים חמש אמות. פירוש מה שהיה בין התאים כלומר הכותל שממוצע בין שני התאים היה רחבו חמש אמות וכן תרגם יונתן ובין תויא כותלא חמש אמין והתאים היו לפנים מן החומה וחמשה מקומות היו נחלקים זה לפנים מזה מחומת הר הבית עד המזבח הר הבית לפנים ממנו המקום הנקרא ח"ל לפנים ממנו עזרת נשים לפנים ממנו עזרת ישראל לפנים ממנו עזרת הכהנים : וסף השער מאצל אולם השע' מהבית קנה אחד. לפי שזכר למעלה מדת ספי השער שהם הספים החיצונים ולזה השער היו לו גם כן ספים פנימיים לפי שהאולם מחובר אליו ואמר כי הסף הפנימי שהוא אצל אולם השער מדת רחבו קנה אחד כמו החיצונים וכן הסף השני ואע"פ שלא זכרו : מהבי'. פירושו מבפנים כמו שפירשנו וכן תרגם יונתן מלגיו : (ח) וימד את אולם השער מהבית קנה אחד. עובי כותל האולם מבפנים קנה אחד : (ט) וימד את אולם השער שמונה אמות. שהיה נמשך כלפי פנים שמונה אמות ואלו שתים אמות מזוזות האולם מבפנים היו שתים אמות משוכים כלפי פנים : ואולם השער מהבית. מבפנים כתרגומו מלגו והוצרך לומר זה כי שאר אולם הוא חוץ לשער ואותו שקוראים בית שער וכן היה אולם ההיכל מבחוץ לפיכך אמר כי זה אולם השער מבפנים היה : (י) ותאי השער דרך הקדים. לפי שהיו סמוכים לשער זה המזרחי שמכה לו ואמר אשר תאי השער דרך הקדים השער שדרכו למזרח : שלשה מפה ושלשה מפה. ג' מדרום השער וג' מצפונו : לאילי'. אילי האולם שזכר או אילי התא : מפה ומפו. מצפון ומדרום כל מפה בפסוק זה כתובים בה"א ומפה בסוף הפסוק כתיב בוי"ו : (יא) וימד. פתח השער. המזוזות והאסקופות והפתח כלו קרוי שער ומה שפתוח בו לבד קרוי פתח ואמר שרחבו של פתח היה עשר אמות ולא ספר גבהו ואמר כי אורך השער שלש עשרה אמות ואורך השער מסף החיצוני עד סף הפנימי והנה אמר הנה כי הסף החיצוני היה רחבו קנה אחד הוא שש אמות ואותו ברחב קורא עתה אורך בזכרו מדת השער מסף אל סף כי המדה היתירה נקרא ארך והנה זכר כי רחב הפתח מסף אל סף עשר אמות והאורך מסף אל סף י"ג אמות אלא שברוחב אין נכלל מדת הספים

תרגום

לְאוֹרַח מַדִינְחָא וּסְלֵיק בְּדַרְגוֹהִי
וּמְשַׁח יַת סִפָּא דְתַרְעָא קַנְיָא
חַד פּוּתְיָא וְיַת סִפָּא חַד קַנְיָא
חַד פּוּתְיָא׃ ז וְתָוָא קַנְיָא חַד
אוּרְכָּא וְקַנְיָא חַד פּוּתְיָא וּבֵין
תָּוַיָּא כַּתְלָא חֲמֵשׁ אַמִּין
וְסִפָּא דְתַרְעָא מְקָבֵיל אוּלַמָּא
דְתַרְעָא מִלְגָיו קַנְיָא חַד׃
ח וּמְשַׁח יַת אוּלַמָּא דְתַרְעָא
מִלְגָיו קַנְיָא חַד׃ ט וּמְשַׁח
יַת אוּלַמָּא דְתַרְעָא תְּמָנֵי
אַמִּין וְאֵלוֹהִי תַּרְתֵּין אַמִּין
וְאוּלַמָּא דְתַרְעָא מִלְגָיו׃
י וְתָוֵי תַרְעָא בְּאוֹרַח מַדִינְחָא
תְּלָתָא מִכָּא וּתְלָתָא מִכָּא
מְשַׁחְתָּא חֲדָא לִתְלָתֵיהוֹן
וּמְשַׁחְתָּא חֲדָא לְאֵילַיָּא מִכָּא
וּמִכָּא׃ יא וּמְשַׁח יַת פּוּתְיָא
דְמַעֲלָנָא דְתַרְעָא עֲסַר אַמִּין
אוּרְכָּא דְתַרְעָא תְּלַת עַסְרֵי

מקרא

(ו' · במעלותיו ק' · יפה. ו' · יפה · ואיליו ק' · י"א כתיב ה' · בנייכה · ו' חס' · י"א כתיב ה')

הַקָּדִימָה וַיַּעַל בְּמַעֲלֹתָו וַיָּמָד ׀ אֶת־
סַף הַשַּׁעַר קָנֶה אֶחָד רֹחַב וְאֵת סַף
אֶחָד קָנֶה אֶחָד רֹחַב׃ ז וְהַתָּא קָנֶה
אֶחָד אֹרֶךְ וְקָנֶה אֶחָד רֹחַב וּבֵין
הַתָּאִים חָמֵשׁ אַמּוֹת וְסַף הַשַּׁעַר
מֵאֵצֶל אוּלָם הַשַּׁעַר מֵהַבַּיִת קָנֶה
אֶחָד׃ ח וַיָּמָד אֶת־אֻלָם הַשַּׁעַר
מֵהַבַּיִת קָנֶה אֶחָד׃ ט וַיָּמָד אֶת־
אֻלָם הַשַּׁעַר שְׁמֹנֶה אַמּוֹת וְאֵילָו
שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְאֻלָם הַשַּׁעַר מֵהַבָּיִת׃
י וְתָאֵי הַשַּׁעַר דֶּרֶךְ הַקָּדִים שְׁלֹשָׁה
מִפֹּה וּשְׁלֹשָׁה מִפֹּה מִדָּה אַחַת
לִשְׁלָשְׁתָּם וּמִדָּה אַחַת לָאֵילִם מִפֹּה
וּמִפּוֹ׃ יא וַיָּמָד אֶת־רֹחַב פֶּתַח־
הַשַּׁעַר עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַשַּׁעַר

תולדות אהרן וכתא . ב"ב סא :

רש"י

ישראל : ויעל במעלתו. שפשוט ההר הולך ועולה מן החיל התחת
נשים שתים עשרה מעלות כאותה ששנינו לפנים ממנו החיל
וי"ב מעלות היו שם : סף השער. היא מזוזת השער : קנה אחד
אמות ומכסה את כל עובי החומה שהיה קנה אחד כמו שאמר למעלה
אחד . מזוזה הא
מצפון ואחת מדרום
הוא יציע שקורין אפ
והיה שלשה מימין הש
מן השמאל כמו שנ
והתאים סמוכין לכ
של עזרת נשים מ
הר הבית ומהיכן א
מבחוץ ממה שכתו
הענין ויבאני אל הח
מכאן אני למד ש
למעלה היה חולה
לא נכנס לתוכו :
אחד ארך וגומר .
כל אחד ואחד שם או
ובין התאים חמ
כתלים המפסיקים
עוביים ה' אמות
יונתן ובין תאוויא
אמין וכן שנינו במנ
כותל התא חמש :
מאצל אולם השער
שלפנים מן השער
אולם מחובר לשער
בענין בולט לתוך
עשר אמות וכרא
ומזוזות וזהו שאמר
שהוא אצל אולם
מהבית . כלומר לג
קנה אחד . רחבו לו
חומות האולם אחד נ
משמאל שעובי החומה של אולם לימין ולשמאל קנה אחד כמו שמפרש
(ח) וימד את אולם השער מהבית . לפנים מן השער : קנה אחד . ע
הימין והשמאל שהאולם נכון עליהם : (ט) וימד את אולם השער ח
משך בליטתו לתוך עזרת נשים : ואיליו . אשטלטיר"ך כל אילים האמו
הם כמין אילנות עגולין עשויין מאבני גזית ועומדין בפתח אחד מ
משמאל במקום ספים במקום מזוזות וכן ת"י (ישעיה ו') ויזועו אמות הסי
ספיא וקרוין אילים על שם עגולין כאלה וכאלון : ואיליו שתים אמות .
ועומדין בסוף חלל האולם דבוקים זה לכותל ימין וזה לכותל שמאל כמ
האולם והאילים שלו ו' אמות לתוך העזרה לפנים מן השער : ואולם השער מהבית . לפי שאולמי שער עזרת ישראל היו בולטים ומשוכים לצד החוץ כמ
בענין פי' באולמי שערי עזרת נשים שהם היו משוכין לצד פנים ושערי עזרת נשים מכוונים כנגד שערי עזרת ישראל נמצא אולם כנגד אולם ודב"ר נוי
(י) ותאי השער . הוא אשר דרך הקדים שבכותל מזרחי של עזרת נשים ג' היו מפה וג' היו מפה ג' לדרום וג' לצפון סמוכין לכותל עזרת נשים וס
הבית ומדת חללו וכותל המפסיק בין כל אחד פי' למעלה : ומדה אחת לאילים . העשויין לספי האולם מבפנים : מפה ומפה . מימין ומשמאל מדתן שתי
(יא) רחב פתח השער . רוחב חלל הפתח וכן שנינו כל הפתחים רחבן י' אמות : אורך השער . הוא חלל אולם השער מן הצפון לדרום : שלש עשרה
כנגד חלל הפתח ואמה וחצי לכאן ואמה וחצי לכאן ואל תתמה שאצל הפתח קורהו רוחב ואצל חלל האולם קורהו אורך שהפתח גובהו הוא ארכו והרחב
סף והאולם לפי שמשך בליטת חללו מן המזרח למערב פחות ממדת חללו מן הצפון לדרום שזו שמונה אמות וזו י"ג קורא את המדה היתירה אורך ו
לד

מצודת ציון

ד' אלכסות אגוד יחד : (ו) במעלותיו . הם המדרגות שעולין דרך בם : סף . כן יקרא מזוזות הפתח וכן וירעשו הספים (עמוס ט) : (ז) והתא . ענין חדר מה וכן אל תא הרצים (מ"א יד) ויקרא כן על כי הוא בגבול גוף הבנין והוא מל' תתאו לכם (במדבר לד) שהוא ענין גבול : אולם . ענין בית שער ועשוה כעין כפה ממעל : מהבית . מבפנים : (ט) ואילו . כן יקראו המזוזות על כי היו עגולים כאילן אלה : (י) מפה . מכאן וכן עד פה תבוא (איוב לח) : (יב) וגבול . ר"ל

מצודת דוד

לעזרת נשים אל השער הפונה מזרחה והעזרה ההיא נקראת בענין חצ
שהיא חיצונה לעזרת ישראל : ויעל במעלותיו . עד שלא בא אל השער הל
כי ההר הזה היה הולך ועולה כלפי המערב והיה בו מעלות : קנה אחד רו
עובי החומה שהיתה בת קנה וכמדת חומת הר הבית : ואת סף אחד
מדד הסף האחד שממולו והיה קנה אחד רוחב : (ז) והתא . כל תא
אחד אורך וכו' ומספר התאים היו שלשה מימין השער ושלשה משמאלו כמפורש בענין והיו נשענים לכותל העזרה ופניו כלפי הר הבית : ובין התאים
המפסיקים בין תא לתא היו בע' חמשה אמות וכן הכתלים החיצונים מזה ומזה וכן הכתלים שלפניהם אבל מאחריהם היה להם כותל העזרה לכותל : ו
מאצל אולם השער . כי לפנים מהשער היה בנין אולם כמפורש בענין וכתליו היו נמשכין כלפי פנים מלדי השער מזה ומזה ולכן מזוזות בראשן הפנימי
כ"א ממזוזות השער שאצל האולם לצד פנים היתה בת קנה אחד וכמדת כותלי האולם : (ח) מהבית . ר"ל העומד בפנים בחלל העזרה : קנה אחד .
החומה יאמר : (ט) וימד וגו' . משך בליטתו לפנים : ואיליו . המזוזות שעמדו בראשי הכתלים הנמשך בליטתן לפנים שתי אמות הרי בין הכל עשר אמות (
המזוזות היה קנה אחד לכסות עובי הכותל ושם כי היו עגולים כלפי שקראום אילים מ"מ לא היו במרחק הזה) : ואולם השער מהבית . לפי שהאולם
שער ודרכו להיות מחוץ לשער וכמו שהיו אולמי חצר הפנימי לכן אמר הנה האולם הזה היה מבפנים לא כדרך האולמות ונעשה כן למען יהיה האולם הזה
חצר הפנימי וזהו דבר נוי והדר (וכותלי האולם היו משוכין מחלל השער אמה וחצי מזה ומזה כמפורש בענין) : (י) ותאי השער . מספר תאי השער
בפאת המזרח היו שלשה מהשער מזה ושלשה מזה : לשלשתם . לשלש התאים שמזה ומזה : לאלים . למזוזות התאים שעמדו בפתחיהם מזה ומזה : (יא) את ר
רוחב חלל פתח השער ממזוזה למזוזה : אורך השער . הוא החלל שבין כותלי אולם השער (ואין לתמוה על שקורא לחלל הפתח בלשון רוחב ולחלל האולם קו
אורך כי כלפי שקורא בענין לגובה השער בל' אורך ראוי א"כ לקרוא מהסף להסף בלשון רוחב אבל האולם הלא משך הבליטה לפנים היה עשרה אמות ובין
היו י"ג אמות והיתירה במדה
רא

...נא (דמלכים א') והאולם על פני היכל הבית ד' אמה ארכו על ... הבית נמצא מן הצפון לדרום קרוי להיכל רוחב ולאולם קרוי אורך ... מדתו מן המזרח למערב יתירה על מצפון לדרום והאולם חלוף ... שהיתירה קרוי אורך: (יב) וגבול לפני התאות אמה אחת וגו'.

...כאן ומכאן לשער ...פון כנגד חלל האול' ...: לצפון ואמה לדרו' ...שהוא מבית משוך ...השער אמה ומחצה ...דרום ועכשיו מפרש ...חוץ משוכים לצפון ...יותר מן האולם וכן ...אחת נמצאו משוכין ...הפתח ב' אמות ...וב' אמות ומחצה ...' וגבול אשומיו"ל ...פנוי וכותל התא ...נמצא עובי כותל ...הדרומי ג"ה) של ...ועובי כותל הצפוני ...לים זה כנגד זה ...ם עוביו שש וכותל ...והוא נמשך אמה ...כנגד עובי כותל ...לדרום: (יג) וימד ...מגג התא לגגו. ...שבצפון השער לגג ...ים השער: עשרים ...עובי כותל התא ...בי כותל התא שמצד

שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת׃ יב וּגְבוּל לִפְנֵי
הַתָּאוֹת אַמָּה אֶחָת וְאַמָּה־אַחַת
גְּבוּל מִפֹּה וְהַתָּא שֵׁשׁ־אַמּוֹת מִפּוֹ
וְשֵׁשׁ אַמּוֹת מִפּוֹ׃ יג וַיָּמָד אֶת־
הַשַּׁעַר מִגַּג הַתָּא לְגַגּוֹ רֹחַב עֶשְׂרִים
וְחָמֵשׁ אַמּוֹת פֶּתַח נֶגֶד פָּתַח׃
יד וַיַּעַשׂ אֶת־אֵילִים שִׁשִּׁים אַמָּה וְאֶל־
אֵיל הֶחָצֵר הַשַּׁעַר סָבִיב ׀ סָבִיב׃
טו וְעַל פְּנֵי הַשַּׁעַר הָיְאתוֹן עַל־לִפְנֵי
אֻלָם הַשַּׁעַר הַפְּנִימִי חֲמִשִּׁים אַמָּה׃
טז וַחַלֹּנוֹת אֲטֻמוֹת אֶל־הַתָּאִים וְאֶל

ל' ומ"ל ו' ס"פ בנביאים · י"א כתיב ה' בנביאים · ל'. ל' · ל' · ד' האיתון ק'

אַמִּין׃ יב וּתְחוּמָא דִּי קֳדָם
תַּוַיָּא אַמְּתָא חֲדָא וְאַמְּתָא
חֲדָא תְּחוּמָא מִכָּא וְתַוָּא שִׁית
אַמִּין מִכָּא וְשִׁית אַמִּין מִכָּא׃
יג וּמְשַׁח יַת תַּרְעָא מֵאִיגַּר
תַּוָּא לְאִיגָּרֵיהּ פּוּתְיָא עַסְרִין
וְחַמְשׁ אַמִּין תְּרַע לָקֳבֵיל תְּרַע׃
יד וַעֲבַד יַת אֶלְיָא שִׁתִּין אַמִּין
רוּמְהוֹן וְעַל אֵילָא דְּדַרְתָּא
דְּתַרְעָא סְחוֹר סְחוֹר׃ טו וְקֳדָם
תַּרְעָא מְצִיעָאָה דִּי קֳדָם
אוּלָמָא דְּתַרְעָא גַּוָּאָה חַמְשִׁין
אַמִּין׃ טז וְכַוִּין סְתִימָן לְתַוַּיָּא

לגגו ל' וג' כתיב גגו וסי' וצפית אותו זהב טהור: ויצף אותו זהב טהור. ויעש להם סכות איש על גגו: ועל פני מן בעשרים וחמש שנה לגלותינו עד סוף סיפרא אל פני ואל פני במ"ד על פני ועל פני וסימ' ועל פני השער האיתון. כי ארך הלשכות אשר לחצר. וחמשת אלפים הנותר. והנותר לנשיא מזה ומזה תניינא דפסוק. ובכל שאר קריאה אית ט' אל פני וסימ' נמסר בסדר משפטים ולעיל בסיפרא דא סימן י"ו:

...ר ושתי אמות ומחצה שתהא (כצ"ל ג"ה) משוך מחלל הפתח לכאן וכן לכאן הרי ...הפתח עשר אמות הרי כ"ה וכולן מדת רוחב השער הן כנגד י"ג אמות ...אולם מבפנים ושני כתלים קנה מכאן וקנה מכאן הרי כ"ה: פתח ... פתח התא שאצל השער בדרום מכוון כנגד פתח התא שאצל השער ...היה לכל שש התאים האלה פתח בכותל שבצד החוץ אלא שלשני ...סמוכין לשער היו להם פתחים פונים אל שער אויר שבין שניהם וכן הוא ...ה ואל אליהמה לפנימה לשער למדנו שפתחיהם פונים לשער: (יד) ויעש ...ששים אמה. גובהן של אילים של ספי האולם גבוהים ששים אמה: ...חצר השער סביב. וכן לכל אילי החצר שבכל אולמי שערים סביב סביב ...ובדרום היו לה שערים עשויין כתבנית השער הזה כמו שמפורש בענין: ...פני השער האיתון. גובהו של השער הזה והוא קרוי שער האיתון לפי ...ם כניסה ויציאה לכל באי העזרה: איתון. תרגום של ביאה: על לפני ...ר הפנימי. עם גובהו של אולם השער שהוא לפנים מן השער ה' ...וכה שאר השערים שבענין שהם ה' אמה אני למד שעל פני האמור ...כה (כלומר משער החיצון גובהו ה' אמה על פני. כל האולם שער ...אולם שאף בסופו של אולם הוא שער כמו שמפורש כבר בפסוק ז' ...(טז) וחלונות אטומות אל התאים. התאים האלה לא היו להם פתחים אל

הספים שאינו אומר אלא על מה שפתוח בשער והוא הנקרא פתח והאורך נכלל מדת הספים ומדת הספי' בין הפנימי והחצוני י"ב אמות כי כל סף רחבו קנה אחד שהוא שש אמות ובין סף לסף אמה אחת הנה י"ג אמות ורש"י ז"ל פי' אורך השער חלל אולם השער מן הצפון לדרום י"ג אמה עשר כנגד חלל הפתח ואמה וחצי מכאן ואמה וחצי מכאן: (יב) וגבול לפני התאות. לפני השלש תאים היה אמה אחת שהיה להם לרוחב ועד סף האמה גבול התאים וכן מפה לשלשה התאים האחרים כי אלו התאים היו פתוחים לפנים למערב כנגד ההיכל וכן היו פתוחים לצפון ולדרום רש"י ז"ל פירש כי אלו התאים היו סמוכין לכותל מזרחי של עזרת נשים מבחוץ כלפי הר הבית והתא שש אמות מפה ושש אמות מפה ואם אמר כי כל תא מהם היה שש אמות כבר אמר למעלה והתא קנה אחד ומה צריך לשנותו הנה והפשר שאמר שהיה התא הדרומי נמשך מחלל האולם שש אמות וכן התא הצפוני: (יג) וימד את השער מגג התא לגגו. פי' רש"י ז"ל מגג התא שבצפון השער לגג התא שבדרום השער כ"ה עובי כותל התא וכן עובי כותל התא שמצד השני הרי עשר ושתי אמות ומחצה שהוא משוך מחלל הפתח לכאן וכן לכאן הרי ט"ו וחלל הפתח עשר אמות הרי כ"ה. ואם כפירושו למה אמר וימד את השער היה לו לומר וימד מגג התא האחד לגג התא האחר שכנגדו למה זכר שער ועוד המדות האלה כבר זכרם בפרט למה חזר לומר אותם בכלל ועוד כי יונתן תרגם מגג התא מאגרי תויא לשון רבים לומר כי על כל התאים אמר ותא הוא שם כלל ועוד וי"ו גגו הוא כנוי השער ולא התא כי לא זכרו ואע"פ שיש לסייעו כי מצאנו כמו זאת הוי"ו עמו הראובני והגדי והאמת כי המדות האלה אשר בבנין זו אינם מבוררות אצלינו כי הם בבנין העתיד ומה שמפרש אדם בהם לפי סברא אין לסמוך עליהם ומה שנמצא מהם בקבלה במשנת מדות או במ"י נקבל והשאר יהיה מונח במקומו עד שיבא אליהו וכן אמרו רז"ל במקצת דברים מזו הנבואה פרשה זו עתיד אליהו לדרשה כלומר שאין אנו יודעים לדרשה והפשר כי התאים האלה היו צרים מלמעלה לפיכך אמר למדוד גבי התאים עם גג השער והאילים והאולם כ"ה רחב כי לפי מדתם מלמטה הם יותר וכן נאמר בשאר השערים עם התאים והאילים והאולמים רחב עשרים וחמשה ואורך חמשים ואולי היו שם אולמים אחרים לבד האולם הנזכר: פתח נגד פתח. פתח שער זה כנגד פתח שער שלפנים ממנו של עזרת נשים ושל עזרת ישראל ורש"י ז"ל פירש פתח התא שאצל השער שבדרום מכוון כנגד פתח התא שאצל השער שבצפון: (יד) ויעש את אילים ששים אמה. בקצת נוסחאות מן התרגום מצאתי ועבד איליא שתין אמין קימיהון ובקצת נוסחאות איליא שתין אמין רומיהון: ואל איל החצר השער סביב סביב. פירוש וכן לכל אילי החצר שהם אילי השער סביב סביב כן היה להם המדה הזאת ואיל עומד במקום שנים ואמר איל דרך כלל במקום אילים כי חמשה שערים היו בחומת הר הבית בבנין בית שני כמו שאמר במשנה מדות חמשה שערים היו להר הבית שני שערי חולדה מן הדרום משמשים כניסה ויציאה טדי מן הצפון לא היה משמש כלום שער מזרחי עליו צורת שושן הבירה במערב צורה שבו שורף כהן את הפרה פרה וכל מסעדיה יוצאים להר המשחה ואמר בזה הפסוק כי כמו שהיו אילים לשער מזרחי כן היו לכל השערים סביב: (טו) ועל פני השער היאתון. כן כתיב וקרי האיתון והוא כמו המלות ההפוכות כבש כשב שמלה שלמה לא ידעתי דעת המתרגם שתרגם תרעא מציעאה והפשר לפי שלשער מזרחי כזה של הר הבית היו לו שני פשפשין אחד מימינו ואחד משמאלו לפיכך קרא השער אמצעי והפשר כי איתון מענין אתא בקר ומזה השער היו נכנסים הבאים לעזרה להתפלל לפי שהיה מזרחי ומכוון כנגד פתח ההיכל אמר כי על פני השער הזה כלומר מפני השער מחוץ עד לפני אולם השער הפנימי היה חמשים אמה אורך כמו שמנה בשאר השערים אורך חמשים אמה ורחב עשרים וחמש עם התאים והאילים והאילמים כלומר מסף השער החצוני עד איל השער הפנימי שהוא האולם חמשים אמה: על כמו עד וכן על המעברות כמו עד ורש"י ז"ל פירש ועל פני השער גובה השער ואמר ומגובה שאר השערים שבענין שהם חמשים אמה אני לומד שעל פני האומר כאן היא גובה וכן פי' ...ה אמה ארכו גובהו ואני תמיה על פירושו כי בכל הענין אינו אומר על גובה השערים מדה וכן בבנין בית שני לא היה שער שהיה גבוה חמשים אמה כי כל השערים רחבן עשר ...ים חוץ משל אולם שהיה גובהו ארבעים ואנה מצא לשון אורך שענינו גובה אין זה כי אורך הוא מדת השטח וגובה הוא מדת הרום או העומק ומה שאמר במדת העמודים בבנין ...' בספר מלכים קומה ובדברי הימים אורך כבר פי' שם כי בדברי הימים ספר מדתן בעת יציקתן בקרקע שהיא מדת השטח לפיכך אמר אורך ובעת שהעמידן וספר מדתן אמר קומה כי (טז) וחלונות אטומות. סתומות ואינו אומר שהיו סתומות מכל וכל כי לא יקרא חלון אם אינו פתוח אלא פי' אטומות כפי' חלוני שקופים אטומים בבנין שלמה שפירושו
שהי

מצודת ציון

ר"ל מקום פנוי מבלי בנין: (טו) ועל פני. הוא ענין גובה ע"ש שפני האדם הוא בגובה הגוף: האיתון. ענין ביאה כמו אתא בוקר (ישעיה כ"א): על. כמו עם: לפני. ענין גובה: (טז) אטומות. ענין סתימה כמו אוטם אזנו (שם לג): אל התאים. ר"ל בהתאים אל במקום בי"ת

מצודת דוד

...ת בל' אורך: שלש עשרה אמות. עבר מול חלל השער ואמה ומחצה משוכה ...חלל השער ולהלן: (יב) וגבול. לפני התחלת התאים היה מקום פנוי ...יתירה ממה שהיה פנוי בצד פנים ממולו כי כתלי האולם היו נמשכות ...ר ולהלן אמה ומחצה והתאים נמשכו בצד חוץ ממולו ועוד אמה יתירה ...הגבול שתי אמות ומחצה: ואמה וגו'. ר"ל וכן אמה אחת גבול בעבר השני: והתא. ר"ל חלל התא היה מרוחק שש אמות מהתחלת גבול האמה היתירה ...הפנימי שממולו כי האמה של הגבול וחמש של עובי כותל התא הרי שש (ויתכן שבא לומר בזה שגם כותלי חיצונים מזה ומזה מהתאות היו בני חמשה אמות ...לא פירש כ"א בין התאות): ושש וגו'. ר"ל וכן היה מרוחק שש אמות בעבר השני: (יג) מגג התא לגגו. ר"ל מגג התא שבעבר הזה לגג התא שממולו ...ני: רוחב עשרים וחמש אמות. כי הגג הוא מה שעל החלל בין הכתלים וא"כ לא וחשיב הכותל חמשה וגבול אמה ועוד אמה ומחצה ממול גבול הפנימי ...ש השני הרי ט"ו אמה ועשר מחלל פתח השער הרי כ"ה אמות והיה עשוי כעין תקרה מגג לגג והיה נראה כעין שער וכאשר הוא בציור: פתח נגד ...ל פתח השער הזה היה מול פתח שער הפונה לפנים שהיה עשר בחללה: (יד) את אילים. הם מזוזות השערים והיה גבהן ס' אמה: ואל איל. ר"ל וכמדה ...ה אל כל המזוזות החצר בשערי השער מזה ומזה: סביב סביב. כי גם צורת הצפוני והדרומי היו שערים כמפורש בענין: (טו) ועל פני. ר"ל גבהו של ...בנין הוא השער המזרחי האמור בענין ויקרא כן לפי שהנכנסים להשתחוות באים דרך בו שהוא מכוון מול פתח ההיכל ובית קה"ק: על לפני. עם גובה ...נר הנמשך לפנים: חמשים אמה. ר"ל זה כזה היו בגובה חמשים אמה וא"כ גבהו המזוזות עשר אמות למעלה מחלל השער: (טז) וחלונות אטומות. ...היו חלונות סתומות ר"ל לא היו פתוחות מבלי סתימה כלל אלא היו סתומות במחילה בסירה וזהו לבוא האורה דרך בה: ואל אליהמה. החלונות
ההם

אֱלֵיהֵמָה לִפְנִימָה לַשַּׁעַר סָבִיב ׀   ג׳
סָבִיב וְכֵן לָאֵלַמּוֹת וְחַלּוֹנוֹת סָבִיב ׀   ג׳
סָבִיב לִפְנִימָה וְאֶל־אַיִל תִּמֹרִים׃
יז וַיְבִיאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה וְהִנֵּה   ג׳
לְשָׁכוֹת וְרִצְפָה עָשׂוּי לֶחָצֵר סָבִיב ׀
סָבִיב שְׁלֹשִׁים לְשָׁכוֹת אֶל־הָרִצְפָה׃   ג׳
יח וְהָרִצְפָה אֶל־כֶּתֶף הַשְּׁעָרִים לְעֻמַּת
אֹרֶךְ הַשְּׁעָרִים הָרִצְפָה הַתַּחְתּוֹנָה׃
יט וַיָּמָד רֹחַב מִלִּפְנֵי הַשַּׁעַר הַתַּחְתּוֹנָה   ל׳ מלעיל
לִפְנֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִי מִחוּץ מֵאָה
אַמָּה הַקָּדִים וְהַצָּפוֹן׃ כ וְהַשַּׁעַר
אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן לֶחָצֵר   ו׳
הַחִיצוֹנָה מָדַד אָרְכּוֹ וְרָחְבּוֹ׃
כא וְתָאוֹ שְׁלוֹשָׁה מִפּוֹ וּשְׁלֹשָׁה מִפּוֹ   ותאיו ק׳   ד׳ מ״ל בכתיב
וְאֵילָו וְאֵלַמָּו הָיָה כְּמִדַּת הַשַּׁעַר   ליו ק׳   מיו ק׳
הָרִאשׁוֹן חֲמִשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וְרֹחַב
חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה׃ כב וְחַלּוֹנָו   ניו ק׳
וְאֵלַמָּו וְתִמֹרָו כְּמִדַּת הַשַּׁעַר אֲשֶׁר   מיו ק׳   ריו

וּלְאֵילֵיהֶן מִגָּיו לְתַרְעָא סְחוֹר סְחוֹר וְכֵן לְאוּלַמַיָא וְכַוִין סְחוֹר סְחוֹר לְגָיו וְעַל אֵילָא כּוֹתַרְתָּא׃ יז וְאַעֲלַנִי לְדַרְתָּא בָּרָיְתָא וְהָא לִשְׁכָּן וְרִצְפְּתָא עֲבִיד לְדַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר תְּלָתִין לִשְׁכָּן עַל רִצְפְּתָא׃ יח וְרִצְפְּתָא לְעִבְרָא דְתַרְעַיָא לָקֳבֵיל אוּרְכָּא דְתַרְעַיָא רִצְפְּתָא אַרְעִיתָא׃ יט וּמְשַׁח פּוּתְיָא מִן קֳדָם תַּרְעָא מְצִיעָאָה דִּקְדָם דַּרְתָּא גַוָיְתָא מִבָּרָא מְאָה אַמִּין לְמַדִינְחָא וּלְצִפּוּנָא׃ כ וְתַרְעָא דִּפְתִיחַ לְאוֹרַח צִפּוּנָא לְדַרְתָּא בָּרָיְתָא מְשַׁח אוּרְכֵּיהּ וּפוּתְיֵהּ׃ כא וְתָוְוהִי תְּלָתָא מִכָּא וּתְלָתָא מִכָּא וְאֵילוֹהִי וְאוּלַמּוֹהִי הֲוָת כְּמִשְׁחַת תַּרְעָא קַדְמָאָה חַמְשִׁין אַמִּין אוּרְכֵּיהּ וּפוּתְיָא עַסְרִין וַחֲמֵשׁ אַמִּין׃ כב וְכַוְּוהִי וְאוּלַמּוֹהִי וְכוּתַרְתֵּיהּ כְּמִשְׁחַת

אל הרצפה ל׳ וחד על הרצפה ואינון מן א״ב מן חד חד חד אל וחד על ול׳ דכוו׳ וסימ׳ במסרא רבתא בערך אל : דרך הצפון ו׳ בקריאה וסימ׳ והשער אשר פניו דרך הצפון . פני דרך הצפון . והלשכה אשר פניה . ופתח הצלע למנח . ויוציאני אל החצר החצונה . ודרך לפניהם :

רדק

שהיו רחבות מבחוץ וצרות מבפנים והנה לא אמר אלא אטומות ר״ל שהיו צרות מבפנים ויונתן לא ביאר הענין ולא תרגם אלא סתימן ובבנין שלמה אמר פתיחן מלגיו וסתימן מלבר : אליהמה . כמו אליהם וה״א נוספת על מ״ם הרבים וכן אמר נו״ן הרבות גויותיהנה כתפותיהנה ולתאים היו אילים ואמר כי היו חלונות בקירות התאים וכן באילים לפנימה לשער סביב סביב וכן לאולמות לתאים ולאילים שהיו לפנים מן השער הזה וכן לשאר השערים שהיו סביב שהיו להם אילים ואילמים היו להם חלונות אטומות אילמות כמו אלים שהוא רפה : וחלונות סביב סביב לפנימה. החלונות שהיו סביב לפנימה ר״ל החלונות שהיו סביב לצד פנים היו ולא לצד חוץ החומה : ואל איל תמרים . ואל כל איל ואיל היו תמרים ותרגם יונתן כותרתא ובבנין שלמה תרגם צורת דקלין והפסר שהיו עשויים על צורת דקלים כותרות על ראשיהן : (יז) ויביאני אל החצר החיצונה . היא עזרת נשים כי עד הנה היה בהר הבית ועתה אמר שהכניסו בעזרת נשים וקראה חצונה לפי שהיא חצונה מעזרת ישראל : והנה לשכות . ואחר כך אמר כמה היו אלא שספר בתחלה כי על רצפה היו בנויות ובבנין בית שני לא היו אלה הלשכות : ורצפה . ידוע כמו על בהט ושש שרוצפין הקרקע באבנים ואמר עשוי לשון זכר ורצפה לשון נקבה טעם עשוי על הבנין ואחר שאמר הרצפה התחתונה נראה שהיה בה רצפה עליונה ותחתונה והתחתונה היתה על הקרקע והעליונה בנויה על גבי העמודים גזוזטרא והפסר שמעין אותה בנו בבנין בית שני גזוזטרא בעזרת נשים הוא שאמר במסכת מדות וחלקה היתה בראשונה והקיפוה גזוזטרא שהנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטה כדי שלא יהיו מעורבין : אל הרצפה . כמו על וכן אל ההרים לא אכל : (יח) והרצפה אל כתף השערים . והרצפה שעליה הלשכות היתה עשויה בעבר השערים מזה ומזה פירוש כתף לד ועבר כמו ולכתף הבית : לעומת אורך השערים . כמו שאמר שהיה אורך כל השערים חמשים אמה ובזה כלל מדת אורך ורחב השערים כמו שכתוב למעלה בשער הבית חמשים ארכו ועשרים וחמש רחבו כמו שפירשנו למעלה הרצפה התחתונה עליה אמר שהיתה בנויה על כתף השערים : (יט) וימד רחב מלפני השער התחתונה . כמו התחתון וה״א נוספת לפיכך המלה היא מלעיל בטעם בתי״ו כי שער הוא לשון זכר וקרא התחתונה שער החצר החיצונה כמו שהיא עזרת נשים לפי שהיא תחתונה כנגד שער החצר הפנימי שהוא עזרת ישראל כי עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים כי ההר היה משופע ועולה והרי אמר הנה כי בשבע מעלות יעלו בו ומדד הרוחב שהיה בין שער זה לשער החצר הפנימי מאה אמה מחוץ החצר הפנימי כלומר המדה היתה מחוץ לא עם השער הפנימי לפיכך אמר לפני החצר הפנימי כלו׳ עד לפני החצר : הקדים והצפון . זו המדה היתה למזרח ולצפון : (כ) והשער . אמה שמדד גם כן אורך ורוחב של שער הצפוני של עזרת נשים : (כא) ותאו . כל אלו ותאו וחלונו ואילמו חסרים יו״ד הרבוי בכתוב : שלשה מפו ושלשה מפו . שניהם כתובים בוי״ו : כמדת השער הראשון . הוא שער הר הבית כמו שפירשנו למעלה כי מדת ארכו חמשים אמה ורחבו עשרים וחמש אמה : (כב) וחלונו . ובמעלות שבע יעלו בו . בשבעה מעלות יעלו מעזרת נשים

רש״י

אל החוץ אלא זה פתוח לזה וכן מצינו במסכת מדות בתאים שבבית [...] פתחים לכל א׳ וא׳ א׳ לתא מן הימין וא׳ לתא מן השמאל וא׳ [...] ולתאים שבחצר שלא היו אלא ג׳ תאים זה אצל זה ולא היו להם [...] היו לאמצעי ב׳ פתחים א׳ לתא מן הימין וא׳ לתא מן השמאל [...] השער היו ב׳ פתחי[ם] לאמצעי ואחד ל[...] לתא החיצון של [...] ומזה לשער כמו [...] פתח נגד פתח [...] חלון זה שקופים [...] לצד החיצון [...] כלומר קצרים [...] ורחבים לצד [...] ומבחוץ סתר [...] השקפה כמו [...] השקפה (תהלים [...] ממרום קדשו [...] אל המשקוף [...] השקפה : ואל [...] לשער . ואל [...] על שני תאים [...] מזה ומזה סביב [...] אויר השער [...] מבפנים לשער [...] מדרום לשער [...] שמזה ומזה [...] האילים והיו [...] פתוחים לאויר [...] השער שהיה [...] ואותו אויר [...] לשער שמי [...] בליטת התאים [...] נראה שהוא [...] וכן לאילמות [...] לאילמות של [...] וחלונות סביב [...] בחומה לצד [...] ואל איל תמורים [...] כותרות בראש [...] כמין כותרות [...] במשכנא דשלמה [...] צורת דקלין פומ[...]

(יז) ורצפה . פלנקי״ץ בלע״ז . רצפה אומר אני שהוא עלייה סביב [...] חלקה היתה בראשונה וקיפוה גזוזטרא ועל אותה העלייה היו הלשכ[ות] [...] בלע״ז וממה שאמור בענין והרצפה אל כתף השערים ותחתיהם כנגד [...] אנו למדין שהרצפה הזאת עלייה היא : (יח) והרצפה אל כתף השע[רים] [...] שער החצר היה מפסיק העלייה שלא היתה מסבבת כל החצר והיא [...] מזה ומזה כנגד גובה השערים : הרצפה התחתונה . השתנית [...] תחתונה שבמקרא שבכל מקום הטעם בנו״ן וזה בתי״ו למדנו ש[...] רצפה שתחת אחרת אלא רצפה אחת היא ותחתיתה של רצפה היה [...] השער וה״א של תחתונה כה״א של ביתה וכה״א של עזרתה ושל [...] יתירות : (יט) וימד רוחב. חלל עזרת נשים : מלפני השער התחתונה. זה השער המפורש למעלה : לפני החצר הפנימי. עד עזרת ישראל : הקדי׳ והצפון . ל[...] חללה מאה אמה : (כ) מדד ארכו ורחבו . כמדת שער הקדים כך מפורש בענין : (כא) חמשים אמה ארכו. גובהו : ורוחב חמש ועשרים . מגג התא לגגו : [...]

מצודת ציון

ב״ח וכן ואל האהרן (שמות כה) : אליהמה . הם המזוזות : לאלמות . מל׳ אולם : ואל איל ; והאיל הוא המזוזה : (יז) לשכות . חדרים כמו ויביאם לשכתה (ש״א ט) : ורצפה . ענין הנחת אבנים למדרך הרגל וכן על רצפת בהט ושש (אסתר א) : (יח) כתף . צד ועבר : לעומת . נגד :

מצודת דוד

ההם היו במזוזותיה הפונות לפנימה לשער כי את הקיצונה שאצל [...] ומזה היו פתחיהן זה מול זה ופנו אל חלל השער החיצון שהיה המפורש למעלה ובמזוזות הפתחים ההם היו החלונות (אולם ביתר שלא היו חלונות במזוזותיהן כי לא היה שם רב האורה : סביב סביב . ר״ל כן היה לתאי הקצונים של כל שער ושער : וכן לאלמות . גם לכל חלונות אטומות : וחלונות . עוד היו חלונות בכל התאים אשר מסביב והם יפנו לפנים לחלל ע״כ כי הכותל ע״כ היה להם לכותל מאחוריהם ובכותל [...] כי העזרות לא היו מקורות והיה האור רב בהן : ואל איל . בכל מזוזה היה כותרת ממעל בצורת אילני תמר : (יז) אל החצר . מתחילה עמדו בשער בחלל החצר : והנה לשכות . ר״ל ראיתי והנה שם לשכות : ורצפה . עליה מרוצפת באבנים עשוים נגובה על עמודים עומדת בחצר סביב בארבעת רו[חות] נשענת אל הכותל ועל הרצפה ההיא עמדו הלשכות והיו שלשים במספר : (יח) והרצפה אל כתף השערים . הרצפה עמדה בכתף השערים כי ממעל לשער הרצפה וא״כ עמדה בכתף השערים מזה ומזה : לעומת אורך השערים הרצפה התחתונה . ר״ל תחתיות הרצפה ההיא היתה מול כלות גובה השערים ממול גובה השערים והלשכות עליה (ועם כי מלת אורך יונח על דבר שמחיו ולא על דבר העומד ברום עכ״ז אמר לשון אורך לפי שבהמדד גבהו [...] במדה ובמפורש למעלה היה אז הפתיל מושכב בשטיחת הארץ ונופל בו לשון אורך) : (יט) וימד רוחב . מדד רוחב החלל אשר מלפנים לשער התחתונה שהיא בהר מתחת מול שער עזרת אנשים היא החצר הפנימי : לפני חצר הפנימי . ר״ל וה״א החלל שלפני החצר הפנימי מחולה לה : מאה אמה . ר״ל מאה אמה והוא חלל ע״נ : הקדים והצפון . ר״ל כן היה מדת חלל ע״נ בפאת המזרח וכן היה מדתו בפאת הצפון וכן בפאת הדרום כמפורש בענין ולקצר ע״נ תהיה אז מסבבת את כל בנייני המקדש עזרת אנשים הלשכות מכל ארבעת הרוחות) : (כ) דרך הצפון . בפאת לצפון של חצר החיצונה : מדד ארכו ו[רחבו] מדדו במדת שער המזרחי : (כא) ותאיו . תאי השער הזה שהיו שלשה מזה ושלשה מזה ומזוזות השער והאולם הסמוך [...]

...ולם השער לפני המעלות קודם שיכנס לאולם היה עולה במעלות: (כג) ושער לחצר הפנימי. לעזרת ישראל: נגד השער. החיצון מכוון: ...שמו התחתון עד העליון מאה אמה הוא רחב חלל עזרת נשים: (כד) ויוליכני דרך הדרום. לחצר החיצונה: (כה) כה חלונות האלה. דרש רבי תנחומא ...ות: לשון כהה חלונות כהות רחבות מבחוץ וקצרות מבפנים לומר לא לאורה אני צריך שכל חלונות העשויות להכניס אורה קצרות מבחוץ ומרחיבות ...) עולותיו. כמו מעלותיו: אל אילו. על ראש האיל היה דקל מצוייר: (כח) וימד את השער הדרום. של חצר הפנימי: (ל) ואילמות. ...כ"ו: סביב סביב. ...עשוי אולמים ...' בשוכיו ואולמות ...ים (ס"א למעלה ...התאים היו מבפני' ...י שערי אולם ...בולט אל החיצונה ...כמנין וא"א שהיו ...לם פונים למקום ...פתחי התאים ...ך האולם שערי ...כל מדות השערים ...פנימים ולא חלק ...בליטת האולמות) ...היו מבחוץ ושש ...יהם וט"ו אמות ...ער עולים לשמוני' ...עים ואחת כצ"ל ...וכל החצר הפנימי ...מאה על מאה כמו ...מנין סא"א): ...יו אל חצר החיצונה. ...ער הפנימי לא היה ...זו שהיו אולמות של שער.

פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִים וּבְמַעֲלוֹת שֶׁבַע יַעֲלוּ־בוֹ וְאֵילַמָּו לִפְנֵיהֶם׃
כג וְשַׁעַר לֶחָצֵר הַפְּנִימִי נֶגֶד הַשַּׁעַר לַצָּפוֹן וְלַקָּדִים וַיָּמָד מִשַּׁעַר אֶל־שַׁעַר מֵאָה אַמָּה׃
כד וַיּוֹלִכֵנִי דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם וְהִנֵּה־שַׁעַר דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם וּמָדַד אֵילָו וְאֵילַמָּו כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה׃
כה וְחַלּוֹנִים לוֹ וּלְאֵילַמָּו סָבִיב ׀ סָבִיב כְּהַחַלֹּנוֹת הָאֵלֶּה חֲמִשִּׁים אַמָּה אֹרֶךְ וְרֹחַב חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה׃
כו וּמַעֲלוֹת שִׁבְעָה עֹלוֹתָו וְאֵלַמָּו לִפְנֵיהֶם וְתִמֹּרִים לוֹ אֶחָד מִפּוֹ וְאֶחָד מִפּוֹ אֶל־אֵילָו׃
כז וְשַׁעַר לֶחָצֵר הַפְּנִימִי דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם וַיָּמָד מִשַּׁעַר אֶל־הַשַּׁעַר דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם מֵאָה אַמּוֹת׃
כח וַיְבִיאֵנִי אֶל־חָצֵר הַפְּנִימִי בְּשַׁעַר הַדָּרוֹם וַיָּמָד אֶת־הַשַּׁעַר הַדָּרוֹם כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה׃
כט וְתָאָו וְאֵילָו וְאֵלַמָּו כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה וְחַלּוֹנוֹת לוֹ וּלְאֵלַמָּו סָבִיב ׀ סָבִיב חֲמִשִּׁים אַמָּה אֹרֶךְ וְרֹחַב עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אַמּוֹת׃
ל וְאֵלַמּוֹת סָבִיב ׀ סָבִיב אֹרֶךְ חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה וְרֹחַב חָמֵשׁ אַמּוֹת׃
לא וְאֵלַמָּו אֶל־חָצֵר הַחִיצוֹנָה וְתִמֹרִים אֶל־אֵילָו וּמַעֲלוֹת שְׁמוֹנֶה מַעֲלָו׃
לב וַיְבִיאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִי דֶּרֶךְ הַקָּדִים

ואילמיו ק׳ · ג׳ כ״כ · חסר יו״ד · ליו ק׳ · מיו ק׳ · מיו ק׳ ג׳ · תיו ק׳ מיו ק׳ · איליו ק׳ · ו׳ ס״פ בבניינה ב׳ · איו ק׳ ליו ק׳ מיו ק׳ · מיו ק׳ · ו׳ ס״פ בבניינה ג׳ · מיו ק׳ ב׳ · אליו ק׳ · ג׳ ומ״ל מעליו ק׳

...ריאה וסימ׳ מי מדד ושמים בזרת תכן. ...ר פניו. מדד רוח ...המדה. מדד רוח ...מאות. את רוח הדרום ...ל רוח הים מדד: דרך ...קריאה וסימ׳ ויולכני ...ר ב׳ בפסוק. ולשער ...ני ב׳ בפסוק. וידבר ...שכה. ופניהם דרך ...א. ובפתחי הלשכות: ...ת בבניינה וסי׳ ארך ...עשרה. ושער לחצר ...הדרום. תאו ואיליו ...מדות האלה קדמא ...אלמות סביב סביב. ...ה וימד איל הפתח. ...רך אמות המאה: ...מ״ל בנביאים וסימ׳ ...ישרא׳ את עגלון: בשנת ...רה לנבוכדנצר תנינא ...מיה. ומעלות שמונה ...כל ד״ה דכוו׳ מ״ל:

תַּרְעָא דִפְתִיחַ לְאוֹרַח מַדִינְחָא וּבְדַרְגִין שַׁבְעָה סַלְקִין בֵּיהּ וְאוּלַמוֹהִי קֳדָמֵיהוֹן: כג וְתַרְעָא לְדַרְתָּא גַוָיְתָא לָקֳבֵיל תַּרְעָא דִפְתִיחַ לְצִפּוּנָא וּלְמַדִינְחָא וּמְשַׁח מִתְּרַע לִתְרַע מְאָה אַמִין: כד וְאוֹבִילַנִי בְּאוֹרַח דָרוֹמָא וְהָא תַרְעָא חַד פְּתִיחַ לְאוֹרַח דָרוֹמָא וּמְשַׁח אֵילוֹהִי וְאוּלַמוֹהִי כִּמְשַׁחְתָּא הָאִלֵין: כה וְכַוִין לֵיהּ וּלְאוּלַמוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר כְּכַוַיָא הָאִלֵין חַמְשִׁין אַמִין אוּרְכָּא וּפוּתְיָא עַסְרִין וְחַמֵשׁ אַמִין: כו וְדַרְגִין שַׁבְעָא דַרְגוֹהִי וְאוּלַמוֹהִי קֳדָמֵיהוֹן וְכוּתְרָן לֵיהּ חֲדָא מִכָּא וַחֲדָא מִכָּא עַל אֵילוֹהִי: כז וְתַרְעָא דְדַרְתָּא גַוָיְתָא בְּאוֹרַח דָרוֹמָא וּמְשַׁח מִתְּרַע לִתְרַע בְּאוֹרַח דָרוֹמָא מְאָה אַמִין: כח וְאַעֲלַנִי לְדַרְתָּא גַוָיְתָא בִּתְרַע דָרוֹמָא וּמְשַׁח יַת תְּרַע דָרוֹמָא כִּמְשַׁחְתָּא הָאִלֵין: כט וְתָוּוֹהִי וְאֵילוֹהִי וְאוּלַמוֹהִי כִּמְשַׁחְתָּא הָאִלֵין וְכַוִין לֵיהּ וּלְאוּלַמוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר חַמְשִׁין אַמִין אוּרְכָּא וּפוּתְיָא עַסְרִין וְחַמֵשׁ אַמִין: ל וְאוּלַמַיָא סְחוֹר סְחוֹר אוּרְכָּא עַסְרִין וְחַמֵשׁ אַמִין וּפוּתְיָא חֲמֵשׁ אַמִין: לא וְאוּלַמוֹהִי לְדַרְתָּא בָּרַיְתָא וְכוּתְרָן עַל אֵילוֹהִי וְדַרְגִין תַּמְנְיָא דַרְגוֹהִי: לב וְאַעֲלַנִי לְדַרְתָּא גַוָיְתָא בְּאוֹרַח מַדִינְחָא

נשים לעזרת ישראל ובנו בו על השער ובבנין בית שני שנינו במסכת מדות ט"ו מעלות עולות מתוכה לעזרת ישראל כנגד ט"ו שיר המעלות שבתהלים שעליהם הלוים עומדים בשיר: ואילמו לפניהם. לפני המעלות היו אילמו כי קודם שיכנס לאילמים היה עולה במעלות: (כג) ושער לחצר הפנימי. אמר כי שער עזרת ישראל שהוא חצר הפנימי היה כנגד השער רוצה לומר השער החיצון של עזרת נשים לצפון ולקדים היו זה כנגד זה והיו מאה אמה מזה לזה כמו שאמרנו למעלה: (כד) ויולכני. בעזרת נשים הוליכו דרך הדרום ומבואר הוא: (כה) וחלונים. כהחלונות האלה. עם ה"א הידיעה כמו להגדוד אשר בא אליו בהשמים הסדך ההיום הזה והדומים להם ויש בו מדרש כהחלונות כהה חלונות כלומר חלונות כהות צרות מבפנים ורחבות מבחוץ כלומר לא לאורה אני צריך: (כו) ומעלות שבעה עולותיו. כמו מעלותיו כלומר במעלות שבעה היו עולים גם כן בשער הדרום מעזרת נשים לעזרת ישראל: ותמורים לו. פירשנוהו: אחד מפו ואחד מפו. שניהם כתובים בוי"ו: (כז) ושער לחצר הפנימי. הוא עזרת ישראל כמו שפירשנו: (כח) ויביאני. את השער הדרום. כמו הדרומי ובא הסמיכות עם ה"א הידיעה כמו הלעג השאננים הממלכות הארץ והדומים להם: (כט) ותאיו. מבואר הוא: (ל) ואלמות סביב סביב. היו אלמות בנויות סביב הקיר או בחלל הקיר: אורך חמש ועשרים אמה. בין כלה היו מחזקות באורך הקיר חמש ועשרי': ורוחב חמש אמות. כל אחד רוחב חללו חמש אמות וזה לא זכר בחצר החיצונה: (לא) ואילמו אל חצר החיצונה. אמר כי אילמיו של חצר הפנימי היו בולטים אל החצר החיצונה לא כמו שהיה בחצר החיצונה שהיא עזרת נשים שאיליו ואילמיו מבפנים: ומעלות שמונה מעליו. בשמונה מעלות היו עולין מעזרת ישראל לעזרת הכהנים ובבנין בית שני לא היו אלא ג' מעלות: (לב) ויביאני. דרך הקדים. כן הביאו בשלשה הרוחות וכמו זה

מצודת ציון

(כו) עולותיו. מעלותיו:

ידיתו

מצודת דוד

...אל מעבר מזה וכותל מעבר מזה הכל היה כמדת השער המזרחי ...החיצון: ארכו. ר"ל גובה השער: חמש ועשרים. כן היה מדת רוחב שער ...ש למעלה: (כב) וחלוניו וגו'. חלוני תאי השער וכותלי האולם והכותרות ...מזוזות ממעל שהיו בצורת אילני תמר הכל היו כמדת של השער המזרחי: ...וגו'. כי השר היה הולך ועולה ועלו בו במעלות ועד השער הזה היה ...ות: ואילמיו לפניהם. כותלי האולם היו לפנים מהמעלות ועולין במעלות ...ובאו אל האולם: (כג) ושער לחצר הפנימי. השער של חצר הפנימי היה ...ר מחצר החיצונה: לצפון ולקדים. כן היה בפאת צפון וכן של מזרח ...נגד המזרחי מעא"כ עמד באמצע כותל המזרחי וכן שער ע"כ והיו זה מול ...שער הצפוני של ע"כ ע"כ לא עמד באמצעית כתלו כמות שער הצפוני של ...וא גם הוא עמד באמצע לא היו א"כ זה מול זה וכן שער הדרומי מע"כ ...בנין לא עמד גם הוא באמצעית כתלו וכמ"ש בקונטרס בנין הבית): ...ל שער. משער ע"כ לשער עזרת אנשים מדד מאה אמה: (כד) דרך ...ברוח הדרומי במערב הבית: כמדות האלה. של שער המזרחי והצפוני: ...ונים לו. ר"ל החלונות שהיו לכל תא מתאי השער ההוא ולכותלי האולם מסביב היו כמו החלונות של שער המזרחי והצפוני: אורך. ר"ל גובה השער: ורוחב. של השער החיצון: (כו) ומעלות. מספר המעלות שעלו בהם אל השער הזה היו שבעה: ואילמיו. כותלי האולם היו לפנים מהמעלות: ותמורים לו. לכ"א היה כותרת בצורת אילן תמר אחד מעבר מזה ואחד מעבר מזה וחזר ומפרש שהכותרות היו בהמזוזות ממעל: (כז) דרך הדרום. ברוח הדרום: משער אל השער. ר"ל משער חצר הפנימי אל שער חצר החיצונה ברוח דרום: (כח) כמדות האלה. כמדות השערים הנזכרים: (כט) ותאיו וגו'. גם לשער חצר הפנימי היו תאים ואלים ואולם והיו כמדות של השערים מע"כ: לו. לכ"א מתאי השער: ולאלמיו. לכותלי האולם מסביב: אורך. ר"ל גובה השער: ורוחב. של השער החיצון: (ל) ואלמות סביב סביב. בחלל עא"כ בכל שלשת הרוחות במזרח בצפון ובדרום היו אולמות נשענות אל הקיר ופתוחות לפנים: אורך. הוא הנמשך עם הקיר: ורוחב. הוא הנמשך כלפי אויר החצר: (לא) ואילמיו. כותלי אולם השער ההוא היו נמשכין כלפי החוץ וכדרך אולם והיה א"כ בולט מול אולם שער ע"כ והוא דבר נוי (ואולמי שערי ע"א היו בנויות לפנים מתאי השער וכמ"ש בקונ' בנין הבית): אל אליו. בהמזוזות ממעל היו כותרות בצורות אילן תמר: ומעלות שמונה מעליו. בשמונה מעלות עלו מע"כ אל השער ההוא

וַיָּמָד אֶת־הַשַּׁעַר כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה׃
לג וְתָאָו וְאֵלָו וְאֵלַמָּו כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה ותאיו ק' ואיליו ק'
וְחַלּוֹנוֹת לוֹ וּלְאֵלַמָּו סָבִיב ׀ סָבִיב מיו ק' מיו ק'
אֹרֶךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה וְרֹחַב חָמֵשׁ
וְעֶשְׂרִים אַמָּה׃ לד וְאֵלַמָּו לֶחָצֵר מיו ק'
הַחִיצוֹנָה וְתִמֹּרִים אֶל־אֵלָו מִפּוֹ ליו ק'
וּמִפּוֹ וּשְׁמֹנֶה מַעֲלוֹת מַעֲלָו׃ ליו ק'
לה וַיְבִיאֵנִי אֶל־שַׁעַר הַצָּפוֹן וּמָדַד
כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה׃ לו תָּאָו אֵלָו וְאֵלַמָּו תאיו ק' ליו ק' מיו ק'
וְחַלּוֹנוֹת לוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב אֹרֶךְ
חֲמִשִּׁים אַמָּה וְרֹחַב חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים
אַמָּה׃ לז וְאֵילָו לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה ליו ק'
וְתִמֹּרִים אֶל־אֵילָו מִפּוֹ וּמִפּוֹ וּשְׁמֹנֶה ליו ק'
מַעֲלוֹת מַעֲלָו׃ לח וְלִשְׁכָּה וּפִתְחָהּ ליו ק'. ל'. ג'
בְּאֵילִים הַשְּׁעָרִים שָׁם יָדִיחוּ אֶת־ ל'. ל'. ב'
הָעֹלָה׃ לט וּבְאֻלָם הַשַּׁעַר שְׁנַיִם ה' חס' בס פר'
שֻׁלְחָנוֹת מִפּוֹ וּשְׁנַיִם שֻׁלְחָנוֹת מִפֹּה י"א כתיב ה'
לִשְׁחוֹט אֲלֵיהֶם הָעוֹלָה וְהַחַטָּאת ב' חד חסר
וְהָאָשָׁם׃ מ וְאֶל־הַכָּתֵף מִחוּצָה ב' ובפסוק
לָעוֹלֶה לְפֶתַח הַשַּׁעַר הַצָּפוֹנָה שְׁנַיִם ס' מ"ל בלישנא
שֻׁלְחָנוֹת וְאֶל־הַכָּתֵף הָאַחֶרֶת אֲשֶׁר ב' ובפסוק
לְאֻלָם הַשַּׁעַר שְׁנַיִם שֻׁלְחָנוֹת׃
מא אַרְבָּעָה שֻׁלְחָנוֹת מִפֹּה וְאַרְבָּעָה י"א כתיב ה'
שֻׁלְחָנוֹת מִפֹּה לְכֶתֶף הַשַּׁעַר שְׁמוֹנָה י"א כתיב ה' ג מ"ל
שֻׁלְחָנוֹת אֲלֵיהֶם יִשְׁחָטוּ׃ מב וְאַרְבָּעָה
שֻׁלְחָנוֹת לָעוֹלָה אַבְנֵי גָזִית אֹרֶךְ ס' ב' מנסון חס'
אַמָּה אַחַת וָחֵצִי וְרֹחַב אַמָּה אַחַת
וָחֵצִי וְגֹבַהּ אַמָּה אֶחָת אֲלֵיהֶם וְיַנִּיחוּ ג' ובסיפרא ובגב להם ג'
אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת־
הָעוֹלָה בָּם וְהַזָּבַח׃ מג וְהַשְׁפַתַּיִם ג'

ומשח ית תרעא כמשחתא
האלין: לג ותווהי ואילוהי
ואולמוהי כמשחתא האילין
וכוין ליה ולאולמוהי סחור
סחור אורכא חמשין אמין
ופותיא עסרין וחמש אמין:
לד ואולמוהי לדרתא בריתא
וכותרן על אילוהי מכא ומכא
ותמניא דרגין דרגוהי:
לה ואעלני לתרע צפונא ומשח
כמשחתא האלין: לו תווהי
אילוהי ואולמוהי וכוין ליה
סחור סחור אורכא חמשין
אמין ופותיא עסרין וחמש
אמין: לז ואילוהי לדרתא
בריתא וכותרין על אילוהי
מכא ומכא ותמניא דרגין
דרגוהי: לח ולשכתא ופתחא
באיליא דתרעיא תמן מתקנין
ית עלתא: לט ובאולמא
דתרעא תרין פתורין מכא
ותרין פתורין מכא למכס
עליהון עלתא וחטאתא
ואשמא: מ ולעברא דמברא
למסקנא במעלנא דתרע
צפונא תרין פתורין ולעברא
אוחרנא דלאולמא דתרעא
תרין פתורין: מא ארבעא
פתורין מכא וארבעא פתורין
מכא לעברא דתרעא תמניא
פתורין ביניהון נכסין:
מב וארבעא פתורין לעלתא
באבני גזית אורכא אמתא
חדא ופלגא ופותיא אמתא
חדא ופלגא ורומיה אמתא
חדא עליהון ויחתון ית מניא
דיכסון ית עלתא בהון
ונכסת קודשיא: מג ועינקלין

רשי

שער החיצונה אל
בולט: (לו)
אמה. גבהו
(לז) ואיליו לח
אשיטפילר"ק אש
השער קרוי אי
(לח) ולשכה. הי
הלא כי במזרח יש
של לשכה אל
לצד השער: באיל
יש בפרשה פס
לכתפו' השער היל
בלע"ז: שם ידיחו
העולה הנשחטת
את העולה.
הקרביים: (לט) ו
הצפוני: שנים
במזרחו ושתים בנ
שכן היו משוכין
החיצונה קדושתן
(מ) ואל הכתף
עבר פתח האולם
האולם לתוך חללו
(סא"א של צד) עוז
לעולה לפתח השע
כשנכנס לתוך ה
במעלות פתח העז
שולחנות לכתף ה
(וכן) למערב:
האחרת. אשר לא
שנים שולחנות:
ויניחו את הכלים
מניחין הסכינין
שמקבלין בהן את
מוכנים לשוחטים
קדשים בצפון: (מג
ט

רדק

זה כן זה והכל מבואר: (לח) ולשכה ופתחה באילים השערים. כמו באילי השערים ובא בסמיכות עם המ"ם כמו אילים אמר סיגים כסף והדומים להם ואמר כי ברוח הצפון ראה לשכה והיא פתוחה באילי השערים כי לרוח צפון לצפונו של מזבח היה שחיטת הקדשים והפשטם ונתוחם כמו שאמר בתורה צפונה לפני ה': שם ידיחו את העולה. כמו שכתוב וקרבו וכרעיו ירחץ במים ועל שלחנות של שיש היו מדיחין אותם: (לט) ובאולם השער. מפו. הראשון בוי"ו והשני בה"א: לשחוט אליהם. כמו עליהם וכן ואל ההרים לא אכל והדומים להם רבים: העולה והחטאת והאשם. כמו שכתוב בתורה במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת וכן אמר במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם והיה כן שלא לפרסם החוטאים: (מ) ואל הכתף מחוצה לעולה. בסגול כמו מעלה כלומר מחוץ למעלות שזכר: השער הצפונה. כמו השער הדרום שפירשנו: (מא) ארבעה. אליהם ישחטו. כמו עליה': (מב) וארבע' שלחנות לעולה. זכר העולה לפי שהיתה תמיד וגם כן היו להניח עליהם כל כלי שאר הזבחים כמו שאמר בסוף הפסוק והזבח: אליהם ויניחו את הכלים. הוי"ו נוספת כוי"ו וישא אברהם את עיניו ואיה וענה והדומים לו כמו שכתבנו בספר מכלול בחלק הדקדוק ממנו אמר כי על ארבעה שלחנות אלה היו מניחים הכלים אשר ישחטו בהם העולה ואת הזבחים והם הסכינים אשר ישחטו בהם והמזרקו' אשר יקבלו בה' את הדם: (מג) והשפתי'.
שפה

תאיו אליו חד מן ו' זוגין מן ג' בעני' קדמא ותניינא נסיב וי"ו ותליתא קרתי וסימ' וסאתים שערים ויאמר. וסאתים שערים ויצא העם. סאתים שערים ויהי כדברם. ושמחת עולם ופדויי ה'. ושמחת עולם ששון ושמח' ישיגון. ושמחת עולם תחת בשתכ'. וסער מתחולל הנה סערת. וסער גדול כה אמר ה'. סער מתגורר הנה סערת בתרא. ואתה אל תירא עבדי יעקב. ואתה אל תירא עבדי יעקב. אתה אל תירא עבדי יעקב. ותאיו ואיליו ואילמיו. ותאיו ואיליו ואילמיו. תאיו איליו ואלמיו. והאר פניך אלהים השיבנו. והאר פניך אלהים צבאות השיבנו. האר פניך ה' אלהים צבאות השיבנו: מפה י"א כתיב ה' בצורת הבית וסי' ותא השער דרך הקדים ג' בפסוק קדמאה ותנינא ותליתא. וגבול לפני התאות קדמאה דפסוק. ושנים שלחנות. ארבעה שלחנות מפה ב' בפסוק. ויביאני אל אלם הבית ב' בפסוק קדמאה דפסוק ותנינא. ועמודים אל האלים ב'

מצודת דוד

הסוא: (לב) דרך הקדים. ברוח מזרחי: כמדות האלה. כמדות השערים הנזכרי': (לג) לו. לכ"א מתאי השער: ולאלמיו. לכותלי האולם מסביב: (לד) מפו ומפו. בהעבר מזה ובהעבר מזה: (לה) אל שער הצפון. של החצר הפנימי: (לו) תאיו וגו'. מוסב אל המקרא שלפניו לומר כמדות האלה הנזכרים מדד את תאיו וכו' של השער ההוא: (לז) ואיליו. מזוזות האולם פנוי לאויר חצר החיצונה ואל המקום שיפנו המזוזות יפנו כתלי האולם וזכר המזוזות ולא האולם והיא היא: (לח) ולשכה. ר"ל בחלל עזרה מול שער הצפוני עמדה לשכה אחת ופתחה היה מול מזוזות השערים ולפי שהיו שני שערים אחד פנימי ואחד חיצוני וכמ"ש למעלה בע"כ לכן אמר השערים: שם. בהלשכה ההיא היו מדיחים קרבי העולה הנשחטות בצפון והיא היתה בית המטבחיים: (לט) ובאולם השער. בחלל האולם הנמשך מהשער ההוא עמדו שנים שולחנות בהעבר מזה ושנים מהעבר מזה ר"ל שנים במזרחו ושנים במערבו: לשחוט אליהם. לשחוט אצלם בסמוך להם העולה וכו' שהם ק"ק השחוטין שחיטתה בצפון (והם כי היה סמוך לחלל עזרה מ"מ קדושתו כלפנים כי יהיה מקודש בקדושת העזרה): (מ) ואל הכתף. בהעבר האחר מהאולם חוצה לו כשעולין במעלות לפתח שער הצפוני ר"ל שער הפנימי שהיה רוחב עשר אמות שהם היו בין התאים ושם עמדו שנים שולחנות: ואל הכתף וגו'. ו... האחרת של אולם השער עמדו שנים שולחנות: (מא) מפה. מהעבר הזה ... האולם וב' בחלל שבין התאים: לכתף השער. לכל כתף מכתפי השער ... ר"ל בין כולם היו שמונה ואצלם בסמוך להם ישחטו הקרבנות שחיטתם ... (מב) לעולה. להניח עליהם בשר העולה וה"ה בשר שאר הקרבנות ו... לפי שהיא ראשונה ותמידית והיתה כליל להקרבה: אבני גזית. השול... מאבני גזית וזהו על כי האבן מקרר ושומר הבשר מן הסרחון: אליה... גם עליהם יניחו את הכלים אשר ישחטו בהם הם הסכינים: אשר וכו'... הוא הסוף אשר ישחטו בם את העולה והזבח רצה לומר שאר מי... ומוסב הוא על הכלים לומר עליהם יניחו הסכינים המיוחדים גם שאר מיני זבח אבל לא בא לומר שישחטו שם שאר מיני (מג) והשפתים טופח אחד. כעין ווין מברזל היו קבועים ברביעיות של ארז... בעמודי...

מצודת

(לח) ידיחו. ענין ר
במים: (לט) אליהם.
להם: (מב) גזית. מ
מסותתות ביושר:
יתירה: (מג) והשפתים
והם ווין על רביעית
העמודים כפיפים רא
שתולין בהם הקרבנות
א

רש"י

...אונקליות של ברזל קבועין בעמודי נכסין שבבית המטבחים בצפון... פשיט בהם את הקדשים הוא ששנינו בפסחים אונקליות של ברזל היו... עמודים ובכתלים שבהם תולין ומפשיטין וכן ת"י ועונקלין נפקין פשך חד: ...ית. קבועים בתוך חלל העזרה בבית לגיו: (מד) ומחוצה לשער הפנימי.

...ל אולם השער לתוך
...הפנימי כמו שמפורש
...זופו: לשכות שרים.
...ים משוררים:
...ך הדרום. פתחם
...: אחד אל כתף
...ם. לשכה אחת אל
...הקדים: פני דרך
...פתחה לצד צפון:
...לוים. משרתי הבית
...ם הלוים המשוררים:
...את החצר. חלל עזרת
...י האולם והיכל:
...אולם הבית. אולם
...ד אל אולם. כמו איל
...י כתפות הפתח
...את המזרח סא"א)
...זרח למערב. (ואכ"י
...מצאתי בפירושי"ם
...כמו שהעתק"תי
...צר שלשה אמות מפה
...עובי האיל הצפוני
...הפתח למערב וכן
...הדרומי לתוך חלל
...מערב ואף ע"פ שכך
...ל אולם חמש ואולם
...ה: שלעתיד לבא אינו
...אלא שהאולם בית
...א"א) חמש אמות.
...בית שני היה כן שכן
...ל אולם חמש ואולם
...יה אלא שהאולם בית
...היו כתפות לפתח
...ום שהיה רוחב הפתח
...אמה כרוחב האולם
...ו ורוחב השער ג'
...פה וג' אמות מפה
...ד"ע לצד"ד פירוש"ו
...חב כתפות הפתח ג'
...אמין חלל הפתח מכאן
...מכאן: (מט) אורך
...עשרים אמה. כנגד רחב
...רחב עשתי עשרה. מן
...מערב: ובמעלות אשר
...ובמעלות היה הדרך
...ם יעלו אליו כמו
...ן האולם ולמזבח כ"ב
...ב מעלות היו שם
...אמה ולצאר זה סמך לו: (מט) ארך האולם כ' אמה. ארכו כנגד רחבו של היכל: ורחב י"א. כן היה בבנין בית שני כמו ששנינו במסכת מדות והאולם י"א אבל בבנין שלמה היה

רד"ק

טפח אחד מוכנים בבית סביב סביב. כלי ששופתים עליו את הקדירות וכיון שפיתם שפי קדירות לפיכך נקרא בלשון שנים ויונתן תרגם ועונקלין נפקין פשך חד קבעין בעמודי בית מטבחיא מגו לאולמיא סחור סחור ועונקלין הם ווי ברזל קבועים בעמודים ובכתלים לתלות בהם וקורין עינקלין בעי"ן או באל"ף אונקלין ובאלה השפתים היו תולין בהם הקרבנות ומפשיטים אותם וכן שנינו במסכת מדות בית המטבחים היה לצפונו של מזבח ועליו שמונה עמודים ננסין ורביעים של ארז על גביהם ואונקלין של ברזל קבועים בהן ושלשה סדרים היה לכל אחד ואחד שבהן תולין ומפשיטין על שלחנות של שיש שבין העמודים: ואל השלחנו' בשר הקרבן. בהעמדת קמץ הקו"ף בגעיא וברפיון הבי"ת מפני שהוא הרי"ש נע מפני העמדת הקמץ לפיכך נרפתה הבי"ת ורבי יונה כתבו בחטיפות הקו"ף ורפיון הבי"ת: (מד) ומחוצה לשער הפנימי לשכות שרים. שער הפנימי של עזרת ישראל היה מחוץ לו כלומר בחלל החצר הפנימית לשכות הלוים המשוררים וכן תרגם יונתן לשכת ליואי: אשר אל כתף שער הצפון ופניהם דרך הדרום. והיו אל כתף שער הצפון ופני הלשכות היו דרך הדרום כלומר פתחיהם לדרום וכתף השער קורא מה שאחורי השער כמו שפירשנו: אחד אל כתף שער הקדים. [ו]אמר ולשכה אחת היתה אל כתף שער הקדים: פני דרך הצפון. כלו' פתוחה לצד צפון ואמר אחד לשון זכר על הלשכה והיא לשון נקבה כי הלשכה בית ובית הוא לשון זכר: (מה) וידבר אלי זה הלשכה אשר פניה דרך הדרום. לשכה אחרת היתה שם ואם לא זכרה שהיו פניה דרך הדרום לצד לשכות הלוים שזכר כי אותה היו ללוים וזו לכהנים: (מו) והלשכה. לשכה הנזכרת אשר פניה דרך הצפון: המה בני צדוק. זכר צדוק כי הוא היה כהן גדול תחלה בבית שבנה שלמה כמו שכתוב וימליכו שנית לשלמה בן דוד לנגיד ולצדוק לכהן והוא היה מבני אלעזר הכהן ולפנחס בנו ולזרעו נתנה ברית הכהונה אשר היו מבני איתמר ירדו ממעלות הכהונה בקללת עלי: (מז) וימד את החצר אורך מאה אמה ורוחב מאה אמה מרובעת. זה לא היה בבית שני כי אורך עזרת ישראל היה מאה ושלשים ותמש על רוחב אחת עשרה וכן עזרת הכהנים: והמזבח לפני הבית. אמר ומדד גם כן המזבח שהיה לפני הבית ולא זכר מדתו ועוד לא יזכרנו: (מח) ויביאני אל אולם הבית. היא אולם ההיכל: וימד אל אילם. אל חסר יו"ד אמר כי מדד אילי האולם אשר על פתחו מפה ומפה והיה כל אחד חמש אמות מפה. שניהם בה"א: ורחב השער שלש אמות מפו ושלש אמות מפו. שניהם בוי"ו ואמר כי רוחב שער האולם הי' כדי שנשאר לו כתף אחר השער ג' אמות מן הצפון ושלש אמות מן הדרום נמצא רוחב השער ארבע עשרה אמות כי אורך האולם היה עשרים אמה טול מהם שש לכתפות השער ג' מכאן וג' מכאן נמצא רחבו של השער...

[מקרא ותרגום]

מג טפח אחד מוכנים בבית סביב | ל'
סביב ואל השלחנות בשר הקרבן: | ל'. ל'
מד ומחוצה לשער הפנימי לשכות
שרים בחצר הפנימי אשר אל כתף | ח' בליש'
שער הצפון ופניהם דרך הדרום | ס'. ז'
אחד אל כתף שער הקדים פני
דרך הצפון: מה וידבר אלי זה | ו'. ל' חסר ח' כתיב ס'
הלשכה אשר פניה דרך הדרום
לכהנים שמרי משמרת הבית:
מו והלשכה אשר פניה דרך הצפון | ו'
לכהנים שמרי משמרת המזבח
המה בני צדוק הקרבים מבני לוי | ג'
אל יהוה לשרתו: מז וימד את
החצר ארך | מאה אמה ורחב מאה
אמה מרבעת והמזבח לפני הבית: | ל'. ב'
מח ויבאני אל אלם הבית וימד אל | ב' חסר, ל' חסר יו"ד
אלם חמש אמות מפה וחמש אמות | י"א כתיב ה'
מפה ורחב השער שלש אמות מפו | י"א כתיב ה'
ושלש אמות מפו: מט ארך האלם | ל'
עשרים אמה ורחב עשתי עשרה
אמה ובמעלות אשר יעלו אליו | ל' בענין
ועמדים אל האילים אחד מפה | י"א חס' בליש', י"א כ"כ
ואחד מפה: | י"א כ"כ

מג נפקין פשך חד קביעין בעמודי
בית מטבחיא מגיו לאולמיא
סחור סחור ועל פתוריא בשר
קורבניא: מד ומברא לתרעא
גואה לשכת ליואי בדרתא
גויתא די לעבר תרע צפונא
ואפיהון לאורח דרומא חד
לעיבר תרע מדינחא אפי
אורח צפונא: מה ומליל
עמי דא לשכתא דפתיחא
לאורח דרומא לכהניא נטרי
מטרת ביתא: מו ולשכתא
דפתיח לאורח צפונא לכהניא
נטרי מטרת מדבחא אינון
בני צדוק דקרבין מבני לוי
לפולחנא דיי לשמשא
קדמוהי: מז ומשח ית דרתא
אורכא מאה אמין ופותיא
מאה אמין מרבע ומדבחא
די קדם ביתא: מח ואעלני
לאולמא דביתא ומשח אילא
דאולמא חמש אמין מכא
וחמש אמין מכא ופותיא
דתרעא תלת אמין מכא
ותלת אמין מכא: מט אורכא
דאולמא עסרין אמין ופותיא
חד עסרי אמין ובדרגין
דסלקין ליה ועמודיא על
איליא חד מכא וחד מכא:

בפסוק: שרים ח' בליש' וסימ' נמסר בשמואל חלק ב' סימ' י"ט: זה י' ח' כתי' ה' וב' כתיב וי"ו וסימ' נמסר במלכים חלק ב' סימן ו': הקרבי' ג' בליש' וסי' אתם קרבים היום. והלשכה אשר פניה דרך הצפון. קדש מן הארץ הוא לכהנים: והמזבח ב' וסימ' והמזבח נקרע וישפך. וימד את החצר ארך: אליו כלהון חס' בבניינא בם"א מ"ל וסימ' ובמעלות אשר יעלו אליו. וכל קריאה דכוו' אליו מ"ל במ"ג חס' וסי' למה קשרתם כלכם. עבור בתוך העיר. רוץ דבר אל הנער הלז:

מצודת דוד

...מוכין ובלמו טפח אחד מן הרביעיות שעל העמודים ובהן יהיו תולין להפשיט עורן והם עמדו בבית המטבחים היא הלשכה שפתחה באילים הנזכרת למעלה: מוכנים בבית. העמודים עם רביעיות היו קבועי' בהלשכה ...ים בכל ארבעת הרוחות: ואל השלחנות. הם ארבעת השלחנות מאבני ...עמדו בהלשכה ההיא עליהם יהיו מניחים בשר הקרבן: (מד) ומחוצה לשער הפנימי. מחוץ לחלל השער של חצר הפנימי (או על השער הפנימי יאמר שהיא בת...) שם היו לשכות המשוררים וחוזר ומפרש שעמדו בחלל חצר הפנימי לא מחוץ הלל השער כלפי החוץ בע"כ: אשר אל כתף. ר"ל אשר עמדו בכתף שער ...ומזה: ופניהם. פתחיהם פנו כלפי הדרום: אחד. לשכה אחת עמדה בכתף שער הקדים ופתחה פנה כלפי הצפון: (מה) וידבר אלי. המלאך הדובר בי: ...ם. ר"ל קבועות הלשכות אשר פתח כ"א כלפי הדרום היא לצורך משרתי המקום ב"ה השומרים משמרת הבית בדבר המוטל עליהם והוא עבודת השיר שהוא ...הלוים: (מו) שומרי משמרת המזבח. להקריב עליו קרבנות: המה בני צדוק. כי הם יכהנו לעתיד כמ"ש והכהנים הלוים בני צדוק וכו' המה יקרבו אלי וכו'...: הקרבים. אשר יקרבו אל ה' מתוך בני לוי לשרתו ר"ל הנבחרי' לה' מאשר הכשרי' בני לוי וכמ"ש שם: (מז) את החצר. את חלל חצר הפנימי: והמזבח לפני הבית. המזבח ...ל החצר היה לפני הבית מכוון מול ההיכל וכתליו וכמ"ש בקוב' בנין הבית: (מח) אל אולם הבית. הוא האולם שלפני ההיכל: וימד אל אולם. מדד מזוזות האולם ה' אמות וזה ...בי ולא היה כן הרוחב כי המזוזה עם הכותל שבצד הפתח לא היה כ"א ג' אמות כמ"ש בענין ועם כי היו עגולו' לא היו במרחק שוה וכמו מזוזו' אולמי השערי' (ויתכן ...ותל היתה כמדת המזוזה וכמו כתלי החצירות): מפה. מהעבר מזה: ורחב השער. ר"ל רחב השער היה באופן שנשאר כותל שלש אמות מהעבר מזה ושלש אמות מהעבר מזה ...וא"כ היה רחבו י"ד אמות: (מט) אורך האולם. מצפון לדרום: עשרים אמה. כמדת רוחב ההיכל: ורחב. ממערב למזרח: ובמעלות

מצודת ציון

אותן...: מוכנים. מל' הכנה וקביעות: בבית. מבפנים: (מד) שרים. מלשון שיר ור"ל משוררים: ופניהם. ר"ל פתחיהם שהוא פני הבית: (מה) לכהנים. משרתי ה' יקראו כהנים ואם אינם מבני אהרן: (מז) מרובעת. מלשון רבוע: הבית. כן יקרא ההיכל כי היה המקורה.

רד"ק

היה רחבו כ' כארכו: ובמעלות אשר יעלו עליו. וראיתיו מודד במעלות אשר יעלו עליו ולא זכר כמה ובבנין בית שני שנינו במסכת מדות ושתים עשר מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה: ועמודים אל האילים אחד מפה ואחד מפה. אל האילים שזכר שהיו לאולם מפה ומפה אמר כי שנים עמודים ראה להם: מפה. שניהם כתובין בה"א: (א) ויביאני אל ההיכל וימד את האילים. אילי שער ההיכל והיו שוויין כמין כפה מלמעלה והיה רחבו של כל איל ו' אמות: רחב האהל. רחב הכפה היה שש אמות והכפה קורא אהל ויונתן תרגם ופיפא דמשכנא: (ב) ורחב הפתח עשר אמות. רחב פתח ההיכל: וכתפות הפתח ה' אמות מפה וה' אמות מפה. הנה עשרים כי כן היה רחבו של היכל כמ"ש ארכו ארבעים אמה ורחבו עשרים אמה: מפו. שניהם כתובים בוי"ו: (ג) ובא לפנימה. לפני ולפנים אל הדביר: וימד איל הפתח שתים אמות. רוצה לומר שני אילי הפתח מזה ומזה כל אחד היה רחבו שתים אמות: והפתח שש אמות. גבהו של פתח שש אמות ורחבו ז': (ד) וימד. אל פני ההיכל. כי כן היה רחבו של היכל עשרים אמה וכן היה הדביר שבנה שלמה וכן היה בבית שני: (ה) וימד קיר הבית שש אמות. כותל ההיכל: ורוחב הצלע. מלרע וכן צלע אל צלע והצלע הוא התא והוא היציע הנזכר בבנין שלמה ותרגם יונתן מתיצתא וכן תרגמו שם וענין בנין הצלעות הנה כמו שהוא שם אלא שהוא כפול במלות שונות אלא שהיציע שהתחתונה אמר הנה ד' אמות ושם חמש אמות והצלעות האלו בג' כותלי הבית מחוץ מערב צפון ודרום וזהו סביב: (ו) והצלעות צלע אל צלע שלש ושלשים פעמים. אל כמו על כי זו על זו היו בנויות כמו שאומר במלכים ל"ג פעמים זו על זו היה גובהם שלש ושלשים רגלי' ומדת הרגל שני טפחים וי"ת תלתין ותלת חדא עסרא בסדרא ר"ל שהיו הצלעות ל"ג לשלש רוחות הנה י"א לכל רוח מסודרות זו אצל זו: ובאות בקיר אשר לבית לצלעות סביב סביב. היו נכנסות ראשי הקורות בקיר ההיכל במה שהיה מונח בו לצלעות כמו שאמר במלכים כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה: להיות אחוזים ולא יהיו אחוזים בקיר הבית. להיות אחוזים במקום המונח בקיר ולא בקיר שיעשו בקיר הבית חורים להיות ראשי הקורות אחוזות בה כמו שאומר שם

מקרא

מא א וַיְבִיאֵנִי אֶל־הַהֵיכָל
וַיָּמָד אֶת־הָאֵילִים שֵׁשׁ־אַמּוֹת רֹחַב
ל' מִפּוֹ וְשֵׁשׁ־אַמּוֹת רֹחַב־מִפּוֹ רֹחַב
הָאֹהֶל: ב וְרֹחַב הַפֶּתַח עֶשֶׂר אַמּוֹת
וְכִתְפוֹת הַפֶּתַח חָמֵשׁ אַמּוֹת מִפּוֹ
וְחָמֵשׁ אַמּוֹת מִפּוֹ וַיָּמָד אָרְכּוֹ
אַרְבָּעִים אַמָּה וְרֹחַב עֶשְׂרִים אַמָּה:
י"ו ר"פ ג וּבָא לִפְנִימָה וַיָּמָד אֵיל־הַפֶּתַח
ל' שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְהַפֶּתַח שֵׁשׁ אַמּוֹת
וְרֹחַב הַפֶּתַח שֶׁבַע אַמּוֹת: ד וַיָּמָד
ל' אֶת־אָרְכּוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה וְרֹחַב
ל' עֶשְׂרִים אַמָּה אֶל־פְּנֵי הַהֵיכָל וַיֹּאמֶר
אֵלַי זֶה קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: ה וַיָּמָד
קִיר־הַבַּיִת שֵׁשׁ אַמּוֹת וְרֹחַב הַצֵּלָע
אַרְבַּע אַמּוֹת סָבִיב ׀ סָבִיב לַבַּיִת
ל'. ל' סָבִיב: ו וְהַצְּלָעוֹת צֵלָע אֶל־צֵלָע
ה' מ"ל שָׁלוֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים פְּעָמִים וּבָאוֹת
ל' ומ"ל בַּקִּיר אֲשֶׁר־לַבַּיִת לַצְּלָעוֹת סָבִיב ׀
ב' ופסוק ומ"ל סָבִיב לִהְיוֹת אֲחוּזִים וְלֹא־יִהְיוּ

תרגום

א וְאַעֲלַנִי לְהֵיכְלָא וּמְשַׁח יַת אֵילַיָא שִׁית אַמִין פּוּתְיָא מִכָּא וְשִׁית אַמִין פּוּתְיָא מִכָּא פּוּתְיָא דְמַשְׁכְּנָא: ב וּפוּתְיָא דְתַרְעָא עֲסַר אַמִין וְכִתְפֵּי תַרְעָא חֲמֵשׁ אַמִין מִכָּא וַחֲמֵשׁ אַמִין מִכָּא וּמְשַׁח אוּרְכֵּיהּ אַרְבְּעִין אַמִין וּפוּתְיָא עַסְרִין אַמִין: ג וְעַל לְגָיו וּמְשַׁח אֵילָא דְתַרְעָא תַּרְתֵּין אַמִין וְתַרְעָא שִׁית אַמִין וּפוּתְיָא דְתַרְעָא שְׁבַע אַמִין: ד וּמְשַׁח יַת אוּרְכֵּיהּ עַסְרִין אַמִין וּפוּתְיָא עַסְרִין אַמִין דִי קֳדָם הֵיכְלָא וַאֲמַר לִי דֵין בֵּית קוֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָא: ה וּמְשַׁח כּוֹתְלָא דְבֵיתָא שִׁית אַמִין וּפוּתְיָא דִמְחִיצְתָּא אַרְבַּע אַמִין סְחוֹר סְחוֹר מַקַף לְבֵיתָא סְחוֹר סְחוֹר: ו וּמְחִיצַיָא מְחִיצָא עַל מְחִיצָא תְּלָתִין וּתְלַת חֲדָא עַסְרֵי בְּסִידְרָא קְבִיעִין בְּכָתְלָא דִמְנָיו לִמְחִיצָא סְחוֹר סְחוֹר לְמֶהֱוֵי רֵישֵׁי שֵׁרִיתָא נָיְחִין עַל זִיזָא וְלָא יֶהֶוְיָן שֵׁרִיתָא מְעַבְּרָן

מסורה

ובא י"ו ר"פ בקריאה וסי' נמסר בשמואל ב' סימ' י"ו וישעי' סימן מ"ז: שלוש ה' מ"ל וסימ' על מה הכית את אתנך. שלש ערים תבדיל לך קדמ' דמשנה תורה. שלש פעמים בשנה יראה. והצלעות צלע אל צלע. המזבח עץ שלוש אמות. וכל כתו' דכוו' מ"ל:

תולדות אהרן וכצלעות. ב"ב חס עס:

רש"י

רום מעלה חצי אמה: ועמודים אל האילים. תחת יכין ובועז שו...
ראשון: (א) שש אמות רוחב. הוא עובי כותל ההיכל שבנין הבי...
(ממזרח למערב): רוחב האהל. רוחב האולם שהוא ברחבו של אולם
של היכל. בפירוש"ים אחר"ים רחב האוהל אהלו של פתח: (ב)
הפתח חמש אמות
רחבו ד' אמה ור...
י' נמצא כתפותיו ...
של ה' ה': (ג) ובא...
אל המחיצה המ...
ההיכל לקודש הקד...
איל הפתח. עוביו ...
אין זה שוה לאמה ...
והפתח שש אמות. ...
לפרשו אלא לגבהו ...
פני ההיכל. על ...
היכל: (ה) קיר הב...
מערבי: ורוחב הצלע ...
בלע"ז התא של אחו...
חללו ושל בית שני ...
ועל כרחך בית זה ...
שהרי בבית שני לא ...
מפסקת לבית קדשי...
(ו) צלע אל צלע. ...
ותא על תא: שלו...
פעמים. ובבית ש...
ט"ו בצפון וט"ו בד...
על חמשה וחמשה ...
ושמונה במערב הוא ...
יציע הוא תא. ו...
שהתאים שבצפון ...
סדרן שכל א' וא' ארכו ...
הרי ה' אמה לחמש ...
התאים של ה' ה' ...
פ"ה ורחב ה' אמות ...
פירנסת ג' אמה ...
הכותל וכן לדרום ו...
ע"ג א' ושלישי על ג...
על גביהם ב' אמה ...
בית קדשי הקדשים ה...
סדר וכת"י חד עסרי ...
(ס"א ל"ג פעמים ג"...
אחת עשר על גבי...
חד עסרי בסידור' ...
וכו' עד הוא תא. ...
ובאות בקיר אשר לב...
קורות עליות היו...

ראשיהם שלצד מחיצת התאים החיצונה באות ונוקבות בקיר בצדו הפנימי וזהו אשר לבית לצלעות בצדו אשר לתוך הת...
להיות אחוזים בקיר הבית קבועים בחוזק פוסרי"ש בלע"ז: ולא יהיו אחוזים בקיר הבית. ראשיהם של צד קיר ההיכל...
ונוקבות על כניסות שהיה קיר ההיכל בולט לתוך התאים כמו שאמור בבנין שלמה (מלכים א ו) כי מגרעות נתן לבית ס...
היכל

מצודת ציון

האולם כעין בית ולא כן הסגירות: (ב) וכתפות. ענין עבר וצד: (ה) קיר. כותל: הצלע. הוא חדר מה ובבנין שלמה נקרא גם יציע ויקרא צלע לפי שהוא בצלע הבית ויציע שהוא מקום לנוע

מצודת דוד

ובמעלות אשר יעלו אליו. ר"ל ובמעלות היה הדרך אשר בהם יעלו אליו מן החצר הפנימי: ועמודים אל האילים. בחלל האולם סמוך אל המזוזות עמדו שני עמודים אחד מעבר מזה ואחד מעבר מזה והם היו במקום עמודי יכין ובועז שהיו במקדש ראשון: מא (א) את האילים. הם המזוזות (ועם כי שם אילים הונח על המזוזות בעבור שהיו עגולים כאילן אלה ובענין נאמר ההיכל מזוזת רבועה עכ"ז קראם אילים כשם שאר המזוזות): שש אמות רחב מפו. שש אמות היה רוחב המזוזה מעבר מזה וכו' ר"ל עובי המזוזות בחלל הפתח (ויתכן שעובי הכותל היתה כמדת המזוזות וכמו כתלי החצירות): רחב האהל. ר"ל וכן היה רוחב האהל הוא המשקוף המאהיל על המזוזות ויתכן שהיה בתבנית אהל: (ב) וכתפות הפתח. הכותל שבצדו הפתח היה חמש אמות מעבר מזה וכו' וזה היה עם עובי המזוזות: ארכו. ממזרח למערב: ורחב. מצפון לדרום: (ג) ובא לפנימה. המלאך הדובר בי בא לפנים מן ההיכל לבית קה"ק ולא הביאו עמו כי אין לבוא שם כ"א הכהן הגדול ביה"כ (ואף כי היה במראה הנבואה מ"מ הראהו באופן הראוי במוחש): איל הפתח. ר"ל כל איל היה שתים אמות (ויתכן שעובי הכותל היתה כמדת המזוזות וכמו כתלי החצירות): והפתח. ר"ל גובה הפתח: (ד) אל פני ההיכל. ר"ל במדת רוחב ההיכל: ויאמר אלי. המלאך הדובר בי: (ה) קיר הבית. זה כותל מערבי של בית קה"ק: ורוחב הצלע. רוחב הצלע המערבי והוא היה נשען לכותל בית קה"ק והוא היה לו לכותל מאחוריו: סביב וגו'. בנין הצלעות

היו מסבבים את הבית ר"ל ההיכל ובית קה"ק מכל שלשת הרוחות ממז...
ומדרום וכולם היו נשענים אל הכותל והיה להם לכותל מאחוריהם: (ו...
וגו'. בנין הצלעות היו צלע עם צלע ר"ל זה אצל זה וזה ע"ג זה: שלו...
פעמים. ר"ל מספר הצלעות נתכפלו ל"ג פעמים כי במספר הזה היו ...
היה אחת ע"ג אחת ושלישי ע"ג ומלאו כל הרוחב ובצפון ובדרום היו ...
חמשה וחמשה ע"ג אורך כ"א י"א אמות הרי לחמשה נ"ה אמות ממש...
כ"א חמשה אמות הרי בין הכל פ"ה אמות ומיסוד כותל תא המערב...
החליפות היה תשעים אמות כמ"ש בקונ' בנין הבית ונשאר א"כ חמשה א...
פנוי והוא הנקרא בענין מקו' המונח ויתר הדברים יבוארו בקונ' בנ...
ובאות בקיר אשר לבית. ראשי הקורות שתחת תקרות הצלעות היו באו...
בקיר אשר אל הבית ר"ל בכותלי ההיכל ובית קה"ק: לצלעות סביב. כ...
כן היה לכל קורות תקרות הצלעות אשר היו מסביב להיות אחוזים אל ה...
זה כי היה נפחת מעובי הקיר בכלות גובה צלע התחתונה ועל הבליטה ה...
מונחי' קורו' תקרת התחתונ' שהיא רצפת התיכונ' ובכלו' גובה התיכונ' היה...
מעובי הקיר ועל הבליט' שמתח' היו מונחי' קורו' תקרת התיכונ' שהיא רצפת ה...
בכלות גובה העליונה וכו' וכמו שעשה שלמה כמ"ש כי מגרעות נתן ...
(מ"א ו) ועי"ז היה להם חוזק רב ולא ימוטו: ולא יהיו אחוזים בקיר ה...
לבל יהיו אחוזים בקיר הבית כדרך שאחיזה שרגילים הבונים לעשות בבני...
שעושין

ע וחתונה חמש באמה רוחב חללה ועלייתה שש שהיה כותל ההיכל כנוס
מל אמה לפיכך חלל התיכונה ו' אמה רחבה והשלישית שבע באמה
ב יא היתה עלייה של תיכונה שהיה כותל ההיכל כנוס לתוכה אמה
מל ואף אלו היו כמותן וזהו שאמר ולא יהיו אחוזים בקיר הבית לא
ש בקיר ההיכל כשאר
רות נמוכי' הקבועים
ל בוה שנוקבים הכותל
מי ראשי הקורות בנקבי' :
ו נה . והצלעות היו
ן ורחיבין למעלה כמו
ש האמצעית רחבה מן
ת אמה וכן העליונה מן
ם אמה : ונסבה למעלה
ה ומוסבה מסיבה
ן "ז בלע"ז של בנין
ס א כמין עמוד ומעלות
ת והעולה בהם דומה
ב ומקיף סביבות עמוד
ס ובלשון אשכנז קרוי
ל' שטייגוה שאמו' בבנין
ולי' יעלו אל התיכונה
ו תורגם ובמסיבת' כמו
ל' למעל' וכן מסיבה
עלה עד גג התא
מו שהוא מפרש והולך
עולה מן התחתון
ומן האמצעי לעליון :
הבית . לצלעות :
למעלה סביב סביב
כן רוחב לבית למעל'.
מרו ורחבה למעלה
חב בית תוך הצלעות
עליונה רחבה מכולן :

שם לבלתי אחוז בקירות הבית כי קיר הבית היה רחב מלמטה הולך ומצר כלפי חוץ כנגד התאים להיות ראשי הקורות אחוזים באותו מקום המונח להם : (ז) ורחבה ונסבה למעלה למעלה לצלעות. הצלעות כל מה שהיו עולים למעלה היו מתרחבות במקום המונח להם בקיר כמ"ש במלכים היציע התחתונה ה' באמה רחבה והתיכונה ו' באמה רחבה וגו' ומ"פ ונסבה ר"ל כי המסיבה היו עולים למעלה לצלעות כמ"ש במלכים ובלולים יעלו אל התיכונה ומן התיכונה אל השלישית ובלול או הלול הוא בנין כמין עמוד

אחוזים בקיר הבית : ז ורחבה
ונסבה למעלה למעלה לצלעות כי
מוסב הבית למעלה למעלה סביב ׀
סביב לבית על כן רחב לבית
למעלה וכן התחתונה יעלה על
העליונה לתיכונה : ח וראיתי לבית
גבה סביב ׀ סביב מיסדות הצלעות
מלו הקנה שש אמות אצילה :
ט רחב הקיר אשר לצלע אל החוץ
חמש אמות ואשר מנח בית צלעות
אשר לבית : י ובין הלשכות רחב
עשרים אמה סביב לבית סביב ׀

ל׳
ל׳
י״ב
ג׳
מוסדות ק׳
ל׳. ל׳
ל׳ וחד למנח

בכתלי ביתא : ז ופותיא
מסבתא וסלקא לעלא לעלא
מן מחיצתא ארי מקפא ביתא
לסלקא לעלא לעלא סחור
סחור לגיו על כן פתי ביתא
מלעלא וכן במסבתא סלקין
מן ארעיתא לעליתא באורח
מציעתא : ח וחזית לביתא
רומא סחור סחור משכלכן
מחיצתא משחת קניא שית
אמין רוח : ט פותיא דכתלא
דמחיצתא דלברא חמש אמין
ואתר שביק בית מחיצתא
דלגיו : י ובין לשכתא פותיא
עשרין אמין סחור סחור מקיף

חלול עשוי כמו מעלות סביב סביב והעולה בו עולה דרך היקף וכן שנינו במסכת מדות ומסיבה היתה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפוני' מערבית שבה היו עולים לגגות התאים היה עולה במסיבה ופניו למערב והלך על פני כל הצפון עד שהוא מגיע למערב הגיע למערב והפך פניו לדרום הלך כל פני המערב עד שהוא מגיע לדרו' והפך פניו למזרח היה מהלך בדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עלייה פתוח כלפי דרום כי מוסב הבית למעלה הלול או בלול קורא אותו מוסב והיה עולה למעלה למעלה עד העליונה : על כן רחב הבית למעלה. על כן טעמו למעלה על כן שהיו אוחזים בקיר הבית היה רחב לבית למעלה העליונה שבצלעות היתה רחבה מכולן : וכן התחתונה יעלה על העליונה. לתיכונה כתרגומו וכן במסיבתא סלקין מן ארעיתא לעליתא באורח מציעתא : (ח) וראיתי לבית גבה סביב סביב. אמר כי ראה גובה ההיכל ולא ספר כמה ובבית שני עשו גבהו מאה אמה : מוסדות הצלעות. כתיב ביו"ד וקרי בוי"ו והאותיות אהוי מתחלפות אמר שראה יסודות הצלעות שהיה רחבן שש אמות : אצילה. פירושו גדולות מן ואל אצילי בני ישראל שפירושו גדולים ויונתן תרגם רוח כלומר בריוח היה ברחבו שש אמות ויש מפרשים מן תחת אצילות ידיך שהוא בית השחי כי שאר האמות הם מן ראש האצבע הנקרא אמה עד פרק המבדיל בין הזרוע והקנה ואלו היו אמות מגיעות עד בית השחי : (ט) רחב הקיר אשר לצלע אל החוץ חמש אמות. אמר כי כותל הצלע מן החוץ רחבו חמש אמות : ואשר מונח בית צלעות אשר לבית. אמר אבל כותל הצלעות אשר מצד ההיכל שהוא כותל הפנימי לצלע לא היה במוה אלא כמו שהיה מונח מקום לקרוי הצלעות כמו שפירשנו שהכותל היה מצר והולך לפיכך לא ראה לומר לו מדה ולפיכך אמר ואשר מונח כלומר היה כמו שהיה לכל צלע כפי מקום הנחתו : (י) ובין הלשכות רחב עשרים אמה. הם אמר על הצלעות שגם הם נקראים לשכות אמר כי היו לשכות סביב סביב הבית ומה שיש לשכה ולשכה רחב היה בין כלם עשרים אמה ובבית שני היו התאים שהם צלעות שמנה ושלשים חמשה עשר בצפון וחמשה עשר בדרום וח' במערב שבצפון ושבדרום חמשה על גבי חמשה וחמשה על גביהן ושבמערב ג' על גבי ג' ושנים על גביהן ורבי' שלמה

וראיתי י"ב וסימן וראיתי את הדם ופסחתי עליכם. וראיתי מה והגדתי לך. וראיתי לבית גבה. וראיתי והנה עליה' גידים ובשר עלה. וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלו'. וראיתי כי אין טוב מאשר ישמח האדם. וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון. וראיתי את כל מעשה אלהים. כי איככה אוכל וראיתי ב' בפסוק. וראיתי אני דניאל לבדי את המראה. והנה שנים אחרים : מנח ל' בית צלעות אשר לבית. למנח ל' ופתח הצלע. המנח ל' חמש אמות סביב :

תונה. תרגם יונתן וכן במסיבתא סלקין מן ארעיתא לעליתא באורח מציעתא ... וכן יעלו- ע"י מסיבה מן התחתונה אל העליונה דרך התיכונה : ...תי לבית גובה. לא פירש שיעורו אבל במסכת מדות שנינו על רוס ...ה : מוסדות הצלעות מלו הקנה. יסוד הצלעות היה מלא הקנה : שש ...ילה. ת"י ריוח יסוד מחילת הצלע בתוך הארץ היה רחב שש אמות אבל ...ין הארץ היה רחבו חמש אמות כמו שמפורש בענין במקרא של אחריו : ... הקיר אשר לצלע אל החוץ. מחילת התאים הסמוכה לחצר הוא מחילת ... : חמש אמות. וכן שנינו במסכת מדות שאותו כותל הוא חמש : ואשר מקום פנוי היה מונח במקצועות הצפון והדרום שאצל המזרח שאין התאים מקיפין את כל הבית ולאותו מקום פנוי היו פתחי התאים שבמקצועות מזרחיים ...זיר בענין ופתח הצלע למונח כי לא היה להם פתחים לתאים לא לצד החצר ולא לצד ההיכל אלא לאותן שבמקצוע מזרחית צפונית ובמזרחית דרומית היה הפתח ...חבו פתוח לאותו מקום המונח ובאותו פתח נכנסין לו וממנו לתא השני ומן השני אל השלישי וכן סביב שכן שנינו במסכת מדות שלשה פתחים לכל אחד ...' לתא מן הימין וא' לתא מן השמאל וא' לתא שעל גביו ואף י"ת כן ואשר מונח ואתר שביק לשון אחר ואשר מונח כלומ' וכן אותן (של צד פנים) מן הצלעות ... מונח מקום פנוי היה מונח בין התאים ובין הבית ובאותו מקום היו פתחי התאים כמו שמפורש בענין ופתח הצלע למונח ורחבו היה ה' אמות כמו שהוא ...זב מקום המונח ה' אמות כדפרישית לעיל שלא יהיו התאים סמוכים לבית כלל ואויר יהיה ביניהם והבית ה' אמות וכן ת"י ואתר שביק:בית צלעות אשר לבית.נגד ...ב הצלעות בקרן הזוית . סביב סביב שכתוב במקום המונח אינו בד' פנות כמשמעו אלא כלומר מכאן ומכאן דרום וצפון זוית דרומית מזרחית וזוית צפונית ...: (י) ובין הלשכות רוחב עשרים אמה. לשכות היו בחצר החיצונה בלשונה של החצר הפנימית אצל קומתה והפסק ד' אמה בין רחב מחיצות הלשכות למחיצות התאים

מצודת דוד

...אחוזים ונקבים בקיר ובהם מכניסים ראשי קורות התקרה שאין בזה חזוק ...בקל ימוטו : (ז) ורחבה. ר"ל בנין הצלעות היו הולכות ומתרחבות כי ... נתרחבה מהתחתונות כשעור מה שנפחת בעובי קיר הבית וכן העליונות ...ית : ונסבה. בנין מעלות היה עד למעלה למעלה לבוא אל הצלעות שהיו ... כי מוסב. חוזר הוא על ראשית המקרא שאמר ורחבה ויפרש בזה לומר ...סיה כותל הבית מסובב למעלה למעלה בגרעון עובי הקיר להניח שמה התקרה כמ"ש למעלה ולתוספת ביאור אמר סביב סביב לבית מכל ג' הרוחות ועל כן נתרחב צלעות הבית למעלה האמצעית מהתחתונות והעליונות ...ית : וכן התחתונה. מוסב על ונסבה לומר וכן במסיבה היא עלה העולה מהתחתונה אל העליונה בדרך התיכונה ולא היה לה מסיבה אחרת כן ת"י . או ...אמר על המסיבה הנתבאר למעה בחשבון רחב שבעים אמה ור"ל המסיבה נבנה למעלה ללכת דרך בה למעלה לצלעות ר"ל לצלעות העומדות ממעל כי ...הם עד גובה הצלעות העליונות ועל זה אמר וכן התחתונה וכו' ור"ל וכן עלה העולה אל העליונה מן התחתונה בדרך התיכונה ר"ל מלבד הדרך שהיה ...יונה מן המסיבה היה עוד דרך מן התחתונה אל העליונה דרך התיכונה (ובצלעות המערב לא היה אלא דרך עליה היא כי שם ...מסיבה) : (ח) וראיתי לבית. ראיתי שהיה לבית גובה לעלות ממעל להצלעות כן היה מסביב בכל רוחותיה : מוסדות הצלעות. יסוד התלוי הצלעות ...תוך הקרקע היה מלא הקנה ולתוספת ביאור אמר שש אמות אצילה ר"ל אמות גדולות בני ו' טפחים כי כן היה מדת הקנה כמ"ש למעלה : (ט) רחב. ...של הצלע הפונה לחוץ היתה בת חמש אמות והיסוד מתחת בלטה לכלן אמה אחת : ואשר מונח. היה מונח מקום פנוי לבנין הצלעות אשר היו אל הבית ...במקצוע דרומית מזרחית ולפונית מזרחית בין בית החליפות ובין הצלעות כמ"ש בקונטרס בנין הבית וכאשר נראה בצורה : (י) ובין הלשכות. לשכות היו ...החלל ע"כ מול המסיבות כמ"ש ויביאני אל הלשכה וכו' (לקמן מב) ולכן אמר החלל שבין הלשכות ר"ל הלשכות הבנויות מול בין המסיבה ובין יסוד כותל ...הנקראת ג"כ בשם לשכה (כי שם לשכה הוא שם כולל לכל החדרים) והחלל הזה היה רחב עשרים אמה והיה מול בית החליפות וחמשה אמות לכלן מול עובי כותל חצר הפנימי וכמ"ש בקונטרס בנין הבית וכאשר נראה בצורה :

מצודת ציון

לנוע : (ז) ונסבה. מל' סביב ויאמר על בנין המדרגות שהיתה בתמונת עמוד והעולה בה מסבב את העמוד בדרך הלוכו. או יאמר על בנין המסיבה והוא שם תאר מה שהיה מסבב כל הצלעות מצפון ומדרום : על העליונה. אל העליונה : לתיכונה. לאמצעית כמו והבריח התיכון (שמות כו) ובא הלמ"ד במקום בי"ת כמו ישבת לכסא (תהלים ט) ור"ל בדרך התיכונה : (ח) מוסדות. מל' יסוד : מלו. בא הוי"ו במקום אל"ף ור"ל קנה שלם : אצילה. ר"ל גדולה והוא כענין ואל אצילי בני ישראל (שמות כד) : (ט) ואשר. ת"י ואתר והוא תרגומו של מקום : מונח. מלשון הנחה

שלמה ז"ל פירש רחב שבין מחיצות הלשכות ובין מחיצות התאים שסביב הבית : (יא) ופתח הצלע למונח . למקום המונח כלומר מקום הפנוי לפני הצלע שם היה פתחו פתח אחד דרך הצפון ופתח אחד לדרום פתח אחד ליציע שבצפון ופתח ליציע שבדרום ועל החיצון אמר ורחב מקום המונח חמש אמות סביב אותו מקום הפנוי היה רחבו חמש אמות ובתאים שהיו בבית שני שנים ושלשה פתחים היו לכל א' וא' א' הפתח מן הימין ואחד הפתח מן השמאל ואחד הפתח שעל גביו ואחד למסיבה ואחד לשפשף ואחד להיכל :
(יב) והבנין אשר אל פני הגזרה פאת דרך הים רחב שבעים אמה · אפשר שאמר זה על מדות העליות אשר על הבית ומדד רחבן דרך המערב שבעים אמה והכתלים מן המנין ואמר כי רחב של כותל חמש אמות וזהו שאמר וקיר הבנין חמש אמות ולצ' המזרח היה רחבן מאה אמה כמו שאמר וקרא העליה גזרה לפי שהיא כאלו נגזרה מן הבית למעלה וכן תרגם יונתן גזרה בילירת' שהוא ענין גובה כמו גדולות ובצורות בשמים או נפרש על הבית עצמו כמו שפירש רבינו שלמה ז"ל ויהיה מסודר על מה שהיה בבית שני כמו ששנינו במסכת מדות ואמר כי הבנין אשר על פני הגזרה כלומר הגזרה שהוא ההיכל עם הבנין אשר לצפון ולדרום רחבו דרך המערב שבעים אמה ומן המזרח מאה אמה כי היו ל' אמה יתרים שהיה האולם עודף על ההיכל חמש עשרה אמה מכאן וחמש עשרה אמה מכאן שהיו בית החליפות וכן שנינו שם מן הצפון לדרום שבעים אמה כותל המסבה חמש והמסבה שלש כותל התא חמש והתא שש כותל היכל שש ותוכו עשרים אמה והתא שש וכותל התא חמש ובית הורדות המים שלש אמות והכותל חמש והאולם עודף עליו חמש עשרה אמה מן הצפון וחמש עשרה אמה מן הדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גונזין את הסכינים ההיכל צר מאחריו ורחב מלפניו דומה לארי שנאמר הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד מה הארי צר מאחריו ורחב מלפניו אף ההיכל צר מאחריו ורחב מלפניו זו המשנה השנויה שם ומה שאמר שהאולם עודף על ההיכל חמש עשרה אמה מכאן וחמש עשרה אמה מכאן לא שחללו של אולם רחב מחללו של היכל אלא בית החליפות מחובר לאולם מכאן ומכאן : וארכו תשעים אמה . אורך הקיר עד בית החליפות : (יג) ומדד את הבית ארך מאה אמה והגזרה והבניה . לפירו' מדד הבית בפ"ע והגזרה בפני עצמה ולפי' רבי' שלמה ז"ל מ"ש ומדד את הבית ר"ל שמדד את הגזרה עם הבניה וקירותיה ארך מאה אמה : הבניה . שם בשקל שמלה וכן שנינו במסכת מדות ההיכל מאה על מאה על רום מאה האוטם שש אמות וגבהו ארבעים אמות ואמה כיור ואמתים בית דילפא ואמה תקרה ואמה מעזיבה וגובהה של עליה ארבעים אמה ושלש אמות מעקה ואמה כלה עורב רבי יהודה אומר לא היה כלה עורב מן המדה אלא ד' אמות היה מעקה מן המזרח למערב מאה אמה כותל האולם חמש והאולם אחד עשרה כותל ההיכל שש ותוכו מ' אמה אמה טרקסין ואמה לבית קדש הקדשים כותל ההיכל שש וכותל התא חמש : (יד) ורוחב פני הבית והגזרה . לפירושינו הוא נכון כי הבית הוא ההיכל והגזרה הוא העליה אבל לפירוש רבינו שלמה ז"ל הבית הוא הגזרה אם כן מהו שאמר הבית והגזרה והענין מבואר למעלה : (טו) ומדד ארך הבנין אל פני הגזרה אשר על אחריה ואתיקיהא מפו ומפו מאה אמה . כמו שמדד אורך הבית והאורך

הכתלים שסביב היה ולא היה הבית כן כבנין בית שני אלא כבנין [...]
(יא) ופתח הצלע למונח . ופתח התאים החיצוני' פתוחים למק[...]
פנוי בקרן זוית כמו שפרשתי : (יב) והבנין אשר אל פני הגזרה וגו' [...]
הבנין לרוח המערבית רחב הבית ועובי הכתלים הצפוניים [...]
עם התאים הצפוניים [...] ועובי כתליהם לכל [...] רחב ע' אמה וכן [...] שני וכן שנינו במס[...] בקיר מערבי מן ה[...] שבעים אמה ומונח[...] הגזרה . ת"י בלורת[...] אני שהבית הגבוה[...] והתאים הנמוכין [...] אותם הוא קורא בנ[...] סתר גזרה לשון לב[...] דרך הים . רוח [...] רוחב שבעים אמה . [...] מצפון לדרום שבע[...] והא לך החשבון . הי[...] ארבע . וכותליו ט[...] ארבע עשר . וחמש [...] בין התא לבית . [...] עשר . רוחב יסוד הי[...] הצלע בחלל התא וכנ[...] וכותל ההיכל שש . [...] וחללו רוחב כ' . [...] וכותל ההיכל דרומי [...] כ"ח . וו"ט של תא [...] סך הכל שבעים : [...] כותלי התאים : וא[...] אמה . אורך בנין הת[...] תשעים אמה הצפון [...] מבית החליפות שאינו[...] לפי שה ה בולט אל [...] ולדרום ולא היה [...] הבנין שהבית היה [...]

סביב : יא ופתח הצלע למנח פתח 3.'ס
אחד דרך הצפון ופתח אחד לדרום ו'
ורחב מקום המנח חמש אמות
סביב | סביב :
יב והבנין אשר אל־פני הגזרה פאת ח'
דרך־הים רחב שבעים אמה וקיר ב' וחד חסר ואחרון סביב
הבנין חמש־אמות רחב סביב |
סביב וארכו תשעים אמה : יג ומדד
את־הבית ארך מאה אמה והגזרה
והבניה וקירותיה ארך מאה אמה : ל' . ל' וכ"ל
יד ורחב פני הבית והגזרה לקדים
מאה אמה : טו ומדד ארך־הבנין
אל־פני הגזרה אשר על־אחריה
ואתוקיהא מפו ומפו מאה אמה ואתיקיהא ק'

לביתא סחור סחור : יא ותרעא ס.' 3
דמחיצתא לאתר שביק ו'
תרעא חד פתיח לאורח
צפונא ותרעא חד פתיח
לדרומא ופותיא דאתר שביק
חמש אמין סחור סחור : ח'
יב ובנינא דקדם בצורתא רוח
אורח מערבא פותיא שבעין
אמין וכתלא דבנינא חמש
אמין פותיא סחור סחור
ואורכיה תשעין אמין : יג ומשח
ית ביתא אורכא מאה אמין
ובצורתא ובנינא וכתליא
אורכא מאה אמין : יד ופותיא
דקדם ביתא ובצורתא
למדינחא מאה אמין : טו ומשח
אורכא דבנינא דקדם בצורתא
דלאחורהא וזויתהא מכא

ופתח ה' בקריא' וסי' התבה בצדה תשים . ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה . וקדמאה ותליתאה דופתח הצלע . ופתח הבית דלתותיו : אשר אל פני הגזרה חד מן ח' אשר אל וסימ' ועשית שתי טבעות זהב ושמת אותם . ויעשו שתי טבעות זהב · והשלך אל האש . ויבא אתי אל פתח השער בית ה' . ומחוצה לשער הפנימי . והבנין אשר אל פני הגזרה . ויאמר אלי לשכות הצפון . המה כרותה סברים :
אשר על אחריה כל לשון אחרי אל במ"ב על וסי' אחרי המשכן . ואתיקיהא מפו ומפו מאה אמה :

ל' אמה יותר משל אחריו כמו ששנינו האולם עודף על ההיכל ט"ו אמה [...] אמה בדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גונזין את הסכינין [...] בנין מן המזרח למערב עשר אמות נשארו תשעים אמה אורך ברוחב ע' [...] היה אורך ק' מזה ומזה כמו שמפורש בענין ובמסכת מדות : (יג) ומדד [...] אורך ק' אמה . סך הכל עם משך בית החליפות וכן שנינו במסכת מ[...] ק' על ק' ברום ק' מן המזרח למערב ק' כותל אולם חמש ורחבו י"א [...] שש וארכו מ' ואמה טרקסין וכ' אמה בית קדשי הקדשים וכותל שש[...] וכותל התא חמש ואף למעלה בענין כך מפורשת מדת כולם חוץ מא[...] שכתוב בו בענין זה שתים אמות וכנגדן הוא ממעט את רוחב התא [...] שבמשנה רחבו שש וכותלו חמש וכאן רחבו ארבע וכותלו שש שנאמר (כאן[...] הצלעות מלא הקנה ולמעלה הוא מלר וכונס אמה שנאמר וקיר הצלע ח[...]
והגזרה והבניה וקירותיה . סוף המקרא מפרש את ראשו לומר סך הכל מאה אמה : (יד) ורוחב פני הבית והגזרה לקדים מאה אמה . הגזרה והתא[...] היא הבנויה כמו בנין ועובי הכתלים הכל ק' אמה הוא שפירשתי למעלה שהבית עודף לפניו רחב שלשים אמה שהאולם מרחיב מן ההיכל ומן התאים ט"ו [...] וט"ו אמה לדרום ולא שחלל האולם רחב מחלל ההיכל אלא כי בית החליפות מחובר לאולם מכאן ומכאן : (טו) ומדד אורך הבנין אל פני הגזרה אשר על אחו[...] חוזר ומודד אורך הבית לדרום כמו שמדד לצפון . מלאתי . והיינו על אחריה כלומר אחורנית שחור ומדד על עקיבו כלפי מערב : ואתיקיהא . ת"י זו[...]

מצודת ציון

הנחה ועזיבה : בית צלעות . כמו לבית צלעות ר"ל לבנין צלעות : (יב) והבנין . הוא שם כולל על הצלעות והמסיבות : אל פני . לפני : הגזרה . ת"י בצורתא ועל הבית יאמר שהוא גבוה למעלה מהצלעות והמסיבות כי בצר הוא ענין גבהות וכמ"ש גדולות ובצורות בשמים (דברים א) כי בנין גבוה הוא מבצר ומשגב : פאת . עבר ורוח : (יג) והבניה . הוא הצלע : וקירותיה . כתלים : (טו) ואתיקיהא . ת"י זויתהא ועל בית החליפות יאמר שעמדו בזווית הבית מזה ומזה כשען

מצודת דוד

סביב וגו' . ר"ל בפאת הצפון והדרום : (יא) ופתח הצלע למונח . שבמקצוע דרומית מזרחית ובפינית מזרחית היו פתוחים אל מקום ה[...] במקצוע הזה ושאר הצלעות היו פתוחות זו לזו : דרך הצפון . ר"ל [...] בעוגלת במקצוע הצפון : ורחב . ממערב למזרח : סביב סביב . ר"ל ב[...] ובפאת הדרום : (יב) והבנין . המסיבות והצלעות אשר עמדו לפני הב[...]
מזה ומהעבר מזה לצפון ולדרום : פאת דרך הים . ר"ל רחב הבית עם המסיבות והצלעות מזה ומזה היה בפאת המערב ע' אמה . והא לך החשבון [...] כ' ושני הכתלים י"ב צלע מזה וצלע מזה כ"א ד' כתליהם י"ב במקום היסודות מסיבה מזה ומסיבה מזה כ"א ג' ולהלן מיסוד כותל הצלע כתליהם י[...] היסודות הרי ע' אמה ויותר יבואר בקונטרס בנין הבית בסי' האחרון : וקיר הבנין . עובי כתלי הצלעות והמסיבות : סביב סביב . ר"ל מדה אחת [...] המסיבות והצלעות מכביב ובם הכתלים הפונות אל החוץ ובין צלע לצלע : וארכו . אורך הבית מיסוד כותל צלע המערבי עד בית החליפות היה צ' אמ[...] החשבון כותל הצלע במקום היסוד ו' הצלע ד' כותל בית קה"ק כ' המחיצה המפסקת בין ההיכל לבית קה"ק בית חלל ההיכל מ' כותל[...] ומשם עד כותל בית החליפות ו' הרי תשעים אמה ועיין בקונטרס בנין הבית בסי' האחרון : (יג) ומדד . עתה מדד עד כלות בית החליפות והאולם והיה [...] כי כותל המערבי מבית החליפות עם החלל היו ה' אמות וכותל המזרחי היתה ה' אמות כמדת כותל האולם הרי מאה ועיין בקונטרס בנין הבית : והגזרה [...] יפרש ראש המקרא לומר הגזרה היא הבית והאולם והבניה הוא הצלע המערבי והכותל בין כולם היה אורך ק' אמה : (יד) ורוחב פני הבית . ר"ל [...] החליפות שהם בפני הבית עם בנין הגזרה הוא אולם הבית העומד בין בתי החליפות שמזה ומזה בפאת הקדים היה ק' אמה כי בית החליפות נמשך ט"ו [...] מיסוד כותלי המסיבה מזה ומזה : (טו) ומדד אורך הבנין . עתה מדד אורך הצלעות שלפני הבית ברוח דרומי : אשר על אחריה . ר"ל אשר חזר על [...] לאחור כלפי מערב כי מתחילה מדד פאת המערב ואח"ז הלך ממערב למזרח למדוד פאת הצפון ואח"ז מדד פאת המזרח ועתה חזר ללכת לאחור כל[...]
ומ[...]

...ן החליפות שבזוית הבית : וההיכל הפנימי ואולמי החצר . סופו של ...ינו מוסב כלפי ראשו אלא מחובר למקרא של אחריו וכן פירושו ...ותי שהוא בית קדשי הקדשים וכן אולמי החצר המפורשין למעל' ...ין סביב לכל אלו הספים והחלונות האטומות והאתיקים סביב ...לגזרה הוא ההיכל ...אן לבית קדשי ...לשתן היו הספים ...יכן ולשלשתן היו ...ות ולשלשתן היו ... ודעתי מה הם ...הם כמין עמודים ...בין בחומה לחיזוק ...סוליר"ש בלע"ז : ...שחיף עץ. ת"י ...נגד הסף נגד ...בתוך חלל עובי ...עץ (סא"א) ...סביב. כלומר ...לדי חלל הפתח: ...לונות. מקרקעית ...כותל נסרי ארז ...למעלה עד החלונו' ...מכוסה בו. ...החלונות היו ...נים כענין שנאמר ...אטומות אל הבי' ...וזה מכפנים לפי ...לאו לפוי זהב שכל ...והזהב ואין יכולין ...גבי אבנים : ...הפתח. בגובה : ...פנימי. כל הבית ...עד כולו : ולחוץ. ...סביב סביב. בכל ...ימי ובחיצון. בבית ...ס ובהיכל : מדות. ...ים גדולות עשויות ...ח) ועשוי כרובים ...ותו הארז מצוייר ...ליס : ושנים פנים ...פני כפיר ואחד ...פונה לכאן וזה ...כשהופכ התמורה ...רוב היה פני הכפיר לה מכאן ופני אדם מכאן כמו שאמור בענין : ...ל כל הבית. לבית קדשי הקדשי' : (כ) וקיר ההיכל . וכן לקיר (כא) מזוזת רבועה . אני שמעתי בבנין שלמה מזוזת רבועה שהיו לה לדדין ומפתן מתחת ומשקוף ממעל ואני אומר שהמזוזות היו מרובעות : ...ראה . ת"י מזויה כחיזו יקריה כמראה כסא כבוד שראיתי במרכבה ...ר ואור נוגה ראיתי בבית קדשי הקדשים : (כב) המזבח עץ . ת"י לקבל

וְהַהֵיכָל הַפְּנִימִי וְאֻלַמֵּי הֶחָצֵר :
טז הַסִּפִּים וְהַחַלּוֹנִים הָאֲטֻמוֹת
וְהָאַתִּיקִים ׀ סָבִיב לִשְׁלָשְׁתָּם נֶגֶד
הַסַּף שְׂחִיף עֵץ סָבִיב ׀ סָבִיב וְהָאָרֶץ
עַד־הַחַלֹּנוֹת וְהַחַלֹּנוֹת מְכֻסּוֹת :
יז עַל־מֵעַל הַפֶּתַח וְעַד־הַבַּיִת הַפְּנִימִי
וְלַחוּץ וְאֶל־כָּל־הַקִּיר סָבִיב ׀ סָבִיב
בַּפְּנִימִי וּבַחִיצוֹן מִדּוֹת : יח וְעָשׂוּי
כְּרוּבִים וְתִמֹרִים וְתִמֹרָה בֵּין־כְּרוּב
לִכְרוּב וּשְׁנַיִם פָּנִים לַכְּרוּב : יט וּפְנֵי
אָדָם אֶל־הַתִּמֹרָה מִפּוֹ וּפְנֵי־כְפִיר
אֶל־הַתִּמֹרָה מִפּוֹ עָשׂוּי אֶל־כָּל־
הַבַּיִת סָבִיב ׀ סָבִיב : כ מֵהָאָרֶץ
עַד־מֵעַל הַפֶּתַח הַכְּרוּבִים וְהַתִּמֹרִים
עֲשׂוּיִם וְקִיר הַהֵיכָל : כא הַהֵיכָל
מְזוּזַת רְבֻעָה וּפְנֵי הַקֹּדֶשׁ הַמַּרְאֶה
כַּמַּרְאֶה : כב הַמִּזְבֵּחַ עֵץ שָׁלוֹשׁ
אַמּוֹת גָּבֹהַּ וְאָרְכּוֹ ׀ שְׁתַּיִם אַמּוֹת

ל' · ל' · ל' · ל' · ל' · ל' · ל' · ל' · ל' . י"ז · י"ז · ל' · ס' · ל' · ד' נקודות בנביאים י"ז · ס' דגשים ל' ר"פ. ס' מ"ל

וּמְכָא מְאָה אַמִּין וְהֵיכְלָא
גַּוָּאָה וְאוּלָמֵי דַּרְתָּא : טז סִפַּיָּא
וְכַוִּין סְתִימָן וְעַתִּיקַיָּא סְחוֹר
סְחוֹר לִתְלָתֵיהוֹן לָקֳבֵיל סִפָּא
דְּחָפֵי נִסְרִין דְּאַרְזָא סְחוֹר
סְחוֹר וְאַרְעָא עַד כַּוַּיָּא וְכַוִּין
סְתִימָן : יז עַד לְעֵלָא מִן
תַּרְעָא וּמִן בֵּיתָא גַּוָּאָה וּלְבָרָא
וְעַל כָּל כּוּתְלָא סְחוֹר סְחוֹר
מִלְּגָיו וּמִלְּבָרָא מִשְׁחָן :
יח וּגְלִיף כְּרוּבִין וְכוּתְרָן
וְכוּתַרְתָּא בֵּין כְּרוּבָא לִכְרוּבָא
וּתְרֵין אַפִּין לִכְרוּבָא : יט וְאַפֵּי
אֱנָשָׁא עֲבִיד לְכוּתַרְתָּא מִכָּא
וְאַפֵּי אַרְיָא עֲבִיד לְכוּתַרְתָּא
מִכָּא גְּלִיף עַל כָּל בֵּיתָא
סְחוֹר סְחוֹר : כ מֵאַרְעָא עַד
לְעֵלָּא מִתַּרְעָא כְּרוּבִין וְכוּתְרָן
גְּלִיפָן וְכֵן לְכָתְלָא דְּהֵיכְלָא :
כא הֵיכְלָא דְּסִפּוֹהִי מְרַבְּעִין
וְאַפֵּי בֵית כַּפּוּרֵי חֶזְוֵיהּ כְּחֵיזוּ
יְקָרֵיהּ : כב לָקֳבֵל מַדְבְּחָא
פָּתוֹרָא דְּאָעָא תְּלַת אַמִּין
רוּמֵיהּ וְאוּרְכֵּיהּ תַּרְתֵּין אַמִּין

על מעל הפתח חד מן ה' זוגין מיחדין מן חד חד חד עד וחד על וסי' נמסר בסדר ויחי : מהארץ ה' בקריאה וסי' ויקם דוד מהארץ . ושמואל מת ויספדו לו כל ישראל . וימאן ויאמר . עד מעל הפתח : כי משולשות הנה :

תולדות אהרן המזבח עץ . ברכות נה חגיגה כו אבות ח מנחות לז (חגיגה עט) :

ואורך הגזרה כן מדד אורך הבנין. אשר על פני הגזרה למזרח ואשר על אחריה למערב : ואתיקיהא מפו ומפו . לצפון ולדרום הפתחים והלשכות שהיו בהם והיה ארכן מאה אמה : ואתוקיה'. כתיב בוי"ו אחר התי"ו וקרי ביו"ד ואותיות אהוי מתחלפות ונכתבה אל"ף המשך אחר הה"א ואתיקיהא היא מלה כוללת הפתחים והלשכות לכל אחד ואחד קורא אתיק ויונתן תרגם וזויתהא : מפו . שניהם כתובים בוי"ו : וההיכל הפנימי ואולמי החצר . נמשך טעמו עד מדות סוף פסוק השלישי כלומר אף על פי שכלל מדות אורך הבית ורחבו ההיכל הפנימי שהוא קדש הקדשים וכן אולמי ההיכל וכן כל מה שהולך ומונה לכל אחד מהם היו מדות ידועות בפני עצמן : (טז) הספים . האטומות . פירשנוהו : והאתיקים סביב לשלשתם . כי לשלשת הרוחות היו האתיקים מערב לפון ודרום כמו שפירש' למעלה : נגד הסף שחיף עץ סביב . תרגם יונתן לקבל ספא דחפי נסרין דארזא והכרין פירושו לוחות כמו שאומר במשנה מסככין בנסרים : והארץ עד החלונו'. רוצה לומר מן הארץ עד החלונות : והחלונות מכסות . היו מכוסות מלמעלה : (יז) על מעל הפתח . על מה שהיה מעל הפתח : ועד הבית הפנימי ולחוץ . כלומר ולחוץ ממנו : ואל כל הקיר סביב סביב בפנימי . בבית הפנימי שהוא הדביר ובית החיצון שהוא ההיכל : מדות . לכל א' בפ"ע מהדברים הנזכרים רצה מדות ידועות ולא זכרם כולם בפרט אלא מקצתם : (יח) ועשוי כרובים ותמרים . הקיר עשוי בציור כרובים ותמורים כמו שהיה בבנין שלמה . ותמורים כבר פירשנו שהוא צורת דקלים : ושנים פנים לכרוב . כמ"ש פני אדם ופני כפיר : (יט) ופני אדם אל התמרה מפו ופני הכפיר אל התמרה מפו . הכרוב היה פונה לשני צדדין פני אדם מצד זה ופני כפיר מצד זה והתמורה שהיתה בין כרוב לכרוב היו פונים אליה פני אדם מכרוב שכנגדה האחד ופני כפיר מכרוב שכנגדה האחר : מפו . שניהם כתובי' בוי"ו : (כ) מהארץ . הציורים האלה היו בכתלים מהארץ עד למעלה ומה שאמר עד מעל הפתח זהו בכותל המזרחי שהיה בו הפתח ובפתח לא היו הציורים במזוזות ובמשקוף ואמר שהיו למעלה מהפתח : וקיר ההיכל. וכן לקיר ההיכל ואני תמה למה הזכיר זה שהרי אמר עשוי אל כל הבית סביב סביב אולי מה שזכר הבית הוא אומר על בית קדשי הקדשים ואחר כך אמר וקיר ההיכל אבל כיון שאמר כל הבית הכל בכלל ולא היה צריך לשנות בפרט : ההיכל. נקוד אולי לזה הטעם והוא אחד מט"ו נקודין שבמקרא : (כא) ההיכל מזוזת רבועה. ההי"ו במקום ה"א וכן אל תהי פוגע לך מכת בלתי סרה חכמת ודעת והדומים להם ופירושו מזוזת פתח ההיכל היתה מרובעת כי יש שיעשו המזוזות עגולות ויונתן תרגם היכלא דספהא מרבעין ואמר מזוזת דרך כלל כי על שתי המזוזות אמר : ופני הקדש המראה כמראה . ופתח קדש הקדשים שהוא פני הקדש המראה שראיתי במזוזותיו הוא כמראה שראיתי במזוזת ההיכל ות"י ואפי בית כפורי חזויה כחיזו יקרא : (כב) המזבח עץ ג' אמות גבוה וארכו שתים אמות · זה המזבח אינו דומה לא למזבח שעשה משה ולא למזבח שעשה שלמה ולא למזבח שעשו בני הגולה והנה זכר עוד המזבח במדה אחרת

מצודת דוד

...הדרום : ואתיקיהא מפו ומפו . ר"ל מדד את הצלעות עם רוחב בית ...עומד בזוית מזה ומזה ובין שניהם ר"ל הצלעות ובית החליפות היו ק' ...היכל וכו' . מחובר הוא למקרא שלאחריו לומר בנין ההיכל וכן בנין ...בית קה"ק וכן אולמי החצר הפנימי כמ"ש ואלמות סביב סביב (לעיל ...היו הספים וכו' : (טז) סביב לשלשתם . לכל שלשת הבניינים הנזכרים ...בניו היו מזוזות וחלונות אטומות ואתיקים ר"ל לכולם היה דמות וצורה אחת (ואתיקי ההיכל ובית קה"ק היו בחללי הצלעות והחלונות היו בגובה ממעל ...נגד הסף . על המזוזה היה מחופה לוח עץ ארז למען יהיה נוח לצפותו זהב כי על האבן קשה לצפות זהב : סביב סביב . בכל סביבות המזוזה : והארץ . וכן ...ית עד החלונות וגם ממעל לחלונות היו מכוסות בלוחי ארז : (יז) על מעל הפתח . ר"ל על הכותל אשר מעל הפתח ועד הבית הפנימי הוא בית קה"ק ...ההיכל החופה לו ובכל הקיר בין בפנימי הוא בית קה"ק בין בחיצון הוא ההיכל הכל היה מחופה בלוחות עץ עשויות במדה אחת זה כזה וכפל הדבר לומר שלא ...פנוי מבלי לוחות ארז כי כל הבית היה מצופה זהב והיה צורך אל הלוחות : (יח) ועשוי כרובים . על הלוחות ההם היה חקוק צורת כרובים ותמורים ולפוי הזהב ...במקום בליטות הצורות ושוקע במקום שקיעתן והיה א"כ נראה הצורות על לפוי הזהב : ותמורה בין כרוב לכרוב . היה חקוק כרוב מזה וכרוב מזה וביניהם ...שנים פנים לכרוב . לכל כרוב היה שני פנים האחד פני אדם והשני פני כפיר והוא ארי בחור (ועל כי תמונת גופם היה כשל אדם קראם כרובים עם כי ...ה פני כפיר : (יט) ופני אדם . הכרוב מזה היה פונה פני האדם אל התמורה והכרוב מזה היה פונה פני הכפיר אל התמורה מזה ופני האדם היה פונה אל ...וכן היה סובב והולך : עשוי . בתמונה הזאת היה עשוי בכל הבית מסביב : (כ) מהארץ . מקרקע הבית עד הכותל אשר מעל הפתח היו עשוי צורות הכרובים ...וקיר ההיכל . וכן היה בכל קיר ההיכל וכפל הדבר לומר שלא היה מקום פנוי מבלי ציורים : (כא) ההיכל מזוזת רבועה. מזוזת ההיכל לא היתה עגולה כ"א ...ועשויה היה שש אמות ולא היה כן הרוחב כי המזוזה עם הכותל שבצד הפתח לא היה כ"א חמשה אמות כמ"ש למעלה : ופני הקדש . ר"ל פתח קה"ק ...אשר רמז כמראה אשר ראה בפתח ההיכל וזה בתמונת המזוזות שלא היו עגולים כ"א בתמונת רובע. או ר"ל בפנים בחלל ההיכל הנקרא קדש : המראה. הוא ...מחלקת אורה לכל הבית אותה כמראה ר"ל כמנורת הטהור של כל אדם שעומדת סמוכה אל השלחן כי כן עמדה המנורה היא סמוכה אל השלחן ועיין בקונטרס (יחזקאל) בנין הבית : (כב) המזבח . ר"ל השלחן העומד מול המזבח כן ת"י ור"ל השלחן היה עשוי מלוחות עץ ועליו היה צפוי הזהב

מצודת ציון

נשען לבנין האולם : (טז) הסיפים . מזוזות הפתחים : האטומות . הסתומות במחילה בסירה וכהה : והאתיקים : הם כענין עמודים מרובעים בולטים מתוך לכותל רחבים מלמטה והולכים וכלים כלפי מעלה ועשויות לחוזק וכן אתיק אל פני אתיק (לקמן מב) : שחיף . ענין לוח וכן ת"י נסרין דארזא : (יח) כרובים . פרצוף תינוק כי תרגום של תינוק הוא רביא : ותמורים . צורת אילן תמר : (כא) רבועה . מרובעת ור"ל לא עגולה אבל לא היתה שוה הצלעות : (כב) ומקצועותיו . ענין זויות כמו

אחרת ולאפשר שזה המזבח הוא מזבח הפנימי שעשה משה של זהב. ואמר זה השלחן קרא המזבח שלחן ויונתן תרגם מקבל מדבחא סתורא דלאה דעתו כי על השלחן דבר וזכר מזבח לפי שהיה נגד המזבח ובדרש רז״ל פתח במזבח וסיים בשלחן רבי יוחנן ורבי אליעזר דאמרי תרוייהו בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר ועכשיו שלחנו של אדם מכפר : ומקלעותיו לו. זויות השלחן לו כלומר תמדתו : וארכו וקירותיו עץ . פי׳ רבינו שלמה ז״ל כי אמר ארכו על גוף השלחן וקירותיו על מסגרותיו וזו המליצה לא נמצאת כי האורך והרוחב אינו ענין הדבר שיאמר עליו שהוא עץ או כסף או זהב והנכון בעיני כי טעם וארכו דבק למעלה ממנו שאמר ומקלעותיו לו ואמר וארכו כאילו אמר עם ארכו כמו שפירשנו כי מקלעותיו נחשבים עם מדת ארכו והנה לא זכר רחב לזה המזבח שראה או השלחן : (כג) ושתים דלתות להיכל ולקדש . לשער ההיכל היו שתים דלתות וכן לקדש שהוא הדביר ואמרו שתים ידוע הוא כי לא יעשו לשער דלת אחר שתים מפני כפל הדלתות כמו שאמר : (כד) ושתים דלתות לדלתות שתים מוסבות דלתות שתים לדלת אחת ושתי דלתות לאחרת . פי׳ רבותינו ז״ל במסכת מדות הן פתחו של היכל גובהו עשרים אמה ורחבו עשר אמות וד׳ דלתות היו לו שתים בפנים ושתים מחוץ שנ׳ ושתים דלתות להיכל ולקדש החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עוביו של כותל והפנימית נפתחות לתוך הבית לכסות אחרי הדלתות שכל הבית היה מלופה זהב חוץ מאחר הדלתות רבי יהודה אומר בתוך הפתח היו עומדות וכמין אינרכס מטה היו נקפלות לאחוריהם אלו היו שתי אמות ומחצה ואלו שתי אמות ומחצה חצי אמה ומזוזה מכאן וחצי אמה ומזוזה מכאן שנאמר שתים דלתות לדלתות שתים מוסבות דלתות שתים לדלת אחת ושתים דלתות לאחרת פירוש אינרכס מטה כתב בעל הערוך בלשון יון קורין לדבר הפוך אנטרוכי ובברא״שית רבה אך יצא יעקב רבנן אמרי כמין אנטרוכי מטה הדלתות היו נקפלות לאחוריהן עמד לו יעקב אחר הדלת עד שנכנס עשו ויצא לו הה״ד אך יצא יצא יוצא ואינו יוצא : שתים לדלת אחת . עמה היו שתים וכן לאחרת : (כה) ועשויה אליהן אל דלתות ההיכל . בא הכינוי טרם הידיעה כי אל דלתות ההיכל פירושו אליהן וכן יביאה את תרומת ה׳ ותראהו את הילד והדומים להם : כרובים ותמרים . מה שאמר ועשויה לשון נקבה על הצורה כאילו אמר ועשויה צורת כרובים: אל דלתות ההיכל . אל כמו על וכמוהו רבים : ועב עץ אל פני האולם מהחוץ . פירושו עץ עב ויקרא בלא סמיכות עב כמו שאמר ועב אל פניהם ואמר והעבים ונקרא בדרז״ל מריש על מריש שבנאם בבירה וזה העב היה נתון בבנין בקיר האולם על פניו מבחוץ כלפי המזבח וכן היה בבנין בית שלמה כרותות ארזים אמרו רבותינו ז״ל בנויות בתוך הכותלים ותרגם יונתן וסקופתא דאעא ורבינו שלמה ז״ל פירש כי עב זה הוא מה שאמרו רבותינו ז״ל במסכת מדות וכלונסות של ארז היו קבועים מכותלו של היכל לכותלו של אולם כדי שלא יבעט ומה שאמר מהחוץ שהיו הכלונסות יוצאות לכותל פני האולם מן החוץ לכתיפות האולם לשני עברי הפתח : (כו) והלונים . וצלעות הבית והעבים . פירשו רז״ל צלעות הבית אלו המלטסים והעבים אלו המרישין פירוש מלטסין נדבך של עץ שבונין בכתלים שמניחים עליו ראשי הקורות והמרישין הם קורות גדולות : (א) ויוציאני אל החצר החיצונה . היא עזרת נשים : הדרך דרך הצפון . כתרגומו באורח תרעא דפתיח

וּמִקְצֹעוֹתָיו לוֹ וְאָרְכּוֹ וְקִירֹתָיו עֵץ
וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי
יְהוָה׃ כג וּשְׁתַּיִם דְּלָתוֹת לַהֵיכָל
וְלַקֹּדֶשׁ׃ כד וּשְׁתַּיִם דְּלָתוֹת לַדְּלָתוֹת
שְׁתַּיִם מוּסַבּוֹת דְּלָתוֹת שְׁתַּיִם לְדֶלֶת
אֶחָת וּשְׁתֵּי דְלָתוֹת לָאַחֶרֶת׃
כה וַעֲשׂוּיָה אֲלֵיהֶן אֶל־דַּלְתוֹת
הַהֵיכָל כְּרוּבִים וְתִמֹרִים כַּאֲשֶׁר
עֲשׂוּיִם לַקִּירוֹת וְעָב עֵץ אֶל־פְּנֵי
הָאוּלָם מֵהַחוּץ׃ כו וְחַלּוֹנִים אֲטֻמוֹת
וְתִמֹרִים מִפּוֹ וּמִפּוֹ אֶל־כִּתְפוֹת
הָאוּלָם וְצַלְעוֹת הַבַּיִת וְהָעֻבִּים׃
מב א וַיּוֹצִאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר
הַחִיצוֹנָה הַדֶּרֶךְ דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן וַיְבִאֵנִי
אֶל־הַלִּשְׁכָּה אֲשֶׁר נֶגֶד הַגִּזְרָה

ד׳ | ח׳ר״פ יחידאין מן ג׳ג׳ קדמא נסיב וי״ו ותניינא ותליתאי קרחי | ס׳ חד חסר ג׳ וחד על דלתות | ל׳ | ל׳ | ל׳ | ו׳ כ׳ מס׳

וְזָוְיָן לֵיהּ וְאוֹרְכֵּיהּ וְכָתְלוֹהִי
דְּאָעָא וּמַלֵּיל עִמִּי דֵּין פָּתוּרָא
דִּקֳדָם יְיָ׃ כג וְתַרְתֵּין דָּשִׁין
לְהֵיכְלָא וּלְבֵית כַּפּוּרֵי׃
כד וְתַרְתֵּין דָּשִׁין אִימְּהֵן לְדָשַׁיָּא
תַּרְתֵּין מַקְּפָן דָּשִׁין תַּרְתֵּין
לְדָשָׁא חַד וְתַרְתֵּין דָּשִׁין
לְאוֹחֲרַנְתָּא׃ כה וּגְלִיף עֲלֵיהוֹן
עַל דָּשֵׁי הֵיכְלָא כְּרוּבִין
וְכוֹתְרָן כְּמָא דִגְלִיף עַל
כּוֹתְלַיָּא וּסְקִיפְתָּא דְאָעָא עַל
אַפֵּי אוּלָמָא מִלְּבָרָא׃ כו וְכַוִּין
סְתִימָן וְכוֹתְרָתָא מִכָּא וּמִכָּא
עַל כִּתְפֵי אוּלָמָא וּמְחִיצַת
בֵּיתָא וּסְקוּפָתָא׃ א וְאַפְּקַנִי
לְדָרְתָא בָּרִיתָא בְּאוֹרַח תַּרְעָא
דְּפָתִיחַ לְאוֹרַח צִפּוּנָא וְאַעֲלַנִי
לְלִשְׁכְּתָא דְּקֳדָם בְּצוּרְתָא

ושתים דלתות חד מן ה׳ ר״פ יחידאין מן ג׳ ג׳ מלין דמיין קדמא נסיב וי״ו ותניינא ותליתא קרחי וסימן ומכל החי מכל בשר שנים מכל . ואלה בני רעואל בן עשו אלה אלה . ואשר עשה לדתן ולאבירם אשר אשר . וגם אשר לא שאלת גם גם . ושתים דלתות לדלתות שתים שתים . וכי מי אני ומי עמי . כי כי . ולבני לוי הנותרים לבני לבני . ולך טרדין מן לך לך :

ויביאהו אל הלשכה אשר נגד וגו׳ . (אל אחת מהלשכות הראשונות א״נ סא״א) אל מקום הלשכות קנברי״ן בלע״ז הם הלשכות העומדות בצפון הבית ד׳ אמה מן התאים כמו שאמור למעלה ובין הלשכות רחב כ׳ אמה סביב לבית ואין אדם יוכל לכנס לאותן לשכות ולא לאויר רחב העשרים שביניהם ובין התאים החצר (הפנימי׳) (החיצונה כצ״ל) כמו שמפורש למטה בענין שערי אמר שהחצר הפנימית מאה על מאה מרובע לפני הבית למזרח ואמר על רחב הבית לקדים נמצא רוחב הבית סותם את רוחב החצר החיצונה (הפנימית כצ״ל יוש״ה) ואינו יכול ליכנס לפנים מצידי הלשכות לא לצפון ולא לדרום לכך הוצרך לבא לחו[...]

לקבל מדבחא סתורא ר״ל השלחן קורא מזבח שמכפר בזמן הזה כמזבח ומקלעותיו . (רגליו , גגו וארכו כתוב במקרא גגו והוא ורגליו . במקרא הוא גגו כצ״ל נו״ה) גוף השלחן : וקירותיו . (כג) ושתים דלתות . לכל פתח סוגרים זה לעומת זה אחד במזוזת [...] במזוזת דרומית : [...] דלתות לדלתות . היו שתי זוגות ששנינו במסכת מד[ות] היו לו ב׳ מבפנים [...] החיצונות נפתחות [...] לכסות עוביו של [...] שש אמה והדלת [...] כשיעור חצי רוחב [...] אמה לפנים מן ה[...] עובי הכותל ה׳ [...] וכשהדלת החיצון [...] היה מכסה אותו [...] נפתחות לתוך ה[...] אחר הדלתות שה[...] טוח בזהב חוץ מ[...] רבי יהודה אומר [...] היו עומדות בתוך [...] איסטרמיטא הי[ו] לאחוריהן אלו ב׳ [...] ואלו ב׳ אמות ומחצ[ה] מזוזה מכאן וחצי [...] מכאן שנאמר וש[...] לדלתות שתים מוס[...] וגו׳ וזהו פירושו [...] בין חיצונות עוב[י] עובי הכותל ואלו [...] חצי אמה לפנים [...] הפנימיות נפתחות [...] והחיצוניות לצד הפ[...] ב׳ דלתות של חמש [...] נפתחות זו כנגד ז[ו] רחב של עובי הכות[ל] היו וכנגד חציין היו נקפלות לאחוריהן כשפותחין אותן כמין פנקס[...] שכותבין עליהם בעט ברזל שנקפלות זו אחורי זו נמצא כשנקפלות [...] אמות ומחצ׳ וכשנפתחו׳ זו לעומת זו מכסות חמש אמות של עו[בי] (כה) ועב עץ אל פני האולם . (ועב טרי״ף בלע״ז לשון קורות [...] כלונסות של ארז היו קבועים מכותלו של היכל לכותלו של [...] שלא יבעט כך שנינו במסכת מדות וזהו ועב יוצא מכותל הבית [...] פני האולם מבחוץ : (כו) אל כתפות האולם . לשתי עברי הפ[תח] הבית והעובים . והראני צלעות ואת העובים ואמרו רז״ל [...] אלו המלטסין והעובים אלו המרישו׳ ומה הן מרישות קורות ומה הן מלט[סין] שנותנין בראש הכתלים להניח עליהן ראשי הקורות : (א) ויוציאני [...] הפנימי : אל החצר החיצונה . בשער הצפון שהוזכר למעלה ושער [...] נגד השער לצפון והוא היה נתון באמצע אורך עזרת ישראל שהוא מ[...]

מצודת ציון

כמו ולמקלעות המשכן (שמות כו) : (כד) מוסבות . מל׳ סבוב : (כה) ועב עץ . כמו ועץ עב : (כו) כתפות . עבר וצד : וצלעות . הם הקירות . השוכבים על ראשי הכתלים ועליהם מניחין ראשי קורות התקרה והוא מלשון צלע וצד כי המה בצדדי הבית : והעובים . הם קורות התקרה שהמה פנים קצת : (א) הגזרה . זה ההיכל ובית ק״הק ז הבנין . הם הצלעות והמסיבה : (ג) רצפה . ענין

מצודת דוד

הזהב : ומקלעותיו לו . ר״ל הרגלים שבארבע המקצועות היו נמשכין ממנו בפ״ע ונתחברו אל השלחן . או ר״ל הרגלים שבארבע המקצעות אשר ל[ו] זהו גגו שהוא שטחית השלחן וגם קירותיו הם הכתלים הקבועים מרגל [...] גג השלחן הכל היה מעץ ועל העץ היה צפוי זהב : וידבר אלי . השלחן זה השלחן אשר לפני ה׳ . ר״ל מה שראית עומד לפני בית ה׳ הוא קדם הקדשים הנה זהו השלחן : (כג) ושתים דלתות . במשך עובי המזוזות היו קבועות האחת מעוכה כלפי פנים והאחת כלפי החוץ : ולקדש . זה קה״ק : (כד) ושתים דלתות לדלתות . ר״ל כל דלת היתה חלוקה לשתים והיו קבועות זו לש[...] האחת במזוזת צפונית והאחת לעומתה במזוזת דרומית וכשהן נסגרות היו סותמות כל חלל הפתח : שתים מוסבות דלתות . ר״ל אלו השתים היו הדלת[ות] החצי את החצי והוסיף לפרש ולומר שתים לדלת אחת וכו׳ ר״ל כל חלק מכל דלת היתה חלוקה עוד לשתים ע״י חוליות והיתה נקפלת לאחוריה והובא הע[...] והיה א״כ בכל חלק רביעית הדלת וכשהן נפתחות ונסגרות היו סותמות כל חלל הפתח ועיין בקונטרס בנין הבית : (כה) אליהן . כמו עליהן וחוזר דלתות ההיכל וכן על דלתות קה״ק היה חקוק צורת כרובים ותמורים כמו שהיה חקוק על הקירות : ועב עץ . קורה עבה ביותר מעץ היה קבוע בבנין ונמשך אל פני כותל האולם מבחוץ כלפי החצר הפנימי וזה היה לחזק הבנין שלא יבעט ולא ימוט לפי רוב הגובה : (כו) וחלונים אטומות . באולם היו חלונ[ות] במתילה בהירה וזכה: ותמורים. כותרות בצורות אילני תמר היו בכתפות האולם מזה ומזה ועל המזוזות ממעל כדרך שהיו בכל המזוזות: וצלעות הבית. ר״ל גם ב[...] הבית הם קורות המושכבות על הכתלים והעובים הם קורות התקרה שהמה עבים קצת: מב (א) ויוציאני . הוציאו מן ההיכל אל החצר החיצונה דרך הח[...] הדרך דרך הצפון . ר״ל הדרך שהוליך אותי היה דרך פאת צפון : אל הלשכה . ר״ל אל קבוצת הלשכות אשר עמדו מול הגזרה ומול הבנין אל אור[...] שם

רש"י

[...] יצונה הצפונית: אשר נגד הגזרה. אותן הלשכות היו כנגד כל אורך הבית מן המזרח למערב כמו שאמור בענין בלשכות הללו [...] היכל מאה אמה: (ב) אל פני אורך אמות המאה פתח הצפון. אל פתח [...] לצפון לחצר החיצונה ורואה כנגדו חמשים אמה רחב [...] פוני של חצר [...] מאה אמה שהרי [...] מן המזרח [...] אמה ורחבו מן [...] אמה כמו שאמו' [...] וחלל החצר [...] אמה רחב כמו [...] ויצא משער אל [...] נמצא לפני [...] אויר אורך מאה [...] חמשים: (ג) נגד [...] לחצר הפנימי. [...] הלשכות אצל [...] אויר אשר לחצר [...] סביב לבית כמו [...] ובנין הלשכות [...]: ונגד רצפה [...] החיצונה. שאמרנו [...] היתה החצר [...] סביב לה: אתיק [...] לא ידעתי מהו. [...] אל פני אתיק. [...] עמוד כמו שפי' [...] (לעיל טז) והאתיקים [...] שהם עמודים [...]ליונות הייתו הני לשכות עצמם שמדבר מהם וקורא אותם עליונות [...] גבהו של הר כמו שפירש"י גבי ומתחת הלשכות האלה והכי פי' על הסדר [...]ליונות שהם בגובהו של הר ב' מהם היו קצרות כלומ' אינם רווחות לפי [...] ממעטים בהם שכן דרך הבנאים לחזק מלאכת בניינם לעשות [...] ב' שלישי החומה ומשם ואילך כלים ומשפעים ולכך השלישית אינה [...] דקאמר כי משולשות הנה ואין להם עמודי' לפי שאין צריך חיזוק [...]: ואין להם עמודים כעמודי החצרות כלומר עמודי לשכות אלו אינם [...]' שאר עמודים מיוסדים אצל החומה לחיזוק אבל הני בעובי החומה [...] ולפנים לכך אוכלים מן הבנין: על כן נאצל. כתרגומו דחיקן לפי שהם בעובי החומה בולטים לחוץ ולפנים מחזקים הלשכית: מהתחתונו' ומהתיכונו' [...] הארץ כך מצאתי בשם אשל גדול (סא"א): בשלישים. ת"י מתלתין משמע שהיו אותן לשכות משולשות שלש זו למעלה מזו וגם המקראות מוכיחין כן שהוא אומר [...]ליונות קצרות מהתחתונו' ומהתיכונות ואני לא יכולתי להבין בשלשת המקראות הללו כלל מהו כי יוכלו אתיקים מה הם אותם אתיקים והיאך אוכלות [...] ואינם אוכלות מן התחתונות ומן התיכונות וטעם שהוא נותן לדבר כי משולשות הנה ואין להם עמודים לא ידעתי להבין בו: והנ"י ל"א הי"ה ל"י ל"א [...] אור בכ"ל הבני"ן הזה אל"א כמ"ו שהראוני מ"ן השמי"ם): (ד) ולפני הלשכות מהלך י' אמות רחב אל הפנימית דרך אמה א'. נראה בעיני לפי שחלל [...] מאה מצפון לדרום ומהן הלשכות רחב חמשים ולפניהם אויר חמשים לצד צפון הרי כאן כל רחב החצר נמצא כל רחב החצר סתום שאין אויר בין הלשכות [...]ית החליפות כלום ואין מבוא ליכנס בו לאויר הכ' שבין הלשכות והתאים כי אויר ד' אמה המפסיק בין התאים והלשכות הוא ט"ו אמות שאחורי בית [...] וסף עליהם חמש אמות וא"ת נמצא אויר ה"א בין זווית החליפות לזווית הלשכו' הרי עובי כותל המפסיק בין חצר הפנימי ובין חצר החיצונה הבא מן [...]רב סותמו שהרי עוביו ו"א ורחבו כלה לאותו זווית לתוך מאה אורך של חצר הפנימית אל זווית בית החליפות לפיכך אין מבוא לאותו אויר ד' לא [...]א בחיצונה אא"כ היה משפע וכונס כשהיה מכלה סוף חומה שבין בתי החצרות (שופע בתוך חצר החיצונה בפנימית) בעובי החומה אמה כדי כניסת [...] לתוך אויר ה"א שבין כותל החליפות לכותל הלשכה והולך באותו אויר לצד מערב י' אמות ושם כלה משך בית החליפות ונכנס לתוך אויר רחב ד' וזהו [...] י"א רחב לבא אל הפנימי' ודרך אמה א' שהרי נכנס בו דרך פתח אמה אחת שמשפעו כינס בסוף החומה ולמה קורהו מהלך רחב ולא היה לו לומר מהלך [...] לפי שלענין בנין החליפות הוא רוחב לפי שבנין החליפות מן הצפון לדרום ט"ו אמה ומן המזרח למערב אינו אלא י"א: ופתחיהם לצפון. פתחי הלשכות

יחזקאל מב

וַאֲשֶׁר־נֶגֶד הַבִּנְיָן אֶל־הַצָּפוֹן׃
ב אֶל־פְּנֵי אֹרֶךְ אַמּוֹת הַמֵּאָה פֶּתַח הַצָּפוֹן וְהָרֹחַב חֲמִשִּׁים אַמּוֹת׃ ג נֶגֶד הָעֶשְׂרִים אֲשֶׁר לֶחָצֵר הַפְּנִימִי וְנֶגֶד רִצְפָה אֲשֶׁר לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אַתִּיק אֶל־פְּנֵי־אַתִּיק בַּשְּׁלִשִׁים׃ ד וְלִפְנֵי הַלְּשָׁכוֹת מַהֲלַךְ עֶשֶׂר אַמּוֹת רֹחַב אֶל־הַפְּנִימִית דֶּרֶךְ אַמָּה אֶחָת וּפִתְחֵיהֶם לַצָּפוֹן׃ ה וְהַלְּשָׁכוֹת הָעֶלְיוֹנֹת קְצֻרוֹת כִּי־יוֹכְלוּ אַתִּיקִים מֵהֵנָה מֵהַתַּחְתֹּנוֹת וּמֵהַתִּכֹנוֹת

ג נגד י' ס"פ בנביאים · ונגד ג' · ולפני ל' וכ"כ י"ו מיחדין · הלשכות ל' · אתיקים ל' חסר וי"ו בתרא. ל' · ומהתיכונות ל' כ"כ · ז'

תרגום

וְדִקְדָם בִּנְיָנָא לִצְפוּנָא׃ ב לָקֳבֵיל אוֹרְכָּא דְאַמִין מְאָה תַּרְעָא חַד דְפָתִיחַ לִצְפוּנָא וּפוּתְיָא חַמְשִׁין אַמִין׃ ג לָקֳבֵיל עַסְרִין דְלְדַרְתָּא גַוַיְתָא וְקֳבֵל דִלְצְפוּנָא רִצְפְּתָא דִפְתִיחָא לְדַרְתָּא בָרַיְתָא זָוֵי לָקֳבֵיל זָוֵי מְתַלְתִין׃ ד וְקֳדָם לִשְׁכְּתָא מַהֲלַךְ עֲסַר אַמִין פּוּתְיָא לְגָיו אוֹרַח אַמְתָא חֲדָא וְתַרְעֵיהֶן פְּתִיחִין לִצְפוּנָא׃ ה וְלִשְׁכְּתָא עִילָיְתָא דְתִיקַן אֲרֵי נְסִיבָן זָוַיָּא מִנְהֵין מֵאַרְעִיתָא

העשרים ג' וסימן לא אשחית בעבור העשרים. נגד העשרים. ליחזקאל העשרים: מהנה ז' בקריאה וסימן ועשה מאחת מהנה. כל היוצא מהנה יטרף. ושמרון בחצי חטאתיך. והלשכות העליונות קצרות. אחת מהנה לא נעדרה. אחת מהנה לא נשברה. בחר לך אחת מהנה ואעשה לך דדברי הימים:

רד"ק

דפתיח לאורחא לצונא: הגזרה. הבנין. פירשנוהו למעלה: (ב) אל פני אורך אמות המאה. הידיעה בעבור שזכר למעלה והגזרה והבנייה וקורותיה ארך מאה אמה: אל פני פתח הצפון. כתרגומו תרעא חד דפתיח לצפונא: והרוחב חמשים אמות. כמו שאמר למעלה ועל פני שער האיתון על לפני אולם השער הפנימי חמשים אמה: (ג) נגד העשרים. האמה שאמר למעלה ובין הלשכות עשרים אמה: ונגד רצפה אשר לחצר החיצונה. הלשכה הזאת היתה מצד פנים נגד העשרים ומצד חוץ נגד רצפה אשר לחצר החיצונה שהיא עזרת נשים כמו שאמר למעלה ויביאני אל החצר החיצונה והנה לשכות ורצפה עשוי לחצר וגומר: אתיק אל פני אתיק בשלשים. לשכה אל פני לשכה בשלשים רוצה לומר שהיו לשכה למעלה מלשכה שלשה זו על גב זו עליונה ותיכונה ותחתונה כמו שאמר למעלה: (ד) ולפני הלשכות. אמר שהיו לשכה כנגד לשכה וביניהם היה מהלך עשר אמות רחב אל הפנימים דרך אמה אחת. ואמר הפנימי' דרך כלל כאילו אמר הפנימיו' ויונתן תרגם על דרך שם לא על דרך תאר שתרגם לגיו: ופתחיהם לצפון. אמר שהלשכות היו פתוחות לצפון: (ה) והלשכות העליונות קצורות. כבר אמר כי הלשכות היו שלש זו על זו ואמר כי העליונות קצרות מן האחרות והנה אלה הפך אותם התאים שזכר למעלה כי אותם היו רחבות העליונות מאשר תחתיהן כמו שאמר ולא יהיו אחוזים בקיר הבית כמו שפירשנו וכמו שהיה בבנין שלמה היציע התחתונה וגו' אבל באלה הלשכות היו העליונות קצרות ונתן הטעם כי יוכלו אתיקי' מהנה ועוד נתן טעם כי משולשות הנה וגו' ואיני יכול להבין בנין הלשכות האלה איך ראה אותן הנביא ובאיזה ענין היה שהתחתונות רחבות מהעליונות וגם רבינו שלמה ז"ל לא פירש דבר ואפשר שהיו כותלי הלשכות עשויות כמין כפה שאוירה הולך ומיצר מלמעלה ויהיה פירוש כי יוכלו אתיקים מהנה ביתפשו אוירי הלשכות מהתחתונות ומהתיכונות יתפשו מהבנין יותר לפי שהיה רחב יותר מלמטה כלומר אוירו רחב ואמר מהנה ואחר כך פי' מהתחתונות ומהתיכונות אמר הכנוי קודם הידיעה וכן והראהו את הילד והדומים לו ועדיין קשה לי לפירוש הזה אם כן התיכונות היו קצרות יותר מהתחתונות וזה לא זכר ואפשר כי לא זכר אלא העליונות לפי שהיו קצרות יותר: יוכלו. כתוב בוי"ו במקום אל"ף כי אותיו' אהו"י מתחלפו' והוא ענין תפיסה ולשון הזה מצאתי בדברי רז"ל באמרם כמה לוחות אוכלות בארון ששה ויונתן לא פי' לנו בזה דבר אלא שתרגם הפסוק כפשוטו ולשכתא עליתא דתיקן ארי נסיבן זויא מנהו' מארעיתא וממציעתא בנינא ואומר אני

מצודת דוד

[...]ות לצפון רחוקים עשרים אמה מיסוד כותל המסיבה כמ"ש ובין הלשכות [...] אמה (לעיל מא): (ב) אל פני וגו' והרחב וגו'. ר"ל הביאו אל [...] הפונה מול כותל חצר החיצונה אשר לפניה אויר חלל אורך מאה [...]: חמשים אמה כי רחב הלשכות היו כ' אמה וארכן מאה אמה כמ"ש [...] א"כ מרוחקים מכותל חצר החיצונה חמשים אמה הרי א"כ אויר החלל שלפניהם מאה אורך וחמשים רחב ועיין בקונטרס בנין הבית והצורה: (ג) נגד [...]י'. נותן סימן על מקום הלשכות ההם ואומר העבר מזה היה מול חלל אויר עשרים מהחצר שלפני יסוד כותל המסיבה וזהו מ"ש ובין הלשכות רחב עשרים [...] מא): הפנימי. ר"ל עבר הפנימי מהלשכות היה פונה מול חלל האויר הזה: ונגד רצפה וגו'. ר"ל והעבר מזה היה מול הרצפה מהחצר כמ"ש ורצפה עשוי [...] (לעיל מ): החיצונה. ר"ל עבר החיצונה מהלשכות היה פונה מול הרצפה הזה: אתיק אל פני אתיק. ר"ל עמודי הלשכות ההם היו זה לעומת זה עמוד [...] עמוד מבחוץ: בשלישים. ר"ל כן היה בעבור שהלשכות ההם היו שלשה עליות זו על גב זו והיה הבנין גבוה ולכן היו עמודים כפולים זה מול זה לחזק הבנין: [...] הלשכות וגו'. ר"ל הנכנס לאויר חלל העשרים שלפני הלשכות היה לו מהלך עשר אמות רחב בית החליפות לבוא אל עבר הפנימית מהלשכות והלך שם דרך [...] אחת רחב וזהו לפי שלא היה דרך לבוא בחלל עשרים האמה שבעבר הפנימי מהלשכות לא מחצר הפנימי כי לא היה שם מקום להיות פתח כי כותל מזרחי [...]ליפות נמשך עד המקצוע ושם היו חלונות לסמוך הסכינים כמ"ש בקונטרס בנין הבית ולא היה מקום על פתח ולא מחצר החיצונה כי בית החליפות ועובי [...] הפנימי סתמו כל רוחב חלל עשרים האמה ועוד נכנס אמה אחת בכותל הלשכות כמ"ש בקונטרס בנין הבית ובפאת המערב היה אותם מקום המיוחד לבשל [...] דרך כניסה היה פרוזה ברוחב אמה בסוף כותל חצר הפנימי שאצל כותל הלשכות ואורך הפרוזה היתה מול האמה שנכנסה הכותל שהיא בכותל הלשכות ועוד [...] ומשם היה פרוזה רוחב אמה באורך חמש אמות כלפי המערב עד כלות הכותל הבית המכסה עובי כותל בית החליפות וכאשר נראה בצ"ה ועיין בקונטרס [...] וז"ש ולפני הלשכות ר"ל הנכנס לאויר החלל שלפני הלשכות היה לו מהלך עשר אמות רוחב לבוא אל עבר הפנימית מהלשכות חמשה בתוך הפרוזה מול כותל בית החליפות וחמשה מול חלל בית החליפות וכותל המערבי והולך א"כ שם ברוחב דרך אמה של הפרוזה: ופתחיהם. פתחי הלשכות ההם היו בעבר הצפוני מול רצפת חצר החיצונה: (ה) והלשכות העליונות. הלשכות האלה שעמדו במעלה ההר כלפי המערב היו קצרות

מצודת ציון

ענין הצעת אבנים למדרך הרגל: אתיק. עמוד מרובע בולט מהכותל רחב מלמטה והולך והלה מלמעלה והוא עשוי לחיזוק וכן והאתיקים (לעיל מא): בשלישים. מלשון שלשה: (ד) מהלך. ר"ל דרך ושביל: (ה) קצורות. מלשון קצר ר"ל צרות ודחוקות: יכלו. כמו יאכלו והוא ענין המעטה באויר החלל ובדרז"ל כמה לוחות אוכלות בארון (ב"ב יד): ומהתיכונות. מהאמצעית: נאצל

רדק

אני פרשה זו עתיד אליהו לפרשה : (ו) כי משלשות . ג' פאים היו זה על זה : ואין להן עמודים כעמודי החצרות . שנסמכות התקרות על העמודים אלא על הכתלים היו נסמכו' והכתלים היו עשויין כמין כפה : על כן נאצל מהתחתונות והתיכונות מהארץ . על כן נדחק ונפרד מקום העליונות מהתחתונות מהארץ מלמטה כלפי הארץ כי שם היו רחבות ולמעלה קצרות : נאצל . מן ואצלתי מן לא אצלתי מהם ענין פרישה ויונתן תרגם על כן דחיקא : (ז) וגדר אשר לחוץ. ובא וראה כלפי חוץ הכותל לעומת הלשכות אורך הכותל חמשים אמה ארכו כאורך הלשכות לפיכך אמר והנה על פני ההיכל מאה אמה כי מאה אמה אורך ההיכל כמו שכתבנו והלשכות לא היו תופשות כל אורכו של היכל אלא חציו : (ט) ומתחתה . מגלה תיבות שהראשונה לוקחת מן האחרונה וקרי הוא ומתחת הלשכות ואמר הלשכות האלה המביא מהקדים כבר אמר כי הלשכות לא היו מגיעות אלא עד חצי ארכו של היכל וקרא מתחת הלשכות מה שתחת כלפי מזרח לפי שהמערב היה בעליונות שלהם כמו שפירשנו כי הסדר משפע ועולה עד ההיכל ומבואו היה מן המזרח כי מן המזרח היו נכנסין בהר הבית וממנו ולפנים עד האולם וההיכל במעלות הכל כמו שכתבנו למעלה לפיכך כניסתן היתה מתחתן שהוא כלפי מזרח וזה הוא שאמר המביא מהקדים בבואו לנכנס מהחצר החיצונה המביא שם וכתיב המביא וקרי המבוא בבא מי שיבא : (י) ברחב גדר החצר דרך הקדים . אמר כי גם כן במזרח ברחב שבין כותל החצר והגזרה ראה לשכות כמו שראה בצפון כמו שזכר והדרך שהיה לפניהם כמראה הלשכות ר"ל כמראה דרך הלשכות ואמר כמראה כי הכל היה רואה במראה הנבואה לא ממש הדבר : (יא) ודרך . מבואר הוא : (יב) וכפתחי הלשכות . פתח בראש דרך . ראה פתח בראש דרך ואיזה דרך דרך בפני הגדרת הגינה והוא דרך הקדים בבואן פי' כשהיה האדם נכנס מן המזרח : הגדרת הגינה . רוצה לומר מעלת אבנים עשוים כמו גדר אבנים והיתה הגונה ונאה הגונה מדברי רז"ל דבר הגון ותרגם יונתן דוכן ליואי ודוכן הלוים

תרגום

ומְמִצִיעָתָא בִּנְיָנָא : ו אֲרֵי מְתַלְתָן אִינוּן וְלֵית לְהוֹן עַמוּדִין כְּעַמוּדֵי דָרָתָא עַל כֵּן דְחִיקָן מֵאַרְעִיתָא וּמִמְצִיעָתָא מֵאַרְעָא : ז וְכָתְלָא דִלְבָרָא לָקֳבֵיל לִשְׁכַּתָא אוֹרַח דַרְתָּא בָרַיְתָא דְקָדָם לִשְׁכָּתָא אוּרְכֵּיהּ חַמְשִׁין אַמִין : ח אֲרֵי אוּרְכָּא דְלִשְׁכָּתָא דִלְדַרְתָּא בָרַיְתָא חַמְשִׁין אַמִין וְהָוְיָן עַל אַפֵּי הֵיכְלָא מְאָה אַמִין : ט וּמִלְרַע לְלִשְׁכָּתָא הָאִילֵן מֶעֱלָנָא מִמַדִינְחָא דְעָלִין לְהֵין מִדַרְתָּא בָרַיְתָא : י בִּפוּתְיָא דְכָתְלָא דְדַרְתָּא בְּאוֹרַח מַדִינְחָא דְקָדָם בְּצוּרְתָא וְדִקְדָם בִּנְיָנָא לִשְׁכָּן : יא וְאוֹרַח קֳדָמֵיהוֹן כְּחֵיזוּ לִשְׁכָּתָא דְפָתִיחָן לְאוֹרַח צִפּוּנָא כְּאוּרְכֵּיהֶן כֵּן פּוּתְיְהֶן וְכָל מַפְקָנֵיהֶן וְכִדְחָזֵי לְהֶן וּכְתַרְעֵיהֶן : יב וּכְתַרְעֵי לִשְׁכָּתָא דִפְתִיחַ לְאוֹרַח דָרוֹמָא תְּרַע בְּרֵישׁ אוֹרַח אוֹרַח קֳדָם דוּכַן לֵיוָאֵי אוֹרַח

יחזקאל מב

בִּנְיָן : ו כִּי מְשֻׁלָּשׁוֹת הֵנָּה וְאֵין לָהֶן עַמּוּדִים כְּעַמּוּדֵי הַחֲצֵרוֹת עַל־כֵּן נֶאֱצַל מֵהַתַּחְתּוֹנוֹת וּמֵהַתִּיכֹנוֹת מֵהָאָרֶץ : ז וְגָדֵר אֲשֶׁר־לַחוּץ לְעֻמַּת הַלְּשָׁכוֹת דֶּרֶךְ הֶחָצֵר הַחִצֹנָה אֶל־פְּנֵי הַלְּשָׁכוֹת אָרְכּוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה : ח כִּי־אֹרֶךְ הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר לֶחָצֵר הַחִצֹנָה חֲמִשִּׁים אַמָּה וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַהֵיכָל מֵאָה אַמָּה : ט וּמִתַּחְתָּה לְשָׁכוֹת הָאֵלֶּה הַמֵּבוֹא מֵהַקָּדִים בְּבֹאוֹ לָהֵנָּה מֵהֶחָצֵר הַחִצֹנָה : י בְּרֹחַב ׀ גֶּדֶר הֶחָצֵר דֶּרֶךְ הַקָּדִים אֶל־פְּנֵי הַגִּזְרָה וְאֶל־פְּנֵי הַבִּנְיָן לְשָׁכוֹת : יא וְדֶרֶךְ לִפְנֵיהֶם כְּמַרְאֵה הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן כְּאָרְכָּן כֵּן רָחְבָּן וְכֹל מוֹצָאֵיהֶן וּכְמִשְׁפְּטֵיהֶן וּכְפִתְחֵיהֶן : יב וּכְפִתְחֵי הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם פֶּתַח בְּרֹאשׁ דָּרֶךְ דֶּרֶךְ בִּפְנֵי הַגְּדֶרֶת הֲגִינָה דֶּרֶךְ

י"ד . ל'.ב' . ס' . ג' חסר י' . ג' חסר י' . ומתחת הלשכות ק' . המביא ק' . ל' חסר דחסר . ל'. . ל'.ל'. . ל'.ל'. . ל'.ל'.

החיצונה ד' כתיב כן חסר יו"ד וסימן ואילמיו אל חצר החיצונה דתמורי דשער הדרו' . וגדר אשר לחוץ . כי אורך הלשכות אשר לחצר. וחד חס' דחס' ומתח' הלשכות: דרך הצפון ו' וסי' נמסר לעיל בסיפרא סי' א':

רשי

הלשכו' הללו לצפון . מצאתי . וזהו פי' של פתח הצפון הכתוב קיצר הדבור וכאן פירשו (זה שייך לרש"י מ"כ פסוק ג' בגמר ...) וזהו פי' ר' שמעיה וכתב מדעתו . תוספות) : (ה) והלשכות העליו... (ו) כי משולשות הנה וגו' . לא הבנתי בהם כלל : כי יוכלו ... יאכלו אוכלים ומ... הלשכות : (ז) וג... וגו' . המפסיק ... והחצר החיצונה ... ארכו חמשים א... לדרום : (ח) כי ... מן הצפון לדרום ... והנה על פני היכ... למערב כנגד ה... ובית הכפרת והת... (ט) ומתחת הלש... איני יודע אם כל... להם מחילות מתי... ללמד שהיו ל... החצר ולפי שהחצ... לצד המזרח קור... הלשכות האלה ... ואלו בשפולו וכן ... ובשפולו של חצר ה... מהקדים בבואו ל... החיצונה : (י) ברו... וגו' . הבא מן הק... החיצונה וסובב א... מקצוע צפונית ... חומות הפנימית ... לאותן הלשכות של ... פני גדר החצר כו... חצר הפנימית שה... לחיצונית כנגד ה... שבפנימית לשכות ... הכותל ועומדי' בחי... (יא) ודרך לפניה... לשכות הללו יש ד... בחצר (החיצונה) ... כמראה דרך הלשכ... הצפון הכתובות ... כארכן .של לשכות ... של אלו וכן רחבן: ... כמוצא לשכות הצפו...

וכפתחיהן.של לשכות הצפון : (יב) וכפתחי הלשכות אשר דרך הדרום . כפתחי לשכות הקדים שאף בדרו' היו לשכות מובדלות הדרומיים עשרי' אמה כמו שאמור למעלה ובין הלשכות רוחב כ' אמה מבית לבית סביב סביב : פתח בראש דרך . פת... ללשכות הקדים בראש דרך והדרך היה בפני הגדרת הגינה ת"י דוכן ליואי ולשון גדרת הגינה בנין גדר אבנים עשוי כ... כו...

מצודת ציון

(ו) נאצל . ענין הפרשה כמו אצלת לי ברכה (בראשית כז) : (ז) וגדר . כותל : (ט) המביא . מל' ביאה : (יב) הגדרת הגינה . ת"י דוכן לואי ולשון גדרת הגינה ר"ל בנין גדר הגון ורא׳וי ולשון הגין הוא ידוע בדרז"ל . או יתכן שהוא מל' נגון ור"ל מקום שהלוים עומדים ומנגנים בשיר : ולא

מצודת דוד

צרות ודחוקות מבפנים כי האתיקים שהיו מבפנים כמ"ש למעלה הם מעטו מהן את החלל וחזר ופירש מן התחתונות ומן התיכונות מעטו בנין האתיקים את החלל אבל מן העליונות לא מעטו את החלל כי לא עלו שמה כי כבר נתחזק הבנין במה שהיו האתיקים בתחתונות ובתיכונות : (ו) כי משולשות הנה . בא ליתן טעם למה היו אתיקים בפנים למעט החלל ואמר לפי שבנין הלשכות היו משולשות שלשה עליות זו ע"ג זו ולכן צריך לחזק הבנין : ואין להן וגו' . ר"ל אין תועלת להן בעמודים כלפי החוץ לבד כדרך עמודי החצירות כי לא יתחזקו באלה : על כן וכו' . ר"ל הואיל והיה הצורך לעשות עמודים גם בפנים לכן נלקח ונפרש מחלל לשכות התחתונות ומהתיכונות מהארץ ר"ל כלפי רצפת התיכונות מעטו האתיקים את החלל אבל לא כלפי התקרה כי האתיקים היו הולכים וכלים כלפי מעלה ולא הגיעו עד התקרה כי כבר נתחזק הבנין ועיין בצורה : (ז) וגדר וגו' . ר"ל כותל הנראה מחוץ שלפני הלשכות ולתוספת ביאור אמר דרך חצר החיצונה ר"ל הפונה לחצר החיצונה אל פני הלשכות למזרחן : ארכו . אורך הכותל ההוא הנראה מחוץ היה חמשים אמה כי אמה אחת היתה נכסת מעין הרואה ע"י כותל חצר הפנימי כאשר נראה בצורה והיא האמה שהפרנה אצלה כי באמת היה אורך הכותל נ"א אמה כי מכותל חצר הפנימי עד כותל חצר החיצונה היה מאה אמה והחלל ממנה עד הלשכות היה חמשים אמה א"כ נשארו חמשים על הלשכות ועוד אמה אחת שהיתה נכסית בעובי כותל חצר הפנימי אבל היתה נכסת מעין הרואה אבל בפאת המערב היה נראה באמת נ"א אמות ועיין בקונטרס בנין הבית : (ח) כי אורך וכו' . בזה יתן טעם למה לא היה נראה כל אורך הכותל ואמר כי בנין הלשכות הנראה לחצר החיצונה היה חמשים אמה כי כותל חצר הפנימי כסה אמה אחת מעין הרואה (ולפי שאמר מלת אורך על הכותל לכן אמר כן גם על בנין הלשכות צודק עליו לשון רוחב) : והנה על פני ההיכל . ר"ל והנה שם עמדו באורך מאה אמה כמדת ההיכל כי מלא היכל כולל ההיכל והאולם והיצוע מאחוריו וכותל היצוע : (ט) ומתחת הלשכות האלה . ר"ל בשפולי ההר אל הלשכות האלה שעמדו שם הנה דרך ביאה לכן היה מעבר המזרח מחצר החיצונה כי כמו שעמדו לשכות במעלה ההר מול המסיבות מ... עמדו לשכות בשפולי ההר מזה ומזה והיו כמדות לשכות העליונות ו... אמה מרוחקים מכותלי חצר החיצונה ורוחב הלשכות היו נבלעות אמה ... כותל חצר הפנימי במשך י"א אמות ובאורך היו נבלעות חצי ... כותל תאי המזרחי שנעבר השער מזה ומזה ומהם עד כותל המזרחי מ... היה י"א אמות ועיין בקונטרס בנין הבית ובצורה וז"ש המביא מהקד... כשבאים אליהן מהחצר החיצונה היה דרך ביאה מן המזרח באותן ... (י) ברחב גדר החצר . ר"ל ההולך ברחב גדר החצר בפאת המזרח מ... הפן משוכות מהגדר למערב כלפי הגזרה והבנין : (יא) ודרך לפניהם . ... הללו היה דרך רוחב חלל חמשים אמה עד כתלי החצר החיצונה כמראה ... אשר עמדו במעלה ההר בפאת צפון (ולפי שזכר למעלה פאת צפון ... הצפון) : כארכן כן רחבן . הוא מקרא קצר ויובן מעצמו שר"ל כארכן ... כן ארכן של אלו וכרחבן כן רחבן : וכל מוצאיהם . ר"ל וכן היו ... במקום מוצא שלהן הם הפתחים : וכמשפטיהן . כמשפט גובהן ותמונתן ... כן היו משפט אלו : וכפתחיהן . ר"ל כמספר פתחיהן : (יב) וכפתחי ה... ר"ל מקום פתחי הלשכות הדרומית שבשפולי ההר היה דומה למקום פ... הדר...

...ריס עליו : דרך הקדים . שהדוכן היה במזרח כדכתיב בדברי
...נפרשת ותהלה והלוים המשוררים לכולם לאסף להימן לידותון
...דים מזרח למזבח : (יד) בבואם הכהנים וגו'. בבואם לאותן
...אכול : ולא יצאו . מכאן שהכהן קודש : אל חצר החיצונה . בבגדי קודש
: ושם יניחו בגדיהם
...רבו אל אשר לעם .
...ע בבגדי העם אם ירצו
...די כהונה לא יגעו אל
...ו בכן מעלות טהרה
...חול מדרס להם :
...דו סביב סביב . לכל
...ר הבית מבחוץ :
...בע רוחות מדדו .
...מים על שלשת אלפים
...קנה שש אמה וזהו
...לירי (בקדושתא דיום
...כיכות) דוד ינטה קו
...פי אמות קלוכה על
...פי אמות והיא שלשים
...דה הראשונה שהיה
...ה' מאות אמה על ה'
...ה חלוק שלשת אלפי'
...אלפים לרצועות של
... אמות שתי וערב
...ם שלשים וששה רבעים
... מאות על חמש מאות
... אמר הפייט (שם
...) ג"ו כמו שהיתה
... מצאתי : חומה לו .
...ת : סביב ה' מאות .
...ב זו חומת החיל
...ל ההר : להבדיל . את
העם

הַקָּדִים בְּבוֹאָן׃ יג וַיֹּאמֶר אֵלַי לִשְׁכוֹת הַצָּפוֹן לִשְׁכוֹת הַדָּרוֹם אֲשֶׁר אֶל־פְּנֵי הַגִּזְרָה הֵנָּה ׀ לִשְׁכוֹת הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יֹאכְלוּ־שָׁם הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר־קְרוֹבִים לַיהוָה קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים שָׁם יַנִּיחוּ ׀ קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וְהַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם כִּי הַמָּקוֹם קָדֹשׁ׃ יד בְּבֹאָם הַכֹּהֲנִים וְלֹא־יֵצְאוּ מֵהַקֹּדֶשׁ אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה וְשָׁם יַנִּיחוּ בִגְדֵיהֶם אֲשֶׁר־יְשָׁרְתוּ בָהֶן כִּי־קֹדֶשׁ הֵנָּה ילבשו בְּגָדִים אֲחֵרִים וְקָרְבוּ אֶל־אֲשֶׁר לָעָם׃ טו וְכִלָּה אֶת־מִדּוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְהוֹצִיאַנִי דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִים וּמְדָדוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב׃ טז מָדַד רוּחַ הַקָּדִים בִּקְנֵה הַמִּדָּה חֲמֵשׁ־אמות קָנִים בִּקְנֵה הַמִּדָּה סָבִיב׃ יז מָדַד רוּחַ הַצָּפוֹן חֲמֵשׁ־מֵאוֹת קָנִים בִּקְנֵה הַמִּדָּה סָבִיב׃ יח אֵת רוּחַ הַדָּרוֹם מָדָד חֲמֵשׁ־מֵאוֹת קָנִים בִּקְנֵה הַמִּדָּה׃ יט סָבַב אֶל־רוּחַ הַיָּם מָדַד חֲמֵשׁ־מֵאוֹת קָנִים בִּקְנֵה הַמִּדָּה׃ כ לְאַרְבַּע רוּחוֹת מְדָדוֹ חוֹמָה לוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב אֹרֶךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְרֹחַב חֲמֵשׁ מֵאוֹת לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ לְחֹל׃

ב' חד חסר לשתות ס' · ס' מ"ל · ל' · י"ג חס' · ל'. י"ד · ג' ולבשו ק' · ס' · ו' · ל' · ל' · ס' · מאות ק' · ס' · ס' · ס' · ל' בטעם מלעיל · ל'

מַדִינְחָא בְּמַעֲלָנְהֶן׃ יג וַאֲמַר לִי לִשְׁכַּת צִפּוּנָא לִשְׁכַּת דָרוֹמָא דִקְדָם בְּצוּרְתָא אִינוּן לִשְׁכַּת קוּדְשָׁא דְיֵיכְלוּן תַּמָן כַּהֲנַיָא דְקָרִיבִין לְשַׁמָשָׁא קֳדָם יְיָ קוֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָא תַּמָן יְיַחֲתוּן קוֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָא וּמִנְחָתָא וְחַטָאתָא וַאֲשָׁמָא אֲרֵי אַתְרָא קַדִישׁ׃ יד בְּמֵיעַלְהוֹן כַּהֲנַיָא וְלָא יִפְקוּן מִקוּדְשָׁא לְדַרְתָּא בָרַיְתָא וְתַמָן יְיַחֲתוּן לְבוּשֵׁיהוֹן דִישַׁמְשׁוּן בְּהוֹן אֲרֵי קוּדְשָׁא אִינוּן וְיִלְבְּשׁוּן לְבוּשִׁין אוֹחֲרָנִין וְיִתְעָרְבוּן עִם עַמָא׃ טו וְשֵׁיצֵי יַת מִשְׁחַת בֵּיתָא גַוָאָה וְאַפְּקַנִי בְּאוֹרַח תַּרְעָא דִפְתִיחַ לְאוֹרַח מַדִינְחָא וּמַשְׁחֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר׃ טז מְשַׁח רוּחַ קִדוּמָא בִּקְנֵי מִשְׁחֲתָא חֲמֵשׁ מְאָה קְנִין בִּקְנֵי מִשְׁחֲתָא סְחוֹר סְחוֹר׃ יז מְשַׁח רוּחַ צִפּוּנָא חֲמֵשׁ מְאָה קְנִין בִּקְנֵי מִשְׁחֲתָא סְחוֹר סְחוֹר׃ יח יַת רוּחַ דָרוֹמָא מְשַׁח חֲמֵשׁ מְאָה קְנִין בִּקְנֵי מִשְׁחֲתָא׃ יט אִסְתְּחַר לְרוּחַ מַעַרְבָא מְשַׁח חֲמֵשׁ מְאָה קְנִין בִּקְנֵי מִשְׁחֲתָא׃ כ לְאַרְבַּע רוּחַיָא מַשְׁחֵיהּ שׁוּרָא לֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר אוּרְכָּא חֲמֵשׁ מְאָה וּפוּתְיָא חֲמֵשׁ מְאָה לְאַפְרָשָׁא בֵּין קוּדְשָׁא לְחוּלָא׃

הלוים היה במזרח כשהיו הלוים עולים מעזרת ישראל לעזרת כהנים ובמסכת מדות שנינו וחלקה היתה בראשונה והקיפוה גזוזטרא שהיו הנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטה כדי שלא יהיו מעורבים וחמש עשרה מעלות עולות מתוכה לעזרת ישראל כנגד חמש עשרה שיר המעלות שבתהלים שעליהם הלוים עומדים בשיר ולא היו גרועות פי' מוקפות אלא כחצי גורן עגולה ולשכות היו תחת עזרת ישראל פתוחות לעזרת נשים ששם הלוים נותנים כנורות ונבלים ומצלתים וכל כלי שיר כן היא המשנה שם ואלו המעלות לא היה הדוכן שעליו הלוים אומרי' שיר בשעת הקרבן כי אותו היה בין עזרת ישראל לעזרת כהנים ואלה המעלות היו בין עזרת נשים לעזרת ישראל והיו הלוים אומרים עליהם שיר בשמחת בית השואבה כמו ששנינו במס' סוכה פרק החליל והדוכן שהיו אומרים עליו שיר תמיד בשעת הקרבן אצל המזבח היה כמו ששנינו במשנת מדות עזרת ישראל היתה אורך קל"ה על רחב י"א אמה וכן עזרת הכהנים היתה אורך מאה ושלשים וחמש על רחב י"א וראשי פספסין היו מבדילין בין עזרת ישראל לעזרת כהנים ר"א בן יעקב אומר מעלה היתה וגבוהה אמה והדוכן נתון עלה ובה שלש מעלות של חצי אמה נמצאת עזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה כך היא המשנה שנויה שם ונראה כי המעלה בזאת קרא סביבה הגדרת הבינה ומן הכתוב גם כן ראינו שהדוכן נתון במזרח כמו שאמר בדברי הימים והלוים המשוררים לכולם לאסף להימן ולידותון ולבניהם ולאחיה' מלבשי' בוץ במצלתים בנבלים ובכנורות עומדים מזרח למזבח : (יג) ויאמר אלי . אשר יאכלו שם הכהנים אשר קרובים לה' קדשי הקדשים . להוציא ערל לב וערל בשר וקדשי הקדשים היו נאכלים לפנים מעזרת ישראל ממנה ולפנים היא הנקראת עזרה בסתם והוא מקום קדוש לאכילת קדשי הקדשי' אם ירצו אבל בעזרת הכהנים שהיא לפנים מעזרת ישראל היו לשכות הכהנים ושם היו אוכלים קדשיהם ומה שאמר והחטאת והאשם אחר שאמר קדשי הקדשים והחטאת והאשם הם קדשי הקדשים הנאכלים לפי שגם שלמי צבור היה להם דין חטאת ואשם ונקראי' ג"כ קה"ק ועליהם אמר שם יניחו ופירושו יניחו שם לאכלם שם ואחר כך אמר והחטאת והאשם : (יד) בבאם . בבאם אל לשכותיהם בעזרת הכהנים אמר כי בצאתם מעבודתם ובואם לעזרת הכהנים שם יניחו בגדי כהונה שעליהם שעובדים בהם שלא יצאו באותם בגדים אל החיצונה שהוא עזרת ישראל שהיא חיצונה לעזרת הכהנים שהיא מקודשת ממנה ופנימה . לפיכך אמר מהקדש אל החצר החיצונה ועד הנה קרא עזרת נשים החצר החיצונה : וקרבו אל אשר לעם . אחר שילבשו בגדים אחרים יוכלו לגעת באותם בגדים אל הבגדים אשר לעם והם ישראל בעזרת ישראל כי בעזרת ישראל נכנסים ולא היו נכנסים לעזרת הכהנים אלא לסמיכה לשחיטה ולתנופה ובבגדי כהונה ולא היו רשאין לגעת בבגדי העם שהם חול והם מדרס להם וכן תרגם יונתן ויתערבון עם עמא : (טו) וכלה את מדות

...ה ג'. הם החדרות והלשכות כי הכל הוא לתשמישי הבית הפנימי שהוא ההיכל : והוציאני . חוץ לחומת הר הבית : אשר פניו דרך הקדים . זהו שער הר הבית המזרחי אשר קדם זכרו . בתחילת ...ה ומדדו סביב סביב . מדד הבית אשר בו השער סביב לארבע רוחות : (טז) ומדד רוח הקדים . סביב כל אותו הרוח וכן מדד רוח הצפון ורוח הדרום ורוח המערב והיה בין הכל חמש מאות

...חד חסר וחד מלא וסימ' ... המקלות . בפני הגדרת ...קדמא חסר : קרובים ח' ...נא וסי' נמ' בסיפרא דא ... : המקום קדש חד מן ...חסר וסימ' נמסר בסדר ...דר נשא : וכלה ו' וסימן ...נב את הארץ · וכלה ... הקדש . וכלה אהרן ...שב והרע לכם וכלה ...ום ירעה עגל ושם ירבץ ...לה את מדות הבית : ...סי' נמ' לעיל בסיפרא סי'

מצודת ציון

...אלו . הוי"ו יתירה : ושם . ...מקום אכל : ישרתו . ענין ...(טו) וכלה . ענין השלמה : ...ל . ענין הפסק והפרשה : ... חולין והוא הפך הקדש : כאירס

מצודת דוד

...שבמעלה הסר כי גם במעלה הסר היו לשכות בפאת הדרום וכמ"ש ובין ...וגו' סביב (לעיל מא) ופתחי לשכות הצפון הנו לצפון ופתחי לשכות הדרום ...לים כאשר בעליונות כן בתחתונות : פתח בראש דרך . ר"ל אולם להלשכות ...היה עוד פתח נוסף עמדה בראש דרך ומוזר ומפרש דרך בפני הגדרת ...ר"ל הדרך שהיה בפני הדוכן למזרחו והוסיף לבאר ולומר דרך הקדים ...ר"ל כשיבואו אל הדוכן מפאת קדים בראש הדרך ההיא עמדו הפתחים ...: כי הדוכן עמד בתחלת עזרת כהנים וכל עזרת ישראל יחשב לדרך אל ...ג"כ התחלת העזרה היא ראש הדרך ושם עמדו הפתחים מזה ומזה פתוחים ... אל העזרה כי חמש אמות המזרחיות מחצר הפנימית היו מול הלשכות ושם ...ים עיין בקונטרס בנין הבית והצורה : (יג) ויאמר אלי . המלאך הדובר ...ות הצפון וגו'. שעמדו מעל הסר ומתחת : אל פני הגזרה . גם הלשכות ...זאת יקראו על פני הגזרה כי היו נמשכות מן הכותל י"א אמה כלפי המערב ...ת : הנה לשכות הקדש . מקודשות בקדושת העזרה : אשר קרובים לה' . ...בני צדוק כמ"ש והכהנים הלוים בני צדוק וגו' המה יקרבו אלי לשרתני (לקמן מד) : שם יניחו . ר"ל שם יניחו קדשי הקדשים לאכלם שמה ועל זבחי שלמי צבור יאמר שגם הם נאכלים במקום המנחה וגו' : (יד) בבואם הכהנים . כאשר יבואו הכהנים לאכול קדשים בהלשכות מלובשים בגדי כהונה : ולא יצאו . מהקודש בבגדי כהונה אל החצר החיצונה היא עזרת ישראל שהיא חיצונה לעזרת כהנים : ושם . אבל שם בהלשכות יניחו בגדי הכהונה אשר עבדו בהן את העבודה וכמו שאמר ופשטו את בגדיהם וגו' והניחו אותם בלשכות הקודש (לק' מד) : כי קדש הנה . ואין ראוי לגעת בהן אל בגדי חול וכשיבואו עמהן לעזרת אנשים פן יגעו בהן בבגדי חול מה שהעם מלובשין בהן : בגדים אחרים . ר"ל בגדי חול : וקרבו . ואז יכולים לגעת בהן אל הבגדים אשר לעם ויכולים לבוא לעזרת אנשים : (טו) וכלה . המלאך הדובר בי השלים למדוד את מדות הבית הפנימי הם החדרות והלשכות כי הכל היה לתשמישי הבית הפנימי שהוא ההיכל : דרך השער . הוא שער הר הבית המזרחי : ומדדו . את ההיקף של הר הבית : (טז) בקנה המדה . והם שש אמות גדולות : סביב . ר"ל מהקצה אל הקצה : (יט) סבב . המלאך פנה אל רוח הים ומדד וגו' : (כ) חומה לו . אל הר הבית היה לו חומה מסביב : אורך וגו'. בא לומר

רש"י

הפס בין קודש שלפנים לחול שבחוץ . מנאתי גמר כל מדה
(א) ויוליכני . חזר והכניסני לשער הקדים וראיתי הכבוד יורד למזרח :
המראה . תשע מראות כתובין במקרא זה ומתוכן היו רואין הנביא
ממשה רבינו שהיה רואה מתוך מראה אחת לפיכך איספקלריא שלו מא
ממש וזהו שייסד ה
בסילוק) מחזות
בתשע מחזות : ככו
את העיר . בפרשת ו
(לעיל ט') שנאמר
פקודות העיר ושם
דוגמת מרכבה : (ו)
מתמלל עמי כבוד
כלפי מעלה מדבר
כלומר הינו לבין
והקול בא אלי : (
מלכיהם . שהיו בתי
(לבית הקברות) כ
במלכים בשלמה
ופעמים שהיו קו
בגו ביתם כמו שה
ואמר בתתם ספם
מנאתי : (ח) ואכל .
וכליתי : (ט) עתה
ירחקו את זנותם ש
הי

רדק

מאות אמה אורך וכן ברוחב ומה שאמר סביב אל רוח הים לפי שבאותו הרוח השנים מאות סביבו והיה לו חומה סביב להבדיל בין הקדש לחול כי הר הבית מקודש מירושלם שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם : (א) ויוליכני . אחר שמדד הרוחות מחוץ לעיני הוליכני אל השער אשר הוציאני ממנו : (ב) והנה . בא מדרך הקדים . נכנס בשער בדרך מזרח : וקולו כקול מים רבים . כמו שאמר בתחלת הספר אלא שהם הוסיף כקול שדי ופירוש וקולו וקול הכבוד ותרגם יונתן וקל מברכי שמיה : והארץ האירה מכבודו . פעל עומד מהנוסף והשאר שבאו מן הבנין הם יוצאים כמו האיר ברקיו תבל וכן להאיר על הארץ : מכבודו . מכבוד אלהי ישראל והוא ענין זוהר ונוגה כמו שפירשנו : (ג) וכמראה המראה . ובכלל אותו הכבוד שהאירה שראיתי ראיתי כעין המראה שראיתי בבאי לשחת את העיר כי ראיתי המרכבה וכן כמראה אשר ראיתי אל נהר כבר כל אותן המראות ראיתי עתה : אל נהר כבר . כמו על וכמוהו רבים ומה שאמר בבאי לשחת העיר והוא לא בא לשחת העיר אלא שהם האנשים רוצה לומר בבאי כאשר באו האנשים לשחת העיר ויונתן תרגם באתנביותי לחבלא ית קרתא ומה ששנה לשון מראה כמה פעמים לענין המראות המשתנות בענין המרכבה ורז"ל אמרו תשע ראיות במקרא הזה לומר שכל הנביאים לא היו רואים אלא אחר תשע אספקלריאות ומשה רבינו עליו השלום מתוך מראה אחת היה רואה שנאמר במראה אליו אתודע שהיה רואה באספקלריא המאירה ומה שאמר תשע הוא רמז לט' המסכות והשוקיהם והעשירי יהיה קדש : אל פני . כמו על פני : (ד) וכבוד ה' בא אל הבית . אל ההיכל : (ה) ותשאני רוח . עד הנה אמר ויביאני ויוציאני ויוליכני אמר על האיש שראהו כמראה נחשת ועתה שנראה לו הכבוד עם המרכבה אמר ותשאני רוח כמו שאמר במרכבה הראשונה : (ו) ואשמע מדבר אלי מהבית . מדבר כמו מתדבר מבנין התפעל והתי"ו נבלעת בדגש : מהבי'. הקול יצא מהבית שהם הכבוד ואני שהייתי בחצר הפנימי : ואיש היה עומד אצלי . אפשר שהיה אותו שראה בתחילת הנבואה שהיה מראהו כמראה נחשת או היה מלאך אחר : (ז) ויאמר . את מקום כסאי ואת מקום כפות רגלי אשר אשכון שם . כאילו אמר זהו אשר אשכון שם ואמר מקום כסאי כי בה"מ מכוון כנגד כסא הכבוד : ומקום כפות רגלי . על דרך והארץ הדום רגלי ודעת רז"ל כי בית המקדש נקרא כסא כמו השמים כמו שכתוב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו ובספר ירמיה ביארנו הענין היטב ויונתן תרגם דין אתר בית כורסי יקרי ודין אתר בית אשריות שכנתי : בזנותם . שהיו זונים אחרי אלהים אחרים ועושין פסיליהם בביתם שהיה אצל בית ה' : ובפגרי מלכיהם . כמו שראינו במנשה ואמון שנקברו בגן ביתם : במותם . ובמותם שהיו עושים בבתיהם או פירושו שהיו עושין במותם במקום פגרי מלכיהם : (ח) בתתם ספם את ספי . כי בית המלך היה סמוך לבית השם . והקיר ביניהם כמו שראינו בבנין שלמה כשבנה ביתו אמר ועולתו אשר יעלה בית ה' ואמר בדברי יואש ויורד את המלך מבית השם ויבאו בתוך שער העליון בית המלך : ומזוזתם אצל מזוזתי . כפל הענין במלות שונות כמנהג כי המזוזה היא הסף ויונתן תרגם במתבכון ספהון לקבל ספי בית מקדשי ובניניכון בסטר עזרתי וכותל בית מקדשי בין מימרי וביניהון : ואכל . בחסרון הה"א למ"ד הפעל כמנהג והוא כמו ואכלה מן הדגוש : (ט) עתה ירחקו . כי יהיה להם לב חדש

יחזקאל מג

מג א וַיּוֹלִכֵנִי אֶל־הַשָּׁעַר
שַׁעַר אֲשֶׁר פֹּנֶה דֶּרֶךְ הַקָּדִים׃
ב וְהִנֵּה כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּא
מִדֶּרֶךְ הַקָּדִים וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם
רַבִּים וְהָאָרֶץ הֵאִירָה מִכְּבֹדוֹ׃
ג וּכְמַרְאֵה הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי
כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר־רָאִיתִי בְּבֹאִי לְשַׁחֵת
אֶת־הָעִיר וּמַרְאוֹת כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר
רָאִיתִי אֶל־נְהַר כְּבָר וָאֶפֹּל אֶל־פָּנָי׃
ד וּכְבוֹד יְהוָה בָּא אֶל־הַבָּיִת דֶּרֶךְ
שַׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִים׃
ה וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וַתְּבִאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר
הַפְּנִימִי וְהִנֵּה מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה
הַבָּיִת׃ ו וָאֶשְׁמַע מִדַּבֵּר אֵלַי
מֵהַבָּיִת וְאִישׁ הָיָה עֹמֵד אֶצְלִי׃
ז וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם אֶת־מְקוֹם
כִּסְאִי וְאֶת־מְקוֹם כַּפּוֹת רַגְלַי אֲשֶׁר
אֶשְׁכָּן־שָׁם בְּתוֹךְ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְעוֹלָם וְלֹא יְטַמְּאוּ עוֹד בֵּית־יִשְׂרָאֵל
שֵׁם קָדְשִׁי הֵמָּה וּמַלְכֵיהֶם בִּזְנוּתָם
וּבְפִגְרֵי מַלְכֵיהֶם בָּמוֹתָם׃
ח בְּתִתָּם סִפָּם אֶת־סִפִּי וּמְזוּזָתָם
אֵצֶל מְזוּזָתִי וְהַקִּיר בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם
וְטִמְּאוּ ׀ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בְּתוֹעֲבוֹתָם
אֲשֶׁר עָשׂוּ וָאֲכַל אֹתָם בְּאַפִּי׃
ט עַתָּה יְרַחֲקוּ אֶת־זְנוּתָם וּפִגְרֵי

תולדות אהרן והארץ האירה . עקרים מ"ב פכ"ט :

תרגום

א וְאוֹבִילַנִי לִתְרְעָא תַּרְעָא
דִּפְתִיחַ לְאוֹרַח מַדִינְחָא׃
ב וְהָא יְקַר אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
אִתְגְלֵי מֵאוֹרַח מַדִינְחָא וְקַל
מְבָרְכֵי שְׁמֵיהּ כְּקַל מַיִין
סַגִיאִין וְאַרְעָא נְהַרַת מִזִיו
יְקָרֵיהּ׃ ג וּכְחֵיזוּ חֶזְוָא דַחֲזֵיתִי
כְּחֶזְוָא דַחֲזֵיתִי בְּאִתְנַבְיוּתִי
לְחַבָּלָא יַת קַרְתָּא וְחֶזְוָא
כְּחֵיזוּ דַחֲזֵיתִי עַל נְהַר כְּבָר
וְאִשְׁתַּטְחֵית עַל אַפָּי׃ ד וִיקָרָא
דַיְיָ אִתְגְלֵי בְּבֵיתָא בְּאוֹרַח
תַּרְעָא דִּפְתִיחַ לְאוֹרַח
מַדִינְחָא׃ ה וּנְטַלְתַנִי רוּחָא
וְאַעֲלַתְנִי לְדַרְתָּא גַוַיְתָא וְהָא
אִתְמְלֵי יְקָרָא דַיְיָ בֵּיתָא׃
ו וּשְׁמָעִית דִּי מְמַלֵּל עִמִּי
מִלְגָיו וְגַבְרָא הֲוָה קָאִים
לְקִבְלִי׃ ז וַאֲמַר לִי בַּר אָדָם
דֵּין אֲתַר בֵּית כּוּרְסֵי יְקָרִי
וְדֵין אֲתַר בֵּית אַשְׁרָיוּת שְׁכִנְתִּי
דְּאַשְׁרֵי שְׁכִנְתִּי תַּמָּן בְּגוֹ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְעָלַם וְלָא יְסָאֲבוּן עוֹד
בֵּית יִשְׂרָאֵל שְׁמָא דְקוּדְשִׁי
אִינוּן וּמַלְכֵיהוֹן בְּטַעֲוָתְהוֹן
וּבְפִגְרֵי מַלְכֵיהוֹן בְּמוֹתֵיהוֹן׃
ח בְּמִתַּנְהוֹן סִפֵּיהוֹן לָקֳבֵיל
סִפֵּי בֵּית מַקְדְּשִׁי וּבִנְיָנֵיהוֹן
בִּסְטַר עֲזָרְתִי וְכוֹתֶל בֵּית
מַקְדְּשִׁי בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיהוֹן
וְסָאִיבוּ יַת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי
בְּתוֹעֲבָתְהוֹן דַּעֲבָדוּ וְשֵׁיצֵיתִי
יַתְהוֹן בְּרוּגְזִי׃ ט כְּעַן יְרַחֲקוּן
יַת טַעֲוָתְהוֹן וּפִגְרֵי מַלְכֵיהוֹן

מסורה

ג' כ"כ · י' · ג' חס' · ג' וחד וכמראה · ס' דגשים · ג'. כ' דגשים · ג'. ג' · ג'. ג' חס' · ס' · ג' ס' זוגין דמיין ג' · ג'. ט' בסיפרא · ג' את מחניכם · ג'. ג'. ג' · ג'. ג' מ"ג · כ"ס ר"פ. ג"ט

מ' : פנה ג' וחסר
לבבו פנה היום מעם
הגלגל : פנה דרך
כבדו ג' חסר בלישנא
הן הראנו ה' אלהינו
ואת גדלו . ותחת
יקוד . והארץ האירה
כבודו דכוו' חסר בס'
אני : מדבר ה' בקו
יש לאל ידי לעשות
ובבוא משה אל אהל
אתו . ויכל משה
והוא בן בליעל מ
ותבא בי רוח כאשר
ואשמע מדבר אלי מה
רע מטוב . נצור ל
בתתם ל' ספם ל' ספ

מצודת ציון

(ב) האירה . מלשון אורה
וגו' כמראה . שני כפ"י
על דמיון גמור וכן כמש
לד) : אל נהר . על נהר
ענין לקיחה וכן ובפיס
כ') : (ז) כפות רגלי
שמתית היד כף קיקרא
ובפגרי . כן יקרא גוף ה
כמו בבמותם והוא מלשון
(ח) ספם . כן יקרא גם ה
יקראו המזוזות וכן
(שופטים יט) : ואכל .
והשמתה : (ט) ממני .

מצודת דוד

לומר שנמדד הזה בכלל עובי החומה: להבדיל. החומה עשויה להיות מחיצה מבדלת בין הקדש הפנימה לה ובין החול החוצה לה : מג (א) אל השער. הוא שער הר הבית : (ב) כקול מים רבים. מדמה קול השכינה לקול המים להסביר את האוזן כפי שהורגלה : והארץ האירה מכבודו. מזיו השכינה נתמלאה הארץ אורה : (ג) וכמראה המראה וגו' כמראה וגו'. ר"ל כמראה המראה אשר ראיתי עתה היתה כמראה אשר ראיתי בבואי לנבאות על השחתת העיר הוא מ"ש קרבו פקודות העיר וגו' (לעיל ט) כי אז ראה מראה השכינה כמ"ש שם בענין: ומראות. גם ראיתי עתה מראות כמו המראה אשר ראיתי על נהר כבר הוא המראה האמורה בתחלת הספר : ואפול אל פני. להשתחות לה': (ד) וכבוד ה'. אחר זה נכנסה השכינה אל ההיכל בדרך שער המזרחי של הר הבית : (ה) ותשאני רוח . ממקום עמדי בשער הר הבית : (ו) ואשמע . בחצר הפנימי שמעתי קול מדבר בהיכל והיה בא הקול לאזני : ואיש. הוא המלאך הדובר בי : (ז) ויאמר אלי . ר"ל ה
בא לאזני וכאלו מדבר אלי:את מקום כסאי.לפי שראה המראה שראה בנה
נאמר שראה את הכסא וגם ראה את המקדש לכן אמר הנה הראיתיך
אשר בשמים ממעל ואת המקדש שהוא מקום כפות רגלי ואחז במשל
היושב על הכסא ורגליו יורדות לנוח על השרפרף אשר מתחת לכסא:
לא תחרב עוד:ולא יטמאו.כי לא יטמאו עוד את שם קדשי לא המה ולא מ
שטמאו מאז בזנותם אחר עבודת כוכבים ובמה שטמאו בפגרי מלכיהם ו
במותם ר"ל במה שהעמידו במות לעבודת כוכבים במקום קברות
(ח)בתתם. ר"ל ובמה שהם נותנים מפתן ביתם עם מפתן ביתי בסמוך לה
מזוזתם אצל מזוזת ביתי ורק בנין הכותל היתה מפסקת בין ביתי ובי
וטמאו. ובזה טמאו את שם קדשי בתועבותם אשר עשו בביתם הסמו

רשי

גו גדול סביב : (י) אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו. תי . כשראותי למו חסדי שאיני מואסם בעונם . מלאתי : ומדדו כן . ומדדו על ידיך שאתה מורה את תוכן חשבון הבנין : (יא) ואם שיתביישו ויכבשו פניהם מכל אשר עשו אז הודע אותם את עתיד לעשות להם : . וגבול הבנין היאך ועד אחריו סדורים חותיו : ותכונתו . ין ולשכותיו : וכל יוכים ותמורי' ואילי' לאתי : וכל צורותיו. פורש : וישמרו . המדות מפיך שידעו מת קץ . מלאתי . ס בואה שנייה של ה. ראשונה של יהושע וכנס כדדרשינן עד ן זה מאז היה ראוי מן הגולה לגאולת גר' החטא שלא היתה נגת על מנת שלא או ברשות כורש וכנו אומרים בבבל נכשלו (יג) ואלה מדות מסרש למטה ארבע בארבע עשרה רחב: זה אמה וטופח . ששה שהיא אמה ה בת חמשה : וחיק ל היסוד שלא נמדד חול שהיא בת ה' זיקין קביעות והיא מה אמת חול ולא שהיא אמה בת ששה במנחות שהיס ד' רנות נמדדין באמה : וחיק האמה . זה אמה רוחב . זה בולה אל שפתה סביב . אלו הקרנות זרת אחד

מַלְכֵיהֶם מִמֶּנִּי וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכָם
לְעוֹלָם׃ י אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֵּד
אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ
מֵעֲוֺנוֹתֵיהֶם וּמָדְדוּ אֶת־תָּכְנִית׃
יא וְאִם־נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ
צוּרַת הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו
וּמוֹבָאָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְאֵת כָּל־חֻקֹּתָיו
וְכָל־צוּרֹתָו וְכָל תּוֹרֹתָו הוֹדַע אוֹתָם
וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־
צוּרָתוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם׃
יב זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת עַל־רֹאשׁ הָהָר
כָּל־גְּבֻלוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים הִנֵּה־זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת׃
יג וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה
אַמָּה וָטֹפַח וְחֵיק הָאַמָּה וְאַמָּה־
רֹחַב וּגְבוּלָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ סָבִיב זֶרֶת

כ"ו . ל' ר"פ . ל' . ב' מ"ל . ג' ב' חוסר . ל' . ל' . תיו ק' . תיו ק' תיו ק' . כ"ד . ל' . ס' . מ' חסר . ה' בנביאים וכתו' . ל'

מלמחטי קדמי ואשרי שכנתי
ביניהון לעלם : י את בר
אדם חוי ית בית ישראל ית
ביתא ויתכנעון מחוביהון
וימשחון ית טקוסיה : יא ואם
יתכנעון מכל דעבדו במחזיהון
צורת ביתא וטקוסיה
ומפקנוהי ומעלגוהי וכל
צורתיה וית כל גזירתיה וכל
צורתיה וכל דחזי ליה הודע
יתהון וכתוב לעיניהון ויטרון
ית כל צורתיה וית כל
גזירתיה ויעבדון יתהון :
יב דא אוריתא דביתא על ריש
טורא כל תחומיה סחור סחור
קודש קודשיא הא דא אוריתא
דביתא : יג ואלין משחת
מדבחא באמיא באמתא
דהיא אמה ופשך ותשויתא
אמתא ואמתא פותיא
וגדנפא מקף לה על ספתיה
סחור סחור זירתא חדא ודין

ל' ואכל ל' ירחקו ל' : אתה ד' ר"פ בנביאים וסימן אתה ידעת את דוד אבי . אתה תשמע השמים בתרא דנכרי דמלכים . זכרני ופקדני דירמיה . אתה אל תירא עברי יעקב בתראה דספרא. הגד את בית ישראל את הבית . אתה תאכל ולא תשבע . ודבתריה אתה תזרע: על ראש ההר ה' דסמיכי בקריאה וסימן והיה נכון לבקר . ויעבר דוד העבר . וישלח אליו שר חמשים . אלף אחד מפני גערת אחד . זאת תורת הבית על :

תולדות אהרן מדות המזבח . עירובין ד מנחות לז :

רדק

אדם לראה אותי : ופגרי מלכיהם ממני. . גם כן לא יקברו מלכיהם בביתם לכבוד ביתי : ממני . ממקום מקדשי : (י) אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית . בני הגולה : ויכלמו מעונותיהם . שבעבורם חרב בית זה והגד להם הבית העתיד שלא יחרב לעולם בעבור שלא יחטאו כמו שאמר ירחקו את זנותם ושכנתי בתוכם לעולם : ומדדו את תכנית . תכנית צורת הבית שתראה להם ימדדו ויכינו אותו לסימן כי עוד יעשו כן לעתיד בבא הגואל ויחיו המתים יכינו אותו לסימן שברואים זאת הצורה יחיו בבנין הבית לעתיד וזה ראיה לתחיית המתים : (יא) ואם נכלמו . אם יהיו נכלמים מכל אשר עשו הודע אותם תכונת הבית וצורתו וכתוב לעיניהם והם יראו בנין הבית לעתיד ויעשו אותו ואם לאו לאו : וישמרו את כל צורתו ואת כל חקותיו ועשו אותם . ישמרו אותם בלבם ויאמינו כי כן יהיה ויעשו אותם הבניינים והצורות והתורות לעתיד ואם לא ישמרו אותם בלבם ולא יאמינו לא יעשו אותם כי כן מדת הקדוש ברוך הוא ישלם לאדם מדה כנגד מדה כל המאמין בביאת גואל יזכה לגאולה ואם לא יאמין לא יזכה וכן אם יאמין בתחיית המתים יזכה לתחייה ואם לא יאמין לא יזכה ולא נוכל לפרש ועשו אותם בבית שני שעלו בני גולה של בבל כי הרבה דברים יש בבנינה זו שלא היו כן בבית שני ועל כרחך בנינה זו עתידה ואמר כן ועשו אותה ראיה גדולה לתחיית המתים : צורת הבית . מה שלפנים מחומת הר הבית בכלל : ותכונתו . תכונת בנינו בלשכות ובתאים : ומוצאיו ומבואיו . בשערים הנזכרים : וכל צורותיו . צורת כל בית בפ"ע : ואת כל חקותיו. מה שראוי להשתמר בבתים ובשלחנות ובלשכות : וכל צורותיו. צורת הכרובים והתמורים : וכל תורותיו. חלק העזרו' לכהנים ולישראל ולנשים: (יב) זאת תורת הבית. זאת הנזכרת למעלה : על ראש ההר. הר הבית והוא ההיכל יהיה בראש ההר כמו שכתוב בענין : כל גבולו סביב סביב. כל גבול ההר סביב הוא קדש הקדשים כנגד ירושלם כי ירושלם כולה קדש כמו שנאמר והיתה העיר קדש אבל ההר הוא קדש קדשים וההר עצמו מקום מקדש מזבח והדביר הוא קדש הקדשים כמו שכתוב למעל' : הנה זאת תורת הבית. הנזכרת למעלה בפרט ובפסוק זה בכלל : (יג) ואלה מדות המזבח . רז"ל פירשו הפסוק כן וחיק האמה זה יסוד ואמה רוחב זה הסבב וגבולה אל שפתה סביב זרת הא' אלו הקרנות וזה גב המזבח זה מזבח הזהב ויונתן תרגם ואילין משחת מדבחא באמיא באמתא דהיא אמה ופשך ותשויתא אמתא ואמתא פותיא וגדנפא מקף לה על ספתיה סחור סחור זירתא חדא ודין עקום מדבחא ובמסכת מדות שנינו המזבח היה שלשים ושתים על שלשים ושתים עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד נמצא שלשים על שלשים עלה אמה וכנס אמה זהו סובב נמצא שמנה ועשרים על שמנה ועשרים עלה שלש וכנס אמה זהו מקום קרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא ששה ועשרים על ששה ועשרים זהו מקום הלוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא ארבעה ועשרים על ארבעה ועשרים זהו מקום המערכה אמר רבי יוסי מתחילה היה שמנה ועשרים על שמנה ועשרים וכונס ועולה במדה זו עד שנמצא מקום המערכה עשרים על עשרים וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו ארבע אמות מן הצפון וארבע אמות מן המערב כמין גמא שנאמר והאריאל שתים עשרה אורך בשתים עשרה רחב רבוע יכול שאינו אלא שתים עשרה על שתים עשרה כשהוא אומר על ארבעת רבעיו מלמד שמן האמצע הוא מודד שתים עשרה אמה לכל רוח הנה תראה כי רז"ל פירשו כי מדות זה המזבח הם מדות מזבח בית שני ודעת יונתן אינו כדעתם כמו שתראה ונוכל לפרש כי מדה אחרת יהיה למזבח העדות ואמר ואלה מדות המזבח כמו שאומר והולך עד ויאמר אלי בן אדם ופירוש באמות באמות הידועות בנבואה זו שכל אמה מהם אמה וטופח ששה טפחים כי אמה בסתם בת חמשה טפחים וזאת המדה היתה בת ששה טפחים וכן אמר בתחילת נבואה זו של אמות באמה וטפח כמו שפירשנו וחיק האמה ואמה רחב באמצע המזבח היה גובה אמה ורחב אמה והוא מקום המערכה : וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד . גבול

הפסוק

מצודת ציון

: (י) תכנית . מל' : (יג) וחיק . מל' חקוי היסוד כן אחז"ל (מנחות . הם הקרנות ששם ולתוספת ביאור אמר זרת . היא חצי האמה וכן

מצודת דוד

אמון נקברו בגן ביתם וגם העמידו במות לעבודת כוכבים : ואכל . ולכן ם באפי : (ט) עתה ירחקו וגו'. ירחקו מלבם זנות עכו"ם ולא יעמידו על קברות המלכים ואף מקום קברות המלכים ירחיקו מביתי קדושה יתירה ולכן אשכון בתוכם לעולם ולא תזוז שכינתי מביניהם : ית . את ספור בנין הבית שראית : ויכלמו מעונותיהם . למען יהיה על העונות שעשו כי בעת תספר להם בנין בית העתיד יזכרו בבנין נחרב בעונם ויכלמו בזה : ומדדו את תכנית . ר"ל יחשבו בלבם מדידת כן ומתוקן : (יא) ואם נכלמו וגו'. ר"ל בתחילת הספור ראה בפניהם הוא כשיזכרו בבניין הראשון הנחרב בעונם יכלמו מכל המעשים הרעים אז צורת הבית וכו' הודע אותם ואם חזקו פניהם מסלע והכלם לא ידעו דבר עוד בזה : צורת הבית . זהו הצורה בכללו כאלו תאמר שיהיה בה מבית קה"ק והחצרות ולשכות וצלעות ותאים : ותכונתו . מכון עמידת תאמר בית קה"ק במערב ואחריו ההיכל וכו' והלשכות והצלעות מזה זה : ומוצאיו ומובאיו . מדת הפתחים שיוצאים ובאים דרך בהן : וכל צורת כל חדר וחדר : ואת כל חקותיו . מה שראוי להשתמש בכל חדר ל תורותיו . צורת הפתוחים שעל הקירות והם התמורים והכרובים : וכל מקום עמידת הכהנים והעם : וכתוב לעיניהם . כל הדברים האלה כתוב לעיניהם למען ילמדו בו : וישמרו . והם ישמרו בלבם כל צורת הבית בכללו ואת כל חוקותיו מה שראוי להשתמש בכל חדר ואז יזכו לעמוד בתחיה ויעשו אותם לעתיד : (יב) זאת תורת הבית . ר"ל מה שזכר במקרא שלפניו זאת הוא ענין למוד הבית : על ראש ההר. ר"ל ואם הבנין העומד על ראש ההר וכל גבולו מסביב הוא קדש קדשים ועל הר הבית יאמר כי כל אחוזת הכהנים והלוים יקרא קדש כמ"ש והיתה תרומת הקדש (לקמן מח) והר הבית יקרא למול קודש קדשים וכאשר יקרא הדביר ק"ק למול כל בנייני המקדש : הנה זאת תורת הבית . זאת היא למוד הבית לדעת שמקום הר הבית היא ק"ק למול אחוזת הכהנים והלוים : (יג) ואלה מדות המזבח . זהו מזבח העולה שהראהו לו : באמות אמה אמה וטופח. ר"ל באמות גדולות שבכל אמה יש אמה אחת של חול שהיא בת חמשה טפחים ועוד טפח אחד : וחיק האמה . אבל גובה עליית היסוד היה במדת האמה הפשוטה של חול בת ה' טפחים (וב' הטפחים החסרים היו עודפים במדת גובה הסובב והגג ועל שלא היו אמה לא חשבם) : ואמה רחב . וכן האמה מרחב כניסת הסובב היה באמה ה' (וטפח החסר היה עודף במדת רוחב הגג ולא דק) וכן הקרנות שהיו בגבולה מסביב בארבעת המקצועות שהיו זרת אחד מאמצעיתם לכל רוח והיו א"כ אמה על אמה היו ג"כ באמת ה' (והטפחיים החסרים היו עודפים במדת מקום המערכה ולא דק) : וזה גב המזבח . באמה הזה הפשוטה בת ה' טפחים

מדד

אחד מאמצעיתו מדדו זרת לכל רוח הרי אמה על אמה : וזה גב
ובאמה זו היה נמדד גב מזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו
מפורש בעירובין ובמנחות (דף לז) מפורש יותר לפי החשבון
בגובהה עלה אמה ואמה רחב בנסה כניסת הסובב אמה

ל' הָאֶחָד וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ׃ יד וּמֵחֵיק
ב' ובפסוק הָאָרֶץ עַד־הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם
אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת וּמֵהָעֲזָרָה
ב' בפסוק הַקְּטַנָּה עַד־הָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע
אַמּוֹת וְרֹחַב הָאַמָּה׃
ל'. ל' טו וְהַהַרְאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת וּמֵהָאֲרִאֵיל
וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע׃
יתיר יו"ד טז וְהָאֲרִאֵיל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ
בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבוּעַ אֶל
אַרְבַּעַת רְבָעָיו׃ יז וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע
עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֹחַב
אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ וְהַגְּבוּל סָבִיב
אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק־לָהּ אַמָּה
ל' וחסר סָבִיב וּמַעֲלֹתֵהוּ פְּנוֹת קָדִים׃
יח וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם כֹּה אָמַר
ט' אֲדֹנָי יֱהֹוִה אֵלֶּה חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ
ל' מ"ע בְּיוֹם הֵעָשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה

מְקוֹם מַדְבְּחָא׃ יד וּמִתַּשְׁוֵית
אַרְעָא עַד מְסַמְתָּא אַרְעִיתָא
תַּרְתֵּין אַמִּין וּפוּתְיָא אַמְּתָא
חֲדָא וּמִמְּסַמְתָּא זְעֶרְתָּא עַד
מְסַמְתָּא רַבְּתָא אַרְבַּע אַמִּין
וּפוּתְיָא אַמְּתָא׃ טו וּמַדְבְּחָא
אַרְבַּע אַמִּין וּמִמַּדְבְּחָא וּלְעֵלָּא
קַרְנָתָא אַרְבַּע׃ טז וּמַדְבְּחָא
תַּרְתָּא עַסְרֵי אוּרְכָּא בְּתַרְתָּא
עַסְרֵי פּוּתְיָא מְרַבַּע עַל
אַרְבְּעָא סִיטְרוֹהִי׃ יז וּמְסַמְתָּא
אַרְבַּע עַסְרֵי אוּרְכָּא בְּאַרְבַּע
עַסְרֵי פּוּתְיָא עַל אַרְבַּע
סִיטְרָהָא וּגְדַנְפָּא מַקִּף לָהּ
סְחוֹר סְחוֹר פַּלְגוּת אַמְּתָא
וְתַשְׁוִיתָא לַהּ אַמְּתָא סְחוֹר
סְחוֹר וְדַרְגִּן דְּסָלְקִין לַהּ
מִתְפְּנַן לְמַדִּינְחָא׃ יח וַאֲמַר
לִי בַּר אָדָם כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים אִלֵּין גְּזֵירַת מַדְבְּחָא
בְּיוֹם אִתְעַבְדּוּתֵיהּ לְאַסָּקָא
עֲלוֹהִי עֲלָתָא וּלְמִזְרַק עֲלוֹהִי

רדק

שאמה היה גביה זרת אחד ופירוש וגבלה מסגרת כמו שתרגם יונתן גדנפא: וזה גב המזבח. זה שספר הוא גב המזבח שהוא מקום המערכה שהיה גבוה על המזבח אמה לפיכך קראו גב: (יד) ומחיק הארץ. מאמצע הארץ ומהשוה בה אמר בין העזרה העליונה לתחתונה שבמזבח היה בנוים ומקום מעמד הכהנים המקריבים על המזבח קורא עזרה כמו שקרא גם כן מקום מעמד ישראל עזרה והעליונה היא מהמזבח כלפי אולם והתחתונה מהמזבח כלפי מזרח ואמר שמאמצע הארץ שהוא מקו' המזבח עד העזרה התחתונה שתים אמות רוצה לומר באורך ורוחב אמה אחת ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה ארבע אמות ורחב האמה לא ידענו איזו מן העזרות קורא קטנה העליונה או התחתונה ואיזו מהן קורא גדולה מכל מקום אמר כי מזו לזו היו ארבע אמות והוא מקום המזבח שנאמר עליו שהריאל ארבע אמות והנה זה שעת המזבח מלמטה על הארץ ד' אמות בארך וברוחב וכן בגובה והוא הנקרא הראל כלומר בית אל לפי שהיו עובדים בכל מקום לאלהים אחרים על ההרים הגבוהים וזה שהיה הראל לא היה גבהו אלא ד' אמות לפיכך אמר ד' אמות בסתם וכולל לשטחו וגבהו ובסוף ארבע אמות בגובה היה מתרחב המזבח והיו יוצאין אבני המזבח לחוץ ואותו המקום הוא הנקרא אריאל ואמרו רבותינו ז"ל כי נקרא המזבח אריאל לפי שהאש הקדושה שירדה מן השמים היתה רבוצ' בו כארי וזה המקום שנקרא אריאל היו שתים עשרה ארך בשתים עשרה רחב רבוע אל ארבעת רבעיו וממנו ולמעלה היו ארבע הקרנות ומדת מקום המערכה זכר למעלה: (טו) וההראל. מבואר הוא ומהאראיל וכן והאראיל כתוב ביו"ד בין האל"ף והלמ"ד וקרי היו"ד בין הרי"ש והאל"ף והענין אחד: (יז) והעזרה ארבע עשרה ארך. לא ידענו על אי זו עזרה אמר על הגדול' או על הקטנה: והגבול. כמו שפירשנו מסגרת וכמו שת"י גדנפא: חצי האמה. חצי אמה גובה המסגרת שהיה לה לעזרה סביב: והחיק לה אמה סביב. לא ידענו מה היה משמש זה החיק בעזרה: ומעלתהו פנות קדים. המעלות שהיו עולים בהם למזבח היו פונים לצד מזרח ומעלותהו כמו ומעלותיו וכן מקום גבורהו כמו גבוריו: פנות. מקור והנה כתוב ולא תעלה במעלות על מזבחי אפשר שהיו המעלות עשויות כמין כבש או פירושו שהיו עולים בו חוץ לעזרה ודעת יונתן שהיו עולים לעזרה שתרגם ודרגן דסלקין ליה לאתפנאה למדינחא וי"ת כל חיק בזו הפרשה תשויתא ר"ל מקום שוה ותרגם העזר' מסמתא ולא ראיתי למלה הזאת חבר ולפי' רז"ל יהיה פירוש העזרה כבנין המזבח עצמו וקורא לו מלבן מן המלבנות עזרה כי מלבנות היה עשוי המזבח כמו שאמרו תני לוי כיצד בוני' את המזבח מביא מלבן שהוא שנים ושלשים על שנים ושלשים וגובהו אמה ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא סיד וזפת וקוניא וממחה ושופך וזהו יסוד והוזר ומביא מלבן שהוא שלשים על שלשים וגבוה חמש ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא סיד וזפת וקוניא וממחה ושופך וזהו סובב וחוזר ומביא מלבן שהוא כ"ח על כ"ח וגבוה שלש אמות ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא סיד וזפת וקוניא וממחה ושופך וזהו מקום המערכה וחוזר ומביא מלבן שהוא אמה על אמה וגבוה אמה ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות ומביא סיד וזפת וקוניא וממחה ושופך וזהו קרן וכן לכל קרן וקרן ופירוש מפולמות לחות כמו דגים מפולמות: (יח) ויאמר אלי בן אדם כה אמר ה' אלה חקות המזבח

וזה גַב פתח וא' קמץ ותבני לך גב ; ומהאריאל חד מן שיטה חדא ומ"ת בריש תיבותא וסימן ומהיר ל' והוכן בחסד כסא. ומהיר ל' קרוב יום ה' הגדול. ומהלומות ל' נכונו ללצים שפטים. ומהמונים ל' כאשר יהגה. ומהגר ל' איש. ומהעזרה ל' הגדולה עד העזרה הקטנה. ומהאריאל ל' ולמעלה הקרנות ארבע. ומהריון ל' אפרים כעוף יתעופף כבודם. ומהלוים ל' ועל הסבלים :

תולדות אהרן והסראל. זבחים נג : והאריאל. שם נט מנחות נז מדות לה : רבוע. שם נט : ומעלותיהו. שם סב :

רשי

הוא מידד י"ב לכל רוח הרי כ"ד על כ"ד כך מפורש בזבחים וכן שני מדות המזבח היה ל"ב על ל"ב עלה אמה וכנס אמה זה היסוד נמצא עלה חמש וכנס אמה זה הסובב נמצא כ"ח על כ"ח מקום הקרנות אמה מזה נמצא עשרים ושש על עשרים ושש מקום הלוך רגלי הכהנים אמה מזה נמצא כ"ד על כ"ד מקום המערכה : (יז) והעזרה ארבע עשרה המזבח עם מקום הקרנות ועם מקום רגלי הכהנים כ"ח על כ"ח וי"ו כאן מאמצעיתו מודד כמו שמפורש על ארבעת רבעיה : והגבול סביב י"ת וגדנפא ורבותינו פרשוהו על הקרנות : חצי האמה. מאמצעיתו אמה על אמה : והחיק לה אמה. זו כניסת היסוד : ומעלתהו פנות

מצודת ציון

וכן זרת ארכו (שמות כח) : גב. שטח הגובה וכן ותבני לך גב (לעיל יז) : (יד) העזרה. דפוס בנין המזבח קורא בשם עזרה : (טו) וההראל. הוא כמו האריאל ובא הה"א במקום האלף ונשמט היו"ד וכן יקרא שם המזבח כמו והיתה לי כאריאל (ישעיה כט) ונקרא כן ע"ש שירד עליו האש מהאל מן השמים ורבצה עליו כארי : (טז) רבוע. מרובע : רבעיו. צדדיו וכן על ארבעת רבעיהם (לעיל א) והוא מל' רבע כי כל צד הוא רבע כי ארבע צדדים יש : (יז) ומעלתהו. הכבשים

מצודת דוד

מלד שטח מזבח הזהב שהיה אמה על אמה כן דרשו רז"ל (מנחות צז) : הארץ. מהתחלת היסוד שכלפי הקרקע עד כלות גובה הדפוס התחתון שהוא ליסוד היה שתים אמות : ורחב. ר"ל הניח רוחב אמה מסביב לפנים את הדפוס שעליה וזהו כניסת היסוד : מהעזרה הקטנה. מגג הדפוס הקטנה כי לא היתה כ"א בגובה שתי אמות ומגגה עד גג הדפוס ... הוא הסובב : ורוחב האמה. הניח מסביב רחב האמה הפשוטה בת ה' טפחים לכהנים לפנים את הדפוס שעליה וזהו כניסת הסובב: (טו) ... המזבח מן הסובב ולמעלה : ארבע אמות. ארז"ל בפרק איזהו מקומן דרשות קרנות ארבע קאמר ר"ל הדמים הנתנין בקרנות המזבח רשותייהו הוא ... אמות והוא עד כלות אמה עליונה מהסובב כי עד שם נקרא למעלה כי בכלות ד' מהגג היה חום הסיקרא שהוא באמצע המזבח כי הקרנות א' ... עליונה מהסובב הרי חמש וכן שלשה הנשארים מהסובב ושנים של היסוד הם חמש : ומהאריאל ולמעלה. למעלה מגג המזבח היו ד' קרנות בארבעת ... ריאל. שטח המזבח הוא מקום המערכה היה י"ב אמות על י"ב וזהו מאמצעיתו לכל רוח והיה א"כ כ"ד על כ"ד : רבוע. היה מרובע בארבעת ... רה. הוא דפוס גג המזבח מקום המערכה עם מקום הלוך רגלי הכהנים עם מקום הקרנות היה י"ד אמות על י"ד כן היה מאמצעיתה אל ... יתה א"כ כ"ח על כ"ח : והגבול. הקרנות שהיו בגבולה מסביב לה בארבעת המקצעות היו חצי האמה מאמצעיתה לכל רוח והיו א"כ אמה ... החיק אשר לה הוא יסוד המזבח בלטה אמה מסביב (ויתכן שבא לומר לפי שמצא לא בלטה היסוד בכל סביבו כי במקום שהיה מנחלת יהודה לא ... (מדות פג) לכן אמר לעתיד יהיה היסוד מסביב כי אז לא תהיה מקום המקדש והמזבח מיוחד לשום שבט וכאשר נראה בצורת חלוקות הארץ) : ... בו מעלות כי התורה אמרה ולא תעלה במעלות על מזבחי (שמות כ) אלא אמר ומעלתהו לשון רבים כי שלשה היו אחד כבש הגדול ואחד ... כן אמר ז"ל (זבחים סב) ואמר שהיו פונות קדים ר"ל היו נתונות בדרום אשר העולה בהם יפנה אל המזרח כי כל הפנות הוא דרך ימין ... ימינו הוא כלפי המזרח א"כ כשיהיו הכבשים בדרום יפנה העולה בהם אל המזרח כן ארז"ל (שם) (וכן יהיה בנין המזבח

וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם: יט וְנָתַתָּה אֶל־
הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע י"ג
צָדוֹק הַקְּרֹבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה
לְשָׁרְתֵנִי פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת:
כ וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־אַרְבַּע ל'
קַרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה
וְאֶל־הַגְּבוּל סָבִיב וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ ל'. ג' ב' מ"ל בסיפרא
וְכִפַּרְתָּהוּ: כא וְלָקַחְתָּ אֵת הַפָּר ל'.
הַחַטָּאת וּשְׂרָפוֹ בְּמִפְקַד הַבַּיִת ל'
מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ: כב וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי ג'. ג' ר"ס
תַּקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תָּמִים לְחַטָּאת
וְחִטְּאוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר חִטְּאוּ ל'.
בַּפָּר: כג בְּכַלּוֹתְךָ מֵחַטֵּא תַּקְרִיב ל'.
פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְאַיִל מִן־הַצֹּאן
תָּמִים: כד וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהֹוָה ל'
וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח
וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהֹוָה: כה שִׁבְעַת ס' חס' בסיפר'
יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׂעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם
וּפַר בֶּן־בָּקָר וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים
יַעֲשׂוּ: כו שִׁבְעַת יָמִים וְכִפְּרוּ אֶת־ יכפרו ק'
הַמִּזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אֹתוֹ וּמִלְאוּ יָדוֹ: ידיו ק' ס' חסר
כז וִיכַלּוּ אֶת־הַיָּמִים וְהָיָה בַיּוֹם
הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־
הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת־ ל'
שַׁלְמֵיכֶם וְרָצֵאתִי אֶתְכֶם נְאֻם ל' מ"ל
אֲדֹנָי יֱהֹוִה:

דם נכסת קודשיא: יט ותתן
לכהניא ליואי די אינין
מזרעא דצדוק דקריבין
לפולחני אמר יי אלהים
לשמשא קדמי תור בר תורי
לחטאתא: כ ותיסב מדמיה
ותתן על ארבע קרנתיה ועל
ארבע זוית מסמתא ועל
תחומה סחור סחור ותדכי
יתיה ותכפר עלוהי: כא ותסב
ית תורא דחטאתא ויוקדיניה
באתר דחזי לביתא מברא
למקדשא: כב וביומא תנינא
תקריב צפיר בר עזי שלים
לחטאתא ותדכי ית מדבחא
כמא דדכיאו בתורא:
כג בשיציותך מלדכאה תקריב
תור בר תורי שלים ודכר
מן ענא שלים: כד ותקרבינון
קדם יי ויתנון כהניא עליהון
מילחא ויסקון יתהון עלתא
קדם יי: כה שבעא יומין
תעביד צפירא דחטתא ליומא
ותור בר תורי ודכר מן ענא
שלימין יעבדון: כו שבעה
יומין יכפרון על מדבחא
וידכון יתיה ויקריבון קורבניה:
כז וישלמון ית יומיא ויהי
ביומא תמינאה ולהלא יעבדון
כהניא על מדבחא ית
עלותכון וית נכסת קודשיכון
ויתקבלון קורבניכון ברעוא
אמר יי אלהים:

רשי

...ים בו היה בדרום כדי ...לך בו פונה למזרח ...ות היו דרך ימין ...נותן הכבש בדרום ...ופונה דרך ימין פונה ...(ט) הכהנים הלוים. ...ן לוי: מזרע צדוק. ...כ"ג ששימש ראשון ...מי שלמה נקרא על ...על ארבע קרנותיו. ...: פנות העזרה. גג ...פרתהו. תקנה אותו ...שנו להכניסו בקדוש' ...או לכפר עליו מזה ...(א) במפקד הבית. ...דחזי לביתא כלומ' ...דוש ולשון במפקד ...ם שהבית כלה כמו ...) לא נפקד ממנו איש ...מלואים כדרך שעשו ...רף אותו פר ולא ...רשו רבותינו במנחו' ...קריבו בימי עזרא ...קריבו בימי משה: ...ב שעיר עזים. זה ...משכן ובמלואים של ...נא כך הם על פי ...(ג) מחטא. מלטהר: ...ים יעשו. לעולה: ...אתי. לשון רצון:
סגור

...ס' את המזבח. אתו ...וחטאת את המקדש: ...בלישנ' בסיפ"א וסי' ...רוחכם. ולשכה ופתחה ...שערים שם ידיחו את ...טאת כעלה וכמנחה. ...פר יקריב הנשיא לה' ...ים. והקרבתם לפני ...: ידיו ה' כתיב ידו ...סר בסרר כי תשא:

...אהרן והקרבתם. מנחות ...כא:

רדק

המזבח ביום עשותו. ביום שתשלם מלאכתו יעלו עליו קרבן זה כמו שעשו במשכן ביום שמיני למלואים: ולזרוק עליו דם. ת"י ולמזרק עלוהי דם נכסת קודשיא: (יט) ונתת. ליחזקאל אומר שהוא כהן ואמר שהוא יתן הקרבן לכהנים להקריבו והוא יזרוק הדם ויכפר על המזבח כי לעתיד יהיה הוא כהן גדול ואע"פ שיהיה אהרן שם הוא יהיה משנה לו וגם זה הפסוק יורה על תחיית המתים לעתיד ולדברי רז"ל שאמרו כי זה המזבח הוא אשר עשו בבית שני אפשר כי יחזקאל היה מעולי הגולה אלא שאומרים בקבלה שקברוהו בארץ בבל ועוד כי סדר הקרבנות שעשו עולי הגולה אינו כסדר זה והם בנו המזבח קודם ההיכל: מזרע צדוק. כבר פירשנו למעלה למה זכר צדוק: פר בן בקר לחטאת. וכן במלואים שעשה משה: (כ) ולקחת. העזרה היא הנזכרת שהיתה לפני המזבח וכן מפורש למעלה פנות העזרה למזבח: ואל הגבול. אל גבול העזרה הנזכרת: וחטאת אותו וכפרתהו. כתרגומו ותדכי יתי' ותכפר עלוהי: (כא) ולקח' את הפר החטאת. נסמך עם ה"א הידיעה כמו המזבח הנחושת ודומי' לו: ושרפו במפקד הבית. ושרפו השורף במפקד הבית ות"י באתר דחזי לביתא ולא זכר באיזה מקום מן הבית אבל אמר מחוץ למקדש רוצה לומר מחוץ לעזרה אבל לפנים מחומת הר הבית היה ולשון במפקד כמו במצות כמו והוא פקד עלי במפקד יחזקיהו רוצה לומר במקום מן הבית שמצוים הכהנים לשרוף בו פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים וכן פר שעשה משה במלואים נשרף וכן עגל החטאת שהקריב אהרן ביום השמיני למלואים נשרף: (כב) וביום השני. מבואר הוא: (כג) בכלותך מחטא. בבי"ת מבואר הוא: (כד) והקרבתם. והשליכו הכהנים עליהם מלח. כמו שכתוב בתורה על כל קרבנך תקריב מלח: (כה) שבעת ימים תעשה שעיר חטאת ליום. לא היו כזה ימי המלואים של משה וגם עולי הגולה לא ראינו שעשו קרבן כזה כשבנו המזבח ואף על פי שאז"ל מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה כסדר הזה לא היו ועל כרחינו חדוש יהיה בסדר הקרבנות לעתיד: (כו) שבעת ימים וכפרו. כתיב וקרי יכפרו ביו"ד והענין אחד אלא שבכתיב טעם שבעת ימים דבק למעלה: וטהרו אותו. לפי שנטמא ביד גויי הארץ: ימלאו ידו. כתיב בלא יו"ד וקרי ביו"ד ורבים כמוהו [ה]רבים מן הכתוב ולא יחסר הענין בעבור זה ופירוש ומלאו ידיו הכינוי למזבח ופירושו כתרגומו ויקרבון קרבניהון וכזה הענין תרגם אונקלוס ומלאת יד אהרן ויד בניו והדומים לו ויש [פירוש] ידיו לכהן המקריב שימלא ידיו מנחתי הקרבן: (כז) ויכלו את הימים. הכהנים יכלו שבעת ימים על זה הסדר: והיה ביום השמיני והלאה. פי' ביום השמיני וממנו והלאה יעשו עולות [כ]שכתוב ובכלל' התמידים והנדרים והנדבות והמוספים: ורצאתי אתכם. כתוב באל"ף במקום יו"ד וכן רפאנו את בבל וטעם ורציתי ארצה אתכם בקרבנותיכם ויהיה לרצון לפני כי מעשיכם

מצודת דוד

...אזתון יהיה י"ב אמות על י"ב ושתי אמות קומתו ועליו יניחו דפוס י' על ...ע אמות קומתו ויהיה א"כ משוך לפנים אמה בכל צד וזהו כניסת ...יו יניחו דפים כ"ח על כ"ח ושלש אמות קומתו ויהיה א"כ משוך לפנים ...צד וזהו כניסת הסובב ובארבע המקצעות יניחו דפוס אמה על אמה ...ה והם הקרנות וימלאו כל הדפוסים באבנים ועפר וסיד ויהיה נעשה הכל ...ת ויסמכו לוחות הדפוסים ובין הקרנות יהיה מקום הלוך לרגלי הכהנים ...א לפנים נמצא יהיה מקום המערכה כ"ד על כ"ד ועיין בקונטרס בנין הבית: (יח) אלה חקות המזבח. אלה הם משפט המזבח לחנכו מהם ביום השלמת ...נין יהא הגון וראוי להעלות עליו עולה ולזרוק עליו דם: (יט) ונתתה וגו'. בשרו שיעמוד בתחיה ויהיה החנוך נעשה על ידו כי הוא היה כהן: אל הכהנים הלוים. אל ...הבאים משבט לוי: אשר הם מזרע צדוק וגו'. כי הם יהיו נבחרים לעת"ל לעשות עבודת המזבח וכמ"ש והכהנים הלוים בני צדוק וגו' שהם יקרבו אלי לשרתני ...): לשרתני. מוסב על הקרובים אלי: פר בן בקר. מוסב על ונתתה וגו': (כ) ולקחת וגו'. יתן הדם על ארבע קרנות המזבח ועל ארבע זויות של ...מזבח: ואל הגבול סביב. יתכן שעל היסוד נאמר שהוא בגבול המזבח: וחטאת וגו'. בזה תטהר את המזבח ותקנהו להעביר ממנו דרך חול להכניסו ...(כא) ושרפו. למי אשר תמסור אותו הוא ישרפו: במפקד הבית. בתכלית הבית מקום שהבית כלה ולתוספת ביאור אמר מחוץ למקדש: (כב) וחטאו. זורקי... ...ו את המזבח בזריקת דם השעיר כאשר טהרו אותו ביום הראשון בזריקת דם הפר: (כג) בכלותך מחטא. כאשר תשלים לטהר את המזבח בזריקת דם ...קריב. זהו ההבאה אל העזרה: תמים. מבלי מום: (כד) והקרבתם. זו היא ההקטרה שעל המזבח: והשליכו וגו' מלח. כמ"ש על כל קרבנך תקריב מלח ...): עולה לה'. שיהיו כליל לאישים: (כה) שבעת ימים. כדרך שעשו ביום השני כן יעשו עד כלות שבעת ימים שעיר לחטאת ופר ואיל לעולות: (כו) וכפרו. ...ו להעביר ממנו דרך חול להכניסו בקדושה: ומלאו ידיו. בזה יחנכו את המזבח: (כז) ויכלו. כאשר ישלימו שבעת הימים הוא מחונך לקרבנות וביום השמיני

מצודת ציון

הכבשים שהיו אל המזבח: פנות. מל' הפנה והסבוב: (כ) פנות. מל' פנה וזויות: וחטאת. ת"י ותדכי והוא ענין טהרה: וכפרתהו. הוא ענין קנוח ועס"ז יקרא המזרק כפור כי הכהן הזורק מקנח אצבעו מן הדם בשפת המזרק ובדרז"ל ובעי לכפורי ידי' בההוא גברא (גיטין נו): (כא) במפקד. ענין כליון וחסרון כמו ולא נפקד ממנו איש (במדבר ל"א): (כג) בכלותך. ענין ההשלמה וגמר: (כו) ומלאו ידיו. כן נקרא החנוך בלשון המקרא כמו ומלאת יד אהרן (שמות כט) וענין חנוך הוא התחלת הדבר במה שיעמוד בו לעולם: (כז) והלאה. ולהלן עד עולם: ורצאתי

רדק

מעשיהם יהיו רצויים לפני ויונתן תרג' ויתקבלן קרבנכון ברעוא קדמי אמר ה' : (א) וישב אתי . המקדש החיצון . זה ההיכל : והוא סגור . עתה אשר השיב אותי מצאתי סגור וכבר היה פתוח כשבא כבוד ה' אל הבית כמו שאמר למעלה : (ב) ויאמר אלי ה' השער הזה סגור יהיה . לפי פשוטו יאמר זה על שער ההיכל אלא שרז"ל פירשו כי על אחד משני פשפשין שהיו לשער הגדול אמר זה כמו ששנינו במסכת מדות ושני פשפשין היו לו לשער הגדול האחד לצפון והאחד לדרום שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו מפורש על ידי יחזקאל שנאמר ויאמר אלי השער הזה סגור יהיה לא יפתח ואיש לא יבא בו כי ה' אלהי ישראל בא בו יהיה סגור : ה' אלהי ישראל בא בו . רוצה לומר ענין הכבוד שנכנס בו כמו שאמר למעלה ומה שמפרשים בזה הפסוק הוא מבואר כי על המקדש הוא מדב' ועל שעריו לא על אחר וכל הפסוקי' מלפניו ומאחריו תשובה להם וכל משכי' ישכיל ואינני צריך להאריך תשובתם ופי' פשפשים פתחים קטנים: (ג) את הנשיא נשיא הוא ישב בו לאכול לחם לפני ה'. את הנשיא כמו אל הנשיא וכן וראה את הכהן את מי הגדת מלין והדומים להם במקום אל . וכן ת"י לרבא יהא רבא הוא אמר זה השער שהיה סגור שלא יבא בו אדם אל הנשיא יהיה ובעבור כי נשיא ישראל הוא יושב בזה השער מחוץ באסקופתו החיצונה : לאכול לחם לפני ה'. כשיאכל זבחי שלמיו לפני ה' יאכלם בזה המקום ומדרך אולם השער יבא שם : ומדרכו יצא . מאותו דרך שנכנס יצא והנשיא הזה יהיה מלך המשיח כמו שאמר ודוד עבדי נשיא להם לעולם : (ד) ויביאני . מבואר הוא : (ה) ויאמר . תורתו . כתוב בלא יו"ד וקרי ביו"ד : ושמת לבך למבא הבית בכל מוצאי המקדש . כלומר תשים לבך בכל השערים שהם מבא הבית ומוצאיו שלא יכנס בהם אדם אלא הראוי לכל מקו' ומקום כמו שהם המקומות שהם המקדשים אחד יותר מחבירו : (ו) ואמרת אל מרי . תואר כמו אל תהי מרי : רב לכם מכל תועבותיכם . די היה לכם מכל התועבות אשר עשיתם עד שהייתם מביאים ערלי לב וערלי בשר להיות במקדשי לחלל את ביתי וזה אמר לבני הגולה מה שעשו קודם שגלו ומה שהיו עושין השארים בארץ : (ז) בהביאכ' בני נכר ערלי לב וערלי בשר . ערלי לב שעבדו עכו"ם ערלי בשר שמתו אחיו מחמת מילה ואף על פי שהוא אנוס ערלה מאוסה היא לפני האל ית' ולא יכול לשרת לפני ה' והכניסם נכרים לעבודת בית המקדש ערל לב וערל בשר ואף על פי שלא מצאנו בתורת משה רבינו ע"ה קבלה היתה בתורה שבעל פה וכן ארז"ל דבר זה מתורת

יחזקאל מד

תרגום

א וַאֲתֵיב יָתִי אוֹרַח תְּרַע
מַקְדְּשָׁא בָּרָאָה דִּפְתִיחַ
לְמַדִּינְחָא וְהוּא אָחִיד :
ב וַאֲמַר יְיָ לִי תְּרַע הָדֵין אָחִיד
יְהֵא וְלָא יִתְפְּתַח וֶאֱנָשׁ לָא
יֵעוֹל בֵּיהּ אֲרֵי יְיָ אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל אִתְגְּלֵי עֲלוֹהִי וִיהֵי
אָחִיד : ג לְרַבָּא יְהֵא רַבָּא הוּא
יָתִיב בֵּיהּ לְמֵיכַל לַחְמָא קֳדָם
יְיָ מֵאוֹרַח אוּלָמָא דִתְרָעָא
יֵעוֹל וּמֵאוֹרְחֵיהּ יִפּוֹק :
ד וְאַעֲלַנִי אוֹרַח תְּרַע צִפּוּנָא
דִּקֳדָם בֵּיתָא וַחֲזֵית וְהָא
אִתְמְלֵי יְקָרָא דַיְיָ יָת בֵּית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וְאִשְׁתַּטַּחִית עַל
אַפָּי : ה וַאֲמַר לִי יְיָ בַּר אָדָם
שַׁוִּי לִבָּךְ וַחֲזֵי בְעֵינָךְ וּבְאוּדְנָךְ
שְׁמַע יָת כָּל דַּאֲנָא מְמַלֵּיל
עִמָּךְ לְכָל גְּזֵירַת בֵּית מַקְדְּשָׁא
דַיְיָ וּלְכָל דַּחֲזֵי לֵיהּ וּתְשַׁוִּי
לִבָּךְ לִמְעָלֵי בֵיתָא בְּכָל
מַפְּקָנֵי מַקְדְּשָׁא : ו וְתֵימַר
לְעַמָּא סָרְבָנָא לְדְבֵית יִשְׂרָאֵל
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים סַגִּי
לְכוֹן מִכָּל תּוֹעֲבָתְכוֹן בֵּית
יִשְׂרָאֵל : ז בְּאַיְתָיוּתְכוֹן בְּנֵי
עַמְמַיָּא רַשִׁיעֵי לִבָּא וְעַרְלֵי
בִסְרָא לְמֶהֱוֵי בְּמַקְדְּשִׁי לְאַפָּסָא
יָת עֲזָרָתִי בְּקָרִיבְכוֹן יָת קוּרְבָּנִי
תְּרַב וְדַם נִכְסַת קוּדְשִׁין
וְאַשְׁנִיאוּ קְיָמִי עַל כָּל

מקרא

מד א וַיָּשֶׁב אֹתִי דֶּרֶךְ שַׁעַר
הַמִּקְדָּשׁ הַחִיצוֹן הַפֹּנֶה קָדִים
וְהוּא סָגוּר׃
ב וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה הַשַּׁעַר הַזֶּה
סָגוּר יִהְיֶה לֹא יִפָּתֵחַ וְאִישׁ לֹא־
יָבֹא בוֹ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בָּא
בוֹ וְהָיָה סָגוּר׃ ג אֶת־הַנָּשִׂיא נָשִׂיא
הוּא יֵשֶׁב־בּוֹ לֶאֱכוֹל־לֶחֶם לִפְנֵי
יְהוָה מִדֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא
וּמִדַּרְכּוֹ יֵצֵא׃ ד וַיְבִיאֵנִי דֶּרֶךְ־שַׁעַר־
הַצָּפוֹן אֶל־פְּנֵי הַבַּיִת וָאֵרֶא וְהִנֵּה
מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה
וָאֶפֹּל אֶל־פָּנָי׃ ה וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה
בֶּן־אָדָם שִׂים לִבְּךָ וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ
וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמָע אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי
מְדַבֵּר אֹתָךְ לְכָל־חֻקּוֹת בֵּית־יְהוָה
וּלְכָל־תּוֹרֹתָו וְשַׂמְתָּ לִבְּךָ לִמְבוֹא
הַבַּיִת בְּכֹל מוֹצָאֵי הַמִּקְדָּשׁ׃
ו וְאָמַרְתָּ אֶל־מֶרִי אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה רַב־לָכֶם מִכָּל־
תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ז בַּהֲבִיאֲכֶם
בְּנֵי־נֵכָר עַרְלֵי־לֵב וְעַרְלֵי בָשָׂר
לִהְיוֹת בְּמִקְדָּשִׁי לְחַלְּלוֹ אֶת־בֵּיתִי
בְּהַקְרִיבְכֶם אֶת־לַחְמִי חֵלֶב וָדָם
וַיָּפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי אֶל כָּל־

כ"ס · ס' וכל זהב סגור דכו' · ס' · ל' חסר בסיפרא · ס' ד' · יתיר וי"ו · ס' בסיפרא · ב' · ג' ב' · ס' · תורתיו ק' · ח' בטעם וסי' מס מ"ג ת"ו"ש · ב' · ל'

רשי

(ב) סגור יהיה. רבותינו העמידו המקרא הזה בפשפש הדרומי [...] ההיכל פשפש פתח קטן כך שנינו במסכת מדות שני פשפשין היו לו [...] אחד בדרום ואחד בצפון שבדרום לא נכנס בו אדם מ[...] מפורש ע"י יחזקאל השער הזה יהיה סגור : בא בו . לעתיד לבא [...]
הנשיא נשיא הוא [...]
הנשיא אני נותן [...]
הוא וחשוב ואין [...]
ולאכול עם שאר הכ[...]
הוא ישב בו לאכל [...]
חללו : מדרך אולם [...]
כשהוא נכנס לד[...]
הפנימית כדי ליו[...]
קטן זה לאכול בו [...]
השער העזרה שבו[...]
לתוך העזרה וכו [...]
כשישוב יצא באותו [...]
ולפי שהוא אומר ל[...]
בענין ובא עם ה[...]
במועדים הבא דרך [...]
לעשות העזרה קפ[...]
שאותה ביאה לרג[...]
וצריך להראות יפה [...]
כאן בביאות של כל [...]
שלא יעשה קפנדרי[...]
ביאה זו לראיית פ[...]
רגלים וכן העיד [...]
בענין שמים רבות [...]
את הנשיא . כ"ג [...]
ומחשיבותו יהא ר[...]
בשר ולחם קדשים [...]
שפותחין לו בשבת [...]
מדרך אולם השער [...]
אולם שער מזרחי [...]
ויבוא עד אותו פשפ[...]
לחמו : ומדרכו יצא [...]
ראוי לקפנדריא כש[...]
וכל היום שלא בש[...]
הנשיא יהיה סגור . [...]
(ז) בני נכר . שנת[...]
לאביו שבשמים וכן [...]
וערלי בשר . כהן [...]
מחו[...]

סגור ה' בקריאה וסי' [...]
דרך השער . ודבתריה [...]
סגור יהיה ב' בפסוק [...]
ששת ימי המעשה . [...]
צר . וכל זהב סגור ד[...]
ד' קמצין בסיפרא וסי' [...]
נשיא הוא . ועבדי [...]
עבדי . ונשיא מארץ [...]
אל ה' ד' פי' דקרי' [...]
לאזכרה בקריאה [...]
המצפה . השער הזה [...]

תולדות אהרן סגור יהיה. תמיד לב לו : ערלי לב : (זבחים כב) :

שים לבך וראה בעיניך . ויקחני ה' מאחרי הצאן : תועבותיכם ח' בטעם פי' הטפחא לא ישרתנה מירכא בתיבת' כי אם בח' מק[...] מח'מג ת'לוש וסימן נמסר בסדר אמור ולעיל בסיפרא דא סימן ל"ו :

מצודת ציון

ורצאתי . מלשון רצון : (ג) לחם . כן יקרא גם הבשר כמו את קרבני לחמי (במדבר כ"ח) : (ו) מרי . ענין מרד וסרוב : (ז) בני נכר . ענין השימום וכן ערלה אזנם (ירמיה ו') : ותמימון

מצודת דוד

השמיני ומאז והלאה יעשו הכהנים על המזבח את עולותיכם וכו' ואני אהיה מרוצה לכם ע"י הקרבנות הללו : מד (א) וישב אותי . המלאך הדובר בי השיב אותי אל דרך שער המקדש החיצון הוא ההיכל שהוא חיצון לבית קדש הקדשים ולתוספת ביאור אמר הפונה קדים ר"ל אל השער הפונה למזרח אל האולם לא אל השער הפונה אל המערב לבית קה"ק : והוא סגור . רבותינו ז"ל העמידו המקרא הזה בפשפש הדרומי (מדות פ"ד) כי שני פשפשין ר"ל שני פתחים קטנים היו לשער ההיכל מזה ומזה כאשר הוא בצורה : (ב) בא בו . דרך השער ההוא : והיה סגור. לכן יהיה סגור הואיל ואין מי בא בו בעבור שהמקום ב"ה בא בו : (ג) את הנשיא. ר"ל אבל את הנשיא הוא מלך המשיח הואיל והוא נשיא ואין כבודו לשבת במקום העם לאכול בקדשים עמהם לכן ישב בחלל השער ההוא לאכול בבשר הקדשים לפני היכל ה' : מדרך אולם השער יבוא . כאשר יבוא לאכול בחלל הפשפש ההוא יבוא אל החצר הפנימי מדרך אולם השער ר"ל שיבוא דרך אולם הנמשך מהשער ולחוץ אבל לא יבוא שמה דרך פתחי הלשכות התחתונות הפתוחות לחצר הפנימי שאין אולם לפניהם כ"א יבוא בפומבי דרך השער הגדול ומשם יבוא לחלל האולם הפשפש : ומדרכו יצא . מדרך השער שבא כן יצא דרך שם ואף שכשהו העם במועדים יוצא עמהם דרך נכח השער שבאו כמ"ש והנשיא בתוכם (לקמן מו) הנה בבואו לבדו חוזר הוא בדרך שבא : (ד) ויביאני וגו' . כי מתחלה היה לפני הפשפש הדרומי הסגור ועתה הסיעו משם והביאו בדרך שער הצפון לפני הבית והוא הפשפש הצפוני : (ה) שים לבך . להבין הדברים : וראה בעיניך כל דבר ודבר : לכל חוקות . מה שראוי להשתמש בכל חדר מחדריו : ול[...] מקום עמידת הכהנים והעם : ושמת לבך . תשים לבך אל מבוא הבית ו[...] ביאת הבית בכל הפתחים היוצאין בהם מן המקדש והוא שלא לבוא בפשפ[...] אבל בפשפש הצפוני יכולין לבוא ודרך ביאה למלך המשיח וכן לכל העם ה[...] עם הארץ וכו' (לקמן מו) : (ו) אל מרי . אל עם המרי והוזר ומסר[...] ישראל : רב לכם . זמן רב היה לכם עם שעשיתם כל תועבותיכם אתם ב[...] (ז) בהביאכם . במה שבעוד הייתם בארצכם שנאתם כהנים בני נכר ר"ל [...]

תועבתיכם׃ ח ולא שמרתם
משמרת קדשי ותשימון לשמרי
משמרתי במקדשי לכם׃
ט כה־אמר אדני יהוה כל־בן־נכר
ערל לב וערל בשר לא יבוא אל־
מקדשי לכל־בן־נכר אשר בתוך
בני ישראל׃ י כי אם־הלוים אשר
רחקו מעלי בתעות ישראל אשר
תעו מעלי אחרי גלוליהם ונשאו
עונם׃ יא והיו במקדשי משרתים
פקדות אל שערי הבית ומשרתים
את־הבית המה ישחטו את־העלה
ואת־הזבח לעם והמה יעמדו
לפניהם לשרתם׃ יב יען אשר
ישרתו אותם לפני גלוליהם והיו
לבית־ישראל למכשול עון על־כן
נשאתי ידי עליהם נאם אדני יהוה
ונשאו עונם׃ יג ולא־יגשו אלי
לכהן לי ולגשת על־כל־קדשי אל־
קדשי הקדשים ונשאו כלמתם
ותועבותם אשר עשו׃ יד ונתתי
אותם שמרי משמרת הבית לכל
עבדתו ולכל אשר יעשה בו׃
טו והכהנים הלוים בני צדוק אשר
שמרו את־משמרת מקדשי בתעות
בני־ישראל מעלי המה יקרבו אלי
לשרתני ועמדו לפני להקריב לי
חלב ודם נאם אדני יהוה׃ טז המה
יבאו אל־מקדשי והמה יקרבו אל־
שלחני לשרתני ושמרו את־

תועבתכון׃ ח ולא נטרתון
מטרת קודשי ומניתון לנטרי
מטרת מימרי במקדשי לכון׃
ט כדנן אמר יי אלהים כל בר
עממין רשיעי לבא וערלי
בסרא לא יעלון למקדשי
לכל בני עממיא די בגו בני
ישראל׃ י אלהין ליואי
דאתרחיקו מדחלתי במטעי
ישראל דטעו מבתר פולחני
בתר טעותהון ויקבלון
חוביהון׃ יא ויהון במקדשי
משמשין ממנן על תרעי
ביתא ומשמשין ית ביתא
אינון יכסון ית עלתא וית
נכסת קודשיא די לעמא
ואינון יקומון קדמיהון
לשמשותהון׃ יב חלף דהוו
משמשין יתהון קדם טעותהון
והוו לבית ישראל לתקלת
חובין על כן קימית במימרי
עליהון אמר יי אלהים ויקבלון
חוביהון׃ יג ולא יתקרבון
לפולחני לשמשא קדמי
ולמקרב על כל קודשי
לקודשי קודשיא ויתקבלון
אתכנעותהון ותועבתהון די
עבדו׃ יד ומניתי יתהון נטרי
מטרת ביתא ולכל פולחני
ולכל דיתעביד ביה׃ טו וכהניא
ליואי בני צדוק די נטרו ית
מטרת מקדשי במטעי בני
ישראל מבתר פולחני אינון
יתקרבון לפולחני לשמשא
קדמי וישמשון על מדבחי
לקרבא קדמי תרב ודם נכסת
קודשין אמר יי אלהים׃ טז אינון יעלון למקדשי ואינון
יתקרבון לפתורי לחם אפיא לשמשא קדמי ויטרון ית

רש"י

...ולה׃ (ח) ותשימון ...ר משמרתי. במקדשי ...זשימון לכם לדעתכם ...אנשים רוצחים שאינם ...יות שומרי משמרתי׃ ...ים הלוים אשר רחקו ...אם כה תעשו להם ...ור רחקו מעלי (ונעשו ...ומכשיו חזרו כהם׃ ...ונם. מגשת עוד אל ...אל פקודות של שערי ...פקודות קומדיסא"ט ...מרים ושוטרים יהיו׃ ...וישחטו את העולה. ...בשרה בזרים ובעבדים ...(יב) למכשול עון. ...עכו"ם להמשיכם לכך׃ ...הכנים הלוים. משבט ...ני צדוק. לפי שהיה ...ימש ראשון במקדש ...זה נקראו על שמו׃ ...קאניסאר"א בלע"ז׃ ...אל

...ד׳ בטעם זרקא ...בקבצי. כל בן נכר. ...אחר. שער החצר׃ מרי ...ה וסימן למשמרת לאות ... כי חטאת קסם מרי ...ים. אל תהי מרי כבית ...ואמרת אל מרי׃ כל ...קאל בית ישראל במי"ז ...ל וסימן קול על שפיים ...לכן הנה ימים באים ...כי אם חי. על כל רעות ...אל. מנערותיהם ב׳ ...עשוקים בני יהודה. ...ם ובעת תהיא דהלוך ...מר אלי בן אדם שולח. ...לו בני ישראל. איבת ...נתתי את פגרי. ודבר ...ה אמר. בן אדם את ...ת אמר ה׳ כל בן נכר. ...הלוים בני צדוק. לכהנים ...מבני צדוק׃ והכהנים ...סי׳ וידבר משה. נשיאים

...אהרן בן נכר. יומא עא ...תענית יז מ"ק ס ...פג זבחים יט כב׃ אשר ...נחות קט׃ בני צדוק. יבמות ...כב ברכות ד תמיד כז׃

רד"ק

מתורת משה רבינו עליו השלום לא למדנו מתורת יחזקאל בן בוזי למדנו דגמרא אגמרי לסו ואתא יחזקאל ואסמכוה אקרא דלחללו את ביתי׃ לחלל את ביתי. כמו ותראהו את הילד׃ בהקריבכם. כאילו אתם מקריבים את לחמי חלב ודם שאתם מביאים אל ביתי הכהנים שאינם ראוים לעבודה׃ ויפרו את בריתי. והם הפרו את בריתי׃ אל כל תועבותיכם. שהיו הכהנים לכם בעכו"ם שהייתם עובדים וי"ת בני נכר בני עממיא׃ (ח) ולא שמרתם. לכם. אותם שהיו שומרים לכם במשמרת עכו"ם שלכם שמתם שומרי משמרתי במקדשי ולמ"ד לשומרי כלמ"ד הרגו לאבנר והדומים לו׃ (ט) כה אמר. לא יבא אל מקדשי. לעתיד׃ לכל בן נכר אשר בתוך בני ישראל. זה שאני אומר בן נכר איני אומר על הגוים כי אין צריך לומר זה אלא בעבור בן נכר אשר בתוך בני ישראל׃ (י) כי אם הלוים. כי אם יבאו הלוים אשר רחקו מעלי אל מקדשי לא יבאו לכל דבר שירות אלא ונשאו את עונם שלא יעבדו עבודת קרבן. וי"ו ונשאו כוי"ו וישא אברהם את עיניו אלא מה יעשו אותם לוים אשר תעו בתעות בני ישראל׃ (יא) והיו במקדשי משרתים. פירוש שערים יהיו. ומשרתי הבית ושוחטים הם שהשחיטה כשרה בזר אבל לא יקריבו קרבן ויש לפרש כי אם הלוים לשון שבועה כמו אם לדוד אכזב וכמו אם יבואון אל מנוחתי פקידת מנויי השערים ודברי הבית יהיה להם והלוים שזכר על הכהנים הוא אומר כי כל כהן משבט לוי׃ (יב) יען אשר ישרתו אותם. תחת שהיו משרתים את ישראל לפני גלוליהם לפיכך ישרתוני לעתיד לבא בעבודת הבית בדברים שהם כשרים בזרים כי כזרים אחשבם וכל הענין מבואר עד סוף הפרשה כי הכהנים אשר תעו בחייהם בבית ית המתים לעתיד ישאו עונם בזה הדבר ונשאו כלימתם׃ (טו) והכהנים הלוים בני צדוק. לפי שאמר כי אותם הכהנים שתעו לא ישובו לסדר העבודה לעתיד אמר כי אותם שלא תעו ישובו לסדר עבודתם וכבר פירשנו טעם בני צדוק (טז) המה יבאו׃ אל שלחני לשרתני. כמו שת"י לפתורי דלחם

מצודת ציון

(ח) ותשימון. ענין שום׃ (י) הלוים. ר"ל הכהנים בני לוי׃ בתעות. מלשון תועה והוא המתועה מדרך הישר ללכת דרך אחר׃ (יא) פקודות. ענין מינוי וגזברות כמו להיות פקודים בית ה׳ (שם כ"ט)׃ (יג) לכהן. ענין שירות ועבודה׃ פלרי

מצודת דוד

...וזר ומפרש שהיו ערלי לב ר"ל אטום מלדעת את ה׳ ומהם היו אשר לא ...שמתו אחיו מחמת מילה ופסולים הם לעבודה והם הביאו אותם להיות ...לעבוד עבודה לחללו וחוזר ומפרש את ביתי׃בהקריבכ׳.בעת אתם מקריבי׳ ע"י ...אלה את לחמי הוא החלב והדם הנה בזה הפירו את בריתי להוסיף אל כל ...אשר בידכם הוא עבודת הכוכבים ור"ל לא די שעבדתם הכוכבים אלא ...הוסיפו לחלל עבודת מזבחי ע"י כהנים כאלה׃(ח) ולא שמרתם.להמנות כהנים ...שמות קדשי׃ ותשימון לשומרי. שמתם להיות שומרי משמרתי במקדשי ...היו לכם ר"ל שומרים לכם לפני עכו"ם׃ (ט) בן נכר וגו׳. ר"ל בין שלבו ...לדעת את ה׳ ובין מי שלא נמול על כי מתו אחיו מחמת מילה׃ לכל בן ...זה יפרש לומר מה שאמרתי בן נכר אין הכונה על איש מגויי הארצות כי ...היא על כל מי שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים אשר הוא בתוך בני ישראל ...עבודתם לעכו"ם׃ (י) כי אם הלוים וגו׳. ר"ל כי אם בבוא אל המקדש ...אשר רחקו מעלי בדבר התעות של ישראל אשר תעו מעלי ללכת אחרי ...אז בעת בואם אל המקדש יסבלו גמול עונם לבל עשות שמה עבודת המזבח׃ (יא) והיו במקדשי. ורק יהיו במקדשי משרתים בדבר המינוי על שערי הבית וגם יהיו משרתים את הבית בדבר הצריך בו׃ המה ישחטו וגו׳. הואיל והשחיטה כשרה בזר יכולים גם המה לעשותה׃ לפניהם. לפני מביאי הקרבנות יעמדו לשרתם בדבר הקרבנות׃ (יב) יען. בעבור שעשו עב דת העם לפני הגלולים והכשילו את ישראל בעון עכו"ם׃ נשאתי ידי. הוא ענין הב עה בהרמ׳ הידים למעלה וכן אשר נשאתי את ידי (שמו׳ ו)׃ונשאו ע ונם.את זה יסבלו בעבו׳ עונ׳׃ (יג) לכהן לי. לשרת לי בדבר עבודת המזבח׃ ולגשת וגו׳. ר"ל לא יגשו אל כל הקדשים נוסף על קדשי הקדשים כלומר לא לבד אסורים הם בעבודת קדשי הקדשים כי אסורים המה אף בעבודת קדשים קלים׃ ונשאו. יסבלו כלימתם הראוים להם וגמול תועבותם אשר עשו׃ (יד) ונתתי אותם. רק אתן אותם להיות שומרי משמרת הבית על כל העבודה הצריך אל הבית ועל כל הדבר הנעשה בו זולת עבודת המזבח׃ (טו) והכהנים הלוים. אבל הכהנים מבני לוי מזרע צדוק שהיה בימי שלמה׃ אשר שמרו. ולא זזו מעבודת המקום בזמן שתעו בני ישראל׃ (טז) אל שלחני לשרתני. זהו סדור לחם

משמרתי: יז והיה בבואם אל־שערי החצר הפנימית בגדי פשתים ילבשו ולא־יעלה עליהם צמר בשרתם בשערי החצר הפנימית וביתה: יח פארי פשתים יהיו על־ראשם ומכנסי פשתים יהיו על־מתניהם לא יחגרו ביזע: יט ובצאתם אל־החצר החיצונה אל־החצר החיצונה אל־העם יפשטו את־בגדיהם אשר־המה משרתם בם והניחו אותם בלשכת הקדש ולבשו בגדים אחרים ולא־יקדשו את־העם בבגדיהם: כ וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את־ראשיהם: כא ויין לא־ישתו כל־כהן בבואם אל־החצר הפנימית: כב ואלמנה וגרושה לא־יקחו להם לנשים כי אם־בתולת מזרע בית ישראל והאלמנה אשר־תהיה אלמנה מכהן יקחו: כג ואת־עמי יורו בין קדש לחל ובין־טמא לטהור יודיעם: כד ועל־ריב המה יעמדו לשפט (למשפט ק') במשפטי ושפטהו (ישפטהו ק')

מטרת מימרי: יז ויהי במיעלהון לתרעי דרתא גויתא לבושי בוצא ילבשון ולא יהי עליהון כסות עמר בשמשותהון בתרעי דרתא גויתא ולגיו: יח קובעין דבוץ יהון על רישיהון ומכנסין דבוץ יהון על חרציהון ולא יזרזון על חרציהון אלהין על לבביהון יסרון: יט ובמפקהון מדרתא דקודשא לדרתא בריתא לאיתערבא עם עמא ישלחון ית לבושיהון די אינון משמשין בהון ויחתון יתהון בלשכת קודשא וילבשון לבושין אוחרנין ולא יתערבון עם עמא בלבושיהון: כ ורישיהון לא יגלחון ופירוע לא ירבון ספרא יספרון ית שער רישיהון: כא וחמר לא ישתון כל כהן במיעלהון לדרתא גויתא: כב וארמלא ומתרכא לא יסבון להון לנשין אלהין בתולתא מזרעא דבית ישראל וארמלתא די תהי ארמלתא משאר כהניא יסבון: כג וית עמי ילפון בין קודשא לחולא ובין מסאבא לדכיא יהודעונון: כד ועל פלגות דינא אינון יקומון למידן בדיני רעותי

רש"י

(יז) אל שערי החצר הפנימית. לפני ולפנים ביה"כ: ולא יעלה עליהם צמר. תכלת שהיה במעיל ובאבנט לא ילבשו ביה"כ בעבודת פנים: וביתה. (יח) פארי. קאפליי"א בלע"ז: לא יחגרו ביזע. שנינו בברייתא במקום שמזיעין לא למעלה מאציליהם ולא למטה ממתניהם שהוא אנלאשווי"רא בו"ל

רד"ק

ואם אפיה: (יז) והיה בבאם אל שערי החצר הפנימית. אם נאמר החצר הפנימית כמשמעו יהיה פירושו שער עזרת הכהנים והמזבח וממנו לשער האולם כי הכל הוא חצר ויהיה זה אם חדוש לעתיד כי בבגדי כהונה שהיו משמשים בהם אמר היה כמו שכתוב בתורה משה כי תכלת היא אמר אבוע בתכלת ואם נאמר כי דבר זה על עבודת כהן הגדול ביום הכיפורים לפני ולפנים שהיה עובד בבגדי פשתים איך קרא הדביר חצר והוא בית ואיך אמר בבאם ילבשו לשון רבים והעבודה ההיא לא היתה אלא בכהן גדול והיה הוא לבדו נכנס בה ביום הכפורים לבד: (יח) פארי פשתים. נקראו כן המגבעות לפי שהיו על הראש לפאר וכן אמר ומגבעות תעשה להם לכבוד ולתפארת: על מתניהם. כמו שכתוב בתורה ממתנים ועד ירכים יהיו: לא יחגרו ביזע. פי' רז"ל לא יחגרו במקום שמזיעין כדתניא כשהם חוגרים אינם חוגרים לא למטה ממתניהם ולא למעלה מאציליהם אלא כנגד אצילי ידים ויונתן תרגם ולא יזרזון על חרציהון אלהין על לבבהון יסרון. יזע שם משקל נגע כי היו"ד שרש ומפני הפסוק נקמצה היו"ד: (יט) ובצאתם אל החצר החצונה. ואחר כך אל החצר החצונה אל העם אמר איזו חצר החצונה אל העם פי' מקום שהעם שם והוא עזרת ישראל: ופשטו את בגדיהם. הוא מה שאמר למעלה ושם יניחו בגדיהם: ולא יקדשו את העם בבגדיהם. כי אם יגעו את העם בבגדי כהונה שהם קדש יראה שהעם קדושים כמותם ועל הדרך הזה ת"י ולא יתערבון עם עמא בלבושיהון: (כ) וראשם לא יגלחו. לא יגלחו כל שער הראש: ופרע לא ישלחו. לא יגדלו השער משלשים יום והלך: כסום יכסמו את ראשיהם. ישוו את הגלות לא יגלחו הכל וכל ולא ישלחו פרע אלא בענין השוה אחד לשלשים יום ורז"ל פירשו כסום יכסמו כתספורת של בן אלעשה ראשו של זה בצד עקרו של זה ויונתן תרגם ספרא יספרון ית שער רישיהון: (כא) ויין לא ישתו כל כהן. החצר הפנימית. בעזרת הכהנים מן המזבח ולפנים כמו שכתוב בתורה ומ"ם לו משפטי הכהנים אע"פ שכתוב בתורה לפי שחידש דברים שאינם מפורשים בתורה שבכתב גם אפשר שחידש דברים שהם לעתיד לתוספת קדושה: (כב) ואלמנה. אם אמר זה על כל כהן יהיה זה לתוספת קדושה לעתיד והוא כי אלמנת כהן גדול ואפילו כהן הדיוט יכול לקחתה כהן אחר וזהו שאמר אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו ואם נאמר כי על כהן גדול דבר יהיה פירושו מכהן יקחו מקצת כהנים יקחו כמו שפירשו רבותינו ז"ל וכמו שתרגם יונתן שאר כהניא יסבון וכנה בנית זונה וחללה כיון שכתוב בתורה לא זכר הכל: (כג) ואת עמי. מבואר הוא: (כד) ועל ריב. למשפט. לשפט כתיב למשפט קרי והענין אחד: ישפטהו. ישפטו הריב כמו שכתובים משפטי

תולדות אהרן פארי פשתים. יומא עא זבחים יח (כלאים לא שבת ד): ביזע. זבחים יט: בגדים אחרים. יומא לס: לא יגלחו. תענית יז נזיר מ סנהדרין כב פג: כסום יכסמו. נדרים נא סנהדרין כב: לא ישתו. תענית יז סנהדרין פג: ואלמנה וגרושה. קידושין עח (בכורות סד):

בלשכת הקדש׳ עשרים לשכת אל הרצפה. בלשכת פטורים. ועי"ן לקמן בסי׳ מ"ח דמטעי׳: ויין ה׳ ר"פ וכימן ויין לנסך רביעית ההין. ויין לנסך שלישית. ויין תקריב לא ישתו כל כהן. ויין ישמח לבב אנוש להצהיל:

מצודת ציון

(יח) פארי. כן יקראו המגבעות כמ"ש פארי המגבעות (שמות ל"ט) ויקראו כן ע"ש היופי והסדר שבהן: ביזע. מלשון זיעה: (יט) יפשטו. ענין הסרת המלבוש: (כ) יגלחו. ענין קציצת השער: ופרע. כן יקרא גדול השער כמו את ראשו לא יפרע (ויקרא כ"א): ישלחו. ענין התפשטות כמו תשלח קציריה (תהלים פ׳): כסום יכסמו. מלשון והחטה והכוסמת (שמות ט׳) והוא מין זרע: (כג) יורו. מלשון הוראה ולמוד

מצודת דוד

לחם הפנים שעל השלחן: ושמרו וכו׳. בכל דבר שבעבודה: (יז) והיה ביוה"כ כשיבואו הכהנים הגדולים אל שערי חצר הפנימי והוא ההיכל ולכן נקרא חצר (ילפי שהיה בהיכל שער גדול ושני פשפשין מזה ומזה כמ"ש לכן אמר שערי): בגדי פשתים. הם בגדי הלבן שכ"ג משמש בהן ביוה"כ פנים: ולא יעלה עליהם צמר. כי בפנים לא יעשו עבודה בשמנה בגדי זהב... אמר: וביתה. ובפנים בחלל הבית בין בהיכל בין בבית ק"ק: (יח) פארי פשתים. מגבעות משתים יהיה על ראשם: לא יחגרו אבנטים במקום שמזיע... שהבשר נכפל ושוכב קצתו על קצתו כי שם רב הזיעה ומתלכלכין בגדי הכהונה: (יט) ובצאתם. וכאשר יצאו הכהנים מהעזרה שלהם אל החצר החיצונה וכו׳ אל החצר וכו׳ ר"ל מה שאמרתי אל החצר החיצונה הכוונה היא אל העם כלומר אין הכוונה לעזרת נשים כ"א אל העם הוא עזרת אנשים אשר הם עומדים אבל למול עזרת הכהנים נקראת בשם חצר החיצונה: את בגדיהם. בגדי כהונה: ללשכות הקדש. הם העומדים בתחתיות הבנין ומעל: בגדים אחרים. בגדי חול: לא יקדשו וכו׳. ר"ל למען לא יהא נראה שהעם קדושים כמוהם כ"א יבואו שמה בבגדי כהונה יהא נראה לכל שאין חשש אם יגעו בהן בני העם כאלו הם קדושים כהכהנים: (כ) וראשם לא יגלחו. שער ראשם לא יגלחו בכל עת: ופרע לא ישלחו. לא יניחו גדול השער להתפשט יותר מדאי ואמרז"ל שיגלחו אחד לשלשים יום (סנהדרין כב): כסום יכסמו. על הכהנים גדולים יאמר שהם יגלחו באופן שיגיע ראש שער זה בצד עקרו של זה ככוסמת הזו שהסדורה בשבולת ראשו של זה בצד עקרו של זה כן אמרז"ל (שם): (כא) כל כהן. בין כהן גדול בין כהן הדיוט: אל החצר הפנימית. הוא ההיכל ולמול בית קה"ק נקרא חצר: (כב) ואלמנה. זהו בכהנים גדולים שאסורים גם באלמנה ואינם נושאים כ"א בתולות: אשר תהיה אלמנה. ר"ל שלא תהיה רק אלמנה אבל לא נחללה אז מכהן יקחו ר"ל הכהנים מותרים בהם והם ההדיוטים אבל כשהיא גם חלולה אסורה גם להדיוטים ואף שהיא מדרבנן רמזה יחזקאל: (כג) ואת עמי יורו. הכהנים ילמדו להבדיל בין קדש לחולין גם יודיעום ההבדל בין טמא לטהור: (כד) ועל ריב.

וְאֶת־תּוֹרֹתַי וְאֶת־חֻקֹּתַי בְּכָל־מוֹעֲדַי ט' חס'
יִשְׁמֹרוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי יְקַדֵּשׁוּ׃
כה וְאֶל־מֵת אָדָם לֹא יָבוֹא לְטָמְאָה ל'
כִּי אִם־לְאָב וּלְאֵם וּלְבֵן וּלְבַת לְאָח ל'. ל'
וּלְאָחוֹת אֲשֶׁר־לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ ל'
יִטַּמָּאוּ׃ כו וְאַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ שִׁבְעַת ס'
יָמִים יִסְפְּרוּ־לוֹ׃ כז וּבְיוֹם בֹּאוֹ אֶל־ ל'
הַקֹּדֶשׁ אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית לְשָׁרֵת
בַּקֹּדֶשׁ יַקְרִיב חַטָּאתוֹ נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהֹוִה׃ כח וְהָיְתָה לָהֶם לְנַחֲלָה אֲנִי ט"ו
נַחֲלָתָם וַאֲחֻזָּה לֹא־תִתְּנוּ לָהֶם
בְּיִשְׂרָאֵל אֲנִי אֲחֻזָּתָם׃ כט הַמִּנְחָה ל'
וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם הֵמָּה יֹאכְלוּם ל'
וְכָל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָהֶם יִהְיֶה׃
ל וְרֵאשִׁית כָּל־בִּכּוּרֵי כֹל וְכָל־ ו'
תְּרוּמַת כֹּל מִכֹּל תְּרוּמוֹתֵיכֶם ד'
לַכֹּהֲנִים יִהְיֶה וְרֵאשִׁית עֲרִסוֹתֵיכֶם ו'. ג'
תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל־בֵּיתֶךָ׃ ל'
לא כָּל־נְבֵלָה וּטְרֵפָה מִן־הָעוֹף וּמִן־
הַבְּהֵמָה לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים׃
מה א וּבְהַפִּילְכֶם אֶת־הָאָרֶץ ל'
בְּנַחֲלָה תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהֹוָה ׀
קֹדֶשׁ מִן־הָאָרֶץ אֹרֶךְ חֲמִשָּׁה ל'
וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אֹרֶךְ וְרֹחַב עֲשָׂרָה אָלֶף
קֹדֶשׁ־הוּא בְכָל־גְּבוּלָהּ סָבִיב׃ ל'

ידונון וית אוריתי וית קימי בכל מועדי יטרון וית יומי שביא דילי יקדשון : כה ועל מיתא דאנשא לא יעול לאסתאבא אלהין לאב ולאם ולבר ולברת לאח ולאחת דלא הות לגבר יסתאבון : כו ובתר דכותיה שבעא יומין ימנון ליה : כז וביום מיעליה לקודשא לדרתא גויתא לשמשא בקודשא יקריב חטאתיה אמר יי אלהים : כח ותהי להון לאחסנא חולק מותר קורבני חולקהון ואחסנא לא תתנון להון בישראל מתנן דיהבית להון אינון אחסנתהון : כט מנחתא חטאתא ואשמא אינון יכלוניה וכל חרמא בישראל להון יהי : ל וריש כל בכורי כולא וכל אפרשות כולא מכל אפרשותיכון לכהניא יהי וריש אצותכון תתנון לכהנא לאשראה ברכתא בביתך : לא כל נבילא ותבירא מן עופא ומן בעירא לא ייכלון כהניא : א ובפלגותהון ית ארעא באחסנא תפרשון אפרשותא קדם יי קודשא מן ארעא אורכא עשרין וחמשא אלפין אורכא ופותיא עשרא אלפין קודשא הוא בכל תחומה

לכהן הדיוט : (כו) ואחרי ... אחר פרישתו מן ... כמ"ק : (כז) וביום ... אל הקדש להתחנך ... יקריב חטאתו זו ... האיפה שלו כך שנויה ... כהן הדיוט טען ... האיפה ביום חינוכו ... (שם ו') זה קרבן ... וגו' וכמו שמפרש ... מנחות : (כח) והיתה ... לנחלה : (כט) חרם. ... וכן כל לשון חרם ... הקדש : (ל) להניח. ... לפ"ז כמו (שמות ח') ... בגבול מצרים : (לא) כל ... נבלה וגו'. לפי שהותרה ... מליקת חטאת העוף שהיא ... נבלה הוצרך להזהירם ... בנבלות וטריפות כך ... רבותינו : (א) ובהפילכם ... בנחלה. שעתידים ... א"י לי"ב רצועות ... כראשונה שהיתה ... שבינינו ולמטה כפי ... ב' שבטים או ג' ... את עכשיו החלקים ... שוות הכרם מפאת ים ... חלקים כמו שמפורש ... : תרומה לה'. לבנות

... בתורה וכתיב ושפטוהו רוצה לומר יעמדו למשפט ושפטוהו כמשפטו : ואת חקותי. בכל מועדי בדברי הקרבנות וכן את שבתותי יקדשו : (כה) ואל מת אדם. וזהו בכהן הדיוט : ... טהרתו. אפשר שיהיה זה לעתיד לתוספת קדושה שאחר שיטהר לסוף שבעה עוד יספרו לו שבעת ימים אחרי' אלא שרז"ל פירשוהו בלא חדוש ופירשו אחרי טהרתו אחרי פרישתו ... (כז) וביום בואו אל הקדש. רוצה לומר אחרי שיטהר ויכנס לקדש שלא נכנס שם בטומאתו עתה אחרי שיטהר יקריב קרבן חטאת בעבור טומאתו וזה יהיה חידוש לעתיד ורז"ל פירשוהו ... מקצתם פירשו יקריב חטאתו עשירית האיפה שהיה כהן גדול מקריב בכל יום שלא הקרי' אותו בימי טומאתו אחר שיקריבנה אחרי טהרתו ומקצתם אמרו יקריב חטאתו בא ללמד שלא ... רבנותיו בימי טומאתו שנאמר וביום בואו וגו' יקריב בזמן שראוי לביאה ראוי להקרב' ובזמן שאין ראוי לביאה אין ראוי להקרבה ואני תמיה למי שאמר יקריב חטאתו זו היא עשירית האיפה וכלא מדבר בכהן הדיוט שמטמא לקרובים ועשירית האיפה כהן גדול היה מקריב אותה משלו בכל יום מחציתה בבקר ומחציתה בערב וכהן הדיוט לא היה מקריב אותה אלא בשעת חינוך עבוד' כלומר ביום שמתחיל לעבוד וכהן גדול לא היה מטמא לקרובים ואם כן מה הוא שאמר וביום בואו אל הקדש וגו' ומה שאמר יספרו לו ולא אמר יספור לו רוצה לומר יספרו אחיו הכהנים שאם שכח הוא לא יניחוהו הם ליכנס לקדש עד שיעברו לו ז' ימים ויטהר : (כח) והיתה להם לנחלה. הכהונה תהיה להם לנחלה שלא תהיה להם אחוזה בישראל כמו שאמר בתורה : (כט) המנחה. מבואר הוא : (ל) וראשית כל בכורי כל. בכורי כל פרי כמו שאמר בתורה בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לה' לך יהיה וכל אשר בארצם רוצה לומר כל המיוחדים שבארצם והם שבעת המינים וכן רוצה לומר מה שאמר כל בכורי כל וכל תרומת כל כמו שאמר בתורה כל תרומת הקדשים וגומר : מכל תרומותיכם. ראשית מכל תרומותיכם והיא תרומה גדולה שהיתה לכהן : להניח ברכה אל ביתך. טעמו אל כל אשר זכר בפסוק זה : (לא) כל נבלה וטרפה. כמו שאמר בתורה נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה אע"פ שישראל גם כן מוזהרין עליו הכהנים מוזהרין יותר מפני הטומאה לפי שהם תמיד במקדש לפיכך הם מוזהרין יותר על הטומאה מישראל ולפיכך אמר לא יאכלו הכהנים ואמר לא יאכלום ולא אמר ולא יגעו כי יש נבלה שאינה מטמאה אלא בבית הבליעה והיא נבלת עוף טהור ורז"ל אמרו לפי שהותרה להם מליקת חטאת העוף שהיא נבלה וטרפה יכול יהא מותרין גם כן בשאר נבלות וטריפות לפיכך הזהרו עליהם : (א) ובהפילכם את הארץ בנחלה. על ירושלים אמר שיפילו אותה לעתיד בנחלה לכל ישראל ואמר איך יחלקו אותה למקדש ולכהנים וללוים ולישראל ואמר ארך חמשה ועשרים אלף ורחב עשרה אלף קדש

מצודת דוד

ולמוד : (כח) ואחזה. ענין חלק ונחלה : (כט) חרם. ר"ל הקדש וכן כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר י"ח) : (ל) בכורי. בשול התבואה יקרא בלשון בכור וכן ראשית בכורי אדמתך (שמות כ"ג) : עריסותיכם. ענין בצק ועיסה כמו מראשית עריסותיכם (במדבר י"ט) : להניח. מלשון הנחה : (א) תרימו תרומה. ענין הפרשה כמו ויקחו לי תרומה (שמות כ"ה) : מגרש

... בנביאים ובכתובים ... בירמיהו סימ' מ"ד : ... אדם לא יבא לטמאה. ... ואל מנחתו לא שעה. ... ל' תכלנה מלמעלה. ... ל' אמר עלה אל ה' : ... וסימ' נמסר פ' קרח : ... סי' ראובן בכורי אתה. ... דגנך תירשך תנינא ... ראשית כל בכורי כל ב' ... שמנים ימשחו. ובא ... ארץ הצבי :

... אהרן ואחרי טהרתו. מ"ק ז טו : וביום ... ו : עריסותיכ'. שבת לה יבמות סב : נבלה וטרפה. מנחות מה :

מצודת דוד

...ון יעמדו הפה לפניהם למשפט והם ישפטוהו במשפטי התורה לא לפי ...זה : ואת תורתי. התורות והחוקים הנהוגים בכל ימי מועדי ה' בדבר ...גו' שמרו הם לעשותם וכן יקדשו את השבתות בדבר הקרבנות הבאות חובה ... לטמאה. לטמא את עצמו : אשר לא היתה לאיש. למשכב : (כו) ואחרי ... ר"ל אחר פרישתו מן המת כן ארז"ל : שבעת ימים וגו'. ואח"ז הוא ...פרו. ר"ל אחיו הכהנים יספרו לו שאם שכח הוא לא יניחוהו הם ליכנס ... אחר שבעת ימים ויטהר : (כז) וביום בואו וגו'. ר"ל בתחלת ביאת ...ל חנך בעבודה : אל החצר הפנימית. היא עזרת כהנים אשר שם המזבח : ...אתו. זהו עשירית האיפה שהיו הכהנים מקריבים ביום החנוך וכמ"ש ... אהרן ובניו וכו' ביום המשח אותו עשירית האיפה סולת וכו' (ויקרא ...) והיתה להם לנחלה. הכהונה תהיה להם לנחלה כי לא ינחלו חלק ...י נחלתם. ר"ל מותר קרבני יהיה נחלתם : ואחזה. אחוזת נחלת קרקע ...מים לא תתנו להם וזהו למען יהיו פנוים לעסוק בעבודת המקדש (ומה ...רומת הארץ כמ"ש תרומת הקודש לכהנים וכו' (לקמן מ"ח) זה היה לצורך בתים וחצרות) : אני אחוזתם. ר"ל מותר קרבני יהיה אחוזתם וכפל הדבר במ"ש : (כט) המנחה. ר"ל שירי המנחה : וכל חרם. כל הקדשות : (ל) וראשית. הראשית מכל הדברים כולם שנתבכרו בבשול והם הבכורים : וכל תרומת כל. כל התרומות כולם בין דגן בין תירוש ויצהר : מכל תרומותיכם. מכל הדברים שאתם חייבים להפריש מהם תרומה : וראשית עריסותיכם. חלק ראשון מעיסה עד שלא תאכלו ממנה ועל החלה יאמר : להניח ברכה. כאומר אל ירע לבבכם בתת כל אלה לכהנים כי זה יהיה סיבה להשרות ברכה בביתך ולא יחסר העושר כי עוד יוסיף : (לא) לא יאכלו הכהנים. פירשו רז"ל לפי שהותרה להם מליקת חטאת העוף שהיא נבלה וטריפה הוצרך להזהירם על שאר נבלות וטרפות שלא נחשוב שה"ה הותר להם אף מהל חולין : מה (א) ובהפילכם וכו'. לפי שעל"פ רוב יחולק הארץ בנחלה ע"י הפלת גורל לכן אמר לשון בהפילכם ועם כי החלוקה ההיא לא תהיה על ידי הפלת גורל או יאמר זה הלשון על הירושה ובדרז"ל ביום אתה מפיל נחלות (ב"ב קי"ג) : קדש מן הארץ. החלק הזה יהיה קדש מכללות הארץ : אורך. ממזרח למערב : ורחב. מצפון לדרום : בכל גבולה. ר"ל כל השטח הזה מסביב:

רדק

קדש הוא בכל גבולו סביב שהארך הוא ממזרח למערב והרחב מצפון לדרום. ואמר: (ב) יהיה מזה אל הקדש חמש מאות בחמש מאות מרובע סביב וחמשים אמה מגרש לו סביב. מאלה המדות שזכר יקח מהם הקדש והוא הר הבית חמש מאות באורך וחמש מאות ברחב כמו שכתוב למעלה כי הבית היה חמש מאות על חמש מאות אם כן נשארו מהר הבית כלפי מזרח שנים עשר אלף ומאתי' וחמשים וכנגדם מהר הבית כלפי מערב שהם ארבעה ועשרים אלף וחמש מאות הנה הם עם חמש מאות של הר הבית חמשה ועשרים אלף וברחב כמו כן מהר הבית כלפי צפון ארבעה אלפים ושבע מאות וחמשים וכן מהר הבית כלפי דרום שהם תשעה אלפים וחמש מאות וחמש מאות של הר הבית הנה עשרת אלפים: (ג) ומן המדה הזאת תמוד אורך חמשה ועשרים אלף ורחב עשרת אלפים ובו יהיה המקדש קדש קדשים. אלה חמש מאות של הר הבית ממדת חמשה ועשרים אלף ועשרת אלפים תמוד אותם כלומר מכללם יהיו אלה חמש מאות של הר הבית: ובו. רוצה לומר בהר הבית והוא הקדש שזכר בו יהיה המקדש שהוא קדש קדשים והוא ההיכל והדביר שהוא מקודש מהיכל ורש"י ז"ל פירש מן המדה הזאת תמוד בקנה המדה שנמדד בו רביע הר הבית חמש מאות על חמש מאות כמו שאמר למעלה מדד חמש מאות קנים בקנה המדה לארבע רוחות מדדו ולפי שלא פירש בפסוק הראשון אלה החמשה ועשרים אלף ועשרת אלפים אם הם קנים או אמות הוצרך לומר הנה שאלפים אלה קנים הם בקנה המדה שנמדד בו הר הבית ההוא של אמות הקנה: חמש. כתוב חמשה קרי והענין אחד ויש בענין לשון זכר ולשון נקבה כי המדה לשון נקבה והקנה לשון זכר: (ד) קדש מן הארץ הוא. זה שאמרתי לך החמשה ועשרים אלף אורך ועשרת אלפים רחב הוא קדש תרומה מן הארץ לכהנים: והיה להם מקום לבתים ומקדש למקדש. הר הבית הוא מקדש לצורך המקדש המקודש מהיכל והוא בית ההיכל והדביר והנשאר יהיה לך מקום לבתים להם ולבהמתם וחמשים מגרש שהיה סביב הר הבית הם מכלל החשבון הנשאר חוץ להר הבית ארבעה ועשרים וחמש מאות אלפים בארך ותשעת אלפים וחמש מאות ברחב והמגרש הזה הוא מקום פנוי אין בו לא בתים ולא זרע: (ה) וחמשה ועשרים אלף ארך. המדה שהיתה לכהנים בין המקדש ובין בתיהם כמדה הזאת תהיה ללוים לאחוזה סמוך לאחוזת הכהנים כמו שאמר למטה לעומת גבול הכהנים כי גם הם משרתי הבית להיו' שוערים ומשוררי': עשרים לשכות. אמר שיעשו בחלקם סמוך לאחוזת הכהנים עשרים לשכות לשבת בהם השוערי' כדי שיהו קרובים אל הבית והשאר יהיה לצרכיהם ולבתיהם: (ו) ואחזת העיר. שתהיה אחוזה לכל ישראל כי כולם יהיו נאחזי' בירושלם לכל שבט יהיה שער אחד בעיר כמו שאמר בסוף הספר ותהיה אחזת העיר רחב חמשת אלפים והארך חמשה ועשרים אלף מן המזרח למערב כמלא התרומה שהיא בין כולם חמשה ועשרים אלף על חמשה ועשרים אלף כי לכל אחד מהם כ"ה אלף אורך והרוחב לכהנים עשרת אלפים וללוים עשרת אלפים ולאחזת העיר חמשת אלפים הרי חמשה ועשרים אלף: לעומת תרומת הקדש. כנגד ארך תרומת הקדש שהיא אחזת הכהנים והלוים: (ז) ולנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחזת העיר. ואחר כך פירש אל פני כי למ"ד שמשום שנזכרת לתרומה ולאחזת ר"ל אל פניהם למזרח ואל פניהם למערב תהיה נחלת הנשיא כמו שמפרש ואומר מפאת ים ימה ומפאת קדמה קדימה כלומר רחב נחלת הנשיא תהיה רחב חמשה ועשרים אלף כנגד תרומת הקדש ואחזת העיר והאורך תהיה כנגד אחד חלקי השבטים ממזרח ארץ ישראל למערבה כי בסוף חמשה ועשרים אלף ארך נחלת הכהנים והלוים ואחזת העיר תהיה אחזת הנשיא כנגדם ברחבה עד סוף גבול א"י למזרח וכן למערב עד סוף גבול ארץ ישראל למערב כי לישראל יהיו שנים עשר חלקים ולנשיא החלק השלשה עשר חלק הנשיא כחלק אחד משבטי ישראל בארך וברחב אלא שבתוך נחלת הנשיא תהיה התרומה: לעומת. בחולם כמו לעומת בפתח עמת בשקל הכל מן כי עול סובלו עומת בשקל גומץ: אחד החלקים. חלקי השבטים כמו שפירשנו לארץ:

רש"י

לבנות בה"מ הזה בו: (ב) יהיה מזה. מן התרומה הזו יהיה לצורך ק[...]
הבית חמש מאות קנים והמותר לבתים לכהנים כמו שמפורש בסוף הספ[ר]:
המדה הזאת. בקנה המדה שנמדד בו ריבוע הר הבית ה' מאות על ה' [...]
שאמור בענין של מעלה (מ"ב) לד' רוחות מדדו חומה לו סביב ה' [...]
וגו': תמוד אורך חמ[...]
אלף. קנים ורוחב י' [...]
ולפי שלא פירש בפו[...]
מה הן כ"ה אלף [...]
אם אמות הוצרך [...]
מדות בקנה המדה [...]
ה' מאות על ה' [...]
הר הבית נמדדין או [...]
לתרומה: (ד) קדשו[...]
הרם את המקרא מו[...]
אשר מן הארץ [...]
לכהנים משרתי
המקריבים וגו' קו[...]
היא התרומה הזאת:
משרתי המקדש יהי[...]
על חמש מאות שלו[...]
י"ב אלף ומאתי[...]
למזרח וכנגדן למע[...]
באמצע וארבעת א[...]
מאות וחמשים לצפ[...]
לדרום: והיה להם מ[...]
העודף הזה שסביב[...]
ומקדש למקדש. וה[...]
על חמש מאות האמ[...]
מקודשים לצורך
היסיינטיג"יאה אלש[...]
בלע"ז: (ה) וחמשה[...]
אלף. קנים אורך[...]
אלפים רחב תרי[...]
אחרת אצל זו בדרו[...]
לצורך הלוים כך מפ[...]
הספר שהיא בדרום[...]
ד' לשכות יהיה ללו[...]
המקדש לשמור הי[...]
ומותר הרצועות ישמ[...]
תו': (ו) ואחזת הע[...]
העיר אחוזת מושב [...]
לבנות בה ישראל בה[...]
חמשת אלפים רחב [...]
של שנייה ואורך כ[...]
הרצועות נמצאת כ[...]
מרובעת כ"ה על כ"[...]
לעומת תרומת הקוד[...]
במדת אורך רצועו[...]
הקודש: לכל בי[...]
יהיה. אותה רצו[...]
תהיה מושב לזרים:
מזה ומזה לתרומ[...]
ולאחוזת העיר. בה[...]

תרגום

סחור סחור: ב יהי מדין לקודשא חמש מאה בחמש מאה מרבע סחור סחור וחמשין אמין רוחא ליה סחור סחור: ג ומן משחתא חדא תמשח אורכא עסרין וחמשא אלפין ופותיא עסרא אלפין וביה יהי מקדשא קודש קודשין: ד קודשא מן ארעא הוא לכהניא די משמשין בבית מקדשא דיי יהי דקריבין לשמשא קדם יי ויהי להון אתר שביק לביתא וכבשא למקדשא: ה ועסרין וחמשא אלפין אורכא ועסרא אלפין פותיא ויהי לליואי משמשי ביתא להון לאחסנא עסרין לשכן: ו ואחסנת קרתא תתנון חמשא אלפין פותיא ואורכא עסרין וחמשא אלפין לקביל אפרשות קודשא לכל בית ישראל יהי: ז ולרבא מכא ומכא לאפרשות קודשא ולאחסנת קרתא לקביל אפרשות קודשא ולקביל אחסנת קרתא מרוח מערבא מערבא ומרוח מדינחא מדינחא ואורכא לקביל חד

יחזקאל מה

ב יִהְיֶה מִזֶּה אֶל־הַקֹּדֶשׁ חֲמֵשׁ מֵאוֹת בַּחֲמֵשׁ מֵאוֹת מְרֻבָּע סָבִיב וַחֲמִשִּׁים אַמָּה מִגְרָשׁ לוֹ סָבִיב׃ ג וּמִן־הַמִּדָּה הַזֹּאת תָּמוֹד אֹרֶךְ חֲמִשׁ וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְרֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וּבוֹ־יִהְיֶה הַמִּקְדָּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים׃ ד קֹדֶשׁ מִן־הָאָרֶץ הוּא לַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתֵי הַמִּקְדָּשׁ יִהְיֶה הַקְּרֵבִים לְשָׁרֵת אֶת־יְהוָה וְהָיָה לָהֶם מָקוֹם לְבָתִּים וּמִקְדָּשׁ לַמִּקְדָּשׁ׃ ה וַחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אֹרֶךְ וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים רֹחַב יִהְיֶה לַלְוִיִּם מְשָׁרְתֵי הַבַּיִת לָהֶם לַאֲחֻזָּה עֶשְׂרִים לְשָׁכֹת׃ ו וַאֲחֻזַּת הָעִיר תִּתְּנוּ חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים רֹחַב וְאֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף לְעֻמַּת תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה׃ ז וְלַנָּשִׂיא מִזֶּה וּמִזֶּה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְלַאֲחֻזַּת הָעִיר אֶל־פְּנֵי תְרוּמַת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־פְּנֵי אֲחֻזַּת הָעִיר מִפְּאַת־יָם יָמָּה וּמִפְּאַת־קֵדְמָה קָדִימָה וְאֹרֶךְ לְעֻמּוֹת אַחַד

(מסורה: ל' · ל' וחסר · ל' · חמשה ק' · ג' בסיפרא · ג' בליש' · ל' בטעם · ג' · והיה ק' · ג' חסר בליש' · כ' · כ' · ג' · ז'. ל' ומ"ל כ"ס)

ומן ה' ר"פ בנביאים וסי' ומן העיר לקח סריס אחד דסוף מלכי' וחברו דסוף ירמיה ומן העם הדלים' ומן המדה הזאת תמוד. ומן אז חדלנו. וכל דניאל ועזרא וד"ה דכוו' ר"פ ומן וכל אוריתא דכוו' ומן במ"ג מן וסי' מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה. מן הארץ ההיא יצא אשור. מן השמים השמיעך את קולו ליסרך: למקדש ג' דגשים וסים' ושרפו במפקד הבית. קדש מן הארץ הוא לכהנים. ראה עתה כי ה' בחר בך דשלמה דד"ה: לאחוזה עשרים לשכות קשה לי שבכל הספרים המדוייקים כולם האי לשכות הוא חסר ונמסר עליו ג' חסר בליש' ובספרי המסרת כולם שהיו לפני מונה זה עשרים לשכות אל הרצפה ועוד קשה לי שבספרים כולם כתו' שלשים לשכות אל הרצפה ולא נמצא עשרים ואולי לפי זה נוכל לומר כי הטעות הוא בספרי המסרת מצד הסופרים שהוסיפו אל הרצפה שאם היה נמצא פסוק זה היינו עשרי' לשכות אל הרצפה אזי היה קשה טובא:

מצודת ציון

(ב) מגרש. ענינו מק[...] זריעה ואילנות וכן [...] (במדבר ל"ה): (ד) [...] הזמנה כמו ויקדישו ל[...] (יהושע כ'): (ו) לעומת. ר"ל בשוה וכן האופנים לעומתם (לעיל י'): (ז)

מצודת דוד

(ב) יהיה מזה. מכשעת הזה יהיה מקודש ממנו חמש מאות וכו' ויהיה מרובע מסביב והוא הר הבית: מגרש לו סביב. בכל ארבעת הרוחות יהיה מגרש חמשים אמה: (ג) ומן המדה הזאת תמוד וכו'. ולפי שלא פירש למעלה במה ימודו מדת התרומה אם באמות אם בקנים לכן פירש ואמר ומן המדה הזאת ר"ל במדה שמדד את הר הבית דהיינו בקנים וכמ"ש וימד את רחב הבנין קנה אחד (לעיל מ) בזה המדה תמוד האורך של חמשה ועשרים אלף וכו': ובו. באמצעית השטח ההוא יהיה המקדש הוא הר הבית שהוא קודש קדשים מול כל שטח הרצועה ההיא הנקרא קדש: (ד) קדש. כל השטח הזה הוא קדש מכללות הארץ ויהיה אל הכהנים וכו': והיה להם. השטח הזה יהיה להם מקום על בתים ומקום מזומן על [...] (ה) וחמשה וכו'. ר"ל וסמוך לו יהיה עוד רצועה חמשה ועשרים אלף וכו[...] ללוים וכו' להיות להם לאחוזה: עשרים לשכות. ר"ל ברצועה ההיא יה[...] לשכות סמוך לאחוזת הכהנים לשבת בהם הלוים השוערים למען יהיו [...] הבית והשאר יהיה לצרכיהם ולבתיהם: (ו) ואחוזת העיר. נחלת העיר [...] זרע תבואה למאכל ליושבי העיר: לעומת תרומת הקדש. במדת או[רך ...] הקדש והוא אחוזת הכהנים והלוים: לכל בית ישראל יהיה. אחוזת העי[ר ...] השבטים זה כזה: (ז) ולנשיא. ואל הנשיא הוא מלך המשיח אליו [...]

רש"י

...את ארץ ישראל ממזרחה למערבה לי"ג רצועות י"ב למנין השבטים
...עשרים וחמש אלף קנים רחב וארכן כאורך כל ארץ ישראל ורצועה
...זה ארכה מן הגבול מזרח ועד גבול מערב ורחבה כ"ה אלפים קנים כשאר
...לק ומאותה רצועה הוא תורם באמצעיתה ג' רצועות הללו האמורות
...כ"ה אלפים על כ"ה
...ודף עליהם למזרח
...ול הארץ וכן למערב
...מזה ומזה למזרח
...ל פני תרומת הקדש
...חוזת העיר. כנגד
...שלשה הרצועות
...לתרומת הקודש של
...כנים והלוים ואחוזת
...את ים ימה. ממערב
...דש והעיר עד מערב
...פאת קדמה קדימה.
...רומה לאמר ממזרח
...החלקים של שבטי'
...בסוף הספר שהם
...של ארץ ישראל עד
: (ח) לארץ יהיה
. ת"י דא ארעא
לאחסנתא: ולא יונו.
...ממון שגוזלין את
...) הרימו גרושותיכ'.
...שאתם מגרשים את
...תם: (י) ואיפת.
...: ובת. למדת הלח:
...ובת. לשון מדה
...מוו"י בלע"ז: תכן
...ין מניין כמו ותוכן
...כו (שמות ה') מדה
...ירית לחומר של יבש
...ים סאין וזו עשירית
...: לשאת. כמו לקחת
...למוסב לשאת מעשר
...ים הבת וכן עשירית
...: האיפה אל החומר
...ונתו. הכום חשבון
...פה לפי גודל החומר
...אתי. אם יוסיפו
...יפו הבת אם יפחתהו
...ו מזה שיכוון מעשרו
...השקל עשרים גרה.
...ין: עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל. הרי
...ס: המנה יהיה לכם. לוכו"ט בלע"ז ומנחם חברו לשון מניין והרי
...אתים וארבעים זח מכאן שהיה מנה של קודש כפול והוסיפו עליו בימי
...ות הרי מאתים וארבעים ובשחלקו הכתוב לשלשה ולא כתב סתם
...ים יהיה לכם המנה זה לעשות ממנו משקל שלישיתו ומשקל רביעיתו
...ה של חול שהיה מתחילה וכן ת"י תלתות מניא עסרין סלעין מני כספא
...ש סלעין רבעות מניא חמש עסרי סלעין כולהון שיתין מנין ומנא רבא
קודשא

המקרא

הַחֲלָקִ֔ים מִגְּב֥וּל יָ֖ם אֶל־גְּב֥וּל קָדִֽימָה׃
ח לָאָ֛רֶץ יִֽהְיֶה־לּ֥וֹ לַאֲחֻזָּ֖ה בְּיִשְׂרָאֵ֑ל
וְלֹא־יוֹנ֨וּ ע֤וֹד נְשִׂיאַי֙ אֶת־עַמִּ֔י וְהָאָ֛רֶץ
יִתְּנ֥וּ לְבֵֽית־יִשְׂרָאֵ֖ל לְשִׁבְטֵיהֶֽם׃
ט כֹּה־אָמַ֞ר אֲדֹנָ֣י יֱהֹוִ֗ה רַב־לָכֶם֙
נְשִׂיאֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל חָמָ֤ס וָשֹׁד֙ הָסִ֔ירוּ
וּמִשְׁפָּ֥ט וּצְדָקָ֖ה עֲשׂ֑וּ הָרִ֤ימוּ
גְרֻשֹֽׁתֵיכֶם֙ מֵעַ֣ל עַמִּ֔י נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י
יֱהֹוִֽה׃ י מֹאזְנֵי־צֶ֧דֶק וְאֵֽיפַת־צֶ֛דֶק
וּבַת־צֶ֖דֶק יְהִ֥י לָכֶֽם׃ יא הָאֵיפָ֣ה
וְהַבַּ֗ת תֹּ֤כֶן אֶחָד֙ יִֽהְיֶ֔ה לָשֵׂ֕את מַעְשַׂ֥ר
הַחֹ֖מֶר הַבָּ֑ת וַעֲשִׂירִ֤ת הַחֹ֙מֶר֙ הָֽאֵיפָ֔ה
אֶל־הַחֹ֖מֶר יִהְיֶ֥ה מַתְכֻּנְתּֽוֹ׃
יב וְהַשֶּׁ֖קֶל עֶשְׂרִ֣ים גֵּרָ֑ה עֶשְׂרִ֨ים
שְׁקָלִ֜ים חֲמִשָּׁ֣ה וְעֶשְׂרִ֗ים שְׁקָלִים֙
עֲשָׂרָ֤ה וַחֲמִשָּׁה֙ שֶׁ֔קֶל הַמָּנֶ֖ה יִהְיֶ֥ה
לָכֶֽם׃

מסורה

ל' . ל'
ח' בטעם בסיפרא
ל'
ל' חס'
ל'
ל'
ל' חסר
ל' . ל' כ"כ
ל'

תרגום

מִן חוּלָקַיָא מִתְּחוּם מַעַרְבָא
עַד תְּחוּם מַדִינְחָא׃ ח דָא
אַרְעָא תְּהֵי לְרַבָּא לְאַחְסַנְתָּא
בְּיִשְׂרָאֵל וְלָא יְנִיסוּן עוֹד
רַבְרְבֵי יַת עַמִּי וְאַרְעָא יִתְּנוּן
לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטֵיהוֹן׃
ט כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים סַנִי
לְכוֹן רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל חַטּוֹפָא
וּבְזָא אַעְדוּ וְדִין דִּקְשׁוֹט וּזְכוּ
עֲבִידוּ סְלִיקוּ תַקְלַתְכוֹן מִגּוֹ
עַמִּי אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ י מוֹזְנָן
דִּקְשׁוֹט וּמְכִילַן דִּקְשׁוֹט וּבָתִּין
דִּקְשׁוֹט יְהֵי לְכוֹן׃ יא מְכִלְתָּא
וּבֵיתָא תְּקוֹם חַד יְהֵי לְכוֹן
סְכוּם תְּלַת סְאִין לְמִסַּב מַעֲשַׂר
כּוֹרָא בְּמְכִלְתָּא רַטִּיבָא בֵּיתָא
וַעֲשַׂר כּוֹרָא יַבִּישָׁא מְכִלְתָּא
מִן כּוֹרָא יְהֵי תְּקוּסֵיהּ׃
יב וְסַלְעָא עַסְרִין מָעִין
תִּלְתּוּת מָנְיָא עַסְרִין סַלְעִין
מָנֵי כַסְפָּא עַסְרִין וְחָמֵשׁ סַלְעִין
רִבְעוּת מָנְיָא חֲמֵשׁ עַסְרֵי סַלְעִין כּוּלְּהוֹן שִׁתִּין מָנִין וּמָנֵי רַבָּא קוּדְשָׁא יְהֵי לְכוֹן׃

סי' אורי' מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם. יחזקא' מאזני צדק ואיפת צדק ובת צדק יהי לכם. סי' והעומר עשרית האיפה ל' כ"כ בתורה ועשירית האיפה סולת ל' מ"ל דמ"ל בתורה ושאר אורי' עשירת כתיב וכל נביאים וכתובים עשרית כתיב במ"א ועשירית החומר דסיפרא: המנה חד מן ה"א זוגין דפשטין צבחר פי' בפתח קטן וסימ' במחזה לאמר אל תירא אברם. ירפה לכן כאכול קש. מקשה ותחת מעשה מקשה קרחה. הזונה וזכרו פליטכם אותי. יונה ואיש לא יונה חבולתו. לעולה ואל הכתף מחוצה המנה והשקל עשרים גרה. עשרים שקלים. החולה ואמרתם הנה מתלאה והפחתם. ומוצא אני מר ממות את. דוה

תולדות אהרן האיפה. מנחות עז: ועשירית החמר. (תרומות מז): והשקל. ברכות ה: שקל המנה. (סנהד' יט):

רד"ק

(ח) לארץ יהיה לו לאחוזה. החלק הזה יהיה לו לאחוזה בארץ ישראל ולמ"ד לארץ במקום בית כמו ויסב אתו לארץ הרגתי לפלעי ישבתי לכסא והדומים להם למ"ד במקום בי"ת וי"ת דא ארעא תהא לרבא לאחסנתא בישראל והנשיא הזה הוא מלך המשיח כמו שפירשנו למעלה: ולא יונו עוד נשיאי את עמי. כמו שהיו עושים מלכי ישראל שהיו גוזלים ואונסים וחומסים עניים שביניהם בעיר ובשדה כמו שעשה אחאב בכרם נבות וכן אמר על מלכי ישראל וחמדו שדות וגזלו בתים ונשאו ועשקו גבר וביתו איש ונחלתו לא יעשו עוד זה לעתיד בטוב המלכות כי חלק גדול יהיה להם אחוזה בתוך בני ישראל והם יחלקו הארץ לבית ישראל לשבטיהם ויספיק להם חלק שלהם כי רב יהיה ועוד שיהיה להם לב חדש לירא את ה' ולשמור מצותיו ולא יונו עוד ענין אונס וכן תרגם יונתן ולא ינסון כי יש בלשון הזה לקיחת ממון האדם או גופו מדעת ושלא מדעת שלא מדעת כמו לא תונו איש את עמיתו מדעת שאונס אותו בגלוי בכח ומזה ולא יונו עוד נשיאי את עמי וכן והאכלתי את מוניך חרב היונה העיר היונה ושני הענינים נזכרים בפרשה הבאה אחר זה חמס ושוד זהו מדעת המאזני' והאיפה והבת זהו שלא מדעת: (ט) כה אמר אדני ה'. אמר כנגד מלכי יהודה שהיו אז קודם זה החרבן: רב לכם. זמן רב החזקתם בחמס ושוד אתם ומלכי ישראל שעברו הסירו. אותם ועשו משפט וצדקה: הרימו גרשותיכם מעל עמי. סלקו מעליכם המסים שאתם גורשים ומטילים עליהם ויונתן תרגם סליקו תקלתכון: (י) מאזני צדק ואיפת צדק ובת צדק יהי לכם. לא תעשו עול במדות ובמשקלים כאשר עשיתם עד הנה כמו שאמר להקטין איפה ולהגדיל שקל ולעות מאזני מרמה ומה שעושין העם הוא עון המלכים שהיכם מוחים בידם גם ידם במעל: (יא) האיפה והבת תכן אחד יהיה. האיפה מדת היבש והבת מדת הלח תכן אחד יהיה להם במדתם: לשאת מעשר החמר הבת. בשמן וביין תשאו למעשר שאתם חייבין לתת מחמר אחד בת אחת וכן בחיטים ובשעורים ובשאר הזרעים: ועשירית החמר האיפה. מחמר אחד תשאו למעשר איפה אחת: אל החמר יהיה מתכנתו. מתכונת כל אחד והכום שלו יהיה הוא אל החומר שכל אחד מהם הוא עשירית החומר והחומר הוא שם שוה למדת הלח ולמדת היבש והאיפה שלש סאין כתרגומו וכן הבת ואחר שאמר להם כלי המדות שלא יעותו בהם ולא יגדילו ולא יקטינו ויתנו המעשר במדה במשפט בין בלח בין ביבש אמר להם ענין המשקל שלא יעותוהו: (יב) ואמר והשקל עשרים גרה. ומנין השקל הוא כתוב בתורה כן והוסיף להם משקלים אחרים ואמר עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם כל אלה המניינים שהם בין כולם ששים שקלים הוא משקל אחד ונקרא מנה ומה שחלק אותו לאלה החלקים לפי שכל אחד היה משקל בפני עצמו והמנה הוא ששים שקלים וכן שלשת מנים זהב וכן כסף מנים אלפים ויונתן תרגם וסלעא עסרין מעין תלתות מניא עסרין סלעין מני כספא עסרין וחמש סלעין רבעות מניא חמש עסרי סלעין כלהון שיתין מנין ומנא רבא קודשא יהא לכון והמנה שאמר שהוא ששים שקלים הוא מנה של חול כמו שאמר יהיה לכם והרז"ל מנה של קדש כפול היה ורא"י זה מזה הפסוק והשקל עשרים גרה והקשו מנה מאתן וארבעים זוזי הוי כי השקל הוא ד' זוז וששים שקלים הם מאתים וארבעים זוז והיך אמר המנה יהיה לכם

מצודת דוד

...ומזה לתרומת הקדש והוא אחוזת הכהנים והלוים ולאחוזת העיר ולתוספת ...אל פני תרומת וגו': מפאת ים. העבר המערב כלפי המערב ומעבר ...ני המזרח: ואורך. של חלק הנשיא מזה ומזה: לעומת אחד החלקי'. ...מן החלקים של השבטים אשר יהיו מגבול המערב אל גבול המזרח ועיין ...הבית בתחילתו ובצורה: (ח) לארץ. בתוך הארץ יהיה לו זה לאחוזה ...ולא יונו עוד. ר"ל כשיהיה להם אחוזת נחלה מרובה לא יעשקו עוד ...את עמי לקחת מה משלהם כי יהיה די להם בנחלת אחוזתם: והארץ. ...יתנו לבית ישראל חלק לכל שבט זה כזה: (ט) רב לכם נשיאי ישראל. ...ים מישראל שהייתם קודם החורבן הנה זמן רב היה לכם מה שהוניתם ועשקתם את עמי אבל עתה שמנו אתכם מלכי פרס לנשיאים על ישראל הסירו ...יד ועשו משפט וצדקה: הרימו. הפרישו מעל עמי את המסים מה שהייתם גורשים ומטילים עליהם: (י) מאזני צדק. ר"ל לא תעשו עוד עול במשקל ...(יא) תוכן אחד יהיה. ר"ל חשבון זו כחשבון זו האיפה עשירית החומר במדת היבש ובת במדת הלח: לשאת. לקחת את הבת מעשר מחומר בלח ואת האיפה ...ימר ביבש ר"ל תיקח בהם שעור חשבון זה לא פחות ולא יותר: אל החמר וגו'. ר"ל לפי מדת החומר יהיה החשבון של כל אחד מהמדות האלה אם יוסיפו ...יפו גם בהם לפי הערך וכן אם יפחתו מה: (יב) והשקל. משקל השקל יהיה עשרים גרה: עשרים שקלים וגו'. בזמן ההיא היה משקל מיוחד בפני עצמו אבן ...של ה ואבן מכ"ה שקלים ואבן מט"ו שקל לכן אמר כל אלו שלש המשקולות ביחד יחשב למשקל מנה ולא יעותו את המשקל (א"כ המנה הוא ששים שקלים והשקל הוא ד' זוז הרי למנה ר"מ זוז כי מנה של חול הוא מאה זוז ושל קדש כפול

מצודת ציון

פני. ר"ל לפני: מפאת. מעבר: (ח) לארץ. כמו בארץ והלמ"ד במקום בי"ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט') ומשפטו בכסא: יונו. מלשון אונאה הוא ענין עושק כמו ואיש לא יונה (לעיל י"ח): (ט) ושוד. ענין עושק: גרושותיכם. מלשון גירושין והשלכה: (י) מאזני. כף מאזני משקל: ואיפת. זהו מדת היבש בת ג' סאין: ובת. זהו מדת הלח בת ג' סאין וכן ויין בתים עשרים אלף (ד"ה ב' ב'): (יא) תוכן. ענין חשבון כמו ותוכן לבנים תתנו (שמות ה'): לשאת. לקחת כמו ובתים ונשאו (מיכה ב'): החומר. מדה של שלשים סאים וכן וחומר שעורים (הושע ג'): מתכונתו. חשבונו: (יב) והשקל. שם משקל: גרה. שם מטבע מעט וכן עשרים גרה השקל (שמות ל'): המנה. הוא ליטרא וכן שלשת מנים זהב (מ"א י'): ושיתא

רדק

לכם כי מנה בדבריהם אינו אלא מאה וזו אלא שכפול היה מנה של קדש והוסיפו בימי יחזקאל שתות מלבר והם הארבעים שיתירים על המאתים : (יג) זאת התרומה אשר תרימו . זהו לעתיד ר"ל שירימו לחנוך הבית לעתיד : ששית האיפה מחומר החטים . זה יהיה קרבן הראשון לקהל שיחנכו המזבח בו זה ירימו לה' מנחה מי שיהיה לו חומר חטים ירים לה' ממנו ששית האיפה קמח שהוא אחד מששים בחומר וכן מן השעורים ירימו למנחה קמח ששית האיפה שהוא אחד מששים בחומר : וששיתם . פעל מן שש כמו וחמש את הארץ מן חמשה והוא מבנין פעל הדגוש בשקל ועניתם : (יד) וחק השמן . וחק התרומה מן השמן למנחה כי המנחה היתה בלולה בשמן כמו שכתוב בתורה . ואמר הבת השמן פי' הבת היא מדת השמן כמו שהאיפה מדת החטים והשעורים כי זו מדת לח וזו מדת יבש וזו שמה בת וזו שמה איפה ותכן אחד להם כמו שכתוב למעלה אבל לא פירש למעלה איזו מדת הלח ואיזו מדת היבש ועתה אמר הבת בשמן כמו שפירשנו . ואמר מעשר הבת מן הכור והכור הוא החומר שזכר ונקרא בשתי לשונות ואמר שיתן לתרומת המנחה מעשר הבת מן הכור כלומר מי שיהיה לו כור שמן יתן ממנו למנחה עשירית הבת כמו שנותן ששית האיפה קמח מי שיש לו כור חטים כן יתן עשירית הבת שהוא אחד מק' בכור וז"ש עשרת הבתים חומר והוסיף עוד ואמר כי עשרת הבתים חומר ר"ל כמו שהמדה היא היום עשרת בתים חומר כן יהיה לעתיד : (טו) ושה אחת מן הצאן מן המאתים . זכר מן המנחה שירימו ועתה זכר הקרבן שיקריבו והוא אחד מן המאתים מי שיהיה לו מאתים צאן יביא לקרבן לחנוך הבית שה אחת ואמר אחת כי נקבה תהיה ומלית שה בלשון נקבה בין שה כבשים ובין שה עזים : ממשקה ישראל . מן השמנים והנבחרים ישראל יקריבו קרבן כמו שאמר בתורה מבחר נדריכם ואמר כל חלב יגסר לנסף מה שהיו עושים מי שנאמר עליהם והבאתם גזול את הפסח ואת החולה ואמר וזבח משחת לשם וכן תרגם יונתן מפטימא דישראל ולשון הזה הוא על דרך ומוח עצמותיו ישוקה נקרא המפוטם משוקה וזה הנזכר יהיה למנחה ולעולה ולשלמים לכפר עליכם על מה שחטאו בגלות או בדרך בנאתם ורש"י ז"ל פי' הענין הזה לכל תרומה שירימו ישראל מתבואתם הנקראת תרומה גדולה ומה שאמר ששית וששיתם ותרומה אין לה שיעור מן התורה הרי אמרו רז"ל עין רעה אחד מששים ואני תמה על פירושו כי אחר שהתרומה מן התורה אין לה שיעור אלא חטה אחת פוטרת את הכרי מה בא יחזקאל לשורות עין רעה היה לו לשורות הבינונית שהוא אחד מן החמשים ועוד למה זכר חטים ושעורים לבד וזכר שמן לבד למעשר היה לו לומר דגן תירוש ויצהר כמו שכתוב בתורה אלא שעל אמר הכל ויהיה כן לעתיד וזכר שמן והוא הדין לשאר משקין ורז"ל דרשו מן המאתים ממשקה ישראל מן המשקים שנשארו בבור שנפל בו יין של ערלה או של כלאי הכרם מכאן לערלה ו שעולין באחד ומאתים : (טז) כל העם הארץ . בחסרון הסמיכות כמו הארון הברית האל בית אל והדומים להם : יהיו אל התרומה הזאת לנשיא בישראל . בעבור הנשיא שבישראל יעש זאת התרומה כלומר בעבור עצמם כמו שאמר לכפר עליהם ובעבור הנשיא גם כן יעשו זאת התרומה כי קרבן הכהנים כבר זכר למעלה אלה חקות המזבח ביום העשותו ועתה זכר קרבן ה והנשיא לא יצטרך לעשות בעד עצמו כל ישראל יעשו בעבורו וכן הנשיא יעשה בעבור ישראל בחגים ובמועדים כמו שאמר : (יז) ועל הנשיא . מבואר הוא : (יח) כה אמר . בראשון באחד פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש בראשון זהו חדש ניסן שהוא חדש הגאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין להגאל לעתיד באחד לחדש יחנכו את המזבח בקרבנות כמו ש ואמר קרבן הכהנים שיקריבו פר כמו שאמר למעלה ושנה אותו הנה לשלים הענין ולומר באיזה יום יעשוהו וזה הפסוק ראיה לרבי יהושע שבניסן עתידים להגאל שאם תהיה הגאולה יניחו מלהקריב במזבח עד ניסן הבא אחריו ומלחטוא ומלכפר את הבית ומה שאמר בניסן עתידין להגאל לא שיצאו מהגלות בניסן אלא קודם ניסן יצאו ויעלו עד שבאחד בניסן יהיה בנין ויחנכו המזבח באחד בניסן וכן עשו במשכן באחד בניסן שהל אהרן לעבוד במזבח אלא שקדמו לו שבעת ימי המלואים ששמש בהם משה ואפשר גם כן הנה כי מה שזכר למעלה יהי מלואים וביום השמיני שיהיה אחד בניסן יהיה זה הקרבן שאמר עתה וגם באותו יום יזו על המזבח ועל פנות העזרה אבל לשעלו מבבל עשו חנוכת המזבח באחד בתשרי והחלו להעלו קודם שיסד הבית מכל מקום בין שהיתה חנוכת המזבח באחד בתשרי והחלו להעלות עליו עולות קודם שיוסד הבית בין שהיה התנוכת המזבח קודם ניסן שבעה ימים בין שתהיה באח
ב

רשי

קודשא יהא לכון : (יג) ששית האיפה מחומר החטים. הרי אחד מששים ה
יפחות מכאן וזה הוא שאמרו עין רעה אחד מששים : וששיתם . ותחלקו ש
באיפה לתרומת חומר השעורים : (יד) וחוק השמן . למעשר : הבת ה
הבת שהיא מדת השמן זו היא מעשר הבת יהי מן הכור . מצאתי
שהבת מעשרת מן
כילד (מעשר הבת
עשירית של בת על ה
מזור"ש בלע"ז תיבה
על עצמה ועל
עבודת הקודש ועבודו
סא"ה) : עשרת הבת
לכם החומר ואו י
שימנו בת אחת לח
עשרת הבתי' חומר. ל
יהיה לכם עשר
תרגם יונתן חד מן
ביתא בכורא ארי
כורא : (טו) ושה אחת
מיוחד שבצאנו וכן
מבחר נדריך לומי
מן המאתים משק
דרשו רבותינו לענ
ממותר שתי מאות
בכור שנפל לתוכו יי
או של כלאי הכרם
וכלאי הכרם שבטלין
ממשקה ישראל .
לישראל כל קרבנו
משקה הראוי לישרא
בסעודה קרויה על ש
כלומר האכילה
תהא מן המותר
(טז) אל התרומה הזא
למעלה לדעת כל
תהיה : (יז) ועל הנש
אני שהנשיא הזה
מדבר וכן כל הענ
ושמעתי משמו של
שהמלך מדבר : (יח
ה' אלהים בראשון ב
תקח פר בן בקר
הוא פר המלואים הא
הענין ולימד כאן שיה
בא' בניסן : וחטאת

יחזקאל מה

לָכֶם׃ יג זֹ֥את הַתְּרוּמָ֖ה אֲשֶׁ֣ר תָּרִ֑ימוּ שִׁשִּׁ֣ית הָאֵיפָ֗ה מֵחֹ֙מֶר֙ הַֽחִטִּ֔ים וְשִׁשִּׁיתֶם֙ הָֽאֵיפָ֔ה מֵחֹ֖מֶר הַשְּׂעֹרִֽים׃ יד וְחֹ֣ק הַשֶּׁ֗מֶן הַבַּ֤ת הַשֶּׁ֙מֶן֙ מַעְשַׂ֤ר הַבַּת֙ מִן־הַכֹּ֔ר עֲשֶׂ֥רֶת הַבַּתִּ֖ים חֹ֑מֶר כִּֽי־עֲשֶׂ֥רֶת הַבַּתִּ֖ים חֹֽמֶר׃ טו וְשֶׂה־אַחַ֨ת מִן־הַצֹּ֜אן מִן־הַמָּאתַ֗יִם מִמַּשְׁקֵ֤ה יִשְׂרָאֵל֙ לְמִנְחָ֔ה וּלְעוֹלָ֖ה וְלִשְׁלָמִ֑ים לְכַפֵּ֣ר עֲלֵיהֶ֔ם נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יְהוִֽה׃ טז כֹּ֚ל הָעָ֣ם הָאָ֔רֶץ יִהְי֖וּ אֶל־הַתְּרוּמָ֣ה הַזֹּ֑את לַנָּשִׂ֖יא בְּיִשְׂרָאֵֽל׃ יז וְעַֽל־הַנָּשִׂ֣יא יִהְיֶ֗ה הָעוֹל֤וֹת וְהַמִּנְחָה֙ וְהַנֵּ֔סֶךְ בַּחַגִּ֤ים וּבֶחֳדָשִׁים֙ וּבַשַּׁבָּת֔וֹת בְּכָֽל־מוֹעֲדֵ֖י בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֑ל הֽוּא־יַעֲשֶׂ֞ה אֶת־הַחַטָּ֣את וְאֶת־הַמִּנְחָ֗ה וְאֶת־הָֽעוֹלָה֙ וְאֶת־הַשְּׁלָמִ֔ים לְכַפֵּ֖ר בְּעַ֥ד בֵּֽית־יִשְׂרָאֵֽל׃ יח כֹּֽה־אָמַר֮ אֲדֹנָ֣י יְהוִה֒ בָּרִאשׁוֹן֙ בְּאֶחָ֣ד לַחֹ֔דֶשׁ תִּקַּ֥ח פַּר־בֶּן־בָּקָ֖ר תָּמִ֑ים וְחִטֵּאתָ֖ אֶת־הַמִּקְדָּֽשׁ׃

ל' / ל' / ל' ר"פ / ל' / ל' / ב' / ג' ר"פ / ד' דגשים / ל' / ס' / ג' / ד' בטעם בסיפרא . ה' / ג'

תרגום

יג דָא אַפְרָשׁוּתָא דְתִתַּפְרְשׁוּן חַד מִן שִׁתָּא בִּמְכִלְתָּא מִכּוֹר חִטִּין וְחַד מִן שִׁתָּא בִּמְכִלְתָּא מִכּוֹר סַעֲרִין׃ יד וְדַחֲזֵי לְמִסַּב מִן מִשְׁחָא בִּמְכִלְתָּא רְטִיבָא מֵעִישּׂוּרָא בֵּיתָא מִן כּוֹרָא חַד מִן עַסְרָא הַוְיָא בֵּיתָא בְּכוֹרָא אֲרֵי עֲסַר בַּתִּין כּוֹרָא׃ טו וְאִימַּר חַד מִן עָנָא מִן מָאתָן דַּחֲזֵי לְמִסַּב מִפַּטְּמָא דְיִשְׂרָאֵל לְמִנְחָתָא וַעֲלָתָא וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְכַפָּרָא עֲלֵיהוֹן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ טז כָּל עַמָּא דְאַרְעָא יְהוֹן עָבְדִין יַת אַפְרָשׁוּתָא הָדָא לְרַבָּא בְּיִשְׂרָאֵל׃ יז וְעַל רַבָּא יְהֵי עֲלָתָא וּמִנְחָתָא וְנִסְכַיָּא בְּחַגַּיָּא וּבְיַרְחַיָּא וּבְשַׁבַּיָּא וּבְכָל מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא יַעֲבֵיד יַת חַטָּאתָא וְיַת מִנְחָתָא וְיַת עֲלָתָא וְיַת נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְכַפָּרָא עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ יח כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים בְּקַדְמָאָה בְּחַד לְיַרְחָא תִּסַּב תּוֹר בַּר תּוֹרֵי שְׁלִים וְתִדְכֵּי

על אלה חשבו : וחטאת ג' וסימ' את המזבח• אתו וכפרתהו.וחטאת את המקדש:וכן תעשה ה' בקריא' וסי' וכן תעשה בשפת היריעה . וכן תעשה לחמורו ג' בפסוק . וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שוגה :

תולדות אהרן וחק השמן . מנחות עז : ממשקה ישראל . תמורה כט מנחות ו : בני ישראל . עקרים מד פמ"ב : תקח פר . מנחות מה :

מצודת ציון

(יג) וששיתם . מל' שש ר"ל תחלקו לקחת הששית : (יד) הכור . כן נקרא החומר וכן כורים עשרים אלף (דה"ב ב') : (טו) ממשקה . ת"י מפטימא ר"ל שמן בעל מוח רב מושקה בלחלוחית וכמ"ש ומוח עצמותיו ישקה (איוב כ"א) ועל המנחה נאמר בדרך השאלה : (יז) והנסך . יין לנסכים : מועדי . מלשון וועד ואסיפה : (יח) תמים . שלם ממום : וחטאת . ותטהר : (יט) פנות . זויות : בעזרה

מצודת דוד

הרי מאתים והוסיף בה יחזקאל שתות מלבר הרי ר"מ זוז) : (יג) ששית הא
והוא חלק אחד מששים וזהו שאמרו רז"ל עין רעה לא יפחות מאחד
וששיתם . תתנו חלק ששית מחומר השעורים ר"ל בין מחטים בין משעו
חלק אחד מששים : (יד) וחק השמן . ר"ל משפט מעשר השמן : הבת ה
הבת הוא מדת השמן ויתנו את הבת מעשר מן הכור והוא החמר וזהו לפי שעשרת בתים היא חמר א"כ הבת הוא חלק מעשר בחמר : כי עשרת הבתים חמ
כי גם היום המדה כך היא עשרת בתים המה מדת החמר וכן יהיה לעתיד : (טו) ושה אחת וגו' מן המאתים . מי שיהיו לו מאתים צאן יביא שה א
לחנוך הבית : ממשקה ישראל . ת"י מפטימא דישראל ר"ל מבהמות המוטבים והמובחרי' שבידם יביאו הקרבנות וכן מסלתן היפה יביאו למנחות ורז"ל אמרו
לישראל וכאומר מן הראוי לסעודת ישראל כי הסעודה נקראת ע"ש המשקה וכן אל המשתה וגו' (אסתר ה') : (טז) כל העם וגו'. אין מי נקי מהם כולם יתנ
הזאת ואף על הנשיא בישראל גם עליו לתת התרומה הזאת : (יז) ועל הנשיא יהיה . ומלבד התרומה יהיה עוד על הנשיא העולות ומנחות ויין הנסכים הבא
וכו' : בכל מועדי . בכל הימים שהם נועדים ומתאספים לבוא אל המקדש והם חגים והחדשים ושבתות וכפל הדבר במ"ש : הוא יעשה . ר"ל משלו יבי
אלה : (יח) בראשון . בחודש הראשון : תקח פר וגו'. הוא הפר האמור למעלה ונתתה וגו' פר בן בקר לחטאת (לעיל מ"ג) ועתה בא לומר שהחינוך י
לח

רשי

עשה בשבעה בחודש. יש לומר וכן תעשה כל שבעה וכן הוא אומר
נעת ומים יכפרו על המזבח ורבותינו כך פרשוהו במנחות וכן תעשה פר
כל בשבעה שבטים שחטאו דבר והורו ב"ד שלכן שחלב מותר ועשו
טים שהם רוב צבור על פיהם שמביאין פר העלם דבר : מאיש
תי וגו'. הרי זה
שרים וכפרתם את
יש שוגג ומפתי אחר
י המלואים שיהא
חוך ויהיו חטאותם
ויתכפרו שבזמן
כופרים הבית מכופר:
צות ימים. על שם
ממנו לספור שבעה
אכלתי : מצות יאכל.
לו בו בחג :(כב) ועשה
יום ההוא וגו'.
מרו שבקשו לגנוז ספר
שהיו דבריו סותרין
ה הרי זכור לטוב
חזקיהו בן גרון שישב
רשו ובעיניו כולם
שדרש בקרבנות האל'
טה עשר בניסן למה.
שמא בי"ד בניסן של
ין שנתחנך בו הבית
זה בא תחת עגל בן
קריב אהרן בשמיני
מגיד שהם לא הקריבו
מלואים יקריבנו בי"ד
י שיתחנך לעבודה
לפי שעליו קרבנות
ועד לעשות כמו שאמור
בל הנשיא יהיה העולת
הנסך בחגים וגו' :
ת פרים ושבעת אילים
ליום. והתורה אמרה
בקר שנים ואיל אחד
התמיד מקרא זה אלא
ים וז' אילים לשבעת
ליום ואיל ליום
שאין הפרי' מעכבין
ולא האילים מעכבין
וכן שנינו במנחות
ביאו מן המקרא הזה
לא ממקרא שנאמר
מו) וביום החדש פר
תמימים וששת כבשים
א אף זה בא ללמד כן וכן פירושו שבעה פרים ושבעה אילים ליום
יום ביומו עולים שבעה פרים לשבעת ימים : וחטאת שעיר עזים
שעירי הרגלים : (כד) ומנחה איפה לפר. מנחת הנסכים איפה לפר
מה הוא שהרי אמר' תורה שלשה עשרונים וי"ל איפת קמח להוציא
רון מן הסלת שהאיפה שלש סאין : ואיפה לפר. למדך שאם לא מצא
יפה כל כך יביא משל עשרון לסאה : ואיפה לאיל. אף זו קמח להוציא
עשרונים סולת מנופה כל צרכה כמו ששנינו ג' הלחם שתי עשרונים
ין : הין לאיפה. לא ידעתי למה ויש לומר לא שיקריב ההין כולו אלא
יו בהין ויקריב שמן לפי הסולת כמשפט הזבח לפר כמשפטו ולאיל כמשפטו לפי שנתות של הין : (א) שער החצר הפנימית הפונה קדים וגו'. שנו רבותינו במסכת

יט וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן ג'
אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת ל'
הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל־מְזוּזַת שַׁעַר
הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃ כ וְכֵן תַּעֲשֶׂה ה'
בְּשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֹׁגֶה וּמִפֶּתִי ל'. ל'. ל'
וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת׃ כא בָּרִאשׁוֹן ל'.
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם הַפָּסַח חָג שְׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת ד'. ל'
יֵאָכֵל׃ כב וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא כ"ג
בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר
חַטָּאת׃ כג וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג
יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים ח'
וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת כ' דגשים ח'
הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם׃ כ'
כד וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל
יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ כה בַּשְּׁבִיעִי
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג
יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחַטָּאת ח'. ל'
כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה וְכַשָּׁמֶן׃ ה' חס' בסיפר'

מו

א כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה ד' נמעם נסיפ'
שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים

יַת מַקְדְּשָׁא׃ יט וְיִסַּב כַּהֲנָא
מִדְּמָא דְּחַטָּאתָא וְיִתֵּן עַל
סְקוֹפַת בֵּיתָא וְעַל אַרְבַּע זָוְיַת
מַסַּמְתָּא לְמַדְבְּחָא וְעַל סְקוֹפַת
תַּרְעָא דְּדַרְתָּא גַּוָּיְתָא׃ כ וְכֵן
תַּעְבֵּיד בְּשִׁבְעָא בְּיַרְחָא מִגְּבַר
דְּמִשְׁתְּלֵי וּמִטַּפְּשׁ וּתְכַפְּרוּן
עַל בֵּיתָא׃ כא בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעָא
עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא יְהֵי לְכוֹן
פִּסְחָא חַגָּא שַׁבְעָא יוֹמִין
פַּטִּירַיָּא יִתְאֲכִיל׃ כב וְיַעְבֵּיד
רַבָּא בְּיוֹמָא הַהוּא חִלּוּפוֹהִי
וְחֲלַף כָּל עַמָּא דְּאַרְעָא תּוֹרָא
דְּחַטָּאתָא׃ כג וְשַׁבְעָא יוֹמֵי
דְּחַגָּא יַעְבֵּיד עֲלָתָא קֳדָם יְיָ
שַׁבְעָא תוֹרִין וְשַׁבְעָא דִּכְרִין
שַׁלְמִין לְיוֹמָא שַׁבְעַת יוֹמִין
וְחַטָּאתָא צְפִיר בַּר עִזֵּי לְיוֹמָא׃
כד וּמִנְחָתָא מְכִלְתָּא לְתוֹרָא
וּמְכִלְתָּא לְדִכְרָא יַעְבֵּיד
וּמִשְׁחָא מְלֵי הִינָא לִמְכִלְתָּא׃
כה בִּשְׁבִיעָאָה בַּחֲמֵשַׁת עַסְרָא
יוֹמָא לְיַרְחָא בְּחַגָּא יַעְבֵּיד
כְּאִלֵּין שַׁבְעָא יוֹמִין כְּחַטָּאתָא
וְכַעֲלָתָא וּכְמִנְחָתָא וּכְמִשְׁחָא׃
א כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים תַּרְעָא
דְּדַרְתָּא גַּוָּיְתָא דְּפָתִיחַ

שבעת הימים ח' בקריאה וסימן במסר' רבתא :

תולדות אהרן בארבעה עשר. פסחים ה מגלה ל : שער החצר. זוכר נח :

רדק

ביום יכפרו על המזבח ויזו הכזאות לפיכך אמר תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש ורז"ל הקשו החטאת עולה היא כלומר איך אמר כי פר של ר"ח יהיה חטאת שאמר וחטאת את המקדש והלא פר ר"ח עולה הוא כמו שכתוב בתורה ובראשי חדשיכם תקריבו עולה לה' פרים בני בקר שנים וגו' והשעיר הוא שהיה חטאת ואמרו אמר רבי יוחנן פרשה זו עתיד אליהו לדרשה כלומר שאין אנו יודעין לדרשה רב אשי אמר מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה תניא נמי הכי רבי יהודה אומר פרשה זו עתיד אליהו לדרשה אמר לו רבי יוסי מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה כלומר פר המלואים חטאת היה וכן יהיה לעתיד כי בר"ח ניסן יקריבו מלואים : (יט) ולקח. אל מזוזת הבית. זה מה שלא זכר למעלה וגם הנה לא זכר על ארבע קרנותיו כמו שזכר למעלה והאחד מורה על חבירו : אל מזוזת הבית. הוא ההיכל וזכר אחת מן המזוזות והוא הדין לאחרות ודעת יונתן על האסקופה שתרגם יונתן על סקופת ביתא : ואל ארבע פנות העזרה למזבח. העזרה הסמוכה למזבח כמו שפירש למעלה : ועל מזוזת שער החצר הפנימית. היא עזרת ישראל שהיא פנימית לעזרת נשים שנקראת חיצונה או נאמר על עזרת כהנים כי היא פנימית יותר : (כ) וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שוגה ומפתי וכפרתם את הבית. זה יהיה חדוש לעתיד לחטא על המזבח ועל הבית גם בשבעה לחדש וזה שמרוב שמחה על חנוכת המזבח שמא נכנס אדם בשוגג במקום שאין לו רשות להכנס או אדם שהיה פתי ולא ידע שאסור להכנס ובעבור זה יעשו כפרה גם כן בשבעה לחדש ורז"ל דרשו בו וכן תעשה פר הנשרף בשבעה שבטים שהם רובו של קהל ודרשו בחדש שחדשו דבר והורו ב"ד שלהם שחלב מותר ועשו שבעה שבטים שהם רוב הקהל על פיהם שהם מביאים פר העלם דבר : מאיש שוגה ומפתי. מלמד שאין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה ואמרו זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזקיה בן גרון שמו שאלמלא הוא נגנז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרים דברי תורה מה עשה העלו ג' מאות גרבי שמן וישב בעליה ודרש ומה שדרש חנניה על זה לא נמצא היום אצלינו : (כא) בראשון. יהיה לכם הפסח. שחיטת פסח : חג שבעות ימים מצות יאכל. שבעות בחולם כמו שבעת בפתח כמו שכתבנו במלת לעמות אחד החלקים שהוא כמו לעומת בפתח וכן תרגם יונתן שבעת יומין : (כב) ועשה הנשיא. כמו שאמר למעלה שהוא יעשה קרבן העם ביום ההוא ביום הראשון של פסח שהרי זכר חג והפסח שיהיה פירושו ביום ההוא בי"ד בניסן שזכר וזה הקרבן אינו בן בקר הכתוב בתורה כי אין בפסח ולא בשאר המועדים פר חטאת אלא שעיר חטאת וכאן אומר פר חטאת ושעיר חטאת וכן מה שאמר שבעת פרים ושבעת אילים לעולה ובתורה פרים בני בקר שנים ואיל אחד ושבעת כבשים וכן במנחה אומר איפה לפר ואיפה לאיל ושמן הין לאיפה ובתורה שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש אלא על כרחינו חדוש יהיה בקרבנות לעתיד : (כג) ושבעת. מבואר הוא : (כד) ומנח'. מבואר הוא : (כה) בשביעי. זהו תשרי שהוא שביעי לחדש ואמר שיעשו קרבן שבעת ימי הסכות כמו שבעת ימי המצות גם זה יהיה חדוש כי חג הסכות חלוק בקרבנותיו ולא זכר קרבן יום שמיני עצרת אולי הוא יהיה כמו שכתוב בתורה : (א) כה אמר ה' שער החצר הפנימית. זהו עזרת כהנים ואמר כי שער עזרה זאת

מצודת דוד

ראשון ופירש עוד מה שחסר למעלה : וחטאת. בזה תטהר את המקדש :
ת. הוא ההיכל : פנות העזרה למזבח. זויות דפוס הבנין גג המזבח :
נימית. הוא עזרת אנשים : (כ) וכן תעשה. ר"ל וכן תחנך בקרבנות בכל
ים ימים בימי החדש יום אחר יום אולם לא בענין שהוה להביא בראשון
בימים לוה להביא שעיר לחטאת ופר ואיל לעולות כמ"ש שם : מאיש שוגה ומפתי. ר"ל הקרבנות הללו יבואו להסיר העון מאיש שוגה ומפתי ר"ל ממי
המקדש במקום שאין לו רשות ליכנס ועשה זאת בשגגה או בסכלות הדעת : וכפרתם. בהם תקנו את הבית מן החלול של הנכנסים שם שלא ברשות :
פסח. זמן הבאת קרבן פסח : חג שבועות. ר"ל כל ימות החג שהם שבעת ימים יאכל מצות : (כב) ועשה הנשיא. ר"ל יביא משלו : ביום ההוא. בי"ד
ראשון : בעדו. לכפר בעדו ובעד כל העם : פר חטאת. זה יהיה מקרבנות המלואים כי ימי המלואים יתחילו באחד לחדש הראשון וישלמו אחר הסוכות
זה ועזרא לא עשו במספר ימי המלואים שהיו במשכן ולא היה מספר זה כזה ולפי שגדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון ירבו ימי המלואים כ"כ :
יה ר"ל הנשיא יביא משלו : שבעת פרים וגו'. הם קרבנות המלואים ולא נזכרו כאן הקרבנות האמורות בתורה שהיו באות חובה לכל יום : ליום שבעת
ים ר"ל לכל יום משבעת הימים : (כד) ומנחה וכו'. עם שהתורה אמרה שיעור אחד למנחה ולשמן וחלק בין פר לאיל זהו בדבר הקרבנות שאמרה התורה
בו הם קרבנות של המלואים שלעתיד אולם רז"ל דרשו בכל אלה : (כה) בשביעי. בחדש השביעי : יעשה כאלה. יביא קרבנות למלואים כל שבעת הימים

מצודת ציון

העזרה. כן יקרא דפוס בנין המזבח כמ"ש והעזרה הקטנה (לעיל מ"ג) : (כ) שוגה. מלשון שגגה : ומפתי. שוטה וסכל : וכפרתם. הוא ענין קנוח וכן וכפרתו (שם) : (כא) שבעות. כמו שבעת בלא וי"ו וכן למעלה לעומת אחד החלקים והוא כמו לעמת בלא וי"ו : (כד) הין. שם מדה

זאת המזרחי שהוא פתוח לעזרת ישראל יהיה סגור ששת ימי המעשה שאין באים העם לב"ה ולא הנשי' אלא בשבתות ובחדשים ואז יהיה פתוח וגם זה יהיה חדוש לעתיד: (ב) ובא הנשיא דרך אולם השער. כי לכל השערים היו להם אולמים כמו שכתוב למעלה או אמר על אולם שער ההיכל שיש לו רשות לנשי' לבא שם עד מפתן שער ההיכל הסגור כמו שכתוב למעלה אבל לא אמר עליו שיהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת וביום החדש יפתח כי אותו השער לעולם יהיה סגור כמו שאמר למעלה כי ה' אלהי ישראל בא בו אבל השער הפנימי המזרחי אמר שלא יפתח אלא בשבתות ובחדשים וכל שכן במועדים: והשתחוה על מפתן השער ויצא. על מפתן שער ההיכל: והשער לא יסגר עד הערב. שער החצר הפנימית שזכר שיפתח בשבתות ובחדשים אף על פי שיצא הנשיא ממנו אחר שהשתחוה לא יסגר עד הערב כי עם הארץ לא יבואו כולם כאחת ובשיבאו כל אחד ואחד או חבורות חבורות ישתחוו פתח השער ההוא שהוא מכוון כנגד שער ההיכל: (ג) והשתחוו. מבואר הוא: (ד) והעולה. אמר מה קרבן יעשה בשבת בעדו ובעד עם הארץ ששה כבשים תמימים ואיל תמים ואין זה קרבן הכתוב בתורה לא לשבת ולא ליום טוב אלא חדוש יהיה בקרבנותיו כמו שכתבנו: (ה) ומנחה. מתת ידו. לכבשים יעשה מנחה כפי השגת ידו וזהו מתת ידו כמו שאמר איש כמתנת ידו ונראה כי מנחת האיל תהיה איפה על כל פנים אבל לכבשים כפי השגת ידו: (ו) וביום החדש. זה אמר על קרבן ר"ח ואמר פר בן בקר תמימים אמר פר יחיד ואמר תמימים רבים יש מפרש שיהיה הפר ואמו תמימים וזה חדוש וכן פר אחד כי קרבן ראש חדש שנים פרים כמו שכתוב בתורה וכן ששת כבשים כי בתורה כתוב שבעה ובדברי רז"ל פר מה תלמוד לומר לפי שנאמר בתורה פרים ומנין שאם לא מצא שנים יביא אחד תלמוד לומר פר לפיכך אמר תמימים שאם מצא שנים יביא שנים כמו שכתוב בתורה וששת כבשים מה תלמוד לומר לפי שנאמר בתורה שבעה מנין שאם לא מצא שבעה יביא ששה תלמוד לומר וששת ומנין שאם לא מצא ששה יביא חמשה יביא ד' יביא שלשה יביא שנים ואפי' אחד תלמוד לומר ולכבשים כאשר תשיג ידו ומאחר דכתיב הא ששת כבשים למה לי דכמה דאפשר מהדרינן ומנין שמעכבין זה את זה תלמוד לומר יהיו: (ז) ואיפה לפר. ולכבשים כאשר תשיג ידו. כמו שפירשנו כי מנחת הכבשים כפי השגת ידו ובדברי רז"ל איפה לפר ואיפה לאיל אמר רבי שמעון וכי מדת פרים ואלים אחת היא אלא שאם היו לו פרים מרובים ולא היו להם נסכים יביא פר ונסכיו ואל יקרבו כולם בלא נסכים ואם היו לו אלים מרובי' ולא היו להם היפתן יביאו איל ואיפתו ולא כולם בלא איפות: (ח) ובבא הנשיא. ובדרכו יצא. הוצרך לומר זה לפי שעם הארץ לא יצאו בדרך שיבאו אלא יעשו קפנדריא כמו שאומר ואפשר שגם עם הארץ לא יעשו קפנדריא בשבתות ובחדשים אלא ויצאו בדרכם שיבאו והוצרך לומר כי זה יהיה בשבתות ובחדשים אבל במועדים יעשה קפנדריא כאשר העם כמו שאמר: (ט) ובבא עם הארץ. במועדים לא יהיו נכנסים לעזרת

רשי

במסכת מדות שני פשפשין היו לו לשער ההיכל אחד בדרום ואחד בצ[פון] ... עליו מפורש בקבלה (לעיל מ"ד) איש לא יבא בו והיה סגור: (ב) ... השער מחוץ. כמו שאמור למעל' ואילמיו אל החצר החיצונה דרך א[ולם] ... של עזרה כלומר יכנס בדרך שער מזרחי שהוא משמש כניסה ו... לו לאותו הפשפש ...
מזוזת השער. אות...
הוא הפשפש: את ...
שלמיו. עולת רי[איה] ...
חגיגה ומקרא זה ...
טוב. כך מצאתי ...
מדוויקי': ועמד על מ[זוזת] ...
שער הפנימית היא ...
הוא הפשפש כדאמר ...
קרבנו של אדם ...
עומד על גביו: ול...
הערב. למה. ל...
(ג) והשתחוו עם ...
היום וגם כל ...
יסגירהו: (ד) ביום ...
כבשים. לא ידעתי ...
אמרה תורה שני כב[שים] ...
כח) וביום השבת ...
בראשית ומשמע ...
ואומר אני שבת זו ...
בראשית אלא י"ט ...
כבשים ושני אילים ...
שאין מעכבין זה ...
לא מצא שבעה יבי[א] ...
לא מצא שני אילים ...
כמו שדרשו חכמים ...
חדש: (ה) מתת ...
שאין המנחות מעכב[ות] ...
(ו) וביום החדש ...
תמימים. מקרא ...
רבותינו במנחות ...
לפי שנא' בתורה (...
חדשיכם פרים בני ...
מנין שאם לא מצא ...
אחד לכך נאמר ...
כבשים. מה למדנו ...
בתורה שבעה מנין ...
מצא שבעה יביא שש[ה] ...
וששת כבשים ומנין ...
תלמוד לומר ולכב[שים] ...
תשיג ידו. מצאתי ...
הנשיא. ביום החו[ל] ...
בראשית שאין ישראל ...
הראיה והוא בא ...
דרך אולם השער ...
יצא. כאותו שער ...
ואינו מצווה לעש[ות] ...
קסנדריא אבל במוע[דים] ...
בהם (דברים ט"ז) ...
זכורך זקוק היא לעש[ות] ...
כשאר העם הויגו דכ...
... דרך שער צפון וגו'

יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ׃
ב וּבָא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד עַל־מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־עוֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר וְיָצָא וְהַשַּׁעַר לֹא־יִסָּגֵר עַד־הָעָרֶב׃
ג וְהִשְׁתַּחֲווּ עַם־הָאָרֶץ פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא בַּשַּׁבָּתוֹת וּבֶחֳדָשִׁים לִפְנֵי יְהוָה׃
ד וְהָעֹלָה אֲשֶׁר־יַקְרִב הַנָּשִׂיא לַיהוָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׁשָּׁה כְבָשִׂים תְּמִימִם וְאַיִל תָּמִים׃
ה וּמִנְחָה אֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָה מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃
ו וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ פַּר בֶּן־בָּקָר תְּמִימִם וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׂים וָאַיִל תְּמִימִם יִהְיוּ׃
ז וְאֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃
ח וּבְבוֹא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ יֵצֵא׃
ט וּבְבוֹא עַם־הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֺת יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב

ס' וכל זהב סגור דכו' · י"ו ר"פ · ג' מ"ל · ז' · ה' חסר בסיפר' ג' חסר · י"ו חס' בליסנא · כן בסיפרא מוגה ויפה · ד' ב' מ"ל וב' חס' · ד'

למדינחא יהי אחיד שתא יומי חולא וביומא דשבתא יהי פתיח וביומא דירחא יהי פתיח: ב ויעול רבא באורח אולמא דתרעא מלברא ויקום על סקופת תרעא ויעבדון כהניא ית עלתיה וית נכסת קודשיה ויסגוד על סקופת תרעא ויפוק ותרעא לא יתאחיד עד רמשא: ג ויסגדון עמא דארעא במעלנא דתרעא ההוא בשביא ובירחיא קדם יי: ד ועלתא די יקריב רבא קדם יי ביומא דשבתא שתא אימרין שלמין ודכר שלים: ה ומנחתא מכלתא לדיכרא ולאימרא מנחתא מדביק ידיה ומשחא מלו הינא למכלתא: ו וביומא דירחא תור בר תורי שלים ושתא אימרין ודכר שלמין יהון: ז ומכלתא לתורא ומכלתא לדיכרא יעבד מנחתא ולאמריא כמא דתדביק ידיה ומשחא מלו הינא למכלתא: ח ובמיעל רבא באורח אולמא דתרעא יעול ובאורחיה יפוק: ט ובמיעל עמא דארעא למסגד קדם יי במועדיא דעליל באורח תרע צפונא למסגד יפוק באורח תרע דרומא

ובא י"ו ר"פ וסימ' נמס' בשמואל ב' סי' יו ובישעיה סי' מ"ז: והשתחוו ז' וסי' וירדו כל עבדיך. וראה כל העם את עמוד. והיה ביום ההוא יתקע. והלכו אליך שחוח. והשתחוו עם הארץ פתח. רוממו ה' אלהינו. וחברו: ואיפה לפר ואיפה חד מן ח' ר"פ מסורתא מכא ומסורתא מכא ומלה באמצע וסי' ואל קין ואל מנחתו לא שעה. וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל. וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע. איפה לפר ואיפה לאיל. ומאחזת הלוים ומאחזת העיר. ובני תולדות אהרן וביום החדש. מנחות מה: ובבא הנשיא. עקידה שער קב: עם הארץ. ברכות סב מגלה כט:

בבואם יבואו וכצאתם יצאו: (ט) ובבוא עם הארץ. דרך שער צפון וגו'

מצודת ציון

מדה וכו י"ב לוגין: (ב) מפתן. הוא האסקופה וכן כרותות אל המפתן (ש"א ה'): (ה) מתת. מל' נתינה: (ו) תמימים. כמו תמים או אמר לשון רבים על כל הפרים של כל ראשי החדשים: (ז) תשיג ידו. לשון זה יאמר על ערך העושר וכן על פי אשר תשיג יד הנודר (ויקרא כ"ז): נכתו

מצודת דוד

הימים כמספר שאמור בפסח: כחטאת וגו'. כל אלה יביא בסוכות כמ[ו] בפסח אבל בשבועות ובר"ה וביוה"כ לא צוה להוסיף קרבנות בהמ[ה] בתורה לעשות מה בשביל המלואים ובשמיני העצרת כבר נשלמו ימי

מו (א) שער החצר הפנימית הוא שער עזרת אנשים: יהיה סגור שלא יהיו רגילין לבוא לבה"מ בימות החול לא העם ולא הנשיא: ימי המעשה. כן יקראו ימות החול שמותרים לעשות בהם מלאכה: וביום השבת יפתח. רגילין לבוא להשתחות לה' ולכן יפתח שער המזרחי כי בבואם דרך שם ישתחוו מול פתח ההיכל ובית קה"ק: וביום החודש. יאמר על יום הראשון מהחדש וכו[ן] מחר חודש (ש"א כ). (ב) ובא הנשיא. בפתחו השער ההוא יבוא הנשיא דרך אולם השער הפונה אל החוץ כמ"ש ואילמיו אל חצר החיצונה (לעיל מ) וכאו[לם] השער עד לא יבוא אל חלל אולם השער ולא ימתינו לפתחו עד שיבוא אל פתח השער וזה בעבור כבוד הנשיא: ועמד. הנשיא יעמוד סמוך למזוזות השער ה[...] הדרומי משער ההיכל כי שם מקומו כמ"ש את הנשיא נשיא הוא ישב בו (לעיל מד): ועשו. בהיותו עומד שם יעשו הכהנים את עולתו ואת שלמיו וזהו [...] המלואים שקרבו כעולות אף בשבת אולם שלמים לא נזכר בקרבנות המלואים ואמר שלמיו אם הביאם נדבה בר"ח: והשער. הוא השער המזרחי שנפתח: [...] בזה יתן טעם למה לא יסגר השער ואמר לפי שעם הארץ ישתחוו מול ההיכל דרך פתח השער ההוא בשבתות ובר"ח כי אז יהיו רגילין לבוא אל המקדש: [...] בשבת. וזהו במשך זמן ימי המלואים: ששה וגו'. זהו בשביל המלואים מלבד הקרבנות שצותה התורה שבאים חובה ליום: (ה) מתת ידו. כפי נתינת ידו ר"ל כ[...] ידו ונדבת לבבו: (ז) ולכבשים וגו'. ר"ל לכבשים יביא מנחה כפי השגת ידו ומרבית העושר שעמו: (ח) ובבא

רשי

...וֹכ עליהם שיתראו בתוך העזרה יפה יפה: (י) והנשיא. גם הוא ...עורה לבא בשפשפ ההיכל הדרומי להשתחוות גם הוא מצוה עליו ...זרה קפנדריא ויבא דרך שער צפון ויצא דרך שער נגב עם האחר ...ונכנס ויצא נכחו דרך שער האחר וזהו בתוכם בבואם יבוא ובצאתם ...הנשיא עם שאר העם ...דרך שער המזרחי ...בא ביו' החדש וביום ...שית שהשער המזרחי ...ער במערב: (יב) וכי ...יא נדבה. בששת ימי ...ופתח לו את השער ...נכנס בו להיכל אלא ...והכהנים יעשו את ...ת שלמיו והשתחוה ...ר כאשר עשה ביום ...' אומר ביום השבת ...ד על מזוזת השער ...ים את עולתו וגו': ...ואינו אומ' כאןוהשע' ...עד הערב כמ"ש ביום ...יום השבת הוא אומר ...עם הארץ פתח השער ...ך מניחו פתוח אבל ...דרכם לבא להשתחות ...עסוק במלאכתו לפיכך ...השער אחרי צאתו: ...בן שנתו. עולת ...(יד) ששית האיפה. ...שהיא חומש של ...וכן כ' עשרונים הא' ...תמיד וא' לחביתין ואף ...ביתין קרינן לחביתין ...בבקר עשרון שלם ...זו שהיכו במנחות: ...הסולת. אילפר"יסיר בלע"ז

...ירושלים. וכי תאכלו ...: יצאו ד' בקריאה וסי' ...תם במאד מאד. פרה ...יקהל גוים. והנשיא ...אם. מהרו בנידמהרסיך. ...שכם ויצאו: בבקר בבקר ...זסרה רבתא בעירך בקר: ...יד ח' וסימ' עלת ...תיכם פתח אהל מועד. ...העשית בהר סיני. ...כבש ואת המנחה ואת ...ואחרי כן עולת תמיד ...לכל מועדי ה' דעזרא: ...ל בקריאה וסימ' על ...ד יעשה דפסח. יעשו ...ואת המנחה. ולעולת

רדק

לעזרת ישראל דרך שער מזרחי אלא דרך שער צפון או דרך שער נגב כדי ללכת בכל העזרה במועדים והבא דרך שער צפון היה יוצא נכחו דרך שער נגב אחר שהשתחוה כנגד שער ההיכל וכן הב' דרך שער נגב יוצא נכחו דרך שער צפון אחר שהשתחוה כנגד שער ההיכל: כי נכחו יצאו. בחירק הנו"ן וכן נכחו ממנו נכחו יצאו כתיב על העם שהם רבים וקרי יצא על כל אחד ואחד כמו שאמר והבא: (י) והנשיא בתוכם. כי גם הוא יבא עמהם דרך שער צפון או דרך שער נגב כי במועדים יבא עם העם בבאם ויצא עמהם בצאתם לפי שכל ישראל הם עלו לרגל וכבודו והדרו הוא לבא עמהם ולצאת עמהם משום שנא' ברב עם הדרת מלך: ובצאתם יצאו. לשון רבים יצאו יחד הוא והעם: (יא) ובחגים ובמועדים. ואע"פ שכל החגים נקראו מועדים כמו שאמר אלה מועדי ה' אלא לפי שיש חג שאינו מועד אלא שמחה שישמח אדם ויאכל וישתה ויקרא חג כגון חנוכת הבית שנאמר בו ויעש שלמה בעת ההיא את החג שבעת ימים והנה קראו חג וכן אוכלים ושותים וחוגגים ויש מועד גם כן שאינו חג כמו לאותות ולמועדים למועד אשוב אליך וכן כל זמן שיתן אדם לחבירו ולפיכך אמר בחגים ובמועדים: (יב) וכי יעשה הנשיא נדבה. זה יהיה בימי החול כי כבר זכר קרבנו בשבתות ובחדשים ובמועדים ועתה אמר כי אם ירצה להתנדב קרבן בימי החול ופתח לו את השער הפונה קדים יפתח לו אחד מן השוערים השער המזרחי שנכנס בו בשבתות ובחדשים שאמר שיהיה סגור ששת ימי המעשה ואם ירצה הנשיא להקריב קרבן בששת ימי המעשה יפתחו לו אותו השער ואותו הקרבן יהיה כמו הקרבן שיעשה ביום השבת: ויצא וסגר את השער אחרי צאתו. ויצא הנשיא יסגר ההיגר את השער אחר צאת הנשיא לא כמו בשבת ובחדש שאמר לא יסגר עד הערב כי אז עם הארץ פנוים ממעשיהם וגם ביום החדש מפני הקרבן יהיו רבים פנוים ממעשיהם לפיכך אמר והשתחוו עם הארץ בשבתות ובחדשים ויבואו להשתחוות אבל בימי המעשה העם עסוקים במעשיהם ולא יבאו להשתחות לפיכך יסגר השער אחר צאת הנשיא: (יג) וכבש בן שנתו תמים. זהו קרבן התמיד שעושים בכל יום כמו שאמר בתורה את הכבש אחד תעשה בבקר והמנחה איננה כמו שנזכר בתורה הנה יהיה בזה חדוש לעתיד וקרבן הערב לא זכר נראה שלא יעשה לעתיד אלא עולת הבקר: (יד) ומנחה. לרוס את הסלת. לבלול את הסלת בשמן כמו שאמר בתורה בלולה בשמן ובת"י לערבא ית סולתא ולשון לרוס ענין זליף כמו רסיסי לילה: (טו) ועשו. כתיב בוי"ו וקרי ביו"ד יעשו והענין אחד כי ועשו כמו יעשו: (טז) כה אמר ה'. כי יתן הנשיא. אם יתן בחייו מתנה לאיש מבניו אותה מתנה קיימת לעולם כי נחלתו היא ולבניו תהיה אחרי מותו אם כן מה שיתן ממנה

תרגום

ודיעול באורח תרע דרומא יפוק באורח תרע צפונא לא יתוב באורח תרע די על ביה ארי לקבליה יפוק: י ורבא ביניהון במיעלהון ייעול ובמפקהון יפקון: יא ובחגיא ובמועדיא תהי מנחתא מכילתא לתורא ומכילתא לדיכרא ולאימריא דתדביק ידיה ומשחא מלי הינא למכילתא: יב וארי יעביד רבא נדבתא עלתא או נכסת קודשיא נדבתא קדם יי ויפתח ליה ית תרעא דפתיח למדינחא ויעביד ית עלתיה וית נכסת קודשוהי כמא די עבד ביומא דשבתא ויפוק ויחוד ית תרעא בתר מפקיה: יג ואימר בר שתיה שלים תעביד עלתא ליומא קדם יי בצפר בצפר תעביד יתיה: יד ומנחתא תעביד עלוהי בצפר בצפר חד מן שתא במכילתא ומשחא תילתות הינא לערבא ית סולתא מנחתא קדם יי קים עלם תדירא: טו יעבדון ית אימרא וית מנחתא וית משחתא בצפר בצפר עלתא תדירא: טז כדנן אמר יי אלהים ארי יתן רבא מתנא לחד מבנוהי אחסנתיה היא לבנוהי תהי אחידתהון היא באחסנא:

מסורה

כ' תחנו יצא ק'
ד'
ל'
ל'
י"ב פסוקים את את ואת את
כ' דגשים
י"ג
י"ג
ט' מ"ל ל' וחד לראש
ט'
יעשו ק'
ח'. י"ג
ג' מ"ל
ח' כמעט

יחזקאל מו

וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ־
שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר
אֲשֶׁר־בָּא בוֹ כִּי נִכְחוֹ יֵצֵאו׃
י וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם בְּבוֹאָם יָבוֹא
וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ׃ יא וּבַחַגִּים
וּבַמּוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה
לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת
יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃
יב וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה
אוֹ־שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ
אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים וְעָשָׂה אֶת־
עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר
אַחֲרֵי צֵאתוֹ׃ יג וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ
תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה
בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ יד וּמִנְחָה
תַעֲשֶׂה עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית
הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֹס
אֶת־הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת
עוֹלָם תָּמִיד׃ טו וְעָשׂוּ אֶת־הַכֶּבֶשׂ
וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר
בַּבֹּקֶר עוֹלַת תָּמִיד׃
טז כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה כִּי־יִתֵּן
הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ
הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם הִיא

מצודת ציון

... נגדו כמו לנוכח אשתו (בראשית כ"ה): (יד) לרוס. ענין זלוף ונטיפה כמו (ש"ה ה): הסלת. קמח יפה: (טז) אחוזתם. ענין החזקה: סדרור

מצודת דוד

...כאשר יבוא הנשיא לעמוד בשעת הקרבת קרבנותיו: דרך אולם השער ...לא יבוא דרך פתחי הלשכות התחתונות הפתוחות לחצר הפנימי שאין ...לפניהם כ"א יבוא בסומכי בשער הגדול דרך האולם הנמשך מהשער ...למעלה כשיבוא לאכול לחם לפני ה': ובדרכו יצא. בדרך השער שבא ...ויצא: (ט) במועדים. כי אז החיוב על כל ישראל להיות נראה בעזרה ...פעמים בשנה יראה כל זכורך וכו' (שמות כג): כי נכחו יצא. נגד ...שבא יצא: (י) והנשיא. ר"ל אז במועדים גם הנשיא ילך בתוך העם ...כי זהו הדרת כל מושל ללכת ברבת עם: בבואם. בדרך בואם יבוא עמהם ...וכאשר יצא הוא עם העם לא כדרך בואו בשאר ימות השנה שיבוא בשער ...חוזר בדרך שבא: (יא) ובחגים ובמועדים. לתוספת ביאור כפל בשמות ...כן אדמת עפר (דניאל יב) או יתכן שאמר זה על שבועות ור"ה ויוה"כ ...שך ימי המלואים שלא יוסיפו בהם קרבנות שהמה בשביל המלואים אבל ...נהם מנחות על הקרבנות הקבועות בתורה מלבד המנחות הראויות ...משפטי התורה והם יהיו בשביל המלואים ולכן יהיה בהם משפט אחר: ...כפי נתינת ידו ר"ל לפי הרחבת ידו ונדבת לבו: (יב) וכי יעשה וגו'. בששת ימי המעשה: ופתח לו וגו'. לבוא דרך בו: ועשה וגו'. הכהן העובד יעשה את עולתו ואת שלמיו בהיותו עומד שם: כאשר יעשה ביום השבת. שעושים הקרבנות בהיותו שם ואמר ביום השבת וה"ה ביום החדש ולקצר לא זכרו: ויצא. וכאשר יצא יסגור ההיגר את השער מיד אחרי צאתו כי בשבת ובחדש העם פנוים ממלאכה ודרכם לבוא להשתחוות לה' לכן יהיה פתוח כל היום אבל בששת ימי המעשה יהיו טרודים במלאכה ואין מי בא להשתחוות לכן יסגרו מיד אחרי צאתו: (יג) וכבש וגו'. גם זה יאמר על משך זמן ימי המלואים שמלבד התמידין הקבועים יביא עוד כבש אחד בן שנה בכל בוקר בשביל המלואים: (יד) תעשה עליו. על הכבש הנ"ל בשביל המלואים: לרוס את הסלת. לזלף ולהשקות בו את הסולת להיות רטוב ממנו: מנחה לה'. ר"ל זה יהיה מנחה לה' מלבד מנחת התמיד הנזכר בתורה: חקות עולם תמיד. מחובר הוא למקרא שלאחריו לומר אל תחשבו שבעבור העולה והמנחה הזאת יחדלו מלהקריב התמיד והמנחה והשמן המוזכר בתורה כי חקות עולם תמיד יעשו את הכבש וכו': (טו) בבקר. בכל בקר יקריבו זהו עולת תמיד מבלי הפסק וכאומר הנה בשביל המלואים יוסיפו זה אבל לא יגרעו ממה שאמרה התורה: (טז) כי יתן וגו'. אם יתן הנשיא בחייו מה מנחלתו לאחד מבניו: נחלתו היא

ממנה לאחד בחייו ראוי שתהיה קיימת כי כמו כן ינחל אותה אחר מותו כי אחוזתם היא בנחלה: (יז) וכי יתן. אבל אם יתן הנשיא מתנה לאחד מעבדיו היא לא תהיה קיי[מת] שנת הדרור והיא שנת היובל כמו וקראתם דרור בארץ: ושבת לנשיא. הנחלה ההיא או המתנה הנזכרת כמו ושבה אל בית אביה ופתי"ו במקום ה"א כמו כי אזלת יד והדומים לה[ם] בניו להם תהיה. אך נחלתו נחלת בניו הוא ולהם תהיה וכן כסאך אלהים כסאך כסא אלהים: (יח) ולא יקח הנשיא. להונותם. כתרגומו למינסהון כמו שפירשנו למעלה ולא יונו [את] עמי: (יט) ויביאני במבוא אשר על כתף השער. כבר פירשנו למעלה כי מה שאחרי השער יקרא כתף: אל הלשכות הקדש. בא סמוך בה"א הידיעה כמו הממלכות הארץ: אל הכהני[ם] הכהנים כמו שאמר למעלה אשר יאכלו שם הכהני': הפנות צפונה. הוא מה שאמר למעלה ופתחיהם לצפון: והנה שם מקום בירכתים ימה. כתרגומו בסופיהון מערבה כמו ולירכתי [ה...] רוצה לומר בפאת המערב: (כ) ויאמר אלי. את האשם ואת החטאת. שהיה בשרם נאכל לכהנים: אשר יאפו את המנחה. ואשר יאפו שם את המנחה וגם היא נקראת קדש קדשים: לבלתי הוציא אל החצר החיצונה. עזרת ישראל כמו שאמר ולא יצאו מהמקדש אל החצר החיצונה אמר כמו שהיו מוזהרים שלא לצאת אל החצר בבגדי כהונה כן יהיו מוזהרים שלא להוציא שם בשר קדשי הקדשים והמנחה שהם נפסלין ביוצא חוץ למקומו ואף על פי שלא היו נפסלין אם יצאו לעזרת ישראל כי גם הוא מקום קדוש לאכילת קדשי הקדשים מכל מקום אם היו מוציאין שם הבשר ירא' שגם ישראל היו מותרין באותו בשר וזהו שאמר לקדש את העם כמו שאמר למעלה ולא יקדשו את העם בבגדיהם כמו שפירשנו וכן תרגם יונתן ולא יתערבון עם עמא או שמא היו מוציאים אותו לעזרת נשים והיה נפסל אם יצא לשם: (כא) ויוציאני אל החצר החיצונה. היא עזרת נשים: ויעבירני אל ארבעת מקצועי החצר. זויות החצר: והנה חצר במקצע החצר. בכל אחת מארבע זויותיה היתה חצר והחצרות ההם היו לשכות וכן שנינו במסכת מדות עזרת נשים אורך היתה היתה קל"ה אורך וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכך הם עתידות להיות שנאמר ויוציאני אל החצר החיצונה ויעבירני אל ד' מקצועי החצר והנה חצר במקצוע החצר וגו' בארבעת מקצועות החצר חצרות קטורות אין קטורות אלא מקורות שאינם מקורות ומה היו משמשות דרומית מזרחית היא היתה לשכת הנזירים ששם הנזירים מבשלי' שלמיהם ומגלחין את שערם ומשליכין תחת הדוד מזרחית צפונית היא היתה לשכת דיר העצים ששם הכהנים בעלי מומים מתליעים בעצים כל עץ שנמצא בו תולעת פסול מעל גבי המזבח צפונית מערבית היא היתה לשכת המצורעים מערבית דרומית אמר רבי אליעזר בן יעקב שכחתי מה היתה משמשת אבא שאול אומר שם היו נותנין יין ושמן והיא היתה נקראת לשכת בית שמניה ומלקה ה"ת בראשונה וכו' כמו שכתוב שם ולמעלה כתבתי: (כב) בארבעת. ארבעים. שאמר המדה בארך רוצה לומר אבל ברחב לא היתה אלא שלשים כמו שאמר ארבעים ארך ושלשים רחב מדה אחת לארבעתם מהקצעות: מהקצעות. פעול מבנין הפעיל מן הקציע ופי' בעלות פינות ומלה זו היא נקודה מלמעלה והיא אחת מט"ו נקודין שבמקרא ולשון קטורות לפי הפשט כמו קשורות ותרגום ותקשר וקטרת רוצה לומר מחוברות בזוית החצר וקשורות בהם ובא על דרך ותקשר החומה וכן ת"י מקטרן אלא שבמשנה פי' קטורות שאינם מקורות כמו שכתבנו שלא היה עליה תקרה לפיכך קראן חצרות: (כג) וטור סביב. כותל אבנים היה בנוי סביב הלשכות ההם והיה נמוך כדי לשפות עליו קדירות והיה אותו כותל עשוי נקבים נקבים ותחתיהם חלל כדי להסיק בו האור

בנחלה: יז וכי יתן מתנה מנחלתו (ל' דסמיך)
לאחד מעבדיו והיתה לו עד שנת (ז')
הדרור ושבת לנשיא אך נחלתו (ל'. ד' בסיפרא)
בניו להם תהיה: יח ולא יקח (ג')
הנשיא מנחלת העם להונתם (ל')
מאחזתם מאחזתו ינחל את בניו (ל' חסר)
למען אשר לא יפצו עמי איש (ל' חסר)
מאחזתו: יט ויביאני במבוא אשר
על כתף השער אל הלשכות (י"ד פסוקים על אל אל. ס')
הקדש אל הכהנים הפנות צפונה (ל')
והנה שם מקום בירכתם ימה: (בירכתים ק')
כ ויאמר אלי זה המקום אשר
יבשלו שם הכהנים את האשם
ואת החטאת אשר יאפו את המנחה (כן כתוב)
לבלתי הוציא אל החצר החיצונה
לקדש את העם: כא ויוציאני אל (ג' מ"ל)
החצר החיצונה ויעבירני אל
ארבעת מקצועי החצר והנה חצר
במקצע החצר חצר במקצע החצר: (ג' חס')
כב בארבעת מקצעות החצר חצרות (ג' חס')
קטרות ארבעים ארך ושלשים רחב (ל')
מדה אחת לארבעתם מהקצעות: (ד' נקודות בנביאים)
כג וטור סביב בהם סביב

יז וארי יתן מתנא מאחסנתיה
לחד מעבדוהי ותהי ליה עד
שתא דיובלא ותתיב לרבא
ברם אחסנתיה די בנוהי
דילהון תהי: יח ולא יסב רבא
מאחסנת עמא למינסהון
מאחסנתהון מאחסנתיה יחסין
לבנוהי בדיל דלא יתבדרון
עמי גבר מאחסנתיה:
יט ואעלני במעלנא די לעבר
תרעא ללשכת קודשיא
דכהניא די פתיתן צפונא
והא תמן אתרא בסופיהון
מערבא: כ ואמר לי דין
אתרא דיבשלון תמן כהניא
ית אשמא וית חטאתא די
ייפון ית מנחתא בדיל דלא
לאפקא לדרתא בריתא
לאתערבא עם עמא:
כא ואפקני לדרתא בריתא
ואעברני על ארבע זוית
דרתא והא דרתא בזוית
דרתא ודרתא בזוית דרתא:
כב בארבעא זוית דרתא
דרתא מקטרן ארבעין ארכא
ותלתין פותיא משחתא חדא
לארבעתהון דדרתא:
כג ונדבכין עבידין להון סחור

התמיד: ויביאני במבוא חד מן י"ד פסו' על אל אל וסימ' נמסר בסדר וישמע יתרו: במקצע ג' חסר בלישנא בקריאה וסי' והנה חצר במקצע ב' בפסוק. /מנגד עלות הנשק המקצע דעזרא:

תולדות אהרן אשר יבשלו. מנחות לו: ארבעת מקצועי. מדות לה:

בלע"ז. ל"א אימ...
לרום את הסולת ל...
בו את הסלת לשו...
(עמוס ו) והכה ה...
רסיסים ולשון משר...
עבה או מרוסס...
הדרור. שנת היו...
כמו ושבה: אך נחל...
תהיה. כמו אך...
נחלתו ולא תנתן...
לאחר: (יט) ויבי...
דרך האמה שבזוית...
שנכנסין בו לאויר...
הלשכות שבצפון
ההיכל: אשר על כ...
שער הצפוני כתף
מן השער למערב
לפונה. שיש להם...
חצר החיצונה לצפון...
להם לאויר העשרים...
ימה. בסוף הלשכו...
(כ) לבלתי הוציא...
שקדשי קדשים נפס...
לקדש את העם. ת"י...
עם עמא: (כא) מקצו...
בלע"ז: (כב) חצרות...
שנינו במסכת מדות...
אלא שאינן מקורות...
מה היו משמשות:...
בזוית מקצעות
(כג) וטור סביב בה...
נד'

מצודת דוד

היא. כאומר הנה המתנה קיימת כי הלא נחלתו היא ותהיה לבניו אחרי מותו כי אחוזתם היא בנחלה ר"ל כי הבנים יאחזו בנחלתו א"כ מה לי בחייו מה לי אחרי מותו: (יז) והיתה לו. אל העבד ההוא: ועד שנת הדרור. עד היובל יחזיק בה העבד וביובל תשוב אל הנשיא: אך נחלתו. נחלת הנשיא ראוי אך לבניו ולכן להם תהיה אחרי מות הנשיא כהלא תשאר ביד העבד: (יח) להונותם מאחוזתם. לעשוק מהם מה מאחוזת נחלתם להנחיל אותם לבניו ורק מאחוזתו ינחיל את בניו: (יט) ויביאני. המלאך הדובר בי הביאני בדרך ביאה שהיה בעבר שער הצפוני של חצר הפנימי בסוף הכותל כלפי המערב בדרך האמה הפרוצה כמ"ש ולפני הלשכות וכו' דרך אמה אחת (לעיל מב): אל הלשכות הקדש. בדרך המבוא ההיא הביאני אל צד מלשכות אל מקום הכהנים לא לצד המסיבה והלשכות אשר יקראו גם המה בשם לשכות: הפונות צפונה. אל הלשכות שבפאת צפון: והנה שם. ראיתי שם מקום מובדל וגדור בכל רוחב חלל אויר העשרים אמה שבין הלשכות בסוף החלל כלפי המערב: (כ) לבלתי הוציא וגו'. אותו המקום יהיה מיוחד לזה כדי שלא יוציאם אחר הבשול אל החצר החיצונה ר"ל אל מקום דריסת רגלי ישראל שהוא חיצונה למקום דריסת רגלי הכהנים כי א[ם] בעזרה במקום דריסת רגלי הכהנים בקל ישכחו להוציאם למקום דריסת ר[גלי] ולא כן כשיבשלו במקום ההוא כי בעבור שהוציאם משם היא בפירוש ד[...] בדבר עד שלא יוציא (אף שבע"כ יוציאם משם להביאם אל הלשכה ההוא ומשם לאכלם שמה אבל הואיל ותהיה דרך העברה אין לחוש כי בזה שגם העם מקודשים לאכלם): לקדש את העם. ר"ל שאם יוציאם שמה [...] שגם העם מקודשים כמותם לאכול עמהם בקדשי הקדשים: (כא) [...] בדרך האמה הפרוצה: והנה חצר במקצוע החצר. ראיתי שבכל ארבע[ת] [...] החצר היה בנין חצר קטנה אחת בכל זוית: (כב) בארבעת. ר"ל החצ[רות] בארבעת המקצועות היו חצרות קטורות ר"ל לא היו מקורות אבל היו פתו[חות] למען יצא קיטור העשן מתבערת האש כן אמרו רבותינו ז"ל: ארבעים [...] ממזרח למערב: ושלשים רוחב. מצפון לדרום: לארבעתם מהקצעות. ר[...] לארבעת החצרות אשר היו במקצעות החצר החיצונה: (כג) וטור סבי[ב] [...]

מצודת צ[יון]

(יז) הדרור. כן יקרא [...]
ענין חפשי כמו וקראתם [...]
כה): ושבת. כ[...]
(יח) להונותם. ענין [...]
יונו עוד (לעיל מה): יפו[...]
כמו נשאו אחו (לעיל לד):
בדרך ביאה: כתף. עבר
מלשון הפנות: בירכתים
כמו ולירכתי המשכן (...)
(כ) יאפו. מלשון אפייה: (...)
זויות וכן ומקצעותיו לו[...]
(כב) קטורות. ענין עשן
הכבשן (בראשית יט):
כמו מהמקצעות ר"ל
וכ[...]

אבנים בולט מן החומה סמוך לארץ וכו נקבים מקום שפיתת
...ות הטור חלל להסיק בו אור מתחתיו והקדרות מלמעלה :
...שוי. הם החלל מתחת שפיתת הקדירות : (כד) את זבח
...חג שוק של שלמים שאינן נפסלין ביציאתו חוץ לעזרת ישראל כמו החטאת

האור וזהו שאמר ומבשלות עשוי מתחת הטירות עשוי המקום להסיק בו האור והקדרות על נקבי הכותל עשויין כמין קירות ותרגם יונתן ונדבכין עבידין לכון סחור סחור לארבעתהון ואתר מתקן לבשלא עביד מלרע לנדבכיא : ומבשלות. הם ר"ל מקומות עשוים לבשל ומשקלו ואת כל המקטרות הסיר : (כד) ויאמר אלי אלה בית המבשלים. כמו בתי המבשלים ובא על דרך כלל וכן לא הסב אשה לי בבית דוד מלך ישראל כי קדש השם כמו בביתי רוצה לומר

לְאַרְבַּעְתָּ֑ם וּמְבַשְּׁל֣וֹת עָשׂ֔וּי מִתַּ֥חַת
הַטִּיר֖וֹת סָבִֽיב׃ כד וַיֹּ֖אמֶר אֵלָ֑י אֵ֚לֶּה
בֵּ֣ית הַֽמְבַשְּׁלִ֔ים אֲשֶׁ֧ר יְבַשְּׁלוּ־שָׁ֛ם
מְשָׁרְתֵ֥י הַבַּ֖יִת אֶת־זֶ֥בַח הָעָֽם׃
מז א וַיְשִׁבֵ֘נִי֮ אֶל־פֶּ֣תַח הַבַּיִת֒
וְהִנֵּה־מַ֣יִם יֹצְאִ֗ים מִתַּ֨חַת מִפְתַּ֤ן
הַבַּ֙יִת֙ קָדִ֔ימָה כִּֽי־פְנֵ֥י הַבַּ֖יִת קָדִ֑ים
וְהַמַּ֣יִם יֹרְדִ֗ים מִתַּ֜חַת מִכֶּ֤תֶף הַבַּ֙יִת֙
הַיְמָנִ֔ית מִנֶּ֖גֶב לַמִּזְבֵּֽחַ׃ ב וַיּוֹצִאֵ֜נִי
דֶּֽרֶךְ־שַׁ֣עַר צָפ֗וֹנָה וַיְסִבֵּ֙נִי֙ דֶּ֣רֶךְ ח֔וּץ
אֶל־שַׁ֣עַר הַח֔וּץ דֶּ֖רֶךְ הַפּוֹנֶ֣ה קָדִ֑ים
וְהִנֵּה־מַ֣יִם מְפַכִּ֔ים מִן־הַכָּתֵ֖ף
הַיְמָנִֽית׃ ג בְּצֵאת־הָאִ֥ישׁ קָדִ֖ים וְקָ֣ו
בְּיָד֑וֹ וַיָּ֤מָד אֶ֙לֶף֙ בָּֽאַמָּ֔ה וַיַּעֲבִרֵ֥נִי
בַמַּ֖יִם מֵ֥י אָפְסָֽיִם׃ ד וַיָּ֣מָד אֶ֗לֶף
וַיַּעֲבִרֵ֛נִי בַמַּ֥יִם מַ֖יִם בִּרְכָּ֑יִם וַיָּ֣מָד
אֶ֔לֶף וַיַּעֲבִרֵ֖נִי מֵ֥י מָתְנָֽיִם׃ ה וַיָּ֣מָד
אֶ֔לֶף נַ֕חַל אֲשֶׁ֥ר לֹא־אוּכַ֖ל לַעֲבֹ֑ר
כִּֽי־גָא֤וּ הַמַּ֙יִם֙ מֵ֣י שָׂ֔חוּ נַ֖חַל אֲשֶׁ֥ר

לְאַרְבַּעְתְּהוֹן וַאֲתַר מְתַקַּן
לְבַשָּׁלָא עָבִיד מִלְרַע לְנִדְבָּכַיָּא
סְחוֹר סְחוֹר׃ כד וַאֲמַר לִי
דֵּין אֲתַר מְתַקַּן לְבַשָּׁלַיָּא
דִּיבַשְּׁלוּן תַּמָּן מְשַׁמְּשֵׁי בֵיתָא
יַת נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דְעַמָּא׃
א וַאֲתִיבַנִי לִתְרַע בֵּיתָא וְהָא
מַיָּא נָפְקִין מִתְּחוֹת סְקוֹפַת
בֵּיתָא מִמַּדִינְחָא אֲרֵי אַפֵּי
בֵיתָא לְמַדִינְחָא וּמַיָּא נָחֲתִין
מִלְרַע מֵעֵבֶר סְקוֹפַת בֵּיתָא
לְיַמִּינָא מִדָּרוֹם לְמַדְבְּחָא׃
ב וְאַפְּקַנִי בְּאוֹרַח תְּרַע צִפּוּנָא
וְאַסְחֲרַנִי בְּאוֹרַח דִּי לְבָרָא
לִתְרַעָא בָרָאָה אוֹרַח תַּרְעָא
דִּפְתִיחַ לְמַדִינְחָא וְהָא מַיָּא
נָפְקִין מִן עִבְרָא דִימִינָא׃
ג בְּמִפַּק גַּבְרָא מִמַּדִינְחָא
וְחוּט דִּמְשַׁחְתָּא בִּידֵיהּ וּמְשַׁח
אַלְפָא אַמִּין בְּאַמְּתָא וְאַעְבְּרַנִי
בְּמַיָּא מֵי קַרְסוּלִין׃ ד וּמְשַׁח
אַלְפָא וְאַעְבְּרַנִי בְּמַיָּא מֵי
רְכוּבִין וּמְשַׁח אַלְפָא וְאַעְבְּרַנִי
מֵי חַרְצִין׃ ה וּמְשַׁח אַלְפָא
נַחֲלָא דְלָא יְכֵילִית לְמֶעְבַּר
אֲרֵי תְקִיפוּ מַיָּא מֵי סַחֲוָא נַחֲלָא דְלָא אֶפְשַׁר לְאִתְעֲבָרָא׃

מקומות המבשלים אשר יבשלו בהם ויהיה המבשלים פועלים רוצה לומר האנשים המבשלים או יהיה המבשלים שם למקומות הבשול או לקדרות כמו ומבשלות שזכר ויונתן תרגם דין אתר מתקן לבשלא : את זבח העם. זבחי שלמים שיש לעם חלק בהם כי חזה ושוק לכהנים ושאר הבשר לבעלים לפיכך קראו זבח העם ומשרתי הבית שהם הכהנים היו מבשלים באלה המקומות שהיו בעזרת נשים חלקם מן השלמים שהוא חזה ושוק כי עזרת נשים מקום כשר לאכיל' קדשים קלים וגם חוצה לה עד חומות ירושלים כי הם נאכלים בכל העיר וגם ישראל היו אוכלים שם בעזרת נשים חלקם אם ירצו : (א) וישיבני אל פתח הבית. אל פתח ההיכל מתחת מכתף הבית הימנית מתחילה ראה אותם יוצאים מתחת מפתן הבית שהוא באמצע מזרח הבית ואח"כ היו נוטים לצד דרום ויורדין מכתף הדרומית של שער ההיכל וכבר פירשנו כי כתף יקרא מה שאחר השער מבפנים או מבחוץ ואפשר כי מתחת מפתן השפשף הדרומי היו יוצאים אותו שלא היה אדם נכנס בו והיו יורדים מדרום המזבח לחוץ לעזרה ומשם עד חוץ לעיר ובדברי רבותינו ז"ל המעיין הזה תחילתו מבית קדש הקדשים אמר ר' פנחס משום רבי הונא לפורחה מעין היוצא מבית קדש הקדשים בתחילה דומה לקרני חגבים כיון שהגיע אל פתח ההיכל נעשה כחוט של שתי כיון שהגיע לפתח האולם נעשה כחוט של ערב וכיון שהגיע לפתח העזרה נעשה כפי פך קטן היינו דתנן שער המים שבו מכניסין צלוחית של מים של נסוך בחג ובתוספתא דסוכה ר' אליעזר אומר מים מפכין מסככין ועולין כמו פי הפך ועתידין להיות יוצאין מתחת יד מפתן הבית מכאן ואילך וימד אלף באמה ויעבירני במים מי אפסים וימד אלף ויעבירני מים ברכים וימד אלף ויעבירני מי מתנים כיון שהגיע אל פתח בית דוד נעשה נחל גדול שנאמר ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלם לחטאת ולנדה : (ב) ויוציאני דרך שער צפונה ויסבני דרך חוץ. הקיפני מן המזרח לצפון והוציאני משער העזרה אשר בצפון דרך חוץ לבר הבית : אל שער החוץ דרך הפונה קדים. והוציאני מהר הבית דרך שער המזרחי של הר הבית : והנה מים מפכים מן הכתף הימנית. והמים ההם היו יוצאים מכתף הדרומי של הר

:) ויביאני. לתוך ...מים : אל פתח ...ים יורדין מתחת ...הימנית נוטין ...מן שהוא באמצע ...דין באלכסון לצד ...ם מעורה בדרום ...ין חוץ לעיר במסכ' ...אמר רבי פנחס ...יוצא לפורחה מעין ...ת קדשי הקדשים ...מה לקרני חגבים ...פתח ההיכל נעשה ...י כיון שהגיע לפתח ...ה כחוט של ערב ...פתח העזרה נעשה ... : (ב) ויוציאני. ...הימית אל החצר ...ר הצפון : ויסבני. ...ה הפנימי בתוך ...אל שער. החיצונה ... : מים מפכים. ...לע"ז רחבים כרוחב ... פירשו רבותינו ...ימד אלף באמה. חוץ ...אותן אלף אמות לא ...היות עמוק אלא עד ...הקרסוליים שקורין ...לע"ז : (ד) וימד ...רות והעמיקו עד ...אלף והעמיקו עד ...אן ואילך נחל אשר ...בור מכאן שאסור ...ים מן המתנים ...ל ישטפוהו המים ...מתנים יצא על שפת ...עוד אלף לפניו נחל ...עבר ורגליו ביבשה ...דכתיב וישיבני על ...כלומר אצל שפת ...היה עומד: (ה) גאו. ...מי שחו. נאיריג"ט ...שצריך לשוט בהן ...ברגל שלא ישטפוהו.
שחו שייט כמו (ישעיה כ"ה) כאשר יפרש השוחה לשחות : הראית

ויאמר אלי ז' בטעם בסיפרא וסי' עמוד על רגלך. לך בא אל בית ישראל. את כל דברי אשר אדבר אליך קח. בא וראה את התועבות. עוד תשוב תראה תועבות. האנשים החשבים. אלה בית המבשלים : הפונה ד' מ"ל וסי' וישלח תבנית יד. ותשא אותי רוח ותבא אותי. ויוציאני דרך שער צפונה ויסבני. ואת אמציה מלך

תולדות אהרן מים מפכים. (שקלים ו) : מי אפסים. יומא עז :

פירושו יוצאין לפי ענינו וכן ת"י ונפקין : (ג) בצאת האיש. האיש המראה אותו כל זו המראה והוא המלאך שזכר בראש המראה כמראה נחשת : וקו בידו. הוא פתיל פשתים כמו שזכר בראש... אלף באמה. מדד באותו קנה שהיה קנה המדה כמו שפי' ומדד ממקום שהיו עוברים המים האלה ומדד בהם אלף באורך והעבירני בהם והיו מי אפסים ות"י מי קרסולין וכן פרז"ל שהיה אדם... קרסוליו והם יסודות הרגל שקורין קביליי"ה בלע"ז : (ד) וימד אלף. מדד אלף אחרים והמים גאו עד שהגיעו לברכים וזו שאמר מים ברכים ועוד מדד אלף אחרים והגיעו עד מתנים... עבירני מי מתנים : מים ברכים. בא הסמיכות עם מ"ם הרבים כמו אמרים אמת סיגים כסף והדומים להם שכתבנו בספר מכלול : (ה) וימד אלף נחל. ועוד מדד פעם רביעית אלף... הנחל עמוק שלא יכולתי לעבור בו ברגל : כי גאו המים מי שחו. עד שהיו מי שחייה שלא יוכל אדם לעבור בהם אלא אם כן ישחה עליהם והוא שם בשקל אחו מן כאשר יפרש השוחה לשחות

מצודת דוד

...אבנים רחבות בולטות מחומת הכותל מסביב סמוך אל הקרקע ובה נקבים ...ם יעמידו הקדרות לבשל בהם בשר קדשים : סביב לארבעתם. כן היה ...טבעת המגורות : ומבשלות עשוי. ר"ל מקומות עשויות לבשל ולהבעיר ...מתחת השורות ההן בחלל שביניהן אל הקרקע והקדרות יעמדו ממעל ...רות וכן יהיה דרך הבשול : (כד) ויאמר אלי. המלאך הדובר בי אמר ...ת אלה הם בית המבשלים ולתוספת ביאור אמר אשר יבשלו שם וכו' : את זבחי העם. ר"ל זבחי שלמים שיש לעם חלק בהם והכהנים משרתי הבית יהיו ...באלה המקומות חלקם מן השלמים והוא החזה ושוק כי חצר החיצונה הוא מקום כשר לאכילת קדשים קלים: מז (א) הבית. הוא ההיכל ובית קה"ק: והנה מים וגו': ...עתיד יפתח שם בנס מקור מים: קדימה. היו נמשכין והולכי' אל המזרח: כי פני הבית קדי'. כי פתח הבית הוא במזרח ולא"כ כשהמי' נמשכין מתחת המפתן כלפי החוץ ...אל המזרח: והמים יורדים מתחת. המים ירדו מתחת לארץ ומשם באו מכתף הבית הימנית ר"ל בעבר השער כלפי הדרום ומשם הלכו מדרום מזבח העולה ומשם יצאו ...שער המזרחי כמפורש למטה: (ב) דרך שער צפונה. של ע"א: ויסבני. סיבב אותי מבחוץ אצל חומת העזרה הסיה וסביב בלשכות העומדת מתחת להוליכני אל שער ...השער שהיה מנגב באה לגנו ולפנים ממנו היה עוד שער כמ"ש למעלה: דרך הפונה קדים. אל השער המזרח: והנה מים מפכים. ראיתי והנה מים נמשכין כמלא פי ...ר השער שכלפי הדרום : (ג) בצאת האיש. כאשר יצא המלאך הדובר בי ללכת חוץ למקדש והיה בידו קו המדה אז מדד המים אלף אמה אורך ולא"ז העביר ...המים והיו מי אפסים ר"ל רק כמו פסת הרגל ולא יותר : (ד) וימד אלף. ומשם מדד עוד אלף אמה והעביר אותי בתוך המים והיו מים ברכים ר"ל כמו עד הברכים : מי מתנים. היו מי מתנים ר"ל כמו עד המתנים : (ה) וימד אלף. ומשם מדד עוד אלף אמה והיה נחל עמוק אשר

מצודת ציון

(כג) וטור. ענין שורה וכן שלשה טורי גזית (מ"א ו) : (א) מפתן. איסקופה כמו כרותות אל המפתן (ש"א ה) : פני הבית. כן נקרא פתח הבית : (ב) מפכים. מל' פך והוא שם כלי מה כמו פך השמן (שם י) : (ג) וקו. הוא חבל המדה : אפסים. מל' פס והאל"ף נוספת והוא כף הרגל וכאשר יקרא כף היד בלשון פס כמ"ש ומלכא חזי פס ידא (דניאל ה) : (ד) ברכים. הם הכרעים : מתנים. הם החלצים : (ה) גאו. ענין גודל וכן היגאה גומא (איוב ח) : שחו. ענין

רדק

לשתות: (ו) ויאמר אלי הראית בן אדם. כלומר איך הנחל הזה הולך וגדל והכן בו רוצה לומר כן היה טובת ישראל הולכת וגדלה: ויוליכני וישיבני על שפת הנחל. הוליכני והוציאני מן המים והושיבני על שפת הנחל שהכניסני ממנו אל המים: (ז) בשובני והנה אל שפת הנחל עץ רב מאד. מה שלא היה בו מתחילה כשנכנס מן השפה אל הנחל עץ רב דרך כלל: (ח) ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה. הגלילה שם מחוז כמו גלילות פלשת והדומים לו הקדמונה פי' מזרחית: הערבה. כתרגומו מישרא: ובאו הימה אל הימה המוצאים. כתרגומו ועלו בימא לימא רבא מתפקין כלומר יכנסו לים ומשם לים הגדול ויתכן פירוש הפסוק כן כי שני חלקים יעשה הנחל אחד ילך לים מזרחי ואחד ילך לים מערבי והוא שאמר בנבואת זכריה חציים אל הים הקדמוני וחציים אל הים האחרון וכן פירושו ובאו הימה אל המזרחי כמו שאמר אל הגלילה הקדמונה רוצה לומר כי מדרך מזרח יבאו לים אל הימה המוצאים פירושו אל הים המערבי יהיו מוצאים כמו כן ואמרו רז"ל להיכן היו יוצאים לים טבריא ולים סדום ולים אוקינוס לרפות מימיהן המלוחים ולמתקן וירדו על הערבה זה ימה של טבריא ובאו הימה זה ימה של סדום אל הימה המוצאים זה ים אוקיינוס שהוא מוצא מן הישוב להקיף את העולם: ונרפאו המים. מן מליחתן ונרפאו האל"ף נחה: (ט) והיה כל נפש חיה אשר ישרץ אל כל אשר יבא שם נחלים יחיה. יחיה אותם המים שיכנס בהם אחד משני הנחלים או שיכנס כל נפש חיה שישרץ בו יחיה באותו הים כי יש ים שלא ישרצו בו דגים וגם לא יחיו בו דגים וזה זכרו חכמי המחקר כי בים פלשתים לא ישרצו בו דגים ולא יחיו בו כי המים מרים מרוב מליחותם וכן ים סדום ואפשר כי לפני הימים האלה יכנסו הנחלים האלה וירפאו המים ויחיו בהם הדגים ולכן אמר והיה הדגה רבה מאוד ואמר ישרץ לשון זכר ועליו נאמר יחיה כי מצאנו נפש לשון זכר כל נפש שבעה אחד נפש: (י) והיה יעמדו עליו דוגים. כתיב וקרי עמדו הנחל הזה יהיה גדול שיעמדו עליו צידי הדגה שתהיה בו דגה רבה ויונתן תרגם ויהא אתר למיקם עלה צידין: מעין גדי ועד עין עגלים. זה המקום מעין גדי ועד עין עגלים שהוא סמוך לנחל זה כל המקום הזה יהיה משטח לחרמים שישטחו שם הציידים רשתותיהם: למינה תהיה דגתם. הה"א רפה ודינה במפיק רוצה לומר למין הדגה כלומר לכל מיני הדגה תהיה שם דגתם וכנוי מ"ם דגתם אל הנחלים: (יא) בצאתו. כתיב בלא יו"ד וקרי ביו"ד וכתיב באל"ף במקום וי"ו ופירושו מקומות הביצה: וגבאיו. מן לחשוף מים מגבא והיא חפירה שמתאספין בה המים וכנוי בצאתו וגבאיו אל הים שזכר כלומר כשירפאו מי הים לא ירפאו מקומות שיבאו שם מימיהם ויתאספו באותם ביצות וגבאים אותם מים לא ירפאו: למלח נתנו. יהיו צריכים לאותם מים בעבור מלח כדי להטעים התבשילים ולמלוח כל דבר שיצטרך וי"ם למלח נתנו למתפורין דמלח יהון: (יב) ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל הוא עץ רב שאמר למעלה ולא פירש איזה עץ ועתה אמר שעץ מאכל יהיה מכל פירות שבעולם: לא יבול עליו. לא בימות החמה ולא בימות הגשמים: ולא יתום פריו לחדשיו

רשי

(ו) הראית בן אדם. כמה מתגבר הנחל הזה: (ז) בשובני והנה אל שפת הנחל וגו'. כתוב שהוליכני והשיבני נמחו על שפת הנחל עץ רב[מאוד] מן אאכיר"ן בלע"ז: (ח) אל הגלילה. לאמרק"א בלע"ז: הקדמונה. [...] רבותינו בתוספתא של סוכה להיכן יוצאין לימה של טבריא ולימה של [...] הגדול לרפות [א]ת המלוחים ולמתקן [...] הערבה. זו ימה [של ...] ובאו הימה. זו י[מה ...] אל הימה המוצא[ים ...] של אוקינוס שהו[א ...] הישוב להקיף את [...] ונרפאו המים. ממ[...] אגדה למה קורא או[תו ...] על שם שני ספר[...] (ט) אל כל אשר [...] נחלים. הנחל הו[...] לכמה נחלים ממת[...] שמתערב בתוכם וד[...] בם חיים ומתוקי[ם ...] עמדו עליו דוגים [...] למכמורת: למינה [...] לא מפיק ה"א ופי[...] הרבה תהי' דגתם [...] רוב מינים כמו (ש[...]) אשר ביאור (ישע[...]) אנחתה השבתי (י[...]) של ים כמו (איוב [...]) גומא בלא בצה [...] בלע"ז: ובגאיו (י[...] ג ב) שהנחל הזה [...] הגבים הם הבלעי[...] והגבים הם נקעי[ם ...] נאספים בהם: ו[...] להסך למתיקה למי[...] נתנו: ולא ירפאו [...] טבילה ותירס: [...] יבכר. מדי חדש [...] פירותיו: לתרופ[ה ...] רבותינו ז"ל להתיר [...] ופה עקרות ומשמ[...] כמו (ירמיה י) וירד[...] עמי על נקלה וכן ה[...]

מקרא

לא־יעבר: ו ויאמר אלי הראית
בן־אדם ויולכני וישבני על־שפת
הנחל: ז בשובני והנה אל־שפת
הנחל עץ רב מאד מזה ומזה:
ח ויאמר אלי המים האלה יוצאים
אל־הגלילה הקדמונה וירדו על־
הערבה ובאו הימה אל־הימה
המוצאים ונרפאו המים:
ט והיה כל־נפש חיה ׀ אשר־ישרץ
אל כל־אשר יבוא שם נחלים יחיה
והיה הדגה רבה מאד כי באו
שמה המים האלה וירפאו וחי כל
אשר־יבוא שמה הנחל: י והיה
יעמדו עליו דוגים מעין גדי ועד־
עין עגלים משטוח לחרמים יהיו
למינה תהיה דגתם כדגת הים
הגדול רבה מאד: יא בצאתו וגבאיו
ולא ירפאו למלח נתנו: יב ועל־
הנחל יעלה על־שפתו מזה ׀ ומזה ׀
כל־עץ־מאכל לא־יבול עלהו ולא־
יתם פריו לחדשיו יבכר כי מימיו
מן־המקדש המה יוצאים והיו פריו

ל' · ג' כ"כ · ב' חס' · ל' · ד' מ"ל · ל'. ז' · ב'. ל' · ל'. י"ס · ס' · ל' · עמדו ק' · ל' ומ"ל. ל' · ל' לא מפיק · פ' · תיו ק' · ב' · ב' · ל' · והיה ק'

תרגום

ו ואמר לי החזיתא בר אדם
ואובלני ואתיבני על כיף
נחלא: ז במיתבי והא על כיף
נחלא אילן סגי לחדא מכא
ומכא: ח ואמר לי מיא
האלין נפקין בגלילא ממדינחא
ונחתין במישרא ועלין בימא
לימא רבא מתפקין ומתסן
מיא: ט ויהי כל נפשא חיתא
די ריחשא לכל אתר די עלון
לתמן מי נחלא יחון ויהון
נוניא סגי לחדא ארי עלין
לתמן מיא האלין ומתסן
ומתקימין לכל אתר די יעלון
לתמן מי נחלא: י ויהי אתר
למיקם עלוהי צידין מעין גדי
ועד עין עגלים משטח לצידין
יהון למינהון יהון נוניהון כנוני
ימא רבא סגי לחדא: יא בצוהי
ופצידוהי לא יתסון למחפורין
דמלח יהון: יב ועל נחלא
יסק אילן על כיפיה מכא ומכא
כל אילן דמיכל לא יתרון
טרפוהי ולא יפסוק איביה ירח
בירח יהי עביד פירין ארי
מוהי מן מקדשא אינון נפקין
ויהון איביה למיכל וטרפוהי

יהודה דדברי הימים: ויוליכני ג' כתיב כן וסי' דרך הדרום • אל השער שער אשר פנה. ויוליכני וישבני על שפת הנחל: יוצאים נמסר בריש ספרא דא סי' י"ד: רבה מאד ה' דסמיכי בקריאה וסי' הבשר עודנו בין שניהם. והיה כל נפש חיה אשר ישרץ. עליו דוגים. נחשת רבה דד"ה. ויהי מקנהו שבעת אלפי צאן ושלשת דאיוב: עלהו ב' וסי' לא יבול עלהו. והיה עלהו

תולדות אהרן על שפתו. סנהדרין ק: לחדשיו יבכר. (תענית סד):

מצודת ציון

ענין שטיה במים ממעל כמו כאשר יפרש השוחה לשחות (ישעיה כה): (ח) הגלילה. מחוז וכן גלילות פלשת (יואל ד): הערבה. ת"י במישרא: ונרפאו. מל' רפואה ר"ל ימתקו: (ט) חיה. ר"ל שיש בה חיות ואמר לתוספת ביאור ישרץ. ענין ההולדה עם הרבוי וכן פרו וישרצו (שמות א): (י) דוגים. ר"ל צידי דגים: משטוח. ענין פרישה: לחרמים. לרשתות וכן משטח חרמים תהיה (לעיל כו): למינה. מל' מין: (יא) בצאתיו. כן יקרא כניסת המים במקום הטיט הלח וכן היגאה גומא בלא בצה (איוב ח): וגבאיו. ענין חפירה ובור כמו ולחשוף מים מגבא (ישעיה ל): ולא ירפאו. הא' יתירה וטפלה: (יב) יבול. ענין כמישה כמו ועלהו לא יבול (תהלים א'): יתום. ענין כליון והשלמה כמו תם הכסף (בראשית מז): יבכר. כן יקרא בשול הפירות כמו בכורי

מצודת דוד

אשר לא יכולתי לעבור בה: כי גאו המים. כי המים גדלו להיות מי [...] בהם ממעל והיה נחל אשר אין לעבור בו בהליך הרגל: (ו) הראית. ב[...] שאמר לו הגם אתה נותן לבך לראות איך הנחל מתגבר והולך: ויול[יכני ...] הוליך אותי להלן מן הנחל וחזר והשיב אותי סמוך לשפת הנחל: (ז) [...] בעת שהשיב אותי לשפת הנחל ראיתי והנה גדל שם אילני עץ הרבה [...] ומזה לשפת הנחל: (ח) אל הגלילה הקדמונה. אל המחוז המזרחי ומ[...] הערבה ר"ל לימה של טבריא שהיא בערבה: ובאו הימה. זה ימה [...] אל הימה המוצאים. גם יבואו המים אל ים אוקיינוס שהוא יוצא מן ה[...] את העולם כן אמרו רז"ל ויתכן שילכו שמה דרך ים המערבי וימה של סדום הוא הים המזרחי וכמ"ש במקום אחר על הנחל הזה חציים אל הים הקדמוני [...] הים האחרון (זכריה יד): ונרפאו המים. ר"ל ימתקו ממליחתן: (ט) והיה כל נפש חיה וגו'. ואז יהיה כל נפש חיה אשר המים מגדלים בכל מקום א[שר ...] הנחלים האלו יחיה ויתקיים כל ההרגלה כי לשעבר לא היה מתקיים בהרגלה בעבור מליחות המים אבל כשירפאו וימתקו ממליחתן אז יתקיים: והיה הדגה רב[ה ...] יהיה הרבה דגים כי יגדלו בכל המימות שנתרפאו: כי באו שמה. אל הימים הנזכרים באו המים האלה היוצאים מן המקדש ולכן ירפאו המים וכל הבשר [...] חי ויפרו וירבו: כל אשר וכו'. בכל מקום שיבא שמה הנחל הזה יהיה כן אחד לא נעדר: (י) והיה עמדו עליו. והיה הנחל מקום מוכן יעמדו עליו צידי [...] גדי ועד וכו' יהיו מקומות מוכנות לפרוש שם הרשתות של צידי הדגים לנכח מול השמש: למינה תהיה דגתם. ר"ל לכל מין הדגה תהיה דגתם של הנחלי[ם ...] שם כל מין דגים ויהיו במספר מרובה מאד כמספר דגת הים הגדול: (יא) בצאתיו וגבאיו. אסיפת המים שממעל הטיט הלח הסמוך אל הים וכן המים המתכנס[ים ...] סמוך לים לא ירפאו ממליחתן כי למלח יהיו נתונים לטעמים התבשילים ולמלוח כל דבר שיצטרך: (יב) כל עץ מאכל. ר"ל תגדל [...]

יכלה פרי העלין כי מחדש לחדש יבכר וזה יהיה על דרך מופת : כי מימיו מן המקדש המה יוצאים . מימי זה הנחל יוצאים מן המקדש כמו שאמרנו למעלה ולפיכך יהיה בהם זה הפלא כי העלים אשר על שפתו שתותים ממנו לא יתום פריים ועליהם לא יבול : והיו פריו למאכל . כתיב יהיה וטעמו על פריו ועל עליו וקרי והיה שטעמו על פריו . ואמר אחר כך ועליהו לתרופה רוצה לומר וכן יהיה לתרופה ופירוש תרופה שזכר מן עמודי שמים ירופפו כלו' יהיה עלהו לרפאת כל שבר שיניחו עלי העלים האלה על כל שבר וירפא ויונתן תרגם ועלוהי לאסותא ורז"ל דרשו לתרופה נוטריקון להתיר פה אלמים ופה עקרות : (יג) כה אמר ה' גה גבול . גה כמו זה וכן ת"י דין תחומא והגימ"ל זי"ן באלפא ביתא דאטב"ח וכמוהו לבג לבז : יוסף חבלים . שבט יוסף יקח שני חלקים כמו שהיה מקדם וכן תירגם יונתן יוסף יקבל תרין חולקין : (יד) ונחלתם אותה איש כאחיו . כל החלקים יהיו שוים לא כחלקים הראשונים בימי יהושע כי חלק יהודה היה רב לפי שפקודיהם היו רבים ונאמר בתורה איש לפי פקודיו יתן נחלתו : (טו) וזה גבול הארץ . הדרך חתלון . כמו הארץ כנען והדומים לו : (טז) חמת ברותה . כמו שאמר וגם חמת תגבל בה ואין זה חמת הכתוב בתורה : גבול דמשק . כי דמשק תהיה מגבול ארץ ישראל כמו שאמר ודמשק מנוחתו: חצר התיכון . שם מקום ויונתן תרגם בריכת עיגבא : (יז) והיה גבול מן הים חצר עינון . הוא חצר עינן הנזכר בתורה והנזכר למטה אלא שאותה בקמץ וזה בחולם ומקצת הגבולים האלה נזכרים בתורה אלא שגדול יהיה גבול א"י לעתיד ממה שהיה : וצפון צפונה . ויתר הגבול לצפון א"י לצפון העולם כמו שהולך עם גבול חמת וזהו וגבול חמת ואת פאת צפון כן אמר וגם ג' הרוחות עם פאת צפון מה שלא נזכר מן הגבולים וכן כולם זולתי האחרונה שהיא זאת : (יח) ופאת קדים. ומבין הגלעד ומבין א"י הגלעד לא היה מתחלה בכלל א"י אע"פ שהיה לישראל כי לא היתה לארץ כנען והירדן היה ביניהם : הים הקדמוני . הוא ים המלח

לְמַאֲכָל וַעֲלֵהוּ לִתְרוּפָה׃ יג כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהֹוִה גֵּה גְבוּל אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ ג' כתי' ס'
אֶת־הָאָרֶץ לִשְׁנֵי עָשָׂר שִׁבְטֵי ו' בלישנא
יִשְׂרָאֵל יוֹסֵף חֲבָלִים׃ יד וּנְחַלְתֶּם ל'
אוֹתָהּ אִישׁ כְּאָחִיו אֲשֶׁר נָשָׂאתִי כ'
אֶת־יָדִי לְתִתָּהּ לַאֲבֹתֵיכֶם וְנָפְלָה כ' חס' בסיפ'
הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם בְּנַחֲלָה׃ טו וְזֶה כ"ג ר"פ
גְּבוּל הָאָרֶץ לִפְאַת צָפוֹנָה מִן־הַיָּם ג'
הַגָּדוֹל הַדֶּרֶךְ חֶתְלֹן לְבוֹא צְדָדָה׃ ל'
טז חֲמָת ׀ בֵּרוֹתָה סִבְרַיִם אֲשֶׁר בֵּין־ ל' ומ"ל. ל'
גְּבוּל דַּמֶּשֶׂק וּבֵין גְּבוּל חֲמָת חָצֵר
הַתִּיכוֹן אֲשֶׁר אֶל־גְּבוּל חַוְרָן׃ ל' בסי' . ה'
יז וְהָיָה גְבוּל מִן־הַיָּם חֲצַר עֵינוֹן ל' ומ"ל
גְּבוּל דַּמֶּשֶׂק וְצָפוֹן ׀ צָפוֹנָה וּגְבוּל כ'
חֲמָת וְאֵת פְּאַת צָפוֹן׃ יח וּפְאַת
קָדִים מִבֵּין חַוְרָן וּמִבֵּין־דַּמֶּשֶׂק
וּמִבֵּין הַגִּלְעָד וּמִבֵּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
הַיַּרְדֵּן מִגְּבוּל עַל־הַיָּם הַקַּדְמוֹנִי ב' בסיפ'

לאסותא : יג כדנן אמר יי
אלהים דין תחומא דתחסנון
ית ארעא לתרי עסר שבטי
ישראל יוסף יתקבל תרין
חולקין : יד ותחסנון יתה
גבר כאחוהי די קיימית
במימרי למתנה לאבהתכון
ותתפליג ארעא הדא לכון
באחסנא : טו ודין תחום
ארעא לרוח צפונא מן ימא
רבא אורח חתלון למעלנא
דצדד : טז חמת ברותה
סברים די בין תחום דמשק
ובין תחום חמת בריכת עגבאי
די על תחום חורן : יז ויהי
תחומא מן ימא חצר עינון
תחום דמשק וצפונא צפונא
ותחום חמת וית רוח צפונא :
יח ורוח מדינחא מבין חורן
ומבין דמשק ומבין גלעד
ומבין ארעא דישראל ירדנא
מתחומא די על ימא מדינחא

גבול . ת"י דין תחומא כמו זה גבול וכן (לעיל כה) ונתתיך לבג לבז לגוים ויש עוד לפתור גה לשון גיא : יוסף חבלים . יוסף יטול אחד למנשה ואחד לאפרים : (יד) איש כאחיו . לא כהראשונה ...פקודיו אלא מכשיו כל השבטים שוין וכמין שורת הכרם כל חלק ...גבול המזרחי עד ים מערב כמו שמפורש ...שני שבטים ברצועה ...(טו) וזה גבול הארץ . ...י ארץ ישראל : ...ה . רוח צפונית : ...גדול . שהוא גבול ...דרך חתלון . בא לו אל חתלון ואל צדדה ברותה וסברים כל ...אלו במצר צפון : ...תיכון . ת"י בריכת ...אשר אל גבול חורן . ...ק במזרח סמוך ...) והיה גבול מן הים . והיה גבול רוח ...ם עד חצר עינון : . שהוא בגבול דמשק ...במקצוע צפונית ...נו שמפורש בגבולין ...צ"ה (מדבר ל"ד) ...ויו חצר עינן וגו' ...לכם לגבול קדמה ...וגו' גבול דמשק ...ונית מזרחית אלא ...מו שאמור למעלה : וגבול דמשק . וגבול ...וע צפונית מערבית ...) זה יהיה לכם גבול ...ם הגדול תתאו לכם ...ר ההר תתאו לבא ...לדדה : וצפון צפונה . כלומר כל מצר ...פורש בתורה וגבול ...יא במצר הצפון כמו ...) וזה יהיה לכם ...ן הים הגדול תתאו ...ר מהר ההר תתאו וכיו תוצאות הגבול ...לדדה האמור כאן ...ן לבוא לדדה : ואת והרי לך פאת צפון : ...הגלעד ומבין א"י . מצד מזרחי של ארץ כנען ואין עבר הירדן בתוך מצרים הללו כי אם ארץ כנען לבדה וכן בגבולין ...בתורה אין עבר הירדן בתוכם וכן פירוש המקרא הזה ומצר מזרחי לארץ כנען אשר בין חורן ודמשק העומדין לה במקצוע ...יחית כמו שאמור למעלה בעינן ובין הגלעד וארץ ישראל אשר בעבר הירדן מזרחה : הירדן מגבול על הים הקדמוני תמודו. ...מצר מזרחי שלה מגבול מקצוע הצפון הוא חצר עינן המפורש למעלה עד הים הקדמוני הוא ים המלח שהוא במקצוע דרומית מזרחית

ועלהו ב' וסי' והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה. ועלהו לא יבול ; לשני עשר ו' בלישנא וסי' גמ' בסדר תצוה ; וזה כ"ג ר"פ בקרי' וסימ' וזה אשר תעשה אתה . וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם . וזה אשר תעשה על המזבח . וזה לכם הטמא בשרץ . וזה לך תרומת מתנם לכל תנופות . וזה מעשה המנורת מקשה זהב . וזה אשר לא תאכלו מהם את . וזה דבר השמטה שמוט כל בעל . וזה יהיה לכם גבול צפון דמסעי . וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם . וזה דבר הרוצח אשר ינוס שמה . וזה הדבר אשר מל יהושע . וזה הדבר אשר תעשו דסוף ספר שפטים . וזה לך האות דשמואל דעלי . וזה מעשה המנורה . וזה דבר המס . אשר הרים יד . אכול השנה ספיח דמלכים . וחברו דישעיה . וזה לך האות מאת ה' דישעיהו .

ועלהו לתרופה . מנחות לא :

מצודת ציון

בכורי ענבים (במדבר יג) : לתרופה . מל' רפואה : (יג) גה . כמו זה והגימ"ל הוא במקום הזי"ן באטב"ח וכן לבג לגוים (לעיל כה) ור"ל לבז לגוים : חבלים . חלקים על כי הדרך לחלק נחלה במדידת החבל וכן והיה חבל לשארית וגו' (צפניה ב) : (יד) ונפלה . זה הלשון יאמר על הירושה וכן למעט והיה תפילו ובדרז"ל ביום אתה מפיל נחלות (ב"ב קי"ג) : (יח) על הים . עד הים וכן וירכתו על

מצודת דוד

...וייס לאכילה : לא יבול וגו' . לא יכמשו העלין ולא יכלו הפרי כי ...פירות שנתבשלו מיד יגדלו תמורתן חדשים וז"ש לחדשיו יבכר ר"ל בכל ...פירות חדשים : כי מימיו . כי המים המשקים את ה"א מהם יוצאים מהמ... ולכך יהיה בהם הפלא הזה : והיה פריו . פרי ה"א יהיה ערב ומוב ...לין יהיו מסוגלים לרפאות בהם כל חלי ומכה : (יג) גה גבול . ר"ל זה ...ארץ אשר תנחילו לשני עשר וכו' והוא האמור במקראות שלאחריו: יוסף ...ם יפרש אמריו א"ך הם י"ב שבטים אם שבט לוי לא ינחלו נחלה כמ"ש ...ער הנה יוסף יקח שני חלקים א' למנשה וא' לאפרים : (יד) איש כאחיו. ...כחבירו לא כחלוקה הראשונה שבימי יהושע שלקחו איש לפי פקודיו : ...י את ידי . להרימה למעלה דרך שבועה לתת את הארץ ההיא לאבותיכם ...ו יתלוננו כשיגרע נחלת שבט מהשבטים ממה שנחלו בראשונה כי הנה ...י לתת את הארץ לאותם שנחלוה בראשונה אבל נשבעתי לתת לאבותיכם ...ויש ים יתם אחד עם האבות זה כזה והארץ הזאת נפלה לכם בנחלה ...האבות ויד כולם שוה בה :(טו) וזה גבול הארץ . לא חשב כאן כ"א גבולי ...לבד ולא של עבר הירדן וכמו שנזכר בתורה : לפאת צפונה . הגבול ... ממערב כלפי המזרח שוא מן הים הגדול אל הדרך ההולך לחתלון ...י הגבול לבוא לדדה : (טז) חמת . ר"ל משם הלך הגבול לחמת (ולא זו היא חמת המוזכר בתורה אבל היא אחר' גדולה מאד כמ"ש ולכו משם חמת רבה (עמוס ו) ולעתיד תהיה גם היא בגבול א"י כמ"ש וגם חמת תגבל בה (זכריה ט): ברותה סברים . ר"ל משם הלך הגבול לברותה ומשם לסברים : אשר בין וגו' . חוזר הוא על ברותה וסברים שעמדו בין גבול דמשק שעמדה כלפי המזרח ובין גבול חמת שעמדה כלפי המערב : חצר התיכון . ר"ל מדמשק אשר גם היא תחשב לעתיד מא"י וכמ"ש ודמשק מנוחתו (שם) הנה משם הלך הגבול אל חצר התיכון אשר עמדה אצל גבול חורן לדרומה וחורן יהיה לה מצפונה ולא תהיה מגבול א"י וכאשר היא בתורה : (יז) והיה גבול . עכשיו אמר דרך כלל שגבול הצפוני יהיה מן הים עד חצר עינון המוזכר בתורה והוא סוף גבול צפוני ועמדה אצל גבול דמשק כלפי הדרום ונמשכת למזרח להלן מחצר התיכון : וצפון צפונה . ר"ל ושאר ערי גבול הצפון הם ערי הצפוני המוזכרים בתורה: וגבול חמת. ר"ל ועוד גם חמת תהיה מן הגבול וה"ה שאר המקומות הנזכרים למעלה וכאומר הנה בשום מקום לא תקטן א"י מכמות שהיתה כי גם לעתיד יהיו כל ערי הגבול האמור בתורה ויתרחב עוד יותר כי גם חמת והדומים יהיו בתוך הגבול : ואת פאת צפון . ר"ל והרי לך את גבול פאת צפון : (יח) ופאת קדים . הגבול מפאת קדים יהיה מבין חורן שעמדה חוץ לגבול בצפונה ונתעקמה אל המזרח אל מול הירדן ומבין דמשק שעמדה בגבול א"י בצפונה ונתעקמה גם היא אל המזרח אל מול חורן כאשר היא בתורה : ובין הגלעד

רדק

המלח או ים כנרת כי שניהם מזרחי': תמודו • אמר כנגד ישראל כמו שאמר וחלקתם את הארץ :
(יט) ופאת נגב. מתמר . תרגם יונתן מירחו כי היא נקראת עיר התמרים : נחלה אל הים הגדול.
הוא שאמר נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה : נחלה . כמו נחל והה"א נוספת אף על פי שהמלה
מלרע אבל נחלת מצרים מלעיל וכן נחלה עבר על נפשינו וי"ת אחסנתא : (כ) ופאת ים הים
הגדול . מגבול הים הגדול הוא גבול מערבי ארץ ישראל ומגבול זה עד נכח לבא חמת
הוא רוחב הגבול : נכח . כמו נגד
וכן נכחו מתנו והוא מקבל אחד :
זאת פאת ים . זאת הפאה הנזכרת
היא פאת מערב לא"י : (כא) וחלקתם .
מבואר הוא : (כב) והיה תפילו אותה
בנחלה לכם ולהגרים . בא עם ה"א
הידיעה כמשפט שלא כמנהג ברוב
ופירושו והיה לכם הגבול שתפילו
אותה בנחלה לגבולותי' לכם ולגרים אשר
הולידו בנים בתוככם בגלות : (כג) והיה
בשבט אשר גר הגר אתו . כי לעתיד
בצאת ישראל מהגלות יודעו השבטים
אף על פי שהם מעורבים עתה ולא
ידעו איש את שבטו יבא אליהו ויייחס
כל איש אל שבטו : (א) ואלה שמות
השבטים . פירוש אלה שמותם על
נחלתם והחל מן הצפון מקצה לפונה
ואמר כי לצד צפון של ארץ ישראל בקצה
הצפון על הגבולים האלה יהיה חלק
דן זהו שאמר אחר כן והיו לו פאת
קדים הים פירוש והיו לו גבולים
האלה מן פאת צפון עד הים כי כל
החלקים זוכר אותם באורך ממזרח
למערב וברוחב כמו שהם גבולי
המקומות שזוכר אבל לא שם מדה
לרוחב החלקים אלא לחלק התרומה
ולחלק הנשיא שם אורך ורחב כמו
שכתוב למעלה וכן יראה רוחב שאר
החלקים ברוחב חלק הנשיא חמשה
ועשרים אלף כי לא אמר על אורך
חלקן לעמת אחד החלקים כי ברוחב
יהיו חלקיהם שוים ובדברי רבותינו
ז"ל ה' בדך יכתנו אמר הקב"ה לישראל
אני עתיד להושיב אתכם נוחלים מסוף
העולם ועד סופו וכן הוא אומר פאת
קדים הים דן אחד : (ב) ועל גבול
דן

מצודת ציון

על צידון (בראשית מט) : תמודו . מל' מדידה : (יט) נגב תימנה . כפל המלה בשמות נרדפות כמו אדמת עפר (דניאל י"ב) : (כ) נוכח . נגד כמו לנוכח אשתו (בראשית כ"ה) : (כב) כאזרח . כן יקרא ישראל גמור כמו האזרח והגר הגר (ויקרא טז) : (א) אל יד . אצל מקום כמו יד אבשלום (ש"ב יח): (ב) ועל גבול . סמוך לגבול כמו ועליו מטה מנשה (במדבר ב) : ואלה

תרגום

תמשחון וית רוח קדומא :
יט ורוח עבר דרומא מיריחו
עד מי מצות רקם אחסנא
לימא רבא ית רוח דרומא
דדרומא : כ ורוח מערבא
ימא רבא מתחומא עד
מקביל מעלנא דחמת דא
רוח מערבא : כא ותפלגון ית
ארעא הדא לכון לשבטיא
דישראל : כב ויהי דתפלגון
יתה באחסנא לכון ולגיורא
די יתגיירון ביניכון דאולידו
בנין ביניכון ויהון לכון כיציבא
בבני ישראל עמכון יפלגון
באחסנא בגו שבטי ישראל :
כג ויהי שבטא די יתגייר
גיורא בגויה תמן תתנון
אחסנתיה אמר יי אלהים :
א ואלין שמהת שבטיא מסיפי
צפונא על תחום אורח חתלון
מעלנא דחמת חצר עינן
תחום דמשק צפונא על תחום
חמת ויהון ליה רוח קידומא
מערבא דן חד : ב ועל תחום

יחזקאל

ז' תמדו ואת פאת קדימה : יט ופאת
ל' ומ"ל נגב תימנה מתמר עד־מי מריבות
קדש נחלה אל־הים הגדול ואת
פאת־תימנה נגבה : כ ופאת־ים
הים הגדול מגבול עד־נכח לבוא
ל' חמת זאת פאת־ים : כא וחלקתם
את־הארץ הזאת לכם לשבטי
ו' חס' בליש:א ישראל : כב והיה תפלו אותה
ל' בנחלה לכם ולהגרים הגרים
כ' דין חסר בתוככם אשר־הולדו בנים
ד' ג' קין ו' פתח בתוככם והיו לכם כאזרח בבני
ישראל אתכם יפלו בנחלה בתוך
שבטי ישראל : כג והיה בשבט
ל' . ז' בליש:א אשר־גר הגר אתו שם תתנו נחלתו
נאם אדני יהוה :
י' דסמי' מח א ואלה שמות השבטים
ס' מקצה צפונה אל־יד דרך־חתלן
לבוא־חמת חצר עינן גבול דמשק
ס' צפונה אל־יד חמת והיו־לו פאת־
סימן קדים הים דן אחד : ב ועל גבול

וזה גבול הארץ . וזה ימות בנפש מרה. וזה פתשגן הנשתון : אל יד ה' דסמיכי בקריאה וסימ' ויאמר אליהם המלך אשר ייטב בעיניכם אעשה • ואלה שמות השבטים ב' בפסוק . הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם ב' בפסוק . וכל אסתר דכוו' אל יד בם"א על וסי' ונתן הלבוש והסוס.סי' מן ואלה שמות השבטים עד סוף סיפר' כולהון קדימה בם"ה קדים וסימ' ועל גבול דן • אפרים . ראובן . יהודה . ואלה מדותיה . וז' קדימה בשאר קריאה וסימ' ותשא אתי רוח • ויבוא אל שער . ולנשיא מזה ומזה ב' בו • וישיבני אל

רש"י

מזרחית תמודו אורך מצר מזרחי ואף בתורה כך מפורש גבול קדמה
ים המלח במקצוע דרומית : ואת פאת קדימה . כלומר והרי לך
(יט) מתמר . מירחו שהיא עיר התמרים וכן ת"י : עד מי מר
היא מדבר צין : נחלה אל הים הגדול . ומשם הולך הגבול עד
הנופל בים הגד
דרומית מערבית
נתן גבול נגב מנ
ידי אדום ומוי
מעלמון נחל ו
תוצאותיו הימה ו
כאן כמו לנחלה ומ
אחסנא ואם לא
וראיתי נחלה מ
למעלה ומסורת
בטעמא הייתי או
ולא תירגם יונת
קוראים טועים :
ומצר מערבי :
מגבול עד נוכח
ממקצוע דרומית
והוא נחל מצרים
לבוא חמת . עד נ
מערבית הוא הר
נכח לבא חמו
במקצוע צפונית
הר ההר כמו שכ
הגדול תתאו לכ
מהר ההר תתאו
מצאתי : (כג) גו
שנתגייר בגולה
שבט : (א) ואלה ש
סדר חלקים שיה
מקום כל אחד
לפונה דן יטול מ
עינן שבמקצוע מ
גבול דמשק (שב
צפון . שא"א) :
קדים הים . כ
קדים ועד ים
פירש האורך ולא
ובברייתא דספו
האזינו מה ת"ל
א' אשר א' מל
ישראל ליטול או
למערב ברוחב כ'
שהם שבטים ו
ומהיכן למדו הש

התרומה שהיא כאחד מן החלקי' הללו כמו שמפורש בענין מצאתי שכך כתוב ואורך כאח' החלקים . והוא רחב עשרים חמש אלף קנים ואורך מפאת
קדים כ"ה אלף קנים ק"ן אלף אמה שהקנה שש אמה וכל אלפים אמה מיל כמו שאנו למדין במסכת יומא אבל עשר סוכות שמירושלים ועד צוק
אמה עולין לשבעים וחמשה מיל וזהו שיסד רבי אלעזר בפיוט (בסילוק דיום שני של סוכות) כי אקח מועד לעת חלוק ארצותי' כשורת הכרם לחוצותיה
קדים לקצותיה עד ים אוקיינוס למצותיה ברחב שבעים וחמשה מיל תריצותיה (וי"ג שבטים וחמשה מיל לי"ג רצועות בין רצועות השבטים ורצועות הקו
מאות וע"ה מילין ולמנין ת' פרסה של ת' פרסה של א"י עולין המילין לשש עשר' מאות לשבוס הקלירי שאמר ארבעת מילין היא פרסה ושמא מילין של
גדולים הם אין נכנס ארבע' מהם בפרסה ואכן בא למנות שני מילין למחצית (ומחצה) בפרסה ועלו כד' מאות פרסה לאלף מילין וחשבון מילין
עולין אלא ט' מאו' וע"ה מילין עדיין חסר המניין כ"ה מילין לא כיון מניין מילין הרצועות של ס"ט למנין ד' מאות פרס' ומניין למד רבי אליעזר
עד ים אוקיינוס שהוא בסוף עולם ומקרא מעיד תחום מערב עד ים הגדול שלפניו מים אוקיינוס הרבה) : (ב) ועל גבול דן . ואצל גבול

מצודת דוד

הגלעד . שעמדה במזרח א"י מחוץ לגבול כי היא בעבר הירדן המזרחי : ומבין ארץ ישראל . הוא עבר הירדן המערבי שהמה א"י בעצם מאז נחלו אותה : הירדן מגבול . ר"ל הירדן יהיה לגבול בין חורן והגלעד שמזה ובין דמשק וא"י שמזה כי הוא המפסיק ביניהם: על הים וגו'. גבול המזרחי חמודו עד כלות הים הקדמוני הוא ים המלח שעומד במקצוע דרומית מזרחית של א"י : ואת פאת קדימה . ר"ל והרי לך את גבול פאת קדים : (יט) ופאת נגב . הגבול מפאת נגב יהיה מתמר ויתכן שזהו חצצון תמר הוא מ"ש והנם בחצצון תמר היא עין גדי (דה"ב כ) ועין גדי הוא מוזכר ביהושע בערי יהודה שהיה נחלתו בפאת הדרומי כי אין זה מקום יריחו עיר התמרי' כי היא עומדה רחוק' מן הגבול מאד וכאשר נראה בצורה חלוקת א"י בימי יהושע : עד מי וגו'. מתמר הלך הגבול עד מי מריבת קדש הוא מדבר צין כמו שנאמר במי מריבת קדש מדבר צין (דברים לב) : נחלה . ר"ל ומשם הולך הגבול לנחל מצרים ומשם אל הים הגדול : ואת וגו' . והרי לך את גבול פאת

נגב : (כ) ופאת ים . הגבול מפאת ים יהיה הים הגדול מן הגבול עד נכח . עד מול המקום שבאים דרך בה אל חמת המוזכר בתורה וכמ"ש מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר מהר ההר תתאו לבא חמת זאת פאת ים . זאת הגבול מפאת ים : (כא) וחלקתם . תחלקו אותה למספר שבטי ישראל : (כב) והיה תפילו . זה יהיה לכם אשר תפילו את זה תירשו בנחלה לכם וכו' : אשר הולידו בנים . אחר שנתגיירו יהיו נחשבים לכם כישראל גמור מימות אבותיו : אתכם יפלו . עמכם (כג) שם . בחלק השבט ההוא תתנו לו נחלה : מח (א) ואלה שמ אשר יחלק להם נחלת א"י : מקצה צפונה . מסוף הצפון אצל מקום לחתלון משם בא הגבול לחמת ומשם עד חצר עינן העומדת אצל גבו בדרום : צפונה . כל מיצר הצפון אצל מקום חמת וה"ה שאר המקומו אז בגבול א"י : והיו לו . הגבולים ההם יהיו אל השבט מפאת קדים

התרומה וגו' . וא"ת היאך יתכן שתהא ירושלים במקומה והלא היתה ירושלים במיצר לפוני של יהודה שנטל דרומה של ארץ כנען וכאן הוא באמצע
ין חלוקה זו דומה לחלוקת יהושע שזו כשורת הכרס וכל החלקים שוין וחלוק' יהושע היה שבט יהודה חלק גדול ואף כי (חלקו היה) רב ממנו עד שנטל
רלו שנא' (יהושע יט) מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון לפיכך יש די עתה ברוחב חלק שנטל יהודה בימי יהושע ליטול.בו חלק עכשיו ה' שבטים הנותרים
ד גדול מאד מפאת קדים עד אוקיינוס וירושלים במקומה : והיה המקדש בתוכו . כמו שמפרש והולך : (ט) התרומה . אשר תרימו לה' . מן החלק
ם אלל יהוד' בדרומו
ח עד הים ורחב כ"ה
ממנה תהיה תרומה
ש ומקום לבתים
רך כ"ה אלפים קנים
מרב ורחב י' אלפים
דרום : (י) ולאלה
מת הקדש לכהנים.
סרת אלפים רחב
אורך יהיה לכהנים
רלועות התרומה
ל דרומו של יהודה :
אלף . הוא האורך
ערב:וימה רחב עשרת
ד מערב רחב עשרת
לפון לדרו' : וקדימ'
פים. ורוח מזרחית י'
הלפון לדרום :
ד כ"ה אלף . מן
מרב : 'והיה מקדש
היא הר הבית ה'
על ה' מאות קנים
אמצע רלועה זו וכל
לכהנים י"ב אלפים
ומשים לצד מזרח וכן
כ וברוחב ארבעת
מאות וחמשים לצפון
כמו שאמור למעלה
מדה אל הקודש ה'
' מאות מרובע :
ים המקודש . החלק
דש יהיה לכהנים :
יה . מפורשת תרומה
הפרשה תרומיה
היתה להם הרלועה
רשת מתרומת הארץ
ה הגדולה שהותרמה
אורך מאוקיינוס עד
ו ברוחב כ"ה אלפים
ור למעלה ממנו
צה זו באמצע ארכה
קדש : קדש קדשים .
מה הגדולה קודש
לוים ולנשיא ולאחוזת
עובדי העיר כמו
הולך וזו כ"ה אלף
אלף רוחב בלפונו
מנה לכהנים ולמקדש
ה קדשים : אל גבול
ול רלועות הלוים :
והלוים

דָּן מִפְּאַת קָדִים עַד־פְּאַת יָמָּה אָשֵׁר
אֶחָד׃ ג וְעַל ׀ גְּבוּל אָשֵׁר מִפְּאַת
קָדִמָה וְעַד־פְּאַת־יָמָּה נַפְתָּלִי אֶחָד׃
ד וְעַל ׀ גְּבוּל נַפְתָּלִי מִפְּאַת קָדְמָה
עַד־פְּאַת־יָמָּה מְנַשֶּׁה אֶחָד׃ ה וְעַל ׀
גְּבוּל מְנַשֶּׁה מִפְּאַת קָדְמָה עַד־פְּאַת
יָמָּה אֶפְרָיִם אֶחָד׃ ו וְעַל ׀ גְּבוּל
אֶפְרַיִם מִפְּאַת קָדִים וְעַד־פְּאַת־יָמָּה
רְאוּבֵן אֶחָד׃ ז וְעַל ׀ גְּבוּל רְאוּבֵן
מִפְּאַת קָדִים עַד־פְּאַת יָמָּה יְהוּדָה
אֶחָד׃ ח וְעַל גְּבוּל יְהוּדָה מִפְּאַת
קָדִים עַד־פְּאַת יָמָּה תִּהְיֶה הַתְּרוּמָה
אֲשֶׁר־תָּרִימוּ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף
רֹחַב וְאֹרֶךְ כְּאַחַד הַחֲלָקִים מִפְּאַת
קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה וְהָיָה
הַמִּקְדָּשׁ בְּתוֹכֹה׃ ט הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
תָּרִימוּ לַיהוָה אֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים
אֶלֶף וְרֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים׃ י וּלְאֵלֶּה
תִּהְיֶה תְרוּמַת־הַקֹּדֶשׁ לַכֹּהֲנִים
צָפוֹנָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְיָמָּה
רֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וְקָדִימָה רֹחַב
עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וָנֶגְבָּה אֹרֶךְ חֲמִשָּׁה
וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְהָיָה מִקְדַּשׁ־יְהוָה
בְּתוֹכוֹ׃ יא לַכֹּהֲנִים הַמְקֻדָּשׁ מִבְּנֵי
צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתִּי אֲשֶׁר
לֹא־תָעוּ בִּתְעוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
תָּעוּ הַלְוִיִּם׃ יב וְהָיְתָה לָהֶם תְּרוּמִיָּה
מִתְּרוּמַת הָאָרֶץ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים אֶל־

ב' | ג' חסר | ג' חס' | ס' בטנין | ס' בטנין | כ' י"ב | בתוכו ק' | י"ג ס' בתרי טעמי | ג' | ג' | ט' בכסיפ' | ג' | ס' בנביאים ובכתובים וכו' אורייתא דכ"ת במ"ו

דָן מֵרוּחַ מַדִינְחָא עַד רוּחַ
מַעַרְבָא אָשֵׁר חָד׃ ג וְעַל
תְּחוּם אָשֵׁר מֵרוּחַ מַדִינְחָא וְעַד
רוּחַ מַעַרְבָא נַפְתָּלִי חָד׃ ד וְעַל
תְּחוּם נַפְתָּלִי מֵרוּחַ מַדִינְחָא
עַד רוּחַ מַעַרְבָא מְנַשֶּׁה חָד׃
ה וְעַל תְּחוּם מְנַשֶּׁה מֵרוּחַ
מַדִינְחָא עַד רוּחַ מַעַרְבָא
אֶפְרַיִם חָד׃ ו וְעַל תְּחוּם
אֶפְרַיִם מֵרוּחַ מַדִינְחָא וְעַד
רוּחַ מַעַרְבָא רְאוּבֵן חָד׃ ז וְעַל
תְּחוּם רְאוּבֵן מֵרוּחַ מַדִינְחָא
עַד רוּחַ מַעַרְבָא יְהוּדָה חָד׃
ח וְעַל תְּחוּם יְהוּדָה מֵרוּחַ
מַדִינְחָא עַד רוּחַ מַעַרְבָא תְּהֵי
אַפְרָשׁוּתָא דְתַפְרְשׁוּן עַסְרִין
וַחֲמֵשׁ אַלְפִין פּוּתְיָא וְאוּרְכָּא
כְּחַד מִן חֻלָקַיָא מֵרוּחַ מַדִינְחָא
עַד רוּחַ מַעַרְבָא וִיהֵי בֵּיבֵשׁ
מַקְדְשָׁא בְּגַוֵיהּ׃ ט אַפְרָשׁוּתָא
דִי תַפְרְשׁוּן קֳדָם יְיָ אוּרְכָּא
עַסְרִין וַחֲמְשָׁא אַלְפִין וּפוּתְיָא
עַסְרָא אַלְפִין׃ י וּלְאִלֵין תְּהֵי
אַפְרָשׁוּת קוּדְשָׁא לְכַהֲנַיָא
צִפּוּנָא עַסְרִין וַחֲמְשָׁא אַלְפִין
וּלְמַעַרְבָא פּוּתְיָא עַסְרָא אַלְפִין
וּלְמַדִינְחָא פּוּתְיָא עַסְרָא אַלְפִין
וּלְדָרוֹמָא אוּרְכָּא עַסְרִין
וַחֲמְשָׁא אַלְפִין וִיהֵי בֵּיבֵשׁ
מַקְדְשָׁא דַיְיָ בְּגַוֵיהּ׃ יא לְכַהֲנַיָא
דְקַדִישִׁין מִבְּנֵי צָדוֹק דִנְטָרוּ
מַטְרַת מֵימְרִי דְלָא טָעוּ
בְּטַעֲוַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְטָעוּ
לֵיוָאֵי׃ יב וּתְהֵי לְהוֹן אַפְרָשׁוּתָא
מֵאַפְרָשׁוּת אַרְעָא קוּדֶשׁ
קוּדְשִׁין עַל תְּחוּם לֵיוָאֵי׃

דן . סמוך לגבול דן וכן כולם כמו ועליו ממה מנשה והדומים לו והכל מבואר : מפאת קדים עד פאת ימה אשר אחד : (ז) יהודה אחד . וכן כולם שעתידים ישראל ליטול אורך מן המזרח למערב על רוחב כ"ה אלף קנים שיעורה חמשה ושבעים מיל חמשה ועשרים אלף קנים הם ק"נ אלף אמה כי הקנה שש אמות כמו שכתוב למעלה ואלפים אמה הם מיל נמצא שהם חמשה ושבעים מיל : (ח) ועל גבול יהודה . התרומה אשר תרימו . בכלל התרומה הוא הר הבית ומה שבתוכו ואחוזת הכהנים והלוים ואחוזת העיר והולך ופורש כל אחד כמו שנזכר למעלה : בתוכה . כתיב וקרי בתוכו וטעם הכתוב בתוכה התרומה וטעם בתוכו אל החלק והכל מבואר למעלה : (יא) לכהנים המקדש. רוצה לומר המקודשים והוא על דרך כלל וכן תרגם יונתן לכהניא דקדישין ואיזה הם המקודשים אותם שהם מבני צדוק שלא תעו : כאשר תעו הלוים . ר"ל הכהנים הלוים שאינם מבני צדוק וטעם צדוק פירשנוהו למעלה בפסוק והלשכה אשר פניה דרך הצפון : (יב) והיתה להם תרומיה מתרומת הארץ . תרומיה שם תאר בפלס תפתיה שליליה והדומים להם ואמר אע"פ כי חלק הכהנים עם המקדש הוא תרומיה מתרומת הארץ כי היא קדש הקדשים : אל גבול הלוים . רוצה לומר על וכן תרגם יונתן על גבול ליואי רוצה לומר סמוך לגבול הלוים ותרומת הארץ היא חלק הלוים ואחזת העיר וחלק הכהנים עם המקדש היא תרומת התרומה כי כל עיר

פתח קדמא דפסוק . ופאת קדים מבין חורן תנינא דפסוק. מגמת פניהם : כאחד י"ב פתחין בקרי' וסי' הן האדם היה כאחד ממנו . דן ידין עמו . וחליתי והייתי כאחד האדם . וחברו אם אסור יאסרני . ויואל הלוי לשבת את האיש . גם את הארי גם את הדוב . ועשהאל קל ברגליו . ואוכל על שלחני כאחד מבני המלך . כאחד הנבלים . וארך כאחד החלקים . על ירושה ירו גורל . אשר הלך לקרוא למיכיהו דד"ה : וחד וכאחד השרים תפלו : קדש קדשים ה' בנביאים וכתובים וסי' זאת תורת הבית על ראש . ומן המדה הזאת תמר . והיה לכם תרומי' : בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן . ולחתם חזון ונביא ולמשוח קדש קדשים . וכל אורייתא דכוו' במ"ו וסימ' נמסר בסדר תרומת :

מצודת דוד

שבטי' יהיו זה אצל זה וכל חלק יהיה מקצה הגבול עד קצהו ממזרח למערב:
לשבט דן יהיה לחלק א': (ב)ועל גבול דן. סמוך לגבול דן לדרומו יהי' החלק
וכו' ולשבט אשר יהי' לחלק א' וכן כל השבטי' ולקחו זה בדרומו של זה :
קדים . החלק מפאת קדים וכו' תהיה התרומה וכו' היא האמורה למעלה תרימו תרומה לה' וכו' עד ולנשיא מזה ומזה וכו' (לעיל מה) : רוחב .
ום: כאחד החלקים. שחלקו השבטים ולתוספת ביאור אמר מפאת קדימה וגו' : בתוכו . בתוך התרומה ההיא כמו שמפירש והולך : (ט) התרומה וגו'. זהו
ים שיקחו בפאת הצפוני מהחלק הזה ארך ממזרח למערב תהיה באמצעות אורך החלק ; הרחב. מצפון לדרום : (י) ולאלה . ובאלה כ"ה אלף על עשרת אלפים
לפנים בפאת צפון כ"ה אלף אורך ובפאת מערב רחב עשרת אלפים וגו' ובנין המקדש יהיה באמצעית הרצועה ההיא בין באורך בין ברוחב : (יא) לכהנים .
זה יותן לכהנים המקודשים המשמשים במזבח והם מבני צדוק כ"ג אשר שמרו משמרת ה' ולא זזו ממנה ולתוספת ביאור אמר אשר לא תעו מה' לעבוד
והלוים בזמן שתעו בני ישראל כאשר תעו אחר הכהנים בני לוי שעשו עבודת הבית לפני הפסילים וכמ"ש למעלה והכהנים הלוים בני צדוק אשר שמרו
מד) : (יב) והיתה להם . לכהנים ההם יהיה התרומה מתרומת הארץ כי כל הרצועה ההיא באורך כל א"י וברוחב חמשה ועשרים אלף קנים תקרא
תרומת

מצודת ציון

(י) ולאלה . כמו ובאלה ובאה הלמ"ד במקום בי"ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט) : (יא) המקודש . כמו המקודשים והוא דרך כלל : תעו . הוא לשון מושאל מן התועה בדרך : (יב) תרומיה . ענין הפרשה

רדק

עיר ירושלם היא תרומה : (יג) והלוי'. מבואר הוא: (יד) ולא ימכרו ממנו. הלוים וכל שכן הכהנים שלא ימכרו מאחוזתם לישראל : ולא ימר. וכן לא יחליפנו ולא יעביר אותו בנחלה אחרת : ולא ימר ולא יעביר. דרך כלל יעבור כתיב רוצה לומר יעבור החלק הזה לאחר ולא יעביר. קרי רוצה לומר הכהן או הלוי לא יעבירנו : ראשית הארץ. כמו שקרא אותו תרומה הארץ כן קורא אותו ראשית כי התרומה ראשית : כי קדש לה'. פירוש כל זה הוא קדש ואע"פ שהאחד מקודש יותר מחבירו הכל הוא קדש לה' כי הוא אחוזת משרתי ה' : (טו) וחמשת אלפים. חול הוא לעיר. אחוזת העיר הנזכר למעלה שהוא חמשת אלפים הוא חול כנגד חלק הלוים והכהנים שהוא מקודש ממנו ואעפ"כ הוא קדש ותרומת הארץ כי ירושלם היא מקודשת מכל א"י ומה יהיו אלה חמשת אלפים לעיר : למושב ולמגרש והיתה העיר בתוכה. כתיב וקרי בתוכו וכבר פירשנוהו : (טז) ואלה מדותיה. מדות העיר שהוא קדם מרובעת לכל רוח חמש מאות אמות וארבעת אלפים : ופאת נגב חמש חמש מאות וארבע אלפים. חמש כאחד כתיב ולא קרי וזהו אחד משמונה דכתיבין ולא קריין : (יז) והי' מגרש לעיר צפונה. מגרש הוא חוץ לעיר מחומת העיר ולחוץ והוא מקום פנוי אין בו בית ולא זרעים ולא נטעים והיה המגרש חמשים ומאתים לכל רוח הנה רחב אחוזת העיר שהיא חמשת אלפים כי העיר ארבע אלפים וחמש מאות מצפון לדרום ומגרש חמשים ומאתים לצפונה וחמשים ומאתי' נגבה הנה חמש מאות וארבעת אלפים וחמש מאות הרי הנה חמשת אלפים : (יח) והנותר בארך לעמת תרומת הקדש. שהיא חמשה ועשרים אלף ארך והעיר חמשת אלפים נשארו למזרח עשרת אלפים ולמערב עשרת אלפים והנה הם כ"ה אלפים : והיתה תבואתה ללחם לעובדי העיר. תבואת העשרים אלף תהיה למאכל לאותם שיעמדו בעיר כי מכל שבט ישבו שם והם יקראו עובדי העיר שיעשו עבודת העיר בשדות ובכרמי' ובגני': תבואתה. כתיב בה"א וקרי בוי"ו וכתבנו הטעם במלת בתוכו או בתוכה הה"א במקום וי"ו כמו אהלה : (יט) והעובד העיר יעבדוהו. מכל שבטי ישראל כי בעבורם הם עומדים שם ובמקומם ובדין הוא שיעבדום בכל דבר שמצטרך להם מהם וישלחו להם מנחות וי"מ מפרשים עובדי העיר הגבעונים ואין לו טעם כי לא יהיו עוד הגבעונים משרתים לעתיד ולא יתכן שיהיו גבעונים יושבי ירושל' העיר

תולדות אהרן והעובד העיר. ב"ב קכב (סנהדרין כג קידושין סט) :

תרגום

יג וְלֵיוָאֵי לָקֳבֵיל תְּחוּם כַּהֲנַיָא
עַסְרִין וַחֲמְשָׁא אַלְפִין אוּרְכָּא
וּפוּתְיָא עַסְרָא אַלְפִין כָּל
אוּרְכָּא עַסְרִין וַחֲמְשָׁא אַלְפִין
וּפוּתְיָא עַסְרִין אַלְפִין : יד וְלָא
יְזַבְּנוּן מִנֵיהּ וְלָא יַחְלִיף וְלָא
יַעֲבַר רֵישׁ אַרְעָא אֲרֵי קוּדְשָׁא
קֳדָם יְיָ : טו וַחֲמְשָׁא אַלְפִין
דְאִשְׁתְּאָרוּ בְּפוּתְיָא עַל אַפֵּי
עַסְרִין וַחֲמְשָׁא אַלְפִין חוּלָא
הוּא לְקַרְתָּא לְמוֹתַב וּלְרְוַח
וִיהֵי כֵיבַשׁ קַרְתָּא בְּגַוַּהּ :
טז וְאִלֵין מְשַׁחְתְּהָא לְרוּחַ
צִפּוּנָא אַרְבַּע אַלְפִין וַחֲמֵשׁ
מְאָה וּלְרוּחַ דָרוֹמָא אַרְבַּע
אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וּלְרוּחַ
מַדִינְחָא אַרְבַּע אַלְפִין וַחֲמֵשׁ
מְאָה וּלְרוּחַ מַעַרְבָא אַרְבַּע
אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה : יז וִיהֵי
רְוָחָא לְקַרְתָּא לְצִפּוּנָא מָאתָן
וְחַמְשִׁין וְדָרוֹמָא מָאתָן
וְחַמְשִׁין וּמַדִינְחָא מָאתָן
וְחַמְשִׁין וּמַעַרְבָא מָאתָן
וְחַמְשִׁין : יח וּדְאִשְׁתְּאַר
בְּאוּרְכָּא לָקֳבֵיל אַפְרָשׁוּת
קוּדְשָׁא עַסְרָא אַלְפִין לְמַדִינְחָא
וְעַסְרָא אַלְפִין לְמַעַרְבָא וִיהֵי
לָקֳבֵיל אַפְרָשׁוּת קוּדְשָׁא וּתְהֵי
עֲלַלְתֵּיהּ לְמֵיכַל לְדִמְפַלְחִין
בְּקַרְתָּא : יט וְדִמְפַלַּח בְּקַרְתָּא
יִפְלְחוּנֵיהּ מִכָּל שִׁבְטַיָא יִשְׂרָאֵל:

מקרא

גְּבוּל הַלְוִיִּם : יג וְהַלְוִיִּם לְעֻמַּת גְּבוּל
הַכֹּהֲנִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אֹרֶךְ
וְרֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כָּל־אֹרֶךְ
חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְרֹחַב עֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים : יד וְלֹא־יִמְכְּרוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא־
יָמֵר וְלֹא יַעֲבוּר רֵאשִׁית הָאָרֶץ כִּי־
קֹדֶשׁ לַיהוָה : טו וַחֲמֵשֶׁת אֲלָפִים
הַנּוֹתָר בָּרֹחַב עַל־פְּנֵי חֲמִשָּׁה
וְעֶשְׂרִים אֶלֶף חֹל־הוּא לָעִיר לְמוֹשָׁב
וּלְמִגְרָשׁ וְהָיְתָה הָעִיר בְּתוֹכֹה :
טז וְאֵלֶּה מִדּוֹתֶיהָ פְּאַת צָפוֹן חֲמֵשׁ
מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּפְאַת־נֶגֶב
חֲמֵשׁ חמש מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים
וּמִפְּאַת קָדִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת
אֲלָפִים וּפְאַת־יָמָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת
וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים : יז וְהָיָה מִגְרָשׁ
לָעִיר צָפוֹנָה חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְנֶגְבָּה
חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וְקָדִימָה חֲמִשִּׁים
וּמָאתַיִם וְיָמָּה חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם :
יח וְהַנּוֹתָר בָּאֹרֶךְ לְעֻמַּת ׀ תְּרוּמַת
הַקֹּדֶשׁ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים קָדִימָה
וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים יָמָּה וְהָיָה לְעֻמַּת
תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְהָיְתָה תְבוּאָתֹה
לְלֶחֶם לְעֹבְדֵי הָעִיר : יט וְהָעֹבֵד
הָעִיר יַעַבְדוּהוּ מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל :

(גליון: ט' פסוקים ולא ולא ולא / יעביר ק' / כ"ת — ד' בסיפרא — ב' — בתוכו ק' / ב' כ"כ — חמש כתיב ולא קרי / ה' בענין — תבואתו ק' — ב' מ"ל)

רשי

(יג) והלוי' לעומת גבול הכהני'. אצל רצועות הכהנים כמדת ה[...] כל ארכה : כל אורך. כל הרצועות אורכן כ"ה אלף : (יד) ולא [...] ויחליפם בקרקע אחר : (טו) וחמשת אלפים הנותר ברוחב. רצועות התר[...] שהיתה כ"ה אלפי' רחב ואורך כאחת החלקי' מפאת קדים עד פ[...]

חזר ותרס [...]
באמצעיתה אורך [...]
ורחבן ד' אלף [...]
ברחבה חמשת [...]
חמשת אלפים רוחב [...]
העיר ארכן על [...]
אלף של תרומת [...]
הוא. ואינן קודש כי [...]
רצועה של הכהני[...]
הוא אצלם ויהיו [...]
ישראל ולמגרש [...]
בתוכה. באמצע [...]
(טז) ואלה מדותי[...]
פאת צפון וגו'. מרו[...]
אלפים וחמש מאו[...]
ארבעת אלפים [...]
קנים נשארו ברוח[...]
הם יהיה להם לו[...]
וחמשים לצפון מא[...]
קנים לדרום כמו ש[...]
שלמטה וכן למזרח [...]
חמשת אלפים על [...]
באמצע הרצועות [...]
ממולא וכאורך הר[...]
השלישית נשארו [...]
למזרח וי' אלפים [...]
הוא מפרש ואי[...]
באורך לעומת תר[...]
אלפים קדימה וי' [...]
(יח) והיתה תבו[...]
לעובדי העיר. ה[...]
הנתונים חוטבי ע[...]
מים כן שמעתי מ[...]
מנחם זצ"ל : לע[...]
היטארבר"ט בלע"ז [...]
לעיר. כל מגרשי [...]
מקום פנוי לא בת[...]
(יט) יעבדוהו מכל [...]
שנתנו להם זה ה[...]
(כ) כל התרומה [...]
המיתרמ' מתוך הר[...]
כ"ה אלפים קני[...]
אלפים קנים: רבי[...]
אל תרומת הק[...]
וללוים:ואל אחוזת [...]
פורכ[...]

מסורה

בתוכה ב' כתובים כן ובענין וסימ' חול הוא לעיר למושב. ומקדש הבית בתוכה : קדים ה' בעניינא וסימ' נמסר לעיל בהאי סי[...] ב' כתיב ה' וסימ' קדש ישראל לה' ראשית תבואתה. והיתה תבואתה ללחם לעבדי העיר : רביעית ג' מ"ל דמ"ל וסימ' ויין ההין תקריב על. למצרים על חיל פרעה. רביעית תרימו את תרומת הקדש דסוף יחזקאל. וכל שאר אוריתא ומלכים ויחזקא[ל] במ"א רבעית וסימ' והקריב המקריב את קרבנו לה'. וכל שאר נביאים וכתובים רבעית כתיב :

מצודת ציון

הפרשה : (יג) לעומת. ר"ל שוה לה וכן והאופנים לעומתם (לעיל י) : (יד) ימר. מל' תמורה וחלוף : (טו) על פני. ר"ל באורך : למושב. מלשון ישיבה : ולמגרש. יקרא כן לפי שהוא

מצודת דוד

תרומת הארץ וחלק הכהנים תקרא תרומה מן התרומה והיא קדש קדשים מול תרומת הארץ : אל גבול הלוים. החלק הזה תהיה אצל גבול הלוים : (יג) והלוים. ר"ל וחלק הלוים תהיה כנגד גבול הכהנים ושוה לו אורך כ"ה אלף ורוחב עשרת אלפים : כל אורך וגו'. ר"ל ללוים תהיה כל השטח הזה אורך כ"ה אלף וכו' ולפי שאל הכהנים לא יהיה כל השטח כי בו יהיה מקום המקדש לזה אמר ללוים יהיה כל האורך ולא יפסיק דבר : (יד) ולא ימכרו ממנו. חוזר הוא על הכהנים ועל הלוים שלא ימכר מי מאחוזתו : ולא ימר. לא יחליף ממנו בקרקע אחרת ולא יעבור ממנו שם ראשית הארץ כי כמו שנקראת תרומה נקראת ראשית כי התרומה נקראת ראשית כמ"ש ראשית דגנך (דברים יח) ועל התרומה יאמר שמפרישים אותה ראשונה קודם המעשר : כי קדש לה'. כי אחוזת הכהנים והלוים המה קדש ואין מהראוי להוציאם לחולין להיות ביד זרים : (טו) הנותר ברוחב. כי כל הרצועה בכללה תהיה כ"ה אלף רוחב הואיל מהם י' אלפים חלק הכהנים וכנגדן ללוים א"כ נשאר עוד מהרוחב חמשת אלפים : על פני. ר"ל באורך כ"ה אלף : חול הוא. אל מול קדושת את זה הכהנים והלוים תחשב לחולין : לעיר למושב היא תהיה ללורך מושב העיר לשדות ולכרמים לכלכל יושבי העיר : [ולמגרש] העיר. תהיה מגרש והוא מקום פנוי מבלי זריעה ונטיעה והוא נוי ל[עיר] : באמצעות החלק הזה : (טז) ואלה מדותיה. של העיר : (יז) והיה מגרש המגרש אשר לעיר : צפונה. בפאת צפון יהיה חמשים ומ[אתים] וגו' : (יח) והנותר בארך. כי ברחב לא נשאר כלום כי העיר תהיה ד' [אלפים וחמש מאות] קנים ומגרש מזה ומגרש מזה כ"א ר"ן קנים הרי ה' אלפים קני[ם] הרחב אבל באורך נשאר עשרת אלפים מזה ומזה לכן אמר והנות[ר] מול כלות תרומת הקדש והוא אחוזת הכהנים והלוים והם עשרת [אלפים] ועשרת אלפים למערב וזה יהיה מול תרומת הקדש ושוה לו כמדתו : ו[היתה] התבואה הנדילה בשטח הזה תהיה למאכל לעובדי העיר הם יושבי ה[עיר] בעבודת העיר ותקונה : (יט) והעובד העיר. ר"ל כ"א מעובדי העי[ר]

כ כָּל־הַתְּרוּמָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף
בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אָלֶף רְבִיעִית
תָּרִימוּ אֶת־תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ אֶל־
אֲחֻזַּת הָעִיר׃ כא וְהַנּוֹתָר לַנָּשִׂיא
מִזֶּה ׀ וּמִזֶּה ׀ לִתְרוּמַת־הַקֹּדֶשׁ
וְלַאֲחֻזַּת הָעִיר אֶל־פְּנֵי חֲמִשָּׁה
וְעֶשְׂרִים אֶלֶף ׀ תְּרוּמָה עַד־גְּבוּל
קָדִימָה וְיָמָּה עַל־פְּנֵי חֲמִשָּׁה
וְעֶשְׂרִים אֶלֶף עַל־גְּבוּל יָמָּה לְעֻמַּת
חֲלָקִים לַנָּשִׂיא וְהָיְתָה תְּרוּמַת
הַקֹּדֶשׁ וּמִקְדַּשׁ הַבַּיִת בְּתוֹכֹה׃
כב וּמֵאֲחֻזַּת הַלְוִיִּם וּמֵאֲחֻזַּת הָעִיר
בְּתוֹךְ אֲשֶׁר לַנָּשִׂיא יִהְיֶה בֵּין ׀ גְּבוּל
יְהוּדָה וּבֵין גְּבוּל בִּנְיָמִן לַנָּשִׂיא
יִהְיֶה׃ כג וְיֶתֶר הַשְּׁבָטִים מִפְּאַת
קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה בִּנְיָמִן אֶחָד׃
כד וְעַל ׀ גְּבוּל בִּנְיָמִן מִפְּאַת קָדִימָה
עַד־פְּאַת־יָמָּה שִׁמְעוֹן אֶחָד׃
כה וְעַל ׀ גְּבוּל שִׁמְעוֹן מִפְּאַת קָדִימָה
עַד־פְּאַת־יָמָּה יִשָּׂשכָר אֶחָד׃
כו וְעַל ׀ גְּבוּל יִשָּׂשכָר מִפְּאַת קָדִימָה
עַד־פְּאַת־יָמָּה זְבוּלֻן אֶחָד׃
כז וְעַל ׀ גְּבוּל זְבוּלֻן מִפְּאַת קָדִימָה
עַד־פְּאַת־יָמָּה גָּד אֶחָד׃ כח וְעַל ׀
גְּבוּל גָּד אֶל־פְּאַת נֶגֶב תֵּימָנָה וְהָיָה
גְבוּל מִתָּמָר מֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ נַחֲלָה
עַל־הַיָּם הַגָּדוֹל׃ כט זֹאת הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־תַּפִּילוּ מִנַּחֲלָה לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֵלֶּה מַחְלְקוֹתָם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃
ה תּוֹצְאֹת הָעִיר מִפְּאַת צָפוֹן חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת
ם מִדָּה׃

ג׳. ב׳ מ״ל דמ״ל
י״ו בטעם אופן ועגלה
ד׳ כענין
בתוכו ק׳
ב׳
ד׳ דגשים בסיפרא
ג׳ חסר
סימן
ג׳ כ״כ

וְכָל אַפְרָשׁוּתָא עַסְרִין וַחֲמִשָּׁא אַלְפָא בְּעַסְרִין וַחֲמִשָּׁא אַלְפָא מְרַבַּע תַּפְרְשׁוּן יַת אַפְרָשׁוּת קוּדְשָׁא לְאַחְסָנַת קַרְתָּא׃ כא וּדְאִשְׁתְּאַר לְרַבָּא מִכָּא וּמִכָּא לְאַפְרָשׁוּת קוּדְשָׁא וּלְאַחְסָנַת קַרְתָּא לָקֳבֵיל חַמְשָׁא וְעַסְרִין אַלְפִין אַפְרָשׁוּתָא עַד תְּחוּם מַדִינְחָא וּמַעַרְבָא לָקֳבֵיל עַסְרִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין עַד תְּחוּם מַעַרְבָא לָקֳבֵיל חַד מִן חֲלָקַיָא לְרַבָּא וּתְהֵי אַפְרָשׁוּת קוּדְשָׁא וְכֵיבַשׁ מַקְדַשׁ בֵּיתָא בְּגַוֵיהּ׃ כב וּמֵאַחְסָנַת לֵיוָאֵי וּמֵאַחְסָנַת קַרְתָּא בִּמְצִיעִין דִלְרַבָּא יְהֵי בֵּין תְּחוּם יְהוּדָה וּבֵין תְּחוּם בִּנְיָמִין לְרַבָּא יְהֵי׃ כג וּשְׁאָר שִׁבְטַיָא מֵרוּחַ מַדִינְחָא וְעַד רוּחַ מַעַרְבָא בִּנְיָמִין חַד׃ כד וְעַל תְּחוּם בִּנְיָמִין מֵרוּחַ מַדִינְחָא עַד רוּחַ מַעַרְבָא שִׁמְעוֹן חַד׃ כה וְעַל תְּחוּם שִׁמְעוֹן מֵרוּחַ מַדִינְחָא וְעַד רוּחַ מַעַרְבָא יִשָּׂשכָר חַד׃ כו וְעַל תְּחוּם יִשָּׂשכָר מֵרוּחַ מַדִינְחָא עַד רוּחַ מַעַרְבָא זְבוּלֻן חַד׃ כז וְעַל תְּחוּם זְבוּלֻן מֵרוּחַ מַדִינְחָא עַד רוּחַ מַעַרְבָא גָד חַד׃ כח וְעַל תְּחוּם גָד לְרוּחַ עֵבַר דָרוֹמָא וִיהֵי תְּחוּם מִירִיחוֹ מֵי מַצּוּת רְקָם אַחְסָנָא לְיַמָא רַבָּא׃ כט דָא אַרְעָא דְתִתְפַּלְגוּן לְאַחְסָנָא לְשִׁבְטַיָא דְיִשְׂרָאֵל וְאִלֵין פַּלְגוּתְהוֹן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ ל וְאִלֵין מַפְּקָנֵי קַרְתָּא מֵרוּחַ צִפּוּנָא אַרְבַּע אַלְפִין

רש״י

...למ״ז: (כא) והנותר ... והנותר כארך ... גדולה: מזה ומזה. ... מערב של תרומת ... חוזת העיר: אל פני ... על רוחב כ״ה ... ומה עד גבול קדימ׳ ... ׳: וימה על פני ... מערב על פני שלשת ... של כהנים ולוים ... ר ברחב כ״ה אלפי׳: ... מה. כמו עד גבול ... אוקיינוס: לעומת ... כנגד ארך חלקי ... נשיא. יהיה: והיתה ... ודש. היא רצועות ... מקדש הבית נתונה. ... ע נחלת הנשיא: ... חוזת הלוים ומאחוזת ... ם הוא בתוך אשר ... ה: בין גבול יהודה ... בנימין. כל רחב ... ר בין שני השבטים ... דה מצפון ובנימין מן ... : לנשיא והיא הרצועה ... ראשון רחב כ״ה ... אורך אחר. חלקי ... (כג) ויתר השבטים. ... מה של אותה רצועה ... ה ואצלו שמעון ואצלו ... אצלו זבולן ואצלו גד ... במצר דרומי של ארץ ... (כח) ועל גבול גד. ... י שלו: מתמר מי ... דש נחלה. מיריחו ... ריס במקצוע המזרח ... ר למי מריבת קדש ... ך עד נחל מצרים ... ם הגדול במקצוע ... מערבית: (ל) תוצאות ... מדיה לד׳ רוחותיה: ... וא קנה המדה חמשה ... רבעת אלפים קנים: סביב

...אהרן חמש מאות. נדרים לח:

רד״ק

העיר הקדושה בשביל ישראל: (כ) כל התרומה. כלל אותה במספר כולל חמשה ועשרים אלף על חמשה ועשרים אלף בריבוע וזהו שאמר רביעית: אל אחוזת העיר. עם אחוזת העיר שהוא מכלל חשבון חמשה ועשרים אלף: (כא) והנותר לנשיא מזה ומזה. הכל מבואר למעלה: לעמת חלקים. ר״ל לעמת חלקי השבטים כמו שמפורש למעלה: בתוכה. כתיב וקרי בתוכו ופירושו בתוך חלק הנשיא רוצה לומר באמצע חלקו תהיה התרומה בין גבול יהודה ובין גבול בנימין יהודה מן הצפון ובנימין מן הדרום וכבר פירש למעלה חלקי הצפון לשבעה השבטים וזכר התרומה ואחרים וזכר חלקי חמשת אלפים הנותרים בנימין סמוך לתרומה ואחריו שמעון וכן כולם כן עד גד שהוא סוף תחום דרום כמו דן שהוא סוף תחום צפון: (ל) ואלה תוצאות העיר. רוצה לומר שערים לכל רוח שלשה שערים נמצאו לארבע רוחותיה שנים עשר שערים לשנים עשר שבטים ונזכרו השבטים וזכר גם כן

י״ו מלין בקריאה קרני פרה וירח בן יומו משרתו וסי׳ומדתם מחוץלעיר. אלה הנחלות אשר נחלו. ושני אנשים שרי גדודים היו בן שאול. וישלח אשר על הבית ואשר על העיר דיהוא. הנני ממלא את כל יושבי הארץ הזאת דירמיהו. ואמרו אליך הגידה נא לנו. והנותר לנשיא מזה ומזה דיחזקאל. המשרתי׳ את המלך דויקהל דדברי הימים. צאו לערי יהודה דויקבץ׳ וירם יאשיהו לבני העם צאן. ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים. תהי נא אזנך קשבת דעזרא. גם אני חצני נערתי. ויעש לו לשכה גדולה ושם היו לפנים. ועמסים על החמרים. ומה חשחן ובני תורין. ב׳ מנהון בו׳ משרתים חוץ מן הגלגל וסי׳ כל יחזקאל ותרי עשר אל הים במ״ב על הים וסי׳ ופאת קדים מבין חורן. והיה גבול מתמר מי מריבת קדש. וכל שאר קריאה דכוו׳ במ״א אל הים וסימ׳ כל הנחלים הולכים אל הים: תוצאות ג׳ כתיב כן עיין בסדר

מצודת ציון

שהוא חוץ לעיר וכאלו נגרש מן העיר: (כ) רביעית. מרובעת: אל. כמו עם: אחוזת. חלק ונחלה: (כא) אל פני. לפני: על פני. כמו אל פני: על גבול. עד הגבול: (כב) ומאחוזת. הוא במ״ם השימוש כמו מגדיש ועד קמה (שופטים טו) ור״ל בין גדיש וכו׳: (כח) אל פאת. בפאת: על הים. אל הים: (כט) מחלקותם. מלשון חלוקה: (ל) תוצאות. השערים שיוצאין

מצודת דוד

...י ישראל ר״ל כל שבטי ישראל חייבי׳ לעבוד את עובדי העיר להזמינם כל הצרי׳ ...הם יושבים בעיר במקום כל ישראל ועוסקים בעבורם בעבודת העיר לכן לעומת ...קי שמה בעבודתם: (כ) כל התרומה. כליל בה חלק הכהנים והלוים ואחוזת ... רביעית. שתהא מרובעת תרימו את תרומת הקדש היא חלק הכהנים ... אל אחוזת העיר. עם אחוזת העיר תהיה מרובעת: (כא) והנותר לנשיא ...ה וגו׳. ר״ל לנשיא תהיה הנותר מהתרומה ההיא מהעבר מזה ומהעבר ...ומת הקדש הוא חלק הכהנים והלוים: ולאחוזת העיר אל פני. לפני ...ף רוחב כל התרומה עד סוף גבול המזרח וכן במערב לפני כ״ה אלף רוחב ...ומה עד סוף גבול המערב מול חלקי השבטים ושוה להם זה יהיה לנשיא: ...הקדש. על חלק הכהנים יאמר: ומקדש הבית. כפל המלה בשמות ... וכן נגב תימנה (לעיל מז): בתוכו. באמצעית אורך חלק הנשיא: ...אחוזת הלוים. ר״ל ובין אחוזת הלוים (גם על הכהנים יאמר שהם מבני לוי) בין אחוזת העיר יהיה באמצעית אורך החלק אשר לנשיא: בין גבול יהודה. כי חלק יהודה יהיה מצפון חלק הנשיא וחלק בנימין יהיה מדרום. וכפל הדבר פעמים רבות לתוספת ביאור: (כג) ויתר השבטים. ר״ל וכן יחולק ליתר השבטים: מפאת קדימה. ר״ל החלק יהיה מפאת קדימה וכו׳ ולשבט בנימין יהיה לחלק אחד: (כד) ועל גבול בנימין. סמוך לגבול בנימין לדרומו יהיה החלק מפאת קדימה וכו׳ ולשבט שמעון יהיה לחלק אחד וכן יתר השבטים: (כח) ועל גבול גד. ר״ל סמוך לגבול גד שלקח בפאת הדרומי יהיה הגבול מתמר עד מי מריבת קדש ומשם בא הגבול לנחל מצרים ומשם אל הים הגדול: (כט) אשר תפילו מנחלה. רצה לומר אשר תורישו מן הנחלה היא אל שבטי ישראל: ואלה מחלקותם. כן יהיה החלוקה שביניהם: (ל) ואלה תוצאות. זה מספר פתחי העיר אשר יצאו בהן: מפאת צפון. ר״ל השערים שיהיו בפאת צפון אשר שם רוחב חמש מאות וארבעת אלפים מדה ומספר השערים יפרש במקרא שלאחריו: מדה. ר״ל קנה המדה

לא ושערי העיר על שמות שבטי
ישראל שערים שלושה צפונה ד׳ מ״ל בכתיבי׳
שער ראובן אחד שער יהודה אחד
שער לוי אחד: לב ואל פאת קדימה
חמש מאות וארבעת אלפים
ושערים שלשה ושער יוסף אחד ל׳ בטעם במנין
שער בנימן אחד שער דן אחד:
לג ופאת נגבה חמש מאות וארבעת
אלפים מדה ושערים שלשה שער סימן
שמעון אחד שער יששכר אחד
שער זבולן אחד: לד פאת ימה ג׳ ר״פ
חמש מאות וארבעת אלפים
שעריהם שלשה שער גד אחד
שער אשר אחד שער נפתלי אחד:
לה סביב שמנה עשר אלף ושם ג׳ ר״פ
העיר מיום יהוה שמה: ד׳ ב״פ בסיפו׳

חזק

וחמש מאה משחא: לא ותרעי
קרתא על שמהת שבטיא
דישראל תרעין תלתא פתיחין
לצפונא תרע ראובן חד תרע
יהודה חד תרע לוי חד:
לב ולרוח מדינחא ארבעה
אלפין וחמש מאה ותרעין
תלתא תרע יוסף חד תרע
בנימן חד תרע דן חד:
לג ולרוח דרומא ארבעא
אלפין וחמש מאה משחן
ותרעין תלתא תרע שמעון
חד תרע יששכר חד תרע
זבולן חד: לד ורוח מערבא
ארבע אלפין וחמש מאה
תרעיהון תלתא תרע גד חד
תרע אשר חד תרע נפתלי
חד: לה סחור סחור תמנת
עסר אלפין ושמא דקרתא
דמתפריש מיומא די ישרי יי
שכנתיה תמן:

חזק

רדק

כן המדות: (לה) סביב שמנה עשר אלף. כלל ארבעת אלפים וחמש מאות לכל רוח והם שמונה עשר אלף וזכר המדות בכלל ובפרט: ושם העיר מיום ה׳ שמה. רוצה לומר ומאז והלאה יהיה שם העיר ה׳ שמה רוצה לומר כי עד עולמי עד לא תסור עוד שכינתו מן העיר. וכן אמר ירמיהו הנביא וזה אשר יקראו לו ה׳ צדקנו וכן על מלך המשיח וזה שמו אשר יקראו ה׳ צדקנו:

נשלם ספר יחזקאל

מצודת ציון

שיוצאין הכן: (לב) ואל פאת. ובפאת: ושער. הוי״ו יתירה ומפילה: (לג) מדה. הוא קנה המדה בת שש אמות:

סכום פסוקי של ספר יחזקאל אלף ומאתים ושבעים ושלשה, וסימנו כאיל תערוג על אפיקי **מים כן נפשי תערג** אליך אלהים. ומנין הקפיטולי ארבעים ושמנה וסימנו ועל **יובל** ישלח שרשיו. וחציו ויהי בעשתי עשרה שנה באחד לחדש. וסדריו תשעה ועשרים. ותרא אתו כי **טוב הוא** סימן:

רשי

(לה) סביב י״ח [...] עיר י״ח אלף קנ[...] חשבון ריבועה: ושם [...] ה׳ שמה. ת״י וש[...] דמתפרש מיומא [...] שכינתיה תמן כלומ[...] לה שם אחר אלא [...] שהיה לה מיום שנ[...] את ולחק בנו שם [...] יראה והיא היה שמ[...] ירושלים ויש עוד [...] העיר יהיה לעתיד [...] ולהלן יקראו לה [...] סליק ספר י[...]

מסעי: סי׳ ושערי [...] שלשה. ואל פאת ק[...] ושערים שלשה. [...] דשמעון ושערים ש[...] ימה דגד שעריהם [...] יחזקאל שער במ״א [...] סביב ג׳ ר״פ וסימ׳ [...] עשר אלף. סביב רש[...] סביב בעתוהו [...]

תולדות אהרן [...]

מצודת דוד

המדה: (לא) על שמות שבטי ישראל. ר״ל יקראו על שמות השבטים וזהו לאות שיהי׳ לכל השבטים חלק בעיר זה כזה: צפונה. יהיו בפאת צפון: שער ראובן אחד. ר״ל אחד יהי׳ נקרא שער ראובן וכן כולם: (לב) חמש מאות. ר״ל אשר הם רוחב חמש מאות וארבעת אלפים ומספר השערים יהיו שלש׳: (לד) שעריהם. ר״ל השערים שיעמדו במשך חמש מאות וארבעת אלפים של רוחב ה[...] יהיו שלש׳: (לה) סביב. הסיקף בארבעת הרוחות יהי׳ שמנה עשר [...] העיר מיום ה׳ שמה. מיום ההוא והלאה יהי׳ שם העיר ה׳ שמה. ר״[ל] לא תסיר עוד שכינתו מן העיר אבל תהי׳ שמה ותקרא כן שם העיר[...]

זה פירוש מעשה המרכבה על דרך הנסתר לחכם הנזכר רבי דוד קמחי זצ״ל

נקראת המרכבה הנראית במראה הנבואה לנביא כן. לפי שנראתה לו על דמות המרכבה בארבע חיות וארבעה אופנים. והמרכבה העשויה למרכבת בני אדם היא בארבע חיות כמו שכתוב ותצא מרכבה ממצרים וגו׳ וכן רז״ל קראו למראה הזאת מרכבה כמו שאמרו ז״ל ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו ואין המרכבה מבלי רוכב לפיכך הראה האל לנביא דמות כסא כמראה מעל המרכבה ודמות כמראה אדם עליו והמרכבה סימן הנסיעה והראה לנביא במראה הנבואה כי כבוד ה׳ נוסע מבית המקדש וראה והבין גם כן הנביא כמו במעשה המרכבה כי האל משגיח בנמצאים הנבראי׳ ומבין מעשיהם ועושה בהם כרצונו כמו שהרוכב מבין במעשה מרכבתו ומנהיג אותה ועושה בה כרצונו וכל זה הראה לו האל להשכילו כי כבודו נוסע ממקומו מפני מעשה ישראל הרעים בשומם הסמל בבית שהשכין כבודו בו וכאילו דחקוהו לצאת ממקומו וכן ראה במראה הנבואה הזאת המרכבה בעצמה בשוב כבוד ה׳ אל הבית לעתיד בימי המשיח כמו שכתוב בסוף הספר ומה שקרא בעלות המרכבה חיות לפי שארבעתם היו במראה מחלק מין החי לא מין הצומח ולא מין הדומם ולא יכול ליחד להם שם לפי שמורכבות הן בדמותן ובמראיהן לפיכך קראם חיות שם כולל אותם כולם וכן ת״י לזה הטעם בריתא ומה שראה לחיות דמות לפי שעיקר שמירת הרוכב והשגחתו במין האדם באמצעות החיות ומה שראה לחיות ארבעה פנים לכל אחת מהן לפי שחלק מין החי ארבע מחלקות למיניהם וזכר הראש שבכל אחת מהן כי אריה מלך החיות ושור מלך הבהמות ונשר מלך בעופות ואדם מלך על כולם לפיכך ראה החיות בדמות אדם וראה הצד הנכבד שברוחות והוא צד מזרח ראה לנכחו פני אדם ועוד כי יצירת האדם היתה במזרח והנכבד והחזק אחריו מן החיים הוא האריה לפיכך ראה פניו לצד ימין וראה פני השור שהוא פחות ממינו לצד שמאל כמו שהימין נכבד וחזק על השמאל: גם ראה פני השור לצד שמאל לפי שרוב הישוב בצפון וסיבתו התבואות שהם בכח השור ולדרום אריה כי שם רוב מין החיות וכן אמר משא בהמות נגב לביא וליש מהם אפעה ושרף מעופף ויישוב בני אדם מעט שם: וראה פני הנשר לצד מערב כנגד פני האדם שהם לצד מזרח לפי שיש לעוף מעלה על שאר בעלי החיים בעופות על פני רקיע השמים ועוד כי יצירתו מן הים והוא מיוחס למערב ימה וצפונה ותימנה ומזרחה והפנים הכוונה בנברא ועיקר ההכרה ולפיכך ראה חילוק הפני׳ ולא היה זכר לדגים בזה לפי שאינם כאדם ביבשה ועוד כי העוף שזכר יש בו חלק מן המים כמו שאמר ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף והוא שמירת הרוכב בכל מין החי או אם נאמר שאין השמירה אלא באדם מפני חלק העליון שבעבורו הוא אדם נאמר כי הארבעה פנים הם על האדם כמו שאמר ודמות אדם להנה והנה האדם במשול חלק העליון בו פניו פני אדם ופני שור ופני נשר כי יש שמתהלל בגבורתו ולא ישתמש בה בשכליים אלא בבהמיים לפיכך פניו פני אריה: ויש שמתהלל בעשרו בהנאות הבהמיות והנה פניו פני שור כי העושר בא לאדם להרבות התבואות ורוב תבואות בכח שור ויש שאין לו לא גבורה ולא עושר ונוטה אחר תאוות העולם חוטף ואוכל כנשר יעוש עלי אוכל והנה פניו פני נשר וכל זה ראה הרוכב לתת לאיש כדרכיו

וכפרי מעלליו: והכנפים אשר ראה לחיות לפי שהכנפי׳ מהירות התנועה[...] ענין השמירה בנשמר בא לו מהאל באמצעות החיות מהרה בל׳ עיכוב לפ[...] ועזיבת השמירה גם כן יחוש לתנועה והכנפים שהיו לכסות מורו׳ כי עני[...] מכסה מאד מפני השתנות עניין השמירה בבני אדם כל שכן בשאר החיים ש[...] יש בהם שמירה אם לאו והחיות הם משל לנבדלים לפיכך ראה מראיהן דמו[...] בו חלק מהן ובאמצעות תהיה השמירה מהאל בשאר הנבראים והאופני[ם] למסיבים כמו אופן העגלה את אופן מרכבותיו ונאמר וגלגליו כסופה: וכמו אשר במרכבת מניעות אופן המרכבה ומגלגלות אותן כן חיות הקודש מניע[ות] כי רוח החיה באופנים ר״ל נפש האופן הנאצלת מן החיה לפיכך אמר באופנים ולא אמר בחיה כי החיות אינם כגופות ואע״פ שאין לחיות תנועה[...] הנביא ראה המראה על דרך מושגי החוש ככל מראה אשר בנבואה והנה[...] לנגדו וחרבו שלופה בידו והנה איש מראהו כמראה נחשת ופתיל פשתים[...] המדה והוא עומד עליהם תחת העץ וכל מניע הוא מתנועע בעת הניעו במ[...] וכל מתנועע יש לו מניע לפיכך בלכתם ילכו ולפי שמעשיהם כתנועתם ראה[...] אדם מתחת כנפיהם והידים כעלות המעשה:

ואחרי אשר ביארנו מעשה המרכבה דרך כלל נפרש אותה [...] פסוק אחר פסוק בעזרת המלמד אדם דעת.

ויהי בשלשים שנה. מבואר הוא בפירוש הספר בתחילתו בחמשה מבואר היה היה גם כן מבואר הוא: וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון שראה במראה הגלות וחרבן הארץ ועניין סערה וצפון כי מצפון באה [...] כמו שכתוב מצפון תפתח הרעה כי בבל צפונית לארץ ישראל היה לע[...] העולם הוא עניין צפון ונסתר ולב האדם מסתער עליו: ענן גדול וראיתי גדול ואש מתלקחת לעניין הגלות מפורש הוא כי הוא ענן גדול וחשכה שאפלה ירושלם ויושביה ולענין הנהגת העולם כי הענן והאש הן מתהפכין ו[...] העולם יש דברים סותרין זה לרוב דעות בני אדם ועוד הן משל לקור ו[...] קיום העולם השפל ומה שאמר מתלקחת כמו ואש מתלקחת בתוך הברד הפלאות: ונוגה לו סביב פי׳ לענן ולאש ג״כ כי באחד נראו לו מתערבין [...] פי׳ מתלקחת בתוך הענן תהיה עניין לקיחה או עניין הבערה כעניין משתלהב[...] הגלות פי׳ שיצאו מאורה לחשיכה ועתידין לצאת מחשיכה לאורה: והנה ה[...] והחשכה והבלבול בתוך ולענין הנהגת העולם כי מי שילך סביב[...] והבלבול והסתירות ויסוב תמיד בדעתו סביב העניין ההוא יתבאר ויצא מ[...] ויהיה נוגה לו מאין חשך ואין סתיר׳ ולעניין ההשגה יש קצת השגה כמו[...] והם הנבדלים זהו הנוגה אבל להשיג עצמו הוא נכנס בחשך וערפל: ומה[...] החשמל מתוך האש מתוך הסערה שהסתער והשתומם לבו על המראה רא[...] החשמל וי״ת ומתוכה ומגו ענגא ומגו עלעולא וחשמל הוא הזך אשר באש ה[...] העש[...]

שאמר מתוך האש וכן אמר במראה השלישית כמראה זוהר כעין החשמלה הרוכב : ומה שזכר כעין החשמל הוא מה שזכר למטה ואראה כעין חשמל ושנה ובאחרונה בראשונה זכרו דרך כלל ופתח לנו שני פתחים : זכר החשמל לפי שהוא ראשון ועליון על הכל במדרגה ובמעלה : וזכרו באחרונה לפי שהוא וף בלימוד ובהשגה : ולענין מציאותו דמה אותו בדרך משל לעין החשמל יין השגת בן אדם אותו ישת חושך סתרו ומשה נגש אל הערפל אשר שם יגש משה לבדו אל ה׳ והם לא יגשו ובדברי רז״ל מאי חשמל אמר רב יהודה ממללות במתניתא תנא עתי׳ חשות עתים ממללות בשעה שהדבור יוצא מפי וך הוא ממללות ומתוכה פירושו כפי׳ אשר לפניו : דמות ארבע חיות ככר ות ארבע חיות ועוד לטעם אחר לפי שהיו משל להנהגת העולם הגדול והעול׳ ם על ארבעה דרכים לפיכך ראה ארבע חיות וארבע אופני׳ וארבעה פנים כנפים הכל ארבעה כי מן החיות והאופני׳ תבא הנהגה בארבע חלוקות לארבע הם הוה העולם השפל והעולם ד׳ מינים דומם וצומח וחי ומדבר והמאורות מנהיגי העולם השפל על ד׳ דרכים כי השמש במהלכו מתהלך בד׳ תקופות הירח בארבע תמורות בחודש וכן היום מתחלק בד׳ תקופות כנגד ד׳ שרשים הצומח הכל הולך על ארבעה וכל זה הנהגת העולם השפל והרוכב בזו המרכבה ועל וכן הנהגת העולם הקטן הולכת על ארבעה כי מנהיגי גוף האדם הם ד׳ יש והמדמ׳ והמתעורר : והזן נחלק לד׳ כוחות המושך והמחזיק והמעכל ארבעה אכיותיה׳ והם החום והקור והיובש והלחות ועוד ארבע לחות שבהם גוף והם הדם והלחה הלבנה והמרה השחורה והמרה האדומה : וכן מחקרי בעה יש ומה ואיך ולמה והם כזו המרכבה שהוא עולם הקטן שכל האדם אמרו רז״ל ויעל מעליו אלהים א״ר שמעון בן לקיש האבות הם המרכבה כי של בהם ומנהיגם ובזה תנות עליה׳ רוח הרוכב העליון וכן במספר המרובע וא ארבעה ובו ישלם המספר כי מאחד עד ארבעה עשרה : ולדמיון זה היו וד׳ טורים בחושן וזה מראיהן. דמות אדם להנה מראיהן ר״ל מראה צורתם לא עינים כי אם דמות. עינים עוד יאמר שהוא כגחלי אש דמות אדם בגופן ובפניהם מצד אחד או גם הפנים כולם פני אדם אלא שהיו משוני׳ אלה מאלה פירשנו וארבעה פנים לאחת וארבעה כנפים לאחת מהן וי״ת וארבעה גפין ׳ הנה ת״י מונה לכל אחד מהפני׳ ד׳ כנפים ר״ל כי הפעולות והנפעלות על ד׳ ם כמו שכתבנו מקצת׳ ופירוש לאחת מהן לכל אחת מהפני׳ שהיו להם היו ים כדעת המתרג׳ ולפירושינו פירושו כמו הפוך וארבעה כנפי׳ להם ר״ל לחיות ולם ארבע כנפי׳ אלא לכל אחת מהן ארבע כנפי׳ ורגליהם רגל ישרה רגליהם לאופנים כי הם המתהלכי׳ בכח החיות כמו שהרגלי׳ מהלכים בכח הגוף : רגליה׳ רגל ישרה כלומר אין להם עיוות ועיקו׳ כמו רגלי החיים כי האופני׳ ים: וכף רגליה׳ככף רגל עגל לפי שכפות הרגלי׳ הם הדורכי׳ במקו׳ המהלך דמה לכח רגל ולפי שדמה אותן לחיות והרגל העגול שבד׳ הנראים במראה הוא ׳ ואמר כף רגל עגל ואמר עגל ולא שור לשיתוף במלת עגול וראש עגול לכסא ולא עגולות והאופני׳ עגולים ומהלכם מהלך הסבוב תנועה מודבקת והתרגו׳ פירושינו שתרגם כפרסת רגלין סגלגלין ולא אמר מספר הרגלי׳ ומיעוטו שנים ד שלא ראה להם אלא שתי רגלי׳ כי הפנים הנראי׳ במזרח ובמערב הם פנים ׳ שתים ותנועת האופני׳ ממזרח למערב וממערב למזרח ונוצצי׳ כעין נחשת מר על הרגלי׳ שעינם כעין נחושת קלל כי עינם כעין תרשיש אך על הניצוץ נחושת קלל וכן הם ונוצצי׳ לרוב מרחקם לא יראת כן לחוש גם יש לפרש צי׳ על החיות עצמן לומר. שראה עינם כעין נחושת קלל ונוצצי׳ כמוהו וכן ד : ות״י הפסוק כן ורגליהון רגלין כיוונן ופרסת רגליהון כפרסת רגלין סגלגלין מא בטהכון ומנצצן כעין נחש מצלהב : וידי אדם וידו כתיב בויו וקרי׳ ביו״ד ״ל וידו ידי אדם כלומר וידיו ידי אדם וכן ועיניו כיוני׳ על אפיקי מים ר״ל ני יונים ועניין ידי אדם פירשנו למעלה על ארבעת רבעיה׳ להודיע כי לכל ע רוחות העולם היה יד תחת הכנף ופניה׳ וכנפיהם לארבעת׳ כמו כן הפני׳ לארבעתם היו על ארבעת רבעיה׳ שוה בשוה כי לא היו פנים וכנפיהם מעבר ים לחבירי׳ יותר מעבר אחר אלא כמרחק שוה זה מזה על ארבעת רבעיה׳ ק כן וידוהי כידי אינשא עביד להון מתחות גפיהון על ארבע סטריהון למחתי ין דאינשא מביני כרוביא מתחות רקיעא דעל רישיהון למיתן על חפני שרפיא ׳ אתר רשיעיא לאבדא חייביא עברי מימריה ואפיהון וגפיהון שוה לארבעתהון שה אל אחותה כנפיה׳ אמר שראה החיות שהיו חוברות בכנפיה׳ הפרושות אחותה והבין מזה כי פעולת׳ אינן חלוקית שיפעלו אלה במקצת העול׳ ואלה העול׳ אשה אל אחותה בפעולת׳ . לא יסבו בלכת׳ לא היו מסבבות פניהם ות זה לרוח זה למה כי איש אל עבר פניו ילכו ולכל רוח היה להם פני׳ גם ולים שלא היה צריך להסיב׳ והבין מזה כי בהשתנות פעולת׳ מפעולה לפעולה ׳ עיכוב ולא החזרת פנים והסיבה כי בכל מקום הם בשוה כי הם אין להם מכוון חדא לקביל חדא גפיהון לא מתחזרן במיזלהון ברייא לקביל אפא אזלא ם אשה ואיש כי מכוונות בלשון חיות שהוא לשון נקבה ובלשון כרובי׳ כמראה הם לשון זכר ודמות פניהם פני אדם פניהם העיקריי׳ כי שאר הפני׳ הם כמושאלי׳ ן הנרצה בהם : אבל פניה׳ היו פני אדם כמו שידיה׳ ידי אדם ותבין זה מתרגו׳ תן בימין ושמאל עביד מימינא ועביד משמלא ולא תירגם בן אדם לא אמר ׳ ומה שתרגם עביד ר״ל בדבר העושה להשאיל לא מעיקר הדבר אע״פ שבפני תירגם עביד : זה היה לקצר כי כבר זכרם לפי שהנשר הוא כעקר מפני הכנפי׳ שהיו פני אדם היו לו שתי כנפי׳ ואלה הפני׳ היו לצד מזרח כמו שפירשנו ׳ לבאר אל המזרח כי פני האדם מכווני׳ למזרח ולענין זה נקרא הדרו׳ ימין אל ומערב אחור וכיון שפני אדם הם למזרח ופירוש האחרון ימין ושמאל ידוע הרביעית הוא מערב ואין צריך באור אחר וכבר כתבנו הפני׳ והכנפים ויונתן דבר בזה הפסוק אלא מלת עביד כמו שפירשנו ופניהם וכנפיה׳ פרודות מלת ופניה׳ נפרדת בטעם לומר שאינה דביקה עם הבא אחריה ר״ל ופניה׳ היו נו וכנפיה׳ היאך היו שהיו פרודות מהגוף ופורשו׳ מלמעלה לעופף כמו שאמר עיה ובשתי׳ יעופף זהו שאמר לאיש שתי׳ חוברות איש כלומר אחד מן החיות נפי׳ שהיו חוברות עם כנפי האיש האחר ואותם היו לעופף ושתי׳ האחרות בהם את גוויותיהנה ומה שאמר למעלה כי העוף בעופפו מגביה כנפיו כלפי יין העופפות ועניין הכיסוי פירשנו למעלה ומה שאמר בחיות אשה ואיש לפי היא חיה שהיא בלשון נקבה והנמשל הוא איש והנה איש עומד לנגדו וכבר ם אחר למעלה ויש לנו לפרש למה זכר ישעיה שש כנפי׳ לשרף ויחזקאל לא ת אלא ארבע כנפי׳ לדעתינו כי החיה הוא השרף ורז״ל כך היה דעתם והוקשו רצו כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים כביכו״ל נפי החיות ופירשו שש כנפי׳ בשתים יכסה פניו שלא יביט בשכינה וימות שם ני האר׳ וחי ואפילו חיות הקודש ובשתי׳ יכסה רגליו דכתיב וכף רגליה׳ ככף אמר הקדוש ברוך הוא יהיו רגליה׳ מכוסים שלא יהיו עוונות בני נזכרי׳ ובשתים ם מקלסי׳ ואני בפירוש ישעיה דרכתי דרך החכם הגדול רבינו משה בן מיימון יות אינם השרפי׳ שש והחיות ארבע אבל למה שנתחדשה לו דעת אחרת עתה

כי החיות הם השרפי׳ צריך לתת טעם למה ראה ישעיה שש ויחזקאל ארבע ויחזקאל ראה ארבעה פנים לאחת וישעיה לא ראה פנים אחרי׳ ויחזקאל אמר מניין לחיות וישעיה לא אמר מניין לחיות וישעיה לא אמר מניין לשרפי׳ לכל אחת צריך ליתן טעם נאמר כי מראות ישעיה ומראית יחזקאל שוות בעניין אחד והוא להבין מכל אחד מן המראות עניין השגחת האל ושמירתו בנבראי׳ ולא הראה האל לישעיה תואר המרכב׳ שהיא בנוית על ארבע ארבע לפי שהמרכבה סימן הנסיעה כמו שפירשנו ובימי ישעיה לא היתה עת נסיעת הכבוד מבית המקדש עדיין והיה כחושב לנסוע לא נוסע עדיין ובימי יחזקאל נסע ויחזקאל לא היה כחו יפה כישעיה לפיכך הראה לו האל דבר ההשגחה במבואר יותר בארבע חיות וארבעה אופני׳ וארבעה פנים וארבעה כנפי׳ כמו שפירשנו כי במניין הארבעה יתבאר יותר עניין ההשגחה בשפלי׳ על סדר הארבעה כמו שכתבנו ושש כנפי׳ שראה ישעיהו שהיו השתי׳ לכסות הפנים והשתי׳ לכסות הרגלי׳ ובשתים לעופף לפי שישעיה עיון דק בהם יותר מיחזקאל והבין ישעיה כנפים עניין מציאות הנבדלי׳ ושהם נאצלי׳ מהבורא והוא דבר דק ונסתר לפיכך אמר יכסה פניו והבין ברגלים הדברי׳ שהנבדל סיבה להם כי השכלי׳ נעלמים ונסתרי׳ מהשיגם לפיכך אמר ובשתי׳ יכסה רגליו אבל יחזקאל בפני׳ דמות הדברי׳ השפלים שאין כיסוי הסתר בהם כל כך : וכן ראה ברגלי׳ שהם משל לתנועת המסבית שאין דבר תנועת׳ דבר מכוס׳ ונסתר והוא עצמם שהם שכלים נבדלי׳ קשה להשיגם ולזה אמר ושתי׳ מכסות את גויותיהנה ועוד כי עניין השמירה מכוסה כמו שכתבנו וישעיה לא ראה מניין לשרפי׳ כי מצד עצמן אין להם מניין כי מה שאינו גוף אינו נופל תחת המניין אלא בעילות ועלולים אלף אלפין ישמשוניה ורבוא רבוון קדמוהי יקומון וגם זה המספר אינו לדקרוק מניין אלא כמו שתאמר אלף ורבבה עד אין מספר ויחזקאל לא ראה להם מספר מצד עצמם אלא מצד פעולותיה׳ ויונתן לא חדש בזה הפסוק דבר : איש אל עבר פניו ילכו כבר זכר עניין זה למעלה ולא שינה הפסוק הנה אלא לחדש בו עניין והוא אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו ופירוש הרוח החפץ והרצון וכן ת״י רעווא והעניין שחידש הוא שהחיות יש להם רצון ובחירה כמה שהושפע להם מן ההנהגה כמו שפירש המורה צדק בפרק השביעי מן החלק השני והראייה בזה מה שאמר המלאך ללוט שאמר כי לא אוכל לעשות דבר וגומר ואמר הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה ועוד ממה שכתוב השמר מפניו ושמע בקולו אל ותמר בו וגו׳ כי לא ישא לפשעכם וגו׳ ויונתן לא חדש בזה הפסוק דבר ודמות החיות פירוש דמות עינם ומראיה׳ כי דמות גופות׳ כבר אמר מראיהן כגחלי אש פירוש ראה מראיהן כגחלי אש כמו שראה ישעיה שרפים ומה שהגדיל בוערות הלפידי׳ לגודל עוונם שהלך הולך וגדל עד שחרב הבית ונתחייבו כליית ושריפה היא מתהלכת בין החיות הוא האש שזכר וכן ת״י אשתא משתלהבא בין ברייתא מלבד שראה מראיהן כגחלי אש ראה אש שהיתה מתהלכת בין החיות וזה היה משל לשריפת בית המקדש שהיו בו כרובי׳ שהן מצורו׳ החיות וכן בית המלך וכן בית גדול שרף באש כמו שראה במראה השלישית וזרוק על העיר : ונוגה לאש רמז בזה כי אותה האש לא תהיה לעולם לכלות את ישראל אלא עוד יהיה לה נוגה להאיר לישראל ומן האש יוצא ברק : ועוד יצא מן האש ההוא ברק לאומות העולם כמו שאמר ברק ותפיצם ולעניין הנהגת העול׳ הגדול האש משל על המאור הגדול ולעולם הקטן על החום הטבעי ויונתן לא חדש בזה הפסוק דבר והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק בזק כמו ברק וכן ת״י ברקא : ובדברי רז״ל מאי רצוא ושוב אמר רב יהודה כאור היוצא מבין הכבשן מאי כמראה הבזק אמר רבי יוסי בר׳ חנינא כאור היוצא מן ההדסי׳ ורבי יהודה אומר בשם רבי סימאי בן פרטא בזק שבוזק גפת בבירה כלומר כמי שמפזר גפת שהוא פסולת זתים בבירה שהיא מתלקט מהרה ומעלה להב והלהב עולה ויורד וזהו פירוש רצוא ושוב ולפירושינו שהוא בזק עניינו כי הבזק רץ מהרה ושב ומתכנס מהרה עד שכמעט תשיגנו הראות ברצוא ובשובו ועניין זה בחיות כי יעשו החיות בנבראי׳ אשר תחתיה׳ במדרגה מעלה אחר מעלה בלי עיכוב והשיבה לאחור הוא כארון ששולח מעבדיו לעשות מעשה ואחר כך ישובו אליו לשמוע מה שיצום עוד ובשליחות האל לחיות אינן כך כי השיבה היא קלה כשיבת הברק ויותר עד שאין לשער אלא שלא מצא דמיון קלי יותר מזה ובהם על האמת אין שיבה ואין ריצה כי אינן גופות אלא שדמה במראה ענייגם בעניין הגופות כמו שנראה לכל מראה הנבואות וכתב בעל ספר יצירה עשר ספירות בלימה צפוני׳ כמראה בזק ותכלית׳ אין להם קץ ודברו בזה ברצוא ושוב ולמה אמרו בסופה יהדופו ועוד אמר עשר בלימה בלום פיך מלדבר ולבך מלהרהר שוב למקו׳ שכך נאמר והחיות רצוא ות״י הפסוק כן ובריתא באשתלחותהון למעבד רעות ריבונהון דאשרי שכינתיה במרומא עילאה מינהון באנפא עינא למחזי חזרן ומקפן ומכסן ית עלמא ותייבן ברייא חדא וקלילו כחיזו ברקא וארא החיות והנה אופן אחד בארץ בארץ פירוש למטה במקו׳ שפל בארץ כמו רקמתי בתחתיו׳ ארץ אמר עוד ראיתי למטה מן החיות אופן אחד אצל כל חיה מהם כי האופני׳ היו ארבעה כמו החיות שאמר לארבעתן וכן אמר במראה השלישית וארא והנה ארבעת אופני׳ אם כן מה שאמר אופן אחד ר״ל לחיה אחת ומה שאמר לארבעת פניו ר״ל לחיה אחת ולארבעת פניה לא היה אלא אופן אחד ומה שהוצרך לומר לארבעת פניו להודיע כי האומר שהיה אצל החיה לא היתה נוטה לצד אחד מהפני׳ יותר מן האחר אלא לארבעה פניו היה בשוה וטעם פניו לחיה לשון זכר ונקבה כמו שפירש באיש ואשה או יהיה טעם פניו לאופן ויהיה פי׳ כמו צדיו כי לא ראה לאופני׳ צורת פנים והבין מזה כי הנהגת החזות לעולם באמצעות האופני׳ היה שוה לארבעת הפני׳ כמו שפירשנו אותם אלא שהשמירה אינה שווה בהם ובאומרו והנה אופן ולא אמר דמות אופן כמו שאמר דמות ארבע חיות להודיע כי אלה גופות ואלה אינם גופות : ות״י וחזית ברייתא והא גלגל חד משתוי כמלרע לרום שמיא כסיפור ברייתא לארבעת גפוהי : ומראה האופני׳ ומעשיה׳ כעין תרשיש תרשיש היא אבן טובה הנזכרת באבני חושן תרשיש שהם וישפה וכן אמר במראה השלישית כעין אבן תרשיש ועינה כעין התכלת וכן הוא מראה האופני׳ ופירוש ומעשיה׳ דמיון תרשיש כי הוא אמר שתי מלות מראיהן ומעשיה׳ : ואמר לדמיון מראה כעין תרשיש ולדמיון מעשה כתרשיש שהם מקבלין מעשה ופעולה כמו שיראה על פניו דרך שיראה מאחריו וזה לרוב זכותו כן הוא ופנים מתפעלין כי המאורי׳ אשר על אופן העליון נראין מתחת אופן התחתון זכותו ודמות אחד לארבעתן שארבעתן כדמות עין תרשיש מראיה׳ ומעשיהם כאשר יהיה האופן בתוך האופן שב להודיע המראה והמעשה בעניין אחד והוא שהיו ניראין גלגולם שהיו בתוכם אופנים ומגלגלן העליון את האופנים אשר בתוכן כאשר יהיה האופן בתוך האופן כי התשיעי שהוא עליון מגלגל אשר בתוכו עמו ויונתן לא חידש בזה דבר על ארבעת רבעיהם בלכתן ילכו לכל פיאה מארבעת רבעיהן כמו שהיו הולכות החיות כן היו הולכין הם לא יסבו בלכת׳ כמו שהחיות לא היו מוסבות מצד אל צד׳ ויונתן לא חידש בזה דבר : וגביהן וגובה להם ויראה להם מלת גביהן נפרדת בטעם ופירושו כמו שפירשנו במלת ופניה׳ שאינה דביקה עם הבא אחריה : אמר וגביהן היו כמו בגובה כל אופן אלא שגובה היה להם עד שמרוב גביהן היתה יראה להם כי הדבר מופלג בכמותן יקרא נפלא ונורא וכן ומעם נורא אל ארץ נוראה או באיכותו כמו הקרח הנורא וגבותם מלאות עינים סביב לארבעתן וגבותם כמו וגביהן אלא שזה מקובץ בלשון זכרי׳ וזה מקובץ בלשון נקבות ומפני כפלו שינה המלות והעיני׳ הם משל למאורות וי״ת וגביהן שוון לקבל רקיעא ר״ל כי כלפי רקיע אשר על ראשי החיות שוות אין ביניה׳ פרידה וחילוק אבל עלוליה׳

יש ביניה' חילוק לפי המקבלי' ובלכת החיות ילכו האופני' אצלם אמר כי הליכת' הנראת לאופני' תלויה בהליכת החיות ואצלם ילכו ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופני' עניין נשיאות החיות והאופני' מעל הארץ הוא משל לעניין שיקרה בעולם השפל ובדברי' שיוצאין מסדר וההנהגה כאילו אין מנהיג ושומר כאילו הם דברי' מופקרי' למקרה וזה כמטר סוחף יבא וישטוף זרעים ודשאי' ועשבים גם עצי פרי עם שאר העצי' עד שימות ומחסרון בני אדם ובהמות וחיות וכן ברוב השלג והברד והרוחות החזקות והרעמי' והברקי' ועיפוש האויר או התחדשות בו ממיתות יכלו ארץ או ארצות או בהשקט מקומות והרעש והזועות והמים השופעי' מן הימי' כמו שזכר מורה צדק בפרק ע"ב מן החלק הראשון ממאמר מורה הנבוכי' ואף על פי שכל זה הוא לפי הנהגתו כיון שרוב הנהגתו הוא קיום ההוי' והוי' מה שהוא בהפכו ידמה כאילו אין הנהגה וכן יהיה בזה העולם הקטן וכן אמר בחורבן הארץ נתנו את נבלת עבדך וגו' וכל זה ידמה סילוק סדר ההנהגה כאילו המנהיגי' והשומרים נשאו מעל הארץ וכל אשר בה ויניחום מופקרי' וי"ת ובמיזל ברייתא אזלין גלגליא לקבליהון וכאיתרמא ברייתא דמלרע לרום שמיא מתרמן גלגליא על אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו כבר פירשנהו כי פי' הרוח הרצון ופירש הכוונה בזה והוסיף עוד ואמר שמה הרוח ללכת ר"ל רוח האופני' והוסיף עוד ואמר והאופני' ינשאו לעומתם לתת טעם למה היה האופני' והנשאם לעומת החיות ופירש הטעם ואמר כי רוח החיה באופני' וכבר פירשנו זה ותרגום יונתן נוטה לפירושינו שתרגם ארי רוח ברייתא בגלגליא ושאר הרוח תרגם רעוא ללכת בסגול באתנח וכן ויסב שמואל ללכת בלכתם ילכו ובעמדם יעמודו ההליכה היא משל על הנהגת העולם והעמידה היא גם כן משל כי אין עמידה והפסק לאופני' כי כל ימי עד הם מתגלגלי' בלא עמידה ובלא הפסק אלא העמידה היא כמו עומדי' ממעל לו וכל צבא השמי' עומדים עליו שהוא ענין השירות כמו והוא עומד עליהם והעבודה והשירות לפני האל להשכיל בו יתעלה ויתברך שמו ובאומרו ובעמדם יעמודו לפי שהשכל יבא לאופני' מהחיות ואף על פי שהוא ראת ההליכה והעמידה וההתנשאות מוחש על דרך משל והראה לו כן כדי שיבין מהמוחש מושלל ובזה הפסוק חידש העמידה והשאר הוא כפל לחזק הענין ועל הכל אמר כי רוח החיה באופני' ודמות על ראשי החיה רקיע כאילו אמר ודמות רקיע על ראש החיה והחיה דרך כלל במקום החיות כמו רוח החיה באופני' וזה הרקיע איננו גוף אבל הנביא ראהו מוחש כדי שיבין ממנו חוש כולם ואין בכל אשר הוראה דבר גופני אלא האופני' לפיכך לא אמר בהם דמות אלא והנה אופן וזה הרקיע אור השכל הבהיר החופף על הכל ששמו כשם רבו הנטוי על ראשי החיות והוא שכתוב בו שנקרא ביום שני יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים בין צורה שיש לה דיבוק עם הגוף ובין צורה שאין לה דיבוק עם הגוף ואפשר שעמו פמליא כאלף אלפין ורבוא רבוון הנורא פי' נורא בלכתו ובזהרו ובפרקי רבי אליעזר אומר איזהו רקיע שנברא ביום שני רבי אליעזר אומר הרקיע שעל ראשי החיות שנאמר ודמות ראשי החיות רקיע כעין הקרח הנורא מהו כעין הקרח הנורא כאבנים טובות ומרגליות והוא מאיר לכל השמים כאור שהוא מאיר בתוך הבית וכשמש הזה שהוא מאיר בצהרים בגבורתו שנאמר ונהורא עמיה שריה וכמוהו הצדיקי' עתידין להאיר לעתיד לבוא שנאמר והמשכילי' יזהירו כזוהר הרקיע ועוד אמר ברוך כבוד ה' ממקומו במקומו לא נאמר אלא ממקימו שאפילו החיות שנושאות את הכסא אינן רואות אותו שנתן הב"ה בינו לבין הרקיע שנאמר ודמות על ראשי החיות רקיע ויונתן לא חידש בזה הפסוק דבר ותחת הרקיע כנפים ישרות אשה אל אחותה מה שאמר ישרות היא מה שאמר למעלה חוברות כי כשהכנפים פרושות הוא הם ישרות ובהתחברם אשה אל אחותה לאיש שתים מכסות להנה אמר כי לכל אחת מהן היו עוד שתי כנפים מלבד הישרות שהיו לעופף היו להם עוד שתי כנפים שהיו מכסות להנה ומה הן מכסות להנה את גוויותיהנה ואע"פ שזה הענין כבר זכר ושינה אותו עוד להודיע כי מה שבהם נאצל עליהם מהרקיע הנטוי על ראשיהם וגם בזה לא חידש יונתן דבר ואשמע את קול כנפיהם הבין מזה כי האופנים יש להם בגלגולם קולות עצומים ויחס זה לחיות כמו שיחס להם התנועה אע"פ שאינה להם על דרך האמת אלא לפי שמכח' מתגלגלים מיחס להם תנועת האופנים וקול האופנים שמע קול גם כן כמו שאמר וקול האופנים לעומתם אלא ששינה הנה הענין ויחס הקול לחיות לבד כי המה העיקר ומה שאמר בעמדם תרפינה כנפיהם הבין מן העמידה השירות והעבודה כמו שאמר והורה כי הגלגול והתנועה הן לענין ההנהגה אבל מצד עצמן בשרתם השמים מספרים כבוד אל אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם כל שכן החיות שלמעלה מהם וזו היא רפוי הכנפים כי הם המשמיעין קול בקול שדי פי' חזק ותקיף וכן כשוד משדי יבא והיה שדי בצריך או פי' על האל שנקרא שדי וכן במראה השלישית בקול שדי בדברו כשדבר בהר סיני שנאמר בו קול גדול ולא יסף ושם נאמר נשמע מן החצר שהוא גדול הבית וכן בהר סיני אף על פי שהיה גדול לא נשמע חוץ למחנה ישראל וכן כל קול נבואה אינו נשמע אלא למי שמיוחד אליו הקול קול המולה פי' כמו מלה אלא שזה מורה על מלה חזקה נשמעת מדברים רבים בקול מחנה ועוד עניין שמע זה הקול להודיעו כי המרכבה נוסעת מן הבית כי קול כנפי החיות הוא משל לנסיעה כי העוף כבואו לעוף ידפוק בכנפיו וכן האופני' משמיעי' קול בלכתם. וי"ת הפסוק כן. ושמעית ית קל גפיהון כקל מיין סגיאין כקלא מן קדם שדי במהכהון קל מילוליהון כד מודן ומברכין ית ריבונהון קיימא מלך עלמין בקל משריית מלאכי מרומא במקמהון משתקון גפיהון מן קדם דבורא ויהי קול מעל לרקיע אשר על ראשם אמר היה קול לא כקול שאמר קול כנפיהם אלא מעל לרקיע אשר על ראשם יבא הקול הבין מזה כי אף על פי שהרקיע נטוי על ראשיהם ואין הוא המצוה אותם והמשמיע קולו להם על פעולותיהם אל מעל לרקיע הוא אותו הקול מאת הכרוב והקול והדבור הוא דרך משל וכן אמר גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו כי הרקיע אף על פי עלתם הוא עלול גם כן והנה הקול היוצא מעל לרקיע הוא כאדון המצוה עבדיו העומדים עליו והוא נותן להם קול ומדבר והם שומעים ושותקים לשמוע בקול דברו זהו בעמדם תרפינה כנפיהם כי אין לעבדים העומדי' קול ודבור אלא השמיעה והקבלה ורמז גם כן באומרו ויהי כי היה זמן אחד ולאד' מיוחד שהקול יוצא לו מעל לרקיע בלא אמצעי שנאמר וישמע את הקול מדבר אליו פני' בפני' דבר ה' עם משה ולשאר הנביאי' הקול מהנפרד האחרון הוא השכל הפועל וי"ת הפסוק כן ובזמן דהוי רעוא קדמוהי לאשמעא דבורא לעבדוהי נביאייא ישראל הוה קלא משתמע מעילוי' רקיעא דעל רישיהון במקומהון משתן גפיהון מן קדם דבירא וממעל לרקיע אשר על ראשם אמר כי עוד יש נמצא ממעל וראה דמות כסא עליו כי אין יושב אלא על כסא ומה שהיה דמות היה מראיהו כמראה אבן ספיר שהוא בהיר ומזהיר ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה והוא היושב או הרוכב כי פעמים יתארהו רוכב לענין המרכבה במושלו עליה כרוכב על מרכבתו ופעמים יתארהו כמלך יושב על כסא ומורה במלת יושב גם כן קיום במציאותו והכסא לא יהיה דבר חוץ לעצמו כי אין למעלה מן הרקיע נפרד אחר אלא הרוכב והכסא מורה כמותו עצמותו וגדולתו כמו שפירש הרב המורה צדק בפסוק כי יד על כס יה בפרק ט' מהחלק הראשון ממאמר הנכבד מורה הנבוכי' כי כמו שהמלך בשבתו בין שריו יודע למי שלא ידעהו בשבתו על כסא למעלה משריו כי עצמות היושב הזה וחכמתו מורה עליו כי הוא נמצא והו' עלת הכל יתברך שמו והצורה המוחשת הנכבדת בצורות המוחשות היא צורות האד' לפיכך ראה דמות כמראה אדם ולפי שעל דרך האמת אין לרוכב דמות שוה בדמיון ואמר דמות כמראה אדם להרחיק ממנו גשמות לא ת"י שלא יעלה על לב איש שיש לו יתברך דמות ומראה

ולא חדש יונתן בזה הפסוק דבר אחר אלא שלא תרגם דמות כמראת אדם
חשמל זה שהיה כמראה אדם ראיתיו בעינו כעין חשמל כמרא' אש בית
בית לה כמו מתוכה כמו שאמר למעלה מתוך האש והוא הדק שבאש כמו
העב סביבו והדק בתוכו וראה לו שני מראים כעין חשמל ממראה מתניו ולמעלה
ולמטה כמראה אש ונוגה לו סביב והדק לא יראה לרוב דקותו והחילוק
כענין שאמר וראית את אחורי ופני לא יראו והחלק הנכבד באדם הוא ממרא'
כי באותו החלק צורת הפנים וכלי המעשה וכלי הנשימה אשר בהם ישכיל
כי תשיג המרכבה מן הרוכב קצת מצד עצמה ברוכב עליה ומהות הרוכב
הפנים לא תשיג על האמת שנאמר כי לא יראני האדם וחי פי' וחי אפי'
אינם רואין אותו וזה פי' ונוגה לו סביב ההשגה שמשיגות אותו חיות הקדש
ראשם ובמדרש חזית אמר רבי יודן גדול כחן של נביאי' שהם מדמי' את
הרא הוא דכתי' ואשמע קול אדם בין אולי אובל אמר ר' יודן רבי סימון אית ליה
מחוור מן הדין ועל דמות הכסא דמו' כמראה אדם עליו מלמעלה וי"ת
כעין חשמלא כחיזו אשתא מגיו לה סחור סחור דלא יכילא עינא למחזי
לאסתכלא ביה. ומלרע חזיתי כחיזו אשתא וזיהור לה סחור סחור ובנוסחא
אשתכלית ביה ומלרע וכו' כמראה הקשת והם ארבעה היינו וסמוך לעיני
וסמוך לו הירוק וסמוך לו הכרכומי' והוא למטה מכולם והוא מצד חללה
מראה הקשת לעניין ארבעה שהוא הולך בכל עניין המרכבה לטעם שזכרנו
שאין האדם שוללת בו שאינו מבהיק והוא משל ההשגה שזכרנו שהוא
והוא מראה דמות כבוד ה' כלומר מה שתשיג המרכבה מכבוד ה' ואראה
פני וארא כל המראה הנזכרת מראשה ועד סופה ואפול על פני
המראה ובעודי על פני שמעתי קול שמדבר אלי וזה היה מלאך שמדבר עמו
החכם הגדול הרמב"ם ז"ל במעשה המרכבה ידוע מספרו למבינים אותו
כי ישראל ביום מתן תורה ראו המרכבה כמו שראה אותו יחזקאל בן בוזי
שהקטנה שבנשי' גדולה מיחזקאל בן בוזי ואמרו כי צורת שור ראו
לפיכך עשו צורת עגל ועוד אמרו כי אלה הפני' היו בארבעה דגלים
היה פני אריה וכתיב גור אריה יהודה ובדגל ראובן צורת אדם לפי
דודאים בשדה ולהם צורת אדם ובדגל אפרי' צורת שור שנאמר בכור
ובדגל דן פני נשר שנאמר יהי דן נחש עלי דרך ונאמר בו אפעה ושרף
השלישית בשנת הששית והנה ששה אנשים מסיבים והשביעי ביניהם
הבדים וידוע כי בדים הם בגדי פשתן המגוהצין והוא הסופר הגדול ומנהיג
הזורק אש בעיר ואלה פקודת העיר ואפשר כי קסת הסופר הוא רמז לאשר
ההולך לבוש הבדים ורז"ל פירשו לבוש הבדים זה גבריאל מלאך של אש
הזורק האש על העיר וכן ראהו דניאל לבוש בדים וראה פניו כמראה
כלפידי אש והכרובים עומדי' לבית הראה האל לנביא הכרובי' מימין לבית
התועבות שהיו עושין לצפון הבית הראה לו הכרובי' גבורי כח עושי דברו
וכן באמצעותם יקח נקמת העוברי' רצונו ועל דברו כי מבינותם יוקח
אותם ולעניין הנהגת העולם הגדול דרך ימין יביא האש מלבוש הבדים
הקטן ויעמוד אצל האופן הודיע בזה כי אין לאופני' מעשה אלא
לפיכך נאמר המעשה לכרובי' ונראה לכרובים תבנית יד אדם מתחת כנפיהם
כתנועתם ותנועת' היא תנועת האופני' כי המקום אשר יפנה הראש הוא
הולך אחר הכרובי' כי רוח החיה באופני' אפשר שרמז במלת הראש
המקיף עמו כל האופני' אשר בתוכו והיא התנועה היומית וכל בשרם
בשר לפי שהם באמת גוף אבל לכרובי' שאינם גוף על דרך האמת אלא
לא זכר להם בשר אלא פנים וכנפי' ידים ורגלי' אבל בשר לא נאמר על
בשום מקום כי בשר יאמר בדבר מוחלט מבעלי חיים לא על זולתו אפי'
והצד העליון בגוף נקרא גב וזה שכתוב בעובי הדבר יקרא בשר ועניין
שאמר לא יסבו בלכתם כי אחר הראש ילכו האופני' ולא תאמר בכללם כי
שהם בשרם וגביהם וידיהם וכנפיהם כולם ילכו אחר הראש וידיהם
ידיהם שיהיו משל כמו שאמר תבנית יד אדם תחת כנפיה' אלא פי'
ידות לקרש האחד והם קוטב כל אופן וכנפיה' פי' המקיפים הקטני' שהם
הגדולי' למי שיש לו זה הדעת בחכמי המחקר ולדעת זולתם יהיה פי'
תנועת עצמם ועל סתר עניינם בהנהגה אחר כן אמר והאופנים מלאים
לארבעת אופניהם הוא מה שאמר במראת הראשונה וגבותם מלאות
לארבעתם וכן פירשנו המשל ומה שאמר שם וגבותם הוסיף פירוש
והאופנים שלא תאמר העינים היו על הגבות לבד כלומר על שטח
לומר כל עובי האופנים כי העינים עוברים מצד אל צד כמסמרים בדלת
אופניהם אחר שאמר לארבעתם הוא תוספת ביאור כמו להם לבני
הימן וידותון. חצוצרות. והדומים להם. וכינוי אופניהם על עצמם כמו
המספר. צאו שלשתכם ויפלו שבעת' לארבעת' ת"י לארבעתיהון דגלגליא
קורא הגלגל באזני לא אמר כי לאופני' יקראו לגלגלים כי ידוע הוא זה לכל
כי אופן וגלגל שם אחד במלות שונות כמו בגד ושלמה ואומר אופן עגלה
עגלתו והעניין אחד ומה בא ללמד הנביא כי שמע כי לאופני' היו קורין
ללמד הנביא כי שמע כי לאופנים בא קול שקרא להם הגלגל והיא
אתם שמעו דבר ה' הקהל חקה אחת ר"ל כי כל המעשה שזכר לאופנים
היה וכאילו קורא לו המצוה ואומר לו עשה כך ועשה כך ומצוה באופן
רוח החיה באופנים ואין קריאתו בקול ובכלי דבור אלא השמיעהו האל
להבינו העניין וכן וקרא זה אל זה ואמר פני הכרוב במקום שזכר
פני השור וידוע מה שאמרו בו רז"ל ואנחנו נאמר לעניין מה שפירשנו במרכבה
הנבדל בכל מקום ונעשה לדמיון כדמות שתי תבניות הנכבדות במושגי
והם פני אדם וכנפי העוף וידוע כי המין שבבעלי חיים שאינם מדברים
האדם תלויה בו לפני הגוף ברוב הוא השור למזונו ורב תבואות בכח
משאו ולאסוף גורנו הוא המושך העגלות שהאדם נעזר בהם ברוב
עזרת האדם לחיי הגוף הוא השור ואחר שהאדם כמו נמשך לתאוות
וישליך אחרי גיוו השמעיו' אף כי הסכליו' הנה הוא ושורו אוכלין באבום אחד
בו דבקות ואין בו שמירת הרוכב ונסתלקו הפנים האלה מהמרכבה אפילו
מכח הדמיון מהשנים האחרים עד שיקראו בני אדם לאדם שאין בו דעת
לו אריה ונשר כי יש להם חלק גדול בכח הדמיון ותחבולה על טרפ' ורמז לו
ולא במראה הראשונה לפי שהראה לו בזו המראה התועבות שהיו עושים
נסתלק הכבוד הכל הנעשה לדמיון הכרוב לא מהכרוב כי אל הכרוב
שמירה כללית נמשל כבהמות נדמו ונשארו לו במראה המרכבה פני אדם
בהם הנקראי' אדם המודליות בינו לעניין זה גם כן נשתנה לו שם חיות
החיות שם מורכב לא כן כרוב כי הוא הנבדל ולא יורו בו שם אחר
נשארה לו שמירה מופתית בארץ לפיכך שמע הנביא שם כרובים כי מה
ראה באחרונה כמו שאמר הוא החיה אשר ראיתי בנהר כבר וכן מה
כרובים המה לא נתחדשה לו ידיעה כי גם בראשונה ידע כי אין בשמים שור
ואינם כי אם לדמיון במראה אלא שבזו המראה השכילהו האל סילוק

ון שאמר וירומו מעל הארץ לעיני והנה שבו החיות כרובים כי לא נשארה ן כרובים ר"ל ביחידים על דרך מופת זולתי השמירה שהיא דרך כלל על כל ו דע כי כרובים המה עתה ידעתי כי הם כרובים ולא חיות אף על פי שראיתי נ מה שראיתי בראשונה ולזה הטעם אמר בזו המראה חיה ולא חיות כאלו ך השמירה באחת ומפני שנותן השם מחיות לכרובים זכר העניין כמה פעמים וארבעה פנים ואמר היא החיה ואמר עוד וארבעה פנים לאחת ואמר ודמות פניהם המה הפנים להודיע כי לא נשתנה לו בענין המראה דבר וירומו לשון הרמה שנאמר בזו המראה הוא לשון התנשאות כמו שנאמר במראה הראשונה והעניין אחר כי רוממות ונשיאות ענין אחד ושם פירשנו הענין בעמדם מבואר הוא במראה הראשונה ויצא הוא כמו שפירשנו הסתלק השמירה מן הארץ ונתיחדה בכרובים :

ביאור על בנין הבית מהגאון רבינו אליהו ז"ל

) עשרים וחמש שנה לגלותינו . היינו תחילת שנת כ"ה · ויום אחד בשנה חשוב שנה . וכן מצינו (מלכים א' ו') . בשנה הרביעית בחדש זיו ש השני למלך שלמה וגו' . הרי דחודש זיו שהוא אייר תחלת השנה וקראו יעית וכן מש"ש בשמונים שנה וגו'.נמי בתחלת שמונים.דהא פרטי הת"פ שנה דבר · וי"ד שכבשו וחלקו · ושס"ט דשילה ונ"ז דנוב וגבעון הרי ת"פ שנה . רנוב וגבעון פרטן היינו י"ג דשמואל ושאול (כמ"ש זבחים קי"ח ב'. וס"ע פי"ג) דוד . וארבעה אלו של שלמה . וזה הרביעי של שלמה הוא בתחלת רביעי . ונים נמי בתחלת שמונים . ואותה שנת השמונים אינה נחשבת למספר ימי ית . אלא מ"ש ת"י שעמד הבית מתחיל משנת תפ"א דהא אמרו ערכין י"ג בלות מנו ישראל . משנכנסו לארץ ועד שיצאו וגו' . והחשבון היינו אחרי מ"ם נכנסו לארץ ועד שנבנה הבית ת"מ שנה כנ"ל ות"י שנה שעמד הבית(כמ"ש נ' וס"ע שם) הוי שפיר י"ז יובלות שלמים . ואי אמרת ששנת השמונים נמנה ת הבית . ליכא רק תל"ט קודם הבית · וליכא י"ז יובלות שלמים : לגלותנו . ות יהויכין . שמלך אחריו צדקיהו י"א שנה . ולסוף י"א הוכתה העיר וי"ד · הוכתה הרי כ"ה שנה לגלותינו : בראש השנה בעשור לחדש . איזו היא ה שלה בעשור לחודש הוי אומר זה יובל (כמ"ש ערכין י"ב א') וכן הוא כ"ה לגלות יהויכין הוי שנת היובל . כי י"ח לישעיהו הוא שנה א' ליובל. הספר בבית המקדש כמ"ש במלכים . ויאשיהו מלך ל"א שנה . נשאר משנותיו ליובל ויהויקים בנו מלך י"א שנה .ובשנת הי"א מלך יהויכין ומלך ג' חדשים · שנגלה כ"ה ליובל . וי"א שמלך יהויקים זהו פרטן . ברביעית ליהויקים דנצר (ירמיה כה א) ונבוכדנצר שנה ראשונה כבש נינוה ובשניה כבש יהויקים ב) ויהי לו עבד ג' שנים (מ"ב כד) היינו ששית שביעית שמינית . וג' שנה היינו ט' י' י"א כמ"ש שם ובשנת י"א כבשו והגלהו . והמליך ליהויכין ג' נח"כ הגלהו ליהויכין והיינו בשנת י"א ליהויקים היה גלות יהויכין ג"כ . ומ"ש י ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנצר וגו' היינו דיהויקים נגלה בתחלת ויהויכין נמלך בסוף שנה ההיא . ולתשובת השנה הוא לגלות יהויקים ודלא י במגילה שם ובערכין שם שיהויכין מלך י"ב ליהויקים דא"כ לא תמצא היובל ת יהויכין אלא כ"ד לגלותינו ואין לומר דברביעית ליהויקים כבש נבוכדנצר נ חמשית כבשו והשלשה שנים שעבדו היינו ה' ו' ז' . וג' שמרד בו היינו ח' א"כ לא מלך יהויקים אלא י' שנים וקרא כתוב וי"א שנה מלך . אלא ע"כ : רש"י בריש יחזקאל (אנ"ה אע"פ שהחשבון הנ"ל מבואר בלוח שסדרתי בסוף יתי לכפול הדברים ולהעתיקם כאשר מצאתי כתוב לפני בכדי לזרות הטעיות פוס שם . ועוד זאת עשו שדרכי להתחיל דברי אנ"ה . ובאתי בראשונה שהוא ר"ת "אמר "נכדו "המסדר כדי להבדיל בין הקודש דברי אא"ז הגאון הדברים שהעלתי מדעתי ובארו ר"ת הנ"ל מדעתם והדפיסו בסוף ד"ה אמר ר ואגב השמיטו הוי"ו מן נכדו כאלו מעיד אני ח"ו שקר באא"ז הגאון זצוק"ל) : פי' שלית ה' : שמה . פירוש אל ההר : (ב) ועליו . פי' על שיפוע ההר : יר . זה ירושלים שעומדת בשיפוע ההר : (ג) ויביא אותי שמה . פי' על ר : (ד) בן אדם . לפי שניתן מהלכים בין העומדים . קראוהו לסימן בן אדם . ניך וגו' . היינו כי כל מלאכה שיש בו חכמה יתירה . ע"פ שלשה הכנות ר בלבב המקבל . היינו ראית העין . ושמיעת האזן . והבנת הלב . וכ"ה בלימוד תורה שבכתב . הוא ע"פ ראיית העין כמ"ש דברים שבכתב א"א רשאי לאומרן ורה שבע"פ . הוא ע"פ שמיעת האזן . כמ"ש דברים שבע"פ א"א רשאי כתב וסתרי תורה הוא ע"פ הבנת הלב . כמ"ש אא"כ היה חכם ומבין מדעתו. שעיה ו יד) : (ה) והנה חומה מחוץ לבית · פי' אין זה חומת הר הבית כי הוא מן מ"ב ט"ז . וכאן מיירי בחומת עזרת נשים . והיא תהיה ג"כ מקפת את כל אל (אנ"ה שמעתי אומרים בשם אא"ז הגאון זצוק"ל רמז לזה בדברי הכתוב חדשה נקבה תסובב גבר . היינו ע"נ תסובב את ע"י) : וימד את רחב הבנין · קופה של השער שכן היה היסוד של כל החומות גובה ששה ורוחב ששה . הזאת האיש עומד בארץ מבחוץ לשער . כמ"ש והנה חומה מבחוץ . ואח"כ : אל השער . היינו שנכנס לתיך השער למדוד הסיפים שהם מזוזת השער : דרך הקדימה פירוש היוצא מן השער פניו למזרח : ויעל במעלותיו . היינו ת במעלותיו בבאו אל השער (אנ"ה הוא ע"ד שפירש"י ויהי לי לישועה כו') : חב . פי' ממזרח למערב : ואת סף האחד וגו' · פי' כן היה סף השני שלצד ז) והתא קנה א' ארך . לפי שהתא סמוך לכותל כתף השער מיד בכניסתו ער . לכן הזכיר מדת התא סמוך לו:ובין התאים חמש אמות. היינו החלל שבין ירו ה' אמות . כי היו שם ג' תאים ממזרח למערב . ושני מקומות הפנוים אשר התאים . כל א' רחב חמש ממזרח למערב . וסף השער מאצל אולם השער ר"ל בסוף תא השלישי אשר למערב : נמשך ממנו כותל ארכו ממזרח למערב ורחבו מצפון לדרום ששה אמות וכותל הזה נקרא אולם : ובסוף כותל האולם זוזה נקרא סף לכסות בו רחב עובי הכותל ו' אמות וז"ש וסף השער ו' קנה א' . בית היינו עובי כותל האולם לפנים למערב (אנ"ה הנראה כי שם אולם הונח חז"ל אכסדרה תבנית אולם נמצא למ"ד כי כמו שבאכסדרה דופני ימין ושמאל האכסדרה דופני ההוא נמשכים בקצה א' אל כותל הבית . וקצה השני בלתי ותל שכנגדם וכל הדפנות אשר כעין זה נקרא אולם . וכן כאן כותלי האולם בקצה א' אל התאים . ובקצה השני בלתי נסמך לכותל ונקרא אולם) והכתלים ולם . והחלל שבין אלו שתי הכתלים נקרא חלל האולם : (ח) וימד את אולם הבית . אמר כאן שמדד עובי כותל האולם בעצמו . מה שתחת הסף ג"כ מהבית נים לצד הבית : קנה א' . היינו נמי מצפון לדרום עוביו ששה : (ט) וימד את שער שמונה אמות . היינו אורך כותל האולם ממזרח למערב : ואיליו שתים : ף המכסה פני קצות הכותל למערב והיה רחבו מצפון לדרום ששה . אבל עוביו מערב שתים אמות והנה אורך כותל האולם ממזרח למערב עם האיל יו"ד אמות . קרא מצפון לדרום סף השער . ועוביו ממזרח למערב נקרא איל אפשר שבעוביו סונת איל . ואמר אליו . היינו שתי האילים . אשר מימין ומשמאל השער : שער מהבית . היינו שהיה לפנים להתאים לצד הבית . ומפרש ואילך כמה תאים ך השער ממזרח למערב ואמר : (י) ותאי השער דרך הקדים שלשה מפה . מין : ושלשה מפה . היינו משמאל : מדה א' לשלשתן . היינו כל א' קנה א' ארך וקנה א' רחב : ומדה א' לאילים . היינו האילים של התאים . כי לכל תא היה לו איל אחד בולט לחלל שבין התאים . והאיל היה רק כנגד כותל א' של התא . היינו כנגד כותלו אשר למערב ולכותלו המזרחי לא היה לו איל ואמר שמדה אחת לאלים הללו : (יא) וימד את רחב פתח השער . היינו חלל הפתח מצפון לדרום : אורך השער י"ג אמות . היינו ממזרח למערב . והיא מתחלת כניסת השער . ועד האיל אשר כנגד כותל מערבי של התא הראשון . כי האיל היה בולט לתוך חלל השער ומפסיק המשך אורך השער ואלו הי"ג אמות מפרש ואילך היינו עם הגבול אשר לפני התאות . ועם חלל התא שש אמות · וז"ש : (יב) וגבול לפני התאות אמה א' . ר"ל כותל המזרחי אשר לתא הראשון עוביו אמה אחת ממזרח למערב קראו אותו גבול . לפי שהתא הראשון סמוך לכותל העזרה והיה די לו כותל העזרה להיות להתא כותל מזרח ולא נעשה כותלו המזרחי לבד של התא . אלא לגבול מפסיק בין החומה ובין חלל התא : ואמר א' גבול מפה . היינו לתא הראשון אשר לצד השני של השער ג"כ גבול כזה : והתא שש אמות . היינו חלל התא לבד כותליו . ועד כאן פירוש י"ג אמות ארך השער היינו סף השער ששה . והגבול אמה אחת . והתא שש אמות מפה היינו עד כותל המערבי של התא הראשון שעומד כנגדו איל מפסיק לתוך חלל השער כנ"ל : (יג) וימד את השער מגג התא לגגו רחב כ"ה אמות . היינו כותל כל תא אשר לצד החצר עוביו חצי אמה . וחלל התא ששה וכותל התא אשר לחלל השער עוביו אמה הרי שבעה אמות ומחצה . וחלל השער שבין התאים הצפוני לבין התאים הדרומי רחבו עשר . וכן התא שמעבר השני לשמאל החלל עם כותליו שבעה ומחצה כנ"ל בין הכל רחב כ"ה אמה ומ"ש מגג התא לגגו היינו שלא היה יכול למדוד הרחב למטה סמוך לארץ כי התאים הראשונים היו דבוקים לכותל העזרה . והאחרונים דבוקים לכותלי האולם והחלל אשר בין התאים אשר רחב החלל חמש . גם שם לא היה ניכר קצות כתלי התאים כי לסוף כתלי התאים היו דבוקים כתלי אולמות . משך האולמות כ"ה אמה מצפון לדרום . כמ"ש לקמן פסוק ל' . לכן מדד מגג התא לגגו . ושם היה ניכר שפיר רחבו כ"ה אמה כנ"ל : פתח נגד פתח . כפירש"י : (יד) ויעש את אילים וגו' כפירש"י : (טו) ועל פני שער האיתון . היינו מתחילת כניסת השער . ונקרא איתון ע"ש שעיקר כניסה היה דרך שער ההוא : על לפני האולם . כמו עד לפני אולם : אולם השער הפנימי . פירוש שהאולם עומד לפנים מהתאים : חמשים אמה . היינו הארך ממזרח למערב . כמ"ש בכל הכתובים דלקמן : חמשים אמה ארך . וזה פרטן סף שער האיתון ששה שלשה תאים . שכל אחד שמנה אמות היינו חלל התא עם כותלו המזרחי והמערבי שכל א' עוביו אמה הרי שלשים אמות ושני חללים שבין השלשה תאים כל א' רחב חמש הרי מ"ם אמה . ואורך כתלי האולם שמנה ואיליו שתים הרי נ' אמה : (טז) וחלונות אטומות . היינו חלונות עם דלתות לסתום החלונות : ואל אליהמה . היינו ב' האילים אשר לאולם השער היו להם גם כן חלונות . ואמר שהחלונות היה לפנימה לשער : וכן לאלמות . היינו האוירים שבין התאים . והיו בסופן אולמות כנ"ל בפסוק י"ג . היו להם חלונות פתוח לאויר החמשה שבין התאים : וחלונות סביב סביב לפנימה . פירוש שהיו עוד חלונות להתאים לצד החצר : ואל איל תמורים . פירוש לכל איל היה ב' תמורים . כמ"ש לקמן כ"ו ותמורים לו א' מפה וא' מפו אל איליו : (יז) ויביאני אל החצר החיצונה . היינו שהביאו דרך חלל ארך השער אל תוך החצר : והנה לשכות ורצפה · שהיה רצפה בחצר החיצונה . ועל הרצפה היו לשכות : עשוי לחצר סביב סביב . פירוש אצל כל שער היו משני צדדיו רצפה ועל הרצפה לשכות : שלשים לשכות אל הרצפה . כמו על הרצפה : (יח) והרצפה אל כתף השערים . היינו צידי ארך השערים · שם היו הרצפה של כל שער : לעמת ארך השערים הרצפה התחתונה . שהיו שלשה רצפה זו ע"ג זו ועליונה היתה קצרה מהתחתונה . וארך של התחתונה מן חומת העזרה עד קצהו אשר לפנימה . לעמת ארך השערים . כמו ארך השערים שהיו מ"ד אמות חוץ מעובי כותל העזרה ששה כן היה ארך הרצפה אל כתף השער : (יט) וימד רחב מלפני השער התחתונה · היינו חלל החצר . מכלות שער חצר החיצונה . עד החלות שער חצר הפנימי . כי ארך שער הפנימי ותאיו ואילמיו היה בולט אל החוץ בחצר החיצונה איל אולם שער הפנימי כנגד איל שער חצר החיצונה . והיה הריוח מאיל השער החיצונה עד איל שער הפנימי מאה אמה : (כ) והשער אשר פניו דרך הצפון לחצר החיצונה . פי' כשהולכים לחצר החיצונה דרך השער ההולך פניו לצפון : (כא) כמדת השער הראשון . היינו השער אשר פניו דרך הקדים . והוא שער המזרחי שמידתו מפורש למעלה : (כג) ושער לחצר הפנימי . נגד השער לצפון ולקדים . פירוש שער החיצון המזרחי היה בולט לע"נ ופניו למערב ושער חצר הפנימי המזרחי . היה בולט ג"כ לע"נ וקנה השער למזרח . וכן היו בשערים הצפונים והדרומים . שער נגד שער ובין קצות השערים ריוח מאה אמה ז"ש וימד משער אל שער מאה אמה כנ"ל : (כד) ויוליכני דרך הדרום . היינו שער שהולכין דרך בו ופניו לדרום : כמדות האלה . היינו המפרשים בשער הקדים : ותמרים לו א' מפה וא' מפו . היינו אל כל איל שהיה בשער היו שני תמורים משני צידי האיל : (כז) ושער לחצר הפנימי דרך הדרום היינו ג"כ פי' דרך השער לצד דרום . ומדד דרך הליכתו משער החיצונה אל שער הפנימי . וז"ש וימד וגו' מאה אמות היינו נמי מסוף שער החיצונה עד תחילת שער הפנימי אשר פני השער לחיצונה . וז"ש אח"כ : (כח) ויביאני אל חצר הפנימי בשער הדרום . היינו שנכנס בשער הדרום : (ל) ואלמות סביב סביב אורך כ"ה ורחב חמש . היינו האלמות שהזכרנו לעיל פסוק י"ג שבתוך החלל שבין התאות היו נמשכים כותלי התאות לצד החצר . באורך כ"ה אמה ונקראו הכתלים הללו אלמות . ורחבן כרחב החלל שבין התאות היינו חמש אמות : (לא) ואילמו אל חצר החיצונה . היינו שאורך כ"ה כותל האולם היו נמשכים ארכם בכל צר אל חלל חצר החיצונה : (לה) ויביאני אל שער הצפון . פירוש שער של חצר הפנימי : (לח) ולשכת ופתחה . ר"ל לשכה עם פתחה : באילים השערים . היינו בין האילים שהיו בשערים . פירוש בתוך החלל שהיה בין התאים שהיה אורך כ"ה אמות . וה' אמות רחב היה שם לשכה ופתחה : (לט) ובאולם השער . ר"ל אולם שהיה בשער בסופו שארכו שמנה אמות : שנים שלחנות מפו . היינו מימין : ושנים שלחנות מפה . היינו משמאל · והיינו בתחילת האולם . ומפרש ואילך : (מ) ואל הכתף מחוצה . לא מחוצה ממש אלא בתחלת האולם בתוכו ובאיזה התחלה של אולם · אמר מחוצה לעולה לפתח . כי ההולך בתוך השער והוא בשיפוע ההר עולה בהר דרך שיפוע מעט מעט · לכן נקרא עולה לפתח ואמר מחוצה לעולה · עומד ב' שולחנות וכן בסוף עליתו בצד הסמוך אל התא היו ג"כ שני שולחנות היינו ד' שולחנות בכתף א' של האולם · וכן היו ד' שולחנות בכתף האחרת של האולם ג"כ שתים מחוצה לעולה . ושתים בסופו אצל התאים.וז"ש :

(מא) ד' שולחנות מפה וגו' : (מב) וארבעה שולחנות לעולה : ר"ל עוד ד' שולחנות עמדו להלן ממשך האולם : לעולה. לנגד העולה על ההר עמדו ד' שולחנות של אבני גזית: (מג) והשפתים טפח א' מוכנים בבית סביב סביב. היינו אונקליות של ברזל היו תתוכין בכותל התאים לתוך חלל השער סביב סביב : (מד) ומחוצה לשער הפנימי. פירוש מחוץ לשער הצפון היינו מחוץ לתאים אשר אל עבר מזרח של שער הצפון : לשכות. היינו הרבה לשכות היו בלשכה זו : שרים בחצר הפנימי. פירוש ללוים שהם משוררים בחצר הפנימי : אשר אל כתף שער הצפון. היינו כנ"ל אל עבר התאים שבשער הצפון : ופניהם דרך הדרום. ר"ל פתחיהם לצד הדרום ואמר פניהם היינו פני היוצא מן הלשכה. פניו לדרום : אחד אל כתף שער הקדים. היינו לשכה אחת עומדת אל עבר התאים. של שער הפונה לקדים : פני דרך הצפון. ר"ל פתח הלשכה כנ"ל הוא לצפון הלשכה : (מה) לכהנים שמרי משמרת הבית. היינו כמ"ש לקמן מ"ד ט' כל בן נכר וגו' ונתתי אותם שומרי משמרת הבית וגו'. והכהנים הלוים בני צדוק וגו'. והמה יקרבו אל שלחני לשרתני ז"ש כאן הלשכה אשר פניה דרך הדרום. היינו העומדת אל כתף שער הצפון ופתחה דרך הדרום : לכהנים שומרי משמרת הבית. היינו הכהנים שזכר בראשונה : (מו) והלשכה אשר פניה דרך הצפון. היינו אחד אל כתף שער הקדים פני דרך הצפון : לכהנים שמרי משמרת המזבח המה בני צדוק וגו'. היינו כמ"ש שם והכהנים הלוים בני צדוק : (אנ"ה החשו גם אני ידעתי שפל ערכי ועניות דעתי בתורה מכל וכל והנה בעניי הכנותי לבית אלקי. תבנית כל אשר היה ברות עמי לפרש כל דבר ודבר על אופני הפשט לפע"ד. ונאמר הנה בבנין עולי גולה היה החיל לפני ע"נ. ובבואינו לתרץ קושיות האחרונות על הרמב"ם. ולהשוות גם דעת רש"י לדעת הרמב"ם. מ"ש החיל עשר אמות היינו חומה גבוה עשר אמות נתבאר בידינו. שמלת חיל הונח על בחינת דבר תוסף תת כח לך. אם בעלי המלחמה המאמצין מעמד ומצב המדינה נקראו חיל ואם רכוש וקנין. אשר היא היקום אשר ברגליו נקרא חיל ואם חומה קטנה סמוכה אל חומה גדולה ובצורה תאמץ את קרקע רגלי יסוד החומה בלתי תת נשות אנה ואנה. נקרא חיל כמ"ש (ישעיה כ"ו א') ישועה ישית חומות וחיל. ולפ"ז יתכן שפיר לכנות חומה הקטנה. גם הקרקע שבינה ובין החומה הגדולה שניהם בשם חיל. כי שניהם כאחר פועלים תוסף תת קיום העמדת חומה הגדולה. ונתישב לפ"ז קושיות עצומות כאשר יראה הרואה אי"ה כאשר יזכינו ה' להדפים ביאורי על מסכת מדות. ונאמר מעתה כי עולי גולה בנאו זה החיל מעין בנין יחזקאל. וחיל הוא האמור כאן בנין. ונשתנה שמו להיות כי בבית שני שהיתה חומת החיל רחוקה *מחומת ע"נ. ובשל עתיד תהיה קרובה אל החומה הגדולה של עזרת נשים. וגם זה המעט קרקע שבינה ובין חומת ע"נ תהיה מכוסה בבנין במשך אחד עם פני גובה חומה הקטנה. ותהיה נראה חומה נמוכה בנין אחד סמוכה ודבוקה אל החומה הגדולה. אפשר מפני זה קראו הכתוב כאן בנין. והוא הוא החיל השנוי במשנתינו. ויפורש מעתה הכתובים על סדרן : (ה) והנה חומה מחוץ לבית. כדברי אא"ז הגאון שהוא חומת ע"נ אלא שהראה לו כאן החומה שלא במקום שער. לכן לא מדד לו עובי חומה הגדולה כי אם הבנין היינו חומת החיל הנמוכה ודבוקה אל החומה הגדולה מדדו רחב הבנין היינו מקצהו לחוץ ועד קצהו הדבוק אל החומה גדולה קנה א'. וקומה קנה א'. אם נאמר שתהיה שוה עם מ"ש והיה עולה מקרקע החיל י"ב מעלות. ואמרו רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. א"כ קרקע ע"נ גבוה מעל קרקע ה"הב ששה אמות. יתכן שפיר קומת הבנין קנה א' גבוה מעל קרקע הה"ב. שוה עם שטחית קרקע ע"נ רק כדי לאמץ גובה קרקע אל החומה מבחוץ כפי גובה הקרקע אשר לפנים ותתאמץ יסוד החומת הגדולה בקרקע הטוב משני עבריה. ואח"כ כתיב כסדר : (ו) ויבא אל שער וגו'. היינו אחר מרידת הבנין שלא במקום שער. הוליכני דרך ארץ הבנין עד שבא אל שער : ויעל במעלותיו. לרווחא דמלתא נוכל לומר כי המעלות הללו היו כולם בגוף חומת הבנין בגבהם ורחבם. כי חושבניהו דדין י"ב מעלות רום מעלה חצי אמה ושלחה הצי אמה. כחשבניהו דדין. רחב קנה א' וקומה קנה א'. וז"ש במעלותיו : ונאמר עוד זה חומת הבנין. היה נמוך סביב כל החומה. אבל בהגיע כנגד השערים. נבנה זה חומת הבנין גבוה אל כתפות פתח השער. ונתעבה כתפות השער מעל עובי החומה. וכן דרך שערי חומות הבצורות להיות בולטים מעל החומה משני עבריו ואם כן היה עובי חלל הפתח כעובי חומת הבנין. וכעובי החומה הגדולה. והיה לו שני סיפים ג"כ האחד לכסות עובי חומת השער וא' לכסות עובי חומת הבנין. וז"ש וימד את סף השער קנה אחד ואת סף אחד קנה אחד. והיינו שני הסיפים בארך ממזרח למערב : (ז) והתא קנה א' ארך וגו'. נוח לנו לפרש מ"ש קנה א'. היינו מדת חלל התא עם כותליו כאחד. ולומר שסתם הכתוב מדת החלל לבד מה שאין לנו בו צורך יריעה למדת כלל השער. משאלו נאמר שפירש הכתוב מדת החלל לבד ומדת כותליו סתום. ואנחנו לא נדע לשער בהם כמה אוכלות באורך השער. ע"כ באנו לומר שחלל התא עם כותליו בכלל קנה א' אורך וקנה א' רוחב. וכן יצא לנו החשבון בכל מקום כדלקמן : וסף השער מאצל אולם השער מהבית. ונאמר בהיות אורך השער דרך התאים מדתו מרובה כמ"ש לקמן כמדת השער חמשים אמה ארכו. ראוי אלינו ליחס לו ע"צ ההידור והיופי שנעש' תמונת שער בסיפים וקומה ורוחב ועביו מובדל וניכר לפני התאות. ועוד תמונת שער בסיפים וקומה ורוחב ועביו נבדל וניכר בכלות התאות. ועליו נאמר בפסוק ט"ו לפני אולם השער הפנימי. ונפרשהו כפשוטו שמלת הפנימי קאי אלפניו היינו על מלת השער שהוא פנימי להתאים ולא על מלת האולם שלפני פניו. ע"ש לקמן בפסוק הנ"ל. וכאן בא הכתוב לתת סימן במצריו אמר אחר שמדד התא. מדד סף השער. ומפרש איזה שער ואמר אשר מאצל אולם השער וביאר הכתוב שזה האולם היה דבוק אל השער לפנים מצד הבית. וז"ש מהבית. ונאמר שאלו הכתובים מדתו ממזרח למערב קמ"ל. ויתכן שפיר שלא קראו הכתוב סף האולם כ"א סף השער כי היה סף לשער ממש : (ח) וימד את אולם השער מהבית. הנה בארנו לעיל פסוק ז' בביאור אשר לאא"ז הגאון זצוק"ל שם אולם הונח על כותל נסמך באחד מקצות ארכו אל כותל אשר לרחבו. ובקצהו השני לא נמצא כותל לרחבו וכן היה כותל האולם הרזה דבק בקצה אל השער. ובקצה השני אשר מהבית בלתי דבוק ואמר כאן שמדד אורך כותל האולם היינו נמי ממזרח למערב מדתו קנה אחד : ונפרש כאן מהבית. ר"ל שהתחיל למדדו מכלפי פנים לכן מצא במידתו קנה אחד ויתבאר בפסוק שאח"ז : (ט) וימר את אולם השער שמונה אמות. אמר הכתוב כאן. כי פעמיים מדד אורך כותל האולם ההוא. במדה אחת מצאו קנה א' ובמדתו השני מצאו שמונה אמות ומפרש הכתוב ואיליו שתים אמות. ר"ל שסמך לו אל כותל אולם איל עביו שתי אמות. לכן כשמדד עם האיל מצאהו שמונה אמות. ואם לא תדע לך אם האיל היה אל כותל האולם לקצהו למערב או לקצהו למזרח והאולם היה פנימי לו. מפרש הכתוב ואמר ואולם השער מהבית היינו שכותל האולם היה לפנים להבית. והאיל למזרח הכותל סמוך אל השער. ויתכן מה שסיים הכתוב כאן ואולם השער מהבית. גם יתכן

*ולפסר סטעס משוס דבבית שני סיתס חומת ע"נ רחוקס מן ססיכל רכ"ב אמס ונמלאת עומדת בגובס ססר. ועשו חומת סחיל רחוקס מן סחומס סגדולס בכדי לאמן אליס קרקע סרכס למיזוק יתירס. משא"כ בשל עתיד פסיס חומת ע"נ בשפ'לי ססר רחוקס מן ססיכל סס"א אמס. כמבואר אצלנו לקמן. לכן די לס באימוץ קרקע מעט. ותתקרב חומת סחיל אל חומת עזרת נשים :

מ"ש פסוק ח' אולם השער מהבית היינו שמדדו מכלפי הבית. גם יתכן בריש שמדד מצד השער והתחיל מן האיל כתוב סתם את אולם השער ח"א ונפרש מ כדעת המפרשים היינו עגול מל' כאלה וכאלון. ונאמר כמו שארכו שתים שתים : (יא) וימד וגו'. אורך השער י"ג אמות. בדברינו מפורש תיטי כנגד חומת הבנין קנה א'. וסף השער קנה אחד וגבול אמה אחת הרי י"ג א ומפרש ואילך : (יב) וגבול לפני התאות אמה אחת. ואמה אחת גבול מפה. כי אלו שני הגבולין האמורים כאן שניהם היו באורך השער ממזרח למערב ו אמר הכתוב אמה אחת מפה ואמה אחת מפה כדרך שאר הכתובים הבאי דבר שהוא מצד א' מימין או משמאל כן הוא בצד השני. אלא בא הכתוב ל על שני הגבולים אשר מצד אחד. לכן שפיר ג"כ מה שנשנית ואמה אחת ג ונאמר שאמה אחת גבול לפני התאות היינו בין השער החיצונה ובין התא ומ"ש ואמה אחת גבול מפה היינו בכלות התאים היה גבול בין התא השלישי ו אשר בסוף התאים. וענין הגבול באנו לומר שהוא בנין חומה עוביו אמה ממז דבוק אל כיתל העזרה לפנים אל כתפות פתח השער עד למעלת מזה ומזה לפנים ונגבל בזה תמונת השער מעל כל החומה. והתא הראשון כותלו הס אל הגבול. ע"כ למטה כנגד התא איננו ניכר בליטת הגבול מעל החומה א התא נמוך (חצי ארכו ורחבו) וכל השערים היו גבוהים : היה הכרת הגבול למעלה מגג התא. וז"ש הכתוב אח"כ : (יג) וימד את השער מגג התא לגגו. נקרא היינו מה שהוא נגבל וניכר מעל שאר כל החומה. והנה הכירו כאן אמה אשר אל כתפות פתח השער משני עבריהם וכשבא למדוד רחב הבל מצפון לדרום לא היה יכול למדוד למטה כנגד התא שהתא דבוק אל הג שהקרים הכתוב לאמור. וגבול וגו'. והתא שש אמות מפה וגו'. ר"ל ע"כ נ למטה בארץ כנגד התא אלא מדד את הגבול בגובה למעלה מגג התא ועד של השער שם היה ניכר בליטת הגבול מעל החומה. ושם למעלה מגג ס וימד את השער מגג התא היינו אותו החלק אשר למעלה מגג התא ועד גוב שער ז"ש לגגו. שם מדד רחב בליטת השער. והנה הוא רחב כ"ה. ואמר ו מצפון לדרום שהיו כתפות הפתח בולטים מעל החומה ממזרח למערב אמו הבליטה מצפון לדרום ז' אמות ומחצה מעבר א' של פתח. וכן ז' אמות ומ השני וחלל הפתח רחב עשר בנתים הרי רחבו כ"ה אמה : (יר) ויעש אלים נ נוח לנו לפרש ולאמר שהאי מדת ס' אמה. קאי על האורך או על הרוחב נפרש על הגובה כי לא מצינו בכל המקראות הללו מדה מפורש על הגובה הבנין וקומה קנה אחד אף כי נאמר גם הסתום בכתוב יפורש על הגובה. ו לפי מ"ש בספ"ק דתמיד. ומי הוי אכסדראות בעזרה כו' אר"ת באכסדרות ופי' המפרש לתמיד עמודים של אבן היו בעזרה סביב כו'. ונאמר כמו כן יהיו בע"נ על עמודים. של אבן ועמוד עגול של אבן נקרא בלשון הכתוב כאן אי הכתוב שמדת כל אכסדרה אשר אצל כל כתף של כל שער תהיה אורך ס' א ויעש אלים ס' אמה. ר"ל סידר אילים בשורה ואורך שורת האילים ס' אמה. ול מספר האילים שעמדו באורך שורה כזו. ולא עובי כל איל. ולא המרחק לחבירו. כאשר השמיט הכתוב שארי הפרטים אשר אינם מוכרחים לכלל מדי וביאר הכתוב עוד ששורת אלים הללו עמדו במישור אל איל תחצר השער. ו איל אשר לשער מכנגד כתלי העזרה כן הוא המרחק אשר משורת האילים העזרה. וז"ש ואל איל החצר השער. ולפי מ"ש בסוכה נ"א ב'. מאי תיק ששנינו חלקה היתה בראשונה והקיפוה גזוזטרא כדי שיהו הנשים רואות מל אפשר לומר כאן נעשו האילים ואכסדרה עליהם. יתיה רצפה על גבי האכס הנשים רואות מלמעלה כו'. ואפשר רמז לזה מלשון ויעש דכתיב כאן גבי ה לא נמצא לשון ויעש בכל המקראות הללו כי לא יתכן על מראה בבנין הע מעשה ועשיה. לולא שרמז בלשון ויעש מל' תיקון כמ"ש חז"ל כנ"ל : (טו) שער האיתון על לפני אולם שער הפנימי חמשים אמה. הנה מה שפירשו לפני ש היינו מתחילת כניסת השער. מתבאר שפיר לפי דברינו לעיל. שגם דרך ע הבנין נכנסין אל השער. ואין לבא אל השער כ"א להכנס תחלה דרך חלל חומ וחומת הבנין עולה במספר החמשים של אורך השער. לכן דקדקו לגמר מתח השער : וממ"ש על לפני אולם שער הפנימי משמע דאין אולם שער הפנ החמשים אמה. ובדברינו החשבון מכוון חמשים אמה עד לפני אולם. היי השער קנה אחד. ואת סף א' קנה אחד הרי י"ב אמה עמש"ל פסוק ו' ואמה התאות הרי י"ג. ושלשה תאים כל תא קנה א' אורך. הוא י"ח אמה. אמות שני חללים בין שלשה התאים וכל בין התאים חמש אמות הרי מ"א ואמה אחת גבול מפה אצל סוף התאים עמ"ש לעיל פסוק י"ב. וסף השער מא השער מהבית קנה א' עמ"ש לעיל פסוק ז'. ואיליו שתים אמות עמש"ל פ הרי שפיר נ' אמות עד לפני אולם שער הפנימי ואין האולם בכלל : וכל הרו את שם לפני אולם שער הפנימי כדרך שפירשו המפרשים נסכים אליו לבטל לעיל פסוק ו'. ונפרש מעתה שלא עלה חומת הבנין למעלה אל כתפות הי השערים אלא שגם נגד השערים היה נמוך בכל הבנין כולו. וא"כ אפיק כ אמה אורך השער האי ששה של עובי הבנין. ועייל ששה אורך כותל האול פסוק ח'. וגם בפסוק י"א אורך השער י"ג אמות נפרש מעתה החשבון השער קנה א' ואמה גבול לפני התאות. והתא הראשון הדבוק אל הגבול כ אבל מכאן ואילך מפסיק משך אורך בנין השער. החלל חמש אמות אשר בין (טז) וחלונות אטומות אל התאים וגו'. לאשר ראינו דרך ארכטיקתון בוני ה ושרים. לעשות על פני כל אורך כותל ההיכל מבחוץ. סדר החלונות במרח איש אל אחיו. במכוון יותר כי השתוות המרחקים תשית ראש תפארת הה הרואים. ויש מן המקומות אשר ראוי לבא שם חלון לפי הסדר שמבחוץ. ראוי לבא שם חלון לפי סדר המחיצות שבפנים החכם יודע פשר דבר. לעש ההוא הכותל אטום אלא שמבחוץ עושין צורת חלון מעין צבעים. נדמה בעין הרוא חלון בלתי מבטל הידור השתוות המרחק בין חלון לחלון. ובכגון זה חלונות אטומות כי נראין חלונות והמה אטומות. וכשבא הכתוב לדבר על החלונות במקום בנין אחד. קראן זה אל זה שקופות. ז"ש מלכים א' ו' י"ד נ חלוני שקופים אטומים. ר"ל איזה מן החלונות היו שקופים ואיזה מהן היו ובאנו לומר כאן בבנין העתיד. הנה התאים והאילים אשר בבניני השער. א כי לעבר אשר לפנימה לשער. אין להם כי אם חלונות אטומות אם מפני ש מעבר לכל. ואם מפני שאורם מעט כי חללת אינו אלא עשר אמות. אבל ב אשר הוא פנימה אל החצר. הם חלונות ממש : ז"ש וחלונות אטומות אל הה אליהמה לפנים לשער. כי שם לא היו כ"א אטומות לכן לא הזכיר כאן שקופ שהזכיר במלכים : וכן לאלמות. היינו שגם לכותלי האולם היו חלונות אטומ אשר פנימה לצד חלל השער. ולפי דברינו כי אורך חמשים של השער לא נ עד כותלי האולם ולא האולם בכלל שם השער יתכן שפיר מ"ש כאן וחלונות וגו' לפנימה לשער. ואח"כ אמר וכן לאלמות כי האלמות אינם בכלל השער סביב סביב לפנימה. היינו פנימה לחצר ששם חלונות ממש. לכן הזכ חלונו

) ויביאני אל החצר החיצונה; היינו אחרי שנכנס דרך כל אורך השער
ים אשר סביבו' הכותל שנכנס בו: והנה לשכות ורצפה עשוי לחצר סביב.
ז דבוק אל הכותל לארכו של כותל האחד קרוב אל המקצוע. והאחר
ער. ומפרש ואילך שלשים לשכות אל הרצפה והרצפה אל כתף השערי'.
ה סמוך אל כתף השער והלשכות סמוך להרצפה לצד המקצוע: שלשים
הרצפה. נוכל לאוקמי כי השלשים לשכות כולם להדדי קימי לאורך
"א נאמר שרחב כל לשכה ד"א. די למו אורך הכותל לדעתינו כי מדת
ה ת"ק אמה על ת"ק אמה והנה מדת החצי עד חצי השער ר"ן אמה.
צר למקציעות החצר ששים אמה לאורך האילים. חצי רחב השער י"ב
ה. ק"כ אמה אורך השלשים לשכות נשאר עדיין י"ז אמות ומחצה בין
ן החצר הקטורות: (יח) והרצפה אל כתף השערים. עמש"ל פסוק י"ר
ר החיצונה אל כתף השערים. עשוי אכסדראות. והאכסדרה נשען על
מודים עגולים נק"א כאן אלים וז"ש שם ויעש אלים ששים אמה היינו
סדרה לאורך הכותל ששים אמה. ושורת האילים רחוק מן הכותל כמרחק
שער מן הכותל. וז"ש שם ואל איל החצר השער נמצא רחב האכסדר':
השער. כמידת אורך השער מן הכותל ועד סוף איל החצר השער.
: האכסדרה כנ"ל. אלא שבלשון הכתוב דכאן נק"א אכסדרה בלשון
שר מטעם כנ"ל הוא רצפה למעמד הנשים הרואות מלמעלן וכו' כדאיתא
ב') ואם כזה יתכן שפיר מ"ש בפסוק הקודם ורצפה עשוי והיינו נמי
י"ד שעשיה האמור כאן הוא מלשון תיקון. וכמאמר חז"ל שם מאי תיקון
בראשונה והקיפוה גזוזטרא כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלה והאנשי'
היה למטה ג"כ רצפה למעמד האנשים; ואפשר הרצפה העליונה קצרה
ת. כי אוכלת ממנה הגזוזטרא המוקפת לה; וז"ש לעומת אורך השערים
תונה: (יט) וימד רחב מלפני השער התחתונה. רחב היינו מצפון לדרום.
ות הנאמרים כאן הוא באורך ממזרח למערב: מלפני השער התחתונה.
רך רחב פני כל הקדים מצפונו ועד דרומו. אלא רוח אחת אשר מן לפני
ונה. ולקמן מפרש איזה רוח מדד: לפני חצר הפנימי ר"ל גם רוח אחת
השער. לא מדד אותו כולו עד המקצוע. אלא חלק ממנו הנמשך לפני
: מחוץ. היינו עם עובי כותל חצר הפנימי: מאה אמה הקדים והצפון;
ן לפני שער התחתונה אשר במזרח. לרוח צפון עולה המדה מה שהוא
חצר הפנימי מאה אמה. אבל הוא מזרחית דרומית אשר מלפני שער
פני חצר הפנימי. מידתו פחות או יותר ולא פירש. האומנם שכל השערי'
זה כנגד זה. אבל מי יימר לן. שהשערים באמצעית החומות הם יושבי'
מצד א' והמעוט מצד השני. ולא גילו לן בפרט. הלא תראה בבית שני
כל המדות. ומרחקי השערים מן הקצות לא פירשו. אלא סתמו ואמרו
ובו מן הדרום ומיעוטו מן המערב שני לו מן המזרח וכו'. ואעפ"כ כל
ו מכוונים ואפשר בשל עתיד תהיה נמי הכי: (כב) וחלוניו ואילמין
' הנה בפסוק הקודם כבר כתיב ואלמיו ונשנית כאן לומר לך שהם שני
ית. האחד לאורך השער לסוף התאים והוא נקרא אולם השער. וכותלין
ית. והאחד לרחב השער היינו בריוח שבין תא לחבירו היו אלמות נמשכי'
וך אויר החצר כדברי אא"ז הגאון זצוק"ל לעיל פסוק י"ג. ולפ"ז נפרש
הקודם ותאיו ואילו ואלמיו וגו' חמשים אמה אורך היינו שבא לחשוב
ראים בתוך חלל השער לאורך השער וחשיב כסדרן. תאיו ואליו ואלמיו
האולם אשר לאורך השער. ומ"ש כאן ואלמיו. היינו האלמות הבולטים
ר ולא נראים לעבר אשר לתוך חלל השער. ויפורש בידינו כל הנאמר
לא נשנית אלא בשביל דברים הנראים לאויר החצר. ובלתי נראים בתוך
. והוא כי מ"ש וחלוניו. וסתם חלונות הוא חלונות ממש. ובדברינו
ט"ז מבואר כי לתוך חלל השער היו חלונות אטומות, כ"א לעבר אשר
כ היו חלונות ממש. וכן האלמות כנ"ל בלתי נראים לתוך חלל השער.
ים לא היו נראים אלא לאויר החצר ועיין בדברינו לקמן פסוק כ"ו: ובמעלו'
בו. פשטות הלשון שהמעלות הם בתחילת כניסת השער: ויעלו בו
ין. כדרך המעלות בשער הקדים ועיין בדברינו לעיל פסוק ו': ואילמיו
יל לפני המעלות היינו שכותלי האולם המה לחוץ מכותל החצר החיצונה.
לה לאולם. ואח"כ יעלו במעלות אשר בתחילת השער: (כה) וחלונים לו
לונות האלה ר"ל כחילוקי החלונות של שער הקדים המבואר בפסוק ט"ז.
נות אטומות מבפנים לחלל השער. ושקופות מבחוץ לתוך אויר החצר:
ת וגו'. ותמרים לו א' מפה וא' מפו אל אליו. משמע לשני האילים לא
תימור א' מפה ותימור א' מפה. ונאמר כי התימור בא למלאות כסוי פני
האולם. כי האיל אשר בין השער ובין כותל האולם לא היה כ"א שתים
ות. ועובי כותל האולם ששה. ובא התימור בצידו אל האיל. למלאות
עובי הכותל. ומדקחשיב הכתוב לאורך חלל השער תאיו ואליו ואלמיו
איל נמשך לצד חלל השער בשורה שוה אל כותלי האולם היינו אלמיו.
ר לצד החצר חלל ד"א בין השער ובין כותלי האולם. ובא שם התימור
ואח"כ לא היה התימור נראה אלא לאויר החצר ולא לתוך חלל השער וכנ"ל
אבל מדברי הכתוב ט"ז ואל איל תמרים משמע כדברי אא"ז הגאון זצוק"ל
' היו תמרים: (כח) ויביאני אל חצר הפנימי בשער הדרום. הלשון משמע
חצר הפנימי ואח"כ נכנס בשער. היינו כי בניני אורך שער הפנימי בולט
הפנימי. כדרך השערים שבחצר החיצונה בולטים לתוך חצר החיצונה.
"ז מ"ש לקמן פסוק ל"א ול"ד ואילמיו אל חצר החיצונה. בא לומר אף
אים והאילים נמשכים לתוך חצר הפנימי. מ"מ אילמיו אל חצר החיצונה
: ומ"ש וימד משער אל שער מאה אמות. היינו מסוף שער החצר החיצונה
ת שער חצר הפנימי. כי שער חצר הפנימי תחילתו שוה אל חומת חצר
וימד את שער הדרום כמדות האלה. היינו רחב הפתח עשר אמות אורך
אמות: (ל) ואלמות סביב וגו'. לא כתיב ואלמיו. היינו שבא הכתוב לומר
ת שאינם של השער. אלא שסביב כותל חצר הפנימי מבפנים היו אלמות.
א' כ"ה אמות. היינו לאורך השער. ורחב ה' אמות היינו לרחב השער:
מיו אל חצר החיצונה. כאן אמר אלמיו. היינו אלמות של השער והוא
האולם מבחוץ לשער בולט אל החצר החיצונה: ומעלות שמונה מעליו. לא
באותו לשון שנאמר במעלות חצר החיצונה. ושם נאמר ויעל במעלותיו
לות יעלו בו ומעלות שבעה עלותיו. כולם בלשון עולה במעלות. אלא שכאן
דרך ירידתו מחצר הפנימי אל החיצונה ולכן סמך לו ויביאני אל חצר
היינו מפני שכבר ירד לתוך חצר החיצונה. וכן אתה אומר בפסוק ל"ד ול"ה:
אליו ואלמיו וגו'. כאן לא כתיב ותאיו ואליו. כדרך הכתוב בכל השערים
נשתנה שער זה מן כל השערים. כי השער הזה באו האילים לתוך חצר
כדלקמן ע"כ נתבטל הסדר שאמר בכל השערים ושם נאמר וימד את השער
סמוכים אל השער לכן כתיב ותאיו. ובסוף התאים כמוכים האלים נאמר
וך אל האלים כותלי האולם נאמר ואלמיו. אבל בשער הצפון הלזה הנה

התאים לפנים מן השער והאלים לחוץ אל החצר החיצונה לכן לא בא אליהם וי"ו החיבור: (לז) ואיליו לחצר החיצונה. הוא זה שאמרנו. כי נשתנה שער הצפון הזה בהיות איליו סמוכים אל השער מבחוץ לחצר החיצונה. ולא הזכיר הכתוב כאן ואלמיו אל חצר החיצונה משמע שהאולם מבפנים לשער לתוך חצר הפנימי וכדלקמן: (לח) ולשכה ופתחה באילים השערים. באילי השער לא נאמר אלא השערים והלא בכל שאר השערים לא היה לשכה ופתחה באילים לכן נפרש האי בי"ת באילים היינו במקום. ר"ל במקום שהיו אילים בשאר השערים והוא בין שער הפנימי ובין כותלי האולם. כדברינו לעיל פסוק ט', אבל בשער הצפון הזה, נפקד מקום האילים בין השער וכותל האולם ל"ז, הוכן לשכה ופתחה במקום האיל, וז"ש לשכה ופתחה באילים השערים. וכן הוא הראוי ללשכה אשר שם ידיחו את העולה להיות סמוך אל האולם, ובאולם שלחנות לשחוט אליהם כדלקמן: (לט) ובאולם השער שנים שולחנות וגו', אולם השער היינו חלל האולם שלפנים משער הפנימי כנ"ל פסוק ט"ו, נמצא אתה אומר בחלל האולם לפנים מאורך השער היו שם ארבעה שלחנות, כמ"ש שנים שלחנו' מפה ושנים שלחנות מפה: (מ) ואל הכתף מחוצה לעולה לפתח השער וגו', האי פתח השער שב אל השער שהזכיר בפסוק הקודם ובאולם השער, והוא סף השער אשר מאצל אולם השער, לפי דברינו לעיל פסוק ז', ואמר ואל הכתף האי כתף היינו שורת שלש התאים, נמשכים מכנגד רחב הפתח אמה וחצי מפה, וכן שורת שלש התאים שכנגדם נמשכים מכנגד רחב הפתח אמה וחצי מפה (כדעת רש"י במקצת) ונשארו כתפים לפתח, אמה וחצי מפה ואמה וחצי מפה. והיינו כתף מחוצה לעולה לפתח השער; שנים שלחנות היינו זה בצד זה לאורך השער, ורחב השלחן אמה וחצי כמלא רחב כתף השער, ואם כדברינו זה נמצא חלל השער שבין תאים הימנים והשמאלים, י"ג אמה ושני התאים שבשני צדי החלל, רחב כל תא קנה א', הרי כ"ה אמה רחב השער, וזה מ"ש בכל הכתובים רחב השער חמש ועשרים אמה, אלא מה שפרשתי לעיל כבר נדפס ואין להשיב: ואל הכתף האחרת אשר לאולם השער, היינו מבפנים לשער אשר לצד האולם, גם שם נמשכים כותלי האולם, מכנגד רוחב הפתח אמה וחצי מפה ואמה וחצי מפה, ונשאר כתפים לפתח השער מבפנים, גם שם שנים שלחנות מפה ושנים מפה, נמצא מבפנים לשער בצד אחד ארבעה שלחנות, שנים סמוך אל הכתף אשר לאולם ושנים באולם, הרי ארבעה שלחנות מפה, וארבעה שלחנות מפה לכתף השער ומה היו משמשות מפרש ואילך: (מא) ארבעה וגו' שמונה שלחנות אליהם ישחטו, ולפ"ז שפיר ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה', היינו אל השלחנות אשר לפנים מהשער והוא על ירך המזבח צפונה, והמפרש האולם הוא לחצר החיצונה מוכרח לומר קרושתו כלפנים, ולדברינו בין הכל הוי י"ב שולחנו' שמונה מבפנים לשער אשר לאולם השער, וארבעה מחוצה לעולה לפתח השער, שנים אל הכתף מפה ושנים אל הכתף מפה. וז"ש: (מב) וארבעה שולחנות לעולה, היינו אשר מחוצה לעולה לפתח השער כנ"ל: (מג) והשפתים טפח אחד בבית סביב וגו', בבית בפנים בתוך הלשכה אשר פתחה באילים: כי שם ידיחו את העולה, ע"כ ראוי להיות ההפשטה ג"כ שם כי ההפשטה וההדחה כל כבודה פנימה ולא לעיני כל עובר: ומחוצה לשער הפנימי, לשער החצר הפנימי לא כתיב אלא לשער הפנימי והוא ע"ר שבארנו לעיל פסוק ט"ו, על לפני אולם שער הפנימי, ר"ל סף השער אשר מאצל אולם השער והוא לסוף התאים, והיינו פנימי לכל בניני אורך השער ואמר מחוצה לשער ההוא אשר הוא פנימה אל הבית להלאה מכותל החצר ל"ת אמה, נראה לו לשכות שרים בחצר הפנימי, אלא חוצה לו לשער ההוא, ר"ל קרובים אל כותל החצר יותר משער הפנימי, והיינו אל כתף שער הצפון היינו לעבר שער הצפון שנמשך לפנים לעזרה: (מה) וידבר אלי זה הלשכה וגו', ר"ל לשכות שרים היינו הרבה לשכות, והראה לו לשכה אחת מהם לכהנים שומרי משמרת הבית וז"ש זה הלשכה אבל הלשכה אשר פניה דרך הצפון אינה כ"א אחת כתיב סתם והלשכה אשר פניה דרך הצפון: (מז) וימד את החצר אורך מאה אמה ורחב מאה אמה, הנראה כי זה הוא מדת מקום הפנוי שבחצר, והוא לבד המקום אשר יכילו השערים הבולטים לתוך החצר לצד צפון ומזרח ודרום, והמזבח למערב ז"ש מרבעת: והמזבח לפני הבית, ולפ"ז עולה רחב כל החצר הפנימי שני מאות אמה, וא"כ רחב חצר החיצונה חמש מאות אמה היינו שמרחק כותל חצר החיצונ' מכותל חצר הפנימי בכל צד לפי מרחק אורך השער חמשים אמה, וגם משער החיצונה אל שער הפנימי מאה אמה, וע"ל פסוק י"ט: (מח) ויביאני אל אולם הבית, וימד אל אולם ה' אמות מפה וגו', אמרו חז"ל בעכו"ם מ"ג א' אכסדרה תבנית אולם וע' תוס' שם ד"ה אכסדרה כו' שהאולם היה פרוץ במילואו לרוח מזרחית עכ"ל, ונמצא למד אולם דומה לאכסדרה והנה האכסדרה ברוחו הפרוץ, תקרתו נשען על עמודים ועיין בהמפרש לתמיד ספ"ק, וע"ל פסוק י"ד, והנה בשל עתיד, האולם ברוחו הפרוץ למזרח, ישען תקרתו על עמודים עגולים, והיינו אילים האמורים כאן והעמודים עומדים במקום הכותל ואעפ"כ נקרא פרוץ במילואו וז"ש כותל האולם חמש והאולם י"א כי לולא העמודים אשר במקום כותל למזרח, יפקד שם כותל למזרח האולם, וגם כותלי המזרחי אשר מן האולם לצפון ולדרום לא ניכרו בפנים לחלל האולם והיינו פרוץ במילואו שכותל המזרחי אשר לצדדי האולם נראין כלים בשוה אל כותל צפון האולם וכן לדרום ודוחק לומר שנעשה איזה ציון והיכר בין עובי כותל המזרח ובין התחלת אורך כותלי האולם אשר בצפון ובדרום ובא הכתוב כאן לספר תבנית אורך הבית כולו וחשב בכל המקומות עובי הכתלים להודיע בהן מדת האורך ממזרח למערב, אמר כאן וימד איל אולם ה' אמות, היינו עובי האיל ממזרח למערב חמש והאיל בא במקום כותל מזרחי של האולם: חמש אמות מפה וחמש אמות מפה, ר"ל איל של חמש מימין בבא איש אל האולם ואיל של חמש משמאל, ושני האילים במקום כותל מזרחי עומדים וסדר האילים היינו שאיל א' לעומת פרץ הצפוני רחוק מהפרץ שלשה אמות וכן המרחק איל השני מן האיל האחד ג"א, וכן מרחק מן הפרץ הדרומי עד האיל השני ועובי כל איל חמש כי עגולות המה הרי י"ט אמה, ואורך האולם עשרים אמה תן אמה המותר אל העמודים אשר על האילים, ר"ל אל כל איל היה עמוד א' מפה ועמוד א' מפה ותאמר שכל עמוד עוביו רבע אמה ובין כולם אמה אחת, הרי מדת עשרים כמדת הפרץ במילואו של אולם עשרים אמה, ואמר בראש העמודים משקוף עגול כעין שער. וז"ש ורחב השער שלש אמות מפה ושלש אמות מפה, ר"ל אל כל איל, היה שער שלש מפה ומפה לאיל:

מא (א) ויביאני וגו', וימד את האילים וגו', גבי אולם כתיב וימד אל אולם וכן גבי ק"ק כתיב וימד אל הפתח, וכאן כתיב וימד את האילים משמע שני האילים, ואמר ששה אמות רחב מפה, וששה אמות רחב מפה, לכן נראה לפירש"י פסוק כ"ד ושתים דלתות וגו', ד' דלתות היו לו שנים מבחוץ ושנים מבפנים, ונאמר כי אל הדלתות שמבחוץ היו לו שני אילים במקום כף השער שהדלתות סמוכים בהם, וכל איל עוביו שלש אמות, ושני האולים רחב מצפון לדרום ששה אמות וכן לדלתות שבפנים שני אילים כנ"ל ואיל אשר לדלת הפנימי סמוך אל האיל אשר לדלת החיצון ובין שניהם ששה אמות ממזרח למערב, סמלאים פני עובי הכותל ששה וז"ש וימד את האילים, ר"ל שני האילים אשר לחוץ: שש אמות רחב, ר"ל בין שניהם ששה אמות ואמה מפה, היינו אשר לחוץ: ושש אמות רחב מפה, היינו האילים אשר לפנים ומפרש ואילך, מפו ומפו הנאמר כאן לא תפרש מצפון ומצד דרום אלא לרחב האהל, בעומד ופניו לרחב האוהל ונמצא מפו לימין ומפו לשמאל הוא למזרח ולמערב,

עד

עד כאן דברי נכדו יעקב משה, ונשוב עוד להעתיק ביאור מדברי אא"ז הגאון זצוק"ל: ויעמד אל אולם, פירש איל הסמוך אל כותלי האולם, אשר לצפון ולדרום נסמך לכל כותל בקצהו אשר למזרח איל חמש אמות בולט לחוץ אל החצר: אנ"ה בכתבים אחרים מ׳אתי כתוב והיה בולט שני אמות לחוץ אל החצר, ולפ"ז צ"ל שנסמכו האילים מבפנים אל עובי כותל המזרח שהוא שלש אמות ואינו בולט מכנגד כותל המזרחי של האולם ולחוץ אלא שתי אמות: (מט) ובמעלות אשר יעלו, פירש העולים אל האילם: ועמודים אל האילים אחד מפה וא' מפה, היינו לכל איל עמוד א' ועמוד א' מפה: (א) וימד את האילים שש אמות, היינו ממזרח למערב: רחב האוהל, פיר' האילים עומדים בצידי חלל הפתח וממלאים פני עובי הכותל והיינו רחב האוהל של הפתח: (ב) ורחב הפתח עשר אמות, היינו מצפון לדרום: (ג) וימד איל הפתח שתים אמות והפתח ששה אמות, פירש כותל המבדיל בין ההיכל ובין ק"ק עוביו ד' אמות, אלא שאיל הפתח בולט לחוץ אל ההיכל שתי אמות, לכן עובי חלל הפתח שש אמות, וז"ש איל הפתח שתים אמות. היינו שמדד מבחוץ בצידי הפתח והפתח שש אמות, היינו מבפנים חללו ממזרח למערב שש אמות: ורחב הפתח שבע אמות, היינו חלל הפתח מצפון לדרום: (ד) וימד את ארכו, היינו של ק"ק: ורחב עשרים אמה אל פני ההיכל, פירש רחבו שוה אל רחב ההיכל: (ה) וימד קיר הבית וגו', ורחב הצלע, הוא צלע הוא תא, והיינו תא המערבי רחבו ממזרח למערב ד' אמות: סביב סביב, ר"ל לצפון ולדרום ג"כ רחב התאים ד' אמות: (ו) ובאות בקיר אשר לבית לצלעות, פי' בין כותל קדשי קדשים ובין התאים תהית ריוח חמש אמות, ואותו הריוח נקרא מונח: ושני קירות התאים, הקיר המזרחי אשר לצד המונח נקרא אשר לבית לצלעות, והקיר המערבי נקרא אשר לצלע אל החוץ, וזה שכתב ובאות בקיר אשר לבית לצלעות, רצה לומר הצלעות היינו הקירות המפסיקים בין התאים נאחזים בקיר אשר לבית לצלעות: סביב סביב, רצה לומר שכן היה גם כן בתאי הצפון והדרום: להיות אחוזים וגו'. ר"ל שיהיו אחוזים בקיר אשר לבית לצלעות, ולא יהיו אחוזים בקיר הבית של ההיכל וקדשי קדשים: (ז) ורחבה, ר"ל הקיר אשר לבית לצלעות רחבה מלמטה ונסבה למעלה למעלה, ר"ל כנוס ומתקצר למעלה, וכן למעלה כנוס ומתקצר עוד עד שנעשה כעין מעלות לעלות על גביהם עד התאים העליונים: כי מוסב הבית למעלה למעלה וגו'. ר"ל זה המסיבה אשר עולה ע"י למעלה למעלה, הוא לבית ר"ל בכותל מבפנים לצד התאים, אבל לצד החוץ היינו צד הכותל אשר אל המונח היה הקיר בשוה, וז"ש ע"כ רוחב לבית למעלה, ר"ל מפני שנתקצר הקיר לצד פנים, נתרחב לצד פנים: וכן תחתונה וגו', ר"ל העולה מן התחתונה אל העליונה, עולה דרך התיכונה וממנה אל העליונה (אנ"ה גם בזה לא השמיע השומע כראוי, והנראה לפרש לפי שיטתו, כי מ"ש ונסבה למעלה למעלה לא תשמע מיניה, שבדיוטא התחתונה לא היה הכותל כנוס ומתקצר, אלא שגם בדיוטא התחתונה הכותל כנוס ומתקצר: וז"ש וכן התחתונה וכן תראה מורה פיסוק הטעמים: (ח) וראיתי לבית גבה סביב. ר"ל קומת הבית גבוה מעל גובה התאים: מוסדות הצלעות מלו הקנה, פי' יסוד הצלעות רחב קנה א': אבל הכותל שע"ג אינו אלא חמש אמות: שש אמות אצילה, הוא מלשון גובה היינו שגובה היסוד שש אמות: (אנ"ה הנלע"ד לפרש, כי ר"ל בהיות הצלעות רחוק מן הכותל כי המונח מפסיק ביניהם. ואמר הכתוב שיסודות הצלעות קרובים אל כותל הבית בלי שום הפסק, עד אשר נראים כאחד אל יסודות כותלי הבית. ובאמת היסודות נפרדים זה מזה, וז"ש אצילה היינו נפרד ודבוק כאחת כי שם אצילות הונח בכל המקומות ע"ז הענין, וזה שגדרו עולם האצילות, וז"ש הלא אצלת לי ברכה ר"ל כי הברכות מאוחדים בלב המברך ונפרדים לפי התחלקות המתברכים וכן אתה אומר בפי' הכתוב ויאצל מן הרוח אשר עליו): (ט) רחב הקיר אשר לצלע אל החוץ חמש אמות, היינו קיר התאים אשר לחוץ אל צד החצר: ואשר מונח. היינו קיר התאים אשר מבפנים לצד המונח: בית צלעות, רצה לומר הוא מבית לצלעות: אשר לבית. ר"ל המונח הוא סמוך אל הבית: (י) ובין הלשכות רוחב כ' אמה סביב וגו', ר"ל בין הלשכות אשר בחצר לצפון ולדרום ובין תאי הבית הצפונים והדרומים, עולה חצר המפסיק ביניהם עשרים אמה: (יא) ופתח הצלע למונח, היינו פתח של התאים, פתוח לתוך חלל הנקרא מונח: פתח א' דרך הצפון, היינו בתאים הצפונים פתוח פתח בכותל הדרומי של התאים למונח אשר בצד הצפון: ופתח א' לדרום, היינו תאים הדרומים פתוח למונח אשר לצד דרום כנ"ל: ורחב מקום המונח חמש אמות סביב סביב, כלומר בצד הצפון ובצד הדרום: (יב) והבנין אשר ע"פ הגזרה פאת דרך הים ע' אמה, ר"ל הבנין כולו אשר למערב עובי הכתלים ורחב התאים והמונח וחלל רוחב הבית בין הכל ע"א, וזה פרטן קיר הצלע אשר להוץ לצד צפון ה"א ורוחב הצלע, היינו חלל התא ד"א, וקיר הב' אשר לצד המונח ה"א, והמונח ה"א, וקיר הבי' ו' הרי כ"ה אמות לצפון חלל ההיכל וכן אתה מוצא לדרום חלל ההיכל וביניהם רוחב חלל ההיכל כ"א הרי ע' אמה: וקיר הבנין ה"א, ר"ל בכלות אורך תאים המערבים שהוא כנגד רוחב ההיכל וכותליו, נמשך ממנו עוד קיר מצפון לדרום רוחב ה"א כנגד חלל שמונח וכן לקצה המזרחי של המונח כנגדו קיר ה"א, ובנין המונח בין הקירות לכן נקרא כאן קיר הבנין: וארכו תשעים אמה ר"ל ארכו של המונח צ"א כי אורך המונח הוא כנגד אורך כל הבית וזה פרטן קיר הבית ו' אמות ק"ק ד"א, קיר המבדיל בין הקודש ובין ק"ק ארבעה, ההיכל ארכו מ' קיר הבית אשר למזרח ששה רוחב האולם לארכו של הבית י"א אמה, כותל האולם אשר למזרח ג' אמות הרי צ' אמה: לא אמנע טוב בהיות לאל ידי להשמיע מה ששמעתי מפורש ושום שכל, בענין המעלות שבין המזבח והאולם, במדות ג' ו' ז', בין האולם ולמזבח כ"ב אמה וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה אמה, אמה אמה ורובד שלש, ואמה אמה ורובד שלש והעליונה אמה אמה ורובד ארבע, ועיין פירוש הר"ש וסיים ואין הדבר מכוון לי, ומוכרח הרע"ב לפרש רובד ג' המוזכר בראשונה היינו במעלה רביעית, אע"פ שלא נתפרש במשנה אלא שני פעמים אמה אמה ואח"כ מיד אמר ורובד שלש מ' שמעלה השלישית רובד ג', וכן בהעליונה רובד ארבע, הוכרח הרע"ב להוסיף ולאמר אחר ד' מעלות שהיה לכל אחת אמה, אע"פ שלא נשנית במשנה כ"א פעמים אמה אמה יסמוך לו רובד ארבע, ובשם אא"ז הגאון זצוק"ל שמעתי, כי כן דרך מסדר המשנה כשבא להזכיר ארבעה ענינים, ושלשה מהם שוים זה לזה אלא ברביעי ניתוסף דבר, הרי אינו מזכיר אלא שתים הראשונים, ומחסר דברי השלישי כי מן השניים תדון אל השלישי אלא מסיים ברביעי שנתחדש בו דבר, וכן אתה מוצא כתובות פי"א ד' היתה כתובתה ד' מאות זוז, ומכרה לזה במנה ולזה במנה, ולאחרון יפה מנה ודינר במנה, הרי לפניך שהחסיר התנא, במנה השלישי, ולזה במנה, מפני שנשמע מן השנים הראשונים, וכן כאן היה צ"ל ג' פעמים אמה אמה ורובד שלש ובפעם הרביעי ניתוסף לי לאמור אמה אמה ורובד ארבע: אלא שהחסיר התנא מלחשוב בהשלישית אמה אמה ורובד שלש כדרכו כנ"ל, הרי לך שפיר י"ב מעלות וביניהם כ"א אמות, ואמה המותר עד כ"ב אמה הוא בין המזבח בין התחלות המעלות ז"ש ר"י אומר העליונה אמה אמה ורובד חמש, ר"ל שדעת רבי יהודה כי לא היה רצפה חלקה כלל בין המזבח ותחלת המעלות: (יג) ומדד את הבית אורך מאה אמה, היינו כמו שמפרש ואילך הגזרה והבנין ר"ל עם הגזרה והבנין וגזרה היא הצלעות עם קיר הצלעות, ובנין היא הבית בכללו, וידעת היום כי אורך הבית מראשית כותל האולם ועד כותל ק"ק המערבי הוא צ' אמה כנ"ל, תוסף עליהם, רחב הצלע ד' אמות וקיר אשר לצלע אל החוץ חמש אמות, ועוד אמה אחת שיתירה היסוד על עובי הקיר, כמ"ש מוסדות הצלעות מלו הקנה ש... (אנ"ה שומע הביאור מפי אא"ז, לא השמיעו כראוי, כי מה נעשה למידת... מבית לצלעות להיות אחוזים בו וגו', אלא הנראה לענ"ד תן אמה היתירה... אשר מבית לצלעות זה שסתם הכתוב פסוק ט' ואשר מונח בית צלעות... סביב, ולא כלל הכתוב לאמר, רחב הקיר אשר לחוץ ואשר מונח בית צ... לבית חמש אמות, אלא לומר לך כי לא בכל מקום הוא המונח כי במערב... מונח כלל, אחרי שאין להתאים פתח למערב, וכן הקיר אשר במערב מ... עוביו אינו אלא אמה כי לא נסבה למעלה למעלה כנ"ל, כי נכנסים לתאי... דרך התאים הצפונים או הדרומים, כדרך שנכנסים לתאים המערבים שבדיוטא... שלא נמצא להם פתח למערב, ולא היה בקיר המערבי אשר מבית לצל... לעלות דרך עליו לתאים העליונים לכן די לו עוביו אמה) הרי לפניך מבואר... מאה אמה: (יד) ורחב פני הבית והגזרה לקדים, היינו לרוח מזרחי של... אל פני החצר: מאה אמה, היינו שבעים אמה כפי שנתבאר לעיל פא... שבעים, תוסף עליהם בצד המזרחי, גזרה אחד לצפון ט"ו אמה, וכן גזר... ט"ו אמה הרי מאה אמה: (טו) ומדד אורך הבנין אל פני הגזרה אשר על א... שמדד מצד השני היינו לצד דרום: ואתיקיהא מפה ומפה, היינו כותל נ... הבנין ועד כותל הלשכות בכדי להחזיק הכתלים שניהם. וכל כותל ... אחר נקרא אתיק: מפה מפה, ר"ל משני הצדדים היו אתיקים: מאה אמה, ו... הוא מאה אמה והכא מפרש שעם ההיכל ואולמי החצר הוא מאה אמה בכ... הצרדין ממזרח למערב היא עם הכל מאה אמה (אנ"ה לא אוכל לכוון ד... בביאור הכתובים הללו, ואם אמרתי לשנות את טעמו ולתקן דבריו, הנה ה... אוכל לתקן בתמונות אשר חלקת מחוקק ספון, והנראה לענ"ד בביאור כתו... שם בנין הונח ע"ד שפירשנו לעיל מ' ה' היינו חומה נמוכה, הסמוכה אל ... ובצורה, ותועלתה לחזק קרקעית אשר נשען עליה יסוד הגדולה והבצורה, ... גם אל חומת ההיכל הגבוה והבצורה אף אם נאמר שהוא כגבוה בית הראש... מאה ועשרים גבהו, ע"כ נעשה לו ג"כ חומה נמוכה סביב, והוא שם הב... כאן ושם גזרה נבא לבאר שהוא מענין לשון כריתה, כמו בין הגזרים האלה, ו... פיות הקרושים, הר"ש והבאים אחריו, בפירושו למידות פ"ד ז', האול... ט"ו אמה מן הצפון, וט"ו אמה מן הדרום, והוא היה נקראת בית החליפות ... את הסכינים ופירש הר"ש ע"ש הסכינים שגוגזים שם קרוי בית החליפות ... רומי קורין לסכינים הגדולים חלפים עכ"ל, ולדעתינו מי סניא לן לשונינו ... ולמה לא נקראת בית הסכינים ע"כ גרסה נפשי לתאוה להסיר מדברי תורתינ... כל לשון וכל דוחק, ובאנו לומר כי זה בנין אולם העודף כו', לא היה נמש... עיקר האולם וכותליו אלא נבנה בפני עצמו, והיה הפסק מעט בין כותלי ... לפני הבית ובין אולם העודף, ובענין שני גזרים וז"ש עודף עליו, וזה אולם ... נקרא בלשון הכתוב כאן גזרה מטעם כנ"ל, ובלשון המשנה נקראת בית החל... ג"כ מלשון כריתות כמו כליל יחלוף וחלפה רקתו, היינו ע"ש שהוא נגזר ונכ... האולם וכותליו. אלא מלתא אגב אורחיה קמ"ל תנא דמתניתין בית החלי... משמש אמר ששם גונזין את הסכינים. אבל עיקר חומות הבנין תיעלתו ... אשר אל יסוד חומת ההיכל. ולפ"ז ע"כ אורך זה הבנין היינו הנקרא עודף ... החליפות כאורך כל ההיכל כולו לצפון וכן לדרום עד מקצוע המערב. דאל"... תועלתו. חיזוק קרקעית יסוד חומה הגדולה כולו. כי איך יתחזק כולו. שאורך הבנין רק כנגד כותלי האולם ולא כנגד כל אורך הבית. ומלשון משנה ... ג"כ שע"כ עודף האולם הוא נגד ההיכל ג"כ. וז"ל המשנה מן הצפון לד... אמה וכו'. כותל ההיכל שש ותוכו עשרים אמה וכו' עודף עליו האולם כו' שעודף האולם אינו אלא כנגד האולם הבית ולא יותר, ה"ל להתנא לחש... אולם באמצע ולא תוכו של ההיכל וכן ממש"ש מה הארי כו' והנה הארי ... מן הצדדים רחבו אשר מלפניו, וכבר יישב הכ"מ קושית הראב"ד על הרמב"... אלא שהתוי"ט כ' וז"ל שמלבד אותה משנה יש להשיג עליו, לפי שאין מ... להעדיף האולם בכל צד ע"כ ובדברינו נראה מוכרח דעת הרמב"ם, וגם מד... בפירושו בס"פ פ"ד דמידות וז"ל היו מטין הבנין מעט לצד מערב וכו' עכ"ל ... לעודף האולם המעדיף לכל רוח צפון עד מקצוע המערבית בשם בנין כד... והנה בו בלשון שהביא התוי"ט דעת הרמב"ם בו בלשון מתפרש דברי כתו... התוי"ט דעתו כדברי הרמב"ם בחבורו, שהאולם היה מעדיף לכל רוח צפון ... עד מקצוע המערבית, והיה תוכו י' אמה וכותלו ה' אמות וז"ש הכתוב ... ע"פ הגזרה, ר"ל כותל אולם המעדיף: פאת דרך ים, היינו לכל רוח צפון ע... רחב שבעים אמה, היינו קרוב עד למקצוע המערבית כי במקצוע מטין הבנ... מערב, ולא נשאר שם הרחב כ"א שבעים אמה: וקיר הבנין חמש אמות ... וכותלו המש: וארכו תשעים אמה, היינו כשתחשוב כל רוח צפון כנגד ה... הקיר אשר חוץ לצלעות כי לשם לא הגיע אורך הבנין, כמ"ש צר מאחורי... כותל מזרחי של האולם שהוא עובי הגזרה, כמ"ש והבנין אשר ע"פ הגזרה ... אורך תשעים אמה, הא כיצד רחב האולם אחד עשר, כותל ההיכל ששה ות... כותל המפסיק בין ההיכל ובין ק"ק שתים אמות כמ"ש וימד איל הפתח שת... ותוכו של ק"ק עשרים וקיר הבית ששה, ורחב הצלע ארבע אמות, וקיר ... לצלעות אמה כנ"ל הרי אורך חלל התאים תשעים אמה וכן אורך הבנין תש... (יג) ומדד את הבית אורך מאה אמה, ר"ל הבית בכללו עם האולם וכותלו ... אמות ועם קיר אשר לצלע אל החוץ חמש אמות, נוסף על התשעים אמ... מאה אמה: והגזרה והבניה וקירותיה אורך מאה אמה, לא שנכפלו הדברי... לומר כאן מדת ארכו של הבנין, עם הגזרה ועם הקיר שלה אשר למער... ג"כ מאה אמה: (יד) ורחב פני הבית והגזרה לקדים מאה אמה, ר"ל רחב מ... למזרחו מן הצפון אל הדרום מאה אמה, היינו רוחב האולם וכותליו שבעים ... עודף עליו האולם ט"ו אמה לצפון וט"ו אמה לדרום, וכדברינו שעודף האו... נפרד ונגזר מעל כותלי האולם, ונקרא בלשון הכתוב כאן גזרה: (טו) ... הבנין אל פני הגזרה, ר"ל שמדד אורך הבנין לבד כותל הגזרה, וז"ש אש... היינו אורך הבנין אשר אחרי עובי כותל הגזרה, ומצא במדתו ג"כ מאה ... עם האתיקים, וז"ש ואתיקיה מפו ומפו, ר"ל מצפון ומדרום והאתיק הוא כות... סוף אורך הבנין עד תחלת אולמי החצר אשר מצד כותל מערבי של חצר ... לחזק שני הכותלים כדעת אא"ז זצוק"ל שכל כותל המחזיק בין שני בנינים נק... וקיר אשר חוץ לצלעות מתא המערבי הוא קרוב אל אולמי החצר המערבי, ... חצר הפנימי מרובעת, ר"ל לפי דברינו לעיל שאורך השערים לפנים לחצר, ... מזרחי של חצר הפנימי עד המזבח מאה וחמשים אמה ע"ל מ"ה מ"ז, וכן ... וכ"ה מדרום, ואם נאמר שאמצע המזבח הוא אמצע העזרה, ואמצע של ... י"ב אמה כמ"ש והאריאל י"ב אמה אורך וגו' רבוע, הרי קס"ב אמה מן האמצ... הצדדים לצפון ומזרח ודרום, ואם נאמר כמו כן למערב חשוב מן אמצע ... אמה, בין המזבח לאולם כ"ב אמה והאולם עם הבית וכותליו מאה אמה הרי ... ישאר בידך עד כותל מערבי של החצר עד קס"ב אמה המותר כ"ח אמה ... לאורך אולמי החצר שבמערב כ"ה אמה, נשאר שלש אמות בין האולמים ...

היכל, ומן אורך קיר הבנין, אשר הוא פחות מאורך הבית כולו ה' אמות תל אולמי החצר היה אתיק ר"ל כעין כפה, הנבנית כהיום בין שני צידי לרחוב קצרה, לרחוק השני בנינים אנה ואנה שלא ימו הכותלים אשר לצידי ה האתיק מכל מקום ה' אמות אשר מסוף קיר הבנין ועד סוף קיר אשר חוץ שלש אמות אשר בין קיר הצלעות ובין אולמי החצר כנ"ל ועוד אוכלות זיך כותל אולמי החצר הרי עשר אמות, ואורך הבנין צ' אמה הרי לפניך ואתיקיהא מפו מאה אמה, ואמר הכתוב שהראה לו עוד מדת אורך מאה ההיכל הפנימי ואולמי החצר, ר"ל מן פנימית של ההיכל במזרח היינו זולת ו וזולת אורך האולם וכותלו למזרח, אל מן פנימית של ההיכל ועם אורך נמצא ג"כ מאה אמה, כיצד אירך הבית מן התחלת כותל האולם הרי כשבאת לחשוב מן פנימית של ההיכל, צא מהן כותל האולם חמש והאולם יתל מזרחי של ההיכל ששה, ויצא לך כ"ב אמה, תן במקומם, אירך אולמי שלש אמות אשר בין האולמות ובין ההיכל כנ"ל הוא כ"ח אמות הרי בין שה אמות, אלא כל פרט שלא הגיע לעשר לא קחשיב ומאה קרי ליה, בר שלא פירש הכתוב וההיכל הפנימי ואולמי החצר, בהדיא מאה אמה פרטים שהגיע ליותר מן מאה: (טו) הספים וגו' סביב לשלשתן נגד הסף ' . תודה לאל מפורש אצלינו במ"א ו' יו"ד ויבן את היציע על כל הבית ומתו ויאחז את הבית בעצי ארזים, ויהי דבר ה' אל שלמה לאמר הבית ה בונה אם תלך בחוקותי וגו', והארכנו שם לברר כי היציע אשר עושין עצם וראשונה נעשית חיזוק לחומה מבלי יעלה בו בדק, ואגב משמשין ובין כותל היציע ובין חומת הבית, ז"ש חז"ל המוכר את הבית לא מכר נאמר ג"כ שהיו משקעין ארזים בתוך החומות הגדולות והגבוהות אורך הכותל, תשמרנו ג"כ מלהעלות סדקים בחומה, ע"ד שנותנים כהיום עשת ומית הבצורות, ז"ש ויאחוז את הבית בעצי ארזים, ר"ל שעשה אחיזה ואף על פי שכבר כתיב כל פרטי היציע בפסוק ה', בא הכתוב כאן לומר, היציע וגם האחיזה בעצי ארזים, האומנם כי הכל בכתב מיד ה' עליו "כ בא לו האזהרה, לאמר אל יבטיחך לבך, כי ע"י החיזוק כנ"ל תתנהו , אלא הבית הזה אשר אתה בונה אם תלך בחוקותי וגו', ולא אעזוב את ונאמר כי כאן בבנין העתיד תהיה גם כן עץ בתוך החומה במקומות שם בדק, והוא כנגד המקומות החללים שבחומה, ושלשה מקומות הם גו הספים והחלונות והאתיקים: סביב לשלשתן, ר"ל סביב שלשה חלולים זות מעצים וכן מורה פיסוק הטעמים, ואח"כ חשב שלשה המקומות הנ"ל מלמטה למעלה ועל האתיקים אמר, נגד הסף שחיף עץ סביב סביב, הוא כיפה חלולה כנ"ל עומדות על שני סיפים ואמר נגד הסף שחיף עץ: אמר שלא נתן בהם שחיף עץ סביב סביב, כ"א בתוך הכותל אשר למטה הארץ נתן שחיף עץ, וכן כסה בשחיף עץ למעלה על חלל החלון, וז"ש לונות והחלונות מכוסות, ואמר נגד הפתח לא היה שחיף עץ למטה וסקופה למטה בארץ, אלא שעל הפתח נתן שחיף עץ, וז"ש על מעל ד מקום אחר שנתון בו עץ לחיזוק. והוא כמ"ש חז"ל מדות ג' ח' וכלונסות בועין מכותלו של היכל לכותלו של אילם כדי שלא יבעט וכלשון הזה אן ועד הבית הפנימי ולחוץ, היינו מכותלו של היכל לכותלו של אולם, מב"ם פ"א ה"ט מהבה"ב, וז"ל ואין בונין בו עץ בולט, ר"ל וכל שאינו קעיה בבנינא או אפילו בולט אלא שאינה נבנית בתוך החומה ה"ז מותר: אן. כי נמצא בו עץ בולט היינו מבחוץ אל כל הקיר סביב, והוא ע"ד ויבן את קירות הבית מביתה בצלעות ארזים וגו': ונשוב עוד אל הביאור "ז הגאון זצוק"ל: (טז) הספים. הם המזוזות: והחלונות האטומים. הפתח כנ"ל: והאתיקים. היינו כנ"ל: סביב לשלשתן. ר"ל אלו השלשה ות והאתיקים: נגד הסף שחיף עץ, ר"ל אל כל סף שהיה בכל אחד מן האתיקים היו להם ג"כ חלונות ונמצאו להם סף ג"כ: שחיף עץ. פירש עץ רחב סוף אבל מה שעל הקירות היו נסרים רחבות וגדולות, מרות וז"ש ואל כל הקיר סביב סביב בפנימי ובחיצון מרות: והארץ עד החלונות. ר החלונות הוא שחיף עץ קצרות: והחלונות מכוסות היינו החלונות בשחיף עץ קצרות: (יז) על מעל הפתח, היינו ממעל הפתח ועד בית הפנימי. היינו כותל ק"ק בפנים: ולחוץ, פירש כותל ק"ק מצד ל: ואל כל הקיר סביב סביב, היינו כל הכתלים שבפנים לבית ק"ק: בתוך ההיכל: (יח) ועשו כרובים ותמורים. פירש שהיה כרוב ובצידו התמורה כרוב מצדו השני וכן עשוי אל כל הבית מסביב, וז"ש ותמורה ים: (יט) ופני אדם אל התמרה מפו וגו', הוא כפירש"י: (כא) ההיכל היינו כפירש"י שהוא בתמונת מרובע בארבעה קצות משא"כ בבית ראשון שישית, שהוא בעל ה' קצוות: ופני הקדש המראה כמראה. רצה לומר פני קדשים כמראה המפורש בהיכל היינו כרובים ותמורים ושנים פנים (כב) המזבח וגו'. רצה לומר המזבח אשר לפני הקדשי קדשים, והוא אמות גובהו מן הארץ: ומקצעותיו לו. היינו שלא היה עגול יות: וארכו. היינו פס העליונה ארכו שתים אמות: וקירותיו, עשוי הניח עליהם הפס: עץ, פירש הכל של עץ: (כג) ושתים דלתות להיכל בהיכל ובין בקדש היו דלתות מבפנים למזוזת, וכן דלתות מחוץ למזוזה: תות לדלתות, פי' כל דלת מהם נפתחת לחצאין, חציו נפתח לצפון חציו שתים מוסבות דלתות. פי' שתים אלו החצאין מוסבות עוד להתחלק לדלתות שתים לדלת אחת ושתי דלתות לאחרת, ר"ל לחצי האחרת אשר מצד השני: ' פני האולם מהחוץ, פי' העב עץ שהיה על ההיכל היה יוצא לחוץ על ר חלל האולם: (כו) וחלונים וגו', אל כתפות האולם, היינו כותל הפנימי אשר מפה ומפה לפתח האולם נקרא כתפות האולם והיו שם. וגם עשוי תמורים: וצלעות הבית, היינו דופני האולם אשר כל א' מת: והעובים, היינו העב עץ אל פני האולם כנ"ל כל אלו עשו תמורים: אני וגו' דרך הצפון, פירש דרך שהוא לצד צפון: נגד הגזרה, היינו נגד התאים: ואשר נגד הבנין. היינו ההיכל וכל הקירות נקרא בנין הצפון, פירוש מצד צפון: (ב) אל פני אורך אמות המאה פתח הצפון, ה הצפונית, הוא במקצוע דרומית מזרחית ומן הפתח אורך הלשכה זאת אמה והרחב היינו מצפון לדרום חמשים אמות: (ג) נגד העשרים ימי, היינו כמש"ל, ובין הלשכות רחב עשרים אמה, היינו הריוח ין הלשכות עשרים אמה, ואמר אשר לחצר הפנימי, כי הריוח שבינותם פנימי: ונגד רצפה אשר לחצר החיצונה, היינו צד צפוני של הלשכה אשר בצפון חצר החיצונה: אתיק, היינו כותל נמשך בין שני בנינים הם כמש"ל, והנה כאן אתיק נמשך מצפון הלשכות אל הרצפה וכן אל כותל התאים, וז"ש אתיק אל פני אתיק, ר"ל אתיק מצד זה וכן בשלשים, שלש אתיקים זה אצל זה, (אנ"ה בהעתקות אחרות מצאתי

שלשה אתיקים זה ע"ג זה כגובה שלשת התאים אשר זה ע"ג זה): (ד) ולפני הלשכות מהלך עשר אמות רוחב אל הפנימית דרך אמה אחת, ר"ל אמה אחת מקרן דרומית מזרחית של הלשכות, נכנס כנגד קרן מערבית צפונית של חצר הפנימי, והוא מפני שחצר הפנימי נמשך מכנגד כותלי התאים ט"ו אמה לצפון וט"ו אמה לדרום כדלעיל, שחלל החצר מאה אמה, וגם עובי כותל הצפוני והדרומי של החצר כל א' ששה אמות, הרי קרן מערבית צפונית של חצר נמשך לצד צפון להלאה מן כותל צפון התאים כ"א אמה ובין הלשכות והתאים אינו אלא כ' אמה הרי קרן הלשכות נגד קרן החצר אמה אחת ובא הכתוב לאמר לפני הלשכות היינו מזרח הלשכות מהלך עשר אמות, היינו כדמפרש ואילך רוחב אל הפנימית אמה אחת, ר"ל במקום האמה רוחב מצפון לדרום, היינו במקום שנמשך קרן נגד קרן אמה אחת, שם המרחק ממזרח קרן החצר אל מע"ב הקרן לשכות עשר אמות, והוא שאירך הלשכות מאה אמה כאורכו של ההיכל, אלא מפני שאורך הלשכות נמשך למערב יו"ד אמות להלאה מן ההיכל, לכן נשאר למזרח הלשכות מהלך עשר עד קרן מערבי של החצר: ופתחיהם לצפון, היינו כל הפתחים שהיו שם כולם לצפון כי בתוך לשכה שהזכיר הכתוב בתוכה כמה לשכות: (ה) והלשכות העליונות קצרות, ר"ל כותלי לשכות קצרות: כי יוכלו אתיקים מהנה, מהתחתונות ומהתיכונות בנין, ר"ל כי יאכלו אתיקים מהבנין, היינו שהאתיק נכנס בעובי כותל הלשכה, ונעשו כותלי התחתונות והתיכונות רחבות מן העליונות כדי לחזק: (אנ"ה אפשר הכי פירושו, כאילו כתוב והלשכות העליונות קצורות מהתחתונות ומהתיכונות כי יאכלו אתיקים מהנה בנין) ומפרש ואילך מפני מה צריך חיזוק ואמר: (ו) כי משולשות הנה, ר"ל שלשה לשכות זו על גבי זו: ואין להם עמודים, ר"ל לחזק: כעמודי החצרות, פירוש כדרך העמודים שעושים לחצרות הגבוהים: ע"כ נאצל מהתחתונות ומהתיכונות מהארץ, ר"ל שנגבה מהארץ בבנין יותר עב, ונאצל מלשון גובה כנ"ל (אנ"ה ע"כ חסרון דברים יש כאן): (ז) וגדר אשר לחוץ. הוא גדר מסבב את הלשכות ואת הבית והגדר מפסיק בין חצר החיצונה לעזרת ישראל (אנ"ת אפשר וקסבירן לומר מפני שחצר הפנימי כלה בתחלת הבית, וא"כ אין סביבת הבית קדוש בקדושת עזרת ישראל, בא הגדר סביבת הבית לעשותו קדוש מן הגדר ולפנים בקדושת העזרת, והגדר מפסיק בין קדושת חצר החיצונה לבין קדושת עזרת ישראל): לעומת הלשכות. ר"ל הגדר מסבב כדרך שהלשכות עולים, אם ישר ואם משופע: דרך חצר החיצונה. היינו סביבות הגדר הוא דרך חצר החיצונה: אל פני הלשכות ארכו חמשים אמה. היינו אורך הגדר אשר ע"פ אורך הלשכות כמו שמפרש ואילך: (ח) כי אורך הלשכות אשר לחצר החיצונה נו"ן אמה והנה ע"פ ההיכל מאה אמה. ר"ל אף שלצד ההיכל אורך הלשכות מאה אמה. אבל משפע ויורד בצד המערב. וכלים באורך הצפון אשר אל חצר החיצונה עד חמשים אמה. וכן הוא בגדר ארכו בצפון נו"ן אמה. והולך ומשפע לצד מערב. עד קרן מערבית צפונית של ההיכל: (ט) ומתחת הלשכות האלה המביא מהקדים. היינו הבא מצד הקדים: בבאו להנה. ר"ל להלשכות הנ"ל: מהחצר החיצונה. היינו הבא מן הקדים אל הלשכות הנ"ל: (י) ברחב גדר החצר דרך הקדים. פירוש בשוה דרך הקדים ממזרח למערב. (אנ"ה לא ביאר דבריו). אל פני הגזרה ואל פני הבנין לשכות ר"ל נגד הלשכות שע"פ הגזרה והבנין עוד לשכות כנגדן: (יא) ודרך לפניהם. כמראה הלשכות אשר דרך הצפון. פי' כמש"ל מהלך עשר אמות רחב אל הפנימית דרך אמה אחת. וכמו כן הדרך לפני לשכות הללו. ומפרש ואילך ההפרש אשר בין לשכות אשר ע"פ הגזרה והבנין. ובין לשכות הללו. וז"ש כארכן כן רחבן. ר"ל הללו מרובעות ארכן נו"ן ורחבן נו"ן: וכל מוצאיהן. היינו דרך יציאתן מן הלשכות אל החוץ וכמשפטיהן. היינו הכל כאותן הלשכות אשר ע"פ הגזרה: (יב) וכפתחי הלשכות אשר דרך הדרום. היינו כאותן הלשכות אשר לדרום הבנין (אנ"ה ע"כ גם פה חסר דברים, כי תלה תנ"א בדלא תניא): פתח בראש דרך. פירוש בראש דרך אמה אחת כנ"ל, כמו כן גם כאן: דרך בפני גדרת הגיגה. היינו בפני גדר היה דרך, ואמר גדרת הגינה, לפי שהגדר מגין על הקדשים אשר יניחו בלשכות הנ"ל כדלקמן, שלא יהיו נפסלין ביוצא, ובתוך הגדר אין נפסלים: דרך הקדים בבואן, פי' דרך מלשכות הקדים היה ג"כ בבואם: (אנ"ה גם פה שומע הביאור, לא השמיע כראוי והנראה לע"ד בפי' כתובים הללו, לפי דברינו לעיל, כי היקף חצר הפנימי מקפת גם את הבית מארבעת צדדיו, אלא בכותל צפוני של חצר הפנימי נגד הגזרה ונגד הבנין פרצה פתוחה בחומה משך שבעים אמה באורך ממזרח למערב, ולפי דברינו לעיל שהגזרה הוא בית החליפות והבנין הוא משך אולם המעדיף לכל רוח צפון והנה הלשכות סמוכים אל הפרצה מבפנים ומבחוץ אלא שהלשכות שבפנים נמשכים באורך מאה אמה, ואשר בצדן מבחוץ אינו אלא במשך אורך נו"ן אמה, והלשכות שלשה שורות של שלש שלש, והשורה החיצונה אל הצפון נקראת התחתונה, לפי שעומדת בשפולי ההר, כי ההר משפע לצפון ולמזרח ולדרום, וכן מוכח מן המעלות שבכל השערים לצפון ולמזרח ולדרום, ושורה האמצעית נקראת תיכונה לפי ערך ההר שמשפע ועולה, ושורה השלישית אשר לחצר הפנימי נקראת עליונה שעומדת בעליונה של הר, והנה הלשכות שבחוץ חצריהם למזרח הוא החלל אשר משער חצר החיצונה עד שער חצר הפנימי, והוא מאה אמה, כמ"ש וימד משער אל שער מאה אמה, היינו מצפון לדרום, וממזרח למערב אינו אלא חמשים לפי ביאורינו במדות שבצפון ובדרום בא השער נגד מקום כלות יסוד המזבח למזרח, ומזבח העתיד עם היסודות הוא כ"ח וכ"ב אמה בין האולם ולמזבח, הרי חמשים אמה, הרי מפתח שער החצר עד הלשכות אשר נגד הגזרה היינו בית החליפות חמשים אמה והמיצר אשר לצפון הוא נגד הרצפה אשר לחצר החיצונה, והמיצר אשר לדרום, הוא נגד הריוח אשר בין הלשכות והתאים עשרים אמה כמ"ש לעיל מ"א י', והריוח הנ"ל נקראת עשרים אשר לחצר הפנימי והכהנים נכנסין סמוך מן המזבח אל הלשכות לאכול שם ק"ק אף כי הלשכות מחוץ לעזרה, אבל מקפת אותם מן השלשת צדדים אשר הלשכות בולטים אל החוץ לעזרה ובתוך הגדר מקודש בקדושת העזרה. ובין הגדר ובין הלשכות מהלך עשר אמות לצפונם ולמזרחם והמבוא מבחוץ אל תוך הגדר, הוא בקרן מזרחית צפונית של הגדר שהוא בשפולי ההר למטה מכל השלשה שורות של הלשכות, ולפ"ז יתפרש היטב דברי הכתובים הללו: (א) ויוציאני אל חצר החיצונה הדרך דרך הצפון. היינו פניו לצפון. ויביאני אל הלשכות וגו' היינו שהיפך פניו למערב ונכנס דרך מזרח הגדר במקום שכלו הלשכות לצד צפון והוא בשפולי ההר. היינו מתחת הלשכות כמפורש פסוק ט' ע"ש. ובתחלת כניסתו הנה לשכה ראשונה שפגע בה. מפרש מרחקה מן דרך הצפון היינו דרך אשר משער חצר החיצונה אל שער חצר הפנימי והנה מרחקה מן הדרך עד שנמשך נגד הגזרה ונגד הבנין אשר הגזרה והבנין הוא לצפון הבית. ז"ש אל הלשכה אשר נגד הגזרה ואשר נגד הבנין אל הצפון. ומפרש ואילך בפרטות המדה מדרך הצפון. שנשאר פנוי מן הלשכות עד פתח הצפון וז"ש: (ב) אל פני אורך אמות המאה פתח הצפון. היינו מ"ש לעיל מ' כ"ג וימד משער אל שער מאת אמה. והרחב נ' אמה היינו כמ"ש לעיל. שמן חלל פתח הצפון ועד נגד הגזרה נ' אמה. וז"ש פתח הצפון כי מידתו מחלל הפתח וקרא כאן למדה היתירה אורך וכו': (ג) נגד העשרים אשר לחצר הפנימי. היינו מש"ל ובין הלשכות רחב עשרים אמה והוא הוא עשרים אשר לחצר הפנימי. ר"ל צד הלשכות אשר לפנים עשה להם אתיקים נגד השערים כנ"ל. וצד הלשכות אשר לחוץ עשה להם אתיקים לרצפה וז"ש ונגד רצפה אשר לחצר החיצונה: אתיק אל פני אתיק בשלשים. ר"ל שלשה אתיקים זה אצל זה. כזה

ולפני

אתיק מ"ס אתיק בשלשים

(ד) ולפני הלשכות מהלך עשר אמות. היינו בין הגדר ובין הלשכות החיצונים אל הגדר. הוא לפני הלשכות שם המהלך י' אמות: רחב אל הפנימית דרך אמה א'. ר"ל המהלך שבין לשכה ללשכה אין בהם כ"א רחב אמה אחת: (ה) והלשכות העליונות קצרות. והעליונות היינו שורה העליונה אשר כלפי ההיכל. אינם ארכן כרחבן כ"א הרחב קצור ומפרש ואילך. כי יוכלו אתיקים מהנה. ר"ל מצד דרום של שורה העליונה אוכל מהנה האתיקים מה שנגד העשרים אשר לחצר הפנימי כנ"ל פסוק ג': מהתחתונות ומהתיכונות בנין. ר"ל ומצד צפון שורה העליונה אוכל ממנה הבנין אשר נסמך אליה מן התחתונו' והתיכונות והוא לפי דברינו לעיל שמלת בנין היינו חומה קרובה לחומה גדולה מאמץ את קרקעית אשר סביב יסוד חומה הגדולה בלתי יתמוטט. וכן נאמר כאן מפני ששורה העליונה הוא בגובהה של הר צריכה חיזוק יתירה לכן נעשה העליונה קצרה להרחיק יסודותיה מעל חומת התיכונה ושתהיה הפרש מהארץ בנתים ובא התיכונה אליה כבנין לחזק את קרקעית יסודה. וז"ש העליונות קצרות מפני התחתונות והתיכונות בנין אל העליונה, ומפרש ואילך: (ו) כי משולשות הנה. ר"ל שלשה שורות של שלש שלש. לכן אין להם חיבור להתחזק איש מרעהו כאחד: ואין להם עמודים וגו'. הוא סיבה שניה שתתערער היסוד בה: ע"כ נאצל. היינו נבדל ונפרש כמ"ש מ"א ז': מהתחתונות ומהתיכונות מהארץ. ר"ל מהארץ נעשה הבדל בין התיכונות לבין העליונות. והוי שפיר התיכונות לה לבנין כנ"ל: (ז) וגדר אשר להוץ. ר"ל מפני שהלשכות יוצאים מחוץ לעזרה. בא הגדר חוצה להלשכות לעשותן מוקף בקדושת העזרה: לעומת הלשכות. ר"ל בכל צד שהלשכות הללו נראין חוץ לעזרה. בא לעומתן הגדר. ולא זכר כאן מדת רחב הלשכות מצפון לדרום. אלא מידתן באורך כדרך שמזכיר ובא ברוב הבנינים רק מדת האורך. וז"ש דרך חצר החיצונה אל פני הלשכות ארכו נו"ן אמה. מפרש ואילך: (ח) כי אורך הלשכות אשר לחצר החיצונה נו"ן אמה. היינו כמ"ש לעיל פסוק א': (ט) ומתחת הלשכות האלה המבוא מהקדים. פירוש לפי שאמר פסוק א' ויביאני אל הלשכה. אמר כאן האיש המביא אותו בא מהקדים. ולא שבא באמצע הקדים. אלא בקרן מזרחית צפונית אשר לפני הלשכות שהוא מתחת הלשכות האלה. כי השורה הצפונית נקראת התחתונה לפי שיושבת בשיפולי ההר. ומהלך עשר אמות אשר לפני הלשכות לצפון תרד מאוד והיינו מתחת הלשכות: בבואו להנה מהחצר החיצונ'. פי' לפי שיכול לבא להלשכות בשני דרכים. האחד מחצר הפנימי דרך דרום הלשכות והשני מחצר דרך הקדים. ז"ש מהקדים בבואו להנה מהחצר החיצונה. אבל אין נכנסים אל הלשכות בכל מקום מהקדים. מפני שדרך הקדים ג"כ גדר החצר ברחב מצפון לדרום וז"ש: (י) ברוחב גדר החצר דרך הקדים. ומפרש שהגדר הלז הוא לפני לשכות אשר בשור' לצד מזרח וז"ש אל פני הגזרה ואל פני הבנין לשכו' היינו שורה לשכו' העומדי' בשוה אל פני הגזרה ואל פני הבנין כנ"ל מזרחים המה לכל הלשכות האלה. ע"כ בא דרך הקדים מתחת הלשכות. ר"ל דרך פתח הגדר בקרן מזרחית צפונית של הגדר כנ"ל: (יא) ודרך לפניהם. היינו לפני לשכות המזרחים כנ"ל לצד מזרחי שלהם: כמראה הלשכות אשר דרך הצפון. היינו כמראה שורה השלישית התחתונה לצר צפון. ושם נאמר פסוק ד' ולפני הלשכות מהלך יו"ד אמות רחב אל הפנימית דרך אמה אחת. כמו כן לצד מזרח של לשכות המזרחים. מהלך יו"ד אמות רחב אל הפנימית דרך אמה אחת: כארכן כן רחבן. ר"ל כל לשכות הללו כל א' הוא מרובע באורך ורחב משא"כ לשכות העליונות קצרות היינו ארכן יתר על רחבן הרבה: (יב) וכפתחי הלשכות אשר דרך הדרום. היינו לשכות העליונות אשר ע"פ ההיכל והדרך שלפניהם הוא דרום הלשכות והנה המה פתוחות לדרך דרום שלפניהם וז"ש פתח בראש דרך ר"ל אל מקום ראש הדרך שמה הפתח פתוח והנה לשכות הפונים צפונה פתחיהן לצפון והפונים לדרך דרום פתחיהם לדרום וכמו כן הלשכות אשר דרך הקדים. פתח בראש דרך שלהם למזרחי וז"ש דרך בפני גדרת הגינה היינו כדברי אא"ז הגאון זצוק"ל מפני שהוא על ק"ק הנאכלים לשם: דרך הקדים בבואן היינו בבא הקדים והנה דרך לפני לשכות הקדים בין גדר המגין ובין הלשכות ושם פתחי לשכות המזרחים: (יג) ויאמר אלי לשכות הצפון לשכות הדרום. ר"ל שורה הלשכות אשר אל דרך הצפון ושורה של לשכות אשר אל דרך הדרום כנ"ל ומפרש ואילך ז"ש לשכות הדרום היינו אשר ע"פ הגזרה. לכן הם דרום הלשכות. אבל הוא צפון הבית סמוך אל מקום שחיטתן אל ירך המזבח צפונה לפני ה': ונשוב מעתה אל הביאור בשם אא"ז הגאון זצוק"ל: (יד) ויאמר אלי לשכות הצפון וגו'. מפרש ואילך מה היו לשכות הללו משמשות ובא. ואמר לשכות הצפון לשכות הדרום אשר ע"פ הגזרה ר"ל שני לשכות אשר למערב חצר הפנימי. ושניהם על פני הגזרה. אלא שזה לצד צפון של הגזרה וזה לצד דרום של הגזרה אשר שם יאכלו הכהנים וגו': (יד) בבאם הכהנים וגו'. כאן מפרש ואומר שתי הלשכות אשר במזרח הצר החיצונה מה היו משמשות ז"ש בבואם כי המזרח הוא עיקר כניסה: ושם יניחו בגדיהם וגו' ולבשו בגדים אחרים. היינו ג"כ בלשכות הנ"ל: (טו) וכלה את מדות הבית הפנימי. היינו עזרת נשים ועזרת ישראל וכל הבית הפנימי: והוציאני דרך השער. היינו שער של חומת הר הבית: ומדדו סביב סביב. היינו שמדד את חומת הר הבית מבחוץ: (כ) להבדיל בין הקדש לחול. היינו בין קדושת ירושלים ובין קדושת הר הבית שהוא מקודש ממנו:

מג (א) ויוליכני אל השער, לפי שסיבב היקף הר הבית מבחוץ, אמר כאן שהוליכו אל השער הפונה למזרח: (ג) וכמראה המראה וגו'. לפי שביחזקאל נאמר ג' מראות שראה, האחד בבקעה ואחד בבאו לשחת העיר וא' על נהר כבר ואמר כאן ראה ג"כ ג' מראות הללו, וז"ש וכמראה המראה אשר ראיתי, הוא כמראה הראשונה אשר בבקעה, וז"ש כמראה אשר ראיתי בבאי לשחת העיר הוא מראה השניה, וז"ש כמראה אשר ראיתי על הנהר כבר, הוא מראה השלישית, ולפי שבכל מראה נראה לו שני מראית האחד מראה החיות והאופנים והשני מראה כבוד ה' לכן הכפיל כאן בכל פעם לאמר כמראה ואמר אשר ראיתי היינו כמראה זו מראה החיות והאופנים אשר ראיתי זו מראה כבוד ה' והנה מראה החיות והאופנים נחלק ג"כ לשני מראות א'. החיות והשני האופנים וא"כ כל השלשה מראות הוא של שלשה שלשה, לכן תשע מראות כתובין כאן: (ד) זכבוד ה' בא אל הבית. היינו שעמד מחוץ לשער וראה מבחוץ אשר כבוד ה' בא אל הבית: (ה) ותשאני רוח. היינו שהגביהו הרוח ממעל לשער, ולא נכנס בתוך השער כי השכינה בא בו ונתקדש השער כמ"ש לקמן: (ז) את מקום כסאי ואת מקום כפות רגלי. היינו בה"מ שלמעלה ובהמ"ק שלמטה שהם מכוונים זה נגד זה: בזנותם. ר"ל אחר עבודת כוכבים: ובפגרי מלכיהם במותם. היינו בטומאת פגרי המלכים בשעת מיתתם, ומפרש: (ח) בתתם ספם את ספי. היינו שהיו דרים סמוך לבהמ"ק ממש ואין הבדל ביניהם אלא קיר וז"ש והקיר ביני וביניהם, לכן טומאת עבודת כוכבים או טומאת מתים אשר בדירתם טמאו את שם קדשי: עתה ירחקו את זנותם, ר"ל כי יתרחק דירתם ירחקו את זנותם וגו': (י) ויכלמו מעונותיהם. היינו ממה שלא נבנה הבית בימיהם, וכל שלא נבנה הבית בימיו וגו': ומדדו את תכנית. פירוש ואף כי יהיו מודדין זה הבנין ואם נכלמו וגו' וז"ש: (יא) ואם נכלמו מכל אשר עשו. ר"ל מכל עונות שעשו ובשביל זה לא נבנה הבית: צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומובאיו וכל צורתיו. היינו צורת הבית חזור לעיניהם; ואת כל חוקותיו וכל צורותיו וכל תורותיו הודע אותם. היינו של בית העתיד והתועלת מזה הודעת פרטי שני הבתים מפרש ואילך: וישמרו את כל

צורתו ואת כל חקותיו ועשו אותם. ר"ל בבית שני יעשו עולי גולה מעין ב
ומעין דברים המפורשים ביחזקאל: (יב) על ראש ההר כל גבולו סביב סבי
שגם סביבות חומת הר הבית קודש, לכן הה"ב ק"ק: (יד) באמות. ר"ל ש
וז"ש אמה אמה וטופח, ר"ל האחד הוא אמה הקטנה שהיא בת ה' טפ
בת ו' טפחים שהיא אמה קטנה וטופח: וחיק האמה. ר"ל היסוד הוא ה
האמה: ואמה רחב. היינו רוחב כניסת הסובב, נמדד ג"כ עם האמה
שפתה, ר"ל אל שפת הסובב נתחבר אליה גבול לרגלי הכהנים, והגבול
נסמך אל שפת הסובב: זרת האחד. היינו רוחב הגבול, וזרת הוא חצי א
המזבח. (כדברי הרד"ק) באמה מדד גם כן זה הגב של המזבח, ומפרש ואילך
של כל אחד ואחד אשר מדד באמה, היינו הקטנה של בת ה"ט: (יד) ומ
עזרה התחתונה, זחיק הוא היסוד, והוא העזרה קטנה, והסובב הוא הע
ואמר מחיק הארץ, ר"ל גובהו של חיק מן הארץ שתים אמות: ורחב אמה
רחב החיק: ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה ד"א, היינו גובהו של הס
ד"א: ורחב. היינו של הסובב: האמה. ר"ל האמה שנזכר סתם והוא א
(טו) וההראל ד"א ומהההראל ולמעלה הקרנות. מפרש מ"ש ד' אמות שה
הוא רק גובה ג' אמות, אלא עם הקרנות שגובהן אמה, הוא בין הכל א
(טז) והאריאל י"ב וגו'. היינו רוחב המזבח למעלה י"ב על י"ב: (יז) והע
וגו'. היינו הסובב, שיוצא אמה לכל צד והוא נקרא עזרה כמש"ל הנה ה
וי"ד רוחב: והגבול סביב אותה חצי האמה. היינו כמש"ל פסוק י"ג וגבול
סביב זרת אחד, ומפרש כאן שהוא חצי אמה הקטנה: והחיק לה אמ
להסובב החיק יוצא בולט רחב אמה, אבל חצי האמה מבליטת החיק ה
הגבול הבולט ג"כ חצי אמה מן הסובב, ואינו נראה בליטת החיק אל ה
אמה, ז"ש לה אמה: ומעלתהו פנות קדים. ר"ל שהכבש הוא בדרומ
אבל איננו באמצע המזבח כ"א נטה למזרח יותר, וזהו פנות קדים: (יח) ב
זה חנוכת המזבח: להעלות עליו עולה. היינו הקטרת אימורים: ולזר
זה מתן דמים: (כ) על ארבע קרנותיו. אלו הקרנות, ואל ד' פנות העזרה
ואל הגבול סביב. זה הגבול שאצל הסובב כנ"ל: וחטאת אותו. זה
שצריך חטוי באצבע עד למטה: וכפרתהו. זה שפיכת דמים ליסוד
במפקד מחוץ למקדש. היינו מקום מוכן מחוץ לבית לשרוף שם, ומפני
ומופקד לצורך הבית כנ"ל קראוהו מפקד הבית: (כו) שבעת ימים יכפרו
ימים שני פעמים, להורות שהוא ז' ימים חוץ מיום הראשון: יכפרו את
בפר החטאת של יום הראשון: וטהרו אותו. בשרפת החטאת: ומלאו י
(כז) ורצאתי אתכם. במנחות:

מד (א) וישב אותי. היינו שעד עתה היה בתוך חצר הפנימי. ומעתה ה
החיצונה: הפונה קדים. היינו שער מזרח של עזרת נשים: (ב) סגו
כל ימות השנה: לא יפתח. אפילו בשבתות וי"ט: ואיש לא יבוא בו. אפילו
לא יבא בו איש אלא הנשיא רשאי לכנוס דרך האלומות: והיה סגור
הנשיא דרך האולמות אבל השער יהיה סגור אל החוץ. וז"ש: (ג) את
מדרך אולם השער יבא היינו דרך אולמות מבפנים יבא: ומדרכו יצא. היינו
שבא בו יצא. ולא דרך השער: (ד) ויביאני דרך שער הצפון. ר"ל סבב ונ
הצפון: אל פני הבית. היינו שנמצא עומד לפני האולם וההיכל: (ה) שים
כמש"ל מ"ר: לכל חקות בית ה'. היינו שמפרש ואילך חוקים השייכים ל
היינו הקרבנות: ולכל תורותיו. אלו הדינים והאזהרות: ושמת לבך למ
מוצאי המקדש. אמר גבי הבית מבוא. כי הביאה אל הבית ראויה בכ
במקדש היינו ק"ק. אין לבוא לשם כ"א כ"ג ופעם אחת בשנה אף
עושה בצאת כ"ג מבית ק"ק בשלום, וז"ש מוצאי המקדש: (ו) אל מרי אל
היינו מחטיאי הרבים, גורמים מרי אל בית ישראל: (ז) להיות במקדשי
ביתי, בהקריבכם את לחמי, ר"ל ג' קדושות זה למעלה מזה, מק
כוכבים נכנסים לשם הכניסום ז"ש להיות במקדשי, העבודות בבהמ"ק
בישראל כשר, העבידו לערלים, ז"ש לחללו את ביתי, ומקודש מהם ד
כשר אלא בכהן כשר, גם בזה העבידו לערלים, ז"ש בהקריבכם את לחמי
שמרתם וגו'. היינו שהכהנים עזבו מלעשות העבודות אשר מוטל עליו
ולא עוד ותשימון לשומרי משמרתי, ר"ל שמו את הערלים במשמרתם
ר"ל אפילו הביאה לבד אסור לבן נכר: (יא) כי אם הלוים. ר"ל אלא
שהלוים אשר וגו': (יא) אל שערי הבית. היינו שוערים: ומשרתים א
בכל דבר שירות לבית, כגון חביתים ונסכים: (יג) לי לכהן. היינו
כהן: ולגשת אל הקודש. היינו משמרת פנים: אל קדשי הקדשים,
קרבן: (יד) שמרי משמרת הבית. היינו משמרת חוץ: ולכל עבודתו.
לבית כמש"ל: ולכל אשר יעשה בו. זה עבודה הכשירה בזר: (טו) וה
ע"כ פירש משפט הלוים, ומעתה מפרש משפט הכהנים: (טז) בגדי פש
הכתונת: (יח) פארי פשתים. זו המצנפת: ומכנסי. אלו המכנסים:
האבנט: ביזע. היינו דבר המזיע והוא צמר: (יט) ובצאתם אל חצר הח
ואילך לא אמרן אלא אל חצר החיצונה אל העם אז צריך להפשיט בגדיו
ונכנסים תיכף א"צ להפשיט: ולא יקדשו את העם בבגדיהם: היינו ב
בבגד קודש נעשה גם הוא קודש (אנ"ה פליאה דעת ממני): (כב) ואלמ
כמ"ש חז"ל אלמנת כהן מותרין ליקח: (כג) ואת עמי יורו. היינו כל
קדש לחול, הוא סדר קדשים בין טמא לטהור, זה סדר טהרות: למ
נזיקין: תורתי. זה ס' נשים: חקיתי. זה סדר זרעים: בכל מועדי.
(כד) המה יעמדו למשפט. אלו הרודים בעם להביאן אל מקום המשפט
הדיינים: ישפטוהו. אלו השוטרים המכין וכופים לקיים הדין: (כו) ימ
עוד ז' ימים אחרי טהרתו: (כז) חטאתו. היינו המפורש לעיל. שהוא
על השבעת ימים שלא היה רשאי ליכנס למקדש: (כח) נחלתם; זו המ
אחוזתם. זו קדשי המקדש וקדשי הגבול: (ל) בכורי כל. אלו הבכורים
זו תרומה גדולה: תרומותיכם. זו מעשר ות"מ: וראשית עריסותיכם. זו
נבילה. אפילו נבילה שנתכשרה, כגון מיעוט סימן בתרא ומסוכנת: ו
במקצת, אף שמותר לישראל אסורה לכהנים לע"ל כמו יחזקאל ב

מה (א) קדש מן הארץ. ר"ל קודש מכללות א"י (כמ"ש הרד"ק): (ד)
המקדש. אלו בני צדוק כמש"ל: (ה) ללוים משרתי הבית. ה
כהנים אשר לא מבני צדוק: (ט) רב לכם נשיאי ישראל. פי' חלק רב נתת
הוא העושה דבר שלא כהוגן בענין ממון: ושוד. הוא גזילה ממש: משפ
משפט הוא היפך החמס, וצדקה היפך השוד: הרימו גרושותיכם. היי
עמי מנחלתי: (יב) עשרים שקלים וגו'. נאמר כאן ג' משקלים, ט"ו וש
לפי שכל מספרים שלהם הם בחומשיות, כמ"ש בחומשייתא ועישורייתא, ל
לג' משקלות כאלו, בכדי לשקול בהם כל החומשיות מן חמש ועד א
תשעה מספרים והעשירי מנה שלימה, הא כיצד כשבא לשקול משקל ה'
המשקולת המשקל של כ' שקל, ובכף שכנגד המשקל של חמשה עשר,

[...]קולת חמשה שקל, וכן כשבא לשקול יו"ד שקל, נותן בכף המשקולת של כ"ה ושכנגדו של ט"ו, וכן לשקול ט"ו, נותן בכף המשקולת של ט"ו, ולשקול כ' בכף המשקולת של כ', וכ"ה, בכף המשקולת של כ"ה ולמ"ד בכף המשקולת של כ' ושל [...] של ט"ו, ול"ה בכף המשקולת של ט"ו ושל כ', ומ"ם בכף המשקולת של כ"ה ושל כ', ומ"ה בכף המשקולת של כ' ושל כ"ה: ויותר מהם לא תמצא לשקול בפעם [...] שקלות כזה כ"א מנה שלימה (אנ"ה שומע הביאור מפי אא"ז הגאון זצ"ל לא [...] שחלק המשקל נעשה בהכרח במספר כ"ה שקל, לפי שהוא מנה של חול [...]חלה כפירש"י ז"ל, דאל"כ היה להם לעשות ג' משקלים במספרים שונות שנוכל [...]הם כל הי"ב חומשים מן חמש ועד ששים, היינו משקל אחד של חמש ואחד של [...] של ארבעים, ובהם נוכל לשקול הכל כנ"ל, אלא ע"כ המשקל במספר כ"ה [...]כרח להיות מאיזה טעם, ולא תמצא עוד מספרים אחרים בג' משקלים, שתשקל בהם יותר מתשעה מספרים כנ"ל):

[...]) ויביאני במבוא. היינו המבוא מהקדים לפני החצר הפנימי: הלשכות וגו' [...]ות צפונה. ר"ל אשר פתחיהם לצפון והוא כמש"ל (מ"ם מ"ד) אחד אל כתף שער הקדים פני דרך הצפון בו הנה מקום שם בירכתים ימה היינו לצד מערב בלשכת הפונה צפונה (אנ"ה לא ידענא מ"י קאמר): (כא) ויוציאני אל החצר החיצונה. היינו מהגדר לפי שעד עכשיו היה בחצר הפנימי ועכשיו הביאו לחצר החיצונה (אנ"ה הראית איך שהכותב ערבב דברים כאן, ועיין דברינו לעיל מ"ב ט', ומתחת לשכות האלה המביא מהקדים, וז"ש כאן ויביאני במבוא, היינו מהקדים לפני הלשכות הפנימים, פי' לפנים מהגדר קדושתו כקדושת העזרה: אשר על כתף השער. היינו לפי דברינו (שם ט') כי פתח הגדר, הוא על כתף שער הצפון, כמש"ש אל פני אורך אמות המאה פתח הצפון: אל לשכות הקודש אל הכהנים. היינו כמש"ש י"ג הנה לשכות הקדש אשר יאכלו שם הכהנים: הפונות צפונה. היינו לפי מש"ש לשכות הצפון לשכות הדרום אשר יאכלו שם הכהנים, ומפרש כאן הפונות צפונה, והוא כדברינו שם שכל הלשכות דשם בהדדי קיימי אלא הפונות צפונה קראן לשכות הצפון והפונות דרומה, קראן לשכות הדרום: אשר יבשלו שם הכהנים האשם והחטאת, הוא כמ"ש שם יניחו ק"ק והמנחה והחטאת והאשם: לבלתי הוציא אל החצר החיצונה, אלא תחת הגדר: ויוציאני אל החצר החיצונה, היינו מה ששמעו מפי אא"ז הגאון מהגדר, כי הלשכות והמבוא כנ"ל הוא לפנים מהגדר):

מנחת יחזקאל א-ט שי

(כל תיבה אשר אותיותיה נפרדות אליה ירה המחבר אבן פנת רעיוניו)

[א] (א) ויהי] בשלושים שנה טעם המלה גלגל וגרמיה: ואראה מראות אלהים. בספר הזוהר פרשת יתרו קודם עשרת הדברים אמר ר' יוסי ת"ח דנביאין כולהו לגבי משה [...] גבי דבר דכתיב פה אל פה אדבר בו ומראה. ולשאר נביאים במראה אליו אתודע במראה [...] כל שכן יחזקאל דאפילו מראה לא כתיב ביה אלא מראת חסר וכ"ש דכתיב במשה ולא [...] אלא כל מלה על בורייה עד כאן. והכי איתא התם מקמי הכי וכן בפ' בא דף מ' ופ' [...] דף קנ"ד ובסוף פ' משפטים דריש ליה חסר עוד מצאתי כתוב בפי' מעשה מרכבה כי [...]יש ע"ב אותיות למנין ע"ב שמות הקדושים והטהורים כי הגולה ומראות חסרים [...] ווי"ן. וכן כתב הריקאנטי פרשת בשלח אמנם בספ' שלנו שתי המלות מלאים וא"ו: [...]ן אדם. וידי קרי. ובסוף פרק ערבי פסחים דרשו ידו כתיב זה ידו של הקב"ה שהיא [...]ה תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה מפני מדת הדין ועיין עקידה שער ס"ג וק"ג: [...]יהם וכנפיהם (פרדות). אלמלא טעם זקף גדול על ופניהם היינו אומרים כי הוא [...] וכנפיהם אבל הטעם מלמדנו להעמיד תיבת ופניהם בפני עצמה רש"י ורד"ק: [...]. ברובן של ספרים הנו"ן בלא דגש וכן נכון כי אין דרך הנו"ן להדגש רק כשהיא סי' [...] פעולה כמו שאכתוב ביחזקאל י"ג ובסוף מיכה וכן במכלול דף קנ"ג והס"א בצירי במקצת [...] (יג) הלפדים. חסר יו"ד קדמאה ומלא יו"ד בתראה כמ"ש בסוף פרשת יתרו ומי שכתבו [...]א לא דקדק על נכון: (יד) והחיות רצוא. במסורת ריש פ' שלח לך חשיב ליה עם מלין [...] אל"ף בסוף תיבותא ולא קריין: (טו) ודמות אחד לארבעתן. בדפוס ישן נרשם מבחוץ [...]עות גמור הוא כי זהו אחד מן ד' כתיבין נו"ן ע"פ המסורת: (כא) ובהנשאם. בס"ם [...]אחריך וכן כתב הגלמשי: (כד) כקול שדי. הנגיד פירשו לשון חול ואחרים פרשוהו קדש [...]ם במסורת הכנים ריש פרשת ויקרא ואם כן אסור למוחקו: (כה) ויהי קול וגו' תרפינה [...]. בנו"ן בסוף תיבה: (כו) כמראה אדם עליו מלמעלה. העי"ן בשו"א לבדו: (כז) וארא כעין חשמל. בשי"ן בלא מאריך:

[ב] [...] אל בני ישראל. כן כתיב לא אל בית ישראל: (ט) והנה יד שלוחה. בספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן ראוי כפי מה שכתבתי בפ' וישלח: והנה בו מגלת ספר. במסורת [...]מות מגן זה עם ו' דסבירין בה ועיין בפירוש רש"י ורד"ק: (י) ויפרש אותה לפני. מלא [...] פרשת בלק: קינים והגה. רבו החילופים ובמקצת מדוייקים חסר יו"ד קדמאה ומלא יו"ד תניינא ועיין מ"ש בד"ה א' סוף סימן ב': והגה. הה"א בסוף תיבה לא באל"ף:

[ג] [...] ויאכלני. במקצת ספרים נמסר עליו לית חסר וי"ם מלא ונמסר עליו ל' ומלא: (ג) ואכלה. בכל ספרים מדוייקים הה"א רפה שהיא נוספת ובנסחה כ"י נמסר עליו ואכלה מגיד בני. וחד אחרי אכלה בשילה. וחד ואכלה מידי: [...] בא אל הגולה. במקצת ספרי' ול"ך בסגול [...] בלמ"ד וחולם [...] מצאתי [...] כ"י באומרת ולך י"א בקריאה והם כתובים במ"ג ובסוף הסימן מסיימת וכולם קמץ הר בסגול אל ארץ המרים: (טו) אל נהר כבר ואשר. ואשב קרי: (טז) ויהי מקצת [...]מים ויהי דבר ה' אלי לאמר. במקצת ספרים יש פסקא באמצעות פסוק ובספרי ספרד [...]ן פסקא כלל: (יט) מרשעו ומדרכו. בנביאים עם פירוש הרא"ה וגם בדפוס ישן [...] כתוב מדרכו בלא וא"ו בראש מלה כדרך שכתוב בפסוק הקודם ובכל שאר ספרים זה [...]א"ו: (כ) צדקתו. צדקתיו קרי: (כו) ודבקתי. הוא"ו במאריך בס"ם: וחדל. ברוב דפוסים [...] הה"א בצירי וכן ראיתי בס"א כ"י ובכמה ספרים כ"י מדוייקים בסגול וכן בדפוסים קדמוני': [...] ונתתי אותם. בספרים כ"י מלא וא"ו ומסורת דפרשת בלק אזלא כוותייהו וכן ונתתם [...]ותם שבסמוך: (כ) (ונתתם עליה. א"ס במקצת ספרים נכתב בגליון ס"א ונתת [...]א ע"כ. וזה אינו שהרי בפרשת תרומה נמנו כ"ט חסרים ה"א ואין זה מכללם ע"כ):

[ד] [...]נתתה. ברוב הספרים חסר וא"ו אחר נו"ן ומה שנמסר עליו לית מלא על היו"ד נאמר [...] ספרים יש מאריך בכ"ף ובס"א כ"י בנו"ן ויש מהם בלא מאריך כלל ומ"מ המלה מלעיל [...]שכתבתי בפ' בא על וככה: (ו) הימיני. הימני ק': (ח) ימי מצוריך. חילופים הרבה מצאתי [...] בספר אחד כתוב מצודך בדל"ת וקרי מצוריך ברי"ש וברוב ספרים כתיב וקרי ברי"ש וכן [...]יונתן ליריך וכן הוא בשרשים ובמאיר נתיב שרש צור ובפירוש רד"ק כתוב ומלא מצוריך [...]יו"ד הרבוי האחד מצור שומרון והא' מצור ירושלם ע"כ. וכן בספרי כ"י מדוייקים ובדפוס [...]"ד ובכמה ספרים חסר: (ט) וכסמים. בדגש הסמ"ך: ותשעים יום תאכלנו. במקצת [...] כ"ף בשוא ופתח וכן אמר תאכלנו. עד עת תאכלנו. ועגת שעורים תאכלנה [...]. וכל לשון אכילה דכוותייהו ובמקצת ספרים כולם בשוא לבדו ועיין מ"ש ברים פרשת [...] ובפרשת בראשית על בעצבון תאכלנה: (יא) במשורה. הבי"ת בחירק והמ"ם בשוא נא [...] שכתוב בפתח הבי"ת ובדגש במ"ם: (יב) תעגינה. בכל מדוייקים הנו"ן בלא דגש וכ"כ [...] ורד"ק וכתב עוד רד"ק שר"ל תעגינה הנשים ויש אומרים כי הנו"ן והה"א לפעולה ולדעתם ראוים להדגש ע"כ. ולענין מילוי או חיסור יו"ד אחר גימ"ל ראיתי חילוף בספרים כי מדוייקים חסר יו"ד ונמסר עליו לית וחסר דחסר ר"ל חסר וא"ו אחר עי"ן וחסר יו"ד [...] גימ"ל ובמקצת מדוייקים מלא יו"ד ומה שנמסר עליו לית וחסר ר"ל חסר וא"ו אחר עי"ן [...] וספרים הגימ"ל בסגול ורד"ק כתב בשרש עוג שהנה תמורת הדגש אם כן לדעתו מלא יו"ד: [...] נעורי. י"ם כתוב מנעורי חסר וא"ו ולא דקדקו היטב כי במס' מלכים א' י"ח נמסר ג' [...] זכר בלישנא ואין זה מהם: (טו) לפועי. צפיעי קרי: תחת גללי. הגימ"ל במאריך:

[ה] [...] תקחנה לך. הלמ"ד דגושה מכלול דף ק"ו: (ג) וצרת אותם. כפי המסורה מלא וא"ו כי לא נמנה במ"ג במנין החסרים וכן מצאתי במקצת ספרים מדוייקים וכן והשלכת אותם [...] אל ושרפת אתם באש הוא אחד מהחסרים: (ז) וכמשפטי. הוא"ו במאריך ועיין מ"ש [...] בסימן י"א: (ט) כמהו עוד. בכל ספרים כ"י ודפוסים ישנים בלא וא"ו אחר המ"ם: [...] אגרע. ברוב הספרים ברי"ש וכן פירש רד"ק בפי' ובשרשים שרש גרע. ויונתן שתרגם [...] יראה שהיה כתוב בספרו אגדע בדל"ת שכן רוב לשון גדיעה מתורגם ל' קטיפה וכן בס"א [...]ל"ת ובספר אחר ג"כ בד' וכתוב עליו בגליון ס"א אגרע ברי"ש וכן מצאתי אח"כ בס' מתורגמן שחיבר רבי אליהו הלוי אלו דבריו בשרש קטף וגם אני אגדע ואף אני אקטוף נראה לי שהוא קורא אגדע בדל"ת ואינו אלא ברי"ש עכ"ל. שוב מצאתי שזהו מן החילופים שבין מערבאי ומדנחאי למערבאי אגרע כתיב וקרי ולמדנחאי אגדע כתיב בדל"ת וקרי אגרע ברי"ש: (טו) והיתה. בס"ס ובדפוסים קדמונים הוא"ו בגעיא: (טז) בשלחי. השי"ן בגעיא בספרים מדוייקים כ"י ובדפוסים ישנים:

ו (ג) ולגאות. ולגאיות קרי ובס"ס בלא יו"ד אחר הגימ"ל: הנני אני. כ"כ לא הנה אני: (ה) וזריתי. מלרע בפשטא א' לבד רד"ק: (ו) יחרבו. בסגול היו"ד והחי"ת רד"ק: ויאשמו. בשוא האל"ף רד"ק: (ז) בתוככם. הכ"ף בשוא: (ט) ונקטו. בדגש הטי"ת וכן במסורת לית ודגש והביא רבי יהודה מלה זו בבנין נפעל מנחי העי"ן דומה שמצאו בספריו רפה ורבי יונה כתב שמצאו דגש וכן מצאנוהו בספרים מדוייקים והמסורת עליו לית ודגש וא"כ יהיה מפעלי הכפל שרשים: (יג) (סביבות מזבחותיהם. א"ס טעות גדול ראיתי בדפוס ויניציאה עם פתרון המלות משנת יתכו שכתב שם סביבות מזבחותיכם בכ"ף וזה אינו שהרי במסורה כאן נמנה עם ג' מזבחותיהם בה"א ע"כ): עבתה. התי"ו דגושה: (יד) דבלתה. בדל"ת כמו רבלתה ברי"ש וכן רעואל דעואל רד"ק:

ז (ב) ארבעת. ארבע קרי: (ג) כדרכיך. בכ"ף רד"ק: תועבותיך. בספרים מדוייקים מלא גם וא"ו תניינא וכן נכון עפ"ס שבסימן ה' דהאי סיפרא נמסר ה' תועבותיך כתוב כן חסר וא"ו בתראה ואין זה מכללם. ויש לדעת כי גם במסורת הדפוס חסר פסוק אחד מהחמשה והוא על כל תועבתיך שבפסוק יען אשר לא זכרת בסימן ט"ז: (ד) אתן ותועבותיך. מלא גם וא"ו תניינא בספרים מדוייקים ועיין מ"ש לעיל ברים פרשה זו: הפיין. התי"ו במאריך: (י) יצאה הצפירה. בדגש הצד"י כחברו דלעיל ואין הפרש ביניהם רק שזה חסר וחברו מלא: (יא) מהמהם. בס"א כ"י ס"א מהמונם בשוא לבדו ובדפוס ישן בחטף פתח ובשאר ספרים בחטף סגול: ולא נה בהם. הבי"ת בדגש וכן מצאתי בס' א' של דקדוק כ"י ישן שהיה בבית מדרשו של הגאון מורי ורבי כמהר"ר משה קזיס דודי ז"ל זה לשונו מפיק ה"א כגון מאליתה בבקר וכיוצא בו ובכלל זה יש לכלול ה"א הנקודה פתח אשר קריאתה כעין מפיק ה"א ולא נה בהם ודומיהן ע"כ. ועיין מ"ש בפ' עקב על אבניה ברזל ובהושע ב' על ושמתיה כמדבר ובסוף מיכה: (יב) והמוכר. יש חילוף בספר בין מלא לחסר וכן על חברו שבסמוך: (יג) כי חזון. בזה הפסוק כי חזון בז' ובפסוק של מעלה כי חרון בר' ובפסוק של מטה כי חרוני: אל כל המונה לא ישוב. שארי לי' מרי' למאן דסליק אדעתי' למימר אל כל המונה כאשה ה' ואישתבש בפסוקי דהאי ספרא סוף סי' ל"א וסוף סי' ל"ב: (טז) והיו אל ההרים. בנביאים עם פירוש הרא"ה כתוב על וטעות הוא וכ"כ רד"ק אל ההרים כמו על ההרים: ופלטו פליטיהם והיו אל ההרים כיוני הגאיות כלם המות. המסורת לית חסר וא"ו קדמאה וכל שאר קריי' הומות ע"כ. ובירושלמי דתענית פ' בשלשה פרקים ר' הוה יתיב מתני כלם הומיות אמר ליה ר' חנינא בר חמא המות אמר ליה הן קרייתה אמר ליה קדם רב המנונא דבבל אמר ליה כד תיחות לקמן אמור ליה דמניתך חכים וידע דלא מתמני ביומוהי ע"כ. ומאי דכתיב התם בירושלמי ר' הוה יתיב ומתני וזכרו פליטיכם אותי והיו אל ההרים וגו'. וכן כתוב במתנות כהונה במד' קהלת פ' כי העושק יהולל חכם אבל בפרשה של מעלה סימן ו' כתוב וזכרו פליטיכם אותי בגוים וגו' ותו איתא התם בריש דעניינא ומני לרבי חמא בר חנינא וצ"ל לרבי חנינא בר חמא כדמוכח בתר הכי וכן הוא בבבלי דכתובות פרק הכותב ובמדרש קהלת דלעיל: (כא) לשלל וחללוה. וחללוהו קרי: (כד) מקדשיהם. הדל"ת בשוא נא רד"ק בפירושו ומכלול דף רכ"ז ובשרשים: (כה) קפדה בא. בספרים כתובי יד במקף והבי"ת רפויה וטעם קפדה הוא קו א' בדמות הטפחא הנקרא מאיילא שאינו טעם מפסיק וזהו אחד מן י"א מקומות שמשרתת המאיילא לאתנחתא: (כז) ובמשפטיהם. הבי"ת רד"ק:

ח (ג) סמל הקנאה המקנה. ממה שכתב המזרחי בפ' בראשית על אבי ישב אהל ומקנה נראה ברור שבספריו היה כתוב המקנא באל"ף ואחר כך אמר גם יתכן שהיה כתיב בספרי רז"ל בה"א ובכל ספרים שלפני כתוב בה"א ואף על פי שהוא מענין קנאה שפרשו קנא באל"ף בא לדרך בעלי הה"א וזו היא כונת רד"ק בפירושו ובשרשים וטעות נפל בשרשים לכתוב המקנא באל"ף וצריך להיות בה"א כמו שמצאתי בשרשים ישן כתיבת יד וכן כתב בעל הלשון המקנה בה"א תמורת אל"ף כי דינו מקניא וכו' גם בעל יפה תואר בבראשית רבה פרשת כ"ג סימן ד' כתב על המזרחי לשון זה ואני בקשתי בכמה ספרים וכולם מצאתי סמל הקנאה המקנה בה"א: (ו) מהם. מה הם קרי והוא חד מן ט"ו מלין דכתיבין מלה חדא וקריין תרין מלין: לרחקה. החי"ת בחטף קמץ וכן כתבו המדקדקים: (יד) התמוז. כתב רד"ק בפירוש ובשרשים שברוב הנסחאות תמוז כתיב בשני ווי"ן. ובזרות נכתב בעיני ואי אתא לידי הנה ממיק לחדא מיכייהו דקא שכיחן ספרי דכתיב טפי מן ארבע מאה שכין בחדא וא"ו בלחוד: (יז) את הזמורה אל אפם. אל אפי מיבעי ליה אלא שכינה הכתוב וזהו חד מן י"ח מלין שהם תקון סופרים כמ"ש רד"ק וקלא מהם בספרי פ' בהעלתך ומכילתא פרשת בשלח וכולם במדרש ילמדנו פ' בשלח ומסורת הגדול כמו שסמנתי בזכריה ב' ושם הארכתי:

ט (א) ואיש כלי. חד מן ז' בחירק וטעין דסבירין בצירי וסימ' במ"ג וכן כלי מפצו שבסמוך: משחתו. החי"ת בצירי: (ב) מפנה. בשקל אשר אתה מראה: לבש בדים. בספרים כ"י ודפוסי' ישנים חסר וא"ו וכן דינו מכח המסורת כאן וסוף משלי: (ג) הלבש הבדים. אף זה חסר וא"ו בספרים כ"י ובמקצת דפוסים ישנים ובספרים כ"י שהיה בתחלה בוא"ו עברו עליה קולמוס: (ד) אלו. אליו קרי: והתוית תו. התי"ו דגושה מדין אתי מרחיק ומלת תו חסר יו"ד במדוייקים: (ה) על תחום. אל קרי: עיניכם. עינכם קרי לשון יחיד והכתיב לשון רבים: (ז) ומלאו. הלמ"ד איננה דגושה וכמוהו רבים קלים מבנין הדגוש כמו ובקשו ברתובותים כי לא מלאו אחרי. ויקנאו בו ודומיהם רד"ק בפירוש ומכלול דף ע"ד ושרשים ובמסורת נמסר על זה ומלאו לית וא' מלאו עד כאן. והוא בירמיה ד' קראו מלאו ואמרו: (ח) ויהי כהכותם. בכ"ף: ונאשאר. במקצת ספרים כ"י השי"ן בשוא לבדו וכן הוא בחיבורי ר' יוסף וארץ ודקדוק המלך עיין במכלול דף ס"ח ובספר ההרכבה מרבי אליהו הלוי אות וא"ו: (ט) ותמלא הארץ

הארץ דמים. כן ראיתי בכמה ספרים וכן תרגם יונתן חייבי קטול אבל בספר א' מדויק כ"י קדמון וגם בדפוס א' ישן כתוב ותמלא הארץ חמס ורד"ק פי' בתחלה ותמלא הארץ חמס ובסוף דבריו כ' ובקצת ספרים מדוייקים ותמלא הארץ דמים פי' שופכים דמים ע"כ. ובעל מאיר נתיב ארכבה אתרי רכשי שהביאו בשרש דם ובשרש חמס ולשויי נפשאי מכרעגא לא קאמינא: (יא) והנה האיש לבש הבדים. ברוב ספרים ישנים חסר וא"ו: כאשר. ככל אשר קרי:

י (א) וארא והנה אל הרקיע וגו'. כאן הוא ראש סימן י': (ה) וקול כנפי הכרובים. מלא וא"ו שלא נמנה במסו' פ' תרומה עם החסרים וכן הוא במדוייקים: (ו) לגלגל מבינות לכרובים. מלא וא"ו כמ"ש לעיל: (ז) וישלח הכרוב את ידו מבינות לכרובים. מלא וא"ו והשני שבפסוק חסר: (ח) ויראה לכרבים. זהו א' מן החסרים במסו' הנ"ל וכן הוא במדוייקים: (ט) אצל הכרובים. מלא וא"ו על פי המסורת דלעיל: (יג) לאופנים להם קורא. איכא פלוגתא אי הוי מן מלין דמשרעף במאיילא לאתנח מסורת דברי הימים ב' כ': להם קורא. בספרים מדוייקים כ"י ודפוסים ישנים מלא וא"ו: (יח) ויעמד על הכרובים. מלא וא"ו כמ"ש למעלה:

יא (א) ותשא אתי. חסר וא"ו בספרים מדוייקים וכן ותבא אתי שבפסוק: הקדמוני. במקצת ספרים הקדמונים מלא וא"ו: (ו) הרביתם. הבי"ת בציר לא בחירק כמו שראיתי באיזה ספרים: ומלאתם. בכמה ספרים כתיב ומלאתים ביו"ד אחר התי"ו ובס"א מדויק מטוליטולה הוא בלא יו"ד וכתוב עליו בגליון למדנחאי כתוב ומלאתים וכן הוא בחילופים שלנו למערבאי ומלאתם למדנחאי ומלאתים וידוע דקי' לן כמערבאי וכן הוא בדפוס ישן: (יא) בתוכה נבשר אל גבול. בנביאים עם פירוש הריא"ה כתוב על גבול כמו שתרגם המתרגם וכמו שכתוב בפ' שלמעלה אכן בשאר ספרים כתוב אל וכן מוכחת מסורת דפרשת חקת דנמסר סימן ה' על גבול ואין זה במספרם ושל מעלה הוא אחד מהם: (יב) וכמשפטי. בס"ס הוא"ו במאריך: סביבותיכם עשיתם. ריב"ל רמי כתיב וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם (לעיל סי' ה') וכתיב הכא עשיתם. כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהם עשיתם סנהדרין שילהי פרק א' דיני ממונות: (יג) ויהי כהנבאי. במקצת ספרים כ"י בבי"ת ובספרים אחרים בכ"ף וכ"כ רד"ק בכ"ף: (טז) הפיצותים. ברוב ספרים מדוייקים מלא דמלא ועיין מה שכתבתי בירמיה סי' ט': למקדש מעט. בספרים שלנו הדל"ת בקמץ ורד"ק כתב יש ספרים בפתח: (יז) נפצותם. הפ"א בחולם כמ"ש בסימן כ' וכן במכלול דף ק"מ: (יח) תועבותיה. מתחלפת תועבתיה ועיין מה שכתבתי בסימן ע"ז: (יט) לב אחד. כן כתיב לא לב חדש כמו שכתוב בסימן ל"ו מזה הספר וצ"ע מהמתרגם שתרגם שניהם לב דחיל ורוח דחילא: ורוח חדשה אתן בקרבם. בספרים רבים כתוב בקרבכם וכן כתבתי בספקי בתחלה אף על פי שראיתי בספרים אחרים בקרבם אחרי כן רוח חדש היה אתי לכתוב בקרבם כראותי ספרים אחרים כתובים כן נוספים על הראשונים וכן הוא במאיר נתיב שרש נתן ושרש קרב וכן נראה מפירוש הריא"ה וגם לשון הכתוב מוכיח כן שכולו מדבר שלא לנוכח וכן פסוק שלפניו ושלאחריו וכן ת"י במעיינן והאמת כי קשה עלי מאד להחליף הספרים. אך א"א לזוז שטרא לבי תרי ושמא טעו בפסוק האחר דסימן ל"ו שהוא כולו לנוכח ולפניו ולאחריו ה' ימהר ויחיש הזמן שיסיר השבושים מקרבנו תורת ה' ומשפט א' יהיה לנו אמן: והסרתי לב. בנביאים עם פירוש הריא"ה כתוב את לב וטעה המדפיס בין זה ובין הכתוב ביחזקאל סימן ל"ו ואין כן בשאר ספרים: מבשרם. כן כתיב לא מבשרכם: (כד) ותבאני. בספרים מדוייקים חסר יו"ד אחר בי"ת: (כה) הראני. המסורת עליו לית סגול וקמץ:

יב (ט) בית ישראל בית המרי. הה"א בסגול: (יב) פניו יכסה. כסתה כלמה פני מרוב השבושי' הנמצאים בדפוסים כי בנביאים עם פירוש הריא"ה כתוב פניך תכסה וטעות הנראה לעין הוא: לעין הוא את הארץ. במקצת ספרים מדוייקים הלמ"ד בקמץ: (יד) עזרה. עזרו קרי: (טז) מחרב מרעב ומדבר. בנביאים עם פי' הריא"ה כתוב ומרעב בוא"ו וגם בס"א ישן מצאתיו מוגה בוא"ו ואין כן בשאר ספרים: (כג) קָרְבוּ הימים. כן כתוב: (כד) בתוך בית ישראל. כן הוא והספרים שכתוב בתוך בני ישראל טעות הוא כי כן היא המסרה כל קריאה בתוך בני ישראל בר מן דין בתוך בית ישראל רד"ק:

יג (ב) הנבאים. בקמץ הבי"ת ולית כוותיה ושאר נְבִאִים הַנִּבְּאִים בשו"א רד"ק בפירוש ושרשים: (ג) ולבלתי ראו. מה שנמסר במסור' הדפוס כאן הוא לשון מבולבל והריני כותב בלשון ברור כל פסוק דאית ביה תרי לבלתי קדמאה לבלתי בלא וא"ו תנייתא ולבלתי בוא"ו בר מן א' לבלתי הביא משא וגו' (ירמיה יז) דאית בההוא פסוקא תרי לבלתי בלא וא"ו וכל פסוק דלית ביה אלא חד לבלתי הוא בלא וא"ו בר מן ד' דאינון ולבלתי בוא"ו וסימנהון לקדש את יום השבת ולבלתי שאת משא (ירמיה סוף סימן י"ז) אם תפרו את בריתי וגו' ולבלתי היות (ירמיה ל"ג) ולבלתי בנות בתים לשבתנו (ירמיה לה) ההלכים אחר רוחם ולבלתי ראו אלין ולבלתי ולית לכון זוגא: (ד) כשעלים בחרבות. הא הפ"א בחטף קמץ מכלול דף רי"ו ובמסורת ב' קמצין וסימ' תעליא לחו ע"כ. פי' תעליא הוא פסוק זה דכתיב ביה כשעלים ופי' לחו הוא פסוק ולא צמאו בחרבות דכתיב בישעיה סוף סימן מ"ח: (ז) הלוא מחזה. במקצת מדוייקים מלא ו' והאל"ף וכן נכון כי איננו מן ח' הלא חסרים בסיפרא וסימ' נמסר לעיל במסרה גדולה ס"ס י"ב: (ט) ובכתב בית ישראל. בקמץ התי"ו והוא סמוך ר"י בס' הרקמה: (יא) ואתנה. במקצת ספרים קדמונים התי"ו בסגול ועיין למטה בפ' זו ובסימן ל"ד ובפ' ויצא. ויונתן שתרגם וית אבני אלגביש נראה שהיה קורא ואת אבני אלגביש וגם רד"ק כתב שכן כתוב במקצת נוסחאות אמנם כפי המסורת שאכתוב בסמוך נ"ל ואתנה: אבני אלגביש. בס"א כ"י שתי מלות וכן כתב רד"ק שכן נמצא במקצת הספרים ועיין מה שכתבתי בסי' ל"ח בע"ה: (יג) ובקעתי. הבי"ת בחירק: (יז) שים פניך אל בנות. בחילופים שלנו כתוב למערבאי על בנות למדנחאי אל בנות ונראה שצריך להפך הגרסא כי בכל הספרים כתוב אל בנות וכן במסורת אל בנות ג' וסימן הנפלים היו בארץ. וישב ישראל בשטים. בן אדם שים פניך: (יח) תגודדנה. במקצת דפוסים ראשונים התי"ו בחירק ואינה אלא בשוא: (יט) תמותנה. בכל ספרים כ"י מדוייקים אין דגש בנו"ן. וכן ראוי כמנהג נו"ן הנקבות וכן כסתותיכנה שבסמוך ובמקצת ספרים מלא יו"ד בין תי"ו לנו"ן: (כ) כסתותיכנה. אין דגש בנו"ן כמ"ש בסמוך ועיין במכלול דף פ"ג ודף קנ"ז: אשר אתנה. במקצת ספרים התי"ו בצירי וקצתן בסגול ובכולם אין דגש בנו"ן ובמסורת ואתנה ג' וסימן ואתנה ידעתן (פ' ויצא) ואתנה אבני אלגביש לעיל בסמוך ואתנה צאני (יחזקאל לד) וחד אתנה וסימן הנני אל כסתותיכנה אשר אתנה אבל ואתן צאני צאן מרעיתי דלקמן סי' ל"ד איננו מהם ומטעים בהו אינשי: זרועתיכם. בספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים מלא וא"ו קדמאה: (כא) ולא יהיו עוד בידכן. הספרים מתחלפים ומי יתן יבאו אנשי כנסת הגדולה ויאמרו. במקצת ספרים אשכנזים ישנים מכמה שנים כתוב בידכם במ"ם וכן מצאתי נסחה ישנה מאד ספרדית שכן היה כתיב בה בתחלה אע"פ שנגררה המ"ם אחרי כן ועשאוה נו"ן ואולם בנסחא מדוייקת מטוליטולא וגם בספרים אחרים כ"י כתוב בנו"ן כחברו שבפסוק והצלתי את עמי מידכן וכן הוא בשרשים ומאיר נתיב: למצדה. במקצת ספרים ישנים למצודה בוא"ו ורד"ק כתב שהוא חסר וא"ו:

יד (א) ויבוא אלי אנשים. שיר השירים רבה פסוק זאת קומתך ויבואו אלי אנשים אלו חנניה מישאל ועזריה וזהו א' מן שמנה בלשון ביאה דסבירין לשון רבים וכן תרגם יונתן כמפרש אתו לותי כאורחים בשאר דוכתי ומדרש אגדה יש הביאו רש"י ז"ל ועיין מה שכתבתי ביחזקאל פ"ג: (ד) נעניתי לו בה. הה"א בלא מפיק מכלול ד' ל"ב והיא חד מן מלין לא מפקין ה"א בסוף תיבותא ומטעין בהון וסימן במ"ג ובמקצת ספרים בה כתיב בא קרי באל"ף. (א"ה ולבי מגמגם בזה למה לא כתב הרב שבמסרה רבתא ערך בה איתא ג' בה דקריין בלישנא אחרינא ואחד מהם הוא זה דכתיב בה בה"א וקרי בא באל"ף וא"כ קשו תרי מסרות אהדדי ע"כ: (ח) ונתתי פני. הפ"א רפה: (יג) למעל מעל. בקמץ חטוף ובקצת דפוסים ישנים למעל בחולם ואין בהם ממש: ושברתי לה. מלעיל וכן נמנה בשטה חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיה וסימ' בסוף מ"ג: (יד) שלשת האנשים האלה. במקצת ספרים כ"י ושלשת בוא"ו ובספרים היותר מדוייקים בלא וא"ו: נח דנאל ואיוב. בס"א כ"י נכתב בגליון י"ס דניאל וכן כתב על חברו שבפרשה ועל חכם אתה מדנאל (יחזקאל כ"ח) ובספר אחר כ"י כולם כתובים דנאל וק' דניאל וכן במסורת דנאל ג' חסרים יו"ד וסי' חכם אתה מדנאל. והיו שלשת האנשים. ונח דנאל ואיוב רד"ק בפי' ובמכלול דף ק"י כתב דג' אלו כתובין בלא יו"ד והיו"ד נקראת אע"פ ש... היו"ד ירושלם והאל"ף נחה כי הצירי תחת היו"ד והיו"ד דגושה: (טו) ושכלתה. הכ"ף ד... כ"י נכתב כנגדו ושכלתה פליגא ובמכלול דף נ"ה פָּקַדְתָּה כולו קמוץ והה"א ... על המשפט אלא שמצאנוהו במשקל פקדתה שלמ"ד פתוחה והתי"ו דגושה והה"... מלעיל כמו לו היה רעה אעביר בארץ וְשִׁכְּלַתָּה. ככל אשר צִוָּתָה המותה (רות... חִלְּקַתָּה להם בקו (ישעיה לד). וכעסתה צרתה (שמואל... אבל בכל מדוייקים שלפני למ"ד ושכלתה קמוצה וכן משפטה מפני...

(טז) שלשת האנשים. כן הוא שלשת בלא וא"ו ושלמה ובישת ביא"ו: ו... שממה. בס"א כ"י יש בגליון נ"א שממה תהיה ע"כ. ובחלופים שלנו לא נמצא חילוף ז... דבר אשלח אל הארץ. תרגמו על ארעא והוא מחלוקת בין מערבאי למדנחאי ולמערבאי... וכן היא המסרה כאן מן ריש סיפרא ועד הטף בסימן כ"א אל הארץ במ"א או הר... הארץ לעיל בסמוך וכל שאר קריא דכוותא על הארץ בר מן ג' אל הארץ וכו': (כ) ונח... עיין מה שכתבתי לעיל בסימן זה: (כג) כי לא חנם. בס"א כ"י ובנביאים עם פי... כתוב לא אל חנם אכן בשאר ספרים ליתיה וגם בשתי נסחאות כ"י שהיה כתוב בהן מלת... ובמקרא גדולה מסור עליו לית דסמיך: אשר עשיתי בה. במקרא גדולה כתוב בלדו בהם... וספר מ טעה הוא:

טו (ו) עץ הגפן בעץ היער. כן הוא בעץ אע"פ שמתורגם כאעי:

טז (ב) את תועבותיה. בספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים חסר וא"ו בין בי"ת לתי"... ג' ב' מלא ואחד חסר וכולהון בסיפרא וסימנהון הודע את ירושלם: וכאו שמה והסיר... התשפט התשפט ריש סימן כ"ב. ולא מסיימי הי מינייהו מלא וחסר וחילופים רבים ופליגן אהדדי וכן גופן קשיין דידהו אדידהו ובס"א כ"י קדמאה והראה מלא מליע... (ג) מכרתיך. בחולם הכ"ף: (ד) ביום הולדת. זה הראשון נכתב בוא"ו עם הדגש: ... עבר מבנין פועל והרי"ש דגושה כמשפט לא כמנהג ולכן הכ"ף בקמץ חטוף מכלול דף ... השי"ן בקמץ חטוף מפני דגשות הרי"ש הבא אחריו עפ"ה כמ"ש במכלול דף ע"ב ובג... שם: והמלח. הה"א בקמץ חטוף: המלחת. החי"ת בפתח מפני שהיא גרונית מכלו... חתלת. במקצת ספרים תי"ו ראשונה בקמץ ומקצתן בפתח: (ז) עדיים. בכל ספרים כ"... מלרע שהאתנח ביו"ד: (י) ואלבשך. בכמה ספרים ואלבישך מלא יו"ד: ואנעלך. במק... הע"ן בקמץ וזהו דעת ב"נ כפי מה שמצאתי בס"א מדויק בגליון ולב"א בשוא ופת... רד"ק: (יג) ותעדי. הע"ן בשוא לבד: שש. שש קרי וכ"כ רד"ק ונראה שצריך להפ... בחילופים מערבאי למדנחאי: אכלתי. אכלת ק': ותיפי. מלעיל בשני פשטין לב"א ו... בפשטא א' לבד: (יח) וקטרתי. הטי"ת בקמץ חטוף לב"א ולב"נ בפתח וכן מצאתי בה... וכ"כ רד"ק בפי' ובשרשים וטעות נפל בחילופי הדפוס ועיין לקמן סימן כ"ג: נתתי. ועיין הרמב"ן והריקאנטי ריש פרשת אחרי מות: (יט) ונתתיהו. כתב הריקאנטי במקום ה... ונתתהו וק' ונתתיהו ואין כן בספרים וכן במסורת ונתתיהו ב' וסימן ונתתיהו בידך (... ונתתיהו לפניהם: (כ) ילדת. ברוב ספרים מדוייקים כן כתיב וק' בלא יו"ד בסוף תיבה ג... במסורת דריש מלכים ולא במסורת כ"י שמצאתי ג"כ במלכים בפרשת ואשה אחת מנשי בני... מתזנות*ך. מתזנותיך קרי: (כב) זכרתי. זכרת ק': (כה) תזנות*ך. תזנותיך ק': (כו) ... במקצת ספרים מלא יו"ד אחר עי"ן ועיין בירמיה סי' ל"ב: (כז) והנה נטיתי ידי. בנ... פי' הריא"ה כתוב נטיתי את ידי ובשאר ספרים ליתיה והמסורת אומרת עליו ט"ז חסרים יד והסימן נמסר ביחזקאל כ"ה במס"ג: שנאתיך. במקצת ספרים שנאותיך מלא וא"ו ב... (לא) עשיתי. עשית ק': הייתי. היית ק': (לג) ותשחדי. החי"ת בחטף קמץ ... במקומות: (לד) ויהי בך הפך. בחמש נקודות ותהי לה פך בשש נקודות ויש ספרים ש... נקודות כן כתב רד"ק בשרשים וגם בעל רב פעלים כתב ויהי בך ההפך מן הנשים י... הוא לבדו בב"נ ושארא בב"א וי"ס כל הפך בב"נ עכ"ל. ואני מצאתי בהפך במקצת ספרים שניהם בחמש נקודות: לא זונה. בוא"ו עם הדגש: (לו) ובדמי בניך. יש ספרים ובדמ... ולכן הוא"ו שרוקה וכן נראה מפירוש רש"י והתרגום אבל בספרים מדוייקים וכד... והוא"ו בשוא וכן כתב רד"ק והאפודי בפ' י"ד מספרו בתמורת האותיות כתב בלשון ה... הכ"ף תמורת הבי"ת כד' רוחות השמים (זכריה ב') כרוח קדים אפיצם (ירמיה י"ח) כ... אפרום (הושע ז') וכדמי בניך ומפני זה כתב רש"י בפי' יחזקאל וכעון דמי בניך ולא... כמו שחשבו קצת: אשר נתת. ברוב הספרים כתיב נתתי ביו"ד וקרי בלא יו"ד וא... אחד מדוייק מטוליטולא כתוב נתת בלא יו"ד ואין כאן הפרש בין קרי לכתיב כלל ולפי ד... להסמך עליו כי לא נמנה זה עם מלין דכתיבין יו"ד בסוף תיבותא ולא קריין ברים ס... וגם במסורת כ"י לא מצאתיהו: (לט) ונתתי אתך. בספרים מדוייקים חסר וא"ו ושנאחר... מלא וכן הם לפי המסורת וכן ורגמו אותך שבפסוק הנמשך הוא מן המלאים על פי ה... (מג) זכרתי. זכרת קרי: עשיתי. עשית קרי: (מד) כאמה בתה. ה"א של כאמה אי... רש"י וכ"כ רד"ק בפירוש ובמכלול דף ל"ב כאמה הה"א רפה בתה הה"א מפיק וגם במס... מלת כאמה עם מלין לא מפקין ה"א בסוף תיבותא ומטעין בהון: (מז) עשיתי כמש... עשית קרי: ותשחתי מהן. הה"א בסגול: ותשחתי מהן. הנ"ל יש ספרים כתוב מה... הרוב בנו"ן: (נא) את אחותך. אחותיך קרי: אשר עשיתי. עשית קרי: (נב) אחיותך בלא מאריך והחי"ת בשוא לבד: (נג) ושבתי את שביתהן. כולם בזה הפסוק שבית כת... וקרי שבות בוא"ו ובשורק שביתהן שביתיך כתוב וקרי בה רק וביו"ד כ"כ בעל מכ... וכ"ל שכן צריך להגיה בפירוש רד"ק וכן מצאתי בנוסחא מדוייקת מטוליטולא ובכמה ספר... שבותהן בוא"ו וקרי ביו"ד וגירסא הראשונה נראית עיקר: את שבית סדם. שבות קר... שבית שמרון. שבות קרי: ושבית שביתיך. ושבות קרי: בתוכהנה. בכל הספרים הס"... לבדו וקשה דלפי הנראה בחילופי הדפוס וגם בחילופים כ"י זהו אליבא דב"נ אך לב"א הס... ופתח: (נו) לשמועה. בס"א קדמון לַשְׁמוּעָה הלמ"ד בפת"ח והשי"ן דגושה ויחיד... רבים: (נט) ועשית*. ועשיתי קרי: (סב) והקימתי אני את בריתי אתך. וכ... בדגש ושלמעלה אותך: (סג) לכל אשר עשית. השי"ן בלא נקודת השוא ברוב ספרים כ"י:

יז (ו) ותשלח פראות. ברוב ספרים המדוייקים מלא וא"ו קודם לתי"ו ויש ביניהם מח... הרי"ש קודם לאל"ף או אם האל"ף קודם לרי"ש ורד"ק בפירוש כתב פארות כתיב רי... לאל"ף ובשרשים שרש פאר הוסיף וכן פארתיו הרוב נכתבו הרי"ש קודם האל"ף ... תבא עליהם כי שנים נכתבו אל"ף קודם לרי"ש ותארכנה פארתיו. ותחת פארם ... ושניהם ביחזקאל ל"א ושארא רי"ש קודם לאל"ף עכ"ל. ועיין בסימן ל"א ביש שם חילופים שלחה. חד מן וא"ו רפין וסימנה במ"ג שמואל א' סי' י"ז: (ח) אל שדה טוב. בכל כ"י ודפוסים ישנים אין שום טעם בדל"ת רק בשי"ן: (ט) לְמַשְׂאוֹת. השי"ן בלא ד... ספרים כ"י וגם במקצת דפוסים ישנים: (י) הלא כגעת. בס"ם מדוייקים הכ"ף בדגש כנגדו בגליון פליגי ביה כגעת ור' משה קמחי הביאו עם דומים אחרים דגושים ובמכלו... וכ"ף וגימ"ל פליגין עליה כמו הלא כגעת בה. אזר נא כגבר חלציך (איוב ל"ח) יש ש... רפה והיא קריאת ב"א ויש שקוראים דגש והיא קריאת ב"נ עכ"ל. וכך הם בחילופים ובעל מקנה אברהם כתב בהפך דלב"א דגושות ולבן נפתלי רפות והעולם נוהג להיות ה... ודבריו תמוהים וסותרים זה את זה שהרי כתב בתחלה שאם שתי אותיות ממולא אחת ב... דגושה ולפי זה שתי תיבות אלו ראויות להדגש דכ"ף וגימ"ל שהיא ממולא אחד מהאותיות... ואחר כך כתב שלבן נפתלי מחלוקת בשתי תיבות אלה כי לפי כלל זה ראויות להיות... והעולם נוהג הפך הכלל ושמא אני מטעות המעתיק או המדפיס: תיבש יָבֹשׁ. הבי"ת לא בצירי כמו שנמצא באיזה ספר וכ"כ רד"ק שהוא מקור כמו ויברך בָּרוֹךְ ה' אתכ': (י...

הארץ

...ף בצירי : (כ) והביאותיו בבלה . שתי הביתי"ן רפויות : (כא) מברחו . מברחיו
...כה אמר אדני יֱהֹוִה . כן נקוד בהגה : (יונקותיו . א"ג עמ"ש בסוף הושע) :
...פרי . ברוב [gap] הספרים הה"א רפה ובגליון א' מה"ס נכתב בצדו בספר אחד
...בדגש עד כאן . ולא ידעתי למה שאין כאן לא טעם מפסיק ולא אתי מרחיק שהה"א
...נכנס . דגש הנו"ן לנו"ן הסרה רש"י ורד"ק בפירוש ומכלול דף נ"ד וזהו א' מן ח'
...ואחד לית דכוותיה דגש וסימן במסורת ריש פרשה לו וביאורה ריש פרשת נח :
... בספרי ספרד הוא"ו בגעיא : עץ שפל . בספרים רבים כ"י מדוייקים שבאו לידי
...ואחד מהם מסורת עליה לית זקף קמ"ץ ורד"ק בשרשים כתב כלשון הזה ובצירי
הגהתי עץ שָׁפָל ובמקצת הספרים המדוייקים הוא קמץ ע"כ :
...ומירה . במקצת [gap] ספרים מדוייקים מלא יו"ד וכן כתב רד"ק נכתב ביו"ד המשך
...ין ע"כ . ויש ספרים מלא וא"ו אחר הרי"ש : (ח) בנשך לא יתן . במקצת ספרים
...בשוא אבל רד"ק כתב שהיא פתוחה לאחרון ה"א הידיעה : (ט) צדיק הוא חיה יחיה .
...ים כתוב חיו בוא"ו וכפי המסרה ראוי להיות בה"א כי אין זה מהארבעה דכתיבין
...וסימן נסדר במ"ג יחזקאל ג' וכ"כ רד"ק בסוף פרשה זו על פסוק ויראה וישוב
...חיה בוא"ו וכל הנזכרים למעלה בה"א : (י) והוליד בן פריץ . בה"א כ"י הבי"ת
...כן כפי המסרה דפרשה ויצא שזהו אחד מן ד' בצירי : מאחד מאלה . ברוב הספרים
...אחת כתוב בגליון נ"א מאחת : כי גם אל ההרים אכל . במקצת ספרים כולו קמץ
...ורד"ק במכלול עם הקמוצים אכל בפירושו כתב כי גם אל ההרים אכל פתח בזקף
...אכל קמץ בזקף והסי' לא אכל קמץ פומיה אכל פתח פומיה עכ"ל . וכן מצאתי במקצת
...וכ"כ רבי אליה המדקדק בהגהת המכלול ברוב הספרים אכל הא' פתוח והשני
...וכן במסורת דאכל פתח פומיה ודלא אכל קמץ פומיה וכן כתב בסוף שער
...כל מנייהא אל ההרים לא אכל כלו קמץ אבל ההרים אכל אליו קמץ ואליו פתח :
...נתן . ברוב ספרים מדוייקים הבי"ת בפתח : (יד) וירא* : ויראה קרי : (טו) על
...אכל וגו' את אשת רעהו . בה"א כ"י מצאתי ואת בוא"ו ובטל הוא במיעוטו :
...כסה בגד . בספרים מדוייקים חסר יו"ד ומלא וא"ו : (יז) ותרבית לא לקח . בלא
...ף כי גם הזקף יש לו משפט המפסיק במקומות רבים וכמוהו רבים במסורת ריש ה'
...ספר ויקרא ובמכלול שקל פָּעַל והרבה מהם בפ' זו : (כ) ורשעת* רשע . הרשע
...חטאתו . חטאתיו קרי : (כג) הלוא . בספרים כ"י מדוייקים מלא וא"ו
...ון ע"פ המסורת דהאי סיפרא בסימן י"ב כי לא בא שם במנין א' חסר : מדרכיו .
...מדוייקים כן כתיב וקרי ביו"ד ואין כאן חילוף בין קרי לכתיב וכן הוא במקצת
...ים גם לא נמנה במ"ג עם החסרים י' באמצע תיבותא : (כד) כל צדקתו . צדקתיו
...ישוב . וישב קרי והשי"ן קמוצה : (לא) ולמה תמתו . במקצת מדוייקים חסר וא"ו
...ונכון לעשות כן כי אין זה מן ז' מלאים בס' מקן ומי שכתבו מלא נסתפק לו זה
...הוא בסימן ל"ג : (לב) והשיבו וחיו . בנביאים עם פירוש הרי"א השיבו בלא וא"ו
נראה התיבה וטעות הוא :

...אתו . חסר יו"ד אחר הבית בספרים מדוייקים כ"י ודפוסים ישנים כמ"ש בירמיה
...ו : בחחים . בה"א ישן כתוב בחחים בחולם ובשאר ספרים בפתח אבל וילכדו
...חוחים ד"ה ב' ל"ג בחולם בכל הספרים : (ט) בסוגר . בכל ספרים שלפני חוץ
...מ"ל בפתח וברוב ספרי הדפוס מלעיל בשני ספרין וכן מצאתי בה"א כתיבת יד ישן
...ונכתב בצדו מתחלפת בסוגר מלרע . ורד"ק בספר מכלול דף רי"ב הביאו עם
...שהם מלרע ופתחי"ן ואח"כ אמר וב"נ קורא בסוגר מלעיל בשני ספרין וכדברים
...מקנה אברהם בשקל פוֹעֵל ובסוף כ' אמנם אני מצאתי בִּסְפָרַי בסוגר גם כן
...חים . ויקרא רבה [gap] סוף פרשת מצורע בהעלם [gap] נבוכדנצר להחריב
...ובאו לסנהדרין שיתנו לו יהויקים עמדו ונטלוהו ותלאוהו לו וכיצד שלשלוהו רבי
...נתן אמר חי שלשלו אותו כד"א ויתנהו בסוגר בחחים בחיים כ' רש"א מת שלשלו
...א למען לא ישמע קולו עוד אמר ריב"ל אני מקיים דברי שניהם חי שלשלו אותו
...ינק ומת בידם ע"כ . ובספרים שלנו כתיב וקרי בחחים ובחילופים שבין מערבאי
...מצאנו שיש חילוף רק ביחזקאל כ"ט בפסוק ונתתי חחיים בלחייך למערבאי
...חחים קרי ולמדנחאי חחים כתיב וקרי : במצדות . במקצת ספרים כתובי יד ודפוסים
...ק בקמץ לא בחולם וכן נראה ממסורת דישעיה סימן ל"ג שהולם קמוצים וכן הוא
...מגד : (יא) עזה . הה"א במפיק : (יד) קינה היא . לית בטעם מלעיל וכן נמנה
בסוף מ"ג בשטה חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיה :

...ביפית . בספרים כ"י ודפוסים ישנים מלא דמלא : (ד) התשפט אתם התשפוט . ברוב
...כ"י ודפוסים ישנים התשפט הראשון חסר והשני מלא : (ט) אשר נודעתי אליהם .
...עתי אליהם אורייתא נודעתי להם : (יא) את חקותי . במקצת ספרים מלא וא"ו
...ת ירמיה סי' מ"ד : (יז) ותחס . הטי"ת בקמ"ץ חטוף ובמסורה ב' ותחסו ואמר להרגך
...(שמואל א' כ"ד) : (יח) בחוקי . בוא"ו עם דגש בקו"ף : (כא) וימרו בי הבנים
...אותם אשר יעשה אותם . ברוב הספרים שניהם מלאים גם לא נמנו במ"ג עם כ"ה
...שביחזקאל וקשה ממסורת שהבאתי בפרשת תצוה על פסוק ונתת אותם על סל ועוד
...ותם הכ"ה שמנה בעל המסורת בסיפרא לחסרים מצאתי הרבה מהם מלאים בכל
...(כג) והשבתי . במקצת דפוסים ישנים בשטא האחרון לבד אבל בספרים כ"י מדוייקים
...ן וכן במסורת ב' מלעיל וחבירו והשיבותי ידי על עקרון בריש עמוס כמ"ש שם :
...אותם להם . בספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן משמע ממסורת בלק : (לא) בהעביר .
...ז בגעיא : (לב) והעלה . הלמ"ד בקמ"ץ וכן משמע ממסורת יחזקאל סימן מ"ג :
...ה . בחולם הפ"א וכן חברו שבפרשה ושלמעלה בסימן י"א ואינון תלתא בסיפרא על
...ובמקצת ספרים דין דהכא חסר וא"ו תנינא : (לו) כן אשפט אִתְּכֶם . במקצת
...ס כתוב אֶתְכֶם ומעטים הם אבל רבים שכתוב אִתְּכֶם וכן [gap] מתורגם
...(לח) לא [gap] יבוא . ממה שנמסר בפ' בהעלתך [gap] משמע שזה מלא וא"ו
...הוא במדוייקים וזהו אחד מן י"ד סבירין יבואו לשון רבים וקריין יבוא בלשון יחיד
וסימ' נמסר בפרשת שמיני ועיין עוד מ"ש ביחזקאל סימן כ"ג :

...לא חרבי מתערה . השי"ן בשוא לבדו כחבריו שבפרשה והם ד' בקריאה ע"פ המסורת
...אחד מנייהא דא בתר דא וחד בשמואל א' י"ז : מנגב צפון . כן כתב ברוב הספרים
...לצפונה וכן בה"א כ"י נכתב בצדו נ"ל לצפונה מכח המסורת עד כאן . וכן נראה
...כתיב : (יב) נאנח . כן הוא בה"ס שהאל"ף בשוא לבדו ויש ספרים בחטף סגול :
...ואמרת כה אמר יהוה אמר חרב וגו' . במקצת ספרים כ"י כתיב כה אמר אדני
...בדפוס ישן יש הערה מחילוף זה וכן הוא בתרגום ובשאר ספרים אינו כן : (טו) ברק
...ה הס"א לתפארת וכן הוא מרטה שבפסוק הנמשך רד"ק בפירוש ומכלול שקל
...פים : (טז) ויתן אתה . וזהו אחד מן ג' אתה חסרים ב' בס' יהושע ודין כמו
...בי בסימן כ"ו : למרטה . מקור בתוספת הה"א כמו לקרבה אל המלאכה כי הה"א
...אותה ביד הורג . מלא וא"ו לפי המסורת שאכתוב בסימן כ"ג : (יז) היו את עמי .
...ק כתוב אל עמי וכן הוא בנביאים עם פירוש הרי"א וגם בדפוס ישן מויניציאה נכתב
...ומה שנסתפקו בזה אמנם בשאר ספרים כתוב את : לכן ספק . סבירין למען מסורת
...ט"ז : (יט) שלישתה . מלעיל והה"א נוספת ורד"ק ובספרים מדוייקים חסר יו"ד בתראה
...במסורת פרשה פינחס : החדרת להם . בנביאים עם פירוש הרי"א כתוב לכם וגם
...נכתב כן בגליון ואין להסתפק בזה שטעות הוא : (כ) אבחת . בה"א כ"י האל"ף
...ה"א כתוב בגליון ה"א אִבְחַת ע"כ . וברובן של ספרים בחירק וכ"כ בשרשים שרש
...לנבות דיק . כן הוא [gap] לבבות בלא וא"ו בראש המלה אע"פ שאין נראה

כן ברד"ק ובתרגום : (כח) כקסום שוא . כתיב בוא"ו וקרי בלא וא"ו בקמ"ץ חטף והוא מקור
רד"ק ובמסרה גדולה במערכת אות וא"ו נמנו כל התיבות שכן בוא"ו יתירה ובקמץ חטף ונמנה
עמהם לקסם קסם שלמעלה בפרשה . ונ"ל דטעות הוא וצריך לומר כקסם שוא ובמכלול דף
קפ"ז הביאו עם דומים אחרים שיש מאריך עם החירק שהוא קורא אותם כמו חטף פתח כמ"ש
בישעיה ה' ולא מצאתי בו מאריך לא בספרי הדפוס ולא בכ"י ובחילופים נראה שהמאריך הוא
לב"נ אבל לא לב"א : (לא) השפלה . הטלה מלעיל : (לב) עוה עוה עוה . חד מן ג' פסוקים דאית
בהון ג' מלין מוטאמין וסימנהון בירמיה כ"ב במ"ג : לו המשפט . בספר אחד כ"י נכתב בצדו
לא המשפט בספרים אחרים ולענ"ד אין בהם ממש : (לה) השב אל תערה . השי"ן בפתח
כמ"ש בישעיה סימן מ"ב :

כב (ב) והודעתה . מפיק ה"א : תועבותיה . עיין מ"ש בסימן ט"ז : (ג) לטמאה . ה"א רפה :
(ד) ותבוא עד שנותיך . יונתן תרגם ומטא עידן בישתיך וזהו מן החילופים שבין
מערבאי למדינחאי . למערבאי כתיב וקרי עד ולמדנחאי עת כתיב עד קרי : (ח) קדשי . בלא
חטף ובקמץ רחב ובספרים כ"י אין מאריך בקו"ף וכן ויחללו קדשי שבפרשה ועיין מ"ש בפ'
תצוה סימן כ"ט : (יא) הנדה ענו בך . זה כתוב ענו ושבפסוק הנמשך ענה : (יב) ואתי
שכחת . א"ה שכתה אחזתו למדפיס שהדפיסו מלא והלא לא נמנה במסרה רבתא במנין המלאים ע"כ) :
(טז) לעיני גוים . כן כתיב בלא ה"א לא הגוים : (יח) בן אדם היו . בספרים כ"י בזקף גדול
לא בשני גרישין : לסוג . לסיג קרי : סיגים כסף היו . במקצת ספרים מלא דמלא ומשנה אני
אותה מכח המסרה שכתבתי בריש ישעיה : (כד) לא גשמה . נפל הדגש מהשי"ן והה"א במפיק
לכנוי הנקבה לפי התרגום ורש"י ולפירוש ראשון של רד"ק בפירושו ובשרשים ובסוף דבריו
כתב גם יתכן שהיא מפיק הה"א לתפארת הקריאה לא לכינוי הנקבה וכמוהו ותעלמה יצא
אור (איוב כ"ח) ויגלה על ראשה (זכריה ד') כבכורה בטרם קיץ (ישעיה כ"ח) ועיין
מה שכתבתי שם וכל אלו מפקין ה"א על פי המסורת ונמנו במסרה רבתא במערכת הה"א חוץ
מפסוק ותעלמה יצא אור . שלא נזכר שם : (כה) שואג טֹרֵף טרף . כן הוא ברוב ספרים
כ"י בתרי טעמי : (כו) ומשבתותי העלימו . בספרים כ"י [gap] מדוייקים העי"ן בשוא לבדו וכן
בדפוסים ישנים ועיין מה שכתבתי באיכה סוף סימן ג' : (כז) כזאבים . הכ"ף בחירק : (ל) איש
גדר גדר . בה"א קדמון הדל"ת בסגול ובטל הוא במיעוטו ובה"ס כ"י יש מאריך בגימ"ל ולא
בדל"ת וכן הוא בחילופים שלנו לב"א ובמקצת ספרים בדל"ת ולא בגימ"ל ובספרים אחרים אין
בהם שום טעם בלד השוא שבהם שאין כאן שני טעמים . ורד"ק בפירוש הפסוק כתב גדר בשני
טעמים במאריך הגימ"ל משני המקף ומעמיד בדל"ת להעמיד משני הצירי שבדל"ת כי לא יבא
סוגל מהשלמים כי אם בצירי לפיכך לא יבא מלעיל שלא ידמה לשם כמו שכתבנו בספר מכלול
בחלק הדקדוק ממנו וכן כתב בהגהת לוית חן פ' י"ט מהשער השלישי ובמכלול דף י"ב בשקל
פֶּעֶל כתב ואם יהיה בשלמים מלעיל יהיה מאריך גם כן בעי"ן הפעל להעמיד הצירי כמו ואבקש
מהם איש גדר גדר משמע בהדיא מדבריו שאין קריאתו לא מלרע ולא מלעיל בהחלט רק
בהעמדה מועטת בשני הטעמים וכבר כתבתי בפרשת קרח על פסוק ויוצא פרח שזהו ג"כ דעת
בעל מקנה אברהם וכן כתב בעל ערוגת הבשם בפ"ו כי כן יחייבו תרי טעמי :

כג (ד) ותהיינה . במקצת דפוסים אחרונים כתוב ותהיין בנון ארוכה בסוף תיבה אבל בדפוסים
ראשונים וגם בספרים מדוייקים כ"י כתוב בנון ה"א לבסוף ומסורת דהאי סיפרא סימן
כ"ט סלקא כוותייהו : (ה) וַתַּעְגַּב . בה"א כ"י וַתֶּעְגַּב בסגול התי"ו וכן כתוב במקרא
גדולה ה"א וַתֶּעְגַּב ובה"א [gap] כ"י נכתב עליו [gap] למדנחאי וַתְּעַגַּב : (י) והואה
בחרב [gap] הרגו . במסורה דדפוסה הכי איתא הכא ובפרשת [gap] שמיני נמי
דכוותה ואתה ד' בקריאה ג' חסרים וחד מלא וסימן מדוע לא אכלתם וגו' ואתה נתן (פרש'
שמיני) ואתה החייתי (פרשת בלק) ואתה בחרב הרגו ואותה לא יראה (יחזקאל י"ב)
בתראה מלא ע"כ . וכך מסרה ודאי לאו דהמכא היא ואינה אלא מן המתמיהות דאשכחנא בה
מילי טובא דלית בהון משמא חדא דלדידה ואותה החייתי חסר ולאו הכין הוא דבכולהו סיפרי מלא
כדחזינן להרמ"ה ז"ל דמסר הכי באורייתא אותה ב' מלאים וא"ו בלישנא וסימן ואותה החייתי
ואם ביום שמע אישה יניא אותה . ושארא חסרים וא"ו כולהון עכ"ל . ובר מן דין במסרה אחריתי
דדפוסה פרשת בלק נמסר י"ב מלאים בלישנא וקדמאה דידהו ואותה החייתי . עוד קשיא לן דפסוק
ואותה בחרב הרגו הוא נמי מלא בכל הספרים ולאו דין בלחוד הוא מלא אלא כולהון דספר
יחזקאל מלאים בר מן חד ויתן אתה למרטה לתפש בכף בסימן כ"א כדמוכח במסרה דפרשת
בלק דבעינן למימר קמן והואיל דאתא לידן מסורת דפרשת בלק חזינא למכתב לה הכא כדי לברורה
שפיר ואותה י"ב מלאים בלישנא וסי' ואותה החייתי פ' בלק ואם ביום שמע אישה יניא אותה
פ' מטות ב' מלא באורייתא . ויטבל אותה ביערת (שמואל א' י"ד) ויצא אותה מהרשו
(שמואל ב' י"ג) ב' מלא בסיפרא . נשים באות מאירות אותה (ישעיה כ"ז) אשר יראה
הרואה אותה (ישעיה כח) הלא שמעת למרחוק אותה (ישעיה ל"ז) ג' מלא בסיפרא . למן
היום אשר בנו אותה (ירמיה ל"ב) יוצר אותה להכינה (ירמיה ל"ג) ב' מלא בסיפרא . צרר
רוח אותה (הושע ד') הביאה אותה מידכם (מלאכי א') ה' מלא בספרא (היינו בתרי עשר)
אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש (תילים כ"ז) וכל יהושע ושופטים ויחזקאל דכוותה במ"ג
חסרים וסימנהם להרג את כל ישבי העי וגו' ויכו אתה לפי חרב (יהושע ח') והתחלקו אתה
(שם סימן י"ח) ויתן אתה למרטה לתפש בכף (יחזקאל כ"א) ע"כ . ולישנא דמסרה הדין לא
אשכחנא בספרי כ"י רק זוגי זוגי קא מסרי בכל סדרא וספרא כי האי גוונא באורייתא נמסר
ב' מלא באורייתא בשמואל ב' מלא בסיפרא בישעיה ג' מלא בסיפרא בירמיה ב' מלא בסיפרא
בתרי עשר ב' מלא בסיפרא ואינון הני גופייהו דאמרן במסרה דלעיל ברם על אותה אבקש
דתילים לא איתמסר מידי אע"ג דהוא מלא בכולהו ספרי : (יא) עגבתה ממנה . הנו"ן בקמ"ץ :
(יד) כשדיים . כשדים ק' : חקקים . יש ספרים חקוקים : (טו) חגורי . יש ספרים חגורי
בשורק ורד"ק כתבו בחולם : מראה שלשים . במקצת ספרים שלשים חסר יו"ד קדמאה כחברו
שבסמוך : (טז) ותעגב* ותעגב ק' : (כא) בעשות . בכמה ספרים כתובי יד מדוייקים העי"ן
בשוא לבדו וכן בדפוס ישן ואחרים בחטף פתח : (כג) שלשים וקרואים . ברוב הספרים חסר
יו"ד קדמאה : (כד) הצן . אמר המגיה במקראות וויניציאה חדשים מקרוב באו כתוב בגליון
ס"א חצן בחי"ת וטעות גמור הוא שהרי כל המפרשים פרשוהו בה"א ואף למאן דמפרשי ליה
לשון זרוע כתבו שהוא כמו חצן בחי"ת . ועיין רד"ק כאן בפירוש ובשרשים שרש הצן ומה
שכתב רש"י כאן ועוד ראיה ממס"ג מערכת אות ה"א דנמסר שם שם מן ל"א קריין ה"א ולית
דכוו' ובכללן הצן ע"כ : ומגן וקובע . בקו"ף ומלרע ובפתח זולתי הסמיכות וכתוב במכלול דף
רי"ב שר' יהודה כתבו קמוץ ועיין מ"ש בשמואל א' י"ז) : (ל) עשה אלה לך . מלת עשה בה"א
ועיין מה שכ' בעל המסורת בירמי' כ"ב שיש ספרים, נמ' זה בוא"ו במקו"ם ה"א עם עשו תעשו
דהתם וכבר בררתי זה הענין שם בסייעתא דשמיא ועיין עוד מ"ש בירמיה ד' : (לז) העבירו
להם . בדפוס ישן וגם בכמה ספרים כתובי יד מדוייקים כתוב להם במ"ם לא להן בנו"ן וכנוי
הרבים מוסב אל הגלולים כמו שפירשו רד"ק והרי"א וכן הוא במכלול יופי ובמאיר נתיב שרש אכל
עוד יש להביא ראיה מהמסורת שהביאה כאן סימן מן י"ד להן ואחד מהם הוא והגד להן שבפ'
הקודם ואין זה בתוכם : (לט) ובשחטם . בה"ס הוא"ו במאריך : (מא) כבודה . בוא"ו עם הדגש
ועיין שופטים י"א : וקטרתי . הטי"ת בקמץ והוא חטוף ובחילופי ב"א וב"נ שבדפוס יש טעות וצריך
להגיה כמו שמצאתי בחילופים כ"י לב"א וקְטַרְתִּי בקמץ לב"נ וקטרתי וכן כתב רד"ק בפירוש
ובשרשים וכן הוא בכל ספרים כ"י [gap] מדוייקים [gap] בקמץ כהפשט ועיין
לעיל סימן ט"ז : (מב) שלו בה . חד מן ג' רפין אף על פי שהם מפיק כמו שכתבתי בישעיה
ל"ד ותילים ס"ח : סבאים . סובאים ק' והסמ"ך בקמץ רחב : ויתנו צמידים אל ידיהן . בכל
הספרים כתוב אל וכן כתב רד"ק שהוא כמו על : (מג) נאופים . בה"ס האל"ף בוא"ו שורק :
עת* יזנה . עתה יזנו ק' תזנותיה . ברוב הספרים מלא יו"ד אחר הי"ו : (מד) ויבוא אליה כבוא
אל אשה זונה . יונתן תרגם ועלו לותהון ודין הוא חד מן ח' דקריין לישן חד ותמיין לישן

סגין בליסנא וסימנהון ויפלו בנגב ויבא עד חברון ויבוא אלי אנשים מזקני ישראל (יחזקאל סוף סימן י"ג) ויבוא אליה כבוא אל דסכא ויבוא אל סגוים אשר באו שם (יחזקאל ל"ו) וסנה עבדי דוד ויואב בא (שמואל ב' ג') ואל אדמת ישראל לא יבוא (יחזקאל כ') בפסוק וברותי מכם המורדים. אך בס' לי אמר לדקוס ועז עדיו יבוא ויבשו (ישעיה מ"ה) כי מאפין יבוא לם (ירמיה נ"א) בפסוק ורננו על בבל ע"כ. וכן נמסר ברים פרשת שלח לך במ"ג ובלבול זה לערב מלין דכתיב יבוא עם ויבוא איני יודע מהו כי כבר נמסרו סוף פרשת שמיני עם י"ד יבוא דסבירין יבואו ובמסרה אחריתי חשיב נמי ויבא כל סעם לסברות את דוד (ש"ב ג') ויבא כל סעם לפני המלך (שמואל ב' י"ט) וכל ויבא סעם דכותים וחשיב נמי כי שכם בא כל ישראל דוילך רחבעם דמלכים (א' יב) ובד"ה אומר באו ובמסרה אחרת כ"י לא נמסר כי אם ז' מהנך דאמרן לעיל ואפיק מינייהו ויואב בא דלא דמי לאחריני וודאי דכולהו אתו לדרשא והיכא דאיכא למידרש דרשינן: (מה) משפט נאפות. מלא וא"ו תניינא והשני שבפסוק חסר ברוב מדוייקים והם ג' במ"ג והשלישי הוא לעיל בסי' ט"ז ושפטתיך משפטי נאפות: (מו) בניהם ובנותיהם. בספרי ספרד מלא וא"ו אחר נו"ן: (מח) ונוסרו. דגש בוא"ו ובסמ"ך ובמקצת ספרים כ"י אשכנזי' הוא"ו בקמץ ובספרדים בפתח והיא מלה מורכבת מנפעל והתפעל והספרים שהוא"ו בקמץ הם כמשפט הנפעל ואותם שבפתח כמשפט ההתפעל: (מט) ונתנו זמתכנה. בספרים המדוייקים אין דגש בנו"ן וכן נכון כמשפט נו"ן הנקבות וכמו שכתבתי לעיל ובסימן י"ג: תשאינה. בספרים מדוייקים כ"י וגם בספרי הדפוס השי"ן בסגול והאל"ף והיו"ד נחות ורד"ק בפירושו כתב ומלת תשאינה בתנועת האל"ף בסגול והיו"ד למשך נראה שהוא קורא תִּשֶּׂאינָה וכ"כ בשרשים:

כד (ג) כתוב לך. התי"ו בקמץ חטוף אעפ"י שהוא מלא וא"ו וסמסרה מנאו עם סמלאים וא"ו בליסנא בקריאה ויש לתמוה למה לא נמנה ג"כ עם המלות שהם מלאים וא"ו ובקמץ חטוף כלא הם כתובים במ"ג אות וא"ו: (ד) כל נתח. ברוב ספרים שלנו הנו"ן בצירי וכתוב בשרשים שהנו"ן בסגו' ויש ספרים בצירי: (ה) גם בשלו. גם כתוב בלא וא"ו ונמסר עליו שהוא אחד מן ד' פסוקים שכתוב בהם וגם גם: בשלו. השי"ן בקמץ לא בפתח: (ו) חלאתה בה. בה"א רפה על פי המסורת שהיתה ראויה להיות במפיק ולכן אין בבי"ת דגש שאין כאן דין מפיק והאחרים שבשרשים כלם במפיק כמנהג ועיין שרשים שרש חלא: (י) והרקח המרקחה. ר' יונה כתב בס' הרקמה כי מצאו בס' ירושלמי בקמץ הה"א ואם כן יהיה מקור מבנין הפעל וכתב כי בספר בבלי מצאו פתח וכן מצאנוהו אנחנו בספרים מדוייקים והמסורת עליו לית ופתח ע"כ לשון רד"ק בשרשים: (יא) והרס נחשתה. לית מנעיל ובסוף מס"ג איתא סטא חדא דכל חד וחד מנעיל ולית דכותיה וזה א' מהם: (טז) עיניך במגפה. הבי"ת בשוא וי"ם בפתח: (יז) תבוש עליך. שלשה הם במקרא וסימנהון ביום חבש ה' את שבר עמו (ישעיה ל') פארך חבוש עליך פניהם חבש בטמון ובאמת יש בלבול גדול במסורת ובספרים כ"י עד שאין שנים מהם מסכימים לדעת אחת ואף כל ס' בפני עצמו אין הפסוקים מכוונים למסרה שנכתבת בו כי במקצתם נמסר ב' חסר וחד מלא ומקצתם ב' מלא וחד חסר והריני כתבום שאינו מכיר עצמו וכאשר לא יכולתי לסמוך על המסורת אמרתי לאחוז בספרים הטובים וללכת אחר הרוב מהם כמו שכתובים הפסוקים עד חבש ה' את שבר עמו ולכן כתבתי דישעיה ואיוב חסר ודיחזקאל מלא וכן היא המסרה באיוב מ': ולא תעטה. בספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים העי"ן בשוא לבדו וכן לא תעטו שבסמוך: (כד) והיה יחזקאל. החי"ת בסגול:

כה (ג) וסנבא עליהם. כן כתיב עליהם לא אליהן: (ה) למרבץ צאן. המ"ם בחירק לא בפתח: (ו) מחאך יד ורקעך. בספר בעל הלשון ובספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים חי"ת מחאך וקו"ף ורקעך בשוא לבד: שאטך. השי"ן בקמץ רחב והאל"ף נחה ועיין בס' הסרכבה ובלוית חן ש"ז פ"ח: (ז) לבג. לבז ק' וכן ת"י לביז וכן כתב רד"ק בפירוש ובעל מסורת המסורת במאמר א' מין ב': (ח) יען אמר. בדפוסים קדמונים ובספרים כ"י מדוייקים האל"ף בפתח לא בחטף סגול: (ט) הישימות. עיין מ"ש ביהושע סימן י"ב: וקריתמה. וקריתימה ק': (יב) ויאשמו. האל"ף בשוא לבדו רד"ק: אשום. ב' חד מלא וחד חסר הדין מלא ואידך אשם אשם סוף פרשת ויקרא חסר דהסם שוגג והכא מזיד: (יג) ודדנה. הה"א נוספת כי המלה מלעיל הטעם כדל"ת רד"ק:

כו (ה) ויהי בעשתי. חצי הספר. ובמסורת ירמיה סימן ל"ט בעשתי ג' וסימן ויהי בארבעים שנה דרים ס' דברים בעשתי עשרה שנה לצדקיהו בחדש הרביעי בעשתי עשרה שנה דלזור דיחזקאל פלוגתא ע"כ. ובמסרה כ"י כתוב בעשתי דפלגים דיחזקאל: (ד) ונתתי אותם. מלא וא"ו בספרים כתובי יד מדוייקים וכן נכון עפ"ה שכתבתי לעיל בסימן כ"ג: (ט) ומתי קבלו. הקו"ף בקמץ רחב לכן יש מאריך בה"א והבי"ת בקמץ חטוף מפני דגשות הלמ"ד כמו קטני עבה (מלכים א' י"ב) מכלול דף ר"י ואין לנקדה בשוא קמץ כי אין דגש אחר שוא נע: ישן בהמוסיך · ומתחלפת חסר דחסר ומלא דמלא: (יא) עמך. העי"ן בפתח: (טו) כלא. י"ם שהוא מלא וא"ו והאל"ף לא דקדקו שזהו א' מן ה' חסרים בסיפרא וסי' נמסר בסי' י"ב במ"ג: באנק. ה"א בְּאֱנֹק האל"ף בשוא לבדו ובשאר ספרים בחטף סגול: בהרג. י"ם שהבית בצירי וכ"כ רד"ק בפירוש ובשרשים וכ"כ שהוא כמו בעטף עולל ויונק ומשפטם בהסרג בהעטף ונפול הה' כבנין הופעל תנועתה על ב' השמוש ועיין נימוק א"א בשרשים שרש הרג: (טז) וירדו. הס"ם הוא"ו בגעיא: (יז) נושבת מימים. יש נוקדין רפי ופותרין מיושבת מימים קדמונים ויש נוקדים דגש ופותרין מיושבת בחזקה על ידי ימים הסבובים לה וכן ת"י עכ"ל רש"י ז"ל וביאור דבריו כי ימים שהוא לשון יום היו"ד בקמץ ורפי אחריו כמשפט כמו ויהי מימים וילחמו דיפתח אבל ימים שהוא לשון ים היו"ד בפתח ודגש אחריו כמנהג אחר תנועה קטנה כמו ומלאו את המים בימים וכן הוא בספרים שלנו בפתח ודגש: (יח) יחרדו · בשוא החי"ת רד"ק: (כ) נחרבות. בספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים הכ"ף: (כא) ותבקשי. הוא"ו במאריך והתי"ו בחטף פתח רד"ק בפירושו ובמכלול דף ס"ג ובמקצת ספרים מצאתי התי"ו בשוא לבדו ועיין מ"ש בשפטים ס':

כז (ג) שא על צר. חסר וא"ו שלא נמנה במסורת בפסוק של מעלה בכלל המלאים ועיין מה שכתבתי במלכים א' ס': (ג) הישבתי. יתיר יו"ד ובספרים כתובי יד ודפוסים ישנים חסר וא"ו אחר יו"ד וכן הוא במסורת פרשת מצורע וירמיה סימן מ"ח במנין החסרים: (ד) כללו. הלמ"ד בשוא לבדו כמנהגנו: (ה) ברושים משניר. בשי"ן שמאלית כמ"ש בסוף פרשת דברים: (ו) מאיי כתים. במקצת ספרים כתוב בִּתִּים ואין שם קרי בחוץ ובס"א כתוב עליו בגליון נ"א כתיים כתיב כתים ק' ע"כ. ורד"ק כתב כתים ביו"ד אחת כתיב וקרי בשני יודין ביו"ד היתם וביו"ד הרבוי כתיים כמו אלכי העבריים: (ט) זקני גבל. במקצת ספרים קדמונים כ"י בקמץ וזהו דעת ר' יעקב בן אלעזר שכתב כי גבל ותמון תילים פ"ג פתח אבל זקני גבל קמץ ורד"ק כתב עליו בספר מכלול דף קנ"ט שמצא בספרים מדוייקים זקני גבל פתח והמסורת עליו לית פתח גבל ותמון קמץ והמסורת עליו לית קמץ וכן מצא בספר אכלה ואכלה גם במסרה רבתא ערך פתח נמנה באלפ"א ביתא מן חד וחד חד פתח וחד קמץ זקני גבל פתח גבל ועמון קמץ: (י) וכובע תלו בך. מלרע בשרשים והוא בכ"ף: (יא) במגדלותיך. יש ספרים חסר וא"ו: (יב) נתנו עזבוניך. כתב רד"ק בשרש עזב בעזבוניך נתנו וכל אשר בפ' הזה הכית עניינם מכין סחורה והזי"ן דגושה ע"כ. וכן מצאתי בספר א' קדמון כ"י ובשאר ספרים מדוייקים שלפני הזי"ן רפויה בכולם: (טו) והובנים. והבנים קרי בקמץ חטוף והוא חד מן מלין יתירין וא"ו והטעפין קמצים על פי המסורת: (טז) וראמות. י"ם חסר וא"ו בתר מ"ם: (יט) מאוזל. בוא"ו עם דגש בזיי"ן: נסנו · בדגש בנו"ן לתפארת הקריאה מפני ההפסק רד"ק ומסורת: (כ) דדן רכלתך. י"א מן דדן מיתן התורה גר' שהיה כתוב בספרו סחרתך כמו שתרגם למעלה על סרשיש סחרתך. וכן ארם סחרתך. דמשק סחרתך, דאם לא כן היה לו לתרגם אגרך כמו שתרגם למטה על כל אמרכלתך ובדפוס ויניציאה שנת רע"א יש בערה מחילוף זה אבל לא מצאתי כן לאחד מהספרים ואפשר לומר שאין התרגום חלוק

מספרים שלנו שכן תרגם לקמן על והרוזים במרכלתך סחורתיך ... חכמתך ברכלתך תרגם בסגי חוכמתך ובסחורתך ואחרים כיוצא בהן ורוכל... איקרו: לרכבה. שם ולפיכך הס"א בלא מפיק והוא חד מן י"א זוגים חד מפיק ... ע"פ הסמו': (כא) בכרים ואילם. דין הוא חד מן ג' דכתובים כן מלא יו"ד קדמ... תניינא וסי' נמסר במסרה רבתא וכן מצאתי במקצת ספרים מדוייקים: (כב) ובכל... במ"ג נמסר ע"ו ה' דמטעין בהון דסבירין וכל וכן כ"ל לכגים במסורת וכן נמסר ב... ועיין עוד לקמן ובכל קהלך: (כד) במכללים. יש ספרים שהמ"ם בחירק וברוב... משמע במכלול דף רכ"ז במשקול מִפְעוֹל: ובגנזי ברמים. בספרי' כ"י חסר ו' והרזים. בס"א כ"י קדמון הרי"ש בקמץ אולי זאת היתה גרסת יונתן שתר... וכמו שפי' דבריו רש"י ז"ל אך בשאר ספרים הרי"ש בשנים נקודות ופי' ר' יונה ה... החי"ת כמו חרוזים וכ"כ רד"ק ובמקצת ספרים נמסר עליו לית כוותיה מכאן ... נקודות: (כו) במים רבים הביאוך · מתחלפת בהאיך חסר יו"ד: השמים אותך. במ... מלא וא"ו וכן במסרה גדולה נמנה עם המלאים בלשון נקבה: שברך · הרי"ש בציר... בספרים מדוייקים כ"י ודפוסים ישנים הנו"ן בצירי לא בקמץ כמו שנמצא במקצת ... וערבי. בס"ם הוא"ו בגעיא לא בעי"ן ובמקצת ספרים אינה בשום אות: ... בתוכך. בנביאים עם פי' הרי"א כתוב ובכל קהלך וכן נראה מהתרגום אמנם בס... כתוב ובכל וכן הוא במסורת עם ה' ובכל דמטעין בהון דסבירין וכל והתרג... מפרש: (כח) מגרשות. בכל ספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ראשונים הרי"ש בחולם... שנקוד במקצת דפוסים אחרונים ובדפוס השרשים ומה שכתב רד"ק מגרשות בחו... אמר ובין תבין מלשון השרשים שכתב ומשקל אחר ירעשו מגרשות ומהשני מבעל... מגרשות בקמץ ע"מ משפחה: (כט) וירדו. הוא"ו בגעיא בס"ם: (ל) קרה... ספרים כ"י בס"א ועל פי הקמחי הוא באל"ף וכן כתב בעל הלשון ובמ"ג נמ... כתיב אל"ף והוא חד מן מלין דכתיבין אל"ף בסוף תיבותא ע"כ. ודבר זה צריך ... שלנו משמע דלמערבאי כתיב קרחה בה"א: (לג) בניהם. הנו"ן בחירק בפ... בפיהם מכלול דף קס"ט קל"ו ושרשים שרש נסס:

כח (ג) לנגיד. אין בגימ"ל דגש במדוייקים ובס"א כ"י כתוב לְנָגִיד ולא יתכן ... אומרת לית כוותיה ואלו לְנָגִיד טיבא הוו בקריא: ואתה אדנ... כ"י מדוייקים הגעיא בוא"ו לא בלמ"ד: (ג) חכם אתה מדנאל. חסר... נקראת דגושה בתנועת הצירי ואף על פי שאינה ביו"ד ירושלם רד"ק ובמק... כתוב בגליונה מדניאל קרי ועיין מ"ש לעיל סימן י"ד: (יב) חותם תכנית. ... מדוייקים התי"ו בצירי ובמ"ג כתוב ב"א חוֹתָם ע"כ. ולא נמצא חילוף זה בחיל... אולי זאת היתה גירסת יונתן שתרגם את דמי למנא דלורתא וגם בנבי... הרי"א כתוב חוֹתָם וכ"כ מפירושו שכתב ולכן דמה אותו לתבנית החתום שבו לקיומם ע"כ. אמנם גירסת רש"י ורד"ק בצירי וליכא למיגדא מינה: (... בכל ספרים כ"י מדוייקים הכ"ף שלאחר הסמ"ך רפויה וכ"ף אחרונה קמוצה: ויהשם בצירי ובמקצת ספרים כ"י אין שום טעם ביו"ד אבל בס"ם יש מונח ועיין ... תלוה על מלה זו: וברקת וזהב. בספרים כ"י מדוייקים אין בבי"ת מאריך ואף על ... בקמץ רחב כמ"ש בפרשת תצוה על וישפה: הבראך כוננו. במקצת ספרים כתובי ... הרי"ש בשוא ובשאר ספרים פתח: (יד) את כרוב ממשח. חד מן ג' את לזכר כאן ובפרשת בהעלתך: (טז) כרוב הסוכך. מתחלפת הסכך חסר וא"ו: (יח) ... יו"ד: (כה) אשר נפצו בם. יונתן גריס שם שתרגם דאיתבדרו לתמן ובקצת ספר... בראשונה שם ואחר כך הגיהו בם וגם ראיתי להיות מכח המסורת שבשופטים ב' ... פסוקים דאית בהון בם בם וזה א' מהם וכן הוא בבבלי ובס"ם:

כט (ג) מצרים כלה. במקצת ספרי הדפוס וגם בס"א כ"י נקוד כל ה כלמ"ד בחו... רד"ק הוא בקמץ וכן נמצא ברוב הספרים: (ד) חחיים. יתיר יו"ד ו... חחים וכ"ל בחילופים למערבאי: (ז) בכפך. בכף קרי: (יח) גדלה אל צר. הס... במלא וחסר: (יט) ובזז בזזה. לית מפיק ה"א:

ל (ד) ובאה חרב. מלרע שלא כמנהג: (ה) וכל הערב. בדפוס ישן מויניציא... פי' הרי"א כתוב כל כערב בלא וא"ו וטעות הוא: (יד) את פתרוס · בס... כ"י ודפוסים ישנים מלא וא"ו: (טז) תחיל. תחול קרי: (יז) ופי בסת · לית ותר... כתב פרתין מלין כתיבין וקריין מלה חדא ולדבריו קשה שלא נמנה במסורת ד"ה דכתיבין תרין וקריין חד ובכמה ספרים חדא מלה כתיב: (יח) חשך היום. י"ם ... בימים משמע שהוא גורס חשך בשי"ן ימנים ובכל ספרים שלנו בשי"ן שמא... רד"ק לשין מניעה כמו ולא חשך ממני מאומה. ובמקרא גדולה כאן ובמ"ג כהוב ח... וסימ' נמסר בשמואל א' סוף סימן כ"ה ובשמואל כתוב וסימ' נמסר במסורה... אינו בשום מקום ואני מצאתיו במסורת כ"י וזהו איננו גדול בבית הזה פרשת ויש... מת נבל (שמואל א' כ"ה) ויתקע יואב בשופר (שמואל ב' י"ח) ויאמר גחזי נער... ב ה) מכה עמים בעבר' (ישעיה י"ד) והתפנחם חשך היום (דין). יפלם נתיב... ע"ח) וכולם בשי"ן שמאלית מענין מניעה דאילו מענין חשך ומחשך איכא אחרינא... תימה על המאיר נתיב שהביא זה דיחזקאל בשני הענינים אולי עשה כן מפני הס... יכסנה. בכל ספרים כ"י כתוב וקרי היא ביו"ד וחירק לא כמו שנמצא בכמה ס... שכתוב כוא בוא"ו וקרי בחירק בזה אינו מאותן דכתיבין הוא וקריין היא שסימ... תילים ע"ג: (כב) מידו: (כג) והפצותי את מצרים. ד' בסיפרא חד בסימן כ"ב ו... וג' בסימן זה ובספרים חלוקים ומתחלפים בכל הדברים אשר יפלו בזאת המלה ול... בס"ם קדמאה מלא דמלא וכן נמסר עליו במ"ג ל' מלא תניינא חסר דחסר וכן ... לית חסר פליתאה ורביעאה חסר יו"ד ומלא וא"ו: (כה) תפלנה וידעו, בס"ם ... ונטה אותו אל ארץ מצרים. בנביאים עם פירוש הרי"א על ארץ והוא טעות ... אל ארץ מצרים כמו על: (כו) והפצותי. עמ"ש לעיל בסמוך:

לא (ד) מים גדלוהו. במקצת ספרים גדלוהו בג' נקודות: סביבות מטעה. ב... מלא וא"ו: שלחה. קלה שלמ"ד כ"כ ר' יונה ורד"ק והוא חד מן ז' שלו... נמסר במ"ג שמואל א' ע"ז: (ה) סרעפתיו · בכמה ספרי הדפוס סרעפתו ... הרבוי וקרי ביו"ד וכן כתב רד"ק ומלת פארתיו שבפסוק כתיב וקרי ביו"ד ... על זה כלום. ובכל ספרים כ"י מדוייקים חילוף הדברים סרעפתיו כתיב וקרי ביו"... בלא יו"ד וקרי ביו"ד וכן נמצא במקצת ספרי הדפוס וכן נכון עפ"ה שנמנה ... מלין החסרים יו"ד באמצע תיבותא ולא נמנה עמהם מלת סרעפתיו: ותארכנה פ... קרי כמ"ש לעיל בסמוך ורד"ק כתב האל"ף קודם לרי"ש וכ"כ על פארתיו שבפסו... מ"ש למעלה בסימן י"ז: (ו) ובצלו ישבו. בס"א כ"י כתוב ישבו בקמץ היו"ד ... משמעות הפסוק אך בכל שאר ספרים היו"ד בצירי וגם בס' דלעיל נכתב בצי... מכח המסורת ע"כ. ואמת הדבר שזהו א' מן כ' יֵשְׁבוּ עפ"ס וסימ' נסדר במ"ג פ' ... (ז) וייף בגדלו. בחירק היו"ד הראשונה וגות... כשניי' לקריאת ב"נ ולקריא' ב... הראשונה וחירק השנים וזהו דעת רבי יונה והאפודי וכן מצא רד"ק ברוב הספר... ובמקצתם בחירק הראשונה ושוא השניים לב"א וזו היא הקריאה הנכונה לדעתו על ... וכ"כ בשרשים ובמכלול דף קס"ט ובעל הלשון כתב וייף בגדלו י"ם יו"ד רא... חרוקה ושניים שואית וכה הרבים וי"ם בספק ונחלקו הספרים על איזה מהם ד... מהם דעת ב"נ עכ"ל. ולדבריו קשה שלא הזכיר כלל קריאת יו"ד ראשונה ונו... שהוא בספרים שלנו וקשה גם כן לגירסת הספרים שנהגו בקריאת בן נפתלי ...

אמנם ראיתי ס"א כ"י שכתוב בפנים ויִיף וכתב מבחוץ ב"נ ויְיִף ואם כדבריו שלא שכיוונו לדעת ב"א : (ח) עממהו . מ"ם רא"ל בקמץ: אן הרי"ש קודם לאל"ף רד"ק וברוב הספרים כ"י שלפני האל"ף קודם לרי"ש : לבני ארץ ישראל חסר יו"ד ולבני בבל מלא וכן כתב רד"ק בפירוש ובשרשים וספרים כ"י מדוייקים מלא יו"ד ויש לתמוה עליהם דהא בחילופי המקרא לא ירינן ושמא עשו כן להבא מן הסבות ועיין עוד מ"ש רד"ק בשרשים : ברשעו . ויקים כ"י ודפוסים ישנים בכ"ף וכן פי' החכם אברבנאל : (יב) ותשכרהו בדפוס רי"ש קודם לאל"ף וכן מצאתי בס"א כ"י מדוייק ובכמה ספרים כ"י בסי' יז : (יג) ואל פראתיו . הרי"ש קודם לאלף רד"ק וברוב ספרים כ"י שבאו) יעמדו אליהם . הא' בציר"י רד"ק וי"ש כמו אליהם בשוא ופתח : (טו) ביום ובנים אחרים שבסמוך יש מחלוקת בספרים כי בהרבה מהם כולם מלא וא"ו שנמסר כאן והפרשת ויש כולם חסרים : האבלתי . בב"ר פ' נ"ג ר' יהודה כתיב והכי איתא בשמות רבה ריש פ' י"ד אבל בויקרא רבה פ' כ"ז וברים נדרש קהלת פסיק מי יודע רוח בני האדם לא גרסינן ליה : (יז) אתו ירדו . ריא"ס י ר ד ו היו"ד בציר"י והשוא שוא:(יח) והורדת את עלי עדן. הה"א בשורק : יך . הה"ם מלא וא"ו : והרפה . בכמה דפוסים כתוב והרפה בסי"ן והמסרה שכן אומרה ג' כתיבין שי"ן בלישנכון וסימן ברגל ת ר פ ש ו ן ודבתרים המשקיהם (יחזקאל ל"ד) מעין נ ר פ ש ומקור משחת (משלי כ"ה) שמעה מינה וכן הוא בספרים מדוייקים כ"י ודפוסים ישנים : (י) ביום מפלתך . במקצת תוך : (טז) הגוים תקוננה . הה"ם הנו"ן בציר"י וכן חברו שבפ' ובספרים שניהם בסגול ועיין מכלול דף כ"ד : (כ) משכו . המסרה עליו לית ותטף סרם אחרת כ"י לית וחד מַשְׁכוּ וקחו לכם והלין תרתי מסראתא חד אורתא אסדדי ועיין רד"ק בפי' ובשרשי' ומכלול ד' י"ט : (כא) ידברו . בגעיא : אלי גבורים . בכל ספרים שלנו חסר יו"ד בין אל"ף ללמ"ד והמסורת שרשים שרש איל : (כו) מחללי. כתב רד"ק שהלמ"ד בשוא ופתח וכבר כתבתי וכן חילוף ספרים : (כז) עצמותם . הה"ם מלא וא"ו : (ל) מגבורתם . הגימ"ל דגש וכמוהו מ ג ל י ר אביעזר (שופטים ח') ר' יונה בספר הרקמה ורד"ק ף כ"ח : (לא) על כל המונה . במקצת ספרים כ"י הֲמוֹנָה וטעות הוא שזהו בס"א כמו בוא"ו וסי' נמסר בהאי סיפרא סי' ל"ט במ"ג וכן שבפסוק מהם : (לב) חתיתו . חתיתיו קרי : והשכב . כתב רד"ק בשרשים במקצת ספרים שֻׁכַּב וקצת הספרים בשורק ר"ל בשלש נקודות ובפירוש כתב הס"א בקבוץ שפתים וכן הוא בספרים שלנו :

ד מקציהם . רפויה הקו"ף רד"ק בפי' ובשרשים וע"ש בהגהת הלוי : (ח) באמרי . ם : (י) ואתה בן אדם . השני רפוי כמו הראשון : (יב) ביום פשעו . כן כתוב בכל ורת פ ש ע ו ב' ותכרו להגיד ליעקב פשעו (מיכה ג') אבל בשילהי פ"ק דקידושין רפי' ביום רשעו וכן הובא בילקוט קהלת על פסוק וחוטא אחד יאבד טובה הרבה ישי מהלכות תשובה והרי"ף והרא"ש פ"ק דר"ה וטעות הכמים הוא זה ובעל יפה סי' כ"ד מייתי לה לעיל תוספתא והתם קאי שפיר פשעו : (יג) כל צדקתו . תזכרנה . בספרים מדוייקים כ"י נו"ן ה"א בסוף תיבה וכן בדפוסים ראשונים : . חטאתיו קרי : ולדקה עשה חיו יחיה . במקצת ספרים כתוב ח י ה בס"א ב שבסי' ג' הוא בוא"ו שזהו אחד מן ד' דכתיבין כן וכן שבפסוק שקודם לזה : בס"ם ודפוסים ישנים אין יו"ד אחר התי"ו וכן במסורת כ"י ביחזקאל ריש סי' מ' ומסר בה אלי הפליט . בשערים וחמש : (כב) עד בוא אלי . מלא וא"ו ואל"ף במנין המלאים נמנו שנים מלאים בזה הפסוק : נאלמתי . הה"ם האל"ף בשוא ן חוטבה . בנו"ן ע"פ המסורת : (כו) הם לא אשר בחרבות . הן רבים החילופים דאת בס"א כ"י וגם בדפוס ישן הבי"ת בקמץ והחי"ת בחטף קמץ ובמקצת דפוסים חי"ת בחטף סגול ואולם בדפוסים קדמונים וספרים כ"י מדוייקים הבי"ת בסגול והחי"ת בחטף קמץ : (לב) והנך . הה"א בחירק :

אליהם . במקצת הספרים מלא יו"ד וכן נכון עפ"ה כי אין זה במנין ז' חסרים ' נמסר בסי' טו במס"ג : הוי רעי ישראל . בס"ם יש גלגל במלת ה ו י ושופר וכן בדפוסים ישנים : (ו) ישגו צאני . הגימ"ל דגושה כמשפט וכמוהו ואם גו תברו : (ח) יען היות . הה"א בחטף סגול : (י) הרעים ודרשתי . בס"ם ויין . י"ם בנו"ן ה"א בסוף תיבה וטעות הוא שזהו א' מן הכתובים בנו"ן ארוכה יהם ה' כתובים כן וסי' ביחזק' כ"ט : (יב) בתוך צאני . אין שום מתג במלת . ג' כתוב כן כמ"ש בשמואל ב' י"ז : (יד) ארעה אתם . תזיכא בסאי סיבותא ן דכתב לה בקדמיתא חסר וא"ו ובתר הכי אוסיף עלה וא"ו ודחיק לה עלמא ואיכא מאן דכתיב לה בקדמיתא מלא וא"ו ובתר הכי גריר לה ורווח לה עלמא ה גדולה : (יז) ואתנה . במקצת ספרים קדמונים התי"ו בסגול וכן נסמן עליו ספרים בציר"י ועיין לעיל סי' י"ג : (כא) תהדפו . התי"ו בסגול בכל הספרים לא יפי בדפוס ישן : תנגחו . הגימ"ל בדגש בכל הספרים כ"י : (כה) ביערים . כתיב וקרי וכן נראה שהוא דעת רד"ק שלא כתב עליו מאומה ובספרים אחרים ערים קרי : (כז) ונתן . אין מתג בנו"ן : לבטח וידעו . הה"ם הוא"ו בגעיא : כן כתיב ואמן כמ"ש למעלה סי' י"ג לאן מרעיתי אדם אתם . חד מאלפא ביתא מן ב' ב' לא נסבין וא"ו ברים תיבותא ומטעין בהון :

שעיר . כן כתוב בכל ספרים על הר ובס"א כ"י השים כתוב בתחלה על נמחק ז"כ א ל וקלקול הוא זה דבישעיה כ"ו מני במסורת כל א ל דסמיכי למלת ה ר ו : (ו) ודם ירדפך אם לא דם שנאת ודם ירדפך ב' בפסוק ושניהם בחטף קמץ ו לב"כ כן כתב רד"ק בפי' ובמכלול דף כ"א ובשרשים והגהת לוים תן שער ו' פ' ה' ספרים שלנו ששם בשוא ופתח כב"כ אמנם בחילופי ב"א וב"נ שבדפוס וגם בכ"י לב"א רְדָּפְךָ ותושע אני לכם מתמהא : (ז) לשְׁמָמָה . במקצת ספרים כ"י כתוב לְשְׁמָמָה ובמדוייקים ל ש מ מ ה השי"ן בחירק ובמאריך ומ"ש ו דעת רד"ק שכתב בפירוש ובמכלול דף רע"ו שם בשלש ש מ ל ה ז"א הפעל בטעם ע"כ . וקצת ספרים מ"ם ראשונה בחטף פתח כמנהגם אחר שתי אותיות דומות : (ט) שממות עולם . בספרים מדוייקים השי"ן במאריך ו וכן משמע מדברי רד"ק שלא כתב עליו רק שנמשך פ"א הפעל בטעם ובספרים את הוא מהטעמים שכתבתי למעלה : תישבנה . תשובנה קרי : (יא) אפפטך . "י ודפוסים ישנים הפ"א בשוא לבדו כדינו ועיין מכלול שפותי א פ ק ו ד : סוא"ו בגעיא בס"ם : נאצותיך . בקמץ הנו"ן והאל"ף : שממה . שממו קרי : ם . אין ביו"ד מאריך : ופעלו . בס"א כ"י השי"ן בקמץ כמנהג ובשאר ספרים פתח שלא כמנהג וכן כתב רד"ק ועיין מ"ש בד"ה ב' י"ג אבל אל תלחמו : ממות . בספרים כ"י מדוייקים כתוב ולהרבות בוא"ו בראשית השמה וכן הוא ז ובמאיר נתיב וכן נראה מהתרגום : השממות . ברוב ספרים כ"י הה"ם בציר"י וגם רד"ק כתב בציר"י הה"ם במקצת ספרים ובמקצתם בשוא : (ה) ועל אדום כלא . א כתיב אל"ף וכתב רד"ק שהאל"ף במקום ה"א כמו והיה לכם לזרא ודומיהם ק"י : בשאט . י"ם בפתח אל"ף ורובן בקמץ : (ח) ואתם . בשני גריסין : בדגש ברוב הספרים : והריבהם . בס"א כ"י הפ"א בחירק ובשאר ספרים בסגול שרשים שהוא בסגול ובפירוש כתב וי"ם בחירק:ונעבדתם.בס"א כ"י ו נ ע ב ד ת ם והבית דגושה אך ורובן של ספרים הטי"ן בחטף סגול : (יא) והיטבתי. בס"א מתחלפת והיטבתי ע"כ . והוא דעת ב"נ בשני פשטין כמו שנראה בחילופים

יחזקאל *_*

ומ"ש בחילופי הדפוס ב"א והסיבותי ב"נ והטיבתי סיבוב הוא ור"ל והטיבתי ולענין מלוי או חיסור יו"ד אחר הה"א והטי"ת חילופים רבים נמצאים בספרים ובמסו' בסיפרא סי' לג מני להדין עם מלין דחסרין יו"ד בלישנא הטבה ר"ל חסר יו"ד אחר הטי"ת : מראשתיכם . הרי"ש בחירק והשי"ן שמאלית : (יג) אדם אתי . את ק' : גויך . גוייך ק' : (יד) וגויך . וגוייך ק' : תכשלי . תשכלי ק' : (טו) וגויך . וגוייך ק' כולם יו"ד הרבים חסרה מהמכתב ונשארה במבטא כמו ג ו י ם ל ו י ם : תכשלי . כן כתיב וק' : (יז) אותה בדרכם . הבי"ת והלמ"ד בסמוך בכ"ף :(יט) ואפיץ אתם . במסורת חשיב ליה בהדי הנהו דחסרים וא"ו בסדר יחזקאל והספרים מתחלפים : (כ) ויבוא אל הגוים. הא דתרגם יונתן ועלו לביני עממיא פירושא הוא כי ארתחים בכמה דוכתי ובפתיחתא דתכימי דאיכה רבתי לא הוה צריך קרא למימר אלא ויבאו ואת אמר ויבוא אלא כביכול הוא עצמו הב"ה ויבוא אל הגוים וגו' ובמסורת הדר שלא לך חשיב ליה בהדי אחריני דכתיבין ויבוא לשון יחיד והכירין ויבאו לשון רבים וכתבתי לעיל סימן כ"ג : (כא) אשר חללוהו . י"ם חללוהו : (כג) המחולל . הה"א המוכה במאריך והמ"ם רפה : בהם לעיניהם . בספר א' קדמון כ"י נכתב בגליון זה הלשון היה בהללי בהם ונתקן בהם ע"כ . ואין כן בספרים שלנו ובמלא לעיניהם יש מחלוקת בין ספרי הדפוס לכ"י . כי ברוב הדפוסים כתוב לעיניכם וברוב כ"י לעיניהם וכן תרגם יונתן וכן נראה לי עיקר בראיות המסורת הדא דבירמיה סימ' ע"ז נמסר סימן מן ח' לעיניכם ולית דין מנייהו ש"מ דהדין כתיב לעיניהם' וכן הוא במאיר נתיב . עוד במסורת נמסר על זה לעיניהם כ"ד וסימ' נמסר בס' חקת התורה וכ"כ במסרה גדולה ואולם לא נמצא הסימן בספר הנזכר . וברוך ה' כי פקח את עיני וראיתי סימן מסרה זו במקרא כ"י ביחזקאל סימן י"ב וזה מכללה וזו נסחה לעיניהם כ"ד וסימנהון ויאסר אותו לעיניהם (פ' מקץ) תועבת מצרים לעיניהם (פ' וארא) אל הסלע לעיניהם (פ' חקת) במים לעיניהם (פ' פנחס) ולויתה אותו לעיניהם (שם) ירטשו לעיניהם (ישעיה י"ג) את ברוך לעיניהם (ירמיה ל"ב) תעגינה לעיניהם (יחזקאל ד') עשה לך כלי גולה ב' בו (שם סימן י"ב) והוצאת כליך ב' בו (שם) לעיניהם חתר לך (שם) לעיניהם על כתף (שם) נשאתי לעיניהם (שם) ואעש למען שמי (שם סימן כ') ואעשה למען שמי (שם) ואשיבתי את ידי (שם) ואתה בן אדם האנח (שם סי' כ"א) בהקדשי בכם לעיניהם (סימן ל"ו) והיו העצי' (סימן ל"ז) בהקדשי בך לעיניהם (סימן ל"ח) ואם נכלמו (סימן מ"ג) וצאצאיה' לעיניהם (איוב כ"א) : (כד) ולקחתי אתכם מן הגוים . כן כתיב ומי שכתב מן העמים אינו אלא טועה : (כה) מכל טמאותיכם . במקצת ספרים כתוב מִכָּל ואין כן ברוב ספרי' : (לג) (מכל עונותיכם . א"ס המסורת עליו ב' מלא עונותיכם הטו אלה (ירמיה ה') והכי נמי הכא נמסר ב' וכתבתי דברי אלה לפי שראיתי בקצת ספרים מדוייקים שהוא חסר ולפי מה שכתבתי ראוי להיות מלא דהא ודאי גם שם בירמיה חשיב ב' ור"ל מלאים דאי עונותיכם גרידא קא חשיב הא שבעה הוו והרי בעונותיכם וכולם חסרים בר מן שנים אלו אלא ודאי כדאמרן ע"כ) : ונבנו החרבות . הה"א בסגול והחי"ת בקמץ חטף והרי"ש בקמץ רד"ק : (לה) הלזו . בחילופים שלפנינו לב"א הלזו בהטעם האחרון לבד ולב"נ בשני פשטין ורד"ק כתב בהסך בשרש לז וכ"כ הלוים תן שער ט' פ' ז' וכל הספרים הם כדבריהם וכב"א : והערים החרבות . בציר"י הרי"ש רד"ק : והנשמות . הה"א במאריך והנו"ן רפה במקצת מדוייקים ובקצת ספרים דגושה : (לח) כצאן קדשים . בקמץ רחב כמ"ש בס' תנוה סימן כ"ט : החרבות . בציר"י הרי"ש רד"ק :

לז (א) ויניחני. ד' הם בסיפרא וזהו הראשון והב' בריש סי' מ"ב והג' בס"ם מ"ו והד' בריש סי' מ"ז והספרים מתחלפים במילוי וחיסור הא"ו והיו"ד בכל הצדדים שאפשר להיות עד שאין שנים מהם מסכימים לגירסא א' ואין בי להכריע ביניהם לבד זה מצאתי במקצת ספרים שנמסר באיזה מקום ב' מלא ולא סיימו וכאשר ראיתי שאין לסמוך עליהם בחרתי לנטות אחרי רוב ההסכמות של כאו"א בפ"ע ומצאתי הרביעי מלא וא"ו וחסר יו"ד וג' הראשונים מלא וא"ו ויו"ד : (ו) והעלתי. בס"ם הוא"ו בגעיא וחסר יו"ד אחר למ"ד: (ז) ותקרבו עצמות עצם אל עצמו. עיין מ"ש בפ' ויגש על ו י ת מ ה ה ב ה ן : (יב) והבאתי אתכם אל אדמת ישראל . בירושלמי פ' בתרא דכלאים יהיב טעמא לקבורת יעקב אבינו בא"י דכתיב אתהלך לפני ה' בארצות החיים ארץ שמתים חיין תחלה לימות המשיח ומה טעם נותן נשמה לעם עליה ופריך אלא מעתה רבותינו שבגולה הפסידו אמר ר' סימאי מחליד (פי' נוקב) הקב"ה לפניהם את הארץ והן מתגלגלים כנודות וכיון שהן מגיעים לא"י נשמתן חוזרות עליהן ומה טעם והנחתי אתכם על אדמת ישראל ונתתי רוחי בכם וחייתם עד כאן . ואע"פ שפסוק זה לא מצינו הוא מורכב משני פסוקים כתוב אחד אומר והבאתי אתכם אל אדמת ישראל ובתר הכי כתיב ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם ונקט הכי כדי לקצר הכתובים כדאשכחן בכמה דוכתי וכמו שאכתוב בדברי הימים א' ה' ע"ש : (טז) וכתב עליו ליהודה . ברוב הספרים חסר וכן נכון כמו שאומר בסמוך : ולבני ישראל חברו . חבריו ק' ובב"ר פ' נ"ב פסוק ויקרא יעקב לבניו רבנן אמרי נוס אותן על המחלוקת אמר להון תהון כולכון אסיפה א' הה"ד ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל וגו' חברו כתיב ועשו בני ישראל אגודה א' התקינו עצמיכם לגאולה ומה כתיב אחריו ועשיתי אתם לגוי אחד וגו' : וכתוב עליו ליוסף . בספ' מדוייקים מלא וכן נכון כי זה הוא א' מן ה' בלישנא מלא וסי' נמסר במ"ג ריש סימן כ"ד דהאי סיפרא : וכל בית ישראל חברו . חבריו ק' : (יז) וקרב אתם . צווי מן הדגוש ובא בפתח הרי"ש כמו פלג לשונם והקו"ף קמוצה בעבור הרי"ש שאינה מקבלת דגש : (יט) ושבטי ישראל חברו . חבריו ק' : (כא) ולקחתי אתם מסביב . חסר וא"ו : והבאתי א ו ת ם . מלא כך מצאתי במקצת מדוייקים וכן ראויים עפ"ה : (כב) ועשיתי אתם . הספרים מתחלפים ובמ"ג לא בא במנין החסרים וכן והושעתי א ת ם שבסמוך : ולא יהיה . יהיו ק' ועיין מ"ש בישעיה ט"ו : ולא יחצו . מלעיל : (כג) מִכֹּל מושבתיהם . י"ם מכל : (כד) ובמשפטי ילכו . הלמ"ד בציר"י : וחקותי ישמרו . הה"א כמסורת דפרשת תולדת יצחק וירמיה סי' מ"ד וזהו מלא וא"ו אחר קו"ף וכן נמצא במקצת ספרים :

לח (ג) ותבל והנבא. ברוב ספרים מדוייקים חסר וא"ו וכן אותו שבפסוק הנמשך ויש ספרים שניהם מלאים : (ז) והכן לך . בספרים כ"י לָךְ ולא דקדק כי זהו אחד מן י' לָךְ זקפין בקריאה עפ"ס : וכל קהלך . ברוב הספרים חסר יו"ד אחר למ"ד וחילוף זה הוא ג"כ על הקהלת ק ה ל ך שבסמוך : (ט) כשואה . יש ספרים חסר וא"ו : (טז) והבאותיך . יש חילופים בספרים ובמקצת מדוייקים חסר יו"ד אחר הבי"ת וכן חברו שבפרשה הנמשכה והם ב' בסיפרא : (כ) ורעשו . בלא מאריכים : (כב) אלגביש . בספרים שלנו חדא מלה כתיב ובשרשים שרש גבש כתב כי הוא שתי מלות במקצת ספרים. המדוייקים ובמקצתם ימצא מלה אחת ועיין לעיל סי' י"ג :

לט (ב) והעליתיך . רבים החילופים הנמצאים בספרים ועיין מה שכתבתי בפ' שלמעלה : והבאותיך על הרי ישראל . בספר אחד ישן כתוב אל הרי וגם בדפוס ישן מויניציאה יש הגרה מחילוף זה אמנם בשאר ספרים כתוב ע ל וכן יש לטוכית מהמסרה שאמרה אל הרי ה' בקריאה וסי' נמסר ביחזקאל סי' ו' וסי' ל"ד ואין זה ממנינם: (ג) שמאולך. בספרים מדוייקים כ"י מלא וא"ו והאל"ף וכן בדפוסים ישנים : (ט) ויצאו . הוא"ו בגעיא בס"ם : (יא) המוגה . חד מן ד' דכתיבין ה' בקריאה במקום וא"ו : (טו) עד קברו . במקצת ספרים כ"י הקו"ף במאריך וכן בדפוס ישן : (טז) וטהרו הארץ . פירש רש"י משמע שהיה כתוב בספרו ב א ר ץ בבי"ת וכן בדפוס ישן מויניציאה נכתב כן בגליון ולא ראיתי כן בשום ספר : (יח) אשתו אילים . בשני יודין ובס"א כ"י כתוב ו א י ל י ם בוא"ו ולא נמצא כן בשאר ספרים : (כה) שבית . שבות ק' : וקנאתי . הנו"ן בציר"י : (כח) בהגלותי . בלא דגש בגימ"ל : והכנסתים על אדמתם . ברוב ספרי הדפוס האחרוני' כתוב א ל אדמתם וכתב עליו המדפיס במקרא גדולה אל יפה וכך דינו כי לא נמנה במסרה כי אם ד' על אדמתם בסיפרא וזה לא נמנה מכללם ומטעי ביה ספרי עכ"ל . ומסרה זו כתובה ביחזקאל סימן ל"ו וסימן בקבצי את בית ישראל וגו' ע ל אדמתם (יחזקאל כ"ח) ונתן עץ השדה את פריו וגו' והיו על אדמתם (שם סימן ל"ד) בית ישראל ישבים ע ל אדמתם (סימן ל"ו) בשבתם ע ל אדמתם (סימן ל"ט) ובכל ספרים כ"י שראיתי וגם בדפוסים ראשונים אף זה כתוב ע ל ובקצתם נמסר עליו ד' בסיפרא ותימא דאם כן הוו להו חמשה וכ במאיר נתיב כולם כתובים על :

מ (א) בגלותנו . ב' חסר יו"ד כמ"ש בסימן ל"ג : (ד) הראותכם. כתוב בס"א אחר הכ"ף ועיי מ"ש בחגי סימן א' : הבאתם . במקצת ספרים חסר ה"א בהראה ורד"ק כתבו בס"א : (ו) במעלתו . במעלותיו ק' : (ז) מהלך אלה . במקצת ספרים חסר וא"ו וכן במסורת כל צורת

הבית

הבית חסר בר מן ה' מלאים וסי' נמסר במ"ג ואין זה מהם : (ט) ואילו.ואיליו ק' ובמקצת ספרים חסר
יו"ד בין אל"ף ללמ"ד בכתיב ובקרי:(י)שלשה מפה וגו'.קדמאה ותניינא ותליתאה שבפסוק כתיב מ פ ה
בה"א ורביעאה בוא"ו וכן ראויים על פי המסורת כמו שנמסר במ"ג בסי' זה וכן כתבם רד"ק וזולת זה
שבוש :(יב) וגבול לפני התאות אמה אחת ואמה אחת גבול מפה והתא ו' אמות מפו ושש אמות מפו .
קדמאה דפסוק בה"א על פי המסורת ושנים אחרונים בוא"ו וכן ראיתי במקצת ספרים המדוייקים :
(יד)ואל איל החצר . בכל ספרים כ"י שלפני וגם בדפוסים ישנים כתוב א י ל בצירי האל"ף וביו"ד נחה
לא כמ"ש בקצת דפוסים אֵיל : (טו) היאתון. האיתון ק' : (טז) סביב לפנימה . אין בה"א
דגש : תמרים . המ"ם רפה . וכן כולם : (יז) לשכות ורצפה וגו' אל הרצפה · בספרים כ"י
מדוייקי' ודפוסי' ישנים הרי"ש במאריך והצד"י בשוא לבד והפ"א רפה ובקצת ספרים הצד"י בחטף פתח
כמ"ש על רצפת דמגילת אסתר וזה תלוי במנהג הנסחאות בבא מאריך עם החירק וכן ו ה ר צ פ ה
ה ר צ פ ה שבפסוק הסמוך והרי"ם מ"ב וד"ה ב' ז' אבל ובידו רצפה דישעי' ו' הפ"א דגושה בכל הספרי'
ולפ"ז יהי' הפרש זה ביניהם' שלשון גחלת בדגש ולשון רצפת אבנים בקרקע רפי:(יח) השער התחתונה.
מלעיל הטעם בתי"ו והה"א נוספת רד"ק בפי' ושרשים וזהו מה שנמנה בסוף מ"ג בטעא חדא דכל חד
וחד מלעיל ולית דכוותיה וצריך להגיה שם ל' הפסוק : (כא) ותאו.ותאיו ק': ג' מפו וג' מפו . שניהם
כתובים בוא"ו רד"ק גם לא נמנו במסורת עם י"ח דכתיבין ה"א בצורת הבית:ואילו . ואיליו ק' וביו"ד
בתר אל"ף בספרים מדוייקים:ואלמו.ואלמיו ק' ובמקצת ספרים מלא יו"ד בתר אל"ף כתיב:(כב)וחלונו.
וחלוניו ק': ואילמו · ואילמיו ק' : ותימרו . ותימריו ק' וי"ס חסר יו"ד בתר תי"ו ועיין מ"ש
ביואל ג' : ואילמו . ואילמיו ק' : (כד) ומדד אילו . איליו ק': ואילמו . ואילמיו ק' : (כה) לו
ולאילמו. ולאילמיו ק' : (כו)עלותו. עלותיו ק': ואלמו.ואלמיו ק': ותמרים לו אחד מפו ואחד מפו.
שניהם כתובים בוא"ו שלא נמנו במסורת עם הכתובים בה"א וכן כתב רד"ק : אל אילו . איליו
ק' : (כט) ותאו . ותאיו ק' : ואילו . ואיליו ק' : ואלמו . ואלמיו ק' : ולאלמו . ולאלמיו ק' :
(לא) ואילמו אל חצר · ואילמיו ק' : ותמרים א ל אילו . איליו ק' : שמנה מעלו . מעליו ק' :
(לג) ותאו · ותאיו ק' : ואלו . ואליו ק' : ואלמו · ואלמיו ק' : ולאלמו . ולאלמיו ק' : (לד) ואלמו
לחצר . ואלמיו ק' : ותמרים אל אילו . איליו ק' : מפו ומפו . שניהם בוא"ו : מעלו · מעליו
ק' : (לו) תאו . תאיו ק': אלו . אליו ק': ואלמו. ואלמיו ק': (לז) ואילו לחצר החיצונה . ואיליו
ק' : ותמרים אל אילו . איליו ק' : מפו ומפו . שניהם בוא"ו : ושמנה מעלות מעלו . מעליו ק' :
(לח) וְלִשְׁכָּה . כן כתוב : (לט) ובאלם השער שנים שלחנות מפו ושנים שלחנות מפה . הראשון
בוא"ו והשני בה"א רד"ק ומסורת: (מא) ארבעה שלחנות מפה וארבעה שלחנות מפה ·
שניהם בה"א על פי המסורת : (מג) והשפתים . יש ספרים שהשי"ן בלא מאריך והפ"א דגושה
ובספרי ספרד המדוייקים הפ"א במאריך והשי"ן בלא דגש : בשר הקרבן . בהעמדת קמץ הקו"ף
בגעיא וברפיון הבי"ת מפני שהוא הריש נע מפני העמדת הקמץ לפיכך נרפתה הבי"ת במלת
הקרבן וכן קבלנו קריאתו ולא שמענו ולא ראינו בו מחלוקת אלא שר' יונה כתבו בהטיפות
הקו"ף ורפיות הבית כן כתב רד"ק בפירוש ומכלול דף קפ"ה ושרשים . גם אני ראיתי במקצת
ספרים בלא מאריך בקו"ף כדעת ר' יונה ועיין מה שכתבתי בפרשת תצוה על ויפשט ובסוף מאמר
המאריך: (מד) לשכות שרים. הלמ"ד במאריך בספרים מדוייקים וכך הם בסי' מ"ב : (מה) וימד
אל אלם. לית חסר יו"ד באולמה : חמש אמות מפה וחמש אמות מפה . שניהם בה"א ושנים
האחרים שבפסוק בוא"ו רד"ק ומסורת : (מט) אחד מפה ואחד מפה . שניהם כתובים בה"א
רד"ק ומסורת דילן וכן מצאתים במסורת כתיבת יד י"א כתיבין ה"א כמו שנמסר במסורת הדפוס:

מא (א) ויביאני אל ההיכל וימד את האילים שש אמות רחב מפו ושש אמות רחב מפו . שניהם
בוא"ו בספרים מדוייקים וכן דינם מכח המסורות : (ב) ורחב הפתח עשר אמות וכתפות
הפתח חמש אמות מפו וחמש אמות מפו . שניהם כתובים בוא"ו : (ו) צלע . אל צלע מלרע וקמוצים
וכן כולם שבענין שרשים ועיין מה שכתבתי בפרשת בראשית על ויבן ה' אלהים את הצלע :
(ז) ורחבה ונסבה . שני הווי"ן בגעיא במדוייקים : (ח) מיסדות. מוסדות ק' : מלו הקנה . בס"א
ישן כתוב בוא"ו ונכתב בצדו נ"א מ ל א וגם אני מצאתיו באל"ף בדפוס ישן ובספרים אחרים בוא"ו
וכ"כ רד"ק בשרשים בוא"ו במקום אל"ף : (יב) וקיר הבנין חמש אמות . בספרים מדוייקים כ"י
המאריך בתי"ו וכיוצא בזה בסוף פרשה ויקהל ע"ש : (טו) ואתוקיהא. ואתיקיהא קרי במסורת ריש
פרשת שלח לך חשיב ליה מלין דכתיבין אל"ף בסוף תיבותא ולא קריין : מפו ומפו . שניהם
בוא"ו : (טז) שחיף. עץ סביב בספרים מדוייקים כ"י ש ח י ף בשי"ן שמאלית . וגם רד"ק הביאו
בשרש' בפני עצמו לפי שאינו בשרש אחר שהביא בשי"ן ימנית וראיתי ג"כ לבעל הלשון ולבעל מאיר
נתיב שכתבו בפירוש שזהו בשי"ן ואין לספק בזה שכן המסרה מעידה עליו בהושע ב' שכתוב בשי"ן
וקרי בסמ"ך : עד החלונות.מלא דמלא ו ה ח ל נ ו ת מ כ ס ו ת חסר וא"ו קדמא' כן מצאתי בספרים
מדוייקים כ"י וכן הם לפי המסורת : (יח) ותמרים ותמרה . המ"ם בלא דגש בספרים מדוייקים
כ"י כמו שכתבתי למעלה : (יט) אל התמרה מפו ופני כפיר אל התמרה מפו . הוי"ן במאריך והמ"ם
רפה בספרים כ"י מדוייקים ושנים מ פ ו שבפסוק כתובים בוא"ו : (כ) והתמרים עשוים וקיר
ההיכל . חד מן ט"ו נקודות שבמקרא : (כד) שְׁתַּיִם מוסבות דלתות שְׁתַּיִם . כן בצלני אבל
בה"ם שתים שתים בשני פשטין : (כה) כרובים ותמרים . התי"ו
במאריך במקצת ספרים : (כו) ותמרים מפו ומפו . שניהם כתובים בוא"ו : והעבים . הבי"ת דגושה :

מב (א) ויוציאני . עיין מה שכתבתי בריש סימן ל"ז : ויבאני אל הלשכה . על זה ועל
ויבאני אל אלם הבית שבסוף פרש' שלמעלה נמסר ב' חסר : (ג) ונגד רצפה . עיין
מ"ש לעיל סימן מ' : בשלשים . הלמ"ד בחיר"ק : (ה) כי יוכלו אתיקים . היו"ד בחולם וכתוב בוא"ו
במקום אל"ף ויש ספרים שכתוב בגליון יאכלו קרי : מהתחתנות . בלא מאריך בתי"ו וכן בפסוק
הסמוך : (ח) והנה על פני ההיכל . בכל הספרים כתיב על פ נ י ונראה שכן צריך להגיה בחילופים
למערבאי ויש לזה סומך מהמסרה בפ' משפטים מש"כתבתי זה עיינתי אח"כ בחילופים שבדפוס
ויניציא' שנת רפ"ו ושם כתוב למערבאי על פני למדנחאי אל פני וזו היא באמת הגירס' הישרה וגירסא
הראשונה שהיתה לפני תשנה ש"ע משובשת בלי ספק : (ט) ומתחתה לשכות . ומתחת הלשכות
קרי וזו היא אחת מן שלש תיבות שהראשונה לוקחת מן האחרונה וסימ' מסרתי בשמואל ב' ה' :
המבוא . המביא קרי : (יא) ודרך לפניהם · במ"ש לא כנו"ן : (יב) בפני הגדרת . הגימ"ל בדגש :
(יג) לְשְׁכוֹת הצפון לְשְׁכוֹת הדרום וגו' . הקדש. כן כתובים כלם : (יד) ילבשו.
ולבשו קרי : וקרבו.הקו"ף במאריך בקצת ספרים : (טז) בקנה
המדה . אין בקו"ף דגש: חמש אמות . מאות קרי : (כ) חומה לו . לית מלעיל ונמנה בסוף מסרה
גדולה בטעם חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיה :

מג (א) ואפל אל פני . כן כתיב אל פני וכ"כ רד"ק . ועיין למטה בסי' מ"ד . ומלת ואפל חסר
וא"ו אחר פ"א : (ה) והנה מלא כבוד ה' הבית . בספר אחד כתיבת יד ובדפוס ישן
כתוב את הבית ובספרים אחרים אין בהם מלת א ת : (ו) אמה בן אדם . כל סיפרא ואמה בר
מן דין : (יא) ומובאיו . אין לו חבר במקרא והיה ראוי להיות וּמְבוֹאָיו אולי היה כן בעבור
היותו סמוך למלת ו מ ו צ א י ו וכמוהו והן אורה ו ג נ כ ת י והפשתי (משלי
ז') כ"כ הראב"ע בס' מאזנים ע"ש דף ר"כ : וכל צורתו . צורתיו ק' : וכל צורתו . צורתיו ק' :
וכל תורתו . תורתיו קרי : (יב) קדש קדשים.אין בקו"ף מאריך בספרים מדוייקים:(טו) והאראיל .
והאריאל ק' : (טז) והאראיל . והאריאל קרי : (יז) והגבול . בדגש בגימ"ל : והחיק לה .
במקצת ספרים יש מאריך בה"א ובקצתם בחי"ת ויש ספרים בה"א ובחי"ת ומהן בלא כלום ומהנראה
בחילופים לבן אשר המאריך בחי"ת ולב"נ בה"א : (כ) ונתתה על ארבע . בשתי מקראות ישנות
כתיבי יד כתוב א ל ארבע וכן הוא בפירוש רש"י אבל בספרי ספרד כתוב ע ל : קרנתיו .
במדוייקים חסר וא"ו : (כד) והקרבתם . התי"ו בקמץ : (כו) שבעת ימים יכפרו . בכל ספרים
כתובי יד שלפני כתוב י כ פ ר ו ביו"ד ואין כאן קרי וכתיב כלל וכן הוא במקצת ספרי הדפוס אך
בכמה דפוסים כתיב וכפרו בוא"ו וקרי יכפרו ביו"ד וכ"כ רד"ק וכפרו כתיב וקרי יכפרו ביו"ד
וגירס' הראשונה נראית לי עיקר יען לא נמנה זה עם מלין דכתיבין וא"ו בריש תיבותא וקריין
יו"ד וסי' נמסר במ"ג ר"ס י"א דספר משלי שוב מצאתי שזהו מן המחלוקת שבין מערבאי למדנחאי.
למדנחאי וכפרו כתיב יכפרו קרי ולמערבאי כתיב יכפרו וכבר כתבנו רבות פעמים דבתר מערבאי
אזלינן בחילופי קריא : ומלאו ידו . ידיו קרי : (כז) ורצאתי . כתוב באל"ף במקום יו"ד :

מד (א) וישב אתי וגו'. כאן תחלת הפרשה:(ג)נשיא הוא. הטעם בנו"ן בספרים
שתי המלות:ישב בו. המאריך ביו"ד:לאכול לחם. חד מן מלין יתירין וא"ו ו
(ד) ואפל אל פני. י"ס שכתוב ע ל פני וכה הטעם מכל האחרים שכתוב אל וגם
חברו שלמעלה בפרשה הקודמת ב' למיגרא דכי הדדי ניינהו:(ה) ולכל תורתו .
תועבותיכם.במדוייקים מלא וא"ו גם בתר בי"ת כחברו שבסמוך:(ט) וערל בשר
פ' שמיני מונה זה עם י"ד דסבירין יביאו וקרינן יבוא:(יא)ומשרתים,בה"ם הוא"
אותם . במדוייקים מלא וא"ו גם לא נמנה במ"ג עם החסרים : (יג) קד
בחטף קמ"ץ : (יד) יעשה בו . והכהנים הלוים בני צדוק . במקצת ספר
באמצע פסוק בין והכהנים הלוים ובספרים כ"י פיסקא היא קודם והכהנים
כי בה"ם אין פיסקא זו באמצע פסוק : (יט) ובצאתם . בצאתה : (א"ב מ
במלת מ ש ר ת ם אי חסר או מלא ולפי מקראות מדוייקות שמצאתי לפני
בלשכת . הלמ"ד במאריך והשי"ן בשוא לבדו והכ"ף רפה : (כב) כי אם בת
וי"ס חסר וא"ו קדמאה ומלא וא"ו תניינא ועיין במסורת תילים מזמור קמ
למשפט קרי : ושפטהו . ישפטהו קרי : (כה) ואל מת אדם לא יבוא · חד
וקרינן יבוא וסי' במ"ג סוף שמיני ויונתן תרגם לא ייעלון אזיל לאסתאבא
והכי אורחיה ברוב דוכתי : (כח) להם לנחלה . בה"ם הלמ"ד בגעיא :
שהקדמא בכ"ף : כל . רפי : וְכָל־ תרומת כל. חלוקים הספרים זה מזה וב
ת ר ו מ ו ת כ ל וקא שכיחן ספרי עפי מנסחא מאה שינדאית בכון
ועד כען בדוכתא קיימא:עריסותיכם. הרבה חילוקים יש בספרים ובמסורת אומ

מה (א) עשרה אלף . מלעיל הטעם בשי"ן : (ב) מרבע . בספרים ישנים
בפתח : (ג) חמש*. חמשה קרי : קדשים . אין בקו"ף מאריך בס
דפוסים : (ד) מקום לְבָתִּים. במקצת ספרים כתיבת יד ל ב ת י ם הלמ"
כתוב לְבָתִּים ונכתב בצדו נראה לי לְבָתִּים מכח המסורת : (ה
(י) יהי' לכם. כן כתיב במדוייקים י ה י ' לא י ה י ו : (יא)
מ ע ש ר ה ב ת שבסמוך השי"ן בשוא פשוט בשניהם ובנתמים יו"ד ארמית
בעזרת האל : (יז) ובחדשים ובשבתות בכל . בנביאים עם פירוש הרי
ו ב מ ו ע ד י ם ובשבתות ובכל ואיש שוגה ופתי היה מי שכתב כן : (כא) ה
מלא וא"ו תניינא עיין מסורת ירמיה ה' : (כג) תמימם ליום . כל תמימם
בתראה בר מן א' ואיל מן הצאן תמימים יעשו לעיל סימן

מו (ו) וביום החדש פר בן בקר תמימם· במקצת ספרים כ"י כתוב ת מ י ם ותרג
וכן הוא במאיר נתיב וכ"ג במנחו' פ' התכלת הובא בילקוט פ' פינחס ובקרי
תמידים ומוספים ורש"י נמי בפי' כמקרא ה"ם דלעיל הכי נקוט לי' לקרא והתם במנח
לפי שנא' בתורה וביראשי חדשיכם פרים בני בקר שנים מנין שאם לא מצא שנים שמ
גרים ת מ י מ ם וכתב על דרש זה שלפיכך אמר תמימם לשון רבים אע"פ שאמר פר
שנים יביא שנים כמ"ש בתורה וקודם לכן כתב אמר פר יחיד ואמר תמימים רבי
ספר ואמו תמימים וזה תדוש עכ"ל בפירושו· וכ"כ בשרש תמם ובמכלול דף י"ד
בספר הרקמה שער מ"ם שמשו בו בחסרון שלשון הכתוב ת מ י מ ם והדין בו
ספור לפר בלבד הלא אם יוסה ספור לשניהם יחד עכ"ל לכוונתנו·וכו' עוד בשער
בקר ת מ י מ ם לית דכותיה ע"כ· ובב"ר הקשו חכמינו ז"ל קושיות רבות בפרשה
זו עתיד אליהו לדרשה כלו' שאין אנו יודעים לדרשה ואמר רב חסדא אמר רב שב
לפי שהיו דבריו סותרין דברי תורה ברה זכור לטוב חנניה ב"ח ב"ג שישב בעל
נעלם ממנו מה שדרש · ה' ברוב חסדו ישלח לנו אליהו הנביא ב"ב אמן : (ט) ובבו
(י) בבואם יבוא · חד מן י' דסבירין יבואו וקרינן יבוא וסי' במ"ג סוף פ' שמיני
כ"י גם על זה יצא קרי ויוצא הוא מדרך כל המפרשים שפירשוהו לשון רבים וכ"
שאר ספרים : (טו) ועשו·יעשו קרי : (יז) והיתה לו·הלמ"ד בדגש והפשט לא זקף
הכ"ף רפה בספרים מדוייקים כמו שהם אחרים רבים למעלה:בירכתים·בירכתים
עיין מ"ש בריש סי' ל"ז:(כב) מקטרות·במקצת ספרים מ ק ט ר ו ת מלא וא"ו בתר
זו היא אחת מן ט"ו נקודות בקריא:(כד)המבשלים·בספרים כ"י מדוייקים הה"א ב

מז (ב) ויוציאני . עיין מ"ש בריש סימן ל"ז : (ג) מי אפסים . כ"כ בכל ספ
שראיתי וגם בדפוסים קדמונים בקמ"ץ חטף האל"ף וכן כתב בעל הלשו
מ ת נ י ם שבסמוך : (ה) כי גאו . מלרע הטעם באלף : מי שחו . בשי"ן שמאלי
מי ה ח נ א וכן נראה מלשון רד"ק בפירוש ובשרשים וכן מוכיח ירושלמי
(ו) וישבני שפת הנחל . בספרי הדפוס כתוב וישבני ע ל שפת הנחל וכן
רד"ק האמנם בכל ספרים כ"י שבאו לידי אין בהם מלת ע ל וכן פירש רש"י
שפת הנחל כלומר אצל שפת הנחל שהם היה עומד : (ח) ונרפו. האל"ף נחה
קרי : דוגים . בס"א כ"י דיגים קרי ורד"ק כתב ד ו ג י ם כן כתיב וקרי :
דלא מפקין ה' בסוף תיבותא ומטעין בהון כ"כ רש"י ורד"ק ובעל יפה מראה
י"ד : (יא) בצאתו . בצאתיו קרי : (יב) לחדשיו . ברוב הספרים הלמ"ד בקמ'
והתי"ו בחטף קמץ : המה יוצאים . במסורת יחזקאל סוף סי' י"ד חשיב לה
מלא והכי אשכחנא בסיפרי דיקי דספרד : והיו . והיה קרי : (כב) והיה תפ
כ"י ודפוסים ישנים מלא וא"ו וכן ראוי ע"פ המסורת שכתבתי לעיל ס

מח (א) לבוא חמת . הלמ"ד בגעיא בספרים מדוייקים : והיו לו . במקצת ספרי
(ח) והיה המקדש בתוכו . במקצת ספרים כתוב בתוכה בה"א וק' בתוכו בו
אבל במקצת ספרים מדוייקים כתיב וק' בתוכו בוא"ו והמסו' אזלא כוותייהו שכ
כתובין כן ובענין וסי' הל הוא לעיר למושב ולמגרש והיתה העיר ב ת ו כ
ב ת ו כ ה וכן מצאתי במסורת כ"י שמע מינה דהדין כתיב בוא"ו : (יא) לכהנים
מדוייקים המ"ם רפה והה"א במאריך : (יד) ולא יעבור . יעביר ק' : (טו) וה
בתוכו ק': (טז) נגב חמש חמש מאות חמש כתיב ולא ק' והוא א' מהשמונה דכת
נמסר במגל' רות וזהו ג"כ מן הנזכרים בגמ' פרק אין בין המודר ופירש הר"ן ז
שני כתב ולא קרי ועיין מה שכתבתי ברות ובירמיה סי' ל"ב : (יח) תבואתה
בוא"ו וחברו בירמיה ב' : (יט) והעבד העיר יעבדוהו . באגדת שמואל בעני
שאף לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מרחקן שנאמר והעבד א ת העיר יעבדוהו וגו'
שוחר טוב מזמור א' ומזמור י"ז שאף הקדוש ברוך הוא עתיד לרחקן לעתיד
העיר יעבדוהו וגו' יאבדוהו כתיב וכן במדרש רבה ריש פרשת נשא הובא זה
יאבדוהו מכל שבטי ישראל והכי איתא בגמ' א"י בפרק עשרה יוחסין והעבד א
אבל בגמ' דילן פרק יש נוחלין גרסינן יעבדוהו דאמרינן התם עתידה ארץ ישרא
עשר שבטים אידך למאן אמר רב חסדא לנשיא דכתי' והעבד העיר יעבדוהו מ
וה"ג בבראשי' רבה פ' כ' אמר ר' לוי לעתיד לבא הכל מתרפאין חוץ מנחש וג
ונחש עפר לחמו לא ירעו ולא ישחיתו וגומר גבעוני והעבד העיר יעבדוהו וג
כתב בקידושין כלשון הזה ומ"ש כאן יאבדוהו היינו כמ"ש במדרש רבה אל ה
יאבדוהו והיינו משום דאותיות אהח"ע מתחלפות עכ"ל . ועיין מה שאכתוב
הימים על ויעתר ובכל ספרים שלנו כתוב והעבד העיר יעבדוהו ובלא מלת
יעבדוהו ב' מלא וחברו כל גוים יעבדוהו : (כא) ומקדש הבית בתוכה . בתוכו
השבטים מפאת קדימה . בספרים מדוייקים מלא יו"ד וכן נכון כדבעינן למימר ק
זבולן מפאת קדמה . בספרים מדוייקים חסר וכן במסורת כ"י ג' חסר נמ"ו
מנשה זבולן : (לה) ה' . שמה . יש פסיק בין ה' לשמה ובבתרא פ' המפקיד ג
של הקב"ה אלו הם צדיקים ומשיח וירושלים צדיקים שנאמר כל הנקרא בשמי ולכב
משיח דכתיב וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו . ירושלים דכתיב ושם העיר ה' ש
אלא שָׁמָּה : ומה שלא אמר הכתוב בפירוש ה' שָׁמָּה בשוא השי"ן רק בקמ
הברים הגדול ריש ד"ה ב' לרמוז ג"כ דהא · אוה למושב לו המק
ועד ולא זזה שכינה מכותל מערבי אפילו בחרבנה עד כאן . ועיין מה שכת
שוחר טוב מזמור כ"א גנת אגוז דף ס"ב בחיי פ' לך לך ובפרשה כי

כ"ב אתין דכתיב יו"ד בריש תיבותא וקרי' ו' וסי' יבאו , כי הם ומקניהם יעלו : יחנני , ויאמר בעוד הילד חי : יפצחו , רנו שמים וגילי ארץ : ת , ב' בפסוק : יבא , צדיק הראשון בריבו : ישאל , מחרף עצל לא יחרש : ירם , ונשא ההמון ירם לבבו : ירמות , ומבני בני משלם ומלך : יקפאון

אשרי אדם שומע לי

חד מן אחד עשר מילין דכתיבין בי"ת וקרי' כ"ף , וסימנהון בשמעכם דשמואל : ויבו ויבאו אל מהנה ישראל : יבלו קדמא יבלו בטוב ימיהם : באמרם

דְּבַר־

א יְהוָה ׀ אֲשֶׁר הָיָה אֶל־הוֹשֵׁעַ בֶּן־
בְּאֵרִי בִּימֵי עֻזִּיָּה יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּה
מַלְכֵי יְהוּדָה וּבִימֵי יָרָבְעָם בֶּן־יוֹאָשׁ

בארי ב' ומב' לישנא וסימן בת בארי החתי , הושע בן בארי : תולדות אהרן דבר ס' . פסקים פז :

א פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ דַהֲוָה עִם הוֹשֵׁעַ בַּר בְּאֵרִי בְּיוֹמֵי עֻזִּיָּה יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּה מַלְכַיָּא דְבֵית יְהוּדָה וּבְיוֹמֵי יָרָבְעָם בַּר יוֹאָשׁ מַלְכָּא

רשי ה' אשר היה אל הושע בן בארי וגו' יותם וגומר. ארבעה קפח בימיו שהאריך כולם מכאן אמרו נבות שמקברת את ירבע' בניואש.מבני כוא מלך עם עוזיה ויותם

אבן עזרא (א) זה הושע מנביאי השם הנכבדים כי היצחקי דבר הרבה בספרו עליו שאמר שהוא בן אלה כי בארי הוא אלה כי ימצא כתוב ובאר אלים יללתה ואין אלה אלים כי בעבור אות נוסף ישתנה השם כמו זיף וזיפה ועוד כי אין משפט לשון הקדש לאמר על שם פרט שהוא בן עיר רק אם היה על דרך כלל כמו בת ציון רק יתיחס אל העיר כמו שמרוני ושני דברים דחקוהו לומר ככה האחד שמצא בד"ה בארה בנו אשר הגלה תגלת פלאסר מלך אשור הוא נשיא לראובני והוא היה אבי זה הנביא והשני שאמר ולפקד על יעקב כדרכיו כי הוא יפרש זה על יעקב אבינו שהסיר הבכורה מראובן ואין פירושו כאשר חשב והנה שבח הכתוב על הושע בן אלה ויעשה הרע בעיני ה'. והיצחקי אמר שלקח אשת זנוני' וזה המוכה בסנוורים הלא ראה כתוב תחלת דבר ה' בהושע ויאמר ה' והנה לא מ־ה פי השם חלילה חלילה רק הושע בן בארי איננו הושע בן אלה כמו חנוך שם כולל לארבעה אנשי' בתורה ושאול מרחובות הנהר

רדק ...ן יוסף בן קמחי הספרדי הספר המחובר משנים , אמרו רז"ל כי תגרום ספר מהם מפני קטנותו אחד מיוחד בפני עצמו ...ואת הושע קדמה לנבואת ישעיה , וזהו שאמר תחלת דבר ה' בהושע , וכי בהושע דבר תחלה והלא ממשה רבינו עליו השלום עד הושע כמה נביאים , אמר רבי יוחנן שהיה תחלה ...ים שנתנבאו באותו הפרק , ואלו הן הושע ישעיה עמוס ומיכה , ואמרו מפני מה זכה ירבעם להמנות עם מלכי יהודה מפני שלא קבל לשון הרע , שנאמר וישלח אמציה כהן בית אל ...א מלך ישראל לאמר קשר עליך עמוס וגו'. אמר ח"ו לא אמר אותו לדיק כך. ואם אמר מה אעשה לו שכינה אמרה לו . ומה שהוקשה להם מפני מה זכה לפני שלא מלך עמהם ...לא בזמן עזיהו ארבע עשרה שנה. כי ארבעים ואחת שנה מלך ובשנת שבע ועשרים לו מלך עזיהו . הנה לא נשארו לו משני מלכותו בזמן עזיהו כי אם ארבע עשרה שנה ועזיהו ...ושתים שנה . ובפירוש מלכים הארכנו בזה ותרצנו מה שהוקשה במנין שנות המלכים ההם . ורז"ל אמרו כי עזיהו וירבעם מלכו כאחד מכל מקום לא מלך ירבעם כי אם עם ...ורבותינו ז"ל כל שמו ושם אביו בנביאות בידוע שהוא נביא בן נביא . שמו ולא שם אביו בידוע שהוא נביא ולא בן נביא . שמו ושם עירו בידוע שהוא נביא מאותו העיר . ...עירו בידוע שהוא נביא מירושלם . אמרו מי שנזכר אביו ואבי אביו הוא לגדולת אבותיו שהיו גדולים ממי שנזכר אביהם לבד . ואמרו כי בארי הוא בארה אשר הגלה תגלת פלאסר וסיה נשיא לראובני : (א) דבר ה' אשר היה אל הושע . והנה דברי נבואתו היו דברי תוכחה לישראל ויהודה שעשו הרע

מצודת דוד

(א) דבר ה' וכו' . ר"ל בזה הספר יסופר דבר ה' אשר היה אל הושע : לאמור : בימי עוזיה וגו' . כי בימי אלו המלכים ניבא : ובימי ירבעם . שמלך בימי עוזיה ועל שניבא גם עליו באמרו כי היה מבני עשרת השבטים לכן אמר ובימי ירבעם בן בארי . ארז"ל שזהו בארה הנשיא לראובני הנזכר בד"ה א' שגלה

אבן עזרא

הנכר ושאול בן הכנענית ושאול בן קיש ורבים ככה ותחלת נבואת זה הנביא על מלכות ירבעם בן יואש מלך ישראל ארבעי׳ שנה לפני גלות שמרון אם היתה נבואתו בסוף ימי ירבעם כי לא מלך זכריה בנו אחריו רק ששה חדשים ונשבתה מלכות בית יהוא שהיו מלכי ישראל ומפרש אחר אמר כי לך קח לך דבור הוא כטעם לקח טוב ופירש ותהר כמו תהרו חבש תלדו קש ואמר כי גומר גמורה בזנות ובת דבלים רמז ליהודה וישראל ואחר אמר קח לך אשת זנונים שאם באתה לקחת אשה הוגנת לא תמצא שהרי זנה תזנה הארץ כל עם הארץ זונים מאחרי השם ומפרש אחר אמר קח לך אשת זנונים וילדי זנונים שהרי דוגמתו זנו יושבי הארץ מאחרי ה׳ ודיו לעבד להיות כרבו. ואם אברה׳ המחבר חלילה חלילה שיצוה השם לקחת אשת זנוני׳ ולהוליד ילדי זנונים והאומר דיו לעבד להיות כרבו לא נאמר על זה כי זנות מאחרי השם דרך משל רק באדם הוא במעשה והנכון בעיני כי זה הנביא היה רואה במראות נבואה בחלום הלילה שהשם אמר לו לך קח לך אשת זנונים והלך ולקח אשה ידועה והרתה וילדה כל זה במראות הנבואה כאשר פירש אם יהיה נביאכם לבד ממשה לבדו ה׳ במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו ואל תתמה איך יראה בחלום וילך ויקח והנה בחלום אדם בלא נבואה ותאכלנה הפרות והנה על ישעיהו הנביא כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף זה היה במראה הנבואה כי למה ילך הנביא ערום בעבור כוש ומצרים והנה קח לך לבנה גם שכב על צדך השמאלי גם ואתה קח לך חטין גם דבר הזקן והעד על כל זה שאמר יחזקאל בתחילת ספרו ואראה מראות אלהים ואומר במראות אלהים הביאני אל ארץ ישראל ואל תתמה בעבור שלא הזכיר בתחילת הנבוא׳ מראות כי הנה כתב דבר ה׳ אשר היה אל זכריהו וגם כתב אחריו ראיתי הלילה ואשא עיני וארא והנה כתב באברהם במחזה וכן היתה כל נבואתו והנה אמר לו בדרך הנבואה למה אשת זנונים כי זנה תזנה הארץ : (ג) וילך ויקח . האשה הנזכרת כך היה רואה במראה וטעם ותלד בן הדור הבא אחרי ירבע׳ בן יואש : (ד) דמי יזרעאל . הם בית אחאב על בית יהוא שלא מלך אחרי השם גם יהואחז בנו ויהואש בן בנו גם זה ירבעם גם זכריה בנו כולם עשו הרע בעיני ה׳ כי כן כתוב : (ה) והיה . קשת ישראל . מלכות זכריה כי נפסק׳ מלכות יהוא : (ו) ותהר. ותלד בת. זה הדור הבא אחריו וקראו בת כי כתוב אחר ירבע׳ הוא השיב את גבול ישראל ואחרי

תרגום

דישראל : ב שירות פתגמא דיי בהושע ואמר יי להושע אזיל אתנבי נבואה על יתבי קרתא חיבתא דאינון מוסיפין למחטי ארי מטעא יטען דירי ארעא מבתר פולחנא דיי : ג ואזל ואתנבי עליהון דאם יתובון ישתביק להון ואם לא כמתר עלי תינין יתרון ואוסיפו ועבדו עובדין בישין : ד ואמר יי ליה קרא שומהון מבדריא ארי עוד צבחר כזעיר ואסער דם פלחי טעותא דאשד יהוא ביזרעאל דקטלינון על דפלחו לבעלא תבו אינון למטעי בתר עגליא דבבית אל בכן אחשבינה דם זכאי על בית יהוא ואבטיל מלכותא מבית ישראל : ה ויהי בעדנא ההיא ואתבר ית תקוף עבדי קרב ישראל במישר יזרעאל : ו ואוסיפו ועבדו עובדין בישין ואמר ליה קרי שומהון דלא רחימין בעובדיהון ארי לא אוסיף עוד לרחמא על בית ישראל ברם אם יתובון

הושע א

מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃ ב תְּחִלַּת דִּבֶּר־יְהוָה בְּהוֹשֵׁעַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הוֹשֵׁעַ לֵךְ קַח־לְךָ אֵשֶׁת זְנוּנִים וְיַלְדֵי זְנוּנִים כִּי־זָנֹה תִזְנֶה הָאָרֶץ מֵאַחֲרֵי יְהוָה׃ ג וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח אֶת־גֹּמֶר בַּת־דִּבְלָיִם וַתַּהַר וַתֵּלֶד־לוֹ בֵּן׃ ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו קְרָא שְׁמוֹ יִזְרְעֶאל כִּי־עוֹד מְעַט וּפָקַדְתִּי אֶת־דְּמֵי יִזְרְעֶאל עַל־בֵּית יֵהוּא וְהִשְׁבַּתִּי מַמְלְכוּת בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ה וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא וְשָׁבַרְתִּי אֶת־קֶשֶׁת יִשְׂרָאֵל בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל׃ ו וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בַּת וַיֹּאמֶר לוֹ קְרָא שְׁמָהּ לֹא רֻחָמָה כִּי לֹא אוֹסִיף עוֹד אֲרַחֵם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי־

ג׳ ר״פ · ג׳ · ל׳ וכתיב ס׳ · ג׳ · ו׳ ר״פ · י״ג . ד׳ · ו׳ · ד׳ וחסר · י״ד בטעין

תחלת ג׳ ר״פ בקריאה וסי׳ תחלת דבר ה׳ בהושע ויאמר ה׳ . תחלת חכמה יראת ה׳ • תחלת דברי פיהו סכלות ׃ ויאמר ה׳ אליו ו׳ ר״פ בקריאה וסימ׳ מי שם פה לאדם או מי ישום אלם . זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק . שמעתי את תפלתך . לך שוב לדרכך מדברה . עבור בתוך העיר בתוך . קרא שמו תולדות אהרן ומשה. ב״ב י״ד זוכר פקודי : אשת זנונים . פסקיט פז :

רשי

ויותם אלא שגרמה לו זכות להמנות עם הצדיקים הללו לפי של[א] הרע על עמוס כמו שמפורש בפסחים בפ׳ האשה (דף פז.) שנא[מר] וישלח אמציה וגומר קשר עליך עמוס וגו׳ : (ב) תחלת דבר ה׳ בהושע אמרו תחילה לארבעה נביאים שנתנבאו (בימים הללו) הו[שע] עמוס ומיכה ישע[יה] שנאמר (ישעיה ו) וי[...] הסיפים וגומר והוא[...] שנתנגע עוזיה שנכ[...] שרעשו העליונים ותחתונים לבולעו [...] עדת קרח שהיו בה[...] ושרופים בעמוס נא[...] לפני הרעש והושע [...] ומיכה היה אחרו[...] שנאמר בו (מיכה א) [...] אחז יחזקיה ולא [...] עוזיה . ופשוטו של מק[רא] דיבור שדבר הקב״ה [...] אמר לו כן : קח לך א[...] רבותינו אמרו כמ[...] שאמר על ישראל [...] באומה אחרת כמ[...] בפסחים ר״פ האש[ה] זנונים . שתלד לך י[...] ספיקי ממזרות . ויו[...] איתנבי נבואה על י[...] טעוותא וקח האמו[...] לימוד הוא למד א[...] בתשובה : כי זנה ה[...] הווה הוא : (ג) את [...] רבותינו אמרו כך ש[...] זנותה שהכל גומרין בה כדבלה . וי״ת [...] ישובו מדרכם גמרה ואם לאו יהיו כנובלת [...] ותהר ותלד . ואוסי[פו] עובדין בישין : (ד) [...] יזרעאל . קרי שומהון [...] התנאה עליהן ש[...] זרועין בארצות : [...] יזרעאל . כתרגומו [...] בית אחאב שהרג יהוא ביזרעאל על שעבדו את הבעל והלכו הוא ובניו[...] ועבדו עבודת עכו״ם לכך אני חושב עליהם דמי בית אחאב כדם נקי [...] יהוא . ירבעם בן יואש מבני יהוא היה (מלכים ב טו) וזכריה בנו[...] (ו) לא אוסיף עוד ארחם . לרחם : כי נשא אשא להם . אחלק להם [...] ופעולה

רדק

הרע בעיני ה׳ בימי המלכים האלה כמו שכתוב : (ב) תחלת דבר ה׳ בהושע . מלא[...] שהוא ענין נבואה קשור עם בי״ת השמוש . כמו הרק אך במשה דבר ה׳ הלא גם בנו [...] ה׳ דבר בי פה אל פה אדבר בו . אפשר שתהיה מלת דבר ה׳ פעל עבר , רוצה [...] אשר דבר ה׳ בהושע זה היה שאמר לו קח לך אשת זנונים . או יהיה דבר שם . כמו[...] בהם : ויאמר ה׳ אל הושע לך קח לך אשת זנונים . כל זה הענין היה במראה הנ[...] לו שיקח אשת זנונים ולקחה והרתה וילדה ממנו שלש פעמים . וזה משל לישראל הזונים מאחרי ה׳ . וזהו שאמר כי זנה תזנה הארץ מאחרי ה׳ ופירוש וילדי זנונים . ויהיו לך ממנ[...] כי אשת זנונים היא . כן ישראל והנולדים מהם באלה הדורות זנו מאחרי ה׳ . וכל זה היה במראה הנבואה לא שלקח הושע הנביא אשת זנונים . אף על פי שנמצא בדברי רבותינו ז״ל שהעג[...] שאמרו ויאמר ה׳ אל הושע אמר לו הקב״ה להושע חטא ישראל היה לו לומר לפניו רבונו של עולם בניך הם בני בחוניך הם בני אברהם יצחק ויעקב גלגל עליהם רחמים לא דיו שלא [...] אמר לפניו כל העולם שלך הוא העבירם באומה אחרת . אמר הקדוש ברוך הוא מה אעשה לזקן זה . אמר לו קח לך אשת זנונים . אחר כך אמר לו לך שלחם מעל פניך אם הוא יכול[...] אני אשלח את ישראל . לאחר שנולדו לו ממנה שני בנים ובת אחת אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע לא היה לך ללמוד ממשה רבך כיון שדברתי עמו פירש מן האשה בדול עצמך ממנה . [...] רבונו של עולם יש לי בנים ממנה ואיני יכול לגרשם . אמר לו הקדוש ברוך הוא ומה אתה שאשתך זונה ובניך בני זנונים כך אני שבני ישראל בני הם בני בחוני אברהם יצחק ויע[קב] [...] מחמשה קנינים ואתה אמרת העבירם באומה אחרת . כיון שידע שחטא עמד לבקש רחמים על עצמו . אמר לו הקדוש ברוך הוא עד שאתה מבקש רחמים על עצמך בקש רחמים על ישרא[ל] [...] בברכות ואמר והיה מספר בני ישראל כחול הים . ויונתן תרגם הענין על דרך משל ונכון הוא פירושו : (ג) וילך ויקח את גומר בת דבלים . שם זונה ידוע באותו הזמן : ותהר ותלד לו [...]

מצודת דוד

ירבעם : (ב) תחלת דבר ה׳ וגו׳ . ר״ל תחילת דבורו של ה׳ בהושע היה [...] ה׳ אל הושע לך קח לך וכו׳ : אשת זנונים . אשה שהורגלה בזנות וי[...] בזנות שזהו מופת ואות שהיא זונה באמת ואמר״ל לפי שהושע אמר ל[...] ישראל החליפם באומה אחרת לכן צוהו לקחת זונה למען הראות לו [...] בעיניו לגרשה לרמז לו שקשה לפני המקום לשלח את ישראל מעל פניו : כי זנה תזנה . ר״ל להיות לאות שאנשי הארץ זונים וסרים מה׳ ללכת אחרי א[...] כזונה ההולכת אחרי המנאפים : (ג) גומר בת דבלים . כן היה שם זונה ידועה באותו הזמן : (ד) כי עוד מעט . עוד זמן מועט ר״ל בזמן קרוב אזכור [...] שהרגו יהוא ביזרעאל הדם ההוא אזכור על בית יהוא לשלם גמול ועל זכריה בן ירבעם יאמר שהיה מבית יהוא ונהרג ע״י שלום בן יבש כמ״ש במ״ב וע[...] הרג לאחאב בדבר ה׳ על שעבד לבעל עכ״ז הואיל וגם יהוא חזר ועבד לבעל נחשב לו דם אחאב כדם נקי : והשבתי . ואח״ז אשבית ממלכות ישראל [...] כי מעט מן הזמן עמדה מלכות ישראל אח״ז : (ה) ביום ההוא . ביום הגמול אשבור את קשת ישראל ר״ל אתיש כח ישראל בעמק יזרעאל הוא מקום מגב[...] אפרים : (ו) כי נשוא אשא להם . ר״ל כי עד הנה נשאתי עוונם על כי רחמתים [...]

מצודת ציון

(ב) זנונים . מל׳ זונה : זנה תזנה . ענין הפרס ועפ״ז תקרא המנאפת זונה כי פורשת מדרכי ההגונים : (ד) ופקדתי . ענין זכרון כמו וה׳ פקד (בראשית כ״א) : והשבתי . ענין בטול כמו שבת נוגש (ישעיה י״ד) : (ה) קשת . ר״ל חוזק וגבורה : (ו) נשא אשא . ענין מחילת העון כמו

רשי

כמו ויסא משאת (בראשית מג) : (ז) ואת בית יהודה ארחם.
שבית את ממלכות ישראל שמשגלו עשרת השבטים היו בית יהודה
ימים מחזקיהו עד צדקיהו : (ח) ותגמול את לא רוחמה. לפי
כלה אותו הדור בין הטבו"ס שגלו שם : ותהר ותלד בן. ואוסיפו
דין בישין. ולפי פשוטו
(א) והיה מספר. מה
נות ונחמה סמוכין
ד. ורבותינו פירשו
הרגיש הושע בעצמו
שאמר החליפם עמד
ם רחמים. והספרי
פרשת וישב ישראל
ינו רבי אומר יש
זוכות זו לזו ורחוקות
חוק מזרח ממערב
לא עמי והיה מספר
כחול הים מה ענין
משל למלך שכעס
שלח אחר הסופר
ובי לה גט עד שלא
נתרצה המלך לאשתו
אסטר ולא סופר זה
ק כלומר לכו חלוק
ר למה שלח אחרי
נה וכתוב לה שאני
כתובתה ולפי פשוטו
מיכתו. כי אתם לא
לא אהיה לכם אראה
ילו איני לכם ותגלו
מות ואף שם תרבו
ם תשובו אל לבבכם
כמו שנאמר על ידי
ים ל) והשבות אל
הגוים אשר הדיחך
ה' אלהיך את שבותך
אן ונקבצו בני יהודה
ל יחדיו וגו': (ב) ראש
מלכם : כי גדול יום.
קבון

הושע

נָשֹׂא אֶשָּׂא לָהֶם׃ ז וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה
אֲרַחֵם וְהוֹשַׁעְתִּים בַּיהוָה אֱלֹהֵיהֶם
וְלֹא אוֹשִׁיעֵם בְּקֶשֶׁת וּבְחֶרֶב ב'
וּבְמִלְחָמָה בְּסוּסִים וּבְפָרָשִׁים׃ ג'
ח וַתִּגְמֹל אֶת־לֹא רֻחָמָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד ד' ומסר וכסיפ'
בֵּן׃ ט וַיֹּאמֶר קְרָא שְׁמוֹ לֹא עַמִּי מ"ו פסוקים לא
כִּי אַתֶּם לֹא עַמִּי וְאָנֹכִי לֹא־ לא ב' מנהון בסיפרא
אֶהְיֶה לָכֶם׃
ב א וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר ל'
וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יֵאָמֵר לָהֶם
לֹא־עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל־
חָי׃ ב וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־ ט"ו מליע' פסוק וכל ר"פ דכוו'
יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד

תרגום

מִשְׁבַּק אֶשְׁבּוֹק לְהוֹן׃ ז וְעַל
דְבֵית יְהוּדָה אֲרַחֵם וְאֶפְרְקִינוּן
בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָהוֹן וְלָא
יִתְפָּרְקוּן בְּקַשְׁתָּא וּבְחַרְבָּא
וּבְעָבְדֵי קְרָבָא בְּסוּסָוָן
וּבְפָרָשִׁין׃ ח וְדָרֵיהוֹן דְאִתְגְלִיאוּ
לְבֵינֵי עַמְמַיָא אִשְׁתְּכָחוּ דְלָא
הֲווֹ רְחִימִין בְּעוֹבָדֵיהוֹן
וְאוֹסִיפוּ וַעֲבַדוּ עוֹבָדִין בִּישִׁין׃
ט וַאֲמַר קְרֵי שׁוּמְהוֹן לָא עַמִּי
אֲרֵי אַתּוּן לָא עַמִּי בְּדְלֵית
אַתּוּן מְקַיְמִין פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתִי
וּמֵימְרִי לָא הֲוָה בְּסַעֲדֵיכוֹן׃
א וִיהֵי מִנְיַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סַגִי
כְּחָלָא דְיַמָא דְלָא מִתְכָּל וּדְלָא
מִתְמְנֵי וִיהֵי בְּאַתְרָא
דְאִתְגְלִיאוּ בֵּינֵי עַמְמַיָא כַּד
עֲבָרוּ עַל אוֹרַיְתָא וְאִתְאֲמַר
לְהוֹן לָא עַמִּי אַתּוּן יְתוּבוּן וְיִתְרַבּוּן וְיִתְאֲמַר לְהוֹן עַמֵיהּ דֶאֱלָהָא קַיָמָא׃ ב וְיִתְכַּנְשׁוּן
בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּחֲדָא וִימַנּוּן לְהוֹן רֵישׁ חַד מִן בֵּית

אבן עזרא

ואחרי מות זכריה בנו מלך מנח' ובימיו בא מלך אשור ואין צורך להזכיר מלכות
שלום כי לא מלך אלא ירח ימים ובימי פקח בן רמליהו הגלה תגלת פלאסר
רבים מערי ישראל ובימי הושע בן אלה נלכדה שומרון על כן קרא זה הדור
בת. ופי' לא רוחמה כי לא אוסיף עוד ארחם תחסר אות שי"ן לא אוסיף עוד
שארחם וכמוהו ונדעה נרדפה
אל תרבו תדברו. יש אומ' כי
נשוא שהייתי עד עתה נושא
להם עונם ואין זכר לעון והנכון
בעיני כי זאת המלה באה כדרך
הרגו לאבנר והטעם כדרך
כמעט ישאני עושני והנה ספר
גלות השבטים : (ז) ואת בית
יהודה. שנמלטו אנשי ירושלים
מיד סנחריב : והושעתים בה'.
שילא מלאך השם והכה כל
מחנה אשור : (ח) ותגמל. הולידו
בנים השבטים שגלו בגלותם ושם
עמדו ולא שבו לארצ' על כן קראם
לא עמי ואנכי לא אהיה להם
לאלהי' ומרוב הכעס לא הזכירו:
(א) והיה. זאת הפרשה דבקה
היא כי במקום שגלו שם יולידו
בנים רבים רק אינם יראים את
השם. ופי' והיה במקום כמו
תחת אשר לא עבדת והטעם
שהם קוראים עצמם בני אל חי
והם באמת לא עמי בעבור
מעשיהם הרעים : (ב) ונקבצו.
טעם ונקבצו שרבים מבני יהוד'
תפש סנחריב וכן כתוב כי תפש
כל ערי יהודה הבצורות ושמו
להם ראש אחד זהו סנחריב :
ועלו

יזרעאל : ובמלחמה ג' בקריאה וסימן או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי. ולא אושיעם בקשת ובחרב. ברעב פדך ממות ובמלחמה : ובני ישראל ט"ו במציעתא פסוק וסימ' יוצאים ביד רמה. אז ישיר משה. כי בא סוס פרעה. מבן עשרים שנה ומעלה תנינא דפנחס. ויוציאו את המקלל. בעבר הירדן בגיא מול בית פעור. ואלה מלכי הארץ אשר הכה יהושע. ויהי ככלות יהושע. משה עבד ה' ובני ישראל הכום. ויאמרו בני בנימין נגפים הם לפנינו. ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון. ויקרא המלך לגבעונים. ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו. ויגע החדש השביעי דעזרא. וחברו דנחמיה. וכל ר"פ דכוו' :

תולדות אהרן כחול הים. פסחים פח יומא כב זוכר תשא פקודי : לא עמי. קדושין לו : ונקבצו. פסחים פח :

רדק

כי ירבעם בן יואש היה חזק במלכותו כמו הזכר שהוא חזק מהנקבה ומלך ארבעים ואחת שנה והשיב גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה. וי"ת ואזל ואתנסבי עליהון ואמר דהם יתובון וגו'. פירש גומ' כלומר יגמור עליהם פשעיהם ויהלא עונם. ופירש דבלים, מן דבלת תאנים : (ד) ויאמר ה' אליו קרא שמו יזרעאל. זהו ירבעם בן יואש כמו שפירשנו שהיה חזק במלכותו. לפיכך ממש. כי לא פקד בימי ירבעם כי הוא הצליח במלכותו. אבל בימי זכריה בנו פקד דמי יזרעאל על בית יהוא שלא מלך אלא ששה חדשים ונהרג ופסקה מלכות יהוא. ולמה אמר כדמים אשר שפך ביזרעאל מבית אחאב. ואף על פי שעשה בזה הדבר הישר בעיני ה' כיון שהוא לא שמר ללכת בתורת ה' ולא סר מכל חטאות ירבעם בן נבט נחשבו לו הדמים ששפך וכן ראינו כי נענש בעשא על דמי נדב בן ירבעם ואף על פי שהיה רשע כמו שנאמר ועל אשר הכה אותו : והשבתי ממלכות בית ישראל. כי מעט עמדה מלכות ישראל אחר כן כי בימי הם כלו כלם ובימי יהוא נאמר בימים ההם החל ה' לקצות בישראל וגומר. וי"ת הפסוק כן ויאמר ה' ליה קרי שמיה מבדריא וגו' : (ה) והיה ביום ההוא ושברתי. ביום ההוא שאפקוד ישראל אשבור את קשת ישראל. כלומר חזקם ותקפם. וי"ו ושברתי נוספת על מה שאמר והשבתי : בעמק יזרעאל. קשתם שהיה בעמק יזרעאל כי ראש ממלכת אפרים שומרון ובית מלכות אחאב היה בשומרון וביזרעאל. וכן המלכים הבאים אחריו. וי"ת ויהוא בעדנא ההיא ואתבר ית תקוף עבדי קרב ישראל במישר יזרעאל : (ו) ותהר עוד ותלד בת. אחר שילדה משל לירבעם בן יואש כמו שפירשנו ילדה בת. והוא משל לזכרי' בנו ולשלום בן יבש שמלך אחריו שהיו חלשים כנקבה כי זכריה לא מלך אלא ששה חדשים ונהרג ושלום לא מלך אלא ירח ימים : כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל. לא אוסיף עוד שארחם. וכן אל תרבו תדברו שתדברו. ונדעה נרדפה שנרדפה : כי נשוא אשא להם. את האויב עליהם שיגלו אותם לארץ אויביהם. או יהיה פירוש להם כמו אותם. וכן הרגו להבכר כמו את הבכר. כלומר אשא אותם לארץ אויביהם. ויש לפרש כי עד עתה הייתי נושא וסולח להם שהייתי מרחם עליהם עוד : (ז) ואת בית יהודה ארחם. שהרי עמדה מלכות יהודה אחר גלות ישראל מעת שם להזקיקו עד שהחריב הבית והושיעם מיד סנחרי' לא בחרב ובקשת ובמלחמ' בסוסים ובפרשים כי הכה במחנה אשור כמו שכתוב : (ח) ותגמול את לא רוחמה ותהר ותלד בן. אמר ותגמול לפי שארכו ימי החולשה בימי זכריה ושלום גם בימי מנחם בן גדי שמלך עשר שנים כי עול מלך אשור. גם בימי פקחיה בנו שמלך שנתים עד שעמד פקח בן רמליהו והתחזק במלוכה ומלך עשרים שנה והתגבר על מלכות יהודה והרג ביהודה מאה ועשרים אלף איש ביום על ירושלם עם רצין מלך ארם. ועליו אמר בזה המשל ותהר ותלד בן. ועל דורו נאמר קרא שמו לא עמי. כי עליו נאמר ויעש הרע בעיני השם לא סר מכל חטאות ירבעם בן נבט. ואברהם בן עזרא ז"ל פירש משל ותגמול אחר שגלו עשרת השבטי' והולידו בנים השבטים בגלותם והם עמדו ולא שבו לארצם על כן קרא שמם לא עמי. וכן תרגם יונתן : (ט) ויאמר. : (א) והיה מספר בני ישראל. אף על פי שעתה קרואים לא עמי עוד יבא זמן שיהיה מספר בני ישראל כחול אשר לא ימד ולא יספר לא ימד כ"ש שלא יספר וכן אין אמת ואין חסד. נופל על החול ועל הכוכבים לא יפול אלא לשון מספר לפיכך חלקם ירמיהו הנביא כשהמשיל בעיניהם ואמר אשר לא יספר צבא השמים ולא ימד חול הים ואף על פי שזאת אמר זה המשל נשארות מישראל וזה הנביא אמרו על כל ישראל אין לתמוה בזה כי בזה ובזה הוא דרך הפלגה ואין הכפל בהם כי אם ענין רבוי : והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם. תחת אשר בזמן הזה לא עמי אתם לפי מעשיהם הרעים : יאמר להם. בזמן ההוא : בני אל חי. כי ישובו אל ה' והוא ישיב שבותם וירחמם : וטעם בני אל חי. כי בזמן הזה עושין אלהים אחרים שאינם חיים ואפי' החיים שבהם שהם המזלות אינם חיים אלא בעילת הממית אותם אבל הוא יתב' חי מבלי סבה ועילה, ויונתן תרגם במקו' כמשמעו ויהא באתר' דאתגליאו ביניא כד עברו על אורייתא ואתאמר לכון לא עמי אתון יתיבין ויתרבון ויתאמר לכון עמיה דאלהא קיימא : (ב) ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדיו. וזה יהיה בקבוץ גליות כי בבית שני לא עלו אלא יהודה ובנימין שגלו בבבל ולא היו בני יהודה ובני ישראל יחדיו : ושמו להם ראש אחד. זהו מלך המשיח, וכן ת"י וימנון לכון רישא חד

מצודת דוד

זה לא אוסיף עוד לרחם עליהם וישאר עוונם על עצמותם : (ז) ארחם. כי דיין לא נתמלאה סאתם : בה' אלהיהם. ר"ל התשועה תהיה בעזר ה' ולא במלחמה ויאמר על מפלת סנחריב שלא היתה ע"י מלחמה כי ה' הכה המלאך : (ט) כי אתם לא עמי. איככה חרדים על דברי לעשותה כדרך העם החרדים על דברי מלכם : ואנכי. וגם אני לא אהיה לכם לאלוה להציל ולהושיע לכם : ב (א) והיה מספר. בזמן הגאולה יהיו מספר בני ישראל כחול הים אשר א"א למוד אותם ולספרם וארז"ל שאחר שהוליד הושע את אלו אמר לו המקום שלח את אשתך וגו' והבין ברמז שלא טוב בעיני ה' אשר דבר על ישראל להחליפ' באומ' אחרת לכן חזר וביקש עליהם רחמים: אשר יאמר להם. אשר היה נאמר עליהם : יאמר להם. יאמר עוד עליהם בני אל חי המחכים יותר : (ב) ונקבצו. זה יהיה בימי המשיח : ראש א'. זהו מלך המשיח : ועלו. מארצות הגולה יעלו אל ארצם

מצודת ציון

כמו ונשאתי לכל המקום (בראשית י"ח) : (ז) ובפרשים. הם הרגילים לרכוב על הסוסים : (ח) ותגמול. כן יקרא זמן השלמת היניקה כמו ביום הגמל את יצחק (שם כ"א) : (א) ימד. מל'

אבן עזרא

ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל. שנפקד עון בית ישראל והנה הכל לגאלי ולא לשבת או הטעם כי גדול יהיה יום אידם כיום יזרעאל והמפרש יותר מיום יזרעאל אין משפט הלשון לחסר מ"ם כי הדבר יבוא להפך ועוד מ"ם טעם כי גדול ואין שם זכר מ"ם : (ג) אמרו. כדרך ויהתל בהם אליהו ויאמר קראו בקול שמח בחור בילדותיך כאו ביתאל ורבים ככה על כן אחריו ריבו באמכם ריבו איך אתם בני אל חי והאם זנתה הם האבות : (ד) ריבו. הנביא מוכיח הגלוים אולי ישובו וישיב השם שבותם או יוכיח אלו הדורות לפני גלותם : זנוניה. כפול העי"ן כמו בינה הגיגי : ונאפופיה. כפול הלמ"ד כמו סגריר : (ה) פן. כיום הולדה. בהיותה במצרים כאשר הזכיר יחזקאל ואת עירום ועריה : והצגתיה. כמו ויצג את המקלות: ושמתיה כמדבר. אין אדם בו. וטע' בצמא בעבור שהיא אומרת נותני לחמי ומימי ושקויי : (ו) ואת בניה לא ארחם. הם שילכו בגולה : (ז) כי הובישה. הורתם. וטעם מאהבי פועל יוצא לשנים פעולים כי בקשו שהייתי אוהבת אותם בעבור מתנותם ושאומר כי מימי הוא התירוש והביא ראיה ותירושי במועדו לא דבר נכונה כי התירוש ותירושי כנגד ושיקויי וטעם מימי כמו אוכלכלם לחם ומים והנביא אמר לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי ומים בכסף תתן לי : (ח) לכן. שך. מגזרת לשכים וכמוהו הלא אתה שכת בעדו : בסירים. קוצים כי כקול הסירים כי עד סירים סבוכים : נתיבותיה. המקומות הידועים שיש בהם סימנים להכירה : וגדרתי את גדרה. שאשים גדר בדרכיה כדרך גדר דרכי

רשי

קבוץ זריעתם : (ג) אמרו לאחיכם עמי. כתרגומו תובו לאו כנישתכון ארחם : (ד) ריבו באמכם. בכנסיית שלכם של עכשיו לדורות הבאים : מבין שדיה. דרך הנואפות שממעכין להם בין ד תירגם ופולחן טעותהא מבין קירוהא : (ה) כיום הולדה. כיום שמצאת כמו שמפורש (ביח ומולדתך ביום הולדת כרת שרך ותושלכי על בגועל נפשך לא חו

הושע ב

וְעָלוּ מִן־הָאָ֔רֶץ כִּ֥י גָד֖וֹל י֥וֹם יִזְרְעֶֽאל׃
ג אִמְר֥וּ לַאֲחֵיכֶ֖ם עַמִּ֑י וְלַאֲחוֹתֵיכֶ֖ם
רֻחָֽמָה׃ ד רִ֤יבוּ בְאִמְּכֶם֙ רִ֔יבוּ כִּֽי־
הִיא֙ לֹ֣א אִשְׁתִּ֔י וְאָנֹכִ֖י לֹ֣א אִישָׁ֑הּ
וְתָסֵ֤ר זְנוּנֶ֙יהָ֙ מִפָּנֶ֔יהָ וְנַאֲפוּפֶ֖יהָ מִבֵּ֥ין
שָׁדֶֽיהָ׃ ה פֶּן־אַפְשִׁיטֶ֣נָּה עֲרֻמָּ֔ה
וְהִ֨צַּגְתִּ֔יהָ כְּי֖וֹם הִוָּֽלְדָ֑הּ וְשַׂמְתִּ֣יהָ
כַמִּדְבָּ֗ר וְשַׁתִּ֙הָ֙ כְּאֶ֣רֶץ צִיָּ֔ה וַהֲמִתִּ֖יהָ
בַּצָּמָֽא׃ ו וְאֶת־בָּנֶ֖יהָ לֹ֣א אֲרַחֵ֑ם כִּֽי־
בְנֵ֥י זְנוּנִ֖ים הֵֽמָּה׃
ז כִּ֤י זָֽנְתָה֙ אִמָּ֔ם הֹבִ֖ישָׁה הֽוֹרָתָ֑ם כִּ֣י
אָֽמְרָ֗ה אֵלְכָ֞ה אַחֲרֵ֤י מְאַהֲבַי֙ נֹתְנֵ֤י
לַחְמִי֙ וּמֵימַ֔י צַמְרִ֣י וּפִשְׁתִּ֔י שַׁמְנִ֖י
וְשִׁקּוּיָֽי׃ ח לָכֵ֛ן הִנְנִי־שָׂ֥ךְ אֶת־
דַּרְכֵּ֖ךְ בַּסִּירִ֑ים וְגָֽדַרְתִּי֙ אֶת־גְּדֵרָ֔הּ

(Masoretic marginal notes: ג' ומ"ל · ג' . ג' · י"א רפין ג' · ו' ג' וחסר. ה' · ג' וחד את בניה · י"א פסקים כאהכתתא · ג' · ג' · ג' וחד ושקוי · ג' . ג')

תרגום

דָוִד וְיִסְקוּן מִן אַרְעָא גָלוּתְהוֹן אֲרֵי רַב יוֹם כְּנִישַׁתְהוֹן ׃
ג נְבִיַּיָא אֱמָרוּ לַאֲחֵיכוֹן עַמִּי תּוּבוּ לְאוֹרַיְתִי וְעַל כְּנִישַׁתְכוֹן אֲרַחֵם ׃
ד אוֹכָחוּ לִכְנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל וַאֲמַרוּ לַהּ אֲרֵי הִיא לָא מִתְעַנְיָא בְּפוּלְחָנִי וּמֵימְרִי לָא מְקַבֵּיל צְלוֹתָהּ עַד דְתַעֲדֵי עוֹבָדָהָא בִישַׁיָא מִקְבֵיל אַפָּהָא וּפוּלְחַן טַעֲוָתָהָא מִבֵּין קִרְוָהָא ׃
ה דִלְמָא אֲסַלֵיק שְׁכִנְתִּי מִנָּהּ וְאַעְדֵי יְקָרָהּ וְאַשְׁוִינַהּ רְטִישָׁא כְּיוֹמַיָא קַדְמָאֵי עַד לָא אִתְקְרִיבַת לְפוּלְחָנִי וְיָחוּל רוּגְזִי עֲלַהּ כְּמָא דְחַל עַל עַם דָרָא דַעֲבָרוּ עַל אוֹרַיְתִי בְּמַדְבְּרָא וְאַשְׁוֵי אַרְעָא צַדְיָא וְאֶקְטְלִינָהּ בְּבַצוֹרְתָא ׃
ו וְיַת בְּנָהָא לָא אֲרַחֵם אֲרֵי בְנִין דְטָעַן אִינוּן ׃
ז אֲרֵי טְעַת כְּנִשְׁתְּהוֹן בָּתַר נְבִיֵי שִׁקְרָא בְּהִיתוּ מַלְפֵיהוֹן אֲרֵי אָמְרָה אֱהַךְ בָּתַר עַמְמַיָא רַחֲמַי מְסַפְּקֵי מֵיכְלִי וּמִשְׁתֵּי כְּסוּת מֵילָא וּבוּץ מְשַׁח כָּל פַּרְנוּסַי ׃
ח בְּכֵן הָא אֲנָא מְקַלְקֵל יַת אוֹרְחָתִיךְ כְּמָא דְסַיְגִין בְּכוּבַיָא וְאֶפְסוֹק כְּמָא דְמַפְסְקִין

שך חד מן מלין חמיין שין וקרינן סמ"ך וסימ' ושכתי כפי עליך. בשמיכה. ותכסהו. נסוג. קשת יונתן. ושפת אדני קרקר. משוכתו. הסר. שך. הנני שך את דרכך. השירו. הם המליכו ולא ממני. בשורי. גם אוי להם. שחיף. עץ סביב סביב. שפדנה והתשוטטנה. וכמשמרו'. דברי חכמים. בעשי. לו שקול. כעשך. ותרב כעשך. כעש. כי לאויל יהרג. מכעש. ותכה מכעש עיני. בשכות. התמלא בשכות עורו. תשכבני. עור ובשר. שכו. ויחמס כגן. שתם. גם כי אזעק. שושתי. כי אמר בכח ידי:

תולדות אהרן ריבו באמכם. עקרים מ"ג פל"ז : זנתה אמם. (סנהדרין כ) : הנני שך. ר"ס כב :

פי' רב סעדיה גאון ז"ל אומר לשבט יהודה ובנימין אחיכם עשרת השבטים שהיו קרואים לא עמי בזמן שהיו עושים הרע בעיני ה' בזמן שיבת הגולה אמרו להם עמי : ולאחותיכם רחמה. היה בבן ובת אמר אחיכם ואחותיכם, ומלת ואחותיכם ברבוי אחד לבד כי היה לו לומר בשני רבוים אחיותיכם כמו את אחיו את אחיותי : (ד) ריבו באמכם. עתה שב לדברי בתחיל' ולפי שהמשיל כנסת ישראל לאשת זנונים והנולדים בדור ודור ילדי זנונים אמר כנגד ילדי זנונים ריבו באמכם, והכנסה נמשלת לאם על דרך כלל והפרטים לבנים והענין שירינו להשיבם לדרך טובה: כי היא לא אשתי. כיון שזנתה תחתי : ותסר זנוניה מפניה. כיון שהמשילה לזונה כתב עליה דרכי זונות כי דרך הזונה לקשט פניה במיני לבעונים שתראה יפה בע ונאפופים מבין שדיה. היא מעיכת השדים שזכר יחזקאל שמה מעכו שדיהן כי גם זה מדרכי הזונות, והפנים הוא משל לנביאים שהיו עמה מחליפים נביאי ה' בנביאי השקר ואלה ושדים הוא משל לתורה שבכתב ולתורה שבעל פה כמו שפי' בספר יחזקאל והיו מחליפים אותם בחוקי עכו"ם ואלה הם הנאפופים : (ה) פן אפשיטנ' ערומה. ואניחנה ערומה : והצגתיה אעמידנה ערומה כיום שנולדה כמו שאמר ערום ועריה ואתי מבטן אמי והענין כפול במלות שונות והוא על דרך משל כמו שאמר יחזקאל כיום הולדת אותך ואמר ואת ערום ועריה ואמר ואלבישך הענין כמו שהוא, ומשל הלידה היה כשהיו במצרים עבדים כמו שפירשנו שם : ושמתיה כמדבר. שהוא הפקר לכל, ועוד שלא ימצא בו שום מחיה ושום צורך האדם כן אסיר כל מוו מיפקרים לכל כמ"ש והסתרתי פני מהם והיה לאכול, גם מורה על חורבן הארץ כמו שאמר נלחה כמדבר : ושתיה כארץ ציה. הענין כפול במלות שונות, וכן והמתיה בצמא, כי למאון אשר אין בו מים, ואפשר שיהיה בצמא משל לבטול התורה והנבואה כמ"ש מלכה ושריה בגוים אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון מה', והצמא הוא משל לבטול התורה והמצ כמו שאמר לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע דברי ה' : (ו) ואת בניה לא ארחם. כמו שפירשנו כי הכנסיה בכלל תקרא אם ונקראו הפרטים בנים, או הילודים כל דור מנהג הדור הראשון העובד עכו"ם. (ז) כי זנתה אמם הובישה הורתם. ת"י ארי טעו כנישתהון בתר נביאי שקרא בהיתו מלפיהון : אחרי מאהבי. אשור ומצרים שהיו לישראל ברית עו אותם מאויביהם והיו הולכים בעת בשוחד אשר היו נותנים להם וכיון שהיו בשלום בבריתם עמהם כאלו הם מספיקים צרכם כי בעזרתם היו עובדים את אדמתם והולכים מארץ אל א וזהו לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושקויי, ומה שאמר הובישה יש לה לכלם ממעטים וממאהבים שבטחה בהם, כי לא יועילו לה בעת צרתה, ואאז"ל פירש אחרי מאהבי השמש והירח ו עובדיהם וכוונתם היתה כי הם היו נותנים מזונם וסיפוקם כמו שאמרו ומאז חדלנו לקטר למלכת השמים והסך לה נסכים חסרנו כל ובחרב וברעב תמנו : ושקויי. היין והאר משקים :

מצודת ציון

מלשון מדידה : להם. עליהם : (ב) יזרעאל. היא מלה מורכבת מן זריעה ומן אל : (ד) אישה. בעלה : ונאפופיה. מלשון ניאוף : (ה) אפשיטנה. ענין הסרת המלבוש כמו ופשט את בגדיו (ויקרא ו') : והצגתיה. ענין העמדה כמו הציג אותו לבד (שופטים ז') : ושתיה. ענין שימה כמו למען שיתי (שמות י') : ציה. שממה : (ז) הובישה. מלשון בושה : הורתם. מלשון הריון : צמרי ופשתי. מלשון צמר ופשתים : ושקויי. מל' משקה : (ח) שך. ענין גדר כמו הסר משוכתו (ישעיה ה)

מצודת דוד

ארצם : כי גדול יום יזרעאל. כי יום גדול ונכבד יהיה יום קבוץ הפילה האל כמפזר זרעו' ע"פ השדה : (ג) אמרו. אתם בני יהודה ובני על אחיכם בני עשרת השבטים שהם עמי כמותכם עם כי מסרתי להגלו וקראתים אז לא עמי וכן אמרו רוחמ' על אחותיכם הם נשי עשרת (ד) ריבו באמכם ריבו. כל הכנסים יחד יקראו אם וכאלו יאמר אל הלדי עמו מריבה עם כל הכנסיה על רוע דרכה כי מעתה היא לא אשתי כי סרתה מעלי ואנכי לא אישה לזמין לה מפוקה : ותסר. מוסב על תחלת המק ריבו בה שתסר זנוניה וגו' ר"ל שלא תלכנע עוד פניה להזנות אחרי' ולא תשים עוד בין שדיה בשמים המעלים ריח טוב להלהיב לב הנואפים ר"ל מעתה תע ולפי שהמשילה לזונה אמר לשון הנופל בזונה : (ה) פן אפשיטנה ערומה. כי כשלא תעזוב דרכה פן אפשיט בגדים מעליה ותשאר ערומה ואמר ענין הנוש לזונה לפי שהמשילה לזונה : והצגתיה. אעמיד אותה מגלי לבוש ומכסה כמו שהיתה ביום שנולדה וכפל הדבר במ"ש : כמדבר. הפקר לכל כמו המדבר : כ כפל הדבר במ"ש : (ו) ואת בניה. ר"ל אף על הצדיקי' שבהם לא ארחם : כי בני זנונים המה. לפי שהמשילה לזונה אמר ל' הנופל בזונה שאין מי מרחם על שהמה לא המאו מ"מ סובלים עון אמותם ור"ל אף הצדיקים ילקו בעון כללות האומה : (ז) כי זנתה אמם. כללות האומה הרהה

רשי

ם : (ט) ורדפה . ממשקלות לשון כבד הוא זה כמו (שם יב) ומרדף
קלוי"ר בלע"ז כלומר תחזור אחריהם ולא תשיגם : את מאהביה .
שור ולא תוכלי לבקש מהם עזרה : ובקשתם . ובקשה אותם : (י) לא
שמה אל לבה והראית עצמה כלא יודעת : וכסף הרביתי לה וזהב .
יו לבעל: (יא) בעתו.
ר ביטול הפירות :
ממנה : צמרי ופשתי .
לכסות את ערותה .
שנמקרא לשון תרומה
וא ומוכיח עליו ויצל
את מקנה אביהם
לא) כי כל העושר
(שם) : (יב) ואיש
מידי . אף זכות
מה : (יד) והשמותי .
: אתנה.כמו אתנן :
יער. שהחיות מהלכות
שם

אבן עזרא

דרכי בגזית : (ט) ורדפה . האומר כי דגשות הדל"ת כי כן הוא כל דבר
שהוא תמיד שאדם מתעסק בו ואין לו סוף אולי יפרש לנו זה המדקדק מה
הפרש בין הדובר בי ובין רוח ה' דבר בי הכהני גורש מפניך לא אגרשנו
ויגרש את האדם אלה הגזרות כמצאו בבניין הקל ובבניין הכבד ורבים ככה
והנכון כי רדף הקל לעולם הוא
אחר הבורח ומלת ירדף חשך
יוצאה לשנים פעולים וככה
ורדפה את מאהביה שתרדף
אחריה בברח'להם:ובקשתם.חסר
דגש בקו"ף כי הוא מבניין הכבד
וככה שלחו באש מקדשך הקל על
הלשון על כן אלה חסרים דגש:
(י) והיא . עד עתה כי היתה
אומרת כי הבעלים שתקטיר
להם הם הטיבו לה בדרך ומאז
חדלנו לקטר למלאכת השמים :
עשו לבעל . הצורפים עשו צורות
מזהב וכסף ליפו' הבעל ובם דרך
היה חכם מכרש הבעל בעל
הבית הצומח בחכמת המזלות
כי כן יקראו בתים למזלות
ולהם הם עובדים כי הם צבא
השמים : (יא) לכן . טעם בעתו
שאביא אויביה לקחתו : והצלתי.
והסרשתי וכן כל לשון הצלה
והצלתי צמרי ופשתי שנתתי לה
לכסות את ערותה : (יב) ועת'
אגלה את נבלות'. מגזרת נבלה
על משקל כי הילדות והשחרות
הבל כי גלוי הערוה נבלה
היא : (יג) והשבתי . שלא
להתחבר שנים תוי"ן חסרו
האחד וככה שבתו כי שבת
שרשו וככה וכרתי להם ברית כי
כרת שרשו ואין נרא' להתחבר
שני תוי"ן לומ' והשבתי וכרתתי
כי כן היה ראוי : חדש' . הוא
ראש החדש שתתחדש הלבנה גם
תי"ו שבתה חסיר' או מובלעת
בדגשות תי"ו שבתה :
(יד) והשמותי . אתנה . האל"ף נוסף ור' מרינום אמר שהוא כמו

הושע ב

וּנְתִיבוֹתֶיהָ לֹא תִמְצָא׃ ט וְרִדְּפָה
אֶת־מְאַהֲבֶיהָ וְלֹא־תַשִּׂיג אֹתָם
וּבִקְשָׁתַם וְלֹא תִמְצָא וְאָמְרָה אֵלְכָה
וְאָשׁוּבָה אֶל־אִישִׁי הָרִאשׁוֹן כִּי טוֹב
לִי אָז מֵעָתָּה׃ י וְהִיא לֹא יָדְעָה כִּי
אָנֹכִי נָתַתִּי לָהּ הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ
וְהַיִּצְהָר וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב
עָשׂוּ לַבָּעַל׃ יא לָכֵן אָשׁוּב וְלָקַחְתִּי
דְגָנִי בְּעִתּוֹ וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ
וְהִצַּלְתִּי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי לְכַסּוֹת אֶת־
עֶרְוָתָהּ׃ יב וְעַתָּה אֲגַלֶּה אֶת־נַבְלֻתָהּ
לְעֵינֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאִישׁ לֹא־יַצִּילֶנָּה
מִיָּדִי׃ יג וְהִשְׁבַּתִּי כָּל־מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ
חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ וְכֹל מוֹעֲדָהּ׃
יד וַהֲשִׁמֹּתִי גַּפְנָהּ וּתְאֵנָתָהּ אֲשֶׁר
אָמְרָה אֶתְנָה הֵמָּה לִי אֲשֶׁר נָתְנוּ־לִי
מְאַהֲבָי וְשַׂמְתִּים לְיַעַר וַאֲכָלָתַם

תרגום

בִּכְתַרַיָא וּשְׁבִילָהָא לָא
תִשְׁכַּח׃ ט וְתִרְדַּף שְׁלַם עִם
עַמְמַיָא רַחֲמָהָא וְלָא תִדְבַּק
יַתְהוֹן וְתִבְעֵי סָעִיד וְלָא
תִשְׁכַּח וְתֵימַר אֱהַךְ וְאֶתוּב
לְפוּלְחַן רִבּוֹנִי קַדְמָאָה אֲרֵי
טַב לִי כַּד הֲוֵיתִי פָּלְחָא
קֳדָמוֹהִי מִכְּעַן לָא אֶפְלַח
לְטַעֲוָתָא׃ י וְאִינוּן לָא יָדְעִין
אֲרֵי אֲנָא בָּרְכֵית לְהוֹן עִבּוּרָא
וְחַמְרָא וּמִשְׁחָא וְכַסְפָּא
אַסְגֵיתִי לְהוֹן וְדַהֲבָא מִנֵיהּ
עֲבַדוּ לְטַעֲוָתָא׃ יא בְּכֵן יְתוּב
מֵימְרִי לְמִטַל עִבּוּרָא בְּעִדַּן
אִידְרֵיהּ וְחַמְרָא בְּעִדַּן
מַעְצַרְתֵּיהּ וְאַצִּיל כְּסוּת מֵירָא
וּבוּץ דִיהֲבֵית לַהּ לְכַסָּאָה יַת
קְלָנַהּ׃ יב וּכְעַן אֲגַלֵּי יַת קְלָנַהּ
לְעֵינֵי עַמְמַיָא רַחֲמָהָא וֶאֱנָשׁ
לָא יְשֵׁיזְבִינַהּ מִן יְדִי׃
יג וַאֲבַטֵּיל כָּל חֶדְוָתָהָא חַגָּהָא
יַרְחָהָא וְשַׁבַּתָּהָא וְכָל
מוֹעֲדָהָא׃ יד וְאַצְדֵי פֵּרֵי גוּפְנַהּ וְתֵינַהּ דַּהֲוַת אָמְרָה יְקַר אִינוּן דִי יְהָבוּ לִי עַמְמַיָא

תולדות אהרן וכסף הרבתי . ברכות לא (יומא-מה) : את נבלותה . שבת נב (סנהדרין כ): כל משושה . שבת קמה :

רדק

נסירים. שלא יוכלו לצאת
ני החרב ולא יועילום
ם אשור ומצרים , או לפי'
זכרונו לברכה המזלות ,
כאלו יש בה מסוכת חדק
תוכל לעבור בה וכאלו
ם שלא תוכל לעבור ולא
פיה שהיתה הולכת בהם,
וזה נאמר גדר דרכי בגזית
ה : שך . כמו אתה שכת
הע"ן ולפי שעושין גדר
זדות משכים נאמר הפעול'
ת ושכים ידוע שהם כמו
סירים וכן לנינים כולם
כם ולא בא הפעולה כי
(ט) ורדפה . אם לאשור
דוף שלומם ועזרתם ולא
אם למזלות תרדוף אחר
ואחר המתעסקים במזלות
מזלות ותקטיר להם ולא
ואמרה אלכה ואשובה אל
ין . וזה לא תאמר עד
ת זמן רב כמו שכתוב
לך ומצאוך כל הדברים
ית ימים ושבת עד ה'
לו אמרה זה בעודה בארץ לא היתה גולה : (י) והיא לא ידעה . כי היו מתעים אותה ראשיהם ונביאי השקר וכל הטוב שהיה לה לא היה לה אלא מאתי שהייתי שולח ברכתי בדגן ובתירוש
ת ברכה במעשי ידיהם עד שהיה להם רוב כסף וזהב וישמן ישורון ויבעט ועשו הכסף והזהב בבעלים כמו שאמר בכסף וזהב יפהו : (יא) לכן אשוב . כדי שתדע כי מידי היה לה הטוב
ו ותירושי במועדו שאסלת בהם מארה בעת הקציר ובעת הבציר הפך הברכה שהייתי שולח בהם , וכן בכל מעשה ידיהם אשלח מארה , וכל המתחבר מתחבר אל צרור נקוב ולא יהיה להם
ו נגד ללבוש לכסות את ערותם כי הצמר והפשתים שנתתי לה לכסות את ערותה אציל אותם ממנה וכן ת"י , וענין והצלתי כענין אשר הציל אלהים מאבינו ענין ההסרה והצלילה : (יב) ועתה
ה לנס . כיעורה ומעשיה הרעים יהיו מגולים כשאסתיר פני מהם : לעיני מאהביה . שלא יצילום , ולפי' אחז"ל לעיני השמש : ואיש לא יצילנה מידי . איש מכל מאהביה , ובדרש אף
ה זכות : (יג) והשבתי . כי עם הגלה אין חדש ואין שבת וראשי החדשים והשבתות שהיה בהם קרבן מוסף היו ימי שמחה , וכן החגים והמועדים שהיו ימי מנוחה ושמחה לא יהיה להם
ו מרוב הצרות : וכל מועד'. אמר מועדה אחר שאמר חגה והמועדי' הם חגים , וכן אמר יחזקאל בחגים ובמועדים לפי שיש חג שאינו מועד אלא שמחה שישמח אדם ויאכל וישתה ויקרא חג
כמה בעת שהיא את החג וגו' , שבעת ימים ושבעת ימים הנה קרא שבעת ימי חנוכת הבית חג , וכן אוכלים ושותים וחוגגים ויש מועד ג"כ שאינו חג כמו לאותות ולמועדים ולמועד אשוב
ל זמן שיתן אדם לחבירו , כמו למועד אשר יעדו , ורב סעדיה גאון ז"ל פי' חגה שלש רגלים וכל מועדה ר"ה ויום הכפורי' ושמיני עצרת : (יד) והשימותי גפנה ותאנתה . אשר אמרה אתנה
ר שאמרה כי מיד מאהביה הדגן והתירוש והיצהר וכל הטוב אני אשים אותם לשממה ותדע אם היה לה הטוב ההוא מאתי או מאתם : אתנה . לפי שהמשילה לזונה קרא הטוב ההוא אתנה
ם ועניים כמו תנאי ושרשה תנה והאל"ף נוספת , וי"ת אתנה יקר , וזכר הגפן והתאנה כי הענבים והתאנים מיטב מאכל האדם אחר התבואה וכבר זכר ולקחתי דגני בעתו : ושמתים
ליער . שיבואו בו חיות השדה לפיכך ואכלתם חית השדה וזה מפני חורבן הארץ , או המשיל האויבים לחית השדה : ופקדתי

מצודת דוד

ניפה הורחה . כאם שהרהה אותה עשתה מעשה בושה וכלימה והוא
נמ"ש : אחרי מאהבי . אחרי הנואפים האוהבים אותי הנותנים לחמי ומי'
וה במערכת השמים בחשבה שכל השפעתה בא לה מהם : (ח) לכן .
חשבה אגדור דרך מהלכך בקוצים לבל תוכל ללכת בה ר"ל לא תשכיל
ליך השפעה ממערכת השמים כאלו נסתם הדרך : וגדרתי וגו' . כפל
"ש : ונתיבותיה לא תמצא . לא תמצא שביל ותחבולה להוריד אליך
(ט) ורדפה . אף שהיא רודפת אחר מערכות השמים להקטיר להם עכ"ז לא תשיג אותם להשפיע לה טובה: ובקשתם וגו'. כפל הדבר במ"ש: ואמרה. אז
נח בהקב"ה כי מאז כשהיה בטחוני בו היה לי טוב מעתה : (י) והיא לא ידעה . מתחילה לא שמה על לבה לדעת אשר אני הוא הנותן לה הדגן
ממני כי אין דבר ביד מערכת השמים : וכסף וגו' . והנה הכסף והזהב אשר אני הרביתי לה עשו הם לבעל והוא צורה מה עשוי לצבא השמים
ניפים אותה בכסף ובזהב כמ"ש בכסף ובזהב ייפהו (ירמיה י) : (יא) לכן . הואיל וכן עשתה אשוב לקחת את הדגן שנתתי לה : בעתו . בעת גמר הבשול
ע"י ברד וארבה וכדומה : במועדו . בזמן הביכור : והצלתי . אסיר מהם הצמר והפשתים שנתתי לה לכסות את ערותה כי ימותו הצאן ולא יהיה לה
תים חלקה ולא יהיה לה בגד ללבוש : (יב) ועתה . כשאסיר צמרי ופשתי אגלה כיעור גלוי ערותה לעיני מערכת השמים ולא יצילנה מי מידי ר"ל לא יוכל
עליה טובה בזולת רצוני : (יג) והשבתי . אבטל כל שמחת חגה חדשה ושבתה : וכל מועדה . הם ר"ה ויוה"כ וש"ע : (יד) והשימותי . אעשה
ים הגפנים והתאנים : אתנה . לפי שהמשילה לזונה אמר לשון אתנן ור"ל שאמרה שבא לה מהשפעת מערכת השמים : ושמתים ליער . אעשה הפרדסים
מקום

מצודת ציון

(ישעיה ה') : בסירים . קוצים כמו כקול הסירים (קהלת ז') : וגדרתי. מלשון גדר : ונתיבותיה.
מלשון נתיב ושביל : (ט) תשיג. ענין הקרוב : אישי . בעלי : (י) והתירוש. כן יקרא ענבי
היין : והיצהר . הוא השמן כמו תירושך ויצהרך (דברים י"א):(יא)במועדו.בזמנו : והצלתי . ענין
הפרשה כמו הלא אצלת לי ברכה (בראשית כ"ז) : ערותה . גלוי הבשר : (יב) נבלותה . ענינו
דבר כעור ומגונה וכן והשלכתי עליך שקוצים ונבלתיך (נחום ג') : (יג) והשבתי . ענין בטול :
משושה. שמחתה : (יד) והשמותי . מלשון שממון : אתנה . מלשון אתנן וכן יקרא מתן הזונה
כמו

אבן עזרא

כמו אתנן זונה : (טו) ופקדתי . וטעם ותעד משל לאשה זונה שתשים הנזם על אפה והחלי בצוארה ליפות עצמה למצא חן בעיני הנואף : (טז) לכן . אחר שתדע כי כל זאת הרעה באה עליה בעבור ששכח' אותי ולא ידעה בתחילה כי אני הטיבותי עמה ובאמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון אז אפתי' בדברי' : והולכתיה . אל ארצה שהם כמדבר : (יז) ונתתי לה את כרמיה . הפך והשימותי גפנה ותחת עמק עכור שעכרתיה שהוא עמק יזרעאל ישוב לפתח תקוה : וענת' . תנגן ותשיר כמו ותען להם מרים ויש אומרים ותדור שמה מגזרת מעון ויפרש הה' ועונה איש באלמנותיו והוא רחוק בעיני : (יח) והיה . תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי . כי כן כתוב את ימי הבעלים ור' מרינוס אמר אשי' שם שהוא הפך כמו בעל שהוא שם עכו"ם או כמו כי יבעל בחור לא תזכרי עוד : (יט) והסירותי. על דרך ומל ה' אלהיך כי כאשר ישוב השב מחטאו השם יעזרהו וישיבהו בכל לבו : (כ) וכרתי . הפך והאכלתם חית השדה . וקשת וחרב וכלי המלחמה כמו באוכלי שולחניך חמור לחם בעבור שהזכיר תחל' ושברתי את קשת ישראל והנה הטעם

רשי

שם ואוכלות הפירות : (טו) ופקדתי עליה . שכר פורענות : ימי הבע[לים] ... תקטיר . תמיד להם ול' הווה הוא : ותעד נזמה וחליתה . ל' ... כמתקשטת לקראת נואפים: וחליתה. בל' ערבי הוא קיש"ט : (טז) לכן ... מפתיה . משדלה להמשך אחרי לנאמנייו"ר בלע"ז ומהו הפיתוי והולכת[יה] ...
בגולה שהוא לה כמ[דבר] ...
ושם תשיב אל לבה ...
כשעשתה רצוני מכשו[ן] ...
(יז) את כרמיה . ...
פרנסים ומנהיגים וכ...
דרך כרמים (איוב ...)
כרמי שלי לא נטרתי ...
ד"א והולכתיה המדב[ר] ...
סיחון ועוג והכנען ו...
(יחזקאל כ) שנאמר ...
אתכם אל מדבר ...
ונשפטתי אתכם ש[ם] ...
נשפטתי את אבותיכ[ם] ...
אתכם במסורת הברי[ת] ...
מכם המורדים וגו' ...
אקיים וזהו את כרמ[יה] ...
עמק עכור . עומק ...
עכורים שם אתן ...
תקוה שמתוך אותן ...
לב לשוב אלי : וענ[תה] ...
ל' דירה כמו מעו[ן] ...
(נחום ב) : כימי ...
שישבה במצרים ימי ...
וכיום עלותה וגומ[ר] ...
אלי ממצרים מתוך ...
וגאלתיה כן גם ...
(יח) תקראי אישי וגו' ...
מאהבה ולא מיראה ...
אישות וחיבת נעורי[ם] ...
לשון אדנות ומורא ...
פירשו ככלה בבית ...
ככלה בבית אביה : ...
יזכרו עוד . ישראל ...
בעלים או לא יזכר[ו] ...
בשמם של ישראל ...
אלהות להם או ל...
הבעלים עוד כד"א ...
והאלילים כליל יחלו[ף] ...
חית השדה . שאשי[ם] ...
מן העולם וכה"א (...)
יו...

הושע ב

חַיַּת הַשָּׂדֶה: טו וּפָקַדְתִּי עָלֶיהָ אֶת־יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תַּקְטִיר לָהֶם וַתַּעַד נִזְמָהּ וְחֶלְיָתָהּ וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאֹתִי שָׁכְחָה נְאֻם־יְהוָה: טז לָכֵן הִנֵּה אָנֹכִי מְפַתֶּיהָ וְהֹלַכְתִּיהָ הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי עַל־לִבָּהּ: יז וְנָתַתִּי לָהּ אֶת־כְּרָמֶיהָ מִשָּׁם וְאֶת־עֵמֶק עָכוֹר לְפֶתַח תִּקְוָה וְעָנְתָה שָּׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ וּכְיוֹם עֲלוֹתָהּ מֵאֶרֶץ־מִצְרָיִם: יח וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה תִּקְרְאִי אִישִׁי וְלֹא־תִקְרְאִי־לִי עוֹד בַּעְלִי: יט וַהֲסִרֹתִי אֶת־שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ וְלֹא־יִזָּכְרוּ עוֹד בִּשְׁמָם: כ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית בַּיּוֹם הַהוּא עִם־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְעִם־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרֶמֶשׂ הָאֲדָמָה וְקֶשֶׁת וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה אֶשְׁבּוֹר מִן־הָאָרֶץ

ל' — ל'. ל' חסר ו' — ל'. ב' חד מ"ל וחד חסר — ל' מ"ל וד' מ"ל בלישנא

רחמי ואשוינון לחורשא ותכלינון חית ברא: טו ואסער עלה ית יומיא דהות פלחא לטעותא דמסקא להון בוסמין והות דמיא לאתתא דשבקת ית בעלה ואתקינת בקדשהא ובחליטת מרגליתהא וטעת בתר רחמהא כן כנישת ישראל רחימת למפלח לטעותא ופולחני שבקת אמר יי: טז בכן הא אנא משעבד לה לאוריתא ואעבד לה נסין וגבורן כמא דעבדית לה במדברא ובידי עבדי נביא אמליל תנחומין על לבהא: יז ואמני לה ית פרנסהא מתמן וית מישר עכור לתחמודי נפש ויתנהון תמן למימרי כיומי קדם ואף אנא אעביד להון נסין וגבורן כיום מסקהון מארעא דמצרים: יח ויהי בעדנא ההיא אמר יי תתגהון לפולחני ולא תפלחון עוד לטעות עממיא: יט ואעדי ית שום טעות עממיא מפומהון ולא יהי דכרן שומהון עוד: כ ואגזר להון קים בעדנא ההיא דיהון שלם עם חית ברא ועם עופא דשמיא ורחשא דארעא וקשתא וחרבא ועבדי קרבא אבטיל מן ארעא ואשרינון לרוחצן:

ועניתה ד' בקריא' וסימ' ועניתה בי צדקתי . ונגשה יבמתו אליו . וענתה השירה הזאת . וענתה שמה כימי נעוריה : איש ח' בקריאה וסימ' במסרה רבתא : וידעת ז' וסימ' נמסר ביחזקאל סימ' כ"ב :

תולדות אהרן וענתה. סנהדרין קיא: תקראי אישי. כתובות עא :

רדק

(טו) ופקדתי עליה . על פשעי עונה בגלות , אפקוד עליה הזמן שעבדה הבעלים ואאריך אותה בגלות לעונה שהניחו עבודתי ועבדו לאלהים אחרי', ואף על בני בניהם יהיה זה העונש אעפ"י שהם לא יעבדו עכו"ם בגלות כן הוא משפט ענשם לפי שבני בניהם לא יהיו שלמים בעבודת האל ובמצותיו בגלות לפיכך יצטרף עון אבותם העובדים עכו"ם עם עונם ואמר בתור' והפקידו את עונם ואף עון אבותם במעלם אשר מעלו בי : ותעד נזמה וחליתה . לפי שהמשילה לזונה אמר עליה מעשי הזונה שמתקשטת בתכשיטי' נאים כדי שתראה יפה בעיני מאהבי': וחליתה . מן וחלי כתם , ות"י ובחליטת אחד מתוקנים העדיים לכן ת"י ובתי הנפש והלחשים וקדשיא וחליפתא : (טז) לכן הנה אנכי מפתיה . ביו"ד במקום למ"ד הפעל והענין אתן בלבם לשוב בתשובה בעוד' בגלות , וזה הענין פתוי כי המפתה את ח[בירו] מדעתו שהיה בו לדעת אחר , כן הקב"ה מעביר ישראל מדעתם שהיו בו בגלות לרדוף אחר התאוה ויצר הרע ויתן בלבם לעזוב הרע ולקחת הטוב וע"ז אמר והסירותי את לב האבן מבשרכ[ם] ... לב בשר : והולכתיה המדבר . וזהו שאמר יחזקאל בנבואה והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטתי אתכם שם פנים אל פנים : ודברתי על לבה . אנחם אותה מצער הגלות שסבלה ... לה את כרמיה משם . מהמדבר אתן לה כל ארצה כמו שהיתה לה כלום אימד אותה שם במדבר להטיב לה בארצה לפי שבמדבר העמים יצרוף אותם ויכלה המורדים והפושעים ויפחדו הנ[שארים] ... יהיו צריכים תנחומין ודבר על לבם שיתן האל ית' את ארצם כבתחלה לפיכך אמר ודברתי על לבה ואע"פ שפירשנו כי התנחומי' יהיו מן הצער שסבלה בגלו' הכל יהיה לזה ולזה , ומה ... לפי שזכר בפורענות והשימותי גפנה אמר בנחמה כרמים : ואת עמק עכור לפתח תקוה . לפי שבתחלת בואם לארץ בימי יהושע קרה להם העון הזה והוא דבר עכן הבטיחם שלא יפ[...] לארץ ושלא יקרה שום עון כי כולם יהיו מצורפים ועבורים כי במדבר העמים יצרפו , ואותו עמק עכור לא יקרא עוד כן כי שמו הוא לגנאי אלא יקרא לו שם לשבח והוא פתח תקוה פתח ולא אמר עמק כמו שהיה לפי שיהיה להם כפתח כי משם יכנסו לארץ כמו שעשו בתחלה ויהיה להם תקוה ואחרית טוב לפיכך יקראו לו פתח תקוה , והחכם ר"א פירש עמק יזרעאל שעכרתים שם ישוב לפתח תקוה , ורש"י ז"ל פירש עומק הגלות שהיו שם עכורים אתן לפתח תקוה ותוחלת שמתוך אותם הצרות אתן להם לב לשוב אלי , ורבינו סעדי[ה] ... יעשה האל יתברך נפלאות בעמק שנהרג בו עכן באותו הזמן ויקראו לו פתח תקוה ... פתח תקוה וישירו לאל יתברך על הנפלאות וזהו שאמר וענתה שמה מן ותען להן מרים : כימי נעורים שעשה האל יתברך לישראל בימי סיסרא שנאמר ותשר דבורה וכן בדוד ע"ה אמר וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת : וכיום עלותה מארץ מצרים . שירת משה על ים סוף : (יח) ... ההוא נאם ה' תקראי אישי . ר"ל תקראי לי איש כי בעל האשה יקרא איש , כמו אלקנה אישה וכנסת ישראל נמשלה לאשת איש , ובעל הוא שם משותף כי היו קוראים לעכו"ם בעל ולא תקראי לי עוד בעלי כדי להסיר שם הבעלים מפיה , ורבותינו ז"ל פירשו ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה : (יט) והסירותי . טעם והסירותי כי האל ית' ייחד את לבב[ם] ... את שמו לבדו ויעזרם בזה על דרך שאמרו בא לטהר מסייעין אותו . אמר מפיה ואמר תקראי כי כן דרך המקרא לדבר לנכח ושלא לנכח כאחד. וכפל הענין במלות שונות ואמר ולא יזכרו ... ורבינו סעדי' ז"ל פירש מפיה מפי ישראל . ולא יזכרו עוד בשמם בפי א"ה כי אף האומות לא יעבדו עכו"ם באותו זמן כמו שאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ... שכם אחד . ועוד פירש מפיה מפי דור הישועה ולא יזכרו עוד בפי דורות עולמית . ואמר בשמם לפי שיש להם שם זולתי בעל : (כ) וכרתי . על דרך כי עם אבני השדה ...
ה...

מצודת ציון

כמו אתנן זונה (דברים כ"ג) : (טו) ופקדתי . מלשון זכרון : ותעד . מלשון עדי קשוט כמו ועדית עדי (יחזקאל כ"ג): נזמה . שם עדי כמו נזם זהב (משלי כ"ה) : וחליתה . ענין תכשיט מה כמו וחלי כתם (שם) : (טז) מפתיה . מלשון פתוי והסתה : (יז) עכור . ענין השחתה כמו ועמק עכור (ישעיה ס"ה) : וענתה . ענינו הרמת קול שירה כמו ותען להם מרים (שמות ט"ו) : (כ) ורמש . הם

מצודת דוד

מקום הפקר כיער וחית השדה תאכל הפירות ר"ל האויב יקח הכל: (ט[ו]) ... עליה . אזכיר עליה הימים אשר הקטירה לבעלים לשלם הגמול לפי ר[...] ותעד . ומה שקשטה עצמה בקשוטיה והלכה אחר מאהביה ר"ל מה שענ[...] למערכת השמים ולפי שהמשילה לזונה אמר לשון הנופל בזונה. שמ[...] להתאהב על הנואפים : ואותי שכחה . לא שמה על לבה לעבוד אותי : (טז) לכן . על כי שכחה הנה אני אפתנה ואוליכה במדבר במקום שאין שם אנשים ו[...] לבה דברי פיוסים ולפי שהמשילה לאשה שזנתה תחת בעלה אמר לשון הנופל באשה כזאת שהבעל מפתה אותה ללכת אחריו במדבר מקום שאין אנשים למ[...] מי מה ידברו ושם מפייסה בדברים טובים שתעזוב דרכה ור"ל המקום יעורר לבם לשוב לעבודתו : (יז) משם . מן הליכת המדבר הזה מן האהבה הבאה ש[...] בערת הלבב תשוב אלי ואחזור לה את כרמיה : ואת עמק עכור . העמקים שהיו עכורים ונשחתים בהיותם בגולה תשוב להיות פתח תקוה ר"ל יהיו חמ[ודים ...] נחמד אשר יקוו אנשים לבוא בו : וענתה שמה . תרים בכרמים קול שיר כמו שהרתה בימי נעוריה ר"ל עד שלא גלו ממנו : וכיום עלותה . וכמו שש[רה]

...ושחיתו וגו': (כא) בצדק ובמשפט. שתתנהגו בהן: ובחסד וברחמים. ...מאתי על ידיהם באברהם אבינו כתיב (בראשית יח) כי ידעתיו למען ...ה וגו' לעשות צדקה ומשפט וכנגדן נתן לבניו חסד ורחמים מאת ...שנאמר (דברים יג) ונתן לך רחמים ושמר ה' אלהיך לך את הברית ...אד (שם יז) פסקו מן ...ק והמשפט כמו שנאמר ...ההופכים ללענה משפט ...ארץ הניחו אף הקב"ה ...ם החסד והרחמים שנ' ...(ו)כי אספתי את שלומי ...ם הזה את החסד ואת ...וכשיחזרו לעשות צדקה ...שנאמר (ישעיה א) ציון ...פדה וגו' הקב"ה מוסיף ...רחמים וחסד ועושה ...רה לארבעתן ומושיבן ...(כב) וארשתיך לי ... בשכר האמונה ...נגולה להבטחות שטל ...לי: (כג) אענה את ... לצוק אל השחקים ...טוב התלוים במאמר ...לצוק מים על הארץ: ...יזרעאל. את בני ...שנזרעו ונקבצו: ...עתיה לי. כזורע סאה ...כמה כורין כן יתוספו ...ארץ ישראל כמה גרים: ...ת רע. חביבה על ...רעה לו והיא מנאפת ...כאהבת הקב"ה את ...הם זונים תחתיו אל אלהים

וְהִשְׁכַּבְתִּים לָבֶטַח׃ כא וְאֵרַשְׂתִּיךְ
לִי לְעוֹלָם וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק
וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים׃
כב וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ
אֶת־יְהוָה׃ כג וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם הַהוּא
אֶעֱנֶה נְאֻם־יְהוָה אֶעֱנֶה אֶת־
הַשָּׁמָיִם וְהֵם יַעֲנוּ אֶת־הָאָרֶץ׃
כד וְהָאָרֶץ תַּעֲנֶה אֶת־הַדָּגָן וְאֶת־
הַתִּירוֹשׁ וְאֶת־הַיִּצְהָר וְהֵם יַעֲנוּ אֶת־
יִזְרְעֶאל׃ כה וּזְרַעְתִּיהָ לִּי בָּאָרֶץ
וְרִחַמְתִּי אֶת־לֹא רֻחָמָה וְאָמַרְתִּי
לְלֹא־עַמִּי עַמִּי־אַתָּה וְהוּא
יֹאמַר אֱלֹהָי׃
ג א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי עוֹד לֵךְ
אֱהַב־אִשָּׁה אֲהֻבַת רֵעַ וּמְנָאָפֶת
כְּאַהֲבַת יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהֵם פֹּנִים אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְאֹהֲבֵי

ג'. ג' כא וְאֶקַיְמִנְכוֹן קֳדָמַי לְעָלַם
ג' וְאֶקַיְמִנְכוֹן קֳדָמַי בְּקוּשְׁטָא
ב' וּבְדִינָא וּבְחִסְדָּא וּבְרַחֲמֵי׃
כב וְאֶקַיְמִנְכוֹן קֳדָמַי בְּהֵימָנוּתָא
ג'. ז' וְתִידְעוּן לְמִדְחַל מִן קֳדָם יְיָ׃
ו' בטע' בסיפ' כג וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא אֲקַבֵּיל
צְלוֹתְכוֹן אֲמַר יְיָ אַפְקֵיד יַת
שְׁמַיָא וְאִינוּן יַחְתוּן מִטְרָא
עַל אַרְעָא׃ כד וְאַרְעָא תַרְבֵּי
מ' ר"פ עִבּוּרָא וְחַמְרָא וּמִשְׁחָא וְאִינוּן
יִסְפְּקוּן לְגָלְוַת עַמִּי׃
כה וְאֶקַיְמִנְכוֹן קֳדָמַי בְּאַרְעָא
ג' בֵּית שְׁכִנְתִּי וַאֲרַחֵים עֲלֵיהוֹן
ד' ומסר דְּלָא רְחִימִין בְּעוֹבָדֵיהוֹן וְאֵימַר
י"א לִדְלָא הֲוֵיתִי אֲמַר לְהוֹן דָּא עַמִּי
בְּרַם עַמִּי אַתּוּן וְהוּא יֵימַר
אֱלָהִי׃ א וַאֲמַר יְיָ לִי עוֹד
אֱזֵיל אִתְנַבֵּי נְבוּאָה עַל בֵּית
ג'. ג' יִשְׂרָאֵל דְּאִינוּן דָּמַן לְאִתְּתָא
דִּרְחִימָא עַל בַּעְלַהּ וּמְזַנְיָא
ד' עֲלוֹהִי וּבְכָל כְּדֵין רָחֵים לַהּ וְלָא
צָבֵי לְמִפְטְרַהּ כֵּן רְחִימַת יְיָ
עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִינוּן מִתְפְּנַן בָּתַר טָעֲוַת עַמְמַיָּא בְּרַם אִם יְתוּבוּן יִשְׁתְּבֵיק לְהוֹן
וִיהוֹן דָּמַן לִגְבַר

הטעם שישכנו לבטח: (כא) וארשתיך. כמו מאורשה לאיש וא"א שתעשי צדק ומשפט גם אני אעשה חסד ורחמים ואין צורך: (כב) וארשתיך לי באמונה. תהיי לי לבדי באמונה: וידעת את ה'. הפך ולא ידעה: (כג) והיה. אענה. כמו והכסף יענ' את הכל ומציאה וטעם אענה פעמים תמיד כדרך נשאו נהרות ה' כמו שפירשתי: אענה את השמים. הפך ונתתי את שמיכם כברזל: והם יענו את הארץ. שיתנו טלם וגשמיהם בעתם: (כד) והם יענו את יזרעאל. שם מקום הנזכר שישוב כאשר היה ברוב אדם: (כה) וזרעתיה. שירבו ויפרו כזרע הארץ: ורחמתי את לא רוחמה. הם האבות: ואמרתי ללא עמי. הם שנולדו בגלותם וזאת הנבואה לעתיד או היא קשורה פי' אילו שבו הגולים מדרכם הרעה היו שבים אל ארצם ואל תתמה לומר אחר שהשם גזר עליה' שיעמדו בגולה שלש שנים רבות איך ישובו כי הנה אמר ירמיהו על ירושלים ביד מלך בבל תנתן והיא מצוה עשו משפט ואם תעשו כן לא יחרב הבית ואם לא תעשו כן יהיה לחרבה: (א) ויאמר. בדרך נבואה: לך אהב אשה. וקחנה לאשה כי זה משמע ל' אשה כי לא הזכיר זונה והעד והכרה לי ואחרי כן תהיה אוהבת רע והטעם אדם אחר ותנאף עמו והמשל כאוהב' ה' את בני ישראל שאהב אותם והם פונים אל אלהים אחרים זה הוא אהובת רע ואינם אוהבים השם רק אוהבים היין שיתעם

תולדות אהרן אענה. עקידה שער יב:

והיה ביום ו' בטעם בסיפרא וסי' במסרה רבתא: ואהבי ד' וסימ' ואהבי אשישי ענבים. שנאי טוב ואוהבי רע. ואוהבי שמו ישכנו בה. ואהבי עשיר רבים:

רדק

...מה לך. ונאמר בנבואת ...זאב עם כבש וכל הענין ...שם: ועם עוף השמים. ...וזולתו שלא יאכלו פירותיה' ...ורמש האדמה. כמו נחשי' ...וקשת וחרב. כמו שאמר ...זתם לאתים: ומלחמה. ...גדי קרבא. או פירושו שאר כל כלי מלחמה זולתי קשת וחרב שזכר: (כא) וארשתיך. כנגד מה שאמר אשת זנונים וזכר שלשה פעמי' וארשתיך כנגד שלשה גליות שגלו ישראל גלות ...ת בבל וזה הגלות שאנחנו בו היום וכל זמן צאתם מן הגלות היה האל י"ת כאלו מארס אותם הארוסים הראשונים כשהוציאם ממצרים לא היו לעולם שהרי גלו לפיכך אמר כנגדו וארשתיך ...ל והארוסים השניים כשהוציאם מבבל לא היו בצדק ובמשפט שהם היו עושי' הרע שהרי כתוב שהיו בהם מחללי שבתות ונושאים נשים נכריות והיו כובשים אחיהם לעבדים ושדותיהם ...היה בהם צדק ומשפט חסד ורחמים לפיכך אמר כנגדו וארשתיך לי בצדק ובמשפט שיהיו הם עושים שהרי ישובו בתשובה כמו שכתוב ושבת עד ה' אלהיך: (כב) ואמר וארשתיך לי באמונה. ...יום שלא ימוט לעולם כמו אמונה אומן במקום נאמן: וידעת את ה'. כמו שאמר כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם: (כג) והיה ביום ההוא. אענה את השמים. כמו שאמר ...ת דגני. אמר כי אז בזמן הישועה השמים יתנו טלם והארץ תתן את יבולה. ואמר אענה את השמים שהיו נעצרים בהיותם בארץ כמו בימי אחאב בשובם לארץ בזמן הישועה לא יעצרו ...ור אענה כאילו השמים שואלים שיתנו מטר כמשפטם ואני אענם והארץ שיתנו מטר כמשפטם גשמי ברכה. וזהו אענה שיהיה רצוני בהם: והם יענו את הארץ. כאילו הארץ שואלת ...ש לו: (כד) והארץ תענה. שתתן את יבולה ועץ השדה יתן פריו: והם יענו את יזרעאל. כי ברבות הטובה רבו אוכלי' כי תהיינה המרבות מלאות צאן ישראל. בפורענות קרא הם ישראל ...שהיו זרועים בגוים בזמן הישועה קורא אותם ג"כ יזרעאל שהיו נזרעים בארצם. לפיכך אמר אחריו וזרעתיה לי בארץ. וי"ת הענין כן ויבא בעידנא ההיא וגומר: (כה) וזרעתיה לי ...היו רבי' כזרע הארץ ויהיו לי לא כבתחלה. וי"ת ואקיימנכון וגו'. ורז"ל פירשו בארץ טעמים שאמרו אמר רבי אלעזר לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו ...ם שנ' וזרעתיה לי בארץ כלום אדם זורע סאה אלא כדי להכני' כמה כורין: (א) ויאמר ה' אלי. אחר שהשלים הנביא דברי נחמה שב לדברי תוכחה כנגד בני דורו. וכן דרך הנביאים לדבר ...תוכחה ונחמה. ואמר עוד כי כבר אמר לו שיקח אשת זנונים ועתה דבר לו משל אחר. ואמר לך אהב אשה והנה היא תהיה אהובת ריע שאתה תאהבנה ותהיה לה לריע והיא תהיה מנאפת אחר

מצודת דוד

...יום עלותה מארץ מצרים שאז שררו בשמחת לבב שירת הים: (יח) תקראי ...קראי אותי בלשון אישי ולא בלשון בעלי וזהו לפי שהשם הבעל הוא משותף ...דת גלולים לכן לא ישמע שם זה על פיה: (יט) והסירותי. ר"ל אתן ...סיר מפיה שמות הבעלים אף בזולת כוונה: ולא יזכרו. הבעלים לא יהיו ...כוד בשמם אשר קראו להם כ"א יכנה לגנאי: (כ) וכרתי וגו'. ר"ל חית השדה וכו' לא ישחיתו בהם כאלו כרתו עמהם ברית שלום: אשבור. ר"ל אבטל ...ה והמלחמה עמהם: (כא) וארשתיך. אקח אותך להיות ארוסתי עד עולם ולא אמאס עוד בך: בצדק ובמשפט. בעבור הצדקה והמשפט שתעשו אז ובעבור ...רחמים שאעשה עמך כי הצדק והמשפט שתעשי לא יהיה כדאי להשפיע לך טובה מרובה כזאת אבל אעשה עוד בחסד וברחמים: (כב) באמונה. בשכר ...שהאמנת בי: וידעת. ר"ל אז תשיג השגה גדולה לדעת את ה': (כג) אענה וגו'. וחוזר ומפרש אענה את השמים כי בהעצר השמים כאלו ישאלו להוריד ...מר משיב על שאלתם למלאות אותם ויצוום להוריד המטר: והם יענו. כי הארץ בצמאה כאלו שואלת על המטר וישיבו השמים על שאלתם להוריד את ...(כד) והארץ תענה. כי בעבור יבשות הארץ כאלו הזרעים ועץ פרי שואלים להצמיח ולשאת פרי ותשיב הארץ על שאלתם להצמיח וכו': והם יענו את ...את ישראל אשר זרעם האל והפיצם על פני כל הארץ השואלים על הצמחת הזרעים וכו' הנה הדגן והתירוש והיצהר ישיבו על שאלתם ויצמחו וישאו ...) וזרעתיה לי בארץ. כלפי שהיתה זרועה בארץ אחרת הנה אזרעה בארצם: את לא רוחמה. את העם אשר לא רחמתים: ללא עמי. לאלו אשר ...עליהם לא עמי הנה אז אומר עמי אתה והוא יאמר עלי אתה אלהי ובך אני מאמין: ג (א) אהב אשה. ר"ל תהיה ישרה בעיניך ...אהובת רע. ר"ל באשה תהיה אשר מאז היתה לאיש היתה אהובה לבעלה ועכ"ז היתה מנאפת תחתיו: כאהבת ה'. ר"ל וזה יהיה לרמז כמו שה' ...ישראל והם זונים תחתיו לפנות אחרי עבודת גלולים: ואהבי. והם אוהבים כוסות מיין ענבים ומשתכרים ובהשתת השכרות המה רודפים אחרי עבודת גלולים

מצודת ציון

הם בריות קטנות קצרי הרגל וכן רמש וצפור כנף (תהלים קמ"ח): (כא) וארשתיך. מל' ארוס': (כג) אענה. מלשון עניה והשבת שאלה: (א) רע. חבר ועל הבעל יאמר ודוגמתו והיא חברתך (מלאכי ב'): פונים. מלשון הפנה והסבה: אשישי. כוסות וגביעים כמו סמכוני באשישות (ש"ה ב)

אבן עזרא

שיתעם. מלת אשישי כמו שמכוני באשישות והטעם באשישות היין וככה אשישי יין ענבים וכמוהו ואשישה אחת ואין צורך להזכיר יין : (ב) ואכרה . יש אומרים ואקנה אותה כמו תכרו מאתם ואינו נכון בטעם ובדקדוק והוא מגזרת הכר כא רק היה ראוי להיות ואכירה או יהיה מבניין הקל ואם לא נמצא אע"פ שלא נמצא לשון הכר משקל קל הנה יהיה על משקל אתנה או הפתח הקטן תחת הפתח גדול כמו ואערך עדי שהוא מן עדה פן אכלך כדרך מן כלה ובאה זו המלה על דרך וידכאו ורבים ככה . וטעם בחמשה עשר כסף כמשמעו לכתובתה : וחומר ולתך . מאכלה ולפי דעתי שהוא משל ליהודה ואלה חמשה עשר הם מלכי יהודה שתחלתם רחבעם מלך ולא תחשוב מלכות בני ואשיהו רק מלכות אחת כי אחים היו וחומר ולתך הם הכהנים הגדולים שהיו במלכות יהודה בירושלים : (ג) ואומר . ימים רבים תשבי . והטעם אם תרצי שתהיי לי תשבי ימים רבי' שלא תזני ולא תהיי לאיש אחר והטע' לא תעבדו אלהי' אחרים בסתר : ולא תהיי לאיש וגם אני. ומלת לא תשרת בעבור אחרת והטעם וגם אני לא אבוא אליך וי"א אם תשובו אלי גם אני אשוב אליך ופירוש זה הדבר הנבוא : (ד) כי ימים רבים . אין מלך. ואין טעו' מן החשמוני' כי אינם מבני יהודה : ואין זבח . אמר יפת בן עלי זהו תשבי לי כי לא תעשו לי זבח ומצבה לפי דעתו אין המצבה אסורה רק כאשר דברה תורה והנה מה יעשה במלת תרפי' ואחרי' אמרו הכל לעכו"ם ולא מצאנו אפוד לגנאי והנכון בעיני אין זבח לשם ולא מצבה לבעל אין אפוד להשם ואין תרפים לעכו"ם שקראם

תרגום

ג׳. ג׳ דְּאִשְׁתְּלֵי וַאֲמַר מְלָא בְּחַבְרֵיהּ׃
ב וּפְרַקְתִּינוּן בְּמֵימְרִי בְּיוֹם
חַמְשָׁא עֲסַר לְיָרַח נִיסָן וִיהַב
יָת כְּסַף תִּקְלַיָּא כִּפּוּר
לְנַפְשֵׁיהוֹן וַאֲמַרִית דִּיהוֹן
מְקָרְבִין קֳדָמַי עוּמַר אֲרָמוּתָא
מֵעֲלָלַת סְעָרִין׃ ג נְבִיָּא אֲמַר
לַהּ כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל חוֹבֵיכוֹן
גְּרָמוּ לְכוֹן דְּתִתְגְּלוּן יוֹמִין
סַגִּיאִין תִּתְנְהוֹן לְפוּלְחָנִי לָא
תִטְעוּן וְלָא תִפְלְחוּן לְטַעֲוָתָא
וְאַף אֲנָא עֲתִיד לְרַחֲמָא עֲלֵיכוֹן׃ ד אֲרֵי יוֹמִין סַגִּיאִין יִתְבוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵית מַלְכָּא
מִדְּבֵית דָּוִד וְלֵית דְּעָבֵיד שׁוּלְטָן עַל יִשְׂרָאֵל וְלֵית דְּדָבַח לְרַעֲוָא בִירוּשְׁלֵם וְלֵית קָמְתָא
בְּשֹׁמְרוֹן וְלֵית אֵפוֹד וּמְחַוֵּי׃

הושע ג

ל׳ אֲשִׁישֵׁי עֲנָבִים׃ ב וָאֶכְּרֶהָ לִּי
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר כָּסֶף וְחֹמֶר שְׂעֹרִים
ל׳ וְלֶתֶךְ שְׂעֹרִים׃
ג וָאֹמַר אֵלֶיהָ יָמִים רַבִּים תֵּשְׁבִי לִי
ל׳ לֹא תִזְנִי וְלֹא תִהְיִי לְאִישׁ וְגַם־אֲנִי
י״א ס״פ ובתרי׳ ב׳ מלין אֵלָיִךְ׃ ד כִּי ׀ יָמִים רַבִּים יֵשְׁבוּ בְּנֵי
ל׳ יִשְׂרָאֵל אֵין מֶלֶךְ וְאֵין שָׂר וְאֵין זֶבַח
וְאֵין מַצֵּבָה וְאֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים׃

תולדות אהרן אשישי · פסחים לו : ואכרה . סנהדרין נו חולין לב : ואין אפוד . ערכין יו (יומא מו) :

רשי

אלהים אחרים: אשישי ענבים. פי' מכחם גביעי יין אוהבי' להשתכר ביינסות... בתורה וכן מצינו שהוכיחם במקום אחר על כך השותים במזרקי יין (ב) ואכרה לי. ל' סחורה ברגנו"א בלע"ז כמו (בראשית נ) אשר כריתי היה קורין למכירה כירה : בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך ת"י ופרקתינון במי... חמשה עשר לירח ניס... כסף תקליא כיפור... ואמרית דיהון מקר... עומר ארמותא מעלל... כלומר לא הוגעתם... קהים . בחמשה ע... בגמטריא ניסן והפס... נדרש בט"ו כסף בט... וחומר ולתך הרי... וחמשה שהחומר ל' ס... חצי חומר : (ג) ואו... ימים רבים תשבי ל... שנים רבים שלשה ה... אלו ל' יום שבין פס... בו ביום נתתי להם... וכה הזהרתיה : לא תהיי לאיש . לא אלהים אחרים (שמו... וגם אני אליך . אנכי (שם) ואשר עשה שני מחמשים יום אחד ל... ואחד לסוף לתך נ... שירד להם לסוף ל' באייר ומשם לחמשה עשר יום מנין שאין של לתך ביום הזה באו מ' בר"ח סיון . ובשם רב האי מצאתי דבר הגון . ואכרה לי וגו' . קלבתי פדיונה לנגדי בדמים קלי' האומר ערך נפשי עלי אם מבן ששים ומעלה ו... חמשה עשר שקל : וחומר שעורין . ערך זכר מבן עשרים שנה ומעלה ו... חמשים שקל והם דמי פדיון חומר שעורין שגם הוא חמשים שקל כסף שעורין דמי פדיון קרקע לתך שעורין למקדש . עשרים וחמשה שקלים הקלוב מבן חדש עד ה' שנים חמש שקלים ומבן חמש שנים עד בן ע... והיה ערכך עשרי' שקלים הרי עשרים וחמשה אחר כל החיבה הזאת א... ימים רבים תשבי לי לא תזני לאלהים אחרים כי אם תזני ימי' רבים ו... אין מלך ואין שר ואין זבח במקדש ביהודה ואין מצבת הבעל בשומרון למל... ואין אפוד של אורים ותומים המגיד להם נעלמות ואין תרפים הם דמות בכיון שעה אחת העשויה לכך ומדברים מאליהן ומגידים נעלמות וכן אפו...

רדק

אחר כן עם אחרים . והמשל הראשון היה על ירבעם בן נבט והבאים אחריו שזנו מאחרי ה' והניחו עבודת בית המקדש ועבדו העגלים אחר כן בא אחאב והוסיף להרע ועשה בעל ואשרה. ועתה הוסיף במשל זה באהבת האל י"ם את ישראל מקדם כאדם האוהב את האשה החביבה עליו שהיא אהבה גדולה כי לא כל אשה יאהב אדם בשוה כמו שנאמר ביעקב ויאהב יעקב את רחל . ואמר דוד מאהבת נשים והם שתי נשיו שהיו חביבות עליו . ועם כל זה פנו אל אלהים אחרים: ואוהבי אשישי ענבים . ותחת אשר היה להם לאהוב תורת ה' ומצותיו ולהגות באהבתם תמיד כי היא המלמדת הדרך הטובה והישרה פרקו מעליהם עול תורה ואהבו תענוגי העולם ואתום שתיית היין כל שוגה בו לא יחכם . ואמר הנביא עליהם הוי עטרת גאות שכורי אפרים . ואמר הוי משכימי בבקר שכר ירדופו מאחרי בנשף יין ידליקם. ופי' אשישי ענבים יין ואמר ה' לי וגו' : (ב) ואכרה לי . דגש הכ"ף לתפארת הקריאה כדגש קו"ף מקדש ה' ושרשו כרה מן וגם מים תכרו מאתם רוצה לומר קניתים לי לאשה . וטעם בחמשה עשר כסף .ת"י במימרי ביום חמשה עשר לירח ניסן . ועוד פי' בו בזכות אברהם יצחק ויעקב וי"ב שבטים : וחומר שעורים ולתך שעורים . הם גם כן ע"ו כי החומר עשר אפות כמו שנאמר כי ע... חומר . ולתך הוא חצי חומר . ופי' רב סעדי' גאון ז"ל חומר ולתך שהם ע"ו כנגד משה ואהרן ומרים וי"ב שבטים שיצאו ממצרים . ויש לפרש לענין שפירש המתרגם חמשה עשר כסף יהיה פירש חומר ולתך מספר הימים מיציאת ישראל ממצרים עד שבאו מדבר סיני וקבלו שם את התורה כי חומר הוא שלשים סאים ולתך ט"ו הנה מ"ה וט"ו ימים שנשארו מניסן אייר הרי מ"ה . ומה שאמר שעורים שהוא מאכל הבהמות לפי שרוב העם שיצאו ממצרים עד שקבלו את התורה היו כבהמות כסוס כפרד אין הבין עיבדים בחומר ובלבנים ובכל ע... ומשקבלו את התורה נפקחו עיניהם ושרתה עליהם רוח השכל והבינו וידעו . וכתב רש"י כי מצא כתוב בשם רב האי ז"ל ואכרה לי קלבתי פדיונה לנגדי בדמים קלים שאומר ערך נ... מבן ששים שנה ומעלה ט"ו כסף . וחומר שעורים ערך הזכר מבן עשרים עד ששים חמשים שקל כסף והם דמי פדיון זרע חומר שעורין שגם הוא חמשים שקל : ולתך שעורי'. דמי פדיו שעורים עשרים שקלים וחמשה שקלים ערך מבן חדש ועד בן חמש ומבן חמש עד בן עשרים עשרים שקלים הרי כ"ה . וי"א כסף בפני עצמו לא חברו עם חמשה עשר . ותרגם ויסבית (ג) ואמר אליה . אמרתי לה אחר שנאספת תחתי יהיה ענשך שתשבי באלמנות חיות ימים רבים . וטעם לי שתהיי קרואה בשמי ולא בא"ש אחר תאמרי אנכי אשת פלו' ולא תזני עם לא תהיי אש' לאיש מיוחד אחר זולתי : גם אני אליך . וגם אני לא אבוא אליך . ולא שזכר עומד במקום שני' : וזה יהיה ימי' רבי' . ובפסוק הבא אחריו פי' המשל כי ימי' רבים ות"י לה וגומר : (ד) כי ימים רבים ישבו בני ישראל . ואלה הם ימי הגלות שאנחנו בו היום ואין לנו לא מלך ולא שר מישראל כי ברשות הגוים אנחנו וברשית מלכיהם ושריהם : ואין מצבה . אין זבח לאל ואין מצבה לעכו"ם : ואין אפוד ותרפי' אין אפוד לאל . שיהיה מגיד העתידות באורי' ותומי' ואין תרפים לעכו"ם שהם מגידים העתידות לדעת המאמינים בהם .

מצודת ציון

ב') : ענבים . ר"ל יין ענבים : (ב) ואכרה . ענין קנין כמו וגם מים תכרו (דברים ב') : כסף . הוא מלה מצותפת על הכסף ממש ועל התאוה כמו למעשה ידיך תכסוף (איוב י"ד) : וחומר . הוא הכור בת עשרה איפות והאיפה ג' סאים : ולתך . הוא חצי הכור חמשה איפות : (ג) תשבי . ענין עכבה והמתנה כמו אשב עד שוכך (שופטים ו') : (ד) מצבה . הוא מזבח של אבן אחת ועושים אותה להקריב בה עכו"ם : אפוד . זה יאמר על האפוד והחשן עם האורים ותומים וכן אפוד

מצודת דוד

גלולים ולפי שהמשילה לאשה זונה אחז בזה הלשון כי היין מביא לידי (ב) ואכרה לי . קניתי לי אשה כזאת ר"ל קדמתיה בחמשה עשר כסף : ו השעורים נתן למאכלם (ולפי שהיתה זונה ועשתה מעשה בהמה לפיכך למאכלה מאכל בהמה וכעין לזה אמרו רז"ל על מנחת סוטה שהיתה מקמ ולפי הרמז יאמר שהמקום הבטיח את ישראל לקחת אותם לו לעם באחרי והנמשל הסיה היתה ביד ט"ו נביאי ישראל הראשון דוד המלך בספר תהלים בכמה מזמורים והב' ישעיה בנבואותיו והג' ירמיה והרביעי יחזקאל הושע והששי יואל והשביעי עמוס והשמיני עובדיה והתשיעי מיכה והעשירי חבקוק והאחד עשר לפניה והשנים עשר דניאל והשלשה עשר חגי והארבעה עש והחמשה עשר מלאכי כי הם לבד נבאו על הגאולה העתידה ולא עיד ואמר כסף כי אל נבואותיהם נכספה וגם כלתה נפשם של ישראל וגם החומר והל על הנביאים הכם' כי בחומר ולתך יש חמשה עשר איפות כמספר הנביאים ההם אשר הבטיחו לישראל שגם בהיותם בארץ אחרת לא יעזבם ה' ו מחיה אותם לא בהשפעה מרובה ולזה מרמז משעורים שאינם נאכלים אלא מדוחק : (ג) ואומר אליה . כאשר קדשתיה אמרתי לה ימים רבים תעכבי ותמתי שאכנסך לאשה : לא תזני ולא תהיה לאיש . כלפי שהיתה מאז תחת הבעל והוסיפה עוד לזנות עם מנאפים אמר לה שבאותן הימים תהיה פרושה מבעל ומנ וגם אני אליך . גם אני כמוך אהיה פרוש מאשה ואמתין אליך עד שאכנסך : (ד) כי ימים רבים . עתה יפרש שזה ירמז אשר ימים רבים ישבו ישר ויצפו על הגאולה וגם המקום ב"ה יצפה כביכול לקחתם לו לעם : ואין שר . בכל ימי גלותם לא יהיו עובדים למי מסרי מעלה לקבלו לאלוה דוגמת הא שתהיה פרושה מאישה ועכ"ז תהיה פרושה מהזונים : ואין זבח . עם שיהיה המקדש חרב ואין שם זבח לשלמים אעפ"כ אין מצבה ר"ל לא יעשו מצבה לה לעבודת כוכבים : ואין אפוד ותרפים . מלת ואין משמשת בשתים כאלו אמר ואין תרפים ור"ל עם כי לא יהיה ביניהם אורים ותומים לשאול בו עתידות תרפי...

רשי

...ו: (ה) אחר. ומי הגולה: ישובו בני ישראל ובקשו את ה' וגו'. תנא ... בן יוחאי בג' דברים מאסו בני ישראל בימי רחבעם במלכות שמים ... בית דוד ובבית המקדש' הה"ד (מלכים א יב) אין לנו חלק בדוד ... לאהליך ישראל (שם) אל תקרי לאהליך אלא לאלהיך ראה ביתך דוד ... א"ר רבי שמעון ... אין מראין סימן טוב ... עד שיחזרו ויבקשו ... זר ישובו בני ישראל ... ה' זו מלכות שמים ... מלכם כמשמעו ופחדו ... ואל טובו זה בית ... א"א ההר הטוב הזה: ... וכחש. נשבע בשקר: ... ומולידין בנין מנשי ... ודמים בדמים נגעו. ... חובין מוסיפין ולפי ... פרצו הגדר והרבו ... ים עד נגע דם הרוג ... זכירו: (ג) תאבל. ... ל האבל בה: יאספו. ... קדם חוביהון לשון ... אסוף אסיפם ... (ד) אך איש אל ... תם מתרין בנביאי ... לא יריבון אתכם ... אתכם כמו שנאמר ... שאמר לו אמציה ... אל לא תנבא על בית ... תטיף על בית ישחק ... ירבעם בן יואש ... ושע בימיו: ועמך כמריבי

אבן עזרא

שקראם לבן אלהיו: (ה) אחר ישובו בני ישראל. הטעם בני יהודה וישראל שגלו בתחלה על כן כלל וטעם ואת דוד מלכם זהו המשיח כמו ודוד עבדי נשיא להם לעולם: ופחדו אל ה'. שישובו במהרה בבא הקץ אל ארצם במרוצה פתע פתאום כדרך יחרדו כצפור ממצרים שהם כתוב והושבתי' על בתיהם נאם ה' והעד הנאמן על זה הפי' שאמר באחרית הימים והם סוף נבואת הנביאים כמו והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' והם כתוב וכתתו חרבות' לאתי' וכל אלה לעתיד: (א) שמעו. עם יושבי הארץ, היא א"י שהשם בחר והנכון יושבי הארץ שלו כמו ומארצו יצאו: (ב) אלה. שבועה ואת אלית מגזר' אלה: פרצו. מגזרת פריצים: ודמי. דמי הרוג אחד נוגעים בדמי הרוג אחר: (ג) על כן. למ"ד אומלל כפול וטעם בחית השדה ובעוף השמים שלא ימצאו מה יכולו והעד וגם דגי הים יאספו ימותו ויפת אמר כי אלה רעים מדור המבול כי דגי הים לא מתו וזה דרך דרש: (ד) אך. אין איש שיריב אחר או יוכיחנו ומשפט הכהנים היה להוכיח לישראל ועתה שבו הם להוכיח הכהן כי

הושע ג–ד

ה אַחַר יָשֻׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִקְשׁוּ ז' חס'
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִיד ב'
מַלְכָּם וּפָחֲדוּ אֶל־יְהוָה וְאֶל־טוּבוֹ ג' ומ"ל
בְּאַחֲרִית הַיָּמִים׃
ד א שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי רִיב לַיהוָה עִם־יוֹשְׁבֵי ל"ד מ"ל
הָאָרֶץ כִּי אֵין־אֱמֶת וְאֵין־חֶסֶד וְאֵין־
דַּעַת אֱלֹהִים בָּאָרֶץ׃ ב אָלֹה וְכַחֵשׁ ג'. ג' וכתי' ה'
וְרָצֹחַ וְגָנֹב וְנָאֹף פָּרָצוּ וְדָמִים בְּדָמִים ב'
נָגָעוּ׃ ג עַל־כֵּן ׀ תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְאֻמְלַל
כָּל־יוֹשֵׁב בָּהּ בְּחַיַּת הַשָּׂדֶה וּבְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וְגַם־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵפוּ׃ ד אַךְ
אִישׁ אַל־יָרֵב וְאַל־יוֹכַח אִישׁ וְעַמְּךָ ל' נטעם

תרגום

ה בָּתַר כֵּן יְתוּבוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִתְבְּעוּן יַת פּוּלְחָנָא דַייָ
אֱלָהָהוֹן וְיִשְׁתַּמְעוּן לִמְשִׁיחָא
בַּר דָוִד מַלְכְּהוֹן וְיִתְנַהֲרוּן
לְפוּלְחָנָא דַייָ וְסַגִי טוּבֵיהּ
דְיֵיתֵי לְהוֹן בְּסוֹף יוֹמַיָא׃
א קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַייָ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲרֵי דִינָא קֳדָם יְיָ עִם
יָתְבֵי אַרְעָא אֲרֵי לֵית עָבְדֵי
קוּשְׁטָא וְלֵית גָּמְלֵי חִיסְדָא
וְלֵית דִּמְהַלְּכִין בְּדַחַלְתָּא דַייָ
בְּאַרְעָא׃ ב יֵימָן לְשַׁקָּרָא וְכָדְבִין
וְקָטְלֵי נַפְשָׁן וְגָנְבִין וְנָיְפִין
וּמוֹלְדִין בְּנִין מִנְּשֵׁי חַבְרֵיהוֹן
וְחוֹבִין עַל חוֹבִין מוֹסְפִין׃
ג עַל כֵּן תֶּחֱרוּב אַרְעָא וְיִצְדֵי
כָּל דְיָתֵיב בָּהּ בְּחַיַת בָּרָא
וּבְעוֹפָא דִשְׁמַיָא וְאַף נוּנֵי יַמָא יִזְעֲרוּן מִן קֳדָם חוֹבֵיהוֹן׃ ד בְּרַם עַל דְאָמְרִין סָפַר לָא

ישבו ז' חסר וסימ' במסרה רבתא: ובעוף ג' בקריא' וסימ' ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. ורדו בדגת הים ובעוף השמים דניברך. על כן תאבל הארץ ואמלל׃

...אהרן אחר ישובו. מגלה יח (ברכות ה): אלה וכחש. קידושין יג: ודמים בדמים. גטין נז: תאבל הארץ. קידושין יג שבועות לט:

רדק

היום בזה הגלות כל בני ישראל ות"י לית מלכא וגו': (ה) אחר ישובו בני ישראל. זה יהיה באחרית הימים קרוב לעת הישועה שישובו בני ישראל ... ובדברי רז"ל רבי שמעון בן יוחי אומר בשלשה דברים מאסו ישראל בימי רחבעם במלכות שמים ובמלכות בית דוד ובבית המקדש. הה"ד אין לנו חלק בדוד כמשמעו. לאהליך ישראל ... אלהיך אלא לאלהיך. ראה ביתך דוד זה בית המקדש א"ר שמעון בן מנסי' אין מראין סימן גאולה לישראל עד שיחזרו ויבקשו שלשתן הה"ד אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' זה ... ואת דוד מלכם כמשמעו. ופחדו אל ה' ואל טובו זה בית המקדש כמה דאת אמר ההר הטוב הזה והלבנון. ופחדו אל ה' שיפחדו ויראו ממנו בשובם אליו ויקוו עם התשובה הטובה הגדולה ... שיהיה באחרית הימים וי"ת ויתבעון ית פולחנא דה' וגו'. ופי' רב סעדיה ז"ל ואל טובו אל כבודו כמו אני אעביר כל טובי על פניך: (א) שמעו דבר ה'. עתה שב לדברי תוכחת ... עם יושבי הארץ. יושבי ארץ ישראל דין לי עמהם כי בתנאי נתתי להם את הארץ שיעשו בו צדקה ומשפט ובזה התנתי להם שיהיו עיני מראשי' השנה ועד אחרית שנה וכיון שהם ... אלה וכחש וגו' אף אני אעשה עמהם כהפך מה שהבטחתי' והסתרתי פני מהם ותאבל הארץ ואמלל כל יושב בה כי אין אמת. וכן אמר ירמיה הנביא ואם יש עושה משפט ... לה. וכן אמר דוד נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ. והצדיקים היו בהם אבל מעטים והיו נחבאים מפני הרוב שהיו רשעים כמו שפירש בספר ... אין אמת. אין עושה אמת ואין מדבר אמת: ואין חסד. כל שכן שאין חסד כי חסד הוא יתרון הטובה יותר על הראוי ומי שאינו עושה האמת והמשפט כ"ש שלא יעשה חסד. ולא יחסר כמו שפירשנו: ואין דעת אלהים בארץ. לעשות משפט וצדקה. כמו אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו. דן דין עני ואביון אז טוב לו. הלא היא ... נאם ה'. או יהיה פירוש דעת אלהים החקירה בידיעת אלהותו וי"ת ולית דמהלכין בדחלת' וגו': (ב) אלה וכחש. עוד יעשו שישבעו בשמי לשקר וזהו אלה וכחש. ופי' רב ... שנכנסו באלות הברית. והוא אמרו ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה והם עושים אותם. וכחש ועוד מכחשים באל אשר קבלו עליהם לאלהים: פרצו. פרצו הגדר ומשמרת התורה ... העבירות וי"ת ומולדין בנין מנשי וגו': ודמים בדמים נגעו. דמי הנהרגים נוגעים זה בזה מרובם וי"ת וחובין על חובין מוספין: (ג) על כן תאבל הארץ. תחריב ותשחית הארץ ... ואמלל כל יושב בה. יכרת ממנה כל היושב בה: בחית השדה ובעוף השמים. עם חית השדה ועוף השמים כי אחר שתהיה הארץ חרבה יכרת ממנה אדם ובהמה. ובחית השדה אינו ... אלא הבהמה הגדלה ביישוב עם בני אדם והיא נקראת חיה כמו שאמר זאת החיה אשר תאכלו. גם יתכן כי אף חיות המדבריות בכלל כי לא תבא חיה המדברים במקומות היישוב ... לא יהיה במקומם יישוב כמו שאמר ורבה עליך חית השדה. ואמרו ובעוף השמים כי רוב העופות לא ישכנו במדבר כי אם במקומות הישוב שימצאו זרע ופירות ופרחי האילנות. או ... השמים על דרך גוזמא להפלגת הדבר. וכענין זה נאמר בנבואת ירמיהו מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו ויספרם גם כן על אחד משני הפנים. ובדברי רז"ל רבי יהודה אומר ... לא עבר איש ביהודה שנאמר על ההרים וגו' מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו. בהמה בגימ' נ"ב הוו. רבי יוסי אומר שבע שנים נתקיים בה גפרית ומלח שריפה כל ארצה. ... ובעוף ר"ל כי גם בהם תהיה ההריסה: וגם דגי הים יאספו. יכלו וימותו. ואם שאמר דגי הים והם אינם בכלל חורבן הארץ כי הים שוכנים ואמר כי גם בים תהיה הקללה שנאמר ... ולא יעלה בה כל עשב. וכן בים לא יעלו בסלעים אשר בים וגם בקרקע הים עשב ונמת שמהם ירעו הדגי'. וזה בים ארץ ישראל שהיתה בארץ קללת האל ... יושביה ביבשה ובים ות"י ואף נוני ימא וגו': (ד) אך איש אל ירב. אך זה אינו למעט אבל הוא לאמת הדבר כמו אך עצמי ובשרי אתה אך לשקר שמרתי. אך טוב ... לא. אמר איש אל ירב ואל יוכח איש. אל ירב עם רעהו כי לא יועילנו כי גם הוא עושה רע כמוהו: ועמך כמריבי כהן. כ"ף כמריבי לאמת הדבר כמו כ"ף כהבעם לי היום. כמשיגי גבול. והדומים ... הכהן היה לו להורות ולהריב ולהוכיח העם כמו שאמר יורו משפטיך ליעקב. ובאת אל הכהן. ובזמן הזה העם מריבים את הכהן כי לא די שלא יקבלו תוכחתו אלא הם מריבים ומוכיחים אותו ... דור שופט שופטיו, או פירוש כי הכהן רע כמוהם. ואם הוא מוכיחם הם גם כן יוכיחו אותו. ויש מפרשים כמריבי כהן כעדת קרח שערערו והריבו על הכהונה וי"ת ברם על דאמרין וגו':

וכשלת

מצודת דוד

...ר"ל לא יפנו אחרי התרפים לשאול בהם עתידות והדברים האלה בשורה לישראל שבימי גלותם לא יפנו לא אל עבודת שרי מעלה ולא אל עבודת כוכבים ... חסרים הצרות השכינה והמזבח והאורים ותומים: (ה) אחר. ר"ל ... רבים ישובו בני ישראל אל ארצם ואז יבקשו את ה' לשאול ממנו צרכם ... וישרה שכינתו ביניהם: ואת דוד מלכם. וגם יבקשו את מלך המשיח הבא מזרע דוד ומעמו יבקשו שאלתם כי הוא ימשול בהם ולא ימלוך בהם עוד מלך ... שבט אחר לא כמו מאז שמלך עליהם ירבעם ושאר מלכי אפרים: ופחדו אל ה'. אז יפחדו את ה' ואת טובו ר"ל לא יחטאו עוד כי יפחדו את ה' שלא ... יתנו מביניהם ויפחדו את טובו שלא יאבדו השפעת טובתו ודוגמתו ופחדו ורגזו על כל הטובה וגו' (ירמיה לג): באחרית הימים. זה יהיה בסוף הימים ... גולה העתידה בימי המשיח: ד (א) כי ריב לה'. אשר המקום יתוכח עם ישראל יושבי הארץ וכאלו יאמר הלא נתתי להם הארץ ע"מ שישמעו אלי והואיל ואינם ... מה להם לשבת בארץ: כי אין אמת. שהרי אין בארץ לא אמת ולא חסד ואין מי נותן לב לדעת את אלהים: (ב) אלה וכחש. נשבעים ומשקרים בשבועתם: ... ר"ל פרצו גדר ומשמרת התורה: ודמים. הרבו לשפוך דם עד שנגעו דמי הרוג זה בדמי הרוג זה: (ג) תאבל. תשחת הארץ ותכרת כל היושב בה גם ... תהיה ההריסה וגם דגי הים יאבדו לא תשאר מה בארץ וזה א ענין גוזמא והפלגה: (ד) אך איש וגו'. באמת שום איש אל יריב עם חבירו ולא יוכיחנו ... עושים הרע ומה להם להוכיח לזולתם: ועמך. מאמר המקום אל הנביא הנה בני עמך הם כעדת קרח שהיו מריבים עם אהרן הכהן ואמר כמוכיחים

מצודת ציון

אפוד ירד בידו (שמואל א' כ"ג): (ה) אל ה'. את ה' וכן ואל טובו כמו וירדפו אל מדין (שופטי' ז'): (ב) אלה. ענין שבועה: וכחש. שקר: פרצו. ענין שבר הגדר: (ג) תאבל. ענין השחתה כמו אבלה נבלה הארץ (ישעיה כ"ד): ואומלל. ענין כריתה כמו כי אמלל אני (תהלים ו'): יאספו. ענין כליון ואבדון כמו אסף אסיפם (ירמיה ח'): (ד) אך. ת"י ברם ר"ל באמת וכן אך עצמי

כִּמְרִיבֵי כֹהֵן׃ ה וְכָשַׁלְתָּ הַיּוֹם וְכָשַׁל
ל׳ גַּם־נָבִיא עִמְּךָ לָיְלָה וְדָמִיתִי אִמֶּךָ׃
ו נִדְמוּ עַמִּי מִבְּלִי הַדָּעַת כִּי אַתָּה
ל׳ וכתי׳ כן יתיר א׳. ב׳ הַדַּעַת מָאַסְתָּ וְאֶמְאָסְאךָ מִכַּהֵן לִי
וַתִּשְׁכַּח תּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ אֶשְׁכַּח בָּנֶיךָ
ל׳ גַּם־אָנִי׃ ז כְּרֻבָּם כֵּן חָטְאוּ־לִי
ב׳ ומל׳ לים׳ כְּבוֹדָם בְּקָלוֹן אָמִיר׃ ח חַטַּאת עַמִּי
ב׳ יֹאכֵלוּ וְאֶל־עֲוֺנָם יִשְׂאוּ נַפְשׁוֹ׃
ג׳ מטעי׳ בכון ב׳ ט וְהָיָה כָעָם כַּכֹּהֵן וּפָקַדְתִּי עָלָיו
דְּרָכָיו וּמַעֲלָלָיו אָשִׁיב לוֹ׃ י וְאָכְלוּ
י״ד פסו׳ בסי׳ ולא ולא וְלֹא יִשְׂבָּעוּ הִזְנוּ וְלֹא יִפְרֹצוּ כִּי־אֶת־
יְהוָה עָזְבוּ לִשְׁמֹר׃ יא זְנוּת וְיַיִן
ל׳ וְתִירוֹשׁ יִקַּח־לֵב׃ יב עַמִּי בְּעֵצוֹ

יַלִּיף וְלָא יוֹכַח נְבִיָא וְעַמָּךְ נָצַן עִם מַלְפֵיהוֹן׃ ה וְתִתְקְלוּן בִּימָמָא וְיִתְקְלוּן אַף נְבִיַיָא דְשִׁקְרָא דִי עִמְּכוֹן כַּד בְּלֵילְיָא וְאַבְהֵית כְּנִשְׁתְּכוֹן׃ ו אִטַּפַּשׁוּ עַמִּי מִבְּלִי דַעְתָּא אֲרֵי אַתְּ מַדַּע דַחֲלְתִּי רַחֵקְתָּא וְאַרְחֵקִינָךְ מִלְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי וְעַל דְּאִתְנְשֵׁיתָא אוֹרָיְתָא דֶאֱלָהָךְ אַרְחֵיק בְּנָךְ אַף אֲנָא׃ ז כְּמָא דְּאַסְגֵיתִי לְהוֹן עַלְלָא כֵּן אַסְגִיאוּ לְמֶחֱטֵי קֳדָמַי יְקָרְהוֹן בְּקָלָנָא חֲלִיפוּ׃ ח כַּהֲנַיָּא פַּסוּ לְמֵיכַל חַטְוַת עַמִּי בְּדִיל לְאוֹסָפָא חוֹבִין עַל חוֹבֵי נַפְשְׁהוֹן׃ ט וִיהֵי כְּמָא דְּאַשְׁנֵי חִילוֹנָאָה כְּכַהֲנָא לְאַפָּסָא קוּדְשֵׁיהוֹן אַפֵּים יַת יְקָרְהוֹן וְאַשְׁנֵי דְיַקִּיר לְבַסִּיר בְּדִיל לְאִתְפְּרַע מִנְּהוֹן כְּאוֹרְחָתְהוֹן בִּישָׁתָא וּכְעוֹבָדֵיהוֹן מְקַלְקְלַיָּא אָתִיב לְהוֹן׃ י וְיֵיכְלוּן וְלָא יִסְבְּעוּן יִסְבוּן נְשִׁין וְלָא יוֹלְדוּן בְּנִין אֲרֵי יַת פּוּלְחָנָא דַיְיָ שְׁבַקוּ וְלָא נְטָרוּ׃ יא זְנוּתָא וְחַמְרָא וְרַוְיָתָא שָׁלֵיף וּמַטְעֵי יַת לִבְּהוֹן׃ יב עַמִּי דִי בְצַלְם

נפשו ג׳ מטעים בהון וסימ׳ ואל עונם ישא נפשו. להושיעו משפטי נפשו. ולא נתתי׃ י״ד פסוקים בספרא אית בהון ולא ולא וסימ׳ במסר׳ רבתא בערך לא׃

תולדות אהרן כמריבי כהן. שבת קמט קידושין ע (יבמות ט קידושין סג): וכשלת היום. מ״ק יז מנחות נט: נדמו עמי. סוטה מט: הדעת מאסת. יומא לח: ותשכח תורת. שם עקידה שער נח: ולא יפרוצו. יבמות סא (יבמות ז): זנות יין. יומא עו גטין סה: בעצו ישאל. פסחים נב:

רש"י

כמריבי כהן. כגון עם מלפיהון שהכהנים היו בני הוראה כמו ש
משפטיך ליעקב (דברים לג): (ה) וכשלת היום וגו׳. ותתקלון בימ
נביאי שקרא דעמכון כדבליליא ואבהית כנשתכון ואבייש כניסיה שלכ
עמך. נביאים שעמך: ודמיתי. כמו נדמו עמי כאדם היושב ותוהא
בפיו: (ו) אשכח בני
שעמדו על הר סיני
ערבים תחת אבותי
את התורה: (ז) כר
חטאו. כשרבו וגדלו
לחטוא כן חטאו לש
בכמה מקומות כאשר
כן ירבה (שמות א)
כן הלכו מפניהם
כל כמה שהנביאים ק
להוכיחן כן הם ה
מפניהם כרובם כן חו
כבודם בקלון אמיר:
עמי. כל חטאת שנ
עשר שתחין לפי שכו
חוץ מאחת (מיכה
חטאת היא לבת ציון
של עמי יאכלו או
השקר שאמר להם לר
גם נביא עמך נעשו
במות ואוכלין מה ש
ראויין לאכול: וע
של ישראל ישא כנ
והנביא עצמו מצפה
ממון וקרבנות ל
(ט) והיה כעם כה
אשוה את העם לכ
שחללו אות׳ מכהן לה
אני אחלל את העם
כן ת״י: (י) ולא י
יגדלו בנים: (יא)
ותירוש. שהם עסוקי
את לבם מאחרי: (
יש

אבן עזרא

כי גם הוא רע מעללים כאשר יפרש וזהו ועמך כמריבי כהן: (ה) וכשלת. עם הכהן הגדול שהיה בימי זה הנביא מדבר ומתנבא עליו וכשלת היום והטע׳ ביום שהוא אור כאילו היתה בלילה אתה והנביא השקר המפתה אותך וזהו וכשל גם נביא עמך לילה: ודמיתי. והכרתי: (ו) נדמו עמי מבלי הדעת. זאת המלה אם היתה מגזרת דמות יהיה אחריה אל בשלש נקודות כמו אל מי דמית ובאפס מלת אל מטעם כריתה כמו ודמיתי אמך והטעם שלא תלד עוד אחר שיהיה במקומך כהן ואתה תכשל במהרה גם ימותו בניך נדמו אומר לכהן בחסרון דעתך נכרתו עמי: כי אתה הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי ותשכח תורת אלהיך. הטעם כפול כי אתה הדעת מאסתה כי לכהן ניתנ׳ התורה ועוד כי הם השופטים כי שפתי כהן ישמרו דעת: אשכח בניך. חלילה שהשם ישכח רק הטע׳ שיכשלו בני הכהן וילכו לאבדון: (ז) כרבם. אני הרביתי בניך: כן חטאו לי. חטאים רבים על כן כבודם בקלון אמיר אחליף: (ח) חטאת עמי יאכלו. בני הכהן ונפש עמי ישאו על עונם כאמור סמוך אלי לכפר העון כדרך ואליו הוא נושא את נפשו וזה עון גדול על כן יבא רע על הכהן ועל העם ולא תהיה מעלה לכהן על ישראל: (ט) והיה. כבר אמרתי כי דרך הכפי״ן דרך קצרה והיה העם ככהן והכהן כעם וכמוהו כעמי כעמך: ופקדתי עליו. על כל אחד מהם: (י) ואכלו. זאת היא הפקידה: הזנו. נפשם גם אחרים ולא ירבו כמו ויפרץ האיש: כי את ה׳ עזבו. לשמור דרכו או תורתו: (יא) זנות. בחסרון ווי״ן כמו שמש ירח עמד זבלה והטעם כי

רדק

(ה) וכשלת היום. אמר כנגד ישראל בעבור מעשיך תכשל ותפול: היום. ר״ל הזמן הזה בקרוב תבא מפלתך, וכן והרם אפי בו ביום ההוא, ביום ההוא שרש ישי, והדומים להם, וזמן: וכשל גם נביא עמך לילה. נביא השקר המפתה אותך יכשל עמך כמו האדם נכשל בלילה בחשיכה, וכן ת״י: ודמיתי אמך. והכרתי כניסתך, כלומר שלא תשאר בישראל כנס בגלות אחד הנה ואחד הנה, וכבר פירשנו כי הכנסת תקרא אם: ודמיתי. ענין כריתה, כמו כי נדמה כל עם כנען, נדמה נדמה מלך ישראל והדומים להם: (ו) נדמו עמי. כריתה, וי״ת איטפשו: מבלי הדעת. כי אין מי שיודיעם ויורם הדרך הטובה: כי אתה הדעת מאסת. אמר כנגד הכהן שהיה בזמן ההוא אתה מאסת הדעת לעצמך ולהורותו ל אני אמאסך מכהן לי. כיון שאין אתה עושה משפט הכהן שהוא להורות התורה אמאסך שלא תהיה כהן בביתי, ואיך אמר כי מבלי הדעת נדמו והלא היו לה׳ כל זמן נביאי אמת להם התורה ומוכיחים אותם יום יום על רעתם, נאמר כי אחר שהכהנים שהיה להם להורות התורה היו תועים מדרך האמת כמו העם היו נתלים בהם ובנביאי האמת היו מסופקים השקר שהיו מורים להם ספק האמת לפיכך נדמו העם ונשחתו: ואמאסך. כתיב באל״ף יתירה בין המ״ם והכ״ף הנמצא ולא ידענו ענינה למה נכתבה שם: ותשכח תורת אלהיך. נתנה להורותם כמו שכתוב ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה לכהנים בני לוי, וכתיב יורו משפטיך ליעקב ואתה שכחת אותה מללמדה ומלהורותה: אשכח בניך גם אני. גם אני כי אתה תמות כי מאסתיך מכהן לי גם בניך אשכח ואמאס אותם שלא יעמדו תחתיך ולא יהיה להם כבוד הכהונה או ימותו או יגלו, וענין אשכח על דרך משל כאדם השוכח ד לבו אליו, ועל הדרך הזה השכחה תבות אל ולא ישכח את ברית אבותיך: (ז) כרבם כן חטאו לי. אהרן הכהן אביהם תורת אמת היתה בפיהו ועתה שרבו בניו ופרצו חטאו לי וש כמו שהטיבותי להם הרעו הם, לפיכך אמר כבודם בקלון אמיר, שעשיתים ראשים על העם ומכפרים ואם לא ישמרו תורתי אמיר להם הכבוד בקלון ויקלו אותם העם ויבזום: אמיר כמו ואם המר ימיר, ויש לפרש כרבם כמו שהרביתים בעושר ובנכסים כן חטאו לי על דרך וישמן ישורון ויבעט, ועל הדרך הזה ת״י: (ח) חטאת עמי יאכלו. אינם כהנים כי אם ל ואשם שמביאים העם לא להורות את התורה והדרך הישרה: ואל עונם ישאו נפשו. אל עון העם ישאו הכהנים כל אחד נפשו אומרים מתי יחטאו ויביאו חטאת ואשם ונאכלם וזהו כענ נושא את נפשו וי״ת כהניא פסו למיכל וגו׳, ויש לפרש חטאת עמי יאכלו כענין בני עלי הם אוכלים החטאת קודם זריקת הדם והקטרת האימורים וכשאומרים להם הבעלים מה זה שא אל עונם ישאו נפשם. אומרים להם אל תחושו כי עונכם על נפשינו כי אכילתינו גם כן כפרה והם טועים כי כשאמר ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלים והבעלים מ כשאכילתם כתורה אחר זריקת דם והקטרת אימורים: (ט) והיה כעם ככהן. אלה כפי הדמיון על דרך הקצרה, ופירוש העם ככהן והכהן כעם, וכן דרך מקרא כי כמוך כפרעה, והדומים להם, והענין כמו שהם שוים העם והכהן בעון כן יהיו שוים בעונש: ופקדתי עליו דרכיו. על כל אחד מהם וי״ת ויהי כמא דאשני וגו׳: ואכלו. כיון שהם אוכלים שלא כד אכילתם לברכה: (י) ואכלו ולא ישבעו. וכן שהיתה עם הנשים כיון שבזנות הוא לא יפרוצו ולא ירבו כי לא יהיה להם מהן בנים ואם יהיו ימותו מן הבטן זהו שאמרנו הזנו ולא יפ פעל עומד, כמו הזנה הזנו, וכן הזנית אפרים: את ה׳ עזבו. לשמור דרכיו כי אינם חפצים בו ובדרכיו שמור דרכיו עזבו, ורבינו סעדיה ז״ל הדביקו עם הפסוק הבא אחריו עזבו את (יא) זנות ויין ותירוש יקח לב. הזנות שהם מתעסקים בו והתמדת השתיה שהם עושים יקח לבם שאין להם לב להבין איזה הדרך הטוב ילכו בה, וזכר תירוש אחר שאמר יין כי ה

מצודת ציון

עצמי ובשרי אתה (בראשית כ״ט): ירב. מלשון מריבה: (ה) ודמיתי. ענין כריתה כמו עד מואב נדמה (ישעיה ט״ו): אמך. הכנסייה: (ז) כרובם. ענין גדולה כמו כי רבה היא (אסתר א׳): בקלון. מלשון קלות ובזיון: אמיר. מלשון תמורה וחלוף: (ח) ישאו נפשו. זה כלשון יאמר על המצפה לדבר מה וכן מנשאים את נפשם (ירמיה כ״ב): (ט) ופקדתי. ענין זכרון: ומעלליו. מעשיו: (י) יפרצו. ענין התחזקות הרבוי וכן פרצו לרוב (ד״ה א׳ ד׳): (יא) ותירוש.
סוף

מצודת דוד

כמוכיחים ומדוע תתנשאו וגו׳ והמה עשו הרע: (ה) וכשלת היום. לכן ת
היום וגם נביא השקר המיועד לך מוכה יכשל גם הוא עמך כמו הנכש
בלילה ואכריתם כל הכנסיה שלך: (ו) נדמו עמי. הנה עמי נכרתו
ידעו אותי: כי אתה. על הכהן ללמד כמ״ש כי שפתי כהן ישמרו ד
יבקשו מפיהו (מלאכי ב) ולכן אמר הואיל ואתה הכהן מאסת את ה

למדת את העם לכן גם אני אמאס אותך מלכהן לי: ותשכח. על ששכחת את התורה אשכח גם אני את בניך ולא אושיע להם: (ז) כרובם. כפי מה שאני מו כן מוסיפים הם לחטוא לי לכן אחליף כבודם בקלון ר״ל בתמורת הכבוד אתן להם קלון: (ח) חטאת עמי יאכלו. ר״ל אינם אוחזים בדין הכהונה ללמד את אוחזים בכהונה לאכול בשר חטאת עמי: ואל עונם ישאו נפשו. כ״א מהכהנים נושא נפשו ר״ל מצפה לעון העם לאמר מתי יחטא ויביא חטאת: (ט) והיה. כעם ככהן שניהם ישוו בפורענות הואיל וגם הכהנים השחיתו: ופקדתי עליו. על כל אחד אזכיר דרכיו וגמול מעשיו אשיב לו: (י) ולא ישבעו. כי תבא המארה במע לכל בעילתם קורא זנות הואיל והמה במחשבה רעה לא לקיים מצות ה׳: ולא יפרצו. לא יתרבו בבנים ובבנות: לשמור. מלשמור: (יא) זנות. מרד

יִשְׁאָל וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ כִּי רוּחַ זְנוּנִים הִתְעָה וַיִּזְנוּ מִתַּחַת אֱלֹהֵיהֶם׃
יג עַל־רָאשֵׁי הֶהָרִים יְזַבֵּחוּ וְעַל־הַגְּבָעוֹת יְקַטֵּרוּ תַּחַת אַלּוֹן וְלִבְנֶה וְאֵלָה כִּי־טוֹב צִלָּהּ עַל־כֵּן תִּזְנֶינָה בְּנוֹתֵיכֶם וְכַלּוֹתֵיכֶם תְּנָאַפְנָה׃
יד לֹא־אֶפְקוֹד עַל־בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל־כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה כִּי־הֵם עִם־הַזֹּנוֹת יְפָרֵדוּ וְעִם־הַקְּדֵשׁוֹת יְזַבֵּחוּ וְעָם לֹא־יָבִין יִלָּבֵט׃
טו אִם־זֹנֶה אַתָּה יִשְׂרָאֵל אַל־יֶאְשַׁם יְהוּדָה וְאַל־תָּבֹאוּ הַגִּלְגָּל וְאַל־תַּעֲלוּ בֵּית אָוֶן וְאַל־תִּשָּׁבְעוּ חַי־

אֲעֵיהּ שָׁאֵיל וּמְדַמֵּי דְחוּטְרֵיהּ מְחַוֵּי לֵיהּ אֲרֵי רוּחַ דְטָעוּ אַטְעֲיָתִינוּן וּטְעוֹ מִבָּתַר פּוּלְחָנָא דֶאֱלָהֲהוֹן׃ יג עַל רֵישֵׁי טוּרַיָא מְדַבְּחִין וְעַל רָמָתָא מַסְקִין בּוּסְמִין תְּחוֹת בְּלוֹט וְלִבַן וּבוּטְמָא אֲרֵי מְעַפֵּי טוּלֵיהּ עַל כֵּן מְזַנְיָן בְּנָתְכוֹן דַהֲוָאָה לְכוֹן מִבְּנַת עַמְמַיָא וְכַלָתְכוֹן דִנְסַבְתּוּן לִבְנֵיכוֹן מִן עַמְמַיָא גַיְפָן׃ יד לָא אַסְעַר עַל בְּנָתְכוֹן אֲרֵי מְזַנְיָן וְעַל כַּלָתְכוֹן אֲרֵי מְגַיְפָן אֲרֵי אִינוּן עִם זַנְיָתָא מִסְתַּיְעָן וְעִם נַפְקַת בָּרָא אָכְלִין וְשָׁתָן וְעַם דָרָא דְלָא אִסְתַּכַּל בְּאוֹרַיְתָא הֲלָא אִתְרְטַשׁ׃ טו אִם טָעַן אַתּוּן דְבֵית יִשְׂרָאֵל לָא יִתְחַיְבוּן דְבֵית יְהוּדָה וְלָא תֵיתוֹן לְגִלְגָלָא וְלָא תִסְקוּן לְבֵיתְאֵל וְלָא תִשְׁתַּבְּעוּן לְשִׁקַר קֳדָם

תולדות אהרן רוח זנונים. סוכה נב: לא אפקוד. סוטה מז: עם הזונות. (סוטה כו):

רשי

...דמות שעשה מן העץ: יגיד לו. אל דבריו הוא שומע שאומרים לו ...ל בשם עכו"ם: (יג) אלון. קויאנ"א בלע"ז שגדל בו פרי שקורין ...ע"ז: לבנה. עץ שקליפתו לבנה: אלה. אולמ"א בלע"ז שענפיו ...וטעין אותו לצל: על כן תזנינה בנותיכם. על שאתם מתחברין ...ושפטי הגוי' הקדמוני' ...כרים עמכם ואתם ...נחתנים בם ובנותיכ' ...כם מבנותיה' נוהגות ...נם ומזנות. כן ת"י: ...אפקוד על בנותיכם. ...קן במים המרים ...למה כי בעליהם עם ...ידו וכאשר אין האיש ...נון אין המים בודקין ...יפרדו ת"י מסתייען ...ה כלומר מתחברין ...ות יין ומנחם חברו ...פרודות שהם חביות ...לא יבין ילבט. אחרי ...ותנין לב להבין לפיכך ...לקות פורענות ליבוט ...בדרך וליעות משא ...בלע"ז: (טו) אם זונה ...אל. לא ילמדו בני ...כם. ל"א אם זונה ...אל אל יאשם יהודה ...ישראל אין בני יהודה ...ד ואיני מחייבם כמו ...מעלה (א) ואת בית ...יחם: ואל תבואו. ...ה הגלגל ובלבד שלא ...יהודה הגלגל ששם י' ...עובדים עכו"ם שנא' כל ...גלגל (לקמן ט) בגלגל ...וע (עמוס ד): ואל תעלו בית און. הוא בית אל שהעמיד שם ירבע' ...: ואל תשבעו. מעתה חי ה' כי אם חי ה' יאמרו אכן לשקר ישבעו ...) כשהיו נשבעים בשקר היו מזכירים שם שמים וכשהיו נשבעין באמת נשבעים

אבן עזרא

כי הזנות גם היין כל אחד מהם יקח לב ולקיחת הלב כאילו נשארו בלא לב להבין: (יב) עמי. והאות כי הם בלא לב שהם עמי לשאול בעצו הוא הפסל: כי רוח זנונים התעה. אותו: ויזנו. כולם מתחת אלהים כאשר הזכיר עמי: (יג) על ראשי. טעם ראשי בגלוי והנה על הגבעות יזבחו יאמרו לכהני הבעל שיזבחו ובעבור שהולכי' האנשי' להקטיר חוץ מהעיר' תשארנה הבנות והכלות בבתים על כן תזנינה: (יד) לא. הטעם אין לתמוה אם הבנות תזנינה כי הם בעלותם לראשי ההרים להקטיר הם אוכלים ושותים עם הזונות וזונים כולם. ומלת יפרדו אנשים יודעים עם זונה אחת, ומלת ילבט בל' ישמעאל כמשתבש שלא ידע מה לעשות וכמוהו ואויל שפתים ילבט והנה אין טעם לא אפקוד שלא יפקוד עליהם רק דבר כנגד האבו' כי הם מלמדים אותם לזנות לעשות כמעשיהם אולי הבנות קטנות הן על כן לא אפקוד: (טו) אם. ישראל חטאו עם ירבעם שפחד שתבוא המלוכה לבית דוד על כן עשה שני עגלים בשני קצות ארץ ישראל למה יאשם יהודה שהבית בית המקדש שהוא בחלקו וילך למקום רחוק לעכו"ם והנביא מוכיחם אל יאשם יהודה ואל תבואו הגלגל ואל תעלו בית און הוא בית אל בעבור העגל ששם שם ירבעם כתוב בתורה ובשמו תשבע והטעם את ה' אלהיך תירא שלא תעבור על מצות לא תעשה לא בעבור יראת מלך או דבה או נזק בגוף רק בעבור יראת השם ואותו תעבד מצות עשה מהם בפה ומהם במעשה ובו תדבק במחשבת הלב שלא יעבו' רגע בכל יכולתו שיחשב בלבו מעשה השם ונפלאותיו בעליונים ובשפלים ובתחתונים ובאותות הנביאים ואחר שיהיה דבק בשם חייב הוא להזכיר השם בכל דבריו ולהשבע בשמו בעבור שיבינו ממנו כל השומעים הרואים שהוא דבק באהבת השם ותמיד שמו וזכרו שגור בפיו ובאהבתו אותו וכל העם ישמעו וילמדו ממנו האהבה והיראה וככה מנהג הנביאים שישבעו כדוד ואליהו ואלישע וכמוהו כל לשון לך תשבע והנה הטעם למה תראו כי אתם בני השם ואתם באים בית און יותר טוב הוא שלא תעשו זה וזה או פירושו כנגד אלה וכאשר הכתוב בתחיל' הפרשה

רדק

...הוא לוקח הלב ומשכל מהרה: (יב) עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו. הם כמו העיר ...מקלו הדרך שהוא הולך בה, ומקלו הם נביאי השקר, כן פירש אאז"ל, ויש מפרשים ...העכו"ם שהיא מעץ וכן ת"י עמי דבגלם אעיה שאיל וגו': התעה אותו. והוא רוח ...ר שהוא רוח זנונים מתחת אלהיהם כמו הזונה שמזנה תחת בעלה: (יג) על ראשי ההרים ...הדגוש כמו זבח אמון להם אזבח ואינו יוצא לשלישי כמו שפירש החכם רבי אברהם אבן ...הדגוש מורה במקומות האלה ודומיהם על רוב הפעולה כמו שכתבנו בספר מכלול בחלק ...נו, ומה שאמר על ראשי ההרים והגבעות דרך עובדי עכו"ם כמו שכתוב בתורה על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן וראש ההר הוא המקום הגבוה שבו: תחת אלון. ...ם, וכן יקרא בערבי והוא אילן שנושא הפרי שקורין לו בלע"ז גלאנ"ד וענפיו מרובין לפיכך בוחרין בו לעבוד עכו"ם תחתיו כמו שאמר כי טוב צלה, וכן לבנה ואלה ולבנה עץ שגזרתו לבן, ...ין בלע"ז אילמ"ו ות"י כי טוב צלה ארי מעפי טוליה וכן אלה עבותה בוטנא מעפיא: על כן תזנינה בנותיכם. לפי שאנשי הבית יוצאין חוץ לעיר אל ההרים הרמים ותחת כל עץ רענן ...עכו"ם לפיכך יש להם מקום לבנות ולכלות לזנות ולנאף וי"ת על כן מזנין וגו': (יד) לא אפקוד. אין לחשוב להן הזנות לעון כי לאדום מבעלי הבית: כי הם עם הזונות יפרדו. כי הם ...ם מניחים וזונים עם הזונות ועם הקדשות כשהולכין לזנות זבחיהם מדברים עם הזונות ועם הקדשות ללכת שם לזנות וישכבו עמהן שם: יפרדו. מן הדגוש ויש לפרש גם כן יפרידו ...עליהן לזנות עמהן. ואאז"ל כתבו מענין פרד ר"ל כי הם שטופים בזמה כמו הפרד כי אין בבהמות שטוף בזנות כמוהו ויש מפרשים עוד יעשו עם הזונות מעשה פרד שאינו מוליד ...שכבו עם הנשים בדרך שלא יולידו כער ואונן וי"ת ארי אינון עם זנייתא מסתייען ותרגם יזבחו אכלין ושתן כלומר זובחים זבח לאכול ולשתות עמהם: ועם לא יבין ילבט. ישכל כמו ...ים ילבט וי"ת ישתבש בדעתו כאדם שלא ידע מה לעשות ומשתבש וכן הוא בלשון ערבי וכן פי' אאז"ל וי"ת ועם דרא דלא אסתכל באורייתא הלא אתרטש: (טו) אם זונה אתה ישראל אל ...ה. אם אתם ישראל זונים אחר העגלים יהודה שיש לו בית המקדש אל יאשם מה לו ללכת אחר עכו"ם: ואל תבאו הגלגל. לפי שהגלגל היה מזבח בתחלה בהכנסתם לארץ לפיכך ...עבוד עכו"ם בנו שם במות לעכו"ם ושבט יהודה מה לו לבא הגלגל ולהניח בית המקדש שבעירם: ואל תעלו בית און. הוא בית אל שהיה שם אחד מן העגלים ולגרעון לבנות שמו ...א אותו בית און כי יעקב אבינו קרא למקום בית אל מפני המראה שראה בו ונגלה שם האל ואחר שנתן שם ירבעם העגל כינו הנביאים שמו וקראו אותו בית און כי העגל הוא והאון ...שאמר תעלו לפי שבית אל היה במקום גבוה וכן הוא אומר עולים אל הר האלהים בית אל וגם בית און היה מקום סמוך לבית אל ולפי אלה שלא אימר זה אלא על בית אל שהיה ...וכן ת"י ולא תסקון לבית אל: ואל תשבעו חי ה'. כי אתם עובדי עכו"ם ונשבעים בשם השם זהו דרך הכעסה ובזיון ויש מפרשים ואל תשבעו בשמי לשקר כמו שאמר בתורה ולא תשבעו

מצודת דוד

...זנות ושכרות היין והחדש כ"א מהם יקח לב הכהן ר"ל ...כלו כאלו ישאר בלא לב להבין ולהורות את העם: (יב) בעצו ישאל. שואל ...גורה העשוי מעץ: ומקלו. גורה העשוי מן המקל וכפל הדבר במ"ש: ...ים. רצון זנות עבודת כוכבים התעה אותם מדרך השכל ולכן זנו מתחת ...: (יג) יזבחו. אל עבודת כוכבים: כי טוב צלה. כי כ"א מהם צלה טוב כי הוא מרובה בענפים וטוב לעמוד תחתיו: על כן. הואיל והאנשים יוצאים על ...לזבוח לעבודת כוכבים לכן מצאו הבנות והכלות מקום לזנות כי אין רואה: (יד) לא אפקוד. לא אזכיר על בנותיכם אשר תזנינה לשלם לכן גמול וכן על כלותיכם ...כן לומדת מאביכן כי הם ילכו עם הזונות ויפרדו מן האנשים להתיחד עמהן: יזבחו. זבחי שמחה לאכול עמהן: ועם לא יבין ילבט. ר"ל והואיל והם עם ...יבין לכן ילבט ויכשל: (טו) אם זונה וגו'. אם ישראל זנו אחרי עבודת כוכבים אין בזה אשמה על יהודה עם שעל ידי שנלחמו עמהם נמנעו לבא לבית ...שהוא במלכות יהודה מ"מ לא הדיחם אחר עבודת כוכבים: ואל תבואו הגלגל. ר"ל לא היה לך לבא אל הגלגל מקום העבודת כוכבים כמ"ש וכל רעתם ...(לקמן ט) וכאומר וכי על ידי יהודה באת הגלגל היה לך לשבת בית: בית און. הוא בית אל ושם העמיד ירבעם את העגל ולכן כנהו לגנאי: ואל תשבעו. ...אין עובדים לה' מה לכם לשבוע בשמו כי לבד העובד את ה' ראוי לשבע בשמו כמ"ש ואותו תעבוד ובשמו תשבע (דברים ו) אבל מי שאינו עובדו ונשבע בו תחשב לבזיון

מצודת ציון

הוא היין החדש: (יב) בעצו. מלשון עץ: ומקלו. מטה עץ: התעה. מלשון טעות: (יג) אלון ולבנה ואלה. שמות אילנות: (יד) יפרדו. ענין הפרשה כמו הפרד נא מעלי (בראשית י"ג): קדשות. הזונות כמו לא תהיה קדשה (דברים כ"ג): ילבט. ענין כשלון ויגיעה כמו ואויל שפתי' ילבט

ביום תוכחה בשבטי ישראל
הודעתי נאמנה: י היו שרי יהודה
ד' מ"ל כמסיגי גבול עליהם אשפוך כמים
ד' עברתי: יא עשוק אפרים רצוץ
ג' ומ"ל משפט כי הואיל הלך אחרי־צו:
ג' . ל' יב ואני כעש לאפרים וכרקב לבית
יהודה: יג וירא אפרים את־חליו
ל' וחסר ויהודה את־מזרו וילך אפרים אל־
אשור וישלח אל־מלך ירב והוא
ב' חד מ"ל. ל' לא יוכל לרפא לכם ולא־יגהה
מכם מזור: יד כי אנכי כשחל
ל' לאפרים וככפיר לבית יהודה אני
אני אטרף ואלך אשא ואין מציל:
טו אלך אשובה אל־מקומי עד
פסח אשר־יאשמו ובקשו פני בצר
ב' חד מ"ל להם ישחרנני:

תהא ביום תושלמת חובין
ברם בשבטיא דישראל
הודעית אוריתא: י הוו
רברבי יהודה כמשני תחום
עליהון אשפוך כמיא חימתי:
יא אניסין דבית אפרים כבישין
בדיניהון ארי אתפניאו
דיניהון למטעי בתר ממון
דשקר: יב ומימרי כעשא
לדבית אפרים וכרקבא
לדבית יהודה: יג וחזא אפרים
ית מרעיה ויהודה ית
מכאוביה ואזלו דבית אפרים
לאתור ושלחו למלכא דייתי
לאתפרע להון נביא אמר
להון הוא לא יכיל לאסאה
לכון ולא יניח מנכון מכאוב:
יד ארי מימרי כליתא לדבית
אפרים וכבר אריון לדבית
יהודה אנא במימרי אקטול
ואעדי ארים גבורתי ולית
דמשיזיב: טו אסליק שכינתי אתוב למדור קודשי די בשמיא עד דידעון דחבו

רשי

תהי' ביום תוכחה . וכשתבא להתווכח עמהם ישומו ויהיו תוהים ו...
בפיהם למה כי בשבטי ישראל הודעתי תורה נאמנה והם עברו עליה
לשמה וגו' . בשבטי ישראל הודעתי נאמנה ר' אבהו בשם ר' ...
חנינא אמר ביום שיתווכח עמהם הקב"ה בדין לא יהיה להם פתחון ...
בשבטים הודעתי ש...
אמת אתה מוצא כשו...
השבטים לא גלו יהו...
והיו עשרת השבטים ...
מפני שהם בני פלט...
הגלה אותן משוא ...
בדבר וחס ושלום ו...
פנים אלא עדיין לא...
סאתם כיון שחטאו ...
שמעו עשרת השבטים ...
בפיה' ואמרו הא אלה...
הא קשוט דאפילו לו...
לא נסיב אפין לקיי...
בשבטי ישראל הודעת...
(י) כמסיגי גבול. כא...
גבול חבירו כך הם מ...
בדרכי ישראל חבריה...
לפיכך עליהם אשפ...
וכשחטאו היו גוזלים ...
קשה בעיני כי היה ...
מסיגי גבול ולא ...
(יא) עשוק אפרים. ביו...
רצוץ משפט . מיוסר...
ולמה לו כל זאת ...
ורצה והלך אחרי צו...
של נביאי הבעל : (י...
תולעת האוכל העץ ...
(יג) מזורו . לשון ...
אפרים אל אשור . ...
אלה שהיה לו לעבד ו...
(מלכים ב יז): וישל...
אל מלך ירב. זה אחז ...
לתגלת פלאסר למו...
מלך ארם ופקח בן רמ...
ב טז) : והוא לא יוכל לרפוא לכם . מהרבה גדודים מפלשתי' וערביים שבאו על אחז כמו שמפורש בדברי הימים (ב כ...
אחז את בית ה' ויתן למלך אשור ולא לעזרה לו : ולא יגהה מכם מזור . לא יסור מכם מכאוב ואומר אני שהוא מן התיבות ...
ל' כאשר הוגה מן המסלה (שמואל ב כ) הורו והוגו מלב (ישעיה נט) הגו סיגים מכסף (משלי כה) : (יד) אשא ואין מציל ...
הטרף : (טו) אלך . אסתלק מהם ואשובה אל השמים : אל אשר יאשמו . יחזיקו עצמם כאשמים להודות על אשמתם : ...
יבקשו...

אבן עזרא

כמו גזרה והדומה לה : (י) היו . עושים רע לאשר הם ברשותם : כמסיגי גבול . בסתר על כן אענישם : (יא) עשוק אפרים . עשקוהו מלכיו ורימוהו : כי הואיל הלך . שנים פעלים עוברים כמו הגשם חלף הלך לו כי הואיל שהלך אחרי מצות אנשים והוא צו כמו צו לצו ויפת אמר כי אפרים יהיה עשוק מהגויים : (יב) ואני . טעם שאכלם : (יג) וירא . את מזורו. מכה שהיא צריכה שיזורו אותה : וישלח . יהודה כי כן אחריו ירב שם מקום באשור : יגהה . כמו ייטיב גיהה מראית העין : (יד) כי. בתחילה אמר ואני כעש בפנים מהגוף ועתה כשחל בחוץ ומי יוכל לרפא לכם :(טו) אלך. לי ואין רודף אחרי או אלך עם הטרפה והנכון שאטרפם ואלך לי כאשר כתוב אחריו : אלך עד אשר יאשמו . שיודו שאשמו או כטעם תאשם שומרון . והאדמה לא תשם חסר אל"ף : ישחרונני . יבקשוני כשחר ויאמרו אלה לאלה לכו . אמר טרף

וכל אכף דכוו' : עשוק ד' בקריאה ג' מ"ל ואחד חס' וסי' והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור . פרי אדמתך וכל יגיעך . עשוק אפרים רצוץ משפט כי הואיל . אדם עשוק בדם נפש . בתרא חס':

תולדות אהרן עשוק אפרים . סנהדרין כו : וירא אפרים . סנהדרין לב : אלך אשובה . ר"ה לא (ברכות ח) :

רדק

הודעתי נאמנה . כשהוכחתים במדבר כשהיו כל השבטים כאחד הודעתי אותם נאמנה כלומר דבר אמת אם בחקותי תלכו אם תשמעו אם לא תשמעו וכיון שלא שמעו לי אחריב את ארצם ואגלם ממנה כי כן הודעתים באמת וי"ת ביום תוכחא ביום תשלומת חובין , ובדרש רבי אבהו אמר בשם רבי יוסי בר' חנינא ביום שנתווכח הקב"ה עמהם בדין אתה מוצא כשגלו עשרת השבטים לא גלו י...
והיו עשרת השבטים אומרים מפני שהם פלטין שלו לא הגלה אותם וכי משוא פנים יש בדבר ות"ו שאין משוא פנים אלא שעדיין לא נתמלאת סאתם וכיון שחטאו גלו אז שמעו עש...
מאין מענה בפיהם ואמרו מה אלהא תקף כה קשוט דאפילו לבני ביתיה לא נסיב אפין לקיים מה שנאמר בשבטי ישראל הודעתי נאמנה הודעתי שאני נאמן : (י) היו שרי יהודה כמ...
בסמ"ך כמו ארור מסיג גבול רעהו וכ"ף כמסיגי לאמת הדבר כמו כ"ף השבעה לי כיום כי אותו כהיום והדומים להם , ואמר כי שרי יהודה היו מסיגי גבול רעיהם האנשים שהית...
סמוך לנחלתם והיו מסיגים גבולים ולוקחים מנחלתם כמו שאמר בנבואת יחזקאל ולא יונו עוד נשיאי את עמי להונותם מאחוזתם ורש"י פירש כי האדם המדבק גבול חבירו כן הס...
דרכי חבריהם לפיכך אשפוך וגו' , ורבינו סעדיה ז"ל פי' כמסיגי גבול המצות היו שרי יהודה כמו שרי אפרים שהסיגו גבול המצות ועברו על אלות הברית כן עשו הם , ואאז"ל ...
היו כמו מסיגי גבול שהיו צועקים לפניהם בעלי הגבול כי חביריהם היו מסיגים גבול שדותיהם וכרמיהם או בתיהם והם לא היו מקשיבים לצעקתם והנה השרים כמו המסיגים ש...
ידיהם בהשגתם הגבול , והחכם רבי אברהם אבן עזרא פירש עושים רע לאשר היה ברשותם כמסיגי גבול בסתר : (יא) עשוק אפרים . ביד האומות שעשקוהו ורצצוהו במשפטים קש...
לו כל זה כי הואיל הלך אחרי צו לפי שרצה ללכת אחרי מצות ירבעם בן נבט הואיל הלך כלומר ברצונו הלך שזה כמה שנים לא סר מדרכו הרעה ומאד התרצה בדבר הרע הזה :
מצוה וכן צו לצו בשקל קו ואע"פ שחסר ירבעם שלא זכרו אחרי צו כן מנהג המקרא במקומות לחסר במקום שהענין מובן וידוע היה כי לא היו הולכים באותו הדור אחרי מצות ...
מצות ירבעם לפיכך שנה ה' לגרעון ואמר במקום מצוה צו וי"ת אניסין דבית אפרים וגו' : (יב) ואני כעש לאפרים . כן היה לאפרים וליהודה כמו העש שאוכל הבגדים : וכרקב .
והעץ כלומר כן אכלה אותם : (יג) וירא . מזורו . כמו מכתו כי המכה לפי שיזורו אותה נקראת מזור אמר כשראו אפרים ויהודה שהאויבים באים עליהם תמיד ושוללים אותם בק...
אשור ולא שבו אלי ולא בקשו עזר ממני אלא מבשר ודם שלא יוכל לעזור אותם אם אין רצוני : וישלח . ר"ל וישלח יהודה כי כבר זכר שניהם ובפסוק זה זכר אפרים בפירוש וי...
כי כבר זכרו בסמוך : וילך אפרים . ר"ל המלאכים ששלח . או אמר וילך על מנחם שהלך לפול מלך אשור כאשר בא על הארץ ויתן מנחם לפול מלך אשור אלף ככר כסף וגו' ולא...
אלא לפי שעה כי מלך אשור הוא שהחריב את הארץ גם שוסים אחרים שסו אותם ולא עזרם מלך אשור וכן אחז מלך יהודה שלח למלך אשור , ואמר ויתן למלך אשור ולא לעזרה...
הוא שם עיר בארץ אשור ובזה הספר זוכר אותו שתי פעמים ואפשר כי אשור היו לו שני שמות : לא יוכל לרפא . לפי שהמשיל הצרה לחולי אמר לרפא : ולא יגהה . כלומר ולא ירפא...
וייטיב גהה רפואה אפילו מזור אחד מכם לא ירפא וי"ת וחזא אפרים וגו' : (יד) כי אנכי . איך יוכל מלך אשור להועיל לכם אפילו אם נראה כי אנכי לכם כשחל ואין מציל מידי : אני
לחזק הענין וכן ראו עתה כי אני אני הוא : (טו) אלך אשובה אל מקומי . כלומר אסתלק שכינתי מהם ואשובה אלי בשמים שהוא מקום כבודי , כי הם סקלוני ולא ישכון כבודי ביניה...
יא...

מצודת ציון

שממון : תוכחה . מל' ויכוח : (י) כמסיגי גבול . אמר בל' משלה כמי שמחזיר הסימן להוך שדה חבירו להרחיב גבולו כמ"ש לא תסיג גבול רעך (דברים יט) : עברתי . מל' עברה וזעם : (יא) עשוק . ענין גזילה וגזל : רצוץ . ענין שבירה וכתיתה כמו עשוק ורצוץ (שם כח) : הואיל . ענין רצון כמו ויואל משה (שמות ב) : צו . מל' צואה : (יב) כעש . הוא הרימה האוכל הבגדים כמו כבגד יאכלם עש (ישעיה נא) : וכרקב . תולעת הגדל בעץ נרקב : (יג) מזורו . כן נקרא המכה ע"ש שזורים עליה אבק מסממני' המרפאין וכן ישימו מזור תחתיך (עובדיה א) : ירב . הוא אשור ויקרא בשתי השמות וכן מנחה למלך ירב (לקמן י) : יגהה . ענין רפואה כמו ייטב גהה (משלי יז) : (יד) כשחל וככפיר . הם שמות האריה : (טו) ישחרונני . ענין דרישה כמו

מצודת דוד

חצוצרה . מוסב על תקעו לומר תקעו בחצוצרות ברמה להיות נשמרים ...
אחריך בנימין . ר"ל כי האויב הולך אחריך להלחם בך : (ט) ביום תו...
שאתוכח עמהם על רוע מעשיהם : בשבטי ישראל . בהפורעניות שהבי...
ישראל בזה הודעתי האמנת דברי שכן היה כמו שאמרתי עליהם : (י) ...
יהודה . ועכ"ז לא לקחו שרי יהודה מוסר ואחזו בדרכי עשרת השבטים ...
גבול רעהו לאחוז משלו ולכן גם עליהם אשפוך כמים עברתי : (יא) ע...
ראו שאפרים עשוק ביד האויב וכתות במשפט פורעניות על כי רצה ללכת ...
צואה של ירבעם בדבר עגלי הזהב ולא שעשה מחמת אונס כ"א גם ...
בזה ועם כי יהודה ראה בעון והגמול ולא לקח מוסר : (יב) ואני כעש . לכן כמו שאהיה כעש לאפרים לכלותו ולאבדו כן אהיה כרקב לבית יהודה : (יג) וירא ...
ירא[ה] אפרים בזמנו את חלי צרותיו ויהודה בזמנו מכת מכאובו : וילך אפרים . הוא הושע בן אלה ששלח אל מלך אשור שיהיה לו לעבד : וישלח . על יה...
יה...

רשי

(א) לכו ונשובה. יאמרו לכו ונשובה וגו' : יך ויחבשנו. יך ל' הווה הוא. אותנו והוא יחבשנו : (ב) יחיינו מיומים. יחזקנו משתי פורענות שעברו שתי מקדשות שחרבו : ביום השלישי. בבנין בית השלישי יקימנו : משתי עתים שעברו עלינו : ביום השלישי. בעת השלישי : (ג) לדעת את
אמת ובתמים נכונים
אשר נכון מוצאו :
הם לנו . כגשם הבא
יום לעולם שאז יבא
חיים שיבאו לנו : יורה
יורה ארץ:(ד) מה אעשה
מדת הדין איך אוכיא
לאור : וחסדכם כענן
ל טובתכם וצדקתכם
ם : (ה) על כן חצבתי
. על אשר חצבתי
דברי על ידי הנביאים
מהרו בהם לפיכך
באמרי פי בשביל אמרי
תרגם יונתן. ע"כ כמו
וכן כי על כן ראיתי
ראשית לג) כי על כן
על כן לשלה כני (שם לח):
אור יצא. בתמיה ואיך
את לכם פנים מפני
ן ומוכח על מה אעשה
ודעת אלהים. חפצתי
מעולות

אבן עזרא

טרף בעבור ככפיר : (א) יך . מכה : ויחבשנו . כמו ולא חבשו כי המכה צריכה לזור ולחבש ולרכך באחרונה בשמן . ובאת מלת טרף פועל עבר עם יך שהוא עתיד על דרך הזמן העומד כאשר פירשתי בספרי : (ב) יחיינו . ירפאנו כמו וימרחו על השחין ויחי עד חיות' וטעם יומים זמן קרוב שלישי הסך כל נשבר כי אז יכאב : (ג) ונדעה . שנדרפה לדעת את ה' כי זה סוד כל החכמות ובעבור זה לבדו נברא האדם רק לא יוכל לדעת את השם עד שילמד חכמות הרבה שהם כמו סולם לעלות אל זאת המעלה העליונה וטעם כשחר כי בתחלה ידע המשכיל הש"י במעשיו כמו השח' בצאתו ורגע אחר רגע יגדל האור עד שיראה האמת : ויבא כגשם . הטעם שהשם יעזרנו ויורנו האמת על דרך יערוף כמטר לקחי ואחרים אמרו כי יבא לנו מרפא מהשם כגשם אשר לא יקוה לאיש והטעם כי אין מרפא כי אם מאתו : כמלקוש יורה ארץ . חסר וי"ו כדרך אדם שת גם יחסר אות בי"ת כדרך כי ששת ימים וככה הוא כמלקוש ויורה ארץ : (ד) מה . הטעם הזה שהחסד שאמרת' שתשובו לדעת השם : כענן בוקר . שלא יעמוד ומלת משכים איננו פועל כמו משכים היו כאילו הוא שם לשחר ולפי דעתי שמשכים היו כל אחד אם כן יהיה גם זה כן : (ה) על . חצבתי . כמו חוצב בהר והטע' שהרג קצת הנביאים שלהם שהיו מתעים אותם שלא ישובו : הרגתים . בעבור שהם אמרו שקר לאמר אמרי פיהם על כן הרגתי גם אני באמרי פי אולי תשובו ישראל : ומשפטיך אור יצא . כמו והוציא כאור צדקך ועוד בעבור שאמר כשחר נכון מוצאו : (ו) כי חסד חפצתי . חסד נכון לא חסד כענן : (ז) והמה . על נביאי שקר : גלעד

[Hosea 6]

ו א לְכוּ וְנָשׁוּבָה אֶל־יְהוָה כִּי הוּא טָרָף וְיִרְפָּאֵנוּ יַךְ וְיַחְבְּשֵׁנוּ׃ ב יְחַיֵּנוּ מִיֹּמָיִם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִמֵנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו׃ ג וְנֵדְעָה נִרְדְּפָה לָדַעַת אֶת־יְהוָה כְּשַׁחַר נָכוֹן מֹצָאוֹ וְיָבוֹא כַגֶּשֶׁם לָנוּ כְּמַלְקוֹשׁ יוֹרֶה אָרֶץ׃ ד מָה אֶעֱשֶׂה־לְּךָ אֶפְרַיִם מָה אֶעֱשֶׂה־לְּךָ יְהוּדָה וְחַסְדְּכֶם כַּעֲנַן־בֹּקֶר וְכַטַּל מַשְׁכִּים הֹלֵךְ׃ ה עַל־כֵּן חָצַבְתִּי בַּנְּבִיאִים הֲרַגְתִּים בְּאִמְרֵי־פִי וּמִשְׁפָּטֶיךָ אוֹר יֵצֵא׃ ו כִּי חֶסֶד חָפַצְתִּי וְלֹא־זָבַח וְדַעַת אֱלֹהִים מֵעֹלוֹת׃ ז וְהֵמָּה

ז' / ב', נ' / ז' פסו' מן ז' תיבות בכל תיבות יו"ד / ב'. ב' חד מ"ל / ב' מ"ל / ג' / ס' / נ' / ג'. י"א ר"פ

[תרגום]

וְיִבְעוּן מִן קֳדָמַי כַּד תְּעוֹק לְהוֹן יִבְעוּן דַחֲלְתִּי׃ א יֵימְרוּן אֱתוֹ וְנְתוּב לְפוּלְחָנָא דַייָ אֲרֵי הוּא דִי מְחָנָא וְיַסְנְנָא וּדְאַיְתֵי עֲקָנָא תְּבַר יְנִיחַ לָנָא׃ ב יְחַיְנָנָא לְיוֹמֵי נֶחָמָתָא דַעֲתִידִין לְמֵיתֵי בְּיוֹם אַחָיוּת מֵיתַיָא יְקִימִנָנָא וְנֵחֵי קֳדָמוֹהִי׃ ג וְנֵילַף נִרְדוֹף לְמִידַע יָת דַחֲלְתָא דַייָ כִּנְהוֹר צַפְרָא דְמַקְשִׁיט בְּמִפְּקֵיהּ וְיֵיתֵן בִּרְכָן לָנָא כְּמִטַר מַגְבַּר כִּלְקִישָׁא דִמְרַוֵי אַרְעָא׃ ד מִן קֳדָם דִין דְקְשׁוֹט מָא אַעְבֵּיד לְכוֹן דְבֵית יְהוּדָה וְטַבְוָתְכוֹן כַּעֲנַן צַפְרָא וּכְטַלָא דְמוֹהִי פָּסֵיק׃ ה עַל כֵּן דְאַזְהַרְתִּינוּן בְּשְׁלִיחוּת נְבִיֵי וְלָא תָבוּ אַיְתֵיתִי עֲלֵיכוֹן קְטוֹלִין עַל דַעֲבָרוּ עַל מֵימַר רְעוּתִי וְדִינִי כִּנְהוֹר נָפֵק׃ ו אֲרֵי בְּעָבְדֵי חִיסְדָא רְעוּא קֳדָמַי מִמַדְבַּח וְעָבְדֵי אוֹרַיְתָא דַייָ מִמַסְקֵי עֲלָוָן׃ ז וְאִינוּן כְּדָרַיָא קַדְמָאֵי

[מסורה]

...' בקריאה וסימ' ויאמר
...ל נעריו . נתנו ראש
המה באו בארץ צוף .
...של גם נפל איש . לכו
...ל ה' . נחפשה דרכינו
השיבני ה' אליך :
...' וסי' נמ' בשמואל א'
...ת אלהים ג' בליש' בקרי'
אין אמת ואין חסד . כי
...י , ודעת אלהים תמצא:

תולדות אהרן יחיינו מיומים . שם סנהדרין לז (ברכות ט תענית סג סנהדרין ל) : נרדפה . ברכות ו (ברכות ט) : כגשם לנו . תענית ד : מה אעשה . שם ו : כענן בקר . ברכות נט : חצבתי בנביאים . תענית ה :

רדק

...אל"ף וכסי"ן בשו"א ועניינו עד שישימו עצמם אשמים וכפ"י עד דידעון דחבו : ישחרנני.
...בקשוני כמו אם תשחר אל וכדומים להם וכנו"ן ישמעון כנוספת
...ידי סרבים : (א) לכו. ענין זרוז שמעשה כמו לכו וגחשבה על ירמיהו לכה נא איעצכה בשמחה וכדומים להם שאין ענינם הליכה ממש אלא זרוז המעשה ולפי שההליכה זרוז והישיבה
...' זרת בלשון הליכה יאמר איש לחבירו לכו ונשובה אל ה' וזה היה בימי יאשיהו שבקשו את ה' ועבדוהו : כי הוא טרף. כולו קמוץ ואף על פי שהוא פעל עבר כי יש רבים קימאים
...נו בספר מכלול ואמר ונשובה אל השם כי הוא טרף כמו שאמר אטרוף וגומר : ואין מציל . ואם נשוב אליו הוא המוחץ והוא הרופא וכפל הענין במלות שונות ואמר יך ויחבשנו :
...כמו יכה והוא עתיד במקום עבר : (ב) יחיינו מיומים . ענין רפואה כמו עד חיותם וכמו וימרחו על השחין ויחי אמר אם חלינו יומים הוא ירפאינו מחולינו עד שביום השלישי
...יום זמן רב לפניו כלומר אם ארכו צרותינו זמן רב וסוף מצל יומים בקרוב יביא לנו ישועתו והוא משל ביום השלישי , והחכם רבי אברהם בן עזרא ז"ל פירש ביום השלישי הסך כל
...ו יכאב וכן אמר ביום השלישי בהיותם כואבים ופי' עוד יחיינו מיומים זה שמאמר הוא על העתיד ומיומים משל לשני גליות גלות מצרים וגלות בבל ביום השלישי משל לגלות הזה השלישי
...מנו ונחיה לפניו שלא נגלה עוד לעולם ונחיה תמיד לפניו כל ימי עד שלא נחטא עוד : (ג) ונדעה נרדפה. תהיה הסכמתינו ודתינו כאחד ונרדפה כלנו לדעת את ה' ; ונדעה. כמו
...נו מה טוב לדעת את ה' לעשות משפט וצדקה כמו שכתוב הלא היא הדעת אותי נאם ה' ואאז"ל פירש נדעה אותו ויתברר אלינו כאשר שתברר אור השחר שאין שם עבים וזהו
...כאשר אמר דוד לשלמה בנו דע את אלהי אביך ועבדהו בתחילה דעהו ואחר כך עבדהו כי אם לא ידע דרך יחודו למי יעבוד על כן אמר ונדעה נרדפה בתחלה נדעה ואח"כ נרדפה
...ה' כלומר לעבדו , והחכם רבי אברהם אבן עזרא פירש ונדעה נרדפה נדעה שנרדפה לדעת את ה' כי זה סוד כל החכמות ובעבור זה לבדו נברא האדם רק לא יוכל לדעת את ה' עד
...מות הרבה שהם כמו סולם לעלות אל זאת המעלה העליונה וטעם כשחר כי בתחלה ידע המשכיל את השם יתברך במעשיו כמו השחר בצאתו ורגע אחר רגע יגדל האור עד שיראה
...הטעם שהשם יעזרנו ויורנו האמת על דרך יערף כמטר לקחי ואחרים אמרו כי יבא לנו מרפא מה' כגשם אשר לא יקוה לאיש והטעם כי אין מרפא רק מאתו יתברך ולפירושנו
...מוצאו פי' אם נעשה זה שנרדפה לדעת את ה' הוא יהיה לנו כשחר נכון מוצאו כלו' שיופיע אורו וטובו עלינו ועוד המשיל משל אחר ואמר ויבא כגשם לנו כמו הגשם שמחיה הזרעים
...האדם השרוי בצער דומה למת וכשתבא לו התשועה תדמה לו שחיה מתמותתו וכפל עוד הענין ואמר כמלקוש יורה ארץ ופירש כמלקוש ויורה שיבא בארץ כן יבא לנו וי"ת כמלקושא
...לא ויהיה לפירושו יורה כמו ירוה הפוך : (ד) מה אעשה לך אפרים . איך ארפא אתכם ואיך אחבוש ותשובתכם אינה שלמה כי אם עשו מלכי ישראל הישר בעיני השם מהרה שבו
...ע כמו יהוא וכן מלכי יהודה אשר עשו בימי יאשיהו הישר בעיני השם שבו לעשות הרע בימי בנו ובן בנו וזהו וחסדכם כענן בקר כמו ענן הבקר או הטל כי כחם השמש יפסק :
...ם בשקל יתן אוכל למשביר כלומר בהשכמה הולך ותרגם יונתן וכטלא דמוהי פסיק : (ה) על כן חצבתי בנביאים . כמו חוצב בשר שבירת האבנים ופירש על כן בעבור שחסדכם כענן
...בי בנביאים יום ויום השכם ודבר להוכיחכם שתעמדו בדרך הישרה ולא שמעתם ומרוב הוגיעי אותם בשליחותי הרי הם כאלו הרגתים וכל זה עשיתי בעבור שמשפטיך אור יצא כלומר
...איך האור שיצא כלומר בצאתו כמו שאמר כשחר נכון מוצאו ואדוני אבי ז"ל פירש חצבתי בנביאים הרגתים מתו בשליחותי כמו זכריה ואוריה : ומשפטיך אור יצא. בתמיהה וי"ת על
...יון וגו' : (ו) כי חסד. אעפ"י ששבו לעבוד את ה' בבית המקדש בימי הושע בן אלה שביטל פרדסיאות שהושיב ירבעם בדרכים אף על פי כן חסד ודעת אלהים לא היה בהם וכן
ביסודם

מצודת דוד

...אז שלח למלך אשור לעזור לו מול רצין ופקח כמ"ש (במ"ב) : לא יוכל
...ר"ל לא יהיה לך לעזר : ולא יגהה. לא ירפא מכה המכה ר"ל לא יציל
...רעה : (יד) כי אנכי . כי אני אהיה כשחל מול אפרים וגו'. ואני אטרפם
...עם הטרף ואשא אותם ואין מי מציל מידי ר"ל אם אני אחפוץ ברעתם
...לכם אשור : (טו) אלך . אסלק משם שכינתי ואשובה אל מקומי השמים :
...יאשמו . שיכירו בעצמם שהם אשמים ויבקשו פני למחול להם : בצר .

מצודת ציון

כמו שוחר טוב (שם יא) : (א) לכו . הוא ענין לשון זרוז : יך . מלשון הכאה : ויחבשנו . ענין קשירת המטלית על המכה והשבירה כמו ולנשברת לא חבשתם (יחזקאל לד) : (ב) יחיינו . ענין רפואה כמו עד חיותם (יהושע ה) : מיומים . ר"ל מהעתים : (ג) נרדפה . אמר בלשון שאלה על מרבית ההשתדלות : כשחר . היא אור הבוקר : נכון . ברור ומובטח : מוצאו . מל' יציאה : כמלקוש . הוא המטר המאוחר היורד על הקשין ועל המלילות כמו כעב מלקוש (משלי טז) : יורה . ענין שביעה כת"י והוא הפוך כמו ירוה שהוא ענין שביעה כמו כגן רוה (ישעיה נח) : (ה) חצבתי .
ענין

ג יצר להם ידרשו אותי ולא יחזקו לבבם : ך (א) לכו ונשובה. מוסב למעלה לומר הנה בעת יצר יאמרו כה זה לזה לכו ונשובה אל ה' : כי הוא טרף . ולא בכח ידו
כ : וירפאנו. והוא ירפא אותנו כי הכל ממנו ובידו : יך. הוא הכה אותנו והוא יתן תחבושת על המכה וכפל הדבר במ"ש : (ב) יחיינו מיומים . הנה שלא לנו
שני העתים שעברו עלינו הוא גלות מצרים וגלות בבל : ביום השלישי . בעת השלישי בגאולה העתידה יקימנו מן הנפילה ונחיה לפניו עד עולם כי לא נגלה עוד
(ג) ונדעה. אז נדעו איך נרדפה לדעת את ה' : כשחר נכון מוצאו . ר"ל כמו הבוקר כשרואה האדם תחלת אורו הוא בטוח שילך האור עד שימלא הארץ ויראה כן
ידך לדעת את ה' נכון ובטוח שימלאהו : ויבוא. רב טוב יבוא לנו כמרבית מי הגשם וכמלקוש המרוה את הארץ ומצמיחה : (ד) מה אעשה לך . ר"ל אבל אתם
ו ואיך אני... לכם זכות כי החסדכם היא כענן בוקר שאין מביא הגשם כי כן אתם מראים
חסד

אבן עזרא

(ח) גלעד. עקובה. כמו עקוב הלב עשה בעקבה עקובה מדם שנשפך: (ט) וכחכי. היו"ד תחת ה"א על דרך לכלא הפשע גם הוא באל"ף תחת ה"א ואלה השתים מלות זרות הן כי משפט בעלי הה"א בסמוך לכלו' לחכות והטעם כאשר יחכו גדודים איש שיבא וישטוהו ככה הם חבר כהני' והנה הזכיר נביאי השקר גם הכהנים: שכמה. כמו לעבדו שכם והנה גדודים ישרת בעבור אחר כנד:ד"ס בדרך ירצחו כולם הטעם שהכהנים יקחו מתנות כהונה בחזקה: (י) בבית. שערוריה. הטעם דבר מגועל כתאנים השוערים: שם זנות לאפרים. רמז לעגלים בבית אל שהוא לאפרים: (יא) גם יהודה. אחר שהזכיר אפרים ושת קציר כמו ועשה קציר כמו נטע והטעם ששת קציר לך ומזרך לעבוד הבעל בבית אל כאשר היה בלבי להשיב שבות עמי שיאמרו לכו ונשובה אל ה' ובעבור יהודה שהניח ביתי ומזרך לא אשיב שבותך: (א) כרפאי. בעבור שאמרו כי הוא טרף וירפאנו אמר כאשר ארצה לרפאם עמד לפני רשעי' בלבם שלא עזבוהו עד עתה כי פעלו שקר בלילה יגנבו וביום פושטים גדודים חוץ מן הערים: (ב) ובל. והם חושבים כי אינני רואם ולא ידעו כי מעלליהם סובבים אותם

ג׳ . ז כְּאָדָם עָבְרוּ בְרִית שָׁם בָּגְדוּ בִי׃

ל׳ ח גִּלְעָד קִרְיַת פֹּעֲלֵי אָוֶן עֲקֻבָּה מִדָּם׃

ל׳ ט וּכְחַכֵּי אִישׁ גְּדוּדִים חֶבֶר כֹּהֲנִים

ס׳וגת׳ ירצחו דֶּרֶךְ יְרַצְּחוּ שֶׁכְמָה כִּי זִמָּה עָשׂוּ׃

שערוריה ק׳ י בְּבֵית יִשְׂרָאֵל רָאִיתִי שַׁעֲרִירִיָּה

שָׁם זְנוּת לְאֶפְרַיִם נִטְמָא יִשְׂרָאֵל׃

ד׳ יא גַּם־יְהוּדָה שָׁת קָצִיר לָךְ בְּשׁוּבִי

שְׁבוּת עַמִּי׃

ל׳ ז א כְּרָפְאִי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה

ג׳ עֲוֺן אֶפְרַיִם וְרָעוֹת שֹׁמְרוֹן כִּי פָעֲלוּ

ל׳ שָׁקֶר וְגַנָּב יָבוֹא פָּשַׁט גְּדוּד בַּחוּץ׃

ל׳ ב וּבַל־יֹאמְרוּ לִלְבָבָם כָּל־רָעָתָם

זָכָרְתִּי עַתָּה סְבָבוּם מַעַלְלֵיהֶם נֶגֶד

עָבְרוּ עַל קְיָמִי וּבְאַרְעָא טָבָא דִיהֲבִית לְהוֹן לְמֶעְבַּד רְעוּתִי תַּמָּן שַׁקָּרוּ בְּמֵימְרִי׃ ח גִּלְעָד קִרְיַת אֱנוּסִין בְּנִכְלִין אַשְׁדִין דַּם זַכָּאִי׃ ט וּכְמָא דִי מְסַבַּר אֱנַשׁ לְמַשְׁרְיָן אִתְחַבָּרוּ אִינוּן וְכַהֲנֵיהוֹן בְּאוֹרְחָא חֲדָא קָטְלִין נַפְשָׁן כְּתַף חַד אֲרֵי עֵיצַת חֶטְאִין עֲבָדוּ׃ י בְּבֵית יִשְׂרָאֵל חֲזֵיתִי שְׁנוּ אַשְׁנִיאוּ קְיָמָא דִגְזִיר עִמְּהוֹן דְּלָא לְמִפְלַח לְטַעֲוָתָא תָּבוּ אִינוּן לְמִטְעֵי בָּתַר עֶגְלַיָּא בְּבֵית אֵל תַּמָּן טָעוּ בֵּית אֶפְרַיִם אִסְתָּאֲבוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ יא אַף דְּבֵית יְהוּדָה שְׁרִיאוּ לְאַסְגָּאָה חוֹבֵיהוֹן אַף לְהוֹן יִמְטֵי חוֹבִין בְּאַתָבוּתִי גָּלְוַת עַמִּי׃ א כְּמִתְבְּעֵי חוֹבֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְגַּלְיָן עֲוַיַת אֶפְרַיִם וּבִישַׁת שֹׁמְרוֹן אֲרֵי עֲבָדוּ שְׁקַר וּבְלֵילְיָא בְּבָתַּיָּא גָּנְבִין וּבְמַדְבְּרָא בִּימָמָא קַפְחִין׃ ב דְּלָא מַחְשְׁבִין בְּלִבְּהוֹן דְּכָל בִּישְׁתְהוֹן גַּלְיָן קֳדָמַי כְּעַן יִקְפוֹנִינוּן עוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא דִי

כאדם ג' בקריאה וסימ' והמה כאדם עברו ברית. אכן כאדם תמותון. אם כמות כל האדם ימתון אלה: שת ד' קמצין בקרי' וסימ' כי שת לי אלהים זרע אחר. ולא שת לבו גם לזאת. גם יהודה שת קציר. מי שת בטוחות חכמה:

תולדות אהרן עברו ברית. סנהדרין לח: פועלי און. מכות י: שת קציר. מגלה יד ערכין לג: כרפאי לישראל. מגלה יג:

רשי

מעולות: (ז) כאדם. כאדם הראשון: שם בגדו בו. בארץ טובה ... בה שם בגדו בי כאדם שהכנסתיו לגן עדן ועבר על מצותי: ... מדם. מליאה אורבי רציחה כמו ואת עקבו ויעקבני: (ט) ו... גדודי'. וכאסיפת איש ליד דגים האוספם בחכה יחד כן חכי גדודים ...

כהניהם המתחברי' ל... ירצחו שם כולם שכ... כי זמה עשו. כי ... אשר נתיעצו לפני אם ... מקום ילכו לרצח ול... וכחכי אימדור"ש בלו... משנה חכי ל' חיבור ... קי"ט: וע"ש) ולא יט... משלשה חכין הם ... שהסורק מחבר בהם ... מן הנגד יחד כשחוב... ולשון זה תשלי והגון... פירושו וכשיש בהם ... הנאספים יחד חבר ... לרצח והראשון מדברי' ... רבור ז"ל: שכמה ... אחת: (י) שערוריה ... סיכוי ששינו את דרכו ... ושערוריה (ירמיה ה) ... יהודה. אף הוא הוא ... שת. המשית זמן פור... קציר. עת סילוקם ... עוד מעט ובאה עת ... (שם יא) בפורענות ... ירמיה: בשובי שבו ... בהוכיח אותם לשובב ... שבות עמי. לשון ... ויולדות אינווייזיר' ... וכן בנים שובבים (... השובבה (שם לא): ... לישראל. כשאני חפ... ולרפא ת עוונותם ... פעלו תמיד שקר וגו' ... תמיד באים וגונ... חביריהם ואף פושטי...

בלסטיות ללסטם את הבריות: (ב) ובל יאמרו ללבבם. אינן נותנין אל לבם שכל רעתם ...

רדק

ביהודה שעבדוהו בימי יאשיהו שהרס הבמות והמזבחות והעלו זבחיהם בבית המקדש עשות החסד היא העיקר ודעת אלהים שהוא לעשות משפט וצדקה ותרגם יונתן ודעת אלהים ועבדי אורייתא

דה': והמה כאדם עברו ברית. כאדם שבוגד בחבירו ועובר על בריתו כן נקל בעיניהם לבגוד בי ולעבור על בריתי ופי' שם בארצם במקום שהשפעתי עליהם טובה שם בגדו בי ... כאדם כאדם הראשון, ויונתן תרגם ואינון כדריא קדמאי וגומר: (ח) גלעד. עקובה מדם. מן עקוב הלב ויסוד עשה בעקבה ענין תרמית והערמה, וכן פירשוהו רבותינו ז"ל ... עקובה מדם שהיו עוקבים להרוג נפשות כלומר מערימים ובמקום אחר פירשו עקובה מלוכלכת מרוב דם ששופכין בה כמו שאמר בתלמוד ירושלמי אם יש בה עקיבת יין אסור ו... עקיבת יין כהוא דמלכלך כדכתיב עקובה מדם: (ט) וכחכי איש גדודים. היו"ד במקום ה"א חכה והוא מקור אמר כמו שגדודי הלסטים מחכים איש עובר דרך לשלול אותו כן הוא רוצה לומר כהני הבמות שמתחברים לשלול עוברי דרך: דרך ירצחו שכמה. בדרך ירצחו כלם שכם אחד כי מי שישלול ירצח אם יעמיד כנגדו בעל הממון ירצחנו: כי זמה עשה. כי ... ותועבה עשו וכן הוא זמות יעץ כלומר לא זה בלבד עשו אלא זמה היא כל מעשיהם ואפשר לפרש זמה מחשבה כלומר כמו שחשבו בלבם כן עשו ויונתן תרגם גם כן וכחכי ענין חכ... וכמה דמסביר איגש למשריין וגו', ויש מפרשים וכחכי מן ובחכה העלה ויפרשו גדודים מן מלא על כל גדותיו כלומר כמו שמשליכים לידי הדגים החכה למשוך הדגים אשר ביא... בהשליכם החכה עומדים על גדות הנהר או היאור ומשם צדים הדגים כן חבר הכהנים צדים בני אדם וכן פירש רב סעדיה גאון זכרונו לברכה, ואדוני אבי זכרונו לברכה פי' כהנים ... כמו ובני דוד כהנים היו: (י) בבית ישראל ראיתי שערוריה • בבית אל ובדן כי שם העגלים שהם שערוריה לשון כיעור וטנוף כמו התאנים השוערים שערורית עשתה: שם זנות... העגלים שעשה ירבעם משבט אפרים וזנה אחריהם: נטמא ישראל. נטמאו בהם ישראל שעבדו עשרת השבטים אותם ופירש שם בבית אל ובדן וי"ת בבית ישראל וגו': (יא) גם יהוד... לך. פירשו בו כי גם יהודה שם עצמו לעבוד עכו"ם כמו אפרים אע"פ שהיה בית המקדש בחלקו, ופי' שת קציר כמו ועשה קציר כמו נטע כלומר נטע גם כן נטע זר כמו אפרים: ... עמי. כשחשבתי להשיב שבות עמי לפי שלא היו כולם עבר אחד לעבוד עכו"ם אבל אחר שיהודה עבד עכו"ם גם כן שנתתים ביד אויביהם ולפי דעתי כי יהודה קריאה כמו יהודה את... כלומר אתה יהודה גם לך שת קציר בהשיב שבות עמי והוא ירבעם בן יואש מלך ישראל כי אף על פי שהיו מרעים ישראל ויהודה כמו שהקדים בשובי שבות עמי ע"י ירבעם כי ... ישראל מורה מאד גם לך יהודה שת קציר ונטע טוב ירבעם שהשיב את דמשק ואת חמת ליהודה ואעפ"כ לא חזרתם למוטב לא ישראל ולא יהודה וזה שאמר אחר זה כרפאי לישראל ... אפרים וגו' וזו היא כרפואה כמו שכתיב הוא השיב את גבול ישראל מלבא חמת עד ים הערבה וזהו פי' בשובי את שבות עמי ופי' כרפאי לישראל וי"ת אף דבית יהודה וגו': (א) כר... וגנב יבא פשט גדוד בחוץ • פירושו כתרגומו: (ב) ובל יאמרו ללבבם. אינם חושבים בלבבם כי כל רעתם זכרתי: עתה סבבום מעלליהם נגד פני היו. עתה יסבו אותם מעשיהם ...

מצודת ציון

ענין כריתת אבנים כמו חולב בכר (מ"א ו) ואמר בל' שאלה על גזרת הדברים והפוך האמרים: אור. דרך המקרא לכנות הטובה בשם אור וכמו שמכנה הרעה בשם חושך: (ח) עקובה. ענין מארב ואורב כמו ואת עקבו מים (יהושע ח): (ט) וכחכי. ענין תקוה כמו וחכיתי לה' (ישעיה ח): גדודים. מרבית אנשים יחד קרוי גדוד: חבר. מל' חבורה וסיעה: שכמה. ר"ל לב אחד ודעה אחת כמו לעבדו שכם אחד (צפניה ג): זמה. מעשה תעוב ומגונה: (י) שערוריה. ענין דבר מגונה ומאוס כמו שמה ושערוריה (ירמיה ה): (יא) שת. ענין שימה: קציר. ענף וסעיף כמו ועשה קציר (איוב יד): שבות. מל' שבי הגולה: (א) פשט. ענין הסרת המלבוש כמו

מצודת דוד

חסד ואין כל מאומה: וכטל. כמו הטל היורד בהשכמה שבחום השמש משכים בבוקר והולך מיד כן אתם אף אם תעשו מה מן הישר לא תא... מרובה: (ה) על כן. הואיל וכן דרכיכם לכן חצבתי לכם דברי ע"י הנביא... אתכם לדרך הנכוחה אבל לא הועלתי כי הרגתי את הנביאים ע"י אש... בנבואה היתה סבה להיות נהרגים על ידכם כי כן הרגו את זכריה ו... שנבאו בדבר ה': ומשפטיך. ואיך א"כ יצא משפטיך לאור להצדק בדין: ולא תלדקו א"כ בעבור הבאת הזבחים: מעולות. ר"ל חפצתי יותר מעולות:

כמו אדם הראשון שהמקום הכניסו לג"ע ועבר על מצות ה' ואכל מעץ הדעת כן המה עברו בריתי ובגדו בי ובארץ אשר נתתי לכם וכאומר לכן כמו שנגרש... מג"ע כן אגרשם מארצם: (ח) קרית. עיר מלאה אנשים פועלי און: עקובה מדם. מלאה אורבים לשפוך דם נקי: (ט) וכחכי וגו'. כמו שגדודי הלסטים ... עובר דרך לשלול אותו כן הוא חבורה של כהנים ירצחו בדרך כולם שכם א' ובדעה אחת: כי זמה עשו. כאומר לא רציחה ממש בידים כי הם ירצחו במעשיהם התעובי... ובהם מסבבים אבדן נפשות: (י) שערוריה. דבר מגונה ומאוס: שם זנות לאפרים. ר"ל כי שם ראיתי זנות לאפרים אשר יזנה אחר עגלי הזהב ושם נטמא... כולם נגררו אחר העגלים: (יא) גם יהודה. ר"ל לא די שחטאת אתה ישראל אלא שגם יהודה עשה לך קציר וסעיף להוסיף על האשרות ר"ל גם הוא אחז בד... בלבי להשיב מהגולה בני השבי של עמי וכאומר עם כי היה בלבי לרחמם הנה לא ארחמם כי בני יהודה הבעירו חמתי במה שאחזו בדרכי ישראל לעבוד עב... כמותם והם היו סיבה לזה: ז (א) כרפאי. כאשר עלה בלבי לרפאות את ישראל מחלי צרתם אז נגלה עון אפרים ורעות ...

רשי

...ן לפני : (ג) ישמחו מלך . מלכם חפץ ברעה שהם עושים : ...ו ואופה . שהוסקה מיד הנחתום כן יצרם בוער בקרבם : ישבות מעיר. ...ירגם ואיני יכול ליישב בו לשון המקרא ולפי משמעו ישבות ...שהיה מעירם : מלוש בצק עד חומצתו . משחשב בלבו את הרעה כילד ...הוא שוכב וישן עד ...יכול לעשותה כמו ...כת . מלוש בצק עד שהוא יכול לאפות ...מר (במיכה ב) הוי ופועלי רע על ...אור הבקר יעשוה : ...לכנו . ביום שהיה ...מלכיהם : החלו ...שו שרינו חולים : ...מחום היין הבוער ...תושך ידו מן הטובי' ...התחבר את לוצצים : ...כתנור לבם בארב'. ...כו את לבם במעשה ...כתנור זה שמכינים ...ותו לאפות : כל ...אופיהם . נחתום ...יק את התנור לאחר ...ם וחשבו את גמר ...מעשה : ישן אופיה'. ...שבוקר ישנים. ולבוקר ...עד שגמרו את ...ואכלו את שופטיה'. ...סנהדרין שלהם לפי ...בידם ומה עלתה ...מלכיהם נפלו לפי ...בהם אלי ובירושלמי ...עכו"ם דרשו ביום ...את ירבעם החלו ...מיין כמו שמפורש ...אמרין ליה קום ...עכו"ם אמר לון השתא עתי רמשא הוא וכל עמא שתיין כלומר עת שכרות עכשיו שכורים אתם ומחר תחזרו בכם איזלון ואיתו בצפר' אזלו ואתו ...א היא כי קרבו כתנור וגו' אמר לון אנא דחיל מן סנהדרין דילכון אנן קטלינן לון הדא היא ואכלו את שופטיהם : משך ידו וגו'. כד הוה ...גם כשר הוה מותיב גבוי תרין לוצנין ואינון אמרין לו איזה דור חביב ...ות והוא אמר לון דור המדבר ואינון אמרין לו ולא עבדין עכו"ם והוא ...אגב דהוו חביבין לא איטעשון ואינון אמרין לו חש דמלכא בעי למעבד ...המלך רוצה לעשות כן : (ח) יתבולל . יבולבל בגולה בין הבבליים :

עוגה

הושע ז

פָּנַי הָיוּ׃ ג בְּרָעָתָם יְשַׂמְּחוּ־מֶלֶךְ ב'
וּבְכַחֲשֵׁיהֶם שָׂרִים׃ ד כֻּלָּם מְנָאֲפִים ל'
כְּמוֹ תַנּוּר בֹּעֵרָה מֵאֹפֶה יִשְׁבּוֹת ל' חסר ומלעיל וחד מלרע
מֵעִיר מִלּוּשׁ בָּצֵק עַד־חֻמְצָתוֹ׃ ל'. ל'
ה יוֹם מַלְכֵּנוּ הֶחֱלוּ שָׂרִים חֲמַת מִיָּיִן ל'
מָשַׁךְ יָדוֹ אֶת־לֹצְצִים׃ ל' וחסר
ו כִּי־קֵרְבוּ כַתַּנּוּר לִבָּם בְּאָרְבָּם כָּל־ כ'. ג' דגשים ל'
הַלַּיְלָה יָשֵׁן אֹפֵהֶם בֹּקֶר הוּא בֹעֵר ל' וחס'. ל'
כְּאֵשׁ לֶהָבָה׃ ז כֻּלָּם יֵחַמּוּ כַּתַּנּוּר ל' ג' דגשים
וְאָכְלוּ אֶת־שֹׁפְטֵיהֶם כָּל־מַלְכֵיהֶם
נָפָלוּ אֵין־קֹרֵא בָהֶם אֵלָי׃ ח אֶפְרַיִם
בָּעַמִּים הוּא יִתְבּוֹלָל אֶפְרַיִם הָיָה ל'

קֳדָמַי הֲווֹ גְלַן׃ ג בִּסְרִיקַתְהוֹן מַחֲדַן מַלְכָּא וּבְכַדִּיבֵיהוֹן רַבְרְבִין׃ ד כּוּלְהוֹן מַחְמְדִין לְמֵינַף נְשֵׁי חַבְרֵיהוֹן דָּלְקִין כְּתַנּוּרָא דַאֲזָיֵיהוֹן נַחְתּוֹמָא בְּכֵן יִגְלוֹן בִּפְרִיעַ מִקִּרְוֵיהוֹן כְּמָא דְמוּחָן לְקִיְמָא מַחְשְׁבַת רִשְׁעָא וְעַל דְּלָא אִדְכַּרוּ נִסִּין וּגְבוּרָן דְּאִתְעֲבִידוּ לְהוֹן בְּיוֹם מַסְקָהוֹן מִמִּצְרַיִם מֵעִדָּן מֵילַשׁ לֵישָׁא עַד לָא חֲמַע׃ ה יוֹמָא דְמַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן מַלְכְּהוֹן שְׁרִיאוּ רַבְרְבַיָּא לְמִשְׁתֵּי הַעֲמֵיהּ חֲמַר נְגַד לִידֵי סִיעַת שַׁכְּרִין׃ ו אֲרֵי אִתְקְרִיבוּ לַעֲצַת חֶטְאִין וְלָא עַכִּיבוּ כְּתַנּוּרָא בָּעֵר לִבְּהוֹן בְּאִתְכַּמּוֹנֵיהוֹן כָּל לֵילְיָא מוֹרִיךְ רוּגְזֵיהוֹן עַד צַפְרָא הוּא דָלֵיק כְּאֶשָּׁא שַׁלְהוֹבֵי׃ ז כּוּלְהוֹן מִתְחַמְּמִין כְּתַנּוּרָא וּבְדִישָׁן שִׁקְרֵיהוֹן מְחַיְּבִין יַת דַּיָּנֵיהוֹן כָּל מַלְכֵיהוֹן אִתְקְטָלוּ לֵית דְּמַצְלֵי מִנְּהוֹן קֳדָמַי׃ ח בֵּית אֶפְרַיִם דָּמַן לְחָרְרָא דְּעַד לָא

כתנור ג' דגשים וסימ' כי קרבו כתנור לבם . כלם יחמו כתנור . כי הנה היום בא בער כתנור :

תולדות אהרן כתנו שרים . (עכו"ם לט) : משך ידו ׳ סוטה מב סנהדרין קג : כל מלכיהם . (סנהדרין כז) :

אבן עזרא

אותם והם נגד פני : (ג) ברעת' ישמחו מלך . ושרי' שימליכוהו : (ד) כלם . גם מלכם עמהם ותנור לשון זכר על כן מלת בוערה מלעיל כמו לילה ; נחלה עבר על נפשנו וזה הפסוק הפוך וככה טעמו כמו תנור אופה בוערה מלוש בצק עד חומצתו עד ישבות אופה מעיר כי צריך להבעירו ולהסיקו הרבה : (ה) יום . שימליכו מלכם שיקרא אותו ביום יום מלכינו ישכירוהו ביין אז ימשך ידו עם הלוצצים ומלת המלה מפועלי הכפל שהוא לנך ואילו היתה מלוצצים היתה מהשעלים שהם עלומי העי"ן מגזרת לץ שרשו ליץ ע"כ הוא מכפולי הלמ"ד על כן תופפות ומתופפות שניה' שרשים ומלת החלו מחלי כמו הראו ומלכינו הוא הפעול והשרים הם הפועלי': החלו שרים . את המלך מן השכרות וכמוהו מחלה לב פועלת מחלה את הלב מהבנין הנוסף שהוא החלה , וטעם חמת מיין בחסרון בי"ת בחמת מלא יין ופירושו כמו מן החמת ונסמך ככה כמו דלת וסגור דלתך בעדך והפעל תספח חמתך ואף שכר שהוא כטעם הזה : (ו) כי. מלת בארבם על מחשבות רעות שיחשבו כל הלילה והנה לבם קרוב כתנור רק כל אופה ישן בלילה רק בבוקר יבעיר התנור ואלה אין לבם ישן רק חושב כל הלילה : (ז) כולם . הטעם אוכלים אלה את אלה אפילו שופטיהם גם קושרים על מלכיהם על כן כתוב : (ח) אפרים . הוא יתבולל . כמו בלול מעורב והטעם

רדק

כנגד פני ולא נעלמו ממני ובקבלם העונש יכירו כי ידעתי הכל ואני הוא שמשיב גמולם בראשם : (ג) ברעתם ישמחו מלך . כשנמלכו עם ירבעם בדבר העגלים שמחוהו : ובכחשיהם . שכחשו בה' ואמרו אלה אלהיך ישראל שמחו גם כן השרים הנמלכים. עם ירבעם באותה עצה או פירושו בכל יום ויום משמחים מלכם ברעה שעושים בעושק ובחמס כי גם ידו עמהם, ובכחשיהם שמכחשים ומשקרים איש בעמיתו משמחים השרים כי גם הם סומכים את ידיהם : (ד) כלם מנאפים. המלך עם השרים וגם העם נשמעים אליהם והמשיל חמימות הניאוף לחמימות האש , ואמר כי הם כמו התנור הבוער. מאופה ר"ל שהאופה בערו והסיקו לאפות בו הפת-ורוב חמימות התנור והסיקו הוא בזמן שישבות האופה מהעיר הנשים האופות בו לחמם וכזמן שהוא הוא מלוש בצק עד ...חמים העצים בתנור להסיקו הוא מלוש הנשים ללוש וישבות מהעיר אותן עד שיתמץ הבצק כמו שהוא מתער בלבו ואז יעורר אותן שיבואו עם בצקן לאפות וזהו שיעור היסק התנור ...בוערים בניאוף כמו התנור בעת היסקו : בוערה . מלעיל הטעם בעי"ן והה"א נוספת כי תנור לשון זכר : מעיר. כמו מהעיר וי"ת כולהון מחמדין וגו' , ואחז"ל פי' ישבות מעיר ...אותן אם ישבות לא ישבות זמן ארוך אלא מלוש בצק עד חמצתו : חמצתו . מקור בפלס לחמלה עליך או שם בשקל עמלה : (ה) יום מלכנו . יום שהיו ממליכים מלך שהיו קוראים ...יום מלכנו אמר מה היה עסק השרים עמו לא לדבר בענין גבורה וגלות האויבים ולהעמיד משפט כמו שהיה חק מלך בן חורין אלא מה היה עסקם באכילה ושתייה עד שהחלו המלך ...היין וזהו חמת מיין שהיה זה בא בנאדו מלא יין וזה בא בנאדו ומשקין המלך עד שמחלין אותו והוא עם רוב השתיה משך ידו את לוצצים ומתלוצץ עמהם , וכתב האז"ל בתחלה קראם ...שיכרו ואח"כ קראם לוצצים : חמת . מן ותמלא את החמת מים אלא שהוא משקל אחד בשקל ונוצצים מואר כעין נחשת קלל : (ו) כי קרבו כתנור לבם בארבם . לבם שהוא ...קרבו אותו בארבם כלו' קרבו אותו למעשה הרע כלומר שמו לבבם לחשוב מחשבות רעות שיעשו הרע אחר המחשבה וזהו בארבם כי הרוצה לשלול ולגזול אורב תחלה כדי שלא ישמרו ...ממנו במארב : כל הלילה ישן אופיהם . הלב הוא כלי המחשבה והכח הפועל בו הוא האופה על דרך המשל וכמו שהאופה מסיק את התנור בלילה ובבקר ימצא שבערו העצים ואופה ...שהוא תכלית מעשה ההיסק והנה האופה ישן בלילה אחר שנתן העצים בתנור שאין לו מעשה עד הבקר כן האופה בענין המשל שהוא כח המחשבה הוא ישן בלילה כלו' שוכב והנה שלא מלא המחשב' ...עד הבקר והחושב קורא אותו ישן לפי שאין במחשב' יגיעת הגוף:בקר הוא בוער.כלו' שהם לשוטי' בבקר לעשות הרע שחשבו בלילה וכן אמר החושבי' לעשו' רע על משכבות' לאור הבקר יעשוה ...ידם:(ז)כלם יחמו כתנור.מבואר הוא המשל וכפלו לענין שאמר ואכלו את שופטיהם והענין כי הם במעשיה' הרעי' אוכלי' ומכלים את שופטיהם שלא יעשו משפט בעיר כי מרוב ...יוכלו לעשות משפט וגם יחניפו הרשעים ולא יוכיחום כיון שרואים שידם תקפה והעונש עליהם לפי שאין מתלקין עצמם מכל משפט אלא שופטים מי שיכולת בידם ומניחים מי שאין יכולת בידם ...ואת ישעיה יתום לא ישפוטו וריב אלמנה לא יבא אליה' :כל מלכיה' נפלו.שהיו מלכי ישראל נופלים זה ביד זה כי זה שהי' הורג המלך מולך תחתיו גם נפלו ביד אויביה' מלכי האומות ואעפ"כ אין ...אלי שהיה לבם לחשוב בלבם הרי אין כח ביד מלכנו להושיענו מאויבנו נשובה אל ה' כי הוא יושיענו וי"ת בהם במלכים אע"פ שרואין עצמם נופלים ביד העכו"ם אין א' מהם שיקרא אלי וישוב ...תרגם יונתן ואכלו את שופטיהם ובלישן שקריהון מחייבין ית דייניהון : (ח) אפרים בעמים הוא יתבולל. כמו כי שם בלל ה' שפת כל הארץ ענין בלבול וערבוב כלומר הוא מעורב בעכו"ם

מצודת דוד

...שר פעלו שקר ר"ל מיד בא העון ומקרב עליהם : וגנב יבוא . גנב ...מזדון לבו יבוא ויפשוט בגדי גדוד אנשים בחוץ לעין כל ולא יפחוד ...כי בתחילה היה גנב לעשות מעשהו בסתר לבסוף יעשה בפרסום : (ב) ובל ...בבם. אינם חושבים בלבבם שאני זוכר כל רעת' הנה עתה מעשיהם הרעים ...אותם מסביב והמה נגד פני ורואה אני אותם : (ג) ברעתם. במה שעושים ...משמחים את מלך ישראל כי כשר בדבר לפניו וחפץ בזה : ובכחשיהם . ...משקרים משמחים את השרים : (ד) כמו תנור . המה בזנות בוער בהם כמו תנור הבוער מהיסק האופה : ישבות מעיר. היה המעיר אותם לזנות ישבות ...בצק עד שיתחמץ שיהא ראוי לאפותו . ר"ל אינו בטל מן הזנות מעת שחשב כ"א עד שיהיה ספק בידו לעשות ולא יותר ולפי שהמשילו אל התנור אמר לשון ...עור שאין התנור בטל מן האפיה כי אם עד שיתחמץ העיסה ולא יותר : (ה) יום מלכנו . ר"ל ביום שמחת מלך ישראל כיום הלידה או יום המלכתו אז ...יום חולים בעבור נאדות מהיין כי הרבו למלאותם לשתיה ונעשו חולים מרבוי השכרות : משך ידו . כ"א משך ידו מתקון המדינה להתחבר עם הלוצצים : ...קרבו . אשר הקריבו והכינו לבם לארוב זה על זה כמו שהאופה מכין התנור להסקה : ישן אופיהם . האופה ישן הוא כל הלילה וכאשר יאיר הבוקר הוא

מצודת ציון

כמו ופשט את בגדיו (ויקרא ו) : (ג) ובכחשיהם . בשקריהם : (ד) בוערה . מל' הבערה והיסק : ישבות . ענין מניעה ובטול : מעיר . מלשון התעוררות : מלוש . מלשון ליסה והוא עשיית העיסה' כמו לושי ועשי עוגות (בראשית יח) : בצק . עיסה כמו את בצקו (שמות יב) : חומצתו. מל' חמץ : (ה) החלו . מל' חלי : חמת . הוא נאד וכן וחמת מים (בראשית כא) : לוצצים . מל' לץ : (ו) קרבו . ר"ל הכינו : בארבם. מל' אורב : אופיהם . מל' אפיה : (ז) יחמו . מל' חום : ואכלו . ר"ל הרגו : (ח) יתבולל. מל' בלבול וערבוב כמו שם בלל ה' (בראשית יא) : עוגה . חררה

מבעיר

אבן עזרא

והטעם שהם מבקשים עזר מן האומות לזה מפני זה וזהו מצרים קראו אשור הלכו על כן יתבולל בעמים כמו בלול ומצרים הם הקוראים . וטעם עוגה בלי הפוכה אז תהי נשרפת כשאינה הפוכה והטעם על עצתם ובעבור כי דמה ישראל ולבם לתנור דמה המלך לעוגה : (ט) אכלו . הטעם על השחד שהיו נותנים לאשור ולמצרים כאשר כתוב על המלכים . וטעם גם שיבה שנחלש כחם ואבד הונם : זרקה בו . התולדה זרקה בו שיבה שהשיבה תבא מתולדת האדם : (י) וענה . פירשתיו: ולא שבו אל ה'. כענויים שאין להם מה יתנו עוד לגוים שיעזרום : (יא) ויהי אפרים . בקלותו וחוסר דעתו שהיו הולכי' אל מצרים ואשור לבקש עזרה והם לא ידעו כאשר ילכו כי אני אפרוש רשתי עליהם והנה אתפשם כי לא יוכלו לברוח על כן אמר עליהם ולא להם ובעבור שהזכיר כיונה אמר כעוף השמים אורידם : (יב) איסירם. כמו איסרם רק הוא מהבנין הנוסף ולא החליפו היו"ד בוי"ו כמו ועפעפיך ייישירו נגדך ולא אמר אוסירם כמו אושיבם אורידם והעמידו המלה על בנינה ששרשה יסר או העתיד וייסר והטעם אני איסר אלה ההולכים למצרים אז יהיו כשמועה לעדתם היושבים בארצם : (יג) אוי . טעם נדדו בעבור שהיו בורחים שוד יבא עליהם : ואנכי . בלבי ומחשבתי לפדותם והם היו אומרים כי כל לבי להרע להם : (יד) ולא . הטעם כאשר אפדם הלילו על משכבותם ואמרו אוי לנו על הרעה הבאה עליהם לא יזעקו אלי כאשר יזעק החולה אל הרופא. וטעם על דגן

הושע ז

עֻגָ֖ה בְּלִ֥י הֲפוּכָֽה׃ ט אָכְל֤וּ זָרִים֙ כֹּח֔וֹ וְה֖וּא לֹ֣א יָדָ֑ע גַּם־שֵׂיבָה֙ זָ֣רְקָה בּ֔וֹ וְה֖וּא לֹ֥א יָדָֽע׃ י וְעָנָ֥ה גְאוֹן־יִשְׂרָאֵ֖ל בְּפָנָ֑יו וְלֹא־שָׁ֙בוּ֙ אֶל־יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיהֶ֔ם וְלֹ֥א בִקְשֻׁ֖הוּ בְּכָל־זֹֽאת׃ יא וַיְהִ֣י אֶפְרַ֔יִם כְּיוֹנָ֥ה פוֹתָ֖ה אֵ֣ין לֵ֑ב מִצְרַ֥יִם קָרָ֖אוּ אַשּׁ֥וּר הָלָֽכוּ׃ יב כַּאֲשֶׁ֣ר יֵלֵ֗כוּ אֶפְר֤וֹשׂ עֲלֵיהֶם֙ רִשְׁתִּ֔י כְּע֥וֹף הַשָּׁמַ֖יִם אוֹרִידֵ֑ם אַיְסִרֵ֕ם כְּשֵׁ֖מַע לַעֲדָתָֽם׃ יג א֥וֹי לָהֶם֙ כִּֽי־נָדְד֣וּ מִמֶּ֔נִּי שֹׁ֥ד לָהֶ֖ם כִּֽי־פָ֣שְׁעוּ בִ֑י וְאָנֹכִ֣י אֶפְדֵּ֔ם וְהֵ֕מָּה דִּבְּר֥וּ עָלַ֖י כְּזָבִֽים׃ יד וְלֹֽא־זָעֲק֤וּ אֵלַי֙ בְּלִבָּ֔ם כִּ֥י יְיֵלִ֖ילוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָ֑ם עַל־דָּגָ֧ן

אִתְהֲפִכַת אִתְאַכְלַת : ט בָּזוּ עַמְמַיָא נִכְסֵיהוֹן וְאִינוּן לָא יָדְעִין אַף חֲלִישׁוּתָא מְטָתִינוּן וְאִינוּן לָא מִסְתַּכְּלִין : י וְיִמְאַךְ יְקָר יִשְׂרָאֵל וְאִינוּן חָזַן עַל דְּלָא תָבוּ לְפוּלְחָנָא דַיְיָ אֱלָהֲהוֹן וְלָא בְעוֹ מִן קֳדָמוֹהִי בְּכָל דָא : יא וַהֲווֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל דָמַן כְּיוֹנָה שְׁרִיחֲתָא דְאִתְנְסִיבוּ בְנָהָא וְלֵית לַהּ לֵב לְמִצְרַיִם אִתְקְרָבוּ לְאַתּוּר גְלוֹ : יב בַּאֲתַר דִיְהָכוּן אֶפְרוֹס עֲלֵיהוֹן מְצָדְתִי כְּעוֹפָא דִשְׁמַיָא אֲטַלְטְלִינוּן יְסוּרִין אַיְתֵי עֲלֵיהוֹן עַל דִשְׁמָעוּ לַעֲצַתְהוֹן : יג וַי לְהוֹן אֲרֵי אִתְרְחָקוּ מִדַחַלְתִּי בָּזוּזִין אַיְתֵי עֲלֵיהוֹן אֲרֵי מְרָדוּ בְּמֵימְרִי וַאֲנָא הֲוֵיתִי פָרִיק לְהוֹן וְאִינוּן מְמַלְלִין קֳדָמַי כַּדְבִין : יד וְלָא מְצַלַן קֳדָמַי בְּלִבְּהוֹן בְּבֵי מְיַלְלִין עַל עַרְסָתְהוֹן בְּסְגֵי

ג' וחד ססמוכה . ז' פסו' והוא וכו' . ג' . ב' וחכ' . ב' רפי'. ג' ומ"ל . ג' ומ"ל . ג' . ב' יתי"ו . כ"ז . ג' מיד שאול . ג' ר"ף . ד' ומ"ל

ז' פסוקי' אית בהון, והוא והוא וסימ' ויהי נער מבית לחם . והנה עמך שמעי בן גרא . וימצא את אלישע בן שפט והוא חרש . אתו תקדישו . אכלו זרים כחו. והוא יבנה את היכל ה' . ואחר בא הצרון :

תולדות אהרן ואנכי אפדם . עכו"ם ד :

רשי

עוגה בלי הפוכה . תירגם יונתן כחררה דעד דלא איתהפכת אית... חררה שאופין על הגחלים : (ט) והוא לא ידע . לא שם אל ... מלכי ארם בימי יהואחז שנא' (מלכים ב יג) כי לא השאיר ליה... וישימם כעפר לדוש ואעפ"כ לא חזר ירבעם בנו מדעת (מרעת ... גם שיבה זרקה . ... אף חלישותא מטתי... מסתכלין: (י) וענה ... בפניו . ויתאך יקר ... ואיכון חזן ל' עוני ... זה ל' עתיד אלא ל... וקרא זה אל זה (ישע... שקראו זה אל זה וכ... כתונת פסים (בראשי... לשון עבר כבר נתמ... ובכל זאת לא שבו ... (יא) אין לב. להבי... להם ומה רע להם ... קראו . לאותם ש... מעולם הם קוראים ... אשור הלכו . אל ... הלכו שיעזור להם : ... ילכו . למצרים אפ... רשתי כעוף השמים ... עולין למעלה ממנ... אותו לארץ כן אורי... על ידי נבוכדנצר ... כשמע לעדתם . או... יסורים ככל אשר ... לעדתם ביד ירמ... שעתידין הם לומר ... לא כעדנו וגו' (ירמי... לנו ה' אלהינו וגומ... ואם רע וגו' ואמ... שום תשימו פניכ... מצרים והיתה החר... יראים ממנה שם ת... וכל הענין : אים... ייסורין ומנחספי' ל' קשר ומוסרותיך אנתק (ירמי' ל) אבל דונש פתר ל' ייסורי... כו) ליסר אתכם וכוסף היו"ד השני באיסירם כאשר נוסף ביישירו ועפע... נגדך (משלי ד) . ל"א כעוף השמים ההולכת ברשת התלויה על כלונסות ו... ברשת מורידין הרשת : (יג) ואנכי אפדם . אני הייתי חפץ לפדותם מ... הם בה והם דברו עלי כזבים אמרו אל ירמיה שקר אתה מדבר (ש... שלחך ה' לאמר אל תבואו מצרים : (יד) כי יילילו על משכבותם . כי... ל...

רדק

בעכו"ם שאל ישר' הבדילם מהם והם התערבו בהם ועשו כמעשיהם : עוגה בלי הפוכה . כמו העוגה שנאפה על הגחלים אם אין הופכים אותה היא נשרפת מתחת ואינה נאפה מלמעלה כן היא העם שאינם נכונה כשאין הופכין אותה מענין לענין עד שיושיבוהו על אופניה כן היה אפרים בעצתו לעבוד העגלים והלכים אחרים ולא הבחין ולא בחר בטוב , וי"ת דמן להררה דעד דלא אתהפכת אתאכלת : (ט) אכלו זרים כחו . כמו שכתוב בספר מלכים : והוא לא ידע . לא ידע כי בעונו בא לו כל זה ולא שב מרשעו : גם שיבה זרקה בו . כי האדם ישוב מדרך הרעה כי... יראה כי אפס כחו והולך בדרך כל הארץ וישוב טרם מותו ודמה האריכות הגלות להם זמן רב לימי הזקנה , ואמר גם באחרונה בימי פקח והושע בן אלה שהיו בסוף ימיהם כאדם שזר... אעפ"כ לא שבו מדרכם הרעה : זרקה בו . פעל עומד כאלו אמר נזרקה בו , והחכם רבי אברהם בן עזרא פי' זרקה בו התולדת וי"ת אף חלישותא וגו' : (י) וענה . פירשנוהו למעלה ... אפרים . המשילו ליונה ההולכת ברשת לפתיותה שאין לה לב להבין כשתבא ללקט הגרגירים רשת פרושה שם ללכדה כן אפרים כשהיו הולכים ושואלים עזר מאשור או ממצרים כי לרע... בבקשם עזר מהעכו"ם ולא מהאל יתברך אשר בידו הכל וכשיתבטחו לעזור בהם יפלו ברשת האל יתברך וזהו שאמר כאשר ילכו אפרש עליהם רשתי וזכר היונה והוא הדין לשאר העופות... לפי שאין לה מרה היא כאלו הולכת בתמימות ולא תרגיש על הרע שימצאנה , ויונתן תרגם והוו בית ישראל דמן ל יונה שריחתא וגו' ופי' בעל הערוך שריחתא מבכה ונורדת פניה , ו... הערבי שאומר לאשה המבכה ומתרעת פניה שרחה : (יב) כאשר . כעוף השמים אורידם . בפוך הרשת : איסירם כשמע לעדתם . אכניסם במוסר העמים כמו שהשמעתי לעדתם במדבר ב... והאלות הכתובות בתורה אם לא ישמעו אל דברי התורה : (יג) אוי להם כי נדדו ממני . מעבודת בית מקדשי לעבוד העגלים וזהו פשע ומרד בי : ואנכי אפדם . היה בלבי לפדותם ... הם דברו עלי כזבים כמו שאמר ויחפאו בני ישראל שאמרו שאינו יודע ומשגיח במעשיהם אם יעשו טוב אם רע לפיכך לא השגחתי עליהם והסתרתי פני מהם והיה לאכול : (יד) ול... בלבם . לפי מחשבתם שחושבים שאיני שומע לזעקתם ואיני יודע לא טובתם ולא רעתם : כי יילילו על משכבותם . כשהם על מטתם והם חושבים במה שיבא להם מהרע יילילו ויבכו ... הרע ולא חשבו כי מאתי בא להם הרע כי פשעו בי : על דגן . כשיבא בעיר דגן או תירוש למכור יאספו כלם עליו מהרעב אשר בעיר ואף על פי כן יסורו בי : ...

מצודת ציון

חררה וכן ומפני עוגות (שם יח) : (ט) שיבה . הוא עוד יותר מזקנה : זרקה . ר"ל נזרקה : (י) וענה . ענין הכנעה כמו מאנת לענות מפני (שמות י') : גאון . מלשון גאוה ורוממות : (יא) פותה . מל' פתוי ולכן יקרא הסכל פתי כי הוא נפתה בקל : (יב) איסירם . מל' יסורין : (יג) נדדו . ענין הנעה : שוד . ענין עשק וגזל : אפדם . מלשון פדיון . (יד) יילילו . מל' יללה : על

מצודת דוד

מבעיר שלהבת בתנור כדרך האש המעלה להב ר"ל בעוד שאין סיפק בידו ... שבת ונח אבל מיד כשיהי' לאל ידו לעשו' מיד עושהו : (ז) יחמו כתנור . היו ... לעבירה כתנור בוער': ואכלו. הרגו את הסנהדרין על שמיחו בידם ולכן נפלו ... ועכ"ז אין בהם מי שיקרא אלי לשוב מדרכו : (ח) הוא יתבולל . הוא ה... הבבליים ולמד ממעשיהם : עוגה בלי הפוכה . כחררה הנאפת על הגחלים כשאינם מהפכים אותה מעבר אל עבר שאז היא נשרפת מקצתה ואינה אפויה מקצת... אינו מתבונן במעשיו להיות על לב השווי והיושר : (ט) אכלו זרים . הבבליים לקחו מארצו ואינו משים על לב כאלו לא ידע מזה : גם שיבה זרקה בו. נזרקה בו מול שאויב כאיש שיבה ואינו משים על לב : (י) וענה . יכנע : גאון ישראל בפניו . ר"ל בעיניו ראה השפלות והכנעת גאונו ועכ"ז לא שבו אל ה' : בכל זאת ... הפורענות הזאת הבאה עליהם לא בקשוהו ועדיין לא לקחו מוסר : (יא) כיונה פותה . כיונה הנפתה בקלות כאלו היא בלא לב כי תמסר לרדת אל הר... מן הזורעים שבה ואינה מבחנת כי שם תלכד כן הוא אפרים כי קראו למצרים לבוא לעזרתם והלכו לאשור לחסות בצלו ולא יבינו שהוא לרעתם : (יב) כאשר ... למצרים ולאשור לבקש עזרה : אפרוש וגו' . ויפלו גם בדרך מהלכם ר"ל ההליכה ההיא תהיה להם למכשול : כעוף וגו' . דרך העוף ההולך ברשת הת... לנפול ולרדת בארץ עם הרשת ולכן המשילם לעוף ואמר אורידם לארץ כי ילכדו ברשת ויפלו עמה לארץ : איסירם . אייסר אותם כפי שהשמעתי לעדת... דברי האלות הכתובה בתורה : (יג) נדדו ממני . נדדו ללכת ממני : שוד להם . השודד יבוא עליהם והוא אשור : ואנכי אפדם . בלבי היה לפדותם מ... המה דברו עלי כזבים כי כחשו בהשגחתי כמו שנאמר ויחפאו בני ישראל וכו' (מלכים ב יז) : (יד) כי יילילו . כאשר הם מייללים על משכבותם בוכים ו... על צרותם אז אינם זועקים אלי בלבם כי מכחשים בהשגחה : על דגן . בעבור חסרון הדגן והתירוש הולכים לשוטט בארצות אחרות לגור שם ובמה הריס ומה... יאמ...

רשי

כך ת״י: ותגוררו. יש להם מגורות מגירות של דגן לפיכך יסורו (טו) ואני יסרתי חזקתי זרועותם. בירא̇תי על ידי נביאי לשמוע זה שהם מייסרים אותם ויתחזקו זרועותם: (טז) ישובו לא על. ים ולא להועיל להם לכך נקוד על. בקמץ כמו (שמואל ב כג) נאם ...ים על שהוא לשון ...נו דבוק לתיבה ...היו כקשת רמיה. ...לירות בו חץ ולסבון ...לדרוס: יפלו בחרב ...חנן בן קרח (ירמיה ...זוילים ששבו למצרי׳: ...וגם. לשון קשה ...רמיה: זו לעגם. ...ו להם בארץ מצרים ...אצלנו כדי להביא ...עניות והלא כתוב ...תוסיפו לראותם עוד ...: (א) אל חכך ...בינה אומרת לנביא ...חכך וקרא כשופר ...סו ומהרו האויבים ...כנשר ובא אל בית ...שופר כאילו השופר ...כך: (ב) לי יזעקו. ...עליהם הרעה: אלהי ...כלא עמך אנחנו ...דשוכו לי יזעקו ישר׳ ...גוד ואני לא אשמע ...נח ישראל טוב לפיכך ...ו: (ד) השירו. עשו ...הסירו את זה ממלוכ׳ ...את זה ובספר המסור׳ ...שחברו במסורה ...וקריין סמ״ך וסתרוכו ...מען יכרת. למען כי ...וכב לרוב וגרמו להם ...שר מהם: (ה) זנח. ...זהם בני שומרון בעון ...בית אל שמלכי שומרון ...ים: עד מתי לא יוכלו

וְתִירוֹשׁ יִתְגּוֹרָרוּ יָסוּרוּ בִי׃ טו וַאֲנִי
יִסַּרְתִּי חִזַּקְתִּי זְרוֹעֹתָם וְאֵלַי יְחַשְּׁבוּ־ ג׳
רָע׃ טז יָשׁוּבוּ ׀ לֹא עָל הָיוּ כְּקֶשֶׁת ב׳
רְמִיָּה יִפְּלוּ בַחֶרֶב שָׂרֵיהֶם מִזַּעַם
לְשׁוֹנָם זוֹ לַעְגָּם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ב׳ כתי׳ ו״ו ועדותי זו ב׳ חס׳
ח א אֶל־חִכְּךָ שֹׁפָר כַּנֶּשֶׁר עַל־
בֵּית יְהוָה יַעַן עָבְרוּ בְרִיתִי וְעַל־
תּוֹרָתִי פָּשָׁעוּ׃
ב לִי יִזְעָקוּ אֱלֹהַי יְדַעֲנוּךָ יִשְׂרָאֵל׃ ג׳
ג זָנַח יִשְׂרָאֵל טוֹב אוֹיֵב יִרְדְּפוֹ׃ ג׳
ד הֵם הִמְלִיכוּ וְלֹא מִמֶּנִּי הֵשִׂירוּ ג׳ כתי׳ סי״ן
וְלֹא יָדָעְתִּי כַּסְפָּם וּזְהָבָם עָשׂוּ לָהֶם ס׳
עֲצַבִּים לְמַעַן יִכָּרֵת׃ ה זָנַח עֶגְלֵךְ ג׳
שֹׁמְרוֹן חָרָה אַפִּי בָּם עַד־מָתַי לֹא ב

תרגום

עִבּוּרָא וְחַמְרָא דַהֲווֹ כַנְשִׁין מְרָדוּ בְּמֵימְרִי׃ טו וּכְמָא דִי אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיהוֹן יִסּוּרִין וּמַתְקֵיף עַל דַרְעֵיהוֹן כֵּן אַף אִינוּן חָשְׁבִין לְאוֹסָפָא קֳדָמַי בִּישָׁן׃ טז תָּבוּ לְמִרוֹד מִן אוֹרַיְתָא לָא עַל דַּאֲבְאִישִׁית לְהוֹן דָּמַן אִינוּן כְּקֶשֶׁת נְכִילָא יִתְקַטְּלוּן בְּחַרְבָּא רַבְרְבֵיהוֹן מֵעַמְקוּת לִישַׁנְהוֹן אִלֵּין עוֹבָדֵיהוֹן עַד דְּאִינוּן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ א נְבִיָּא בְּחִכָּךְ אַכְלֵי כַּד בְּשׁוֹפָרָא אֲמַר הָא כְּנִשְׁרָא דְמִשְׁתְּדֵי כֵּן יִסַּק מְלַךְ בְּמַשִׁרְיָתֵיהּ וְיִשְׁרֵי עַל בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ חֲלַף דַּעֲבָרוּ עַל קְיָמִי וְעַל אוֹרַיְתִי מְרָדוּ׃ ב בְּכָל עִדַּן דְּאַתְיָא עֲלֵיהוֹן עָקָא מְצַלָּן קֳדָמַי וְאָמְרִין כְּעַן יְדַעְנָא אֲרֵי לֵית לָנָא אֱלָהָא בַּר מִנָּךְ פְּרוֹקְנָא אֲרֵי אֲנַחְנָא עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל׃ ג טָעוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל מִבָּתַר פּוּלְחָנִי דִּי בְדִילֵיהּ אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיהוֹן טוּבָא מִכְּעַן סַנְאָה יִרְדְּפִינוּן׃ ד אִינוּן אַמְלִיכוּ וְלָא מִמֵּימְרִי רַבִּיאוּ וְלָא מִרְעוּתִי בְּסַפְהוֹן וְדַהֲבְהוֹן דְּאַסִּיקוּ לְהוֹן מִמִּצְרַיִם עֲבָדוּ לְהוֹן טַעֲוָן בְּדִיל דְּיִשְׁתֵּיצוּן׃ ה טָעוּ בָּתַר עֶגְלָא דְשָׁמְרוֹן תַּקִּיף רוּגְזִי בְּהוֹן עַד אֵימָתַי לָא יִכְלוּן

אבן עזרא

דגן ותירוש יתגוררו שיתחברו ביום לאכול ולשתות כמו נהרסו ממגורות: יסורו בי. ידברו סרה בי והנה בלילה לא יזעקו אלי וביום מורדים לדבר כזבים: (טו) ואני יסרתי. הטעם אני יסרתים לא לרעתם רק לחזק זרועותם כדרך ואני תרגלתי לאפרים: (טז) ישובו לא על. הטעם ישובו אל מצרים לא על צורך רק להלשין על שריהם וזה טעם היו כקשת רמיה והעד מזעם לשונם: זו לעגם. הקרוב בעיני כי המ״ם סימן אנשי הלשון: (א) אל. דברי השם אל הנביא שים אל חכך שופר ודאה כנשר אל בית ה׳ ויפת אמר שים חכך שופר כי אויב ידאה כנשר על בית ה׳ ויפה פירש בעבור מלת יען: (ב) לי. ככה הוא לי יזעקו בני ישראל או יחסר בית ישראל: (ג) זנח. טוב. הוא השם הנכבד שהיה טוב לו: ירדפו. כמו אשר יקראו ה׳ לדקנו: (ד) הם. כי לא שאלו להשם להמליך ירבעם וכתוב אשר יבחר ה׳ אלהיך בו גם כן מלך ישראל: השירו. מעלומי העי״ן הס שב שר והטעם כפול ויפת אמר כמו סמ״ך כמו בשורי מהם והטעם הסוף אם המליכו או אם השירו. וטעם למען יכרת בעבור יכרת מהם הכסף והזהב: (ה) זנח. שומרון. כפול כאלו כתוב אותך זנח עגלך אותך שומרון כאילו מאס בך כי העיר תחרב ואנשי׳ ילכו בשבי: חרה אפי בם. בעגל ובשומרון: עד מתי. יהיה חרון אפי בם עד שיהיו נקיים

מסורה

ואלי ג׳ וסימ׳ ואלי יחשבו רע. ואלי דבר יגנב. ואלי יאספו כל חרד: זו ב׳ כתוב בוי״ו וסימ׳ מזעם לשונם זו לעגם. ועדותי זו אלמדם. וה׳ כתיב זה בה״א וסימ׳ נמסר במלכים ב׳ סימ׳ ו׳: שפר ב׳ חס׳ בנביאים וסימ׳ אל חכך שפר. בדי שפר יאמר האח. ומן וישלח אבשלום עד סוף סיפרא דכו׳ חס׳: זנח ג׳ בקריאה וסימ׳ זנח עגלך שמרון. זנח ישראל טוב אויב. זנח ה׳ מזבחו נאר מקדשו:

רדק

ענין אסיפה וחבור כמו הן גור יגור יגורו עלי עזים: יסורו. מן כי דבר סרה סורר ומורה והם בענין שני שרשים סור וסרר ויונתן תרגם על דגן תירוש בסגי עיבורא וגו׳: (טו) ואני ...סיה להם הטוב והיו חזקים כנגד אויביהם אני הוא שיסרתי וחזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע כי אמרו כי אינו מאתי רק מקרה הוא להם הטוב או הרע: יסרתי. כמו מוסר מלכים. ...ד. ענין קשירה והקשר הוא חזוק הדבר וי״ת וכמה די אנא מייתי וגו׳: (טז) ישובו לא על. הוא קמץ. כמו הוקם על. לפיכך הוא תאר כמו עליון. ופירושו כשתבא להם הצרה ישובו ...ומכו״ם לא אלי שאני עליון על הכל: היו כקשת רמיה. תאר או שם והוא ענין מרמה. כלומר הקשת במרמה שיראה דורך הקשת שיורה לעבר אחד ויוסיף ידו כרגע לעבר אחר ותולה ...ת. ואעפ״י שהדורך הוא העושה הרמיה לפי שהוא בעל המעשה ואעפ״י שהוא על יד אחר. כך ישראל פעמים היו שבים לדרך טובה וברגע היו שבים לדרך רעה. ובנה הם הקשת על דרך ...ו הספ׳ בם הדורך במשל שעל ידם שבים לדרך הרעה. כי כן ראינו בדבר אליהו אחר שעשה המבחן באמתי אמרו כל העם ה׳ הוא האלהים ה׳ הוא האלהים. וכמעט שבו לעבוד ...בעלים: יפלו בחרב שריהם מזעם לשונם. שריהם שמוליכים אותם בדרך רעה ואומרים להם כשיבא עליכם האויב נלך למצרים ונבקש מהם עזר. וזהו זעם לשונם שזועמים אל בדברים ...א להם: יפלו בחרב. בדרך, וזו הסליכה לעג היא להם בארץ מצרים שלועגים ומתלוצצים כשהם באים לבקש עזר מהם, וכן אמר בנבואת ישעיה משא בהמות נגב וגו׳, לביא וליש מהם ...ם היו אוכלים חיות הרעות ומהם היו נופלים בחרב האויב: זו. כתול״ם וכן ועדתי זו אלמדם, והוא כמו זאת: (א) אל חכך שופר. כמו שאמר למעלה תקעו שופר בגבעה, וכשמדבר אל ...ו הם בלשון יחיד פעם בלשון רבים, אמר שים אל חכך שופר כי הנה האויב שידאה כנשר על בית ה׳, כלומר יבא על כל הארץ וגם על בית ה׳ לשחריבו יען עברו בריתי והם נטשוהו ...ני אנשו ואניחנו ביד זרים, וסמך שופר אל החך והשופר יניחנו אל שפה לפי שהקול עובר דרך החך אחר שיצא מהגרון וי״ת נביא בחיכך אכלי וגו׳: (ב) לי יזעקו. היה להם לישראל ...ל בעת צרתם לאמר: אלהי ידענוך. כלומר ידענו שאין מושיע בלתך וישראל המאוחר דינו להיות מוקדם אחר לי יזעקו וכמוהו רבים במקרא המאוחר מוקדם כמו מקים שם קבר יחד ...ו עבור והדומים להם כמו שכתבנו בספר מכלול בחלק הדקדוק ממנו: (ג) זנח ישראל טוב. והיה האל יתברך שאין טוב זולתו בלי מגרעת לפיכך אויב ירדפו ובא הכנוי עם הוי״ו ...יוס שמו אשר יקראו: (ד) הם המליכו. המליכו ירבעם ולא שאלו את פי ה׳ ואע״פ שמלכות ירבעם מהאל ית׳ היתה כמו שאמר לו אחיה השילוני הם בעת שהמליכוהו לא שאלו את פי ...הנביא לא אמר להם להמליכו אלא אמר לירבעם מה שיהיה לו, ועוד כיון שראו שמנעם מלעלות לירושלים לפני ה׳ ועשה להם העגלים היה להם להסירו מהמלוכה כי אחיה הנביא ...לו דבר המלוכה אם יתעשה הישר בעיני השם וכן מלכי ישראל האחרים לא היו ממליכים אותם על פי ה׳ זולתי יהוא בן נמשי: השירו ולא ידעתי. כמו שרים ומנסיכים עליהם ולא ...ם היו מכשילים אותם וסומכים ידי מרעים: כספם וזהבם. כמו שאמר בראש הספר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל: למען יכרת. למען יכרת שמם ויגלו מארצם או יכרת הכסף ...מדה כנגד מדה הם שמוסו לעכו״ם יכרת מהם: (ה) זנח עגלך שמרון. אע״פ שהעגל לא היה בשמרון כי אם בבית אל לפי שראש הממלכה למלכי ישראל היה שמרון מאחאב ואילך והמלכים

מצודת דוד

...רה הוא ולא ה׳ פעל כל זאת: (טו) ואני יסרתי. וכאשר קשרתי זרועותם ...יע הנה המה חשבו עלי רע לומר לא ממנו באה ובין הרעה ובין הטובה ...מקרה: (טז) ישובו לא על. משימים עצמם לא כנגד העליון יתברך כ״א ...ים והיו כקשת איש רמיה שלא יורה החץ אל המקום שנראה בתחלה כ״א ...ך הם אינם תולים הדברים בהשגחה כי פתאום יהפכו עצמם ממנה ומכחישים ...שהכל במקרה: יפלו. לכן יפלו שריהם בחרב האויב: מזעם לשונם. ...ר מה שמדברים בלשונם דברים שהם לזעם לה׳ כי יכחשו לומר אין ה׳ משגיח: זו לעגם. במדה הזאת אחזו בעוד היותם בארץ מצרים כי גם אז כאלו לעגו ...ה באמתית כי כחשו בהשגחה: ח (א) אל חכך שופר. ר״ל הרם קול גדול כאלו שופר נתון אל חכך ותריע בו ואמור הנה האויב ידאה כנשר לבוא על בית ...יען: ועל תורתי פשעו. מרדו על דברי התורה: (ב) לי יזעקו וגו׳. הרם המקרא והראוי לי יזעקו ישראל וכו׳ ר״ל ראוי היה ביזעקו לי ישראל ויאמרו אלהי ...נו אותך למשגיח ומושל: (ג) זנח. ר״ל אבל לא כן עשו כי עזב כל ישראל את הטוב להם ועשה יסודם כדרך שעשו עשרת השבטים כי גם הוא לא הנה אלי ולכן ...דוף אותו: (ד) הם המליכו. הנה עשרת השבטים עשו מלכים ולא שאלו ממני כי כל המלכים המליכו מדעתם זולת ירבעם ויהוא: השירו. עשו שרים בלי ...יתי: עשו להם. כאלו הכסף והזהב עצמם עשו העצבים ר״ל בעבור שהיו משופעים בכסף וזהב מרדו בה׳ ועשו העגלים וא״כ הכסף והזהב היה

מצודת ציון

על דגן. בעבור דגן: יתגוררו. מלשון גרות: יסורו. מל׳ סרירה ומרידה: (טו) יסרתי. ענין קשירה כמו כי אסר יאסרך (שופטים טו) והוא ענין חוזק כי קשירת הדבר הוא חזקו: (טז) על. מלשון עליון וכן הוקם על (ש״ב כ״ג): כקשת רמיה. ר״ל איש רמיה כי דרך לייד הרמאי להסבות קשתו לצד אחר לבל תכרת החיה ופתאום מסבבה מול החיה ויורה בה: מזעם. ענין קצף ועברה: (א) חכך. מל׳ חיך אשר על הלשון ממעל: (ג) זנח. ענין עזיבה כמו למה זנחתני (תהלים מג): (ד) השירו. מלשון שר: עצבים. עכו״ם: (ה) נקיון. מל׳ נקי וברור: הרם

אבן עזרא

נקיים ולא יוכלו נקיון שיהיה להם ממנו : (ו) כי . מעלת ישראל הוא ומעלת המלך שהמליכוהו נעשה עגל שומרון : כי שבבים . כמו שביבים ויפת אמר כי עגל שומרון יעשה ישראל להיות שובב וזה איננו נכון : (ז) כי . פי"ן סופתה נוסף כמו אימתה : אולי . ואם תאמרו אולי יעשה דעו כי זרים יבלעוהו : (ח) נבלע . כטעם יבלעו קצירכם גם יבלעו הזורעים : ככלי אין חפץ בו . שאדם ישליכנו מביתו : (ט) כי. פרא . כמו פרא אדם וטעם בודד כי לא היתה עצתם אחת ומלת התנו מגזרת אתנן שהיה כל אחד נותן מנחות של אהבים לשרי האומות : (י) גם . טעם אקבצם . במצרים אז יחלו להתאונן ולהתרעם מעט מרוב משא מלך מצרים ואשור ושריהם ולא יתכן מדרך הדקדוק לפרש ויחלו רק כמו וממקדשי תחלו : (יא) כי הרבה . וטעם היו לו מזבחות לחטוא כבר היה לו שירש מאבותיו ולמה הרבה עוד: אכתוב

הושע ח

יוכלו נקין : ו כי מישראל והוא
חרש עשהו ולא אלהים הוא כי־
שבבים יהיה עגל שמרון : ז כי רוח
יזרעו וסופתה יקצרו קמה אין־לו
צמח בלי יעשה־קמח אולי יעשה
זרים יבלעהו : ח נבלע ישראל עתה
היו בגוים ככלי אין־חפץ בו :
ט כי־המה עלו אשור פרא בודד
לו אפרים התנו אהבים : י גם כי־
יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו
מעט ממשא מלך שרים : יא כי־
הרבה אפרים מזבחות לחטא היו־

ל' ומס' · ס' · ל' · ל' . ג' · ל' ומס' · ו' . ג' א"ל · ל' . ג' · ל' . ד' · ל' דסמי'

תרגום

למזבחי : ו ארי מישראל הוא
נבי אומן חוא עבדיה דחלא
דלית בה צרוך הוא ארי
לנסרי לוחין יהי עגלא
דשמרון : ז בית ישראל דמן
לדרוח זרע ועלעול תציד קמה
לית ליה נוב לא יעבד מאים
יקנון נכסין עממיא יבזוננון :
ח אתבזיז ישראל כען הוו
בעממיא כמנא דלית צרוך
ביה : ט ארי אינון גלו לאתור
על דהליכו ברעות נפשהון
כערד מרוד בית ישראל
אתמסרו ביד עממיא
דרחימו : י אף אם ישנון בית
ישראל דחלתי על לבהון
מביני עממיא אקריב גלותהון ואפילו יחכמון כזעיר אעדי מנהון מרות מלכין
ושלטונין : יא ארי אסגיאו דבית אפרים אגורין למחטי הוו להון אגורי טעותהון לתקלא :

רשי

יוכלו . להסגות לבם להנקות מאותו טינוף : (ו) כי מישראל והוא
וזהבם של כל אחד ואחד הוא גבוי והחרש עשהו והוי"ו של והוא נוס[ף]
וי"ו דומין לו (יחזקאל מו) כצאתו ובנאיו ולא ירפאו אף כאן
הזמנתו והכנתו והוא נעשה ויש ליישב הוי"ו הזאת כן כי מישרא[ל]
העגל הזה מאתם [...] העגל הראשון : שב[בים] [...] לוחים ולשון ארמי[...] מכסורא (סנהדרין [...]) אין לו . לזרע של[...] יגליחו במעשיהם : [...] אף אם יעשה ק[...] יבלעוהו . אף [...] בנכסיהם סופו ליפו[...] (ט) פרא בודד לו . [...] שהולך בודד לעצמו [...] ממקום למקום ל[...] אהבים . י"ת לשון [...] ערוד זה שהולך כמו [...] רוח כתנים לקנות ל[...] כואפי' זרים התנו ל[...] בלע"ז ויש לפרש ל[...] (י) גם כי יתנו בג[...] שעשו זאת שהת[...] בעכו"ם עתה אקבצ[...] גאולתם לא אעכב [...] מעט ממשא מלך שר[...] מעט בגלות' בבבל [...] מלך שרים משול כב[...] בתוכם : (יא) כי הר[...] להיכך אחילנו מ[...] ש[...]

מסורה

יקצרו ג' בקריאת וסי' כי רוח יזרעו וסופתה . הזרעים בדמעה ברנה . בשדה בלילו יקצרו : בודד ג' בקריאה וסימ' פרא בודד לו . כי מצפון עשן בא . כצפור בודד על גג :

תולדות אהרן יתנו בגוים . ב"ב ח :

רדק

והמלכים הם היו המחזיקים בעבודת העגלי' כמו שאמר בכל אחד מהם וילך בחטאת ירבעם לא סר מחטאת ירבעם
לפיכך אמר העגל אל שמרון וכן אמר שובבים יהיה עגל שמרון ופי' זנח הרחיק כמו זנח ה' מזבחו אמר את שמרון הרחיק אותך עגלך כלו' שבעבורו רחקת מארצך ור"ל שמרון אנשי שמרון
פעל עומד ופי' רחק כמו וזנחה מסלים נפשי אמר את שמרון רחק עגלך ממך כי גלה כי מלך אשור כשלכד שמרון ועדי ישראל שבר את העגלים ולקח הזהב : חרה אפי בם . בשני העגלים או ב[...]
העובדים אותם : עד מתי לא יוכלו להיות נקיים מזה העון כלו' עד מתי יאריך הזמן שלא יוכלו להיות נקיים : (ו) כי מישראל. זה העגל מישראל היה כלו' לא [...]
מהעכו"ם כמו שאר עכו"ם שלמדו מהם אלא מישראל עצמם יצא מן העגל שעשו במדבר כמו שפירשנו בספר מלכים : והוא חרש עשהו. והוא העגל אמר אל תחשבו כי אלהים הוא ויש בו כח
ואיך יהיה למעשה יכולת על העושה אותו : כי שבבים יהיה עגל שמרון. עתה תראו אם יש בו יכולת להציל העובדים אותו כי אפי' א"ע לא יוכל להציל: כי שבבים. כמו שברי' כלו' שישברו אותו ויש[...]
הזהב לא לתועל' שיש בו בעודו בצורת עגל: שבבים . כמו שברים ותתיבת כמו שיבא מכסורא בדברי רז"ל וכן אמרו וישב משה את דברי העם אל ה' דברים שמשבבין לבו של אדם כל[...]
וי"ת ארי נסרי לוחין : (ז) כי רוח יזרעו . כלומר לשוא טרחו בעבודה זו כאלו אדם זורע רוח שאין בו ממש שלא יקצור אלא רוח או פחות ממנו כלומר לא תשיגנו הנאה של [...]
והסופה קשה מהרוח נמצא כי הסופה כמו הסערה כמו שאמר בסופה ובסערה דרכו ותי"ו וסופתה כתי"ו ישועתה והכפל לחזק הענין : קמה אין לו . לפי שהמשיל את מעשיהם לזור[...]
עוד על הענין ואמר קמה אין לו ואמר לא יבא לעת שיהיה קמה וקמה תקרא התבואה כשעומדת לקצר שיקוו הזורעים הנאה ממנה בקרוב אחר הקצירה שיעשו אותה קמח וגם הכ[...]
שיקוו תועלת ממעשיהם ואמר עוד צמח בלי יעשה קמח כלומר אפי' יצמח הזרע אחר הזריע' והמשל שיצליחו מעט במעשיהם אחר שהחלו הרע ולא יעמוד אותו הטוב ולא יבא לידי
כמו הצמח שיבא לידי קצירה וטחינה : אולי יעשה זרים יבלעוהו. שאם יעשה פעם א' שיבא לידי קמח כלו' שיצליחו בנכסיהם עד שיגיע להם מעט הנאה בתחלה יבאו זרים ויבלעו[...]
להם ההנאה : (ח) נבלע. שיבלעוהו העכו"ם ויאכלו כל טובו : עתה היו בגוים. בעיני הגוים שילכו לבקש עזר מהם והם נבזים בעיניהם ותשבום הגוים ככלי אין חפץ בו שמשליכי[...]
שאמר למעלה זו לעגם בארץ מצרים או פירוש היו בגוים שהלכו בגלות : (ט) כי המה עלו אשור . אמר עלו ואם היא ירידה מא"י לאשור כי פי' עלו נסתלקו מארצם והלכו לאשור
בארץ או אם תאמר כי עלה מן הארץ רוצה בו עליה ממש כלומר לארץ אשר באו משם וה"א ארץ כנען הנה כמוהו לשון סלוק והפסק כמו יעלו עלה הכלות גדים בעתו בתאי ימ[...]
והגאון רב סעדיה פי' עלו כמו באו שתרגם באו עלו ואפשר לפרש עלו אשיר עליה ממש והוא כשבא פול מלך אשור לארץ ישראל בימי מנחם בן גדי ויתן לו מנחם אלף ככר כסף
אליו למקום שהיה בו פול כי בארץ ישראל עצמה יש מקום גבוה מחבירו כמו ירושלים שהוא גבוה מכל ארץ ישראל : פרא בודד לו . אמר הנה הוא כמו הפרא שהולך יחידי שואף רו[ח]
הוא הולך בעלת נפשו לבקש עזר הנה והנה ממצרים ומאשור וכן ת"י גלו לאתור על דהליכו ברעות נפשיהון כערוד מרוד : אפרים התנו אהבים . לשון תנאי כמו אתנה המה לי א[...]
כי אפרים התנו אהבים עם מצרים ואשור היו נותנים להם שוחד להיות בבריתם ובאהבתם וי"ת אתמסרו ביד וגו' : (י) גם כי יתנו . יתנו גם הוא ענין תנאי כמו התנו אלא שזו[...]
מן הכבד אמר מה תועלת להם כי התנו בגוים כי עתה בקרוב אקבץ הגוים עליהם להגלותם אלא שמתחלה יתלוננו ויתרעמו ממשא מלך שרים כמו שכתוב בספר מלכים שהיו נותנים [...]
עליהם עונש מס וזהו מעט כנגד הגלות : ויחלו מעט . ענין התלה : מלך שרים . חסר וי"ו כמשמש והוא כמו מלך ושרים וכן שמש ירח ראובן שמעון והדומים להם רבים ופי' שרים
וי"ת אף אם ישנון וגו' : (יא) כי הרבה . מזבחות . שניהם בשוא הבי"ת ובאו כן על דרך הסמיכות ואפשר שחסר הנסמך מזבחות העגלים או העצבים וזולתם ממיני עכו"ם שמל[...]
עם סידועה , הרבה למזבחות . ואמר הרבה על אשר עשו אבותם כמו אחאב שהוסיף הבעל והאשרה ומה לו להרבות ולהוסיף כי כבר היו לו אלא שהוסיף על חטאו וי"ת להטא הר[...]
והשני לתקלא ויפה פירש : אכתוב לו . כתוב בוי"ו וקרי בלא וי"ו בקמץ חטף התי"ו מפני סמיכותו למלה זעירא : רבו . כתיב בוי"ו וקרי ביו"ד בצרי הבי"ת , ופי' הכתוב המלות ש[...]

מצודת ציון

(ו) חרש . אומן : שבבים . קיסמין דקים ובדרז"ל שיבא מכסורא (סנהדרין ה) : (ז) וסופתה . רוח סופה וסערה : קמה . כן יקרא אסיפת השבלים כשעדיין עומד בקרקע וכן מגדיש ועד קמה (שופטי' טו) : אולי . ענינו כמו אם וכן אולי לא תאבה האשה (בראשית כד) : זרים . נכרים : יבלעוהו . מל' בליעה : (ח) נבלע . ענין השחתה כמו בלע ה' (איכה ב) : חפץ . ענין צורך כמו אם כלי אין חפץ בו (ירמיה כב) : (ט) פרא . הוא חמור הבר : בודד . מל' בדד ויחידי כמו איכה ישבה בדד (איכה א) : התנו . מל' אתנן זונה ואמר בל' בזיון : (י) יתנו . מלשון אתנן : ויחלו . מל' חיל וחלחלה : מלך שרים . כמו מלך ושרים ותחסר הוי"ו וכן כסוס עגור (ישעיה לח) : רבו

מצודת דוד

היה סבת הגלולים : למען יכרת. העצבים יהיו סיבה שיכרת מהם ה[...]
כי האויב יקחום : (ה) זנח וגו'. אתה שומרון הנה העגל שעבדת לו [...]
ולא עזר לך בעת חרה אפי באנשיה : עד מתי. כאומר הלא ראו ש[...]
ועד מתי לא יוכלו לנקות עצמם מטנוף העגל למאס בו : (ו) כי מישר[אל]
הזה נעשה מישראל מבן אדם לא ממלאכי מעלה : והוא. העגל הזה [...]
ולא נעשה פלאים ביצירתו ולכן אין הוא אלהים אלא הוא כשאר יצירה :
ר"ל ומסוף הדבר יהיה נראה שאין בו ממש כי האויב ישברו לקיסמין
לפוי הזהב : (ז) כי רוח יזרעו . ומסיף הדבר יהיה נראה כאשר זרעו ה[...]
הסופה ר"ל כמו שקוצרין מה שזורעים כן הם יקבלו גמול לפי המעשה והואיל והמעשה היה רוח ודבר שאין בו ממש כן יהיה הגמול : קמה אין לו . זריעתם ל[...]
קמה והמעט שתצמח לא יעשה קמח ואם יעשה מה הנה הזרים יבלעוהו אבל הם לא יהנו מזריעתם ר"ל לא יצליחו במעשיהם ואף מעט ההצלחה שיהיה [...]
מה מן ההון לא תשאר בידם כי האויב יקחום : (ח) נבלע ישראל . הנה נשחת ישראל ועתה היו לבוז בין הבבליים ככלי שאין בו צורך : (ט) עלו א[שור]
עבם עוזרם: פרא. המה כפרא ההולך בדד ויחידי באות נפש מבלי עלם ומבלי מנהיג: התנו אהבי'. נתנו למלך אשור אתנן דרך אהבה למען יעזור לו: (י) גם כי יתנו
יתנו אתנן אלה בבליים עכ"ז עתה בזמן קרוב אקבץ את הבבליים הסם לבוא עליהם למלחמה ולא יועילו עם האתנן : ויחלו מעט . ר"ל במעט זמן בקרוב יחילו ויר[...]
מלך אשור והשרים : (יא) כי הרבה וגו' . ר"ל עשה הרבה מזבחות לחטוא בהן להקריב עליהן לעבודת כוכבים וכן היו לו המזבחות לחטוא בהן כי [...]

(יב) אכתוב לו . אני תמיד מוכיחו על ידי נביאי וכותב לו רובי תורתי והם כמו זר נחשבו : (יג) זבחי הבהבי . זבחי עולתי שהם מהבהבים אש שעל מזבחי : יזבחו בשר ויאכלו . למה לי שמביאים אותם יזבחו הם בשר לאכלם ויאכלום כי אינני רוצה אותם : (א) אל תשמח ישראל . אל גיל כעמים שהם עכו"ם הקדמונים שהם לא תורה ולא באו לחלקי וניתנה מצלי ואבדת ברכה : אהבת . להיות מקבל אתנן : על כל הדרך זונה שנותנין לה גרן באתננה : (ג) לא בארץ ה' . לא יתעכבו : (ד) לא יסכו . לשון נסך

(יב) אכתוב . ואני הוכחתיו וחוקי כתובים היו לו : (יג) זבחי . אמר רבי משה הכהן הבהבי כדברי רז"ל ולא הבהבה ויסת אמר מגזרת הבהב והיו"ד נוסף כמו שדי והוא הנכון : יזכור עונם . שישובו אל מצרים למרות פיו לא תוסיפו לשוב בדרך הזה עוד : (יד) וישכח . היכלות . לבצר בהם : ואכלה ארמנותיה . כל עיר ועיר : (א) אל . הטעם כל גוי אם ישמח בבא להם גילה דין הוא כי אין אחד מהם שיזנה תחת אלהיו כאשר עשית אתה אהבת לתת אתנן לבעלים תחת מעשר אלהיך וזאת הזנות על כן גרן ויקב כי זרים יקחום יכחש בה כאילו לא יכירם : (ג) לא ישבו . ובאשור טמא יאכלו . כי כן היו אוכלין בארץ ה' אחר שלא יתנו קודש השם ויתנו אתנן : (ד) לא . הנשארים ואלו היה

לו מזבחות לחטא : יב אכתוב־לו ל' יתיר ו'
רבו תורתי כמו־זר נחשבו : רבי פ'
יג זבחי הבהבי יזבחו בשר ויאכלו
יהוה לא רצם עתה יזכר עונם ויפקד
חטאתם המה מצרים ישובו : ס'
יד וישכח ישראל את־עשהו ויבן
היכלות ויהודה הרבה ערים ל'
בצרות ושלחתי אש בעריו
ואכלה ארמנתיה : ד' חס'
ט א אל־תשמח ישראל אל־ ג'. ל'
גיל כעמים כי זנית מעל אלהיך
אהבת אתנן על כל־גרנות דגן :
ב גרן ויקב לא ירעם ותירוש יכחש ג'
בה : ג לא ישבו בארץ יהוה ושב ב' סבירים בם ויכו בם
אפרים מצרים ובאשור טמא
יאכלו : ד לא־יסכו ליהוה יין ולא ג' ר"פ לא ולא לא

יב כתבית להון סגיאות אוריתי ואינון כעממיא אתחשיבו : יג דבחין דמגבן מן אונס דבחין בסרא ואכלין וקדם יי לא רעוא בהון כען יסער חוביהון ויתפרע עויתהון אינון למצרים יתובון : יד ושבק ישראל ית פולחן עבדיה ובנא היכלין לטעותא ודבית יהודה אסגיאו קרוין כריכן ואשלח אשתא בקרווהי ותשיצי ברניתהא : א לא תחדון דבית ישראל ולא תבועון כנימוסי עממיא ארי טעותון מבתר פולחנא דאלהכון רחמתון למפלח לטעותא על כל אידרי עבורא : ב מאידרא וממעצרתא לא יתזונון וחמרא לא יספיק להון : ג לא יתובון בארע שכנתא דיי ויתובון דבית אפרים למצרים לאתור יגלון מסאב ייכלון : ד לא ינסכון קדם יי נסכין דחמר ולא

חטאתם ט' וסימ' נמסר בספר ישעיהו ריש סימ' נ"ח : גיל ג' בקריא' וסימ' אל תשמח ישראל אל גיל כעמים . גיל יגיל אבי צדיק . השמחים אלי גיל . וחד וגיל גבעות תחגרגה :

תולדות אהרן רבי תורתי . גטין ס (פסחים יז): וישכח ישראל . (שקלים מט) : אל גיל . גטין ז (מגילה עד) :

רדק

גדולות ונכבדות מתורתי וכנה הם נחשבים לו כמו ...אלהים , כמו בימי ...להם דבר חדש ספר ...: (יב) אכתוב . כמו ...אשר אכתוב כאלו אני כותב ...ם בכל יום ויום שהנביאים ...לה יזהירום על דברי ...הירום להם ולא טוב להם ; על כל רב ביתו ספי' גדול ...ים כתנים לשון הגיאות ...) זבחי הבהבי . אמר תהלים בהות לעכו"ם ועתה אומר כי ...כנים במקדש אינו לרצון ...כים מתמאם ואין זביחתם ...כילתם כמו השלמים שהיו ...לבעלים ופי' הבהבי מהנותי ...על הפי"ן והלמ"ד מן יהב ...מעות שהם מוסבים שנותנים ...פ דבחין דמגבן מן אונים ...כבי ענין גליית הבשר מן לא הבהבם מהבהבין באור

..., ורש"י פירש אותם זבחים שמהבהבין לפני במזבח מה לי שמביאים אותם לפני יזבחו אותם לעצמם ויאכלום כי אינני רוצה אותם וטוב היה פירושו לולי שקריאתו לפירושו וי"ו ויאכלו ...ינם אלא בפתח : עתה יזכיר . עתה בקרוב יזכור עונם כשישובו מצרים עם יוחנן בן קרח ויעברו על דברי אז אפקוד עונם יותר על אשר פקדתי בחרבן הארץ ובגלותם כמו שאמר ותמו כל בארץ מצרים יפלו בחרב וברעב יתמו מקטן ועד גדול בחרב וברעב ימותו : (יד) וישכח ישראל את עושהו . כמו הוא עשך כלומר גדלך וכן אשר עשה את משה ואת אהרן , ...שראל שכח מי שגדל אותו והרבה אותו ויבן היכלות לעבוד בהם עכו"ם וכת"י ובנה היכלא לטעותא ויתכן לפרש ויבן היכלות להשגב בהם מפני האויב כמו שאמר ויהודה הרבה ערים ...לומר שכחו אל מושיעם ובטחו בהיכליהם ומבצריהם ולא יועילום כי אני אשלח אש בעריו כלומר שיבא עליהם האויב בארוני שישרוף עריו וארמנותיו באש כמו שכתוב וישרוף את בית ...ים המלך ואת כל בית גדול שרף באש וכן עשה בערי יהודה וכן אמר בנבואת ישעיה עריכם שרופות אש או יהיה פי' באש סחרבן שיהיה גדול כאלו הערים והארמונות שרופות באש : ...שמחה . אם יקרה לכם דבר שמחה כמו תופות חתנים וזולתם אין לך לשמוח כמו שאר העמים כי הם לא עזבו את אלהיהם ואתה זנית מעל אלהיך ועבדת אלהי העמים לכן יש לך ...על זה ולא לשמוח לשיש שמחה כמו שעשו דור המדבר אחר שהוכיחם משה רבינו על דבר העגל אמר וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו והנביאים מוכיחים אותם בכל יום על ...עכו"ם ולא ישימו על לב : אהבת אתנן על כל גרנות דגן . לפי שהמשילו הנביאים עבודת עכו"ם כמעשה זונה אמר אהבת אתנן כמו אתנן זונה ופי' על כל גרנות דגן בעת שהייתי ...ותם מלאות דגן כמו שאמר וישמן ישורון ויבעט או יהיה פירוש על כל גרנות דגן כי כשהיה הדגן בגורן היו עובדים עכו"ם שם בגורן לפי מחשבתם שבעבור זה הוא הנותן התבואה : ...ויקב לא ירעם . כיון שאינם מכירים כי אני הנותן להם הדגן והתירוש ומניחים עבודתי ועובדים אלהים אחרים לא ירעם אותם גורן ויקב כי אביא עליו השדפון והירקון או הארבה או ...לא ישבו ממנו גורן ויקב , וכן אמר בראש הספר והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה : ותירוש יכחש בה . אמר ותירוש אחר שאמר ויקב כי זכרו הגורן הוא על שם סופו שיעשו ממנו לחם ...ויקב כולל שתי הנאות אכילת הענבים ושתיית התירוש שיעשו מהענבים ואחר שאמר הנה תירוש לא כלל יקב כי אם אכילת הענבים ואחר כך אמר ותירוש ופי' יכחש בה כאלו יכחש ...מה שיקוו ממנו לא ימצאו בו שתהיה בו מארת ה' כמו שאמר בנבואת חגי בא אל היקב לחשוף חמשים פורה והיתה עשרים ואמר בה לשון נקבה לעדת אפרים כי בזה ובזה ידבר אל העם ...פעם יחיד על דרך כלל ופעם לשון רבים על דרך פרט ופעם לשון נקבה על העדה ובמסרה ב' כתיבין בה וסבירין בם והאחד הוא ויכו בה : (ג) לא ישבו בארץ ה' . היא ירושלם כיון שהם ...אותה בגלוליהם לא ישבו בה כי אין הארץ סובלת זמן רב עובדי עכו"ם כמ"ש אלהי נכר הארץ וכן מי שיעשה בה התועבות הכתובות כמ"ש ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה ...אשר לפניכם : ושב אפרים מצרים . הכתוב שאמר עליהם לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם וכן אמר בקללות בתורה והשיבך ה' מצרים וגו' אע"פ שמלכות אפרים גלו על יד מלך אשור ...ם קודם גלותם שבו לארץ מצרים מפני הרעב והצרות שהשיגום בארצם גם שרידים מאפרים היו עם דלת יהודה ובנימין כששבו למצרים אחר שמנעם ירמיהו הנביא בשם ה' : ובאשור טמא יאכלו . ...ור שגלו שם טמא יאכלו כמ"ש בנבואת יחזקאל ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים כי בין הגוים לא יוכלו לאכול לחמם בטהרה ובנקיות : (ד) לא יסכו לה' יין ולא יערבו לו. אמר מה להם
עתה

מצודת דוד

...עבודת כוכבים ולא ניחם על מחשבתו : (יב) אכתוב וגו' . ר"ל על ידי נביאי שאני שולח עליהם בכל יום להזהירם על הדברים הגדולים והנכבדים שבתורתי כאלו אני כותב אותם להם לבל ישכחו מה אבל בעיניהם יחשבו כאלו הם דברי זר אשר לא ידעוהו מעולם כי מהרו שכחו : (יג) זבחי הבהבי . עתה גזול יהודה שאחזו בדרכי עשרת השבטים בבטחון הקרבנות שמקריבים במקדש הם הנה הזבחים מה שאתם מהבהבין ושורפין לפני יותר טוב הוא יזבחו לעצמן ויאכלו כי ה' אינו מקבלם ברצון : עתה . ר"ל בזמן קרוב יזכור עליהם המקום את עונם להשיב להם גמול : ויפקד . כפל הדבר במ"ש : המה מצרים כשגלו מארצם ינוסו לשוב למצרים לשבת שם : (יד) וישכח וגו' . ר"ל כמו שישראל שכח את ה' המגדלו ומרוממו ובנה היכלות לעבודת כוכבים כן יהודה שכח ה' והרבה ערי מבצר להשגב בהן ולא בטח בה' ולכן אשלח אש בערי הבצורות שביהודה ואשר אכלה האש ושרפה ארמנותיה של עדת ישראל שעשתה לעבודת כוכבים : ט (א) אל גיל . ר"ל אין ראוי לך לשמוח על שום גילה : כי זנית . ולכן מסרתי שמחתיך בכל עת : אהבת אתנן . אהבת לקבל אתנן לחזור על הגרנות ר"ל חזרת אל עובדי כוכבים לבקש מהם עזרה ולפי שמשלה לזונה אמר לשון הנופל בזה מחזרת על הגרנות לקחת דגן באתננה : (ב) לא ירעם . לא יהיה להם למאכל : יכחש בה . יעקר בעדת ישראל ר"ל לא ישפיע לה היין : (ג) לא ישבו וגו' . כי יגלו ממנה : ושב . מפני אויב ינוס למצרים כנ"ל : ובאשור . בהיותם בגולה באשור יאכלו מאכל טמא ומאוס כי לא יוכלו לשמור מאכלם בנקיות : (ד) לא יסכו . זה אמר על בני יהודה שאין לו חסד ולא יעריבו לה' יין ובהיותם איננו ערבים עליו : כלחם אונים להם . הקרבנות הם בעיניו כלחם אבל שהוא בגזל לאשר מטמא ומתעב את האוכלו : כי לחמם .
סקרבנות

מצודת ציון

(יב) רבו . ענין הגדלה ורוממות כמו כרובם כן חטאו לי (לעיל ד): (יג) הבהבי . ענין חרוך ושרפה. ובדרז"ל שקפלה ולא הבהבה (שבת כח) : רצם . מלשון רצון : (יד) עשהו . המגדלו ומרוממו כמו הוא עשך (דברים לב):ויבן . מלשון בנין:בצורות.מל' מבצר :ארמנותיה.מל' ארמון והיכל:(א) גיל . ענין שמחה : גרנות . כן נקרא מקום התבואה : (ב) ויקב . הוא הבור שלפני הגת והיין יורד בו כמו וגם יקב חצב בו (ישעיה ה) : ירעם . מל' מרעה : ותירוש . ענבי היין : יכחש . יעקר : (ג) טמא . ר"ל מתועב ומאוס : (ד) יסכו . מל' נסך ויליקס : יערבו . ענין מתיקות כמו וערבה לה'
מנחת

אבן עזרא

היה להם לא יערבו לו : כלחם אונים . כמו לא אכלתי באוני והוא שם דבר ולשון רבים אונים : (ה) מה . חג ה'. כנגד זבחיהם : (ו) כי הנה הלכו . מפחד שוד שיבואם יש מהם שימותו במצרים גם בדרכים על כן אמר מחמד לכספם והנה לשוד ילכו : (ז) באו ימי השלום . שישלם לכם השם שהייתם אומר על נביא השם שהוא אויל ואיש אשר רוח השם בו הוא משוגע : על רב עונך . משטמה . שיש בלב כל אחד : (ח) צופה . הטעם שאמר כי נביא השם הוא אויל והוא עושה מעצמו צופה והוא כמו נביא שהוא צופה מה להיות וזה נביא השקר הוא פח יקוש וטעם משטמה בבית אלהיו כדרך שהזכיר בתחילה וכשל היום וכשל גם נביא : (ט) העמיקו . להרע : כימי הגבעה . שמרד בנימין : (י) כענבים . כדרך ימצאהו בארץ מדבר וטעם כענבים במדבר שאין שם ויישוב כל מוצאם ישמח בהן וככה כבכורה בתאנה ולא היתה שמחתי רק מעט כי לא עמדה כי

רשי

נסך : לא יערבו לו . לא תהא מנחתם עריבה עליו : כלחם אונים גזילה הבאה ע"י כח ואונים : כי לחמם לנפשם . ראוי הוא זה להם לב לבוא לבית ה' ד"א כלחם אוני' כלחם אבלים שהוא טמא וסופו כ אוכליו יטמאו : (ה) ליום מועד . ליום זמן קבוע להיות האויב נועץ חג ה'. זבח הריגה ז כנס : (ו) כי הנה ממקומם מרוב שודד עליהם עם נבוכדנצ מארץ מצרים הוא לכספם . בתי חמדת כספם : קימוש מו חיות תרגם יונתן : (ז) שיפקדו עונותיכם : תושלמת ח"בין : אויל אף מנביאי אמת שלא אוילים כגון חנניה שתחלתו נביא אמת משטמ'. שהקב"ה שונא (ח) צופה אפרים שכ הם מעמידין להם המשיכין אותן לצד שלהם : נביא פח יקו דרכיו . ולנביאי של טומנין פחים ללכדם בבית אלהיו . בבית הרגו את זכריה ויבק את ירמיה כענין שנא כו) משפט מות לאיש (ט) כימי הגבעה . יש זה גבעת בנימין (שופטים ט) ויש או גבעת שאול (שמואל שאלו להם מלך ומר הנביא : (י) כענבים כענבים שהם חביבי כך חיבבתי את ישראל: בתאנה . בתאנה מבו בתאנה : בראשיתה ביכו

הושע ט

ד יֶעֶרְבוּ־לוֹ זִבְחֵיהֶם כְּלֶחֶם אוֹנִים לָהֶם כָּל־אֹכְלָיו יִטַּמָּאוּ כִּי־לַחְמָם לְנַפְשָׁם לֹא יָבוֹא בֵּית יְהוָה׃

ה מַה־תַּעֲשׂוּ לְיוֹם מוֹעֵד וּלְיוֹם חַג־יְהוָה׃ ו כִּי־הִנֵּה הָלְכוּ מִשֹּׁד מִצְרַיִם תְּקַבְּצֵם מֹף תְּקַבְּרֵם מַחְמַד לְכַסְפָּם קִמּוֹשׂ יִירָשֵׁם חוֹחַ בְּאָהֳלֵיהֶם׃

ז בָּאוּ | יְמֵי הַפְּקֻדָּה בָּאוּ יְמֵי הַשִּׁלֻּם יֵדְעוּ יִשְׂרָאֵל אֱוִיל הַנָּבִיא מְשֻׁגָּע אִישׁ הָרוּחַ עַל רֹב עֲוֹנְךָ וְרַבָּה מַשְׂטֵמָה׃ ח צֹפֶה אֶפְרַיִם עִם־אֱלֹהָי נָבִיא פַּח יָקוֹשׁ עַל־כָּל־דְּרָכָיו מַשְׂטֵמָה בְּבֵית אֱלֹהָיו׃ ט הֶעְמִיקוּ שִׁחֵתוּ כִּימֵי הַגִּבְעָה יִזְכּוֹר עֲוֹנָם יִפְקוֹד חַטֹּאותָם׃

י כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מָצָאתִי יִשְׂרָאֵל כְּבִכּוּרָה בִתְאֵנָה בְּרֵאשִׁיתָהּ רָאִיתִי

(מסורה: ל' · ל'. ד' · ל' וחסר · ג' · ב' ר"פ מלכים ז · ג' חס' בלישנא · י"ב. ג' · ד' · ל' · ל' · ל' · ל' מ"ל · ל' מ"ל · ל' · ל' לא מפיק · וחד מפיק. ל')

תרגום

יִתְקַבְּלוּן לְרַעֲוָא קוּרְבָּנֵיהוֹן דִיבְחֵיהוֹן כִּלְחַם מְרַחַק לְהוֹן כָּל דְיֵיכְלִינֵיהּ יִסְתָּאַב אֲרֵי קוּרְבָּנֵיהוֹן עַל נַפְשֵׁיהוֹן לָא מְכַפֵּר לְהוֹן בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַייָ׃ ה מַה תַּעְבְּדוּן לְיוֹם מוֹעֲדָא וּלְיוֹם חַגָּא דַייָ׃ ו אֲרֵי הָא יִגְלוּן מִן קֳדָם בָּזוֹזִין לְמִצְרַיִם יִתְכַּנְשׁוּן לְמָפֵים יִתְקַבְּרוּן בֵּית חֶמְדַת כַּסְפְּהוֹן קַרְסוּלִין יִשְׁרוּן בְּהוֹן חֲתוּלִין בְּבִרְנְיָתְהוֹן׃ ז אֲתוֹ יוֹמֵי סְעוּרְנָא אֲתוֹ יוֹמֵי תוּשְׁלָמַת חוֹבִין יִדְעוּן דְבֵית יִשְׂרָאֵל דַהֲווֹ מִתְנַבָּן לְהוֹן נְבִיֵי קוּשְׁטָא וּמְשַׁעַמְמִין לְהוֹן נְבִיֵי שִׁקְרָא עַל דְאַסְגִיאוּ חוֹבָךְ וְתַקִיפוּ חֶטְאָךְ׃ ח מַסְכַּן בֵּית יִשְׂרָאֵל דִי יִתְקַיֵם לְהוֹן פּוּלְחַן טַעֲוָתָא לִנְבִיֵיהוֹן קוֹרִין צְלַן עַל כָּל אוֹרְחָתְהוֹן מְסַגַן תַּקְלָא בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דֶאֱלָהֲהוֹן׃ ט אַסְגִיאוּ לְחַבָּלָא כְּיוֹמֵי גִבְעֲתָא יִסְעַר חוֹבֵיהוֹן וְיִתְפְּרַע עֲוָיָתְהוֹן׃ י כְּגוּפַן דִשְׁתִיל עַל עֵינָא דְמַיָא כֵּן בְּמַדְבְּרָא אֲרַע מֵימְרִי לְיִשְׂרָאֵל כְּבִכּוּרָה בְּתֵינָתָא דִי בְּאַוַל מְאַבְּבָא

לחמם ו' בקריאה וסימ' ככה יאכלו בני ישראל את לחמם . לחמם בדאגה יאכלו . אין גחלת לחמם . כי לחמם לנפשם . ושרש רתמים לחמם . ויכינו בקיץ לחמם :

תולדות אהרן כענבים במדבר . ברכות נו :

רדק

עתה להביא נסכים בית ה' כי לא יערבו לו אינם ערבים לפניו כי הם עוברים על מצותיו ותורותיו : זבחיהם כלחם אונים להם . זבחיהם שהם מביאים לפני יחשבו להם כלחם אונים כמאכל אבלים שהיא טמא שהם טמאי מתים : כל אוכליו יטמאו . כל האוכלים לחם אונים הם טמאים כן זבחיהם טמאים : כי לחמם לנפשם לא יבא בית ה'. הקרבן שהם מביאים בעבור נפשם כלו' נפשם לא יבא כי אין תועלת להם בו ולא יכפר להם בעבור כי הם מזידים ואף בהביאם הקרבן אינם שבים מחטאם : אוני . אבלים וכן לא אכלתי באוני באבלי אלא שזה שם וזה פעל תעשו ליום מועד . יום החרבן יקרא יום מועד וחג על דרך קול נתנו בבית ה' כיום מועד ויום החרבן הוא מועד וחג שהם כי השם יתברך קרא האויבים לבא יחדיו לבית השם לשחו דם בני ישראל כדם זבחים כמו שאמר בנבואת ישעיה והיתה לי כאריאל : (ו) כי הנה הלכו משוד . כי הנה הלכו מכובד הרעב למצרים וליום החרבן מה יעשו ואנה ינוסו לעזרה : הרעב כמו השוד והשבר ופירוש הרעב והחרב תקברם : מוף תקברם . כי שם ימותו ההולכים שם בחרב וברעב : מוף . כמו נוף וכן כמהם וכמהן : מחמד לכספם . בתי מחמדם שהיו אוצ קימוש ירשם . כלומר ירש אותם הקמוש שיהיה שם תמורת הכסף כשיחרבו הבתים יצמחו בהם הקוצים : קימוש וחוח . הם מיני קוצים וי"ת מיני חיות קרסולין חתולין : (ז) באו ימי שיפקוד האל עונם ימי השלום שישלם להם האל יתברך כמעשיהם הרעים אז ידעו ישראל ויתודו ויאמרו על נביאי השקר שהטעו אותם והיו אומרים להם שלום שלום אז יאמרו ע הנביא משוגע איש הרוח : על רוב עונך . על רוב עונך היה זה שנטית אחרי נביאי השקר ועזבת נביאי האמת : ורבה משטמה . לפיכך רבה משטמת האל יתברך עליכם : שלום . סגול תחת וי"ת דהוו מתנבין לכון נביאי קושטא ומשעממין לכון נביאי שקרא על דסגיאו חוביך ותקיפו חטאיך : (ח) צופה אפרים . אפרים שם לו צופה עם אלהיו והוא נביא הש נביאתו בשם אלהיו : נביא פח יקוש . הנביא ההוא הוא לאפרים על כל דרכיו כמו הפח היקוש שלוכד העופות כן ילכדו אפרים בדברי נביאיהם : משטמה בבית אלהיו . יוכל לפרש בית העגלים שהם אלהיו ונביא השקר שם מתנבא והוא גורם לו משטמה בינו ובין האל יתברך ויוכל לפרש גם כן בבית אלהיו בבית האל שהוא בית המקדש , וי"ת מסגי תקלא בבי דאלההון ובמדרש משטמה בבית אלהיו זכריה שהרגו בבית המקדש והנה הפסוק מדבר על אפרים וזכריה הרגו בני יהודה : (ט) העמיקו שחתו . העמיקו הרה ושחתו דרכיהם : כימי כימים ששחתו בני בנימין בגבעה שהחזיקו דבר נבלה שנעשה בפלגש : (י) כענבים במדבר . כמו אם ימצא אדם ענבים במדבר שהוא ארץ ציה אשר אין בו כל פרי שישמח בהם וכמו בהם:

מצודת דוד

הקרבנות שמביאים יותר טוב שיהיה למלא נפשם שהם יאכלוהו ולא יבוא לבי לא לרצון הוא : (ה) מה תעשו . ר"ל מהו הזכות שתנצלו בו ביום הקבוע הגמול : וליום חג לה' . ביום שיבוא אליכם מה' זבח והריגה מזנחי בם והוא כפל ענין במ"ש : (ו) הלכו משוד . כאשר ילכו מארצם מפני הש מצרים תקבץ אותם כי שם יבואו עם יוחנן בן קרח כמ"ש בירמיה : מוף כי שם ימותו ע"י חרב נבוכדנאצר ולא ישובו לארצם: מחמד לכספם . בת שהם אוצרות כספם הנה הקימוש יירש אותם כי שם תצמח ובאהליהם ת (ז) באו . הנה עתה באו הימים של זכרון עונותיהם ובאו הימים של גמול וידעו ישראל כי כן קרבו ובאו : אויל הנביא . ר"ל יראו שהנביא השקר המבטיחם בשלום שהוא אויל ולא דבר בו ה' : איש הרוח . הוא הנביא השקר אשר בו רוח נבואה והוא כפל ענין במ"ש : על רוב עונך . בעבור רוב עונך רבה עליך נטירת האיבה מה' : (ח) צופה אפרים . צופה יש לאפרים עם אלו לעצמו והוא נביא השקר אשר לשם המתנבא בשם עבודת כוכבים ואותו הנביא הוא לפח מוקש פרושה על כל דרכיו של אפרים כי כמו שהפח יפול בו בדברי נביא השקר יפול אפרים : משטמה בבית אלהיו . בבית עבודת כוכבים יש לו נטירת איבה כי נביא השקר המתמיד לשבת שם כאלו נוטר לו א שמתעה אותו לדרך רעה לרע לו : (ט) העמיקו שחתו . העמיקו לעשות הרע ושחתו דרכם כמו בני בנימין בפלגש בגבעה אשר החזיקו ידי עוברי עבירה נביאי השקר מחזיקים ידי עוברי עבירה בהבטחת השלום ולכן יזכור עונם לשלם עליהם גמול : (י) כענבים במדבר . כמו המוצא ענבים במדבר מקום ש חביבים עליו מאד כן מצאתי את ישראל ר"ל כן היו חביבים עלי בעת מצאתים לי לעם : כבכורה . כתאנה המבושלת באילן התאנה ראשונה לכולן שהיא מ רואיה כן ראיתי אבותיכם ר"ל כן שמחתי כאשר ראיתי את אבותיכם נמשכים אחרי: המה באו . וכאשר המה באו אל בעל פעור ופרשו עצמם מה' אל הבושת : ויה כאהבנ

מצודת ציון

מנחת (מלאכי ג) : אונים . ענין גזל הבא בכח והון וכן ויזיו תשבנה אונו (איוב כ) : לחמם . גם הבשר יקרא לחם וכן את קרבני לחמי (במדבר כח) : לנפשם . לעצמם : (ה) מועד . זמן קבוע כמו העביר המועד (ירמיה מו) : (ו) משוד . מל' שודד ושובק : מוף . יתכן שהוא נוף והוא שם מקום במצרים . ובאה במ"ם במקום הנו"ן וכן כמהם וכמהן (ש"ב יח) : מחמד . מלשון חמדה : קימוש . מין קוץ : יירשם . מל' ירושה : חוח . מין קוץ : (ז) הפקודה . ענין זכרון : ורבה . הוי"ו יתירה : משטמה . ענין נטירת איבה כמו וישטום עשו (בראשית כז) : (ח) צופה . כן יקרא הנביא וכן צופה נתתיך (יחזקאל ג) : פח . רשת : יקוש . מל' מוקש : (ט) העמיקו . ר"ל הרבו כי כמו דבר העמוק הוא רב מהאדם מהגיע אליו כן כל דבר הרבוי בתכלית קרוי עומק : (י) כבכורה . כן יקרא הפרי הנגמר בשולה וכן בכורי ענבים (במדבר יג) : וינזרו . ענין פרישה כמו נזרו אחור (ישעיה)

אֲבוֹתֵיכֶם הֵמָּה בָּאוּ בַעַל־פְּעוֹר ג' מ"ל בסיפ'
וַיִּנָּזְרוּ לַבֹּשֶׁת וַיִּהְיוּ שִׁקּוּצִים ל'. ל'.
כְּאָהֳבָם׃ יא אֶפְרַיִם כָּעוֹף יִתְעוֹפֵף ל' ל'
כְּבוֹדָם מִלֵּדָה וּמִבֶּטֶן וּמֵהֵרָיוֹן׃ ל'
יב כִּי אִם־יְגַדְּלוּ אֶת־בְּנֵיהֶם
וְשִׁכַּלְתִּים מֵאָדָם כִּי־גַם־אוֹי לָהֶם ל'
בְּשׂוּרִי מֵהֶם׃ יג אֶפְרַיִם כַּאֲשֶׁר־ ל' כתיב שי"ן
רָאִיתִי לְצוֹר שְׁתוּלָה בְנָוֶה וְאֶפְרַיִם י' מ"ל בליגנא ס'
לְהוֹצִיא אֶל־הֹרֵג בָּנָיו׃ ג' מ"ל
יד תֵּן־לָהֶם יְהוָה מַה־תִּתֵּן תֵּן־לָהֶם
רֶחֶם מַשְׁכִּיל וְשָׁדַיִם צֹמְקִים׃ טו כָּל־ ב' חציו כגבוה
רָעָתָם בַּגִּלְגָּל כִּי־שָׁם שְׂנֵאתִים עַל
רֹעַ מַעַלְלֵיהֶם מִבֵּיתִי אֲגָרְשֵׁם לֹא
אוֹסֵף אַהֲבָתָם כָּל־שָׂרֵיהֶם סֹרְרִים׃ ג' ב' חס'
טז הֻכָּה אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם יָבֵשׁ פְּרִי ג' וחד וככה ב' חס' וחד מ"ל
בְּלִי־יַעֲשׂוּן גַּם כִּי יֵלֵדוּן וְהֵמַתִּי בל ק' ס'

חֲבִיבִית אֲבָהָתְכוֹן וְאִינוּן אִתְחַבָּרוּ לְבַעַל פְּעוֹר וְטָעוּ לְבַהֲתָא וַהֲווֹ שִׁקּוּצִין כִּדְרְחִימוּ׃ יא בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּעוֹפָא דְּאַפְרְחוּהִי מִקִּנֵּיהּ וְאִיטַּלְטַל כֵּן גְּלָא יַת יְקָרְהוֹן וְלַד לָא יִסְגוּן וּמִפֵּירֵי מְעֵיהוֹן לָא יֶחֱדוּן וְעַל דְּאִתְמְנָעוּ רִגְלֵיהוֹן מִלְּאִתַּחֲזָאָה בְּבֵית מַקְדְּשִׁי׃ יב אֲרֵי אִם יְרַבּוּן יַת בְּנֵיהוֹן וְאַתְכְּלִינוּן מִלְּמֶהֱוֵי גֻּבְרִין אֲרֵי וַי לְהוֹן בְּסַלְּקוּתִי שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן׃ יג כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל בִּמְעַבְּרָה אוֹרַיְתָא דַּמְיָא לְצוֹר בְּאַצְלָחוּתָא בְּשַׁלְוָיְתַהּ חָבוּ דְּבֵית אֶפְרַיִם לְקַטָּלָא לְפוּלְחַן טַעֲוָתָא בְּנֵיהוֹן׃ יד הַב לְהוֹן יְיָ יַת תּוּשְׁלְמַת עוֹבָדֵיהוֹן הַב לְהוֹן רְחֶם מַתְכֵּיל וּשְׁדִין יָבְשִׁין׃ טו כָּל בִּישָׁתְהוֹן גַּלְיָן קֳדָמַי בְּגִלְגְּלָא אֲרֵי תַּמָּן רְחִיקְתִּינוּן עַל בִּישׁוּת עוֹבָדֵיהוֹן מִבֵּית מַקְדְּשִׁי אֲתָרִיכִינוּן לָא אוֹסִיף לְרַחֲמָא עֲלֵיהוֹן דְּכָל רַבְרְבֵיהוֹן מָרְדִין׃ טז בֵּית יִשְׂרָאֵל דָּמָן לְאִילָנָא דְּקַלָּא שָׁרְשׁוֹהִי מִלְּרַע וִיבֵשׁ נוֹפֵיהּ מִלְּעֵלָּא נוֹב לָא יַעֲבֵיד אַף אִם יְרַבּוּן בְּנִין

אבותיכם ג' מ"ל בסיפרא וסימ' כענבים במדבר מצאתי ישראל כבכורה בתאנה. קצף ה' על אבותיכם קצף. אבותיכם איה הם. וכל כתובים דכוו' מ"ל במ"ג חסר' וסימ' הלא כה עשו אבותיכם. והנה עמנו בראש. ויאמר להם שמעוני הלוים עתה. וכל עזרא דכוו': משכיל ב' וסי' חציו כגבוה. תן להם רחם משכיל: אוסף ג' מלרע בקריא' ב' חסר וא' מ"ל וסימ' ככל אשר שאלת מעם ה' אלהיך. לא אוסיף

רשי

...תאנים: ראיתי אבותיכם. כן נראו אבותיכם בעיני לחבבם: ...אין נזירה בכל מקום אלא לשון פרישה: לבושת. לעכו"ם שהיא ...והיו שקוצים. לפני: כאהבם. את בנות מואב: (יא) אפרים ...יוסף וגו'. אמר הנביא הלואי ויהיו כעוף הזה הנודד מקינו וחדל מפריח ...ישכלו את זרעם או ...דה או ישכלו בבטן ...בשעת הריון לא ...מה בצע בגדלם את ...הם יגדלו ושכלתים (יב) כי גם. לאבות: ...בשורי מהם. כמו ...ן והוא מן מסורות ...ן וקריין סמ"ך ד"א ...וסף כבודם וגו' כעוף ...ת ואיננו כן יעוף ...ל כבודם כל מה ...בניהם כליד' וההריון ...: נגד לידה ומבטן ...עיבור ומהריון בשעת ...ל טרחם זה יכלה ...י כשיגדלו את בניהם: (יג) אפרים כאשר ...ר. בשלוותה מטעיר' ...ל כל המדינות כן ...אפרים שתולה בנוה ...מה גמול שלם לי ...הוציא אל הורג בניו ...עכו"ם של מולך כן ...תן: (יד) תן להם ...ן. הנביא מתפלל ...טנים שאינו דומה ...קטן לאבלו של גדול ...מי. אשר מלידה ...הריון שכבר נגזר ...עולם (בראשית ג) תשוקתך תן להם ...עונשם מה שאתה ...תן להם לאחר זמן ...אם יגדלו את בניה' ...: תן להם רחם ...שעה שיוציאן לאויר ...או יצטמקו שדי ...לא להם חלב להניק: ...רעתם בגלגל. שם ...ל"ד עכו"ם בבמות לפי שהיה שם המשכן בתחלה היו אומרים להם נביאי הבעל שהוא מקום נבחר והוא היה למלכי ישראל: ...אהבתם. לאהוב אותם: (טז) פרי בל יעשון. לא טוב להם לפרות ולרבות שהרי גם כי ילדו והמתי מחמדי

אבן עזרא

כי השתחוו לבעל פעור ויגזרו מאחרי: לבשת. כמו והבושת אכלה יגיע שם לאליל: ויהיו שקוצים. שנטמאו בעבור אהבת נשי מדין: (יא) אפרים. טעם כעוף על התמורות שלא ישמחו ולא יהיה להם כבוד מהלידה גם מבטן כאשר תראה הבטן הרה שתתנפח' מההריון כאשר יפסק דם האשה הנדה והנה הטעם כי ימעט ההריון ואם היה לא יגיע להראו' ואם הגיע ימות הולד לפני הלידה והוא שם כמו דיעה על כן אחריו אם ילדו ויגדלו את בניהם אשכלם שלא יגיעו להיות אדם: (יב) בשורי מהם. שי"ן תחת סמ"ך: (יג) אפרים. יהיה כצור שהיתה שתולה בנוה וכסוה המים כך ראיתי בנבוא' שיוציא האב אל הורג בניו: (יד) תן. יתפלל הנביא אחר שגזרת עליהם שיוציא כל אחד בניו אל ההורג אולי ימותו קטנים ולא יהיה צער גדול וזה תן רחם משכיל שימותו בבטן והילודים ימותו באפס חלב: צומקים. כמו צמוקים יבשים: (טו) כל. טעם בגלגל הוא המקום שהיו שם בעברם את הירדן היה ראוי שיזכירו את טובתי בהיות אבותיהם שם שהבאתים אל ארצי ועתה אגרשם מביתי: (טז) הוכה. הטעם הוכה העץ משל לאבות ובנים

תולדות אהרן ויגזרו. סנהדרין קו:

רדק

כשימצא בכורה בתאנה בראשיתה כן מצאתי ישראל במדבר ופרנסתים וכלכלתים לא חסרו דבר כאלו היו בארץ נושבת והמה לא הכירו בטובי: באו בעל פעור וינזרו לבשת. היו נפרשים ממני ללכת אחרי הבשת שהיא העכו"ם שעובדיה יבושו ויכלמו ממעשיהם: ויהיו שקוצים כאהבם. ויהיו לעבוד שקוצים כאשר אהבו את בנות מואב וזנו עמהם והטו את לבבם לעבוד את אלהיהם, ...שקוצים בלא חסרון כי העובד הוא שקוץ ופירש בראשיתה התאנה הראשונה המבכרת וזכרון זה הענין לומר כמעשה אבות יעשו בנים אני הטיבותי עם אבותיכם ומרדו בי וכן הטבותי ...בי, ואחז"ל פי' מצא במדבר דבק עם מצאתי ופי' הפסיק כענבים והבכורה בראשיתה שמחת המוצא אותם כן מצאתי אבותיכם במדבר ושמחתי עמהם ופי' ויהיו שקוצים כאהבם ...ה שאהבתים כן היו שקוצים בעיני: (יא) אפרים. כבודם. קרא הבנים כבוד כי הם כבוד האבות כמו שכתוב עטרת זקנים בני בנים, וכן הוא חק הבנים המכבדים האבות: ...ו; ומהריון. מלידה שימותו מקצתם בעת הלידה ומבטן שימותו מקצתם בבטן שלא יגיעו להשלים ימי ההריון, ומהריון שלא תהרינה כלומר שתהיינה עקרות מקצתם: (יב) כי אם ...יהם. אמר אם יהיו בהם שימלטו מאלה המקרים ויגיעו ללידה ויגדלו אותם נערים ימותו לא יבאו לזמן שיקראו אדם וזהו שאמר ושכלתים מאדם: כי גם אוי להם בשורי מהם. ...כי גם בכל מעשיהם תהיה מארה עד שיקראו אוי להם בשורי מהם כמו שאמר בתורה והסתרתי פני מהם והיה לאכול: בשורי. בשי"ן כמו בסורי בסמ"ך: (יג) אפרים כאשר ראיתי ...נוה. ראיתי אפרים בשלוה גדולה כמו שראיתי לצור שתולה על הים בנוה ע"ב ואחר כך כסוה המים כן ראיתי אפרים שיוציא עמו אל הורג בניו שיבואו עליהם האויבים ויצאו ...אתם למלחמה ויהרגום אויביהם, ופירושו להוציא הנה הוא מזומן בקרוב להוציא אפרים שם הכל ובניו הפרשים אלא שזכר לשון בניו לפי שזכר כליון הבנים וי"ת אל הורג לקטלא לפולחן ...בניו: (יד) תן להם. הנביא מתפלל עליהם כשראה שיוציא אל הורג בניו ואמר תן להם מה שתתן מכליות הבנים בבטן או בעודם קטנים ולא יפלו ביד אויב: רחם משכיל. שימותו ...את שכיל כאלו הרחם משכיל אותם כי ברחם הם שכולים: שדים צומקים. אם יגיעו ללידה שיצמקו שדי אמותיהם וימותו באפס חלב: צומקים. יבשים: (טו) כל רעתם בגלגל. כי שם ...לת: ומאסו אותי מתוך עליהם או פירש בגלגל לפי שהיה המשכן תחלה בגלגל אחר עברם הירדן והיה המקום הנבחר היו אומרים להם נביאי הבעל שיעבדו שם לבעל לפי שהוא ...כן אמר בגלגל שורים זבחו: מביתי אגרשם. כיון שהם מאסו בי ובעבודתי ובחרו להם עבודת אלהים אחרים אגרשם מביתי שאפי' אם ירצו לחזור ולעבדני בו לא ימצאו כי יחרב ...בו לפשוע: לא אוסף אהבתם. אוסף בצרי: אהבתם. מקור ר"ל לאהבה אותם: כל שריהם סוררים. שריהם שהיו עליהם להוכיחם ולהחזירם למוטב הם סוררים איך אקוה מהם ...לא אוסיף אהבתם: (טז) הכה אפרים. הכה ביד אויביו: שרשם יבש. ועוד דמהו לעץ שיבש שרשו שלא יעשה פרי כן גם הם לא ילדון כמו שאמר למעלה מלידה ומבטן ומהריון וי"ש

מצודת דוד

...אז היו שקוצים ומתועבים בעיני כערך אהבתם שאהבתי אותם מתחלה: ...יתעופף כבודם. הכבוד יפרח מהם כמו העוף הפורח משם ר"ל לא ...להם הכבוד הנעשה לילדים בעת הוולדם ובעת הכנסתם בבריתו של ...ינו: מלדה. מהם יפרח הכבוד בעת הלידה כי אז ימותו עד לא יבואו ...ברית ולא ישיגו הכבוד הנעשה אז: ומבטן. ומהם יפרח הכבוד ...מבטן כי יולדו מתים ולא ישיגו אף הכבוד הנעשה לילדים בעת הוולדם: ומהריון. מהם יפרח הכבוד בעת ההריון ר"ל לא יעברו נשותיהם כלל וממילא יפרח ...ו: (יב) כי אם יגדלו. אמר אם כמה מהם יגדלו את בניהם ויגדלו מהמקרים ההם ושכלתים מאדם ר"ל ימותו עד שלא יגיעו לגבול איש כי ימותו נערים ...גם וגו'. אמר לבד זה יהיה בכל מעשיהם אוי להם בעת אסיר להפרד מהם: (יג) אפרים. אתה אפרים הנה היית במעלה גדולה כמו שראיתי את צור שהיא ...ורה במעלה גדולה כן היית גם אתה: ואפרים וגו'. ר"ל והנה אפרים מה גמול שלם להוציא בניו אל הורג לזבחם לעכו"ם: (יד) תן וגו' מה תתן. ...זמן לאח"ז תן להם מיד וחוזר ומפרש תן להם רחם משכיל וגו' ר"ל למה ימותו הבנים בנערותם להרבות אבלם טוב יותר שתתן להם רחם משכיל שנשי

מצודת ציון

(ישעיה א): לבושת. העכו"ם תקרא כן על כי היא לבושת לעובדיה: שקוצים. מלשון שקץ ותעוב: (יא) יתעופף. מל' עפיפה ופריחה: (יב) ושכלתים. ענין מיתה כמו ושכלה אתכם (ויקרא כו): בשורי. כמו בסורי בסמ"ך והוא מל' הסרה: (יג) שתולה. ענין נטיעה כמו כעץ שתול (תהלים א): בנוה. ענין מדור: (יד) משכיל. מל' שכול ומיתה: צומקים. יבשים ונגובים ולזה יקראו הענבים היבשים צמוקים (ש"א ל): (טו) סוררים. הסרים מדרך הטוב

אבן עזרא

ובניו: (יז) ימאסם. אמר הנביא אמר השם אלי כי איננו אלהיו: (א) גפן בוקק. רק אין בו כח לפרות ואין פרי: ישוה לו. יחשוב כי יפרה את פריו והיה שוה כגפן שהוא בוקק כי כאשר הרביתי פריו הרבו למזבחות: (ב) חלק. כי אין להם חלק אחד: עתה יאשמו. מגזרת שממה כמו תאשם שומרון שהוא כמו והאדמה לא תשם ולכם שנחלק הוא יערף מזבחותם שהרבו כדלך ומרפתו הריסות: (ג) כי. כאשר חלק לכם לא רצו להיות עליהם מלך ולא יראו מהשם על כן אין להם מורא והכל יעשה כרצונו: (ד) דברו. אלות שוא. דרך זרה כאילו המלה מורכבת משם הפועל הסמוך ושאינו סמוך או היה כן בעבור אות הגרון ומשל משפט שהוא מתוק והפך למר כמו ההופכים ללענה משפ' והוא יפרח ברא'ש משפטם שאינו ישר: על תלמי. כמו תלמי' רוה ושדי כמו שדה והעד יעלוז שדי: (ה) לעגלות. הם עגלי הזהב בבית אל: יגורו. יפחדו השוכנים בשומרון: כי אבל עליו. הטעם על כל עגל בבית אל כאשר תחרב: וכמריו. אשר עליו יגילו היום יתאבלו: כי

רשי

מחמדי בטנם: (יז) ימאסם אלהי. איננו קללה אלא בשורה ... למאסם: (א) גפן בוקק ישראל פרי ישוה לו. ישראל דומין לגפן ה... פריו הטוב כך עזבו אותי שאני פרי הטוב והשוה לו: פרי ישוה לו. ... ישוה לו וייטב לו: כרוב לפריו הרבה למזבחות. כשהשפ... הטובה והם הרבו לט... למזבחות. ד"א גפן ש... פרי מעשיו גרם לו ש... יועיל לו להיות בוק... המזבחות והועילו ... שלכן לרעה וזהו לש... הטיבו מצבות. הרב... (ב) חלק לבם. מח... יאשמו. הוא הדבר ... מזבחותם ישחית ל... שם (דברים כא) וער... יג) ישבור צוארם. ... מדרש אגדה גדול... שאפי' ישראל עכו... ושלום ביניהם אין ה... ביניהם שנאמר חב... אפרים הנח לו (לע... המחלוקת שנאמר ו... עתה יאשמו יש פתח... לקטרג: (ג) כי ע... עליהם הרעה יאמר... מלך מלכינו אשר ... לאמר שילא בראשו... את מלחמותינו אין ... כלו': (ד) אלות ש... לשקר אלות כמו ה... הווה כרות ברית ל... מולך לפיכך יפרח על... ייסירין ופורענות ה... עשב מר הפורח על ... וי"ת על תלמי שדי ב... גבולי שדות תלמ... המחרישה קרוי ת... על תלמי שדי שהם ... מזבחותם כמו שנ... מזבחותם כגלים ... שדי (לקמן יב) שם ...

מַחֲמַדֵּי בִטְנָם׃ יז יִמְאָסֵם אֱלֹהַי כִּי לֹא שָׁמְעוּ לוֹ וְיִהְיוּ נֹדְדִים בַּגּוֹיִם׃

י א גֶּפֶן בּוֹקֵק יִשְׂרָאֵל פְּרִי יְשַׁוֶּה־לּוֹ כְּרֹב לְפִרְיוֹ הִרְבָּה לַמִּזְבְּחוֹת כְּטוֹב לְאַרְצוֹ הֵיטִיבוּ מַצֵּבוֹת׃ ב חָלַק לִבָּם עַתָּה יֶאְשָׁמוּ הוּא יַעֲרֹף מִזְבְּחוֹתָם יְשֹׁדֵד מַצֵּבוֹתָם׃ ג כִּי עַתָּה יֹאמְרוּ אֵין מֶלֶךְ לָנוּ כִּי לֹא יָרֵאנוּ אֶת־יְהוָה וְהַמֶּלֶךְ מַה־יַּעֲשֶׂה־לָּנוּ׃ ד דִּבְּרוּ דְבָרִים אָלוֹת שָׁוְא כָּרֹת בְּרִית וּפָרַח כָּרֹאשׁ מִשְׁפָּט עַל תַּלְמֵי שָׂדָי׃ ה לְעֶגְלוֹת בֵּית אָוֶן יָגוּרוּ שְׁכַן שֹׁמְרוֹן כִּי־אָבַל עָלָיו עַמּוֹ וּכְמָרָיו עָלָיו יָגִילוּ עַל־כְּבוֹדוֹ כִּי־גָלָה מִמֶּנּוּ׃

(מסורה בגליון: י"א רפין · ב' ל' מ"ל · ז' · ד' רפין · ב' בתרי לישנא כמטר לקחי · י"א בנביאים · ל' · ל' כ"ף · ז' · ג')

וְאֶקְטוֹל שְׁפַר מֵעֵיהוֹן׃ יז יַרְחֵיקִינוּן אֱלָהִי אֲרֵי לָא קַבִּילוּ לְמֵימְרֵיהּ וִיהוֹן מְטַלְטְלִין בֵּינֵי עַמְמַיָּא׃ א גֶּפֶן בְּזִיזָא יִשְׂרָאֵל דַּהֲוָה גֶּפֶן נְצִיב בְּמֶעְבְּדֵיהּ אוֹרַיְתָא פֵּירֵי עוֹבָדֵיהוֹן גְּרָמוּ לְהוֹן דְּיִגְלוּן כַּד אַסְגֵּיתִי לְהוֹן עַלְלָא אַסְגִּיאוּ פּוּלְחַן לְאֱגוֹרֵיהוֹן כַּד אַיְתֵיתִי טוּבָא לְאַרְעֲהוֹן אוֹטִיבוּ קָמָתְהוֹן׃ ב אִתְפְּלַג לִבְּהוֹן מִן אוֹרַיְתָא כְּעַן יְחוֹבוּן כְּעַן אַיְתֵי עֲלֵיהוֹן סָנְאָה יְחַזֵּר קִדְלְהוֹן דֶּאֱגוֹרֵיהוֹן יְבוֹז קָמָתְהוֹן׃ ג אֲרֵי כְעַן יֵימְרוּן לֵית מַלְכָּא לָנָא אֲרֵי לָא דְחֵילְנָא מִן קֳדָם יְיָ וּמַלְכָּא מַה יַעֲבֵיד לָנָא׃ ד מְמַלְּלִין מִלִּין דְּאוֹנָס יֵימָן לְשַׁקָּר לְמִגְזַר קְיָם כְּעַן אַיְתֵי עֲלֵיהוֹן כְּרֵישֵׁי חִוְיָן בִּישִׁין דִּין שְׁקַרֵיהוֹן עַל תְּחוּמֵי חַקְלָן׃ ה עַל דִּי פְלַחוּ לְעֶגְלַיָּא בְּבֵית אֵל מְלַךְ בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ יִסַּק עֲלֵיהוֹן וְעֶגְלֵי יָתְהוֹן יִסְבּוּן מִנְּהוֹן עֶגְלָא דְשֹׁמְרוֹן אֲרֵי אִתְאַבָּלוּ עֲלוֹהִי עַמֵּיהּ וּפַלְחוֹהִי עֲלוֹהִי יְבוּעוּן עַל יְקָרֵיהּ אֲרֵי גְלָא מִנֵּיהּ׃

אהבת'. בשלחי את חצי הרעב הרעים. וסימ' שמעי' דרחמו כפנא: כתוב ד' רפין וסי' נמסר בשפטים סי' י"ו ובשמואל ב' סימ' י"ג: יערף ב' בתרי לישני וסימ' כמטר לקחי. יערף מזבחותם ישדד מצבתם: אבל

משפט עונש ד"א אלות שוא כל ברית שהם כורתים זה עם זה עוברים עליו ופרח כראש משפט על תלמי שדי כראש ... על תלמי שדי שהוא עשב מר כך משפטיהם פורחים וגדלים תמרורים לעניים ואביונים ואף עמוס אמר כן כי הפכו ... משפט (עמוס ו): (ה) לעגלות בית און וגו'. לפורענות העתידה לבא על עגלי' שבבית אל שהיא נקראת בית און בשם ...

תולדות אהרן לעגלות. מגלה כה סנהדרין סג:

רדק

וי"ת כן בית ישראל דמן לאילנא דיקלא שרשים מלרע וגו' פי' בוב למת או פרת וי"ת למת בלי יעשה קמח בוב לא יעביד, ובמשנה מפני שהנביים בושרם עליהם ועוד אמר מועלים בעלים ואין מועלים בספוי ולא בנביים: (יז) ימאסם אלהי. אמר הנביא ימאסם אלהי כי איננו אלהיכם כי לא שמעו לו לפיכך ימאסם וישלחם מעל פניו שיהיו נודדים בעכו"ם: (א) גפן בוקק. גפן רק שאין בו שום לחלוחית וכן בוקה ומבוקה: פרי ישוה לו. וא"ך ישים לו פרי והוא כמו גפן בוקק כי בזוזהו אויבים והגיעוהו כלי ריק איך יולת עוד וירבה בנים ובנכסים: כי כרוב לפריו הרבה מזבחות. כאשר הייתי אני מרבה פריו ומגדילו בנכסים ובבנים הוא הרבה לעשות מזבחות לבעל: כטוב לארצו. שהייתי מטיב ארצו בדגן תירוש ויצהר והם היטיבו מצבות להקים מצבות לאלהים אחרים וכן הסיטב הרם לך, וי"מ ישוה ענין שוה ושקר כלומר הפרי ישקר לו על דרך שאמר ותירוש יכחש בה: (ב) חלק לבם. מיראת האל ומתורתו חלק לבם. לפיכך עתה בקרוב יחרבו: יאשמו. ענין שממה וכן תאשם שמרון: הוא יערוף מזבחותם. הוא שחלק הוא שיערוף מזבחותם שהרבו וישדד מצבותם שהטיבו וזה יהיה בה... יערוף. ענין הריסה ושבירה וכן אמר בעריפים לדעת קצת המפרשים: חלק. פועל עומד כמו נחלק: ישדד. מבעלי הכפל מבנין הדומה למרובע ענין שבר ושוד: (ג) כי עתה ... בגלותם מארצם יכירו ויאמרו כי אין מלך לנו פי' כאלו אין מלך לנו כי אין בו כח להצילנו מיד אויבינו כמו שחשבנו כששאלנו לנו מלך ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו והאל ית' היה מלכנו ול... מלך והוא היה מצילנו מיד אויבינו כאשר היינו עושים רצונו וכיון שלא יראנו את ה' ועזבנו תורתו מה יעשה לנו המלך אשר שאלנו הרי הוא אין בו כח להצילנו אחר שתקף בנו ה... משאלנו לו וזה יאמרו ישראל בגלותם: (ד) דברו דברים. כשיעצו ירבעם וחביריו מה לעשות להחזיק בידו המלוכה. ודברו דברים שלא יעלה העם לירושלים לבית המקדש ועל זה ... ברית ושבועה שיהיה שבועתם לבטל דברי תורה ומצות האל יתברך ולעשות עגלים לעבדם: ופרח כראש משפט. לפיכך פרח משפטם זה כראש ולענה על דרך שרש פורה ראש ... תלמי שדי. מה שפורח להם בתלמי שדותיהם ראש ולענה יהיה וזהו משל לרעות שיבאו עליהם בעונם זה ויוכיח הפירוש זה הפסוק הבא אחריו: (ה) לעגלות בית און. וי"ת דאונס וגו': שדי. כמו שדה: אלות. מקור בשקל ראות רבות: לעגלות בית און. הם העגלים שעשה ירבעם וזכר אותם בלשון זכר ונקבה כי לא היו אלא זכרים וזכר בית און והוא ב...

מצודת ציון

הטוב ומורידים: (א) בוקק. ענין ריקות כמו בוקק הארץ (ישעיה כד): ישוה. ענין שימה כמו משוה רגלי (תהלים יח): מצבות. הם מזבחות מאבן אחת: (ב) חלק. ענין פרוד: יאשמו. מל' שממון: יערף. ענין השחתה ודוגמתו וערפו שם (דברים כא): ישודד. ענין עשק: (ד) אלות. מל' אלה ושבועה: ופרח. מל' פריחה והצמחה: כראש. הם עשב מר כמו ראש ולענה (דברים כט): תלמי. הוא הערוגה הנעשה בחרישה וכן תלמיה רוה (תהלים סה): שדי. כמו שדה: (ה) לעגלות. יתכן שהיו שם רבים שעשו בדמות העגל שעשה ירבעם ולפי שנלקחו בשבי ותשש כחן בנקבות אמר לעגלות: בית און. הוא בית אל וכנהו לגנאי: יגורו. ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כב): וכמריו. כן יקראו כהני עכו"ם וכן והשבית את הכמרים (מ"ב כג): יוכל

מצודת דוד

שנשי אפרים יפילו עוברם מת או שיהיו שדי גשותיהם צומקים ר"ל ש... כלל שאז השדים צמוקים וכנובים מבלי לחלוחית חלב כי כשתהר שאשה ... לחלוחית חלב בדדים ולא זולת ההריון: (טו) כל רעתם בגלגל. ר"ל הר... שבכל הרעות היא מה שהעמידו עבודת כוכבים בגלגל במקום שעמד המ... כי שם וגו'. ר"ל אשר שנאתם שיהיו שמה והשנאה הוא בעבור רוע מ... אגרשם מביתי הוא גלגל שהיה שם בתחלה בית ה' ומשכנו: אסבתם. ל... כל שריהם. כי כל שריהם סוררים: (טז) הכה. הנה כבר הוכה אפרי... הפרות ונתייבש השרש עד שלא יגדלו עוד פרי כדרך האילן שנתייבש שרשו ור"ל נחלש מאד ולא יוליד עוד בנים: גם כי ילדון. אף אם כמה מהם ילדון ... מחמדי בטנם ר"ל הטובים והנחמדים שבהם: (יז) ימאסם. ה' ימאם בם: נודדים וגו'. נדים ונעים בגולה בין הבבליים ובין הכשדיים: י (א) גפן וגו'. הוא כגפן בוקק וריק מבלי רטיבות ולחות כן הוא מבלי הו"ס ויראת שמים: פרי וגו'. וכי מראוי שהמקום ב"ה ישים לו פרי ר"ל וכי ראוי הוא להשפעה ב... כלא כפי מרבית פריו והשפעתו כן הרבה לעשות מזבחו' לעכו"ם וכפי מרבית הטובה שבאה לארצו עשו מזבחות טובות ויפות: (ב) חלק לבם. נחלק לבם ונפרד ... ברוך הוא לכן עתה בזמן קרוב יהיו שממה: הוא יערוף. ר"ל המקום ברוך הוא יספיק ביד האויב להשחית מזבחותם ולעשוק מצבותם: (ג) כי עתה. בזמן ... יאמרו הנה אין המלך מועיל לנו ללחום מול האויב כי הואיל ולא יראנו את ה' אם כן מה יוכל המלך לעשות לנו אם אין לנו יראת אלהים כי יראת ... המלך קשורה יחד: (ד) דברו דברים. המה מדברים דברים הטולה על לבבם מבלי הבחנה ונשבעין לשוא וכורתין ברית לעכו"ם: ופרח. לכן יפרח עליהם ... כמו עשב הראש המר הפורח מהר על תלמי שדה: (ה) לעגלות. בעבור עגלות בית און שנלקחו בשבי יפחדו השוכנים בשומרון ...

ו גַּם־אוֹתוֹ לְאַשּׁוּר יוּבָל מִנְחָה
לְמֶלֶךְ יָרֵב בָּשְׁנָה אֶפְרַיִם יִקָּח וְיֵבוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל מֵעֲצָתוֹ: ז נִדְמֶה שֹׁמְרוֹן
מַלְכָּהּ כְּקֶצֶף עַל־פְּנֵי־מָיִם: ח וְנִשְׁמְדוּ
בָּמוֹת אָוֶן חַטַּאת יִשְׂרָאֵל קוֹץ
וְדַרְדַּר יַעֲלֶה עַל־מִזְבְּחוֹתָם וְאָמְרוּ
לֶהָרִים כַּסּוּנוּ וְלַגְּבָעוֹת נִפְלוּ עָלֵינוּ:
ט מִימֵי הַגִּבְעָה חָטָאתָ יִשְׂרָאֵל שָׁם
עָמָדוּ לֹא־תַשִּׂיגֵם בַּגִּבְעָה מִלְחָמָה
עַל־בְּנֵי עַלְוָה: י בְּאַוָּתִי וְאֶסֳּרֵם
וְאֻסְּפוּ עֲלֵיהֶם עַמִּים בְּאָסְרָם לִשְׁתֵּי
עֵינֹתָם: יא וְאֶפְרַיִם עֶגְלָה מְלֻמָּדָה
אֹהַבְתִּי לָדוּשׁ וַאֲנִי עָבַרְתִּי עַל־טוּב

ד' מ"ל בסי' · כ"ט . ל' · ג'. ב' מ"ל · ל' וחד ונדמה · ל' . ס' · ל' וחד וקוץ ודרדר · ל' · ל' וחד ונפלו · ל' · ג' . ל' . ל' · ב' · עונותם ק' ס' . ב' · ב' חד חסר כספר לדם

ו אַף יָתֵיהּ לְאַתּוּר יוֹבְלוּן קוּרְבָּנָא לְמַלְכָּא דְּיֵיתֵי לְאִתְפְּרָעָא לְהוֹן נְבִיָּא אֲמַר לְהוֹן בַּהֲתָא דְּבֵית אֶפְרַיִם יְקַבְּלוּן וְיִבְהֲתוּן דְּבֵית יִשְׂרָאֵל מִמִּלְכֵי עֲצַתְהוֹן: ז בַּהֲתַת שֹׁמְרוֹן בְּמַלְכָּהּ כְּרוּתְחָא עַל אַפֵּי מַיָּא: ח וְיִצְדְּיָן בָּמַת בֵּית אֵל חוֹבֵי יִשְׂרָאֵל גְּרָמוּ לְהוֹן דְּיִגְלוּן כּוּבִין וְאַטְדִין יִסְקוּן עַל אֱגוֹרֵיהוֹן כְּעַן אַיְתֵי עֲלֵיהוֹן עָקָא דְּמוּתָא דִּיהוֹן דָּמָן כְּאִלּוּ טוּרַיָּא חֲפַן לְהוֹן וְרָמָתָא נְפָלוּ עֲלֵיהוֹן: ט מִיּוֹמֵי גִּבְעֲתָא חֲטֵיתוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל תַּמָּן קָמוּ מְרָדוּ בְּמֵימְרִי לְמַנָּאָה עֲלֵיהוֹן מַלְכָּא וְאַף לָא זַכִּיאוּ דְּתִתְקַיֵּם לְהוֹן מַלְכוּתָא בְּגִבְעֲתָא תַּמָּן אֲתוֹ עֲלֵיהוֹן עָבְדֵי קְרָבָא לְקַטָּלָא אֲבָהָן עִם בְּנִין סְלִיקוּ: י בְּמֵימְרִי אַיְתֵיתִי עֲלֵיהוֹן יִסּוּרִין וְכִנְשֵׁית עֲלֵיהוֹן עַמְמַיָּא וְשַׁלִּיטוּ בְהוֹן כְּמֵיסַר פַּדְנָא עַל תַּרְתֵּין עֵינוֹהִי: יא כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל דַּמְיָא לְעֶגְלְתָא דְּמַלְּפִין לַהּ לְמִירְדֵּי וְלָא אַלְפָּא רַחֲמָא לְהַלָּכָא בְּרְעוּת נַפְשַׁהּ וַאֲנָא פָּרֵקִית יַתְהוֹן מִשִּׁעְבּוּד

ג' וסימ' אכל תירוש אמללה גפן . אמללה ארץ החפיר . לעגלות בית און יגורו : קוץ ודרדר ל' יעלה על מזבחותם . וקוץ ודרדר ל' תצמיח לך . נפלו ל' בחירק הנו"ן ולגבעות נפלו עלינו וחד ונפלו : עלוה ג'

רשי

ויראו ממנו שכיניו שבשומרון למה כי אבל עליו עמו וכמריו אשר עליו יד עתה יאבלו על כבודו כי גלה : (ו) גם אותו לאשור יובל . זה היה ים עשרה לאחז ויער ה' את רוח פול מלך אשור ויגלם לראובני ולגדי וגו' ונטל עגלי הזהב אשר בבית אל והלך לו לקיים מה שנאמר לאשור יובל : מנחה . זה סנחריב : בשנה קח . בשת יקח לו הוא משבט אפרים לו עגל זה לאלוה : ראל . מאותו עצה עשותם כמו שנאמר א יב) ויועץ המלך עגלי זהב : (ז) נדמה. לך שומרון והרי הוא על פני המים שהוא בלע"ז : (ח) במות ות בית אל : קוץ עלה על מזבחותם . יכן ואין עוד פונה מרו . ישראל : ל' ריס שלא יראונו אויבינו : (ט) מימי הגבעה ראל . חטאת זה נקוד לשון נקבה ולשבר באת אולת יד מימי ימין חטאת ישראל : מעשה פלגש בגבעה ניאל בן קנז שהיה שופטים בימי כושן בימיו היה פסל מיכה ינו בסדר עולם : . באותה מדה אחזו : לא תשיגם בגבעה וגו' . ולפי שהיה עון יכם ולא הקפידו עליו בליאה ידם במלחמת בני בנימין וקראסבכי גאוה שעשו עצמם לא שמעו בקול אחיה' לתת את בני הגבעה ויונתן תרגם על ששאלו להם מלך והמליכו את שאול ואינו מתיישב לי אחר לשון וגם שארי חיבור הפרשה נופל על ל' הראשון : (י) באותי ואסרם . לפי רצוני תמיד יסרתים מש'פט לשופט ומסרתים ם : ואספו עליהם עמים באסרם לשתי עונותם . לפי שדימה אותם לעגלה כמו שנא' אחריו אפרים עגלה מלומדה לכך יה' לפרה שמייגעין אותה בחרישה ואסרו' בעול המחרישה ושמלוני העול נוקבים ויורדים א' מכאן וא' מכאן אצל שני עיני ת"י כמיסר פדנא על תרתין עינוהי פדנא צמד בקר:(יא) ואפרים עגלה מלומדה.פירפ'יינט"א בלע"ז עשויה חבורות חבירות במלמד

אבן עזרא

כי . הטעם כפול : (ו) גם . עגל שומרון : לאשור יובל . כי הוא זהב : בשנה . בתוספת הנו"ן כמו שבענה בנים : (ז) נדמה . ישרת בעבור אחר וכן הוא נדמה שומרון נדמה מלכה : כקצף . כמו ותאנתי לקצפה : (ח) ונשמדו . במות הבעלים בשור העגלים : ואמרו . אמר רבי משה כי אמרו דרך משל בעבור המזבחות כדרך כי היא שמעה והטעם שלא יראו עוד ויפת אמר ויאמרו עובדיהם מרוב צרתם : (ט) מימי . יותר כמו מזקנים אתבונן מאויבי תחכמני ופירש שם עמדו על חטאי דורו כאילו עמדו עם בני בנימין השבני עלו' כמו עולה והית' לזעוה והי' רק זועה והיום לא יפחדו שתשיגם מלחמה כאשר השיגה את בני בנימין מהשבטים וזה הכתב כמו כריח שדה שטעמו רא' ריח בני אשר ברכו ה' כריח שדה : (י) באותי ואסרם . מגזרת מוסר והיו"ד מובלע בדגשות עי"ן הפועל כדרך בטרם אצרך בבטן כי אצק מים ופי' ואספו עליהם ליד'איסרם על ידי עמים שיתאספו עליהם ואסרם כמו יאסרו קשורים : לשתי עונותם . כמו כבאי מענה האריכו למעניתם . וטעם שתים בעבור יהודה ואפרים : (יא) ואפרים. אני למדתיו מתחילה לסבול עול מצותי: ואני עברתי . כחוק על כל חורש שהטיבותי לצואר' והרכבתי

רדק

אותו כן לגנאי ולא זכר דן כי עיקר עבודתם היה בבית און כאלו היה שניהם שם אמר על עגלות בית און שתבטל עבודתם כשישברו אותם וגו' : יגורו שכן שמרון . יפחדו השוכנים בשמרון , וזכר שמרון אעפ"י שהעגלים לא היו שם ולפי שהיתה שמרון ראש מלכות למלכי ישראל והם היו המחזיקים בעבודת העגלים ואמר כשתחרב בית אל ולא האלוה העגלים יפחדו השוכנים בשמרון על כל ארץ ישראל נלכדה קודם שמרון שצר עליה מלך אשור ג' שנים : כי אבל עליו עמו . על העגל אשר בבית אל יאבלו עליו עמו העובדים אותו : וכמריו עליו יגילו . כמריו הם הכהניו כבודתו שהיו מתפללים שם ושמחים עליו . עתה יאבלו בגלות כבודו ממנו והוא יקר עבודתו כשישבר אותו לעיניהם הנה גלה כבודו ממנו : (ו) גם אותו לאשור יובל . רבוי על כבודו הנה במקומו גלה כבודו ממנו כשישברוהו גם גוף העגל והוא הזהב שבו אחר שנשברה צורתו יוליכו אותו לאשור לשאת אותו : מנחה למלך ירב . והוא מלך אשור שנקרא שמו ירב : יקח . אז יקח בשת אפרים ויבש ישראל מעצתו שנועץ ירבעם שהיה משבט אפרים עמהם לעשות העגלים אז יבושו מעצתם : בשנה . כמו בושה והנו"ן נוספת : יובל . כמו יובל שי והובלה, ורבי' סעדיה ז"ל פי' גם אותו לרבות על העגל שבדן נגלה תחלה וי"ת למלך ירב למלכא דייתי לאתפרעא לכון ר"ל למלך אשור שיריב אותם : (ז) נדמה שמרון מלכה . נדמה כי הוא בסגול והוא ענין כריתה כמו שפירשנו על נדמה עמי אמר נכרת בשמרון מלכה שעמד כמה ימים במציר ולא היה יכול להנצל מיד מלך אשור והלך בגולה קל מהרה : כקצף וקצף קליפת העץ כמו ותאנתי לקצפה וי"ת כרותחא על אפי מיא בלע"ז אשקומ"ה : (ח) ונשמדו במות און . ר"ל בית און וכן ת"י ויצדין במות בית אל : חטאת ישראל . שהם חטאת ישראל : קוץ על מזבחותם . על מזבחות ישראל שיחרבו יעלו קוצים : ואמרו להרים כסונו . יאמרו ישראל כה נו מרוב צרה ולוקה שתב אם ישאלו שיפלו ההרים והגבעות עליהם ויכסום שיהיו נקברים לא יסבלו הצרות ההם : (ט) מימי הגבעה חטאת ישראל . שחטאו עצמם שבט בנימין להחזיק בדבר נבלה גם שאר השבטים שנענשו על שהיו ביניהם עובדי עכו"ם : שם עמדו . ידמה הפושעים באלה אשר בדור הזה שהם מחזקים ברשעם ולא ישובו למוטב וכן אמר למעלה העמיקו שחתו כימי הגבעה לא תשיגם ואלה חושבים בלבם שלא תשיגם מלחמה כמו שהשיגה פושעים בגבעה כשבאו ישראל אל אותם בני עולה והם בני בנימין כי כלו בעונם כן יכלו אלו בעונם ותשיגם חרב האויב לא יחשבו שלא תשיגם : עלוה . כמו הפוך עולה וכן זועה זעוה מלה שלמה והדומים להם ויונתן פי' מימי הגבעה כששאלו להם מלך זהוא היה מגבע בנימין ומאז החלו למרוד באל ית' ואינו מיושב הפסוק על פירושו : (י) באותי ואסרם . ברצוני איסרם כיון שאינם מקבלים מוסר ממני ע"י הנביאים שמוכיחים אותם בשמי איסרם ע"י עמים שיאספו עליהם : באסרם לשתי עונותם . כמו שאוסרים השוורים לחרוש : עונותם . והם תלישות השדה שנקראות גדודים ופי' ספר מזה ומזה נקראו תלמים והנה דמה יהודה ואפרים לשתי פרות חורשות ואמרתי שיחרשו טוב וחרשו רע והם אסרו עצמם זה בזה לזה לעשות הרע בעיני השם ואסרם לשתי עונותם היה כשנתחתן יהושפט עם אחאב מלך ישראל ועשה יהורם בנו הרע בעיני ה' והלך בדרכי מלך ישראל ובימיו פשע אדום מתחת כן עשה אחזיה בנו : ואסרם . שרשו יסר מן הקל וכן יוסר לך . ודגש הסמ"ך לתפארת הקריאה לחסרון היו"ד פ"א הפעל כמו אצק מים על צמא ובמקבות יצרהו : עינותם . כתיב בעי"ן וקרי בוי"ו שהאותיות האלו מתחלפות וי"ת במימרי אייתי עליהון וגומר : (יא) ואפרים עגלה מלומדה . למעלה המשילם לפרה שאמר כי כפרה סוררה סרר ישראל ועתה קרא עגלה

מצודת דוד

כי הם לא הגינו על עצמן איך יגינו עלינו : כי אבל עליו . על העגל יתאבלו עמיו בו וגם הכומרים שהיו שמחים עליו הנה עתה יתאבלו על כבודו כי גלה יתאבלו בשבי איה כבודו : (ו) גם אותו . כמו שיובא העם בשבי כן יובא בשבי לאשור להיות למנחה אל המלך : בשנה . אז יקבל אפרים בושת שעבדו ללא אלוה : ויבוש וגו' . כפל הדבר במ"ש : מעצתו . שייעצו לעשות העגלים : (ז) נדמה שומרון מלכה . המלך אשר בשומרון נדמה הוא כקצף הם שעל פני המים שעולה למעלה ויתמיד זמן מועט כן המלך לא יתמיד כ"א מעט זמן : (ח) ונשמדו . ואז ישמדו הבמות שבבית און שהם היו חטאת ישראל : קוץ ודרדר . כי לא יבוא מי שם ויהיו שממה : ואמרו להרים למען לא יראה מי בבשתם : (ט) מימי הגבעה . ר"ל עון זה היה בידם מימי פלגש בגבעה כי גם אז היה בידם פסל מיכה : שם עמדו . במעלה זה עמדו ולכן לא השיג אותם בגבעה נלחמו מלחמה כשנלחמו על בני עולה הם בני בנימין שחזקו ידי עוברי עבירה : (י) באותי ואסרם . ברצוני ליסרם וכן איסרם

מצודת ציון

(ו) יובל . יובא כמו יובל שי (ישעיה יח) : ירב . הוא אשור וכן אל מלך ירב (לעיל ה): בשנה . מלשון בושת : (ז) נדמה . מל' דמיון והשואה : כקצף . ת"י כרותחא והם קצין הבעבועות ועל כי באים ע"י מסירו הספיגה מכלי אל כלי וכראה כאלו הספוך מתקצף לזה קרוי בל' קצף : (ח) ונשמדו . ענין אבדון : ודרדר . מין קוצים וכן וקוץ ודרדר (בראשית ג) : (ט) עלוה . הוא הפך מן עולה וכמו כבה כתב : (י) באותי . מל' תאוה ורצון : ואסרם . מל' יסורין : באסרם . ענין קשירה : עוונותם . כמו מעניתם והוא מקו שיחרוש החורש באורך השדה וחוזר ועושה אחר כמוהו וכן עד כלות השדה כמו האריכו למעניתם (תהלים קכט) : (יא) מלמדה . ענין הרגל כמו וילמד לטרף טרף

צֽוָּארָ֑הּ אַרְכִּ֤יב אֶפְרַ֙יִם֙ יַחֲר֣וֹשׁ יְהוּדָ֔ה יְשַׂדֶּד־ל֖וֹ יַעֲקֹֽב׃ יב זִרְע֨וּ לָכֶ֤ם לִצְדָקָה֙ קִצְר֣וּ לְפִי־חֶ֔סֶד נִ֥ירוּ לָכֶ֖ם נִ֑יר וְעֵת֙ לִדְר֣וֹשׁ אֶת־יְהוָ֔ה עַד־יָב֕וֹא וְיֹרֶ֥ה צֶ֖דֶק לָכֶֽם׃ יג חֲרַשְׁתֶּם־רֶ֛שַׁע עַוְלָ֥תָה קְצַרְתֶּ֖ם אֲכַלְתֶּ֣ם פְּרִי־כָ֑חַשׁ כִּֽי־בָטַ֥חְתָּ בְדַרְכְּךָ֖ בְּרֹ֥ב גִּבּוֹרֶֽיךָ׃ יד וְקָ֣אם שָׁאוֹן֮ בְּעַמֶּךָ֒ וְכָל־מִבְצָרֶ֣יךָ יוּשַּׁ֗ד כְּשֹׁ֤ד שַׁלְמַן֙ בֵּ֣ית אַרְבֵ֔אל בְּי֖וֹם מִלְחָמָ֑ה אֵ֥ם עַל־בָּנִ֖ים רֻטָּֽשָׁה׃ טו כָּ֗כָה עָשָׂ֤ה לָכֶם֙ בֵּֽית־אֵ֔ל מִפְּנֵ֖י רָעַ֣ת רָעַתְכֶ֑ם בַּשַּׁ֕חַר נִדְמֹ֥ה נִדְמָ֖ה מֶ֥לֶךְ יִשְׂרָאֵֽל׃

ג׳ · ג׳ · ח׳ · ב׳ מ״ל בסיפרא · ב׳ בתרי ליש׳ בעגלתי · ג׳ מ״ל · ג׳. ג׳ ומ״ל · ג׳. ג׳

מִצְרַיִם אַעֲדֵיתִי נִיר תְּקוֹף מִצַּוְרֵיהוֹן אַשְׁרֵיתִי בֵּית יִשְׂרָאֵל עַל תְּקוֹף אַרְעָא דֶּאֱמוֹרָאָה כְּבִישִׁין קֳדָמֵיהוֹן דְּבֵית יְהוּדָה אַחְסָנַיִת יַתְהוֹן אַחְסַנְתָּא דְּקַיְמֵית לַאֲבוּהוֹן יַעֲקֹב׃ יב בֵּית יִשְׂרָאֵל עֲבִידוּ לְכוֹן עוֹבָדִין טָבִין הֲלִיכוּ בְּאוֹרְחָא דְּקוּשְׁטָא קַיִּימוּ לְכוֹן אוּלְפַן אוֹרַיְתָא הָא בְּכָל עִדָּן נְבִיַּיא אָמְרִין לְכוֹן תּוּבוּ לְדַחְלְתָא דַיְיָ כְּעַן יִתְגְּלֵי וְיֵיתֵי זַכְוָן לְכוֹן׃ יג אִתְעַשַּׁתְּתוּן לְכוֹן אוֹנֵס רְשַׁע עֲבַדְתּוּן אִתְקַבֵּלְתּוּן תּוּשְׁלְמַת עוֹבָדֵיכוֹן אֲרֵי אִתְרַחֵצְתָּא בְּאוֹרְחָתָךְ בְּסַגֵּי גִבָּרָךְ׃ יד וִיקוּם אִתְרְגוּשָׁא בְּעַמָּךְ וְכָל כְּרַכָּךְ יִתְבַּזְזוּן כְּבִזַּת שַׁלְמָא בִּכְמָנָא בְּיוֹמָא דִקְרָבָא אִם עַל בְּנִין קְטִילַת׃ טו כֵּן גְּרָמוּ לְכוֹן חוֹבִין דְּחַבְתּוּן בְּבֵית אֵל מִן קֳדָם בִּישׁוּת עוֹבָדֵיכוֹן בְּסוֹפָא בָּהִית וְאִתְכְּנַע מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל׃

בקרי׳ וסימ׳ אלוף עלוה אלוף יתת דאורי׳. והברו דד״ה. לא תשיגם בגבעה. אנ״ך: ישדד ג׳ בקריא׳ וסימ׳ הכל היום יחרוש החרש לזרוע. ואפרי׳ עגלת מלמדה. ישדד עמקים אח־יך. קרמא וישדד: חרשתם ב׳ בתרי ליש׳ וסימ׳ לולא חרשתם בעגלתי. חרשתם רשע עולתה: בשחר ל׳ נדמה נדמה מלך ישראל.

רשי

במלמד הבקר שקורין דישגולמיי״ן בלע״ז כלומר הרבה יסורין הבאתי ... היא לא נכנעה ותמיד אוהבת לדוש בתבואה מקום מאכל ומשמן ולא נכ... חורשת כלו׳ לא נכנעו לתורה אלא אחר שרירות לבם: אוהבתי. ... כמו (ראשית לא) גנובתי יום: ואני עברתי על טוב צוארה. לפיכך אני מ... מלכים שיתישו א... ארכיב אפרים יחרו... וגו׳. אם תרצו שאר... על עכו״ם יחרוש יה... לו (יעקב) לעצמו ... מע״ט כמו שהוא מס... נירו לכם ניר וגו׳:... לכם לצדקה. אבל א... רשע וגו׳ לפיכך וקם ... נירו לכם ניר. עם ... ומשם תלמדו ללכת ... להתגבר על יצר ... שהוא נר את השדה ל... העשבים המכחישים ... מימות החמה כמה ... הזרע ועת תקבצו ... ה׳ לתלמיד תורה ... וי רה צדק לכם. כש... בה היא יבין אתכם ... לפיגותיה בצדק. ד״ל... ניר עשו מעשים ט... שיבא עליכם הלחן ... לכם שתתקבל תפלו... הצורך ואז יהיה עת ... לדרוש הקדוש ברוך ... ברכיכם כי אז תשמנ... ויורה צדק לכם וימט... לכם כמו ירה בים (... (יג) אכלתם פרי ... איתקבלתון תושלמת ... (יד) וקאם שאון. ... כוסו נוסו: כשד ... ארבאל. כבוזזים ... עם יושב בשלום פתאום על יד מארב שלא נזהרו בם לברוח מפניה... את הכל: בית ארבאל. יונתן תרגמו בית מארב ואל״ף ולמ״ד יתי... יזרעאל שאינו שם עיר כגון (לעיל ב) יענו את יזרעאל וקראו בלשון ... קרא אותו כמין שם עיר וכן חיברו מנחם אבל דונש פותרו שם מקום נבקעה וכן נערים תרטשנה (ישעיה ג) ועולליהם ירוטשו (שם) ... עזובה כמו נוטשה: (טו) ככה עשה לכם בית אל. כל הפורענות הזה ... הע...

אבן עזרא

והרכבתי אפרים עם יהודה יחרש: יעקב. יעקב כולו השדה שלו דרך משל על התור׳ וצויתי׳ זרעו וקצרו הוא התגמול נירו להסיר הקוצים לסקל הנתיב ועת תדרשו השם לרוות הזרע אז יבא מלקוש: (יב) ויורה צדק לכם. כמו יורה ומלקוש וכל המפרשים אומרי׳ בקשו אתם תורתי והוא יבא ויורה אתכם: (יג) חרשתם. וכל זה מעשיתם שלא סבלתם עולי כי בטחתם בגבוריכם ובעבור זה: (יד) וקאם. כשוד שלמן. אולי הוא שלמנאסר: בבית ארבאל. שם מקום: רטשה. שם דבר אם על בנים ולהיותו מגזרת אורב אין טעם לו: (טו) ככה. ביתאל שהם העגל שהוא ככה הרע מכל רעתם כי רוב מלכי ישראל לא סרו מחטאת ירבעם וטעם

תולדות אהרן זרעו לכם. סנהד׳ מע ב״ק יז עכו״ם
ה זוכר בראשים: עד יבא. ברכות כד: רטשה. ב״מ לט:

רדק

עגלה כי בימי נעורים למדה האל יתברך לחרוש ולהרישה עם בזריעה היא עשות המעשים והקצירה הוא פרי המעשים ואני למדתיה לעשות המעשים הטובים כדי לאכיל טוב והיא מאנה לחרוש כלומר לעשות המעשים טובים אלא תרצה לאכול ולבנות מן הטוב אשר אני נותן לה בלי מעשה טוב שתעשה אלא בחנם תרצה לאכול וזהו שאמ׳ אהבתי לדוש לדוש ולא לחרוש כדי שתאכל בשעת הדישה והנה אינה עושה מעשה לרצון בעליה אלא לרצונה ולהנאתה: אוהבתי. כמו אוהבת והיו״ד נוספת כי המלה מלעיל: ואני עברתי על טוב צוארה. כשעברתי עליה לתת עליה עול להיות צוארה שמן עשיתי שלא הכבדתי עולה כי הפרות שמכבידים עולה ליארה כחוש ור״ל במשל שלא הכביד עליהם עול המצות או פירש כשעברתי עליהם לחלוק עול המלכות רוצה לומר כשדברתי ביד אחיה השילוני על טוב צוארה עברתי שכל ישראל היו שלווים איש תחת גפנו ותחת תאנתו כל ימי שלמה ובעת מיתו היה זה שאמרתי לחלוק המלכות: ארכיב אפרים. אמרתי להרכיב אפרים, כלומר להרכיב עליו ע״י מלכות ירבעם שהיה משבט אפרים וכיון שאני הרכבתי עליו העול אמרתי שיעשה רצוני וילוה היה לעבדני ולהיות תחת רשותי ומצותי שאמרתי לו וה״ה אם שמוע תשמע את כל אשר אצוך והלכת בדרכי וגו׳ ובניתי לך בית נאמן וגו׳: יחרוש יהודה. כי כבר הרכבתי עליו העול ואין לי אלא שיחרוש כרצוני כי המלך כבר היה ביהודה ונשאר גם כן אחר שנחלקה המלכות: ישדד לו יעקב. שמשדד הוא הכותש הרגבים אחרי החורש לשוות פני האדמה ולתקנה לזריעה וכן אם ישדד עמקים אחריך ואם מלך אפרים ומלך יהודה היו חורשים בה... והחרישה היא אזהרת העם היה לעם לשדד והוא לתקן אזנם ולבם אל דברי האזהרה שיהיו מקבלים עליהם המצות לעשותם והיא הזריעה ואם ירבעם ורחבעם היו מזהירים העם ... בעיני ה׳ היה יעקב והיא כלל ישראל משדד כלומר מכינים לבם לקבל המצות: (יב) זרעו. ואמרתי להם זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד כלומר עשו הטוב בעיני והגמול הטוב ... יהיה יותר רב על מעשיכם הטובים כפי הזורע שהוא מקוה לקצור שאתים או יותר לפיכך אמר בזריעה לצדקה ובקצירה חסד כי החסד יותר על הצדקה ובדברי רז״ל גדולה גמילות חס... מצדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל קוצר ודאי אוכל: נירו לכם ניר. ואחר שתקצרו שובו לזרוע עוד ולזרוע כלומר לא תפסיקו ממעשיכם ... ימיכם והניר הוא החרישה ומ״י לחרוש חרישו למיגר נירים ובדברי רבותינו ז״ל נירה שנה וזרעה שנה או פירש נירו משל לעוררי הלבבות שיקבלו דברי התוכחה כמו חרישת ... הזרע: נירו. צווי מבנין הפעיל ומשפטו הנירו ונפל ממנו ה״א ההבנין כמו שהוא הנהג בצווי בתי העי״ן כמו שימו שיתו: ועת לדרוש את ה׳ עד יבוא ויורה צדק לכם. פירושו בתרג... עידן וגומר והתחם ר׳ אברהם ב״ע פי׳ ועת תדרשו השם לרוות הזרע עד יבא מלקוש, ויורה צדק לכם, כמו יורה ומלקוש וי״ת אם תדרשו את ה׳ לדעת תורתו ומצותו הוא יבא ו... צדק על דרך זה לפסר מסייעין אותו, ואאז״ל כתב קצרו לפי חסד כל מה שתקצרו בעולם הזה חסד יהיה עד יבא לעולם הבא ויורה לכם הקרן כמו שאמרו רז״ל על כאלה מצות פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא: (יג) חרשתם. פי׳ חרשתם וזרעתם כי אחר החרישה זוריעה והניחה משל למעשה כמו שפירשנו אמר אתם עשיתם הפך מה שצויתי ... זרעו לכם לצדקה ואתם חרשתם רשע לפיכך קצרתם אכלתם פרי כחש והקצירה משל לגמול ופי׳ פרי כחש פרי הכחש שכחשתם כי או פירש פרי כחש פרי שמכחש במקוים אותו כמו ש... יכחש בה: כי בטחת בדרכיך ברוב גבוריך. בטחת בדרך שהיית הולך בה והוא דרך הרשע והאמונה הרעה ובטחת גם כן ברוב הגבורים שהיו לך מעמך או ממצרים שהיו מבקשי... ושמת בשר זרועך ולא בטחת בי לפיכך נכשלת וכ״ף הנכה לנכת הושע בן אלה שהרב שומרון וגלו השבטים בימיו: (יד) וקאם שאון בעמיך. מפני רעתך יקים שאון בעמך שיבואו הא... לסחרי...

מצודת ציון

טרף (יחזקאל יט): אוהבתי. היו״ד יתירה וטפלה: לדוש. מלשון דישה והוא הפרדת התבואה מהקשין: ארכיב. אמר בלשון שאלה על הדבר ההוה ממעל: ישדד. ענין כתישת הרגבים לכסות הזרעים ממעל וכן יפתח וישדד אדמתו (ישעי׳ כח): (יב) לפי. לשיעור: נירו. ענין חרישה כמו ניר ראשים (משלי יג): ויורה. ענין השלכה כמו ירה בים (שמות טו): (יג) עולתה. מלשון עולה: כחש. שקר: (יד) וקאם. מל׳ קימה: שאון. המיית מלחמה: יושד. מלשון שדידה ועושק: שלמן. שם אדם: בית ארבאל. שם משפחה: רטשה. ענין בקיעה כמו ועולליהם ירטשו (ישעיה יג): (טו) בשחר. בבוקר: נדמה. ענין כריתה ואבדון כמו עד מואב נדמה (שם טו): ... הרגלתי

מצודת דוד

אייסרם באמת: ואספו. עובדי כוכבים רבים יתאספו לבוא עליהם באסרם. בעת אאסיר אותם לשתי מעניות המחרישה לחרוש שתיכן יחד החורשים אחת אחת ר״ל כשאביא עליהם רעה כפולה ומרובה: (יא) וא... אפרים הוא כעגלה שמרגילין אותה לעבודתה למשוך בעול ולחרוש ו... לדוש למען תאכל מן הדיש ר״ל אני למדתים התורה והמצות והם חפ... השכר מבלי עשית המעשה: ואני עברתי. העברתי ידי: על טוב צו... חפשתי צוארה וראיתי שהיא טובה ושמנה וראויה לשום העול עליה ... שראוי הוא לקבל עליו עול התורה והמצות: ארכיב אפרים. לכן הרכבתי עול התורה על אפרים וגם יהודה יחרוש ר״ל יעסיק במצות: ישדד לו יעקב. בכללו יכתת הרגבים לכסית הזרעים בעבורו למען יאכל פריה ר״ל יקיימו המצות לטובתן למען יקבלו שכר: (יב) זרעו לכם לצדקה. לטובתכם זרעו את הצ... תקצרו תבואתה לפי החסד שאני עושה ר״ל עשו צדקה ותקבלו גמול בחסדי כי גמול מעשה הטוב גם הוא לחסד תחשב וכמ״ש מי הקדימני ואשלם (איוב מא): ניר. ר״ל הסירו מלבבכם דעות נפסדות וכוזבות כמו שהחורש יחרוש שדהו להמית שרשי העשבים הרעים לבל יכחישו את הזרע הנזרע: ועת לדרוש. ו... לדרוש את ה׳ לא באקראי: עד יבא. ר״ל כן עשו עד אשר יבא המקום ב״ה וישליך לכם צדק מן השמים כי לא יקופח שכרכם: (יג) חרשתם רשע. ר״ל ה... עשיתם כי חרשתם רשע וגו׳ ר״ל חשבתם לעשות רשע וכן עשיתם אותה וככה היה הגמול: פרי כחש. גמול מעשה השקר: בדרכך. במה שהיית הולך למצר... לבקש עזרה הנה זוה בטחת ברוב גבוריך ולזה לא חששת על אזהרותי: (יד) וקאם. לכן יקום בעמך קול שאון מלחמה וכל מבצריך ...

רשי

אל: רעת רעתכ'. רעות רשעכם עבירות זדונכם: בשחר נדמה נדמה. בלילה כלומר אין בו כח ולמה כל זאת כי בהיות ישראל נער ואוהבהו טוב: (א) וממצרים קראתי לבני. ע"י נביאי להדבק בתורתי והם מה קראו להם כן הלכו מפניהם. כל מה שהנביאי' קוראים להם ללמדם דרך הם הפכו עורף ... יהם: לבעלי' יזבחו. ... לדבר כנכמו כרוכם ... (לעיל ד) וכאשר ... כן ירבה (שמות א): ... תרגלתי לאפרים ... שלחתי לפניהם ... רגילם בנחת: קחם ... זו. זה משה שנאמר ... יא) כאשר ישא ... היונק: תרגלתי. ... ואין לו דמיון: ... כי רפאתים. יודעין ... שדשו בעקב עשו ... יודעים. ואגדה ... תנחומא דרשו כלפי ... כשכביאם לפני יעקב ... יעקב רשעים ... צאת ממצרים ודבע' ... שתלקה ממני רוה"ק ... אלה (בראשית מח) ... רחמים ושרתה רוח ... על יעקב וברכם זהו ... גלתי רוחי על יעקב ... מצרים ולקחם על ... (ד) בחבלי אדם. ... כם תמיד בחבלים רכים אשר ימשוך בהם אדם את בנו כלומר במשיכת רחמים וכן תרגום יונתן: ואהי להם כמרימי ... יהם. כאיכרים הטובים המרימי' עול בידיהם ע"י לווחים להקל מעל הפרה החורשת כן הייתי עמם בכל צרה להקל מעליהן ... (א) כמרימי עול על לחיהם כאכרים המרימים עול מעל צואר השור ע"י שמאריכין את הבוגס שהעול נתן בראשו להקל ... ה החורשת כן הייתי עמם בכל צרה להקל מעליה' כן תרגם יונתן כאיכר' טבא ומוריך בלחיאתהון: ועל לחיהם. ל' לחי ... : ואט אליו אוכיל. הטיתי לו כח להכיל עול היסורין ויונתן תרגם על שם שסיפק להם מזונות במדבר: (ה) לא ישוב ... מצרים. הבטחתיו לא תוסיפו לראותם עוד וגו' (שמות יד) ומה הועיל הרי על כרחו אשור הוא מלכו הרי חטאו וגרמו להם להיות

אבן עזרא

וטעם בשחר כי יושרו בלילה ובשחר יכרת מלכם: (א) כי נער. זהו מלומדה ממני כי מהייתו נער והטעם בצאתו ממצרים אז החילותי ליסרו בעבור שאהבתיו: (ב) קראו. הטעם ממצרים קראתי לבני לעבדני והם עתה קראו להם לבעלים וכאשר קראו להם לבעלים כן הלכו ונדדו מארצם מפניה' וי"א קראו להם נביאי והם הלכו אחורנית: (ג) ואנכי תרגלתי. תי"ו תרגלתי תחת ה"א ואין כמוהו במקרא והטעם הרגלתיו ללכת על רגליו כאשר יורגל הנער שיושם על זרועותיו וזהו כדרך רפואה לחזק הנער עד שיוכל ללכת ובעבור שדמה ישראל לעגלה מלומדה אמר בחבלי אדם בעבותות אמשכ' בעבותות אהבה לא כמו העבותו' המושכו' בצואר העגל החורשת: (ד) ואהיה להם. כאנשי' המרימי' עול העגלה להרים העול שהוא על לחיה רגע אחר רגע: ואט. כמו אטה ומלת אוכיל שם דבר כמו אכל בכסף והייתי מטה אליו אוכל ור' מרינוס אמר כי אוכיל ראוי להיותו אאכיל כמו ויוסף עוד דוד את כל בחור ישראל ופירש ואט כמשמעו שהייתי מאכיל אט: (ה) לא ישוב. ואשור שם מלכו כאשר הזכרתי ושמו להם ראש אחד: כי מאנו לשוב. אלי ההולכי' למצרי' לשוב אל ארצי: וחלה

יא א כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ
וּמִמִּצְרַיִם קָרָאתִי לִבְנִי׃ ב קָרְאוּ
לָהֶם כֵּן הָלְכוּ מִפְּנֵיהֶם לַבְּעָלִים
יְזַבֵּחוּ וְלַפְּסִלִים יְקַטֵּרוּן׃ ג וְאָנֹכִי
תִרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל־זְרוֹעֹתָיו
וְלֹא יָדְעוּ כִּי רְפָאתִים׃ ד בְּחַבְלֵי
אָדָם אֶמְשְׁכֵם בַּעֲבֹתוֹת אַהֲבָה
וָאֶהְיֶה לָהֶם כִּמְרִימֵי עֹל עַל לְחֵיהֶם
וְאַט אֵלָיו אוֹכִיל׃ ה לֹא יָשׁוּב
אֶל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאַשּׁוּר הוּא מַלְכּוֹ

ג׳ א אֲרֵי רְבֵי הֲוָה יִשְׂרָאֵל
ג׳ וְרְחִימְתֵּיהּ וּמִמִּצְרַיִם קְרֵיתִי
לְהוֹן בְּנִין׃ ב שְׁלָחִית נְבִיַי
לְאַלָּפָא לְהוֹן וְאִינוּן טָעוּ
ג׳ מְקַבֵּיל אַפֵּיהוֹן לְטַעֲוָתָא
ג׳. ג׳ מְדַבְּחִין וְלְצַלְמָנַיָּא מַסְקִין
ג׳. ג׳. ד׳ בּוּסְמִין׃ ג וַאֲנָא בְּמַלְאַךְ
שְׁלִיחַ מִן קֳדָמַי דַּבְּרִית בְּאוֹרַח
תַּקְנָא לְיִשְׂרָאֵל וּנְטַלְתֵּינוּן
ג׳ כְּדַעַל דַּרְעִין וְלָא יָדְעִין דְּמִן
ג׳ ומ״ג קֳדָמַי מִתְרַחֲמִין עֲלֵיהוֹן׃
ד בְּמִגְדַּת בְּנִין רְחִימִין
נְגַדְתִּינוּן בְּתְקוֹף רַחֲמָא וַהֲוָה
מֵימְרִי לְהוֹן כְּאִכָּרָא טָבָא דְמֵקִיל בְּכַתְפֵּי תוֹרַיָּא וּמוֹרִיךְ בִּלְחָיָאתְהוֹן וְאַף כַּד הֲווֹ בְמַדְבְּרָא
אַסְגֵּיתִי לְהוֹן טוּבָא לְמֵיכָל׃ ה לָא יְתוּבוּן לְאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּרַם אַתּוּרָאָה יִשְׁלוֹט בְּהוֹן

וחד כשחר נכון מוצאו ; וממצרים ב' וסימ' והיה בהניח ה'. כי נער ישראל ואהבהו ; ולא ידעו ג' בקריא' תולדות אהרן בחבלי אדם. שבת פט :

רדק

לסחריבם : וקאם : כתיב באל"ף וסוא מקום עי"ן הפעל : שאין כמו ושאון לאומים כשאון מים כבירים ענין המון ... : בעמיך. כתיב ביו"ד וסוא לשון רבים ר"ל על השבטים : וכל מבצריך ... מבצרים שאתה בוטח בהם יושד כל אחד מהם על יד השודד שיבא עליהם : יושד. מבנין הפעל מפעלי הכפל והדגש מורה על חסרון הכפל וכתיב בוי"ו עם הדגש : כשוד שלמן בית ארבאל. שלמן אויב ידוע היה באותן הימים ששמו שלמן ובא על בית ארבאל פתאום ושדדו והפיל האם על הבנים ולא השאיר פליטה. וארבאל הוא שם אדם גדול היה בימיהם. ויונתן תרגם ... בזוזא בעמך וגו', תרגם ארבאל מן וארב לו. ואדוני אבי ז"ל פירש שלמן הוא שלמנאסר מלך אשור בית ארבאל הוא שומרון בית שארב באל יתברך עליה ותפשה בעונה: אם על ... לפי שרחמי האם על הבנים בעת שירצו להרגם מפלת עלמה עליהם: רטשה. כמו ועולליהם ירטשו ענין ההשלכה בארץ לבקעם ורבותינו ז"ל פירשוהו ענין עזיבה כתרגום תמשהם ... שנה אמרו שהיו עוזבים נשיהם ובניהם והולכים להם מפני החרב והרעב ואמר רטשה רמוסים מדעתם נטושים בעל כרחם: (טו) ככה עשה לכם בית אל. כל זה גרם לכם בית ... העגל שעבדתם שם: מפני רעות רעתכם. זה היה לכם מפני רעה גדולה שברעתכם והוא עבודת העגל ואמרכם אלה אלהיך ישראל: בשחר נדמה נדמה מלך ישראל. הוא הושע בן אלה ... פירש אדוני אבי ז"ל בתחלת מלכותו בשנת שש לו שאסרו מלך אשור ובשנה השביעית עלה על שומרון וצר עליה ג' שנים ולכדה ועוד קודם לכן מתחלת מלכותו היה עובד למלך אשור ... שנה בשנה ויונתן תרגם בשופא בסית וגו': ונדמה. ענין כריתה כמו נדמו עמי ונדמה. מקיר עם השו"ן כמו ההגלה נגליתי: (א) כי נער ישראל ואהבהו. בעודו נער אהבתיו והוא ... לפיכך אני מתרעם עליו יותר משאר האומות כי מנערותם אהבתים וכל הימים מיד אויביהם וכאשר עוברים על מצותי עלי ליסרם כאשר ייסר איש את בנו וזהו שאמר וממצרים קראתי ... אמר בני בכורי ישראל ואומר אליך שלח את בני ויעבדני ופירוש קראתי לבני לפרעה בעבור ישראל בני או פי' קראתי לו בהיותו בני ועתה מצרים כי מאותו העת החלו לקרוא ... (ב) קראו להם. הנביאים אשר אני שולח להם שהכם והערב לשוב אל ה': כן הלכו מפניהם. כל עומת שהיו קוראים להם כן היו הולכים מפניהם ולא יקשיבו אל דבריהם ... מעלליהם הרעים: לבעלים יזבחו לפסילים יקטרון. וכמו זה כן ירבה וכן יפרוץ: (ג) ואנכי תרגלתי לאפרים. זכר אפרים לפי שהוא עשה העגלים אמר ואיך יגמלו לי זאת כי אנכי ... עשיתי להם טובות והרגלתים לרגלים ולא הטרחתים במצותי ובעבודתי: תרגלתי. לשון הרגל והתיו במקום ה"א הרגלתי כן דעת המדקדקים ורבי אחי רבי משה זכרונו לברכה אמר כי הוא שם ... לא תפארתי ואף על פי שבאה המלה מלעיל כמשקל אחד הוא ולפי שהמשילו לנער אמר עליו זה הלשון כמו שמרגילים הנער לילך מעט בלי טורח כן כשהסעתים ממסע למסע בהולכי אני אותם ... שתים מעט מעט בלי טורח שענן הולך לפניהם יומם ועמוד אש לילה: קחם על זרועותי. שהנהיג שנתתי להם והוא משה לקח אותם על זרועותיו כמו שאמר כאשר ישא האומן את ... ולא ידעו כי רפאתים. לא הכירו כי אני הרופא אותם מכל מחלה ומכל צרה כמו שאמר כי אני ה' רופאך: קחם. בחסרון פ"א הפעל והוא כמו לקחם וי"ת ואנא כמלאך וגו': (ד) בחבלי אדם. לפי שהמשיל אפרים לעגלה והעגלה מושכים אותה בחבלים אמר אני משכתי את ישראל בחבלי אדם ולא בחבל עגלה שמושכין אותה על כרחה אלא כמו אשר ימשוך אדם את חבירו ... יכריחנו ללכת על כרחו כן משכתים לאט וזהו בעבותות אהבה שאמר אחר כך: ואהיה להם כמרימי עול על לחיהם. הייתי להם כאותם שמרחמים על העגלה שלא תהיה חורשת יותר ... הם העול מעל צוארה ותולין אותה על לחיה כדי שלא תמשוך ותנוח מיגיעה שעה או שעות ביום כן אני לא הוגעתי ישראל במצות' וכבר פירשנו משל המריסה והעול: ואט אליו אוכיל. ועם כל זה ... כי נתתי מגיעה מעט לה מאכל במקומה כן אני ישראל לא הכבדתי עולם ונתתי להם במדבר סיפוקם בלי טורח לחם ובשר וי"ת במיגרת בנין רחימין וגו': לחיהם בשקל כליהם: אוכיל הם בשקל אוציר: ... אל ארץ מצרים. לא היה להם לשוב אל ארץ מצרים לבקש עזר כי כבר אמרתי להם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד כי אם היו שבים אלי לא היו צריכים לעזר מצרים: ואשור הוא ... כרחו אשור הוא מולך עליו ועובד אותו ושולח לו מנחה בכל שנה ושנה וכל זה למה כי מאנו לשוב כלומר לשוב אלי כי אם היו שבים אלי לא היו מלכי האומות מושלים עליהם אבל הם

היו

מצודת דוד

ז עשה לכם בית אל מפני רעת העגל העומדת בו שהיא רעתכם אשר הורגלתם בה מאז כי עוד במדבר עשיתם את העגל: בשחר. ר"ל בתחלת מלכות ... אלה נשבת שם למלכי נכרת מלכותו בכרת כי אז הסרו מלך אשור כמ"ש במ"ב: יא (א) כי נער. עודו בנערותו משועבד במצרים אהבתיו: וממצרים. ... ממצרים קראתי את בני ר"ל שלחתי אליו עבדי הנביאים לקרוא לו לשוב אלי: (ב) קראו להם. כל מה שהנביאים הרבו לקרוא להם בשמי כן הרבו ללכת מפניהם ולא אבו לשמוע אבל זבחו לבעלים: (ג) ואנכי. הלא אנכי הרגלתי את אפרים שהאומן יקחם על זרועותיו בחמלה רבה ר"ל נתתי להם מנהיג טוב ... בנחת וזהו משה שנאמר בו כאשר ישא האומן את היונק (במדבר י"א): ולא ידעו. אינם משימים לב לדעת שרפואתם והצלתם בא ממני: (ד) בחבלי ... משכתים ללכת אחרי בחבלים רכים ונוחים שמושכים בהם בני אדם ר"ל הנהגתים בדרך חמלה: בעבותות אהבה. בחבלים עבים שמושכים בהם דרך ... כפל ענין במ"ש: ואהיה להם. הנהגתים ברחמנות כמו החורשים המרחמים המרימים העול מעל לחיי הבהמה להקל ממנה כובד משא העול: ואט ... כהחורשים המרחמים המטים אוכל לפני הבהמה בעת החרישה ר"ל הקלתי עולם וספקתי די צרכם: (ה) לא ישוב. לא היה להם לשוב אל ארץ ... בקש מהם עזרה: ואשור וגו'. ר"ל וכי אשור הוא מלכו ללחום מלחמתו אשר מאנו לשוב אלי ולבקש עזרה ממני וסמכו על אשור כאלו היה מלכו ומבקש

מצודת ציון

... שודד: כשד וגו'. באותן הימי' היה א' נקר' שלמן ובא' על בית ארבאל ושדד ... קש האם סמוך לבנים לעיניהם ואמר שכמו כן יושדדו גם המה: (טו) בכה. (ג) תרגלתי. כמו הרגלתי: (ד) כמרימי. מלשון הרמה: לחיהם. מל' לחי: ואט. מל' הטיה: אוכיל

מוכתו

אבן עזרא

(ו) וחלה. כמו יחולו על ראש יואב ולא חלו בהם ידים ידי האויבים: וכלתה בדיו. סעיפיו כמו ותעש בדים וזאת הרעה באה להם ממועצותיהם: (ז) ועמי תלואים. בא"ל כמו אשר תלאום ויו"ד למשובתי איננו סימן הפועל כמו ושמחתים בבית תפלתי אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך כי משובה לפילם לנגאי והנה הטעם שהם עושי' דרך משובה עמי כאדם תלוי באויר איננו עולה למעל' ואיננו יורד למטה: ואל על. כמו נאם הגבר הוקם על שהוא תואר כמו עליון והנה פירושו ואל עליון יקראוהו הקוראים והם נביאי השם וכולם על דרך אחד לא ירימו ראש: (ח) איך. אמגנך. כמו אתנך כמו אשר מגן צריך עטרת תפארת תמגנך תתן לך כמו כי ארץ הנגב נתתני: נכמרו. יקדו ו. צרבו כמו עורינו כתנור נכמרו: נחומי. מגזרת וינחם ה' ודברה תורה כנגד בני אדם: (ט) לא. אל. שאוכל לסבול הכעס ועוד כי בקרבך לברך הייתי קדוש. כי אל אנכי ולא איש. ולא אבוא בעיר. על דרך ישב אלהים את האדם והגאון אמר לא אבוא בעיר אחרת רק בירושלים לבדה: (י) אחרי. אם ישובו ללכת אחרי השם כמו אחרי ה' אלהיכ' תלכו עתה ישאג כאריה ויחרדו בנים הם ישראל שהלכו אל מערב שהיא מצרים כי כן הוא מערבית דרומית והנה אשור: (יא) וטעם יחרדו כצפור שהצפור

רש"י

לחיות עבדים לאשור על כי מאנו לשוב: (ו) וחלה חרב. ותנוח חרב בדיו ואכלה. וכלתה גבוריו ותאכלם: ממועצותיהם. הטיפחא בו הסילוק לפי שהוא דיבור בפני עצמו וכן (ויקר' כא) וכן לדורותיכ' דשמן משחת קודש (שמות ל)

כִּי מֵאֲנוּ לָשׁוּב׃ ו וְחָלָה חֶרֶב בְּעָרָיו וְכִלְּתָה בַדָּיו וְאָכָלָה מִמֹּעֲצוֹתֵיהֶם׃ ז וְעַמִּי תְלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי וְאֶל־עַל יִקְרָאֻהוּ יַחַד לֹא יְרוֹמֵם׃ ח אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ כְאַדְמָה אֲשִׂימְךָ כִּצְבֹאיִם נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי יַחַד נִכְמְרוּ נִחוּמָי׃ ט לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחֵת אֶפְרָיִם כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא־אִישׁ בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר׃ י אַחֲרֵי יְהוָה יֵלְכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג כִּי־הוּא יִשְׁאַג וְיֶחֶרְדוּ בָנִים מִיָּם׃ יא יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה

ס' ס"פ בטעם · ב' חד חסר וחד מ"ל · ל' · ב' · ב' ובפסוק · ל' · ל' · ג' · ל' · ו' פסוקים דמיין · ב' · ב' ר"פ · ל' · ל'

אֲרֵי מְסָרְבִין לְמֵיתָב׃ ו וְתָחוּל חַרְבָּא בְּקִרְווֹהִי וְתִקְטֵיל גִּבָּרוֹהִי וּתְשֵׁיצֵי רַבְרְבוֹהִי מִמְּלְכֵי עֵצַתְהוֹן׃ ז וְעַמִּי פְּלִיגִין לְמֵיתַב לְאוֹרַיְתִי וּבִמְרוֹעָא קַשְׁיָא יִתְעַרְעוּן כַּחֲדָא לָא יְהָכוּן בְּקוֹמָא זְקוּפָה׃ ח אֵיכְדֵין אֶמְסְרִינָךְ אֶפְרַיִם אֲשֵׁיצִינָךְ יִשְׂרָאֵל אֵיכְדֵין אֲבַדְרִינָךְ כְּאַדְמָה אֲשַׁוִינָךְ כִּצְבוֹיִים מִתְעָרַע מֵימַר קֳדָמַי לְקָבְלִי כַּחֲדָא אִתְגּוֹלְלוּ רַחֲמָי׃ ט לָא אֶעְבֵּיד תְּקוֹף רוּגְזִי וְלָא יְתוּב מֵימְרִי לְחַבָּלָא בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲרֵי אֱלָהָא אֲנָא מֵימְרִי לְעָלְמָא קַיָּם וְלֵית עוֹבָדֵי כְּעוֹבָדֵי בִּסְרָא דְדָיְרִין עַל אַרְעָא כֵּן גְּזָרִית בְּמֵימְרִי דְבֵינֵיכוֹן שְׁכִינְתִּי קַדִּישָׁא וְלָא אֲחַלֵּיף בְּקִרְוָא אוֹחֲרִי עוֹד יְרוּשְׁלֵם׃ י בָּתַר פּוּלְחָנָא דַיְיָ יְהָכוּן מֵימְרֵיהּ כְּאַרְיָא דְמַכְלֵי אֲרֵי הוּא יַכְלֵי וְיִתְכַּנְשׁוּן גָּלְוָתָא מִמַּעַרְבָא׃ יא כְּעוֹפָא דְאָתֵי בִּגְלֵי כֵּן יֵיתוּן דִּגְלוֹ לְאַרְעָא

וסימ' ואת אבשלום הלכו. ואנכי תרגלתי לאפרי'. ולא ידעו עשות נכוחה׃ ממועצותיהם ה' ס"פ בטעם פי' ס"פ לא ישרתוהו לעולם כי אם מרכות ובה' מקומו' ישרתוהו מאיילא בתיבתו וסי' בעל בעמיו להחלו. לדרתיכם דראשי' עריסותיכם · ממועצותיהם דסיפ'. והאשתלי דבריש ד"ה · וקויתי לו. והמקף מחברו כתיב אחד׃ ו' פסוקים מן ד"ד מלין ב'.קדמאי לא נסיב ו' וב' בתראי נסבין ו' וסי' ואצות את שפטיכם בעת ההיא בין בין ובין יבין. ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים אל אל ואל ואל. ויהי כצהרים ויהתל בהם אליהו כי כי וכי וכי. כי מפני חרבו' נדדו מפני מפני ומפני ומפני. בערי' ההר בערי השפלה ובערי ובערי. לא אעשה חרון אפי לא לא ולא ולא וחד פסוק חלוף ולא ולא לא לא. אשר ידבר הנבי'

תולדות אהרן בקרבך קדוש. תענית ה יא:

רדק

היו מושלים על האומות כמו שהיו עושים בימי דוד ושלמה כשהיו עושים רצוני וכן הבטחתים ומשלת בגוי' רבים ובך לא ימשולו: (ו) וחלה חרב. תפול ותנוח כמו יחולו על ראש יואב: וכלתה בדיו ואכלה. פי' בדיו ענפיו והוא משל לכפרים כי כבר זכר בעריו והכפרים לערים כמו הענפי' לאילן וכן יקראו בנות שהם לעיר כמו בנות לאם וי"ת ותחול חרבא וגו': ממועצותיהם וכל זה יבא להם מעצתם הרעה שעזבו עבודתי לעבוד אלהים אחרים: (ז) ועמי תלואים למשובתי. החיר"ק תחת האל"ף והיא במקום ה"א למ"ד הפעל כי שרשו תלה וכן והיו תייך אשר תלואים שמה אמר עמי תלואים בין הצרה והרוחה פעם תבואם צרה פעם יהיו ברוחה וזהו למשובתי כלומר בעבור המשובה והמרד שעושים לי ויו"ד משובתי כיו"ד ושמחתי' ב ואם לא היו מורדים היו לעולם ברוחה ואאז"ל פי' מסופקים הם במצותי מלשון רז"ל אהם תלוי אמר כי ספקם להם במצותי אף על פי שהם ידעו הבירור אך למשובתי ולמרוד בי ורש"י ז"ל פי' למשובתי ענין תשובה אמר כשהנביאים מלמדים אותם לשוב אני הם תלואים אם לשוב אם לא לשוב ולא מצאנו משובה כי אם לנגאי וכן ת"י ענין תשובה: ואל על יקראוהו הנביאים תמיד לשוב אל אל עליון יח': יחד לא ירומם וכלם כאחד אין בהם שישוב לאל ית' וירומם אותו ויגדלהו בלבו ובפיו והמכה רבי אברהם א"ע פי' וכולם על דרך אחד לא ירימו בדרך המתרגם ואאז"ל פי' ירומם בצר"י כמו בהפתח אמר לא יעלה אחד מהם למדרגה שהיתה לעלות אליה: (ח) איך אתנך אפרים. אעפ"י שחטאת מאד לפני אני מרחם ואומר איך א ביד אויב: אמגנך. אמסרך כמו אשר מגן צריך בידך: כאדמה. כי כן היית חייב לספוך ארצך כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבויים לפי חטאיך הרבים אלא שנהפך עלי לבי שלא ולהשאיר לך פליטה: יחד נכמרו נחומי. נתגלגלו נחומי שאני ניחם על הרעה אשר חשבתי לעשות לך ולא אעשה וכן כי נכמרו רחמיו וכן תרגם יונתן ואונקלוס אתגולל רחמוי כמו כתנור נכמרו: נחומים. שם נחום בשקל תבור לבור: כצבאים. החיר"ק תחת היו"ד והאל"ף נחה והיא במקום וי"ו השמך: (ט) לא אעשה. לא אשיב אם יסרתי' בעונם לא עליהם לשחתם מכל וכל: כי אל אנכי ולא איש. כי אני ארך אפים ולא כבן אדם שלא יוכל לסבול כעסו ועושה עם אויבו כפי חמתו וכעסו או פירושו כטעם לא איש אל ויכזב וכן אמר כיון שהבטחתי אבותם להטיב להם ולזרעם אחריהם לא אשוב מהבטחתי אעפ"י שהם חטאו לפני אלא איסרם ולא אשחיתם מהיות עם: בקרבך קדוש. ועוד שהשכנתי כבודי ביני עשיתי לעם אחר ולא אחלל כבודי: ולא אבא בעיר. פי' הגאון רב סעדיה ז"ל ולא אבא בעיר אחרת אלא בירושלם · ועל הדרך הזה ת"י ולא אחליף בקרתא אוחרי עוד ית ירושלם והחכם ר' עזרא פי' בקרבך קדוש אף על פי שלא אבא בעיר כמו שאמר הנאמנם ישב אלהים את האדם על הארץ ורז"ל פירשו ואמרו משום דבקרבך קדוש לא אבא בעיר אלא שלא אבא בירושלים עד שאכנס ירושלם של מטה ומי איכא ירושלם למעלה אין דכתיב ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו: (י) אחרי ה' ילכו. אף על פי שאסלק בעונם שכינתי מקרבם ואגלה אותם יהיה זמן רב שילכו אחרי השם וידרשוהו בגלותם כמו שאמר בתחלת הספר אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם: כאריה ישאג. כמו האריה שישאג שיאספו החיות אליו כן יאספו בני ישראל לקול שאגת האל י"ת כי הוא ישאג כלומר יגלה להם לישראל בגלותם ע"י נביא או אות ומופת שישלח: ויחרדו בנים מים. יבואו ממזרח וממערב. ואמר הבנים שבאים ליד האב כשקורא אותם כן יבואו אליו אל מקום המקדש שישיב שכינתו שם ואז יקראו בנים כמו שנקראו בנים אתם לה' אלהיכם: (יא) יחרדו. ענין ויחרדו.

מצודת ציון

אוכיל. מאכל: (ו) וחלה. תשכון כמו על ראש רשעים יחול (ירמיה כג): וכלתה. מל' כליון: בדיו. ענפיו כמו ותעש בדים (יחזקאל יז) ור"ל גבוריו: (ז) תלואים. מלשון תלוי ומסופק: למשובתי. מלשון השבה: על. מל' עליון וכן על עולה (איוב לו): (ח) אמגנך. ענין מסירה כמו אשר מגן צריך (בראשית יד): כאדמה כצבואים. הן מכרותיהן של סדום ועמורה: נכמרו. ענין חמום כמו עורנו כתנור נכמרו (איכה ה) וזה הלשון יאמר על החמלה: נחומי. מל' תנחומין וחרטה: (י) ויחרדו. ענין מהירות ההליכה בחפזון רב וכן ויחרדו זקני העיר לקראתו (ש"א טז): והשבנים

מצודת דוד

מונחו: (ו) וחלה. לכן תחול החרב בעריו ותכלה את גבוריו: ואכלה. תאכל את כלם מסבת מועצותיהם אשר יעצו לבקש עזר ממלכי מצרים ה': (ז) ועמי תלואים למשובתי. עמי תלויים ומסופקים לשוב אלי ומ שאשוב אליהם תחלה להטיב עמהם: ואל על יקראוהו. ר"ל עם כי הנב קוראים אליו שהוא ישוב תחלה אל העליון ב"ה כי הוא רם ונשא הנה יחד אין בהם מי שירומם אותו העליון לכבדו לשוב אליו תחלה: (ח) אפרים. ר"ל הנה על"ז רחמתי עליך ואומר איך אתנך אפרים ביד הבבליים איך אמסרך בידם איך אתנך להיות הפוכה כאדמה וכו' כאומר איך אוכל לראות באבדן עמי: לבי. עם כי כעסתי עליהם הנה נהפך עלי לבי לרחם אותם: יחד נכמרו נחומי. כל מדות תנחומין שיש בי לנחם על הרעה כולם יחד נתחממו ונתעוררו בלי מנוא לד הפכו אכלי. ובכל עת ידי משלח עליהם לכן אאריך עוד אפי: ולא איש. שממסר להנקם בחושבו פן לאח"ז לא יהיה לאל ידו: בקרבך קדוש. ר"ל לכן עוד אשרה בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר אחרת מערי העכו"ם: (י) אחרי ה'. ר"ל זאת אעשה להם בבוא זמן הגאולה בימי המשיח ילכו או אחרי ה' אל ארצם: כאריה ישאג. כמו ש הארים מתאספים אליו כל החיות כי הוא המלך עליהם כן יתאספו כולם אחרי ה': כי הוא ישאג. ר"ל יעורר הלבבות כאלו ישאג בקול לישראל הנקראים ב ימהרו

מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהוֹשַׁבְתִּים עַל־ ג' מ"ל
בָּתֵּיהֶם נְאֻם־יְהוָה׃
יב א סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם ג' חסר
וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֹד י"ד חס'
רָד עִם־אֵל וְעִם־קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן׃ ל'. ג' מ"ל
ב אֶפְרַיִם רֹעֶה רוּחַ וְרֹדֵף קָדִים כָּל־ ג' וחסר
הַיּוֹם כָּזָב וָשֹׁד יַרְבֶּה וּבְרִית עִם־
אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל׃
ג וְרִיב לַיהוָה עִם־יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל־ ד'. ל'
יַעֲקֹב כִּדְרָכָיו כְּמַעֲלָלָיו יָשִׁיב לוֹ׃ כ"ד
ד בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת־אָחִיו וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה ג'
אֶת־אֱלֹהִים׃ ה וַיָּשַׂר אֶל־מַלְאָךְ ג' כתי' שי"ן
וַיֻּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן־לוֹ בֵּית־אֵל ל' זקף קמץ וחסר

דְּמִצְרַיִם וּכְיוֹנָה דְּיָתְבָא לְגוֹ
שׁוֹבְכָא כֵּן יְתוּבוּן דְּאִיטַּלְטְלוּ
לְאַרְעָא דְּאַתּוּר וַאֲתִיבִינּוּן
בִּשְׁלָם לְבָתֵּיהוֹן וּמֵימְרִי יְהֵי
בְּסַעְדְהוֹן אֲמַר יְיָ׃ א אַסְגִּיאוּ
קֳדָמַי כַּדְבִין דְּבֵית אֶפְרַיִם
וּבִנְכִלְהוֹן דְּבֵית יִשְׂרָאֵל
וּדְבֵית יְהוּדָה הֲווֹ מִתְקְפִין
בְּפוּלְחָנָא עַד דִּגְלָא עַמָּא
דַּאֲלָהָא מֵאַרְעֲהוֹן וְאִינוּן דַּהֲווֹ
פָּלְחִין קֳדָמַי בְּבֵית מַקְדְּשָׁא
מִתְקְרָן עַמָּא קַדִּישָׁא בְּכֵן
הֲווֹ קַיָּמִין׃ ב בֵּית יִשְׂרָאֵל
דָּמָן לְדָרוּחַ זְרַע וְעַלְעוֹל חֲצַד
כָּל יוֹמָא כַּדְבִין וּבִזָּא מַסְגַּן
וּקְיָם עִם אַתּוּרָאָה אֲקִימוּ
וְקוּרְבָּנָא לְמִצְרַיִם מוֹבְלִין׃
...א קֳדָם יְיָ עִם דְּבֵית יְהוּדָה וּלְאַסְעָרָא עַל יַעֲקֹב כְּאוֹרְחָתֵיהּ וּכְעוֹבָדוֹהִי תַּקְנַיָּא יְתִיב לֵיהּ׃ ד נְבִיָּא אֲמַר
...לָא יַעֲקֹב עַד דְּלָא אִתְיְלִיד אֲמִיר דְּיִסְגֵּי מִן אֲחוּהִי וּבְתוּקְפֵיהּ אִתְרַבְרַב עִם מַלְאָכָא׃ ה וְאִתְרַבְרַב עִם
...א וִיכִיל בְּכָא וּבְעָא מִנֵּיהּ בְּבֵית אֵל אִתְגְּלֵי עֲלוֹהִי וְתַמָּן יְמַלֵּיל עִמַּנָא׃ ו נְבִיָּא אֲמַר לְהוֹן הוּא יְיָ אֱלָהֵי

רשי

...ם תכנסון גלוותא ממערב' : (א) סבבוני . כבר בכחש ובמרמה אפרים ...ורא' מלכי עשרת השבטים וכל העם אבל יהודה עודנו רד עם אל ...ד כיראת אלהים רד כמו (במדבר כד) וירד מיעקב עיד מלכיהם ...ב"ה : (ב) רועה רוח . לשון ריע מתחבר לדברי רוח להבכו"ס ...הם למצרים מובילים ...ד למצרים לעזור אות': ... לה' עם יהודה . ...הוא מגיד את דברי ...ר עשו לו אחיהם בית ...לא יתמהו בפקדו על ...דרכיו : (ד) בבטן עקב ...יו . כל זה עשיתי לו ...קנו הי' שהוא יהיה לו ...(ה) בכה . המלאך : ...לו . כשאמר לו לא ...י אם ברכתני (בראשית ...לאך היה מבקש ממנו הנח

... ורדף ג' וחס' בקריא' ...ת אין . ורדף שלמנים . ...ים *: בבטן ג' בקריאה ...רם אצרך בבטן ידעתיך . ...ב את אחיו . בבטן עשני עשהו :

... אהרן נכחש . סוטה לו זוכר עקב : עוד ... ויחי : וריב לה' . שם ...האזינו : וישר . חולין צב :

אבן עזרא

שהצפור תחרד מקול האריה ואני אעופה כעוף וכיונה . הטעם שאמר כיונה פותה אין לב : והושבתי' אל בתיהם . הטעם אשיב שבותם רק אינ' הולכים אחרי השם כי הם סבבוני בכחש ומרמה לא באמת גם כן יהודה שהיה אומר כי רד עם אל על משקל כי אם תם הכסף שהיה חושב בעבור היות מלכי מבני דוד כי הוא מלכות השם : (ב) אפרים . איננו הולך אחרי השם כי אם בדבריו כי הוא רועה רוח כמו הקן לדברי רוח והעד וברית עם אשור יכרותו ושמן למצרים יובל דורון למלך מצרים : (ג) וריב . המפרש כי יהודה הוא נאמן והוא יהיה מוכיח ואמר כי הכתוב לא הזכיר וריב לה' על יהודה רק עם הטעם כי השם ויהוד' יריבו על אפרים והנה טעה מדרך הכתב והדקדוק כי למעלה כתב ויהודה את מזורו ארכיב אפרים יחרש יהודה ועל שניהם אמר אכלתם פרי כחש גם הנה וירבו רועי גרר עם רועי יצחק וירב העם עם משה ורבים אחרים על כן חבר אפרים עם יהוד' ואמר ולפקוד על יעקב כדרכיו שזה השם כולל שניהם : (ד) בבטן . המפרש בבטן גזר השם דבר הבכורה והברכה לא ידעתי מה טעם בבטן והכתוב אמר בטרם אצרך בבטן ידעתיך ולפי דעתי כי הוא כמשמעו כי בבטן עקב את אחיו וזהו מפורש וידו אוחזת בעקב עשו והטעם למה לא יזכרו את בני יעקב שאני בחרתי אביהם ועשיתי לו מעלה על כל הנולדים כי כאשר היה בבטן נתתי לו כח לאחוז בעקב וזהו כמעשה נס כי אין כח בעומד בשליה ובעת התבקעה לתפוש דבר עד שיצא מהרחם לאויר העולם והנה בהיותו בבטן נתתי לו כחו ואחרי כן התאבק עם המלאך ולא יכול לו והנה מלאך אחד הרג כל מחנה אשור ומראותו יפחדו בני אדם כמו דוד שנבעת ואף כי להתאבק עמו והנה הטעם שידעו כל בני העולם כי זרעו יעמוד לנצח ובסוף הוא ינצח את אויביו והנה אפרים חושב כי אפרים הוא מצא האון : (ה) וישר . פירוש איך שר את אלהים : ויוכל . המלאך וכמעט בכה

רדק

...קני העיר לקראתו מדוע ...נו את כל החרדה הזאת וזכר ... המערב והוא הדין לשאר ...אכם רבי אברהם אבן עזרא ...ים מה שפירש אחר כן מצרים ...הם מערבית דרומית: יחרדו כצפור ממצרים. אותם שהם במצרים יחרדו לשוב לארצם כמו הצפור שחרדה לשוב אל קנה כמו שהמשיל נדוד האדם אל נדוד הצפור באמרו כצפור נודדת מקנה כן איש נ דד ...ומשיל שובו לארצו לצפור שנא' כצפור ממצרים: וכיונה מארץ אשור. ואותם שהם בארץ אשור יחרדו לצאת ממנה לשוב אל ארצם כמו היונה שחרדה לשוב אל שובכה כמו שאמר גם כן בשובת הגלות ...אל ארובותיהם וזכר מצרים ואשור והוא הדין לשאר מקומות אלא שזכר המקומות שחשבו לעזר בהם ונכשלו בהם וגלו אליהם:(א) סבבוני בכחש אפרים. אבל עתה סבבו אותי בכחש ובמרמה ...הטעם סבבוני כי אני שוכן בקרבם והם הקיפוני סביב בית המקדש בעבודת אלהים אחרים ולא נשארו אלא שבט יהודה בתווך לפיכך אמר ויהודה עוד רד עם אל וזכר אפרים בעבור ירבעם ...בע אפרים ובית ישראל שאר שבטי ישראל שהיו עמו זולתי שבט יהודה ובנימין ולא זכר בנימין כי יהודה היא העיקר והמלך הוא משבטו: ויהודה עוד רד עם אל. כשהחלו אפרים ...עים לעבוד העגלים עוד משל יהודה ביראת האל ובעבודתו כמו שאמר אביה מלך יהודה לירבעם ולישראל ואתם המון רב ועמכם עגלי זהב וגו' וכל הבא למלא את ידו בפר בן בקר וגו' ...ללא אלהים ואנחנו ה' אלהינו ולא עזבנוהו והכהנים משרתים לה' בני אהרן וגו': רד. ענין ממשלה כמו מדוע - אמרו עמי רדנו ופי' רד עם אל כמו כי שרית עם אלהים או זכר ענין ...לפי שבשעה. המלך עובד את ה' היה מוכיח את העם לעבוד אלהים יתברך לבדו וכשהיה המלך עובד אלהים אחרים היה מכריח את העם לעבוד אלהים אחרים גם כן : ועם קדושים ...הענין במלות שונות כי קדושים במקום אל אמר לשון רבים כמו אלהים קדושים הוא אמר כי נאמן היה יהודה עם האל יתברך ומחזיק בעבודתו אע"פ שאפרים היה עובד את העגלים, ...' נאמן על אל יתברך ומן התימה שפי' עם אל כמו עם אל בפתח לא ידענו אם היה קורא אותו כך שתרגם אסגיאו קדמי בכזבין וגו': (ב) אפרים רועה רוח ורודף קדים. בעבדו ...יומם למי שפותח פיו אל הרוח ורועה אותו כי לא יחיה ממנו : ורודף קדים. כפל הענין במלות שונות וזכר קדים כי הוא הקשה שברוחות ומזקת לבני אדם כן הם לא די שלא הועילם ...ת העגלים אלא שהזיקה להם : כל היום כזב ושוד ירבה . אינו חוזר בו מרשעו אלא כל הימים מרבה כזב שהיא עבודת העגלים וכן מרבה בשוד ושבר שיבא עליהם בעבודתם ועם כל זה לא ...ישיב מעבודת העגלים לעבודת האלהים ית' אלא מה עושה כשתבא אליו צרות האויב כרתו ברית עם אשור לעזרם וכן עם מצרים פעם עם זה פעם עם זה : ושמן למצרים יובל. שהם מובילים ...ישלחו כי המנחה להם למצרים ולשאר ארצות מא"י כמו שכתוב ביחזקאל יהודה וישראל המה רוכליך בחטי מנית ופנג ודבש ושמן וצרי נתנו מערבך ואמר בישעי' ותשורי למלך בשמן כי היה ...זית שמן: (ג) וריב לה' עם יהודה. אע"פ שאמר ויהודה עוד רד עם אל אמר אע"פ שהחזיק בעבודת האל בבית המקדש אח"כ הרעו מעלליהם כשהיו מלכיהם רעים לפיכך אמר שיש לה' ריב ותוכחה ...: ועם יעקב לפקוד עליהם כמעלליהם שהיו מלכיהם רעים כי לא זכרו חסדי עמהם ולא עם אביהם יעקב כי הכל בעבור זרעו והראתי עליו אות שיהיה לזרעו אחריו אם יתנו לבם אלי וידעו כי ...ר עם' אותו האות לא בעבור יעקב עצמו כי הוא לא היה אדון לעשו בימיו ומה שהראתי עליו לא היה אלא בעבור זרעו והם אינם מכירים זה כי אלו היו מכירים זה היו דבקים בי ובעבודתי ואני הייתי ...ם ברכת יעקב אביהם ומה הוא האות שעשיתי לו:(ד)בבטן עקב את אחיו. כמו שאמר וידו אוחזת בעקב עשו והיה זה פלא גדול כי העובר בעודו בבטן אין לו כח ויכולת באחד מאיבריו ...קע השליה ויתפוש בעקב העובר האחר זו פליאה גדולה וזאת עשיתי אני להיות לאות לבניו אחריו כי בסוף והוא שעקב ישלטו בני יעקב בבני עשו ואע"פ שבימי דוד היתה להם ממשלה ...שאמר ויהיו אדום עבדים לדוד לא היתה הממשלה קיימת עד בסוף הימים כמו שכתוב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא יהיה שריד לבית עשו ...ים לא נתנו אל לבם בניו : ובאונו שרה את אלהים . ועוד אות אחר הראיתי לו להיות לאות לבניו אחריו כי נתתי בו כח להאבק עם המלאך ולהיותו שר כנגדו כאלו היה במערכת אחת עמו ...ן הראיתי לו כי בניו יהיו חלק ה' לבדו שלא ישלטו בהם כוכב ומזל וכל זמן שיעשו רצוני מאותות השמים לא יחתו כי אין להם כח ויכולת בהם כי השגחת האל ית' דבקה בהם כל זמן ...ונו ולא יפלו תחת מקרה הזמן וכן אמר בתורה אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים תחת כל השמים ואתכם לקח ה' וגו': (ה) וישר אל מלאך ויוכל. כפל הענין לחזק כי פלא גדול היה להאבק

מצודת דוד

...לבוא מפאת הים : (יא) יחרדו . וכן ימהרו לבוא ממצרים ומאשור כצפור ...ממהרים לעוף : והושבתים . ואני אושיב אותם לבטח על בתיהם : ...) סבבוני בכחש אפרים . הנה מלכות אפרים סבבו אותי כאלו שהיו אלי ...חשו בי כי לנו בל עמם : ובמרמה וגו'. כפל הדבר במ"ש : ויהודה. אבל ...עדיין הוא מושל עם האל ר"ל מכריח את העם ללכת עם האל בדרכי התורה: ועם קדושים. עם אלהים קדושים הוא הנאמן לקיים מאמרו:(ב) רועה רוח. הוא מרעה ...ח ר"ל עוסק הוא בדברי הבל : ורודף קדים . הוא כפל ענין במ"ש : כזב ושוד ירבה . מרבה לדבר כזב ולעשוק בני אדם : וברית וגו'. להיות בעזרתו : ושמן וגו'. ...לעזור לו מול האויב : (ג) וריב לה'. ר"ל הואיל וגם יהודה סרח אח"כ לכן יהיה ריב לה' גם עם יהודה ולזכור על כל בני יעקב כפי דרכיו שהלך בו וכפי ...ישיב לו גמול :(ד) בבטן עקב את אחיו . ר"ל הלא יעקב אביהם עודו בבטן אמו אחז בעקב עשו אחיו והפלא הזה היה לאות: ובאונו . ובכחו נעשה שר אל ...הוא המלאך שרו הנאבק עמו כי יעקב התגבר עליו : (ה) וישר . וכאשר נעשה שר אל המלאך ולתוספת ביאור אמר ויוכל לו ר"ל נצחו והתגבר

מצודת ציון

(יא) והושבתים . מלשון ישיבה : (א) רד . ענין ממשלה כמו רדה בקרב אויביך (תהלים ק"י) : (ב) רועה . מלשון מרעה : קדים . ר"ל רוח קדים : ושוד . ענין עושק : יובל . ענין הבאה כמו יובל שי (ישעיה יח) : (ד) עקב . ר"ל אחז בעקבו הוא סוף הרגל : ובאונו . ענין אומץ וכח כמו ואונו

אבן עזרא

בכה ויתחנן לו שישלחנו וטעם עלות השחר לפני שיתחזק האור שלא בעת יעקב וטעם בית אל ימצאנו בשובו לאביו שם מצא המלאך ובעבור שהמלאך נראה בבית אל פעמים הנה המקום שער השמים על כן התנבאתי אני ועמוס על ירבעם בבית אל שהוא מקום מלכותו כאשר אפרש: (ו) וה'. הטעם המלאך דיבר עם אביו' והשם גילה שמו למשה שהוא אלהי המלאכים להיות להם לאלהים על כן ה' זכרו: (ז) ואתה. לו שבת אל אלהיך היה עוזרך להשיבך אליו וזהו ואתה באלהיך תשוב וקוה אליו ואל תסמוך אל עשרך ואל כוחך כי הכח מאתו היה לך גם העושר: (ט) ויאמר. טעם אך לא נתן לי השם העושר אני מעצמי עשרתי כי איננו כמו כנען הוא הסוחר כמו לא יהיה עוד כנעני והטעם למה יאמר חסד ומשפט שמור ולא יהיה עושק ככנעני וכל יגיעי לא ימצאו בני אדם שחטאתי: (י) ואנכי. הטעם הלא תזכו' כי אני העליתיך ממצרי' בעושר רב שלא יגעת בו וכלכלתיך במדבר בהיותך באהלי' כמו כן יוכל לעשות לך כימי מועד צאתך ממצרים: (יא) ודברתי. והנה כבר דברתי כזאת וכזאת על הנביאי' שיאמרו לכם שתניחו

רשי

הנה לו עכשיו סופו של הקב"ה ליגלות עליו בבית אל ושם ימצאנו ושם ידב'...
ואני נספים לך על הברכות שבירכך יצחק ואותו מלאך שרו של עשו...
מערער על הברכות: (ו) וה' אלהי הצבאות ה' זכרו. כאשר הייתי...
אני עתה ואם הייתם הולכים עמי בתמימות כיעקב אביכם הי...
עמכם כאשר נהגת...
(ז) ואתה באלהיך...
בהבטחתו ובמשענ...
תבטיחך אתה יכול לש...
אליו רק חסד ומש...
ומובטח אתה לקוו...
תמיד: (ח) כנען ני...
מרמה. אתם ס...
בנעכם שאתם סוחר...
ועל עשריכם אתם ל...
עשרתי ולא אעבוד ל...
(ט) מצאתי און לי...
ומדרש אגדה. היה...
שמעון זצ"ל מצאה...
מצאתי לי בטר ח...
מלכות על ישראל...
אחיו ויפלו וגו' הננו...
(שם נ) און לי דיי...
כותבין עליו אונו ו...
אחד ובטימי אחת...
פירושו ויאמר א...
עשרתי מצאתי און...
בן נבט שה"ה משב...
מתפאר בעצמו ו...
עשרתי מצאתי אולי...
שכל ישראל עבדים...
קנה אותם דכתיב...

הושע יב

ימצאנו ושם ידבר עמנו: ו ויהוה אלהי הצבאות יהוה זכרו: ז ואתה באלהיך תשוב חסד ומשפט שמר וקוה אל־אלהיך תמיד: ח כנען בידו מאזני מרמה לעשק אהב: ט ויאמר אפרים אך עשרתי מצאתי און לי כל־יגיעי לא ימצאו־לי עון אשר־חטא: י ואנכי יהוה אלהיך מארץ מצרים עד אושיבך באהלים כימי מועד: יא ודברתי על־הנביאים

ב' אנ ה' ט' | י"ב סבירין ויאמרו ג' מ"ע | י"ד חס'. ד'

תרגום

צבאות דאתגלי על אברהם יצחק ויעקב וכמא דאמיר על ידי משה דכרניה לכל דר ודר: ז ואת בפולחנא דאלהך תתקיף חסדא ודינא טר וסבר לפורקנא דאלהך תדירא: ח לא תהוין כתגרין דבידיהון מוזנון דנכיל למינס רחמין: ט ואמרו דבית אפרים ברם עתרנא אשכחנא אונס לנא נביא אמר להון כל עותרכון לא יתקים לכון כיום תושלמת חוביכון: י ואנא יי אלהך דאפיקתך מארעא דמצרים עוד אותבינך במשכנין כיומי קדם: יא ומליית עם נביא

אהב ט' וסימ' נמס' בריש שמואל: ויאמר אפרים י"ב סבירין ויאמרו וסימ' נמסר בספר שפטים סי' י"א: באהלים ד' בקריא' וסימ' דרך השכוני באהלים. כי באהלים חשבו כל ימיכם: ונשב באהלים ונשמע ונעש. עוד אושיבך באהלים כימי מועד:

תולדות אהרן כנען בידו. פסחים נ ב"ב עה:

אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים ומה שקנה עבד קנה רבו וכל ממונם שלי לפיכך אין בי חטא אם אטול כל א... הם עבדי מה כתיב אחריו ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים (שמות ד) גדולה הנאה לאביך במצרים מאתי היתה אמר ה... לך לעבדים לא שכחת אבל אנכי ה' אלהיך שנא' בעשרת הדברות שכחת שהעמדת שני עגלים א' בבית אל וא' בדן ולעגין פסיט... אתה אומ' מצאתי אולי ע"י עושק ומאזני מרמה ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרי' שם הבחנתי בין טיפה של בכור לטיפה שאינ' ש... אני היודע ונפרע ממא"כי מרמה העשויין מכלי הבין והטומן משקלותיו במלח כדי לרמות: כל יגיעי לא ימצאו לי. טו... אמ"ת בלבך כל ממוני לא יהא בו ספוק לכפר על עוני אשר חטאתי כן תרגם יונתן נביא אמר להון כל עותריכון לא יי... ביום תושלמת חוביכון: לא ימצאו. לא יספיקו כמו (במדבר יא) ומצא להם ולא יתכן לפרש כל יגיעי כל היגיעים... ולא ימצא לי עון שאם כן היה ראוי לכתוב כל יגיע בלא יו"ד ולנקוד בציר"י אבל עתה אינו ל' יגע אלא לשון יגיע: (י)... באהלים. אכרית מתוך סוחרי מרמה ואושיבך באהלים אעמיד מתוכך תלמידים עוסקי' בתורה: כימי מועד. כימי מו... שהיה יעקב איש תם יושב אוהלים: (יא) ודברתי על הנביאים. להוכיח אתכם ולהחזיר

רדק

להאבק אדם עם מלאך ויוכל עמו כמו שאמר וירא כי לא יכול לו: בכה ויתחנן לו. זה לא נזכר בתורה ופי' כאלו המלאך בכה והתחנן ליעקב שישלחנו כמו שאמר ויאמר שלחני כי עלה השחר כל זה להודיע כי האל ית' שולח המלאך לעזרת הצדיק ולעשות לו רצונו ובעבור זה לא נפרד ממנו אלא ברצונו: בית אל ימצאנו. המלאך מצא אותו גם כן בבית אל ושם ברכו גם כן ומלת ימצאנו עתיד במקום עבר ורז"ל פירשו כמשמעו שאמר לו המלאך כי בית אל ימצאנו כאל ית' בשרו כי שם יגלה לו ויקרא שמו ישראל: ושם ידבר עמנו. דברי הנביא אמר שם בבית אל מ... עמוס להוכיח את ישראל על עבודת העגל בבית אל כמו שאמר עמוס דרשוני וחיו ואל תדרשו בית אל וגו' ורז"ל פי' ושם ידבר עמנו דברי המלאך אמר לו כי האל ית' ימצאנו בבית... עמנו עמי ועמך לקיים ברכתי לך ילקרא שמך ישראל לאמר כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל והגאון רב סעדיה פי' ושם ידבר עמנו כמו בעבורינו או עלינו כמו בעבור זרע ישראל ש... ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך וגו' ואמרו רז"ל כי המלאך הזה הוא מיכאל ועליו אמר המלאך הגואל אותי מכל רע וגו': (ו) וה' אלהי הצבאות. אע"פ שנגלה לאביכם באל שדי לאמו... שדי פרה ורבה עוד אדם שמו הנכבד למשה והכל בעבורכם לחדש בו אותות ומופתים לסוגיתכם מעבדות לחרות והוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א והוא אלהי צבאות מעלה שב... והגלגלים עם כוכביהם ובשם אל ואלהים הוא משתתף עמכם אבל בזה השם אינו משתתף עם זולתו ואתם אם תעשו את רצונו הוא יהיה לכם לאלהים כמו שהוא אל אלהי הצבאות שאמר זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור ועל הדרך הזה ת"י נביא אמר לשון ה' אלהי הצבאות וגו': (ז) ואתה. אתה שאתה זרע יעקב אם תרצה באלהיך תשוב כלומר תנות כמו בשובה ונ... חסד ומשפט שמור. במצאי זה תוכל לנוח ולא תפחד מהאויב אם תשמור לעשות חסד ומשפט כי מדותיו הם כמו שאמר כי אני ה' עושה חסד ומשפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נא... שלא הזכיר הנה צדקה הנה אמר במקום אחר שמרו משפט ועשו צדקה ואמר הנה וקוה אל אלהיך תמיד והוא צדקה ויושר שתקוה תמיד אל ה' ואף כי תהיה לך טובה גדולה ועושר ונכס... מאתו הוא הכל תזכרנו תמיד ותקוה לו כמו שאמר בתורה וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל לא כאפרים שאמר אך עשרתי מצאתי און לי ויש לפרש בי"ת באלהיך למ"ד ויהיה תשוב ענין תשובה וכמיהו ושלח את השעיר במדבר כמו למדבר רננו צדיקים בה' כמו לה' וי"ת ואת בפולחנא וגו': (ח) כנען בידו. ואתם אין אתם כן אלא אתם כמו הסוחר אשר בידו מאזני מרמה: לעשוק אהב. השף חסד ומשפט שמור וי"ת לא תהוין כתגרין וגו': (ט) ויאמר אפרים אך עשרתי מצאתי און לי. השף וקוה אל אלהיך תמיד אי... ית' ואינו מודה שהוא נתן לו כח לעשות חיל אבל אומר כחי ועוצם ידי עשה לי החיל הזה ושוכח האל ית' שנתן לו כח לעשות כמו שכתוב בתורה ושכחת את ה' אלהיך וזהו שאמר עשרתי ר"ל עם און. כמו הון או פירושו כמו כח כמו ולאין אונים עצמה ירבה: כל יגיעי לא ימצאו לי עון אשר חטא. עוד רעה אחרת אומר כי הוא עושק ואומר כי בכל מה שיגע ואסף לא ימצאו לו ממון של אשר חטא. כמו וחטא וכן ט"ב אשר יפה כמו טוב ויפה או פירושו לא ימצאו לי עון ולא דבר אשר בו חטא לי והחטא פת"ח מן העון כי החטא יבא לפעמים על השגגה או פי' עון אם היה לי בו חטא כלומר שחטאתי אני עליו כי אם בא לידי ממון בעון ובגזלה לא היה בידיעתי ועל הדרך הזה והשיאו אותם עון אש... ר"ל עון שיאשמו עליו וי"ת ואמרו דבית אפרים וגו': (י) ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים. אתם ידעתי אבותיך שעשיתי עמהם כמה אותות ומופתים והוצאתים מארץ מצרים מבית עבד... בהורה אנכי ה' אלהיך וגו' ועליך היה לדעת אותי מאשר עשיתי עם אבותיך וכן עמכם וכל אחריהם בזמן שמשמעתם בקולי וכן אני עתיד לגאולתכם מהגלות שאתם בו כמו שעשיתי כשה... מארץ מצרים והלכתי אתכם במדבר והושבתי אתכם באהלים כן אני עתיד עוד כשתצאו מהגלות ההמים לשוב אתכם באהלים במדבר בדרך ולהראותכם נפלאות עד שתשובו לארצ... שכתוב אפתח על שפיי' נהרות וגו' ואומר והארץ ציה למוצאי מים ופי' כימי מועד צאתך ממצרים וכל זה לא נתתם אל לבכם להתבונן בטובות שעשיתי עם אבותיכם ועמכם: (יא) ודברתי ע...

מצודת ציון

ואונו בשרירי בטנו (איוב מ): שרה. מלשון שררה: (ה) ויוכל. מל' יכולת: (ו) זכרו. שמו כי בשם יזכר: (ז) תשוב. ענין השקט ומרגוע כמו בשובה ונחת (ישעיה ל): (ח) כנען. תגר וסוחר וכן ומגור נתנה לכנעני (משלי לא): מאזני. מלשון מאזני משקל: (ט) און. ענין כח ואומץ: כל יגיעי. בכל יגיעי ותחסר בי"ת השמוש: (י) אושיבך. מלשון ישיבה: מועד. ענין זמן כמו כי אקח מועד (תהלים)

מצודת דוד

והתגבר עליו אז המלאך בכה לפניו והתחנן לו להניחו ללכת וכה אמר אל ימצא ה' אותנו ושם ידבר עמנו ושם יברכך ואסיף שם גם אני ואו... הברכות כן דרז"ל וכאלו יאמר בזה אם נתתי הכח ביד יעקב להתגבר מדוע א"כ לא תבטחו בי ותלכו לבקש עזרה ממצרים ומאשור: (ו) וה'. ה' הוא האלהים על צבאות מעלה ומטה והכל שלו ובידו: ה' זכרו. שמו הוא ה' המורה שהוא אדון הכל: (ז) ואתה. וגם אתה במשענת אלהיך תשב ב... רק שמור חסד ומשפט ואז קוה תמיד אל אלהיך כי בוא תבוא תקותך: (ח) כנען. ר"ל אבל אתה כסוחר כנעני אשר בידו מאזני מרמה ואוהב... הבריות ואינך חפץ בחסד ובמשפט: (ט) ויאמר אפרים. ר"ל ועוד יוסף פשע כי יאמר אפרים אך הסבה שעשרתי הוא בעבור כי מצאתי לי און וכח ולא ה' פעל כל זאת ויאמר עוד בכל יגיעי הוא העושר הבא ביגיעי הנה בכולו לא ימצא לי און אשר יחטא אדם בהנה ר"ל אין בו שום גדיד עון גזל יחשוב שאין המקום ב"ה מכיר במעשיו: (י) ואנכי. אבל הלא אנכי ה' אלהיך מעת הוצאתיך מארץ מצרים ומאז אני בעצמי משפיע לך טובה ומשגיח במעש... הרמיות לא ע"י אמצעים מלאכי מעלה כדרך הכבליים: עוד אושיבך באהלים. עוד יבוא זמן אשר תצא מהגולה ואושיב אותך בדרך באהלים כמו בימי ...
שי'

אתכם למועד: וביד הנביאים אדמה. נראיתי להם בכמה דומיות. ... לכם דברי ע"י משלים כדי ליסרם על עונותיהם: (יב) אם גלעד ... בא להם שכר והוגם הם גרמו לעצמם כי אך שוא היו ובגלגל שורים ... עכו"ם: גם מזבחותם. רבים כגלים שעל תלמי שדי היא מענית ... חרוש: קרויה תלם:

...רח יעקב שדה ארם
...דם שאומר נחזור על
...ת שדברנו למעלה ויסר
...ך ועוד זאת עשיתי לו
...רוח שדה ארם ידעתם
...תיו: ובאשה שמר.
...ן: (יד) ובנביא העלה
...ועל שאתם מבזין את
... ומלעיגין בדבריהם
...ביא העלה וגו':
...ים אפרים. לבוראו
...ת נביאיו ולבגוד בו:
...ו. הם לו כי דמיו
... כשחטיאו את ישראל
...לעכו"ם והחטיאו לאל'
...כן כהורגו כאשר אנו
...ממון ומואב שהטעו
...ל להכמד לבעל פעור
...ן הכתוב יותר ממצרי
...ת שטבעום בנהר ויצאו
...ב קראתם: עליו יטוש.
...לם הקב"ה: וחרפתו.
...ת שלמה כענין שנאמר
...א יא) וירם יד במלך
...ברים על אשר בנה
...ה את המלוא כדמפורש
...ק ישיב לו אדוניו.
...והרי הוא הרע לעשות
...גו: (א) כדבר אפרים
...שקנא ירבעם למקים
...נגד שלמה דברים קשים
...שהרי מלך גדול היה שלמה: נשא הוא בישראל. משם זכה להנשא להיות מלך ישראל: ויאשם בבעל. כיון שעלה
...ל ויאשם בעכו"ם: וימות. נכרת בית ירבעם וכן בית אחאב. ויונתן תרגם כד ממלל חד מדבית אפרים רתיתא אחיד
...ממיא מתרברבין הוו בישראל וכדו דחבו בפולחן טעותא מתקטלין: (ב) עתה. בית יהוא שראו כל זאת יוספו לחטוא:
כתבונם

וְאָנֹכִי חָזוֹן הִרְבֵּיתִי וּבְיַד הַנְּבִיאִים
אֲדַמֶּה: יב אִם־גִּלְעָד אָוֶן אַךְ־שָׁוְא ב' מס אעידך
הָיוּ בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זִבֵּחוּ גַּם
מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי: ל'
יג וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד ב' את ה'
יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמָר: ל'
יד וּבְנָבִיא הֶעֱלָה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל ב' בפסוק
מִמִּצְרָיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמָר: טו הִכְעִיס
אֶפְרַיִם תַּמְרוּרִים וְדָמָיו עָלָיו יִטּוֹשׁ ד'
וְחֶרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ אֲדֹנָיו: כ"ד
יג א כְּדַבֵּר אֶפְרַיִם רְתֵת ל'
נָשָׂא הוּא בְּיִשְׂרָאֵל וַיֶּאְשַׁם בַּבַּעַל ד' כ"כ
וַיָּמֹת: ב וְעַתָּה ׀ יוֹסִפוּ לַחֲטֹא וַיַּעֲשׂוּ אית בפסוק א"ב
לָהֶם מַסֵּכָה מִכַּסְפָּם כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים ל'

וַאֲנָא נְבוּאָן אַסְגֵיתִי וּבְיַד
נְבִיַיָא שְׁלָחֵית: יב אִם בְּגִלְעָד
הֲווֹ אֲנוּסִין בְּרַם בְּבֵית גִלְגָלָא
תּוֹרִין לְטַעֲוָן דַבַּחוּ אַף
אֱגוֹרֵיהוֹן אַסְגִיאוּ כְּנַרִין עַל
תְּחוּמֵי חַקְלָא: יג נְבִיָא אֲמַר
לְהוֹן הֲלָא יַעֲקֹב אֲבוּכוֹן אֲזַל
לַחֲקְלֵי אֲרַם וּפְלַח יִשְׂרָאֵל
בְּאִתְּתָא וּבְאִתְּתָא נְטַר עָנָא:
יד וְאַף כַּד נְחַתוּ אֲבָהָתְכוֹן
לְמִצְרַיִם נְבִיָא שְׁלַח יְיָ וְאַסִיק
יַת יִשְׂרָאֵל מִמִצְרַיִם וְעַל יְדֵי
נְבִיָא אִתְנְטַר: טו מַרְגְזִין דְבֵית
אֶפְרַיִם מוֹסְפִין לְמֶחְטֵי וְחוֹבַת
דַם זַכַּאי דַאֲשִׁיד עֲלוֹהִי יְתוּב
וְחִסוּדֵיהּ יְתוּב לֵיהּ רִבּוֹנֵיהּ:
א כַּד מְמַלֵל חַד מִבֵּית אֶפְרַיִם
רְתִיתָא אֲחִיד לְהוֹן לְעַמְמַיָא
מִתְרַבְרְבִין הֲווֹ בְּיִשְׂרָאֵל וּכְדוּ דְחָבוּ עַד דִפְלַחוּ לְטַעֲוָתָא מִתְקַטְלִין: ב וּכְעַן מוֹסִיפִין
לְמֶחְטֵי וַעֲבַדוּ לְהוֹן מַתְכָא מִכַּסְפְּהוֹן כִּדְמוּתְהוֹן צַלְמָנִין עוֹבַד אוּמָנִין כּוּלְהוֹן לְהוֹן

תמרורים ד' וסימ' בת עמי חגרי שק. קול ברמה נשמע נהי בכי. שימי לך תמרורים. הכעיס אפרים

שתניתו דברי שקר: וביד הנביאים אדמה. שמתי דמיונות משלים שתבינו: (יב) אם. והנה היו אנשי הגלעד לפני הנביאים און: אך שוא היו. אחרי כן: בגלגל שורים זבחו. לבעל: כגלים. דרך משל שהיו רבים וכראי': (יג) ויברח. היה לכם לחשוב כי אביכם ברחו אל ארם עני היה וכן אמר ונתן לי לחם לאכול: ויעבד. באשה. זהו הלא ברחל עבדתיך ובעבו' אשה היה שומר צאן ואני העשרתיו גם העליתי בניו על יד נביא הוא משה ושב ישראל כמו צאן ושומרן משה ושכח ישראל כל זה: (טו) הכעיס. השם: תמרורים. בגלוי כמו שימי לך תמרורים ויתמרמר: ודמיו. דמי נקיים ששפך: יטוש. כמו והנם נטושים: (א) כדבר. מדיבורו היו יראים הגוים ואין למלת רתת חבר רק בארמית ורבי משה הכהן פי' זה על ירבעם שהיה מאפרים כמו זה ירבע' בן יואש כאשר אפרים עוד: ונשא הוא. שנשאת מלכותו בישראל כי מלך על עשר' השבטים: ויאשם. וימת. נחשב כמת ועוד כי הרג אביהם כל מחניהו: (ב) ועתה יוסיפו. הדור הזה לחטוא: כתבונם. כתבונתם כמו וצירם לבלות שאול

תולדות אהרן גם מזבחותם. סנהדרין קב:
יוסיפו לחטוא. שם סג:

רדק

כמו עם הנביאים וכן ויבואו האנשים על הנשים אמר מה יכולתי לעשות לכם ולא עשיתי כדי שלא תשכחוני ומה שעשיתי עם אביכם' הרי דברתי תמיד עם הנביאים להזהירכם מאתי והרבתי ...ימים רבים: וביד הנביאים אדמה. כלומר נתתי דמיונות ומשלים ביד הנביאים כמו המשל שאמר ישעיה כרם היה לידידי ומה שאמר יחזקאל מכורותיך ומולדותיך וכל הפרשה ומה שאמר ...כי על ידם היה שולח להם הדמיונות והמשלים כמו אשר דבר ה' ביד משה: (יב) אם גלעד און. אם גלעד החל לעשות און שהם החלו לעשות הרע תחילה והם גלו תחלה: אך שוא היו. ...יקו למעלה שיהיה טעמו על גלעד שזכר ויהיה הענין כפול במלות שינות או יהיה טעמו דבק עם בגלגל ואע"פ שהפסוק במלת היו אין כל טעמי הפירושים הולכים אחרי טעמי הנקוד: ...ים זבחו. כי בני הגלגל היו שכנים לארץ הגלעד רק הירדן היה ביניהם ולמדו ממעשיהם והחלו לעבוד עכו"ם כמו הם ולעשות און ושוא וזבחו שורים לעכו"ם במקום שעשו מזבח לה' ...וכינו שם המשכן תחילה אחר שעברו את הירדן שם זבחו שורים לעכו"ם: גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי. לא די במזבח שעשו בגלגל לעכו"ם כי גם בנו חוץ לעיר מזבחות רבים נראים כגלי ...ם תלמי השדות: שדי י כמו שדים וכן וקרע לו חלוני כמו חלונים וכת"י: (יג) ויברח יעקב. והם אינם זוכרים הטובה שעשיתי עם אביהם שברח מפני עשו אחיו: ויעבוד ישראל באשה. ...: שם הוצרך לעבוד את לבן בעבור אשה שיתן לו בתו והשעבוד ששמר את צאנו וכן בבתו האחרת שנתן לו שמר צאנו גם כן ואני הוא שהייתי עמו וברכתיו ושב משם בעושר ובנכסים: ...יא העלה. ועוד עשיתי חסד עם בניו שירדו למצרים ונשתעבדו שם ושלחתי להם נביא שהעלה אותם ממצרים ברכוש רב והוא משה: ובנביא נשמר. ארבעים שנה שהיו במדבר נשמרו ...שנתתי להם ולא חסרו דבר וכל הטובות האלה אינם זוכרים ומכעיסים אותי בתועבות ובלא אל וזהו שאמר: (טו) הכעיס אפרים תמרורים. הכעיס אפרים את האל ית' בתמרורים והם ...ת שהיו עגלים וליונים וכמוהו שימי לך תמרורים ויש לפרשו ג"כ מענין מרורים ופירושו כעס תמרורים כלומר כעס רע ומר: ודמיו עליו יטוש. דם נקי ששפך אפרים יטוש עליו אדוניו וכן ...וחרפו את האל יתברך בעשותו העגלים הכל ישיב לו גמולו בראשו: יטוש. כמו והנם נטושים על פני כל הארץ. ויטוש על המחנה ענין התפשטות ואדוניו הוא הקדוש ברוך הוא ואף על ...ו אינו מכיר באדנותו על כרחו אדניו הוא והוא ישיב לו גמולו בראשו: (א) כדבר אפרים רתת. מתחלה קודם שחטא אפרים. היה מורא על העמים אשר סביבותיו כי בדברו היה אוחז רתת ...ומע אותו והיה רם וגדול בשבטי ישראל כמו שנאמר עליו וזרעו יהיה מלא הגוים וזהו שאמר נשא הוא בישראל כלומר נשא ראשו בישראל וכיון שאשם בבעל מת כלומר נגף לפני אויביו ...י כי אזלת ידו ועל הדרך הזה ת"י כד ממלל חד מדבית אפרים וגו': (ב) ועתה יוספו לחטוא. ועתה כשמלך ירבעם הוסיפו הם עוד לחטוא כי מתחלה כשהיו עובדים בימי השופטים היו ...עגלים ושבים אל השם כשהיה עומד השופט וכשהיו חוזרים למוטב אבל עתה חשבו לעקור מכל עבודת אלהים יתברך שלא יעלו אדם לירושלים לעבודת בית המקדש ויעבדו לפני העגלים לעולם ואמרו

מצודת דוד

...וארץ מצרי' כי עד עולם לא תסיר השגחתי ממך: (יא) ודברתי. על מהקיכם ...ל הנביאים והרביתי דברי חזון: אדמה. ר"ל דברתי בדמיון ובמשל להיות ...ל הלב כי מאד אני משגיח בך: (יב) אם גלעד און. אם און בא על גלעד ... בא במקרה כ"א בהשגחה לתשלום גמול כי מעשיהם היו אך שוא כי ...קום שעמד המקדש בתחלה שם זבחו שורים לעבודת כוכבים וגם מזבחותם ...עבודת כוכבים היו מרובות כמו מספר הגלים שהם על תלמי שדה: (יג) ויברח ...לא כשברח יעקב מפני עשו אל ארם אז עבד ללבן בעבור אשה היא רחל ...זר עוד לשמור צאן לבן בעבור אשה אחרת וכל זה היה מגודל עוני כי בא בידים ריקניות וכאומר הלא חזר ברכוש גדול ומי נתן לו זה הרכוש הלא אני ...מר אך עשרתי מצאתי און לי: (יד) ובנביא. הלא ע"י משה נביא העלה וכו' וע"י היה נשמר בדרך וכאומר הכל בא בהשגחתי ואיך תכחשו לומר שאינני ...מכיר מעשה האדם: (טו) הכעיס. ר"ל אחר שכל זה ידוע לאפרים ועכ"ז הכעיס לה' במעשים מרים: ודמיו. לכן הדם ששפך יתפשט עליו לקחת נקם: ...מה שחרף לפני מעלה להחליפו בעגלי הזהב הנה האל הוא אדוניו ומושל בו וגמול מעשיו ישיב לו: יג (א) כדבר אפרים. ירבעם הבא מאפרים כשדבר ...דברים קשים להוכיח את שלמה כמ"ש במ"א ע"י זכה להתרומם בישראל למלוך עליהם וכאשר חטא בבעל נכרת מן העולם: (ב) ועתה. בני הדור הזה ...לחטוא ולא הספיק להם עגלי הזהב שעשה ירבעם כי עוד עשו לעצמם כ"א בביתו עשה מסכה מכספם כדמות העגלים שעשה ירבעם: מעשה חרשים כלם. כל ...המסכה היה מעשה חרשים להדמות לעגלים של ירבעם: להם וגו'. על העגלים היו אומרים, מי שמנשק אותם שכרו הרבה מאד כאלו היה זובח לו בן אדם

מצודת ציון

(תהלים עה): (יא) חזון. ענין מראה נבואה: אדמה. מלשון דמיון ומשל: (יב) און. ענין עמל ויגיעה כמו כי לא יצא מעפר און (איוב ה): כגלים. ענין תל וגבור: תלמי. היא הערוגה הנעשה בחרישה וכן תלמיה רוה (תהלים סה): שדי. כמו שדה: (יג) שדה ארם. כמו ארץ ארם: (טו) תמרורים. מלשון מר: יטוש. ענין התפשטות כמו ויטוש על המחנה (במדבר יא): (א) רתת. ענין רעד כי יאחזמו רעד (שמות טו) ת"א אחדינון רתיתא: נשא. ענין הרמה: ויאשם. מל' אשמה ורשע: (ב) מסכה. הנעשה מיציקת המתכת וכן אלהי מסכה (שמות לד): כתבונם. כמו כתבניתם והוא ענין דמות כמו תבנית (דברים ד): עצבים. כן יקראו העכו"ם: חרשים. אומנים

אבן עזרא

שאול וזורתם : להם הם אומרים . בני אדם להתל מהם כי הם מנשקים לבעלים שהם צורות העגלים כמו וכל הפה אשר לא נשק לו והם שופכים דם נקי וזכו ודמיו עליו יטוש והנה הפך כל אדם כי האדם ישק לאדם שהוא חבירו ויזבח העגלים לאכלו : (ג) לכן . על כן לא יעמדו : משכים . פירשתיו כי בחם השמש לא ימצא : כמוץ . כתבן הדק עם רוח סערה והיה ראוי להיות יסוער בפתח גדול והנה היא מלה זרה בדקדוק : (ד) ואנכי . הטעם איך שבת לנשוק לעגל שלא יושיע ולא ישביע והנחת אלהיך מימים קדמוני' שהושיעך וידע כל צרכיך כדרך יודע צדיק: (ה) אני. תלאובות ארץ ציה וצמא והנה בלשון ישמעאל ולהיותו כל תלאות בו דרך דרש ולא דרך פשט : (ו) כמרעיתם . ויספר הנביא הטובות שעשה השם עם אבותיהם בבואם מהמדבר אל ארץ כנען : (ז) ואהי . פועל עבר על הרעות שהביא השם עליהם : אשור . תואר כמו עני' שילכו אשורי אדם בו ועוד : (ח) אפגש' כדוב שכול. יש אומרים שהרגו בניו או הוא תואר יוצא . וטעם חית השדה אני אכלה קצתם נדבר וברעב וחית השדה תבקע קצתם : (ט) שחתך . כי בי . ניחוס כמו יצר שהוא בעזרך

רשי

כתבונם . כתבניתם : זובחי אדם עגלים ישקון . לומדי המולך אומרי[ם] מי שזובח בנו לעכו"ם כדאי הוא להיות נושק העגל שהרי דורון חביב הקר[יב] פירשו רבותינו בסנהד' ומיושב הוא על לשון המקרא יותר מתרגום ש[...] (ג) וכטל משכים הולך . וקטלא דמוהי פסיק : כמץ יסוער [...] כמואא דנשבה רוח מ[...] יסוער . אשר סערה[...] (ד) ואנכי ה' אלהיך [...] לך למרוד בי : [...] ידעתיך . נתתי לב לד[...] וספקתיך : תלאובות [...] דמיון ופתרונו לפי [...] שאוכין בו כל טובה וא[...] (ו)כמרעיתם. כאשר [...] מרעית'והיו שבעי'אז: [...] לבם.כמו וירם במטה[...] לשון מרים דבר את[...] בכאן ויגבה הוא עלמ[...] דרך אשור . כל השור[...] דגש וזה רפי שאינו [...] אלא אארוב ואשקוד כ[...] ולא קרוב (במדבר [...] (ח) כדוב שכול . [...] כאשר תאמר חנון ו[...] שכול כלומר כלו לבו[...] ומוכן לשכל אנשים [...] סגור לבם . כדרך ה[...] לסרניו בחזה וקורע [...] ל"א סגור לבם את ל[...] מלהבין לשוב אלי : [...] ישראל . חבלת עצמ[...] כי בי פשעת מרדת[...] ומקרא קצר הוא וז[...] בלשון המקרא מיושב[...] הלב : כי בי . כי בי [...] אשר מרדת וא"ת מ[...] לך בעוזרך מרדת כש[...] א[...]

הושע יג

מַעֲשֵׂה חָרָשִׁים כֻּלֹּה לָהֶם הֵם
אֹמְרִים זֹבְחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן׃
ג לָכֵן יִהְיוּ כַּעֲנַן־בֹּקֶר וְכַטַּל מַשְׁכִּים
הֹלֵךְ כְּמֹץ יְסֹעֵר מִגֹּרֶן וּכְעָשָׁן
מֵאֲרֻבָּה׃ ד וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וֵאלֹהִים זוּלָתִי לֹא
תֵדָע וּמוֹשִׁיעַ אַיִן בִּלְתִּי׃ ה אֲנִי
יְדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ תַּלְאֻבוֹת׃
ו כְּמַרְעִיתָם וַיִּשְׂבָּעוּ שָׂבְעוּ וַיָּרָם לִבָּם
עַל־כֵּן שְׁכֵחוּנִי׃ ז וָאֱהִי לָהֶם כְּמוֹ־
שָׁחַל כְּנָמֵר עַל־דֶּרֶךְ אָשׁוּר׃
ח אֶפְגְּשֵׁם כְּדֹב שַׁכּוּל וְאֶקְרַע סְגוֹר
לִבָּם וְאֹכְלֵם שָׁם כְּלָבִיא חַיַּת הַשָּׂדֶה
תְּבַקְּעֵם׃ ט שִׁחֶתְךָ יִשְׂרָאֵל כִּי־בִי

ל' וחס' . ל' . ל' . ל' . ב' . ל'. ב' אל גדיק . ל' . ל'. ב' . ס' . ל' . ל' . ל' וחד ואכלם

אִינוּן מַטְעַן נְבִיֵי שִׁקְרָא דָבְחִין לְעוֹבַד יְדֵי אֱנָשָׁא תּוֹרַיָא לְעֶגְלַיָא נָכְסִין׃ ג בְּכֵן יְהוֹן כַּעֲנַן צַפְרָא וּכְטַלָא דְמוֹהִי פָּסִיק כְּמוֹצָא דְנָשְׁבָה רוּחַ מֵאִדְרָא וּכְתְנָנָא מִכַּוַת נוּרָא׃ ד וַאֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דְאַסֵקְתָּךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם וֶאֱלָהָא בַּר מִנִי לָא תֵדַע וּפָרִיק לֵית אֶלָא אֲנָא׃ ה אֲנָא סוֹפֵקִית צוֹרְכֵיכוֹן בְּמַדְבְּרָא בְּאַרְעָא דַהֲוֵיתוּן תָּאֲבִין בָּהּ לְכָל מִדַעַם׃ ו כַּד זַנְתִּנוּן סְבַעוּ מִסְבַּע וְרָאֵם לִבְּהוֹן עַל כֵּן שְׁבַקוּ לְהוֹן יַת פּוּלְחָנִי׃ ז וַהֲוָה מֵימְרִי לְהוֹן כְּלֵיתָא כִּנְמְרָא כְּמָן עַל שְׁבִילָא׃ ח עֲרַע מֵימְרִי בְהוֹן כְּדוֹב מַתְכַּל וְתַבְרִית רְשַׁע לִבְּהוֹן וְקַטְלִתְנוּן תַּמָן כִּבְנֵי אַרְיָוָן כְּחֵוַת שְׁנָא דְמִבַזְעָא שַׁצִּתִינוּן׃ ט כַּד מְחַבְּלִין אַתּוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל עוֹבָדֵיכוֹן · וְכַד תְּיבוּן אַתּוּן לְאוֹרַיְתָא

תמרורים : זובחי ב' וחס' וסימ' מאת זבחי הזבח אם שור. זבחי אדם עגלים : ואלהים ה' בקריא' וסי' נמסר בשמואל א' סימ' כ"ה : על דרך ה' בקרי' וסי' ותסר בגדי אלמנותה מעליה. רכבי אתנות צחורות יושבי. וישרנה הפרות. בנמר על דרך אשור. יתיצב על דרך לא טוב. וכל על הדרך דכוו' במ"ב ויט אליה אל
תולדות אהרן ואנכי ה'. זוכר קדושים : כמרעיתם . ברכות לב סוכה נב :

רדק

ואמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים : ויעשו להם מסכה מכספם . והנה העגלי' לא היו כסף אלא זהב אלא . ר"ל מכספם שנתנו כל אחד לקנות זהב לעשות העגלים עשו להם כתבונת עצבים והם העגלים ופי' כתבונם כמו שהתבוננו בדבר איזו צורה יעשו והסכימו לעשות עגל כמו שעשו במדבר והטעם פירשנו בס' מלכים וי"ס כתבונם כמו כתבניתם שתרגם כדמותהון ו היה ראוי בתבונתם וכן וצורם לבלות שאול כמו וצורתם כי הנפרד תבונה צורה וי"א כי הם משקל אחד יאמר מהם בלא ה"א תבון צור:מעשה חרשים כלה.כל העגל הוא מעשה ידי חרש אי בו כמו שאמר וכל רוח אין בקרבו : להם הם אומרים . בעבורם הם אומרים כהני העגל לבני אדם הבאים לזבוח זבחי אדם כלומר מי מבני אדם שירצה לזבוח : עגלים ישקון . ישקו העגלי כי לא היה עבודתם שלימה עד שישקו אותם כי כן היה מנהגם כמו שאמר וכל הפה אשר לא נשק לו ורז"ל פי' זבחי אדם שהיו זובחים בניהם לעכו"ם זהו שאמר אדם והיו אומרים להם כ מי שיזבח בנו לעכו"ם כדי הוא להיות נושק לעגל שהרי קרבן חביב הקריב לו:(ג)לכן יהיו כענן בקר . לפיכך ילכו לאבדות ויהיו כענן בקר וכטל שהולך בהשכמה מהרה הוא נפסק כשיגיעו כן הם יכלו מהרה וכן יהיו כמוץ יסוער מגורן כמו המוץ והוא התבן הדק שתסערנו הרוח מהגרן כן יסוערו הם מארצם : וכעשן מארובה . או כמו עמוד העשן היוצא מהחלון שיהיה ב ונפסק:יסוער.בצרי כמו בפתח והוא מהבנין שלא נזכר פעלו מהדגוש:(ד) ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים.כמו שפירשנו למעלה :ואלהים זולתי לא תדע.לא היה לך לדעת ולעבוד אלהים אחרים זו כי אין מושיע בלתי : (ה)אני ידעתיך . היה לך שתדעני כי אני ידעתיך במדבר וספקתי צרכך במדבר במקום שאין בו שום מאום :בארץ תלאובות. בארץ צמאה והיא המדבר והביא אדוני אב למלה הזאת מלשון ערבי שאומרים לאב אל דגול ר"ל צמא האיש וי"ת בארעא דהויתון וגו' : (ו) כמרעיתם וישבעו . כאשר באו למקום מרעיתם והוא ארץ כנען היה להם כל טוב וי לבם ושכחוני כמו שאמר בתורה שעתידים לעשות כן אמר פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך וגו' ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך ו ישורון ויבעט וגו' : (ז) ואהי להם . כיון שהם שכחוני גם אני זנחתים ונתתים ביד העמים : וסייתי להם כמו שחל . או כמו נמר שאשור על הדרך שיכו' לטרוף מה שיעבור עליו בדר להם שהשלטתי בהם אויביהם ולא היה להם כח להנצל מידם עד שהיו שבים אלי וסייתי מרחם עליה':אשור.פעול מבנין הקל וכן הנווי מהקהל ואשרו בדרך בינה בשקל שאמרו זכרו:(ח)אפגשם כדוב שכול ולא אמר אריה או נמר שכול אומרים כי הדוב כשתלד תלד כמין חתיכה בשר כי הולד מכוסה כו בשליא עבה מאד והדוב מלחכת השליא וחותכת מעט כדי שלא תזיק לולד והיא יגיעה בזה מאד עד שתעביר כל הבשר ויצא הילד ולפי שטרחה הרבה בו היא מרת נפש יותר כשיהר ואקרע סגור לבם . לבם שהוא סגור ולא יבין אקרענו · וזה דרך משל כי כן יעשה האריה בטרפו יקרע הגוף עד הלב ויאכלנו וישתה דמו : ואוכלם שם כלביא. שם בעריהם אוכלם כ האויב כמו הלביא הטורף בלי חמלה גם חית השדה תבקעם בחוץ כמו שאמר בתורה והשלחתי בכם את חית השדה ושכלה אתכם וגו' וי"ת כחית פינא וגו' : (ט) שחתך . העגל שזכר הוא שחתך כי לולא זה כי היה עזרך ובאו שני בי"תי השמוש כאחד ויספיק באחד אלא שבני הקשרים נכונים בענין וזה מנהג הלשון לדבר ככה ופי' בי היה עזרך או כי שאי היה בע שלא ברשת ברגליו כמו ברשת רגליו , וכן המנהג בשני כפ"י הדמיון כעבד כאדוניו כמוך כפרעה : אהי

מצודת ציון

אומנים : ישקון . מל' נשיקה : (ג) כמוץ . הוא פסולת התבואה כמו אם כמוץ (תהלים א) : יסוער . מל' רוח סערה : מגרן. הוא מקום התבואה : מארובה . כן יקרא החלון אשר ממעל בתקרת הבית כמו וארובות השמים (בראשית ז) : (ד) זולתי בלתי . ענינם אחד כמו בלעדי : (ה) תלאובות . ענין צמאון ואין לו דמיון ויתכן שהוא כמו תל אובת ר"ל תל שתואבים בו לכל דבר כי לא ימצא שם מה : (ו) כמרעיתם . מל' מרעה : (ז) ואהי . כמו ואהיה : שחל . שם משמות האריה : כנמר . שם חיה : אשור . ענין הבטה וראיה כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד) : (ח) אפגשם . ענין פגיעה : כדוב . שם חיה : שכול . מי שבניו מתים קרוי שכול כמו ואני כאשר שכולתי שכלתי (בראשית מג) : כלביא . שם משמות האריה :תבקעם . מל' בקיעה : (ט) בעזרך . הבי"ת נוספת וכן

מצודת דוד

אדם שהוא אלוה הגדולה שבעבודות ולכן עשה כ"א בביתו שיהא מצוי בכל עת : (ג) לכן . לזאת יהיו כלים מהר כענן בוקר שהולך לו מהרה וכמו ללכת בזרוח השמש כי אז נפסק בפעם אחת : כמוץ . כמו מוץ התבואה מן הגורן ע"י רוח סערה וכמו העשן הממהר לעלות דרך ארובה : (ד) ר"ל ראויים הם לכליון כי הלא אנכי ה' אלהיך מעת הוצאתיך מארץ מצ קבלתם אותי לאלוה ומהראוי שלא תדע אלהים זולתי הואיל ואין מושיע בלתי ידעתיך . נתתי לבי לדעת צרכך במדבר ולהזמין לך וכאומר הואיל ומת סוף השגחתי עליך ופנית לעבודת כוכבים לכן ראוי אתה לכליון : בארץ כפל הדבר במ"ש : (ו) כמרעיתם . כאשר באו אל מקום מרעיתם היא א"י נשבעו שם בטובה וכאשר נשבעו רם לבבם ולכן שכחו בי : (ז) ואהי . לכן אה כשחל הטורף טרף : כנמר . כמו הנמר הצופה ומביט בדרך למצוא טרף כן אראה אני להשכל בדרך מ[...]לכם להכשילם ולאבדם : (ח) אפגשם . אפגוע בה להם כדוב השכול מבניו שדרכו להזיק את כל מי שיפגוש : סגיר לבם . לפי שהמשילו לדוב אמר לשון הנופל בו שקורע עד הלב הסגור תחת החזה : ואוכ במקום שאמצאם אוכלם כלביא : חית השדה . הכ"ף של כלביא משמשת בשתים ור"ל אהיה כחית השדה אשר תבקעם כלומר הרגילים לבקעות : (ט) שחתך ישר[אל] ישרא[ל]

היה מלכך ואני אומר אינו צריך לעקרו ממשמעותו איפא מלכך שאעשה עצמי רואה מה אחריתך עון אפרים. לא ויתרתי עליו לפון הוא אתי אשר לא יוכל לעמוד ולהתקיים : במשבר בנים.

בעזרך : (י) אהי. יש אומרים הפוך כמו איה והנכון כאומרו אהי מלכך איפוא הוא : יושיעך. מידי ומיד החיות : ושופטיך. הטעם כפול : (יא) אתן לך מלך. כשאול שאמר הנביא כי אותי מאסו ממלוך עליהם עתה אקחנו בעברתי : (יב) צרור. הוא בלבי לא אשכחנו כאשר שכחוני הכתוב למעלה : (יג) חבלי. והבן שיוליד ידעתי כי הכל יהיה כאבותיו ולא חכם על כן עת לא יעמוד במשבר בנים כי מיד ימות : (יד) מיד שאול. הייתי פודה אבותיך עתה אני אהיה דבר המות שלא גם אהי קטבך והטעם מדבר באפל יהלך מקטב כטעם הכרתה ויש אומרים כי אהי כמו איה שאמרו כרתנו ברית את מות : נוחם. שם מגזרת וינחם ה' והטעם שלא אנחם : (טו) כי הוא בין אחים. מגזרת באחו : יפריא. כמו יפרה החליא כמו החלה והטעם דרך משל כאשר הזכיר במרעיתם ספר איך יהרגם השם ויכריתם : ויבוש. כמו וייבש או כמשמעו שיכזבו מימיו וטעם זה הרוח משל לאויב שהוא

בְּעֶזְרֶךָ׃ י אֱהִי מַלְכְּךָ אֵפוֹא וְיוֹשִׁיעֲךָ בְּכָל־עָרֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ תְּנָה־לִּי מֶלֶךְ וְשָׂרִים׃ יא אֶתֶּן־לְךָ מֶלֶךְ בְּאַפִּי וְאֶקַּח בְּעֶבְרָתִי׃ יב צָרוּר עֲוֺן אֶפְרָיִם צְפוּנָה חַטָּאתוֹ׃ יג חֶבְלֵי יוֹלֵדָה יָבֹאוּ לוֹ הוּא־בֵן לֹא חָכָם כִּי־עֵת לֹא־יַעֲמֹד בְּמִשְׁבַּר בָּנִים׃ יד מִיַּד שְׁאוֹל אֶפְדֵּם מִמָּוֶת אֶגְאָלֵם אֱהִי דְבָרֶיךָ מָוֶת אֱהִי קָטָבְךָ שְׁאוֹל נֹחַם יִסָּתֵר מֵעֵינָי׃ טו כִּי הוּא בֵּין אַחִים יַפְרִיא יָבוֹא קָדִים רוּחַ יְהוָה מִמִּדְבָּר עֹלֶה וְיֵבוֹשׁ מְקוֹרוֹ וְיֶחֱרַב מַעְיָנוֹ הוּא יִשְׁסֶה אוֹצַר כָּל־כְּלִי חֶמְדָּה׃

מֵימְרִי הֲוָה בְּסַעְדְּכוֹן׃ י אָן מַלְכָּךְ כְּעַן וְיִפְרְקִנָּךְ בְּכָל קִרְוָךְ וְדִינָךְ דְּאַתְּ אֲמַרְתְּ מַנֵּי עֲלַי מַלְךְ וְשִׁלְטוֹן׃ יא אַמַּנֵּי עֲלָךְ מַלְכָּא בְּרוּגְזִי וְאַעְדֵּיתִי בְּחֵמְתִּי׃ יב גְּנִיזִין חוֹבֵי בֵּית אֶפְרַיִם נְטִירִין לְאִתְפְּרָעָא כָּל חוֹבֵיהוֹן׃ יג עָקָא וְזִיעַ כְּחֶבְלִין עַל יָלְדָה יֵיתוּן עֲלוֹהִי הוּא בַר דְּאִתְרַבֵּי וְלָא חַכִּים לְמִידַע דְּחַלְתִּי אֲרֵי כְעַן אַיְתֵי עֲלוֹהִי עָקָא כְּאִתְּתָא דְּיָתְבָה עַל מַתְבְּרָא וְחֵיל לֵית לָהּ לְמֵילַד׃ יד בֵּית יִשְׂרָאֵל מִיַּד קְטוֹל פְּרַקְתִּנּוּן וּמִמְּחַבְּלָא שֵׁיזְבִתִּנּוּן כְּעַן יְהֵי מֵימְרִי בְּהוֹן לִקְטוֹל וּפִתְגָמִי לְחַבָּלָא עַל דַּעֲבַרוּ עַל אוֹרָיְתִי אֲסַלֵּק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן׃ טו אֲרֵי אִינוּן מִתְקְרָן בְּנִין וְעוֹבָדִין מְקַלְקְלִין אַסְגִּיאוּ כְּעַן אַיְתֵי עֲלֵיהוֹן מַלְךְ תַּקִּיף כְּרוּחַ קִדּוּמָא בְּמֵימְרָא דַּייָ מֵאוֹרַח מַדְבְּרָא יִסַּק וְיֶחֱרַב בֵּית גִּנְזוֹהִי וְיִצְדֵּי קִרְיַת מַלְכוּתֵיהּ הוּא יְבוֹז אוֹצְרִין כָּל מָנֵי חֶמְדְּתָא׃

ב׳ · ב׳ · ב׳ · ל׳ · ב׳ וסמס דברו · ל׳ . ל׳ · פתח · ב׳ מ״ל · ל׳

הדרך. ואתה תשמע השמים דד"ה : מלך ושרים ב׳ וסי׳ תנה לי מלך ושרים. ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים. וחד מלך שרים ויחלו מעט ממשא מלך שרים : מעיני ד׳ בקרי וסימ׳ ותדד תולדות אהרן צרור עון. עקידה שער מב : מיד שאול. פסחים פז יבמות יז : יבא קדים. גטין לא :

לא קדים. מלך תקיף כרוח קידומא במימרא דה׳ מאורח מדברא יסק : הוא ישסה. אותו

רדק

(י) אהי. אני אהיה קיים לעולם אבל מלכך איפה שמאסת במלכותי ושאלת מלך שיושיעך ואיה הוא שיושיעך : בכל עריך. שבאים עליהם האויבים כמו שאמרת ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו : ושופטיך. שמת עליך מדעתך שרי אתה רואה כי לא יועילוך מלך ושולטנים ושרים כי אם בעזרתי וי"ת אהי הפוך כמו איה שתרגם אן מלכך וגו׳ : (יא) אתן לך. נתתי לך מלך באפי. כי לא ברצוני שאלתם מלך כמו שאמר אותי מאסו ממלך עליהם אם יעשה רצוני תגלו הוא ואתם מכל ... אתן לך על שאול כמו שפירשנו ואקח על צדקיהו שהיה המלך האחרון. וי"מ במלכי השבטים ירבעם והושע בן אלה. ומה שאמר על ירבעם באפי כי באף שהיה לו על מלכות בית דוד נתנו : ... שמור הוא אצלי כמו הדבר השמור בתוך הצרור כמו שאמר איוב חתום בצרור פשעי והעון והחטאת הוא עון העגלים : (יג) חבלי יולדה. צירים כצירי יולדה יבואו לו בצרות שאביא ... בן לא חכם. לפי שהמשיל חבליו לחבלי יולדה אמר כי הנולדים הדורות הבאים שראו אבותיהם בצרה בעונותיהם לא היו חכמים ולא התבוננו כי אבותם בעונם ... ולא שבו ממעללי אבותיהם ועשו רע כמוהם : כי עת לא יעמד במשבר בנים. כי אם היה חכם לא היה עומד עת אחת במשבר כי במהרה היה יוצא מן המשבר לאויר העולם והמשבר ... ויש בנים זריזים בטבעם בצאתם מן הרחם ויצאו מהרה כן הם אם היו חכמים לא היו עומדים שעה אחת בצרה כי מיד שהיו שבים אל השם יתברך היו נגאלים מצרתם : במשבר. פתוח כי ... מלת בנים ונקראת הרחם משבר מפני חבלי היולדה ושבריה שיש לה בהיות הולד ברחם ולא יוכל לצאת מהרה : (יד) מיד שאול. הייתי פודה אותם מיד שאול אם היו חכמים : ממות ... ענין במלות שונות : אהי דבריך מות. אבל עתה שאינכם חכם אלא נבל וכופר בטובתי לא די שלא אפדך ממות אלא אביא עליך המות בדבר ובחרב וברעב ובחיה רעה ופי׳ דבריך דברי ... ולא שמעת בקולי הוא יגרום לך המות ואמר דבריך כמו דברי כי הכנויים יפלו על הפעל ועל הפעול וכן ושמחתים בבית תפלתי שמעתי את תפלתך וי"מ דבריך מן דבר לפי שסמכו למלת מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים וי"ת יהא מימרי בהון וגו׳ : אהי קטבך שאול. ואני אהיה גורם כריתתך לשאול קטבך ענין כריתה וכן ומקטב ישוד צהרים ותרגום ירושלמי לחטוב ... ענין : וקטבך בא בקמץ הקו"ף שלא כמנהג משקלו וכמוהו קטני עבה : נוחם יסתר. מעיני הנוחם שהייתי מנחם על רעתם כמו שאמר וינחם ה׳ על הרעה עתה יסתר מעיני כל כך ... (טו) כי הוא. כי אפרים היה מפריא בין אחים עד שלא עשה העגלים היה הולך וגדל ופורה בין אחיו כמו שאמר יעקב עליו ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים ... יבא קדים רוח ה׳ והוא מלך אשור. והמשילו לקדים שהוא רוח מזרחית כי ארץ אשור מזרחית לארץ ישראל. ועוד אמר קדים לפי שהוא רוח קשה. ... ה׳ להגדיל הרוח ולחזקו כמו כהררי אל שלהבת יה ואמר ג"כ רוח ה׳ לפי שהאל יתברך העיר את רוחו לבא על ישראל וכן אמר ויער אלהי ישראל את רוח פול מלך אשור ואת רוח ... מלך אשור וגו׳ וכן כתוב בימי מנחם בא פול על ארץ ישראל ובימי פקח בא תגלת פלאסר מלך אשור ובימי הושע בן אלה עלה שלמנאסר מלך אשור על שומרון ויצר עליה : ממדבר עולה. ... במדבר או פי׳ כי מדבר יש בין א"י לארץ אשור ומפני אותו הרוח שהוא מלך אשור יבוש מקור אפרים שהוא היה מתחלה כמו עץ פורה על מים כמו שנא׳ עליו בן פורת יוסף בן ... עין ועתה יבוש מקורו ויחרב מעינו מפני אותו הרוח : יבוש. שרשו יבש בשקל יאות מן יאת ויחרב כמו יבש מן חרבו המים : הוא ישסה. אותו הרוח ישסה אוצר כל כלי חמדה : ...

מצודת דוד

(י) אהי. ר"ל אני אהיה קיים לעד אבל מלכך שהעמדתי לך אפוא הוא וכי יושיעך בכל עריך ... עליהן : ושופטיך. גם שופטיך איפוא הם אשר שאלת בימי שמואל ... תן לך מלך ושרים מה תועלת בהם אם אינך פונה אלי : (יא) אתן וגו׳. ... מה שנתתי לך מלך היה באפי כי היה רע בעיני ה׳ על ששאלו להם ... כמ"ש : ואקח. וכ"כ לקחתיו מן העולם בעברתי כי שאול המלך הראשון ... זה בקללות שנים : (יב) צרור. אל תחשבו ששכחתי עון אפרים כי צרור ... מעולה וחטאתו צפונה אצלי לשמרם עד שתתמלא הסאה : (יג) חבלי יולדה. מכאובות יבואו עליו כחבלי יולדה : הוא בן לא חכם. לראות את הנולד אשר הנים ... לא יוכל עמוד כשיושב על המשבר להוליד בנים ר"ל בעת הגמול כאשר תתמלא הסאה ולפי שהמשילו לאשה יולדת אמר לשון הנופל בה : (יד) מיד שאול. ... הנה מעולם פדיתים מן השאול וגאלתים מן המות אבל כשתתמלא הסאה אהיה אני מדבר עליך דברי מות אהיה אני מכריתך לרדת שאולה : נחם יסתר. ... ר"ל עד הנה נחמתי על הרעה אבל מאז יהיה התנחומין נסתר מעיני כי לא אנחם עוד : (טו) כי הוא. כי מתחלה היה אפרים מגדל פרי בין האחים ר"ל ... והשוב בין האחים כמ"ש ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו (בראשי׳ מח) : יבוא קדים. עתה מאחת בעגלי הזהב יבוא רוח חזק הבא מה׳ העולה מן המדבר ... דבר לעבר חוזק נשיבת הרוח והרוח הזה ייבש המקור ויחרב המעין ועל שאמר דבריו במשל יפרש לומר הוא ר"ל הרוח הזה והוא אשור ישלול ויאוצר של כל כלי חמדה

מצודת ציון

(י) אהי. אהיה בהויתו ואתקיים ודוגמתו ויהי ... וכן ומלגפת בד יצנוף (ויקרא י) ופ"א ומצנפתא : (יא) בעברתי. מל׳ עברה וזעם : (יב) צרור. ... ריב ומדון ישא (חבקוק א) : אפוא. איה פה : ענין קשירה כמו צרור כספו (בראשית מב) : צפונה. ענין הטמנה כמו יצפון לצדיק (משלי יג) : (יג) חבלי. כן יקראו מכאובי היולדת וכן תזעק בחבליה (ישעיה כו) : במשבר. הוא מקום מושב היולדת כשכורעת ללדת וכן כי באו בנים עד משבר (שם לז) : (יד) קטבך. ענין כריתה וכן מקטב ישוד צהרים (תהלים צא) : נחם. מלשון תנחומין : (טו) יפריא. מל׳ פרי : ויבוש. מל׳ יבשות : מקורו. הוא המעיין : ויחרב. מל׳ חורב ויובש : ישסה. ענין בזה ושלל כמו ומשסיהו שסו לחו (שם)

שהוא יעשה : (א) תאשם . תהיה שממה : בחרב יפלו . אנשיה : והריותיו . אחר שהמלה לשון נקבה לא חשש לומר יבוקעו כדרך אם תעירו ואם תעוררו : (ב) שובה . מעט מעט עד השם . וטעם כי כשלת בעונך ואין מי יקימך רק השם לבדו : (ג) קחו . אינני מבקש מכם כאשר תלכו לבקש רצונו הון או עולות רק דברים שתודו כדרך ונשא השעיר עליו אמר רבי מריניס כל תשא עון הפוך כל עון תשא והנכון כל אשר תשא עונינו נשוב. וקח טוב . מעולה או הדיבור הטוב שנוכל לומר לפניך והטעם להתודות ורבי יוסף אמר מיעוט מעשים טובים : ונשלמה . שלום פרים כמו כי הכית את אויבי לחי שפי' מכת לחי או חסר כ"ף והזכיר פרים כי הם גדולים והיקרים בעולה וזהו שתאמרו : (ד) אשור . כי כתוב ואשור הוא מלכו לא נשען על אשור ולא על סוסינו כמובאים ממצרים : ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו . כנגד מעשה חרשים כי אין מי שיעזור מי שאין כח לו כמו היתום רק אתה וכתוב אבי יתומים וזה כנגד כי כשלת בעונך ואין עוזר לך :(ה) ארפא. מלת משובה לגנאי בכל המקרא ואיננו כאומר משובתם בכל מקום שהכיתים רק המשיבה בנשמה כחולי בגוף על כן מלת ארפא כנגד הכה אפרים : אהבם. אהבת נדבה הפך ימאסם אלהי: כי שב . הפך חרה אפי בם : (ו) אהיה . הפך שרשם יבש ויבוש מקורו והשושנה תפרח מהרה ובעבור שאין לה שורש רק דק אמר ושרשיו יהיו כשורש עצי לבנון : ויך שרשיו . באורך וברוחב

אותו המלך יעשה אוצרות כל כלי חמדתו : (א) תאשם שומרון . מ... אשמת': הריותיו . נשים מעוברות שבתוכה : (ב) שובה ישראל . שב... פן יקרה אתכם כשומרון לכך נסמכו הענינים משל למלך שמ... מדינה שלא המלך פולימרכוס ואמר להחריבה היה אותו פולימרכוס בה... אמר להם טלו לכם... לאו אני עושה ל... שעשיתי למדינה... ולחברותיה ולאפרכיו... ולחברותיה לכך נאמ... שומרון ואומר שובה... ה' אלהיך כדאיתא ב... וישב ישראל בשטים... אלהיך . תני בשם... שובה ישראל בעוד... במדת הרחמים ואם... מדת הדין עד דל... סניגוריא קטיגוריא : כאו לך מכשולים בו... (ג) כל תשא עון . כ... סלח : וקח טוב . ו... טוב . דבר אחר מ... טובים שבידינו קח ב... אחריהם וכן דוד או... משפטי ולא עונין... מישרים (תהלים יז)... וקח טוב וקבל הוד... שנאמר טוב להודות... צב) : ונשלמה פרים... לנו להקריב לפניך ... בריצוי דברי שפתינו... לא יושיענו . עוד... לפניו לא נבקש עוד... לא מאשור ולא ממ... סוס לא נרכב . זו... מצרי' שהיו שולחים ל... כמו שאמרו לישעיה... על סוס ננוס ועל ק... ולא נאמר עוד למע... שהם אלהינו : אשר... תהיה תקותינו המרח... (ה) ארפא משובתם... הנביא כך אמר לי... מאחר שיאמרו לפני...

יד א תֶּאְשַׁם שֹׁמְרוֹן כִּי מָרְתָה
בֵּאלֹהֶיהָ בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ עֹלְלֵיהֶם
יְרֻטָּשׁוּ וְהָרִיּוֹתָיו יְבֻקָּעוּ׃
ב שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֺנֶךָ׃ ג קְחוּ עִמָּכֶם
דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו
כָּל־תִּשָּׂא עָוֺן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה
פָרִים שְׂפָתֵינוּ׃ ד אַשּׁוּר ׀ לֹא
יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס לֹא נִרְכָּב וְלֹא־
נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ
אֲשֶׁר־בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם׃ ה אֶרְפָּא
מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי
מִמֶּנּוּ׃ ו אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח
כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן׃
ז יֵלְכוּ יֹנְקוֹתָיו וִיהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ

א תְּחוּב שָׁמְרוֹן אֲרֵי סְרִיבַת
עַל מֵימַר אֱלָהָא בְּחַרְבָּא
יִתְקַטְלוּן וְעוּלֵמֵיהוֹן יִתְרַטְּשׁוּן
וּמְעַדְיָתְהוֹן יִתְבַּזְעוּן׃ ב תּוּב
יִשְׂרָאֵל לְדַחַלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ
אֲרֵי אִתְקַלְתָּא בְּחוֹבָךְ׃
ג קְרִיבוּ עִמְּכוֹן פִּתְגָּמִין
דְּאִתּוֹדָאָה וְתוּבוּ לְפָלְחָנָא
דַיְיָ אֱמָרוּ קֳדָמוֹהִי קְרִיב קֳדָמָךְ
לְמִשְׁבַּק עַל עֲוָיָן וְנִתְקַבֵּל הָא
כְּטָבִין וִיהוֹן מִילֵי סִפְוָתָנָא
מִתְקַבְּלִין קֳדָמָךְ כְּתוֹרִין
לְרַעֲוָא עַל מַדְבְּחָא׃ ד מַלְכֵי
אַתּוּר לָא יִפְרְקִנְּנָא עַל רִכְבֵי
סוּסָוָן לָא נִתְרְחֵיץ וְלָא נֵאמַר
עוֹד אֱלָהַנָא לְעוֹבָדֵי יְדָנָא
דְּמִן קֳדָמָךְ אִתְרַחֵם עַל
אֲבָהָתָנָא כַּד הֲווֹ בְּמִצְרַיִם
הָא כְּיַתְמִין׃ ה אֲקַבְּלִינוּן
בְּתְיוּבְתְּהוֹן אֶשְׁבּוֹק לְחוֹבֵיהוֹן
אֲרַחְמִנּוּן כַּד יְתוּבוּן בִּנְדָבָא אֲרֵי תָּב רוּגְזִי מִנְּהוֹן׃ ו יְהֵי מֵימְרִי כְּטַלָּא לְיִשְׂרָאֵל
יַזְהֲרוּן כְּשׁוֹשַׁנָּא וְיִתְּבוּן עַל תְּקוֹף אַרְעֲהוֹן כְּאִילַן לִבְנָן דִּמְשַׁלַּח עוֹבַרְתֵּיהּ׃ ז יִסְגּוֹן
בְּנִין וּבְנָן וִיהֵי כְּזִיו מְנָרַת קוּדְשָׁא זִיוְהוֹן

שנתי מעיני . כי נשכחו הצרות הראשונות . נחם יסתר מעיני . ויסתר עמל מעיני : עד ה' ה' דסמיכי בקריא' וסימ' ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו . בצר לך ומצאוך כל הדברים . ונגף ה' את מצרים . שובה ישראל עד ה' אלהיך . נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה : כלבנון ד' בקריאה וסימ' אהיה כטל לישראל יפרח . וריח

תולדות אהרן שובה ישראל . יומא פו : קחו . פקידה שער נה : ארפא . שם עקידה מ"ד פכ"ה : אהיה כטל . תענית ד : יונקותיו . ברכות מג :

משובתם ואוהבם בנדבת רוחי אעפ"י שאינן ראוין לאהבה אתנדב לאהבתם כי שב אפי ממנו : (ו) ויך . כטל את שרש כלבנון כשרשי אילני הלבנון שהם גדולים : (ז) ילכו יונקותיו . יסגון בנין ובנן ויהי כזית מנרתא דקודשא זיוהון ורי... קט...

רדק

(א) תאשם . האל"ף בשו"א לבד והוא ענין שממה וכן ויאשמו יושבי בה וזכר שומרון כי הוא ראש ממלכת אפרים וכן אמר וראש אפרים שומרון והיא נלכדה אחרונים שבארץ ישראל : כי מרתה באלהים . כי היא החזיקה בעבודת העגלים כי אם היו המלכים טובים היו מחזירים ישראל למוטב:ירטשו.דרך אכזריות להפיל הקטנים בקרקע או אל הקירות לבקעם וכן דרך ה... הנשים ההרות: והריותיו . בשקל דליותיו : (ב) שובה ישראל . כי כשלת בעונך כי אתה רואה שהכשלת בעונך לפיכך יש לך לשוב אל ה' יתברך כי אין מקימך ממכשולך אלא תשובתך אלי... כמו אל וכן ושבת עד ה' אלהיך שובו עדי ואמרו רז"ל גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר עד ה' אלהיך : (ג) קחו עמכם דברים . איני שואל מכם בתשובה לא כסף וז... אלא דברים טובים שתתודו בהם עונותיכם ושובו אל ה' בכל לבבכם ולא בשפתים בלבד או פירושו אחר שתשובו תתודו לפניו : ואמרו אליו . כלו' אמרו לפניו כדברים האלה ויוצא בה... עון.כל עון תשא והוא הפוך כמו מקום שם קבר שם הוא כמו מקום קבר שם או פי' לכל תשא עון וקח טוב וקח דבר טוב או לב טוב : ונשלמה פרים שפתינו.במקום פרים נשלם לפניך וידו... אתה רוצה בדברי תשובה יותר כי אין הקרבנות מועילות בלא וידוי העון כי בכלם נאמר והתודה אשר חטא ובשעיר המשתלח לא היה אלא וידוי דברים כי לא היה קרב ממנו דבר ע... אלא הוידוי כמו שנאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל וגומר : (ד) אשור לא יושיענו . והתודו לפניו ואמרו אשור שבטחנו בו עד עתה ידענו כי לא יושיענו כי אין בו כח להושי... לה' ששפטם : על סוס לא נרכב . שהיינו שולחים רוכבי סוסים אל אשור להושיענו לא נעשה עוד זה : ולא נאמר עוד . מבואר הוא : אשר בך ירוחם יתום . כי ידענו כי בך לבדך ירוח... שאין בו כח אתה תתן בו כח ותצילהו וכן תעשה לנו : (ה) ארפא משובתם . ואם יעשו כן הוא יענה אתכה תעלה ארוכה ומרפא למשובתם ולמרדם שמרדו בי עד עתה : אהבם נד... אהבת נדבה מלב טוב כי אפי שהיה לי עליו שב ממני כיון שהוא שב בתשובה אלי ואומר לשון רבים על דרך פרט ולשון יחיד על דרך כלל : (ו) אהיה כטל לישראל . הפך מה שאמר ויב... על לפי שאינו נפסק כן טוב האל יתברך לא יהיה נפסק מהם וזה יהיה לעתיד בשוב הגלות : יפרח כשושנה . אמר כשושנה לפי שנמשלה כנסת ישראל לשושנה כמו שכתוב אני חבצלת ה... העמקים ואמר כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות . ואם תאמר השושנה אין לה שרשים ונוחה להיעקר : ויך שרשיו כלבנון . כמו עצי הלבנון שהם גדולים ושרשיהם רבים כן באדמתם ויהיו שרשים חזקים לא יוכלו להנתק ממקומם כמו שאמר ולא ינתשו עוד מעל אדמתם ועל דרך הזה אמר הבאים ישרש יעקב ומה שאמר ויך על דרך ומחה אל כתף ים כנרת... השרשים הנה והנה באורך וברוחב : (ז) ילכו יונקותיו . וכמו שהשרשים ינטו למרחק כן יונקותיו ילכו למרחק כלומר יתפשטו הנה והנה והיונקות הם הענפים הרכים כמו היונק .

מצודת ציון

(שם מד) : (א) תאשם . מל' שממון : מרתה . מל' מרי ומרד : עולליהם . קטניהם : ירוטשו . ענין בקיעה כ... ועולליהם תרטש (מ"ב ח) : והריותיו . הנשים ההרות : (ה) משובתם . ענין מרידה והליכה בדרכי הלב כמו שובו בנים שובבים (ירמיה ג) : (ו) כשושנה . הוא הורד : ויך . יאמר כן בדרך השאלה על התפשטות ודוגמתו ומחה על כתף ים כנרת (במדבר לד) ומחה הוא תרגום של מכה : כלבנון . שם יער : (ז) יונקותיו . ענפיו הרכים וכן ויעל כיונק לפניו (ישעיה נג)

מצודת דוד

חמדה : יד (א) תאשם שומרון . תהיה שממה כי מרדה באלהים : עולליה... יתבקעו ע"י הבבליים וגם הנשים ההרות יתבקעו כרסם להוציא הולדות : ... ישראל . לכן שובה ישראל וכו' כי בעבור עונך בא לך מכשול הצרה הזא... עמכם דברים . איני שואל מכם זבחים ועולות אלא קחו עמכם דברי... לפניו וכזה תשובו אל ה' : כל תשא עון . הוא הפוך כל עון תשא ר"ל א... מחול כל העון ובמקום העון קח טוב תמורתו כלומר מעשה הטוב שעשינו יגין מול העון : ונשלמה פרים שפתינו . ר"ל במקום הקרבנות פרים נשלם בו ויד... (ד) אשור לא יושיענו . גם אמרה אשור וכו' . ר"ל עוד לא נבקש עזרה מאשור: על סוס לא נרכב. ר"ל לא נבטח עוד בגבורת הסוס במלחמה : ולא נאמר ... וגו' . ר"ל ששפל הנעשה במעשה ידינו לא נקבל עוד לאלוה : אשר בך . ר"ל כי ידענו אשר לבד בעזרתך ימצא היתום רחמים וחמלה עם כי תשש כוחו להתח... (ה) ארפא משובתם . כאשר יאמרו כן אז אסלח על מה שהלכו בדרך שובב ומרדו בי : אוהבם נדבה . ואז אאהב אותם בנדבת לבי אף שאינם ראויים א... הוידוי די להסיר האיבה ולא להביא אהבה:כי שב אפי ממנו . ותאמר א"כ האהבה הראשונה : (ו) אהיה כטל לישראל . ר"ל לא תפסוק אהבתי מהם כמו שאין ... העולם : יפרח כשושנה . ימלא פרחי' נוים כשושנה ושרשיו יתפשטו כשרשי עצי לבנון : (ז) ילכו יונקותיו . ענפיו יתפשטו למרחוק והוד יפיו יהיה כאילן זית

בוסמיא: כלבנון. כבית מקדשא: (ח) ישובו יושבי בצלו. אותן שהיו יושבים בצל הלבנון שדימה בו ישראל ובית המקדש ועכשיו גלו מעמו ישובו: זכרו כיין לבנון. כדוכרן יבבות חצוצרתא דעל חמר עתיק דמתנסך בבית ... שהיו תוקעין בחצוצרות על הנסכים כשהלוים אומרים בשיר:

...יום. יאמר מה לי ...ת אחרי העצבים וישובו ... אני אענהו מצרתו: ... אראה בעניו: אני ...רענן. אני לו כברוש ...וחז ידו כי כברוש רענן לארץ שאדם אוחז כלומר אהיה מצוי לו: ...ריך נמצא. והלא אני ... טובתך מאתי באה: ...הם. בכם: ויבן אלה. ... בכם ויתבונן לתת לב ... וישוב אלי: ופושעים ...ם. בשבילם על שלא ...כן כן תרגם יונתן: ... יואל בן פתואל. בן שמואל הנביא שפיתה ...פילתו. יש אומרים ...זו נאמרה באותן שבע ...אמר אלישע (מלכים ב ח) ...ה' לרעב וגו' ובימי ...ן אחאב היו ובהלכות ...גדולה יואל ונחום וחבקוק ...ימי מנשה: (ב) ההיתה האמורה למטה: יתר

וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן׃ ח יָשֻׁבוּ יֹשְׁבֵי (ז' חסר)
בְצִלּוֹ יְחַיּוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן זִכְרוֹ (ב' ואותן; ל'. ל')
כְּיֵין לְבָנוֹן׃ ט אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד (ו' בליש')
לָעֲצַבִּים אֲנִי עָנִיתִי וַאֲשׁוּרֶנּוּ אֲנִי (ל')
כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פֶּרְיְךָ נִמְצָא׃ (כ"ז. ל')
י מִי חָכָם וְיָבֵן אֵלֶּה נָבוֹן וְיֵדָעֵם כִּי (ג' רפין)
יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְהוָה וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם (ד' ג' מ"ל יו"ד קדמא בנביאים)
וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם׃

יואל

א א דְּבַר־יְהוָה אֲשֶׁר הָיָה אֶל־
יוֹאֵל בֶּן־פְּתוּאֵל׃ (ל')
ב שִׁמְעוּ־זֹאת הַזְּקֵנִים וְהַאֲזִינוּ כֹּל
יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַהָיְתָה זֹּאת בִּימֵיכֶם (ל' דמ"ל. ל')

וְרֵיחֲהוֹן כְּרֵיחַ קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָא׃ ח יִתְכַּנְשׁוּן מִבֵּינֵי גָלְוָתְהוֹן יִתְבוּן בְּטַלַל מְשִׁיחֲהוֹן וְיֵיחוּן מֵתַיָא וְיִסְגֵי טוּבָא בְּאַרְעָא יְהֵי דָכְרָן טַבְוָתְהוֹן עָרֵיל וְלָא פָּסֵק כִּדְכְרָן יַבְּבוּת חֲצוֹצְרָתָא עַל חֲמַר עַתִּיק דְמִתְנַסֵךְ בְּבֵית מַקְדְשָׁא׃ ט יֵימְרוּן דְבֵית יִשְׂרָאֵל מַה לָנָא עוֹד לְמִפְלַח לְטַעֲוָתָא אֲנָא בְּמֵימְרִי אֲקַבֵּיל צְלוֹתְהוֹן דְיִשְׂרָאֵל וְאֶרְחַם עֲלוֹהִי אֲנָא בְּמֵימְרִי אַעְבְּדִינֵיהּ כְּבִירְוָן שַׁפִּירָן דְמִן קֳדָמַי סְלִיחַ לְתִיוּבְתְּהוֹן מִשְׁתַּכְחָא׃ י מַן חַכִּים דְיִסְבַּר אִלֵּין סוּכְלְתָן וְיִדְעִינוּן אֲרֵי תַקְנָן אוֹרְחָתָא דַיְיָ וְצַדִּיקַיָא דְהַלִיכוּ בְהּ יֵחוּן בְּהוֹן בְּחַיֵי עָלְמָא וְרַשִׁיעַיָא יִתְמַסְרוּן לְגֵיהִנָם עַל דְלָא הֲלִיכוּ בְהוֹן׃

א פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ דַהֲוָה עִם יוֹאֵל בַּר פְּתוּאֵל׃ ב שְׁמַעוּ דָא סָבַיָא וְאַצִיתוּ כָּל יָתְבֵי אַרְעָא הֲהֲוַת דָא בְּיוֹמֵיכוֹן וְאִם בְּיוֹמֵי אֲבָהָתְכוֹן׃

אבן עזרא

וכרוחב כדרך ומחה אל כתף ים כנרת ובמידות שבריה ותבריתא: (ח) ישובו. אמר יפת יושבי בצל הלבנון ולפי דעתי יושבי בצל ישראל והם העבדים שיהיו אכריהם וכורמיהם: יחיו דגן. והקמות יפרחו כגפן: וזכרו. ריחו כדרך אזכרתה ויפת אמר זכר גפנים למרחק כיין לבנון: (ט) אפרים. באמרו אפרים מה לי עוד אין לי צורך אליהם אני אענהו לתת לו כל חפצו כדרך והכסף יענה את הכל. ואשורנו לתת עיני לטוב עליו עד שאשורנו נמצא שיהיה כברוש רענן ואל תפחד בעבור שאין לו לברוש פרי כי ממני פריך נמצא: (י) מי חכם. מי ישרת בעבור אחר ואלה הם דרכי השם והטעם קשור כי בשובכם אל השם ירפא אתכ': ופושעים. הם היוצאי' מהרשות כמו על כל דבר פשע או תפשע אדום והמצוות כפשו בדרך הישר' יכשל והשלם על דרך כי כשלת בעונך: (א) אין לנו דרך לדעת דורו ולפי הפשט איננו בן שמואל ודע כי כל נביא שיזכיר שם אביו היה נכבד ואם היה אבי אביו נכבד יזכיר שניה' כמו צפניה בן כושי בן גדליה בן אמריה בן חזקיה עד שהגיע אל הנכבד שהוא חזקיה המלך: (ב) שמעו. זה הנבואה התנבא על הארב' שיבוא להשחית את הארץ ובימי משה היה מין ארבה לבדו ועתה עם הארבה גזם

לו כלבנון. יהי פיסת בר בארץ. מראהו כלבנון בחור: ויבן ג' רפין בקריא' וסימ' מי חכם ויבן את זאת ואשר דבר. מי חכם ויבן אלה. ויבן על עזבי ברית קדש: וצדקים ד' ג' מ"ל ואחד חסר יו"ד קדמא וסימ' כי ישרים דרכי ה'. וצדיקים ישמחו ויעלזו. וצדיקים ככפיר יבטח. ברבות רשעים ירבה פשע. קדמא חסר יו"ד קדמא: פתואל ל' פניאל ל' מתושאל ל' מחייאל ל':

תולדות אהרן סריך. זוסר לך: כי ישרים. נזיר כג ב"ב פט הוריות י זוסר ויגלה:

רדק

...ם שמתחדשות להם בכל יום ... יסים מאל הפרשים תורת ... עליו השלום שהיא קיימת ... קום הם הדעות המתחדשות ... בת האל ית' יום ויום: ויהי

... שיהא כח לאותו קיים כמו הזית שעליו לאים כל השנה כלומר שלא יפסק טובו כל הימים: וריח לו כלבנון. כמו כריח השדה אשר ברכו ה' כי הלבנון יש בו מינים רבים מעצים ומעשבים נותני ריח טוב רוצה לומר שילך שמם הטוב למרחוק: (ח) ישובו יושבי בצלו. ישובו לארצם ויהיו יושבים בצל האל ית': יחיו דגן. יחיו עצמם בכל עת במצות האל ית' שיקיימו כמו הדגן שאדם ברוב דגן חסר כ"ף הדמיון וכמוהו לב שמח ייטיב גהה כי חטאת קסם מרי והדומים להם ואם תאמר יפסק טובם כמו הדגן הפוסק ויבש עד שיזרעו אותו פעם אחרת לא אלא גפן כמו הגפן כי אחר שלקטו פירותיו אינו נפסק ויבש אלא יפרח שנה אחרת וכן בכל שנה ושנה: זכרו כיין לבנון. ריחו כמו אזכרתה לה' אמר ריח יין הגפן שנמשלו ישראל לו יהיה לבנון שיש לו ריח טוב. וראיתי בספר אסף הרופא כי יין לבנון ויין חרמון ויין הכרמל ויין הרי ישראל וירושלם ויין הרי שומרון ויין הרי כפתור מצרים אלה היינות הם עליונים על יין לריח ולטעם אף למרפא ומשל הריח יהיה השם הטוב שיהיה לישראל בכל העמים לעתיד ויש מפרשים ישובו ינוחו כמו בשובה ונחת ויש מפרשים יחיו דגן שיהיה שנוי טבע בדגן לעתיד כל שיהיו אותו כמו הגפן ולא יצטרכו לזרוע הדגן אלא פעם אחת כמו הגפן וכיוצא בזה זכרו רבותינו ז"ל בשנוי טבע שיהיה לעתיד כתבם: (ט) אפרים. ואז יאמרו מה לי עוד לעצבים שהייתי עובד אותם היה לי כל הרע ועתה שאעבוד את ה' יהיה לי כל הטוב הזה. ואמר הקב"ה כשיאמר אפרים זה: אני עניתי ואשורנו. כלומר אביט אליו בעת רצון הפך והסתרתי פני ... אומר לו: אני כברוש רענן. אני אהיה לך כמו הברוש רענן שכופפין ראשו אצל שרשיו כן אני מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח. ואם תאמר הברוש אינו עושה פירות ממני פריך ... עת ובכל זמן: (י) מי חכם ויבן אלה. והנביא הושע חותם נבואתו אמר מי בכם חכם ויבין אלה התוכחות שדברתי עד הנה: כי ישרים דרכי ה'. לא כאותם שאומרים לא יתכן דרך ה' ביחזקאל כי אם תשובו בתשובה שלמה לא תזכרנה לכם תועבותיכם הראשונות: וצדיקים ילכו בם. כי יכירו וידעו כי כל דרכיו משפט. ואם יראו צדיק ורע לו או רשע וטוב לו יחשבו אמת ודרך ישר מהאל ית' כי הצדיק שאנו רואים אולי אינו צדיק בלבו כמו שהוא בנראה והאל בוחן לב וחוקר כליות או מיסרו לטובתו לעולם הבא שהוא עולם השכר וכן הרשע וטוב לו אולי ... טובות ומשלם לו האל ית' בחייו כדי שיאבד ברוב רשעו לעולם הבא כמו שאמר בתורת מרע"ה ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו: ופושעים יכשלו בם. כי יאמרו אין מסדר ומנהיג העולם ... כך ישר כי הצדיק יבואהו רע והרשע יבואהו טוב לפיכך אינם שבים מרשעם וילכו אחרי תאות לבם ויכשלו ויאבדו ואדוני אבי ז"ל פירש ופושעים יכשלו בם כאשר ישובו הפושעים לדרכי ... ייו רגילים בהם כמו הצדיקים יכשלו בהם כאדם שאינו יודע הדרך וזה נאמר על הפושעים שלבם עוד בדרך פשעם אך השבים בלב שלם אלהיהם יעזרם כדי שלא יכשלו והצדיקים במנהגם ילכו דרך סלולה וישרה:

דבר ה' אשר היה אל יואל בן פתואל. זה הנביא נתנבא תחלה על הארבה שיביא האל יתברך בארץ ישראל על עונותיהם. ואחר כך נתנבא נבואה עתידה לימות המשיח ויש אומרים כי בימי יהורם בן אחאב היתה זה הנבואה שהיה רעב בארץ כמו שאמר כי קרא ה' אל הרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים הד' שנים היו ד' מיני ארבה והג' שנים היו הגשמים נעצרים. ובסדר ... ר כי בימי מנשה היתה ואמר יואל נחום חבקוק נתנבאו בימי מנשה. ולפי שלא היה מנשה כשר לא נקראו על שמו: (ב) שמעו זאת הזקנים. כי הם ראו יותר במה שעבר בימיהם, כמו ... יך ויאמרו לך: ההיתה זאת בימיכם. אם היתה זאת הה"א ה"א השאלה: ואם בימי אבותיכם. כי הארבה שהי' במצרים לא היה אלא מין אחד ואף על פי שאמר בספר תהלים ויתן לחסיל ... ור וילק אין מספר הארבה היה עיקר ושני המינים באו עמו לפיכך לא נזכר בתורה אלא הארבה ולא היה אלא עם אחת. וזה היה ד' מינים גזם ארבה ילק חסיל ובאו בד' שנים זה אחר זה

מצודת דוד

...י חיים כל השנה וריחו יהיה נודף כריח לבנון המריח ביותר לפי מרבית ... והאילנות הגדולים שמה ר"ל יהיו מושפעים בהרבה מיני טובות: (ח) ישובו ... בצלו. אלו שישובו ויחסו בצלו של מקום יהיה בשובה ונחת: יחיו דגן. יחיו את ... נחת ועדן כדגן המחיה את הבריות: ויפרחו. ירבו פרחים: זכרו. זכרון ... כיין הגדל בלבנון המוזכר לשבח: (ט) אפרים וגו' ר"ל כשיאמר אפרים ... עוד לפנות אל עבודת כוכבים הלא עתה טוב לי מאז: אני עניתי. ר"ל אז אני אענה לו על כל מה שישאל ממני: ואשורנו. אסתכל ואשגיח בו לתת לו די ... : אני כברוש רענן. ר"ל כמו ברוש הלח והרטוב שכופפין ראשו אצל שרשיו כן אני שוכן מרום ואני משפיל עיני להשגיח בך וכל פרי הצלחתך נמצא לך ... (י) מי חכם. בהתימו דברי תוכחותיו אמר מי שהוא חכם יבין אלה הדברי' ואם הוא נבון להבין דבר מתוך דבר ידע וישכיל אשר דרכי ה' המה ישרים אין בהם ... וצדיקים ילכו בהם כדרך מסלה מבלי כשלון אבל הפושעים יכשלו בהם כאלו היה בהם מקום נפתל ועקש כי יצר מחשבות לבם יסלף להם הדרכים ולא כן אל הצדיקים המיישרים ארחותם:

... דבר ה'. ר"ל זהו דבר ה' וגו': פתואל. אחז"ל זה שמואל הנביא שפיתה לאל בתפילתו: (ב) שמעו זאת. מה שאני שואל מאתכם: ההיתה. בה"א השאלה כאלו ישאלום האם היתה זאת וגו' והוא האמור בענין יתר הגזם

מצודת ציון

נג): הודו. ענין סדר ונאה: (ח) ישובו. ענין ההשקט ומרגוע כמו בשובה ונחת (שם ל): יחיו. ענין השבת הנפש מן החולשה ודומה לו עד חיותם (יהושע ה): דגן. כדגן ותחסר כ"ף הדמיון וכן ייטיב גהה (משלי יז) ומשפטו כגהה: (ט) לעצבים. הם העכו"ם: עניתי. מלשון עניה ותשובת שאלה: ואשורנו. ענין הבטה וראיה כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד): כברוש. הם אילן: רענן. ענין לחות ורטובות כמו בשמן רענן (תהלים צב): והאזינו

אבן עזרא

גזם וילק וחסיל ואלה ג' מינים אסורין ואמר לזקנים בעבור היותה כזאת : (ג) עליה . מזה הפסוק נשמע כי הדור איננו מספר ידוע : (ד) יתר הגזם . בא תחילה אמר יפת כי גזם כמו גוזז והמ"ס כמו חנם ריקם וילק שילוק בלשונו תרגם כורת וחסיל כמו יחסלנו : (ה) הקיצו . פועל עומד ולא ימצא זה הטעם יוצא : עסים . מגזרת ועסותם רשעי' כי ידרכוהו ברגל : (ז) שם . דבר הנגזר להיות ידבר בלשון עבר : לקצפה . כמו קצף על פני מים שאין בו ממש : חשוף חשפה . שקלפה : הלבינו . פועל עומד כמו הקיץ : (ח) אלי . אמרי אללי לי ויפת אמר כי האל"ף תחת ה"א כמו הילילי ולא דיבר נכונה ואילו היה אומר כי האל"ף תחת יו"ד יללה גם הוא נכון והנביא אומר לאדמה אלי או לנפשו כבתולה שמת בעל נעוריה בימי שמחת': (ט) הכרת . כדרך כי מי נדה לא זורק עליו והטעם שיאמר לשכורי' איך תמצאו אפס יין והנה הכרת מנחה ונסך שהוא סיוב כליבו' והזכיר המנחה בעבור כי שדד דגן גם הנסוך אם לא ימצא מעכב : (י) אבלה אדמה . הטעם אבלו יושביה : (יא) הובישו . אכר תואר והאל"ף שורש ואין כמשקלו : (יב) הגפן הובישה . דרך משל וכן

רשי

(ד) יתר הגזם וגו' . גזם ארבה ילק חסיל מיני גובאי הם ונת... שיבאו ובאו באותן הימים ובלו כל פרי העץ וירק השדה : (ה) עסים ... (ו) גוי עלה על ארצי . הגובאי הזה קיבהו כלשון גוי : ומתלעות . הן הח... שלועם בהן : (ז) לקצפה . למפח נפש : חשף חשפה והשליך . קלו... העץ והשליכו על הלי... הגפן: (ח) אלי . קינ... אליא : (ט) הכרת ... ה"א הנקודה בחטף ... במקום נו"ן כמו ... השלמ' לך (איוב ה) ... הכלמו : אכרים ... המחרישה: על חטה ... מוסב על אכרים. ... אמר : (יב) הג... והתאנה אומללה. ו...

תרגום

ג עֲלַהּ לִבְנֵיכוֹן אִשְׁתָּעוּ וּבְנֵיכוֹן לִבְנֵיהוֹן וּבְנֵיהוֹן לְדָר אוֹחֳרָן׃ ד מוֹתַר זַחְלָא אֲכַל גוֹבָא וּמוֹתַר גוֹבָא אֲכַל פִּרְחָא וּמוֹתַר פִּרְחָא אֲכַל שְׁמוֹטָא׃ ה אִתְּעָרוּ רַוָיָא וּבְכוּ וְאַיְלִילוּ כָּל שָׁתֵי חֲמַר עַל חֲמַר מְרַת אֲרֵי אִתְמְנַע מִפּוּמְכוֹן׃ ו אֲרֵי עַמָּא סְלִיק עַל אַרְעִי תַּקִּיף וְלֵית מִנְיַן שִׁנּוֹהִי שִׁנֵּי אַרְיָא וְנִבּוֹהִי כְּבַר אַרְיָוָן׃ ז שַׁוִּי פֵּרֵי נוּפְנֵי עַמִּי לְצָדוּ וְתֵינַתְהוֹן לְמַפְּחַת נְפָשׁ מִקְלַף קְלַף וּרְמָא חֲוָרוּ שִׁבְשָׁהָא׃ ח כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל עֲבִידוּ אִלְיָא כִּבְתוּלָא דַאֲסִירָא סַקָּא לְמִסְפַּד עַל בְּעֵל עוּלֵימְתָהָא׃ ט פְּסַקוּ קֻרְבָּנִין וְנִסְכִּין מִבֵּית מַקְדְשָׁא דַיְיָ אִתְאַבַּלוּ כַּהֲנַיָא דִמְשַׁמְּשִׁין בְּבֵית מַקְדְשָׁא דַיְיָ׃ י אִתְבְּזִיזוּ חַקְלַיָא חֲרוּבַת אַרְעָא אֲרֵי סַף עֲבוּרָא יְבִישׁוּ גוּפְנַיָא נְתַרוּ זֵיתַיָא׃ יא בְּהִיתוּ אִכָּרַיָא אַיְלִילוּ מְפַלְחֵי כַּרְמַיָא עַל חִטִּין וְעַל סְעָרִין אֲרֵי סַף חֲצַד חַקְלָא׃ יב גוּפְנַיָא יְבִישׁוּ וְתֵינַיָא נְתַרוּ

מקרא

וְאִם בִּימֵי אֲבֹתֵיכֶם׃ ג עָלֶיהָ
לִבְנֵיכֶם סַפֵּרוּ וּבְנֵיכֶם לִבְנֵיהֶם
וּבְנֵיהֶם לְדוֹר אַחֵר׃ ד יֶתֶר הַגָּזָם
אָכַל הָאַרְבֶּה וְיֶתֶר הָאַרְבֶּה אָכַל
הַיָּלֶק וְיֶתֶר הַיֶּלֶק אָכַל הֶחָסִיל׃
ה הָקִיצוּ שִׁכּוֹרִים וּבְכוּ וְהֵילִלוּ כָּל־
שֹׁתֵי יָיִן עַל־עָסִיס כִּי נִכְרַת מִפִּיכֶם׃
ו כִּי־גוֹי עָלָה עַל־אַרְצִי עָצוּם וְאֵין
מִסְפָּר שִׁנָּיו שִׁנֵּי אַרְיֵה וּמְתַלְּעוֹת
לָבִיא לוֹ׃ ז שָׂם גַּפְנִי לְשַׁמָּה וּתְאֵנָתִי
לִקְצָפָה חָשֹׂף חֲשָׂפָהּ וְהִשְׁלִיךְ
הִלְבִּינוּ שָׂרִיגֶיהָ׃ ח אֱלִי כִּבְתוּלָה
חֲגֻרַת־שַׂק עַל־בַּעַל נְעוּרֶיהָ׃
ט הָכְרַת מִנְחָה וָנֶסֶךְ מִבֵּית יְהוָה
אָבְלוּ הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתֵי יְהוָה׃
י שֻׁדַּד שָׂדֶה אָבְלָה אֲדָמָה כִּי שֻׁדַּד
דָּגָן הוֹבִישׁ תִּירוֹשׁ אֻמְלַל יִצְהָר׃
יא הֹבִישׁוּ אִכָּרִים הֵילִילוּ כֹּרְמִים
עַל־חִטָּה וְעַל־שְׂעֹרָה כִּי אָבַד קְצִיר
שָׂדֶה׃ יב הַגֶּפֶן הוֹבִישָׁה וְהַתְּאֵנָה

הקיצו ב' וסימן הקיצו ורננו שכני עפר . הקיצו שכורים ובכו והילילו ; ואין מספר ד' וסימ' כי גוי עלה על ארצי. באלף ומאתים רכב דד"ה. זה הים גדול ורחב . אמר ויבוא ארבה : הוביש ד' מ"ל וסי' כי שמענו את אשר הוביש . אשר הוביש ר"פ . וחברו ויהי כשמוע כל מלכי האמורי :

תולדות אהרן יתר הגזם . שבת לג תענית ה: אלי. סנהדרין קד :

רדק

זה כמו שאמר יתר הג... הרעה לא היתה עד ... (ג) עליה . על הגזרה ... אחר . בניהם הבאים אח... לזמן רחוק הולכו לספ... (ד) יתר הגזם . מה ... בשנה ראשונה אכל ... השנייה כי לא באו ... אחת אלא זה אחר זה ... וכן אמר ושלמתי לכם ... אכל הארבה וגו' ... נקרא גזם על שם שגוזז ... וארבה לפי שהוא הרבה ... לפי שהוא לוקק ולוח... וחסיל לפי שהוא כורת... יחסלנו הארבה'.ותרגם ... אכל גובא מות' גובא ... פרחא אכל שמוטא ... שכורים . אותם שהי... ביין עתה השכורים ... ולילו כי לא תמצאו יין ... ההנבים : עסים . היין ... וכן כל משקה שיוצא ... ודריכה מן ומסותם את ... תרגם עסים חמר מר... גוי . כל קבוץ מן ה... לפיכך אמר על הארו...

אמר על הנמלים עם לא עז ועל השפנים עם לא עצום שניו שני אריה כאלו יש לו שנים כשני האריה : ומתלעות הם השנים הגסות והלביא גדול מן האריה ויונקן שני אריה וניבוסי כבר אריון והנה אמר ובני לביא יתפרדו נראה כי לא יקרא הקטן לביא : (ז) שם גפני לשמה . עבר במקום עתיד או פירש יאמר יושב הארץ בזאו שם גפני לשמה עלה על ארצי שזכר:ותאנתי לקצפה.כל הכנויים הם דברי הנביא וכן ת"י שוי פרי גופני עמי לצדו ופי' לקצפה לזעם ולמארה ות"י למפחת נפש וי"מ לקצפה לקליפה וכן על פני המים ר"ל שיסיר הארבה הקליפה שיאכלנה:חשוף חשפה.הכנוי לתאנה גם לגפן וכן הלבינו שריגיה ופי' חשפה גלה אותה כלו' שהסיר קליפתה וכן ת"י מקלף קלף ורמא ופי' השליך באכלו הלחות שבין הקליפה לעץ או פירש חשפה והשליך שאכל העגולים והסמדר השליך לארץ והנה היא מגולה : הלבינו.כי אחר שימוץ הארבה הלחות נשארו השריגים יבשים ולבנים:הלבינו. כשלג ילבינו : (ח) אלי . אומר כנגד כנסת ישראל קונני על זאת הרעה ועשי אבל גדול כמו הבתולה שנשאת לבחור ומת בעודו נערה כי אז היא רוב שמחתם זה בזה וכשמת מתאבלת אבל כב... שק תחת עדיה וחליתה : אלי פירוש קונני . וי"ת ויקונן המלך ואליא מלכא : חגורת שק . הפועל הזה נשתמשו בו בפיעל ובפעול כאחד יאמר חוגר ויאמר חגור . וכן לובש ול... מנחה ונסך . אמר הכרת לשון זכר ואמר מנחה שהיא לשון נקבה לשון זכר נופל על הענין כלו' קרבן המנחה והנסך וכן אשר יעשה מאלה יעשה מלאכה : הכרת . בנין הפ... הכריתו ואם פסק מהם הדגן והתירוש ממה יביאו מנחה ונסך לבית המקדש והם אין להם מה יאכלו ומה ישתו : אבלו הכהנים שהיו אוכלים משלחן ה' ואין : (י) שדד שדה א... ושממה . כי אין בה פירות וכן אבל תירוש : הוביש תירוש . כמו יבש והוא פעל עומד וכת"י יבישו גופניא או יהיה מענין בשת ויאמר זה עד"מ כאלו יש לו בשת כשנפסק : אומלל. וזכר דגן תירוש ויצהר כי אלה הג' הם רוב חיי האדם : (יא) הובישו . גזרי וכן הילילו ואמר הובישו כי ראוי לכם שתבושו כי מעשיכם וטרחכם בשדה הוא לריק : אכרים . עובדי השד... עובדי הכרמים. וטעם אכרים על חטה ושעורה וטעם כורמים על הגפן : (יב) הגפן הובישה . יבשה וכן ת"י יביש גופניא או הוא ענין בשת כמו שפי' הוביש תירוש : כי הוביש ש...

מצודת ציון

(ב) והאזינו . הטו אוזן לשמוע : (ג) עליה . בעבורה : (ד) יתר . מל' נותר : הגזם הארבה הילק החסיל . כולם שמות מיני חגבים : (ה) הקיצו . ענין הערה מן השינה : והילילו . מל' יללה : עסים . כן נקרא היין וכן וכעסים דמם ישכרון (ישעיה מט) : (ו) עצום . חזק בכח : ומתלעות . הם השינים הגסות כמו מתלעות עול (איוב כט) : (ז) לקצפה . מל' קצף ור"ל למארה : חשף חשפה . קלף קליפת' והוא מל' מחשף הלבן (בראשית ל) שהוא ענין גלוי כי בהקלף קליפות העץ נעשה מגולה : הלבינו . מל' לבן : שריגיה . ענפים כמו ובגפן ג' שריגים (שם מ) : (ח) אלי . ענין קינה כי שא קינה (יחזק' יט) ת"י אליאה: (י) שדד. ענין עושק:אבלה.ענין השחתה כמו אבל תירוש (ישעי' כד) : הוביש. מל' יבשות : תירוש . יין : אמלל . ענין כריתה כמו כי אמלל אני (תהלים ו) : יצהר . שמן : (יא) הובישו . מל' בושה : אכרים . כן יקראו עובדי אדמה כמו וקראו אכר אל אבל (עמוס ה) : (יב) הובישה . מל' יבשות : אמללה . נכרתה : הובש . מל' יבשות ר"ל נפסק :

קדשו

מצודת דוד

ונו' : (ג) עליה . בעבור הגזרה הזאת לרוב התמהון שנה ספרו לב... אחר . לבני הדור שיעמדו אחריהם : (ד) יתר הגזם . וזהו הנזרה... שהותיר הגזם ולא אכל בא הארבה ואכלו : (ה) הקיצו שכורים . אתם... התעוררו מן השינה ובכו : על עסים . בעבור העסים אשר נכרת מפיכ... אכל הגפנים ומעתה לא תמצאו היין : (ו) כי גוי . על הארבה יאמר... וכן השפנים עם לא עצום (משלי ל) : שניו שני אריה . אמר... והפלגה והוא ענין מליצה : (ז) שם גפני . אכל הגפנים ועשאם שמ... שם למארה וקללה : חשף חשפה . קלף קליפתה ונעשו הענפים לבנים... הנקלף : (ח) אלי . עשי קינה כמו בתולה הנשאת לאיש ומת שחוגרת... על הבעל הנשאת לו בנעוריה כי האבלה קשורה ביותר עם הבעל שנשאה בימי נעוריה כשהיתה עדיין בתולה : (ט) הכרת וגו' . כי לא מצאו סולת... לנסכים כי הארבה אכל הכל : אבלו הכהנים . על כי אין מביא מנחה ונסכים : (י) שדד שדה . נעשק השדה כי הארבה עשק תבואתה : הובים . נתי... לא ימצא עוד יין : (יא) הובישו אכרים . על כי עבודתם בשדה היה לריק : כורמים. עובדי עבודת הכרמים : על חטה וגו' . על השדר חטה ושעורה מוס... אכרים : כי אבד. ר"ל אין מה לקצור : (יב) הובישה . ר"ל לא ימצא עוד : יבשו . ר"ל אין בהם פרי : כי הוביש ששון . ר"ל כל זה היה בהשחתה...

…כמו יבש: (יד) קדשו צום. הזמינו צום: עצרה. אסיפה: (טו) אהה. …יללה: וכשוד. וכביזת שודדים: יבוא. מאת המקום: (טז) נגד …רואים: (יז) עבשו. העלו חלודה ועיפוש בלע"ז מוזי"ישור: …תרגם יונתן גרבי חמרא: מגרפותיהם. תרגום יונתן מגופתהון מגופת …: נשמו אוצרות. …: ממגורות. …: (יח) נבוכו. …נסגרו ותעו בוערים …: נאשמו. נתקלקלו. …(יט) נאות מדבר. …(כ) תערוג. תצעק …קול ערג לאוילים …נהם

וכן הוביש ששון : (יג) חגרו . שק והטעם אין לכם במה תתרצו אליו להקריב עולות כי עולת התמיד אין לכם : (יד) קדשו . כמו הכינו : עצרה . שלא יעשה אדם מלאכה . ויפת אמר קהל' כמו עצרת בוגדים : אספו . אתם זקנים : כל יושבי . ארץ ישראל : בית ה' . בחסרון מלת אל : (טו) אהה . מלת זו תאמר בדרך פחד ויפת אמר כי האל"ף נוסף : וכשוד . הטעם מי יוכל להמלט משוד שיבא מהשם והנגיד ז"ל אמר כי שוד תואר כמו עלי לבי דוי רק אמר כי היו"ד תחת אות הכפל כמו דליו שוקים מפסח והטעם מתגבר ומנצח על כן אמר כי במקום הזה איננו שם הנכבד והנה כקול מים רבים כקול שדי והנה והיה שדי בצריך תקיף והעד וכסף תועפות לך וכתיב ושית על עפר בצר ויפה אמר : (טז) הלא . נכרת . ישרת בעבור אחר נכרת שמחה וגיל בעבור היין המשמח אלהים ואנשים : (יז) עבשו . אין לו חבר אמר רבי מרינו' התעפשו פרודות הם גרגרי החטה והשעורה הזרועים שהם תחת מגרפותיהם והטעם העפר והנה יפרש או כאגרוף והאל"ף נוסף : נהרסו ממגורות . מקומות חבורים לדגן כמו אוצרות כמו על דגן ותירוש יתגוררו והמלה זרה לתוספת שני ממי"ן : (יח) מה . נבוכו . כמו נבוכים כי השורק בא תחת חולם נבוכו ע"ת נכונו ללצים שפטים : נאשמו . כמו תאשם שומרון : (יט) אליך . דברי הנביא כי יספר שהיתה שנת בצורות וזהו אכלה נאות כמו נות רועים ורבי משה הכהן אמר כי הטעם כמו על עצי השדה אשר שם צפרים יקננו ויפת אמר כאילו אכלה אש וכבר היה לולי כי יבשו אפיקי מים : (כ) גם . דרך משל כי עצי השדה צועקים : גם בהמות תערג . כל אחת ואחת כדרך בנות צעדה

אֻמְלָלָה רִמּוֹן גַּם־תָּמָר וְתַפּוּחַ כָּל־ ג' בתלת לישנ'
עֲצֵי הַשָּׂדֶה יָבֵשׁוּ כִּי־הֹבִישׁ שָׂשׂוֹן
מִן־בְּנֵי אָדָם׃ יג חִגְרוּ וְסִפְדוּ ט' דסמי'
הַכֹּהֲנִים הֵילִילוּ מְשָׁרְתֵי מִזְבֵּחַ בֹּאוּ
לִינוּ בַשַּׂקִּים מְשָׁרְתֵי אֱלֹהָי כִּי נִמְנַע
מִבֵּית אֱלֹהֵיכֶם מִנְחָה וָנָסֶךְ׃
יד קַדְּשׁוּ־צוֹם קִרְאוּ עֲצָרָה אִסְפוּ
זְקֵנִים כֹּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ בֵּית יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְזַעֲקוּ אֶל־יְהוָה׃ טו אֲהָהּ
לַיּוֹם כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה וּכְשֹׁד מִשַּׁדַּי כ' דגשים דיסעים כשד
יָבוֹא׃ טז הֲלוֹא נֶגֶד עֵינֵינוּ אֹכֶל
נִכְרָת מִבֵּית אֱלֹהֵינוּ שִׂמְחָה וָגִיל׃
יז עָבְשׁוּ פְרֻדוֹת תַּחַת מֶגְרְפֹתֵיהֶם ל'. ב' כנ' ליסגא. ל'
נָשַׁמּוּ אֹצָרוֹת נֶהֶרְסוּ מַמְּגֻרוֹת כִּי ל' וכ"כ
הֹבִישׁ דָּגָן׃ יח מַה־נֶּאֶנְחָה בְהֵמָה כ'
נָבֹכוּ עֶדְרֵי בָקָר כִּי אֵין מִרְעֶה לָהֶם ל' חסר
גַּם־עֶדְרֵי הַצֹּאן נֶאְשָׁמוּ׃ יט אֵלֶיךָ
יְהוָה אֶקְרָא כִּי־אֵשׁ אָכְלָה נְאוֹת
מִדְבָּר וְלֶהָבָה לִהֲטָה כָּל־עֲצֵי כ'
הַשָּׂדֶה׃ כ גַּם־בַּהֲמוֹת שָׂדֶה תַּעֲרוֹג ג' ב' חסר וחד מ"ל

תולדות אהרן עבשו . (פאה כ) : מה נאנחה . (תענית סה) :

רִמּוֹנִין אַף דִּקְלִין וְחַזּוּר כָּל אִילָנֵי חַקְלָא יְבִישׁוּ אֲרֵי פְּסַקַת חֶדְוְתָא מִבְּנֵי אֱנָשָׁא׃ יג אֱסַרוּ וּסְפִידוּ כָּהֲנַיָּא אֵילִילוּ דִּמְשַׁמְּשִׁין עַל מַדְבְּחָא עוּלוּ בִּיתוּ בְּסַקַּיָּא דִּמְשַׁמְּשִׁין קֳדָם אֱלָהִי אֲרֵי אִתְמְנַע מִבֵּית מַקְדְּשָׁא דֶּאֱלָהֲכוֹן קוּרְבָּנִין וְנִיסְכִין׃ יד גְּזַרוּ תַּעֲנִי עֲרְעוּ כְּנִישָׁא כְּנִישׁוּ סָבַיָּא כָּל יָתְבֵי אַרְעָא וְעוּלוּ לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן וְצַלּוּ קֳדָם יְיָ׃ טו וַי מִן קֳדָם יוֹמָא אֲרֵי קָרִיב יוֹמָא דַּעֲתִיד לְמֵיתֵי מִן קֳדָם יְיָ וּכְבִזָּא דְּמִן קֳדָם יְיָ שַׁדַּי יֵיתֵי׃ טז הֲלָא עוֹד דַּאֲנַחְנָא חָזָן עִבּוּרָא סַף פָּסַק מִבֵּית מַקְדְּשָׁא דֶּאֱלָהָנָא חֶדְוָא וּבְיָע׃ יז אִתְמְסִיאוּ גַּרְבֵי חֲמַר תְּחוֹת מְגוּפַתְהוֹן צְדִיאוּ אוֹצְרַיָּא אִתְפַּגַּרוּ חַסְנַיָּא אֲרֵי סַף עִבּוּרָא׃ יח לְחַדָּא מִתְאַנְחָא בְּעִירָא מִתְעַרְבְּלָן בַּקְרָן דְּתוֹרִין אֲרֵי לֵית רַעְיָא לְהוֹן אַף עֶדְרֵי עָנָא צְדִיאָה׃ יט קֳדָמָךְ יְיָ אֲנָא מְצַלֵּי אֲרֵי קְדוֹם תַּקִּיף כְּאֶשָּׁא אָסַף דִּירַת מַדְבְּרָא וְשַׁלְהוֹבִיתָא שֵׁיצָאַת כָּל אִילָנֵי חַקְלָא׃ כ אַף חֵיוַת בָּרָא מְסַבְּרָא

…ג' תלת לישני ב' מ"ל …סימ' למנשה היתה …ותפח והעינם. …ותפוח : וזעקו ג' …באת וסימן לכו וזעקו …אשר בחרתם. והילילו …קדשו צום קראו …בלשון ארמי אזלו …ולהבה ג' בקריא' …מבין סיחון. ולהבה …ולהבת להטה כל

רדק

…בוזות וספירות הם ששון …ת"י ארי פסקא חדוותא …בפת על דרך משל : …ר"ל חגרו שק ופירש אחר …שקים ופי' באו בית ה' …ואמר לינו כי אפילו …פירו השקים מעליכם אולי …יכם ואמר משרתי מזבח …אלהי שהשירות הוא …ים וסמך השירות לאלהים …אשר יבחרו לה' בכם : …ום. הזמינו העם לתענית …תענית קראו עצרה שיהיו …ממלאכתם ויאספו לתפלה …אלה' אולי ישמע זעקתכם …יכם ממכה הזאת וכל זה …שיעשו בבא הארבה עליהם …התבואה טרם באו והאל …על הגזרה : (טו) אהה …אהה ואוי לזה היום שיבא: …יבא. כמו שוד שיבא פתאום …פיום משדי והנגיד פי' משדי מחזק וכן כקול מים רבים כקול שדי שודד חזק ותקיף שאין לו דרך להמלט ממנו : (טז) הלא נגד עינינו אכל נכרת. נראה התבואה המבושלת ויבא הארבה …רפנו וכיון שנכרת האכל נכרת מבית אלהינו שמחה וגיל כי היו מביאים קרבנות בחג הקציר ושמחים שם כי גדולה היתה שמחת הקציר כמו שאמר כשמחת בקציר : (יז) עבשו פרדות . …ענין עפוש כי הבי"ת והפ"א ממוצא אחד וכן במשנה הבקר לעניים כמו הפקר : פרדות . הם גרגרי הזרע שהם תחת הארץ ואמר כי מאשר אחרת תהיה כי הזרע יהיה נשחת ומעופש תחת …צמח ואשר יצמח יאכלנו הארבה או יתעפשו גרגרי הזרע מפני הגשמים שלא ירדו עליהם כי ג"כ תהיה עצירה גדולה בשנים האלה:מגרפותיהם.כהגול המ"ם והם התיכות העפר וכן באבן …לדעת קצת המפרשים, וי"ת אתמסיאו גרבי חמר תחות מגופתהון תרגם מגרפותיהם כמו מגופת חבית : נשמו אוצרות . אוצרות התבואה נשמו כי אין דבר להכניס בהם והנה הם …נהרסו ממגורות . בשורק וכפל הענין במלות שונות כי ממגורות כמו אוצרות וכן העוד זרע במגורה ופי' נהרסו כאלו נהרסות כי לא יכניסו בהם דבר או נהרסו כי אין חושש להם …הם משנה לשנה ונופלים ונשחתים והמ"ם הראשונה במלת ממגורות נוספת ג"כ מאותיות אמתי"ן ובאו שתי אותיות נוספת כאחת במלה וכן מתלאה והאבן עזרא ז"ל כתב כי המ"ם הראשונה לשמוש כאלו …ממגורות ופי' מקצתם מהמגורות נהרסו וכמו מ"ם השמוש בפתח כי למגורותיהם לא התקדשו למדי : וכי הוביש דגן . פירשנוהו : (יח) מה נאנחה בהמה . אמר דרך כלל ואח"כ …: נבוכו.ענין בלבול כאדם המבולבל בדעתו ולא ידע מה יעשה וכן נבוכים הם בארץ : גם עדרי הצאן . אמר גם כי עדרי הצאן ימצאו פעמים מרעה שלא ימצאהו הבקר לפי שהם עולים …נעות מה שלא יעשו הבקר ברוב : נאשמו . האל"ף בשו"א לבדו וענינו ענין שממה וכן תאשם שומרון כמו שפירשנו : (יט) אליך ה' . כי אין מושיע זולתך : כי אש . כאלו אש ולהבה …כאשר עבר הארבה בהם :נאות מדבר. אשר הרועים יקראו נאות והוא בחלוף וי"ו באל"ף מן נוה וי"ת דירית מדברא והוא לשון דירה או לשון דיר בדברי רז"ל נכנסות לדיר להתעשר :
גם

מצודת דוד

…מבני אדם ולכן חסרו כל אלה : (יג) חגרו . ר"ל חגרו שקים וקצר …מון: כי נמנע . על כי הארבה אכל הכל : (יד) קדשו צום . הזמינו יום …הכריזו ברבים להתענות ביום קבוע: קראו עצרה . הכריזו להתאסף בבית …יושבי הארץ . ר"ל של כל יושבי הארץ : בית ה' . אל בית ה' : (טו) אהה …אוי על היום ההוא כי קרוב הוא לבוא בו פורענות מה' : כשוד . כמו …דים יבוא מאל שדי ר"ל הארבה הבא בדבר ה' יעשוק כמו בני אדם שודדים: …א נגד עינינו . רואים אנו שהארבה מכלה הכל : מבית אלהינו . מלת …היה למעלה ולמטה לומר נכרת ונפסק מבית ה' שמחה וגיל ועל שמחת השיר …כי הואיל ואין יין לנסך על מה יאמרו הלוים בשיר :(יז) עבשו פרודות. כלי …ופשו תחת מגופותיהן כי מחסרון היין לא נשתמשו בהם ולא פתחו המגופו' להכנים האויר ולכן נתעפשו : נשמו אוצרות . המקומות שאוצרי' שם התבואה נעשו …: נהרסו ממגורות . מקצת מן המגורות נהרסו כי נתייבש הדגן ונפסק ומה להם אל המגורות : (יח) מה נאנחה . מה מאד תאנה הבהמה ועדרי הבקר המה …מבולבלים כי אין להם מרעה כי הארבה אכל גם המרעה : נאשמו . נעשו שממה וחורבן : (יט) אליך ה' אקרא . מאמר הנביא להתפלל לה' להושיע לעמו :
כי

מצודת ציון

(יד) קדשו : ענין הזמנה כמו קדשו מלחמה (לקמן ד) : צום . תענית : עצרה . ענין קבוץ ואסיפה וכן עצרת בוגדים (ירמי' ט) : (טו) אהה . ענין לשון צעקת יללה :(יז) עבשו.כמו עפשו בפ"א ולשון עפוש ידוע בדרז"ל ובא הבי"ת במקום הפ"א וכן בזר עמים (תהלים סח) : פרודות . ת"י גרבי דחמרא : מגרפותיהם . ת"י מגופתהון והם מגופה ידוע בדרז"ל שהוא כסוי החביות : נהרסו . מלשון הריסה ונפילה : ממגורות . כן יקראו אוצרות התבואה וכן העוד הזרע במגורה (חגי ב') : הובים . מלשון יבשות : (יח) מה . המלה ההוא מונחה על ההפלגה וכן מה רב טובך (תהלים ל"א) : נבכו . ענין בלבול וכן נבוכים הם בארץ (שמות י"ד) : (יט) אכלה . שרפה : נאות . ענין מדור כמו נאות השלום (ירמיה כ"ה) : מדבר . מקום המרעה רחוק מהישוב יקרא גם הוא מדבר וכן מעט הצאן ההנה במדבר (ש"א י"ז) : ולהבה . שלהבת : להטה . ענין שרפה כמו אש לוהט (תהלים ק"ד) : (כ) בהמות שדי . ועל החיות יאמר וכן ושן בהמות (דברים ל"ב) ות"א חיות

אבן עזרא

מנחה ונסך : (טו) תקעו . אחר ביאת הארבה : (טז) אספו . יצא חתן . לעשות מספד ובכי : (יז) בין . אין נכון לבכות בבית השם בהיכל לפניו : לחרפה . רעב : למשל בם גוי' . כי הרעבים יברחו אליהם ואם באו אליהם אין כח בהם להלחם : (יח) ויקנא . בעבור ארצו כמו פן יאמרו לי וכבר הזכרתי כי דבר נגזר להיות יאמרוהו הנביאים על ל' עבר : (יט) ויען . את הכהני' הבוכים. אלא ושבעתם כמו אלא גם חסר : ולא אתן אתכם . שיפולו לבקש לחם כאשר אמרו מצרים נתנו יד : (כ) ואת הצפוני . חיל הארבה שבא מפאת צפון וטעם אל ארץ ציה שלא ימצא מה יאכל : הקדמוני . הוא המזרחי והאחרון המערבי ושניה' כנגד ירושלם והנה בהיות' בארץ שממה ימות : צחנתו . כמו באשו ואין ריע לו רק הטעם כפול : (כא) אל תראי . כנגד ונורא מאד : גילי . כנגד מספד : כי הגדיל השם לעשות . טוב כנגד כי הגדיל הארבה להרע : (כב) אל תראו בהמות שדי . כנגד גם בהמות שדי תערוג

רשי

בפירות : (טז) קבצו זקנים . ממשקלות שלא קבוץ אלו ל' רפי... (יז) לחרפה . לגדופין : למשל בם גוים . לשון משל ושנינה : (יח) ... ה' לארצו . לשון המקנא אתה לי (במדבר יא) נכנסה בלבו צרת... במלחמת' ונתעסק בצרכיה ורבותינו פירשו לשון התראה התרה בנג... עסקי ארצו : (יט) ... גדוף שיקראו אתכם... לחם : (כ) ואת הצפו... לסותרו על חיל האר... כופל ל' הדחתיו אל... ושממה ד"א הטעם הכו... מלכי אשור ורבותינו א... זה יצר הרע שצפון ב... אדם : הקדמוני . ... ורבותינו שפירשו ביצ... דרשו שני הימים הלנו... ראשון ובמקדש שני וכ... על אשר שם פניו במק... ושני והחריבם ולפי... שפירשו על חיל מו... צ"ל פניו (אל) הים... מקצת חילו אצלה ומקצתו למערב : ... באשו יורה עליו שה... זוהם וטינוף: כי הגדיל... ראה שפשט ידו בג... (כא) אל תיראי אדמ... ישראל אם תשובו ב... א...

יואל ב

אֱלֹהֵיכֶם׃ טו תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן
קַדְּשׁוּ־צוֹם קִרְאוּ עֲצָרָה׃ טז אִסְפוּ־
עָם קַדְּשׁוּ קָהָל קִבְצוּ זְקֵנִים אִסְפוּ
עוֹלָלִים וְיֹנְקֵי שָׁדָיִם יֵצֵא חָתָן
מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ׃ יז בֵּין
הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ יִבְכּוּ הַכֹּהֲנִים
מְשָׁרְתֵי יְהוָה וְיֹאמְרוּ חוּסָה יְהוָה
עַל־עַמֶּךָ וְאַל־תִּתֵּן נַחֲלָתְךָ לְחֶרְפָּה
לִמְשָׁל־בָּם גּוֹיִם לָמָּה יֹאמְרוּ בָעַמִּים
אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם׃ יח וַיְקַנֵּא יְהוָה
לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל־עַמּוֹ׃ יט וַיַּעַן
יְהוָה וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם
אֶת־הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר
וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן אֶתְכֶם עוֹד
חֶרְפָּה בַּגּוֹיִם׃ כ וְאֶת־הַצְּפוֹנִי
אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו אֶל־אֶרֶץ
צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת־פָּנָיו אֶל־הַיָּם
הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל־הַיָּם הָאַחֲרוֹן
וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל
לַעֲשׂוֹת׃ כא אַל־תִּירְאִי אֲדָמָה גִּילִי
וּשְׂמָחִי כִּי־הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת׃
כב אַל־תִּירְאוּ בַּהֲמוֹת שָׂדַי כִּי

י"ז . ג' · ב' ויקם את השאר · ט' רפין · ג' · ס' · ג' מ"ל · ב' בתרי ליש' בני גד לספפותם · ג' חסר · י"א

תולדות אהרן הצפוני . סוכה נב :

תרגום

קורבנין ונסכין בבית מקדשא דיי אלהכון׃ טו תקעו שופרא בציון גזרו תעני ערעו כנישא׃ טז כנשו עמא זמינו קהלא כנושו סביא איתו טליא וינקי חדיא יפוק חתנא מאידרון בית משכביה וכלתא מבית גנונהא׃ יז בין אולמא ולמדבחא יבכון כהניא דמשמשין קדם יי ויימרון חוס יי על עמך ואל תתן אחסנתך להיסודין למישלט בהון עממיא למה יימרון בעממיא אן דאתפריקו במימר אלההון׃ יח וחס יי על ארעיה ורחים על עמיה׃ יט ואתיב יי ואמר לעמיה הא אנא מברך לכון עבורא וחמרא ומשחא ותסבעון יתיה ולא אתן יתכון עוד חיסודי כפנא ביני עממיא׃ כ וית עמא דאתי מצפונא ארחיק מנכון ואגלינה לארעא צדיא וחריבא רישיה לימא מדינחא וסופיה לימא מערבאה ותסק סרוחיה ויהך ריחיה ארי אסגי למעבד בישין׃ כא לא תדחלין ארעא דישראל בועי וחדי ארי אסגי יי למעבד בך טבין לעמיה׃ כב לא תדחלון חיות ברא ארי

ויאמרו ט' רפין וסי' נמסר בישעיה סי' י"ד : ואל תתן ג' וסימ' כפר לעמך ישראל אשר פדית ה'. ואל תתן נחלתך לחרפה למשול בם גוים. ואל תתן עלינו דם נקי דיונה: והתירוש ג' ומ"ל בקריאה וסימ' והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה . ויען ה' ויאמר לעמו הנני שולח . וכל יהודה הביאו : אדמה י"א בקריאה וסימ' וקין היה עבד אדמה . מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו . משא צמד פרדי' אדמה . כי מי דימון מלאו דם . הוי רב יוצרו . שדד שדה אבלה אדמה . אל תיראי אדמה גילי ושמחי . אשתך בעיר תזנה : ויאמר לא נבי' אנכי. ויבן מגדלים רבים . תשלח רוחך יבראון :

רדק

אלהיכם כנגד מה שאמר ... ונסך מבית ה':(טו) תקעו ... למעלה : (טז) אספו עו... שדים . שיתענו גם הקטני... שדיםיתענו שלא יינקו ויבכו... אתם ויבכו הקטנים וי... לרעבונם והגדולים יבכו... וישובו והאל יתברך כר... לצעקת הקטנים : יצא חתן... מחופתה . אפי' החתן... לשמוח עם אשתו יצא מחדר... שלא מבית חופתה והוא הח... פי' מחופתה מהכלייה... שחופפין עליה בימי החפוה... באסיפה את' ויבכו החתן וה... תחת שמחתם וכל אלה הדב... לבו של אדם וה' ירחם... חתנא מאדרון בית משכ... מבית גננהא : (יז) בין הא... כי שם היו עומדים לעבו... ובהתבטל העבודה כמ"ש ה...

ונסך שם במקום עבודתכם יבכו ויתפללו לאל ית' בבית מקדשו ויאמרו חוסה ה' על עמך : חוסה . מלעיל : לחרפה למשול בם גוים . כי כשהיה רעב בארץ ישראל היו יוצאים רבים ממנה לגור ... ובארץ פלשתים מפני הרעב וזה היה חרפה להם ומושלים בהם גוים בהיותם גרים בארצם : (יח) ויקנא ה' לארצו . התנבא הנביא כי אחר שיעשו תשובה יקבל האל יתברך תפלתם ואז יקנא ... היה שממה וטעם הקנאה מפני שהיו חרפה בגוים : לארצו . בעבור ארצו וכן המקנא אתה לי : (יט) ויען . ענה לצועקים ע"י נביאיו : שולח לכם . שאצמיח לכם ענ... הארץ וי"ת מברך לכון : ושבעתם אותו ממנו . וכן פן תשבענו והקאותו תשבע ממנו : (כ) ואת הצפוני ארחיק מעליכם . הארבה קרא צפוני שבא להם מפאת צפון : והדחתיו אל ארץ ציה ... ושם ימות שלא ימצא מה יאכל לפיכך ועלה באשו : את פניו אל הים הקדמוני . פי' המזרחי והוא ים כנרת או ים המלח שהם למזרח ארץ ישראל : וסופו אל הים האחרון . ים המערבי והוא ... בתורה הים הגדול שהוא למערב ארץ ישראל : פניו . ר"ל ראשו כל כך היה רב חיל הארבה שהיה מחזיק מים המזרחי לים המערבי : ועלה באשו . האלף בשו"א לבדו ; ותעל צחנתו . כמ"ש כי צחנתו כמו באשו וטעם העליה שיעלה ריחם הרע לאפי העוברים : כי הגדיל לעשות . הארבה הגדיל לעשות רע בארץ והאל יתברך ריחם על הארץ והמיתו ורז"ל פירשו זה הפ... המשיח ואמרו ואת הצפוני ארחיק מעליכם זה יצר הרע שצפון ועומד בלבו של אדם : והדחתיו אל ארץ ציה ושממה . למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן : את פניו אל הים הקדמ... עיניו במקדש הראשון והחריבו : וסופו אל הים האחרון . שנתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו : ועלה באשו ותעל צחנתו . שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאי... הגדיל לעשות אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם : (כא) אל תיראי אדמה . ארץ ישראל אל יראו יושבים : גילי ושמחי . כנגד חגרו וספדו והלילו קדשו צום : כי הגדיל ה' לעשות . טובות כנגד הארבה שהגדיל לעשות רעות : (כב) אל תראו בהמות שדי . כמו שדה כנגד מה שאמר גם בהמות שדה תערוג אליך : כי דשאו נאות מדבר . שאמר עליהם ואש אכלה וכיון ... אלה

מצודת ציון

הזמינו : קראו . הכריזו : עצרה ענין קבוץ ואסיפה : (טז) קהל . אסיפת עם : עוללים . קטנים : מחפתה . מל' חפוי ומכוסה : (יז) חוסה. מל' חום וחמלה: (יח) ויקנא . מל' קנאה :(כ) והדחתיו. מל' דחיה : פניו . ר"ל ראשו ותחלתו : האחרון. המערב קרוי אחור וכן עד הים האחרון (דברים לד): באשו . ענין סרחון : צחנתו . ענינו כמו באשו ואין לו דמיון . ובפייט כל נדרי צחן הסר דשאו

מצודת דוד

ממה להביא מנחה ונסכים : (טו) תקעו שופר . להזהיר על התשובה : ק... הזמינו יום צום : קראו עצרה . הכריזו להתאסף לבית ה' :(טז) קדשו קה... את כל הקהל להתענות לפני ה' : אספו עוללים . שגם הם יתענו עמכם ... מחדרו . להתקבץ עם כל העם ולא ישמח אז עם כלתו : מחפתה . ה... הסתרת הכלה עם החתן והיא החדר שזכר : (יז) לחרפה . כי בעבור הרעב במ"כ ילכו אל ארצות הבבליים ויהיו לחרפה ביניהם וימשלו בם כדרך התושבים ע... איה אלהיהם . ר"ל מדוע עזב עמו שיהיו חסירי לחם : (יח) ויקנא . ר"ל כאשר כן תעשו אז בעבור ארצו יתקנא המקום בהשפעת ארץ הכשדים : (יט) ו... שאלת בקשת עמו : הנני שולח לכם ר"ל מעתה תהיה הברכה בתבואת השדה : ושבעתם אותו . ר"ל תשבעו ממנו : חרפה בגוים . ר"ל להיות גרים ביני... רעבון ולסבול חרפתם : (כ) ואת הצפוני . הארבה הבא מפאת צפון ארחיק מעליכם ולא ישוב לבוא : והדחתיו וגו' . למות שמה : את פניו . התחלת קבוצת האר... אל הים הקדמוני הוא ים המלח שהוא במזרחו של א"י : וסופו . סוף קבוצת הארבה ההולך באחרונה אדיחנו אל הים האחרון הוא ים המערבי : ועלה באשו . א... יעלה ריחם הרע באפי העוברים : ותעל צחנתו . כפל הדבר במ"ש : כי הגדיל לעשות . כי הארבה הגדיל לעשות רעה מרובה בא"י ולכן ימות ולא ישוב עוד : ... תיראי אדמה . שלא ישוב הארבה עוד אלא גילי ושמחי כי מעתה הגדיל ה' לעשות טובה הרבה : (כב) אל תראו בהמות שדי . לדאוג על חסרון המרעה כי מ... דש...

רשי

מורה. את נביאכם המורים אתכם לשוב אלי כדי לצדק אתכם : קוש. כמו יורה ומלקוש (דברים יא) : בראשון. בניסן ואע"פ ...יא רביעה ראשונה היורדת על הזרע והוא במרחשון אותה ...ן זרעו כמו שמפורש במסכת תענית שגדלה התבואה באחד ... : (כד) והשיקו. ...נעת קול כשהקילוח ...בגת אל תוך היקב ...ור שלפני הגת : ... אחרי כן. לעתיד ... כל בשר. על מי ...ו רך כבשר דוגמת ...ם לב בשר (יחזקאל לו)

...אים בקריאה בליש'. ...אכול את כספנו. הן ...ת דמה. האכול אכלנו ... אכול השנה ספיח ...זברו דושעיה. ערוך ...ה הצפית. אכול ושתו ...אכלתם אכול ושבוע. ...לשבעה. אכול ושבוע

אבן עזרא

תערוג אליך: כי דשאו נאות מדבר. הפך ואש אכלה נאות מדבר: כי עץ נשא פריו. הפך כל עצי השדה יבשו : (כג) ובני. אמר יפת כי המורה הוא הנביא שהוא מורה אותם בדרך צדק על כן באה להם הטובה והזכיר מורה ומלקוש כמו בלחי החמור חמור חמרתים שלשים עיירים ושלשים עיירים המבעיר את הבערה כי יבער איש ולפי דעתי שהוא כמו יורה ואמר את המורה לצדקה כמו שמש צדקה ומרפא בכנפיה. וטעם בראשון בחדש הראשון כי לעולם יהיו בין זמן היורה שהוא כמו המורה ובין זמן המלקוש ימים רבים ובחדש ראשון יבאו שניהם וזה במעשה נס וגם הוא כי הגדיל ה' לעשות : (כד) ומלאו. והשיקו היקבים כמו משיקות : (כה) ושלמתי. זה יורה שבכל שנה שעברה בא מין אחד ועתה באו ארבעתן והיה להם שובע גדול : (כו) ואכלתם. ולא יבושו. הפך הובישו אכרים והם שנים שרשים והטעם אחד וכמוהו יען ומען עלה : (כז) וידעתם. לולי כבודי שהיא בתוככם לא היה זה על כן יבטחו כי מהיום והלאה ולא יבושו לעולם : (א) והיה אחרי כן. אמר רבי ישועה כל זאת הנבואה היא לעתיד ורבי משה הכהן אמר אם כן למה אמר אחרי כן רק והיה באחרית הימים אולי זה הנביא היה בימי יהושפט על כן יזכור עמק יהושפט והנביאים ובני הנביאים היו רבים כי רבים יבאו

יואל ב

ג' דֶשְׁא֖וּ נְא֣וֹת מִדְבָּ֑ר כִּי־עֵץ֙ נָשָׂ֣א
ג' פִרְי֔וֹ תְּאֵנָ֥ה וָגֶ֖פֶן נָתְנ֥וּ חֵילָֽם׃
ג' כג וּבְנֵ֣י צִיּ֗וֹן גִּ֤ילוּ וְשִׂמְחוּ֙ בַּיהוָ֣ה
אֱלֹהֵיכֶ֔ם כִּֽי־נָתַ֥ן לָכֶ֛ם אֶת־הַמּוֹרֶ֖ה
י' לִצְדָקָ֑ה וַיּ֣וֹרֶד לָ֠כֶ֠ם גֶּ֣שֶׁם מוֹרֶ֧ה
וּמַלְק֖וֹשׁ בָּרִאשֽׁוֹן׃ כד וּמָלְא֥וּ הַגֳּרָנ֖וֹת ב' וסמס סוסים
בָּ֑ר וְהֵשִׁ֥יקוּ הַיְקָבִ֖ים תִּיר֥וֹשׁ וְיִצְהָֽר׃
כה וְשִׁלַּמְתִּ֤י לָכֶם֙ אֶת־הַשָּׁנִ֔ים אֲשֶׁר֙
אָכַ֣ל הָֽאַרְבֶּ֔ה הַיֶּ֖לֶק וְהֶחָסִ֣יל וְהַגָּזָ֑ם
ג' חֵילִי֙ הַגָּד֔וֹל אֲשֶׁ֥ר שִׁלַּ֖חְתִּי בָּכֶֽם׃
י' מ"ל כו וַאֲכַלְתֶּ֤ם אָכוֹל֙ וְשָׂב֔וֹעַ וְהִלַּלְתֶּ֗ם
ס' בליש' אֶת־שֵׁם֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֔ם אֲשֶׁר־עָשָׂ֥ה
עִמָּכֶ֖ם לְהַפְלִ֑יא וְלֹא־יֵבֹ֥שׁוּ עַמִּ֖י
לְעוֹלָֽם׃ כז וִידַעְתֶּ֗ם כִּ֣י בְקֶ֤רֶב יִשְׂרָאֵל֙
ב' אָ֔נִי וַאֲנִ֛י יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶ֖ם וְאֵ֣ין ע֑וֹד
וְלֹא־יֵבֹ֥שׁוּ עַמִּ֖י לְעוֹלָֽם׃

ד' מ"ל ג א וְהָיָ֣ה אַחֲרֵי־כֵ֗ן אֶשְׁפּ֤וֹךְ
ב' אֶת־רוּחִי֙ עַל־כָּל־בָּשָׂ֔ר וְנִבְּא֖וּ
בְּנֵיכֶ֣ם וּבְנֽוֹתֵיכֶ֑ם זִקְנֵיכֶם֙ חֲלֹמ֣וֹת
ל' וחד יס'מון ד' הס' בליש' יַחֲלֹמ֔וּן בַּח֣וּרֵיכֶ֔ם חֶזְיֹנ֖וֹת יִרְאֽוּ׃

תרגום

אִתְעַטָּרוּ דִּירַת מַדְבְּרָא אֲרֵי אִילָנָא אַצְלַח אִבֵּיהּ תֵּינַיָא וְגוּפְנַיָא טְעַנוּ פֵּירֵיהוֹן׃ כג וּבְנֵי צִיּוֹן בִּיעוּ וַחֲדוּ בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן אֲרֵי אֲתִיב לְכוֹן יַת מַלְפְּכוֹן בִּזְכוּ וּמַחִית לְכוֹן מְטַר בַּכִּיר בְּעִדָּנֵיהּ וּלְקִישָׁא בְּיַרַח נִיסָן׃ כד וְיִתְמְלוֹן אִדְּרַיָא עֲבוּרָא וִיטוּפוּן גַּעֲוַיָא חַמְרָא וּבֵירַיָא מִשְׁחָא׃ כה וַאֲשַׁלֵּם לְכוֹן שְׁנַיָא טָבָתָא חֲלַף שְׁנַיָא דְּבַזּוּ יַתְכוֹן פַּלְחֵי כּוֹכְבַיָא וּמַזָּלַיָא אוּמַיָא וְלִישָׁנַיָא פּוּרְעָנוּת חֵילִי רַבָּא דְּשַׁלְחִית בְּכוֹן׃ כו וְתֵיכְלוּן מֵיכַל וְתִסְבְּעוּן וּתְשַׁבְּחוּן יַת שְׁמָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן דַּעֲבַד עִמְּכוֹן פְּרִישָׁן וְלָא יִבְהֲתוּן עַמִּי לְעָלַם׃ כז וְתֵדְעוּן אֲרֵי בְּגוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל אַשְׁרֵיתִי שְׁכִנְתִּי וַאֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְלֵית עוֹד וְלָא יִבְהֲתוּן עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל לְעָלַם׃ א וִיהִי בָּתַר כֵּן אֶשְׁפּוֹךְ יַת רוּחַ קוּדְשִׁי עַל כָּל בִּסְרָא וְיִתְנַבּוּן בְּנֵיכוֹן וּבְנָתֵיכוֹן סָבֵיכוֹן חֶלְמִין יַחְלְמוּן עוּלֵמֵיכוֹן חֶזְוָנִין יֶחֱזוּן׃

תולדות אהרן כי עץ. כתובות קיב (שביעית לס):
ובני ציון. תענית ו (שקלים ג תענית סד) : גשם מורה. תענית ס : אכול ושבוע. מ"ק ט : את רוחי. עקרים מ"ב פכ"ב :

רדק

...ים מים : כי עץ נשא ...עץ נשא פריו בייבוש כן ... מקומות כדשא ס : חילם. ...פרי וי"ת עענו פיריהון : ...ן. כנגד מה שאמר תקעו ... כי נתן לכם את המורה ... יורה ואמר כי נתן לכם ... עמכם בעברו על פשעכם ... במטר וזכר המורה תחלה ...ן אח"כ פירש עוד ואמר ... מורה ומלקוש בראשון, ... הנקרא מורה הורידו לכם ... במרחשון והוריד לכם ג"כ ... בחדש הראשון שהוא ניסן ... במ"ס כמו יורה ביו"ד ... הראשון ענין הוראה ...' כן ובני ציון ביעו וחדו ...' אלהכון ארי יתיב לכון ... לזכו ומחית לכון מטר ...ים ולקישא בירת ניסן. ... כי יורה ומלקוש ... בניסן באותה שנה שאמרו אותם שנה יצא רוב אדר ולא ירדו להם גשמים וירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן אמר להם הנביא לישראל צאו וזרעו אמרו מי שיש לו קב חטים או ...ים ...לנו ויחיה או יזרענו וימות אמר להם אעפ"י כן צאו וזרעו נעש' להם נס ונתגלה להם מה שבחורים ובסדקין של נמלים ושבכותלי' ויצאו וזרעו שני ושלישי ורביעי וירדה להם רביעה ... בניסן והקריבו עומר בט"ז בניסן ונמצא העומר המתקרב מתבואה שגדלה בששה חדשים קרב משל י"א יום. ונמצאת התבואה שגדלה בששה חדשים גדלה באחד עשר יום ועל אותו ... בזורעים בדמעה ברנה יקצרו : (כד) ומלאו הגרנות בר. מבואר הוא : והשיקו. כמו והציפו מן ויצף ה' אלהים את מי ים סוף על פניהם כלומר שהיו היקבים מלאים עד שיציפו ... על פניהם. ובדברי רז"ל מי החג שנטמאו השיקן סקדישן טסרין סקדישן ואחר כך השיקן ואח"כ השיקן טמאים פי' שקטן במי מקוה עד שיצופו מי המקוה עליהם : (כה) ושלמתי לכם ... כי לא באו בשנה אחת כמו שפי'. וי"ת הפסוק הזה דרך משל נראה כי דעתו היה שהיא נבואה עתידה לימות המשיח שתרגם ואשלם לכון שניא טבתא וגו' : (כו) ואכלתם. אמר ... להפליא, פלא היה כי בשנה אחת שלם להם תבואת ארבע שנים. ולדברי רבותינו ז"ל שכתבנו היה הפלא יותר גדול : ולא יבושו. לפי שהיה להם באלה השנים חרפת רעב בגוים : ... תכירו שאני בקרבכם שומע לצעקתכם ואני אלהיכם ואין עוד, לא כאלהי העמים שעבדתם כי הם לא יועילו כי תהו המה : (א) והיה אחרי כן. כמו והיה באחרית הימים, ... כן לפי שאמר וידעתם כי בקרב ישראל אני אמר עתה תדעו ולא ידיעה שלמה כי עוד תשובו ותחטאו לפני אבל אחרי זאת הידיעה יבא זמן שתדעו אותי ידיעה שלמה ולא תחטאו ... ימות המשיח שנ' כי מלאה הארץ דעה את ה' : אשפוך רוחי על כל בשר. פי' בישראל כמו שאמר במקום אחר כל בשר ואינו לכל בעלי חיים אלא האדם לבדו, ואומר ויברך כל בשר ... כן פרש הנה כל בשר על ישראל הראויים להיות רוח הקדש עליהם. ואמר כל ר"ל הגדולים והקטנים כמו שאמר כי כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם, ורוחי היא רוח דעה והשכל ... ונחה עליו רוח ה' ואחר כך פירש רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'. ומפני שיזדכך שכלם ויגבר במקצתם כח הדברי עד שיתנבאו כי לא אמר כי כלם יתנבאו ... בניכם ובנותיכם. ובשפיכות הרוח אמר על כל בשר אבל בנבואה לא אמר כל אלא ונבאו בניכם ובנותיכם ; ואמר זקניכם בחוריכם לא כלם והוא ע"ד שכתב החכם הגדול הרב ר' משה

מצודת דוד

...ם אפלו המדבר מושב הרועים : כי עץ נשא פריו. ר"ל כי אפי' העץ ...ם וכל שכן שתצמיח דשא כי יותר יש צורך מטר השמים אל האילנות מלדשא ...ן כג) את המורה לצדקה. את המטר יתן בצדקה ולא לפי הגמול : בראשון. ...ה בזמן הראשון קודם עצירת הגשמים שהיה כל אחד בזמנו : (כד) והשיקו. ...יין השמן יורדים אל היקב משמיעים הרעשת קול ור"ל שיתרבו היין והשמן : ...) ונתי לכם. מה שנחסר בשנים הקודמים ע"י הארבה אשלים אותה למלאות הכל ...תסי הברכה מרובה : (כו) ואכלתם. אז תאכלו אכילה ושביעה ר"ל לא יחסר ...אכלו עד כדי שביעה לא כדרך שאוכלים בימי הרעב רק להחיות את ...ם הללתם. אז תהללו את ה' אשר עשה עמכם דבר שיש להפליא בו כי תהיה הברכה בתכלית : ולא יבושו עמי לעולם. ר"ל עוד לא ילכו לגור בארצות הכשדים ...פרו ולחם ולא יסבלו אח"כ חרפת הכשדים ובשתם : (כז) וידעתם. אז תראו אשר אני בקרב ישראל להשגיח בהם : ואין עוד. ר"ל אין עוד אלהים לעכב על ...על לכם ברכה מרובה כזאת : ולא יבשו וגו'. ולכן לא יבשו עד עולם כי מי יעמוד למולי להביאם לידי בושה : (א) והיה אחרי כן. ר"ל אחרי ימים מרובים ...ן ביח. אשפוך את רוחי. ר"ל רוח חכמה והכרת אלהות אשפוך על כל בשר כי אף העכו"ם יכירו אז וידעו שה' הוא האלהים : ונבאו בניכם ובנותיכם. לא ...ו כי הגלם שנעדרת הנבואה מישראל כי אז ינבאו בניכם ובנותיכם עם כי האבות לא נבאו : חלומות נבואה : חלומות יחלומון. ר"ל חלום נבואי : חזיונות יראו. גם הוא ענין

מצודת ציון

(כב) דשאו. מלשון דשא ועשב: נאות. מדור: נשא. טען וגדל: חילם. מל' חיל וכח ור"ל פריים: (כג) המורה. כן יקרא הגשם היורד אחר הזריעה כי מרוה ומשביע הארץ והזורעים וכן יורה ומלקוש (דברים י"א) : לצדקה. כמו בצדקה ובא הלמ"ד במקום הבי"ת כמו ישבת לכסא (תהלים ט') ומשפטו בכסא : ומלקוש. הוא מטר המאוחר היורד על הקשין ועל המלילות : (כד) הגרנות. מקום שאוצרים שם התבואה : בר. תבואה כמו לשבר בר (בראשית מ"ב) : והשיקו. ענין השמעת קול כמו כמשק גבים (ישעיה ל"ג) : היקבים. הם הבורות שהיין והשמן יורד בהם : (כו) והללתם. מלשון הלול ושבח : להפליא. מלשון פלא ותמהון : (א) אשפוך. ר"ל אתן בשיעור מרובה כשופך דבר מה : כל בשר. ר"ל כל אדם כמו לכל בשר (שם סו) : חזיונות. מל' חזון ומראה נבואה :
ונתתי

מרפא

יואל

ב וְגַם עַל־הָעֲבָדִים וְעַל־הַשְּׁפָחוֹת
בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֶשְׁפּוֹךְ אֶת־רוּחִי׃
ג וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ
דָּם וָאֵשׁ וְתִימְרוֹת עָשָׁן׃ ד הַשֶּׁמֶשׁ
יֵהָפֵךְ לְחֹשֶׁךְ וְהַיָּרֵחַ לְדָם לִפְנֵי בּוֹא
יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא׃ ה וְהָיָה כֹּל
אֲשֶׁר־יִקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה יִמָּלֵט כִּי
בְּהַר־צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלִַם תִּהְיֶה פְלֵיטָה
כַּאֲשֶׁר אָמַר יְהוָה וּבַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר
יְהוָה קֹרֵא׃
ד א כִּי הִנֵּה בַּיָּמִים הָהֵמָּה
וּבָעֵת הַהִיא אֲשֶׁר אָשׁוּב אֶת־שְׁבוּת
יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם׃ ב וְקִבַּצְתִּי אֶת־
כָּל־הַגּוֹיִם וְהוֹרַדְתִּים אֶל־עֵמֶק
יְהוֹשָׁפָט וְנִשְׁפַּטְתִּי עִמָּם שָׁם עַל־
עַמִּי וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פִּזְּרוּ
בַגּוֹיִם וְאֶת־אַרְצִי חִלֵּקוּ׃ ג וְאֶל־עַמִּי
יַדּוּ גוֹרָל וַיִּתְּנוּ הַיֶּלֶד בַּזּוֹנָה וְהַיַּלְדָּה
מָכְרוּ בַיַּיִן וַיִּשְׁתּוּ׃

תרגום

ב וְאַף עַל עַבְדִין וְעַל אַמְהָן
בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן אֶשְׁפּוֹךְ יַת רוּחַ
קוּדְשִׁי׃ ג וְאֶתֵּן אָתִין בִּשְׁמַיָּא
וּבְאַרְעָא דְּמָא וְאֶשָּׁא וְיִטּוּרִין
דִּתְנָן׃ ד שִׁמְשָׁא יִתְהַפֵּךְ
לְקַבְלָא וְסִהֲרָא לִדְמָא קֳדָם
מֵיתֵי יוֹמָא דַעֲתִיד לְמֵיתֵי מִן
קֳדָם יְיָ רַבָּא וּדְחִילָא׃ ה וִיהֵי
כֹּל דְּצַלֵּי בִּשְׁמָא דַייָ יִשְׁתְּזֵיב
אֲרֵי בְּטוּרָא דְּצִיּוֹן וּבִירוּשְׁלֵם
תְּהֵי שֵׁיזָבְתָא כְּמָא דַאֲמַר יְיָ
וּבִמְשֵׁיזְבַיָּא דַייָ זַמִּין׃ א אֲרֵי
הָא בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן וּבְעִדָּנָא
הַהִיא דַאֲתִיב יַת גָּלְוַת אֱנָשׁ
יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם׃
ב וְאֶכְנוֹשׁ יַת כָּל פַּלְחֵי מַזָּלַיָּא
סְחוֹר סְחוֹר דְּאַרְעָא יִשְׂרָאֵל
וְאַחֲתִנּוּן לְמֵישַׁר פְּלוּג דִּינָא
וְאֶתְפְּרַע מִנְּהוֹן תַּמָּן עַל עַמִּי
וְאַחֲסַנְתִּי יִשְׂרָאֵל דְּבַדַּרוּ בֵּינֵי
פַּלְחֵי מַזָּלַיָּא סְחוֹר סְחוֹר
דְּאַרְעָא יִשְׂרָאֵל וְיַת אַרְעִי
פַּלִּיגוּ׃ ג וּבְעַמִּי רְמוֹ עַדְבִין
וִיהָבוּ עוּלֵימָא בַּאֲגַר זַנִּיתָא
וְעוּלֵימְתָא זַבִּינוּ בְּחַמְרָא

אבן עזרא

יגאו לדבר עם אלישע ועובדיהו לבדו החביא מהם ק' : על כל בשר . בארץ ישראל שהוא מקום ראוי להנבאה : (ב) וגם על העבדים . שהנו לתירת השם וככה השפחות : (ג) ונתתי . מנהג אנשי לשון הקודש כאשר יזכרו ב' דברים יחל לספר דברי השני בתחילה ואחר כן ישוב אל הראשון באחרונה כמו לך יום אף לך לילה ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו וככה זה ונתתי דם בארץ ובשמים אש ותימרות עשן : (ד) השמש . יספר קדרות שיהיה לשמש בהתחברה עם הירח והירח יקדר ויהיה אדום זה יהיה בהיותו רחוק מראש התלי וזנבו קרוב מחש מעלות ולעולם הם אותות על מלחמות והיה לאות כי ימותו עמים רבים : (ה) ובשרידים . הטעם כפול וטעם אשר ה' קורא גוזר : (א) כי . בעבור זה הכתוב חשבו רבים כי הנבואה לעתיד אולי כן הוא ורבי משה אמר מצאנו שנפל פחד השם על כל הגוים שהם סביבות ירושלם בימי יהושפט ויביאו לו מנחות . והנה בימיו שבו השבויים בימי אבותיהם : (ב) וקבצתי . זאת היא המלחמה שהתחברו בני מואב ובני עמון ושעיר חיל כבד לרוב מאוד ויהושפט היה לו מיהודה ומבנימן אלף אלפים ומאה ושמים אלף גבורי חיל ועמק יהושפט היא עמק ברכה כי יהושפט קרא שמו כן : (ג) ואל. ידו . פועל עתיד תחת עבר והעד וידו אבן בי גם נכון הוא להיותו עבר רק יהיה מפעלי הפעל . והנה מצאנו לידות שיורה על עלומי הה"א : ויתנו. הילד הישראלי במחיר זונה בעבור זנות : והילדה מכרו ביין

רשי

לו) : (ג) ותמרות עשן . זקיפות מעלה עשן בגובה : (ד) יהפך לח[שך] ... את המשתחוים לחמה : (ה) והיה כל אשר יקרא וגו' . כאשר[...] והיכן אמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך (דברי[ם] ...) ובשרידים . בשארית אשר יותר : אשר ה' קורא . לשון קרואי[ם] או לעבודת המלך ל[...] (ב) אל עמק יהוש[פט] ... עמם בעומק הדין ... מעשמי יה : (ג) י[דו] ... כמו וידו אבן בי (...)

רדק

ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמכם וגם אותם לפי שיעמדו בארץ ישראל ויעבדו את ישראל תהיה להם רוח דעה והשכל , וענין שפיכות הרוח ר"ל שתהיה בהם רוח לרוב כענין ה[...] אמר ושפכתי על בית דוד ועל יושב ירושלם רוח חן ותחנונים : (ג) ונתתי מופתים . באותו הזמן אתן מופתים על העתיד לבא והמופתים יהיו בשמים ובארץ הדם לרוב ההרג[...] ותמרות עשן בשמים והם הברקים השורפים בנפלם והשרפה תעלה עשן והם יהיו מופת על מגפת הגוים הבאים עם גוג ומגוג על ירושלם : תמרות עשן . עמודי עשן . ולפי שהת[...] ויחר ושוה ידמו הדבר הגבוה והישר אליו לפיכך אמר ותמרות עשן על עמודי העשן , וכן בדברי רז"ל על העשן אמרו מתמלה תמרתו ואמרו בית אבטינס היו על מעשה הקטרת ול[...] ושלחו והביאו אומנים מאלכסנדריא והיו יודעים לפטם כמותם ולא היו יודעים להעלות העשן כמותם שהללו מתמר ועולה כמקל והללו מפזל לכאן ולכאן , ואלה הברקים שירדו שלו[...] השמש שיהפך לחשך והירח לדם פירשו המפרשים כמשמעו כי באותו הזמן יהיו אלה המופתים . וכן דעת החכם רבי אברהם א"ע ז"ל ואמר כי קדרות המאורות הוא מופת על מלחמות עגו[...] המאורות יהיה באותו הזמן לפני בא יום ה' והיא יום מגפת גוג ומגוג והעמים אשר אתו והסימנים שאלה יהיו מופתים על הדבר הזה · ופירוש והירח לדם הוא קדרות הירח והשי[...] שלא יהיה הירח שחור וכשלא יהיה הקדרות שלא יהיה אדים כדם ז"ש והירח לדם , והרמב"ם פי' כי זה והדומי' לו הוא עד"מ על הצרות שיבאו על העמים והמופתים שאמר בשמים וב[...] ותמרות עשן וכן השמש יהפך לחשך והירח לדם כל זה הוא משל אל הצרות והמלחמות כמ"ש על הארבה לפניו רגזה ארץ רעשו שמים שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם . וכן יאמר ע[...] ומגוג שמש ירח קדרו וכוכבים אספו נגהם , ולפי' הרמב"ם ז"ל מה שאמר לפני בא יום ה' היה לו לומר בבא יום ה' . ואפשר שאמר שהצרה הזאת תהיה לישראל ויהיה להם האור לח[...] יום מפלתו של גוג ומגוג שיעלה עם עמים רבים על ירושלם עד שילחמו עליה ויצא חצי העיר בגולה וזה הוא החשך כמו שאמר בנבואת זכרי' לא יהיה אור יקרו' וקפאון ויום מפלת גו[...] יום ה' הגדול והנורא כמו שאמר בארבה כי גדול יום השם ונורא מאד : (ד) השמש . פירשנוהו : (ה) והיה כל אשר יקרא . כי אז במלחמת גוג ומגוג תהיה צרה גדולה לישראל זמן מ[...] שאמר על אותו הזמן חבי כמעט רגע עד יעבור זעם , ואז יכלו רבי' מישראל והקדושי' ויראי' השם באמת ימלטו . כמו שאמר בנבואת ישעיה והיה כל הנשאר בציון והנותר בירושלם ק[...] כל הכתוב לחיים בירושלם . וכן אמר . כל אשר יקרא בשם ה' והוא שיקראוהו באמת . כמו שאמר קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת והם שרידי' אשר ה' קורא כי [...] באמת והוא יקרא אותם עבדי ואוהבי : כי בהר ציון . כי הם יעלו הגוים : ובשרידים . והפלטה תהיה בשרידים . או יהיה פי' קורא קריאת הגדולה והכבוד וכן שלישים וקרואים ה[...] וקראתי לעבדי לאליקים . וי"ת קורא זמין : (א) כי הנה . כי הנה זה יהיה בימים ובעת אשר אשיב את שבות יהודה וירושלים וזה ימות המשיח וזכר יהודה וירושלים אע"פ שכל ישרא[ל...] שהמשיח יהיה משבט יהודה זכר יהודה . וזכר ירושלים לפי שהיא ראש הממלכה , גם זכר ירושלם כי שם תהיה מלחמת גוג ומגוג : אשיב . כתוב בוי"ו מן הקל . כמו ושב ה' את שבותך [...] והשקט , וקרי אשיב ביו"ד מן הכבד ענין ההשבה : (ב) וקבצתי . ואז באותו הזמן אקבץ את כל הגוים , וטעם וקבצתי שאתן בלבם שיבאו עם גוג ומגוג , וכן אמר בנבואת יחזקאל וה[...] הרי ישראל : והורדתי' אל עמק יהושפט . כי שם תהיה המלחמה וזה העמק היה למלך יהושפט אולי בנה שם או עשה שם מעשה ונקרא על שמו , והעמק לעיר ירושלם . או נקרא ע[...] על שם המשפט . כמו שאמר ונשפטתי עמם שם וכן ת"י למישר פלוג דינא : ונשפטתי . אהיה במשפט עמם ואוכיחם על אשר הרעו לישראל בגלותם ביניהם : אשר פזרו בגוים . עי[...] שהחריבו ארץ ישראל ופזרו יושבים בין הגוים : (ג) ואל עמי . כמו ועל , וכן ויך את ספלפתי אל מגאו כמו על : ידו גורל . היו משליכים גורל ביניהם על ישראל זה יהיה שלך וזה י[...]

מצודת ציון

(ג) ונתתי . כמו ואתן : מופתים . מל' מופת ואות : ותמרות . מל' אילן תמר : (ה) פליטה . ענין הצלה כמו ומפלטי לי (ש"ב כב) : ובשרידים . ענין שארית כמו עם שרידי חרב (ירמיה לא) : (א) שבות . מלשון שבי : (ב) ונשפטתי . ענין ויכוח : (ג) ואל עמי . כמו ועל עמי : ידו .

מצודת דוד

מראה נבואה : (ב) אשפוך את רוחי . רוח חכמה לדעת את ה' : (ג) דם . [...] ישפך דם הרבה ויאמר זה על גוג ומגוג : ואש . מן השמים תרד עליו [...] ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגו' אש ונפרית אמטיר עליו (יחזקאל ל"ח):ותמ[רות] עשן השריפה תעלה למעלה זקוף כאילן תמר : (ד) יהפך לחשך . ר"ל מגודל הצרה הבאה עליהם יחשך להם מאור היום : ודם . יהפך למראה דם כי אז לא תא[...] והוא ענין מליצה כי כשאדם בצרה העולם חשוך בעדו : לפני בוא יום ה' . כל זה יהיה לפני הגאולה וסמוך לה : הגדול והנורא . כי אז יראה גדולת ממש[...] הנוראים : (ה) כל אשר יקרא בשם ה' ימלט . ר"ל הקוראים בשם ה' המה ימלטו מן הצרה הבאה על הבבליים : כי בהר ציון . ר"ל כי הפליטה תהיה בה[...] כמו שהבטיח ה' וגם שם לא לכולם כי רק בהנשארים המוכרי' שבהם אשר כל א' מהם קורא אל ה' וזועק אליו ומשים בו בטחונו : ד (א) אשר אשיב.שאשיב [...] בני השבי מיהודה וירושלים ולא זכר שאר השבטים לפי שכל נבואתו היתה רק על יהודה וירושלים לכן לא זכר מהם אבל האמת שגם בני עשרת השבטים [...] שמה : (ב) וקבצתי . אז אקבץ את כל הגוים ואוריד אותם אל עמק יהושפט כן שם המקום שיפלו שם הבבליים הבואים על ירושלים : ונשפטתי עמם . את[...]

תולדות אהרן
סנהדרין לב חולין קלג
עקרים מ"ד פ"ט

רשי

אתם משלמים. זהו הגמול שנתן שלמה לחירם מלך צור עשרים ... (מ"א ט): קל מהרה. לשון זריזות: (ח) לשבאים וגו'. לבני שבא: ... והיכן דבר (עבד) עבדים יהיה לאחיו (בראשית ט) כן מפורש ... (ט) קדשו מלחמה. אם תוכלון אתם להלחם כנגדי: (י) אתיכם. ... צ"ו: מזמרותיכם. ... ע"ו: (יא) עושו. ... כך חברו מנחם ... ם יתכנשון ואומר לשון עשת ברזל ... מש"א בלע"ז ואין ... ד: שמה הנחת ה' ... שם בקבוצת עמק ... ביד גבורתכם כן ... ואיני יודע אם ל' ... ה או לשון חתת ... ל כמו (דניאל ב) ... ול קדם מלכא שאין בו

יואל ד

ד וְגַם מָה־אַתֶּם לִי צֹר וְצִידוֹן וְכֹל
גְּלִילוֹת פְּלָשֶׁת הַגְּמוּל אַתֶּם
מְשַׁלְּמִים עָלָי וְאִם־גֹּמְלִים אַתֶּם ל' זקף קמץ ב'
עָלַי קַל מְהֵרָה אָשִׁיב גְּמֻלְכֶם ב' וחסר ובטעי'
בְּרֹאשְׁכֶם׃ ה אֲשֶׁר־כַּסְפִּי וּזְהָבִי
לְקַחְתֶּם וּמַחֲמַדַּי הַטֹּבִים הֲבֵאתֶם ל' . ג'
לְהֵיכְלֵיכֶם׃ ו וּבְנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי י"ב ר"פ
יְרוּשָׁלִַם מְכַרְתֶּם לִבְנֵי הַיְּוָנִים לְמַעַן ל'
הַרְחִיקָם מֵעַל גְּבוּלָם׃ ז הִנְנִי מְעִירָם ל'
מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתָם
שָׁמָּה וַהֲשִׁבֹתִי גְמֻלְכֶם בְּרֹאשְׁכֶם׃ ב' וחסר
ח וּמָכַרְתִּי אֶת־בְּנֵיכֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיכֶם
בְּיַד בְּנֵי יְהוּדָה וּמְכָרוּם לִשְׁבָאיִם ל'
אֶל־גּוֹי רָחוֹק כִּי יְהוָה דִּבֵּר׃
ט קִרְאוּ־זֹאת בַגּוֹיִם קַדְּשׁוּ מִלְחָמָה
הָעִירוּ הַגִּבּוֹרִים יִגְּשׁוּ יַעֲלוּ כֹּל אַנְשֵׁי י' מ"ג
הַמִּלְחָמָה׃ י כֹּתּוּ אִתֵּיכֶם לַחֲרָבוֹת ל' . ל'
וּמַזְמְרֹתֵיכֶם לִרְמָחִים הַחַלָּשׁ יֹאמַר ל' . ל' . ל'
גִּבּוֹר אָנִי׃ יא עוּשׁוּ וָבֹאוּ כָל־ ל'
הַגּוֹיִם מִסָּבִיב וְנִקְבָּצוּ שָׁמָּה הַנְחַת ל' וחד הנחת
יְהוָה גִּבּוֹרֶיךָ׃ יב יֵעוֹרוּ וְיַעֲלוּ הַגּוֹיִם ג' . ג רפי'
אֶל־עֵמֶק יְהוֹשָׁפָט כִּי שָׁם אֵשֵׁב

תרגום

וְאִשְׁתִּיאוּ׃ ד וְאַף מָא אַתּוּן חֲשִׁיבִין קֳדָמַי צוֹר וְצִידוֹן וְכֹל תְּחוּמֵי פְלִשְׁתָּאֵי הַגְמָלָא אַתּוּן מְשַׁלְמִין קֳדָמַי וְאִם גָמְלִין אַתּוּן קֳדָמַי קַלִּיל בִּפְרִיעַ אָתֵיב גְמֻלֵיכוֹן בְּרֵישֵׁיכוֹן׃ ה דִּי כַסְפִּי וְדַהֲבִי נְסֵבְתּוּן וּמָנֵי חֶמְדְּתָא טָבַיָּא אַעֲלְתּוּן לְהֵכְלֵיכוֹן׃ ו וּבְנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יְרוּשְׁלֶם זַבִּנְתּוּן לִבְנֵי יְוָנָאֵי דְּיָתְבֵי בִּסְפַר דִּימָא בְּדִיל לְאַרְחָקוּתְהוֹן מֵעַל תְּחוּמֵיהוֹן׃ ז הָא אֲנָא מַיְתֵי לְהוֹן בְּגָלֵי מִן אַתְרָא דְּזַבִּנְתּוּן יַתְהוֹן לְתַמָּן וַאֲתֵיב גְּמֻלֵיכוֹן בְּרֵישֵׁיכוֹן׃ ח וְאֶמְסַר יַת בְּנֵיכוֹן וְיַת בְּנָתֵיכוֹן בְּיַד בְּנֵי יְהוּדָה וִיזַבְּנוּנוּן לִבְנֵי שְׁבָא לְעַמָא רְחִיקָא אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ גְּזִיר כֵּן׃ ט אַכְלוּ דָא בְּעַמְמַיָּא זַמִּינוּ עָבְדֵי קְרָבָא יֵתוּן בְּגָלֵי גִבָּרַיָּא יִתְקָרְבוּן וְיִסְקוּן כֹּל גַּבְרֵי עָבְדֵי קְרָבָא׃ י אַתְקִינוּ סַיְפֵיכוֹן לְסַיְפִין וּמַגְּלֵיכוֹן לְמוֹרְנִין דְּחַלִּישׁ יֵימַר גִּבַּר אֲנָא׃ יא יִתְכַּנְשׁוּן וְיֵיתוּן כָּל עַמְמַיָּא מִסְחוֹר סְחוֹר וְיִתְקָרְבוּן תַּמָּן יְתַבַּר יְיָ תְּקוֹף גִּבָּרֵיכוֹן׃ יב יֵיתוּן בְּגָלֵי וְיִסְקוּן עַמְמַיָּא לְמֵישַׁר פְּלוּג דִּינָא אֲרֵי תַמָּן אִתְגְּלֵי לְמֵידַן

אבן עזרא

ביין. בדמי יין להשתכר עם הזונה כי כל זונה במקרא היא כמשמעה חוץ מן והזונות רחצו שהוא כמו אזניך כי האלף נוסף: (ד) וגם מה אתם לי. מתנבא על צר וצידון ופלשתים שיבא יום אידם והנה מצאנו כתוב כי הפלשתים היו מביאים ליהושפט מנחה וכסף משא וזה לאות שנגברה ידו עליהם וטעם הגמול כאילו גמלתי לכם רע או אתם תחלו לגמול לי כמו אשר גמלנו אותו: (ה) אשר כספי וזהבי. שנתנו מלכי יהודה להם שוחד או לפדיון השבויים ובני שלקחתם במלחמה או בגניבה: (ז) הנני. הם ישובו וינקמו מהם: (ח) ומכרתי. הוסיף על המדה: ואת בנותיכם. שאינן יוצאות למלחמה: שבאים. גוי רחוק שהוא ממלכות שבא: (ט) קראו. שב עתה להגיד דברי החיל הגדול הבא על יהושפט: קדשו. הכינו: (י) כתו אתיכם. כמו את מחרשתו ואת אתו: ומזמרותיכם. שיזמרו בהם הזמורה: החלש. יתחזק: (יא) עושו. התקבצו ומגזרת עיש שהם ז' כוכבים לעולם לא יתפרדו כי הם בגלגל העליון והם נראים בקיץ ובחורף בארץ: הנחת. כמו הירד ואלה דברי הנביא והטעם הוריד השם: גבוריך. שם והם המלאכים כנגד העירו הגבורים וזאת המלה ידועה בתרגום וככה נחת גדודיה על עפר נחת ויפת אמר שמה ישבר השם גבוריך אתה האויב הבא כמו ונחתה קשת נחושה: (יב) יעורו. כמו העירו

ב׳: הטבים ה׳ חסר ו׳ בליש׳ בקרי׳ וסימ׳ לך נא אל הצאן וקח לי מש׳ שני. פן תאכל ושבעת ובתים טובים, והאנשים טובים לנו מאד, אשר פגע בשני אנשים. ומחמדי הטבים הבאתם להיכליכם: הבאתה ג׳ בקריאה וסימ׳ בסדר חקה: הגבורים ז׳ מ״ל וסימ׳ ונתן הנביא ושמעי ורעי. ואת נתן הנביא ובניהו ואת הגבורים. עלו הסוסים והתהללו. אלה עשו שלשת הגבורים. ואת כל צבא הגבורים. ויקהל דוד את כל.

רדק

...ידו מן לידות את קרנות ... שגיסת שני יודי"ן כאחד ... פ"א הפעל והועלם ... י"ד אית"ן, ופירוש ... שליך עליהם גורל: ... כזונה: (ד) וגם מה ... לי ולכם שבאתם בארצי ... היה לכם להטיב לעמי ... כן אלא כאשר ראיתם ... מלכי האומות התחברתם ... שלל ולבוז בז. ויונתן ... אתון חשיבין קדמי: ... גבולים: הגמול. הה"א ... גמול הוא תחלת הטובה ... או חבירו או תחלת הרעה. ... לי. כי גמלת עלינו, ... הטובה או הרעה. ... ענין בלשון שלום הוא ... כמו שאמר הגמול אתם ... ואם גומלי' אתם עלי ... הרעה, אמר מה זאת ... לי אם תחשבו להנקם ... לכם מתי הרעותי לכם. ... אתם מעצמכם גומלים ... כי מי הירע לישראל ... רע לי כי הם בני אם כן ... אשיב גמולכם בראשכם: ... כספי וזהבי לקחתם. כי ... של ישראל לי הוא כי אני ... (ו) ובני יהודה. בעודם ... הם גונבים את הקטנים ... הם לבני היונים שהם ... ישראל למען לא ישובו עוד לארצם, או אמר זה בגלותם שבאו עם אויביהם והיו לוקחים הבנים ומוכרים אותם ליונים: (ז) הנני מעירם. כי עוד ישובו לארצם אעפ"י שמקום גלותם ... לארצם הם או בניהם או גם הם גם בניהם הם בתחיית המתים ובניהם שיהיו בזמן הישועה: (ח) ומכרתי. כלומר אמסרם בידם והם ימכרום לשבאים שהם רחוקים מארצם יותר מהיונים: ... עם האלף בחיר"ק והיו"ד נחה, שבאי' הם בני שבא והם מזרחי' ודרומית לארץ ישראל ולצר ולצידון ופלשת והם רחוקים מאד מאלה הארצות: (ט) קראו זאת. כאלו כרוז יעבור אליהם ... למלחמה זאת על ירושלם: קדשו הזמינו. כמו ויקדש את ישי ואת בניו: (י) כתו אתיכם לחרבות. כלי המלחמה. והאתי' הם שחופרים בהם, והמזמרות הם שחותכים בהם ... אמר כל כלי ברזל השיבו אותם לכלי מלחמה כי גדולה תהיה זאת המלחמה ובזמן השלום שיהיה אחר זאת המלחמה אמר בנבואת ישעיה. בהפך זה, וכתתו חרבותם לאתים ... למזמרות: (יא) עושו ובאו. הקבצו מן עש כסיל וכימה שהוא חבור כוכבים. וכן תרגם יונתן יתכנשון ויתון: ונקבצו. צווי שלא עם נו"ן הבנין: הנחת ה' גבוריך. הורד מתרגום ... גבוריך. הם המלאכים, על דרך כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. ועל דרך מן השמים נלחמו הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא: (יב) יעורו. מבואר הוא: שלחו

מצודת דוד

...עשו לעמי בימים הקדמונים ר"ל שם אביא עליהם הפורעניות וזה יתאב ... בזה יודיע ששטו: אשר פזרו. שהגלום משם: חלקו, חלקו ביניהם: ... ורל. מי מהם למי: בזונה. בשכר זונה באתננה: ביין. במחיר היין: ... גם מה אתם לי. ר"ל מה לכם עלי אתם צור וגו': הגמול. וכי אתם משלמים ... גמול מה שהרעותי לכם כאומר הלא לא הרעותי לכם: ואם גומלים. ר"ל ... אם לתשלום גמול רק היא התחלת הרעה דעו שקל מהרה אשלם גמול ... בראשכם כי תפלו עם הנופלים: (ה) אשר כספי. עתה יפרש הרעה שעשו ... אמר הנה הכסף והזהב שהשפעתי אני לישראל שללתם מהם ביום בוא ... יכם: ומחמדי. דברים חמודים וטובים שנתתי לישראל אתם מחריבי ירושלים בזזתם מהם והבאתם להיכליכם: (ו) מכרתם. כי הם היו שכיני ישראל ... יהם ומכרום למען ירחקו מגבולם לבל יגולה הדבר: (ז) הנני מעירם. אעיר לבם לחזור מן המקום שנמכרו לבוא אל ארצם ר"ל בניהם ישובו הנה ועל ... גמולכם על ראשיכם: (ח) ומכרתי. אמסור את בניכם ביד בני יהודה אלו שחזרו לארצם והם ימכרום לאנשי שבא היושבים ממרחק למען לא ישובו לארצם ... כי ה' דבר. כאומר ומי ישוב אמריו: (ט) קראו. את זאת האמור למטה הכרוז: קדשו מלחמה. היא מלחמת גוג על ירושלים: (י) כתו, שברו ... ות מהם חרבות ומזמרותיכם לעשות רמחים: החלש. אף החלש יתחזק לבא במלחמה: (יא) שמה. במקום המלחמה יוריד ה' את גבוריך בעמקי השאול: ... כל הגוים יתעוררו ויעלו אל עמק יהושפט הוא מקום המלחמה יורה על רעתם כי שם אאסוף את כל הגוים

מצודת ציון

ישליכו כמו ידו אליה (שם ג): (ד) גלילות. מחוזות: ואם גומלים. גם תחילת המעשה יקרא בלשון גמול וכן שגמלת לנו (תהלים קלז): קל. ענין מהירות כי דבר קל מהר בלכתו: (ז) מעירם. מל' התעוררות: (ח) ומכרתי. ענין מסירה כמו כי צורם מכרם (דברים לב): (ט) קדשו. הזמינו: העירו. מל' התעוררות: (י) כותו. מל' כתיתה וטחינה: אתיכם. שם כלי עשוי לחפור בו כמו ואת אתו (ש"א יג): לחרבות. מל' חרב: ומזמרותיכם. שם הכלי שכורתים בו הזמירות וכן וחניתותיהם למזמרות (ישעיה ב): לרמחים. הוא מכלי מלחמה: החלש. שם הכח: (יא) עושו. התקבצו וכן ת"י ויתכנשון ויתכן שהוא בדרך שאלה מן ועיש על בניה תנחם (איוב לח) שהם קבוצת כוכבים: הנחת. ענין ירידה כמו מי יחת עלינו (ירמיה כא): (יב) יעורו. מל'

אבן עזרא

הטירו: (יג) שלחו מגל. דרך משל כי כתוב כי ההמונים והמואבים השמידו יושבי הר שעיר והחרימום ואח"כ הרג איש אחיו ואין פליט: השיקו. דרכו דרך משל ונקרא עמק החרוץ כי כלה ונחרצה היתה עליהם והמפרש יהושפט כי השם ישפטם זה דרך דרש הוא כי על דרך הפשט נכון הוא שיקרא שם אדם בשם עושהו כמו נוריעדי רק השם הנכבד לא יקרא בשם אדם ע"כ פירשתי כי שלמה בשיר השירים שהוא חול: (יד) המונים. יפלו: כי קרוב יום ה'. להנקם מהם: (טו) שמש. קדרו עליהם כאשר היה לפני בא יום ה': (טז) וה' מציון ישאג. רעם גדול כמו קול רעמך בגלגל כדרך וה' השמיע את מחנה ארם וככה כתוב נתן ה' מארבים: ורעשו. דרך משל כי הכל יפחדו. והשם יתן מעוז לעמו כדרך ה' עוז לעמו יתן כאשר פירשתיו וטעם מציון הוא אשר פירש: (יז) וידעתם כי. שוכן בציון. וזרים לא יעברו בה עוד אם ישמרו תורת השם וככה דברי זכריה ושכנתי בתוכך וככה אמר בסוף והיה אם שמוע תשמעו בקול ה' אז יתקיים כל זה: (יח) והיה. יטפו. ילכו דרך משל כשמן מחלמיש צור: וכל אפיקי. מקימות חזקים ואינם רבים: (יט) מצרים. ואדום. היו שממה בימי נבוכדנאצר וזאת מצרים היום איננה הקדמונית: ויהודה

יואל ד

לִשְׁפֹּט אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם מִסָּבִיב׃
יג שִׁלְחוּ מַגָּל כִּי בָשַׁל קָצִיר בֹּאוּ רְדוּ
כִּי־מָלְאָה גַּת הֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים כִּי
רַבָּה רָעָתָם׃ יד הֲמוֹנִים הֲמוֹנִים בְּעֵמֶק
הֶחָרוּץ כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה בְּעֵמֶק
הֶחָרוּץ׃ טו שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ קָדָרוּ
וְכוֹכָבִים אָסְפוּ נָגְהָם׃ טז וַיהוָה
מִצִּיּוֹן יִשְׁאָג וּמִירוּשָׁלַ͏ִם יִתֵּן קוֹלוֹ
וְרָעֲשׁוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ וַיהוָה מַחֲסֶה
לְעַמּוֹ וּמָעוֹז לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
יז וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן הַר־קָדְשִׁי וְהָיְתָה
יְרוּשָׁלַ͏ִם קֹדֶשׁ וְזָרִים לֹא־יַעַבְרוּ־בָהּ
עוֹד׃ יח וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִטְּפוּ
הֶהָרִים עָסִיס וְהַגְּבָעוֹת תֵּלַכְנָה חָלָב
וְכָל־אֲפִיקֵי יְהוּדָה יֵלְכוּ מָיִם וּמַעְיָן
מִבֵּית יְהוָה יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת־נַחַל
הַשִּׁטִּים׃ יט מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה תִהְיֶה
וֶאֱדוֹם לְמִדְבַּר שְׁמָמָה תִּהְיֶה מֵחֲמַס
בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ דָם־נָקִיא

(מסורה בגליון: ג' / ל' וחד והשיקו / ב' בפסוק / ט' רפין בלי"ס / ב' / י' דסמיכי / י"ב ית ריס / א' בסופתיבות)

תרגום

יַת כָּל עַמְמַיָּא מִסְחוֹר סְחוֹר׃
יג אוֹשִׁיטוּ בְהוֹן חַרְבָּא אֲרֵי מְטָא זְמַן קִצֵּיהוֹן חוּתוּ דוּשִׁישׁוּ קְטִילֵי גִּבָּרֵיהוֹן כְּבָעוּט דְּמִתְבָּעֵט בְּמַעֲצַרְתָּא אֲשִׁידוּ דִּמְהוֹן אֲרֵי סְגִיאַת בִּישַׁתְהוֹן׃
יד מַשִׁרְיָן מַשִׁרְיָן בְּמֵישַׁר פְּלוֹג דִּינָא אֲרֵי קָרִיב יוֹמָא דַּעֲתִיד לְמֵיתֵי מִן קֳדָם יְיָ בְּמֵישַׁר פְּלוֹג דִּינָא׃
טו שִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא קְבָלוּ וְכוֹכְבַיָּא כְּנָשׁוּ זְהוֹרֵיהוֹן׃
טז וַיְיָ מִצִּיּוֹן יִבְּרֵי וּמִירוּשְׁלֵם יָרִים מֵימְרֵיהּ וִיזוּעוּן שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וַיְיָ סְמַךְ לְעַמֵּיהּ וְסָעִיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
יז וְתֵידְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן אַשְׁרֵיתִי שְׁכִנְתִּי בְּצִיּוֹן טוּרָא דְקוּדְשִׁי וּתְהֵי יְרוּשְׁלֵם קוּדְשָׁא וְנוּכְרָאִין לָא יְעֻדּוּן בַּהּ עוֹד׃
יח וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא יִרְבּוּן טוּרַיָּא חֲמַר מְרַת וְרָמָתָא יִגְרְןָ טוּבָא וְכָל פַּצִּידֵי דְּבֵית יְהוּדָה יְהָכוּן מַיָּא וּמַבּוּעַ מִבֵּית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ יְהֵי נָפִיק וּמַשְׁקֵי יַת מֵישַׁר שִׁטִּין׃
יט מִצְרַיִם לְצָדוּ תְּהֵי וֶאֱדוֹם לְמִדְבַּר צָדוּ תְּהֵי מֵחֲטוֹף בְּנֵי יְהוּדָה דְּאַשְׁדוּ דַם זַכַּאי

מסורה

במגדל דוד צוארך: מגל ב' וסי' ותופש מגל בעת קציר. שלחו מגל כי בשל קציר: וככבים ו' וסי' נמסר לעיל בסיפרא סי' ב': מחסה ט' רפין בקריאה וסי' במסרה רבתא: נקיא חד מן י"ב מלין דכתיבין אל"ף בסוף תיבותא ולא קריין וסי' במסרה רבתא

תולדות אהרן דם נקיא. ב"ק קיט:

רשי

בו אות שורש אלא על: (יג) שלחו מגל וגו'. שלחו מרכות אותם
בשליחותי לחבל את אויבי ה': כי בשל קציר. כלומר כי הגיע עתם ו
לקציר שקוצרים אותו במגלות כשנגמר בישולו: באו רדו כי מלאו גת.
באו ודרכו אותם כלומר נתמלא סאת עוונם רדו ל' כבישה ורדוי כמו
הים (ראשית א)
היקבים. קול קילו
היורד תוך הבור שלפ
נבמע: (יד) בעמק
ששם חרוץ שהמשפט
תרגם יונתן מישר פו
(טו) אספו נגהם
אורם: (טז) מציון י
שעשו לציון: ור
וארץ. יפרע מהריכ
(שרי הכשדים) ו
(הכשדים): מחסה.
וכלע"ז אברואי"ל: (
מקום מוצא מים:
נחל השטים. כמשו
ית מישר שטים ומ
על עון פעור (עיין
(יט) מצרים וגו'. שמו
לפורעניות אתה מו
מצרים לא היתה
(מלכי' א א) כי ש
ישב יואב עד הכרי
באדום וכתיב (שם)
הוא ואנשים אדומ
הדד חן בעיני פר
והדד שמע כי שכב
אבותיו וגומר ובאו
לשטן לשלמה אשר
אכלה זו וזו:
יהודה. בשביל
עכו"ם לבני יהודה ל

רדק

(יג) שלחו מגל. המשיל לתבואה שבשלה והגיע שישלח אדם את המגל הגוים שאלה הגיע זמנם בעמק הזה: באו רדו הזה כי הוא

שמלאה ענבים שראוי לדרוך אותם כן אתם בית ישראל דרכו אלה הגוים בזה העמק ושלחו בהם החרב: השיקו היקבים. שהם מלאים עד שיציף היין על פניהם ונשפך היין על פני לשפיכת הדם, וכן הם באים עתה למות כי רבה רעתם שעשו לישראל הם ואבותיהם: (יד) המונים המונים. הכפל לחזק הענין: בעמק החרוץ. קורא אותו חרוץ כי שם יפיו הג ותבוכי', או כי שם יחרוץ ויחתוך משפטם כמו שקרא אותו עמק יהושפט. וכן ת"י עמק החרוץ פלוג דינא כמו שתרגם עמק יהושפט: (טו) שמש. חשכו וקדרו להם ולמעלה פירשנוהו מציון ישאג. כי שם שכינתו בירושלם וכאלו משם ישאג ויתן קולו עליהם ולקולו ירעשו שמים וארץ, והכל דרך משל, אמר גם רעש יהיה ביום ההוא בארץ ישראל כמו שנאמר בנבו ובנבואת זכריה: וה' מחסה לעמו, אולם הגוים גם מהרעש שלא יזיקם: (יז) וידעתם. והיתה ירושלם קדש, כמו הקדש שאסור לזרים: וזרים לא יעברו בה עוד. לכרע להם כמו היום, גם אפשר שלא יכנסו זרים בירושלם כי תגדל קדושתה לעתיד. וכמו שההיכל אסיר להכנים שם ואפילו ישראל כן תהיה כל העיר קדש שלא יכנסו בה זרים מאומות העולם: ביום ההוא. בעת ההיא אחר כלות הגוים שמה תהיה טובה גדולה לישראל והמשיל הטובה שתהיה להם בהזמנה מבלי עמל ויגיעה כאלו ההרים יטפו להם עסים והגבעות תלכנה חלב תלכנה חלב מרוב הטובה והטגרה כנה ההליכה לגבעות ואף על פי שהחלב הוא ההולך והנגר, וכן ילכו מים כנה ההליכה לאפיקים. ועל הדרך הזה ותרדנה עינינו דמעה. והאפיקים שנגרים בהם המים: ומעין מבית ה' יצא. וזהו כמשמעו כמו שכתוב בנבואת יחזקאל: והשקה את נחל השטים. כתרגומו מישר שיטין, כי העמק יקרא נחל בין יש בו מים בין אין ב ויתפרו עבדי יצחק בנחל, ובדברי רז"ל היושבת בנחל, והגאון רב סעדיה ז"ל פירש נחל השטים הוא הירדן כי הירדן הוא קרוב למקום הנקרא שטים לפיכך סמכו אליו: (יט) מצרים ואדום מצרים בעבור הישמעאלים ואדום בעבור מלכות רומי, ואלה שתי האומות הנה הגוברות זה ימים רבים ותהיינה עד עת הגאולה והיא חיותא רביעאה במראות דניאל. וזכר מצ ישמעאלים כי אחת ישמעאל היתה מצרית, שנאמר ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים. וכן אמו הגר המצרית. לפיכך יחס האומה הזאת למצרים, וזכר אדום בעבור מלכות רומי, וכן בפר

מצודת ציון

מל' התעוררות: (יג) מגל. הוא החרמש והוא כלי עשוי לקצור בו וכן ותופש מגל (שם ג): בשל. ענין גמר הגידול: גת. הוא המקום שדורכים בו הענבים: השיקו. ענין השמעת קול: (יד) החרוץ. ענין חתוך וגזור וכן אתה חרצת (מ"א כ): (טו) קדרו. ענין חשך ושחרות: אספו. הכניסו: נגהם. ענין אורה וזריחה: (טז) מחסה. מל' חסיון: ומעוז. ענין חוזק: (יח) יטפו. מל' הטפה והזלה: עסיס. כן נקרא היין וכן על עסיס כי נכרת (לעיל א): אפיקי. כן יקראו המקומות שנגרים שם המים בחוזק: נחל. עמק: השטים. שם מקום: (יט) מחמס. ענין

מצודת דוד

העכו"ם מסביב על מה שהרעו: (יג) שלחו מגל. המשיל העכו"ם לתבו בשולה ובא זמן הקציר ואמר שלחו בה המגל כי כבר נתבשל התבואה לקצירה ור"ל הרגו אותם כי בא העת: באו רדו. חזר והמשילם לענבים שיורדים בו הדורכים ר"ל בא העת לכלותם והוא כפל ענין במ"ש היקבים. היין היורד אל היקבים השמיעו הרעשת קול והוא גמר מלאכה בא תכליתם: כי רבה רעתם. ונתמלאה הסאה: (יד) המונים. כ

מהמון רב יפלו בעמק החרוץ הוא עמק יהושפט ויקרא עמק החרוץ כי שם יעשו בהם משפט חרוץ וחתוך: יום ה'. יום המשפט שיהיה בעמק החרוץ: (טו) בעבור גודל הצרה ידמה להם כאלו נחשכו המאורות: (טז) מציון ישאג. כי יחזיר שכינתו לציון ומשם ישאג לאיים ולהחריד: ומירושלים יתן קולו: במ"ש: ורעשו שמים וארץ. ר"ל יחרדו שרי מעלה של הבבליים והבבליים אשר בשמים ממעל והבבליים אשר בארץ מתחת: מחסה לעמו. לבל יהיו נלקים עמהם לבני ישראל. כפל הדבר במ"ש: (יז) וידעתם. אז תדעו אשר אני ה' שוכן בציון כי כבר החזרתי שכינתי לתוכה: (יח) יטפו ההרים עסים. ר"ל הרבה ט בהרים והיין יהיה נוטף מהם והוא ענין גוזמא: תלכנה חלב. שם יהיה מרעה שמן והתרבה חלב הצאן וכאלו הגבעות מוליכות ומזילות את החלב: יהודה. המקומות שביהודה שהיו מדרכה למשוך את המים יחזרו להמשיך כמאז: ומעין. הוא הנחל האמור בנבואת יחזקאל והוא המקור האמור בנבואת

[…]ל: (כא) ונקיתי דמם לא נקיתי. ואף אם אנקה אותם משאר עבירות […] ומרעות שעשו לי דמם של בני יהודה לא אנקה מהם אימתי תהיה זאת בזמן שהקב"ה שוכן בציון :

[א]שר היה בנוקדים. תרגום יונתן דהוה מרי גיתין כמו ומישע מלך מואב [הי]ה נוקד (מלכים ב ג) : […] לפני הרעש. שנתים […]שנתנגע עוזיה יום […] ושעיה שנא' וינועו […]ספים (ישעיה ו) ואומר […]סתם מפני הרעש וגו' […]יד) : (ב) מציון ישאג. […]דשי הקדשים הדיבור […]ואבלו נאות הרועים. […]דורי מלכיא ויחרוב […]רכיהון : (ג) על שלשה […]' . דכתיב הן כל אלה […] פעמים שלש עם גבר […]ג) ואם יותר יותר וכאן […] כבר נהגתי עמהם […] לוותר להם על ג' […] ואם יש יותר כל שכן […]ל המרובה המועט : […]נה לא אשיבנו. על […]ביעי אין עלי עוד […]ריקם מלהשיב לו גמול […]ן שיש לו פשעים הרבה […]ת זה אפקוד עליהם […]ו יושבי גלעד הסמוכין […] בחרוצות הברזל. ת"י […] דפרזלא והוא כעין […]שקורין לימ"א שעשוי […]חרוצים ורודים בהם בני

בְּאַרְצָם׃ כ וִיהוּדָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב
וִירוּשָׁלִַם לְדוֹר וָדוֹר׃ כא וְנִקֵּיתִי
דָּמָם לֹא־נִקֵּיתִי וַיהוָה שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן׃

א א דִּבְרֵי עָמוֹס אֲשֶׁר־הָיָה ל'
בַנֹּקְדִים מִתְּקוֹעַ אֲשֶׁר ג'. ל'
חָזָה עַל־יִשְׂרָאֵל בִּימֵי ׀ עֻזִּיָּה מֶלֶךְ־
יְהוּדָה וּבִימֵי יָרָבְעָם בֶּן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל שְׁנָתַיִם לִפְנֵי הָרָעַשׁ׃
ב וַיֹּאמַר ׀ יְהוָה מִצִּיּוֹן יִשְׁאָג ז' בטעם מערימים ומפסיקים ר"פ
וּמִירוּשָׁלִַם יִתֵּן קוֹלוֹ וְאָבְלוּ נְאוֹת
הָרֹעִים וְיָבֵשׁ רֹאשׁ הַכַּרְמֶל׃ ס'
ג כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי
דַמֶּשֶׂק וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ
עַל־דּוּשָׁם בַּחֲרֻצוֹת הַבַּרְזֶל אֶת־ ל'

בְּאַרְעֲהוֹן׃ כ וִיהוּדָה לְעָלַם
תֵּיתֵב וִירוּשְׁלֵם לְדָר וְדָר׃
כא וּדְאִתְפְּרָעִית דִּמְהוֹן מִן
עַמְמַיָּא תוּב אֲנָא עָתִיד
לְאִתְפְּרָע אֲמַר יְיָ דְּאַשְׁרֵי
שְׁכִנְתֵּיהּ בְּצִיּוֹן׃

א פִּתְגָמֵי עָמוֹס דַּהֲוָה מָרֵי
גִתִּין מִתְּקוֹעַ
דְּאִתְנַבֵּי עַל יִשְׂרָאֵל בְּיוֹמֵי
עֻזִּיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית
יְהוּדָה וּבְיוֹמֵי יָרָבְעָם בַּר יוֹאָשׁ
מַלְכָּא דְּיִשְׂרָאֵל תַּרְתֵּין שְׁנִין
קֳדָם מֵיתֵי זִיעָא׃ ב וַאֲמַר יְיָ
מִצִּיּוֹן יִכְלֵי וּמִירוּשְׁלֵם יָרִים
מֵימְרֵיהּ וְיִצְדּוֹן מְדוֹרֵי מַלְכַיָּא
וְיֶחֱרַב תְּקוֹף כְּרַכֵּיהוֹן׃ ג כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ עַל תְּלָתָא חוֹבֵי
דַּמֶּשֶׂק וְעַל אַרְבְּעָא לָא
אֶשְׁבּוֹק לְהוֹן עַל דְּדָשׁוּ בְּמוֹרִיגֵי בַרְזְלָא יָת יָתְבֵי אֲרַע

(כ) ויהודה לעולם תשב. אם לא תמרה פי השם והכבוד ישכון בקרבה כאשר חתם ספרו וכל רעה שעשו העכו"ם לישראל לא ינקם מהם כי רחמיו גדולים על כל מעשיו רק דמיהם ששפכו שאין להם פדיון לא ינקה :

(א) זה הנביא היה בימי הושע וכל נבואתו על ירבעם בן יואש ורובי המפרשים אמרו כי הרעש היה בהכנס עוזיה להקטיר קטרת ואין ראיה מהמקרא רק מהקבלה כי הכתוב אומר כי בימי עוזיהו היה הרעש ודבר גדול היה ולחשבון הזה הוא ובעוד ששים וחמש שנה כי אם היתה זאת הנבואה בתחילת מלכות אחז הנה אחר עשרים ושתים שנה חת אפרים מעם אשור כי כן כתוב וטעם הרעש להזכירו כי התנבא לפני היותו שיבוא רעש ויכה בית החורף על בית הקיץ ומלת נוקדים רועים כמו ומישע מלך מואב היה נוקד : (ב) ויאמר. ישאג. רעם גדול שיהיה ואז ימנע הגשם ויהיה להם חסרון לחם ומים כאשר יזכיר או הטעם ששמע זה הנביא קול השם בדרך נבואה קול גדול כשאגת אריה והנה הקול כמו גזירה שנגזרה מהשם על כן אמר ואבלו נאות הרועים כי הצאן תמות בלי מרעה : ויבש ראש הכרמל. העלים הנראים בראש והמפרש נאות הרועים על המלכים איננו מטעם הפרשה : (ג) כה. אמר אליהוא הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר והטעם כי יזהירנו ואם לא ישמע יענישנו בפעם הרביעית ויפת אמר על הדור הרביעי אם היו כל הדורות רשעים והגאון אמר שלשה עונות סלחתי לו וזאת הרביעית לא אסלח והנה בדמשק ועזה וצור ואדום ובני עמון לעולם הרביעית שהרעו ליעקב וכמואב שהרעו לעשו ושניהם בני יצחק על כן הזכירו פעמים בנבואתו ולא מצאנו ככה בספרי כל הנביאים הנמצאים : על דושם. זה הכתוב על חזאל שהרע לישראל וישימם כעפר לדוש וטעם את הגלעד

בערך א' ז ויאמר ה' חד מן ז' בטעם מרעימין ומפסיקין ר"פ וסי' ויתמהמה ויחזיקו. ויאמר ה' אלהי אדני. וימאן ויאמר אל אשת אדניו. וישחט ויקח משה. ונבהלו צרים וחבלים. ויאמר ה' מציון ישאג. ואמר לה אלה מאניא שא אזל אחת המו :

אהרן ונקיתי. ר"ס כג :

רדק

[…]כו גוים שהיא על הרבן רומי כמו שפירשנו שם. ואמר זה בעבור כי מלכות רומי רובם […]מפ"י שנתערבו בהם עמים רבים כמו שנתערבו גם כן במלכות ישמעאלים נקראים על […]לך קיסר אדומי היה. וכן כל המלכים אחריו אשר היו ברומי ובתי האומות שאלה הרעו […]דה ובנימן שגלו ביניהם ושפכו דמם כמים בארצם, ואדום שהיא מלכות רומי היא […] בית שני ע"י טיטוס הרשע ושפכו דמם והגלו אותו בין האומות. ועל גלותינו זה נאמר […]ם לפיכך לא זכר אלא יהודה כי עשרת השבטים שהגלם מלך אשור ולא שבו עד היום […]ות שתי האומות האלה : נקיא. נכתב באלף, ובא על דרך נמי האלף נשיא נביא : בארצם. הכנוי לבני יהודה או למצרים ואדום : (כ) ויהודה. מצרים ואדום […]: לא ישבו לעולם אבל יהודה לעולם תשב : (כא) ונקיתי. מכספם וזהבם שלקחו אנקה האומות כי גם ישראל יקחו מהם לעתיד ויהיו להם לשלל אבל דמם ששפכו לא אנקה אותם אלא […] נפש נפש השופכים או בניהם אחריהם, כי בכל כסף וזהב שבעולם שיתנו כופר נפשותם לא יהיו נקיי' מדמם ששפכו. ויונתן הדביק טעם דמם עם ונקיתי שתרגם ודאתפרעית דמהון מן […]וב אנא עתיד לאתפרעא אמר ה' דאשרי שכינתיה בציון : וה' שוכן בציון. טעמו למה שאמר למעלה ויהודה לעולם תשב, אמר וה' שוכן בציון גם כן לעולם כי לעולמי עד תהיה שכינתו בציון אחר שתשוב שם בימות המשיח, וכן חתם יחזקאל נבואתו ושם העיר מיום ה' שמה :

עמוס כתבו רז"ל כי כשמתחיל הנביא במלת דברי הוא מדבר בדברי עצמו, וכן עמוס דבר על עצמו כמו שאמר לו אמציה כהן בית אל. ומה שהשיב לו, וכן דברי ירמיהו כי הוא דבר בדברי עצמו, וכן דברי קהלת. וכן אמרו רבות שלשה נביאים לפי שהיתה נבואתם דברי קנטורין נתלית נבואתן בעצמן י ר"ל בעצמן שדברו דברי עצמן ושתחלה נבואתן דברי: אשר […]ים מתקוע. רועה היה והרועה יקרא נוקד. או מי שמתעסק במקנה. כמו ומישע מלך מואב היה נוקד ונקרא נוקד לפי שרוב הבהמות יש להם כתמים שתורים או לבני' מן נקוד וטלוא, […]די' ולא היה אומר נוקד ר"ל כי גדול שבנוקדים אשר היה בתקוע. ותקועה היא עיר גדולה בנחלת בני אשר : אשר חזה על ישראל בימי עזיה מלך יהודה ובימי ירבעם, כבר כתבנו בתחלת […] ירבעם ועזיה מלכו בזמן אחד והושע האריך ימים יותר שנבא גם בימי יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה ואמר אשר חזה על ישראל כי רוב נבואתו היתה על ישראל ושמרון לא זכר על […]אם מעט, ובדרש כשאמר הקב"ה את מי אשלח ומי ילך לנו ואמר לו ישעי' הנני שלחני אמר את מי אשלח שלחתי את מיכה והיו מכים אותו על הלחי שנ' בשבט יכו על הלחי את השופט, […] עמוס והיו קורין אותו פילוס' אמרו לא היה לו להקב"ה להשרות שכינתו אלא על הדין פילוס'. פירש קטיע לישנא, אמר ר' פנחס למה נקרא שמו עמוס שהיה עמוס בלשונו : שנתים לפני […]רעש הזה היה בימי עזיהו כמו שנאמר בנבואת זכריה ונסתם כאשר נסתם מפני הרעש בימי עזיהו מלך יהודה, ואמרו בדרש כי אותו היום שנכנס עזיהו להיכל להקטיר היה הרעש, ואמר כי […]את עמוס היתה שנתים לפני הרעש, וזכר זה בעבור שהנב' על הרעש טרם בא, כמו שאמר והכתי בית החורף על בית הקיץ : (ב) ויאמר. אמר מציון ומירושלם כי שם שכינתו, והענין […]ית שונות וכן ישאג ויתן קולו, וענין השאגה ונתינת הקול דרך משל על הנבואה, כמו שאמר אריה שאג מי לא יירא ה' אלהים דבר מי לא ינבא : ואבלו. והנבואה זו תהיה שיאבלו […]עים מעצירת הגשמים : ויבש ראש הכרמל. ר"ל מיטב הכרמל, והכרמל הוא שם כלל למקום זרע שדות וכרמים והטיב והדשן שבו יאבל כל שכן הר הזה : ואבלו. ענין השחתה והפסד, […]ע"כ שאבל הארץ והדומים להם. ויש לפרש הפסוק דרך משל והוא תחלת דברים למה שאמר אחר כך כה אמר ה'. וכת"י ד"מ ויצדון מדורי מלכיא ויחרב תקוף כרכיהון : (ג) כה […], התנבא תחלה על הגוים שהם שכנים לארץ ישראל והרעו לישראל בהיותם בארצם והאל יתברך ינקם מהם ואחר כך התנבא על ישראל שהשחיתו מעשיהם ויגלו מארצם בעונש עונותם מלבד

מצודת דוד

[…] מי המעיין הזה ישקה את עמק השטים להיות נמשך ככסל : (כ) לעולם […]תקיים לעולם ולא תחרב עוד : וירושלים. כפל הדבר במ"ש : (כא) ונקיתי. […] שאנקה את הנבליים מעון החמס במה שישראל ישובו לקחת מהם הכסף […]נם עון שפיכת דמם לא אנקה בכופר ממון כ"א בדם שופכו : וה' שוכן […]אומר אל יפחדו ישראל פן כשובו הנבליים שנחרף משפטם להרג יחזקו לנקום נקם מישראל בחשבם כאשר יאבדו יאבדו כי ה' שוכן בציון ויגן על עמו ולא יהיה להם ידם :

(א) אשר היה בנוקדים. ר"ל שהיה הגדול שבנוקדים : מתקוע. שם עיר בנחלת אשר : ובימי ירבעם. שמלך בימי עוזיה (ולפי שנבואה גם עליו בארצו כי היה מבני עשרת השבטים לכן אמר בימי ירבעם) : לפני הרעש. שהיה כשנכנס עוזיה בהיכל להקטיר וכמ"ש כאשר נסתם מפני הרעש בימי עוזיה (זכריה יד) : (ב) מציון ישאג. ר"ל ממקום שכנו ישאג לאיים ולהחריד : ומירושלים וגו'. כפל הדבר במ"ש : ואבלו. מקול שאגתו ישחתו מדורי הרועים הם היכלי העכו"ם ראש הכרמל. מיטב הכרמל : (ג) על שלשה פשעי דמשק. יתכן שהם השבעים הראשיים בדמשק והחמרים

מצודת ציון

ענין עושק וגזל : (כ) תשב. ענין עכבה וקיום : (כא) ונקיתי. מל' נקי וברור :
(א) בנוקדים. לפי שרוב הצאן שמה נקודים יקרא המתעסק בהם בשם נוקד וכן ומישע מלך מואב היה נוקד (מ"ב ג) : חזה. ניבא : (ב) ואבלו. ענין השחתה כמו אבלה האדמה (יואל א) : נאות. מדור : ראש. ענין מיטב כמו ראשית גבורתם (ירמיה מט) : הכרמל. הוא שם כולל למקום שדות וכרמים וכן הדר הכרמל (ישעיה לה) : (ג) דושם. מל' דישה : בחרוצות

אבן עזרא

הגלעד יושביה או שברחו ישראל ממנה והוא היה חורש את הגלעד וכתוב ויכם חזאל את כל ארץ גלעד : (ד) ושלחתי . בבית חזאל . בבני בניו אולי רצין היה מהם שהמיתו מלך אשור : (ה) ושברתי . כי נלכדה בהלכד שומרון : והכרתי . בקעת און שם עיר בארם : ותומך שבט . כמו מטה עוז שבט למשל : קירה . אל קיר שם עיר באשור וככה כתוב ויגלם קירה : (ו) כה . שהגלו ישראל בדרך שלום והסגירום לאדום : (ז) ושלחתי . האויב נמשל לאש כי אש יצאה מחשבון: (ח) והכרתי. ותומך שבט . כמו לא יסור שבט מיהודה : (ט) כה . יש אומרים כי ברית אחים על דבר שלמה שכרת ברית עם חירם מלך צור והוא קראו אחי ואין זה פשט רק דרש הדורש כי לא היו אחים כלל ואיננו שב רק אדום שהוא אחי ישראל באמת מאב ואם והטעם שראה צור כי אדום היה מבקש רעת ישראל יותר מכל הגוים ולא היה זוכר ברית אחים על כן הסגיר ישראל לאדום להנקם מהם : (יא) כה. ושחת

תרגום

גלעד : ד ואשלח אשתא בבית חזאל ותשיצי ברנית בר הדד : ה ואתבר תקוף דמשק ואשיצי יתיב מבקעת און ועביד שולטן מבית עדן ויגלון עמא דארם לקירני אמר יי : ו כדנן אמר יי על תלתא חובי עזה ועל ארבעא לא אשבוק להון על דאגליאונון גלו שלמא למסר לאדום : ז ואשלח אשתא בשורי עזה ותשיצי ברניתהא : ח ואשיצי יתיב מאשדוד ועביד שולטן מאשקלון ואתיב מחת גבורתי על עקרון ויבדון שארא דפלשתאי אמר יי אלהים : ט כדנן אמר יי על תלתא חובי צור ועל ארבעא לא אשבוק להון על דמסרינון גלו שלמא לאדום ולא אידכרו קים אחין : י ואשלח אשתא בשורי צור ותשיצי ברניתהא : יא כדנן אמר יי על תלתא חובי אדום ועל

עמוס א

הגלעד : ד ושלחתי אש בבית חזאל
ואכלה ארמנות בן־הדד :
ה ושברתי בריח דמשק והכרתי
יושב מבקעת־און ותומך שבט
מבית עדן וגלו עם־ארם קירה אמר
יהוה : ו כה אמר יהוה על־שלשה
פשעי עזה ועל־ארבעה לא אשיבנו
על־הגלותם גלות שלמה להסגיר
לאדום : ז ושלחתי אש בחומת עזה
ואכלה ארמנתיה : ח והכרתי יושב
מאשדוד ותומך שבט מאשקלון
והשיבותי ידי על־עקרון ואבדו
שארית פלשתים אמר אדני יהוה :
ט כה אמר יהוה על־שלשה פשעי
צר ועל־ארבעה לא אשיבנו על־
הסגירם גלות שלמה לאדום ולא
זכרו ברית אחים : י ושלחתי אש
בחומת צר ואכלה ארמנותיה :
יא כה אמר יהוה על־שלשה פשעי

ג' מ"ל — ד' — כ' ס"פ — ד' חסר בליש"א — ב' מ"ל חד חסר והשבותי את ידי — ג'

עדן ג' פתחין וסי' ההצילו אתם אלהי הגוים דמלכים . וחברו דישעיה . ושברתי בריח דמשק והכרתי . וא' ועדן חרן ומלכה : אמר ה' כ' ס"פ בנביאים וסי' ונשא כל אשר בביתך דמלכים . וחברו דישעיה . בעת פקדתים יכשלו . וחברו דבתריה אסוף אסיפם . כי אשיב את שבות הארץ . עוד תעברנה הצאן על ידי מונה . וירש ישראל את יורשיו . ואבד העמק . רני עקרה . לא ירעו ולא ישחיתו . וגם מהם אקח . והיה מדי חדש בחדשו . וגלו עם ארם קירה . והלך מלכם בגולה . והכרתי שופט מקרבה . בכל כרמים מספד . נחם ה' על זאת קדמאה . בשובי את שבותיכם לעיניכם . ועלו ההרה והביאו עץ .

רש"י

בני אדם ביסורי' ובהם מחתכין את קשי התבואה לעשותן תבן : (ד) [...] הדד . מלכי ארם וראש ארם דמשק : (ה) בקעת און . מקום הוא בארם[...] שבט . ועביד שולטן כמו לא יסור שבט (בראשית מט) על שם שהמו[...] את העם במקלות : מבית עדן . מקום : קירה . מקום וג[...] סנחריב בימי אחז ש[...] דמשק ויתפשם ויגלה[...] קירה (מלכים ב [...]) הפורענות שנתנב[...] ישראל לבא חרב ע[...] נביאים שהיו קודם ס[...] ישעיה ועמוס נבא[...] סנחריב וירמיה ויחז[...] על חרב נבוכדנאצר [...] מפלשתים היתה : גל[...] גלות ישראל שהת[...] שלימה שלא ימלט [...] עומדים על הדרכי[...] הנמלטים ומסגירין [...] עשו אנשי צור וכן לא[...] בחורבן בית שני כמ[...] באגדת איזהו מזה [...] צור מן הכסון דמשק [...] ערביים מן המערב[...] (ישעיה כא) משא ב[...] בערב תלינו : (ח) [...] אשקלון עקרון . שרב[...] הם : והשיבותי ידי [...] ואשנה : (ט) ולא ז[...] אחים . אשר היה [...] ובין שלמה שנאמר וי[...] שניהם (מלכים א [...]) קורין זה לזה אחי ש[...] מה הערים אשר [...] א[...]

רדק

מלב' מה שלקו באויס [...] ובדבר , ועמה שהם בדו[...] על שלשה פשעי דמשק [...] כי האל ית' לא יעניש ה[...] ראשונה ושניה ושלישית כי זה מ[...] נושא עון ועובר על פשע , ואמר אליהוא כן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר וברביעית יעניטו . והנה לא ישגיח על אומות העולם לטובה ולרעה כי אם בעבור ישראל אלא [...] חמס גדול כדבר כדור המבול וסדום ועמורה כי החמס מפסיד הישוב והאל יתברך רוצה בישוב העולם , והנה דמשק הרעו לישראל שלש פעמים בימי בעשא מלך ישראל ובימי א[...] יהורם בן אחאב אעפ"י שנלחם בישראל לא נחשב לו לפי שלקו ארם בימיו בבואם בארץ ישראל אבל השלישית הוא בימי יהואחז בן יהוא שנאמר כי אבדם מלך ארם וישימם כעפ[ר] והרביעית שבא על יהודה בימי אחז ואז נענש על כלם שבא עליו מלך אשור ותפש דמשק והגלם את ארם קירה ואת רצין המית , וכל זה ניבא עמוס שנאמר ושברתי בריח וגו' : ו[...] קירה . ונבואה זו ניבא עמוס כ"ה שנה קודם בואה , כמו שאמר בנבואת ישעיה ובעוד ששים וחמש שנה יחת אפרים מעם כמו שפי' שם . ופי' לא אשיבנו , לא אשיבנו אל סליחתי שלש פעמים והייתי משיב אותו בכל פעם אל סליחתי אם לא היה שב אל פשעו אבל אחר ששב עוד על פשעו אעניענו על כלם , והזכיר הקשה שבהם והוא על דושם בחרצות הברזל [...] שנאמר ויכם חזאל בכל גבול ישראל מן הירדן מזרחה את כל ארץ הגלעד וגו'. ופי' את הגלעד , כתרגומו ית יתבי גלעד שהיו עושין דרך נקמה ובזיון שהיו מעבירין חריצות הברזל על[...] שדשין בהם את התבואה כמו שעשה דוד בבני עמון שנאמר וישם במגרה ובחריצי הברזל : (ד) ושלחתי אש . הוא משל על האויב . כמו כי אש יצאה מחשבון . חזאל ובן הדד הם מ[...] (ה) ושברתי . שלא יועילו הדלתות והבריחים ולא תעמוד לפני האויב : מבקעת און . היא עיר גדולה בארם . וכן בית עדן , ואעפ"י שדמשק היתה ירושת ממלכי דוד בית עדן ג[...] מושב המלכים . לפיכך אמר ותומך שבט מבית עדן , כי תומך שבט הוא המלך , כמו לא יסור שבט מיהודה . כי מנהג המלך להיות שבט בידו תמיד והוא סימן שהוא רודה בעם . [...] באחשורוש ויושט המלך את שרביט הזהב אשר בידו : קירה . אל קיר , והוא שם עיר בארץ אשור . וכן כתוב בספר מלכים ויגלם קירה : (ו) כה אמר . על הגלותם גלות שלמה להסג[יר ...] אמרו כי זאת הנבואה ניבא על חורבן בית שני כי היו פלטי' מגלות טיטוס והיו בורחים דרך ארץ פלשתים שהיא סמוכה לא"י הפלשתים היו לוקחים אותם ומסגירים אותם ביד אדום ומתכנו אדומים היו רוצים . וזהו גלות שלמה שלא נשארו פלטה להם שלא גלו כי בחרבן בית ראשון לא ראינו זה , וזכר עזה ואשדוד ואשקלון ועקרון ולא זכר גת כי למלכי יהודה [...] שכתוב , ואמר כי רוצה שבו לדת ישראל , ואשר לא שבו עליהם נאמר ואבדו שארי' פלשתי' : (ז) ושלחתי . מבוארי' הוא : (ח) והכרתי . והשבתי ידי , כי אחר שיכלו עזה ואשדוד ו[...] אשיב ידי על עקרון להשחיתם וכה יאבדו ארץ פלשתים : ואבדו שארי' . ואבדו על הפרט שארי' על הכלל : (ט) כה אמר ה' . לאדום גם זה בגלות בית שני , כי צר סמוכה ג"כ [...] אמר על הסגירם : ולא זכרו ברית אחים . הם ידעו כי אדום לא זכרו הברית לישראל הראוים להיות בין אחים והיו אכזרים לישראל , והם הסגירום בידם וישראל ואדום אחים , וכן שלח[...] אדום כה אמר אחיך ישראל . וי"מ אחים שלמה וחירם מלך צר שהיה ברית ביניהם :(יא) כה אמר . על רדפו בחרב אחיו , י"מ על עשו ויעקב שברח יעקב מפניו , וי"מ כשעברו ישרא[ל] במדו[...]

מצודת ציון

בחרוצות . שם כלי דישה מלאה חריצים כמו כי לא בחרוץ יודש קצח (שם כח) : (ד) ואכלה . ותשרף : (ה) בריח . מוט העשוי לסגור בו השער : מבקעת און . שם עיר : ותומך . ומחזיק וכן וכפיה תמכו פלך (משלי לא) : שבט . שרביט : מבית עדן . שם עיר : (ו) להסגיר . ענין מסירה

מצודת דוד

[...] והחמורים מכולם והם עכו"ם וג"ע וש"ד הנמצאים בכל אלה הנזכרים [...] האם מסראוי שעל שלשת הפשעי' הראשיים ועל הוספת פשע הרביעי של[...] נמולו ברא שו בתמים : על דושם . עתה יפרש מהו הפשע הרביעי שישלם ע[...] ואמר שהוא על שדשו את אנשי גלעד בכלי ברזל מלא חריצים העשוי[ם ...] התבואה : (ד) ושלחתי . לכן אשלח אש : בבית חזאל . ר"ל אויב חזק יחריב בית חזאל מלך ארם : ארמנות בן הדד . ההיכלות שבנה בן הדד מלך ארם : [...] דמשק . ר"ל האויב יבוא בה כאלו נשברו הבריחים ונפתחו השערים : ותומך שבט . ר"ל אכרות תומך שבט מבית עדן ועל המושל יאמר שהוא אוחז השבט [...] את המחויב וכן לא יסור שבט מיהודה (בראשית מט) : קירה . אל קיר והוא שם מקום וכן נאמר ויגלם קירה (מ"ב ט"ז) : (ו) על הגלותם וגו' כי ב[...] בית השני ע"י טיטוס ברחו קצתם מישראל דרך ארץ פלשתים ותפשום בני עזה ומסרום ביד האויב . וז"ש על הגלותם וגו' ר"ל על שהגלו את ישראל גו[לה ...] איש לא נעדר וזהו במה שתפשום להסגיר לעכו"ם : (ח) והשיבותי . ר"ל אכה ואשיב ידי להכות עוד : ואבדו שארית . ר"ל אף שארית מה לא ישאר [...] (ט) על הסגירם . על שהם מסרו לעכו"ם את הנורחים מישראל להיות גלות שלימה כדרך שעשה עזה : ולא זכרו . אנשי צור לא זכרו ברית האחוה [...] עם ישראל וחירם מלך צור קרא לשלמה את כמ"ש מה הערים האלה אשר נתתה לי אחי (מ"א ט) : (יא) על רדפו בחרב אחיו . כי הלא את עשו ליעקב [...] רד[...]

רשי

[..] על רדפו בחרב אחיו . שנאמר (במדבר כ) פן בחרב אצא לקראתך [..]טורף אפו ושומר עברתו ולא חזר בו : ויטרוף לעד אפו . החזיק בה [..]: (יב) ארמנות בצרה . בין מואב ובין אדום היא ומארץ מואב נמשכה [..] והיא העמידה לו מלך במות מלך הראשון שנאמר ויובב בן זרח [..]שית לו): (יג) בקעם [..] . השחיתו אותה [..]ם בקעו שלא ישאר [..]ער על הנחלה וכן [..]ה מט) לבני עמון [..] הבנים אין לישראל [..]אין לו מדוע ירש [..]) על שרפו עצמות [..] אחת נפל מלך [..] מלך מואב ושרפו [..]חוס בקירות הבית [..]"ה אוכלת המלך [..]זיון: (ב) קריות. שם [..] (שם מח) על [..]כרה : בשאון . קול [..] המון

אבן עזרא

ושחת רחמיו . שהיו נרחם אחד וה"א שמרה נצח וכמוהו ויקרא לה נבח וכמוה רבים : (יג) הה . הרות כמו הרים כמו שנות שנים אילי משתנה אלף הרות בעבור אות הגרון ואחרים אמרו שמלת הרות כמשמעה שלא תלדנה בנים ולא יפחדו להרחיב גבולם וטעם בתרועה כי תתפש רבה בכח וטעם בסער ברוח סערה בעבור שהזכיר והצתי אש : (א) הה . עצמות מלך אדום לשיד . דרך בזיון והוא מבני יצחק ויש אומרים של דבר ויעלהו עולה ואחר כך שרפו או אז שרפו : (ב) ושלחתי . הקריות . שם מקום : (ג) והכרתי . שופט הוא מלך והעד וכל שריה אהרוג עמו : (ד) הה . על מאסם . והנה הכהנים מורי התורה עמהם : ושלחתי

אֱדוֹם וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־
רָדְפוֹ בַחֶרֶב אָחִיו וְשִׁחֵת רַחֲמָיו
וַיִּטְרֹף לָעַד אַפּוֹ וְעֶבְרָתוֹ שְׁמָרָה
נֶצַח׃ יב וְשִׁלַּחְתִּי אֵשׁ בְּתֵימָן וְאָכְלָה
אַרְמְנוֹת בָּצְרָה׃ יג כֹּה אָמַר יְהוָה
עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי בְנֵי־עַמּוֹן וְעַל־
אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־בִּקְעָם
הָרוֹת הַגִּלְעָד לְמַעַן הַרְחִיב אֶת־
גְּבוּלָם׃ יד וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּחוֹמַת רַבָּה
וְאָכְלָה אַרְמְנוֹתֶיהָ בִּתְרוּעָה בְּיוֹם
מִלְחָמָה בְּסַעַר בְּיוֹם סוּפָה׃ טו וְהָלַךְ
מַלְכָּם בַּגּוֹלָה הוּא וְשָׂרָיו יַחְדָּו
אָמַר יְהוָה׃

ב א כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־
שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי מוֹאָב וְעַל־אַרְבָּעָה
לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־שָׂרְפוֹ עַצְמוֹת מֶלֶךְ־
אֱדוֹם לַשִּׂיד׃ ב וְשִׁלַּחְתִּי־אֵשׁ בְּמוֹאָב
וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת הַקְּרִיּוֹת וּמֵת
בְּשָׁאוֹן מוֹאָב בִּתְרוּעָה בְּקוֹל שׁוֹפָר׃
ג וְהִכְרַתִּי שׁוֹפֵט מִקִּרְבָּהּ וְכָל־שָׂרֶיהָ
אֶהֱרוֹג עִמּוֹ אָמַר יְהוָה׃
ד כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי
יְהוּדָה וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־
מָאֳסָם אֶת־תּוֹרַת יְהוָה וְחֻקָּיו לֹא

ל׳ — ל׳ מלעיל — ל׳ — ל׳ — ו׳ ול׳ בטעמן — כ׳ ס"פ בנביאי׳ — ל׳ — ל׳ — ו׳ מ"ל — ב׳ חד חסר כ׳ ס"פ — ל׳ דג׳

אַרְבְּעָא לָא אֶשְׁבּוֹק לְהוֹן עַל
רָדְפֵיהּ בְּחַרְבָּא אֲחוּהִי וְחַבֵּיל
רַחֲמוֹהִי וּקְטֵיל קְטַל עַלְמִין
רוּגְזֵיהּ וְחֶמְתֵּיהּ נָטְרָא
לְאַפְרָשׁ׃ יב וְאֶשְׁלַח אֶשָּׁתָא
בְּדָרוֹמָא וּתְשֵׁיצֵי בִּרְנְיָת
בָּצְרָה׃ יג כִּדְנַן אֲמַר יְיָ עַל
תְּלָתָא חוֹבֵי בְּנֵי עַמּוֹן וְעַל
אַרְבְּעָא לָא אֶשְׁבּוֹק לְהוֹן עַל
דְּבַזְּעוּ מְעַדְיָת אֲרַע גִּלְעָד
בְּדִיל לְאַפְּתָאָה יָת תְּחוּמֵיהוֹן׃
יד וְאַדְלֵיק אֶשָּׁתָא בְּשׁוּרֵי רַבָּה
וּתְשֵׁיצֵי בִּרְנְיָתָהָא בְּיַבָּבָא
בְּיוֹמָא דִקְרָבָא בְּעַלְעוֹל בְּיוֹם
רוּחַ׃ טו וִיהָךְ מַלְכְּהוֹן
בְּגָלוּתָא הוּא וְרַבְרְבוֹהִי כַּחֲדָא
אֲמַר יְיָ׃ א כִּדְנַן אֲמַר יְיָ עַל
תְּלָתָא חוֹבֵי מוֹאָב וְעַל
אַרְבְּעָא לָא אֶשְׁבּוֹק לְהוֹן עַל
דְּאוֹקִיד גַּרְמֵי מַלְכָּא דֶאֱדוֹם
וְסָדִינוּן כְּגִירָא בְּבֵיתָא׃
ב וְאֶשְׁלַח אֶשָּׁתָא בְּמוֹאָב
וּתְשֵׁיצֵי בִּרְנְיָת כְּרַכָּא וִימוּת
בְּאִתְרְגוּשָׁא מוֹאָב בְּיַבָּבָא
בְּקָל שׁוֹפָרָא׃ ג וַאֲשֵׁיצֵי
דַיָּנָהָא מִגַּוַּהּ וְכָל רַבְרְבָהָא
אֶקְטוֹל עִמֵּיהּ אֲמַר יְיָ׃ ד כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ עַל תְּלָתָא חוֹבֵי יְהוּדָה
וְעַל אַרְבְּעָא לָא אֶשְׁבּוֹק לְהוֹן
עַל דְּקָצוּ בְּאוֹרָיְתָא דַייָ וּקְיָמוֹהִי

הארצה אתה מירכם : והצתי אש ו׳ ול׳ בסיפ׳ וסי׳ נמסר בירמיה סוף סי׳ כ"א : שופט ו׳ מ"ל בקריאה וסי׳ שופט ואיש מלחמה. והכרתי שופט מקרבה . ישבת לכסא שופט צדק . אלהים שופט צדיק . ויותם בנו על בית המלך דד"ה . מלך שופט באמת דלים :

תולדות אהרן פשעי אדום . פושע הא : פשעי מואב . ב"ב כב :

רדק

[..]ר ויצא אדום לקראתו [..]והנכון שהוא על חורבן [..]פי׳ שתי הפרשיות אשר [..]חת רחמיו . רחמי האח . [..] דרך העולם והוא [..] ובעולם : ויטרף לעד [..]כים לעמו על יעקב לעד [..]דורות האחרונים היה [..] בכל זמן שהיה הכח [..]א הטורף , או תחסר [..]"ל באפו , וכפל הענין [..] ועברתו שמרה הה"א [..]צל העברה והמלה מלעיל [..]למלת נלא שהיא מ עיל: [..]ר . על בקעם הרות [..]. עמון היו הנכים לארץ [..] בוקעים ההרים שהיו [..]גלעד ומרחיבים בהם [..]שיגים גבול הגלעד , [..]סוא צון גדול שהרי הוא [..]ורים הכתובים בתורה [..]גבול רעהו , והרות כמו [..]ן מן הר בלשון זכרים [..]נקבות הרות . ויש לפרש [..] הגבורות יכנה אותם [..]וכן והרותיהם תבקע . [..]ר המשתים . וכן אמר [..]ז לבני עמון כה אמר ה׳ [..]שראל אם יורש אין לו [..]כם את גד ועמו בעריו [..]ס ארץ גד והנה זכר ארץ [..] מעבר הירדן מזרחה .

[..]רע כן הרות הגלעד הנשים ההרות . וכן ההרותיה בקע והרותיה תבקע . כמו שאמר והריותיו יבקעו . וזה על מיעוט המלה בהם , כמו שאמר ועולליהם ירטשו , ואם העוללים היו [..]ות מבקעים כל שכן האחרים , וזהו שאמר למען הרחיב את גבולם שלא ישאר שריד מישראל , וזהו שאמר ירמיהו הבנים אין לישראל אם יורש אין לו : (יד) והצתי׳ בתרועה ביום מלחמה [..]את ירמיהו והשמעתי אל רבת בני עמון תרועת מלחמה בסער ביום סופה : המשיל תוקף המלחמה והלכדם מהרה לרוח הסערה , וסופה הוא רוח הסערה , והענין כפול במ"ש : [..]לכם בגולה . כן אמר בנבואת ירמיהו מלכם בגולה ילך כהניו ושריו יחדיו : (א) כה אמר ה׳ . על שרפו עצמות מלך אדום לשיד , הוא מה שנאמר בספר מלכים ויקח את בנו הבכור אשר [..]ויעלהו עולה על החומה ויהי קצף גדול על ישראל . והקצף היה ממלך אדום על ישראל מהיום ההוא והלאה מפני שמלך מואב שרף את בן מלך אדום במלחמה שהוא היה שם עמהם [..]ו שם . לפיכך הענישו האל יתברך על זה , ופירוש לשיד שריפה גמורה עד שהיו אפילו העצמות אפר כמו השיד . וכן והיו עמים משרפות שיד , וי"ת על דאוקיד גרמי מלכא דאדום [..]את בזיון , פי׳ שהסיד ביזו באותו אפר דרך נקמה ובזיון : (ב) ושלחתי . הקריות , שם עיר בערי מואב : (ג) והכרתי . מקרבה , מקרב הקריות כי היתה עיר המלוכה שלו : עמו . [..] מואב : (ד) כה אמר ה׳ . עתה הנבואה על יהודה וישראל שהרעו מעלליהם והקדוש ברוך הוא נפרע מהם מעט מעט , ובימי מלכי יהודה הרעי׳ היו חוטאים והקדוש ברוך הוא [..]צם מעט לא להחריב ירושלם אבל אחר חזקיהו שהיה טוב אמר האל יתברך וגנותי על העיר הזאת להושיעה למעני ואחריו מנשה שעשה הרע בעיני ה׳ מכל אשר היה לפניו והנה [..]ו רצה להחריב ירושלם , וכן אמון הרבה אשמה ונשא האל ימי יהואחז ויהויכין כי לא מלכו אלא ג׳ חדשים , והנה יהויכין היה השלישי ונשא האל והנה הם ג׳ ונשא האל יתברך , [..]ע הרע בעיני ה׳ ועליו נאמר ועל ד׳ לא אשיבנו . ולא אבה עוד לסלוח , וחרב הבית בימיו ועליו אמר כי על אף ה׳ היתה בירושלם וביהודה עד השליכו אותם מעל פניו : על מאסם [..]רם , לא אמר כי זה העון הוא הרביעי אלא אמר כי ברביעי הענישם הש"י על מה שעשו הם ואבותיהם שמאסו את תורת ה׳ , וכתב הגאון רב סעדיה ז"ל את תורת השם המצות השמעיות

מצודת ציון

מסירם כמו לא תסגיר עבד (דברים כג) : (יא) ועברתו . מל׳ עברה וזעם : נצח . לעולם : (יד) והצתי . מל׳ הצתה והדלקה : בסער . מל׳ רוח סערה ואמר בדרך משלה על התגברות האויב : סופה . רוח סופה : (א) לשיד. כמו לסיד בסמ"ך : (ב) הקריות . שם מחוז : בשאון . ענין המייה : (ד) ויתעום . מלשון תועה נעלים

מצודת דוד

[..]ו: בזמן חורבן בית השני : ושחת רחמיו . ביטל הרחמנות הראוי להיות [..]רך האח על אחיו : ויטרוף לעד אפו . טרף את ישראל בכל עת שהיה [..]ו: ועברתו . העברה שיש לו על בני ישראל שמורה אצלו לעולם ולא [..]וס הטס : (יב) בתימן . היא ארץ עכו"ם הסמוכה לא"י בדרומה ותלקה [..]ית נלרה . עיר הגבורה והוא כרך גדול וגו׳ : (יג) על בקעם . על אשר [..]כי הנשים ההרות של גלעד להוציא הוולדות למען יוכלו להרחיב את גבולם [..]שע מבני גלעד על כי לא ישאר יורש מה לערער על הגבול : (יד) בתרועה [..] יריע האויב עליהם ביום המלחמה : בסער . בסערת האויב אשר יבוא :

ביום סופה . הוא יום המלחמה וכפל הדבר במ"ש : (טו) מלכם . מלך בני עמון :
ב (א) על שרפו וגו׳. הוא מה שנאמר ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה ויהי קצף גדול על ישראל (מ"ב ו) ופי׳ שמלך מואב לקח בן מלך אדום הראוי למלוך ושרפו כליל כעולה ואז קצף מלך אדום על ישראל על כי בעבורם באה לו הרעה ההיא ולא רצו להצילו א"כ ע"י מלך מואב נתעורר קצף על ישראל לכן יקבל מואב גמול : לשיד . ר"ל עד שנעשו דק ולבן כהסיד כדרך העלם אחר השרפה : (ב) ומת בשאון מואב . מואב ימות בשאון המלחמה בעת יריע האויב בקול שופר : (ג) עמו. עם השופט ההוא : (ד) ויתעום כזביהם . הנביאים המכזבים

ג׳ שָׁמָרוּ וַיַּתְעוּם כִּזְבֵיהֶם אֲשֶׁר־הָלְכוּ
אֲבוֹתָם אַחֲרֵיהֶם׃ ה וְשִׁלַּחְתִּי אֵשׁ
בִּיהוּדָה וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת יְרוּשָׁלִָם׃
ו כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי
יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ
ג׳ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן
בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם׃
ז הַשֹּׁאֲפִים עַל־עֲפַר־אֶרֶץ בְּרֹאשׁ
דַּלִּים וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יַטּוּ וְאִישׁ וְאָבִיו
יֵלְכוּ אֶל־הַנַּעֲרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת־
שֵׁם קָדְשִׁי׃ ח וְעַל־בְּגָדִים חֲבֻלִים
יַטּוּ אֵצֶל כָּל־מִזְבֵּחַ וְיֵין עֲנוּשִׁים
יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם׃ ט וְאָנֹכִי
הִשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם
אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא
כָּאַלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל
וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת׃ י וְאָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם
בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לָרֶשֶׁת אֶת־

ג׳ · ב׳ ומפ׳ בר נסגיר · ג׳ · ס׳ סבירין עניים · ס׳ · ג׳ וכ״כ · י׳ בליש׳ ג׳ ומ״ע · ב׳ רסע כגובה ג׳ חסר · ד׳ ומ״ע

לָא נְטַרוּ וְאַטְעִיאוּנוּן כַּדְבֵיהוֹן
דַהֲלִיכוּ אֲבָהָתְהוֹן בַּתְרֵיהוֹן׃
ה וְאֶשְׁלַח אֶשָּׁתָא בִּדְבֵית
יְהוּדָה וּתְשֵׁיצֵי בִּרְנְיָת יְרוּשְׁלֵם׃
ו כִּדְנַן אֲמַר יְיָ עַל תְּלָתָא חוֹבֵי
יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבְּעָא לָא
אֶשְׁבּוֹק לְהוֹן עַל דְזַבִּינוּ
בְּכַסְפָּא זַכָּאִין וַחֲשִׁיכַיָא בְּדִיל
דְיַחְסְנוּן׃ ז דְשַׁיְטִין בְּעַפְרָא
דְאַרְעָא בְּרֵישׁ מִסְכֵּנָא וְדִין
חֲשִׁיכַיָא מַסְטָן וּגְבַר וַאֲבוּהִי
אָזְלִין עַל עוּלֵימְתָּ בְּדִיל
לְאַחָלָא יַת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי׃
ח וְעַל שְׁוָיָן דְמַשְׁכּוֹן מְסַחֲרִין
בִּסְטַר כָּל אֱגוֹרֵיהוֹן וַחֲמַר
אוֹנְסָא שָׁתַן בֵּית טַעֲוָתְהוֹן׃
ט וַאֲנָא שֵׁיצֵיתִי יַת אֱמוֹרָאָה
מִן קֳדָמֵיהוֹן דִּכְרוּם אַרְזִין
רוּמֵיהּ וַחֲסִין הוּא כִּבְלוּטִין
וְשֵׁיצֵיתִי אִבֵּיהּ מִלְעֵילָא
וְשָׁרְשׁוֹהִי מִלְרָע׃ י וַאֲנָא
אַסֵּקִית יַתְכוֹן מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם וְדַבְּרֵית יַתְכוֹן
בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין

רשי

המון מלחמה : (ו) על מכרם בכסף צדיק . הדיינין היו מוכרי׳ את
זכאי בדין בכסף שוחד שהיו מקבלים מיד בעל דינו : ואביון בעבור
תרגם יונתן בשני מקומו׳ (לקמן ח פ״ו) בדיל דיחסנון ואומר אני של
מטין משפט האביון כדי שיצטרך למכור שדהו שהיה לו בין שדות
וזה מוקף עליו ונוטל
קלים כדי לגדור ונ
שדותיו יחד ולא יפסיק
(ז) השואפים על ע
על עפר ארץ שהכ
עליהם כל שאפם וכל
בראש דלים הוא
אותם ויטלו את שלהם
גולשי״ר בלע״ז : וד
יטו וגו׳ . החלשים
מדרכם והולכין דר
מפני יראתם כמה
(איוב כד) יטו אביונים
אל הנערה . המאורס
בגדים חבולים יטו
יונתן על מטות שווי
מסתחרין זוקפין
העניים וממשכנים
ועושים בגדיהם מצעו
עליהם בהטייה בעת
בית אלהיהם . בכ
שהיתה להם אצל מזב
לשון מסיבה שכל מסי
בהטייה היא שהוא
שמצלו : ויין ענושים .
אותם ממון ושותים
(ט) כאלונים . קייסנ
ואשמיד פריו ממעל
העליונים : ושרשיו
שרים התחתונים ד״
היתה מסמא עיניהם
ומסרם

אבן עזרא

(ה) ושלחתי . זה נבוכדנצר והזכיר ירושלם בית מלכות יהודה : (ו) כה . על מכרם . על השופטים ידבר והעד צדיק בריבו בהשפטו והנו נחשב כאילו מכרוהו : (ז) השואפים . הטעם תשאפו מתי תשכבו ראש דלים על עפר ארץ ודי להם שפלותם : ודרך ענוים יטו . מני אורח ישר שהוא אורחם עד שהסירו הענוה מישראל עד שלא יבוש ללכת איש עם אביו אם נערה ידוע : (ח) ועל . ולקחת חבול מהאביון יטו משפט וזה יעשה בפרהסיא במקום התחברם למזבח הבעל וככה ויין ענושים ישתו שיענש מי שאין עליו עונש והם שותים: (ט) ואנכי . כתוב כי השם פוקד עון הארץ על כן גזר להכחידם כי חקותיהם ללכת איש ואביו לזנות והזכיר האמורי כי הוא חזק מהשבעה וככה כי לא שלם עון האמורי עד הנה והנה משה הרג שני מלכי האמורי המזרחיים ויהושע אמר לתת אותנו ביד האמורי המערבי והנה ממנו יפחד : (י) ואנכי . הטעם שהולכתי אתכם ארבעים שנה עד שתלמדו חוקותי ואחר כן תירשו האמורי

שמרו ה׳ קמץ וסי׳ נמסר בסדר בהעלותך ובירמיה סימ׳ י״ו : מכרם ג׳ וסימ׳ ונתתי מכרם . על מכרם בכסף צדיק . ביום מכרם צור . אנך : ויין י׳ בליש׳ וסימ׳ ישתו יין נסיכם . ביין הלבנון וצמר צחר . ויין ענושים ישתו . ויין חמסים ישתו . זכרו כיין לבנון . וחכך כיין הטוב . וביין משתיו . ומיין משתיו . ויין משתיהם . ויין

תולדות אהרן פשעי ישראל . יומא פו סנהדרין
ז : כגבה ארזים . סוטה לו ברכות מה :

רדק

כהמעיות וחקיו המלות
ויתעום כזביהם . הם דברי נביאי השקר : מאסם . האל״ף נקראת בקמץ חטף , ואמר ביסודה על מאסם תורת השם , וישראל גם כן מאסו את תור
הרע אשר עשו , אלא אמר ביהודה כן לפי שעמהם היתה כתובה בבית המקדש ומאסו אותה ולא פנו אליה עד אשר נשכחה מפיהם , כי חדוש היתה אצלם כשמצאוהו בימי חלקיה הכהן :
אש . הוא נבוכדנצר : (ו) כה אמר ה׳ . על מכרם בכסף צדיק אמר אעפ״י שעברו על שלשה עבירות חמורות והם עכו״ם גלוי עריות ושפיכות דמים לא נתחתם גזר דינם לפני לה
ולהגלותם ע״י מלך אשור אלא על החמס והוא הרביעי ועליו הענישם על כל מה שעשו , וכן בדור המבול אעפ״י שהיו בידם כמה עבירות לא הענישם אלא על החמס שנאמר כי מלאה
מפניהם וכל שכן כשהחמס בא ע״י השופטים שהיה להם להעמיד הצדק והם ע״י השוחד מטים הדין , וזהו שאמר על מכרם בכסף צדיק , ופי׳ צדיק שהוא צדיק בדינו וכן ויסלף דב
וגם הם צדיקים בדברי אחרים כי ברוב טועני האמת הם צדיקים ברוב דבריהם , וכן העניים ברוב לא יטענו אלא האמת : בעבור נעלים . אפילו בעבור נעלים שיתנו לשופט יטו ה
שהיה זכאי בדינו ונותן השוחד הוא זכאי במשפטיהם : וי״ת בדיל דיחסנון . ולא הבנתי דעתו ורש״י ז״ל פי׳ דעתו כן מטי׳ משפט האביון כדי שיצטרך למכור שדהו שהיה לו בין
וזה מוקף עליו ונוטלה בדמים קלים כדי לנעול ולגדור כל שדותיו ולא יפסיק זה ביניהם זהו בעבור נעלים לשון נעילה , דבר אחר מחייבין את הזכאי כדי שיצטרך העני למכור שדהו ב
שהוא בנעל שנאמר שלף איש נעלו : (ז) השואפים על עפר ארץ בראש דלים . השופטים הם השואפים ומביטים ומכוונים שיהיה עפר ארץ בראש דלים שמשימים שוטרי׳ תחתיהם אם לא
על פיהם יקחום בשער ראשם ויפילום בארץ וירמסום והנה עפר הארץ בראש הדלים , וענין זה הפסוק כענין מה שאמר מיכה ואשר לא יתן על פיהם וקדשו עליו מלחמה , וענין ה
השואפים אביון וי״ת דשייטין בעפרא וגו׳ : ודרך ענוים יטו . שיטו דינם במשפטיהם בשוחד שנותנים בעלי דינם העשירים , ודרך פירושו משפט ועסק האדם כמו את הדרך אשר יל
צדיק דרכו והדומים לכם , וכת״י ודין חשיכיא מסטן : ואיש ואביו ילכו אל הנערה . ולא יבוש הבן מאביו לבעול בעולת אביו וזהו חלול שם קדשי שאמרתי לכם קדושים תהיו כי קדוש
מקדישכם וכיון שאתם מחללי׳ קדושתכם הרי אתם מחללים את שם קדשי שקדשתי אתכם ואתם נקראים בשמי כי עם קדוש אתה לה׳ אלהיך : (ח) ועל בגדים חבולים יטו . שהם חובלים ה
לא יתנו על פיהם ויאכלו וישתו עליהם בבתי עכו״ם , ופי׳ יטו יטו עצמם להסב אצל כל מזבח ועל המאכל ועל המשתה והמסיבה נקראת הטייה לפי שמטה אדם עצמו כשוכב וכן במשכב יטו ויק
לקרות : ענושים . שהם עונשים אותם כסף וזהב וישתו בו בית אלהיהם : (ט) ואנכי השמדתי את האמורי . מפני חקות׳ הרעים שהיו להם השמדתי אותם מפניהם ואתם עזבתם את חקותי הטו
חקות האמורי , וכבר הזהרתי אתכם בתורה ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם , וזכר האמורי כי הוא החזק שבשבעה האומות כמו שאמר אשר כגובה א
ואעפ״י כן השמדתי אותו מפניכם ולא בחרבכם ולא בקשתכם אלא אני שהשמדתיו משרשו : וחסון . תקיף כמו והיה החסון לנעורת : ואלונים . כתרגומו בלוטין קשטניי״ר בלע״ז : (י) ואנכי
וקודם שהביא אתכם אל הארץ הוצאתי אתכם מארץ מצרים מבית עבדים ואולך אתכם במדבר ארבעים שנה לא חסרת׳ דבר והרגלתי אתכם בחקותי שלא תלמדו חקות ארץ האמורי כשתבאו ל

מצודת ציון

נעלים . מנעלי הרגל : (ז) השואפים . ענין הבטה אל הדבר והתוחלת לה וכן כעבד ישאף צל (איוב ז) : (ח) חבולים . ענין משכון כמו לא יחבול רחים (דברים כד) : יטו . מל׳ הטייה ר״ל ישענו : ענושים . מל׳ עונש ממון : (ט) השמדתי . ענין כליון ואבדון : וחסון . ענין חוזק כמו והיה החסון לנעורת

מצודת דוד

המכזבים להם התעום מדרך הישר : אשר הלכו וגו׳ . הם הם הנביאים
אשר הלכו אבותיהם אחריהם וכאומר הלא אבותיכם הלכו אחריהם ונכש
לקחו מוסר : (ו) על מכרם וגו׳ . ר״ל מטין דין הצדיק ומוכרים אותו בש
בכסף : ואביון . מטין דין האביון בעבור מחיר שוחד מנעלים לרגליהם
במעט שוחד מטין את הדין : (ז) השואפים . אשר מצפים אל עפר הארץ להיות מונח בראש הדלים כי השופטים ההם מצימים שומרים תחתיהם לכוף הד
דבר המשפט ואם ימאנו יקחום בשער ראשם ויפילום בארץ וירמסום ברגליהם והנה עפר הארץ בראש הדלים : ודרך ענוים יטו . מטים דרך ענוים להסב מדר
להטות דרך עקלתון כי יפחדו מהם ויסתתרו לבל יראום : ואיש ואביו . שניהם יחד ולא יבושו זה מזה : אל הנערה . ר״ל אל נערה המאורסה לזנות עמ
חלל . כאלו יתכוונו לחלל שם קדשי כי אם היה בעבור הנאה לבד מה להם ללכת אל ארוסה ושניהם יחד : (ח) ועל בגדים חבולים יטו . ממשכנין בגדי
במשפטם ומטים עצמן לסמוך עליהם בעת הסעודה מה שהם סועדים אצל כל מזבח כעשוי לפסילים : ויין ענושים ישתו . מענשים את המסרב לתת כסף ו
ושותין בבית הנכו״ם : (ט) ואנכי השמדתי . ר״ל הלא אף את העכו״ם אשר לא ידעוני אני מענש בעונם כי הלא השמדתי מפניהם את האמורי שהיה
וחזק כאילן אלון : ואשמיד וגו׳ . ר״ל השמדתיו בתכלית ולפי שהמשילו לאילן אמר לשון הנופל בהשחתת עץ פרי שמשירים הפירות ועוקרים השרשים : (י) ואנכי

מלמטן : (יא) לנזרי׳. תרגם יונתן למלפין שהיו פרושין מדרכי
ארץ ועוסקים בתורה אין נזירה בכל מקום אלא ל׳ פרישה :
זאת. בתמיה כלומ׳ כלום אתם יכולים להכחיש את זאת :
ותשקו את הנזירים יין. שלא יורו אתכם שהשיכור אסור להורות. ותשקו
...ים יין. תרגם יונתן
...ית מלפיכון בחמר :
... לעמום לוה כן
...ן בית אל חוזה ברח
...ץ יהודה (לקמן ז) :
... תרגם של מציק :
... את חנייתכם :
...עגלה. מכובד משא
(טו) וקל ברגליו לא
...ת נפשו : (טז) ערום
... ערטילאי בלא כלי
... רק אתכם ידעתי.
...אתם פשעתם כי על
...ורבותינו דרשוהו לצד
...בת עכו״ס : (ג) הילכו
...דיו. שאתם אומרים
... לא תנבאו כלום
...מתנבאים מלכם אלא
...ו כלום דברים נעשי׳
... דרכם : בלתי אם
נועדו

ארץ האמרי : יא ואקים מבניכם ל׳
לנביאים ומבחוריכם לנזרים האף ל׳. ל׳. ל׳ וכ״כ
אין־זאת בני ישראל נאם־יהוה :
יב ותשקו את־הנזרים יין ועל־ כן כתוב
הנביאים צויתם לאמר לא תנבאו : ל׳
יג הנה אנכי מעיק תחתיכם כאשר ל׳
תעיק העגלה המלאה לה עמיר : ל׳. ל׳
יד ואבד מנוס מקל וחזק לא־יאמץ ל׳. ב׳
כחו וגבור לא־ימלט נפשו : טו ותפש ח׳
הקשת לא יעמד וקל ברגליו לא
ימלט ורכב הסוס לא ימלט נפשו : ח׳. ח׳
טז ואמיץ לבו בגבורים ערום ינוס ד׳ ג׳ מ״ל וחד חסר
ביום־ההוא נאם־יהוה :

ג א שמעו את־הדבר הזה
אשר דבר יהוה עליכם בני ישראל סימן
על כל־המשפחה אשר העליתי
מארץ מצרים לאמר : ב רק אתכם
ידעתי מכל משפחות האדמה על־ ג׳
כן אפקד עליכם את כל־עונתיכם :
ג הילכו שנים יחדו בלתי אם־ ל׳

תולדות אהרן על כן אפקד. עכו״ס ד :

למירת ית ארעא דאמוראה :
יא ואסימית מבניכון לנביאין
ומעולימכון למלפין האף לית
דא בני ישראל אמר יי :
יב ואטעיתון ית מלפיכון
בחמרא ועל נבייא פקידתון
למימר לא תתנבון נבואה :
יג הא אנא מיתי עליכון עקא
ומעיק לכון באתרכון כמא
דעיקא עגלתא דטעינא
עמירא : יד ויבד בית עירוקי
מדקליל ודתקיף לא יחסין
חיליה וגבר לא ישיזיב נפשיה :
טו ואחיד קשתא לא יקום
ודקליל ברגליה לא ישתיזיב
ורכיב סוסיא לא ישיזיב
נפשיה : טז ודתקיף לביה
בגבריא ערטילא דלא זין
יערוק ביומא ההוא אמר יי :
א קבילו ית פתגמא הדין די
גזר יי עליכון בית ישראל על
כל זרעיתא דאסקית מארעא
דמצרים למימר : ב לחוד בכון
אתרעיתי מכל זרעית ארעא
על כן אסער עליכון ית כל
חוביכון : ג היהכון תרין כחדא אלהין אם אזדמנו :

האמורי : (יא) ואקים. גם שמתי רוחי על בניכם והתנבאו לנמדכ׳ חוקותי והזכיר
הבנים כי אם יתנבא הזקן החכם אין לתמוה : ומנחוריכם. שתולדותם לאהוב
התענוג והשמחה קדשתים להוכיחכם ולקדשכם : האף אין זאת.
תוכלו לכחש כי לא עשיתי זאת ובעבור כי השלים בדברי הנזירים החל
מהם כמשפט הל׳ : (יב) ותשקו.
הכרחתם אותם עד שנטמאו
ושתו יין : (יג) הנה. הגאון
אמר כי מלת מעיק מן הפועלים
העומדים זה דרך משל שאין
כח לסבול וחכמי ספרד אומרים
כי הוא פועל יוצא והנה מעיק
מגזרת עקת רשע והנו כמו
מציק ותחתיכם במקומכם
והטעם שתהיו כבדים ולא
תוכלו לברוח על כן אחריו :
(יד) ואבד מנוס מקל. יאמץ
כחו במחשבתו ומאכלו כלי
המלחמה : (טו) ותפש. טעם לא
יעמוד כי הכל יפחד לגעת אליו:
וקל ברגליו. ורוכב לאות כי
הקל הוא הסוס וכתיב על קל
נרכב : (טז) ואמיץ לבו. זהו
שמחשבתו שינצח ולא יוכל איש
להזיקו והפך זה הירא ורך
הלבב ירא מהכל ורך לב
להשחית : ערום. שיכבדו עליו
בגדיו בברחו : (א) שמעו :
(ב) רק אתכם. כאומר ידעתי
מכאוביכם והגלתי אתכם ותחת
שתעבדוני מרדתם כי על כן
אפקוד והנכון כדרך בקרובי
אקדש וככה דרך המלכים
לכעוס על עבדיהם העומדים
לפניהם שידעו מנהגם יותר מן
הכפריים : (ג) הילכו. הזכיר
למעלה ועל הנביאים ציויתם
לאמר לא תנבאו והנה אפקד
עליכם אודיעכם זאת ביד
נביאי

: כיד המלך : ימלט א׳
...בר מנוס מקל וחזק.
...תפש הקשת לא יעמד ב׳
...בר יחיה. כי לא ידע
...לט אי נקי. אין אדם
...ח. שקר הסוס לתשוע׳ :
... האדמה ג׳ דסמיכי
...ברכו בך דאברהם.
... דיעקב. רק אתכם

רדק

...ם דבק עם העליתי אתכם
...ם : (יא) ואקים.
... עמהם טובה גדולה
... עם כל עם כדי שתהיו
...כל עם ותהיו דבקים בי
...ת נבואה בכם, ועל זה
...ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה, וטעם מבניכם אפי׳ הנערים כשמואל וירמיה כ״ש הזקנים שיש בהם חכמה : ומבחוריכם לנזירים. אף לו הבחורים שדרכם ללכת
...הבשר והיין נתתי בהם רוח טהרה שינזרו מן היין ויהיו קדושים לי כי היין הוא המביא האדם לרדוף אחר תאות הבשר ובכל זה הפרשתי אתכם מכל עם כדי שתהיו קדושים ולא
...תמאת עמי הארץ : האף אין זאת בני ישראל נאם ה׳. כי כל זה שאמרתי לכם התוכלו לכחש שאינו כן : (יב) ותשקו. לא די שאתם לא נזהרתם במה שהזהרתי אתכם ולא פקחתם
...ה שעשיתי עמכם אלא שהנביאי׳ והנזירים שהיו לכם לאות לקדושתכ׳ בעלהם אותם ומנעתם אותם מקדושת׳ שהיה לכם ללמד מהם : והשקיתם הנזירים יין. כלומר פתיתם אותם
...שמעו לכם לשתות יין ולבטל קדושתם. וכן על הנביאים צויתם לאמר לא תנבאו. וטעם צויתם רוצה לומר בהכרח מנעתם אותם מלהנבא לכם ומלהזהירכם בשמי : (יג) הנה
...תחתיכם. במקומכם אעיק לכם שלא תוכלו לברוח ולהנצל. מעיק ענין צוקה וצרה וכן מפני עקת רשע, ותרגום צרה עקתא, ואמר כאשר תעיק העגלה על דרך משל כי העגלה
...חיים שמעיק ומציר ואמר עמיר ולא אמר משא אחר כי מפני הנפח הוא מיצר יותר נושא העמיר מנושא משא אחר, ואמר עמיר שם כלל עמרים רבים : (יד) ואבד מנוס. לא
...לא יהיה בו יכולת להאמץ כחו במחשבתו כי יפחד ויבהל ויאבד כחו : (טו) ותפש הקשת לא יעמוד. לא יעמוד כנגד האויב כי לא יהיה בו כח לדרוך קשתו : וקל ברגליו לא
...לא ימלט נפשו כמו שאמר ואבד מנוס מקל כי לא יוכל לברוח, והנה הענין במ״ש לחזק, גם רוכב הסים לא ימלט נפשו עם הסוס שהוא קל לרוץ, כי שקר הסוס לתשועה כבלא
...(טז) ואמיץ לבו בגבורים. כי הגבורה בלב ואף הוא ירך לבבו ולא יעמוד כנגד האויב אלא ינוס ערום וטעם ערום שיפשיט בגדיו שלא יכבדו עליו וינוס קל מהר׳ : (א) שמעו.
...בגוי כולו נקרא משפחה וכן ואם משפח׳ מצרים לא תעלה : אשר העליתי. העליתי אבותיכם : (ב) רק אתכם. לפי שידעתי אתכם ובחרתי בכם מכל עם לפיכך אפקוד עליכם את
...כם שאתם ראיתם וידעתם את כל אותותי ומופתי שעשיתי לכם והטבתי לכם לפיכך הדין הוא שאפקיד עליכם עונתיכם כי המלך יכעוס על עבדיו העומדים לפניו אם יעברו
...ממה שיכעס על אחרים הרחוקים ממנו כי משפחת העכו״ם איננו חושש עליהם אם ייטיבו או יריעו אלא אם יהיה חמס גדול כדור המבול כמו שפירשנו למעלה אבל ישראל לפי
...ים אני אענשם על עונם כמו שאמר בקרובי אקדש. וכמו שפירשו רז״ל בפסוק וסביביו נשערה מאד, וכן ארז״ל שאני עכו״ם דלא מפקיד דינא עלייהו, ובספר יחזקאל בפסוק
...רומכם היו לא תהיה הארכנו בזה הענין : (ג) הילכו שנים. כלומר אחר שפשעתם בי ראו מה קרה אתכם כי לא יוכל אדם לצאת מן העיר מפחד האויב ולא אפילו שנים אם לא
נועדו

מצודת דוד

...ו שלא ידעתם אותי כי אנכי העליתי אתכם וגו׳ והפקתי ל׳יכיכם במדבר
...שנה לבוא לרשת את ארץ האמורי : (יא) ואקים וגו׳. בכל ימי הדורות
...בניכם לנביאים והשריתי שכינתי עליהם : ומבחוריכם לנזירים. נתתי בלבם
...ה להיות נזירים : האף אין זאת. ר״ל וכי גם זאת תכחשו לומר שלא
...ו וכאומר הנה הוא דבר מפורסם וא״א לכחש בו : (יב) ותשקו. ר״ל פתיתם
...ים לשתות יין ומחיתם ביד הנביאים שלא ינבאו : (יג) הנה אנכי. מוסב למעלה שאמר אם שלמתי גמול להעכו״ם אשר לא ידעוני כ״ש אתם שהרביתי
...לכם ועכ״ז פשעתם בי כ״ש שאשלם לכם גמול ולכן הנה אני מביא עליכם צוקה במקומכם ולא תוכלו לברוח כי בכל מקום שתהיו תשיג לכם הצוקה : כאשר
...גלה. אמר לדרך משל כי העגלה אינה בעלת חיים שהעיק לה ור״ל כמו העגלה המלאה עמיר שמשאה קשה ונפוחה רב וכאילו תעיק אל העגלה בכל מקום
...כן יעיק לכם במקומם בכל מקום שיהיו : (יד) ואבד מנוס מקל. אף הקל ברגליו לא יציל עצמו במה שינוס מפני האויב הואיל וימלא אויב בכל מקום שיהיה :
...ן. לא יוכל לחזק כחו במלחמה : (טו) לא יעמוד. רצה לומר לא יעמוד על עמדו בקשרי המלחמה כי ירך לבבו וינוס לנפשו : לא ימלט נפשו.
...ת הסים : (טז) ואמיץ לבו בגבורים. ר״ל אף מי שדרכו לאמץ ולחזק לבבו גם בין הגבורים הנה אז ינוס ערום כי יפשוט כליו להיות קל לברוח כי המורך
...ו : ג (א) על כל המשפחה. כפל הדבר במ״ש כי לשון משפחה יאמר על כל העם וכן ואם משפחת מצרים (זכריה יד) : (ב) רק אתכם ידעתי. לבד אתכם
אהבתי

מצודת ציון

לנעורת (ישעיה א) : כאלונים. שם אילן החזק ביותר : (יא) לנזירים. הוא ענין פרישה כי
פורש עצמו מן היין והטומאה : (יג) מעיק. ענין צוקה וצרה כמו מפני עקת רשע (תהלים נה) :
תחתיכם. במקומכם : עמיר. אלומות התבואה כמו ושכחת עומר (דברים כד) : (יד) מנוס.
ענין בריחה : יאמץ. ענין חוזק כמו יוסף אומץ (איוב טז) : (טו) ותופש. ענין אחיזה :
(ב) ידעתי. ענין אהבה וכן מה אדם ותדעהו (תהלים קמד) : אפקוד. ענין זכרון : (ג) נועדו.
ענין

נֽוֹעָֽדוּ׃ ד הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף ג'
אֵין לוֹ הֲיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ ג'
בִּלְתִּי אִם־לָכָד׃ ה הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל־ ג' ומ"ל. ג'
פַּח הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ הֲיַֽעֲלֶה־ ג'
פַּח מִן־הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד׃ ג' מ"ל
ו אִם־יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא ג'
יֶחֱרָדוּ אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיהוָה
לֹא עָשָׂה׃ ז כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי
יְהוִה דָּבָר כִּי אִם־גָּלָה סוֹדוֹ אֶל־
עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים׃ ח אַרְיֵה שָׁאָג מִי ג'
לֹא יִירָא אֲדֹנָי יְהוִה דִּבֶּר מִי לֹא
יִנָּבֵא׃ ט הַשְׁמִיעוּ עַל־אַרְמְנוֹת
בְּאַשְׁדּוֹד וְעַל־אַרְמְנוֹת בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וְאִמְרוּ הֵאָסְפוּ עַל־הָרֵי ו'. ג' בליש"א
שֹׁמְרוֹן וּרְאוּ מְהוּמֹת רַבּוֹת בְּתוֹכָהּ

ד הֲיִנְהוֹם אַרְיֵה בְּחוּרְשָׁא וְצֵידָה לֵית לֵיהּ הֲיִרִים בַּר אַרְיָוָן קָלֵיהּ מִמַּרְבּוּעֲתֵיהּ אֱלָהֵין אִם אֲחַד: ה הֲתִפּוֹל צִפְּרָא בְּקוּלָא עַל אַרְעָא וְצַיָּד לֵית לֵיהּ הֲיִסַּק קוּלָא מִן אַרְעָא וּמֵחַד לָא אֲחַד: ו אִם יִתְּקַע שׁוֹפָרָא בְּקַרְתָּא בְּלָא זִמְנֵיהּ וְעַמָּא דִי בָהּ לָא יְזוּעוּן אִם תְּהֵי בִישְׁתָא בְּקַרְתָּא וּמִן קֳדָם יְיָ לָא אִתְעֲבֵידַת: ז אֲרֵי לָא כָשְׁרִין פִּתְגָמִין דְמִתְעַבְדִין מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים אֱלָהֵין גְּלָא רָזֵיהּ לְעַבְדוֹהִי נְבִיַּיָא: ח אַרְיֵה נָהֵים מַן לָא יִדְחַל יְיָ אֱלֹהִים מַלֵּיל מַן לָא יְקַבֵּיל נְבוּאֲתָא: ט בַּסָּרוּ עַל בִּרְנְיָת בְּאַשְׁדּוֹד וְעַל בִּרְנְיָת בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְאִמְרוּ אִתְכַּנָּשׁוּ עַל טוּרֵי שָׁמְרוֹן וַחֲזוֹ שִׁגּוּשַׁיָּא סַגִּיאָן

ידעתי: על פח ל' וחד אל פח ואינון חד מן א"ב מן חד חד חד אל וחד על ולית דכוו' וסי' נמסר במס' רבתא בערך אל: ועם ג' קמצין וסימ' ופלשתים נאספו. לא אפקוד על בנתיכם. אם יתקע שופר בעיר: השמיעו על כל לשון שמיע' אל במי"ב על וסי' ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום. וישמע עליהם חזקיהו דמלכים. וישמע על תרהקה לאמר דישעי'. דרשו מעל ספר ה' הזכירו לגוים ירמיה. כהקר בור מימיה כן הקרה • אל תשמעו על עבדי הנביאים. לשמוע על דברי עבדי הנביאי'. ולבית הרכבי' אמר ירמיהו. כה אמר יי' שאו נס בארץ והשמיעו עליך בקולם. השמיעו על ארמנות באשדוד. ואת זעקתם שמעת על ים סוף. ונמסר גם במלכים ב' סי' כ' וביחזקאל סי' כ"ז: כל לשון אסיפה אל במ"ג על וסי' במסרא רבתא:

תולדות אהרן יעשה ס'. סוטה יא סנהדרין פט: גלה סודו. (סוטה יז): אריה שאג. ברכות נו חולין נט:

אבן עזרא

נביאי אולי תשובו אלי ולולי שנודעתי לנביא וגליתי סודי לו להוכיחכם לא היה מתנבא מלבו כי איך ידע מה שאני עתיד לעשות וככה אין דברו דרך מקרה וראו היתכן להיות שילכו שנים אנשים ברגע אחד למקום אחד בעבור דבר אחד אם לא נועד זה עם זה וכאשר תראו שהיה אמת דבר הנביא דעו כי אני שלחתיו ואיך יכול למרות את פי שלא ינבא כי אתם אומרי' להם לא תנבאו: (ד) הישאג. משל אחר היש מנהג באריה שישאג רק על טרפו ואני שאגתי הנה ועוד הראיתם אריה שעלה מסובכו בתתו קולו על טרפו שיוכל להמלט מידו כי פחדו ועמידתו אם כן איך תוכלו להמלט מגזירתי: (ה) התפול. והנה משל אחר עוף השמים שאין ממשלת לאדם לעוף לתפשו התפול הצפור על פח שהוא בארץ אם איננו למוקש והנה הטעם כי האדם יוכל בתחבולותיו ובערמותיו להפיל הצפור שהיא למעלה ממנו והנ' אני למעל' מכם ואתם למטה בידי ואין לכם חכמה נגדי איך תוכלו להנצל מהמוקש שגזרתי שתתפשו בו והמוקש הוא האויב שאצוה לבוא עליכם ואל תחשבו כי אחרי באי יעלה מעליכם עד הנקמו מכם וזהו היעלה פח והטעם אני אעמידנו להכר לכם: (ו) אם. כבר הזכיר יחזקאל דבר הצופה כי הנביא דומה לו והטעם איך לא תחרדו מדברי. הנביא או תחשבו כי יש רעה באה לעיר אם אני לא גזרתי להיותה וזהו ויי' לא עשה כי גם השם לא יעשה רעה עד שיגלה סודו להודיעכם על יד הנביא אולי תשובו מדרכיכם הרעים על דרך רגע אדבר על גוי וממלכה והנה משאגת האריה יחרד כל שומע ואף כי כאשר אתן קולי ואדבר אל הנביא איך לא יפחד ממנו למלאת אשר צויתיו: (ט) השמיעו. זהו המוקש שיתחברו אויביכם עליכם

רשי

נועדו. אלא א"כ הקנו מועד ללכת יחדיו למקום פלוני: (ד) היש[אג] ביער וטרף אין לו. כשהאריה אוחז טרף דרכו לשאוג ואינו [...] א"כ לכך וכן הוא אומר (ישעיה ה) ישאג ככפירים וינהום ויאחז [...] (שם לא) כאשר יהגה הכפיר והאריה על טרפו: הישאג אריה. הוא נבו[...] ד"א הנביאים מדמ[ין ...] הקודש הבא עליהם [...] אריה כמו שאמרו למ[...] שאג מי לא יירא וכאן [...] הדוגמא היכא רוח הק[ודש ...] הנביאים לדבר ד[...] הקב"ה לרעה אלא [...] הפורענות נגזר על [...] הטרף. היתן הקב"ה [...] לדבר קשה בלתי [...] אתכם במוקש עון: (ה) [...] צפור על פח הארץ [...] לה. בפח שנפלה [...] אין לה: היעלה פח מ[...] ממקום שהוטל שם [...] נאחז בו העוף כשה[...] לברוח עוקר את הפח ממקומו מעט ואותה [...] נלכד: התפול צפור [...] ואין הפח מכשילה [...] אפשר שאתם עוברים [...] ולא יהיה לכם למוקש פח וגו'. כך היעלה [...] למעלה ולא ילכדו (ו) אם יתקע שופר [...] רוא' גייסות באים ב[...] בשופר להזהיר את [...] אלו אלא דברי משל [...] אם יתקע שופר ב[...] היה לכם להיות ח[...] דברי הנביאים שה[...] לכם למלט אתכם שלא תבא וכשתבא ל[...] הלא תדעו כי הקב' [...] לכם על שלא נזהרתם (ז) כי לא יעשה אדנ[י ...] דבר אלא א"כ גלה אותו סוד אל עבדיו [...] (ח) אריה שאג מי לא יירא. כך הקב"ה דבר אל הנביאי' להנבא מי לא [...] (ט) השמיעו. אתם בני פלשתים ובני מצרים והכריזו זאת ואמרו בא[...] שיאספו

רדק

נועדו יחדיו ללכת בדרך אחד ולעמוד נגד האויב אם יפגע בהם, ור' אברהם ז"ל פירש הזכיר למעלה ועל הנביאים צויתם לאמר לא תנבאו אמר הנה טרם שאפקיד עליכם אודיע[כם] נביאי אולי תשובו אלי לולי שנודעתי לנביא וגליתי לו סודי להוכיחכם לא היה מתנבא מלבו כי איך ידע מה שאני עתיד לעשות וככה אין דברו דרך מקרה וראו אם יתכן שילכו ש[נים] ברגע אחד למקום אחד בעבור דבר אחד אם לא נועדו זה עם זה וכאשר תראו שיהיה אמת דבר הנביא דעו כי אני שלחתיו ואיך יוכל למרות את פי שלא ינבא כי אתם אומרים לו (ד) הישאג אריה ביער. לפירושינו בפסוק הקודם יהיה פירושו דרך משל כמו האריה שלא ישאג ביער שלא יהיה לו טרף כי כשמוע החיות קולו יעמדו במקומם מפחדם לו ויבא ו[...] אם אשר ירצה כן האויב בבואו עליכם לא ישוב ריקם שלא יהרג או שלא יקבץ מכם: היתן כפיר. הענין כפול במ"ש, והאבן ר"א פירש היש מנהג לאריה שישאג רק על [...] שאגתי הנה ועוד הראיתם אריה שיעלה מסובכו בתתו קולו על טרפו שיוכל להמלט מידו אם כן איך תוכלו להמלט מגזרתי: (ה) התפול. והנה משל אחר ולפירושינו הוא מבואר [...] האויב מעליכם ריקם, ולפי' האבן עוף השמים שאין ממשלה לאדם לתפשו: התפיל נפיר על פח. אם איננו למוקש, והנה הטעם כי האדם יוכל בתחבולותיו ובערמתו להפיל הצפור ש[...] ממנו והנה אני למעלה מכם ואתם למטה בידי ואין לכם חכמה נגדי איך תוכלו להנצל מהמוקש שגזרתי לכם שתתפשו בו והמוקש הוא האויב שאצוה לבא עליכם ואל תחשבו כי אחרי ב[...] מעליכם עד הנקמי מכם וזהו היעלה פח והטעם אני אעמידנו להכר לכם: (ו) אם יתקע, כתרגומו אם יתקע שופר בקרתא בלא זמניה, כלומר כי פעמים רבות יתקע שופר בעיר שלא [...] כמו לשמחה ולשירים או להקהיל העם על תקנת דברי העיר, לפיכך תרגם בלא זמניה שאין בעיר את מאלה ידוע כי להזהיר העם מהאויב הוא ואיך לא יחרדו העם בשמעם כן אתם [...] לדברי הנביא שאני שולח לכם: אם תהיה רעה בעיר וה' לא עשה. פי' ואיך תחשבו שתפול רעה בעיריכם שלא עשה אותה האל ית' אחרי שהנביא אמרה לכם טרם בואה וכ[...] שמתקיימים דברי הנביא ואיך לא תשובו אלי: (ז) כי לא. וכיון שגלה סודו אל עבדיו הנביאים להזהירכם ותראו שבא כמו שאמרו לכם תדעו כי מה שבא לכם הרעה ולמה לא תשוב[ו ...] הרעים ותנצלו מהרעה, וטעם סודו כי לא נודע הדבר עד שיודיעהו האל ית' ע"י עבדיו הנביאים: (ח) אריה שאג. מי לא ינבא, ואיך תצוו עליהם שלא ינבאו והלא משאגת האריה [...] שמעו ואיך לא יפחד ויחרד הנביא לקולי ואיך יוכל לעמוד שלא ימלא את דברי אשר צויתיו: (ט) השמיעו על ארמנות. ר"ל אל מלכיהם ורוזניהם היושבים בארמנות, וזה כענין ו[...] או[...]

מצודת ציון

ענין קביעות זמן והזמנה וכן נועדו עברו יחדיו (שם מח): (ד) כפיר. ארי בחור: ממעונתו. ענין מדור כמו ה' מעון אתה היית לנו (שם צ): (ה) התפול. התשכון וכן על פני כל אחיו נפל (בראשית כה): פח. הוא הרשת: (ו) אם יתקע. האם יתקע ותתבר ה"א התימה וכן אם תהיה

מצודת דוד

אהבתי מכל העכו"ם ואתם פשעתם בי לכן אזכור עליכם את כל עונותי[כם ...] גמול על כולם: (ג) הילכו. וכי ילכו שני אנשים יחד בדרך אחד אם [...] והזמינו מתחילה זמן קבוע ללכת יחד: (ד) הישאג. וכי ישאג אריה [...] ימצא טרף כי בשמוע החיות קול שאגתו יעמדו במקומם מפחדו ויבוא ב[...] טרף כרצונו: היתן. וכי הכפיר ישמיע קול שמחה ממעונתו אם לא שלכד מה כי אז יגיל וישמח ולא כשעדיין לא לכד: (ה) התפול. וכי תשכון צפור [...] הפרושה בארץ ולא מצאה מוקש להלכד בה וכי לאחוז מזורה הרשת: היעלה פח. דרך הצפור כשהוא נלכד ורוצה להציל נפשו מנדנד הפח ומעלהו קצת מ[ן ...] ואמר וכי הפח יעלה מן האדמה ולא לכד דבר וכי מי מעלה את הפח: (ו) אם יתקע. בעת המלחמה מעמידים הצופה לראות אם בא האויב וכאשר י[ראה ...] בשופר להזהיר את העם ואמר האם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו הלא בודאי למאד יחרדו: אם תהיה רעה בעיר וה' לא עשה. ר"ל כמו שכל אל[ה ...] הנזכרים א"א שיהיו בזולת הדבר הראוי לכל אחד ואחד כן א"א שתהיה רעה בעיר במקרה וה' לא עשהו בגמול כמעשה: (ז) כי לא יעשה. מביא ראיה [...] בהשגחה כי אין ה' עושה דבר כ"א יגלה סודו בתחילה אל הנביאים: (ח) אריה [...]

רשי

[ע]ל הרי שומרון לראות מעל ההרים בתוך העיר את דרכם הרעה : [...] ישרה : חמס ושוד . ממון של גזל : (יא) צר וסביב הארץ . הצר [...] וסביב לארץ הזאת יבא : (יב) כאשר יציל הרועה . דבר מועט : [...] חסחוס דאודן : כן ינצלו בני ישראל . מתי מעט : בפאת מטה ובדמשק [...]י בתקיף שילטן ועל [...]ין ואומר אני בפתרון [...]פי שבימי יהואחז בן [...]ב (מלכים ב יג) כי [...]לך ארם וירבעם בן [...]עם במקלת שנאמר [...]ולא דבר ה' למחות [...] ישראל ויושיעם ביד [...]' (שם) הוא השיב [...] ישראל וזהו בפאת [...] הבית היא חזקו של [...] תרגם בתקיף שולטן [...] ומשם נתנבא בימי [...]וד נבא שסופן להסמך [...] ארם וכן עשו בימי [...]רמליהו שנתחבר עם [...] ובדמשק ערש עיקר [...] ומבטחם תהי על [...] רבותינו אמרו בסדר [...] נהוראי אומר משום [...]ע אלו עשרת השבטי' [...]ל חזקיהו מלך יהודה [...] ופלטו מהם: בפאת [...]מד שלא נשתייר מהם [...]תשמונה שבהם ושאר [...] הוא בדמשק לקיים [...]ר (לקמן ה') והגליתי [...] הלאה לדמשק ושמעתי [...] ר' מנחם זצ"ל שהיה [...]א' משמונה שלא נאמר [...]א בפאת מטה במקלתה בא' משתי רוחות של פאה והיא שמינית של מטה [...]רבע פאות יש ושתי רוחות לפאה. ד"א מצאתי בדברי ר' מאיר זצ"ל [...]ה בעון אחזיה בן אחאב שהלך לדרוש בבעל זבוב אלהי עקרון האחיה (מלכים ב א) ובדמשק ערש בן הדד מלך ארם. שלא לדרוש באלהי ישראל.

אבן עזרא

עליכם וטעם ארמנות מקום המלכים על כן אלת ואמרו דברי המלכים והנה השם הנכבד נתן להם רשות לבוא ל[ה]רצו וטעם וראו לקחת הדין מהם כאשר עשו כן עשו להם: (י) ולא ידעו. נכוחה. תואר לדרך : האוצרים. הון שנלקח בחמס ושוד : (יא) לכן . צר. שיצור על שמרון וסביב הארץ יהיה שלא ימלט כל היוצא ממנה : והוריד . הצר ותפל המגדל עוז ויבוזו אנשי הצר כל הארמונות הנזכרות שהם מלאות מחמס : (יב) כה. משל לאשר כתוב בתורה ואם טרוף יטרף יביאהו עד : בדל אזן . אין ריע לו וחכמי ספרד אמרו אזן אחת והנה לא ימלט רק מי שהוא חולה שלא הלך למלחמה וזהו והשוכב בפאת מטה וטעם בפאת כי מנהג האדם לשום המטה בב' בצד אח' שישימו מסך שלא יראה והחולה צריך לשכב במקום שאין שם אור גדול כי לא יוכל לסובלו ודע כי הדל"ת אינה מהאותיות שהם לשרת על כן לא תהיה נוספת לא בראשית מלה ולא באחריתה וידענו כי בדמשק ערש כמו בפאת מטה כי ערש כמו מטה והנה הטעם כפול על כן היה דמשק כמו בפאת או המלה מורכבת משתי' כמו לפלמוני אשר עדן לא היה וככה פירושו ובדמשק כמו ובן משק ביתי שהוא שוקד ואינו זז : (יג) שמעו . דברי השם לנביאים והטעם כי רעש יהיה או האויב יגדע הקרנות : והכיתי

מקרא

וַעֲשׁוּקִים בְּקִרְבָּהּ׃ י וְלֹא־יָדְעוּ ג'. ג'
עֲשׂוֹת־נְכֹחָה נְאֻם־יְהוָה הָאֹצְרִים ג'
חָמָס וָשֹׁד בְּאַרְמְנוֹתֵיהֶם׃ יא לָכֵן
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה צַר וּסְבִיב ג'
הָאָרֶץ וְהוֹרִד מִמֵּךְ עֻזֵּךְ וְנָבֹזּוּ ג'
אַרְמְנוֹתָיִךְ׃ יב כֹּה אָמַר יְהוָה ס' כטעם בסיס
כַּאֲשֶׁר יַצִּיל הָרֹעֶה מִפִּי הָאֲרִי שְׁתֵּי ג'
כְרָעַיִם אוֹ בְדַל־אֹזֶן כֵּן יִנָּצְלוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל הַיֹּשְׁבִים בְּשֹׁמְרוֹן בִּפְאַת
מִטָּה וּבִדְמֶשֶׁק עָרֶשׂ׃ יג שִׁמְעוּ ג'
וְהָעִידוּ בְּבֵית יַעֲקֹב נְאֻם־אֲדֹנָי
יְהוִה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת׃ יד כִּי בְּיוֹם ג'. ס'
פָּקְדִי פִשְׁעֵי־יִשְׂרָאֵל עָלָיו וּפָקַדְתִּי
עַל־מִזְבְּחוֹת בֵּית־אֵל וְנִגְדְּעוּ קַרְנוֹת

תרגום

בְּגַוַהּ וַאֲנוֹסִין בְּגַוַהּ׃ י וְלָא
יְדַעִין לְמֶעְבַּד אוֹרַיְתָא אֲמַר
יְיָ דִי מָכְנָן אוֹצְרֵיהוֹן חֲטוֹף וּבִזָּא
בְּבִרְנְיָתְהוֹן׃ יא בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר
יְיָ אֱלֹהִים עָקָא תַּקִּיפָא לְאַרְעָא
וְיִבַטֵּיל מִנִּיךְ תּוֹקְפִיךְ וְיִתְבַּזּוּן
בִּרְנְיָתִיךְ׃ יב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
כְּמָא דְמְשֵׁיזֵיב רַעְיָא מִפּוּמָא
דְאַרְיָא תַּרְתֵּין כַּרְעִין אוֹ
חַסְחוּס דְאוּדָן כֵּן יִשְׁתֵּיזְבוּן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְיָתְבִין בְּשֹׁמְרוֹן
בְּתְקוֹף שׁוּלְטָן וְעַל דַמֶשֶׂק
רְחִיצִין׃ יג קַבִּילוּ וְאַסְהִידוּ
בְּבֵית יַעֲקֹב אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים
אֱלָהֵי צְבָאוֹת׃ יד אֲרֵי בְּיוֹם
אַסְעֲרוּתִי חוֹבֵי יִשְׂרָאֵל עֲלוֹהִי
וְאַסְעַר עַל דְפָלְחִין לְאֶגוֹרַיָא
בְּבֵית אֵל וְיִתְקַטְּפָן קַרְנַת

כה אמר ה' בטעם בסיפרא וסימ' במסרה רבת'. נקוט האי כללא בידך כל היכא דאמרי' בסמ' בתרי עשר בסיפ' פי' כל ספר תרי עשר : הצבאות ה' וסי' במסרה רבתא :

רדק

אויב, והוא הספק מה שאמר אל תגידו בגת כי הוא מאמר דוד וזה מאמר האל יתברך: על הרי שומרון, כי שימרון הר הוא, כמו שנאמר ויקן את ההר שימרון, ואמר הרי לשון רבים. כי אולי הרים אחרים יש סביבותיו, והארמנות בשוא הם"ם לסמיכות כי יבא הסמיכות על אות השמוש כמו הרי בגלבוע והדומים לו : וראו מהומות רבות. ותדעו כי בתוכתם הם לוקים מפני [...] בקרבם : (י) ולא ידעו עשות נכוחה. ואם תאמרו יעשו פעם רעה ויעשו פעם טובה לא ידעו לעשות אפילו נכוחה אחת, ונכוחה פי' ישרה, ומי הם אלו, האוצרים חמס ושוד [...]ם, ומה יהיה סופם שיהיו לבוז אותם האוצרות, וזהו מה שאמר: (יא) לכן, צר וסביב הארץ, הנה הצר יבא וסביב הארץ יחנה שלא יהיה לכם מנוס ממנו: והוריד ממך עוזך. [...]ארם בארמנותיך הגבוהות שתשבת אותם. שהם יהיו לך עוז הם"ב יורידו ממך, ופי' ואמר ונבוזו ארמנותיך: (יב) כה אמר ה'. שתי כרעים או בדל אזן, רב או מעט מה שייכל [...] שתי כרעים או אפילו בדל אזן שהיא דבר מועט אם יוכל להציל יציל, וזכר שתי כרעים כי אותם יאכל האריה באחרונה, וזכר בדל אזן והוא הקשה שבאזן כתרגומו חסחוס דאודן [...]ו בשר ויניחנו כה"ה ריש כן לא ינצלו מישראל אשר בשמרון אלא מעט אותם שלא ימות להם האויב שיהיו חולים שוכבים במטה וזכר שומרון כי היא ראש הממלכה והיא נכבשת [...]צדיקים שבהם נצלו גם כן מן הדבר ומן החרב, שהרי נאמר והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל אבל מן השבי לא ינצלו, ומה שאמר בפאת מטה כי [...]א שוכב במטה כשיבא האויב ידחיק עצמו באחת מפאת המטה כדי שלא יראהו : ובדמשק ערש. כפל הענין במלות שונות כי דמשק כמו פאה ואם לא נמצא לו חבר במקרא, וערש כמו [...]הנה ערשי ערש ברזל וי"א כי דמשק בדלת נוספת והוא שוק כמו בן משק ביתי ושוק המטה הוא הפאה, וי"ת בתקיף שלטן ועל דמשק רחיצין תרגם דמשק כשין כמו דמשק בסי"ן, [...]עולם רבי נהוראי אומר בשם ר' יהושע הרי הוא אומר כאשר יציל הרועה וגו', בפאת מטה אלו קאת עשרת השבטים שנסמכו על חזקיהו מלך יהודה ופלטו עמהם בפאת מטה [...]פלטו מישראל אלא אחד משמנה שבהם, ושאר עד' היכן הוא בדמשק שנאמר והגליתי אתכם מהלאה לדמשק ומה שאמר אחד משמנה כתב רש"י ז"ל בשם רבי מנחם שלא נאמר פאת [...]פאת מטה באחת משתי רוחות של פאה והיא שמינית של מטה שהרי ד' פיאות יש למטה ושתי רוחות יש לפאה ומה שפי' רש"י בפאת מטה בפסוק ב' ע' ן פרש"י ז"ל לפי שבאותו הד ב' בימי יהואחז בן [...] כי אבדם מלך ארם וירבעם בן בנו הושיע' שנאמר והוא השיב את גבול ישראל, וזהו בפאת מטה פנה הבית הוא חוזקו של בית, וכן פאת מטה הוא חזקו של מטה לכן תרגם [...]ן ר"ל שלטון של ירבעם ועוד ניבא כי סופם להסמך על מלכי ארם בימי פקח בן רמליהו שנתחבר עם רצין מלך ארם, וזהו שת"ג ובדמשק ערש ועל דמשק רחיצין מניחתם ומבטחם [...]משק: (יג) שמעו. דברי האל יתברך אמר כנגד הנביאים שישמעו זאת הגזרה ויעידוה בבית יעקב פ"ם כואם: (יד) כי ביום. היא יום הרעש שהיה בימי עוזיהו: ופקדתי על [...]ת אל, על דרך ובאלהיהם עשה ה' שפטים: קרנות המזבח. זכר הקרנות כי בנפול הקרנות יפול המזבח כי הקרנות מעמידות הבנין כמו פנות הבית, ועוד זכר הקרנות כי עליהם

מצודת דוד

[...]ל ולא הנביאים בודאי מתנבאים הדבר אל העם ואינם כובשים הנבואה [...]ואם ישאג האריה לא ימלא מי שלא יירא מקול שאגתו כן אם ה' מדבר [...] הנביאים לא ימלא מי שלא ינבא א"כ כל דבר הבא נשמע מפי הנביא עד [...]א"כ אין זה מקרה כ"א בהשגחה ומיוחד לתחילת הענין שאמר על כן אפקוד [...]ו' לשלם גמול כי הואיל והכל בהשגחה יש גמול על המעשה : (ט) השמיעו. [...] אשדוד השמיעו הדבר בארמנותיהם : האספו. ללכת למלחמה בעזרת אשור : [...]"ל אל תיראו מהם כי תראו בתוכה מהומות רבות המיית מלחמה איש [...]עושק רב תראו בקרבה וחלוק להם ובקל יהיו נמסרים ביד האויב : (י) ולא [...] ר"ל גם תראו אשר אינם יודעים לעשות נכוחה וא"כ בודאי לא יעזרם ה' : האוצרים. תראו אשר חומסים וגוזלים ואוצרים בארמנותיהם וכאומר אלו [...]יך הפסוק למלאות נפשם לא ה"ה הדבר רע בתכלית אבל הם ינזלו מבלי צורך והכרח : (יא) צר וסביב הארץ. ר"ל הצר יבא עליך וסביב הארץ יחנה לבל [...]ימלט : והוריד . ישפיל ממך חוזק וארמנותיך יהיו נבוזים מן הצר הבא : (יב) כאשר יציל הרועה. דרך הרועה כשהארי טורף שה מן העדר הוא מחזיר [...] להביא לראיה לבעליו שהארי טרפו ושהוא לא גנבו ולאח"ז משליכו כי לא הצילו כ"א להיות לעד ולא למאכל : כן ינצלו. ר"ל כמו שאין תועלת בעצם הדבר [...]והרועה מן הארי כן לא יהיה תועלת באותן הנשארים בשומרון כי רק ישארו החולים השוכבים בפאת המטה ובערש המטיף ממשקה החולה : (יג) שמעו. [...] נביאים שמעו דברי והתרו בבית יעקב : (יד) כי ביום פקדי. ר"ל וזהו דברי אשר ביום שאזכור פשעי ישראל עליו לשלם לו הגמול אז אפגיע על המזבחות העומדות בבית

מצודת ציון

הסים : (ט) ועשוקים . נעשקים מיד העושקים : (י) נכוחה. דבר ישר וראוי כמו הולך נכוחו (ישעיה נז) : האוצרים . מל' אוצר ר"ל טומנים : (יא) צר. אויב : עוזך. חוזק : ונבוזו. מלשון בזה ושלל : (יב) בדל אזן. ת"י חסחוס והוא הקשה שבאזן ואין לו דמיון : בפאת. ענין עבר וצד : ובדמשק ערש. ערש היא מטה כמו ערשו ע"ש ברזל (דברים ג) ויקרא מטת החולה דמשק ערש כי החולה משקה מטתו ויגיעו מן הזיעה ובן העיר דמשק נקראת בזה השם על כי היא כולה משקה במרבית יאורים ואגמי מים יפה כי היא בשי"ן שמאלית : (יג) והעידו. ענין התראה כי ע"פ רוב מתרין בעדים לבל יכחש נאמ"ז : (יד) פקדי. ענין זכרון : ופקדתי. ענין השגחה כמו פקדו נא וראו (ש"א יד) : ונגדעו. ענין כריתה כמו ואשריהם תגדעון (דברים ז) : קרנות. הבליטות

אבן עזרא

(טו) והכיתי בית החרף. ככה מנהג השרים בארץ ישמעאל וכמוהו בעליית המקרה. אמר רבי מרינוס כי בית השן היה אחד שעשה אחאב וחבר לו בתים נכבדים כמו וכסיליהם שאחד הוא כסיל בשמים. ואני אומר אם כסיל אחד בשמים רבים הם בארץ והוא אחד מהם ובפסוק עושה כימה וכסיל אפרש זה ואם עשה אחאב בית שן אחד עשו אחרים אחריו בתים רבים: (א) שמעו. פרות. הם נשי השרים דימה אותן לפרות הבשן: העושקות. הרוצצות. כמו את מי עשקתי ואת מי רצותי כמו שבותי אני והגזרה מקנה רצון והנה פי' איך הם עשקות באומרים לבעליהם: (ב) נשבע. בקדשו. בשמים כמו כי אשא אל שמים ידי: בצנות. כמו ולצנינים צנים פחים: ואחריתכן. הבן שיעמוד אחרי כן כמו ולא לאחריתו שהוא בנו: בסירות. כמו סירים סבוכים: דוגה. כמו דג: ונשא. שיהיה האויב הוא הגר הנזכר למי שישא אתכם: (ג) ופרצים. תצאינה פרצים בחומה: אשה נגדה. והשלכתנה. אחריתם שהוא הבן אל ההר שלא תראינה עת ירעש כדרך ותשלך את הילד או מרוב הרעב והצמא כאשר הוא כתוב אחריו אולי ההרמונה שם מקום אחרי חומת שומרון והנה הודעתי אתכם זאת הרעה העתידה לבא עליכם על כן לכו עבדו הבעל אולי יושיעכם כדרך שהתל אליהו בעובדיו ואל תוציאו המעשר מקצה ג' שנים

תרגום

אֱגוֹרָא וְיִפְּלוּן לְאַרְעָא׃
טו וְאֶמְחֵי בֵּית סִתְוָא עַל בֵּית קַיְטָא וְיֵיבְדוּן בָּתִּין דִּמְכַבְּשִׁין בְּשֵׁן דְּפִיל וִיסוּפוּן בָּתִּין סַגִּיאִין אֲמַר יְיָ׃
א קַבִּילוּ פִּתְגָמָא הָדֵין עַתִּירֵי נִכְסַיָּא דִּבְטוּרָא דְשָׁמְרוֹן דְּעָשְׁקִין מִסְכֵּינַיָּא וְאָנְסִין חֲשִׁיכַיָּא דְּאָמְרִין לְרִבּוֹנֵיהוֹן אַשְׁלְטוּנָא וְנִבַּז׃
ב קַיִּם יְיָ אֱלֹהִים בְּמֵימְרֵיהּ בְּקוּדְשֵׁיהּ אֲרֵי הָא יוֹמַיָּא אָתַן עֲלֵיכוֹן וְיִטְּלוּן יַתְכוֹן עַמְמַיָּא עַל תְּרֵיסֵיהוֹן וּבְנָתְכוֹן בְּדוּגִית צַיָּדִין׃
ג וְיִתְרְעוּן עֲלֵיהוֹן שׁוּרָא וְיִפְּקוּן יַתְכוֹן כְּנִישִׁין גְּבַר לָקֳבְלֵיהּ וְיִגְלוּן יַתְהוֹן לְהָלְאָה מִן טוּרֵי הַרְמִינֵי אֲמַר יְיָ׃
ד אֱתוֹ לְבֵית אֵל וּמְרַדוּ בְגִלְגָּלָא אַסְגִּיאוּ לְמֶחֱטֵי וּמַיְתָן לְצַפְרָא דִּבְחֵיכוֹן

מקרא

הַמִּזְבֵּחַ וְנָפְלוּ לָאָרֶץ׃ טו וְהִכֵּיתִי בֵית־הַחֹרֶף עַל־בֵּית הַקָּיִץ וְאָבְדוּ בָּתֵּי הַשֵּׁן וְסָפוּ בָּתִּים רַבִּים נְאֻם־יְהוָה׃

ד א שִׁמְעוּ הַדָּבָר הַזֶּה פָּרוֹת הַבָּשָׁן אֲשֶׁר בְּהַר שֹׁמְרוֹן הָעֹשְׁקוֹת
דַּלִּים הָרֹצְצוֹת אֶבְיוֹנִים הָאֹמְרֹת
לַאֲדֹנֵיהֶם הָבִיאָה וְנִשְׁתֶּה׃ ב נִשְׁבַּע
אֲדֹנָי יֱהוִה בְּקָדְשׁוֹ כִּי הִנֵּה יָמִים
בָּאִים עֲלֵיכֶם וְנִשָּׂא אֶתְכֶם בְּצִנּוֹת
וְאַחֲרִיתְכֶן בְּסִירוֹת דּוּגָה׃ ג וּפְרָצִים
תֵּצֶאנָה אִשָּׁה נֶגְדָּהּ וְהִשְׁלַכְתֶּנָה
הַהַרְמוֹנָה נְאֻם־יְהוָה׃ ד בֹּאוּ בֵית־
אֵל וּפִשְׁעוּ הַגִּלְגָּל הַרְבּוּ לִפְשֹׁעַ
וְהָבִיאוּ לַבֹּקֶר זִבְחֵיכֶם לִשְׁלֹשֶׁת

(מסורה: ג' חס' את. ג' | ג' וכ"כ | ג'. ג'. ג' | ז' מפקי' א' בליש' . ג' | י"ב. ג' | ג'. ג'. ג' | ג' | ג' ומ"ל | ב'. ב' חד מ"ל | ו')

ז' מפקין א' בלישן אדנית- וסי' הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים. לאדניהם למלך מצרים. פרות הבשן האמרות לאדניהם הביאה ונשתה. ואדנינו דוד לא ידע. ואדנינו מכל אלהים. הודו לאדוני האדונים. כי קדוש היום לאדונינו. ועיין במסרה רבתא בשערי הנקיד והנגינות בשער מש"ה וכלב ובשער שמתחיל כל לשון אלהות. ונמסר גם בתהלים סי' קל"ו:

תולדות אהרן בית החורף. יומא ט: פרות הבשן. שבת לב: בסירות. ב"ב עג: לבקר זבחיכם. (עכו"ם לט):

רשי

ישראל (שם ח'): (טו) בית החורף על בית הקיץ. מתוך שהי[ו] היו בונים להם העשירי' שתי בתים אחד לחורף ואחד לקיץ: בתי השן [...] בשן דפילא: (א) פרות הבשן. נשי השרים והסגנים וי"ת עתירי [...] (ב) ונשא אתכם בצנות. ויטלון יתכון עממיא על תריסהון: ואחרית[כן...] דוגה. ובנתיכון בדו[גית...] היא ספינה קטנה [...] דגים ולפי שקטנה [...] לה סיר וקורא לה [...] דוגית בב"ב. ואחר[...] דוגה כן לברט מגיד [...] לרס נקראים אחו[...] (דניאל יא) ובעמ[...] מלכותו ותחץ לד' רוח[...] ולא לאחריתו כלומר [...] מלכותו לבנו: (ג) [...] תצאנה אשה נגדה [...] החומה תצאנה שם ל[...] נגדה. בפרצה שתח[...] כמו ויעלו כל העם [...] (יהושע ו) שירבו פר[...] ולא יהו צריכות לבק[...] והשלכתנה ההרמונה [...] מעליכון הגאוה [...] שנטלתם ול' ארמי ה[...] (בבא מציעא ס"ג) [...] דמלכא הוא ליווי ה[...] ויגלון יתכון להלאה [...] הרמוני והם הרי חש[...] והרבה: (ד) באו בית [...] כאדם האומר לבן ב[...] עשה עד שתתמלא [...] והביאו לבקר זבחי[כם...] אומרים להם כומ[...] עכו"ם ותרגית הי[...] מחמרת עליכם התו[...] (שמות כג) לא ילין [...] לעכו"ם והביאו לב[...] אמרה בקדשים. קל[...] זבחכ[...]

רדק

עליהם היו מקריבים וזורקים הדם: (טו) והכתי. מנהג המלכים לעשות להם בית לחורף ובית לקיץ, וכן אמר ביהויקים והמלך יושב בבית החורף בחדש התשיעי, וכן אמר ב[...] מואב והוא יושב בעליית המקרה שהיתה עשויה לימי הקיץ, ואמר כי הרעש יפיל ארמנות המלך בית החורף ובית הקיץ ובתי השן וזה אשר בנה אחאב, כמו שכתוב ואת בית השן אשר בנה, והשן הוא שן הפיל שעושין ממנו מלאכה: בתים רבים. רבים במספר, או פי' גדולים בבנין וזה הארמנות: (א) שמעו. פרות הבשן, בשן הוא מקום מרעה שמן והבהמות שמנות וטובות, ודמה נשי המלכים והשרים הגדולים לפרות הבשן לפי שהן בעלות תענוג ושן שמנות ויפות: העושקות דלים. שהן מסבבות העשק והמרוצה שאומרות לאדוניהם הביאה ונשתה ואם אין לבעליהם הכסף מהלכם בהזמנה עושקים המלושים שאין להם כח להמלט מידם גם רוצצים אותם אם לא יתנו מיד על פיהם: רוצצות. ענין שבירה, כמו ק[...] כלומר מכים אותם: לאדוניהם, האל"ף נעה בחטף פתח והוא אחד משנים שהן מפיק בלשון אדנות: (ב) נשבע. בקדשו. הוא השמים, והוא על דרך כי אשא אל שמים ידי למען קדשו לשמים: ונשא אתכם בצנות. נשא מבנין פיעל הדגוש והמנשא הוא האויב, ובת"י ויטלון יתכון עממיא על תריסיהון, תרגם צנות כמו צנה וסוחרה, וכן תרגם ואחרית דוגה ובנתכון בדוגית צידין והוא ספינה קטנה, וכן במס' שומכוס אומר המוכר את הספינה מכר את הדוגית, ואמר סומכוס דתנא דארעא דישראל קרי ליה דוגית דכתיב בסירות דוגה. ועוד פירשו במלות צנות וסירות שמיני קוצים הם. ואמר דרך משל כן ישאו אותם וימשכו אותם כמו שמושכין את הדגים בקוץ' כמו שאמר ובחוח תקוב לחיו. ואח[ריתכן] בניכן ובנותיכן. וכן ותחץ לארבע רוחו' השמים ולא לאחריתו כלומר לא תשאר המלכות לבנו: (ג) ופרצים. כי האויבים יפרצו בחומת שומרון פרצים רבים עד שתצאנה אשה נגדה ד[...] שלא יצטרכו לבקש שערים על דרך שאמר ויעל העם העירה איש נגדו: והשלכתנה ההרמונה, כמו הארמונה הה"א תמורת אל"ף, ופי' אאז"ל כי והשלכת' ארמון המלך שבנה בחומה [...] שהם רחוקים בשברת מירושלים וי"ת ויגלון יתכון להלא מן טורי הרמיני: (ד) באו בית אל ופשעו, זה הלשון אינו על דרך מצוה רצונית אלא על דרך גזום כמו שמח בחור בילדותיך [...] אל כי שם היה העגל, וזכר הגלגל כמו שאמר כל רעתם בגלגל, ואמר בגלגל שירים זבחו לפי שהיה המשכן תחלה בגלגל אחר שעברו הירדן והיה המקום ההוא נבחר והיו א[...] נביאי הבעל שיעבדו שם הבעל לפי שהוא מקום נבחר, לפיכך אמר הרבו לפשוע כי לא דייכם שקבעתם עכו"ם בבית אל כי גם בגלגל הרביתם לפשוע: והביאו לבקר זבחיכם, הפכם [...] לאלהי[...]

מצודת ציון

הבליטות היוצאות כעין קרנים: (טו) על בית. עם בית: השן. שן הפיל: וספו. ענין כליון כמו ספתה בהמות (ירמיה יב): (א) הבשן. הוא מקום מרעה שמן כמ"ש ורעה הכרמל והבשן (שם נ): העושקות. מל' עושק וגזל: הרוצצות. ענין שבירה כמו קנה רצוץ (ישעיה מב): לאדניהם. ר"ל לבעליהן: (ב) ונשא. מל' משא וסבל: בצנות. צנה הוא כמגן כמו צנה וסוחרה (תהלים צא) ור"ל אניות בדמות צנות: ואחריתכן. כן יקראו הבנים והבנות הנשארים אחרי מות האדם וכן ולא לאחריתו (דניאל יא): בסירות. מל' סיר והוא כעין קדרה כמו סיר הבשר (שמות טז): דוגה. מל' דגים: (ג) ופרצים. שבר החומה: והשלכתנה. אמר בלשון הרחבה על מהירת הרדיפה: ההרמונה. אל הארמון הה"א האחרונה באה במקום הלמ"ד או אל בתחלתה והה"א השנייה באה במקום האל"ף: (ד) ימים. ענינו שנים כמו ימים תהיה גאולתו (ויקרא כה):
נקיון

מצודת דוד

[...]אל לכרות קרנותם ויפלו על פני הארץ: (טו) בית החורף. להתענג ב[...] בית מיוחד לחורף והיה שמור מן הקרירות ומנשיבת הרוח ובית מיוחד לק[יץ] שנושב הרוח ואמר שיכה זה עם זה ר"ל שיחרבו ויאבדו: ד (א) פרות הבש[ן...] השרים בשמרון ועל כי היו מתענגות ושמנות מרוב כל המשילם אל הפרות בבשן במרעה שמן שהן שמנות ובריאות בשר: העושקות דלים וגומר. ואו[...] שאינם עושקות בידיהן רק הן האומרות לבעליהן הביאה יין ונשתה ולפי ש[...] ממה להביא עושקים הדלים תשושי הכח ואם יעמדו נגדם רוצצים אות[ם...] ומלקות א"כ העושק והרציצה באה ע"י הנשים וכאלו יעשום הם: (ב) [...] בקדושתו: ונשא אתכם. האויב ישא ויביא אתכם באניות קטנות עשויות בתמונת צנה והדרך להוליך בהן השפחות לא נשים מכובדות: ואחריתכן. בניכן יביאו בספינו' העשויות בתמונת קדרה שמביאים בהן הדגים ואינן עשויות להוליך בהן אנשים והאויב לא יחוס עליהם ויביאם בהם: (ג) ופרצים תצאנה. כא[שר...] למלט נפשם אל הארמון שמחוץ לחומת העיר להשגב במעוז הארמון הנה תצאנה מן העיר בדרך פרצי החומה הידועות לכן כי לא יוכלו ללכת דרך הש[ערים] שהאויב ישמור מול השערים ויבוס בצאתן ולכן תצאנה דרך הפרצות: אשה נגדה. כ"א תלא בפרצה שהמצא תחילה לפניה: והשלכתנה ההרמונה. תשליכנה ונשלכות אל הארמון להשגב שמה: (ד) באו בית אל. הוא דרך גזום כאומר לבן בליעל עשה כחפצך ותראה מה יקרה לך באחרית הימים ודומה לו שמ[ח בחור] בילדותיך וגו' ואחריו נאמר ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט (קהלת יא): ופשעו. להקריב שם אל העגל: הגלגל. מוסב על באו לומר באו לגלגל ו[...] לפשוע כי הזביחה שמה אל העכו"ם הוא עון גדול ורב לפני המקום לפי ששם עמד המשכן בתחילה וכן נאמר כל רעתם בגלגל (הושע ט): והביאו לבוקר. [...] הקדימו[...]

רשי

ממחרת (ויקרא יט) ועכו"ס לג' ימים מעשר בהמותיכם תורה
לא תקטירו (שם ב) : (ה) ועכו"ס וקטר מחמץ תודה . תורה
אחר לשלמו (דברי' כג) ועכו"ס . וקראו נדבות השמיעו הזכירו .
כדכ ושכח יתן אל לבו ויזכור וי"ת וקטר מחמץ מן אונס . כמו
(ישעיה א) מכף
(תהלים עא) :
השמיעו . בקול
שקרבן זה מרוצה
דבה כן ת"י :
. אקהיות שנים .
שנים זהו חוסר
שהוא נכנס בין
שנאמ' הבשר עודנו
מדבר יא) : (ז) בעוד
לקציר . עד הקציר
שים לפני הקציר :
עת שלה קמסנייא
מטר . תהא מקום
(ב) אמר מר שתיקן
תרקב וזו תיבש :
לא תמטיר עליה .
מטרת את עלמה :
גנותיכם . שאתם
בות גנותיכם : יאכל
הגזם : (י) בדרך
דרך ששלחתי עליכם
תכם ממצרים : עם
כם . שיהרגו גם
הסוסי'

וסימנהון ולבן
. נתתי לכם נקיון
אנכי ה' בקריאה וסי'
: על עיר ועל עיר ד'
ולא אבה דוד להסיר
המטרתי על עיר אחת
שבעים שבעים נחתך
ואעלה ג' וסי' ואמר
לשתים . ואעלה באש
עלה את שרי יהודה :

הרן נקיון שנים . נדה
סה : מנעתי מכם .
והמטרתי . סנהדרין נז :
(תענית סו) : בשדפון .
שבת לג :

אבן עזרא

שנים רק לשלש' ימים : (ה) וקטר מחמץ . שתהפכו מה שצויתי לכם שתעשו לי : (ו) וגם . הטעם לא הבאתם זבחים לי ולא מעשרותיכם והנה מזבחי נקי אין עולה ואין מעשר למקריביה על כן טעם וגם אני אם אתם עשיתם כן גם אני שלמתי גמולכם בראשיכם : (ז) וגם . טעם בעוד שלשה חדשים לקציר כי אז זמן צורך הגשם ולא תשתחם לשוב אלי אולי לא תמותו ברעב : (ח) ונעו . ושבעו . כמו ארץ שבעה מים : (ט) הכיתי . השדפון בשבלים כמו שדופות קדים מכה בהם שמוריקות השבלים : (י) שלחתי . הרגתי בחוריכם ונשבו סוסיכם : באש מחניכ'

יָמִים מַעְשְׂרֹתֵיכֶם׃ ה וְקַטֵּר מֵחָמֵץ
תּוֹדָה וְקִרְאוּ נְדָבוֹת הַשְׁמִיעוּ כִּי
כֵן אֲהַבְתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהֹוִה׃ ו וְגַם־אֲנִי נָתַתִּי לָכֶם נִקְיוֹן
שִׁנַּיִם בְּכָל־עָרֵיכֶם וְחֹסֶר לֶחֶם בְּכֹל
מְקוֹמֹתֵיכֶם וְלֹא־שַׁבְתֶּם עָדַי נְאֻם־
יְהֹוָה׃ ז וְגַם אָנֹכִי מָנַעְתִּי מִכֶּם אֶת־
הַגֶּשֶׁם בְּעוֹד שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים לַקָּצִיר
וְהִמְטַרְתִּי עַל־עִיר אֶחָת וְעַל־עִיר
אַחַת לֹא אַמְטִיר חֶלְקָה אַחַת תִּמָּטֵר
וְחֶלְקָה אֲשֶׁר־לֹא־תַמְטִיר עָלֶיהָ
תִּיבָשׁ׃ ח וְנָעוּ שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ עָרִים
אֶל־עִיר אַחַת לִשְׁתּוֹת מַיִם וְלֹא
יִשְׂבָּעוּ וְלֹא־שַׁבְתֶּם עָדַי נְאֻם־יְהֹוָה׃
ט הִכֵּיתִי אֶתְכֶם בַּשִּׁדָּפוֹן וּבַיֵּרָקוֹן
הַרְבּוֹת גַּנּוֹתֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם וּתְאֵנֵיכֶם
וְזֵיתֵיכֶם יֹאכַל הַגָּזָם וְלֹא־שַׁבְתֶּם
עָדַי נְאֻם־יְהֹוָה׃ י שִׁלַּחְתִּי בָכֶם דֶּבֶר
בְּדֶרֶךְ מִצְרַיִם הָרַגְתִּי בַחֶרֶב
בַּחוּרֵיכֶם עִם שְׁבִי סוּסֵיכֶם וָאַעֲלֶה

לִתְלָתָא יוֹמִין מַעַסְרַתְכוֹן׃
ה וּמַגְבַּן מִן אוֹנֵס תּוֹדָתָא
וּמִיתַן לֵיהּ בְּזִמַר וְאָמְרִין דֵין
לְרַעֲוָא אֲרֵי כֵן רַחֲמְתּוּן בֵּית
יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃
ו וְאַף אֲנָא יְהָבִית לְכוֹן
אַקְהָיוּת שְׁנִין בְּכָל קִרְוֵיכוֹן
וַחֲסִירוּת מְזוֹן בְּכָל אַתְרֵיכוֹן
וְלָא תַבְתּוּן לְפוּלְחָנִי אֲמַר יְיָ׃
ז וְאַף אֲנָא מְנָעִית מִנְּכוֹן יַת
מִטְרָא בְּסוֹף תְּלָתָא יַרְחִין
לִזְמַן חַצְדָא וְאָחֵית מִטְרָא עַל
קַרְתָּא חֲדָא וְעַל קַרְתָּא חֲדָא
לָא אָחֵית מִטְרָא אַחֲסַנְתָּא
חֲדָא יְחוּת עֲלַהּ מִטְרָא
וְאַחֲסַנְתָּא דְלָא יְחוּת עֲלַהּ
מִטְרָא תִּיבַשׁ׃ ח וְיִשְׁתַּלְחוּן
תַּרְתֵּין תְּלַת קִרְוִין לְקַרְתָּא
חֲדָא לְמִשְׁתֵּי מַיָּא וְלָא
יִסְבְּעוּן וְלָא תַבְתּוּן לְפוּלְחָנִי
אֲמַר יְיָ׃ ט מָחֵיתִי יַתְכוֹן
בְּשִׁדְפָנָא וּבְיֵרָקָנָא סַגִּיוּת
גַּנֵּיכוֹן וְכַרְמֵיכוֹן וְתֵינֵיכוֹן
וְזֵיתֵיכוֹן אָכְלָא זַחֲלָא וְלָא
תַבְתּוּן לְפוּלְחָנִי אֲמַר יְיָ׃
י שְׁלָחִית בְּכוֹן מוֹתָא כַּד
בְּאוֹרַח מִצְרַיִם קְטָלִית בְּחַרְבָּא עוּלֵימֵיכוֹן עִם שְׁבִי סוּסָוָתְכוֹן

רדק

לאלהים אחרים כמו שהיה לכם להביא זבחיכם בביתי כן אתם מביאים אותם לבית עכו"ם ופי' לבקר כל בקר ובקר כלומר יום יום תביאו שם זבחיכם : לשלשת ימים מעשרותיכם, ימים ר"ל שנים כמו ימים תהי' גאלתו כמו שאמר בתורה מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתכם כלומר כל דברי הקרבנות והמעשרות תביאו לבית עכו"ם כמו שהיה לכם להביא אלי , וכן מה שאמר וקטר מחמץ תודה כמו שאמר בתור' על חלת לחם חמץ יקריב קרבנו והם עושים זה לעכו"ם ואע"פ שלא היו מקטירים מהחמץ מהקרבן שהוא בא על חמץ והוא התודה היו מקטירים מהקרבן ההוא האימורים , וי"מ כל זה הפך מה שאמרה תורה התורה אמרה ולא ילין חלב חגי עד בקר והם מביאים לבקר זבחיכם כלומר מלינים אותם ומקריבים אותם לבקר , ועוד מפרשים והביאו לבקר זבחיכם שמקדימים זבחי שלמים לעולה , והתורה אמרה כי העולה קודמת לכל קרבן : לשלשת ימים מעשרותיכם , מעשר בהמה שהיא קדשים קלים והתורה אמרה בקדשים קלים ביום זבחיכם יאכל וממחרת , והם אוכלים אותו לשלשת ימים , וכן וקטר מחמץ תודה הפך מה שאמרה תורה כי כל שאור וגו' , כי אע"פ

ה לסקריב על חלות לחם חמץ קרבן תודה לא אמרה שיקטרו מהחמץ : (ה) וקטר מחמץ תודה . כבר פי' וי"ת חמץ מן אסרו חמוץ שתרג' ומגבו מן אנים תודתא : וקראו נדבות
תם עושים כמו מקרא קדש לעכו"ם שאתם קוראים ומשמיעים שיביאו שם נדבות ליום החג : כי כן אהבתם . עבודת אלהים אחרים אהבתם ולא עבודתי : (ו) וגם אני . כמו
קרבנות והמעשרות מביתי כן הסרתי מכם לחם ובשר בכל עריכם ומקומותיכם שאתם יושבים מדה כנגד מדה ועם כל זה לא שבתם עדי : נקיון שנים . זהו חסר לחם , והענין כפול
ם שמאכל השנים מלאות , כלומר בין השנים , על דרך שאמר הבשר עודנו בין שניהם ובחוסר שמאכל השנים נקיות , וי"ת אקהיות שנין , כי השנים קהות כשלא יתמידו האכילה :
י . בעוד שלשה חדשים לקציר , כי שלש חדשים טרם הקציר צריכה הארץ מטר והמטרתי להיות לאות ולמופת כי מאתי נהיה הדבר שעיר אחת יהיו מטרותים בעתם ועיר אחרת
לה לא אמטיר עליה שאם לא אעשה כן יאמרו מקרה הוא והשנה שנת מניעת גשמים כפי מערכת הככבים אבל כשאמטיר על עיר אחת ועל עיר אחרת לא אמטיר על כרחם
י נסים הדבר עונש מעשיהם הרעים ומופת יותר גדול מזה חלקה אחת תמטר וחלקה אחת לצדה שלא ירד בה מטר וזה יאמר תיבש : תמטר . מבנין נפעל : תמטיר . מבנין הפעול ,
תמטיר השב עליה ויהי והמטרתי מן אמטיר פועל יוצא לשלשי . ויהיה תמטיר פועל יוצא לשני : (ח) ונעו . אל עיר אחת לשתות מים אל אותה העיר שאמטיר עליה והנה תחסרו לחם ומים
ונגם עדי : (ט) הכתי עוד שנה אחרת שיהיה מטר הכה אתכם במכה אחרת שיחסר לחמכם והוא השדפון והירקון והנה אחרת שיאכל הגזם הפירות ועם כל זה לא שבתם אלי :
כם . מה יועיל לכם שתרבו לטעות גנות כרמים ותאנים וזתים כי הגזם יאכל אותו אעפ"י כן לא שבתם עדי : (י) שלחתי . בדרך מצרים , שהיו הולכים שם מפני הרעב להביא
משם

מצודת דוד

ביא שם זבחיכם : לשלשת ימים . בכל שלשה שנים הביאו שמה מעשרותיכם
תם התורה להביא לירושלים מקום המקדש כמ"ש כי תכלה לעשר וגו'
ליתום וגו' ואמרת לפני ה' וגו' (דברים כו) הנה אתם הביאום לבית
מקום העגל והפסל : (ה) וקטר מחמץ תודה . הקטירו לחמי תודה מן לחם
חן כי כן היה דרכם אבל התורה לא צותה להקטיר מלחמי התודה ומכ"ש
ן שאין החמץ נקטר כלל בכ"מ כמ"ש כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו וכו' (ויקרא ב) : וקראו נדבות השמיעו . הכריזו להביא שמה נדבות והשמיעו ברבים : כי כן
. זה יפרש אמריו לומר לא שאני מלוה אתכם לעשות כן בזאת אבל אמרי במה כי כן אהבתם ולכן אני אומר עשו כאשר אהבתם וראו מה יקרה אתכם : (ו) וגם אני .
אני שלמתי מדה במדה לפי שמנעתם ממזבחי בשר קרבנות ומנחות והנה מזבחי נקי אין עולה ואין מנחה כן אנכי החסרתי מכם בכל עריכם הבשר והלחם
היה לכם נקיון שנים מהבשר כי דרך הבשר ליכנס בין השנים בעת האכילה וכמ"ש הבשר עודנו בין שניהם (במדבר יא) ובהעדר הבשר השנים נקיים וכן היו
ה כי המזון בא בארצם שנה בשנה ואכלו תבואות השדה ושללו את המקנה : ולא שבתם עדי . עם כל זה לא לקחתם מוסר ולא שבתם אלי : (ז) וגם אנכי
ה וגו' . ועוד גם זאת עשיתי אני שמנעתי מכם את הגשם כשהיה עוד שלשה חדשים לזמן הקציר ואז הצורך רב אל הגשמים : והמטרתי . ולמען לא יאמרו
מקרה לשנה שאיננה גשומה לכן המטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת הסמוכה לה לא המטרתי למען דעת שבא בהשגחה : חלקה . ואפילו בעיר שירדה
ירדה בכל המקומות אבל חלקה אחת לבד היתה נמטרת והחלקה שאצלה אשר לא תמטיר היה עליה היתה יבשה ורטיבות החלקה שאצלה לא הועיל לה
היתה לדעת שבא בהשגחה : (ח) ונעו . אנשים משתים או משלש ערים שלא ירד שם הגשם היו נעים ללכת אל עיר אחת שהגשם ירד בה למצוא שם מים
היו שבעים מן השתיה כי מעט מים מצאו בה ולא היה בו די לרוות הצמאון : ולא שבתם . עכ"ז לא לקחתם מוסר ולא שבתם אלי : (ט) הרבות .
מרבית פרי גנותיכם וגו' אכל הארבה ולא קבלתם הנאה ממרבית הפירות : (י) בדרך
מצרים

מצודת ציון

(ו) נקיון . מל' נקי : עדי . אלי כמו תגע עדיך (איוב ד) : (ז) חלקה . כן יקרא השדה כמו ואכלה את החלק (לקמן ז) : (ח) ונעו . מל' תנועה והנדה : (ט) בשדפון . הוא לקיות הזרע בשבלים ע"י הרוח : ובירקון . בעבור מרבית הערבה נהפכים השבלים למראה ירוק ונפסדים כמו יככה וגו' בשדפון ובירקון (דברים כח) : הרבות . מל' רבוי : גנותיכם . מל' גן : הגזם . מין ארבה : (י) עם שבי . כמו ושבי וכן עם יפה עינים (ש"א טז) : באש . ענין סרחון : מחניכם . חבורת אנשים קרויים מחנה : ובאפכם . מל' אף וחוטם : כאחד

אבן עזרא

מחניכם . באף העובדים : ובאפכם . הנשארים מהם : (יא) הפכתי . אש הורדתי עליכם מהשמים : כאוד . כמו זנבות האודים : (יב) לכן . דעת מפרשים רבים כי הכון לשוב אל השם ולפי דעתי כי הוא כדרך בואו בית אל והטעם הנה הבאתי עליך רעה אחר רעה ועתה הכון והכון לך שתצא לקראת אלהיך להלחם והטעם לקראתי שהייתי אלהיך על כן אחריו : (יג) כי . הטעם הוא יוצר הרים שהם עומדים לנצח והטעם שהוא תקיף : ובורא רוח . שאיננו עומד על דרך אחד ומרוב תוקף השם ירעים וירגיז הרוח שיצא שאיננו נראה כמו בנוינים ועלים עומדים : ומגיד . הטעם הנה הגיד לכם : מה שיחו . מה רצונו לעשות והוא יהפך השחר עליכם וישוב חשך כמו ארץ עיפתה כמו אופל וידרוך על במותי ארצכם ולא תראוהו ויפת אמר יוצר הרים שהם נראי' ובורא רוחו' בגויות ומגיד לאדם מה שיחו מה שיחה בלבו ועל דרך המפרשים כי השם יעשה כרצונו דבר והסכו על כן אם תשובי אליו יהפך הגזירות הרעות לטובות : (א) שמעו את הדבר הזה . וקוננו אותו : (ב) נפלה . בתולת ישראל . מלכות בית יהוא במות ירבעם בן יואש : (ג) כי . היוצאת. פועל עומד ואל תתמה על בני יצאוני ואינם כי פירושו יצאו ממני או

רשי

הסוסים : ואעלה באוש מחניכם . ריח פגריהם מבאיש באפכם העלי[תי] (יא) כאוד . טיסו"ן בלע"ז כלומר שחורים וחשוכים וקדרים : (י[ב]) יען אשר לא שבתם עדי : כה אעשה לך . ככל הרעות האלה : עקב ... שומע מפי נביאי אשר זאת אעשה לך : הכון לקראת. לשוב מרשעך ... שיחו . כל מעשיו פור[ש] בשעת מיתתו : עו[שה] לצדיקים כאור נוגה הופך נוגהן של רשע[ים] אפלה כמו (ושטים ... צרה וחשכה מעוף (איוב י) ארץ עיפת[ה] כבקר תהיה (שם ו) כבקר יהי מאיר : ח[...] במתי ארץ . משפי[ל] וגסי הרוח : (ב) בתול[ת] משיגלו בימי הושע (מלכים ב טו) לא י[...] מלך מעשרת השבטים על אדמתה . כל ד[...] ומוטל ונופץ על השד[ה] נטישה : (ג) היוצ[את] המוציא[ה]

עמוס

בְּאֹשׁ מַחֲנֵיכֶם וּבְאַפְּכֶם וְלֹא־שַׁבְתֶּם
עָדַי נְאֻם־יְהוָה׃ יא הָפַכְתִּי בָכֶם
כְּמַהְפֵּכַת אֱלֹהִים אֶת־סְדֹם וְאֶת־
עֲמֹרָה וַתִּהְיוּ כְּאוּד מֻצָּל מִשְּׂרֵפָה
וְלֹא־שַׁבְתֶּם עָדַי נְאֻם־יְהוָה׃
יב לָכֵן כֹּה אֶעֱשֶׂה־לְּךָ יִשְׂרָאֵל עֵקֶב
כִּי־זֹאת אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הִכּוֹן לִקְרַאת־
אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃ יג כִּי הִנֵּה יוֹצֵר
הָרִים וּבֹרֵא רוּחַ וּמַגִּיד לְאָדָם מַה־
שֵּׂחוֹ עֹשֵׂה שַׁחַר עֵיפָה וְדֹרֵךְ עַל־
בָּמֳתֵי אָרֶץ יְהוָה אֱלֹהֵי־
צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃

ה א שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹשֵׂא עֲלֵיכֶם קִינָה בֵּית
יִשְׂרָאֵל׃ ב נָפְלָה לֹא־תוֹסִיף קוּם
בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל נִטְּשָׁה עַל־אַדְמָתָהּ
אֵין מְקִימָהּ׃
ג כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הָעִיר

(מסורה: ל' וחסר · ו' · ב' מלא · י"ד פסוקים לך יך ב' · ב' · ל' · ב' · י"ג ומשניין באתיסון · ל' · יפה . ל' · י"ג)

כמהפכת ו' וסי' בירמי' . הכון ב' חד חסר וחד הכן והכן לך . חכו אלהיך ישראל . בת תוסף י"ג וסי' וחילו

תרגום

וְאַסֵּקִית סְרוּת מַשִׁרְיָתֵיכוֹן
וּבְאַפֵּיכוֹן וְלָא תַבְתּוּן לְפוּלְחָנִי
אֲמַר יְיָ׃ יא רְחֵיק מֵימְרִי
יָתְכוֹן כְּמָא דְרַחֵיק יְיָ יַת
סְדוֹם וְיַת עֲמוֹרָה וַהֲוֵיתוֹן
כְּאוּד מְשֵׁיזֵב מִיקִידָא וְלָא
תַבְתּוּן לְפוּלְחָנִי אֲמַר יְיָ׃
יב בְּכֵן מָה אַעְבֵּיד לָךְ יִשְׂרָאֵל
חֲלַף דְּלָא תַבְתְּ לְאוֹרַיְתָא דָא
אַעְבֵּיד לָךְ אִתְקַשֵּׁיט לְקַבָּלָא
אוּלְפַן אוֹרַיְתָא דֶאֱלָהָךְ
יִשְׂרָאֵל׃ יג אֲרֵי הָא מִתְגְלֵי
דִיצַר טוּרַיָא וּבְרָא רוּחָא
לְחַוָאָה לֶאֱנָשָׁא מָא עוֹבָדוֹהִי
לְאִתְקְנָאָה נְהוֹר לְצַדִיקַיָא
כִּנְהוֹר צַפְרָא דְאָזִיל וְתַקִין
לְאַיְתָאָה חֲשׁוֹךְ לְרַשִׁיעַיָא
לְמִתְבַּר רַשִׁיעֵי אַרְעָא יְיָ אֱלָהֵי
צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃ א קַבִּילוּ יַת
פִּתְגָמָא הָדֵין דִי אֲנָא נָטֵיל
עֲלֵיכוֹן אִילְיָא בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
ב נְפָלַת לָא תוֹסִיף לְמֵיקַם
שַׁתָּא הָדָא כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל
אִתְרְטִישַׁת עַל אַרְעָא לֵית דִיקִימִינַהּ׃ ג אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים קִרְתָּא דְיִפְּקוּן מִנַהּ

תולדות אהרן הכון . ברכות כג נז שבת י (ברכות ד מגלה עא) : יוצר הרים . חגיגה ס יב סנהדרין לט חולין סז נדה כג : לא תוסיף . ברכות ס :

רדק

משם תבואה ולא חשבתם כמני' עליכ' הרעב ותשובו פניהם אלי והלכת' למצרים בכם דבר וחרב האויב בד[רך] לא שבתם אלי : בחוריכם. היו שולחים להביא התבואה סוסיכם. האויבים שהיו יו[שבים] בדרך היו הורגים הבחורי[ם] על הסוסים ההולכים למצרי[ם] משם והיו שובים הסוסים

באש מחניכם ובאפכם . המחנה שלהם שהיו הולכים למצרים היו הרוגים בדרך ופגריהם היו באש וסרחון לעוברים , ומה שאמר באפכם כלומר כי גם באפכם היה עולה הבאוש כי ... מחנה אחר מחנה למצרים והאחרונים היו מוצאים הראשונים הרוגים ועולה באש באפם ואעפ"י כן לא שבתם עדי : (יא) הפכתי בכם . מקצת ארצכם בעודכם בה היה שממה כסדו[ם] ואתם הנשארים מעט הרי אתם כאוד מוצל משרפה וכל זה אתם רואים ואינכם שבים עדי וי"ת רחיק מימרי וגו' : (יב) לכן כה אעשה לך ישראל . כל אלה הרעות אני עושה לך יש[ראל] כי זאת אעשה לך. ובעבור שאני עושה לך כל זאת בעיניך : הכון לקראת אלהיך ישראל . הכון לצאת לקראתו בתשובה ובמעשים טובים וייטיב לך , ויהפוך לך הרעות לטובה כי ... ומשגיח עליך לרעה ולטובה כפי מעשיך ואינך כשאר הגוים : (יג) כי הנה יוצר הרים ובורא רוח . אלהיך הוא יוצר הרים ובורא רוח ועושה בילורים כרצונו , וזכר הרים שהם קיימ[ים] כיסוד העפר , וזכר רוח שהוא דבר חזק בנבראים ואינו נראה , והנה הוא יוצר ההרים החזקים הנראים לעין ובורא הרוח שאינו נראה שמפיל אותם כמו שאמר מפרק הרים , ודורך על במתי ארץ , וההרים הם במתי הארץ , והנה הוא דורך עליהם ומפילם על ידי הרוח הנכנס בבטן הארץ ובצאתו ממנה בוקע הארץ ופותחה ואפילו יהיה מקים נאתו הרי[ם] וזהו הרעש להפיך זכר הרים ורוח , וכן הוא מגיד לאדם מה שיחו מה עניניו ומעשיו ולא יחשב שאינו רואה אותם כמו שהיו אומרים הכופרים אין ה' רואה אותנו כי הנה הוא מגיד לו ע"י נביאו , שיחו , דבר"י , אתם ידעתם את האיש ואת שיחו בחיר"ק והניחם ענין האדם ומעשיו : עושה שחר עיפה . וכן הוא עושה השחר שהוא נוגה וכשירצה ישימנו קדרות השמש , עיפה , חשך כמו ארץ עיפתה , הנה הוא עושה בילורי' כרצונו וכן יעשה בכם אם תרעו . ירע לכם ואם תטיבו ויטיב לכם כי הוא יודע מעשיכם , ושמו השם אל[הי] שהוא שופט צבאות מעלה ומטה ועושה בהם כרצונו לכן הטוב לך ישראל שתכון לקראתי במעשים טובים . והוא ייטיב לך אם הרע לך עד הנה בגלל מעשים הרעים עשה מה שעשה הא מתגלי וגו' : (א) שמעו . כיון שאין אתם רוצים לשוב אלי שמעו הקינה שאני נושא : (ב) נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל . לא תוסיף קום לזמן ארוך , וזה אמר על עשר[ת] שגלו בימי הושע בן אלה על ידי מלך אשור שלא שבו עדיין לארצם כי בשוב גלות בבל לא שבו הם אבל עתידים לחזור כי כמה נביאים נבאו עליהם שישובו , והנה מלאנו כמו זה שאינו ר"ל לעולם אף על פי שכתוב בו עוד וזהו מה שאמר ולא יספו עוד גדודי ארם לבא בארץ ישראל . ואחריו כתיב ויהי אחרי כן ויקבוץ בן הדד את כל מחנהו וגו', וכן ו[לא הוסיף] עוד מלך מצרים לצאת מארצו ונאמר וחיל פרעה יצא ממצרים : בתולת ישראל . בתולה היתה עד שלא בעלוה אדונים זרים : נטשה על אדמתה . בעודה על אדמתה נטש' בארץ שהו[א] ביד אויביה אין מקימה שאין מלכים ושרים מחזירים אותה לשוב אל ה' כי התשובה היתה לה תקומה : (ג) כי כה אמר ה'. היוצאת , היוצאים ממנה אלף אנשים לנצח תשאיר מ[אה] ישאר

מצודת ציון

(יא) כאוד . הוא העץ שמגדלים בו האש הנחרך מסביב וכן זנבות האודים (ישעיה ז) : (יב) כה. ענינו כמו כן: עקב. בעבור כמו עקב תשמעון (דברים ז): הכון . מל' הכנה: (יג) שחו . דבורו כמו או שיח לארץ (איוב יב) : שחר . אור השחר : עיפה . ענין חושך כמו ארץ עיפתה (שם י) : ודורך . מל' דריכה ורמיסה : במתי . ענין גבהות ורוממות כמו ועל במותי יעמידני (תהלים יח): (א) נושא . ענין הרמת קול : (ב) בתולת . קראה בתולה לפי שלא נכבשה עדיין ולא באה ברשות אחר כבתולה שלא באה ברשות בעל וכן בתולת בת ציון (ישעי' כג) : נטשה . ענין עזיבה

מצודת דוד

מצרים . כשהלכו בחוריכם רוכבי סוסים לרדת מצרימה לשבור בר כי שם תבואה הנה בדרך מהלכם שלחתי בהם הדבר וקצתם נהרגו בחרב הלכ[ו] הסוסים : ואעלה באש מחניכם . אנשי המחנה שירדו מצרימה שמתו בדב[ר] בחרב היו מושלכים ע"פ השדה ועלה מהם סרחון רב והסרחון עלה ב... כשהלכו ש"ב למצרים לשבור בר עברו דרך עליהם ועלה הסרחון באפם : (יא) ... בכם . ר"ל גזרתי להפך אתכם כדרך שנהפכו סדום ועמורה ויאמר על ... נפתלי בימי פקח כמ"ש (במ"ב) ועל גלות עבר הירדן בימי הושע בן אלה בתחילת מלכותו כמ"ש (בס"ע) : ותהיו . אתם בני שומרון לבד תשארו כאוד מ[וצל מ]השרפה : ולא שבתם . ר"ל ידעתי שלא תקחו מוסר ולא תשובו אלי ואמר בלשון עבר כדרך הנבואה בהרבה מן המקומות כי הנבואה ברורה כאלו כבר ... (יב) לכן . הואיל ולא שבתם עד הנה לכן אעשה לך כה כמו שאמרתי שאוסף בכם כמספסת וגו' : עקב . בעבור אשר אעשה לך את זאת האמור למעלה וידעת א"כ הכון עצמך אתה ישראל לקראת אלהיך להלחם בו למכה על ידו ואמר כמהתל ומלעיג וכאומר אף שידעת הדבר אין בידך להיות נשמר ממנה : (יג) כי הנה יוצר ... כי הנה ה' הוא היוצר את ההרים . והוא הבורא את הרוח והכל שלו ובידו והוא מגיד לאדם מה יהיה דבורו כי יודע הוא תעלומות לב ובידו להפך או[ר] להיות חושך והוא דורך על במתי ארץ ר"ל משפיל הוא את הרמים כי שמו ה' אלהי צבאות כי הוא מושל בצבאות מעלה ומטה וכאומר אם כל אלה ב[ידו] ... יוכל להיות נשמר מהרעה שהוא מייעד להביא : ה (א) נושא עליכם . מרים קול קינה עליכם אתם בית ישראל : (ב) נפלה . ר"ל הנה עתה עדת ישראל נפ[לה] ממצב ולא תוסיף עוד לקום להחזיר לקדמותה לממשלתה הראשונה עד אשר יגלו מארצם (אבל בגאולה העתידה ישובו גם המה כמו יהודה ובנימין ומלך א[חד יהיה] לכול[ם] .

הַיֹּצֵאת אֶלֶף תַּשְׁאִיר מֵאָה וְהַיּוֹצֵאת מֵאָה תַּשְׁאִיר עֲשָׂרָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃
ד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל דִּרְשׁוּנִי וִחְיוּ׃ ה וְאַל־תִּדְרְשׁוּ בֵּית־אֵל וְהַגִּלְגָּל לֹא תָבֹאוּ וּבְאֵר שֶׁבַע לֹא תַעֲבֹרוּ כִּי הַגִּלְגָּל גָּלֹה יִגְלֶה וּבֵית אֵל יִהְיֶה לְאָוֶן׃ ו דִּרְשׁוּ אֶת־יְהוָה וִחְיוּ פֶּן־יִצְלַח כָּאֵשׁ בֵּית יוֹסֵף וְאָכְלָה וְאֵין־מְכַבֶּה לְבֵית־אֵל׃
ז הַהֹפְכִים לְלַעֲנָה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לָאָרֶץ הִנִּיחוּ׃ ח עֹשֵׂה כִימָה וּכְסִיל וְהֹפֵךְ לַבֹּקֶר צַלְמָוֶת וְיוֹם לַיְלָה הֶחְשִׁיךְ הַקּוֹרֵא לְמֵי־הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֵם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ יְהוָה שְׁמוֹ׃ ט הַמַּבְלִיג שֹׁד עַל־עָז וְשֹׁד עַל־מִבְצָר יָבוֹא׃

ב' חד מ"ל וחד חסר · ד' · ה' · ג'. ד' · ח' · ג'. ב' ופרי · ב' ועכברי הזהב · י' מ"ל בליבנת · ב' · ד'. ג'

אַלְפָא יִשְׁתָּאֲרוּן בָּהּ מְאָה וּדְיִפְקוּן מִנַּהּ מְאָה יִשְׁתָּאֲרוּן בָּהּ עַד עַסְרָא לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ ד אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל תְּבָעוּ דַחַלְתִּי וְאִתְקַיָּמוּ׃ ה וְלָא תִתְבְּעוּן לְמֵיהַךְ לְבֵית אֵל וּלְגִלְגָּלָא לָא תֵיתוּן וְלִבְאֵר שְׁבַע לָא תֶעְבְּרוּן אֲרֵי דִי בְגִלְגָּלָא מִגְלָא יִגְלוּן וּדְפָלְחִין לְטַעֲוָתָא בְּבֵית אֵל יְהוֹן לִלְמָא׃ ו תְּבָעוּ יָת דַחַלְתָּא דַיְיָ וְאִתְקַיָּמוּ דִלְמָא יִדְלַק כְּאֶשָּׁתָא רוּגְזֵיהּ בְּבֵית יוֹסֵף וִישֵׁיצֵיהּ וְלָא יְהֵי חָיֵס בְּחוֹבִין דַהֲוֵיתוּן פָּלְחִין לְטַעֲוָתָא בְּבֵית אֵל׃ ז דְהָפְכִין לְגִידָה דִינָא וּזְכוּתָא לְאַרְעָא רְמַשׁוּ׃ ח שְׁבַקוּ לְמִדְחַל מִן קֳדָם דַעֲבַד כִּימָה וּכְסִילָא וְהָפֵךְ לִנְהוֹר קְבַל וִימָם וְלֵילֵי מַקְבִּיל דַאֲמַר לְכַנָּשָׁא מַשְׁרְיָן סַגִּיאָן כְּמֵי יַמָּא וּמְבַדַּר לְהוֹן עַל אַפֵּי אַרְעָא יְיָ שְׁמֵיהּ׃
ט דְמִגַּבַּר חַלָּשִׁין עַל תַּקִּיפִין וּבָזְיָזִין עַל כְּרַכֵּי תַקִּיפִין

רשי

...אלף איש : (ד) דרשוני וחיו. עלו לרגל לשלש נדריכם בירושלים : ...תדרשו בית אל ובאר שבע לא תעבורו. לא נאמר כאן אל תבואו ואל ...לא אל תעבורו למדנו שלא היתה שם עכו"ם אלא כל זמן שהיה א' ...רת השבטים יוצא לדרוש ולא עבר את באר שבע עודנו יכול לפנות ...קדש לירושלי' ומשעבר ...שבע הוא הדרך לעגל ...או לעגל שבדן וכן הוא ...אחר (לקמן ח) חי ...וחי וגו' ותדע שגזר ...גזירת פורענות על ...ת אל ולא גזר על ...: הגלגל גלה יגלה. ...קללתו וכן בית אל ...שסמוכה לה ששמה ...ספר (שופטים ז) : ...יהון ללמא והוא ...הבל וזה דוגמת ...און אך שוא היו ...: (ו) בית יוסף. ...יוסף : פן. יצלח ...תעלה חמתו כאש ...ק : (ז) ההופכים ...משפט. ואינם זוכרין ...שאני הופך לבקר ...שרוין עתה בחשך ...ר להם : (ח) ויום ...שיך. ויש ששמתו ...ו כאור היום ואני ...לילה : הקורא למי ...נתן תרגם דאמר ...ריין סגיאין כמי ימא ...ין על אפי ארעא ...ירשו על דור אנוש ...כם את מי אוקינוס : ...לו היה לכם לעבוד ...מגביר אתכם על ...(ט) המבליג. המגב ר ...יגה מעט (איוב י) ...עלי יגון (ירמיה ח) : שוד

אבן עזרא

או תהיה זאת המלה כמלת שב שהיא במקומות עומדת ובמקומו' יוצאה והוצרכתי לומר ככה בעבור מלת תשאיר והטעם כי איך תקום המלוכה ולא נשארו מאנשי החלק העשירית : (ד) כי. הטעם דרשוני וחיו ולא ימותו הרבים הנזכרים : (ה) ואל תדרשו בית אל. ששם העגל והוא מקום ממלכת ירבעם : יהיה לאון. וי"ו תחת יו"ד כמו ואתה הוה להם למלך הנה יד יי' הויה או הוא כמשמעו שסופו להקרא כן : (ו) דרשו. יצלח. יבקע כמו וצלחו את הירדן ובית יוסף פעול והוא ירבעם שהוא מאפרים כאשר אפרש עוד : (ז) ההופכים. המלכים הם השופטי' : וצדקה לארץ הניחו. לעשותה ויפת אמר הניחוה לאנשי הארץ ואיך שכחו השם שהוא : (ח) עושה כימה. נאם אברהם המחבר דע כי שני' מקומות יש בגלגל והם הסדנים ויש שהוא העגלה הוא הנקרא הדוב הוא קרוב מהסדן הצפוני על כן יראה עש לעולם בקיץ ובחורף בכל הייסוב הצפוני ויש סמוך לסדן הדרומי כוכב גדול אדום יקרא ובלשון ישמעאל סהיל ויש כוכבי' קטנים קרובים אליו ואלה יראו פעמים לכל מי שידור קרוב מהקו השוה והצפוניים לא יראו אח' מאלה על כן קראם הכתוב חדרי תימן ונקראו אלה חדרי תימן בעבור שהם בייסוב אינן נראין ונקרא עש מגזרת עושו שהם שבעה שאינם מתפרדים והנה נשאר לפרש כסיל וכימה ודעת קדמונינו שכימה הוא זנב טלה וראש שור והם ששה כוכבי' נראי' אע"פ שהם קטני' וידוע בראיות גמורות שגלגל המזלות מתחבר עם הגלגל העליון בשני' מקומות ובשניהם יקראו נקודת ההשתנות ומשם נוטה גלגל המזלות לצד צפון עשרים ושלש מעלות וחצי מעלה וחצי ששיתה וככה לצד דרום והנה הם ג' נקודו' והשמש הולכת בדרך גלגל המזלו' ע"כ יתהפך הבקר לצלמות ויום לליל' תחשיך בכל הייסוב וטעם לקרוא הנקודה כימה כי שם היתה כימה בימים קדמוני' כי בכל מאה שנה יתגלגל גלגל המזלות ממערב למזרח קרוב ממעלה וחצי והנה בימי בלטמיוס החכם ואין לו רק אלף שנים מלא לב הארי' על שתים מעלות והנה היום על שמנה עשרה וידוע כי לעולם הוא לב הארי' על תשע מעלות כנגד הכורה רק לא כנגד נקודה המחברת והנה כסיל הוא לנוכח כימה ואיננו אחד רק רבי' ולב העקרב מהם ולאלה הדברים צריך פי' וטעם הקורא למי הים הם העבים העולים ואחר כך ישפכם על הארץ והמפרש כי על טביעת פרעה איננו פשט ולא דרש כי פרעה לא טבע ביבשה. וטעם להזכיר אלה הדברים שהיה ראוי למלך שהוא שופט לדעת חכמת השם וגבורתו ואיך יהפוך היום ללילה ויעלה בכחו המים מהים שהן למטה וישפכם על הארץ ואיך לא יפחדו כי השם יהפך מלכות השופט ויבא צר בצווי השם וגזירתו עליו להשחי' ממלכתו על כן אחריו : (ט) המבליג שוד על עז. ולא יועיל המבצר על כן

נמסר בסדר בא אל פרעה : יוצאת והיוצאת ה' מ"ל בקריאה וסי' והיוצאת מאה תשאיר עשרה . זאת האלה היוצאת . מה היוצאת הזאת . אין פרץ ואין יוצאת . הבאה והיוצאת חדש בחדש . וחד היוצת מבין רגליה ל' חסר א' : וחיו ז' בקריאה וסי' ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי זאת עשו וחיו . עד באי ולקחתי אתכם דמלכים . ואל צדקיהו מלך יהודה דברתי דירמיה . דרשו את ה' וחיו פן יצלח . עבדו את מלך בבל והשיבו וחיו . דרשוני וחיו . עזבו פתאים וחיו (ע"פ המסרה נשמט א) :

תולדות אהרן דרשוני וחיו. מכות כד : עושה כימה. ברכות נח : המבליג. שבת עז (סוטה כד) :

רדק

...לא אחד מעשרה כי כלם ...ברעב ובדבר והנשארים ...: . אינו פועל יוצא כמו ...: פעל עומד הוא כמשפטו ...ן נומר ענין אנשי העיר ...כמו ופנה העיר במצור ...לים עמך ועשתה עמך ...איר מאה כיון שנשארים ...ר תשארי אותם : (ד) כי ...נגזרה עליכם גזרה עוד ...ם אם תדרשוני : (ה) ואל תדרשו . כבר פירשנו למה זכר בית אל והגלגל , וזכר גם כן באר שבע לפי שהיתה סוף תחום ארץ ישראל כמו שאמר מדן ועד באר שבע , היו ...נביאי השקר לבנות שם מזבחות לעכו"ם , וכן אמר חי אלהיך דן וחי דרך באר שבע : כי הגלגל גלה יגלה . דרך צחות , כמו עקרון תעקר : וביתאל יהיה לאון . כמו שהיו קוראים ...ים און כי לאון ולאין המים , ואון זה כמו ורהבם עמל ואון , וכן תרגם יונתן ודפלחין לטעותא דבית אל יהון ללמא , ולמא הוא לשון הבל , כי כן תרגם הבל : (ו) דרשו . פן יצלח ...ף , יבקע , תרגום ויבקע עלי הטוגה ולא כמו האש הגדולה שבוקעת כל דבר שעובר בו ומכלה אותו ובית יוסף הוא מלכות אפרים : (ז) ההפכים ללענה משפט . כי המלכים ...ים הדין ונושאים פני הגדולים במשפט , והנה משפטם לעשוקים כמו הלענה שהוא דבר מר , והנה הוא הפך , כי המשפט כאשר הוא על כנו הוא דבר ערב וטוב והפשוט מעוות הוא ...לארץ הניחו . שלא יעשו צדקה אלא יניחוה מוטלת בארץ לא יחושו עליה ולא זכרו עושה כימה וכסיל שהוא עושה בהם משפט וצדקה בארץ ולמד לבני אדם שיעשו גם הם כן , כמו ...' עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם ה' : (ח) עושה כימה וכסיל . זכר אלו הכוכבים כי בהם קיום התבואות בזמניהם וזה הפך זה ובניהם קיום העולם , ולא זכר

מצודת דוד

...רו א"כ גם הם לממשלתם הראשונה) : נמשך על אדמתם . עודנה בארצם ...ו ואין מי מקימה כי אין הכח ביד מלכים ושרים להקימה מעפרה : ...י היוצאת אלף . שהיו יוצאים ממנה אלף אנשים לצבא לא ישארו בה כ"א ...לבית ישראל . מוסב על העיר לומר העיר של בית ישראל היוצאת אלף וגו' : ...י'. דרשו אותי ותשארו בחיים : (ה) בית אל . ר"ל את העגל אשר בבית אל : והגלגל . אל הגלגל לא תבאו אל העכו"ם העומדת שם : ובאר שבע . לבאר שבע ...כי גם שם בנו מזבחות לעכו"ם כמ"ש וחי דרך באר שבע (לקמן ח) : כי הגלגל . כי בעבור עבודת הגלגל גלה יגלה ישראל מעל אדמתו והוא לשון הנופל על ...אל . בעבור עבודת בית אל יהיה ישראל לעמל ויגיעה וגם זה הוא לשון נופל על הלשון כי בית אל כינה הכתוב לגנאי בשם בית און כמ"ש ואל תעלו בית און ...(ו) פן יצלח . ר"ל כן חמת ה' יצלח ויתגבר על בית יוסף כאש המצלחת ומתגבר והולך ושורף : בית יוסף. היא מלכות אפרים שהם מבני יוסף : ואכלה. ותשרוף ...ין העובדים לעגל שבבית אל ולא ימצא מי מכבה השרפה ר"ל לא ימצאו מושיע ומציל : (ז) ההופכים . אשר הם מהפכים משפט התורה המתוק כדבש לקחת תמורתו ...לענה המרה כלענה : לארץ הניחו . משפילים הצדק' עדי ארץ : (ח) עושה כימה וכסיל . מוסב למקרא שלפני פניו שאמר דרשו את ה' והוא

מצודת ציון

עזיבה כמו נטשתה עמך (שם ב) : (ה) גלה יגלה . מל' גלות : לאון . ענין עמל ויגיעה וכן אם גלעד און (הושע יב) : (ו) יצלח. ענין התגברות : ואכלה . ותשרף : (ז) ללענה . שם עשב מר : (ח) כימה וכסיל . שמות מזלות : צלמות . צלו של מות והוא חשכת הקבר : (ט) המבליג . ענין חוזק כמו

אבן עזרא

כן ושוד על מבצר יבוא: (י) ואם נביא יוכיח השופט ישנאהו הוא ושריו על כן כתוב שנאו בשער מוכיח: (יא) לכן. בושסכם. אין ריע לו כי הבי"ת שורש כי לא יתכן היותו משרת עם שם הפועל כי אם אפס משקלו וטעמו לעשות חמס לדל: ומשאת בר. שאמר בה תקחו ממנו בחזקה וזה תגמולכם בתי גזית בניתם: (יב) כי ידעתי. אם תעשו זה בסתר אני ידעתיו: צוררי צדיק. במשפט. בשער בפרהסיא: (יג) לכן. יש מהמשכילים שידום ולא יוכיח בעבור פחד המלך: (יד) דרשו. טוב שם דבר או תואר הטובה דרך הטוב או החק או הדבר: כאשר אמרתם. בלבבכם: (טו) שנאו רע. תואר והוא אדם רע וככה אהבו טוב שהוא המוכיח ודובר תמים: שארית יוסף. כי המלך מבני יוסף: (טז) לכן. אם לא תשמעו תבוא

רשי

שוד. אדם שדוד וחלש דמגבר חלשין על תקיפין ובזוזין על כ... משליט: (י) שנאו בשער מוכיח. אתם לא יראתם מפניו ומפני נביאי... את המוכיחים אתכם בשערי בתי דינא: (יא) בושסכם. כמ... על דל שאתם רומסין ורופסים על ראשו כמו בוססו את חלקתי (... ומשאת בר תקחו. זה... שהפקעתם עליהם... למכור להם תבואה... ליטול נחלתם מהם... וכרמים אשר בניתם... על אותן הנחלות... בידכם ומשאת ל'משא... עליהם: כרמי חמד. כ... (יב) צוררי צדיק. י... לזכאה: בשער הטו... בתי דיניכם הטו משו... (יג) המשכיל. מי שהול... בבא הרעה ולא יו... מה"ד שהרי כל אלה... רעה היא. עת המו... רעתם: (יד) ויהי... אם זאת תעשו אז י... עמכם כאשר אמרת... שתתקיים לכם. ג... (טו) שארית יוסף... נקראין על שמו... או...

עמוס ה

י שָׂנְאוּ בַשַּׁעַר מוֹכִיחַ וְדֹבֵר תָּמִים יְתָעֵבוּ׃ יא לָכֵן יַעַן בּוֹשַׁסְכֶם עַל־דָּל וּמַשְׂאַת־בַּר תִּקְחוּ מִמֶּנּוּ בָּתֵּי גָזִית בְּנִיתֶם וְלֹא־תֵשְׁבוּ בָם כַּרְמֵי־חֶמֶד נְטַעְתֶּם וְלֹא תִשְׁתּוּ אֶת־יֵינָם׃ יב כִּי יָדַעְתִּי רַבִּים פִּשְׁעֵיכֶם וַעֲצֻמִים חַטֹּאתֵיכֶם צֹרְרֵי צַדִּיק לֹקְחֵי כֹפֶר וְאֶבְיוֹנִים בַּשַּׁעַר הִטּוּ׃ יג לָכֵן הַמַּשְׂכִּיל בָּעֵת הַהִיא יִדֹּם כִּי עֵת רָעָה הִיא׃ יד דִּרְשׁוּ־טוֹב וְאַל־רָע לְמַעַן תִּחְיוּ וִיהִי־כֵן יְהוָה אֱלֹהֵי־צְבָאוֹת אִתְּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם׃ טו שִׂנְאוּ־רָע וְאֶהֱבוּ טוֹב וְהַצִּיגוּ בַשַּׁעַר מִשְׁפָּט אוּלַי יֶחֱנַן יְהוָה אֱלֹהֵי־צְבָאוֹת שְׁאֵרִית יוֹסֵף׃ טז לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֲדֹנָי

ה' חסר · ב' נטעם בסיפ' · ג' · י"ד פסוקים בסיפ' וג"א ולא · ג' חס' וכל אוריתא דכות' · במ"א · ב' וחסר למען יזמרך כבוד · ג"נ · ל' · ל' · י"נ · ב' נטעם בסיפ' · ק"ד

תרגום

משליט: י סנן לדמוכח להון בשערי בתי דינא פתגמי אוריתא ולדמליל כיונתא מעקמין: יא בכן חלף במבזכון מסכניא ומנסבכון חשיכיא בתי גזית בניתון ולא תיתבון בהון כרמי חמדתא נצבתון ולא תשתון ית חמרהון: יב ארי גלי קדמי דסגיאין מרדיכון ותקיפן חובתיכון מעיקין ליה לזכאה בדיל לקבלא ממון דשקר ודין חשיכיא בבית כנשתיהון מסטן: יג בכן מלפיא בעדנא ההיא מן קדם רשיעיא שתיקו ארי עדן ביש הוא: יד תבעו לאוטבא ולא לאבאשא בדיל דתתקימון ויהי כען מימרא דיי אלהים צבאות בסעדכון כמא דאמרתון: טו סנו לאבאשא וריחמו לאיטבא ואתקינו בבית כנישתכון דינא מאים יתרחם מן קדם יי אלהא צבאות על שארא דיוסף: טז בכן כדנן אמר יי אלהי צבאות יי בכל

לכן ב' בטעם בסיפרא וסי' לכן יען בושסכם על דל. ודבתריה לכן כה אמר ה' אלהי צבאות אדוני בכל רחבות מספד: ועצמים ג' חסר בקריאה וסי' כי ידעתי רבים פשעיכם. ושפט בין הגוים. ועצמים כל הרוגיה. וכל אוריתא דכות' חסר במ"א ונשל גוים רבים מפניך החתי והאמרי: ה' אלהי צבאות י"ג וסי' וילך דוד הלוך וגדל דשמואל. נמצאו דבריך ואכלם. ויאמר קנא קנאתי לה' דמלכים. וחברו. כי הנה יוצר הרים ובורא רוח. יען דברכם את הדבר הזה. דרשו טוב ואל רע דעמוס. ודבתריה שנאו רע ואהבו טוב והציגו. ודבתריה בכל רחבת מספר. והגלתי אתכם מהלאה לדמשק. נשבע אדני ה' בנפשו. מי כמוך חסין יה. (עיין במסרה רבתא בערך א) וג' ה' אלהי צבאות אלהי ישראל וסי' הנני מביא אל יהודה. אם יצא תצא

תולדות אהרן שנאו רע. מגילה ד (חגיגה טו):

רדק

זכר שמש וירח אע"פ... העולם לפי שהם מושלי... ואלה שני הכוכבים מו... ידועים בשנה, והם... ומשפטו וכן אמר השקה... מושכות כסיל תפתח,... כימה יש בה צנה גדו... לפירי, וכסיל יש בה... ומכבש' לפירי, ואמרו כי... עלם, והנה הם שהופכים...

ולא זכרו מי שהופך הדברים במשפט לטוב העולם ולקיומו, וכן היום והלילה בתקופות עושה אותם הפכים לטוב: יהפך לבקר צלמות. בימי הקיץ הופך החושך לאור שהימים אר... קצרים ובימי החורף בהפך כי מחשיך היום ושמו לילה שהלילות ארוכים והימים קצרים וכל זה ההפך הוא קיום העולם ותקונו, וכן קורא למי הים שהם מלוחים ומעלה אותם בע... על פני הארץ להשקותה והם מתוקים, הנה הוא הופך הדברים לטוב העולם ולא זכרתם אותו ואתם הופכים משפטיו הטובים לרעה: ה' שמו. הוא מה שאמר למעלה ה' ... שמו כמו שפירשנו: (ט) המבליג שד על עז, ואם תאמר שתבטחו על מבצריכם האל ית' הוא המחזיק האויב השודד על עם עז, וכן יבא השודד על מבצר חזק ברצונו וילכדו... עליכם מי שילכד מבצריכם: שד. תאר בשקל לחם חם: המבליג. פעל יוצא, מן ואבליגה מעט והוא פועל עומד: (י) שנאו. מי שמוכיחם בשער כלומר ברבים ישנאו אותו, ו... נביאי האמת והחסידים שבהם ומוכיחים אותם ברבים לפי שהם רבים והם יושבי שער תמורת השופטים הישרים: ודבר תמים. זכר תמים וישר כי הוא תאר או הוא שם כמו אם ב... וי"ת ולדמלל כיוונתא מעקמין: (יא) לכן יען בושסכם על דל. אין למלה הזאת חבר ועניינה לפי מקומה עמסכם והטריחכם ואמר זה כנגד השרים והשופטים, וי"ת הבי"ת שמו... זה לפי דרך הדקדוק, ופירש שהכה ענין בוז כמו שוסים את הגרנות, שוסי נחלתי, וכת"י במבזכון ית' מסכינא, ואא"ז ל פי' כי השי"ן במקום סמ"ך, כמו ובולם שקמים שכו... מתרגום ויהמם ובלם, והמלה מקור תבנין פועל מרובע, בוססכם, בפלס מענכם, וענין המלה ענין רמיסה כמו ועל הרי אבוסנו: ומשאת בר תקחו ממנו. מה שיגע ונשא על כת... לביתו לחיות בה אתם תקחו אותה ממנו לפי שהוא עני ואין לו כח להנצל מידכם, ומה יהיה ענשכם על זה שתבזיזו בית העני: בתי גזית בניתם. ולא תשבו בם, בתיכם שבניתם... מעושק ותמם לא תשבו בם לזמן ארוך כי בקרוב יבא האויב ויוציא אתכם מהם ויחריבם, וכן לא תשתו יין הכרמים שנטעתם בעשק כי תגלו בקרוב מארצכם: כרמי חמד... וטובים. כמ"ש בתי גזית שהוא בנין נאה וטוב, או יהיה פירוש כרמי חמד שחמדתם אותם וגזלתם אותם מן העניים, על דרך שאמר וחמדו שדות וגזלו: (יב) כי ידעתי. לא תח... רואה ויודע מעשיכם הרעים כי הכל אני יודע והשוחד שלקחו בסתר לנרור הצדיק בדינו ולהרע לו בעבור השוחד שלקחתם בסתר והוא הכופר שלקחו להציל הרשע מיד בעל דינו... במשפטו: ואביונים בשער הטו. הכפל הענין במ"ש כי האביונים הם צדיקים בדינם ברוב כי הם עשוקים ואינם עושקים כי אין להם כח לעשוק, ומה שאמר בשער כי שמה ישבו... השערה אל הזקנים: (יג) לכן המשכיל בעת ההיא ידום, לפי שהם שונאים המוכיח אותם אמר מי שהוא משכיל מן הטובים יהיה דומם ולא יוכיחם שלא ישמע חרפתו ש... כי עת רעה היא. שיד הרעים תקפה: (יד) דרשו טוב. עוד שב הנביא להוכיחם אולי ישמעו: ויהי כן. אם תדרשו הטוב ותרחיקו הרע יהיה ה' אתכם כאשר אמרתם, כלו... שתשבתם בהצלחה והטובה שתהיה לכם כן תהיה: כי ה' אלהי צבאות אתכם. וכפל הענין עוד ואמר: (טו) שנאו רע. והציגו בשער משפט, ר"ל העמידו המשפט בשער שהוא... השופטים והזקנים: אולי יחנן ה'. אעפ"י שחטאתם אליו הרבה אולי יחנן ה' על השארית הנשארת אם תשובו אליו כי חנון ורחום הוא: שארית יוסף. הוא מלכות אפרים... כי רובם גלו קודם מלכות ירבעם בן יואש וכלו בחרב וברעב ובדבר, כמ"ש כי ראה ה' את עני ישראל מורה מאד ואפס עצור ועזוב וגו': (טז) לכן. אם לא תשובו אלי רעות...

מצודת ציון

כמו ואבליגה מעט (איוב י): שוד. ענין חרבן ואבדון כמו משוד כי יבוא (שם ה): (י) יתעבו. מל' תעוב ושקוץ: (יא) בושסכם. כמו בוססכם והוא ענין רמיסה כמו בוססו את חלקתי (ירמיה יב): ומשאת. מל' משא: בר. תבואה כמו לשבור בר (בראשית מב): גזית. אבנים מסותתים ביושר כמו ולא תבנה אתהן גזית (שמות כ): (יב) ועצומים. חזקים: צוררי. מל' צר ואויב: כופר. פדיון: (יג) ידום. ענין שתיקה כמו וידום אהרן (ויקרא י): (טו) והציגו. ענין העמדה כמו הציג אותו לבד (שופ' ז): אולי. עניינו שמא: יוחנן. מל' חנינה וחמלה: (טז) חוצות. שווקים: כו

מצודת דוד

והוא זה העושה כימה וכסיל עם כי המה מתחלפים בפעולותיהם כימה... מחמם: והופך וגו'. את הצלמות מהפך להיות בוקר ואת היום מחשיך... הקורא למי הים. להעלותם בעבים ואחר זמן שופכים ע"פ הארץ: ה' ש... ה' הוא אדון הכל: (ט) המבליג. הלא הוא מחזק שוד וחרבן על עם... ר"ל וכן יבוא חרבן על המבצר שאתם בוטחים בו וכאומר הואיל וכן... וחיו: (י) שנאו. והם עכ"ז שנאו בשער את הנביא המוכיח ר"ל אף... במקום פרסום המה מראים שנאה על המוכיח: ודובר תמים. ומי שמדבר דברים תמימים וישרים אותו מתעבים: (יא) יען בושסכם. בעבור שרמיסה... על הדל ותגזלו ממנו המשאת של תבואה שעל שכמו לזה בתי הגזית שבניתם לא תשבו בם כי האויב יקחום וכן כרמים חמודי' שנטע... המה ועכ"ז לא תשתו אתם את היינם כ"א האויב: (יב) רבים פשעיכם. אשר פשעיכם רבים וחטאתיכם המה חזקים אתם צוררים את הצדיק ולוקחים כ... מעוות מיתה את המחויב ובשער מקום המשפט מטים דין האביונים: (יג) לכן. בעבור המשפט המעוות הזה המשכיל ידום בעת בוא הפורעניות ולא... מדת הדין כי בא העת שיקבלו הרעה כי נתמלאה הסאה: (יד) דרשו ט"ב. לכן דרשו לעשות ט"ב ואל תדרשו לעשות רע למען תחיו את החיים: ויהי כן... כן יהיה ה' עמכם תקוע בלבבכם כאשר אמרתם וגדלתם בעת שקבלתם אותו לאלוה: (טו) שנאו רע. דבר הרע בעיני ה' שנאו ואהבו את הטוב בעיניו ו... הס...

בְּכָל־רְחֹבוֹת מִסְפֵּד וּבְכָל־חוּצוֹת
יֹאמְרוּ הוֹ־הוֹ וְקָרְאוּ אִכָּר אֶל־אֵבֶל
וּמִסְפֵּד אֶל־יוֹדְעֵי נֶהִי : יז וּבְכָל־
כְּרָמִים מִסְפֵּד כִּי־אֶעֱבֹר בְּקִרְבְּךָ
אָמַר יְהוָה :
יח הוֹי הַמִּתְאַוִּים אֶת־יוֹם יְהוָה
לָמָּה־זֶּה לָכֶם יוֹם יְהוָה הוּא־חֹשֶׁךְ
וְלֹא־אוֹר : יט כַּאֲשֶׁר יָנוּס אִישׁ מִפְּנֵי
הָאֲרִי וּפְגָעוֹ הַדֹּב וּבָא הַבַּיִת וְסָמַךְ
יָדוֹ עַל־הַקִּיר וּנְשָׁכוֹ הַנָּחָשׁ :
כ הֲלֹא־חֹשֶׁךְ יוֹם יְהוָה וְלֹא־אוֹר
וְאָפֵל וְלֹא־נֹגַהּ לוֹ : כא שָׂנֵאתִי
מָאַסְתִּי חַגֵּיכֶם וְלֹא אָרִיחַ
בְּעַצְּרֹתֵיכֶם : כב כִּי אִם־תַּעֲלוּ־לִי
עֹלוֹת וּמִנְחֹתֵיכֶם לֹא אֶרְצֶה וְשֶׁלֶם
מְרִיאֵיכֶם לֹא אַבִּיט : כג הָסֵר מֵעָלַי
הֲמוֹן שִׁרֶיךָ וְזִמְרַת נְבָלֶיךָ לֹא
אֶשְׁמָע : כד וְיִגַּל כַּמַּיִם מִשְׁפָּט
וּצְדָקָה כְּנַחַל אֵיתָן : כה הַזְּבָחִים
וּמִנְחָה הִגַּשְׁתֶּם־לִי בַמִּדְבָּר אַרְבָּעִים

רְחוֹבַיָא מִסְפְּדָא וּבְכָל שׁוּקַיָא
יֵימְרוּן וַי וַי וְיַעְרְעוּן אִכָּר
לְאֵבֶל וְעָבִיד מִסְפְּדָא לְדְיָדְעֵי
אִילְיָא : יז וּבְכָל כַּרְמַיָא
מִסְפְּדָא אֲרֵי אִתְגְלֵי לְמֶעְבַּד
פּוּרְעָנוּת דִין בְּגַוִיךְ אֲמַר יְיָ :
יח וַי לְמַחַמְדִין לְיוֹמָא דַעֲתִיד
לְמֵיתֵי מִן קֳדָם יְיָ לְמָא דְנַן
לְכוֹן יוֹמָא דַעֲתִיד לְמֵיתֵי מִן
קֳדָם יְיָ הוּא חֲשׁוֹךְ וְלָא נְהוֹר :
יט כְּמָא דִי יַעֲרוֹק גַבְרָא מִן
קֳדָם אַרְיָא וְיַעַרְעִינֵיהּ דוּבָּא
וְיֵעוֹל לְבֵיתָא וְיִסְמוֹךְ יְדֵיהּ עַל
כָּתְלָא וְיִכְתְּנִיגֵיהּ חִוְיָא : כ הֲלָא
חֲשׁוֹךְ יוֹמָא דַעֲתִיד לְמֵיתֵי מִן
קֳדָם יְיָ וְלָא נְהוֹר וּקְבַל וְלָא
זֵיהוֹר לֵיהּ : כא סְנֵיתִי רְחִיקֵית
חַגֵיכוֹן וְלָא אֲקַבֵּיל בְּרַעֲוָא
קוּרְבַּן כְּנִשְׁתְּכוֹן : כב אֲרֵי אִם
תַּסְקוּן קֳדָמַי עֲלָוָן וְקוּרְבָּנֵיכוֹן
לָא לְרַעֲוָא וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן
לָא יִתְקַבְּלוּן קֳדָמַי : כג אַעְדִי
מִן קֳדָמַי אִתְרְגוּשַׁת זְמָרָךְ
וְנִיגוּן כִּנָרָךְ לָא אֶשְׁמַע :
כד וְיִתְגְלֵי כְמַיָא דִינָא וְזַכְוּתָא
כְּנַחַל מַגְבַּר : כה הֲנִכְסַת
קוּדְשִׁין וְקוּרְבָּנִין קָרֵבְתּוּן קֳדָמַי בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין

ל' · ל', ג' בליש' ד' מ"ל · ל' ס"פ בנביאי' · ל' · ג' דמטעים סבירין מפי · ד' וי' חסר את · ל' חסר בסיפרא · ל' · ל' וחסר · ל' · ל' ומ"ל · ל' וחס' · וס' חסר בליש' · ל' · ל'

רשי

(טז) הו הו . ל' צעקה : וקראו איכר אל אבל . יפגעו שיירות האיכרים בשדות בקול מספד האבלים הצועקים בחוצות : ומספד אל . ועביד מספדא יערע בדעביד אילייא ואינו אלא ל' הפוך כמו משפטי תהלים ט') : (יח) הוי המתאוים וגו' . האומרים ימהר יחישה מעשהו): למה זה לכם וגומר. רנגול ומעלף שהיו ורה כדאיתא בחלק : עצרותיכם . קורבן כשאתם קוראי' עצר': ם מריאיכם . ושלמי בהמות מפוטמות : מעלי המון שריך . משוררים על הדוכן תם חמסנים ומעוותי (כד) ויגל כמים משפט. ו ואראה לכם המשפט תם והסתרתם יגולה יניכם כמים נובעים : תגלה כנחל איתן : חים ומנחה . וכי ומנחות רצוני והלא דברתי את אבותיכם לי זבחים אני אמרתי יקריב (ויקרא א') להקריב ואומר ויעשו ל את הפסח במועדו מגיד שלא עשו ישרא' לא אותו פסח לבדו: הם את סכות מלככם . ן הפורעניות שלמעלה חסך

למה אתם עושים רעה . עיין במסרה רבתא בערך

אהרן המתאוים . הנקד' לת : הזבחים . חגיגה ו י :

אבן עזרא

תבוא עליכם הרעה בכל רחובו' מספד יהיה : הו הו . חסר יו"ד כמו הוי : וקראו אכר אל אבל . כי לא יקצרו מה שזרעו כאשר לא ישתו יין כרמיהם על כן : (יז) ובכל כרמים מספד . טעם כי אעבר דרך משל על חרונו ואפו והם הגזירות שיעברו עליהם : (יח) הוי . על דרך האומרים ימהר יחישה : יום יי' . להנקם מהם : (יט) כאשר . הטעם אם ימלט מרעה אחת לא ימלט מרעה אחרת כאשר ינוס כי הוה על הוה תבוא והנמלט מהארי יפגענו הדוב ואם עוד ימלט ובא הבית ובטח כי נמלט ישכנו נחש : (כ) הלא . הטעם איך תתאוו לבוא היום והנה חשך והאור הוא תאוה לטובי' לא האפילה : (כא) שנאתי . אם תאמרו כל הימים שאנחנו מקריבים עולות לא נראה רע על כן אמר שנאתי : חגיכם . כבשיכם אסרו חג בעבותי' חגי' ינקופו : ולא אריח . ריח ביום עצרת שלכם כי אם תעלו עולו' שאין אתם חייבים ומנחות לרצו' אותי לא אריח : (כב) ושלם . יחיד כי משלמים השם ל' רבים יאמר שלם ל' יחיד . ומריאכם כדברי רבינו האיי ז"ל מלשון משנה דחלבו אסור ואינו מין בפני עצמו כדברי הגאון רבי סעדיה ז"ל שאמר שחלבו מותר ופי' בו בלשון ישמעאל גאמו"ס ואיננו במקומות אלה והוא גדול מהשור ודומה לו : (כג) הסר . שירות הלוים ואלת המון בעבורם כאילו אמר הסר אסיפת הלוים המשוררים או היא מגזירת המית ים המית השירים : (כד) ויגל . מגזרת גולות עליו' והוא מפעלי הכפל כמו ימס כהה דעת כל מדקדקי ספרד והטעם עשו משפט ולא זבח ושיר כי אין לי חפץ בהם רק במשפט : (כה) הזבחים . יראה בדרך הפשט כי ה"א הזבחים

רדק

מספד בכל רחובות : הו הו . מספד כמו הוי הוי : וקראו ל . אכר הוא עובד השדות לבא אל האבל כי עבודתו כי לא יקצרו הזורעים והשמחים יקצרו : ומספד אל יודעי נהי . כמו הפוך ויודעי נהי אל מספד וכן הידעת כי אז תולד כמו הידעת אז כי תולד מקום שם קבר כמו מקום קבר שם והדומים להם וי"ו בחסרון ודה לידעי אליה : (יז) ובכל כרמים מספד . שלא יהיו בהם ענבים כי אעבור בקרבך להרע לך כמו ועברתי בארץ מצרים : (יח) הוי המתאוים . כמו שאמר בישעיה האומרים ה מעשהו למען נראה וגו' : (יט) כאשר ינוס איש . כלומר תצאו מצרה אל צרה : (כ) הלא חושך . ולא אור . אפילו קצת אור אין בו כי כלה חשך והחושך הוא משל לצרה : (כא) שנאתי . מלכות בית יהודה כי בימי עוזיהו מלך יהודה נתנבא כמו שכתוב וכן יאמר בסמוך הוי השאננים בציון , והם היו מקריבים בבית המקדש אעפ"י כן האל ית' מאס אותן הקרבנות כיון רעים : חגיכם . קרבנות חגיכם וכן בעצרותיכם בקרבנות עצרותיכם והענין כפול במ"ש כי החג הוא עצרת כמו שאמר עצרת תהיה לכם עצרת לרבים עצרות , כמו מן עטרת בסמוך עטרות וכן עצרות , ודגש הצדי בעצרותיכם לתפארת הקריאה כדגש קו"ף מקדש , ולד"י עצביכם תנגושו , והדומים להם : (כב) כי אם תעלו , כמו שאמר בנבואת ישעיה למה ביכם וכל הענין : ושלם מריאכם , אחד מן שלמי מריאכם , כמו שאמר שם וחלב מריאים והם המפוטמים : (כג) הסר מעלי המון שיריך . רבוי שיריך שהלוים היו משוררים על ה ובכלי ואיני רוצה לא בקרבנות ולא בשירים כי אינם לרצון כי מעשיכם רעים ומה יועילו הקרבנות אם העבודני מצד אחד ותמרדו בי מצד אחר : (כד) ויגל כמים משפט . מענין כי הגימ"ל פתוחה ויורה שהוא משרש גלל , כלומר ילך המשפט כמים : וצדקה כנחל איתן . כנחל חזק שהוא נגר במרוצה בזה ארצה אני שילכו המשפט והצדקה לא שתעצרו ותעכבו וס לארץ ותקריבו לפני זבחים אינני רוצה בזה : (כה) הזבחים . הה"א ה"א השאלה , אמר אם זבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל כמו שאמר בנבואת ירמיהו
כי

מצודת דוד

שער המשפט להיות מתקיים ולעמוד על עמדו : אולי יחנן . אם כן תעשו ה' את השארית אשר ישארו מיוסף וקרא את כל ישראל ע"ש יוסף לפי מצרים : (טז) לכן . ר"ל הואיל ולא כן עשיתם לכן כה אמר וגו' : מספד . פד : וקראו איכר . יקראו אל האיכר להתאבל על מלאכתו שהיתה בחנם : ומספד יקראו אל יודעי נהי שהם יעוררו המספד : (יז) מספד . יהיה חסרון היין : כי אעבור בקרבך . להכות בך : (יח) הוי המתאוים . על יאמר והוא מ"ש האומרים ימהר יחישה מעשהו וגו' (ישעיה ה) שהיו בני יהודה מלעיגים בדברי הנבואה ואמרו ימהר להביא יעודי הפורעניות למען יוכל עשוהו והאלו יתאוו לה ואמר הוי על אלה המתאוים יום הפורענות הבא מה' : למה זה וגו' . ר"ל למה אתם מתאווים : יום ה' . הלא הוא יום חושך אור : (יט) כאשר . היום ההוא יהיה כאשר ינוס איש מפני הארי הרודף אחריו ובדרך נוסו פגע בו הדוב וכאשר יבוא אל הבית להטמין עצמו וסמך ידו לחפש אחר מקום נסתר ישכנו הנחש היושב בחור הקיר ר"ל כשתנצלו מצרה האחת תבוא השנית : (כ) הלא חושך . ר"ל א"כ היום ההוא יהיה חושך ועל לו : (כא) שנאתי . ר"ל אל תבטחו בהבאת הקרבנות כי באמת שנאתי ומאסתי קרבנות חגיכם ולא אריח בהקטרת העולות שאתם מביאים בעת שאתם נאספים לפני בבהמ"ק ר"ל אינם מקובלים לפני : (כב) ומנחותיכם . ואף המנחות שאתם מעלים לא ארצה בהם : ושלם מריאיכם . השלמים מה שאתם מביאים מן הבריאים אביט אליהם ואינם לרצון : (כג) המון שיריך . המית השיר מה שהלוים משוררים לפני : וזמרת נבליך . מה שהם מזמרים לפני בכלי נבל לא אשמע כי רעים עלי : (כד) ויגל כמים משפט . ר"ל זאת עשו המשפט אשר כנחתם בעמקי המחשבה יגולה כמים הנובעים היוצאים מבטן הארץ ממקום מסתור והצדקה מכם התמידו בה כנחל חזק השוטף והולך ואינו פוסק : (כה) הזבחים . ר"ל וכי הכל תלוי בזבחים וכי הגשתם לפני במדבר זבחים ומנחות בכל ימי משך מ'
שנה

מצודת ציון

הו הו . כמו הוי הוי והוא ענין צעקת יללה : אכר . כן יקרא העושה מלאכת השדה וכן הובישו אכרים (יואל א) : נהי . ענין קינה ויללה : (יח) המתאוים . מל' תאוה : (יט) הקיר . הכותל : ונשכו . מל' נשיכת השנים : (כ) נוגה . זוהר וזריחה : (כא) חגיכם . קרבנות חגיכם : אריח . מל' ריח : בעצרותיכם . ענין עכבה במקום כמו נעצר לפני ה' (ש"א כא) : (כב) ארצה . מל' רצון : ושלם . מל' שלמים : מריאכם . בהמות פטומות וכן ויזבח שור ומריא (ש"ב ו) : (כג) המון . מל' המייה : שריך . מל' שיר : וזמרת . מל' זמר : נבליך . הוא כלי נגון : (כד) ויגל . מל' גלוי : איתן .
חזק

שָׁנָה בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ כו וּנְשָׂאתֶם אֵת סִכּוּת מַלְכְּכֶם וְאֵת כִּיּוּן צַלְמֵיכֶם כּוֹכַב אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לָכֶם׃ כז וְהִגְלֵיתִי אֶתְכֶם מֵהָלְאָה לְדַמָּשֶׂק אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי־צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃

ו א הוֹי הַשַּׁאֲנַנִּים בְּצִיּוֹן וְהַבֹּטְחִים בְּהַר שֹׁמְרוֹן נְקֻבֵי רֵאשִׁית הַגּוֹיִם וּבָאוּ לָהֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ב עִבְרוּ כַלְנֵה וּרְאוּ וּלְכוּ מִשָּׁם חֲמַת רַבָּה וּרְדוּ גַת־פְּלִשְׁתִּים הֲטוֹבִים מִן־הַמַּמְלָכוֹת הָאֵלֶּה אִם־רַב גְּבוּלָם מִגְּבֻלְכֶם׃ ג הַמְנַדִּים לְיוֹם רָע וַתַּגִּישׁוּן שֶׁבֶת חָמָס׃ ד הַשֹּׁכְבִים עַל־מִטּוֹת שֵׁן וּסְרֻחִים עַל־עַרְשׂוֹתָם

ב' את אביכם · ג' · ג' · ג' פתח וא' קמץ · דרך כוכב · ג' חסר · ג' . י"ג · ג' · ג' וחסר כ"ס . ג' · ג' · ג' . ג' · ג' · ג' · ג' . ג' וחד סרוחים

בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ כו וּנְטַלְתּוּן יַת סִיכּוּת פַּת כּוּמְרֵיכוֹן וְיַת כִּיּוּן צַלְמֵיכוֹן כּוֹכָב טַעֲוָתְכוֹן דִּי עֲבַדְתּוּן לְכוֹן׃ כז וְאַגְלֵי יַתְכוֹן מֵהָלְאָה לְדַמֶּשֶׂק אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃ א וַי דְשַׁלָּן שְׁלֵיוָא בְּצִיּוֹן וּמִתְרַחֲצִין עַל כְּרַכָּא דְשֹׁמְרוֹן מְקַיְמִין שׁוּם בְּנֵיהוֹן כְּשׁוּם בְּנֵי עַמְמַיָּא וְכָל דְּמִן דִּיסְתַּמְכוּן עֲלֵיהוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ב עֲבָרוּ לְכַלְנֵיהּ וַחֲזוֹ וְאֵזִילוּ מִתַּמָּן לַחֲמַת רַבָּה וְחוּתוּ לְגַת דִּפְלִשְׁתָּאֵי דְּטָבִין מִן מַלְכְוָתָא הָאִלֵּין אִם סַגִּי תְּחוּמְהוֹן מִתְּחוּמְכוֹן׃ ג אִינוּן מְרַחֲקִין יוֹם בִּישׁ וְאַתּוּן מְקָרְבִין בְּבֵית כְּנִשְׁתְּכוֹן חֲטוֹף׃ ד דְּשָׁכְבִין עַל עַרְסָן דִּמְכַבְּשָׁן בְּשֵׁן דְּפִיל וְעוּמְקִין

אדנ"י : ונשאתם ב' וסי' את אביכם . את סכות מלככם ואת כיון צלמיכם : השאננים ג' וסי' הוי השאננים בציון . רבת שבעה לה נפשנו . על הגוים השאננים : חמת רבה האי חמת לית דכוות' פתח וכל תולדות אהרן מטות שן . שבת סב קידושין עא :

אבן עזרא

זובחים ה"א התימה והנה הטעם שלא הגישו וקדמונינו ז"ל אמרו כי הלוי' הקריבו ואם היא קבלה קבלנו כי על דרך הפשט לא הקריבו והמפרש כי כבש אחד בבקר ואחד בערב לא יגיע לאחד מהם שוה פרוטה אין לו טעם כי השם לא צוה להקריב יותר והנה עולת תמיד עשו ישראל בהר סיני חמשים יום והיו ישראל בישוב כי באחד בניסן בשנה השנית הוקם המשכן ובחדש השני בעשרים לחדש נסעו מסיני הרי נ' יום וכל זמן שהיו בסיני היו בישוב ויין היה להם בעמדם במדבר סיני כמו שנה והיה להם יין נסך ואחר כך נסעו והוליכו יין עמהם עד שתעבר יום הכיפורי' כי כן כתוב בפרשת אחרי מות ויעש כאשר צוה יי' את משה ובאו לארץ ערבה ושוחה ואין מרעה לצאנם ואין להם יין רק בשנת הארבעי' שללו המדיינים והאמוריים והנה בבאם אל קדש בישוב בשנת המ' שללו המדייני' וקנו בהמות והנה על דרך סברא לא הקריבו ואין טענה מחשבון ארבעים יום כי יום אחד בשנה חשוב שנה והנה הטעם כאשר הולכתי אתכם במדבר שנים רבות לא הגשתם לי עולות רק צויתי אתכם לעשות משפט וכן כי חסד חפצתי ולא זבח וכן בירמיה הוא אומר כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים על דברי עולה וזבח והנה טעם ויגל כמים שלא יפסק כדרך ויהי כנהר שלומך : (כו) ונשאתם . סכות . מגזרת הסכת ושמע ושרשו סכת והטעם סבלות רצון וכן בלשון ישמעאל אומר אדם לחבירו סבתל"י והוא שיאמר לו סבול דברי וקבל ברצון ומלת כיון ידועה בלשון ישמעאל גם פרס כי הוא כיוא"ן והוא שבתי כי עשו לו צלם : אשר עשיתם . שב אל צלמיכם וכוכב סמוך כוכב של אלהיכם עשיתם דמותו לעובדו : (כז) והגליתי . זה יום החשך הבא עליהם ; דמשק . מזרח ארץ ישראל : (א) הוי . זה לאות על גלות נבוכדנצר : נקובי ראשי' הגוי'. הם ישראל ונקראו גוים בעבור היותם רבי' : ובאו להם בית ישראל . כי הם ברשותה : (ב) עברו כלנה . שם עיר : הטובים . הם בלשון תימה והטעם כי הטיבותי להם יותר מכם וכלכם מעשה ידי : (ג) המנדים . הזכיר המתאוים הוי המתאוים בעבור שהיו בהם אנשים שהדבר שהנביא מתנבא היה להם בספק אולי לא יקיים דברו ויש מהם שאומרי' לעתים רחוקו' הוא ניבא וזהו המנדים המרחיקי' ותקריבו לשפוט חמס כי שבת כמו מושב זקנים יושבי שער ולפי שאתם מנדים ומרחיקים בלבכם יום הפורענו' לאמר עוד לא הגיע העת והזמן אינכם יראים לחטוא ותגישון שבת בשער לשפוט חמס מרחיקים ליום רע ומקריבים שבת חמס : (ד) השוכבים . וסרוחים . מגזרת וסרח העודף

רשי

חשך להם יום ה' ולא אור ונשאתם בגולה עמכם את גלוליכם
האויבים על צואריכם לשאת עמכם בגולה : סכות כיון כוכב . שמ...
כן :) (כז) והגליתי אתכם מהלאה לדמשק . כלומר לא לשכונותיכם תגלב...
הנה שנמסרתם ביד מלכי ארם ולא היו שובים אתכם למקום רחוקה
דמשק ומעתה ביד...
אמסור אתכם והוא י...
למרחוק : (א) נקובי...
הגוים . לכם היו ...
המשובח שבעכו"ם ...
בית ישראל . ...
במשפטיהם ובאו ...
(ב) עברו כלנה ורא...
מאסתם בתורתי לדק...
עכו"ם עברו ורא...
החשובים אם טובים ...
הממלכות האלה ...
ושבירושלים : כלנה...
חמת . אנטוכיא . גו...
חשובה שבחמשת סרנ...
קרויה מתג האמה (...
על שם שרודה את ...
אם המלכות : אם ...
מגבולכם. ומה מלאת...
(ג) המנדים ליום ...
מנידים עצמיכם לי...
ותגישון . עצמיכם ל...
אשר יחמס אתכם
מחמס אחיך יעקב ...
זה מדרשו של רבי ...
ד"א המנדים ליום ...
על נבואת ימי רע ...
מתנבאים להם . ו...
חמס . זהו כמו ש...
הוי מגיעי בית ב...
שבת בתוכם זו אל...
חמס :(ד)וסרוחים ע...
משתטחין ומאריכין ...
ערסותם ורבותינו ...
נשותיהם זה לזה ...
ערסות...

רדק

כי לא דברתי את אבותיכ...
ביום הוציאי אותם מאר...
דברי עולה וזבח , ושם ס...
ארז"ל שעשיים בהר סי...
אומר מעשה עולה נאמר...

...עצמם לא קרבה רבי עקיבא אומר קרבה ושוב לא פסקה אלא מה אני מקיים הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל שבטו של לוי שלא עבדו עכו"ם הם הק...
...בדבריכם ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו בגנות ישראל הכתוב מדבר שלא עשו במדבר אלא פסח זה בלבד, וכה"א הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה, רבי שמ...
...אומר ישראל לא היו מקריבים, ומי היה מקריב שבטו של לוי שנאמר ישימו קטורה באפך וגו', ואמר מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי ישראל שעבדו עכו"ם לא הקריבו שבטו...
...עבדו עכו"ם הקריבו : (כו) ונשאתם . אמר מלות האל ית' לא קבלתם ותקבלו ותסבלו עבודת סכות מלככם, וסכות שם עכו"ם, ומלככם אמר על כוכב שנעשה עכו"ם על שמו וקו...
...לפי שהם חושבים אותו למלך עליהם, או שהוא כוכב גדול בצבא השמים שהוא כמלך על צבאו, וכן לקטר למלכת השמים כמו שפירשתי בספר ירמיהו, וי"מ סכות ענין הסכת...
...מאזינים לעבודת עכו"ם, וי"ת ונטלתון ית סכות פתכומריכון, וכן וקלל במלכו ויבזי פת כומריכון, נ"א פתכריכון, וכן תרגם הנשבעים במלכם ועניין עכו"ם ה א : ואת כיון צלמי...
...כמו לעשות כוונים, וכבר פירשנו בספר ירמיהו שהם מיני מאכלים שמכינים לעכו"ם לפיכך נקראו כונים, ועוד פירשנו כיון שהוא כוכב שבתי, וכן נקרא בלשון ישמעאל ופרס...
...דמותו לעבדו : כוכב אלהיכם אשר עשיתם לכם, כוכב סמיך כי היא פתוח כלומר עשיתם צלם כוכב של אלהיכם והכוכב הוא ששמו אותו עליהם לאלוה ועשו צלם כוכב לו : (כז)...
...מהלאה לדמשק, רחוק מדמשק והוא חלח וחבור שגלו שם עשרת השבטים, וזכר דמשק לפי שמלך דמשק הרע לישראל מאד כמו שכתוב, ואמר אל תחשבו כי תגלו לדמשק שהיא קרובה...
...רחוק מדמשק : אלהי צבאות, מעלה ומטה ואותם שאתם עובדים שלוחיו הם : (א) הוי השאננים בציון . שמרון היתה ראש הממלכה לישראל, וציון ראש ממלכת יהודה, ואמר אוי...
...אשר בהם שהם שאננים ובוטחים שלא תבא עליהם רעה ואינם חולים וכואבים על אשר גלו בני ישראל כמו שאמר בסוף הענין ולא נחלו על שבר יוסף , כי שומרון היא שנלכדה ב...
...ישראל וציון מערי יהודה ושני ההרים האלה ציון ושמרון היו נקובי ראשית הגוים שישבו שם מתחלה והם ז' אומות, וקראם ראשית הגוים לפי שהיו ראשית הגוים שישבו שם וא...
...שנאצלות ואלה ההרים היו נקובים בשם לטובה : ובאו להם בית ישראל . בעזרת ה' לא בחרבם ולא בקשתם ירשו אותם ישראל אלא ברצון האל יתברך והם עברו על רצונו ועזבו...
...משפטי הגוים הראשונים היושבים בארצות האלה , ולמה עשו זה יראו סביבותיכם אם יש ארץ טובה מארצם וכי אם נתן להם האל יתברך ארץ טובה למה כחשו בו ובטובתו : (ב)...
...ואלה השאננים ומתענגים בטובם שנתן להם ה' כופרים בו ובתורתו ואינם יראים מרעה שתבא עליכם והשבנביאים מוכיחים אותם ואומרים להם כך וכך רעה תבא עליכם אינם י...
בעו...

מצודת ציון

חזק כמו נסרות איתן (תהלים עד) : (כה) הגשתם. ענין הקרבה : (כו) ונשאתם . מל' משא וסבל : סכו'. כיון. כוכב. הם שמות מיני עכו"ם : (כז) מהלא'. להלן ורחוק : (א) השאנני'. ענין השקט ומנוחה כמו שאנן מואב (ירמיה מח) : נקובי . כן יאמר על הפרשת השם כמו נקבו בשמות (במד' א) : ראשית . ענין מיטב ומבחר כמו ראשי' גבורתם (ירמיה מט) : (ב) כלנה . שם מקום : חמת רבה. חמת הגדולה : (ג) המנדים . מל' נדוד ונעה : ותגישון. ענין הקרוב : שבת. מל' ישיבה : חמס . עושק וגזל : (ד) שן . הוא שן הפיל : וסרוחים . ענין עודף ויתרון וכן סרוחי טבולים

מצודת דוד

...שנה שהלכתם בו הלא באותן הימים לא עשו אלא פסח אחד וגם עול...
...כן ארז"ל וכאומר וכי לא הייתי אז מרוצה לכם בזולת הקרבנות : (כ...
...ר"ל הואיל ואין הכל תלוי בקרבנות א"כ לא יגינו עליכם ותלכו גולה ו...
...תטענו את הפסל של העכו"ם סכות שקבלתם עליכם למלך ולאלוה ואת...
...שעשיתם צלמו לעבוד לפניו ואת העכו"ם כוכב וכו' כי האויב יכרי...
...עמכם בגולה : (כז) מהלאה לדמשק. רחוק מדמשק משם ולהלן : ך (א) ה...
...הוי על אלו היושבים שאנן בציון ועל אלו היושבים בטח בהר שומרון : נקובי . מתחלה היו נקובים בשם שהם העם המשובחים שבכל העכו"ם במש...
...דרכם עתה באו כל בית ישראל לכללם לאחוז במשפטי הנהגת דרכם : (ב) עברו כלנה . עברו לכלנה וראו טוב המקום ומשם לכו אל חמת רבה ורדו...
...פלשתים לראות גודל גבולם ושבחם : הטובים . וכי המה טובים מן הממלכות האלה הם מלכות יהודה ומלכות אפרים וכי גבולם גדול מגבולכם ומה א"כ...
עול למאס משפטי : (ג) המנדים. הם המניעים את עצמם במחשבתם ללכת ליום

רשי

ן בשכבת זרע שאינה שלהם : כרים . כבשים : מרבק . מקום ענלים ובלע"ז קופל"א : (ה) הפורטים על פי הנבל . מנהם חברו עם ימך (ויקרא ט) ורואה אני את דבריו שהמשורר על פי כלי זמר ת הדבור בפרוטרוט הכל לפי נעימות קול הכלי להגביה ולהנמיך : כדויד ם וגו' . חשבו כלי שיר כלי שיר של דוד שהם אלו להתענג:(ו)השותים יין . יש מרבותינו במסכת שבת שהיו וסיתיקן זה לזה וי"מ כלי שהיו לו שתי פיות ך ושותה זה מכאן וזה ה נזרק מפיו אל פיו : שמנים . מובחר והוא אפרסמון : ולא לשון חולי : על שבר שמעו מפי הנביאים כא עליהם : (ז) וסר וחים.ויבטלון משתאות וגסי הרוח מרזחות תאות בסיפרי בפרשת ראל בשטים מלאתי נשות להם מרזחים אים להם ואוכלים : . מדעת וכוונה : כמו מתעב וכן תירגם ל אנא ית בית מקדש' יעקב שהמקדש נקרא ם שנאמר הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם (יחזקאל כד) : עיר ומלואה. יושביה : (ט) אם יותרו . מן הדבר והחרב : בבית אחד ומתו . שישרפו אויבים את הבית עליהם בלכדם את העיר : ונשאו

עמוס ו

וְאֹכְלִ֤ים כָּרִים֙ מִצֹּ֔אן וַעֲגָלִ֖ים מִתּ֥וֹךְ
מַרְבֵּֽק׃ ה הַפֹּרְטִ֖ים עַל־פִּ֣י הַנָּ֑בֶל
כְּדָוִ֕יד חָשְׁב֥וּ לָהֶ֖ם כְּלֵי־שִֽׁיר׃
ו הַשֹּׁתִ֤ים בְּמִזְרְקֵי֙ יַ֔יִן וְרֵאשִׁ֥ית
שְׁמָנִ֖ים יִמְשָׁ֑חוּ וְלֹ֥א נֶחְל֖וּ עַל־שֵׁ֥בֶר
יוֹסֵֽף׃ ז לָכֵ֛ן עַתָּ֥ה יִגְל֖וּ בְּרֹ֣אשׁ גֹּלִ֑ים
וְסָ֖ר מִרְזַ֥ח סְרוּחִֽים׃ ח נִשְׁבַּע֩ אֲדֹנָ֨י
יְהֹוִ֜ה בְּנַפְשׁ֗וֹ נְאֻם־יְהֹוָה֙ אֱלֹהֵ֣י
צְבָא֔וֹת מְתָאֵ֤ב אָנֹכִי֙ אֶת־גְּא֣וֹן
יַעֲקֹ֔ב וְאַרְמְנֹתָ֖יו שָׂנֵ֑אתִי וְהִסְגַּרְתִּ֖י
עִ֥יר וּמְלֹאָֽהּ׃ ט וְהָיָ֗ה אִם־יִוָּ֨תְר֜וּ
עֲשָׂרָ֧ה אֲנָשִׁ֛ים בְּבַ֥יִת אֶחָ֖ד וָמֵֽתוּ׃

ד' | ג' חד חסר ג' בסיפרא | ו' | ג'. ג' וסי' כגלא דיוסף רוחא | ג'. ג' | ג' | ד' חס' בליש' | ו' רפין

תרגום

עַל עַרְסֵיהוֹן וְאָכְלִין פַּטִּימִין
מֵעָנָא וְעֶגְלִין מִגּוֹ רַבְקָא׃
ה דִמְנַגְּנָן עַל פּוּם נִבְלָא כְּדָוִיד
אַתְקִינוּ לְהוֹן מָנֵי זְמָרָא׃
ו דְשָׁתָן בְּפִילָוָן דִּכְסַף חֲמַר
וְרֵישׁ מִשְׁחִין טָבִין מִתְמַשְׁחִין
וְלָא כָאֵב לְהוֹן עַל תַּבְרֵיהּ
דְיוֹסֵף׃ ז בְּכֵן כְּעַן יִגְלוּן בְּרֵישׁ
גָּלָן וְיֶעְדוּן מִנְּהוֹן מַרְזְחִין
וּמַכִּיכִין׃ ח קַיִּים יְיָ אֱלֹהִים
בְּמֵימְרֵיהּ אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל מְנַבֵּל אֲנָא יַת בֵּית
מַקְדְּשָׁא רְבוּתֵיהּ דְיַעֲקֹב
וּבִרְנְיָתֵיהּ רָחֲקִית וְאֶמְסַר
קַרְתָּא וּמְלָאָהּ׃ ט וִיהֵי אִם
יִשְׁתָּאֲרוּן עַסְרָא גַבְרִין בְּבֵיתָא

אבן עזרא

המודק והוא שם התואר כמו עלומי' כדרך מתפשטים כמו שמת"י : (ה) הפרטים . הם שידעו לעשות שירי' חתוכים בניגונים בלי חרוז : (ו) השותים . יין הוא הפועל וסמך ולא הזכיר הנסמך אלא במזרקי כסף או זהב ורבי מרינוס אמר כי הבי"ת נוסף כמו לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי : על שבר יוסף . מלכות ירבע' : (ז) לכן . הם בקשו ראשית הם יגלו בראש : מרזח . במלת רנה להשמיע קול כמו אל תבוא בית מרזח והוא המרזח הוא השיר וכשיבא הפורענו' אז יסור השיר : סרוחים . מן הסרוחים על ערשותם : (ח) נשבע.בנפשו. כמו בי נשבעתי : מתאב . מגלה כמו תאבתי כליתי ונכספתי : (ט) והיה . זהו דרך הדבר או הריסות והזכיר עשרה והטעם רבים בעבור שהוא הם חשבון

לשון רוגזא פתחין : כדויד ג' וסי' ומי בכל עבדך כדוד נאמן . הפרטים על פי הנבל.והיה הנכשל. קדמא חסר . וכל דכוו' כדויד : שבר ג' קמצים וסי' נבלא דיוסף רוחא . ופי' ושברה כשבר נבל . ומשבר רוח תיילילו . ולא נחלו

תולדות אהרן כרים מצאן.פסחים מט : במזרקי יין . שבת סב : בראש גולים . פסחים מט קידושין עא : וסר מרזח . מ"ק כח כתובות סט :

רדק

בעברם ובמבצריהם החזקים שהם שמרון וציון ואומרים לא תבא עלינו רעה : עברו כלנה . כלנה עיר גדולה בארץ שנער , כמו שאמר בחורם ותהי ראשית ממלכתו בבל וארך ואכד וכלנה :
. כלומר אחר שתראו אותם בראשונה כי היא בעלת השם ותראו כי אינם טובים מארצכם : ולכו משם חמת רבה, ואמר רבה לפי שהיא גדולה כי יש חמת אחרת חמת וכנותיה :
ה . אולי יש גם אחרת והיא הטובה שבערי פלשתים ונקראת מתג האמה ולקחה דוד מיד פלשתים : (ג) המנדים ליום רע , המרחיקים יום הרע שעתיד לבא עליהם כמו שהיו עתים רחוקות הוא נבא : ותגישון שבת חמס . יום הפורענות אתם מרחיקים ושבת חמס אתם מקריבים שתשבו בשער לשפוט חמס ועול : (ד) השוכבים . זכר מה שהם מתענגים בתם ובהיכם ובשכיבה על מטות נאות ובשמוע כלי שיר ונגונים אמר בכל מיני תענוגים הם מתענגים ולא זכרו יום הפורענות גם לא חלו ולא כאבו על שבר גלו : וסרוחים על ערשותם מן וסרת ניס על ערשם בגדים ארוכים ורחבים עודפים באורך וברוחב על גדי המטה וכ"ז ממיני התענוג, ורז"ל פי' וסרוחים על ערשותם ענין סרחון אמרו שהיו מחליפים נשותיהם זה לזה ומסריחים בשכבת זרע שאינה שלהם , ויונתן תרגם ומפקין עלן ערסיהון , ואוכלים כרים מצאן , פירוש כבשים שמנים, והכר האחר כי הענין מובן וכן כאמר יכיו רוצה לומר כאמר לבן , מלובשים ים חמודות בגדי מלכות , ויש בעדרו זכר זכר תמים , וי"ת ואכלין פטימין מענא : מתוך מרבק . מקום שמכניסים שם העגלים לפטמם, וכן ואשה עגל מרבק , ובדברי רז"ל הכניסם זה : (ה) הפורטים על פי הנבל . מן ופרט כרמך, ובדברי רז"ל פרט וכלל הוא ענין היחידות והנבדל מן הכלל , רוצה לומר שאומרים שיריהם על פי הנבל כל מעלה ומעלה בשיר הנבל שלא תדמה אחת לאחרת בניגונים , או פי' פורטים מיתרי הנבל כל אחד לפי הניגון ויש מפרשים פורטים מענין פרוטה בדברי רז"ל כלומר נותנים כל אחד פרוטה למנגן , הם דמנגנן על פום נבלא : כדוד חשבו להם כלי שיר . כמו דוד שהיה יודע נגן והיה יודע מיני הנגון בכל כלי שיר כן הם חושבים שהם יודעים כמוהו ורוצה לומר בכל השפיר הזה הם בכל מיני תענוג ואת שם יה' לא זכרו : (ו) השותים במזרקי יין . במזרקים שהם גדולים שותים יין ולא בגביעים וכוסות שהם קטנים שראוי לשתות בהם יין אלא במזרקים שותים, ו מזרקים, וכן חלוני שקופים כמו חלונים, וכן נטעי נעמנים כמו נטעים מלאכי רעים מי סמרים וסדומים להם וי"ת כן ופרשו סמוך בחסרון שתרגם דשתן בפילוון דכסף חמר, בספלא אדירים בפילי גיבריא : וראשית שמנים . מבחר שבשמנים המרוקחים : ולא נחלו . על דרך חולה מכה עלי והנפעל בזה אינו מקבל מקרה מן הקל ואין כי הקל פעל עומד מקרה מן הכבד : על שבר יוסף . היה ראוי שיהיה מתאבל ומכאיב אותם והם לא נחלו ממנו ושבר יוסף הוא אותם שגלו מן השבטים טרם מלוך ירבעם בן יואש ומלכות אפרים אפרים או יוסף כי משבט אפרים היה ירבעם בן נבט שמלך על עשרת השבטים ותחלה כשנחלקה המלכות גם היה רב במספר ובגדולה משאר שבטים זולתי יהודה ועליו נבא יעקב ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים ואמר ויקרא ישראל בהם אפרים גם יוסף היה בכור במקום ראובן לפיכך נקרא ישראל על שמו וכן אמר עם ישראל האזינה רועה כצאן יוסף : (ז) לכן . הנשארים מיוסף שלא נחלו על שבר אחיהם שגלו עתה בקרוב יגלו בראש גולים תחלה לגלות יהודה : וסר מרזח סרוחים . יקרב ויבא שהיו סרוחים על ערשותם ושמנים ומתענגים עתה יקרב אבלם וסר לשון קריבה כמו סירה שבה פה אסורה נא ואראה וי"ת לשון הסרה ויעדי מנהון מרזחין ומכיכין הראשונה כ"ף י"ת והוא מדברי רז"ל תנתן כבנתי לבתי וכת"י וסרדידים ובבנתי ויש נסחאות מכיכין בשני כפי"ן . ופירושו מלעו' שתרגום ויושבת על מטה כבודה מכיכין דיקר ומרזח רבותינו ז"ל בל וכן אל תבא בית מרזח וסמכו מזה הפסוק שהאבל מיסב בראש שנאמר וסר מרזח סרוחים מרזח נעשה כשר לסרוחים פי' לסרוחים לנשארים כלומר לשאר העם כמו והסרח יותו אשר סירעה העודפת ודעת יונתן כי מרזח הוא ענין שמחה והלולים שהרי תרגם ויעדי מנהון מרזחין ולא אמר כי האבל יסור מהם אלא השמחה תסור מהם ובסיפרי בפרש' ל בשטים באחרונה חזרו לעשות להם מרזחין והיו קוראות לעם ואוכלים שנאמר ותקראנה לעם וגו' , ואדוני אבי ז"ל פירש כי לשון מרזח הוא להרמת הקול בין לבכי בין לשמחה לשון ערבי : (ח) נשבע ה' בנפשו . בעצמו כמו בי נשבעתי וכן אשר לא נשא לשוא נפשו : מתאב אנכי . הפך תאבתי לישועתך דיספלגעת"ש בלע"ז כמו מפרש עוקר ההרים הפך מנבל אנא : את גאון יעקב זה ב"ה . וכן את גאון יעקב אשר אהב סלה וכן ת"י ית בית מקדשא רבותיה דיעקב : והסגרתי . פי' ביד אויב אסגיר עיר עם אנשים : (ט) והיה אם

מצודת דוד

ון לשבת במקום חמס ר"ל בגולה בארץ הכשדים אשר תקבלו מהם חמס : בים . הם המתענגים לשכוב על מטות שן : וסרוחים . על מטותם פרשו ארוכים ורחבים עודפים באורך וברוחב על המטה לכבוד ולתפארת : כרים ן הצאן יבררו את הכרים לאכילתם : מתוך מרבק . ממקום שהתפטמו) הפורטים. הם המזמרים ע"פ הנבל נגונים יחידים ונפרדים שלא תדמה רתה : כדויד . המה חושבים את עצמם בדבר כלי השיר להיות כדוד מלך נן על כלי שיר כמו שנגן הוא וכאומר הלא אין להם ערך וייחום עמו הוא ה' והמה לא כן : (ו) במזרקי יין : לא שתו בכוסות כ"א במזרקים בני בה : וראשית . במיטב השמנים ימשחו בשרם להתענג : ולא נחלו . אינם אב הלב להצטער על השבר המיועד לבוא על יוסף ונקראו כל ישראל ע"ש יוסף לפי שהוא כלכלם במצרים : (ז) לכן . הואיל וכן עשו לכן עתה בזמן קרוב ש גולים ר"ל במבחר הגולים בבזיון רב (וכי כמו בדברים טובים יאמר לשון ראש ומבחר על הטוב שבכולן כן בדברים רעים יאמר לשון ראש ומבחר על ולן) : וסר מרזח סרוחים . אז יסיר מהם המשתאות הגדולות העודפות מהשיעור הראוי . או אז יסור אליהם אבלות גדולות ועודפות בשיעור : (ח) בנפשו . ו : מתאב . באמת אני אוהב את גאון יעקב זה בה"מ כמ"ש את גאון יעקב אשר אהב סלה (תהלים מז) : וארמנותיו . אבל ארמנות יעקב מקום שמתענגים שנאתי ולכן אמסר ביד האויב העיר והדברים הממלאים את העיר וגם בה"מ בכללם עם כי אהובה לי הואיל ותחרב העיר מה לי בבה"מ : (ט) אם יותרו . כי ייחביאו עצמם שם מפני האויב : ומתו , כי האויב ישרוף הבתים וימותו כולם ולא ישאר

מצודת ציון

סגולים (יחזקאל כג) : ערשותם.מטתם כמו ערש יצועי (תהלים קלב) : כרים . כבשים שמנים וכן שלחו כר (ישעיה טז) : מרבק . הוא הדיר שמפטמים שם העגלים וכן ולאשה עגל מרבק (ש"א כח) : (ה) הפורטים . ענין היחוד והנבדל ובדרז"ל פרט וכלל שהפרט הוא הנבדל מן הכלל והוא מלשון ופרט כרמך (ויקרא יט): הנבל . שם כלי נגון : (ו) במזרקי . אגן גדול כמו מזרק אחד כסף (במדבר ז) : וראשית . ענין מיטב ומבחר : ימשחו . מל' משיחה וסיכה : נחלו . מל' חולי : (ז) בראש . ענין מובחר : וסר . מל' הסרה : מרזח . כן יקראו המשתאות ובספרי בפרשת וישב ישראל בשטים יש וחזרו לעשות מרזחים והיו קוראים להם ואוכלים . או הוא ענין אבל וכן אל תבוא בית מרזח (ירמיה טז) ואז"ל בית אבל : סרוחים . ענין עודף ויתרון : (ח) מתאב. ענין תאוה כמו תאבתי לישועתך (תהלים קי"ט) : גאון . כן יקרא בה"מ וכן ולצבי עדיו לגאון שמהו (יחזקאל ז') : והסגרתי . ענין מסירה כמו להסגיר לאדום (לעיל א) : (ט) יותרו . מל' נותר

אבן עזרא

חשבון : (י) ונשאו . מלת ומסרפו אין לו חבר ור׳ יהודה בן קרי״ש אמר כי דודו אחי אביו ומסרפו אחי אמו וזאת הסברא בלי ראיה והאומר כי פירושו המציל אותו מהשרפה יחליף הסמ״ך בשי״ן ולא ראינו מהמשקל על הבניין הכבד הדגוש כי אם לגנאי כמו שרסך מסעף פארה והנה הטעם שיכנסו אנשים בבית לראות מי מת כדבר או שנפל הבית עליהם שתרעש הארץ כאשר הזכרתי וכן אחריו והכה הבית הגדול והנה יבוא דוד א׳ מהאנשים שהיו בבית להוציא המתים מהבית לקברים ולשאת משם החי וכאשר יכיר האיש קרובו וישאנו ויאמר לאשר בירכתי הבית העוד יש שם עצמים ישיב תשובה לומר הס אל תגיד זאת ולא תשמע קולך פן ירך לב השומעי׳ ואין אחד מהם מצדיק שם שמים להזכיר השם הנכבד : (יא) כי . מצוה . גוזר כמו כי הוא צוה ונבראו : רסיסים . מדרך הענין שהרים יותר מבקיעים ורבי משה הכהן אמר כי רסיסי לילה גשם דק ודע כי הגשם שהוא גוף גס כן האויר שהוא הרוח גוף הוא והוא דק מאד וי״א כי הטעם הבית הגדול השר ואנשיו : (יב) הירוצון . רוכבי סוסים בסלע : אם יחרוש . החירש הסלע בבקרים הטעם כי תשנו במנהג : כי הפכתם . המשפט שהוא מתוק לרוש ושוה הוא בוי״ו או באל״ף : (יג) השמחים ללא דבר. שיקום קרנים לנגח בהם : (יד) כי . ולחצו אתכם . ואף כי שתנגחו אותם כאשר חשבתם ואמרתם הלא בחזקנו לקחנו לנו קרנים לנגח בהם והנה הדבר הפוך כאשר האויבים ילחצו אתכם :

כה

תרגום

חַד וִימוּתוּן׃ י וְיִטְלִינֵיהּ קָרִיבֵיהּ מִיְקִידָא לְאַפָּקָא גַרְמַיָא מִן בֵּיתָא וְיֵימַר לְדִי בְשִׁידָא דְבֵיתָא הַעוֹד כְּעַן עִמָּךְ וְיֵימַר סָפוּ וְיֵימַר סַלֵיק אֲרֵי כַד הֲווֹ קַיָמִין לָא הֲווֹ מְצַלָן בִּשְׁמָא דַיָי׃ יא אֲרֵי הָא יְיָ מְפַקֵד וְיִמְחֵי מַלְכוּ רַבָּא מְחָא תַקִיפָא וּמַלְכוּ זְעֵירָא מְחָא חַלָשָׁא׃ יב הֲיִרְהֲטוּן בְּכֵיפָא סוּסָן אִם יִתְרְדֵי בְתוֹרַיָא אֲרֵי הֲפַכְתּוּן לְרֵישׁ חִוְיָן בִּישִׁין דִינָא וּפֵירֵי זְכוּתָא לְגִידִין׃ יג דְחָדָן לְדָא מִדַעַם דְאָמְרִין הֲלָא בְתוּקְפָנָא קְנֵינָא לָנָא נִכְסִין׃ יד אֲרֵי הָא אֲנָא מְקִים עֲלֵיכוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת עַם וְיִדְחֲקוּן יָתְכוֹן מִמַעֲלָנָא דַחֲמָת עַד נַחְלָא דְמֵישְׁרָא׃

עמוס ו

ל׳ י וּנְשָׂאוֹ דּוֹדוֹ וּמְסָרְפוֹ לְהוֹצִיא עֲצָמִים מִן־הַבַּיִת וְאָמַר לַאֲשֶׁר בְּיַרְכְּתֵי הַבַּיִת הַעוֹד עִמָּךְ וְאָמַר אָפֶס וְאָמַר הָס כִּי לֹא לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם יְהוָה׃ (ס׳ מ״ל. ז׳ בסיפרא ב׳ ד׳)

יא כִּי־הִנֵּה יְהוָה מְצַוֶּה וְהִכָּה הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים וְהַבַּיִת הַקָּטֹן בְּקִעִים׃ (ל׳. ל׳)

יב הַיְרֻצוּן בַּסֶּלַע סוּסִים אִם־יַחֲרוֹשׁ בַּבְּקָרִים כִּי־הֲפַכְתֶּם לְרֹאשׁ מִשְׁפָּט וּפְרִי צְדָקָה לְלַעֲנָה׃ (ל׳ וכ״כ ג׳ חד חסר. ב׳ הססכים)

יג הַשְּׂמֵחִים לְלֹא דָבָר הָאֹמְרִים הֲלוֹא בְחָזְקֵנוּ לָקַחְנוּ לָנוּ קַרְנָיִם׃ (י״א. ל׳)

יד כִּי הִנְנִי מֵקִים עֲלֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת גּוֹי וְלָחֲצוּ אֶתְכֶם מִלְּבוֹא חֲמָת עַד־נַחַל הָעֲרָבָה׃ (י״ג)

רשי

(י) ונשאו דודו ומסרפו . קרובו ואוהבו המציל את עצמותיו מן ה
תרגום יונתן ויטליניה קריביה מיקידא : ואמר . כמוציא ה
לאשר בירכתי הבית לחבירו שהלך לבדוק בתוך הבית : העוד
חי זולתך שנמלט מן הכוואים : ואמר אפס . אין חי אלא
זה אליו הס את הפ
הם הלך וסלק הכ
להם על אשר לא
בשם ה׳ כן ת״י : (י
שיהא מרוסס לבקי
בקיעים . גדולים
לפי חשיבותו הכי
תרגום יונתן וימחי
מחא תקיפא ומלכו ז
חלשא : (יב) היר
סוסים . כלום יעמד
בשותם סדורו של
יחרוש אדם בבקרי
שאתם הבורים ל
הטובה ותתקיימו
(יג) ללא דבר . על
ועושרם שאינו
יתקיים : קרנים
וגבורה לנגח בקר
ואביונים : (יד) מל
שהוא במקצוע צפוני
של ארץ ישראל :
הערבה . נחל מ
במקצוע דרומית

על שבר יוסף : דודו
נמסר בספר שפטים
הם ב׳ קמצין וסימ׳
השליך הם . ואמר
להזכיר : השמחים
וסי׳ השמחים ללא דב
לעשות רע . השמחי

רדק

אם יותרו . שימלטו מן החרב והחביאו עצמם בבית אחד ימותו שם מן הדבר ועשרה אינו דוקא אלא ר״ל רבים : (י) ונשאו דודו ומסרפו . דודו אחי אביו ומסרפו אחי אמו כן המפרשים , וי״מ ענין שרפה והסמ״ך במקום שי״ן, ופירש אאז״ל אמר אותו אוהבי הבא לשרוף בשר המת קרובו בעבור הריח ולהוציא עצמים מן הבית ומרוב הדבר יאמר אחד עמך מתים שתוציא שאעזור אותך יענה חברו אפס כי כבר הוצאתים כלם יאמר לו חברו הס ושתוק ולא תקונן כי לא להזכיר בשם השם מה שלא היינו רגילים להזכיר בשם ה׳ וה שמות הבעלים זה גרם לנו הדבר הזה נשים יד לפה נסבול ונשתוק או שלא לשבר לב העם מרוב הדבר גם בעבור שלא ישמעו האויבים : (יא) כי הנה ה׳ מצוה . עוד דבר אחר מצוה כלומר גוזר שיהיה רעה והוא שזכר למעלה והכתי בית החרף וגו׳ : והכה בית גדול רסיסים והבית הקטן בקיעים . רסיסים כמו בקיעים בהמ״ך כמו בגל״י כמו קנה רצוץ וכן במשנה בהמ״ך ואם היה עבה או מרוסס כדי לבטל בילה קלה שבבילים ותרגום וכתות ודמבים ויונתן פירש הענין דרך משל שתרגם ארי הא השם מפקד וגו׳ : (יב) הירוצון בסל בבקרים . אם יחרוש החורש וכן כאשר ישבר כלי היוצר השובר מן הבהמה אשר יקריב ממנה קרבן לה׳ המקריב ויאמר ליוסף האומר והדומים להם רבים ור״ל אם יחרוש בסלע כי עומד במקום שנים אמר אם דרך העולם שירוצו הסוסים בסלע זה אינו וכן אם יחרוש אדם בבקרים בסלע זה אינו ואם יהיה זה יהי׳ הפך דרך העולם ומנהגו ואתם עושים הפך העול והצדקה הוא קיום יישוב העולם ומי שמעוות המשפט הוא הורס יישוב העולם כמו הראש והלענה שממיתין את האדם והנה אתם הופכים סדר העולם וכן אמר למעלה ההופכים לל ופרי צדקה ללענה . כי מן הדין פרי הצדקה הוא שלום וטוב וכן אמר והיה מעשה הצדקה שלום ואתם עושים אותו ללענה : (יג) השמחים ללא דבר . כי לא תתקיים שלותם וט הם שמחים ללא דבר : קרנים . כמו הראם שמנגח בקרניו כן הם אומרים שעשו להם קרנים לנגח בהם העמים כי ירבעם בן יואש התגבר על אויבי ישראל כמו שאמר הוא הש ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה ואמר ואשר השיב את דמשק ואת חמת ליהודה בישראל והם אומרים כי בחזקם עשו זה ולא כן כי רחמי האל היו שריחם עליהם ונתן להם על אויביהם כמו שאמר כי ראה השם את עני ישראל מורה מאד ואפס עצור ואפס עזוב ואין עוזר לישראל ולא דבר השם למחות את שם ישראל מתחת השמים ויושיעם ב יואש : כי הנני מקים . אמר אתם אומרים כי בחזקכם עשיתם זה ולא הבטתם אלי כי בעזרתי עשיתם : (יד) הנני מקים עליכם . גוי . זהו מלך אשור עם צבאו : מלבוא חמת עד אמר מה שאתם אומרים שלקחתם בחזקכם כמו שאמר בירבעם בן יואש מלבא חמת עד ים הערבה תראו כשאסיר פני מהם יבא הגוי הזה וילחצו אתכם בארץ הזאת ויוציאכם מע

מצודת ציון

נותר : (י) ונשאו . מל׳ משא וסבל : דודו . הוא אחי האב : ומסרפו . הוא אחי האם . או ומסרפו הוא כמו ומשרפו בשי״ן כי זסשר״ץ מתחלף ור״ל אוהבו המציל עצמותיו מן השריפה : בירכתי . בסוף : אפס . ענין כליון כמו אפס כסף (בראשית מ״ז) : הס . ענין שתיקה כמו ויהס כלב (במדבר י״ג) : (יא) רסיסים . ענין רצוצים וכתיתה כי ומעוך וכתות (ויקרא כ״ב) ת״א ודמרים ודרסים ובדרז״ל ואם היה עב או מרוסס (שבת פ׳) : (יב) הירוצון . מל׳ ריצה ורדיפה : לראש . ללענה . מיני עשבים מרים כמו פורה ראש ולענה (דברים כ״ט) : (יג) קרנים . ענין חוזק והוא משאול מקרני בעל חי שמתחזקין בהם : (יד) ולחצו . ענין דחק : (א) יוצר . בורא :

גובי

מצודת דוד

יאמר אחד : (י) ונשאו . את כל אחד ישא דודו ומסרפו להוציא העצמ לבל ישרפו גם הם עם הבשר : ואומר . הנושא הזה יאמר לאשר הוא המחפש אחר עצמות כמוהו : העוד עמך . אם יש עוד מה עמך מן העצמ מן השרפה : ואמר אפס . ר״ל וזה ישיב כמתרעם כבר נשרפו גם העצ הכל : ואמר הס . ויחזיר זה ויאמר לו שתוק ואל תהרהר אחר מד אלו הנשרפים לא אבו להזכיר בשם ה׳ כ״א הזכירו בשם הבעל וראוי הגמול : (יא) והכה . מי שיהוס לו הוא אויב : הבית הגדול . על מל יאמר שהיא גדולה ממלכות יהודה כי בהם יש עשרת שבטים : רסיסים . לבקעיות מרובות ותכופות שאין לתקנם כי אם לאחר זמן רב ר״ל שהם לא י על״הגאולה העתידה : והבית הקטן . על מלכות יהודה יאמר שהיא קטנה ממלכות אפרים : בקיעים . לבקעים יחידים שאפשר לתקנם מהר ר״ל שהם ישובו לארצם בזמ (יב) הירוצון . וכי אפשר לסוסים לרוץ במקום הסלע כי הלא יהלמו וישברו עקבותם וכן השאם אפשר שיחרוש אדם בסלע עם הבקרים הלא בזה יאבד ויפסיד את ה וכי אפשר לשנות דבר הראוי הלא המשנה לא ירויח כ״א יפסיד : כי הפכתם . כאומר הלא כן מעשיכם לשנות דבר הראוי כי משפט התורה הפכתם לרא לקחתם תמורתו חוק העכו״ם : ופרי לצדקה . ר״ל מצות התורה הפכתם לקחת תמורת׳ את הלענה הוא עבודת הפסל וכפל הדבר במ״ש וכאומר הואיל והניחתם לכן יגיע לכם ההפסד : (יג) השמחים . הם שמחים על לא דבר ר״ל שמחים על הצלחתם שלא תתקיים לזמן מרובה : האומרים . הם אומרים בחוזק לנו אומץ וחוזק וכאומר אבל לא כן הוא כי הכל בהשגחה : (יד) כי הנני . כי עתה שחטאתם לי הנני מעמיד עליכם אתם בית ישראל : גוי . מו מקים עליכם : ולחצו אתכם . העכו״ם ההם : מלבוא חמת . מן הדרך שבאים בו אל חמת שהוא בפאת הצפוני של א״י : עד נחל הערבה . שהוא בפאת

עמוס ז

ז א כֹּה הִרְאַנִי אֲדֹנָי יֱהוִֹה
וְהִנֵּה יוֹצֵר גֹּבַי בִּתְחִלַּת עֲלוֹת
הַלָּקֶשׁ וְהִנֵּה־לֶקֶשׁ אַחַר גִּזֵּי הַמֶּלֶךְ׃
ב וְהָיָה אִם־כִּלָּה לֶאֱכוֹל אֶת־עֵשֶׂב
הָאָרֶץ וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה סְלַח־נָא
מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא׃ ג נִחַם
יְהוָה עַל־זֹאת לֹא תִהְיֶה אָמַר יְהוָה׃
ד כֹּה הִרְאַנִי אֲדֹנָי יֱהוִֹה וְהִנֵּה קֹרֵא
לָרִב בָּאֵשׁ אֲדֹנָי יֱהוִֹה וַתֹּאכַל אֶת־
תְּהוֹם רַבָּה וְאָכְלָה אֶת־הַחֵלֶק׃
ה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה חֲדַל־נָא מִי
יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא׃ ו נִחַם
יְהוָה עַל־זֹאת גַּם־הִיא לֹא תִהְיֶה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה׃ ז כֹּה הִרְאַנִי
וְהִנֵּה אֲדֹנָי נִצָּב עַל־חוֹמַת אֲנָךְ
וּבְיָדוֹ אֲנָךְ׃ ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מָה־
אַתָּה רֹאֶה עָמוֹס וָאֹמַר אֲנָךְ וַיֹּאמֶר
אֲדֹנָי הִנְנִי שָׂם אֲנָךְ בְּקֶרֶב עַמִּי
יִשְׂרָאֵל לֹא־אוֹסִיף עוֹד עֲבוֹר לוֹ׃

כ' חד קמ' ומ"ל ו'. ו' ג' · י"ג מ"ל ס' בליש' · ו' פתחין וכל ישעיה · כ'ס"פ בנביאי' · ס' ב' חסר · ו' פתחין וכל ישעיה · ק"ד · ד' וכענין · ז' בסיפרא · י' מ"ל בליש'

תרגום

א כְּדֵין אַחְזְיַנִי יְיָ אֱלֹהִים וְהָא בְּרִיַּת גּוֹבֵי בְּאַנַּר צְמוּחַ לְקִישׁ וְהָא צְמוּחַ דַּעֲדַק בָּתַר דְּאִתְגְּזִיזַת שִׁחְתָּא דְמַלְכָּא׃ ב וִיהֵי כַּד שֵׁיצֵי לְמֵיכַל יַת עִסְבָּא דְאַרְעָא וַאֲמָרִית קַבֵּיל בָּעוּתִי יְיָ אֱלֹהִים שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי שְׁאָרָא דְיַעֲקֹב מַן יְקוּם וְיִבְעֵי עַל חֲטָאֵיהוֹן אֲרֵי מְטַלְטְלִין אִינוּן׃ ג אָתִיב יְיָ רוּגְזֵיהּ עַל דָּא לָא תִתְקַיֵּם אֲמַר יְיָ׃ ד כְּדְנַן אַחְזְיַנִי יְיָ אֱלֹהִים וְהָא עָתִיד לְמֵידַן בְּאֶשָּׁתָא יְיָ אֱלֹהִים וַאֲכָלַת יַת תְּהוֹם רַבָּא וְשֵׁיצִיאַת יַת אַחְסַנְתָּא׃ ה וַאֲמָרִית קַבֵּיל בָּעוּתִי יְיָ אֱלֹהִים שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי שְׁאָרָא דְבֵית יַעֲקֹב מַן יְקוּם וְיִבְעֵי עַל חֲטָאֵיהוֹן אֲרֵי מְטַלְטְלִין אִינוּן׃ ו אָתֵיב יְיָ רוּגְזֵיהּ עַל דָּא לָא תִתְקַיֵּם אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים׃ ז כְּדְנַן אַחְזְיַנִי וְהָא יְיָ קָאֵים עַל שׁוּר דְּדִין וְקֳדָמוֹהִי דִּין׃ ח וַאֲמַר יְיָ לִי מָא אַתְּ חָזֵי עָמוֹס וַאֲמָרִית דִּין וַאֲמַר יְיָ הָא אֲנָא עָבֵיד דִּין בְּגוֹ עַמִּי יִשְׂרָאֵל לָא אוֹסִיף

רשי

...הראני. פורענות שהיה רוצה להביא גובאי : בתחלת עלות הלקש . ...וש שהתבואה עולה בקנה שלה : והנה לקש . היה צומח אחרי ...לך אחר שגזזו תבואת המלך עד שלא עלתה בקנה היו גוזזין אותה ...אכיל לבהמות וכן ת"י דאיתגזיזת שיחתא דמלכא ול' משנה היא ...שחת ומאכיל לבהמה : ...ה אם כלה. כאשר כלה ...את עשב הארץ. באותה ...ואמר אדני ה' סלח נא. ...ואת הארץ : מי יקום ...מאן יקום ויבעי על ...ן:כי קטן. ארי מטלטלין: ...ם על זאת . נתרצה ...ו ונעתר לי :(ד) הראני . ...פורענות להביא ...: והנה קורא . ...לוא שלו : לריב . ...בפורענות דליקת אש : ...חלקת השדה : (ז) על ...אנך . על שורא דדינא ...דונס . אנך ל' ערבי ...המשקולת שהופרת אשר ...בונה החומה ליישר ...אף כאן הוא לשון קו ...משפט : (ח) הנני ...הנני שופט אותם בקו ...דין : עבור לו . להמתין להם

...אהרן חדל נא . מכות
סד : חומת אנך .
ר"ס לא ב"מ נע :

אבן עזרא

(א) כה. אמר רבי משה כי יוצר כמו חבור וכמוהו לפי דעתו יוצר עמל עלי חוק והנכון שהוא כמשמעו וגובי תרגום ארבה : והנה. ראה שהשם היה יוצר ארבה : הלקש. העשב העולה ברדת המלקוש והנה לקש נגזז לצורך בהמות המלך קודם עלות הקנה : (ב) והיה אם כלה. זה הארבה לאכל את עשב הארץ נמות ברעב וטעם כלה בעבור גזי כדרך ירד כמטר על גז שהוא לשון גזיזה : והיה. סלח נא. עתה לעון יעקב ומלת יקום מהפעלים העומדי' בעצמם ולא מן היוצאים על אחר והטעם מי יעמד ומי יוכל לקום מפני הצרה הזאת ומי ישרת בעבור אחר וככה הוא מי יקום כי קטן הוא מסבול זאת הרעה : (ג) נחם. פועל עבר על כן החי"ת פתוחה והוא מבנין נפעל : (ד) כה. באש. כמשמעו. לדין את העולם באש כדרך כי באש יי' נשפט או שיחזק החום כאילו הוא שורף באש. ולא ירד מלקוש : ואכלה את החלק. חלקת השדה וזהו שם המין כמו ויהי לי שור וחמור : (ה) ואומר. כל זה היה במראות הנבואה : (ו) נחם. הטעם ששמע השם תחנתי פעמים : (ז) כה. אנך. אין ריע לו ובלשון ישמעאל עופרת והטעם כי אשים חומת עופרת בקרב עמי ולא אעבר לו לראותו דרך משל ויש אומרים כי עבור כמו ותפארתו עבור על פשע :

ונשמו

גובי ב' אחד חסר ופתח ואחד קמץ ומ"ל וסימ' בתחלת עלות הלקש. וטפסריך בגוב גובי . בתרא קמץ ומ"ל : לרב חסר ו' בליש' וסי' נמסר בסדר משפטי' : לריב ה' בקריא' וסי' והיה כי יבאו אבותם או אחיהם לרוב כתיב . נצב לריב ה' ועומד . והנה קרא לריב באש. אל תצא לרב מהר י אם יחפץ לרב עמו . וחד למשפט ולריב ד"רה ׃ ב' מנהון חסר וסימ' אל

רדק

...נסו יש הערבים : (א) כה ...יוצר גובי אסיפת הארבה כמו ...אלפי' מן האדמ' כל חית השד' ...אל האדם לראות מה יקרא לו ...יאסוף ויוצר שם בשקל ואת ...תרגמנו או פי' יצירת הארבה ...ה במרא' הנבואה שהיה יוצר ...שעשו בעת שראהו וכן תרגם ...אם גובא או יהיה יוצר פועל ...רוצה לומר שראה האל יתברך ...ר ארבה גובי תרגום ארבה גובא וסיו"ד לרבים ובא בסימן אחד מסימני הרבים שהוא יו"ד מ"ם וגובי כמו וגובים וכן וקרע לו חלוני כמו חלונים ותשופי שם כמו תשופים] וכן בא ארבה ...ים אלא שהוא משקל אחד במשק גבים : בתחלת עלות הלקש. העשב העולה באחרונה יקרא לקש כמו המטר האחרון מלקוש : והנה לקש. הלקש הזה היה עולה אחר גזי המלך כלומר אחר ...ו העשב למאכל בהמות המלך אחר כן היה צומח העשב והוא נקרא לקש והנה הארבה היה אוכלו וי"ת כמו לגמות והוא למית דעדק בתר דאתגזיזת שחתא דמלכא : (ב) והיה אם כלה. כאשר כלה ...אם בא אל אשת אחיו כאשר בא ואם יהיה היובל לבני ישראל כאשר יהיה וכן אם מזבח אבנים תעשה לי כאשר והדומים להם מי יקום יעקב כי קטן הוא ואיך תהיה לו תקומה עם ...ירות כי קטן הוא ונשאר מעט מהרבה : (ג) נחם. כמו וינחם ה' על הרעה ונחם נפעל עבר כי התי"ו פתוחה : (ד) כה הראני. הראני במראה הנבואה שהיה האל קורא למלאכיו ...אל באש וראיתי במראה הנבואה שהיתה האש גדולה עד שאכלה את תהום רבה ופירושו על דרך ואת המים אשר בתעלה לחכה : ואכלה את החלק. פי' חלקת השדה ובאמרו החלק ...דיעה ר"ל חלקת השדה אשר למלך כמו שאמר למעלה אחר גזי המלך וזה לסורות כי בעון המלך היה כי בזמן שהיה המלך טוב היו העם הולכים בדרך טובה כמו שהיה מוכיחם ...בדרך ישרה ובזמן שהיה המלך בדרך רעה היו העם ג"כ רעים שהיו לומדים מעשיו והאש הזה אפשר שהיה דמיון לחום השמש החזק השורף המונע המטר ומיבש הצמחים וימעטו ...ת הנהרות וראותי במראה הנבואה שהיה מכלה הכל צעקתי לאל ית' ואמרתי ה' ה' חדל נא מזאת הרעה הגדולה ולמעלה אמר סלח נא והענין אחד כי אם יסלח להם יחדל מהרעה ...וי"ל פירש באש כמשמעו שרצה לדון אותם באש וגפרית כסדום ועמורה לולי תפלת הנביא וזהו שאמר בישעיה כמעט כסדום היינו : (ה) ואמר. מבואר הוא : (ו) נחם. גם זה ...(ז) כה הראני. נצב. כבוד האל יתברך היה נצב על חומת אנך : ובידו אנך. פירשו בו בדיל וכן יקרא בלשון ערבי הבדיל אנך בדגשת הכ"ף ומשקולות הבנין עושין מבדיל או ...רוצה לומר חומה בנויה בקו הדין ובמשקולת המשפט ובידו אנך ובידו משקולת המשפט לשפטם על פי מעשיהם ובאמרו ובידו לסורות כי לא יעשה עמהם כלה כפי מעשיהם כי בידו ...והרחמים והוא רב חסד מטה כלפי חסד וי"ת הא מימרא דה' מעתד על שור דדין וגו', ובמדרש על חומת אנך על שורה דאוניתא ובידו אנך כבעל חוב ושטרו בידו ועומד לגבותו ...בו : מה אתה רואה עמוס ואמר אנך. זה סנהדרי גדולה שהן מנין אנך בגימטריא ע"א ר"ל שהיו דנין באונאה : (ח) ויאמר ה'. [על זאת המראה לא צעק הנביא כי לא ראה ...שם כלה אלא שהיה שופטם בייסורין ובגלות לפיכך אמר לו מה אתה רואה שלא צעקת כמו בשתי המראות הראשונות ואמר אנך ראיתי שתשפטם במשקולת המשפט: הנני שם אנך. ...רבם משקולת המשפטים : לא אוסיף עוד עבור לו. ר"ל שאעבור לו על פשעיו שלא אענישנו לא אסבול עוד זה אלא אענישנו במשפטים הנה בנו במות ומקדשים להכעיסני ואני אחריבם

מצודת דוד

...הקצה אל הקצה : ז (א) כה הראני. במראה הנבואה : יוצר גובי. שבורא ...בתחלת צמיחת העשב המאוחר : והנה לקש. נדמה לי כאלו אחר שהגזז ...העשב למאכל בהמות המלך הצמיחה וגדלה הלקש הוא עשב המאוחר : ...ה אם כלה לאכול. כי ראה במראה הנבואה כאלו הארבה אכל כל העשב ...כלה לאכול את הכל הבין אז שהמקום מייעד להביא הארבה לכלות הכל : ...אמרתי בתפלה לה' סלח נא עון ישראל ולא תענשם בהבאת הארבה כי מי יקום את יעקב לעמוד על עמדו לכלכלו ברעב כי הוא קטן ואין בו כח ויכולת ...את עצמו למצוא די ספוקו וכל הבצליים סוחים אותו ולא יאבו לכלכלו וימות א"כ ברעב : (ג) נחם ה'. והנה נתחרט ה' על הגזירה הזאת ואמר שלא ...וד: (ד) קורא לריב באש וגו'. ה' היה קורא למלאכי מרום שהם ירינו עם ישראל בהבאת אש ר"ל להביא עליהם חום רב שורף כאש: ותאכל. נדמה לי ...רפה והוביש את מי התהום וכאלו שרפה את לחלקת השדות : (ה) חדל נא. מנע נא את הגזירה ההיא כי מי יקום את יעקב לעמוד על עמדו לכלכלו ...י הוא קטן ואין בו יכולת לכלכל עצמו : (ו) גם היא : גם הגזרה ההיא לא תהיה : (ז) חומת אנך. על החומה שבונין אותה בקו המשקולת : ובידו. ...קום היה קו המשקולת : (ח) מה אתה רואה. לא שאל לו על המראות הראשונות לפי שהיו מבוארים מעצמם ולא הוצרך לבארו אבל במראה ההיא הוצרך לבארו

מצודת ציון

גובי . ארבה כי ויעל הארבה (שמות י') ת"א גובא . וכן כגוב גובי (נחום ג') : הלקש . כן יקרא העשב המאוחר כמו שנקרא מטר המאוחר בשם מלקוש : גזי . מל' גזיזה וקצירה : (ג) נחם . ענין הפוך מחשבה : (ד) תהום . עומק המים : רבה . גדולה בעומק : החלק . כן יקרא השדה וכן חלקה אחת תמטר (לעיל ד') : (ה) חדל . ענין מניעה : (ז) אנך . כן יקרא קו הבנין וכו משקולת הבדיל וע"י מיישר הבנאי בנין החומה והאנך הוא בדיל בל' ערבי : (ח) עבור . מל' העברה

(ט) ונשמו במות ישחק. במות ישראל והדוס : (י) וישלח. כהן בית אל. הבעל היה : בקרב. בגלוי ידבר ולא יוכלו אנשי הארץ להכיל לסבול והנה אם תמיתהו ושמחו הכל : (יא) כי. אע"פ שלא מצינו כתוב כי ירבעם מת בחרב ידענו כי דבר השם אמת הוא או הנביא אמר בית ירבעם וכזב אמר אמציה בעבור שיחרה אף המלך עליו להמיתו והנה ירבעם שתק ולא השיב תשובה לאמציה : (יב) ויאמר. לך ברח לך אל ארץ יהודה. כי המלך ירבעם יהרוג אותך וטעם ואכל שם לחם שהיו נביאי ישראל מתנבאי' בעבור פת לחם : (יג) ובית אל. הנה לאות כי יהוא היה מבית אל כי הוא בית מלכותו ומקדשו כי הטעם כפול ויפת השתבש בעבור שנמשח יהוא ברמות גלעד והנה אמציהו ויורם נלחמו עם חזאל ברמות גלעד והארמיים הכו יורם שהיה שומר הוא וכל ישראל ברמות גלעד כי כך כתוב שב יורם אל יזרעאל בית מלכותו להתרפא והניח כל השרים ברמות גלעד להיותם שומרים ועמהם היה יהוא בן נמשי וכאשר משחהו שם נער הנביא ונדע הדבר לשרי יורם שהיו שומרי' אז קשרו כולם עם יהוא על כן לא יכלו שני המלכי' לעמוד לפני יהוא : (יד) ויען. אמר רבי משה הפרסי לא הייתי נביא השם ולא בן נביא כי שומר בקר או חורש בבקר הייתי ובעבור שהזכיר מאחרי הצאן

לכם על פשעיכם : (ט) ומקדשי ישראל. הוא בית אל שנאמר כי מקד(ש) ... הוא : על בית ירבעם. בן יואש : (י) כהן בית אל. כומר לעכו"ם ... (יא) בחרב ימות ירבעם. והוא לא אמר כן אלא וקמתי על בית ... והוא בנו זכריה שהרגו שלום בן יבש (מלכים ב טו) : (יב) חוזה. אתה ... עתידות : לך ברח לך ... יהודה. ששם מקדשו ש... שאתה מתנבא בשמו : ... לחם. לשון בזיון אתו... יתנו לך פתיתי לחם ... שתתנבא להם : (יג) ו... לא תוסיף עוד להנב(א) ... מזכירין כאן אלא שם ... (יד) לא נביא אנכי ... מנביאי שקר שלכם ... שכרם להנבא איני צר(יך) ... זאת ולא נהגתי כך אנ(י) ... עשיר ובעל מקנה וככ... שת"י ארי מרי גיתי אנ(א) ... אית לי בשפלתא : בוקר ... רועה בקר : ובולס ... מחפש בשקמים לראו' ל... לקוץ כדי להוסיף ענפי(ם) ... ראוי לקורות שכן דרך ... בתולות השקמה ובול(ס) ... ובולס

ט וְנָשַׁ֙מּוּ֙ בָּמ֣וֹת יִשְׂחָ֔ק וּמִקְדְּשֵׁ֥י
יִשְׂרָאֵ֖ל יֶחֱרָ֑בוּ וְקַמְתִּ֛י עַל־בֵּ֥ית
יָרָבְעָ֖ם בֶּחָֽרֶב׃
י וַיִּשְׁלַ֗ח אֲמַצְיָה֙ כֹּהֵ֣ן בֵּֽית־אֵ֔ל אֶל־
יָרָבְעָ֥ם מֶֽלֶךְ־יִשְׂרָאֵ֖ל לֵאמֹ֑ר קָשַׁ֨ר
עָלֶ֜יךָ עָמ֗וֹס בְּקֶ֙רֶב֙ בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל לֹא־
תוּכַ֣ל הָאָ֔רֶץ לְהָכִ֖יל אֶת־כָּל־דְּבָרָֽיו׃
יא כִּי־כֹה֙ אָמַ֣ר עָמ֔וֹס בַּחֶ֖רֶב יָמ֣וּת
יָרָבְעָ֑ם וְיִשְׂרָאֵ֕ל גָּלֹ֥ה יִגְלֶ֖ה מֵעַ֥ל
אַדְמָתֽוֹ׃ יב וַיֹּ֤אמֶר אֲמַצְיָה֙ אֶל־
עָמ֔וֹס חֹזֶ֕ה לֵ֥ךְ בְּרַח־לְךָ֖ אֶל־אֶ֣רֶץ
יְהוּדָ֑ה וֶאֱכָל־שָׁ֣ם לֶ֔חֶם וְשָׁ֖ם תִּנָּבֵֽא׃
יג וּבֵֽית־אֵ֕ל לֹֽא־תוֹסִ֥יף ע֖וֹד לְהִנָּבֵ֑א
כִּ֤י מִקְדַּשׁ־מֶ֙לֶךְ֙ ה֔וּא וּבֵ֥ית מַמְלָכָ֖ה
הֽוּא׃ יד וַיַּ֤עַן עָמוֹס֙ וַיֹּ֣אמֶר אֶל־
אֲמַצְיָ֔ה לֹא־נָבִ֣יא אָנֹ֔כִי וְלֹ֥א בֶן־
נָבִ֖יא אָנֹ֑כִי כִּֽי־בוֹקֵ֥ר אָנֹ֖כִי וּבוֹלֵ֥ס
שִׁקְמִֽים׃

עוֹד לְמִשְׁבַּק לְהוֹן : ט וְיִצְדּוּן בָּמַת יִשְׂחָק וּמַקְדְּשֵׁי יִשְׂרָאֵל יֶחֶרְבוּן וַאֲקִים עַל בֵּית יָרָבְעָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא : י וּשְׁלַח אֲמַצְיָה רַבָּא דְּבֵית אֵל לְוַת יָרָבְעָם מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר מְרִיד עֲלָךְ עָמוֹס בְּגוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל לָא תִכּוּל אַרְעָא לְסוֹבָרָא יַת כָּל פִּתְגָמוֹהִי : יא אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר עָמוֹס בְּחַרְבָּא יִתְקְטֵיל יָרָבְעָם וְיִשְׂרָאֵל מִגְלָא יִגְלוֹן מֵעַל אַרְעֲהוֹן : יב וַאֲמַר אֲמַצְיָה לְעָמוֹס נְבִיָא אַתְּ אֵיזֵיל לָךְ לְאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה וְאֵיכוּל תַּמָּן לַחְמָא וְתַמָּן תִּתְנַבֵּי : יג וּבֵית אֵל לָא תוֹסִיף עוֹד לְאִתְנַבָּאָה אֲרֵי מַקְדַּשׁ מַלְכָּא הוּא וּבֵית מַלְכוּתָא הוּא : יד וְאָתֵיב עָמוֹס וַאֲמַר לַאֲמַצְיָה לָא נְבִיָא אֲנָא וְלָא בַר נְבִיָא אֲנָא אֲרֵי מָרֵי גִיתֵי אֲנָא וְשִׁקְמִין אִית לִי בִּשְׁפֵלְתָּא מִן קֳדָם חוֹבֵי עַמָּא יִשְׂרָאֵל אֲנָא מַסְגִּיף נַפְשִׁי :

תולדות אהרן וישלח אמציה. פסחים פז : ובולס שקמים. נדרים לח :

תצא לריב. אם יחפץ : כנוי ליצחק וסי' גם זרע ... ודוד עבדי אמאס. ונשמ(ו) ... ישחק. ולא תטיף על בי(ת) ... ושבועתו לישחק דתהילי(ם) ... דבריו ב' וסימ' וידבר יפ... תוכל הארץ להכיל : א... וסימ' ויוזבד בן שמעת ... אז שלח אמציה. בשנ(ת) ... ושבע שנים לירבעם. ו... יואש דאשר נלחם. וישל(ח) ... כהן בית אל. ויאמר א... עמוס. ויען עמוס ויא(מר) ... אמציה. ומשובב וימלך ... אמציה. בן חשביא בן א...

רדק

אחריכם ואשימם ועובדיהם יפלו בחרב והם בית ירבעם בן יואש שעבדו והחזיקו יד העובדים והיה בידם למחות כי עון הוא על המלך : (ט) ונשמו במות ישחק. כתיב בשי"ן והוא כ...
כי שחק בשי"ן וצחק בצד"י ענין אחד והנה כל הנביאים לא כנו שבטי ישראל כי אם בשם ישראל אביהם או בשם יעקב לא כנו אותם בשם אברהם ולא בשם יצחק לפי שאברהם ...
להם בנים אחרים אבל יעקב אבינו נתיחד בזרע הקדש לפיכך נקראו על שמו ישראל ויעקב וזה הנבי' כנה שבטי ישראל בשם יצחק בשני מקומות בזה הספר ואפשר כי דעתו הי(ה) ...
במות ישחק לפי שיצחק אביו נעקד על גבי המזבח לעשות רצון האל ית' ומצותיו והנה בניו מכעיסים האל ית' בבמותיהם ובפסיליהם ומקדשי ישראל הם בית אל ובגלגל והן כי בהם הי(ו) ...
הגדולות להם ובנו שם בתים גדולים לבמות לכן נקרא הארמון ואמר כי מקדש מלך היא ובא אל מקדשו להתפלל : וקמתי על בית ירבעם בחרב כי. שלום בן יבש הרג זכריה בן יר(בעם) ...
נפסקה מלכות יהוא : (י) וישלח. עמוס היה מתנבא בבית אל אלה הנבואות ואמציה שהי' הכהן עכו"ם בבית אל שמע נבואתו ושלח אל ירבעם קשר עליך עמוס וירבעם לא היה או ...
ושלח לו אמציה במקום שהיה שם כי עמוס היה מתנבא עליו לרעה והוא מאנשי מלכותו כי תקוע היה מבני אשר וחייב מיתה שדבר על המלך שימות בחרב והנה הוא קושר ומורד על ...
בית ישראל. כי לא דבר הדבריו בסתר אלא בגלוי ברבים : לא תוכל הארץ להכיל את כל דבריו. לא יוכלו אנשי הארץ לסבול את כל דבריו שמד(בר) ...
על ישראל : (יא) כי כה. ימות ירבעם. והוא לא אמר שירבעם ימות בחרב ולא ראינו זה שירבעם מת בחרב אלא בית ירבעם אמר אלא שאמציה שנה הדבר לרעה כדי שימיתהו ירבעם ...
כי על ירבעם עצמו אמר שימות בחרב להגדיל קצפו עליו וירבעם לא קבל לשונו הרע ולא הרע לעמוס על זה כמו שכתבנו בתחלת ספר הושע : (יב) ויאמר אמציה. כיון שראה ...
ירבעם דבריו להמית עמוס אמר לו אמציה שיברח לו אל ארץ יהודה שלא ינבא עוד במלכות ירבעם שהיא ארץ עשרת השבטים כל שכן בבית מלכותו שהוא בית אל ואע"פ שמרון ה(יתה) ...
המלוכה למלכי ישראל וגם ליהוא ולבניו כמו שכתוב אפשר כי בעבור שהיו דבקים בחטאות ירבעם בן נבט שהם עבודת העגלים בבית אל ובדן עשו מלכי ישראל ארמון מלך בבית ...
שהיו תדירים לבא שם לעבוד ובבית אל היו יותר רגילים לפי שהיה קרוב לשמרון יותר מדן כי דן היה בקצה א"י וכן ירבעם בבית אל היה עיקר עבודתו כמו שאמר במלכים כן ע(שה) ...
אל ויעל על המזבח אשר עשה בבית אל כמו שפירשנו בספ' מלכים כי המקום ההוא היה נבחר מזמן יעקב אבינו וחשבו כי עבודתם בזה המקום תהיה מקובלת יותר מאשר מקומו(ת) ...
כמו ירושלם שהרי אמר יעקב אבינו יהיה בית אלהים : ואכל שם לחם. לפי שנביאי השקר היו מתנבאים לעם בפתותי לחם ובכוסות של יין או שכר אמר לו שיעשה הוא כן ש...
בארץ יהודה כי שם יאכילוהו לחם אם ינבא רעת מלכי ישראל : (יג) ובית אל. מבואר הוא : (יד) ויען עמוס. לא נביא אנכי לא הייתי נביא מנעורי וגם לא בן נביא אנכי ...
דרכי הנבואות : כי בוקר אנכי. לא היתה זאת מלאכתי כי בוקר הייתי הולך אחרי בקרי ואני כמו שאמר אשר היה בנוקדים ועשיר אנכי ואיני צריך ללחם שיתנו לי כמו שתאמר :
וי"מ

מצודת ציון

הענבים : (ט) ונשמו. מל' שממון : במות. מלשון במה ומזבח : ישחק. כמו יצחק ויתכן שאמר ישחק לרמז שהבמות יהיו לשחוק וללעג : ומקדשי. ענין ארמון משגב וכן למעט מקדש מלך הוא וכמו והיה למקדש (ישעיה ח') : יחרבו. מל' חורבן : (י) כהן. ר"ל כהן הבעל וכומר לעכו"ם : קשר. ענין אגודת מרד כמו ויהי הקשר אמיץ (ש"ב טו) : להכיל. לסבול כמו נלאיתי הכיל (ירמי' ו') : (יב) חוזה. רואה ונביא : (יג) מקדש. ארמון משגב : (יד) בוקר. מל' בקר : ובולס. ענין בלילה וערבוב ובדרז"ל הכן עני אוכל פתו מעיסה בלוסה (שבת עו) : שקמים. הם מין ממיני התאנים

מצודת דוד

לבארו לכן שאלו : הם אנך ונומר. ר"ל אשפוט אותם בקו משקולת של שו(רת הדין) כפי הגמול ולא אוסיף עוד לעבור על פשעם למחול אותם : (ט) ונשמו. ... שהעמידו לעכו"ם יהיו שוממין כי מגודל הצרות אין מי יבוא אליהם : ו(מקדשי) ... הארמונות החזקות של ישראל יהיו לחרבה : וקמתי. אקום על בית ירבעם ... ממנו בחרב ועל זכריה בנו יאמר שהרגו שלום בן יבש כמ"ש (במ"ב) : (י) (קשר) עליך עמוס. ר"ל מדבר דברים המביאים קשר למרוד בך ולהרגך כי ... מוכחיו שהנביא מייעד עליו החרב יתעוררו להרגו בדבר ה' : בקרב בית ישראל. ר"ל בפרסום רב במעמד כולם : לא תוכל הארץ. עם הארץ לא תוכל לס(בול) כל דבריו מה שמאיים בשממון וחורבן כאומר הואיל וגם נפש העם מרה עליו א"כ תוכל לעשות בו משפט חרוץ כי גם יד העם יהיה עמך : (יא) בחרב (ימות) ירבעם. באמת כחש לו כי הוא אמר על בית ירבעם והוא זכריה בנו : וישראל גלה יגלה. גם בזה כחש כי לא אמר כן עד לבסוף : (יב) חוזה. ר"ל א(תה) חוזה מה תעשה פה ברח לך אל ארץ יהודה כי שם מקדש ה' מקום הנבואה : ואכל שם לחם. שם יפרנסו אותך : ושם תנבא. ר"ל שם תקבל שכר על שאתה מתנבא רעה על מלכות אפרים כי לאויבים כמה לו : (יג) ובית אל. א(בל) בבית אל לא תוסיף עוד להנבא כזאת כי הם הוא ארמון מלך הארץ ... אנשיו ימיתוך בשמעם שאתה מתנבא כזאת : ובית ממלכה הוא. ר"ל הממלכה מוחזקת ביד המלך מכמה דורות וידו תקיפה להכוסך נפש : (יד) לא נביא אנכי. ר"ל לא הכנתי עצמי לנבואה ולא נתעסקתי בלמודה שאחשוב שאני מקבל שכר על הנבואה ובעבור השכר הכנתי עצמי לה : ולא בן נביא אנכי. וכאומר ולא ר(ציתי) מאבי קבלת שכר נבואה והוא ענין תלמיד והרחבה : כי בוקר אנכי. אני בעל בקר ואינני צריך לשכר ואני כל היום מערבב שקמים עם דברים אחרים למא(כל) ...

רש"י

ולא שעמוס מגמגם בלשונו שכך אמרו למה נקרא שמו עמוס שהיה עמוס
וישראל קוראים אותו פסילוס כדאיתא בפסיקתא : (טז) ולא תטיף .
ה הוא והרבה יש במקרא הטף אל דרום (יחזקאל כ"א) : (א) כלוב
סל מלא סופי תאנים שאינם טובות : (ג) שירות היכל . שהם
ג בתוך היכלי הם
תיהם : רב הפגר .
יו קטולין : בכל מקום
הם . בכל אתר יימר
יק השליכו מכאן (בס"א
וכאן) הפגרים האלה:
אפים. הבולעים אביון:
. כמו ולהשבית
לשמיד מעוזניה (ישעיה
לגיד ביזרעאל (מלכים
) מתי יעבור החדש. זו
ויפה מצפים עת תייקר
וימכרו לעניים ברבית
ותיהם . יעבור החדש
י תתעבר השנה ויבא
יבור ול' העברה הוא
ניה מו) העביר המועד
אין את הקרבת העומר
משכת והישן מתייקר :
נפתחה בר. מתי תבוא
ותייקר התבואה
ונפתח

אהרן מתי יעבור .
ב"ב ל :

אבן עזרא

כאן יורה כי היה רועה כאשר הזכיר בנוקדים : (טו) ויקחני . מוכרח הייתי ועוד פירש טעם אח' בעבור שאמר לו ואכול שם לחם אמר לו אינני כמו נביאי השקר המתנבאים בעבור לחם ולא בן נביא שקר כי אין לי צורך ללחם כי בוקר אנכי ומלת בולס אין לה חבר ובלשון ישמעאל כמו מיבש ושקמים פרי דומה לתאנים ואיננו במקומות האלה ובלשון ישמעאל גמין גם שקם והנה לא התנבאתי בעבור צורך ואיך אניח דברי השם שציוני להתנבא ואשמע אליך שתאמר לא תנבא : (טז) תטיף . כמו מדבר ברמז וכמוהו והיה מטיף לעם הזה : (יז) לכן . בחבל . יחלקוה אויביו ונבואתי תקום עליך ועל ישראל : (א) כה . כלוב . סל : קיץ . פרי הקיץ על קיצך ועל קצירך : (ב) ויאמר . הכל בדרך מראות הנבואה כאשר אמר לירמיהו מה אתה רואה ואמר מקל שקד וענה כי שוקד אני שוקד לא אזוז ולא אסור עד עשיתי את דברי והנה כאשר הפרי לא יבא כי אם בקצו כך בא הקץ לא אוסיף עוד עבור זה הקץ ויפת אמר עבור על עונו : (ג) והילילו. רב הפגר. החללים: בכל מקום השליך הס . שלא ירך לב השומעים : (ד) שמעו. השואפים . כמו שאפה אנוש שאפה רוח : ולשבית. להשבית כמו לשמיד ונפתח הלמ"ד להורות על הה"א וטעם להשבית להכריתם : (ה) לאמר . על אוצרי הבר ידבר אולי תבוא שנת רעב כאשר יעבור זה החדש ולא

שקמים : טו ויקחני יהוה מאחרי
הצאן ויאמר אלי יהוה לך הנבא
אל־עמי ישראל : טז ועתה שמע
דבר־יהוה אתה אמר לא תנבא
על־ישראל ולא תטיף על־בית
ישחק : יז לכן כה־אמר יהוה
אשתך בעיר תזנה ובניך ובנתיך
בחרב יפלו ואדמתך בחבל תחלק
ואתה על־אדמה טמאה תמות
וישראל גלה יגלה מעל אדמתו :
ח א כה הראני אדני יהוה
והנה כלוב קיץ : ב ויאמר מה־
אתה ראה עמוס ואמר כלוב קיץ
ויאמר יהוה אלי בא הקץ אל־עמי
ישראל לא־אוסיף עוד עבור לו :
ג והילילו שירות היכל ביום ההוא
נאם אדני יהוה רב הפגר בכל־
מקום השליך הס : ד שמעו־זאת
השאפים אביון ולשבית ענוי־ארץ :
ה לאמר מתי יעבר החדש ונשבירה
שבר והשבת ונפתחה־בר להקטין

ד' · ד' כנוי ל"ק · ג' · י"א · ל"ג · ד' · י' מ"ל בלישנא · ל' · ד' · כ' ו:סיפרא. ל' · עניי ק' · ל' ומ"ל · ל' ותד ונפתחה · ל'

טו ודברני יי מן דירא מבתר
ענא ואמר לי יי איזיל אתנבי
על עמי ישראל : טז וכען
קביל פתגמא דיי את אמרת
לא תתנבי בשמא דיי על
ישראל ולא תליף על בית
ישחק : יז בכן כדנן אמר יי
אתתך בקרתא תטעי ובנך
ובנתך בחרבא יתקטלון
וארעך בעדבא תתפליג ואת
על ארעא מסאבא תמות
וישראל מגלא יגלון מעל
ארעהון : א כדין אחזיני יי
אלהים והא מן מלי סיופי
קיטא : ב ואמר מא את חזי
עמוס ואמרית מן מלי סיופי
קיטא ואמר יי לי מטת
פורענות קצא למיתי על עמי
ישראל לא אוסיף עוד למשבק
להון : ג ויילילון חלף זמרא
בבתיהון בעדנא ההיא אמר
יי אלהים סגי פגרי קטילין
בכל אתר יימר רמי וסליק :
ד שמעו דא דשיטין כעפרא
דארעא ריש מסכניא ומדמן
לבטלא מילי חשיכיא מן
ארעא : ה דאמרין אימתי
ימטי ירח עבורא ונזבין עבורא ושמיטתא ונפתח אוצרין לאזערא מכלתא ולאוספא

חלקיה : אל עמי ד' וסימ' נמסר בסדר ויחי וביחזקאל סימ' י"ג : אדמה י"א וסימ' נמסר בספר יואל סימ' ב' : עבור י' מ"ל בלישנא וסימ' נמסר בסדר בלק : נאם אדני ה' ז' דסמיכי בקריאה וסימ' אם תכבסי בנתר. מקבץ נדחי ישראל. שמעו והעידו . וקטר מחמץ . והילילו שירות . והבאתי השמש . והשלחתי רעב .וכל יחזקאל דכוו'

רדק

בולס בשין מתרגום ויחפש
ער ליקט שקמים למאכל
פי' מערב השקמים עם
ריס לצורך בקריו ובדברי
מעורב יקרא בלוס כמו
עני אוכל פיתו מעיסה
י' בלילות הקמח והסובין
יחד לפי' מצטרפין הסובין
עם הקמח לשעור. תלה
מין ממיני התאנים וי"ת
גיפי וגו' : אנכי : שלשתן
עם בנו"ן : (טו) ויקחני
בנחתי מלאכתי ברצוני כי
לקחני מאחרי הצאן שהייתי
ריכן ורועה אותן והוא
נבואתו עלי והכריחני
ך תאמר לי שלא אנבא והוא אמר לי שאנבא על ירבעם ועל מלכותו : (טז) ועתה שמע דבר ה'. כי גם עליך בפרט אני מתנבא : ולא תטיף על בית ישחק. כמו שאמר ובשמו
ק ועל מלכות ירבעם נבאתי שהם עושים באותה לפסילים ואתה אומר שלא אנבא עליהם בארצם שהאל יתברך שלחני ולא אמנע בעבור דבריך ואתה שתמנעני מלהנבא שמע שהאל
עליך רעה וזהו אשתך בעיר תזנה טרם גלותכם תזנה אשתך בעודה בעיר תזנה עם האויב הבא על העיר ואין זה כמו נשים בציון ענו כי העינוי הוא שלא ברצון האשה והזנות
זה וכל זה בעונש אמציה שתזנה אשתו לעיניו ובניו ובנותיו יפלו בחרב לפניו והוא יגלה וימות על אדמה טמאה וכל זה בעבור בזותו נבואת האל יתברך מצורף אל שאר עונותיו
ד עכו"ם ושאר עונות והאויבים היו הורגים הבנות והבנים הקטנים שלא יוכלו ללכת ברגליהם : לפי' אמר בניך ובנותיך בחרב יפלו. והגדולים היו מוגלים זולתי אותם שהיו נלחמים
ים אותם האויבים בהתגברם עליהם : ואדמתך בחבל תחלק. שחלקו ביניהם האויבים הבאים לגור בארצם עם שאר האומות והם הגוים שהביא שם מלך אשור ויושב אותם בערי
לא תטיף : ולא תדבר וכן היה מטיף אל העם הזה אל תטיפו יטיפון ויונתן תרגם לא תליף : (יז) לכן. מבואר הוא : (א) כה הראני. כלוב קיץ סל מלא פירות הקיץ :
. בא לפרש לו מה היה מראה הנבואה בפירות הקיץ רוצה לומר הקץ להודיעו כי בא הקץ עליהם להגלותם מארצם כמו פירות הקיץ שהגיע קץ בשולם ולוקטים אותם מהעץ
הם ומיבשים אותם כן בא קץ ישראל להסיעם ממקומם וקץ הקיץ אפשר שהם ענין אחד ושרש אחד : עבור לו. כמו שפירשנו עבור לו על פשעיו : (ג) והילילו שירות היכל .
הזמירות שהיו מזמרים בהיכליהם יהפכו להם ליללה. ואמר על השירות והילילו רוצה לומר יהפכו להם יללה ועל הלשון הזה נאמר ולפניו תדוץ דאבה : רב הפגר בכל מקום השליך
מקום שישליכו הפגרים המתים יאמר אחד לחבירו מן המשליכים הס כלומר השתוק ולא נצעק ונצדיק עלינו את הדין כמו שפירשנו למעלה וי"ת בכל אתר יימר דמי והשתק כמו
נעלם : (ד) שמעו זאת השואפים אביון. ענין בליעה כמו שאפני אנוש ושאף נמים חילם ופירש כאלו בולעים אותו כשלוקחים ממונו במרמה ובאונאה וכן השעירים אוצרי הפירות :
אי ארץ. כמו ולהשבית וכן להשמיד ופירוש הם חושבים לבטלה מן העולם שלוקחים מה שלהם במרמה ובעולה : ענוי ארץ. ענוי כתיב והעניים ברוב הם ענוים :
. שחדש תדע הקציר שימצאו העניים מה יאכלו בשדות ואחר כן יבאו לידינו לקנות שבר : והשבת ונפתחה בר. וכשיעבור החדש ויבואו העניים לקנות ידחו אותם לשבת אחרת
ואומר

מצודת דוד

בקרים ואין אני עוסק בהכנת הנבואה ולמודה : (טו) ויקחני ה'. אבל מבלי
ויקחני ה' ממה שהייתי הולך אחר הצאן לרעות אותם וצוה אותי ללכת
(טז) ועתה. כאומר הואיל ואין לי צורך אל שכר הנבואה עתה שמע
עם כי אין מקום לקבל ממך שכר על הנבואה הזאת : (יז) בעיר תזנה.
ואתה ברצון מצ"מ בהדס : בחבל תחולק. בקו המדה תחולק בין הבבליים :
ה' וגו' . בארץ הבבליים : וישראל וגו'. ר"ל כמו שהכחשת לדבר בשמי הנה
ן יהיה וכן יקום : ח (א) כלוב קיץ. סל מלא פירות הקיץ : (ג) בא הקץ.
יאמר מרמז שבא הקץ והסוף על עמי ישראל כי קיץ ראית וקץ בא הסוף לשון הנופל על לשון : עבור לו. לעבור ולמחול לו על פשעיו : (ג) והילילו .
הללו השירות והזמירות שהיו מזמרים בהיכליהם במקום השירות ייללו : רב הפגר . אז ירבו פגרי הרוגים ובכל מקום אשר השליך המשליך את הפגרים
אותם יהיה שתיקה ודממות קול כי הרואים לא יצעקו ולא ירימו קול למען לא ירך לב העם : (ד) השואפים אביון . אתם הבולעים את האביון ועושקים
להשבית מן העולם עניי ארץ : (ה) לאמר . שהם אומרים מתי יעבור החודש
ר"ל

מצודת ציון

התאנים וכן ושקמותם בחנמל (תהלים ע"ח) : (טז) תטיף . הוא מל' נטיפה וזולה ומושאל
מענין הדבור וכן הטף אל דרום (יחזקאל כ"א) : (יז) בחבל . קו המדה : (א) כלוב . הוא כענין
סל וכן ככלוב מלא עוף (ירמיה ה') : קיץ . ר"ל פירות המתבשלים בימות הקיץ וכן והלחם והקיץ
(ש"ב ט"ז) : (ג) והילילו . מל' יללה : שירות . מל' שיר וזמר : הפגר . כן יקרא גוף המת כמו
וכובד פגר (נחום ג') : הס . ענין שתיקה כמו הס (לעיל ו') : (ד) השואפים . ענין בליעה
והשמשהם אל השה כמו שאפני אנוש (תהלים נ"ו) : ולהשבית . כמו ולהשבית וכן ללכת לגיד (מ"ב
ט') ומשמעו להשגיד ולהשבית הוא ענין בטול ומניעה כמו שבת נוגש (ישעיה י"ד) : (ה) ונשבירה . מוכר

איפה ולהגדיל שקל ולעות מאזני
מרמה: ו לקנות בכסף דלים ואביון
בעבור נעלים ומפל בר נשביר:
ז נשבע יהוה בגאון יעקב אם־
אשכח לנצח כל־מעשיהם: ח העל
זאת לא־תרגז הארץ ואבל כל־
יושב בה ועלתה כאר כלה ונגרשה
ונשקה כיאור מצרים:
ט והיה ביום ההוא נאם אדני יהוה
והבאתי השמש בצהרים והחשכתי
לארץ ביום אור:
י והפכתי חגיכם לאבל וכל־
שיריכם לקינה והעליתי על־כל־

על סלעא ולשקרא במוזנין
דנכיל: ו למקני בכספא
מסכניא וחשיכיא בדיל
דיחסנון ומהממת עבורא
נזבין: ז קיים יי דיהב רבותא
ליעקב אם יתנשון לעלמין
כל עובדיהון: ח העל דא לא
תחרוב ארעא ויצדי כל
דיתיב בה ויסק עלה מלך
במשריתיה דסגי כמי נהרא
ויחפינה כולה ויתריך ית
יתבהא ותשתקע כנהר
מצרים: ט ויהי בעדנא ההיא
אמר יי אלהים ואכסי שמשא
כד בטיהרא ואקביל לארעא
ביום נהור: י ואהפיך חגיכון
לאבלא וכל תושבחתכון
לאיליא ואסק על כל חרצין

ג׳ · ג׳ ב׳ · ג׳ חסר · ונשקעה ק׳ ומ״ל · ו׳ בטעם בסיפרא י״ב · ג׳ · ג׳ פסוקים וכל׳ כל כל

תולדות אהרן השמש בצהרים. מ״ק כס : חגיכם לאבל. שם טו כ :

אבן עזרא

ולא ירד מטר אז נמכור הבר ביוקר ויקטינו האיפה שימודו בה הבר ויגדלו השקל לקחת יותר והם דברי מרמה באבן ובמאזנים : (ו) לקנות . הדלים בלערם מוכרים נפשם בכסף לקנות בר ואפי׳ בעבור דבר קל כמו נעלי׳ מרוב הדחק : ומפל בר נשביר . הנופל מהכברה נמכור : (ז) נשבע . בגאון יעקב . הוא השם הנכבד שלא ידעו גוי רק יעקב ויפת אמר על האדון גאון עוזכם ויתן לשבי עזו : (ח) העל . ועלתה כאר . חסר יו״ד כאילו כתוב כיאור והעד שהוא כופל זה הפסוק בסוף ספר׳ ושם כתוב עלתה כיאור כולה והטעם ראויה היא הארץ שתרגז ותטבע כי היא על המים וכן כתוב לרוקע הארץ על המים : (ט) והיה . אשנה המנהג לבוא השמש בחצי היום . כדרך וקדר עליהם היום : (י) והפכתי . שמחיה . הטעם הארץ כי כל

במ״ד : בצהרים י״ב בקריאה וסי׳ נמסר במלכים א׳ סים׳ י״ח :

רשי

ונפתח אוצרות בר שלנו : להקטין איפה . למכור במדה קטנה ואת... נקבל בשקל גדול : (ו) בעבור נעלים . בדיל דיחסנון : ומפל בר... ומהממת עיבורא נזבין . את הפסולת שנפל מן החטים בנפה נמכור... לעניים : (ח) העל זאת לא תרגז הארץ . וכי אין עון זה כדאי שתחר... הארץ : ועלתה כאור... ובמקום אחר הוא אומר... כיאור כלה (לקמן ט)... שניהם בשוה ויסק ע... במשריתי׳ דסגיאין כמ... ויחפינון כולה וקשה... לפרש כאור כמו כי... לפרש כמו (איוב לז) י... אורו על כפים כסה... לו) ועלתה כענן גש... אפילה וחשיכה :ונגרשה... כיאור מצרים . נילוס... אחת למ׳ שנה ומש... הארץ וכשהוא עולה מע... וטיט על שפתו... מהשקות חוזר על גדותי... מגטללין והוא קרוי... שהטיט העוכר את מימ... ונגרש כמו (ישעיה נז)... מימיו רפש וטיט. אף... תקיא רשעים שבתוכ... כך תנוח : (ט) והבאתי... בצהרים . כשיהא לה... גדול תבא מפלה שתאו... רבותינו (מ״ק כה) זה י... יאשיהו שמת בחרב של... כמו שאמרו רבותינו... כב:) אין לך חרב של של...

מהרעה ככה שאמר לו ליאשיה (ד״ה ב ל״ה) מה לי ולך לא עליך אתה היום לא עליך אני בא היום כי אם לעבור דרך... בית מלחמתי וגו׳ : השמש . מלכות בית דוד נמשלה כשמש שנא׳ (תהלים פט) וכסאו כשמש נגדי : (י) והפכתי חגיכם לאב... שנאמר (ד״ה ב לה) וכל יהודה וירושלים מתאבלים על יאשיהו : וכל שיריכם לקינה . כענין שנאמר (שם) ויאמרו כל השרים... בקינותיהם

רדק

ואומר יעבור זה השבוע ונשבוע האחר נפתח אוצר הבר ונמכור ודומים אותם כן עד שתתייקר התבואה וימכרו לרצונם שבת שבוע כמו שבע שבתות תמימות. תהיינה ויונתן פי׳ החדש חדש העיבור ופי׳ השבת שמטה שתרגם דאמרין אימתי ימטי ירח עיבורא ונזבין עיבורא ושמיטתא ונפתח אוצרין לפי שבשנת העיבור מתארכת השנה ומיקרת התבואה וכן שנת השמטה שאינם זורעים מתיקרת התבואה ואוצרי פירות מתאוים שנת היוקר : ונשבירה . ונמכור כי מוכר התבואה יקרא משביר כמו המשביר לכל עם הארץ אוכל בכסף תשבירני והתבואה נקרא׳ שבר... שבורה שנושבת הרעב וכן אמר שבר רעבון בתיכם על דרך ישברו פראים צמאם . להקטין איפה מקטינים האיפה שמוכרים בה ומגדילים השקל שלוקחים האסף במשקל גדול שלוקחי הכסף... שוקלים בה את הכסף מגדילים אותם ועוד מעותים המאזנים שהם מאזני מרמה אחר שיעותו אותם וכן ובגדי ערומים תפשיט וכן ועתני קמח והדומים להם הנה כי בשלשה פני... את העניים במכרם להם התבואה : (ו) לקנות . הם מתנכלים אליהם במה שיעשו להם שיקנו אותם כלומר שיקנו שדותיהם וכרמיהם בדמים קלים לרוב דחקם והם מביאים אותם ל... במרמותיהם גם חושבים לקנותם הם עצמם לעבדים כמו שאמר כי ימוך אחיך עמך ונמכר לך ואביון בעבור נעלים שהוא דבר קל חושבים לקנותם בנכליהם א... ויונתן תרגם בעבור נעלים בדיל דיחסנון וכבר כתבנו פירושו למעלה : ומפל בר נשביר . ואומרים גם הם אפילו מפל בר נשביר להם בעת היוקר שאין דרך למוכרו בהאר עתים... הוא מה שנופל תחת הכברה כשכוברין החטה שהוא פסולת החטה ולא יאכלוהו בני אדם אלא מאכילים אותו לעופות הגדלים בבית אלא אם כן הוא יוקר גדול שאוכלים אותו מעו... הדוחק : (ז) נשבע ה׳ בגאון יעקב. ר״ל כמו בי נשבעתי וכמו שאמר למעלה בנפשו והוא ית׳ הוא גאון יעקב או ר״ל גאון יעקב בהמ״ק כמו את גאון יעקב אשר אהב סלה.וכן אמר למעל׳ מתאב אנכ... יעקב ובית המקדש הוא גאון יעקב כי שם שכן הכבוד ונשבע בכבודו אשר השכין ביעקב והם בעונותיהם סילקוהו ממנו : (ח) העל זאת לא תרגז הארץ . אם על זאת ברעה לא תר... דין הוא שתרגז הארץ ממקומה ותהפך : ואבל . ויאבל כל יושב בה כי מי יוכל לסבל חמס גדול כזה וכמו שנשחתה הארץ במבול מפני החמס ונהפכו סדום ועמורה מפני החמס כן רא... הארץ הזאת מפני החמס הזה : ועלתה כאר כלה . ונגרשה ונשקעה כיאור מצרים דין הוא שתעלה כולה מים כמו היאור ממצרים שעולה ומתגבר ומתפשט על כל הארץ כאור כ... וכן אמר למטה בשנותו הפסוק ועלתה כיאור כלה : ונגרשה . שתהיה נגרשת ממקומה ויכסוה מים ותהיה נשקעת בתוך המים כיאור מצרים שמכסה היבשה בצאתו כי כשתרעש ה... גדול מקום פתיחתה ימלא מים ויגברו המים עד שיכסו המקום ההוא והאמ״ל פירש ונגרשה ונשקעה יגאו בגולים ממקום שבתם כצאת היאור ממקומו והוא שוקע בחפירות ובגבים... סביבותיו וכן ישקעו הם בגלות וי״ת ויסק עלה מלך וגו׳ ונשקעה ונשקה כתיב והכתיב ענין משקה כמו כי כלם משקה רוצה לומר שתהיה כלה מים והקרי וגם... מבואר יותר שתהיה שקועה בתוך המים : (ט) והיה ביום ההוא . ביום תרבן הארץ : והבאתי השמש בצהרים. משל על רוב הצרה שתהיה להם על דרך שאמר וקדר עליהם היום : (י) ושמתי...

מצודת ציון

מוכר התבואה נקרא משביר כמו המשביר לכל עם הארץ (בראשית מ״ב) שבר כן תקרא התבואה וכן נאמר שבר רעבון בתיכם (שם מ״ג) והוא לפי ששוברת הרעב על דרך ישברו פראים צמאם (תהלים ק״ד) : והשבת . כן תקרא שנת השמטה כמ״ש ובשנה השביעית שבת וגו׳ (ויקרא כ״ה) : בר . תבואה כמו לשבור בר (בראשית מ״ב) : איפה . שם מדה בת ג׳ סאים : ולעות . ענין עקום ודבר שאינו ראוי והוא מל׳ עון : (ו) נעלים . מנעלי הרגל : ומפל . מל׳ הפלה : (ח) תרגז . ענין תנועת הרעדה : ואבל . ענין השחתה כמו אבלה אדמה (יואל א׳) : כאור . כמו כיאור הוא הנילוס ונפלה היו״ד : ונגרשה . מל׳ גרושין ותנודה : ונשקעה . ענין נפילת הדבר בעומק כמו אז אשקיע מימיהם (יחזקאל לב) : (ט) והבאתי . ענין שקיעה כמו ובא השמש וטהר (ויקרא כ״ב) : בצהרים . הוא חצי היום : (י) קרחה . ענין נפילה ותלישת השער כמו קרח הוא (שם)

מצודת דוד

ר״ל החודש הידוע של הקציר כי בימי הקציר מוצאין העניים לאכול מהלקט... והפאה ואינם קונים תבואה למאכלם : ונשבירה שבר . כשיעבור החדש... מה לאכול ואז נמכור להם התבואה כפי אות נפשינו : והשבת. מלת מ... משמשת בשתים כאלו אמר מתי יעבור השבת הוא שנת השמיטה כי אז מ... העניים מתבואת הארץ מן המופקר ואינם קונים תבואה למאכלם : ונפת... כשיעבור השבת אז נפתח אוצרות התבואה : להקטין איפה . ר״ל לא נמכ... ובמשפט כ״א נעסוק לרמותם להקטין מדת האיפה ולהגדיל משקל הש... עוד כף המאזנים לעשות מרמה להכריע למטה את הכף שבו אבן המש... היו עשויות באופן שיכולים להכריע את הכף למה שהם רוצים לכן קראה מאזני יהא נראה שהכסף חסר הרבה : מאזני מרמה . לפי שמאזני משקל שלהם היו עשויות באופן שיכולים להכריע את הכף למה שהם רוצים לכן קראה מאזני... (ו) לקנות בכסף דלים . ר״ל נקח מהם כל כספם ברמיה עד שלא ישאר מאומה בידם ונקנה אותם בכסף לעשות עמהם עבודה : בעבור נעלים . ר״ל נק... בדבר מועט בעבור זוג מנעלים : ומפל בר נשביר . עוד היו אומרים לא נמכור להם תבואה נקיה אלא נערב בה הפסולת שמפילין מן התבואה בשעת... אותה בנפה וכברה והם בע״כ יקנו עם הפסולת : (ז) בגאון יעקב . בה״מ יקרא כן כמ״ש וצבי עדיו לגאון שמהו (יחזקאל ז) : (ח) העל זאת . וכי ע... כזאת לא תרעד הארץ ולא תשחת כל היושבים בה : ועלתה כאור . ר״ל דין הוא שתעלה המים על כלה כמו היאור המכסה כל הארץ בצאתו להשקות... ונגרשה ונשקעה . המים השוטפים יגרשו רפש ומיט ואח״ז יהיה נשקע הרפש והמים לרדת אל קרקעות המים כמו יאור מצרים שבעת שמתגבר ועולה... רפש ומיט ואח״ז שוקעים למטה ר״ל מהדין להשמיד הרשעים מן הארץ ואח״ז תהיה הרווחה : (ט) והבאתי . אשקיע את השמש בעת צהרים בזמן תק... בעת ישבו בהשקט ושאנן תבוא הצרה פתאום : והחשכתי . אביא חושך על הארץ ביום שיש בו אור רב והוא כפל ענין במ״ש : (י) והפכתי . תמורת שמ... יהיה אבל ותמורת השירים יהיה קינה : והעליתי . ר״ל אביא עליהם צרה עד שכולם ילבשו שק על מתניהם ויקרחו קרחה בראשם והם ענין צער. ו... ושמתיה

רשי

ם : כאבל יחיד . כאב שמתאבל על בן יחיד : (יא) כי אם שתפסיק מהם רוח הקדש : (יג) תתעלפנה . תפרח רוחם כמו ויתעלף וכן עלי השדה עולפו (יחזקאל לא) וכן בלשון משנה יתעלפה פשמיי"ר (יד) חי אלהיך דן . אחד מן העגלים שהעמיד ירבעם בדן :

על המזבח . מסתלק למדבחא דרך ויציאת זבח הזהב שהוא בהיכל אשר מסעות שכסעה ך הכפתור . שהוא ג : וירעשו הספים . בית התחתונות כך לך וירעדו השרים : בראש כולם . כמו "ת כפתור המנורה יתא יתקטל מלכא רעשו הסיפים ויחרב שגרון עורתא: ובצעם ס . ומאני מקדשא בון ובצעם כמו ממונם יגלה

אבן עזרא

כל יושביה יתאבלו כאבל אב על בן יחיד : ואחריתה כיום מר . שלא נראה כמוהו : (יא) הנה . והשלחתי . כמו משליח בך בעבור שאמר אמציה לא תטיף התנבא כי ימותו הנביאים : (יב) ונעו . מים סיף שהוא דרומי לארץ ישראל עד הים הגדול מבוא השמש ישוטטו ישראל : (יג) ביום . הטעם כאשר לא ימצאו דבר יי' תכלינה הבתולות ואפילו היפות עד שלא יועיל להם היופי שלהם כי יתגנו מרוב הצער גם הבחורים כי השם סר מעליהם כמו שא"ל שלא ענהו השם גם בחורים גם בחלומות גם בנביאים : (יד) הנשבעים . ואשר יפחדו ממנו כן יהיה ונפלו ולא יקומו עוד : (א) ראיתי . במראות הנבואה ראה כבוד השם נצב על המזבח וצוה לאחד מן המלאכי' הך הכפתור פתח בית יי' כי כן המנהג לשום כפתור למעלה מן הפתח והוא כעין תפוח אשר יסמכו עליו הספים: ובצעם . כמו והצעם מטעם המקום כי יפצעו כל אנשי הבית הם הכהנים : ואחריתם. בניהם כמו ולא לאחריתו : אם

מַתְנַ֣יִם שָׂ֔ק וְעַל־כָּל־רֹ֖אשׁ קָרְחָ֑ה וְשַׂמְתִּ֙יהָ֙ כְּאֵ֣בֶל יָחִ֔יד וְאַחֲרִיתָ֖הּ כְּי֥וֹם מָֽר׃ ד'

יא הִנֵּ֣ה ׀ יָמִ֣ים בָּאִ֗ים נְאֻם֙ אֲדֹנָ֣י יֱהֹוִ֔ה וְהִשְׁלַחְתִּ֥י רָעָ֖ב בָּאָ֑רֶץ לֹֽא־רָעָ֞ב לַלֶּ֗חֶם וְלֹֽא־צָמָ֤א לַמַּ֙יִם֙ כִּ֣י אִם־לִשְׁמֹ֔עַ אֵ֖ת דִּבְרֵ֥י יְהוָֽה׃ י"א רפין · ג' · ד' דגשים ס'

יב וְנָעוּ֙ מִיָּ֣ם עַד־יָ֔ם וּמִצָּפ֖וֹן וְעַד־מִזְרָ֑ח יְשֽׁוֹטְט֛וּ לְבַקֵּ֥שׁ אֶת־דְּבַר־יְהוָ֖ה וְלֹ֥א יִמְצָֽאוּ׃ י"ו פסוקים עד ועד . ב' · ב' א' מ"ל וא' חסר

יג בַּיּ֣וֹם הַה֗וּא תִּֽתְעַלַּ֜פְנָה הַבְּתוּלֹ֥ת הַיָּפ֛וֹת וְהַבַּחוּרִ֖ים בַּצָּמָֽא׃ ל' · ל'

יד הַנִּשְׁבָּעִים֙ בְּאַשְׁמַ֣ת שֹׁמְר֔וֹן וְאָמְר֗וּ חֵ֤י אֱלֹהֶ֙יךָ֙ דָּ֔ן וְחֵ֖י דֶּ֣רֶךְ בְּאֵֽר־שָׁ֑בַע וְנָפְל֖וּ וְלֹא־יָק֥וּמוּ עֽוֹד׃ ב' כיפלו

ט א רָאִ֨יתִי אֶת־אֲדֹנָ֜י נִצָּ֣ב עַל־הַמִּזְבֵּ֗חַ וַיֹּ֩אמֶר֩ הַ֨ךְ הַכַּפְתּ֜וֹר וְיִרְעֲשׁ֣וּ הַסִּפִּ֗ים וּבְצַעַם֙ בְּרֹ֣אשׁ כֻּלָּ֔ם וְאַחֲרִיתָ֖ם בַּחֶ֣רֶב אֶהֱרֹ֑ג לֹֽא־יָנ֤וּם ק"ד · ב' מ"ל · ל' . ל' · ב' חד מ"ל

סַקּוְעַל כָּל רֵישׁ מְרַט וַאֲשַׁוִּינַהּ כְּאֵבֶל יָחִיד וְסוֹפָהּ כְּיוֹם מְרִיר׃ יא הָא יוֹמַיָּא אָתַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים וְאֶשְׁלַח כַּפְנָא בְּאַרְעָא לֵית דְּכָפֵן לְמֵיכַל וְלֵית דִּי צָחֵי לְמִשְׁתֵּי אֱלָהֵין לְקַבָּלָא יָת פִּתְגָמָא דַיְיָ׃ יב וִישַׁתְלְהוּן מִיַּמָּא עַד מַעַרְבָא וּמִצִּפּוּנָא עַד מַדִּינְחָא יְהָכוּן לְמִתְבַּע אוּלְפַן מִן קֳדָם יְיָ וְלָא יַשְׁכְּחוּן׃ יג בְּיוֹמָא הַהוּא יִשְׁתַּלְהְיָן כְּנִישְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל דְּאִינוּן דָּמְיָן לִבְתוּלָן שַׁפִּירָן דְּטָעָאָה בְּשִׁפְרְהֶן עִם עוּלֵימִין תַּיָּבִין וִיהוֹן מְטָרְפִין וּרְמָן בִּצְחוּתָא׃ יד דִּי מְקַיְּמִין בְּחוֹבַת שֹׁמְרוֹן וְאָמְרִין קְיָמָא דַחַלְתָּא דִּי בְדָן וְקִיָּמִין גִּימוּסֵי בְּאֵר שֶׁבַע וְיִפְּלוּן וְלָא יְקוּמוּן עוֹד׃ א אֲמַר עָמוֹס נְבִיָּא חֲזֵיתִי יָת יְקָרָא דַיְיָ אִסְתַּלֵּק מִכְּרוּבָא וּשְׁרָא עַל מַדְבְּחָא וַאֲמַר אִם לֵית עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל תָּיְבִין לְאוֹרָיְתָא טְפֵי מְנַרְתָּא אִתְקְטֵיל מַלְכָּא יֹאשִׁיָּה וְיִחְרַב בֵּיתָא וְיִתְפַּגְּרָן עֲזָרָתָא וּמָנֵי בֵּית מַקְדְּשָׁא בְּשִׁבְיָא יְהָכוּן וּשְׁאָרֵיהוֹן בְּחַרְבָּא אֶקְטוֹל לָא יְעָרוֹק

למים ה' דגשים בקריאה וסי' ויצמא שם העם למים . רפאתי למים האלה . הוי כל צמא לכו למים . ואדיריהם שלחו צעיריהם . לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם : ולא יקומו ב' וסימ' היפלו ולא יקומו. וחי דרך באר שבע : אהרג ב' חד מ"ל וחד חסר וסימ' וכל שריה אהרוג עמו אמר ה' . ובצעם בראש כלם . קדמא מ"ל :

תולדות אהרן כיום מר. ברכות יז סוכה כה ת"ק כא זבחים ק : ימים באים . שבת קלח : באשמת שומרון . פס סז : אלהיך דן . (שבת ח) : נצב על המזבח . ר"ה לא (סוטה יז) :

רדק

ל יחיד אבים הארץ לאבל מתאבל על בנו יחידו גדול לו וכן יתאבלו יושבי כבד מאד : ואחריתם כפל הענין במלות שונות יד הוא יום מר : ים באים . לפי שהם ה האל יתברך כמו שאמר ונבא ולא תטיף אמר כי ים שיתאוו לנבואת האל או והם כל ימי בית ב' אחר כי הנביא כי בו פסקה כל ימי הגלות הזה : נ בארץ . בארץ ישראל זה הרעב וזה הצמא הרעב שמשוטט לבקש אדם הצמא שהוא מחפש ן ישוטטו ישראל אחר אם לבקש דבר ה' שהוא ימצאו וזה כל ימי בית שני גלות : (יב) ונעו מים עד חכם רבי אברהם א"ע ז"ל מים הדרומי שהוא ים סוף עד ים הגדול שהוא מערב ארץ ישראל ומצפון ועד מזרח והנה זכר ארבע הרוחות והנה בארץ ישראל לא ימצאו דברי הנבואה ם לארץ ובימי הגלות : (יג) ביום ההוא תתעלפנה . ענין עייפות ויגיעת הנפש עד שלא יוכל האדם לעמוד על עצמו וכמעט תצא רוחו וכן ותך השמש על ראש יונה ויתעלף ינו ז"ל שמא יתעלפו : הבתולות היפות והבחורים בצמא . אפילו הבתולות והבחורים שדרכם להתעסק בעניני העונג ישמחו על דבר ה' לשמעו לאורך הימים שיפסק מהם יתאוו ד) הנשבעים באשמת שמרון . כמו שמואסים היום דבר ה' ונשבעים באשמת שמרון וחי אלהיך דן תחת חי ה' כן יתאוו לו עוד ולא ימצאוהו ואשמת שמרון הוא העגל אשר בבית לא פו בשמרון כי ראש מלכות אפרים שמרון והמלכים הם המחזיקים בעבודת העגלים והעם אחריהם כמו שפירשנו למעלה : ואמרו חי אלהיך דן . ויאמרו הנשבעים אחד לחברו חי אלהיך דן א העגל כי האחר היה בדן והיו נשבעים באותו שבבית אל ובאותו אשר בדן : וחי דרך באר שבע . כי מבאר שבע שהוא סוף התחום היו הולכים אל העגל אשר בדן שהוא בסוף כ' כמו שכתוב מדן ועד באר שבע ומרוב שהיו דבקים בעבודת העגלים היו חושבים שהיו מקבלים שכר טוב אם ילכו מלעבוד אותו אשר בדן כמו שכתוב וילכו העם לפני האחד עד נים חי אותו שהלכו אליו דרך באר שבע : ונפלו . אותם שעושין כן יפלו ולא יקומו עוד ויונתן תרגם דמקיימין וגומר תרגם דרך כמו והודעת להם את הדרך : (א) ראיתי את ה' בח . אמר שראה במראה הנבואה כבוד ה' נצב על המזבח בבית המקדש : ויאמר הך הכפתור וירעשו הספים . אמר למלאך שיכה כפתור ההיכל והספים הם שתי מזוזות השער ור המשקוף אשר עליהם ונקרא כפתור לפי שמציירים בו כפתורים ופרחים ואמר לו שיכה הכפתור ומכת הכפתור ירעשו הספים : ובצעם . המלה מלעיל בשני פשטין והוא צווי מקום נר"ו כי המנהג בצר"י כמו שמעם שלהם כן כתבו רבי יונה וכן כתבו אחז"ל לפי שאמר הך צווי ובצעם גם כן צווי ויתכן שיהיה פעל עבר מוסב לעתיד מפני הוי"ו ר"ל ויבצעם האל א זויב אם יאמר על האל יתברך כמו שאמר אחר כן אהרוג טוב ואף על פי שאמר מתחלה ובצעם לשון נסתר ואחר כך אמר אהרוג כן מנהג המקרא בהרבה מקומות ונפתחה עי"ן מ' שהמלה מלעיל ופי' בצעם ענין חתיכה וכריתה כמו מן הדגום יתר ידו ויבצעני ותרגום פתות אותה פתים בצע יתה בצועין : ופי' בראש כולם מי שהוא בראש כולם והם הכהנים ואמר שיבצעם ס' גם הם פשעו בו : ואחריתם . אחר העם . כמו ואחריתך בחרב יפול כמו עמך וקרא העם אחרית לפי שהם אחרית לראשי העם והכפתור שאמר הוא משל לראשים כמו שהוא ראש וכ ס שאמר שראה שהיה נצב על המזבח לומר שלא רצה בעבודת הכהנים : לא ינום להם נס . מאותם שנתחייבו הריגה כי אתם שנתחייבו גלות : ולא ימלט . שיתבא או

מצודת דוד

ים עדת ישראל להיות מתאבלת כדרך האבילות שעושין על בן יחיד : מר . הוא יום מיתת בן יחיד וכפל הדבר במ"ש : (יא) כי אם לשמוע ר' יהיו תאבים אל הנבואה ולא ימצאו כי תפסק הנבואה בהיותם בגולה : ינע ינועו ללכת מים הדרומי הוא ים סוף שהוא בדרומה של א"י עד הים י גבול הצפוני עד גבול המזרחי ר"ל אפי' בא"י תפסק הנבואה : ישוטטו . אנ לבקש דברי נבואה ולא ימצאו : (יג) ביום ההוא . הוא יום הפירענו' : . נור הצמאון יתעלפו הבחורים והבתולות כי לא ימצאו מים לשתות כאשר גנו : (יד) הנשבעים . ר"ל כי הם הנשבעים בעגל של שומרון ובשבועת' ו זה הרוצי נשבע חי אלהיך העגל העומד בדן : וחי דרך . ר"ל חי הולכי דרך באר שבע אל המזבחות שעמדו שם לעכו"ם כמ"ש ובאר שבע לא תעבורו ה : ונפלו . לכן יפלו ולא יקומו עוד ר"ל בזמן בית השני לא יקומו אבל בגאולה העתידה יקומו כולם יסודה ואפרים : ט (א) הך הכפתור . הכה את הכפתור פ ומהכאה ההיא ירעשו המזוזות ר"ל באבדן המלך יחרדו השרים ועל יאשיהו יאמר כי אחר שנהרג הוא הושפל המלוכה ולא היה ביד השרים להמליך ג וכאשר המליכו את יהואחז הסירו מלך מצרים מן המלוכה ונתן עונש על הארץ כמ"ש במ"ב ומאז לא המליכו מלך מדעתם : ובצעם . חמדת עשרם יגלה י כי עד שלא גלו הם בימי צדקיה הוגלה נ"כ אוצרות בית ה' ואוצרות בית המלך כמ"ש במ"ב : ואחריתם . בניהם ובנותיהם אהרוג בחרב הבבליים : לא ינום

מצודת ציון

(שם יג) : (יב) ונעו מלשון תנועה : ישוטטו . ענין ההליכה אנה ואנה כמו שוטטו בחוצות ירושלים (ירמיה ה') : (יג) תתעלפנה . ענין התלאות ועדר ההרגשה כמו בניך עלפו (ישעי' נ"א) : (יד) באשמת . מל' אשם וכן נקרא העכו"ם כן מאשמם עובדים וכן תקרא פשע עכו"ם כמ"ש והפשע שמם (דניאל ח) : עוד . ענין זמן רב ודוגמתו ויבך על צואריו עוד (בראשית מ"ו) : (א) הכפתור . הוא המשקוף וקראו כפתור לפי שעושין בו ציורי כפתורים העגולים כעין תפוחים וכן ובכפתורים ציציו (ד"ה ב) : וירעשו . ענין תנועה חזקה : הספים . הם המזוזות כמו וסף השער (יחזקאל ט) : ובצעם . חמדת עשרם כמו בצע כסף (שופטים ה) : ואחריתם. כן יקראו הבנים והבנות כמו ולא לאחריתו (דניאל י"א) : ינום . ענין בריחה : להם . כמו מהם

אבן עזרא

(ב) אם יחתרו בשאול. למטה וכתוב ערום שאול נגדו: בראש הכרמל. יערו וכרמלו ואם בקרקע הים ישכנו נחש והוא דג גדול דומה לנחש וכתוב נחש בריח נחש עקלתון: (ג) ואם. כל זה דיבר הנביא להפחיד מי שאין לו לב להבין גבורת השם: (ד) ושמתי עיני. פירוש לראותו והנה נכון הוא לטובה גם לרעה: (ה) ואדני. הטעם שיגזור גזירה עליה: ותמג. הפך תולדתה כי היא יבישה: ואבלו כל יושבי בה. כדור המבול: ועלתה. וטעם ועלתה כיאור שיעלה בתמוז: (ו) הבונה. הטעם להזכיר זה כי הוא ברא הארץ וכל יושביה ואנה יוכלו להסתר ולברוח מפניו והנה בכל הארץ יגע ומיד תמוג ואף כי חלק מאלפי אלפים הם בן אדם היושבים בה ושב ואמר כי הארץ לא תעמוד כי אם בכח שמים והמעלות הם גלגלי הרוח והקור והאש כי הם כולם גלגלים זה למעלה מזה והנה אלה בין הארץ ובין השמים: ואגדתו. הם החיים: על ארץ יסדה. שהם כאגודות והזכיר פעם אחרת הקורא למי הים לצורך החיים להוריד מטר והטעם כי אני הכינותי לבני האדם כל צרכם והנה איטיב להם אם ישמעו בקולי ואם מרדו בי לא ימלטו כי הכל בידי: (ז) הלא. אמר יפת

תרגום

לְהוֹן דַעֲרִיק וְלָא יִשְׁתְּזֵיב לְהוֹן דְמִשְׁתֵּיזֵיב: ב אִם יַדְמוֹן לְאִטַמָרָא כִּדְבִשְׁאוֹל מִתַּמָן בְּמֵימְרִי יַדְבְּרִינוּן סַנְאֵיהוֹן וְאִם יִסְקוּן בְּטוּרִין דְרָמִין עַד צֵית שְׁמַיָא מִן תַּמָן בְּמֵימְרִי יַחֲתוּנוּן: ג וְאִם יַדְמוֹן לְאִטַמָרָא בְּרֵישֵׁי מִגְדְלֵי כְרַכַּיָא מִתַּמָן אַפְקִיד בְּלוֹשִׁין וְיִבְלְשׁוּנוּן וְאִם יִטַמְרוּן מִן קֳדָם מֵימְרִי בְּנִיסֵי יַמָא מִתַּמָן אַפְקִיד יַת עַמְמַיָא דְתַקִיפִין כְּחִוְיָא וְיִקְטְלוּנוּן: ד וְאִם יְהָכוּן בְּשִׁבְיָא קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן מִתַּמָן אַפְקִיד יַת דְקַטְלִין בְּחַרְבָּא וְיִקְטְלוּנוּן וַאֲשַׁוֵי מֵימְרִי עֲלֵיהוֹן לְבִישָׁא וְלָא לְטָבָא: ה וַייָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת דִי נָזִיף בְּאַרְעָא וְזָיְעָא וְיִצְדוּן כָּל דְיָתְבוּן בָּהּ וְיִסִיק עֲלַהּ מַלְךְ בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ דְסַגִי כְּמֵי נַהֲרָא וְיַחְפִינָהּ כּוּלָהּ וְתִשְׁתַּקַע כְּנַהַר מִצְרָיִם: ו דִי אַשְׁרֵי בְּתְקוֹף רוּמָא שְׁכִינַת יְקָרֵיהּ וּכְנִשְׁתֵּיהּ עַל אַרְעָא קַשְׁטָהּ דִי אֲמַר לְכַנָשָׁא מַשִׁרְיָן דְסַגִיאִין כְּמֵי נַהֲרָא וּמְבַדַר לְהוֹן עַל אַפֵּי אַרְעָא יְיָ שְׁמֵיהּ: ז הֲלָא כִּבְנִין רְחִימִין אַתּוּן

עמוס ט

לָהֶם נָס וְלֹא־יִמָּלֵט לָהֶם פָּלִיט׃
ב אִם־יַחְתְּרוּ בִשְׁאוֹל מִשָּׁם יָדִי תִקָּחֵם וְאִם־יַעֲלוּ הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם אוֹרִידֵם׃
ג וְאִם־יֵחָבְאוּ בְּרֹאשׁ הַכַּרְמֶל מִשָּׁם אֲחַפֵּשׂ וּלְקַחְתִּים וְאִם־יִסָּתְרוּ מִנֶּגֶד עֵינַי בְּקַרְקַע הַיָּם מִשָּׁם אֲצַוֶּה אֶת־הַנָּחָשׁ וּנְשָׁכָם׃
ד וְאִם־יֵלְכוּ בַשְּׁבִי לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם מִשָּׁם אֲצַוֶּה אֶת־הַחֶרֶב וַהֲרָגָתַם וְשַׂמְתִּי עֵינִי עֲלֵיהֶם לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה׃
ה וַאדֹנָי יֱהוִה הַצְּבָאוֹת הַנּוֹגֵעַ בָּאָרֶץ וַתָּמוֹג וְאָבְלוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי בָהּ וְעָלְתָה כַיְאֹר כֻּלָּהּ וְשָׁקְעָה כִּיאֹר מִצְרָיִם׃
ו הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָו וַאֲגֻדָּתוֹ עַל־אֶרֶץ יְסָדָהּ הַקֹּרֵא לְמֵי־הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֵם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ יְהוָה שְׁמוֹ׃
ז הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי

יג וסי׳ תפים לגברא דשבא שביא ודקים חמא וערק דפשט ידא בחיותא חכימתא וסקרת במיכלא　ב׳ המשכן　ל׳　ד׳　ג׳ מ״ל ל׳ ומ״ל ל״ד מ״ל　ס׳ מ״ל　תיו ק׳ ל׳. ס׳　ד׳. י׳ מ״ל　ל׳

רשי

יגלה בראש כולם: (ב) אם יחתרו בשאול. אם ידמון לאיטמרא ... ידי תקחם. במימרי ידברינון סנאיהון: ואם יעלו השמים. ואם יס... רמין עד צית שמיא מתמן במימרי יחתונון: (ג) בראש הכר... מגדלי כרכיא: משם אחפש. מתמן אפקיד בלושין ויבלשונון: בק... בניסי ימא איי הי... את הנחש. וי״ת עממ... כחויא: (ה) הנ... ותמוג. דנזיף ב... ותמוג לשון נוע וה׳... בארץ ותמוג כלומר... מאתי יבאת: (ו)... קבולת בריותיו... הישרים היא היתה... לתקנת השמים שנ... קיים: הקורא למי... לכנשא משרין... ימא: (ז) הלא כ... אתם לי. למה אמ... מכם אחרי אשר... אלי הלא מן בני... כשאר עכו״ם כ... נדמיתם לכם כ... (ירמיה יג) ההפוך...

ימלט י״ג וסי׳ בלשון לגברא דשבא ש... חמא וערק דפשט... חכימתא ושקרת בכ... נמסר במלכים א׳ סו... וירמיה סי׳ מ״ז: הנו... וסימנהון וכל הנו... דאשה כי יזוב זוב... ותמוג. ואין נוגע בא... א״נך: על ארץ מ׳ דס... וסים׳ ושבתי את ש... גבה לך ביפך... על ארץ פרזות... מעלותיו. להמטיר... איש. ידין בגוים מל... ביהוסף שמו בצאת... מצרים. יהללו אר... נשגב. והיה כמלאת...

רדק

או שיניתו האויב מלסרגו וי״ת כן אמר עמוס נביא חזיפי וגו׳ ובדרש ראיתי את ה׳ נצב על המזבח שהיה עומד על הדור לזוכתו ויאמר הך הכפתור זה יאשיה וירעשו הספים אלו סנקליטין שלו ובצעם בראש כולם א״ר פנחס א״ר יוחנן משל לסאה שהיא מלאה עוונות מי מקטרג בה גזל וזהו ובצעם מן ובוצע ברך והגזל הוא בראש כל העונות ור׳ יהודה אומר משמים. דר׳ יוחנן משל לבני אדם שהיה בהם עכו״ם וגלוי עריות ושפיכות דמים הגדול שבהם שקול כנגד כולם: (ב) אם יחתרו. אין להם מנוס ומפלט ממני לא למעלה ולא למטה ומפני זה זכר שאול ושמים... דוד אם אסק שמים וגו׳ וענין חתירה כענין חפירה כמו ואחתור בקיר: (ג) ואם יחבאו בראש הכרמל. יש מערות בראש הכרמל שיתחבא האדם בהם: ואם יסתרו מנגד עיני בקרקע הים... יחשבו להסתר בקרקע הים: את הנחש. הוא התנים הגדולים אשר בים והוא לויתן ויונתן תרגם ואם ידמון וגו׳. ונסי ימא הם איי הים: (ד) ואם ילכו. גם אותם שילכו... שהלכו למצרים יוחנן בן קרח ואשר עמו שהלכו שם מרצונם וחשבו להנצל שם מהרעב ומהחרב ועברו על דברי ירמיהו ושם השיגתם החרב כמו שאמר להם ירמיהו: (ה) ואדוני... הוא שהוא אלהי הצבאות צבאות מעלה ומטה ובידו הכל הוא יחריב ארצם והוא הנוגע בארץ ותמוג כמו שאמר למעלה תרגז הארץ ורגוז הארץ הוא הרעש ובמקום הרעש יהיו מים... למעלה וזהו שאמר ותמוג הארץ שהוא מסיסת הארץ במים כמו ברביבים תמוגגנה. והוסיף עוד ואמר ועלתה כיאור כולה ואמר ואבלו כל יושבי בה כלומר ישחתו ויאבדו כל יושבים ואבל כל יושב בה לשון יחיד דרך כלל והנה אמרו ואבלו כל יושבי בה לשון רבים דרך פרט: ועלתה כיאור. ולמעלה אמר ועלתה כאור בהעלם היו״ד. ושקעה ולמעלה ונשקה... בשמים מעלותיו. כתיב מעלותו בלא יו״ד הרבים וקרי ביו״ד וכמוהו רבים והשמים הוא כלל לכל הגלגלים והנה הוא בנה מעלות בשמים והם ט׳ גלגלים שהם זה למעלה מזה... ארץ יסדה. ואגדה הוא האש והרוח והמים שהם לאגדה אחת זה למעלה מזה והם על הארץ והנה זכר יצירת כל העולם מעלה ומטה והטעם איך לא יראו מפניו ואיך יוכלו להסתר... והוא ברא כל העולם ושופט ומשגיח על הכל כמו שאמר ה׳ צבאות והוא ברא הכל וישחית הכל כשירצה הוא הארץ אשר יסדה על מכוניה והיושבים עליה אם ירבו לחטוא ישח... שעשה במבול ובסדום ועמורה והנה הכל בידו כחומר ביד היוצר שיעשה כלי וישחיתהו ויעשה כלי אחר כן הוא יתברך ישחית בנינו כשירצה ויעשה בהם דבר והפכו גם בקיום... הפכים כמו שהוא קורא למי הים וישפכם על פני הארץ כמו שפי׳ למעלה והחכם רבי אברהם בן עזרא ז״ל פירש בשמים האויר המעלות הם שלשה היסודות שהם גלגלים זה... ואגודתו הם החיים על ארץ יסדה שהם האגודות: (ז) הלא כבני כושיים אתם לי בני ישראל. כבני כושיים שהם עבדים והם השחורים מבני כוש בן חם שהם נמכרים לעבדים...

תולדות אהרן ואגודתו. חגיגה יב אבות א מנחות כז כריתות ז זוהר לו: כבני כשיים. מ״ק יז:

מצודת ציון

מהם: ימלט. ענין ההמלטה: פליט. ענין שארית כמו פליט ושריד (איכה ב׳): (ב) יחתרו. ענין חפירה בקרקע כמו חתר בחשך בתים (איוב כ״ד): בשאול. בקבר עמוק: (ג) יחבאו. ענין הסתרה כמו חבי כמעט רגע (ישעיה כו): אחפש. ענין חקירה כמו ויחפש רוחי (תהלים עז): הנחש. הוא הלויתן הדומה למראה נחש וכמ״ש על לויתן נחש בריח (ישעיה כז): ונשכם. מל׳ נשיכה בשינים: (ה) ותמוג. מל׳ המגה והמסה: ואבלו. ענין השחתה כמו אבלה אדמה (יואל א): ושקעה. ענין נפילת הדבר בעומק כמו אשקיע מימיהם (יחזקאל לב): (ו) מעלותיו. מלשון עליה הבנוי ממעל ואמר בלשון שאלה על הגלגלים: ואגודתו. ענין קבוצה אחת וכן יהיו לאגודה אחת (ש״ב ב): (ז) כבני כושיים. הם האנשים השחורים מבני כוש

מצודת דוד

ינוס וגו׳. הרוצה לנוס לא יוכל: ולא ימלט וגו׳. הוא כפל ענין במ... יחתרו בשאול. אם יעמו לעצמם מחתרת בשאול ר״ל בעומק הארץ ל... הנה ידי תקחם משם למסרם ביד האויב והוא ענין מליצה ור״ל שלא... בשום תחבולה להנצל מיד הבבליים: משם אורידם. להיות נמצאים בי... (ג) ואם יחבאו. ואם יסתירו עצמם בראש הר הכרמל שהיה שם מקומו... משם אחפש. ממקום מחבואם אחפשם למצוא אותם ולקחתים למסרם ב... ואם יסתרו. ואם יחשבו להסתר מפני בקרקעית הים: משם. מ... אצוה את הנחש הוא הלויתן שהוא ינשך אותם והכל הוא ענין מליצ... ילכו בשבי. ר״ל אם יכנעו לפני הבבליים וימסרו עצמם בשבי למען ירחמו עליהם: משם. ממקום שילכו אצוה את החרב להרגם ר״ל לא יועיל להם ההכנ... יהרגום הבבליים בארצות גלותם: ושמתי וגו׳. אשגיח עליהם לעשות עמהם רע ולא לעשות עמהם טובה: (ה) וה׳ וגו׳. והנה ה׳ הוא המושל בצבאות... ויוכל הוא לעשות חפצו בכל מקום ובכל דבר: הנוגע בארץ. כאשר יגע בארץ היא נמסת וכלה וכל היושבים בה יהיו נשחתים: ועלתה. המים ת... כמו היאור המכסה את כל הארץ בגאתו להשקות השדות: ושקעה. ר״ל עם כי בתחילה יגרשו המים רפש ומים הנה אח״ז תהיה נשקע הרפש וה... קרקעית המים כמו יאור מצרים שאחר שנורשין מימיו רפש ומים אח״ז נשקע למטה ר״ל אחר השמדת הרשעי׳ תהיה ההרווחה: (ו) הבונה. הוא הבונה בשמים מעלו... מזה ועל גלגלים יאמר שהם זה למעלה מזה: ואגודתו. קבוצת בריותיו יסדה על הארץ: הקורא למי הים. להעלותם בהעבים ואח״ז שופכם ומורידם ע״פ... שמו. המורה שהכל שלו ובידו ומוסב למעלה לומר הואיל וכן הוא לא תמצאו א״כ שום תחבולה להנצל לו מהפורענות שהוא מייעד להביא: (ז) הלא

רשי

...תוכלו להטיב : הלא. בטובתי תחילה בוחרי בכם היא הוצאה
...אתכם מארץ מצרים ומה לי בכך אף פלשתים כך הוצאתי מכפתור
...פתורים על עוים כענין שנאמר (דברים ב) והעוים היושבים בחצרים
...וגו' כבשו גם בני עזה ושאר סרני פלשתים תחתיהם והוצאתים
...עפ"כ לא עשיתים לי
...ארם מקיר. וכן אני
...גלות את ארם מקיר
...סנחריב ולקץ הימים
...מלכות אשור יצאו :
...דתי אותה. הממלכה
...אבל בית יעקב לא
...ט) כי הנה אנכי מצוה.
...ולהניעם בכל הגוים
...ויתירה כאשר ינוע
...רין בכברה לאחר
...כו סובין הדקין ונותרו
...ין יכולין לצאת ואז
...מנענע בכל כחו :
...ידי אחר ולא יתכן
...יע שהוא דבר הנע
...י) לא תגיש ותקדים
...רעה. בשביל עוונינו
...הרעה לגשת ולבא :
...ההוא. אחרי בא
...אלה יבא יום ההוא
...גולה ובו אקים סוכת
...לת. י"ת מלכותא
דבית

יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא אֶת־
יִשְׂרָאֵל הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר וַאֲרָם מִקִּיר׃ ל'
ח הִנֵּה עֵינֵי ׀ אֲדֹנָי יְהוִה בַּמַּמְלָכָה
הַחַטָּאָה וְהִשְׁמַדְתִּי אֹתָהּ מֵעַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה אֶפֶס כִּי לֹא הַשְׁמֵיד ל'
אַשְׁמִיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה׃ ל' ומ"ל
ט כִּי־הִנֵּה אָנֹכִי מְצַוֶּה וַהֲנִעוֹתִי ל' וחסר יו"ד
בְכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
יִנּוֹעַ בַּכְּבָרָה וְלֹא־יִפּוֹל צְרוֹר אָרֶץ׃ ל' ומ"ל. ל'
י בַּחֶרֶב יָמוּתוּ כֹּל חַטָּאֵי עַמִּי
הָאֹמְרִים לֹא־תַגִּישׁ וְתַקְדִּים בַּעֲדֵינוּ ל' ומ"ל
הָרָעָה׃ יא בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־ ל' ומ"ל
סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת וְגָדַרְתִּי אֶת־
פִּרְצֵיהֶן וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ ל'. ו'

חשיבין קדמי בית ישראל אמר יי הלא ית ישראל אסקית מארעא דמצרים ופלשתאי מקפוטקיא וארם מקירני : ח הא קדם יי אלהים גלן עובדי מלכותא חיבתא ואשיצי יתה מעל אפי ארעא ברם ארי לא גמירא ושיצאה אשיצי ית בית ישראל אמר יי : ט ארי הא אנא מפקיד ואבדר בכל עממיא ית בית ישראל כמא דמחזרין בערבלא ולא נפיל מניה אבן מבינה לארעא : י בחרבא יתקטלון כל חייבי עמי דאמרין לא תיתי ותוחי עלנא בישתא : יא בעדנא ההיא אקים ית מלכותא דבית דוד דנפלת ואבני ית כרכהון וכנישתהון אתקין ותשלוט בכלומלכותא ותגמר ותשיצי סגי משריתא והיא תתבני ותשתכליל כיומי

אבן עזרא

נשי הכושים השקר ואין איש יודע מי אביו ואתם בני אב אחד הייתם איככם כמו הפלשתים מכפתור וארם מקיר שנתערבו ויתכן כי טעם הלא את ישראל העליתי הנה כבר ידוע כי אני אביכם וכן אמר משה הלא הוא אביך קנך ומ"ש מארץ ישרת בעבור אחרת והנה הוא העליתיך ממצרי' ומפלשתי' ומכפתור וארם מקיר: (ח)הנה. מי גרם לכם להיותכם כבני כושיים שלא תדעוני המלכים שלכם כי כל מלכי ישראל עשו הרע על כן אשמיד ממלכת ישראל ולא יהיה עליהם מלך עוד בגלות שומרון והשבטים ביד מלך אשור : (ט) והניעותי בכל הגוים. שגלו בחלח וחבור וערי מדי. וטעם לא יפול צרור ארצה כאשר אמר כי לא ישמיד בית יעקב רק מקצתו לבדו ויפת אמר כל ממלכות הארץ ישמיד רק ישראל לבדו ישאר ופירוש סוכת דוד על חזקיהו שנמלט מיד סנחריב ולא שמו עד למרחוק וכן כתוב: (י) בחרב. כאשר יפול מה שאיננו דגן מהכברה שאין בו תועלת ככה יאבדו רשעי ישראל שהם אומרים בעבור רשעם לא תקריב הרעה לבוא ורבי ישועה אמר כי בעדינו כמו אלינו : (יא) ביום. יום יאמר על העת:
למען

ארץ מצרים דאורי' דכוו' : אקים ו' וסי' אקים את יצחק'. נביא אקים אל עלי . ואקים אל עלי . ואת דוד מלכם . אקים את סוכת דוד

תולדות אהרן סכת דוד . סנסד' לו זוסר פקודי ויקרא :

רדק

...עבדים לי כי מבית
...יפי אתכם והעליתי
...מצרי': ופלשתיים מכפתור
..., זה נפרש בענין המס וכי
...פים וארם מגלותם כמו שהעליתי אתכם מארץ מצרים כי אני הגליתי אותם מארצם בעבור השחתתם לפי שהיו שכניכם והרעו לכם מאד והגליתי אותם מארצם ואחר כך לא העליתי
...פם כמו שהעליתי אתכם מגלותכם ואף על פי שעדיין לא גלו ארם ופלשתים כשאמרם הנבואה זאת כי ארם גלו בימי אחז שהגלה אותם מלך אשור אל קיר כמו שכתוב ויעל מלך
...משק ויתפשה ויגלה קירה וכן התנבא זה הנביא על גלותם כמו שאמר וגלו עם ארם קירה ופלשתים גלו בימי צדקיהו כמו שכתוב בספר ירמיהו שהתנבא הוא על חרבנם ועל גלותם
...כן זכרם הנבואה כן כי דברי הנבואה הם במקומות רבים עבר במקום עתיד שהרי הוא כאלו נעשה כי דברי האל יתברך אמת ופירוש מכפתור פלשתים שהגלתי מכפתור כי פלשתים
...אמים היו כמו שאמר אשר יצאו משם פלשתים ואת כפתורים וכן כתוב בנבואת ירמיהו על פלשתים כי שודד ה' את פלשתים שארית אי כפתור ואמר פלשתים שגלו מכפתור העליתי אותם
...ר כן וכן ארם העליתי אותם מקיר אחר שגלו אליה כמו שהעליתי אתכם מגלותכם ממצרים וזהו הפירוש הנראה לי בפסוק הזה כי קשה הוא לפרשו. והכתוב גם כן מה שפירשו
...ם והשומר יבחר לו כטוב רש"י ז"ל פירש הלא כבני כושיים למה אמנע מלהפרע מכם אחרי שאינכם שבים אלי הלא מן בני נח באתם כשאר האומות ככושים אשר אינם שבים אלי
...ם כענין שנאמר היהפוך כושי עורו וגו' גם אתם תוכלו להטיב הלא בטובתי תחלה בחרתי בכם והיא ההוצאה שהוצאתי אתכם מארץ מצרים ומה לי בכך אף פלשתים כן הוצאתים מכפתור
...ורים על העוים כענין שנאמר והעוים היושבים בחצרים עד עזה וגומר כבשו גם את בני עזה ושאר סרני פלשתים היושבים תחתיהם והוצאתים מידם ואף על פי כן לא עשיתים
...ארם מקיר. וכן אני עתיד להעלות ארם מקיר שסנחריב הגלה אותם מארצם להם ולקץ הימים כשתבטל מלכות אשור יצאו משם והחכם רבי אברהם בן עזרא כתב כן אמר יפת כי
...ם הם השקר ואין איש מהם יודע מי אביו ואתם בני אב אחד הייתם ואיככם כמו פלשתים מכפתור וארם מקיר שנתערבו זה בזה ויתכן כי טעם הלא את ישראל העליתי הנה
...כי אני אביכם וכן אמר משה הלא הוא אביך קנך ומ"ש מארץ ישרת בעבור אחר והנה הוא העליתי אתכם ממצרים ומפלשתים ומכפתור וארם מקיר והאז"ל פירש הלא כבני כושיים
...משנים בעורם כל ימיהם כך איכם הרים מדרכיכם הרעים הלא את ישראל העליתי מארץ מצרים משעבודם ופלשתים מכפתור באו, להם המתחיתים שהחריבו אותם וכן אמר
...וים היושבים בחצרים עד עזה כפתורים היוצאים מכפתור השמידום וישבו תחתם אם כן נראה שהעוים בחצרים וגבולם היה עד עזה ועזה מערי פלשתים והכפתורים היוצאים
...שמידום וכל הנבואות שאמר מהממלכות והאומות באותה הפרשה לימים רבים ושנים ארוכים היו וכן וארם מקיר מקיר בא תגלת פלאסר שהגלם שם כמו שאמר ויעל מלך אשור אל
...ר וכן אמר בתחלת נבואה זו שהיה נבואת עמוס וגלו עם ארם קירה וכן אמר בכאן ופלשתיים מכפתור כי פלשתים מכפתור בא להם השודד וארם מקיר בא להם השודד כמו כן
...חרב בזה הפסוק דבר אלא שתרגם כבני כושיים כבנין רחימין כושיים נכתב בשני יודי"ן ונקראת הראשונה וכן ופלשתיים: (ח) הנה עיני ה'. בממלכה החטאה הוא מלכות אפרים
...כים היו רעים וחטאים מירבעם בן נבט עד הושע בן אלה: והשמדתי אותה. פירוש המלכות אשמיד שלא יהיה עוד מהם מלך אבל בית יעקב לא אשמיד: (ט) כי הנה אנכי
...אני גוזר עליהם שאניע אותם בכל הגוים כאשר ינוע בכברה כמו שינוע גרגיר החטה בכברה כשכוברים אותם ויפול לארץ העפר והפסולת שבה והגרגרים הטובים שהם גסים
...לא וכן הצרורות שבה שהם גסים והם מתנועעים בכברה אילך ואילך כשכוברין אותם כן ישראל יתנועעו ויטלטלו בכל הגוים ולא יפלו לארץ אלא החטאים שהם דומים לעפר ולפסולת
...וקום בגאולה ולא ישובו מחטאתם אותם יפלו לארץ והאחרים החיים שיהיו בזמן הגאולה וכן אותם שימותו בגולה ומתו בתשובה כלם יראו הגאולה וישובו לארצם ולא יפלו לארץ:
...מתו כל חטאי עמי. על אותם חטאים שבדורו אמר הנביא ולא כל החטאים כי רבים מהם גלו אלא החוטאים שהיו אומרים לא תגיש ותקדים בעדינו הרעה שהיו מתיאשים מן
...היו אומרים לא תקרב ותמסר בעדינו הרעה ונעשה כתאות לבינו ואם תבא הרעה לא תבא בעבור מעשינו אלא מקרה הוא בעולם כמו שאמר בתורה והלכתם עמי בקרי: (יא) ביום
...ה הגאולה אקים את סוכת דוד הנופלת לפי שאמר מלכות אפרים תבטל אמר כי מלכות דוד תקום והיא הסוכה על דרך משל כי היא סוככת על העם: וגדרתי את פרציהן. פרצי
ישראל

מצודת דוד

...יס וגו'. כמו בני כושיים שהמה עבדים לאדוניהם מעבדות עולם כן אתם
...כל ימי עולם כי הלא העליתי אתכם מארץ מצרים מבית עבדים לכן
...עבדים : ופלשתיים מכפתור. ר"ל וכי העליתי את פלשתיים בני כפתור מן
...גלו שמה : וארם מקיר. ר"ל וכי העלה את ארם מקיר שיגלו שמה ע"י
...כמ"ש (במ"ב) וכאומר הואיל ולא עשיתי ולא חטאתם לאומה אחרת כפי מה שעשיתי עמכם לכן קנוים אתם לי לעבדים : (ח) הנה עיני ה'. ר"ל הואיל
...ואתם פשעתם בי לכן הנה עיני ה' והשגחתו בממלכה החטאה היא מלכות אפרים להשמיד אותה : אפס וגו'. רק לא אשמיד את בית יעקב את המון העם
...כי לבד המלוכה אשמיד ולא יהיה בהם עוד מלך : (ט) והניעותי וגו'. אניע בגולה את ישראל בין הבבליים כמו שמנענעין תבואה בכברה לנפול העפר
...ויש אשר עם כל זה הצרורות הגסות לא יפלו לארץ דרך נקבי הכברה כי צר להם נקבי הכברה כן ישראל עם כי יהיו נעים ונדים בגולה לא יתמו הם
...ר"ל הפושעים והמורדים : (י) בחרב ימותו. המתים בחרב הבבליים יהיו כל החוטאים שבעמי אשר אומרים לא תבוא עלינו הרעה כי אין גמול ועונש אבל
...ישארו ולא יאבדם החרב : (יא) ביום ההוא. כאשר יתמו הפושעים : אקים וגו'. ר"ל אחזיר המלוכה לבית דוד אשר נפלה והושפלה בימי הגולה :
...וגו'. את הפרצה שהיה בה נגדור או ר"ל אז לא ימלוך מלך אחר על אפרים להיות פרצה מה במלכות בית דוד : והריסותיו. מה שהיה הרס במלכות
בית

מצודת ציון

כוש בן חם : (ח) אפס. ענינו כמו רק וכן ואפס את הדבר (במדבר כב) : (ט) והניעותי. מל' הנעה והנדה : בכברה. היא כעין נפה שמרקדין בו הקמח ודומה לו ועשית לו מכבר (שמות כז) : צרור. חתיכה גסה של עפר וכן אשר לא נמצא שם גם צרור (ש"ב יז) : (י) תגיש. ענין הקרוב : ותקדים. ענין מסירות : בעדינו. ר"ל עלינו : (יא) וגדרתי. ענין
בנין

כִּימֵי עוֹלָם׃ יב לְמַעַן יִירְשׁוּ אֶת־
ב׳ שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־
ו׳ כסיפרא סימן נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה עֹשֶׂה
אית בפסוק א״ב זֹּאת׃ יג הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה
ג׳ מ״ל. ג׳ מ״ל וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקֹּצֵר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים
בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס
ג׳ ומ״ל וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹגַגְנָה׃ יד וְשַׁבְתִּי
אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבָנוּ עָרִים
נְשַׁמּוֹת וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ
אֶת־יֵינָם וְעָשׂוּ גַנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת־
ג׳ וחד פריהן ג׳ פְּרִיהֶם׃ טו וּנְטַעְתִּים עַל־אַדְמָתָם
וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר־
ל׳ ס״פ נָתַתִּי לָהֶם אָמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

ב׳ ר״פ א א חֲזוֹן עֹבַדְיָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
ירמיה שמעתי יְהוִה לֶאֱדוֹם שְׁמוּעָה
ג׳ הד קמץ שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח
ג׳ קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה׃

עלמא׃ יב בדיל דירתון ית
ב׳ שארא דאדום וכל עממיא
בית ישראל דאתקרי שמי
ו׳ כסיפרא סימן עליהון בבן אנא יי עבד דא׃
אית בפסוק א״ב יג הא יומיא אתן אמר יי
ג׳ מ״ל. ג׳ מ״ל ויערע רדיא בחצודא ועצר
ענבין במפק בר זרעא וירבון
טוריא חמר מרת וכל רמתא
ג׳ ומ״ל יתפלחן׃ יד ואתיב ית גלות
עמי ישראל ויבנון קרוין
דצדין ויתובון ויצבון כרמין
וישתון ית חמרהון ויעבדון
גנין ויכלון ית אביהון׃
ג׳ וחד פריהן ג׳ טו ואקימינון על ארעהון ולא
יתלטלון עוד מעל ארעהון
ל׳ ס״פ דיהבית להון אמר יי אלהך׃

ב׳ ר״פ א נבואת עובדיה כדנן
אמר יי אלהים
ירמיה שמעתי לאדום בסורא שמענא מן
ג׳ הד קמץ קדם יי ואזגד בעממיא שליח
ג׳ קומו ונתעתד עלה לקרבא׃

רשי

...דבית דוד : (יב) למען יירשו . ישראל את שארית וגו' ואת כל ה[גוים] אשר נקרא שמי עליהם : אשר . כמו כי : (יג) ונגש חורש בקוצר . והשיג[...] בציר ובציר ישיג את זרע (ויקרא כו) לא יספיקו לחרוש עד שיגא ה[קציר] [...] יספיקו לבצור עד שיגא עת הזרע : תתמוגגנה . תרגם יונתן יתפלחן עבודה מתמוגגת בבע[...] עסים. יין טוב ומ[...]

(א) חזון עובדיה . [...] עובדיה לא[...] ניבא נבואה אחרת אלא[...] עובדיה גר אדומי ה[...] הקב״ה מהם ובהם[...] עליהם יבא עובדיה [...] שני רשעים אחאב ול[...] למד ממעשיהם ויפו[...] הרשע שדר בין שני [...] יצחק ורבק' ולא למד [...] הנ[...]

אבן עזרא

(יב) למען . זה הפסוק הפוך הוא והנה פירושו למען יירשו ישראל את שארית אדום וכל . הגוים אחרי מות סנחריב ואם על המשיח ברור הדבר הוא : (יג) הנה . עתה יספר טובת הארץ : תתמוגגנה . בחלב דרך קצרה : (טו) ונטעתים . ואני אנטעם על אדמתם כען שלא יזוז ממקומו והנה תבואתו וקטעמו והנה אשתלכו : השלם ספר עמוס :

לא ידענו דורו ולא נוכל לומר כי הוא הנזכר בספר מלכים בימי אחאב כי הם כתוב ועובדיה היה ירא את ה' ואילו היה זה הנביא בעצמו איך יקראנו ירא השם ולא יקראנו נביא כי הנבואה היא המעלה הנכבדת יותר . ולפי דעתי כי שמועה שמענו זה הנביא וירמיה וישעיה ועמוס שהתנבאו על אדום על כן אמר שמענו : (א) וציר . כאלו ציר שלוח בגוים שהתחברו ויאמרו אלה

הנופלת . והריסותיה אקים : סי' כל אמ״ת ד״תקע עושה קמ' קטו' פי' כל אלה הדברים מלכים תרי עשר דברי הימים תהלי' קהלות עזרא עושה נקוד בצירי במב״ב בסגול וסימ' נמסר במלכים גבי פרשתא דארבעת אנשים היו מצורעים והיא בחלק ב' סימ' ז' : אמר ה' אלהיך ל' סוף פסוק : חזון ב' ר״פ וסי' חזון ישעיהו בן אמוץ . חזון עבדיה כה אמר : עובדיה ל' דכוו' בנבי' וכל שאר נביאי' עובדיהו וכל כתובים עבדיה במ״ב עובדיהו וסימ' לזבולן ישמעיהו עבדיהו .

תולדות אהרן שבות עמי . ברכות כח ידים עו : חזון עובדיה . סנהדרין לט :

רדק

ישראל ואמר והריסות[...] ואמר ובניתיה על ההוכה [...] ירשו , הפסוק כמו הפוך אשר נקרא שמי עליהם אדום ר״ל אותם שנקרא את אדום וטעם למען אותם כימי עולם למען אויביהם שכניהם והם אדו[ם] ומואב ועמון וזהו שאמר וזהו שאמר כימי עולם [...] ישראל הם באדום נציבים כולם הכניעם לפניו וכן שירשו ישראל את הגוים שאמר בנבואת עובדיה ו[...] את הר עשו וכן אמר בנב[ואת] אדום ומואב משלוח ידם את שארית אדום ועובדיה יהיה שריד לבית עשו כ[י] עם עשו לא יהיה לבם של[...] יכלו לימות המשיח אב[ל] יירשו ישראל ולא כולם [...]

הם שלא יהיה ממנה חרבן עולם כי קאמם יהיה חרבן עולם לאות לדורות על שהרעו לישראל והם או אחיהם וקאתם ירשו אותה ישראל וישבו בה : עושה זאת . הגוזרה אני שאמר כי הכח בידי לעשות : (יג) הנה ימים באים . חורש בקוצר כל כך תהיה התבואה רבה עד שיתעסקו בקצירת התבואה עד עת החרישה ויפרשו זה בזה החורש בקוצר על דרך שא[מר] והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע אבל זה הוא יותר : ודורך ענבים במושך הזרע . כמו שאמר בתורה ובציר ישיג את זרע ופי' מושך הזרע נושא הזרע אל השדה ל[...] שאמר מושך הוא בלשון שאמר נושא משך הזרע והוא ענין יקר כמו משך חכמה והזרע יקר לזורעו וי״א במפיק בר זרעא : והטיפו ההרים עסיס . על דרך משל מרוב היין וה[...] דרך זבת חלב ודבש ועסיס הוא שם כלל לכל משקה שיוצא מן הענבים ומשאר פירות שיוצא המשקה מהם ונקרא עסים לפי שיוצא כמשקה מהם על ידי שאיתם וכותשם מן ועסות התמוגגנה . על דרך משל כאלו הגבעות נמוגו ומתמוססות מרוב החלב שזב עליהן מן הצאן ואף על פי שלא זכר חלב כן ר״ל אלא שסמך על המבין בחסרון כמלה וכן דרך המ[...] מקומות כמו שזכרנו רבים מהם מספר מכלול בחלק הדקדוק ממנו וכן אמר בנבואת יואל יטפו ההרים עסים והגבעות תלכנה חלב ויתכן שהכל דרך משל על שפע רוב הטובה ש[...] לישראל מבלי עמל ויגיעה כמו שפירשנו שם ושם אמר יעשו מן הקל והנה אמר והטיפו מן הכבד והענין אחד אלא שהכבד מורה רב הפעולה : (יד) ושבתי . מבואר הוא ומה שאמר יינם ואכלו פריהם ר״ל שלא יהיה יגיעם לריק שיעבדו אדמתם ויאכלו אויביהם השכנים להם כמו שעשו בהיותם על אדמתם קודם חרבנם כאשר לא היו עושים רצון האל ית' וכן א[מר] ישעיה ובנו בתים וישבו ונטעו כרמים ואכלו את פרים והנה אמר ואכלו פרים והנה אמר ושתו את יינם כוונת הענינים אחת כי הענבים הם לאכילה ולשתיית היין היוצא מהם ולשאר תבואות ושאר אילנות השדה : (טו) ונטעתים . כען הנטוע שלא יזוז ממקומו והענין שלא יגלו עוד מארצם וזה שיהיו תמיד עובדים האל ית' ועושין את רצונו : אמר ה' א[להיך] מאמר האל יתברך כנגד הנביא :

(א) חזון עובדיה . זה הנביא לא ידענו באיזה דור הנבא ודעת רז״ל שזהו עובדיה שהיה עם אחאב ועוד אמרו כי עובדיה גר אדומי היה והנבא רע על אדום היינו דאמ[רי] כשא דחק נגרא בגויה נשרוף מרדלא אמר בו בעל הערוך האומן שחק הקף איתו הקף עצמו שורף פיו בהדל חוק אמר הקב״ה יבא עובדיה שדר בין שני רשעים את[...] ולא למד ממעשיהם ויפרע מעשו הרשע שדר בין שני צדיקים יצחק ורבקה ולא למד ממעשיהם והנה כל נבואתו היתה על אדום ואמר כי עם חרבן אדום תהיה תשועת ישראל נבואתו והנבואה הזאת היתה בבית שני שהרעו בני אדום לישראל בחרבן בית שני כמו שפירשנו בנבואת עמוס בפרשת על שלשה פשעי אדום והנביא הזה התנבא שעתיד הקב״ה [...] מהם באחרית הימים בעלות ישראל מן הגלות וארץ אדום אינה היום לבני אדום כי האומות נתבלבלו ורובם הם בין אמונת הנוצרים ואמונת הישמעאלים ולא יכירו מהם מי הו[א] וממואב ומבני עמון ומשאר האומות כי כולם גלו מארצם ונתערבו באומים אלא שמלכות רומי היתה בתחלה רובם בני אדום ומה שאמרו הנביאים בחרבן אדום באחרית הימים שפירשתי בישעיה בפרשת קרבו גוים לשמוע וכן אמר ירמיהו במגילת קינות תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך פקד עונך בת אדום וגו' : כה אמר אדני אלהים לאדום . כמו אמרי לי אחי הוא : שמועה שמענו מאת ה' . שיאמרו הגוים על אדום שמועה שמענו מאת ה' וכאלו ציר בגוים שולח ומה היא השמועה שיאמרו גוי לגוי קומו ונקומה עליה עליה . על ארץ אדום או פי' הפסוק כמו הסוף אמר עובדיה שמועה שמענו אני והנביאים האחרים כי כה אמר ה' אלהים לאדום וציר בגוים שולח כמו שפירשנו וכן אמר ירמיה הנביא שמוע[ה]

מצודת ציון

בנין : פרציהן . ענין שבר חומה : והריסותיו . מל' הריסה ונתיצה : (יב) למען . ענינו כמו באופן כמו למען ינוח שורך (שמות כג) : (יג) ונגש . ענין הקרוב והדבוק : ודורך . הדרך לדרוך על הענבים להוציא היין : במושך . מל' משיכה והולכה : והטיפו . ענין הזלה : עסיס . כן יקרא היין וכן על עסיס כי נכרת מפיכם (יואל א) : תתמוגגנה . מל' המגה והמסה : (יד) ושבתי . ענין השקט ומרגוע כמו בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל) : שבות . מלשון שבי הגולה : נשמות . מלשון שממון : (טו) ינתשו . ענין עקירה כמו לנתוש ולנתוץ (ירמיה א) : וציר

מצודת דוד

בית דוד כל ימי הגולה שלא מלכו כלל הנה אז אקים אותם ואבנה לה[ם] ומתוקן כימי עולם ר״ל כמו שהיתה מאז בימי דוד עצמו : (יב) למען יירשו . [...] הוא הפוך כאשר אמר למען יירשו אשר נקרא וכו' ר״ל הממשלה שהי[...] שיירשו הטעם אשר שמי נקרא עליהם להיות נקראים עם ה' הם יירשו את הנשאר מכל הנבליים להיות להם לעבדים : עושה זאת . העושה הטובה [...] (יג) ונגש חורש בקוצר . ר״ל הרבה תבואה תצמח ויהיו עוסקים בקצירה [...] החרישה והחורש והקוצר יגשו ויפגשו זה בזה וכן יפגוש דורך ענבים במי שמושך ומוליך התבואה לזריעה כי ירבו הענבים ויהיו עוסקים בדריכת הענבים על [...] והטיפו . הרבה ענבים יגדלו בהרים ויהיה היין נוטף מהם והוא ענין מליצה : תתמוגגנה . ר״ל יהיה מרעה שמן והחלב יזוב מן הצאן וכאלו נמסו הגבעו[ת] [מ]זולת החלב : (יד) ושבתי . אעמיד בהשקט ומרגוע את בני השבי של עמי ישראל : ערים נשמות . שהיו שוממות בעת הגולה : וישבו . בהערים ההם ישבו [...] עוד משם : ושתו . הם ישתו היין ולא יבואו עוד עכו״ם לשתותה : ועשו גנות . יתקנו גנות ויזרעום : (טו) ונטעתים . יהיו מושרשים כאילן הנטוע : ולא [ינתשו] . ולא יהיו נעקרים עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם מאז ר״ל לא יגלו עוד ממנה כי שמה ישבו עד עולם :

(א) חזון עובדיה . זהו מראה הנבואה של עובדיה : לאדום . על אדום : שמועה שמענו . ר״ל אני ושאר נביאים שמענו שמועה מאת ה' כי הרבה נביאים [...] על חורבן אדום : וציר . ר״ל כאשר שמענו כן הוא כי כל הטהו״ם התעוררו

רשי

קטן נתתיך. כלפי שקראו אביו בנו הגדול ואמו בנה הגדול אמר לפני קטן הוא רבותינו דרשו קטן שלא היה להם לא כתב ולא ... בזוי. שלא מעמידין מלך בן מלך: (ג) שוכני בחגוי סלע. סומך על אבותיו אברהם ויצחק והם לא יועילו לו. חגוי כמו (ישעיה יט) והיתה ... יהודה למצרים לחגא ... כלעו ואל תתמה ... של חגוי שהיא כוי"ו ... (תהלים סה) וכוי"ו ... (בראשית כא) שאין ... אלא טי"ת וחי"ת: ... לך. עליך: איך ... למה נרדמתה דומה ... כל רצונם: הלא ישאירו עוללות. ואלה ... לך כלום כי יחפשו ... מלפניך: (ו) נבעו. ... איתגליין ולשון נבעו נתבקשו וכן אם ... בעיו (ישעיה כא): ... גבול שלחוך. אותם ... למזרח באו עמך ... גבול ארצך עד הספר ... עליך למלחמה ובזאת ... והצליחו: יכלו לך. ... לצאת ושבו מאחריך: ... ישימו מזור תחתיך. אף ... שם לך אחיך יעקב ... נתן לך לחם ונזיד ... על ידו בזית הבכורה: ... חולי: (ט) וחתו ... תימן. יחתו ויפחדו ... ארץ ישמעאל וי"ת ויתברון

עובדיה א

ב הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה
מְאֹד׃ ג זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ שֹׁכְנִי
בְחַגְוֵי־סֶלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ אֹמֵר בְּלִבּוֹ
מִי יוֹרִדֵנִי אָרֶץ׃ ד אִם־תַּגְבִּיהַּ
כַּנֶּשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ
מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־יְהוָה׃ ה אִם־
גַּנָּבִים בָּאוּ־לְךָ אִם־שׁוֹדְדֵי לַיְלָה
אֵיךְ נִדְמֵיתָה הֲלוֹא יִגְנְבוּ דַּיָּם אִם־
בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יַשְׁאִירוּ
עֹלֵלוֹת׃ ו אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ
מַצְפֻּנָיו׃ ז עַד־הַגְּבוּל שִׁלְּחוּךָ כֹּל
אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ הִשִּׁיאוּךָ יָכְלוּ לְךָ
אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר
תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ׃ ח הֲלוֹא
בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה וְהַאֲבַדְתִּי
חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו׃
ט וְחַתּוּ גִבּוֹרֶיךָ תֵּימָן לְמַעַן יִכָּרֶת־

ד׳ · ד׳ · ג׳ · ב׳ ר״פ אם אם אם · נעיא. פ׳ נגתא ג׳ · ג׳ · ג׳ חד מ״ל

תרגום

ב הָא חַלָּשׁ יְהַבְתָּךְ בְּעַמְמַיָּא
בְּסִיר אַתְּ לַחֲדָא׃ ג רְשַׁע
לִבָּךְ אַטְעֲיָךְ דְּאַתְּ דָּמֵי
לְנִשְׁרָא דְּשָׁרֵי בְּשִׁנֵּי כֵּיפָא
בְּרוּמָא מוֹתְבֵיהּ אֲמַר בְּלִבֵּיהּ
מַן יַחֲתִינַנִי לְאַרְעָא׃ ד אִם
תְּרִים כְּנִשְׁרָא וְאִם בֵּינֵי
כוֹכְבַיָּא תְּשַׁוֵּי מְדוֹרָךְ מִתַּמָּן
אַחֲתִינָךְ אֲמַר יְיָ׃ ה אִם
גַנָּבִין אֲתוֹ עֲלָךְ אִם בָּזוּזֵי
לֵילְיָא אֵיכְדֵין הֲוֵיתָא דָמִיךְ
עַד דְּגָנְבוּ מִסַּתְהוֹן וְאִם
חָטוֹפִין כִּקְטוֹפִין אֲתוֹ עֲלָךְ
הֲלָא מְשַׁאֲרִין עוֹלְלָן׃
ו אֵיכְדֵין אִתְבְּלַשׁ עֵשָׂו
אִתְגַּלְיָן מַטְמוֹרוֹהִי׃ ז מִן
תְּחוּמָא אַגְלְיוּךְ כֹּל אֱנָשָׁא
קְיָמָךְ אַטְעִיוּךְ יְכִילוּ לָךְ אֱנָשֵׁי
שְׁלָמָךְ אָכְלֵי פְתוֹרָךְ שַׁוִּיאוּ
תַקְלָא תְּחוֹתָךְ מְדֵלִית בָּךְ
סוּכְלְתָנוּ׃ ח הֲלָא בְּעִדָּנָא
הַהִיא אֲמַר יְיָ וְאוֹבֵיד חַכִּימִין
מֵאֱדוֹם וְכָל גְּבַר דְּבֵיהּ סוּכְלְתָנוּתָא מִכְּרַכָּא דְעֵשָׂו׃ ט וְיִתַּבְּרוּן גִּבָּרָךְ יָתְבֵי דָרוֹמָא

אבן עזרא

אלה לאלה קומו: (ב) הנה קטן. כי מספרם מעט ואין ארץ מלכותם רחבה: (ג) זדון. שוכני חסר כ"ף כי השבת כי הר שעיר ימלטך כשוכני בחגוי הסלע: (ד) אם תגביה כנשר. פועל יוצא והפעיל חסר והוא מקום קנך וככה המגביהי לשבת וכבר פירשתיו הטעם תגביה מקום קנך כנשר: (ה) אם גנבים. בסתר: שודדי לילה. נדמיתה. נכרתה כמו נדמה שמרון: (ו) איך. נבעו. כמו אם תבעיון בעיו: (ז) עד. לא יכלו אנשי בריתך להושיעך רק שלחוך עד סוף הגבול שלך בלכת פליטך בשביה: לחמך. כאשר היית במקומך זהו תחתך: אנשי שלומך. המאכילים איתך נותני מזור בלחמך ולא הרגשת ומזור כמו מזורו. ותחסר כ"ף ממלת אין כאיש אשר אין תבונה בו וכמוהו ולאין אונים עצמה ירבה ולאיש אין איכים ורבי מרינוס אמר בו כמו ממנו וכל ערל לא יאכל בו לא התבוננת ממנו: (ח) הלא. לא יועילוך להצילך חכמיך וגם גבוריך: (ט) וחתו. תימן אולי הזכירו לתקפו גבוריך שהם מתימן כי הוא מבני אדום: למען יכרת איש. מרוב ההרג ולא ישאר פליט וטעם למען דבק

והאנשים עשים באמונה: קנך ג׳ וסימ׳ ושים בסלע קנך. כי תגביה כנשר קנך דירמיה. ואם בין ככבי׳ שים קנך: ב׳ ר"פ אם אם אם וסי׳ אם גנבים באו לך. אם לשבט אם לארצו: שלמך ג׳ ב׳ חס׳ וחד מ"ל וסי׳ נמס׳ בישעיה סי׳ מ"ח וירמיה

תולדות אהרן הנה קטן. עכו"ם י: זדון לבך. סנהדרין פט עקידה שער יט: תגביה כנשר. (נדרים לח): נחפשו. ב"ק ג: ישימו מזור. סנהדרין לב:

רדק

... מעתי מאת ה׳: (ב) הנה ... ושפל. כמו קטנתי מכל ... וכן ת"י הא חלש יהבתיך ... בעממיא. וכן אמר בזוי ... כלומר שלא יחושו לך שאר ... תאבד: נתתיך. כמו אתנך כי בנבואות עבר במקום עתיד רבים: (ג) זדון לבך השיאך. להגדיל פה ולהרחיב אף לאחיך יעקב: שכני בחגוי סלע. כשהיית שוכן בהר שעיר חשבת שאתה נשגב ... שיורידך ממנו: מרום שבתו. מרום ישיבתו היה בחגוי סלע והוא הר שעיר ובירמיה מרום גבעה שכני כמו שוכן והיו"ד נוספת. וכן חצבי מרום קברו היושבי בשמים והדומים להם. ... חוג הארץ חג וחוג ענין אחד כלומר סביב הסלע ר"ל ראש הסלע והוא המגדל הבנוי עליו: (ד) אם תגביה כנשר. אם תגביה שבתך כמו הנשר שיעוף גבוה מכל העופות: שים. ... וכן עלה ומות בהר כמו תמות: (ה) אם גנבים. אמר דרך תימה שיתמהו הרואים בעת החרבן של אדום ויאמרו מה זה היה לך אם גנבים שודדוך בלילה שהיית ישן ולא הרגשת בהם ... כנגדם: הלא יגנבו דים. כי דרך הגנבים לגנוב דים כלומר די יוכלון שאת ויניחו הנשאר: אם בוצרים באו לך. כלומר אם באו לך שודדים ביום כבוצרים שיבצרו הכרם ויעזבו פעם אחר ... כמו שאמר השב ידך כבוצר על סלסילות אעפ"כ אי אפשר שלא ישאירו עוללות שאינם נראות להם מקטנותן וכן נסתרות תחת עלי הגפן אבל אתה איך נחפשת שלא השאירו השודדים לך ... מטמוני מסתרים גנבים ושודדי לילה הענין אחד והוא כפול במ"ש כי רוב הגנבים יגנבו בלילה: איך נדמית. נכרת כמו נדמו עמי מבלי הדעת נדמה מלך ישראל וי"ת אכדין הוית׳ דמיך ... מיסתהון כלומר איך היית ישן: (ו) איך נחפשו עשו. פי׳ מטמוני עשו כמו שאמר נבעו מצפוניו והענין כפול במ"ש נבעו מתרגום ויבקש ובעא וכן אם תבעיון בעיו: (ז) עד הגבול. ... ואוכלי לחמך שהיית בוטח בהם הם הגלוך ושלחוך עד גבול אויביך השודדים אותך כאלו הם נוסים ובוכים על גלותך והם הם שעזרו אויביך תחתיך ואתה לא הרגשת ולא הבנת כי ... תאבד חכמתך וגבורתך: לחמך. פי׳ אוכלי לחמך: מזור. פי׳ חולי ומכה וכן וירא אפרים את חליו ויהודה את מזורו: תחתיך. בסתר שהסתירו עצתם ממך והיו נראים לך כאוהבים ... לאמר למי הארץ בסתר: אין תבונה בו. בעשו שלא הבין מה עושים לו אנשי בריתו. וכן דרך המקרא לדבר בפסוק אחד לנכח ושלא לנכח: (ח) הלא. באדום היו חכמים ובנא הכרם ... מהם. וכן אמר בירמיהו נסרחה עצתם ותכמתם. וכן היו בהם גבורים והיא מברכת יצחק ועל חרבך תחיה. וביום ההרג וחתו גבוריך תימן: (ט) וחתו גבוריך תימן. הוא מבני אליפז בן

מצודת דוד

... לבוא עליה למלחמה ושלחו שלוחיהם זה לזה לאמר קומו אתם ונקימה גם ... עליה למלחמה: (ב) הנה קטן נתתיך. בתחילת ממשלתך בארץ שעיר ... היית קטן בעכו"ם ומבוזה מאד ביניהם כי היתה ממלכה שפלה: (ג) זדון ... לבך. כאומר הנה עתה שנתגדלת למשול ממשל רב כאשר באת אל ... וכו׳ לכן זדון לבך הסית אותך להתגאות יותר מדאי: שוכני. כאלו ... בנקעי הסלע עד שלא יוכל מי לקרוב אליך וכאלו היה מקום מושבו ... מרום ונשא: אומר בלבו. לכן חושב בלבו מי הוא אשר יוכל להוריד אותי ... ארץ: (ד) אם תגביה כנשר. אפי׳ אם תגביה לשבת כנשר העושה מדורו ... בגבוה ואם תשים מדורך בין הכוכבים משם אורידך לארץ ותהיה נמסר ביד ... (ה) באו לך. באו עליך: שודדי לילה. הם המתפחדים לגזול ביום ... לילה: איך נדמיתה. איך נכרת מכל וכל (אמר בלשון עבר כדרך הרבה ... אות כי הנביאה ראה כאלו כבר נעשתה): הלא יגנבו דים. ר"ל הלא ... לגנוב אלא די ספוקם ויניחו המותר ומדוע א"כ נכרת מכל וכל מבלי שארית: אם בוצרים. אם על כרמיך באו בוצרים: הלא ישאירו עוללות. ומדוע לא ... לך מאומה: (ו) איך נחפשו עשו. איך נחפשו בתי עשו לקחת הכל ואיך נתבקשו ונדרשו מקומות מסתרים שלו לקחת כל הנמצא והוא כפל ענין במ"ש: (ז) עד ... כשילך למלחמה מול העכו"ם ליוו אותו כל אנשי בריתו שהיה לו עמהם כריתת ברית הם ליוו אותו עד קצה גבול ארצו ומשם חזרו ולא הלכו למלחמה ... לעזרה והטעו אותו כי הבטיחו ללכת עמו: השיאוך. האנשים שהיית עמהם בשלום הם הסיתו אותך ללכת למלחמה ויכלו לך כי שמעת להם והלכת: לחמך. ... ממך הלוקחים פרס ממך הם ישימו מכה תחתיך ר"ל במקומך הכינו לך כליון ואבדון כי ייעצו עליך רעה ואין בו תבונה להרגיש בדבר להיות נשמר מהם: ... ביום ההוא. ביום בוא הפורעניות: והאבדתי חכמים. לא יתחכמו בתחבולות המלחמה להציל נפשם: ותבונה וגו׳. כפל הדבר במ"ש: וחתו

מצודת ציון

(א) וציר. ענין שליח כמו וציר אמונים (משלי יג): (ב) בזוי. מבוזה: (ג) השיאך. ענין הסתה כמו הנחש השיאני (בראשית ג): שוכני. היו"ד יתירה: בחגוי. ענין בקוע ונקיק כמו יונתי בחגוי הסלע (ש"ה ב): (ד) קנך. מל׳ קן והוא מדור העופות: (ה) שודדי. ענין גזל ועושק: נדמיתה. ענין כריתה ואבדון כמו עד מואב נדמה (ישעיה טו): דים. די הספוק כמו והמלאכה היתה דים (שמות לו): בוצרים. כן יקראו תולשי ענבי כרם כמו כי תבצור כרמך (דברי׳ כד): עוללות. הם הענבים הקטנים הגרועים כמו לא תעולל (שם): (ו) נחפשו. מלשון חפוש וחקירה כמו מעם אחפש (עמוס ט): נבעו. ענין דרישה וחפוש ודומה לו אם תבעיון בעיו (ישעיה כא) שהוא ענין דרישת שאלה וכמו שמלת בקשה הונח לדריש׳ שאלה ולחפוש כן מלת בעה הונח לשניהם: מצפוניו. מל׳ צפון ונסתר: (ז) שלחוך. ענין לויה כמו ואברה׳ הולך עמם לשלחם (בראשי׳ יח): השיאך. ענין הסתה: יכלו. מל׳ יכולת ונצחון: לחמך. ר"ל אוכלי לחמך: מזור. ענין מכה ונקרא כן ע"ש שזורים עליה אבק מסממנים המרפאים וכן ולא יגהה מכם מזור (הושע ה): תחתיך. במקומך: (ט) וחתו. ענין שבירה כמו והחתתי את עילם (ירמיה מט): תימן. הוא אדום היושב בהר שעיר בדרומה של

אבן עזרא

דבק עם והאבדתי : (י) מחמס . אלו הפסוקים יורו כי זאת הנבואה על אדום הוא אחר גלות ירושלים אל בבל וכן אמר המקונן זכור ה' לבני אדום שהיו אומרים לבבליים ערו וכתיב תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך פקד עונך בת אדום ונבוכדנצר השחית אדום ותהי ארצם שממה והנה יתנבא יחזקאל כי ירושלים שבה אחרי גלות בבל ואדום לא שבה והנה פי' בספר דניאל כי אין ישראל בגלות אדום ופירוש דבר הקדמונים מלכות יון והנה טעם מחמס בעבור החמס שעש' יון לישראל ביום ירושלים : (יא) ביום . לראות ולהנקם : (יב) ואל . לא היה ראוי שתראה ביום נכרו הוא יום אידו שהוא נכר בעיניו שלא הכיר יום כמוהו בימים : (יג) אל . בעבור שהיה לעולם אדום תחת יד יהודה על כן היה קשה עלינו שמחת אדום מצרתו : ואל תשלחנה . דרך קצרה והטעם ידיך וככה יחפרו בעמק רגליו : (יד) ואל . הפרק . מקום שיתפרקו ממנו הדרכים לאמר לבבליים אי זה הדרך הלך הפליט : ואל תסגר שרידיו . למסור כאילו תסגור עליו : (טו) כי . הטעם במהרה יקרה לכל גם לך כמקרה הזה : (טז) כי . מדבר לישראל כאשר שתיתם כוס כן ישתו כל הגוים:

ולעו

רשי

ויתברון גבורך יתבי ארעא דרומא : למען יכרת . כל איש גבור : הר[י] מקטל . מרוב הרג שיהא עליכם : (י) מחמס אחיך יעקב . בשנ[אה] שנאת ליעקב : (יא) ביום עמדך מנגד . שלא באת לעזור לו : ג[ם] כאחד מהם . מעלה אני עליך כאילו אתה מן הבאים עליהם : (יב) ואל ת[רא ביום] אחיך . לא היה לך ל[ראות] ולעמוד מנגד : ביום נכ[רו] הסגירו ביד אויב הוא [...] וכן הוא אומר בשאול (ש[מואל א] כג) נכר אותו אלה[ים] הסגיר אותו בידי : [...] תשלחנה בחילו . אל [...] ידך בנכסיו כן תרג[ם] ומקרא קצר הוא ודרי[...] עליו ידך : (יד) ואל[...] על הפרק . מקום ש[...] יוצאים לדרך שם לימלט [...] לע"ז קורים אותו [...] (אל תעמוד על הפרק [...] שאסור להפסיק בק"ש [...] לפרק הגדה דר"ע): (ט[ז]) שתיתם על הר קד[שי] דחדיתון על מחת טור[א]

ולע[ו]

אִישׁ מֵהַר עֵשָׂו מִקָּטֶל : י מֵחֲמַס
אָחִיךָ יַעֲקֹב תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתָּ
לְעוֹלָם : יא בְּיוֹם עֲמָדְךָ מִנֶּגֶד בְּיוֹם
שְׁבוֹת זָרִים חֵילוֹ וְנָכְרִים בָּאוּ שְׁעָרָו
וְעַל־יְרוּשָׁלַ͏ִם יַדּוּ גוֹרָל גַּם־אַתָּה
כְּאַחַד מֵהֶם : יב וְאַל־תֵּרֶא בְיוֹם־
אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרוֹ וְאַל־תִּשְׂמַח לִבְנֵי־
יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל־תַּגְדֵּל פִּיךָ
בְּיוֹם צָרָה : יג אַל־תָּבוֹא בְשַׁעַר־עַמִּי
בְּיוֹם אֵידָם אַל־תֵּרֶא גַם־אַתָּה
בְּרָעָתוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה
בְחֵילוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ : יד וְאַל־תַּעֲמֹד
עַל־הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת־פְּלִיטָיו
וְאַל־תַּסְגֵּר שְׂרִידָיו בְּיוֹם צָרָה :
טו כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־
הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה לָּךְ
גְּמֻלְךָ יָשׁוּב בְּרֹאשֶׁךָ : טז כִּי כַּאֲשֶׁר
שְׁתִיתֶם עַל־הַר קָדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָל־

(שעריו ק')

בְּדִיל דְּיִשְׁתֵּיצֵי גְּבַר דְּבֵיהּ
צוּרְבָא מִכְּרַבָּא דְעֵשָׂו מִקְּטוֹל :
י מֵחֲטוֹף אֲחוּךְ יַעֲקֹב
תַּחְפִּינָךְ בַּהֲתָא וְתִשְׁתֵּיצֵי
לַעֲלָם : יא בְּיוֹם מְקִימָךְ
מִקֳּבֵל בְּיוֹמָא דְבָזוּ עַמְמַיָּא
נִכְסוֹהִי וְנֻכְרָאִין עָלוּ בִּקְרוֹהִי
וְעַל יְרוּשְׁלֵם רְמוֹ עַדְבִין אַף
אַתְּ כְּחַד מִנְּהוֹן : יב וְדַחֲזֵיתָא
בְּיוֹמָא דְאָחוּךְ בְּיוֹם תַּבְרֵיהּ
וְדַחֲדֵיתָא לִבְנֵי יְהוּדָה בְּיוֹם
תַּבְרְהוֹן וּדְאַסְגֵּיתָא לְמַלָּלָא
רַבְרְבָן בְּעִדָּן עָקָא :
יג וּדְעַלְתָּא בְּתַרְעֵי עַמִּי בְּיוֹם
תַּבְרְהוֹן וְדַחֲזֵיתָא אַף אַתְּ
בְּבִישְׁתֵיהּ בְּיוֹם תַּבְרֵיהּ
וּדְאוֹשֵׁיטְתָּא יְדָךְ בְּנִכְסוֹהִי
בְּיוֹם תַּבְרֵיהּ : יד וּדְקַמְתָּא
עַל פִּרְקָא לְשֵׁיצָאָה יָת
מְעָרְקוֹהִי וְדִמְסַרְתָּא
מְשֵׁיזְבוֹהִי בְּעִדָּן עָקָא : טו אֲרֵי
קָרִיב יוֹמָא דַעֲתִיד לְמֵיתֵי מִן
קֳדָם יְיָ עַל כָּל עַמְמַיָּא כְּמָא
דַעֲבַדְתְּ יִתְעֲבֵיד לָךְ גְּמֻלָךְ יִתְּתַב בְּרֵישָׁךְ : טז אֲרֵי כְּמָא דַחֲדֵיתוּן עַל מַחַת טוּרָא

סי' ל"ח : ידו ג' ו[...] ביואל סימ' ד' : ואל [...] מן י"ר"פ מן ג' ג' מל [...] ו' וסי' ולכל חית ולכל[...] והנה אנחנו מאלמים [...] והנה והנה . וכן תעש[...] וכן וכן . וכל הארץ בו[...] וכל . ואנשי בבל עש[...] ואנשי . וקול כנפי הה[...] וקול . ואיש את אשת ר[...] תועבה ואיש ואיש . ביום אחיך ביום נכרו ו[...] ובני אפרים ישעי ובב[...] ושם האיש אלימלך ו[...]

תולדות אהרן מחמס (פאס)

רדק

בן עשו . וי"ת יתבי דרומא למען יכרת איש מהר עשו מקטל הא' ית' יען התם נכס למען יכרת איש מהר עשו מקטל מרוב הרג שיהרגו בהם יכרת כל איש מהם ותרגום הרג קטול וכן אם תקטול אלוה רשע . הן יקטלני לו איחל וי"ת בדיל דישתצי גברא דביה זורבא : (י) מחמס . כבר פירשנו כי בחרבן בית שני הרעו אדומים לישראל ונביא התנבא שהם עתידים להרע לישראל בבית שני יפרע מהם באחרים בימים שיכלה אותם מן העולם . והחכם רבי אברהם אבן עזרא פי' הענין הזה בחרבן בית ראשון שהיו בני אדום מרעים לישראל בגלותם ע"י נבוכד נצר : (יא) ביום ע[מדך] מ"ם עמדך מעמדת בגעי"א . ולפירושינו יהיה פי' הפסוק כן אע"פ שטיטוס ומחנהו שהחריבו הבית היו אדומים רובם היו בני אדום ועדיין גרים בארץ אדום אבל לא היתה המלכו[ת] לרומי היתה והרומיים היו על כולם הלא שמלכי רומי היו אדומים וכשצר טיטוס על ירושלם היו בני אדום שמחים לאידם ומריעים להם בארץ כאשר יוכלו להסגיר הפליטים מהם לבני רומי ו[...] מנגד ושמחים על חרבנם והיה ראוי להם לעזרם כי אחיהם היו והאל ית' מנע את ישראל בעברם במדבר שלא להרע להם בעבור האחוה : ביום שבות זרים חילו . שבות מקור מן הקל מן ביום שבו זרים נכסיו וקנינו . ידו גורל אפשר שפרשו ידד בשקל רבו מארבה או שרשו ידה מן לידות את קרנות הגוים ומשפטו יידו בשני יודי"ן והאית"ן מן הדגוש וכשהפילו יו"ד הפעל קריאת שני יודי"ן הפילו הנועם יו"ד הפעל שהוא פת"ח ביו"ד האית"ן להורות עליה . אמר כי השליכו גורל על שבי ירושלם בחלקם אותו שרי חיל האויבים : גם אתה כאחד מהם . האדומיי[ם] הכותים : (יב) ואל תרא ביום אחיך . לא היה לך לראות ביום צרת אחיך . ואחר כך פירש ביום אחיך זהו ביום נכרו . פי' נכרו שנתנכר מארצו והיה כנכרי שהגליאהו ממנה . ויש מפ[...] ביום המסרו ביד אויביו . מן נכר אותו אלהים בידי שפירושו מסר : ואל תגדל פיך . בשחוק או בדברים אחרים . וכן ת"י ודאסגיתא למללא רברבן : (יג) אל תבא גם אתה . כמו הא[...] נכרים ואתה אח :ואל תשלחנה . פירוש ואל תשלחנה ידיך בנכסיו וכן ת"י ודאושיטתא ידך בנכסוהי ביום תבריה : (יד) ואל תעמוד על הפרק. הוא אם הדרך מקום שמתפרקים הדרכים ואתה הנה והאדומים היו עומדים על הפרק שלא יוכל לנוס אחד מישראל שלא יתפשוהו והיו שומרים עליהם הדרכים : פליטיו . בחירק כמו שרידיו : (טו) כי קרוב . אעפ"י שהיה [...] הנבואה : על כל הגוים . כי ביום גאולת ישראל יהיה אותו היום הרי הוא כמו קרוב כיון שהאל אמר שיהיה ראוי שיחשבו אותו כמו קרוב : (טז) כי כאשר שתיתם . עשיתם משתה ושמח[ה] [...]

מצודת ציון

של א"י : מקטל . ענין הרג כמו הן יקטלני (איוב יג) (י) מחמס . ענין עושק : (יא) מנגד: ממרחק : שבות . מל' שבי : זרים . מלשון זר ונכרי : חילו . ענין עושר כמו ועזבו לאחרים חילם (תהלים מט) : ידו . ענין השלכה והפלה כמו ידו אליה (ירמיה נ) : (יב) נכרו . מל' נכר וזר : (יג) אידם . ענין צער ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב לא) : בחילו . בעשרו : (יד) תעמוד . ענינו התחזקות על הדבר והשתדלות עליו ודומה לו אך יונתן וגו' עמדו על זאת (עזרא י) : הפרק . ענין שביל' כמו ופרסיהן יפרק (זכריה יא) : פליטיו . ענין שארית כמו פליט ושריד (איכה ב) : תסגר . ר"ל מסגר המאסר : שרידיו . ענין שארית : (טו) קרוב . ר"ל נכון ומזומן לפניו וכן כי קרוב יום אידם (דברים לב) : (טז) ולעו . ענין

מצודת דוד

(ט) וחתו גבוריך תימן . אתה מאדום היושבת בדרומה של א"י הנה גבו[ריך] ויפסדו במלחמה : למען יכרת . באופן שיכרת איש מאותם שמקום מו[שבם] בהר שעיר ר"ל לא ישאר מהם איש : מקטל . ר"ל ההריגה תהיה מן הס[...] בהם ולא שימותו על מטתם : (י) מחמס אחיך יעקב . בעבור החמס לאחיך יעקב תכסה אותך הבושה ותהיה נכרת עד עולם ולא תוסיף [...] (יא) ביום עמדך מנגד . עתה יפרש מהו החמס שעשה ואמר הנה ביו[ם] מנגד בעת ששבו הזרים העושר של יעקב ועל נ"כ יאמר המחריב הבי[ת] וה:א ראה זה ועמד מנגד ולא עזר ליעקב אחיו : שעריו . של יעקב : ידו גורל . השליכו גורל וחלקו ביניהם לחלקים : גם אתה . ר"ל הואיל ועמדת מנגד ולא עזרת לישר[אל] אני עליך כאלו היית גם אתה כאחד מן הנלחמים והשוללים וזהו החמס : (יב) ואל תרא . לא היה ראוי לך לראות ביום צרת אחיך בעת שנתנכר מארצו ונת[...] וכאומר ואם לא מצאה ידך לעזור לו עכ"פ היה לך לשבת בית ולא להסתכל בבשתו להכלימו : ואל תשמח . ר"ל וכ"ש שלא היה לך לשמוח על בני יהודה בעת [...] ונשמדו : ואל תגדל פיך . כ"ש שלא היה לך להגדיל פה ולהשיח דברי לעג ביום הוא לסם הצרה וכאומר הנה באמת את כל אלה עשית ותחשב אף כ"ה לחמס [...] חבות . וכ"ש שלא היה לך לבוא בשער עמי ביום שבא עליהם אידם ר"ל לא היה מהראוי לך שתבוא בשערי העריס לכבוש אותם כאשר עשית בחורבן בי[ת] [...] אל תרא גם אתה . זה יאמר על בני אדום שהיו היושבים בהר שעיר שכני ישראל כי ביום שכבשו את ירושלים באו גם המה ושלחו ידם לשלול שלל ולבוז בז כמוהו[...] ולזה אמר ואל תרא גם אתה וגו' ר"ל כמו שלא היה ראוי לבוא בשעריו לכבוש כן גם אתה היושב בשעיר לא היה ראוי לך לראות ברעת ישראל ביום שבא [...] כי אין מהראוי להסתכל בבשתו להכלימו : ואל תשלחנה . וכ"ש שלא היה לך לשלוח ידך בעשרו לשללו לעצמך ביום שבא עליו האיד : (יד) ואל תעמוד על הפ[רק] יאמר על אנשי מקום שגלו את ישראל ואמר עכ"פ לא היה לך לעמוד ולהתחזק על הסגר להכרית את פליטיו ר"ל עכ"פ בהיותו בגולה לא היה לך לאבד ולכ[...] יותר הפליטים כאשר האבדת והכרת : ואל תסגר . לא היה לך לאסרם במאסר כאשר עשית : (טו) כי קרוב יום ה' . ר"ל היה לך לחשוב אשר יום התשלומין [...] להביא על כל הגוים שהרעו לישראל הוא קרוב ומזומן לפניו להביא וכאשר עשית אתה לישראל כן יעשה לך : גמולך . הגמול הראוי לך ישוב בראשך [...] כאשר שתיתם . אל מול יהודה יאמר כמו שאתם שתיתם על הר קדשי מכוס התרעלה כן הבבליים

אשר

רשי

כתרגומו ויסתלעמון ל' מהומה ושממון וטירוף דעת אוטטירדישו"ן
פ': (יז) את מורשיהם. נכסי עממיא דהוו מחסנין להון : (יח) כי ה' דבר.
כי נר (במדבר כד) וירד מיעקב והאביד שריד וגו' : (יט) וירשו הנגב.
שהיו יושבין בדרומה של ארץ ישראל ירשו את הר עשו שהוא במצר
וכ ובני השפלה ירשו את [פלש]תים ואת הר אפרים [ואת ה]ר שומרון : ובנימין את [הגלעד] ובני מנשה שהיתה ארץ [הגלעד] שלהם ופשטו להם [...] לגבולותיה של ארץ [...] במזרחה : (כ) וגלות החל [הזה.] תרגם יונתן עמא הדין. [...]ן חיל כמו (ישעיה לו) [...] ירושלמה בחיל כבד [...] אלא שזה חסר יו"ד [...] לפרש החל הזה גלות [...] זה : לבני ישראל אשר [...] עד צרפת. גלות אשר [...] בני ישראל שגלו מעשרת [...] לארץ כנענים עד [...] וגלות ירושלים אשר [...]. שהם מבני יהודה [...]ו לספרד הם ירשו את [ה]נגב שבדרומה של ארץ [...] ואומרי' הפותרים צרפת [מ]לכות שקורין פרנצ"א [...] ספרד תרגם יונתן [...] : (כא) ועלו. שרי [...] מושיעים בהר ציון : [...] את הר עשו. ליפרע [...] אשר עשו לישראל [...] ווסטיציי"ר בלע"ז : הר [...]"ת כרכא רבא דעשו : [...] לה' המלוכה. לימדך [...]לכותו שלימה עד שיפרע מעמלק :

אבן עזרא

ולעו. כמו ילע קדש והטעם בליעה אלא שהוא חסר בית ויפת אמר כאשר שתו הגוים ושמחו על הר קדשי כן ישתו על הר עשו : (יז) ובהר ציון. כל הגוים יהיו כלא היו ואין פליט להם אבל בהר ציון תהיה פליטה אמר יפת זה לעתיד ורבי משה אמר על ימי חזקיהו ורבי ישועה אמר על בית שני : (יח) והיה. ובית יוסף. הטעם כפול והזכיר יוסף כנגד יעקב ויוסף : (יט) וירשו. אנשי הנגב שם מקום או נגב ארץ ישראל והיושבים בשפלה כמו בערבה בהר ובשפלה ובנגב : ובנימין. ירש את הגלעד מעבר לירדן : (כ) וגלות. אמר רבי משה הגלות שהחלו לגלות ורבי מרינוס אמר כי החל כמו ויאבל חיל וחומה והטעם כי תתפש המדינה ונהרג מה שבתוכה גם הבורחים לא נמלטו רק מעטים שהיו בחיל : אשר כנענים. שמענו מפי גדולים כי ארץ אלמניי"ה הם הכנעניים שברחו מפני בני ישראל בבואם אל הארץ גם ככה צרפת היא פרנסי"ה ותרגום יונתן בן עוזיאל ספרד אספמיא וזו היא גלות טיטוס וזאת הנבואה לעתיד לא כאשר אמר רבי משה כי אז נפזרו מהבית הראשון : (כא) ועלו מושיעים. הם שופטי ישראל לשפוט השרידים בהר עשו אז תהיה לשם המלוכה בגלוי כדרך והיה ה' למלך על כל הארץ שהוא לעתיד :

עובדיה א

הַגּוֹיִם תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא
הָיוּ׃ יז וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְלֵיטָה
וְהָיָה קֹדֶשׁ וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֵת
מוֹרָשֵׁיהֶם׃ יח וְהָיָה בֵית־יַעֲקֹב אֵשׁ
וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ
וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא־יִהְיֶה
שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֵּר׃
יט וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת־הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה
אֶת־פְּלִשְׁתִּים וְיָרְשׁוּ אֶת־שְׂדֵה
אֶפְרַיִם וְאֵת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן
אֶת־הַגִּלְעָד׃ כ וְגָלֻת הַחֵל־הַזֶּה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־כְּנַעֲנִים עַד־צָרְפַת
וְגָלֻת יְרוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ
אֵת עָרֵי הַנֶּגֶב׃ כא וְעָלוּ מוֹשִׁעִים
בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו
וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה׃

כספר מוגה ל' ומ"ל
ב' יעמדו ב'
ב'
ס'
ב' וחסר ל'. וג'
ג' בלישנא
ב' וחסר ג'. ל' חסר ל' וכ"כ
ב'

תרגום

דְקוּדְשִׁי יִשְׁתּוּן כָּל עַמְמַיָא כַּס פּוּרְעֲנוּתְהוֹן תְּדִירָא וְיִשְׁתּוּן וְיִסְתַּלְעֲמוּן וִיהוֹן כִּדְלָא הֲווֹ׃
יז וּבְטוּרָא דְצִיּוֹן תְּהֵי מְשֵׁיזַבְתָּא וִיהוֹן קַדִּישִׁין וְיַחְסְנוּן דְבֵית יַעֲקֹב נִכְסֵי עַמְמַיָא דַהֲווֹ מַחְסְנִין לְהוֹן׃
יח וִיהוֹן דְבֵית יַעֲקֹב תַּקִיפִין כְּאֶשָּׁתָא וּדְבֵית יוֹסֵף חֲסִינִין כְּשַׁלְהוֹבִיתָא וּדְבֵית עֵשָׂו חַלָשִׁין כְּקַשָּׁא וְיִשְׁלְטוּן בְּהוֹן וְיִקְטְלוּנוּנוּן וְלָא יְהֵי שֵׁיזָבָא לְבֵית עֵשָׂו אֲרֵי יְיָ גְּזִיר כֵּן׃
יט וְיַחְסְנוּן יַתְבֵי דָרוֹמָא יַת כְּרַכָּא דְעֵשָׂו וְיַתְבֵי שְׁפֵלְתָּא יַת אַרְעָא דִפְלִשְׁתָּאֵי וְיַחְסְנוּן יַת קִרְוֵי אֶפְרַיִם וְיַת קִרְוֵי שֹׁמְרוֹן וּדְבֵית בִּנְיָמִן יַת יַתְבֵי אַרְעָא דְגִלְעָד׃
כ וְגָלוּת עַמָא הָדֵין דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִבְאַרְעָא כְנַעֲנָאֵי עַד צָרְפַת וְגָלוּת יְרוּשְׁלֵם דְבְאַסְפַּמְיָא יַחְסְנוּן יַת קִרְוֵי אַרְעָא דְדָרוֹמָא׃
כא וְיִסְקוּן מְשֵׁיזְבִין בְּטוּרָא דְצִיּוֹן לְמֵידַן יַת כְּרַכָּא דְעֵשָׂו וְתִתְגְּלֵי מַלְכוּתָא דַייָ עַל כָּל יַתְבֵי אַרְעָא׃

ובית יוסף ב' וסי' והתחלקו אתה לשבעה חלקים דיהושע. ובית יוסף להבה : את שדה ב' וסי' ואם את שדה מקנתו. וירשו הנגב את הר עשו : החל ד' ג' קמץ וא' פתח וסי' החל רש והתגר בו מלחמה. החל רש לרשת את. החל וכלה. וגלות החל הזה לבני ישראל. בתראה פתח : כנענים הכנענים ג' בקריאה וסי' וגלות החל הזה לבני ישראל. יחצוהו בין כנענים ותכנע לפניהם יושבי הארץ :

תולדות אהרן בית יעקב אש. ב"ב קכ"ג : לבית עשו. עכו"ם י : מושיעים. זוהר בראשית (עכו"ם מ) : לה' המלוכה. זוהר ויקרא :

רדק

[ו]כן תשתו כוס התרעלה [כל] הגוים : ישתו כל הגוים פירוש תמיד בלי הפסק עד [ש]רעים שהם שהרעו לישראל [כ]מא דחזיתון על מחת טורא [כ]ן ישתו כל עממיא כס פורענותהון תדירא : ושתו ולעו. יבלעו כמו ילע קדש: והיו כלא היו. ויהיו כלים עד שלא יכירו מקומם כאלו לא היו : (יז)ובהר ציון תהיה פלטה. אע"פ שגלו רבים מישראל [...]עם גדולה תהיה להם עוד בהר ציון שגלו ממנו : והיה קדש. ישראל יהיה קדש לה' שיהיו קדושים לא יהיה בהם עוד ערל וטמא : וירשו בית יעקב את מורשיהם. מה שירשו מתחלה יירשו [...]שו שהניחם ארץ אדום ומואב וארץ פלשתים : (יח) והיה. כמו שהאש אוכלת קש כן יאכלום ויכלו. ומה שאמר בית יעקב ובית יוסף כפל הענין במ"ש כי בית יעקב נקרא בית יוסף מיום [...] המלכות אבל לעתיד השוב אחת ורז"ל דרשו כי זכר יוסף לפי שאין זרעו של עשו נופל אלא ביד יוסף או ביד זרעו של יוסף : (יט) וירשו הנגב את הר עשו. אשר עשו ירשו את הנגב [...]ץ המישור כי הר עשו יהיה שממה חרבן עולם : והשפלה את פלשתים. והשפלה ירשו מארץ פלשתים כי לא יצטרכו להרים להשגב בהם ולא לזרוע בהם אם לא ירצו כי השפלה והנגב [...]הם : וירשו את שדה אפרים ואת שדה שמרון. שמתחלה היו יושבים בהר אפרים ובהר שמרון ואז לא יצטרכו להרים לא לשבת ולא לזרוע אלא השדות שהם המישור : ובנימין את הגלעד. [...]ן שהיה גבולו בירדן יירשו מהם והלאה את המישור בארץ הגלעד שהוא מעבר לירדן כי ירבה גבולו כל מישור הגלעד שהוא סמוך לנחלתו כי מנשה שהיה לו ארץ הגלעד יתפשט גבולו משם [ל]ארץ מואב ובני עמון. וי"ת וירשו הנגב ויחסנון יתבי דרומא ית טורא דעשו. רוצה לומר כי יושבי דרום ארץ ישראל ירשו את הר עשו שהוא סמוך להם שהוא לדרום ארץ ישראל ויושבי [ה]ארץ ישראל ירשו את פלשתים שהוא סמוך להם. וי"ת ויחסנון ית קרוי אפרים וית קרוי שמרון ודבית בנימן דיתבי ארעא דגלעד : (כ) וגלות החל הזה לבני ישראל. החל חסר יו"ד והוא כמו [...]' הוא בנר"י כנס כמוהו אל המלך חזקיהו בחיל כבד ופירוש גלות החל הזה לבני ישראל כלומר שהם בני ישראל שהם נפוזרים בגלות : אשר כנענים. כלומר אשר גלו והם עם כנענים [...]ת : וגלות ירושלם אשר בספרד ירשו את ערי הנגב. והם ערי יהודה כי חלק יהודה היה בדרום ארץ ישראל וכן אמר עליהם בירמיה ערי הנגב סגרו ואין פותח ואמר ירשו על גלות [...] שהיו מבני יהודה כלומר ישובו לארצם ולעריהם או אמר ירשו על כלם מפני ירושלם שהיה בחלק יהודה וכל שבטי ישראל יהיה להם חלק בירושלם כמו שכתוב בנבואת יחזקאל : וגלות החל הזה, [...]ת טיטוס שהגלם בארצות והם העמים ארצות אלמני"א ואשקלוני"א וצרפת הוא שקורי' פרנצ"א וארצות ספרד שקורי' ספני"א ובני ירושלם הם שגלו בספרד ואחרים גלו לשאר ארצות הנזכרים [...]בותם והתפשטו בארצות ומארצות אלו גלו מעצמם אותם שהם היו בארצות ישמעאל ואומרים בקבלה כי בני ארץ אלמני"א היו כנעניים כי כשפנה כנעני מפני יהושע כמו שכתבנו בספר [...] הלכו להם לארץ אלמני"א ואשקלוני"א שקורין ארץ אשכנז ועוד היום קוראים אותם כנעניים ויונתן תרגם הפסוק כן וגלות עמא הדין דבני ישראל וגו' : (כא) ועלו מושיעים. המלך המשיח וחביריו

מצודת דוד

[ו]לכן ישתו תמיד את כוס התרעלה עד אשר יתמו : ושתו ולעו. וכאשר [ישתו] את הכוס יהיו נשחתים ומבולבלים והוא ענין מליצה ור"ל יהיו מבולבלים מן [ה]גיות כאלו שתו כוס משקה המטמטם ומבלבל : והיו כלוא היו. ר"ל יהיו כאלו לא היו מעולם : (יז) ובהר ציון. אבל בהר ציון תהיה פליטה ושארית ר"ל אנשים ישארו : והיה קדש. כי לא יוסיף לבוא בה טמא : את מורשיהם. את [...]ם שירשו אותם מאז : (יח) אש. ישרפו כמו אש : ובית יוסף להבה. הוא כפל ענין במ"ש : לקש. הכשדים יהיו דומים לקש הנשרף מהר : ודלקו בהם. ישראל ידליקו [א]ת הכשדים וישרפם ר"ל הם יגמרו בהם הכליון ולא יהיה שארית להם : כי ה' דבר. ובודאי כן יהיה : (יט) וירשו הנגב. בית יעקב הנזכר במקרא שלפניו הם [...] את הנגב וחוזר ומפרש את הר עשו שהיא בדרומה של א"י : והשפלה. גם ירשו את השפלה וחוזר ומפרש את פלשתים כי ארץ פלשתים היתה בשפלה : את [...] אפרים. כי בימי יהושע לא ירשו כ"א הר אפרים ולא יכלו להוריש את העמק כי רכב ברזל לו כמ"ש שם ולכן אמר שיירשו גם שדות העמק : ואת שדה שומרון. [...] נאמר שעמרי מלך ישראל קנה את ההר שומרון ואמר שלעתיד יירשו הכל ואף השדות : ובנימין את הגלעד. בנימין יירש את ארץ הגלעד (וזהו מלבד חלק הראוי [ל]ו בא"י בעבר הירדן המערבי כמ"ש בסוף יחזקאל בני מנשה יושבי הגלעד יעמדו על נחלתם בעבר הירדן המערבי יהיו היורשים ואמר בני הגולה של החיל הזה [...]י ישראל אשר עם כל השבטים כמ"ש שם) : (כ) וגלות החל הזה וגו'. במקרא שלפניו נאמר שבית יעקב ירשו הנגב וגומר ויפרש עתה מי ומי מהם יהיו [...]ים ואמר בני הגולה של החיל הזה של בני ישראל אשר ישבו עם הכנענים שברחו מארצם בימי יהושע אשר מקום מושבם עד צרפת וגם בני הגולה של ירושלים אשר ישבו בספרד הם יירשו את ערי הנגב הוא הר עשו ארץ אדום (אבל ארץ פלשתים ושדות אפרים ושומרון המה בתוך גבולי א"י ויחולק

מצודת ציון

ענין השחתה ובלבול וכן על כן דברי לעו (איוב ו) : (יז) מורשיהם. מל' ירושה : (יח) להבה. שלהבת : לקש. הוא תבן הדק : ודלקו. ענין שרפה והבערה : (יט)והשפלה. העמק : (כ) החל. כמו החיל ונפלה היו"ד :

אבן עזרא

(א) זה הנביא התנבא על ירבעם בן יואש. וכן כתיב הוא אשר דבר ה' ביד עבדו יונה בן אמתי אשר מגת החפר. יש לתמוה איך יעלה על לב חכם שידע השם ומעשיו שיחשוב לברוח מפניו והוא בידו והכל מלא כבודו ואיך יתנבא מורה פי השם והוא כתוב כי סוא הנביא והגאון אמר כי הלך אל נינוה וקרא עליה ולא הזכיר זה הכתוב כמו קראן לו ויאכל לחם ואני אומר כי אין זה כמו זה כי אין טעם להזכיר אם אכל אם לא אכל אם לא קראו לו רק פגע בו ודבר עמו ועוד אם יונה מלא דבר השם למה היה בורח והוא אמר על קדמתי לברוח תרשישה ועתה הנה ראינו שלא היה משה רוצה ללכת בשליחות השם להוציא עמו ואף כי יונה שילך להשיב אל נינוה והנה אמרו חכמינו שתבע כבוד הבן ועתה ארמוז לך סוד יש עושה הרווים בתולדתו בלי למוד ויש שהוא צריך לימוד וכאשר יקבל הכה יוכל שלא לקבל ונקל הוא האחרון מן הראשון וכל הנביאי' לבד ממשה אחר עבור כבוד השם על פניו נבואתם כולם במראות הם גם בחלום על כן אמרתי על אברהם אבינו בנבואה על נסיון האלהים ולקח המאכלת ואזנו נוטה לשמוע מהרה וכאשר חיפשתי בכל המקרא לא מצאתי מלת בריחה רק דבוקה על מלת פני כמו ומפניך אברח ויברח יפתח מפני אחיו והנה לא מצאתי בנבואה יונה שברח מפני השם רק מלפני השם וכתוב חי ה' אשר עמדתי לפניו והנה כל זמן שהוא מקבל הוא מלפני לפני השם והנה ויצא קין מלפני ה' על כן אחריו ומפניך אני אסתר כי פני האדמה לפני ה' ועוד כתוב לבוא בנקרת הצורים ובנקיקי הסלעים מפני פחד ה' וכתב לבוא עמהם תרשישה מלפני ה' והמשכילים יבינו: (ב) קום. נינוה. בית מלכות אשור והיא היום חריבה וחכמי ישראל בארץ יון אומרי' כי היא הנקראת אורטי"ה ואנכי לא ידעתי ועתה לא ציוהו שיאמר עוד ארבעים יום רק כי עלתה רעתם לפני והמפרש כי פחד שיקרא נביא שקר בהנחם השם מהרעה לא דבר נכונה כי זאת הטעם לא אמר לו רק בפעם השנית כי שם כתוב את הקריאה אשר אני דובר אליך והוא עוד מ' יום ועוד איך ימרה הנביא פי השם בעבור פחדו שיקראוהו אנשי נינוה נביא השקר ומה יזיקהו זה כי לא ידור עמהם ועוד כי אנשי נינוה לא היו טפשים כי למה שלח ה' נבואה עליהם רק שישובו אל השם ואם לא ישובו תתקיים הגזירה עליהם ולולי שידעו זה האמת שאם ישובו אל השם ינחם על הרעה והנה איך יקראוהו נביא השקר והנכון מה שאמרו קדמונינו ז"ל כי חרה לו שימלטו בעבור ישראל והנה מצאנו כתוב היתה עיר גדולה לאלהים שהיו יראים השם מקדם והמפרש כי היתה עיר גדולה ויקרה בעיני השם להשחיתה אין זה דרך הלשון כי כתוב תגדל נפשי בעיני השם ולא לשם והנה כתוב לאלהים וכתיב כל הגוים כאין נגדו ולא יחוש אם הם רבים ופירוש לאלהים כי היו יראים השם הימים הקדמונים רק עתה בימי יונה החלו לעשות רע ולולי זה שהיו בתחילה אנשי השם לא היה שולח נביאו אליהם והנה ראינו שעשו תשובה גמורה אין כמוה ולא תמצא כתוב ששברו מזבחות בעלים או גדעו פסילים והנה מזה נלמוד שלא היו עכו"ם: (ג) ויקם. וירד יפו. אמר הגאון כי תרשישה תרסים ורבי מבשר אימר שהוא עיר תונ"ס באפריקי: ויתן שכרה. לא כל שכרה רק מה שהוא חייב ליתן בחלקו: וה'

רשי

(ב) וקרא עליה. את קריאתי: (ג) לברוח תרשיש'. ים שמה תר... בחוצה לארץ אמר אברח לי הים שאין השכינה שורה בח"ל א... הקב"ה חייך יש לי שלוחים כיוצא בך לשלוח אחריך ולהביאך משם מ... כהן שברח מן רבו ונכנס לבית הקברות אמר לו רבו יש לי עבדים... לשלוח אחריך ולהב... ומה ראה יונה ש... לילך אל נינוה אמר... קרובי תשובה הם אם לו... ויעשו תשובה נמצאתי מ... ישראל שאין שומעי... הנביאים: ויתן שכרה ה... לתת שכרה ואין דרך י... לתת שכר הספינה... היציאה והוא הקדים... אלו

יונה א

א וַיְהִי֙ דְּבַר־יְהוָ֔ה אֶל־יוֹנָ֥ה בֶן־
אֲמִתַּ֖י לֵאמֹֽר׃ ב ק֠וּם לֵ֧ךְ ס' ר"פ
אֶל־נִֽינְוֵ֛ה הָעִ֥יר הַגְּדוֹלָ֖ה וּקְרָ֣א עָלֶ֑יהָ ד'
כִּֽי־עָלְתָ֥ה רָעָתָ֖ם לְפָנָֽי׃ ג וַיָּ֤קָם יוֹנָה֙
לִבְרֹ֣חַ תַּרְשִׁ֔ישָׁה מִלִּפְנֵ֖י יְהוָ֑ה וַיֵּ֣רֶד ח'
יָפ֗וֹ וַיִּמְצָ֣א אָנִיָּ֣ה ׀ בָּאָ֣ה תַרְשִׁ֗ישׁ י"א מלרע וכל יפו יחזקאל ומ"כים
וַיִּתֵּ֨ן שְׂכָרָ֜הּ וַיֵּ֤רֶד בָּהּ֙ לָב֤וֹא עִמָּהֶם֙ דכו' כמ"ג

תרגום

א וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יוֹנָה בַר
אֲמִתַּי לְמֵימָר׃ ב קוּם אֱזֵיל
לְנִינְוֵה קַרְתָּא רַבְּתָא וְאִתְנַבֵּי
עֲלַהּ אֲרֵי סְלֵיקַת בִּישַׁתְהוֹן
קֳדָמָי׃ ג וְקָם יוֹנָה לְמֶעֱרַק
לְיַמָּא מִן קֳדָם דְּאִתְנַבֵּי בִּשְׁמָא
דַיְיָ וּנְחַת לְיָפוֹ וְאַשְׁכַּח אִילְפָא
דַּאֲזָלָא לְיַמָּא וִיהַב אַגְרַהּ
וּנְחַת בַּהּ לְמֵיזַל עִמְּהוֹן בְּיַמָּא

תולדות אהרן אל נגוה. (סנהדרין ל): תרשישה. זוהר לך תרומה: שכרה. נדרים לח:

קום ס' ר"פ וסי' במסר: סי' ז' ולקמן בספר... מלפני ה' ח' בקריא' וסי'... מלפני ה'. ויקם יו... תרשישה מלפני ב' במ... מלפני ה' הוא בורח... אז ירננו עצי היער דד"ו... עליך קצף. ולא נבג... דד"ה. הרים כדונג נ... אוריתא דכו' במ"ב... האדם ואשתו מפני. ואת... ידעתי כי טרם. וכל שא...

רדק

ומכיריו שבעה רועים ושמ... אדם: לשפוט את הר ע... משפט ישראל מהם על כל... לגם. ויונתן תרגם ויסר... מטורא דציון למידן ית... דעשו: והיתה לה' המלו... תהיה המלוכה לה' לבדו. כי... יודו במלכותו כמו שאמר... זכריה והיה ה' למלך ע... ביום ההוא יהיה ה' אחד ו... ויונתן תרגם ותתגלי מ... בקריב על כל יתבי ארעא ותהי מלכותא דה' לעלם ולעלמי...

(א) ויהי דבר ה' אל יונה בן אמתי לאמר. זה הנביא לא ראינו נבואה כתובה לו אלא זו שניבא על נינוה אבל מצאנו לו נבואה אבל לא נכתבה שכתוב בספר מלכים הוא השיב את ג... מלבא חמת עד ים הערבה כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא אשר מגת החפר ויש בדבר הזה מחלוקת בדברי רז"ל אמרו יונה תבע כבוד הבן ולא... ר"ל חשש לכבוד ישראל לפיכך ברח לחוצה לארץ שאינה מקום נבואה כדי שלא ישלחהו האל ית' לנינוה שידע שהיו קרובי תשובה ויהיה בזה עונש לישראל ולא חשש לכבוד האל י... מה שנאמר בו ויהי דבר ה' אל יונה שנית. שנית דבר עמו ולא שלישית וקשו ולא והא כתיב אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא ותרצו על עסקי נינוה לא דבר עמו אלא פעם שנית ולא שלישית. ומה שאמר אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמיתי ר"ל כמו שנתהפך להם בנינוה מרעה... בימי ירבעם בן יואש נתהפך להם מרעה לטובה ונביא זה היה משבט זבולון מן הנראה כי גת החפר היה שם עירו ובחלק זבולון היה כמו שכתוב גתה חפר עתה קצין. ויש לשאול ל... נבואה זו בכתבי הקדש וכולה על נינוה שהיתה מאומות העולם ואין בו זכר לישראל ואין בכל הנביאים זולתה כמוה ונוכל לפרש כי נכתבה להיותה מוסר לישראל שהרי עם נכרי שאינו... היה קרוב לתשובה ובפעם הראשונה שהוכיחם הנביא שבו בתשובה שלמה מרעתם וישראל מוכיחים אותם הנביאים השכם והערב ואינם שבים מרשעם ועוד להודיע הפלא הגדול שעשה האל... הנביא שהיה במעי הדג ג' ימים וג' לילות וחי. ועוד שהקיאו הדג ועוד ללמד שהאל יתברך חומל על בעלי תשובה מאיזה עם שיהיו ומוחל להם וכל שכן כשהם רבים: (ב) קום לך אל ני... עליה כי עלתה רעתם לפני ולא כתב מה יקרא עליה אלא ממה שקרא עליה בסוף ונינוה נהפכת למדנו כי זאת הקריאה אמר לו שיקרא עליה כי עלתה רעתם לפני למד כי האל יתברך באומות העולם כשתגדל רעתם בחמס וכן בדור המבול ובאנשי סדום כי מלאה הארץ חמס. והחמס מפסיד היישוב והאל יתברך רוצה ביישוב העולם אבל בשאר עבירות אינם חשובים לפני... עליהם אלא בישראל לבדם כמו שאמר רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה כמו שפי' בנבואת עמוס: (ג) ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה'. ואיך יהיה יכול לברוח ודוד אמר א... אברח אלא אין מלפני כמו מפני כי הנביא היה מלא חכמה ודעת ואיך היה חושב לברוח מפני ה' אלא מלפני ה' היה חושב כי פי' מלפני מדבר שהוא לפני ה' והוא רוח הנבואה כי חשב מארץ ישראל לחוצה לארץ לא תשרה עליו רוח נבואה והיה ממאן ללכת בזה השליחות כי אמר יונה הגוים קרובים לתשובה הם ואם אלך אליהם בשליחות האל יתברך ישובו מדרכיהם הרעה ישראל בזה שאני והנביאים אחרים הולכים אליהם תמיד בשליחות האל יתברך ואינם שבים מדרכם הרעה לפיכך היה ממאן ללכת בשליחות זה וכן פירשו רז"ל כי בעבור זה היה נמנע כי השכינה שורה בחוצה לארץ ובעבור שהגוים קרובי תשובה ושלא לחייב את ישראל ברח אמר לו הקב"ה יש לי כיוצא בך: וה' הטיל רוח גדולה אל הים. אמר רבי ברכיה אדם מבקש לבנ... אלא שהוא יכול לעמוד יש לך אדם שבורח אלא בורח היה ברח מפני שנאמר הים ראה וינוס ואתה ברחת אל הים. וי"ת מלפני ה' מן קדם דאתנבי בשמא דה': וירד יפו. מעירו שהיא גת... מירושלם ירד אל יפו שהיא על שפת הים והוא חוף אניות והנכנס בים יקרא יורד כמו שנאמר יורדי הים באניות כי שפת הים הוא מקום נמוך כנגד שאר היבשה ואאז"ל פי' כי יקרא... האניה שהיא עמוקה ויורד בה כמו שאמר וימצא אניה וירד בה. וכן אמר ויונה ירד אל ירכתי הספינה וכן יורדי הים באניות: וימצא אניה באה תרשיש. באה טעמו מלרע ר"ל שהיתה מ... ולבא תרשיש: ויתן שכרה. שכר הראוי לו לתת לה אמר לתת או נתנו מתחלה. ובדרש נתן שכר כל הספינה בעבור שתמהר ללכת ולא תמתין לסוחרים ולסחורות בעב... רוצה

מצודת ציון

(ג) תרשישה. לתרשיש והוא שם מקום: יפו. שם העיר שעל הנמל: אניה. ספינה: הטיל

מצודת דוד

ויחולק אח"כ כמ"ש בסוף יחזקאל): (כא) ועלו מושיעים. ר"ל המושיע... ...ון הם מלך המשיח ושריו כאשר יעלו בהר שעיר לעשות בהם משפט שהרעו לישראל אז תהיה לה' המלוכה ר"ל אז הכל יודו במלכותו ויקבלוה...

א (ב) וקרא עליה. ר"ל שיוכיחם וייסרם וכדרך הנביא ועדיין לא פירש לו מה יקרא: כי עלתה רעתם. הרעות שהם עושים עלתה למרום לעמוד לפנ... עליהם (ולפי שנינוה הוא ראש מלכות אשור שבא אפו של המקום ב"ה רצה להחזירם למוטב למען יעמדו להיות רצועה מרדות על ישראל): (ג)... תרשישה. הוא חוץ לארץ מקום שאין הנבואה שורה על הנביאים וז"ש מלפני ה' ור"ל מהמקום שהוא לפני ה' והוא א"י שהוא מקום קבול הנבואה כי יבוא לו הנבואה עוד פעם ויפרש מה יקרא ויוכרח ללכת ועל כי העמדת נינוה היה רעה לישראל לכן לא היה חפץ להיות שליח בדבר כי היה טוב בעיניו ברשעם ויאבדו ולא יהיו לשטן לישראל. ורז"ל אמרו שחשב יונה שהנה העכו"ם קרובי תשובה הם ויחייבו את ישראל שאינם ממהרים לשוב: וירד יפו. שפורשים שם הספינות: באה תרשיש. היתה מוכנת ללכת ולבוא לתרשיש: ויתן שכרה. הקדים ליתן שכרה תחילה ולא עוד אלא שנתן שכר כל הספי... תמהר

רשי

[מ]תן שכר כולה : (ד) חשבה להשבר . נדמית כאלו היא נשברת :
[...]ים . בני אדם המנהיגים את הספינה : איש אל אלהיו . מן כל האומות ת[...]
[...]ם היו שם : (ו) רב החובל . שר המלחים שאף הם נקראים חובלי
[...]ע"ז גובירנויי"ל : מה לך נרדם . מה לך להיות נרדם אין עתה עת
[...]נעשה . לשון מחשבה
[...]לים קמו) עשתונותיו
[...]עשית (דניאל ז) :
[...]נפילה גורלות . רואים
[...]ספינות הולכות בים
[...]לם משתברת אמרו
[...]חד ממנו הוא כן מזיכו
[...]' אליעזר : בשלמי .
[...]ל מי ממנו : (ח) הגידה
[...]אשר למי . למי הטאת
[...]יל כן הרעה הזאת
[...]מלאכתך . שמא ששעת
[...]ך : ומאין תבא . שמא
[...] אותו מקום נגזרה
[...]' אין את : כה : ואי
[...] אתה . שמא עמך
חטאו

אבן עזרא

(ד) וה' הטיל . השליך דרך משל והטעם שהשליכו מהיבשה על כן לא יכלו להשיב אל היבשה כי לא היה זה רק במקום התחברות הים עם הנהר והוא סמוך אל היבשה כי לעולם הוא קשה על הספינות והעד שככה היה שאמר ותשליכני מצולה בלב ימים ונהר יסובבני : והאניה חשבה . כמו ארץ כי תחטא לי : (ה) ויראו המלחים . יוצאי הספינה כמו מלחייך וחובלייך ונפת אמר כי מלח היו מוליכי': אל ירכתי הספינה . אל אחת ירכתי הספינה ויקבר בערי גלעד : וישכב וירדם . מצער הים ומזעפו אולי לא נכנס קודם זה בספינה : (ו) ויקרב רב החובל . הגדול שהיו חובלי' הוא מרימי החבלים חבלי התורן ורבי משה אמר מגזרת תחבולות : יתעשת . כמו אבדו עשתונותיו וכמוהו עשתי עשר בעבור שזה המספר הוא כמו שנים חשבונות כלל ופרט וכמוהו אלהים יחשוב לי : (ז) ויאמרו . י"א כי היו שם ספינות אחרות ויוכלו לצאת וזאת לבדה בצרה על כן אמרו לכו ונפילה גורלות : בשלמי . בעבור מי וכמוהו על השל : (ח) ויאמרו . המפר' שבקשו לדעת מאי זה עם הוא ומאי זה הארץ שמא נגזר עליהם מהשמים מות לא דבר נכונה כי אם גזר השם על עם אם לא היה בעיר אחד מהם שנגזר עליו רק במקום אחר עם אחרים למה יפחדו האחרים כאילו יתערבו על שנגזר עליו לבדו למות ומנהג רוב האדם לחיו' ממלאכת' ומלאכת האדם תורה על דברו ולמה נכנס ללכת למקום אחד ויש ארצות שרוב אנשיה טובים וככה היום ידוע: (ט) ויאמר . השיב . להם על האחרון שהוא מבני עבר הנקראים שהם על אמור' עבר הראשון שהוא אבי כל בני עבר
ואין

* נחת

יונה א

תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה׃ ד וַיהוָה ו׳ בטעם רביע
הֵטִיל רֽוּחַ־גְּדוֹלָה אֶל־הַיָּם וַיְהִי
סַֽעַר־גָּדוֹל בַּיָּם וְהָאֳנִיָּה חִשְּׁבָה ל׳ . ל׳
לְהִשָּׁבֵר׃ ה וַיִּֽירְאוּ הַמַּלָּחִים וַֽיִּזְעֲקוּ ל׳
אִישׁ אֶל־אֱלֹהָיו וַיָּטִלוּ אֶת־הַכֵּלִים ל׳ חסר
אֲשֶׁר בָּאֳנִיָּה אֶל־הַיָּם לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם
וְיוֹנָה יָרַד אֶל־יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה ל׳
וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרָדַם׃ ו וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב ל׳ . ס׳
הַחֹבֵל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ נִרְדָּם קוּם
קְרָא אֶל־אֱלֹהֶיךָ אוּלַי יִתְעַשֵּׁת ל׳
הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאבֵד׃ ז וַיֹּאמְרוּ ו׳ ר״פ בטעם
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ לְכוּ וְנַפִּילָה גוֹרָלוֹת
וְנֵדְעָה בְּשֶׁלְּמִי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ ל׳
וַיַּפִּלוּ גּוֹרָלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרָל עַל־ ל׳ חסר . ל׳
יוֹנָה׃ ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידָה־נָּא לָנוּ
בַּאֲשֶׁר לְמִי־הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מַה־ ה׳
מְּלַאכְתְּךָ וּמֵאַיִן תָּבוֹא מָה אַרְצֶךָ ה׳
וְאֵֽי־מִזֶּה עַם אָתָּה׃ ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
עִבְרִי אָנֹכִי וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי ו׳
הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרֵא אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶת־ ו׳ פסוקים ואת את ואת

תרגום

מִן קֳדָם דְּאִתְנַבֵּי בִּשְׁמָא דַיָי׃
ד וַיָי אֲרִים רוּחַ רַב עַל יַמָּא
וַהֲוָה נַחְשׁוֹל רַב בְּיַמָּא וְאִילְפָא
בְּעֵיָא לְאִתַּבָּרָא׃ ה וּדְחִילוּ
סַפָּנַיָא וּבְעוֹ גְּבַר מִן דַּחַלְתֵּיהּ
וַחֲזוֹ אֲרֵי לֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ וּרְמוֹ
יַת מָנַיָא דִּבְאִילְפָא לְיַמָּא
לְאַקָּלָא מִנְהוֹן וְיוֹנָה נְחֵית
לְאַרְעִית שִׁדָּא דְּאִילְפָא וּשְׁכִיב
וּדְמוֹךְ׃ ו וּקְרֵב לְוָתֵיהּ רַב
סַפָּנַיָא וַאֲמַר לֵיהּ מָא אַתְּ
דְּמוֹךְ קוּם צַלֵּי קֳדָם אֱלָהָךְ
מָאִים יִתְרַחֵים מִן קֳדָם יְיָ
עֲלָנָא וְלָא נוֹבֵיד׃ ז וַאֲמַרוּ
גְּבַר לְחַבְרֵיהּ אֱתוֹ וְנִרְמֵי
עַדְבִין וְנִידַע בְּדִיל מָה בִּישְׁתָא
הָדָא לָנָא וּרְמוֹ עַדְבִין וּנְפַל
עַדְבָא עַל יוֹנָה׃ ח וַאֲמַרוּ לֵיהּ
חַוֵי כְעַן לָנָא בְּדִיל מָה בִּישְׁתָא
הָדָא לָנָא מָה עֲבִידְתָּךְ וּמְנָן
אַתְּ אָתֵי אֵי דָא הִיא מְדִינְתָּךְ
וְאֵי מִדִּין עַמָּא אַתְּ׃ ט וַאֲמַר *עם
לְהוֹן יְהוּדָאָה אֲנָא וּמִן קֳדָם
יְיָ אֱלָהָא דִּשְׁמַיָּא אֲנָא דָּחֵיל
דַּעֲבַד יַת יַמָּא וְיַת יַבֶּשְׁתָּא׃

תולדות אהרן רב החבל . זוהר ויקהל : אל רעהו . עקידה שער סג : באשר למי . זוהר פקודי : ומאין תבא . עקידה שער נא :

רדק

[...]ת מסר . וסמכו מזה שאין [...]ורה אלא על אדם עשיר : [...]טיל . חשבה להשבר . [...]רחבת הלשון . ר"ל אנשי [...]שבו שתשבר האניה :

[...]או המלחים . הם תופשי המשוטים : אל ירכתי הספינה . אל אחת מן הירכתים . וכן ויקבר בערי גלעד . ועל עיר בן אתונות : (ו) ויקרב אליו רב החובל . הגדול שבספנים כי [נ]קראים חובלים לפי שמושכין ומתירין חבלי התורן כפי חכמתם וחובל הוא שם כלל לחובלים . וכן ת"י רב ספניא הוא שם בשקל ואת היותר התרמנו . וגם כן יהיה שם כלל לחובלים [...]המנהיג הספינה על פיו ימשכו ויתירו הספנים את החבלים : יתעשת . יתרצה וכן אבדו עשתונותיו מחשבות רצונו וכן בארמית ומלכא עשית לקדמותיה ר"ל מחשב . וי"ת יתרחים : [...] לכו ונפילה גורלות . יש לתמוה בזה הענין איך חשבו כי בעבור אנשי האניה הזאת הי' סער גדול בים וכי לא הי' אניות אחרות בים וכי כל האניות שיש להם סער בים מפילים אנשיה גורלות בשל מי [...]אתי בפרקי ר' אליעזר בא עליהם סער גדול בים ומימינם ומשמאלם כל האניות עוברות ושבות בשלום בשתיקות הים והאניה שירד בה יונה בצרה גדולה שחשבה להשבר אמרו בשל מי הרעה [...] נדעה באשר למי הרעה הזאת לנו בעבור מי הוא : (ח) ויאמרו . הגידה נא לנו באשר למי הרעה שאתה הוא מי שבעבורו באה אלינו הצרה הזאת הגידה מה מלאכתך על איזה עון [...]ה היה מלאכתך אולי היא מלאכת רמאות וחמס ובעבור זה אתה חייב : ומאין תבא . אולי ברחת מפני רעה שעשית שם ומה ארצך אולי בני ארצך הם בני רשעים : ואי מזה עם אתה . מ"ם השמוש [...] כאלו אמר ומאיזה עם אתה או יתפרש בלי הפוך זה טעם שאתה ממנו איזה הוא אם הוא עם שנוי מהשם ית' מרוע מעשיהם : (ט) ויאמר . בשני דברים השיב להם תשובה על שאלתם
כיון

מצודת דוד

[...]לכת : לבוא עמהם . עם אנשי הספינה : (ד) הטיל . השליך והשמיך אל [...] גדולה והיה סער גדול בים : והאניה . ר"ל אנשי האניה חשבו שהאניה [...] חוזק הרוח המוליכה ברדיפה ונדנוד רב מהרמת הגלים וכובד משא [...] מונע הרדיפה והוא סיבה לשבירת הספינה : (ה) וייראו המלחים . מוליכי [...] פחדו וכ"א מהם זעק להתפלל אל העכו"ם שלו : ויטילו . השליכו את [...]ן הספינה אל הים להקל מעליהם המשא למען תוכל ללכת ברדיפה מבלי [א]ל ירכתי . ר"ל אל אחת מהירכתים וכן ויקבר בערי גלעד (שופטים יב) : [...]ך נרדם . מה לך שנרדמת כאומר וכי אינך מרגיש שאנו עומדים בסכנה : [...] אלהיך . התפלל לפניו : אולי יתעשת . ע"י התפלה אולי יחשוב האלהים לנו שלא נאבד : (ז) ויאמרו . אנשי הספינה : גורלות . אמרו להפיל גורלות הרבה [...]לו לסמוך על גורל אחד כי פן במקרה נפל על זה אבל כשיפול פעמים מרובות על אחד יהיה נראה שאין זה מקרה : בשלמי . בעבור מי בא עלינו רעת [...] הזאת : הגורל . ר"ל כל גורל וגורל : (ח) הגידה נא לנו . הואיל וכל הגורלות נפלו עליך הגידה עתה לנו באשר למי ר"ל במה היה החטא ולמי הטאת [...] בא לנו רעת הסכנה הזאת וכאלו יאמרו אם היה בדבר העושק א"כ אפשר להחזיר העושק ואם הרעות למי בדבר הגדוף וכיוצא אפשר לפייסו בממון : [...]כתך . ר"ל אולי יש בידך מלאכת רמיה והונית אנשים מרובים עד שלא תדע מי ומי המה להחזיר להם העושק : ומאין תבוא . ר"ל שמא עשקת במקום [...]הגשם ואולי רב הדרך ואין לבוא שמה להחזיר העושק : מה ארצך . ר"ל שמא עשית דבר היפך מנהג ארצך וכאלו חטאת לכולם ומי יכול לפייס את כולם : [...] עם אתה . מ"ם השמוש כמו הפוך כאלו אמר ומאי זה עם אתה ר"ל מי הוא אלהיך וכאלו יאמרו פן עשית דבר שלא כדת אלהיך ואין א"כ מקום לפייסו [...] (ט) עברי אנכי . כאומר אין לכם לשאול כל השאלות הללו כי לא חטאתי לבן אדם ולכן על השאלה שאלתם באחרונה ואי מזה עם אתה ע"ז השיב עברי
אנכי

מצודת ציון

(ד) הטיל . ענין השלכה כי ורוח נסע (במדבר יא) ת"א נטל : סער . הרעשת גלים מן הסערה : חשבה . מל' מחשב' : (ה) המלחי' . כן יקראו מוליכי הספינ' וכן כל אניות הים ומלחיהם (יחזקאל כז) : ויטילו . ענין השלכה כמו והטלתי אתכם (ירמיה טז) : ירכתי . עבר וצד כמו ירך המזבח (ויקרא א) : וירדם . הוא שינה עמוקה וכן והוא נרדם ויעף (שופטי' ד) : (ו) רב החובל . שר מנהיגי הספינה כי רב הוא שר וכן ורבי המלך (ירמיה מא) ומנהיגי הספינה יקראו חובלים על כי מושכים בחבלי הוילון לספנותה מול הרוח וכן המה חבליך (יחזקאל כז) : אולי . עניינו כמו שמא : יתעשת . ענין מחשבה כמו אבדו עשתונותיו (תהלים קמו) : לנו . עלינו : ולא נאבד . הוי"ו הוא במקום שי"ן וכן ויקחו לי תרומה (שמות כה) ור"ל שיקחו: (ז) לכו . ענין זרוז : בשלמי . בעבור מי : (ח) נא . עתה : ומאין . מאיזה מקום : (ט) עברי .
כן

אבן עזרא

ואין לו יראה רק מהשם שברח מלפניו והזכיר השמים והארץ והים והטעם כי אדע כי הוא עושה ועל הכל ימשול : (י) וייראו. כנגד שאמר אני ירא ויאמרו לו מה זאת והטעם איך עשית זה לברוח מלפני השם כי הוא גילה סודו להם : (יא) ויאמרו. מה נעשה. והטעם תן לנו עצה מה נעשה : וישתוק . הים כמו וישמחו וישתקו : (יב) ויאמר. מתאוה ומבקש למות ולא תשוב ניגוה לשם ולא היה אומר להם ככה לולי ששמע מפיהם כי ישליכוהו: (יג) ויחתרו. פירושו וכבר חתרו ומלת ויחתרו בעבור שבעלי המשוטות דומים לחותרים : (יד) ויקראו : האמינו כולם בשם הנכבד ושבו לקרא אליו : בנפש . בעבור כמו ויעבד יעקב ברחל : כאשר חפצת . שהתברר להם כי בעבורו הים סוער : (טו) וישאו. מזעפו . דרך משל כמו זועפים: (טז)וייראו. ויזבחו. אחרי צאתם : (א) וימן . כמו זמן : ויהי יונה . אין כח באדם לחיות במעי הדגה כפי טעה ואף כי זה המספר רק במעשה

רשי

חטאו : (י) מה זאת עשית . למה עשית כן לברוח מן מושל כזה : (יא) ... האנשים . יגעו ועסקו כחותר במחתרת : (יד) בנפש האיש הזה שנשלח יד בנפשו : (טז) וידרו נדרים . שיתגיירו : (א) דג גדול . ... והיה עומד ברווח ולא נתן לב להתפלל רמז הקב"ה לדג והקיאו פיה של נקבה שהיה ... עוברי' והיה שם בדוחק ...

יוּדְחִילוּ גֻבְרַיָא דְחִילָא רַבָּא וַאֲמַרוּ לֵיהּ מַה דָא עֲבַדְתָּא אֲרֵי יָדְעוּ גוּבְרַיָא אֲרֵי מִן קֳדָם יְיָ הוּא עָרֵיק אֲרֵי חַוִי לְהוֹן : יא וַאֲמַרוּ לֵיהּ מַה נַעֲבֵיד לָךְ וְיִנוּחַ יַמָא מִנָנָא אֲרֵי יַמָא אָזֵיל וְנַחְשׁוֹלֵיהּ תַּקִיף : יב וַאֲמַר לְהוֹן טְלוּנִי וּרְמוּנִי לְיַמָא וְיַנִיחַ יַמָא מֵעֲלֵיכוֹן אֲרֵי יָדַע אֲנָא אֲרֵי בְדִילִי נַחְשׁוֹלָא רַבָּא הָדֵין עֲלֵיכוֹן : יג וְשָׁיְטִין גֻבְרַיָא לַאֲתָבָא לְיַבֶּשְׁתָּא וְלָא יְכִילוּ אֲרֵי יַמָא אָזֵיל וְנַחְשׁוֹלֵיהּ תַּקִיף עֲלֵיהוֹן : יד וְצַלִיאוּ קֳדָם יְיָ וַאֲמַרוּ קַבֵּיל בָּעוּתָנָא יְיָ לָא כְעַן נֵיבַד בְּחוֹבַת נְפַשׁ דְגַבְרָא הָדֵין וְלָא תִתֵּין עֲלָנָא חוֹבַת דַם זַכַּאי אֲרֵי אַתְּ יְיָ כְּמָא דְרַעֲוָא קֳדָמָךְ עֲבַדְתָּא : טו וּנְסִיבוּ יָת יוֹנָה וּרְמוֹהִי לְיַמָא וְנָח יַמָא מִנַחְשׁוֹלֵיהּ : טז וּדְחִילוּ גֻבְרַיָא דְחִילָא רַבָּא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲמַרוּ לְדַבָּחָא דְבַח קֳדָם יְיָ וּנְדַרוּ נִדְרִין : א וְזַמֵין יְיָ נוּנָא רַבָּא לְמִבְלַע יָת יוֹנָה וַהֲוָה יוֹנָה בִּמְעַיָא דְנוּנָא תְּלָתָא יוֹמִין וּתְלָתָא

הַיָּם וְאֶת־הַיַּבָּשָׁה׃ י וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ כִּי־יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי־מִלִּפְנֵי יְהוָה הוּא בֹרֵחַ כִּי הִגִּיד לָהֶם׃ יא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה־נַּעֲשֶׂה לָּךְ וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעָלֵינוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר׃ יב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שָׂאוּנִי וַהֲטִילֻנִי אֶל־הַיָּם וְיִשְׁתֹּק הַיָּם מֵעֲלֵיכֶם כִּי יוֹדֵעַ אָנִי כִּי בְשֶׁלִּי הַסַּעַר הַגָּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם׃ יג וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל־הַיַּבָּשָׁה וְלֹא יָכֹלוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר עֲלֵיהֶם׃ יד וַיִּקְרְאוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה אַל־נָא נֹאבְדָה בְּנֶפֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאַל־תִּתֵּן עָלֵינוּ דָּם נָקִיא כִּי־אַתָּה יְהוָה כַּאֲשֶׁר חָפַצְתָּ עָשִׂיתָ׃ טו וַיִּשְׂאוּ אֶת־יוֹנָה וַיְטִלֻהוּ אֶל־הַיָּם וַיַּעֲמֹד הַיָּם מִזַּעְפּוֹ׃ טז וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוֹלָה אֶת־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ־זֶבַח לַיהוָה וַיִּדְּרוּ נְדָרִים׃

ב א וַיְמַן יְהוָה דָּג גָּדוֹל לִבְלֹעַ אֶת־יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת׃

ח' | ח' בלשון עשייה בשופר | ב' ובענין | ב' | ל' וכ"כ . ב' | ג'. ו' מ"ל | ו' כתיב ס"א | ב' יתיר א' | י' דמטעי' דסבירין אשר | ל' וחסר | ס' | ל' וחסר | ד'

שנאתי : ולא יכלו ג' בקריאה וסי' להוציא את הכנים ולא יכלו. להבקיע אל מלך אדום . ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה : כאשר י' דמטעי' דסבי' אשר בקריא' וסימ' מסת נדבת ידך אשר תתן כאשר תנינא דפסוק , השמר בנגע הצרעת , אחרי כאשר יצאו הרדפים , עמו הראובני והגדי לקחו נחלתם תנינא דפסוק , בגורל נחלתם דקדים ליה ואלה אשר נחלו בני ישראל, החשבי' לתשכיח עמי שמי , ותשכח ה' עשך נוטה שמי' , כאשר ילכו אפרוש עליהם רשתי , כאשר חפצת עשית, וישמע זרובבל בן

תלדות אהרן וישאו את יונה . זוכר חיי : וימן ס'. נדרים נא :

רדק

כיון שאמר להם עברי אנ... ואמרו. וכיון שאמר ה' א... אני ירא השיב להם על ... מלאכתך כי אין מלאכתו מ... אבל הוא ירא את ה' ול... עול ומה שאמר אשר ע... ואת היבשה בעבור ש... סער בים אמר כי אל י... והוא הטיל רוח סער... ישקיענו בשירצה ויוליא... ואמר על השמים אלהי כי... והופסת ואמר על הארץ... שפירושו תקן כי לא נבו... מתוקנת לצורך הברואי... המים : (י) וייראו . כ... כשאמר להם ואת ה' ... אני ירא אמרו לו אם ... זה הסער בעבורך אמר ... והאל ית' היה שולח ... והיה קשה בעיני לכתי א... לי מפני זה ויאמפי ... שהיא מקום הנבואה : (... כי הים הולך וסוער . תוחלת שישתוק הים ... וסוער יותר : וישתוק ... שאון גליו וכן אמר וישמח... (יב) ויאמר . בשלי ב... בחטא אשר לי : (יג) ... החזיקו במשוטים להולי... היבשה כי תופש המשוט... הוא כחותר בים וי"פ שאמר להשיב לפי שמה... הספינה והשתא אל היב... שבה אליה : (יד) ויקר... הוא : אנה . בה"א : ... כדרך בעלי האלף נבי... (טו) וישאו. מבואר הוא : ויזבחו זבח אין זבחו ז... אלא פירושו כתרגומו ... דבח קדם ה' : וידרו ... נדרים זולתי זבח כמו ... לעניים : (א) וימן ה' כמו אשר מנה מאכלכ... הזמינו לפי שעה שבשעה ... בים הזמין הדג שבלעו ו... וזה היה אחד מן הנסי... אליעזר ר' טרפון אמר הדג משעת ימי בראשית ...

מצודת ציון

כן יקראו בני ישראל וכן מילדי העברים (שם א) על כי מקור מאבהם מעבר הנהר : (יא) וסוער. תרעים בהרמת הגלים מן הסערה : (יב) שאוני . ענין לקיחה והטילוני . ענין השלכה : בשלי . בעבורי : (יג)ויחתרו . ענין חפירה וכן אם יחתרו בשאול (עמוס ט) ור"ל השיטו במשוטו' בתוך הים ונדמה כאלו חופרים בים : (יד) אנה . ענין בקשה כמו אנה ה' הושיעה נא (תהלים קיח) : (טו) ויעמוד . ענין השקט כמו עמדו לא ענו עוד (איוב לב) : מזעפו . ענין קצף כמו זעף ה' אשא (מיכה ז) ועל הרעשת הגלים יאמר שנראה אז כאלו הים כועס ומקצף : (א) וימן . ענין הזמנה כמו וימן להם המלך (דניאל א) : (ג) מבטן שאול . ר"ל מעומק הקבר: שועתי

מצודת דוד

אנכי ולתוספת ביאור אמר ואת ה' אלהי השמים אני ירא וכאלו יגיד ... חטא : אשר עשה את הים ואת היבשה . ר"ל כמו שעשה את היבשה כן ... הים ובכל מקום משלה ידו וכאלו יאמר הנה גם בים מלאה אותי יד... יכריחני ללכת לנבאות על נינוה וזהו האמירה לגנוה ועל הנס ברחתי ב... לא יבוא אלי דבר ה' והנה כאלו בא : (י) וייראו וגו'. בשמעם שחט... א"כ מקום לפייס בממון לכן פחדו מאד : מה זאת עשית . לא אמרו כ... כמתמיהים כאומר איך עשית דבר כזה למרוד פי ה' ולברוח ממקו...

ולוגמתו מה עשית ותגנוב את לבבי (בראשית לא) שהוא ענין תימה : כי ידעו האנשים . היה נודע להם שהוא בורח מלפני ה' ממקום הנבואה : כי ה... ר"ל ע"פ הדברים שאמר הבינו אמיתת הענין כאלו הגיד להם בפה מלא : (יא) מה נעשה לך . מה נעשה עמך שישתוק הים מעלינו ולא יוסיף להרעיש עו... הגלים : כי וגו'. ר"ל הנה הים מרעים בגליו בכל פעם יותר ולכן אין פנאי להתעכב ולהתיישב בדבר לזה אמור אתה מה נעשה עמך וכן יקום : (יב) שאוני . והשליכו אותי אל הים ובודאי ישתוק הים מעליכם כי ידעתי שבעבורי בא הסער הגדול הזה עליכם : (יג) ויחתרו . היו מתחלים עם המשוטות להבי... אל היבשה בחשבם שאם ימלו את יונה אל היבשה והם ילכו לדרכם : הולך וסוער עליהם . ר"ל הרעשת הגלים היה עליהם מן היבשה למול פני... את הספינה אל תוך הים : (יד) אל נא נאבדה . לא נהיו עתה נאבדים בעון שנשלח יד בנפש האיש הזה להשליכו אל הים : ואל תתן וגו' . ר"ל לנו כאלו שפכנו דם נקי : כי אתה ה' . ר"ל הלא הכל בידך ומעולם עשית כאשר חפצת ואם היה חפצך להמיתו שלא על ידינו הלא אין מעצור בי... אותו לבד אלא ודאי הגזירה היא להמיתו על ידינו : (טו) ויעמוד . שתק ונח מקצף הרעשת גליו : (טז) וייראו וגו' . בראותם השנחת המקום ויכלתו : ר"ל קבלו על עצמם לזבוח לה' בבה"מ : וידרו נדרים . לחלק צדקה לעניים : ב (א) וימן . הזמין את הדג לבלוע אותו מיד שלא יטבע במי הים : הדגה . אחז"ל בתחילה בלעו דג זכר ועמד שם ברווח ולא נתן דעתו להתפלל ורמז המקום לדג והקיאו אל פי הדגה ושם עמד בדוחק מפני העוברי...

רשי

ממעי הדגה : (ג) מבטן שאול שועתי. מבטן הדג שהוא כשאול כל משבריך וגליך . כל נחשולוהי דימא על שם שהנחשול משבר הים : (ה) ואני אמרתי . כשהשליכוני אל הים הנני מת ונגרשתי אך . ראיתי שקיימתני כל אלו הימים ידעתי כי אוסיף להביט קדשך : (ו) סוף חבוש ימא דסוף תלי לעיל שהראהו הקב"ה ים עברו ישראל בתוכו שני הדגה כמין שתי מסתכל ורואה כל מה (ז) לקצבי הרים ירדתי. ההרים הקבועים ירדתי : אני אמרתי יוחיה בעדי . כנגדי זמני סגור ולא אלא בעדי כמו (מלכים ב הדלת בעדך וכן כל מקרא עור בעד עור אכר כנגד אכר : מוסב על מה שאמר אני אמרתי נגרשתי הארץ בריחיה בעדי לעולם : ותעל . אבל כבר ראיתי ומשם העליתני כנגד תחת ההיכל כענין שנאמר אך להביט אל היכל קדשך תפילתי אל היכל (ח) בהתעטף . וכן בהתעטף נפשם עולל (איכה ב) : הבלי שוא . אותן לכו"ם : חסדם יראת הקב"ה שהכל וטובתם מאתו ועוזבו אבל

יונה ב

ב וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו מִמְּעֵי הַדָּגָה׃ ג וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׁאוֹל שִׁוַּעְתִּי שָׁמַעְתָּ קוֹלִי׃ ד וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה בִּלְבַב יַמִּים וְנָהָר יְסֹבְבֵנִי כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ׃ ה וַאֲנִי אָמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אַךְ אוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ׃ ו אֲפָפוּנִי מַיִם עַד־נֶפֶשׁ תְּהוֹם יְסֹבְבֵנִי סוּף חָבוּשׁ לְרֹאשִׁי׃ ז לְקִצְבֵי הָרִים יָרַדְתִּי הָאָרֶץ בְּרִחֶיהָ בַעֲדִי לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשַּׁחַת חַיַּי יְהוָה אֱלֹהָי׃ ח בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה זָכָרְתִּי וַתָּבוֹא אֵלֶיךָ תְּפִלָּתִי אֶל־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ׃ ט מְשַׁמְּרִים הַבְלֵי־שָׁוְא חַסְדָּם יַעֲזֹבוּ׃ י וַאֲנִי

ל' במעט מ'עיל · ב' חד חסר · ד' . ט' חס · ל' סימן נגרזתי קינות נגזרתי · ד' · ל' כ"כ · ב' · י"א מ"ל בנביאי' וכל כתובים דכו' כמ"כ · ב'

תרגום

לֵיהּ׃ ב וְצַלִּי יוֹנָה קֳדָם יְיָ אֱלָהֵיהּ מִמְּעַיָּא דְנוּנָא׃ ג וַאֲמַר צַלֵּיתִי מִדְּעָקַת לִי קֳדָם יְיָ וְקַבֵּיל צְלוֹתִי מֵאַרְעִית תְּהוֹמָא בָּעֵיתִי עֲבַדְתָּא בָּעוּתִי׃ ד וּרְמֵיתַנִי בְּעוּמְקַיָּא בְּלִבָּא דְיַמָּא וּנְהַר סְחוֹר סְחוֹר לִי כָּל נַחְשׁוֹלוֹהִי דְיַמָּא וְגַלּוֹהִי עֲלַי עֲדוֹ׃ ה וַאֲנָא אֲמָרִית אִתְּרֵכִית מִן קֳדָם מֵימְרָךְ בְּרַם אוֹסִיף לְאִסְתַּכָּלָא בְּהֵיכְלָא דְקוּדְשָׁךְ׃ ו אַקְפוּנִי מַיָּא עַד מוֹתָא תְּהוֹמָא סְחוֹר סְחוֹר לִי יַמָּא דְסוּף תְּלֵי עֵיל מֵרֵישִׁי׃ ז לְעִקָּרֵי טוּרַיָּא נְחָתִית אַרְעָא נְגֶדֶת בְּתוּקְפָהָא עֵיל מִנִּי עָלְמִין וְאַתְּ קָרִיב קֳדָמָךְ לְאַסָּקָא מֵחַבָּלָא חַיַּי יְיָ אֱלָהִי׃ ח בְּאִשְׁתַּלְהָיוּת עֲלַי נַפְשִׁי פּוּלְחָנָא דַיְיָ אִידַּכְּרִית וְעָלַת לְקֳדָמָךְ צְלוֹתִי לְהֵיכְלָא דְקוּדְשָׁךְ׃ ט לָא כְּעַמְמַיָּא פָּלְחֵי טַעֲוָתָא מֵאֲתַר דְּאִתּוֹטַב לְהוֹן לֵית אִינּוּן יָדְעִין׃ י וַאֲנָא בְּתוּשְׁבַּחַת

תולדות אהרן מגרס לי. זוסר בשלא עקרים מ"ד פי"ו (תענית סס) : מבטן שאול. עירובין יט :

אבן עזרא

בממסה נס : (ב) ויתפלל . המפרשים רצו מפשוטו כי יונה לא התפלל רק אחרי צאתו אל היבשה בעביר שצאו ממעי ולא אמר במעי והלא ראו שם כתוב מבטן שועתי וככה ממעמקים קראתיך ה' ועוד כי מלת שועתי אות כי התפלל ושוע אל השם טרם שיקיאנו הדג וככה ותבא אליך תפילתי והנה למה לא היה כתוב ויתפלל יונה אחרי צאתו ממעי הדגה ועוד כי אחר תפלתו כתוב ויאמר יי' לדג והכיאם בצרה כזאת בעבור ותעל משחת ותבוא אליך תפלתי . ועתה שים לבך וראה כל תפילת נביא וברכתו היא ברוח נבואה ויעקב אמר לקחתי מיד האמורי כי דבר שנגזר להיות ידבר לשון עבר וככה ויט שכמו לסבול דרך כוכב מיעקב וישמן ישורון ויבעט וירא יי' וינאץ וישכן ישראל בטח בדד ובתפילת דוד בברחו ויענני מהר קדשו סלה כי הכתו' אמר בברחו ולא אמר ברחו ובתפילתו אך אוסיף להביט אל היכל קדשך שהוא השמים וה' בהיכל קדשו ורבי' ככה ושם כתוב ישועתה ליי' שהיה מקוה כמו ישועתה ליי' לבקש ויש מי שאומר כי דגה בלשה הדג ואין צורך כי דגה ודג שם המין כמו צדק וצדקה : (ג) ויאמר . שאול . מקום עמוק הפך שמים שהוא מרום : (ד) ותשליכני . ימים. כמו על יאוריהם ועוסת אמר כי יםסוף מתערב עמים ימו וסוף כמו ותשם בסוף בעבור היותו קרוב : (ה) ואני. נגרשתי מנגד עיניך. הם השמים: (ו) אפפוני . עד נפש . עד הגיעה נפשי למות : (ז) לקצבי . מקומות שיכרתו שם ההרים מגזרת ויקצב עץ : והארץ . שגרה בריחיה בעדי שלא אוכל לצאת להיות על הארץ : (ח) בהתעטף. כמו כי יעטף : ותעל משחת חיי . דרך משל על נשמתו שהיא באמת חיתו : (ט) משמרי'. סועל יונא והטעם על אנשי הספינה שהיו קוראים אליו ויוכיח זה את זה ומלת חסדם שהיו חושבים כי חסד היו עושים או פירושו כמו חסד הוא : (י) ואני . אשר נדרתי

רדק

(ב) ויתפלל יונה . נס גדול היה שהיה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות והוא חי ועוד שלא נדהם אלא עמד בדעתו והשכלו והתפלל : הדגה . כמו הדג ויבא בלשון זכר ו הדגה אשר ביאור מתה . ויש דרש כי נקבה היתה ומ"ם ממעי איננה במקום בי"ת כי מתוך הצרה התפלל וכן מבטן שאול שועתי ממעמקים קראתיך ה' מן המצר קראתי ויאמר . ויענני כיון שעמד בחיותו ידע שיצא ממעי הדג בשלום : (ד) ותשליכני מצולה. ונהר יסובבני. הנהר הנכנס בים והתהם ר' אברהם אבן עזרא פי' כי במקום שמתחברים הים עם זה : כל משבריך וגליך . בהשבר גלי הים בעת הזעף יקראו משברי : (ה) ואני אמרתי נגרשתי. שחשבתי כשהטילוני בים שאני מת ונגרשתי מנגד עיניך כלומר מהשגחתך עלי עד שהסתרת פניך ועיניך ממני אך עתה שעשית עמי הנס הגדול הזה ידעתי שאוסיף עוד להביט אל היכל קדשך בבית המקדש ומקום הנבואה ומקום השגחתך עוד עליו ואם אני ברחתי ממנו ופי' להביט להתפלל נגד ההיכל : (ו) אפפוני מים עד נפש . סבבוני מים עד שכמעט יצאה ממני נפשי עד שבלעני הדג וכן כי באו מים עד נפש : סוף חבוש הסוף הוא הגומא ויש ממנו גדל על שפת היאור או הים לפיכך נקראים סוף שגדל על שפתו סוף רב ויש ממנו שגדל בקרקע הים בעיקרי ההרים והוא שקורין לו אלג"א בלע"ז והוא וכרך בראשי הדגים וזהו שאמר סוף חבוש לראשי ופי' לראשי לראש הדג שבלעני כי הוא היה כמו ראשו כל זמן שהיה במעי הדג וי"מ סוף ים סוף ואומרים כי ים סוף הוא נכנס ועל הדרך הזה ת"י ימא דסוף תלי עיל מן רישי : (ז) לקצבי הרים ירדתי. לסוף ההרים אשר בים כלומר לעיקריהם שהוא קרקע הים וקצב וקץ אחד הוא וכת"י לעיקרי טוריא הארץ בריחיה בעדי לעולם . מתחילה חשבתי שהארץ שהיא היבשה היו בריחים בעדי כלומר שהיתה בורחת בעדי שלא אבא אליה לעולם שיהיה הים קברי ואחרי שאני חי במעי הדג עלית משחת חיי והשחת הוא הקבר והנה עוד אל היבשה : ה' אלהי . שהשפעת אותי בדין וי"ת ארעא נגרת בתוקפהא וגומר : (ח) בהתעטף עלי נפשי. זה הלשון נאמר על רוב צער נפש האדם בו וכן נפשם בהם תתעטף אמר כשהייתי בצרה נפשי שבלעני הדג מתחילה חשבתי כאלו אני מת ועם כל זה את ה' יתברך זכרתי והתפללתי אליו : ותבא אליך כיון שנשארתי כך חי במעי הדג ידעתי שבאה אליך תפלתי : אל היכל קדשך. הוא השמים וכן נאמר בהיכל קדשו ה' בשמים הכין כסאו ועל דרך הזה נאמר ותבא תפילתם למעון ים : (ט) משמרים הבלי שוא. אנשי הספינה שהיו עובדים אלילים והם משמרי הבלי שוא ידעתי שאחר שנמלטו מן הצרה יעזבו חסדם שיראו את ה' וזעקו אליו ונדרו נדרים לא יקיימו

מצודת דוד

(ג) קראתי . הנה קראתי אל ה' מפני הצרה אשר עלי וידעתי כי ויחיל ואני קיים כל הימים הללו : מבטן שאול . היא הדגה שהיא לו כשאול : שמעת קולי . מובטח אני אשר שמעת קולי : (ד) ותשליכני . הלכת אותי במצולה בחוזק הים : ונהר יסובבני . כי שם היה המקום מי הנהר ומי הים : עלי עברו . כי כשעברו על הדגה עברו גם היותו במעים : (ה) ואני אמרתי . כשהשליכו אותי הימה חשבתי הנה מנגד עיניך ר"ל העלמת עין ממני : אך אוסיף . אך עתה הואיל כל הימים הללו מובטח אני לצאת מזה ואוסיף עוד להביט אל היכל שמה בקול תודה : (ו) אפפוני מים . המים סבבו אותי עד קרוב נפש : תהום יסובבני . כפל הדבר במ"ש : סוף חבוש לראשי . כי שמה עמו היה נקשר הסוף בראש הדגה וכאלו נקשר בראשו הואיל והיה במעים : (ז) לקצבי הרים . לאחרית ההרים התקועים בים והוא קרקעית הים : ירדתי . במעי הדגה : הארץ בריחים . רצה לומר חשבתי שהארץ הבריח' בריחים כנגדי עד עולם כי לא אשוב אלי' כאילו סגרה את עצמה בבריחים : ותעל . אבל וקיימתני כל הימים הללו אקיה ותעל חיי משחת הקבר הוא בטן הדגה : (ח) בהתעטף . כשהיה נפשי עלי מעוטף ומעונה זכרתי את

מצודת ציון

שועתי . ענין צעקה כמו הקשיבה לקול שועי (תהלים ה) : (ד) מצולה . כן יקרא עומק המים וכן השלכת במצולות (נחמיה ט) : בלבב . ר"ל בחוזק והוא ל' מושאל על כי הלב הוא החזק מבע"ת : משבריך . כן יקראו גלי הים ע"ש שנראים כשוברים את הים ומוזרים ונשברים וכן משברי' יתחטאו (איוב מא) וכפל המלה במלות נרדפות ואמר וגליך וכן אדמת עפר (דניאל יב) : (ה) נגרשתי . מל' גרושין : להביט . לראות : (ו) אפפוני . ענין הקפה וסבוב. כמו אפפו עלי רעות (תהלים מ) : תהום . עומק הים : סוף . מין דשא הגדל במים וכן קנה וסוף קמלו (ישעיה יט) : חבוש . ענין קשירה כמו ולנשברת לא חבשתם (יחזקאל לד) : (ז) לקצבי . ענין אחרית וסוף והוא מל' ויקצב עץ (מ"ב ו) כי אחרית דבר החתוך הוא במקום שנחתך : בריחים . מל' בריח והוא כענין מטה הסוגם לרוחב השער לסגרו : בעדי . כנגדי וכן וסגרת הדלת בעדך (שם ד) : משחת . ענין בור והפירה כמו בשחתם נתפש (יחזקאל יט) : (ח) בהתעטף . מל' עטיפה ולבישה כי כשהאדם הוא בצרה הוא מעונה וכפוף כאלו מעוטף קצתו בקצתו וכן העטופים ברעב (איכה ב) : הבלי

רשי

אבל אני איני כן אלא בקול תודה אזבחה לך כך תרגם יונתן ופרקי ר׳ אליעזר דרשו כלפי המלחים שעזבו חסדם שהיו מטיבים לעכו״ם ונתגיירו : … לה׳. נדרי שלמים ותודה אשלם לשם ישועות אשר לה׳. ישועתה כמו ליש׳ קומה עזרתה לנו (תהלים מד) לעזרה שלנו : (ד) נהפכת. נחרבת …

אבן עזרא

נדרתי. במעי הדג : (יא) ויאמר . דרך משל שהכריחוהו לעשות חפץ השם : (א) ויהי. פעם שנית : (ב) קום . הוא יורה כי לא הלך דרך שתרחק נינוה אם ישלחהו שנית ילך : (ג) ויקם. אמר רבי ישועה כי הלכו אנשי הספינ׳ אל נינוה והגידו דבר יונה על כן האמינו ומלת לאלהים פירשתיה : מהלך שלשה ימים. וסביב המדינה והוא מהלך יום אחד מן הקצה אל הקצה או לא הלך לקרא רק מהלך יום אחד על כן : (ד) ויחל . יש אומרים כי נהפכת שנהפכה ממעשיה הרעים וזה דרש איננו נכון רק הדבר כמו רגע אחד : (ה) ויאמינו . כמו ויאמן העם והטעם באלהים בדבר אלהים : (ו) ויגע . זה לפני לבוש השקים : ויעבר . הסיר : ויכס . בשרו שק כי הוא פועל יוצא : (ז) ויזעק . מטעם . מעצתו ודעתו ושכלו כמו בשנותו את טעמו : (ח) ויתכסו . ויקראו. האדם מי שהוא בן דעת או מי שהוא שידע שעשה רע או כמו אולי

יונה ב

וַאֲנִ֗י בְּק֤וֹל תּוֹדָה֙ אֶזְבְּחָה־לָּ֔ךְ אֲשֶׁ֥ר
נָדַ֖רְתִּי אֲשַׁלֵּ֑מָה יְשׁוּעָ֖תָה לַיהוָֽה׃
יא וַיֹּ֥אמֶר יְהוָ֖ה לַדָּ֑ג וַיָּקֵ֥א אֶת־יוֹנָ֖ה
אֶל־הַיַּבָּשָֽׁה׃

יונה ג

ג א וַיְהִ֧י דְבַר־יְהוָ֛ה אֶל־
יוֹנָ֖ה שֵׁנִ֥ית לֵאמֹֽר׃ ב ק֛וּם לֵ֥ךְ אֶל־
נִֽינְוֵ֖ה הָעִ֣יר הַגְּדוֹלָ֑ה וּקְרָ֤א אֵלֶ֙יהָ֙
אֶת־הַקְּרִיאָ֔ה אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֖י דֹּבֵ֥ר
אֵלֶֽיךָ׃ ג וַיָּ֣קָם יוֹנָ֗ה וַיֵּ֛לֶךְ אֶל־נִֽינְוֶ֖ה
כִּדְבַ֣ר יְהוָ֑ה וְנִֽינְוֵ֗ה הָיְתָ֤ה עִיר־
גְּדוֹלָה֙ לֵֽאלֹהִ֔ים מַהֲלַ֖ךְ שְׁלֹ֥שֶׁת
יָמִֽים׃ ד וַיָּ֤חֶל יוֹנָה֙ לָב֣וֹא בָעִ֔יר
מַהֲלַ֖ךְ י֣וֹם אֶחָ֑ד וַיִּקְרָא֙ וַיֹּאמַ֔ר ע֚וֹד
אַרְבָּעִ֣ים י֔וֹם וְנִֽינְוֵ֖ה נֶהְפָּֽכֶת׃
ה וַיַּאֲמִ֛ינוּ אַנְשֵׁ֥י נִֽינְוֵ֖ה בֵּֽאלֹהִ֑ים
וַיִּקְרְאוּ־צוֹם֙ וַיִּלְבְּשׁ֣וּ שַׂקִּ֔ים מִגְּדוֹלָ֖ם
וְעַד־קְטַנָּֽם׃ ו וַיִּגַּ֤ע הַדָּבָר֙ אֶל־מֶ֣לֶךְ
נִֽינְוֵ֔ה וַיָּ֙קָם֙ מִכִּסְא֔וֹ וַיַּעֲבֵ֥ר אַדַּרְתּ֖וֹ
מֵֽעָלָ֑יו וַיְכַ֣ס שַׂ֔ק וַיֵּ֖שֶׁב עַל־הָאֵֽפֶר׃
ז וַיַּזְעֵ֗ק וַיֹּ֙אמֶר֙ בְּנִֽינְוֵ֔ה מִטַּ֧עַם הַמֶּ֛לֶךְ
וּגְדֹלָ֖יו לֵאמֹ֑ר הָאָדָ֨ם וְהַבְּהֵמָ֜ה
הַבָּקָ֣ר וְהַצֹּ֗אן אַל־יִטְעֲמוּ֙ מְא֔וּמָה
אַל־יִרְע֔וּ וּמַ֖יִם אַל־יִשְׁתּֽוּ׃ ח וְיִתְכַּסּ֣וּ
שַׂקִּ֗ים הָֽאָדָם֙ וְהַבְּהֵמָ֔ה וְיִקְרְא֥וּ אֶל־
אֱלֹהִ֖ים בְּחָזְקָ֑ה וְיָשֻׁ֗בוּ אִ֚ישׁ מִדַּרְכּ֣וֹ
הָֽרָעָ֔ה וּמִן־הֶחָמָ֖ס אֲשֶׁ֥ר בְּכַפֵּיהֶֽם׃

תרגום

אוֹדָאָה קוּרְבָּנִי אַקְרִיב קֳדָמָךְ דְנִדְרֵית אֲשַׁלֵם פּוּרְקַן נַפְשִׁי בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ׃ יא וַאֲמַר יְיָ לְנוּנָא וּפְלַט יַת יוֹנָה לְיַבֶּשְׁתָּא׃
א וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יוֹנָה תִּנְיָנוּת לְמֵימָר׃ ב קוּם אֱזֵיל לְנִינְוֵה קַרְתָּא רַבְּתָא וְאִתְנַבֵּי עֲלַהּ יַת נְבוּאֲתָא דִי אֲנָא מְמַלֵיל עִמָךְ׃ ג וְקָם יוֹנָה וַאֲזַל לְנִינְוֵה כְּפִתְגָמָא דַיְיָ וְנִינְוֵה הֲוַת קַרְתָּא רַבְּתָא קֳדָם יְיָ מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין׃ ד וּשְׁרֵי יוֹנָה לְמֵיעַל בְּקַרְתָּא מַהֲלַךְ יוֹמָא חַד וְאַכְרֵיז וַאֲמַר בְּסוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין וְנִינְוֵה מִתְהַפְּכָא׃ ה וְהֵימִינוּ אֲנָשֵׁי נִינְוֵה בְּמֵימְרָא דַיְיָ וּגְזָרוּ צוֹמָא וַאֲסָרוּ סַקִין מֵרַבְהוֹן וְעַד זְעֵרֵיהוֹן׃ ו וּמְטָא פִּתְגָמָא לְוַת מַלְכָּא דְנִינְוֵה וְקָם מִכּוּרְסֵי מַלְכוּתֵיהּ וְאַעְדִי לְבוּשֵׁי יְקָרֵיהּ מִנֵיהּ וְאִתְכַּסֵי שַׂקָא וִיתִיב עַל קִטְמָא׃ ז וְאַכְרֵיז וַאֲמַר בְּנִינְוֵה מִגְזֵירַת מַלְכָּא וְרַבְרְבָנוֹהִי לְמֵימָר אֱנָשָׁא וּבְעִירָא תּוֹרָא וְעָנָא לָא יִטְעֲמוּן מִדַעַם וְלָא יִרְעוּן וּמַיָא לָא יִשְׁתּוּן׃ ח וְיִתְכַּסוּן סַקִין אֱנָשָׁא וּבְעִירָא וִיצַלוּן קֳדָם יְיָ בִּתְקוֹף וִיתוּבוּן גְבַר מֵאוֹרְחֵיהּ בִּישְׁתָּא וּמִן חֲטוֹפָא

קדמאה דספרא : קום ט׳ ר״פ וסי׳ קום התהלך בארץ לארכה , קום לך פדנה ארם , קם קדש את העם , קום רד לקראת אחאב , קום לך צרפתה , קום וירדת בית היוצר , קום לך אל נגוה , וחברו, קום כי עליך הדבר , קום קדש חס׳ : ויקרא ויאמר י׳ פסוקים אית בהו ויקרא ויאמר וסי׳ נמס׳ במלכי׳ א׳ סי׳ י״ז : ויעבר ט׳ וסי׳ נמסר במלכים א׳ ס׳ ט״ו ובסדר נח : ויזעקו ד׳ וסי׳ נמסר בספר שפטים סי׳ ד׳ : וישבו ח׳ רפין וחס׳ וסי׳ במס׳ רבת׳ : אנה

תולדות אהרן ויאמר ה׳ לדג - זוסר ויקהל (ברכו׳ יג): דבר ה׳ . יבמות נא: בחזקה . תענית יז :

מצודת ציון

(ט) הבלי . מל׳ הבל ודבר שאין בו ממש : (יא) ויקא . ענין הוצאה דרך הפה כמו פן תשבענו והקאתו (משלי כה) : (ג) לאלהים . דרך המקרא כשרוצה להגדיל דבר בתכלית סומכו למלת אל וכן ארזי אל (תהלים פ) : (ד) ויחל . מל׳ התחלה : (ו) אדרתו . ת״י לבוש יקריה וכן אדרת שנער (יהושע ז) והוא מל׳ אדיר : שק . יריעה עבה : (ז) ויזעק . הכרוז בקול זעקה : מטעם . ענין עצה הנאמרה בטעם וכן וטעם זקנים יקח (איוב יב): יטעמו. מל׳ טעימה ועניינו אכילה מועטת : מאומה . שום דבר : ירעו . מל׳ מרעה : (ח) בחזקה . ר״ל בכל לב : ונחם

בעיר עד מהלך יום ובלכתו בעיר היה קורא ואומר עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת ר״ל כמהפכת סדום ועמורה כי מעשים היו כמעשיהם : (ה) ויאמינו . כי אנשי האניה היו בעיר … כי שהטילוהו אל הים וכל עניינו כמו שהיה לפיכך האמינו בנבואתו ושבו בתשובה שלמה : ויקראו צום . קודם אזהרת המלך עשו תשובה מעצמם והתענו ולבשו שקים : (ו) ויגע הדבר . … דבר הנבואה וקריאתו על העיר : אדרתו . אדרת המלוכה שעליו וי״ת לבוש יקריה : (ז) ויזעק . שהעביר כרוז בעיר על התשובה ואע״פ שהעם היו נזהרים מאליהם הוסיף עוד ענוי … הגזל : מטעם המלך . ר״ל מעצתו ושכלו הוא וגדוליו כלם הסכימו בזה וכן וטעם זקנים יקח בשנותו את טעמו והדומים להם ות״י מגזרת מלכא : (ח) ויתכסו . בחזקה , בכל לב : מדרכו …

מצודת דוד

את ה׳ להתפלל לפניו והנה בא אליך תפילתי אל היכל קדשך הוא השמי׳ : (ט) משמרים הבלי שוא . הם אנשי הספינה המשמרים הבלי שוא הוא העבודת כוכבים ידעתי שהם יעזבו חסדם ולא יקיימו מה שנדרו בעת צרה : (י) ואני . אבל אני אזבחה לך זבחים בקול תודה והודאה על הנס ואשר נדרתי אשלמם . בעבור הישועה של ה׳ : (יא) ויאמר . ר״ל העיר לבו להקיאו : לדג . יתכן שאחר התפלה חזרה הדגה להקיאו אל פי הדג לעמוד בריוח : ויקא . ר״ל כמו שהעיר לבו כן עשה והקיאו אל היבשה : ג (א) שנית . בדבר השליחות אל נינוה : (ב) אשר אנכי דובר אליך . והוא מה שקרא ואמר עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת ולא הוצרך לפרש כי מאליו יובן : (ג) מהלך . כשיעור הליכת שלשה ימים : (ד) ויחל . כשהתחיל לבוא בעיר מהלך יום קרא ואמר הנה זמן ארבעים יום ואח״ז תהיה נינוה נהפכת ר״ל כמהפכת סדום ועמורה … (ה) באלהים . ר״ל בדבר האמור בשם האלהים : ויקראו צום . הכריזו … (ו) ויגע הדבר . השמועה הגיעה לאזני המלך וקם מכסאו לשבת … והעביר מעליו לבוש מלכות : (ז) ויזעק . צוה להכריז בקול זעקה לאמר … המלך ומעצת גדולי המלכות נגזר לאמר האדם והבהמה וגו׳ והעביר … ציוו למנוע מאכל מהבהמות למען יכנע לב האנשים : אל ירעו . מוסב על … (ח) ויתכסו . גם זה מן הכרוז שגם הכולם יתכסו בשקים להראות הכנעה … והאנשים יקראו אל אלהים בכל לב . וכל אחד ישוב מדרכו הרעה …

ט מִי־יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחַם הָאֱלֹהִים וְשָׁב
מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְלֹא נֹאבֵד׃ י וַיַּרְא
הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ
מִדַּרְכָּם הָרָעָה וַיִּנָּחֶם הָאֱלֹהִים עַל־
הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת־לָהֶם
וְלֹא עָשָׂה׃

ד א וַיֵּרַע אֶל־יוֹנָה רָעָה גְדוֹלָה
וַיִּחַר לוֹ׃ ב וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר
אָנָּה יְהוָה הֲלוֹא־זֶה דְבָרִי עַד־
הֱיוֹתִי עַל־אַדְמָתִי עַל־כֵּן קִדַּמְתִּי
לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה כִּי יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה
אֵל־חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־
חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה׃ ג וְעַתָּה יְהוָה
קַח־נָא אֶת־נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב
מוֹתִי מֵחַיָּי׃ ד וַיֹּאמֶר יְהוָה הַהֵיטֵב
חָרָה לָךְ׃ ה וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן־הָעִיר וַיֵּשֶׁב
מִקֶּדֶם לָעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שָׁם סֻכָּה וַיֵּשֶׁב
תַּחְתֶּיהָ בַּצֵּל עַד אֲשֶׁר יִרְאֶה מַה־
יִּהְיֶה בָּעִיר׃ ו וַיְמַן יְהוָה־אֱלֹהִים
קִיקָיוֹן וַיַּעַל ׀ מֵעַל לְיוֹנָה לִהְיוֹת צֵל
עַל־רֹאשׁוֹ לְהַצִּיל לוֹ מֵרָעָתוֹ וַיִּשְׂמַח
יוֹנָה עַל־הַקִּיקָיוֹן שִׂמְחָה גְדוֹלָה׃
ז וַיְמַן הָאֱלֹהִים תּוֹלַעַת בַּעֲלוֹת
הַשַּׁחַר לַמָּחֳרָת וַתַּךְ אֶת־הַקִּיקָיוֹן

(Masoretic notes: ו' פתח · ג' · ס' בטעם · ס' · ב"א פתח · ו' כתיב ס' · י"ג · ג'. ב' בנסף · ד' · כ"ו · ב' · ב' · ג' דגש · ס'. ס' בנביאי' · ג' · ג' א' וימן אלהים · ס'. ג' וחד למחרת)

דבידיהון׃ ט מן ידע דאית בידיה חובין יתוב מנהון ויתרחים עלוהי מן קדם יי ויתוב מתקוף רוגזיה ולא נובד׃ י וגלן קדם יי עובדיהון ארי תבו מאורחתהון בישתא ותב יי מן בישתא די מליל למעבד להון ולא עבד׃
א ובאש ליונה בישא רבא ותקיף ליה׃ ב וצלי קדם יי ואמר קביל בעותי יי הלא דין פתגמי עד דהויתי על ארעי על כן אוחיתי למערק לימא ארי ידענא ארי את אלהא חננא ורחמנא מרחיק רגז ומסגי למעבד טבון ומתיב מימריה מלאיתאה בישתא׃ ג וכען יי סב כען ית נפשי מני ארי טב דאמות מדאיחי׃ ד ואמר יי הלחדא תקיף לך׃ ה ונפק יונה מן קרתא ויתיב ממדנח לקרתא ועבד ליה תמן מטלתא ויתיב תחותה בטולא עד דיחזי מה יהי בסוף קרתא׃ ו וזמין יי אלהים קיקיון וסליק עיל מן יונה למהוי טולא על רישיה לאגנא ליה מבישתיה וחדי יונה על קיקיון חדוא רבא׃ ז וזמין יי ית תולעתא במיסק צפרא ביומא דבתרוהי ומחא ית קיקיון

אבן עזרא

אולי ומלת ושב על השם הנכבד: (י) וירא האלהים. שיאמינו בו וככה ביתרו לפני האלהים: וינחם. דברה תורה כלשון בני אדם: (א) וירע. שנחם השם: (ב) ויתפלל. פירשתיו: ונחם. תואר כי על כן הוא קמ"ץ כמשפט כל בניין נפעל: (ג) ועתה. בעבור ראותו כי ישראל לא עשו תשובה יפחד שתבוא הרעה עליהם על כן יתפלל קח נא את נפשי כדרך מחני נא וכאשר עשה אליהו במשחו חזאל: (ד) ויאמר. ההיטב. כמו והכות אותו טחון היטב והטחון טחינה שלימה גמורה והטעם למה חרה לך על ככה ויפת אמר היחר לך שאיטב אני למי שארצה וזה הבל הוא: (ה) ויצא. שב להזכיר דברי יונה ואשר קרהו לפני מלאת ארבעים יום כדרך ויפגע במקום גם ויקח יוסף את שניהם: (ו) וימן. קיקיון. חכמי ספרד אומרים דלעת או קרה ואין צורך לדעת מהו: להציל לו מרעתו. מרוב חום השמש ויש אומרים כי בעבור שעמד במעי הדג זמן ארוך עור בשרו רך ולא יוכל לסבול החום: (ז) וימן. למחרת. יום

ו' כתיב ה' בליש' בקשה בקריא' וסי' זכור נא את אשר התהלכתי דישעיה, וחברו המלכים, אל נא נאבדה בנפש האיש הזה' אנה ה' הלא זה דברי, אנה ה' מלט' נפשי, אנה ה' כי אני עבדך: אדמתי ג' בקריאה וסימ' ונטשתים מעל אדמתי, עד היותי על אדמתי על כן קדמתי לברוח,

רשי

...: (ט) מי יודע. עבירו' ... ישוב: (י) וינחם האלהים. ... על הרעה לשוב ממנה: ... רע אל יונה. אמר עכשיו ... העכו"ם שאני נבי' השקר: ... לא זה דברי. יודע אני ... חזרו בתשובה לא תחריב' ... שקרן בעיניהם: (ו) וימן. ... ומנה: להציל לו מרעתו. ... השמש: קיקיון. עשב ... למעלה בענפים רבים ... וכך שמו: (ז) ותך. ... את הקיקיון במקום שיאמר

רדק

...ירות: ומן החמס. הוא ...לם ועליו נגזרה גזרתם: ...י יודע. אולי ישוב ונחם ...בשובינו ממעשינו הרעים או ...שיודע דרכי התשובה ישוב ...יתברך ינחם ות"י מאן ידע ...יה חובין יתוב מנהון ויתרחם ...ן קדם ה': ונחם. פתח כי ...ל עבר מוסב לעתיד מפני ...וא מבנין נפעל: (י) וירא. ...הרעה כלל כל הרעות ומן ...בו בתשובה שלמה כמו שאמרו ...שגזל מריש ובנאו בבירה ...קעקע כל הבירה כולה ומחזיר ...לבעליו: וינחם האלהים. ...בריו שאמר להרע לבני האדם ...ם לא ייטיבו אבל אם ישובו ...י המדה היא ממדותיו ית' ...מר בתורה וכן אמר ירמיהו ...ר וגו' וכן אמר יחזקאל ובשוב ...שעו וגומר: (א) וירע. ...ע וכן וירע בעיני ה' הרע ...כל אשר במקלם ולא כדברי ...דם ואיך ידע יונה ועדיין לא ... יום אמר לו האל יתברך ...ואם כי שב ממה שגזר עליהם ...ו מדרכם הרעה: ויחר לו. ...רשנו בעבור ישראל שלא ...יכם הרעה: (ב) ויתפלל. ...תפלל קח נא את נפשי ואמר ...תפילתו אנא ה': הלא זה ...יה שהייתי חושב ומדבר עם ...הייתי מפחד שישובו ותנחם ...ה ותהיה תשובתם גורמת ...ראל: אנה. כתיב בה"א: ... בעוד היותי וכן עוד ...: קדמתי לברוח. קודם

...לי נבואתך בזה פעם שנית: ונחם. קמץ כי הוא בינוני מבנין נפעל: (ג) ועתה. קח נא את נפשי. שלא אראה ברעת ישראל כמו שאמר משה רבינו ע"ה מחני נא מספרך וכן אמר ...א הרוג: (ד) ויאמר ה' ההיטב חרה לך. אם חרה לך מאד ולא אמר לו עוד אלא ר"ל עוד אראך אות שאינו מן הדין שיחרה לך על סליחתי לשבים והיטב ענינו חוזק הענין וכן ...ותו טחון היטב שברו היטב ויש מפרשים אם הטוב שאני עושה להם חרה לך וי"ת כמו מאד שלאחדא: (ה) ויצא. מקדם לעיר. ישב לו במקום שהוא מזרח לעיר עד אשר יראה אולי לא ...תשובתם ותשוב הגזרה עליהם: (ו) וימן. הצמיחו לפי שעה ואעפ"י שעשה לו סוכה לצל אולי יבשו עלי הסוכה כי ישב שם עד מלאות לו ארבעים יום ועשה עמו אות זה להשכילו בגזרת ...יאמין על כל מעשיו: וקיקיון. הוא עשב שתארכנה פארותיו ותגבהנה ועושה צל ובמשנה ולא בשמן קיק ואמרו בגמרא מאי קיק ריש לקיש אמר קיקיון דיונה אמר רבה בר בר חנה ...לי קיקיון דיונה וצלוליבא דמי ואבי פסקי רבי פי' בין בלעי המים הוא גדל ועל פום חנוון מדלן יתיה פי' על פתחי החנויות מדלין אותו לצל ומפרצדוסי עבדין מנהא. פירש ...עושין שמן ופי' רבינו שמואל בן חפני שהוא עשב הנקרא בלשון ערבי אלכרו"ע ופי' צלוליבא מצאתי בתשובת הגאונים אילן סרק ויש במקומינו הרבה ועושה גרעינים ועושין מהן ...מי שיש לו לנה הרבה שופה ממנו ושמו בלשון ערבי אלכרו"ע: מרעתו. מחום השמש שהכהו שיבשו עלי הסוכה שהיו לו לצל: (ז) וימן. הזמין התולעת לפי שעה במקום הקיקיון: ...בנים: ותך את הקיקיון. תולעת לשון נקבה וכן כי תאכלנו התולעת: ותך. ר"ל שהתכו למטה ואחר שנפסק ממנו לחות הארץ ונתחך יבשו עליו שהיו לו לצל והנה יום אחד היתה לו

תולדות אהרן ויראה האלהים. עקרים מ"ד פכ"ו: ומן החמס. תענית ו טז: את מעשיהם. ר"ה טז תענית טו טז: ארך אפים, אבות ז:

מצודת דוד

...בכפיהם: (ט) מי יודע. גם זה מן הכרוז שאמר מי היודע דרכי ... ישוב לה' ואז ינחם האלהים וישוב מחרון אפו ולא נהיו נאבדים מן העולם: ...שנו. כי כן עשו כדבר המלך ועם כי לא נזכר: וינחם. נתחרט על ... ד (א) וירע. כי בנבואה נאמר לו שניחם ה' והיה רע בעיניו וחרה ...נו כדרך המילר: (ב) ויתפלל. התפלה היה מה שאמר במקרא שלאחריו קח נא את נפשי: הלוא זה דברי. התנחומין הזה היה עם מחשבותי בעוד שהייתי ...ותי עד לא ירדתי אל הים ובעבור זה הקדמתי לברוח תרשישה טרם בא לי הנבואה פעם שנית: כי ידעתי. מאז ידעתי שאתה אל חנון וכו' ומקבל ...ומתנחם על הרעה ולזה היה קשה עלי הנבואה הזאת כי היה טוב בעיני שלא ישובו ויאבדו בעונם ולא יהיו רצועה מרדות על ישראל. ולפ"ד רז"ל יאמר ...ה תוסיף כעסך על ישראל בראותם כח התשובה ואינם לוקחים מוסר וע"ז חשבתי מתחלה ולכן היה קשה עלי הנבואה: (ג) ועתה ה'. הואיל וכן הוא אבקש ...וקח את נפשי ממני כי טוב מותי מחיי לראות באבדן בני עמי אשר ע"י באה הסבה: (ד) ההיטב חרה לך. בה"א התימה וכאומר הנה אראך במופת ...הדין שיחרה לך וקצר בדבר המובן כי בדבר הקיקיון הנאמר בענין הראהו לו זאת: (ה) עד אשר יראה וגומר. כי חשב אולי לא יעמדו בתשובתם ...ה שנגזרה למקומה: (ו) וימן. הצמיח עשב קיקיון וגדלה למעלה ועלה ממעל ליונה להיות לו לצל להצילו מזריחת החמה הרעה לו. כי צל הסוכה הוא ...שאינו מתמיד כי כולך ומתייבש מחום השמש ולא כן הקיקיון היונק רטיבות הארץ: וישמח וגומר. על כי היה לו צל מתמיד: (ז) בעלות השחר. בעת ...עלות השחר למחרת יום שמחתו: ותך. התולעת הכתה את הקיקיון ממקום יניקתו ולא בא לו עוד רטיבות הארץ ולכן נתייבש מחום השמש:
רוח

מצודת ציון

(ט) ונחם. ענין היפוך מחשבה וחרטה: (א) וירע. מל' רעה: (ב) עד. בעוד וכן עד זה מדבר (שם א): קדמתי. מל' הקדמה וזריזות: (ד) ההיטב. ענין חוזק וכן שברו היטב (מ"ב י"א): (ו) וימן. ענין הזמנה: קיקיון. שם עשב שעליו גדולים ורחבים: (ז) השחר. הוא האור הנוצץ בפאת המזרח טרם צאת השמש

וַיִּיבָשׁ׃ ח וַיְהִי׀ כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ וַיְמַן
אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית וַתַּךְ
הַשֶּׁמֶשׁ עַל־רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלָּף
וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב
מוֹתִי מֵחַיָּי׃ ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־
יוֹנָה הַהֵיטֵב חָרָה־לְךָ עַל־הַקִּיקָיוֹן
וַיֹּאמֶר הֵיטֵב חָרָה־לִי עַד־מָוֶת׃
י וַיֹּאמֶר יְהוָה אַתָּה חַסְתָּ עַל־
הַקִּיקָיוֹן אֲשֶׁר לֹא־עָמַלְתָּ בּוֹ וְלֹא
גִדַּלְתּוֹ שֶׁבִּן־לַיְלָה הָיָה וּבִן־לַיְלָה
אָבָד׃ יא וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל־נִינְוֵה
הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֶשׁ־בָּהּ הַרְבֵּה
מִשְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה רִבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר
לֹא־יָדַע בֵּין־יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ
וּבְהֵמָה רַבָּה׃

א א דְּבַר־יְהוָה׀ אֲשֶׁר הָיָה אֶל־
מִיכָה הַמֹּרַשְׁתִּי בִּימֵי
יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּה מַלְכֵי יְהוּדָה
אֲשֶׁר־חָזָה עַל־שֹׁמְרוֹן וִירוּשָׁלִָם׃
ב שִׁמְעוּ עַמִּים כֻּלָּם הַקְשִׁיבִי אֶרֶץ
וּמְלֹאָהּ וִיהִי אֲדֹנָי יְהוִה בָּכֶם לְעֵד

(מסורה: ג׳ ב׳ מ״ל וחד חסר · ג׳ ומ״ל · ג׳ · כ״ס · ב׳. ג׳ · ז׳ בלישנא וכל בן נון דכו׳ · ג׳ ס״ן רפס ד׳ חסר א׳ · ב׳ חד מ״ל · ב׳ סוטע · ב׳ ליטס · ל״ב)

תרגום

וִיבֵשׁ׃ ח וַהֲוָה כְּמִדְנַח שִׁמְשָׁא
וְזַמֵּין יְיָ רוּחַ קִדּוּמָא שְׁתִיקָא
וּטְפַחַת שִׁמְשָׁא עַל רֵישָׁא
דְיוֹנָה וְאִשְׁתַּלְהִי וּשְׁאֵיל יָת
נַפְשֵׁיהּ לְמֵימַת וַאֲמַר טַב
דַּאֲמוּת מִדְּאֵיחֵי׃ ט וַאֲמַר יְיָ
לְיוֹנָה הַלַּחֲדָא תְּקֵיף לָךְ עַל
קִיקָיוֹן וַאֲמַר לַחֲדָא תְקוֹף לִי
עַד מוֹתָא׃ י וַאֲמַר יְיָ אַתְּ
חַסְתָּא עַל קִיקָיוֹן דְּלָא עֲמַלְתְּ
בֵּיהּ וְלָא רַבֵּיתֵיהּ דִּי בְּלֵילְיָא
הָדֵין הֲוָה וּבְלֵילְיָא אוֹחֲרָנָא
אֲבַד׃ יא וַאֲנָא לָא אָחוּס עַל
נִינְוֵה קַרְתָּא רַבְּתָא דְּאִית
בָּהּ סַגִּי מִתַּרְתָּא עַסְרֵי רִבְּוָן
אֱנָשָׁא דְּלָא יָדַע בֵּין יְמִינֵיהּ
לִסְמָאלֵיהּ וּבְעִירָא סַגִּי׃
א פִּתְגַּם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ
דִּי הֲוָה עִם מִיכָה
מִמָּרֵשָׁה בְּיוֹמֵי יוֹתָם אָחָז
יְחִזְקִיָּה מַלְכַיָּא דְבֵית יְהוּדָה
דְּאִתְנַבִּי עַל שֹׁמְרוֹן וִירוּשְׁלֵם׃
ב שְׁמָעוּ עַמְמַיָּא כּוּלְּהוֹן
אֲצִיתִי אַרְעָא וּמְלָאָהּ וִיהֵי
מֵימְרָא דַּייָ אֱלֹהִים בְּכוֹן
לְסָהִיד יְיָ מֵהֵיכְלָא דְקוּדְשֵׁיהּ׃

אבן עזרא

יום שמתתו נקיקיון: (ח) ויהי. רוח קדים. ממזרח: חרישית. אמר רבי מרינוס שהיתה חזקה ומשמעת שאון עד שתחרשנה האזנים: ויתעלף. כמו תתעלפנה ותכם כלפיף ותתעלף שהתעלף בבגדיו: (ט) ויאמר. השם שם משל לנביאו בעבור שחרה לו כי נחם השם: (י) ויאמר. הכתוב דבר דרך שיבינו השומעים כי השם לא יעמול בכל הבריאו' והנה הטעם אתה חסתה על דבר לא עשית ואיך לא אחוס אני על מעשי ומלת בן בחירק כמו בן נון והיה אם בן הכות הרשע והנה לא שמח בקיקיון רק יום אחד מהבקר עד הערב והנה היה מתחילת הלילה החל שיגדל עד הבקר ולערב החל ליבש וכעלות השחר כולו יבש על כן אמר שבן לילה היה ובן לילה אבד: (יא) ואני. שתים עשרה רבוא. שלא חטאו גם בהמות והנה דרך סברא כי נהפכת כמהפכת סדום כי הדבר הזה ידוע בכל העולם:

(א) זה הנביא היה נזכר בספר ירמיהו ונבואתו על כל ישראל: (ב) שמעו. זאת המלה מופלאה בלשונינו כי לפי דעתינו לאמר כלכם וככה כלם תשובו ובואו נא וגם מיכיהו הנביא אמר בדבר אחאב שמעו עמים כולם ועל דרך הסברא כי מיכה איננו מיכיהו בן ימלא כי דורות רבים ביניהם: הקשיבי. דרך משל כי מלואה הם העומדי' עליה: לעד. כי הזהרתי אתכם והודעתי אתכם כי

רשי

שיאמר לזכר ויך יאמר לשון נקבה ותך: (ח) חרישית. אמרו רבותי[נו] שמכשבת משתקת כל הרוחות מפניה והיא חמה מאד וכן ת״י שתיקא: ת[...] פשמיו״ר בלע״ז: (י) לא עמלת בו. בחרישה וזריעה והשקאת מים: [...] כמו בן לילה לא גדל אלא לילה אחד: (יא) אשר לא ידע [...] קטנים: ובהמה ר[בה ...] אדם גדולים ודעתן [...] שאינם מכירים מי [...]

(א) דבר המורשתי [...] מורישה: [...] בכם לעד. שנבאתי ל[...] והתריתי

תולדות אהרן רוח קד[ים ...] לא: נ[...] עקידס שער ים: לא אחוס [...] ז: רבוא אדם. יבמות ס[...] רבה. תמורה ע[...]

אם עלי אדמתי תזעק: חרה לך ב׳ וסימ׳ ויאמר ה׳ ההיטב חרה לך, ולמה נפלו פניך: וימן ה׳ ד׳ מנהון בסיפרא וסי׳ ה׳ דג גדול, ה׳ אלהים קקיון, האלהים תולעת, וימן אלהים רוח קדים, וחד בדניאל וימן להם המלך דבר יום ביומו מפת בג: ויבש ג׳ ב׳ מ״ל וא׳ חס׳ וסי׳ וייבש הנחל, ותך את הקקיון וייבש, הוכה כעשב ויבש, בתרא חסר: שבן ז׳ בליש׳ וסימ׳ אם בן הכות הרשע, שבן לילה היה ב׳ בו, דברי אגור בן יקא, כי תשב ללחום, ובין ישרים רצון, ובן את הדבר. ובינה לו במראה, ד׳ מנהון חס׳ הרשע קקיון אגור והא״י פסוק של ובין ישרים רצון קשיא לי לפי שבכל הספרי׳

רדק

לו השמש ולמחרת בש[...] הוכה ויבש: (ח) ויהי. ו[...] הרוח לפי שעה להוסיף [...] גרמו כחום השמש ו[...] חזקה שנפשו בני אדם [...] בנשיבתה ות״י שתיקא [...] היא חמה ותך השמש הרוב[...] ויתעלף. יגעה נפשו וכ[...] עד שלא יכול לעמוד על [...] החום וכמעט יצאה רוחו [...] שהתעלפו׳ בספר עמוס [...] רז״ל שמא יתעלפ׳: (כ[...] מבואר הוא: (י) [...] אתה חסת על הקיקיון. [...] שלא חס על הקיקיון אלא [...] כן שאל ית׳ חס על נינוה [...] כי הנבראים הם כבודו [...] מלא כל הארץ כבודו וכ״ש [...] כמו שכתוב ולכבודי ברא[...] פי שפירשנו זה על יש[...] מקום על מין האדם [...] שאמר יצרתיו אף עשיתי[...] שישראל מכירים בכבוד[...] מאמר מין האדם זולת[...] שבהם, אמר הפסוק על יש[...] לא עמלת בו ולא גדלת[...] שיעמול בו האדם הוא [...] באבדו ואעפ״י שהאל י[...] ביצירת הנבראים דברה ק[...] בני אדם להבין השומעים [...] היה ובין לילה אבד. בין [...] בן נון ובן לילה כמו בן ל[...]

[...] אדם בן עשרים ופי׳ בן לילה כי בלילה אחת צמח ובלילה האחרת אבד בסוף הלילה כי בעלות השחר הוכה וייבש: (יא) ואני לא אחוס. הרבה מי״ב רבוא אדם יותר מי״ב רבוא אדם [...] עשרת אלפים ומלא מאתים במאריך המ״ם והסי״ן איננה דגושה: אדם. כולל זכרים ונקבות: אשר לא ידע. שהם קטנים ולא ידעו בין ימינם לשמאלם ואין בהם חטא ואין להם [...] בעבור האבות וכיון שהאבות שבו הנה הם בלא עונש וכן בהמה רבה שיש בעיר והבהמה אין לה עונש וזכות ועל כל אלה ראוי לחוס ולחמול וכל שכן על רבים:

(א) דבר ה׳ אשר היה אל מיכה המורשתי בימי יותם. זה הנביא מצאנוהו בספר ירמיהו מיכה המורשתי היה נביא בימי חזקיהו מלך יהודה ונקרא מורשתי על שם עירו מרשה [...] דמן מרשה והיא בערי יהודה והתנבא בימי שלשה המלכים האלה יותם אחז יחזקיהו ובימי מלכי ישראל שהיו בימים ההם ואם לא זכרם הרי אמר אשר חזה על שמרון וי[...] הוא כאלו זכרם: (ב) שמעו עמים כלם. אמר שמעו לנכח ואמר כלם שלא לנכח כי כן מנהג הכתוב במקומות רבים כמו ואולם כלם תשובו ובאו נא לכלם ולהרניכם כי יבושו [...] מאדמם וכן אמר מיכיהו בן ימלה שמעו עמים כלם וכנגד ישראל אמר ורבוי עמים כנגד השבטים וכן עמים הר יקראו: ארץ ומלואה. ארץ ישראל והעם אשר בה ובאמרו לארץ [...]

מצודת ציון

השמש על הארץ: ותך. ר״ל תתכה ופסקה: (ח) חרישית. מל׳ חרש: ותך. ר״ל זרחה והשליך ניצוציו: ויתעלף. ענין חלשות והעדר ההרגשה כמו בניך עולפו (ישעיה נא): (י) חסת. מל׳ חס וחמלה: עמלת. מל׳ עמל ויגיעה: גדלתו. ענין הצמחה: שבן. בן בחיר״ק כמו בן בסגו״ל וכן בן נון (יהושע א) ור״ל בזמן לילה וכן כבש בן שנתו (ויקרא יב): אבד. נאבד: (יא) רבו. הוא עשרת אלפים: רבה. מרובה:

(א) המורשתי. מן מורישה והיא מערי יהודה: (ב) הקשיבי. ענין שמיעה: (ג) ודרך. מלשון דריכה

מצודת דוד

(ח) רוח קדים. היא העזה שברוחות וחמה ביותר ולא היה דבר עוש[ה צל] כי הוא ישב במזרח העיר: חרישית. ר״ל משמיע שאון רב עד שהחריש את האזנים: ותך השמש. ר״ל השמש השליך ניצוציו על ראש יונה: בעבור חמימת הרוח וחום השמש: וישאל את נפשו. שאל ובקש את נפשו ממנו למען ימות: ויאמר. אמר אל נפשו טוב מותי מחיי וזהו על כי נ[...] מתוקף חמימות הרוח וניצוצי השמש וסבל יסורים הרבה: (ט) ההיטב [...] שהאלהים שאל לו אם מאד חרה לו על אבדן הקיקיון: עד מות. על שאבחר במיתה בעבור זה או ר״ל על המיתה יחרה לי ולא אנחם כל ימי עולם: (י) את[ה ...] הנה אתה חסת ונצטערת על אבידת הקיקיון אשר אתה לא עמלת בו בחרישה ובזריעה ולא גדלת אותו להשקותו ולזבלו כי הדרך שאדם חס ומצטער על א[...] שעמל בו ולא כן יחוס ויצטער על אבידת דבר שלא עמל בו: שבן לילה היה. ר״ל ועוד שבלילה אחד גדל וצמח ומיד בלילה שאחריה נאבד כי בעל[...] הכהו התולעת עד לא זרחה השמש וכאומר הלא אין לחוס על דבר הנעשה מהר ולא עמד זמן רב: (יא) ואני לא אחוס. ר״ל הלא ניגוה היא מעשה ידי [...] לא אחוס על עיר גדולה כזאת: הרבה וגומר. ר״ל יותר משתים עשרה וגומר: אשר לא ידע. אשר כל אחד מהם אינו יודע להבחין בין ימינו לשמאלו והם הקט[נים ...] לחשוב להם עון ואין בהם עונש אלא בעבור האבות וכיון שהאבות שבו הנה הם בלא עונש וכן בהמה רבה שיש בעיר שאין להם עונש ועל כל אלה ראוי לחוס

א (א) על שמרון. ועכ״ז לא זכר לתלות הנבואה לימי מלכי ישראל כדרך שאמר בהושע ובעמוס וזהו לפי שהיה מארץ יהודה ולא ניבא בארץ [...] ישראל כדרך שנבאו הושע ועמוס: (ב) שמעו עמים כולם. ר״ל כל השבטים כי כל שבט קרוי עם: ומלואה. הבריות הממלאי[ם ...]

רשי

תי בכם : (ג) יוצא ממקומו. מכסא רחמים לכסא הדין : ודרך על במותי
על הרמים וגסי הרוח : (ד) כדונג. שעוה : מוגרים במורד.
דאשידין במורדין מוגרים לשון זיבת מים וכן (איכה ג) עיני נגרה נגרות
אפו (איוב כ) הרץ נחל מעם גר (שם כח) ויגר מזה (תלי' עה) :

אבן עזרא

(ג) כי. יוצא. שהיה בהיכל קדשו והם השמים על כן וירד. וטעם זאת הפרשה להביא גזירותיו כדרך שירת דוד כאשר פירשתי. וי"א כי במתי ארץ רמז לשליטים וככה ונמסו ההרים ואין צורך רק הטעם כי בכל מושל ויעשה חפצו וימסו ההרים ברצונו : (ד) ונמסו ההרים. כדונג מפני האש. אש השם והוא חרונו

אֲדֹנָי מֵהֵיכַל קָדְשׁוֹ׃ ג כִּי־הִנֵּה
יְהוָה יֹצֵא מִמְּקוֹמוֹ וְיָרַד וְדָרַךְ עַל־
בָּמוֹתֵי־אָרֶץ׃ ד וְנָמַסּוּ הֶהָרִים
תַּחְתָּיו וְהָעֲמָקִים יִתְבַּקָּעוּ כַּדּוֹנַג
מִפְּנֵי הָאֵשׁ כְּמַיִם מֻגָּרִים בְּמוֹרָד׃
ה בְּפֶשַׁע יַעֲקֹב כָּל־זֹאת וּבְחַטֹּאות
בֵּית יִשְׂרָאֵל מִי־פֶשַׁע יַעֲקֹב הֲלוֹא
שֹׁמְרוֹן וּמִי בָּמוֹת יְהוּדָה הֲלוֹא
יְרוּשָׁלִָם׃ ו וְשַׂמְתִּי שֹׁמְרוֹן לְעִי
הַשָּׂדֶה לְמַטָּעֵי כָרֶם וְהִגַּרְתִּי לַגַּי
אֲבָנֶיהָ וִיסֹדֶיהָ אֲגַלֶּה׃ ז וְכָל־
פְּסִילֶיהָ יֻכַּתּוּ וְכָל־אֶתְנַנֶּיהָ יִשָּׂרְפוּ
בָאֵשׁ וְכָל־עֲצַבֶּיהָ אָשִׂים שְׁמָמָה כִּי
מֵאֶתְנַן זוֹנָה קִבָּצָה וְעַד־אֶתְנַן זוֹנָה
יָשׁוּבוּ׃ ח עַל־זֹאת אֶסְפְּדָה וְאֵילִילָה
אֵילְכָה שׁילָל וְעָרוֹם אֶעֱשֶׂה מִסְפֵּד

ו' כ"כ בס"פ ג · ג' מ"ל ל' · ג' רפין · ל'. ג' חד קמץ · כל סיפרא חסר במ"א ס"א · מוסף יוס ס' · ל' · ל'. ל'. ג' חסר · ל' וחסר וי"ו · ג'. ב' · ה' פסוקים וכל וכל וכל · ל'. ס' פתחין בלישנא · ל' · ג' ח"ל שולל ק'

ג אֲרֵי הָא יְיָ מִתְגְּלֵי מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִנְתֵּיהּ וְיִתְגְּלֵי וְיִרְמוֹם יַת תּוּקְפֵי אַרְעָא׃ ד וְיִתְמַסּוּן טוּרַיָּא תְּחוֹתוֹהִי וּמֵישְׁרַיָּא יִתְבַּזְעוּן כְּשַׁעֲוָתָא מִן קֳדָם נוּרָא כְּמַיָּא דְּאַשִׁידִין בְּמוֹרְדָּן׃ ה בְּחוֹבֵי בֵּית יַעֲקֹב כָּל דָּא וּבְחֶטְאָה דְּבֵית יִשְׂרָאֵל הֵיכָא חָבוּ דְּבֵית יַעֲקֹב הֲלָא בְּשֹׁמְרוֹן וְהֵיכָא חָטוֹ דְּבֵית יְהוּדָה הֲלָא בִּירוּשְׁלֵם׃ ו וַאֲשַׁוֵּי שֹׁמְרוֹן לְיָגְרֵי חַקְלָן בֵּית צָדוּת מַצְּבַת כְּרַם וְאַרְמֵי לְחֵילְתָא אַבְנָהָא וְאוּשְׁהָא אֲגַלֵּי׃ ז וְכָל צַלְמָנָהָא יִדַּקְרוּן וְכָל טַעֲוָתָהָא יִתּוֹקְדוּן בְּנוּרָא וְכָל בָּתֵּי דַחֲלָתְהָא אֲשַׁוֵּי לְצָדוּ אֲרֵי מֵאֲגַר זְנִיתָא אִתְכְּנַשׁוּ וּלְבֵית פָּלְחֵי טַעֲוָתָא יִתְמַסְרוּן׃ ח עַל דָּא יִסְפְּדוּן וְיֵילִילוּן יְהָכוּן בְּשׁוּלָלַיָּא עַרְטִילָאִין יַעְבְּדוּן מִסְפְּדָא כְּירוֹדִין וְאִיבְלָא כִּבְנַת נַעֲמִין׃

אבן עזרא

ותתבקענה העמקים כמים מוגרים : (ה) מי. מי נופל על אדם לא על בהמה ושם דבר וטעם מי שמך ומי אתה או מי שמך דרך קצר' וככה זה מי גרם ליעקב פשע זה ורבי מרינוס אמר כי מי את בתי חסר עם מי הוית וזה מי פשע מי עשה ומי היה שרש פשע יעקב והדבר שוה : הלא שומרון. הטעם יושב שומרון וככה ירושלם : (ו) ושמתי. על ידי אשור : לעי. כמו לעיים חפירו' : למטעי כרם. שלא תשב : והגרתי. לארץ אבני חומותיה שלא יראו עוד כי הבנין יהרס : ויסודיה אגלה. עד שלא יהיה ניכר מקום שומרון : (ז) וכל. יכתו. מפעלי הכפל : אתנניה. שנתנו לעכו"ם לזנו' תחת השם. אמר הנגיד כי קבצה היה ראוי להיות קו"ף בשורק וכמוהו ופתחו שצריך תמיד וייסד באהרן על בשר אדם לא ייסך ולפי דעתי כי קבצה שומרון ופתחו המפתחים כמו אשר ילדה אות' ויאמר ליוסף וככה וייסד אותו המשי' וככה לא ייסך הכהן. וטעם עד אתנן זונה ישובו הזהב והכסף של עצבים לאלילי אשור: (ח) על. דברי הנביא מה שיספדו בימי' ההם עובדי השם: שולל

רשי

השדה. ליגרי חקלן
לים כמו יגר שהדותא :
י לגיא אבנים. והסחבתי
מוגרי' במורד : (ז) כי
זונה קבצה. כל ההון
ועד אתנן זונה ישובו.
ן כאשר אתנני זונה
כל קבוציה ויונתן תרגם
פלחי טעותא יתמסרון
ציה : (ח) שולל. משתגע
בתמהון לב כמו (תהלים
אשתוללו אבירי לב (ישעיה
ר מרע משתולל והתי"ו
אה לשמש בתיבה בלשון
ל ונתפעל וכן הילוך תיבה
ת יסודה שי"ן או סמ"ך
עליו תי"ו בלשון מתפעל
ל נכנסת תוך התיבה
שתולל אומר אני שהוא
שוגג כמו (מלכים ב ד)
לא

ת אהרן הנה ה'. (תענית טז) : לעי השדה. כה עירובין יח : מאתנן זונה. ו : מספד כתנים. חולין סד :

רדק

על עברי אמר ומלואה : ויהי לעד. כי כבר הזהרתי אתכם מהיכל קדשו. מן השמים ; הנה ה' יוצא ממקומו. משל היוצאם מלפניו כאלו הוא יוצא
ודרך על במותי הרץ וכן אמר בשירת דוד ויט שמים וירד וכל זה הוא דרך משל על חרבן הארץ וכנרות העלומות כאלו ההרים נמסו והעמקים יתבקעו וכן אמר ותגעש ותרעש הארץ ומוסדי
רגזו : (ד) ונמסו כדונג. היא שעוה : כמים מוגרים במורד. כן ימסו ההרים ויגרו כמי מים המוגרים במקום מורד שילכו מהרה וי"ת דאשדין במדרון והכל דרך משל : (ה) בפשע.
ין במ"ש ויעקב וישראל אומר על עשרת השבטים כי הם הרוב ובעבור מלכות אפרים כמו שכתבנו : מי פשע יעקב. מי גרם לפשע יעקב שהם העגלים : הלא שמרון. ר"ל מלך שמרון
י ישראל היה ראש ממלכתם שמרון מזמן עמרי ואילך ואם הם היו מונעים עבודת העגלים ישראל היו עובדים אותם כ"ש שהם היו מחזיקים בעבודתם והעם הולך אחרי המלך : ומי במות
אלא ירושלם. מי גרם שיעשו במות בערי יהודה הלא מלכי ירושלים כי ירושלים היתה ראש הממלכה והוצרכנו לפרש כן כי מלת מי לא תפול אלא על בעל שכל כמו מי האיש ולא יאמר
ור מי התמור : (ו) ושמתי. ומה שאמר בספר מלכים כי מלך אשור לכד את ארץ ישראל והושיב בה עם אשר הביא מתוכם לא אמר אלא וישב אותם בערי שמרון לא אמר בשמרון
ון החריבה מלך אשור והפיל חומותיה וכל הבנין אשר בה כמו שנבא זה הנביא ואמר ושמתי שמרון לעי השדה ושמתי והגרתי ע"י מלך אשור שהוא יעשה זה ברצוני שאני אעורר רוחו
ו שאמר ויער ה' אלהי ישראל את רוח פול מלך אשור וגו' : לעי השדה. לגלי השדה כתרגום ליגרי חקלא וכן תרגום והיתה בגל לגלים ליגרים כי הבנין שהרב הוא גל אבנים :
כרם. לפי ששמרון הוא הר והכרמים בהרים טובים אמר שלא תהיה בנויה עוד שמרון אלא יטעו בה כרמים : והגרתי לגי אבנים. כי היתה הר וכשיהרסו בנינה יגירו אבני הבנין
אל הגי : ויסודיה אגלה. שיעורו הבנין עד היסוד : (ז) וכל פסיליה יכתו. ישברו מפני הכסף והזהב שעל הפסילים : אתנניה. הבגדים היפים שהיו בבתי הפסילים שהיו נותנים להם
כבוד הפסילים והם כמו אתנן הזונה שהם היו זונים אחרי הפסילים ומכבדים אותם בכסף וזהב ובבגדים נאים : ישרפו באש. כי כאשר לכדו העיר שלחום באש לרוב קלסם על יושבים
במלאך ג' פנים ולא רצו לפסלים : וכל עצביה אשים שממה. ר"ל בתי העצבים שהיו נכבדים בעיניהם שממה יהיו וכן ת"י וכל בתי דחלתהא : כי מאתנן זונה קבצה. יש אומרים כי
קו"ף מקום שורק כמו קובצה כמו ופתחו שצריך תמיד שהוא כמו ופיתחו וכת"י ארי מאגר זניתא אתכנשו והנכון כי פירוש קבצה שמרון כי היו מביאים לשמרון לבתים הפסילים
מאשר ערי ישראל כסף וזהב ומנחות בבואם לעבוד הפסילים והנה כל הממון הזה מאתנן זונה קבצה אותם שהם כמו אתנן זונה כמו שפירש : ועד אתנן זונה ישובו. כי עובדי עכו"ם
ל וכן תרגם יונתן ולות פלחי טעותא יתמסרון : (ח) על זאת אספדה ואילילה. דבר הנביא על עצמו שיספוד ויליל על חרבן ארץ ישראל ועל גלות ישראל או הוא מדבר על לשון
הגולים ובענין הזה ת"י על דא יספדון ויללון וגו' : אילכה. נכתב בו היו"ד פ"א הפעל : שולל וערום. שולל תאר בשקל עולל ופי' שולל מבגדיו שהפשיטוהו ויהיה הענין כפול במ"ש או
יהיה

מצודת דוד

ומר לעד. שנבאתי לכם בשמו והתריתי בכם : מהיכל קדשו. ר"ל מן
יהים לראות להיות לעד : (ג) כי הנה. ר"ל וזהו אמרי לעו אשר הנה ה'
ממקומו מכסא הרחמים : וירד. משם ירד וירמוס על במתי ארץ ר"ל ישפיל
ונשי הרוח : (ד) ונמסו ההרים. הוא משל על השפלת השרים : והעמקים יתבקעו
ל על אבדן המון העם : כדונג. כמו שהדונג נמס מפני האש כן ימסו הם
מים הנגרים ונזחלין במקום מדרון שמתפזרים אנה ואנה כן יפוזרו בארצות
: (ה) בפשע. בגמול פשע יעקב יהיה כל זאת : ובחטאת בית ישראל.
ל ענין במ"ש : מי פשע יעקב. מי הוא הסבה שפשע יעקב הלא שומרון
מלכות ושם היה מקור העבוד' כוכבים ונביאי הבעל המדיחי' את ישראל מאחרי ה' : ומי במות יהודה. מי הוא הסבה שהעמיד יהודה במות לעכו"ם הלא
ראש המלכות כי שמה הרבו מזבחות לעכו"ם וממנה למדו שאר ערי יהודה : (ו) ושמתי שומרון. על כי היא היתה הסבה לפשע יעקב לכן תחרב ותהיה מלאה גלי
מפלת הבתים כדרך השדה המלאה עיים שאין מי עוסק להשוות העיים הנעשים שם ולכן היא מלאה מהם : למטעי כרם. תהיה מקום מוכן לנטוע שם כרמים כי
עומדת בהר מקום הנאות על הכרמים : והגרתי. אפיל אבניה אל הגיא וגם היסודות שבתוך הקרקע אגלה אותם כי אוציאם ממקומם מה שהיו נסתרים בתוך
: (ז) יכתו. העכו"ם הבאים ישברו הפסילים לקחת לעצמם ציפוי הכסף והזהב אשר עליהם : וכל אתנניה. הדורונות שנתנו לעכו"ם מאכלים ומלבושים שלא יהיו ראוי
עמהם ישרפו באש (ולפי שהעכו"ם נקראה בלשון המקרא בשם זונה לכן קרא הדורונו' אתנן שכן נקרא מתן הזונה) : וכל עצביה. ר"ל כל בתי העצבי' : כי מאתנן זונה קבצה.
אוצר הנמצא בבתי הפסילים הנה נתקבץ ממה שהביאו להזונה אתנן ר"ל מהדורונו' שהביאו לעכו"ם : ועד אתנן זונה ישובו. וכמו כן ישובו להיות אתנן ודורון לזונה
אויב יתנום לדורון להעכו"ם שלו : (ח) על זאת. עתה חזר להתאונן על יהודה וירושלים הנזכר במקרא שלאחריו ואמר על זאת אעשה הספד ואייליל במר
נפש

מצודת ציון

דריכה ורמיסה : במתי. ענין גובה כמו ועל במותי ידריכני (חבקוק ג) : (ד) ונמסו. ענין המסה והמסה : יתבקעו. מל' בקיעה : כדונג. הוא השעוה וכן היה לבי כדונג (תהלים כב) : מוגרים. ענין הזלה ושפיכה כמו וכמים הנגרים (ש"ב יד) : במורד. במקום מדרון והוא מלשון ירידה וכן ויכום במורד (יהושע ז) : (ה) במות. מזבחות של עכו"ם : (ו) לעי. ענין תל וגל כמו שמו את ירושלים לעיים (תהלים עט) : למטעי. מלשון נטיעה : והגרתי. ענין הזלה ושפיכה ואמר בלשון שאלה על ההפלה : לגי. לעמק : (ז) יכתו. מל' כתיתה ושבירה : אתנניה. מל' אתנן : עצבים. העכו"ם תקרא כן על כי מעצבת לב עובדים קורא ואינו נענה : (ח) ואילילה. מל' יללה : שולל. ענין שטות וערוף הדעת וכן מוליך יועצים שולל (איוב יב) : תנים. מין נחש : כבנות יענה. שם

אבן עזרא

שולל. כמו אדם ששללו בגדיו ונשאר ערום או הזכיר שולל כי המשוגע שהוא מטורף מדעתו דרכו ללכת שולל וערום והוא מגזרת שיבב וכן טעם מוליך יועצים שולל: וערום. מבלי לבוש ולא יקרא ערום בלבושת שק כי אם בהסירו השק כמו שאמר בישעי' ופתחת השק מעל מתניך ונעלך תחלץ ויעש כן הלך ערום ויחף: (ט) כי אנושה. כל אחת ממכותיה וכמוהו אנוש לשברך מגזרת ויאנש אנושה הוא תואר כמו עצומה ברוכה כי באה המכה עד יהודה כי סנחריב תפש ערי יהודה הבצורות: (י) בגת. לפלשתים מקונן הנביא על ישראל ובוכה על נקמת פלשתים ששמחתם על ישראל ויש אומרים כי זאת הנבואה על יום ירושלם כאשר לכדוה כשדים: בבית לעפרה. עיר בארץ כנען ופירוש בבית בכל בית: התפלשי. כמו והתפלשי באפר וכתי' התפלשתי דברי הנביא: (יא) עברי. שפיר. שם עיר: עריה. בשת בגלות ובשבי: צאנן. שם עיר: לא יצאה. לספוד: מספד בית האצל. שם עיר והטעם יצא בית האצל לספוד ולא תעיר לעזור לשכיניה כי במקומו יעמוד ויקח מוסר מכל אלה העיירו' ההולכות בשבי: יקח. ילמוד כמו כי לקח טוב שיעמוד במקומו: (יב) כי. מרות. שם עיר וי"א מגזרת תרגום מרי שמיא או מגזרת מר ואין לפי' זה טעם כי יושבת לאות על שם עיר וטעם הנזכרות שלא יצאו לספוד שהם במזיר ובמצוק כאשר נלכד' עפרה ושפיר וטעם כי חלה מגזרת חיל וטעם לטוב כלמ"ד אמרי לי בעבור שנעדר: כי ירד רע. הפך הטוב שהיה לה: (יג) רתם. היה ראוי על דרך הלשון להיותו רתמי והטעם קשיר וכן דרך עוכרי דרכי' לקשר רתם או הטעם אמרי לרותם רתום יש אומר שילכו בשבי וההולך בגלות אינו על מרכבה ולפי דעתי איה דבריך לכיש שהיית אומר' בימי שלותך רתום המרכבה: כי בך נמצאו. זאת לכיש

תרגום

ט אֲרֵי מְמָרְעָא מַחֲתָהָא אֲרֵי
מְטַת עַד דְּבֵית יְהוּדָה קְרִיבַת
לְמֵיעַל בְּתַרְעֵי עַמִּי עַד
יְרוּשְׁלֵם׃ י בְּגַת לָא תְחַוּוּן
מִבְכָּא לָא תִבְכּוּן דְּיָתְבִין
בְּבָתַיָּא בְּעַפְרָא יִתְפַּלְּשׁוּן
בְּקִטְמָא חֲפוֹ רֵישֵׁיהוֹן׃
יא עֲבָרוּ לְכוֹן דְּיָתְבִין בְּשָׁפִיר
גְּלַן עַרְיָא עַרְטִילָאִין בְּהָתִין לָא
יִפְקוּן מְשֵׁיזְבִין יָתְבֵי צַאֲנָן
עֲבִידוּ לְכוֹן מִסְפַּד בְּמֵרַר עַל
קְטִילֵי גִּבָּרֵיכוֹן בֵּית צוֹוָאֵי בָּתֵּי
חֶמְדַּתְכוֹן דַּהֲוֵיתוֹן אַנְסִין
וּמְקָרְבִין דִּין לִסְטַר דִּין בְּכֵן
יִתְנְסֵיב מִנְּכוֹן שְׁפַר אַרְעֲכוֹן׃
יב אֲרֵי דַהֲוַת יָתְבָא עַל שְׁפַר
אַרְעָא וּמְסַבְּרָא לְטַב וּמְסַבְּרָא
לְמֵיתַב לְאוֹרַיְתָא מַה תַּעַבְדוּן אֲרֵי נַחֲתַת בִּישְׁתָא מִן קֳדָם יְיָ לְמֵיעַל בְּתַרְעֵי יְרוּשְׁלֵם׃
יג טְקִיסוּ רְתִיכַיָּא רְמוֹ עַל רִכְשָׁא דְּיָתְבִין בְּלָכִישׁ רֵישׁ חוֹבִין הִיא לִכְנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן

מיכה א

כַּתַּנִּים וְאֵבֶל כִּבְנוֹת יַעֲנָה׃ ט כִּי
אֲנוּשָׁה מַכּוֹתֶיהָ כִּי־בָאָה עַד־יְהוּדָה
נָגַע עַד־שַׁעַר עַמִּי עַד־יְרוּשָׁלִָם׃
י בְּגַת אַל־תַּגִּידוּ בָּכוֹ אַל־תִּבְכּוּ
בְּבֵית לְעַפְרָה עָפָר הִתְפַּלָּשְׁתִּי׃ (התפלשי ק')
יא עִבְרִי לָכֶם יוֹשֶׁבֶת שָׁפִיר עֶרְיָה־
בֹשֶׁת לֹא יָצְאָה יוֹשֶׁבֶת צַאֲנָן מִסְפַּד
בֵּית הָאֵצֶל יִקַּח מִכֶּם עֶמְדָּתוֹ׃
יב כִּי־חָלָה לְטוֹב יוֹשֶׁבֶת מָרוֹת כִּי־
יָרַד רָע מֵאֵת יְהוָה לְשַׁעַר יְרוּשָׁלִָם׃
יג רְתֹם הַמֶּרְכָּבָה לָרֶכֶשׁ יוֹשֶׁבֶת
לָכִישׁ רֵאשִׁית חַטָּאת הִיא לְבַת־
צִיּוֹן כִּי־בָךְ נִמְצְאוּ פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל׃

רשי

לא תשלה אותי (שמואל ב י) על השל דיומר שלו (דניאל ג): אנושה מכותיה. כי חולה היא במכותיה כמו ויאנש (שמואל ב יב): אל תגידו. פן ישמחו לנו פלשתים: בבית לעפרה. עפרת אבי העזרי ... התפלשי. ל' נופל על הלשון וכן יושבת שפיר עריה בשת וכן ... יושבת צאנן כולם לפי ... לשון הקינה התפלשי ... פתרונו לפי עניינו ... (יא) עברי לכם. התח... יחידות נקבה כמדבר ל... העיר כמו שנאמר יוש... כולם בשם כנסיה את... לכם כמדבר אל הרבי... לרבים הוא אומר: יושבי... שם העיר: עריה בשת... בית הבשת כאשר נקרין... שהוא שם נפל היוצא מ... של אשה: לא יצאה יושב... לא יפקון משיזבין יתבי... מספד בית האצל יק... עמדתו. המספד ... לנגזלים שאתם גוזלי... כדי להגיע בית בנ... בשדה זה אצל זה ה... מכם עמדתו מעמד ... שבנית' והעמדתם על ... בית האצל אויטמנ"ט ... (יב) כי חלה לטוב. ... לטובה אותה היושבת ... וממרה ע"פ הנביאים ... רע. הרי כי זה משמש ... היא חלה לטוב אם ... מרותה ירד לה רע: (י... המרכבה לרכש. אסרו ... לרכ...

רדק

יהיה פי' שלל מהדעת כאדם מטורף מרוב הצרה וכן מפרשים מוליך יועצים שולל: א... כתנים. כי התנים ובנות יענה ידמה קולם לקול נהי ומספד: (ט) כי אנושה מכותיה. כ... ממכותיה היא אנושה כחרב והרעב והדבר וענין אנושה כאב ושבר חזק כמו אנוש ל... ארי ממרעא מחתהא: כי באה עד יהודה. המכה החלה בשמרון ובאה עד יהודה: נג... עמי. וזהו עד שער ירושלם כי מלך אשור שלכד ארץ עשרת השבטים עלה על כל ע... ויתפשם ובא עד שערי ירושלם והיא הנקראת שער עמי כי היא מיוחדת בכל ארץ יש... האל ית' השוכן בה: (י) בגת אל תגידו. וזהו ע"ד הקינה כי יודעים היו בגת ובערי פלשתים אלא דרך קינה אמר כמו שאמר דוד בקוננו על שאול ויהונתן אל תגידו בגת ואל תבש... אשקלון פן תשמחנה בנות פלשתים פן תעלוזנה בנות הערלים ולא הם היו שהרגו ישראל במלחמה הזאת אלא דרך קינה אמר: בכו אל תבכו. אם יראו אתכם בוכים ישמחו לבכייתי... לעפרה עפר התפלשתי. לעפרה בפתח העי"ן ושאר עפרה בכל הכתוב העי"ן נקראת בקמץ חטף והיא עפרה אשר לבנימן וזכר אלה המקומות ואע"פ שכל ארץ ישראל הרבה לפי... לשון נופל על הלשון דרך נחות ודרך השרים והמקוננים לדבר בקינותיהם ובשירותיהם ובדבריהם דרך נחות לפיכך נראה שקרא לעפרה בפתח העי"ן לקרב יותר הקריאה לקריאת... ר"ל עפר כמשמעו או פי' אפר כי גם היא נקראת עפר כמו מעפר שריפת החטאת וכן אמר בת עמי חגרי שק התפלשי באפר וזהו דרך אבלות כמו שאמר וישב בתוך האפר וכן י... דעפרא בקטמא חפו ית רישיכון ופי' התפלשי התגלגלי באפר והתעטפי בו וכתיב התפלשתי והם דברי הנביא כמו שאמר על זאת אספדה ואלילה ופי' בבית לעפרה בעבור הבתים ש... שהם היום שוממין וענין הלמ"ד בעבור בתי האלרים שהיו לה חוץ לעיר ובית דרך כלל במקום בתי כמו ולא חשב אשה בבית דוד כי קדש המה: (יא) עברי לכם יושבת שפיר. בזה מצא לו... בדרך הקינה כי שפיר היא יופי ונוי כמו הנותן אמרי שפר ותרגום יפת תאר שפיר בריוא והנה הפכו עריה בשת כי גלו הערוה הוא דבר כעור ואמר עברי לשון נקבה כנגד הכני... שמה שפיר ואמר לכם כנגד הפרטים וכן דרך המקרא במקומות רבים אמר שילכו ערומים גלוי הערוה בגלות כמו שאמר וחשופי שת וזהו עריה בשת כי עריה גלוי כמו ואת ערום ו... הוא הערים כמו והחזיק במבושיו ועריה שם או תאר ובא בה"א בסמיכות כמו כאשה שעורים: לא יצאה יושבת צאנן מספד בית האצל. גם זה לשון נופל על הלשון כי יצאה וצאנן קרובים... האצל גם הוא שם מקום ופירושו אמר כי לא יצאו יושבי צאנן למספד בית האצל כשגלו כי נראה כי יושבי האצל גלו ראשונה וכשהיו בוכים וסופדים בצאתם בגלות לא יצאו לנחם יושבי... שכיניהם כי ידעו כי גם הם יגלו אחריהם ודים בצרתם: יקח מכם עמדתו. פירש אדוני אבי זכרונו לברכה שיעמוד ויתעכב במאור עליכם בטוב ויקח מכם שכר עמידתו כי יקח כל... ויגלה אתכם ועמדה שם כמו עמידה אלא שהוא בשקל חמדה חמלה: (יב) כי חלה לטוב. חלה ענינו חיל וכאב גם זה בדרך לשון הקינה שהם בספק מה שהיו רע בהפך הטוב ואמר... מרות כואבות בעבור הטוב שהיה להם: כי ירד רע. לשערי ירושלם כלומר עד שערי ירושלם כמו שאמרנו למעלה עד שער עמי עד ירושלם כמו שפירשנו ואמר מאת ה' כי הרע ב... אינו דרך מקרה אלא עונש עונם: (יג) רתום. גם זה לשון נופל על הלשון: רכש ולכיש קרובים בלשון. רתום לפי מקומו ענינו אסור וכן ת"י טקיסו רתיכין רמו על רכשא: ל... רוכבי הרכש והיא בהמה קלת ההליכה כלומר מהרו לגלות: ראשית חטאת היא לבת ציון. לכיש היא מערי יהודה ולמדה היא תחלה עבודת הבעלים מישראל כי אחאב החל לעבוד ... ירבעם

מצודת ציון

שם עוף בת היענה: (ט) אנושה. כאובה ביותר כמו אנוש חצי (שם לד): שער עמי. עיר עמי וכן באחד שעריך (דברים יז): (י) התפלשי. ענין הגלגול והלכלוך וכן והתפלשו אדירי הצאן (ירמיה כה): (יא) עריה. ענין גלוי כמו ואת ערום ועריה (יחזקאל טז): בשת. הוא כנוי לערוה וכן והחזיק במבושיו (דברים כה): (יב) חלה. מל' חיל ותחלחלה: (יג) רתום. הוא ענין אסור וקשירה והוא לשון ערבי: לרכש. שם מין בהמה הקלה לרוץ כמו רכבי הרכש (אסתר ח): לבת ציון. לעדת ציון: פשעי. כן יקראו הפסילים כי משפעת אנשים וכן והפשע שומם (דניאל ח): שלוחים

מצודת דוד

נפש ואלך משתגע כשוטה וערום מבלי לבוש והוא ענין גוזמא והפלגה לפי ר... והאבל: כתנים וגו'. דרכם לצעוק תמיד בקול מר: (ט) כי אנושה מכו... כי כ"א ממכות שומרון היתה כאובה ביותר עד אשר התהלכה ובאה עד י... בראות כ"כ שסנחריב הרג ואבד וכלה את מלכות אפרים וה' לא עזרם... לבו לגשת לבוא על יהודה: נגע. הפורעניות והחרבן נגעה עד עיר הע... עמי וחוזר ומפרש עד ירושלים (ולפי שמיכה היה משבט יהודה לכן אמר ...

(י) בגת אל תגידו. גת היא מערי פלשתים ואמר אל תגידו שמה מגודל החורבן ואל תבכו בביותכם שמה כי ישמחו על החורבן ועל הבכיה (וטעם כי בג... בגת בלא הם אמר כן למליצת הקינה) וכן אל תגידו בגת (ש"ב א): בבית לעפרה. בכל בית מבתי עיר עפרה התגלגלי בעפר דרך אבילות והוא לשון הנופל... עפרה שמה ובעפר התגלגלי: (יא) עברי לכם. אתה העדה היושבת בעיר שפיר עברי לכם בגולה בגלוי בית הבושת כדרך הגולים וגם הוא לשון נופל על לשון... הוא ענין גלויה מרחם האשה בעת הלידה: לא יצאה וגו'. בתחלה גלו אנשי בית האצל ועברו דרך צאנן ויושבי צאנן בקול מספד לא יצאו למספד... לנחמם כי בטוחים היו שגם הם יגלו אחריהם וגם זה לשון הנופל על לשון כי יצאה וצאנן קרובים בלשון: יקח מכם עמדתו. הנה הם עמדו במקומם... לנחם והאויב יבוא ויקח מכם את העמידה של כל אחד ואחד כי תהיו נעים ללכת גולה: (יב) כי חלה לטוב. אשר העיר מרות נתמלאה חלחלה... שהיה לה מאז שנאבדה ממנה: כי ירד וגו'. ר"ל כי הרעה הבאה לשער ירושלים הנה ירד מאת ה' ולא בא במקרה ולכן נלקו עמה כל המקומות... וגו'. אתה עדת לכיש קשור את המרכבה אל הרכש שהם קלי המרוץ לרכוב בם לברוח מפני האויב וגם הוא לשון הנופל על לשון כי רכש ולכיש קרובים בלשון

יד לָכֵן תִּתְּנִי שִׁלּוּחִים עַל מוֹרֶשֶׁת
גַּת בָּתֵּי אַכְזִיב לְאַכְזָב לְמַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל׃ טו עֹד הַיֹּרֵשׁ אָבִי לָךְ
יוֹשֶׁבֶת מָרֵשָׁה עַד־עֲדֻלָּם יָבוֹא
כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל׃ טז קָרְחִי וָגֹזִּי עַל־בְּנֵי
תַּעֲנוּגָיִךְ הַרְחִבִי קָרְחָתֵךְ כַּנֶּשֶׁר כִּי־
גָלוּ מִמֵּךְ׃

ב א הוֹי חֹשְׁבֵי־אָוֶן וּפֹעֲלֵי רָע
עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם בְּאוֹר הַבֹּקֶר יַעֲשׂוּהָ
כִּי יֶשׁ־לְאֵל יָדָם׃ ב וְחָמְדוּ שָׂדוֹת
וְגָזָלוּ וּבָתִּים וְנָשָׂאוּ וְעָשְׁקוּ גֶּבֶר
וּבֵיתוֹ וְאִישׁ וְנַחֲלָתוֹ׃

ב' חד חסר / לבתו אשת שלמה / י"ד חס' / ט' חסר א' / בלישנא ביאה / ג' ומ"ל / ב' חד מ"ל / מקום אהלך / ד' ומ"ל / ד' / י'

אֲרֵי בִיךְ אִשְׁתְּכָחוּ מְרוֹדֵי
יִשְׂרָאֵל׃ יד בְּכֵן תְּשַׁדְּרִין
קוּרְבָּנִין לְמַחְסִינֵי גַת בָּתֵּי
אַכְזִיב יִתְמַסְרוּן לְעַמְמַיָּא
בְּחוֹבִין דִי פְלָחוּ בְהוֹן לְטַעֲוָתָא
מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ טו עוֹד מַחְסְנִין
אַיְתֵי עֲלֵיכוֹן דְּיָתְבִין בְּמָרֵשָׁה
עַד עֲדֻלָּם יִסְקוּן וְיֵעֲלוּן בִּתְחוּם
אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃ טז תְּלוּשִׁי
וּרְמָא עַל בְּנֵי תַפְנוּקַיִךְ הָא
כְּנִשְׁרָא דְנָתְרוּ גַדְפּוֹהִי כֵּן
אַסְגִי מְרַט בְּרֵישֵׁךְ עַל בְּנַיִךְ
אֲרֵי גְלוֹ מִנֵּךְ׃ א וַי דִי
מְחַשְּׁבִין לְמֵינַס לְמֶעְבַּד דְּבִישׁ
עַל עַרְסָתֵיהוֹן מְקַדְּמִין בְּצַפְרָא
וְעָבְדִין אֲרֵי אִית חֵילָא
בִּידֵיהוֹן׃ ב וְחָמְדִין חַקְלַיָּא וְנָזְלִין וּבָתַּיָּא וְאָנְסִין וְעָשְׁקִין גְּבַר וּבֵיתֵיהּ גְּבַר וְאַחְסַנְתֵּיהּ׃

נקוד בין בצרי ואולי לדעת בעלי המסר' הוא בחירק : משכבותם ד' וסי' יבא שלום ינוחו על משכבותם .

תולדות אהרן מורשת גת . סנהדרין קג : ועשקו . גטין נח :

רשי

...א קל לרוץ ותברחו ואמר דוגש שהוא ל' ערבי : (יד) לכן תתני ...ל מורשת גת . על אשר תתני שלוחים על מלכות דוד אשר ...זכס גת כענין שנאמר (ד"ה א יח) ויקח דוד את גת מיד פלשתים ...זסים בו כמו שנאמר (ישעיה ח) יען אשר מאס העם הזה את מי ...זר לפיכך בתי אכזיב ...ארץ יהודה ונמשכו ...כן רמליהו סופן ...זב למלכי ישראל ...ח בן רמליהו ויכזבו ...עליו ובימי אחז ...בואה זו : לכן תתני ...ר' לכן כמו על אשר ...ו) על כן תטעי נטעי ...ל אשר נטעתיך נטעי ...את נהפכת לזמורות ...אכזיב לאכזב . ל' ...הלשון מאגדת חלק ...ירש מקרא זה כך : ...היורש אביא לך . ...שיורישו אותך את ...מרשה . יורש למרשה ...על הלשון : עד ...שהוא לפני' מן הגבול ...ר ויבא כבוד ישראל ...העכו"ם מגבול' עד ...ת"י עד עדולם ייתון ...עא דישראל . ומדרש ...עתיו משמו של רבי ...ד היורש אביא לך ...בני עילם לירש את ...ל שהוא היה בכור ...בשביל אהבת אבותיכ' ...לבני ארפכשד עתה כשדים ואת בני עילם עליהם : (טז) קרחי . ראשך : וגוזי . שערך כמו ויגז את ראשו לשון תלישת שער : כנשר . כתרגומו כנשרא דנתרין ...רך הנשר למרט רוב כנפיו : (א) ופועלי רע על משכבותם . כל הלילה ...נם איך יעשו הרעה לבקר : (ב) ובתים ונשאו . מוסב על וחמדו חומדים בתים

אבן עזרא

לכיש היתה ליהודה סמוכה לשבטים והיא למדה מדרכיה וממנה למדה בת ציון : (יד) לכן תתני שלוחים . מנחות כמו שלוחים לבתו והטעם תני עוד מנחות לפלשתים כאשר היה מנהגך אולי יעזרוך : מורשת גת . עיר בארץ פלשתים : בתי אכזיב . אמר יפת עיר ולפי דעתי כי האל"ף נוסף והיא כמו והיה בכזיב אולי היתה לי יהודה ולא יכלו לעזור לישראל בעת רעתו והאל"ף לאכזב נוסף כמו אקדח ודרך נחות לדבר ככה כמו גם מדמן תדמי וערער תתערער וככה רבים : (טו) עוד היורש . הוא האויב ואין טעם לפרש שהוא מבני שם שירש הארץ והיא עילם רק הוא האויב שירש הארץ ויתכן שזה הנביא היה מזאת העיר ואל תתמה בעבור שנוי התנועות שאמר היורש כנגד מרשה ואין הלשון מדוקדק יפה להיות זה כנגד זה כי לא ישמרו בשמות כאשר ישמרו בפעלים להיותם על מתכונת אחת כמו השולמית מתיחסת אל שלם שהיא ירושלם והיה לו לומר השלימית : עד עדלם . עיר בארץ כנען והיורש ירשת בעבור אח' וככה הוא יורש כבוד ישראל : (טז) קרחי . כמו מלכי עליכו : וגוזי . לגוז השער וככה ויגז את ראשו זה דבר הנביא לכל עיר ועיר : (א) הוי חושבי און . בלילה בהתבודדם בנפשם : לאל ידם . כח ולא תואר וככה מלת טוב וגם רע כי פעמים שהוא תואר שם הקודש ופעמים שם דבר שהוא כח וככה טוב ורע פעמים שהוא אדם שהוא טוב או רע והוא תואר ופעמים שהוא דבר רע או דבר טוב שהוא שם דבר : (ב) וחמדו . וגזלו . בחזקה : ונשאו . ולקחו לנפשם : ועשקו . בדרך פתוי והוכאה ומרמה כי העושק את חבירו ידמה אותו לערב ולהחזיק בממונו אשר הלוהו או

רדק

...צבד הבעל אלא אחאב החל בעבודת הבעלים ונתפשטה בישראל וזהו שאמר פשעו ישראל ובארץ יהודה לא היו עובדים הבעלים ויושבי לכיש למדו עבודת הבעלים מישראל וזהו שאמר פשעי ישראל פירוש בך נמצאו תחלה ונתפשט בארץ יהודה עד ציון וזהו שאמר ראשית חטאת היא לבת ציון : (יד) לכן תתני שלוחים על מורשת גת . בעבור שעבדת עכו"ם ולמדת ...בדה את צריכה לתת שלוחים על מורשת גת שתהיה לך לעזר מפני האויב ומורשת גת שם מקום בארץ פלשתים והיא עיר הנזכרת בכמה מקומות ולכדה דוד מיד פלשתים וסמך ...ת שפי' ירושה ר"ל גת שלכדה דוד ואחר כך ירשוה פלשתים והיתה לכם למורשת בעונותיכם ובפשעיכם כלומר ראו מה גרם לכם העון כי זאת העיר שהיתה לכם עתה היא ביד ...יכים אתם להכנע להם ולשלוח להם מנחות שיסמכו אתכם מפני האויב הבא עליכם : שלוחים . מנחות כמו ויתנם שלוחים לבתו אשת שלמה : על מורשת . כמו אל וכן ונתן הספר על יודע ספר אל וכן וילך אלקנה הרמתה על ביתו ואחרים זולתו : בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל . אכזיב היא עיר בערי יהודה וקעילה ואכזיב ומרשה והוא כזיב שנאמר בתורה והיה בכזיב ...ו ואמר לאכזב לשון נופל על הלשון ואכזב כמו כזב והאל"ף נוספת והוא כמו היה תהיה לי כמו אכזב ופי' בתי אכזיב שהיו עובדים בהם עכו"ם היו להם בטחונם בהם למקור ...א נאמנו שיבטח אדם בו לשתות ממנו בעת ומצאו יבש הנה היה לו לאכזב כן היו בתי אכזיב למלכי ישראל ופירוש למלכי יהודה כי אע"פ שנחלקה המלכות מלכי יהודה ...הם כי יהודה הוא בכלל ישראל וכן נקראו מלכי יהודה מלכי ישראל כמו שאמר כל אלה בני יהושפט מלך ישראל וכן אמר כי הכניע ה' את יהודה בעבור אחז מלך ישראל : ...יורש אבי לך יושבת מרשה . גם זה לשון נופל על הלשון כי יורש ומרשה קרובים בלשון ומרשה שם עיר בערי יהודה אבי חסר אל"ף שהוא למ"ד הפעל מהמכתב וכן שמן ראש אל יני ...עוד אביא לך שהאויב שיירש ארצך ויגלה אותך ממנה : עד עדלם יבא כבוד ישראל . ועדולם ג"כ עיר מערי יהודה אמר עד עדולם יבא יורש כבוד ישראל שזכר עומד במקום שנים ...מלך אשור כמו שאמר עלה סנחריב מלך אשור על כל ערי יהודה הבצורות ויתפשם : (טז) קרחי וגזי . אמר כנגד מרשה או עדולם או כנגד כל הארץ והוא דרך משל לומר אל ...וגוזי כי כנגד הארץ ידבר לא כנגד יושבי הארץ שהרי אמר כי גלו ממך שקרחה היא תלישת השער והגזיזה היא במספרים וכן יעשה האדם לאבל כמו שאמר ויגז את ראשו ואמר גזי ...כי על בני תענוגיך על דרך שקינן ירמיהו בני ציון היקרי' וגו' : הרחיבי קרחתך כנשר. כי הנשר יעוף למעלה מכל העופות ואחת לעשרים שנים יעוף מאד למעלה עד האויר העליון הסמוך ...ומרוב חומו ימרטו כנפיו ותפול נוצתו : (א) הוי חושבי און ופועלי רע. פועלים רע בלבבם לומר כך וכך נעשה מחר ואמר על משכבותם כי בעוד שאדם שוכב על מטתו הוא חושב ...לו עסק באחד מחושיו : באור הבקר יעשוה. בהשכמה יעשו המחשבה הרעה שחשבו כי יש כח בידם לעשוק העניים : (ב) וחמדו. החמדה היא בלב והגזל הוא בידים כי יחמדו שדות

מצודת דוד

...אתת. כי היא ראשית חטאת : לבת ציון . ר"ל היא למדה תחלה העכו"ם ...ן כי בלכיש נמצאו פסילי עשרת השבטים : (יד) לכן . בעבור רוע ...זני מתנות ודורונות אל מורשת גת הם אנשי פלשתים כי גת היא משל ...ובימי דוד לקחו ישראל מידם ובעון ישראל חזרו פלשתים לקחת את גת ...ם למורשה וכאומר הנה מאז ירשת ארצו ועתה חזר ולקח' ועתה תהיה ותחלה פניו במנחה : בתי אכזיב . היא מערי יהודה ומרדה במלכה והיתה נמשכת אחר פקח בן רמליהו מלך ישראל ולכן אמר הנה בבוא האויב ...י אכזיב ותהיה נעזב ונפסק ממלכי ישראל כי לא תהיה עוד להם (ואמרה כן דרך מליצת הקינה כי בעת שגלו ערי יהודה ע"י נ"כ כבר בטלה מלכות ישראל) ...לשון הנופל על לשון כי אכזיב שמה ולאכזב תהיה : (טו) עוד היורש . עוד עליך מורשה אביא היורש את הארץ והוא נ"כ כי גם אותך יירש וגם הוא ...אל על לשון מורשה שמה ואת היורש אביא : עד עדולם יבוא כבוד ישראל . מלת היורש משמשת בשתים ור"ל עד עיר עדולם יביא היורש את כבוד ...י את כל הארץ יקח עם כבוד העושר והממשלה : (טז) קרחי וגוזי . תלשי שער ראשך וגוזי אותם במספרים דרך צער ואבל על בניך המפונקים אשר ...: הרחיבי קרחתך כנשר . עשי לך קרחה רחבה כנשר הזה אשר אחת לעשר שנים יגביה לעוף עד האויר העליון סמוך לגלגל האש ומרוב החום ימרטו ...ונפול נוצתו ויעשה קרח קרחות רחבות : כי גלו ממך . בני תענוגיך : ב (א) הוי חושבי און . יש להתאונן על אלו אשר בלילה עודם על משכבותם ...לעשות און וזהו פועלים רע כי אינם מחשבים לבד כי באה לידי מעשה : באור הבקר . מיד כשיאיר הבוקר ימהרו לעשות מחשבתם כי יש הכח בידם לעשות ...ם כי לא ימצא מי מוחה בידם : (ב) וחמדו שדות . וכאשר יחמדו שדות אחרים עומדים עליהם וגוזלים מהם וכאשר יחמדו בתי רעיהם ילקחום לעצמם כי אין

מצודת ציון

(יד) שלוחים . כן יקרא מתן גדול וכן ויתנם שלוחים לבתו (מ"א ט) : על . כמו אל : מורשת . מל' ירושה : לאכזב . ענין עזיבה והפסק כמו כי תכזבי (ישעיה נח) : (טו) אבי . כמו אביא באלף וכן אל יניא ראשי (תהלים קמא) ומשפטו יניא באל"ף : (טז) קרחי . ענין מריטת השער וכן והקריחו עליך (יחזקאל כז) : וגוזי . מל' גזיזה וחתוך וכן גזי נזרך (ירמיה ז) : תענוגיך . מל' עונג ותפנוק : (א) לאל . ענין כח והוזק כמו יש לאל ידי (בראשית לא) : (ב) ונשאו , לקחו כמו

או בשכרו אשר השכירו : (ג) לכן. רומה. שם דבר כמו טובה לא תלכו בקומה זקופה כי עת רעה היא לא ראיתם כמוה : (ד) ביום . ישא . המושל והנה כמו וגבה ונהה אשר יהיה בימים ההם ונהיה כמו הכר האדם לא נהיה והנה הוא מי שנהיה בעת ההיא יהיה נהי וי"א כי נהיה כמו חולה מגזרת נחלתי ונהייתי : נשדנו. בנין נפעל משלי הכפל והמקונן יאמר חלק עמי ימיר השם להיותו לנכרי איך ימר מה שהיה לי וכאשר קוינו לשובב שישוב שדינו אלינו אז יחלקנה הנכרי כי מלת יחלק זרה להזכיר נגד השם והזכיר נגד השם והזכיר שדינו כנגד שאמר וחמדו שדות : (ה) לכן. יאמר לכל איש מהמשפחה הרעה הגוזלים השדות הטעם בעבור שעשית זה החמס לא ישאר לך בן שישליך חבל בגורל : בקהל ה'. כשוב ה' שבות עמו : (ו) אל . יספר הנביא מה שהיו אומר המשפחה הרעה לנביאי השם לא תנבאו לא תטיפו ככה יטיפון היו מטיפין להם אל תטיפון ומלת יסג בסמ"ך כשי"ן ובא על משקל קל תחת כבד לומר ישג במקום ישיג כי מי שלא יטיף למשפחה הזאת לא תשיגנו כלימה : (ז) האמור . הדבר הוא זה שיהיה אמור בלשון תמה אתם בית יעקב ורבי ישועה אמר כאילו כת' שמע אתה הקרוא בית יעקב ובעבור האל"ף שהוא מאותיות הגרון תבוא הה"א בפתח קטן כמו החזק הוא הרפה : הקצר רוח ה'. היא הנבוא' וטעם הלא לעולם רוח השם תדבר אמת כי למה יעשה השם רע : אם אלה מעלליו . וכי מנהגו לעשו' רע לבריותיו על חנם רק ידבר להטיב לכם ויבא טוב עם הולך דרך ישר והטעם דברו הטוב יקיים

ג לָכֵ֞ן כֹּ֚ה אָמַ֣ר יְהוָ֔ה הִנְנִ֥י חֹשֵׁ֛ב עַל־
הַמִּשְׁפָּחָ֥ה הַזֹּ֖את רָעָ֑ה אֲשֶׁ֨ר לֹא־
תָמִ֜ישׁוּ מִשָּׁ֗ם צַוְּארֹֽתֵיכֶם֙ וְלֹ֤א תֵֽלְכוּ֙
רוֹמָ֔ה כִּ֛י עֵ֥ת רָעָ֖ה הִֽיא׃ ד בַּיּ֨וֹם
הַה֜וּא יִשָּׂ֧א עֲלֵיכֶ֣ם מָשָׁ֗ל וְנָהָ֞ה נְהִ֤י
נִֽהְיָה֙ אָמַר֙ שָׁד֣וֹד נְשַׁדֻּ֔נוּ חֵ֥לֶק עַמִּ֖י
יָמִ֑יר אֵ֚יךְ יָמִ֣ישׁ לִ֔י לְשׁוֹבֵ֖ב שָׂדֵ֥ינוּ
יְחַלֵּֽק׃ ה לָכֵן֙ לֹא־יִֽהְיֶ֣ה לְךָ֔ מַשְׁלִ֥יךְ
חֶ֖בֶל בְּגוֹרָ֑ל בִּקְהַ֖ל יְהוָֽה׃ ו אַל־
תַּטִּ֖פוּ יַטִּיפ֑וּן לֹֽא־יַטִּ֣פוּ לָאֵ֔לֶּה לֹ֥א
יִסַּ֖ג כְּלִמּֽוֹת׃ ז הֶאָמ֣וּר בֵּֽית־יַעֲקֹ֗ב
הֲקָצַר֙ ר֣וּחַ יְהוָ֔ה אִם־אֵ֖לֶּה מַעֲלָלָ֑יו
הֲל֤וֹא דְבָרַי֙ יֵיטִ֔יבוּ עִ֖ם הַיָּשָׁ֥ר הוֹלֵֽךְ׃

ג בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא
מַחְשֵׁיב עַל דָּרָא הָדֵין בִּישָׁא
דְּלָא תַעְדוֹן מִתַּמָּן צַוְרֵיכוֹן
וְלָא תְהָכוּן בְּקוֹמָה זְקוּפָה אֲרֵי
עִדָּן בִּישׁ הוּא: ד בְּעִדָּנָא
הַהִיא יִטּוֹל עֲלֵיכוֹן מְתַל
וְאִילְיָא וּבְעִינְיָתֵיהּ יֵימַר
אִתְבְּזָזָא אִתְבְּזַזְנָא מֵחוּלָקְהוֹן
דְּעַמִּי מְעַדַּן לְהוֹן מֵאַחְסַנְתְּהוֹן
טָרְדִין לְהוֹן תְּאֵיבִין חֲלָקַתְהוֹן
מְפַלְגִין: ה בְּכֵן לָא יְהֵי לָךְ מָתַח
חוּט מְשַׁח בְּעַדְבָא בִּקְהָלָא
דַיְיָ: ו לָא תִתְנַבּוּן נְבוּאָה לָא
תֵילְפוּן לְעַמָּא הָדֵין אֲרֵי לָא
מְקַבְּלִין אִתְכְּנָעוּ: ז הַכְדֵין
כָּשַׁר דְּאָמְרִין דְּבֵית יַעֲקֹב
הִיתְקְפַד מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ
אִם אִלֵּין עוֹבָדוֹהִי הֲלָא כָּל פִּתְגָמֵי תַקְנַיָּא דַאֲמָרִית לְאַיְתָאָה אַיְתֵיתִי עַל כָּל

בי יילילו על משכבותם . יעלזו חסידים בכבוד : ולא תלכו ב' וסי' בחקות הגוי . ולא תלכו רומה ואינון
מן ולא דסמיכין לתיו ולית דכוות' וסימ' במסרא רבתא בערך לא :
תולדות אהרן אל תטיפו . (ברכות ג סנהדרין לא עכו"ם מא) :

רשי

בתים : ונשאו. כמו ולקחו : (ג) ולא תלכו רומה . ולא תהכון בקו
(ד) ונהה נהי נהיה . ונהה ל' עתיד כמו ועשה ופנה ונהה ה
נהי נהיה בעולם ומהו הנהי אשר נהיה אמר שדוד נשדונו אוי
ולשון נשדנו שכתב בו נו"ן בתחילה ולא כתב שדונו מפני
שני לשונות ל'
שעלנו אילו כתב ש
הל' מוסב על הנשדו
השודדים ואם כתב ש
מוסב אל השודד
לנשדדים עכשיו מוב
נתננו ביד אשר ש
שומי"ר דימשטיור"
ד"א נשדונו אנו
לעצמינו שנשדדונו
ימיר. נחלת חלק
לעכו"ם : איך ימי
שדינו יחלק. איך
עוד להשיב לנו ש
יחלק אותם העכו"
איך אפשר לשובב'
אלה דברי המקונן
איך ימיש לי קומ"א
אמו"י כמו סורה
אליו : (ה) משליך
נחלה שכן דרך
בחבל המדה : (ו)
יטיפון . אל תנב
לכם הנביאים אני
תטיפו תמיד : לא י
הן ישיגון אתכם כלי
כענין שנאמר (מ
תוכח לץ . כל טיף
כמו (עמוס ז) ולא
בית ישחק . (יחזקא
אל דרום : (ז) ה
יעקב. הזאת יאמרו בית יעקב כששומעים את הרעה אשר נביאי מתנ
הקצר רוח ה' . שמא אין יכולת עתה לפניו להטיב ואין רוחו רחבה
כאשר היתה בימים הראשונים : אם אלה מעלליו . כלו' להרע : הלא ד

רדק

שדות חביריהם בלבם ויבקשו מהם שימכרום להם ואם לא ירצו למכרם יגזלום ויקחום בחזקה וכן יחמדו בתים ואם לא ירצו למכרם יקחום בחזקה ופי' ונשאו ולקחו וי"ת ואנ
גבר וביתו ואיש ונחלתו. כפל הענין במלות שונות ופי' שאם יעמוד בעל הבית כנגדו בגזלו ממנו ביתו או שדהו יכהו ויאסרהו זהו עשק הגוף והנה יעשקו הגוף והממון : (ג)
המשפחה הזאת הם עם ישראל כי נקרא הגוי משפחה כמו ואם משפחת מצרים לא תעלה ועל המשפחות אשר בשמך לא קראו וכן אמר גם כן על ישראל עוד על כל המשפחה
מארץ מצרים : אשר לא תמישו משם צואריכם. מעול הרעה שתבא עליכם לא תוכלו להסיר מתוכה צואריכם כלומר לא תוכלו להנצל ממנה : ולא תלכו רומה. בשקל קומה מובנ
שיהיו צואריכם תחת עול הרעה תהיו נכנעים ולא תוכלו ללכת בקומה רמה וכת"י ולא תהכון בקומה זקופה : (ד) ביום ההוא ישא עליכם משל. פי' המקונן עליכם ישא בקינ
ומן הנראה כי המקונן הוא נביא השקר וכראותו כי לא נעשה עצתו יקונן ולפי שדרך המקונן לדבר משלים וחידות שהם דברים סתומים וכן דרך המשורר והקינה זו יש דב
להיכן קראה משל : ונהה נהי נהיה. ונהה בשקל עשה בנה והוא ענין קינה ובכי ונהי שם הקינה ונהיה גם כן בשקל שאלה וכפל השם לרוב הקינה וי"ת נהיה ענין שבר מן נה
וי"ת ואיליא ובעיניתיה והוא ענין הגבהת הקול בקינה מן ועגה איים ובדברי רז"ל מענות אבל לא מספחות : אמר שדוד נשדנו. יאמר בקינתו כן נשדונו מבנין נפעל ובא בשורק במ
שדוד בחולם ונקלו עוד מזאת ונמקותם בעונותיכם : חלק עמי ימיר. האדמה שהוא חלק עמי ימירנו האל יתברך באדון אחר כי יהיה חלק האויב מה שהיה חלק עמי : איך י
יהיה זה שיסיר ממני מה שהיה לי : לשובב שדינו יחלק . כשחשבתי שהאל יתברך רוצה להשיב אלינו שדותינו שלקחו האויבים והנה האויב מחזיק בהם ומחלק אותם בין האויבים ה
יחלקו ביניהם נחלתינו כמו שאמר ירמיהו בקינתו נחלתינו נהפכה לזרים : (ה) לכן. אמר כנגד המקונן והוא נביא השקר כמו שפירשנו אמר אתה המקונן על נחלת ישראל שמחלק
ואתה גרמת זה להיכך לא יהיה לך משליך חבל בגורל בקהל ה' כאשר ישובו קהל ה' מהגלות אל נחלתם לא יהיה לך בן או בת שישליך חבל בנחלה כי לא ישאר אחריך מ
ופירוש משליך חבל שהחבל שמודדין בו האדמה לחלקם בגורל בין היורשים ותרגם יונתן מתח חוט משח בעדבא : (ו) אל תטיפו. ענין הזלת הדבור כמו ועלימו תטיף מלתי והוא
ישראל יטיפון לנביא האל אל תטיפו כלומר אל תזכרו לנו דברי האל כי אין אנו שומעים לכם : לא יטיפו לאלה. לא יסג כלימות' נביאי האל לא יטיפו לאלה האנשים ולא יקחו כלימו
לכם יכלימום יסג ענין השגה ואם הוא כתוב בסמ"ך הנה כמהו מן הכבד ארור מסיג גבול רעהו ותבירו : (ז) האמור. הה"א ה"א הידיעה והיא בסגול כמו ויסר הערוב והיא
הקהל תקח אתה לכם הדור אתם ראו דבר ה' כלומר אתם שאומרים לך בית יעקב אמר הקצר רוח ה' שאתם אומר לנביאי ה' אל תטיפו אם קצרה נבואת ה' לכם למה אתם קצ
רחבה היתה לכם להוכיחם ולהטיב לכם כל זמן שרציתם לקבלה לא מנעתי אותה מכם : אם אלה מעלליו. וכי אלה הצרות הבאות עליכם הם מעלליו ומעשיו לא כן כי מעשיכם ה
וייטיבו ולא ירעו עם אדם שהולך דרך ישר : הקצר. פעל עבר מלעיל קמץ ואיו פתח: ייטיבו. היו"ד הראשונה מונעת בצרי והשנית שהיא נחה פ"א הפעל והנכון עם ה"א השפיל
מו

מצודת ציון

כמו ישא ברכה (תהלים כד) : (ג) תמישו. ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות יג) : רומה . מלשון התרוממות : (ד) ישא. ענין הרמת קול : ונהה נהי נהיה. עניינו קינה ויללה כמו אהה בכי ונהי (ירמיה ט) : שדוד נשדונו . מלשון שדידה ועושק : חלק . אחוזת נחלה כמו חלקת יואב (ש"ב יד) : ימיר . מל' תמורה וחלוף : ימיש . ענין הסרה : לשובב . מל' השבה : (ה) חבל . מל' קו המדה : (ו) תטיפו יטיפון. הוא מל' נטיפה והזלה והושאל בענין הדבור של נבואה וכן והטף אל דרום (יחזקאל כא) : יסג . מל' השגה וקרוב ועם היא בסמ"ך וכן והסג ולא תפליט (לקמן ו):
רוח

מצודת דוד

אין משפט ואין עושה : ועשקו גבר וביתו . עושקים האיש עם ביתו
הבית ע"מ נגזלו רודהו ומכהו ועושק א"כ את הגוף ואת הממון : ואי
הוא כפל ענין במ"ש : (ג) על המשפחה הזאת. קרא כל ישראל בשם מ
על כל המשפחה וגו' (עמוס ג) : אשר לא תמישו . לא תוכלו להסיר
מעול הרעה ההיא : ולא תלכו רומה. לא תלכו ברוממות וקומה זקופ
תהיה עת רעה : (ד) ישא עליכם משל . ר"ל הממשיל משלים ישא משל
הקורות : ונהה נהי נהיה . הנוהה ר"ל המקונן יקונן קינה : אמר שדוד נשדנו . ר"ל כן יאמר בקינתו הנה נעשינו שדודים ונעשקים : חלק עמי ימיר . א
עמי ימיר האל באדון אחר הוא העכו"ם : איך ימיש לי . איך יסיר אלי להשיב לנו שדותינו אשר יחלק אל העכו"ם לתת לו לנחלה וכאומר איך אפשר שיוחז
שלקחו העכו"ם : (ה) לכן . מוסב למעלה לומר הואיל וכן עשית לעשוק גבר וביתו לכן לא יהיה לך משליך וכו' ר"ל לא יהיה מי מזרעך שיקח חלק בארץ ב
ה' כשיקחו הם בשובם לארץ ואמר משליך חבל בגורל כי הדרך הוא כשחולקים קרקע בגורל משליכים חבל בארץ למדוד בה את החלקים : (ו) אל תטיפו יטי
הנביאים המתנבאים אל תנבאו להם כי כאשר לא יטיפו לאלה לא ישיג כלימות כי רגילים הם להכלים את המתנבאים להם : (ז) האמור בית יעקב . הה"
ור"ל וכי יוכל בית יעקב לומר ואף אם יאמרו וכי אמת כן הוא וכי קצר רצון ה' לבל יוכל למלאותו להטיב למי שירצה : אם אלה מעלליו . וכי דרכו ל

רשי

הולך . אני לא קצרה רוחי ולא אלה מעללי וזולתי לרשעים אך
הולך הישר אטיב לו : (ח) ואתמול עמי לאויב יקומם . המקרא
ל מעלה הימנו אני טוב ומטיב אני ואת הדבר אשר למולו ובעבורו
ו יקומם לאויב לו : ממול שלמה אדר תפשיטון . כנגד אשר
לים השלמה ולבוש
מפשיטים מעל כל
עליכם כדרך :
בטח שובי מלחמה .
סבורין להיות עוברין
והפכו להיות שובי
בני אדם השבים מן
חסירי מבגדים ומזון
ביהם מה שעליהם .
(ירמיה ג) שובי
יה (צפניה ג) נוגי
ט) נשי עמי תגרשון
גיה . שאתם הורגים
ן והן יושבות אלמנו'
שאתם נוטלין את
ליהם והם יושבים
ואין משמחין את
תקחו הדרי . הדר
נתתי להם : (י) קומו
לא זאת המנוחה .
מן הארץ כי לא
היה לכם למנוחה :
ה' תחבל וחבל נמרץ.
מא אותה היא עוש'
י רשעים . תחבל
ת כמו (שמואל א י)
ים (תהלים קיט)
ם וכן ת"י מסתיעין
סיעה : וחבל נמרץ.
דתם ככר נועצו
ירשו למה הם
נמרץ . דבר מפורש
כמו (איוב ו) מה
י מה ימריצך (שם טז) קללה נמרצת (מלכים א ב) : (יא) לו איש הולך רוח . לו מוצאים איש הולך רוח איש
ל לכם שישתכרו ביין ובשכר הוא יהיה נביא מקובל לעם הזה : (יב) אסוף אאסף . עוד ימים באים ואקבץ אתכם :
. כצאן רבה הכתובה במבצרי גדרות צאן : בתוך הדברו . ת"י כעדרא בגו דירא מקום שהוא מתנהג שם וכן (ישעיה
ו כבשים כדברם : תהימנה מאדם . תהיינה הערים הומיות מרוב אדם אשר בקרבה :
עלה

מיכה ב

ח וְאֶתְמוּל עַמִּי לְאוֹיֵב יְקוֹמֵם מִמּוּל שַׂלְמָה אֶדֶר תַּפְשִׁטוּן מֵעֹבְרִים בֶּטַח שׁוּבֵי מִלְחָמָה: ט נְשֵׁי עַמִּי תְּגָרְשׁוּן מִבֵּית תַּעֲנֻגֶיהָ מֵעַל עֹלָלֶיהָ תִּקְחוּ הֲדָרִי לְעוֹלָם: י קוּמוּ וּלְכוּ כִּי לֹא־זֹאת הַמְּנוּחָה בַּעֲבוּר טָמְאָה תְּחַבֵּל וְחֶבֶל נִמְרָץ: יא לוּ־אִישׁ הֹלֵךְ רוּחַ וָשֶׁקֶר כִּזֵּב אַטִּף לְךָ לַיַּיִן וְלַשֵּׁכָר וְהָיָה מַטִּיף הָעָם הַזֶּה: יב אָסֹף אֶאֱסֹף יַעֲקֹב כֻּלָּךְ קַבֵּץ אֲקַבֵּץ שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל יַחַד אֲשִׂימֶנּוּ כְּצֹאן בָּצְרָה כְּעֵדֶר בְּתוֹךְ הַדָּבְרוֹ תְּהִימֶנָה

ב' . ב' וחסר . ב'. ב' . ב' חסר . ג' . ב' . ב'. כ"ב . ב' וחסר . י' זקפין בכניליה . ג' וחסר . ב'. ג' קמץ . י' רפין . ב'. ב'

תרגום

דִמְהַלְכִין בִּקְשׁוֹט : ח מְקַבִּיל חוֹבֵיהוֹן עַמִּי לְבַעִיל דְבָבָא מְסִירִין מְקַבְּלְהוֹן עַמְמַיָא קַיְמִין מַחְסְנִין יַתְהוֹן מָמוֹן יְקָרְהוֹן מִנְהוֹן נָסְבִין עֲדָן בְּאַרְעֲהוֹן לְרוֹחֲצָן תָּיְבִין בְּהוֹן כִּתְבִירֵי קְרָבָא : ט כְּנִישַׁת עַמִּי תִּתָּרְכוּן מִבֵּית חֶדְוַתְהוֹן מִנְהוֹן בְּנֵיהוֹן דָבְרִין גְלָא יְקָרְהוֹן דַהֲווֹ אָמְרִין קַיָם לְעָלְמִין : י קוּמִי וּגְלוֹ אֲרֵי לָא דָא אַרְעָא בֵּית נְיָחָא לְרַשִׁיעַיָא בְּדִיל טַמְיוּתָהּ אִינוּן מְחַבְּלִין בְּדִיל לְסָאֲבוּתָהּ אַתּוּן מִסְתַּיְעִין עֵדָה : יא עַל דְטָעוּ בָּתַר נְבִיֵי שִׁקְרָא דְמִתְנַבַּן לְהוֹן רוּחַ דִי שְׁקַר וּמַלְפִין לְהוֹן לְחַמַר וּלְרַוָיוּ וִיהֵי כְּמָא דַאֲלִיפוּ לְמִטְעֵי בָּתַר נְבִיֵי שִׁקְרָא כֵּן יִגְלוּן לְאַרְעָא שִׁקְרָא עִם דָרָא הָדֵין : יב בְּסוֹפָא כַּנָשָׁא אֲכַנֵישְׁכוֹן דְבֵית יַעֲקֹב כּוּלְכוֹן קָרְבָא אֲקָרֵיב גָלְוָתְכוֹן שְׁאָרָא דְיִשְׂרָאֵל כַּחֲדָא אֲשַׁוֵינוּן כְּעָנָא בְּגוֹ חוּטְרָא כְּעֶדְרָא בְּגוֹ דִירָא תַּמָן מִסְגֵי

אסף ג' וחסר וסימ' אסף אסיפם נאם ה', אסף אאסף יעקב כלך , אסף אסף כל מעל פני האדמה :

תולדות אהרן נשי עמי . עירובין סג : אטיף לך . (סנהדרין ל עכו"ם מא) :

אבן עזרא

יקיים עם מעשיהם אם יהיו טובים : (ח) ואתמול . מלה אחת כמו כי ערוך מאתמול תפתה והטעם כי דברי ייטיבו לטוב לא כאשר הוא מאתמול : לאויב יקומם. יקום עמי כאויב איש את רעהו: ממול שלמה. בעבור שלמה ואדר שיפשיטו אדר עוברי בטח וכאשר ימלטו שלא יהרגום שלא נשאר להם רק מה שעליהם יחשבו נפשם כי הם שובי מלחמ' וישמחו בהמלטם מידכם כאשר ישמחו שובי מלחמה בשלום ככה תעשו מחוץ לעיר לשלול שלל ולבוז בז ובעיר תעשו חמס אחר : (ט) נשי. כל אחת מנשי עמי: תענוגיה. שהיתה מתענגת עם בעלה: תקחו הדרי. להפרד האב מהאם : (י) קומו . בעבור זה לא תנוחו בארצכם בעבור שטמא' הארץ במעשיכם כי היא תחבל אתכם כמו וחבל את מעשה ידך וחבל כמו צירים וחבלים : נמרץ . גמור תהי ארצכם לכם : (יא) לו איש . הנה אתם תצוו לנביאי השם שלא יטיפו להוכיחכם אולי תשובו אל השם ולא תתגרשו מארצכם כאשר תגרשו אתם הנשים והנה אם יבוא איש שיתנבא בדברי כזב ויאמר לכם שתו ושמחו יאמר השם כי תנוחו במקומכם ואשר נדו ונעו ישובו למקומם כמו שכתו' אחריו אסוף אאסוף ותתקבצו כולכ' אז יהיה מטיף העם הזה לכם באמרו ככה פסוק זה : (יב) אסוף . כצאן בצרה. אולי יש בעיר הזאת : בתוך הדברו.
למקום

רדק

מעלליו יסילילו : (ח) ואתמול . בשורק כמו בחולם וכן בשורק כי ערוך מאתמול תפתה אמר האויב הבא עליכם היום דין ומשפט הוא כי עמי זה אתמול היה הוא לאויב לאחיו החלושים והיה
גיים ושולל אותם ודין הוא שיבא האויב עליהם מדה כנגד מדה : יקומם . פעל עמד והרבועים אקומם פעל יוצא : ממול שלמה אדר תפשיטון . ואתם עומדים ממול שלמה
לעני שלובש אותם תעמדו למולו להרע לו ולהפשיטו השלמה שהיתה אדור לו ממול כמו והוא יושב ממולי אדר הוא כמו הדר ואאז"ל פירש כן היו חובלים שלמה מבית העני בעבור
כי אין די במשכון זה והיו מפשיטים מעליו אדרתו וזהו תפשיטון שהיו מפשיטים העניים שהיו חושבים שהולכים בבטחה היו באים לבתיהם כמו שובי מלחמה ערומים בגדיהם
ו אומרים אין די במשכונות האלה בשלמה ובאדרת ויגלו אותו מביתו וזהו נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה מעל עולליה תקחו הדרי לעולם הדר נתתי שהנחלתים הקחו מעל
נספרים ומתכסים בם על זה לא כלכם מנחלתי קומו ולכו כי לא זאת המנוחה : (ט) נשי עמי תגרשון . כל אחת ואחת מנשי עמי ועמי הם העניים כמו אם כסף תלוה את
ם גורמים שיגרש העני את אשתו מביתו שהכנסו בית העני שלא ברצונו להעליל עליו ולגזלו והשבא העני וימצא אחד מכם בביתו עם אשתו יחשוד אשתו ויגרשנה מביתו והנה הוא
בשים אותם מבית בעלה שהוא בית תענוגיה : מעל עולליה תקחו הדרי לעולם. מה שהוא הדרי לעולם והוא חבור האיש עם אשתו לפרות ולרבות שיגרשים מלצע האדם ונויתים
ם תקחו אותו שהדר שהוא הדר וכבוד כמו שאמר יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו כי כאשר הבריאות על סדר תכונתם ויצירתם הוא כבוד האל ית' ואליהם ישבחוהו בני
: (י) קומו ולכו . לכו בגלות כי לא תנוחו בארצכם כאשר חשבתם אני קראתי ארצכם זאת המנוחה והנחלה ועתה בעונותיכם איננה לכם נחלה ומנוחה קומו ולכו ממנה : בעבור
וחבל נמרץ . זאת המנוחה והנחלה טמאה כמו שאמר ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ את יושביה ובעבור זה שטמאה שאתם טמאתם אותה בעבור זה תחבל ארצכם
קיא הארץ כלומר תחבל אתכם ותקיא אתכם מתוכה תחבל ענין השחתה כמו וחבל את מעשה ידיך וכן וחבל נמרץ ענין השחתה והוא שם ומהו שחבל שתחבל אתכם חבל נמרץ
ב נמרצת כלומר חבל חזק מאד : (יא) לו איש הולך רוח ושקר כזב . חוזר למה שהיו אומרים לנביאי ה' אל תטיפו אמר לנביאי ה' היו אומרים להם שלא יתנבאו אבל אם יש איש
אומר שדרכיו דרכי רוח והבל ושקר כזב שמכזב בדברי שקר שאומר להם שלום יהיה לכם עמו כלבבכם ואמר לעם הזה הנה אטיף לך ליין ולשכר . כלומר אם תשקני כוס יין או
בא לך נבואות טובות ירצו בו דבריו וישמעו והוא יהיה להם למטיף ולנביא : (יב) אסף אאסף יעקב כלך . י"מ שני אלה הפסוקים סורענות כמו שאמר לפניהם ואחריהם , ופי'
אסף

מצודת דוד

: הלא דברי ייטיבו . באמת דברי מטיבים המה עם ההולך בדרך ישר :
עמי . אבל עמי זה יום אתמול ר"ל לא עברו עדיין ימים רבים ולא
הכחיש הדבר אשר הם קמים לאויב איש על אחיו : ממול שלמה. ר"ל
לבוש שלמה החשובה תעמדו ממול השלמה לתת בו עיניכם ותפשיטון
שלמה החשובה : מעוברים בטח . מן האנשים העוברים בטח תהפכו
מלחמה כי תגזלו כל אשר להם כאלו ברחו ושבו מן המלחמה והניחו
עליהם המשא : (ט) תגרשון מבית תענוגיה . גוזלים בתי חמד ומגרשין
את מביתם אשר ישבה ומתענגת בה כדרך אשה חשובה לשבת בית להתענג בצל ביתה : מעל עולליה וגו' . ר"ל הדר העושר שהשפעתי להם לקטנים עולליה
מעליהם לקחת לעצמיכם עד עולם מבלי חזרה : (י) קומו ולכו . לכן קומו מארצי ולכו לכם בגולה : כי לא זאת המנוחה . ר"ל לא על דרך זה נתתי לכם את הארץ
: בעבור טמאה.בעבור שטמאתם את הארץ לעשות בה מעשים כאלה לכן היא תחבל ותשחית אתכם ותהיו כליה בה : וחבל נמרץ.ההשחתה תהיה חזקה מאד עד שלא
: (יא) לו איש . אם מצאו איש שהולך אחר דברי הרוח והבל ומכזב לומר שקר היה אומר אנבא לך לשתות יין ושכר : והיה מטיף . איש כזה היה מקובל
מאד היו שומעים אליו ולא כן ישמעו דברי נביא אמיתי ומוסב למקרא שלפניו לומר א"כ מהדין הוא שילכו גולה מארצי : (יב) אסוף אאסף. עתה חזר לנחמם
לעולם אקבוץ כי באחרית הימים אאסוף כל בית יעקב ממקום גלותם : קבץ וגו'. כפל הדבר במ"ש : יחד . את כולם יחד אשים אותם בארצי כצאן
רות הצאן שהוא להם למבצר ולמעוז : כעדר . כמו העדר הנתונה במקום מנסגו הוא דיר הצאן כן יהיו כל ישראל נאספים בארצם :
תהימנה

מצודת ציון

רוח . רצון : מעלליו . מעשיו : (ח) ואתמול . ענינו כמו אתמול בחול"ם וכן כי ערוך מאתמול
תפתה (ישעיה ל) : ממול . מנגד : שלמה . מלבוש : אדר . מלבוש יקר כמו ויעבר אדרתו (יונה ג):
תפשיטון . ענין הסרת המלבוש : (ט) עולליה . בנים הקטנים : הדרי . מל' הדר ויופי ועל העושר
יאמר : (י) המנוחה . מקום מנוח ר"ל נחלה : תחבל וחבל . מל' חבלה והשחתה : נמרץ .
ענין חוזק כמו קללה נמרצת (מ"א ב) : (יא) לו . ענינו כמו אם וכן לו היה רעם (יחזקאל יד) :
אטיף . הושאל בענין הדבור של נבואה : (יב) בצרה . בלשון שאלה אמר על דיר הצאן שהיא להם
למבצר : הדברו . ענין הנהגה וכן ורעו כבשים כדברם (ישעיה ה) : תהימנה . מל' המייה ושאון:
הפורץ

אבן עזרא

למקום שנהגו העדר כמו דוברו' ביה לשון וינהג את הצאן והנה הקורות היו נוהגות או נהוגות ככה תהימנה העדרים מרוב אדם כמו המון אדם: (יג) עלה. אם תפרץ אחת הצאן ותצא ראשונה כולם תפרצנה ותצאנה זו אחר זו וככה יעשו ישראל בדברי הנביא השקר כמו הצאן שילכו לרעות: ויעבור מלכם.

רשי

(יג) עלה הפורץ. מושיעם הפורץ גדרות סירים ומסוכות חדקים לו... הדרך: (ב) גוזלי עורם. של בית ישראל שהם ראשים וקצינים ש... שאמר ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל: (ג) שאר עמי. בשר... עצמותיהם פצחו. פתחו להוציא המוח כמו (שם יד) פצחו רנה פתחו... ופרשו כאשר בסיר... האברים כאשר ישבו... הנתחים בסיר לבשל... שבר כמו פרוש לרע... ולא יפרשו להם... פרשה ציון (איכה א)... קלאייר"א בלע"ז: (... אל ה'. אז בבא ה... האמור למעלה א... יעקב יזעקו אל ה'... ברצון עמו ושמחת... יענה אותם: (ה... בשיניהם. ואוכלים... פטמות המאכילים... הטובים אחריהם... שלום.: וכאשר יא... ויתנבאו להם שלו...

מיכה

מֵאָדָם׃ יג עָלָה הַפֹּרֵץ לִפְנֵיהֶם פָּרְצוּ ג'

וַיַּעַבְרוּ שַׁעַר וַיֵּצְאוּ בוֹ וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם ל' דסמי'

לִפְנֵיהֶם וַיהוָה בְּרֹאשָׁם׃

ג א וָאֹמַר שִׁמְעוּ־נָא רָאשֵׁי

יַעֲקֹב וּקְצִינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲלוֹא

לָכֶם לָדַעַת אֶת־הַמִּשְׁפָּט׃ ב שֹׂנְאֵי

טוֹב וְאֹהֲבֵי רָעָה גֹּזְלֵי עוֹרָם ד' רע ק'

מֵעֲלֵיהֶם וּשְׁאֵרָם מֵעַל עַצְמוֹתָם׃

ג וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי וְעוֹרָם י"ב ר"פ

מֵעֲלֵיהֶם הִפְשִׁיטוּ וְאֶת־עַצְמֹתֵיהֶם

פִּצֵּחוּ וּפָרְשׂוּ כַּאֲשֶׁר בַּסִּיר וּכְבָשָׂר ל'. ל' סי"ן

בְּתוֹךְ קַלָּחַת׃ ל'

ד אָז יִזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה וְלֹא יַעֲנֶה אוֹתָם ס' ב' מ"ל בסיפרא

וְיַסְתֵּר פָּנָיו מֵהֶם בָּעֵת הַהִיא כַּאֲשֶׁר ב' רפין

הֵרֵעוּ מַעַלְלֵיהֶם׃ ה כֹּה אָמַר יְהוָה

עַל־הַנְּבִיאִים הַמַּתְעִים אֶת־עַמִּי

הַנֹּשְׁכִים בְּשִׁנֵּיהֶם וְקָרְאוּ שָׁלוֹם

וַאֲשֶׁר לֹא־יִתֵּן עַל־פִּיהֶם וְקִדְּשׁוּ מ'

עָלָיו מִלְחָמָה׃ ו לָכֵן לַיְלָה לָכֶם ג' במעט בסיפ'

תרגום

אֱנָשָׁא׃ יג יִסְקוּן מְשֵׁיזְבִין כַּד בְּקַדְמֵיתָא וְיִסַּק מַלְכְּהוֹן מְדַבַּר בְּרֵישֵׁיהוֹן וְיִתְבַּר בַּעֲלֵי דְבָבָא דִמְעִיקִין לְהוֹן וְיִכְבּוֹשׁ כְּרַכִּין תַּקִּיפִין קִרְוֵי עַמְמַיָּא יַחְסְנוּנוּן וִיהֵי מַלְכֵּיהוֹן מְדַבַּר בְּרֵישֵׁיהוֹן וּמֵימְרָא דַיָי בְּסַעְדְּהוֹן׃

א וַאֲמָרִית שְׁמַעוּ כְעַן רֵישֵׁי יַעֲקֹב וְשִׁלְטֹנֵי דְבֵית יִשְׂרָאֵל הֲלָא לְכוֹן לְמִדַּע יָת דִּינָא׃

ב סָנַן לְאַטְבָא וְרָחֲמִין לְאַבְאָשָׁא אַנְסִין נִכְסֵי עַמָּא מִנְּהוֹן וּמָמוֹן יַקִּירִין מִנְּהוֹן נַסְבִין׃

ג וְדִי בָזוּ נִכְסֵי עַמִּי וּמָמוֹן יַקִּירְהוֹן מִנְּהוֹן נַסְבִין וְיָת שְׁאָרְהוֹן מְגַמְרִין תְּבִין וּמְפַלְּגִין יַתְהוֹן כְּמָא דְפַלְגִין אֵיבְרַיָּא לְגוֹ דוּדָא וְחֻלְקַיָּא לְגוֹ קִדְרָא׃

ד בְּכֵן יְצַלּוֹן קֳדָם יְיָ וְלָא יְקַבֵּיל צְלוֹתְהוֹן וִיסַלֵּיק שְׁכִנְתֵּיהּ מִנְּהוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא כְּמָא דְאַבְאִישׁוּ עוֹבָדֵיהוֹן׃

ה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ עַל נְבִיַּיָא דְשִׁקְרָא דְמַטְעַן יָת עַמִּי דְמַן מוֹכִיל לְהוֹן שִׁרְוַן דִּבְסַר מִתְנַבַּן עֲלוֹהִי שְׁלָמָא וּדְלָא מוֹכִיל לְהוֹן מְזַמְּנִין עֲלוֹהִי קְרָבָא׃ ו בְּכֵן תִּבְהֲתוּן

אבן עזרא

וכבוד השם בתחלה על כן כתיב (ג) כה אמר ה' על הנביאים המתעים שאמרו אסוף אאסוף: (א) ואומר. הראשים והקצינים הם החייבי' לייסר המעוות והנה שנאי אדם טוב וגזלי עורם משל לממונם ויגיעם: (ג) ואשר. שאר עמי. הצדיקי': פצחו. קראו כמו פצחו רנה וי"א שברו ופרשו כמו פרוש לרעב לחמך והשי"ן תחת סמ"ך והטע' שברו: קלחת. כמו סיר או כמו צלחת: (ד) אז. אל הקציני' התגברו על הדל' והנה יד השם תגבר עליהם ויצעקו אל השם ולא יענם כאשר היו צועקים הדלים: (ה) כה. טעם הנושכים בשיניהם שדבור לשונם יתעה ישראל וינשכם: ואשר לא יתן. להם מה שיאכלו ויבקשו: (ו) לכן לילה. יבא לכם

פרצו ג' וסי' עלה הפורץ לפניהם, ובית אבותיהם פרצו בד"ה, כי עתליהו המרשעת: ואשר י"ב ר"פ וסימ' נמסר בסדר בהר סיני: ולא יענה ה' וסימ' וזעקת' ביום ההוא, אז יזעקו אל ה' דספרא, ישאהו על כתף, שם יצעקו ולא יענה, לעבדי קראתי ולא יענה: ואשר לא ח' דסמיכי וסי' נמסר בסדר

תולדות אהרן ויעבור מלכם. סוכה לט מגלה כא נדה סג: ופרשו. ברכות נט:

רדק

אסף אאסף שיכנסו... הבצורות מפחד האויב: עיר גדולה מאדום וה... ומקנה רב כה אמר... בבצרה אל השערים... מפחד האויב לצאן שיכנ... השערים והאספם מפני... שלא יהיה בהם כח לעמ... כמו הצאן והמימנה בתו... הצאן בתוך הדברו בתוך... וכזה מבלא הצאן שמכני... ובאה מלת הדברו בפת... בתוך האהלי והדל"ת... ונקראת בקמץ רחב... תהימנה מאדם. מרוב... ביחד בו תהימנה מפני... (יג) עלה הפורץ. פ... לדקיהו כשילא דרך... שפרצו לפניו החומה... בנבואת יחזקאל בקיר... בו: ויעבור מלכם ל...

לדקיהו שברח לפני חילו וחילו אחריו: וה' בראשם. קודם מזה בראשם נסתלקה מהם שכינה ואחר כך גלו וי"ת אלה הפסוקים נחמה לעתיד וכן תרגם בסופה כנשתא אכנשי... וגומר תרגם בצרה מוטרא כתרגום גדרות צאן מוטרין דעאן ותרגם הדברה דירא כמו הכונס צאן לדיר בדברי רז"ל ובדרש הפורץ זה אליהו מלכם זה צמח בן דוד: (א) ואמר. שהיו מריעים לעניים כמו שאמר לאויב יקומם אמר הנביא להם ראשים וקצינים אומר כי עליכם התלונה כי לכם לדעת המשפט ולהציל גזול מיד עושק: (ב) שנאי טוב. רעה ה... והענין אחד אמר שהם שונאים לעשות הטוב ולהטיב לעניים ולא די שאינם מטיבים להם אבל מריעים להם וזהו ואוהבי רע שאוהבים לעשות הרע ומהו הרע שעושים להם מעליהם ושארם מעל עצמות' וזהו דרך משל כאלו מפשיטים עור הבשר ואוכלים הבשר מעל העצמות וזהו שהיו גוזלים ממונם ולחם חקם המגדל העור והבשר והעצמות: (ג) ואשר מעשה הפשטתם והגרם בעניים. ואמר ואת עצמותיהם פצחו ופרשו כאשר בסיר וכבשר בתוך קלחת ישברו העצמות יתיכו הבשר כמי שרוצה לתת העצמות והבשר בסיר ובקלחת וכ... הרעה שעושים לעניים ולחלשים פצחו ענין שבירה ופרשו ענין התיכה כמו פרשה ציון בידיה פרוס לרעב לחמך: סיר. קדרה וכן קלחת אלא שעשויים בתכונה אחרת סיר דוד וקלחת קדרה אלא שכל אחת עשויה בתכונה אחת שלא כאחרת: (ד) אז יזעקו. אז כשיבא עליהם האויב יזעקו אל ה' ולא יענה אותם כמו שלא היו הם עונים לזעקת העניים העשוקי... מדה וזהו שאמר כאשר הרעו מעלליהם כמו שהם הרעו לענייהם כן ירע להם האויב: (ה) כה אמר. הנשכים בשניהם הם מחליקים להם לשונם וקוראים להם שלום כלומר שלום קראו הנביאים המתנבאים להם פורענות והם בחלקת שפתיהם נושכים אותם בשניהם כלומר מריעים להם כי נשיקתם נשיכה היא להם על דרך שאמר ונעתרות נשיקות שונא: על פיהם וקדשו עליו מלחמה. כלומר מי שלא יתן להם מה ששואלים ממנו במאכל ובמשתה כמ"ש למעלה אטיף לך ליין ולשכר ואם לא יתן יזמינו עליו מלחמה כלומר יתאספו ית... וילחמו עליו בדברים רעים וי"ת הנושכים בשניהם מה שנותנים להם מלחם ובשר ושאר מאכלים נושכים בשניהם ואוכלים ואז יקראו להם שלום] ויתנבאו להם דברים טובים וכן ת"י:

מצודת ציון

(יג) הפורץ. מלשון פרצה ושבירה: (א) נא. עתה: וקציני. ענין שררה: (ב) ושארם. כן נקרא הבשר כמו אם יכין שאר לעמו (תהלים עח): (ג) הפשיטו. ענין הסרה: פצחו. ענין פתיחה כמו פצחו ורננו וזמרו (שם צח): ופרשו. מל' פרוסה ושבירה והוא בשי"ן וכן פורש אין להם (איכה ד): בסיר. קדרה כמו שפות הסיר (מ"ב ד): קלחת. גם הוא כלי בשול כמו או בקלחת או בפרור (ש"א ב): (ד) יענה. ענין השבה: הרעו. מל' רעה: (ה) המתעים. מל' תועה: הנושכים. חותכים לאכול וכן אם ישוך הנחש (קהלת י): בשניהם. מל' שן: וקדשו. ענין

מצודת דוד

...תהימנה. קול המייה תהיה נשמע בארצם מרוב בני אדם: (יג) עלה... לא יעלו הם יעלה לפניהם מי שיפרוץ גדרות סירים ומסוכת חדק... ועל אליהו הנביא יאמר שהוא יבוא קודם הגאולה לייסר לבות יש... שבשמים להיות מבוא אל הגאולה וכמ"ש הנה אנכי שולח לכם את אלי... והשיב לב אבות וגו' (מלאכי ג): פרצו. שבי הגולה יפרצו גם הם... והמסוכות ויעברו בארצם כאלו היה שער ודרך בו יצאו מן הגולה ר"ל... אומץ לייסר לבותם לפתוח בתשובה ובזכות זה יצאו מן הגולה: ויעבור מלכם לפניה'. בשובם יעבור לפניהם מלכם הוא מלך המשיח וה' יעבור בראש כולם גם היא שכינתו לציון: ג (א) ואמר שמעו נא. אני אומר שמעו עתה ראשי וגו': הלוא לכם. עליכם מוטל לדעת את המשפט אם נעשתה בארץ ועליכם הדבר: (ב) שונאי טוב. אבל עוד הם עצמם שונאים את הטוב ואוהבים את הרע: גוזלי עורם מעליהם. הם עצמם גוזלים אלה מאלה את עורם... עצמותם והוא ענין גוזמא והפלגה לפי מרבית הגזל: (ג) ואשר אכלו. והם אשר אכלו בשר עמי הם הצדיקים: פצחו. פותחים עצמותיהם להריק את המוח... ענין הפלגה: ופרשו. משברים אותם פריסות כאשר יעשו את הבשר פרוסות לשימם בסיר ובתוך הקלחת לבשל אותם: (ד) אז יזעקו. לכן אז בבוא הפורענ... ה' ולא יענה להם: ויסתר פניו. לבל ישגיח בצרתם: כאשר הרעו. כמו שהרעו מעשיהם שלא שמעו לזעקת הנעשקים והסתירו פנים מהם כן מעשה להם... (ה) על הנביאים. נביאי השקר: המתעים. המוליכים את עמי בדרך מתעה: הנושכים. אמר למי שהמה נושכים אכלו בשיניהם לאכול משלו קוראים עליו נבוא... אשר לא יתן מאכל אל פיהם המה מזמינים עליו מלחמה ר"ל מתנבאים לו שמלחמה מזומנת לבוא עליו: (ו) לילה לכם מחזון. חושך כלילה יבוא עליכם מחז...

…ס ה מחזון וחשך יהיה שלא תוכלו לקסום בלילה: וקדר עליהם היום. הטעם כי יבא להם יום אידם יום חשך ענן וערפל: (ז) ובשו החוזים. שלהם: כי אין …א אלהים. בפיהם רק כזבים: (ח) ואולם. מלאתי כח. מן רוח השם ומשפט אמת בפי וגבורה לדבר ולא אפחד מהקצינים והראשים כי יאמן דברי ולא …: (ט) שמעו. המתעבים. משפט שאדב׳ וכל מלה ישרה שיצאה מפי יעקשו או פירושו שיעשו עולה לכל: (י) בונה. כל אחד מהנזכרים אחרי כן הוא …יון בגזלו בית עני והנה פיר׳ זה הטעם: (יא) ראשיה. הם ראשי ירושלם הם המלכים: בשוחד ישפטו והכהנים במחיר. שיקחו ונביאים הם נביאי השקר בעבור כסף שיתנו להם יקסומו ואלה קסם ישמעאל כמו חותך שככה יהיה וקרוב אליה גוזרים והנה קוסם קסמים שם כולל למלאכות הנזכרות אחר כן וטעם הלא השם בקרבנו כמו היכל ה׳ היכל ה׳: (יב) לכן. ציון שדה. תשוב כשדה שתחרש. נו״ן עיין כמו נו״ן קץ הימין בחיין חטין: והר הבית. שהשם כבוד השם יהיה לבמות יער: (א) והיה. אין ספק כי זאת הנבואה לעתיד על כן אמר באחרית הימים והטעם בעבור שהזכיר למעלה כי הר הבית יהיה לבמות יער שב לנחם ישראל כי עוד ישוב כבוד הבית וידוע כי הר הבית איננו גבוה והנה הטעם שילא שמו עד למרחוק ומכל הפאות ישובו אליו במנחות כאילו יהיה בראש כל ההרים ויהיה נשא מגבעות עד שיראוהו כל יושבי הארץ: ונהרו. ירוצו מגזרת נהר כי הוא

מֵחָזוֹן וְחָשְׁכָה לָכֶם מִקְּסֹם וּבָאָה ל׳ וחסר
הַשֶּׁמֶשׁ עַל־הַנְּבִיאִים וְקָדַר עֲלֵיהֶם
הַיּוֹם׃ ז וּבֹשׁוּ הַחֹזִים וְחָפְרוּ הַקֹּסְמִים
וְעָטוּ עַל־שָׂפָם כֻּלָּם כִּי אֵין מַעֲנֵה
אֱלֹהִים׃ ח וְאוּלָם אָנֹכִי מָלֵאתִי כֹחַ ס׳ ר״פ
אֶת־רוּחַ יְהוָה וּמִשְׁפָּט וּגְבוּרָה
לְהַגִּיד לְיַעֲקֹב פִּשְׁעוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל ו׳
חַטָּאתוֹ׃ ט שִׁמְעוּ־נָא זֹאת רָאשֵׁי
בֵּית יַעֲקֹב וּקְצִינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל ל׳. ל׳
הַמְתַעֲבִים מִשְׁפָּט וְאֵת כָּל־הַיְשָׁרָה
יְעַקֵּשׁוּ׃ י בֹּנֶה צִיּוֹן בְּדָמִים וִירוּשָׁלַ͏ִם ג׳
בְּעַוְלָה׃ יא רָאשֶׁיהָ ׀ בְּשֹׁחַד יִשְׁפֹּטוּ
וְכֹהֲנֶיהָ בִּמְחִיר יוֹרוּ וּנְבִיאֶיהָ בְּכֶסֶף ב׳ אלכים ישע
יִקְסֹמוּ וְעַל־יְהוָה יִשָּׁעֵנוּ לֵאמֹר הֲלוֹא ט״ו רפין ב׳ יוסף לבו
יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ לֹא־תָבוֹא עָלֵינוּ רָעָה׃ חצי הספר בפסוקים
יב לָכֵן בִּגְלַלְכֶם צִיּוֹן שָׂדֶה תֵחָרֵשׁ ל׳
וִירוּשָׁלַ͏ִם עִיִּין תִּהְיֶה וְהַר הַבַּיִת ל׳
לְבָמוֹת יָעַר׃

ד א וְהָיָה ׀ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים
יִהְיֶה הַר בֵּית־יְהוָה נָכוֹן בְּרֹאשׁ נ״ס
הֶהָרִים וְנִשָּׂא הוּא מִגְּבָעוֹת וְנָהֲרוּ י״ב. ג׳

מִלְאִתְנַבָּאָה וְתִתְכַּנְעוּן מִלְאַלָּפָא וְתַחֲפֵי עָקָא בְּקַבְלָא יַת נְבִיֵי שִׁקְרָא וְיִקְבֵּיל עֲלֵיהוֹן עִדָּנָא׃ ז וְיִבְהֲתוּן נְבִיֵי שִׁקְרָא וְיִתְכַּנְעוּן מִלְאַלָּפָא וְיִתְעַטְּפוּן עַל שָׂפָם כְּאֶבְלִין כּוּלְהוֹן אֲרֵי לֵית בְּהוֹן רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ׃ ח וּבְרַם אֲנָא אִתְמְלֵיתִי בִּתְקוֹף רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ וְדִין דִּקְשׁוֹט וּגְבוּרְתָּא לְחַוָּאָה לְיַעֲקֹב חוֹבוֹהִי וּלְיִשְׂרָאֵל חֶטְאוֹהִי׃ ט שְׁמָעוּ כְעַן דָּא רֵישֵׁי בֵּית יַעֲקֹב וְשִׁלְטוֹנֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל דִּי מְקַלְקְלִין אוֹרְחַת דִּינָא וְיַת כָּל כֵּנוּתָא מְעַקְמִין׃ י דְּבָנָן בָּתֵּיהוֹן בְּצִיּוֹן בִּדְם אֲשִׁיד וִירוּשְׁלֵם בִּנְכְלִין׃ יא רֵישָׁהָא בְּשׁוֹחֲדָא דָּיְנִין וְכָהֲנָהָא בְּמָמוֹן מוֹרָן וּנְבִיָּהָא בְּכַסְפָּא מַלְפִין וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ מִסְתַּמְכִין לְמֵימַר הֲלָא שְׁכִנְתָּא דַיְיָ בֵּינָנָא אָמְרִין לָא תֵיתֵי עֲלָנָא בִּישְׁתָּא׃ יב בְּכֵן בְּדִיל חוֹבֵיכוֹן צִיּוֹן חֲקַל תִּתְרְדֵי וִירוּשְׁלֵם לְיַגְרִין תְּהֵי וְטוּר בֵּית מַקְדְּשָׁא לְחִישַׁת חוּרְשָׁא׃ א וִיהֵי בְּסוֹף יוֹמַיָּא יְהֵי טוּר בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ מְתַקַּן בְּרֵישׁ טוּרַיָּא וּמְנַטַּל הוּא מֵרָמָתָא וְיִתְפַּנְּן

ואדא: מענה שלשה בצירי וסי׳ בלשון ארמי חדותא דבר נשא בהתתא, ופי׳ ובשו החזיק וחפרו, שמחה לאיש במענה פיו, לאדם מערכי לב: ונשא י״ב וסי׳ נמסר בסדר תרומה: ונהרו ג׳ וסימ׳

תולדות אהרן ומשה לכם.
עקרים מ״ד פכ״ג:
ראשים בשחד. שבת קלט יומא ט
(דמאי כה קידושין סג נדרים מב):
שדה תחרש. עם מכות כד:

…למלחמה. והזמינו עליו …: (ז) מענה אלהים. …קוד קמץ (ר״ל ציר״י) …ות. דבוק אל השם: …ן. דגורין: (א) ונהרו. …שם יחד כנהרו׳ ההולכי׳ אל

רדק

…ון. מזה החזון שאתם …לילה ואפלה יהיה לכם …אויב ויבהנו דבריכם כי שקר …אפל הענין במ״ש ואמר ומהכה …סום כי נבואתם נבואת קסם …מקאתם היו קוסמים ומקאסם …ים: מקסום. מקור: ובאה …מרוב הצרה שתמצאם: היום. …השמש כי ביום יראה ולהם …רוב הצרה וי״ת היום עדנא: … ועטו על שפם. שיהיו …עוטים על שפם כשיראו שלא …נבואתם יבושו ויהיו כאבלים …על שפם כמו שאמר שלא …ולא תעטה על שפם: כי …ם אלהים. כי ידעו ויכירו …מה שהיו אומרים להם לא …אלהים: מענה. כמו דבר …ענו מה ענה ה׳: (ח) ואולם …ר הנביא באמת אינני כמוהם …ם מענה אלהים אבל אנכי …כח את רוח ה׳ אני מלא …מלא משפט וגבורה להגיד …פשעם ולא אירא מהם כמו …נביאי השקר שמחניפים להם …ם להם מעשיהם הרעים …שקר אבל דברי אמת ומשפט …ם: (ט) שמעו נא. שב …הראשים והקצינים כמו שאמר …יעקשו יעותו הדרך הישרה …עושים אותה וכל דרכיהם …ם חמס וגזל: (י) בונה ציון. …מהראשים והקצינים בונה …דמים ר״ל בגזל וחמס שעושין …ואותם שאין בהם כח לעמוד …וההם אותו ממון שלוקחים …את דם העושק שהרי הוא …סך דמו שאין לו מה יאכל ויגיע את נפשו וכן אמר שלמה כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח וי״ת דבנן בתיהון בציון בדם אשיד וירושלם בנכלין נראה כי הבין בדמים …ו ולדעתו יהיה פי׳ שהיו לוקחים כופר משופכי דמים ובאותו כופר היו בונים בתיהם: (יא) ראשיה. הם המלכים או הסנהדרין והכהנים שהיה להם להורות התורה כמ״ש יורו משפטיך …וגו׳. והם יורו במחיר מי שיתן לו כסף יעשה לו הוראה כרצונו: ונביאיה. הם נביאי השקר: יקסמו. כי נבואתם שקר וקסם כמו שפי׳ למעלה: ועל ה׳ ישענו. כלומר כיון שהכינתו …לא תבא עלינו רעה ולא יחריב את ביתו כמו שהיו אומרים היכל ה׳ היכל ה׳ המה: (יב) לכן בגללכם. פי׳ בעבור עונותיכם שרבו ולא יפנה אל כבודו ואל ביתו כאשר …וציון שבניתם בדמים שדה תחרש כלומר כשדה תחרש שלא ישאר בה בנין ותהיה כמו השדה הנחרש וירושלם שבניתם בעולה עיין תהיה גלי אבנים שיהרסו האויבים ויתנו אבן על אבן …בני הבנין לגלים וכן אמר שמו את ירושלם לעיים וכת״י ליגרין ותרגום והיתה בבל לגלים ליגרין לעי השדה ליגרי חקלא: עיין תהיה. בנו״ן כמו במ״ם וכן לקץ הימין והדומים להם: …ית לבמות יער. והר הבית שהם בית המקדש יהיה לבמות יער כלומר יהיה ליער בעבור היותו חרב ימצאו בו עשבים ועצים ומה שאמר לבמות לשון רבים לפי שהיו שני הרים סמוכים …א והר [illegible] או קרא גלי האבנים במות ויונתן תרגם לחישת חורשא: (א) והיה באחרית הימים. אחר שאמר חרבן ציון וירושלם אמר נחמה זו עליהם ויהיה זה באחרית הימים והם ימי

מצודת דוד

…הסוף: ובאה השמש. תשקע השמש על הנביאים ההם ויחשך עליהם מאור …ר״ל יהיו בצרה עד שיהיה העולם חשך בעדם וכפל הדבר במ״ש להפלגת …: (ז) ובושו החוזים. בעת שיראו שלא נתקיימו אמריהם: ועטו וגו׳. כל החוזים …מים יעטו על שער השפתים כדרך האבל כי אז יתאבלו על רוע המקרה: כי …ענה אלהים. כל דבריהם לא היה מענה אלהים כי מלבם בדאו שקר: (ח) ואולם. …אנכי מלאתי כח מן רוח ה׳ ר״ל כח כל אמרי בא מרוח ה׳ ואני מלא משפט …דברים צודקים וגבורה והוא אמוץ הלב לא אפחד ממי ומגיד אני ליעקב פשעו …י אין דרכי להחליף כדרך נביאי השקר: (ט) המתעבים. המתאסים את …ם ומעקשים את כל דבר הישר כי על היושר יאמרו שהוא מעוקם: (י) בונה …כ״א בונה ביתו בציון בדמים כי שופכים דם אנשים לקחת עפרו לבנות בית: וירושלים בעולה. בונים בתי ירושלים בממון של עולה מעושק ואונאה: (יא) בשוחד …ע״פ השוחד שופטים לזכות את הנותן את השוחד: וכהניה. על הכהן להורות כמ״ש כי שפתי כהן וגומר ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב): במחיר יורו. …במחיר מורים את ההוראה כרצון הנותן: בכסף יקסומו. ע״פ הכסף קוסמים לבשר שלום הנותן: ועל ה׳ ישענו. עם היותם עושים כל המעשים הללו יעיזו …ו להשען בה׳ לאמר הלא שכינתו בבה״מ ולכן לא תבוא עלינו רעה כי לא יחריב מקום משכנו: (יב) בגללכם. בעבור עוונותיכם: שדה תחרש. האויב יחריבה ותהיה …ת כשדה: עיין תהיה. תהיה מלאה מגלי אבנים מהמפלת הבניינים: לבמות יער. יהיה דומה לבמות יער ר״ל הרבה גלים ודגורין ימצא שם כמספר הבמות המצויות …וחם תחתית האילנות שעל ההרים הנשארים אחר קיצת האילנות והמה דומות בגבהן לבמות: ד (א) באחרית הימים. בימי המשיח: הר בית ה׳. ההר

מצודת ציון

ענין הזמנה כמו קדשו קהל (יואל ב): (ו) מחזון. ענין נבואה: מקסום. מין כשוף: ובאה. ענין שקיעה כמו כי בא השמש (ברא׳ כח): וקדר. ענין חשך ושחרות כמו שמש וירח קדרו (יואל ד): (ז) וחפרו. ענין כלימה כמו וחפרה הלבנה (ישעיה כד): ועטו. ענין עטיפה: שפם. הוא שער השפתים כמו ועל שפם יעטה (ויקרא יג): מענה. ענין אמירה וכן ומה׳ מענה לשון (משלי טז): (ח) את רוח. מן רוח וכן כצאתי את העיר (שמות ט): (ט) המתעבים. מל׳ תעוב ושקץ: יעקשו. ענין עקום ומעוקל כמו ועם עקש תתפל (ש״ב כב): (יא) במחיר. ענינו דמי ערך השוי וכן יקנה מקנה במחיר (מ״א י): יורו. מל׳ הוראה ולמוד: ישענו. מל׳ השענה ובטחון: (יב) בגללכם. בעבורכם וכן בגלל יוסף (בראשית לט): שדה. כשדה: עיין. כמו עיים במ״ם וכן לקץ הימין (דניאל יב) ועיים הוא גלי אבנים וכן לעיי השדה (לעיל א): לבמות. מל׳ במה: (א) באחרית. בסוף: נכון. מוכן ומתוקן: ונהרו. ימשכו כנהר וכן ונהרו אל טוב

אבן עזרא

הוא רץ לעולם: (ב) והלכו. ואמרו. אלה לאלה: נעלה. לגודל מעלתו: כי מציון תצא תורה. לכל הגוים כאשר הוא כתוב לקרא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד: (ג) ושפט. השופט הוא המשיח ויפת אמר השם הנכבד ודבר ה' ואחרים אמרו אנשי ירושלם כאילו אמר ושפט עמה ועוד היו' לא עבר דור שלא היתה בו מלחמ' ואם שקט מקום זה לא שקט אחר והכתו' אמר ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה: (ד) וישבו. כל אנשי העולם. כי פי השם דבר זה ואמת הוא בלי ספק: (ה) כי. אלה דברי הנביא מוכיח ישראל ומנחם אותם אם הבית חרב לא נניח תורת אלהינו שהבטיחנו והשמיענו כזאת או הטעם כאשר ישראל מהגלות על כן מלת ואנחנו נלך והוא הטעם כי בהבנות הבית אז יביאו הגוים את ישראל המפוזרים מנחה לה' ובהליכתם ילכו איש בשם אלהיו עד שיורום אנשי בית המקדש על כן אחריו: (ו) ביום. הצולעה. מישראל שלא תוכל ללכת במהרה והנה הנדח': ואשר הרעותי. להם ששמתיה לחרפה בגוים: (ז) ושמתי. והנהלאה. שהיתה רחוקה מהלאה לארצ' אז ימלוך השם לבדו עליהם מגזרת הלאה ולא מתלאה כי תלאה שורשו תלא: (ח) ואתה. אמר

יפת

תרגום

למפלח עלוהי מלכותא:
ב ויהכון עממין סגיאין ויימרון אתו ונסק לטור בית מקדשא דיי מתקן ולבית שכינת אלהיה דיעקב ויליפיננא מאורחן דתקנן קדמוהי ונהך באולפן אוריתיה ארי מציון תפוק אוריתא ואולפן פתגמא דיי מירושלם: ג וידין בין עממין סגיאין ויוכח למלכין תקיפין עד עלמא ויעפפון סיפיהן לסכין ומורגיתיהון למגלין לא יטלון עם באפי עם סיפין וזין ולא יתאלפון עוד מגבן קרבא: ד ויתובון גבר תחות פירי גופנוהי ותחות פירי תינוהי ולית דמניד ארי במימרא דיי צבאות גזר כן: ה ארי כל עממיא יהכון לאבדון על די פלחו לטעותא ואנחנא נתרחיץ במימרא דיי אלהנא לעלמא ולעלמי עלמיא: ו בעדנא ההיא אמר יי אכנוש מטלטליא ומבדריא אקריב ודאבאשית להון מן קדם חובי עמי: ז ואשוי ית מטלטליא לשארא ומבדריא לעם תקיף ותתגלי מלכותא דיי עליהון בטורא דציון מכען ועד עלמא: ח ואת משיחא דישראל דטמיר מן

מיכה ד

עָלָיו עַמִּים׃
ב וְהָלְכוּ גּוֹיִם רַבִּים וְאָמְרוּ
לְכוּ ׀ וְנַעֲלֶה אֶל־הַר־יְהוָה וְאֶל־בֵּית   י"ו. סימן
אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיוֹרֵנוּ מִדְּרָכָיו וְנֵלְכָה   ג'
בְּאֹרְחֹתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה
וּדְבַר־יְהוָה מִירוּשָׁלִָם׃ ג וְשָׁפַט בֵּין   ז'
עַמִּים רַבִּים וְהוֹכִיחַ לְגוֹיִם עֲצֻמִים   ג' כ"כ חסר ו'
עַד־רָחוֹק וְכִתְּתוּ חַרְבֹתֵיהֶם לְאִתִּים   ג'. ב'
וַחֲנִיתֹתֵיהֶם לְמַזְמֵרוֹת לֹא־יִשְׂאוּ גּוֹי   ב'
אֶל־גּוֹי חֶרֶב וְלֹא־יִלְמְדוּן עוֹד   ב'
מִלְחָמָה׃ ד וְיָשְׁבוּ אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ
וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ וְאֵין מַחֲרִיד כִּי־פִי
יְהוָה צְבָאוֹת דִּבֵּר׃ ה כִּי כָּל־הָעַמִּים
יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ
בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד׃   ג'. ט'
ו בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה אֹסְפָה   ב'
הַצֹּלֵעָה וְהַנִּדָּחָה אֲקַבֵּצָה וַאֲשֶׁר   ג' חס'. ג'
הֲרֵעֹתִי׃ ז וְשַׂמְתִּי אֶת־הַצֹּלֵעָה   ג' חסר
לִשְׁאֵרִית וְהַנַּהֲלָאָה לְגוֹי עָצוּם וּמָלַךְ   ג' / ב' חד מלעיל
יְהוָה עֲלֵיהֶם בְּהַר צִיּוֹן מֵעַתָּה וְעַד־   י"ב
עוֹלָם׃ ח וְאַתָּה מִגְדַּל־עֵדֶר עֹפֶל

בירמיה סימ' לא ; ויורנו ג' וסימ' מה נעשה לנער היולד, ויורנו מדרכיו ונלכה דישעיה, וחבירו דספרא: וכתתו ג' וסימ' וכתתו חרבותם דישעיה, וכתתו חרבותיהם דסיפרא, וכתתו את הארץ: בשם ה' אלהינו ג' דסמיכי בקרי' וסי' ויאמרו כל השרי' דירמיה, כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו, אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ; הצולעה ג' בקרי' וסי' אספת הצולעה והנדחה אקבצה, ושמתי הצולעה לשארית, והושעתי את הצולע':

רשי

אל היום: (ג) ושפט. משפט זה לשון תוכחה הוא דשרימנ"ט בלע"ז: פי ה' לנאות דבר. והיכן דבר ונתתי שלום בארץ (ויקרא [כו]) (ה) ילכו איש בשם אלהיו. ילכו לאבדון על שעבדו עכו"ם כן תירגם [יונתן] (ו) אוספה הצולעה. אכניש מטלטליא וכן ת"י. ולי נראה לשון [...] כמו והאספתו מצרעתו (במדבר יב): ואשר הריעותי. [...] שהריעותי להם כמו [...] (ח) ואתה מגדל עדר [...] ואת משיחא דישראל דט[מיר...] קדם חובי כנישתא דצ[יון...] מגדל ל' מעוז ותרגום [...] כנסת ישראל ותירגם [...] אופל ויש לפרש מגדל [...] בית המקדש ועופל לשון [...] עוז וכן עופל ובחן (ישעיה [...]) עליך

תולדות אהרן תצא תורה. [...] נס: גוי [...] שבת סג: ואשר הריעותי. [...] לג סוכה נב:

רדק

ימי המשיח ונאמר זו אמרה [...] בזה הלשון מעט מלים שונים [...] הר בית ה'. הוא הר הבית [...] שיהיה לבמות יער עוד יבא זמן [...] נכון בראש ההרים ומה שאמ[ר] ונשא לא שיהיה הר הבי[ת] בגופו ממש שיהיה אלא ר"ל [...] ינשאוהו ויכבדוהו ויבאו לעבוד [...] ה'. וזכר זה לפי שהגוים היו [...] אלהיהם על ההרים. הרמי[ם] הגבעות הנשאות אמר כי אז [...] את השי"ת שכם אחד וינשאו [...] מכל ההרים ומכל הגבעות [...] מנשאים ומכבדים אותם: [...] עליו עמים. ונהרו ומזה נקרא [...] המים הרבים נהר: (ב) והלכו. [...] כל גוי יאמר לחברו לכו ונ[עלה...] ויורנו מדרכיו. כי מציון תצא [...] זה דברי הנביא לא דברי ה[...] כלומר למה יאמרו העמים לכו [...] ויורנו מדרכיו כי מציון תצא תורה לכל העמים והמורה הוא מלך ה[...] ועליו אמר ושפט: (ג) ושפט. ה[...] הוא מלך המשיח וכן ויגד [...] המגיד ויאמר ליוסף האומר. אמר יהיה בין גוי לגוי מלחמה או ת[...]

ביניהם יבאו למשפט לפני המלך המשיח שיהיה אדון על כל העמים והוא יוכיח להם ויאמר למי שימצא אתו העול ישר המעוות לבעל דינך ומפני זה לא תהיה מלחמה בין עם לעם כי [...] ישלים ביניהם ולא יצטרכו לכלי מלחמה וכתתו אותם לעשות מהם כלי עבודת האדמה: לאתים. המרא שחופרין בו נקרא את ודגש תי"ו לאתים מקום הנח אשר במלת את מחרשתו ואת [...] למזמרות. הם הכלים שזומרים בהם הגפנים ושאר העצים כמו וכרמך לא תזמור: (ד) וישבו. ישראל וכל הגוים ג"כ לא תהיה מלחמה בעולם: כי פי ה' לצאות דבר. וכיון שהוא ית' דבר [...] דברו: (ה) כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו. עד אותו זמן ילכו איש בשם אלהיו כי ישובו לדרך הטובה עד שיהיה המלך המשיח לדרך הטובה אחר מלחמת גוג ומגוג: ואנחנו [...] אנחנו בית ישראל נלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד כי אף על פי שיחריב הבית ונגלה מארצנו לא נמיר אלהינו באל אחר אלא נלך בשמו כל הימים כמ"ש אם שכחנו שם אלהינו ונפרש [...] לאל זר: (ו) ביום ההוא. ביום קבוץ גליות כמ"ש באחרית הימים: אספה. כמו אאספה וכן ויוסף עוד דוד כמו ויאסוף: הצולעה. בלר"י כמו נוטרה את הכרמים בלר"י והירוש הצולעה [...] ההם בגלות כחולים והצולעים וכואבים כי מי שהוא בצרה הרי הוא כאלו צולע וכן אמר דוד ובצלעי שמחו ונאספו וכן פירוש אז תפקחנה עיני עורים אז ידלג כאיל פסח: והנדחה. שהיא [...] ממקומה ואולי אמר זה על עשרת השבטים שהם רחוקים מארצם מאד ות"י הצולעה מטלטליא והנדחה מבדריא: ואשר הרעותי. כמו שהרעותי להם כן איטיב להם ות"י ודאבאשית לשון [...] חובי עמי ה"א ודאבאשית להון: (ז) ושמתי. לשארית, שלא יכלו בגלות אלא תשאר מהם שארית שישובו לארצם בזמן ההוא: והנהלאה. היא הנדחת שזכר והנהלאה נפעל נבנה מן הלאה [...] ענין רחוק המקום והזמן וי"מ הנהלאה כמו הנדחה מבדרה ואא"ז ז"ל פי' הנהלאה החזקה והאומה ההולכת מהלאה לפני הגאון מרוב בריאותה וכן פי' הצולעה שאינה יכולה ללכת אני אר[...] והנהלאה אוסיף על כחה ואשימנה לגוי עצום: (ח) ואתה מגדל עדר. הוא מגדל דוד וקראו מגדל עדר כי ישראל נמשלים לעדר הצאן כמו שהמשילם בכמה מקומות וציון וירושלם הוא מקו[ם...] ישראל

מצודת ציון

מזה ה' (ירמיה לא): (ב) לכו. הוא ענין ל' זרוז: ויורנו. ענין למוד: (ג) והוכיח. ענין ברור דברים: עצומים. חזקים: וכתתו. ענין כתיתה: לאתים. הם כלי חפירה וכן את מחרשתו ואת אתו (ש"א י"ג): למזמרות. הם הכלי שכורתין בו הזמורות מל' וכרמך לא תזמור (ויקרא כה): (ד) מחריד. מל' חרדה: (ו) הצולעה. החגרת כמו והוא צולע על ירכו (בראשית לב): (ז) והנהלאה. ענין יגיעה כמו נלאה מואב (ישעי' טז): (ח) עופל. ענין מגדל ומבצר כמו עופל

מצודת דוד

ההר שיעמוד עליו בה"מ: נכון. מתוקן יהיה בהר ההמוב והראש שבכל ההר[ים...] ונשא. ינשא במעלה וחשיבות: ונהרו. מן העכו"ם ימשכו ללכת אליו כנהר ה[...] והולך: (ב) והלכו. גוי אל גוי: ואמרו. אלו לאלו: ויורנו. המקום ילמד א[...] ע"י יודעי התורה: מדרכיו. מה מדרכיו: כי מציון. כי התורה האמיתית היוצאת מציון ואין זולתה בעולם: (ג) ושפט. ר"ל וכאשר יבקשו כן יהיה כי ה[...] והוא מלך המשיח הוא ישפוט בין העכו"ם רבים בדברי ריבותם והוא יברר המשפט לעכו"ם עצומים היושבים ממרחק: וכתתו. ישברו כלי המלחמה לעשות מהם [...] עבודת אדמה כי לא יעשו עוד מלחמה ולא ילמדו אותה כי המשיח ישפוט בדברי ריבותם: (ד) וישבו איש. כ"א ישב תחת גפנו וגו' ואין מי יחרידו ממקומו [...] פי וגו'. וכן יהיה: (ה) כי כל העמים וגו'. וזהו מאמר הנביא שאמר כל הטובה הזאת יהיה לנו על כי כל העכו"ם כל אחד מהם הולך בשם אלהיו להאמין בהט[...] של בני עמו ואנחנו לא למדנו מהם לאחוז דרכם כי הולכים אנחנו בשם ה' להאמין בו וכן נאמין בו לעולם ועד ולכן ראוים אנו לטובה: (ו) אוספה הצולעה. א[...] מבין העכו"ם את עדת ישראל שהיא כצולעת שאינה יכולה לזוז ממקומה: והנדחה. ישראל הנדחה מארצם לארצות העכו"ם הנה אקבץ אותה והוא כפל ענין במ[...] ואשר הרעותי. ר"ל כשיעור אשר הרעותי לה כן איטיב עמה: (ז) לשארית. להיות לה שארית בין העכו"ם ולא יכלו אותה: והנהלאה. העם אשר נתיגעת ב[...] בשובה לארצה תשוב להיות גוי חזק: ומלך ה'. מאז לא ימשלו עוד הבבליים בהם כי ה' ימלוך עליהם ומלכותו תהיה בהר ציון כי שם יהיה שכינתו מעתה והי[...] עולם ולא תזוז עוד משם: (ח) ואתה מגדל עדר. על עיר ציון יאמר שהוא המגדל אשר

תאתה . שארית הנולעה והנהלאה כולם יקבצו אליך : ובאה הממשלה
ונה . תבא הממשלה שלימה כולה אל בית דוד בירושלים כאשר היתה
עד שלא נחלקה ומה היא הממשלה הראשונ' הממלכ' לבת ירושלים :
תה . שאת מורדת בי : למה תריעי רע . שיתי לבך למה את צריכה
רעים ואהובים מלכי
ומלכי אשור לעזור :
. ל' אלחלה כמו (כאן)
ויקך חיל והלשון נופל
רת : וגוחי . כרעי ושחי
יך וכן בלשון משנה כותל
לרשות הרבים : תצאי
. מירושלים ללכת
ושכנת בשדה . תהי
הרוסה כשדה :
האומרים תחנף . עתה
ציון בחטאתיה ויפקד
עוונה : ותחז בציון
. ותראינה בה עינינו
וינו לראות בה : (יב) כי
כעמיר גורנה . וסופו
אל עמק יהושפט וסביבו'
ס למלחמ' כמו שמקבצין
די לדושם שם אף הם
ומגוג לרעתם נאספו
הקב"ה לבנ"י קומי ודושי
: (יג) והחרמתי . לשון
בצעם . מה שכנסו
וחמס : וחילם . ונכסיהון :
עתה

בַּת־צִיּוֹן עָדֶיךָ תֵּאתֶה וּבָאָה הַמֶּמְשָׁלָה הָרִאשֹׁנָה מַמְלֶכֶת לְבַת יְרוּשָׁלָםִ : ט עַתָּה לָמָּה תָרִיעִי רֵעַ הֲמֶלֶךְ אֵין־בָּךְ אִם־יוֹעֲצֵךְ אָבָד כִּי־הֶחֱזִיקֵךְ חִיל כַּיּוֹלֵדָה : י חוּלִי וָגֹחִי בַּת־צִיּוֹן כַּיּוֹלֵדָה כִּי־עַתָּה תֵצְאִי מִקִּרְיָה וְשָׁכַנְתְּ בַּשָּׂדֶה וּבָאת עַד־בָּבֶל שָׁם תִּנָּצֵלִי שָׁם יִגְאָלֵךְ יְהוָה מִכַּף אֹיְבָיִךְ : יא וְעַתָּה נֶאֶסְפוּ עָלַיִךְ גּוֹיִם רַבִּים הָאֹמְרִים תֶּחֱנָף וְתַחַז בְּצִיּוֹן עֵינֵינוּ : יב וְהֵמָּה לֹא יָדְעוּ מַחְשְׁבוֹת יְהוָה וְלֹא הֵבִינוּ עֲצָתוֹ כִּי קִבְּצָם כֶּעָמִיר גֹּרְנָה : יג קוּמִי וָדוֹשִׁי בַת־צִיּוֹן כִּי קַרְנֵךְ אָשִׂים בַּרְזֶל וּפַרְסֹתַיִךְ אָשִׂים נְחוּשָׁה וַהֲדִקּוֹת עַמִּים רַבִּים וְהַחֲרַמְתִּי לַיהוָה בִּצְעָם

ג' וחד ועדיך ו"א . ל' . ל' . כ"ס ר"ף . ל' . ל' . ב' זקפין קמצין . י"א בנביאים . ס' . ל' . י"א בטעם . ל' . י' ר"פ . ז' . ל' . ל' . ל'

קֳדָם חוֹבֵי כְנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן לָךְ עֲתִידָא מַלְכוּתָא לְמֵיתֵי וְיֵיתֵי שׁוּלְטָנָא קַדְמָאָה לְמַלְכוּת כְּנִשְׁתָּא דִירוּשְׁלֵם : ט וּכְעַן לְמָה אַתְּ מִתְחַבְּרָא לְעַמְמַיָא הֲמַלְכָּא לֵית בִּיךְ אִם מָלְכֵי מִלְכַּיִךְ אֲבָדוּ אֲרֵי תְקֵפוּךְ עָקָא וְזִיעַ הָא כְחֶבְלִין לְלֵידְתָּא : י מְרָעִי וְזוּעִי כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן כְּיוֹלֵדְתָּא אֲרֵי כְעַן תִּפְקִין מִקַּרְתָּא וְתִשְׁרִין בְּחַקְלָא וְתֶהֶכִין עַד בָּבֶל תַּמָּן תִּשְׁתֵּיזְבִין תַּמָּן יִפְרְקִינָךְ יְיָ מִיַּד בַּעֲלֵי דְבָבָךְ : יא וּכְעַן יִתְכַּנְשׁוּן עֲלָךְ עַמְמִין סַגִּיאִין דְאָמְרִין אֵימָתַי תֵיחוֹב וְתֶחֱזֵי בְמַפֹּלֶת צִיּוֹן עֵינָנָא : יב וְאִינוּן לָא יָדְעִין רָזַיָא דַיְיָ וְלָא מִסְתַּכְּלִין בְּמִלְכֵּיהּ אֲרֵי קָרִיבִינוּן כְּעֲמִירָא לְאִידְרָא : יג קוּמִי וְקַטְלִי כְנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן אֲרֵי עַמָּא דִי בִיךְ אֲשַׁוֵּי תַקִּיפִין כְּבַרְזְלָא וּשְׁאָרֵיהוֹן חֲסִינִין כִּנְחָשָׁא וְתַקְטְלִין עַמְמִין סַגִּיאִין וּתְגַמְּרִין קֳדָם יְיָ נִכְסֵיהוֹן וּמָמוֹן יְקָרְהוֹן קֳדָם

תולדות אהרן תצאי מקריה . (סוכה נד) : כי קבצם . ב"מ סט : קומי ודושי . עירובין קא :

בקרי' וסי' גם את זה
דיך על , כי עתה תצאי
טוב בתי כי תצאי את
: והמה י' ר"פ וסי' והמה
בון , והמה לקחו את אשר
כה , והמה מביאים איש
מלכי' , והמה אמרו אל
הי ה' , והמה מרי ועצבו
. והמה אם ישמעו ואם
והמה כאדם עברו ברית ,
ידעו מחשבות ה' , והמה
דויד דדברי הימים ,
שואה יבקשו נפשי :

אבן עזרא

יסת מגדל דוד והכוון ירושלם שהוא כמגדל לעדר שהם ישראל : עופל . כמו עופל ובחן וי"א כי כמוהו ויעפילו עלו לעופל גבוה וככה כתוב לעלות אל ראש ההר הגביהו עצמם לעלות : עדיך תאתה . וזאת המלה דבוקה עם ובאה והטעם הממשלה וכמוהו כלו תפילות דוד בן ישי שאע"פ שמלת תפלות היא באתנח דבוקה היא למלת דוד וככה זה : (ט) עתה למה תריעי ריע . תרימי צעקה ותגביהי קול כתרועה כמו וישמע יהושע את קול העם ברעה והנה הרע נופל על ענות גבורה ועל חלושה גם זה תריעי ריע נופל על לשון צעקה ובכי : המלך אין בך . הטעם למה תצעקי כאילו אין לך מושיע ויועץ ובעבור זה החזיקך חיל כיולדה הלא השם מלכך ויועצך האומר לך אל תצעקי כי אם חילי וגוחי מלשון כי חלה וגם ילדה כי אם עתה תצאי והלכת בגלות ובאת עד בבל שם תנצלי שם יגאלך מלכך ויועצך הוא השם : (י) חולי . בעבור שהזכיר חיל כיולדה אמר חולי וגוחי הוציא הולד כמו כי אתה גוחי מבטן : מקריה . היא ירושלם וכל הקריות סביבותיה והטעם היישוב : ושכנת בשדה . בלכתך בגולה : ובאת עד בבל . גלות נבוכד נצר שם אגאלך : (יא) ועתה . דעת מפרשים רבי' כי זה לעתיד בימי המשיח והעד ואתה בית לחם אפרתה ור' משה הכהן אמר כי ידבר על בית שני והמושל הוא זרובבל וטעם קומי ודושי כמו מי אתה הר הגדול כי זרובבל היה מבני יכניה וכתוב עליו ומושל על כסאו : תחנף . כמו הארץ החנפה לא תוכל לסבול : (יב) והמה . לא מצאנו זאת המלחמה מתי היתה כי איך זה כתוב על כן הוא לעתיד כמו הנה יום בא לה' : (יג) קומי . קרנך אשים ברזל . דרך משל כי העמים כעמיר בגרן : בצעם . כמו בצע והטעם כמו הונם כי הוא כפל המלה :
עתה

רדק

ין נאספים שם שלש פעמים בשנה והיו בה כעדר בתוך הדברו והיא היתה ראש ממלכת פל הענין במ"ש ואמר עופל בת ציון כי עופל כמו מגדל כמו עופל ובחן : עדיך תאתה ל הענין במ"ש לחזק הענין כי תאתה כמו ובאה : תאתה . האל"ף נחה : הממשלה הראשנה . הוא מלכות בית דוד וכפל הענין במ"ש ואמר ממלכת לבת ירושלם לחזק הענין וי"ת ואת משיחא דישראל ו' תרגם עופל טמיר כמו שתרגם ויבא אל העופל ועל לאתר כסי : (ט) אתה למה תריעי רע . ענינם ענין תרועה לאבל כמו ותרועה בעת צהרים ורע שם וממנו את קול רעה מר זה כנגד ציון וירושלם ואמר לשון נקבה כנגד העיר או כנגד הכנסת אמר עתה שאת קרובים לגלות מארצך למה זה תתאבלי ותבכי עד זכרו יום הנחמה והישועה : המלך אין לך ויועצך הלא יתברך ואעפ"י שיסתיר פניו הלא יתברך עתה ממך עדיין הוא מלכך ויועצך ואם יגלה עתה מארצך עוד יגאלך מגלות בבל ויבא זמן שיגאל כל ישראל הנפוצים אפסי הארץ יעל זה אמר ועתה נאספו וגו' : (י) חולי וגוחי . חולי מענין חיל כיולדה וגוחי ענין האנחה כי הוא מענין אתה גוחי מבטן שהוא ענין הוצאה והאנחה היא הוצאת מר אם יש לך לחול ולכאוב מפני עונך יש לך לחול ולגוח כי בעונותיה עתה תצאי מקריה מירושלם וציון שנקראת קרית חנה דוד או פי' מכל קריה וקריה שבארץ ישראל ועם כל נחמה ואל תחשבי שאבדה תקותך : ושכנת בשדה , כדרך השבויים שמוציאים אותם מעריהם ומניחים אותם בשדה עד שיאספו כלם ואח"כ מוליכים אותם כלם בשבי לארץ המגלים : בבל . כי שם מקום הגלות לאותם שהגלה נבוכד נצר מלך בבל : שם תנצלי . מבואר הוא : (יא) ועתה . זה אמר כנגד קבוץ גליות בימי המשיח ואמר כי עתה מובטחים תהיו ואם היה לאורך זמן כמו הדבר שהיה להם עתה בזמנם : גוים רבים . זהו גוג ומגוג ועמים רבים אשר אתו : האמרים תחנף . יחשבו בלבם עתה תחנף ציון ותתחייב ובעונותיה ו שחרבה מקדם : ותחז בציון עינינו . ותראינה עינינו בציון מה שקוינו וכן ובאויבי ראתה עיני ותחז כמו ותחזה : (יב) והמה לא ידעו מחשבות השם . למה העיר רוחם לבא על י הם חושבים לשלול שלל ולהחריבה עלו עליה ולא הבינו עצתו למה העירם לבא עליה כי הוא ית' העירם כמו שכתוב בנבואת יחזקאל והעליתיך מירכתי צפון והביאותיך אל הרי י קבצם כעמיר גורנה . כמו שמקבץ אדם עמירי השדה אל הגורן לדושם שם כן יקבץ האל יתברך העמים על ירושלם וישראל ידושו אותם שם : (יג) קומי ודושי . כי קרנך אשים
ברזל

מצודת דוד

יו שם ברגלים כל שבטי ישראל המכונים בברכה מן המקומות בשם עדר וס' ביאור אמר עופל בת ציון ור"ל אתה ציון הנה אליך תבוא קבוצת הצולעה ה ונלאה . ואז תבוא הממשלה הראשונה וחוזר ומפרש הנה הממלכה שהיה ת ירושלים ר"ל שאז תמשול גם על עשרת השבטים כמו בימי דוד ושלמה עוד לשתי ממלכות : (ט) עתה למה תריעי רע . למה תתחברי לרעים ם עזר ממלכי המצרים וכי אין בך המלך ה' וכי נאבד יועצך ר"ל הלא יש ים המייעצים אותך לשוב לה' וכאשר כן תעשו הלא הוא יעזור לך : כי אשר אחז אותך חיל ורתת כיולדה מפחד הכשדים המעותד לבוא עליך תבקש עזר ממלכי המצרים כאלו אין הכח בידי להצילך : (י) חולי וגוחי . בבל וריק יעזורו ואתה עדת ציון מלאי חלחלה והאנחי כיולדה כי אתה בזמן צאי מן העיר ללכת גולה : ושכנת בשדה . כדרך הגולים ולא יכניסוך במלון ותבוא עד בבל : שם תנצלי וגומר . בבבל תתרוקני מכל הטובה ולא יועילו לך מלכי בבל יגאלך ה' וכו' כי בעת תבוא מפלת בבל תצאו חפשי ומבלי עזר ממלכי מצרים : (יא) ועתה . ר"ל בזמן שאני מתנבא עליו באחרית הימים יהיה הגאולה וזה כאשר יאספו עליך עכו"ם רבים והוא גוג ומגוג ועכו"ם רבים אשר אתו : האומרי' . אשר יאמרו עתה תתחייב הארץ ללקות בעונה ועינינו תראנה שקוינו : (יב) והמה . אבל המה לא ידעו מחשבות ה' בעבור מה שנתן בלבם להתאסף ולבוא על ציון כי לרעתם הקהם כמו שמקבצין עמירי התבואה אל הגורן להכותם במקל ולדושם : (יג) קומי ודושי . לפי שהמשילם לעמיר אמר לשון הנופל
בעמיר

מצודת ציון

עופל ובחן (שם לב) : עדיך . אליך כמו תגע עדיך (איוב ד') : תאתה . ענין ביאה כמו אתא בוקר (ישעיה כא) : (ט) תריעי רע . ענין תבר ושבר : החזיקך . ענין אחיזה : חיל . חלחלה ורתת : (י) חולי . מל' חלחלה : וגוחי . ענין האנחה כי האנחה היא הוצאת הנשימה והוא מענין כי אתה גוחי מבטן (תהלים כב) שהוא ענין המשכה והוצאה וקרוב הוא אל לשון גיחה המוזכר בדרז"ל : מקריה . מעיר : תנצלי . ענין ריקות כמו ויתנצלו בני ישראל את עדים (שמות ל"ג) : מכף . מיד : (יא) תחנף . תתחייב כמו ולא תחניפו את הארץ (במדבר ל"ה) : ותחז . כמו ותחזה והוא ענין ראיה והסתכלות כמו ואתה תחזה (שמות י"ח) : (יב) כעמיר . כן יקרא אגודת השבלים כמו ותלנו מעמר (תהלים קכ"ט) : גורנה . הוא המקום שמכניסין שם התבואה : (יג) ודושי . מלשון דישה : ופרסותיך . הם כעין מנעלים שברגלי הבהמות כמו בפרסות סוסיו (יחזקאל כ"ו) ואמר בדרך משלה : נחושה . נחושת : והדקות . ענין שחיקה כמו אדיקם ארקעם (ש"ב כ"ב) : והחרמתי . ענין הקדש כמו כל חרם בישראל (במדבר י"ח) : בצעם . ממדת עשרה כמו בצע כסף
(שופטים

אבן עזרא

(יד) עתה תתגודדי בת גדוד. דרך נחות והטעם קבלת הגדוד ששם המצור על ירושלם והוו בארצם מכים שופט ישראל והנכון בעיני כי שופט ישראל הוא המשיח או זרובבל על כן אחריו ואתה בית לחם אפרתה והכתוב דבר כפי מחשבתם כדרך יחלקו בגדי להם וכתוב על בלק וילחם בישראל בעבור שאמר אולי אוכל להלחם בו והוא לא נלחם רק כפי מחשבתו דבר הכתוב כדרך שאמר אולי אוכל להלחם בו וככה האנשים רדפו אחרים' עד הירדן ועדיין המרגלים בירחו: (א) ואתה. חבר השני שמות. אפרת היא בית לחם כמו ולא עשו עם בית ירובעל גדעון וטעם צעיר שהיא קטנה: ממך. כל זה בעבור דוד שהוא ראש המלוכה על כן ומוצאותיו מקדם. אל דוד והנה ידבר עם בית לחם אפרתה כי מבני בניך הראשונים יבא מושיע לישראל: (ב) לכן. יתן השם ישראל שיעמדו בצרה בעת יולדה עד שיתחבר זה המושל וקרוביו עם בני ישראל ויפת אמר כי יתנם המשיח והטעם יניחם כדרך על כן לא נתתיך: (ג) ועמד ורעה. זהיה רועה ישראל בעוז השם וישבו לבטח: (ד) והיה זה שלום. לא יפחד אנוש מאשור אם יבא בארצנו ועוד הקמונו עליו והטעם אם הנה אשור לבוא בארצנו יקומו שרי זה המושל רבים: שבעה גם שמנה. כדרך תן

רשי

(יד) עתה תתגודדי בת גדוד. עתה בעת גזרתה הרעה על העון כי... תתגודדי בת גדוד בת כשדים קבצי גדודין כי עתה הוא אשר תגלחי... אשר שם מצור עלינו: בשבט יכו על הלחי. מי גרם לך להגלות... ישראל מלעיבי' על נביאיהם ושופטיה' ומכים אותם על הלחי כך היו עושים... מצינו בפסיקתא וכן יהיה... אומר (ישעיה נ) גוי... למכים: (א) ואתה... אפרתה. שהיא דו... שנאמר בו (שמואל א...) ישי בית הלחמי וב... קרוי אפרת שנאמר... מח) בדרך אפרת ה... לחם: צעיר להיות... יהודה. ראוי היית להיות... במשפחות יהודה מפני... רות המואביה שבך: ממך לי. משיח בן דוד... (תהלים קיח) אבן... הבונים: ומוצאותיו... לפני שמש ינון שמו: (ב) לכן יתנם עד עת... יתנם ביד אויביהם... אשר חלה וילדה ציון... ציון אשר החזיקה... כיולדה ועכשיו היא... יולדת ורבותינו אמ... אין בן דוד בא עד... המלכות ט' חדשים... העולם כולו אך לנ... זהו הלטה שפירשתי: ו... של מלך יהודה כלו... שבט יהודה: ישובון... ישראל. יתחברו... השבטים והיו לממלכה... ויהיו עוד לשתי מ... (ג) ורעה. ופרנס את... וישובו. מן הגלויות: כי עתה יגדל. מלכם עד אפסי ארץ והביאו... אליו בסוסים וברכב: (ד) והיה זה שלום. גמור וקבוע באין הפסק עוד... לשאר התשועות שהיו צרות אחריהן: אשור כי יבא. הרי כי משמש ב... א

מיכה

וְחֵילָם לַאֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ׃ יד עַתָּה תִּתְגֹּדְדִי בַת־גְּדוּד מָצוֹר שָׂם עָלֵינוּ בַּשֵּׁבֶט יַכּוּ עַל־הַלְּחִי אֵת שֹׁפֵט יִשְׂרָאֵל׃

ה א וְאַתָּה בֵּית־לֶחֶם אֶפְרָתָה צָעִיר לִהְיוֹת בְּאַלְפֵי יְהוּדָה מִמְּךָ לִי יֵצֵא לִהְיוֹת מוֹשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל וּמוֹצָאֹתָיו מִקֶּדֶם מִימֵי עוֹלָם׃
ב לָכֵן יִתְּנֵם עַד־עֵת יוֹלֵדָה יָלָדָה וְיֶתֶר אֶחָיו יְשׁוּבוּן עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ג וְעָמַד וְרָעָה בְּעֹז יְהוָה בִּגְאוֹן שֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיו וְיָשָׁבוּ כִּי־עַתָּה יִגְדַּל עַד־אַפְסֵי־אָרֶץ׃ ד וְהָיָה זֶה שָׁלוֹם
אַשּׁוּר כִּי־יָבוֹא בְאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנֹתֵינוּ וַהֲקֵמֹנוּ עָלָיו שִׁבְעָה

תרגום

רִבּוֹן כָּל עָלְמָא: יד כְּעַן תִּסְתַּיְעִין בְּמַשְׁרְיָן קַרְתָּא דְּצָיְרִין עֲלַהּ בְּצִיָר דַּהֲווֹ מָחָן בְּחוּטְרָא עַל לִיסְתָּא יָת דַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל: א וְאַתְּ בֵּית לֶחֶם אֶפְרָתָה כִּזְעֵיר הֲוֵיתָא לְאִתְמַנָאָה בְּאַלְפַיָּא דְּבֵית יְהוּדָה מִנָּךְ קֳדָמַי יִפּוֹק מְשִׁיחָא לְמֶהֱוֵי עָבֵיד שׁוּלְטָן עַל יִשְׂרָאֵל דִּי שְׁמֵיהּ אָמִיר מִקַּדְמִין מִיּוֹמֵי עָלְמָא: ב בְּכֵן יִתְמַסְרוּן כְּעִדָּן יָלֵידְתָּא לְמֵילַד וּשְׁאָר אֲחֵיהוֹן יִסְתַּמְכוּן עֲלֵיהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ג וִיקוּם וְיִשְׁלוֹט בִּתְקוֹף מִן קֳדָם יְיָ בִּרְבוּת שְׁמָא דַּייָ אֱלָהֵיהּ וִיתוּבוּן מִבֵּינֵי גָלְוָתְהוֹן אֲרֵי כְעַן יִסְגֵּי שְׁמֵיהּ עַד סְיָפֵי אַרְעָא: ד וִיהֵי מִבְּכֵן שְׁלָמָא לָנָא אֲתוּרָאָה אֲרֵי יֵיעוֹל בְּאַרְעָנָא וַאֲרֵי יְדְהוֹךְ בְּבִרְנִיָּתָנָא וּנְמַנֵּי עֲלָנָא שַׁבְעָא מַלְכִין וְתַמְנְיָא רַבְרְבֵי

מושל י"ד מ"ל וסימ' מושל באדם ב' בו, ושלמה היה מושל, ואתה בית לחם אפרתה, והעושר והכבוד מלפניך, והקימותי את כסא מלכותך דדברי הימים, ויהי מושל בכל המלכים דדברי הימים, אתה מושל בגיאות, כי תשב ללחום. ארי נוהם ודוב שוקק, רבים מבקשים פני נדיב. מזעקת מושל בכסילים, אם רוח המושל

תולדות אהרן לכן יתנם. יומא י סנהדרין צח: זה שלום. סוכה נב:

רדק

ברזל. לנגח אותם ולהפילם: ופרסותיך אשים נחושה. לדושה, וזהו שאמר והדיקות עמים רבים כי ישימם כעפר לדוש: והחרמתי. כמ"ש בנבואת זכריה ואסף חיל כל הגוים וא... מגלות השום קדש לה' ואפשר כי קצת חיל הגוים יהיה בזה לישראל וקצתו יהיה קדש לה': (יד) עתה תתגודדי בת גדוד. עתה בזמן ההוא תתגודדי שיבא עליך גדודים לפי' תקרו ר"ל עדת דבורים: מצור שם עלינו. גוג מגוג שם מצור עלינו עם כל גדודיו וחיילותיו: בשבט יכו על הלחי את שופט ישראל. כמו שאמר ויצא חצי העיר בגולה וגו' ואז יבזו השופטי' אשר בישראל עד שיכו אותם בשבט על הלחי דרך בזיון: (ה) ואתה בית לחם אפרתה. אמר אפרתה להודיע איזה בית לחם וכן ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם ואת אשר ליהודה נראה כי בית לחם אחר היה ואמר כנגד בית לחם אתה בית לחם צעיר להיות באלפי יהודה אעפ"י שהיית צעיר באלפי יהודה ממך לי יצא שופט להיות מושל בי(שראל) המלך המשיח ופירוש להיות להיותך נמנע בעבור אלפי יהודה צעיר אתה כנגדם ואע"פ כן ממך יצא לי המשיח כי מזרע דוד שהיה מבית לחם יהיה וזהו שאמר ומוצאותיו מקדם מימי מוצאות המשיח בזמנו יאמרו כי מקדם מזמן רב היו מבית לחם וזהו דוד כי יש זמן רב בין דוד ובין מלך המשיח וזהו אל שהוא מימי קדם מימי עולם יש עליהם תשובה כי הו(א) בישראל אבל הם משלו בו ומה שאמר כי מי היה מימי קדם אלא לא זהו שקר כי האל קודם ימי עולם היה והם אומרים כי מקדם מימי עולם היו מוצאותיו כלומר כי אז יצא והאל קדמון ומ"ש מעולם עד עולם אתה אל ר"ל מטרם עולם כמ"ש בטרם הרים יולדו וכן מעולם נסכתי בטרם עולם כמ"ש עד לא עשה ארץ וחוצות וי"ת כן ואת בית לחם אפרת וגו': (ב) בעת הישועה יתן האל ית' ישראל בגלה ויביאם עד עת יולדה ילדה כלו' יאחזום צירים כצירי יולדה מרוב צרתם כמו שאמר בנבואת דניאל והיתה עת צרה אשר לא נהית מהיות גוי עד ויתר אחיו ישובון על בני ישראל. יתר אחיו הם שבט יהודה ובנימין שנותרו כשגלו עשרת השבטים וכנוי אחיו על המשיח: על. כמו עם והם עשרת השבטים כלומר אלה ואלה אדמתם ות"י בכן יתמסרון בעידן לידתא למילד ושאר אחיהון יסתמכון עליהון בני ישראל ורז"ל דרשו בזה ואמרו אין בן דוד בא עד שתפשוט המלכות בעולם תשעה חדשים יתנם עד עת יולדה ילדה: (ג) ועמד ורעה. אחר הצרה יעמוד המלך המשיח וירעה את ישראל בעוז ה': בגאון שם ה'. במשפט שיעשה האל בגוים שהם בעוזו ובגאונו שהראה ממנו כל אפסי ארץ וירעה את ישראל בהשקט ובבטחה איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו ואין מחריד כמו שאמר למעלה וזהו שאמר וישבו שישבו בבטחה ובשלום לעולם: כי עתה המשיח יגדל עתה אחר משפט הרשעים וכת"י ויסגא שמיה: (ד) והיה זה שלום אשור כי יבא. תחת הפחד שאנו מפחידים בזמן הזה מאשור שיבא בארצנו: וכי ידרוך בארמנותינו על

מצודת ציון

(שופטים ה): וחילם. גם הוא ענין עושר כמו ושללו חילך (יחזקאל כ"ו): (יד) תתגודדי. ענין שריטת הבשר כמו לא תתגודדו (דברים י"ד): גדוד. ענין מחנה וכן פשט גדוד (הושע ז): מצור. כן יקרא הקפת גייסות סביב העיר ללכדה: בשבט. בשרביט: הלחי. כן נקרא המקום שאצל העין: (א) צעיר. קטן ונבזה: באלפי. ענין שררה כמו אל תבטחו באלוף (לקמן ז'): (ג) ורעה. ר"ל ינהיג: בגאון. ענין רוממות: אפסי. קצות כי בקצוות הארץ היא אפס וכלה: (ד) ידרוך. מלשון דריכה והלוך: בארמנותינו. מלשון ארמון והיכל: נסיכי. ענין שררה: אדם

מצודת דוד

בעמיר ור"ל הנה עתה שכולם נקבצו ובאו עמוד והרוג בהם עם כי בהיותך בגולה הנה אני אחזק אותך ואשים קרנך ברזל לנגח בהם ואת... אשים נחושה לרמוס אותם: והדיקות. תמחקם דק דק: והחרמתי. ... הנביא בשם ישראל אז אחרים לה' חמדת עשרם: וחילם וגו'. כפל הדב(ר)... (יד) עתה תתגודדי. ר"ל בזמן ההוא אתה בת גדוד רב תשרטי באבל ו... נחות לשון נופל על לשון אמר תתגודדי בת גדוד: מצור שם עלינו. ר"ל... שם עלינו מצור בימי חרבן בית השני: בשבט וגו'. ובימי הגולה היינו נבזים בעיניהם ואפילו את שופט ישראל הכו בשבט על הלחי והוא מכת בזיון וכן נאמר יתן... ישבע בחרפה (איכה ג): ה (א) ואתה בית לחם אפרתה. בית לחם שביהודה נקראת אפרת כמ"ש בדרך אפרת היא בית לחם (בראשית מח) ולא זהו בית לח(ם)... המוזכר ביהושע: צעיר להיות וגומר: ר"ל אתה משפחת בית דוד הבא מבית לחם מישי בית הלחמי מראוי היה שתהיה הצעיר והנבזה בכל שרי... לפי שבאת מרות המואביה: ממך לי יצא. ומ"מ יצא לי ממך מלך המשיח להיות מושל בישראל: ומוצאותיו מקדם. בזה יפרש אמריו שאין הכוונה לומר שהמ(שיח)... בעצמו יולד בבית לחם אבל מוצאותיו מבית לחם מימים קדמונים מימי דוד המלך אבי המשפחה אם כן מקור מחצבת המשיח הוא מבית לחם ולא הוא בעצמ(ו)... יתנם. הואיל והגדלתי המשפחה הזה אוסיף עוד לגדלם כי המושל הזה הוא מלך המשיח הוא יכלה את המון גוג שאמר למעלה קומי ודושי וגו' ות"ש ית(נם)... וגו' ור"ל הוא יתנם בצרה גדולה עד שיהיו כמו העת אשר היולדה כורעת ללדת שהיא מצירה מאד: ויתר אחיו. ר"ל הנשארים מהמון גוג מאחיו ובני עמו... על בית ישראל להיות נכנעים להם: (ג) ועמד ורעה. מלך המשיח הוא ינהיג אותם בעוז ה' ר"ל ולא בעולם ידו כי מה' היתה זאת: בגאון. ברוממות ש(ם)... והוא כפל ענין במ"ש: וישבו. ישראל ישבו בארצם בהשקט ושאנן: כי עתה. ר"ל בזמן הזה יגדל שמו להתפרסם עד קצות הארץ: (ד) והיה זה

רשי

בארצנו כאשר בא עתה: והקימונו עליו שבעה רועים. שבעה ושמונה פירשו שמותיהן במסכת סוכה ואיני יודע מהיכן למדו: (ה) ורעו אשור. וירוצצו כמו (שם ב) תרועם בשבט ברזל: ואת ארץ נמרוד. ל: בפתחיה. בשערי מדינותיה: (ו) כטל מאת ה'. שאין בא

אבן עזרא

תן חלק לשבעה וגם לשמונה והטעם כפול כי נסיכים כמו רועים והנה אינה חמשה עשר: (ה) ורעו. דרך משל כי ימלכו עליהם בחזקה: וארץ נמרוד. היא בבל: בפתחיה. על החרב כמו והמה פתיחות יש אומרים בפתחי הארץ והנה יצילו מאשור: (ו) והיה שארית יעקב. אותם שלא יכלו

רֹעִים וּשְׁמֹנָה נְסִיכֵי אָדָם׃ ה וְרָעוּ
אֶת־אֶרֶץ אַשּׁוּר בַּחֶרֶב וְאֶת־אֶרֶץ
נִמְרֹד בִּפְתָחֶיהָ וְהִצִּיל מֵאַשּׁוּר כִּי־ ג' וחד פתחים
יָבוֹא בְאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בִּגְבוּלֵנוּ׃
ו וְהָיָה ׀ שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים ו' כטע' בסיפרא
רַבִּים כְּטַל מֵאֵת יְהוָה כִּרְבִיבִים ג'
עֲלֵי־עֵשֶׂב אֲשֶׁר לֹא־יְקַוֶּה לְאִישׁ
וְלֹא יְיַחֵל לִבְנֵי אָדָם׃ ז וְהָיָה ג' בסיפרא וכל תלים דכות' במ"א
שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בַּגּוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים
רַבִּים כְּאַרְיֵה בְּבַהֲמוֹת יַעַר כִּכְפִיר
בְּעֶדְרֵי־צֹאן אֲשֶׁר אִם־עָבַר וְרָמַס
וְטָרַף וְאֵין מַצִּיל׃ ח תָּרֹם יָדְךָ עַל־ ב'. ג' וחסר
צָרֶיךָ וְכָל־אֹיְבֶיךָ יִכָּרֵתוּ׃ ג'
ט וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה
וְהִכְרַתִּי סוּסֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ וְהַאֲבַדְתִּי ג'
מַרְכְּבֹתֶיךָ׃ י וְהִכְרַתִּי עָרֵי אַרְצֶךָ ב' חסר / ח' בלישנא דכו / ג'
וְהָרַסְתִּי כָּל־מִבְצָרֶיךָ׃ יא וְהִכְרַתִּי
כְשָׁפִים מִיָּדֶךָ וּמְעוֹנְנִים לֹא יִהְיוּ־

אנשא׃ ה וירעון ית ארעא דאתור בחרבא וית ארעא נמרוד בתקוף כרכהא וישיזביננא מאתור דלא יעול בארענא ולא ידרוך בתחומנא׃ ו ויהי שארא דבית יעקב בגו עממין סגיאין כטלא קדם יי וכרסיסי מלקושא די על עסבא די לא מוריך לאנשא ולא מכתר לבר אנשא׃ ז ויהי שארא דיעקב בעממיא בגו עממין סגיאין כאריא בבעירא בחורשא וככיתא בעדרי ענא דאם יעדי וירמוס ויקטול ולית די משיזיב׃ ח סגי מבכן תתקיף ידך ישראל על סנאך וכל בעלי דבבך ישתיצון׃ ט ויהי בעדנא ההיא אמר יי ואשיצי סוסות עממיא מבינך ואוביד רתיכיהון׃ י ואשיצי קרוי עממיא מארעך ואפגר כל כרכיהון תקיפיא׃ יא ואשיצי חרשין מבינך

ע"י אדם ולא יבקשו דם עליו כך לא יקוה למורת איש כי אם בה': ריה בבהמות יער. כך הם שליט בכל: ורמס רמס היא דריסת הארי רטב ואוכלו במקומו ואח כשנושא את הטרף ציו בשביל גורותיו יו: (ט) והכרתי סוסיך. עזרת מצרים שאתם עליהם להצילכם: (י) והכרתי ערי ולא תצטרך לערי מבצר

שהתחברו עם בית הלחמים כי יהיה מקומם רחוק כי עודם בגלות: כטל מאת ה'. והטע' שיבטחו על השם לבדו ולא על מלכי הגוים שהם בארצם כמו הטל שאיננה ברשות אדם רק ביד השם או ילמד ישראל העמים לקרוא בשם ה' ויהיו בקרבם כדרך אהיה כטל לישראל וכל גוי לא יקוה לאיש: (ז) והיה. ברצותם לבוא בבית המקדש: (ח) תרם. גבורתם תראה על הכל והאויבים השם יכריתם: (ט) והיה. והכרתי סוסיך. לעשות מלחמה כי אין צורך: (י) והכרתי ערי ארצך. מוקפות החומה כי לולי פחד אויב טוב לאדם לשבת בפרזות שהאויר רחב והטעם שיהיה שלום בארץ ואין צורך למבצרים: (יא) והכרתי כשפים. מעשה התולדות כי מן התולדות יבאו הכשפים: ומעוננים. מסתכלים בעננים לדעת

תעלה, לבני אדם ל' בסיפרא וכל ספר תהילות דכוו' במ"א להודיע לבני האדם: וטרף ב' וסימני' וטרף זרוע אף קדקד, ורמס וטרף ואין מציל: מרכבותיך ב' וחסר וסימ' ואבדתי מרכבותיך, כי תרכב על סוסיך מרכבותיך

תולדות אהרן כהן. (ברכות ט):

רדק

מכל פחד שלא נפחד עוד ופי' זה שלום על המשיח יהיה שבא השלום כמו שאמר ום לגוים או פי' זה שלום לא יבא עוד אויב בארצנו כמו יל לבא היום: והקימונו עליו. האויב אם יבא בזמן ההוא בזמן ההם מלך אשור אם נקים עליו שבעה רועים נסיכי אדם כלומר שיעמדו יב ויכוהו והרועים והנסיכים המלך המשיח שיהיו רועי אלותו ונסיכים ממונים עליהם אר שבעה שמונה כמו תן עה וגם לשמונה כלומר רבים נסיכים ורועים ונסיכים ענין לות שונות כי הרועים הם פי' וי"ת ונמני עלנא שבעה תמניא רברבי אנשא ואני יך תרגום עליו עלנא ויתכן עליו כמו עמו ר"ל עם מלך וכן ועליו מטה מנשה ורז"ל אמרו מאן נכנסו שבעה רועים דוד באמצע שת וחנוך ומתושלח בימינו אברהם ויעקב ומשה משמאלו ומאן נינהו שמנה נסיכי אדם ישי שאול ושמואל עמוס זקיה אליהו ומשיח: (ה) ורעו. אלה הרועים ירעו את ארץ אשור בחרב ופי' ורעו ושברו כמו ורעו כמו ורעו דליותיו ירעוך קדקד: ואת ארץ נמרוד. הוא בבל כמו שכתוב ותהי ראשית בבל וזכר אשור ובבל לפי שהם החריבו את ארץ ישראל והם יחריבום: בפתחיה. בחרבותיה כמו והמה פתיחות שפירושו חרבות ר"ל כי בכלי מלחמתם יהרגום. ות"י בפתחיה בתוקף וכבל. המלך המשיח יצילנו כשהחריבו ארץ אשור ובבל עם נסיכיו ושריו שלא יבא עוד אויב מן הארץ ההיא שיבא בארצנו ושידרוך בגבולנו ומלת כי במקום שי"ן השמוש כמו כי נתן הם כמו שנתן: (ו) והיה שארית. אותם שישארו אחר שיצרפו כמו שאמרו וצרפתים כצרוף הכסף וגו': בקרב עמים רבים. שישארו על ירושלם עם גוג ומגוג ויהיו ישראל כטל מאת ה' כי הטל בא מאת ה' מן השמים והמקוה לו לא יקוה לאיש שיביאנו לו אלא לה' יקווה כי הוא הממטיר והמביא לארץ הטל והמטר כן ישראל בישועה ההיא לא יקוו אלא ך כי הוא המושיעם ואין זולתו מושיע כי הם יהיו עם מעט והעמים הנאספים עליהם יהיו רבים ומי יוכל להושיעם בלתו ותרד ישועתו להם כאשר ירד הטל על האדמה ואמר אחר ים עלי עשב כי הרביבים הם המטר הרב והעשב גדול מהדשא כן יהיו הם הולכים וגדלים וטובו להם הולך וגדל: יקוה לאיש. ייחל לבני אדם הכפל הענין במלות שונות: (ז) והיה. בבהמות יער. האריה הוא הגדול ויש לו כח וגבורה בחיות היער המזיקים כמו הנמר והדוב והזאב ויעבור עליהם וירמסם ויטרוף מהם כרצונו ואין מציל והכפיר הוא הקטן במין האריה גדול מגור והכפיר אין לו כח בחיות היער לטרוף אבל יש לו כח בעדרי צאן יטרוף מהם ואין מציל כן יהיו ישראל בקרב העמים ההם הנאספים על ירושלם שישמידם ויהרגום כמו נבואת יחזקאל ובנבואת זכריה: (ח) תרום ידך. מבואר הוא: (ט) והיה. והכרתי סוסיך כלומר שלא תצטרך לסוסים ולמרכבות כי שלום יהיה לך לעולם אחר מלחמת גוג ומגוג שני סוסות עממיא מבינך ואוביד ית רתיכיהון: (י) והכרתי ערי ארצך. שהם מוקפות חומה ולא יצטרכו לחומה כי שלום יהיה להם וריב אדם לא יהיה בהם ואמר והכרתי כלומר רבם אתכם ואתן לכם שלום כאלו אני אכרות את חומת עריכם עד שלא יקראו ערים אלא פרזות וכן אמר פרזות תשב ירושלם וגו' וכן פי' והרסתי כל מבצריך ועוד כי ישיבת הפרזות בריאות הגוף מישיבת הערים המוקפות והכרכים וכן אמרו רז"ל אין מוציאין מעיר לכרך מפני שישיבת כרכים קשה ואמר מנין שישיבת כרכים קשה שנאמר ויברכו העם לכל האנשים ם לשבת בירושלם והטעם כי האויר צר בכרכים ובפרזות הוא רחב וטוב לבריאות הגוף וי"ת ואשצי קרוי עממיא מארעך ואפגר כל כרכיהון תקיפיא: (יא) והכרתי כשפים מידך. כמו כמו ויקח את כל ארצו מידו ר"ל שלא יהיה בכל ארצך מכשפים ומעוננים כמו שהם היום ועתה והכרתי שיסיר לב האבן מבשרכם ופי' מעוננים אמרו רז"ל מעונן זה האוחז את העינים

מצודת דוד

פרסום שמו יהיה סבת השלום אף אשור כי יבוא בארצנו וגומר נעדר השלום כי לא יבא למלחמה כמו לעבר כי בהכנעה יבוא: והקמונו אנחנו נמשול בארצו ונקים עליו נציבים מתחת ידינו: שבעה רועים. ר"ל את העם להורותם הדרך: נסיכי אדם. בני אדם מושלים על העם: ש. הם ינהיגו את ארץ אשור בחרב ר"ל יהרגו בחרב את המסרב על ההנהגות': רך דוד. היא בבל כמ"ש בנמרוד ותהי ראשית ממלכתו בבל וגומר (בראשית י): בפתחיה. ר"ל ינהיגום בפרסום בפתחי שערי העיר: והציל מאשור וגומר. ר"ל יעמיד מלך המשיח באשור נציבים מבני ישראל בזה יציל את ישראל מאשור אשר יבוא בארצינו כי לפי שיהיה אימת הנציבים עליהם לא יבואו למלחמה כ"א הכנעה: (ו) בקרב עמים רבים. הוא גוג והמלכים אשר עמו: כטל מאת ה'. ר"ל אז לא יתלו בטחונם בעכו"ם אלא יתלו בטחונם בה' כמו בטחון ירידת הוא מה' לבד וכן בטחון הרביבים אשר המקוה להם לא יקוה לאיש שהוא יורידו לפי שאין ביד אדם כן אז לא יקוה למי רק לה': ולא ייחל וגו'. הוא כפל ענין במ"ש: (ז) והיה שארית יעקב. ר"ל לכן יגבר ידם ויהיו בקרב העכו"ם הרבים ההם כאריה בחית היער וככפיר בעדרי הצאן אשר אם מי מהם עבר דרך עליהם הוא רומס וטורף ואין מי מציל עצמו מידו כן הם יהרגו בחיל גוג ומגוג ההם ואינמי יעמוד נגדם: (ח) תרום ידך. אז תרום ידך להתגבר על צריך ויכרתו כולם: (ט) והכרתי סוסיך. ר"ל תהיה נושע בגבורת הסוס ובמרכבות כ"א בעזר אלוה: (י) ערי ארצך. עיר המוקפת חומה נקראת בשם עיר לבד ואם היא מבלי חומה נקראת עיר פרוז ולזה אמר כה אז לא יהיה לך ערים המוקפות חומה להשגב בה כי עוד לא יבא עליך מלחמה: והרסתי וגומר. הוא כפל ענין במ"ש: (יא) והכרתי כשפים. ברצותך

בשנחתי

מצודת ציון

אדם. רצה לומר חשובים: (ה) ורעו. ינהיגו: בפתחיה. מלשון פתח: (ו) כרביבים. הוא המטר החזק כמו וימנעו רביבים (ירמיה ג): ייחל. מלשון תוחלת ותקוה: (ז) בבהמות יער. ר"ל בחית יער וכן ושן בהמות (דברים ל"ב): ככפיר. ארי בחור: ורמס. ענין דריסה ברגל: (ח) תרום. מלשון רוממות: צריך. מלשון צר ואויב: (י) והרסתי. ענין נפילה ושבירה: מבצריך. ערי המבצר: (יא) ומעוננים. ענין כשוף כמו מעונן ומנחש (דברים י"ח): (יג) ונתשתי.

ענין

לָךְ׃ יב וְהִכְרַתִּי פְסִילֶיךָ וּמַצֵּבוֹתֶיךָ
מִקִּרְבֶּךָ וְלֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה עוֹד ג׳
לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ׃ יג וְנָתַשְׁתִּי אֲשֵׁירֶיךָ ס׳ מ״ל בנביאים ג׳ מ״ל בלישנא
מִקִּרְבֶּךָ וְהִשְׁמַדְתִּי עָרֶיךָ׃ יד וְעָשִׂיתִי ח׳ בלישנא דכוו
בְּאַף וּבְחֵמָה נָקָם אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
לֹא שָׁמֵעוּ׃

ו א שִׁמְעוּ־נָא אֵת אֲשֶׁר־
יְהוָה אֹמֵר קוּם רִיב אֶת־הֶהָרִים
וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבָעוֹת קוֹלֶךָ׃ ב שִׁמְעוּ ג׳
הָרִים אֶת־רִיב יְהוָה וְהָאֵתָנִים
מֹסְדֵי אָרֶץ כִּי רִיב לַיהוָה עִם־ ג׳ חסר
עַמּוֹ וְעִם־יִשְׂרָאֵל יִתְוַכָּח׃ ג עַמִּי ג׳. ג׳
מֶה־עָשִׂיתִי לְךָ וּמָה הֶלְאֵתִיךָ עֲנֵה ג׳ וחסר
בִי׃ ד כִּי הֶעֱלִתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם ג׳ וכ״כ
וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתִיךָ וָאֶשְׁלַח ב׳ חד חסר
לְפָנֶיךָ אֶת־מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם׃ ג׳ אכ״ך
ה עַמִּי זְכָר־נָא מַה־יָּעַץ בָּלָק מֶלֶךְ ג׳ מדינחאי
מוֹאָב וּמֶה־עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם בֶּן־ מי כתיב מה קרי
בְּעוֹר מִן־הַשִּׁטִּים עַד־הַגִּלְגָּל לְמַעַן
דַּעַת צִדְקוֹת יְהוָה׃ ו בַּמָּה אֲקַדֵּם ד׳ חד חסר. ה׳
יְהוָה אִכַּף לֵאלֹהֵי מָרוֹם הַאֲקַדְּמֶנּוּ ג׳

וּמְעַנְנִין לָא יְהוֹן לָךְ׃ יב וְאֱשֵׁיצֵי
צַלְמֵי עַמְמַיָא וְקָמָתְהוֹן מִבֵּינָךְ
וְלָא תִשְׁתַּעְבֵּד עוֹד לְעוֹבָדֵי
יְדָךְ׃ יג וְאֶעֱקַר שְׁתִילֵי עַמְמַיָא
מִבֵּינָךְ וְאֱשֵׁיצֵי בַּעֲלֵי דְבָבָךְ׃
יד וְאַעְבֵּיד בִּרְגַז וּבְחֵימָא יַת
פּוּרְעֲנוּת דִין מִן עַמְמַיָא דְלָא
קַבִּילוּ אוּלְפַן אוֹרַיְתָא׃
א שְׁמָעוּ כְעַן יַת דַיְיָ אֲמַר קוּם
דוּן עִם טוּרַיָא וְיִשְׁמְעַן רָמָתָא
קָלָךְ׃ ב שְׁמָעוּ טוּרַיָא יַת
דִינָא דַיְיָ וְעִקְרַיָא מִיסוֹדֵי
אַרְעָא אֲרֵי דִינָא קֳדָם יְיָ עִם
עַמֵיהּ וְעִם יִשְׂרָאֵל עָבִיד
תּוֹכֵיחָה׃ ג עַמִּי מַה טָבָא
אֲמָרִית לְמֶעְבַּד לָךְ וְלָא
עֲבֵידַת אוֹ מְרוֹעָא קַשְׁיָא
אַסְגֵיתִי עֲלָךְ אַסְהִיד בִּי׃
ד אֲרֵי אַסֵיקְתָּךְ מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם וּמִבֵּית עַבְדוּתָא
פְּרַקְתָּךְ וּשְׁלָחִית קֳדָמָךְ
תְּלָתָא נְבִיִין מֹשֶׁה לְאַלָּפָא
מְסִירַת דִינִין אַהֲרֹן לְכַפָּרָא
עַל עַמָּא וּמִרְיָם לְאוֹרָאָה
לִנְשַׁיָא׃ ה עַמִּי אִדְכַּר כְּעַן
מַה מְלַךְ בָּלָק מַלְכָּא דְמוֹאָב
וּמָא אֲתִיב יָתֵיהּ בִּלְעָם בַּר
בְּעוֹר הֲלָא גְבוּרָן אִתְעֲבִידָא לְכוֹן מִמֵישַׁר שִׁטִּין עַד בֵּית גִלְגָלָא בְּדִיל לְמִידַע זַכְוָתָא
דַיְיָ׃ ו בְּמָה אֶפְלַח קֳדָם יְיָ אֶשְׁתַּעְבֵּד לֶאֱלָהָא דִשְׁכִנְתֵּיהּ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא הַאֶפְלַח

תולדות אהרן שמעו הרים. סוטה מו ר"ס יא זוטר מספעים: זכר נא. ברכות ז סנהדרין קה עכו"ס ד זוטר
בסר: במה אקדם. עקידה שער נז:

רשי

מבלר: (יג) והשמדתי עריך. ואשירי בעלי דבבך וכן (ישעיה יד) ומלאו פ[ני]
ערים וכן (שמואל א כח) ויהי עריך: (א) את ההרים. את האבות: [ו]ה[גבעות]
האמהות: (ג) מה עשיתי לך. תן לבך להכיר מה טוב עשיתי לך: ומה [ה]
בעבודתי: ענה בי. העד בי: (ד) כי העליתיך. אע"פ שעשיתי לך כה
כזאת לא הלאתיך [ב]
גדולה ובקרבנות גדול[ים]
משה אהרן ומרים. [ו]
לאלפא מסורת דיני[ן]
לכפרא על עמא ומריכ[א]
לנשיא: (ה) ומה ע[נה]
בלעם בן בעור. מה לא [זעם]
זעם ה' (במדב' כג) שלא [כעסתי]
כל אותן הימים: מן ה[שטים]
שחטאתם לי שם דעו [כי]
שלא מנעתי טובתי [מ]
מכם עד הבאתי אתכ[ם]
והכנסתי לפניכם שם א[ת]
(ו) אכף. אהיה
כאל

ישועה: ולא תשתחוה
ולא תשתחוה עוד למעי'
ולא תשתחוה לאל נכר
בלישנ' דבבו בקריאה
סר מעליך ויהי ערך,
עריך, והכרתי ערי ארצ[ך]
פני תבל ערים, וערי
אבד זכרם המה, נש
עריך, ופשרה לערך,
בהלות: ומרים ג' בק[ריאה]
ויקרא אהרן ומרים ויצא[ו]
שלח לפניך את מש[ה]
עמרם דדברי הימים
במה ח' קמצין בקרי[אה]
במה אדע כי אירשנ[ה]
אושיע את ישראל, וי[ו]
גשו, ויצא הרוח ויעמד
וחברו דדברי הימים:
ה' אכף, אהבתי אתכם,
הוגעתם ה' בדבריכם,

אבן עזרא

לדעת העתידות: (יב) והכרתי. פסיליך. עץ ואבן: (יג) ונתשתי. והשמדתי. הערים שהיו האשרים בהם שלא יזכרו ורבי מרינוס אמר כי עריך כמו ויהי ערך: (א) שמעו. ידבר עם ישראל בעד השם וככה אמר לי קום ריב עם ישראל בהרים: (ב) שמעו. הטעם כמו האזינו בעבור היותם עומדים וככה כי היא שמעה: (ג) עמי. מה הרעותי לך ומה הלאיתיך הטע' מה דבר בקשתי מאתך שתלאה לעשותו: ענה בי. העד בי: (ד) כי. רק טובה רבה עשיתי לך אשר העליתיך והוצאתיך על ידי אדם שתוכל לדבר עמו ולומר לו כל צרכיך ושיודיעך דרכי והם משה שבא אל פרעה ואהרן שהתנבא על ישראל לפני בא משה ומרים שהתנבאה לנשי' גם התורה נתנה על יד משה ואהרן שהיה לו לפה ושניהם למדו המצות לאנשי' ומרים לנשי' אשר דבר השם עמו פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו פה אל פה ולא בחלום במראה ולא בחידות והיא טובה גדולה ונפלאה כי הדברים ברורים כאב לבנו ורב לתלמידו: (ה) עמי. הזכיר החסד שעשה השם עם ישראל על דבר עצת בלעם בשיעץ להשמיד הכל וטע' ומה ענה אותו שלא הנחתי בלעם לקללכם וציויתיו והתנב' כי נתתי עליו רוחי בעבור כבודכם וכתוב הוא וכל אשר ענה אותו שבירך אתכם ויהושע אמר בדבר בלעם ואציל אתכם מידו וטעם מן השטים כי לא היה בין השטים שחטאו שם ישראל ובין הגלגל רק מעט דרך ומעב' הירדן והזכיר הגלגל כי הוא תחלת ארץ ישראל והנה הטעם כאשר הייתם קרובים להכנס אל הארץ אז חטאתם חטאה גדולה שהייתם כולכם בני מות וחמלתי עליכ' והבאתם אל הארץ ועזרתי אתכם וכל זה עשיתי אולי תכירו הטוב שעשיתי לכם וזהו למען דעת צדקות יי': (ו) במה. ואם כל א' מכם יאמר במה אתרצה אל

רדק

העינים רבי עקיבא אמר
עונות ושעות והומר היום
לממר יפה ליקח: (יב)
פסיליך. וטעם והכרתי
כאשר למעלה ממנו וכן עע
(יג) ונתשתי. והשמדתי ע[ריך]
כמו ויהי עריך וכן ת"י
דבבך. ויש לפרשו כ
והכרתי ערי ארצך: (יד)
אשר לא שמעו ת"י דלא ק[בילו]

אוריתא: (א) שמעו. אמר הנביא כנגד ישראל שמעו מה שאמר לי האל ית' ומה שאמר קום ריב את ההרים כמו אל ההרים וכן וראה את הכהן כמו אל הכהן ר"ל הראה ריבך אלי[ו]
לגבעות שתשמענה קולך וטעם ההרים והגבעות על דרך האזינו השמים ותשמע הארץ שמעו שמים והאזיני ארץ כי היא שמעה את כל דברי ה' והריב הוא עם ישראל שיתוכח
יתברך על הטובות שעשה להם והם גמלו לו רעה וי"ת ההרים אבהתא והגבעות אמהתא כלומר שישמעו האבות שהם אברהם יצחק ויעקב והאמהות שרה רבקה רחל ולאה מה ש
לאל ית': (ב) שמעו הרים. והאיתנים הם ההרים או הגבעות שהם החזקים אשר ביסוד הארץ והם מוסדי ארץ וי"ת שמעו אבהתא ית דינא דה' ועקריא יסודי ארעא: (ג) עמי
לך. מה רעה עשיתי לך: ומה הלאיתיך. הה"א בקמ"ץ והאל"ף בציר"י ופי' מה מלוה לויתי לך שתלאה לעשותה: ענה בי. העד בי אם עשיתי: (ד) כי העליתיך. אבל עשיתי
שהעליתיך מארץ מצרים שהיית שם בעבודה קשה: ומבית עבדים. פי' מארץ מצרים כמו אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים ופי' מבית עבדים ממקום
עבדים או פי' שהם היו עבדים ואתם הייתם עבדים לעבדים ומצרים מבני חם היו ונאמר עבד עבדים יהיה לאחיו: ואשלח לפניך. לפני לאחך שלחתי לך בעבודתך מבשרים שבשרו לך
לנהיגת לך מרגיז והמבשרים היו שלשה נביאים משה ואהרן ומרים וי"ת ושלחית קדמך תלתא נביאים וגו': (ה) עמי זכר נא. ומה ענה אותו אחר שהזהרתיו שלא יקלל אתכם: מן ה
הגלגל. וזכר גם כן מן השטים שחטאתם שם והייתם חייבין כליה וכפר להם במקלת החוטאים שהמית במגפה: עד הגלגל. מה עשה לכם האל ית' שהעבירכם את הירדן כיבשה:
צדקות השם. הכל זכור מפי הקבלה ומפי תורת משה למען שתדע צדקות ה' שעשה עמך ותטיב מעשיך. ות"י הלא גבורן אתעבידא לכון ממישר שטין עד בית גלגלא: (ו) במה

מצודת ציון

ענין עקירה כמו לנתוש ולנתוץ (ירמיה א): אשיריך. מלשון אשרה והוא אילן הנעבד: עריך. שונאך כמו ויהי ערך (ש"א כ"ז): (א) נא. עתה: קום. הוא ענין זרוז: ריב. ענין ויכוח: את ההרים. אל ההרים: (ב) והאיתנים. ענין חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כ"ד): מוסדי. מלשון יסוד: יתוכח. ענין ברור דברים: (ג) מה. שמלה ההיא יורה על הפלגת הרבוי כמו מה רב טובך (תהלים ל"א): הלאתיך. ענין יגיעה כמו ונלאו מצרים (שמות ז): ענה. עדות כמו לא תענה (שם כ): (ה) ענה. מלשון עניית ותשובה: (ו) אקדם. אבוא לפניו וכן לא יקדמנה מגן

מצודת דוד

השגחתי בך לא תעסוק עוד בכשפים לדעת מה מהעתידות: (יב) והכרתי
כי אז תכיר שאין אלוה מבלעדי: למעשה ידיך. הפסילים שהם מעשה י[דיך]
(יג) ונתשתי. ר"ל עוד לא תשתחוה לאשרים: והשמדתי עריך. ואז אשמ[יד]
שונאיך: (יד) ועשיתי וגו'. בחמה שפוכה אעשה נקם עם הבבליים אשר
מעולם נקמה מופלגת כזאת: ו (א) קום ריב את ההרים. אל הנביא אמ[ר]
עם ישראל אל ההרים ר"ל הרם קול להתווכח בפרסום רב וישמעו ההרים
גוזמא והפלגה: ותשמענה וגו'. כפל הדבר במ"ש: (ב) שמעו הרים. ר"ל וכה אמור שמעו הרים את ויכוח ה': והאתנים מוסדי ארץ. הם ההרים שהם החזקים ומוסדי
הדבר במ"ש: ועם ישראל יתוכח. כפל הדבר במ"ש: (ג) עמי מה עשיתי לך. זכור מה מאד רוב טוב עשיתי לך: ומה הלאתיך. ומהו הדבר אשר יגעתיך בו להכביד העו[ל]
העד בי לומר הנה בזה הגעתנו: (ד) כי העליתיך. עתה יפרש מהו רוב הטובה שעשה ואמר כי העליתיך וגו': ומבית עבדים. ממקום שהייתם עבדים
וכפל הדבר במ"ש: ואשלח. שלחתי לפניך מנהיגים הגונים והם משה אהרן ומרים: (ה) מה יעץ וגו'. כאמר שלא עלתו היה לכלותך מן העולם ע"י ב[לעם]

בְּעוֹלוֹת בַּעֲגָלִים בְּנֵי שָׁנָה׃ ז הֲיִרְצֶה
יְהוָה בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת נַחֲלֵי־
שָׁמֶן הַאֶתֵּן בְּכוֹרִי פִּשְׁעִי פְּרִי בִטְנִי
חַטַּאת נַפְשִׁי׃ ח הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה־
טּוֹב וּמָה־יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם־
עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ
לֶכֶת עִם־אֱלֹהֶיךָ׃ ט קוֹל יְהוָה לָעִיר
יִקְרָא וְתוּשִׁיָּה יִרְאֶה שְׁמֶךָ שִׁמְעוּ
מַטֶּה וּמִי יְעָדָהּ׃ י עוֹד הַאִשׁ בֵּית
רָשָׁע אֹצְרוֹת רֶשַׁע וְאֵיפַת רָזוֹן
זְעוּמָה׃ יא הַאֶזְכֶּה בְּמֹאזְנֵי רֶשַׁע
וּבְכִיס אַבְנֵי מִרְמָה׃ יב אֲשֶׁר
עֲשִׁירֶיהָ מָלְאוּ חָמָס וְיֹשְׁבֶיהָ דִּבְּרוּ־

קֳדָמוֹהִי בַּעֲלָוָן בְּעֶגְלִין בְּנֵי שְׁנָא׃ ז הֲיִתְרְעֵי יְיָ בְּאַלְפֵי דִכְרִין בְּרִבְבַת נַחֲלִין דִּמְשַׁח הַאֶתֵּן בּוּכְרִי חֲלַף חוֹבֵי חֲבוּב מְעַי חֲלַף חֲטָאֵי נַפְשִׁי׃ ח הַחְוֵה לָךְ אֱנָשָׁא מַה טָּב וּמָה יְיָ תָּבַע מִנָּךְ אֱלָהֵין לְמֶעְבַּד דִּין דִּקְשׁוֹט וּלְמִרְחַם גְּמִילוּת חִסְדָּא וְהֱוֵי צְנִיעַ לְהַלָּכָא בִּדְחַלְתָּא דֶאֱלָהָךְ׃ ט קַל נְבִיָּא דַיְיָ עַל קַרְתָּא מַכְלָן וּמַלְפַיָּא דָחֲלִין לִשְׁמָא שְׁמַע מַלְכָּא וְשִׁלְטוֹנָא וּשְׁאַר עַמָּא דְאַרְעָא׃ י עוֹד הָאִית בֵּית רַשִּׁיעָא אוֹצְרִין דִּרְשַׁע וּמְכִילָן דִּשְׁקַר מַיְתִין לְוַט׃ יא הֲיִזְכּוֹן בְּמָזְנָוָן דִּרְשַׁע וּבְכִיס דְּבֵיהּ מַתְקְלִין רַבְרְבִין וּזְעֵירִין׃ יב דְעַתִּירָאָה מְלָן אוֹצְרֵיהוֹן חֲטוֹף וְיָתְבָהָא

ג' מ"ג. ג' / ג' / ג'. ג' מ"ג / ג' / ג'. ד' מ"ג / ב'. ג' / ג'. ג' וחסר וכ' פתח / י"ז / ג'. י"ז / ד'

ויאמר דויד אל הגבעונים: רשע י"ז פתחין וסי' מרשעים יצא רשע, ולהכות באגרוף רשע, פתח חרצובות רשע, החמס קם למטה רשע, חרשתם רשע עולתה, האזכה במאזני רשע, עוד האש בית רשע תניינא דפסוק, כי לא אל חפץ רשע, אהבת צדק ותשנא רשע, ותועבות שפתי רשע, לא יועילו אוצרות רשע, תועבות מלכים עשות רשע, וללכת עם אנשי רשע, מדור באהלי רשע, כי לחמו לחם רשע, ולדעת רשע כסל, ולא ימלט רשע את בעליו: ויושביה ו' וסי' כמו כן ימותון, העיר ההללה, היו לי כלם כסדום אשר עשיריה, היושב על חוג הארץ, וישתמר חקות עמרי:

תולדות אהרן מה טוב. סוכה מט מכות כד: עשות משפט. עקרים מ"ג פ"ל: והצנע לכת. עקידה שער מג:

רשי

ושמן. למנחות: האתן בכורי. קרבן לפשעי: (ח) הגיד. הקב"ה לך אדם לך לעשות: והצנע לכת. ת"י הוי צנוע למיהך בדחלא דאלהך. הצנע לכת לא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם את חבירו ובא לפייסו ואומר לו איני מתרצה לך עד שיבא פלוני שבזיתני לפייסם אבל אין חסן אלא שישוב ...ינו לבין עצמו: (ט) קול ...ר יקרא. קול נביא קרבא מכריזין להם: ותושיה יראה שמך. קורא להם הנביא אשר את שמך אשר נותן לב ולראות דרכיך ותושיה ...ל מקרא שלמעלה הימנו: מטה ומי יעדה. הטו שמעו מטה הפורענות ...רדה אתכם שהנביאים ...נכם ושמעו מי הוא ...ד אותו הפורענות אם ...ידו לקיים מה שגוזר ...א כן תירגם: (ותושיה ...שמך. מכאן שכל מי בכל יום מקרא המתחיל כמו שמתחיל ומסיים ...ורה מגילו מגיהנם): האש בית רשע אוצרות ...ת האש נקודה פתח ...א תמוה וכן פירושו עוד ...ימים הוא. האש כמו ...ד"ה א ב) מאיכו אישי במקום ישי אף כאן ...קום יש וכן (בשמואל ...ס אש להמין ולהשמאיל להאמין ולהשמאיל. ...האית שיעלה בלבבכם ...ת בית רשע לאורך ימי' רשע: ואיפת רזון מדה קטנה שעשיריכם ...נה בעניים ומביאין אותן

אבן עזרא

אל אלהי שעשה עם אבותי זה החסד וזהו הטעם במה אקדם ואלת אכף משפלי הכסל כדרך אשתחוה כמנהג המביא מנחה לאדוניו: (ז) הירצה. אם אוכל להקריב לו פרים רבים כי רצונו באלפים רבים ושמן לקרבן רבבות נחלים או אם ארצה אתן לו בכורי בעבור פשעי שיסלח לי והטעם שאקריבנו לפניו שאין לי במה אתרצה כי אם בבהמות או בבני פרי בטני הטעם כפול ובי"ת ברבבות ישרת בעבור שנים אחריו וככה הוא האתן בכורי בפשעי פרי בטני בעבור חטאת נפשי כמו ויעבד ישראל באשה: (ח) הגיד. זאת היא תשובת הנביא ככה הגיד לך אתה האדם האומר במה אקדם ה' מה טוב בעיניו שתעשה והוא איננו מבקש אילים ולא בכך רק עשית משפט שלא תעשה עול בעמיתך ולא תונו בדיבור או כזה רק תעשה חסד עמו בכל יכולתך והצנע לכתך עם השם לבדו שתלך בדרכיו בתם לבב הסך קשי עורף: (ט) קול. בעבור שהזכיר שתעשה משפט החל להוכיח ישראל על שאינם עושים משפט במשקל במדה וטע' לעיר שומרון או לירושלם: ותושיה. חסר איש כמו ואני תפלה ויראה בלב זה השם הקורא וכן הוא ואיש תושיה יראה וידע השם הנזכר ויפת אמר כי ה"א תחת יו"ד והטעם כי תושיה ילמדו יראי השם וזהו הכל: שמעו מטה. שיביא השם לייסר את המעוותים ודעו מי יעדה ולא יאחר ומטה לשון נקבה גם זכר ושמות רבות ככה: (י) עוד האש. הנכבד בעיר עודהו מחזיק ברשותו אח' ששמע קול הקריאה יש בביתו כבית רשע איפת אוצרות רשע ממון שקבץ ברשע ובאיפת רזון חסרה שהיא זעומה לשם ולא יאמר בלבו איננו ירא מלפני השם שיאמר בלבו האזכ' במאזני רשע: (יב) אשר עשיריה. עיר הנזכרת לעיר וקרא

רדק

אחד מהם באיזו מנחה אקדם את ה' שירצה בה ובמה אכף לו: האקדמנו בעולות פי' ויהיו העולות עגלים בני שנה טובים ונבחרים: אכף. שרשו כפוף והוא מבנין נפעל: ... זכר הנבחרים במין הבשר לאכול ואמר עוד שמא ירצה ברוב המנחה והוא מה שאמר באלפי אילים ברבבות נחלי שמן וזה על דרך הפלגה כמו נהרי נחלי דבש וחמאה: האתן ... או שמא לא ירצה במנחות ובהמות אלא במי שתביע עלי מבני והוא בכורי שאתננו לו למנחה בעבור פשעי שיכפרנו לי בהעלותי אותו לפניו וכפל הענין במלות שונות ואמר חטאת נפשי כלומר אם אתן פרי בטני בעבור חטאת נפשי. ותרגם יונתן פרי בטני חביב מעי כלומר האהוב והחביב שבבני: (ח) הגיד לך אדם מה טוב. זהו מענה על השאלה חפצי בעולות כי אם בעשות הטוב כמו שאמר שמואל הנביא' הנה שמוע מזבח טוב: עשות משפט. יכלול כל המצות שבין אדם לחבירו כמו נזקי ממון ודברים אחרים גם העריות אמר את משפטי תעשו וכתיב אחריו ערות אביך וערות אמך וגו': ואהבת חסד. הוא גמילות חסדים ויעשה יותר מן הראוי לו: והצנע לכת עם אלהיך. הוא יחוד האל יתברך ואהבתו ובכל נפשו ואמר והצנע כי הדבר הזה מסור ללב והוא דבר צניעות וי"ת והוי צנוע להלכא בדחלתא דה' ורז"ל פי' כי עשות משפט אלו הדינים אהבת חסד זו גמילות חסדים והצנע לכת עם אלהיך זה הוצאת המת והכנסת כלה הרי דברים ק"ו ומה דברים שאין דרכן לעשותם בצנעה אמרה תורה והצנע לכת דברים שדרכן לעשותם בצנעה על אחת כמה וכמה: (ט) קול ה'. קול ה' הוא דבר הנביא כי בשם ה' הוא מתנבא: לעיר. כמשמעו כלומר לבני העיר קורא להם לשוב בתשובה והעיר הוא ירושלם או שומרון, וי"מ לעיר כמו להעיר כלומר להעיר מוכה: ותושיה יראה שמך. ואיש תושיה וכן ואני תפלה ואני איש תפלה אמר הנביא כאלו קורא דבריך בתוך העיר מי שהוא איש חכמה ביניהם הוא לבדו יראה בתוך לבבו את ...ד וכי ראוי להכנע מפניו כשהנביא מזכיר שמו ומזכיר את דברו ושאר האנשים לא יחושו והוא איש תושיה אומר להם: שמעו מטה. כלומר מטה הפורענות ואמר שמעו כמה קשה ומי יעדה. ושמעו מי יעד זאת הגזרה להביאה כי מי שיעדה יוכל להביאה כמו שיעדה כי היכולת בידו וה"א יעדה כנוי לגזרה שהיא כמשל מטה שהיא מטה כמו המטה המכה ... לחכמה ופרשו יש מענין יש כי אין בעולם השפל דבר עומד אלא היא לפי' נקראת תושיה שעומדת בישותה לעולם יעדה הזמינה לבא כמו ואם לבנו ייעדנה מן המועד אשר יעדו: ... האש. חסר יו"ד. ופירושו כמו היש עוד כמו שת"י האית בבית רשיעא וה"א האש פתוחה כי היא לשאלה כמו האיש אשר כמוני יברח וכן אמרה המסרה ב' פתחין חד הסר וחד ... ות המתרגם פירוש כן ראו היש עוד בית רשע ופי' עוד עדיין אחר שקרא קול ה' כלומר ראו כי לא פנו אל קול ה' הקורא וראו כי עדיין תמצאו בבית רשע אוצרות רשע חסר בי"ת השמו"ש כמו בבית וכן הנמצא בית ה' והדומים להם ויש לפרש האיש כמשמעו כלומר ראו אם יש בבית רשע אוצרות רשע כי לא שב מרשעו מפני קול ה' הקורא: ... ן זעומה. איפת רזון תמצאו בבית הרשע שהיא זעומת האל יתברך כמו שאמר זעום להקטין איפה ולהגדיל שקל: איפת רזון. זו היא איפה קטנה שהיא רזה וחסרה: רזון. שם ... תרון. וי"ת ומכילן דשקר מייתין לווט: (יא) האזכה. כלומר כל אחד ואחד היה לו להשיב אל לבו ואמר האזכה במאזני רשע ובכיס אבני מרמה: אבני מרמה. הם משקלות ... כמו שאמר בתורה לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה כשיקח דבר ישקול בגדולה וכשימכור דבר ימכור בקטנה: (יב) אשר עשיריה. עשירי העיר שזכר שומרון או ירושלם: מלאו

מצודת דוד

...גם: ומה ענה וגו'. ומה השיב לו בלעם מה אזעום לא זעם ה' (במדבר ...): השטים. ר"ל זכרו הטובה שעשה לכם מן השטים עד שהביא אתכם לגלגל ... לה עבר הירדן המערבי וכאומר עם כי עבדתם בשטים לבעל פעור מ"מ לא ... מכם עד שהביא אתכם אל הארץ: למען דעת. כל הטובה הזאת עשה ... למען תדעו לדקות ה' שעושה לפנים משורת הדין: (ו) במה אקדם ה'. הוא ... הנביא בשם ישראל לומר הנה באמת הרבה טובה עשית עמדי ובמה אתרצה ...י ה' ובמה אהיה כפוף ומוכנע לאלהי מרום ר"ל מהו התמורה שאביא לו: ... וכי אבוא לפניו בעולות מן העגלים בני שנתם שהם היותר טובים ונבחרים וכאלו יאמרו וכי צריך הוא לתקרובות וכי תועלת יש לו בהם: (ז) הירצה. וכי ירצה ... באלפי אילים לקרבנות וברבבות נחלי שמן לנסך על המנחות: האתן. וכי אתן לו בכורי לקרבן על כי מחל פשעי וכי אתן פרי בטני מיתר בני על כי כפר חטאת ... ולו ישאלו אם כן מהו הגמול שאעשה לו: (ח) הגיד לך אדם. כאלו הנביא משיב אתה בן אדם הנה מאז הגיד לך ה' מה טוב בעיניו ומהו הדבר אשר הוא דורש ... ך: כי אם. ר"ל אין שום דבר כ"א לעשות משפט ולאהוב את הצדק וללכת עם אלהיך בדרכי מצותיו בהצנע לא בפרסום רב ולהתייהר: (ט) קול ה' לעיר יקרא. ... קול ה' קורא להעיר המיוחדת היא ירושלים אליה יקרא לעורר אנשים לתשובה: ותושיה יראה שמך. ר"ל הקול ההיא בא ע"י איש תושיה הרואה את

מצודת ציון

מגן (ישעיה נ"ז): אכף. מלשון כפיפה והכנעה: (ז) הירצה. מלשון רצוי: ברבבות. רבבה הוא עשרת אלפים: פרי בטני. הם הבנים: (ח) והצנע. מלשון צניעות והסתר: (ט) ותושיה. ר"ל ואיש תושיה כמו ואני תפלה (תהלים ק"ט) והראוי איש תפלה ותושיה הוא ענין חכמת התורה והוא מלשון יש כי ישנה לעולם ולא תשוב לאין כיתר הדברים וכן יצפון לישרים תושיה (משלי ב): יראה. מלשון ראיה: יעדה. ענין הזמנה וקביעות כמו שם יעדה (ירמיה מ"ז): (י) האש. הוא כמו היש וכן אם אש להאמין (ש"ב י"ד): בית רשע. כמו בבית: ואיפת. שם מדה: רזון. מלשון רזות וכחשות ואמר בדרך משל על החסרון: זעומה. מלשון זעם וכעס: (יא) האזכה. מל'

אבן עזרא

וקרא וגם הטעם מדבר אל האיש הנזכר עוד האיש לכל אח' מעשירי העיר אם אתה עשית חמס והחלית לכה עשוקים גם אני החליתיך עת הכותיך והשממתיך : (יד) אתה . וישחך. שם דבר כמו וישטך תחן לנו והטעם הסך גאותך : ותסג . אשתך והסמ"ך כשי"ן תשיג אל הריון ולא תלד את כל זה בעבור החמס שעשיתם איש לרעהו העשיר לעני : (טז) וישתמר . כל אחת מחוקות עמרי : וכל מעש' בית אחאב. הם המשתמרי' וחוקותי לא ישתמרו וטעם וחרפת עמי מה שהיית' מחרפי' עובדי השם תשאו הגמול או הטעם חרפת עמי תשאו עליכם כדרך וחרפה לא נשא על קרובו: (א) אללי . דבר הנביא על לשון המשכיל בית השוא והוא עמי הנזכר : כאספי קיץ . כמו קדשי מה שיאספו הדלי' מהפרי הנמשך וזה דרך משל כאין צדיק: (ב) אבד . חרס . כמו רשת משעה

תולדות אהרן אותה נפשי . סוטה מז :

תרגום

ממללין שקר ולישנהון גכלין בפומהון : יג ואף אנא איתיתי עלך מרע ומחא אצדינך על דחטתא : יד את תיכול ולא תסבע ויהי לך למרע במעך ותדביק ולא תשיזיב ודי תשיזיב לחרבא אמסר : טו את תזרע ולא תחצוד את תבדר זיתין ולא תשוף משח ותעצר ענבין ולא תשתי חמר : טז ועל די נטרתון גזירת בית עמרי ועבדתון עובדי בית אחאב והלכתון בנימוסיהון בדיל למסר יתך לצדו ויתבאה לאשתממו וחסידי עמי תקבלון : א אמר נביא וי לי ארי הויתי כמיכנש טביא בעדן דאבדו חסידיא מן ארעא הא כסופי קיטא כעוללן בתר קטוף לית גבר דביה עובדין טבין לטביא חמדת נפשי : ב אבדו חסידיא מן ארעא ודקשיט באנשא

מקרא

שֶׁקֶר וּלְשׁוֹנָם רְמִיָּה בְּפִיהֶם׃ יג וְגַם־אֲנִי הֶחֱלֵיתִי הַכּוֹתֶךָ הַשְׁמֵם עַל־חַטֹּאתֶךָ׃ יד אַתָּה תֹאכַל וְלֹא תִשְׂבָּע וְיֶשְׁחֲךָ בְּקִרְבֶּךָ וְתַסֵּג וְלֹא תַפְלִיט וַאֲשֶׁר תְּפַלֵּט לַחֶרֶב אֶתֵּן׃ טו אַתָּה תִזְרַע וְלֹא תִקְצוֹר אַתָּה תִדְרֹךְ־זַיִת וְלֹא־תָסוּךְ שֶׁמֶן וְתִירוֹשׁ וְלֹא תִשְׁתֶּה־יָּיִן׃ טז וְיִשְׁתַּמֵּר חֻקּוֹת עָמְרִי וְכֹל מַעֲשֵׂה בֵית־אַחְאָב וַתֵּלְכוּ בְּמֹעֲצוֹתָם לְמַעַן תִּתִּי אֹתְךָ לְשַׁמָּה וְיֹשְׁבֶיהָ לִשְׁרֵקָה וְחֶרְפַּת עַמִּי תִּשָּׂאוּ׃

ז א אַלְלַי לִי כִּי הָיִיתִי כְּאָסְפֵּי־קַיִץ כְּעֹלְלֹת בָּצִיר אֵין־אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל בִּכּוּרָה אִוְּתָה נַפְשִׁי׃ ב אָבַד חָסִיד מִן־הָאָרֶץ וְיָשָׁר בָּאָדָם אָיִן

רשי

אותן לידי רזון והוא זעומה באפו של הקב"ה : (יג) החליתי הכותך . מכותיך הזקות וחולות ואנוש' : השמם . להשמימך על חטאתך : (יד) וישחך בקרבך . המאכל שתאכל אכניס בו מארה בתוך ויגרום לך חולי שתהא חולה והולך שחוח וכן מדרש אותו בספרי בתוך המעים ת"ל וישחך בפרשת והיה עקב תמיד עיני ה' אלהיך יונתן תירגם כן ויהי מחא במעיך : ותסג . אויביך המוליכים בנידך בשבי ולא תפלטם ואם סופם לחרב ומשמו מנחם שמעתי ותסג תשמיש ולא תפליט לא כח לפלוט שכבת זרע תפלטם סופה לחרב או וי"ת ל' הראשון : (טז) חוקות עמרי . וידעת תשמעו אלי כי יש ידיכם וביניכם כל חור ואחאב : וחרפת עמי אתם תקבלון עון שהעכו"ם מחרפין עמי שהעידה בהם תור (דברים כח) לא יהיה ואיסה. והם אינם ש (א) אללי לי . הנביא עצמו אוי לי שהועמדו בעת הזאת שאין בה"א בדור : כאספי קיץ חטף קמץ שאינו ל' יושב אומר אלא ל כמו (ישעיה לג) אוס כאסיפת קיץ והם סו שהן רעות וכן תרג כסופי קיטא : כעולל ת"י כעוללן בתר ק אשכול לאכול . בתר : (ב) וישר באדם אין . בהנ

גבר דביה עובדין טבין : בכורה . תאינה טובה המתבשלת בעתה כתרגומו לטביא חמדת נפשי : (ב) וישר באדם אין .

רדק

מלאו חמס . מלאו בתיהם חמס : ויושביה . אף שאינם עשירים דברו שקר שאין להם תבואה לקנות ממון רב להנאה מועטת ידברו שקר : ולשונם רמיה בפיהם . ולשונם בפיהם היא רמיה והוא תואר בפלס שהיה עניים : (יג) וגם אני . כמו שאתם החלית הענייים והעשוקים במרמותיך כן אני החליתי אותך בהכות אותך מכה קשה : השמם על חטאתיך . השמותיך על חטאתיך או פי' ענין תמיה כלומר אתמיה בני אדם ברוב הכותי אותך על חטאתיך השמם מקור וי"ת ואף אנא אייתי עלך מרע וממחא אצדינך על דחטית : (יד) אתה תאכל. מאכליך יהיה למארה שלא תשבע ממנו: וישחך בקרבך . הכנעתך תהיה בקרבך כלומר בארצך קודם שתגלה : וישחך . שם שרשו ישח בפלס וישטך תחן לנו וי"ת ויהא עלך מרע במעך : ותסג ולא תפליט . תשיג האשה ל תפליט הולד אלא ימות במעים : ואשר תפלט לחרב אתן . ואשר תלד לא ישמחו בו כי יפול בחרב האויב ותסג בסמ"ך כמו בשי"ן וכן ארור משיג גבול רעהו : (טו) אתה . מ תדרוך . בחולם לקריאת בן אשר ובחטף קמץ לקריאת בן נפתלי : ותירוש . על שם סופו כמו ומתני קמת כי לא ידרוך האדם התירוש אלא הענבים : (טז) וישתמר . אעפ"י כן לא הרע שאני מביא עליכם ועדיין חק עמרי משתמר בהם עזבו חקותי ואמר וישתמר לשון יחיד ואמר חקות לשון רבים רוצה לומר כל חק וחק : וחרפת עמי תשאו . מה שהייתם עמי הסם העשוקים תקבלו עונש אותם החרפה שיחרפו אתכם הגוים : (א) אללי לי . מלעיל הטעם באל"ף הם רשעתי אללי לי מלרע הטעם בלמ"ד ועניינו כמו אוי ורבי אחי רבי משה יללה האל"ף מקום יו"ד כמו ישי ואשי אמר הנביא אוי לי ברעות ישראל כי הם לא שמעו בתוכחתי והאל נפרע מהם ואוי לי מרעתם ואוי לי מרעתם : כי הייתי כאספי קיץ . נשארתי בו הנשאר אחר שלקטו ואספו פירות הקיץ או כעוללות שנשארו בגפן אחר שהיה הבציר : אין אשכול לאכול . איני מוצא בגפן אשכול אחד לאכול כי כבר נבצר כלומר אין חסיד ויש מעשיו : בכורה אותה נפשי . כלומר אם תמו החסידים והישרים אותה נפשי שיעמוד עמהם אחד מבני הדור שילמד דרכי החסידים והישרים והוא הבכורה במשל : כאספי . שם רבים האסי'

מצודת ציון

מלשון זכות : במאזני . כף המאזנים : ובכיס . אמתחת ושק ישימו בו אבני המשקל:(יג) החליתי . מלשון חולי : הכותך . מלשון הכאה : השמם . מלשון שממון : (יד) וישחך . ענין השפלות והכנעה כמו וישח אדם (ישעיה ב') : ותסג . ענין השגה וקרוב וכן לא יסג כלימות (לעיל ב') : תפליט . ענין הצלה כמו רבי פלט (תהלים נ"ב) : (טו) תדרוך . הדרך לדרוך ברגל על הזיתים להוציא השמן : תסוך . ענין משיחה : ותירוש . ענבי היין : (טז) במועצותם . מלשון עצה : לשמה . ענין תמהון : לשרקה . הוא קול הבאה בקבוץ השפתים והדרך לעשותה כשרואים דבר חשוב שנחרב וכן לשמה ולשרקה (ירמיה יט) : תשאו. מלשון משא וסבל : (א) אללי . מלשון יללה וכן אם רשעתי אללי לי (איוב י) : קיץ . ר"ל פירות הקיץ : כעוללות . הם הענבים הגרועים הנלקטים בסוף : בציר . כן יקרא תלישת הענבים כמו כי תבצור כרמך (דברים כ"ד) : אשכול . כן יקרא הענף שהענבים תלוים בו כמו ואשכול ענבים (במדבר י"ג) : בכורה . כן יקרא פרי שנגמר בשולו כמו כבכורה בתאנה בראשיתה (הושע ט) : אותה . מלשון תאוה וחשק : (ב) יארבו . מל'

מצודת דוד

את שמך ומתבונן בך הוא הנביא המתבונן בשם ה' : שמעו מטה . וכה יאמ המטה המוכן להכות ר"ל הבינו גודל הפורעניות המוכן עליכם ומי הוא אתה בלא ה' שהיכולת בידו וכאומר בכה הנבי' הוא הקור' הנאמן במאמרו ו הממועד בית גדול' וחזקה והמייעד הוא בעל היכולת והיה א"כ מהראו יחרדו וישובו אל ה' : (י) עוד האש . ר"ל עכ"ז ראו עוד האם יש בבית רש הרשע שאסף בגזל ועושק או אם החזיר לבעליו וכאומר הלא עם כל זה לא החזיר העושק : ואיפת רזון זעומה . ר"ל ראו אם עדיין בביתו איפה החו לסוגות בה הבריות המעולות זעם באפו של הקב"ה : (יא) האזכה . ר"ל ראוי להם לומר הנה כואיל וכן הוא שעדיין לא שבנו וכי אמצא זכות במאז אשר עמדי ובכים אבני המרמה ר"ל איך אוכל להצדק במשפט אם עד

שמור אלהינו : (יב) עשיריה . עשירי העיר הזאת : ולשונם רמיה בפיהם . לשונם תדבר רמיה בפיהם כי הלשון היא המדברת בתוך הפה : (יג) וגם אני . ר"ל עמו לכן גם אני מוכן להפליא אותך: הכותך. במה שאכה אותך מכה חזקה ולהשמים אותך בעבור חטאותיך : (יד) ולא תשבע. כי תהיה המארה במעים : וישחך ותשאר א"כ הכנעתך בקרבך כי כשהאדם שבע רם לבבו אבל כשהוא רעב הוא שפל ומוכנע : ותסג . אף אם תשיג את האויב המוליכים את בניך בשבי על"ו להציל אותם מידו ומה אשר תציל מידו אתן לחרב כי יגבר יד האויב להכותם נפש אף אם לא יגבר ידו לקחתם בשבי : (טו) ולא תקצור . כי האויב יקצרוהו לעצו תסוך שמן . לא תסוך עם השמן כי העכו"ם יקחם : ותירוש . תדרך את ענבי היין : (טז) וישתמר . ר"ל עם כל הייעודים הרעים ההם ידעתי שלא תשמעו לי ו על ידכם חקות עמרי וכל מעשה בית אחאב בנו שהיו מלכי ישראל והרשיעו לעשות בעבודת הפסילים והנה אתם לומדים מהם ושומרים את החקים והמעשי במועצותם . של עמרי ואחאב בנו : למען תתי . ר"ל תהיה זה סבה שאתן אותך ירושלים לשמה הכל יתמהו על חרבנך ויושבי העיר יהיו לשרקה כי הסבו על גודל האבדון : וחרפת עמי תשאו . גם אתם תשאו החרפה שסבלו עמי הם בני עשרת השבטים להיות גולים כמותם הואיל ואחזתם בדרכיהם : ז (א) אללי לי מקונן ואומר אללי לי כי הייתי אני כבזמן אסיפת פירות הקיץ כאלו כבר נאספו כולם ולא נמצא עוד בשדה ר"ל הועמדתי לנביא בזמן שנאספו הצדיקי כעוללות בציר . כאלו כבר נאספו אף העוללות של הבציר הנלקט באחרונה ר"ל אף הבינונים נאספו : אין אשכול לאכול . אין אני מוצא אשכול של ענבים לאכול אני מוצא איש צדיק בדור : בכורה . נפשי מתאוה תאנה בכורה שנתבשלה בעתה הטובה למאכל וכאומר הנה נפשי אותה ואין לה והוא כפל ענין במ"ש : (ב) אבד עתה ישרש המשל ויאמר הנה אבד חסיד מן הארץ ואין איש ישר בין בני אדם ; לדמים יארובו. מארבים לשפוך דם : יצודו חרם . יצוד אותו ברשתו : על

כֻּלָּם לְדָמִים יֶאֱרֹבוּ אִישׁ אֶת־אָחִיהוּ
יָצוּדוּ חֵרֶם׃ ג עַל־הָרַע כַּפַּיִם לְהֵיטִיב
הַשַּׂר שֹׁאֵל וְהַשֹּׁפֵט בַּשִּׁלּוּם וְהַגָּדוֹל
דֹּבֵר הַוַּת נַפְשׁוֹ הוּא וַיְעַבְּתוּהָ׃
ד טוֹבָם כְּחֵדֶק יָשָׁר מִמְּסוּכָה יוֹם
מְצַפֶּיךָ פְּקֻדָּתְךָ בָאָה עַתָּה תִהְיֶה
מְבוּכָתָם׃ ה אַל־תַּאֲמִינוּ בְרֵעַ אַל־
תִּבְטְחוּ בְּאַלּוּף מִשֹּׁכֶבֶת חֵיקֶךָ
שְׁמֹר פִּתְחֵי־פִיךָ׃ ו כִּי־בֵן מְנַבֵּל אָב
בַּת קָמָה בְאִמָּהּ כַּלָּה בַּחֲמֹתָהּ
אֹיְבֵי אִישׁ אַנְשֵׁי בֵיתוֹ׃ ז וַאֲנִי בַּיהוָה
אֲצַפֶּה אוֹחִילָה לֵאלֹהֵי יִשְׁעִי יִשְׁמָעֵנִי
אֱלֹהָי׃ ח אַל־תִּשְׂמְחִי אֹיַבְתִּי לִי
כִּי נָפַלְתִּי קָמְתִּי כִּי־אֵשֵׁב בַּחֹשֶׁךְ
יְהוָה אוֹר לִי׃ ט זַעַף יְהוָה אֶשָּׂא
כִּי חָטָאתִי לוֹ עַד אֲשֶׁר יָרִיב רִיבִי

(מסורה: ד׳ · ב׳ ס״פ · ב׳ פסק · ד׳. ל׳. ל׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳. ל׳ · ל׳ וחד כאלוף · ל׳ וחסר · ג׳ ומשניין · ב׳ וחסר ומלעיל · וכענין)

תרגום

ית כולהון למשפך דם זכאי כמנין גבר ית אחוהי מסרין לגמירא׃ ג מבאשין בידיהון ולא מוטיבין שלטונא שאיל ודינא אמר עביד לי דאשלם לך ורבא ממליל תחמודי נפשיה ודי עליהון על דקלקלותא׃ ד טבא דבהון קשי למפק מן ידיה כד מן חדקא ודקשיט בהון מסוגת סיג ביש יום סבורך לטב עדן סעורת בישתך מטת כען יהי ערבו להון׃ ה לא תהימנון ברחים ולא תתרחצון בקריב מאתת קימך טר מלי פומך׃ ו ארי ברא מנבל אבא ברתא מנציא עם אמה כלתא מקילא בחמתה סנאוהי דגברא אנשי ביתיה׃ ז ואנא במימרא דיי אבוע אדוץ לאלהא עביד פורקני יקביל צלותי אלהי׃ ח לא תחדון בעיל דבבותי לי דנפלית אקום ארי יתיבית כדבקבלא יי ינהר עלי׃ ט אמרית ירושלם לוט מן קדם יי קבלית ארי חבית קדמוהי עד דידין דיני ויתפרע עולבני

רשי

ם אין: יצודו חרם. יצודו בחרמים ובמצודתם: (ג) על הרע [כפים לה]טיב. על שכר הרעת כפיהם אתם מקוים שייטיב להם: השר שואל. [השר שואל] והשופט. הדן את הדין גם הוא בשילום אומר לשופט חבירו כשהוא [...]יב בדין שלם לי גמולי בזה ואני אזכה אותך בדין אחר: והגדול דובר [הות נפ]שו. המלך או הנשיא [...]ין רצון נפשו הות נפשו [...]ה לרצונו ולנפשו כמו [...]) אין נפשי אל העם [...] ת"י תחמודי נפשיה: [...]. עשאוה קליעה של [...]ן שלשתן כעבותות [...]עבה שהעבות משולשת [...]כ מצאתי בתרגו' ירושלמי [...] כקליעה דחוכין: [...] כחדק. טבא דאית [...]: למיפק מן ידיה כד [...] קשה לצאת מידו כמו [...] הנסבכין בצמר: ישר [...] ישר שבהם רע [...] קוצים ומסוכה כמו [...]) הסר משוכתו: יום [...] יום שאתה מצפה בו [...]בוא פקודתך: מבוכתם. [...]ון כמו (שמות יד) [...]ים הם: (ה) אל [...]רוע. כמשמעו ורבותינו [...]לפי מעלה אל תבטחו [...] הקב"ה אוהביכו והוא [...]לנו: משוכבת חיקך. [...]היא תמיד בך: פתחי [...]רי פיך פתיחות פיך: [...] בה' אצפה. הנביא [...]ן: (ח) אל תשמחי [...]. בבל ועיר החייבת [...]כל ופרס החייבת): יום

אבן עזרא

משטח חרמים: (ג) על. אמר רבי מרינוס ותהי להם הלנה לאבן תחת אבן והכה על הרע כפים תחת היטיב. מלת ויעבתוה מגזרת עבותים והטע' אם הגדול יחל לדבר הות מלבו הוא כמו הוות בקרבה יעבתיה השומעי' והטעם יוסיפו עליהם: (ד) טובם. תואר כמו מעל פני מתו שהוא סמוך והוא פועל עומד: ישר ממסוכה. קשה יותר ממשוכת חדק והסמ"ך כשי"ן וטעם יום מצפיך הנה בא היום שמצפיך קוראי' פקדתך באה עתה תהיה מהרה: מבוכתם. מבוכה שלהם והמ"ם שב אל השר והשופט והגדול: (ה) אל. יזכיר הנביא אנשי אותו הדור אמר יפת אל תבטחו בגדול ולפי דעתי כי לנשים ידבר אל תבטחו באלוף נעוריה כי יזכיר האלוף משוכבת חיקך: (ו) כי בן מנבל אב. פועל קודם כמו ורב יעבד צעיר: (ז) ואני. דברי הנביא על לשון המשכיל או על ישראל: (ח) אל. אם ישראל הלכו בגלות עוד יקומו מנפילתם. אך יש עליהם לסבול בעבור כי חטאו ויודו: (ט) זעף. יריב ריבי. מהגוים: יוציאני

מסורה

השר ד׳ פתחין וסימנהון השר שואל והשופט בשלום, וכנניה השר המשא, החמישי לחדש החמישי השר שמהות היזרח. יעמד מיכאל השר: אחילה ג׳ ומשניין באתיהון וסימן מעי מעי אחולה. לא כן אחילה לפניך. אוחילה לאלהי ישעי׳. קדמא אחולה כתיב תניינא אחילה כתיב תליתא אוחילה כתיב: משפטיו וי״ו בקריאה וסי׳ נמסר ביחזקאל סי׳ ט״ל:

תולדות אהרן על הרע. (תענית סה): טובם כחדק. עירובין קא: אל תאמינו. חגיגה טז: משוכבת חיקך. תענית יא חגיגה טז זוהר לך: מנבל אב. סוטה מט: אל תשמחי. זוהר פקודי: אור לי. (ברכות ב יומא מ):

רדק

(ג) אבד חסיד. חרם. רשת [...] חרמים הסים מצודים [...] אמר יצודו כל אחד אחיו [...] שצייד שצד העופות ברשת: [...] כפים להטיב. הרע מקור [...]אמר יתנו דעתם על הרע אשר בכפיהם להטיבו ולחזקו וזה דרך צחות לומר לשון על הפעול לענין אחד וכן כי ייטיב אל אבי את הרע עליך וכן ההיטב חרה לך זה הלשון לחזק הע[...] [...]זה יחזיקו הרע בכפיהם לקחת שוחד להטות דין: השר שואל. כי לא ישאל המלך שוחד בפיו כי יתבייש מזה אלא השר שואל בעבורו: והשופט בשלום. השופט ג"כ ידו עמהם ויש[...] וזהו שלום שהוא גמול כמו באו ימי השלום וכן במשקל אחר ורודף שלמונים והנה השופט מטה הדין כדי שיגמול לו המלך טובה בממון שלוקח בהטיית הדין והגדול גם כן [...] בתאר המלך והוא תחת השר גם הוא דובר עם בעל הדין לתת שוחד ויפסקו הדין כרצונו וזהו הות נפשו כלומר שברון נפשו ואבדה מן העולם כמו יעז בהונו והות רשעים ויו[...] [...]מודי נפשיה: ויעבתוה. חזקוה בין כולם חזקו הטייה בשוחד שלוקחים ויעבתוה ענין חוזק כמו החבל החזק שנקרא עבות ורז"ל פירשו כי כל עבות מג' חוטים וכן ועבות השנ[...] [...] רצועות והיא החזקה וכן פירשו רז"ל עבות ג' עלין בקו אחד וכן אמר ויעבתוה לפי שהם שלשה מחזיקי העולם והטיית הדין השר והשופט והגדול: (ד) טובם כחדק. הטוב שב[הם] [...] כחדק שהוא הקוץ שהוא מכאיב כל הנוגע בו ות"י טבא די בהון קשה למיפק מן ידיה כד מן חדקא: וישר ממסוכה. והישר שבהם הוא קשה יותר מן המסוכה שהוא גדר הכרמ[ים] [...] קוצים ות"י ודקשיט בהון מסוגת סייג ביש: ממסוכה. בסמ"ך כמו בשי"ן מן הלא אתה שכת בעדו הנני שך את דרכך בסירים: יום מצפיך. יום נביאי השקר שהם מצפיך ונביא[יך] [...]ימים אותך על שקר עתה תראה היום ההוא אם הוא טוב ואם רע: כי הנה פקדתך באה. כלומר פקודת עונך: עתה תהיה מבוכתם. מבוכת נביאי השקר ר"ל ערבובם מן נבוכ[ים] [...]: (ה) אל תאמינו ברע. בדור הזה אין אדם יכול להאמין ברעו: באלוף. בגדול ר"ל באחיו הגדול: משוכבת חיקך. גם מאשתך צריך אתה שתשמור פתחי פיך שאם תדבר רע [...]יה תגלהו: פתחי. רבים, מן פתח דבריך יאיר: (ו) כי בן מנבל אב. הבן היה לו לנשא האב ולכבדו ובדור הזה הוא משפילו ומבזהו וכן בת קמה באמה כלה בחמותה וגו' [...]פך ההכונה והמנהג: (ז) ואני בה' אצפה. דברי הנביא על לשון ישראל כמו שאמר אחריו אל תשמחי אויבתי לי ואחרי שאמר מיכה דברי הפורענות היה נבואתו בדברי נחמ[ות] [...] בה' אצפה, כלומר אף על פי שאני גולה מארצי על עונותי עוד אצפה בה' שיוציאני מן הגלות וכפל הענין במ"ש ואמר אוחילה לאלהי ישעי: ישמעני אלהי. שבטחתי בו שישמעני (ח) אל תשמחי אויבתי לי. אמר המיו"ד לכנוי אף על פי שהמלה מלעיל אמר אויבתי כנגד הרשעה שארך גלות ישראל ברשותה יותר מאלף שנה ותושבת כי אבדה תקות ישראל [...]ם לאידם ואמר כנגדה על תשמחי לי שאת אויבת לי ות"י לא תחדון בעלת דבבותי: כי נפלתי קמתי. אם נפלתי בגלות עוד אקום. ואמר קמתי עבר במקום עתיד כדרך הנבואות [...]אומר שאל יתברך שיהיה הוא קיים כאלו היה: כי אשב בחשך ה' אור לי. אם אשב בגלות בחשך כלומר בצרה גדולה שהיא נמשלת לחשך אני בוטח בה' שיהיה עדיין אור לי [...]חשך לאור: (ט) זעף ה' אשא. בגלותי אני נושא וסובל זעף ה' ומצדיק עלי את הדין: כי חטאתי לו. ואסבול עד אשר יריב ריבי עם הגוים שלחצוני: ועשה משפטי. שיקח נקמתי

מצודת דוד

[על ה]רע כפים להיטיב. ר"ל יתנו דעתם על הרע אשר בכפיהם להטיבו ולחזקו: [השר שו]אל. ר"ל בזה יחזקו את הרע כי השר שביניהם שואל השוחד בפה [...]ן ימה המשפט: והשופט בשלום. ר"ל אין כוונת השופט להוציא הדין [לאמתו] אבל כל כוונתו בעבור התשלום שכרו: והגדול. הוא אשר בידו לכוף על קיום [הדין]: דובר הות נפשו הוא. עוד הוא מבזה ומדבר שברון נפש אל מול זה שהשמו [...] לחייבו שלא כדין: ויעבתוה. השר והשופט והגדול שביניהם מחזיקים את [...]: (ד) טובם. הטוב שבהם הוא כקוץ מכאיב והישר שבהם הוא קשה [...]כה הוא גדר העשוי ע"פ רוב מן הקוצים: יום מצפיך. לכן יום שאתם מצפים [...] לבוא זכרון עונותיך בקבלת הגמול והנה עתה בזמן קרוב תהי' מבוכתם ובלבול דעתם לבל ידעו מה לעשות: (ה) אל תאמינו ברע. הנה בזמן הזה אל תאמינו [...]ו ואל תבטחו בהבטחת שר עם כי מעולם דרך השר הוא לקיים הבטחתו הנה עתה אל תבטחו בו: משוכבת חיקך. מאשתך השוכבת בחיקך שמור פתחי פיך לבל [...]גר. שראוי להסתיר כי גם היא תגלה מצפוניך: (ו) כי בן מנבל אב. הדור פרוץ כ"כ כי הבן מדבר נגד אביו דברי נבלה וגנות והבת קמה באמה לחרפה ולגדפה [...]ו כלה קמה בחמותה: אויבי איש אנשי ביתו. אף אנשי ביתו של אדם המה לו לאויבים: (ז) ואני בה' אצפה. ר"ל אבל עכ"ז אצפה בהבטחת ה'

מצודת ציון

מלשון אורב: יצודו. מלשון צייד: חרם. כמו בחרם והוא הרשת וכן משטח חרמים (יחזק' כו): (ג) להיטיב. ענין חוזק כמו ההיטב חרה לך (יונה ד'): הות. ענין שברון נפש וכן הות לאביו בן כסיל (משלי י"ט): ויעבתוה. ר"ל יחזקו כחבל עב: (ד) כחדק. הוא מין קוץ כמו כמשוכת חדק (שם ט"ו): ממסוכה. הוא הגדר ועם הוא בסמ"ך וכן ויסך אלוה בעדו (איוב ג'): מצפיך. ענין תוחלת ותקוה כמו אערך לך ואצפה (תהלים ה'): פקדתך. ענין זכרון: מבוכתם. ענין בלבול הדעת כמו נבוכים הם בארץ (שמות י"ד): (ה) באלוף. ענין שררה כמו אלופי אדום (שם ט"ו): פתחי פיך. על השפתים יאמר בדרך משל: (ו) מנבל. ענין גנות וכעור כמו כי נבל נבלה ידבר (ישעיה ל"ב): כלה. כן תקרא אשת הבן: בחמתה. כן תקרא אם הבעל: (ז) אצפה. ענין תקוה: אוחילה. מלשון תוחלת ותקוה כמו יחל ישראל (תהלים ק"ל): (ט) זעף. כעס וחימה: אשא. אסבול

אבן עזרא

ויוציאני לאור. הפך כי אשב בחשך וטעם אראה כאשר יאור לבי אז אבין כי צדיק השם על כל הבא עלי או אראה בצדקתו שיקח נקמתי מאויבתי: (י) ותרא. איו ה׳. איה הוא: תראינה. שתהיה מרמס: (יא) יום. כאשר יבא יום שהשם יבנה גדריך אז ירחק חק המס שהיית נותנת: (יב) יום. ועדיך יבא. אתה. כל גוי שוכן למני אשור ועד נהר פרת ורבי ישועה אמר ויום מים שמערב ארץ ישראל תחרב מפאת ים והר פלוני שהיה כולו ויפוב שב כמו הר ולפי דעתי כי מלת ועד נהר מושכת אחרת ועד ים מים והר ועד ההר והנה ים מים כמו הים הקדמוני והים האחרון וכן הר דרומי אל צפוני: (יג) והיתה. ביום ההוא: מפרי מעלליה׳. שהרעו לישרא׳: (יד) רעה. תפלת הנביא בהיות הארץ שממה שירעה עמו בשבטו וישכנהו לבדד כיער בתוך כרמל וירעו בשן מעבר לירדן מזרחה והשוב׳ אמר השם לנביא: (טו) כימי צאתך. והטעם כימי צאת אבותיך מארץ מצרים: אראנו נפלאות. הטעם עמי כאשר הזכיר עמך: (טז) יראו. דברי השם

רשי

(יא) יום לבנות גדריך. מוסב על האומרה אלי ועוד היא אומרת ל... לבנות גדריך שאת מצפה לו אותו היום ירחק חוקו זמנו יאריך ולא יבא... (יב) יום הוא ועדיך יבא. הנביא אומר אותו היום שאתם מלעיגי... לאמר בטל והלך לו יום הסוא שמור ונצור ולא בטל עדיך יבא כבל לכ... למני אשור. אשר ס... למרענו: ועדי מצור ... ועד ערי מצור ויונת... ודמן חורמיני רבתא: ... והיושבים על ים הארץ... הוא במערב: והר הה... ויושבי ההר ויונתן לא כת... יום לבנות גדריך. הנבי... לישראל שיש יום כמו... לבנות גדרות חרבו... ההוא ירחק ויבטל מע... גזירות הבבליים ופרס... הוא ועדיך יבא. בעידו... יתכנשון גלוותא דישו... אתור וגו׳: (יג) והית... ארץ הבבליים ופ... (יד) שוכני לבדד. ש... בטח בדד: יער בתוך... ת״י דהוי לדין בחורשא... בכרמלא אותן שהיו... כיערות ישכנו לבדד ב... שהוא מקום מיושב ו... שוכני לבדד ביערים... מאויר

תולדות אהרן ירעו ב... פמ: כ... זוכר לך...

יפקינני לנהור אחזי בזכותיה:
י וְתֶחֱזֵי בְּעֵיל דְבָבוּתִי
וְתַחְפִּינָהּ בַּהֲתָא דַהֲוַת אָמְרָה
לִי אָן דְאִתְפְּרִיקְתָא בְּמֵימְרָא
דַיְיָ אֱלָהָךְ עֵינַי יֶחֱזְיָן
בְּמַפַּלְתְּהוֹן כְּעַן תְּהֵי לְדָיִשׁ
כְּטִין שׁוּקִין: יא בְּעִדָּנָא הַהִיא
יִתְבַּנְיָן כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל
בְּעִדָּנָא הַהִיא יִתְבַּטְּלָן גְּזֵירַת
עַמְמַיָּא: יב בְּעִדָּנָא הַהִיא
יִתְכַּנְשׁוּן גַּלְוָתָא דְמִן אַתּוּר
וְקִרְוֵי תוּקְפָא וּדְמִן חוּרְמִינִי
רַבְּתָא וְקִרְוֵי צִיְרָא וְעַד פְּרָת
וְיַמָּא מַעַרְבָא וְטוּרֵי טוּרָא:
יג וּתְהֵי אַרְעָא לְצָדוּ עַל
יָתְבָהָא מִפְּרֵי עוֹבָדֵיהוֹן:
יד פַּרְנֵים עַמָּךְ בְּמֵימְרָךְ עַמָּא
דְאַחְסַנְתָּךְ בְּעָלְמָא דְהוּא
עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא יִשְׁרוֹן
בִּלְחוֹדֵיהוֹן דַהֲווֹ צָדְיָן כְּחוּרְשָׁא
יִתְיַתְּבוּן כְּכַרְמְלָא וְיִתְפַּרְנְסוּן
בְּאַרְעָא מַתְנַן וְגִלְעָד כְּיוֹמֵי עַלְמִין: טו כְּיוֹמֵי מִפַּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם אַחֲזִינּוּן
פְּרִישָׁן: טז יֶחֱזוּן עַמְמַיָּא וְיִבְהֲתוּן מִכָּל גְּבוּרְתְּהוֹן יְשַׁוּוֹן

וְעָשָׂה מִשְׁפָּטִי יוֹצִיאֵנִי לָאוֹר
אֶרְאֶה בְּצִדְקָתוֹ: י וְתֵרֶא אֹיַבְתִּי
וּתְכַסֶּהָ בוּשָׁה הָאֹמְרָה אֵלַי אַיּוֹ
יְהוָה אֱלֹהָיִךְ עֵינַי תִּרְאֶינָּה בָּהּ
עַתָּה תִּהְיֶה לְמִרְמָס כְּטִיט חוּצוֹת:
יא יוֹם לִבְנוֹת גְּדֵרָיִךְ יוֹם הַהוּא
יִרְחַק־חֹק: יב יוֹם הוּא וְעָדֶיךָ יָבוֹא
לְמִנִּי אַשּׁוּר וְעָרֵי מָצוֹר וּלְמִנִּי מָצוֹר
וְעַד־נָהָר וְיָם מִיָּם וְהַר הָהָר:
יג וְהָיְתָה הָאָרֶץ לִשְׁמָמָה עַל־
יֹשְׁבֶיהָ מִפְּרִי מַעַלְלֵיהֶם: יד רְעֵה
עַמְּךָ בְשִׁבְטֶךָ צֹאן נַחֲלָתֶךָ שֹׁכְנִי
לְבָדָד יַעַר בְּתוֹךְ כַּרְמֶל יִרְעוּ בָשָׁן
וְגִלְעָד כִּימֵי עוֹלָם: טו כִּימֵי צֵאתְךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת:
טז יִרְאוּ גוֹיִם וְיֵבֹשׁוּ מִכֹּל גְּבוּרָתָם

לאור ז׳ קמצין וסי׳ בלשון תרגום צוח סמיא וסבר למיפק בצפרא וקם בלילא · ופירש ויקרא אלהים לאור יום · והולכתי עורים בדרך לא ידעו · נקוה לאור והנה חשך · יוציאנו לאור אראה בצדקתו: בבקר בבקר משפטו יתן לאור · לאור יקום רוצח · מגלה עמוקות מני חשך: לבדד ג׳ בקריאה וסימ׳ הן עם לבדד ישכון ובגוים · שכני לבדד יער · לבדד לבטח תושיבני · אנ״ך:

רדק

נקמתי מהם: בצדקתו. שי... לדקה. ותרגום יונתן אמר... לווט מן קדם ה׳ קבילים: ... אויבתי. כמו שפיר׳ למי... תרגם יונתן: ותרא. מצרי...

פרעה תרא אשקלון: אויבתי. אלעיל בשני פשטין כמו הראשון אמר אויבתי שתראה שיוציאני האל יתברך לאור יהיה לה בשת ממה שהיתה אומרת לי בגלות איה ה׳ אלהיך: עיני תראינה... דגושה שלא כמנהג אלא אם כן תהיה נו״ן ה״א הפעולה אמר עיני תראה באויבתי כחפצי ורצוני כי עתה בבא לי הגואל תהיה למרמס כטיט חוצות וכן ובאויבי ראתה עיני: (יא)... גדריך. אמר כנגד האויבת יום שתשבת לבנות גדריך בבית ישראל כשתבוא עם גוג ומגוג בארץ ישראל יום ההוא ירחק חק היום ההוא יהיה לך לחפוף וירחיק חקך שיהיה לך באומה... והיית מושלת עליהם והמפרשים פירשו הפסוק כנגד ישראל וכן ת״י בעדנא ההיא יתבנין כנשתא דישראל וגו׳: (יב) יום הוא ועדיך יבא. אותו יום תשועת ישראל יום הוא לה׳... האויב להשחיתך: למני אשור: זכר אשור ועדי מצור. זכר אשור שגלו שם ישראל תחלה: למני. כמו למן כמו מני אפרים: ערי מצור. כמו ערי מבצר כלומר שלא ימלטו מפני חזקה וכן ות... לה והדומים לו רבים: ולמני מצור. ומן ערי המצור ועד הנהר זהו נהר פרת כי פרת הוא גבול א״י ומשם ואילך ארץ העמים: וים מים. ועד שזכר עומד במקום שנים ר״ל ועד ים שהוא מ... והר ההר. ועד הר ההר והוא הר ההר שמת שם אהרן והוא אחד מגבולי א״י כמו שאמר מהר ההר תתאו לבא חמת וזכרו בתורה בתולה והנה בפאת ואחד הוא ר״ל יתחיבו ארץ אוי... סביבות גבול ארץ ישראל שהיו להם שכנים רעים והרעו לישראל בכל כחם, ויש מפרשים ולמני מצור כמו מצרים וכן דלנו ותרבו יאורי מצור כל יאורי מצור כמו מצרים ויונתן תר... ההיא יתכנשון גלוותא דמן אתור וגו׳ תרגם ולמני הורמני וכן תרגם מני אשכנז מני טורי הורמני: (יג) והיתה הארץ. ארץ העמים: על יושביה כמו עם יושבים וכן ויבואו ה... הנשים והדומים להם: מפרי מעלליהם. שהרעו לישראל: (יד) רעה עמך בשבטך. אמר הנביא כנגד האל ית׳ שיוציא ישראל מהגלות וירעם בשבטו כמו שהרועה ירעה צאנו וינחם לאטו... שכני לבדד. כמו שוכן. וכן היושבי בשמים והדומים לו לבדד שיהיה לבדו בארצו ואין עם אחר אתו: יער בתוך כרמל. ישכנו ביער כמו בתוך הכרמל כי כרמל הוא מקום ישוב שדו... ואילנות ואמר כי אז ישכנו לבטח ביער שהוא מקום חיות ולא יפחדו מהם כמו שהאדם שוכן בתוך כרמל וכן אמר וישכנו ביערים: ירעו בשן וגלעד. שהוא מעבר לירדן והיא ארץ מ... וטוב ירעום כימי עולם: (טו) כימי צאתך. עונה האל יתברך לנביא אמור להם כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות וטעם צאתך שיצאו אבותיהם כאלו יצאו הם: (טז) יראו גו... שיאספו על ירושלם עם גוג ומגוג יראו הנפלאות ויבושו מכל גבורתם שבטחו על גבורתם לבא על ירושלם: ישימו יד על פה. שלא יהיה להם מענה: אזניהם תחרשנה. שיהיו מבוי... שישמעו

מצודת ציון

אשכול: (י) למרמס. ענין דריסת הרגל: חוצות. שווקים: (יא) גדריך. מלשון גדר וכותל: חק. ענין דבר קבוע: (יב) ועדיך. אליך כמו תגע עדיך (איוב ד׳): למני. כמו למן והיו״ד נוספת וכן מני אפרים (שופטים ה׳): מצור. ענין מבצר: (יג) על יושביה. עם יושבים: (יד) רעה. ענין הנהגה: שוכני. היו״ד יתירה: לבדד. יחידי כמו לבדד לבטח תושיבני (תהלים ד׳): כרמל. כן

מצודת דוד

ה׳ ואקוה לאלהי ישעי אשר ישמעני אלהי בקראי אליו מצרתי: (ח) אל... לכן אל תשמחי אויבתי עלי לחשוב שלא אוסיף לקום כי פעמים רבות נפל... קמתי וכן עתה בגלות הזה עם כי אשב בחושך ה׳ יאיר לי: (ט) זעף ה׳ אשא... אני סובל זעף ה׳ כי חטאתי לו וכן אסבול עד אשר ישלים לריב עמדי הר... לי בגמול החטא ויכלה לעשות בי משפט הראוי לי; ואח״ז יוציאני לאור ואראה... הצדקה הנעשה לי: (י) ותרא. וכאשר תראה אויבתי במרבית הצדקה הנעשה לי תהיה מכוסה בבושה אשר אמרה אלי בזמן הגלות איו ה׳ מדוע לא יגאל... תראינה בה וגו׳. מה שחפצה לראות מן הנקם כי אז תהיה למרמס הרגל כטיט המושלך בחוצות: (יא) יום לבנות. ר״ל יבוא יום לבנות גדרי חרבותיך ו... ירחק ממך חוק הבבליים אשר הטילו עליך מאז חוק המס והשעבוד: (יב) יום הוא. ר״ל אז יאיר לך הזמן כאור היום: ועדיך יבוא. כל השבו״ם יבואו אליך ירושל... הרים לשמשתך: למני אשור. מן אשור ואף מערי המבצר שבה כי לא יתחזקו במשגב המבצר: ולמני מצור. מן ערי המבצר ועד נהר הוא נהר פרת העומד... ומשם והלאה הוא ארץ העמים: וים. מלת ועד משמשת בשתים כאלו אמר ועד ים מים ר״ל מקצה המערב ועד ים המערבי שהוא גבול א״י: והר ההר. ר״ל מק... ועד הר ההר העומד בגבול א״י כמ״ש תתאו לכם הר ההר (במדבר לד): (יג) והיתה הארץ. ארץ הכשדים תהפך לשממה עם יושב בה מגמול מעשיהם מ... לישראל: (יד) רעה עמך. חזר הנביא להתפלל לה׳ ואמר אתה ה׳ רעה והנהג את עמך בשבטך ולפי שהמשילו לרועה אמר לשון הנופל ברועה שמנהיג את... השבט שבידו: צאן נחלתך. ישראל שהם צאן נחלתך שהנחלתו לך למה יהיה שוכן לבדד ר״ל בטח כי המתפחדים ישכנו יחד למען איש אחיו יעזורו ולא... בטח: יער בתוך כרמל. ר״ל ישכון בטח ביער שהוא מקום חיות רעות כמו בתוך הכרמל שהוא מקום מצוי שם מרבית אנשים ולא ילכו שם החיות ובמ... וישנו ביערים (יחזקאל לד): ירעו בשן וגלעד. יהיו רועים בבשן ובגלעד במרעה שמן כמו בימי עולם הוא ימי משה שנחלו אז הארץ ההיא ונתנה לנחל... ולגדי ולחצי שבט מנשה: (טו) כימי צאתך וגו׳. כאלו הקב״ה משיבו לאמר שמעתי את תפלתך וכן אעשה וכמו ימי צאתך מארץ מצרים כן אראנו נפלאות: ... גבורתם. שלא עמדה להם להתחזק על ישראל: ישימו יד וגו׳. ר״ל לא יוכלו לדבר מרוב תמהון: אזניהם תחרשנה. ר״ל לא יאבו לשמוע מרבית הגל... שה...

השדה כבתוך כרמל : (יז) כזוחלי ארץ . הם נחשים הזוחלי' על גחונם
ארץ : ירגזו ממסגרותיהם . יחרדו מרוב דוחק איסוריהם ומסגר
(כ) תתן אמת ליעקב . ת"י תתיהב קושטיה דיעקב לבנוהי כמה
ליה בבית אל טבות אברהם לזרעיה בתרוהי כמה דקיימתא ליה בין
תדכר לנא עקידת יצחק
בֿאמת אשר הבטחת
כאמת לנו דבריך אשר
ליעקב כי לא אעזבך
כט) : חסד לאברהם .
אשר לאברהם אשר
יו לשמור דרך ה' לעשו'
משפט ולכך לא נאמר
לא חסד האמת שהאמת
הבטחת יעקב היא
שלום גמול חסדו של
: אשר נשבעת.בעקידתו
בי נשבעתי נאם ה'
אשר עשית וגומר :
שא נינוה . ת"י מטל
כס דלווט לאשקא'
: ספר חזון נחום .
וד קמץ לפי שאינו דבוק
מה לחזון ישעיה שהוא
ף פתח וכן פי' ספר
בר נכתב עליה והוא
יונה בן אמיתי ועתה
נבא עלי' נחום האלקושי
זה היה אלקש היה שם
ת"י מלקדמין אתנבי
בר אמתי ותבת
וכדו דאוסיפת למיחטי
נבי עלה נחום דמבית
: (ב) אל קנוא ונוקם
זרעו של סנחריב נתנבא
ימי מנשה כמו שמצינו
בסדר

השם או יהיה כן : (יז) ילחכו . להשתחות לישראל : כזוחלי . הרמשים שיפחדו
בני אדם מהם כדרך האמים מגזרת זחלתי ואירא : ממסגרותיהם . הם
ארמוניהם : (יח) מי . אז יאמרו הגוים או ידבר על לשון אנשי הגלות
המבקשים ה' לסלוח להם אין אל שיעשה טוב לנחלתו כמוך : (יט) ישוב. מלת הוא
תשרת אחרת והוא ישוב ירחמנו
וטעם יכבוש הפוך דברי עונות
גברו מני שלא ימשלו בנו עוד
ומ"ם חטאתם שבה אל שארית
נחלתו והוא הזכיר עון ופשע
וחטאת : (כ) תתן. יעקב הוא
אבינו לכולנו לבדנו כי לא
יתערבו גוים אחרים עמנו על
כן כתוב אלהי ישראל אבינו
לכולנו ולא הזכיר יצחק כי גם
הוא אבי אדום ובעבור כי
אברהם החל לקרא בשם השם
הסך אבותיו הקרובים אליו
והשם כרת עמנו ברית בתחלה
ע"כ הזכיר לאברהם ולא הוצרך
להזכיר יצחק והטעם תתן
אמתך ליעקב ומה היא אשר
נשבעת לאבותינו מימי קדם :
(א) ספר חזון. כי דבק הוא
אע"פ שהוא תביר:
משא נבואה מה שנשא השם
על נינוה . לא ידענו דורו של
זה הנביא ויתכן ה ותו האלקושי
מתיחס אל שם העיר או אל
שם אחד מאביתיו נבואתו על
מפלת נינוה ביד נבוכד נצר :
(ב) אל . הזכיר אל שיראה
כחו וטע' קנא כמו ויקנא ה'
לעמו

יְשִׂ֥ימוּ יָד֙ עַל־פֶּ֔ה אָזְנֵיהֶ֖ם תֶּחֱרַֽשְׁנָה׃
יז יְלַחֲכ֤וּ עָפָר֙ כַּנָּחָ֔שׁ כְּזֹחֲלֵ֣י אֶ֔רֶץ
יִרְגְּז֖וּ מִֽמִּסְגְּרֹֽתֵיהֶ֑ם אֶל־יְהוָ֤ה
אֱלֹהֵ֙ינוּ֙ יִפְחָ֔דוּ וְיִֽרְא֖וּ מִמֶּֽךָּ׃ יח מִי־
אֵ֣ל כָּמ֗וֹךָ נֹשֵׂ֤א עָוֹן֙ וְעֹבֵ֣ר עַל־פֶּ֔שַׁע
לִשְׁאֵרִ֖ית נַחֲלָת֑וֹ לֹא־הֶחֱזִ֤יק לָעַד֙
אַפּ֔וֹ כִּֽי־חָפֵ֥ץ חֶ֖סֶד הֽוּא׃ יט יָשׁ֣וּב
יְרַחֲמֵ֔נוּ יִכְבֹּ֖שׁ עֲוֺנֹתֵ֑ינוּ וְתַשְׁלִ֛יךְ
בִּמְצֻל֥וֹת יָ֖ם כָּל־חַטֹּאותָֽם׃ כ תִּתֵּ֤ן
אֱמֶת֙ לְיַֽעֲקֹ֔ב חֶ֖סֶד לְאַבְרָהָ֑ם אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּ֥עְתָּ לַאֲבֹתֵ֖ינוּ מִ֥ימֵי קֶֽדֶם׃

א א מַשָּׂ֖א נִֽינְוֵ֑ה סֵ֛פֶר חֲז֥וֹן נַח֖וּם
הָאֶלְקֹשִֽׁי׃ ב אֵ֣ל קַנּ֤וֹא
וְנֹקֵם֙ יְהוָ֔ה נֹקֵ֥ם יְהוָ֖ה וּבַ֣עַל חֵמָ֑ה
נֹקֵ֤ם יְהוָה֙ לְצָרָ֔יו וְנוֹטֵ֥ר ה֖וּא לְאֹיְבָֽיו׃

יְדֵיהוֹן עַל פּוּמְהוֹן וְאוּדְנֵיהוֹן
יִתְחָרְשָׁן׃ יז יִשְׁתַּטְּחוּן עַל
אַפֵּיהוֹן עַל אַרְעָא כְּחִוְיָא
כִּזְחָלֵי עַפְרָא יְזוּעוּן
מִבִּרְנְיָתֵיהוֹן מִן קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא
יִתְבְּרוּן וְיִדְחֲלוּן מִן קֳדָמָךְ׃
יח לֵית בַּר מִנָּךְ אַתְּ הוּא
אֱלָהָא שָׁבֵיק לַעֲוָן וּמַעֲבַר עַל
חוֹבִין לִשְׁאָרָא דְאַחְסַנְתֵּיהּ לָא
מוֹרִיךְ לְעָלְמִין רוּגְזֵיהּ אֲרֵי
רָעֵי לְאֵיטָבָא הוּא׃ יט יְתוּב
מֵימְרֵי לְרַחֲמָא עֲלָנָא וְיִכְבּוֹשׁ
עַל חוֹבָנָא בְּרַחֲמְתֵיהּ וְיִרְמֵי
לְעוּמְקֵי יַמָּא כָּל חֲטָאֵי
יִשְׂרָאֵל׃ כ תִּתְיְהֵיב קוּשְׁטֵיהּ
דְיַעֲקֹב לִבְנוֹהִי כְּמָא דְקַיֵּימְתָּא
לֵיהּ בְּבֵיתְאֵל טַבְוָת אַבְרָהָם
לְזַרְעֵיהּ בַּתְרוֹהִי כְּמָא
דְקַיֵּימְתָּא לֵיהּ בֵּין בִּתְרַיָא
תִּדְכַּר לָנָא עֲקֵידַת יִצְחָק
דְאִתְעֲקֵד עַל גַבֵּי מַדְבְּחָא קֳדָמָךְ תַּעֲבֵיד עִמָּנָא טַבְוָן דְקַיֵּימְתָּא לַאֲבָהָתָנָא מִיוֹמֵי קֶדֶם׃
א מְטַל כַּס דִלְוָט לְאַשְׁקָאָה יַת נִינְוֵה מִלְקַדְמִין אִתְנַבֵּי עֲלַהּ יוֹנָה בַּר אֲמִתַּי נְבִיָא
דְמִגַּת חֵפֶר וְתָבַת מֵחוֹבָהָא וּכְדוּ דְאוֹסִיפַת לְמֶחֱטֵי תַּב וְאִתְנַבֵּי עֲלַהּ
נָחוּם מִבֵּית קוֹשִׁי כְּמָא דִכְתִיב בְּסִפְרָא הָדֵין׃ ב אֱלָהָא דַיָן וּפוּרְעָן יְיָ מִתְפְּרַע יְיָ וּסְנֵי
חֵילָא קֳדָמוֹהִי עָתִיד יְיָ לְאִתְפְּרַע מִסָנְאֵי עַמֵּיהּ וּבְרֻגַז חָסִין מִבַּעֲלֵי דְבָבוֹהִי׃

ג' : ג' | ג' . ג' | ג' | ג' חסר וד' מ"ל | ג' | ג' וכל ממלות דכו' מטעים | כיס ספרי . ג' | ג' פרש"י חזון בקמץ . ג' | ג' | ב' מ"ל וב' חסר | ג' מ"ל

ויראו ה' רפין ד' מ"ל ואחד חסר וסימ' ואת העם צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם . ויראו ממערב את שם ה' . ילחכו עפר כנחש . יברכנו אלהים וייראו אתו . וייראו גוים את שם ה' . נחש חסר :
קנוא ד' ב' מ"ל וב' חסר וסי' קנוא קנאתי לה' . וחברו חסר . אל קנוא הוא לא ישא לפשעכ' דסוף

תולדות אהרן אל כמוך . עקרים מ"ד פל"ח זוכר אדרש נשא (קידושין סא) : נשא עון . ר"ה יז מגלה כח : ישוב ירחמנו . ר"ה יז זוכר ויקרא :

רדק

ותוב ישראל הרחוקים מארצם: כו עפר כנחש . עפר רגלי .חכו כמו הנחש ההולך על ומן עפר שהוא מאכלו : ז.כפל הענין במ"ש כי הנחשים
ם שהולכים על בטנם או פירוש שאר המינים שהם זוחלי ארץ כתולעים וכיוצא בהם כן ישתחוו לפני ישראל : ירגזו ממסגרותיהם . אותם שיסגרו בעריהם מפחד ישראל שם ירגזו :
לסינו יפחדו. כי ידעו כי אין זולתו : ויראו ממך . כנגד ישראל יראו חסר יו"ד פ"א הפעל וו"ד שאין נמשכת בנעי"ת : (יח) מי אל כמוך . דברי הנביא כנגד האל יתברך : לשארית
לאותם שישארו בבוא הגואל : לא החזיק לעד אפו . אף על פי שהיו חייבים שלא יגאו מהגלות לרוע מעשיהם שעשו לא יפנה לעד אל מעשיהם : כי חפץ חסד הוא . כמו שכתוב בתורה
וחסדו יגבר על חטאיהם כשיגיע זמן הגאולה : (יט) ישוב. אמר ישוב ירחמנו ואמר ותשליך כן דרך המקרא במקומות רבים לנכח ושלא לנכח בפסוק אחד וכן אמר עונותינו ואמר
כבוש כאדם שכובש דבר תחת רגליו שלא יראה וזהו שאמר ותשליך במצולות ים : נושא . כאדם שמסלק דבר ממקומו : במצולות . בשורק הצד"י והמצולה הוא עומק הים : (כ) תתן
קב. החסד הוא לאברהם שנתן לו בחסדו הארץ ולבניו אחריו ובניו הם בני יעקב והאמת הוא ליעקב כי אחר שנתנה לאברהם ולבניו האמת הוא לקיים המתנה ולבניו כי הוא
אנכי האמתי ולא ישוב דבריו הטוב אחור : אשר נשבעת לאבותינו . כלל שלשת האבות אברהם יצחק ויעקב כי לשלשתם נשבע :
שא נינוה ספר חזון נחום האלקושי . זאת הנבואה נאמרה על נינוה ונינוה היתה למלך אשור כמו שכתוב מן הארץ ההיא יצא אשור ויבן את נינוה ומלך אשור הרע לישראל והגלם
אותם מארצם והקדוש ברוך הוא נקם נקמתם על ידי נבוכד נצר שהחריב מלכות אשור ואמרו רבותינו ז"ל שנה ראשונה שמלך נבוכד נצר כבש את נינוה שנייה כבש את יהויקים
ים הנביא לא אמר הכתוב באיזה דור נתנבא וקרא אלקושי מפיהם אל עירו או אל אבותיו ובסדר עולם יואל נחום חבקוק נתנבאו בימי מנשה ולפי שלא היה כשר מנשה לא נקראו על
ים חזון נקודם בשוא ופתח כי הוא סמוך כמו חזון ישעיהו ויונתן תרגם מטל כס דילוט וגו' : (ב) אל קנא ונוקם ה'. מקנא הוא בעבור עמו . כמו שאמר ויקנא ה' לעמו כי רואה
אותם

מצודת דוד

הם לענות נפש וכאלו תחרשנה אזניהם לבל יוכלו לשמוע : (יז) ילחכו עפר
ר"ל אפים ארץ ישתחוו לישראל ויהיה נראה כאלו מלחכים עפר רגליהם
ם שמלחך את העפר כי זהו לחמו : כזוחלי ארץ . הם הנחשים ההולכים על
יפים כזוחלים וכפל הדבר במ"ש : ירגזו ממסגרותיהם . יחרדו ממה שסגרו
אל בבתי כלאים עוד משלו בהם כי ידאגו מן הנקם : אל ה' וגו' . יפחדו
וגם יראו ממך אתה ישראל : (יח) מי אל כמוך . חזר הנביא לשבח לה'
הטובה ואמר מי אל כמוך נושא עון וגומר כאומר הנה משורת הדין אין
ייס לכל המוכה הכיא כי אנו מלאי עון אבל מי הוא אל כמוך המוחל את
ועובר על פשע . ר"ל אינו עומד על פשעו להשגיח בו לגלם עליו גמול אלא עובר על פשעו והולך לגלות כאלו לא ירארו : לשארית נחלתו . לאותם
מחבלי מעיה : לא החזיק . אף כשהוא כועס אינו אוחז אפו עד עולם כי הוא חפץ חסד ולכן יתרצה על הכעס : (יט) ישוב ירחמנו . כאשר מאז : יכבוש .
מוקם את עונותינו למען לא יזכרו נכרתין מאתנו כאלו השלכתם בעומק הים שאינם נראים : (כ) תתן
שאמת לנו דבר אשר הבטחת ליעקב כמ"ש ופרצת ימה וקדמה וגו' (בראשית כח) : חסד לאברהם . ר"ל הוא חסיד השלום גמול חסדו של אברהם
והבטחת נשבעת לאבותינו מימי קדם בעקידתו של יצחק כמ"ש בי נשבעתי וגו' וירש זרעך את שער אויביו (שם כב) :
(א) משא נינוה . הנבואה הזאת נאמרה על נינוה שהיא ראש ממלכת אשור : ספר וגומר . זהו ספר נבואה של נחום האלקושי הוא היה שמתנבא על נינוה
(ב) אל קנוא וגו' . ה' הוא אל זועם ונוקם וכפל עוד
ואמר

מצודת ציון

כן יקרא מקום שדות וכרמים : (טז) תחרשנה . מלשון חרש שאינו שומע: (יז) ילחכו . ענין לקיקה
בלשון כמו ועפר רגליך ילחכו (ישעיה מ"ט) : כזוחלי . ענין נגירה והזלה בארץ ובדרז"ל כל
סימים מעטרים בזוחלין (שבת ס"ט) ויקרא הנחש כן לפי שאין לו רגלים והלוכו נראה כזוחל ונגרל
וכן חמת זוחלי עפר (דברים ל"ב) : ירגזו . ענין חרדה : ממסגרותיהם . מלשון סגירה : אל ה' .
את ה' : (יח) נושא . ענין מחילה כמו נשאת עון עמך (תהלים פ"ה) : החזיק . ענין אחיזה :
(יט) יכבוש . ענין תפיסה בחזקה כמו ויכבשום לעבדים (ירמיה ל"ד) : במצלות . ענין עומק
כמו ואת רודפיהם השלכת במצולות (שמות ט') :
(א) האלקושי שם עיר אלקוש : (ב) קנוא. ענין כעס כמו הם קנאוני בלא אל (דברים לב) :
ונוטר . ענין שמירת איבה כמו לא תקום ולא תטור (ויקרא יט) :
דסופה

ג יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדוֹל כֹּחַ וְנַקֵּה (וגדל ק')
לֹא יְנַקֶּה יְהוָה בְּסוּפָה וּבִשְׂעָרָה (כתיב בי"ו)
דַּרְכּוֹ וְעָנָן אֲבַק רַגְלָיו : ד גּוֹעֵר בַּיָּם (ב' חד חסר)
וַיַּבְּשֵׁהוּ וְכָל־הַנְּהָרוֹת הֶחֱרִיב אֻמְלַל (ג')
בָּשָׁן וְכַרְמֶל וּפֶרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל : (נ')
ה הָרִים רָעֲשׁוּ מִמֶּנּוּ וְהַגְּבָעוֹת
הִתְמֹגָגוּ וַתִּשָּׂא הָאָרֶץ מִפָּנָיו וְתֵבֵל (ל' וג' חסר בלישנא)
וְכָל יֹשְׁבֵי בָהּ : ו לִפְנֵי זַעְמוֹ מִי (ב'. ל"ד מ"ל)
יַעֲמוֹד וּמִי יָקוּם בַּחֲרוֹן אַפּוֹ חֲמָתוֹ (ג' מ"ל; ב' במקום קדשו)
נִתְּכָה כָאֵשׁ וְהַצֻּרִים נִתְּצוּ מִמֶּנּוּ : (ב')
ז טוֹב יְהוָה לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיֹדֵעַ (ל')
חֹסֵי בוֹ : ח וּבְשֶׁטֶף עֹבֵר כָּלָה (ג' וחסר)

ג יְיָ מַרְחִיק רְגַז וּסְגֵי חֵילָא
קֳדָמוֹהִי עָתִיד יְיָ לְאִתְפְּרַע
וּסְלַח לִדְתַיְבִין לְאוֹרַיְתָא
וּלְדְלָא תַיְבִין לָא מְזַכֵּי יְיָ
בְּעַלְעוֹלָא וּבְרוּחַ מְדַבַּר וַעֲנַן
אֲמִיטְתָא כַּבִּישׁ קֳדָמוֹהִי :
ד דְנָזִיף בְּיַמָּא וּמְיַבֵּשׁ לֵיהּ
וְכָל נַהֲרָוָתָא מַחֲרִיב צְדִי
מַתְנָן וְכַרְמְלָא וְאִילָנֵי לִבְנָן
נְתָרוּ : ה טוּרַיָא זָעוּ מִן קֳדָמוֹהִי
וְרָמָתָא אִתְפַּרְקָא וַחֲרוּכַת
אַרְעָא מִן קֳדָמוֹהִי וְתֵבֵל וְכָל
דְיָתְבִין בַּהּ : ו כַּד אִתְגְלֵי
בִּרְחִמְתָא לְמִתַּן אוֹרַיְתָא
לְעַמֵּיהּ כֵּן זָע עָלְמָא מִן קֳדָמוֹהִי
בְּכֵן כַּד אִתְגְלֵי בִּרְגַז לְאִתְפְּרַע
מִסָנְאֵי עַמֵּיהּ קֳדָם פּוּרְעָנוּתֵיהּ מַן יְקוּם וּמַן יְסוֹבַר בְּאַבְאָשׁוּת רוּגְזֵיהּ כְּאֶשָּׁתָא
מַמְסֵי וְטִינָרַיָא אִתְפַּרְקוּ מִן קֳדָמוֹהִי : ז טַב יְיָ לְיִשְׂרָאֵל לְאִסְתַּמָּכָא עֲלוֹהִי בְּעִדַן עָקָא
וְגַלֵי קֳדָמוֹהִי דְרָחִיצִין עַל מֵימְרֵהּ : ח וּבִרְגַז חֲסִין וּבְחֵימָא תַקִּיפָא גְמִירָא

יהושע . אל קנוא ונוקם ה' ב' בתרא מ"ל : התמגגו ג' חסר בלישנא וסימן והגבעות התמגגו . ברביבים תמגגנה צמחה . ותמגגני תשועה : יעמוד ג' מ"ל בקריאה וסימ' לפני זעמו מי יעמוד ומי. ויברח כצל ולא יעמוד . רוח והצלה יעמוד ליהודים . ויודע ג' בקריאה וחסר וסימ' בסדר בלק :

תולדות אהרן וענן. חולין צא : גוער בים . חגיגה יב : ופרח לבנון . יומא כא לט (יומא מא) : לפני זעמו . עכו"ם יד : טוב ה'. זוהר וישלח :

אבן עזרא

לעמו כי מלך אשור השחית ישראל : קנוא . שם התאר כמו קנא ונוקם שיקח נקמה ופירוש כי הוא נוקם לצריו לא לאחרי' וטעם נוקם ה' ובעל חמה שיהיה נודע בעולם : (ג) ה'. הטעם אמת שהוא ארך אפים : וגדל כח . הטעם כפול דרך משל לאדם שיש לו כח גדול אז ימשול בכעסו וכן הוא כתוב בתורה ועתה יגדל נא כח ה' וכתוב אחריו ה' ארך אפים ואע"פ שיאריך לרשעים לא ינקה אותם . וטעם בסופה משל למהירות ברוח סערה . וענן אבק רגליו דרך משל למראות העננים והטעם על הגזירות הבאות מהשמי' כמהר' שהם למעלה מהעננים : (ד) גוער . ויבשהו . חסר יו"ד שלא להתחברות שני יודי"ן והוא מהבנין הכבד הדגוש תיבש גרם כי כאשר יאמר מן יאבד ויאבדם ככה היה ראוי שיאמר וייבשהו רק לא תהיה נאה להתחבר שני יודי"ן ועת' יספר כח השם בים וביבשה שאין מי שיכול לפניו וטעם אמלל בשן בעבור וכל הנהרו' החריב ודבר זה שהחריב הנהרות בעבור יבשת הגש' מעל הארץ דבר זה גרם אמלל בשן וכרמל מכל פרי תבואה : (ה) הרים . אמר ר' מרינוס ותשא הארץ מפניו אימה כמו נשאתי אימיך אפונה והנכון בעיני ותשא משאת שרפה שנשרפה הארץ וככ' וישאם דוד ואנשיו והטעם וישרפם והטעם בעבור שאמר בתחילה ובעל חמה שמשרף הארץ בחמו כדרך וחמתו בערה בו והעד : (ו) לפני זעמו מי יעמוד. וכל זה יספר הרי אף השם על ניכוה : (ז) טוב . הטעם כל שונאיו ישמיד בחרון אפו כאשר חמתו נתכה כאשר יתאנף בכעס ויביא עליה' צרות וימלטו היראים וזהו למעוז כמו מגדל עוז וחוסי בו דבק למעוז והוסיף מלת ויודע כי הוא לבדו יודע תעלומות לב ומכיר החוסים בו : (ח) ובשטף . נחל שוטף : כלה יעשה . לא מעט מעט : ואויביו . החשך

ירדק

רשי

בסדר עולם אל קנא ונוקם ה' מאז שנפרע לישראל מאויביהם וגם עד... נוקם הוא ובעל חימה ועתיד הוא להיות נוקם לצריו שהחריבו את אר... את עמו ונוטר הוא את איבתו לבבליים ור"ש אומר ג' נקימות הללו ב... גליות שהגלה סנחריב את ישראל כמו שמצינו בסדר עולם : (ג) ה' א... וגדל כח . גדל כח הוא... בידו להנקם ואשר... נקמתו לפי שארך אפ... ומכל מקום נקה לא י... בסופה ובסערה דרך... שלוחיו להפרע מהבבל... במצרים (שמות יד) ברוח... עזה ובדור המבול... מגשמת אלוה יאב... נאמר (יחזקאל כו) ר... שבדרך : וענן אבק רג... הוא דרך נקמתו (... וישקף אל מחנה מצרי... אש וענן (יחזקאל ל)... יכסנה : (ד) גוער בים... ודוגמא הוא כלפי ה... שנמשלו למים כמני... (ישעיה יז) לאומים כ... כבירים ישאון : וכל... החריב . כאן ניבא... הקב"ה להמליך את... (ירמיה כה) בימי יהוי... את אשור ואת כל... לחרב : אומלל בשן... מושבות הטובים : ונ... אומלל . חכמי ישר... כלפי מיני מגדים ש... בבהמ"ק שהיו של... שנכנסו בבליים להי... (ה) הרים רעשו ממנו... והשרים מכשדיו... מגזירתו : ותשא האר... עשן : (ו) נתכה . ה... כמו (שמות ט) ותת... אררה : נתצו ממנו. מאימתו : (ז) טוב ה' למעוז . ואף בשעה ש... מאויביו לא זזו רחמיו מלהטיב ליראיו ולא כמדת בשר ודם שבשע... בזו אינו פנוי בזו כענין שנא' (שם טו) ה' איש מלחמ' ה' שמו כמו שהוא ב... ויודע . את צרכי חוסי בו : (ח) ובשטף עובר . ובחמה שוטפת :

מקוו

רדק

אותם בצרה גדולה ויגלותם : ונוקם . שיקח נקמות מאת מלך אשור ומזרעו כי אף על פי שברצון האל יתברך הגלם כמו שאמר הוי אשור שבט אפי הוא הוסיף לרעה יותר מן שאמר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה : נוקם ה' וגו'. כפל הענין לחזק וי"מ כי זכר ג' נקמות כנגד ג' גליות שהגלם מלך אשור את ישראל וצריו ואויביו הם מלכי אשור במ... עשה לכל צרי ישראל כמו שעשה למלך מצרים ולמלך בבל ולשאר המריעים לישראל ואויבי ישראל הם אויבי האל וצריו : ונוטר. כמו שומר ר"ל אף על פי שאינו לוקח נקמתו שומר הוא העון להם עד זמן שיקח נקמתו מהם או מבניהם קנא תאר כמו כי ה' קנא שמו אלה שהם שני משקלים : (ג) ה' ארך אפים. כך היא מדתו שמאריך כעסו לרשע... כח. גדול כח הוא לסבול כעסו שלא ינקם מיד, וכן אמר משה רבינו עליו השלום יגדל נא כח ה' ואמר אחריו ה' ארך אפים גדול כתיב בוי"ו וקרי בלא וי"ו בקמץ חטף הדל"ת מפני סמיכ... מלעיל : ונקה לא ינקה. אף על פי שמאריך אפו לרשעים כמו שהאריך למלכי אשור ולסוף לקח נקמתו מהם : ה' בסופה ובשערה דרכו. כשבא על אויביו להשחיתם קל מהרה ברג... שבא בסופה וסערה : וענן אבק רגליו . טעמו ענין חשך כמו ויהי הענן והחשך אבק רגליו הגזרות הבאות משבתו על האויבים הם להם לחושך ואפלה והמשילם לאבק הנופל מתח... (ד) גוער בים ויבשהו . ואיך לא יעשה במלכי אשור כרצונו והנה הוא גוער בים שהיא בריאה עצומה בבריאות הארץ והנהרות יחריבם יבשה כמו שעשה בים סוף ואמר בו לשון הגוער בעבדו וכן אמר ויגער בים סוף ויחרב והנה יהפך הטבע והמנהג כל שכן שישלים אומה באומה להשחיתם שאין בזה הפך טבע והמנהג : וכל הנהרות החריב. ואם בים כחו טבעו כל שכן בנהרות שאינם עצומים כמו הים ויחריב אותם ויבשם כשירצה בהפך הטבע כמו שעשה בירדן ובלא הפך טבע כאשר יעצור השמים ולא יהיה מטר וייבשו הנ... בשן וכרמל ופרח לבנון אמלל. ואז בעצירת המטר אמלל מקום המרעה ולא יהיה עשב ודשא וכל ירק וכן פרחי עצי הלבנון ייבשו . ואף על פי שפי' הפסוק כמשמעו הנה... מלכי האומות ועל המון העמים ויבשהו מן הדגוש משפטו וייבשהו בהנעת שני יודי"ן ומפני כובד התנועה הפילו יו"ד השרש והטילו תנועתם על יו"ד האיתן ואבן עזרא ז"ל כתב כי הוא... משפטו וייבשהו : (ה) הרים . אפי' ההרים שהם העמודים שביסוד העפר רעשו ממנו כשירצה ירעשו ויפלו וזהו כשיהיה רעש הארץ והכל ברצונו : התמוגגו. נמסו : ותשא הארץ. וישאם דוד ואנשיו אלא שום פעל עמד והענין תרבן הארץ כמו שאמר גפרית ומלח שרפה כל ארצה וגו' כאלו היא שרופה שלא יעלה בה כל עשב או שתהיה ממש כסדום ועמורה : (ו) מבואר הוא כאשר לפניו : חמתו נתכה כאש . והאש איננה נתכת אבל היא מתכת אלא פירוש חמתו נתכת על אויביו כדבר הנתך מפני האש וכן תרגם יונתן ועוד נוכל לפרש נתכ... חסרון ור"ל אש הברקים שהיא נתכת ורצה מלמעלה למטה כרגע וכן אמר כברקים ירוצצו ואמר בדרך משל על חמת האל הנתכת על אויביו וישלח חצים ויפיצם ברק ויהמם או פירו... חמתו כאש נתכ' כלומר חמתו שהיא כאש נתכה על אויביו והצורים נתצו ממנו כמשמעו או הוא דרך משל כמו שפירשנו : (ז) טוב ה'. טעם הפסוק נמשך עד סופו ר"ל ישראל

מצודת ציון

(ג) בסופה. כן יקרא רוח החזק : ובשערה. כמו בסערה בסמ"ך וגם הוא רוח חזק : אבק. עפר דק : (ד) גוער. ענין צעקת נזיפה : החריב. ענין יובש כמו חרבו המים (בראשית ח) : אמלל. ענין כריתה כמו כי אמלל אני (תהלים ו) : לבנון. שם יער : (ה) התמוגגו. מל' המגה והמסה : ותשא. ענין שרפה כמו שאו משאת (ירמיה ו) : (ו) נתכה. ענין התכה ושפיכה כמו ותתך חמתי (שם מד) : והצורים. מל' צור וסלע : נתצו. מל' נתיצה ושבירה : (ז) למעוז. ענין חוזק : חוסי. ענין בטחון : (ח) ובשטף. ענין מרוצת המים כמו כנחל שוטף (שם מז) :

סירים

מצודת דוד

ואמר נוקם ה' וגו' : נוקם ה' לצריו . ר"ל רק לצריו הוא נוקם ו... לאויביו הם הבבליים אבל לא כן לישראל עמו : (ג) ה' ארך אפים . ר"... שה' מאריך אף ואינו ממהר לפרוע גמול הרשע עם כי הוא גדול כח וב... בכל זמן : ונקה לא ינקה . אבל הוא אינו מנקה לותר על הרשע מכל וכ... ובשערה דרכו . הלוכו הוא ברוח סופה וסערה ר"ל כשבא לענוש העכו"ם... סופה וסערה להניעם ולכלותם מהר : וענן אבק רגליו . ר"ל הגזירות הב... אל העכו"ם הם לו לחושך ואפלה כענן והמשילם לאבק הנופל מתחת הרגלים : (ד) גוער בים וגו'. הוא משל על כריתת השרים מניגוה : אמלל בשן וגו'. מרעה השמן והוא משל על אבדן בעלי העושר : ופרח וגומר . ר"ל יכלה הצלחתם : (ה) הרים רעשו . מפחדו ירעשו ההרים וימסו הגבעות גם הוא משל ע... וכפל הדבר במ"ש : ותשא הארץ מפניו . הארץ תשרף מפני אש חמתו והוא משל על גודל הרעדה והכליון : ותבל . הוא החלק מן הארץ המיושבת מבני אד... יעמוד . מי יוכל להתקיים לפני זעמו : ומי יקום וגו'. כפל הדבר במ"ש : נתכה כאש . היא נשפכת לכלות ולהאביד כאש ההולך ושורף : והצורים . הכל

רשי

של ארץ ומוסב זה על ותשא הארץ מפניו כמו שאמור למעלה : הוא עושה . לנינוה ומלכי אשור לא ישנה להם עוד פעם אחרת : על סירים סבוכים · כלומר פתאום תבא עליהם מכתם ולא ירדו מעט מעט כי בעוד שהסירים והקוצי' נסבכים נשרשים בחזקה : וכסבאם וצודם במשתיהן ויש פותרין כי עד ון הסרה : אכלו כקש אשר נתמלא בשילו ויובש : אשיבי"ר בלע"ז וכן המלאה הזרע : . את נינוה : יצא . החושב רעה דומה דירת מטה ומעלה חד אומר (מלכים ב מלון קיצו וכתוב אחד שעיה לז) ואבא מרום ולה אחריב דירה של בסוף דירה של מעלה חלק (דף קד) : (יב) אם וכן רבים . וס של יונתן מיושב קרא אם יהון שלמים הו כולם שוים בהסכמה אם יהיו רבי' מאד אנשי וינך ירושלים וכן אף חדקל ועברו את פרת ליה לא ויליחו שהרי ולא אענך עוד . ועוד אם שלמים אנשי נינוה וכן אם יהו עוד רבים יותר וכן נגוזו ועבר וס ואעב רם הרי זה מו' א) וכאשר יענו אותו : ועניתיך לא אענך ענה אותך בפעם הזאת הרכה ולא אזקוק לך עוד דרשו לענין מעשה במסכת גיטין אך איכו שאר הנבואה: (יג)ועתה מטהו מעליך . שהנה אומרת כן לנביא שהוא ישראלי אשור מטהו של מעליך עמי : (יד) וצוה עליך ה'. עתה מוסב הדיבור אל מלך אשור : לא ממך עוד . לא יעמד ממך מלך : מבית אלהיך אכרית פסל ומסכה . ואשים ת בית אלהיך קברך שם תברח להמלט ושם

אבן עזרא

ירדף עמהם ואחריהם או שירדפ' אל מקום החשך שלא יראה נבא כלה עליהם : (ט) מה . אומר לאנשי נינוה לא ידעת מחשבות השם כי כלה הוא עושה ואין צורך שתקום פעמים צרה עליכם כי בא' תכרתון : (י) כי . משל לקש יבש : מלא . כי היבשת כמו גמור עם אנשים שכורים יבוא האש ויכלה הכל רגע אחד והנה סירים קוצים סבוכים מגזרת נאחז בסבך ומלת סבואים תואר כדרך השכוני באהלים גם עלוס ובארוך: וכסבאם . כאשר הם שותים : אכלו . יחדיו נשרפו באש כשהיו נסבכים יחד זה בזה כמו סירים סבוכים ויהו סבוכי' בשכרותם אז יהיו נוחים שישרפו באש יחד כקש יבש גמור מרוב יבושת הסירים וחמימות השכרו' והנה נתן משל מהמים ומהאש וכל זה בעבור מלך נינוה שהגלה ישראל וחשב להשחית פליטת יהודה וזהו : (יא) ממך . וידועים הם דברי רבשקה מפי אדוניו כמו שאמור בספר מלכים אשר שלחו מלך אשור לחרף שם ה' : (יב) כה . אם היו אנשי נינוה בשלום עד היום וכן היו רבים ואלה דברי השם לכנסת ישראל כך נגוזו מפעלי הכסל כמו נגולו כספר: ועבר . כמו מקרה שעבר ולא ישוב : ועניתיך לא אענך עוד. על ידו : (יג) ועתה . כתוב בימי חזקיהו אשר ישאר מאשור וממצרים : (יד) וצוה . עתה ידבר אל מלך נינוה ועמם וצוה גזר : לא יזרע . שלא יעמד זרעו הנקרא בשמו: אשים קברך . בבית אלהך כמו שאומר בספר מלכים ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ושם הכהו

נחום א

יַעֲשֶׂה מְקוֹמָהּ וְאֹיְבָיו יְרַדֶּף־חֹשֶׁךְ׃
ט מַה־תְּחַשְּׁבוּן אֶל־יְהוָה כָּלָה הוּא
עֹשֶׂה לֹא־תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה׃ י כִּי
עַד־סִירִים סְבֻכִים וּכְסָבְאָם סְבוּאִים
אֻכְּלוּ כְּקַשׁ יָבֵשׁ מָלֵא׃ יא מִמֵּךְ יָצָא
חֹשֵׁב עַל־יְהוָה רָעָה יֹעֵץ בְּלִיָּעַל׃
יב כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה אִם־שְׁלֵמִים וְכֵן
רַבִּים וְכֵן נָגֹזּוּ וְעָבָר וְעִנִּתִךְ לֹא
אֲעַנֵּךְ עוֹד׃ יג וְעַתָּה אֶשְׁבֹּר מֹטֵהוּ
מֵעָלָיִךְ וּמוֹסְרֹתַיִךְ אֲנַתֵּק׃ יד וְצִוָּה
עָלֶיךָ יְהוָה לֹא־יִזָּרַע מִשִּׁמְךָ עוֹד
מִבֵּית אֱלֹהֶיךָ אַכְרִית פֶּסֶל וּמַסֵּכָה
אָשִׂים קִבְרֶךָ כִּי קַלּוֹתָ׃

(מסורה: ל' · ל' בסיפרא · ל' וחסר . ל' · ל' ומ"ל · ל' בסיפרא · ל"א . ד' חסר · ב' · ל' וחסר · ל' · ל' · ל' · ל')

תרגום

יַעֲבֵיד עִם עַמְמַיָּא דְקָמוּ וְאַחֲרִיבוּ יַת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וּבַעֲלֵי דְבָבוֹהִי יִמְסַר לְגֵהִינָּם׃ ט עַמְמַיָּא דְבָזוּ יַת יִשְׂרָאֵל מָא אַתּוּן חָשְׁבִין קֳדָם יְיָ גְּמִירָא הוּא עָתִיד לְמֶעְבַּד עִמְּכוֹן לָא תִתְקַיֵּם עֲלֵיכוֹן בְּבֵית יִשְׂרָאֵל תַּרְתֵּין זִמְנִין רְוַח בָּתַר עָקָא׃ י אֲרֵי שִׁלְטוֹנֵי עַמְמַיָּא דְבָזוּ יַת בֵּית יִשְׂרָאֵל וּכְמָא דְטָעַן בְּחַמְרָא כֵּן אַטְעִיאוּנוּן שֵׁיצֵיאוּנוּן כְּמָא דִמְשֵׁיצְיָא אֶשָּׁתָא בְּקַשָּׁא יְבִישָׁא סַגֵּי׃ יא מִנֵּיךְ נִינְוֵה נְפַק מַלְכָּא דְחָשֵׁיב עַל עַמֵּיהּ דַיְיָ בִּישָׁא דִמְלַךְ מְלַךְ דִּרְשַׁע׃ יב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אִם יְהוֹן שְׁלֵימִין בְּעֵיצָה וְסַגִּיאִין בְּאִתְמְנָיוּתָא עַמְמַיָּא דְמִתְכַּנְשִׁין לְאַעָקָא לִיךְ יְרוּשְׁלֵם וִיגוּזוּן יַת דִּגְלַת וְיֶעְבְּרוּן יַת פְּרָת וְיֵיתוּן לְעַנְיוּתָךְ וּדְשַׁעְבַּדְתִּיךְ לָא אֲשַׁעְבְּדִנָּךְ עוֹד׃ יג וּכְעַן אֶתְבַּר נִיר עַמְמַיָּא מִצַּוְּרֵיכוֹן וְחַנְקֵיכוֹן אֲפַסֵּיק׃ יד וִיפַקֵּיד עֲלָךְ יְיָ אַתְּ מַלְכָּא דְאַתּוּר וְלָא יְהֵי דִּכְרָן מִשְּׁמָךְ עוֹד מִבֵּית טַעֲוָתָךְ אֲשֵׁיצֵי צְלַם וּמַתְּכָא תַּמָּן אֲשַׁוֵּי קִבְרָךְ אֲרֵי קַלִּילָא

יעץ ד' חסר בלישנא וסימ' והיעצים עצת רע בעיר . ויעציך כבתחלה . יעץ בליעל . ויועציו ושריו . וכל יעצי דכוו' : מעליך ד' בקרי' וסי' הסירי את ייגך מעליך . ובשר קדש יעבור מעליך . ואשטוף דמיך

תולדות אהרן לא תקום . ברכות נט : ממך יצא . סנהדרין פז : אם שלמים . סוטה ז זוהר מקץ :

רדק

בו יחיה האל טוב להם ויהיה להם למעוז ביום צרת מלכי אשור כי אף על פי שהחריב מלכות אשור ישראל שהם בגלות בארצם ימלטו מחרב נבוכד נצר : ויודע חוסי בו . יודעם ומכירם לטובם ומשגיח עליהם וכן כי יודע ה' דרך צדיקים חוסי בו נסמך על אותו השמוש וכן כל חוסי בך שרי בגלגלות גמולי מחלב ושדומים להם : (ח) ובשטף עובר . מקומה של נינוה שזכר ישטוף אותה בשטף עד שיעשם כלה מקומה שלא יהיה ניכר מקומה שהיה שם עיר מושב : ירדף . שלא יואר לשלישי האל מרדף והחושך רודף והאויבים רדופים והחשך היא משל לצרה (ט) מה תחשבון . אמר כנגד אויביו שהם אנשי נינוה מה תחשבון אתם על ה' שגוזר עליכם רעה זאת תחשבון כי לא יוכל לעשות זאת כמו שאמר מלך אשור כי יציל ה' את ירושלם כלה הוא עושה . דעו כי כלה הוא עושה אתכם : לא תקום פעמים צרה . כי בפעם אחת יכלה אתכם : (י) כי עד סירים סבוכים · יבאו להיות משל עד סירים סבוכים כלומר הקוצים יחד כי לא יוכל אדם לקחתם ממקומם כמ"ש כי לא ביד יקחו ומה יעשה אדם בהם ישרפם באש במקומם כמו שרוף ישרפו בשבת כן יהיו בני אשור שהיו מכאיבים בני העולם כמו קוצים ובאה עת הרבנם יכלו שלא ישאר בהם דבר כמו הסירים או כמו הקש היבש שמלא עתו לקצור שישרף במהרה קל מאד ולא ישאר לא מהסירים ולא מהקש לא פחה ולא דשן כי פחם לדקותם וגם מעט הדשן שיעשו הולך ברוח קל מהרה כן יהיו בני אשור ומה שאמר וכסבאם סבואים ר"ל שיהיו כמו השכורים נופלים בארץ שלא יהיה בהם כח להלחם כנגד הבאים עליהם ואכלום במהרה כמו הסירים או כקש יבש מלא : (יא) ממך יצא . אמר כנגד נינוה כל זה הגמול יהיה לך על רעתך שעשית לישראל וממך יצא המלך שהיה חושב על ה' לה על א"י ושמחתה וחשב ללכד ירושלם ופי' על ה' על עם ה' גם על ה' בתחילה חשב רעה שאמר שלא יוכל להציל את ירושלם מידו והיה חושב ויועץ על ה' יחברך רעה ודבר (יב) כה אמר ה'. אמר כנגד ירושלם אם שלמים אם מתנה אשור הבאים עליך שלמים כמו שהם בשלום לא יפחדו מאדם כי כל הארצות כבשו : וכן רבים . וכמו כן רבים הם במס פר ועבר כן יהיו נגוזים במהרה ועבר כל חילם וכחם וכן אמר ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' : ועניתיך . ואם עניתיך על ידו כי כל ארץ ישראל כבש זולתי לא אענך עוד לא אענך עוד על ידו כי הוא וכל חילו יכלו : (יג) ועתה אשבור מטהו . שמוט והעול שהיה מריס על צוארך עתה אשברנו וכפל הענין במ"ש ואמר ומוסרותיך מר מוטהו ואמר מוסרותיך כי הכנויים יבאו בשמו' עם הפועל ועם הפעול וכן ושמתים בבית תפילתי שמעתי את תפילתך : (יד) וצוה עליך . אמר כנגד מלך אשור : לא יזרע משמך

מצודת דוד

נתצו ונכתתו ממני ר"ל בעלי הכח יחלשו ויאבדו : (ז) טוב ה' למעוז וגו'. ביום צרה כשהוא עוסק בהבאת המשפט עכ"ז הוא טוב אז להיות למעוז ונותן לב לדעת את החוסים בו להזמין להם הצלה ועזר לא כבשר ודם שאין מי פניו בעת זעמו ולא יתן אז לב להטיב עם מי : (ח) ובשטף עובר . ר"ל בשטף ים יעשה כלה את מקום נינוה שזכר בתחילת הנבואה ר"ל האויב הבא והוא יכלה הכל כמו שטף מים העובר השוטף הכל מבלי ישאר מה : ואויביו . ירדף את אויביו הם אנשי אשור : (ט) מה תחשבון . ר"ל אתם אנשי נינוה מה תחשבון על ה' הגוזר עליכם את הכלייה הזאת אם תחשבו להנצל מידו דעו כי עושה לכם ולא תקום הצרה פעמים כי בפעם אחת יכלה אתכם : (י) כי עד סירים סבוכים . בעוד שהקוצים יהיו מסובכים ונאחזים אלה באלה ר"ל עוד היו אנשים בתכלית החוזק מקובצים יחד באגודה אחת : וכסבאם סבואים . כאשר המשכרים יהיו עוסקים בשכרות היין פתאום יהיו נאכלים כקש יבש שנתמלא יבשולו שהוא קל לשרף : (יא) ממך וגומר . אתה נינוה ממך יצא סנחריב החושב רעה על ה' להחריב את בה"מ ויועץ עצת בליעל לשלוח לחרף כלפי מעלה נ"ב בס"ב וישעיה) : (יב) אם שלמים . אם יהיו אנשי נינוה שלמים בדעה אחת ובעצה מוסכמת וכן יהיו רבים במספר שכל זה הוא סבה אל הנצחון : וכן נגוזו . אעפ"כ יהיו גזוזים ונכרתים כאשר אמרתי ועבר הפעם מן העולם : ועניתך . ר"ל אענה אותך בתכלית העינוי והאבדון- עד שלא אצטרך לענות אותך עוד כי היא תכלה מכל וכל והוא דוגמת אמרו לא תקום פעמים צרה : (יג) ועתה . ר"ל בזמן קרוב אשבור מטהו מעליך ישראל ר"ל עוד לא יצר לך : ומוסרותיך .

מצודת ציון

(י) סירים . מין קוצים כמו כקול הסירים (קהלת ז) : סבוכים . ענין אחיזה וקליעה וכן בסבכי היער (ישעיה י) : וכסבאם סבואים . ענין שתיית משקים המשכרים כמו ונסבאה שכר (שם נו) : אכלו . נאכלו ר"ל נשרפו : מלא . ענין השלמה ר"ל נשלם בשולו : (יא) בליעל . בלי עול שמים ר"ל רשע : (יב) שלמים . מל' שלום : וכן נגוזו . הוי"ו היא במקום אעפ"כ וכן הגמלים עם לא עז ויכינו בקיץ לחמם (משלי ל) : נגוזו . מל' גזיזה וכריתה : ועניתך מל' עינוי וצער : (יג) מטהו . ענינו בדי העול כמו מוסרות ומוטות (ירמיה כז) : ומוסרותיך. הם קשורי רצועי העול

ב א הנה על־ההרים רגלי מבשר משמיע שלום חגי יהודה חגיך שלמי נדריך כי לא יוסיף עוד לעבור־בך בליעל כלה נכרת׃ ב עלה מפיץ על־פניך נצור מצורה צפה־דרך חזק מתנים אמץ כח מאד׃ ג כי שב יהוה את־גאון יעקב כגאון ישראל כי בקקום בקקים וזמריהם שחתו׃ ד מגן גבריהו מאדם אנשי־חיל מתלעים באש־פלדות הרכב ביום הכינו והברשים הרעלו׃ ה בחוצות יתהוללו הרכב ישתקשקון

(ל׳ · ל׳ · ד׳ מ״ל ופלוגתא · ב׳. ל׳ · ל׳ · ל׳. ל׳ · ל׳. ל׳ · ל׳ וכן כתיב · ל׳. ל׳ · ל׳ וחסר. ל׳ · ל׳ · ל׳)

דא קדמי׃ א הא על טורי ארעא דישראל רגלי מבשר משמע שלם חוגי יהודה חגך שלימי נדרך ארי לא יוספון עוד דיעדון ביך רשיעין כולהון אשתציאו׃ ב דהוו סלקין ומתבדרין על ארעיך צירין עלך בציר מקימין סכואין על אורחתך תקיפי קדל חסיני חיל לחדא׃ ג ארי אתיב יי תוקפיה ליעקב רבותיה לישראל ארי בזוגנון בזוזין וקרוי תושבחתהון חבילו׃ ד תריסי גבריהון מסמקין גברי עבדי קרבא לבישין דזהריתא באשתא פילי רתיכיהון זמינין ליום קשוטיהון ורבני משריתהון מסרבלין בצבעונין׃ ה בשוקיא משתגשגין רתיכיא קל נקוש זיניהון משתמע ברחובי

מעליך. אשבור מוטהו מעליך׃ לעבור ד׳ מ״ל וסי׳ ויהי כאשר תמו כל הגוי תנינא. ויהי כאש׳ תם כל העם לעבור ויעבר ארון. והנה גם צדוק וכל הלוים אתו. לא יוסיף לעבור בך בליעל׃

רשי

ושם תהרג כמו שכתוב שנהרג אביך בית נסרוך אלהיו: כי קלות. נמ[...] (א) שלמי נדריך. אשר נדרת להקב״ה אם יצילך מכף סנחרב מלך אשור[...] נצלת: כי לא יוסיף עוד לעבר בך. אותו הבליעל: כולו נכרת. הוא[...] (ב) עלה מפיץ על פניך נצור מצורה. המפיץ אשר עלה על פניך אל ארץ יה[ודה...] יחזקיהו עכשיו הוא נצו[ר...] נבוכדנצר מלך בבל [...] עליו: צפה דרך. כי[...] איש יהודה על אם ד[רך...] ותראה את ההולכים [...] ויתחזקו מתניך ואמץ [...] (ג) כגאון ישראל. כי[...] כבר: בקקום. בזזום ה[...] לשון בקיקה נופל [...] (ד) מגן גבוריהו. של [...] הכרים של אשור: א[...] מאודמים הם אנשי חי[ל...] מתולעים. לבושי ז[...] באש פלדות הרכב ביו[ם...] ביום שהוא מוכן לב[...] מלחמה רכב ברזל [...] ידעתי מהו פלדות ואו[מר...] שהוא מין המלחמת בו[...] ויש פותרין פלדות לו[...] אש בדרך ההפך: [...] הרעלו. ת״י ורבני [...] מסרבלין בצבעונין: [...] מעוטפין ודומה לו. (...) הנטיפות והשרות והרע[...] משנה שנינו מדיות [...] מסכת שבת (דף ס״ה) (ה) יתהוללו. יכהו בשגעון: ישתקשקון. [...] נקיש זיניהון משתמ[ע...] מלשו[ן...]

אבן עזרא

הכהו בחרב: (א) הנה. חגי יהוד׳. הם שנמלטו מיד סנחריב: (ב) עלה. עתה שב לדבר אל נינוה והמפיץ הוא נבוכד נצר: נצור מצורה. ידבר למלך נינוה והנה צפה דרך שים צופים בדרכים והנגיד אמר כי נצור שם הפועל כמו ויכלת עמוד והנה צפה דרך לכל׳ הפשט ודע: (ג) כי. עתה ישיב השם שבות גאון יעקב כגאון ישראל בהיותו בארצו הטעם ישיבם לגאונם כמו שהיו ישראל מימי קדם בגאונם ומלת בקקום תורה כי הפועל יוצא והנה יהיה גפן בוקק פועל והפועל הוא השרי שישוה לו או תהיה במלת שב שתמצא עומדת ויוצאה וטעם כי בקקום שמום כגפן בוקק על כן. וזמוריהם. כמו ויכרתו משם זמורה ושב לפרש המפיץ העולה: (ד) מגן. אמר רבי משה הכהן כי גבורהו בתוספת ה״א לשון רבים והנה בהתפללו בעד רעהו ולא דבר נכונה כי פיו כמו פיהו אחיו אחיהו שיו שיהו וטעם רעהו שהתפלל בעבור כל אח׳ וגבורהו שם המין שכולל גבורת הגבורים: מתלעים. שלובשים תולעת שני: ביום הכינו. הרכב כאילו אש פלדות יוצא במרוצתו ומלת פלדות זרה אולי היא הפוכה לפידות: והברושים הרעלו. כמו רעדו ברושי היער ויפת אמר כי הם חניתות: (ה) בחוצות. אמר רבי יונה ישתקשקון יכו שוק אל

רדק

משמך עוד. כי לא ישאר ממך זרע נקרא בשם המלוכה כי מלך אשור הכוהו בניו בחרב והמה ברחו ונמלטו ארץ אררט: מבית אלהיך אכרית פסל ומסכה. כי בבית נסרך אלהיו [...] שנהרג שם בעלו אותו הבית מהיות שם עוד פסל ומסכה ואחר שנהרג שם ברצון האל יתברך שהעיר רוח בניו להרגו שם הרי הוא כאלו האל ית׳ הכרית משם פסל ומסכה [...] קברך ופי׳ שם בבית אלהיך אשים קברך: כי קלות. היית נקלה ונבזה כי בניך יהרגוך ועוד בבית אלהיך זה יותר קלון ובזיון וזהו ענין כי הקילותני בדבריך ואמרת כי לא אוכל[...] ירושלים מידך ושמתני כאלהי גויי הארצות: (א) הנה על ההרים. במות סנחרב בשרו בארץ יהודה שישבו בעריהם כבראשונה וילכו לחוג בירושלם ולזבוח זבחיהם ולשלם נדרי[הם...] יוסיף עוד סנחרב לעבור בארם כי כבר מת: כלה נכרת. כי גם בניו ברחו ולא יוסיף עוד לבא: (ב) עלה מפיץ. המפיץ שעלה על פניך נכרת והוא סנחריב שהפיץ בניך בג[לות...] מארם. המצורות והערים הבצורות שתפש מלך אשור והחריבם נצרו ושמרו אותם לא תניחום הפקר שובו ושבו בתוכם ולא תפחדו עוד ממלך אשור. מצורה ענין חוזק וכן ויבן [...] ביסודם: צפה דרך. צפו דרך שהיה בא בה כי לא תראוהו עוד נצור צפה מקור וכן חזק אמץ: חזק מתנים אמץ כח מאד. חזקו מתניכם ואמצו כח כי לא תיראו עוד ממנו ופי׳ [...] אמצו כחכם בלב טוב ובבטחון שתבטחו בה׳ ית׳ וכן איש דעת מאמץ כח: (ג) כי שב ה׳ את גאון יעקב. אם כדברי ר׳ יונה ז״ל יהיה יוצא כמו ושב ה׳ את שבותך והדומים לו [...] ר׳ יהודה יהיה ענין הנחה והשקט ואמר כי במות סנחריב ישיב גאון יעקב כמו שהיה וזהו כגאון ישראל כי ישראל הוא יעקב וזהו בימי חזקיהו גאון יעקב היא ירושלם וארץ יהוד[ה...] גאון יעקב אשר אהב סלה שהוא אומר על ירושלים כמו שאומר אוהב ה׳ שערי ציון מכל משכנות יעקב: בקקום בוקקים. האויבים הריקום מכל טוב והנה הוא פעל יוצא גפן [...] עומד: וזמוריהם שחתו. נטיעותיהם וזמוריהם שחתו הנה בשנה בבאם בארצם כמו שאמר וישחיתו את יבול הארץ ויו״ת וזמוריהם כמו מזמרת הארץ שתרגם וקרי תושבחתיהון חבילו [...] גבוריהו. אמר על חיל נבוכד נצר הבאים על נינוה גבוריהו כמו גבוריו: מאדם. אמר זה לשתי סבות וכן אנשי חיל מתולעים שפי׳ לבושים בגדים צבועים בתולעת שני שהיא לגדו[לים...] כבודם והאחת לפי שהוא צבע מבהיק ומירא בני אדם: באש פלדות הרכב. הרכב הוא כאלו הולך באש פלדות כי גלגלי הרכב הם ברזל ובמרוצתם בדרכים על האבנים יוצא אש מ[...] המרוצה וידמה שהרכב הוא באש פלדות ופלדות הוא כמו הפוך מן לפידי אש: ביום הכינו. ביום שיכין נבוכד נצר את החיל לבא על נינוה כן תהיה תכונתו: והברושים הרעלו. י״מ [...] שהם עץ ברושים אמר כי הם המות ברעשם להמית אשר מי שיתקעו בהם כי עושים חניתות מברושים והם חדים בראשם ותוקעים אותם בגוף האדם כמ״ש ביואב ויקח שלשה שבטים [...] בלב אבשלום: הרעלו. מן תרעלה שמפרשים הם המות והאז״ל פי׳ תרעלה רעדה ופי׳ הרעלו רעדו ופי׳ ברושים שרי עיר של נינוה וגדוליה כי הגדולים נמשלו לארזים ולברושים [...] גדולי נינוה החיל שאחזום רעדה: (ה) בחוצות יתהללו הרכב. כי לא יוכלו לצאת חוץ לעיר להלחם עם החיל כי רבים הם מהם והם גבורים והם הולכים תוך העיר בחוצות [...] ומשוגעים

מצודת דוד

המוסרות שהייתם קשורים בהם אנתק ממך ר״ל לא תהיה עוד מוכנע [...] (יד) וצוה עליך ה׳. מול מלך אשור יאמר: לא יזרע משמך עוד. ר״ל [...] מי מזרעך: אכרית פסל ומסכה. כי שמה תהיה: אשים קברך. ר״ל [...] לך קבר המיוחד לך כי אני אלחם בך: כי קלות. היית קל בדעתך לח[...] כלפי מעלה ולכן אקח ממך נקם: ב (א) הנה על ההרים. הנה כבר ההרים ביאת רגלי המבשר המשמיע שלום כי יבשר ויאמר שנפלה אשור [...] יבוא למלחמה על ארץ ישראל: חגי יהודה חגיך. ר״ל שמחו בחג בשמח[ה...] שלמי נדריך. מה שנדרת לה׳ אם יצילך מכף מלך אשור כי הנה נצלת ממנו כי [...] עוד לעבר בך בליעל הוא זרע סנחריב כי נכרת כל הזרע ואין להם שארית: [...] מפיץ. אשור שהגלה אותך והפיץ אותך בארצות הנה נסתלק מן העולם: [...] ר״ל לפניך וכאלו אתה רואה הסתלקו: נצור מצורה. ערי המבצר שעזבתם מפחד מלך אשור הנה עתה שמור אותם: צפה דרך. הסתכל בדרך הבא מאשור ו[...] עוד מי בא מהם: חזק מתנים. חזק ואמץ כי לא תירא עוד מאשור: (ג) כי שב וגו׳. כי עתה יניח ויקים ה׳ את גאון יעקב להיות כגאון ישראל ר״ל כ[...] מאז ומקדם: כי בקקום בוקקים. כי המריקים הם הכשדים הריקו את אשור ושחתו זמוריהם ר״ל לקחו עשרם והרגו גבוריהם ולכן תשב במנוחה והשקט כי [...] לפחוד עוד מאשור: (ד) מגן גבוריהו מאדם. המגן של גבורי הבוקקים הכשדים יהיו אדומים מדם החללים: אנשי חיל מתולעים. יהיו מלובשים בגדי ת[...] שהיא צבע אדום ר״ל בגדיהם יהיו צבועות מדמי ההרוגים: באש פלדות הרכב וגו׳. ר״ל ביום שהכינו את הרכב למלחמה היה נראה כאלו הולך בלפידי אש [...] שעל גלגלי הרכב היה מוציא ניצוצי אש במרוצתם על הסלעים: והברושים הרעלו. ר״ל המקלות של ברוש העשויות כחניתות המחודדות בראשן כבר הושם שם הס[ם...] כי הכינו מקלות כאלה על המלחמה: (ה) יתהוללו הרכב. אנשי הרכב יתהוללו בחוצות לרוץ הנה והנה: ישתקשקון ברחובות. השמעת קול כלי זיין ישמיעו ברחובו[ת] מרצים

מצודת ציון

העול: אנתק. ענין הנתק ממקומו: (יד) קלות. מל׳ קל: (ב) עלה. ענין סלוק כמו אל תעלני (תהלים קב): מפיץ. מל׳ הפצה ופזור: נצור. ענין שמירה כמו נוצר תאנה (משלי כז): מצורה. ערי מבצר כמו ויבן ערי מצורה (ד״ה ב יד): צפה. ענין הבטה כמו עמדי וצפי (ירמיה מח): אמץ. ענין חוזק: (ג) שב. ענין השקט ומרגוע כמו בשובה ונחת (ישעיה ל): גאון. ענין רוממות וממשלה: בקקום בוקקים. ענין ריקות כמו גפן בוקק (הושע י): וזמוריהם. כן יקראו ענפי הגפן כמו ויכרתו משם זמורה (במדבר יג): (ד) גבוריהו. גבוריו: מאדם. מל׳ אודם: מתלעים. ל׳ תולעת שני והיא צבע אדומה: פלדות. מל׳ לפיד אש בדרך ההפוך והוא העץ שהשלהבת נאחז בו: והברושים. ר״ל מקלות מאילני ברוש: הרעלו. ענינו הם הממית ודוגמתו יין תרעלה (תהלים ס) המטמטם את הלב מרוע תכונתו והוא מל׳ ערל בדרך ההפך שהוא ענין אוטם כמו ערלה אזנם (ירמיה ו): (ה) יתהוללו. ענין שטות ושגעון כמו ויתהולל בידם (ש״א כג) כי מרוב המרוצה נראה כמשתגעים: הרכב. ר״ל אנשי הרכב: ישתקשקון. ענין השמעת קול כמו והשיקו

רשי

והשיקו היקבים (יואל ב) כמשק גבים (ישעיה לג) ל' השמעת קול : ירועעו את השומעים כברקים הללו המטרידים את הבריות כן ת"י : [ו] יזכור. מלך אשור את אדיריו וגבוריו וידמה בלבו לצאת ולהלחם יכשלו בהליכתם : ימהרו חומתה. לנוס לרוץ אל חומת העיר כל הריכה למ"ד בתחלתה לה ה"א בסופה : והוכן. ת"י יכנון מגדליא ויש הוכן הסוכך והמלך נזדיין זיונו כמו ממסך הסוכך ...ושל : (ז) שערי הנהרות. השער אשר מצד הנהרות: נמוג. נרעד ונע מכח ליסטרא הנזרקי' בכתליו בומ"א : (ח) והוצב. ...לכה הנצבת לימין המלך (תהלים מ"ה) נצבה שגל : גלתה הועלתה. ...לכה בשבי והעלתה מן ... מנהגות כקול יונים. ...עמן בקינה כקול יונים ...ים מנהגות גרומיילנ"ש : מתופפות על לבבהן. ...קישות ידיהן על לבן ... בתופים : (ט) ונינוה ... מים מימי היא. מיום ...עשית ישבה בשלוה ואין ... כבריכת מים המכונסין ...ים ממקומם : והמה. ...רוב דוחקם למדו לנוס ... עמדו עמודו. אומרים ...אין מפנה לבו לשמוע : (י) בזו כסף. אתם ...על נינוה : ואין קצה. ...שבון : לתכונה. ...תיהם על שם שהכסף ...הנתון באוצר נתון בחשבון כמה דאת אמר את הכסף המתוכן (מ"ב יב) : כבוד מכל כלי חמדה. לשון הכבדה כמו (לקמן ג) ...כילק לשון מכבד הבית אשקומב"ט בלע"ז ולכבד אותם מכל כלי חמדתא וכן ת"י ספו מכל מני חמדתא. כבוד כמו זכור ושמור : ...וקה. ריקנית : ומבוקה. ומרוקנת על ידי בוקקים : ומבולקה. מפורצת בחומותיה איסטברטור"א בלע"ז : ופיק ברכים. כשלון ברכים

בְּרְחֹבוֹת מַרְאֵיהֶן כַּלַּפִּידִים ד' . ג' מ"ל בליש"א
כַּבְּרָקִים יְרוֹצֵצוּ׃ ו יִזְכֹּר אַדִּירָיו ג' ומ"ל
יִכָּשְׁלוּ בַּהֲלִיכוֹתָם יְמַהֲרוּ חוֹמָתָהּ בהליכתם ק'
וְהֻכַן הַסֹּכֵךְ׃ ז שַׁעֲרֵי הַנְּהָרוֹת ג' . ג'
נִפְתָּחוּ וְהַהֵיכָל נָמוֹג׃ ח וְהֻצַּב ב' . ל'
גֻּלְּתָה הֹעֲלָתָה וְאַמְהֹתֶיהָ מְנַהֲגוֹת ל'
כְּקוֹל יוֹנִים מְתֹפְפֹת עַל־לִבְבֵהֶן׃ ג' . ל'
ט וְנִינְוֵה כִבְרֵכַת־מַיִם מִימֵי הִיא
וְהֵמָּה נָסִים עִמְדוּ עֲמֹדוּ וְאֵין מַפְנֶה׃ ג' ול' ופסח
י בֹּזּוּ כֶסֶף בֹּזּוּ זָהָב וְאֵין קֵצֶה
לַתְּכוּנָה כָּבֹד מִכֹּל כְּלִי חֶמְדָּה׃
יא בּוּקָה וּמְבוּקָה וּמְבֻלָּקָה וְלֵב נָמֵס ג' . ל' . ל'
וּפֵק בִּרְכַּיִם וְחַלְחָלָה בְּכָל־מָתְנַיִם ל' וחסר . ל'

קְרְוַיָא חֶזְוֵיהוֹן כִּבְעוּרִין כִּבְרָקִין טְרִידִין׃ ו יַמְנוּן רַבָּנֵי מַשִׁרְיָתְהוֹן יִתְקְלוּן בְּמַהֲכֵיהוֹן יוֹחוּן יִכְבְּשׁוּן שׁוּרָא יִבְנוּן מִגְדְּלַיָא׃ ז גִּשְׁרֵי נַהֲרָוָתָא אִתְפְּסָקָא וּמַלְכָּא בְּהֵיכְלֵיהּ זָע׃ ח וּמַלְכְּתָא יָתְבַת צִיבָא בְּגַלְיָא נַפְקַת וְאַמְהָתָהָא מְדַבְּרָן אָזְלָן בַּתְרָהָא מְנַהֲמַן כְּקָל יוֹנִים מְטַרְפָן עַל לִבֵּיהוֹן׃ ט וְנִינְוֵה כְּבֵית כְּנִישַׁת מַיָא מִיוֹמֵי קֳדָם הִיא וְאִינוּן עָרְקוּ קוּמוּ קוּמוּ וְלֵית דְמִפְנֵי לְמֵיקָם׃ י בּוֹזוּ כַסְפָּא בּוֹזוּ דַהֲבָא וְלֵית סוֹף לְאוֹצְרַיָא סָפוּ מִכָּל מָנֵי חֶמְדָּתָא׃
יא בְּזִיזָא וּמִתְבַּזְזָא וּפְתִיחַ תַּרְעָא לְסָנְאָה וְלֵב מְסֵי וְנָקוֹשׁ רְכוּבִין וְזִיוַע בְּכָל חַרְצִין וְאַפֵּי

כלפידים ג' מ"ל בליש' בקריאה וסימ' ויבער אש בלפידים . מראיהם כלפידים . מפיו לפידים יהלכו . וכל העם ראים הלפדים כתיב שארא לפידם כתיב : נפתחו ג' בקריא' וסימ' וארבות השמים נפתחו . כי ארבות ממרום נפתחו . שער הנהרות נפתחו : כבוד ב' חסר בלישנא וסימ' את כל הכבוד הזה .

אבן עזרא

אל שוק : ירוצצו. כפול האות האחרון והפעל כפל ירוצצו נפעם מגזר' רץ ככה ויתרצצו הבנים : (ו) יזכר. כאשר יזכר האויב שהוא מלך כשדים בעבור מרוצת' יכשלו בהליכתן : ימהרו. אל חומות נינוה : והוכן. מגדלי העץ הגדולים ויפת אמר כי יזכור מלך נינוה אדיריו יכשלו יברחו אל החומה ויכינו המגנים לסוכך עליהם וזה לא יועיל להם כי : (ז) שערי. יורה כי מסאת הנהרות נתפש ארמון המלך וזהו והיכל נמוג : (ח) והצב. לא מצאתי למלה זו פירוש יותר נכבד מדברי רב שמואל הנגיד כי הצב שם המלכה על כן גולתה העלתה על המרכבה להוליכה בשביה ואמהותיה שהיו נוהגות אותה דומות לקול יונים בהמותן : מתופפות. דרך התוף להכות בו ביד : (ט) ונינוה כבריכת מים. היתה מליאה מימי קדם עושר ואנשיה נסים ואומרים זה לזה עמדו אל תברחו : ואין מפנה. שישב פניו על כן בזו כסף דברי הנביא לכשדים : (י) לתכונה. להון שהכין : (יא) בוקה ומבוקה. גזרה אחת להם כדרך גאה וגאון ה' עזו ומעזו : ומבולקה. כמו הנה ה' בוקק הארץ ובולקה וטעם בוקה גם מבולקה כמו שממה תהיה נינוה : ולב. כל שומע נמס : ופיק ברכי'. על דרך ויפק

רדק

ומשוגעים. הרכב ר"ל רוכבי הרכב והם הפרשים. ישתקשקון ברחובות ילכו בבהלה ברחובות העיר ופי' ישתקשקון יכו שוק בלכתם בבהלה : מראיהן כלפידים. שיש להם בשת כי בא קצם ...כמו לסלהם כנגד אויביהם ישוב מראה פניהם אדום כלפידים וכן אמר בבני בבל בעת מפלתם פני להבים פניהם כי מי שיש לו בשת יתאדמו פניו : כברקים ירוצצו. מרוב בהלה ירוצצו ...העיר מקצה אל קצה כי לא ידעו מה לעשות : (ו) יזכור אדיריו. נוכל לפרש על מלך נינוה כשיזכור האדירים שלו שילכו אל החומה יכשלו בהליכתם מרוב הבהלה כשימסרו ללכת אל ...הנה הכן הסוכך אל החומה מבחוץ לחתור בקיר החומה ויתכן לפרשו גם כן על מלך בבל שיזכור אדיריו שילכו אל החומה לכבשה והנה מרוב מרוצתם כשימסרו ללכת אל החומה ...בליכתם וכשיביאו אל החומה יכינו הסוכך לעמוד תחתיו ולחתור בחומה : חומתה. הה"א במפיק ר"ל חומת נינוה : הסוכך. הוא מכסה קרשים ועורות עליהם באים הנלחמים אל ...הנכים תחתיו עד החומה וחותרים תחתי' החומה והוא מגן עליהם מן האבנים שמשליכים מעל החומה בהליכותם כתיב בוי"ו לשון רבות וקרי בהליכתם לשון יחיד : (ז) שערי הנהרות ...שערי המדינה היוצאים לנהרות נפתחו שהבקיעו שבררו אנשי החיל הדלתות וכיון שנפתחו השערים הלא היכל המלך שהוא סמוך להם נמוג מכח המסלומות שהכו בשערים ויו"ת גשרי נהרוותא ...(ח) והצב גלתה העלתה. ההיכל שהוצב בשלוה ימים רבים בנינוה עתה נמוג ונגלתה נינוה שהיתה מכוסה עד עתה שלא עבר בה זר והעלתה כמו נכרתה מן כעלות גדיש בעתו : ...ה. אמהות נינוה והן הערות הגדולות קראן אמהות שילכו בשפחות בגולה : מנהגות. אנה אותה : מתופפות. ומכות על לבביהן על הכבוד אשר מהן וילכו בגולה כשפחות כן פירש ...ה הפסוק ות"י והצב ומלכתא רוצה לומר לפי שהיתה נצבת אצל המלך כמו שאמר נצבה שגל לימינך והגיד רב שמואל פירש כי הוא שם המלכה הצב : גלתה. שהיתה נסתרת בחדר המנהג ...הנשים הנכבדות כמ"ש כל כבודה בת מלך פנימה ועתה גלתה ויצאה מחדרה והעלתה על המרכבה להוליכה בגולה ואמהותיה מנהגות אותה ומנהמות בקול קינה כקול יונה מתופפות ...ה מכה בתוף כן הם מכות על לבביהם כדרך הנשים הנוהות והמקוננות : (ט) ונינוה כבריכת מים מימי היא. ונינוה מימים קדמונים שהיתה היא בנויה מלאה מכל טוב כמו הבריכה ...לאה מים והבריכה היא שאוספין בה המים או מי גשמים או מי מעין ות"י כבית כנישת מיא מיומי קדם היא : והמה נסים. ועתה יושבים נסים מהעיר הנמלטים ממנה בעת כבישת' ...יום להם האויבים עמדו אין מי שמפנה פניו לקול קריאתם אלא נסים בכח : (י) בזו כסף בזו זהב. אמר הנביא כנגד הכשדים או אומרים איש לאחיו : ואין קצה לתכונה. אין סוף ...הממון שתמצאו ממה שהכינו מלך נינוה וגדוליה ובזו הכסף כי הון רב תמצאו וי"ת ולית סוף לאוצריא : כבוד מכל כלי חמדה. כלי כביד תמצאו יותר מכל כלי חמדה שבעולם וי"ת ספו ...כי חמדתא נראה שהיה דעתו לפרש מן המכבדי כילק ובדברי רז"ל מכבדין בין השמות כלומר כבדו העיר מכל כלי חמדה כלי בחירק לשון יחיד : (יא) בוקה ומבוקה. ענין ריקות ...בוק כי מבוקה כמו בוקה אלא שנוספה בו מ"ם הנוספת על השמות וכן ה' עוזי ומעוזי : ומבולקה. כרותה ואמר על נינוה שתהיה ריקה מכל טוב ונכרתת : ולב נמס. וכן יושבים ...ה לב נמס : ופיק ברכים. הוא כשלון כמו לפוקה ולמכשול ופי' פיק ברכים כי כשמפחד אדם מאד ונבהל ארכובותיו נוקשות זו בזו מרעדה ורתת ובת"י ונקוש רכובין וכן אמר בבלשאצר

מצודת דוד

...מראה פניהם כלפידי אש וקלות מרוצתם כברקים אשר מעט תשיגם הראות ...הסירות : (ו) יזכור אדיריו. מלך אשור יזכור גבוריו ללכת לקראת המלחמה ...שלו בהליכתם ולא יצליחו : ימהרו חומתה. ר"ל ישובו למהר לעלות על חומת ...ה למנוע את הכשדים לבוא בעיר : והוכן הסוכך. יכינו דבר הסוכך עליהם ממעל ...ן החצים ואבני הקלע : (ז) שערי הנהרות. ר"ל עכ"ז לא יוכלו למנוע את ...כי נפתחו שערי העיר הפונים מול הנהרות כי חיל הכשדים שברום : והסיכל ...היכל המלך נמוג ונמס ר"ל ינתצו ויכתתו אותו : (ח) והוצב גלתה הועלתה. ...מלכה הנצבת פנימה לימין המלך כענין שנאמר נצבה שגל לימינך (תהלים ...) נתגלית לעין כל והועלתה על המרכבה להוליכה בגולה : ואמהותיה. ...יה מנהגות אותה בקול קינה כהמית קול יונים : מתופפות. כמו שהאדם מכה בתוף כן הן מכות על לבבהן כדרך הנשים המקוננות : (ט) ונינוה. והנה ...מימים קדמונים היא היתה מלאה כל טוב כבריכה כמים המלאה לה : והמה נסים. ועתה המה נסים ומניחים כל העושר : עמדו עמודו. עם כי המלך והשרים ...להם תנוסו עמדו והלחמו מול האויב אבל אין מי פונה להקוראים ולא יאבו להלחם : (י) בוזו כסף. אתם אנשי כשדים שללו הכסף והזהב ואין סוף אל העושר ...אשר הכינו אנשי נינוה לעצמם : כבוד. ר"ל שם תמצאו כבוד היקר מכל כלי חמדה והוא כבוד נצחון המלחמה. או ר"ל גרפו אותה מכל כלי חמדה ...עמיכם : (יא) בוקה וגומר. ר"ל נינוה תשאר ריקה וכרותה מן העושר : ולב נמס. לבם יהיה נמס מגודל החרדה וכשלון ברכים מבלי חוזק וכל מתנים יהיה

מצודת ציון

והשיקו היקבים (יואל ב) : ירוצצו. מלשון ריצה ודיצה : (ו) אדיריו. גבוריו : והוכן. מלשון הכנה : הסוכך. מל' סכך ומכסה : (ז) נמוג. מל' המגה והמסה ואמר בדרך משל : (ח) והוצב. ר"ל דבר הנצב במקום אחד מבלי רגילות התנועה וההליכה : גלתה. מל' גלוי : הועלתה. מל' עליה : ואמהותיה. שפחותיה : מנהגות. מל' הנהגה והבאה : מתופפות. מל' תוף והוא שם כלי נגון : (ט) כברכת. הוא מקום בנוי באבנים ובסיד ושם מתכנסים המים כמו בתעלת הברכה (מלכים ב יח) : מימי. ר"ל מימים רבים : נסים. בורחים : מפנה. מל' הפנה והסבה : (י) בוזו. מל' בזה ושלל : קצה. סוף : לתכונה. מל' הכנה : כבד. מל' כבוד או הוא ענין טיאוט וגריפה כמו המכבדי כילק (לקמן ג) : (יא) בוקה ומבוקה. ענין ריקות כמו גפן בוקק (הושע י) ומבולקה. ענין כריתה כמו ובולקה ועוה פניה (ישעיה כד) : ופיק. ענין כשלון כמו ולא יפיק (ירמיה י) : ...אחור. קדרה כמו ובשלו בפרור (במדבר יא) : מעון

אבן עזרא

ויפק רצון אך הוא מטעם רחוק והנכון כי הוא כמו לפוקה ולמכשול : וחלחלה . חיל וחילה כפול : פארור . כאשר פירשתיו : (יב) איה . בעבור זה יתמהו השומעים ויאמרו וכל זה דרך משל על נינוה שהיו הולכין לטרוף טרף להחריב כל העולם וטעם הלך אל מעון אריות : (יג) אריה טורף . להספיק גורותיו : בדי . מלשון די השיב לו די שה : ומחנק . החיות להיות טרף ללבאותיו ומעונותיו מלא טרפה : (יד) הנני אליך . נינוה : בעשן . מרוב חום האש וכטעם על חרון השם : טרפיך . הטרף שהיית טורפת וה"א מלאככה תחת י"וד סימן לשון נקב' כמו עוניכי תחלואיכי והטעם רבשקה וכתוב ביד מלאכיך: (א) הוי . יש אומרים כמו אוי או הוי מלת קריאה כמו הוי ציון המלטי : כלה בכל פרק מקום דרכים ברחובותיה היא מליאה כחש ומלת ימיש פועל יוצא והוא שב לכחש כל כך מלאה כחש לרמות העולם כל אחד מהם לא ימיש עצמו מן הטרף : (ב) והנה יבוא אליה קול שוט להריץ הסוס והנכון בעיני שוט להכו' מין משמיע קול אשר יעשו הפלשתים כעין טנבו"ר שלנו שהוא רחב וגדל ומתקבצי' אנשי החיל עשרה או יותר להכות בהם בשוטים להשמיע קולה ולהפחיד : רעש אופן . המרכבה : וסוס דוהר . כמו מדהרות דהרות אביריו : (ג) פרש . ואין קצה . להרוגי נינוה

נחום ב ג

ג'. ג' וּפְנֵי כֻלָּם קִבְּצוּ פָארוּר׃ יב אַיֵּה
ד' כ"כ מְעוֹן אֲרָיוֹת וּמִרְעֶה הוּא לַכְּפִרִים
אֲשֶׁר הָלַךְ אַרְיֵה לָבִיא שָׁם גּוּר
ד' וחסר אַרְיֵה וְאֵין מַחֲרִיד׃ יג אַרְיֵה טֹרֵף
ג' בְּדֵי גֹרוֹתָיו וּמְחַנֵּק לְלִבְאֹתָיו
ט'. ג' וַיְמַלֵּא־טֶרֶף חֹרָיו וּמְעֹנֹתָיו טְרֵפָה׃
יד הִנְנִי אֵלַיִךְ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת
ג' וחד לרכבה וְהִבְעַרְתִּי בֶעָשָׁן רִכְבָּהּ וּכְפִירַיִךְ
תֹּאכַל חָרֶב וְהִכְרַתִּי מֵאֶרֶץ טַרְפֵּךְ
ב'. י'. ג' וְלֹא־יִשָּׁמַע עוֹד קוֹל מַלְאָכֵכֵה׃
ג א הוֹי עִיר דָּמִים כֻּלָּהּ
ז' כַּחַשׁ פֶּרֶק מְלֵאָה לֹא יָמִישׁ טָרֶף׃
ב קוֹל שׁוֹט וְקוֹל רַעַשׁ אוֹפָן וְסוּס
ג'. ב' דֹּהֵר וּמֶרְכָּבָה מְרַקֵּדָה׃ ג פָּרָשׁ
ס' מַעֲלֶה וְלַהַב חֶרֶב וּבְרַק חֲנִית וְרֹב
חָלָל וְכֹבֶד פָּגֶר וְאֵין קֵצֶה לַגְּוִיָּה

תרגום

כֻּלְהוֹן אִתְחַפִּיאוּ אִכְּרוּם אוּכָמִין כְּקִידְרָא׃ יב אָן מְדוֹרֵי מַלְכַיָּא וּבֵית מֵישְׁרֵי שִׁלְטוֹנַיָּא אֲתַר דַּהֲווֹ אָזְלִין מַלְכַיָּא תַּמָּן בְּנֵיהוֹן שָׁבְקִין הָא כְּאַרְיָה דְּשָׁרֵי עַל צֵידֵיהּ לְרוֹחֲצָן וְלֵית דְּמָנִיד׃ יג מַלְכַיָּא מַיְתָן חֲטוֹף לִנְשֵׁיהוֹן וּבִזָּא לִבְנֵיהוֹן וּמְמַלָּן אוֹצְרֵיהוֹן חֲטוֹף וּבִרְנְיָתֵיהוֹן בִּזָּא׃ יד הָא אֲנָא שָׁלַח רוּגְזִי עֲלָךְ אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת וְאַדְלֵיק בְּאֶשָּׁתָא רְתִיכָךְ וְכַפְרָנָךְ תִּקְטוֹל חַרְבָּא וְאֵשֵׁיצֵי מֵאַרְעָא סְחוֹרְתִיךְ וְלָא יִשְׁתְּמַע עוֹד קָל אִזְגַּדְךְ׃ א וַי קַרְתָּא אַשְׁדַּת דַּם כּוּלַּהּ כַּדְבִין בִּזָּא מַלְיָא לָא פָסִיק קְטוֹל׃ ב קָל נְקוּשׁ מְחָא וְקָל זִיוַע גַּלְגְּלִין וְסוּסָוָן מְפַנְּכִין וּרְתִיכִין מְקַפְּצָן׃ ג פָּרַשׁ מַסִּיק וּדְהוֹב וְצַלְהוֹב סַיְפִין וְצִחְצוֹחַ מוּרְנִין וּסְגֵי קְטִילִין וַהֲמוֹן פִּגְרִין לֵית סוֹף לִקְטִילַיָּא

רשי

ברכים כמו (שמואל א כה) לפוקה ולמכשול : קבצו פארור . שחרורית קד... (יב) איה מעון אריות . קינה היא על נינוה שהיתה מדור מלכים גבוה... כאריות:אשר. הלך אריה לביא שם.ת"י אתר דהוו אזלין מלכין ושבקין תמן ביה... כאריה דשרי לרוחצן : (יג) אריה טורף בדי גורותיו . כתרגומו מלכיה ק... שלל רב עד שהיה די לי... ומחנק . בהמות לצוו... כלומר מרבה אוצרו... וימלא טרף חוריו . ... אוצרותיכן חטוף : (יד) ... רוב רכב שבה קרטון ... ה"א יתירה היפך הלי... מרכבות וכן (יחזקא"ל ... אשר חלאתה בה וזהבו... ישמע עוד קול מלאכה... מלאכיך כמו שעשה כי... וחביריו שלוחי אשו... לז) ויקרא בקול גדולה... (א) פרק . גזל שמ... בעליו: לא ימיש טרף ... תמיד : (ב) קול שו... סוס ס היה נשמע ב... וקול רעש . אופני ... וסוס דוהר . דולג ... מדהרות דהרות ... (שופטים ה) : (ג) ול... רולימל"א בלע"ז כי ... קרוי להב כמו (שב...) הנלב אחר הלהב : ובר... חנית מרוטה ומברקת ... ממנה שלנדו"ר בלע': פגר . היו מרבים ... היה חשבון לגויות ... המושלכות בה על שהי... נכשלים בגוויות ה... מרו...

כבד מכל כלי חמדה : פארור ב' וסימ' כל פנים קבצו פארור . ופני כולם קבצו פארור : טורף ד' חסר וסימ' קשר נביאיה . אריה טרף בדי . פצו עלי . טרף נפשו : ימיש ז' וסימ' במסר בסדר בשלח וירמיה סימ' י"ז : מעלה ח' פתחין בקרי' וסי' ויהי שמואל מעלה העלה . הנני מעלה לה ארוב' . ולכהנים הלוים לא יכרת איש . ולכן הנה אדני מעלה עליכם • והשבתי למואב נאם ה'. פרש מעלה ולהב חרב . מעלה נשיאי' מקצה הארץ . כי הנה אנכי מעיר ומעלה על בבל . וסי' בלשון ארמי שמואל אסיא שיצי נהריהון דמואב וברק ברקין בבבל :

תולדות אהרן אריה טורף • ב"ק טז :

רדק

בבלטשצר ואחשדרפנים דא... קבצו פארור . ענין שחרור... בנבואת יואל : (יב) איה מ... כן יאמרו הגוים בחרב... היא היתה מעון אריות כי...

...יואים אנשים כאריות טורפים בני העולם ומביאים הטרף לנינוה כי היא מעון לאריות ומרעה לכפירים : אשר הלך אריה לביא שם . אריה ולביא כמו שמש ירח : גור אריה . כלם הלכו ... ואין מחריד אותם וי"ת דהוו אזלין מלכיא תמן בניהון שבקין : (יג) אריה טורף בדי גורותיו . כדי להספיק לגורותיו כמו די השיב לו גורותיו משל לבני' : ולבאותיו . משל לגבירו... ללבאותיו . מחנק החיות בעבור לבאותיו וכן הענין משל למלך נינוה ושריה וגדוליה שהיו מביאים שלל העמים לנינוה : (יד) הנני אליך . אמר לנינוה הנה אשים פני אליך להשחיתך ... כעשן רכבה . ר"ל באש גדולה שנראה עשנה מרחוק ויונתן תרגם ואדליק באישתא רתיכך רכבה שהיתה מתגאה ברוב רכב ופרשים : וכפיריך . משל לבני החיל : טרפך . שהיית ... הארץ : ולא ישמע עוד קול מלאככה . מלאכיך שהיו מרימים קול על ארצות העמים לירא' ולבהלם כמו שעשה רבשקה על ירושלם שדבר עליהם גבוהות והפחידם גם על האל ית' דבר ... יוכל להציל ירושלם מיד מלך אשור ודקדוק מלת מלאככה נר"י הכ"ף שהאריכה מקום קמץ והה"א כמו אשר צויתי אותכה והדומים לו ואף על פי שזכר בפסוק לשון נקבה ומלאככה לש... נקבה הוא כנגד העיר ולשון זכר הוא כנגד המלך שהוא סנחריב ור' יונה כתב שהר"י מקום חירק והוא כמו תלאככי על משקל נעוריכי תחלואיכי : (א) הוי ... או הוא כמו אוי וכת"י ווי : כחש . שמכחשין ומשקרים איש באחיו וכן מלאה פרק והוא כמו גזל שפורק דבר מיד אחר וכן ופרקת עולו פורק ואין מציל : לא ימיש טרף . לא ... טרף כי בכל יום ויום טורפים : (ב) קול שוט . ועתה ישמע מהאויבים הבאים עליהם קול שוט שמכים הפרשים והסוסים לרוץ : וקול רעש אופן . שממהרים ללכת לבא העיר ... כמו דהרת אביריו והוא כשמכה הסוס בארץ בכח ברגליו : מרקדה • מרוב מרוצתם כאלו מרקד' : (ג) פרש מעלה . פירוש מעלה להב חרב וי"ו ולהב כוי"ו וישא את אברהם את ... בחסרון מלת מסיק לסוב ולהסוב סיפין ולהאות מורנין : ורוב חלל . שיעשו הפרשים : וכבד פגר. כמו רב חלל ענין כפל במלות שונות כי כבד הוא ענין רבוי כמו עמך הכבד הזה והדומים לו ופגר ...

מצודת ציון

(יב) מעון . מדור : לכפירים לביא . הם משמות האריה : גור . כן יקרא האריה הקטן וכן גור אריה יהודה (בראשית מ"ט) : (יג) בדי . בשרבות כמו בדי שופר (איוב ל"ט) : ומחנק • מלשון חנק : חוריו • מלשון חור ונקב הוא המערה אשר יסתר בה האריה : ומעונותיו . מלש'ן מעון ומדור : (יד) והבערתי . ענין שריפה : רכבה . קבוצת המרכבות : מלאככה • מל' מלאך וה"א יתי' : (א) הוי • כמו אוי : כחש . שקר : פרק . ענין השבר כמו ופרסיהן יפרק (זכריה י"א) : ימיש. ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות י"ג) : (ב) שוט . שבט ושרביט כמו שוט לסוס (משלי כ"ו) : אופן . גלגל המרכבה : דוהר . כן יקרא דליגת וקפיצת הסוס כמו מדהרות דהרות אביריו (שופטים ה') : מרקדה . מלש'ן רקוד וקפיצה : (ג) פרש . כן יקרא הרגיל לרכוב על הסוס : ולהב . כן יקרא ברזל החרב כי בהשיא מלוטשת מבהקת כלהב אש וכן ולהב חניתו (ש"א י"ז) : וברק . כן יקרא ברזל החנית כי הוא מבריק כברק כאשר ילטשו וכן ברק חרבי (דברים ל"ב) : וכובד . ענין רבוי כמו בעם כבד (במדבר כ') : פגר . כן יקרא גוף ההרוג : לגויה . לגוף כמו

מצודת דוד

יהיה חלחלה ורעד לבל יוכלו לעמוד על מתניהם : קבצו פארור . פני כ... כאלו קבצו כל השחרות שיש בקדרה הנשחרה מעשן האש : (יב) איה מעו... אמר דרך קינה איה נינוה שהיתה מדור אריות ומקום מרעה אל הכפי... מקום מלכים אדירים ושרים עצומים : אשר הלך . ר"ל אשר היה הולך ו... האריה והלביא לכל פאות העולם לטרוף טרף והיה נשאר שם גורי ה... הבנים הקטנים וישבו בשמחה ולא היה מי מחרידם ר"ל המלך והשר... לשלול שלל ובניהם נשארו במקומם בבטחון רב : (יג) אריה טורף. האר... אשר הלך היה טורף בעבור מרבית צורך הבוק גורותיו הם בניו הקט... מחנק והורג חיות השדה להביא אל לבאותיו הם נקבות האריה : ... והיה ממלא החורים שיושב בהן מן הטרף וכפל דבריו ואמר ומעונותיו ...
משל על מלכי נינוה ושריה שהיו מביאים שלל רב די צורך בניהם ונשותיהם ומלאו ארמון מן העושר שללו : (יד) הנני אליך. הנה אני אלחם בך : והבערתי. אשרוף ... שבה בהעלאת עשן השמים לגודל השרפה : וכפיריך . ר"ל בניך וזרעם תאכל החרב : והכרתי וגו'. ר"ל עוד לא תטרוף בארץ לשלול את העכו"ם : קול מלאכי... מרימים קול על ארצות העכו"ם ליראם ולבהלם וכמו שעשה רבשקה על ירושלים כמ"ש (במ"ב וישעי') : ג (א) הוי עיר דמים . אוי לך אתה נינוה ע... דמים כלה עדת שקר ומלאה שבר לשבר את הבריות ולא תסור מהיות את הטרף כי תתמיד להרוג ולאבד את העכו"ם : (ב) קול שוט . היו משמיעים ... להכות הסוסים : וקול רעש . אופני המרכבות להבהיל את האנשים : וסוס דוהר . הסוס שמשך את המרכבה היה מדלג וקופץ והמרכבה היתה מרקדת לרוב... לאיים על הרואים : (ג) פרש מעלה . הפרש היה מעלה עצמו כלפי מעל' בדליגת הסוס ובידו להב חרב וברק חנית והוא עושה חללים רבים ופגרים הרב... קצ...

רשי

זנוני זונה . מרוב חנופות שיר שהיו יודעי' לפתות לב מלכי הארץ
...מס וסוף היו כובשי' אותם תחתיה' : (ה) שוליך . הם שולי בגדי
מערך . גלויך כמו (מיכה א) עריה בשת : (ו) שקוצים .
...אים המכוערים אותך לפי הענין שדימה אותה לזונה דבר הכתוב
...ל לשון והסיר את
...ולתה (ויקרא א) :
...ך : יתרחק ממך :
...י מנוא אמון . ומה
...שרך ובגבורתך וכי
...נוא היא אלכסנדרי'
... אמון לשון פדגוג
...לה שהיתה אומנת
...ם דמרבי בה מלכו:
...ם. אשר היה הים
... ולחומה שירא וכר
... כוש עצמה. כושים
...ק : פוט ולובים היו
... והפוטים והלובים
...עזרתך גם הם היו
...) גם היא לגולה
... היא הלכה בגולה
...לתה לא עמדה לפני
... רתקו. נכבלו לשון
...ק (ישעיה מ) עשה
...זקאל ז) שלשלות :
...שלשלאות: (יא) גם
...לפי גדולתך תשכרי
...ים התרעלה ותהיה
נעלמה

אבן עזרא

נינוה : (ד) מרוב . דרך משל שרמתה הכל : (ה) הנני . מערך . כמער איש והוא כמו ערותך ומער' כמו מרא' : (ו) והשלכתי . כראי . כטנוף וכמוהו הוי מראה . והסיר מראתו : (ז) והיה . ידוד . כמו ינוף והטעם ירחק : מי ינוד . כמו לבוא לנוד לו : מאין אבקש . ככה יאמר כל רואיך : (ח) התיטבי . הטובה תהיה : מנוא אמון . שם עיר מארץ מצרים שלכדה מלך כשדים בלכתו אל נינוה : אשר חיל ים. וכא יש לה מהים כי אין צורך לה לחומה וזה ים סוף או ים ספרד הוא הנקרא הים הגדול כנגד ימי ארץ ישראל : (ט) כוש . עזרו מצרים גם פוט ולובים שהיו בעזרתך ולא הועילו : (י) גם . שב אל מצרים כי הלכה בגולה ככה אמון : רתקו . כמו עשה הרתוק . ברתוקות כסף : (יא) גם . מדבר אל נינוה : תהי . כמו תהיי וטעם נעלמה כאילו לא היתה כדרך ושתו ולעו יהיו כלא היו כי השכור סרה דעתו כאילו איננו

מקרא

יִכָּשְׁלוּ בִּגְוִיָּתָם׃ ד מֵרֹב זְנוּנֵי זוֹנָה (וכשלו ק')
טוֹבַת חֵן בַּעֲלַת כְּשָׁפִים הַמֹּכֶרֶת
גּוֹיִם בִּזְנוּנֶיהָ וּמִשְׁפָּחוֹת בִּכְשָׁפֶיהָ׃
ה הִנְנִי אֵלַיִךְ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת
וְגִלֵּיתִי שׁוּלַיִךְ עַל־פָּנָיִךְ וְהַרְאֵיתִי (ג' . ל' ומ"ל)
גוֹיִם מַעְרֵךְ וּמַמְלָכוֹת קְלוֹנֵךְ׃ (ל')
ו וְהִשְׁלַכְתִּי עָלַיִךְ שִׁקֻּצִים וְנִבַּלְתִּיךְ (ג' בליש' חס')
וְשַׂמְתִּיךְ כְּרֹאִי׃ ז וְהָיָה כָל־רֹאַיִךְ (ל')
יִדּוֹד מִמֵּךְ וְאָמַר שָׁדְּדָה נִינְוֵה מִי (ל')
יָנוּד לָהּ מֵאַיִן אֲבַקֵּשׁ מְנַחֲמִים לָךְ׃ (ל' בספר מוגה ל' למדינחאי)
ח הֲתֵיטְבִי מִנֹּא אָמוֹן הַיֹּשְׁבָה (התיטבי כתיב התיטבי ק')
בַּיְאֹרִים מַיִם סָבִיב לָהּ אֲשֶׁר־חֵיל
יָם מִיָּם חוֹמָתָהּ׃ ט כּוּשׁ עָצְמָה (ב' ולאין אונים)
וּמִצְרַיִם וְאֵין קֵצֶה פּוּט וְלוּבִים הָיוּ (ס')
בְּעֶזְרָתֵךְ׃ י גַּם־הִיא לַגֹּלָה הָלְכָה (ל')
בַשֶּׁבִי גַּם עֹלָלֶיהָ יְרֻטְּשׁוּ בְּרֹאשׁ כָּל־ (ב' חסר ל"ס)
חוּצוֹת וְעַל־נִכְבַּדֶּיהָ יַדּוּ גוֹרָל וְכָל־ (ג')
גְּדוֹלֶיהָ רֻתְּקוּ בַזִּקִּים׃ יא גַּם־אַתְּ (ל')
תִּשְׁכְּרִי תְּהִי נַעֲלָמָה גַּם־אַתְּ תְּבַקְשִׁי (ל')

תרגום

יתקלון בקטיליהון: ד מסגיאות
אתרגושת קרתא דהיא
כטעיתא נפקת ברא שפירת
ריוו ידעא חרשין דמזבנא
עממיא בטעותהא ומלכותא
בחרשהא : ה הא אנא שלח
רוגזי עלך אמר יי צבאות
ואגלי בהתת חובך על אפך
ואחזי עממיא בהתתיך
ומלכותא קלניך : ו וארמי
עלך שקוצין ואנבליניך
ואשויניך מבערא לעיני כל
חזך : ז ויהי כל די יחזיניך
יתרחק מניך ויימר אתבזיזת
נינוה מן יהי עלך איכא
אשכח מנחמין לך : ח הא את
טבא מאלכסנדריא רבתא
דיתבא ביני נהרותא מיא
סחור סחור לה דשורה ימא
מימא שורהא : ט כוש
סומכתהא ומצרים ולית סוף
פוטאי ולובאי הוו בסעדיך :
י אף היא בגלותא תהך בשביא אף עולמהא יתרפון
בריש כל שוקיא ועל יקירהא רמו עדבין וכל רברבהא
ידדקון בשלשלן: יא אף את דמיא לרויא תהי מסלעמא

מסורה

ג' מ"ל יו"ד בלישנא ראייה וסימ' והראיתי גוים מעריך וממלכות קלונך . כי קולך ערב ומראיך נאוה . ויראו לפניך מראינו ומראה : שקצים ג' חסר ו' בליש' וסימ' וגם את האבות ואת הידעוני' ואת התרפים דמלכים . והשלכתי עליך שקצים . ושקציו מבין שניו . וכל שקוץ השקוץ דכוו' חסר במ"ב מ"ל וסי' השקוץ משומם. שקוץ שומם: גלת ד' חסר בלישנא בקריאה וסימ' גלה וסורה ואלה מי גדל . אף היא לגלה הלכה . עם הגלה אשר הגלתה .

רדק

...ים יכשלו בגויתם. כאויבי'
... החללים אבל לשון גוים
...שתי : (ד) מרוב זנוני
...ם בא לה מרוב הרעות
... אותה לזונה כי הזונה
...מוכרת הזונים אחרים
...מיפותה בפניהם ועושה
... וכן עשתה היא בגויי
... הנני אליך . לפי שדמה
...מה הורבה לקלון הזונה : מערך. כמו ערותך . והוא מן כמער איש : (ו) והשלכתי. שקוצים דברי תיעוב וניבול להשחית יופיך ולהמאיסך לכל העולם : ושמתיך כראי : כזבל כמו
...ראתו ויונתן תרגם ואשוינך מבערא לעיני כל חזך : (ז) והיה כל רואיך ידוד ממך . כל אחד מהם ידוד וירחק ממך לרוב קלונך ויאמר שדדה נינוה נינוה שהיתה מושלת בגוים
...השי"ן נקראת בקמץ חטף : מי ינוד לה. מאין אבקש מנחמים לך כי כלם שמחים למפלתך מפני הרעות שעשית להם : (ח) התיטבי מנוא אמון . אמר איך היית בוטחת בגדולתך
...ומך עיר בצורה ונהרות סביב לך כמו שאמר שערי הנהרות נפתחו וכי טובה את מנוא אמין והיא אלכסנדריא של מצרים וכן תרגם יונתן האת טבא מאלכסנדריא רבתא: היושבה
...ביאורים ישבה שהם סביב לה גם נכנסים בעיר מתחת הארץ שלא היתה יראה ממצור לפיכך אמר היאורים מים סביב לה בין היאורים ומי הים היו מקיפים אותה מים ופי' ואמר
...פי' חומות יש לה וכפל הענין לחזק ואמר מים חומותיה עכ"ז לכדה נבוכדנצר כשכבש ארץ מצרים : (ט) כוש עצמה . השי"ן נקרא בקמץ חטף כמו עצמה ירבה אמר וכן כוש
...עצמה : ומצרים ואין קצה. וכן מצרים שאין קצה לעם אשר בה וכן פוט ולובים שכולם היו בעזרתך עתה נפלה ביד נבוכדנצר : (י) גם היא . נא אמון וכוש ומצרים כל אחת מהם
...גם אם מלכי בגולה כמוהם כי אין את טובה מהם ואמר בגולה ואמר בשבי כפל הענין במ"ש לחזק הענין : ידו גורל . פרשו ידד בשקל רבו מטערות ראשי רבו דבריו משמן ופי'
...תבו רבי יהודה ורבי יונה ז"ל ואא"ז ל כתב כי שרשו ידה והוא אית"ן מבנין הפעיל כמו וידו אבן בי ומשפטו יידו ויידו היו"ד הכתובה יו"ד אית"ן והיו"ד פ"א הפעל נבלעת בדגש :
... מן עשה הרתוק ורתוקות כסף ופירש אסרו בשלשלאות כי זקים הם שלשלאות והם רתוקות וכאשר אמר רתקו בזיקים הוא תוספת ביאור כי די לו ברתקו וכן כמוהו למען בלוע
...שק ומעלה מעל ויגש דוד גוש והדומים להם : (יא) גם את תשכרי . גם את כמו נוא ומצרים תשתה כוס התרעלה ותשכרי ממנו :-תהי נעלמה . כלומר כאלו לא היית על דרך
ושתו

מצודת דוד

... לא היה סוף אל גוית ההרוגים המושלכים בארץ עד שבני אדם
... ההרוגים כי לא מצאו מקום פנוי ללכת : (ד) מרוב זנוני זונה. ר"ל
...זה עשתה בעבור שהיה בה רוב ההנהגות זנוני הזונה כשהיא טובת חן
...ם אשר אז מוכרת עכו"ם לעצמה להיות כרוכים אחריה בעבור זנותה
...חות עכו"ם. עם כשפיה כי כן היה דרך אשור לפתות את העכו"ם
...ח להתחבר עמה וגלו להם מסתורם ואח"ז נלחמו בהם ויכלו להם והרבו
...ול מבלי מוצא מנוס : (ה) הנני אליך. הנה אני אלחם בך : וגליתי
... המשילה לזונה אמר לשון בזיון הזונה שמפשיטין חלוקה ומהפכין
...גלה דרך בזיון ומגלים שולי החלוק בהגבהתה כלפי מעלה על פניה :
...הראה את כל העכו"ם את גלויך ואת הממלכות את קלונך ובזיונך :
... אשליך עליך דברים מאוסים ואנבל אותך ואשים אותך כדבר מאוס
...ך הסויב הבא יהרוג בך ויוליכך בשבי בבזיון רב : (ז) כל רואיך . כל הרואים אותך בשפלותך ובזיונך ינוד להתרחק ממך כדרך שמתרחקי' מדבר מאוס :
... לא בבזיונך יאמר הנה שדדה נינוה מי ינוד לה בראש כדרך המנחמים כאומר הלא אין לה אוהבים כי הרעה לכל העכו"ם : מאין . מאיזה מקום אבקש
...והוא כפל ענין במ"ש : (ח) התיטבי מנא אמון . וכי טובה אתה מנוא שהיא בת רבת עם כמ"ש את המון נא (יחזקאל ל) : היושבת . אשר יושבת בין
...מים סביב לה והיא לה לחוזק : אשר חיל ים וגומר . ר"ל הים לה לחיל וגם חומתה היא מן הים ר"ל הים לה לחוזק במקום חיל וחומה : (ט) כוש עצמה .
...לחוזק כי בא לה לעזרה וגם אנשי מצרים באו בעזרתה ואין קצה אל הבאים בעזרתה : פוט ולובים . ר"ל גם פוט ולובים שהיו בעזרתך אתה נינוה גם
...רתה : (י) גם היא . עם כל החוזק והעזר הלכה לגולה בשבי על ידי הכשדים ואת עולליה בקעו בראש כל החוצות ועל המכובדים שבה השליכו גורל להלקם
ביניהם וכל גדוליה אסרו בשלשלאות : (יא) גם את . גם אתה נינוה' לא תהיה טובה
ממנה

מצודת ציון

כמו גוית שאול (ש"א ל"א) : (ה) וגליתי . מלשון גלוי : שוליך : הוא תחתית הבגד כמו על שולי המעיל (שמות כ"ח) : מערך . גלויך וכן ערום בושת (מיכה א') : קלונך . מלשון קלון ובזיון : (ו) שקוצים . מלשון שקץ ומאוס : ונבלתיך . ענין ביזוי ומגונה כמו אגלה את נבלותה (הושע ב') : כראי . ענין טנוף ולכלוך וכן מוראה ונגאלה (צפניה ג') : (ז) ידוד . מלשון נדידה : שדדה . ענין עושק : ינוד . מלשון נדידה והנעה : מאין . מאיזה מקום : (ח) התיטבי . מלשון טוב : מנוא . נוא היא אלכסנדריא כן ת"י : אמון . כמו המון והוא ענין עם רב וכן ואת יתר האמון (ירמיה נ"ב) : ביאורים . כן יקראו החפירות המושכות מים : חיל . הוא החומה הנמוכה שלפני הגבוה וכן ויאבל חיל וחומה (איכה ב') : (ט) עצמה . ענין חוזק : פוט ולובים . שמות אומות : (י) עולליה . בניה הקטנים : ירטשו . ענין בקיעה כמו וקשתות נערים תרטשנה (ישעיה י"ג) : ידו . ענין השלכה כמו ואל עמי ידו גורל (יואל ד') : רתקו . ענין שלשלאות כמו עשה הרתיק (יחזקאל ז) ור"ל קשרו בשלשלאות : בזקים . גם הוא ענין שלשלאות כמו לאסור מלכיהם בזיקים (תהלים קמט) ועם כי אמר רתקו אמר גם בזקים לתוספת ביאור וכן מסעף פארה (ישעיה י) : (יא) נעלמה . מל' העלם : מעוז . ענין חוזק :
עם

אבן עזרא

איננו : (יב) כל . הטעם מעלמם יפלו וילכדו : (יג) הנה . בעבור היות עמך כנשים על כן נפתחו שערי ארצך : (יד) מי . יהתל בה כנביא שאבי מים טרם בא הכשדי' שתמלאי אות' בהיותך במצור וטעם לבנה או מלבן מקום מעשה הלבנים : (טו) שם . התכבד . שם הפועל התכבדי . שתחברי אליך עם כבד בלי מספר : (טז) הרבית . עד שתהיה הרבית רוכליך כמו סוחריך וקרוב ממנו ולא תלך רכיל וכולם יהיו כילק שפשט על הארץ ויעף ולא נראה : (יז) מנזריך . דגשות הנו"ן לא ידענו טעם לה והיא מגזרת נזר בעלי הנזר שלך היו רבים כארבה : וטפסריך . כמו שריך והמלה רביעית בלי חבר : כגוב גובי . כמו יוצר גובי כמו קדש קדשים : שמש זרחה . כחום היום : ונודד כמו באין תהומות חוללתי מהכפולים באחרונה : מקומו . מקום אחד מהן כי כן דרך הארבה ביום קרה מקבצים לרוב מאד ומקיפים העיר וחונים בגדרות שהם חומות העי' וכחום עליהם השמש נודדי' והולכין אחד מהם לא נותר ולא נודע איה מקומם כאילו לא היו : (יח) נמו . כמו לא

רשי

נעלמה : (יב) כל מבצריך תאנים עם בכורים . כל ערי מבצריך יהיו ליכבש ולבוז מה שבתוכה כאילני תאנין וכשהן עם בכורות מבושלות שכשמניעים האילן נופלים הבכורים לתוך פי האוכלים : תאנים : אם ינועו . אשר אם ינועו ביד אדם בחזקה : (יד) מי שאבי לך . עיר שהים עליה אוספים להסגני מים רבים לתוכה ... לשתות בימי המצור בתוכה בורות : ... ורמסי . אותו לנוח לבינים כדי לחזק החומות : החזיקי ... בידך המלבן ... הלבינים ללבון ... (טו) התכבד . במעל... כילק . הגומר ומכ... השדה ויש פותרי... כילק תתכסי בכו... כילק והתכבדי לשון ... (טז) ילק פשט ... קלים לצאת נסח... שפושט ועף : (יז) ... שריך וכמ"ש יסוד וכו'... כמ"ש של משמוך מתמתך ושל מנעל... שהיא נופלת ממנה... אחיו (בראשית נ') נזיריה שריה (איו... וטפסריך . המוו... כגוב גובי . כחילי גא... קומלנגשטרדי"ז בלע"ז: בגדרות ביום קרה הארבה והזבוב הם ל... בעת הקור נדבקים ... וכשיבא חום הן נ... והולכים להם כך יג... ונודד . ומטלטל :... מקומו אים . איפה ה... הלכו : (יח) נמו רעיך...

יב כָּל־מִבְצָרַיִךְ תְּאֵנִים עִם־בִּכּוּרִים אִם־יִנּוֹעוּ וְנָפְלוּ עַל־פִּי אוֹכֵל׃ יג הִנֵּה עַמֵּךְ נָשִׁים בְּקִרְבֵּךְ לְאֹיְבַיִךְ פָּתוֹחַ נִפְתְּחוּ שַׁעֲרֵי אַרְצֵךְ אָכְלָה אֵשׁ בְּרִיחָיִךְ׃ יד מֵי מָצוֹר שַׁאֲבִי־לָךְ חַזְּקִי מִבְצָרָיִךְ בֹּאִי בַטִּיט וְרִמְסִי בַחֹמֶר הַחֲזִיקִי מַלְבֵּן׃ טו שָׁם תֹּאכְלֵךְ אֵשׁ תַּכְרִיתֵךְ חֶרֶב תֹּאכְלֵךְ כַּיָּלֶק הִתְכַּבֵּד כַּיֶּלֶק הִתְכַּבְּדִי כָּאַרְבֶּה׃ טז הִרְבֵּית רֹכְלַיִךְ מִכּוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם יֶלֶק פָּשַׁט וַיָּעֹף׃ יז מִנְּזָרַיִךְ כָּאַרְבֶּה וְטַפְסְרַיִךְ כְּגוֹב גֹּבָי הַחוֹנִים בַּגְּדֵרוֹת בְּיוֹם קָרָה שֶׁמֶשׁ זָרְחָה וְנוֹדַד וְלֹא־נוֹדַע מְקוֹמוֹ אַיָּם׃ יח נָמוּ רֹעֶיךָ מֶלֶךְ אַשּׁוּר

ד' מ"ל . ס' · ג' ב' חסר וא' מ"ל · ב' דגשים · ל' · ל' . ג' · ל' . ל' . ל' · ל' מ"ל . ל' מ"ל · ד' . ל' · ב' חד ר"ס וחד ס"ס

אַף אַתְּ תִּבְעִין סָעִיד מִבְּעֵיל דְּבָבָא׃ יב כָּל כְּרַכָּךְ דָּמַן לְתֵינִין בְּבִכּוּרִין דְּאִם יְרַעְדוּנוּנוּן יִתְרוּן וְיִשְׁתָּאֲרוּן בְּהוֹן צְמוּקִין דְּכָשְׁרִין לְמֵיכַל׃ יג הָא עַמֵּךְ חַלָּשִׁין כִּנְשַׁיָּא בְּגַוִּיךְ לְבַעֲלֵי דְבָבִיךְ אִתְפְּתָחוּ תַּרְעֵי אַרְעִיךְ אָכְלַת אֶשָּׁתָא תּוּקְפִּיךְ׃ יד מַיָּא בְּצִירָא כְּנוֹשִׁי לְגַוִּיךְ תַּקִּפִי כְּרַכִּיךְ אַסְגָּא מְרָוָא וְשַׁעְבִּידִי בְּטִינָא אַתְקִיפִי בִּנְיָנִיךְ׃ טו לְתַמָּן יֵיתוּן עֲלָךְ עַמְמַיָּא דְּתַקִּיפִין כְּאֶשָּׁתָא יְשֵׁיצוּנִיךְ קָטוֹלֵי חַרְבָּא יִתְכַּנְּשׁוּן עֲלָךְ מַשְׁרְיַת עַמְמִין דְּסַגִּיאִין כְּזַחְלָא יַחְפּוּנִיךְ כְּקַמְצָא יַחְסְלוּנִיךְ כְּגוֹבָא׃ טז אַסְגֵּית תַּגָּרִיךְ מִכּוֹכְבֵי שְׁמַיָּא הָא כְּזַחְלָא דִּשְׁלַח וּפָרַח׃ יז הָא טַפְסְרִיךְ מְצַלְהֲבִין כְּגוֹבָא וְטַפְסְרִיךְ כְּזָחִיל גּוֹבָאֵי דִּי שָׁרַן בְּבָתְלַיָּא בְּיוֹם קְרִיר דְּכַד שִׁמְשָׁא דָּנְחָא עֲלֵיהוֹן מִתְבַּדְּרִין וְלָא אִתְיְדַע אַתְרֵיהוֹן לְאָן עָרְקִין׃ יח אִתְבָּרוּ גַּבָּרָךְ מַלְכָּא

וישבו תחתיהם עד הגלה : אוכל ד' בקריאה וסימ' כי אם הלחם אשר הוא אוכל. ותיה כאשר יחלם הרעב . אם ינועו ונפלו על פי אוכל . גם איש שלומי אשר בטחתי בו : זרחה ד' וסימ' אם זרחה השמש עליו דמים לו . וישכימו בבקר והשמש זרחה . שמש זרחה ונדד דנחום · והצרעת זרחה במצחו . וא' וזרחה לכם יראי שמי :

רדק

ושמו ולעו והיו כלא היו הסי כמו תסיי או היא נסתרת כי דרך המקרא לדבר לנכח ושלא לנכח בפסוק אחד : גם את תבקשי מעוז מאויב. מפחד האויב תבקשי מעוז ומבצר להסגב... מבצריך . ומה יועילו לך מבצריך כי כלם יהיו נוחים להכבש כמו התאנים המבושלים כי במעט תנועה שיניע האדם את האילן יפלו : על פי אוכל . המניע אותם כן יפלו מבצרין... עם בכורים . כמו ובכורים וכן אדמוני עם יפה עינים כמו ויפה והמשיל המבצרים לתאנים שיתאוה אדם להם ויותר כשהם בכורים שמצפה אדם להם ומתאוה יותר כן מצפה הו... לכבש וי"ת כל כרכך וגו' : (יג) הנה עמך נשים בקרבך . כמו הנשים שאין בהם כח להלחם : פתוח נפתחו . כלומר נראה כאלו נפתחו מאליהם כי קל מהרה ישברון ופתחום ה... אש אכלה בריחיך : (יד) מי מצור שאבי לך . כלומר עשי לך כל מה שתוכלי לעשות כי לא יועילך : באי בטיט . לרמסו לעשות ממנו הלבנים וכפל הענין במ"ש ואמר רמסי בח... מלבן . כמו כבשן הלבנים ששורפים אותם בו : (טו) שם . מבצריך : תאכלך אש . האויב : תאכלך כילק.כמו הילק שאוכל שתבואה עד כלה : התכבד כילק. התכבד מקיר התכבדי לווי כנגד ה... רבוי כלומר מה יועילך אם תהרבית בעם כבד כי לא יועילו ולא יצילו . וי"מ התכבד התכבדי מדברי רז"ל מכבדין בין המטות מכבדות של תמרה כי הילק והארבה מכבדין השדה... וס"י יתפוך קקומה' יחסלונך כגוב' : (טז) הרבית . אמר מה יועילוך סוחריך שהרבית בתוכך ככוכבי השמים כי כמו הילק שפשט בארץ ואחר כך עף קל מהרה כן עפו הם והבדול... עופרם : (יז) מנזריך . גדוליך וקציניך מענין נזר ודגש הנו"ן לתפארת הקריאה וכמוהו רבים : וטפסריך . כמו שריך או נגידיך וכן ופקדו עליה טפסר והוא בתיר"ק הטי"ת וזה... ואחד הוא במשקלם ובענין המשילם לארבה שמנהג הארבה שיחנו וידבקו בכותלים ביום קרה וכחום היום ילכו ולא ישאר אחד ולא נודע בכותלים מקומו איה ולא ניכר בגדרות אנה... גם כן איה הם כלומר אנה הלכו ועפו קל מהרה ואמר מקומו על כל אחד מהם ואמר איה על כלם וכן שרי נינוה וגדוליה שהיו חונים בהשקט ובשיבא האויב עליהם לא ... וגדולתם מי שברח ברח מי שנהרג נהרג לא נודע מי הוא הגדול והשר : כגוב גובי . כמו גובים וכן וקרע לו חלוני כמו חלונים : והדומים לו . ותרגום ארבה גובאים ומה שאמ... ר"ל המין הגדול שבמיני הארבה כמו מלך מלכים : בגדרות . הם כותלי דגנים והכרמים והוא קבוץ מן יושבי נטעים וגדרה : ונודד. מפעלי הכפל מבנין הדומה למרובע לפי ש... אשר עולל לי אבל נודד פועל עומד כן כתבו רבי יונה והאז"ל כתב שהוא לא נזכר שם פעלו מנחי העי"ן כמו באין תהומות חוללתי ועניינו ענין תנועה כמו נדדו מני ופדד... ידוד ממך : (יח) נמו רעיך . מנהיגי המלך ויועציו עתה לא יהיה להם יד להצילך מכף האויב והרי הם כאלו הם ישנים : ישכנו אדיריך . כאלו שכנו בקבר ומתו כי לא יועילו...

מצודת ציון

(יב) עם בכורים . כמו ובכורים וכן אדמוני עם יפה עינים (ש"א טז) ור"ל ויפה עינים : בכורים . ענין גמר הבשול כמו בכורה אותה נפשי (מיכה ז) : ינועו . מל' הנעה והנדה : (יג) בריחיך . הענין מטה לנעול השערים ע"י : (יד) מצור . כן יקרא העיר בעת שהגייסות צרים עליה : שאבי . כן יקרא לקיחת המים כמו ותשאב לכל גמליו (בראשית כד) : ורמסי.מל' רמיסה ודריכה : בחומר . הוא הטיט וכפל הדבר במ"ש : החזיקי . ענין אחיזה : מלבן . מל' לבינה העומדים לבנין החומה : (טו) כילק . מין ארבה : התכבד . ענין טיאוט וגריפה לנקות ובדרז"ל מכבדים את הבית (ברכות נה) וכן ככוד מכל כלי חמדה (למיל ב) : (טז) הרבית . מל' רבוי : רוכליך . סוחריך וכן בעיר רוכלים שמו (יחזקאל יז) : פשט . ענין פרישה : ויעוף . מל' עפיפה ופריחה : (יז) מנזריך . מל' נזר ועטרה כמו את הנזר (מ"ב יא) : וטפסריך . ענין שררה כמו פקדו עליה טפסר (ירמיה נא) : כגוב גובי . הוא מין ארבה וכן יוצר גובי (עמוס ז) ור"ל מין הגדול שבארבה ודוגמתו בעדי עדיים (יחזקאל טז) ור"ל בהטוב והיפה שבעדים : בגדרות . מל' גדר וכותל : קורה . מל' קור וצנה : נודד . מל' נדידה : איה . איה הם כמו

מצודת דוד

ממנה כי תהיה שכורה ר"ל מגודל הצרה תהיה מבולבלת בדעת כמו ה... נעלמה . תהיה נעלמה מן העולם כאלו לא היית : גם את ונימר ... בקשה עזר ומעוז להנצל מן האויב כן תבקשי את וכאומר והנה לא... שלא מצאה נוא : (יב) כל מבצריך . ערים המבצרים יהיו נוחים לכבו... תאנים והם מבוכרים בבשול כי אז אם ינועו את האילן נופלים הם מע... הרוצה לאכלם כן בנקל יכבוש נ"נ את ערי מבצריך : (יג) נשים בקר... היה נשים בקרבך ר"ל לא יכלו למנוע ביאת האויב כאלו היו נשים ו... בעלי מלחמה : לאויביך . אל אויביך כאלו מעצמם נפתחו שערי ארציך ... שרפה בריחי השערים ר"ל בקלות רב יכבוש אותם האויב : (יד) מי מצו... שאבי לך מים להיות מוכן לך לשתותו בימי המצור כי לא תוכל ללכת א... לשתות מים כי האויב יהרוג אותך : חזקי מבצריך . למען תהנב בהן מ... בואי בטיט ונומר . לעות בנין החומה : החזיקו מלבן . אחזי מלאכת הלבנים לתקן עמהם בדקי החומה : (טו) שם וגו' . רצה לומר אבל לא תועיל בזה כי ש... תאכלך האש והחרב תכריתך ותאכלך כילק האוכל עשבי השדה ולא ישאיר מה : התכבד כילק . תהיה מטואט בממאטא כילק המכלה כל הירק ... כארבה . כפל הדבר לחזק הענין : (טז) הרבית . מאז הרבית רוכליך יותר מכוכבי שמים ועתה הם כילק הפושט כנפיו ויעוף ר"ל הנה נמו והלכו שבי : (י... השרים בעלי העטרות היו כארבה וטפסריך היו כמין הגדול שבארבה אשר ביום קרה יחנו בגדרות וכאשר תזרח השמש וחם להם אז כ"א... ללכת ולא ניכר מקומו היכן הנה ואיה הלכו וכן יהיו שרי נינוה כי לא יהיה ניכר אם היו שם מעולם ולא יהיו נודע איו הם כי מהם נהרגו ... שבי : (יח) נמו רועיך . מנהיגי המלחמה כאלו נתנמנמו בשינה ועזבו הנהגת ...

רשי

ישכנו. אין יכולים לקום: נפושו. כמו נפוצו וכל האותיות היוצאות
מתחלפות זו בזו זי"ן שי"ן סמ"ך צד"י כולן יוצאין מסוף הלשון ושולי
(יט) אין כהה לשברך. אין מיצר על שברך כי הכל שמחים. כהה
ל' דבר עמום: תקעו כף. לשמוח:

משא אשר חזה. מטל נבואתא קבל ברוח הקדש: ה'. צופה היה תיד נבוכדנצר למלוך יות מיצר לישראל מר בנבואתו כי הנני כשדים וגו' ועל זאת ן ומתפלל: אזעק אזכיר לפניך חמס ינך מושיע: (ג) און. : ועמל תביט. עמל יט ואינך עוזר: ויהי ישא. וזה נבוכדנצר ומדון הווה ומתקיים יהי ויתקיים אותו דון ישא כן תרגם על כן תפוג תורה. ראל רואין הצלחתו ותעבור תורה מהם ו וישתחוו לצורה א: ולא יצא לנצח להמיתו: מכתיר. (תהלים כב) אבירי : (ה) לא תאמינו זאת לכם אשר אני הכשדים העם אשר ראי להבראות כמו ציצ כג) זה העם לא חד משלשה דברים ביכול מתחרט על בריאת'

אבן עזרא

לא יכוס: ישכנו. כמו ישקטו ולא יתנועעו: נפושו. נפזרו וכמוהו ופשו פרשיו והטעם כמו נפשטו וכמוהו ויגלא' ופשתם: (יט) אין כהה. מגזרת ותכהין עיניו שלא יתפשטו הכף פשה הנגע אז יחל להרפא וי"א כמו חשכה ומלת נחלה מבנין נפעל מגזרת חלי והפועל עבר או הוא תואר ותחס' מלת היא כי הזקן מתוך שהעור נקמט סביב העין וגם כהה בת עין לא תתפשט כאמור אז ותכהין עיניו וכהה הנגע כאשר היא כהה שטו' הנגע נקמט ולא פשה אז יחל להרפא:

(א) גם זה הנביא לא ידענו דורו ולא משפחתו וניבא על מפלת הכשדים והחל לדבר זה הנביא על לשון חסידי ישראל שהיו צועקים אל השם מחמס נבוכדנצר: (ב) עד אנה. מלת אנה תמצא על זמן ועל מקום וככה מלת הלום כמו אנה אנחנו עולים שהטעם לאי זה מקום אנו עולים: אזעק אליך. כזעקת איש שנעשה לו חמס: (ג) למה. זה האון שיעשה איש און. און ועמל הם שם דבר שכולל לכל דבר עון ולכל חטאת אשר יעמל האדם כי הוא און ועמל ויגיעת ריק ומלת למה תשרת בעבור אחרת ולמה עמל תביט והטעם איך יוכל איש לעשות און ועמל במקום ממשלתך וטעם ישא יגבה או ישא ראש ויסת אמר ויהי איש ריב כמו ואני תפילה: (ד) על. תפוג. כמו ויפג לבו כל זמן שאדם חי דופק לבו בקרבו ובשעה שאמרו לו יוסף חי וידם לבו ולא דפק כי נבהל כמו אל תתני פוגת והעד ותחי רוח יעקב אביהם וטעם תפוג תורה תדם כאילו אין דין תור' בעולם: מכתיר. סובב מגזרת כתר שהוא עגול ויסת אמר כי רשע מכתיר עם הצדיק וזה שדבר הנביא על דבר נבוכדנצר שהרג חסידים ועתה החל נבואתו: (ה) ראו בגוים והביטו. אם שמעתם כזאת: והתמהו. מבנין

נחום ג

יְשְׁכְּנוּ אַדִּירֶיךָ נָפֹשׁוּ עַמְּךָ עַל־הֶהָרִים וְאֵין מְקַבֵּץ׃ יט אֵין־כֵּהָה לְשִׁבְרֶךָ נַחְלָה מַכָּתֶךָ כֹּל ׀ שֹׁמְעֵי שִׁמְעֲךָ תָּקְעוּ כַף עָלֶיךָ כִּי עַל־מִי לֹא־עָבְרָה רָעָתְךָ תָּמִיד׃

חבקוק א

א א הַמַּשָּׂא אֲשֶׁר חָזָה חֲבַקּוּק הַנָּבִיא׃ ב עַד־אָנָה
יְהוָה שִׁוַּעְתִּי וְלֹא תִשְׁמָע אֶזְעַק
אֵלֶיךָ חָמָס וְלֹא תוֹשִׁיעַ׃ ג לָמָּה
תַרְאֵנִי אָוֶן וְעָמָל תַּבִּיט וְשֹׁד וְחָמָס
לְנֶגְדִּי וַיְהִי רִיב וּמָדוֹן יִשָּׂא׃ ד עַל־
כֵּן תָּפוּג תּוֹרָה וְלֹא־יֵצֵא לָנֶצַח
מִשְׁפָּט כִּי רָשָׁע מַכְתִּיר אֶת־הַצַּדִּיק
עַל־כֵּן יֵצֵא מִשְׁפָּט מְעֻקָּל׃ ה רְאוּ
בַגּוֹיִם וְהַבִּיטוּ וְהִתַּמְּהוּ תְּמָהוּ כִּי־

(מסורה: ג' וחסר · ג' והד לחבקוק ב' · ד' · י"ד פסוקים בסיפ' ולא ולא · ס' · י"ד בטעם ג"ן · ב' ידי ניגס נגרס. ג' · ג' · ג' · ג'. ג')

תרגום

דְאַתּוּר גְלוֹ עִם מַשִׁרְיָתָךְ אִתְבַּדָרוּ עַמָךְ עַל טוּרַיָא וְלֵית דִמְכְנִישׁ׃ יט לֵית דְכָאֵיב לֵיהּ עַל תַּבְרָךְ מִמְרְעָא מְחָתָךְ כָּל דִי שְׁמָעוּ שְׁמֻעָתָךְ טְפָחוּ יְדֵיהוֹן עֲלָךְ חַדִיאוּ אֲרֵי עַל מַן לָא עֲדַת מְחַת בִּישְׁתֵּיךְ תְּדִירָא׃

א מַטַל נְבוּאֲתָא דְאִתְנַבֵּי חֲבַקוּק נְבִיָא׃ ב עַד אֵימָתַי יְיָ אֲנָא מְצַלֵי הָדָא גְלֵי קֳדָמָךְ קְבֵילְנָא קֳדָמָךְ עַל חֲטוּפִין הָדָא יוּכְרָא קֳדָמָךְ לְמִפְרַק׃ ג לְמָא אֲנָא חָזֵי אֲנוּסִין וּמִסְתַּכֵּיל בְּעָבְדֵי לֵיאוּת שְׁקַר בְּזוּזִין וַחֲטוּפִין לְקִבְלִי דְבִתְחֲרוּתָא וּבִזְדוֹנָא אִינוּן מִתְגַּבְּרִין׃ ד עַל כֵּן פָּגַת אוֹרַיְתָא וְלָא נָפֵיק לְאַפְרַשׁ דִינָא אֲרֵי רַשִׁיעַיָא מְסַלְעֲמִין לְצַדִיקַיָא עַל כֵּן לָא נָפֵיק דִינָא כֵּיוָן׃ ה חֲזוֹ בְעַמְמַיָא וְאִסְתַּכָּלוּ אִתְרְפוֹ שְׁוָהוּ אֲרֵי

ולא תשמע ד' וסימ' נמסר בירמיה סימ' ה': ויהי ריב חד מן י"ד פסו' בטעמא תרין חוטרין פי' הטפחת כך דינה לעולם לא ישרתוה כי אם מרכא אך בי"ד מקומות ישרתוה דרגא עם ב' מרכות הנקראו' תרין הוטרי' וסי' ויבא לו יין וישת. למה תעשה כה. אשר לא צוה אות'. ויקרא לה נבח. הלא טוב לנו שוב מצרימה. נעלם מן המלך אשר לו הגיד לה דמלכי'. וחבירו דר"ה ויחנו אלה נכח אלה. נענית לו בה. וינח לו אלהיו מסביב הלא זה אוד מוצל מאש. ודי לא ידע תהודעון. ויהי לב לעם לעשות. ויהי ריב תולדות אהרן תפוג תורה. עקרים מ"ד פע"ו:

רדק

שי: נפשו עמך. כמו יונתן שתרגם יתבדרו ענין רבוי כמו ופשו בו בעגלה דשה ופי' רבו ים על ההרים ואין מקבץ

נסיגים רועים אמר על העם שהם נפוצים על ההרים כלומר כצאן אשר אין להם רועה ואין מקבץ אותם: (יט) אין כהה לשברך. כהה ענין רפואה כמו כהה הנגע והוא ענין כי כאשר הנגע או השבר קרוב לרפואה יתקמט העור סביבותיו לשברך אמר כנגד מלך אשור שזכר: נחלה מכתך. ואומר על המכה נפעלה ואף על פי שהיא פועלה כי חלה והמכה היא המחלה על השבה השנית כי השבה ראשונה המביא אותה אף על פי כן מרוב החלאים אשר במכה ההיא היה נפעלת אל החלאים ההם כלומר מלאה מהם וכן כי בלה ונהרס כי כלם אך נבהלה על זה הדרך: תקעו כף. עליו לשמחה. כמו ויכו כף ויאמרו יחי המלך וכל עני הארץ ימחאו כף:

אשר חזה חבקוק הנביא. הנביא הזה לא ידענו דורו ולא משפחתו ובסדר עולם יואל נחום חבקוק נתנבאו בימי מנשה ולפי שלא היה מנשה כשר לא נקראו על שמו ונבואתו על נבוכדנצר על הרע שעשה לישראל מכל העמים והתנבא על הרע שיעשו פרס ומדי לזרעו באחרונה והחל להתרעם כנגד האל יתברך על מעשה הרשעים שמריעים לישראל תים בדרכיהם וזכר בלשון הצדיקים שבדורו או אחר דורו בדרך נבואה על נבוכדנצר שעתיד למלוך ולהרע לישראל ונראה כי בדורו החלה מלכות נבוכדנצר כמו שאמר כנגד אנשי שעל בימיכם ואמר: (ב) עד. חמס. פי' בעבור החמס הנעשה לישראל אזעק אליך ולא תושיע: (ג) למה. אנשי און שעושים לי און ותראה לפני ואתה כמראה אותם שלא ארך גם אתה תביט העמל שעושים ואין אתה משלם גמולם וכן אמר דוד עמל וכעס תביט וכל זה להודיע כי ה' יתברך משגיח במעשה בני האדם אם לטוב אם לרע ואחר מאריך להם ויהי לנגדי מי שישא אלי ריב ומדון האויב ישא ויסבול ישראל: (ד) על כן. לפי שאין אתה עושה דין ברשעים תרפה התורה ותחלש כי ידיהם ממנה ולפי שרואים הצלחת הרשעים ורעת הצדיקים: תפוג. ענין רפיון וחלישות וכן כל אשר בשרשו: ולא יצא. לפי שהם רואים שלא יצא לנצח משפט הרשעים: כי את הצדיק. מקיף אותו להרע לו תמיד כענין כתרו את בנימין: על כן יצא משפט מעוקל. על כן אומר כי המשפט מעוקל ומעוות וכת"י על כן אמר לא נפיק דינא כיון: כנגד ישראל ראו בגוים והביטו כי מה יצא להם המעשה הכפל לחזק הדימה לרוב מעשה הרע שיעשה נבוכדנצר והתמהו תמהו מבנין התפעל דינו והתמהו ות'

מצודת דוד

ישכנו אדיריך. הגבורים שוכנים במקומם ואינם הולכים למלחמה מול עמך. המון העם מלאו נופש ומרגוע על ההרים ואין מי מקבצם לרדת: (יט) אין כהה. אין מי מיצר על שברך להיות זוהר פניו כהה כי מכתך נחלה וכאובה מאד: שומעי. שמע מפלתך: תקעו כף. עוד ישמחו ועל מפלתך יכו כפה זה לזה דרך שמחה: כי על מי. הוא אשר לא עברה עליו תמיד רעתך כי לכולם הרעות ולכן הכל ישמחו במפלתך:

משא. ר"ל זו היא הנבואה אשר חזה וגו': (ב) עד אנה. הנביא היה מתלונן על שלוות בבל וגודל ממשלתה ואמר עד מתי אצעק אליך ואינך שומע: אזעק וגו'. אזעק על החמס אשר עושה נ"נ ולא תושיע: (ג) למה במראה הנבואה ראה עונות נסתרות של ישראל כדרך שראה יחזקאל וגם ראה גמול תשלומיהן וארוכת ממשלת בבל הנפרע מהם ולכן אמר למה און והעמל של ישראל מה שאתה מבין הנסתרות מבני אדם ולמה שמת לנגד עיני לראות השוד והחמס המעותד לבוא עליהם והתקיימות הנפרע מהם הנושא מדון וכאומר מה לי בצער הגדול הזה להודיעני כל אלה: (ד) על כן תפוג תורה. הואיל שיגלית כ"כ תחלש התורה ותפול ולא יעשה משפט לנצח ר"ל זמן ממשלתו כי יאמרו הכל לפי המקרה ואין משגיח: כי רשע. על כי נ"נ מכתיר את הצדיק להצר לו בכל עבריו כי אף כי חטאו ישראל נחשבים המה לצדיקים למולו: בעבור זה מעקמים את המשפט ולא יעמוד על לב היושב כי חושבים שאין דין ואין דיין (ואף כי חטאו ובע"כ נפרע מהם מתלונן הסיב

מצודת ציון

(יח) נמו. מל' תנומה ושינה: רועיך. מנהיגיך: אדיריך. גבוריך: נפושו. הוא מל' נופש ומרגוע כמו שבת וינפש (שמות לא): (יט) כהה. ענין עכירות וחושך כמו כהה הנגע (ויקרא יג): נחלה. מל' חולי: תקעו כף. ענין הכאת כף אל כף לשמחה וכן כל העמים תקעו כף (תהלים מז):

(ב) שועתי. ענין צעקה: חמס. ענין עושק: (ג) און ועמל. ענין מעשים רעים שאינם נודקים: תביט. ענין הסתכלות: ושוד וחמס. גזל ועושק: ויהי. ר"ל מתקיים ודוגמתו אשי מלכך אפוא (הושע יג): ומדון. מל' דין ומריבה: (ד) תפוג. ענין רפיון וחלשות כמו נפוגותי ונדכיתי (תהלים לח): מכתיר. מסבב ככתר המסבב את הראש וכן אבירי בשן כתרוני (שם כב): מעוקל. ענין עקום כמו ארחות עקלקלות (שופטים ה): (ה) כי יסופר. אם יסופר: מקים

פֹּעַל פֹּעֵל בִּימֵיכֶם לֹא תַאֲמִינוּ כִּי־
יְסֻפָּר׃ ו כִּי־הִנְנִי מֵקִים אֶת־הַכַּשְׂדִּים
הַגּוֹי הַמַּר וְהַנִּמְהָר הַהוֹלֵךְ לְמֶרְחֲבֵי־
אֶרֶץ לָרֶשֶׁת מִשְׁכָּנוֹת לֹּא־לוֹ׃
ז אָיֹם וְנוֹרָא הוּא מִמֶּנּוּ מִשְׁפָּטוֹ
וּשְׂאֵתוֹ יֵצֵא׃ ח וְקַלּוּ מִנְּמֵרִים
סוּסָיו וְחַדּוּ מִזְּאֵבֵי עֶרֶב וּפָשׁוּ
פָּרָשָׁיו וּפָרָשָׁיו מֵרָחוֹק יָבֹאוּ יָעֻפוּ
כְּנֶשֶׁר חָשׁ לֶאֱכוֹל׃
ט כֻּלֹּה לְחָמָס יָבוֹא מְגַמַּת פְּנֵיהֶם
קָדִימָה וַיֶּאֱסֹף כַּחוֹל שֶׁבִי׃ י וְהוּא
בַּמְּלָכִים יִתְקַלָּס וְרֹזְנִים מִשְׂחָק לוֹ
הוּא לְכָל־מִבְצָר יִשְׂחָק וַיִּצְבֹּר עָפָר
וַיִּלְכְּדָהּ׃ יא אָז חָלַף רוּחַ וַיַּעֲבֹר
וְאָשֵׁם זוּ כֹחוֹ לֵאלֹהוֹ׃ יב הֲלוֹא
אַתָּה מִקֶּדֶם יְהוָה אֱלֹהַי קְדֹשִׁי לֹא

ג' / ב' חד פתח / ג'. ג'. ג' ומ"ל / ג' וחסר. ז' / ו' / ג' / ג'. ג' / ג' חסר / ד' רפין / ג' / ו'. ל"ג ר"פ / ג'. ג' / ג' / ג'

עוֹבָדָא אִתְעֲבֵיד בְּיוֹמֵיכוֹן לָא
תְהֵימְנוּן אֲרֵי יִשְׁתְּעוֹן לְכוֹן׃
ו אֲרֵי הָא אֲנָא מְקִים יַת
כַּסְדָּאֵי עַמָּא מוֹחְיָא וְקַלִּילָא
דְאָזֵיל לְפִתָּאֵי אַרְעָא לְאַחְסָנָא
קִרְוִין דְלָא דִילֵיהּ׃ ז אֵימְתָנִין
וּדְחִילִין אִינוּן מִנֵּיהּ דִינֵיהּ
וּגְזֵרָתֵיהּ נָפְקִין׃ ח וְקַלִּילִין
מִנְּמְרַיָּא סוּסְוָתֵיהּ וַחֲרִיפִין
מִדֵּיבֵי רַמְשָׁא וְיִרְבּוּן פָּרָשׁוֹהִי
וּפָרָשׁוֹהִי מֵרָחִיק דְּיֵיתוּן
מִשְׁתְּדָן כְּנִשְׁרָא דְטָאֵיס
לְמֵיכַל׃ ט כּוּלְּהוֹן לַחֲטוֹף
אָתָן מְקַבֵּיל אַפֵּיהוֹן דָּמָן כְּרוּחַ
קָדִים קִידוּמָא וּכְנַשׁ כְּחָלָא
שִׁבְיָא׃ י וְהוּא עַל מַלְכַיָּא
מִתְלַעֵב וְעַל שִׁלְטוֹנַיָּא מְחַיֵּךְ
הוּא לְכָל כְּרַךְ תַּקִּיף מֵעִיק
וּצְבַר מְדִיתָא וְכַבְשָׁהּ׃ יא בְּכֵן
עַל דְרָמַת רוּחֵיהּ עֲלוֹהִי עֲדָא
מִמַּלְכוּתֵיהּ וְחַב עַל דְאַסְגֵּי
יְקָרָא לְטַעֲוָתֵיהּ׃ יב הֲלָא אַתְּ יְיָ בָּרֵיתָ עָלְמָא מִבְּרֵאשִׁית אַתְּ אֱלָהָא דַיָּן קְשׁוֹט עַל כָּל

רשי

בריאתם ועתה יקום ויהיה מר ונמהר לרוץ וללכת למרחבי ארצות : (ז) ... משפטו ושאתו יצא . ממנו שופטים ממנו מלכים המטילין משא ואימה על ... משפטים יוסטיצי"א בלע"ז : (ח) ופשו פרשיו . רבו פרשיו : (ט) לחמס י... לשלול ולבוז : מגמת פניהם . לשון הגמיאיני נא (בראשית כד) ...
(איוב לט) רץ במר... קלה כברת ארץ ... ושתה הארץ שלפניו ... מגמת פניהם גמיא... פניהם דומה לרוח הק... שברוחות כן תירגם י... (י) והוא במלכים ... מתלוצץ בהם וכל ל... ל' דבור הנדברים ב... יש לרע פרלרי"ן בלע"ז: כמו שחוק כמו משח... לכל מבצר ישח[ק] אויבו במבצר חזק ... ויצבור עפר. עליו ברוח ... כל אחד נושא משא ... היא לפני החומה ל... ונלחמים בה על הו... שפיכת סוללה כי כולן ... ויצבור עלה מליאה ... ל' מילוא שהיה בעיר... תל גבוה ונלחמים ... ראשה מגדל בנוי ושינו... לצדדין וסביבות ... חומה נמוכה להח... מליסול : (יא) אז ח... אז בראותו דרכו ... מצלחת ועוברו' עליו ... ומהו הרוח זה כחו ל... הזה הוא נותן לא... אלהי עשה לי כל ... אמר הנביא ואתה ל... לכל זאת הלא אתה ... קדושי וכו' וזה שכתו[ב] ... אחד מתיקוני סופרים הוא שכינה הכתוב וכן (מלאכי א) והפחתם אותו וכן הרבה המפורשים בספרי ולפי תיקון הסופרים זה פירושו הלא ... מקדם קדושי אל תתני למות בידו : (יב) ה' למשפט שמתו. ידעתי כי לא העמדתו לזה אלא לשפוט את המורדים בך ...

אבן עזרא

מבנין התפעל והשלם והתמהו כי תמה שרשו : כי פועל פעל . השם בימיכם ואחר שידוע הוא שהוא פועל הכל לא הזכירו : (ו) כי . הנמהר שאין לו מחשבת כהוגן רק יעשה דברו במהירו' וכמוהו ולבב נמהרים : (ז) איום . ושאתו . מגזרת נשיאות : (ח) וקלו. מזאבי ערב . בתחלת הערב יצאו לטרוף : ופשו . התפשטו ויפת אמר מגזרת תרגום ארמית ואין לו טעם : (ט) כלה . לעשות חמס יבא ומלת מגמת זרה ויתכן היות כמו יגמא ארץ והנה הוא כמו נגד ונכח ומלת קדימה קשה כי מסאת מזרחה בא על כן הוצרך יפת להוסיף כ"ף כקדימ' כרוח קדים שהיא עזה ואין טעמ' מן הה"א כי הנה ישובו רשעי' לשאולה ורבים אחרים : (י) והוא. יתקלס. מגזרת לעג וקלס וכמוהו לקלס אתנן : ויצבר עפר . כאילו הוא צבר כל עפר הארץ או הוא דרך משל עפר יצבר ויקח כל מבצר : (יא) אז חלף . כמו רוח בכל מקום ועוד יעשה אשמה גדול' שיאמר זה כחו לאלהו ולא לשם והזכיר לאלהו לשון יחיד דרך קלון או הוא מנהג הלשון לומר כל איש כרצונו אלהו או אלהיו כי נכון הוא : (יב) הלא . אלה דברי הנביא מדב' על לשון ישראל שהם בדור נבוכדנצר בעבור שהזכיר זו כחו לאלהו אמר הלא אתה מקדם מיום היות ישראל אתה היית אלהיו ואתה קדושי לא אלוה אחר אנו

רדק

ומ' התפעל נבלעת בדגש ת' השרש : כי פעל פעל בימיכם זה לעד פי' בדורו מלך נבוכדנצר והפועל הוא השם יתברך ופעל שם : כי יספר . לכם הפעל הרע והקשה ולא תאמינו :
(ו) כי הנני . דבר הנביא בלשון השם ית' : והנמהר . נמהר במעשיו לא ישכיל מה יעשה וכן ולבב נמהרים יבין לדעת : (ז) אים ונורא . תאר מענין אימה : ממנו משפטו . כי לא יר... עם אחר כי ממנו יצא משפטו שיעשה בעמים וכן שאתו שיתנשא על הגוים : (ח) וקלו . וחדו ענין חדוד ומריפות : מזאבי ערב . כי זאבים לעת ערב יצאו לטרוף : ופשו פרשיו כמו שפירשתי נפושו עמך ויונתן תרגם וירבון פרשוהי : חש לאכול . ממהר לעוף על החלל שיראהו מרחוק והנשר עוף גבוה מאחר העופות וממהר לעוף לפיכך זכר הנשר י... דטאים למיכל פי' יעוף : (ט) כלה לחמס . לעשות חמס יבא : מגמת פניהם קדימה . פי' אאז"ל מן הגמיאני נא אמר יבא בעזות פנים כאלו רוח הקדים שהיא עזה הקש... והמפרש פי' נכח פנים וכן ת"י מקבל אפיהון והנה לא היה נכח פניהם מזרח אלא מערב כי הם בבואם אל ארץ ישראל פניהם למערב כי בבל מזרח לא"י אלא אם יתפרש קדימה נ"ך... כאלו אמר כקדימה כלומר נכח פניהם יהיה בעזות פנים כמו רוח קדים שהיא עזה : (י) והוא. יתקלס לעג להם וכן יתקלסו בך ולפי שיתמיד הלעג עליהם הנה הוא מתפע' ... ויצבר עפר . אסף עם רב כעפר וילכדה וכנוי הה"א לעיר בצורה שהרי זכר מבצר והיא עיר בצורה או פירוש ויצבר עפר למלאות החפירות אשר סביב חומת העיר ותרגם יונתן ... וזהו תל עפר ובדברי רז"ל מוליא בנא : (יא) אז חלף . אז בראותו הצלחתו חלף ויעבר רוחו יותר מן המדה ומתגאה ברוחו מאד : ואשם . ועוד אשם בדבר אחר שאמר זו כחו לאלה... אלהו שהוא פסלו נתן לו זה הכח שמנצח כל העמים ואמר הנביא אלהו לשון יחיד דרך קלון כן דעת קצת המפרשים ואין צריך שהרי מצאנו אלוה לשון יחיד כי מי אלוה ... הלא אלוה גבה שמים וזולתו ויונתן תרגם בכן על דרמת רוחיה עלוהי עדא ממלכותיה וחב על דאסגי יקרא לטעותיה : (יב) הלא . ואיך הוא נותן כחו לאלהו אשר הוא עשהו ...

מצודת דוד

שהיה נכון לפול ביד ה' ולא בידו): (ה) ראו בגוים. ראו הממשלה והנצ... בעכו"ם אלו על אלו והביטו ממשלתו והנצחון שלו ותתמהו מאד מאד כי ... נצחון כל העכו"ם לנצחון שלו : כי פועל פועל . כי דבר נצחון שלו תה... ותראו אותה ותתמהו אז כי כן ידעתי לא תאמינו אם יסופר כי הוא ... מסיקא המבעי שקשה להאמין : (ו) כי הנני מקים . ר"ל משפלותם ... הכשדים שהוא גוי מר נפש ואכזרי ונמה' במעשיו מבלי ישוב הדעת ... ארץ . בכל מרחב העולם ילך לרשת מקומות שאינם שלו : (ז) איום ונ... הוא מאויים ומפחיד את הבריות : ממנו משפטו וגו'. המשפט שיעשה בעכ... הממשלה שיהיה בו יצא ממנו ומעצמו כי לא יגמרן ... עם אחר : (ח) וקלו . למהר לרוץ במלחמה : וחדו . הכשדים עצמם ... לטרף טרף במהירות רב יותר מן הזאבים הטורפים בערב שממהרים לטרוף בעבור הרעבון שלא אכלו כל היום : ופשו פרשיו . פרשיו מתרבים בכל יום ואינם מה... אין מי מהם נופל במלחמה : ופרשיו מרחוק יבואו . ר"ל עם היות שפרשיו באו ממקום רחוק לא יגעו ולא ייעפו בדרך אבל יעופו כמו הנשר הממהר לעוף לה... (ט) כלה לחמס יבא . הגוי הזה כולו בא בעבור החמס לשלול שלל ולבוז בז אינם נלחמים בעבור כבוד הנצחון ולזה אינם משאירים שאריה: מגמת פניהם קדי[מה] ... מחשבותם לשלול שלל ולשוב מיד לארצם שהיא לצד קדימה במזרחי' לפונית וע"ז שורפים ומחריבים את הערי' שכבשו ואינם מניחים שארית ולא כן יעשו אלו שמחש... בערים שכבשו כי מניחים שארית מה לתועלתם : ויאסף . מאסף שבי הרבה כחול הים ולא ישאיר מאומה : (י) והוא במלכים יתקלס . הוא מהתל ומלעיג במלכ... בבזיון נפלא ורוזנים המה לו למשחק כי יתלוצץ בהם בדברי גדוף : לכל מבצר ישחק. מלעיג הוא על כל ערי מבצר באמרו שבקלות רב יכבשם וכן הוא באמת כי... הרבה לעשות תל גבוה מול המבצר ומשם ילחום עליה וילכדה : (יא) אז חלף רוח. בראות עצמו בכ"כ ממשלה מחליף דעתו ויעבור מן האמת ויאשם באמרו זו הכח... מיוחס לאלהיו כי העכו"ם שלו השליטו ולא ה' פעל כל זאת כי יודע הוא בעצמו שלא ישרו מעשיו בעיני ה' : (יב) הלוא אתה מקדם . הן ידעתי שאתה מל... קדושי המרחם עלינו ובודאי לא נמות ביד כ"כ להיות כלים בידו כי אתה האל שמתו אותו לעשות בנו משפט ואתה צור עולמים יסדת לייסר ...

מצודת ציון

(ו) מקים . ענין רוממות : המר . מר נפש ור"ל אכזרי : והנמהר . מל' מהירות : משכנות . מקומות ששוכנים שם בני אדם :(ז) איום . מל' אימה ופחד : ושאתו . מל' התנשאות ורוממות : (ח) מנמרים . שם חיה קלה המרוצה : וחדו . ענין שנון וחריפות כמו כחרב חדה (ישעי' מט) : ופשו . ענין ריבוי כמו כי תפושו (ירמיה ג) : פרשיו . הם הרגילים לרכוב על הסוסים : יעפו . מל' עפיפה ופריחה : חש . ענין מהירות כמו חשתי ולא התמהמהתי (תהלים קיט) : (ט) לחמס . ענין עושק : מגמת . ענין המחשבה והחשק ואין לו דומה ויתכן שהוא מלשון הגמיאיני נא (בראשית כד) וכמו שמלת שאף משותף לבליעה כמ"ש כי שאפני אנוש (תהלים נו) ולתשוקה כמ"ש ישאף צל (איוב ז') כן יהיה מלת גמא משותף לשניהם : (י) יתקלס . ענין לעג והתול כמו לקלס אתנן (יחזקאל טז) : ורוזנים . שרים : משחק . מל' שחוק ולעג : ויצבור . ענין עשיית תל כמו שני צבורים (מ"ב י) : (יא) חלף . ענין תמורה : רוח . ענין דעה ומחשבה : ואשם . ענין רשע : (יב) וצור . על האל יאמר שהוא צור עולמים ר"ל חוזק העולמות : להוכיח.
ענין

רשי

למה יתקיים כלא טהור עינים אתה מראות ברע : (יג) והביט . כמו
אל עמל : צדיק ממנו . שהוא סימא את עיני צדקיהו : (יד) ותעשה אדם .
נבוכדנצר הפקר כדגי הים שכל הרוצה לצוד צודה מהם : (טו) כלה
עלה . כל האדם זה נבוכדנצר העלה בחכה שלו : יגורהו . לשון
קציר (משלי י) נהרסו
(יואל א) : (טז) יזבח
לעכו"ם שהוא אומר
ונבחת הכל לפניו :
כמו בהם בשבילם :
שמנה : (יז) העל כן
ימו . יש תמיהות הרבה
את כמו הנגלה נגליתי
(ש"א ב) הרואה אתה
(טו) אף כאן הנראה
העל כן הוא מצליח כל
יריק חרמו על הכל
ד. יריק כמו (תהלים
יק חנית. וירק את
(בראשית יד) מזיין
: (א) על משמרתי
. עג עוגה חבקוק
תוכה ואמר לא אזוז
ד שאשמע מה ידבר בי
לתי זאת למה הוא
רוצה בהצלחתו של רשע
יב אל הבאים להתווכח
לפני

חבקוק א ב

נָמֹוּת יְהוָֹה לְמִשְׁפָּט שַׂמְתּוֹ וְצוּר
לְהוֹכִיחַ יְסַדְתּוֹ׃ יג טְהוֹר עֵינַיִם
מֵרְאוֹת רָע וְהַבִּיט אֶל־עָמָל לֹא
תוּכָל לָמָּה תַבִּיט בּוֹגְדִים תַּחֲרִישׁ
בְּבַלַּע רָשָׁע צַדִּיק מִמֶּנּוּ׃ יד וַתַּעֲשֶׂה
אָדָם כִּדְגֵי הַיָּם כְּרֶמֶשׂ לֹא־מֹשֵׁל
בּוֹ׃ טו כֻּלֹּה בְּחַכָּה הֵעֲלָה יְגֹרֵהוּ
בְחֶרְמוֹ וְיַאַסְפֵהוּ בְּמִכְמַרְתּוֹ עַל־כֵּן
יִשְׂמַח וְיָגִיל׃ טז עַל־כֵּן יְזַבֵּחַ לְחֶרְמוֹ
וִיקַטֵּר לְמִכְמַרְתּוֹ כִּי בָהֵמָּה שָׁמֵן
חֶלְקוֹ וּמַאֲכָלוֹ בְּרִאָה׃ יז הַעַל כֵּן יָרִיק
חֶרְמוֹ וְתָמִיד לַהֲרֹג גּוֹיִם לֹא יַחְמוֹל׃
ב א עַל־מִשְׁמַרְתִּי אֶעֱמֹדָה
וְאֶתְיַצְּבָה עַל־מָצוֹר וַאֲצַפֶּה לִרְאוֹת

(מסורה: י"ח תקון סופרים ל' ומ"ל · ל' וחד הביט · ס' מ"ל · ל' וחד כבלע ד' · ל' · ל' · ל' . ל' וחד ויאספהו · ל' . ג' · ל'.ג' חד חסר · ד' . ס' מ"ל · ל' · ל' . ג')

בְּרִיתָךְ קַדִּישׁ בְּעוֹבְדֵי
הֵימָנוּתָא מֵימְרָךְ קַיָּם לְעָלְמִין
יְיָ לְמֶעְבַּד דִּינָא בְּרִיתֵיהּ
וְתַקִּיף לְאִתְפְּרָעָא אַתְקֵינְתֵּיהּ׃
יג בְּרִיר מֵימְרָךְ מִלְּמֶחֱזֵי
בְּעוֹבְדֵי בִישׁ וּמִלְּאִסְתַּכָּלָא
בְּעָבְדֵי לֵיאוּת שְׁקַר הֲדָא גְלֵי
קֳדָמָךְ וּלְמָא אַתְּ מִסְתַּכֵּל
בְּאַנְסִין וְאַתְּ יָהֵיב אַרְכָּא
לְרַשִׁיעַיָּא וּמְסַעֲמִין לְדְטָבִין
מִנְּהוֹן׃ יד וַעֲבַדְתָּא אֱנָשָׁא
כְּנוּנֵי יַמָּא כְּרִיחֲשָׁא דְלֵית
שׁוּלְטַן עֲלוֹהִי׃ טו כּוּלְּהוֹן
דָּמָן לְצַיָּדִין דְּאָחֵיד נוּנָא
בְּחַכְּתָא כָּנֵישׁ לֵיהּ בְּחֶרְמֵיהּ
וְרָמֵי לֵיהּ בְּמְצַדְתֵּיהּ עַל כֵּן
חָדֵי וְדָאֵיץ׃ טז עַל כֵּן מְדַבַּח
לְזֵינֵיהּ וּמַסֵּיק בּוּסְמִין
לְסַמְוָתֵיהּ אֲרֵי בְהוֹן טַב מֵיכְלֵיהּ וְשֵׁירוּתֵיהּ מַטְעֲמָא׃ יז הַעַל אִלֵּין יִשְׁלַח מַשִׁרְיָתֵיהּ
בְּתְדִירָא לְאוֹסָפָא עַמְמִין וְלָא בְחָיִס׃ א אֲמַר נְבִיָּא עַל מַטַּרְתִּי אֲנָא קָאֵים עָתִיד

(מסורה: אז נמות חד מן י"ח מילין
...פרים וסימ' נמסר בריש
...בר סיני : בוגדים ה' מ"ל
...גד בוגדים בגדו . למה
...גדים תחריש . יבשו
...ריקם . ורשעים מארץ
...היא כחתף תארב :
...מ"ל וסימ' ותמיד להרוג
...עיהם לא יחמוד. ואסלדה
...א יחמול .כי קנאה חמת)

תולדות אהרן טהור עינים. עקרים מ"ב פ"ג : תביט בוגדים. ברכות ח מגלה ו ב"מ עא : בבלע רשע. עקרים מ"ד פט"ו : ותעש אדם. עכו"ם ג : על משמרתי. תענית כג :

אבן עזרא

אנו מבקשי' שלא נמות מיד זה האכזר כי ידענו כי אתה השלטתו לעשות משפט באנשי רשע ואתה צור להוכיח יסדתו הטעם כפול : (יג) טהור . שלא אתה טהור עינים שלא תראה ברע והבי"ת חס' והוא כמו ואל אראה ברעתי : והביט . שם הפועל : אל העמל לא תיכל . מדרך חכמתך ואמונתך כי לא תוכל לסבול מרוב קדושתך וחסידותיך דבר שהוא הפך לנגדך וזה שאמ' תביט אחרי כן שאמר והביט אל עמל לא תוכל כפי מחשבת בני אדם שיתמהו איך תחרוש על זה כי אין בדרך האמת לבלע רשע צדיק ממנו ואם לא יהיה צדיק גמור על כן כתב על משמרתי אעמדה ואצפה לנקמתך ולישועתך אקוה : (יד) ותעשה. הנה האדם בעבורו ברא זה העולם השפל נחשב כדגי הים שהם מותרין לאכול וכל אחד בולע קטן ממנו והנכון שאין להם טעם : (טו) כלה בחכה. כמו מכמורת: יגורהו . יקבצהו כמו יתגוררו יסורו בי. וחרמו כמו רשתו משטח חרמים :על כן ישמח . שיקח הכל בלי יגיעה או חרמו כינוי אלילו : (טז) על כן יזבח לחרמו . מזלו או חילו אנשי כחו : ומאכלו . שם בריאה או אכילה: (יז) העל . הטעם איך יריק חרמו והוא יתן לו כל משמן הטעם כי לא תעלה הרשת שלו והפח שלו מן הארץ ריקנית: (א) על . הטעם כשומר חלקו באשמורת לילה שהוא נעור ויפתח עיניו לראות כי השומרים בעיר חולקים הלילה לחציו

רדק

הם ה' אלהי קדשי כי אני המכיר בך וכן עמך ישראל מכירים בך וידענו כי אתה אלהינו וקדושינו כמו שאמר הנביא אני ה' מקדש קדושכם ואמר גואל ישראל קדושו הפך דעת נבוכדנצר שנותן הכח ...ופר בך : לא נמות . יהי רצון מלפניך שלא נמות על ידו כי אתה נתת לו הכח הזה ואם נתת לו כח להחריב ארצנו ולהגלותינו לא תתן לו כח להמיתנו ולכלותינו להכחידנו מגוי : ה' ...שמתו . כי אתה שמתו לשפוט על ידו המורדים בך והפל הענין במ"ש ואמר צור להוכיח יסדתו : ואתה שאתה צור על כל העולם יסדתו להוכיח בו גויי הארצות יסדתו העמדתו חזק ...ענין לא נמות הוא אחד מאמונה עשר שהם תיקון סופרים כי לא תמות היה כתוב ועל דרך זה תרגם יונתן מימרך קיים לעלמין : (יג) טהור עינים . אתה שאתה טהור עינים ...ל לראות רע כי אתה טוב ובוחר בטובים ומואס ברעים ולא יאות לך שתראה רע ותביט אל עמל כלומר שתסבול עושי רע ותניחם לעשות הרע וטעם לא תוכל לסבול דבר שהוא ...פך וטובתך וכן אמר דוד לא יגורך רע א"כ אני תמה למה תביט בוגדים והם הכשדים המריעים לישראל : תחריש . כי ישראל אעפ"י שהם רשעים צדיקים הם מנבוכדנצר ועמו ואיך ...הם יבלעום וישחיתום ואז"ל צדיק ממנו בולע צדיק גמור אין בולע : בבלע . הב' כבלע את הקודש הכ"ף מראות רע . בלא ב' ור"א שהזכירו הבי"ת ופי' ברע כמו ואל אראה ...פרו השנהו כי נודע לנו מפי המסורות כי זה מראות רע ושל ישעיה מראות ברע וכן היא המסרה קדמה דישעיהו מראות ברע תניינה דתרי עשר מראות רע וחד פסוק סימן לא ...לא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב : (יד) ותעשה . עשית בני אדם לפני נבוכדנצר כמו הדגים אשר בים שיצוד אדם אותם לרוב אין מונע אפי' הנערים יצודו אותם בחכה או כמו רמש ...הם הערלים הקטנים שיתפוש אדם מהם כמו שירצה כי אין מושל בו שימנעוהו כן עשית בני אדם הפקר לפני זה הרשע : (טו) כלה בחכה העלה . כל העולם העלה נבוכדנצר בחכתו ...שיל בני אדם לדגי הים ונבוכדנצר לצייד אמר בחכה ובחרמו ובמכמרתו ומלת העלה משונה בניקוד מהמנהג כי הה"א נקודה בצר"י והעין בשו"א ופתח וכמוהו למה העברת העבר : ...ויאספהו כמו יגורו מלחמות : בחרמו . כמו ברשתו וכן ינודו הרם משטח חרמים : ויאספהו במכמרתו . הענין כפול במ"ש : על כן ישמח ויגיל . על כן כשהוא מצליח במעשיו וכובש ...נו הוא שמח : (טז) על כן יזבח לחרמו . אינו מודה הכח הזה לאל ית' אלא לעצמו ולחילו כי אמר בכח ידי עשיתי או פי' לחרמו לאלוהו כי חושב כי הוא הנותן לו כח לצוד ולאסוף ...חרמו ומכמרתו ולא יזבח ויקטר בשובו אל עירו בשלל ובשבי עמים : כי בהמה שמן חלקו. בהם בחרמו ובמכמרתו : ומאכלו בריאה. שם בריא וכן כעדר הקצובות השזים הקצובות או פירושו ...ין כי אכילה לשון נקבה ומאכלו כמו אכילה וכן עד בא השמש תשיבנו לו והרכב עליה בריאה שמנה וכן איש בריא מאד בריאות בשר : (יז) העל כן יריק חרמו . אם על כן שהוא ...לאלהו יריק חרמו כלומר כיון שהוא נותן כח לאלוהו איך תאריך לו ותצליח דרכו שמריק יום יום חרמו שבא בשלל רב כמו הצייד שבא ברשתו מלא מן הציד ומריק אותו בביתו ושב לו ...לצוד עוד ציד לשביא כן הוא מביא שלל לעירו ואחר כך שב לשלול עוד ולהביא ואיך תתן לו כח והצלחה והנה הוא כופר בך ונותן כח לאלוהו והורג גוים רבים בלי חמלה יריק מריקים שקיהם : (א) על משמרתי אעמודה . אמר הנביא על זאת המבוכה שאני בה אני שומר ומצפה מה יענני האל יתברך בהצלחת הרשע : מה ידבר בי . ברוח הנבואה כמו רוח ה'

מצודת דוד

...י ואין זה ענין אל הכליון כאומר אין אני מתרעם בחשבו שנהיה כלים ...בודאי לא כן יהיה : (יג) טהור עינים . ר"ל אולם תלונתי היא על כי ...זה טהור עינים לבל לראות דבר רע ולא תוכל להביט אל דבר עמל ולמה ...יט ותשגיח בבוגדים לתת להם ממשלה מרובה ולמה תחריש בעת שהרשע ...את הצדיק ממנו וכאומר אם אמנם חטא ישראל למה מסרתו בידו הלא ...זה טוב ממנו והיה לך א"כ לפרוע מישראל באופן אחר לא על ידו : ...עשה אדם . למה הפקרת לו כל בני אדם כדגי הים שהמה מופקרים לכל ...הלדמם שאין מי מושל בו למנעו מיד הבא לקחתו : (טו) כלה . כל אנשי ...העולם בחכה ולפי שהמשילם לדגי הים אמר ל' הנופל בדגי הים שמעלים אותם מן הים ע"י החכה : יגורהו . מאסף את הכל בחרמו : ויאספהו . כפל הדבר ...: על כן . שואיל ושעתו מצלחת לו ישמח ויגיל ואינו דואג מגמול המעשה ואוחז דרכו : (טז) על כן יזבח לחרמו . ר"ל אינו תולה הצלחתו בה' לסודות לו ...ולקטר לפניו כי תולה הצלחתו בחרמו ר"ל בכחו ובהתבולותיו וכאלו יזבח ויקטר אל עצמו אל כחו ותחבולותיו והוא ענין מליצה . או ר"ל להעכו"ם יזבח בחשבו ...שנותנת בו כח לצוד הכל ולפי שנא' בעכו"ם שקץ וגו' כי חרם הוא (דברים ז) לכן אחז לשון חרם לנחות המליצה : כי בהמה . כי חושב שבחרמו ובמכמרתו ר"ל ...רוב כוחו ותחבולותיו או בעבור כח אליליו יש לו חלק שמן ומאכלו מאכל בריאה ושמנה : (יז) העל כן . וכי בהיות כן ירוקן את חרמו לשלח את הנלכדים ...מים ר"ל וכי כשרואה הצלחתו ינחם על מעשיו למנוע חרבו מדם הלא באמת לא כן היא כי אדרבה יאחז דרכו ויתמיד להרוג העכו"ם ולא יחמול עליהם : ...) על משמרתי אעמודה . עמדתי על משמרתי ונצבתי על המצור ר"ל כמו השומר בזמן משמרתו אינו זז ממקומו וכמו הצרים על עיר מצור לכבשה אינם

מצודת ציון

ענין גמול יסורים כמו ויוכח עליהם מלכים (תהלים קה) : יסדתו . מל' יסוד : (יג) עמל . דבר שאינו הגון : תחרים . תשתוק : בבלע . ענין השחתה כמו בלע ה' (איכה ב) : (יד) כרמש . הם בריות קטנות קצרי הרגל כמו רמש האדמה (בראשית ו) : (טו) בחכה. הם כלי צדים כמו תמשוך לויתן בחכה (איוב מ) : העלה . מלשון עליה : יגורהו . ענין אסיפה כמו אגרה בקציר (משלי י) : בחרמו . במכמרתו . מיני פח ורשת כמו משטח חרמים (יחזקאל כו) וכמו ופרשי מכמורת (ישעיה יט) : (טז) בהמה . בהם ר"ל על ידם : בריאה . מאכל בריאה ר"ל שמנה וכן ועגלון איש בריא (שופטים ג) : (יז) יריק . מל' ריקות : (א) משמרתי . דבר המוטל על הרבה בני אדם לעשות כ"א בזמנו קרוי בלשון משמרת וכן משמרות הכהנים ולוים : מצור . כן יקרא עיר מצור על כי אין לכבשה בזולת המצור : ואצפה . ענין הבטה כמו צפה דרך (נחום ב) תוכחתי

מַה־יְדַבֶּר־בִּי וּמָה אָשִׁיב עַל־תּוֹכַחְתִּי׃ ב וַיַּעֲנֵנִי יְהוָה וַיֹּאמֶר
כְּתֹב חָזוֹן וּבָאֵר עַל־הַלֻּחוֹת לְמַעַן יָרוּץ קוֹרֵא בוֹ׃ ג כִּי עוֹד חָזוֹן
לַמּוֹעֵד וְיָפֵחַ לַקֵּץ וְלֹא יְכַזֵּב אִם־יִתְמַהְמַהּ חַכֵּה־לוֹ כִּי־בֹא יָבֹא לֹא
יְאַחֵר׃ ד הִנֵּה עֻפְּלָה לֹא־יָשְׁרָה נַפְשׁוֹ בּוֹ וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה׃
ה וְאַף כִּי־הַיַּיִן בּוֹגֵד גֶּבֶר יָהִיר וְלֹא

ל׳ · י׳ מ״ל בנביאים · ל׳. כ׳ · ל׳. ה׳ · ל׳ · י׳. י״א וכל חיו ח ס יחיה דכו׳

מְשַׁמֵּשׁ עַל מְצוּדָתִי וּמְסַכֵּינָא לְמֶחֱזֵי מַה יִתְמַלֵּיל עִמִּי וּמַה אֲתוֹתַב עַל בָּעוּתִי׃
ב וְאִתּוֹתְבֵית מִן קֳדָם יְיָ וַאֲמַר כְּתִיבָא נְבוּאֲתָא וּמְפָרְשָׁא עַל סִפְרָא דְאוֹרַיְתָא בְּדִיל דְּיוֹחֵי לְמֶחְכַּם מַן דְּקָרֵי בֵיהּ׃ ג אֲרֵי עֲתִידָא נְבוּאֲתָא לִזְמַן וּמְתַקַּן קִצָּא וְלָא יְבַטֵּיל אִם יְהֵי אַרְכָּא לְפִתְגָּמָא סַבַּרוּ לֵהּ אֲרֵי בְּזִמְנֵיהּ יֵיתֵי וְלָא יִתְעַכַּב׃
ד הָא רַשִׁיעַיָּא אָמְרִין לֵית כָּל אִלֵּין וְצַדִּיקַיָּא עַל קוּשְׁטְהוֹן יִתְקַיְּמוּן׃ ה וְאַף הָא כְּטָעֵי בַּחֲמַר גְּבַר יָהִיר בְּרִשַׁע וְלָא

גבר: בוא יבוא ה׳ דסמיכי בקרי׳ וסימ׳ ואם בוא יבוא הכהן וראה. והאיש נכבד כל אשר ידבר בוא יבוא. בוא יבוא מלך בבל. אם יתמהמה חכה לו. בוא יבוא ברנה נשא אלמתיו:

תולדות אהרן עוד חזון. סנהדרין צז: אם יתמהמה. עקרים מ״ד פמ״ט: עפלה. עקידה שער לו: וצדיק באמונתו. מכות כד עקרים מ״א פכ״ג ומ״ג פ״ל: היין בוגד. ב״ב נח: גבר יהיר. סוטה מז:

אבן עזרא

לחציו או לשליש ולרביע: ואתיצבה על מצור. הטעם כפול לבקש דרך נבואה למה יחריש השם: ומה אשיב על תוכחתי. למי שיוכיחני והיו״ד סימן הפעול וכמוהו ותוכחתי לבקרי׳ שהו׳ שם ויכוח שאחרי׳ מוכיחי׳ לו אבל ותוכחתי לא אביתם אינו על זה הדרך כיו״ד סימן הפועל שהוא מוכיח לאחרים: (ב) ויענני. זאת הנבואה: על הלוחות. שהנערים קוראים בהם: (ג) כי עוד. יקום זה החזון למועד שגזר השם: ויפח. ואשר ידבר על קץ לא יכזב כמו ויפיח בהם וטעם זה הקץ קץ מפלת כשדים: (ד) הנה עפלה. נפשו גבהה כמו עופל ובחן: לא ישרה בו. ואף כי צדיק ממנו ומלת לא תשרת בעבור אחרת וכן הוא צדיק באמונתו לא יחיה מידו והטעם לא ישרה נפשו בו והוא רואה כי צדיק ממנו לא חיה מידו ואף הוא שיחיה וימלט והטעם דרך תימה הנה הוא רואה כי צדיק בעבור אמונתו לא ימלט מידו ואיך לא יחשב על עצמו שנפשו עפלה ולא ישרה והוא איש היין בוגד וגבר יהיר אשר כל אלה הגזרות והרעות הוא עשאם ואיך לא יחשוב בעצמו כי עליו ישאו משל ויחודו חידות הנסתרות ממנו בדרך מליצה ובאר היטב כמו שכתוב הוי המרבה וכל הכתוב אחריו: (ה) ואף. יחסר איש כמו ואני תפלה אל תהי מרי איש היין שהוא בוגד יהיר עושה זדון: ולא ינוה. לא ינוח

רשי

לפני: על תוכחתי. שהם מוכיחים אותי בפני שיש להרהר על מדת... תוכחתי מונאיסרימנ״ט בלע״ז: (ב) ויענני ה׳. ויאמר כתוב לך חזון ... לך ובארהו על הלוחות היטב אשר ירוץ הקורא בו לקרותו ... וזהו החזון אשר תכתוב: (ג) כי עוד חזון למועד. עוד עתיד...

אתה מוצא (ביחזקאל ד) ואני נתתי לך את שני עונם שלש מאות ותשעים יום יום לשנה נתתיו לך ואומר ואתה שכב ... השמאלית וגומ׳ כמלאת אתה אומר הכעיסו ישראל ש״ל שנה עד שגלו עשרת השבטים ושבט יהודה קילקלו ארבעים ... השבטי׳ עד חרבות ירושלים הם עשרי׳ ושתים של מנשה ושאר שנותיו בתשובה שהרי נאמר בו (מלכים ב כא) ויעש הרע ... עשה אחאב כמנין שנותיו של אחאב והוא מלך עשרים ושתים שנה שתים של אמון בנו ואחת עשרה של יהויקים ... של צדקיהו הרי ארבעים ושש ונבואה זו נאמרה ליחזקאל בשנה החמשי׳ לצדקיהו מכל מקום נמצאו ימי קלקולם ארבע מאות ... ושש שנים שלאחר נבואה זו שהוסיף ו׳ שנים ת׳ שנים עושים ח׳ יובלות וכל יובל ז׳ שמטות הרי נ״ו שמטות וח׳ שנים ... ליובל הרי ס״ד וכל׳ ושש שנה יש ה׳ שמטות הרי ס״ט שנים מקודשות ושנת יובל זה האחרון נחשב אף הוא כמנין שבעונם ... וכאן ככה אמר לו הקב״ה לחבקוק כבר כתוב חזון בתורה אבל סתום הוא הוסיף אתה ובאר על הלוחות כי עוד יתגלה חז... זה: (ד) הנה עופלה. נפש שלו תמיד היא בכעס ובתאוה שואף לבלוע ולא שבע עופלה ל׳ עזות כמו (מדבר יד) ויעפ... עופל ובוחן (ישעיה לב): לא ישרה נפשו בו. אין רוחו מתקררת עליו לומר די במה שקניתי כבר לכן יבא עליו הפ... וצדיק באמונתו יחיה. יכניה המלך שעתיד זה להגלותו יעמוד לו צדקו וביום שיושלך זה מקברו ישא אויל מרודך את ראש... וישם את כסאו מעל לכסא המלכים: (ה) ואף כי היין בוגד. ואף כשיבא בלשאצר בן בנו של זה שיבגוד בו יינו דלקביל אלפא ח... (דניאל)

רדק

ה׳ דבר בי ומה שאמר ומה אשיב ר״ל מה אשיב לשואלים אותי כי לא אני לבדי נבוך על זה הענין ומה שאמר ואתיצבה על מצור ר״ל מצור כאדם שצרים עליו ואין לו מנוס כן אני אין לי מנוס מזאת המבוכה מדוע דרך רשעים צלחה ות״י עתיד משמש על מצודתי ומסכינא ורבותינו פירשו מה שאמר על מצור שעג עוגה ועמד בתוכה ואמר איני זז מכאן עד שתאמר לי ... הברכה לרשעים: (ב) ויענני. כתב חזון ובאר על הלוחות. הנה ענה לו האל יתברך כי שלות זה הרשע שהיה תמה עליו לא תעמוד וגם בכלותו שהיה מתגאה על האל יתברך ג״כ ... אמר לו זה ברמז ואמר לו כי זה יהיה אחר זמן לא מיד וזה ראינו כתוב בספר דניאל כי עשה לו האל יתברך דברים לסכתים דעתו שמסרה שהיה נותן כחו לעצמו או לאלוהו ... שהראה לו ולא מצא לו פותר לא על ידי חכמיו ולא על ידי כומריו העכו״ם אלא על ידי דניאל שגלה לו האל יתברך החלום שהוא סתום ודניאל אמר לו החלום והפתרון בשם האל ... חזר לו מדעתו שהסרה ונתן הכח והיכולת לאל יתברך וכן בדברי חנניה מישאל ועזריה הודה לאל הכח והיכולת ועוד בדברי עצמו שהיה מתגאה בשיכלו ופתאום סלקה דעתו ממנו ... השדה ודר עמהם שנים עשר חדש וגמול רעותיו אשר עשה לישראל לא השיב לו לעצמו כי כבר נתן המלוכה לו ולבנו ולבן בנו ומבלשאצר בן בנו נפרע על ידי מעשה שהיה מתגאה על ... ושתה בכלי בית המקדש הוא וכל ביתו גדולים וקטנים וכתיב ביה בליליא אתקטיל בלשאצר מלכא כשדאה והרגו הכשדים וחרבה בבל על ידי כורש ודריוש והצדיקים מהם שהם י... בתוכם והכריז עליהם כורש שישובו לארצם והנה ענה לו האל יתברך על הגלות זה הרשע והמתבונן יתבונן על השאר ויראה כי משפטי האל יתברך ישרים ומה שענה לו האל על ... הרשע שיקח האל יתברך נקמתו ממנו מתי יהיה הוא ברמז אלא שהנביא הבין מתוך החזון מתי יהיה מועדו וקצו ואמר לו האל יתברך כתוב חזון למועד וגומר רוצה לומר שיכתוב ... בספר ברמז כמו שהוא: כי עוד חזון למועד. רוצה לומר שלא נתגלה המועד ואמר לו עוד ובאר על הלוחות שיבאר החזון בביאור על הלוחות לא על הספר: למען ירוץ קורא בו. ... שיקרא בו מאנשי דורו שירוץ בו לקראו ולהבינו למען לא יהיו נבוכים בהצלחת זה הרשע אבל בסתר יכתבנו ברמז כי מה שיכתב בספר יעמוד ימים רבים ובבא החזון יבינוהו אנשי ... שיבינו נקמת אותו רשע שרמוז בספר וכן אמר לישעיהו הנביא אמר בא כתבה על לוח אתם ועל ספר חקה ותהי ליום אחרון וגומר: (ג) כי עוד חזון למועד, וזו התשובה שענהו ... החזון הוה לא יהיה עתה אלא עוד יהיה למועד אשר יעדתיו: ויפח לקץ. והחזון הזה ידבר לקץ כלומר לא דבר לזמן הזה אלא לאותו קץ שעתיד להיות והוא לשבעים שנה מחרבן ... ולא יכזב. כמו אשר לא יכזבו מימיו כי על כל פנים יהיה: אם יתמהמה חכה לו. אם יאמר שקץ הזה חכה לו אמר כנגד אותם שגלו מירושלם והאריכו ימים עד שיצאו מגלות בבל: ... פירוש לא יאחר מהמועד שקבוע לו כי על כל פנים יהיה ביומו וכן תרגם יונתן בזמניה כי לא יתעכב ואדוני אבי ז״ל פירש כי לא יאחר כמו לא יאחר כמו לא יסוף כלומר לא יסוף שלא יהיה ... יסוף מורעם ואחרית פירוש סוף: הנה עפלה לא ישרה נפשו בו. אמר מי שלא ישרה נפשו בעצמו ואין לו אמונה באל יתברך גבהה נפשו והתגאה ולא תפחד שיבא הרע וכוה היא נפש ... ונפש בלשאצר בן בנו שנתגאו כנגד האל יתברך: וצדיק. אבל הצדיק אינו כן כי נפשו שפלה ומפחד תמיד מהאל יתברך לפיכך יחיה באמונתו באל יתברך ויגאל מהרשע שתבא לרשע ... ישראל שגלו לבבל עם צדקיהו שנכנעו בגלות ולא עבדו עכו״ם והאמינו באל יתברך והכשכם כורש בבל ונהרגו הכשדים ישראל שהיו צדיקים היו באמונתם באל יתברך ונגלו מהרב... ויצאו מגלות בבל: (ד) עפלה. ענין גבהות הלב וזדון וכן ויעפילו לעלות אל ראש ההר ורבי אחי רבי משה ז״ל פירש הנה עפלה מן עופל ובחן שהוא מגדל גבוה אמר מי שלא י... בו עפלה כלומר תהיה עלמה בעופל ובחן להשגב שם מפני האויב ולא תשוב לאל ולא תבקש ממנו להצילה אבל הצדיק לא יצטרך להשגב במגדל כי באמונתו יחיה: (ה) ואף כי היין ... בוגד

מצודת ציון

תוכחתי. מל׳ ויכוח: (ב) ובאר. תפרש: הלוחות. כעין נסרים ועשוים שמה לכתוב עליהם: ירוץ. מל׳ ריצה ורדיפה ואמר בדרך שאלה: (ג) למועד. לזמן קבוע כמו העביר המועד (ירמיה מו): ויפח. ענין דבור כמו יפיח אמונה (משלי יב): יתמהמה. ענין התעכבות כמו התמהמהו (תהלים קיט): חכה. ענין תקוה כמו וחכיתי לה׳ (ישעיה ח): יאחר. מל׳ איחור והמתנה: (ד) עופלה. ענין התחזקות וכן ויעפילו לעלות (במדבר יד): ישרה. מל׳ יושר: (ה) ואף כי. ענינו כמו כ״ש וק״ו וכן ואף כי אש אכלתהו (יחזקאל טו): היין. איש היין וכן לץ היין (משלי כ): בוגד. ענין רשע: גבר. איש: יהיר. גס רוח כמו זד יהיר

מצודת דוד

זוים ממנה כן לא זזתי אני לחסוק מן התלונה: ואצפה. הסתכלתי לראות מה ידבר בי ה׳ ומה אשיב אני על הויכוח שלי אם מי יבוא ויתווכח עמי ... שאלתו: (ב) כתוב חזון. כתוב הנבואה אשר אני דובר אליך ובאר אותה על הלוחות ומפורש ולא בחידות למען ירוץ קורא בו ר״ל שיוכל לקרותה במהירות במעט התבוננות: (ג) כי עוד חזון למועד. כי מלבד החזון ... בבל והכרתת זרעו יש עוד חזון על זמן קבוע והחזון הזה ידבר על קץ הגאולה ... יהיה אחרים שעבוד ולא יכזב החזון ההוא אף אם יתמהמה זמן רב ... ישראל חכה לו ולא תתייאש ממנו כי בודאי יבוא בזמן הקבוע לא יאחר עוד לעבור את הזמן הקבוע וכאומר לזאת נויתיך לבאר הנבואה של מפלת בבל ... בבואה שמה׳ נעשה ומי״ז יאמינו בגאולה העתידה: (ד) הנה עופלה. עתה בא לבאר החזון בדבר מפלת בבל והכרתת זרעו ואמר הנה כל המתחזק ... ישרו

רשי

(ה): גבר יהיר (הוא) ולא ינוה. לא יתקיים מדורו ומוהו שנתגאה ואמר זמרא להביא כלי בית המקדש ושתה בהם והוא גרם לו שיהרג ויכלה. גבר יהיר לך לא יכ ה לא יתקיים הוא ומוהו: אשר הרחיב. נבוכדנצר: כשאול להשיג כל תאותו ברחב לב: והוא כמות. כמלאך המות שאינו שבע כך זה אינו שבע בכל (ו) הלא אלה. אשר אליו לעובדו כולם של ישאו ומליצה פיהם בלשון חידות לו כמו עליו: ויאמר. את מליצת החידה: הוי לא לו. זו היא המליצה המרבה הון ומלכות יבאו מלכי מדי ויטלו: עד מתי. יהיה הולך אינו אלא מכביד עליו כעב של טיט עב הוא כבידה כמו שמצינו (יחזקאל מא) בלשות עבים. ועב עץ (שם): ... כמו ויקוצו: גוים רבים. הגלותם ממקומ': ישלוך כל יתר. העכו"ם: מדמי אדם. דמי ישראל הקרוי' אדם (... לד) אדם אתם: וחמס ארץ ישראל: קריה. ירושלים: (ט) הוי בוצע לביתו. אונס ממון לו ולביתו לבנות לו לשום במרום קנו. כספר (דניאל ד) הלא ... בבל רבתא דאנא ... בית מלכו בתקוף חסני ... ונשמה שילא דבר זה ... מן הבריות שנאמר ... מלתא בפום מלכא ... (י) יעצת בושת לביתך. אשר יעצת לקצות עמים רבים והפסדת עצמך: קצות לשון שליפה וקילוף כמו הקצות את הבית

אבן עזרא

ינוה בנוה כי כל חפצו ללכת להשחי': ויאסף אליו. כאשר יעשה המות שלא ימלט איש מידו: (ו) הלא. ובדרך מליצה כמו המליץ ולינו לו החידות שהם נסתרות: הוי המרבה לא לו. זהו לרשת משכנות לא לו אמר יפת כי טעם ומכביד עליו כמשוגע שישליך על עצמו הטיט והנגיד אמר שיוסיף לבנות משכן ולא יגילנו ובא מלת עבטיט כדרך כל רבים עמים: (ז) הלא. בעבור שאמר הרחיב כשאול אמר כי המתי' שהרגת יעורו והטעם בני ההרוגים על כן מלת יקומו ויקיצו חסר יו"ד כי הוא כמו וייקץ יקץ שרשו א"ר ישועה אילו היית מכביד עליך עבטיט על קברך שם ויקצו המתים וישכוך: מזעזעיך. כמו ולא זע ממנו: (ח) כי. שלות מפעלי הכפל שלל כמו הכות לראשי הכך וכמוהו ישלוך כל יתר עמים וכל זה הרע יבא לך מדמי אדם ששפכת והחמס שעשית בארץ: (ט) הוי. רע לביתו אחריו הוי בלשצר והנה יעצת בשת לביתך זאת דעת רבי משה הכהן ואיננו רק על מדינת בבל כאשר אמר בבל רבתא די אנא בניתה: (י) קצות. כמו וקצותה את כפה רק הוא מהבנין הקל מבעלי הה"א כמו מקלה רגליס פ"א ונכון הוא להיותו דבק אל בושת מגל קצות העמים: וחוטא נפשך. היית

ה יָנְוֶה אֲשֶׁר הִרְחִיב כִּשְׁאוֹל נַפְשׁוֹ
וְהוּא כַמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע וַיֶּאֱסֹף אֵלָיו
כָּל־הַגּוֹיִם וַיִּקְבֹּץ אֵלָיו כָּל־הָעַמִּים׃
ו הֲלוֹא־אֵלֶּה כֻלָּם עָלָיו מָשָׁל יִשָּׂאוּ
וּמְלִיצָה חִידוֹת לוֹ וְיֹאמַר הוֹי
הַמַּרְבֶּה לֹּא־לוֹ עַד־מָתַי וּמַכְבִּיד
עָלָיו עַבְטִיט׃ ז הֲלוֹא פֶתַע יָקוּמוּ
נֹשְׁכֶיךָ וְיִקְצוּ מְזַעְזְעֶיךָ וְהָיִיתָ
לִמְשִׁסּוֹת לָמוֹ׃ ח כִּי־אַתָּה שַׁלּוֹתָ
גּוֹיִם רַבִּים יְשָׁלּוּךָ כָּל־יֶתֶר עַמִּים
מִדְּמֵי אָדָם וַחֲמַס־אֶרֶץ קִרְיָה וְכָל־
יֹשְׁבֵי בָהּ׃ ט הוֹי בֹּצֵעַ בֶּצַע רָע
לְבֵיתוֹ לָשׂוּם בַּמָּרוֹם קִנּוֹ לְהִנָּצֵל
מִכַּף־רָע׃ י יָעַצְתָּ בֹּשֶׁת לְבֵיתֶךָ
קְצוֹת־עַמִּים רַבִּים וְחוֹטֵא נַפְשֶׁךָ׃

יִתְקַים דְאַפְתִּי כִּשְׁאוֹל נַפְשֵׁיהּ
וְהוּא כְּמוֹתָא וְלָא שָׂבַע וּכְנַשׁ
לְוָתֵיהּ כָּל עַמְמַיָא וְקָרֵיב
לְוָתֵיהּ כָּל מַלְכְּוָתָא׃ ו הֲלָא
אִלֵין כּוּלְהוֹן עֲלוֹהִי מַתְלָן
יִטְלוּן וְשׁוּעֵי חוּדִין יֵימְרוּן לֵיהּ
וְיֵימַר וַי דְמַסְגֵי נִכְסִין דְלָא
דִילֵיהּ עַד אֵימָתַי אַתְּ מַתְקַף
עֲלָךְ תְּקוֹף חוֹבִין׃ ז הֲלָא
בִּתְכֵּיף יְקוּמוּן אַנְסָךְ וְיִתְגְרוּן
מְזַעְזְעָךְ וּתְהֵי לַעֲדִי לְהוֹן׃
ח אֲרֵי אַתְּ בַּזְתָּא עַמְמִין
סַגִיאִין יְבוֹזוּנָךְ כָּל שְׁאָר
שִׁבְטַיָא מִדְמֵי אֱנָשָׁא וַחֲטוֹף
אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל קַרְתָּא
יְרוּשְׁלֵם וְכָל דְיָתְבִין בָּהּ׃
ט וַי דְאָנֵיס מָמוֹן דִרְשַׁע
לְבֵיתֵיהּ לְשַׁוָאָה בִּמְרוֹמָא
מְדוֹרֵיהּ לְאִשְׁתֵּיזָבָא מִיַּד
בִּישַׁיָא מַלְכְּתָא בַהֲתָא לְבֵיתָךְ
בַּזְתָּא עַמְמִין סַגִיאִין וְעַל

לא לו וסי' וידע אונן כי לא לו. לרשת משכנות לא לו. הוי מרבה לא לו. עובר ומתעבר על ריב לא לו. ולא לו תהיה כבראשונה: קנו ג' בקריאה וסי' כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף. לשום במרום קנו. עם על פיך יגביה נשר. אנך:

רד"ק

שותה היין וכן לך היין ר"ל שותה היין ישמח לבו כמו אם שתו יין כלומר כל רשע ישיב לו האל גמולו אם בקרוב אם ברחוק כל שכן זה שרשע שותה היין והוא נבוכדנצר שהיה שותה יין ... לפיכך היה מסיר במעשיו ולא יתבונן מה יעשה והוא היה הורג בלי חמלה והוא היה בוגד באותם שהיו עמו בשלום והיה גבר יהיר כלומר גס רוח: ולא ינוה. לפיכך לא יעמוד ... לאורך ימים אלא עד שבעים שנה מלכה מלכותו או אמר ולא ינוה על נבוכדנצר עצמו שילא מנויהו ומהיכלו כשנטרד מבני אדם והיה עם חיות השדה: אשר הרחיב כשאול נפשו. ... הרחיבה שאול נפשה והוא כמו השאול והמות שיקבלו המתים לרוב ואינם שבעים כמו שאמר שלש הנה לא תשבענה: (ו) הלא אלה כולם. אלה הגוים שיאסוף אותם אליו כשיבא ... במפלתו וישאו כולם עליו משל ומליצה חידות לו ויש אומרים עליו מליצה ומשל המליצה והחידותיה הם בעבורו ואמר זה המשל והמליצה שיאמר כל אחד מהם עליו הוי המרבה לא לו ... זה היה מרבה נכסים רבים מאשר לא לו שהיה שולל גוים רבים: עד מתי. וכי היה סבור שלעולם תהיה עומד בידו וביד זרעו: ומכביד עליו עבטיט. היה מכביד עלו ממון רב שהוא ... טיט עב שהיה מכביד על גופו כי הוא טיט ועפר וממונו גם כן יהיה טיט עב עבטיט מלה אחת ופירושה כשתי מלות עבטיט כמו טיט עב וכן כל רבים עמים רבים ... מרון כמו בתרון ירקרק ורבים כמוהם והנגיד פירש ומכביד עליו עב טיט שיוסף לבנות משכן ולא יגילנו ואדוני אבי ז"ל פירש הלא יתח"ב זה כי סופו לקבר יהיה וזהו עד מתי ... עליו עב טיט על קברו יכבידו טיט עב ויונתן תרגם דרך משל עד אימת את מתקיף עלך תקיף חובין: (ז) הלא פתע. הלא תשבת בהתגאותך כי תהיה בקבר ויקומו פתע נושכיך והם ... ויקצו מזעזעיך. כאלו ישנו ובבואך יקוצו לבלוע בך ולזעזע ולהכיע בשרך תחיכות תחיכות: והיית למשסות למו'. שיבסו בשרך כן פירש אא"ז ויש לפרשו כן כי נושכיך ומזעזעיך אמר ... שאצר בן בנו שבא על בבל פתאום חיל מלך פרס והרג בלטשאצר והחריב בבל, ויש לפרשו עוד כי נאמר דבר זה על ששיסיך מקברו כמ"ש ביפעים ואתה השלכת מקברך וגו': ויקצו. ... ע"ן לבד והיא מעמדת בגעי' ויו"ד השרש נעלמת מסמכתב: למשסות. כמו מי נתן למשסה יעקב ענין בזה וכת"י ותהי לעדי לסון: (ח) כי אתה שלות. מגזרת שלל ומעניננו וכן ... קל הכות יהבוך: יתר עמים. מה שנותר מן העמים שלא שלות אותם והם מדי ופרס: מדמי אדם וחמס ארץ. זה הרע יבא לו מרוב דמים ששפך ומחמס שעשה בארץ: קריה ... כה. והיה הורס הקריות והורג היושבים בהם וי"ת וחמס ארץ וחטוף ארעא דישראל וגו' קרתא דישראל ר"ל ירושלם: (ט) הוי בוצע בצע רע לביתו. אוי לנבוכדנצר שהיה בוצע וגוזל את העמים בעבור ביתו כלומר לבנות ביתו בנין נאה וחזק: לשום במרום קנו. כי בנה מגדל חזק וגבוה להנצל מכף רע כי חשב להנצל בו אם יקומו הגוים עליו שהיו מבקשים ... היה הורס ערי העמים ומביאים העצים והאבנים לבבל לבנות העיר וביתו וכן התגאה הוא בלכתו בתוך היכלו כמו שכתוב בספר דניאל לקצת ירחין תרי עשר על היכל מלכותו ... מלך הוא ענה נבוכדנצר ואמר הלא דא היא בבל רבתי די אנא בניתה לבית מלכו בתקוף חסני וליקר הדרי: (י) יעצת בשת לביתך. בזה הענין שבנית הבנלה יעצת בשת כי כשיבאו האויבים

מצודת דוד

נפשו אשר בו ואפילו לדיק יהיה הוא במה שמאמין בהאל לחשוב שהכל בא חפצו ולא יתלה הדבר בזכות עצמו וכח זרועו: (ה) ואף כי היין בוגד. וכן איש היין הבוגד בשכרותו והוא גבר יהיר וגם רוח ואינו יושב במדורו בשלו כי ילך לרשת עוד משכנות לא לו: אשר הרחיב וגו'. ר"ל מתאוה כל העולם תחתיו כמו שאול הקבר הבולע כל הבריות ודומה הוא אל המות ... בעלי חי ולא ישבע כמוהו: ויאסוף וגו'. להיות כולם נכנעים לו ותחת ... וכאומר הלא כל המתחזק ומתגאה עם שהוא לדיק עכ"ז אין ישרות בנפשו אשר כל אלה יעשה איך ינקה מן הגמול הראוי: (ו) הלא אלה. ר"ל ... יבוא יומו וכל אלה העכו"ם שאסף ישאו עליו קול משל ואמרי מליצה אשר החידות שבה יהיה בעבורו וכה יאמר כ"א אוי אל המרבה בממשלות ולא ... ולזרעו וכי עד מתי תשאר בידו הלא אשר תלך ממנו והוא רק מכביד על עצמו משא רב כמשא עבה של טיט: (ז) הלא פתע. הלא פתאום יקומו הנושכים במזעזעים אותך יעורו משנתם לבוא עליך הם מלכי פרס ומדי: והיית. ואתה תהיה להם למשיסה כי ירמסו אותך ברגליהם: (ח) כי אתה שלות. בעבור ... שללת עכו"ם רבים לכן ישללו אותך יתר העכו"ם אשר נשארו ולא כליתם: מדמי אדם. כל זה בא מסבת דמי אדם אשר שפך דם ישראל: וחמס ארץ. החמס שעשה בא"י ובקריה היא ירושלים ובכל אנשים היושבים בה: (ט) הוי בוצע. אוי על הבולע ועושק בלע שהוא רע לביתו כי בעבור הבלע יוכרת ... רעו: לשום במרום קנו. ר"ל אשר העושק היה לבנות מבצרים להיות לו למשגב כאלו שם מדורו בשמי מרום להנצל שם מכף האויב הבא להרע לו: ... בשת לביתך. מה שיעצת לעשוק הון לבנות מבצרים זה יהיה לבושת לביתך כי עי"ז יכלה זרעך מן העולם והנה הכרת עכו"ם רבים והחטאת נפשך ר"ל הבאת לכל

מצודת ציון

יהיר (שם כה): ינוה. מל' נוה ומדור וכן נוה משולת (ישעיה נז): (ו) ישאו. ענין הרמה: ומליצה. כן יקראו אמרים נאים: חידות. דבר סתום וקשה ההבנה: הוי. כמו אוי: עבטיט. כמו עב טיט ר"ל משא עבה של טיט: (ז) פתע. הוא כמו פתאום: נושכיך. מל' נשיכה ותחוך עם השינים: ויקצו. מל' הקצה והערה מן השינה: מזעזעיך. ענין רתת ורעדה כמו לזועה ולבז (יחזקאל כג): למשסות. ענין רמיסה כמו והיו שוסיך למשסה (ירמיה ל): למו. להם: (ח) שלות. ישלוך. מל' שלל ובזה: וחמס. עושק: קריה. עיר: (ט) בצע. ענין גזל וכן בעון בצעו (ישעי' נז): במרום. בשמים הרמים: קנו. מדורו וכן בין כוכבים שים קנך (עובדיה א): (י) קצות. ענין חתוך והכריתה כמו וקצותה את כפה (דברים כה): וחוטא. ענין חסרון כמו והייתי אני ובני

אבן עזרא

היית בנפשך : (יא) כי אבן . שהרס מדינות וקריות ובנה בבל כי האבן תעיד כי מחמס היתה בנויה : וכפיס . המקום הקשה בעצי הקורות והוא הקרוי קשר בלשון לעז על כן אחריו הוי בונה עיר : (יב) הוי . וכונן פועל עבר כמו הכין ואילו היה פועל עומד היה מכונן כמשפט : (יג) הלא . ויגעו . כמו ויקצו יגעו לבנות עירך כי סופה לאש ומלת בדי כמו יספיק כי הוא ריק על חנם יגעו עצמם ויעפו : (יד) כי . הטעם אז יכירו וידעו הכל כי כל הבונה בעולה לא יושע כה בבא יום אידו אז ישענו על השם וידעו דרכיו : (טו) הוי . עם נבוכדנצר ידבר ורעהו מלך כל גוי שתפש וטע׳ משקה דרך משל שהשקה הגוים כוס התרעלה ומספח מגזרת ספחני נא והטעם שאתה מספח מלכים להשקות׳ חמתך כמו חמת מים ואף תשכרם למען יראה קלונם : מעוריהם . כמו כמער איש והמפרש אותו על משתה בלשצר רוהו דבר כי המכים שם השם וכן לא יאמר כנגד השם : (טז) שבעת . יותר קלון תשבע מהכבוד ששבעת כי בא יום אידך וזהו שתה גם אתה והערל מבנין נפעל כמו והאסף אל עמך והטעם תראה ערלתך כאילו כתוב ותערל כמו ומות בהר : תסב עליך כוס ימין ה׳ וקיקלון . מלה

חבקוק ב

יא כִּי־אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעָק וְכָפִיס מֵעֵץ
יַעֲנֶנָּה: יב הוֹי בֹּנֶה עִיר בְּדָמִים
וְכוֹנֵן קִרְיָה בְּעַוְלָה: יג הֲלוֹא הִנֵּה
מֵאֵת יְהֹוָה צְבָאוֹת וְיִיגְעוּ עַמִּים
בְּדֵי־אֵשׁ וּלְאֻמִּים בְּדֵי־רִיק יִעָפוּ:
יד כִּי תִּמָּלֵא הָאָרֶץ לָדַעַת אֶת־כְּבוֹד
יְהֹוָה כַּמַּיִם יְכַסּוּ עַל־יָם: טו הוֹי
מַשְׁקֵה רֵעֵהוּ מְסַפֵּחַ חֲמָתְךָ וְאַף
שַׁכֵּר לְמַעַן הַבִּיט עַל־מְעוֹרֵיהֶם:
טז שָׂבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד שְׁתֵה גַם־
אַתָּה וְהֵעָרֵל תִּסּוֹב עָלֶיךָ כּוֹס יְמִין

ל׳ · ב׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ הס׳ · ד׳ · ד׳ . ל׳ · ל׳ ומד וסבים · י״ד בטעם לעיל ל׳. ב׳ מ״ל

נַפְשָׁךְ חֲטִיתָא: יא אֲרֵי אַבְנָא
מִכָּתְלָא צָוְחָא עַל דַאֲנִיס
לֵיהּ וְשִׁפָּא מִגוֹ מְרִישָׁא עָנֵי
לֵיהּ: יב וַי דְבָנֵי קַרְתָּא בְּדַם
אֲשִׁיד וּמְשַׁכְלֵיל קִרְיָא
בְּנִכְלִין: יג הָא מְחָן תַּקִיפָן
וַחֲסִינָן אָתְיָן מִן קֳדָם יְיָ
צְבָאוֹת וְלֵיאוּת עַמְמַיָא
תַּקִיפִין כְּאֶשָּׁתָא וּמַלְכְוָתָא
לְרֵיקָנוּ יִשְׁתַּלְהֲיָן: יד אֲרֵי
תִתְמְלֵי אַרְעָא לְמִידַע יָת
דַחַלְתָּא דַיְיָ כְּמַיָא דִי לְיַמָא
חָפָן: טו וַי דְמַשְׁקֵי לְחַבְרֵיהּ
וְזָלֵיף בְּחֶמְתָּא בְּדִיל דְיִשְׁתֵּי
וְיִתְרְוֵי וְיִתְגְלֵי קְלָנֵיהּ: טז שְׂבַעְתְּ
קְלָנָא מִן יְקָרָא תִּשְׁתֵּי אַף אַתְּ וְאִתְעַרְטַל יִסְתְּחַר עֲלָךְ כָּס

משקה ד׳ קמצין וסימ׳ חטאו משקה מלך מצרים . וכל כלי משקה המלך דמלכים . וחברו דד״ה . הוי משקה רעהו מספח חמתך . וא׳ ומשקה צמא יחסיר :

תולדות אהרן אבן מקיר . תענית יא חגיגה טז : שבעת קלון . שבת קמט :

רשי

הבית (ויקרא יד) : וחוטא נפשך . כמו (משלי כ) מתעבר וחוטא נפשו ...
נפשו פורפיי״ש שהרמ״א בלע״ז : (יא) כי וגו׳ . כי האבנים אשר גזלת ...
הקיר : וכפים מעץ יעננה . אל האבן בקול לנגדה שניהם צועקים : ...
יעננה . ת״י ושיפא מגו מרישא שיפא ל׳ קיסם שפאין בלשון חכמים דלדוש ...
מריש הוא הקורה : (יג) הנה מאת ה׳ . נשתלכ... לטושי רשעה : וייג... בדי אש . כאשר תבים ... כאש עד שיה׳ דייס בד... אייש״ן בלע״ז : (טו) ... רעהו . יין . וכאותה ... הוא מספח ואוסף ... עליו ואף משכרהו ... זה הוא עושה למען ... מעוריהם על גלוייה... את ערותם זה נ״נ ש... את המלכים יין ... ושוכב עמם משכב... כדאמרינן במסכת שב... הוי משקה רעהו בס... דורשו כלפי בלשצר ש... השרים בכלי בית המק... נספחו ונשתכרו בה... הקב״ה ובו בלילה נה... מעוריהם . להגלות קל... שונאיהם בניוולם : (ט... ה״א משמשת בתיבה ... התפעל כמו (דברים ל... אל עמך אף כאן הט... בשממון ובתמהון לב ... לשו

רדק

שאויבים ויהרסו הבנין יהיה בשת לך ולזרעך שיהיה באותו הזמן : קצות עמים רבים וחוטא נפשך . שאתה היית קוצה וכורת עמים רבים לבנות בניינך והיית חוטא בנפשך וכמ... חוטא נפשו חומס בנפשו קצות מקור מן הקל ומעיינו מן הדגוש מקצה רגלים : (יא) כי אבן מקיר תזעק . אמר על דרך משל כלומר כל כך ידועה ונגלה לכל כי בניינך מגזלה תזעק מהקיר שהיא בנויים שם אני מגזלה : וכפים מעץ יעננה . והכפים מעץ יענוהו לאבן גם אני מגזלה : יעננה . ר״ל יענה אותה וכפים הוא מרסים קרוי הכפים ונקרא הרוג... כפים ופי׳ מעץ כמו שאמר מקיר כי כמו שתזעק האבן מהקיר שהוא בנין האבנים כן יזעק הכפים מהקרוי שהוא בנין העצים ויונתן תרגם ושיפא מגו מרישא עני לה ר״ל חתיכ... שיפא כמו עכו״ם שיפא כו״ס היא ושפאים אסורים מריש היא קורה כמו על המרים שבנאו בבירה : (יב) הוי בונה . הענין מבואר למעלה בהוי הראשון : (יג) הלא הנה מאת ה׳ ... הפסוק הזה והבא אחריו אם נפרשה על ענין הפרשה שהוא בענין נבוכדנצר יהיה פירושו כן הלא הנה יבא מאת ה׳ לבאות ויגעו עמים בדי אש יכירו העמים אשר היו עם נבוכדנצר ... והם הכשדים והנסמכים אליהם כי יגיעתם סופה לאש ולכליון כשיבאו עליהם חיל מדי ופרס ויחריבום ויהרסו הבנינים אשר יגעו בהם והביאו של העמים לבבל ידעו אז ויבינו כי ... היתה לאש ולכליון ולריק כמו שאמר ירמיהו חומת בבל הרחבה ערער תתערער ושעריה הגבוהים באש יצתו וכפל הענין במלות שונות ואמר ולאמים בדי ריק יעפו : (יד) כי ת... לדעת את כבוד ה׳ . ופירש כי יכירו הכל וידעו כי מהשם היתה הנקמה הזאת נקמת עם השם ונקמת היכלו כי לנבוכדנצר היה דבר פלא שנטרד מבני אדם בעוד הדבר בפיו הם... כמ״ש עוד מלתא בפום מלכא וכו׳ וגם לבלטשצר בן בנו היה אות גדול במה שנכתב בכותל ההיכל וביה בליליא אתקטיל בלטשצר מלכא כשדאה וכורש מדאה אמר אחר שכבש בבל ... הארץ נתן לי ה׳ אלהי השמים הנה כל העמים הודו באל יתברך באותו הזמן והכירו כי מאת ה׳ בא כל הרע לבבל בזה הדבר ידעו הכל את כבוד ה׳ מאד כמים יכסו על ים ... כי האל משגיח במעשי בני אדם לתת לאיש כדרכיו : וייגעו . בשתי יודי״ן ושל ירמיה ביו״ד אית״ן לבד והיא מעמדת בגעי״א ויו״ד השרש נעלמת מהמכתב : בדי אש . בדי ריק . ו... בדי ריק בדי אש והם כמו באש בריק ומלת די נוספת בהם מורה על התמדת הדבר והגדלתו וכן בדי שופר בדי ארבה לרוב : יעפו . ביו״ד אית״ן לבד ויו״ד השרש נעלמת מה... ירמיהו ויעפו וזה הפירוש נראה לפי ענין הפרשה ולפי מה שכתוב בספר ירמיהו כי שם גם כן זכר על חורבן בבל זה הפסוק שהזכרנו למעלה , כמו שאמר כה אמר ה׳ חומת ב... ויגעו עמים בדי ריק ולאומים בדי אש ויעפו אבל לענין הפסוק הבא אחר זה כי תמלא הארץ לדעת את כבוד ה׳ אעפ״י שפירשנו אותו לענין זה יותר נראה שיהיה ענינו לעתיד כי ... כמ״ש בנבואת ישעיהו כי מלאה הארץ דיעה את ה׳ כמים לים מכסים וזה בימי המשיח כמו שהוא ענין הפרשה וכן אמר בנבואת ירמיהו כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם ... יהיה פי׳ הפסוק שלפני זה כן הלא הנה מאת ה׳ לבאות אמר אף על פי שיראו בני הדור הזה נקמת ה׳ בבבל עוד יראו גדולה מזו לעתיד שיהיו מאת ה׳ לבאות שיקח האל יפר... מכל הגוים שיבאו עם גוג ומגוג על ירושלם ואז תהיה יגיעתם לאש ולריק כמו שכתוב בנבואת יחזקאל ובנבואת זכריה וי״ת הא מחן תקיפין וגו׳ : (טו) הוי משקה רעהו . נבוכ... שותה ומשתכר כמו שכתבנו למעלה בפסוק ואף כי היין בוגד והיה משקה עמו מלכי העמים שהולך בגולה והיו בבתי כלאים בביתו והיה מוציאם בעת שהיה רוצה לשתות ולהשתכר ... עמו רעהו כמו רעיו וכן מגן גבורהו בהפללו בעד רעהו וקראם רעיו לפי שהיו מלכים כמוהו : מספח חמתך . והיה מספח להם חמת היין למען ישתו תמיד וישתכרו וזהו ואף ... היה משכר אותם על כרחם אפי׳ לא ירצו כדי להתלוצץ וללעוג עליהם וזהו למען הביט אל מעוריהם שישתכרו ויתגלו כמו שנאמר בנח וישכר ויתגל בתוך אהלו : מעוריהם . כמו כ... על פי השם שני שרשים וכן מערם מעוריהם פשוטה ועורה מספח ענין דבוק כמו ספחני נא תחת חרול יספחו : חמתך . כמו ויכלו המים מן החמת אבל אינו ממשקלו אלא ממשקל ... והחכם רבי אברהם אבן עזרא ז״ל פירש הפסוק הזה דרך משל משקה רעהו כוס התרעלה ותשכרם בחמתך ופירוש חמתך כמו חמת מים כמו שפירשתי ויותר נכון לפרש חמתך כ... אף וחמה ואמר זה על דרך ואשכרם בחמתי : למען הביט . למען יראה קלונם לכל ויתגלה ונכון הוא פירוש שיהיה הפסוק דרך משל לפי שאמר תסוב עליך כוס ימין ה׳ : (טז) שבע... שבעת מקלון מלכי העכו״ם כלומר מלאת רצון נפשך להקל נכבדי ארץ : ואהבת הקלון יותר מן הכבוד . שתה גם אתה . תשתה גם אתה כמו הם שתהיה נקלה לעיני כל כלומר ... קלון שהשקיתם תשתה גם אתה וכן היה נבוכדנצר נקלה בחייו כשנטרד מבני אדם ודר בין החיות וכן במותו שהושלך מקברו וזהו והערל תראה ערלתם כמו שהיית מקלה המלכים ... לשברם

מצודת ציון

ובני שלמה חטאים (מ״א א׳) : (יא) מקיר . מכותל : וכפים . כן יקרא חתיכת עץ מן הקורה ואין לו דומה ובדרז״ל גויל גזית כפיסים (ב״ב ג) אולם שם יאמר על הלבנים ויתכן שהיה דרכם לשים גם עצים בבנין כזה וקראהו רז״ל ע״ש העצים : יעננה . מל׳ ענייה ותשובה : (יב) בדמים . בשפיכת דמים : וכונן . מל׳ הכנה : (יג) בדי אש . בהרבה אש וכן בדי ריק וכמו בדי שופר יאמר האח (איוב לט) : (טו) מספח . ענין הקבוץ והדבוק כמו תחת חרול יספחו (שם ל) : חמתך . מל׳ חמה וכעס : מעוריהם . הוא מל׳ גלוי ערוה כמו והראיתי גוים מערך (נחום ג) והוא ענין קלון ובזיון : (טז) והערל . ענין אוטם והסימה כמו ערלה אזנם (ירמיה ו) : וקיקלון

מצודת דוד

לכל העכו״ם וגם נפשך החטאת : (יא) כי אבן . כל אבן תזעק לומר נגזלה ... הבונה והכפים מן העץ יענה אל האבן ויאמר גם אני מגוזלה והוא ענין ... (יב) הוי בונה וגו׳ . עתה בא לומר החזון שאמר על קץ הגאולה ומפלת ... הבית ואמר אוי על הבונה עיר בדמים כי רצח נפש וירש הון ובנה כרך ... וכונן וגו׳ . וכפל הדבר במ״ש : (יג) מאת ה׳ . יבוא לו הגמול ולא במקרה ... עמים . הבבליים יגעו בהרבה אש ר״ל מה שיגעו להתחזק יהיה תכליתם ... אש : ולאומים . הלאומים ההם יעפו בהרבה ריק ר״ל כל מה שישתדלו ... ועייפות לעמוד ולהתחזק יהיה לריק כי אין חכמה וגבורה נגד ה׳ : (יד) כי תמלא . ר״ל בעבור שבני ישראל אנשי הארץ ההיא ימלאו אז דעת את כבוד ה׳ כמ... על ים . מקום המים קרוי ים והמים הם הממלאים את המקום ומכסים אותו ואמר שכמו כן יהיו ממולאים לדעת את כבוד ה׳ : (טו) הוי משקה רעהו . אוי על ... שהרעו לישראל : רעהו . כי מתחלה התחבר באהבה וריעות ואחר זה קם עליו להחרימו והשקהו יין תרעלה מאסיפה וקבוצת החימה שהיה לו עליו מאז ואף השכ... הרבה להרע לו ובלבל דעתו כשכור בשכרותו : למען וגו׳ . ר״ל אין הכונה היתה לטובתו לרשת ארצם כ״א למען יסתכל על ערותם וקלונם משנאתו בם : (ט... וגו׳ . ר״ל יותר היית נהנה ושבע מן הקלון הבא לו ממה שהיית נהנה מן הכבוד של נצחון המלחמה : שתה . לכן שתה גם אתה כוס התרעלה ותהיה ער... הלב...

הוא כמו ערלה אזנם (ירמיה ו) ערלי לב וערלי בשר (יחזקאל מד)
תרעל לשון ערים ועריה (שם) : (יז) חמס לבנון . בית מקדש :
בהמות יחיתן . שוד בהמותיך ואוכלוסך אשר שודדי את עמי ישראל
ם : מדמי אדם . מחמס דמי ישראל : וחמס ארץ . ארץ ישראל : קריה .
(יח) מה הועיל .
ל: כי בטח . כאדם
רו של אלוהו זה :
יצירתו זאת הוא
ור לו אשר כח לעשות
אלמים : (יט) הוא
ומיה: (כ) וה' בהיכל
כן ליפרע: הס מפניו
הס לשון שיתוק
רכן: (א) על שגיונות.
כתרגומו ולפי משמעו
ים על עצמו שהטיה
מו (לעיל א) ע"כ
ה ותעשה אדם כדגי
אחר מדת הדין :
שמעך . אשר מעולם
תמיד ממכעיסיך ואת
הרשע

ח' וסימ' נמסר
שע סימ' ז' : לעץ ג'
אומרים לעץ אבי
אומר לעץ הקיצה
: כי יש לעץ תקוה
תפלה לחבקוק
המשא אשר חזה

הרן אומר לעץ • סנסד
יז (בכורים סם) :

מלה אחת והס"א כפול שהוא תחלת כל מלה כמו בבת עינו ואולי הם שתי מלות ותחסר אל"ף כהלב שב על קיאו : (יז) כי . הטעם שהרעה עלי הלבנון לבנייך : ושוד בהמות . ושודך שהיית מפחיד הבהמות והנה יחיתן כמו יקימן ישיבן רבות נקבות : מדמי אדם . והנה על הכל עברה רעתו : (יח) מה הועיל . ישרת בעבור אחר וככה הוא אומר למלך כשדים כאשר תסב עליך כוס ימין ה' מה הועיל פסל : יוצרו . הוא הפועל המציירו ומה הועילה מסכה : ומורה שקר . הוא כהן לעכו"ם כל אלה מה הועילו לך ויש לתמוה כי בטח יוצר יצרו עליו לעשות אלילים אלמים הטעם צורת אדם פה להם ולא ידברו : (יט) הוי אומר . הקיצה . מהפעלים העומדים כי ליטן יאמר הקיצה משנתך וככה עורי כמו עורה למה תישן על כן טעו האומרים המעורר ישינים כי המעיר ישינים ראוי שיאמר והמקיץ רדומים אינו נכון כי המקיץ הוא הישן והעד כי אין רואה ואין יודע ואין מקיץ כי כולם ישינים כי תרדמת השם נפלה עליו וכתוב לא הקיץ הנער מ"ם דומם כמ"ם ריקם וחנם והטעם כמו ידמו כאבן ועל דעת רבי יהודה ידמו מפעלי הכפל וככה דומם והוא שם התואר : הוא יורה . כי הוא הכל שהוא תפוש בזהב ובכסף הטעם על איבריו כי אינם כאיברי האדם שהחיים מחברם על כן וכל רוח אין בקרבו והסך אלה : (כ) וה' .

יהוה וְקִיקָלוֹן עַל־כְּבוֹדֶךָ׃ יז כִּי־חֲמַס לְבָנוֹן יְכַסֶּךָּ וְשֹׁד בְּהֵמוֹת יְחִיתַן מִדְּמֵי אָדָם וַחֲמַס־אֶרֶץ קִרְיָה וְכָל־יֹשְׁבֵי בָהּ׃ יח מָה־הוֹעִיל פֶּסֶל כִּי פְסָלוֹ יֹצְרוֹ מַסֵּכָה וּמוֹרֶה שָּׁקֶר כִּי בָטַח יֹצֵר יִצְרוֹ עָלָיו לַעֲשׂוֹת אֱלִילִים אִלְּמִים׃ יט הוֹי אֹמֵר לָעֵץ הָקִיצָה עוּרִי לְאֶבֶן דּוּמָם הוּא יוֹרֶה הִנֵּה־הוּא תָּפוּשׂ זָהָב וָכֶסֶף וְכָל־רוּחַ אֵין בְּקִרְבּוֹ׃ כ וַיהוָה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ הַס מִפָּנָיו כָּל־הָאָרֶץ׃

ג א תְּפִלָּה לַחֲבַקּוּק הַנָּבִיא עַל שִׁגְיֹנוֹת׃ ב יְהוָה שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ

ל' · ל' · ח' · ד' חסר · ב' · ב' . ב' · ב' · ל' · ל' וחד חבקוק · ל' וכ"כ

דְּלוּט מִן קֳדָם יְיָ וְיֵיתֵי קְלָנָא עַל יְקָרָךְ׃ יז אֲרֵי חֲטוֹף בֵּית מַקְדְּשָׁא יַחְפִּינָךְ וּבִזַּת עַמֵּיהּ תִּתְבָּרִינָךְ מִדְּמֵי אֲנָשָׁא וַחֲטוֹף אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל קַרְתָּא יְרוּשְׁלֵם וְכָל דְיָתְבִין בַּהּ׃ יח מָא אֲהַנֵּי צַלְמָא אֲרֵי אַתְכֵּיהּ עָבְדֵי מַתְכָּא וְדַחֲלַת שְׁקַר אֲרֵי אִתְרְחִיץ לִבָּא דְעָבְדֵיהּ עֲלוֹהִי לְמֶעְבַּד טַעֲוָן דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ׃ יט וַי דִּי אֲמַר לְצַלַם אָעָא קוּם וּלְדַחֲלַת אַבְנָא אִתְעַר וְהִיא שַׁתְקָא וְדַמְיָא הוּא מַכְלֵי הָא הוּא מְחַפֵּי דְהַב וּכְסַף וְכָל רוּחַ לֵית בִּמְעוֹהִי׃ כ וַיְיָ אִתְרְעִי לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּיהּ בְּהֵיכְלָא דְקוּדְשֵׁיהּ וִיסוּפוּן מִן קֳדָמוֹהִי כָּל דַחֲלַת אַרְעָא׃ א צְלוֹתָא דְצַלִּי חֲבַקּוּק נְבִיָּא כַּד אִתְגְּלֵי לֵיהּ עַל אַרְכָּא דִיהַב לְרַשִּׁיעַיָּא דְאִם יְתוּבוּן לְאוֹרָיְתָא בְּלִבַּב שְׁלִים יִשְׁתְּבִיק לְהוֹן וִיהוֹן כָּל חוֹבֵיהוֹן דְּחָבוּ קֳדָמוֹהִי הָא כְּשָׁלוּתָא׃ ב יְיָ שְׁמָעִית שִׁמַע

כאשר יתן קולו בשמים שם היכל קדשו הס מפניו כל אנשי הארץ : (א) תפילה זאת ברוח נבואה נאמרה והוא מתנבא על רעב שיהיה כאשר יתברר בסוף התפילה ולא יהיה כח לישראל לעמוד מפני האויב וזאת התפלה על דרך סדר התפילו' על כן כתב על שגיונות למנצח גם מלת סלה ושם פירשתי אלה המלות בספר תהילות : (ב) ה' . טעם שמעתי שמעך שהודיעו השם דבר הרעב

רדק

שערלה ערלתם וכד"מ
וטעל כמו ספך ופערל
תרעלה כמו שאמר חסיב
ין ה' כוס תרעלה שסבבת
לשקותם על ידך אחרי
כ עליך הכוס לשקותו כמו שכתוב בספר ירמיהו קח כוס החמר וגו' : וקיקלון על כבודך . קיקלון יבא לך על כבודך קיקלון מלה מורכבת מן קיא וקלון רוצה לומר קיא של קלון
פי' שוכר השכרות והשכור מקיא וכן אמר כשתעות שכור בקיאו ות"י והערל והתערעל פי' ענין ערום וכן תרגם ערום ערטילאה : (יז) כי חמס לבנון יכסך . פי' החמס שעשית
ארץ ישראל כמו שאמר ההר הטוב הזה והלבנון החמס ההוא יכסך ויאבדך עד שלא תראה עוד : ושד בהמות יחיתן . וכן השוד שעשית לשוכנים בה יכסך . ואמר שהמשיל הארץ
ל השוכנים בה לחיות שדרכה לשכון בלבנון שהיא יער עצים כמו שאמר ולבנון אין די בער וחיתו אין די עולה וחמס הארץ הוא הריסת השערים והבתים והשחתת עצי המאכל
הבהמות שהיא משל לבני אדם השוכנים בה היא דמה ששפך וכן פי' אחר כן מדמי אדם וחמס ארץ קריה וכל יושבי בה וכבר פי' כי קריה אמר על ירושלם ורבי יונה פי' כן
כל החמס שעשית ללבנון שהיא ארץ ישראל יכסה אותך כלומר ישוב תמיד בראשך אחר שעשית כמה רעות לסוף ישובו ויחולו על ראשך כי כן שוד בהמות יחיתן כי השוד שעשו
השם טרף רב ימים רבים ולבסוף פעם אחת יאספו עליהם ברבה אנשים ויחתו ויהרגו אותם כן אתה כל החמס שעשית כמה שנים ישוב עליך בפעם אחת הכל ויכסך וי"ת לבנון
וכן תרגם אונקלוס ההר הטוב הזה והלבנון ובית מקדשא יחיתן שרשו חתת וסיו"ד תמורת הכפל או יהיה שרשו חית ויהיו שני שרשים וענין אחד : (יח) מה הועיל פסל . מה
אלו למלך בבל שהיה מהלל בו ונותן הכח לאלוהו מה הועיל לו ביום שברו וכן אמר בנבואת ישעיהו כרע בל קרס נבו : כי פסל יצרו . האומן שיצרו ופסלו מה תועלת היתה בו :
שקר . ומה הועילה גם כן המסכה שנסמך בה כפסל ומה הועיל בהם הפסל שמורה שקר לעבדו : כי בטח יצר יצרו עליו . פי' מה תועלת ימצא בו היוצר שיצרו כי בטח עליו
יצרו כלומר על מעשה ידיו המעשה נקרא יוצר והעושה נקרא יוצר וכן ויצר אמר ליוצרו לא הבין : אלילים אלמים . שלא יענו אל הקורא להם : (יט) הוי אמר . לעץ דומם .
כזכר ולנקבה כמו ריקם וכן שבי דומם : הוא יורה . בתמיה אתה הקורא לו איך תחשוב שיורה לך את אשר תעשה : הנה הוא תפוש זהב וכסף . כלומר תפוש ומלופה בזהב וכסף
ור ודם שיקבל רוח כי כסף וזהב הוא לפיכך וכל רוח אין בקרבו ופי' וכל שום רוח אפילו רוח הבהמה וכן כל מלאכה לא תעשו וכל חלב וכל דם לא תאכלו והדומים להם :
כל קדשו . ואין כן ה' כי הוא הנותן רוח בכל בשר ואף על פי שהוא בהיכל קדשו והוא השמים : הס מפניו כל הארץ . יראו מפניו כל יושבי הארץ כי הוא המשגיח בהם ורואה
כמו שאמר משמים הביט ה' ראה את כל בני האדם : (א) תפלה לחבקוק הנביא . זאת התפלה נעשית על דרך שיר משירי תהילים . על כן אמר על שגיונות כמו שגיון לדוד ואמר
ופי וכן אמר בו מלת סלה ואינה כתובה זאת המלה בכל המקרא כי אם בזאת התפלה ובספר תהילים וענין התפלה על צרת ישראל בגלות הזה וספר בה נסים וגבורות שעשה
מיום אשר גאלם ממצרים והתפלל ואמר בדרך נבואה כי כן יעשה עמהם בגלות הזה ובזאת מהגלות ובמלחמת גוג ומגוג והחכם רבי אברהם אב"ע ז"ל פי' כי תפלה זו על רעב
להיות וראייתו בקרב שנים חייהו . ר"ל בקרב שני הרעב וכן ההגרים אמר ה' ר"ל על עצירת המטר . תעור קשתך . על השקת שנראה בענן ביום הגשם וכן כי תרכב על סוסיך
ר"ל

מצודת דוד

הדעת : תסוב וגו' . מימין ה' תסובב עליך כוס התרעלה ר"ל המקום
וקיקלון על כבודך . על הכבוד שאתה בו יבוא קיא וקלון ר"ל תהיה
א ומכוסה בקלון ולפי שהמשיל הפורענות לשתיית היין אמר לשון קיא כי
י לקיא : (יז) כי חמס לבנון . החמס שעשית ללבנון שהוא א"י בהחמס
אותך ותשוב בראשך : ושוד בהמות . השוד שעשית אל הבהמות ועל
ר ולפי שהמשיל את א"י ליער הלבנון המשיל אנשים לבהמות המצויות
י השוד הזה ישבר אותם ר"ל עליהם תבוא שוד כמו השוד שעשו לישראל :
. כל זה יבוא מסבת דמי אדם ששפך דם ישראל : וחמס ארץ . מסבת
זה בא"י ובקריה היא ירושלים ובכל אנשים היושבים בה : (יח) מה הועיל פסל . אם כל אלה יבוא עליו מה א"כ הועיל לו הפסל אשר פסלו ועשהו האומן
קנו : מסכה . וכן המסכה מה הועיל וכן המלמד השקר הוא הכהן הפסל המלמד דרכי עבודתו : כי בטח . אשר בטח האומן ואפי' זה האומן עצמו שעשה אותו
הפסל מעשה ידיו להספיק בידו לעשות אלילים אלמים אשר הדבור אין בהם ר"ל האומן המתעסק בו ובוטח עליו מה תועלת מצא בו : (יט) הוי אומר וגו'. אוי
הפסל העשוי מעץ הקיצה משינתך ושמע אלי ולאבן דומם אומר עורי : הוא יורה . וכי הוא יוכל ללמד אתכם דבר מה בתמיה הנה הוא מחופה ופרוש עם
ויפה הוא למראה העין אבל אין בקרבו שום רוח אפי' רוח החיוני כבהמה : (כ) וה' . אבל ה' עם שהוא בהיכל קדשו בשמים ממעל עכ"ז כל יושבי ארץ שותקים
כי אימתו כי ידו בכל משלה ואין מי ידבר למולו : ג (א) על שגיונות . ר"ל תפלתו היתה בעבור השגג והתרעם מול ה' ולכן חזר להתפלל

מצודת ציון

וקיקלון . כמו קיא קלון וקיא הוא מלשון הקאה והוא המאכל החוזר דרך הפה : (יז) לבנון . כן נקרא א"י כמ"ש ההר הטוב הזה והלבנון (דברים ג) : ושוד . מל' שדידה ועושק : יחיתן . מל' חתת ושבר וכן וחתו גבוריך תימן (עובדיה א') : (יח) הועיל . מל' תועלת : פסלו . ענין החלקת והשוואת הצורה וכן ויפסלו בוני שלמה (מ"א ה) : יוצרו . מל' יצירה ור"ל מתקנו ועושהו : מסכה . צורה הניתך ממתכת : ומורה . ענין למוד כמו את מי יורה דעה (ישעיה כח) : אלילים . מל' אל ולא ר"ל דבר מבלי תועלת : אלמים . מל' אלם : (יט) הקיצה עורי . מל' התערה והקצה מן השינה : דומם . מושתק כמו וידום אהרן (ויקרא י) : יורה . ילמד : תפוש . ענין אחוז ופריסה כמו פשה הנגע (שם יג) : וכל רוח . שום רוח וכן כל מלאכה לא תעשו (שם כ"ג) : (כ) הס . ענין שתיקה כמו ויהס כלב (במדבר יג) : (א) שגיונות . מלשון שגיאה וכן שגיון לדוד

יָרֵאתִי יְהוָה פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים
חַיֵּיהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז
רַחֵם תִּזְכּוֹר׃ ג אֱלוֹהַּ מִתֵּימָן יָבוֹא
וְקָדוֹשׁ מֵהַר־פָּארָן סֶלָה כִּסָּה שָׁמַיִם
הוֹדוֹ וּתְהִלָּתוֹ מָלְאָה הָאָרֶץ׃ ד וְנֹגַהּ
כָּאוֹר תִּהְיֶה קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ וְשָׁם
חֶבְיוֹן עֻזֹּה׃ ה לְפָנָיו יֵלֶךְ דָּבֶר וְיֵצֵא
רֶשֶׁף לְרַגְלָיו׃ ו עָמַד ׀ וַיְמֹדֶד אֶרֶץ
רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם וַיִּתְפֹּצְצוּ הַרְרֵי־עַד

ג' ומ"ל · ב' . ג' מ"ל · ג' · ס' כתיב וי"ו · יפה ומטעים כים · עזו ק' · ג' רפין · ג'

גְּבוּרְתָּךְ דְּחָלֵית יְיָ רַבְרְבִין
עוֹבָדָךְ דִּי אַתְּ יָהֵיב אַרְכָּא
לְרַשִׁיעַיָּא דְּאִם יְתוּבוּן
לְאוֹרַיְתָךְ וְלָא תָבוּ וְאִינוּן
מַרְגְּזִין קֳדָמָךְ בְּגוֹ שְׁנַיָּא
דִּיהַבְתָּא לְהוֹן חַיָּא בְּכֵן אַתְּ
עֲתִיד לְהוֹדַע גְּבוּרְתָּךְ בְּגוֹ
שְׁנַיָּא דַּאֲמַרְתָּא לְחַדָּתָא
עָלְמָא לְאִתְפְּרָעָא מֵרַשִׁיעַיָּא
דַּעֲבָרוּ עַל מֵימְרָךְ וְצַדִּיקַיָּא
עָבְדֵי רְעוּתָךְ בְּרַחֲמִין תִּדְכַּר׃
ג בְּמִתַּן אוֹרַיְתָא לְעַמֵּיהּ אֱלָהָא
מִדָּרוֹמָא אִתְגְלֵי וְקַדִּישָׁא מִטּוּרָא דְפָארָן בִּגְבוּרַת עָלְמִין אִתְחַפִּיאוּ שְׁמַיָּא זִיו יְקָרֵיהּ
וְאַמְרֵי תוּשְׁבַּחְתֵּיהּ מַלְיָא אַרְעָא׃ ד וְזָהוֹר יְקָרֵיהּ כִּזְהוֹר בְּרֵאשִׁית אִתְגְלֵי וְזִקוּקִין מִמְּרְכָּבַת
יְקָרֵיהּ נַפְקִין תַּמָּן גְלָא יַת שְׁכִנְתֵּיהּ דַהֲוַת מִטַּמְרָא מִבְּנֵי אֱנָשָׁא בִּתְקוֹף רוּמָא׃
ה מִן קֳדָמוֹהִי מִשְׁתַּלַּח מַלְאַךְ מוֹתָא וְנָפֵיק כְּשַׁלְהוֹבִית אֶשָּׁתָא מִמֵּימְרֵיהּ אִתְגְלֵי׃
ו וַאֲזִיעַ אַרְעָא וְאַיְתִי מַבּוּלָא עַל עַם דָּרָא דַעֲבָרוּ עַל מֵימְרֵיהּ וְאַף בְּתִנְיָתָא כַּד חָבוּ
קֳדָמוֹהִי בְּחוֹבֵיהוֹן כֵּן בַּלְבְּלִינוּן לְעַמְמַיָּא וְאִתְפָּרָקוּ טוּרַיָּא דְמִלְקַדְמִין מַבָּא

הודו ה' וסי' נמ' בירמיה סי' כ"ב : עזה ד' בקרי' וסי' ושם חביון עזה כתי' ה' . וגשם מטרת עזו . ויתן לשבי עזו.הללוהו ברקיע עזו:ויצא ג' בקריא' וסי'ויצא רשף לרגליו.והנשיא אשר בתוכם.גרש לץ ויצא מדון :

תולדות אהרן ברוגז . מ"ק יז : מתימן יבא . עכו"ם ב : ונוגה כאור . פסחים ח עקרים מ"ב פכ"ט : וימדד ארץ . ב"ק לח :

אבן עזרא

הרעב וטעם פעלך שתחיה ישראל בקרב אלה השנים ור' יהודה אמר שמעתי גבורותיך ועתה חיה פעלך כאילו הוא מת וזה רחוק : בקרב שנים תודיע . פעלך מה יעשה והם ישראל הם הפועל שלך : ברוגז . בעת הרוגז שאנו בפחד : רחם תזכור . רחמיך ומלת רחם לשון יחיד כי רחמים לשון רבים ורבי משה אמר ברוגז רחם וזכור העת שבאתה אתה האלוה מתימן וזה ארוך ואינו נכון ויש אומרים כי רחם שם דבר כמו אהבה ארחמך ה' חזקי : (ג) אלוה . עתה יספר כמה גבורות עשה לישר' הטעם הלא אתה הוא מתימן כמו אלוף תימן כמו ה' בצאתך משעיר : וקדוש מהר פארן . וכבר פירשתי זה הטעם בפרשת וזאת הברכה כי כאשר עבר הכבוד על הר שעיר שהוא סמוך לפארן כמו שנאמר ואת החורי בהררם שעיר עד איל פארן אז זרח משעיר כבוד השם ונראת' גבורתו במלחמת מדין וסיחון ועוג : כסה שמים הודו . שהשתחוהו הכל ופחדו ממנו : (ד) ונגה . שהיה יוצא מלפניו כאור היה זה הוא כמו עמוד האש : וקרנים . כמו כי קרן עור פני משה : ושם חביון עזו . הוא הארון כמו אתה וארון עזך וכתי' כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו ויו"ד חביון תחת אלף וטעם חביון עזו הארון שהיה חבוי וטמון ומכוסה כשנושאים אותו או הוא מבעלי הה"א כמו חבי כמעט רגע עד יעבר זעם : (ה) לפניו . לפני הכבוד או הארון שהם הכבוד : דבר . להרג העמים כדרך וגם הרע' : ויצא רשף . כמו דבר ולחומי רשף כמו אכולי דבר : (ו) עמד .נמדדה ארץ כנען ונתחלקה לשבטים וטעם כ"מ ששם עינו עליו מיד נמס וזהו ויתר גוים : ויתפצצו . הטעם שכל מקום שעבר עליו הכבוד היה מתפוצץ או

רשי

הרשע הזה אתה סוכל: יראתי . אמרתי איך נשתנית מדת הדין בעש פעלך בקרב שנים חייהו . פעלך הראשון שהייתה נפרע לנו מאויבינו קר הגרה שאנו שרויים בה חייהו כלומר עוררהו והשיבהו ובקרב שנ תודיעהו : ברוגז . שתקצוף על הרשעים : רחם תזכור . רחם כנ לר
(ג) אלוה מתימן יבו'. הוא מזכיר לפניו פיו שהוא מבקש לפני ופועל (ס"א פועל) ישראל ופורענו' דור ה כשבא ליתן את התו על עשו וישמעאל ול תימן . עשו : פארן י כדאמר וישב במד (ראשית כא) : כסה בסיני לישראל : (ד) אותו היום : כאור הי המיוחד של שבעת ימי ב היה וכן ת"י : קרנים מאור כשהוא נוקב יו הנקב נראה כמין קרנ וכן (שמות לד) כי ק פניו:מידו . מידו של ק להם : ושם חביון עוז שם נגלה עוז למסרע בסתר עליון ילך דבר. מלאתי במ בשעה שנתן הקב לישראל טרדו למיד להפליגו לדברים או יעמוד לקנתר ולו שעתידה לכפור כך לו יום ואתה נותן להם ויצא רשף לרגליו . נ באו עמו לסיני : (ו) וימודד ארץ . המת בדין דור, המבול לד מדה כנגד מדה ומדד עומד כדאמר נצב ה' ועומד לדין עמים (ישעי ומדקדק בדינם : וימודד ארץ.ברותחים קילקלו וברותחים נדונו : רי הפלגה שעל ידי שהיו שפה אחת באו כולם בעצה כדכתיב ויהי כל או

רדק

ר"ל על שגגים וכן אמר כי תאנה לא תפרח ודעת רוב המפרשים על הענין שזכרנו וכן דעת יונתן והוא תרגם שגיונות ענין שגגה התפלל שיהיו עונות ישראל נחשבים לפני
(ב) ה' שמעתי שמעך יראתי. שמעתי קול הנבואה אומר אלי הגלות הארוך שיהיה לישראל לעתיד ויראתי איך יוכל לעמוד כמה שנים בקרב אויביו לפיכך אני מתפלל לפניך ואומר ה
שנים חייהו . ישראל שהם פעלך שאתה פעלתם כמ"ש על בני ועל פועל ידי תצוני ואמר הוא עשך ויכוננך : חייהו . היה אותו בתוך השנים הארוכים האלה שיהיה בגלות שלא
אויביו : בקרב שנים תודיע . בקרב אלה השנים תודיע דברך שיעדת להם ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם וגו' : ברוגז רחם תזכור . בזמן ה
שהוא זמן הגלות תזכור להם אהבת אבותם כמ"ש וזכרתי להם ברית ראשונים או יהיה רחם אחד מן רחמים כלומר זכור להם רחמיך כמ"ש זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה
רח"ם בגימטריא אברהם חשבון זה כזה כלומר זכור להם ברית אברהם : (ג) אלוה מתימן יבא. עתה ספר הגדולות והנוראות שעשה האל לישראל במדבר שיעשה להם כן בגא
התלה כשנתן להם התורה וזהו אלוה מתימן יבא כמו שאמר בתורה וזרח משעיר למו כי תימן הוא שעיר וכן מהר פארן כמו שנאמר בתורה הופיע מהר פארן : כסה שמים הודו .
שראו ביום מתן תורה שהיו מזהירים השמים והארץ : הודו . פי' הודו והדרו : ותהלתו . זכרו מן בהלו נרו עלי ראשי . וזכר שעיר ופארן כי הם סמוכים להר סיני ודרך הדר
מתימן מדרומא ודעתו כדעת אונקלוס בפי' הפסוק ותהלתו תרגומו כמשמעו ומימר תושבחתיה : (ד) ונוגה כאור תהיה. זהו מה שאמר בתורה ומראה כבוד ה' כאש אוכלת ב
קרנים מידו לו. זהו כי קרן עור פני משה כלומר הזיו שהוא היה מיד האל לו למשה ואמר קרנים בלשון שנים כי הפנים שני לדדין וי"מ קרנים על הלוחות שנתן למשה שהי
מזהירות בנראה ובנסתר : שם חביון עזו . שם בסיני נגלה מה שהיה נחבא מעוזו עד היום ההוא כי לא היה כיום ההוא לפניו ולאחריו שנגלה לו האל יתברך בכבודו הגדול
לעיני כל ישראל וי"מ חביון עזו על הארון כמ"ש עליו אתה וארון עוזך ושם היו נסתרות הלוחות : (ה) לפניו ילך דבר . פי' אאז"ל במתי מדבר והחכם ר' אברהם א"ע פי' על העמ
ישראל לארץ כמ"ש את אימתי אשלח לפניך והמותי את כל העם וגו' : רשף . כמו דבר והענין כפול במלות שונות וכן ולחומי רשף והוא חולי הקדחת שהיא חמה השורפת וממי
לרגליו . לסבתו כמו ויברך ה' אותך לרגלי : (ו) עמד וימודד ארץ . עמד הארון בגלגל ארבע עשרה שנה עד שכבשו הארץ וחלקוה במדה וחבל : ראה ויתר גוים . משה ראה
כנע.

מצודת ציון

לדוד (תהלים ז) : (ג) מתימן . הוא ארץ אדום שהוא בדרומה של א"י : סלה . לעולם : הודו . ענין סדר ופאר : ותהלתו . ענין הארה וזוהר כמו בהלו נרו (איוב כ"ט) : (ד) ונגה . ענין הארה וזריחה כמו מנוגה נגדו (תהלים יח) : קרנים . הושאל על הממשלה והתחזקות ע"ש שבע"ת בעלי הקרן יתחזקו בהם : חביון . מל' חבוי וגנוז כמו חבי כמעט רגע (ישעיה כו) : עזו . ענין חוזק ועל הארון יאמר שהוא חוזקו של ישראל : (ה) דבר . מגפה : רשף . גחלי אש כמו רשפיה רשפי אש (ש"ה ח) : לרגליו. ר"ל עם ביאתו וכן ויברך ה' אותך לרגלי (בראשית ל) : (ו) ויתר. ענין דלוג והעתק כמו ויתר ממקומו (איוב לז) : ויתפוצצו . ענין הפיזור עם השבר והריצוץ.

מצודת דוד

להתפלל לפניו ולספר בשבחו : (ב) שמעתי שמעך . שמעתי מה שאמרת לאזני מהגלות וארכו והנה יראתי עד מאד : ה' פעלך . לכן אבקש ממ אשר בקרב השנים האלה לא יכלו והעמד בחיים את ישראל הנקרא פוע על בני ועל פועל ידי (ישעיה מה) : בקרב שנים תודיע . בקרב השנים ה שברוגז רחם תזכור ר"ל שאף בזמן הרוגז והגלות תזכור לרחם עליהם גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להם ברית ראשונים (ויקרא כו) : (ג) אלוה מתימן יבא . הנה כשבא
ישראל כשעברו את תימן הוא ארץ אדום כי אז התחילו להלחם בסיחון ועוג : וקדוש מהר פארן סלה . הוא כמו הפוך וקדוש סלה מהר פארן ור"ל כשבא
מעולם כשעברו הר פארן שהוא סמוך לארץ אדום כמ"ש בהררם שעיר עד איל פארן (בראשית יד) והר שעיר הוא ארץ אדום והוא תימן וכפל הדבר במ"ש :
הודו . אז כשכבשו ישראל ארץ סיחון ועוג כסה שמים הודו ר"ל אז מלאה הודו על שמים ממעל וזכרו מלא הארץ כי אז נתפרסם גבורות ה' : (ד) ו
תהיה . הנוגה של עמוד האש שהוליך לפני ישראל היתה מאירה כאור היום : קרנים וגו' . מיד ה' בא לישראל קרן ממשלה והתגברות : ושם וגו' . במ
הלך חביון עוזו הם הלוחות שהיו מאז חבויים וגנוזים במרום הנתונים בארון הנקרא עז כמ"ש אתה וארון עזך (תהלים קלב) : (ה) לפניו . לפני הארון הלך ה
את הכנענים ועם ביאתו יצא רשפי אש לשרוף אותם ר"ל ע"י הארון ההולך עמהם למלחמה כבשו את הכנענים : (ו) עמד וימודד ארץ . כאשר עמד ה
כבשו אותה וחלקוה לשבטים במדה בחבל : ראה . כאשר הארון שם עינו בארץ היה מעתיק את הכנענים לגרשם מארצם : ויתפוצצו . ההרים הקבועים
מתפו

שָׁחוּ גִּבְעוֹת עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם
לוֹ׃ ז תַּחַת אָוֶן רָאִיתִי אָהֳלֵי כוּשָׁן
יִרְגְּזוּן יְרִיעוֹת אֶרֶץ מִדְיָן׃ ח הֲבִנְהָרִים
חָרָה יְהוָה אִם בַּנְּהָרִים אַפֶּךָ אִם־
בַּיָּם עֶבְרָתֶךָ כִּי תִרְכַּב עַל־סוּסֶיךָ
מַרְכְּבֹתֶיךָ יְשׁוּעָה׃ ט עֶרְיָה תֵעוֹר
קַשְׁתֶּךָ שְׁבֻעוֹת מַטּוֹת אֹמֶר סֶלָה
נְהָרוֹת תְּבַקַּע־אָרֶץ׃ י רָאוּךָ יָחִילוּ
הָרִים זֶרֶם מַיִם עָבָר נָתַן תְּהוֹם קוֹלוֹ
רוֹם יָדֵיהוּ נָשָׂא׃ יא שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד
זְבֻלָה לְאוֹר חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרַק

ג'. ג' חד חסר | ד' חד חסר | ג'. ס' מ"ל | ג' | י"ח פסוקים אם אם | ב' וחסר | ד' ג' מ"ל וחד חסר. ו' לעיל | ג'. ג' | ג' ומ"ל | ג' ומ"ל | ג' וחסר

רָמָתָא דְמִן עַלְמָא גְבוּרַת עַלְמָא דִילֵיהּ׃ ז כַּד פְּלָחוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְטַעֲוָתָא מְסַרְתִּינוּן בְּיַד כּוּשָׁן חַיָּבָא וְכַד תָּבוּ לְמֶעְבַּד אוֹרַיְתָא עֲבָדִית לְהוֹן נִסִּין וּגְבוּרָן וּפְרַקְתִּינוּן מִיַּד מִדְיָנָאֵי עַל יַד גִּדְעוֹן בַּר יוֹאָשׁ׃ ח הֲהָא עַל מַלְכֵיהוֹן וּמַשִׁרְיָתְהוֹן דְּסַגִּיאִין כְּמֵי נַהֲרָא הֲוָה רְגַז מִן קֳדָמָךְ יְיָ עַל מַלְכַיָּא הֲוָה רוּגְזָךְ וּבְיַמָּא הוֹדַעְתָּא בְּהוֹן פּוּרְעֲנוּת גְּבוּרְתָּךְ אֲרֵי אִתְגְּלֵיתָא עַל מַרְכְּבַת יְקָרָךְ שְׁכִנְתָּךְ לְעַמָּךְ תְּקוֹף וּפוּרְקָן׃ ט אִתְגְּלָאָה אִתְגְּלֵיתָא בִּגְבוּרְתָּךְ בְּדִיל קְיָמָךְ דְּעִם שִׁבְטַיָּא מֵימְרָךְ קַיָּם לְעָלְמִין לְהוֹן בִּזְיעֲתָא טִנָּרִין תַּקִּיפִין נְפָקוּ נַהֲרִין שָׁטְפִין אַרְעָא׃ י בְּאִתְגְּלָיוּתָךְ עַל טוּרָא דְסִינַי חֲזוֹ יְקָרָךְ זָעוּ טוּרַיָּא עֲנָנֵי מִטְרָא עֲדוֹ אֲרֵים תְּהוֹמָא קָלֵיהּ חֵילֵי מְרוֹמָא תְּמָהוּ קָמוּ׃ יא אַף בְּמֶעְבְּדָךְ נִסִּין לִיהוֹשֻׁעַ בְּמֵישַׁר גִּבְעוֹן שִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא קָמוּ בִּמְדוֹרֵיהוֹן עַמָּךְ בְּמֵימְרָךְ אִתְגַּבָּרוּ בִּתְקוֹף נִצְחַן

גבעות עולם ג' דסמיכי בקרי' וסי' עד תאות גבעו' עולם תהיינה. וממגד גבעו' עולם. שחו גבעו' עולם הליכות. יריעות ה' מ"ל וסימ' בסדר ויקהל : ראוך ג' בקריאה וסי' ראוך יחילו הרים זרם מים עבר.

תולדות אהרן הליכות עולם. מגלה כח סוטה כב נדה עג : עריה. סנהדרין לב : נתן תהום. (ר"ה נט) : שמש ירח. נדרים לט סנהדרין קי :

רשי

...יאשית יא) : ויתר גוים. הקפיצם לשבטים לשון כדאמר ויתר ... זוב לו) לנתר בהם (ויקרא יא) : הררי עד. הרי העכו"ם : הליכות ... הראה להם שכל מהלכו של עולם שלו הוא : (ז) תחת און. ... ישראל : ראיתי אהלי כושן. שעומדים בגלוי ומחבלים את ישראל לפניך ירגזון יריעות ... תרגומו: (ח) הבנהרים. ... שכן קיימות הראיתו ... משה ופירוש המקרא ... : מרכבותיך. לנו ... (ט) עריה תעור קשתך. ... ת גבורתך : שבועות ... ות שנשבעת לשבטים : ... מאמר המקוים ... ומר נקוד פתח (ר"ל ... מו למעלה שהוא שם ... הרות תבקע ארץ. ... (י) ראוך יחילו הרי'. ... ארנון שנדבקו זה ... זרם מים עבר. ... ירדן תמו נכרתו המים ... ן שטף המים לשפולו ... באים מלמעלה קמו ... תהום קולו. שבמוהו ... ן : רום ידיהו נשא. ... הודו לו : (יא) עמד ... מדוריהון כל תיבה ... מ"ד בתחלתה בטיל ... בסופה ופירשוה על ... שון כתרגומו : לאור חציך

אבן עזרא

או הוא דרך משל שעבר על המלכים שאחזתם אימה : שחו. הגבעות לפניהם והיו מישור והליכות עולם : (ז) תחת. הטעם כי אהלי כושן נפלו כאילו היו תקועים במקומות און שלא יעמד גם נכון הוא להיות זה רמז לדבר כושן רשעתים וארץ מדין על דבר גדעון בדברי החלום : (ח) הבנהרים. השלים עתה לספר גבורות השם בעבור ישר' עתה יחל לספר גבורתו שהוא דורש תמיד ארץ ישראל להשקות' כאשר הזכיר דוד גשם נדבות תניף אלהים אחר שאמ' חיתך ישבו בה וגבורת ה' נראה' בכל דור ודור בבואתו להמטיר וכתוב עושה גדולות ואחריו הנותן מטר כי יש לתמוה איך יעלו העננים מהנהרים וכן מהים כמו הקורא למי הים כשהעננים עולים מהי' והולכים להמטיר אל מקום שיצוה השם על כן כתוב וישפכם ה' צבאות שמו : סוסיך. הם עבים שיצום להמטיר על מקום רצונו ואל תתמה בעבור שקרא' סוסיו כמו הנה ה' רוכב על עב קל השם עבים רכובו וטעם ישועה להושיע יושבי הארץ : (ט) עריה. לשון גלוי כמו וקיר ערה מגן ומלת תעור מבנין נפעל משרש אחר על משקל אף תיכון תבל התי"ו סימן הקשת ותעור תגלה הקשת וזאת כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם וטעם שבועות מטו' על האמ' וככה כתוב ברק חניתך כאילו המטות נשבעו לקיים מאמרך סלה : נהרות תבקע ארץ. לנוכח השם והארץ שהיא הבקועה היא הפעולה עד שתעשה כמו נהרות : (י) ראוך יחילו. מקול הרעם : זרם מים עבר. עליהם על ההרים : נתן תהום קולו. שאון הים והנהר וטעם רום כיפוך תהום כמו כי אשא אל שמים ידי דרך משל שנשבע כאילו הוא נשבע ברומו של עולם או פירושו שהשמים הראו גבורתם על הגשם : (יא) שמש. כל אחד מהם עמד בזבולו והטעם

רדק

ארץ ויתר פי' ויקפץ כמו ... הארץ כלומר כבודו היה מגלה גויי הארץ ומפילם כאלו ברחיים לבד שיה תפוצצו הררי עד. משל וכן גבעות עולם ויתפוצצו עם הפיזור כמו ובפטיש שחו. משפלי הכפל והוא ... שחתיו שחתו : הליכות מלכי העולם כלם נאל יעשה בהם כרצונו להגביה זה ולהשפיל זה לגרש זה ולהנחיל זה ואמר הליכות עולם כי העולם מתנהג על מהלכי הגלגלים והכוכבים ויונתן תרגם פסוק זה על דור המבול ועל ... ולם לומר אלה הדורות שלא היו מכירים בו והיו מדמים שאין אלוה בעולם עמד והראה להם כי הוא אדון הכל ומשגיח בכל ור"ל במלת וימודד שמדד להם מדה כנגד מדה כמו ... כרותתים קלקלו וברותתים נדונו : ראה ויתר גוים. ראה שנועדו כולם במקום אחד לבנות המגדל ובטל עצתם והפיצם משם על פני כל הארץ והראה להם כי הליכות עולם לו : והררי עד. על דרך משל כמו שפירשתי וכת"י אתגלי ואזיע ארעא וכו' כמו שכתבתי : (ז) תחת און. הזכיר עתה גבורות שעשה לנו במלחמות כושן רשעתים על ידי עתניאל בן ... גדעון עם מדין ואמר במקום און ראיתי אותם אהלים תקועים כלומר במקום שלא היה להם שעמדה וקיום כי הקים ה' את עתניאל והפיל אותם אהלים : ירגזון יריעות ארץ ... אותן יריעות ר"ל אהלי יריעות ארץ מדין כי האהל הוא פרישת היריעות ורגזו כשבא גדעון עליהם כמו שאמר בחלום צליל לחם שעורים ואמר ונפל האהל וי"מ תחת און שעשיתי כושן שבא כושן רשעתים עלי בארצי וכאשר עשיתי תשובה רחם האל יתברך עלי ורגזו יריעות ארץ מדין מפני ע"י גדעון וכת"י כד פלחו בית ישראל לטעותא וגו' : (ח) הבנהרים ... בקיעת הירדן וים סוף אמר מה זה היה לנהרים אם חרה אף ה' בהם כשנבקעו וכפל הענין במ"ש לחזק ואמר ואם בנהרים אפך אמר נראה שחרה האף ה' בנהרים שהרי ... ן נבקע וזהו דרך משל ומליצה וכן אם בים עברתך על בקיעת ים סוף ולא זכר הניסים על הסדר : כי תרכב על סוסיך. כנגד סוס פרעה ורוכבו רמה בים : מרכבותיך ... מרכבותיך היה לנו ישועה וזה דרך משל לפי שהסוסים מוכנים למלחמה ורוכביהם הם המנצחים ברוב אם לא תהיה יד ה' בהם כמו שאמר שקר הסוס לתשועה ואמר סוס מוכן ... ולה' התשועה ויונתן תרגם הבנהרים דרך משל הם על מלכיהון ומשירייתהון וגומר : (ט) עריה תעור קשתך. כמו שדמה ידו הגדולה אשר עשה במצרים ותשועתו לישראל ... כן דמה אותה לתופש הקשת ופי' עריה ענין גלוי כמו נגלתה ... זרועך עליהם והוא שם כמו ערום ועריה ותעור גם כן ענין גלוי אלא שאינו משרשו כי עריה מנחי הלמ"ד ... מנחי העין וכן בענין גלוי פשוטה ועורה למען הביט אל מעוריהם : שבועות מטות אמר סלה. עשית כל זה לקיים השבועות שנשבעת לאבות לתת להם הארץ למטות ישראל ... כלומר לקיים האומר שאמרת אומר שם בשקל חדש קדש : נהרות תבקע. בקעת להם הארץ שיבשה לתת להם מים רבים כמו הנהרות כמו שכתוב ויזלו נוזלים מסלע ויורד ... ועל הדרך הזה תרגם יונתן : (י) ראוך יחילו הרים. הרים הוא משל למלכי כנען שנמוגו וחלו מפני ישראל וזהו ראוך ראו הנפלאות שעשית עם ישראל במדבר ועם מלכי האמורי ... כי השמיעה הברורה כמו הראיה וכן וירא יעקב כי יש שבר במצרים : זרם מים עבר. זרם מים העוברים בירדן עברו עד ים הערבה תמו ונכרתו : נתן תהום קולו. הבקעה ... נתנו קול : רום ידיהו נשא. המים היורדים מלמעלה קמו נד אחד והיה רם מאד כי הירדן היה מלא על כל גדותיו והיו מים רבים וכשעמדו קמו נד אחד גבוה וזהו רום ידיהו נשא ידו לרום וי"ת בענין אחר באתגלותך על טורא דסיני וגו' : (יא) שמש ירח. במלחמת יהושע עם המלכים שעמד להם השמש וכן הירח עד יקום גוי אויביו : זבולה. בשמים שהם

מצודת דוד

והשתברים והושפלו הגבעות הקבועות מימות העולם ר"ל שרי הכנעניים שכרעו ... הליכות עולם לו. ר"ל וזהו היה לפי שכל מוליכי ומנהיגי העולם שרי מעלה ... המה הכל של המקום ב"ה לעשות בהם כרצונו : (ז) תחת און. בעבור ... אהלי כושן רשעתים עומדים בארצות ישראל למשול בהם כאומר לא לא הושיע למו כ"א בגמול העון הניחם בידו : ירגזון יריעות ארץ מדין. לא בקראם אליו ירגזון יריעות ארץ מדין וזהו בימי גדעון שבא ביניהם ... גו זה את זה כמ"ש בשופטים : (ח) הבנהרים חרה ה'. כשקרע המקום את הירדן לפני ישראל וכי חרה אפו בו להחריב מימיו בתמים : אם בנהרים. הוא כפל ... : אם בים עברתך. כשקרע את הים וכי נתמלא עליו עברה להחריב מימיו : כי תרכב. אלא שהיתה הסבה לפי שרכבת על סוסיך במרכבותיך של ישועה ... מך ולכן בקעתם ללכת דרך הבקיעה והוא ענין מליצה לומר שזה נעשה בעבור תשועת ישראל : (ט) עריה תעור קשתך. נגלה נגלתה קשתך ללחום מול הכנעני ... השבועות שנשבעת לאבות לתת הארץ למטות ישראל אותו האומר של השבועה עומד לנצח ולא תבוטל ולכן הנהרות בקעו הארץ להביא מים למען ימצאו לשתות ... ימותו בצמא ויבואו בארץ לרשתה : (י) ראוך. כאשר ראוך הרי ארנון עובר לפני ישראל חלו ורעדו ממך ונתקרבו זה לזה והרגו את הנסתרים בנקיקי ההרים : ... עבר. זרם מי הנחל עבר בין ההרים ועלה מאברי ההרוגים להודיע הנס לישראל : נתן תהום קולו. עומק מי הנחל השמיע קולו לפרסם הנס ר"ל על ידו ... הנס : רום ידיהו נשא. רוממות כח יד המקום נשא אז עד למעלה כי כולם הכירו בנפלאותיו : (יא) שמש ירח עמד זבלה. בימי יהושע

מצודת ציון

וכריזון וכן ככלי יוצר תנפצם (תהלים ב) : עד. ענייננו כמו עולם : שחו. ענין השפלה כמו וישח אדם (ישעיה ב) : הליכות. ענין הנהגה : (ז) תחת. בעבור : און. ענין שקר ודבר שאינו הגון : ירגזון. ענין חרדה : יריעות. ר"ל יריעות האוהל : (ח) עברתך. מל' עברה וזעם : (ט) עריה תעור. ענין גלוי כמו ואת ערום ועריה (יחזקאל טז) : מטות. שבטי ישראל : (י) יחילו. מל' חיל וחלחלה : זרם. ענין מרוצת המים כמו כזרם מים (ישעיה כח) : נתן ר"ל השמיע : תהום. עומק המים : נשא. ענין הרמה : (יא) זבולה. ענין מדור כמו בית זבול (מ"א ח) : לנוגה.

אבן עזרא

וטעם אין צורך לשמש ביום ולא לירח בלילה כי לאור חציך יוכלו ללכת בני אדם : לנגה . הטעם כפול : (יב) בזעם . הטעם כאשר תזעם על הים ועל הנהרים ככה כאשר תצעד בזעם אל הארץ מיד תדוש גוים : (יג) יצאת . בעבור ישועות עמך : לישע את משיחך . מלך יהודה : מחצת . כל ראש: ערות . לגלות יסודם עד צוארם : (יד) נקבת . הרשע מלך הגוים הסך ישועת משיחך: במטיו . על הרשע לבדו נקבת ראשו שהוא ראשו ומלך על פרזיו והנה עתה יסערו יתנועעו כמו ואסערם וטעם להפיצני להפיץ את ישראל : עליצותם . כמו עלץ לבי וכאשר יהיה מפוזר יאכלום העמים ור' משה אמר ישמחו בעבור שתרעב ארץ ישראל כי העני יאכל לחמו בסתר שלא יחטף ממנו : (טו) דרכת . הנה האויב מוכן לבוא לצור עלינו ואת' דרכת בים סוסיך הטעם כי עליך תוליכם לים עד ששבו מימיו כמו חומר ולא תשקה ארץ ישראל ובעבור זה הנביא או' על לשון ישראל זאת הנבואה': (טז) שמעתי ותרגז בטני . בעבור חסרון המאכל . וטעם לקול בעבור זה הקול : צללו שפתי . שתכה זאת את זאת מגזרת מצלתים והזכיר שפתי כי הפה שער המאכל : יבוא רקב בעצמי . כי בהפסק המאכל שידשן הבשר אז העצם ירקב ותחתי ארגז . במקומי בארץ ישראל : אשר אנוח . שחשבתי שאמצא מנוחה בבוא התבואה

רשי

חציך יהלכו. ישראל : (יב) בזעם תצעד ארץ . לגרש שבע' עכו"ם : (יג) ליש[ע] [...] שאול ודוד : ערות יסוד. חומות עכו"ם : עד צואר . הוא גובה החומות וה[...] (יד) נקבת במטיו ראש . סנחריב וסיעתו שהיו סוערים ברוח סערה להפ[יצני] הי' מטה שהיית רודה בו את העכו"ם כשבא וסער להפיצני נקבת ראשי גייסו[תיו] שהי' בא לרדות בהם: [...] ראשי עריו וטירותיו [...] תשב ירושלים (זכריה ב) הפרזי (דברים ג) : [...] היו כשהיו יכולים [...] במסתר ישראל הקו[...] עני: (טו) דרכת בים. [...] הכבדים כחול הים: [...] בדגור ל' חמרים חמו[...] ח) : (טז) שמעתי ות[...] ת"י אמרת בכל שני[...] מלכיא מן קדם דינא [...] מצראי : לקול צל[...] לקול השמועה אחז[...] ששפתי נוקשות זו [...] נשמע : צללו לש[...] הסוס(זכרי' יד) טינטו[...] ותחתי ארגז . במו[...] מזדעזעת : אשר אנ[וח] צרה . אשר מנוחתי ז[...] ליום צרה: לעלות ל[...] ליום אשר אמר להפ[...] את העם אשר הוא יד[...] לנו:

תרגום ומקרא

גְבוּרְתָךְ : יב בְּאִתְיָתוּתָךְ דוּט עַל סָנְאֵי עַמָּךְ בְּאִתְגַלְיוּתָךְ לְמִתְבַּר רַשִׁיעֵי אַרְעָא בְרוּגְזָךְ תִּקְטוֹל בְּעַמְמַיָא: יג אִתְגְלֵיתָא לְמִפְרַק יַת עַמָּךְ לְמִפְרַק יַת מְשִׁיחָךְ שֵׁיצֵיתָא מִן קֳדָמֵיהוֹן מַלְכַיָא וְשִׁלְטוֹנַיָא מִבָּתֵּיהוֹן תְּרֵיכְתְּ חַיָבָא וּתְבַרְתָּא חֵילֵיהוֹן רִגְלֵי עַמָּךְ עַל צַוְרֵי סָנְאֵיהוֹן מֵימְרָךְ קָיָם לְעָלְמִין: יד בְּזַעְתָּא יַמָּא בְּחוּטְרֵיהּ דְמשֶׁה וְגִבָּרֵיהּ רֵישֵׁי מַשְׁרְיַת פַּרְעֹה דַחֲשִׁיבוּ מַחְשְׁבָן עַל עַמָּךְ דִבַּרְתִּינוּן בְּרוּחַ עַלְעוֹלִין וּטְבַעְתִּינוּן בְּיַמָּא דְסוּף עַל דְרַחִיקוּ וְשַׁעְבִּידוּ יַת עַמָּךְ וִיהָבוּ עֵצָה בְּסִתְרָא לְאוֹבָדְהוֹן : טו אִתְגְלֵיתָא עַל יַמָּא בְּמֶרְכְּבַת יְקָרָךְ בִּדְגוֹר מַיִן סַגִיאִין : טז אֲמָרֵת בָּבֶל שְׁמֵעִית וְזָעוּ מַלְכַיָא מִן קֳדָם דִינָא דִי אִתְדָנוּ מִצְרַיִם לְקָל מְרַיָא אִלֵין צְלָא סִפְוָתִי אֲחַד זִיעָא לְחַכִּימַיָא וּבְאֲתַר דְשַׁרְיָא זָעֵית דְשַׁבְקַנִי לְיוֹם עָקָא לְעִדָן אַסָקָא גְלוּת עַמִּי

חֲנִיתֶךָ : יב בְּזַעַם תִּצְעַד־אָרֶץ בְּאַף תָּדוּשׁ גּוֹיִם : יג יָצָאתָ לְיֵשַׁע עַמֶּךָ לְיֵשַׁע אֶת־מְשִׁיחֶךָ מָחַצְתָּ רֹּאשׁ מִבֵּית רָשָׁע עָרוֹת יְסוֹד עַד־צַוָּאר סֶלָה : יד נָקַבְתָּ בְמַטָּיו רֹאשׁ פְּרָזָו יִסְעֲרוּ לַהֲפִיצֵנִי עֲלִיצֻתָם כְּמוֹ־לֶאֱכֹל עָנִי בַּמִּסְתָּר : טו דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ חֹמֶר מַיִם רַבִּים : טז שָׁמַעְתִּי | וַתִּרְגַּז בִּטְנִי לְקוֹל צָלֲלוּ שְׂפָתַי יָבוֹא רָקָב בַּעֲצָמַי וְתַחְתַּי אֶרְגָּז אֲשֶׁר אָנוּחַ לְיוֹם צָרָה לַעֲלוֹת לְעַם יְגוּדֶנּוּ :

ג' סריס ב' ובפסוק ג' ג' פרזיו ק' ג' וחסר שמיע לקול י"ו בליש"א . ג' י"ד ומ"ל . ג'

ראוך מים אלהים ב' בפסוק : עד צואר ג' וסי' עד צואר יגיע . עד צואר יחצה . ערות יסוד עד צואר סלה: צללו ג' בקריאה וסימ' צללו כעפרת במים אדירים. לקול צללו שפתי . כאשר צללו שערי ירושלים . וסי' בלשון ארמי אעיל תרעא כאברא : יגודנו ב' וסימ' גד גדוד יגודנו . לעלות לעם יגודנו :

תולדות אהרן דרכת . סנהדרין לד יומא עה : ותרגז . עקידס שער לב :

רדק

שהם זבול ומעון לשם [...] השמש בחצי השמים . [...] נוספת כה"א לילה כי [...] לאור חציך יהלכו . ישרא[ל] ומצרים רודפים אחריהם [...]

ואבני הברד שהשליך ה' בנוסם מפני בני ישראל והברקים הם חצי הש"י והניתו והאויבים נגפו בהם וישראל הלכו לאור ואף על פי שלא הזכיר בפסוק ברקים כיון שהזכיר אבני ה[ברד] הוא כאלו הזכיר ברקים כי לא יפלו אבני הברד בלא ברקים גם אבני הברד לבנים מבהיקים ונותנים אורה בלילה וביום ובלילה היתה המלחמה שהרי שהתפלל יהושע על הירח שיעמ[ד] עד יקום גוי אויביו והנה היה נס בתוך נס שהאיר הירח בלילה עם הברד : (יב) בזעם . בזעמך על ז' גוים צעדת עליהם בארץ וכפל הענין במ"ש ואמר באף תדוש גוים : (יג) יצ[את] עמך לישע משיחך. כמו שיצאת לישע עמך בהכנסם לארץ ז' גוים כן תצא לעתיד לישע את עמך כמו שיצאת לישעם בהכנסם לארץ ז' גוים כן תצא ותושיעם ותוציאם מהגלות והוכה זה שאמר יצאת מחצת נקבת עבר במקום עתיד ורבים כמוהו ובדברי הנבואה יבא זה ברוב כי הנבואה אף על פי שהיא עתידה הרי היא כאלו נתקיימה לפיכך יזכרו בה בלשון עב[ר] הוא משיח בן דוד : מחצת ראש מבית רשע . אז תמחץ ראש מבית הרשע גוג : ערות . מקור כלו' תגלה עד צואר כלו' תמחץ ראשם והוא מלך מגוג וכן תגלה יסודם עד צואר ו[...] החיל והמלכים אשר אתו ערות ענין גלוי וכן ערו ערו עד היסוד בה והצואר הוא קרוב לראש ויסוד הוא עיקר הבנין וקיומו לפי' הוא משל על גדולי המחנה : (יד) נקבת [...] פרזיו . כלומר במטות גוג עצמו תנקב ראש פרזיו כלומר חילותיו וקראם פרזיו לפי שיבאו לרוב והם יושבים סביבות ירושלים בפרזים יושבי הפרזות שמתפשטים בכל מקום שאי[ן] מסגירים וכן אמר הוא אעלה אל ארץ פרזות ונאמר ג"כ פרזות תשב ירושלם מרוב אדם ואמר שהקב"ה ישלח מהומה בהם שינקבו וימחצו איש במטה שבידו את ראש רעהו וכן מ[...] מהומת ה' רבה בהם וגו' ואמר חרב איש באחיו תהיה : יסערו להפיצני . אותם שהיו סוערים להפיצני כלומר שיבאו ברוח סערה עלי להפיץ אותם בגוים : עליצותם . כמו לאכול ע[ני] עליצותם ושמחתם תהיה להפיצני כמו שהיתה ביום שחשבו לאכול עני והוא ישראל כשיצאו ממצרים ורדף אחריו פרעה וחילו וחשבו לאכלו במסתר כלומר כי חשב כי אין ה' רוא[ה] בים כמו שהיה במצרים וחשבו לאכלו בשמחה כמ"ש אמר אויב ארדוף אשיג וגומר עד שדרכת אתה בים סוסיך ויסר את אופן מרכבותיו ואז הכירו כי ה' נלחם להם בעבורם כ[...] מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים כלומר ה' כמו שהיה נלחם בעבורם במצרים כן נלחם להם עתה בעבורם כי ראו כי בקע להם הים והעבירם ביבשה והם לא יכלו לעבור [...] ויכה את מחנה מצרים : (טו) דרכת בים סוסיך . ופי' דרכת בים הסך והעברת את ישראל בו והשלכת את מצרים בתהומות וטבעתו וטעם סוסיך פי' למעלה בפסוק כי תרכב [...] חומר מים רבים . כמו שאמר נצבו כמו נד נוזלים חומר גל ובמקום חומר מן חמרים חמרים : (טז) שמעתי . אמר הנביא שמעתי בנבואה הצרה שיהיו בה ישראל בעת שהיה ביום בא [...] בטני . להותה שמועה , ובטני רמז ללב כמו המו מעי לו כי ללב יכון לשון הרגז והשמחה וההשקט לא לבטן ולמעים אלא לפי שהלב בכללם יפילו לשון הלב עליהם : לקול [...] לקול השמועה הזאת צללו שפתי וצלילת השפתים היא הכאת השפתים זו בזו מרוב פחד ורעדה : יבא רקב בעצמי . אפי' עצמי שהם הדבר הקשה אשר בגוף ירקבו לזאת השמו[עה] ארגז . במקומי ארגז : אשר אנוח ליום צרה . אשר הייתי חושב שאנוח בארצי אחר שהבתי מהגלות לארצי והנה נשמעה מנוחתי ליום צרה : לעלות לעם יגודנו . ויום צרה הוא י[ום] גוג לעלות לעם ירושלם וישראל ושיגודנו כלו' שיביא עליו גדודי העמים וכן יגודנו והוא יגוד עקב ענין גדוד ויהיה גוד וגדוד בענין אחד וכמהו רבים או יהיה נח־יגודנו [...]

מצודת ציון

לנוגה . ענין האור : ברק . כן יקרא ברזל החנית כי אחר הלטוש יזהיר כברק וכן ברק חרבי (דברים לב) : (יב) תצעד . ענין דריכת הרגל כמו ויהי כי צעדו (ש"ב ו) : תדוש . מל' דישה : (יג) מחצת . ענין הכאה ורציצה כמו מחץ ראש (תהלים קי) : ערות . ענין גלוי כמו ערו בושת (מיכה א) : (יד) נקבת . מל' נקב וחור : פרזיו . עיר שאינה מוקפת חומה נקראת פרוז כמו פרזות תשב ירושלים (זכריה ב) : יסערו . מל' רוח סערה : להפיצני . מל' הפצה ופיזור : עליצותם . ענין שמחה כמו עלץ לבי (ש"א ב) : עני . ר"ל מעונה : (טו) דרכת . ענין רמיסה והילוך : חומר . ענין תל וצבור כמו חמרים חמרים (שמות ח) : (טז) ותרגז . ענין חרדה : צללו . ענין תנועת הרעש כמו תצלנה אזניו (ירמיה יט) : ותחתי . במקומי : אנוח

מצודת דוד

יהושע עמד כ"א מהם במדורה ולא הלכה מהלכה כמ"ש וידום השמש (יהושע י): לאור חציך יהלכו. יהושע ועמו הלכו לאור ברזל חצי המקב"ה כמ[...] ר"ל הצליחו בכח זרועך: לנוגה וגו'. הוא כפל ענין במ"ש: (יב) תצעד ארץ. [...] בארץ: (יג) יצאת. מעולם יצאת להושיע את עמך ולהושיע את משיחך ועל חזקיהו [...] יאמר על התשועה מסנחריב מלך אשור: מחצת ראש. אז מחצת ורצצת כל ראש[י] [...] ר"ל הרגת כל אנשי סנחריב ע"י המלאך המכה בהם : ערות יסוד . גלית[...] להוציאו ממקומו עד הצואר גליתו ר"ל עד עיקר החוזק שהוא הצואר ש[...] בו כלומר האבדת כל המחנה ועד עולם סלה כי עוד לא יוסיפו לקום [...]

במטיו . במטה של סנחריב שבא לרדות בו נקבת כל ראש אנשיו היושבים בערי הפרזי כי לגודל רבויים כאלו לא יכילם מקום מוקף חומה ור"ל כפי[...] לעשות לישראל נעשה בו וביאתו לירושלים לאבד את אנשים היתה לרעתו כי הם נפל וכאילו נקב ראשם במטהו : יסערו להפיצני . אשר באו ברוח סערה [...] בארצות אחרות כי כן היה חפצו להוציאם מארצם ולזורתם בארצות אחרות כמ"ש (במ"ב ויטעיה) : עליצותם . סוף שמחת הצלחתם היה כמו אלו [...] את ישראל שהיו מעונים בידם אשר רצו לכלותם במסתר הוא המדבר ור"ל כמו מצרים שרדפו לכלות את ישראל והיה לרעתם כי הם נטבעו כן ביא[ת] ירושלים היה לרעתם כי הם נפלו : (טו) דרכת . כי אז כשבא מצרים בים דרכת הם בסוסיך הם הענבים עליהם דרכת בים ובעבור מים רבים להלחם עמ[...] והיה א"כ הרדיפה לרעתם וכן היה ביאת אשור לרעתו : (טז) שמעתי . הנה שמעתי דבר ובעבורו תחרד בטני ר"ל הלב הנתון בבטן : לקול . השמועה שפתי מקישות זו בזו מרוב רעד וחרדה : יבוא רקב . מרוב הצער בא הרקבון בעצמותי : ותחתי . ר"ל בכל מקום עמדי ארגז ואחרד ולא [...] מדעתי במקום מן המקומות : אשר אנוח ליום צרה . ר"ל וזהו דבר השמועה כי שמעתי לאמר אשר אנוח אל ה' מקום מנוחתי להיות מעוד שם [...]

רשי

דיו לארצו : (יז) כי תאנה לא תפרח . כתרגומו ויש לפתרו כמשמעו טוב אין
כל מעשה בכל מעתה : ושדמות . שדה לבן : ממכלה . דיר הצאן :
. כנסת ישראל . בה' אעלוזה : (יט) למנצח בנגינותי . לבן לוי המנצח
אנעי' לו בנגינותי והלוי יתן קול כנגדו בכלי השיר : למנצח .
אמר (עזר' ג) ויעמדו
עשרים שנה ומעלה
מלאכת וגומר :
הוא לשון נעימות קול
הספיל אורגנידור"ש
בלע"ז :
ם אסף . לשון כליון
כמו (שופטים יח)
נספך למיכה ואל"ף
נה שנייה שהרי היה
אסוף אבל יש כאלה
לא יהל שם ערבי
שהוא כמו לא יאהל :
שלות את הרשעים .
הם

וסי' חילי הגדול אשר
ם . ה' אדני חילי .
רב חילי : גדליה ה'
בירמיה סימן מ' :
סימ' גם אלה משלי
ה' אשר היה אל
אמר חזקיה . ומן
שלש להושע בן אלה
מלך אשור את תרתן
במ"א חזקיהו וסימן
הרביעית למלך

הרן בן כושי . מגלה סו:
אסף . עכו"ם כס :

מקרא

יז כי־תאנה לא־תפרח ואין יבול בגפנים כחש מעשה־זית ושדמות לא־עשה אכל גזר ממכלה צאן ואין בקר ברפתים : יח ואני ביהוה אעלוזה אגילה באלהי ישעי : יט יהוה אדני חילי וישם רגלי כאילות ועל־במותי ידרכני למנצח בנגינותי :

א א דבר־יהוה | אשר היה אל־צפניה בן־כושי בן־גדליה בן־אמריה בן־חזקיה בימי יאשיהו בן־אמון מלך יהודה : ב אסף אסף כל מעל פני האדמה נאם־יהוה : ג אסף אדם ובהמה אסף עוף־השמים ודגי הים והמכשלות את־הרשעים והכרתי את־האדם מעל פני האדמה נאם־יהוה : ד ונטיתי ידי על־יהודה ועל

ג'. י"ג מלעיל פסוקים ואין ואין · ג' · ג' · ג' מ"ל וב' חסר · ס' כ"כ · ג' חד חסר · ל' חסר · ל' בנביאים · ג' ומ"ל · ס' . ג' · ג' וחסר · ג' ובענין · ג' · ג' · ג' · י"ו חסר את בלישנא

תרגום

מני יתברינני : יז ארי מלכות בבל לא תתקים ולא תעביד שולטן על ישראל יתקטלון מלכי מדי וגברי עובדי כוכבים ומזלות לא יצלחון ישתיצון רומאי ולא ינבון קסומא מירושלם : יח בכן על נסא ופורקנא דתעביד למשיחך ולשארא דעמך די ישתארון יודון למימר אמר נביא ואנא במימרא דיי אבוע ארוץ לאלהא עביד פורקני : יט אלהים יי דסעיד לי בחילא משוי רגלי קלילין כאילתא ועל בית תוקפי יקימינני לדיליה נצחנין וגבורן וקדמוהי אנא מנגן בתושבחתי :

א פתגם נבואה דהוה קדם יי עם צפניה בר כושי בר גדליה בר אמריה בר חזקיה ביומי יאשיהו בר אמון מלך שבטא דבית יהודה : ב שיצאה אשיצי כולא מעל אפי ארעא אמר יי : ג אסיף אנשא ובעירא אסיף עופא דשמיא ונוני ימא על דסגיאה תקלת רשיעיא ואשיצי ית אנשא מעל אפי ארעא אמר יי :
ד ואארים מחת גבורתי על אנש יהודה

אבן עזרא

כתבואה אם יבוא צר : לעלות לעם יגודנו . גדוד והנה הדבר הפוך : (יז) כי תאנה . הזכיר כל דבר שיעש' דם ויוכל האדם לחיות בהם והזכיר התאנים כי הלחים ואף כי היבשים מולידים ומביאים באדם דם רב אשר יחיה בו וככה הענבים ופרי העץ כמו אגוז ושקד ורמון ותפוח אינם מולידים דם ומלת יבול כמו ונתנה הארץ יבולה ושמן זית כאשר יבשל בו האדם ירקות גם הוא מוליד דם וטעם כחש כאילו לא היה זית בתולדתו : ושדמות . כמו ושדמה לפני קמה גם הזכיר הבשר . ממכלה כמו ממכלאותיך : רפתים . מקום מלונם : (יח) ואני . אמר הנביא בנבואתו כי על כן זה הוא לא ידאג לבו רק לבו שמח כי בטחונו בשם שיושיענו : (יט) ה' חילי . כחי ויוציאני לאור : ידריכני . שלא אכשל : למנצח . פירשתיו בספר תהלות :

א (א) הזכיר הכתוב שמות האבו' עד שהגיע לנכבד והוא חזקיהו המל' והנה על דרך הסברא אמריה היה אחי מנש' ואל תתמ' בעבו' כי יאשיהו שלישי לחזקיהו כי יותר ממאה שנים יש מיום שגדל חזקיהו להוליד עד מלך יאשיהו : (ב) אסוף . אל"ף אסוף סימן העתיד מהבנין הנוסף מגזרת ספו תמו פי' הבנין העתיד : אסף . כל פעל ראוי להיות משלש אותיות ובשיבוא הפעל בלשון הפעיל הכביד האביד השמיד הוא קרוי בנין הנוסף וי"א כי אל"ף אסיף נוסף כמו אלף אדוש ידושנו : (ג) אסף . עתה פי' מלת כל אדם ובהמה ועוף השמים ודגי הים . וטעם פני האדמה ארץ ישראל : והמכשלות לרשעים להם תהיינה המכשלו' על כן והכרתי את

רדק

לא נאמר לדניאל וסיתם כמוס לא נכיתם מסיות סכיה וגו' ואמר ישעים בא בחדרך וסגור דלתך מעט רגע עד יעבור זעם
כן אמרת בכל שמעית וגו' : (יז) כי תאנה לא תפרח . שפסוק הזה נאמר ד"מ על העמים הנאספים על ירושלם עם גוג ומגוג אמר כי לא יצליחו אלא יכלו שם והנמלטים שלא באיבריהם כמ"ש תמקנה עיניו בחוריהן ולשונם תמק בפיהם והיו לאות בכל העמים אשר ילכו בהם : יבול . כמו פרי כמו ונתנה הארץ יבולה : ושדמות . שדה זרע : ממכלה . מכלאות צאן באלף : ברפתים . כמו רפת בקר בדברי רז"ל והוא בית הבקר וי"ת כן אחרי מלכות בבל לא תתקיים וגו' : (יח) ואני בה' אעלוזה . אמר הנביא בלשון ישראל כשיכלו כי אעלוז בישועת ישראל וכפל הענין במלות שונות ואמר אגילה באלהי ישעי וכן תרגם יונתן בכן על ניסא ופורקנא דתעביד למשיחך וגו' : (יט) ה' אלהים חילי וישם רגלי לות כאילות לרדוף אויבי : ועל במותי ידריכני . עוזרני שאדרוך על גבם וארמסם בארצי וזהו במותי ואמר כן לפי שירושלם גבוהה מכל הארצות ואשיר על הנס שיעשה לי . ואמר למנצח בנגינותי :

ה' אשר היה אל צפניה בן כושי בן גדליה בן אמריה בן חזקיה . י"א כי חזקיה זה חזקיה מלך יהודה ואפשר אלא שאין בזה ראיה אבל באמת גדולים היו אבותיו לפיכך נזכרו ושלשה נביאים נתנבאו בימי יאשיהו ירמיהו צפניה חולדה וארז"ל כי ירמיה היה מתנבא בשוקים וצפניה בבתי כנסיות וחולדה אצל הנשים ונבואתו היתה קודם ששבו יאשיהו ויהודה (ב) אסוף אסף . אסף מקור מן אסף והוא ענין כליון כמו ואספת את נפשך ונפש ביתך אסף איתן מבנין הפעל מנחי העי"ן מענין ספו תמו והקל הוא פועל עומד והכבד אף אסיפם אמר שיכלם כל חי מעל פני האדמה ר"ל מעל ארץ ישראל ואמר כלל ואחר כך פירש : (ג) אסף אדם ובהמה . אסף עוף השמים ודגי הים ומה שאמר עוף השמים א על דרך הפלגה כמו שאמר בירמיה מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו וכן אמר בהושע כחית השדה ובעוף השמים ודגי הים יאספו ויתכן כשמעו כי רוב העופות לא כי אם במקום היישוב שימצאו זרעים ופירות ופרחי אילנות וכשיחרב יישוב אחד ילכו ליישוב אחר וכן פירשנו בירמיה ובהושע וכן דגי הים לא ישרצו ברוב כי אם בימים שהם וב : והמכשלות את הרשעים . ימצאו המכשלות את הרשעים שיכשלו בהם כלומר יזדמנו להם כלומר יצאו לקראתם לרעות שיכשלו בהם שימותו ויונתן תרגם דסגיאת תקלת רשיעין ואחר

מצודת דוד

ם לעלות אל העם אשר יבא גדודים הרבה ר"ל כאלו העולים לא"י גדודי גוג להיות נרדף מהם : (יז) כי תאנה . כי אז עדיין לא פרחה של ישראל המשולים לתאנה עדיין לא קנו גבורה ואמצות הלב לעמוד מולם : ואין יבול . עדיין לא יש פרי על הגפנים ופרי הזית עדיין הוא והשדמות עדיין לא הצמיחו מאכל וכ"ז הוא משל לומר עדיין אין להם ואינם יודעים תכסיסי המלחמה ואיך יעמדו למולם : גזר ממכלה . הצאן ים כלאו כי מעטו ולא יש בקר ברפתים ור"ל הנה ישראל בהיותם בבבל איך יעמדו מול המון הרב הזה : (יח) ואני בה' אעלוזה . אבל עם כל זמת במשענת ה' : באלהי ישעי . בגבורות אלהי ישעי : (יט) ה' וגו' . י אנחנו במעט הנה ה' יהיה לי במקום חיל עם רב : כאילות . קלות כאילות לרדוף אחר האויב : ועל במותי ידריכני . ר"ל עם כי לא נסיתי לדרוך איך אחר האויב הנה המקום ב"ה ידריך אותי לרדוף על גבהי ההרים אשר סביבות ירושלים : למנצח בנגינותי . ר"ל התפלה הזאת נאמרה לבן לוי המנצח בשיר לנגנה בנגון אשר יחדתי לה :

בר ה' . ר"ל זהו דבר ה' אשר היה וגו' : (ב) אסוף . אכלה כל מעל אדמת ישראל : (ג) אסף אדם . עתה יפרש את מי יכלה : והמכשלות . ר"ל התחבולות מה שהרשעים מכשילים בהם את הבריות יאבדו הם עם הרשעים : והכרתי וגו' . כפל הדבר להפלגת הענין : (ד) ונטיתי ידי וגו' . להכות בהם

מצודת ציון

אנות . מל' מנוחה : יגודנו . מל' גדודי עם : (יז) יבול . ענין צמח פרי כמו יבול הארץ (שופטים ו) : כחש . ענין רזות כמו ובשרי כחש משמן (תהלים קט) : מעשה זית . פרי הזית : ושדמות . שדות תבואה כמו שדמות חשבון (ישעיה יז) : גזר . ענין כריתה כמו אמרתי נגזרתי (איכה ג) : ממכלה . הוא דיר הצאן כמו ממכלאות צאן (תהלים עח) : ברפתים . הוא בית הבקר ובדרז"ל מגאה ברפת (ב"מ לב) : (יח) אעלוזה . ענין שמחה כמו ועלזו לפניו (תהלים סח) : (יט) חילי . מל' חיל עם : כאילות . שם חיה הממהרת לרוץ : במותי . ענין גובה כמו במתי ארץ (עמוס ד) : ידריכני . מל' דרך והילוך : למנצח . בעלי השיר יקראו מנצחים כי הדרך לנצח זה את זה בהרמת הקול ובהכרעת הנעימה : בנגינותי . מל' נגון :

א (ב) אסוף אסף . ענין כליון כמו ואספת את נפשך (שופטים יח) והיה ראוי לומר אסף האסף ותחס' האל"ף : (ג) את הרשעים . עם הרשעים : (ד) שאר . שיור : הכמרים . כן

ל"ד מ"ל כָּל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָםִ וְהִכְרַתִּי מִן־
קמץ הַמָּקוֹם הַזֶּה אֶת־שְׁאָר הַבַּעַל אֶת־
ב' שֵׁם הַכְּמָרִים עִם־הַכֹּהֲנִים׃ ה וְאֶת־
הַמִּשְׁתַּחֲוִים עַל־הַגַּגּוֹת לִצְבָא
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הַמִּשְׁתַּחֲוִים
הַנִּשְׁבָּעִים לַיהוָה וְהַנִּשְׁבָּעִים
ג'. ל' בְּמַלְכָּם׃ ו וְאֶת־הַנְּסוֹגִים מֵאַחֲרֵי
מ' יְהוָה וַאֲשֶׁר לֹא־בִקְשׁוּ אֶת־יְהוָה
ל' וחסר וְלֹא דְרָשֻׁהוּ׃ ז הַס מִפְּנֵי אֲדֹנָי יֱהוִה
כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה כִּי־הֵכִין יְהוָה
ד'. ל' וחסר זֶבַח הִקְדִּישׁ קְרֻאָיו׃ ח וְהָיָה בְּיוֹם
כ זֶבַח יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־הַשָּׂרִים וְעַל־
ל'. כ' בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְעַל כָּל־הַלֹּבְשִׁים מַלְבּוּשׁ
ל' ומ"ל נָכְרִי׃ ט וּפָקַדְתִּי עַל כָּל־הַדּוֹלֵג
ל'. ב' כתיס כסף עַל־הַמִּפְתָּן בַּיּוֹם הַהוּא הַמְמַלְאִים
כ' בֵּית אֲדֹנֵיהֶם חָמָס וּמִרְמָה׃ י וְהָיָה
בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה קוֹל צְעָקָה
ל' מִשַּׁעַר הַדָּגִים וִילָלָה מִן־הַמִּשְׁנֶה
וְשֶׁבֶר גָּדוֹל מֵהַגְּבָעוֹת׃ יא הֵילִילוּ
ב' ויבקע יֹשְׁבֵי הַמַּכְתֵּשׁ כִּי נִדְמָה כָּל־עַם

וְעַל כָּל יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם וְאֶשֵּׁיצֵי
מִן אַתְרָא הָדֵין יַת שְׁאָר בַּעֲלָא
וְיַת שׁוּם פָּלְחֵיהוֹן עִם
כּוּמָרֵיהוֹן׃ ה וְיַת דְּסָגְדִין
לְאֶגָּרַיָּא לְחֵילֵי שְׁמַיָּא וְיַת
דְּסָגְדִין דִּי מְקַיְּמִין בִּשְׁמָא דַּיְיָ
תָּיְבִין וְיָמְיָן בְּשׁוּם פַּתְכָרֵיהוֹן׃
ו וְיַת דְּאִסְתַּחֲרוּ לַאֲחוֹרָא
מִבָּתַר פּוּלְחָנָא דַּיְיָ וּדְלָא
תְּבָעוּ יַת דַּחַלְתָּא דַּיְיָ וְלָא בְעוֹ
מִן קֳדָמוֹהִי׃ ז סָפוּ כָּל רַשִׁיעַיָּא
מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים אֲרֵי קָרִיב
יוֹמָא דַּעֲתִיד לְמֵיתֵי מִן קֳדָם
יְיָ אֲרֵי אַתְקִין יְיָ קְטוֹל עֲרַע
מְזַמְּנוֹהִי׃ ח וִיהֵי בְּיוֹם קִטְלָא
דַּעֲתִיד לְמֵיתֵי מִן קֳדָם יְיָ
וְאַסְעַר עַל רַבְרְבַיָּא וְעַל בְּנֵי
מַלְכָּא וְעַל כָּל דְּמִתְרַגְּשִׁין
לְמִפְלַח לְטַעֲוָתָא׃ ט וְאַסְעַר
עַל כָּל דִּמְהַלְּכִין בְּנִימוּסֵי
פְּלִשְׁתָּאֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא דְּמָלְיָן
בֵּית רִבּוֹנֵיהוֹן חֲטוֹף וּנְכִלִין׃
י וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ
קַל צְוַחְתָּא מִתְּרַע נוּנַיָּא
וִילָלָא מִן עוֹפָא וּתְבִירָא רַבָּא
מִן גִּבְעָתָא׃ יא אֵילִילוּ כָּל דְּיָתְבִין בְּנַחֲלָא דְּקִדְרוֹן אֲרֵי

אבן עזרא

את האדם שהם רשעים וכן אומר לעוני' אולי תסתרו : (ד) ונטיתי . שאר הבעל . גוף הבעל ור' משה הכהן אמר כמו שאר יעקב : עם הכהנים . הם המשרתים כי ככה מלת כל כהן והעד וכהנו לי : (ה) ואת המשתחוים . כאשר הם נשבעים לשם ולמלכם המראים כי הם עבדי השם : (ו) ואת . בפרהסיא : (ז) הס . אמר הנביא למשכיל : הקדיש . הכין וזימן : (ח) והיה . דרך משל על מות הרשעים : מלבוש נכרי . כנגד כל עם הארץ דרך גאות : (ט) ופקדתי . הדולג . מרוב שמחת' אותם הבאים למלאת בית אדוניהם מחמס ומרמה יראו בהכנסם לבית המלך להביא אותו החמס בעברם על מפתן הבית כאלו הם דולגים מרוב שמחתם מפתן בית המושלי' הם הפקידי' שיקחו יגיע האדם בחזקה או במרמה להתרצות לאדוניהם : (י) והיה . שער הדגים היה בירושלים : מן . הארמון משנה למלך שהוא בתוך העיר : ושבר גדול . מחוץ לירושלם כי הרים סביב לה : (יא) הלילו יושבי המכתש . מסלה היתה בירושלם לסוחרים ולמחליפים והיא קרוי' מכתש כי כל רחובות העיר יש להם שם הנודע לכל בני העיר : עם כנען . כל סוחר

חזקיהו : במלכם ג' וסי' ויעל כל איש ישראל מאחרי דוד דשבע בן בכרי . והנשבעים במלכם . ישמח ישראל בעשיו : והיה ביום הנחילו את בניו . וסי' והיה ביום מלחמת ולא נמצא חרב . והיה ביום צאתך דשמעי . והיה ביום הניח ה' לך מעצביך והיה ביום זבח ה' ופקדתי על השרים :

רשי

הם העכו"ם : (ד) את שאר הבעל . שלא תהא שארית לזכרתו : הכ[מרים]. הכהנים . פלחיהון עם כומריהם : (ה) ואת הנשבעים לה' . וחוזרים ו... במלכם בעכו"ם שלהם עושין עכו"ם עיקר לומר אם אין אתה מאמי[ן]... ה' כריני נשבע לך בעכו"ם : (ז) הקדיש קראיו . זימן חיילותיו ליו[ם]... (ח) מלבוש נכרי . ... עכו"ם : (ט) הדולג ע[ל]... ת"י דמהלכין בנימוס[י]... שלא היו דורכים על ה[מפתן]... שנא' על כן לא יד[רכו]... דגון וגו' (שמואל ... (י) משער הדגים . ... נוניא ושער היה בירו[שלים]... שמו : מן המשנ[ה]... העופות שהוא שני לו ... המכתש . נחלא דקדר[ון]... כמכתשת זה ת"י ומ... משער הדגים זו ע[כו]... בחיקו של הים ש... דגים הרבה : מן המ[שנה]... שהיא משנה לירושלי' ז[ו]... זו צפורי שיושבת בר[אש]... כצפור : (יא) יושבי ה... טבריא שעמוקה ו... ישראל : כי נדמה כל ... ת"י ארי אתבר כל ... טוכדיהון לעובדי עמ[מי]... דכנ[ען]

רד"ק

ואחר כך אמר והכרתי א[ת]... אמר מתחילה אסף אדם ו... פרע את הרשעים לו... לעופות שהרשעים לא ... המכשולות שהם החרב ו... והשאר שאינם רשעים ... הצדיקים יגלו והארץ ... מאין אדם ובהמה : (ד) ... את שאר הבעל . מה ... בעבודת הבעל כי בני יהוד[ה]... כל כך בעבודת הבעל כמ... כי אחאב החזיק בע... ואחריו שאר מלכי ישרא[ל]... מה שאמר והכרתי ה... יאשיהו המלך שבער הכל ... או אמר על חרבן שא[ח]...

יסודם אחר יאשיהו עשו הרע בעיני השם ואמר שהאלילים יכלו עם עובדיהם כמו שכתוב בתוכחות התורה ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם : את שם הכמרים עם הכהנים. ... לובשי שחורים לשם עכו"ם והכהנים הם המשרתים לפני עכו"ם ויאבד שמם וזכרם מן העולם : (ה) ואת המשתחוים הנשבעים לה' והנשבעים במלכם. פעם משתחוים לה' ופעם לה... העכו"ם שהמליכום עליהם והנה הם משתתפים עם האל יתברך דבר אחר לעבדו והכתוב אומר לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם וי"ת דמקיימין בשמא דה' ... בשום פת כומריהן נ"א פת כריהון : (ו) ואת הנסוגים . כמו לא נסוג אחור לבינו כלומר שלא הלכו בדרכיו ולא שמרו תורתו : ואשר לא בקשו את ה' . ואף על פי שלא עבדו ... שאומרים בלבבם לא ייטיב ה' ולא ירע ומה תועלת לדרוש אותו ולבקש מלפניו כל אלה שזכר הם בכלל העונש שימצאום המכשילות ויכלו והאליהם הוא אומר : (ז) הס מפני ה' ... דום והשתוקק מפניו שהייתם סבורים שלא יביא אל מעשיכם הסו מפניו כי קרוב יומו שיביא עליכם : זבח . חללי הרשעים : הקדיש קראיו . זימן לאותו זבח קראיו והם עוף השמים ... לאכול החללים כמו שאמר בתוכחות התורה והיתה נבלתך למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ : (ח) והיה ביום זבח . על השרים ועל בני המלך כי הם העושקים דלים כי יש ל... יפלו בחרב ביום זבח והוא יום החרבן וכן כתיב וישחט מלך בבל את בני צדקיהו לעיניו וגם את כל שרי יהודה שחט ברבלתה : ועל כל הלובשים מלבוש נכרי . פי' אחז"ל כיון ... לשום אדם שהיה להם כח עליו מלבוש נאה היו גוזלים אותו ממנו ולובשים אותו והחכם ר' אברהם ע"א ז"ל פי' מלבוש נכרי כנגד כל העם דרך גאות שלא ילבש אדם במלבושיהם ... עכו"ם וי"ת ועל כל דמתרגשין למפלח לטעותא וי"מ אנשים שמראים עצמם פרושים וחסידים ולובשים מלבוש נכרי שלא כשאר העם כדי שיכירום במלבושיהם שהם פרושים ודרכי... (ט) ופקדתי על כל הדולג על המפתן . פי' אחז"ל על עבדי השרים או על נערי המלך כשהיו רואים בבית העני חפץ שיחמדוהו שהוא נאה יכנסו בבית העני במרוצה וזהו שידלגו ... בית העני מרוב חפזם לקחתו ויביאו אותו אל אדוניהם וזהו הממלאים בית אדוניהם חמס ומרמה והחכם רבי אברהם ע"א ז"ל פי' על מפתן הבית בית אדוניהם מרוב שמחתם בוי... בית אדוניהם חמס ומרמה וי"ת על כל דמהלכין בנימוסי פלשתאי ר"ל שלא היו דורכים על המפתן של בית עכו"ם כמו הפלשתים שנאמר בהם על כן לא ידרכו כהני דגון על ... ובדרש רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק מלינו שהמירו ישראל בעכו"ם יותר מאומות העולם באומות כתיב על כן לא ידרכו כהני דגון אבל בישראל כתיב הדולג על המפתן ... משער הדגים . שער שהיה בירושלם שהיה נקרא שער הדגים כמו שנאמר בעזרא ועד שער הדגים ומגדל חננאל ואולי היו מוכרין שם דגים : ויללה מן המשנה . היא בית המדרש ... בספר מלכים והיא יושבת בירושלים במשנה ותרגם יונתן בבית אולפנא : ושבר גדול מהגבעות . מקומות הם בירושלם או סמוך לה כמו גבעת גרב הנזכר בספר ירמיה ויונתן ... צווחתא מתרע נוניא ויללה מן עפלא ותברא רבא מן גובשתא נ"א מן גבעתא ובמדרש אגדה שער הדגים זה עכו שנתונה בחיקה של דגים ויללה מן המשנה זה לוז שהוא ... ושבר גדול מהגבעות זה צפורי שיושבת בראשי ההרים : (יא) הלילו יושבי המכתש . מקום עמוק בירושלם . וי"ת יתבי בנחלא דקדרון ובמדרש אגדה יושבי המכתש זו טבריא שהיא עו...

מצודת ציון

כן יקראו כהני עבודת כוכבים וכן וכמריו עליו יגילו (הושע י) : הכהנים . הם מין אחר מתחלפים בלבושיהם : (ו) הנסוגים . ענין החזרה לאחור כמו ולא נסוג ממך (תהלים פ) : (ז) הס . ענין שתיקה כמו ויהס כלב (במדבר יג) : הקדיש . ענין הזמנה כמו קדשו קהל (יואל ב) : קרואיו . המזומנים לסעודה וכן בראש הקרואים (ש"א ט) : (ח) ופקדתי . ענין השגחה : נכרי . ענין זרות : (ט) הדולג . ענין קפיצה : המפתן . אסקופה כמו מתחת מפתן הבית (יחזקאל מז) : חמס . עושק : (י) המשנה . מל' שנים ור"ל בין שתי החומות שהיא משנה לעיר וכן והיא יושבת בירושלים במשנה (מ"ב כב) : (יא) הילילו . מל' יללה : המכתש . שם מקום בירושלים עמוקה ככלי המכתשת שדוכין

מצודת דוד

בהם : את שאר הבעל . ר"ל אף שארית מה לא יהיה : (ה) על הגגות . ד... לעלות על הגגות להשתחות שמה לצבא השמים : ואת המשתחוים וגו' . ר... הצדיקים יכרתו : והנשבעים במלכם . הם האנשים שאינם משתחוים לא ... לצבא השמים שאין בהם אמונה כלל וכאשר ישבעו נשבעים במלכם כי לבד ... ויפחדו וגם המה יאספו : (ו) ואת הנסוגים וגו' ר"ל אותם שנתחלה האמינו ... ולאח"ז פרשו ממנו : ואשר לא בקשו . הם האנשים אשר מעולם לא בקשו את ... (ז) הס מפני ה' . שתקו מפני ה' לבל תאמרו יארכו הימים כי לא כן הוא כי ... יום הגמול הבא מה' כי כבר הכין ה' לכם את הזביחה והזמין את הקרואים לסעודה הם חיות היער ועוף השמים שיאכלו בשר נבלת ההרוגים : (ח) ופקדתי ... להביא גמול על השרים וגו' : מלבוש נכרי . דרך החשובים היה ללבוש מלבוש שהוא זר ומשונה ממלבושי יתר העם : (ט) על וגו' . הם עבדי המושלים א... במסירות רב על מפתן פתחי העם לעשוק ולגזול חמס ומרמה ר"ל עושר הבא בחמס ובמרמה : (י) משער הדגים . יהיה נשמע משער הדגים כן היה שם השער ...

כְּנַעַן נִכְרְתוּ כָּל־נְטִילֵי כָסֶף׃ ל'
יב וְהָיָה בָּעֵת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת־
יְרוּשָׁלִַם בַּנֵּרוֹת וּפָקַדְתִּי עַל־ ל'. ס'
הָאֲנָשִׁים הַקֹּפְאִים עַל־שִׁמְרֵיהֶם ל'
הָאֹמְרִים בִּלְבָבָם לֹא־יֵיטִיב יְהוָה
וְלֹא יָרֵעַ׃ יג וְהָיָה חֵילָם לִמְשִׁסָּה
וּבָתֵּיהֶם לִשְׁמָמָה וּבָנוּ בָתִּים וְלֹא
יֵשֵׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְלֹא יִשְׁתּוּ אֶת־ ג'
יֵינָם׃ יד קָרוֹב יוֹם־יְהוָה הַגָּדוֹל
קָרוֹב וּמַהֵר מְאֹד קוֹל יוֹם יְהוָה מַר ל'
צֹרֵחַ שָׁם גִּבּוֹר׃ טו יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם ל' וחסר
הַהוּא יוֹם צָרָה וּמְצוּקָה יוֹם שֹׁאָה
וּמְשׁוֹאָה יוֹם חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה יוֹם עָנָן
וַעֲרָפֶל׃ טז יוֹם שׁוֹפָר וּתְרוּעָה עַל
הֶעָרִים הַבְּצֻרוֹת וְעַל הַפִּנּוֹת ב'
הַגְּבֹהוֹת׃ יז וַהֲצֵרֹתִי לָאָדָם וְהָלְכוּ ב'
כַּעִוְרִים כִּי לַיהוָה חָטָאוּ וְשֻׁפַּךְ ב' כנשסס. ג' ל' וחסר
דָּמָם כֶּעָפָר וּלְחֻמָם כַּגְּלָלִים׃ ל' וחסר. ל'
יח גַּם־כַּסְפָּם גַּם־זְהָבָם לֹא־יוּכַל
לְהַצִּילָם בְּיוֹם עֶבְרַת יְהוָה וּבְאֵשׁ
קִנְאָתוֹ תֵּאָכֵל כָּל־הָאָרֶץ כִּי־כָלָה ס'
אַךְ־נִבְהָלָה יַעֲשֶׂה אֵת כָּל־ ג'
יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ ד'

אתבר כל עמא דדמן עובדיהון לעובדי עמא דארעא דכנען אשתיציאו כל עתירי נכסיא׃ יב ויהי בעדנא ההיא אפקיד בלושין ויבלשון ית ירושלם כמא דבלשין בנברשתא ואסער על גבריא דשלן שליוא על נכסיהון דאמרין בלבהון לא רעוא קדם יי לאיטבא לצדיקיא ואף לא לאבאשא לרשיעיא׃ יג ויהון נכסיהון לעדי ובתיהון לבזא ויבנון בתין ולא יתבון ויצבון כרמין ולא ישתון ית חמריהון׃ יד קריב יומא דעתיד למיתי מן קדם יי רבא קריב ומוחי לחדא קל יומא דעתיד למיתי מן קדם יי די ביה מריר וצוחת תמן גבריא מתקטלין׃ טו יומא תעבור יומא ההוא יום עקא ועיוק יום רגוש ואתרגושא יום חשוך וקבלא יום עננא ואמטתא׃ טז יום שופרא ויבבא על קרויא כריכתא ועל רמתא מנטלתא׃ יז ואעיק לבני אנשא ויהכון כסמן ארי קדם יי חבו וישתפך דמהון לעפרא ונבלתהון כסחיתא׃ יח אף כספיהון אף דהבהון לא יוכל לשיזבותהון ביום רוגזא דיי ובאשא דפורענותיה יסופון כל רשיעי ארעא ארי גמירא ברם שיצאה יעביד עם כל

אבן עזרא

סוחר כמו כנען בידו מאזני מרמה: ונדמה. נכרת: נטילי כסף. כמו משא: (יב) והיה. טעם אחפש בנרות כי בנר יוכל אדם לראות מה שיש בחדרי חדרי' כי אור השמש לא יכנס שם וככה נר אלהים נשמת אד' חופש והנה בנרות כאילו בנרות אחפש': הקופאי'. שהם שאנני' ושקטים ומלת קופאים כמו קפאו תהומות דבר השוכן ומקובץ ביחד נקרא קפאון וככה זה קופאי' השוכני' בטח על מקומם: (יג) והיה חילם. כחם ואונם: ובנו. פועל עבר הבתים שבנו לא ישבו שם עוד: (יד) קרוב יום. נקמת ה' וביום ההוא קול מר צורח שם גבור שם כל גבור צורח מר בקולו יצעק צעקה מרה: (טו) יום שואה ומשואה. כמו בוקה ומבוקה: יום חשך. כדרך וקדר עליהם היום: (טז) יום שופר. ותרועת האויב: הפינות. כמו גבעות: (יז) והצרותי לאדם. שהם בערי' הבצורו': ושפך דמם. לרוב כעפר: ולחומם כגללים. בשרם בלשון ישמעאל וכמוהו וימטר עלימו בלחומו: כגללים. כמו כגללי צאת האד': (יח) גם. הטעם נפשם גם כספם

על האנשים ה' וסי' נמסר בסדר שמות ובמלכים ב' סימ' י"ח: ישבו ג' בקריאה וסימ' וירדו מעל כסאתם. והיה חילם למשסה. עשירים בשפל ישבו וחד וישבו ויקח בועז עשרה: לאדם ה' בקריאה וסימן מי שם פה לאדם או מי. והצרתי לאדם. ידעתי ה' כי לא לאדם דרכו. ויאמר לאדם הן יראת ה'. כמים הפנים לפנים. וכל קהלות דכו' בס"א לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת. וסימ' בלשון ארמי לבא דידע עקא בפומיה אמר:

תולדות אהרן אחפש. פסחים ז א: ביום עברת ה'. שבת קיט ב"ב י' קמז קמא:

רשי

כל נטילי כסף. כל [...]א טעונה משא כסף [...] (משלי כז) כובד [...]ל כחול ל' משא: [...] את ירושלים בנרות. [...]נותיהם: הקופאים. [...] שמריהם ויצף הברזל [...] מתרגמינן וקפא [...] האומרים בלבבם לא [...] לטובי רצונו: ולא [...]רבי רצונו: (יד) מר [...] גבור. הגבור יצרח [...]מר: (טו) יום שואה. [...] ומשואה. שממון [...] והצרותי לאדם. [...]קרויים אדם: ולחומם. [...]ערבי בשר קורין אל [...] כגללים. ריוטי: [...]התקושטו

רדק

[illegible]

[...]אני את השמים: מר צורח. מרים קול וקורא מר וכן ויצאו אל צרית מקים גבוה אמר כאלו יום ה' קורא ומגביה קולו וקורא מר ואמר שם גבור שם יבאו גבורים להרגם או שם יהיו [...]הרגים וכת"י תמן גבריא מתקטלין והחכם ר' אברהם פי' שם יהיה הגבור צורח מר: (טו) יום עברה. מבואר הוא והפסוק כולו כפול בענין במ"ש לחזק הענין: (טז) יום שופר [...]יריעו האויבים עליהם כשיכבשו הערים הבצורות: הפנות. הם המגדלים: (יז) והצרותי לאדם. הצרותי מצרע, לאדם הלמ"ד קמוצה פי' והצרותי אל האדם שיהיו תוך הערים [...]יו גם בלחם צר ומים לחץ: כעפר. שהוא נשפך לרוב שאין אדם חושש על שפיכותו כן ישפך דמם בלי חמלה לרוב: ולחומם כגללים. בשרם יהיה נשפך באשפות כמו הזבל וכן [...]ר עלימו בלחומו בבשרו: (יח) גם כספם. אך נבהלה אותה הכלה תהיה נבהלה כלומר תהיה בבהלה פתאום ויו"ת ארי גמירא ברם שיצאה: [illegible]

מצודת דוד

[...] יהיה נשמע מן המשנה ושבר גדול ישמע מן הגבעות אשר הם סביבות [...]: (יא) כי נדמה. כי נכרת כל עדת התגרים וכל נושאי משא הכסף הם [...]ם: (יב) אחפש וגו'. לבל יסתר מי מפני והוא ענין מליצה לומר לא [...]י מהם: ופקדתי. אשגיח להביא גמול על האנשים היושבים שקט ושאנן [...]על שמריו שאינו מפיג טעם כלומר לא בא להם שום מחסור ומרוב כל [...]נמקים ואומרים בלבבם לא ייטיב ה' לצדיקים ולא יעשה רע לרשעים [...]במקרה: (יג) והיה חילם למשסה. לכן יהיה עשרם למדרס רגלי האויב [...]היו שממה כי יגלו מהם: ובנו בתים. הם ישריחו בבניין כי יבנו בתים אבל [...]הם כי יגלו מארצם וכן ונטעו כרמים וגו': (יד) קרוב יום ה' הגדול. [...]ל הגדול הבא מה' קרוב הוא ומאד מהר יבוא: קול יום ה'. ר"ל הקול [...] ה' תהיה גדול כ"כ עד שאפילו הגבור ימס לבבו וישאג במלחמה קול מר: [...] עברה. זה היום יהיה יום עברה כי המקום ישלח בהם עברה וזעם: (טז) יום שופר ותרועה. אז יהיה נשמע קול שופר מן הכשדים הצרים על הערים הבצורות [...] והצרותי לאדם. אביא צרה על יושבי ארץ ישראל וילכו כעורים מבלי דעת אנה ימצאו הצלה: כעפר. כמו העפר הנשפך בכל הארץ ובשרם יושלך בכל המקומות [...]אה: (יח) גם כספם וגו'. לא די שלא יוכלו להציל עצמם בגבורתם כי גם בכספם וזהבם לא יצילו את עצמם בתת שוחד אל הכשדים כי לא יקחו פדיון נפש: ביום עברת ה'. ביום בא עברת ה': כל הארץ. כל יושבי הארץ: כי כלה אך נבהלה יעשה. ר"ל הבהלה

מצודת ציון

שרוכין בה בשמים: נדמה. ענין כריתה כמו עד אובד נדמה (ישעיה טו): עם כנען. ר"ל עדת התגרים כמו כנען בידו מאזני מרמה (הושע יב): נטילי. ענין משא כמו ונטל החול (משלי כז): (יב) אחפש. ענין בקור ודרישה כמו תמנו חפש מחפש (תהלים סד): הקופאים. הנפים ממעל כי ויצף הברזל (מ"ב ו) תרגומו וקפא פרזלא: שמריהם. הוא עכירת המשקה הנופל לשולי הכלי כמו ושקט הוא אל שמריו (ירמיה מח): ירע. מלשון רעה: (יג) חילם. עשרם כמו ישא את חיל דמשק (ישעיה ח): למשסה. ענין רמיסה כמו למשסה ואין אומר השב (שם מב): (יד) צורח. ענין שאגת קול גדול כמו יריע אף יצריח (שם): (טו) עברה. ענין כעס: ומצוקה. ענינו כמו צרה וכן בארץ צרה וצוקה (שם ל) וכפל המלה במלות נרדפות להפלגת הענין: שואה ומשואה. ענין חושך ושממון כמו אמש שואה ומשואה (איוב ל): וערפל. הוא עב הענן: (טז) הפנות. הם המגדלים שדרכם לעמוד בפנות וזויות המבצר: (יז) והצרותי. מל' צרה: ולחומם. כן יקרא גם הבשר כמו כי לחמם לנפשם (הושע ט): כגללים. כצואה כמו כגללו לנצח יאבד (איוב כ): (יח) קנאתו. ענין כעס ונקמה כמו הם קנאוני בלא אל (דברים לב): תאכל. ענין השחתה: נבהלה

אבן עזרא

כססס : (א) התקוששו וקשו . כטעם התוכחו והוכיחו ור' משה אמר התקבצו וקבצו מגזרת מקושש קש שהוא לאסוף הקש ואחרי' אמרו כמו תרגו' זקנתי ושבתי : לא נכסף . איננו אהוב ונחמד לגויים מגזרת נכספה וגם כלתה : (ב) בטרם לדת חק . בטרם בא יבא העתיד שישימכם כמוץ עובר אשר תדפנו רוח : (ג) בקשו . אם השלמתם משפט עד עת' בקשוהו והוסיפו ענוה בטרם בוא אותו היום בקשו אל תבקשו מזר מפלשתים : (ד) כי עזה עזובה תהיה . דרך צחו' וככה ועקרון תעקר: יגרשוה. יגרשו האויבים אנשים ממנה : (ה) הוי . חבל. כמו חבל נחלתם וזה הים הוא ים פלשתים וכתוב פלשתי' לכנענים תחשב : (ו) והיתה . אמר יפת חבל הים שם העיר היא על כן והית' נות כרות רועים שכרתו לעצמם: (ז) והיה חבל . כמו חלק וזה יהיה בשובם

תרגום

יָתְבֵי אַרְעָא׃ א אִתְכְּנָשׁוּ וְאֶתוּ וְאִתְקָרְבוּ עַמָּא הָדָא דְּלָא חָמֵיד לְמֵיתַב לְאוֹרַיְתָא׃ ב עַד לָא תִפּוֹק עֲלֵיכוֹן גְּזֵירַת בֵּית דִּינָא וּתְהוֹן דָּמַן לְכְמוֹצָא דְּנָשְׁבָא בֵיהּ רוּחָא וּכְטוּלָא דְּעָדֵי מִן קֳדָם יוֹמָא עַד דְּלָא יֵיתֵי עֲלֵיכוֹן תְּקוֹף רוּגְזָא דַּייָ עַד לָא יֵיתֵי עֲלֵיכוֹן יוֹם רוּגְזָא דַּייָ׃ ג תְּבָעוּ יָת דַּחַלְתָּא דַּייָ כָּל עִנְוְתָנֵי אַרְעָא דְּדִינֵי רְעוּתֵיהּ עֲבָדוּ תְּבָעוּ קוּשְׁטָא תְּבָעוּ עִנְוְתָנוּתָא מָאִים יִתְגְּנוּן עֲלֵיכוֹן בְּיוֹם רוּגְזָא דַּייָ׃ ד אֲרֵי עַזָּה שְׁבִיקָא תְהֵי וְאַשְׁקְלוֹן לְצָדוּ אַשְׁדּוֹד בְּטִיהֲרָא יְתָרְכוּנַהּ וְעֶקְרוֹן תִּתְעֲקַר׃ ה וַי דְּיָתְבִין בִּסְפַר יַמָּא עַמָּא דְּחַיָּבִין לְאִשְׁתֵּיצָאָה גְּזֵירַת פִּתְגָמָא דַּייָ עֲלֵיכוֹן דְּיָתְבִין בִּכְנַעַן אַרְעָא דִּפְלִשְׁתָּאֵי וְאַבְדִינָךְ מִבְּלִי יָתֵיב׃ ו וּתְהֵי סְפַר יַמָּא דִּירַת בֵּית מֵישְׁרֵי רָעַיִן וְחוּטְרִין דְּעָן׃ ז וִיהֵי עַדְבָא לִשְׁאָרָא דְּבֵית יְהוּדָה עֲלֵיהוֹן

צפניה ב

ב א הִתְקוֹשְׁשׁוּ וָקוֹשּׁוּ הַגּוֹי לֹא נִכְסָף׃ ב בְּטֶרֶם לֶדֶת חֹק כְּמֹץ עָבַר יוֹם בְּטֶרֶם ׀ לֹא־יָבוֹא עֲלֵיכֶם חֲרוֹן אַף־יְהוָה בְּטֶרֶם לֹא־יָבוֹא עֲלֵיכֶם יוֹם אַף־יְהוָה׃ ג בַּקְּשׁוּ אֶת־יְהוָה כָּל־עַנְוֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר מִשְׁפָּטוֹ פָּעָלוּ בַּקְּשׁוּ־צֶדֶק בַּקְּשׁוּ עֲנָוָה אוּלַי תִּסָּתְרוּ בְּיוֹם אַף־יְהוָה׃ ד כִּי עַזָּה עֲזוּבָה תִהְיֶה וְאַשְׁקְלוֹן לִשְׁמָמָה אַשְׁדּוֹד בַּצָּהֳרַיִם יְגָרְשׁוּהָ וְעֶקְרוֹן תֵּעָקֵר׃ ה הוֹי יֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם גּוֹי כְּרֵתִים דְּבַר־יְהוָה עֲלֵיכֶם כְּנַעַן אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְהַאֲבַדְתִּיךְ מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ ו וְהָיְתָה חֶבֶל הַיָּם נְוֺת כְּרֹת רֹעִים וְגִדְרוֹת צֹאן׃ ז וְהָיָה חֶבֶל לִשְׁאֵרִית בֵּית יְהוּדָה עֲלֵיהֶם יִרְעוּן

רשי

(א) התקוששו . התלקטו ואספו יחד כמו לקושש קש (שמות ה): וקושו . מטהרו מעשיכם לדעת קונכם . ורז"ל דרשו קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים ... לשון היקש אדם המשוה עצמו ויושר דרכו : הגוי לא נכסף . ת"י דלא חמיד ... לאורייתא : (ב) בטרם לדת חוק . לפני בא הגזירה: כמוץ עבר . הרי זה מקרא ... כמוץ העובר מלפני ... העובר מלפני השמש ... של עבר יום כך ת"י ... לכמוצא דנשב ביה רוח ... דעדי מן קדם יו[מא] ... כטולא דעדו וכו' ... (ד) כי עזה עזובה ... אם תעשו כן ... שכיניכם הרעים ... ומואב כמו שהגלו ... והולך : בצהרים ... אשדוד שמה ובצהר[ים] ... ישוד בה . קטב יגר[שוה] ... שודד . ד"א בצהרי' ... מקום מרעה לאן ... קשה ללכת בו ... אומר איכה תרביץ ... (שיר א) : (ה) חבל ים ... ימא ול' חבל מדר ... היא שמודדין בחב[ל] ... הסמוכים לים : גוי כ[רתים] ... ת"י עמא דמחייבין ... ומי כן יושבי חבל הים ... ארץ פלשתים כי ... יושבים על שפת הים ... במערב' של א"י ... תחומים ואף שדוד ... לכליה גוי כרתים ... בפלשתים ושמה כרתים ... אומר בקלג נחנו ... נגב הכרתי ועל ... ות"י על דרום כר[תי] ... כתוב בכל השלל הגדול ... לקחו מארץ פלשתים ... יהודה : (ו) נות כרות ... נוה ערבי שיכרו בה הרועים לחם בבוקר כרות לשון ויכרה להם כירה גדולה (מלכים ב ו) : (ז) והיה חבל לשארית ביה[ודה] וכו'

בקשו ז' וסי' אשת בעלת אוב . דרשו ה' ועזו בקשו פניו תמיד . וחברו' בקשו את ה' כל ענוי ארץ ג' בו . לך אמר לבי בקשו . וחד ובקשו ברחובותיה : והיתה ג' בטעם בנביאי' וסי' והיתה הפציר' . נבלת אזבל . והיתה חבל הים . ועיין במסרת רבתא בערך חית :

תולדות אהרן התקוששו . ב"מ סט קז ב"ב ס סנהדרין יח יט : ענוי ארץ . יבמות עח (חגיגה עז סנהדרין כג קידושין סה) : בקשו צדק . חגיגה ד : ועקרון . מגלה ד :

רדק

(א) התקוששו וקושו . ענין האסף הדברים ולקיטתם כמו לקושש קש מקושש עצים וכן פי' התקוששו התחפשו ותפשו מומיכם ותפשו מומים אחרים אחר כך ובערו אותם וכן ארז"ל מזה הפסוק קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים עד נקשט גרמין עד לא נקשט אחרנין וקשו השי"ן דגושה לחסרון הכפל כמו שבו את העיר : הגוי לא נכסף . לא נכסף ולא התאוה אל זה להתקשש ולקושש כמו נכספת לבית אביך ות"י דלא ... לאוריתא ואא"ז ל כתב זה הגוי שאינו נכלם ולא יבוש ממעשיו מלשון רז"ל איכסיף באכסופי אפין : (ב) בטרם לדת חק . בטרם שיולד חק היום הבא כלומר הגזרה התקוששו ות"י עד ... עליכון גזירת בית דינא : כמוץ עבר יום . כמאוחר מוקדם וכן היא תכונת הפסוק בטרם לדת חק יום כמוץ עבר כלומר בטרם לדת חק היום שתהיו כמוץ עובר מפני רוח או ... לדת חק והמאוחר מוקדם במקרא רבים כמו מקום אשר קבר שם הידעת כי אז תילד הידעת אז כי תולד ומספד אל יודעי נהי ויודעי נהי אל מספד והדומים להם רבים ... תרגם בחסרון מלים ותהון דמן לכמוצא דנשבא ביה רוחא וכטולא דעדי מן קדם יומא כלומר מפני השמש נוסחא אחרת וכתננא דעדי מן קדם יומא : (ג) בקשו את ה' . אמר ... הארץ אשר בישראל כי אף על פי שחטאו רוב ישראל נשתיירו בהם רבים טובים ויראי אלהים כמו שאמר האל לאליהו והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו ... הפה אשר לא נשק לו ונאמר על חרבן הארץ נתנו נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ ואף על פי שהיו עבדי האל יתברך וחסידיו נפלו בחרב עם הרעים ... כי עד צדק ישוב משפט : בקשו צדק . בקשו הצדק והענוה עם האחרים כלומר השתדלו בכחכם להשיבם אל דרך טובה : אולי תסתרו . תסתרו שלא תמותו בחרב עם הכלל אבל ... [illegible] כי כבר נגזרה גזירה בימי מנשה כמו שכתוב ונאמר ליאשיהו המלך ונאספת אל אבותיך בשלום ולא תראינה עיניך בכל הרעה אשר אני מביא על המקום הזה : אף ה' . שיהיה יום אף ה' עליכם אף על פי כן אל ישמחו שכיניכם הרעים לכם : (ד) כי עזה עזובה תהיה . עזה עזובה דרך צחות לשון נופל על הלשון ואעפ"י שאינו דומה בכל ... בצהרים . זכר צהרים לפי שהקטב ישוד בצהרים ואשדוד לשון שד והרי הוא כאלו הוא לשון נופל על הלשון : יגרשוה . יגרשו האויבים עדת אשדוד ממקומה פתאום כמו הקטב שישוד ... ועקרון תעקר . לשון נופל על לשון דרך צחות ולא זכר גת כי ביד מלכי יהודה היתה : (ה) הוי יושבי חבל הים . חלק כמו חבל נחלתו והוא ארץ פלשתים שהיא סמוכה לים כמו שכ[תוב] ... פלשתים וקרא הוי עליהם כי תחרב ארצם : גוי כרתים . פלשתים יקראו כרתים כמ"ש אל נגב הכרתי ונאמר הכרתי את כרתים וי"ת עמא דחייבין לאישתיצאה : כנען ארץ פלשתים ... שכתוב לכנעני תחשב חמשת סרני פלשתים וגו' : (ו) והיתה . לשון נקבה על הארץ שהיא חבל הים : נות כרות רועים . משכן הרועים יקראוהו נוה כמו שנאמר אני לקחתיך מן ... ונקבה נות כרות רועים מקום שיכרו שם הרעים להיות שם מקניהם וכלאים מן כי יכרה איש בור : (ז) והיה חבל לשארית בית יהודה . זה החבל יהיה עדיין לשארית בית יהו[דה] ... מגלו[תם]

מצודת ציון

נכסף . מל' בהלה : (א) התקוששו וקושו . ענין האסוף והלקיטה היטב כמו לקושש קש (שמות ה') : נכסף . ענין חשק וחמוד כמו נכסוף נכספתה (בראשית לא) : (ב) חוק . גזירת המקום : כמוץ . היא פסולת התבואה כמו כמוץ יסוער מגורן (הושע יג) : (ג) בקשו . ענין דרישה : (ה) חבל . כן יקרא המחוז כמו חבלי מנשה (יהושע יז) : (ו) נות . מל' נוה ומדור : כרות . ענין חפירה כמו בור כרה (תהלים ז) : וגדרות . בנין גדר למרבץ צאן : (ז) ירעון . מל' מרעה ירבצון

מצודת דוד

הבהל' יעש' אך כליון אל כל יושבי הארץ ולא ימצאו פדיון בשוחד ממון: ב (א) ... וקושו . חפשו עצמיכם אחר העבירות שבידכם לשוב מהם וגם חפשו עבירות ... להשיב אותם : הגוי לא נכסף . אתם הגוי שאינכם עתה חשוקים לה' : (ב) ... לדת חוק . עד לא יולד חוק הגזירה : כמוץ עבר יום . הוא כמו היסך ... עבר ומוסב על בטרם לומ' בטרם יבא יום שתהיו בו נפזרים לבין הגולה ... שעבר ברוח : בטרם וגו' חרון אף ה' . הוא חוק הגזירה וכפל הדבר לתוספות אזהרה : יום אף ה' . והוא יום הבא מהפורענות : (ג) אשר משפטו ... אשר עשו משפט ה' : בקשו צדק . ר"ל ואתם יתר העם בקשו מעתה צדק וענוה אולי עי"ז תהיו נסתרים ביום אף ה' ולא יעשה עמכם כלייה בגולה ולאח... לארציכם : (ד) כי עזה עזובה תהיה . ר"ל כאשר כן תעשו לא תהיו כליה בגולה ותשבו פה ותמצאו אז את עזה כשהיא עזובה מיושביה ואשקלון תהיה עוד ל... בצהרים יגרשוה . כאומר ואם יגרשוה בעת הצהרים לא יוכל מי מהם להסתיר עצמו ואת הכל יגרש ולא ישאר מי בארץ להחזיק בה : תעקר . ר"ל לא ... כדבר הנעקר בכח : (ה) הוי יושבי חבל הים . אוי על היושבים במחוז שפת הים שהוא גוי כרתים הם מפלשתים כמ"ש פשטנו נגב הכרתי (ש"א ל) ולמה ... נאמר את השלל הגדול אשר לקחו מארץ פלשתים (שם) : דבר ה' . הוא האמור בסוף המקרא והאבדתיך וגו' : כנען ארץ פלשתים . פלשתים תחשב לא... כמ"ש מן השיחור וגו' לכנעני תחשב חמשת סרני פלשתים (יהושע י) ור"ל גם הם יחשבו לכנעני כי היה סמוך לה : מאין יושב . מבלי ימצא מי יושב שם : ... כרות . מקום מדור חפירות הרועים לשבת בהן ושם ישכנו גדרות צאן : (ז) והיה חבל . המחוז ההיא תהיה לשארית בית יהודה ומוסב לתחלת הענין ש... תבקשו

רשי

תו הגבול גורל לשארית בני יהודה חבל זה ל׳. גורל הוא וכן ת״י ויהי לשארא דבית יהודה : (ח) אשר חרפו את עמי . כשהיו מוליכין ישראל לגד ארץ כשדים והיו עוברין דרך עמון ומואב ורואים ישראל בוכים וצועקין היו מונין אותן ואומרים מה לכם להיות סגופים מה תבכו הלא
אביכם אתם הולכים
כנכר ישבו אבותיכם
: ויגדילו על גבולם .
על גבולם: (ט) כי מואב
...הי׳.גם אתם לקדמתכ׳
...וט אביכם לא מסדום
ממשק חרול . השמעת
משק גבים (ישעיה לג)
...ם כראשונה יסוד היא
כמו ממשח הסוכך
...כח) ממשק חרול
קול חרולים הגדילים
...ן עובר וכן נוקשין זו
...שמיעות קול : ומכרה
מקום כריית מלח :
...רזה . התיש כחש :
...לו. כשיראו שנתקלקלו
(יב) גם אתם כושים .
...ם ישראל מעבר לנהרי
(יג) על צפון . אשור
...בל בבל : נינוה . הוא
...שור : (יד) כל חיתו
גוי

אבן עזרא

בשובם מבבל : (ח) שמעתי . דברי השם והם על גבולם כאשר היו ישראל בארצ׳ טרם יגלו : (ט) לכן . ממשק . כמו ובן משק ביתי שאינו זז מן הבית וככה ממשק מקום ממשק שלא יזוז החרול משם והוא מין ממיני הקוצי׳ כמו כסו פניו חרולים : ומכרה מלח. כמו כי יכרה איש ויפת אמר כי כמוהו כרות רועים כמו ויכרו שם עבדי יצחק : יבזום . מפעלי הכפל כי קמץ חטוף כמו שורק : ויתר גוי ינחלום. גוי שלי : (י) זאת . ויגדילו . לשונם או חרפתם : (יא) נורא . אז מראה יראת השם וגבורתו עליהם : כי רזה. פועל עבר מגזרת רזי לי כמו משמן בשרו ירזה אחר שרזה השם והכרית כל אלהי הארץ וישתחוו לשם כל איש ואיש ממקומו ישתחוו לו תחלת ענין: (יב) גם . חללי חרבי המה . כדרך כולם תשובו ובואו נא והיה ראוי שיאמר כולכם ככה היה ראוי שיאמר חללי חרבי אתם ויפת אמר הכמ׳ בחסרון כ״ף והטעם על המואבים והעמונים הנזכרי׳ : (יג) ויט . על צפון . והזכיר אשור והנה לאות כי צפונית מארץ ישראל ואם נינוה הי׳ אטרויי״ה הנה רחב׳ מהקו השוה ארבעים ושתים מעלות ורחב ירושלים שלשים ושלש מעלות שהוא חצי הישוב בפאת צפון בראיות גמורות : (יד) ורבצו . קפוד . בלשון ישמעאל קפיד : בכסתוריה

צפניה ב

בְּבָתֵּי אַשְׁקְלוֹן בָּעֶרֶב יִרְבָּצוּן כִּי
יִפְקְדֵם יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְשָׁב שְׁבוּתָם׃
ח שָׁמַעְתִּי חֶרְפַּת מוֹאָב וְגִדּוּפֵי בְּנֵי
עַמּוֹן אֲשֶׁר חֵרְפוּ אֶת־עַמִּי וַיַּגְדִּילוּ
עַל־גְּבוּלָם׃ ט לָכֵן חַי־אָנִי נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כִּי מוֹאָב
כִּסְדֹם תִּהְיֶה וּבְנֵי עַמּוֹן כַּעֲמֹרָה
מִמְשַׁק חָרוּל וּמִכְרֵה־מֶלַח וּשְׁמָמָה
עַד־עוֹלָם שְׁאֵרִית עַמִּי יְבָזּוּם וְיֶתֶר
גּוֹיִ יִנְחָלוּם׃ י זֹאת לָהֶם תַּחַת גְּאוֹנָם
כִּי חֵרְפוּ וַיַּגְדִּלוּ עַל־עַם יְהוָה
צְבָאוֹת׃ יא נוֹרָא יְהוָה עֲלֵיהֶם כִּי
רָזָה אֵת כָּל־אֱלֹהֵי הָאָרֶץ וְיִשְׁתַּחֲווּ־
לוֹ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ כֹּל אִיֵּי הַגּוֹיִם׃
יב גַּם־אַתֶּם כּוּשִׁים חַלְלֵי חַרְבִּי
הֵמָּה׃ יג וְיֵט יָדוֹ עַל־צָפוֹן וִיאַבֵּד
אֶת־אַשּׁוּר וְיָשֵׂם אֶת־נִינְוֵה לִשְׁמָמָה
צִיָּה כַּמִּדְבָּר׃ יד וְרָבְצוּ בְתוֹכָהּ
עֲדָרִים כָּל־חַיְתוֹ־גוֹי גַּם־קָאַת גַּם־

ג׳ ולא מעונהם · שביתם ק׳ · ג׳ ומסר · ג׳ מד חסר · ג׳ · ד׳ · ג׳. ב׳ יספחו ג׳. ס׳ · ג׳ · ג׳. ג׳ · ג׳ חסר ואחד מ״א ובענין · ב׳ כסמנה ז׳ רפין ב׳ אליפו · ג׳. י״ו חסר את כל־סגלא ב׳ את לב ו׳ רפין · י׳ · ג׳

תרגום

יִתְפַּרְנְסוּן בְּבָתֵּי אַשְׁקְלוֹן כַּד בְּרַמְשָׁא יְבִיתוּן אֲרֵי יֵעוֹל דָּכְרָנְהוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲהוֹן וְיָתִיב גָּלְוַתְהוֹן׃ ח שְׁמִיעַ קֳדָמַי חִסּוּדֵי מוֹאָב וְאִתְרַבְרְבוּת בְּנֵי עַמּוֹן דְּחַסִּידוּ יָת עַמִּי וְאִתְרַבְרְבוּ עַל תְּחוּמְהוֹן׃ ט בְּכֵן קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אֲרֵי מוֹאָב כִּסְדוֹם תְּהֵא וּבְנֵי עַמּוֹן כַּעֲמוֹרָה מִשְׁמַט מְלוּחִין וּמַחְפּוֹרִין דִּמְלַח וְצָדוּ עַד עָלְמָא שְׁאָרָא דְעַמִּי יְבוֹזְנוּנוּן וּשְׁאַר שִׁבְטַיָּא יַחְסְנוּנוּן׃ י דָּא לְהוֹן חֲלַף אִתְרַבְרְבוּתְהוֹן אֲרֵי חַסִּידוּ וְאִתְרַבְרְבוּ עַל עַמֵּיהּ דַּיְיָ צְבָאוֹת׃ יא דְּחִילָא דַּיְיָ לְמִפְרַקְהוֹן אֲרֵי אַמְאִיךְ יָת כָּל דַּחֲלַת אַרְעָא וְיִבְעוֹן מִן קֳדָמוֹהִי גְּבַר מֵאַתְרֵיהּ כָּל נַגְוַת עַמְמַיָּא׃ יב אַף אַתּוּן כּוּשָׁאֵי קְטִילֵי חַרְבִּי תְּהוֹן׃ יג וִירִים מְחַת גְּבוּרְתֵּיהּ עַל צִפּוּנָא וְיֵאבֵיד יָת אַתּוּרָאָה וִישַׁוֵּי יָת נִינְוֵה לְצָדוּ אִשְׁתְּמָמוּ כְּמַדְבְּרָא׃ יד וְיִשְׁרוֹן בְּגַוַּהּ עֶדְרִין דְּכָל חֵיוַת בָּרָא אַף

כסדום ד׳ וסי׳ כמעט כסדום היינו. הכרת פניהם ענתה בם. היו לי כלם כסדם וישבית כעמרת. כי מואב כסדום תהיה : וישתחוו ז׳ רפין וסים׳ יעבדוך עמים. ב׳ בו נורא יי עליהם. יזכרו וישבו אל ה׳. וישתחוו לו כל מלכים. כל גוים אשר עשית.

רדק

וי״ם חבל הפנים הראשונים וזה תרגם עדבא כלומר ...יהודה ונחלקם יהיה : ...עון . על המקומות ההם ...יה זה הפסוק ופסוק והיה שישובו יהודה מגלות בבל פלשתים להם למרעה כאן ...ין ירעו צאנם וכן ירבצון ...כאן שיכלאום בלילה בבתי ...תרדים לחרבילם שם או ...ק והיה על זמן חורבן ...ים אמר שישבו שם הרועים מפני חרבן הארץ שלא יושב ולא סביב הארץ אלא ...ן ויהיה פסוק זה והיה על בני יהודה לארץ פלשתים למושב ויבנו שם בתים לגרכם ופי׳ ירעון ירבצון דרך משל לפי שהם נמשלים לצאן וכן ת״י עליהון ירעון ועליהון יתפרנסון : בערב ירבצון . תרגם ברמשא יביתון : (ח) שמעתי ...ב וגדופי בני עמון שהיו שכנים לבני ישראל וכגלותם מארצם והיו עוברים דרך עליהם והיו מחרפים אותם : ויגדילו על גבולם . היו מגדילים פיהם בשחוק או לשונם לדבר בעברם על פי׳ היו מגדילים פיהם על גבול ישראל שהיו רואים אותו חרב : (ט) לכן חי אני . כסדום שתהיה חרבן עולם : ממשק חרול . לפי מקומו ענינו כמו מוצא שיצאו ויעלו שם ...נו במקום החרב וי״מ כמלה מענין ובן משק ביתי מענין שוק כלומר שיקשקשין החרולים זה בזה מרובה בכתיב בהם הרות וישמיעו קול והאז״ל פי׳ ענין עזיבה כלומר שתהיה הארץ ...ולים וכת״י משמש מלוחין כמו מלוח עלי שיח והוא החרול : ומכרה מלח . מן כי יכרה איש בור כתרגומו ומחפירין דמלח ויתכן לפרש מענין כרי בדברי רז״ל שהחיל למוד אומר ...א כרכם בכרי הזה ר״ל תל מלח : שארית עמי יבזום . כפל הענין במ״ש ואמר יתר גוי ינחלום וזה אפשר שהיה בבית שני כששבו מגלות בבל ואפשר לפרשו עתידם בימי המשיח ...רזה את כל אלהי הארץ עוזר לזה הפי׳ : ויבזום . יבזו אותם גוי ביו״ד אחד לבדו והיא יו״ד הפרש ויו״ד הכנוי נפלה מהמכתב ונשארה במבטא׳ : (י) זאת . ויגדילו פירשנוהו : (יא) נורא . ה׳ שם א נורא עליהם היה כלומר על עם ה׳ שזכר וכת״י דחילא דה׳ אמר למפרקהון או פי׳ עליהם על הגוים כלומר עוד יבא זמן שיהיה ה׳ נורא עליהם ויראו ממנו ומהרע ...רזה את כל אלהי הארץ. יכחש את כל אלהי העמים ויכירו כלם כי ה׳ לבדו הוא האלהים כמ״ש והיה ה׳ למלך על כל הארץ : ורזה . מן וישלח רזון בנפשם כלומר יבטל אותם ...ונתם : וישתחוו לו . ואז ישתחוו לו ות״י אלי אמאיך : (יב) גם אתם כושים . אמר אתם ואמר המה כי כן מנהג המקרא בכמה מקומות כמו כלם תשובו ובאו נא לכלם ...כי יבושו מאלים אשר חמדתם ודומים להם וי״מ המה בחסרון כ״ף הדמיון כהמה כלומר אתם תהיו חללי חרבי כמוהם הם׳ כעמון ומואב שזכר ואמר גם אתם כלומר אף על פי ...קים מארץ ישראל אתם הרעותם לישראל וגם אתם תהיו חללי חרב : (יג) ויט ידו על צפון . זה בבל שהיא מזרחית צפונית לארץ ישראל וזכרם לפי שגלו ישראל אליה ולא רחמו ...אוי כמ״ש בישעיה לא שמת אליה רחמים : ויאבד את אשור . שגלו שם עשרת השבטים : (יד) ורבצו . כל חיתו גוי . כל הבהמות אמר כל בהמות הגוים אשר סביבותיה ירעו וירבצו בה

מצודת דוד

...יק ועגום לא תהיו כליה בגולה ותשובו פה ותמלאו ערי פלשתים שוממין ...י אתם את הערים ההם : עליהם ירעון . ר״ל יתענגו בטובה : בערב ...״ל שם ינוחו בהשקט : כי יפקדם . כי ה׳ יזכרם לטובה ואת בני שבי ...הם בהשקט ומרגוע : (ח) אשר חרפו את עמי . כאשר גלו דרך ארצם ...ו בדברים : ויגדילו על גבולם . ר״ל לקחו מאדמת ישראל להגדיל ולהוסיף ...ב כמ״ש לבני עמון וגומר מדוע ירש מלכם את גד (ירמיה מט) . או ר״ל כשעברו ישראל על גבולם דברו שם למולם דברים גדולים וקשים לבזותם : (ט) לכן ...׳ לכן הריני נשבע כמו שאני חי כן תהיה מואב נהפכת כסדום וגומר : ממשק חרול . תהיה מלאה מהשמעות קול חרולים כי שם יגדלו הרבה מאין עובר ...ה ברוח מקישים זה בזה ומשמיעים קול : ומכרה מלח . תהיה מלאה מכריית מלח בכל הפנות שיחפרו ימצאו מלח : שארית עמי . הנשאר מעמי יבוזו נחלתם ...נו לארצם מגלות בבל : ויתר וגו׳ . כפל הדבר במ״ש : (י) זאת להם . זאת יבוא להם בעבור גאונם אשר חרפו ודברו גדולות וקשות על עם ה׳ : (יא) נורא ...הנורא ימשול עליהם לקחת מהם נקם כי ירזה ויתיש כח את כל אלהי הארץ הם שרי מעלה של העכו״ם ולא יוכלו להשפיע להם טובה : וישתחוו לו וגו׳ . ...זמן אשר מכל איי העכו״ם ישתחוו לו כל איש ממקום מושבו כי כולם יכירו שאין אלהים זולתו וזה יהיה לעתיד : (יב) גם אתם כושים . הואיל וגם אתם ...גול מפלת ישראל לכן תהיו גם אתם חללי חרבי : (יג) ויט ידו . המקום ימה ידו להכות את כשדים היושבים בצפון א״י וגם יאבד את אשור : את נינוה . ...ל ממלכת אשור : (יד) ורבצו . לא ידורו שם אנשים כ״א יהיה מקום מרבץ לעדרים של כל בהמות העכו״ם ועופות המדבריות יתמידו לשבת על המשקופים היפות

מצודת ציון

ירבצון . ענין השכיבה לנוח : ושב . ענין השקט ומרגוע כמו בשובה ונחת (ישעיה ל) : שביתם. מל׳ שבי הגולה : (ח) וגדופי . ענין חרפה כמו וישראל לגדופים (שם מג) : (ט) ממשק . ענין השמעת קול כמו כמשק גבים (שם לג) : חרול . מין קוצים כמו תחת חרול יספחו (איוב ל) : ומכרה . מל׳ כרייה וחפירה: יבזום. מל׳ בזה : (י) גאונם . מל׳ גאוה : (יא) רזה . ענין כחשות כמו במשמניו רזון (ישעיה י) : (יג) ציה . ענין חורב ויובש : (יד) חיתו . גם הבהמה תקרא בשם חיה וכן ותיתם לדבר

אבן עזרא

בכפתוריה. בצל כפתוריה כמו הך הכפתור: קול. העופות בחלון הקירות וטעם חורב בסף כמו ואקר' חורב על הארץ ועל הכריש הכפתור הוא החזק והקשה שבדלת ואם תרקב הדלת או תשב' בחוזק עוד ישאר הכפתור שהוא הקשה ובארץ ישמעאל נודע הכפתור כי לא ימצא בינינו: כי ארזה ערה. הם הסיפון כי החורב גילה הסיפון כמו וקיר ערה מגן: (א) הוי. מוראה. אמר יפת כמו נוראה ורבי ישועה אמר מגזרת סורר ומורה והאל"ף תחת ה"א השרש כמוטיה שהיו"ד תחת ה"א ויש אומרים שהוא כמו ושמתיך כראי והסיר מראתו: ונגאלה. מגזרת לחם מגואל ורבי משה אמר מלשון גאולה אף על פי שמרתה גאלה בשם והטעם על ירושלם והיונה מגזרת לא תונו והפועל יוצא מהבנין הקל כמו יורה מגזרת ירה ויורה או כדומה ליונה פותה ביופיה כמו יונתי תמתי: (ב) לא שמעה בקול. מוכיח: (ג) שריה. כמו אריות שואגי' על טרפם: שופטיה כזאיבי ערב שלא גרמו. שלא שברו עצם לבקר והנה בערב רעבים: (ד) נביאיה פוחזים. ריקים כמו פחז כמים אין להם לחם לאכול על כן נתנבאו ומלת בוגדות סועלות והם אנשים לנשים בוגדות: חמסו. רע עשוי בגלוי יקרא חמס חמסו תור' המשפט ולא דנו כדת וחמסו ממון שלא כדין: (ה) ה'. היה ראוי שלא יעשו עולה: בבקר בבקר. בכל יום יראה השם להם משפטו כגוים שלא יעבדוהו: ולא יודע עול בשת. בעבור שהזכיר לא יעשה עולה והטעם

רשי

גוי. כל בהמות הגוים: קאת וקפוד. עופות: בכפתוריה. פומל"ש בגג: חורב בסף. החורבן יהי' ניכר בכפי הבית: קול ישורר בחלון. קו... מנספפ"ס בחלונות: כי ארזה ערה. כי ארזיה עקר ושרש כמו ערו ערו ... קלו) וי"ת וטללה סתרו הוא גג הבית הספון בארז שאפי' בתיא... מסככין בנסרים ש... (טו) ואפסי. ואפס לי... (א) הוי מוראה ונגא... מכשיו דבר בניגוה ועניין על ירושלים הוי שת... ולשחי כרואי ותהא נג... בלחן טוונה. מורי... מוראתו (ויקרא א) ש... כרואי (נחום ג): העי... כיונה פותה אין לב:) ערב. הממהרים לאכ... בלילה: לא גרמו לבי... השאירו אף העצמות ... לבוקר: (ד) חמסי תורה א... אותה לשואליהם: (ה) ... השרה שכינתו בקרבנו ... אינו יכול לראות ומ... הרעים כי צדיק הוא וו... לפניו: משפטו יתן ל... לאור דן דין אמת לא... יודע עול בשת. וכלו... נתנו שופטי עול שנ... לבם להתביש מן הלד... ביניהם: הכרה...

תרגום

<table>
<tr><td>

קָתִין וְאַף קוּפְּדִין בְּפִתּוּחַ תַּרְעַיָא יְבִיתוּן קָל עוֹפָא דִמְנַצֵף בְּכַוָא חֲרָבוּ תַּרְעָא וּטְלָלָה סַתָרוּ׃ טו דָא קַרְתָּא תַּקִיפְתָּא דְיָתְבָא לְרוּחְצָן דְאָמְרָה בְּלִבָּהּ אֲנָא וְלֵית בַּר מִנִי עוֹד אֵיכְדֵין הֲוַת לְצָדוּ בֵּית מֵישְׁרֵי חֵיוְתָא כָּל דִי עָבַר עֲלָהּ יִכְלֵי וִינִיד יְדֵיהּ׃ א וַי דְמוֹחֲיָא וּמִתְפָּרְקָא קַרְתָּא דְמַסְגְיָא לְאַרְגָזָא׃ ב לָא שְׁמַעַת בְּקָל עַבְדוֹהִי נְבִיַיָא וְלָא קַבִּילַת אוּלְפַן בְּמֵימְרָא דַיְיָ לָא אִתְרְחִיצַת וּלְפוּלְחַן דֶאֱלָהָא לָא אִתְקְרָבַת׃ ג רַבְרְבָהָא בְּגַוָהּ כְּאַרְיָוָן נָהֲמִין דַיָנָהָא דִיבֵי רַמְשָׁא לָא מוֹרִיכִין לְצַפְרָא׃ ד נְבִיֵי שִׁקְרָא דִי בְגַוָהּ בָּאֲשִׁין גַבְרִין שָׁקְרִין כַּהֲנָהָא מְפַסִין קוּדְשָׁא חָטְפִין בְּאוֹרַיְתָא׃ ה יְיָ זַכָּאָה אֲמַר לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּיהּ בְּגַוָהּ לֵית קֳדָמוֹהִי לְמֶעְבַּד שְׁקַר הָא כִּנְהוֹר צַפְרָא דְאָזֵיל וְתַקִין כֵּן דִינֵיהּ נָפֵיק לְאַפְרַשׁ לָא מִתְעַכַּב וְלָא יָדְעִין עוּלְיָא

</td><td>

קָאַת גם קִפֹּד בְּכַפְתֹּרֶיהָ יָלִינוּ קוֹל יְשׁוֹרֵר בַּחַלּוֹן חֹרֶב בַּסַּף כִּי אַרְזָה עֵרָה׃
טו זֹאת הָעִיר הָעַלִּיזָה הַיּוֹשֶׁבֶת לָבֶטַח הָאֹמְרָה בִּלְבָבָהּ אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד אֵיךְ ׀ הָיְתָה לְשַׁמָּה מַרְבֵּץ לַחַיָּה כֹּל עוֹבֵר עָלֶיהָ יִשְׁרֹק יָנִיעַ יָדוֹ׃
ג א הוֹי מֹרְאָה וְנִגְאָלָה הָעִיר הַיּוֹנָה׃ ב לֹא שָׁמְעָה בְּקוֹל לֹא לָקְחָה מוּסָר בַּיהוָה לֹא בָטָחָה אֶל־אֱלֹהֶיהָ לֹא קָרֵבָה׃
ג שָׂרֶיהָ בְקִרְבָּהּ אֲרָיוֹת שֹׁאֲגִים שֹׁפְטֶיהָ זְאֵבֵי עֶרֶב לֹא גָרְמוּ לַבֹּקֶר׃
ד נְבִיאֶיהָ פֹּחֲזִים אַנְשֵׁי בֹּגְדוֹת כֹּהֲנֶיהָ חִלְּלוּ־קֹדֶשׁ חָמְסוּ תּוֹרָה׃
ה יְהוָה צַדִּיק בְּקִרְבָּהּ לֹא יַעֲשֶׂה עַוְלָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר מִשְׁפָּטוֹ יִתֵּן לָאוֹר לֹא נֶעְדָּר וְלֹא־יוֹדֵעַ עַוָּל בֹּשֶׁת׃

</td></tr>
</table>

ג' וחד ישידד · י"ו בליש' וחסר · ס' מ"ין רב' פעמא · ל' · ח' מ"ל · ל' · ל' · ל' · ל' · ל' · י"ג · ו' · ב' עד אחד

כה אמר ה' גאל ישר... י"ז וסימ' נמסר ביש"ה מ"א: לא שמעה חד מ... אית בכל חד לא לא לא... קרתי וסי' נמס' ביחזקא' ... בבקר בבקר י"ג בקרי... וילקטו אותו בבקר בבקר... אכלו. והקטיר עליו אין... סמים. והם הביאו אליו ... והאש על המזבח תוקד ב... תכבה. מדוע אתה ... המלך. מדי עברו יק... יעיר בבקר בבקר יעיר: וכבש בן שנתו תמים תעשה עליו. ומנחה תעשה עליו בבקר בבקר ששית. ... הכבש ואת המנחה. ה' צדיק בקרבה. ולעמור בבקר בבקר. ומקטירים לה' עו... תולדות אהרן ישורר. סוסם מת:

רדק

גם: גם קאת. היא הקוק: גם קפוד. היא הקנפא"ד בערבי ובלע"ז פרמוגא"ס: בכפתוריה. הוא הכפתור הסמוך על שני הספים שהם המזוזות וקראו כפתור לפי שעושין בו ציורים של פרחים וכפתורים שהם כמין תפוחים וכן כפתיריהם וקנותם וכן ת"י בכפתוריה בפתות תרעיא: קול ישורר. כתרגום יונתן קל עופא דמנצפן בכוא ואמר ישורר כי הקול שיתנו כאלו שיר וזמיר וכן אמר מבין עפאים יתנו קול ואמר עת הזמיר הגיע וקול: חורב בסף. חרבן יהיה בסף השער: כי ארזה ערה. הה"א נחה ודינה במפיק וארזה ר"ל על הספונים בארץ ולפי שערה וגלה האויב סבה על ניגוה קרוי סבתים לפיכך יחרב הסף שנשאר מגולה למטר ולרוח ויפול מעט מעט ות"י וטללה סתרו: (טו) זאת העיר. היא נינוה ... ואפסי עוד זולתי עוד וכן ת"י ולית עוד בר מיני: (א) הוי מוראה ונגאלה. חזר לדבר על ירושלם מוראה פעול מהכבד והתולה מקום קמץ חטף או שורק ועניינו מן ... ענין טנוף ולכלוך וכן ונגאלה מזה הענין כמו וכל מלבושי אגאלתי נגואלו בדם והענין כפול במלות שונות: העיר היונה. מענין לא תונו וכן בא פעל הקל מזה הענין עד חרב ... היונה הפותה כמו ויהי אפרים כיונה פותה אין לב ות"י ווי דמוחיא ומתפרקא קרתא דמסגיא לארגזא: (ב) לא שמעה. מבואר: בקול. פי' בקול המורים אותם: לא קרבה. ... לגזרת פעל: (ג) שריה שחומסים וגוזלים העם כמו האריות הטורפים או כמו זאבי ערב שטורפים בלילה: לא גרמו לבקר. לא הניחו לבקר אפילו הגרמים שחומסים ואוכלים ... השופטים ה' ספ"ם השחד ואוכלים: (ד) נביאיה. נביאי השקר: פחזים. קלים כלומר קלי דעת כמו אנשים רקים ופוחזים: אנשי בוגדות. שם בפלס הסוללות באו העיר: ... קדש. כמו שאמר יחזקאל כהניה חמסו תורתי ויחללו קדשי בין קדש לחול לא הבדילו: חמסו תורה. שלא הורו אותם לעם כמו שהיה הדין עליכם כמו שאמר יורו משפטיך ליע... לישראל ולא עוד אלא כי גם הם עברו עליה והנה חמסו תורה: (ה) ה' צדיק בקרבה. בקרב העיר הזאת שזכר והיא ירושלים: לא יעשה עולה. ה' שהוא צדיק בקרבה כי שכינתו בבית... בהם שמביא מן הרעה עליהם לא יעשה עולה כי בדין עושה מה שעושה להם כמו שאמר משה הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא: בבקר בבקר. ...

מצודת ציון

לדבר השגיר (תהלים עח): קאת קפוד. שמות עופות המצויות בחרבות: בכפתוריה. כן יקרא המשקוף לפי שעושין בו ציורי כפתורים וכן הך הכפתור (עמוס ט): ילינו. ענין התמדה וכן צדק ילין בה (ישעיה א): ישורר. מל' שיר ורנן: חרב. מל' חורבן: בסף. מזוזה כמו וסף השער (יחזקאל מ): ארזה. תקרת הארז: ערה. ענין גלוי כמו וקיר ערה מגן (ישעיה כ"ב): (טו) העליזה. ענין שמחה כמו יעלזו חסידים (תהלים קמט): ואפסי כמו ואין: ישרוק. ענין השמעת קול שהוא בקבוץ השפתים כמו שרקו ויניעו ראשם (איכה ב'): יניע. מלשון הנעה והנדה: (א) מוראה ונגאלה. ענין שניהם מלוכלך ומטונף כמו ושמתיך כרואי (נחום ג) וכמו נגאלו בדם (ישעיה נט) וכפל המלה בשמות נרדפות: היונה. מל' אונאה ועניינו קחת ההון וכן מפני חרון היונה (ירמיה כה): (ג) גרמו. ענין עצם כמו גרמיו כמטיל ברזל (איוב מ): (ד) פוחזים. קלי הדעת וכן אנשים ריקים ופוחזים (שופטים ט): בוגדות. מל' בוגד: חללו. ענין בזיון: חמסו. ענין השרה כמו ויחמוס כגן שכו (איכה ב): (ה) לאור. ר"ל ברור

מצודת דוד

היפות: קול ישורר בחלון. קול העופות יהיה מתרונן בכל חלון: חו... חורבן יהיה בסף כל שער: כי ארזה ערה. כי תקרות הבתים שהמה מן... מגולה למטר השמים ולרוח הנושב כי הגגות יפלו ולכן יהיו הבתים חרבות... יקננו שמה: (טו) זאת העיר וגו'. היא נינוה שהיתה עיר עליזה ושמחה ... אני ואפסי עוד. ר"ל אני היא לבדה עיר עליזה ואין בלתי עוד עיר לה... איך וגו'. איך אתה היתה לשממון וכל העובר דרך עליה ישרוק בקול ... וכלדרך הרואה דבר השוב שנחרב: ג (א) הוי מוראה ונגאלה. יש לה... ירושלים המטונפת ומלוכלכת בעיר המאנה ואונסת את הבריות: (ב) לא שמ... ר"ל בקול הנביאים המזהירים אותה: לא לקחה מוסר. ממה שבא על ... בגמול העון: בה' לא בטחה. כי בקשה עזר ממלכי מצרים: לא קרבה ... עזר ממנה: (ג) שריה בקרבה. שרים אשר בקרבה מאיימים על העם בקול שאגתם כאריות השואגים: זאבי ערב. ר"ל ימהרו לטרוף כזאבים המורפים בערב ... למרוף בעבור הרעבון שלא אכלו כל היום: לא גרמו לבוקר. לא השאירו לבוקר אף העצמות כי את הכל יאכלו ור"ל השופטים משחיתים את העם מכל וכל ולפי ... לזאבי ערב אמר לשון הנופל בהם: (ד) נביאיה פוחזים. נביאי הבעל המה קלי הדעת ואנשי בוגד: כהניה. כהני המקדש חללו את הקודש ומבזין אותם: חמסו תור... את התורה ולא למדו את העם ועל הכהן ללמד כמ"ש כי שפתי כהן וגו' תורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב): (ה) ה' צדיק בקרבה. הנה ה' הצדיק משרה הוא שכינתו בקרב... והוא הלא אין עושה עולה כי שגאה היא לו: בבוקר בבוקר. ר"ל בכל יום ויום הוא דן משפט אמת וברור ולא נעדר בשום פעם מדין משפט האמת ...

בֹּשֶׁת: ו הִכְרַתִּי גוֹיִם נָשַׁמּוּ פִּנּוֹתָם
הֶחֱרַבְתִּי חוּצוֹתָם מִבְּלִי עוֹבֵר נִצְדּוּ
עָרֵיהֶם מִבְּלִי־אִישׁ מֵאֵין יוֹשֵׁב:
ז אָמַרְתִּי אַךְ־תִּירְאִי אוֹתִי תִּקְחִי
מוּסָר וְלֹא־יִכָּרֵת מְעוֹנָהּ כֹּל אֲשֶׁר־
פָּקַדְתִּי עָלֶיהָ אָכֵן הִשְׁכִּימוּ הִשְׁחִיתוּ
כֹּל עֲלִילוֹתָם: ח לָכֵן חַכּוּ־לִי נְאֻם־
יְהוָה לְיוֹם קוּמִי לְעַד כִּי מִשְׁפָּטִי
לֶאֱסֹף גּוֹיִם לְקָבְצִי מַמְלָכוֹת לִשְׁפֹּךְ
עֲלֵיהֶם זַעְמִי כֹּל חֲרוֹן אַפִּי כִּי בְּאֵשׁ
קִנְאָתִי תֵּאָכֵל כָּל־הָאָרֶץ: ט כִּי־אָז
אֶהְפֹּךְ אֶל־עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה
לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם יְהוָה לְעָבְדוֹ שְׁכֶם
אֶחָד: י מֵעֵבֶר לְנַהֲרֵי־כוּשׁ עֲתָרַי
בַּת־פּוּצַי יוֹבִלוּן מִנְחָתִי: יא בַּיּוֹם
הַהוּא לֹא תֵבוֹשִׁי מִכֹּל עֲלִילֹתַיִךְ
אֲשֶׁר פָּשַׁעַתְּ בִּי כִּי־אָז ׀ אָסִיר
מִקִּרְבֵּךְ עַלִּיזֵי גַּאֲוָתֵךְ וְלֹא־תוֹסִפִי
לְגָבְהָה עוֹד בְּהַר קָדְשִׁי:
יב וְהִשְׁאַרְתִּי בְקִרְבֵּךְ עַם עָנִי וָדָל
וְחָסוּ בְּשֵׁם יְהוָה: יג שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל
לֹא־יַעֲשׂוּ עַוְלָה וְלֹא־יְדַבְּרוּ כָזָב

בהתא: ו שיציתי עממיא אצדיאה בירניתהון אחריבית שוקיהון מבלי עדי צדיאה קרויהון מבלי אנש מבלי יתיב: ז אמרית ברם תדחלון מן קדמי תקבלון אולפן ולא יפסוק מדוריהון מארעא בית שכנתי כל טבון דאמרית להון איתי להון בכן אקדימו חבילו כל עובדיהון: ח בכן סברו למימרי אמר יי ליום אתגליותי למדן ארי דיני לכנשא עממיא לקרבא מלכותא למשפך עליהון חימתי כל תקוף רוגזי ארי באשת פורענותי יסופון כל רשיעי ארעא: ט ארי בכן אשני על עממיא ממלל חד בהיר לצלאה כולהון בשמא דיי למפלח קדמוהי כתף חד: י מעבר לנהרי הודו ברחמין יתובון גלות עמי דאתגליאה ויהון מיתן להון הא בקורבנין: יא בעדנא ההיא לא תבהתון מכל עובדיך בישיא די מרדת במימרי ארי בכן אעדי מנגיך תקיפי תושבחתך ולא תוסיפון לאתרברבא עוד בטורא דקודשי: יב ואשאר בגויך עם ענותן ומקביל עולבן ויתרחצון בשמא דיי: יג שארא דישראל לא יעבדון שקר ולא ימללון כדבין ולא

אבן עזרא

והטעם על ישראל: (ו) הכרתי. היה להם ללמד: נצדו. תרגום היתה תהו: (ז) אמרתי. ולא יכרת. מפיך דבר מעונה והטעם מעונת הגוים שהכרתי: אכן השכימו. אנשיך השחיתו: (ח) לכן. ליום קומי. קימה לעד תהיה ורבי משה אמר לשלול העולם כמו בבקר יאכל עד ואמר כי לעד הפועל כמו לרד לפניו גוים: משפטי. משפט הוא שאעשה כן וטעם קנאתי בעבור שיעבדו אלהים אחרים כדרך אל קנא כי זה לעתיד ועל דעת רבי משה על בית שני יתהפכו לעבוד השם לבדו בשפה ברורה הוא לשון הקודש שבה לבדה נקרא השם הנכבד: (י) שכם אחד. כמו תשיתמו שכם: (י) מעבר. עתרי. שם גוי וככה בת פוצי ויחסר וי"ו כמו שמש ירח על כן אמר יובילון מנחתי שתיהם ויש אומרים כי עתרי ישראל שהם עותרים לשם והם נפוצו' בגוים יובילון מנחה לשם: (יא) ביום. עליזי גאותך שהיו מתגאים בעבור היותם יושבים בהר קדשי: (יב) והשארתי וחסו בשם. ולא יתגאו אז ישובו לבטח: (יג) שארית. טעם שארית כי יאבדון הגאים:
תרמית

בבקר: תאכל ט' וסי' והנותר' ממנה. וכל מנחת כהן כליל תהיה. הכהן המחטא וכל חטאת אשר יובא. ולהבדיל בין הטמא. לכן חכו לי נאם ה'. הנה אדני ה' יורשנה. ונתתי קנאתי בך ועשו אותך בחמה. גם כספם גם זהבם:

רשי

...גוים. הנאתי סורטנו'
...יש כדי שתראו ותיראו
...מסיים והולך אמרתי
...אותי: (ז) ולא יכרת
...ולא יחרבון מדוריה:
...פקדתי עליה. ולא
...כל הטוב אשר צויתי
...ליה: (ח) קומי לעד.
...להתוועד עליכם:
...לנהרי כוש. יובילון
...עתרי. את המתפללין
...פוצי. כנסיות נפוצותי
...יצותי: (יא) לא תבושי
...לותיך. כי כבר לקית
...וך: (יב) עם עני ודל.
...ותן ומקבל עולבן:
משפטיך

רדק

...ם היה ראוי להם שלא
...כי האל יתברך בבקר
...מר בכל יום ויום יראה
...נו בגוים ואף על פי כן לא
...בשת כלומר ישראל שהוא
...לא ידע להכלם וליבוש
...אל אף על פי שהוא רואה
...יתברך עושה משפטו בגוים
...נפש והם לא יוסרו ולא
..."ל פירש מיום שהרא האל
...אור אמונתו קיימת לעולם
...ר ובקר מזרית האור זהו
...ן לאור: לא נעדר. אף
...מיסים אותו בני העולם:
...ול בשם. פירוש שיאמר
...אומר אמונתו לכן כן נשמור
...מונה: (ו) הכרתי. אמרתי
...קים מבוארים: (ז) ולא
...נה. הה"א מפיק פירוש
...זוכר והיא ירושלם כל אשר
...ים מהרעות לא יבא עליה
...וסר מן הגוים ולא עשו כן
...שכימו השחיתו כל עלילותם
...זריזים בהשכמה להשחית
...הם רעי' ואמר כל כלומר
...דבר מן הרעות שלא עשו
...לא הפילו ממעלליהם מעונה
...מר מעונים וכפי' הגדולים:
...כלו' חכו לי עד היום ההוא
...ם כי לא תקחו מוסר עד
...והוא יום קומי לעד והוא
...ומגוג שאקום לעד כלומר לשלול כמו בבקר יאכל עד: כי משפטי לאסוף גוים. משפט זה נתתי לעתיד שאאסוף גוים וממלכות על ירושלם ותרגם יונתן לעד למידן: כל הארץ. ר"ל
...ארץ כמו שכתוב וכל הארץ באו מצרימה: לקבצי. הקוף נקרא בקמץ חטף: (ט) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה. פי' העמים שישארו אחר מלחמת גוג שפתם הראשונה אהפיך
...ם בשפה ברורה שלא יזכירו בשפתם אלהים אחרים אלא כולם יקראו בשם ה' וזהו שפה ברורה כמו שאמר בנבואת זכריה ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, והחכם רבי אברהם אבן
...פירש יתהפכו לעבוד ה' לבדו בשפה ברורה היא לשון הקדש שבה לבדה נקרא השם הנכבד: לעבדו שכם אחד. חלק אחד ר"ל בלב אחד ובדעת אחת: (י) מעבר לנהרי כוש. אותם
...לנהרי כוש: יובילון מנחתי. כלומר יובילון את ישראל לירושלם למנחה כמו שאמר בנבואת ישעיה הוי ארץ צלצל כנפים אשר מעבר לנהרי כוש ואמר בעת ההיא יובל שי לה'
...ממושך וממורט: עתרי בת פוצי. הם אותם או מקצתם שהיא מעבר לנהרי כוש ויונתן פירש עתרי שקרא האל יתברך הם לישראל עתרי שיעתר להם ה' וקרא אותם בת פוצי
...הנפוצים בגלות וכן תרגם יונתן מעבר לנהרי הודו ברחמין יתובון גלות עמי דאיתגליאו ויהון מייתין לכון הא כקרבני: (יא) ביום ההוא לא תבושי מכל עלילותיך. לא תצטרכי
...לם מכל מעשיך שתעשי כי כולם יהיו ביושר ובאמונה ולא כמו בזמן הזה שצריכה את ליבוש ולהכלם ממעשיך הרעים אשר תעשי וזהו שאמר אשר פשעת בי פי' אשר פשעת בי עתה
...הסוא לא תבושי: כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך. כלומר הגאים והעליזים והשמחים לדבר גאוה וגבהות אסיר אז מקרבך כמ"ש בנבואת זכריה וצרפתים כצרף את הכסף ובחנתים
...אסף: לגבהה. מקור: (יב) והשארתי בקרבך עם עני ודל. הפך עליזי גאותך שזכר ופי' עני כמו עניו ר"ל שפל רוח ודל ר"ל שנפשו דלה ונמוכה וכת"י ענוותן ומקבל עולבן וכן
עני

תולדות אהרן הכרתי גוים. יבמות סג: אספוך. ברכות נז עכו"ם כד (עכו"ם מ): כי אז. סנהדרין לח: שארית ישראל. פסחים נא קידושין מט ב"מ קז עקידה שער סט:

מצודת דוד

...נו יודע מהו בושה כי איך לא יכלם לעשות עול במקום
...אל הסובל את העול' והוסב המשפ': (ו) הכרתי גוים. והנה הכרתי את
...נשמו מגדליהם: החרבתי. שמתי חוצותם חרבות מבלי איש עובר בהן ונשמו
...בלי איש והוזר ומפרש מאין יושב ר"ל לפי שאין מי יושב בהן לכן אין איש
...: (ז) אמרתי. חשבתי ע"י אבדן העכו"ם באולת עמם תיראו מפני
...בהם עליהם תקחו מוסר ואז לא יהיה נכרת מדורו וזהו בהמ"ק וכן לא
...נה כל הטובה אשר פקדתי עליה: אכן. באמת לא כן עשו כי עוד השכימו
...ו ועוד השחיתו כל מעלליהם יותר ממה שעשו מאז: (ח) לכן חכו לי. הואיל
...ה אלי לא אמסר הגאולה אלא המתינו לי על היום המוגבל אשר אקום לשלול
...מ"ש ועל יום מפלת גוג יאמר: כי משפטי. אשר אז הנה משפטי לאסוף
...לשפוך עליהם זעמי וכל חרון אפי: כל הארץ. כל יושבי הארץ: (ט) כי אז אהפוך. אשר אז אהפוך על העכו"ם שידברו שפה ברורה תמורת עמקי השפה אשר
...שידברו בלשון הקדש במקום הלשון שמדברים עכשיו. ר"ל אחדות הלשון יהיה סבה שיתייחדו באמונה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם
...אחת: (י) מעבר לנהרי כוש. מעבר שאחר של נהרי כוש. האומה עתרי ועדת פוצי יביאון המנחה שראוי לי וזהו אנשים מבני ישראל כמ"ש הוי ארץ
...מעבר לנהרי כוש וגו' (ישעיה יח) ובסוף הענין נאמר ביום ההוא יובל שי לה' לגאולת עם ממושך וגו' (שם): (יא) לא תבושי. לא תקבל בושה בעבור כל רוע
עלילות

מצודת ציון

ברור כאור ודומה לו: נצדו. ענין חסרון כמו איש לא נעדר (ישעיה מ): (ו) נשמו. מל' שממון: פנותם. הם המגדלים הגבוהים כמו ועל הפנות הגבוהות (לעיל א): החרבתי. מל' חרבן: חוצותם. ענין שוק ורחוב: נצדו. ענין שממון כי והשמותי אני את הארץ (ויקרא כו) ת"א ואצדי: (ז) אך. ענייני כמו באמת וכן אך עצמי ובשרי אתה (בראשית כט): מעונה. מדורה כמו ה' מעון אתה היית (תהלים צ): פקדתי. צויתי כמו והוא פקד עלי (עזרא א): עלילותם. מעשיהם: (ח) חכו. ענין המתנה ואיחור כמו והחכה ולא תחכה (מ"ב ט): לעד. ענין בזה ושלל כמו בבוקר יאכל עד (בראשית מט): (ט) שפה. כן יקרא לשון עם ועם וכן שפת רעהו (שם יא): ברורה. כלפי שקורא לשון העכו"ם עמקי שפה כמ"ש עם עמקי שפה (ישעיה לג) קורא למולה לשון הקדש שפה ברורה ונקיה: שכם. ר"ל צד אחד ודעה אחת כמו דרך ירצחו שכמה (הושע ו): (י) עתרי. הם אומה: בת פוצי. עדת פוצי והוא שם אומה: יובילון. ענין הבאה כמו יובל שי (ישעיה יח): (יא) עלילותיך. מעשיך: עליזי. ענין שמחה: (יב) עני ודל

אבן עזרא

תרמית. כמו תרבית: (יד) רני. הריעו ישראל. הם השבטים ועלזי כמו מלכי עלינו: (טו) הסיר. משפטיך. האויבי' ואמרו הנה ממך אויבך והשם הוא מלכך לא תירא עוד מהאויב: (טז) ביום. האויבים יאמרו לה ככה ויודו כי אין כח לאויב לפני השם: (יז) ה'. כי השם גבור יושיע. יחריש שלא יזכור לך רעתך: (יח) נוגי. בנין נפעל מגזרת יגון ופירוש ממועד מקום התחברות ישראל במועדים כמו שרפו כל מועדי אל בארץ והנה אספתי אותם אליך כי ממך היו והטעם על אבותם: משאת. שנשאו חרפה על ירושלם על כן עליה הנני עושה כלה ורבי משה אמר כמו ושם עשו דדי בתוליהן והם שני בניינים קל וכבד: (יט) וטעם בכל הארץ בשתם יתביישו הגוים בראותם הצולעה שהיתה לתהלה ורבי משה אמר כמו ונשלמה פרי' שפתינו האתן בכורי פשעי וכן בכל הארץ תחת בשתם: (כ) בעת. היא תשרת בעבור אחרת ובעת היא בקבצי אתכם. ותחסר אות בית ובית בעת תשרת בעבור אחרת בקבצי זאת דעת רבי

רשי

(טו) משפטיך. יסוריך יוסטיצ"א בלע"ז: (יז) גבור יושיע. גבור הוא אשר יושיע מן העכו"ם: יחריש באהבתו. יכסה על פשעיך באהבתו וכן ת"י יוכבש על חובך ברחמתיה: (יח) נוגי ממועד. אספתי את המוגלים ממועד שהיו משמרים שבתות וימים טובים: נוגי. לשון הוגלה כמו הגו סיגים (משלי כה) כאשר הכה המסילה (שמואל ב...) ... שורש נתיב' אלא הגימ"ל... אספתי. כליתי: ממך היו: משאת עליהם ... על אותה אשמה היה ... חרפה: (יט) הנני עושה ... הא אנא עביד גמירא ... לסותרו ל' עישוי כמו ... רשעים (מלאכי ג): בכל ... בשתם. בכל מקום אשר ... לבשתם שם אתנם ... ולתהלה:

בשנת

ולא־יִמָּצֵא

ד' וְלֹא־יִמָּצֵא בְּפִיהֶם לְשׁוֹן תַּרְמִית
כִּי־הֵמָּה יִרְעוּ וְרָבְצוּ וְאֵין מַחֲרִיד׃
יד רָנִּי בַּת־צִיּוֹן הָרִיעוּ יִשְׂרָאֵל שִׂמְחִי
ג' וְעָלְזִי בְּכָל־לֵב בַּת יְרוּשָׁלִָם׃
ג' ר"פ. ג' וחסר טו הֵסִיר יְהוָה מִשְׁפָּטַיִךְ פִּנָּה אֹיְבֵךְ
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל ׀ יְהוָה בְּקִרְבֵּךְ לֹא־
תִירְאִי רָע עוֹד׃ טז בַּיּוֹם הַהוּא
יֵאָמֵר לִירוּשָׁלִַם אַל־תִּירָאִי צִיּוֹן אַל־
ג'. ו' בנביאים יִרְפּוּ יָדָיִךְ׃ יז יְהוָה אֱלֹהַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ
ד' גִּבּוֹר יוֹשִׁיעַ יָשִׂישׂ עָלַיִךְ בְּשִׂמְחָה
יַחֲרִישׁ בְּאַהֲבָתוֹ יָגִיל עָלַיִךְ בְּרִנָּה׃
ג' ומ"ל יח נוּגֵי מִמּוֹעֵד אָסַפְתִּי מִמֵּךְ הָיוּ
ג'. ו' בסיפרא מַשְׂאֵת עָלֶיהָ חֶרְפָּה׃ יט הִנְנִי עֹשֶׂה
ג' אֶת־כָּל־מְעַנַּיִךְ בָּעֵת הַהִיא
ג' וחסר וְהוֹשַׁעְתִּי אֶת־הַצֹּלֵעָה וְהַנִּדָּחָה
ד' אֲקַבֵּץ וְשַׂמְתִּים לִתְהִלָּה וּלְשֵׁם
ד' בְּכָל־הָאָרֶץ בָּשְׁתָּם׃ כ בָּעֵת הַהִיא
ג' וכל בעת היא דכו' אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם
כִּי־אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל

תרגום

יִשְׁתְּכַח בְּפוּמֵיהוֹן לִישַׁן דְּנִכְלִין אֲרֵי אִינוּן יִתְפַּרְנְסוּן וְיִשְׁרוֹן וְלֵית דְּמָנִיד׃ יד שַׁבַּחִי כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן וּבוּעוּ יִשְׂרָאֵל חֲדוּ וּבוּעוּ בְּכָל לִבָּא כְּנִשְׁתָּא דִירוּשְׁלֵם׃ טו אַגְלֵי יְיָ דַיָּנֵי שִׁקְרָא מִגַּוִיךְ פַּלֵּי בַּעֲלֵי דְבָבַיִךְ מַלְכֵּיהּ דְיִשְׂרָאֵל יְיָ אֲמַר לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּיהּ בְּגַוִיךְ לָא תִדְחֲלִין מִן קֳדָם בִּישָׁא עוֹד׃ טז בְּעִדָּנָא הַהִיא יִתְאֲמַר לִירוּשְׁלֵם לָא תִדְחֲלִין צִיּוֹן לָא יִתְרַשְׁלָן יְדָךְ׃ יז יְיָ אֱלָהָךְ אֲמַר לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּיהּ בְּגַוִיךְ גִּבַּר פָּרִיק יֶחְדֵּי עֲלָךְ בְּחֶדְוָא יִכְבּוֹשׁ עַל חוֹבָךְ בְּרַחֲמְתֵיהּ יְדוּץ עֲלָךְ בְּדִיץ׃ יח דִּי הֲווֹ מְעַכְּבִין בִּיךְ זִמְנֵי מוֹעֲדָיִךְ אַרְחֵיקִית מִנִּיךְ וַי עֲלֵיהוֹן עַל דַּהֲווֹ נַטְלִין זֵינֵיהוֹן לְקִבְלֵיךְ וּמְחַסְּדִין לִיךְ׃ יט הָא אֲנָא עָבֵיד גְּמִירָא עִם כָּל מְשַׁעְבְּדַיִךְ בְּעִדָּנָא הַהִיא וְאֶפְרוֹק יָת מְטַלְטְלַיָּא וּמְבַדְּרַיָּא אֲקָרֵיב וַאֲשַׁוֵינוּן לְתוּשְׁבְּחָא וּלְשׁוּם בְּכָל אַרְעָא בַּהֲתָתְהוֹן׃ כ בְּעִדָּנָא הַהִיא אַכְנֵישׁ יַתְכוֹן וּבְעִדָּנָא הַהִיא אֲקָרֵיב גָּלְוָתְכוֹן אֲרֵי אֶתֵּן יַתְכוֹן לְשׁוּם וְלִתְוּשְׁבְּחָא בְּכָל

ולא ימצא ד' בקריא' וסימ' ושברה כשבר נבל יוצרים. ולא ימצא בפיהם לשון תרמית. אל ארץ גלעד ולבנון אביאם. ונכשל ונפל ולא ימצא: ה' אלהיך ו' וסי' נמסר בירמיה סימ' ב': ישיש ד' וסי' נמסר בסדר כי תבא ובישעיה סימ' ס"ב: הצלעה ג' וחסר וסי' נמסר בספר מיכה סימ' ד': ולשם ד' בקריאה וסימ' ולשם ילד גם הוא אבי כל בני עבר. ולתתך עליון על כל הגוים. כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן. הנני עשה את כל מעניך:

תולדות אהרן הס"ר ס'. שנת קלם סנהדרין לח:
נוגי ממועד. ברכות כו:

רדק

עני ורוכב על החמור כו' ... (יג) שארית ישראל. ... תרמית. כמו מרמה ... תרבית: כי המה ירעו. ... ישראל לצאן אמר ירעו ... כי בשכר זה שלא יעשו עולה ... כזב ירעו וירבצו: (יד) רני ... הריעו ישראל, עשרת השבטים ... שמחי ועלזי. כפל הענין ... השמחה: בת ציון. בת ... הענין במלות שונות: (טו) ... משפטיך. משפטי הגוים ... עליך בגלות ות"י אגלי ... שקרא מגויך: פנה איביך. ... מארצך שלא יהיה שם עוד ... ואנכי פניתי הבית: מלך ... בקרבה. אחר שהוא שו... לא תראי רע עוד: (טז) ... יאמר. אמר הנביאים יאמ... יאמרו אחד לחברו וי"מ ... יאמרו לה ויודו כי אין ... לפני האל ית': אל ירפו ... יתנו יקר גם ימלא יד לשון ... בו מגילת ספר: (יז) ... בקרבך. אמר שהוא בקרב... ידיך כי הוא גבור שיושיע

מגבורי הגוים: יחריש באהבתו. ישתוק על פשעיך שעש"ת כבר באהבתו אותך: (יח) נוגי ממועד. מענין יגון מבנין נפעל כמו בתולותיה נוגות. אמר כנגד ציון וירושלם בניה שהיו בגלות שהארך כל כך הנה אספתי אותם אליך כי ממך היו ויצאו בגלות ועתה אספתי אותם אליך והטעם על בניהם ויש לומר גם הם עצמם ורמז בזה לתחיית המתים: משאת עליה. כי כבר נשאו חרפה גדולה ימים רבים עליה ר"ל על ירושלם ומה שדבר לנכח ושלא לנכח בפסוק יש רבים כמוהו במקרא משאת שם: (יט) הנני עושה. כמו בעשות מצרים לך שפטים והכפיסם וי"ת כמשמעו עם חסרון ה"א אנא עביד גמירא עם כל משעבדיך: בכל הארץ בשתם. פי' בכל ארץ הגלות שלקחו שם בשתם שם יהיו לשם ולתהלה: (כ) בעת היא ובעת קבצי אתכם ובעת ההיא יהיה קבצי אתכם יהיה חסר ומלת ההיא שזכר עומדת במקום שתים וכן תרגם יונתן ובעדנא ההיא: שבותכם. לשון רבים וכן ושבותי שביתך כתוב ה' רבים ושבותכם בוי"ו שור"ק ושביתך ביו"ד וחירק:

בשנת

מצודת ציון

ודל. ר"ל מוכנע כעני ודל: וחסו. ענין בטחון: (יג) תרמית. מל' רמיה ומרמה: ירעו. מל' מרעה: ורבצו. ענין השכיבה לנוח: (טו) פנה. ענין הסרה וביעור כמו פניתי הבית (בראשית כד): (טז) ירפו ידיך. כן נקרא המתפחד ומתייאש וכן ורפה ידים (ש"ב יז): (יז) יחריש. ענין שתיקה כמו והחריש לה (במדבר ל): (יח) נוגי. מל' יגון ותוגה: ממועד. ענין זמן ועת כמו למועד אשוב אליך (בראשית יח): אספתי. ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים יט): משאת. מל' משא וסבל: (יט) עושה. ענין כתישה ומעוך כמו בעשות ממצרים דדיך (יחזקאל כג): מעניך. מל' עינוי: הצולעה. המגרת כמו והוא צולע על ירכו (בראשית לב): והנדחה. מלשון דחיה: לתהלה. מל' הלול ושבח: לשם. ר"ל לפרסום שם טוב: (כ) בשובי. ענין השקט ומרגוע כמו בשובה ונחת (ישעיה ל): שבותיכם. מל' שבי הגולה:

פתח

מצודת דוד

העלילות והמעשים אשר פשעת בי מאז: להסיר מקרבך. ר"ל עוד לא ימצא בך שמח ויתפאר בגאותו ולכן לא תבוש עוד כי בעבור זה תלך העון ואין לו עוד. להתגאות עוד: בהר קדשי. ר"ל היושבת בהר קדשי היא ירושלים: עני ודל. ר"ל הנשארים יהיו נכנעים כעני ודל ויחסו בשם ה': (יג) שארית. הנשארים מהם לא יעשו עוד עולה: לשון תרמית. אמרי מרמה: כי המה. המה ירעו וירבצו ואין מי יחרידם בין בעת שירעו בין בעת שירבצו: (יד) רני עדת ציון וישראל הריעו תרועת שמחה: (טו) הסיר ה' משפטיך. הסיר מעליך היסורים שהיה בך מאז: פנה אויביך. ביער את אויביך מן העולם: ה' בקרבך. השרה שכינתו בקרבך ולא הרגלי עוד מרעה כי לא תבוא עליך: (טז) יאמר לירושלים. יה ה נאמר לה בדבר ה' אל תפחדי מעתה וציון יסיה נאמר לא יסיה לך עוד רך להתפחד מדבר רע: (יז) גבור יושיע. ר"ל הוא הגבור שעשה הגבורות ההלה והוא יושיע לך: יחריש באהבתו. בעבור אהבתו לך ישתוק על העונות שעשית ... יזכירם לך להכלימך: יגיל וגו'. כפל הדבר לשפלגת הענין: (יח) נוגי ממועד. אל מול ירושלים יאמר בניך שהיו מלאי יגון בעבור איחור זמן הגאולה הכנסתים ... ממך היו והושבתים למקומם: משאת עליה חרפה. ר"ל כבר נשאו על חורבן ירושלים חרפה מרובה בהיותם בארץ אויביהם: (יט) הנני עושה. אני אכתו... את כל הבבליים שעינו אותך: בעת ההיא. בזמן הגאולה אכתו אותם: והושעתי. ואז אושיע את עדת ישראל שהיא כצולעה שאינה יכולה לזוז ממקומה: והנדחה ... הנדחה מארצה לארצות הבבליים הנה אקבץ אותם והוא כפל ענין במ"ש: ושמתים. אשים אותם לתהלה ולפרסום שם טוב בכל הארץ שלקחו בשתם ר"ל במקום ... לבושת שם יהיו לתהלה: (כ) בעת ההיא ונומר. זה אמר על עשרת השבטים כאומר עם כי בבנין בית השני לא חזרתם לארצכם אבל בעת הגאולה ההיא אב... לארצכם: ובעת קבצי אתכם. זה אמר על יהודה כאומר עם כי בבנין בית השני לא חזרתם כולכם אבל בעת הגאולה ההיא אקבץ את כולכם אל ארצכם: כי א... וגו'. ולכן לא ישאר מי מהם בגולה כי בעבור שיהיו לתהל' בכל עכו"ם יביאום למנחה לירושלים א"כ מי אשר ימלאו בקצות הארץ: בשובי. בעת אשקיט ואר... השבי לשבת שאנן אז תהיו לתהלה: לעיניכם. בזה ירמוז על תחיית המתים לומר לבני דורו הנה תעמודו בתחיה ואת זה תראו בעיניכם כן אמר ה':

בשנת

עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְהוָה׃ ל׳ ומ״ל
כ׳ ס״פ

א א בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ הַמֶּלֶךְ ג׳
בַּחֹדֶשׁ הַשִּׁשִּׁי בְּיוֹם ג׳
אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה בְּיַד־
חַגַּי הַנָּבִיא אֶל־זְרֻבָּבֶל בֶּן־
שְׁאַלְתִּיאֵל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶל־יְהוֹשֻׁעַ ב׳ בסיפרא ריש חגי וסופא
בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לֵאמֹר׃
ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר הָעָם
הַזֶּה אָמְרוּ לֹא עֶת־בֹּא עֶת־בֵּית ג׳. ל׳
יְהוָה לְהִבָּנוֹת׃ ג וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה
בְּיַד־חַגַּי הַנָּבִיא לֵאמֹר׃ ד הַעֵת ב׳ לקמץ
לָכֶם אַתֶּם לָשֶׁבֶת בְּבָתֵּיכֶם סְפוּנִים ל׳
וְהַבַּיִת הַזֶּה חָרֵב׃ ה וְעַתָּה כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת שִׂימוּ לְבַבְכֶם עַל־
דַּרְכֵיכֶם׃ ו זְרַעְתֶּם הַרְבֵּה וְהָבֵא ל׳ ר״פ. ל׳
מְעָט אָכוֹל וְאֵין־לְשָׂבְעָה שָׁתוֹ וְאֵין־ י׳ מ״ל. ד׳
לְשָׁכְרָה לָבוֹשׁ וְאֵין־לְחֹם לוֹ ל׳. ל׳
וְהַמִּשְׂתַּכֵּר מִשְׂתַּכֵּר אֶל־צְרוֹר נָקוּב׃ ל׳. ל׳. ל׳

עַמְמֵי אַרְעָא כַּד אָתִיב יַת גָּלְוָתְכוֹן לְעֵינֵיכוֹן אֲמַר יְיָ׃

א בִּשְׁנַת תַּרְתֵּין לְדָרְיָוֶשׁ מַלְכָּא בְּיַרְחָא שְׁתִיתָאָה בְּיוֹמָא חַד לְיַרְחָא הֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בְּיַד חַגַּי נְבִיָּא לְוַת זְרֻבָּבֶל בַּר שְׁאַלְתִּיאֵל רַבָּא דְבֵית יְהוּדָה וּלְוַת יְהוֹשֻׁעַ בַּר יְהוֹצָדָק כַּהֲנָא רַבָּא לְמֵימָר׃ ב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת לְמֵימַר עַמָּא הָדֵין אָמְרִין עַד כְּעַן לָא מְטָא עִדַּן בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ לְאִתְבְּנָאָה׃ ג וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בְּיַד חַגַּי נְבִיָּא לְמֵימָר׃ ד הַהְכְדֵין כָּשֵׁר לְכוֹן דְּאַתּוּן יָתְבִין בְּבָתַּיָּא דִי מְטַלְּלִין בְּנִסְרֵי אַרְזַיָּא וּבֵית מַקְדְּשָׁא הָדֵין חָרוּב׃ ה וּכְעַן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת שַׁווּ לִבְּכוֹן עַל אוֹרְחָתְכוֹן׃ ו זְרַעְתּוּן סַגִּיאִין וּמַעֲלִין זְעֵיר אָכְלִין וְלָא סָבְעִין שָׁתַן וְלָא רָוַן לָבְשִׁין וְלָא שָׁחֲנִין לְהוֹן וּדְמִתַּגַּר מִתַּגַּר לְמֶאֱרָתָא׃

שאלתיאל כל כתובי׳ מפקי׳ א׳ וכל נביאים לא מפקין א׳ במ״ב וסי׳ הדין דריש חגי בשנת שתים. ודסוף חגי ביום ההוא נאם ה׳ צבאות אקחך זרובבל: עת ג׳ פתחין וסי׳ בלא עת נדתה. לא עת בא עת בית ה׳ ב׳ בו: מעט ז׳ וקפין קמצין בקרי׳ וסי׳ ונשארת׳ במתי מעט תחת אשר הייתם. זרעתם הרב׳ והבא מעט. ואם מעט ואוספה לך כהנה. ויחלו מעט ממשא. פנה אל הרבה והנה מעט. וקצף גדול אני קוצף. רק הכהנים היו למעט דדברי הימים. וכל אתנחתא וסוף פסוק דבוו׳:

רשי

שנת שתים לדריוש. הוא דריוש מלך פרס שהיה אחר אחשורוש. ומצינו במדרש ויקרא רבה שבנה של אסתר היה ובימי כורש הראשון [...] בבל ויהושע הכהן מבבל לירושלים ברשיון כורש שנאמר (עזרא א) מי בכל [...] ועמדו צרי יהודה ובנימין ושלחו איגרותיה׳ לכורש לבטל מלאכת [...]קדש שהתחילו (וזהו [...] מיום ההוא בטלו [...] (עזרא ד) באדין בטילת [...]בית אלהא וגו׳ ובטלה [...]ס שמלך כורש וארבע [...]של אחשורוש ושנה [...]ה של דריוש בנו ובשנת [...]נאמרה נבואה זו לחגי [...]לחזור ולבנות במלאכה [...]ו כי לא ינטלוס הטכו״ס [...] ילליהם: (ב) העם [...]אמרו. לפי שבטלו [...] על ידיהם ברשונה [...] הם שלא אקיים את [...]שאמרתי לפי מלאת [...] ירושלים ע׳ שנה ולא [...] עת ביתי להבנות אמור [...]לא עתה העת אבל עת [...] לא היה אלא לפקידה [...] לתחילת מלכות בבל [...] שנה וכן היתה לסוף [...] שנה נפקדו לעלות [...]רש אבל בניין הבית [...]לחורבות ירושלים שבימי [...] שהיה מאוחר י״ח שנה [...] בבל כדאמר מר [...]יא: מרכין יב.) גלו [...]לו בי״ט ועתה מלאו [...] (ד) העת לכם. ל׳ [...]לכך נקוד הה״א בפתח: [...]. מכוסים בנסרי ארזים [...]לכים א ו) ויספון את [...] וספין את הבית בארז [...] הכדין כשר לכון דאתון [...]בתיא די מטללין בנסרי [...] ובית מקדש׳ הדין חרוב: [...] דרכיכם. על עסקיכם [...] רואין שאין במעשה [...]ברכה כמו שהוא אומר [...] הרבה והבא מעט כל [...]יל אירבן ביתי הוא: [...]בא מעט. בטון בכורים [...]: אכול ואין לשבעה. בטון ביטול מנחות: שתו ואין לשכרה. שביטל טעם היין [...]בטלו הנסכים: לבוש ואין לחום לו. בעון בגדי כהונה שבטלו: והמשתכר משתכר

אבן עזרא

רבי משה ואין צורך: את שבותיכם. כמו ושבית שביתך בתוכהנה: לעיניכם. בעיניכם תראו זה שאמר השם וקדמונינו ז״ל חברו אלה השנים עשר ספרים ושמום ספר אחד בחשבון כ״ד ספרים בעבור היות הספרים קטנים והם מטעם אחד כי כולם נבואות עתידות ואין ככה חמש מגילות כי איכה הפך שיר השירים ובעבור היות לסניה בימי יאשיהו שמוהו תשיעי כי האחרים היו אחר גלית בבל:

(א) בשנת זה דריוש הפרסי שאמרו קדמונינו ז״ל שהוא בן אסתר המלכה אמר רבי משה כי בחדש תחלת החדש בכל מקום ואם כן למה כתב ביום אחד לחדש והוא זרובבל בן רפיה אחי שאלתיאל מבני יכניה. ובעבור שגדלו דודו שאלתיאל קראו על שמו בנו כמו ויהי לה לבן וככה ואלה בני מיכל בת שאול כי לא היה לה ולד רק גדלה אותם ויהוצדק אבי יהושע היה כהן גדול בבית ראשון כאשר נשרף כי כן כתוב על כן ירש בנו מעלתו בצאת ישראל מגלות בבל על כן לא שמש עזרא דודו בכהונה גדולה בימי יהושע גם בימי בנו ונכדו ככתוב בספר עזרא: (ב) כה. עת בא עת. כדרך ואני הנה אני בא: (ג) ויהי לאמר. במקום הזה לאמר לעם הזה מה שאין כן בתורה כי וידבר השם אל משה לאמר פירושו דבר למשה לאמר לו הטעין על כן אחריו דבר אל בני ישראל ואמרת להם: (ד) העת. לבנות ולשבת בבתים ספונים כמו וספון בארז: (ה) ועתה. דרכיכם. בדרכי העול׳: (ו) זרעתם. והבא. דגן אל הבית מעט: אכול. אתם אוכלים: לשכרה. כמו לשבעה כדרך ואכלתם ולא תשבעו כי יש זמן שבני אדם אוכלים הרבה ואינם שבעים וככה שתה הרבה ואין שכרו׳ לא שיעבור החוק להשתכר. ודע

רדק

(א) בשנת שתים לדריוש המלך. הוא דריוש בן אחשורוש. ואמרו כי בן אסתר היה והוא נוס לבנות הבית אחר שבטלו הבנין צרי יהודה מתחלת מלכות אחשורוש כי כשעלו [...]לא שלמו לחרבות ירושלם שבעים שנה אלא למלכות נבוכד נצר וזהו שאמר לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקיד אתכם והם לא עמדו בגלות אלא נ״ב שנה כי בשנת י״ט למלך [...]: גלו ואותה פקידה שעשה כורש לא היתה שלמה כי כורש לא מלך אלא ג׳ שנים מקוטעות ובתחלת מלכות אחשורוש כתבו שטנה ובטל הבנין עד שנת שתים לדריוש מלך פרס ואז [...]לחרבת ירושלם שבעים שנה כי תוספת י״ט שנה שחסרו אז שלמו לכורש וי״ד לאחשורוש וב׳ לדריוש הם שבעים שנה וכששלמו לחרבת ירושלם שבעים שנה הגיע זמן בנין הבית ואז [...]בואה אל חגי שהיה בירושלם לעורר זרובבל לבנות הבית כי היו מתעצלים מפני הסוגאים שהיו משביתים מלאכתם אלה השנים ולא עוררם אותם רוח הקדש עד עתה לפי שלא נשלם [...]לא מלאו לחרבת ירושלם ע׳ שנה עד עתה וכן אמר בעזרא והתנבי חגי נביאה וזכריה בר עדוא נביאיא על יהודאי די ביהודה ובירושלם בשום אלהי ישראל עליהון: אל זרובבל בן [...]ל. בהנעם כאל״ף וזרובבל לא היה בן שאלתיאל אלא בן פדיה ופדיה בן שאלתיאל כמ״ש בדברי הימים ובני בנים הרי הם כבנים וזכר שאלתיאל אולי היה נכבד מפדיה וכן אמר זכריה [...] והוא היה בן ברכיה בן עדוא: פחת יהודה. מלרע והוא סמוך מן פחה ופי׳ שליט או מושל כי לא נקראו מושלי בית שני מלכים לפי שהיו ברשות אומות העולם רומה ובית חשמונאי [...] שמשלו לא היה משבט יהודה: ואל יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול. יהוצדק זה גלה עם הגולה כמו שאמר בדברי הימים ויהוצדק הלך בהגלות ה׳ את יהודה וירושלם ביד נבוכדנצר והיה [...]רא ושניהם היו בני שריה ויהושע בנו עלה עם זרובבל ועזרא לא עלה עד מלאת לחרבת ירושלם שבעים שנה אחר שבנו הבית: לאמר. זה הדבר שהיו אומרים העם אל זרובבל ואל יהושע: [...] אמר ה׳ לאמר. שיאמרו הם לעם ולפי שבטלו צרי יהודה מהם בנין הבית כל השנים שעברו נואשו העם מבנין הבית והיו אומרים עדיין לא הגיע עת הבנין אעפ״י שהיו יודעים ששלמו [...]שנה לחרבת ירושלם בשנת שתים לדריוש והיה להם לדעת כי לא לחנם סילם האל מסגולם ואעפ״י שלא אמר להם הנביא עדיין היה להם לקחת מעצמם ולהתעורר על הדבר כי היו [...]כי מעשיכם לא היו באים להם על הנכונה כמ״ש זרעתם הרבה וגו׳ והיה להם לדעת כי זה ענשם על שהיו נואשים בבנין הבית וכשראה האל יתברך שלא היו מתעוררים מעצמם שלח [...]: חגי הנביא: (ג) ויהי דבר ה׳. דבר ה׳ היה לעם ביד חגי כי הנבואה הראשונה אמר לו לאמרה אל זרובבל ואל יהושע והנבואה הזאת השנית אמר לו לאמרה לעם: (ד) העת [...]הה״א פתוחה והיא לשאלה אמר אתם שאומרים שלא הגיע עת לבנות בית ה׳ אמר אם הוא עת שתשבו אתם בבתיכם ספונים ובית הזה חרב הטוב הוא זה שלא תבושו מזה: [...]. מקורים וכן תלקת מחוקק ספון וספון בארז: (ה) ועתה. על דרכיכם על עסקיכם ומעשיכם כמו וכבדתו מעשות דרכיך ואחר כך מפרש ואומר זרעת: (ו) זרעתם הרבה. הפך דרך העולם

מצודת דוד

(א) בשנת שתים לדריוש. הוא דריוש בן אחשורוש שנתן רשות לבנות הבית אחר שבטלו מהבנין בימי כורש כמ״ש בעזרא: בן שאלתיאל. בן [...]בן שאלתיאל היה כמ״ש בד״ה ובני בנים הם כבנים: (ב) לא עת בוא. ר״ל [...]ואמרי׳ עדיין לא בא העת לבנות הבית הנה לא כן הוא כי עתה בא עת בית ה׳ [...]נבנה כי כבר נשלמו ע׳ שנה שאמר ירמיה וכמ״ש בסוף מ״ב בחשבון שנות הדורות: (ד) העת לכם. וכי רק לבד לכם בא העת שאתם תשבו בבתיכם הספונים [...]ין בתקרות והבית הזה ישאר חרב כשהיה בתמיה:(ה) שימו לבבכם. התבוננו על עסקיכם ותראו שלא כן הוא: (ו)זרעתם הרבה. הנה הרבה זרעתם ומעט הבאתם אל הבית פחות

מצודת ציון

(א) פחת. שליט ומושל כמו פחות וסגנים (יחזקאל כג): (ד) ספונים. ענין תקרת הכסוי כמו וספון בארז (ירמיה כב): חרב. מלשון חורבן: (ה) דרכיכם. ר״ל עסקיכם וכן מעשות דרכיך (ישעיה נח): (ו) לשכרה. מלשון שכרות: לחום. מל׳ חמימות: והמשתכר משתכר. מלשון שכר

ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שִׂימוּ
לְבַבְכֶם עַל־דַּרְכֵיכֶם׃ ח עֲלוּ הָהָר
וַהֲבֵאתֶם עֵץ וּבְנוּ הַבָּיִת וְאֶרְצֶה־
בּוֹ וְאֶכָּבֵד אָמַר יְהוָה׃ ט פָּנֹה אֶל־
הַרְבֵּה וְהִנֵּה לִמְעָט וַהֲבֵאתֶם הַבַּיִת
וְנָפַחְתִּי בוֹ יַעַן מֶה נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת יַעַן בֵּיתִי אֲשֶׁר־הוּא חָרֵב
וְאַתֶּם רָצִים אִישׁ לְבֵיתוֹ׃ י עַל־כֵּן
עֲלֵיכֶם כָּלְאוּ שָׁמַיִם מִטָּל וְהָאָרֶץ
כָּלְאָה יְבוּלָהּ׃ יא וָאֶקְרָא חֹרֶב עַל־
הָאָרֶץ וְעַל־הֶהָרִים וְעַל־הַדָּגָן וְעַל־
הַתִּירוֹשׁ וְעַל־הַיִּצְהָר וְעַל אֲשֶׁר
תּוֹצִיא הָאֲדָמָה וְעַל־הָאָדָם וְעַל־
הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־יְגִיעַ כַּפָּיִם׃
יב וַיִּשְׁמַע זְרֻבָּבֶל ׀ בֶּן־שַׁלְתִּיאֵל
וִיהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
וְכֹל ׀ שְׁאֵרִית הָעָם בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם וְעַל־דִּבְרֵי חַגַּי הַנָּבִיא
כַּאֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּירְאוּ
הָעָם מִפְּנֵי יְהוָה׃ יג וַיֹּאמֶר חַגַּי
מַלְאַךְ יְהוָה בְּמַלְאֲכוּת יְהוָה לָעָם
לֵאמֹר אֲנִי אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה׃

ג׳ · ואכבדה ק׳ · ג׳ · ז׳ קמץ · כ״ד · ג׳ · ג׳ . י״ו וחסר · ד׳ · ג׳ · ג׳ ונסיפרא ובענין · ג׳ · ג׳ · ג׳

ז כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת שַׁווּ
לִבְּכוֹן עַל אוֹרְחָתְכוֹן׃ ח סַקוּ
לְטוּרַיָא וְאַיְתוּ אָעִין וּבְנוֹ
בֵּיתָא וְאִתְרְעֵי לְאַשְׁרָאָה
שְׁכִנְתִּי בֵיהּ בִּיקָר אֲמַר יְיָ׃
ט מִתְפַּנָן אַתּוּן לְסַגִּיאָה וְהָוֵי לִזְעֵיר
מְעַלִין אַתּוּן לֵיהּ לְבֵיתָא
וַאֲנָא שָׁלַח בֵּיהּ מְאֶרְתָּא חֲלַף
מָה אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת חֲלַף בֵּית
מַקְדְּשִׁי דְהוּא חָרוּב וְאַתּוּן
רְהָטִין גְּבַר לְבֵיתֵיהּ׃ י עַל כֵּן
בְּדִיל חוֹבֵיכוֹן פְּסָקוּ שְׁמַיָא
מִלְאַחָתָא מִטְרָא וְאַרְעָא
פְּסָקַת מִלְמֶעְבַּד פֵּירִין׃
יא וּקְרֵית חוּרְבָא עַל אַרְעָא וְעַל
טוּרַיָא וְעַל עִבּוּרָא וְעַל חַמְרָא
וְעַל מִשְׁחָא וְעַל כָּל דִּי מַפְּקָא
אַרְעָא וְעַל אֱנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא
וְעַל כָּל לֵיאוּת יְדִין׃ יב וּשְׁמַע
זְרֻבָּבֶל בַּר שְׁאַלְתִּיאֵל וִיהוֹשֻׁעַ
בַּר יְהוֹצָדָק כַּהֲנָא רַבָּא וְכָל
שְׁאָרָא דְעַמָּא לְמֵימְרָא דַייָ
אֱלָהָהוֹן וּלְפִתְגָּמֵי חַגַּי נְבִיָּא
כְּמָא דְשַׁלְחֵהּ יְיָ אֱלָהָהוֹן
וּדְחִילוּ עַמָּא מִן קֳדָם יְיָ׃
יג וַאֲמַר חַגַּי נְבִיָּא דַייָ
בִּשְׁלִיחוּת מִן קֳדָם יְיָ לְעַמָּא
לְמֵימַר מֵימְרִי בְּסַעְדְּכוֹן אֲמַר

רשי

משתכר אל צרור נקוב. כל ריוח שאתם עושים הולך וכלה כנותן מעות בצ[רור] נקוב: (ח) ואכבדה. חסר ה״א כנגד חמשה דברים שהיו במקדש רא[שון] ולא היו במקדש שני ארון אורים ותומים ואש ושכינה ורוח הקודש כדאיתא [ב]מס׳ יומא: (ט) פנה אל הרבה. עד הנה הייתם סבורים להביא מן השדה הרבה והבאתם מעט: ונפחתי בו. אביא עליו מכת רקבון. ונפחתי. לשון נושף בם (ישעיה כד): (י) עליכם כלאו שמים. על חוביכון: מנעו: (יג) במלאכות בשליחות

אבן עזרא

ודע כי מלת חם קשה כי הנה כתוב חם לבי בקרבי והוא האמת וחם להם צריך להיות האויר מחמם והנה ואין לחום לו וחום במשקל קור מפעלי הכפל וזה פרושי מפיו ואם הוא מן חמם והפתח יוכיח כי כל פעלי הכפל נפתחין כשנחסר אות הכפל כמו אם תם הכסף שהוא תמם ולא נוכל לומר שהוא כמו שב שפעמים שהוא פועל עומד שהוא שב בעצמו ופעמים שהוא פועל יוצא כמו ושב את שבותך כי ושב הוא קמוץ וחם הוא פתוח: צרור. כמו צרור הכסף ואם היה נקוב לא ימצא בו מאומה: (ז) כה. שימו. אחר שתשמעו מה שאצוה אליכם עלו: (ט) פנה. עד עתה פניתם אל הרבה והבאתם אותו אל בתיכם: ונפחתי בו. באותו המעט ואין בו ברכה ועתה דעו יען מה והטעם למה היה כן בעבור ביתי שהוא חרב: ואתם רצים. כל אחד מכם הולך ואין איש שם על לב חרבן ביתי לבנותו: (י) על כן. טעם עליכם בעבור השמים כדרך והיו שמיך אשר על ראשך נחשת או עליכם לבדכם לא על יושבי הארץ: כלאו. מלאת הטל: (יא) ואקרא חורב. דרך צחות כדרך יען ביתי אשר הוא חרב וטעם ואקרא ואגזור על הארץ עד היותה כנחושה: ועל ההרים. מגד הררי׳ כמו ומראש הררי קדם וממגד גבעות עולם: ועל כל יגיע כפים. כי לא יצליח ויגעו לריק המשקים ממי באר לא יועילו: (יב) וישמע. בקול שהם חייבי׳ לבנות בית השם אפילו לא התנבא על כן: ועל דברי. ועוד על דברי: (יג) ויאמר. מלאך ה׳. שליח: במלאכ׳. בשליח ה׳ ומלאך מלה רביעי׳ או המ״ם נוסף ומגזרתו מלאכה: תולדות אהרן ואמרם. יומא כא:

מה כ״ד פתחין וסי׳ בסדר כי תשא. י״ו בלישנא וחסר וסי׳ בישעיה סימ׳ ס״א: ועא דסמיכי וסימ׳ אנחנו פיגו נגב הכרתי. ואת תכבה ארבעתים. וגם ביד חנני. ועל אשר תוציא או וכל שארית ג׳ וסי׳ העניה בטן. וישבו בשער וישמע זרבבל בן

רדק

העולם כי אדם זורע מן הרבה ומביא אל הבית ממה שזרע ועיניכם יבאו לא תחשבו כי זה לא שהניחוהו חרב ועוד כי שהביאו לבית יש בו מארה תאכלו לא תשבעו ואפילו שבעה כמנהג העולם: ואין כמו לשכרם כי השכרות היין ויש שיעבור החך שתשתבש דעתו: ואין חם ואין הלבוש כדי לחמם לו שהוא כדי לחמם כדרך המארה נמצאת בכל: משתכר. ומי שהוא משכיר וממכר או שמשכיר עצמו יהיה למארה כמו אם ישים בגד שהוא נקוב מתחת שיכנס כן יצא: (ז) כה מבואר הוא: (ח) עלו ההר ואכבד. כתיב ואכבדה ק׳ אחד ורז״ל דרשו חסרון ה״א שכתוב כי חמשה דברים היו שני ארון ואורים ותומים ואש ושכינה ורוח הקדש: (ט) תעלו ההר ותביאו עץ ל הבית המארה מכם אבל

הרבה והנה למעט פי׳ והנה פניתכם הוא למעט הפך מה שחשבתם שפנו אל הרבה: ונפחתי בו. כמו הדבר ש״ל לה בנפיחת הפה וי״מ והנה אשלח בה מארה: (י) על כן
בארצות הגוים ירד הגשם והטל ועליכם בארצכם כלאו שמים אפי׳ מטל שא״ו כי נעצר וכן אמר בקללות ונתתי את שמיכם כברזל והוא כמו עליכם שאמר הנה (יא): ואקרא חרב. גזרתי יובש
שהיה יבשה שישים אויר יבש ולא ישים לה לחות מתחת ממי התהום הפך מה שאמר ומתהום רובצת תחת: ועל ההרים. כי יש הרים שצומחים בהם עצים טובים נושאים פרי ועם
כמ״ש ומראש הררי קדם וממגד גבעות עולם: ועל הדגן. כי אלה השלשה הם עיקר חיי האדם ואח״כ כלל ואמר ועל אשר תוציא האדמה ואמר על האדם ועל הבהמה כי יבשות הכל
חלאים רעים באדם ובבהמה: ועל כל יגיע כפים. כמו שפי׳ החכם ר׳ אברהם א״ע ז״ל כי לא יצליחו ויגעו לריק המשקים ממימי הבאר כי לא יועילו ר״ל כי האויר היבש שהיה בא
כל מה שישקו: (יב) וישמע זרובבל בן שאלתיאל. בקול ה׳ אלהיהם. ואף על פי שלא הסכימה חגי להם הדין היה עמהם לבנות הבית כיון שהיו רואים שלא היו מעשיהם באים להם
אלא הפך העולם היה להם לפשפש במעשיהם וזהו בקול ה׳ אלהיהם כי האל צוה לנו בתורה ולא תלכו עמי בקרי כי בבא עליהם הרעה יבדקו במעשיהם ולא יאמרו כי מקרה הוא ועוד
בבנין הבית על דברי חגי הנביא שאלהי האל להם וזהו שאמר ועל דברי חגי הנבי׳: (יג) ויאמר. מלאך ה׳ במלאכות ה׳. שליח ה׳ וכן כל מלאך פי׳ ברוב שליח וכן וישלח מלאך ויוציאנו ממצ

ע

מצודת ציון

שכר וריוח: צרור. ענין קשור כמו צרור הכסף (משלי ז): נקוב. מל׳ נקב וחור: (ח) וארצה. מלשון רצוי: (ט) ונפחתי. מלשון הפחה ונשיבת רוח הפה: יען. בעבור: (י) כלאו. ענין מניעה כמו ויכלא העם מהביא (שמות לו): יבולה. פרים כמו ואין יבול בגפנים (חבקוק ג): (יא) חורב. יובש כמו חרבו המים (בראשית ח): התירוש. ענבי היין: היצהר. זיתי השמן: (יב) ועל דברי. ואל דברי: (יג) מלאך. שליח וכן אשר מלאך שלוח עליהם (יחזקאל כג):

מצודת דוד

פחות ממה שזרעתם כי לא צמחה השדה: אכול. אתם אוכלים מאכל ואין ל כי המאכל נתקלקל במעיים: ואין לשכרה. אינו כדאי לשכר כי הלך מעסה לבוש. ר״ל הנה לבשתם לבוש ואינו כדאי להחם לו ואע״פ שמדרך העולם לחמם: והמשתכר. ומי שהוא משתכר במקח וממכר וכדומה הנה אין בו ברכה משימו בצרור בגד הנקוב מתחת וכמו שיכנס כן יצא: (ז) שימו לבבכם שתבוננו על עסקיכם לתקנם: (ח) עלו ההר. ר״ל זאת עשו עלו אל ההר והביאו משם עצים ובנו הבית: וארצה בו. ר״ל עם כי יהיה קטן אהיה מרוצה בו על ידו: (ט) פנה אל הרבה. ר״ל אם לא תשמעו לי הנה כאשר תפנו אל הרבה להביא הבית אשלח בו מארה והנה היה הפניה למפרע אל מעט וכאשר המעט הזה אל הבית אנפח בו ותהיה כלה בנשיבת רוח פי והוא ענין מליצה: יען מה. כאומר ואם תשאלו בעבור מה יהיה כן הנה מאמר ה׳ לגלות לכם שזהו בעבור ביתי אשר הוא חרב ואתם כל אחד מכם רץ לביתו לחסות בצל קורתו: (י) עליכם כלאו שמים מטל. עם כי אין הטל נעצר מהאר המקום עליכם מנעו השמים מלהוריד הטל: כלאה יבולה. מנעה לתת פרים: (יא) ואקרא. אביא בגזירה יובש על הארץ וכו׳ למען יחמם ויתקלקל יבול הארץ: ועל האדמה. מיתר המינים: ועל האדם ועל הבהמה. כי החורב והיובש מוליד חליים באדם ובבהמה: ועל כל יגיע כפים. על כל העסקים שאתם יגעים בה חורב ויובש ר״ל המארה תבוא בהם ולא תצליחו: (יב) ועל דברי חגי הנביא. ואל דברי חגי הנביא שנבא להם כאשר שלחו ה׳: וייראו העם. מאזהרות ה השונא: (יג) מלאך ה׳. ר״ל שליח ה׳: במלאכות ה׳. בשליחות ה׳: אני אתכם. כי עדיין פחדו לבנות הבית בלא רשות המלך ולכן אמר להם אני עמכם ולא

רשי

...במקום : (יד) ויבאו ויעשו מלאכה . התחילו מסתתין באבנים ומנסרין ...ששי בעשרים וארבעה לחודש ובשביעי בעשרים ואחד היה ...אל חגי : (ג) מי בכם הנשאר . שהיה מן הגולים ועודנו חי : ...זה וגו׳ . את הראשון אין זה חשוב בעיניו : הלא כמוהו כאין . כי מי שראה הראשון ...בעינו אלא כאין . ...אין . הוא ואין שוים ...הושע ד) והיה כעם ...כאן כמוהו כאין הוא ...ם שוים : (ה) את הדבר ...יתי . תורתי אתם ...רוחי שורה על נביאכם ...: (ו) עוד אחת מעט ...שתהלה מלכות פרס זו ... עליכם עוד אחת ...שול עליכם להצר לכם ...ת אנטיוכס ומעט יהא ...לתו : ואני מרעיש . ...הנעשים לבני חשמונאי: ...ם וגו׳. ויבאו ששכינתי ...ית זה ויבאו תשורת זהב

אבן עזרא

(יד) ויער . היה ראוי שיאמר ויער כמו ויקח וישב רק נפתח מפני העי"ן : פחת . כמו הקריבהו נא לפחתך וכמוהו להיות פחם ובלשון פרס פחת נקרא התרשתא : (טו) ביום עשרים . דבק עם ויעשו מלאכה אע"פ שיש הפסק : (א) בשביעי . בחדש השביעי : (ב) אמר נא . לעולם חולקים כבוד למלכות על הכהונה ועל הנבואה כמו יהושע לפני כלב רק בדברי השם הדבר הפוך כלב קודם ואע"פ שהיה יהושע גדול מכלב בשנים הקדימו השם בדברו בו בעבור ויהס כלב ולא ויהס יהושע וכתוב אחרי שאול ואחרי שמואל המה יסד דוד ושמואל והנה זרובבל לפני יהושע שהוא מבני יהויכין : (ג) מי בכם . אתם הזקנים : (ד) ועתה . ועשו דבק עם תחלת הפסו׳ הבא אחריו והוא את הדבר והטעם דברי התורה לשמור ולעשות : (ה) ורוחי . נבואתי : (ו) כי עוד אחת . סליחה אעשה : מעט היא . בעיני לעשות׳ או למעט ימים תהיה : טעם

יד וַיָּעַר יְהוָה אֶת־רוּחַ זְרֻבָּבֶל בֶּן־ ג׳ וכמנין
שַׁלְתִּיאֵל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶת־רוּחַ ג׳ וכמנין ד׳
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
וְאֶת־רוּחַ כֹּל שְׁאֵרִית הָעָם וַיָּבֹאוּ ד׳
וַיַּעֲשׂוּ מְלָאכָה בְּבֵית־יְהוָה צְבָאוֹת נ״ס
אֱלֹהֵיהֶם׃ טו בְּיוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
לַחֹדֶשׁ בַּשִּׁשִּׁי בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם
לְדָרְיָוֶשׁ הַמֶּלֶךְ׃
ב א בַּשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד
לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה בְּיַד־חַגַּי
הַנָּבִיא לֵאמֹר׃ ב אֱמָר־נָא אֶל־ י״א זוגין מתחלפין
זְרֻבָּבֶל בֶּן־שַׁלְתִּיאֵל פַּחַת יְהוּדָה בטעמא קדמא
וְאֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן רביע תנינא
הַגָּדוֹל וְאֶל־שְׁאֵרִית הָעָם לֵאמֹר׃ זקף
ג מִי בָכֶם הַנִּשְׁאָר אֲשֶׁר רָאָה אֶת־
הַבַּיִת הַזֶּה בִּכְבוֹדוֹ הָרִאשׁוֹן וּמָה ס״ג . ל׳
אַתֶּם רֹאִים אֹתוֹ עַתָּה הֲלוֹא כָמֹהוּ
כְּאַיִן בְּעֵינֵיכֶם׃ ד וְעַתָּה חֲזַק זְרֻבָּבֶל
נְאֻם־יְהוָה וַחֲזַק יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־
יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַחֲזַק כָּל־עַם
הָאָרֶץ נְאֻם־יְהוָה וַעֲשׂוּ כִּי־אֲנִי
אִתְּכֶם נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃ ה אֶת־ ז״ן
הַדָּבָר אֲשֶׁר־כָּרַתִּי אִתְּכֶם בְּצֵאתְכֶם
מִמִּצְרַיִם וְרוּחִי עֹמֶדֶת בְּתוֹכְכֶם אַל־
תִּירָאוּ׃ ו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
עוֹד אַחַת מְעַט הִיא וַאֲנִי מַרְעִישׁ
אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־הַיָּם י״ג . ס׳

יְיָ׃ יד וְאַעַר יְיָ יַת רוּחַ
זְרֻבָּבֶל בַּר שְׁאַלְתִּיאֵל רַבָּא
דְבֵית יְהוּדָה וְיַת רוּחַ יְהוֹשֻׁעַ
בַּר יְהוֹצָדָק כַּהֲנָא רַבָּא וְיַת
רוּחַ כָּל שְׁאָרָא דְעַמָּא וַאֲתוֹ
וַעֲבָדוּ עֲבִידְתָּא בְּבֵית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא׃
טו בְּיוֹם עַסְרִין וְאַרְבְּעָא לְיַרְחָא
בְּשְׁתִיתָאָה בִּשְׁנַת תַּרְתֵּין
לְדָרְיָוֶשׁ מַלְכָּא׃ א בִּשְׁבִיעָאָה
בְּעַסְרִין וְחַד לְיַרְחָא הֲוָה פִּתְגַם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בְּיַד חַגַּי
נְבִיָּא לְמֵימָר׃ ב אֱמַר כְּעַן
לִזְרֻבָּבֶל בַּר שְׁאַלְתִּיאֵל רַבָּא
דְבֵית יְהוּדָה וְלִיהוֹשֻׁעַ בַּר
יְהוֹצָדָק כַּהֲנָא רַבָּא וְלִשְׁאָרָא
דְעַמָּא לְמֵימָר׃ ג מַן בְּכוֹן
דִּישְׁתְּאַר דַּחֲזָא יַת בֵּיתָא
הָדֵין בִּיקָרֵיהּ קַדְמָאָה וּמָה
אַתּוּן חָזָן יָתֵיהּ כְּעַן הֲלָא
כִּדְלֵיתוֹהִי כֵּן הוּא בְּעֵינֵיכוֹן׃
ד וּכְעַן תְּקִיף זְרֻבָּבֶל אֲמַר יְיָ
וּתְקִיף יְהוֹשֻׁעַ בַּר יְהוֹצָדָק
כַּהֲנָא רַבָּא וּתְקִיף כָּל עַמָּא
דְאַרְעָא אֲמַר יְיָ וַעֲבִידוּ אֲרֵי
מֵימְרִי בְּסַעְדְּכוֹן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת׃ ה יַת פִּתְגָּמָא דִי
גְזָרִית עִמְּכוֹן בְּמִפַּקְכוֹן
מִמִּצְרַיִם וּנְבִיַּאי מַלְּפִין
בֵּינֵיכוֹן לָא תִדְחֲלוּן׃ ו אֲרֵי
כִדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת עוֹד חֲדָא
זְעֵירָא הִיא וַאֲנָא מְזִיַע יַת
שְׁמַיָּא וְיַת אַרְעָא וְיַת יַמָּא

ויהושע : ויער ג׳ וסי׳ זרובבל . פול יהורם ; ואת רוח ד׳ בקרי׳ וסי׳ ויער ה׳ את רוח זרובבל ב׳ בפסוק . ואת רוח הטמאה . ויער ה׳ את רוח פול . אמר נא חד מן י״א זוגין מתחלפין בטעמא קדמא רביע תנינא זקף וסימן הוא הסובב דחוילה . הוא הסובב דכוש . וישחט ויקח משה את הדם . וישחט ויקח משה מרמו. ויהושע בן נון . ויהושע בן נון . ויהיו המתים . ויהיו המתים . ויען בלעם ויאמר . ויען בלעם . ואבדתם מהרה דאוריתא . ואבדתם מהרה דיהושע . אמר אל רחבעם . וחברו . ויאמר ישעיהו ; וחברו . ויאמר אלי בן אדם . וחברו. ותבא בי רוח. וחברו. אמר נא אל זרבבל בן שאלתיאל פחת.

תולדות אהרן ביום עשרים . ר״ה ג : עוד אחת . סנהדרין צז עקידה שער ע :

מצודת ציון

(יד) ויער . מל׳ התעוררות : רוח . רצון כמו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת (שם א) : (ו) החרבה . היבשה

רדק

(יד) ויער . מפני הצרים ...שהשבים המלאכה היו ...צרת רוח לחזק את לבם : ...עשרים וארבעה . טעמו ...א״פ שהוא תחלת פרשה כי ...החלו המלאכה כמ״ש ויעשו ...שהחלו בבנין אלא שהכינו ...כי לא החלו עד יום כ״ד (א) בשביעי . בכלם אמר ...אה לפי שנבואתו היתה ...ה בידו לעשות מעתה מה (ב) אמר נא . מבואר : ...כם . הזקנים שנשארו מן ...כמהו כאין בעיניכם . אם ...שיהיה זה כמוהו הלא זה ...יכם כנגד הבית הראשון : ...אל תרפינה ידיכם . בעבור ...יהיה כבוד הבית הזה גדול : ...מו דבק עם הפסוק האחר ...הזה אם תעשו את הדבר : אני אהיה אתכם ותלכו : (ה) את הדבר ; אם הדבר אשר כרתי אתכם : ...דת בתוככם . רוח הקדש ...שחטאו ולא עשו התורה ...פסקה רוח הקדש ונפסקה ...ימי זכריה ומלאכי ואמר אתכם כלומר את אבותיכם ...כאלו כרתי אתכם כמו ...ורם לא את אבותינו כרת ...רית הזאת כי אתנו וי״פ ...דת בתוככם ונביאי מלפין (ו) כי כה אמר ה׳ עוד אחת . מרעיש דרך משל מרוב ...טובה שיעשו האל לישראל ...שני י״א שזה היה בימי י״א על זמן הורדוס אמר זה ...מו שכתוב בספר יוסף בן גוריון ופי׳ עוד אחת עוד טובה אחת אעשה לכם עתה מעט היא מעט ונקל היא בעיני לעשותה וטובה מזאת תהיה כי עתה יש ...בבנין הבית אבל באותו זמן יכבדו כל הגוים הבית הזה במנחות וכסף וזהב שיביאו שם גם כתוב בספר יוסף בן גוריון כי רעב גדול היה בימי הורדוס ומה שאמר את השמים ואת הארץ את

מצודת דוד

...ויער ה׳ . ה׳ העיר את רצון זרובבל וכו׳ ובאו ועשו מלאכה בדבר צורך בית ה׳ : ...ביום וגומר . מוסב למקרא שלמעלה לומר שהתחלה היה ביום עשרים וארבעה ...לא התחילו להכין את המצטרך אל הבנין אבל בבנין התחילו בכ״ד לחדש כמ״ש בסוף הספר : בששי . ר״ל בחדש הששי : ב (א) בשביעי . בחדש ...: (ג) מי בכם . מי הוא בכם הנשאר מאותם שגלו מירושלים : את הבית ...ת בית המקדש הראשון לפי שהיה באותו מקום עצמו קראו הבית הזה : ...הראשון . כפי מה שבנה אותו שלמה בעושר רב : ומה אתם . ומה שאתם ...אותו עתה בבנין זה : הלא כמוהו כאין . ר״ל אם יעריכו זה מול זה הלא ...זה דומה הבנין אל ההעדר : (ד) ועתה חזק . ר״ל הואיל וכן הוא מכ״ז ...ידיכם מהבנין בעבור זה והתחזקו ועשו את הבית כי אני אהיה אתכם להשפיע לכם טובה ע״י הבית הזה עם שאין לו ערך עם הבית הראשון מ״מ תבוא לכם הברכה על ידו ואותה אתם מבקשים : (ה) את הדבר . מוסב על מלת ועשו הנזכר במקרא שלפניו ר״ל עשו התורה והמצוה אשר כרתי עליה עמכם ברית בצאתכם ממצרים : ורוחי . רוח הנבואה עדיין עומדת עתה בתוככם ולכן אל תיראו כי תצליחו ותבוא הברכה על ידו : (ו) כי כה . אשר כה אמר ה׳ עוד אחת ר״ל מלבד הבית שנחרב עוד תבנה ותכונן בית אחת וזהו הבית השני : מעט היא . אבל מעט מן הזמן תתקיים : ואני מרעיש . ר״ל אביא חורבן על הבית כאלו כוכבי שמים ממסלותם ילחמו בהם ומלכי הארץ יתאספו לבוא עליהם : ואת הים ואת החרבה . ר״ל הרבה גדולים יבואו עליהם ובדרך ים ובדרך יבשה והם יחריבוה : והרעשתי

אבן עזרא

(ז) טעם להרעיש דרך משל או כמשמעו שישמע רעש ורעש וירגזו כל האדם שהם ביבשה גם בספינות הים ויביאו מנחו' לביתי: (ח) לי. בכל מקום שלי הוא ואני אעשה שלא לשום בלב הכל להביא הזהב אל ביתי: (ט) גדול. אמר יפת כי הבית הראשון עמד ארבע מאות שנה ועשר שנים והבית השני עמד ארבע מאות וכ' היה בימי הורודוס כאשר כתב בספר יוסף בן גוריון ורבי משה אמר כי זה היה על תנאי אילו ה ו צדיקים גמורים כאשר אמר זכריה והיה אם שמוע תשמעו: (י) בעשרים. אמר ר' ישועה כי זה תשיעי הוא להתחלת מלכות דריוש ולא ידענו מתי היה תחילת חדש מלכותו ולא דבר נכונה כי הנה כתוב בנבואת זכריה לחדש התשיעי בכסליו והנה החשבון מניסן והנה חודש זיו הוא חדש אייר כי החדש השני איננו דבוק עם למלוך שלמה רק למלוך דבק עם בשנה הרביעית כי אין מנהג ישראל למנות לחדשי' כי אם לשנים והנה הוא בשנה הרביעי' למלוך שלמה על ישראל בחודש זיו הוא החודש השני שהוא אייר: (יא) כה. הכהנים הם מורי התורה ובימי חגי היו מקריבי' העולות על המזבח תשע עשר' שנה טרם נבנה הבית ובספר דניאל נתבאר זה בפירוש ועתה שם היה בכלל הכהנים יהושע שהוא הכהן גדול ותורה יבקשו מפיהו ולא יטעה להשיב וראינו על דרך הפש' כי חגי לא אמר לכהנים שלא הורו תורת אמת רק אמר כן הטעם הזה: (יב) הן. בשר קדש. כמשמעו קודש ממש והסך יקדש יטמא ואם יקדש יטמא למה ישנה כי זה הכתוב אחר זה וכתוב ולא תטמאו והייתם קדושים והיא מתקדשת מטומאתה ומלת פן תקדש את המלאה קדש ממש כי יתער' הכל וישוב קדש אם לא יוציאו הקדש בזמנו כאשר באר זה מנח' בן סרוק הספרדי באר היטב ומלת קדש' מתקדש' ומזמנת עצמה לכל חפץ ואין פי' המלה טמאה גם מלת קדש כמעשה המצרים בדברי הבתולות כי תולדת המצרים היא רעה מפני היאור המרבה לחה שלהם על כן אין בהם כח כשהם קרוב לארבעים או יותר לבעול הבתולה עד שיביאו נער וישכב עמה מעט עד

תרגום

וְיָת יַבֶּשְׁתָּא׃ ז וַאֲזִיַע יָת כָּל
עַמְמַיָא וְיֵיתוּן חֶמְדַת כָּל
עַמְמַיָא וַאֲמַלֵי יָת בֵּיתָא הָדֵין
יְקָרָא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ ח דִילִי
כַסְפָּא וְדִילִי דַהֲבָא אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת׃ ט סַגִי יְהֵא יְקָרֵיהּ
דְבֵיתָא הָדֵין בַּתְרָאָה מִן
קַדְמָאָה אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
וּבְאַתְרָא הָדֵין אֶתֵּן
שְׁלָמָא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃
י בְּעַסְרִין וְאַרְבְּעָא לְתִשִׁיעָאָה
בִּשְׁנַת תַּרְתֵּין לְדָרְיָוֶשׁ הֲוָה
פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בְּיַד
חַגַי נְבִיָא לְמֵימָר׃ יא כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת שְׁאֵיל כְּעַן
יָת כַּהֲנַיָא אוֹרַיְתָא לְמֵימָר׃
יב הָא יִטוֹל גְבַר בְּסַר קוּדְשָׁא
בִּכְנַף לְבוּשֵׁיהּ וְיִקְרֵיב
בִּכְסוּתֵיהּ לְלַחְמָא וּלְתַבְשִׁילָא
וּלְחַמְרָא וּלְמִשְׁחָא וּלְכָל
דְמִתְאֲכֵיל הֲיִסְתָּאַב וַאֲתִיבוּ

חגי ב

וְאֶת־הֶחָרָבָה׃ ז וְהִרְעַשְׁתִּי אֶת־
ג' כָּל־הַגּוֹיִם וּבָאוּ חֶמְדַּת כָּל־הַגּוֹיִם
ד' וּמִלֵּאתִי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה כָּבוֹד אָמַר
ח' יְהוָה צְבָאוֹת׃ ח לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב
ז"ך נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃ ט גָּדוֹל יִהְיֶה
כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאַחֲרוֹן מִן־
ס"ג הָרִאשׁוֹן אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּבַמָּקוֹם
ל'. ז"ך הַזֶּה אֶתֵּן שָׁלוֹם נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃
י בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעִי בִּשְׁנַת
שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה
בְּיַד־חַגַּי הַנָּבִיא לֵאמֹר׃
יא כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁאַל־נָא
י"א נטעם ר"פ אֶת־הַכֹּהֲנִים תּוֹרָה לֵאמֹר׃ יב הֵן ׀
יִשָּׂא־אִישׁ בְּשַׂר־קֹדֶשׁ בִּכְנַף בִּגְדוֹ
וְנָגַע בִּכְנָפוֹ אֶל־הַלֶּחֶם וְאֶל־הַנָּזִיד
ב' בסיפרא וְאֶל־הַיַּיִן וְאֶל־שֶׁמֶן וְאֶל־כָּל־מַאֲכָל
ל' הֲיִקְדָּשׁ וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ לֹא׃

רשי

זהב וכסף כאשר כתוב בספר יוסף בן גוריון: (ח) לי הכסף ולי הזהב להביא לאשר חפצתי בו: (ט) גדול יהיה. רב ושמואל חד אמר בבנין וחד אמר בשנים שבני בית ראשון ארבע מאות ועשר ובית שני ארבע מאות ועשרים: (יא) שאל נא את הכהנים תורה. שמא שכחו בגלות הלכות וטומאה וטהרה: (יב) ... קודש. בשר טומאת נ... שרץ: ועל הנזיד. ... היקדש. היטמאה: ... נחלקי בה רב ושמואל ... איטפגיש כהני דבעא ... רביעי בקדש ואמרו לו ... וחד אמר לא איטפגי ... חמישי בקודש בעא מיני ... ונגע בכנפו. לא נג ... עצמו אלא בבגד שהוא ... אם

וחברו אמר אל זרבבל פח... ח' וסימ' נמסר בספר ש... י"ד ׃ הן ישא חד מן י"א ... בטעם לגרמיה משרת לג... לא תמנע האזלא מבוא ... וסימן את מחלת בת יש... ואי כבוד בן פנחס בן ע... יוגדב בן שמעה אחי דוד ... אויביו במואב ובבני עמון ... את תרתן ואת רב שקו... ירושלם. וגם כל היהודי... במואב. באים מדרך שער ... מעי מעי אחילה בן כת... עבד מלך את האנשים ... איש בשר קדש: ויעש ... חשבונות דד"ה: למן היום ... וסימ' למן היום הוסדה ... למן היום אשר ברא אלהי ... למןהיום אשר יצאת מאר...

תולדות אהרן לי הכס... סב סנדרין

עכו"ם ב אבות יג נדה ע: כבוד הבית. ב"ב ג עקידה שער ע (מגלה עב): הן ישא פ... מז (סוטה כ):

רדק

את הים ואת החרבה הוא דרך הפלגה כי השמים לא ירעשו: (ז) והרעשתי. אתן בלבם ממקומם לבא לראות כבוד זה ולהביא בידם כסף וזהב: ובאו חמדת כל הגוים. פי' כל הגוים ממקומם יבאו בחמדת כל הגוים כלומר יביאו בידם כל דברי החמודות שימצאו בארצם: זהב ובגדים ואבנות יקרות וחמדת חסר ב' השמוש כמו ומראם ולא בתידות הנמצאים והדומים לו: (ח) לי הכסף. ביד מי שהוא שלי הוא והרשותי הוא לנטלו מזה ולתתו לזה אתן בלב הגוים להביא אל הבית הזה כסף וזהב לרוב: (ט) גדול יהיה. נחלקו רז"ל וכרוגם לברכה בזה יש אומרים בשנים ויש אומרים בבנין וזה וזה היה כי בית ראשון עמד ת"י שנה ובית שני ת"ך שנה וכן היה גדול בבנין כמו שכתוב בדברי רז"ל ובספר יוסף כי הבנין שבנה הורדוס בב"ה לא נראה מעולם בנין טוב ונאה כמוהו: אתן שלום. כי אף על פי שהיו מלחמות רבות בזמן בית שני זמן רב היה שלום בארץ: (י) בעשרים. הם ה... בנין הבית בחדש הששי שהוא אלול ובחדש התשיעי שהוא כסליו בכ"ד בו החלו לבנות ובו ביום היה דבר ה' ביד חגי הנביא לאמר לכהנים ולשאול אותם על הלכות טומאה וטהרה ו... שהכהנים הקריבו קרבנות טרם זה כמה שנים כי מיום שעלו הראשונים העולים מהגולה כשהגיעו בעריהם בנו המזבח והקריבו עליו והיכל ה' לא יוסד וי"ט שנה נבנה המזבח קודם בנין הבית... שאלם כל השנים האלה מעט שהחלו להקריב קרבנות לפי שלא היה דבר הקרבנות קבוע עד היום שהחלו בבנין הבית: (יא) כה אמר ה'. שיאמר לכהנים כי בשם ה' נבאות היא שואל להם שאלה... נא את הכהנים תורה כלומר תורת טומאה וטהרה: (יב) הן ישא. שאלם תורת הטומאות אולי שכחום בגלות ושאלה אם ישא איש בשר קדש בכנף בגדו שנגע בשרץ ונשא בשר קדש בכנף בו... הכנף הראשון לטומאה ובשר קדש שני: ונגע בכנפו אל הלחם. פי' במה שבכנפו והוא הבשר נגע בו אל הלחם או אל הנזיד או אל היין או אל השמן ונגע אל כל מאכל מאלו: היקדש. פירוש המאכל בזה שהוא רביעי לטומאה כי השרץ הוא אב הטומאה והכנף ראשון ובשר קדש שני והלחם והנזיד והמשקים הללו שנגעו בבשר הם שלישי והמאכל שנגע באלו רביעי ועל זה שאלם על המ... רביעי אם יטמא ויענו הכהנים ויאמרו לא והראיה כי על המאכל לבדו שאלם שאמר היקדש ולא אמר היקדשו ויש מרז"ל שאמרו כי טעו הכהנים בזו התשובה כי הרביעי טמא הוא בקדש אב... שאחרת שאלם אם יגע טמא נפש בכל אלה השיבו כראוי פירוש אם תהיה הכנף טמאה טומאת נפש שנמצא שהכנף אב הטומאה והבשר ולד הטומאה והלחם והנזיד והמשקים שני והמאכל שלישי... הכהנים ויאמרו יטמא ושלישי בקדש היו יודעים שהוא טמא אבל רביעי בקדש לא היו יודעים שהוא טמא ובזה טעו לפיכך השיבם הנביא ואשר יקריבו שם טמא הוא ויש מרז"ל שאמר ... באחת מהם יש מהם מי שאמר כי חמישי בקדש שאל בראשונה מהם וכראוי השיבוהו שאינו טמא ויש מהם מי שאמר כי קודש שגזרו רביעי בקדש שאלם וכראוי השיבוהו ומה שאמר ואשר י... טמא הוא פי' אף על פי שהם יודעים הלכות טומאה וטהרה כל אשר יקריבו לפני כאלו הוא טמא הואיל והם מתעצלים בבנין הבית ועניין הפרשה מוכיח זה הטעם שלא טעו שלא הוכיחם אלא על הבית

מצודת ציון

היבשה וכן אל החרבה (יהושע ד): (ז) כבוד. על העושר יאמר: (יב) ישא. מל' משא וסבל: קדש. ר"ל מובדל מפני הטומאה כי לשון קדש יאמר על דבר המובדל בין למהרה בין לטומאה בין לאיסור כמ"ש פן תקדש המלאה (דברים כב): בכנף בגדו. בשולי בגדו: הנזיד. התבשיל

מצודת דוד

(ז) והרעשתי. אבל אחר זה בזמן הגאולה ארעיש את העכו"ם לבוא על י... למלחמה ועל חיל גוג יאמר: ובאו חמדת וגומר. יביאו ממסה חמדת ... ומלאתי. אז אמלא את הבית הזה כי יביאו כבוד הע"שר אל בית ה' אשר תעמוד ... מקים עצמו שזה עומד ולכן קראו הבית הזה וכמ"ש למעלה אשר ראה ה... בכבודו הראשון: (ח) לי הכסף. ובידי א"כ להביאם הנה: (ט) הבית הזה האחרון. ר"ל הבית העתיד שתעמוד במקום הזה: מן הראשון. מן הבית שבנה ... ובמקום הזה. בירושלים אתן אז שלום ולא ישמע בגבולם חמס ושוד: (י) לתשיעי. לחדש התשיעי: (יא) שאל נא. שאל עתה את הכהנים דיני התורה אם ... בגלותם: לאמר. מוסב למקרא שלאחריו לאמר הן ישא איש וגומר ר"ל אמור להם בשאלה הן ישא איש וגומר: (יב) הן ישא. הנה אם ישא איש בכ... בשר מובדל מפני הטומאה כשרץ ונבלה: ונגע בכנפו. עם כנפו שהוא ראשון לטומאה נגע אל הלחם ונעשה א"כ שני: ואל הנזיד. ר"ל הלחם נג... ונעשה א"כ שלישי: ואל היין. ר"ל הנזיד נגע ביין ונעשה א"כ רביעי: ואל השמן. ר"ל או הנזיד נגע בשמן אבל יין הוא משקה ואינו מטמא אחרים מן הת... אם היה ראשון לטומאה: ואל כל מאכל. ר"ל או הנזיד נגע במאכל אחר: היקדש. בשאלה אמר להם אם הרביעי נעשה מובדל וטמא: ויאמרו לא. ... מעו

רשי

[...]ע טמא נפש. מת עלמו: יטמא. שהמת אבי אבות הטומאה ומחיצי לטומאת [...]י הוא לטומאת מת: (יד) כן העם הזה. כמו שאתם טועים בזו [...]טועים בכמה הלכות: ואשר יקריבו שם. אם לא יתנו לבם ללמוד: [...]ה. שנים שעברו: מטרם שום אבן אל אבן. מטרם חזרתם לשוב ולהוסיף [...] שיסדתם בימי כורש [...] שימו לבבכם לעסוק [...]לימוד דרכי כהונה: [...]יותם בא אל ערמת [...]מכיות לכם מארה [...]במעשיכם כאשר עד [...] מעמידים כרי הראוי [...]כו כ׳ סאין ולא היה [...]א עשרה: בא אל [...]וא בור שלפני הגת [...]ד לתוכו: לחשוף [...]פורה. לשאוב ממנו [...]מדות שמודדין בהם [...]ית ושמם פורה: [...]מלאות כמו לחשוף [...] (ישעיה ל) וכן חשפי [...] טז): והיתה עשרים. [...]לקה ביין מארה יותר [...] אלא שאדם טועה [...]דת היקב לפי שהוא [...]ל הכרי עומד לפניו [...]אבות דרכי נתן שנינו [...]: לא אמר ביין מדה [...]מו שאמר בדגן כגון [...]ריס וחמש פורה והיה [...]ודך שהיין מדה יתיר׳ [...]שהיין לוקה סימן רע [...]פי שהיין צריך להיות [...]ה בו מניין יותר: [...] יוסד היכל. שהתחילו [...]ייה להוסיף על יסוד [...]בנו בימי כורש:

הסוד

אבן עזרא

עד שיהיה הספק פתוח והוא נקרא קדש דרך זנות אומנותו בכך ועל כן צוה הכתוב כמעשה ארץ מצרים וגו׳ והנה השאלה על בשר קדש שכתוב וכל אשר יגע בבשרה יקדש אם נגע הכלי הוא הכנף ששם הבשר הוא הקדש אל הלחם או לאחד הנזכרי׳ היקדש אז ענו הכהני׳ ואמרו לא ונכונה דברו אחרי שלא נגע בכל אלה לבד הכנף ולא בשר הקדש ממש נגע בהם והוא הדין כי לא נגעו בבשר קדש: (יג) ויאמר. טעם בכל אלה באחד מאלה כמו בן אתונות ורבים כמוהו ויקבר בערי גלעד: (יד) ויען. הטעם ישראל המביאים קרבן חטאת על שגגתם מזידים אשמים בדברים קשים שהם חמורים ולא היו נזכרים מהם ויביאו קרבן על דבר שנעלם והם עושים שלא כהוגן בדעתם בזדון גם הכהנים דבר הטהרה והטומאה על כן אמר חגי כן העם הזה הם הכהנים וכן הגוי הזה הם ישר׳ זה וכן כל מעשה ידיהם: ואשר יקריבו. במזב׳ לפני וזהו שם טמא הוא והנה התברר כי אין כח בקודש לקדש מה שלא היה קדש על ידי מגע אמצעי ככח טמא נפש לטמא וזה היה דרך משל דרך נתן אל דוד שתפסו בדבריו ואמר לו אתה האיש ויען גם ככה הוא להיות המשל בעבור שהם בונים בתים לשבתם ובית השם חרב על כן אחריו: (טו) ועתה שימו נא לבבכם. וטעם ומעלה היום הבא אחר זה כמו מבן כ׳ שנה ומעלה ותחסר מלת כי: מטרם שום אבן. וטרם ישרת בעבור אחר וכן הוא מטרם היותם האבנים יסוד ההיכל כל בא אל ערמת דגן ויחשבו המחשבים שיהיו בה כ׳ מדה והנה אליה כי המארה היתה בה. מלת לחשוף מים מגבא כמו לדלות והנה המאר׳ שימצאו בה פחות מחצי שיחשבו: (יז) הכיתי. כבר הזכרתי בספר עמוס כי מכת השדפון בקמה כמו שדופות קדים וירקון שמוריק והעד כי כן הוא שהזכיר הברד וטעם את כל מעשה ידיכם כי מאירת ה׳ כללה הכל הסף וברכך ה׳ אלהיך בכל מעשה ידיך אשר תעשה: ואין אתכם אלי. הטעם לא שבתם אלי והנה התברר כי ה׳ יסרם אולי ישובו מדרכם הרעה ולא שבו על כן נתן להם המשל הנזכר: (יח) שימו הנה הזכיר למעל׳ ויעשו מלאכה בששי וזה הי׳ להבי׳ האבנים ולהיותם מגוררות ומתוקנות ובתשיעי החלו לשום אבן אל אבן ליסד הבית ולמ״ד למן היום נוסף כלמ״ד השלישי לאבשלום:

הסוד

תורה

יג וַיֹּאמֶר חַגַּי אִם־יִגַּע טְמֵא־נֶפֶשׁ
בְּכָל־אֵלֶּה הֲיִטְמָא וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים
וַיֹּאמְרוּ יִטְמָא׃ יד וַיַּעַן חַגַּי וַיֹּאמֶר
כֵּן הָעָם־הַזֶּה וְכֵן־הַגּוֹי הַזֶּה לְפָנַי
נְאֻם־יְהוָה וְכֵן כָּל־מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם
וַאֲשֶׁר יַקְרִיבוּ שָׁם טָמֵא הוּא׃
טו וְעַתָּה שִׂימוּ־נָא לְבַבְכֶם מִן־
הַיּוֹם הַזֶּה וָמָעְלָה מִטֶּרֶם שׂוּם־
אֶבֶן אֶל־אֶבֶן בְּהֵיכַל יְהוָה׃
טז מִהְיוֹתָם בָּא אֶל־עֲרֵמַת עֶשְׂרִים
וְהָיְתָה עֲשָׂרָה בָּא אֶל־הַיֶּקֶב לַחְשֹׂף
חֲמִשִּׁים פּוּרָה וְהָיְתָה עֶשְׂרִים׃
יז הִכֵּיתִי אֶתְכֶם בַּשִּׁדָּפוֹן וּבַיֵּרָקוֹן
וּבַבָּרָד אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם וְאֵין־
אֶתְכֶם אֵלַי נְאֻם־יְהוָה׃ יח שִׂימוּ־
נָא לְבַבְכֶם מִן־הַיּוֹם הַזֶּה וָמָעְלָה
מִיּוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעִי
לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יֻסַּד הֵיכַל־יְהוָה

ד׳. ג׳ — ל׳ — ל׳ — ל׳. ל׳ וחד בטים אזוס — ל׳ — ג׳ — ל׳ — ד׳ וחסר

לבת אדוני המלך: למן היום אשר יצאו אבותיכם מארץ. אשר בנו אתה. אשר יסד היכל ה׳. וחד ולמן היום אשר צויתי שפטים:

תרגום

כַּהֲנַיָא וַאֲמָרוּ לָא׃ יג וַאֲמַר חַגַי אִם יִקְרֵיב טְמֵא נַפְשָׁא בְּכָל אִלֵין הֲיִסְתָּאֵב וַאֲתִיבוּ כַּהֲנַיָא וַאֲמָרוּ יִסְתָּאַב׃ יד וַאֲתִיב חַגַי וַאֲמַר כֵּן עַמָא הָדֵין וְכֵן כְּנִשְׁתָּא הָדָא קֳדָמַי אֲמַר יְיָ וְכֵן כָּל עוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן וּדְיִקְרְבוּן תַּמָן מְסָאָב הוּא׃ טו וּכְעַן שַׁווּ כְעַן לִבְּכוֹן מִן יוֹמָא הָדֵין וּלְעֵילָא עַד לָא יִתְּשֵׂם נִדְבַּךְ עַל נִדְבַּךְ בְּהֵיכְלָא דַיְיָ׃ טז מִדַּהֲוֵיתוּן עָלִין לַעֲרֵימַת עַסְרִין וַהֲוָיָא עַסְרָא עָלִין אַתּוּן לְמַעֲצַרְתָּא דְבָה חַמְשִׁין גַּרְבִּין דַּחֲמַר וַהֲוָיָא עַסְרִין׃ יז מְחֵיתִי יַתְכוֹן בְּשִׁידְפוֹנָא וּבְיַרְקוֹנָא וּבְבַרְדָא יַת כָּל עוֹבָדֵי יְדֵיכוֹן וְלֵיתֵיכוֹן תָּיְבִין לְפוּלְחָנִי אֲמַר יְיָ׃ יח שַׁווּ כְעַן לִבְּכוֹן מִן יוֹמָא הָדֵין וּלְעֵילָא מִיוֹם עַסְרִין וְאַרְבְּעָא לְתִשִׁיעָאָה לְמִן יוֹמָא דִישְׁרֵי לְאִשְׁתַּכְלָלָא הֵיכְלָא דַיְיָ שַׁווּ

רדק

[...]בפרשה: היקדש. פי׳ [...]מר שאסור מפני טומאתו [...]א אסור וכמ״ו שיתאסר [...]תא״ם שיסתאב: הנזיד. [...]ו ונזיד עדשים: (יג) ויאמר [...]מר שוא: (יד) ויען חגי [...] העם הזה וכן הגוי הזה [...]ול במ״ש או פי׳ כן העם [...]כהנים וכן הגוי׳ הזה על [...]מר כלם אשמים על [...] כי הכהנים היה להם [...]ם לבנות וכמו שאמרתם שיטמא כן כל מעשה ידיהם טמא לפני וכן מה שיקריבו הכהנים טמא הוא לפני כי הם מקריבים במזבח בלא בית ואינם חוששים לכבודי: (טו) ועתה. ומעלה.מן היום [...]בנין ומעלה: ושימו לבבכם מטרם שום אבן אל אבן כלומר שימו לבבכם במעשיכם מה שהיה טרם הבנין ומה יהיה אחר הבנין: אבן אל אבן. כמו על אבן כמו אל הסרים לא אכל [...] כי כבר עשו יסוד והבנין כשבנו המזבח אלא שהגרים השביתום מלבנות כמו שכתוב בספר עזרא ותרגם יונתן עד לא יתשם נדבך על נדבך: (טז) מהיותם. טרם היותם בענין זה [...]ר כי מאתי היה הדבר כי מי שיבא אל ערמת עשרים כלומר אל ערימה של חטים שהיה ראוי לצאת ממנה עשרים סאה והיתה עשרה מפני המארה שמשתלחת בה: לחשוף חמשים פורה. [...]לחשוף מים מגבא ענינו לקחת או לשאוב פורה כמו פורה דרכתי לבדי והיא דריכת הענבים ביקב וחמשים ר״ל חמשים בדים בפורה וי״ת חמשין גרבין דחמר ומה שאמר עשרים [...]נו דוקא כי פעמים לא ימצא אלא מחצית או פחות מעט או יותר מעט מכל מקום המארה נכרת בהם: (יז) הכיתי אתכם. את כל מעשה ידיכם כמו בכל מעשה ידיכם וכן ואתנו אל [...]ו ובנו: ואין אתכם אלי. ואין עמכם כלומר עם כל זה אינכם אלי וכן יביא אתו וירעו הרועים אותם עמהם או פי׳ ואין אני רואה אתכם שבים אלי: (יח) שימו. אשר יסד היכל ה׳

אשר

מצודת דוד

[...]נקדש גם הרביעי טמא: (יג) ויאמר חגי. הוסיף לנסותם אם יודעים [...]שהשלישי טמא ואמר אם טמא נפש יגע בכל אלה ר״ל אם סדר הנגיעות [...]יה ע״י טומאת מת שהוא אבי אבות הטומאה ונעשה הכנף אב הטומאה [...]אשון והנזיד שני והיין וכו׳ שלישי: ויאמרו יטמא. ידעו מזה שיש מ מאם (יד) כן העם הזה. על הכהנים אמר כמתרעם הנה כן העם הזה כמו שאתם רואים שאינם יודעים את התורה: וכן הגוי הזה. כפל הדבר במ״ש: לפני. [...]רי התורה הנתונה מאתי: וכן כל מעשה ידיהם. כמו שטעו בזה כן טועים הם בכל מעשה ידיהם: ואשר יקריבו שם. ומעתה אשר יקריבו שם במזבח [...]מא אם לא יתנו לב ללמוד ולדעת: (טו) ועתה. ר״ל אם כי עדיין אין קירבנם לרצון הואיל ואינם יודעים משפטי טומאה וטהרה ואעפ״כ בנין הבית הוא [...]׳ לסקריב בה כשילמדו כי אז תהיה לרצון: שימו נא. ר״ל עכ״ז הבינו ההפרש שבין אחר התחלת הבנין ובין קודם ההתחלה ושימו נא ונומר: מן היום [...]ה. ר״ל מלפנים: מטרם שום. עד לא הושם אבן הבנין על אבן יסיד ההיכל לבנות הכותל כי היסוד בנוי בימי כורש כמ״ש בעזרא: (טז) מהיותם. ר״ל [...] שהייתם בא כ״א אל ערמה אחת בחשבו שימצא בה עשרים מדות ולא מצא בה כ״א עשרה כי נשתלחה בה המארה: לחשוף. ר״ל בחשבו שימצא לשאוב [...]דות מן היין היורד מן הפורה ולא מצא כ״א עשרים: (יז) הכיתי אתכם וגומר. וזה ומפרש את כל מעשה ידיכם התבואות שזרעתם אותם הכיתי בשדפון [...] ואין אתכם אלי. ר״ל ואין אני רואה אתכם שבים אלי: (יח) ומעלה. ר״ל ולהלאה: למן היום. ר״ל שהוא מן היום אשר בנו היסוד של ההיכל

משם

מצודת ציון

התבשיל כמו ונזיד עדשים (בראשית כה): (טז) ערמת. כן יקרא כרי תבואה כמו בקצה הערמה (רות ג): היקב. הוא הבור שהיין יורד שם מן הגת: לחשוף. ענין שאיבה כמו ולחשוף מים מגבא (ישעיה ל׳): פורה. כן יקרא הגת וכן פורה דרכתי לבדי (שם סג): (יז) בשדפון. ענין לקות הזרע עד לא נגמר הבשול: ובירקון. היא הכספת פני התבואה ונהפך לירקון: במגורה

(יט) העוד . הה"א לתימ' ובעבור אות הגרון נפתח כמשפט וזה כמו העוד אביכם חי והנה היה הזרע זרוע בארץ והטעם אין לכם אחר במגורה מקומות שישימו שם הדגן בבתים כמו נהרסו ממגורות כי בעבו! שהכם בברד לא היה להם רק מעט והנה הטעם אם אכה אתכם זאת השנה תמותו והנה החלותם ליסד הבית אז תחל הברכה בכל : מן היום . אשר יסד ההיכל אברך וזהו מן היום הזה ומעל' האמור למעלה והזכיר מפרי העץ הנזכרים הגפן והתאנה והרמון והזית וטעם לא נשא ציץ ולא עלה ואף כי פרי עד עתה לא נשא : (כ) ויהי . שנית . כי ביום אחד התנבא פעמים : (כא) אמור . מרעיש . דרך משל כאשר אומרים בימים האלה בארץ ישמעאל בבוא שמועות רעות ממלחמות נהפך העולם : (כב) והפכתי . כי מלחמות רבות היו עתידות בימי הנביא בהנבאי להיותה וידענו כי כן היה רק לא מצאנו ספרים הקדמונים לדעת המלחמות שהיו בימי דריוש זה הפרסי ובימי ארתחשסתא המולך אחריו ובימיהם זרובבל הנשיא ליהודה כי הוא שהבלר בראיות גמורות מן המקרא : (כג) ביום אקחך . כדרך ישלח ממרום יקחני : ושמתיך . שמור כאילו היית חותם על יד ימיני וזה דרך משל :

מעלות הנבואה רבי' ואין דרך לספרם כי כח הנשמות ההגונות המקבלות כח רוח הקדש להנבא איככו על דרך אחד והיות הנכיד עם ישראל בטרם שגלו אין צורך לפרש הנבואה כמו הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו והיה הדבר מתבאר מעצמו ואחר הגלות הן מראות וצריכות פי' כמראות דניאל כי לולי שהמלאך היה מפרש לא היה דניאל יודעם ואף כי אחרים וככה מראות זכריה ואשר פירש המלאך הדובר בי כי במראות הלילה הם ידועות אשר לא פירש הן סתומות ונעלמות מעיני המשכילים ואלו היינו מוצאים ספר קדמון שהיה מספר מה שהתחדש בימים ההם ממלחמות הייתי ממששים כעורים קיר לומר אולי בעבור זה היתה הנבואה ועתה אין לנו על מה נשען וראיתי ספרי חכמים שהיו בצרפת שפירשו המראות שראה זכריה אחורנית על דבר שכבר עבר בימי זה הנביא כמו האיפה כי בעבורה גלה יהודה אל בבל ושני המקלות פירשו שהם ישראל ויהודה והכתוב אמר רעה את צאן ההריגה והנה הנבואה לעתיד היתה בימי הנביא : ועתה אחל לפרש :

(א) בחדש . לאמר . לישראל והנכון לאמר לנביא : (ב) קצף . כי הנביא כנגד כל ישראל וידבר השם אליו כאילו מדבר לכל ישראל

(יט) העוד הזרע במגורה . עדיין לא זרעתם בשנה זו והאילנות עדיין פירותיהן ומעתה תזרעו בזמן ברכה כי בבניין הבית יבא ברכה ידיכם : (כג) והשמדתי חוזק ממלכות הגוים . מלכות פרס שהוחזקו עכשיו על כל העולם ויפלו ביד מלכות אחרת

לבכון : יט העוד כען עבורא
באידרא ועד כען גופניא
ותיניא ורימוניא ואילני
זיתא לא טענו יומא הדין
אברך : כ והוה פתגם נבואה
מן קדם יי תנינות עם חגי
בעשרין וארבעא לירחא
למימר : כא אמר לזרבבל
רבא דבית יהודה למימר
אנא מזיע ית שמיא וית
ארעא : כב ואהפוך כורסי
מלכותא ואתבר תוקף
מלכות עממיא ואהפוך
רתיכין ורכביהון ויתקטלון
סוסון ורכביהון גבר בחרבא
דאחוהי : כג בעדנא ההיא
אמר יי צבאות אקרבינך
זרבבל בר שאלתיאל עבדי
אמר יי ואשוינך כגלוף
דעזקא על יד ארי בך
אתרעיתי אמר יי צבאות :
א בירחא תמינאה בשנת
תרתין לדריוש
הוה פתגם נבואה מן קדם יי
עם זכריה בר ברכיה בר
עדו נביא למימר : ב הוה

שימו לבבכם : יט העוד הזרע
במגורה ועד הגפן והתאנה והרמון
ועץ הזית לא נשא מן היום הזה
אברך : כ ויהי דבר יהוה | שנית
אל חגי בעשרים וארבעה לחדש
לאמר : כא אמר אל זרבבל פחת
יהודה לאמר אני מרעיש את
השמים ואת הארץ : כב והפכתי
כסא ממלכות והשמדתי חזק
ממלכות הגוים והפכתי מרכבה
ורכביה וירדו סוסים ורכביהם איש
בחרב אחיו : כג ביום ההוא נאם
יהוה צבאות אקחך זרבבל בן
שאלתיאל עבדי נאם יהוה
ושמתיך כחותם כי בך בחרתי
נאם יהוה צבאות :
א א בחדש השמיני בשנת שתים
לדריוש היה דבר יהוה
אל זכריה בן ברכיה בן עדו הנביא
לאמר : ב קצף יהוה על אבותיכם

רדק

במגורה ומה שזרעתם כיון שהתחלתם לבנותו : ועד הגפן . וכן עדיין הגפן והתאנה והרמון ועץ הזית לא נשא כי עדיין לא הגיע זמנם לשאת עלין או פרי כי בכסליו היה השביעי ומן היום הזה אברך אותם וישאו פרי לרוב ולטוב וזכר אלה העצים שהם רבים בא"י כמ"ש ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש ומן התימה מה שאמר נשא כי עץ הזית זמנו במרחשון ובכסליו לשאת פריו ואולי מפני שהארה שהיתה בהם מתחלה היה מתאחר לשאת פריו : (כ) ויהי דבר ה' שנית. שנית בו ביום שהוא כ"ד לחדש השביעי עמו באותו היום : (כא) אמר . אני מרעיש . דרך משל על מלחמות שהיו בזמן מלכות פרס ואמר שיאמר זה אל זרובבל לבשרו כי בעבור המלחמות ההם לא תשפל מעלתו אבל תג... ו אקחך ושמתיך כחותם והמלחמות האלה היו בימי דריוש זה או בימי ארתחשסתא המולך אחריו או נאמרה נבואה זו על בטול מלכות פרס והתחדש מלכות יון ז"ש והפכתי כסא לשלשים וארבע שנה לבנין הבית כי אז שלמה מלכות פרס וקמה מלכית יון וכן מצאנו בדברי רז"ל שאמרו תניא ר' יוסי אומר מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה מלכות יון בפני הבית בית חשמונאי ק"ג שנה מלכות בית הורדוס ק"ג שנה הרי ת"ך שנים שעמד בית שני : (כב) והפכתי . מבואר הוא : (כג) ביום ההוא . אקחך להעלותך במעלה יותר ממה שהי... ות"י אקרבינך : ושמתיך כחותם . הטבעת שחותמים בה הכתבים נקרא חותם וכן אמר שימני כחותם והטבעת ההיא לא תסור מיד האדם לא ביום ולא בלילה ר"ל שתהיה ה... עליו ואמרו רז"ל גדולה תשובה שמקרעת גזר דין שנאמר כתבו האיש הזה ערירי וכיון שעשה תשובה נהפך לו גזר דין לטובה ונולד לו בן בבית האסורים ואמר חי אני נאם... חותם על יד ימיני וגו' וכיון שעשה תשובה נהפך לו לטובה ואמר לזרובבל בן בנו ושמתיך כחותם הפך מה שאמר לו אם יהיה כניהו חותם וגו' :

(א) בחדש השמיני בשנת שתים לדריוש היה דבר ה' אל זכריה בן ברכיה בן עדוא הנביא לאמר. הנביא שב אל זכריה ואפשר כי גם עדוא היה נביא ואמרו כי הוא עדוא... במדרש עדוא הנביא : לאמר . לישראל כמ"ש אחר כן ואמרת אליהם אמור להם שיזכרו הקצף שקצף ה' על האבות והם דור שחרב בו הבית ויזכרו כי בעבור מעש...

מצודת ציון

(יט) במגורה . כן יקרא אוצר התבואה וכן נהרסו ממגורות (יואל א) : ועד . ענינו כמו אפי' וכן ועד כפר הפרזי (ש"א ו) : נשא . ענין גדול והצמחה : (כב) והשמדתי . ענין כליון : (כג) כחותם . טבעת שעשוי לחתום בו אגרות :

זמס

מצודת דוד

מהם והלאה שימו לבבכם מה נעשה בימים האלה : (יט) העוד ... וכי יש עוד מה מן הזרע במגורה הלא הכל הוצאתם לזריעה כי ... הגפן וגו'. ואפי' הגפן וגו' לא נשא פרי : מן היום . אבל מיום ... אשלח ברכה : (כ) שנית . באותו יום עצמו בכ"ד לחדש הט' : (כא) ... ר"ל הבית הזה לא תקים לעד כי אני מרעיש את השמים כאלו כוכבי שמים ממקומם ילחמו בהם ומלכי הארץ יתאספו לבא עליהם : (כב) והפכתי . אקח מהם נקם ואהפוך כסא של הבבליים ואשמיד חוזק ממלכתו : וירדו . בעמקי השאול : איש בחרב אחיו . מהומת ה' תבוא בהם ויהיו נהרגים איש ב... כמ"ש קראתי וגומר חרב איש באחיו (יחזקאל לח) : (כג) אקחך זרובבל . ר"ל אקח איש מזרעך ועל המשיח יאמר : ושמתיך כחותם. כמו שאין חותם הטבע... כן לא תסור אהבתי ממנו : כי בך בחרתי . בזרע היוצא ממך בחרתי להיות הוא מלך המשיח :

א (ב) קצף ה'. ר"ל חרבן הבית שהיה בי...

קָצֶף׃ ג וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר ג' חסר בסיפרא
יְהוָה צְבָאוֹת שׁוּבוּ אֵלַי נְאֻם יְהוָה כ"ו
צְבָאוֹת וְאָשׁוּב אֲלֵיכֶם אָמַר יְהוָה ג' ושארא ואשובה אליכם
צְבָאוֹת׃ ד אַל־תִּהְיוּ כַאֲבֹתֵיכֶם
אֲשֶׁר קָרְאוּ־אֲלֵיהֶם הַנְּבִיאִים
הָרִאשֹׁנִים לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת שׁוּבוּ נָא מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים
וּמַעֲלִילֵיכֶם הָרָעִים וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא° יתיר יו"ד קדמא י"ו פסוקים בכיפר' ולא ולא
הִקְשִׁיבוּ אֵלַי נְאֻם־יְהוָה׃
ה אֲבוֹתֵיכֶם אַיֵּה־הֵם וְהַנְּבִאִים ג' מ"ל בסיפרא
הַלְעוֹלָם יִחְיוּ׃ ו אַךְ ׀ דְּבָרַי וְחֻקַּי ג' כ"כ ז'. ב'
אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים
הֲלוֹא הִשִּׂיגוּ אֲבֹתֵיכֶם וַיָּשׁוּבוּ ו' מ"ל בנביאים
וַיֹּאמְרוּ כַּאֲשֶׁר זָמַם יְהוָה צְבָאוֹת
לַעֲשׂוֹת לָנוּ כִּדְרָכֵינוּ וּכְמַעֲלָלֵינוּ כֵּן
עָשָׂה אִתָּנוּ׃ ג'
ז בְּיוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְעַשְׁתֵּי־
עָשָׂר חֹדֶשׁ הוּא־חֹדֶשׁ שְׁבָט בִּשְׁנַת ג'
שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־
זְכַרְיָה בֶּן־בֶּרֶכְיָהוּ בֶּן־עִדּוֹא הַנָּבִיא ד' ג' מ"ל בנביאים
לֵאמֹר׃ ח רָאִיתִי ׀ הַלַּיְלָה וְהִנֵּה־
אִישׁ רֹכֵב עַל־סוּס אָדֹם וְהוּא עֹמֵד ב' וחסר לנושן
בֵּין הַהֲדַסִּים אֲשֶׁר בַּמְּצֻלָה וְאַחֲרָיו ג' וחסר ודגש
סוּסִים אֲדֻמִּים שְׂרֻקִּים וּלְבָנִים׃

רְגַז מִן קֳדָם יְיָ עַל אֲבָהָתְכוֹן
עַל דְּאַרְגִיזוּ קֳדָמוֹהִי׃
ג וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת תּוּבוּ לְפוּלְחָנִי אֲמַר
יְיָ צְבָאוֹת וְאֶתְפְּנֵי בְּמֵימְרִי
לְאֵיטָבָא לְכוֹן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת׃ ד לָא תְהוֹן כַּאֲבָהָתְכוֹן
דְּיִתְנַבּוּן לְהוֹן נְבִיַּיָא קַדְמָאֵי
לְמֵימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
תּוּבוּ כְעַן מֵאוֹרְחָתְכוֹן בִּישָׁתָא
וּמֵעוֹבָדֵיכוֹן מְקַלְקְלַיָא וְלָא
קַבִּילוּ וְלָא אֲצִיתוּ לְמֵימְרִי
אֲמַר יְיָ׃ ה אֲבָהָתְכוֹן אָן אִינוּן
וְאִם תֵּימְרוּן נְבִיַּיָא לָא לְעָלְמִין
קַיָּמִין׃ ו בְּרַם פִּתְגָמַי וּקְיָמַי
דִּי פַקֵּדִית יָת עַבְדַי נְבִיַּיָא הֲלָא
אַדְבִּיקוּ אֲבָהָתְכוֹן וְתָבוּ
וַאֲמָרוּ כְּמָא דַחֲשִׁיב יְיָ צְבָאוֹת
לְמֶעְבַּד לָנָא כְּאוֹרְחָתָנָא
וּכְעוֹבָדָנָא כֵּן עֲבַד עִמָּנָא׃
ז בְּיוֹם עֶשְׂרִין וְאַרְבְּעָא לְחַד
עֲשַׂר יַרְחָא הוּא יַרְחָא שְׁבָט
בִּשְׁנַת תַּרְתֵּין לְדָרְיָוֶשׁ הֲוָה
פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם
זְכַרְיָה בַּר בֶּרֶכְיָהוּ בַּר עִדּוֹא
נְבִיָּא לְמֵימַר׃ ח חֲזֵיתִי
בְּלֵילְיָא וְהָא גְבַר רָכִיב עַל
סוּסֵי סְמוֹק וְהוּא קָאֵים בֵּין
אִילָנַיָא דַהֲדַסַיָא דִּי בְּבָבֶל
וּבַתְרוֹהִי סוּסָוָן סוּמְקִין קוּחִין

רשי

(ה) אבותיכם איה הם . ראו שלקו מכה רעה ברעב בחרב ובשבי : הלעולם יחיו . וא"ת אף הנביאים איה הם הרי מתו אני משיב לכם [נבי]אים היה להם לעולם לחיות אך סופן מוכיח כי אמת היה דבריהם [ד]ברי וחוקי גזירות פורענותי אשר צויתי את עבדי הנביאים עליכם הלא [הש]יגו אבותיכם : (ח) ראיתי [...] וגו' . רבותינו פירשו [...] [פ]ירשו כאגדת חלק אך [...] [כס]דר הפרשה והלשון [...] [ת]כו : והנה איש. מלאך: [...] אדום . רמז הוא ליפרע [...] [מ]מדי ופרס בחרב [...] [כ]מו שהוא אומר כאן [...] [ג]דול אני קוצף על [...] : ואחריו סוסים [...] וגו'. מוכנים לשליחותו [...] ויש בהם מיני צבעים [...] [שי]טה הוא לו : שרוקים. [...] [י]תי מה צבע הוא וי"ת [...] בין ההדסים אשר [...] . בין אילני דהדסיא דבבל

אבן עזרא

ישראל כמו מה תצעק אלי כי ישראל היו צועקים כמו שכתוב למעלה ויצעקו בני ישראל אל ה' על כן : (ג) ואמרת . כה אמר הזכיר השם שלשה פעמים בזה הפסוק והטעם שובו והשם יוכיחכם ויזהירכם פעמים רבות : (ד) אל . תעשו אתם עמי כאשר עשו אבותיכ' שקראו אליהם נביאים רבים ולא שמעו : (ה) אבותיכם . הנה מתו המוכחים והמוכיחים ואתם תדעו כי דברי ונבואתי השיגו אבותיכם והטעם שבאו להם והם הודו וטעם כאשר זמם שידע מעשיהם לפני עשותם ויפת אמר כי הטעם דעו כי תפסק הנבואה וזה טעם הלעולם יחיו רק דברי התורה וחקים הלא השיגוה אבותיכם כי בתורה כתוב אם תשוב אל השם ישיב שבותך על כן וישובו ויודו : (ז) ביום . עתה יחלו מראות הנבואה : (ח) ראיתי . כתו' בתורה הוא ישלח מלאכו לפניך וילכו שני המלאכי' סדומה וכתוב המלאך הגואל אותי וישלח מלאך הנה אנכי שולח מלאך ומלאך פניו הושיעם ובספר דניאל מפורש שר יון ושר מלכות פרס ושר השרים הוא מיכאל והנה הכלל כל מעשה השם הנכבד על ידי המלאכים הם שהם עושי דברו. והנה המשל שיבינו בני האדם למלך יושב על כסאו וישלח שלוחיו מהם רגלים ומהם רוכבים על סוסים שיבואו מהרה ויודיעוהו הדברים שהם בממלכתו וככה זה : והנה איש. מלאך כמו והאיש גבריאל : על סוס אדום. ככה ראה ואין צורך לבקש טעם למה אדום וככה לא נבקש טעם למה צליל שעורים ולא חטים והמפרש כי שע ריש מדרך ספרה ואדום כמו הדם לשפוך דמים ואלה כדברי דרש הם וזה האיש הרוכב הוא שר ופירוש במצולה קשה ויפת אמר כי הוא שם מקום ונפתח הבי"ת כמו וזבח ולמנע בקרקר אף על פי שאין דרך להפתח על שם מקום כי

אבותיכם איה הם: יחיו ז' [...]רו אליהם הנשיאים יחיו. יחיו . יחיו מתיך נבלתי. יחיו . ומשפטים אשר [...] מדוע רשעי' יחיו . ה' [...]יו: ברכיהו ד' ופי' ביום [...] ארבעה דשבט דבזכריה . [...]העמד על ימינו . ויעמידו [...]ת הימן . ויקימו אנשים

אהרן שובו אלי . סנהדר' [...]לו : והנביאים . ביום עשרים וארבעה . ראיתי הלילה . סנהדרין [...] ההדסים . מגלה יג :

רדק

[...]נו הם אל ה' ולא יחיו [...]וכם היו מתעללים בבנין [...]לא החלו לבנות עד החדש [...]יעיד היו בידיהם מעשים [...]ו שכתוב בספר עזרא : [...]ים . מבואר ה"א : [...]סין . מבואר הוא : [...]יכם איה הם . הלא תראו [...]חרב ברעב ובדבר כמו [...] היו אומרים להם : והנביאים [...]ו. והנביאים שהיו מוכיחים [...]ו לחיו' לעולם ולהוכיחם כבר הוכיחם ולא שמעו אך תראו שהכל הגיע אליהם כמו שאמרו לכם זהו שאמר אך דברי וחקי ורז"ל פי' כי והנביאים תשובת העם שאמרו התשובה נצחת [...]עם ישראל לנביא אמר להם חזרו בתשובה אבותיכם שחטאו איה הם אמרו לו והנביאים שלא חטאו איה הם היכן הם ומזרו והודו לו : (ו) אך דברי וחקי . וחקי ר"ל גזרותי שגזרתי [...]אותו בחרב וברעב ובדבר ויגלו שנאמרים הלא תראו שהשיגו את אבותיכם ובאו להם הכל כמו שצויתי את עבדי הנביאים שיאמרו להם והם עצמם שבו והודו בעת החרבן זהו שאמר [...]מרו : (ז) ביום עשרים וארבעה לעשתי עשר חדש הוא חדש שבט . שמות החדשים כמו שכתוב במגלת אסתר ובזה הספר לא ידענו אם הם לשון ארמי כי לא מצאנו אותם בשאר [...]ם : היה דבר ה' אל זכריה . בא לו מלאך ודבר עמו והראה לו זאת המראה שהוא מספר והולך : (ח) ראיתי הלילה . מראות זכריה סתומות מאד כמראות דניאל ולא כן מראות [...]ים כי כל הנבואה היתה הולכת ודלה מימי הגולה לפיכך לא בארו את דבריהם ולא הבינו המראות כאשר הם ואמר ראיתי הלילה במראות הלילה ראיתי זאת המראה שראיתי : איש [...]וס אדום . ומצאנו בדברי רז"ל פי' הפסוק כך ראיתי הלילה בקש הקב"ה להפך את כל העולם כולו ללילה והנה איש רוכב ואין איש אלא הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה על סוס אדום [...]ה להפוך את כל העולם לדם כיון שנסתכל בחנניה מישאל ועזריה מיד נתקררה דעתו שנ' והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה ואין הדסים אלא צדיקים וכן הוא אומר ויהי אומן [...] ואין מצולה אלא בבל שנאמר האומר לצולה חרבי מיד שחורין נעשו שרוקים ואדומים לבנים שנאמר ואחריו סוסים אדומים שרוקים ולבנים ואחרי זה נפרש במראה מה שהוכל לפרש : [...] מלאך ה' כמו והאיש גבריאל וכן אמר בסוף הענין מלאך ה' עומד בין ההדסים וראה אותו רוכב על סוס מורה למהירות שליחותו וטעם אדום ושאר הגוונים אפשר שנאמרו לטעם [...]ל כי סוס אדום רמז לנבוכדנצר הנקרא רישא דדהבא והזהב הוא אדום פי' נבואתו היתה בארבע מלכיות כמו חלום נבוכדנצר ומראות דניאל ואף על פי שהסוסים הם היו במשל המלאכים [...] כמו שכתוב מ"מ רמז הוא לארבע מלכיות ופי' איש רוכב כי המלאכים מושלים בתחתונים וכל מעשה האל בארץ על ידם ובאמצעותם ושליחתו היתה לעקור מלכות בבל ואעפ"י שבזמן [...]את כבר נעקרה מלכות בבל נראה לו המראה שלימה כמו שהיתה מפני המלכיות הגלם העתידות ובזמן מלכות פרס היתה מראה זאת כמו שאמר בשנת שתים לדריוש : והוא עומד [...]ים אשר במצולה . הם ישראל והמשילם להדסים ר"ל לעצי הדס לפי שיש להם ריח טוב כן ישראל שבבבל יש להם ריח מצות ר"ל עומד ביניהם לעזרם ולהוציאם מהגלות : במצולה . היא

מצודת דוד

[...]ים כי אם ה' קצף עליהם בעבור העון בא הגמול : (ג) ואמרת . על"ז [א]ליהם וגו' שובו אלי ואז אשוב אליכם להשרות שכינתי בתוככם : [...]תיכם . שהיו בימי החרבן : הראשונים . שהיו בימיהם : (ה) איה הם . [...] לא נלקו בחרב וברעב ובדבר : והנביאים הלעולם יחיו . כאומר ואם תשיבו לומר הנביאים איה הם הלא גם הם מתו עם שלא עשו הרע על זה אשיב לכם [...]ים יחיו עד עולם כי הלא מתו במלאות שנותיהם : (ו) אך דברי וחוקי. אך דברי חוק הנגזרה אשר צויתי את הנביאים לנבאות הלא המה השיגו את אבותיכם [...]את הנביאים : וישובו . אבותיכם עצמם שבו לומר בעת החרבן הנה כמו שחשב ה' לעשות לנו כפי מעשינו כן עשה לבד אתנו והנביאים לא נלקו כמונו : [...] . ר"ל שיאמר לישראל את המראה אשר ראה : (ח) הלילה . ר"ל בלילה : איש . ר"ל מלאך וכן והאיש גבריאל (דניאל ט) : והוא . האיש הרוכב על הסוס עומד בין אילני ההדס העומדים במצולה : ואחריו . אחר האיש

מצודת ציון

(ז) זמם . ענין מחשבה כמו זממו אל תפק (תהלים קמ) : (ח) ההדסים . שם אילן המריח : במצולה . מקום רבוי המים ענינו כמו ותשליכני מצולה (יונה ב) : שרוקים . מצויירים בצבעים מחולפים

אבן עזרא

כי לא יאמר בציון בשמרון כי הם בשבא או בחירק ורבי משה הכהן אמר כי במצולה בריכת מים וסביבותיה הדסים : ואחריו סוסים. ואין איש רוכב עליה' ואלה כדברי יחזקאל ופני שור מהשמאל ומלת שרוקים מגזרת שורקה במראה שירק ואלה הסוסים הם רבים על ג' מינים פירוש גוונים : (ט) ואומר. אל המלאך הדובר בי. ואיננו העומד בין ההדסים כפי פי' יפת ולפי דעתי כי המלאך הדובר בי הוא הרוכב על סוס אדום כי הוא השר : (י) ויען. עתה פירש כי הוא העומד בין ההדסים אלה הסוסים שלוחי השם לשוט בארץ כמו שטן איוב שגם הוא מלאך : (יא) ויענו את מלאך ה'. הוא האיש הנזכר שהוא אחד השרי' ואלה הסוסים שלוחיו במצות השם : (יב) ויען. כמו וענית ואמרת ויען איוב הראשון או הטעם שיענה לשם ששלחו והוא הנכון והנה הטעם בהתעורר מלחמות אז יבנה בית השם על יד זרובבל כאשר התנבא חגי ושמתיך כחותם : זה שבעים שנה. כאשר באר היטב בספר דניאל : (יג) ויען. עתה הזכיר מה שענה השם בדרך כלל כאשר שמע זה הנביא והמלאך הוסיף לפרש לו : (יד) ויאמר. כל קנאה קשורה עם למ"ד איננה כמו קשורה בבי"ת והנה זה כמו המקנא אתה לי והטעם בעבור כמו ויקנא השם לארצו בעבור ארצו והיא קנאה לטוב לאי הנזכר וכשהיא קשורה בבי"ת כמו ויקנאו בו פלשתים היא להפך : (טו) וקצף. זה לאות על מלחמות רבות וצרות קשות על הגוים

תרגום

וְחִוָרִין׃ ט וַאֲמָרִית מַן אִלֵין
רִבּוֹנִי וַאֲמַר לִי מַלְאֲכָא דִי
מַלִיל עִמִי אֲנָא אַחֲזִינָךְ מָה
אִינוּן אִלֵין׃ י וַאֲתֵיב גַבְרָא
דְקָאֵים בֵּין אִילָנֵי הֲדַסַיָא וַאֲמַר
אִלֵין דִי שְׁלַח יְיָ לְהַלָכָא
בְּאַרְעָא׃ יא וַאֲתִיבוּ יָת
מַלְאֲכָא דַייָ דְקָאֵים בֵּין אִילָנֵי
הֲדַסַיָא וַאֲמָרוּ הֲלִיכְנָא בְאַרְעָא
וְהָא כָל אַרְעָא יָתְבָא שְׁלֵיוָא
וּשְׁקִיטָא׃ יב וַאֲתֵיב מַלְאֲכָא
דַייָ וַאֲמַר יְיָ צְבָאוֹת עַד
אֵימָתַי אַתְּ לָא תְרַחֵם עַל
יְרוּשְׁלֵם וְעַל קִרְוַיָא דְבֵית
יְהוּדָה דְאַיְתֵיתָא עֲלֵיהוֹן לְוָט
דְנַן שַׁבְעִין שְׁנִין׃ יג וַאֲתֵיב
יְיָ יָת מַלְאֲכָא דִי מַלִיל עִמִי
פִּתְגָמִין תַּקְנִין פִּתְגָמִין
דְנִיחוּמִין׃ יד וַאֲמַר לִי מַלְאֲכָא
דִי מַלִיל עִמִי אִתְנַבֵּי לְמֵימַר
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת מִתְפְּרַע
אֲנָא פוּרְעָנוּת יְרוּשְׁלֵם וּלְצִיוֹן
קִנְאָה רַבָּא׃ טו וּרְגַז רַב אֲנָא
רָגֵיז עַל עַמְמַיָא דְשָׁרָן שְׁלֵיוָא

מקרא

ט וָאֹמַר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי וַיֹּאמֶר אֵלַי
הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי אֲנִי אַרְאֶךָּ מָה־
הֵמָּה אֵלֶּה׃ י וַיַּעַן הָאִישׁ הָעֹמֵד
בֵּין־הַהֲדַסִּים וַיֹּאמַר אֵלֶּה אֲשֶׁר
שָׁלַח יְהוָה לְהִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ׃
יא וַיַּעֲנוּ אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה הָעֹמֵד בֵּין
הַהֲדַסִּים וַיֹּאמְרוּ הִתְהַלַּכְנוּ בָאָרֶץ
וְהִנֵּה כָל־הָאָרֶץ יֹשֶׁבֶת וְשֹׁקָטֶת׃
יב וַיַּעַן מַלְאַךְ־יְהוָה וַיֹּאמַר יְהוָה
צְבָאוֹת עַד־מָתַי אַתָּה לֹא־תְרַחֵם
אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֵת עָרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר
זָעַמְתָּה זֶה שִׁבְעִים שָׁנָה׃ יג וַיַּעַן
יְהוָה אֶת־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי
דְּבָרִים טוֹבִים דְּבָרִים נִחֻמִים׃
יד וַיֹּאמֶר אֵלַי הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי
קְרָא לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
קִנֵּאתִי לִירוּשָׁלִַם וּלְצִיּוֹן קִנְאָה
גְדוֹלָה׃ טו וְקֶצֶף גָּדוֹל אֲנִי קֹצֵף
עַל־הַגּוֹיִם הַשַּׁאֲנַנִּים אֲשֶׁר אֲנִי

רשי

דבבל : (ט) ואומר. למלאך אחד אשר היה מראה אותי כל זאת אדוני והוא הרוכב על סוס אדום : (י) להתהלך בארץ. לר[אות] את שלוות הבבליים : (יב) ויען מלאך ה'. הוא הדובר בי : (יג) ו[יען] את המלאך הדובר בי דברים טובים. לא שמע הנביא מה ה[ם] ממה שאמר המלאך לאמר קנאתי וגו' שדברים טובים (יד) קנאתי לציון. מ[...] אנא פורענות דין ירו[שלים] המציקים לה : (טו) ו[...] אשר אלו אומרים על כ[...] יושבים ושקטים : לר[...] קצפי.

מראשי בני אפרים : ואינון מן זוגים מן בריש וח' וא' וסימ' במ[...] בערך ו' : והנה כל ד[...] בקריאה וסימ' נמסר ב[...] סי' ז' : ואת ערי [...] וסי' ואת כל ערי [...] דמלכים ב' בפסוק. ואת עריה ר"פ. הנני ה'. ויען מלאך ה' [...] ונתתי את ירושלם לגם תנים. ואת בעלת דרי [...] בתרא דפסוק : ח' פסוק [...] מיכא ומיכא דלא נסב [...] במצע וסי' בתו' אפרי' [...] כל נגע כל מחלה, דנם [...] דברים נחמים. ארום [...] באר'. שבט מישור שב[...] אבי ישי אבי דוד. עוז[...] אמתך. על בתוליה [...]

רדק

היא בבל : ואחריו סו[סים] שרוקים ולבנים. שרוקי[ם] שלא נתברר אצלינו מה הו[א] שרוקים במסרק ואין לו [...] שרוקים במראה הזאת במ[...] שנזכר במראה האחרת [...] מרכבות וי"ת שרוקים בא[...] שתין נוסחא אחרת קוין הסוסים מן הדומה לא ה[...] רוכב וזה שהיה רוכב היה [...]

האחרים לפיכך ראה לומר רוכב ואחריו סוסים אדומים הם נפרש סוס אדום על נבוכדנצר נפרש סוסים אדומים על בנו ועל בן בנו והנה הם כנגד המרכבה הראשונה שרוקים ולבנים כאלו לא [...] שרוקים ואחריהם לבנים והנה לא זכר כנגד המרכבה הרביעית כי לא ראה אותם בזאת המראה בעבור שהיתה רחוקה אף על פי שראה אותם במראות האחרות : (ט) ואמר. הד[ובר] שאמר אלין היה דבר ה' אל זכריה : אני אראך. היה לו לומר אני אשמיעך כי לא הראה לו עוד אלא מראה הסוסים שהראה מתחילה לו אפשר כי אראך כמו אשמיעך כי אין הראות [...] החושים לפי שהוא החזק שבכלם כמו שאמר וכל העם רואים את הקולות ראה ריח בני ויתכן פי' אראך כמשמעו ואמר לו על זה המראה האחרת שהראה לו ארבע קרנות שהיא מור[ה] ואף על פי שהוא לא הבינם עד שפירשה לו : (י) ויען האיש. הוא רוכב הסוס ושמע הנביא שהמלאך הרוכב ענה אף על פי שהוא לא היה שואל אותו ואמר לו כי אלה הסוסים [...] האל שלחם להתהלך בארץ על דרך שאמר השטן משוט בארץ ומתהלך בה ואפשר כי המלאך הרוכב לא ענה אל הנביא אלא פי' ויען כמו וענית ואמרת ויען איוב הראשון והנה זה [...] הרוכב הסוס היה אומר ושואל לאלה הסוסים אשר שלח ה' להתהלך בארץ מה ענין הארץ והם ענו ואמרו לו התהלכנו בארץ וראינו אותה יושבת ושוקטת ואלה כמו לאלה וכן והוד[...] אחיתופל בקושרים כמו ולדוד ושני אנשים שרי גדודים היו בן שאול כמו לבן שאול והדומים להם : (יא) ויענו. מבואר הוא יושבת ושוקטת ראינו שלות העכו"ם וישראל בצער לפיכך [...] ואמר עד מתי אתה לא תרחם את ירושלם : (יב) ויען. זהו העומד בין ההדסים שהיה לעזרת ישראל או המלאך הדובר לנביא והוא הנכון : עד מתי אתה לא תרחם את ירושל[ם] שישקטו העכו"ם לא יצאו מהגלות עד אבוד מלכות בבל והנה המראה הזאת ככר עבר ענינם בזמן שראה אותם אלא שהראה לו מה שעבר בעבור שראותו כי שלות בבל וחורבנה הי[...] יתברך במלאכות המלאכים המנהיגים וכי הם משתדלים בטוב ישראל וכן ממשלת השלם מלכיות הנותרות ומפלתם הכל יהיה מאת האל יתברך כמו שראינו מה שהיה במלכות בבל שי[...] וזעמת זה שבעים שנה. אם על מה שעבר כמו שפירשנו היו שבעים שנה למלכות בבל וזעומה היתה כל מלכות נבוכדנצר או אמר זה שבעים שנה על זמן המראה שהיתה בשנת שתים ל[...] שלמו לחורבן ירושלם שבעים שנה ואע"פ שזו המראה היתה בחדש שבט והם החלו לבנות בחדש כסליו אעפ"י כן זעומה היתה עדיין וכל זמן בנותם העיר במלחמה היו עם צריהם [...] דברים נחומים. חסר הכנוי ופי' דברים דברי נחומים או הוא שם תאר והוא הנכון : (יד) ויאמר. הדברים הטובים שאמר לו האל יתברך אמר לי שאקרא אותם באזני ישראל לנחמם : [...]

מצודת ציון

מחולפים ודוגמתו בדרז"ל אשה לא תעביר סרק על פניה (שבת נד) : (יא) יושבת. רצה לומר יושבת בשלום : ושוקטת. מל' השקט ומרגוע : (יב) ויען. ענין הרמת קול כמו וענית ואמרת (דברים כו) : זעמתה. מל' זעם וכעס : (יג) נחומים. מל' נחמה : (יד) קנאתי. ענין כעס כמו הם קנאוני

מצודת דוד

האיש הרוכב עמדו סוסים אדומים וגומר : (ט) ואומר. שאלתי את המ[לאך הדובר] בי מה אלה ר"ל על מה מרמז : אני אראך. במראה נבואה אראה ל[ך] מרמז וזהו במה שהשמיע לאזניו דברי האיש העומד בין ההדסים האמ[ור] שלאחריו : (י) ויען האיש וגומר. עם כי הוא שאל אל המלאך הדובר בו [...] האיש וגו' : אלה. הסוסים האלה הם אשר שלח ה' להתהלך בארץ לארכה ולרחבה לרשת משכנות לא להם כל אחד בזמנו : (יא) ויענו וגו'. כי המלאך העומד ב[ין ההדסים] שאלם מה עשו בארץ כ"א בזמנו ועם כי לא נזכר כי מהתשובה יובן ששאלם על זה : התהלכנו בארץ. ר"ל ירשנו את כל הארץ והנה כולה יושבת בשלוה והש[...] שערב לבו לגשת למלחמה לקחת מה מידינו ופתרון המראה היא הסוסים הם שלוחי המקום ירמזו על המושלים בכיפה והראה לו בדמות סוסים לרמז ע[...] וקלות התנועה והיה הרבה מכל מין לרמז על מרבית המשרות וכדרך שראה במראה אחרת כמ"ש והנה ארבע מרכבות וגו' במרכבה הראשונה סוסים אדומ[ים] (לקמן ו) והאדומים בכללם ירמזו על בבל שנאמר בו אנת הוא ראשה די דהבא (דניאל ב) ומראה הזהב אדומה היא והמלאך שרכב על אחד מהאדומים בא[...] במקרה נפלה בבל אבל ה' שלח מלאכו והוא רכב עליה והכשה תחתיו והעמידה בין ההדסים אשר במצולה לרמז שמפלת בבל היתה בארצה שעמדה במצולה כמ[ו] לצולה חרבי (ישעיה מד) והם גדלו הדסים מרובים והשרוקים ירמזו על מדי ופרס לפי שהיו שתי מלכיות בא הרמז בסוסים בעלי מראה מחולפי הגוונים ול[...] אחד והלבנים ירמזו על אנשי אנטיוכוס ויתכן שזהו לפי שמנהגם היה ללבוש מלבושי לבנים וכל מינם ויופיים שהיו לבנים בהפלגה (ולא הראה לו במראה הז[את ...] [...]מום לפי שממשלתה היתה אחר חורבן בית השני ועדיין לא דבר בו מהחורבן הזה ולאחר שדבר בו מזה הראה לו באמת רמזים גם ממשלת [...]ום) : (יב) [...] העומד בין ההדסים : ה' צבאות עד מתי אתה וגומר. כאומר אף אם הממשלת המלכיות ההם כ"א בזמנו ומסרת שרי מעלה מהעכו"ם תחת שר מעלה של כל ה[...] אבל הלא אתה ה' על צבאות מעלה וממה והכל בידך ומדוע לא תרחם אתה את ירושלים וכו' הלא אתה שר ישראל ואתה מושל בכל : אשר זעמתה. אשר כזה [...] זה זמן ע' שנה מעת חורבן הבית וכאומר הלא עדיין הם בכלל הזעם אם הם נכנעים למלכי מדי ופרס : (יג) את המלאך הדובר בי. למען יאמרם הוא אלי [...] טובים. הם הדברים שצוה לו המלאך לקרוא אותם לפרסמם ברבים : (יד) קנאתי לירושלים.

רשי

...עמי מעט: והמה עזרו. על הקצף לרעה: (טז) וקו ינטה. למוד ה... ארכה ורחבה: (ב) אלה הקרנות. אלה הבבליים אשר בארבע ו... שמים אשר נגחו בקרניהם את יהודה וירושלים עד אשר זירום: ה... חרשים. נגרים היודעים לנסר את הקרנות ורבותינו פירשו ...
...מוכה מי הם: ...מה. אלה הקרנות. ...ני בראשונה: אשר ...דה. והשפילום עד ...לא נשא ראשו ולא ...מבני עמי להרים ...או אלה. החרשים ...תן הקרנות ולידות ...דות. להשליך: ...מדה. חוט המדה ...ירושלים כמה יהיה ...בה: (ז) והנה המלאך ...יוצא. הוא אשר בידו

אבן עזרא

הגוים בימים ההם: קצפתי מעט. על ישראל והם הוסיפו: (טז) לכן. וקו. משקולת הבונים: (יז) עוד תפוצינה. בכל צד מרוב הטובה יגדל הייסוב: (א) ואשא. גם זה במראה: ארבע קרנות. מארבע פאות ירושלם: (ב) ואומר. והנה טעם קרנות האויבים שהיו סביבות ירושלם הבאים לזורותה כדרך וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדיו: (ג) ויראני. הזכיר השם כי זה סוד המראה הראשונה וחרשים חרשי מסחי׳: (ד) ואמר. אל המלאך הדובר כי אע״פ שלא הזכירו כי תפש דרך קצרה וטעם כפי איש על בני יהודה כל אחד כפי מעלתו: לא נשא ראשו. אחד מהם כנגד אלה הקרנו׳: ויבואו אלה. האנשים: לידות את קרנות. להשליכם ממקומם כמו ידו גורל והנה הטעם שיסורו כל השטנים ויבנו הבית: (ה) ואשא. גם זאת במראו׳ הלילה: (ו) ואומר. למוד מפעלי השכל כמו לחוג לרום לבוז והנה ראה כי השם זוה וגזר שתהיה בנויה ככה באורך וברוחב לשנים מתחומו׳: (ז) והנה. יוצא. מבין ההדסים והנה מלאך אחר יוצא והנה שליח אחר מהשם אל המלאך הדובר

זכריה

קצפתי מעט והמה עזרו לרעה׃ ז׳
טז לכן כה־אמר יהוה שבתי ס׳ בלישנא
לירושלם ברחמים ביתי יבנה בה
נאם יהוה צבאות וקוה ינטה על־ כ׳ו וקו ק׳
ירושלם׃ יז עוד קרא לאמר כה
אמר יהוה צבאות עוד תפוצנה
ערי מטוב ונחם יהוה עוד את־ציון ו׳
ובחר עוד בירושלם׃
ב א ואשא את־עיני וארא
והנה ארבע קרנות׃ ב ואמר אל־
המלאך הדבר בי מה־אלה ויאמר
אלי אלה הקרנות אשר־זרו את־ ב׳ ובענין
יהודה את־ישראל וירושלם׃
ג ויראני יהוה ארבעה חרשים׃
ד ואמר מה אלה באים לעשות
ויאמר לאמר אלה הקרנות אשר־
זרו את־יהודה כפי־איש לא־נשא ב׳
ראשו ויבאו אלה להחריד אתם
לידות את־קרנות הגוים הנשאים ג׳
קרן אל־ארץ יהודה לזרותה׃ ג׳ ומ״ל
ה ואשא עיני וארא והנה־איש
ובידו חבל מדה׃ ו ואמר אנה אתה
הלך ויאמר אלי למד את־ירושלם ב׳ בהרי ליבני וחבר
לראות כמה־רחבה וכמה ארכה׃ ג׳
ז והנה המלאך הדבר בי יצא ו׳ חס׳ בנביאים

תרגום

די אנא רגזית על עמי זעיר ואינון מסיעין לאבאשא׃ טז בכן כדנן אמר יי אתוב לירושלם ברחמין בית מקדשי יתבני בה אמר יי צבאות וחוט דמשחתא יתנגד על בנין כתלי ירושלם׃ יז עוד אתנבי למימר כדנן אמר יי צבאות עוד יתמלין קרוי עמי טובא וינחם יי עוד ית ציון ויתרעי עוד בירושלם׃ א וזקפית ית עיני וחזית והא ארבע מלכון׃ ב ואמרית למלאכא דממליל עמי מן אלין ואמר לי אלין מלכותא דבדרא ית אנש יהודה וית ישראל ויתבי ירושלם׃ ג ואחזיני יי ארבעא אומנין׃ ד ואמרית מה אלין אתן למעבד ואמר למימר אלין מלכותא דבדרא ית אנש יהודה ולא שבקא להלכא בקומה זקופה ואתו אלין לאזעא יתהון למתבר ית מלכות עממיא דנטלא זין על ארעא דבית יהודה לאגלויתה׃ ה וזקפית עיני וחזית והא גברא ובידיה חוט דמשחתא׃ ו ואמרית לאן את אזיל ואמר לי לממשח ית ירושלם למחזי כמה פותיה וכמה אורכה׃ ז והא מלאכא דממליל עמי נפיק

נחם ונחם ו׳ פתחין וסימ׳ ותכל דוד המלך לצאת. אתם יראת פרעה. מי יודע ישוב. ונחם ה׳ על זאת. עוד קרא לאמר. וחברו וכל ישעיה דכו׳: זרו ב׳ וחסר ובענין וסי׳ ויאמר אלי אלה הקרנות. ואמר מה אלה הבאים: למד ב׳ בתרי לישני וחסר למד ילמדו. למד את ירושלם:

תולדות אהרן ארבעה חרשים. סוכה נב: ובידו חבל. עירובין נה: ואומר אנה. ב״ב עה:

רדק

...ר״ל כמו שאמר יושבת ... אני קצפתי מעט. אני ... ישראל מעט לשגלותם ... הוא כנגד מה שחטאו ... אחר גלותם: עזרו לרעה. ... יותר מדאי וכן אמר ... תי על עמי חללתי את ... ם בידך לא שמת להם ... זקן הכבדת עולך מאד: ... אמר ה׳. וקוה, כתיב ... נוה וקרי בלא ה״א והוא ... חוט שנוטין על הבנין: ... תפוצנה ערי מטוב ... ופלוג שיהיה להם תפוצה ... כלומר שירבה הישוב: ... ת והוא מבנין הדגוש: ... במראה הזאת שב לראות ... ים שהיא מבוארת מן ... הבין ממנה כי הקרנות ... וקרני ראם קרניו. בהם ... יחדיו אבל לא הבין מי היו ... ד׳ קרנות. הם ד׳ מלכיות ... בבל מלכות פרס ומלכות ... ארבע מלכיות וארבעתם ... כמו שפי׳ המלאך אשר ... זרו את ישראל וירושלם: ... אשר זרו נגחו עוד ... זרו אותם הנה והנה כל ... ות בזמנם הרעו להם כי ... אף על פי שבעלם ... גלת מלכותם אחרי כן ... בימי ארתחשסתא ... י אחשורוש עד שנת שתים ... (ג) ויראני ה׳ ארבעה ... מני׳ כמו חרש עצים כלו׳ ... ת כלומר כל מלכות שהיה ... ע המלכות הקודמת לה כי ... נפלה ביד פרס ומלכות פרס נפלה ביד יון או יהיה החרשים משל על המלכים שהרי מעלה הממונים על המלכיות ורז״ל פירשו הפסוק לימות המשיח ואמרו מאן נינהו ארבע חרשים א״ר ... משיח בן דוד ומשיח בן יוסף ואליהו וכהן צדק: (ד) ואמר. כפי איש לא נשא ראשו נגחו וזרו אותם כשיעור שלא נשא איש מבני ישראל ראשו מפניהם כפי פירוש כשיעור ... אכלו וכן תרגם יונתן ולא שביק איניש להלכה בקומה זקופה: לידות. להשליך כמו וידו אבן בי: (ה) ואשא. במראה הזאת שב לראות מראה אחרת ויתכן שהיה מראה זאת ... המשיח כמו מראות יחזקאל שמדד המלאך ירושלם ארכה ורחבה: חבל מדה. חבל שמודדין בה וזה האיש היה מלאך אחר לא הדובר בו: (ו) ואמר. למד מקור מן מדד כמו לרום ... רפה רב להם סוב מן סביב: (ז) והנה. ויאמר אליו רוץ דבר אל הנער הלז והוא לא אמר לו לפי שהמלאך הזה היה דובר בו מתחלה אמר לו שידבר אליו זה כי אף על פי שראה המלאך

מצודת דוד

...שעשו הבבליים לירושלים ולציון כועס אני הרבה: (טו) וקצף. עתה ... קצף היא על הבבליים היושבים שאנן ושקט על אשר אני קצפתי מעט על ... המה עזרו אל הקצף לעשות רעה עוד יותר ממה שקצפתי: (טז) לכן. ... פי הרעו לישראל לכן כבר שבתי את ישראל לירושלים מפאת הרחמים ... ועוד יבנה בה ביתי ולא יבטל המלך את הבנין כדרך שבטל כורש: ... הבונה ינטה קו המשקולת לבנות חומת העיר ולא ימחה המלך בידם: (יז) עוד קרא לאמר. גם זה מדברי המלאך שאמר להנביא עוד קרא לאמר את זאת: ... ר״ל עוד יבוא חרבן וגלות על הבית השני ויפוצו יושבי ערי יהודה מכל טוב ויסחו מן הארץ הטובה: ונחם ה׳. ואח״ז בגאולה העתידה ינחם ה׳ ... ון ויבחר עוד בירושלים וכאומר הנה אז תהיה גאולה שלימה גאולת עולם: ב (א) וארא. במראה הנבואה: ארבע קרנות. הם רמז שנגחו בימים ... את ישראל כבעלי קרנים עם הקרן: (ב) מה אלה. ר״ל על מה מרמז: אלה הקרנות. ר״ל זה מרמז על הבבליים שהרעו לישראל וכאלו נגחו אותם בקרן עד ... ם הנה והנה: את ישראל. כמו ואת ישראל בוי״ו: (ג) חרשים. אומנים היודעים לגדע ולהשפיל את הקרנות: (ד) ויאמר לאמר. ר״ל ה׳ אמר אל המלאך ... אלה הקרנות וגו׳. ר״ל על כי אלה הקרנות וכו׳ הרעו לעשות כשיעור אשר איש מישראל לא נשא ראשו מפניהם ולכן באו אלה החרשים להחריד את הקרנות ... מם על אשר שהיו מרימי׳ קרן על ארץ יהודה לזרותם ולפזרם (ואף שכבר נפלה בבל הראה לו המקום כפי הנגזר וכאלו עמד לפני מפלת בבל): (ה) והנה ... איש ובידו היה חבל מדה שרגילין למדוד בו את החומות: (ו) ואומר. שאלתי את האיש לאיכן אתה הולך עם חבל המדה: לראות כמה רחבה. ר״ל

מצודת ציון

קנאתי קנאה אל (שם ל״ב): (טו) השאננים. מל׳ שאנן והשקט: (טז) וקו. ענינו חוט המשקולת של הבנאי וכן קו לקו (ישעיה כח): ינטה. מל׳ הטיה: (יז) תפוצנה. ענין פזור כמו ומאלה נפצה כל הארץ (בראשית ט): (א) קרנות. מל׳ קרן: (ב) זרו. פזרו כמו ואתכם אזרה בגוים (ויקרא כו): (ג) חרשים. אומנים כמו חרש עצים (ישעיה מד): (ד) כפי. כשיעור כמו איש כפי אכלו (שמות יב): לידות. ענין השלכה והשלכה כמו ידו אבן בי (ירמיה ג): הנשאים. ענין הרמה: לזרותה. לפזרה: (ה) חבל מדה. קו המדה:

אבן עזרא

הדובר בי : (ח) ויאמר . הלז . כמו הלזה אותו העומד והנה שלשה נתנבאו וקם נערים זכריה שמואל וירמיה : פרזות . מחוץ לחומה : (ט) ואני . חומת אש . לשמור ירושלים והפרזות סביב להשחית כל הקרב אליהם להרע להם : (י) הוי . לשון קריאה ציווי השם על יד הנביא לנשארים בבבל לבוא אל ירושלים לעזור לבנות הבית ולעשות המצות שהם תלויות בארץ : מארץ צפון . היא בבל ועילם ומלכות פרס ומדי וטעם כי בארבע רוחות כאשר לא יתחבר רוח אל רוח ככה הייתם עד עתה: (יא) הוי. יושב' עם בת בבל והטע' שובי אל ארצך ואל תשכני עם זרים : (יב) כי . אחר שילוח כבודו אלי שלחני והטעם לומר ליושבי בבבל כי אין להם פחד כל אויב בדרך לשוב אל ציון : (יג) כי . אני מניף ידי להכות כל מבקש לשלול אתכם : (יד) רני ושכנתי . על תנאי אם התחברו ישראל מכל הגוים והנה לא עשו כן כאשר פירשתי במגילת שיר השירים וככה מראות האיפה כאשר אפרש : (טו) ונלוו . אם ישראל יבואו: וכאל

זכריה ב

רשי

בידו חבל המדה : (ח) רוץ דבר אל הנער . אל תלא עוד למוד כי נמ... בפמליא שלא יהא לה קצב ושיעור ומתה רוץ דבר . אל זכריה : פרזות ת... חומה כדי שיתישבו בה כל הבא ותגדל מיום אל יום : (ט) ואני אהיה ל... כאילו חומת אש סביב לה וגם בתוכה תשכון שכינתי לכבודכם : (י) ... אין הוי אלא לשון ...

וּמַלְאָךְ אַחֵר יֹצֵא לִקְרָאתוֹ׃ ח וַיֹּאמֶר
אֵלָו רֻץ דַּבֵּר אֶל־הַנַּעַר הַלָּז לֵאמֹר
פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלִַם מֵרֹב אָדָם
וּבְהֵמָה בְּתוֹכָהּ׃ ט וַאֲנִי אֶהְיֶה־
לָּהּ נְאֻם־יְהוָה חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב
וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ׃ י הוֹי הוֹי
וְנֻסוּ מֵאֶרֶץ צָפוֹן נְאֻם־יְהוָה כִּי
כְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פֵּרַשְׂתִּי
אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה׃ יא הוֹי צִיּוֹן
הִמָּלְטִי יוֹשֶׁבֶת בַּת־בָּבֶל׃ יב כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אַחַר כָּבוֹד
שְׁלָחַנִי אֶל־הַגּוֹיִם הַשֹּׁלְלִים אֶתְכֶם
כִּי הַנֹּגֵעַ בָּכֶם נֹגֵעַ בְּבָבַת עֵינוֹ׃
יג כִּי הִנְנִי מֵנִיף אֶת־יָדִי עֲלֵיהֶם
וְהָיוּ שָׁלָל לְעַבְדֵיהֶם וִידַעְתֶּם כִּי־
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחָנִי׃
יד רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא
וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה׃
טו וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם
הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ
וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי

קמץ · אליו ק' · ג' בליש' · ג' לנכי · ד'. ג' · ל' · ס' · וחסר וי"ו · ל'. פ' · ל' · ד'

וּמַלְאֲכָא אוֹחֳרָנָא נָפֵיק
לְקַדָּמוּתֵיהּ׃ ח וַאֲמַר לֵיהּ
רְהוֹט מַלֵּיל עִם עוּלֵימָא
דֵיכִי לְמֵימַר פַּצְחִין תִּתֵּיב
יְרוּשְׁלֵם מִסְּגֵי אֱנָשָׁא וּבְעִירָא
בְּגַוַהּ׃ ט וּמֵימְרִי יְהֵי לַהּ אֲמַר
יְיָ כְּשׁוּר דְּאֶשָּׁא מַקֵּף לַהּ
סְחוֹר סְחוֹר וּבִיקָר אַשְׁרֵי
שְׁכִנְתִּי בְּגַוַהּ׃ י אַכְלוּ
לְמִבַּדְּרַיָּא וַאֲמָרוּ לְהוֹן
אִתְכַּנְשׁוּ מֵאַרְעָא צִפּוּנָא אֲמַר
יְיָ אֲרֵי כְּאַרְבַּע רוּחֵי שְׁמַיָּא
בַּדְּרֵית יַתְכוֹן אֲמַר יְיָ׃
יא אַכְלוּ לִכְנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן
וַאֲמָרוּ לַהּ אִשְׁתֵּיזְבִי וְאֶתָא
דְיָתְבָא בִּמְדִינַת בָּבֶל׃ יב אֲרֵי
כְדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת בָּתַר
יְקָרָא דַאֲמִיר לְאַיְתָאָה עֲלֵיכוֹן
שַׁלְחַנִי עַל עַמְמַיָּא דְבָזְזִין
יַתְכוֹן אֲרֵי דִמְנַזֵּיק בְּכוֹן כַּד
מוֹשֵׁיט יְדֵיהּ לְמִקְרַב בְּגַלְגְּלֵי
עֵינוֹהִי׃ יג אֲרֵי הָא אֲנָא
מֵרִים יַת מְחַת גְּבוּרְתִּי
עֲלֵיהוֹן וִיהוֹן עֲדִי לְפַלְחֵיהוֹן
וְתִידְעוּן אֲרֵי יְיָ צְבָאוֹת
שַׁלְחַנִי׃ יד בּוּעִי וַחֲדִי כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן אֲרֵי הָא אֲנָא מִתְגְּלֵי
וְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתִּי בְגַוִיךְ אֲמַר יְיָ׃ טו וְיִתּוֹסְפוּן עַמְמִין סַגִּיאִין עַל
עַמֵּיהּ דַיְיָ בְּעִדָּנָא הַהִיא וִיהוֹן קֳדָמַי לְעַם וְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתִּי בְּגַוִיךְ וְתִידְעוּן אֲרֵי יְיָ צְבָאוֹת שַׁלְחַנִי לְאִתְנַבָּאָה עֲלָךְ׃

פרזות ג' בליש' וסי' ואמרתם אעלה על ארץ פרזות . פרזות תשב ירושלם . על כן היהודים הפרזים : אל הגוים ה' וסי' נמסר ביחזקאל סוף סימ' ט"ל ובסוף ישעיה : ונלוו ד' וסימ' ונלוו עליך ושמרו את משמרת . באו ונלוו אל ה' . ונלוו גוים רבים . ונלוו עליהם

תולדות אהרן יולא לקראתו . פס כה : חומת אש . ב"ק ס (ברכות ח סענית סס) : כארבע רוחות . תענית ג : הוי ציון . כתובות קיא :

רדק

אלא אותם שגלו לבבל כמו שאמר יושבת בת בבל כי השאר רחוקים הם מהם כי אני פרשתי אותם בגלות כמו ארבע רוחות שהם רחוקות זו מזו ארבע פאות העולם מזרח רחוק ממערב
מדר ה כן רחיק"ם ישראל זה מזה בגלותם ולא הגיע זמנם לצאת עדיין אלא גלות יהודה הגיע זמנו לצאת לפיכך אמר הוי ציון המלטי וכוא שבט יהודה ובנימן כי הם היו יושבי
דרשו בארבע רוחות כמו שאי אפשר לעולם בלא ארבע רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל : (יב) כי כה אמר . אחר כבוד שלחני . אחר הכבוד שהבטח"ת אתכם כמו שכתוב בו
שמכלית ולכבוד אהיה בתוכה אחר זה שלחני אל הגוי השוללים אתכם כי אין די לאל יתברך בטובה שי"שלם לכם תמורת הרעה שהגיע לכם בגלות עד שיקח נקמה מאויביכם אשר
כי הנוגע בכם . הנוגע בכם לא ינקה כאדם שנוגע בבבת עינו והיא אישון העין שינקר אותו אם יגע בו בחוזקה כן הנוגע בכם להרע יגע בנפשו : (יג) כי הנני . והיו שלל לעבדיה
יהיו שלל לישראל שהיו עבדיהם בגלות : וידעתם . אז בהגיע זאת הנבואה תדעו כי ה' צבא"ות שלחני וזה יהיה לעתיד בימות המשיח : (יד) רני ושמחי . יתכן לפרש נבואה זו על
עתידה לימות המשיח בעבור שאמר ונלוו גוים רבים : הם כל בשר . ולא ראינו זה בבית שני אלא שאמר כל הפרשה עניננה בבית שני שדבר על יהושע ועל זרובבל : (טו) ונלוו .

מצודת ציון

(ו) אנה . להיכן כמו אנה אנחנו עולים (דברים א) : (ח) רוץ . ענין מהירת ההליכה : הלז . הזה וכן מה הציון הלז (מ"ב כג) : פרזות . ר"ל מבלי חומה סביב וכן ראש פרזיו (חבקוק ג) : (י) הוי . הוא ענין קריאה וכן הוי כל צמא (ישעיה נה) : ונוסו . ענין בריחה ומהירות ההליכה : רוחות . פאה ועבר : (יא) המלטי . ענין הצלה : בת בבל . עדת בבל : (יב) השוללים . ענין הבזה : בבבת עינו . הוא גלגל העין וכן כאישון בת עין (תהלים יז) : (יג) מניף . ענין הרמה כמו והניף הכהן (ויקרא כג) : (טו) ונלוו . ענין התחברות כמו ונלוה הגר (ישעיה יד) : סס

מצודת דוד

כמה יש עתה ברחבה ובארכה וכאלו מראה בזה שקטנה היא עכשיו מול הגדולה שתהיה לעתיד : (ז) המלאך הדובר בי. אין זה שהיה בידו חבל המדה : יוצא . אל הבא לקראתו לשאול ממנו מהו ענין המדידה כי חשב פן המדידה שכן יהיה לעתיד מבלי תוספת : יוצא לקראתו . להגיד לו ענין (ח) ויאמר אליו . המלאך הבא אמר אל המלאך הדובר בי רוץ אל הנער הזה הוא זכריה כי היה עודנו נער : פרזות . ר"ל אל יתח...
כמוך שכן יהיה גם מדת העיר לעתיד כי לא כן הוא אבל המדידה באה להראות שקטנה היא עכשיו מול הגודל שתהיה לעתיד כי אז תהיה ירושלים ...
פרוז אשר אין חומה סביב לה כאלו אין לה קצבה ומדה וזהו ממה שיהיו בתוכה הרבה בני אדם ובהמה רבה וכאלו לא יכילם מקום נגדר : (ט) ואני ...
ונו' . ר"ל ועכו"ז לא ידאגו מפחד הבבליים כי פן יבוא בה כוחיל והיא מבלי חומה כי אני אגן עליה מפני הבבליים כאלו יהיה סביבה חומת אש ...
אליה : ולכבוד . ר"ל אל יחשבו שיהיה להם העדר כבוד לשבת בעיר פרוז כי אני אשרה שכינתי בתוכה להיות לה לכבוד אשר אין ערוך אליה כבוד ...
מסביב : (י) הוי הוי . יאמר על הגאולה העתידה וכאלו יקרא עליהם אתם בני י' השבטים שגלו לארץ אשור העומדת בצפון לאו מהם במהרה לשוב ...
כי כארבע רוחות השמים . כמו שד' רוחות השמים המה רחוקים זו מזו כן פרשתי אתכם לארץ מרחק ולכן מהרו ולכו לפי רוב המרחק : (יא) הוי ...
כאלו יקרא ליהודה ויאמר עתה עדת יהודה שגלית מתחלה לבבל לשבת ביניהם המלטי ממקום שאתה עתה לבוא לציון : (יב) אחר כבוד . ר"ל אח...
שיהיה בתוך ירושלים לה לכבוד כמ"ש למעלה אחר זה שלחני לסנבאות על הבבליים השוללים אתכם להודיעם שישלם להם גמול כי כל הנוגע בכם לרע...
כאלו נוגע בבבת עינו של המקום ב"ה כביכול . או רצה לומר מזיק לעצמו כי יקבל גמולו והרי הוא כאלו נוגע בבבת עינו שמזיק לעצמו בידים:(יג) כי ה...
בעבור זה אניף ידי עליהם להכות בהם והם יהיו לשלל לישראל שהיו עבדים להם : וידעתם . בבוא הדבר תדעו אשר ה' שלחני ומאתי היו דברי : (יד) ...
אבוא אל ירושלים ואשכון בתוכך : (טו) ונלוו . אז יתחברו עכו"ם רבים אל ה' ויהיו לו לעם להאמין בו ועכ"ז אשכון בתוכך ולא בתוך העכו"ם ברבים : ...

רשי

: (טז) ונחל ה' את יהודה . לנחלתו ולחלקו : (יז) הס כל בשר .
העכו"ם : כי נעור . ל' הערה והקצה : (א) לשטנו . להשטינו על שהיו
ות נשים עכו"ם כמו שכ' בספר עזרא . וימצא מבני הכהנים אשר הושיבו
יות מבני יהושע בן יהוצדק:(ב) יגער ה' בך השטן. יגער הקב"ה בך אתה
זר ואומר ויגער ה' בך
חר בירושלים שלא
יו לקטרג על הצדיק
ראוי הוא וזכה לכך
אש השריפה : הלא זה
מאש . מפורש באגדת
צג .) שהושלך עם
קיה וחביריו לאור :
בגדים צואים .
הוו ליה בנין דנסבין
דלא כשרין לכהונתא
נש הק"ב על שלא
ם : (ד) הסירו הבגדים
מעליו . יבדילו בניו
תיהם . וימחול לו :
. חליפות בגדים נאי'
ביות אבל לפי שדימה
גדים צואים דימה
מחלצות בגדים נאים
: (ה) ואומר . אני
ישימו צניף טהור וגו'.
בקשתי

אבן עזרא

(טז) ונחל . יקחנו לחלקו כמו והתנחלתם אותם והנחלתיהו או הפעל יוצא כמו אשר ינחלו להם : (יז) הס . על דרך ידמו כאבן ומלת נעור מבנין נפעל כמו נכון וזה הבנין יבוא בלשון הווה פועל גם בלשון עבר כמו נכונו ללצים שפטים והממלכה נכונה גם זה נעור לשון עבר והעתיד אשר יעור משנתו ובא קמץ קטן תחת גדול אולי היה כן בעבור אות הגרון והמפרש כי הוא כמו נערו כגורי אריות שגיאה גדולה חשב בעבור מלת הס : (א) ויראני השם. כדרך מראות הלילה : והשטן . אויב כמו שעשה סנבלט וכאשר עשו צרי יהודה ושם כתוב כתבו שטנה והם היו שטן ליהושע כי לא ירצו שהבית יבנה ויהיה יהושע כהן גדול : (ב) ויאמר . שהשם יסיר כל שטן שוטן שלא יבנה הבית ותבנה עבודת בית המקדש שלימה וטעם הלא דרך משל די לאלה צערם שנמלטו מהגלות או איך תוכל לשטנו והאש לא הזיקו דרך משל איך תוכל לשטנו אחרי שהוא מצל מהגלות : (ג) ויהושע. יש אומרי' כי הבגדים הצואים אחד מבני בניו היה חתן לסנבלט וזה העון אינו על יהושע כי לא היה זה בימיו והנכון כי לא היה לו בגדי כבוד ותפארת כי לא היה להם רק מזבח להקריב העולות ואין להם בית ולא פרכת וכפרת ומזבח הזהב ובגדי זהב והנה הבגדים משל שאין לו כבוד והדר : (ד) ויען. זה המלאך אל העומדים לפני זה המלאך והוא שר עליהם כי יעשו מה שיצוה וי"א כי לפניו שב אל יהושע וזה רחוק כי למה יעמדו אנשים לפניו ומה מעלה יש לו כי הוא לבוש בגדים צואים ודע כי לבוש פועל יוצא והאומרו לובש הוא לובש עצמו ולבוש אחר שם עליו אלה הבגדים הצואים ומלת עונך כדרך גדול עוני מנשוא גדול עונשי וצערי על כן אמר אחריו הן גרשת אותי וגם זה עונך ככה : העברתי מעליך . עונשך וצערך וחרפתך כדרך ונקה האיש מעון וכן והאשה תשא את עונה : מחלצות . כמו את חליצתו חליפתו דבר שהוא נחלץ ממנו ומחלצות שחלץ אחרים תחתיהן : (ה) ואומר . א"ר מרינוס כי הוא תחת ויאמר וכזה לא ימצא בלשון הקדש והנכון שהנביא אמר אחר שהסירו הבגדים הצואים וילבשוהו בגדי תפארת כמה ה' נאה אילו היה צניף טהור על ראשו או מלת ואומר זה בלבי ככה חשבתי בלבי וראיתי שנתקיימה מחשבתי והנה הושם הצניף הטהור על ראשו

אֵלָיִךְ׃ טז וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה
חֶלְקוֹ עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד
בִּירוּשָׁלִָם׃ יז הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי
יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ׃
ג א וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן
הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה
וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ׃
ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר
יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בְּךָ
הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל
מֵאֵשׁ׃ ג וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים
צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ׃ ד וַיַּעַן
וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר
הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו
וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ
עֲוֺנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת׃ ה וָאֹמַר
יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ
הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ

טז וְיַחְסִין יְיָ לִדְבֵית יְהוּדָה חוּלָקְהוֹן עַל אַרְעָא דְקוּדְשָׁא וְיִתְרְעֵי עוֹד בִּירוּשְׁלֵם׃ יז סָפוּ כָּל רַשִׁיעַיָא מִן קֳדָם יְיָ אֲרֵי אִתְגְּלֵי מִמְּדוֹר קוּדְשֵׁיהּ׃
א וְאַחְזְיַנִי יָת יְהוֹשֻׁעַ כַּהֲנָא רַבָּא קָאֵים קֳדָם מַלְאֲכָא דַייָ וְחַטָּאָה קָאֵים עַל יְמִינֵיהּ לְאַסְטָנָא לֵיהּ׃ ב וַאֲמַר יְיָ לְיַחֲטָא יְזִיף יְיָ בָּךְ יַחֲטָא וְיִזִיף יְיָ בָּךְ דְּאִתְרְעֵי לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּיהּ בִּירוּשְׁלֵם הֲלָא דֵין אוּד מְשֵׁיזֵיב מִיקִידָא׃ ג וִיהוֹשֻׁעַ הֲווֹ לֵיהּ בְּנִין דְּנָסְבִין לְהוֹן נְשִׁין דְּלָא כָשְׁרָן לִכְהוּנְתָּא וְקָאֵים קֳדָם מַלְאֲכָא׃ ד וַאֲתֵיב וַאֲמַר לִדְמְשַׁמְּשִׁין קֳדָמוֹהִי לְמֵימַר וַאֲמָרוּ לֵיהּ וְיַפֵּק נְשִׁין דְּלָא כָשְׁרִין לִכְהוּנְתָּא מִבֵּיתֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ חֲזֵי דְּאַעְדֵּיתִי מִנָּךְ חוֹבָךְ וְאַלְבֵּישַׁת יָתָךְ זַכְוָן׃ ה וַאֲמָרִית שַׁווֹ מִצְנֶפְתָּא דַכְיָא עַל רֵישֵׁיהּ וְשַׁוִּיאוּ מִצְנֶפְתָּא דַכְיָא עַל רֵישֵׁיהּ וְאַסְבוּהִי אִתְּתָא

לקות : אדמת הקדש
מת קדש ואינון מן שמה
לא נסיב ה' בריש
חד נסיב וסימ' במסרה
יך ה' : הלא זה חד מן
ים בטעמא פי' השפח'
עולם לא ישרתוה כי אם
בי"ד מקימו' ישרתוה
ב' מרכוו הנק-או' תרין
זימ' נמסר בסוף סדר

אהרן את יהושע . סנהד'
לג זוכר וירא שלא
השטן . ברכות נא סנהדרין
לג . (תענית סט) : הסירו
ים . זוכר שלא :

רדק

חבור : (טז) ונחל. יהודה. שאל יתברך אז ינחל אותו ך שיהיה נחלתו על אדמת א מהגלות ויהיה נחלת האל קדש והפסוק הזה כמו כי מו יעקב חבל נחלתו וזכר יהודה לפי שהוא ראש ממלכות ישראל ואם בנית שני יהודה הוא שבא מגלות : (יז) הס . שתוק כמו שפירשנו : כי נעור ממעון קדשו. הוא השמים ואמר נעור כאים אשר יעור משנתו ע"ד שאמר ויקץ כישן ה' ונעור מבנין נפעל מגזרת העי"ן על משקל נבון נכון אעפ"י שהם בקמץ הנו"ן וזה בצר"י : (א) ויראני . השטן משל לסנבלט וחבריו ים אותם ומשביתים ממלאכתם וי"ת והטאה קאים על ימיניה לאסטנא ליה : (ב) ויאמר ה' . הוא המלאך ונקרא בשם רבו וכן בדבר גדעון ובמקומות אחרים : ויגער ה'. הוא ך : הבוחר בירושלם . לבנותם ולא תוכל לשטנו : הלא זה אוד . מוצל מאש . כמו אוד הדולק שיסירו אותו מהאש שלא ידלק עוד וכן זה מוצל מאש הגלות לבא לירושלם ולבנות ן בו ורז"ל דרשו בו כמשמעו שהיה עם צדקיהו ואחאב אשר קלם מלך בבל באש והם נשרפו והוא ניצול כמו שאמר בדרש הזה וכת"י : (ג) ויהושע היה לבוש בגדים צואים. פי' כי זה ניו שנשאו נשים נכריות וכת"י ויהושע הוו ליה בנין דנסבין להון נשין דלא כשרן לכהונתא וכן אמרו רז"ל כי על עון שהיו בניו נושאין נשים שאינם הגונות לכהונה ולא מיחה בידם נאמר ויהושע היה לבוש בגדים צואים וכי דרכו של יה"ש היה ללבוש בגדים צואים אלא שהיו בניו נושאים נשים שאינם הגונות לכהונה ולא מיחה בידם וכן כתוב בעזרא וימצא מבני אשר הושיבו נשים נכריות מבני ישוע בן יוצדק ואחיו וגו' : (ד) ויען המלאך . אמר אל המלאכים האחרים העומדים לפניו כי הוא היה גדול מהם והוא היה שולחם ות"י לדמשמשין הסירו . רמז שיבדילו הנשים הנכריות : עונך . פי' כי הבגדים הצואים הם משל לעון : מחלצות . הם חליפות בגדים נקיים וזה משל על הזכיות כלומר כיון שיוסר העון יראו בך הזכיות ולבש יפה זכוון : (ה) ואמר . אמר זכריה הנביא אמרתי אל המלאך ישימו צניף טהור על ראשו אחר שצוה להסיר הבגדים הצואים מעליו ושלבש אותו מחלצות צוה גם כן שישימו צניף

מצודת דוד

את שכינתו לגור בתוכך תדע אשר ה' שלחני אליך ר"ל עיקר ייעוד הטובה ך : (טז) ונחל ה' . המקום ינחל את יהודה כמאז להיות חלקו לעולם על קדש ולא יגלו עוד משם : ובחר עוד ירושלים . להשכין שם שכינתו כמאז: כל בשר . שתקו כל הבבליים מפחד ה' ולא תוסיפו עוד להרחיב פה על כי נעור . כי אז יעיר ממעון קדשו השמים לרדת לעשות נקם בהבבליים ם סחריש להבבליים כאלו היה ישן אבל אז כאלו יעיר משנתו : ג (א) ויראני . הנבואה : על ימינו . על ימין יהושע : לשטנו . לקטרג עליו על מה שלא בניו שנשאו נשים עכו"ם כמ"ש וימצא מבני הכהנים אשר הושיבו נשים וגו' מבני יהושע בן יוצדק(עזרא י)כן אחז"ל : (ב)ויאמר ה'.ר"ל מלאך ה':יגער וגו' ויגער.ר"ל יגער גער : הבוחר בירושלים . מוסב על ה'.לומר ה' הבוחר בירושלים יגער בך : הלא זה. ר"ל איך תקטרג עליו הלא הוא כאוד המוצל מאש כי הושלך באש ע"י נ"נ ולדקיהו נביאי השקר וניצל מן השריפה כמ"ש חז"ל וא"כ זכותו רב ואיך תקטרג עליו : (ג) ויהושע וגו' ועומד וגו'. ר"ל בעת שעמד לפני המלאך היה לבוש בגדים מלוכלכים ר"ל עדיין היה מלובש בזה העון כי עוד ישבו הנשים העכו"ם תחת בניו ולא גרשו אותן והוא לא מיחה בהם : (ד) ויען ויאמר . המלאך הושע לפניו אמר אל המלאכים העומדים לפניו הסירו מיהושע הבגדים המלוכלכים ר"ל הפרישו את בניו מנשותיהם העכו"ם למען יוסר העון מיהושע : אליו . המלאך אמר ליהושע : ראה העברתי . במה שצויתי להפריש בניך מהעכו"ם העברתי מעליך העון שהיה בך מה שלא מחית בהם : והלבש . צויתי להלביש אותך : מחלצות . ר"ל כשיוסר העון יגולה הזכות : (ה) ואומר . זה מאמר זכריה שאמר

מצודת ציון

(יז) הס . ענין שתיקה כמו ויהס כלב (במדבר יג) : כל בשר . כל אדם : נעור . מלשון הערה והקיצה כמו אשר יעור משנתו (לקמן ד'):ממעון . ענין מדור כמו ה' מעון אתה היית לנו (תהלי' צ): (א) השטן . מלאך מקטרג : לשטנו . ענין קטרוג וכן כתבו שטנה (עזרא ד') : (ב) יגער . ענין צעקת נזיפה : אוד . הוא העץ שמגלגלים בו האש כמו כאוד מוצל משרפה (עמוס ד') : (ג) צואים . ר"ל מלוכלכים ולפי שהצואה היא לכלוך קורא לבגדים מלוכלכים בגדים צואים : (ד) ויען . ענין הרמת קול כמו וענית ואמרת (דברים כו) : מחלצות . כן יקראו מין מלבושים נאים וכן המחלצות והמעטפות (ישעיה ג) : (ה) צניף . מל' מצנפת העשוי לסבב את הראש : טהור

בְּגָדִ֑ים וּמַלְאַ֥ךְ יְהוָ֖ה עֹמֵֽד׃ ו וַיָּ֙עַד֙
מַלְאַ֣ךְ יְהוָ֔ה בִּיהוֹשֻׁ֖עַ לֵאמֹֽר׃ ז כֹּֽה־
אָמַ֞ר יְהוָ֣ה צְבָא֗וֹת אִם־בִּדְרָכַ֤י
תֵּלֵךְ֙ וְאִ֣ם אֶת־מִשְׁמַרְתִּ֣י תִשְׁמֹ֔ר
וְגַם־אַתָּה֙ תָּדִ֣ין אֶת־בֵּיתִ֔י וְגַ֖ם
תִּשְׁמֹ֣ר אֶת־חֲצֵרָ֑י וְנָתַתִּ֤י לְךָ֙
מַהְלְכִ֔ים בֵּ֥ין הָעֹמְדִ֖ים הָאֵֽלֶּה׃
ח שְֽׁמַֽע־נָ֞א יְהוֹשֻׁ֣עַ ׀ הַכֹּהֵ֣ן הַגָּד֗וֹל
אַתָּה֙ וְרֵעֶ֙יךָ֙ הַיֹּשְׁבִ֣ים לְפָנֶ֔יךָ כִּֽי־
אַנְשֵׁ֥י מוֹפֵ֖ת הֵ֑מָּה כִּֽי־הִנְנִ֥י מֵבִ֛יא
אֶת־עַבְדִּ֖י צֶֽמַח׃ ט כִּ֣י ׀ הִנֵּ֣ה הָאֶ֗בֶן
אֲשֶׁ֤ר נָתַ֙תִּי֙ לִפְנֵ֣י יְהוֹשֻׁ֔עַ עַל־אֶ֥בֶן
אַחַ֖ת שִׁבְעָ֣ה עֵינָ֑יִם הִנְנִ֧י מְפַתֵּ֣חַ
פִּתֻּחָ֗הּ נְאֻם֙ יְהוָ֣ה צְבָא֔וֹת וּמַשְׁתִּ֛י
אֶת־עֲוֺ֥ן הָאָֽרֶץ־הַהִ֖יא בְּי֥וֹם אֶחָֽד׃
י בַּיּ֣וֹם הַה֗וּא נְאֻם֙ יְהוָ֣ה צְבָא֔וֹת
תִּקְרְא֖וּ אִ֣ישׁ לְרֵעֵ֑הוּ אֶל־תַּ֥חַת
גֶּ֖פֶן וְאֶל־תַּ֥חַת תְּאֵנָֽה׃

ב׳ ויעד ה׳ · ב׳ בטעם · ג׳ · מ׳ פסוקים וגם וגם · ג׳ · ג׳ מ״ל ינכילים · כ״ת · ג׳ וחסר · כ״ז ג׳ · ג׳ בסיפרא · וכל קרי׳ דכו׳ · במ״א תקראי

דִּכְשָׁרָא לִכְהוּנְתָּא וּמַלְאֲכָא דַייָ קָאֵים׃ ו וְאַסְהֵיד מַלְאֲכָא דַייָ בִּיהוֹשֻׁעַ לְמֵימָר׃ ז כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אִם בְּאוֹרְחָן דְתַקְנָן קֳדָמַי תְּהָךְ וְאִם יַת מַטְרַת מֵימְרִי תִטַּר וְאַף אַתְּ תְּדִין לִדְמְשַׁמְשִׁין בְּבֵית מַקְדְּשִׁי וְאַף תִּטַּר יַת עֲזָרָתִי וּבְאַחָיוּת מֵיתַיָּא אַחֲיֵינָךְ וְאֶתֵּן לָךְ רִגְלִין מְהַלְּכָן בֵּין שָׂרְפַיָּא הָאִלֵּין׃ ח שְׁמַע כְּעַן יְהוֹשֻׁעַ כַּהֲנָא רַבָּא אַתְּ וְחַבְרָךְ דְּיָתְבִין קֳדָמָךְ אֲרֵי גַבְרִין כַּשְׁרִין לְמֶעְבַּד לְהוֹן נִסִּין אִינּוּן אֲרֵי הָא אֲנָא מַיְתֵי יַת עַבְדִּי מְשִׁיחָא וְיִתְגְּלֵי׃ ט אֲרֵי הָא אַבְנָא דִיהָבֵית קֳדָם יְהוֹשֻׁעַ עַל אַבְנָא חֲדָא שַׁבְעָא עֵינִין חָזְיָאן לַהּ הָא אֲנָא גָלֵי חֶזְיָתְהָא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת וְאַעְדֵּי יַת חוֹב אַרְעָא הַהִיא בְּיוֹמָא חַד׃ י בְּעִדָּנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת תִּתְרְעוּן גְּבַר לְחַבְרֵיהּ לִתְחוֹת פֵּרֵי גוּפְנוֹהִי

מטות ובריש חבקיק: וגם אתה ג׳ בקרי׳ וסי׳ וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי. וגם אתה ידעת את אשר עשה לי. וגם אתה תדין את ביתי וגם תשמר: עינים כ״ה בקריאה וסי׳ הנה הוא לך כסות עינים. ותשב בפתח עינים. חכלילי עינים מיין ולבן. מכלות עינים ומדיבת נפש דבחקתי. נפל וגלוי עינים. וחבדו וכליון עינים דכי תבא. עם יפה עינים וטוב ראי. שמעו נא זאת עם סכל. וגבותם מלאות עינים סביב. וכל בשרם וגביהם. בתוך בית המרי אתה יושב. ומשקרות עינים. טהור עינים מרעות ברע דתריסר. נגששה כעורים קיר. לפקוח עינים עורות. על אבן אחת שבעה עינים. מצות ה׳ ברא מאירת עינים. גבה עינים ורחב לב. עינים להם ולא יראו. וחברו. ושח עינים יושיע. עינים הייתי לעור. עינים רמות לשון שקר. מאיר עינים ישמח לב. רום עינים ורחב לב. למי חכלילות עינים. טוב מראה עינים מהלך נפש:

תולדות אהרן אם בדרכי. עקרים מ״ג פ״ס: מהלכים. עקידס שער מד: שמע נא. הוריות יג:

רשי

בקשתי רחמים עליו: (ו) ויעד. לשון התראה כמו (דברים לא) ואעידה ... השמים וגו׳: (ז) אם בדרכי תלך. וגם אני זאת אעשה לך: אתה ... ביתי. תשפוט ותהיה פקיד על בית מקדשי: ונתתי לך מהלכים ... ובאחיות מיתיא אחיינך ואתן לך רגלין דמהלכין בין שרפיא ... פשוטו מבשרו על ... לעתיד: העומדים ... ומלאכי השרת שאין ... (ח) אתה ורעיך. חנני' ... ועזריה היו: אנשי מוֹ... כשרין למיעבד להון ... להם נעשה נס: כי ... את עבדי צמח. כי ע... פחת יהודה קטן ... אני מצמיח לו גדולה ... לחן בעיני המלך למלכ... בבנין הבית והעיר כמ... בעזרא דברי נחמיה ... הוא זרובבל כדאמרינ... (ט) כי הנה האבן. ... אשר יסדתם בימי כו... על ידיכם ואותו הי... החומה היה מעט בעו... שמפורש בעזרא ובנב... על אבן אחת שבעי... שיהו להרחיב על א׳ ... ת״י על אבנא חדא ... חזיין לה ולשון עינים ... ולי נראה שבעה עי... עיני הקב״ה שהי... להוסיף עליו על א... לפי שדוגמתו בנבוא... את האבן הבדיל ... שבעה אלה עיני ... משוטטים אלא לי... עיניו להרבות כב... בבנייני: הנני מפת... מתיר קישוריה מ... האויבים אשר ... לבטל המלאכה: והסירותי: ביום ... ידעתי איזה יום. ... אשר התחילו להוסיף ... ימים עון הארץ ו... בסירותיו כי עכשיו ... שנאו...

אבן עזרא

ראשו וכבר הלבישוהו בגדים כמו וירם תולעי׳ ויבאש וכבר באש כי כל דבר יבאש תחלה ואחר כן ירום תולעים: (ו) ויעד. נפתח העי״ן בעבור היותו מהגרון כמו וישב את כל הרכוש: (ז) כה. טעם וגם אם היית טוב כאביך יהוצדק שהיה כהן גדול בבית ראשון. וי״ו ונתתי כה״ה רפה בלשון ישמעאל וכמוהו והאבן הזאת אשר שמתי מצב׳ וככה והחרמתי את עריהם והנה שכרו שיהלך בין העומדים שהם המלאכים: (ח) שמע נא. אתה. ראיתי מפרש כי הכהן הגדול שב אל יהוצדק לא אל יהושע כי אמר שהמש התנוף ולא פירש נכון כי אז הראיתי לו דברי המלאך ליה שע הפסוק הזה שקראו לעצמו הכהן הגדול: ורעיך. הם שאר הכהנים שהם ראוים לשבת לפניו כי הוא הכהן הגדול: כי אנשי מופת. ראוים הם שיעשה להם מופת: צמח. היא זרובבל כאשר יאמר צמח שמו וסוף הפרשה מוכיח לפניו זרובבל ומפרשים רבי׳ אמרו כי זה צמח הוא המשיח ונקרא זרובבל כי הוא מזרעו כמו ודוד עבדי נשיא להם לעולם גם אני עשיתי דרך דרש כי צמח בגימטריא מנחם והוא בן עמיאל: (ט) כי. זאת האבן היא אבן המשקולת כאשר יפרש עוד שתהיה ביד זרובבל בהחלו ליסד הבית וזה יהיה לפני יהושע וכן פי׳ הפסוק האבן אשר נתתי ביד זרובבל לפני יהושע: ומשתי. הנה זאת המלה מהפעלים הנואחים כמלת שב שתמצא על שנים דרכים שב הוא בעצמו גם ושב אחר כמו והשיב וככה לא משו מקרב המחנה. ומשתי את עון הארץ וטעם עון הטובע והרע והגלות: (י) ביום. שיוסד ההיכל אז תשכנו לבטח והנה דברי זכרי׳ כדברי

רדק

צניף טהור על ראשו לתכנו להיותו כהן גדול שהיתה מצנפת על ראשו: וילבישוהו בגדים. וכבר הלבישוהו בגדים כי כנה אמר והלבש אותך מחלצות קודש שזכר זכריהו הנבי׳ ... פולעים ויבאש וכבר באש כי כל דבר יבאש קודם שירום תולעים וכן הן אתה קצפת ונחטא והדומים להם: ומלאך ה׳ עומד. כן ראה במראה הנבואה כי עד שישימו הצניף הטהור על ... מלאך ה׳ שלא הלך מעיניו: (ו) ויעד מלאך ה׳. העיד בו זה הדבר כמו העדותי בהם העד העיד בנו האיש ונפתחה העי״ן מפני שהיא גרונית כי היה משפטו ויעד כמו וישב את ... (ז) כה אמר. תדין את ביתי לפי שהיה כהן גדול ועל פיו יעשו שאר הכהנים: ונתתי. אתן לך וסוי״ן כוי״ו ויהי ביום השלישי וישא אברהם את עיניו: מהלכים בין העומדים ... המלאכים שהם עומדים וקיימים לעולם ר״ל תלך ביניהם וזה רמז לנשמתו בהפרדו מהגוף וי״ת ובאחיות מיתיא וגו׳: (ח) שמע נא. ורעיך. שאר הכהנים: כי אנשי מופת המה. ראויים ... להם מופת על ידם ורז״ל דרשו מאן נינהו אנשי מופת אנשים שנעשה להם מופת זהו חנניה מישאל ועזריה: כי הנני מביא את עבדי צמח. פי׳ בו זה זרובבל וטעם מביא וכבר בא ... עוד מעלתו ועלמת גדולתו כצמח האדמה שהולך וגדל וכן אמר עוד למעה הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח ובנה את היכל ה׳ וכן אמר חגי ההנביא אקחך זרובבל וגו׳ כמו שפירשנו ויש ... זה המלך המשיח אמר אף על פי שזאת הישועה אני מביא לכם עוד אביא לכם ישועה גדולה ממנה בזמן שאביא את עבדי צמח ועוד דרשו בו כי המשיח מנחם שמו ומנחם בגימטריא ... ים עבדי משיחא: (ט) כי הנה האבן. הוא אבן הבדיל שמיטרין בו הבנין או פי׳ האבן שישימו אתלם ישימנה זרובבל לפני יהושע כמ״ש למטה והוציא האבן הראשה: על אבן ...

מצודת ציון

טהור. ר״ל ברור ונקי: (ו) ויעד. ענין התראה כי רוב המתרים מתרים בעדים למען לא יכחש לאחר זמן: (ז) תדין. מל׳ דין והוא ענין הייפרת הדבר: מהלכים. מל׳ הלוך וטיול: (ח) מופת. ענין נס ואות: (ט) שבעה עינים. ר״ל הרבה וכן שבע יפול צדיק (משלי כד): מפתח פתוחה. ענין חקיקת הציור כמו ויודע לפתח פתוחים (ד״ה ב׳ ב׳): ומשתי. ענין ההסרה כמו לא ימיש עמוד

מצודת דוד

שאמר התפללתי עליו שישימו על ראשו צניף טהור ר״ל שיהיה כתר כהונה לירושה לזרעו אחריו שלא יפרשו מן העכו״ם: וישימו וגו׳. ר״ל נתקבלה ... ומיד נתנו לו לרשת כתר כהונה גדולה: וילבישהו בגדים. ר״ל היה נגלה ... ומלאך ה׳ עומד. בכל משך הזמן שנעשה כל זה: (ו) ויעד. אחר כל ... התראה המלאך ביהושע: (ז) אם בדרכי תלך. ר״ל אם זרעך ילכו בדרכי ואמר כמדבר עליו כי זרע האדם יחשב כמוהו וכן אקחך זרובבל (חגי ב): ואם את ... תשמור. ר״ל אם ישמרו הדברים שצויתי לשמרם וכפל הדבר במ״ש: וגם אתה תדין. ר״ל גם זרעך כמוך יהיו כ״ג ופקידים עד עולם לדון את ביתי ועי״ש ... דרכי הבית: וגם תשמור. ר״ל בידם יהיו שמירות העזרי וכפל הדבר במ״ש: ונתתי לך מהלכים. ר״ל ומלבד זאת לא יקיפם הכרת בעולם הנשמות כי ... מהלכים וטיולים בין המלאכים האלה העומדים פה כמ״ש למעלה ויאמר אל העומדים לפניו: (ח) אתה ורעיך. גם אתה שמע גם רעיך ישמעו והם חנני׳ ... ועזריה כי גם המה אנשי מופת כי נגלו מכבשן האש כמוך ומהראוי לייחד הדבור גם להם: כי הנני מביא. ר״ל והדבור הוא אשר הנני מביא את עבדי צמח וזהו ... כמ״ש והקימותי לדוד צמח צדיק (ירמיה כג): (ט) כי הנה האבן וגו׳. ר״ל מוכן הוא האבן ההושם ביסוד בנין בית העתיד ע״י כ״ג מזרע יהושע אשר ... כבר בגזירה הזאת גזורה: על אבן אחת. ועל כל אבן מאבני הבנין יהיה שבעה עינים ר״ל שמירות רבות יהיה מאת המקום ב״ה על הבנין ההוא: ... פתוחה וגומר. המקום ב״ה בעצמו יחקוק צורות על האבנים ליופתם ר״ל הוא יתן כח ועוזר על המלאכה: ומשתי וגו׳ ביום אחד. ר״ל ... בפעם ...

ד א וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי
וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ׃ נ׳
ב וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וַיֹּאמֶר ואמר ק׳
רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ
וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ נ׳ מפיק ס״א
עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת נ׳ ומ״נ
לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ׃ ג וּשְׁנַיִם ז׳
זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה נ׳
וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ׃ ד וָאַעַן וָאֹמַר
אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה
אֵלֶּה אֲדֹנִי׃ ה וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר
בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־
הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי׃ ו וַיַּעַן
וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה
אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא נ׳. נ׳
בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת׃ ז מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי
זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן

וְלִתְחוֹת פֵּרֵי תֵינוּהִי׃ א וְתַב
מַלְאֲכָא דִמְמַלֵּיל עִמִּי
וְאַעִירַנִי כִּגְבַרָא דְמִתְעַר
מִשְּׁנְתֵיהּ׃ ב וַאֲמַר לִי מָה אַתְּ
חָזֵי וַאֲמָרִית חֲזֵיתִי וְהָא
מְנַרְתָּא דְדַהֲבָא כּוּלַּהּ וְגוּלְתַהּ
עַל רֵישַׁהּ וְשַׁבְעָא בוֹצִינָהָא
דַעֲלַהּ שַׁבְעָא וְשַׁבְעָא דִמְרִיקִין
מִנְהוֹן מִשְׁחָא לְבוֹצִינַיָּא דְעַל
רֵישַׁהּ׃ ג וְתַרְתֵּין זֵיתִין דַעֲלַהּ
חַד מִמִּין גּוּלְתָא וְחַד עַל
סְמָלַהּ׃ ד וַאֲתֵיבִית וַאֲמָרִית
לְמַלְאֲכָא דְמַלֵּיל עִמִּי לְמֵימַר
מָה אִלֵּין רִבּוֹנִי׃ ה וַאֲתֵיב
מַלְאֲכָא דְמַלֵּיל עִמִּי וַאֲמַר
לִי הֲלָא יְדַעְתָּא מַן אִינוּן אִלֵּין
וַאֲמָרִית לָא רִבּוֹנִי׃ ו וַאֲתֵיב
וַאֲמַר לִי לְמֵימַר דֵּין פִּתְגָמָא
דַיְיָ עִם זְרֻבָּבֶל לְמֵימַר לָא
בְחֵילָא וְלָא בִגְבוּרָא אֱלָהֵין
בְּמֵימְרִי אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃
ז מָא אַתְּ חֲשִׁיבָא מַלְכוּתָא
טִפְּשְׁתָא קֳדָם זְרֻבָּבֶל הֲלָא כְמֵישְׁרָא וִיגַלֵּי יַת מְשִׁיחֵיהּ

רשי

ואת חגי) : (ב) וגולה על ראשה. כמו (יהושע טו) גולות עלית לשון מעיין
ספל גדול עגול : ושבעה נרותיה. כמין בזיכין שנותנין השמן והפתילה לתוכה :
ושבעה מוצקות. לכל נר ונר באין שבעה צנורות קטנים שהשמן זב מן
רך אותן מוצקות לכל נר ונר : (ג) ושנים זתים עליה. אצלה שני אילנות
ם גדולים ב״ה : אחד
הגולה ואחד משמאלה
כאן לא פירש על שני
זהב האמורות למטה
והם כמין עריבות
של בית הבד שהם
אצל הזיתים והזיתים
מאליה׳ לתוך הכנתרות
ות שם כהמעטן
שם בבית הבד והשמן
וך הכנתרות ומהכנתרו׳
הגולה ומהגולה אל
ת ומהמוצקות אל הנרות
ות והנרות ארבעי׳ ותשע
לאור שלעתיד לבא
מה יהיה שבעתים כאור
ת ימים ארבעים ותשע
ר של יום בראשית :
אלה אדוני . מה זה
נמסקים מאליהם
בא אל הנרות מאליו :
דבר ה׳ אל זרובבל .
מן לך להבטיח את
בהם שהזתים והשמן
מר מאליו לכל דבריו .
בחיל ולא בכח שבהם
את בנין ביתי : כי אם
. אני אתן רוחי על
יניח להם (ס״א ויצוה
בנות ולעשות כל צרכי
הבנין משלו ולעזור
בחטין ויין ושמן ועצים
שמפורש בעזרא ולא
לעזרת אדם : (ז) מי
ר הגדול . שרי עבר
תתני פחת עבר נהרא ושתר בוזני וכנותהון שבטלתם המלאכה עד כה
תהיה לפני זרובבל מישור אין לכם שררה וגדולה עוד עליו : והוציא את
הראשה . האדריכל יקח את אבן הבדיל בידו להיות אדריכל בראש
הבונים

אבן עזרא

כדברי חגי הנביא : (א) וישב. בעבור שאמר ויעירני והוא ישן וטעם יעור ולא
יוער ע״י אחר רק מעצמו בלע כאילו מעצמו נעור : (ב) ויאמר. וגלה. כמו
גלות עליות ועתה אומר לך בדרך קצרה דבר זאת המטרה כי הזכיר זה
הנביא אחר כן כל דבריה היו שני׳ זתים אילנו׳ מימין הגלה משמאלה ושבלה
ושבלי הזתים נופלים מהאילנים
על שני צנתרות זהב ומאליהם
נפלו ונדרכו ונעשה שמן זך
כזהב והם מריקים אל הגלה
ובגלה היו שבעה מצקות שבעה
נרות ושבעה מוצקות והנה שבעה
פעם אחרת כמו אל החצר
החיצונה אל הפעם והמלאך
פירש טעם זאת המראה : לא
בחיל ולא בכח . כאשר ראיתי
השמן נעשה מאליו ודולק ככה
יבנה הבית לא בכח גדול שיש
לזרובבל ולא ברוב חילו כי אם
ברוח השם וישועו : (ג) ושנים.
עוד יפרש מה טעם הזתים
שהיו שנים : (ד) ואען . ידע
הנביא כי זה במראה הנבואה
על כן שאל : (ה) ויען . שאלו
אם יש בו טעם חכמה להבין
טעם המראה : (ו) ויען . הנה
דבר ה׳ יבנה הבית וכת״י נבואה
דה׳ מסעדין להון : (ז) מי .
הנביא ידבר אל כל שר ומלך
אם אתה נחשב בעיניך כהר
הלוני הגדול למישור תשוב לפני
זרובבל ובהוציאו את האבן
הראשה היא האבן הבדיל שתכתן
ביד

תולדות אהרן מנורת זהב. עקידה שער מד : ושנים זיתים. סנהדרין כד : מה המה. עקידה שער מט :

רדק

עינים. על כל אבן ואבן יהיו שבעה עינים ר״ל שמירות רבות מאת האל ית׳ מפני הצרים החושבים
להשבית מלאכתם ואלה הם שבעה עיני ה׳ שאמר למטה : ושבעה. הוא דרך חשבון על הרוב
אינו שבעה דוקא וכן שבע כתאתיכם שבע יפול צדיק וקם והדומים ואבי אדוני ז״ל פי׳ שבעה
דווקא והם יהושע עזרא זרובבל נחמיה וג׳ נביאים חגי זכריה ומלאכי ותרגם יונתן שבע עיינין חזן
גני מפתח פתוחה. כאלו היתה האבן קשורה כל הימים שבטלו המלאכה ועתה יפתח אותה וישם אותה בבנין ויתכן לפרשו מענין ופתחת עליהם פתוחי חותם ולפי שהשלמת תכונת האבן
וזרים וספרחים והכפתורים שיציירו בה בפתוחות אמר כן עד״ש כלומר הנני משלימם לבנין בכל תכונתם : ומשתי. פעל יוצא לא משו פעל עמד וזה יהיה בזמן שהשלימו הנביאים את זרובבל
למעלתו כמו שאמר חגי אקחך זרובבל ואמר זכריה הנני מביא את עבדי צמח ואז יהיו ישראל בשלום בבית שני לפיכך אמר תקראו איש לרעהו : עון הארץ. אפשר כמשמעו או יהיה פי׳
כי לא שלם עון האמרי כלומר שיסיר מהם בזמן ההוא כל רע וכל צרה ויהיו בשלום : (י) ביום ההוא. תקראו מרוב שלום שיהיה לכם : (א) וישב. ויעירני. באשר שמראות אמר
כי ראה מעצמו אבל זאת המראה המלאך העירו לראותה : יעור משנתו ׳ מבנין נפעל ופי׳ ה א העירני ואני נתעוררתי כאיש אשר יעור משנתו : (ב) ויאמר. ויאמר כתיב והוא ספור דברי
הקרי ואמר והקרי דברי זכריה : וגלה במפיק ואיננה לנקבה נסתרת וכמוהו כבכורה בטרם קיץ ותעלומה יוציא אור לא גשמה ביום זעם : ושבעה נרותיה עליה . כמו מנורת הטהורה .
הוא רמז לענין האלוה שמחבר בין ההפכים וכן שבע הפלות בה השכל והמזגיגים לעולם שהיא כלו השפכים ז׳ כוכבי לכת והעולם עם גלגלות והאדם מיסודים ובעל הגלגלות הוא השביעי והוא
וכן גוף כל דבר אלא שבעל ספר יצירה זכר בעולם שש נלמות לששה צדדים והיכל הקדש מכוון באמצע זכר הדבר הנכבד שבכל הגוזרים : עליה. על המנורה והגולה למעלה ממנה והראש
מראה להודיעו כי האל יתברך יאיר לישראל כסף מה שהיו בחשכה : שבעה ושבעה מוצקות לנרות . שבע מוצקות היו לה לכל נר מוצקה אחד . ורש״י ז״ל פירש שבעה ושבעה מוצקות לכל נר
וצקות מוצקות שם תאר במקום פעל שהיו מוציקות שמן מנר לנר : (ג) ושנים זיתים . ועוד ראיתי שנים זיתים על המנורה או על הגלה ואחד הוא : אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה.
שמאלה אבל אמר כי על הגלה היו ולמטה אמר על ימין המנורה ועל שמאלה והענין אחד : (ד) ואען . מבואר הוא : (ה) ויען . מבואר הוא : (ו) ויען לא בחיל ולא בכח . כמו שראית
המנורה נעשה מאליו בלא אדם עורך את הנרות ומציק בהם את השמן כן יעשה בנין הבית בלא כח אדם אלא ברוח האל יתברך וברצונו ועוד יפרש לו המראה דרך פרט : (ז) מי אתה
ל . אמר כנגד הנבלט וחבריו השוטנים אם תהיה כהר הגדול תהיה לפני זרובבל למישור ולא תוכל לעמוד לפניו להשבית המלאכה והוציא את האבן הראשה כמו שהוציא את האבן הראשה
כהשתא

מצודת דוד

ואת אסיר עון הארץ ההיא כי אחדש בקרבם רוח נכון ולא יחטאו עוד
א עוד עון : (י) אל תחת גפן . להתענג לשבת בצילה ולאכול מפריה מרוב
שיהיה אז : ד (א) וישב וגו׳ . כי במראה שלפנים לא דבר עמו המלאך
כי לזה אמר וישב המלאך וגו׳ : ויעירני . ר״ל הוא הניעני לעוררני ונתעוררתי
שר יעור משנתו : (ב) מה אתה רואה . במראה הנבואה : כולה . כל המנורה היתה זהב : וגולה על ראשה . ממעל על ראשה היה כעין ספל ובה היה השמן :
נרותיה עליה . ממעל בראשי קני המנורה היו שבעה נרותיה הם כעין בזיכין לשים בהם השמן והפתילות : שבעה ושבעה מוצקות . ר״ל לכל נר ונר היה
צינורות שהשמן ניצק בהם מעצמו מן הגולה להמשך על הנרות שהמה על ראש המנורה : (ג) ושנים זיתים עליה . שני אילני זית עמדו אצל המנורה : (ד) ואען
. הרימותי קול ואמרתי אל המלאך על מה באו אלה לרמז : (ה) הלא ידעת . הלא מעצמך תשכיל לדעת על מה מרמז : לא אדני . לא השכלתי לדעת : (ו) זה
׳ . ר״ל בזה ירמז כאלו אמר ה׳ על מלך המשיח הבא מזרע זרובבל : לא בחיל . ר״ל ממשלתו על העכו״ם לא יהיה בעבור חילו הרב ולא בכח זרועו יכבשם
כי אבל ימשול בם מבלי עורך מלחמה כי אם ברצוני כי אתן בלב העכו״ם להיות נכנעים לו ושרים למשמעתו ויהיה דומה לעריכות נרות המנורה שהיו מבלי
אבל הכל נעשה מעצמו כי הזיתים נתלשו מעצמם ונדרכו מעצמם ומעצמו נמשך השמן אל הגולה כאשר יאמר עוד למטה ומן הגולה נמשכו מעצמם דרך
ת אל הנרות : (ז) מי אתה הר הגדול . על מלך גוג יאמר מי אתה וגומ׳ ר״ל מה כח יש בך שתחשוב שאתה הר גדול לעמיד בפני המשיח לבל יוכל לעבור
לא

מצודת ציון

עמוד הענן (שמות יג) : (א) ויעירני . מל׳ הערה והקצה : (ב) וגולה . הספל עגול וכן וגולת
הכותרות (מ״א ז׳) : נרותיה . כעין בזיכין על השמן והפתילה כמו ועשית את נרותיה (שמות
כה) : מוצקות . מל׳ יציקה והם צינורות ודרך שם ניצוק ונמשך השמן : (ד) ואען . ענין הרמת
קול : (ו) בחיל . ענין גבורות עם : ברוחי . ענין רצון : (ז) למישור . מל׳ ישר ושוה : הראשה . ר״ל
טובה

אבן עזרא

ביד זרובבל והיא המאורה למעלה אשר נתתי לפני יהושע: תשואות. שאון רב יהיה לה שאון חן חן לה שהכל ישמח כמו תשואות מלאה: (ח) ויהי. עתה יפרש דברי המנורה: (ט) ידי. יסדו. סופל עבר: תבצענה. תשלמנה כמו כי יבצע ה' את כל מעשהו: וידעת. לזרובבל ידבר שהוא במקום כל ישראל: שלחני אליכם. לו ולכל ישראל:

(י) כי קטנות. תואר והתואר חסר כמו וידבר אתם קשות ומלת בז מן עלומי העי"ן כמו לא יבוזו לגנב והנה הוא כי מי בז ליום נחמות או ישועות קטנות והו חסרון התואר כמו וידבר אתם מלות קשות כאשר יראו אבן המשקולת שהיא אבן הבדיל ביד זרובבל לבנות הבית הנה שבעה עינים ישמרוה שלא יקרב איש להפילה ויתכן שבעה עינים הרבה שומרים ופירש אחר כמו שפירש המלאך שבעה אלה עיני השם ופירש המלאך כי השבעה הם עיני השם שהם משוטטים בכל הארץ וטעם שבעה כדרך ויקרא אותה שבעה ושבועה מגזרת שבעה כמו שאמר כי שם נשבעו שניהם על דרך שהזכיר בעל ספר יצירה והיכל הקודש מכוון באמצע וצריך פירוש ארוך כי שם כתוב שש פאות הם מעלה ומטה פנים ואחור ימין ושמאל והיכל הקדש מכוון באמצע וזה קצת הפירוש כי לכל דבר יש השש פאות שהזכיר והיכל הקדש הוא הדביר אשר לו הפאות האלה והוא מכוון באמצע וקראו היכל הקודש הוא הנכבד האמצעי והוא בעל הפאות כי ממנו הם ולו הפאות ודבר זה כולל כל הנבראים ועל הנכבד יותר הזכיר היכל קדש: (יב) ואען. שבלים לשון נקבה כמו נשים פילגשים: ואומר. גם שאל על שתי השבלים שנכרתו משני הזתים המריקים מעליהם הם הצנתרות שנלרכו בהם הזתים והם מריקים מעליהם השמן הטוב הזך כזהב יריקו אל הגלה ונגלה מוצקות אשר מהם יוצק השמן לנרות אשר על ראש המנורה: (יד) ויאמר. הטעם זרובבל בן יצהר שהוא השמן

תרגום

דאמיר שמיה מקדמין
וישלוט בכל מלכותא: ח והוה
פתגם נבואה מן קדם יי עמי
למימר: ט ידי זרבבל שריאה
למבני ביתא הדין וידוהי
ישכללוניה ותידעון ארי יי
צבאות שלחני לאתנבאה
לכון: י ארי מן הוא דבי דבסר
יומא דין על בנינא דהוא
זעיר הלא יתוב ויחדי כד
יחזי ית אבן משקולתא בידא
דזרבבל שבעא נדבכין כאלין
קדם יי גלן עובדי בני אנשא
בכל ארעא: יא ואתיבית
ואמרית ליה מא תרין זיתיא
האלין על ימין מנרתא ועל
סמלא: יב ואתיבית תנינות
ואמרית ליה מא תרין שובלי
זיתיא דביד תרין אסקריטון
דדהב דמריקין מנהון משחא
לבוציני דהבא: יג ואמר לי
למימר הלא ידעת מן אלין
ואמרית לא רבוני: יד ואמר
אלין תרין בני רברביא דקימין קדם רבון כל ארעא:

זכריה ד

וכ"כ הראשה תשאות חן חן לה: ח ויהי
דבר־יהוה אלי לאמר: ט ידי
ד' זרבבל יסדו הבית הזה וידיו
ג' תבצענה וידעת כי־יהוה צבאות
שלחני אליכם: י כי מי בז ליום
ג'. ג' קטנות ושמחו וראו את־האבן
הבדיל ביד זרבבל שבעה־אלה
ג' ומ"ל עיני יהוה המה משוטטים בכל־
הארץ: יא ויען ואמר אליו מה־
ג' וחד אל ימין שני הזיתים האלה על־ימין
המנורה ועל־שמאולה: יב ויען
ג' שנית ויאמר אליו מה־שתי שבלי
הזיתים אשר ביד שני צנתרות
ג' וחד מריקים הזהב המריקים מעליהם הזהב:
יג ויאמר אלי לאמר הלוא ידעת
מה־אלה ואמר לא אדני: יד ויאמר
אלה שני בני־היצהר העמדים על־
אדון כל־הארץ:

תולדות אהרן מי בז. סוטה מח: עיני ה', סנהדרין לח: בני היצהר. שם כד (מעשר שני נו):

רשי

בונים והם יבנו הכל כפי דבריו אשר יצוה בבנין נאה ומפואר: [illegible] חן חן. יהיה לה לאותה האבן שהכל יאמרו מה נאה בנין זה [illegible] אבן המשקולת הזאת. תשואות חן כמו תשואות כוי כמו תשואו' מלאה [illegible] (ישעיה כב) קול שאון (שם סו) כולם לשון השמעת קול הם: [illegible] זרובבל יסדו הבית [illegible] מתחילה ועד סוף בימי [illegible] הראשון: וידיו תבצענה [illegible] אותו עתה. תבצענה [illegible] הוא כמו (שם) כי יבצע [illegible] מעשהו: (י) כי מי בז [illegible] ש וסד הבית אשר [illegible] בעיניהם כמו שנאמר [illegible] ג) ורבים מהכהנים [illegible] הבית הראשון ביסו [illegible] הבית בעיניהם בוכים [illegible] גדול ובכבואת (חגי ב [illegible] כמוהו כאין בעיניהם [illegible] עתה כשיראו את האבן [illegible] התלויה בחוט המשקולת [illegible] ביד אדריכל ראש [illegible] שמכוון בה ראש הפנה [illegible] תהיה ביד זרובבל: שבע [illegible] על אחד שבעה ביסוד [illegible] שבימי כורש וכן ת"[illegible] נדבכין כאילין: עיני [illegible] משוטטים. ולו נראה [illegible] כן והוא ראה את זרו[illegible] הגון לדבר: (יא) מה שני [illegible] מה רמז הם ומה [illegible] שבלי זיתים טרוק"א [illegible] קבוצות זיתים [illegible] שבולת: (יב) אשר [illegible] צנתרות. כלומר [illegible] הצנתרות כמו ראו חלק [illegible] ע"י (שמואל ב יד): [illegible] מעליהם. את השמן [illegible] וט ב להאיר כזהב [illegible] לז) מצפון זהב יאתה: [illegible] בני היצהר. קרן כהונה [illegible] הנמשחים בשמן [illegible] העומדים על אדון כל [illegible] לבקש

רדק

כשהתחיל הבנין ביום כ"ד לחודש התשיעי כן ישלים המלאכה: תשואות חן חן לה. [illegible] זרובבל האבן הראשה בבנין שם אותה בתשואות והמון רב ואמרו כל העם חן חן לה [illegible]

מאת האל יתברך והכפל לחזק הענין כמו שלום שלום לרחוק: (ח) ויהי דבר ה'. ידי זרובבל תבצענה. ר"ל תשלימנה וכן והיה כי יבצע ה' את כל מעשהו בהר ציון ישלים: (י) כי מי בז ליום [illegible] כי כשהתחילו לבנות הבית לריהם מלאכתם והנה היום ההוא יום תשואות קטנות היה והיו בוזים לאותו יום כל הבנים שהבנהה המלאכה ועתה כשיראו האבן הבדיל ביד זרובבל ישמח[illegible] הבדיל. הוא אבן המשקולת אשר ביד הבנאי ליישר הבנין והוא חסר הנסמך כאלו יאמר האבן אבן הבדיל והוא כמשקולת עופרת אותה מבדיל או מעופרת ונקראת אבן כמו לא [illegible] בכיסך אבן ואבן: שבעה אלה. פי' מה שאמר למעלה על אבן אחת שבעה עינים אלה הם עיני ה' שהם משוטטים בכל הארץ והוא רואה המצירים לישראל וישמרם מידם שלא ישלו[illegible] (יא) ויען. ענין המנורה הבין כי לנראות אורה ושמחה הראה לו והמלאך פי' לו דבר המנורה שהיא נעשית מאליה לנראותו כי לא בחיל ולא בכח ועתה שאל לו מה ענין שני זתים ו[illegible] שבלי זיתים וענין שני צנתרות הזהב ואם לא נזכר במראה משאלתו נלמד שראה אותם וענה לו המלאך על שתי השאלות בקצרה וברמז ואמר לו שאלה שני בני היצהר והנביא הבין [illegible] (יב) ויען. שתי שבלי הזתים. מהזתים האלה היו נופלים שני ענפי זתים שהיו נדרכים ביד שתי צנתרות הזהב והיו נדרכים מאליהם ופי' ביד בתוך והנה הזתים היו נדרכים בתוך [illegible] והשמן נופל מהצנתרות אל הגולה ומהגולה יוצא למוצקות ומהמוצקות לנרות ודמה הענפים לשבלים לפי שהיו מלאים גרגרי הזתים כמו השבלים שהם מלאים גרגרי החטה לנתרות [illegible] כמין נפתא ות"י אסקריטון דדהב וכן תרגם אונקלוס כצפיחית בדבש איסקריטון בדבשא: המריקים מעליהם הזהב. השמן הזך כזהב וכן כום זהב בבל ביד ה' היין הזך והנקי: (יד [illegible] אלה

מצודת ציון

עובה וחשובה וכן וראשית שמנים ימשחו (עמוס ו'): תשואות. ענין המית קול כמו תשואות נוגש (איוב לט): (ט) תבצענה. ענין השלמה כמו כי יבצע ה' (ישעיה י): (י) בז. מל' בזיון: האבן הבדיל. הוא האבן התלוי בקו המשקולת וע"י מיישר הבנאי את הבנין ועל שע"פ רוב דרכם לעשותה מאבן אמר האבן הבדיל וכן אבן העופרת (לקמן ה): משוטטים. ענין ההנועה הנה והנה וכן שוטטו בחוצות ירושלים (ירמיה ה): (יב) שבלי. מל' השבלים העיבות (בראשית מא) ובדרך משלה קורא כן ענפי הזית לפי שהיו מלאים גרגרי זיתים כמו השבולת המלאה גרגרי תבואה: ביד. ר"ל בתוך וכן ביד כל אדם יחתום (איוב ל"ז): צנתרות. הוא שם כלי מה: המריקים. ענין הזלה ושפיכה כמו על הארץ יריקו (קהלת י"א): הזהב. ר"ל שמן מזוקק ונקי כזהב וכן מצפון זהב יאתה (איוב ל"ז): (יד) היצהר. הוא השמן כמו תירוש ויצהר (דברים כח

מצודת דוד

לא כן הוא כי למולו תהיה הארץ מישור ובקל יעבור ר"ל לא יהיה בך כ[illegible] מה ע"י: והוציא. מלך המשיח יוציא האבן המוגבה והחשובה להניחה ביס[illegible] בית העתיד: תשואות. אז ישמע קול המיית אשר כולם יענו ויאמרו הנה [illegible] הזה יש לה חן רב כי היא מוגבה וחשובה עד מאד: (ט) ידי זרובבל יסדו [illegible] זרובבל עצמו הניח היסוד מהבית הזה כן ידיו ישלימו את בנין הבית ר"ל ידי [illegible] הבא מזרעו ישלימו להניח אבן היסוד מהבית העתיד ואמר ידיו על ידי [illegible] הבא מזרעו כדרך שאמר כי הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע (לעיל ג) [illegible] על כ"ג הבא מזרעו אשר יכהן אז ואמר ענין השלמה על כי יהיה הבית [illegible] והוא השלום הבתים ולפי שבית העתיד תעמוד במקום הבית הזה עצמו אמר תבצענה כאלו ישלים הבית הזה וכמ"ש גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון (חגי ב): [illegible] זה מאמר הנביא לישראל בבוא הדבר תדע אשר ה' שלחני אליכם ומאתו היו דברי: (י) כי מי בז. אשר מי שהיה מבזה בלבו יום בנין הבית הזה לחשבו יום קט[illegible] קוטן הבנין הנה ישמחו אז כאשר יראו את האבן המשקולת ביד המשיח הבא מזרע זרובבל המייסד את הבית: שבעה אלה. השמחות האלה שישמחו אז תהיה כפו[illegible] בערך התענוג שיש להם בעבור בזיון יום קטנות: עיני ה' וגו'. ר"ל לכן רואה הוא תוגת לב המבזה יום קטנות ולפיכן ישמחם בכפל שבעה בערך התוגה: (יא) [illegible] המלאך הדובר בי: מה שני הזתים. ר"ל למה בא הרמז בשני אילני זתים ולא באחד: על ימין המנורה. על ימין הגולה שעל ראש המנורה ועל שמאלה א' מזה וא' מזה: [illegible] שתי שבלי הזתים. כי במראה הזה ראה כאלו שתי ענפי זיתים נתלשו מעצמם ונפלו בתוך שני צנתרות של זהב ושם היו נדרכים מעצמם והם היו מריקים שמן [illegible] אל הגולה וקצר למעלה ופרשו כאן ושאל למה הי' הכל שנים שנים על מה מרמז השניות: (יג) הלא ידעת. הלא מעצמך תשכיל לדעת על מה מרמז השניות: לא [illegible] לא השכלתי לדעת: (יד) אלה שני בני היצהר. השניות מרמז על שני בני היצהר ר"ל המלך המשיח וכה"ג אשר ימשחו בשמן המשחה [illegible]

רשי

...מלפניו להחזיר את גדולתם : שני בני היצהר . יצר טוב ויצר הרע ...' לטיב בזכות התורה : (א) מגלה עפה . רבותינו פירשו בפולה ... שהתורה כתובה בה ולמדו מכאן שהטילם אחד מג' אלפים ומאתים ... כדאית' בעירובין (דף כא) וי"ת מגילתא פורחא פורחת באויר ולפי ...' של פרשה מגלת פורענו' ...והוא שראה (יחזקאל ג) ...אליה קנים והגא והי : ...ת האלה . זאת שכתוב ...ורענות נקמת שבועות ... היוצאת . עתה מבית ... הקדשים מלפני השכינה ...לך על פני כל הארץ ...רכה עשרים ורחבה עשר ...פתח העזרה והכיכל אשר ...דרך שם : כי כל הגנב. ...שיו : מזה כמוה נקה.מזה ...כות כמו שהוא מפורש בה ...לא נשתלם פורענו' יחידי' ...ים על התורה אלא ...עד שנתמלאת סאת כולם ...ולם כאחד בחורבן ובגולה ...: הנשבע לשקר עד הנה ...פירענות כמו שהמגילה ... מגדת נקה ולא נשתלם ...מכאן ואילך הוצאתיה ...בארץ ולנקום מן הגנבי' ...עים לשקר מעכשיו ובא ...ת הגנב וגו' : (ה) שא ...ניך וראה . עוד יוצאת ... שתצא מבית קדש ...ים : (ו) ואומר מה היא . ...ת שתאמר אלי לראות : ... זאת האיפה . שתראה ... כמין איפה שמודדין ... ויאמר זאת עינם בכל ... . ולאחר שראיתיה אמר ...היא מדה שלקו בה אותם ...ם בכל הארץ לגזול ...ק להקטין איפה ולהגדיל ...מדד לכם שאה בסאה : והנה

זכריה ה

ה א וָאָשׁוּב וָאֶשָּׂא עֵינַי ג'
וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה מְגִלָּה עָפָה: ב וַיֹּאמֶר
אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר אֲנִי רֹאֶה
מְגִלָּה עָפָה אָרְכָּהּ עֶשְׂרִים בָּאַמָּה ד'
וְרָחְבָּהּ עֶשֶׂר בָּאַמָּה: ג וַיֹּאמֶר אֵלַי
זֹאת הָאָלָה הַיּוֹצֵאת עַל־פְּנֵי כָל־ ס' מ"ל
הָאָרֶץ כִּי כָל־הַגֹּנֵב מִזֶּה כָּמוֹהָ נִקָּה ד'
וְכָל־הַנִּשְׁבָּע מִזֶּה כָּמוֹהָ נִקָּה:
ד הוֹצֵאתִיהָ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת ג' ר"פ
וּבָאָה אֶל־בֵּית הַגַּנָּב וְאֶל־בֵּית ג' בסיפרא
הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְלָנָה בְּתוֹךְ
בֵּיתוֹ וְכִלַּתּוּ וְאֶת־עֵצָיו וְאֶת־אֲבָנָיו: ג'. ל'
ה וַיֵּצֵא הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר
אֵלַי שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מָה
הַיּוֹצֵאת הַזֹּאת: ו וָאֹמַר מַה־הִיא ס' מ"ל. ד'
וַיֹּאמֶר זֹאת הָאֵיפָה הַיּוֹצֵאת וַיֹּאמֶר ס' מ"ל

תרגום

א וְתָבֵית וּזְקֵפִית עֵינַי וַחֲזֵית
וְהָא מְגִלָּה פָּרְחָא: ב וַאֲמַר
לִי מָה אַתְּ חָזֵי וַאֲמָרִית אֲנָא
חָזֵי מְגִלָּה פָּרְחָא אוּרְכַּהּ
עַשְׂרִין אַמִּין וּפוּתְיַהּ עֲשַׂר
אַמִּין: ג וַאֲמַר לִי דָא מוֹמָתָא
דַּעֲתִידָא לְמִפַּק עַל אַפֵּי כָל
אַרְעָא אֲרֵי כָל דְּגָנֵיב וּמְכַדֵּיב
מִדָּא לָקֵי וְכָל דְּקַיָּם בִּשְׁמִי
לְשַׁקְרָא מִדָּא לָקֵי: ד אַפֵּיקְתַּהּ
אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת וְתֵיעוּל לְבֵית
גַּנָּבָא וּלְבֵית דִּמְקַיֵּם בִּשְׁמִי
לְשַׁקְרָא וּתְבִית בְּגוֹ בֵּיתֵיהּ
וּתְשֵׁיצִינֵיהּ וְיָת אָעוֹהִי וְיָת
אַבְנוֹהִי: ה וּנְפַק מַלְאֲכָא
דִּמְמַלֵּיל עִמִּי וַאֲמַר לִי זְקוֹף
כְּעַן עֵינָךְ וַחֲזֵי מַן דְּנָגְדָן
אִלֵּין: ו וַאֲמָרִית מַן אִינּוּן
וַאֲמַר אִלֵּין עַמָּא דַּהֲווֹ נַסְבִין
וְיָהֲבִין בִּמְכִילְתָּא דִּשְׁקָרָא

אבן עזרא

השמן כי הוא משיח לשבת על כסא ישראל כאשר הוא כתוב ומשל על כסאו ויהושע משוח כי הוא כהן גדול וכתוב ועצת שלום תהיה בין שניהם ולא יקנאו זה בזה : (א) ואשוב. עפה. כאלו תעוף על כן כתוב היוצאת על פני כל הארץ ויש מפרש שאמר כפולה מגזרת ארמית ואין טעם לפירושו ויפת אמר פרושה כמו ועפו בכתף פלשתים : (ב) ויאמר. ראה כאילו זאת המגלה יוצאה תבנית השם שבנה שלמה על האולם על כן מדת הארך והרחב כמו האולם: (ג) ויאמר. זאת האלה. המארה וטעם היוצאת על פני כל הארץ כי היא כוללת היהודים שהיו בירושלים ואשר נשארו בבבל ובארץ פרס וטעם מזה כמוה כי היה כתוב במגלה מזה הצד הגונב נקה מצד שני הנשבע נקה או מזה ומזה כי הגנב והנשבע נקה והוא נכון וטעם נקה שיחשוב כל אחד הגונב והנשבע כי השם נקהו : (ד) והוצאתיה. ולנה. לשון נקבה כמו ולנה והיא מלה זרה והנה הטעם שיוכיח הנביא אלה הפושים אלה השתים עבירות : (ה) ויצא. ממערכת מלאכים אחרים והנה יוצאת אחרת אחרי היוצאת בראשונה והיא האלה עתה שב להוכיח העומדים בבבל ולא באו לבנות הבית ולדור בארץ הקדושה למלאת מצות השם כי היא תחלת המראות הקרובות בבנין ירושלם גם אחר המראות כבוד השם שצוה לעשות לבאי מהגולה המתנדבים והנה במראה הראשונה ראה מגילה ועתה לא ידע מה היא כי האלה נראית לאשר נמצאה בידו הגנבה או ליודע שהוא נשבע לשקר וזאת היוצאת היא נסתר' ונעלמת בלב : (ו) ואמר . זאת האיפה . וטעם איפה כי השם יתוד לאנשי הרשע כפי מחשבתם : ויאמר זאת

מסורה

ואשא עיני ואראה ג' דסמיכי וסי' והנה מגלה עפה . ארבע מרכבות יוצאות . והנה איל אחד : כמוה ד' בקריא' וסימ' איש אשר יעשה כמוה להריח בה . והנה היא לוטה בשמלה אחרי האפוד . כל הגונב מזה כמוה נקה ב' בפסוק : היוצאת ה' מ"ל ומשניין באתיהון וסימ' בסדר כי תבא : עפרת ד' חס' בליש' בקריאה וסי' צללו כעפרת במים . אך את הזהב ואת הכסף . נהר מפוח מאש תם עפרת . בעט ברזל ועפרת :

תולדות אהרן . מגלה עפה . עירובין כא : בית הגנב . שבועות לט : וכלתו . (שבועות לט) :

רדק

...י בני היצהר . יצהר הוא השמן כמו דגן תירוש ויצהר לפיכך קרא אותם זתים והם זרובבל ... וקראם בני היצהר לפי שנמשחו בשמן המשחה זה למלוכה וזה לכהונה : העומדים על ...ל הארץ . שמזומנים לעשות רצונו ות"י אילין תרין בני רברבין דקיימין קדם רבון כל ארעא וענין שתי הזתים ושתי שבלי' ושתי צנתרות לא נתפרש לאיזה ענין היו משל והנה הזתים משל לזרובבל ... ושני השבלים היוצאין מהן משל למעשיהם שהצליחו בידיהם בבנין הבית ושני צנתרות משל לנחמיה ועזרא הבאים אחריהם ועל ידי ארבעתם יצאה אורה וטובה לישראל : (א) ואשוב. מגלה ...אה במראה מגילה אחת שתעוף באויר וכן תרגם יונתן מגילה פרחא : (ב) ויאמר. ארכה עשרים אמה ורחבה עשר באמה. לא נתברר על איזה זמן נאמר זאת הנבואה ונראה כי על זמן ...נאמר כי ראינו בספר עזרא הרבה עבירות שהיו בידם ועל הגנבה ועל שבועות שקר יצאו זאת האלה כי הגנבה אע"פ שאינה חמורה כשבועות שוא ושקר ממנה יבא לידי שבועת שקר ...ראה מדת ארכה ומדת רחבה פי' המפרשים כי ראה אותה יוצאת מאולם הבית שהיה ארכו עשרים ורחבו עשר בבנין שבנה שלמה ואע"פ שהיה חרב או והמגילה הואת יצאה משם ...שם פרושה כמדת האורך והרוחב וזהו שאמר היוצאת והוצאתיה : (ג) ויאמר. זאת האלה. הקללה : על פני כל הארץ. ארץ ישראל ות"י דא מומתא דעתידא למיפק וזו כענין מגילה שראה ...שהיתה כתובה פנים ואחור וכן זאת המגלה היתה כתובה מזה ומזה והיתה כתובה מצד אחד כל הגונב נקה ומצד אחד כל הנשבע נקה ופי' כמוה כמו כמוך כפרעה כמוני כמוך ר"ל כי המגלה ...כתובה האלה והקללה מצד זה כמו מצד זה ומצד זה כמו מצד זה ופי' נקה נכרת כמו ונקה לא אנקך נקה מבנין נפעל אף על פי שהארכתי להם עד עתה מעתה יקבלו פורענותם כי הגיע זמנם ...ואת זאת המגלה והנבואה ראה המגלה ולא ראה הכתוב בה כמו יחזקאל עד שאמר לו המלאך כי כה הנבואה היתה סוגרה ודלת לפיכך היו מראות זכריה סתומות ובחגי זכריה ומלאכי פסקה ...: (ד) הוצאתיה. האלה הזאת הוצאתיה לעניים מעתה הגונב והנשבע ולא יאריך להם עוד : ולנה בתוך ביתו . תשכון האלה בתוך ביתו עד שתכלה אותו ואת עציו ואת ...(ה) ויצא. וראה. כי אחר שראהו מראה זו של מגלה עפה נעלם ממנו המלאך ואחר כך יצא והראהו מראות האיפה: היוצאת · יוצאת מבית ה' כמו הראשונה או פי' יוצאת מארץ ישראל ות"י ...מן אלין : (ו) ואמר . זאת האיפה היוצאת הראהו גלות עשרת השבטים שגלו בבר שהם שקיעים בגלות לא יצאו עתה כמו שיצאו גלות יהודה ובנימין והראה לו איפה שהיא מדה ר"ל שאל מדד ...הם כנגד מדם כי כמו שהם עשו שהאריכו ימים רבים ברשעם מיום שנתלקה המלכות עד היום שגלו ולא היה להם מלך מכל מלכיהם שהחזירם למוטב אלא כולם הלכו בדרך רעה וכמו שהם ...י ברעה כן יהיו בגלות ימים רבים וזו היא מדה כנגד מדה לפיכך ראה הנבואה איפה שהיא מדה : ואמר . עינם בכל הארץ עוד פי' לו המלאך ואמר לו זאת עינם ר"ל זאת האיפה שאתה רואה

מצודת דוד

...מלכות וזה לכהונה גדולה : העומדים על אדון כל הארץ.לבקש רחמים על בית ...ל ובמעשה דריכת הזיתים והמשכת השמן מעצמו ירמוז שיחזור הממשלה לא ...ולא בכח כי אם ברוחו : ה (א) ואשוב . הזרתי והרימותי עיני כלפי מעלה ...ם והנה מגלה פורחת באויר השמים והיא מגלת פורעניות כעין מה שראה ...אל כמ"ש ואראה וגו' והנה בו מגלת ספר (יחזקאל ב) : (ב) ארכה עשרים וגו' . כמדת בית קה"ק לרמז שבעת הפורעניות תחרב : (ג) זאת האלה . במגלה הסיא חקוק ...: הקללה היוצאת בגזירה על פני כל א"י כאלו יצא הפסק דין מב"ד של מעלה בכתב : כי כל הגונב מזה . כי המגלה היתה כתובה פנים ואחור כעין שראה יחזקאל ...ו והיה כתובה פנים ואחור (שם) ולכן אמר כי כל הגונב הון רשום הוא מעבר מזה:כמוה נקה . ר"ל כמו הפורעניות הנאמר בה כן יהיה מנוקה וממועט מן ...ם להיות נכרת ממנה:כל הנשבע מזה. וכל הנשבע לשקר רשום הוא מעבר מזה וכמו הפורעניות הנאמר בה כן יהיה מנוקה מן העולם : (ד) הוצאתיה. ר"ל עם כי ...הנה שלא נתמלאה הסאה האדכתי אפי אבל כאשר נתמלאה הוצאתי המגילה לפסק דין תחוך:ובאה.הפורעניות הנאמר בה תבוא אל בית הגנב וכו' ותתמיד לשבת ...כ"א ותכלה אותו ועצי בנין ביתו ואבניו ולא ישאר שריד : (ה) ויצא . נראה לו במראה הנבואה כאלו המלאך הדובר בו הלך וסלך לו ובא לרמז שנמשך הגלות ...לך הנבואה : ויאמר אלי . אח"ז חזר המלאך ואמר אלי שא עיניך וראה מה היא הדבר היוצאת מן השמים : (ו) מה היא . ר"ל מה היא הדבר שאתה אומר לי ...תה : זאת האיפה היוצאת . ר"ל את זאת אני אומר לך לראות להתבונן בה כי בא לרמז על מה שחטאו בה להקטין איפה לרמות הבריות : ויאמר . חזר המלאך וסריס

מצודת ציון

כ"א) : על אדון . אל אדון : (א) מגלה . אגרת על שם שגוללין אותה : עפה . מל' עפיפה ופריחה : (ג) האלה . ענין קללה : נקה . מל' נקי : (ד) ולנה . ענין התמדה כמו צדק ילין בה (ישעיה א) : וכלתו . מל' כליון והשמדה : (ה) שא . הרם : נא . עתה : (ו) האיפה . שם מדה

אבן עזרא

זאת עינם. השם יגלה הנסתר עד שיראוהו הכל: (ז) והנה. עופרת. שהיא כבידה ומלת נשאת תואר מבנין נפעל והשלם ננשאת כמו רוח נשברה והעופרת היתה נשואה באיפה: וזאת אשה. משפחה מישראל: (ח) ויאמר זאת הרשעה. מחשבת רשע שיש בלב האשה וטעם וישלך כמו וכל עולה קפצה פיה: (ט) ואשא. המראה הראשונה לא נשלמה רק עם זאת וטעם שתים נשים שני שרי ארתחשסתא שהיה מלך בבל שיעשה חמס למשפחות ישראל העומדים בבבל שנשארו ולא שמעו אל מצות ה' ביד נביאו לבוא לבית שני והנה אלה לא יניחו האשה] שהיא משפחת ישראל היושבת בתוך האיפה שתברח משם וטעם אנה המה מוליכות את האיפה המדה שגזר השם לגמול עליהם: (יא) ויאמר. לבנות. לאשה שהיא בתוך האיפה: בית בארץ שנער. כי שם יעכבוה בעל כרחה בעבור העון שלא רצתה לבוא לבנין הבית ומלת והניחה מורכבת מן והונחה והניחה כמו יושבת בלבנון מקוננת בארזים למתותוכי ורבים ככה: (א) ואשוב. כאשר נשלמה זאת המראה: והנה ארבע מרכבות. המרכבה ארבעה סוסים ככתוב בספר

רשי

(ז) והנה ככר עופרת נשאת. ראיתי שנשאת מעל הארץ לאויר משקל ככר עופרת וראיתי עוד זאת אשה אחת יושבת בתוך האיפה: (ח) זאת הרשעה. האשה זאת שאתה רואה בתוך האיפה היא מדת דרך אשר ינהגו בה הרשעים והנה עתה נתונים בתוכה ללקות בתוך עצמו שמדדו בה מדה
וישלך אותה. עד עתה היתה
יושבת יכולה כשליכה
לתוכה רמז ליסורים ולפו
וישלך את אבן העופרת
פיה. לסתמה למען לא
עוד ולא ישמע קולן
עניים ואביונים: (ט) ו
נשים יוצאות. מן
החסידה. דויה לבנה ו
בלע"ז: (יא) והוכן והניחה
והוכן הבית והונחה האי
הרשעים שבתוכה: שם.
הבית: על מכונתה
קביעות' ועל בסיסה כי
לו שבעונם של ישראל
בשאת עבירות ורש
באותה מדה ובאו שתי
שמלכו באחת השבבל וכו'
נבוכדנצר והגלום לבב
עמדו קבועים על מכו
ההוקבע להם והוא לפי
ע' שנה עד עתה שחזר
פי' זה אחר יונתן
וכמה דרכים סותרים
נתיישבו לי ורבותינו
ולמדו מכאן שנמסר ל
הרע לאנשי כנסת
ושדיוה לדודא דאברא
באברא משום דשאיב
כדאיתא בסנהד' ובמס
ושפתרתי מלכות
בכסל שתי עכו"ם
במדרש תלים שד' מלכיו
שנשתעבדו בישראל
היו בבל וכשדים מד
אנטיוכס ומוקדון אדום וי
ועל

זכריהו

וְאֵת עֵינָם בְּכָל־הָאָרֶץ׃ ז וְהִנֵּה כִּכַּר עֹפֶרֶת נִשֵּׂאת וְזֹאת אִשָּׁה אַחַת יוֹשֶׁבֶת בְּתוֹךְ הָאֵיפָה׃ ח וַיֹּאמֶר זֹאת הָרִשְׁעָה וַיַּשְׁלֵךְ אֹתָהּ אֶל־תּוֹךְ הָאֵיפָה וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־אֶבֶן הָעֹפֶרֶת אֶל־פִּיהָ׃ ט וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה שְׁתַּיִם נָשִׁים יוֹצְאוֹת וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם וְלָהֵנָּה כְנָפַיִם כְּכַנְפֵי הַחֲסִידָה וַתִּשֶּׂנָה אֶת־הָאֵיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמָיִם׃ י וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי אָנָה הֵמָּה מוֹלִכוֹת אֶת־הָאֵיפָה׃ יא וַיֹּאמֶר אֵלַי לִבְנוֹת־לָה בַיִת בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וְהוּכַן וְהֻנִּיחָה שָּׁם עַל־מְכֻנָתָהּ׃
ו א וָאָשֻׁב וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה אַרְבַּע מַרְכָּבוֹת יֹצְאוֹת מִבֵּין

ד' ר"ס בסיפ' · כולם מ"ל כמ"ד חס' בליש' · ג' ב' מ"ל ובפניו · ס' · ל' · ל' וכתיב כן · ג' לא מפ"ק · ג'. ל' · ל' וחסר · ל' חסר

וַאֲמַר הָא אִינוּן גָּלַן קֳדָם כָּל יָתְבֵי אַרְעָא׃ ז וְהָא עַמְמַיָּא קְלִילִין מַגְלַן יַתְהוֹן בְּקַלִילוּ וְאָתוֹ עַמְמִין אוֹחֲרָנִין וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן עַל דַּהֲווֹ נָסְבִין וְיָהֲבִין בְּמְכִילְתָּא דְשִׁקְרָא׃ ח וַאֲמַר עַל דָּא אִתְחַיַּבוּ וּגְלוֹ עַל דַּהֲווֹ נַסְבִין וְיָהֲבִין בִּמְכִילְתָּא דְשִׁקְרָא וַאֲתוֹ עַמְמִין אוֹחֲרָנִין וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן׃ ט וּזְקָפִית עֵינַי וַחֲזֵית וְהָא תַּרְתֵּין מְדִינָן גָּלְיָן לְבֵינֵי מַלְכְוַת עַמְמֵי אַרְעָא וְעַמְמִין קְלִילִין מַגְלַן יַתְהוֹן בְּקַלִילוּ כְּמָא דְמִשְׁתְּדֵי נִשְׁרָא וְאַגְלִיאוּ יַת עַמָּא דַהֲווֹ נַסְבִין וְיָהֲבִין בִּמְכִילְתָּא דְשִׁקְרָא לְבֵינֵי מַלְכְוַת עַמְמַיָּא דְאַרְעָא דִתְחוֹת כָּל שְׁמַיָּא׃ י וַאֲמָרִית לְמַלְאֲכָא דִמְמַלֵּיל עִמִּי לְאָן אִינוּן מַגְלַן יַת עַמָּא דַהֲווֹ נַסְבִין וְיָהֲבִין בִּמְכִילְתָּא דְשִׁקְרָא׃ יא וַאֲמַר דִּי לְאִתְכַּנָּאָה לְהוֹן אֲתַר בִּמְדִינַת בָּבֶל וְיִתְעַכְּבוּן וְיִתְאַחֲרוּן תַּמָּן עַד דְּיִמְטֵי זִמְנֵיהוֹן׃ א וְתָבֵית וּזְקָפִית עֵינַי וַחֲזֵית וְהָא אַרְבַּע רְתִיכַיָּא נָפְקָן מִבֵּין

שתים נשים ג' וסי' אז תבאנה שתים נשים. בן אדם שתים נשים בנות אם אחת. והנה שתים נשים יוצאו': לה ג' דלא מפקי' ה' בקרי' וסי' ויקרא לה נבח בשמו. לבנות לה בית בארץ שנער. ויאמר לה בעז לעת האכל גשי

תולדות אהרן זאת הרשעה. יומא סט סנהדרין סד: ואשא עיני. קידושין מט סנהדרין כד: את האיפה. קידושין מט:

רדק

ראתה מורה שעין יש עליהם שרואה מעשיהם וכן הוא רואה בכל הארץ כמו שאמר למעלה עיני ה' המה משוטטות בכל הארץ וגם ר"ל העין שרואה אותה הוא עין ה': (ז) והנה ככר עופרת נשאת. היתה נשאת: בתוך האיפה. ככר לשון עגול כמו ככר לחם אחת עשרה ככרי כסף וככר העופרת מורה להכביד אותם ולהשקיעם בגלות: וזאת אשה אחת יושבת בתוך האיפה למי היתה זאת האשה והיא עשרת השבטים שהיו במלכות אחת והלכו דרך אחת לרעה לפיכך קראם אשה אחת והיא יושבת בתוך האיפה שהיא מקבלת המדה שמדדה: (ח) ויאמר זאת הרשעה אמר המלאך לנביא זאת האשה שהיא הרשעה שהיתה בישראל והיא עשרת השבטים שעשו העגלים והלכו בעבודת הבעל: וישלך אותה אל תוך האיפה. לפיכך השליך אותה אל יתברך האיפה שמדד לה כמדתה: וישלך את אבן העופרת אל פיה. להשקיעם בגלות ימים רבים. ופי' אל פיה אל פי האיפה ורשעה הוא שם דבר או שם התאר: (ט) ואשא עיני. והנה שתי לענין שפי' באשה אחת שהיא עשרת השבטים נפרש בשתי נשים שהם יהודה ובנימן שגלו לבבל אף על פי שהכתוב עלו מסגולם כששיהם מראה זו הראה לי מראה על אותם שנשארו בבבל לעלות לירושלם אף אחר שהתחלו לבנות הבית ואמר שראה שתי נשים אלו יוצאות בגלות: ורוח בכנפיהם. כלומר שגלו קל מהרה לבבל: ולהנה כנפים ככנפי החסידה. כלומר כנפים ורחבות כמו החסידה: ותשאנה את האיפה. היו נושאות אותה על כנפיהם להראותם כי גלותם כבד ובמדה שמדד להם הא־ל אחת מעשיהם הרעים ומה שאמר בין הארץ ובין השמים ידוע כי המעופף הוא מעופף בין הארץ והשמים ברקיע השמים להראות כי אלה אינם כאשה הראשונה שאותה השליך ככר עופרת אל פיה להשקיעם בארץ במקום גלותם אלא אלה לא להשקיעם בארץ אלא תלויות באויר עד זמן ששבו לארצם לשבעים שנה ומה שראה יהודה ובנימן כמראה שתים נשים ועשרת השבטים אשה אחת לפי שהשבט יהודה היה מיוחד לבית המלוכה ונלוה עמו שבט בנימן ומאחר שהשבטים לפי שהיו חלקם כאחד וביניהם גלו כאחד לפיכך אמר שתי נשים והחכם הגדול הרב רבי משה בר מיימון ז"ל פי' שתי נשים מלאכים כדמות נשים כמו שראה אותם כדמות סוסים גם כן מפני שמשפט כח שהוא בזמנו: (י) ואמר. אנה המה מוליכות את האיפה ולא שאל כן במראה הראשונה לפי שראה שהיו אותם במסרה ומה שאמר כי הנשים היו מוליכות את האיפה ר"ל כי הם גרמו שהלם הא־ל יתברך כמדתם והלוא אמר הן מגלות עצמן: (יא) ויאמר. לבנות לה בארץ שנער. לא רצה השאלה להם ירמיה הנביא אהובה היא בנו בתי' ושבו: והוכן והניחה שם על מכונתה. והוכן מושבם שם כלומר שבנו שם בתים וקבעו ישיבתם שם ועדין הניחה שם על מכונתה כלומר שעמהם לא מבנין בתים ונטיעת כרמים נתעצלו לעלות מבבל אשר נשארו אחר שעלה עזרא ולא רצו לעלות אף אחר שהתחלו לבנות הבית והניחה מלה מורכבת מן הניחה מבנין הפעיל מבנין הפעל וטעם ההרכבה כי מתחילה כשגלתה שם הונחה שם שלא ברצונה ואח"כ הניחה שם היא עצמה כלומר ברצונה עכבה שם ונתעצלה לעלות אל ירושלם: (א) ואשוב. ארבע יוצאות מבין שני ההרים וההרים הרי נחושת. מראות ד' מלכיות שראה אותם פעמים עוד שב וראה אותם פעם שלישית מבוארת מן הראשונות וקרא אותם מרכבות והמרכבה ד' סוסים חזקים

מצודת ציון

מדה: (ז) ככר. שם משקל: נשאת. ענין הרמה: (ט) החסידה. שם עוף: ותשאנה. כמו ותשאנה באלף: (י) אנה. להיכן: (יא) שנער. היא בבל: והוכן מכונתה. מל' הכנה וקביעות: מרכבות

מצודת דוד

והרים קול ואמר על זאת ישימו עינם היושבים בכל הארץ לראות גמול המעש יוסרו: (ז) ככר עפרת נשאת. משקל ככר עופרת נשאה את עצמה מן וזאת אשה אחת. ר"ל האשה אחת הזאת שהקטינה את האיפה היתה יושב האיפה לקבל שם הגמול במקום הרשע שם המשפט והאשה היא מרמזת על כללות האומה וכן ברוב המקומות כינו הנביאים כללות האומה בשם אשה: (ח) וי המלאך אמר זאת היא הרשעה שהקטינה את האיפה: וישלך אותה. כי בתחלה ישבה בה ועתה המשפט הרודה השליכה וחבטה אל תוך האיפה והשליך אל אבן העופרת לחנקה והוא הככר העופרת הנשאת הנזכרת למעלה ובא לרמז על מה שחטאו להגדיל שקל ויהיה הגמול מדה במדה כדבר שחטאו ועם כי היה אמר אבן העיפרת כי ע"פ רוב עושים המשקל מאבן וכן האבן הבדיל (לעיל ד): (ט) שתים נשים. הן מרמזות על בבל וכשדים יוצאות מן השמים: ורוח וגו' הרוח קשור בכנפיהן להוליכן מהר וכנפיהן היו רחבות וארוכות ככנפי החסידה והן נשאו את האיפה עם האשה אשר בתוכה והיו מוליכות אותה באויר בין השמים ר"ל כה גלו את יהודה מאז ובונת הרמז היה על אלו שנשארו בבבל ולא עלו לא"י וכאשר יאמר למטה: (י) אנה המה וגו'. להיכן מוליכות את ולא שאל על האשה כי ידע מעצמו שהוא מרמז על הגלות שכבר עבר אבל שאלתו היה על האיפה אשר היא מהנראה שבא למדוד להם מדה במדה ולא ידע הא (יא) לבנות לה בית. ר"ל לבנות בית קבוע בשנער לאלו שגלו שמה ולא עלו: והוכן. היא הכינה שמה לעצמה מקום לשבת ולא עלתה לא"י וכן תהיה מונ על מקום מכונתה ולא תוסיף עוד לעלות הואיל ונחרב גם הבית השני וכשאומר לכן מוליכות שמה האיפה למדוד לה מדה במדה היא לא רצתה לעלות לכן תשאר
ו (א) ואשוב. חזרתי והרימותי עיני: ארבע מרכבות. הם מרמזים על ארבע מלכיות

רשי

ד הקלירי רביעית היא שמינית : (א) וההרים הרי נחושת . הי'
כיות הללו הבא להם מבין שני ההרים שהוא קשה ואמיץ שאלו
שלוחי הקב"ה לתת ממשלת לד' מלכיות בבל ומדי אנטיוכס
(ב) סוסים אדומים . הם שהרכיבו את בבל שהיא אדומה
אנת הוא רישא
אל ב) : שחורים .
מדי שהשחירה את
ישראל בימי המן :
להרכיב את פרס
הבית : ברודים .
ים להרכיב את
ו את ישראל במיני
ות זו מזו : אמוצים .
מפאל (ס"א אדום)
מהו ל' אמוצים .
קטמנין : (ה) אלה
השמים . שרי העכו"ם
קדמוניו' המושלות
השמים : יוצאות
גו' . באו לפניו
רשות מפיו למשול :
ה הסוסים השחורים
ארץ צפון . להרכיב
ל האדומים לא כתב
בר כלתה לה ממשלת
ים יצאו אל אחריה' .
ת פרס שתיכן בצפון
בבל : והברודים אל
. להרכיב את מוקדן
ב' מיד פרס וכשתרוכו
יה בדניאל ראיתי
ב הוא מלך מוקדן :
ים יצאו ויבקשו .
יהא אורך גדול
ללכת בכל הארץ :
התהלכו בארץ . נתן
למשול ממשל רב
ת ארס : (ח) ראה
ל ארץ צפון . להרכיב
: הניחו את רוחי . שהכו את חמתי בבבל שהשחיתו את בלשצר וזרעו
נכר הוא שאמר (ישעיה מח) ה' אהבו יעשה חפצו בבבל וגו' :
לקוח

שְׁנֵי הֶהָרִים וְהֶהָרִים הָרֵי נְחֹשֶׁת׃ ל' ומל וכרים
ב בַּמֶּרְכָּבָה הָרִאשֹׁנָה סוּסִים אֲדֻמִּים כעטרס ח'
וּבַמֶּרְכָּבָה הַשֵּׁנִית סוּסִים שְׁחֹרִים׃
ג וּבַמֶּרְכָּבָה הַשְּׁלִשִׁית סוּסִים לְבָנִים
וּבַמֶּרְכָּבָה הָרְבִעִית סוּסִים בְּרֻדִּים
אֲמֻצִּים׃ ד וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ ל' וחד והאמוצים
הַדֹּבֵר בִּי מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי׃ ה וַיַּעַן
הַמַּלְאָךְ וַיֹּאמֶר אֵלָי אֵלֶּה אַרְבַּע
רֻחוֹת הַשָּׁמַיִם יוֹצְאוֹת מֵהִתְיַצֵּב
עַל־אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ׃ ו אֲשֶׁר־בָּהּ
הַסּוּסִים הַשְּׁחֹרִים יֹצְאִים אֶל־אֶרֶץ ל'
צָפוֹן וְהַלְּבָנִים יָצְאוּ אֶל־אַחֲרֵיהֶם
וְהַבְּרֻדִּים יָצְאוּ אֶל־אֶרֶץ הַתֵּימָן׃ ל'
ז וְהָאֲמֻצִּים יָצְאוּ וַיְבַקְשׁוּ לָלֶכֶת ג. ל'
לְהִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ וַיֹּאמֶר לְכוּ י"ב סבירין ויאמרו
הִתְהַלְּכוּ בָאָרֶץ וַתִּתְהַלַּכְנָה בָּאָרֶץ׃ ל'
ח וַיַּזְעֵק אֹתִי וַיְדַבֵּר אֵלַי לֵאמֹר ד'
רְאֵה הַיּוֹצְאִים אֶל־אֶרֶץ צָפוֹן הֵנִיחוּ ג' מ"ל. ל'

תְּרֵין טוּרַיָא וְטוּרַיָא טוּרֵי דִנְחָשָׁא׃ ב בִּרְתִיכָא קַדְמֵיתָא סוּסָוָן סוּמְקִין וּבִרְתִיכָא תִנְיֵתָא סוּסָוָן אוּכְמִין׃ ג וּבִרְתִיכָא תְלִיתָאָה סוּסָוָן חִוָּרִין וּבִרְתִיכָא רְבִיעֲתָא סוּסָוָן פַּצִּיחִין קְטַמְנִין׃ ד וַאֲתִיבֵית וַאֲמָרֵית לְמַלְאֲכָא דִמְמַלֵּיל עִמִּי מָה אִלֵּין רִבּוֹנִי׃ ה וַאֲתִיב מַלְאֲכָא וַאֲמַר לִי אִלֵּין אַרְבַּע מַלְכְּוָן דְּאִינוּן כְּאַרְבַּע רוּחֵי שְׁמַיָּא גַּלְיָן מִלְּאִתְעַתָּדָא קֳדָם רִבּוֹן כָּל אַרְעָא׃ ו דִּי בָהּ סוּסָוָן אוּכְמִין נָפְקִין לְאַרְעָא צִפּוּנָא וְחִוָּרִין נְפַקוּ בַּתְרֵיהוֹן וּפַצִּיחִין נְפַקוּ לְאַרְעָא דָּרוֹמָא׃ ז וּקְטַמְנִין נְפַקוּ וּבְעוֹ לְמֵיזַל לְהַלָּכָא בְּאַרְעָא וַאֲמַר אֱזִילוּ וְהַלִּיכוּ בְּאַרְעָא וְהַלִּיכוּ בְּאַרְעָא׃ ח וְאַכְרֵז עֲלַי וּמַלֵּיל עִמִּי לְמֵימָר חֲזִי דְּנָפְקִין לְאַרְעָא צִפּוּנָא אֲמַר לְהוֹן

אבן עזרא

הם ד' מלכים וטעם מבין שני ההרים על הגזרות ע"ד וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו ונחשת שהם עומדים: (ב) במרכבה. ואלה הסוסים שראה הספר במראה הראשונה: (ג) ובמרכבה. הנה במרכבות השלש הזכיר הסוסים עין א' להם וזה משונה מזה אדום שחור ולבן רק ברביעית הזכיר שני גוונים ברודים גם אמוצים מגזרת אמיץ והוא גוון התקיף ונראה למרחוק יותר מכל הגוונים: (ד) ואען. גם זאת המראה היתה בעוד המלאך עומד: (ה) ויען. אלה הגזרות היוצאות לארבע קצות הארץ ומהתיצב כמו להתיצב על ה': (ו) אשר. הזכיר המראה השנית כי היא עיקר המראה על היהודים אשר נשארו אל ארץ צפון בבל ופרס: והלבנים יצאו אל אחריהם. ולא חשש לדעת את הארץ אשר יצאו שם: והברודים. הם המרכבה הרביעית: יצאו. אל דרום הפך המרכבה השנית שיצאה אל ארץ צפון: (ז) והאמצים. הם האדומים לבדם שהיה במרכבה הראשונה: ויבקשו ללכת להתהלך בארץ. למזרח ולמערב במצות אדון כל הארץ על כן ויאמר לכו: (ח) ויזעק. וידבר. המלאך הדובר בו על פי השם כי השחורים ה ולאים אל

הלום. אנ"ך: הראשונה ח' בקרי' וסי' נגף הוא לפנינו כמלחמת הראשונה. ותהי המכה הראשונה. אשר היו על המגלה הראשונה. ובאה הממשל' הראשונ'. במרכבת הראשנה סוסים. על המחלק' הראשנה לחדש הראשון. הארך אמות במדה. היא בשנה הראשונ' למלכו בחדש הראשון: ויאמר לכו חד מן י"ב דסבירין ויאמרו וסימ' נמסר בסדר מטות ובסדר

רדק

חזקים של כל אחת בזמנה שמלכו בעולם וכל אחת הרע לישראל ועוד ראה אותם שהיו יוצאות מבין שני ההרים וזה מורה על חזקם כחוזק ההרים וההרים הרי נחשת והוא הברזל החוזק הנקרא ויש כמוהו במקרא ואחד מהם הולכי רכיל נחשת וברזל שפי' שהוא חזק מאבן שהוא תוחך ופוסל האבן ולאת להם חוזק יותר הראה אותו שהיו הרי נחשת ועוד זכר נחשת לשתוף שפי ויברכני ה' בגללך וביד הד' מלכיות ישראל מגוסים ונכתנים: (ב) במרכבה. רמז למלכות בבל כמו שפי' סוסים שחורים הוא שאמר למעלה שרוקים והוא רמז למלכות מדי למעלה שרוקים והנה שחורים לפי שהם שתי אומות אעפ"י שהם מלכות אחת וי"מ כי הראה לו גוון שחורים לפי שהשחירו במלכותם פניהם של ישראל וזה היה בימי המן וי"מ כי לפי מנהגם בלבוש מלבושיהם והיתה אחת נוהגת בגוון שרוקים והאחת בגוון שחורים: (ג) ובמרכבה השלישית לבנים. רמז למלכות יון ולא ידענו למה הנה אותם בלבנים וכתב ז"ל כי מפני שהמלך הראשון ליון היה אלכסנדרוס מקדון שהיה חכם פילוסוף והחכמה הוא דבר לבן ומאור לפיכך הנה המלכות ההיא בלבנים: ובמרכבה הרביעית סוסים ברדים מרכבה הזאת ראה בהם שני גוונים ברודים שהוא גוון שיש לו כתמים לבנים כדמות הברד והם בתוך גוון אחר ומה שהראה לו זה הגוון במלכות ישמעאל לפי שהם מוסבים לשתויק שהיה לבנה כברד אבל מערבים אותה בתאוות רבות כמו שהברד מעורב במראה שבהם אם מראה שחור או מראה אחר אמוצים אמר בו התרגום קטמנין ר"ל שמראים כמראה בהם הזאת רמז למלכות רומי שהפילה מלכות יון ומלכה היה בעולם וראה בה שני גוונים לפי שיש מלכות אחר עמה שמולכת בעולם והיא מלכות ישמעאל וכן אמר במלכות שספר אותה דניאל ומלכות פליגא תהוי: (ד) ואען. לפי שראה כבר בתי מראות בענין זה ובשנים שהוא ד' קרנות נתבאר לו יותר ממה שנתבאר לו בראשונה כמו שביאר לו המלאך ג"כ ד' מרכבות וידע כי לחדש דבר הראה אותם לו שאל את המלאך מה אלה אדוני כלומר מה באו לחדש כי כבר ראיתי המראות שהם רמז לד' מלכיות אם כן מה אלה לאיזה בהם: (ה) ויען. אלה ארבע רוחות כמו לד' רוחות וכן ויבא ירושלם כמו לירושלם בן שאול כמו לבן שאול והדומים לו ר"ל אלה הד' מרכבות יוצאות לד' רוחות השמים כלומר ד' מלכיות למשול בד' רוחות כל אחת בזמנה כלומר בכל העולם שהוא ד' פאות: מהתיצב על אדון כל הארץ. כלומר בשליחות האל שלחם על זה כמו שאמר ויבאו בני האלהים: (ו) אשר בה. ולא זכר האדומים כי כבר עברה מלכות בבל ומלכות מדי ופרס יצאו תחלה אל ארץ צפון שהיא בבל להשחיתם ואח"כ משלו בכל ממלכות הארץ והלבנים שהוא יצאו אל אחריהם שמלכותם גברה שהרי אלכסנדרוס מקדון המלך הראשון ליון הרג דריוש בבל ולקח המלוכה ממנו ומלך אח"כ הוא והבאים אחריו בכל העולם: והברדים יצאו התימן. שהוא ארץ הדרום בעבור כי רומי היא לפנים ולוליאנוס קיסר שמלך על רומי החל לכלחם במלכות יון ותחלת מלחמותיו יצאו אל ארץ מצרים שהיא דרומית ובכל הארצות היו יון או זה לוליאנוס קיסר שגבר עליהם והוא שהעביר המלוכה מבני יון והחזירה לרומיים: (ז) והאמצים. הם רמז למלכות ישמעאל שהתאמצו מעצמם לבקש מלוכה לאיזה מקום ך לא אמר להם רוח וזהו שאמר ויבקשו ללכת להתהלך בארץ: ויאמר. כלומר נתן להם רשות להתהלך ולכבוש ארצות: (ח) ויזעק. כלומר קרא עלי בקול גדול ואמר לי ראה היוצאים

מצודת דוד

אלו כיפה וכאלו רוכבים במרכבות שהוא ענין גדולה וממשלה: הרי נחושת. כאלו המרכבות היו חזקות והלכו בין הרי נחושת ולא נשברו חוזק המלכיות ההם: (ב) סוסים אדומים. בה היו קשורים סוסים אדומים הם וירמוז על בבל שנאמר בה אנת הוא ראשה די דהבא (דניאל ב) ומראה אדומה: סוסים שחורים. ירמוז על פרס לפי שהשחירו בימיהם פניהם של ישראל בימי המן: (ג) סוסים לבנים. ירמוז על אנטיוכס ויתכן שהוא לפי ים ללבוש לבנים וכל מיבה ויופיים היו לבנים בהפלג': ברודים אמוצים. ירמוז על ישמעאל והרומיים ומימים שהמה עכו"ם ומושלים עם ישמעאל כמ"ש והברודים ירמזו על ישמעאל כי יש בהם מהלובן ובסירות כי מקום מחנהם מאורסם ואוחזים מה במליתו כי מולים הם והאמוצים ירמזו על הרומיים כי הרפו המקדש ועשום דבן: (ה) אלה ארבע רוחות השמים. אלה הולכות לארבע רוחות השמים למשול בכולם כ"א בזמנה: יוצאות. והמה יוצאות ממקום שעמדו כל הארץ לשאול על הממשלה הסוא ונתן להם והנה הולכים למשול: (ו) אשר בה. המרכבה אשר בה הסוסים השחורים המרמזים על פרס יוצאים אל ארץ צפון למשול בה ולהחריבה (ולא זכר כלום מהסוסים האדומים המרמזים על בבל כי כבר כלתה לה ממשלת בבל): והלבנים. המרכבה אשר בה לבנים המרמזים על עכו"ם יצאו אל אחרי הסוסי' השחורים למשול על פרס ולהשחיתם: והברודים. הם המרמזים על ישמעאל יצאו אל ארץ התימן להשפיל את יושב בפאת הדרום ולא נאמר בהם יצאו אל אחריהם כי הם לא השחיתו את עכו"ם והיא גם היא מבני העכו"ם כי מיום השחית את העכו"ם כמ"ש בדניאל ומושלת כאחת

מצודת ציון

(א) מרכבות. העגלות שהסוסים מושכים אותם: (ג) ברודים. בעלי כתמים לבנים כעין הברד וכן נקודים וברודים (בראשית ל"א): אמוצים. בעלי מראה דשן כן ת"י קטמנין והוא דשן בל' ארמי: (ה) ארבע. כמו לארבע ותחסר הלמ"ד וכן היו בן שאול (ש"ב ד') והראוי לבן שאול: רוחות. פאה ועבר: מהתייצב. ענין עמידה: על אדון. לפני אדון וסמוך לו: (ח) אותי. ר"ל אלי

אֶת־רוּחִי בְּאֶרֶץ צָפוֹן׃ ט וַיְהִי דְבַר־
יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ י לָקוֹחַ מֵאֵת
הַגּוֹלָה מֵחֶלְדַּי וּמֵאֵת טוֹבִיָּה וּמֵאֵת
יְדַעְיָה וּבָאתָ אַתָּה בַּיּוֹם הַהוּא
וּבָאתָ בֵּית יֹאשִׁיָּה בֶן־צְפַנְיָה אֲשֶׁר־
בָּאוּ מִבָּבֶל׃ יא וְלָקַחְתָּ כֶסֶף־וְזָהָב
וְעָשִׂיתָ עֲטָרוֹת וְשַׂמְתָּ בְּרֹאשׁ
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל׃
יב וְאָמַרְתָּ אֵלָיו לֵאמֹר כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר הִנֵּה־אִישׁ
צֶמַח שְׁמוֹ וּמִתַּחְתָּיו יִצְמָח וּבָנָה
אֶת־הֵיכַל יְהוָה׃ יג וְהוּא יִבְנֶה
אֶת־הֵיכַל יְהוָה וְהוּא־יִשָּׂא הוֹד
וְיָשַׁב וּמָשַׁל עַל־כִּסְאוֹ וְהָיָה כֹהֵן
עַל־כִּסְאוֹ וַעֲצַת שָׁלוֹם תִּהְיֶה בֵּין
שְׁנֵיהֶם׃ יד וְהָעֲטָרֹת תִּהְיֶה לְחֵלֶם
וּלְטוֹבִיָּה וְלִידַעְיָה וּלְחֵן בֶּן־צְפַנְיָה
לְזִכָּרוֹן בְּהֵיכַל יְהוָה׃ טו וּרְחוֹקִים
יָבֹאוּ וּבָנוּ בְּהֵיכַל יְהוָה וִידַעְתֶּם

עֲבִידוּ יַת רְעוּתִי בְּאַרְעָא
צִפּוּנָא׃ ט וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה
מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר׃ י סַב מִן
בְּנֵי גָלוּתָא מֵחֶלְדַּי וּמִן טוֹבִיָּה
וּמִן יְדַעְיָה וְתֵיתֵי אַתְּ בְּיוֹמָא
הַהוּא וְתֵיעוֹל לְבֵית יֹאשִׁיָּה
בַּר צְפַנְיָה דַּאֲתוֹ מִבָּבֶל׃
יא וְתִסַּב כְּסַף וּדְהַב וְתַעְבֵּיד
כְּלִיל רַב וּתְשַׁוֵּי בְּרֵישׁ
יְהוֹשֻׁעַ בַּר יְהוֹצָדָק כַּהֲנָא
רַבָּא׃ יב וְתֵימַר לֵיהּ לְמֵימָר
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת לְמֵימָר
הָא גַבְרָא מְשִׁיחָא שְׁמֵיהּ
עָתִיד דְּיִתְגְּלֵי וְיִתְרַבֵּי וְיִבְנֵי
יַת הֵיכְלָא דַּיְיָ׃ יג וְהוּא יִבְנֵי
יַת הֵיכְלָא דַּיְיָ וְהוּא יִטּוֹל זִיו
וְיָתִיב וְיִשְׁלוֹט עַל כּוּרְסוֹהִי
וִיהֵי כָהֵן רַב עַל כּוּרְסוֹהִי
וּמִלְכָּא דִּשְׁלָמָא תְּהֵי בֵּין
תַּרְוֵיהוֹן׃ יד וְתִשְׁבַּחְתָּא תְּהֵי
לְחֵלֶם וּלְטוֹבִיָּה וְלִידַעְיָה וּלְחֵן
בַּר צְפַנְיָה לְדָכְרָנָא בְּהֵיכְלָא
דַּיְיָ׃ טו וּמֵאַרְעָא רְחִיקָא יֵיתוּן
וְיִבְנוּן בְּהֵיכְלָא דַּיְיָ וְתֵידְעוּן

ד' חד חסר · ל' · ז' בטעם · ג' בטעם מלעיל · ל' · אית בפסוק א"ב · ל"ס · ג' · ל' · לג ר"פ . ל' · ז' פסוקים וכוא . ל"ז · ס"ו . ב' · ל' וחסר . · ל' שוס גברא · ב' מ"ל וו' מ"ל בלשנא

רשי

(י) לקוח מאת הגולה מחלדי וגו'. אשר באו מבבל. כל האנשים האלה ... שמו. הוא זרובבל האמור למעלה הנני מביא את עבדי צמח ... שהמחה גדולתו מעט מעט ויש פותרים אותו במלך המשיח אבל ... הזה מדבר בבית שני : ומתחתיו יצמח. מזרע המלוכה : (יג) והוא ... הוד נשיאות : וישב ... על כסא הכהונה : ... וגו'. הנשיא והכהן ... את זה : (יד) והעטרות ... לחלם וגו'. מקרא ... והעטרות תהיינה ... לזכרון טוב לחלם ולנ... התנדבו הכסף והזה... עטרות היו תלויות ב... בגובה ההיכל כת... במסכת מדות חלם ה... וכ...

שפטים סימן י"א : לק... חסר וג' מ"ל וסימ' סיפ... ענא וגלותא ופי' נמכ... סימ' לב : ובאת ג' ב... מלעיל וסימ' ובאת ויו... ובאת ומשחת את חזא... בית יאשיה : וז... חד מן ז' פסוקי' אית... והוא וסימ' נמסר בשפו... י"ז ובמלכים א' סימ' י"... סימ' ז' : לזכרון ה' בקר... והיה היום הזה לכם ... ושמת את שתי האבנ... אהרן את שמות בני ... ולקחת את בכף הכפו... שמחתב'. ויהיו האבני'... תהיה לחלם וחד ו... עיניך . ושמת . ונשא... קריא' זכרון בקמץ ת... במ"א זכרון תרועה מקרא... דבוות' זכרון בשו"א ... זכרון בקמץ תחת ד...

אבן עזרא

אל ארץ צפון עשו נקמת השם בצפון וזה טעם הניחו את רוחי כמו ומשל ברוחו וטעם זאת המראה שהודיע הנביא לישראל כי כל היושב מהם בארץ צפון וירושלם תשכן לבטח : (ט) ויהי. זאת נכתבה לספר כל הבית לספר בית השם וזה הנביא התנבא לפני בואם כאשר אפרש : (י) לקוח. שם הפועל תחת ציווי כמו זכור את יום השבת : ובאת אתה. בעצמך ביום ההוא : בית יאשיהו בן צפניה. שהיה בירושלם : אשר באו מבבל. שב אל חלדי וטוביה וידעיה כמו על שפת הים שב אל ישראל : (יא) ולקחת כסף וזהב. שיביאו נדבה לבית השם ועשה מהם עטרות ושים אותם בראש יהושע כאשר הושם העטרה על ראש המלך והנה אומר והיה כהן על כסאו גם זאת יתכן היותך בדרך נבואה גם בהקיץ על יד המלאך : (יב) ואמרת אליו. אל יהושע : צמח שמו. הוא זרובבל : ומתחתיו. ממקומו כמו מאליו : (יג) והוא. וכאשר יבנה הבית אז ישא הוד מלכות והכהן הגדול יהושע גם הוא ישב על כסאו ולא תהיה ביניהם קנאה בעבור שני כסאו׳ : (יד) והעטרות. לחלם. הוא חלדי כמו אחימות הוא נחת בדברי הימים ולחן הוא יאשיהו כמו עמינדב הוא יצהר ורבים ככה : (טו) ורחוקים. הם

תולדות אהרן והעטרות. מדות לו:

רדק

היוצאים אל ארץ צפון הניחו ... בארץ צפון כלומר אלה עשו ... אל בבל להשחיתה עשו ... כשהשחיתו אותם הניחו את ... כעסי שהיה לי עליהם שהר... יותר מדאי כמו שאמר אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה : (י) ויהי. לקוחה. מקור במקום צווי כמו הלוך וקראת : מאת הגולה. מאת הבאים מהגולה והם חלדי וטוביה וידע... והביאו כסף וזהב לנדבה לבנין הבית ובא דבר השם לנביא והודיעו זה ואמר לו שיקח הכסף והזהב ויעשה מהם עטרות : ובאת אתה ביום ההוא. ביום שתבא שם כי לא אמר לו... ביום הנבואה : ובאת בית יאשיה בן צפניה. כי בביתו היו האחרים וזהו שאמר אשר באו מבבל יאשיהו עם הנזכרים : (יא) ולקחת. תקח מהם כסף וזהב שהביאו בידם לנדבה : ועשי... עטרה ממנו שתים עטרות ותשים האחת בראש יהושע למנותו כהן גדול וזה כמו הצניף הטהור שהיו משימין על ראשו בנבואה כמו שאמר למעלה והעטרה האחת לא היה צריך ל... יעשה בה כי ידוע כי בראש זרובבל תהיה כי הוא היה במקום מלך ואין מלך בלא עטרה ואפשר כי קודם ששמו העטרה בראשו נקרא פחת כמו שכתוב פחת יהודה ואחר ששמ... בראשו קראוהו מלך ואף על פי שלא נכתב מזה דבר יתכן מדרך הסברא לאמר כן : ועשית. לכן נפתלי מלרע הסופר בסי"ן ולכן אשר. מלעיל הסופר בסי"ן וכמוהו אנו קוראים : (יב) הנה איש צמח שמו. כלומר הנה איש עמך שיהיה ראש ישראל והוא זרובבל ויקרא צמח כי מעלתו תהיה כמו צמח האדמה שיגדל מעט מעט כן מעלתו תעלה מעט מעט עד שתגדל... שהתנבא עליו חגי ביום ההוא נאם ה' צבאות אקחך זרובבל וגו' ומתחתיו יצמח ממקומו כלו' מהעמקים שהוא שם והוא ירושלם מהם תבא לו המעלה : (יג) והוא יבנה. כפל הענ... והוא ישא הוד. הוד והדר מלכות ישא : על כסאו. כמו המלך היושב על כסאו ומושל בארץ : והיה כהן על כסאו. כלומר לפני כסאו כמו המתיצב על אדון כל הארץ וכן אמר בסי... והכהן לפני משיחי כל הימים כי הכהן היה בא לפני המלך לשרותו ולדבר עמו ולא היה המלך בא לפני הכהן אלא כשהיה שואל באורים ותומים כמו שכתוב ולפני אלעזר הכהן י... לו במשפט האורים לפני ה' : ועצת שלום תהיה בין שניהם. כי לא יקנא זה את זה ושניהם יסכימו כאחד באשר יעשו : (יד) והעטרות תהיה. כל אחת מהעטרות תהיה להם לזכר... ה' כמו שאמר בתורה לזכרון לפני ה' כלומר נדבתם תעלה לפני ה' לטוב להם בזה ובבא וי"מ לזכרון שיהיו נזכרים בפי הדורות הבאים כי היו שמותם כתובים ומפותחים בהם : הוא חלדי שזכר למעלה ושני שמות היו לו : ולחן. הוא יאשיה שזכר ורז"ל דרשו בהיכל ה' כי שם הושמו העטרות אחר שנתנו בראש זרובבל ובראש יהושע וכן אמר במשנה מדות של זהב היו קבועות בתקרת האולם שבהם פרחי כהונה עולים ורואים את העטרות שבחלונות שנאמר והעטרות תהיה לחלם ולטוביה ולידעיה ולחן בן צפניה לזכרון בהיכל ה' : (טו)

מגויי

מצודת ציון

אלי : הניחו . מל' נחת והשקט : רוחי. ענין כעס כמו ינחל רוח (משלי י"א) : (יא) עטרות . כתרות : (יב) איש . ר"ל גדול וחשוב : ומתחתיו . ממקומו ר"ל מזרעו : (יג) הוד . ענין הדר

מצודת דוד

עם ישמעאל: (ז) והאמוצים. הם המרמזים על רומי הקדמוני' יצאו מלפני אדון כל הארץ ובקשו ממנו ללכת ולהוסיף ביאור אמר להתהלך בארץ למשול בה גם הם שלא יהיו כאבדים בכללות עכו"ם מקור מחצבם : ויאמר. המקום אמר להם לכו התהלכו בארץ ומשלו בה גם אתם : ותתהלכנה. ר"ל וכן היה כי משלו הם בארץ כמו ישמעאל: (ח) ויזעק אותי . ר"ל קרא אלי בקול גדול : ראה . הסתכל אשר היוצאים אל ארץ צפון הוא פרס שיצא לארץ בבל להשחיתה : הניחו את רוחי . הם הניחו את כעסי שהיה לי בארץ בבל כי בהנקם שעשו בה נח כעסי : (י) לקוח . הוא נדבת כסף וזהב האמור במקרא שלאחריו : מאת הגולה . מאת הבאים מהגולה מבבל וחוזר ומפרש מתי ואמר מחלדי ומאת טוביה וגו' : ביום ההוא . מוסב על סוף המקרא לומר שיבוא ביום ההוא אשר יבואו מבבל ועל שאמר ובאת אתה הוצרך לפרש בראשונה להיכן יבא ואמר ובאת לבית יאשיה וגו' כי שם יבואו הבאים מהגולה : (יא) ולקחת כסף וזהב . מה שהביאו הבאים מהגולה לנדבת בה"מ : ועשית עטרות . אחד מהכסף ואחד מהזהב : ושמת בראש יהושע . לרמז שכתר כהונה גדולה שהוא בו מכהניו תהיה שמורה לזרעו אחריו עד עולם וכמ"ש למעלה וישימו הצניף הטהור על ראשו (לעיל ג) ויתכן אשר של הכסף אמר להשים בו כי אין מעלת כהונה הגדולה שווה למעלת המלכות ועטרה השנית של הזהב היתה שמורה לר... יוחזר המלוכה בגאולה העתידה למלכות בית דוד ולא נוה להשימה בראש ... עם כי המשיח יהיה מזרעו לפי שהוא עצמו לא מלך עתה ואין להשים בר... מלכות: (יב) ואמרת אליו . אל יהושע כ"ג תאמר הטעם מדוע לא ישימו ... השנית בראש זרובבל הואיל והמלוכה ירושה לו לזרעו אחריו כמ"ש ביום ה... אקחך זרובבל ושמתיך כחותם (חגי ב) ואף לפרש לו הטעם מדוע העטרה ... בו היא מהכסף : הנה איש צמח שמו . ר"ל הנה עמך איש גדול וחשוב א... יקרא בשם צמח כשם המשיח שיקרא כן כמ"ש כי הנני מביא את עבדי צמ... ג) ויקרא זרובבל כן לפי שמתחתיו יצמח ר"ל מזרעו יצמח מלך המשיח ול... הוא היכל ה' לסימן שכן יבנהו המשיח הבא מזרעו כאשר יאמר במקרא ש... וכאומר הואיל וזרובבל יקרא לבד בשם צמח כשם המשיח הבא מזרעו אבל ... ימלוך לכן לא ישימו עטרה בראשו: (יג) והוא יבנה. מוסב למקרא שלמעלה לומ' כמ... זרובבל עתה את ההיכל כן המשיח הבא מזרעו יבנה ההיכל העתיד והוא ישא ... הוד כתר המלוכה והוא ישב על כסא המלוכה למשול: והיה כהן על כסאו. כ"ג מז... יכהן אז יהיה לפני כסא המשיח כי הוא יבוא אליו ויכנע לו ובזה יפרש ל... על

רשי

אם שמוע ·· והיה לכם הדבר הזה אם שמוע תשמעו וגו' : בית אל שראצר ורגם מלך ואנשיו . אנשים צדיקים היו ושלחו מבבל שבבית לבא לחלות את פני ה' בירושלים בעדם ולשאול מאת הודיעם אם יבכו בחדש אב אחרי אשר חזר הבית להבנות : (ג) הנזר . כהתענג כאשר עשיתי שנה אין נזירה בכל אלא פרישות : י. הוא צום גדליה: וני אני . ה"א נקודה לפי שהיא משמשת שמא לכבודי צמתם כים לצום גם עתה: כלו וכי תשתו . ואם מה לי גם בזו הלא אתכם הוא המאכל והמשתה

אבן עזרא

הם מישראל : (א) ויהי בשנת ארבע . בהבנות הבית : (ב) וישלח בית אל . שם שר הוא משרי ישראל שהיו בבבל והנה שראצר ורגם מלך שמות שרים וכעד ואנשיו אנשי רגם מלך ויפת אמר שהוא כמו שרי יהודה רגמתם הגדולים : (ג) לאמר . בחדש החמשי . הזכיר זה הצום בעבור כי הבית נשרף בעשור לחדש החמשי ואל יהיה ספק בלבך בעבור שתמצא כי בשבעה לחדש נשרף כי הטעם נשרף קהבו וירושלם חרבה פעם שנית בימי טיטוס בט' באב ועל אותו חרבן שני אנו מתענין : הנזר . שינזרו מכל מעדנים ומאכל רק יבכו והנה הכהנים לא ידעו להשיב כי אין זה הצום כתוב בתורה רק הם קבלו עליהם בראותם חרבן בית ראשון והנה הנביא התנבא והשיב בסוף הפרשה : (ד) ויהי . זה ה ה אחר שאלו : (ה) אמור אל כל עם הארץ . הם אנשי בבל גם אנשי ירושלם כי הנבואה כוללת הכל גם אל הכהנים שלא ידעו להשיב : וספוד . שם הפועל והנה הוא וספדתם ספוד והנה אחז דרך קצרה : בחמישי . הוא הנזכר והוסיף גם בשביעי הבא אחריו והוא צום גדליה והזכיר זה שבעים שנה לא חשש להזכיר שתים שנים נוספות או אחת כי בשנת שתים לדריוש המלך שלמו לחרבות ירושלם שבעים שנה וזו הנבואה היתה בשנת ארבע ומקצת מן השלישית נכנסה כאשר שלמו השבעים ובנבואה הזאת כבר נכנסה קצת מן הרביעית על כן לא דקדק כל כך בחשבון ע'. כי קרוב הוא ומלת צום מהפעלים העומדין על כן צמתוני צמתם בעבורי או לכבודי כי אני לא צויתי אתכם לצום : (ו) וכי . הטעם אתם האוכלים ואתם הצמים מה תתנו לי או מה תפעלו

מקרא

כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם
וְהָיָה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּן בְּקוֹל
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
ז א וַיְהִי בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְדָרְיָוֶשׁ
הַמֶּלֶךְ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־זְכַרְיָה
בְּאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ הַתְּשִׁעִי בְּכִסְלֵו׃
ב וַיִּשְׁלַח בֵּית־אֵל שַׂרְאֶצֶר וְרֶגֶם
מֶלֶךְ וַאֲנָשָׁיו לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה׃
ג לֵאמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר לְבֵית־
יְהוָה צְבָאוֹת וְאֶל־הַנְּבִיאִים לֵאמֹר
הַאֶבְכֶּה בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִשִׁי הִנָּזֵר
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי זֶה כַּמֶּה שָׁנִים׃ ד וַיְהִי
דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר׃
ה אֱמֹר אֶל־כָּל־עַם הָאָרֶץ וְאֶל־
הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר כִּי־צַמְתֶּם וְסָפוֹד
בַּחֲמִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי וְזֶה שִׁבְעִים שָׁנָה
הֲצוֹם צַמְתֻּנִי אָנִי׃ ו וְכִי תֹאכְלוּ וְכִי
תִשְׁתּוּ הֲלוֹא אַתֶּם הָאֹכְלִים וְאַתֶּם

(מסורה: ו' · ג' חסר . ל' · ט' ר"פ · ל' . ג' חסר ל' · ג' . ב' ר"פ בטעם תביר · ב' בסיפרא · ג' מ"ל בלישנא · ל' ומ"ל ל' וחסר)

תרגום

אֲרֵי יְיָ צְבָאוֹת שַׁלְחַנִי לְאִתְנַבָּאָה לְכוֹן וִיהֵי אִם קַבָּלָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרָא דַייָ אֱלָהֲכוֹן׃
א וַהֲוָה בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְדָרְיָוֶשׁ מַלְכָּא הֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם זְכַרְיָה בְּאַרְבְּעָא לְיַרְחָא תְשִׁיעָאָה בְּכִסְלֵו׃
ב וּשְׁלַח לְבֵית אֵל שַׂרְאֶצֶר וְרֶגֶם מֶלֶךְ וְגֻבְרוֹהִי לְצַלָּאָה קֳדָם יְיָ׃
ג לְמֵימַר לְכַהֲנַיָא דִי מְשַׁמְשִׁין בְּבֵית מַקְדְשָׁא דַייָ צְבָאוֹת וּלְסָפְרַיָא לְמֵימַר הַאֶבְכֵּי בְּיַרְחָא חֲמִישָׁאָה הַאֶמְנַע נַפְשִׁין מִתַּפְנוּקִין כְּמָא דַעֲבָדִית דְנַן כַּמָה שְׁנִין׃
ד וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִי לְמֵימָר׃
ה אֱמַר לְכָל עַמָא דְאַרְעָא וּלְכַהֲנַיָא לְמֵימַר אֲרֵי צַיְמִין אַתּוּן וְסָפְדִין בַּחֲמִשָׁא וּבִשְׁבִיעָאָה דְנַן שַׁבְעִין שְׁנִין הֲצוֹם תַּעֲנִי אַתּוּן מִתְעַנִין קֳדָמַי׃
ו וּדְאַתּוּן אָכְלִין וּדְאַתּוּן שָׁתַן הֲרָא לְאִיטָבָא לְכוֹן אַתּוּן

רשי (המשך)

להם זכרון : החמשי ימ' באו אנשים . הנזר תי . ירמיה החמשי : מ"ל בליש' וסי' כי וד בחמישי . ואל תלך ת ספוד ועת רקוד :

אהרן לחדש השביעי . ר"ס ז : כי צמתם . עקידה שער סג :

רדק

ם יבואו מארץ רחוקה ה' כלומר להתנדב בבנין ר שהיה זה בימי הורדוס שבנה בית המקדש וי"מ ישראל המפוזרים בגלות : והיה אם שמוע תשמעון . מבטיח אתכם יהיה אם עון בקול ה' אלהיכם : נם : (ב) וישלח . פי' אחר ן אתם קלפת ונתעה . התעות . והדומים להם שלא היה דבר ה' אל זכריה פיה הגולה וי"מ כי אדם והוא שלא מן הגולה גם מלך ואנשיו לירושלם בית אל כמשמעו . וכת"י ושלח לביתאל ואלו השולחים היו בני הגולה ואמר וישלח לשון יחיד דרך כלל וכן האבכה כאשר עשיתי והשלוחים היו שראצר ורגם מלך ואנשיו . ורגם מו כך והביא אנשים עמו וזהו שאמר ואנשיו ובאו לירושלם לחלות את פני ה' ושלחו בידם בני הגולה לשאול ולאמר אל הכהנים ואל הנביאים האבכה : (ג) לאמר לבית ה' . כמו ת"י דמשמשין בבית מקדשא דה' : ואל הנביאים . חגי זכריה ומלאכי וי"ת ולספריא : האבכה . כי עדיין לא היו מאמינים בבנין הבית מפני האויבים שהשביתו את המלאכה כמה אף על פי ששמעו כי היו בונים היו קטני אמנה ולא היו רוצים לעלות מבבל כי לא היו מאמינים שישלם בנין הבית ויעמד מפני הצרים אותם ושאלו אם יצומו בתשעה באב כמו ה שנים : הנזר . מקור . כלומר אם אנזר ממאכל וממשתה ומתענוג וי"ת האמנע נפשי מתפנוקין : (ה) אמר . אמרו בחמישי ובשביעי אף על פי שהם ארבע צומות זכר החמישי החרבן וזכר השביעי שנהרג בו גדליה והיה חרבן שני הבכר נשארו דלת הארץ ולא היתה חרבה אם נשארו דלת העם שהשאיר נבוזר אדן לכורמים וליוגבים וגדליה נהרג בראש ני ולפי שהוא יום עוב קבעו התענית למחרתו : הצום צמתוני אני . צמתני צמתם אותי כלומר אם צמתם בעבורי בעבור עונותיכם חרבה הבית וגליתם בעבור זה צמתם אם תעשו ה אין אתם צריכים לצום כי בנה נבנה הבית ועלו מן הגולה ותשבו בארץ כל הימים אם תעשו הטוב בעיני לא תגלו ממנה לעולם ומה שאמר אני אחר שאמר צמתני ר"ל אתכם לצום וי"ת הצום תעני אתון מתענן קדמי : (ו) וכי תאכלו . כלומר מה לי לצומכם ולמאכלכם הצום תצומו בעבור עונותיכם והמאכל והמשתה תאכלו ותשתו להנאתכם הכל הוא

מצודת דוד

ה הפוטה בראשו שהיא מכסף כי לא תשום מעלת הכותם הגדולה למעלת כי הכ"ג יכנע למלך וסר למשמעתו ויבא לפניו : ועצת שלום . ר"ל עכ"ז ן בכתר המלוכה לעשות עצות והתחבולות להלחם עם המשיח. אבל ע ד יעצו שלום ולאמצו : (יד) והעטרות תהיה . העטרות ההם תהיה כל אחת מהן כסף והזהב לזכרון טוב בהיכל ה' כי שמה היו תלויות כמו ששנינו במסכת מדות והבא בהיכל ורואה את העטרות יזכיר שמם את שמם לטובה : ולחלם . הוא נקרא בשתי השמות וכן חן הוא יאשיה ולפי שהתארחו בביתו יוזכר עמהם לטובה : (טו) ורחוקים יבואו . על בית העתיד יאמר שאז יקבץ נדחי ישראל ונפוצות ואף ממרחק והם יבנו את היכל ה' : וידעתם . אז כאשר כן תהיה תדעו אשר ה' צבאות שלחני אליכם לנבאות אלה הדברים ולא מלבי אמרתי : והיה אם . ר"ל ואם תשמעון בקול ה' ללכת בדרכיו אז יהיה הדבר הזה אליכם ובימיכם כי עלה כוונת גאולת בבל היתה למען יהיו במקום המקודש מקום מוכן ביותר ה' ולהתפלל לפניו על גאולה כללית ושלימה גאולת עולם וכן נאמר כי אנכי ידעתי את המחשבות וגו' (ירמיה כט) ואם היו עושים כן אז היתה באמת ימים : ז (א) היה דבר ה' . הוא הדבור האמור לממה : (ב) וישלח בית אל . ר"ל הדבור היה על כי שלח הכנסים שבבבל לבית ה' את שראצר ואת רגם ויו הסרים למשמעתו שהם יחלו פני ה' להשפיע הנבואה על הכהנים והנביאים ש'מצאו מענה להשיב להם על שאלתם : (ג) לאמר וגו' . ר"ל שהוא יאמר היום המשמשים בבית ה' ואל הנביאים והם חגי זכריה ומלאכי למען יאמרו הם תשובה על שאלתם : האבכה . ר"ל והשאלה היא האם אבכה משתה בחדש הוא תשעה באב והם"ה כל ד' צומות ואחוז החמור שבכולן : הנזר . האם אהיה מופרש ביום ההוא מאכילה ושתיה ומתענוג כאשר עשיתי זה הרבה שנים מזמן כלומר הואיל ונבנה המקדש אם יש מקום להתאבל עוד כי בנין המקדש הזה היה קטן בעיניהם על כי היו עדיין משועבדים לפרס : (ד) ויהי וגו'. ר"ל ם אלי דבר ה' : (ה) אמור אל כל עם הארץ . לא לום להסב הדבור כלפי השלוחים כי היו כמזוים לפניו על שלא עלו לשבת בא"י והוסב הדבור אל מול יושבי ולא יתחפקו גם הם בזה הדבר : כי צמתם . אשר צמתם וספדתם בחמישי זה ט' באב ובשביעי זה צ"ג וזה שבעים שנה שהנהגתם כן (ונזכר גם צ"ג כאומר הנה לא לדקו לנגד ע"ב שהוא החמור בעיניהם כי גם צ"ג כמוהו כי שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית ה' כמ"ש רז"ל) : הצום צמתוני . וכי צמתם אותי ולתוספת ביאור אמר אני והרעבתם אותי בזה לחשוב על צומכם : (ו) וכי תאכלו . וכן כאשר תאכלו וכאשר תשתו הלא אתם האוכלים והשותים ולכם יש הנאה בזה אבל אלי לא בא הנאה

מצודת ציון

סדר וויופי : כהן על כסאו . ר"ל לפני כסאו וכן לרגים הנצבים עליו (ש"א כב) : (ב) שראצר . שם איש וכן רגם מלך : לחלות . ענין תפלה כמו ויחל משה (שמות ל"ב) : (ג) לבית ה'. בבית ה' באה הלמ"ד במקום בי"ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט') : הנזר . ענין הפרשה כמו ימי נזרו (במדבר

הַשְּׁתִים: ז הֲלוֹא אֶת־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר קָרָא יְהוָה בְּיַד הַנְּבִיאִים
הָרִאשֹׁנִים בִּהְיוֹת יְרוּשָׁלִַם יֹשֶׁבֶת
וּשְׁלֵוָה וְעָרֶיהָ סְבִיבֹתֶיהָ וְהַנֶּגֶב
וְהַשְּׁפֵלָה יֹשֵׁב:
ח וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְכַרְיָה לֵאמֹר:
ט כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר
מִשְׁפַּט אֱמֶת שְׁפֹטוּ וְחֶסֶד וְרַחֲמִים
עֲשׂוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו: י וְאַלְמָנָה
וְיָתוֹם גֵּר וְעָנִי אַל־תַּעֲשֹׁקוּ וְרָעַת
אִישׁ אָחִיו אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם:
יא וַיְמָאֲנוּ לְהַקְשִׁיב וַיִּתְּנוּ כָתֵף
סֹרָרֶת וְאָזְנֵיהֶם הִכְבִּידוּ מִשְּׁמוֹעַ:
יב וְלִבָּם שָׂמוּ שָׁמִיר מִשְּׁמוֹעַ אֶת־
הַתּוֹרָה וְאֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁלַח
יְהוָה צְבָאוֹת בְּרוּחוֹ בְּיַד הַנְּבִיאִים
הָרִאשֹׁנִים וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל מֵאֵת
יְהוָה צְבָאוֹת: יג וַיְהִי כַאֲשֶׁר־קָרָא
וְלֹא שָׁמֵעוּ כֵּן יִקְרְאוּ וְלֹא אֶשְׁמָע
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יד וְאֵסָעֲרֵם
עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם
וְהָאָרֶץ נָשַׁמָּה אַחֲרֵיהֶם מֵעֹבֵר
וּמִשָּׁב וַיָּשִׂימוּ אֶרֶץ־חֶמְדָּה לְשַׁמָּה:
ח א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת
לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת

ח' חסר · ב' הס' בסיפרא · ל' · ב' מ"ל · ג' חד מ"ל · ג' מ"ל · ג' מ"ל · ג' · ל' · ל' ס' בטעם · ס. ג' · כ' ק"ס בטעם · ל' פסר אלי

שתן : ז הלא ית פתגמא
דשלח יי ביד נביא קדמאי
כד הות ירושלם יתבא
ושליא וקרוהא סחרנהא
ודרומא ושפילתא יתיב :
ח והוה פתגם נבואה מן
קדם יי עם זכריה למימר :
ט כדנן אמר יי צבאות למימר
דין דקשוט דינו וחסדא ורחמי
עבידו גבר עם אחוהי :
י וארמלא ויתם וגיור ומסכן
לא תינסון ובישת גבר עם
אחוהי לא תחשבון בלבכון :
יא וסריבו לקבלא ויהבו
כתפיהון מריד ואודניהון
יקירו מלמשמע : יב ולבהון
שויאו תקיף כשמירא
מלקבלא אוריתא וית
פתגמיא די שלח יי צבאות
במימריה ביד נביא קדמאי
והוה רגז רב מן קדם יי
צבאות : יג ויהי כמא
דאתנביאו להון נביא ולא
קבילו כן יצלון קדמי ולא
אקביל אמר יי צבאות :
יד ואבדרינון ביני עממיא די
לא ידעונון וארעא תצדי
בתריהון מדעדי ומדתאיב על
דשויאו ארעא דחמדתא
לצדו : א והוה פתגם נבואה
מן קדם יי צבאות עמי
למימר : ב כדנן אמר יי צבאות

אבן עזרא

תפללו כי והנה אני גם צויתי אתכם את הדבר הזה : (ז) הלא. רק צויתי הדברים ביד הנביאים ומה הוא שהתכוונו על פי להתענות : (ח) ויהי. גם הנבואה הזאת דבקה רק היתה נבואה אחרת יפרש הדברים אשר קרא השם ביד נביאיו הראשונים ואלה הם כה אלמנה וגר ויתום: (יא) וימאנו. אבותיכם : כתף סוררת. כמו קשה עורף ואפילו לשמוע לא אבו : (יב) ולבם. השמיר אין כח ברזל לעשות בו פתוחים : את התורה. תורת משה ואת הדברים ביד הנביאי' להוכיחם: ויהי קצף גדול. על אבותיכם: (יג) ויהי. גמולם השיב בראשונה : (יד) ואסערם. מלה קשה בדקדוק כי תראה שהיא מהפעלים היוצאים והיה נכון שיאמר ואסרם או ואסערם קיין הכבד ורבי תרגום אמר ואסער וזה איננו נכון בעבור על כל הגוים והנכון בעיני ואסער להם בסערת רוחי והיא תפיץ אותם על כל הגוים והזכיר והארץ נשמה הפך והנגב והשפלה ישב: (א) ויהי. בעבור שהזכיר שממות הארץ נחם אותם : כה

ישבת ח' חס' ויו' ואם על המשכב הוא. היא ישבת בירושלים. הנני אליך ישבת העמק. רדי מכבוד. חמסי ושארי על בבל. הישבת על מבואות ים. והנה כל הארץ ישבת ושקטת. ירושלים ישבת ושלוה. חד מנהון הישבת דמבואות ים : סוררת ג' חד מלא וסימ' וימאנו להקשיב ויתנו כתף סררת דזכריה. וחברו דעזרא. הומיה היא וסררת. דעזרא נקוד סוררת בסגול : ואסערם ה' מלין בטע' פי' דמשמש מוגח לתיבתו וסימ' ועתה אל תעצבו. אנא חטא העם הזה. ואסערם על כל הגוים. ואילו האחד שיפול. וישם לדניאל בלטשאצר :

רשי

והמשתה : (ז) הלא א...
מי גרם לכם הצום ו...
הלא דברי תוכחות...
ה' וגו' הם העבירו ת...
כן לשתם והלך הדי...
קרא משפט אמת...
(יב) שמו שמיר. תולעת...
מראין אותו על הבן...
מתבקעת : (יג) וי...
קרא ולא שמעו. אמר...
עליכן באותן הימים...
ולא אשמע : (יד) ו...
בגלות וכן עשיתי...
בטובם : ארץ חמד...
והוא ג"ס להם הכו...
אבל עתה קנאתי לצ...
ציון אקנא את...
(ב) קנאתי לה. ב...
תזור

רדק

הוא להם מה לי בכל ז...
והאכילה אין בהם דבר...
(ז) הלא. מי גרם לכם...
עונותיכם ובהיות ירושלים...
ביד עבדי הנביאים שהשו...
ולא תחרב הארץ ולא...
והנגב והשפלה יושב...
היתה יושבת לבטח וזכר...
וכל שכן ההרים והגבעות...
לבטח יושב כלומר היה...
בטח : (ח) ויהי דבר...
שהפסיק הדבור בדבר...
עוד שב לדבר עמו...
הראשונים שיאמר עוד...
הארץ ומה שהיו קוראים...
הראשונים שהיו אומרי...
(ט) כה אמר ה' צבאו...
אמת שפטו כשתשפטו בי...
יהיה משפטכם משפט א...
צריך לעשות עמו חסד...
יותר על המשפט עמו : (...
אלו שהם חלשים הזכירו...
שלא תעשקו אותם לא...
בדברים : ורעת איש א...
אל תחשבו איש רעת א...
אפילו המחשבה אסור...
המעשה. ועוד שהמחשב...
מעשה ואפילו לא יעשה...
שנאמר לא תשנא את א...
(יא) וימאנו. סורר...
כמו כפרה סוררה ומי...

להקשיב לקורא אליו יעוות כתיפו כנגדו ואינו רוצה לפנות אליו : (יב) ולבם שמו שמיר. שמיר היא אבן חזקה שלא יוכל הברזל לפוסלה : ואת הדברים. דברי תוכחה שהיו אומרים לנבי...
ברוחו. ברוח נבואה שהיתה מדברת עם הנביאים : ויהי קצף גדול. על אבותיכם : (יג) ויהי כאשר קרא. כמו שקרא להם בשמי ולא שמעו כן יקראו ולא ישמע : (יד) ואס...
הגוים אשר לא ידעום. מלת ואסערם קשה בדקדוק ואמרו כי היא מורכבת מפעל הקל ונפעל ואדוני אבי ז"ל כתב כי קלו מסקל ואף על פי שהוא בודד פירוש ואסער עמה
מדבר וזהו שפירושו יפישו עמם ואמר ואסערם כמשפט כדי להרחיב על הצי"ן ולהקל מעליה ונקדו האלף בצר"י והסמך בקמץ להאריך המלה ולהרחיבה עוד וענין הפסוק
עמם בגלות כענין בכל צרתם לו צר ודברה תורה כלשון בני אדם ויתכן לפרש שיהיה ואסערם פועל יוצא כי מצאנו כי בפעל אחד עומד ויוצא כי מצאנו
היה שהוא עמד סלמוני בל ידעתי יוצא והחכם רבי אברהם אב"ע ז"ל פירש ואסער עליהם בסערת רוחי והוא הפיץ אותם על פני כל הגוים : והארץ נשמה אחריהם. הפך והנג...
יושב : (א) ויהי דבר ה' צבאות לאמר. כמו אלי לאמר והמסרה לית כותים : (ב) כה אמר. זאת הפרשה נחמה לעתיד לימות המשיח במלחמת גוג ומגוג שיבואו על ירושלים
בעבו

מצודת ציון

(במדבר ז') : כמה. ענינו הרבה : (ז) והנגב. ערי הנגב : והשפלה. העמק : (יא) וימאנו. לא רצו : להקשיב. ענין שמיעה : סוררת. מל' הסרה : (יב) שמיר. הוא הברזל החזק וכן כשמיר חזק מצור (יחזקאל ג) : ברוחו. במלאכו וכן ה' אלהים שלחני ורוחו (ישעיה מ"ח) : (יד) ואסערם. מל' סערה והוא רוח החזק : נשמה. מל' שממון : וישימו. ועשו : קנאתי

מצודת דוד

הנאה מזה וכאומר מה זה השאלה על התענית מה לי בזה אם יתענו
(ז) הלוא את הדברים. כאומר מי בקש מכם הצום הלא בזה חפצתי א...
וגו' : יושבת. ר"ל יושבת בהשקט ושאנן : ועריה. וכן ערים שבסבי...
יושבות בהשקט ושלום : יושב. ר"ל מיושב מבני אדם : (ח) ויהי דבר
המקום ואמר לזכריה להזכיר הדברים שקרא ה' מאז ביד הנביאים ולאמר להם : (ט) כה אמר ה'. ר"ל כן אמר ה' לנביאים הראשונים לאמר להם משפט...
וגו' : (י) ואלמנה וגו'. זכר אלו לפי שהם תשושי כח ונח לעשקם ולגזלם : ורעת וגו'. אל תחשבו זה על זה לרעה : (יא) וימאנו. אנשי אותו הדור מאנו להק...
כתף סוררת כדרך האדם הממאן להקשיב דברי חבירו שמסיר כתפו ממנו והולך לו : משמוע. מלשמוע : (יב) שמו שמיר. עשו לבם חזק כשמיר מלשמוע א...
ברוחו. במלאכו על ידי הנביאים : ויהי קצף. ובעבור זה היה קצף גדול עליהם מאת ה' : (יג) ויהי וגו' אמר ה' צבאות. ר"ל ה' אמר אז להם שגמולם...
במדה כאשר קרא הוא להם ע"י הנביאים ולא שמעו כן יקראו הם אלי מתוך הדחק ולא אשמע קול צעקתם : (יד) ואסערם. אפיצם ברוח סערה על כל ארצו...
אשר לא ידעו אותם מאז והארץ היה שממה אחרי צאתם ממנה מבלי ימצא בה עובר ושב : וישימו. ר"ל והנה הם עצמם עשו ארץ חמדה לשממה כי עם ה...
הכלה אחזו בדרכם וגלו ממנה בעונם ונשארה שממה ומוסב למעלה לומר הנה כל חפצי במעשים טובים ועל זה הזכרתי את אבותיכם ובעבור זה הגליתי...
שמעו אלי בדבר זה אבל מעולם לא בקשתי ממי דברי הצומות : ח (ב) קנאתי לציון. בזה ישיב על מה שהיה קטן בעיניהם בנין המקדש הזה והגאולה ההי...
בפ...

ב קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחֵמָה גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ׃ ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלִַם עִיר הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ׃ ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים׃ ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ יְלָדִים וִילָדוֹת מְשַׂחֲקִים בִּרְחֹבֹתֶיהָ׃ ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃ ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרָח וּמֵאֶרֶץ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ׃ ח וְהֵבֵאתִי אֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים בֶּאֱמֶת וּבִצְדָקָה׃

ט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשֹּׁמְעִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיוֹם יֻסַּד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת הַהֵיכָל לְהִבָּנוֹת׃ י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שְׂכַר הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׂכַר

ג' וחד על ציון ואינון מן זוגין · כ' בטעם · ג' · י"ד חסר כ'. ג' · ג' כ"פ. ב' · ס' · ח' · כ"ו · ו' · ס' נטעם נסיפרא · ו' בליש' · ד' · ח'

מִתְפְּרַע אֲנָא פּוּרְעֲנוּת צִיּוֹן קִנְאָה רַבָּא וּרְגַז רַב מִן קֳדָמַי עַל עַמְמַיָּא דְּאַקְנִיאוּהָ׃ ג כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֲתוּב לְצִיּוֹן וְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתִּי בְּגוֹ יְרוּשְׁלֵם וְתִתְקְרֵי יְרוּשְׁלֵם קַרְתָּא דְּקוּשְׁטָא וְטוּר בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ צְבָאוֹת טוּרָא קַדִּישָׁא׃ ד כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת עוֹד יְתִבוּן סָבִין וְסָבָן בִּשְׁוָקֵי יְרוּשְׁלֵם וּגְבַר עוֹבָדוֹהִי תַּקְנַיָּא יְגִנּוּן עֲלוֹהִי מִסְּגֵי יוֹמַיָּא׃ ה וּרְחוֹבֵי קַרְתָּא יְרוּשְׁלֵם יִתְמַלּוּן עוּלֵמִין וְעוּלֵימָן מְשַׁבְּחִין בְּפַתְיָהָא׃ ו כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת כַּד תֵּיקַר דַּחֲלְתִּי בְּעֵינֵי שְׁאָרָא דְּעַמָּא הָדֵין בְּיוֹמַיָּא הָאִינּוּן אַף קֳדָמַי יֵיקְרוּן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ ז כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת הָא אֲנָא פָּרֵיק יַת עַמִּי מֵאַרְעָא מַדִּינְחָא וּמֵאַרְעָא מַעֲלָנֵי שִׁמְשָׁא׃ ח וְאָעֵיל יַתְהוֹן וְיִשְׁרוֹן בְּגוֹ יְרוּשְׁלֵם וִיהוֹן קֳדָמַי לְעַם וַאֲנָא אֱהֵוֵי לְהוֹן לֵאלָהָא בִּקְשׁוֹט וּבִזְכוּ׃ ט כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת יִתְקְפָן יְדֵיכוֹן דְּשָׁמְעִין בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן יַת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין מִפּוּם נְבִיַּיָּא דִּי בְּיוֹמָא דְּשָׁרֵי לְאִשְׁתַּכְלָלָא בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ צְבָאוֹת הֵיכְלָא לְאִתְבְּנָאָה׃ י אֲרֵי קֳדָם מֵיתֵי יוֹמַיָּא הָאִינּוּן אַגְרָא דֶּאֱנָשָׁא לָא הֲוָה וְאַגְרָא

רשי

…ן לצום ולספוד וכן סוף הענין צום החמישי וגומר: (ד) מרוב ימים. …הוקים למשענת בידם: (ו) כי יפלא. בעיניכם החסד הגדול אשר …ה לכם: גם בעיני יפלא. איך שבתי מן החרון הגדול ורבותינו דרשוהו …שמועת יצר הרע במסכת סוכה בעיני יפלא איך יוכלו הצדיקים לעמוד …ו בחייהם: (ט) תחזקנה …ם. לבנות ולהשלים ואל …ו מעם הארץ המרפים …ם ומבהילי' אתכם מלבנות …שמפורש בספר (עזרא ד): …ים בימים האלה. בשנת …דריוש: את הדברים האלה. …ניחומים מפי הנביאים …נבאו להם אז ביום יוסד …ב' בשנת שתים לדריוש …הדברים להתחיל במלאכה …נבאו אותם הנביאים …הם בדבריהם שהם נביאי … ולפיכך כדאי הם לסמוך …ם אף בדברי ניחומים של …ו ונמה נבהנוה כי לפני …ם הם שכר האדם וגומר …נבאו להם שמשהתחילו …כה חגי ברכה במעשה ידיכם

רדק

…ם וחמה גדולה אאסוף על כל …הבאים עליה: (ג) כה אמר. …ה ירושלם עיר האמת כמו …ית שארית ישראל לא יעשו עולה …נכרו כזב הוא הדין לכל ארץ … וזכר ירושלם שהיא ראש …ם ועוד מפני הר ה' הר הקדש …הגלותו עוד זרים: (ד) כה …'. על כל נחמה אמר כה אמר …הנחמה כי על כל פנים תהיה …: ואיש משענתו בידו. כמשמעו …אמר מרוב ימים: (ה) ורחובות. …היא: (ו) כה אמר ה' גם …יפלא. יש מפרשים בתמיה …אמר הגם בעיני יפלא וכן אתה …י עשו והדומים לו והחכם ר' …א"ע ז"ל פי' כמשמעו כלומר …והם פלא בימים ההם פלא …כגוכו: (ז) כה אמר. מארץ …ומארץ מבא השמש הוא היישוב …מן מזרח עד מערב ישראל … בכל מקום מהיישוב: …והבאתי. וזכר ירושלם כמו …פי שהיא עיר הממלכה ומפני …מקדש שהיה בה שהיו כל ישראל …ם: באמת. כמו וארשתיך לי …: (ט) כה. תחזקנה ידיכם. …שומעים כל הנחמות האלה …ות ותחזקנה עתה ידיכם במלאכת …בנות ביתו כאשר התחלתם כי …ואים כי ביום יסד בית ה' האלה …נבא עליכם: (י) כי לפני. ר"ל לפני שיוסד בית ה' שיסד בשנת שתים לדריוש ביום כ"ד לתשיעי ידעתם כי שכר האדם לא נהיה כלומר לא נהיה לברכה אלא הלך למארה: איננה. כאלו

אבן עזרא

(ב) כה. קנאתי לציון. כמו ויקנא ה' לארצו: (ג) כה. שבתי אל ציון. על תנאי כאשר הזכרתי: (ד) כה. הטעם שתהיה העיר מלאה ושם זקני' רבים וילדים והנה הטעם שיאריכו ימים כל השוכנים בירושלים: (ה) ורחבות העיר. הפך וישימו ארץ חמדה לשמה: (ו) כה. אמר רבי יהודה הלוי מ"כ כי ה"א התימה חסר כאילו כתוב הגם בעיני יפלא כמו אתה תעשה מלוכ' על ישראל שהוא חסר ה"א התימ' כאילו הוא האתה ולפי דעתי אין צורך כי הכתוב איננו שיפלא ממנו כי אז יראה תמה כמו הממני יפלא רק כאן כתוב גם בעיני יפלא וכאשר יפלא הדבר הזה שאני עושה בעיני העם הזה גם בעיני הוא עשיתי פלא גדול רק בעיני יפלא כמו היא נפלאת בעינינו והטעם שאעשה פלא לא עשיתי כמוהו וראיתי דרך משל: (ז) כה. מזרח. בבל ופרס ומבא השמש מצרים ואשור: (ח) והבאתי. גם זאת הנבואה דבקה היא: (ט) מפי הנביאים. הם חגי זכריה: בית ה'. הוא ההיכל: (י) כי. לפני הימים ההם. טרם שיבנה לא ימצא

ונקראה ב' וסי' ונקראת ירושלי' עיר האמת. ונקראה בשם: ימלאו ב' וסי' ימלאו ילדים וילדות. העבים גשם: כה אמר ה' צבאו' מן רישא דחגי עד סוף סיפרא כולהון כה אמר ה' צבאות במ"ב וסימ' שבתי לירושל' ברחמים. רעה את צאן ההרגה: בימים האלה ו' בליש' וסימ' תחזקנה ידיכם השומעים. כן שבתי זממתי. ובמלאת הימים האלה. על כן קראו לימים האלה. קימו וקבלו היהודי'. והימים האלה

תולדות אהרן ישבו זקנים. פסחים סח מכות כד: יפלא בעיני. סוכה נב: לפני הימים. סנהדרין לח:

מצודת ציון

(ב) קנאתי. ענין כעס: (ד) משענתו. מקל שנשען עליו: (ה) משחקים. מל' שחוק ושמחה: (ז) מבוא השמש. שקיעת השמש כמו ממזרח שמש עד מבואו (תהלים קי"ג): (י) שכר. ענין

מצודת דוד

…ציון אשובה לי מאד ובעבור מה שעשו לה הבבליים כועס אני עליהם קנאה …ובחימה גדולה קנאתי על הבבליים בעבורה: (ג) שבתי אל ציון. הנה כבר …בני הגולה אל ציון וגם אני אשכון בתוך ירושלים וזהו כאשר ישמעו בקול ה' …הגאולה ההיא היתה למען יהיו במקום המקודש מקום מוכן לעבוד את ה' …אל לבניו על גאולה כללית להיות בימיהם כמ"ש והיה אם שמוע תשמעון (לעיל …על הגאולה הכללית תהיה בימיכם אם תשמעון בקול ה': ונקראה. אז תקרא …ם עיר האמת כי אז יעשו אנשיה אמת: והר ה' צבאות. הוא מקום הבית …אז הר הקדש לפי שתשכון שם השכינה: (ד) עוד ישבו זקנים וגו'. עוד …מן הגאולה העתידה וישבו זקנים וזקנות ברחובות ר"ל לא יזיקם החולשה …בית כ"א ברחובות ישבו כדרך הבחורים: ואיש. וכל אחד יהיה בידו משענתו …בה מרוב הימים שחיו וכדרך הזקנים ועכ"ז לא יזיקם החולשה לשבת בית: …ימלאו. כי יפרו וירבו וימלאו רחובות העיר: משחקים. מרוב כל יהיו משחקים …: (ו) כי יפלא. רוב הטובה שיהיה אז אשר יפלא בעיני שארית העם הנה …גם בעיני יפלא ר"ל עם שאני עושה נפלאות גדולות אשר אינם ידועים לבני …ד: הנפלאות הידועות כמוהם כאין למולם עכ"ז הפלא שאעשה לעתיד יהיה נחשב גם בעיני לפלא כי גדול יהיה מכל הפלאים הידועים והנסתרים: (ז) מארץ מזרח. להוציאם מארץ מזרח ממקום גלותם: מבוא השמש. הוא פאת המערב: (ח) בתוך ירושלים. לא בא לומר שכולם ישבו שמה כי הלא תקטן הארץ מהכיל את כולם אבל בא לומר שהעיר ירושלים תהיה ירושה לכולם כי יהיה יד כולם שוה בה כמ"ש בסוף נבואת יחזקאל: והיו לי לעם. לפי שימול לבבם הערל וכולם ידעו את ה' ויאמינו בו: ואני אהיה להם לאלהים. להיות לעזר ומושיע: באמת ובצדקה. בעבור האמת והצדקה שיעשו אז ומוסב למעלה לומר הנה כל הטובה הזאת מוכנת להם ואם ישמעו בקולי ויתפללו בבית הזה על הגאולה הכללית הנה אביאם בימיהם והואיל וכן אין להקפיץ בנין המקדש הזה כי טובה מרובה תלויה בו: (ט) תחזקנה ידיכם השומעים וגו'. לפי שמאלת הנאים מגבולה היתה מחלשת ידי עושי בנין הבית בשמעם השמצת כבוד הבית והפקידה לכן אמר להם הנה אתם השומעים בימים האלה את הדברים האלה מהייעודים הטובים תחזקנה ידיכם בבנין הבית ולא ישיג אתכם הרפיון להניח את הבנין: מפי וגו'. ר"ל עתה שמעתם ייעוד טובה מרובה יותר ממה ששמעתם מפי הנביאים אשר נבאו ביום יוסד בית ה' להבנות ההיכל

ומלא השכיר מה ישכר ומלת איננה על השכר כי מלות רבות תמצאנה על לשון זכרים גם נקבות ור' משה אמר כי איננה שב אל הבהמה אין שכר הבהמ איננה מן הצר הצורר : ואשלח . לעשות מריבה : (יא) ועתה . לא אשלח איש ברעהו רק יהיה שלום : (יב) כי . הטע' יזרעו ויקצרו איש בשלום : (יג) והיה כאש הייתם קללה . אומר חרפת רעב הטעם אם תבא קללה יהיו אומר כי בעבורכם היתה : (יד) כה . גם זאת הנבואה דבקה וזממו השם הם הגזיר (טו) כן . הזכיר את בית יהודה כי הם רבים גם בעבור המלכות : (טז) אלה . דברו אמת . בסתר ושפטו בגלוי : (יז) ואיש . הנה אסור לחשוב רע בלב בפה להשבע בשקר : (יח) ויהי .
עתה ישיב תשובה על שאלת הצום והזכיר צום הרביעי והוא היה בתשעה לחדש כי אז נבקעה העיר וצום החמישי כאשר הזכרתי בעשור לחדש וצום השביעי אין כתוב מספר ימי החדש והמעתיקי' אמרו כי הוא יום שהתענו בסוף חג הסוכות בעזרא והם טועים כי אז התענו בעבור מעל הגולה ואין שם כתוב כי רע בא על ישראל בחדש השביעי רק דבר גדליה וכתוב ויהי בחדש השביעי ובעבור שלא הזכיר ימי החדש יתכן להיותו בתחלת החדש בחדש הלבנה כמו חדש ושבת בחדש השלישי לצאת בני ישר' וכאומרו הכתוב באחד לחדש ואמר כן לחזוק שלא יעלה על לב

הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה וְלַיּוֹצֵא וְלַבָּא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הַצָּר וָאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ בְּרֵעֵהוּ׃
יא וְעַתָּה לֹא כַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אֲנִי לִשְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃
יב כִּי־זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה׃
יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה בַּגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וִהְיִיתֶם בְּרָכָה אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם׃
יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהָרַע לָכֶם בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחָמְתִּי׃
טו כֵּן שַׁבְתִּי זָמַמְתִּי בַּיָּמִים הָאֵלֶּה לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־תִּירָאוּ׃
טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ אֱמֶת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם׃
יז וְאִישׁ אֶת־רָעַת רֵעֵהוּ אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל־תֶּאֱהָבוּ כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם־יְהוָה׃
יח וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי

ג' ומ"ל · ג' ב' קמץ וא' פתח · ל · ד' · ב' התקדרו · ג' · ב' נא יאכו · ס' בטעם נסיפ' · ו' פתח · ל · ו' בליש' · ז' ר"פ בנביאים ס' · ל' דכמי' · ל' וחסר · ב' ר"פ בטעם סביר

דִבְעִירָא לֵיתוֹהִי וּלְנַפְקַיָא וּלְעָלַיָא לֵית שְׁלָמָא מִן מְעִיקָא וַאֲגָרֵי יַת כָּל אֱנָשָׁא גְבַר בְּחַבְרֵיהּ׃ יא וּכְעַן לָא כְיוֹמַיָא קַדְמָאֵי אֲנָא לִשְׁאָרָא דְעַמָא הָדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ יב אֲרֵי בְעִדָנָא הַהִיא זַרְעָא יְהֵי שְׁלַם גוּפְנָא תִתֵּן אִבַּהּ וְאַרְעָא תִתֵּן יַת עֲלַלְתָּהּ וּשְׁמַיָא שַׁמְשִׁינוּנוּן בְּטַלְהוֹן וְאַחְסֵין לִשְׁאָרָא דְעַמָא הָדֵין יַת כָּל בִּרְכָתָא הָאִלֵין׃ יג וִיהֵי כְּמָא דַהֲוֵיתוּן לְוָטָא בְעַמְמַיָא בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל כֵּן אֶפְרוֹק יַתְכוֹן וּתְהוֹן מְבָרְכִין לָא תִדְחֲלוּן יִתְקְפָן יְדֵיכוֹן׃ יד אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת כְּמָא דַחֲשִׁיבֵית לְאַבְאָשָׁא לְכוֹן כַּד אַרְגִיזוּ אֲבָהָתְכוֹן קֳדָמַי אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת וְלָא תָבֵית מִמֵימְרִי׃ טו כֵּן תָבֵית חֲשִׁיבֵית בְּיוֹמַיָא הָאִלֵין לְאֵיטָבָא לְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם וּלְדְבֵית יְהוּדָה לָא תִדְחֲלוּן׃ טז אִלֵין פִּתְגָמַיָא דִי תַעְבְּדוּן מַלִילוּ קוּשְׁטָא גְבַר בְּחַבְרֵיהּ קוּשְׁטָא וְדִינָא דִשְׁלָמָא דוּנוּ בְּקִרְוֵיכוֹן׃ יז וּגְבַר יַת בִּישַׁת חַבְרֵיהּ לָא תַחְשְׁבוּן בְּלִבְּכוֹן וּשְׁבוּעָתָא דְשִׁקְרָא לָא תִרְחֲמוּן אֲרֵי יַת כָּל אִלֵין דִי רְחֵיקִית אֲמַר יְיָ׃ יח וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ

נזכרים ונעשים : כימים ד' וסימ' בסדר דברים : והשמים ב' וסימ' התקדרו בעבים . והשמים יתנו טלם : להרע ו' פתחין בקריא' וסימ' נמסר בירמיה סימן כ"ח : אלה הדברים ה' בקריאה וסימ' ואתם תהיו לי ממלכות כהנים . ויקהל משה את כל עדת בני . אלה הדברים אשר דבר משה דריש סיפרא . אלה הדברים עשיתם ולא עזבתם . אלה הדברים אשר תעשו דברו אמת . וחד ואלה הדברים אשר דבר ה'

תולדות אהרן אמת ומשפט . פס ו אבות ו (תענית פא מגלה עד סנהדרין יח) :

מצודת ציון

ענין ריוח : ושכר הבהמה . שכר עבודת הבהמה : הצר . הצרה : ואשלח . ענין גרוי והסתה וכן ושן בהמות אשלח בם (דברים ל"ב) : (יב) יבולה . תבואתה כמו ארץ נתנה יבולה (תהלים ס"ז) : טלם . מל' טל : (יד) זממתי . ענין מחשבה כמו כאשר זמם (דברים יט) : נחמתי . ענין הפוך מחשבה : (טז) בשעריכם . שם מקום המשפט כמ"ש אל זקני העיר השערה (שם כב) : לחלות

רשי

ידיכם ונתקיימו דבריהם עתה לא כימים הראשונו (יד) ולא נחמתי . על זמותי להביא עליכם לחזו אלא כביאותיה כן לא על הטובה אשר זממתי ל (טו) ומשפט שלום . הפשרה : (יז) ואיש את רעהו . הזהירם על שנאת והוא שהחריבה בית הב שני

רדק

כאלו הבהמה איננה כיון שהשכר למארה ואשלח ענין הפרת להרע כמו ושלחתי בהם את השדה כתרגומו ואגרי : (יא) ו מבואר הוא : (יב) כי זרע ה כלומר זרעכם הוא לשלום ולבר שקוראים לו זרע השלום וי"מ יהא שלם : והנחלתי . אפשר בית שני אמר כן אם ישמרו מ או היא עתידה לימות המשיח וי הבא אחריו יוכיח שאמר בית ובית ישראל ובבית שני לא שב ישראל : (יג) והיה . קללה ב מקללים אתכם גם בבוא רע מקרה רע באחרים יאמרו כי ישראל הוא שהוכנים ביניה והייתם ברכה . שהגוים יתברכ כמו והיה ברכה : תחזקנה יד בזמן הזה מפני הנחמות ה שתשמעו שעתידות לבא ליש (יד) כי כה אמר . ולא נחמ עשיתי מה שזממתי עד שה ארצם והגליתי אותם : (טו) כן אל תיראו . מהשונאים אתכם ואחריו התושבים לסביבים מי אתם : (טז) אלה . דברו אמת שדברו אחד בפה ואחד בלב : שלום . כי אם שפטו לצדק שלום בין בעלי הדינין כמו במשל בני אדם דשקלי גלימיה דינא זמיר ואזיל באורחא וכו פסוק על זה המשל גם כל עם על מקומו יבא בשלום כל שכ שנתחייב בדין ורז"ל פי' שלום על הפשרה שאמר איזה שיש בו שלום הוי אומר זה ומשפט פשות כי הוא שמו בשעריכם . כי שם מושב הזקני שאמר בתורה השערה אל הזק (יז) ואיש את רעת רעהו . ולמעלה איש אחיו אל תחשבו פי' למ ושבועת שקר אל תאהבו . א

שאהבו לפי שאמר אחר כן שנאתי כלו' מה ששנאתי אני אל תאהבו אתם : כי את כל אלה . איש את רעת רעהו ושבועת שקר ומה שהוא הפך הראשונים שהוא האמת והשלום לפי' אמר את כל (יח) ויהי דבר ה' . ואם טעמו אלה הדברים אשר צויתי אתכם אמר השם נבאות כי הצומות אשר שאלתם אם תצומו באותן הימים לא תצומו אבל תשמחו בהם מרוב הטובה שתהיה לכם לנס

מצודת דוד

הסיכל וכאומר וכמו שנתקיימו דבריהם כן יתקיימו דברי אלה : (י) כי לפני הימים . עתה יפרש במה נתקיים ואמר כי לפני הימים ההם עד לא התחילו לבנות הבית לא היה שכר האדם כי לא מצא במה להרויח ושכר הבהמה לא נתקיימה כי הלכה למארה ומן הצר הצורר לא היה שלום בין ליוצא מן העיר בין לבא אליה : ואשלח . אני הייתי מגרה את כל בני האדם איש ברעהו להיות מריבה ביניהם ולעשות רע זה לזה : (יא) ועתה . אחר שהתחילו בבנין אין אני מול שארית העם הזה כימים הראשונים להגר להם ולשלח איש ברעהו : (יב) כי זרע השלום . ר"ל כי הצלחת הזרע מביא השלום כי בהעדר התבואה עין בריה צרה בחברתה והוא הגה אל השנאה והמריבה ולא כן כשהברכה מצויה : פריה . הראויה לתת : את יבולה . התבואה הראויה לפי מיטב השדה : והנחלתי . ר"ל לא במקרה באו הטובות האלה אבל אני הנחלתי את כל אלה וכאשר ייעדו הנביאים כמ"ש העוד הזרע וגו' מן היום הזה אברך (חגי ב) ומוסב למעלה לומר כמו שנתקיים הדיבור הזה כן יתקיימו דברי : (יג) והיה כאשר הייתם . ר"ל כמו שהייתם בבזיון ומוכים אתם בית יהודה ובית ישראל עד שהייתם קלל העכו"ם כי תלו קללתם בכם לאמר בקללותיהם תהיו כיהודים המקוללים : כן או כשיעור הצרה תהיה התשועה כי תהיו מכובדים ומוצלחים עד שתהיו לברכ העכו"ם ויתלו ברכתם בכם לאמר בברכותיהם ישימך אלהים כיהודים המוצלח : אל תיראו . לכן אל תיראו מדברי שלוחי הבבליים המקטינים כבוד הבית והס ותחזקנה ידיכם לאחוז בבנין הבית ולהשלימה : (יד) כאשר זממתי . כשיעור שח להרע לכם בעת שהכעיסו אבותיכם אותי ולא נחמתי על הרעה עד אשר הביאו (טו) כן שבתי . כשיעור הזה חזרתי וחשבתי בימים האלה להטיב וגו' ולא על הטובה לכן אל תיראו מדברי שלוחי הבבליים : (טז) אלה הדברים . רק אלה הדברים : אמת ומשפט שלום וגו' שפטו בשעריכם . משפט אמת או משפט וזהו הפשרה שמתווך השלום בין בעלי הדין אבל לא תמו המשפט שאין זה לא ולא שלום : (יז) ואיש את רעת רעהו וגו' אל תחשבו . זה על זה להרע : אשר שנ ר"ל

רשי

(יט) צום הרביעי. צום של תמוז שהוא רביעי לחדשים: צום החמישי. ...
...: וצום השביעי. שלשה בתשרי שבו נהרג גדליה: וצום העשירי. ...
...בת: (כג) עשרה אנשים. משבעים לשון הרי שבע מאות לכל כנף וכנף הרי
...כפי הטלית אלפים ושמונ' מאו': (א) בארץ חדרך. דרש רבי יהודה בר
...י זה משיח שהוא חד
...ס ורך לישראל אמר לו
...יסי בן דורמסקית יהודה
... עד מתי אתה מעוות
... את הכתובים מעיד אני
...מים וארץ שאני מדמשק
...קום ששמו חדרך ומה אני
... ודמשק מנוחתו שעתידה
...ם להיות מגעת עד דמשק
... מנוחתו אלא ירושלים
...י זאת מנוחתי עדי עד
...ם קלב) א"ל ומה אני
... ונבנתה עיר על תלה
...לו שאין עתידה לזוז
...ה כך בריתא שנויה
...י: כי לה' עין אדם.
...ם ההוא ישעה האדם על
... ועיניו אל הקב"ה
...ה כמו שאמר למעלה
...צמכם ונספחו הם ועריה'
...רי ישראל וכל שבטי
... חשובים לה' על כל
...ת הקדמונים כיוצא בו
...א יא) ושלמ' אהב נשים
... רבות ואת בת פרעה
והלא

לֵאמֹר׃ יט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־
יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים
טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ׃
כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד אֲשֶׁר
יָבֹאוּ עַמִּים וְיֹשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת׃
כא וְהָלְכוּ יֹשְׁבֵי אַחַת אֶל־אַחַת
לֵאמֹר נֵלְכָה הָלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־
פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת
אֵלְכָה גַּם־אָנִי׃ כב וּבָאוּ עַמִּים
רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־
יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלָםִ וּלְחַלּוֹת
אֶת־פְּנֵי יְהוָה׃
כג כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים
הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים
מִכֹּל לְשֹׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהֶחֱזִיקוּ בִּכְנַף
אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר נֵלְכָה עִמָּכֶם כִּי
שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם׃
ט א מַשָּׂא דְבַר־יְהוָה בְּאֶרֶץ
חַדְרָךְ וְדַמֶּשֶׂק מְנֻחָתוֹ כִּי לַיהוָה עֵין

ב' בטעם בסיפרא . ב' חד מ"ל . ג'. ב' . י"ד חסר . ל"ד מ"ע. ב' . ד' . ג' וחד וכגוים . ג' . ס' בטעם בס"ס ח' . י"ב . ב' דסמיך . ג'. ד' חסר בליסנא

צְבָאוֹת עִמִּי לְמֵימָר׃ יט כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת צוֹמָא
רְבִיעָאָה וְצוֹמָא חֲמִישָׁאָה
וְצוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְצוֹמָא
עֲשִׂירָאָה יְהֵי לְבֵית יְהוּדָה
לְבִיעַ וּלְחֶדְוָא וּלְמוֹעֲדִין טָבִין
וְקוּשְׁטָא וּשְׁלָמָא רְחִימוּ׃
כ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת עוֹד
דְיֵיתוּן עַמְמִין וְיָתְבֵי קִרְוִין
סַגִיאָן׃ כא וִיהָכוּן יָתְבֵי חֲדָא עִם
חֲדָא לְמֵימַר נֵיזֵיל מֵיזַל לְצַלָאָה
קֳדָם יְיָ וּלְמִתְבַּע אוּלְפַן מִן
קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת דֵין לְדֵין יֵימַר
אֵיזֵיל אַף אֲנָא׃ כב וְיֵיתוּן
עַמְמִין סַגִיאִין וּמַלְכִין רַבְרְבִין
לְמִתְבַּע אוּלְפַן מִן קֳדָם יְיָ
צְבָאוֹת בִּירוּשְׁלֵם וּלְצַלָאָה
קֳדָם יְיָ׃ כג כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת בְּיוֹמַיָא הָאִינוּן דִי
יִתְקְפוּן עַשְׂרִין גַבְרָא מִכָּל
לִישָׁנֵי עַמְמַיָא וְיִתְקְפוּן בִּכְנַף
גְבַר יְהוּדִי לְמֵימַר נֵיזֵיל עִמְכוֹן
אֲרֵי שְׁמַעְנָא דְמֵימְרָא דַיְיָ
בְּסַעְדְכוֹן׃ א מַטַל פִּתְגָמָא דַיְיָ
בְּאַרְעָא דָרוֹמָא וְדַמֶשֶׂק תְּתוּב
לְמֶהֱוֵי מֵאַרַע בֵּית שְׁכִנְתֵּיהּ
אֲרֵי קֳדָם יְיָ גְלַן עוֹבָדֵי בְּנֵי

אבן עזרא

לב השומע כי איננו היום הראשון כי הכתוב הוא חדשיכם ומועדיכם ואין טענה מזאת ובראשי חדשיכם כי הם חדשי ניסן וכתוב שם עולת חדש בחדשו ומדברי קבלה נקבל וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשכם אם כן נהרג גדליה בראש השנה על כן קבעוהו ביום השלישי או קיבלו ככה מפי האבות הקדושים. וצום העשירי כתוב ביחזקאל כתוב לך את שם היום והנה חכמינו ז"ל הניחו צום השביעי ועשירי כאשר היו לפנים ובעבו' כי בי"ז בתמוז נהרגו הכהנים בבית השם וה' דברים קרנו בו קבעוהו בתענית ולא הטריחו על הציבו' להתענות בתשעה' וביום תשעה באב נלכד' ירושלם גם בפעם השנית גם נשרף בו הבית הראשון קבעוהו ולא הזכיר הכתוב תענית אסתר וכבר עבר זמן אחשורוש כי אין כתוב במגלה קבועת יום התענית כי כל ישראל התענו שלשה ימים בניסן ובדברי הכתו' דברי הצומו' וזעקתם אין פירושו כאשר חשבו רבים והנה פירושו שקיימו וקבלו על נפשם ימי הפורים לשמוח בהם אף על פי שלא צוום הנביאים רק הבנים הם חייבי' לעשות מה שקבלו אבותם כאשר קבלו על נפשם דברי הצומות אלה הארבעה הנזכרים ולא היו מפי נביא והנה התשובה שישימו אלה הימים שהיו בוכים וסופדי' בהם ימי ששון ושמחה וישמרו מצות השם על פי הנביאים וזהו והאמת והשלום אהבו כאשר כתוב אמת ומשפט שלום וזאת התשובה שהשיב הנביא היא כנגד השואלים האבכה בחדש החמישי שלא היו שומרי' התורה שלום השם והיו שואלים אם ישמרו מה שקבלו אבות על עצמם והנה השיב הנביא יותר טוב הייתם עושים אם הייתם שומעים דברי השם ותניחו דברי האבות מאשר תשמרו דברי האבות ותניחו דברי השם הם הצדיקים הגמורים:

(כ) עוד. גם זאת הנבואה דבקה: (כא) והלכו יושבי. עיר אחת יאמר כל אחד אלכה גם אני ובאו להתפלל אל הבית: (כג) כה. עשרה. דך השבון והטעם רבים כמו מעשרה בנים אמר יפת כי זאת לעתיד והנכון כי הנבואה דבקה: (א) משא. חדרך. שם מלכות אדם או שם מלך ומנוחת המשא תהיה בדמשק כי שם תתקיים גם זאת הנבואה דביקה בבית שני וטעם כי לה' עין אדם שישובו

תולדות אהרן צום הרביעי. ר"ה יח עקידה שער סג (תענית כח יבמות ג): והאמת והשלום. יבמות יד: אשר יחזיקו. שבת לב:

... אל: ולשמחה ג' בקריא' ... סרני פלשתים נאספו. ...ית יהורה לששון ולשמח'. ... המה זה עשה: והאמת ... והאמת והשלום אהבו. ...את חזקיהו. אחרי הדברי' האלה: כה אמר ה' ... ספרא וס"מ' כאשר יציל ...פי הארי. אחר כבוד ... תחזקנה ידיכם. כאשר ... להרע. יחזיקו עשרה ... מנחתו ד' חסר בליש' ... מנחה כי טוב. דבר ...מלך למנח'. והיתה ...כבוד ודמשק מנחתו.

רדק

...הרביעי. זהו תמוז שהיו ...ם בי"ז לחדש יום שנבקעה ... וצום החמישי. זה אב שהיו ...' בו: וצום השביעי. זה ... כמו שפירשנו למעלה וצום ...ה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלם: יהיה. כל אחד מהם לבית יהודה בבית שני כי עשרת השבטים לא שבו: והאמת והשלום אהבו. ובתנאי שתאהבו האמת והשלום ...י אהבה: (כ) כה אמר. עד אשר יבואו עמים עדיין יהיה זמן שיבאו עמים וזה יהיה בימות המשיח וכן עוד היום גדול פירוש עדיין כמו עוד אוסיף באלים ודומיהם להם: ...ה גם אני. כתרגומו דין לדין יימר איזיל אף אנא: (כב) ובאו עמים. וגוים עצומים. עצומים במספר וכן עצמו אלמנותיו מחול ימים בענין הכמות והענין כפול במלות שונות וי"ת ...ברבן: (כג) כה אמר. בימים ההמה אשר יחזיקו זה שאמרתי לכם יהיה באותם הימים אשר יחזיקו ואחר כך אמר והחזיקו לאריכות הדברים ביניהם כמו ולא באמת ובתמים דיותם: ...יס. אינו דווקא אלא שהוא דרך השבון כמו ואפו עשר נשים לחמכם ודומיהם לו ובדרש עשרה אנשים מכל לשונות הגוים הרי שבע מאות לכל כנף וכנף מארבע כנפות: (א) משא ...רץ חדרך. נבואה זו היא בארץ חדרך ודמשק שהם תהיה מנוחתי או פירוש נבואת ה' תהיה עדיין בארץ חדרך כמו בארץ ישראל כי מארץ ישראל תהיה וכן דמשק תהיה מנוחתו ...ה כבודו ונבואתו מאתנו בדברי רז"ל חדרך רבי בניה אומר זה משיח שהוא חד לעכו"ם ורך לישראל אמר לו רבי יוסי בן דורמסקית עד מתי אתה מעוות עלינו את הכתובים מעיד ...שמים וארץ שאני מדמשק ויש שם מקום ששמו חדרך אמר לי ומה אני מקיים ודמשק מנוחתו שעתידה ירושלם שתהיה מגעת עד דמשק שנאמר מנוחתו ואין מנוחה אלא ירושלם וכן

מצודת דוד

...בדברים שנאמתי אני ולכך אל תאספו גם אתם: (יט) צום הרביעי. זה י"ז ...צום החמישי. זה ט' באב: וצום השביעי זה צ"ג: וצום העשירי. זה עשרה בטבת: ... בזמן הגאולה העתידה יהיו הימים האלה לששון וגו' כלפי שהיו מלמעטרים ...אלה בזמן הגאולה ולכן אמר לבית יהודה כי להם ארעו מקראות רעות באלה ...שלטרו בהם בכל שנה ושנה אבל בני עשרת השבטים שלמערו בימים ...הם מקראות רעות ובם יתהפכו להם לשמחה: והאמת והשלום. ובלבד שתהיו אוהבים האמת והשלום: (כ) עוד אשר יבואו. ר"ל עוד יבוא זמן אשר יבואו ... (א) יושבי אחת. יושבי עיר אחת אל יושבי עיר אחרת: לאמר. ויאמרו זה לזה נלכה לחלות לפני ה' לשאול ממנו כפרה ולבקש מאתו חסד כי אלכה גם ...ך: (כב) ובאו. ר"ל ויהיו נשמעין זה לזה וכן יבואו וגומר: (כג) בימים ההמה וגו'. ור"ל זה שאמרתי לכם יהיה באותן הימים אשר יחזיקו וגו' ולפי ...הצריך בדברים חזר לומר והחזיקו וגו' וכן דרך המקרא: מכל לשונות. הרי משבעים לשון שבעה מאות: בכנף. בכל כנף הרי לארבע כנפות אלפים ושמנה מאות: נלכה עמכם. אל ארץ ירושתכם: ט (א) משא דבר ה' בארץ חדרך. נבואת ה'

מצודת ציון

(כא) לחלות. ענין תפלה כמו ויחל משה (שמות לב): ולבקש. מל' בקשה ושאלה: (כב) עצומים. ענין רבוי כמו עצמו לי אלמנותיו (ירמיה טו): (כג) יחזיקו. ענין אחיזה כמו ויחזק בכנף מעילו (ש"א טו): לשונות הגוים. ר"ל עכו"ם בעלי לשונות נפרדות: בכנף. הוא שולי הבגד: יהודי. כל ישראל נקראים בשם יהודים לפי שהמלוכה היה משבט יהודה וכן היה לעתיד: (א) משא. ענין נבואה ולתוספת ביאור אמר דבר ה': חדרך. הוא מקום אצל דמשק כן

אָדָם וְכֹל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ ב וְגַם־
חֲמָת תִּגְבָּל־בָּהּ צֹר וְצִידוֹן כִּי
חָכְמָה מְאֹד׃ ג וַתִּבֶן צֹר מָצוֹר לָהּ
וַתִּצְבָּר־כֶּסֶף כֶּעָפָר וְחָרוּץ כְּטִיט
חוּצוֹת׃ ד הִנֵּה אֲדֹנָי יוֹרִשֶׁנָּה וְהִכָּה
בַיָּם חֵילָהּ וְהִיא בָּאֵשׁ תֵּאָכֵל׃
ה תֵּרֶא אַשְׁקְלוֹן וְתִירָא וְעַזָּה וְתָחִיל
מְאֹד וְעֶקְרוֹן כִּי־הוֹבִישׁ מֶבָּטָהּ
וְאָבַד מֶלֶךְ מֵעַזָּה וְאַשְׁקְלוֹן לֹא
תֵשֵׁב׃ ו וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד
וְהִכְרַתִּי גְּאוֹן פְּלִשְׁתִּים׃ ז וַהֲסִרֹתִי
דָמָיו מִפִּיו וְשִׁקֻּצָיו מִבֵּין שִׁנָּיו
וְנִשְׁאַר גַּם־הוּא לֵאלֹהֵינוּ וְהָיָה
כְּאַלֻּף בִּיהוּדָה וְעֶקְרוֹן כִּיבוּסִי׃

ל׳ · ל׳ · ל׳ געיא . כ׳ · קל״ד . ל׳ מ״ל ומד חסר · ט׳ · ל׳ . ל׳ . ל׳ · ל׳ ונסגול סמ״ס · כ׳ לא יגא · ג׳ מסר כליסגא · ל׳ ופסר ו׳ חס׳ כליסגא

אֱנָשָׁא אִתְרְעֵי בְּכָל שִׁבְטַיָּא
דְיִשְׂרָאֵל׃ ב וְאַף חֲמָת תְּתוּב
לְמֶהֱוֵי מֵאֲרַע בֵּית שְׁכִינְתֵּיהּ
צוֹר וְצִידוֹן אֲרֵי תְקִיפַת לַחֲדָא׃
ג וּבְנַת צוֹר תּוּקְפָּא לָהּ
וְכַנְשַׁת כַּסְפָּא כְּעַפְרָא וְדַהֲבָא
כְּטִין שׁוּקִין׃ ד הָא יְיָ מְתָרֵיךְ
לַהּ וְיִרְמֵי בְּיַמָּא עֻתְרַהּ וְהִיא
בְּנוּרָא תִּתּוֹקַד׃ ה תֶּחֱזֵי
אַשְׁקְלוֹן וְתִדְחַל וְעַזָּה וּתְזִיעַ
לַחֲדָא וְעֶקְרוֹן אֲרֵי בְהִיתַת
מִבֵּית רוּחְצָנַהּ וְיֵיבַד מַלְכָּא
מֵעַזָּה וְאַשְׁקְלוֹן לָא תִתְיְתֵיב׃
ו וְיִתּוֹבוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּאַשְׁדּוֹד
דַּהֲווֹ בַהּ כְּנוּכְרָאִין וַאֲבַטֵּיל
רְבוּת פְּלִשְׁתָּאֵי׃ ז וְאֶשֵּׁיצֵי
אָכְלֵי דְמָה וְשִׁקְצָא מִבֵּינֵיהוֹן
וִיסוּף חַיָּבֵיהוֹן וְגִיוֹרִין דִּי
יִשְׁתָּאֲרוּן בְּהוֹן יִתּוֹסְפוּן אַף אִנּוּן עַל עַמָּא דֶאֱלָהָנָא וִיהוֹן כְּרַבְרְבִין דְּבֵית יְהוּדָה
וְעֶקְרוֹן תִּתְמְלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּירוּשְׁלֵם׃

אבן עזרא

שישובו לעבוד ה׳ רבים מאנשי דמשק ולסור אל משמעת ישראל שהיו בירושלם והם יהודה ובנימין ואשר שפו מאשור ככתוב בעזרא כי שמחם ה׳ והסב לב מלך אשור ולמ״ד לה׳ תשרת בעבור אחרת כמ״ם מאל אליך שהיא תשרת בעבור מ״ם אחרת ואת שדי ומאת שדי וככה הוא וכל שבטי ישראל עיניהם לשם לעבדו ולאשר יורוש ישראל:
(ב) וגם. היא בעלמה חמת תשים גבול בה לישראל וככה צור וצידון: (ג) ותבן. הטעם אחר שנבנתה ככה השם יורישנה את ישראל: (ה) תרא. מבטה. שהיתה מבטת אליו להושיעה ואלה המקומות הם סביבות ירושלם על כן הזכירם הכתוב והטעם כי ירושלם תשב לבטח:
(ו) וישב. אמר ר׳ יהודה בן בלעם כי הוא שם לגוי ולפי דעתי שהוא ממזר מהעדיות יהיו לבדד סמוכים לירושלם וטע׳ השפלי׳ והנבזי׳ שבישרא׳ הם ישבו בדד בערי פלשתים שלא יתחשבו בין הכשדים והפלשתים יכרת גאונם מעליהם כי מעם ישראל הם:
(ז) והסירותי דמיו. שהיה אוכל דם הרוגים ישוב לעבודת השם: ושקוציו. הטומאה שהיה עם פלשתים אוכל או רמז לעכו״ם: ונשאר גם הוא. הטעם לא ישאר מפלשתים רק מי שיעבוד הש״י בפרהסיא: כאלוף ביהודה. כמובחר שביהודה לעבודת השם: ועקרון כיבוסי. תתן מס

רשי

והלא בת פרעה בכלל היתה אלא שהיתה בת פרעה חביבה לו כנגד אף כאן כל האומות יהיו להקב״ה וישראל כנגד כול׳: (ב) וגם חמת. גם. תשיג גבול׳ בגבול ירושלי׳: צור וצידון. גם המה בהותים אע״פ ש מאד שנתחכמה מאד והכור׳ להיות לעולם גבר׳ בחכמתה: (ג) ותבן צור לה. ואומרת מי יורידני
ותצבר כסף כעפר. ומה בעושרה: וחרוץ. מין ה זהב: (ד) הנה ה׳. שהול על כל: יורישנה. לשון ומעשיר (שמואל א׳ ב׳): כים חילה. והבליע בתוך ממונה. יעלה עליה או ויטבענה כמו שאמר יחז (ה) תרא אשקלון. את צור ותירא ועקרון אי תירא: כי הוביש מבטה. נשענת על צור שהיתה לבני עשו ועקרון אף לאדום כמו שאמרו ר במסכת מגילה (דף ו ותחילה היתה משל פל (ו) וישב ממזר באשדוד. וי נכרי באשדוד הם ישרא בה נכרים: (ז) והסירות מפיו. של עשו אלו בי שלהם שהיו זורקים זבחיה׳ ויש פותרין שהיה שהיה שופך דמי ישראל: גם הוא לאלהינו. א כנסיות ובתי מדרשות ש והיה כאלוף ביהודה טרטיאות וקרקסיאות שעתידים שרי יהודה לל תורה ברבים: והיה לשון אלוף ולמוד: ו תהיה לישראל: כיב ירושלים

וכל המנחות דכוו׳: תאכל ט׳ וסי׳ נמסר בסדר צו ובצפניה סימ׳ ג׳: ושקצו ג׳ חס׳ בליש׳ וסימ׳ נמסר בנחום סימ׳ ג׳:

תולדות אהרן וישב ממזר. קידושין עב (קידושין סא): והסרותי. מגלה ו:

רדק

וכן הוא אומר זאת מנוחתי עדי עד אמר לו ומה אני מקיים ונבנתה העיר על תלה אמר לו שאינה עתידה לזוז ממקומה אמר לו ומה אני מקיים ורחבה ונסבה למעלה שעתידה ירושלם שהכא מרחבת ועולה מכל צדדיה כתאנה זו שצרה למטה ורחבה מלמעלה ושערי ירושלם עתידים להיות מגיעין עד דמשק וכן הוא אומר אפך כמגדל הלבנון צופה פני דמשק וגליות באו בתוכה שנאמר ודמשק מנוחתו: כי לה׳ עין אדם. כי באותן הימים יהיה עין כל אדם לה׳ לא לאלילים ולא לעצבים לפי׳ תהיה ארץ חדרך ודמשק ושאר המקומות הקרובות לאר כמו צר וצידון וחמת וערי פלשתים נכללות בערי יהודה ויהיו באמונת ישראל: וכל שבטי ישראל. כל שכן שבטי ישראל שיהיה עינם ולבם לה׳ או פי׳ וכל שבטי ישראל כלומר יהיה לה׳ ונכל שבטי ישראל ללכת בדרכיהם כמו שאמר למעלה נלכה עמכם: (ב) וגם חמת. אמר וגם חמת שהיא עיר גדולה כמו שאמר חמת רבה והיא חוץ לגבול ארץ ישראל אחד מגבולי ארץ ישראל ואמר כי באותו הזמן תהיה חמת בתוך גבולם הוא שאמר תגבל בה צר וצידון כי חכמה מאד וכן צר וצידון שהם קרובים לה יהיו בתוך גבולם וטעם כי חכמה צור כמו שנזכר בפרשת צור בספר יחזקאל ופירש כי חכמה בעיניה בימים קדמונים ולא הועילה לה חכמתה אבל בזמן המשיח לא תבטח בחכמתה ותכנע לפני ישראל: (ג) ותבן. כי מצור לה בימים הקדמונים ותצבור כסף כעפר וחרוץ כטיט חוצות ולא הועיל לה כל זה: (ד) הנה ה׳ יורישנה. כלומר הורישה מכל גדולתה: והכה בים חילה. כמו שמפורש ביחזקאל וכו אלה תכנע בימות המשיח ואף על פי שהיו יושבים בה באותו הזמן אינם היושבים בה בימים הקדמונים נודע דבר צור לכל כי נכתב בנביאים וכתוב אבל היושבים בה היום באותו הזמן: (ה) תרא. מלרע הטעם ברי״ש אמר כשתראה אשקלון שנכנעה צור תכנע גם היא ויתכן לפרש כי צור וצידון טעמו למטה עם הפסוק הבא אחריו: ותבן צור. תגבל בם אבל צור וצידון תחשב לעמוד כנגד ישראל לפי שחכמה מאד בעיניה כמו שכתוב בספר יחזקאל וצידון היתה סמוכה לה ונמשכת אחריה לפיכך סמוכה אל צור ותבן תחשב בבנין שתבנה והכסף והזהב שתאסף וכל זה לא יועיל לה כי הנה השם יורישנה: מצור. מגדל חזק וכן ויבן ערי מצורות וכן תרגם יונתן ובנת צור תוקפא לה וחרוץ כמו זהב וכן חרוץ וכן תרגם יונתן ודהבא: הנה ה׳ יורישנה. ענין גרוש ושלוח כמו מוריש אותם מפניך והדומים לו וכן תרגם יונתן מתרך לה: והכה בים חילה. כל העושר והממון שבה שהיה בו יבא הים וישטף אותו: והיא באש תאכל. והיא רוצה לומר העיר והבניינים והמגדלים הבצורים שהיתה בוטחת בהן אלא אש מתוכם שתשרוף אותם: תרא. וכשתראה אשקלון כי צור ביד האל תירא ותכנע לפני ישראל וכן עזה וכן עקרון: כי הוביש מבטה. והיא צור שהיו מביטים אליה ותושבים להגלל עמה בעבור חזקה מבטה המ״ם בסגול והוביש ענין בושה עם צור שהיו מביטים אליו יבושו כשיורישנו האל יתברך וי״ת פי׳ הוביש על עקרון ופי׳ הוביש עקרון ממבטה ותרגם ארי בהיתת מבית רוחצנה: ואבד מלך מעזה. מלכה שהיה בה באותו הזמן יאבד הוא והמלכות שלו כי לישראל תהיה: לא תשב באנשים. שיהיו שם באותו הזמן כי ישראל יהיו מיישבין אותם: (ו) וישב ממזר באשדוד. יש מפרשים שם אומה וי״מ ממזר ישראל שישבו לבדם בערי פלשתים ויבדלו מהקהל והנה ארז״ל כי אליהו יטהר הממזרים ויכניסם בקהל ה׳ ויש לפרשו בחסרון כף הדמיון וממזר כמו זר וכן לא יבא ממזר ושני הממי״ן כמו שני הממי״ן אשר במילת נכרסו ממגורות ופי׳ שיושב באשדוד מפלשתים ישב בם כמו איש זר ונכרי כי תחת יד ישראל יהיו וזהו מה שאמר אחריו והכרתי גאון פלשתים: (ז) והסירותי דמיו מפיו. דרך משל כלומר מה שאכל ישראל וכלהו הוא דמיו ושקוציו ר״ל אבער רשעי לב שביניהם ונשאר גם הוא לאלהיו ומה שישארו מהם שיהיה לבם נכון לה׳ אשאיר את כאלוף ביהודם ופי׳ גם הוא כמו שאר בני הנכר הנלוים אל ה׳ שנאמר עליהם והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי הנה הם כאלוף וכגדול שביהודה: ועקרון כיבוסי. תהיה כמו היבוסי יושב ירושלים שהיה יושב בתוך בני ישראל והיה למס עובד לכן כן יהיה בימות המשיח וזכר יהודה לפי שהם הר הקדש ובית התפלה ורז״ל פי׳ דמיו ושקוציו נבול ספי ב

מצודת ציון

כן ארז״ל: (ב) תגבל. מל׳ גבול: (ג) ותבן. מל׳ בנין: מצור. ענין מבצר וחוזק: ותצבר. ענין כרי וגל כמו שני צבורים (מ״ב י): וחרוץ. מין זהב טוב כמו בירקרק חרוץ (תהלים סח): (ד) יורישנה. ענין שלוח וגרושין. כמו ויורש ה׳ מפניכם (יהושע כג): והכה. ר״ל יטביע חילה. מל׳ חיל ונבאות עם: (ה) ותחיל. מל׳ חיל וחלחלה: הוביש. מל׳ בושה: מבטה. מל׳ הבטה והסתכלות: (ו) גאון. ענין רוממות וממשלה: (ז) ושקוציו. מל׳ שקץ ותרך כאלוף

מצודת דוד

ה׳ תהיה אז גם בארץ חדרך כמו בא״י כי גם היא תהיה אז מא״י: ודמשק וגם דמשק תהיה מנוחתו ור״ל שכינת כבודו כי גם היא תהיה מא״י: כי לה׳ עין אדם וגו׳. ר״ל לפי שאז עין כל אדם לעצמו יצפה לה׳ וגם בהתאסף יחד ישראל ולכן תבוא עליהם הטובה ההיא: (ב) וגם חמת תגבל. תהיה מ ואליה תחשב ולא זו היא חמת המוזכרת בתורה בגבול א״י אבל היא אחר
מאד כמ״ש ולכו משם חמת רבה (עמוס ו): צור וצידון. גם צור וצידון הנטפלת לה יכנסו בגבול א״י: כי חכמה מאד. מוסב על צור שהיא העיקר ור״ל אשר הי מאד וכאומר ולא הועיל בחכמתה לבל תכנס בגבול א״י: (ג) ותבן צור. עם כי צור בנתה לעצמה מבצר חזק להיות לה למשגב ואספה צבורי כסף כעפר וזהב כטיט בחוצות וזהו עזר רב להתחזק מול האויב: (ד) יורישנה. יגרשנה מארצה וחיל צבאות עמה יכה בים ר״ל יטביעם במי הים: והיא. העיר עצמה תשרף באש: וגו׳. אשקלון תראה מפלת צור ותירא לנפשה שלא יקרה לה כמקרה וגם עזה תראה ותחיל מאד: ועקרון. גם עקרון תחיל כי נתביישה מבטה ר״ל צור שהיתה אליה לעזרה נתביישה גם היא כי נתגרשה מארצה: ואבד וגו׳. ר״ל ומגורתם יבוא להם כי יהיה נאבד מושל מעזה ואשקלון לא תהיה מיושבת באנשים: (ו) ויש בזמן הגאולה לא ישבו קנות הממזרים בתוך בני ישראל אבל ישבו לבדם באשדוד כי יש מרז״ל שאמרו אין ממזרים טהורים לעתיד לבוא ודרשו ממקרא ה ממזר הוא מל׳ זרות ור״ל ישראל שהמה זרים ממנה הם ישבו בה: והכרתי וגו׳. עוד לא ימשלו הם בארצם: (ז) והסירותי וגו

ח וְחָנִיתִי לְבֵיתִי מִצָּבָה מֵעֹבֵר וּמִשָּׁב ב' כדור
וְלֹא־יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם עוֹד נֹגֵשׂ כִּי־ ל' כתיב ה"א
עַתָּה רָאִיתִי בְעֵינָי׃ ט גִּילִי מְאֹד ל' בטעם מלרע
בַּת־צִיּוֹן הָרִיעִי בַּת־יְרוּשָׁלִַם הִנֵּה
מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ צַדִּיק וְנוֹשָׁע הוּא ל' ומל נושע
עָנִי וְרֹכֵב עַל־חֲמוֹר וְעַל־עַיִר בֶּן־
אֲתֹנוֹת׃ י וְהִכְרַתִּי־רֶכֶב מֵאֶפְרַיִם
וְסוּס מִירוּשָׁלִַם וְנִכְרְתָה קֶשֶׁת
מִלְחָמָה וְדִבֶּר שָׁלוֹם לַגּוֹיִם וּמָשְׁלוֹ ל'. ל'
מִיָּם עַד־יָם וּמִנָּהָר עַד־אַפְסֵי־אָרֶץ׃ ג'. ב'
יא גַּם־אַתְּ בְּדַם־בְּרִיתֵךְ שִׁלַּחְתִּי
אֲסִירַיִךְ מִבּוֹר אֵין מַיִם בּוֹ׃ יב שׁוּבוּ ל'
לְבִצָּרוֹן אֲסִירֵי הַתִּקְוָה גַּם־הַיּוֹם ל'
מַגִּיד מִשְׁנֶה אָשִׁיב לָךְ׃ יג כִּי־
דָרַכְתִּי לִי יְהוּדָה קֶשֶׁת מִלֵּאתִי

ח וְאַשְׁרֵי בְּבֵית מַקְדְּשִׁי שְׁכִינַת יְקָרִי וְתָקוֹף דְּרַע גְּבוּרְתִּי כְּשׁוּר דְּאֶשָּׁא מַקִּיף לַהּ סְחוֹר סְחוֹר מִדְּעָדֵי וּמִדְּתָאֵיב וְלָא יֶעְבַּר עֲלֵיהוֹן עוֹד שׁוּלְטָן אֲרֵי כְעַן גְּלֵית גְּבוּרְתִּי לְאוֹטָבָא לְהוֹן׃
ט בּוּעִי לַחֲדָא כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן וּבוּעִי כְּנִשְׁתָּא דִירוּשְׁלֵם הָא מַלְכִּיךְ אָתֵי לְגַוִּיךְ זַכַּאי וּפָרִיק הוּא עִנְוְתָן וּרְכֵיב עַל חֲמָרָא וְעַל עִיר בַּר אֲתָן׃
י וַאֲשֵׁיצֵי רְתִיכִין מֵאֶפְרַיִם וְסוּסָוָן מִירוּשְׁלֵם וְאִתְּבַר תְּקוֹף עָבְדֵי קְרָב מַשִּׁירְיַת עַמְמַיָּא וִידִין שְׁלָמָא לְמַלְכְוָתָא וְיִשְׁלוֹט מִיַּמָּא עַד מַעַרְבָא וּמִפְּרָת עַד סִיָפֵי אַרְעָא׃
יא אַף אַתּוּן דִּי עַל דְּמָא אִתְגְּזַר לְכוֹן קְיָם פָּרְקִית יָתְכוֹן מִשִּׁעְבּוּד מִצְרָאֵי סַפְּקִית צָרְכֵיכוֹן בְּמַדְבַּר צָדֵי הָא כְּגוֹב רֵיקָן דְּלֵית מַיִן בֵּיהּ׃
יב תּוּבוּ לְמֶהֱוֵי כְּרַכִּין תַּקִּיפִין אֲסִירַיָּא דִּמְסַבְּרִין לְפוּרְקָנָא אַף יוֹמָא דֵין אֶשְׁלַח לְחַוָּאָה לְכוֹן דִּי עַל חַד תְּרֵין בְּטַבְוָן דִּי אֲמָרִית לְכוֹן אַיְתֵי לְכוֹן׃
יג אֲרֵי תַקְפִית קֳדָמַי דְּבֵית יְהוּדָה

רש"י

סוהר לסותרו אלא על מלך [illegible] שנאמר בו ומשלו מים [illegible] ולא מצינו מושל [illegible] כזה בימי בית שני : [illegible] נושע . כה' : עני . [illegible] ורוכב על חמור . מדת [illegible] ועל עיר . כמו [illegible] עשרה (בראשית לב) : [illegible] והכרתי רכב . שלא יהיו [illegible] לה : ומשלו . וממשל [illegible] מים ועד ים . מימא ועד [illegible] לסוף העולם : ומנהר . [illegible] (יא) גם את . תושעי [illegible] שהוא צדיק ונושע כי [illegible] בריתך הרי נגאלתי לכם [illegible] וגם עתה מגלות בבל [illegible] שכשיו בתוכה : בדם [illegible] . בזכות דם הברית [illegible] עליכם בסיני הנה דם [illegible] אשר כרת : שלחתי [illegible] . מן הגלות : (יב) שובו [illegible] . לכחכם ולכבודכם [illegible] שאתם עתה ברשות [illegible] רם אתם אסירי התקו' [illegible] ויתם לי עד הנה למלאות [illegible] לקץ ע' שנה : גם היום [illegible] משנה אשיב לך . עוד [illegible] כי מגיד לך בשורה שנייה [illegible] של בנין ומה היא הבגדה [illegible] שאני שב לשנות לכם : [illegible] כי דרכתי לי יהודה .

סוף

אבן עזרא

הם היבוסי שהיה בירושלם בימי דוד ואחריו שנתנו מס למלכי יהודה : (ח) וחניתי. מצבה . בה"א תחת א"לף והטעם אחנה ואנות מצבא שיבוא ומעובר והטעם אין איש שיבוא להרע לירוש' כי כל סביבותיה עובדי השם ועובדי ישראל וטעם כי עתה הוא דברי הנביא שראה זה עתה במראות בעיני הנבואה : (ט) גילי . זאת תחל' הפרש' והמפרשי' התחלקו בה י"א כי זה המלך הוא משיח בן דוד וי"א משיח בן יוסף ורבי משה הכהן אומר כי הוא נחמיה התרשתא וכתוב בעזרא עלי מלך ביהודה ע"כ אמר עני ורוכב על חמור כי אם הבהמה לא הזכיר סוס מבלי יכלת כי עני הוא ולא דבר נכונ' כי פחה היה ולא בקש לחם הפחה מישראל ובכל יום יאכלו רבים על שולחנו ואיך לא היה לו סוס ועוד מה טעם על בניך יון ובזמן נחמיה לא משלו יונים על ירושלם ולפי דעתי כי זה המלך יהודה בן חשמונאי שהיה גבור ככתוב ושמתיך כחרב גבור וידו גברה על היונים ובתחלתו לא היה לו לא עושר ולא סוסים וכתוב בדברי קדמונינו דבר המנ ד' כי במועט נעשה עד שהעשירו: (י) והכרתי. שלא היה להם סוס בהיות' תחת מלכות יון וטעם מאפרים הם הבאים מאשיר כאשר פירשתי ואמר על זה המלך שיהיה באחרונה דובר שלום לגוים : ומשלו . ממשלתו על ים סוף ועד ים פלשתי' : ומנהר. פרת עד אפסי ארץ . הוא המדבר שלום לגוים וזה גבול ארץישראל גם אמר בתחלה על זה המלך כי הוא צדיק ועל כן הוא נושע. ושב ואמר לישראל : (יא) גם. בעבור דם הברית אשר כרת השם עם יוצאי מצרים וי"א בעבור מצות המילה והטעם שיצאו האסורים מכל מקום להתחבר אל החשמונים בהתגברם על יון : (יב) שובו . אומר הנביא שובו לירושלם שהוא בצרון כי שם החשמונים : גם היום . מגיד אחר מגיד זהו משנה אשיב לך והטעם כשליח בא לראות מה יגיד המגיד : (יג) כי דרכתי לי . קשת הטעם כסול ועוררתי בניך ציון על בניך יון

רדק

[illegible] : (ח) וחניתי לביתי [illegible] היה כמו מחנה לבית ישראל [illegible] יפי יהיה שמי להם כמו אם [illegible] הם מחנה גדול שלא יפחדו [illegible] לא ביחנה עליהם ולא מעובר [illegible] לכם מלבה כתוב בה' במקום [illegible] כי עתה ראיתי בעיני. עתה [illegible] מן שהיה כל זאת הסבעתה [illegible] עיני ענים ועלעולם בגלות בין [illegible] ואויביהם והביא עליהם כל זאת [illegible] ראיתי כמו וירא אלהים את בני ישראל והחכם רבי אברהם א"ע ז"ל פי' כי הם דברי הנביא אמר עתה ראיתי בעיני במראות הלילה בנבואה כל זה : (ט) גילי מאד בת ציון. גילי [illegible] בר ציון וירושלם כי היא ראש הממלכות : צדיק ונושע ה' . צדיק יהיה ובצדקתו יהיה נושע מחרב גוג ומגוג נושע פעל שהוא עבר מוסב לעתיד מפני הו"ו : עני. כמו עניו וכה"[illegible] [illegible] אמר בנבואת ישעיה לא יצעק ולא ישא קנה רצוץ לא ישבור וגומר : ורוכב על חמור. לא מחסרון שהרי כל העולם יהיה ברשותו אלא מענוה ירכב על חמור ועוד להורות כי לא [illegible] ישראל לסוסים ולרכב לפיכך אמר אחריו והכרתי רכב מאפרים וסוס מירושלם : ועל עיר בן אתונות. כפל הענין במ"ש ועוד זכר עיר שהוא קטן בשנים כי הוא הנבחר לרכוב וכן אמר [illegible] [illegible] אבנן רוכבים על שלשים עירים : בן אתונות. ר"ל בן אחת האתונות וכן ויקבר בערי גלעד באחת מערי גלעד : (י) והכרתי. וכן אמר בנבואת מיכה והכרתי סוסיך מקרבך והאבדתי [illegible] [illegible] וזכר מאפרים ומירושלם לפי שהיתה נחלקת המלכות בימים הראשונים אבל בימי המשיח יהיו אחדים : ודבר שלום לגוים. ישלים בין גוי לגוי אם יהיה ביניהם מלחמה כי כל הגוים [illegible] [illegible] נמים אליו : ומשלו מים ועד ים. פי' החכם רבי אברהם א"ע ז"ל מהים הדרומי הנקרא ים האדום עד הים הצפוני שהוא ים אוקינוס : ומנהר עד אפסי ארץ. מנהר היוצא מעדן שהיא [illegible] [illegible] המזרח עד אפסי ארץ שהוא סוף המערב והנה ימשול בכל העולם : (יא) גם את. אמר כנגד כנסת ישראל כמו שאמר על המלך המשיח שיהיה נושע בצדקתו אמר גם את תה[illegible] [illegible] בדם בריתך והוא דם המילה שהחזיקו בו ישראל בגלות יותר מכל המצות : מבור אין מים בו . זהו הגלות וי"מ בדם בריתך דם הברית אשר כרת ה' עם ישראל בסיני ורז"ל פירש[illegible] [illegible] אם כדרך משל שנסתמה הנבואה בגלות ולא היה נביא אחר חגי זכריה מלאכי וכן מלאכו אומר בענין הנביאים הוי כל צמא לכו למים : (יב) שובו לבצרון. המפרשים פירשו ענין פרשה [illegible] [illegible] [illegible] שני ורז"ל פירש הפרשה ג"כ בבית שני אלא שחצי פסוק זה פי' בעתידה הכתובה למעלה ופי' שובו לבצרון שובו לאל יתברך שהוא מבצר ומגדל עוז : אסירי התקוה. בעבור שהי[illegible] [illegible] [illegible] היו אסורים ומקוים לגאולה זה כמה שנים גם היום מגיד משנה אשיב לך אמר האל יתברך בבשירם אחרת קרובה יבשר לך הנביא המגיד שנים לראשונה שהגיד שהיתה עתידה והוא מה [illegible]
שהושיע

מצבה חד מן שתה חדא דמשמשין בה בסוף תיבותא וסימ' מציון במס' רבת' בערך ב' : על חמור ב' וסי' על כל דבר פשע . עני ורכב . ואינון מן ג' זוגין תרין אל ותרין על וסי' נמסר במס' רבתא בערך אל : ומנהר ב' וסי' ומשלו מים עד ים . וירד מים עד ים :

תולדות אהרן גילי מאד . סנהדרין צח : הנה מלכך . ברכות נו : עני ורוכב . סנהדרין צח זוכר ויתי אחרי לבצרון . סנהדרין כב : מגיד משנה . (מגלה עא) :

מצודת ציון

כאלוף . ענין למוד כמו פן תאלף ארחותיו (משלי כב) : כיבוסי . היא ירושלים : (ח) מצבה כמו מצבא באל"ף : נוגש . דוחק ולוחץ : (ט) הריעי . מל' תרועה : עני . ר"ל מוכנע ועני וכן עם עני תושיע (תהלים יח) : עיר . כן יקרא החמור בעודו קטן כמו ועירים עשרה (בראשית לב) : אתונות . כן תקרא נקבת החמור וכן ואת האתונות (מ"ב ד) : (י) אפסי . קצות כי בקצה הארץ היא אפס וכלה : (יא) שלחתי . כמו אשלח עבר במקום עתיד כדרך הנבואה בהרבה מן המקומות : אסיריך . ענין קשירה : (יב) לבצרון . מל' מבצר : משנה . ענין כפל כמו וכסף משנה (בראשית מג) : אשיב . מל' השבה ומענה : (יג) דרכתי . הדרך לדרוך ברגל על הקשת למיתחו

מצודת דוד

[illegible]"ל אחז בלבו שלא ישתה עוד דם ושלא יאכל עוד בשר מה שהורגל בהם כי [illegible] האמין בה' ובתורתו : ונשאר וגו' . גם הוא ישאר באמונת אלהינו כאשר [illegible] יהיה . כל פלשתים בכללם תהיה כאיש לומד התורה אשר ביהודה כי גם [illegible] למדו התורה : ועקרון כיבוסי . עקרון תשוב להיות כמו יבוס היא ירושלם ר"ל [illegible] יהיו נקיי הדעת כאנשי ירושלים : (ח) וחניתי לביתי . אשכון סביב לביתי [illegible] צבא חיל עם מן העובר ושב דרך עליו ולא יעבור עוד על ישראל מי הנוגש [illegible] כאשר היה מאז כי עתה ראיתי בעיני להשגיח עליהם בעין חמלה עם כי [illegible] הסתרתי פני מהם : (ט) הריעי . תרועה של שמחה : הנה מלכך . זה מלך המשיח : צדיק . במעשיו יהיה צדיק ובמלחמותיו יהיה נושע ומוצלח : עני . יהיה מוכנע וירכב על חמור [illegible] עיר בן מאחת האתונות והוא מדת ענוה : (י) והכרתי . אז אבטל רכב וסוס וקשת מלחמה כי לא תהיה אז מלחמה ואין צורך לא לקשת ולא לרכב וסוס : ודבר שלום לגוים . המלך [illegible] לא יכניע את כולם ע"י מלחמה כ"א בדברי שלום יכניעם להיות סרים למשמעתו וזה יהיה העיקר והמלחמה טפלה לו : ומשלו . ממשלתו תהיה מים הדרומי הנקרא [illegible] האדום עד ים הצפוני הוא ים אוקיינוס : ומנהר . היוצא מן העדן שהוא תחלת המזרח : עד אפסי ארץ . עד סוף המערב : (יא) גם את . ר"ל כמו המשיח אשר בעבור צדקתו

אבן עזרא

יון ושמתיך את עם ררתיך כחרב גבור : (יד) וה' . וכבוד השם יראה על יהודה ואפרים וטעם כברק חצו בעבור שהזכיר קשת מלאתי אפרים וטעם בשופר שישמע זה שיקבץ ישראל אל החשמונים : בסערות תימן . רוח דרומית : וה' עליהם . על החשמונים : (טו) וכבשו . מנצרי' ולא יועילו להם לאויבי' אבני קלע במנצריהם וטעם אבני קלע שרי יון וטעם ושתו שישפכו דמי הקולעים במזרק שבו יזרק הדם על המזבח בזוית והטעם כפול : (טז) והושיעם . כצאן עמו . ביד משה בעמדו על הים שנ' נחית כצאן עמך ביד משה וכו' ובעבור שהזכיר אבני קלע אמר כי אלה החשמונים הם אבני נזר ותפארת מתנ' כסות . שהם נראות כנס על אדמת השם גם נכון הוא להיות אבני רמז להיותם כהני' גדולים : (יז) כי . אז ישמחו הבחורי' והבתולות לנגן ולשתות יין אחרי סעודתם וזהו כי מה טובו שב אל היום ההוא הנזכר למעלה : דגן בחורים ותירוש ינובב בתולות . מגזרת ינובון בשיבה והנכון מגזרת ניב שפתים והפועל יוצא כמו שובב יקומם : (א) שאלו . עושה חזיזים . כמו לחזיז קולות הטעם

רשי

סוף שאנטיוכס יטול המלוכה מיד מלכי פרס וירעו לכם ואני אדרוך יהודה לי כקשת מלחמה וילחמו באנטיוכ' בימי חשמונאים:קשת מלאתי אפרים.מקרא הוא כמו קשת מלאתי יד אפרים כמו (מ"ב ט)ויהוא מלא ידו בקשת אפרים יהיה כאשפה מלאה חצים : ועוררתי בניך ציון . על חיל אנטיוכס : (יד) וה' עליהם יראה. בספר יוסיפון מצינו שהיא נראה מופת לאנשי ... בשופ' יתקע.ירעם:בסערות.. לסער את אנשי תימן ... אנטיוכס ויש מרבותי' ש... על ארם לע"ל : (טו)ואכלו אויביהם: וכבשו. תחתיהם קלע.הם העכו"ם שהם ... קשת ולקלע באבן ... כמו יין.המיון בקול שאון ... כמו שהומים שתויי יין : נששותם כל טוב: כמזרק.... דם לפני המזבח : כזויות ... שמנסכין שם יין והיין ... כמו ששנינו במסכת סוכה שביעה ל' שהרות : (טז ... עמו . כצאן שהסיע ... להיות לו לעם : כי אבנ... כי הכהנים בני חשמ... המתפארים באבני נזר ... חושן ואפוד יהיו מת... בניסים על אדמתן : (... מה . רב : טובו. הכ... אותו . הדור : דגן בחו... הנותן כח לבחורים : ו... אשר ינובב בתולות ב... ושמחה ויש פותרין אש... ויצמח בקרקע בתולה ו... משובח : (א) שאלו מה... אם

יג אֶפְרַיִם וְעוֹרַרְתִּי בָנַיִךְ צִיּוֹן עַל־
בָּנַיִךְ יָוָן וְשַׂמְתִּיךְ כְּחֶרֶב גִּבּוֹר׃
יד וַיהוָה עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וְיָצָא כַבָּרָק
חִצּוֹ וַאדֹנָי יֱהוִה בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע
וְהָלַךְ בְּסַעֲרוֹת תֵּימָן׃ טו יְהוָה
צְבָאוֹת יָגֵן עֲלֵיהֶם וְאָכְלוּ וְכָבְשׁוּ
אַבְנֵי־קֶלַע וְשָׁתוּ הָמוּ כְּמוֹ־יָיִן
וּמָלְאוּ כַּמִּזְרָק כְּזָוִיּוֹת מִזְבֵּחַ׃
טז וְהוֹשִׁיעָם יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם בַּיּוֹם
הַהוּא כְּצֹאן עַמּוֹ כִּי אַבְנֵי־נֵזֶר
מִתְנוֹסְסוֹת עַל־אַדְמָתוֹ׃ יז כִּי מַה־
טּוּבוֹ וּמַה־יָּפְיוֹ דָּגָן בַּחוּרִים וְתִירוֹשׁ
יְנוֹבֵב בְּתֻלוֹת׃
י א שַׁאֲלוּ מֵיְהוָה מָטָר בְּעֵת
מַלְקוֹשׁ יְהוָה עֹשֶׂה חֲזִיזִים וּמְטַר־

(Masorah marginalia: ל' · י"ג · ל' זקף קמץ · ל' . ב' חד מ"ל בנת' נו · ב' · ז' רפין · ל' · ג' ומ"ל · ל' וכ"כ · ו' בספרא · ל')

כְּקֶשֶׁת מְתִיחָא בְּבֵית אֲזֵינִין מַלֵּית גְּבוּרָא בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶגַבַּר בְּנָךְ צִיּוֹן עַל בְּנֵי עַמְמַיָּא וַאֲשַׁוְינָךְ כְּחַרְבָּא בְּיַד גִּבָּרָא׃ יד וַייָ עֲלֵיהוֹן יִתְגְּלֵי וִיהוֹן נַפְקִין כְּבַרְקִין פִּתְגָּמוֹהִי וּמִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים בְּשׁוֹפָרָא יִתְקַע וִידַבַּר בְּעַלְעוֹל רוּחַ מְדָרוֹמָא׃ טו יְיָ צְבָאוֹת יְרַחֵם עֲלֵיהוֹן וְיִשְׁלְטוּן בְּעַמְמַיָּא וְיִקְטְלוּנוּן וּשְׁאָרְהוֹן יִגְמְרוּן כְּמָא דְשָׁדָן אַבְנָא בְּקִלְעָא וְיִבְזוֹן יַת נִכְסֵיהוֹן וְיִסְבְּעוּן מִנְהוֹן כְּשָׁתֵי חֲמַר וּתְהֵי נַפְשְׁהוֹן מַלְיָא תַפְנוּקִין כְּמִזְרְקָא דִמְלֵי סוּלְתָּא וּמְשַׁח וִיהוֹן מְזַהֲרִין כִּדְמָא דִמְזָהַר עַל כּוֹתְלָא דְמַדְבְּחָא׃ טז וְיִפְרְקִינוּן יְיָ אֱלָהֲהוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא עַל דְּאִתְבַּדָּרוּ כְּעָנָא עַמֵּיהּ אֲרֵי יִבְחֲרִינוּן כְּאַבְנֵי אֵיפוֹדָא וְיִקָרְבִנוּן לְאַרְעֲהוֹן׃ יז אֲרֵי מַה טָב וּמַה יָאֵי אוּלְפַן אוֹרַיְתָא לְגַנְדַּרְיָא וְדִין דִּקְשׁוֹט מִתַּקַּן בִּבְנִשְׁתָּא׃ א שְׁאִילוּ מִן קֳדָם יְיָ מִטְרָא בְּעִדָּן

יראה י"ג וסי' נמסר בסדר בא אל פרעה : המו ג' וסי' ושתו המו כמו יין.על כן המו מעי לו . המו גוים מטו ממלכות . ומעי המו עליו . בכל ספרי המסרה מוג"ה ג' המו ונמצאו ד' אבל נ"ל כי הם ג' מלרע וא' מלעיל והוא המו גוים מטו ממלכות : עש' כ"ב פתחין וסי' נמסר במלכים ב'

תולדות אהרן בשופר יתקע . ר"ה לב (תענית טס) : ומלאו כמזרק . פסחים פו זבחים נד : אבני נזר . מגלה יב : ינובב בתלות . יומא עו ב"ב יב : שאלו מה' . תענית ט : חזיזים . (תענית טו) :

רדק

שהושיע האל יתברך לישראל בבית שני ע"י מתתיה בן יוחנן כהן גדול ובניו ולפי דעתי כי כל עתידה ואפרש אותה תחלה המפרשים בבית שני : (יג) כי ... שבט יהודה יהיה קשתי ואדריך אותו על יון כלומר ביהודה אלחם עם יון : מלאתי אפרים.כמו מלא ידו בקשת והוא מתיחת הקשת בכל כחו לירות החץ וזכר אפרים אע"פ שבבית שני לא ... אפרים ולא שאר השבטים הנה נשארו בארץ אחר גלות השבטים בימי הושע בן אלה מעטים כאשר מצאנו בדברי הימים מיד מנשה ואפרים ומכל שארית ישראל והם גלו עם שבט ... ובנימן לבבל ושבו עמהם' בשובם : ועוררתי בניך ציון על בניך יון . אעורר אותם עליהם ואתן בהם כח וגבורה וזהו שאמר ושמתיך כחרב גבור : (יד) וה' עליהם יראה . כלומר לעזרם : בשופר יתקע . כאלו בשופר יתקע כדרך הנלחמים : והלך בסערות תימן . ילך עם בני יון כמו רוח סערה כמו שכתוב ה' בסופה ובסערה דרכו וזכר תימן שהוא פאת דרום תבא רוח סערה כמו שכתוב מן החדר תבא סופה והוא רוח דרום כמו שכתוב ומחדרי תימן וכן תרגם יונתן וידבר בעלעול רוח דרומא : (טו) וה' צבאות יגן עליהם . על יהודה שזכר : ואכלו וכבשו אבני קלע. ולא די שיגן עליהם שלא יכבשו אויביהם אלא הם יאכלו אויביהם ויכבשו אותם הנותרים לעבדים ולשפחות והנה בני יון אבני קלע שהם אבני חצות בהם הקלעים לפי שהנה בני יהודה בהפכה אבני נזר שהם אבנים טובות ומרגליות שמשימין אותם בעטרה : ושתו והמו כמו יין . ר"ל ושתו דמי האויבים והמו עליהם כמו אם ישתו על דרך והעסים דמם ישכרון והכמים על היין כמו שאמר שכרו ולא יין המו ולא שכר : ומלאו כמזרק כזויות מזבח. יהיו מלאים מדם האויבים כמזרק שמקבלים בו דם הקרבנות או כזויות המזבח שזורקין בהם הדם : (טז) והושיעם . כצאן עמו כמו שמושיע אדם צאנו בכל כחו כן יושיע עמו כי הוא צאנו וי"ת כמו שהושיעם ע"י משה שהיה רועה אותם כצאן כמו שנא' נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן : כי אבני נזר מתנוססות על אדמתו . כי יהיו יהודה ואפרים כמו אבני נזר מתנוססות ומתרוממות על אדמתו שהיא אדמת הקדש מתנוססות מתרוממות וכן נתת נס להתנוסס וכן נס ענין גבהות ורוממות כי נושא הנס מגביה ומרומם אותו על ראש העם : (יז) כי מה טובו ומה יפיו . אמר מה טוב יהיה פרי ארצכם מה טובו של הדגן והתירוש והמנובב בחורים יפים ובתולות יפות כאלו שיהיו בזמן ההוא : (א) שאלו . בזמן ההוא אם תשאלו מהשם יתברך מטר בעת מלקוש ה' עושה חזיזים מיד ישמע תפלתכם ויעשו חזיזים מטר

מצודת ציון

למושאו היטב לירות למרחוק : קשת . בקשת : מלאתי . זה הלשון יאמר על אחיזת הקשת בכח כמו ויהוא מלא ידו בקשת (מ"ב ט) : ועוררתי . מל' התעוררות : (טו) וכבשו . ענין האחיזה בחוזק כמו ויכבשום לעבדים (ירמיה לד) : אבני קלע . האבנים הנזרקים בכף הקלע והוא הכלי המיוחד לזה : המו . מל' המייה : כמזרק . הוא הספל : כזויות . כקרנות : (טז) נזר . כתר כמו את הנזר (מ"ב י"א) : מתנוססות . מל' נס והוא ענין הרמה כמו נס להתנוסס (תהלים ס') : (יז) מה טובו . מלת מה יורה על הפלגת הרבוי כמו מה רב טובך (שם ל"א) : ותירוש . ענבי היין : ינובב . ענין דבור כמו ינוב חכמה (משלי י') : (א) שאלו . ענין בקשה : מלקוש . כן יקרא המטר

מצודת דוד

לדקתו יהיה נושע ומוצלח במלחמותיו כן גם אתה ישראל בכלל בעבור ז... בריתך היא מצות מילה שהחזקת בה בהיותך בגולה בזכות זה אשלח אסירי... אשר אין בו מים ר"ל אוציאך מעומק הגלו' ושמשיל הגלות בבל לבור ש... מים לפי שהבור כזה מלא'ים נחשים ועקרבי' המזיקים וכן היו בגולה בין ... המריעים להם : (יב) שובו לבצרון . וכה אומר להם שובו לירושלים עיר ... אתם האסורים בתקוה ר"ל המקווים לה' בכל זמן כאלו קשורים בתקוה ולא ... מהם והוא ענין מליצה : גם היום . ר"ל כמו בגאולת מצרים הבטחתי לך ... והנקמה בהם כן גם היום אענה ואשיב לך הנדה כפלים לך הגאולה והנקם בבבליים : (יג) כי דרכתי לי . את יהודה אדרוך לי כקשת ר"ל הוא יחשב לי לכלי זיי... בבליים על ידו : מלאתי אפרים . עשרת השבטים הקרואים בשם אפרים בו אשים כל ידי במלואה כאלו היה קשת לירות בו בכח רב והוא ענין מליצה : ועוררתי ... ציון . אתה ציון אעיר אני את בניך להלחם על בניך ועל מלחמת גוג ומגוג יאמר כי עמו יבוא כי אחים הם כמ"ש בני יפת גומר ומגוג ומדי וגו' (בראשית י) : ... אני אשים אותך ישראל להיות כחרב של גבור ההורגת ומשכלת כי תהרוג בהם הרג רב : (יד) וה' עליהם יראה . ה' יגלה עליהם שכינתו להלחם בעבורם וחצו ... כאויב חים קל ומבריק כברק : בשופר יתקע . כגבור התוקע במלחמה והוא ענין משל : והלך . ילך ברוח סערה באסף אף אל תימן להחריבה היא היושבת בדר... (טו) יגן עליהם . אז יגן על ישראל שלא יהיו נלקים עמהם ועוד הם יאכלו ושחיתו ויכבשו את אבני הקלע ועל שרי אנטיוכם יאמר וכלפי שהמשיל למטה ב... שרי יהודה וישראל לאבני נזר שהם אבני יקר שמשימים בכתר המשיל שרים לאבנים שמקלעים אותם הנבזים העומדים לזריקה : ושתו והמו . ישתו דמם ויהו ... המיים כמו שותה היין כמ"ש לץ היין הומה שכר (משלי כ) : ומלאו כמזרק . יהיו מלאים מדם ההרוגים כמזרק המלא מדם הזבחים העומד לזרוק : כזויות מזב... הקרנות המלאים ממתן דמי הקרבנות : (טז) כצאן עמו . ר"ל כמו הצאן שהוא נושע מהרועה כן יהיה עמו נושעים מאתו ית' : כי אבני נזר . שרי יהודה ... הנמשלים לאבני יקר שמשימים בנזר הם יתרוממו על אדמתו בהיותם בארצו : (יז) כי מה טובו . כי מה מאד יתרבה טובו ויפיו של עם הזה : דגן בחורים ... מרביה הדגן אשר תצמח הארץ יוסיף את כח ואומץ אל הבחורים ומרבית היין יפתח פי הבתולות לדבר שירות וזמירות עם כי מדרכן למעט בדבור הנה לרוב ה... ירבו בדברי שיר וזמר : י (א) שאלו מה' מטר . כאלו יאמר אל בני הדור ההוא בחנו הדבר ושאלו מה' מטר

...מרכו : חזיזים . עננים מביאים מטר : לאיש עשב בשדה . בשביל
...ד ובשביל עשב אחד הצריך למטר : (ב) כי התרפים . והקוסמים שקר
...ות אשר הטעו את אבותיכם לאמר חלמתי והיו מחזיקי' ידיהם
...בהקב"ה דברו און והבל דברו לאמר שלום ואין שלום : על כן נסעו .
...י נביא להם באמת :
... יתנגעו כמו לענות
...' עוני : (ג) על הרועים
...פי . על מלכי נבוכדנצר
...ן : ועל העתודי' . על
...וכן ת"י ועל מלכיא הוה
...על שלטוניא אנא מסער
... נמשלו לעתודי' והצפיר
... מלך אנטיוכס (דניאל
...רוז' לפרש הענין שלא
...עכו"ם יאמר העתודים
...ים כמו עורר לך רפאי'
...ודי ארץ (ישעיה יד) :
...הודו במלחמה . כסים
...יוכר הודו במלחמה :
...נו פנה . מהם מלכיהם
...שריהם מהם לוחמי
...תם : (ה) והיו כגבורים
... בטיט חוצות במלחמה .
...וקרא זה מסורס והיו
...ה הולכים ודורכים
... כגבורים הבוסים טיט
... בוסים דורסים כמו יבוס
...(תהלים מד) בוססו את
... (ירמיה יב) : והובישו .
...הודה את רוכבי הסוסים
... להלחם בם : (ו) וגברתי
...ת יהודה.במלחמת היוני':
...ת יוסף אושיע . במקום
...ם נהלא ונחבור בימי
...ב : והושבותים . כמו
...ים ל' ישיבה: והיו כאשר
...תים . כאלו לא זנחתים
מעולם

גֶּשֶׁם יִתֵּן לָהֶם לְאִישׁ עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה׃
ב כִּי הַתְּרָפִים דִּבְּרוּ־אָוֶן וְהַקּוֹסְמִים חָזוּ שֶׁקֶר וַחֲלֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ הֶבֶל יְנַחֵמוּן עַל־כֵּן נָסְעוּ כְמוֹ־צֹאן יַעֲנוּ כִּי־אֵין רֹעֶה׃ (ג' מ"ל וא' חסר)
ג עַל־הָרֹעִים חָרָה אַפִּי וְעַל־הָעַתּוּדִים אֶפְקוֹד כִּי־פָקַד יְהוָה צְבָאוֹת אֶת־עֶדְרוֹ אֶת־בֵּית יְהוּדָה וְשָׂם אוֹתָם כְּסוּס הוֹדוֹ בַּמִּלְחָמָה׃ (ס' מ"ל בלישנא ד' ; ח' . ב' מ"ל בסיפרא . ס')
ד מִמֶּנּוּ פִנָּה מִמֶּנּוּ יָתֵד מִמֶּנּוּ קֶשֶׁת מִלְחָמָה מִמֶּנּוּ יֵצֵא כָל־נוֹגֵשׂ יַחְדָּו׃ (ס')
ה וְהָיוּ כְגִבֹּרִים בּוֹסִים בְּטִיט חוּצוֹת בַּמִּלְחָמָה וְנִלְחֲמוּ כִּי יְהוָה עִמָּם
וְהֹבִישׁוּ רֹכְבֵי סוּסִים׃ (ז' חסר בלישנא ג' . ג')
ו וְגִבַּרְתִּי | אֶת־בֵּית יְהוּדָה וְאֶת־בֵּית יוֹסֵף אוֹשִׁיעַ וְהוֹשְׁבוֹתִים כִּי רִחַמְתִּים וְהָיוּ כַּאֲשֶׁר לֹא־זְנַחְתִּים כִּי אֲנִי יְהוָה (ג' ומ"ל ; ג' . ח')

לְקִישׁ יְיָ עָבֵיד רוּחָא וּמַחֵית מִטְרָא לִבְנֵי אֱנָשָׁא לְמִתַּן לְהוֹן עִבּוּרָא לְמֵיכַל וְעִסְבָּא לִבְעִירָא בְּחַקְלָא : ב אֲרֵי פָּלְחֵי צַלְמַיָא מְמַלְּלִין אוֹנָס וְקוֹסְמַיָא מִתְנַבָּן שְׁקַר וּנְבִיֵי שִׁקְרָא בִּנְבוּאַת שִׁקְרֵיהוֹן שִׁקְרָא מְמַלְּלִין לָא מְדָעַם מְנַחֲמִין עַל כֵּן אִתְבַּדָּרוּ כְּבַדּוּר עָנָא גְלוֹ אֲרֵי לֵית מַלֵּךְ : ג עַל מַלְכַיָא הֲוָה רוּגְזִי וְעַל שִׁלְטוֹנַיָא אֲנָא מַסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן אֲרֵי דְכִיר יְיָ צְבָאוֹת יַת עַמֵּיהּ יַת דְבֵית יְהוּדָה וִישַׁוֵי יַתְהוֹן כְּסוּסֵי תְקִיף דְזִוְתָן בִּקְרָבָא : ד מִנֵּיהּ מַלְכֵּיהּ מִנֵּיהּ מְשִׁיחֵיהּ מִנֵּיהּ תְּקוֹף קְרָבֵיהּ מִנֵּיהּ יִתְרַבּוּן כָּל פַּרְנָסוֹהִי כַּחֲדָא : ה וִיהוֹן גִּבָּרֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל דִּישִׁין קְטִילֵי עַמְמַיָא בְּטִין שׁוּקִין בִּקְרָבָא וְיַגְחוּן קְרָב אֲרֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדְּהוֹן וְיִבְהֲתוּן רָכְבֵי סוּסָן : ו וְאֲגַבַּר יַת דְּבֵית יְהוּדָה וְיַת דְּבֵית יוֹסֵף אֶפְרוֹק וְאֶכְנוֹשׁ גָּלְוָתְהוֹן וְאֶרְחַם עֲלֵיהוֹן וִיהוֹן כִּדְלָא טַלְטֵלְתִּינוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ

הטעם בהתגבר יד החשמונים יהיה להם שבע גדול : (ב) כי . האומרים לא יבוא מושיע לישר' הבל ינחמו צרי ישראל על כן נסעו ישראל וברחו מירושלם לפני מלחמות החשמונים ויענו לשאלים למה תברחו כי אין רועה לישראל מישראל : (ג) על . הפרשה דבוקה היא והרועים הם מלכי יון שהיו מושלים על ישראל : כסוס . כודע שיראה הודו : (ד) ממנו . המשיל יהודה לפן חזק שממנו פנה ויתד וקשת והטעם כי לא ימשול זר בהם : (ה) והיו כגבורים . רוכבי סוסים כי הם לא היו רגילין לרכוב על סוס כאשר הזכיר כי יכרת הסוס מירושלם: (ו) וגברתי יהודה ויוסף הם הבאים מאשור אל בית שני : והושבותים . מלה מורכבת מן והשיבותים והושבתים כמו כמו שבועות ימים מן שבעת ושבוע

סימן ז' : אפקוד ה' מ"ל וסימ' נמסר בסדר שמות וביחזקאל סימ' כ"ג : ממנו פנה חד מן י"א זוגין מתחלפי' בטעם חד זקיף לרומא וחד נחית לתהומא וסימ' בלשון ארמי שמואל עבד אורית' דוד מנהון במיא קטלין לרוגזא משה מכליל בגלותא . ופי' בסדר תולדות אהרן ותלומות . ברכות נס :

רדק

מטר והחזיזים יהיו עם המטר וכן אמר ודרך לחזיז קולות והם אותם שמבהיקים בעת המטר לפני בא הרעם והוא מגזרת חזה ורז"ל פי' כמו ענן ומה שאמר בעת מלקוש שהוא המטר האחרון שהוא בימי ניסן כלומר אפי' באחרונה אם יצטרכו למטר יתן להם ויגדל העשב מהרה : ומטר גשם . בסמיכות אדמת עפר מטיט היון ר"ל רבוי המטר יתן לאותם שיהיו בזמן לאיש עשב בשדה . לכל אחד מהם יתן לו עשב בשדהו ורז"ל פי' כי בזמן שישראל עושים רצונו של מקום יעשה הוא רצונם ואם יצטרך איש אחד לבדו מטר ולא האחרים יתן לו ...ר ואם יצטרך איש לעשב אחד בשדהו או בגנו ולא יצטרך לעשב אחר יתן לאותו העשב לבדו מטר כמו שאמר אחד מן החסידים שאי משרא בעי מטרא ושאי משרא לא בעי מטרא : ...התרפים . אז יכירו כי התרפים דברו און כי יראו כי הנבואות שאמרו נביאי האמת נתקיימו הרעות נתקיימו בחרבן הארץ והנחמות נתקיימו בזמן ההוא יכירו אז כי בעלי התרפים ...שהיו אומרים קודם חרבן הארץ וכן הקוסמים ונביאי השקר בחלומותיהם שהיו אומרים להם קודם החרבן שלום יהיה לכם יכירו אז כי הכל יתמהון והכל היה שקר ואון והבל : על ... נסעו וגלו מארצם כמו הצאן אשר אין להם רועה : יענו כי אין רועה . יענו יכנעו וכן ומשמעם לא יענה ענין הכנעה : (ג) על הרועים . מלכי אנטיוכס שלחצו את ישראל לפני יום ...ים החשמונאי עליהם ואחר שהמשיל ישראל לצאן המשיל המלכים השולטים לרועים או לעתודים ההולכים לפני הצאן והצאן אחריהם : אפקד . עונם עליהם : כי פקד . זכר עניים ולחצם ...ושיעם : את עדרו . לא יניחם ביד הרועים עוד : ושם אותם כסוס הודו במלחמה . כמו הסוס שיראה כחו וגבורתו במלחמה . שנ' עליו וישיש בכח יצא לקראת נשק : (ד) ממנו פנה . ...משל על ראש העם . כמו שאמר השילכו הנה כל פנות העם שר"ל ראשי העם ר"ל שלא יהיה עליהם ראש מזון : יתד . הוא הפקיד . וכן אמר ותקעתיו יתד במקום נאמן : קשת ... שלא יצטרכו לעזר עם אחר אלא ידיהם רב להם : יצא כל נוגש יחדיו . שיהיו נוגשים באויביהם : (ה) והיו כגבורים בוסים בטיט חוצות . ישראל יהיו כמו גבורי יון שהיו מתחילה והיו ...רומסים אויביהם בתוך טיט חוצות : במלחמה . באותם מלחמה שילחמו עמם : והובישו רוכבי סוסים . האויבים שבאו עליהם רוכבי סוסים יהיה להם בושת שישראל ילחמו והם רגליים : ...תי . אתן להם גבורה אל אויביהם : והושבותים . מלה מורכבת מן והושבתים מן ישב ומן השיבותים מן שוב ושני הענינים נכונים כאן ר"ל כי ישיבם אל ארצם ויושיבם שם בהשקט ובבטחה

מצודת ציון

...עת ירידת המלקוש כי אז יש בו צורך רב ותראו שיספי' נעתר לכם ויעלם ...עם כי לא יורה השבע עליהם ויתן להם מטר להצמיח לכל איש עשב בשדהו ...' הנה בזה תדעו שאתם דבוקים במקום והוא משגיח בכם למלאות מחסורכם: ...התרפים . כלומר שלא יפה עשו אבותיכם שעסקו בתרפים וקוסמים ובחלומות ...רפים דברו און ודבר תהו והקוסמים ראו שקר ובעלי החלומות ידברו שוא : ...חמון . מה שנחמו אותם לאמר שלום יהיה לכם אל תיראו הנה הוא הבל כי ...היה : על כן . הואיל ועסקו בהם נסעו מארצם ללכת בגולה כמו לצאן ...ה מסיעם ממקומם בע"כ : יענו . היו מוכנעים אל האויב כי לא היה להם ...טוב לכוליכם בדרך הישר ולכן אחזו בדרכם ובגמול זה היו מוכנעים אל האויב : (ג) על הרועים . ר"ל עתה בבוא הגאולה חרה אפי על הרועים הם הבבליים ... להם : ועל העתודים . על שרי הבבליים אזכור עונם לשלם גמול : כי פקד . כי זכר ה' את עדרו הם בית יהודה לנקום נקמתם מיד הבבליים : כסוס הודו ...ה . בעת ילחמו ישים ה' אותם אמיצי לבב כמו הסוס המראה הודו ויוצא לקראת נשק : (ד) ממנו פנה . מיהודה יהיה המלך המשובח בעם כמו האבן הבונה ...הבית שהוא המשובח שבכולם על כי הוא נראה משני הצדדים ובלשון הזה נאמר על ישראל בכללם כמ"ש אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה (תהלים קיח) : ...יתד . זה הלשון יאמר על הפקיד וממונה שהכל תלוי בו וכן נאמר בכ"ב הממונה על הבית ותקעתיו יתד במקום נאמן (ישעיה כב):ממנו קשת מלחמה. ר"ל לוחמי ...ני יהיו ממנו ולא יצטרך לעזרה: כל נוגש . כל נוגשי לעבודה כולם יחדיו יצאו ממנו: (ה) והיו כגבורים וגו'.ר"ל עם כי הם חלשים יהיו כגבורים הרומסים במלחמה ...בסים המושלך בחוצות : ונלחמו . ר"ל עם שאינם מל מדי מלחמה עכ"ז ילחמו דרך אנשי מלחמה כי ה' עמהם והוא ילמד ידם לקרב אצבעותם למלחמה:והובישו . ... הם יהיו אנשי רגלי יביישו את רוכבי הסוסים כי יתגברו עליהם : (ו) ואת בית יוסף . המה בני עשרת השבטים : והושבותים . אושיבם לארצם וישבו בם בהשקט ...כי ארחם עליהם ויהיו כאלו לא זנחתים מעולם כי לפי רוב הטובה לא יזכר ימי הגולה : כי אני וגו' . אשר הכח בידי להרבות טובה : ואענם . וכן אענה להם

מצודת דוד

המטר המאוחר כמו יורה ומלקוש (דברים י"א) : חזיזים . עננים כמו ודרך לחזיז קולות (איוב כח) : ומטר גשם . כפל המלה בשמות נרדפות וכן אדמת עפר (דניאל יב) : (ב) התרפים . עשוים הם בצורת אדם ומדברים עתידות ע"י כשוף : און . שקר ודבר תהו : והקוסמים . הם חוזי הכוכבים : חזו . ראו : יענו . ענין הכנעה כמו מאנת לענות (שמות י') : רועה . ר"ל מנהיג : (ג) העתודים . הם הזכרים מן העזים ויאמר על השרים בדרך משל : אפקוד . ענין זכרון : הודו . ענין הדר ותפארת הלב : (ד) פנה . זוית : יתד . מסמר : נוגש . דוחק ולוחץ : (ה) בוסים . ענין רמיסה ברגל כמו יבוס צרינו (תהלים ס') : והובישו . מלשון בושה : (ו) והושבותים . היא מלה מורכבת מן הושבה ומן יושבת השקט מל' בשובה ונחת (ישעיה ל) : זנחתים

אלהיהם ואענם : ז והיו כגבור
אפרים ושמח לבם כמו־יין ובניהם
יראו ושמחו יגל לבם ביהוה :
ח אשרקה להם ואקבצם כי פדיתים
ורבו כמו רבו : ט ואזרעם בעמים
ובמרחקים יזכרוני וחיו את־בניהם
ושבו : י והשבותים מארץ מצרים
ומאשור אקבצם ואל־ארץ גלעד
ולבנון אביאם ולא ימצא להם :
יא ועבר בים צרה והכה בים גלים
והבישו כל מצולות יאור והורד
גאון אשור ושבט מצרים יסור :
יב וגברתים ביהוה ובשמו יתהלכו
נאם יהוה :
יא א פתח לבנון דלתיך ותאכל
אש בארזיך : ב הילל ברוש כי־
נפל ארז אשר אדירים שדדו הילילו
אלוני בשן כי ירד יער הבצור : (ק' הבציר)

אלההון ואקביל צלותהון :
ז ויהון כגברין דבית אפרים
ויחדי לבהון כשתי חמר
ובניהון יחזון ויחדון יבוע
לבהון במימרא דיי : ח אכלי
לכנשא גלותהון ואקרבינון
ארי פרקתינון ויסגון כמא די
אמר עליהון יסגון : ט וכמא
דבדרתינון ביני עממיא
ובארעא רחיקא הוו דכירין
לדחלתי ויורכון שני חיין עם
בניהון ויתובון : י וכמא
דאפקתינון מארעא דמצרים
כן מאתור אקרב גלותהון
ולארעא גלעד ומקדשא
אעילינון ולא יספיק להון :
יא ויתעבדון להון נסין וגבורן
כמא דאתעבידו לאבהתהון
בימא ויחזון בפורענות
סנאיהון כמא דאיטרפו
גבריא כגלי ימא ויבהתון
כל מלכי עממיא ויבטיל
תוקפא מאתוראה ושלטן
מצרים יעדי : יב ואגברינון במימרא דיי ובשמיה יהכון פריקין אמר יי : א פתחו
עממיא תרעיכון ותשיצי אשתא תוקפיכון : ב אילילו מלכיא ארי אתברו שלטוניא
דעתירי נכסיא מתבזזין אילילו טורני מדינתא ארי

תולדות אהרן אשרקה . חולין סג : ועבר בים . סנהדרין קג : פתח לבנון . (יומא לט יומא לט יומא מג)

רשי

מעולם : (ח) אשרקה להם . כדרך השורקים לסי' אות לבא אליו בדרך : ואקבצם . לעת הקץ לעתיד : כי פדיתים : כשאפדם : ורבו . בגול[ה] שרבו במצרים : (ט) ואזרעם . תחלה בעמים כאדם הזורע סאה [ל]כמה כורין : וחיו את בניהם . עם בניהם : (י) ולבנון . זה ב"ה [ו]ימצא להם . ולא יספיקה[ו] (יא) ועבר בים צרה . וצ[..] צרה בצור היושבת בתי[..] והוא ראש למלכות צור : [..] הקב"ה אשר הוא המנ[..] בים גלים להשקיע ארצו [..] כל מצולות יאור. היא מ[..] (א) פתח לבנון דלתיך . [..] יונתן פתחו עממיא תוכ[..] (ב) הילל ברוש כי נפל אר[ז] שהוא גדול מן הברוש [..] השלטונים כי נפלו [..] ומזלות : אלוני בשן . ש[..] בלע"ז : כי ירד . כי נשבו[..] לו וירד בירדת היער הבציר . יער המבצר תקיף[..] הרועים

אבן עזרא

ושבוע ורבות ככה : (ז) והיו . בני אפרים יהיו כגיבור יין כמו ביין והבית חסרה כמו כי ששת ימים : (ח) אשרקה . לנשארים באשור ובמצרים : ורבו . בגלותם בארץ נכריה : כמו רבו . בימים קדמונים בארצם והנה זה כמו בגאון ישראל ומלת כמו רבו זרה כי המשפט כאשר רבו : (ט) ואזרעם . ארצה זרעם : את בניהם . עם בניהם ישבו אל ארצם : (י) והשבותים . ולא ימצא להם . לא יספיק להם הישוב כי רבים יהיו : (יא) ועבר . רוח : צרה . הטעם כי יבש הים גם יאור מצרים להיות דרך לעבו' גאולי' מאשור כי בים יבואו אל היאור אל מצרי' ומשם אל ארץ ישרא' וככה אמר ישעיהו והחרים ה' את לשון ים מצרים והניף ידו על הנהר זהו יאור מצרים ושם כתוב והיתה מסלה לשאר עמו אשר ישאר מאשור : והורד גאון אשור . שלא ימשלו בישראל כי יפול פחד החשמונים עליהם וככה מצרים : (יב) וגברתים . יתן גבורה לאלה הבאים ויתברכו בשמו בלי פחד . זאת תחלת פרשת מקונן על החשמונים שתאבד מלכיתם והטעם כי החשמונים הם הארזים : (ב) הלל ברוש . שרי ישראל : כי נפל ארז . מלכי החשמונים : אלוני בשן . הכותני' פרי : כי ירד יער הבציר . שהוא נכבד

רדק

ובנעתם והיו כאשר לא זנחתים בכבוד גדול ובשלום כאלו לא [..] מעולם כי מרוב הטובה לא [..] לרותיהם שעברו : (ז) והיו [..] אפרים . אפרים יהיו כלם [..] כמו גבור כמו שאמר למע[..] כגבורים : ושמח לבם . יר[..] בגלחם אויביהם : כמו יין . [..] שותה יין וכן תרגם יונתן [..] וכן כי תמוגות אתה . איש [..] לב סיין . שותה סיין וסדו[..] רבים : ובניהם יראו ושמחו [..] והנערים שאין דרכם לכל[..] במלחמת אבותם שינלחו [..] במלחמה ישמחו : (ח) אשרק[ה] ענין כנעת השפתים בקול [..] שקריאה וכן ושרק לו מק[..] וענין אקבצם י"מ כי מפני כ[..] עושים להם מלכי עכו"ם סיו[..] בין האומות ובימי חשמו[נאי] אל ארץ ישראל . וי"מ ז[..]

לעתיד : ורבו כמו רבו . כמו שרבו במצרים כן ירבו בזמן ההוא : (ט) ואזרעם בעמים . י"מ שאמר זה על שהיו זרועים בגוים כשנתפזרו באומות מפני צרו' מלכי עכו"ם ושם היו זוכ[..] ומצותיו : וחיו את בניהם ושבו . ושם יחיו עם בניהם ושבו לארצם בימי החשמונאי וי"א ואזרעם בעמים אחר שיהיו נושעים בימי החשמונאי ילכו לסחור' או לטייל בין העמים ויהיו [..] ביניהם על התשועה שעשה להם האל יתברך : וחיו את בניהם ושבו . כשישובו לארצם ישובו בזמן גדול שיהיו בו עם בניהם : (י) והשיבותים . מארץ מצרים ומאשור . שיצאו משם מפני [..] ואל ארץ גלעד ולבנון . גלעד מעבר הירדן מזרחה ולבנון כולל כל ארץ ישראל מזה העבר כמו שאמר ההר הטוב הזה והלבנון : ולא ימצא להם . לא יספיק להם מרוחב . וי"מ ולבנון [..] כמו שתרגם אונקלוס : (יא) ועבר בים צרה . האומות שהם רבים כמו הים תעבור בהם צרה ואמר ועבר לשון זכר ר"ל דבר הצרה : והכה בים גלים . האל יתברך יכה בים וגלי[ו] אותם ר"ל המון העמים והוא והובישו כל מצולות יאור כמו שפירש והורד גאון אשור וזכר אשור ומצרים שהם שרעו לישראל יותר משאר האומות : (יב) וגברתים בה' . כמו ואל מ[..] עלה אל ה' הנה פירשנו פרשה זו על דעת המפרשים בבית שני והנכון בעיני כי היא כלה עתידה כמו שלפניה ויבא זכר יהודה ואפרים על נכון כי בימי המשיח ישובו כל ישר[אל] יהודה ואפרים מה שלא שבו בבית שני אלא גלות בבל שהיה יהודה ובנימן ובזכרו יהודה בכל מקום כאלו זכר בנימן עמו כי בנימן נטפל ליהודה ומה שזכר יון הוא כאלו זכר גוג [..] אחים היו מבני יפת וכלם יבאו בימי המשיח וכת"י על בניך יון על בני עממיא כמו שכתבנו וכל הפרשה מבואר לזה הפירוש ומה שאמר ואזרעם בעמים פירושו כדעת המתרגם כמ[..] ופי' ועבר בים צרה כמו שפירשנו או יהיה פירושו כמשמעו כמו שאמר בנבואת ישעיה והחרים ה' את לשון ים מצרים וגומר : (א) פתח לבנון . פירשו המפרשים זה על בטול מל[כות] חשמונאי או על עת חורבן בית שני ויתכן לפרש סמוך לענין אשר למעלה ממנו על אבדון הבבליים וכזה הוא דעת יונתן שתרגם פתחו עממיא וגומר : (ב) הילל ברוש . ה[..] מלכיא וגו' : הבציר . כמו ערים בצורות . וכתוב הבצור בוי"ו וקרי ביו"ד הבציר והענין אחד ויש לפרש הבציר כענין והשג לכם דיש את בציר והמשילם לעצי היער והמלכים לבציר עוסים

ויארא : ושמח ב' וסימ' וראך ושמח בלבו . ושמח לבם כמו יין : וחיו ב' וסי' וזאת עשו לכם . וחיו את בניהם ושבו . וא' חיו מן האנשים : ולא ימצא ד' וסימ' נמסר בסוף צפניה : והורד ב' וסי' והורד המשכן . והורד גאון אשור : פתח ד' בקריאה וסימ' נמסר במלכים ב' סי' יג : ותאכל ו' וסי' ויאמר האטד . ותאכל את בעלי שכם ב' בו : ויענה אליהו וידבר . ויען אליהו וידבר אליהם .

מצודת ציון

זנחתים . ענין עזיבה כמו למה זנחתנו (תהלים מ"ג) : ואענם . מל' עניה ותשובה : (ח) אשרקה . ענין לצפצף קול כבאה בקבוץ השפתים וכן ושרק לו מקצה הארץ (ישעיה ה') : (ט) ואזרעם . מל' זריעה והוא ענין פזור והפצה : (י) ולבנון . הם יער בא"י לבנון וע"ש זה נקרא כל א"י בשם לבנון כמ"ש ההר הטוב הזה והלבנון (דברים ג') : ימצא . ענין די הספוק כמו לא ימצא לנו ההר (יהושע יז) : (יא) והובישו . מל' יובש : מצולות . עומק המים כמו ירדו במצולות (שמות טו) : יאור . כן נקרא נהר מצרים : והורד . מל' ירידה והשפלה : גאון . ענין רוממות והתנשאות : ושבט . ענין ממשלה כמו לא יסור שבט מיהודה (בראשית מט) : (ב) הילל . מל' יללה : אדירים . חזקים : שדדו . נעשקו : בשן . שם מקום מרעה : ירד . מל' ירידה והשפלה : הבציר

מצודת דוד

להם בכל עת קראם אלי : (ז) והיו כגבור אפרים . אף שאינם גבורים [יהיו] כגבור וכאשר יראו בנלחתם ישמח הלב כמו ביין אשר ישמח הלב ובניה[ם] [יראו] בנלחת אבותם וישמחו ויגל לבם בתשועת ה' : (ח) אשרקה להם . אצפצף [..] סגולה לרמז שיבואו ובזה אקבצם ר"ל אעיר לבם לשוב לארצם כי אז אפדם ויתרבו בבנים ובבנות כמו שרבו מאז במצרים : (ט) ואזרעם בגוים . אף כי [..] כהמפזר לזריעה אעפ"כ במרחקים במקום שנתפזרו יזכרו בי ולכן יחיו עם [בניהם] וישובו לארצם : (י) והשבותים . אשיבם לארצם מארץ מצרים ואקבצם מאשו[ר] [אשר] גלו שם עשרת השבטים : ארץ גלעד . הוא עבר הירדן : ולבנון . זה א"[י] הירדן המערבי : ולא ימצא . לא יספיק להם להחזיק את כלם : (יא) ועבר בים צרה . אז תעבור צרה על מצרים הרבים כמי הים והצרה ההיא תכה את אשר בים ר"ל השרים הרמים והנשאים : והובישו וגו' . כל המקומות העמוקות שביאור יתייבשו ר"ל כל המון מצרים יאבדו ולפי שכל [..] מצרים הוא ביאור ומשקה השדות לכן מדמה אבדן אנשיה ליבשות מי היאור : והורד . יושפל רוממות אשור ויסיר ממשלת מצרים : (יב) וגברתים בה' . אגבר את ישראל בתשועת [ה'] [ו]הוא המדבר ונגברתים אמר בה' כאומר המדבר ודוגמתו ואל משה אמר עלה אל ה' (שמות כד) ואף שה' הוא המדבר וכן דרך המקרא : ובשמו . בשמ[ו] יתהלכו בשם לנלחם מול אשור ומצרים : יא (א) פתח לבנון דלתיך . הנבואה הזאת נאמרה על חורבן בית השני ואמר אתה א"י הקרוי בשם לבנון פת[ח] [דלתיך] למען יכנסו בך העכו"ם : ותאכל אש בארזיך . ר"ל ויאבד את השרים ולפי שקרא את א"י בשם לבנון המשיל אבדן השרים לשריפת ארזי יער הלבנון : (ב) [הילל] ברוש

רש"י

ועים . המלכים : אדרתם . תפארתם : שאגת כפירים . יבכו
: כי שודד גאון הירדן . שהוא מקום הכפירים ואריות ורבותינו פירשו
ין דלתיך שעל חורבן בית שני נתנבא הנביא ומ' שנה קודם חורבן
ות ההיכל נפתחו' מאיליהן גער בהן ר"י בן זכאי אמר לו היכל
מתי אתה מבעית את
יע כי שסופך ליחרב
נתנבא עליך זכריה בן
ח לבנון דלתיך וגו' :
את צאן ההרגה . הכן
עים כלומר הנבא על
העתידים לרעותם
צאן ההרגה . ישראל
רועיהם ואכלום :
יאשמו . כהבליים
לחובה זה מוכרם
הורג ואין נותן בלבו
אשמה בדבר ומוכרם
רוך ה' שמסרם בידי
שיר : ואעשיר . וקרי
יר : (ז) וארעה את
הרגה . כל אלה דברי
ביא ואני רעיתי אותם
קדמונים : לכן עניי
את עניי הצאן היו
י לרעותם : ואקח לי
ות . לסוף ימים
לשתי ממלכו' בעונם :
אחד נועם . ירבעם
לם לאט : ולאחד
חובלים . רחבעם אמר
להם

זכריה יא

ג קוֹל יִלְלַת הָרֹעִים כִּי שֻׁדְּדָה ג'
אַדַּרְתָּם קוֹל שַׁאֲגַת כְּפִירִים כִּי
שֻׁדַּד גְּאוֹן הַיַּרְדֵּן׃ ד כֹּה אָמַר יְהוָה
אֱלֹהָי רְעֵה אֶת־צֹאן הַהֲרֵגָה׃ ב'
ה אֲשֶׁר קֹנֵיהֶן יַהַרְגֻן וְלֹא יֶאְשָׁמוּ ג' וחסר ו'. ג'
וּמֹכְרֵיהֶן יֹאמַר בָּרוּךְ יְהוָה וַאעְשִׁיר ג'. ג' כ"כ
וְרֹעֵיהֶם לֹא יַחְמוֹל עֲלֵיהֶן׃ ו כִּי ח' מ"ל. ז'
לֹא אֶחְמוֹל עוֹד עַל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ ד'
נְאֻם־יְהוָה וְהִנֵּה אָנֹכִי מַמְצִיא אֶת־ ס'. ג'
הָאָדָם אִישׁ בְּיַד־רֵעֵהוּ וּבְיַד מַלְכּוֹ
וְכִתְּתוּ אֶת־הָאָרֶץ וְלֹא אַצִּיל מִיָּדָם׃ ג'
ז וָאֶרְעֶה אֶת־צֹאן הַהֲרֵגָה לָכֵן עֲנִיֵּי לשון נקבה
הַצֹּאן וָאֶקַּח־לִי שְׁנֵי מַקְלוֹת לְאַחַד ז'
קָרָאתִי נֹעַם וּלְאַחַד קָרָאתִי חֹבְלִים ג' וחד ו"א

תרגום

אִתְבְּזִיז מְחוֹז תּוֹקְפְּכוֹן׃ ג קָל צְוַחַת מַלְכַיָּא אֲרֵי אִתְבְּזִיזוּ מְחוֹזֵיהוֹן קָל נִיהֲמַתְהוֹן כִּבְנֵי אַרְיָוָן כַּד יָבֵישׁ עֲדֵיהוֹן רוּם יַרְדְּנָא׃ ד כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהִי אִתְנַבֵּי עַל פַּרְנָסַיָּא דְאִתְמְנִיאוּ לְפַרְנָסָא עַמָּא וְאִינוּן שְׁלִיטוּ בְהוֹן כְּעָנָא לְנִכְסְתָא׃ ה דִּי קָנֵיהוֹן קָטְלִין לְהֵין אָמְרִין לָא עֲלָנָא חוֹבָא וּמְזַבְּנֵיהֶן אָמְרִין בְּרִיךְ יְיָ דִּי אַעְתַּרְנָא וְרָעֵיהֶן לָא חַיְסִין עֲלֵיהֶן׃ ו אֲרֵי לָא אֲחוּס עוֹד עַל יָתְבֵי אַרְעָא אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מְגָרֵי יָת אֱנָשָׁא גְּבַר בְּיַד חַבְרֵיהּ וּבְיַד מַלְכֵּיהּ וִיבוּזוּן יָת אַרְעָא וְלָא אֲשֵׁיזֵיב מִידֵיהוֹן׃ ז וּמַנֵּיתִי פַּרְנָסַיָּא עַל עַמָּא וְאִינוּן שְׁלָטוּ בְהוֹן כְּעָנָא לְנִכְסְתָא מַסְכֵּינוּ וְטַלְטִילוּ יָת עַמִּי אִתְפְּלִיגוּ קֳדָמַי לְתַרְתֵּין פַּלְגְוָן אִתְפְּלִיגוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל עַל דְּבֵית יְהוּדָה וְקָצוּ

פתח לבנון דלתיך : עליהן ז' וסימ' ותנו בהן אש ושימו עליהן . וכתבת עליהן את כל דברי . כאשר צוה משה עבד ה' דיהושע . ורגמו עליהן אבן . המתנבאות מלבהן . אשר קוניהן יהרגון . ותלכן שתיהן עד בואנה בית לחם וכל ואת שתי הכליות וכל הכליות דכוו' : לאחד ז' פתחין וסי' במלכים ב' ריש סי' ט' :

תולדות אהרן שני מקלות . סנהדרין כד :

אבן עזרא

נכבד מהם : (ג) קול . הרועים . הם המלכים ואדרתם הם החשמונים : קול שאגת כפירים . כי הכפיר הוא מלך החיות ומלת כפירים תשרת בעבור אחרת כמו כסאך אלהים שהוא כסאך כסא אלהים וככה זה כי שדד כפיר שהירדן היה מתגאה בו שלא יוכל אדם לעבור את הירדן מפחדו ואם פירשנוהו כי יבש הירדן אין לו טעם ויפה אמר כי שדד גאון ישראל מעבר לירדן גם נכון הוא בעיני : (ד) כה . עתה יחל פרשה אחרת לספר איך יהיו ישראל אחרי קום החשמונים ואמר אלהי בעבור כי יראה במראות נבואה כי הוא יהיה הרועה ופירוש טעם צאן ההריגה : (ה) אשר . ולא יאשמו . כפי מחשבתם . ואעשיר . תנועת האל"ף שבה אל הוי"ו על כן נעלמת כהתעלם אל"ף ואענה את זרע דוד . ורועיהם . הם מלכי הגוים והנכון בעיני כי רועיהם הוא השם הנכבד וזה הנכון והעד כי לא אחמול עוד ואל תתמה על רועיהם לשון רבים כי כמוהו ישמח ישראל בעושיו אם בעליו עמו : (ו) ממציא . כמו וימציאו : וכתתו את הארץ . לבדוה ולא אציל מידם או וכתתו האויבים את יושבי הארץ : (ז) וארעה . הנה הטע' כי השם ירעה אותם עתה לפני בא עת עמידת החשמונים ועתה יספר דרך משל גם נכון הוא שקראן צאן ההרגה כי כן היו בגלותם אל בבל על כן יספר הרעות שעברו עליהם ועתה בשובם לירושלם ירעם ועתה לכן עניי הצאן בעבור

רד"ק

ות כלומר שהיו עשירים לי נכסים ומקנה וקנין : . אדרתם . חזקם ותקפם ופי' הפסוק כתרגומו ורז"ל על חורבן בית שני ולבנון מקדש ואמרו כי מ' שנה קודם חרבן הבית היו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן גער בהן רבן יוחנן בן זכאי אמר לו היכל היכל עד מתי אתה מבעית עצמך יודע אני שסופך התנבא עליך זכריה פתח לבנון דלתיך : (ד) כה אמר ה' אלהי . רעה את צאן ההריגה פרשה זו רוב המפרשים פירשוה לשעבר אמר לנביא שיתנבא על ענין ישראל מה יהיה עד אותם בבית שני וקראם צאן ההריגה כי נתונים הם ליהרג ביד שונאיהם תמיד כשעוברים על מצות האל יתברך ופירש אדוני אבי ז"ל רעה מקור כמו לרעות וכן למען היה לה יות כלומר הוא אמר לרעות כי לא אמר לנביא שירעה הוא אלא האל אמר לרעותם כמו שאמר וארעה את צאן ההריגה : (ה) אשר קוניהן יהרגון . יהרגו אותם והנה הם ביד בלי חמלה : ולא יאשמו . אינם חושבים עצמם אשמים אם יהרגו אותם : ומוכריהן יאמר . כל אחד ממוכריהם יאמר כשמוכרן ברוך ה' ואעשיר . יאמר ברוך ה' כי אני עשיר בשבויים ואמרו הרשע המוכר ברוך ה' זהו בחשבו כי רצון האל יתברך במעשה זה כמו שאמר סנחריב המבלעדי ה' עליתי על הארץ הזאת להשחיתה או נאמר כי רגילות בני אדם שהם לאל יתברך בכל ריוח שירויחו הן מדרך הצדק הן מדרך הרשע ובענין זה אמרו רז"ל גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי . ואעשיר האלף נחה והוי"ו פתוחה והעי"ן בשו"א ועיהם לא יחמול עליהם . והאל שהוא רועיהם אינו חומל עליהם לפיכך הם נופלים ביד אויביהם מוכרים וקונים ואמר רועיהם לשון רבים כמו ישמח ישראל בעושיו היא אלוה כי לא אחמול עוד . אם לא ייטיבו מעשיהם : על יושבי הארץ . על יושבי ארץ ישראל : ביד רעהו וביד מלכו . ישחיתו הם בהם' ומלכם גם כן ישחית בהם הן מלך ישראל והן הם השולט עליהם : ממציא . מזמין . כמו ואת העולה המציאו אליו לנתחיה : וכתתו את הארץ . בין זה ובין זה יכריתו וישחיתו את ארץ ישראל : ולא אציל מידם . לפי שחטאו רעה . לכן עניי הצאן . באמת עניי הצאן מאמתים כשלקחתים לרעות תחלה הפרש פרשה זו על דעת המפרשים אותם לעבר אעפ"י שלא מצאתי לאחד מהם פירוש שלם בפרשה זו מה שמצאתי כדעתי בע"ה ית' : ואקח לי שני מקלות . דרך הרועה לנהוג צאנו במקל שבידו ואמר כי לרעות את ישראל לקח שני מקלות רמז בזה כי הנהגתו אותם לא היה בענין פי מעשיהם היה מנהיגם לפיכך זכר שני מקלות ואמר לאחד קראתי חבלים ולאחד קראתי נועם ולאחד שהיה פתחן שלא בסמיכות ואין זה כמנהג ברוב אלא שמצאנו כך מעטים אחד מן המקלות קרא נועם ר"ל כי בנעימות נהג אותם על דרך שאמר דוד המלך ה' רועי לא אחסר בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני וזה היה בזמן שהיו ישראל שומרים דרך

מצודת דוד

תם אילן ברוש עשה יללה כי הארז נפל ע"י הרוח הנושב ואיך א"כ זה מול הרוח ר"ל הילילו המון העם כי השרים נפלו ואיך תתקיימו אתם : ים שדדו . בזה יפרש אמריו מי הוא הארז שנפל ואמר אשר אדירים ילילו אלוני בשן . אתם אלוני אלון הגדילים בבשן החלושים מאילני יער רד והושפל יער החזק וכפל הדבר במ"ש : (ג) קול יללת הרועים . ר"ל הנה ישמע קול יללת הרועים על כי שדדה מעוזם הם אילני היער שהיו חסים בצלם ר"ל מנהיגי כי נאבדו קהל עדתם אנשי זרועם : קול שאגת כפירים . ר"ל הנה ישמע קול שאגת הכפירים כי שדד ונשחת גאון הירדן הוא מקום מרבץ האריות כמ"ש כארי' ון הירדן (ירמיה מט) ר"ל בני המלכים יילילו כי נחרבו ארמנותיהם : (ד) רעה ונימר . המקום לוה לו שהוא ירעה במעשה ובפועל את צאן ההרגה ר"ל לשחיטה בבית המטבחים שאינן מגדלין אותן לגדל ולדות ולהנות מצמרן ואין בהם סי' ברכה להעשיר את בעליהן : (ה) יהרגון . להיות לו למאכל : ולא ר"ל לא חטא לעצמו לעשות לו היזק והפסד כי עומדים הם לשחיטה ואינם ראויין לגדלן : ברוך ה' . שמכרתי דבר שאין בו סי' ברכה ובמחירי אקנה בו סי' ברכה ואעשיר : לא יחמול עליהן . הואיל ואין בהם סי' ברכה לא יחמול הרועה עליהן להרביצן בנאות דשא ולנהלן על מי מנוחות ולשמור מלהן לא ישדפון ולא ידחקון זו את זו : (ו) כי לא אחמול עוד . ר"ל זה יהיה לרמז על ישראל שהמה צאן מרעיתו ית' ומעותדים הם להריגה בחורבן הבית השני לעוד עליהם מעתה : ממציא את האדם . את בני ישראל אזמין כל איש מהם ביד רעהו הקם עליו וביד החפץ להמשילו וכן היה בסוף בית השני שמלכיהם והפריצים נלחמו זה בזה כמוזכר ביוסיפון : וכתתו . מלכיהם ופריצי העם יכתתו את עם הארץ ולא אציל את מי מיד חבירו וכאומר הואיל ומעותדים ם לי להצילם קאמן מקאמן : (ז) וארעה . סיפר הנביא שכן עשה כאשר צוהו ה' ורעה את הצאן העומדות להריגה בבית המטבחיים : לכן עניי הצאן . ר"ל ועים לרעותם בעבור כי היו הנכנעים והירודים שבכל הצאן : ואקח לי . לקחתי לי לצורך הנהגתם שתי מקלות : נועם . כי היה נעים ולא הכאיב בהכאתו : חובלים . חבל ומשחית ומכאיב הרבה : וארעה . באלו שתי המקלות רעיתי את הצאן פעם במקל נועם בפעם במקל חובלי' הכל לפי הצורך ובא לרמז על הכהנים גאי שמשלו בבי' השני שהיו בב' הנהגו' מתחלה משלו ג' בני מתתיהו בן יוחנן כ"ג יהודה ויונתן ושמעון ומעשיהם והנהגותם היה בנועם ביראת ה' וכשרון

מצודת ציון

הבציר . מבצור ותוקף וכן ערים בצורות (מ"ב י"ט) : (ג) אדרתם . חזקם ותוקפם והוא מל' אדיר : כפירים . כן יקראו האריות הקטנים : גאון . ענין גבהות ורוממות ור"ל הכר המעולה הסמוך לירדן : (ו) ממציא . מל' מציאה והוא כענין הזמנה כמו וימציאו בני אהרן (ויקרא ט) : וכתתו . ענין שבירה ונפילה : (ז) לכן . בעבור : עניי . ענין שפלות והכנעה : מקלות . מטות : נועם

וְאֶרְעֶה אֶת־הַצֹּאן׃ ח וָאַכְחִד אֶת־שְׁלֹשֶׁת הָרֹעִים בְּיֶרַח אֶחָד וַתִּקְצַר נַפְשִׁי בָּהֶם וְגַם־נַפְשָׁם בָּחֲלָה בִי׃
ט וָאֹמַר לֹא אֶרְעֶה אֶתְכֶם הַמֵּתָה תָמוּת וְהַנִּכְחֶדֶת תִּכָּחֵד וְהַנִּשְׁאָרוֹת תֹּאכַלְנָה אִשָּׁה אֶת־בְּשַׂר רְעוּתָהּ׃
י וָאֶקַּח אֶת־מַקְלִי אֶת־נֹעַם וָאֶגְדַּע אֹתוֹ לְהָפֵיר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת־כָּל־הָעַמִּים׃
יא וַתֻּפַר בַּיּוֹם הַהוּא וַיֵּדְעוּ כֵן עֲנִיֵּי הַצֹּאן הַשֹּׁמְרִים אֹתִי כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא׃
יב וָאֹמַר אֲלֵיהֶם אִם־טוֹב בְּעֵינֵיכֶם הָבוּ שְׂכָרִי וְאִם־

ג' ותסר · ד'. ד' · ג' · ג' ומל"פ · ג' וא"ל · ס' · י"ד פסוקים את את את את · ג' ומ"ל · וחד ותוסר שונו עלס · י"ו מלצות סמו'

בְּמַלְכוּתָא דְבֵית דָוִד דִי בְהוֹן רַעֲוָא קֳדָמַי לְמֶהֱוֵי פַּרְנָסִין עַל עַמִּי׃ ח וְשֵׁצֵיתִי יַת תְּלָתָא פַּרְנָסַיָא בְּיַרְחָא חָד וְרָחֵיק מֵימְרִי יַתְהוֹן עַל דְנַפְשַׁתְהוֹן קָצַת בְּפוּלְחָנִי׃ ט וַאֲמָרִית דְלָא לְמַנָאָה עֲלֵיכוֹן פַּרְנָס דְמַיְתִין יְמוּתוּן וּדְמִשְׁתֵּיצַן יִשְׁתֵּיצוּן וּדְיִשְׁתָּאֲרוּן יִבְזוּן גְּבַר יַת נִכְסֵי קְרִיבֵיהּ׃ י וְאַיְתֵיתִי יַת סַנְחֵרִיב מַלְכָּא דְאַתּוּר עַל מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וְאַגְלֵיתִי יָתֵיהּ עַל דִי אַשְׁנִיאוּ קְיָמָא דִגְזָרִית עִמְּהוֹן דְלָא לְמִפְלַח לְטַעֲוָתָא בְּכֵן גְּלוֹ בֵּינֵי עַמְמַיָא׃ יא וְעַל דְאַשְׁנִיאוּ קְיָמָא גְלַן בְּעִדָּנָא הַהִיא וִיִדְעוּן כֵּן עִנְוְתָנַיָא חֲשִׁיבֵי עַמָּא דִי עֲבָדוּ רְעוּתִי אֲרֵי פִּתְגָמָא דַיְיָ הוּא׃ יב וַאֲמָרִית לְהוֹן אִם תַּקִּין בְּעֵינֵיכוֹן עֲבִידוּ רְעוּתִי וְאִם לָא אִתְמְנָעוּ

ותקצר ד' בקריאה וסי' ותקצר נפש העם בדרך.ותקצר נפשו בעמל ישראל.ותקצר נפשי בהם.ותקצר נפשו למות

תולדות אהרן ואכחיד . תענית ט : במלה כי . נדה מז : אם טוב . חולין לב :

אבן עזרא

בעבור שיש בצאן עניים הוצרכתי לקחת שני מקלות ואלה הם זרובבל פחת יהודה ונחמיה התרשתא וכתוב על נחמיה אחרי מות זרובבל גם אותי צוה להיות פחה בארץ יהודה וקראו נועם מגזרת נעי' וחובלים מגזרת תחבולות ונקראו מקלות ולא רועים כי לא היו מלכים והנה ארעה את הצאן בראשונה . כי ישראל עם זרובבל באו וטעם וארעה את הצאן עד זמן ידוע שמתו שלשה רועים : (ח) ואכחיד . מנהג הרועה להיות תחת ידו רועים קטנים ואלה השלשה שמתו בירח אחד אולי רמז לכהן גדול שהוא יהושע והכהן משוח מלחמה והכהן משנה או שמתו חגי זכריה ומלאכי ונפסקה הנבואה כי הנביא כמו רועה : ותקצר נפשי . בצאן להושיעם ומלת בחלה בי אין לה חבר ופי' כמו קצרה כפל מלת ותקצר וטעם מלת וגם : (ט) ואומר . בלבי לא ארעה אתכם אחרי מות הנביאים או הכהנים החסידים : (י) ואקח . אז מת זרובבל שהוא נועם שהיה לו ברית את כל הגוים סביבות ירושלם ברית שלום וזהו ואגדע אותו וטעם בריתי בעבור שהארץ שנשבעו הגוים לזרובבל היא ארץ השם : (יא) ותופר . הברית במות זרובבל אז ידעו עניי הצאן אלה דברי הנביא השומרים אותו . והטעם אם יקום דברו : (יב) ואומר . הנה ראינו בעלות נחמיה לירושלם היתה בחרפה על דרך המתה תמות ועתה יבקש שכר וירעה אותה על יד המקל השני ואלה השלשים כסף אולי היו שלשים צדיקים שבאו עמו או ששמשו בימי נחמיה שלשים כהנים בין גדולים ומשוחי מלחמה ומשנים ע

רשי

להם ליסרם בעקרבים ולפי שדרך צאן לנהלן במקלו' קרא למושליהם (ח) ואכחיד את שלשת הרועים בירח א' . והם השחיתו דרכם שמאספתים והרגתים בחדש א' כל שלשת הרועים שהרג יהוא אח אחאב ואת בית אחזיה מלך יהודה ואת אחיו ואת כל זרע מלכות ד איבדה את השאר ז שנטמן (מלכים ב ט) נפשי בהם . מאסת קוצר נפש הוא דבר דבר מיאוס שאין הד וקצר הלב וכתעים מו שאליהו אמר הכינ בטני (איוב לב) : בחלה בי . זגרונם במעי וממלא את ר את בטני ובחלה פי לשון גודל כמס' נדה חכמים באשה פנה ב פנה עודה תינוקת ימי הנעורים שבכר והביאו מקרא ז לדבריהם : (ט) ו ארעה אתכם . אמר בימים אשליכם ממו הפקר ולבז : (י) ואקח את נועם . שברתי מלכי ישראל בימי יהוא עד כי אבדם וישימם כעפר לדוש ובימי הושע בן אלה ב"ד סנחרב והגלהו להפר את בריתי אשר כל העמים . להראות שבגדו בי הפרתי את כרתי עם כל העמים יזיקום שע"מ כן נתח התורה שאם ישמרוה שיהיו חירות מן המלכיו' שלא תהא אומה ולשון ש ואל תתמ' אם דבר המקר' תשועתם מיד שונא בלשון כריתת ברית את ה מצינו מקרא דוגמתו וכרתי להם ברית ביום ההוא עם חית השדה (יא) וידעו . כן הבינו הצדיקים שבהם השומרים את חוקי : כי דבר גזירה זו כבר דיבר לנו הקב"ה ע"י משה יוליך ה' אותך ואת מלכך : (יב) אל מלכי יהודה הנותרים : אם טוב בעיניכם הבו

רדק

דרך ה' שהיו מלכיהם ושופטיהם טובים ומדריכים אותם בדרך ישרה ואז היה האל מנהיג אותם בנעימות שבעים כל טוב אין שטן ואין פגע רע : ולאחד . מן המקלות קרא חובלים. והוא לשון השחתה כמו מחבלים כרמים ר"ל שהם השחיתו דרכם ועלילותם וזהו נהג אותם על הענין הזה שלא חשש לשמור אותם מן האויבים אך היה נוהג אותם עדיין שלא ושמירתו מעליהם עד גלותם כי היו מלכים טובים ומלכים רעים אחריהם ובזמן שהיו רעים היה בא להם הרע והיה שם המקל חובלים ובזמן שהיו עושים טוב היה בא להם שם המקל נועם : וארעה את הצאן . בין טוב ובין רע רעיתי' : (ח) ואכחד את שלשת הרועים בירח אחד . הם בני יאשיהו יהואחז ויהויקים וצדקיהו אלו השלשה מתו ביד אויבי בן יהויקים אעפ"י שגלה לא נכחד כי ממנו נשתלשלה המלכות מלכות בית דוד אבל אלו השלשה נכחדו כי יהואחז וצדקיהו לא היה מזרעם מלך ויהויקים מת בבזיון שהוא והשלך ו היו בסוף חרבן הארץ וגלות הארץ כי בין שלשתם לא מלכו אלא כ"ב שנה וארבע חדשים וכלם היו בצרה ומה שאמר בירח אחד ר"ל בזמן מועט וכמוהו יאכלם חדש את ותקצר נפשי . על דרך משל כמו ותקצר נפשו בעמל ישראל ובא על ענין שאמר יחזקאל ותקע נפשי מעליהם כאשר נקעה נפשי מעל יהודה ושני הפסוקים מורים על חרבן צדקיהו ובאהרן וגם נפשם בחלה בי כלומר לא קצרה נפשי בהם בחנם כי גם נפשם מאסה בי מחללים לפיכך קצרה נפשי בהם ויונתן לא תרגם כן פסוק ותקצר נפשו ותרגם ותקצר נפשי בהם ורחיק מימרי יתהון ותרגם וגם נפשם בחלה בי על דנפשהון קצת בפולחני ובשלשת הרועים לא פי' יונתן דבר אלא תרגמו כפשוטו ושיציתי תלתא פר חד : (ט) ואמר לא ארעה אתכם. וקודם שחרב הבית בימי ג' הרועים האלה כשראיתי כי מעשיכם רעים ולא היה עתיד לעמוד אחריכם מלך טוב אמרתי לא ארעה עוד או והסתרתי פני מהם והיה לאכל : המתה תמות . בדבר : והנכחדת תכחד . בחרב : והנשארות תאכלנה אשה את בשר רעותה . ברעב : (י) ואקח . וכבר לקחתי את מקלי : את יאשיהו כי לא היה אחריו מלך טוב : ואגדע אותו . ע"י פרעה נכה הסירותיו : להפיר . בצר"י ובי"ד המשך אמר כיון שראיתי שלא יקום אחריו מלך טוב הסירותי אותו כדי ש בישראל כי לא היו שומרים דרך ה' אלא בהכרת המלך כמו שכתוב לפיכך אמר להפר את בריתי אשר כרתי את כל העמים כאלו כרת האל ברית עם כל העמים שלא יריעו ל הרעו להם בימי יאשיהו כי גם פרעה נכה שלא לו בלא ילחם עמו : (יא) ותופר ביום ההוא . אותה הברית הופרה ביום שמת יאשיהו כי שלש הרועים שלחו בהם העמים ובזזו ו והגלו אותם : וידעו כן עניי הצאן השמרים אותי . אותם הצדיקים שהיו בהם שהיו שומרים אותי כלומר אשר דברתי להם על ידי הנביאים ולא שמעו כי היו מאמינ השובים שהיו בהם היו שומרים אותי כלומר דברי כמו ואביו שמר את הדבר ובבא הפורענות ידעו כי דבר ה' הוא : ואמר אליהם דבר ה' הוא שאמר אליהם ע"י הנביאים (

מצודת ציון

נועם . מלשון נעימות ומתוק ואהוב : חובלים . מל' חבלה והשחתה : (ח) ואכחיד . ענין מניעה והסרה כמו ולא כחדו מאבותם (איוב ט"ו) : בירח . בחדש : ותקצר נפשי . כן יאמר על דבר הקשה לסבול וכן ותקצר נפשו למות (שופטים ט"ז) : בחלה . ענין מיאוס ותעוב ואין לו דומה: (ט) והנכחדת . הסרה מן העדר : אשה . ר"ל אחת וכן אשה אל אחותה (שמות כ"ו): רעותה. חברתה : (י) ואגדע . ענין כריתה כמו שקמים גדעו (ישעיה ט') : להפר . ענין בטול ומניעה : (יא) כן . ענינו אמיתת הדבר כמו שהיא וכן כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כ"ז) : עניי . ענוים ומוכנעים : אותי . ר"ל את דברי : (יב) הבו . תנו כמו הבו מקניכם (בראשית מז) : חדלו

מצודת דוד

וכשרון מעשים ואחריהם קמו בניהם וזרעם הם הרשיעו לעשות ו ומשחיתים את העם כמוזכר ביוסיפון : (ח) ואכחיד את שלשת הרועים . ד הגדול להיות תחתיו רועים קטנים להיות לו לעזר וכן עשה זכריה ו הצאן ואמר הנה בזמן ירח אחד הסרתי ומנעתי שלשת הרועים אשר ש ובא לרמז על שלשת הרועים הנעימים בני מתתיהו בן יוחנן כ"ג שמת ונכחדו מן העולם כי יהודה שמש שש שנים ויהונתן שש ושמעון י"ח שנה ולפי שהשנים קרואים גם בלשון ימים כמ"ש ימים תהיה גאולתו (לפיכך בא הרמז בירח ימים שהיא שלשים ימים (ולא זכר מתתיהו אביהם הזקן כי לא שמש אלא שנה אחת וזכו בעזר בניו לפי רוב זקנותו) : ותקצר נפשי בהם היתה דעתו רחבה עליו בעבור סורח הצאן ומאס בהם : וגם נפשם בחלה בי . ר"ל גם נפשות הצאן מאסה בי כי לא שמעו לקול שאגתו כדרך הצאן המכיר ונשמעין אליו והרמז הוא שאחרי מיתת ג' בני מתתיהו מאס ה' בעם ישראל על כי גם המה מאסו בו והשחיתו דרכם : (ט) ואומר . אמרתי לבעלי הצאן לא צאן מרעיתכם : המתה תמות . כאומר יהיה מה שיהיה מי שתמות מהן תמות ומי שתהיה מוסרת מן העדר ללכת תועה תהיה מוסרת ותלך תועה והנשאר תאכלנה אחת בשר חברתה ולא אחשוב בדבר ובא לרמז שכן אמר המקום ב"ה שיסיר השגחתו מהם : (י) ואקח . את"ז לקחתי מקלי הנועם וכרתי אותו כי ולא רציתי עוד להנהיגם בנעימות כ"א ביד חזקה במקל חובלים והרמז הוא לומר אחר שמתו ג' בני מתתיהו בן יוחנן כ"ג נתבטל הנהגת הנעימות : לספר. לספר וכו' כי בעוד משלו ג' האחים על כי הלכו בדרך הישר נתן המקום הכח בידם על שהעכו"ם כרתו עמהם ברית להיות עמהם בשלום אבל אחרי מותם ונתבטל הנהגת הנעימות בממשלת בניהם וזרעם הסיר המקום כחם למען יפרו את הברית ללכת להלחם בם : (יא) ותופר . רצה ל

לֹא ׀ חָדָלוּ וַיִּשְׁקְלוּ אֶת־שְׂכָרִי שְׁלֹשִׁים כָּסֶף׃ יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הַשְׁלִיכֵהוּ אֶל־הַיּוֹצֵר אֶדֶר הַיְקָר אֲשֶׁר יָקַרְתִּי מֵעֲלֵיהֶם וָאֶקְחָה שְׁלֹשִׁים הַכֶּסֶף וָאַשְׁלִיךְ אֹתוֹ בֵּית יְהוָה אֶל־הַיּוֹצֵר׃ יד וָאֶגְדַּע אֶת־מַקְלִי הַשֵּׁנִי אֵת הַחֹבְלִים לְהָפֵר אֶת־הָאַחֲוָה בֵּין יְהוּדָה וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃ טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי עוֹד קַח־לְךָ כְּלִי

ב' מ"ל. ב' תפסתון. ל' ומד ולקחה פת לחם. ב' חד מ"ל וחד חסר. ל'. י' זקפין בנביאים וכהו'

וַעֲבָדוּ יָת רְעוּתִי גַּבְרִין מִקְצָת׃ יג וַאֲמַר יְיָ לִי כְּתוֹב דִּכְרַן עוֹבָדֵיהוֹן בְּחֵילַשׁ כְּתָבָא וּרְמֵי יָתֵיהּ לְבֵית מַקְדְּשָׁא וּרְמֵי לִתְחוֹת יַד אֲמַרְכְּלָא חֲלַף דְּיַקִּירִית דַּחֲלְתִּי בְּעֵינֵיהוֹן וּכְתָבִית דִּכְרַן עוֹבָדֵיהוֹן בְּחֵילַשׁ כְּתָבָא וּרְמֵיתִי יָתֵיהּ לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ לִתְחוֹת יַד אֲמַרְכְּלָא רַבָּא׃ יד וְאַיְתֵיתִי נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְּבָבֶל עַל צִדְקִיָּה מְלֵךְ שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה וְאַגְלֵיתִי יָתֵיהּ עַל דְּאַשְׁנִיאוּ קְיָמָא אַף אִינוּן דְּבֵית יְהוּדָה כַּאֲחֵיהוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ טו וַאֲמַר יְיָ לִי עוֹד אֵיזֵיל אִתְנַבֵּי עַל פַּרְנָסָא

רשי

וימו מלותי והוא יהיה שכרי על כל הטובה אשר נתתי לכם כמו שנותנין לאן ואשוב וארעה אתכם : ואם לא חדלו . וגם אני לא אטיב לכם שאמר הקב"ה (ליחזקאל ג) השומע ישמע והחדל יחדל : וישקלו את ...ים כסף . תירגם יונתן ועבדו ית רעותי גברין מקלת אנשים טובים בהם שעשו רצוני כגון ...מסגר דניאל חנניה ...וריה יחזקאל ולשון ...ף לא ידעתי לכוון ...כסף לשון חמדה ואף ...פירשו כן בחולין ...יה צרור הכסף לקח ...לו ז) ואת השלשים ...כ צדיקים יש בכל ...הביאו ראיה מחומר ...לקך שעורים חמשה ...ושלשים בא"י שנא' ...ת שלשים כסף ...בית ה' בא"י ומכין ...ודרש אגדה שהובטח ...אבינו בכך שלא יפא ...ת משלשים צדיקים ...וכיה זרעך ויהיה שלשים : (יג) ויאמר ...ליכהו אל היוצר. כמו ...י שומר האוצר אמר ...ביא כתוב והנה את ...לדקתם להיות שמור לסוף שבעים שנה של גלות בבל ויבנה ב"ה על ידיהם ומהו האוצר אדר היקר בית מקדשי אדר תפארתי : ...י מעליהם. אשר הפסקתי מעליה' מהיות להם ליקר ול' יקרתי הוא הסרת כבוד וכמ"ש של מעליהם יוכיח והוא כמו ושרסף מארץ ...מסעף פורה ודוגמת הפירוש שפירשתי מעין תרגום של יונתן הוא וראיתי לשונות הרבה לפירוש נבואה זו ואיני יכול ...(יד) ואגדע את מקלי השני . הגלתי את צדקיהו : את החובלים . את רשעי דורו כי הוא צדיק ודורו רשעים : להפר ...ה . שנתאחוו בני יהודה ובנימן ונדבקו בתועבות מלכי ישראל : (טו) עוד קח לך וגו'. וזהו שאמר לו למעלה רעה צאן ההריגה

אבן עזרא

על כן כתוב השליכהו הכסף אל יוצר וכתוב כי שם בית ה' הוא אדר היקר יקר הוא תואר כמו חכם נבון יקר הוא שם דבר ושמון ויקר ומלת אל חסרת בעבור אחרת אל אדר היקר וטעם אשר יקרתי הבית היקר שהכן שם כבודי בתחילה וזהו אשר יקרתי מעליהם שסר הכבוד מעליהם בבית שני : (יד) ואגדע את מקלי . הוא נחמיה והנה נשחתו. ישראל ושבו להריב זה עם זה ולהרע כי אין להם פחה וזהו להפר את האחוה בין יהודה ואחוה שם מגזרת את כמו שלוה : (טו) ויאמר . תחלת פרשה כי מלך ירושלם הוא ארתחשסתא של נחמיה הוא הנקרא בלשון פרס דריוש הוא שהרגו אלכסנדרוס ועתה החל מלכות יון שהיא נמשכת

מצודת ציון

חדלו. מנעו : (יג) היוצר . כמו האוצר ובא היו"ד במקום האל"ף כי אהו"י מתחלף : אדר . ענין מעוז ומוזק כמו לגפן אדרת (יחזקאל י"ז) : היקר יקרתי . מל' יקר ומכובד וחשוב : (טו) כלי . ר"ל

רדק

שכרי . כיון שאני רועה אתכם הבו שכרי והשכר הוא התשובה ומעשים טובים ואם לא חדלו כמו שאמר יחזקאל אם ישמעו ואם יחדלו : וישקלו את שכרי שלשים כסף . שלשים צדיקים היו אלה שלשה הרועים ומלאכו מהם דניאל חנניה מישאל ועזריה וירמיה ויחזקאל ולפניו ואי אפשר שלא היו בהם אחרים ואם לא נזכרו שכרי כתיב נתנו את נבלת עבדיך מאכל ...בשר חסידך לחיתו ארץ וי"ת ואמרית להון אם תקין בעיניכון עבדו רעיתי ואם לא אתמנעו ועבדו ית רעותי גוברין מקלת כלומר קיום אנשים שהו בתשובה : (יג) ויאמר ה' ...אל היוצר . אמר הנביא שאמר לו האל יתברך שישליך זה הכסף אל היוצר ופי' המפרשים כמו האוצר כי אותיות אהו"י הם מתחלפות ופי' שומר האוצר ות"י אמרכלא רוזס ...משל שיתיחדו בבית ה' ויהיו נבדלים מן העם הטובים הרע בעיני ה' ואמר אל היוצר על דרך משל כענין היוצר יחד לבם ומבין וגו' והוא יודע הטובים והרעים חוקר לב ובוחן ...מראים עצמם טובים ואינם צדיקים : ואקחה . כך היה נראה לו במראה הנבואה כי הוא היה לוקח הכסף ומשליכו בית ה' אל היוצר אבל ענין זה כבר עבר שנים רבות כי ...עים היה ור"ל בדרך המשל כי הפיתו הטובים ונבדלו מן העם ולא היו נראים עמהם ברחובות וזה שאמר ירמיה הנביא שוטטו בחוצות ירושלם ובקשו ברחובותיה אם יש איש ...ואסלח לה כמו שפירש אותו בספר ירמיה ומה שאמר אדר היקר הוא בית ה' ר"ל כמו שאמר ואשליך אותו בית ה' ר"ל אל אדר היקר ואל שאמר עומד במקום שנים ופירש ...מעליהם נכבדתי בעצמי והסרתי מעליהם לרוע מעשיהם ות"י : (יד) ואגדע . זה אמר על החרבן שנגדע צדקיהו שהיה תכלית החובלים והשחיתים וחרב הבית וגלו ישראל : ...אחוה בין יהודה ובין ישראל . האחוה שהיתה בין יהודה ובין ישראל בעבודת עכו"ם הופרה אז כיון שגלתה יהודה לא נשאר בישראל עובדי עכו"ם כי ישראל עד שגלו לא ...עבדו עכו"ם בכל הדורות שהיו באות עליהם וכיון שגלו וראו כי דברי הנביאים אמת בחרבן הארץ לא עבדו אח"כ עכו"ם ויהודה ג"כ עבדו עכו"ם עד שגלו וכיון שגלו בטלה העכו"ם ...הופרה אז האחוה שהיתה ביניהם בעכו"ם ות"י. הנה פירשנו פרשה זו לשעבר ופרשה הבאה אחרים על כל פנים היתה נבואה לעתיד בזמן בית שני ונפרשנה אחרי אשר ...זו בזמן בית שני פי' א"ז"ל כן אמר הש"י התלותי לרעותם ולקחתי לי שני מקלות בחירים לרעותם נועם וחובלים נועם כהן גדול וחובלים מלך על כהן נאמר כי שפתי כהן ...ואמר ודעת לנפשך ינעם וחובלים מלך בעבור שהוא כמו רב החובל באניה ואלה כאן אף על פי שרעיתים אני בשני אלה המקלות והסירותי מעליהם רועים אחרים וכם מלכי ...תורו למוטב ושלחתי לכם שלשת הנביאים לרעותם במקומי והם חגי זכריה ומלאכי ולא הועילו לכם תוכחתם הכחדתים כמו שאמר ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד מזה ...רת אחד מתו ואחריהם לא היתה נבואה בישראל וכן אחז"ל משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה נבואה מישראל וכן נמצא כי תחלת נבואתם בזמן אחד היה בשנת שתים לדריוש ...הכחדתי שלשת אלה הרועים ותקצר נפשי בהם וגם נפשם בחלה בי מאסה בי ורז"ל אמר פגה בוחל ואמל ואמרו פגה אלו ימי הנעורים בוחל שהבת גדולה והאב קן הם ופירש ...אם שהיא בוגרת ונואש אבים מלהשיבם מרוב שבעם בבית ואמר לא ארעה וגו' ואקח את מקלי את נועם ואגדע אותו זה בקרוב לגלותם אבדה מהם הכהונה. הבו שכרי שובו ...ו בתשובה ולא היתה תשובתם שלמה כי אם שלשים יום מאבלות שהתאבלו על כהן גדול שמת וזהו שלשים כסף . השליכהו אל היוצר כמו אל האוצר כמו שפי' אל בית ה' אל בית ...כתוב נבואה זו ושים אותם בבית ה' ויש מפרשים אל הקהל כמו יוצר גובי. אדר היקר אשר יקרתי מעליהם סדר הכבוד שסלקתי מעליהם בעבור כי בבית שני לא ...אשר יקרתי. אשר מנעתי מן הוקר רגליך :. ואגדע את מקלי השני את החובלים . ס"א המלך והוא היה אגריפס כי בימיו הגלה טיטוס . והחכם ר' אברהם הלוי מטוליטולה חבר ספר ...פרשה זו כן רעה את צאן ההריגה זה בנין בית שני וז"ש ואקח לי שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים נועם זו נשיאות זרובבל נחמיה שהרשתא שהם מבני ...ן ה' מלכות ישראל ברית מלח חובלים זה מלכות הכהנים כי הם בתחילה בנו בית המקדש אחד בהר גריזים ונתחתנו אל הכותיים ומהם יצאה האפיקורסות לעולם ולבסוף הורקנוס כהן ...הכהונה גדולה ארבעים שנה ולבסוף נעשה צדוקי ויהרג את הכהנים הוא ואלכסנדרוס בנו וכן היה דעת אריסטובולוס בן בנו נועם : ואכחיד את שלשת הרעים בירח אחד . ...אלו רמז נשיאות בני דוד ומלכות בני חשמונאי ומלכות עבדיהם וקרא לכל ימי בית שני ירח אחד לפי שהיו בעיניו כימים אחדים וזהו שאמר ואקח את מקלי את נועם ואגדע ...את בריתי וגומר זו פטירת זרובבל ונחמיה כי נכרתה האהבה והופר הברית אשר היתה ביניהם ובין מלכי פרס וזהו שאמר אם טוב בעיניכם וגו' וזהו שאמר להם כשהיה רועה ...כשני החובלים וכאלו אמר אם טוב בעיניכם ללכת בדרכי ה' וישקלו את שכרי שלשים כסף רמז לשלשים שנה שמלכו מלכים של חסד ואלו הם מתתיהו הנקרא חשמונאי שנה ...בנו שש שנים יונתן בנו שש שנים ושמעון בנו י"ח שנה הרי ל"א שנה ואם היו בהם חדשים חסרים נעשו ל' שנה שמלכו מלכי אמונה וזהו שאמר ויאמר ה' אלי השליכהו אל ...ר היקר אשר יקרתי מעליהם כלומר אדר הוא ויקר זה השכר וראוי להיותו בקרבנות ובכופר נפשות הקהל וקראם יוצר ופי' יוצר כמו שאמר והנה יוצר גובי וזהו שאמר ...בית ה' אל היוצר כענין הראשון הוא : ואגדע את מקלי השני את החובלים זו עקירת מלכות בית חשמונאי בימי החובלים שהיו בהם הורקנוס ואריסטובולוס ובניו להפר ...יהודה כלומר אשר היה עומד להפר האחוה כמו שכתוב וצבי עדיו לגאון שמהו ופי' אשר לגאון שמהו ובין החובלים הוא שחלקו ישראל שתי ממלכות כאשר עשה ירבעם בן ...בימיו מלכות בית דוד והופרה האחוה בין יהודה ובין ישראל : (טו) ויאמר ה' אלי עוד קח לך כלי רועה אוילי. אלו העבדים הוי רועה האליל עוזבי הצאן חרב על זרועו ועל עין ...ימינו יבש תיבש ועין ימינו כהה תכהה זה אגריפס המלך אשר העלה את אספסיאנוס ואת טיטוס על ארץ ישראל ושרי הספרדים אשר עשו את כל הרעות : (טו) ויאמר ה' אלי עוד

מצודת דוד

...(יב) כי הופר הברית ביום שמתו ... ג' האחים וחזרו לבא עליהם למלחמה: ... רצה לומר ברעותי את הצאן ובעשותי את כל אלה הנה עניי הצאן וחוזר ...השומרים אותו ר"ל הטובים והמוכנעים שבישראל השומרים את דברי הם ...יודעים כי דבר ה' הוא ולרמז עשיתי מה שעשיתי ולא היה דבר של ...(יב) ואומר אליהם . אמרתי לבעלי הצאן אם טוב בעיניכם שארעה ...הצאן הבו שכרי כדרך שנותנים לרועה ואם לא אתבו לתת שכרי חדלו ממני ...ואבא אמרה עוד עמהם : וישקלו. בעלי הצאן שקלו בשכרי ל' שקל כסף ויתכן ...להעריך הנתון אל הרועה והרמז היה שהמקום אמר לישראל אם תרצו שאשגיח ...בעשו עבודתי ושמרו מצותי ותחשב לי לשכר ואם לא אסיר השגחתי ול' כסף ירמוז על ל' צדיקים שבכל דור ודור אין נגרע כמ"ש רז"ל וכסף הוא ענין חמדה כמו נכסף נכספתה (בראשית לא) כי הצדיקים הם מחמדי עין : (יג) השליכהו . השלך את הכסף אל האוצר המחוזק והחשוב והוא אוצר בית ה' : אשר יקרתי מעליה' . אשר הכבדתי להיות ממעל להם עמדם על ראשם ר"ל לדקת ל' הצדיקים שבכל דור ודור שמורה היא להיות בנוי בזכותם הבית העתיד : ואקחה . עשה כאשר צוה המקום והשליך הכסף לאוצר בית ה' לרמז הרמז האמור : (יד) ואגדע. את"ז הכרתי מקלי השני מקל החובלים ולא רציתי עוד להנהיגם בו"ל והרמז היה לומר את"ז נתבטל גם הנהגת החובלים כי נלקחה הממשלה מהכהנים בני חשמונאי : לספר. ר"ל גדיעת ממשלת הכהנים בני חשמונאי יהיה הסבה לבטל האחוה שהיה בין יהודה ובין

אבן עזרא

נמשכת עד היום כאשר פירשתי בספר דניאל כי יון הגלה ירושלם אל אדום וזהו כלי רועה אוילי אוילי כמו אכזרי ובעבור זה שנפסקה מלכות ובאה על מלכות יון על כן כתוב בארץ על ארץ ישראל והנצבה שלא תוכל ללכת לרעות והנה כל זה ימי הגלות עד היום: (טז) הנער. שה אובד הקטן לא יבקש: (יז) הוי. הגלות תארך ותעמוד עד כרות זו מלכות יון עד בא קיצה: חרב על זרועו על עין ימינו. וטעם זרוע הכח שיסור והעין עין חכמה והטעם והנה יאבדו גבוריו וחכמיו: (א) משא. זאת הפרשה דבקה היא בעבור שהזכיר חרב על זרועו הזכיר מתי יהיה זה ואנה יהיה ועתה יפרש כי זה יהיה בשוב ישראל עם משיח בן יוסף אל ירושלם ועתה זאת הנבואה על ישראל וטעם להזכיר עתה נוטה שמים ויוסד ארץ כי לולי ישראל לא נבראו וטעם ויוצר רוח אדם בקרבו שהוא עולם קטן כנגד שמים וארץ וזה הדבר צריך פי' ארוך: (ב) הנה. בהתחבר ישראל יעלו יונים להלחם עליה: סף. כמו מן הדם אשר בסף. משכב וספות: וגם על יהודה. שהגוים יכריחו ישראל העומדים בארצם שהם רחוקים מירושלם ולא באה גאולתם ללכת עמהם לצור על ירושלם והנה

זכריה יא יב

רֹעֶה אֱוִלִי׃ טז כִּי הִנֵּה־אָנֹכִי מֵקִים רֹעֶה בָּאָרֶץ הַנִּכְחָדוֹת לֹא־יִפְקֹד הַנַּעַר לֹא־יְבַקֵּשׁ וְהַנִּשְׁבֶּרֶת לֹא יְרַפֵּא הַנִּצָּבָה לֹא יְכַלְכֵּל וּבְשַׂר הַבְּרִיאָה יֹאכַל וּפַרְסֵיהֶן יְפָרֵק׃
יז הוֹי רֹעִי הָאֱלִיל עֹזְבִי הַצֹּאן חֶרֶב עַל־זְרוֹעוֹ וְעַל־עֵין יְמִינוֹ זְרֹעוֹ יָבוֹשׁ תִּיבָשׁ וְעֵין יְמִינוֹ כָּהֹה תִכְהֶה׃
יב א מַשָּׂא דְבַר־יְהוָה עַל־יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה נֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ וְיֹצֵר רוּחַ־אָדָם בְּקִרְבּוֹ׃
ב הִנֵּה אָנֹכִי שָׂם אֶת־יְרוּשָׁלִַם סַף־רַעַל לְכָל־הָעַמִּים סָבִיב וְגַם עַל־יְהוּדָה יִהְיֶה בַמָּצוֹר עַל־יְרוּשָׁלִָם׃

טִפְּשָׁא׃ טז אֲרֵי הָא אֲנָא מְקִים פַּרְנָסָא בְּאַרְעָא דְשָׁנַן לָא יִבְעֵי דְאִיטַלְטָלוּ לָא יִתְבַּע דִתְבִירִין לָא יַסֵי דְקַיְמִין לָא יְסוֹבַר וְנִכְסֵי עַתִּירַיָא יְבוֹז וּשְׁאָרְהוֹן יִגְמַר׃ יז וַי עַל פַּרְנָסָא טִפְּשָׁא דְאִתְפַּקִיד לֵיהּ עַמָּא לְפַרְנָסָא דִי הוּא דָמֵי לְטַבָּחָא דִי סַכִּינֵיהּ בִּידֵיהּ וְעֵינֵי עַל שְׁמֵינָתָא לְמִכַּס דַרְעֵיהּ מֵיבַשׁ תִּיבַשׁ וְעֵינֵיהּ דִימִינָא מִכְהָא תִכְהֵי׃ א מַטַל פִּתְגָמָא דַיְיָ עַל יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ דִתְלָא שְׁמַיָא וְשַׁכְלֵיל אַרְעָא וּבְרָא רוּחָא דֶאֱנָשָׁא בִּמְעוֹהִי׃ ב הָא אֲנָא מְשַׁוֵי יַת יְרוּשְׁלֵם מָן מְלֵי מְרַוֵי לְכָל עַמְמַיָא סְחוֹר סְחוֹר וְאַף דְבֵית יְהוּדָה יִיתוּנוּן עַמְמַיָא בְּיַד אֲנִיסִין בְּצִיָרָא לִירוּשְׁלֵם׃

ה' חסר בליש' · ח' פסוקים לא לא לא · ג'. ג'. ג' · ס'. ג' · ב' מ"ן · ב' חד חסר. ב' · ל' וכתיב ה' · ס' · ו"ד וכל אסף דכו'. ג' · ג'

דשמשון. וגם נפשם בחלה בי: אוילי ה' חסר יו"ד קדמא בליש' בקריאה וסי' אך אולים שרי צען. כלי רעה אולי. אולים מדרך פשעם. אולים יליץ אשם. ומוסר אולים אולת: רעי ה' חס' ו' בקריאה וסי' האמר לכרש רעי. דודי נסע ונגדה. הוי רעי האליל. חרב עורי על רעי ועל גבר עמיתי. ה' רעי לא אחסר: עין ח' בקריאה וסימ' נמסר ביהושע סימ' י"ט:

רשי

ההריגה סימן הוא שאני עתיד למסור דור חורבן בית שני זה ביד ... (טז) הנכחדות. האובדות לא יפקוד הרועה לבקשם: הנער ... תירגם יונתן דאטלטלו לא יתבע הנער השוטות שאינן יודעות ... כדיר: הנצבה. שיש לה כח קצת. לעמוד על רגליה וצריכה סיוע ... ומכחם פירש ונפוחה ... בטן: לא יכלכל. ... לא יסובר ודרך הרוע ... ישא: ובשר הבריאה ... השעירי' יגמור תמוך ... יפרק. עד כלה ... אמר דניאל אכל ... ושארה ברגלה רפסה ... יש לצעוק על זה: ר ... רועי של אין. אלי ... אינו רועה וכן רו ... (איוב יג). רועי ... יתירה במקום ה"א ... הצאן (כאן) שהני הו ... לג) שהני לבדד ... עוזבי הצאן נותן ה ... הבא להכות ולהרו ... חרב על זרועו ועל י ... והוא הרועה הזה ... נושא בידו לשחוט ... ואת הבריאה שנתן ... בהם לדעת מי הע ... ולגמור נכסיהם: ... תיבש. לעתיד לא ... נקמתי וגומר ... והסותרי' סותרי' ... על שם (ירמיה כב ... לדקיהו עור ואי ... הנני מקים רעה ... שהכר עבר לו ... (א) משא דבר ה'. ... זה הדבר שהת ... בפירענותן של אוכל ... בכל וכיוצא בו: ...

תולדות אהרן רעי האליל. (תענית סח): דבר ה'. זוסר מקן:

כלי תרעלה כמו בדם אשר בסף (שמות יב) רעל ל' שממון אוטם הלב והאברים שאין להם כח כאדם המטוטף בשמלה ... ב) הברושים הרעלו (נחום ב) השרות והרעלות. בלשון משנה מצינו מדיות רעולות אונבלוסמנט"א בלע"ז: וגם על יהודה ... העכו"ם אשר יהיו במצור על ירושלים שיהיו בית דוד מבפנים והעכו"ם יצורו עליהם ויבאו גם בני יהוד' על כרחם לצור ...

רדק

עוד קח לך כלי רועה אוילי. אמר הש"י לזכריה שיקח לו כלי רועה שוטה במראה הנבואה והוא סימן למלך שיקום בישראל בזמן בית שני שיעשה מעשיו בשגעון וכלי הרועה השוטה משונה מכלי רועה אחר כי כלי הרוע' הוא כמו שק שהוא שישים שם הרועה לחם שיאכל וכוס שישתה בו ודברים אחרים שצריך אליהם במדבר ברעותו הצאן והרועה השוטה כליו פחות וגרוע ונופל ממנו מזונו וכשיחסר מזונו מתקצף אל הצאן ומכה אותם ולא יחום עליהן: אוילי היו"ד ליחס כיו"ד אכזרי וזה המלך הוא הורדוס שהיה עבד מבני חשמונאי וקם עליהם ... אחר מהם והנהיג מלכותו בשטות והרג אשתו ובניו ועשה רעות רבות בישראל וי"ת אתמני על פרנסא טפשא: (טז) כי הנה. הנער. פי' הטלה. הנצבה העומדת במקומה ... לרעות לא יכלכל אותה במקומה: ופרסיהן יפרק. לא די שלא ייטב לצאן אלא ירע לצאן שבמקלו ישבר פרסיהן ולא יוכלו ללכת וי"ת ושארהון יגמר: (יז) הוי רועי האליל עוזבי ... כמו רועה וכן באהל רועי כמו רועה עוזבי כמו עוזב היו"ד נוסף וכן אסרי לגפן עירה אוצי מרום קברו והדומים להם האליל כמו רופאי אליל דבר שאינו מועיל וזה הרועה ... אגריפס: חרב על זרועו. אחר שאמר יבש תיבש כהה תכהה לא רצה לומר חרב ממש אלא ר"ל כליון כמו שהחרב מכלה ואמר זרועו ר"ל שיכלה כחו ואמר עין ימינו ר"ל ... ועצתו במעשיו ור"ל עין ימינו עין הלב וכן כתב החכם ר' אברהם אב"ע ז"ל אבל הוא לא פירש ענין הפרשה כענין שפירשנו אנחנו: (א) משא דבר ה'. אחר שזכר פורענות הארץ פעמים התנבא על טוב ישראל ופורענות האומות ואמר נאם ה' נוטה שמים ויוסד ארץ כלומר כי הוא ברא שמים וארץ ובידו הכל לנתוץ ולהרוס ולבנות ולנטוע וזכר אדם ... ישעיה ואדם עליה בראתי כלומר ואני הגליתי את ישראל ובידי להעלותם מהגלות ולהנקם מאויביהם וכתב החכם ר' אברהם בן עזרא ז"ל כי סמך ויוצר רוח אדם בקרבו לנוכח ארץ לפי שהאדם עולם קטן כנגד שמים וארץ שהוא עולם גדול ומה שאמר ויוצר רוח אדם בקרבו ולשון יצירה לא מצאנו אלא על דבר שיש בו ממש שהוא מותש בחושים ואמר כי מה שאמר ויוצר אמר על יצירת כלי הגוף שמקבלים את הרוח והם המות והלב: (ב) הנה אנכי. סף רעל כמו כוס התרעלה שהשותה אותו ימות כן כל הבוגאי' ... יסופו ויכלו: וגם על יהודה. ר"ל כי יהודה יצורו עם האויבים על ירושלם וטעם על יהודה כי גם עליהם תהיה סף הרעל מתחלה שיבאו על כרחם במצור על ...

מצודת דוד

ר"ל מקל: אוילי. שוטה מבלי דעת: (טז) לא יפקוד. לא יזכור: הנער. ר"ל הטלה הרך: הנצבה. ענין עמידה: יכלכל. ענין ספוק הצורך כמו ויכלכל יוסף (בראשית מז): הבריאה. השמנה כמו ועגלון איש בריא (שופטים ג'): ופרסיהן. הם כעין מנעלים שברגלי הבהמות כמו פרסות סוסיו (ישעיה ה'): יפרק. ענין שבירה כמו פרק מלאה (נחום ג'): (יז) הוי. כמו אוי: רועי. כמו רועה בה"א: האליל. ענין דבר שאין בו תועלת כמו רופאי אליל (איוב יג): עוזבי. היו"ד יתירה: זרועו. ענין חוזק כי הוא נתון בזרוע: יבוש תיבש. מל' יבשות: כהה תכהה. ענין עכירות והחרות כמו כהה הנגע (ויקרא יג): (א) משא. נבואה ולפוספים ביאור אמר דבר ה': (ב) סף. ספל וכן בדם אשר בסף (שמות יב): רעל. ענינו הם הסמים והוא מל' יין תרעלה (תהלים ס) המטמטם את הלב מרוע תכונתו: במצור. ענין הקפת גייסות סביב:

מצודת ציון

ובין ישראל כי הם לבדם היו נקראים אחים אלו לאלו ולא עבד זר בתוכם ... למלוך עליהם ביד שלים כ"א מהם כמ"ש מקרב אחיך תשים עליך. ... יז) והבדיל ממעלת הכהנים בני חשמונאי כאלו בטל גם האחוה מישר' ... כי עבר זר בתוכם כי הורדוס מלך עליהם ולא היה מזרע ישראל וכאלו ... וכל הרוצה להכנס יבוא ויכנס: (טו) כלי רועה אוילי. ר"ל מקל מה ... מנהיג בו את הצאן שהוא משחית ומאבד בו את הצאן: (טז) כי הנה ... ר"ל זה יהיה לרמז שאעמיד רשע בארץ ועל מלכות בית הורדוס יאמר ... וגומר. המוסרות מן העדר ללכת דרך תועה לא יזכור בהם להשיבם ... הנער. הטלה הרך בימים ההולכת לאט ונשארת באחורי העדר לא יבקש אותה אנה נשארה: הנצבה. החולה העומדת במקומה ולא תזוז ממקומה לא יכלכל אותה במקומה: ובשר הבריאה. את השמנה יהרוג ויאכל בשרה: ופרסיהן יפרק. במקלו ישבר פרסיהן ולא יוכלו ללכת ר"ל לא יחזק הנחשלים ... ואת העשירים ישחית וירדה בם בפרך: (יז) הוי רעי האליל. אוי לך אתה רועה מבלי מועיל העוזב את הצאן והולך לו ועל אגריפס המלך יאמר ... בית הורדוס שעזב את עמו והתחבר עם מחריבי המקדש כמ"ש ביוסיפון: חרב על זרועו. חרב יבוא על ... כחו ישבר ויוכרת: ועל עין ימינו. ר"ל ומה שהיה מסתכל ומביט ומצפה לשוב למלכותו הנה החרב יבוא על המוחל' הסיא כי תכרת ואין לה: זרועו ... ר"ל כחו תחלש: כהה תכהה. ר"ל לא יראה הדבר שהוא מצפה לה והוא כפל ענין במ"ש: יב (א) נוטה שמים. הנוטה את השמים לפרסם והמי... ויוצר רוח האדם בקרב גופו וכאומר הואיל וכן הכל שלו ובידו לעשות בכל דבר כרצונו: (ב) סף רעל וגומר. אל מול העכו"ם הבוגאים עליה סביב ... ממשקה הממית שכל השותה ממנו ימות כן יכלו וימתו כל הבוגאים על ירושלים: וגם על יהודה. הסף הרעל הזה יהיה גם על יהודה אשר יהיה במצור ...

ג וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא אָשִׂים אֶת־
יְרוּשָׁלַ͏ִם אֶבֶן מַעֲמָסָה לְכָל־הָעַמִּים
כָּל־עֹמְסֶיהָ שָׂרוֹט יִשָּׂרֵטוּ וְנֶאֶסְפוּ
עָלֶיהָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃
ד בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה אַכֶּה כָל־
סוּס בַּתִּמָּהוֹן וְרֹכְבוֹ בַּשִּׁגָּעוֹן
וְעַל־בֵּית יְהוּדָה אֶפְקַח אֶת־עֵינַי
וְכֹל סוּס הָעַמִּים אַכֶּה בַּעִוָּרוֹן׃
ה וְאָמְרוּ אַלֻּפֵי יְהוּדָה בְּלִבָּם אַמְצָה
לִי יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם בַּיהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵיהֶם׃ ו בַּיּוֹם הַהוּא אָשִׂים אֶת־
אַלֻּפֵי יְהוּדָה כְּכִיּוֹר אֵשׁ בְּעֵצִים
וּכְלַפִּיד אֵשׁ בְּעָמִיר וְאָכְלוּ עַל־
יָמִין וְעַל־שְׂמֹאול אֶת־כָּל־הָעַמִּים
סָבִיב וְיָשְׁבָה יְרוּשָׁלַ͏ִם עוֹד תַּחְתֶּיהָ
בִּירוּשָׁלָ͏ִם׃ ז וְהוֹשִׁיעַ יְהוָה אֶת־
אָהֳלֵי יְהוּדָה בָּרִאשֹׁנָה לְמַעַן לֹא־
תִגְדַּל תִּפְאֶרֶת בֵּית־דָּוִיד וְתִפְאֶרֶת

ל׳ . ל׳ . ל׳ . ל׳ | ד׳ וכל אוריתא דכו׳ | ל׳ . ל׳ | ב׳ חסר וס׳ חס׳ בליש׳ | ל׳ וכתיב ס׳ | ס׳ חס׳ בלישנא | ל׳ | ל׳ | ב׳ חד מ״ל

ג וִיהֵי בְעִדָּנָא הַהִיא אֲשַׁוֵי יַת
יְרוּשְׁלֵם אֶבֶן תַּקְלָא לְכָל
עַמְמַיָא כָּל אֲנָסָהָא אִתְבַּזָּזָא
יִתְבַּזְזוּן וְיִתְכַּנְשׁוּן עֲלָהּ כָּל
עַמְמֵי אַרְעָא׃ ד בְּעִדָּנָא הַהִיא
אֲמַר יְיָ אֲמַחֵי כָּל סוּסָוַת
עַמְמַיָּא בְּטַפְשׁוּתָא וְרוֹכְבֵיהוֹן
בְּשַׁעֲמָמוּתָא וְעַל דְבֵית יְהוּדָה
אֲגַלֵּי יַת גְבוּרְתִּי לְאֵטָבָא לְהוֹן
וְכָל סוּסָוַת עַמְמַיָא אֲמַחֵי
בְּסַמְיוּתָא׃ ה וְיֵימְרוּן רַבְרְבֵי
יְהוּדָה בְּלִבְּהוֹן אִשְׁתְּכַח פּוּרְקָן
לְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם בְּמֵימְרָא
דַיְיָ צְבָאוֹת אֱלָהֲהוֹן׃ ו בְּעִדָּנָא
הַהִיא אֲשַׁוֵי יַת רַבְרְבֵי יְהוּדָה
כְּכִבּוּשׁ דִּינוּר בְּאָעַיָא וּכְבִיעוּר
דְאֶשָׁא בְּעָמִירָא וְיִבְזוֹן מִן
דָרוֹמָא וּמִצְּפוּנָא יַת כָּל נִכְסֵי
עַמְמַיָא סְחוֹר סְחוֹר וְתִתַּב
יְרוּשְׁלֵם עוֹד בְּאַתְרָהּ וְתִצְלַח
יְרוּשְׁלֵם׃ ז וְיִפְרוֹק יְיָ יַת קִרְוַיָא
דְבֵית יְהוּדָה בְּקַדְמֵיתָא בְּדִיל
דְּלָא תִסְגֵי אִתְרַבְרְבוּת בֵּית
דָּוִד וְאִיתְרַבְרְבוּת יָתְבֵי

רשי

(ג) אבן מעמסה. אבן משאוי המוטלת על בני אדם מפני המושל לשאתה ולעמס׳ ... זים והיא כבידה מאד עד אשר כל עומסיה שרוט ישרטו: (ד) אכה כל סוס. ... שם בשגעון ואת רוכביהם בעורון אבל על בית יהודה שהם על ... מן הגוים אפקח עיני להגין עליהם מן המכה הזאת: ... רו אלפי יהודה בלבם. ... שאר הגוים נגפים ... זו והם ניצולים: אמצה ... ירושלם וגו׳. יושבי ... יודעים שעל כרחנו אנו ... עליהם אמצו לעורתי ... בה׳ אלהיהם: ... ים את אלפי יהודה. ... וילחמו עם אותם ... ם שם: ככיור אש. ... ת אש גדולה וכיור לשון ... ך חברו מנחם: תחתיה. ... (ז) והושיע ה׳ את ... הודה בראשונה. בטרם ... בני ירושלים לצאת מן ... ריה להם תשועה לשוב ... ליהם ואל ביתם ואח״כ ... שועה לבני העיר הוא ... שנאמר בה ויצא ה׳ (לקמן יד): למען לא ... להתפאר עליהם ולומר ... לחם אלא בשבילנו:

הנכשל

... ד׳בקריא׳ וסי׳ ונאספו שמה ... רים. ונאספו עלי והכוני ... . אבן מעמסה לכל ... ונאספו עשבות הרים: ... בליש׳ אלוף וסימ׳ ... בארץ שעיר. ואת ... אתם עליך אלפים לראש. ... אלפי יהודה. אשים את ... הודה ככיור אש. והיה ... ת אהרן והושיע ה׳. (סוכה נד):

אבן עזרא

והנה צרה תעבור עליהם בלכתם: (ג) והיה. המשל ידוע כי לצרע לנפשו יקח אבן מעמסה׳ שיפול תחתיה: (ד) ביום. אכה כל סוס. של גויי הארץ: ועל בית יהוד׳. שהלכו עמהם בעל כרחם אפקח עיני לשומרם ולהצילם וסוס העמים לא סוס היהודים שיהיה במחנה אכה בעורון והנה מיד יכשל בסום: (ה) ואמרו אלופי יהוד׳. גדוליהם שהם במחנה האויב: אמצה לי. תפלת ירושלם כי הם התפללו בעבורנו תפלה חזקה והנה כל אחד יאמר אמ״ה לי בעבורי כמו אמרי לי אחי הוא: (ו) ביום. אז יתקיים חרב על זרועו ועל עין ימינו והנה הוא עור גם סוסו על כן יאכלום ככיור אש ככירת אש: וישבה. הטעם וישבו אנשיה: (ז) והושיע. את אהלי יהודה. הבאים עם האויב כי כן דרך המחנות שוכנים באהלים סביב העיר: בית דוד. עוד היום בעיר בגרא״ד עיר מלכות ישמעאל והם ראשי הגלות משפחה רבה וגדולה ולה ספר היחס משנים קדמוניות והנה פירושו כי בראשונה קודם ישועת ירושלם יושיע השם אהלי יהודה שהם מחוץ לעיר עם מחנות האויב כדרך שאמר למעלה ועל בית יהודה אפקח את עיני וכל סוס העמים אכה בעורון ולמה בראשונה אושיע את אהלי יהודה למען לא תגדל בעבור שלא

רדק

תהיה עליהם זאת צרה גדולה ופי׳ הענין כי בבא גוג ומגוג על ירושלם אחרי הגאולה יעלו על ארץ יהודה כי מגמת פניהם לבא על ירושלם תחלה ולא יחושו לכל ארץ ישראל לכבשה תחלה אז אחר שנכבוש ירושלם תהיה נכבשת כל ארץ ישראל לפניהו אבל יעלו לירושלם דרך ארץ יהודה כי היה דרכם ויקחו עמהם בני יהודה על כרחם שיבאו עמהם לצור על ירושלם (ג) והיה. אבן מעמסה. המשילה תחלה לסף רעל והוסיף להמשילה לאבן מעמסה ר״ל כל הגיגיעים להלחם על ירושלם ילקו בה כמו האבן הגדולה שהיא לעומסים למעמס גדול ולמשא כיד שמרימים אותה מן הארץ להרימה על כתפם יעשו בה שריט׳ בידיהם ומנסים בה כחם אנשים רבים ובהשיע׳ אותה ישרט בידיהם כן יאספו על ירושלם כל גויי הארץ וכלם ספים בה מעמסה מן ויעמוס אים על חמורו ועמסים על החמורים ענין משא וכת״י אבן תקלא לכל עממיא כל אנסהא אתבזזא יתבזזון וגו׳: (ד) ביום ההוא. אפקח את עיני. המכה שתבא על העמים אע״פ שהם ביניהם הם וסוסיהם ינצלו מהמכה אבל כל סוס העמים אכה בעורון ואמר בעורון אחר שאמר בתמהון כי שתי המכות האלה תפיינה לאדם הוא בלב והעורון הוא בעינים: (ה) ואמרו אלופי יהודה. יאמרו בלבם כשהיו בין אויביהם כי יושב ירושלם יהיו אמצה וחיזק להם שיבאו להלחם עמהם בעזרת ה׳ צבאות ויצילו מזה. שם בשקל עולם ענוס כבשה שלום: (ו) ביום ההוא אשים את אלופי יהודה. גדולי יהודה שיהיו בחוץ אשימם ככיור אש בעצים כי באש שאשלח בגוים תמהון ושגעון ישבוכו ה׳ הוא ויכו הם ובני יהודה שעמהם בגוים על ימין ועל שמאל ופי׳ כיור אש גחלת אש מלשון תנור וכירים וכמו שהעצים והעמיר נכונים לבער עם אש כן העכו״ם יהיו נכונים ולכליון בתמהון ובשגעון שישלח בהם האל יתברך ואלופי יהודה יהיו בהם כמו האש לכלותם: וישבה ירושלם עוד תחתיה בירושלם. כי העכו״ם חשבו להשמידה מהיות עיר והיא תשב קומה במקום שהיא נקראת ירושלם היום: (ז) והושיע ה׳. אהלי יהודה בראשונה לפי שהגרים על עיר יושבים באהלים לפיכך אמר אהלי יהודה ואמרו עוד כי על בית רכבים אמר שבים באהלים לעולם והיו יושבים בתוך בני יהודה ות״י אהלי יהודה קרוי דבית יהודה בראשונה קודם שיושעו יושבי ירושלם יהיו נושעים בני יהודה שהם מבחוץ מפחד אויביהם בהם במצור: למען לא תגדל תפארת בית דוד. כי בית דוד יהיו מבפנים בעיר עם יושבי ירושלם ואם יושעו הם בתחלה יתפארו על בני יהודה שהם מבחוץ ויאמרו שעל ידם הם נושעים

מצודת דוד

... לצור על ירושלים הכריחו לאנשי ערי יהודה לבוא עמהם במזרת׳ לצור על ... וגם המה ילקו בתחלה עם העכו״ם: (ג) אבן מעמסה וגומר. אל מול ... הבאים עליה תהיה כאבן כבדת המשא שכל העומסי׳ אותה ישרטו שרטת ... ובידיהם לרוב הכובד ר״ל כל הנלחמי׳ עליה ילקו ולפי שהמשיל לאבן כבדת ... אמר ל׳ שנופל באנשים המרימים אבן כבד: ונאספו עליה. אעפ״כ בסמוך לא יכלו ... כי הארץ: (ד) בתמהון. ר״ל יאבדו אבידת הלב כאדם המתמה ומתייאש: בשגעון. ... ו ילחמו כסדר חכמי המלחמה: ועל בית יהודה. והבאים לצבא על ירושלים עם ... ם עליהם אפקח עיני להשגיח בהם שלא יאבדו עם הגוים הואיל ובאו שלא במובחם: אכה בעורון. נוסף על התמהון אכם בעורון לא יראו אנה ילכו וידלגו ... ביהם וירמסם אבל בית יהודה שיהיו עמהם במחנה לא יהיו נזוקים מהם כי המקום ישגיח בהם: (ה) ואמרו וגו׳. אלו הבאים עם הגוים על העיר בראותם ... נזוקים עם הגוים יאמרו בלבם הנה יושבי ירושלים חזקה אתי בהפגיעם בה׳ להתפלל עלי שלא אהיה נלקה עמהם כי יודעים שמה שבאתי הנה שלא במובחי ... ולו הדבר בזכות עצמם כ״א בזכות יושבי ירושלים: (ו) את אלופי יהודה. הם הבאים עם העכו״ם אותם ישים כלפיד אש הבוער בעצים ר״ל הם ישחיתו את ... עמהם בראותם שיד ה׳ היתה בם: וכלפיד וגו׳. כפל הדבר במ״ש: ואכלו. ישחיתו מימינם ומשמאלם את הגוים מסביב: וישבה ירושלים וגו׳. כי ... הנוי׳ אחר שהחריבו מקודם לא בנוים במקומה שהיתה מאז ולכן אמר שאז תשב ירושלים במקומה הראשון במקום ירושלים הישנה: (ז) את אהלי יהודה. ... באים עם הערבים יושבי אוהלים במחנה אותם יושיע ה׳ בראשונה להכות הבאים עמהם עד לא יצאו אנשי ירושלים להלחם בהם ולהכותם: למען לא תגדל ... כ״א לא ישחיתו בהם עד אשר יצאו מירושלים זרע בית דוד ושאר היושבים שמה תגדל א״כ תפארתם על תפארת בית יהודה הבאים עם העכו״ם הואיל והם היו

מצודת ציון

סביב לעיר לכבשה: (ג) מעמסה. ענין עמיסת משא כבדה כמו אבי העמיס עליכם (מ״א יב): שרוט ישרטו. ענין תלישת הבשר כמו ובבשרם לא ישרטו שרטת (ויקרא כא): ונאספו. ענין כליון ומיתה כמו כל הדור ההוא נאספו (שופטים ב): עליה. אצלה בסמוך: (ד) אפקח. ענין פתיחה כמו פקח עיניך (מ״ב יט): בעורון. מל׳ עור: (ה) אלופי יהודה. שרי יהודה כמו אל תבטחו באלוף (מיכה ז): אמצה. מל׳ אומץ וחוזק: (ו) ככיור. ענין לפיד ושלהבת וכן תנור וכירים (ויקרא יא) הנקרא כן בעבור שמונח עליו תדיר לפידי אש: בעמיר. כן יקרא אגודת השבלים כמו ושכחת עומר בשדה (דברים כד): תחתיה. במקומה: (ז) תפארת. מל׳ פאר והדר

אבן עזרא

שלא יוכלו להתפאר בית דוד ויושב ירושלם שהם בתוך העיר עם המשיח ולא תגדל תפארתם על בני יהודה ידינו הושיעה אותם : (ח) ביום . הנכשל בהם . גיבור כדוד : כאלהים . מלאכים וככה פירושו כמלאך ה' לפניהם במלחמ' : (ט) והיה ביום ההוא . כאשר אבקש להשמיד את כל הגוים : (י) ושפכתי . אשפוך רוח חן ותחנונים על יושבי ירושלם טרם זה תעבור עליהם בתחלה צרה כי משיח בן יוסף יהרג אז יכעס השם וישמיד את כל הגוים הבאים על ירושלם וזהו והביטו אליו אז יביטו כל הגוים אלי לראות מה אעשה לאלה אשר דקרו משיח בן יוסף : וספדו עליו. אנשיו: (יא) כמספד הדרימון . מספד אדם גדול היה בימים קדמונים : בבקעת מגדון . ואנחנו לא ידענו כל הקורות ולהיותו רמז לאחאב ויאשיה דרך דרש הוא זה : (יב) וספדה . הזכיר משפחת בית דוד הנכבדת ומשפחת בית נתן בדרך נבוא' ידע כי גם זאת בימים ההם תהיה ידועה ולהיות בית נתן אחי שלמה אין צורך כי בית דוד שם כולל שניהם וככה בית השמעי אינו מהלוים או הוא קצתם מבית לוי בפנים ומקצתם בחוץ כמו בית דוד ויהודה שהם בפנים ובחוץ : (א) ביום . גם זה הכתוב לאות כי הנבואה לעתיד ויהיה מקור נפתח כמשמעו ורבי משה הכהן אמר

זכריה יב

ישב ירושלם על־יהודה : ח ביום ההוא יגן יהוה בעד יושב ירושלם והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדויד ובית דויד כאלהים כמלאך יהוה לפניהם : ט והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את־כל־הגוים הבאים על־ירושלם : י ושפכתי על־בית דויד ועל ׀ יושב ירושלם רוח חן ותחנונים והביטו אלי את אשר־דקרו וספדו עליו כמספד על־היחיד והמר עליו כהמר על־הבכור : יא ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדדרמון בבקעת מגדון : יב וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית־דויד לבד ונשיהם לבד משפחת בית־נתן לבד ונשיהם לבד : יג משפחת בית־לוי לבד ונשיהם לבד משפחת השמעי לבד ונשיהם לבד : יד כל המשפחות הנשארות משפחת משפחת לבד ונשיהם לבד :

יג א ביום ההוא יהיה מקור

תרגום

ירושלם על דבית יהודה : ח בעדנא ההיא ירחים יי על יתבי ירושלם ויהי דחלש בהון בעדנא ההיא כדויד ובית דויד כרברבין יצלחון כמלאכא דיי קדמיהון : ט ויהי בעדנא ההיא אתבע לשיצאה ית כל עממיא די מתכנשין ואתן על ירושלם : י ואשפוך על דבית דוד ועל יתבי ירושלם רוח חסדא ורחמין ויבעון מן קדמי על די איטלטלו ויספדון עלוהי כמא דספדין על יחידא ויימרון עלוהי כמא דממרין על בוכרא : יא בעדנא ההיא יסגי מספדא בירושלם כמספדא דאחאב בר עמרי די קטל יתיה הדדרמון בר טברימון וכמספד יאשיה בר אמון די קטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגדון : יב ויספדון דירי ארעא זרעין זרעין גבריהון לחוד ונשיהון לחוד זרעית בית דוד לחוד גבריהון לחוד ונשיהון לחוד זרעית בית נתן גבריהון לחוד ונשיהון לחוד : יג זרעית בית לוי לחוד גבריהון לחוד ונשיהון לחוד זרעית בית שמעי גבריהון לחוד ונשיהון לחוד : יד כל זרעיתא די אשתארא זרעין זרעין גבריהון לחוד ונשיהון לחוד : א בעדנא ההיא יהי אולפן אוריתא גלי

תולדות אהרן והיה הנכשל. עקידה שער ג : אבקש להשמיד. עכו"ס ד : והביטו אלי. סוכה נב : יגדל המספד . מגלה ג מ"ק כח : וספדה . סוכה נב (סוכה נה) : מקור נפתח . יומא עח (שקלים ה)

רשי

(ח) הנכשל בהם . החלש שבהם : כאלהים . כרברבין כמלאכים : לפניהם . יצלחון כמלאכא דה' קדמיהון : (ט) אבקש להשמיד . בהשמדתם ואדקדק במעשיהם ורבותינו פירשו לזכות אבקש בנוגני שם יש להם זכות אניחם ואם לאו אשמידם : (י) רוח חן ותחנונים.

מסורה

כאלף ביהודה : יושב ב' חס' בסיפרא וסימ' והשפלה ישב . ותפארת ישב ירושלם : כדויד ג' וסימ' נמסר בעמוס סימ' ו' : כאלהים ג' בקריאה וסימ' והייתם כאלהים יודעי טוב ורע. ובית דויד כאלהים. אל גדול כאלהים. אנ"ך: מספד ג' בקריאה וסימ' מספד תמרורים כי פתאם. מספד בית האצל. כמספד הדדרמון בבקעת מגדון . וסימ' תמריא סמיכין

מצודת ציון

וסדר : (ח) הנכשל . ענין נפילת ההתגברות ותשות הכח : (י) רוח . רצון : דקרו . ענין נעילת חרב בגוף כמו כל הנמצא ידקר (ישעיה יג) : והמר כהמר . מל' מרירות : (א) מקור . מעין הנובע

חן בעיני והושיעם מן הגוים הבאים עליהם והכל הענין במ"ש לחזק הענין וי"ת רוח חסד ורחמ[illegible] שיגן עליהם הנה זכר המדרגות העליונות המגיעות אותם אח"כ אמר שהם יזדמן שידקרו אחד מ[illegible] הסוא תפלת ידידם והכנעם נגד אויביהם כמו שעשה יהושע כאשר הכו אנשי העי מישראל שלשים [illegible] עניניהם עמם אם יראו שידקרו מהם אפי' אחד יתמהו והביטו אלי את אשר דקרו בעבור שדקרו ו[illegible] בן יוסף שיהרג במלחמה ותמה אני לפי פירושו איך סתמו ולא זכרו כלל : והמר . ענין מרירות לב : (יא) ביום ההוא. כמספד . בעת מפני הסמיכות הדדרימון בבקעת מגדון אלה ולא ראינו זכר מזה במקרא : (יב) וספדה הארץ . אנשי הארץ יספדו על זה הדיקור : משפחות משפחות . כל אחת במקומה ואלה המשפחות הנזכרות כמו נתן ושמעי יש וידועות באותו הזמן והנביא זכרם דרך נבואה ומה שאמר ונשיהם לבד הוא דרך צניעות או פי' לפי שהנשים מקוננות וספודות יותר מן האנשים אמר שתתיחדנה לבדן לספוד (א) ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד. אפשר לפרשו כמשמעו וכן רז"ל הדביקוהו לפסוק יצאו מים חיים מירושלם ואמרו יכול שיתערבו בהן מעינות אחרות ת"ל יהיה מק[illegible]

מצודת דוד

היו עמהם ולא השחיתו בהם עד אשר באו בית דוד ושאר יושבי ירושלים : (ח) יגן ה'. מפני חיל הצרים עליהם: הנכשל בהם. החלש שבהם יתגבר כדרך שנגבר דוד על אנשי מלחמתו: כאלהים. יהיו כאלהים שוחזר ומפרש כמלאך ה' ולפניהם יעברו במלחמה ברחם הפם : (ט) אבקש להשמיד. אבקש ואעשה כלומר אשים כל רצוני להשמידם: (י) ושפכתי. ר"ל אתן בשפע על בית דוד וגו' רצון המשכת חן על עצמם ורצון הספרת תחנונים לפני : והביטו אלי. לשאול משפט להשיב גמול את אשר דקרו ועל משיח בן יוסף יאמר שמת במלחמה כן אמרו רז"ל : כמספד על היחיד. כמו המספד שאדם עושה על מיתת בן יחיד : והמר. יבכו עליו במרירות לב כמו שממררים בבכי על מיתת הבכור : (יא) כמספד הדדרמון וגו'. מספד גדול מפורסם היה קדמונים להדדרימון בבקעת מגדון וכן יהיה המספד על משיח בן יוסף אמרו כמספד אחאב שהרגו הדדרמון וכמספד יאשיהו שהרגו פרעה בבקעת (יב) משפחת וגומר. כל משפחה בפ"ע לפרסם את ההספד : ונשיהם לבד. דרך צניעות שלא יהיו מעורבבים עם הגברים : משפחות בית נתן . כן משפחה יקרה בזה הזמן וכן כולם שחושב והולך וזכרם הנביא בנבואה : המשפחות הנשארות. מלבד אותן המשפחות היקרות הנקובות בשמותן : גם הם יספדו כל המשפחה בפ"ע ונשיהם לבד : יג (א) יהיה מקור נפתח

רשי

את ולנדה. לאדיותא וכן ת"י אשבוק לחוביהון כמא דמדכן במי קטם תורתא דחטאתא באפר חטאת : (ב) וגם את הנביאים. נביאי רוח הטומאה. יצר הרע : (ד) אדרת שער. כן דרך מסיתים מתעטפי' בטליתם כאילו הם אנשים צדיקים למען יקובלו כחשיהם : ...דם הקנוי. פתר בו ...ן מקנה צאן ובקר כי ... כל אדם שאינו עסוק ...פקידוני מנעורי לשמו' ...ו : (ו) בין ידיך. ... שם מלקין עוברי ... בית מאהבי. אשר ...וכיחוני לדרך הישרה: ...עירי על רועי. על ...קדתיו על צאן גלותי: ועל

אבן עזרא

אמר כי הוא דרך משל כמו וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם על כן אחריו ורוח הטומאה הפך לרוח הקודש : (ג) והיה. הטעם כל ככה יהיו אוהבי השם כי על אהבתו ידקרו האבות הבני' : (ד) והיה. אדרת שער. להראות האדם שהוא עובד השם ומתאבל על עונו וחוגר שק למען לא יכירוהו : (ה) ואמר. לשואלו מה מלאכתך: כי אדם הקנני מנעורי. הנחילני אדמה ומנעורי אני עובד אותה ואם ישאלוהו מה המכות שדקרוהו אביו ואמו אז יאמר בית מאהבי שחקתי והוכיחוני שם על דרך שחוק : (ז) חרב. ותנבא עוד על מלחמות רבות תהיינה בכל הארץ במות משיח בן

זכריה יג

נִפְתָּח לְבֵית דָּוִיד וּלְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם
לְחַטַּאת וּלְנִדָּה׃ ב וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא
נְאֻם ׀ יְהוָה צְבָאוֹת אַכְרִית אֶת־
שְׁמוֹת הָעֲצַבִּים מִן־הָאָרֶץ וְלֹא
יִזָּכְרוּ עוֹד וְגַם אֶת־הַנְּבִיאִים וְאֶת־
רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן־הָאָרֶץ׃
ג וְהָיָה כִּי־יִנָּבֵא אִישׁ עוֹד וְאָמְרוּ
אֵלָיו אָבִיו וְאִמּוֹ יֹלְדָיו לֹא תִחְיֶה כִּי
שֶׁקֶר דִּבַּרְתָּ בְּשֵׁם יְהוָה וּדְקָרֻהוּ
אָבִיהוּ וְאִמּוֹ יֹלְדָיו בְּהִנָּבְאוֹ׃
ד וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם הַהוּא יֵבֹשׁוּ הַנְּבִיאִים
אִישׁ מֵחֶזְיֹנוֹ בְּהִנָּבְאֹתוֹ וְלֹא יִלְבְּשׁוּ
אַדֶּרֶת שֵׂעָר לְמַעַן כַּחֵשׁ׃ ה וְאָמַר
לֹא נָבִיא אָנֹכִי אִישׁ עֹבֵד אֲדָמָה
אָנֹכִי כִּי־אָדָם הִקְנַנִי מִנְּעוּרָי׃
ו וְאָמַר אֵלָיו מָה הַמַּכּוֹת הָאֵלֶּה
בֵּין יָדֶיךָ וְאָמַר אֲשֶׁר הֻכֵּיתִי בֵּית
מְאַהֲבָי׃ ז חֶרֶב עוּרִי עַל־רֹעִי וְעַל־

ל' · ו' פתח · ב' · ב' · ג' · ל' וחסר · ז' . ל' בכנוא נסוף · ל' · ז' בסיפרא · ב' וקין פיה · י"א · ל' . ז' בסיפרא · ח' מ"ל ונביאים · ז' כ"כ · ס' ו' וחסר

תרגום

כְּמַבּוּעַ דְמַיִן לְבֵית דָוִד וּלְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם וְאֶשְׁבּוֹק לְחוֹבֵיהוֹן כְּמָא דְמִדַּכַּן בְּמֵי אַדְיוּתָא וּבִקְטַם תּוֹרְתָא דְחַטָּאתָא׃ ב וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֲשֵׁיצֵי יַת שׁוּם טַעֲוַת עַמְמַיָא מִן אַרְעָא וְלָא יְהֵי דָכְרָן מִשּׁוּמְהוֹן עוֹד וְאַף יַת נְבִיֵי שִׁקְרָא וְיַת רוּחַ מְסָאֲבָא אֲבַטֵּיל מִן אַרְעָא׃ ג וִיהֵי אֲרֵי אִתְנַבֵּי גְבַר עוֹד וְיֵימְרוּן לֵיהּ אֲבוּהִי וְאִמֵּיהּ יַלְדוֹהִי לָא תִתְקַיֵּם אֲרֵי שִׁקְרָא אִתְנַבֵּיתָא בִּשְׁמָא דַיְיָ וְיַחְדוּן בֵּיהּ אֲבוּהִי וְאִמֵּיהּ יַלְדוֹהִי בְּאִתְנַבָּיוּתֵיהּ׃ ד וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא יִבְהֲתוּן נְבִיֵי שִׁקְרָא גְבַר מִנְּבוּאָתֵיהּ בְּאִתְנַבָּיוּתֵיהּ וְלָא יִתְנַבּוּן עוֹד שְׁקַר בְּדִיל לְאַלָּפָא כַדִּיבִין׃ ה וְיֵימַר לָא נְבִיָא אֲנָא גְבַר פָּלַח בְּאַרְעָא אֲנָא אֲרֵי אֱנָשָׁא אַקְנְיַנִי מִזְּעוּרִי׃ ו וְיֵימַר לֵיהּ מָה מַחְתָּא הָאִלֵּין דַאֲתָאָה עֲלָנָא הֲלָא בְּעוֹבָדֵי יְדָךְ וְיֵימַר יָאוּת לְקִינָא בְחוֹבִין דְרַחֲמָנָא׃ ז חַרְבָּא אִתְגְלָא עַל מַלְכָּא דְבָבֶל וְעַל

מסורה

לרמוניא : לחטאת ו' פתחין וסימ' ויהי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם . ביום ההוא יהיה מקור נפתח . ואתה תשמע השמים תניין דמלכים . ותליתאי . ואתה תשמע השמים תניינא דד"ה . ודבתריה ואתה תשמע השמים : אביהו ז' בקריאה וסימ' וירד אביהו אל האש' . ויחר אפו ויעל בית אביהו. וירד אחיו וכל בית אביהו . ודקרהו אביהו . וישלח חירם מלך צור . ולחסה מן בני מררי בנים שמרי הראש . ויחל שלמה לבנות וגו' אשר נראה לדוד אביהו . וסימ' אתתא דגזת מן ביתא חזיא מלכא ודקרה ברישה : רועה ה' חסר וי"ו בקריא' וסי' נמסר

רדק

מקור אחד הוא לחטאת ...ן עוד כיון שהגיעו המים ...הוד נעשה נחל גדול שנאמר ...יהיה מקור נפתח לבית ...שפירש הפסוק כמשמעו ...חטאת ולנדה כי עד היום ...יצאו מים בירושלם בתוך ...יצאו מים חיים בעיר ולא ...ם חוץ לעיר למי חטאת ...ן חיים כמו שכתוב וכן ...זנה שצריכה מים חיים: אכרית את שמות העצבים ...טרם גלותם בראשונה ...שעובדים שם היום : וגם ...ם . נביאי השקר שהיו ...ראשון: ואת רוח הטומאה. ג) והיה כי ינבא איש עוד. ...הנביאים אבל אם יהיה ...שינבא ברוח שקר ויכזב ...ברוח האל נבא וישראל ...היה בהם דיעה והשכל ...דברי המתנבא כהוא אם ...אמת או דברי שקר ויאמרו ...ואמו שהם יולדיו לא ...שקר דברת בשם ה' ...תוספת ביאור כי כבר ...אמו ודקרוהו אביהו ואמו ויכוהו ויפצעוהו ליסרו . או פירוש ודקרוהו יהרגוהו כמו שאמר לא תחיה : (ד) והיה ביום ההוא יבושו. כשיראו שלא יתקיימו נבואתם יבושו בהנבאות ...ספת ת"י וכן בתשנה ושלא במאמר אחד יכול לסבראות ולא ילבשו עוד אדרת שער למען כחש ני כן היה מנהג נביאי השקר ללבוש שקים ואדרת שער למען כחש למען שיוכלו ...ינו בהם בני אדם כי הם מראים עצמם בפני בני אדם שהם פרושים ואנשים צדיקים וישרים ולא ידברו כזב וכשיראו שלא יתקיימו נבואתם יהיה להם בשת ויניחו ממעשיהם ומחזיונם ...ם ויכחשו בנבואתם ויאמרו שאינם נביאים ולא נבאו מעולם אלא עובדי אדמה הם ולא יתעסקו בדברים הללו אלא בעבודת האדמה ובמקנה ובקנין : (ה) ואמר. יאמר לשואל אותו ...נו יכחש ויאמר לא נביא אנכי: הקנני. למדני היות רועה מקנה ומתעסק בעבודת האדמה : (ו) ואמר אליו מה המכות האלה בין ידיך . אם כן שאין אתה נביא מה המכות ...ידיך כי המכות הם סימן שהיית מתנבא ואביך ואמך הכוך ויסרוך שלא תתנבא ואמר אשר הכיתי בית מאהבי יאמר אין המכות בעבור הנבואה אלא אוהבי הכוני ויסרוני לפי ...ולת ולא הייתי מתעסק בעבודת האדמה בנערותי והיו מכים אותי שאסור מאילות הנערים ואתעסק במלאכה וטעם המכות בין הידים שהיו אוסרים ידיו ורגליו כדי שלא יצא ...הענין הזה לעתיד לפי שהאל יתברך יעדנו לעתיד ואמר והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם ואותם שלא יתנבאו יקנאו לאחרים שיתנבאו ויעשו ...ים כמו האחרים ויכירו אבותם השומעים נבואתם שהיא שקר ויאמרו להם אבותם לא תחיה כי שקר דברת בשם ה' ואאז"ל פי' הענין הזה לעתיד לבא בזמן תחיית המתים ואמר ...המתים כמו שכתוב בדניאל ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם הצדיקים ואלה לחרפות ולדראון עולם אותם שכפרו בעיקר וכפרו בתחיית המתים ואותם ביניהם שלא ...ר אך היו חולמים חלומות שקר ואמרו נבואות מלבם אך לא עבדו עכו"ם כשיחיו יכיו בידיהם מכות כמו מכות שחין או גרב וזה יהיה שכר לפעולתו ועינשו על שהתנבא בשקר ...יהו בני אדם ויהיה לו בשת כמו שאמר יבשו הנביאים איש מחזיונו בהנבאות בעבור נבואת השקר בימים הקדמונים ולא ילבשו עוד אדרת שער כמו שעשו בתחלה שהיו לובשים ...י פרושים ועובדי האל בעבור שיאמינו בני אדם שקריהם ובזמן העתיד כשיראום בני אדם ויכירום יכחש כל אחד מהם ויאמר לא היו דברים מעולם כי עובד אדמה אנכי כי אדם ...ורי אדם עם הארץ הקנני הם אותי רועה מקנה ועובד אדמה ובאמרם לו מה המכות האלה בין ידיך יאמר הוא הם אשר הכתי בית מאהבי בבית המדרש הכוני מאהבי על הכתובים ...בים והייתי לומדים או על דבר אחר שיאמר : (ז) חרב עורי על רועי. פי' רש"י ז"ל על עשו שהפקדתי על צאן גלותי ועל גבר עמיתי שחברתיו אלי לאמור את נאני כמ"ני וכך את

מצודת דוד

...ם מאחת מפתן הבית והוא הנחל האמור בנבואת יחזקאל והוא המעיין בנבואת יואל והוא מים החיים האמור בסוף הספר : לבית דוד. לצורך ויושבי ירושלים : לחטאת. לקחת ממנו מי חטאת להזות על טמאי מתים ...מאת צריכים שיהיו מים חיים ונובעים : ולנדה. ר"ל לצורך טבילת הנדה ...הם צריכה דוקא ביאת מים חיים או הוא מענין הזיה כמו מי נדה (במדבר יט) וכפל בשמות נרדפות : (ב) אכרית וגו'. ולתוספות ביאור אמר ולא יזכרו עוד : את ... הם נביאי השקר : רוח הטומאה. הוא יצר הרע : אעביר מן הארץ . ר"ל היצה"ר לא יהיה עוד ולא ימצא עוד מי שינבא שקר כי תמלא הארץ דעה ויכירו השקר : ...ינבא . ר"ל נבואת שקר : יולדיו . אמר לתוספת ביאור כי כבר זכר אביו ואמו . לא תחיה ונומר . לא מהראוי שתשאר חי כי מה שדברת בשם ה' הוא שקר כי ...יכירו השקר ולכן ידקרו אותו אבותיו בחרב בעבור הנבאו בשקר ולא יחוסו עליו : (ד) יבושו הנביאים וגו' . ר"ל כאשר נביאי השקר ישובו מחטאם ותחול עליהם רוח ...אז הנביאים ההם יבושו כ"א מחזיונו השקר שנבא מאז בהנבאתו עתה נבואת אמת כי יראה הסבדל כיתרון האור מן החשך : ולא ילבשו ונומר . דרך הנביאים ...ש אדרת שער וכן נאמר באליהו וילט פניו באדרתו (מ"א יט) ולכן אמר הנביאים ההם לא ילבשו אדרת שער כדרך שאר הנביאים וזהו למען יוכל כ"א לכחש ...איננו נביא כי יבוש להזכיר עליו שם נביא לבל יזכר עליו מעשיו הראשונים שהיה מתנבא בשקר : (ה) ואמר וגו'. מוסב על המקרא שלמעלה לומר למען יכחש ויאמר לא ...כי : איש עובד וגו' . כאומר ואם תשאלו א"כ מדוע אני מתבודד בשדה כדרך הנביאים הנה אין זה בעבור הנבואה אבל זו היא כי מלאכתי בשדה כי איש עובד ...כי לחרוש ולזרוע : כי אדם וגו'. ר"ל ומה שהנהגתי מנעורי גם אז לא דבר בי ה' אלא אדם כמוני משים הקנה בי קנין הנבואה לנבאות בשקר שהני ואשה : ...' אליו . על כי כל נביא מנביאי השקר כשיעזוב דרכו יוכה בב"ד לכפר אשמותיו לכן אמר ואם מי יאמר אליו מה המכות האלה על הגיף בין כתפות ידיך מקום ...ס מלקות בב"ד כי דרך נביאי השקר המפלים באלילים להכות עצמם על גביהם ולהתגודד בשרם כמ"ש ויתגודדו כמשפטם (מ"א יח) וכאלו יאמר לו מן המכות ...אם א"כ שמדיין אתה מחזיק במעשיך הראשונים : ואמר. והוא ישיב לו המכות האלה הם אשר הכו אותי בבית מאהבי ר"ל הבית דין שמאהבים אותי לס' הם הכוני על אשמותי לשוב לשם להתאבל אליו : (ז) חרב עורי. אתה החרב עורי על כל אחד מהכבלים אשר [illegible] לסיות

מצודת ציון

הנובע : לחטאת . מי אפר פרה קרוי מי חטאת על כי הוא מטהר הטומאה וכמ"ש הוא יתחטא בו (במדבר יט) : (ב) העצבים . כן יקראו העכו"ם כי מעצבין לב עובדיהן נועקים אליהן ואינם נענין : (ג) ודקרהו . ענין נעיצת חרב בגוף : (ד) מחזיונו . מל' חזון ונבואה : אדרת . מלשון אדיר ר"ל מלבוש חשוב עשוי משער : כחש . ענין שקר : (ה) הקנני . מל' קנין : (ז) עורי . מלשון התעוררת

אבן עזרא

בן יוסף ומעם רועי כל מלך מהגוים שהמשילו השם על הארץ והוא חושב על עצמו שהוא כאלהים על כן ועל גבר עמיתי הך את הרועה . השם יכרית כל מלך ותפוצינה הצאן על כן כתוב בפרשה האחרת הדבקה בזאת והיה ה' למלך על כל הארץ . אמר יפת כי הצוערים הסך הרועים והם צעירי הצאן והנה צוערים תואר כמו אודבי' יצערו בניו ולא ידע : (ח) והיה. שתי שלישיות העולם יכלו גם השלישית יבחן והנמלט הוא יהיה עובד השם הוא שיבוא מדי שנה בשנה ועתה יפרש איך יכרתו פי שנים בכל הארץ: (א) הנה בבא היום שיתקבצו אל ירושלם כל הגוים אחרי מות הנדקר הנזכר : וחלק . עם ירושלים ידבר והאומה כי שלל האויב יחולק אם כן לזה אחריו ויצא חצי העיר בגולה ועוד ונשסו הבתים מפעלי הכפל כמו ונמקו כל צבא השמים כמו נסבו מן סבב: (ב) תשכבנה. דרך כבוד כי תשגלנה כנוי המעשה והנה שגל המוכנת למטה : (ג) ויצא. כאשר יצא חצי העיר בגולה או יצא השם ממקומו מהשמים דרך משל כי יקנא לעמו : ביום קרב. שבאו המצרים אחרי ישראל להרגם בים ושם כתוב כי ה' נלחם להם במצרים : (ד) ועמדו . הנה אות ומופת יעשה השם ביום ההוא ועד היום לא היה מכל

רשי

ועל גבר עמיתי . שחברתיו אלי לשמור צאני כמוני : הך את הרוע[ה] . מלך בבל : ותפוצנה הצאן . שכבושה תחת ידו : והשיבותי ידי . ואשמ[..] שנית : על הצוערים . על השלטונים הצעירים מן המלכים ויונתן תרגם [..] הצאן ויתבדרון שלטוניא ותירגם על הצוערים ממונים מבבליים השניים [..]

ת"י המקרא הזה בעכו[..] איתגלי על מלכא [..] שלטוניא חבריה דכו[..] ליה אמר ה' צבאות [..] מלכא דבבל ויתבדרון [..] ואין לשון התרגום הזה [..] ישראל שלא תצינו [..] ובמקרא שלטונין בישו[..] מלך ושרים ותרגו[..] רברבין : (ח) והשלי[שית] בה . יתגיירו ויחיו : (ט[..]) את השלישית באש . [..] תליתא בעקא בכ[..] שיסבלו ויצאו מקר[..] מהעכו"ם כצרות חבלו[..] ובמלחמות גוג ומגוג כ[..] ומשם יבחנו כי גירי א[..] הרבה מהם תחלה ישו[..] ויתחברו עם גוג כמ"ש[..] והוא יאמר ה' . [..] יתפלל לה' ולא לאלהי[..] (א) הנה יום וגו' . [..] להקב"ה : וחולק שללך[..] שלל שתשללי מעכו"ם ג[..] יושביך בקרבך וכן ת' [..] ב"י נכסי עממיא בגוין [..] (ב) ויתר העם לא יכ[..] יגלו כולם ולמה יניח [..] חיים ולשסות הבתים[..] יהא להם פתחון פה [..] למלחמה באנו כי אם [..] באנו : (ג) כיום הלח[מו] קרב . כיום אגחותיה [..] ימ[..]

<table><tr><td>

ז"ך גֶּבֶר עֲמִיתִי נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת הַךְ
ל' וכ"כ אֶת־הָרֹעֶה וּתְפוּצֶיןָ הַצֹּאן וַהֲשִׁבֹתִי
ל' וחסר י"ו יָדִי עַל־הַצֹּעֲרִים׃ ח וְהָיָה בְכָל־
הָאָרֶץ נְאֻם־יְהוָה פִּי־שְׁנַיִם בָּהּ
ל' יִכָּרְתוּ יִגְוָעוּ וְהַשְּׁלִשִׁית יִוָּתֶר בָּהּ׃
ט וְהֵבֵאתִי אֶת־הַשְּׁלִשִׁית בָּאֵשׁ
ל' וחסר וּצְרַפְתִּים כִּצְרֹף אֶת־הַכֶּסֶף
ל' וחסר י"ו וּבְחַנְתִּים כִּבְחֹן אֶת־הַזָּהָב הוּא ׀
יִקְרָא בִשְׁמִי וַאֲנִי אֶעֱנֶה אֹתוֹ אָמַרְתִּי
עַמִּי הוּא וְהוּא יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהָי׃
יד א הִנֵּה יוֹם־בָּא לַיהוָה וְחֻלַּק ל' וחד מ"ק
שְׁלָלֵךְ בְּקִרְבֵּךְ׃ ב וְאָסַפְתִּי אֶת־כָּל־
י"ג הַגּוֹיִם ׀ אֶל־יְרוּשָׁלִַם לַמִּלְחָמָה
וְנִלְכְּדָה הָעִיר וְנָשַׁסּוּ הַבָּתִּים
ק' תשכבנה וְהַנָּשִׁים תִּשָּׁגַלְנָה וְיָצָא חֲצִי הָעִיר
בַּגּוֹלָה וְיֶתֶר הָעָם לֹא יִכָּרֵת מִן־
ל' ס' הָעִיר׃ ג וְיָצָא יְהוָה וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם
י"א רפין הָהֵם כְּיוֹם הִלָּחֲמוֹ בְּיוֹם קְרָב׃
ד וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם־הַהוּא עַל־הַר

</td><td>

שׁלְטוֹנָא חַבְרֵיהּ דִּכְוָתֵיהּ דְּדָמֵיהּ לֵיהּ אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת קְטוֹל יַת מַלְכָּא דְבָבֶל וְיִתְבַּדְּרוּן שִׁלְטוֹנַיָּא וַאֲתִיב יַת מְחַת גְּבוּרְתִּי עַל תִּנְיָנַיָּא׃ ח וִיהֵי בְּכָל אַרְעָא אֲמַר יְיָ תְּרֵין חוּלָקִין דְּבַהּ יִשְׁתֵּיצוּן יְסוּפוּן (וּתְלִיתָאָה) יִשְׁתְּאַר בַּהּ׃ ט וְאָעֵיל יַת תְּלִתָא בְּעָקָא בְּכוּר דְּאֶשָּׁא וְאֶצְרוֹפִינוּן כְּמָא דְצָרְפִין יַת כַּסְפָּא וְאֶבְחֲרִינוּן כְּמָא דְבָחֲרִין יַת דַּהֲבָא הוּא יְצַלֵּי בִשְׁמִי וַאֲנָא אֲקַבֵּיל צְלוֹתֵיהּ אֲמָרִית עַמִּי הוּא וְהוּא יֵימַר יְיָ אֱלָהִי׃ א הָא יוֹמָא דַּעֲתִיד לְמֵיתֵי מִן קֳדָם יְיָ וְיִפַּלְגוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל נִכְסֵי עַמְמַיָּא בְּגַוִּיךְ יְרוּשְׁלֵם׃ ב וְאַכְנֵישׁ יַת כָּל עַמְמַיָּא לִירוּשְׁלֵם לְאַגָּחָא קְרָבָא וְתִתְכְּבֵישׁ קַרְתָּא וְיִתְבַּזְזוּן בָּתַּיָּא וּנְשַׁיָּא יִשְׁתַּכְּבָן וְיִפּוֹק פַּלְגָא דְקַרְתָּא בְּגָלוּתָא וּשְׁאָר עַמָּא לָא יִפְסוֹק מִן קַרְתָּא׃ ג וְיִתְגְּלֵי יְיָ וְיַגִּיחַ קְרָבָא בְּעַמְמַיָּא הָאִינוּן כְּיוֹם אַגָּחוּתֵיהּ קְרָב עַל יַמָּא דְסוּף׃ ד וְיִתְגְּלֵי בִּגְבוּרְתֵּיהּ

</td></tr></table>

לעיל סוף סימ' י"א: ובחנתים ב' וסי' הנני צורפ' ובחנתים. והבאתי את השלישית: תשגלנה ד' כתיבן לישן שגל וקרינן לישן שכיבה וסימ' אשה תארש ואיש אחר ישגלנה . ועלליהם ירטשו לעיניהם . שאי עיניך על שפים וראי איפה לא שגלת . ונשסו

תולדות אהרן פי שנים . סנהדרין קיא : את השלישית . ר"ה י"ז : יום בא . מגלה לא זוכר מגורע : ועמדו רגליו . סוכה ס :

רדק

את הרועה מלכות הרשע' אנרכס פי' שהנבואה [..] מלחמות רבות תהיינה בכ[..] משיח בן יוסף וטעם רו[..] מעכו"ם שהמשילו השם על חושב עצמו שהוא כאלהים על כן אמר ועל גבר עמיתי שהוא חושב על עצמו שהוא גבר עמיתי: הך הרועה . השם יתברך יכרית כל רועה מהעכו"ם ותפוצנה הצאן והצערים הם השלטו הגם צעירים ות"י תרבא אתגלי על מלכא דבבל וגומר ר"ל המשנים של העכו"ם והשלטונים : (ח) והיה בכל הארץ . פי' בכל ארץ ישראל וי"מ בכל העולם כי גם מה לא ישארו אלא הטובים שיהיו עובדי האל יתברך פי שנים שני חלקים מהם יכרתו יגועו מקצתם יכרתו בחרב ומקצתם יגועו בדבר והשלישית יותר בה ישארו בארץ חיים : (ט) וה פי' בצרות קשות דומות לאש ואמר אש לפי שהמשילם למצרף בכסף ובזהב שהם צורפים ובוחנים באש כן יהיו הם מצורפים ובחונים בסבלם הצרות הקשות בלב טוב כאותו ה אותם וכן ת"י ואעיל ית תליתאה בעקא בכור דאשא : (א) הנה יום בא לה' . לה' יהיה אותו היום שכבודו וגבורתו באותו הזמן יראה והוא זמן שיבא גוג ומגוג על אדמת שנבא יחזקאל הנביא וחלק שללך בקרבך זה אמר כנגד ירושלם כי יחלקו הגוים שלל העיר בקרבה כמו שאמר ונשסו הבתים ויונתן תרגם הוא יומא דעתיד למיתי מן קדם בית ישראל ית נכסי עכו"ם בגו ירושלם:(ב) ואספתי.אלמוד שיהיו בלבם לבא אל ירושלם למלחמה כמו שאמר בנבואת יחזקאל והעליתיך מירכתי צפון והביאותיך על הרי ישראל וגלו זאת הצרה תהיה לצרף השלישית שיוותר בה ועליה נאמר בנבואת ישעיה חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ונאמר בנבואת דניאל והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי וגו הבתים . מפעלי הכפל שרשו שסס וכן מי נתן למשסה יעקב ענין בזה ושלל : ויצא חצי העיר בגולה . ר"ל שיגלום מן העיר בשבויים אל אהליהם שהם חוץ לעיר עד כאן יניחם ביד אויביהם לצרף אותם וימלט כל הכתוב בספר ויקבל הצרה בלב טוב ויתר העם לא יכרת מן העיר כי לא יתנם האל יתברך עוד ביד אויביהם ויתגברו ישראל על האויבים עמהם וזהו שאמר ויצא ה' ביום קרב ביום מלחמה תרגום מלחמה קרבא וכן טובה חכמה מכלי קרב והדומים לו ואמר ביום קרב ולא פירש באיזו מלחמה ופירושו כתרגומו כיו קרב על ימא דסוף כי אז היו ישראל בצרה גדולה כי המצריים היו רודפים אחריהם ואמר להם משה רבינו עליו השלום ה' ילחם לכם ואתם תחרישון וכן אמר הנה ונלחם בו (ד) ועמדו רגליו . על דרך משל שיראה אות ומופת בהר הזיתים שיבקע ופי' שההר הגדול רבינו משה ז"ל הנתו כמו ויברך אותך לרגלי בהכתי כן רגליו רוצה לומר קיום הבוטיו כי א

מצודת ציון

המעוררת : גבר . איש : עמיתי . ענין חבר כמו וכחש בעמיתו (ויקרא ה) : ותפוצין . ענין פזור : הצוערים . הקטנים כמו צעיר אנכי (תהלים קיט) : (ח) פי שנים . שני חלקים כמו לתת לו פי שנים (דברים כא) : יגועו . ענין מיתה כמו כי גוע אהרן (במדבר כ) : (ט) וצרפתים . ענין זקוק להסיר הסיג: ובחנתים . מל' בחינה ונסיון : אענה. אשיב : (א) שללך . ענין ביזה : (ב) ונשסו . ענין רציסה כמו והיו שאסיך למשסה (ירמיה ל) : תשגלנה . מל' משגל ומשכב : (ג) קרב . ענין מלחמה כמו המלמד ידי לקרב (תהלים קמד) : (ד) ונבקע . מל' בקיעה וסדק : גיא

מצודת דוד

להיות רועה לצאן עמו : ועל גבר עמיתי . ר"ל שהוא עמיתי בדבר זה כ[..] לצאן עמו כמו שאני רועה ישראל לצאן עמי ובדבר זה הוא לי לחבר ודומ[ה] אשר כעושים על עדרי חבריך (ש"ה א) והוא כפל ענין במ"ש : הך . ל[..] הך ויפוצו לצאן עמו ויתעו בדרך וילכו לאבדן כי בהמת האוסר המלחמה אנשי המלחמה הבאים בצבא : והשיבותי . ואני אשיב ידי על הקטנים בביתם להכותם נפש לבל ישאר שארית מהם: (ח) והיה. הדבר הזה יהיה והשלישית . היא ישראל : (ט) והבאתי וגו'. אף את השלישית אביא באש ואצרפם להסיר מהם הסיג כמו שמצרפין את הכסף ר"ל אביא עליהם צרות ל הפושעים והמורדים: ובחנתים . ר"ל בצרות הבאות אבחין את הנשארים אם יעמדו באמונתם כמו שבוחנין את הזהב בכור הצורף לדעת אם הוא נקי מסיג: הוא י המנשארים כאשר יקרא בשמי אז אני אענה אותו למלאות שאלתו : אמרתי. אני אומר שהוא לבד עמי ולא אבחר בעמי מעכו"ם והוא יאמר ה' הוא אלהי ולא אבח יד (א) לה'. ר"ל מיוחד לו ושמור אליו : וחולק שללך בקרבך. ר"ל כל השלל שללו הבבליים ממך מימות עולם תשוב לך ותחולק בקרבך לתת לכ"א חלקו : (ב אתה יפרש איך תשוב להם שללם ואמר הנה אעיר לבוא כל עובדי כוכבים עם חיל גוג ומגוג להתאסף ולבוא אל ירושלים למלחמה : ונשסו הבתים . ר"ל ועל אבניהם ירמסו ברגליהם ויאנסו את הנשים למשכב המשגל: ויתר העם.שאר הנשאר אף מן העיר לא יכרת וישארו במקומם:(ג) ויצא ה'. אז יוצא ה' מן הש בעובדי כוכבים ההם להומם ולאבדם : כיום הלחמו ביום קרב . ר"ל כמו שנלחם עם מצרים ביום מלחמת ים סוף שנאמר ה' ילחם לכם ואתם תחרישון וכן היה כי ה' טבעם בים וישראל באו לשלול שללם וכן יהיה לעתיד : (ד) ועמדו רגליו . הוא ענין משל לפי שבא לומר שיבקע הר הזיתים אמר

רשי

סוף : (ד) מחציו . מאמצעיתו: מזרחה וימה. מן המזרח למערב כמו שמסיים ומש חצי ההר צפונה וגו׳. חציו הצפוני ימש ממקומו וימשך לצד צפון וכן חציו הנגב לצד דרום ויהיה הגיא ביניהם ראשו למזרח וסופו למערב : (ה) ונסתם הרי . י״ת ויסתתים גיא הרי לפי שירושלים הרים סביב לה ויש ין הר שבצפון ובין הר ם וגן בדרום וכשימשך הר הזיתים אצל הר ו יסתם הגיא שביניהם רום : כי יגיע . גובה היה בין ההרים : אל אצל. גבה ראשי ההרים שמכאן וכן חברו מנחם (ישעיה מא) ומאציליה קראתיך ופירושו בה : ונסתם. בראותכם ת הגדול הזה : כאשר מפני הרעש. (שם) ויניעו הסיפים ביום שנתנגע : כל קדושים. מלאכים : ו יהיה אור יקרות וקפאון. לא יהיה נהורא אלהין גליד יהי נהורא לא יהיה וגה כי יקרות וקפאון יהי׳ ן׳ כיקר כרים (תהלים לז) וא כמין אור הנראה ת על ההרים וכלה והולך : ן. קפוי וחשוך ועב כקרח ; ומגליד כמו וכגבינה תקפיאני (איוב י) : (ז) והיה אחד . והיה הדבר הזה ואחד מיומו של הקב״ה הוא ידוע שהוא להככת ישעו קב״ה: לא יום ולא לילה . ור נוגה כאור של עולם שנא׳ (ישעיה ל) ואור יהיה שבעתים כאור ולא לילה ולא עת צרה שיעבוד גליות שמקודם משיחנו יהיו ואין בהם ד : והיה לעת ערב . קודם שיגמרו אלף שנה יהיה אור הנוגה וכל הטוב על ישראל וכן ת״י לא כנהור יומא ולא כקבל ליליא : (ח) והיה ביום . כשיבקע הר זיתים מן המזרח למערב יצאו מים חיים מירושלים וילכו למזרח

אבן עזרא

מכל זה כלום : הר הזתים . מזרח לירושלם ונבקע ההר מזרחו ומערבו ותהיה ביניהם גיא כמו ונשב בגיא : (ה) ונסתם . אל אצל . שם מקום ויונתן בן עוזיאל תירגם ונסתם גיא הרי ויסתתים וכל אנשי מזרח קוראים ונסתם כמו נעתם ארץ והנה רעש גדול יהיה וטע׳ ובא אז תבא השכינה הקדושים שהם המלאכים ותשכן בירושלם וזהו פי׳ עמך עם ירושלם כי עמה ידבר תחלת הפרשה : (ו) והיה לא יהיה . יש״ת כענו׳ אחרת ומלת יקרות תואר והמתואר הם עבות והנה לא יהיה אור ולא יהיה עבות יקרות וקפאון דבר עב כדרך לא יום ולא לילה : (ז) והיה . לא ידעו בני האדם בבואו יום השם אם יום הוא או לילה וסמוך לערב יתברר זה והמפרשים אותו דרך משל על הגלות הישועה איננו נכון רק הוא כמשמעו : (ח) והיה . זה אות לעתיד ובעבור זה נבקע ההר שמחציו יצאו מים חיים דרך הגיא ולא יעכבם מעתה

הַזֵּיתִים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרוּשָׁלִַם
מִקֶּדֶם וְנִבְקַע הַר הַזֵּיתִים מֵחֶצְיוֹ
מִזְרָחָה וָיָמָּה גֵּיא גְּדוֹלָה מְאֹד וּמָשׁ
חֲצִי הָהָר צָפוֹנָה וְחֶצְיוֹ נֶגְבָּה׃
ה וְנַסְתֶּם גֵּיא־הָרַי כִּי־יַגִּיעַ גֵּי־
הָרִים אֶל־אָצַל וְנַסְתֶּם כַּאֲשֶׁר נַסְתֶּם
מִפְּנֵי הָרַעַשׁ בִּימֵי עֻזִּיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה
וּבָא יְהוָה אֱלֹהַי כָּל־קְדֹשִׁים עִמָּךְ׃
ו וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֹא־יִהְיֶה אוֹר
יְקָרוֹת יְקִפָּאוֹן׃ ז וְהָיָה יוֹם־אֶחָד
הוּא יִוָּדַע לַיהוָה לֹא־יוֹם וְלֹא־לָיְלָה
וְהָיָה לְעֵת־עֶרֶב יִהְיֶה־אוֹר׃ ח וְהָיָה ׀
בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַיִם־חַיִּים
מִירוּשָׁלִַם חֶצְיָם אֶל־הַיָּם הַקַּדְמוֹנִי
וְחֶצְיָם אֶל־הַיָּם הָאַחֲרוֹן בַּקַּיִץ

ג׳ . ל׳ — ט׳ כת׳ ב׳ — יו״ד — ג׳ . ג׳ . ג׳ — ל׳ . ל׳ — וקפאון ק׳ — ו׳ בטעם בסיפוה י״ד

בְּעִדָּנָא הַהִיא עַל טוּר זֵיתַיָא
דְעַל אַפֵּי יְרוּשְׁלֵם מִמַדִינְחָא
וְיִתְבְּזַע טוּר זֵיתַיָא מִפַלְגֵיהּ
לְמַדִינְחָא וּלְמַעַרְבָא חֵילָא
רַבָּא לַחֲדָא וְיִתְלַשׁ פַּלְגֵיהּ
דְטוּרָא לְצִפּוּנָא וּפַלְגוּהִי
לְדָרוֹמָא׃ ה וְיִסְתַּתְמוּן וְנִסְתַּם
חֵילָא דְטוּרַיָא אֲרֵי יִמְטֵי חֵילָא
דְטוּרַיָא לְאָצַל וְתִעֶרְקוּן כְּמָא
דַעֲרַקְתּוּן מִן קֳדָם זִיעָא דַהֲוָה
בְּיוֹמֵי עֻזִּיָּה מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה וְיִתְגְּלֵי יְיָ אֱלָהִי וְכָל
קַדִּישׁוֹהִי עִמֵּיהּ׃ ו וִיהֵי בְּעִדָּנָא
הַהִיא לָא יְהֵי נְהוֹרָא אֱלָהֵין
עֲדֵי וּגְלִיד׃ ז וִיהֵי יוֹמָא חַד
הוּא יְדִיעַ קֳדָם יְיָ לָא כִנְהוֹר
יֵימָם וְלָא כְקַבֵּיל לֵילֵי וִיהֵי
לְעִדָּן רַמְשָׁא יְהֵי נְהוֹרָא׃
ח וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא יִפְקוּן
מֵי מַבּוּעַ מִירוּשְׁלֵם פַּלְגֵיהוֹן
לְיַמָּא מַדִינְחָא וּפַלְגֵיהוֹן לְיַמָּא מַעַרְבָאָה בְּקַיְטָא וּבְסִתְוָא

הבתים והנשים תשגלנה : ונסתם ג׳ בקריאה וסימ׳ ונסתם ואין רדף אתכם . ונסתם גיא הרי כי יגיע גי הרים ב׳ בפסוק . וחד נסתם כאשר נסתם בימי הרעש : גי בגי ט׳ חסר א׳ בקריאה וסימ׳ על גי הצבעים . הוא הכה את אדום בגי מלח דמלכי׳ . וטמא את התפת . כי יום מהומה ומבוסה . גי העברים קדמת הים . וחוכמת היא את העברים קדמא דפסוק : כי יגיע גי הרים אל אצל . והוא העביר את בנו באש . לד ואונו גי החרשים . וכל יהושע דכוו׳ ישעיה שמענו גאון מואב גא

תולדות אהרן גיא הרי ; (ברכות יג) : יהיה אור. פסחים נ : לא יום . זוהר נשא באדרא : מים חיים . שם בראשית שלח (שקלים ו) :

רדק

אשר יראו אז במקום ההוא אשר הוא יתברך שבתם כלומר עוזם וי״ת ויתגלי גבורתיה בעדנא ההיא והר הזתים הוא על פני ירושלם כלומר סמוך לירושלם במזרחה מחציו מזרחה וימה ממזרח למערב יבקע ההר כולו חציו לצפון וחציו לדרום ויהיה ביניהם גיא גדול מאד : ומש . יסור כלומר שיסיר ויעתק חצי ההר ממקומו לצד צפון וחציו לצד דרום והגיא ביניהם וכן תרגם ומש ויתלש ומשל לאות הזה שיבקעו הגוים הבאים על ירושלם ויפלו הנה והנה : (ה) ונסתם גיא הרי . כשיבקע ההר ינוסו מפני קול הרעש ויניסו אל גיא הרי כי יגיע גיא הרים כי הגיא שיעשה בבקעה ההיא יארך ויגיע אל אצל והוא שם מקום כלומר חוץ להרים תהיה הבקיעה עד אצל וינוסו שם שיחשבו להנצל תוך להרים וימצאו שם גיא כמו כן הרי כמו כן אצילי ידי כמו ידים וקרא לו אלוני כמו אליכים ותשופי שת כמו תשופים והדומים להם כמו שכתבנו בספר מכלל : כאשר נסתם . רוצה לומר נסו אבותיכם וכן ואותנו הוציא משם להם : מפני הרעש . אמרו כי מה שאמר בישעיה וינועו אמות הספים אז היה הרעש וזה הוא שאמר בתחלת עמוס שנתים לפני הרעש : ובא ה׳ אלהי . אז יבא השם אלהי כמו ויצא ה׳ כמו שפירש כל קדושים עמך כמו וכל קדושים וכן שמש ירח ראובן שמעון מלך שריה והדומים להם ורוצה לומר קדושים מלאכים על דרך כי מלאכיו יצוה לך שמה הנחת ריך ומעט עמך כנגד ירושלם כמו שאמר בתחלת הפרשה בקרבך ויונתן תרגם עמך עמיה כמו עמו והחכם הגדול הרמב״ם ז״ל פירש הענין על ההשגחה העוזבה אשר השגיח את על ידי נביאיו הקדושים פי׳ ובא ה׳ אלהים על ידי כל הקדושים עמך המדברים לישראל ויונתן תרגם ונסתם תחלת הפסוק והסתתם דומה שהיה קורא ונסתם בשקל כי נכתם עונך א במקצת הספרים ואמר כי כן קוראים אנשי מזרח ונסתם ואם הקריאה כן יהיה פירוש כן כי אחרי שיבקע הר הזתים יסתם אחר שעה או שעות או יום או יומים וזהו יהיה יותר יול שיהיה אחר שיבקע כי הרעש הנמצא בעולם שתבקע הארץ ממנו לא תסתם אחר כן וכן היה בקיעת הארץ לקרח ולעדתו שנסתמה הארץ אחר שנבקעה כמו שאמר ותכס עליהם וזה היה אות גדולה ופי׳ כי יגיע גיא הרים אל אצל העמק שנעשה בין שני חציי ההר כשיהיה יגע התומו אל המקום הגבוה שבהר שלא תאמר שיהיה חציו או שני חלקיו אלא אתם עד המקום הגבוה שבהר ואצל ענינו גבוה כמו ואל אצילי בני ישראל שענינו גדולי ישראל ומה שאמר הרים והר הזתים הוא הר אחד לפי שבבקיעתו נעשה שנים : (ו) והיה הוא.ביום שזכר שיהיה בו האות יהיה זה הענין שלא יהיה אור יקרות וקפאון ופי׳ על דרך משל שלא יהיה אור כיום ההוא בהיר והוא אור יקרות כמו וירח יקר הולך ולא אור והוא קפוא ועבה שהוא כמו חשך ופי׳ שלא יהיה היום ההוא כלו לא כאור ולא כחשך כלומר לא ברוחה ולא בצרה כי שתיהם יהיו בו וכן אמר אחריו לא יום ולא לילה ויונתן לא יהא נהורא אלהין עדי וגליד : (ז) והיה יום אחד . אותו היום יהיה יום מיוחד לה׳ שיודע בו בגבורותיו ובנפלאותיו שיעשה באותו היום : לא יום ולא לילה . לא יהיה כולו יום ולא לילה כלומר לא יהיה כלו צרה ולא כלו רוחה : והיה לעת ערב יהיה אור . לעת הצרה הגדולה שיהא בגולה אז ויצא ה׳ ונלחם בגוים ההם : (ח) והיה . מים חיים . הוא שנאמר ביואל ומעין מבית ה׳ יצא וגומר והוא שנאמר בנבואת יחזקאל והנה מים מפכים ונאמר שם והיו לנחל גדול הכל כמו שכתוב שם : הקדמוני . המזרחי : האחרון . המערבי הוא שנ׳ ביחזקאל ובאו הימה אל הים : בקיץ ובחורף יהיה . מוצאם שלא ייבשו אלה הנחלים ולא יכזבו מימיהם וי״ת בקייטא ובסיתוא יהון נפקין וכתב החכם רבי אברהם א״ע ז״ל כי זכר קיץ

מצודת ציון

גיא . עמק : ומש . ענין הסרה כמו לא ימושו מפיך (ישעיה נט) : (ה) ונסתם . מל׳ ניסה ובריחה : הרי . כמו הרים : יגיע . מל׳ הגעה וקרוב : אצל . שם מקום : הרעש . ענין נדנוד ותנועה : (ו) אור יקרות . אור בהיר וכן וירח יקר הולך (איוב לא) : וקפאון . ר״ל חשך כדבר הנקפה והוא דבר גלול הנאסף להיות עב וכן קפאו תהומות (שמות טו) : (ח) חיים . נובעים כמו אל מים חיים (ויקרא)

מצודת דוד

כאלו יעמדו רגלי המקום ב״ה על ההר ההוא ויבקעו ברגליו : אשר על פני. לפני ירושלים במזרחו : ונבקע הר הזיתים . וזהו למען ינוסו הגולים מיד ם דרך הנקוע : מחציו . הבקוע יהיה מאמצעית ההר בעבר המזרח ובעבר ב כי הבקוע יהיה ממזרח למערב ולכן אמר בכל אורך ההר ממזרח למערב בקוע באמצעיתו : גיא גדולה מאד . בין החצאים יהיה גיא גדולה מאד בענין העומק : ומש חצי ההר . חציו האחד יסור ממקומו כלפי הצפון וחציו השני כלפי : (ה) ונסתם . אז תנוסו מיד השבאים דרך גיא ההרים שמזה ומזה כי אחר הבקיעה נגשו שני ההרים : כי יגיע וגו׳. כי הגיא שבין ההרים יהיה ארוך ויגיע ום אצל ולשמה תנוסון בחפזון רב כאשר נסתם ר״ל כמו שנסו אבותיכם בימים הגלה מפני רעש הארץ שהיה בימי עוזיה וכו׳ כשנכנס בהיכל להקטיר וכן בימי עזיה וגומר שנתים לפני הרעש (עמוס א) : ובא ה׳ . ואז יבוא ה׳ . וכל המלאכים הקדושים להיות עמך בעזרתך ללחום מול גוג : (ו) לא יהיה אור וקפאון . לא יהיה אור בהיר ולא יהיה נקפה ועב כדמות החשך ר״ל ישראל יהיו אז נבוכים בדעתם ולא יכירו אם היא הכנה לתשועה או לכליון : (ז) והיה יום אחד. גיד יום אחד ונודע הוא לה׳ מתי יהיה היום הזה אשר לא יהיה לא יום ולא לילה כי לא ידעו אם הוא המובה אם רעה : לעת ערב . סמוך לערב יהיה אור ר״ל אז בסוכת התשועה : (ח) יצאו מים חיים מירושלים . הוא המקור המוזכר למעלה היוצא מתחת מפתן הבית אל ירושלים וממש תתפשט בעולם : חצים . חצי המים היוצאים

ובחרף יהיה : ט והיה יהוה למלך
על־כל־הארץ ביום ההוא יהיה
יהוה אחד ושמו אחד : י יסוב כל־
הארץ כערבה מגבע לרמון נגב
ירושלם וראמה וישבה תחתיה
למשער בנימן עד־מקום שער
הראשון עד־שער הפנים ומגדל
חננאל עד יקבי המלך : יא וישבו
בה וחרם לא יהיה־עוד וישבה
ירושלם לבטח :
יב וזאת | תהיה המגפה אשר יגף
יהוה את־כל־העמים אשר צבאו
על־ירושלם המק | בשרו והוא
עמד על־רגליו ועיניו תמקנה
בחריהן ולשונו תמק בפיהם :
יג והיה ביום ההוא תהיה מהומת־
יהוה רבה בהם והחזיקו איש יד
רעהו ועלתה ידו על־יד רעהו :
יד וגם־יהודה תלחם בירושלם

יהון נפקין : ט ותתגלי
מלכותא דיי על כל יתבי
ארעא בעדנא ההיא יפלחון
קדם יי כתף חד ארי שמיה
יציב בעלמא ולית בר מניה :
י יקפא כל ארעא כמישרא
מגבע לרמון דרום ירושלם
ותתרבי ותיתיב באתריה
למתרע שבטא בנימן עד
אתר תרע קדמאה עד תרע
זויתא ומגדל פקוס עד שיחי
מלכא : יא וייתבון בה וקטלא
לא יהי עוד ותיתיב ירושלם
לרוחצן : יב ודא תהי מחתא
דימחי יי ית כל עממיא
דמתכנשין ואתן על ירושלם
יתמסי בסריה והוא קאים
על רגלוהי ועינוהי יתמסין
בגלגליהון ולישנהון יתמסי
בפומהון : יג ויהי בעדנא
ההיא יהי שגוש קטלא קדם
יי סגי בהון ויתקפון גבר
ביד חבריה ותתלש ידיה
עם ידא דחבריה : יד ואף
דבית יהודה ייתגון עממיא

אבן עזרא

מעתה ההר כי יבקע : (ט) והיה למלך. ישרת בעבור המלה האחרת וככה הוא ביום ההוא יהיה ה' למלך אחד : ושמו אחד. הוא השם הנכבד הנודע על יד משה עבדו ויקרא בפי כל ככתבו : (י) יסוב. היסוב אל"ף וראמה נוסף ומצאנו אל"ף נוספה באמצע המלה והאזניחו נהרות או היא תחת אות הכפל כמו אשר בזאו נהרים : (יא) וישבו בה. לבטח עם השכינה או בא משיח בן דוד כאשר יפרש : (יב) וזאת. שב לפרש מה היא המלחמה שילחם השם עם הגוים שהוציאו חצי העיר בגולה : המק. שם הפועל מהבנין הכבד בניין ככד כל מלות הבאות בלשון הפעיל והבאות בלשון דבר שלא יקראו בנין הדגוש : תמקנה. מבנין נפעל ושניהם מפעלי הכפל והעד ימקו בעונם כמו וימסו אסוריו : (יג) והיה. ועלתה. כמשמעו או כמו ונכרתה וככה יצומי עלה הכרת ופסק : (יד) וגם יהודה. הם יתר

כתיב יחזקאל גה כתיב ושארה גיא כתיבין ; והיה ה' ו' דסמיכי בקריאה וסי' במס' רבתא ; ולשונו ז' מ"ל וסימ'

תולדות אהרן ה' למלך. פסחים נ עקרים מ"ב פ"כ: ה' אחד. זוהר בראשית תר.מה אחרי: וראמה. ב"ב עה :

רשי

למזרח דרך אותה בקיעה עד הים הקדמוני שהוא למזרחו של עולם
וחציו יפנה למערב אל ים המערבי הוא המעיין שניבא יואל (שם ד)
מבית ה' ויצא הוא הנחל שניבא (יחזקאל מז) וימ' אלף ויעבירני במים
(ט) יהיה ה' אחד. שכל העכו"ם יעזבו את אלהיהם נמצא שאין עמו אל נכרים
אחד. שיהא שמו נזכר ב
כולם : (י) יסוב כל הארץ
יהפך להיות כל הארץ כערבה
ישפלו ההרים ויהי כל
כולו מישור וירושלים ה
שתראה גבוה על הכל :
לרמון נגב ירושלים.
בתוספתא דסוטה נגב ירו
מישור הוא וגבע רמון ה
וקרקשין וכן פתרונו ג
לרמון שהוא מקום הריג
יתחילו להיות נהפכין ור
ולמישור ויהיו דומין ל
ירושלים שהוא מישור : ורא
מתוך שכל סביבה מישור ה
היא גבוה : וישבה תח
במקומה : עד שער
ומגדל חננאל. גם הוא נ
ומשם ימשך אורך העי
יקבי המלך ת"י שיחי
פוסיי"ן בלע"ז וכמו (ב
שיחין ומערות וכן כל
שבמקרא לשון שיחין ה
שלפני הגת שהיין זב
ומדרש אגדה יקבי מ
אוקיינוס שמגיע ירושל
סוף כל העולם יקבים
מלך מלכי המלכים : (יא)
לא יהיה. העיר
(יב) המק בשרו והוא עו
ניפול איברים : (יג)
מהומת ה' רבה בהם.
חכמתם להפכם לש
והחזיקו איש ביד רעהו
בו להרגו : ועלתה ידו
דאליס גבר : (יד) וגם
על

רדק

קיץ וחורף לפי שהם תקופות יבשות כי ימי הקיץ הם חמים ויבשים וימי החורף קרים ובאלה הימים יחסרו הנהרות : (ט) והיה ה' למלך. כשיראו הגוים הבאים על ירושלם אלה הנפלאות הנזכרות יכירו כי ה' הוא המולך על כל הארץ ומשגיח בתחתונים ועושה בהם כרצונו והטובים סופך לעשות רצון יראיו כי הכל מעשה ידיו : ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. שיכירו כי ה' אחד ואין אלוה מבלעדו וכן שמו יהיה אחד שלא יזכרו בשם אלוה אחר בעולם אלא שמו לבדו יזכרו כמו שכתוב למעלה והיה ביום ההוא נאם ה' צבאות אכרית שמות העצבים מן הארץ ולא יזכרו עוד והחכם ר' אברהם בן עזרא ז"ל פירשו בשם המפורש שהוא שם בן ארבע אותיות וכן כתב ושמו אחד הוא השם הנכבד הנודע על ידי משה עליו השלום ויקרא אז בפי הכל ככתיבתו וכן החכם הגדול הר"ר משה ז"ל פירשו בשם המפורש כי כל השמות המיוחסים לאל יתברך הם שמות נגזרים אם לפי יחס הפעולות אליו הסיבה לשלמותו וכאשר רבו אלה השמות הנגזרים חשבו קצת בני אדם שיש לו' יתברך תארים רבים כמספר הפעולות אשר נגזרו השמות מהם ולזה ייעד בהגיע לבני אדם ההשגה מהם זה הספק ואמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ר"ל שכמו שהוא אחד כן יקרא אז בשם אחד לבד והוא המורה על העצם לבד לא שהוא נגזר וכן ת"י ותתגלי מלכותא דיי (י) יסוב כל הארץ סביב ירושלם שהיא עתה הרים כמו שאמר ירושלם הרים סביב לה תהיה אז מישור כערבה והיא תרום ותגביה על כל הארץ אף על פי שעתה היא גבוה מכל ארץ ישראל מפני ההרים שהם סבוב לה היא לא תראה גבהותה כל כך אבל באותו הזמן שתהיה כל הארץ סביבותיה ארץ מישור תראה גבהותה על כל הארץ הוא שאמר בנבואת ישעיה נכון יהיה הר בית ה' נכון בראש ההרים ונשא מגבעות ואף על פי שפירושו שם נשא בגדולה ובמעלה הכל יהיה זה וזה מגבע לרמות משם יחל המישור : נגב ירושלם. ירושלם : וראמה. בתנועת האלף והוא במקום וי"ו עי"ן הפעל כאלף וקאם שאין אלא שהאל"ף הביא היא נחה ופי' וראמה כמו שכתבנו שתהיה רמה וגבוה על כל הארץ : וישבה תחתיה. במקומה אלא שתהיה רחבה : שער הפנים. הוא שנאמר בנבואת ירמיה שער הפנה ומגדל חננאל נזכר גם כן שם : יקבי המלך. מן גורן ויקב וידועים היו אלה שהיו תוך לעיר עד שיתי דמלכא : (יא) וישבו בה. פירוש וישבו בה לעולם : וחרם לא יהיה עוד. שלא תהיה לחרם ולחרבן לעולם כמו שנאמר בנבואת ירמיה לא ינתש ולא יהרס : (יב) וזאת תהיה. אשר יגף ה'. המק בשרו. שלא ימיס מתוך החולי אלא בעוד שהוא עומד על רגליו ימסו בשרו ואיבריו : בחוריהם. כשהמקנה העינים יהיה חור ותרגם יונתן יתמסין בגלגליהון וזו המכה הוא שנאמר בנבואת ישעיה ונתפי בהם את ושלחתי מהם פליטים וגומר : (יג) והיה ביום ההוא. ועלתה ידו על יד רעהו. תרגם כשיחזיק ביד רעהו כמו שאמר המק בשרו וכן כעלות גדיש בעתו ותעל שבבת העל ועריס עלים וכן תרגם יונתן ותתליש ידים על ידא דחבריה : (יד) וגם יהודה. פירוש גם יהודה הגוים

מצודת ציון

(ויקרא יד) : הקדמוני. המזרחי : האחרון. המערבי וכן ועד הים האחרון (דברים יא) : (י) יסוב. יסוף : כערבה. כמדבר שהוא ארץ מישור : מגבע. מל' גבעה והר : וראמה. מל' הרמה : תחתיה. במקומה : שער הפנים. שער העומד בפינה ובזוית : יקבי. בורות שלפני הגת והיין יורד בהן כמו וגם יקב חצב בו (ישעיה ה) : (יא) וחרם. ענין אבדון וכריתה כמו כל הנשמה החרים (יהושע י) : (יב) המגפה. ענין מכה : צבאו. ענין קבוץ חיל עם : המק תמקנה. ענין המסה כמו ונמקה בעונותיכם (יחזקאל כד) : בחוריהן. מל' חור ובקיעה : (יג) מהומת. ענין בלבול הדעת

מצודת דוד

ביוצאים ילכו דרך בקע ההר אל הים הקדמוני וגומר : בקיץ ובחורף יהיה יתייבש בחום הקיץ ולא יגלד לקפאות בקור החורף : (ט) והיה ה' וגומר. כל העכו"ם יקבלוהו לאלוה ויאמינו בו : יהיה ה' אחד. ר"ל לא יעבדו עוד כוכבים : ושמו אחד. ר"ל לא יזכר שם אלוה כ"א שמו לבדו והוא כ במ"ש : (י) יסוב וגו'. עם כי ירושלים הרים סביב לה יהפוך המקום לפי מישור כערבה וזהו למען תתראה ירושלים גבוהה ורמה על כל הארץ לנוי מן הגבעה של רמון העומדת מנגב ירושלים : וראמה. וירושלים תהיה רמה כי ההר שעומדת עליו ישאר בגבהו : וישבה תחתיה בוה לא בנוה במקומה הראשון ולכן אמר שאז תשב במקומה הראשון : למשער בנימין. ר"ל תשב במקומה מן שער בנימין עד שער הפנים מהעבר מזה ועד מגדל חננאל מהעבר מזה וכן נאמר ונבנתה העיר לה' ממגדל חננאל עד שער הפנה (ירמיה לא) ו ר"ל וכלפי המזרח יתארך עד מקום יקבי המלך כי התוספת תהיה כלפי המזרח כמ"ש עד שער הסוסים מזרחה (שם) : (יא) וישבו לא יהיה עוד. לא יהיה בה שממון ואבדון : (יב) וזאת תהיה. באופן זה תהיה המגפה וגו' : אשר צבאו. אשר יחנו על צבאם כ"א ימק כשהוא עומד על רגליו ולא נפל למשכב : בחוריהן. במקום שהן יושבות : בפיהם. בפי כל אחד ואחד : (יג) מהומת רבה בהם : והחזיקו. כאשר יחזיקו איש מהם את יד רעהו לעזרו ולסעדו יחשב זה שהכנגדו שהוא אויבו ומבקש רעתו ותעלה ידו כן יקרה בעבור בלבול הדעת שאינו מבחין בין אוהב לאויב : (יד) וגם יהודה תלחם בירושלים. כי הבאים לצור על ירושלים יכריחו ערי

...יחה תלחם על ישראל : (טו) כמגפה הזאת . המפורשת למעלה המק ...
: (טז) את חג הסוכות . כמו שפירשו רז"ל במס' עכו"ם מצוה קלה יש לי
שמה כדאיתא במסכתא ראשונה (דף ג') : (יז) הגשם . גשמים ממש
...ז פירות ארצם ומה ראה לגזור עליהם עצירת גשמים לפי שמצות
...ל הגשמים הם ארבעת
שבלולב וניסוך המים
על המים על שהחג זמן
...נה הוא ואלו המספקין
...סובות לא עליהם יהיה
כך למדתי בתוספתא
: (יח) ואם משפחת
לא תעלה . וכן אין
לגשמים שנילוס עולה
אותם : ולא עליהם .
...גשם שלהם כלומר לא
...אותם נילוס וכן תרגום
...לא עליהון יסק נילוס :
...המגפה . של רעב : אשר
. זאת תהיה עונש
ועונש כל העכו"ם כמו
...א עליהם יהיה הגשם :
...צילות הסים . על
...שתולין לסוס לנוי
...כין אף אותן יקדישו
...כלי פרת למזרקים לדם
...לבשל בשר זבחים
...צילות הסים . טנטוני"ר
...והיה הסירות . שהם היו
...הדשן) אף הם יהיו
...ושל כסף כמזרקים
אשר

יתר העם שנשארו תעשה מלחמה בירושלם עם האויב להכרית זכרו אז ימצאו אנשי ירושלם זהב וכסף ובגדים מאוספים וזהו טעם ואספתי את כל הגוים בירושלם : (טו) וכן תהיה מגפת הסוס . המק בשרו ועיניו : (טז) והיה כל הנותר . זהו השלישית שהזכיר בעבור שאמר למלך בשוא תחת הלמ"ד ולא כפתח הלמ"ד נראה כי הוא סמוך השם הוא המשיח כדרך ואני נסכתי מלכי וכתיב וישתחוו לו כל הגוים על שלמה או על המשיח בנו : (יז) והיה . וי"ו ולא עליהם יהיה הגשם כפ"ה רפה בלשון ישמעאל וכמוהו ביום השלישי וישא אברהם את עיניו ויעזוב את עבדיו והאבן הזאת ואין יכולת באדם לפרש זאת בלשון אחרת כי לא ימצא זה הלשון כי אם בלשון ישמעאל ובלשון הקודש וטעם הגשם בסוכות כאשר העתיקו חכמים להזכיר גבורות גשמים ולבקש רחמים עליהם : (יח) ואם . הזכיר משפחת מצרים בעבור שלא ירד שם גשם לעולם כי היאור ישקה אדמתם ולא יחושו אם לא עליהם יהיה הגשם אף על פי שלא יחושו לעצירת הגשם מפני האור תבוא עליהם מגפת כל העמים: ולא עליהם . יהיה הגשם פורענות תבוא לאשר לא יעלה ומלת עליהם תשרת בעבור אחרת עליהם תהיה המגפה המק בשרו : (יט) זאת . חטאת. עונש כמו מחטאת סדום : וחטאת כל הגוים . שיהיה להם נהרות שישקו אדמתם לא ינצלו מן המגפה גם אני ראיתי ארצות ככה : (כ) ביום . מצלות . מגזרת תצלינה צלצלי' תלוים בצואר הסוסים העולים לחוג ויעשו הכהנים מהם סירו' לבשל בהם ויהיו רבים כמזרקים לפני המזבח לזרוק הדם

וְאֻסַּף חֵיל כָּל־הַגּוֹיִם סָבִיב זָהָב
וָכֶסֶף וּבְגָדִים לָרֹב מְאֹד׃ טו וְכֵן
תִּהְיֶה מַגֵּפַת הַסּוּס הַפֶּרֶד הַגָּמָל
וְהַחֲמוֹר וְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה
בַּמַּחֲנוֹת הָהֵמָּה כַּמַּגֵּפָה הַזֹּאת׃
טז וְהָיָה כָּל־הַנּוֹתָר מִכָּל־הַגּוֹיִם
הַבָּאִים עַל־יְרוּשָׁלָםִ וְעָלוּ מִדֵּי שָׁנָה
בְשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמֶלֶךְ יְהוָה
צְבָאוֹת וְלָחֹג אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת׃ יז וְהָיָה
אֲשֶׁר לֹא־יַעֲלֶה מֵאֵת מִשְׁפְּחוֹת
הָאָרֶץ אֶל־יְרוּשָׁלַםִ לְהִשְׁתַּחֲוֹת
לְמֶלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה
הַגָּשֶׁם׃ יח וְאִם־מִשְׁפַּחַת מִצְרַיִם
לֹא־תַעֲלֶה וְלֹא בָאָה וְלֹא עֲלֵיהֶם
תִּהְיֶה הַמַּגֵּפָה אֲשֶׁר יִגֹּף יְהוָה אֶת־
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ לָחֹג אֶת־חַג
הַסֻּכּוֹת׃ יט זֹאת תִּהְיֶה חַטַּאת מִצְרָיִם
וְחַטַּאת כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ
לָחֹג אֶת־חַג הַסֻּכּוֹת׃ כ בַּיּוֹם הַהוּא
יִהְיֶה עַל־מְצִלּוֹת הַסּוּס קֹדֶשׁ לַיהוָה
וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבֵית יְהוָה כַּמִּזְרָקִים

כַּד אֲנִיסִין לַאֲגָחָא קְרָבָא בִּירוּשְׁלֵם וְיִתְכַּנְשׁוּן נִכְסֵי חֵיל כָּל עַמְמַיָא סְחוֹר סְחוֹר דַהֲבָא וְכַסְפָּא וּלְבוּשִׁין סַגִּי לַחֲדָא׃ טו וְכֵן תְּהֵי מַחַת סוּסַיָא כוּדְנַיָא גַמְלַיָא וַחֲמָרַיָא וְכָל בְּעִירָא דִיהֵי בְּמַשְׁרְיָתָא הָאִינוּן כְּמַחֲתָא הָדָא׃ טז וִיהֵי כָּל דְיִשְׁתְּאַר מִכָּל עַמְמַיָא דְמִתְכַּנְשִׁין וְאָתָן עַל יְרוּשְׁלֵם יִסְקוּן בִּזְמַן שְׁנָא בְּשַׁתָּא לְמִסְגֵּיד קֳדָם מַלְכָּא עָלְמַיָא יְיָ צְבָאוֹת וּלְמֵיחַג יַת חַגָּא דִמְטַלַּיָא׃ יז וִיהֵי דְלָא יִסַּק מִן זַרְעֲיַת עַמְמֵי אַרְעָא לִירוּשְׁלֵם לְמִסְגֵּיד קֳדָם מַלְכָּא עָלְמַיָא יְיָ צְבָאוֹת וְלָא עֲלֵיהוֹן יְהֵי מִטְרָא׃ יח וְאִם מַלְכוּת מִצְרַיִם לָא תִסַּק וְלָא תֵיתֵי לָא לְהוֹן יִסַּק נִילוּס בְּרַם עֲלֵיהוֹן תְּהֵי מַחֲתָא דְיִמְחֵי יְיָ יַת עַמְמַיָא דְלָא יִסְקוּן לְמֵיחַג יַת חַגָּא דִמְטַלַּיָא׃ יט דָא תְהֵי פּוּרְעֲנוּת מִצְרַיִם וּפוּרְעֲנוּת כָּל עַמְמַיָא דְלָא יִסְקוּן לְמֵיחַג יַת חַגָּא דִמְטַלַּיָא׃ כ בְּעִדָּנָא הַהִיא יְהֵי עַל כְּרוּבַת סוּסַיָא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ וִיהוֹן דוּדַיָא בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ סַגִּיאִין כְּמִזְרְקַיָא קֳדָם מַדְבְּחָא׃

ב' . ס' . ל' . י"ב . ל' . כ"ט רפין . ל' וחסר . י"א בלישנא . י"ג . כ"ט . ג' כ"ס בסיפרא . י"א מלרע . ל' . ל"ט

...תא : ההמה י"ב וסימ' ... בהעלת' ובירמית י"ר: ... י"ג וסי' בשנה התשיעית . נביאי ישר' הנבאים . ...בעת שפטי הרעים . בן ... פניך אל ירוש' . בן אדם ... את שם היום . ואספת ... יי' אל ירוש' . והיה אשר ... מאת משפחות . ויקהל ... כל שרי ישר' . אז יקהל ... דר"ה . וישבו כל איש ... ירושלם . וישבו ביהודה ... לוים . ושמעיה הנביא . וכל עזרא דכוו' ...ק אחד לפי המסורה) :
...אהרן מצלות הסוס . הפסוק כ (פסחים ל) :

רדק

...זמו עמהם בירושלם כשיראו המגפה שישלח ה' בהם יאספו חילם זהב וכסף ובגדים כמו שאמר ואכלו על ימין ועל שמאל ומה שאמר ואסף רוצה לומר יאסוף על ידם תחלה ואחר ...שבי ירושלם ויבוזו גם הם ויונתן תרגם ואף דבית יהודה וגו' : (טז) והיה כל הנותר . הנותרים הם שהשיבו אל לבם במלחמה הזאת ושבו אל ה' בכל לבם : למלך ה' צבאות . ...הו למלך על כל הארץ : את חג הסכות . לפי שבאותו זמן תהיה המלחמה ויראו נפלאות הבורא יתברך מדי שנה בשנה לזכרון אותו היום : (יז) והיה . ולא עליהם יהיה ...ה הארץ שלא יעלו יושבים אותה שנה לא ירד עליהם המטר : (יח) ואם משפחת מצרים . ולא עליהם והם לא ירד עליהם מטר כל השנים ולא יצטרכו למטר אם כן מה יהיה ...ם עליהם המגפה אשר יגוף ה' את כל הגוי' שבאו על ירושלם כמו שאמר המק בשרו.ואשר לא יעלו לחוג.בעבור שלא יעלו בני מצרים לחוג את חג הסוכות יהיה להם זה העונש שתהיה בהם המגפה ...יכן תיסק נילוס ברם עליהון תהא מחתא דימחי ה' וכו':(יט) זאת תהי' חטא' מצרי' וחטאת כל הגוי'.חטאת מצרים המגפה וחטאת כל הגוים המטר שלא ירד עליהם כמו שזכרנו חטאת פי' עונש ...החטאת על זה הדרך כי לא שלטון סאמרי רוצה לומר עונש העון ותרגם יונתן פורענות : (כ) ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לה' . מצלות הם התלוים בצוארי הסוסים והם ...אותם המצלות יהיו קדש לה' שיעשו מהם סירות לבשל בהם בבית המקדש ; ואלה הסוסים . יש מפרשים שהם הסוסים שימותו במגפה כמו שאמר ויש מפרשים סוסים העולים ...לחוג את חג הסכות שיקדישו מצלות סוסיהם לעשות מהם סירות לבשל בהם בבית המקדש ופירוש על מצלות כאלו כתוב ומפותח עליהם קדש לה' כן יהיו נודעים כי הם קדש ולא יקח

מצודת דוד

...ב לבוא עמהם במזרתם לצור על העיר וכאומר הנה בלבול הדעת יהיה ...ם בני יהודה יהיו עמה ולכן כשיאחז מי ביד רעהו לחזקו יתשוב זה שהוא ...ים אשר שבו להיות להם לאויבים : ואוסף חיל וגו' . כי העכו"ם אשר ...ואו למלחמה ובידם חמדת עשרם : (טו) וכן תהיה . וכמו כן תהיה מגפת ...כמו המגפה הזאת האמורה למעלה המק בשרו וגו' : (טז) הבאים וגו'. ...ים : ועלו . אל ירושלים : ולחוג . להביא קרבנות בחג הסוכות וזהו לפי ...כות תהיה המגפה הזאת לכן יבואו בכל שנה להיות לזכרון : ...ות הארץ . קרא האומה בשם משפחה וכן המשפחה אשר העליתי מארץ ...אום ג) : ולא עליהם . אז לא יהיה עליהם הגשם לגדל תבואתם וזהו על שבחג הסוכות נגזר גשמי שנה ועל שלא באו בו ימנע מהם הגשם : (יח) לא תעלה" ...הוא כפל ענין במ"ש: ולא עליהם . ר"ל שלא עליהם יורד הגשם כל השנים כי הנילוס משקה שדותיהם תהיה ענשם המגפה וגו' והוא המכה הבאה על ...יעלו . על אשר לא יעלו וגו' ולא יהיו א"כ נקיים מן העונש : (יט) זאת תהיה . העונש הזאת של המכה הבאה תהיה גמול חטאת מצרים : וחטאת . רם ...העונש הזאת של מניעת הגשם תהיה גמול חטאת כל העכו"ם אשר לא יעלו וגו' ומלת זאת תהיה משמשת בשתים : (כ) יהיה על מצלות הסוס . על הזגי ...סוס המקשקשים ומשמיעים קול כאלו יכתב עליהם קדש לה' כי יקדישו לה' את הזגים ההם מהסוסים המתים במגפה להיות לזכרון : והיה הסירות בבית ה' . כי

מצודת ציון

הדעת: רבה . גדולה : והחזיקו . ענין אחיזה:(יד) חיל . ענין עושר : (טו) הפרד . הוא הבא מן הסוס ומן החמור : (טז) מדי שנה . בכל זמן שנה וכן מדי עלותה (ש"א א) : ולחוג . הקרבנות קרויים בל' חג על כי רובם יבואו בחג וכן אסרו חג בעבותים (תהלים קיח) : (יז) ולא עליהם . הוי"ו הוא במקום אז וכן אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם (ויקרא כו) ור"ל אז נתתי וגומר : (יח) ולא עליהם . הוי"ו הנוספת באה במקום הש"ין וכן דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה (שמות כה) ור"ל שיקחו וגומר : (יט) חטאת . ר"ל גמול חטאת : (כ) מצלות . כן יקרא הזגים שבצוארי הסוסים על כי מקשקשים ומשמיעים קול והוא מל' בצלצלי שמע (תהלים קנ) : הסירות . הקדרות כמו בשבתנו על סיר הבשר (שמות טז) : כמזרקים . הם הספלים שמקבלין בהם הדם לזריקה : כנעני

אבן עזרא

הדם : (כא) והיה. כנעני סוחר וטעם שלא ימכר אחד מן הסירות והמפרש כנעני ממש אין לו טעם כי זאת המשפחה איננה ידועה היום והנה כל אלה הפרשיות שהם בסוף זה הספר הן לעתיד והאומר כי כבר עבר יראהו המים החיים היוצאים מירושלים בקיץ ובחורף :

רשי

אשר לפני המזבח : (כא) ולא יהיה כנעני. לא יצטרכו לסחור כמו כ"ג) כנעניה נכבדי ארץ. ד"א אין כאן עני :

(א) משא דבר ה'. סופור"ט בלע"ז דבר הנמסר למלאכי לשאת אותו ישראל : ביד מלאכי. כבר היה מסור בידו זה ימים

כא וְהָיָה כָּל־סִיר בִּירוּשָׁלִַם וּבִיהוּדָה קֹדֶשׁ לַיהוָה צְבָאוֹת וּבָאוּ כָּל־הַזֹּבְחִים וְלָקְחוּ מֵהֶם וּבִשְּׁלוּ בָהֶם וְלֹא־יִהְיֶה כְנַעֲנִי עוֹד בְּבֵית־יְהוָה צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא :

ד' ל"ט

א א מַשָּׂא דְבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי : ב אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה אֲהַבְתָּנוּ הֲלוֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וָאֹהַב אֶת־יַעֲקֹב : ג וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנֵאתִי וָאָשִׂים אֶת־הָרָיו שְׁמָמָה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר : ד כִּי־תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְׁנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס וְקָרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם :

ז' ח' ס' פסוקים ואת את ואת ב' בתרי לישני ג' ב'

כא וִיהֵי כָּל דוּד בִּירוּשְׁלֵם וּבִיהוּדָה קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת וְיֵיתוּן כָּל דָבְחִין וְיִסְבוּן מִנְהוֹן וִיבַשְּׁלוּן בְּהוֹן וְלָא יְהֵי עָבֵיד תַּגְרָא עוֹד בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַייָ צְבָאוֹת בְּעִדָּנָא הַהִיא :

א מַטַל פִּתְגָמָא דַייָ עַל יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי דְיִתְקְרֵי שְׁמֵיהּ עֶזְרָא סָפְרָא : ב רְחִימֵית יַתְכוֹן אֲמַר יְיָ וְאִם תֵּימְרוּן בְּמָא רְחִימְתָּנָא הֲלָא אַח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אֲמַר יְיָ וּרְחִימֵת יַת יַעֲקֹב : ג וְיַת עֵשָׂו רְחֵיקִית וְשַׁוִּיתִי יַת טוּרוֹהִי לְצָדוּ וְיַת אַחְסַנְתֵּיהּ לְצָדוּת מַדְבְּרָא : ד אֲרֵי יֵימְרוּן אֱדוֹמָאֵי אִתְמַסְכַּנְנָא כְּעַן עַתְרָנָא נְתוּב וְנִבְנֵי חָרְבָתָא כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אִנּוּן יִבְנוּן וַאֲנָא אֲפַגֵּר וְיִקְרוֹן לְהוֹן תְּחוּמָא דְעַמָּא רַשִּׁיעָא וְעַמָּא דְאִיתֵי עֲלֵיהוֹן לְוָט עַד

יש אומרים שהוא עזרא ולפי דעתי שהוא שמו כאשר הוא כתוב והוא סוף הנביאים ובעבור זה הזהיר זכרו תורת משה עבדי כי במותו נפסקה הנבואה מישראל : (א) משא. נבואה והאומ' כי על ישראל התנבא טרם גלו אשור כי לא היה בבית שני לא דיבר כהונה כי הנה בעזרא ויעשו בני ישראל והם רובם יהודה ובנימן ועוד כתוב כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר וזהו דבר נשים נכריות שכתוב בעזרא ועוד שאמר על אדום ואשים את הריו שממה וזה היה אחר חרבן ירושלים : (ב) אהבתי. הטעם בני אב א' אחים היו עשו ויעקב ואני נשבעתי כי בריתי אקים את יצחק ואני אהבתי יעקב ונתתי לו ארץ כנען שנשבעתי לאבותיו לתת לזרעם וגרשתי עשו מארץ השם ונתתי לו הר שעיר בעבור כבוד אביו ובעבור רשעו שמתי הריו שממה וכן קראהו גבול רשעה והנה אתם בני יעקב הנה שבתם אל ארץ הברית : (ג) לתנות מדבר. תנות נקבות תנים זכרים : (ד) כי. רששנו. מגזרת רש ועושר : וקראו להם

תולדות אהרן

מלאכי. מגלה טו : במה אהבתנו. עקידה שער ח זוכר לו :

ביום שעושם הסוס צל לעצמו מתחתיו ורבי אליעזר אמר מצלות שתולין לסוס בין שני ... יהיו קדש לה' : והיה הסירות בבית ה' כמזרקים. פי' רבים כמזרקים וכן תרגם יונתן סגי
כמו שהיו רבים המזרקים בבית ה' לזרוק בהם הדם כי הזובחים יהיו רבים כי כל הבאים לחוג יביאו זבחים : (כא) והיה. עוד ירבו הסירות לרוב הזובחים כי לא יספיקו
שהיו בבית המקדש אלא כל סיר בירושלם וביהודה יהיו קדש לה' לבשל בהם זבחי שלמים וכשיבואו הגוים הזובחים יקחו מהם ובשלו בהם : ולא יהיה כנעני עוד. תרגם
יהא עביד תגרא עוד כמו כנענים נכבדי ארץ שפי' סוחרים כלומר לא יצטרך בית ה' עוד לסוחר שימכור שם סירות או נחשב לעשות מהם סירות כי רבים יהיו המתנדבים
ואדוני אבי ז"ל פירש כי על הגבעונים אמר שהיו חוטבים עצים ושואבי מים בבית המקדש לא יהיו שם עוד כי מגדולי העכו"ם יהיו עובדי הכהנים. וכן פירש וג
לכהנים וללוים :

רדק

(א) משא דבר ה' אל ישראל ביד מלאכי. חגי זכריה ומלאכי הם שנבאו בבית שני ובחגי וזכריה נכתב זמן נבואתם ובמלאכי לא נכתב ואפשר שהיה האחרון שבהם וכן יראה
בדבריו בנין הבית כמו שנזכרו חגי וזכריה כמו שכתוב והתנבאו חגי וזכריה בר עדוא נביאיא ואמר יושבי יסודאי בנין ומצלחין בנבואת חגי נביאה וזכריה בר עדוא
מלאכי זה עזרא ולא מצאנו בשום מקום שקראו נביא אלא עזרא הסופר ופי' אל ישראל לסוכיחם על מעשיהם כי הדור ההוא רובם מזיקים במעשים שאינם טובים
נשים נכריות כמו שסוכיחם עזרא בזה וכן מלאכי הוכיחם בזה כמו שאמר ובעל בת אל נכר וכן בחלול שבתות לא היו נזהרים ובדברים אחרים כמו שכתוב בספר עזרא : (ב) אה
ואמרתם במה אהבתנו. פי' ואם תאמרו במה אהבתנו הלא אח עשו ליעקב אחים היו בני יצחק אוהבי ובחרתי ביעקב ובזרעו אחריו אף על פי שהם מכעיסים אותי ונתתי
הארץ אשר נשבעתי לאברהם וליצחק : (ג) ואת עשו שנאתי. לפי מעשיו ומעשה זרעו אחריו ולא רציתי שיחלקו עם אחיו יעקב בארץ כנען ונתתי לו לירושה הר שעיר ול
והחרבתיו להרע לישראל ושמחו בחרבנם ובגלותם שנאתים : ואשים את הריו שממה. לפי שנקראת ארצו הר שעיר אמר הריו ואף על פי שארצכם היתה שממה גם כן אתם שבתם
יושבים בה אבל הם לא ישובו לארצם לעולם כי לעולם תהיה שממה ולתנות מדבר הנה תראו כי אהבתי זרע יעקב ושנאתי זרע עשו : לתנות מדבר. שישכנו בארצם תנים ובנו
במדבר : (ד) כי תאמר אדום רששנו. ואם תאמר עדת אדום רששנו אף על פי שאנו רשים ודלים וארצנו חרבה עוד נשוב ונבנה חרבות כמו שעשו ישראל : כה אמר ה' צבאו
ואני אהרוס. אם יבנו אני אהרוס : וקראו להם גבול רשעה. כלומר לארצם יקראו כל העולם גבול רשעה כי ברשעת יושבים היא חרבה לעולם כי גדלה רשעתם לפני השם שבו
בני יעקב והאל יתברך נוס לישראל לא תמעב אדומי כי אחיך הוא והם הרעו להם בכל אשר יכלו ושמחו בחרבנם ובגליתם כמו שנאמר בנבואת עובדיה לפיכך זעם ה' אות

מצודת ציון

(כא) כנעני. הם הגבעונים מבני כנען :

(א) משא נבואה ולתוספת ביאור אמר דבר ה' : (ג) לתנות. מלשון תנין והוא מין נחש : (ד) רששנו. מלשון רש ועני וכן מתרושש והון רב (משלי י"ג) : גבול. ענין מחוז

מצודת דוד

כי מזהב הזגים יעשו סירות לבשל ויהיו א"כ מזהב כמו המזרקים של שהמה מזהב : (כא) והיה כל סיר וגו'. על כי ירבו זבחי שלמים מהבל לכן כל הסירות אשר בירושלים וביהודה יהיו קדש : כל הזובחים. זב ולקחו מהם. יקחו מהסירות ההם ויבשלו בהם מבלי שאלה אם קדשים יהיו קדשים ולא יהיה א"כ מהצורך לשאול : ולא יהיה כנעני עוד. לפי שמאז היו הגבעונים מבני כנען חוטבי עצים ושואבי מים לבית ה' כי כן נתנם אמר בבית העתיד לא יהיו הם עוד בבה"מ חוטבי וגו' כי גדולי העכו"ם יתנדבו להיות הם חוטבי עצים ושואבי מים בבית ה' :

א (א) ביד מלאכי. הנשלח ביד מלאכי : (ב) ואמרתם. ר"ל ואם תאמרו במה אהבת אותנו מפאת עצמינו כלומר עם כי עשית עמנו הרבה חסד אין זה מ עצמינו כ"א מפאת אהבת האבות והאמהות : הלוא אח וגו'. כאומר ע"ז אשיב לכם הלוא אח עשו ליעקב מן האב ומן האם ויחס אחד להם והאמהות ועכ"ז אהבתי את יעקב לבד : (ג) ואת עשו שנאתי. ואם היה מפאת אהבת האבות והאמהות לבדם היה לי לאהוב גם את עשו אבל האמת אתכם גם מפאת עצמיכם בצרוף אהבתי לכם מפאת האבות והאמהות : ואשים וגו'. עכשיו מפרש במה שנא את עשו ואמר ראו עתה כי שניכם גליתם ע" אתם הלא שבתם לארצכם ואת יושבי שעיר אשים עוד שממה ונחלתו יהיה למדור לתנות המצויות במדבר : (ד) כי תאמר אדום. אם יאמרו מחריבי עתה אנו רשים ודלים וארצנו חרבה אבל נשוב עוד ונבנה החרבות כי יאמרו אין זה בא מפאת שנאת ה' אותנו להיות החורבן מתמדת כי במקרה בא וכאשר המה יבנו. ר"ל באמת המה יבנו החרבות וימשלו ממשל רב אבל בסוף הדבר אהרוס אני הכל וכל ולא תשובנה עוד לקדמותן : וקראו להם. מהם יכירו הכל שהמה' באה על שהרשיעו לו ויקראו להם גבול והעם אשר זעם את ה'

רשי

: (ה) יגדל ה׳ מעל לגבול ישראל. יראה גדולתו מעל לגבולינו ... כי אנחנו עמו וי״ת יסגא יקרא דה׳ ואפתי ית תחו׳ ארעא דישראל : ... יש עליו לכבד אב וכן עבד אדוניו ואתם קרויין בנים ועבדים ... ם אב אני לכם איה כבודי : אמר ה׳ צבאות לכם. אתם הכהנים ... את שמי : ואמרתם ... זיה. כלומר ידעתי ... לי במה בזינו הרי ... (ז) מגישים על מזבחי ... מרתם. כלומר ואם ... במה גאלנוך גאלנו ... לחם מזבחך אני משיב ... בזאת גאלתם אותי ... ם שלחן ה׳ נבזה הוא ... הגיע לחלוק איש באחיו ... וקדשים ואומר מאחר ... אסור לנו לחלוק מנחה ... מנחה וזבח כנגד זבח ... ומעל הוא לחלוק כל ... ומנחה בשביל כזית או ... מגיע לכל אחד ואחד : ... רע. וכי אין דבר זה ... (ט) ועתה חלו נא פני. ... אתם הכהנים העושים ... זאת איך יעלה בלבבכם ... שלוחי ישראל לבקש ... רחמים הרי מידכם ... זאת הרעה : הישא את ... לשמוע תפלה מפיכם ... את שולחיכם : (י) מי ... ויסגור דלתים. הלואי ... איש טוב בכם שיסגור ... מקדשי לבלתי הביא שם ... מתועבה הזאת : ולא ... מזבחי חנם. באישים ... מתרלה בהם שהרי אין לי

ה וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ

יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל׃

ו בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם־אָב

אָנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם־אֲדוֹנִים אָנִי

אַיֵּה מוֹרָאִי אָמַר ׀ יְהוָה צְבָאוֹת

לָכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם

בַּמֶּה בָזִינוּ אֶת־שְׁמֶךָ׃ ז מַגִּישִׁים

עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם

בַּמֶּה גֵאַלְנוּךָ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה

נִבְזֶה הוּא׃ ח וְכִי־תַגִּשׁוּן עִוֵּר

לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה

אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ

הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה

צְבָאוֹת׃ ט וְעַתָּה חַלּוּ־נָא פְנֵי־אֵל

וִיחָנֵנוּ מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת הֲיִשָּׂא

מִכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃

י מִי גַם־בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְלֹא־

תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם אֵין־לִי חֵפֶץ

ב׳ חד חסר · ל׳ · ל׳ · ב׳ מ״ל וו׳ מ״ל בליש׳ · ג׳ חד חסר י׳ קדמאה · ל׳ · י״ד ר״פ בנביאי׳ ג׳ וחסר יו״ד · ל׳ · ב׳ · י״ח בטעם · ל׳ ב׳ · ל׳

עָלְמָא׃ ה וְעֵינֵיכוֹן יֶחֶזְיָן וְאַתּוּן תֵּימְרוּן יִסְגֵּי יְקָרָא דַייָ וְאַפְתֵּי יַת תְּחוּם יִשְׂרָאֵל׃ ו הָא עַל בְּרָא אֲמִיר לְיַקָּרָא יַת אַבָּא וְעַבְדָּא לְמִדְחַל מִן קֳדָם רִבּוֹנֵיהּ אִם כְּאָב אֲנָא אָן דְּאַתּוּן מְיַקְּרִין קֳדָמַי וְאִם כְּרִבּוֹן אֲנָא אָן דְּאַתּוּן דָּחֲלִין מִן קֳדָמַי אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת לְכוֹן כַּהֲנַיָּא דִּמְבַסְּרִין עַל שְׁמִי וְאִם תֵּימְרוּן בְּמָא בַּסַּרְנָא עַל שְׁמָךְ׃ ז מְקָרְבִין אַתּוּן עַל מַדְבְּחִי קֻרְבַּן מְרַחַק וְאִם תֵּימְרוּן בְּמָא מְרַחַק בִּדְאַתּוּן אָמְרִין פָּתוֹרָא דַייָ בְּסִיר הוּא׃ ח וּדְאַתּוּן מְקָרְבִין דַּעֲוִיר לְדִבְחָא הֲלָא בִּישׁ וּדְאַתּוּן מְקָרְבִין דַּחֲגִיר וּדְמַרְעַע הֲלָא בִּישׁ קָרִיבוּהִי כְּעַן לְשִׁלְטוֹנָךְ הֲיִתְרְעֵי בָּךְ אוֹ הֲיִסַּב אַפָּךְ אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ ט וּכְעַן צַלּוֹ כְעַן קֳדָם אֱלָהָא וִיקַבֵּל צְלוֹתָנָא מִיֶּדְכוֹן הֲוָת דָּא הֲיִתְנַסְּבוּן לְכוֹן אַפִּין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ י מַן אַף הָבָא בְּכוֹן וִיגוּף דָּשֵׁי בֵּית מַקְדְּשִׁי וְלָא תְקָרְבוּן עַל מַדְבְּחִי קֻרְבַּן מְרָחַק לָא רַעֲוָא

אבן עזרא

לכם. הקוראים : (ה) ועיניכם. רואות זאת והיה ראוי שתודו השם ותאמר יגדל ה׳ ויתכן היות מעל לגבול ישראל דבק עם ואתם והנה הוא אתם השוכני׳ מעל לגבול אתם תאמרו יגדל השם ואחר שפי׳ איך אהב השם את יעקב החל להוכיח הנבזים בהם שהם מורי התורה והם הכהנים : (ו) בן יכבד אב. בשכל הלב ידוע כי הבן חייב לכבד האב והעב׳ מוכר׳ מאדניו ותשוב׳ במה בזינו : (ז) מגישים. שאתם מגישים ולמה תאמרו במה גאלנוך זהו הניאול וזה עשיתם בעבור היות מזבחי נבזה בעיניכם והוא השולחן וביחזקאל כתוב על המזבח זה השלחן אשר לפני ה׳ : (ח) וכי. אין רע. בעיניכם : לפחתך. כמו פחת יהודה : הירצך. שיאהבך בלבו : או הישא פניך. לעשות בקשתך : (ט) ועתה. משפט הכהני׳ לדק היה להתפלל בעד ישראל ככתוב בספר יואל יבכו הכהנים ושם כתוב ויקנא ה׳ לארצו וטעם חלו נא פני ה׳ על המארה שאנו נארים כאשר כתוב ויחננו כי בעבורכ׳ באה זאת הרעה וזהו מידכם היתה זאת לכם : (י) מי. יתן אחרים או אחד מכם לו יהיה כן שאחרים או אח׳ מכם יסגור דלתי העזרה : ולא תאירו. תבעירו מגזרת ראיתי אור והכל

ועיניכם ב׳ א׳ חס׳ וא׳ מ״ל וסימ׳ תשאו גלליכם. תראינה ואתם תאמרו יגדל ה׳ : ז׳ מ״ל בליש׳ אדנות וסימ׳ ויעתר מנוח תנינא דפסוק. אשר אדוניה שם עד האור. ואם אדונים אני איה מוראי אמר ה׳. וטוב אדוניה הלוים. אל יד אדוניהם. גדול אדונינו ורב כח. יאמר נא אדננו חסר דחכר. גדול ארונינו ורב כח מלא דמלא ושאר אדנינו כתיב : ואתה ועתה י״ח בטעם תברי׳ וסי׳

תולדות אהרן בן יכבד אב. סנהדרין לו זוטר וירא עקרים מ״ג פל״ז : וכי תגישון. זוטר אמור : הקריבהו נא. סוכה ג סוטה יד ב״ב לז זבחים פה מנחות סט נקידה שער כז : מי גם בכם. שם שער ח :

רדק

... וה׳ ויאמר ... ... ת הוי״ו וישא אברהם את ... אדומים להם ויונתן פירשם עם השוסים אחרי יימרון אדומאי ... יהנא כען מפרנא והטוב והנבנה : (ה) ועיניכם תראינה. פי׳ בחורבנם : ואתם תאמרו יגדל ה׳. פי׳ ואתם אז תאמרו. מעל לגבול ישראל יגדל ה׳ כלומ׳ שתנו שבח וגדולה שאתם בגבולכם יושבים וגבולם חרב. וגבולכם יקרא גבול ישראל גבול רשעה : (ו) בן יכבד אב ועבד אדוניו. פירוש יירא את אדוניו כמו שאמר איש מורא׳ ובאמרו בן יכבד אב ועבד אדניו זהו מדרך השכל המפורסם שראוי לבן לכבד את אביו מוכרח לירא את אדוניו : לכם הכהנים בוזי שמי. הפך כבוד הבן לאב הוכיח תחלה לכהנים שהיה להם להוכיח ולהורות כמו שאמר ובאת אל הכהנים הלוים ולא די שאין אתם ... אלא שאתם סומכים ידי הרעים שמביאים קרבן נבזה : ואמרתם במה בזינו את שמך. והשיבם באמרם שלחן ה׳ נבזה הוא אלא שהקדים לזכיר הגיאול שעושים והוא שאומר וגו׳ : (ז) מגישים. לחם מגואל. קרבן כמו את לחם אלסיך לחם אשה קרבני לחמי מגואל מתועב זמטונף והוא הפסח והעיר והחולה : ואמרתם במה גאלנוך. ואיך תאמרו גאלנוך אם תגאלו בדם מזבחי הרי אתם מגאלים אותי : שלחן ה׳. הוא המזבח וכן אמר ביחזקאל על המזבח זה השלחן אשר לפני ה׳ : נבזה הוא. שמקריבים שם הדם והחלבים דברים נבזים ואינכם משימים אל לבכם למה זה שהאל יתברך להקריב דם וחלבים : (ח) וכי תגישון. כשמביאים לכם שה עור לזבוח ולהקריבו אתם אומרים אין זה רע וטוב הוא כי השלחן נבזה והקרבן אינו רע שיהיה נבזה ואתם מגישים אותו על מזבחי והיה עליכם לומר למביאים אותו זה רע להקריבו כמו שכתוב בתורה עורת או שבור וגו׳ לא תקריבו אלה לה׳ ואתם נושאים פני המביאים ומקבלים הפסח ואמרו אין רע : הקריבהו נא לפחתך. אך תוכלו לומר שאינו רע להקריבו לפני ואם תקריבהו לפחתך בשר ודם הירצך המנחה או הישא פניך בעבורה אם תבקש ממנו דבר אבל ישנאך בעבורה ויכעס עליך פחתך מן פחת יהודה וסגול הפ״א תחת פתח גדול והוא שמואל והשלטון כתרגום שלטונך : ... אם תשובו אליו ותחלו פניו בלב עדיין יחון אתכם וייטיב לכם ואמר ויחננו כי הנביא יש לו לרם בצרתם ועיד לכלול עצמו בכלל ישראל כמו שאמר משה רבינו ע״ה וסלחת לעוננו ולחטאתינו ומהאל יתברך למד דבר זה שאמר לו עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורתי : מידכם היתה זאת. זאת המארה שהיא לכם כמ״ש למעט וגם הרותים מידכם היא זאת שאתם עושים רע בעיני ה׳ לפיכך הוא שולח בכם מארה : הישא מכם פנים. וכי סבורים אתם שישא פנים לאחד מכם שלא יוכיחכם על מעשיכם הרעים והוא לא ישא פנים ולא יקח שוחד וי״ת היתנסבון לכון אפין וכן אונקלוס תרגם אשר לא ישא פנים דלית קדמוהי מיסב אפין לא ראוי ליתם לו נשיאות פנים : (י) מי גם בכם. שאתם רעים מי יתן שיהיה בכם

מצודת דוד

ולא יקראו כן כי לא תשוב עוד להבנות : (ה) ועיניכם תראינה. בהפלגת ... ם : ואתם תאמרו וגו׳. ר״ל כשתהיו מעל לגבול ישראל בזמן הגאולה העתידה ... אמרו עתה יגדל ה׳ בעשות נפלאות מתמיד : (ו) בן יכבד. מוסב למעלה לומר וכן הוא שאני אוהב אתכם מפאת עצמיכם הלא דרך הבן לכבד אביו על כי ... אהבו ודרך העבד לכבד את אדוניו עם כי לא יחשוב כ״כ על אהבת אדוניו ... זכ״ז מוכרח הוא לכבדו כי יפחד ממנו לבל יעשה בו נקם : ואם אב אני. ואם מחזיקים אותי לאב איה כבודי הראוי לי בעבור אהבתי לכם ואם אתם מחזיקים לאדון איה המורא הראוי לירוא מפני כי אם יראתם מפני לא עזבתם א״כ ... : לכם הכהנים. ר״ל הדבר הזה אומר אני ה׳ לכם אתם הכהנים המבזים את שמי : ואמרתם. ואם תאמרו בדבר מה אנו מבזין את שמך : (ז) מגישים וגו׳. ר״ל בדבר זה אתם מבזין את שמי במה שאתם מקריבים על מזבחי קרבן מתועב ומטונף : ואמרתם. ואם תאמרו בדבר מה אנו מתעבים ומטנפים קרבנך : ... כם. ר״ל אשיב לכם במה שאתם אומרים שלחן ה׳ והוא המזבח שמסדרים עליו הקרבן לנבוה הוא נבזה כי נזרק עליו הדם ונקטר עליו החלב שנפשו של ... הוא מאוס בעיניכם הואיל והמזבח הוא מבוזה בעיניכם וכאומר הנה בזה אתם מתעבים קרבני וזהו ... קלס בכם : (ח) וכי תגישון. ובעבור זה גם כי תגישון עור לזבוח אין רע בעיניכם ... שמי : הקריבהו. בחון אתם הדבר והקרב מאותו מאלה לדורון לפחתך האם יהיה מרוצה לך זה הדורון להעביר ממך אמר שטעת למולו או אם ישא פניך

מצודת ציון

מחיז : זעם. ענין כעס : (ו) אדונים. דרך המקרא להזכיר שם אדנות בלשון רבים וכן אדוני יוסף (בראשית ל״ט) : (ז) מגישים. מקריבים : לחם. כן יקרא כל הקרב על המזבח וכן את קרבני לחמי (במדבר כח) : מגואל. מתועב ומטונף כמו מורא ונגאלה (צפניה ג) : גאלנוך. ר״ל גאלנו ותעבנו קרבנך : שלחן. ר״ל המזבח שמסדרין עליו הקרבן לה׳ כעין שמסדרין על השולחן וכמ״ש וידבר אלי זה השלחן וגו׳ (יחזקאל מ״א) : (ח) פסח. חגר וצולע : לפחתך. ענין שר ושליט כמו פחת יהודה (חגי א) : הישא פניך. זה הלשון יאמר על הכבוד וכן זקן ונשוא פנים (ישעיה ג) : (ט) חלו. ענין תפלה כמו ויחל משה (שמות לב) : ויחננו. מלשון תחנה ותפלה : (י) תאירו. תבעירו כמו נשים באות מאירות אותה (ישעיה כז) : חפץ. ענין רצון : ומנחה. כן

בָּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־
אֶרְצֶה מִיֶּדְכֶם׃ יא כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ
ג. ד'. ג' וְעַד־מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל־
מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה
ס' ב' מ"ל טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם אָמַר
ב' נחרי ליסני יְהוָה צְבָאוֹת׃ יב וְאַתֶּם מְחַלְּלִים
אוֹתוֹ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן אֲדֹנָי מְגֹאָל
ג' הוּא וְנִיבוֹ נִבְזֶה אָכְלוֹ׃ יג וַאֲמַרְתֶּם
ג' הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר
י"ח מלין תקון סופרים יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת־
ב' מ"ל הַפִּסֵּחַ וְאֶת־הַחוֹלֶה וַהֲבֵאתֶם אֶת־
י"ב מ"ל הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם
ב' ח"ס ל' מ"ל אָמַר יְהוָה׃ יד וְאָרוּר נוֹכֵל וְיֵשׁ
ב' בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנֹדֵר וְזֹבֵחַ מָשְׁחָת
כ"כ לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא בַגּוֹיִם׃

תרגום: קֳדָמַי בְּכוֹן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת וְקוּרְבַּן לְרַעֲוָא לָא אֲקַבֵּל מִיֶּדְכוֹן׃ יא אֲרֵי מִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא וְעַד מֶעֱלֵיהּ רַב שְׁמִי בֵּינֵי עַמְמַיָּא וּבְכָל עִדָּן דְאַתּוּן עָבְדִין רְעוּתִי אֲנָא אֲקַבֵּל צְלוֹתְכוֹן וּשְׁמִי רַבָּא מִתְקַדַּשׁ עַל יְדֵיכוֹן וּצְלוֹתְכוֹן כְּקוּרְבַּן דְּכֵי קֳדָמַי אֲרֵי רַב שְׁמִי בֵּינֵי עַמְמַיָּא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ יב וְאַתּוּן מְחַלְּלִין יָתֵיהּ בְּדְאַתּוּן אָמְרִין פָּתוֹרָא דַּיְיָ בְּסִיר הוּא וּבְסִירָן מַתְּנָתָא מִנֵּיהּ׃ יג וְאִם תֵּימְרוּן הָא דְּאַיְתֵינָא מִלֵּאוּתָנָא וְשַׁנֵּיקְתּוּן יָתֵיהּ אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת וּמַיְתָן אַתּוּן דַּאֲנִיס וְדַחֲגִיר וּדְמַרְיַע וּמַיְתָן אַתּוּן לֵיהּ בְּקוּרְבָּנָא הַאֲקַבֵּל יָתֵיהּ בְּרַעֲוָא מִיֶּדְכוֹן אֲמַר יְיָ׃ יד וְלִיט דְּיַעְבֵּיד בִּנְכִיל וְאִית בְּעֶדְרֵיהּ דְּכַר וְהוּא חַיָּב לְנֶדֶר וּדְבַח דִּמְחַבַּל קֳדָם יְיָ אֲרֵי מַלְכָּא רַב אֲנָא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת וּשְׁמִי חֲסִין

אבן עזרא: וככל מגזרת אור: (יא) כי ממזרח השמש. מקצה הארץ ועד קצה הארץ כן הוא הישוב ובכל מקום לו צוויתי היו מקריבים לי דבר נכבד מוקטר היה מוגש לפני ומנחה טהורה או מוקטר שם כמו קטורת והיו שומעים בקולי לגדל את שמי הגדול. אח"ר כ"ן אמ"ר לי הר"ב החכ"ם על זה הפסו"ק פירו"ש נכו"ן מאד והוא דב"ק ע"ל הענין כי הנבואה על הבזיון ועל הגיאול שהיו מחללין את השם על כן הוא אומר כי בכל הישוב ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים ונכבד ובכל מקו' שבעולם יחשב בעיני הדבר הזה שהם מכבדים ומגדלים את שמי כאילו הם בכל מקום יביאו לפני לשמי כל דבר מוקטר ומוגש הראוי לכבודי ומנחה טהורה לא כאשר אתם עושים להגיש לפני לחם מגואל ועור ופסח וחולה ואיננו רע בעיניכם ולמה לא תשימו על לב גדול שמי בגוים ואתם מחללים אותו: (יב) ואתם. מגואל. הוא וניבו נבזה אכלו. הטעם כפול וניבו הוא לחמו מגזרת תנובה וככה ניב שפתים שהיא פרי השפתים כי כל דבר יש לו פרי כפי ענינו: (יג) ואמרתם. מתלאה. חסר ה"א כמו מזה בידך מה זאת התלאה בעבור המארה אין לחם לשום בשולחן: והפחת' אותו. שהוא כמו פיח ואין בו כדי: והבאתם. הנה השולחן רק ועל המזבח מנחה איננו כאשר רציתי: (יד) וארור נוכל ויש בעדרו. חושב מגזרת בנכליה' דרך מרמה. זכר שהוא תמים. ומשחת כמו מושלך: ועתה

רשי: ...לי חפץ בכם ורבותינו דרשו בתורת כהנים אדם אומר לחבירו ... לי את הדלת הזו אין מונע עליה שכר הדליק לי את הנר הזה ... עליה שכר ואתם מי בכם שסגר דלתי חנם ולא האירתם מזבחי חנם ... עשיתם חנם דברים שדרכן לעשותן בשכר לפיכך אין לי חפץ ב[כם]: (יא) גדול שמי בגוים. רבותינו דקרו לי' אלהא ד[אלהיא] אפילו מי שיש לו עכ[ו"ם] (שיש אלוה) שהוא ... ובכל מקום מתנדבי[ם] ... אף העכו"ם ורבותי[נו אמרו] אלו תלמידי חכמים ה[עוסקים] בהלכות עבודה בכל [מקום] כל תפלות ישראל ... בכ"מ הרי הן לי כמנחה ט[הורה] וכן ת"י וכל עידן דאת[ון עבדין] רעותי אני מקבל צלותכון [ושמי] רבא מתקדש על ידיכו[ן וצלותכון] כקרבן דכי קדמי ו... המקרא ולמה אתם מ[חללים] שמי והלא גדול ה' ... ואני אהבתי וחבבתי ... שבכל מקום שאתם ... לפני ואף בגולה מוקטר ... הוא לשמי: ומנחה ... הוא לי כי על ידכם ... בגוים ואתם מחללין [את] שמי: (יב) וניבו נבז[ה] ... כינוי של מזבח השגור ב... זהו תמיד נבזה אכ[לו] ... אומרי' עליו כלום' ... עליו דבה זו וניב זה ... למזבחי: אכלו. ... (יג) ואמרתם הנה ... בהמה כחושה ואנו ... יכולת להשיג למנחה ... ת"י הא דאייתינא מלי... והפחתם אותו. זו א[חת מ]תיבות של תיקון סופרי[ם] אותו אותי נכתב אל[א שכינה] הכתוב וכתבו אותו ... והדאבת' לשון מפח נ[פש] ... ה"א): אותי. ואת ...

(יד) נוכל. מתנכל במרמה בדברי שקר לפני לאמר אין לי טובה מזו: ויש בעדרו זכר. איל ההגון לעולה והוא נודר זבח: כמו

נמסר בסדר בהעלתך: מבואו ד' ג' חסר וא' מ"ל וסימ' כי ממזרח שמש ועד מבואו. אל אלהים ה' דבר ויקרא. עשה ירח למועדים. מהלל שם ה' הלל. תבינא חסר דאל אלהים: טהורה ה' ג' מ"ל וב' חסר וסימ' אשר לא טהרה היא שנים. אשר איננה טהרה. לשמי ומנחת טהורה, כל צפור טהורה תאכלו. יראת ה' טהורה. ג' בתראי מ"ל וחד ואם לא נטמאה האשה וטהור' היא: לאדני ז' כתיב כן וסים

תולדות אהרן מוקטר מוגש. מנחות קי: או הפסח: ס פס ל ב"ק סו:

רד"ק

בכם איש אחד שיתן אל לבו דבר הקרבנות הנבזים: ויסגור דלתים. יסגיר דלתי העזרה שלא יביא שם אדם קרבן כי טוב הוא שלא יביאו קרבן משיביאוהו נבזה: ולא תאירו על מזבחי חנם. ולא תבעירו כמו נרים באות מאירות אותם פירוש ובחנם תבערו אש על המזבח כי הקרבן שתקריבו עליו לא לרצון יהיה לכם ולא למביאים אותו וזהו שאמר אין לי חפץ בכם כי מעשיכם רעים ומנחתכם אינה רצויה אפילו היתה טובה כל שכן שהיא רעה ואין לי חפץ ורצון לא במנחתכם ולא בכם: (יא) כי ממזרח שמש ועד מבואו. כל הישוב הוא למערב ואיננו כן מצפון לדרום כי איננו מיושב כולו: גדול שמי בגוים. כי אף על פי שעובדים לצבא השמים מודים כי שאני הסבה הראשונ' אלא שעובדים אותם לומר שיהיו אמצעיים ביני וביניהם ואמרו רז"ל דקרו ליה אלהא דאלהין: ובכל מקום מוקטר ומוגש לשמי. אם היתי מצוה אותם כמו שצויתי אתכם היו מקטירים ומגישים לי כי מנחה טהורה היו מגישים לא כמו שאתם ע"ש שאתם מגישים מנחה טמאה ונבזה או פירושו אף על פי שהם מקטירים ומגישים לעכו"ם דעתם לשמי: (יב) ואתם מחללים אותו. הנה הגוים שהם מכבדים ומגדלים שמי וכי יש חלול גדול מזה שתאמרו שלחן ה' מגואל הוא שפירושו נבזה הוא: וניבו נבזה אכלו. ניבו דברו כמו ניב שפתים ר"ל הכהן המקריב מה הוא שאומר תמיד נבזה אכלו כלומר לחם המזבח ואכלו שהוא חלב ודם מגואל ונבזה הוא ויש מפרשים וניבו מענין תנובה וי"ת בסיר הוא ובסירן מתנתא מניה: (יג) ואמרתם. עתה יוכיח ישראל המביאים הקרבן תאמרו בהביאכם השה לעזרה הנה מתלאה כלומר יאמר כל אחד לחבירו בהביאו הקרבן כמה אני יגע ולואה מזה השה שנשאתי על כתפי ר"ל שהוא שמן ובעל בשר: והפחתם אותו. והפילו אותו על הקרקע דרך בזיון וכן תרגם יונתן ושניקתון יתיה כמו וינער ה' שתרגומו ושניק ה' ויש מפרשים אותו מ... נפש שענינו דאבון נפש כלומר הכאיבו והדאיבו נפש בעל השה כי גזלתם אותו כמו שאמר והבאתם גזול ואחז"ל פירש והפחתם מענין ניפח בהם פחה כלומר הם אומרים כי י... ונלאים מעירת הקרבן שנשאו על הכתפים לומר שהוא שמן ובעל בשר והוא בכסף כי כל כך הוא כחוש ודל בשר שאם תנפחו בו יפול לארץ ותרגם יונתן הנה מתלאה הא דאיתינא מל... (יד) וארור נוכל. חושב מחשבה רעה ועושה בערמה וכן מן הדגים אשר נכלו לכם ויתנכלו אותו להמיתו וכן תרגום להרגו בערמה למקטלים בנכילו: ויש בעדרו זכר. פי' זכר וכן

מצודת ציון

כן יקראו כל הקרבנות שבאים למנחה ולדורון וכן וערבה לה' מנחת (לקמן ג): (יא) מבואו. ענין שקיעה כמו כי בא השמש (בראשית כח): מקטר. מל' הקטרה: מגש. ענין הקרבה: (יב) וניבו. ענין אמירה כמו בורא ניב שפתים (ישעיה נז): אכלו. מאכלו: (יג) מתלאה. ענין עיפות ויגיעה כמו את כל התלאה (שמות יח): והפחתם. ענין דאבון ותוגה כמו מפח נפש (איוב יא) או הוא מל' הפחה ונשיבת רוח: (יד) וארור. ענין קללה: נוכל. ענין ערמימות כמו ויתנכלו אותו

מצודת דוד

הניף לכבדך בעבור מחן כזה אם תביא לו מבלי הקדמת פשע: אמר ה'. ר"ל ה': (ט) ועתה חלו נא. עשו תחינה והעתירו בעדינו אל ה' אם יחנן אותנו תפלתכ' הלא המאר' המשתלחת באה היא בעבורכ' וכי מאתכ' ישא לנו פנים קטגור נעשה סנגור: (י) מי גם בכם. הלואי ימצא מי גם בכם ויסגור דלתי בית המקדש שלא יבוא מי שמה לרמות הנר: ולא תאירו. לא תבעירו אש על מזבחי בחנם: אין לי חפץ בכם. לבוא להראות לפני בבית המקדש והיה אם כן מהראוי לסגור דלתי המקדש: לא ארצה. לא אקבלם מידכם ברצון וכאומר ולמה א"כ תבעירו אש על מזבחי בחנם: (יא) כי ממזרח שמש. אשר ממקום זריחת השמש עד מקום שקיעתו גדול שמי בין העכו"ם כי כולם מודים בו יתברך שהוא הסיבה הראשונה המשפעת בכולם רק איזה מהם יחשבו שהנהגת העולם השפל בא הכל ממערכת השמים: ובכל מקום מגש לשמי. ר"ל מה שעובדי כו"ם מקטירים למערכת השמים להתרצות לפניהם כוונתם הוא שבזה יכבדו ויעבדו את הסבה הראשונה ובזה באמת לא נגה עליהם אור התורה והנבואה: ומנחה טהורה. ומה שמביאים לקרבן ותשורה היא טהורה ונקיה לפי דעתם הנראה בעיניהם: כי גדול שמי בגוים. שעותם יקריבו למערכות השמים מנחה טהורה: (יב) ואתם. אבל אתם מחללים את ה' במה שאתם אומרים שלחן ה' והוא המזבח מתועב הוא על כי נזרק עליו הדם ועליו החלב דברים שנפש האדם קצה בהם ובעבור זה תקריבו גם בעלי מומין כמ"ש למעלה: וניבו. ר"ל ניב אמרי המזבח הסגור בפיהם לדבר בו הוא לומר הנה הבושם עליו הוא נבזה ומתועב והוא כפל ענין במ"ש: (יג) ואמרתם הנה מתלאה. ר"ל כאשר תביאו לקרבן כבש כחוש ורזה תכחשו לומר הנה נעשיתי נלאה ועיף הכבש שנשאתי על כתפי כי הוא שמן ובעל בשר ודבריכם המה למכה נפש למקום ב"ה כי תעיזו לשקר לפניו: והפחתם אותו. הוא תקון סופרים וראוי אותי תקון יאמר שאמר הנה איננו בעל בשר וכבד במשא כי הוא כחוש וקל במשא על שתוכלו לגלגלו בנפיחת רוח הפה והוא ענין גוזמא: והבאתם. גם אתם מביאים קרבן גזול ופסח וחולה: והבאתם את המנחה. ר"ל הואיל ואתם מאלה תביאו את הקרבן והתשורה וכי אקבלה ברצון מידכם: (יד) וארור נוכל. ארור המערים שאין בידו יותר מובחר להקריבה ממה שהביא אבל באמת יש בעדרו זכר מובחר וטוב הראוי לעולה: ונודר

רשי

וס כמו (ויקרא כ"ב) משחתם בהם : (א) אליכ'. הכהנים אני מצוה המצוה שלא תקריבו אלה על מזבחי : (ב) וארותי . וקללתי את ברכותיכם מה שברך לכם הדגן והתירוש והיצהר : וגם ארותיה . ובאמת אין לתלות הדבר אני שתליתי באם לא ישמע כי ידעתי שלא תשמעו לפיכך אני מעתה : (ג) וזריתי פרש . של חגיכם על פניכם כלומ' בלו שכר מאתי כי אם לבושת ולגעור לכם את ... : ונשא אתכם אליו. כמות קרבנותיכם ישאו אליו להיות זוללים כמוהו : (ד) להיות את לוי . שאני חפץ ... ימו (אתי) בברי' שכרתי ... לוי : (ה) החיים והשלום. לפנחס את בריתי שלום ... כ"ה) והובטח לו ולזרעו ... ברי שיהא זרעו בחיים: ... לו . שיקבלם במורא ... וייראני : נחת . לשון ... ירא:(ו) בשלום ובמישור ... י. אהרן ואלעזר ופנחס ... מעשה העגל השיבו כל ... מעון שנאמר ויאספו ... בני לוי (שמות ל"ב): ... שפתי כהן. עליהם מוטל ... דעת למה שהרי תורה ... מפיה שבכר דבר זה ... הם יורו משפטיך ליעקב ... ל"ג) : כי מלאך. שלוחו של

אבן עזרא

(א) ועתה . דברתי אליכם : (ב) אם . וארותי את ברכותיכ'. כדרך יגיה חשכי וגם ארותיה מפעלי הכפל והטעם הברכה : וגם . ככה עשיתי עד עתה כי ארותי את הברכה מפני שלא שמתם על לב : (ג) הנני . אגער בזרע שלא יצמח בעבור היות שלחני ריק ומלת חגיכם כמו אסרו חג בעבותים והנה פירוש חגיכם קרבנותיכ' אזרה אותם על פניכם וטע' ארחיקכ' מעל פני שלא אראה אתכם : ונשא אתכם . הנושא הוא האויב אליו : (ד) וידעתם . אז תדעו אם לא תשמעו אלי עתה ידבר עם ישראל שהם חייבים לכבד הכהנים משרתי השם ועשו כאשר יורו אתכם ולא תביאו מנח' בעל מום:(ה) בריתי. כרתי ברית עמו כי בעבו"ר שהו' מקריב קרבני יהי' לישראל החיים והשלום וטעם ואתנם על ישראל שהשם נתנם לו שיראו ממנו והוא ירא השם : נחת הוא . מבנין נפעל והשלם ננחת כמו לב נשבר ונדכה מגזרת תראו חתת והטעם כפול וי"א כי ואתנם לו מצות וחוקים והם תורת כהנים : (ו) תורת . אמר יפת זה נאמר על אהרן ורבי ישועה אמר על פנחס והנכון כי על שניהם אמר ועל בניהם הקדושים כי ככה ראוי להיות כהן גדול : היתה בפיהו . איננו מקבל שוחד : ועולה . לשאת פנים : בשלום . עם ישראל : ומישור. לעשות מצותי : (ז) כי . דבק כי בהיות הכהן ישר ירדו היושרים והנה שפתי כהן דבק עם אשר למעלה

מלאכי ב

ב א וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמִּצְוָה
הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים׃ ב אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ ד' ר"פ בסיפרא
וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֵת כָּבוֹד י"ו מלעו' פסוק
לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי
בָכֶם אֶת־הַמְּאֵרָה וְאָרוֹתִי אֶת־ ב'. ל' ומ"ל
בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם אָרוֹתִיהָ כִּי אֵינְכֶם ל'. ל'
שָׂמִים עַל־לֵב׃ ג הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־ ב' חד מ"ל
הַזֶּרַע וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ ג'
חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו׃ ד וִידַעְתֶּם
כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֵת הַמִּצְוָה
הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֵוִי אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת׃ ה בְּרִיתִי ׀ הָיְתָה
אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ נ
מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת ל' ומ"ל
הוּא׃ ו תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ כ"ב בליש"א
וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם כ'
וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב ו'
מֵעָוֺן׃ ז כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־
דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי ס' כ"ב בליש"א

תרגום

בְּעַמְמַיָא׃ א וּכְעַן לְכוֹן תַּפְקֵדְתָּא הָדָא כַהֲנַיָא׃ ב אִם לָא תְקַבְּלוּן וְאִם לָא תְשַׁוּוֹן דַחַלְתִּי עַל לִבָּא לְמִתַּן יְקָרָא לִשְׁמִי אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת וַאֲשַׁלַּח בְּכוֹן יָת מְאֵרְתָּא וְאֵלוּט יָת בִּרְכַתְכוֹן וְאַף אֲלוּטְנֵיהּ אֲרֵי לֵיתְכוֹן מְשַׁוַּן דַחַלְתִּי עַל לִבָּא׃ ג הָא אֲנָא נָזֵיף לְכוֹן בְּעִלַּלְת בַּר זַרְעָא וְאַגְלֵי בַּהֲתַת חוֹבֵיכוֹן עַל אַפֵּיכוֹן וַאֲבַטֵּל רְבוּת חַגֵּיכוֹן וְיִתְמְנַע חוּלָקְכוֹן מִנֵּיהּ׃ ד וְתִדְעוּן אֲרֵי שַׁלַּחִית לְוָתְכוֹן יָת תַּפְקֵדְתָּא הָדָא לְמֶהֱוֵי קְיָמִי דְעִם לֵוִי אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ ה קְיָמִי הֲוָה עִמֵּיהּ חַיֵּי וּשְׁלָמָא וִיהַבִית לֵיהּ אוּלְפַן אוֹרַיְתִי שְׁלִים וּדְחִיל מִן קֳדָמַי וּמִן קֳדָם שְׁמִי דְחִיל הוּא׃ ו אוֹרַיְתָא דְקוּשְׁטָא הֲוָה בְּפוּמֵיהּ וְשִׁקְרָא לָא אִשְׁתְּכַח בְּסִפְוָתֵיהּ בִּשְׁלָמָא וּבִרְעוּתָא וּבְתְרִיצוּתָא הֲלִיךְ קֳדָמַי וְסַגִּיאִין אֲתִיב מֵחוֹבָא׃ ז אֲרֵי שִׂפְוָתֵי כָהֵן יִטְרוּן מַדַּע וְאוֹרָיְתָא יִבְעוּן מִפּוּמֵיהּ אֲרֵי

תולדות אהרן וזריתי . שבת קנא : בריתי . עקידה שער פג : ומפני שמי . ברכות יב (ברכות ג ס) : תורת אמת. סנהדרין ו (פאה טו) : בשלום ובמשור . (סנהדרין יח) : שפתי כהן . מ"ק יז חגיגה טו :

ישעיה ריש סימ' כ"ח : ח' ר"פ וסימ' אם לא אל ... . אם לא ימצא הגנב ... אם לא תשמור לעשות. ... את דמי נבות . אם לא ... אם לא תשימו על לב ... לא ישו' חרבו ילטוש.אם ... ודוממתי.אםלא תדעי לך ... וכל ר"פ דאיוב דכוותא ... מ"ב ואם לא וסי' ואם לא ... יכזיבני. ואם לא ישמעו ... והשלום ב' וסימ' בריתי ... ו החיים .האמת והשלום ... ורבים ו' בקריאה וסימ' ... שיב מעון : ורבים מביאים ... ה' ד"ה . ורבים מהכהנים ... עזרא.ורבים מישיני אדמת עפריקיצו.והבי' מעמי הארץ מתיהדים:ותורה ה' וסי' כי שפתי כהן.הוה על הוה.ויקם עדות.כי נר מצוה.ואת

רד"ק

וכן כאמר יהיו כאמר לבן דבר שלמד מעניני ורבים כמוהם : ונודר וזובח משחת . זכר שנודר לפי שיש קרבן שהוא כשר לנדבה ואינו כשר לנדר כמו שרוע וקלוט לפיכך אמר ונודר כי אפילו לנדר מביאין קרבן משחת משחת ר"ל שיש בו מום ענין השחתה כמו כי משחתם בהם אלא שהוא שם וזה פעול: כי מלך גדול אני . איך תבזו אותי : ושמי נורא בגוים . ואתם שאהבתי ... הגוים לא תיראו ממני : (א) ועתה . הכהנים לפי שהם מקבלים הקרבן המשחת מיד המביאים אותו והיה להם למנוע אותם ולהורותם כי אין זה הקרבן ראוי להקריב לפני כמו ... ותו התורה : (ב) בכם . במקבלים ובמביאים : את ברכותיכם . שברכתי אתכם אחר בנין הבית כמו שכתוב אמר אחר שאתם מבזים אותי בקרבנותיכם אוסיף לכם הברכה למארה: ... ים . כלומר עד עתה ארותי הברכה שנתתי לכם מעט שהחלותם לבזותי בהבאת הקרבנות ועתה אוסיף עוד במארה אם לא תשמעו : (ג) הנני גוער לכם . ענין השחתה כמו גערת גוים ... רם : וזריתי פרש . וזריתי מלעי' והוא מבנין הדגוש כמו מזרה ישראל פרש זבל הבהמות כמו ואת פרשה אמר תחלה פרש ואחר כך פירש ואמר פרש חגיכם והוא כמו כבשי' ... כמות הקרבנות יקראו חגים וכן אסרו חג בעבותים חגים ינקופו חלב חגי ונקרא הקרבן חג לפי שרוב הקרבנות קרבים בחג ור"ל בזה הענין כמו שאתם מבזים אותי בקרבנות ... אתכם בכם כי הדבר הנבזה שבבהמות והוא הפרש אזרה אותו על פניכם : אזרה אותו על פניכם . כלומר אשים אתכם לבשת ולבזיון מפני הרעב שאשחית הזרע שתזרעו ואתם ... זכרון להם והיו לבשת בין הגוים אשר סביבותיכם כי ברעב יהיו לבשת כמו שאמר ושנאתם אותו ולא אתן אתכם עוד חרפת רעב בגוים והרי אתם לבשת ולבזיון כאלו זריתי ... פניכם : ונשא אתכם אליו . הענין ישא אתכם אל הבזיון הזה מדה כנגד מדה אתם בזיתם אותי ותהיו נבזים ויונתן תרגם הא אנא נזיף לכון בעללת בר זרעא וגו' : (ד) וידעתם . ... יפי את לוי לפיכך אני מצוה אתכם כל כך לפי שארצה שתהיה בריתי עם שבט לוי שקיימתי : (ה) בריתי היתה אתו . עם ראש השבט לכהונה והוא אהרן קדוש ה' ופנחס ... לאליו ובפנחס נאמר הנני נותן לו את בריתי שלום ונאמר לו עוד והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם והחיים נתן לו כי מאהנו לו חיים יותר משלש מאות שנה ... שאמר כי פנחס אינו אליהו שהרי מאהנו אותו שהיה בפלגש בגבעה כמו שכתוב ופנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן עמד לפניו בימים ההם והיו לו משמותיו עד הזמן ההוא יותר ... ום שנה : ואתנם לו מורא . החיים והשלום נתתי לו בעבור מורא שיראני : ומפני שמי נחת הוא . שרשו חתת ופירושו נשבר ונדכה מפני שם ה' ויונתן תרגם ויהבית ליה אולפן ... אליס וגומר : (ו) תורת אמת היתה בפיהו . כמו שהיתה תורת ה' בפיו שהיה מורה אותה לרבים כן היתה בלבו וזהו תורת אמת שלא היה אחד בפה ואחד בלב וזהו ועולה לא ... פתיו : בשלום ובמישור הלך אתי . בשלום שהיה דבק בי לעשות חפצי על דרך יעשה שלום לי ובמישור שהלך בדרכי בני אדם בדרך ישרה ובעניים הוא אתי כי באלה חפצתי ... ד ומשפט וצדקה בארץ ורבים השיב מעון שהיה מורה התורה תמיד לכל ורבים שמעו לו והשיבם מעון : (ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת . כי כן יאות לכל כהן שישמרו שפתיו

מצודת דוד

והוא מנדר וזובח לה' שם נשחת וכחוש : כי מלך גדול אני . ומהראוי א"כ לפני מן המובחר : ושמי נורא בגוים . כל העכו"ם יראים מלפני : ועתה אליכם . אליכם הכהנים אני המצוה הזאת לבל תקבלו קרבן נשחת (ב) לתת כבוד לשמי . לבל תחללו בקרבן שאין ראוי לי : ושלחתי בכם . ... הבאים : וארותי את ברכותיכם . ר"ל את הברכה שברכתי אתכם מעת הוסד היכל ה' כמ"ש בחגי אסבך לקללה:וגם ארותיה . ר"ל גם המארה המשמשת עתה איננה ... כי אני ארותיה כי אינכם שמים על לב להזהר בכבודי : (ג) הנני גוער לכם . בעבורכם אגער את הזרע לבל תצמח : וזריתי . אפזר זבל על פניכם וחוזר ומפרש ... כמות שאתם מקריבים לפני שהוא הדבר היותר כמאס בבהמה אותו אפזר לבזות אתכם בו כדרך שאתם מבזים שמי : ונשא . העון הזה שבידכם ישא אתכם אל ... זה : (ד) וידעתם . דעו לכם אשר שלחתי אליכם המצוה הזאת להיות נזהרים בכבודי הוא למען תקבלו גמול טוב להיות מתקיים הברית אשר כרתי עם שבט ... עם אהרן ראש השבט כי עמו כרתי הברית להיות הכהונה לו ולזרעו אחריו : (ה) בריתי היתה אתו . הברית שהיתה לי עמו הוסיפה לו החיים והשלום : ואתנם לו ... יראני . ר"ל את אלה נתתים לו בעבור המורא שהיה בלבו ויירא מפני וכפל המלות לחוזק הענין : נחת הוא . היה מתפחד ונרעד : (ו) תורת . למד

מצודת ציון

(בראשית לו) : (ב) המארה וארותי . מל' ארירה וקללה : (ג) גוער . ענין זעקה גזיפה : וזריתי . אפזר כמו מזרה ישראל (ירמיה לא) : פרש . זבל וצואה כמו וקרבו ופרשו (ויקרא ד) : חגיכם . כן יקראו הקרבנות לפי שרובם באים בחג וכן אסרו חג בעבותים (תהלים קיח) : (ה) נחת . ענין פחד כמו ויסי חתת אלהים (בראשית לה) : (ו) ובמישור . מל' ישר : (ז) מלאך . שליח כמו ויאמר

למעלה כי מלאך שליח השם הוא בינו ובין ישראל: (ח) ואתם. יוכיח את שלא ישמעו אליהם להביא הגזול: הכשלתם. אתם מורי התורה: (ט) וגם. אתם בזיתם אותי לאמר כי מזבחי בזוי הוא עתה יוכיח הכהנים שהם נושאים פנים לגדולים: (י) הלא. פרשה אחרת להזכיר עון אחר שהיו מגרשי' נשותיהם והם בוכות בעבור נשים נכריות ככתוב בספר עזר' והיה להם לשים לב לאמר הלא אב אחד הוא יעקב אם כן שאבינו אחד ובוראינו אחד למה נבגו' איש באחיו או באחותו כי בעבור זאת הפרש' לחלל ברית אבותינו שקבלו את התורה: (יא) בגדה. קדש השם לישראל בנים ובנות ככתוב מבטם בניו ובנותיו: ובעל. מגזרת כי יבעל בחור בתולה: בת אל נכר. עובדת עכו"ם והטעם שאינ' מאב אחד ומאל אחד: (יב) יכרת. ער ועונה. מטעם הענין בן ונכד ויפת אמר כאשר תלין נפשו יהיה בנו ער ועונה כי לא נכרת' משפחתו ואם העושה זאת התועבה כמו אשר יעשנה הוא כהן לא יהיה לו בן מגיש מנח': (יג) וזאת. טעם שנית כי באחת הגזיל ובעל מום והשני כי מזבחי מכוסה דמעה בכי ואנקה בעבור בנות ישראל הבוכות

של הקב"ה כמלאכי השרת לשרת לפניו וליכנס לפנים במחיצתו: (י) לו... ברית אבותינו. ברית שכרת הקב"ה עם אבותינו בסיני: (יא) כי חלל הו... את עצמו שהיה קדש לה' ראשית תבואתו (ירמי' ב'): ובעל בת אל נכר שנ... נשים עכו"ם בהכל ואפילו הכהנים כמו שמפורש בספר (עזרא ט) ורבותי... מלאכי זה עזר': (יב) ע... ער בתלמידים ועונה ב... ער ל' אדם חריף: ומגי... ואם כהן הוא לא יהי' לו... מנחה: (יג) שנית תעשו. ה... שהוכחתי הרב' היא ק... נכריות ואפי' הוא ה... שנית קש' ממנ' שהכנשוי... נשאו עליהם את הנכרי... שנתפתחו' הישראלי' ברכ... ונתגנו עליהם והיה... בביתו צרורה כאלמנ... והנכריות היתה גבר... דמעה את מזבח. ש... לפני מזבח ה' ובוכו... ואומרו' מה חטאנו ו... אנשינו בנו עול הננו לכ... להבדק כסיטות: מ... פנות וגו'. עד שאינ... שאפנה אל מנחתכם ו... רצוני מידכם: ואנקה... אנחה שאדם מטעם... דמליס"א בלע"ז וא... כאנק דום (יחזקאל כ... אנקה לשון צעקה היכ... ותרגומו דמדנקין וכן י... כ"ד) ונקיטתם בפניכם... ל' אדם הנוהם ומלטע...

מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא׃ ח וְאַתֶּם
סַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ הִכְשַׁלְתֶּם רַבִּים
בַּתּוֹרָה שִׁחַתֶּם בְּרִית הַלֵּוִי אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת׃ ט וְגַם־אֲנִי נָתַתִּי
אֶתְכֶם נִבְזִים וּשְׁפָלִים לְכָל־הָעָם
כְּפִי אֲשֶׁר אֵינְכֶם שֹׁמְרִים אֶת־דְּרָכַי
וְנֹשְׂאִים פָּנִים בַּתּוֹרָה׃ י הֲלוֹא אָב
אֶחָד לְכֻלָּנוּ הֲלוֹא אֵל אֶחָד בְּרָאָנוּ
מַדּוּעַ נִבְגַּד אִישׁ בְּאָחִיו לְחַלֵּל בְּרִית
אֲבֹתֵינוּ׃ יא בָּגְדָה יְהוּדָה וְתוֹעֵבָה
נֶעֶשְׂתָה בְיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשָׁלָ‍ִם כִּי ׀
חִלֵּל יְהוּדָה קֹדֶשׁ יְהוָה אֲשֶׁר אָהֵב
וּבָעַל בַּת־אֵל נֵכָר׃ יב יַכְרֵת יְהוָה
לָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה עֵר וְעֹנֶה מֵאָהֳלֵי
יַעֲקֹב וּמַגִּישׁ מִנְחָה לַיהוָה צְבָאוֹת׃
יג וְזֹאת שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ כַּסּוֹת דִּמְעָה
אֶת־מִזְבַּח יְהוָה בְּכִי וַאֲנָקָה מֵאֵין
עוֹד פְּנוֹת אֶל־הַמִּנְחָה וְלָקַחַת רָצוֹן

מְשַׁמֵּשׁ קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת הוּא׃
ח וְאַתּוּן סְטֵיתוּן מִן אוֹרְחָא
אַתְקֵלְתּוּן סַגִּיאִין בְּאוֹרַיְתָא
חַבֶּלְתּוּן קְיָמָא דְעִם לֵוִי אֲמַר
יְיָ צְבָאוֹת׃ ט וְאַף אֲנָא יְהַבִית
יָתְכוֹן בְּסִירִין וְחַשִּׁיכִין לְכָל
עַמָּא כְּמָא דְלֵיתְכוֹן נָטְרִין יַת
אוֹרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמַי וְנָסְבִין
אַפִּין בְּאוֹרַיְתָא׃ י הֲלָא אַבָּא
חַד לְכֻלָּנָא הֲלָא אֱלָהָא חַד
בְּרָא יָתָנָא מָא דֵין נְשַׁקַּר גְּבַר
בַּאֲחוּהִי לְאַפָּסָא קְיָמָא דִי
עִם אֲבָהָתָנָא׃ יא שַׁקַּרוּ דְּבֵית
יְהוּדָה וְתוֹעֶבְתָּא אִתְעֲבִידַת
בְּיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשְׁלֵם אֲרֵי
אַפִּיסוּ דְּבֵית יְהוּדָה נַפְשֵׁהוֹן
דַּהֲוָת קַדִּישָׁא קֳדָם יְיָ דְּרָחֵם
וְאִתְרְעִיאוּ לְמִסַּב לְהוֹן נְשִׁין
בְּנַת פַּלְחֵי כוֹכְבַיָּא׃ יב יְשֵׁיצֵי
יְיָ לְגַבְרָא דְיַעְבְּדִנַּהּ בַּר וּבַר בַּר
מִקִּרְוֵי יַעֲקֹב וְאִם כָּהֵין הוּא
לָא יְהֵי לֵיהּ מַקְרִיב קוּרְבָּנָא
בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ צְבָאוֹת׃
יג וְדָא תִּנְיָנוּת דִּי אַתּוּן עָבְדִין חֲפַת דִּמְעֲתָא יַת מַדְבְּחָא דַּיְיָ דִּי בָּכַן וְדִי מַדְנְקִין מִדְלֵית
עוֹד אִתְפְּנָאָה לְקוּרְבָּנָא וּלְקַבָּלָא יָתֵיהּ בִּרְעוּא מִידְכוֹן׃

שבת קדשך. נעשת' ט' בקריא' וסי' והיה אם מעיני העד' נעשת' לשגג' נעשתה התועבה הזאת בישראל. והגד לך ושמעת ודרשת. בגדה יהודה. ואחיתפל ראה כי לא נעשתה. ויקם ה' את דברו אשר דבר עלינו ב' בפסוק. כי נחרצה. וידעו כי מאת אלהינו נעשתה המלאכה: ולקחת ד' בקריאה וסימ' יברוחי דיוסף לבושין דרעו'

תולדות אהרן שמות. בכורות כו: אני נתתי. תענית כ: בגדה יהודה. מגלה טו סנהדרין פב: יכרת ה'. שבת נה סנהדרין פב: כסות דמעה גטין נא סנהדרין כב:

רדק

...שפתיו דעת המצות והחק... בשפתיו לישראל כמו ש... ולהורות את בני ישראל א... אשר דבר ה' אליהם ביד... יורו משפטיך ליעקב ותו... לפיכך יבקשו ישראל תורה מפיהו: כי מלאך ה' צבאות הוא. כי הוא שליח האל יתברך להורות דברי האל לישראל ותרגם יונתן ארי משמש קדם ה' צבאות הוא: (ח) ואתם סרתם מדרך הכהנים הראשונים הכשלתם רבים בתורה הפך רבים השיב מעון: ברית הלוי. ברית שהיתה אתו כמו שאמר: (ט) וגם אני. נבזים ושפלים לכל העמים כמו שאתם מבז... נתתי אתכם נבזים שהעם שאתם נושאים להם פנים ולא תרצו להוכיחם כדי שיאהבו אתכם אתן אתכם בעיניהם נבזים ושפלים כמו שאומרים בני אדם ההדי שקרי אאגורייכו ז... אינכם שומרים את דרכי מדה כנגד מדה אתם בוזים אותי שאינכם שומרים דרכי ונתתי אתכם נבזים ושפלים: ונושאים פנים בתורה. אתם נושאים פנים לגדולים בדבר התורה... תקריבו את אלה לה' וכשהם מביאים קרבן בעל מום תיראו מלהוכיחם ולומר להם קרבן זה פסול הוא: (י) הלא אב אחד לכולנו. עתה שב להוכיחם הנביא על עבירה אחרת... נכריות כמו שכתוב בספר עזרא ואפי' מי שהיתה לו אשה מישראל היה נושא עליה אשה נכרית והוסיפה יותר מן הראשונים ועל זה אמר הלא אב אחד לכולנו כי כולנו בני... כאחים וכולנו אחים אם כן מדוע נבגד איש באחיו ועוד אמר הלא אל אחד בראנו כלומר באל אחד אנו מאמינים שהוא בראנו לא כאלהי העמים שאתם נושאים נשים מהם... אבותינו כי ברית אבות הוא שלא לבגוד באשתו כי אברהם אבינו אע"פ שלא היו לו בנים משרה לא בגד בה שישא אשה אחרת עליה עד שהיא מרצונה אמרה לו בא נא אל שפחתי... ממנה וכן יצחק אבינו אע"פ שהיתה רבקה עקרה לא נשא אחרת עליה. וכן יעקב אבינו לא נשא מרצונו אשה על נשיו עד שהן נתנו לו רשות מדעתן: (יא) בגדה. ובירושלם. בירושלם שהוא מקום בית המקדש עשו התועבה הזאת: קדש ה' אשר אהב. דבוק הוא והאשה הוא קדש ה' דכתיב ודבק באשתו. ועוד לישראל שהיו קדושים והקדוש הוא שלא ישלחו... אשה כמו שעושים הגוים. ובספר העזרא אמר קדושים הזרע. וישראל ג"כ נקראו קדש כמו שאמר קדש ישראל לה'. והנה הם מחללים אותו הקדש שהיא בת ישראל ונושאים נכריות עליה... אל נכר כלומר בת שעובדת עכו"ם הפך מה שאמר אל אחד בראנו. ורז"ל פירשו כי כל הבא על העכו"ם כאלו נתחתן לעכו"ם דכתיב ובעל בת אל נכר וכי בת יש לו לאל נכר אלא זה הבא על... (יב) יכרת ה'. ער ועונה. כלומר שלא ישאר בביתו מי שיענה מי שיעורר קורא בו. וער הפך ממה שהוא יען כמו שאמר פן אישן המות ישנתי אז ינוח לי. וי"ת ער ועונה... ורז"ל פירשו אם תלמיד חכם הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים ואם כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה לה' צבאות כי גם מן הכהנים נשאו נשים נכריות כמו שכתוב בספר עזרא... שנית תעשו. שנית למה שזכר תחלה בזיון המזבח בבעל מום אמר עוד שנית תעשו למזבח שאתם גורמים כסות דמעה את מזבח ה' שבאות נשיכם הישראליות ובוכות עליו לפני על החמס...

מצודת ציון

ויאמר חגי מלאך ה' (חגי א): (ח) סרתם. מל' הסרה: הכשלתם. מל' מכשול: (ט) כפי. כשיעור כמו איש כפי אכלו (שמות יב): ונושאים פנים. זה הלשון יאמר על הכבוד והתנופה וכן ופני רשעים תשאו (תהלים פב): (י) נבגד. ענין פשע ומרד: באחיו. ענינו אחוה וקורבה: לחלל. ענין הבטול וההפרה: (יב) ער. מל' התעוררות: ועונה. מל' ענוה ותשובה: מאהלי. ר"ל מאהלי תורה: ומגיש. מקריב: מנחה. תשורה וקרבן: (יג) כסות. מל' כסוי: ואנקה. ענין צעקת אנחה כמו אנקת אסיר (תהלים קב): פנות. מל' הפנה והסבה והאר

מצודת דוד

למד תורה עם העם ולא נטה מדרך האמת: ושלום ומישור. במ"ש: הלך אתי. ר"ל בעבור מצותי היה רודף לעשות שלום בין הבריות בדרך מישור: ורבים. ע"י הוכחותיו השיב בני אדם מרובים לבל יעשו חטא לעשות: (ז) כי שפתי הכהן. ר"ל הנה כל זה ראוי לכל כהן כי ראוים שישמרו את הדעת לדבר בה והראוי הוא שכל בני ישראל יבקשו ה... ומפיו ילמדם: כי מלאך. כי הוא שלוחו של מקום להורותם הדרך ה... וללוי אמר וגו' יורו משפטיך ליעקב (דברים לג): (ח) ואתם סרתם מן הדרך. ר"ל מן הדרך הנזכר הראוי אל הכהנים: הכשלתם. לא די שלא השיבותם מעון הכשלתם רבים בדיני התורה: שחתם ברית לוי. מה שכרתי ברית עם אהרן ראש שבט הלוי לשרת בשמי ולכבדני הנה אתם שחתם אותו... אני. ר"ל גם אני אשחית הברית כי אתן אתכם נבזים ושפלים בעיני העם וזהו הפך החיים והשלום כי חיי הבזיון לאדם נכבד לא יקרא חיים ואין שלום בנפשו: כפ... הענין אשר אינכם וגו' כשיעור הזה יהיה לכם בזיון ושפלות: ונושאים פנים בתורה. נושאים פנים לעשירי העם להחניפם במשפטי התורה ומטים הדין: (י) הל... לכולנו. עתה חזר להוכיחם עוד בדבר אחר שגם הוא הנה שלא יתרצה ה' בקרבנותיה' והוא הבגידה שבגדו בנשותיהם הכשרות כאשר יאמר בענין ופתח ואמר ה... לכלנו כי כלנו בני אדם הראשון אנחנו ויש לנו קורבה משאת הגוף והלא אל אחד בראנו ר"ל הלא נפשות הישראים אצולות מאתו ממקור מחצבת הקדש ויש א"כ משאת הנפש: מדוע. ר"ל ובהיות כן מדוע נבגד איש באחיו ר"ל באשתו שיש לו אחוה עמה משאת הגוף ומשאת הנפש כי כשעלו מן הגולה שזפתן השמש ונ... בעיני בעליהן ונשאו עליהן נשים עכו"ם והוכיחם הנביא על זה ואמר מדוע נבגד בהן לחלל עוד בהבגידה הזאת את ברית אלהינו

רשי

...אחד עשה. הקב"ה לאדם וחוה תחילה: ושאר. הרוחות והנשמות לי היו ...ראשון יצאו כולם: ומה האחד מבקש. (שבזוגי) מבקש למצוא עלילות לאשתו ...זוגו שהוא זרע אלהים מה הוא תועבה שמבזה אותה וזהו ל' תרגום של יונתן ...ומה האחד מבקש כי אם זרע אלהי' והפירוש נכונים לא שהא' נקוד בטעם ...טעם הזקף את תיבת ...להתחבר עם ומה האחד ...אל זרע אלהי' ויש פתרון ...אגדה שנתקבצו נושאי ...אל הנביא אמרו לו ולא ...עשה כן שנשא הגר על ...אמר להם ושאר רוח לו ...כדעתכם לא נתן בה ...אחרת היתה לו אמרו ...האחד מבקש מה היתה ...אמר להם להיות לו זרע ...תרגום של יונתן הוכשר ...לא מצינו לא במקרא ...שנה שאר משמש לשון ...א במקום שאדם יכול ...לשון שיריים כמו (דניאל ...ומדקה ושארא ברגלה ...לשון משנה ושאר חייבי ...חוץ מאותן שפירש ...שאחר משמש אין ...ם: ונשמרתם ברוחכם. ...נעוריך אל יבגד רוחך: ...שנא שלח. ורבותינו ...במס' גיטין יש מהם ...אם שנאת שלח אותה ...לאחר: וכסה חמס ...אבל זאת כלום הוגנת ...מתפרש עליה טליתך ...לך כאשתך והחמס ...אותה טלית שבלבך ...אה ואתה מקניטה ומצערה תמיד: (יז) באמרכם כל עושה רע וגו'. או ...המשפט. לפי שאתם רואים דרך רשעים צלחה וצדיקים מעונים ונכשלים ...אתם בלבבכם אחת מב' דרכים הללו כל עושה רע טוב בעיניו או אין דין ...ליפרע וכן פתרון ל' המקרא' כל עוש' רע טוב בעיניו לכך הוא מצליח אותם או

מִיֶּדְכֶם׃ יד וַאֲמַרְתֶּם עַל־מָה עַל
כִּי־יְהוָה הֵעִיד בֵּינְךָ וּבֵין ׀ אֵשֶׁת
נְעוּרֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בָּגַדְתָּה בָּהּ
וְהִיא חֲבֶרְתְּךָ וְאֵשֶׁת בְּרִיתֶךָ׃
טו וְלֹא־אֶחָד עָשָׂה וּשְׁאָר רוּחַ לוֹ
וּמָה הָאֶחָד מְבַקֵּשׁ זֶרַע אֱלֹהִים
וְנִשְׁמַרְתֶּם בְּרוּחֲכֶם וּבְאֵשֶׁת
נְעוּרֶיךָ אַל־יִבְגֹּד׃ טז כִּי־שָׂנֵא שַׁלַּח
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכִסָּה חָמָס
עַל־לְבוּשׁוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
וְנִשְׁמַרְתֶּם בְּרוּחֲכֶם וְלֹא תִבְגֹּדוּ׃
יז הוֹגַעְתֶּם יְהוָה בְּדִבְרֵיכֶם וַאֲמַרְתֶּם
בַּמָּה הוֹגָעְנוּ בֶּאֱמָרְכֶם כָּל־עֹשֵׂה
רָע טוֹב ׀ בְּעֵינֵי יְהוָה וּבָהֶם הוּא
חָפֵץ אוֹ אַיֵּה אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט׃

י' בלישנא · ג' מ"ל · ג' · ב' גלתי · ס' · ח' ב' מנהון בנביאים · ס' · ג' חס' בלישנא · ל' · ל' וחד אלהי משפט

תולדות אהרן שנא שלח. קידושין נח:

יד וְאִם תֵּימְרוּן עַל מָה עַל דַּיְיָ
אַסְהִיד בֵּינָךְ וּבֵין אִתַּת
יַנְקוּתָךְ דִּי אַתְּ שַׁקַּרְתְּ בַּהּ
וְהִיא שׁוּתָּפְתָּךְ וְאִתַּת קְיָמָךְ׃
טו הֲלָא חַד הֲוָה אַבְרָהָם יְחִידִי
דִּי מִנֵּיהּ אִתְבְּרִי עָלְמָא וּמָה
חַד בָּעֵי אֱלָהֵן דִּי יִתְקַיַּם לֵיהּ
וְלָד מִן קֳדָם יְיָ וְתִסְתַּמְרוּן
בְּנַפְשָׁתְכוֹן וּבְאִתַּת יַנְקוּתָךְ
לָא תְשַׁקַּר׃ טז אֲרֵי אִם סְנֵיתָ
לַהּ פַּטְּרַהּ אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
דְּיִשְׂרָאֵל וְלָא תְכַסֵּי חֲטָאָה
בִּלְבוּשָׁךְ אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
וְתִסְתַּמְּרוּן בְּנַפְשָׁתְכוֹן וְלָא
תְשַׁקְּרוּן׃ יז אַלְהֵיתוּן קֳדָם יְיָ
בְּפִתְגָמֵיכוֹן וְאִם תֵּימְרוּן בְּמָה
אַלְהֵינָא קֳדָמוֹהִי בְּדַאֲתוּן
אָמְרִין כָּל דְּעָבֵיד בִּישׁ תַּקִּין
קֳדָם יְיָ וּבְהוֹן רַעֲוָא קֳדָמוֹהִי
אוֹ אֵכָא אֱלָהָא דְּעָבֵיד דִּינָא׃

אבן עזרא

הבוכות ולא אפנה עוד אל מנחותיכם ואין לי רצון בה: (יד) ואמרתם. והתשובה על כי השם היה עד בינך ובין כל אחד ואחד ובין אשת נעוריו: (טו) ולא אחד. מכם עשה כזאת ונשארה רוחו לו ואם תאמרו מה האחד הוא מבקש זרע אלהים כמצות השם וטעם ונשארה רוחו לו שלא להתערב עם בת אל נכר על כן כתוב ונשמרתם ברוחכם ובאשת נעוריך אל יבגוד רוחכם: (טז) כי שנא. השם ישנא שישלח איש את אשתו הטהורה ושנא אשר יכסה או השם יראה חמסו שהוא בסתר: (יז) הוגעתם. פרשה אחרת ידענו כי השם הנכבד לא ייגע ואיך יגיעוהו מעשיו רק הוא כלשון בני אדם שלא יסבול עוד כל עושי רע לולי שהוא טוב בעיניו לא היה מניחו לעשות ואם תאמרו עוד יעשה משפט מתי היה זה ואיה הוא למה לא יעשה משפט וזאת הנבואה לעתיד ובתחלה יבא אליהו

ופי' בויצא: ונשמרתם ה' בקריאה וסימ' ואת העם צו לאמר אתם עברים. ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתם. ונשמרתם מאד לנפשתיכם לאהבה דד"ה. ובאשת נעוריך אל יבגוד. ודבתריה ולא

מצודת ציון

(טו) ושאר. הנה יתרון מעלה כי כמו שמלת יותר היא מתוספת להשארה וליתרון מעלה כמ"ש יתר מרעהו צדיק (משלי יב) כן מלת שאר משתמש' לשניה': רוח. ר"ל רוח חכמה ויראת ה': ברוחכם. ענין רצון כמו הנני נותן בו רוח (ישעיה לז): (טז) חמס. ענין מחשבה רעה ושנאה: (יז) הוגעתם. מל'

רדק

לכן שאתם נושאים עליהן נשים נכריות והנכריות אהובות והישראליות שנואות והם באות לפני בבכי ואנקה ומכסות את המזבח דמעה: מאין עוד פנות אל המנחה. דין הוא שלא אפנה עוד אל מנחותיכם שתקריבו על המזבח כי במזבח עשיתם קרבן בעל מום וגזול. ודמעת הנשים המעידים עליכם רעותיכם ואינו מן הדין שאפנה אל מנחותיכם: ולקחת רצון מידכם. שיהיה לרצון לכם: (יד) ואמרתם. ...רו על מה על דבר נשותינו לא יקבל מנחותינו. והתשובה על כי ה' העיד. הוא העיד בינך ובינה שאין אתה אוהב אותה ואין לבך עמה והוא עד עליך אשר אתה בגדת בה: והיא חברתך. ...ה חברתך מקדם מימי נעורים. והנכון לפרש כי שני ענינים אמר היא חברתך אעפ"י שאיננה אשת נעוריך כל שכן כשהיא אשת נעוריך שיש לך לאהוב אותה יותר ולא למאסה כמו שאמר אשת נעורים כי תמאס. ואמר אחר כך ואשת בריתך כי כרתה ברית ביניך וביניה כשלקחתה לאשה שהיה אשת נעורים או אינה אשת נעורים ואתה נושא עליה אשה אחרת נכרית זו היא בגידה ...ם היתה ישראלית וזהו מנהג העולם לישא אשה על אשה ויהיו לו נשים רבות אם ירצה אבל לקחת נכרית זו היא רעה רבה שתראה לעיניה נכרית גברת כמוה או יותר ממנה ודין הוא עליכם נשותיכם: (טו) ולא אחד עשה. אברהם שהיה אחד ואב לכל הבאים אחריו באמונתו לא עשה כמו שאתם עושים כי לא רדף אחר התאוה ולא בעל אפילו בשרה אלא כדי להשאיר זרע כלומר שאם אלהים יתברך להשאיר זרע כמו שאמר פרו ורבו: ושאר רוח לו. יתרון הרוח היה לו. ולפיכך לא רדף אחר התאוה ולא בעל אלא למצות פריה ורביה. ורז"ל פי' כי הם ...ם לנביא והם דברי תמיה. אמרו לו והלא אברהם אבינו ע"ה שהיה אחד ולא עשה כן כמו שאנחנו עושים שהניח אשתו ובעל הגר שפחתו ואעפ"י שאר רוח לו והיה נביא. והנביא הוא ומה האחד מבקש זרע אלהים. כלומר כשבעל הגר לא בעל אלא כדי לבקש זרע לפי שלא היה לו זרע משרה אשתו. ואעפ"כ הוא לא בגד בשרה אשתו כי ברצונה וברשותה עשה הדבר אבל ...רו ברוחכם ולא יבגוד אחד מכם באשת נעוריו להניח ולבעול בת אל נכר. ופירוש ושאר רוח לו ענין יתרון ומעלה כמו יתר שאת ויתר עז כי כמו שיש בשרש יתר ענין השאר וענין מעלה ...יש בשרש שאר ענין השאר וענין יתרון ומעלה כלומר יתרון רוח ומעלה היה לו לאברהם: אל יבגוד. כן דרך המקרא לדבר לנכח ושלא לנכח במקום אחד. ות"י הלא חד הוה אברהם יחידי ...נה התשובה היתה אליכם מן הנביא כמו שהקשוהו והוכיח להם שאינם עושים כהוגן: (טז) כי שנא שלח. אם שנא אחד מכם אשתו ישלחנה. כתרגומו ארי אם את סניתה לה פטרה. כלומר שישלחנה בגט ותלך ותנשא לאיש אחר שיאהבנה אבל שתחזיק בה ותשנאנה בלבבך זו היא בגידה גדולה. וזהו שאמר וכסה חמס על לבושו שהוא מראה שהוא אוהב אותה ודבק בה כלבושו שהוא ...רו ולא יפשיטנו כן הוא לא ירצה לשלחה ושונאה. וזהו החמס שמכסה על לבושו: (יז) הוגעתם ה'. על דרך משל מדבר על לשון בני אדם כי הוא ית' לא ייעף ולא ייגע. או איה אלהי המשפט.

מצודת דוד

...ה אסרה זאת הדבר הזה קבלנו בברית בכללות כל דברי התורה: (יא) בגדה ...הנה יהודה עשה דבר בגידה והתועבה נעשתה בישראל בהיותו יושב בתוך עמו כי ...נפרד מישראל ללכת לעם אחר ולקחת שם אשה לא היה המעשה רע כ"כ כמו ...תוך עמו ונושא עכו"ם: ובירושלים. ר"ל ועוד הוסיפו אשמה לעשות זאת בירושלי' ...דש: כי חלל יהודה קדש ה'. ר"ל כי חלל את עצמו שהיה קדש לה' ועתה ...מה שאהב ונשא בת עכו"ם: (יב) אשר יעשנה. הדבר הזאת: ער ועונה ...יעקב. שלא יהיה לו באהלי יעקב בני מדרשות שם לא יהיה לו לא ...עונה ער הוא תלמיד המעורר לשאול לרבו ספקותיו ועונה הוא חכם ועונה ...על שאלות הספקות: ומגיש מנחה. רצה לומר ואם העושה זאת הוא כהן ...רעו מי שמקריב קרבנות לפני המקום: (יג) וזאת שנית תעשו. רצה לומר ...בזיון שעשיתם למזבח לקראו שלחן מגואל ובזוי שהוא סיבה למאס בקרבנותיכ' ...לעשות עוד דבר שנית בבזיון המזבח במה שעל ידיכם מכסים דמעה את ...' ודמעה בא מבכי ואנקה. לפי שלפעמים יזלו דמעה משמחת השחוק וכדומה ...' שהדמעה באה היא מבכי ואנקה מה שהנשים עומדות סביב למזבח ובוכות ...ון: מאין עוד. מבלי אין עוד מצוא לך זכות לשאפנה אל המנחה שאתם ...' על המזבח ולקחת מידכם דבר מה ברצון: (יד) ואמרתם. ואם תאמרו ...א הקף כי תכחשו לומר שמצאתם בהן ערות דבר: על כי ה'. ר"ל ...יב לכם שזהו על כי ה' הוא לעד בינך ובין אשתך שנשאת בימי נעוריך אשר אתה בגדת בה אבל היא מתחברת לך והיא אשת בריתך כי מקיימת הברית שכרת עמה להיות לך לאשה כי אינה פונה אל מול הזרים ואין האשמה אתך: (טו) ולא אחד עשה. ר"ל ואם תשיבו לומר וכי אברהם הקרוי אחד כמ"ש אחד היה אברהם (יחזקאל ל"ג) וכי הוא לא עשה כזאת שלא גם הוא נשא הגר המצרית על פני אשתו: ושאר רוח לו. אף כי היה לו יתרון רוח חכמה ויראת ה' ומעלה נפלאה: ומה האחד מבקש. רצה לומר על זה אשיב לכם ומה היה זה האחד מבקש בעשות זאת וכי עשה זאת למלאות תאותו הלא הכוונה היה להוליד זרע קדוש ירא אלהים משרה אשתו וכמו שאמר' היא אולי אבנה ממנה (בראשית י'): ונשמרת'. לכן תהיו נשמרים ברצונכם לכבשו בחזקה: ובאשת נעוריך אל יבגוד. ר"ל הטו הרצון לאהבת אשת נעוריך: (טז) כי שנא שלח. אם שנאת אותה עד שלא תוכל להטות רצונך אל האהבה שלח אותה וגרשה ותנשא לאחר אשר תמצא חן בעיניו: וכסה וגו'. ר"ל או יכסה החמס על לבושו ממעל כלומר לא יסתיר החמס תחת לבושו שתהא אשתו יושבת תחתיו ולבו בל עמה אלא יגלה החמס והשנאה ויגרשנה או תהיו נשמרים ברצונכם לכבשו בחזקה להסיר השנאה ולא תבגדו בהן לעשות להן עלבון בקחת עליהן נשים נכריות: (יז) הוגעתם וגו'. אתם מייגעים לפני המקום בדבריכם ודבר הכתוב בלשון בני אדם כי האל יתברך לא ייעף ולא יגע: ואמרתם. ואם תאמרו בדבר מה אנו מייגעים לפניו: באמרכם. ר"ל אשיב לכם במה שאתם אומרים כל עושה הרע הוא טוב בעיני ה' והוא חפץ בהם: או איה אלהי

ג א הִנְנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָכִי וּפִנָּה־
דֶרֶךְ לְפָנָי וּפִתְאֹם יָבוֹא אֶל־הֵיכָלוֹ
הָאָדוֹן ׀ אֲשֶׁר־אַתֶּם מְבַקְשִׁים
וּמַלְאַךְ הַבְּרִית אֲשֶׁר־אַתֶּם חֲפֵצִים
הִנֵּה־בָא אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ ב וּמִי
מְכַלְכֵּל אֶת־יוֹם בּוֹאוֹ וּמִי הָעֹמֵד
בְּהֵרָאוֹתוֹ כִּי־הוּא כְּאֵשׁ מְצָרֵף
וּכְבֹרִית מְכַבְּסִים׃ ג וְיָשַׁב מְצָרֵף
וּמְטַהֵר כֶּסֶף וְטִהַר אֶת־בְּנֵי־לֵוִי
וְזִקַּק אֹתָם כַּזָּהָב וְכַכָּסֶף וְהָיוּ לַיהוָה
מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה׃ ד וְעָרְבָה
לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָ‍ִם כִּימֵי
עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת׃ ה וְקָרַבְתִּי
אֲלֵיכֶם לַמִּשְׁפָּט וְהָיִיתִי ׀ עֵד מְמַהֵר
בַּמְכַשְּׁפִים וּבַמְנָאֲפִים וּבַנִּשְׁבָּעִים
לַשָּׁקֶר וּבְעֹשְׁקֵי שְׂכַר־שָׂכִיר אַלְמָנָה
וְיָתוֹם וּמַטֵּי־גֵר וְלֹא יְרֵאוּנִי אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת׃ ו כִּי אֲנִי יְהוָה לֹא
שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם׃

א הָא אֲנָא שָׁלַח מַלְאֲכָא וִיפַנֵי
אוֹרְחָא קֳדָמַי וּבִתְכֵּיף יֵיעוֹל
לְהֵיכְלֵיהּ רִבּוֹנָא דִי אַתּוּן בָּעַן
בֵּיהּ וּמַלְאַךְ קְיָמָא דִי אַתּוּן
צָבַן בֵּיהּ הָא אָתֵי אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת׃ ב וּמַן מְסוֹבַר יַת יוֹם
מֵיתוֹהִי וּמַן קָאֵים בְּאִתְגַלְיוּתֵיהּ
אֲרֵי רוּגְזֵיהּ כְּאֶשָּׁתָא מַמְסֵי
וּכְבוֹרִיתָא דִמְחַוְרִין בָּהּ׃
ג וְיִתְגְלֵי לְצָרָפָא וּלְדַכָּאָה
כִּגְבַר דִי מְצָרֵף וּמְדַכֵּי כַּסְפָּא
וִידַכֵּי יַת בְּנֵי לֵוִי וְיִזֹּק יַתְהוֹן
כְּדַהֲבָא וּכְכַסְפָּא וִיהוֹן קֳדָם
יְיָ מְקָרְבִין קוּרְבָּן בִּזְכוּ׃
ד וְיִתְקַבֵּל קֳדָם יְיָ קוּרְבַּן אֱנָשׁ
יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם כְּיוֹמֵי
עָלְמָא וּכְשְׁנַיָּא דְמִלְקַדְמִין׃
ה וְאִתְגְלֵי עֲלֵיכוֹן לְמֶעְבַּד
דִינָא וִיהֵי מֵימְרִי בְּכוֹן לְסָהִיד
מוֹחִי בְּחָרָשַׁיָּא וּבְגַיָּפַיָּא
וּבִדְמִשְׁתַּבְּעִין לְשִׁקְרָא וּבְאָנְסֵי
אַגְרָא דַאֲגִירָא אַרְמְלָא וְיָתַם
וּמַסְטַן דִין גִיוֹרָא וְלָא דְחִילוּ
מִן קֳדָמַי אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃
ו אֲרֵי אֲנָא יְיָ לָא אַשְׁנֵיתִי
קְיָמִי דְמִן עָלְמָא וְאַתּוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוּן מְדַמַּן דְמִן דְמָאֵת בְּעָלְמָא הָדֵין דִינֵיהּ

אבן עזרא

אליהו כאשר הוא כתוב בסוף הספר : (א) הנני שולח מלאכי. יתכן להיותו משיח בן יוסף : האדון . הוא הכבוד הוא מלאך הברית כי הטעם כפול : (ב) ומי מכלכל . כפול כמו יכיל מטלטלך ויטילו : כי הוא כאש מצרף . הנה זאת הנבואה כנבואת זכרי' והבאתי את השלישית באש : וכבורית . סמוך של מכבסים : (ג) וישב מצרף ומטהר כסף מכל פסול : וטהר את בני לוי. הם הכהני' ולא יעשו כאשר הם עושים עתה : (ד) וערבה . כימי עולם . בהיותם בבית ראשון : (ה) וקרבתי אליכם . שיהיו בימים ההם : והייתי עד . שאגלה לכל מה עש' ומטי משפט גר : (ו) כי לא שניתי. לא יקרה לי שינוי כמו שונות מכל עם : ואתם בני יעקב לא כליתם . כי אם מת האב נשאר הבן למימי

תבגדו : ומלאך ב' פתחין וסימ' ומלאך הברית אשר אתם חפצים . ומלאך פניו הושיעם . וכל דסמוך לאדכרה כותיה פתחין : כזהב ג' דגשי' וסימ' וישב מצרף ומטהר. בחנני כזהב אצא . וכלי נחשת מצהב : למשפט מ"ו וסימ' נמסר

רדק

כמשפט . או אם איננו כן כי לא טוב בעיניו עושה רע איה אלהי המשפט למה איננו עושה בהם משפט : (א) הנני. אם תשאלו משפט הרשעים בעוה"ז עוד יבא זמן שתראו ואז יקרב אליכם המשפט לכלות הרשעים שבכם . וזהו יהיה אותו היום שאמר מלאכי והנה דרך לפני והוא מלאך ה' מן השמים כמו הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך וגו' : ופנה דרך לפני . זה גליות שלא ימצאו בדרכם שטן ופגע רע : ופתאום יבא אל היכלו. לפי שלא נגלה הקץ ולא נתבאר בספר דניאל אמר כי פתאום יבא שלא ידע אדם יום בואו טרם בואו שיבא. כמו שאמר ותמומים הדברים עד עת קץ : האדון . הוא מלך המשיח .והוא מלאך הברית . או אמר מלאך הברית על אליהו . וכן אמר בהגדה שאליהו קנא על ברית מילה שמנעה מהם מלכות אפר[ים] קנא קנאתי לה' אלהי ישראל כי עזבו בריתך בני ישראל . אמר לו קנאת בשטים וכאן אתה מקנא על כמה לם חייך שאין ישראל עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך . מכאן התקינו הכבוד לאליהו שנקרא מלאך הברית שנאמר ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא אמר ה' צבאות : הנה בא . יבא בזמנו וכן ראשון לציון הנה הנם : (ב) ומי מכלכל את יום בואו . מ[י] את יום בואו כי ביום בואו יצרפו רבים : כי הוא כאש מצרף . טעם הוא על היום שזכר כלומר אותו היום יהיה כמו האש שמצרף הסיגים מן הכסף כן יבדלו הרשעים מן הטובים ויסו[רו] וישארו הצדיקים . וכן אמר בנבואת זכריה והבאתי את השלישית באש : וכבורית מכבסים . וכמו הבורית של מכבסי הבגדים שמעבירים בו הכתם מן הבגד והרשעים הם הכתם כמו שאמר [נכתם עונך] לפני : (ג) וישב . כמו השופט שיושב לשפוט את העם ולהבדיל החייב מן הזכאי כן יהיה אותו היום שיהיה מצרף ומטהר כסף ומעביר ממנו הסיגים והם הרשעים : וטהר את בני לוי . וק[רא] ולפי שדבר עליהם בפרשה שלמעלה זכר אותם עתה בפרשה : מגישי מנחה בצדקה . מה שאין כן בהני הדור הזה כמו שאמר למעלה שהיו מקריבים בהמות בעלת מום : (ד) וערבה . וירושלם כי שם בית המקדש : (ה) וקרבתי . באותו היום שזכר : אליכם . הדור שיהיה ביום ההוא . והדורות שעברו אם לא קבלו דינם בעולם הזה יקבלו בעוה"ב : עד . כי אני יודע ואעיד בהם במה שעשו : ממהר . לשלם גמולם : ומטי גר . ומטי משפט הגר : (ו) כי אני ה' לא שניתי . כי מה שאמרתי אפילו לזמן ארוך לא לפי שנה כן יהיה כי אני לא שניתי ודב[רי] וכל העתידות שאמרתי לכם ע"י נביאי כן יהיו שניתי ענין שנוי כלומר לא אהיה מדבר לדבר ומתהפך לתהפך : ואתם בני יעקב לא כליתם . כמו שכלו שאר האומות שלא נשאר להם זכר מהיות גוי אבל אתם לא כליתם ולא תכלו כי לעולם תהיו מיוחדים בין הגוים להיות גוי אחד בארץ אע"פ שגליתם ונדחתם לכל פאה שמהם נשאר בכל מקום ומה שהרעותי לכם בעונותיכם של

רשי

או אספיוזאת איה אלה[י] שאינו נפרע מהם : (א) [הנני] שולח מלאכי.לבער את ה[רשעים] ומלאך הברית.נוקם נק[מת] ופנה דרך . מן הרש[עים] האדון אשר אתם מבק[שים] אלהי המשפט : (ב) ומי [מכלכל] ומי יכיל : ומי [העומד] שיוכל לעמוד : [וכבורית] מכבסים . כבורית של [כובסים] שמעביר את כל הכתם [כך יעביר] כל הרשע . בורית [עשב] שמעביר את הכתם שנייר"א ולשון בור[ית] המנקה ומטהר כמו [ובר לבב] (ת"ג) לברי לבב : [(ג) וישב] מצרף . יפנה מכל עסי[קיו] כצורף המצרף ומטה[ר] (ו) כי אני ה' לא [שניתי] אע"פ שאני מאריך אפ[י] דעתי עלי מברא[ש]ונה ל[א] הרע ולשנוא את הטו[ב] בני יעקב . אע"פ שמו[תם] ברעתכם ולא גביתי [נ]קמתי בחיים : לא כליתם כלים מלפני והנחתי ל[כם] לגבות מהם דיני בנ[פשם] ת"י ואתון דבית יע[קב] דמית בעלמא הדין די[ניה] כלומר אתם סבורים [ש]בטל שאין עוד ליפו[ת] ורבותינו פירשוהו לא [ב]הכיתי את מי ושנית[י] אתכם העמדתי אחר [מ]הרבה וחיזי כלים ואו כלי

תולדות אהרן ויושב מצרף . קידושין עא (יבמות מ קידושין סג) : עד ממהר . חגיגה ה : אני ה' . סוטה ט עקידה שער סו :

מצודת ציון

מל' יגיעה ועייפות : חפץ . ענין רצון : (א) ופנה . ענין הסרה ובעור כמו פנית לפניה (תהלים פ) : (ב) מכלכל . יסבול כמו ומי יכילנו (יואל ב) : מצרף . ענין זכוך מהסיג כמו צרפתיך ולא בכסף (ישעיה מח) : וכבורית . שם עשב המנקה וכן ותרבי לך בורית (ירמיה ב) : מכבסים . מלשון כבוס : (ג) כסף . כמו ככסף : וזקק . ענין זכוך וצרוף כמו מזוקק שבעתים (תהלים יב) : מגישי . ענין הקרבה : מנחה . ר"ל התורה וכל הקרבנות בכלל : בצדקה . ר"ל כדת וכראוי : (ד) וערבה . ענין מתיקות וכן ושנתי ערבה לי (ירמיה לא) : קדמוניות . מלשון קודם : (ה) ובעושקי . ענין גזל : ומטי . מל' הטייה : (ו) שניתי . מלשון השתנות וחלוף : כליתם

מצודת דוד

אלהי המשפט . ר"ל או איה איננו כן כי אין טוב בעיניו עושה רע איה אלה[י המשפט] למה איננו עושה בהם משפט וכאלו יאמרו או אין הרע שנואה לו או איננ[ו משגיח]

ג (א) הנני שולח מלאכי . מוסב למעלה להשיב על תלונותן שאמרו [איה אלהי] המשפט ויאמר הנה בזמן הגאולה העתידה אשלח אני מלאך מן השמים ו[פנה] הדרך לפני ר"ל הוא יבער מן העולם הפושעים והמורדים למסור את [ה]... בואי להשרות שכינתי בארץ: האדון וגו' זהו מלך המשיח אשר עין כל [ישראל] ומייחל לו ומבקש ביאתו : ומלאך הברית . כן יקרא אליהו הנביא כי הוא [קנא על] ברית המילה שמנעה מלכות אפרים כן ארז"ל : אשר אתם חפצים. היא לבשר הגאולה ולתחיית המתים כי הוא מעותד על הבשורה הזאת ועל התחיה כמ"ש בסוף ה[ספר הנה] אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וכו' : הנה בא . אמר בלשון עבר כי כאשר יבא המשיח יהיה אליהו כבר בא כי הוא יקדים לבוא : (ב) ומי מכלכל . ומי י[כול לסבול] את יום בוא המלאך המפנה הדרך ומי היכל להתקיים בו בעת שיהיה נראה ונגלה המלאך ההוא והוא כפל ענין במ"ש : כי הוא . כי המלאך ההוא יהיה כאש המצרף ושורף את הסיג וכבורית של המכבסים שמסיר כתמי הבגדים כי כן הוא ישמיד ויכלה כל הפושעים והמורדים: (ג) וישב מצרף. אמר בלשון הנהוג בבן אדם שהשופט [יושב] ישב כשופט להיות מצרף ומטהר כמו שמצרפין ומטהרין את הכסף מן הסיג והוא יטהר את בני לוי הם הכהני' בני לוי הנגשי' אל ה' אותם יטהר להסיר מהם בוזי שם ה' וי[זקק] כזהב וככסף להיות נקיים מאנשי רשע והם יהיו לה' להגיש לפניו קרבן ותשורה בצדקה כדת וכראוי לא כמו עכשיו שמגישים על המזבח לחם מגואל ומתועב : (ד) [וערבה] לה'. אז יערב לה' תשורת יהודה כימי עולם הם ימי משה וכשנים קדמוניות הם ימי שלמה שקבל המקום קרבנותיהם ברצון וירדה אש מן השמים ואכלה על המזבח : (ה) [וקרבתי] ואז אקרב אליכם לעשות משפט לשלם גמול מעשה האדם : והייתי עד ממהר . ר"ל לא יתמהמה המשפט עד יחקרו את העדים כי אני בעצמי אהיה עד ממ[הר] במכשפים וגו' ובעושקי שכר של שכירות אלמנה ויתום ולא ישלמו שכרם : ומטי גר . מטים משפט הגר לחייבו בחנם ולא יראוני. ר"ל את כל אלה עשו כי [חשבו שאין] אדם לנגדם כי הכשוף והנאוף נעשה בלאט ובסתר ואין מי רואה ושבועת השקר אין מי יודע שנשבע על שקר ועשיקת שכר שכירות אלמנה ויתום והטיית משפ[ט הגר] יעשום על כי הם תשושי כח וחלושי מזרחם והנה גם המה לא ייראו עם כי הוא רואה הכל ויודע תעלומות לב וידו בכל מעלה ולכן אשלם להם גמול המעשה ובזה [ישיב] להם על מה שאמרו ראה איה אלהי המשפט כי בזה ישיב לומר הנה אז יקבלו משפט וגמול : (ו) כי אני ה' לא שניתי. לא נשתנה דעתי ממה שהיה מאז לאהוב את הס... שאמרתם כל עושי רע טוב בעיני ה' : ואתם בני יעקב לא כליתם. אבל אתם לא כליתם מפני ואף כי תמותו ברשע מבלי משפט

ז לְמִימֵי אֲבֹתֵיכֶם סַרְתֶּם מֵחֻקַּי וְלֹא ב' קדם
שְׁמַרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם י'
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה
נָשׁוּב׃ ח הֲיִקְבַּע אָדָם אֱלֹהִים כִּי ל'
אַתֶּם קֹבְעִים אֹתִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה
קְבַעֲנוּךָ הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה׃ ל'. ג'
ט בַּמְּאֵרָה אַתֶּם נֵאָרִים וְאֹתִי אַתֶּם ל'. ג'
קֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלּוֹ׃ י הָבִיאוּ אֶת־כָּל־
הַמַּעֲשֵׂר אֶל־בֵּית הָאוֹצָר וִיהִי טֶרֶף ג"כ
בְּבֵיתִי וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת אָמַר יְהוָה ל'. ג'
צְבָאוֹת אִם־לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֵת
אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה ב' אחריכם
עַד־בְּלִי־דָי׃ יא וְגָעַרְתִּי לָכֶם בָּאֹכֵל ל'. ג' וחסר
וְלֹא־יַשְׁחִת לָכֶם אֶת־פְּרִי הָאֲדָמָה ב'
וְלֹא־תְשַׁכֵּל לָכֶם הַגֶּפֶן בַּשָּׂדֶה אָמַר ג'
יְהוָה צְבָאוֹת׃ יב וְאִשְּׁרוּ אֶתְכֶם כָּל־ ל' דגש
הַגּוֹיִם כִּי־תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ אָמַר ל'
יְהוָה צְבָאוֹת׃ יג חָזְקוּ עָלַי דִּבְרֵיכֶם ג'
אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם מַה־נִּדְבַּרְנוּ
עָלֶיךָ׃ יד אֲמַרְתֶּם שָׁוְא עֲבֹד אֱלֹהִים ל' ר"פ
וּמַה־בֶּצַע כִּי שָׁמַרְנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְכִי ל'
הָלַכְנוּ קְדֹרַנִּית מִפְּנֵי יְהוָה צְבָאוֹת׃ ל'
טו וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מְאַשְּׁרִים זֵדִים גַּם־ ד'
נִבְנוּ עֹשֵׂי רִשְׁעָה גַּם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים י"ו כתיב יו"ד

פסיק׃ ז למיומי אבהתכון סטיתון מן קימי ולא נטרתון תובו לפולחני ואתפני במימרי לאיטבא לכון אמר יי צבאות ואם תימרון במא נתוב׃ ח הירגז גבר קדם דינא ארי אתון מרגזין קדמי ואם תימרון במא ארגזנא קדמך במעשריא ובתרומתא׃ ט בלוטא אתון מתלטין וקדמי אתון מרגזין עמא כולהון׃ י אמר נביא איתו ית כל מעשריא לבית אוצרא ויהי פרנוס לדמשמשין בבית מקדשי ונסו כען קדמי בהדא אמר יי צבאות אם לא אפתח לכון ית כוי שמיא ואחית לכון טובא עד דתימרון מסת׃ יא ואזוף לכון במחבלא ולא יחבל לכון ית אבא דארעא ולא תתכיל לכון גופנא בחקלא אמר יי צבאות׃ יב וישבחון יתכון כל עממיא ארי תהון אתון יתבין בארע בית שכנתי ועבדין בה רעותי אמר יי צבאות׃ יג תקיפו קדמי פתגמיכון אמר יי ואם תימרון מה אסגינא למללא קדמך׃ יד אמרתון לא להנאה מן דפלח קדם יי ומה ממון נתהני לנא ארי נטרנא מטרת מימריה וארי הלכנא במכיכות רוח מן קדם יי צבאות׃ טו וכען אנחנא משבחין רשיעין אף אתקיימו

אבן עזרא

(ז) למימי. הלמ"ד נוסף כמו השלישי לאבשלום בן מעכה: שובו. אומר לדור ההוא שהוא בזמנו ותשובת במה נשוב: (ח) היקבע. הנה הוא המעשר והתרומה כי תאמרו איך נתן עין יפה מזה המעט וזה לא טוב שאתם קובעים אותי מפני המאירה והחסרון אשר אתם נארים וחסרים כי אם כה תעשו: (י) הביאו את כל המעשר והריקותי לכם ברכה ולא ישחת עוד. ופי' קובעים כמ' משכון ממשכנים ומעכבים אתם את הראוי לי היקבע הנה הוא המעשר והתרומה שלא יתנו בעין רעה במארה הוא ראוי שתתיסרו ולא תקבעו אותי. ועתה הביאו אפתח ארובות השמים והריקותי לכם דרך משל על רוב ברכות: עד בלי די. לא די לבדו רק יותר: (יא) וגערתי לכם באוכל. שלא יבוא עליו מין קללה כמו ארבה וצלצל: (יב) ואשרו. כי אני חפץ בכם ובארצכם: (יג) חזקו. זאת הנבואה לעתיד כי עמה דבק כי הנה יום בא: (יד) אמרתם. קדורנית. כמו קודר שחותי מירא

רשי

(ח) היקבע אדם. ... דרשו לשון גזילה ... ערבי הוא: המעשר ... שאתם גוזלים מן ... ומן הלוים היא גזילתי: ... ארה אתם נארים. על ... אני שולח קללה במעשה ... ואעפ"כ אותי אתם ... (י) ויהי טרף. יהי ... לשמש: (יא) וגערתי ... אוכל. החסיל וגזם ... לכם את תבואת השדה ... (יב) ארץ חפץ. ארץ ... בה: (יד) שוא עבוד ... על חנם נעבדנו כי ... שכר: קדורנית. בשפל ... ועתה אנחנו מאשרי' ... אנחנו עבדנוהו ושמרנו ... ועתה רואים אלו ... מצליחים עד כי מאשרי' ... על מעשה רשעם: ... אלהים. לומר נראה ... לעשות לנו וימלטו מן הרעה

רדק

... הנה גם אתם לא תכלו. ... מימי אבותיכם ... וסיו ... כל גויי הארץ. וי"ת ארי ... לא אשניתי קיימי דמן עלמא ... מימי. הלמ"ד עם המ"ם כמו ... לעולם אמר זמן רב ... אבותיכם חוקי אתם ואבותיכם ... לכם ולכם אבל מעשה ... ואשובה אליכם: ואמרתם ... ואם תאמרו במה נשוב אם ... אמר אלא מה שהוכחתנו ... בקרבנות ודבר הכהנים ... (ח) היקבע. יש בכם ... שבעבורו ראוי להדבק בכם ... אמר היקבע אדם אלהים: ... קובעים אותי. ואמרתם ואם ... במה קבענוך. המעשר ... והתרומה. היקבע קובעים ... ענין גזלה ולקיחת הדבר ... וכן וקבע את קובעיהם נפש. ... גבר קדם דיינא וגומר: ... ארה אתם נארים. מפני ... זכר למעלה כמו שאמר וגם ... ועוד אתם מוסיפים עון על ... קובעים אותי ממה שאתם ... ממנו תרומה ומעשרות

... גוזלים אותו המעשר ושולח מארה בתבואה ואנחנו נתן לו התרומה והמעשרות: הגוי כלו. יראה כי העבירות הנזכרות למעלה לא היו שוים בהם כלם אבל בדבר המעשר והתרומה היו שוים ... אמר הגוי כלו: (י) הביאו. ויהי טרף בביתי. ללוים ולכהנים העובדים לפני ומתוך כך תשובו מן העבירות הנזכרות ואם לא אפרע מכם בפורענות אחרת. אבל אם תביאו התרומה ... כראוי אמטיר עליכם ואריק לכם ברכה: עד בלי די. פי' אחז"ל עד שלא יספיקו לכם כלים ואוצרות: טרף. כתרגומו פרנוס. ות"י עד בלי די עד דתימרון מסת: (יא) וגערתי. ... הארבה האוכל את התבואה: ולא תשכל לכם את הגפן. הגפן לא תשכל פריה: (יב) ואשרו. ואמרו אשריכם תמורת שאתם חרפה בגוים מפני הרעב על המארה שאתם נארים: ארץ ... תבואתה מרובה. וי"ת ארי תהון יתבין בארע בית שכינתי ועבדין בה רעותי: (יג) חזקו. שב לתוכיחם על מה שהיו אומרים כי אין דין ואין דיין: מה נדברנו. שב הפעל פעול ... לרוב התמדת הדבור וכן הנדברים בך: (יד) אמרתם. מבואר הוא: (טו) ועתה. ג"כ מבואר הוא:

בשמואל ב' סימ' ט"ו: ואשובה ו' וסי' אבי השביעני לאמר: ואשובה אל אחי אשר במצרים. השיבני ואשובה כי אתה. אל אישי הראשון. עד איש האלהים ואשובה. למימי אבותיכם סרתם מחקי: בזאת ג' וסי' הביאו את כל המעשר. יואב בן צרויה החל למנות. לא לכם להלחם בזאת. וחד ובזאת ויצא אל פניו יהוא: תשכל ג' בקריאה וסימ' מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה. ולא תשכל לכם הגפן. תפלט פרתו ולא תשכל. אנ"ך: זדים ד' בקריאה וסימ' ופקדתי על תבל רעה דסיפרא. ועתה אנחנו מאשרים זדים. כי הנה היום בא בער כתנור. אלהים זדים קמו עלי תנינא דספרא וכל א"ב רבתי

תולדות אהרן היקבע אדם. ר"ה כו ידים עה: במארה. עכו"ם לז הוריות ג: בית האוצר. שבת לג תענית ט כב מכות כג עק"דס שער מז (ברכות יד): בלי די. (תענית סו):

מצודת דוד

... לעתיד כאשר תעמדו בתחיה הנכם גם אז בידי ואז תקבלו בגמול כראוי: ... אבותיכ'. מימי אבותיכ' וכו': שובו אלי. לשמור מצותי: ואשובה אליכ'. להיטיב ... אז: ואמרתם. והנה תעיזו פניכם ותאמרו במה נשוב ר"ל בעבור מה נשוב ... (ח) היקבע. האם הגון הדבר שיעשוק אדם את אלהים אשר אתם עושקים ... אמרתם. ואם תאמרו בדבר מה אנו עושקים אותך: המעשר. ר"ל על זה אשיב ... עושקים ממני המעשר והתרומה כי אינכם נותנים אותם אל הכהנים והלוים ... (ט) במארה. הלא בעבור זה אתם מקוללים בקללה כי אין הארץ נותנת ... ואעפ"כ לא תקחו מוסר ואתם עושקים אותי: הגוי כלו. כי אין א' מכם שיתן ... התרומה: (י) הביאו. לכן הביאו מעתה את כל המעשר אל בית האוצר העשוי לכך בבה"מ כמ"ש בנחמיה: ויהי טרף בביתי. למען יהיה מזון מצוי לאנשי ביתי ... הכהנים והלוים: ובחנוני. בחנו אותי במצוה הזאת אם אני משלם גמול המצוה: אם לא. הוא ענין שבועה כמו אם לא בתים רבים וגו' (ישעיה ה') ור"ל הריני ... אפתח לכם בשכר זה את ארובות השמים ואשפוך דרך שם לכם ברכה והוא ענין גוזמא והפלגה: עד בלי די. ר"ל כ"כ ירבו התבואות עד שלא יהיו הגרנות די ... להחזיק את הכל: (יא) וגערתי לכם. בעבורכם אגער בהארבה האוכל התבואה ולא ישחית עוד וכו': ולא תשכיל. ר"ל הגפן לא תחסיר לכם את פריה: (יב) ואשרו וגו'. ... אתכם לפי מרבית ההצלחה: כי תהיו אתם ארץ חפץ. ר"ל ארצכם תהיה ארץ המעולה חפץ ורצון יושביה כי לא תחסר כל בה: (יג) חזקו וגו'. ר"ל דבריכם ... קשים עלי: ואמרתם. ואם תאמרו מה נדבר לנו עליך: (יד) אמרתם. ר"ל אשיב לכם וזהו מה שאמרתם דבר שוא הוא לעבוד את האלהים כי לפי רוב רוממותו לא יחשב ... עבודת האדם אשר בעפר יסודו: ומה בצע. או מה תועלת בא לנו אשר שמרנו הדברים שצוה לשמור ואשר הלכנו קדורנית מחות ובהכנעה מפני ה' וכאלו ... או אינו משגיח בשפלים או אינו משלם גמול המעשה: (טו) ועתה. ר"ל הואיל ועתה ראינו שאין תועלת לשמור משמרת המקום הנה אנחנו משבחים את האנשים הזדים ... ששמו על משמרת התורה: גם נבנו. ר"ל טובה כפולה באה לעושי הרשעה כי גם המה קיימים בבנין וגם בחנו את אלהים לדעת אם יוכל תת עונש על

מצודת ציון

כליתם. מל' תכלית וסוף: (ז) למימי. הלמ"ד נוספת: (ח) היקבע. ענין עושק כמו וקבע את קבעיהם נפש (משלי כב): (ט) במארה נארים. מל' ארירה וקללה: (י) טרף. ענין מזון והוא מושאל ממזון החיה שהאדם ע"י טריפה: ובחנוני. מל' בחינה ונסיון: נא. עתה: ארובות. חלונות כמו וארובות השמים נפתחו (בראשית ז): והריקותי. ענין הזלה ושפיכה כמו על הארץ יריקו (קהלת יא): בלי. הוא כמו אל ולא: די. ענין הספוק: (יא) וגערתי. ענין זעקת נזיפה: תשכל. ענין חסרון הפרי והוא מושאל מאחוסר בנים הנקרא שכול: (יב) ואשרו. ענין הלול ושבח כמו אשרי האיש (ת"א): ארץ. ר"ל בארץ: חפץ. ענין רצון: (יג) חזקו. ענין קושי: (יד) שוא. ענין חנם: בצע. ענין תועלת כמו מה בצע בדמי (שם ל): קדורנית. ענין שחרות כמו שמש וירח קדרו (יואל ד) ור"ל במות ובהכנעה: (טו) מאשרים. משבחים: נבנו. מלשון בנין

מלאכי ג

וַיִּמָּלֵטוּ׃ טז אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְהוָה אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְהוָה וַיִּשְׁמָע ג'
וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְהוָה ג'
וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ׃ יז וְהָיוּ לִי אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת לַיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה סְגֻלָּה כ' דגשים
וְחָמַלְתִּי עֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר יַחְמֹל אִישׁ ו' בסיפרא
עַל־בְּנוֹ הָעֹבֵד אֹתוֹ׃ יח וְשַׁבְתֶּם
וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֹבֵד ס'
אֱלֹהִים לַאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ׃ יט כִּי־הִנֵּה
הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וְהָיוּ כָל־זֵדִים ג' דגשים
וְכָל־עֹשֵׂה רִשְׁעָה קַשׁ וְלִהַט אֹתָם ד' ג'
הַיּוֹם הַבָּא אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר
לֹא־יַעֲזֹב לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף׃ כ וְזָרְחָה ל' . ל'
לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא ג'
בִּכְנָפֶיהָ וִיצָאתֶם וּפִשְׁתֶּם כְּעֶגְלֵי כ' . ל' . ל'
מַרְבֵּק׃ כא וְעַסּוֹתֶם רְשָׁעִים כִּי־יִהְיוּ ד' . ל' ומ"ל
אֵפֶר תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם בַּיּוֹם
אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ ו' בסיפרא
כב זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי אֲשֶׁר
צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְחֹרֵב עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל ד' מ"ל בסיפרא
חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים׃ כג הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ
לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא ס' . י"ג מ"ל
יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא׃ כד וְהֵשִׁיב
לֵב־אָבוֹת עַל־בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל־
אֲבוֹתָם פֶּן־אָבוֹא וְהִכֵּיתִי אֶת־
הָאָרֶץ חֵרֶם׃ ב' ס"פ ובסיפר'
יום את המוכן

עָבְדֵי חֶטְאָה אַף נַסִּיאוּ קֳדָם
יְיָ וְאִשְׁתֵּיזָבוּ׃ טז בְּכֵן מְמַלְלִין
דַחֲלַיָא דַיְיָ גְבַר עִם חַבְרֵיהּ
וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ וּגְלֵי קֳדָמוֹהִי
וְאִתְכְּתִיב סְפַר דָכְרָנַיָא
קֳדָמוֹהִי לְדַחֲלַיָא דַיְיָ
וּלְדִמְחַשְׁבִין לִיקָרָא שְׁמֵיהּ׃
יז וִיהוֹן קֳדָמַי אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
לְיוֹמָא דִי אֲנָא עָתִיד לְמֶעְבַּד
סְגֻלְתָּא וַאֲחוּס עֲלֵיהוֹן כְּמָא
דְאָחֵים גַבְרָא עַל בְּרֵיהּ דְפָלַח
יָתֵיהּ׃ יח וּתְתוּבוּן וְתֶחֱזוּן בֵּין
צַדִּיקַיָא לְרַשִׁיעַיָא בֵּין דְפַלַחוּ
קֳדָם יְיָ לִדְלָא פְּלַחוּ קֳדָמוֹהִי׃
יט אֲרֵי הָא יוֹמָא אָתֵא בְּעִיר
כְּתַנּוּרָא וִיהוֹן כָּל רַשִׁיעַיָא וְכָל
עָבְדֵי חֶטְאָה חַלָשִׁין כְּקַשָּׁא
וִילַהֵיט יָתְהוֹן יוֹמָא דְאָתֵי אֲמַר
יְיָ צְבָאוֹת דְלָא יִשְׁבּוֹק לְהוֹן
בַּר וּבַר בַּר׃ כ וְתִדְנַח לְכוֹן
דַחֲלֵי שְׁמִי שִׁמְשָׁא בְּזָכוּ
וְאַסוּתָא בִּכְנָפָהָא וְתִפְקוּן
וְתִטְלוּן כְּעֶגְלֵי רִבְקָא׃ וּתְדוּשׁוּן
רַשִׁיעִין אֲרֵי יְהוֹן קִטְמָא
תְּחוֹת פַּרְסַת רַגְלֵיכוֹן בְּיוֹמָא
דִי אֲנָא עָבֵיד אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃
כב אִדְכַּרוּ אוֹרַיְתָא דְמֹשֶׁה
עַבְדִּי דִי פַּקֵּדִית יָתֵיהּ בְּחוֹרֵב
עַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְאַלָפָא יָתְהוֹן
קְיָמִין וְדִינִין׃ כג הָא אֲנָא שָׁלַח
לְכוֹן יַת אֵלִיָה נְבִיָא קֳדָם מֵיתֵי
יוֹמָא דַעֲתִיד לְמֵיתֵי מִן קֳדָם יְיָ
רַבָּא וּדְחִילָא׃ כד וְיָתִיב לֵב
אֲבָהָן עַל בְּנִין וְלֵב בְּנַיָא עַל
אֲבָהָתְהוֹן דִלְמָא אִתְגְּלֵי וְאַשְׁצֵי כָּל אַרְעָא בְּחוֹבָהָא וְאַמְחִינָא גְמִירָא׃

סכום פסוקים דת"ע אלף וב' וסי' א"ב וסדריו כא והציו לכן בגלגלכם ציון

ת"א אז נדברו. ברכות שבת סג קידושין מ מכות יא: ספר זכרון. זוהר ויקהל: ושבתם. חגיגה ט: בוער כתנור. נדרים ח סנהד' קי עכו"ם ד: וזרחה. תענית ח עכו"ם ד זוהר מקץ: ועסותם. ר"ה יז: זכרו. שבת פט: אליה. שבת קיח עירובין מג עדיות ע:

אבן עזרא

מיראת השם: (טז) אז נדברו יראי ה'. המשכילים וטעם ויכתב כתוב בשמים מכתב לא ימחק: ליראי השם. הם הצדיקים. ולחושבי שמו הם חכמי לב יודעי סוד השם הנכבד והנורא: (יז) והיו. אלא סגולה דבקה עם והיו לי: אשר אני עושה. משפט: (יח) ושבתם. לאנשי הדור הרעה כי זה הוא סוף כל הנבואות: (יט) זדים וכל עושי רשעה. הטעם כפול: ולהט. כמו ואת להט החר': (כ) וזרח'. עיקר היום הוא השמש כאחס היום השמש והיום רד מאד השמש וככה היום הבא וזאת השמש לא תזיק אנשי השם רק מרפא טעם בכנפיה האור היוצא מהשמש הפרוש על פני הארץ כמו כנפים: ויצאתם. לאור השמ': ופשתם. פרשתיו: (כא) ועסותם. מגזרת עסיס על שם שמעסים הענבים ברגל או בכל דבר המעכה כי אז תגבר יד הצדיקים על הרשעים: ביום אשר אני עושה. זה שהזכיר שמש צדקה: (כב) זכרו תורת משה עבדי. ושמרום כי היא תלמדכ' דרך יי את השם ובבוא היו' הנזכ' אז תמלטו: (כג) הנה. דברי השם ויום הוא הנזכר: (כד) והשיב. כדרך יהיה לי עליכם לבב אחר והפך זה בן מנבל אב והנה כולם יהיו לב אחד לשוב אל השם אבות ובנים בטרם בא יום הגדול ועתה אחתום פירוש זה הספר בדבר אליהו מלאכו שהי' בימי אחזיהו בנו של אחאב ומלאכו כתוב כי יהורם בן אחאב ויהושפט שאלו אלישע הנביא וכתוב שם פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו וזה לאות כי כבר עלה בסערה השמימה כי לא אמר הכתיב יוצק מים ועוד כי לא נפרד אליש' מעל אליהו אח' שראהו עד עלותו והנה מלאכו אחרי מות יהושפט בימי אחזיהו בנו כתוב ויבא אליו מכתב מאליהו הנביא וזה יורה כי אז כתבו ושלחו אליו ואילו היה כ' לפני עלותו הי"כ' וימלא מ' וויבא אליו מכתב שהניח אליהו ואין ספק כי בימי חכמינו הקדושי' ברא"ה וה' ברחמיו יחיש את נבואתו וימהר קבציאתו:

רשי

הרעה ולא נכשלו: (טז) נדברו וגו'. אני מב... דבריכם אז נעשות ר... רשעים והטובים הלכו... מפני שנדברו יראי ה' לידבק במעשיהם הרו... לא נשכחו דבריכ' מלב ו... שאיני ממהר להשיב... הקשבתי ושמעתי וצוי ל... להם ספר זכרון והיו ... מקוימים: (יז) ליום ש... עוש' סגולה. אשר אכריע... לשלם בו גמולי ש... אתכם מה בין צדיק ... סגולה. אוצר אוישטו ... (יט) כי הנה היום בא ... לשון שמש הוא שכך אמ'... אין גיהנם לעתיד ל... הקב"ה מוציא חמה ... ורשעים נדונים בה ... מתרפאין בה וזהו שנא' ... לכם יראי וגו': שיר ... ברא וכר ברא: (כ) ... לשון שומן כמו (ירמיה ...) תפושו כעגלה דשה: ... הנכנסת לרבקה לפטמ... בלע"ז: (כא) ועסותם ... לשון מיעוך ודומה לו ... דדי בתוליהן (יחזקאל ...) (כד) והשיב לב אבות ... על בנים. ע"י בני... לבנים דרך אהבה ו... ודברו אל אבותיכ... בדרכי המקום וכן ולב ... אבותם כך שמעתי מ... מנחם ור"ד כמס' עד... שלום בעולם

דכוו' וסימ' גזט יבע ז... בקריאה וסימ' אוי לו... אמר לרשע צדיק אתה ... לקח קלון . ואת' ... השמים קדמא דד"ה וראיתם בין צדיק לרש... ד' וסי' ולאשה עגל ... בעגלי' מתוך מרבק . ... בקרבה. ופשתם בעג...

רדק

(טז) אז נדברו יראי ... כמאמר הגוא הוא מאמ... יבינו דרכי ה' ומשפטיו ... יראי ה' הדברים מהא... הכופרים בהשגחת האל... נדברו הם איש אל רע... בדברים האלה ונושאים ו... על שימלאו בשכלם כי כל ...

...אל אמונה ואין עול: ויקשב ה'. האל ית' הקשיב דבריהם ויתן להם שכרם בזה: ויכתב ספר זכרון לפניו. דרך משל כלשון בני אדם שכותבים המלכים ספר הזכרונות כי אין שכחה ל... מספרך אשר כתבת כל הנמצא כתוב בספר. והנה יראי ה' וחושבי שמו שאמר שמור להם עד עולם. ופי' חושבי שמו. שחושבים תמיד בדרכי ה' ובידיעת אלהותו כי שמו הוא והוא ש... הר"א אבן עזרא ז"ל כי יראי ה' הם הצדיקים. וחושבי שמו הם חכמי לב יודעי סוד ה' הנכבד והנורא: (יז) והיו לי. יראי הדור הזה שיהיו בתחיית המתים ויראי הדור הזה ג"כ: ל... עושה. ליום המשפט שאני עושה דין ברשעים הם יהיו לי סגולה וחמלתי עליהם שלא יפגום הרעה שמכלה הרשעים: העובד אותו. האב חומל על כל בניו כמו שאמר. כרחם אב על בני... חומל על העובד אותו: (יח) ושבתם. אז יבחן מה בין צדיק לרשע ולא יאמרו עוד כל עושי רע טוב בעיני ה' שוא עבוד אלהים: (יט) כי הנה. יום המשפט המשיל אותו לאש בוער... למעלה כי הוא כאש מצרף: קש. כמו קש יבש יהיו שיכלו מהרה: ולהט. כמו ותלהט מוסדי הרים: שרש וענף. כתרגומו בר ובר בר כי הבן הראשון כמו שרש והנולד ממנו כמו ענף... לכם יראי שמי. הנה הרשעים יכלה היום הבא וליראי ה' יזרח אותו היום שמש צדקה כלומר שינצלו מכל רע וישמחו בלב טוב. וטעם בכנפים. כי השמש יפרוש אורו על הארץ וכמו הכנ... זריחתו. וכן אמר כאחר פרוש על ההרים: ויצאתם ופשתם. ככל אשר תלאו תפרו ותרבו כעגלי מרבק שגדלים בשומן ובשר: ופשתם. ענין רבוי. וכן כי פשו... בשקל וקמתם אלא שזה בחירק והיה ראוי בתשלומו ויפישתם בשקל ויריבתם אותם בחירק וכנפול עי"ן הפעל הועלה תנועתם על פ"א הפעל ומרבק הוא מקום שמכניסין שם העגלים לפטמ... הפסוק כמשמעו על השמש שאמרו אר"ל אין גיהנם לעתיד לבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה לדיקים מתרפאין בה שנא' וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ורשעים נדונים בה שנ... בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש: (כא) ועסותם. ענין הדריסה והכתישה ומזה נקרא עסיס המשקה היוצא ע"י כתישה והתיעה אמר בזמן הזה הרשעים מושלים בכם אבל בזמן... אותם תחת כפות רגליכם ואע"פ שאמר כי היום הבא ילהט אותם לא יהיה ביום אחד כליונם אלא הולכים וכלים ויהיו כלי' לזמן מועט וכל זמן שיהיו קיימים יהיו מרמס רגלי הצדיקים: ביום אשר... ביום המשפט שאני שופטם לכליון ואמר אפר דרך משל לפי שהיום הבא ישרוף אותם: (כב) זכרו תורת משה עבדי. אמר עד שלא יבא יום המשפט זכרו בכל דור ודור תורת משה עבדי לעשות כ... אשר צויתי אותו בחורב. כמו שצויתי בתורבלא כדברי האומרי' כי לזמן נתנה כמשמע' ובא המאמר ופירש רוחניות וזה הפסוק תשובה להם: (כג) הנה אנכי שולח לכם. אע"פ שאני מזהירכ' על ת... דור ודור אעפ"כ לטובתכם אשלח לכם את אליהו הנביא והטעם. שישיב נשמתו שעלתה לשמים אל גוף נברא כגופו הראשון כי גופו הראשון שב אל הארץ בעלותו כל יסוד אל יסודו ואחר שיחי... ישלחנו לישראל לפני יום המשפט והוא יום השם הגדול והנורא והוא יוסיר האבות והבנים יחדיו לשוב בכל לב אל השם והטובים ינצלו מיום המשפט וזהו שאמר (כד) והשיב לב אבות על בנים ו... וכן לב בנים על אבותם כמו עם אבותם כלומר האבות והבנים יחדיו: פן אבא והכיתי. לפיכך יוסיר הוא כדי שיהיו בעלי תשובה ליום הבא כדי שלא יכה הארץ כלה ותהיה חרם א... בהסרתו יכלו ויסופו במדבר העמים או ליום המשפט בארץ ישראל. והנזהרים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד:

מצודת ציון

בנין: בחנו. מלשון בחינה ונסיון: וימלטו. ענין הצלה: (טז) ויקשב. ענין האזנה: ספר. מגילה: ולחושבי. מל' מחשבה: (יז) סגלה. ענין אוצר כמו וסגולת מלכים (קהלת ב): וחמלתי

מצודת דוד

...עון והנה נמלטו מן העונש ולא הענישם והשם א"כ בטובה ועמדו על החקירה... נדברו יראי ה'. בזה ישוב על אמריהם כלומר הנה דעו כי אז כשעשו ד...

מצודת דוד

ורשעי' ההם המעוררים הספיקות והתלונות נדברו גם הם איש אל רעהו כנושאים בדברים האלה על שמצאו בדעתם כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול
וה' אוזן להקשיב אמריהם ושמעם ויכתבם על ספר להיות זכרון לפניו ליראי
ואזן החושבים רוממות שמו למען לא יקופח שכרם לעתיד וכמ"ש ובעת ההיא
ימצא כל הנמצא כתוב בספר (דניאל י"ב) : (יז) והיו לי. אמריהם יהיו שמורים
על היום אשר אני עושה עליו הגילה הוא יום הגמול שעל היום ההוא יאמור
בני אדם לשלם לכל איש כמפעלו : וחמלתי . אז אחמול על יראי ה' כאשר
איש על בנו הנוהר בעבודתו : (יח) ושבתם . ר"ל עם כי עתה רואים הזדים
ולא כן עובדי אלהים הנה אז תשובו ותראו ההפרש בין צדיק לרשע : בין עובד וגו'. כפל הדבר במ"ש : (יט) כי הנה היום בא . יום המשפט הנה יבער
אש לעשות כליה ברשעים ויהיו ניתים להשרף כקש ולהבת אש היום הבא תלהט אותם עד אשר לא ישאיר מהם שורש וענף ר"ל לא ישאיר מהם זכרון מה :
יזרח לכם . אבל לכם יראי שמי תזרח שמש צדקה ר"ל הצדקה שעשיתם יאיר לכם כשמש והוא ענין משל לומר מצות הצדקה בעצמה תשלם לכם גמול טוב : ומרפא
. בזריחתה יהיה לכם רפואה ותענוג ודמה פריסת האור וזריחתה לפריסת הכנפים כי השמש יפרוש אורו על הארץ ככנפים הפרושות וכן נאמר השחר פרוש על
(יואל ב') : ויצאתם . בכל מקום שתצאו ותבואו תתענגו בטוב ותתרבו בבשר ושומן כעגלים המפוטמים במרבק והוא שדיר שלהם : (כא) ועסותם רשעים . אתם
ותכתשו את הרשעים כי הם יהיו לאפר מונח תחת כפות רגליכ' ותרמסו אותם : ביום אשר אני עושה . זה יהיה ביום הגמול אשר אני מייעד אותו : (כב) זכרו
משה עבדי. ר"ל הואיל ותקבלו גמול טוב לכן בכל דור ודור זכרו התורה שמסרה לכם משה עבדי כי בשמירתה תקבלו הגמול : אשר צויתי אותו . ולא מלבו אמרה : על
כל . ר"ל לא אותו לבד צויתי התורה כ"א על כל ישראל שיקיימוה כולם בין החוקים הם הדברים שלא נודע טעמן והטעם משיב עליכן בין המשפטים והם הדברים
הם בטעמם : (כג) הנה אנכי שולח. ר"ל בזכות התורה אשלח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא הוא יום הגמול : (כד) והשיב . הוא ישיב לב
למקום ע"י הבנים וכו' כי הת"מ יהיה על ידו וכמ"ש רז"ל וכשיחיו בני האבות אשר הם חיים וקיימים בזמן ההוא אז הבנים ההם אשר יעמדו בתחיה יספרו לאבותם
גמול הנפשי ועי"ז ישיבם הנביא אל ה' וכן ישיב לב הבנים ע"י אבותם העומדים בתחיה כי הם יספרו לבניהם אמתת הגמול ובזה ישיב אותם לה' . או ר"ל
האבות עם הבנים והבנים עם האבות כולם יחד וכפל הדבר לחזק הענין : פן אבוא. ר"ל לזה אשלח את אליהו לפני בוא יום ה' כי פן כשאבוא אני ביום ההוא למלא
גמול ועדיין לא שבו אכה את כל יושבי הארץ בח"ס ואבדון לכן אשלח מקודם את אליהו להשיב אותם אלי להיות נכונים לקבל הגמול הטוב :

מצודת ציון

וחמלתי . ענין רחמנות : (יט) בוער . ענין שרפה : קש . הוא התבן הדק : ולהט. ענין שרפה והתלהבות כמו אש לוהט (תהלים קד) : לא יעזוב . לא יניח : (כ) ופשתם . ענין רבוי ור"ל רבוי הבשר וכן כי פשו פרשו כעגלה דשה (ירמיה ג) : מרבק . כן יקרא דיר העגלים מקום שמתפטמים שם וכן ועגלים מתוך מרבק (עמוס ו) : (כא) ועסותם . ענין מיעוך וכתישה וכן עסיס רמוני (ש"ה ח) והוא המיץ מן הרמונים אשר יקרא כן ע"ש שממעכים וכותשים הרמונים להוציא המיץ : כפות . כמו שפשתים היד נקרא כף היד כן שטחית הרגל נקרא כף הרגל : (כב) בחורב . הוא הר סיני : על כל ישראל. בעבור כל ישראל : (כג) לפני. קודם : (כד) והשיב . מל' תשובה : על בנים . ר"ל על ידי בנים . או על הוא כמו עם : חרם . ענין כריתה ואבדון כמו וחרם לא יהיה עוד וישבה ירושלים לבטח (זכריה י"ד) :

מנחת תרי עשר שי

(כל תיבה אשר אותיותיה נפרדות אליה ירה המחבר אבן פנת רעיוניו)

א געים כי **תרי עשר** הם שנים עשר נביאים . שנתנבאו בזמנים שונים . חדשים וגם ישנים . והואיל שדברו נבואות קטנות . סדרום רבותינו ז"ל שיחדיו יהיו חוברות לכך גם אנחנו כללנו סכום הפסוקים בסוף כלם בחדא מחתא . מחתינתו כדין וכהילכתא :

דְּבַר־יְיָ . כן נקוד ובמקף : ירבעם. אין מאריך ברי"ש : (ז) שמה לא רחמה . ההי"ת בקמץ : (ט) לא אהיה . הה"א בשוא לבד ובלא מאריך באל"ף :
והיה מספר וגו' והיה במקום . בספרים כ"י מדוייקים שניהם הוא"ו בגעיא : (ה) ושמתיה כמדבר . הכ"ף רפה כמו שכתבתי בפ' עקב על אבניה ברזל : (ז) ושקויי. הוא"ו נחה וחסך והיו"ד נעה והיא במקום למ"ד הפעל. אבל ו ש ק ו י דתילים ק"ב הוא"ו נעה והיא למ"ד הפעל : (ט) ובקשתם . נרפה להקל ן' עזרא : (יג) חדשה . החי"ת בקמץ לבד :
שמתי . בהרבה ספרים כ"י ודפוסים ישנים בטעם רביע וספרים אחרים בשופר : (יח) עוד הפי"ן בשוא לבדו במדוייקים כ"י ובדפוס ישן : (יט) והסירותי . א"ס גלאתי נשוא טעות בל ברוב הספרים על מלת ו ה ס י ר ו ת י אשר הפיתוהו חסר יו"ד ולא מצאתי בו שום את בזעירא ולא ברבתא ותפשתי עד מקום שידי יד כהה מגעת בכל ה ס ר ת י . ו ה ס ר ת י ומצאתים כולם חסרים יו"ד אך בתילים פ"א על ה ס י ר ו ת י מסבל שכמו נכתב בגליון ב' מצאתי השני וכיון דדין מלא באיזה ספרים אמרתי קום משכהו כי זה הוא) : ולא יזכרו עוד . כ"י בטעם בזיי"ן וברוב דפוסים ברי"ש ובמקצת מדוייקים כ"י ודפוס ישן יש גם כן מאריך בזיי"ן ובנביאים עם פירוש הריא"ם כתוב **יִזָּכְרוּ** וטעות הוא :
אחכרם . דגש הכ"ף לתפארת מכלול דף ד' ודף קס"ד : (ה) ובקשו . קל הקו"ף :
ואמתהך . הוא"ו בשוא בדפוסים קדמונים ובכל ספרים כ"י וכן נקודה במכלול דף מ"ד ובבעל הלשון ובמקרא לונזאנו . וכתיב בא"ל יתירה בין הסמ"ך והכ"ף ועיין בספר הרכבה אליהו אות וא"ו ובשמות רבה פ' ל"ת אמר ר' יהודה כל כהן שהוא אוכל בתרומה ואינו אינו כהן לעתיד לבא אלא נמאס מש"לשה דברים שנאמר ואמאסך מכהן לי שכן ג' אלפי"ן נמאס מן הכהונה ומן המקדש ומן הלויה : (ז) כרבם כן חטאו לי . כרבם כתיב חסר וא"ו לשון כלומר כשהותה הרב והוא הגשיא כן חוטאים הלם וכן דרשו בדברים רבה פ' ב' אמר ר' נחמני כל מה שהגדולים עושים הדור עושה וכו' : כבודם בקלון אמיר . זהו א' מן י"ח תקון וסים לו לומר כ ב ו ד י אלא שכינה הכתוב מדרש ילמדנו פרשת בשלח ומסורת כמ"ש בזכריה : (יא) **יִקַּח־לֵב** . במקצת מדוייקים בב' טעמים וכן במכלול דף נ"ס : (יג) אלון ולבנה . הסגול לא בקמץ וכן במסורת לית וחד מקל **לִבְנֶה** : וכלותיכם תנאפנה .
ספרים האל"ף בקמץ : (טו) אל יאשם יהודה ואל תבאו הגלגל ואל תעלו וגומר ואל וגו'. הראשון א"ל בלא וא"ו ושלשת האחרים בוא"ו וכך נמצאו בספרים מדוייקים : (יז) הנח קצת מדוייקים בב' טעמים וכן במכלול דף נ"ס : (יח) הזנה הזנו . הגו"ן בלירי במדוייקים ול וכ"כ רד"ק במכלול דף קנ"ז והלוית מן בפ' י"ח מהשער רביעי : (יט) צרר רוח . כתוב דף נ"ס כי מלת צ ר ר בשני טעמים וי"א כי לכן שמו שני טעמים כאשר נפגשות שתי דומות זו בסוף המלה וזו בראשית המלה שבצדה כדי לבאר קריאת שתיהן כמו שהזהירו בק"ש ליתן ריוח בין הדבקים וה"ה לכל קריאה . אמנם בספרים הנמצאים אתנו בטעם אחד י"ם ועיין מ"ש בפרשת ואתחנן סימן ד' : ויבשו מזבחותם . בדפוס קדמון כתב **מִזִּבְחוֹתָם**
תי במקצת ספרים כ"י אך נכתב בצדו **מִזִּבְחוֹתָם** נ"ל חזקיה מכח המסורת
וכן פרשוהו המפרשים וכן הוא בספרים מדוייקים ומלא וא"ו ומסורת עליו לית ומלא :
ומחקה . השי"ן ימנית וכס"א כ"י השי"ן בקמץ אך נכתב בצדו בסלוי פתח ע"כ. ואף רד"ק כתב מקור כי השי"ן פתוחה בשקל ל א ה ב ה : שטים . במקצת ספרים כתוב ש ט י ם וכן הגיה בספר חכמת שלמה בפרק חלק דף ל"ו ולי נראה דגירסת הספרים הכתובים בשי"ן כן במסורת נמסר ב' חד כתיב סמ"ך עשה ש ט י ם שגאתי (תילים ק"א) וחד כתיב שי"ן סעמיקו וכן כתבוהו רד"ק ומאיר נתיב בשרש שטה וכן הוא בס"ם: העמיקו . בספרים כ"י הפי"ן בשו"א לבדו וכ"כ המכלול דף פ"ב וכן ה ע מ י ק ו שהוא דהפרא סימן ט' ואף פעלים כתב כן בבנין הפעל : (ג) אני ידעתי . העי"ן בשוא לבדו : (ז) עתה יאכלם חדש . שדורשו כאילו כתוב **חֹדֶשׁ** הוא על דרך אל תקרי כמנהג המדרשים במקומות הרבה כמו ספר מלאכי וכן הוא בהדיא במדרש ילמדנו פרשת שמות בה' בגדו כי בנים זרים ה יאכלם חדש שהיו מולידים ולא מלין ללמדך כשמת יוסף הפרו ברית מילה אמרו נהיה כיון שראה כן הפר הקב"ה את האהבה שהיה אוהב אותן שנאמר הפך לבם לשנא עמו כלם חדש חדש כתיב עמד מלך חדש וחדש עליהן גזירות קשות לכך כתיב ויקם מלך חדש וגו' :
(טו) יאשמו . האל"ף והשי"ן בשוא לבדו : ובקשו . קל הקו"ף :
ידעם נרדפה . ונדעה ה' בקריאה וסימן הוליאם אלינו ונדעה אתם. יגישו ויגידו לנו . הגידו אותיות לאחור . ונדעה בשלמי הרעה הזאת . ונדעה התלאית דרכנו דהפל מיכה . וחד ונדעה נרדפה לדעת כן נמסר במסרה גדולה וביונה וישעיה סימן מ"א ולא ידעתי מה היה שבכל ספרים שלנו כתוב ונדעה בוא"ו ואולי באיזה ספר היה כתוב נדעה בלא וא"ו וכן קום הושע רמז תקנ"ב כדרש פ"ק דברכות כל היוצא מב"ה לא יפסיע פסיעה גסה ולא

אמרן אלא בדנפיק אבל בדעייל מצוה למירהט שנאמר נדעה נרדפה וגו' וכן הוא ברבינו ישעיה הראשון מטראני ז"ל שם בברכות ובמיימון ריש פ"ח מהלכות תפלה ובסמ"ג בלא וא"ו אבל אנן לית לן לשנויי מה שמסרו לנו בעלי המסורת וכן הוא בפ"ק דתענית ובמכלול דף ס"ג ובס' לחות דף קנ"א בוא"ו : (ד) מה אעשה לך אפרים מה אעשה לך יהודה . בנביאים עם פי' הריא"ם כתוב ו מ ה אעשה לך יהודה והוא שבוש : (ט) וכחכי איש גדודים . במקצת ספרי הדפוס בכי"ת אחר הוא"ו וטעות הוא כי לפי התרגום ולכל הפירושים בכ"ף וכן מצאתי בדפוסים ישנים ובספרים כ"י מדוייקים : ירצחו שכמה . בספרי הדפוס החי"ת בגלגל ובספרים כ"י מדוייקים בלא גלגל ובמקף בין שתי המלות וזהו מה שכתב במקרא גדולה פלוגתא ירצחו והוא מחלוקת ב"א וב"נ וספרי הדפוס הם כב"א כפי הנראה בחילופים והם כתוב ירחצו וצ"ל ירצחו : (י) שעריריה . שערוריה ק' :
ז (א) פשט גדוד . חד מחלפה ביתא מן ב' ב' לא נסבין וא"ו בריש תיבותא ומטעין בהון וסימן נמסר במסרה רבתא : ובל יאמרו ללבבם . הלמ"ד בחירק : (ג) ישמחו מלך. המ"ם בדגש :
(ד) בערה. מלעיל : (ה) החלו . בלא מאריך בה"א : (ו) קרבו . בלא מאריך בקו"ף : (ז) אין קורא . הקורא ו א י ן בוא"ו אינו קורא בלדק : (ח) היה עגה . רפה הגימ"ל : (י) ולא בקשהו . קל הקו"ף : (יב) כאשר ילכו . י' דמטעין דסברין אשר מסורת יונה א': כאשר ילכו . י"ת באתר דיהכון ונוכל לומר שהכ"ף תמורת הב' כמ"ש האפודי בפ' י"ד ועיין מ"ש ביחזקאל ט"ז אלל ו כ ד מ י ב כ י ך :
(טז) לעגם . בספרים כ"י מדוייקים וגם במקצת דפוסים העי' בשוא לבדו והג' דגושה :
ח (ג) ידעינוך . בספרים כ"י היו"ד בגעיא : (ד) השירו ולא ידעתי . חד מן מלין דכתיבין שי"ן וקריא סמ"ך וסימן נמסר במ"ג הושע ג' וכן כתב רש"י ז"ל : (י) ויחלו מעט . בספרים כ"י המ"ם דגושה : ממשא מלך שרים. שרים כתיב בלא וא"ו וכן צריך להגיה בפ"ק דבבא בתרא והוא חד מחלפא ביתא מן ב' ב' מלין לא נסבין וא"ו בריש תיבותא ומטעין איגשי בהון וסימן נמסר במסרא רבתא : (יב) אכתוב לו . יתיר וא"ו והתי"ו בקמץ חטוף מפני המקף והדומים לו כתובים במסורה גדולה אות הוא"ו : רבו . רבי קרי : (יג) יזבחו בשר ויאכלו . במקצת ספרים . ו י א כ ל ו הוא"ו בשוא וכן משמע מפירוש רש"י ורד"ק כתב שאינה אלא בפתח :
ט (א) אל גיל כעמים . בכ"ף וכן נמנה במ"ג בהלפה ביתא מן חד חד נסבין כ"ף ברישיה ולית דכוותא : (ג) יכחש בה . ב' סבירין בה כמ"ש במלכים ב' ג' : (ח) צופה אפרים עם אלהי. בכל הספרים כתוב אלהי והריא"ס כת' נראה מדברי רש"י שהיה כתוב בספרו עם אלהיו ואינו כן כי אם עם אלהי ורואה אני מחלוקת בין המפרשים אם שם זה חול או קדש וכן בבית אלהיו שבסוף זה הפסוק ובמסכת סופרים שבידנו ר' נתן אומר בבית אלהיו הרי זה קודש ע"כ . ולפי דעתי יש שם חיסרון והמקום ימלא חסרוננו : פח יקוש . בס"א כ"י בשורק כמו מ פ ח י ק ו ש דתילים וכן וכנפור מפח י ק ו ש (משלי ו') אבל בשאר ספרים זה לבדו בחולם וכן כתב הקמתי בשרש יקש :
(ט) העמיקו . בס"א דפוס ישן העי"ן בחטף סגול ובספרים אחרים בשוא לבדו ועיין מ"ש לעיל סימן ה' : תעאתם . בכמה ספרי הדפוס וכ"י מלא באל"ף וא"ו אך במקצת ספרים מדוייקים ישנים וגם בדפוס קדמון כתוב חטאתם בלא וא"ו וכן נראה עיקר דבמסורת ישעיה כ"ח נמסר חטאתם ט' והתם חשיב להו ד' באורייתא וה' בנביאים ומדחזינן דהנהו דאורייתא בלא וא"ו אית לן למימר דשארא נמי דכוותייהו ובפרשת קרח איתא לכך מסרה בגוונא אחריתי ודא חדא היא ולא פליגי אהדדי דוק ותשכח : (י) כבכורה . הה"א בלא מפיק והוא חד מן י"א זוגין חד מפיק וחד לא מפיק : כאהבם . האל"ף בקמץ רחב והס"א בחטף קמץ : (יב) בשורי . בשי"ן שמאלית וכן הוא במסורת הושע ב' עם מלין דחמיין שי"ן וקרינן סמ"ך : (יד) תן להם ה'. התי"ו בלירי בספרים מדוייקים וכן תן ל ה ם רחם משכיל עיין במכלול דף ק"ב ומ"ש במזמור כ"ח בס"ד : רחם משכיל . בשין ימנית וחברו על פי המסורת אליו כגבור משכיל (ירמיה ב') : (טו) סוררים . מתחלפת ס ר ר י ם חסר וא"ו : (טז) בלי. בל קרי : מחמדי. החי"ת בשוא ופתח :
י (ב) עתה יאשמו . בס"א קדמון מהדפוס האל"ף בשוא וסגול ובספרים מדוייקים בשוא לבדו ובלא מאריך ביו"ד : (ד) ופרח כראש . בכ"ף : (ח) קוץ ודרדר . במקצת ספרים קדמונים כ"י דל"ת שניים בקמץ גם בעל רב פעלים כתב שמצא כן במקצת ספרים ועיין גם כן מ"ש בפרשת בראשית על וקוץ ודרדר : (ט) מימי הגבעה **חָטָאתָ** ישראל נ"א וכן כתב רש"י ז"ל חטאת זה נקוד רפי שהוא לשון נקבה ולשעבר כמו עשה באת אזלת יד : (י) עינתם . עונתם קרי : (יא) ישדד לו יעקב . בשי"ן שמאלית מענין שדה וכן במסורת ג' בקריאה וכולם כתובים כן : (יד) יושד . נכתב בוא"ו עם הדגש וברוב ספרים שלנו השי"ן קמוצה ורד"ק בספר מכלול דף ק"פ כתבו בפתח ואחר כך כתב ובקצת ספרים קמץ נזקף : ארבאל . בספרים מדוייקים כ"י הבי"ת רפויה וכן הוא בדפוסים ישנים : (טו) בשחר. בבי"ת לא בכ"ף וכן במסורת לית כוותיה ואילו בכ"ף הא איכא נמי אז יבקע כ ש ח ר אורך (ישעיה נ"ח) :
יא (ג) קחם על זרועתיו . כולו קמוץ ועיין בספר הרכבה מר' אליה המדקדק : (ד) אמשכם . הכ"ף בלירי ברוב הספרים : (ו) ממעצותיהם . הרבה חילופים יש במלוי ובחיסור ובחוי"ן ובתילים

ובתילים ה' על פסוק יפלו ממעצותיהם מסור עליה ב' כתיב כן והוא חסר וא"ו קדמאה ומלא וא"ו
תניינא: (ח) כלבאים. בחירק תחת היו"ד והאל"ף נחה:

יב (א) נאמן. ברובן של ספרים האל"ף בחטף סגול והנו"ן בלא מאריך: (ג) כמעלליו ישיב לו.
כן כתיב בלא וא"ו ומי שחשב לכתוב וכמעלליו בוא"ו טעה וכן מתורגם בדפוס ישן
כעובדוהי: (ה) ויתחנן לו. החי"ת במאריך: (ז) ואתה באלהיך תשוב. הרי זה קודש מסכת
סופרים: (ט) ויאמר אפרים. במסורת חשיב ליה בהדי י"ב דסבירין ויאמרו ועיין מה שכתבתי
בסוף פרשת מטות: (י) באהלים. בספרים כ"י מדוייקים האל"ף בחטף קמץ וכן במקצת ספרי
הדפוס גם במסורת כאן ובשופטים ח' נמסר באהלים ד' בקריאה וכולם בחטף קמץ: (יא) ודברתי.
בשני פשטין וי"ס בפשט א' בלבד ואין לחוש להם:

יג (א) ויאשם. בספרים כ"י מדוייקים וגם במקצת ספרי הדפוס האל"ף בשוא לבדו וכ"כ במכלול
דף קי"ד: (ב) כתבונם. בכל ספרים כ"י בכ"ף וכן פירשו כל המפרשים: (ה) תלאובת.
ס"א תלאבות: (ז) כנמר על דרך אשור. אישתבשו כולהו נסחי דכתיבין אשור בפתח האל"ף
ודגש בשי"ן כי הוא בקמץ האל"ף והשי"ן רפה וכ"כ רש"י ז"ל כל אשור שבמקרא דגש וזה רפי
שאינו שם מקום אלא אארוב ואשקוד כמו אשורנו ולא קרוב וכ"כ רד"ק בפירוש ובשרשים שהוא
פעול מבנין הקל. עוד כתב בשרשים ויש לפרש מן אשורנו ולא קרוב האל"ף למדבר וזהו כפירוש
רש"י ז"ל ולכל הפירושים בקמ"ץ: (יד) קסבך. הטי"ת בקמ"ץ לבד והוא חטוף רד"ק בפירוש
ובמכלול דף ר"י:

יד (א) תאשם שמרון. האל"ף בשוא לבדו רד"ק בכל המקומות: כי מרתה באלהיה. מס' סופרים
פ' ד' כי מרתה באלהיה הרי זה קדש: (ג) אמרו אליו. בס"א כ"י ובנביאים עם פירוש
הרי"א וגם בדפוס ישן מוויניציאה כתיב ואמרו בוא"ו וכן נדפס בפירוש רד"ק ואולם בשאר
דפוסים וספרים אחרים כ"י בלא וא"ו וכן הוא בתרגום: (ז) יונקותיו. מתחלפים הספרים במלוי
וחיסור וא"ו קדמאה ותניינא. (א"ה אבל לפי שנמסר ביחזקאל י"ז על מראש יניקותיו ב' חד
חסר וחד מלא ולפי רוב ספרים המדוייקים אידך חסר שמענא מינה דהאי מלא הוא): (ט) רענן.
העין בשוא ופתח ובלא מאריך ברי"ש: (י) ויבן אלה. בב' טעמים וכן במכלול דף ל"ה ועיין מ"ש
בפ' קרח על ויוצא פרח ובפרשת ואתחנן על השמע עם:

א יואל (ה) והילילו. מתחלפת והילילו וס"ס והלילו: (ו) ומתלעות. ברוב המדוייקים
הוא"ו במאריך: (ט) הכרת. הס"א בקמ"ץ חטוף: אבלו. האל"ף במאריך במקצת
מדוייקים: (טו) וכשד משדי יבוא. עיין מ"ש בישעיה י"ג: (טז) הלוא נגד עינינו. הלא נגד
עינינו כמה ספרים מדוייקים שכתוב בהם הלוא מלא ו' והאל"ף ונשתבשו הספרים הכתובים בלא
ו' לפי שמצאו כתוב במ"ג שלנו כל הלא דתרי עשר חסרים בר מן א' מלא הלוא חשך יום ה' עמוס
ה' וטעות נפל במסרתנו וכך צריך לגרוס כל הלוא דתרי עשר מלאים בר מן א' חסר וסימן הלא
חשך יום ה' והתם בעמוס קאי שפיר ונמסר עליו לית חסר בסיפרא ואין להקניט בדבר דודאי הכי הוא:
(יז) מגרפתיהם. בספר אחד כ"י הה"ם בחירק ובספרים אחרים בסגול וכן כתב רד"ק בפירוש
ובשרשים שהה"ם בסגול: (יח) מה נאנחה. בספר בעל הלשון האל"ף בסגול והנו"ן בשוא נח וכן
הוא בספרים כ"י מדוייקים ובמקצת ספרי הדפוס וכן מצאתי מסורת כ"י נאנחה ב' וסימנהון חטא
חטאה ירושלם. מה נאנחה בהמה ע"כ. אבל שמעו כי נאנחה אני נו"ן שניה בקמץ ועיין מ"ש שם:
נאשמו. האל"ף בשוא לבדו רד"ק:

ב (א) קדשי. הקו"ף בקמץ לבד: (ב) לא יוסף. בס"א כ"י הסמ"ך בחירק אכן בשאר ספרים
בצירי וכן יש להוכיח ממסורת דפרשת ויצא על פסוק יסף ה' לי בן אחר וכן כתב רד"ק שהוא
בצירי: (ה) מרכבות. בפתח כמ"ש רד"ק: ערוך מלחמה. בס"א כ"י העי"ן בקמץ ובספרים אחרים
בחטף סגול וגם רד"ק כתב שהוא בשוא וסגול ורש"י כתב שהוא נקוד חטף פתח: (ז) כגבורים ירצון.
בספרים מדוייקים כ"י וגם בדפוס ישן כ"כ בלא וא"ו אחר רי"ש וגם במ"ק נמסר על כן ירצון
כאמור למעלה לית מלא: (ח) ואיש אחיו לא ידחקון. בס"א כ"י ואיש את אחיו וגם בדפוס ישן יש
הערה מחילוף זה אבל בכל שאר ספרים שלפני אין בהם מלת את: השלח יפלו. במקצת ספרים כ"י
מדוייקים וגם בדפוס קדמון כתוב יפלו ובשאר ספרים הפ"א בחולם: לא יבצעו. יש ספרים
שכתוב בהם ולא בוא"ו וכן נראה מהתרגום ורש"י וזהו מחלוקת ישן בין הספרים. ובמקצת ס"ס
קדמונים מצאתי שבתחלה כתבו בוא"ו ואחר כך גררוה ובאחד מגליונים נכתב בלדו יפה בספר מוגה
לא וכן במקרא גדולה: (ט) בעיר ישקו. בשי"ן ימנית וחסר וא"ו ברוב הספרים: החלונים. ברוב
הספרים מלא וא"ו: (יא) עשה דברו. בס"ם השי"ן בצירי וכן ראוי לפי המסורת דפ' בשלח עשה א'
תהלים וכו' ודמלכים ב' סי' ז' ובמכלול דף קנ"א הובא קצת מסרה זו ומה שכתוב שם וכל איוב משלי
טעות הוא וצ"ל וכל אלה דדברים ומלכים כלשון המסרה דבשלח: (יג) ונחם על הרעה. במקצת
ספרים ונחם על הרעה בקמץ מי יודע ישוב ונחם שבסמוך בפתח ובמקצת ספרים בהפך וי"ם שניהם
קמוצים ומי יודע להכריע ולכאורה היה נראה להכריע מדרך הדקדוק שהראשון קמוץ והשני פתוח שכן
על פסוק ונחם על הרעה דיונה כתב שם רד"ק שהוא קמץ כי הוא בינוני מבנין נפעל וכן כתב בשופטים
סימן כ"א על והעם נחם ובשמואל א' סוף סימן ט"ו על וה' נחם כי המליך את שאול על ישראל
ובשרשים על ואין איש נחם על רעתו (ירמיה ח') אבל על פסוק מי יודע ישוב ונחם האמור גם
כן ביונה כתב שהוא בפתח כי הוא פעל עבר מוסב לעתיד מפני הוא"ו והוא מבנין נפעל עכ"ל. ושנים
אלו דיואל דומים ממש לאותם דיונה אך תימה על רד"ק שלא כתב על אלו מאומה ושתיקתו מוכחת
שנסתפק בהם וגירסת הספרים שניהם קמוצים נראית לי עיקר שכן מצאתי מסורת כ"י זה לשונו נחם
ונחם ו' פתחין וסימנהון ותכל דוד המלך וגו' (שמואל ב' סוף סימן י"ג) אותם יראה פרעה (יחזקאל
ל"ב) מי יודע ישוב ונחם דיונה נחם ה' ותכרו עמוס ז' עוד קרא לאמר (זכריה סוף סימן א') וכל
ישעיה דכוותא עד כאן הדא אמרה דהאי כולהון קמצין תו אשכחי מסרא אחריתי בלישנא אחרינא
נחם ונחם ו' פתח בקריאה אמון. פרעה. זאת. ישוב ונחם דיונה. ציון וכל ישעיה דכוותהון
ע"כ. הא ודא חדא היא ולית בהון פלוגתא אלא חדא נוסחא רויחא וחדא נוסחא קיטא ואיכא נוסחא
אחרינא במסרא דדפוסא ברים זכריה ולא סלקא כסוגן משום דבציר מינייהו חד ותו דלא משתמע
מינה מי יודע ישוב אי דיואל אי דיונה ואמטול הכי בדילנא מינה וכתבית להך: (טז) קבצו זקנים.
בספרים כ"י מדוייקים וגם במקצת ספרי הדפוס הבית רפה ונמסר עליו ב' פי' ב' רפי' ותכרו קבצו
את כל ישראל המצפתה (שמואל א ז) וכן במקרא כ"י נמסר שם בשמואל ב' רפים וכן כתב רש"י קבצו
זקנים מלשון שלא קבץ אלי (מלכים א' י"ח) לשון רפי וקל ע"כ. שהוא לווי מהקל והא דנמסר
לעיל על פ' קבצו פארור ב' ר"ל ב' דסמיך לשון פארור ותכריה קבצו פארור דנחום ב' ותרווייהו דגשין
כדינייהו: ויונקי. מתחלפת וינקי חסר וא"ו: (יז) ויאמרו חוסה. בספרי הדפוס יש מאריך ביו"ד
ובכ"י געיא בוא"ו: נחלתך לחרפה. בספרים מדוייקים בפשט לא זקף קטן: (כ) ואת הצפוני. במקצת
ספרים הוא"ו בגעיא: באשו. הבי"ת בקמץ חטוף מפני נחות השוא הבא אחריו: (כד) ומלאו הגרנות.
ברוב ספרים כ"י וגם בדפוסים קדמונים הגימ"ל בחטף קמץ וכן נקודה בשרשים ובעל הלשון ובמסורת
ב' ותכרו והמה שסים את הגרנות (שמואל א כג) וגם הוא בחטף קמ"ץ כמ"ש שם:

ג (א) ובנותיכם. יש ספרים ובנותיכם מלא וא"ו: (ג) ותימרות. בספרים כ"י מדוייקים מלא יו"ד
ומלא וא"ו וכן במסורת שיר השירים ג' מלא דמלא וסימן כתימרות עשן מקטרת · ואיליו ואילמיו
ותימוריו. דם ואש ותמרות עשן ע"כ. וצריך להגיה שם ואלוניו ואילמיו ותימוריו שהוא ביחזקאל סי'
מ' אך בספרים שלפנינו כתיב ותימריו חסר וא"ו ובקצת ספרים חסר גם היו"ד שאחר התי"ו: (ה) קרא.
במקצת ספרים קורא מלא וא"ו ולא יתכן כי במסורת נמנו י' מלא ואין קרא זה מהם:

ד (א) אשוב. אשיב קרי: (ד) אשיב גמלכם. במקצת ספרים ישנים כ"י ומהדפוס זה וחברו שבסמוך
שניהם בלא מאריך בגימ"ל וחסר וא"ו ומסורת אזלא כוותהון דאינון תרי מן שיתא חסר בלישנא
וסימ' נמסר במסרה גדולה מערכת אות גימ"ל ובמסרה קטנה נמי מסור עליהם ב'. וחסר ובענין ועמ"ש
במאמר המאריך: (ה) ומחמדי הטבים. במסורת חשיב ליה עם ס' חסר וא"ו בלישנא בקריא' והנהו
דכתבין ליה הכי טעות הן עבדין: (ח) בנותיכם. יש ספרים חסר וא"ו: ומכרום לשבאים. במקצת
ספרים האל"ף בחיר"ק והיו"ד נחה וזהו דעת רד"ק בפירוש ובמקצת ספרים האל"ף נחה והיו"ד נעה
בחירק והוא דעת רד"ק עצמו בספר מכלול דף רל"ט והמכלל יופי תפס עיקר לשון המכלול ובמסורת
כ"י ע"פ מבין עפאים (תהלים ק"ד) מצאתי לשון זה אלין כתבין אל"ף ולא קריין שבאים. פתאים ·
עפאים. לבאים ע"כ. והנני מבאר שבאים הינו ומכרום לשבאים. פתאים ר"ל כל פתאים
באל"ף ויו"ד כמ"ש במכלול בדף רל"ט. עפאים מבין עפאים יתנו קול. לבאים פסוק הוא בד"ב
וכלבאים על ההרים למבר זאת אומרת כדעת רד"ק במכלול: (י) ומזמרתיכם. ברוב ספרי
חסר וא"ו בתר רי"ש: ההלש. הלמ"ד בקמ"ץ: (יג) כי מלאה גת. הגימ"ל דגושה והמכלול
אותיות או"י מנאו בתחילה בכלל הרפים ואחר כך כתב שנמצא בספרים מדוייקים בדגש אבל
כי הוא רפי ועיין מ"ש בכללי בג"ד כפ"ת דסמיך ליה הוא בדין אתי מרחיק: (יד) המונים
בס"ם כ"י וגם בדפוס ישן שניהם מלא וא"ו: (טו) וכוכבים. ברוב ספרים מדוייקים מלא וא"ו
כ"ף: (טז) ורעשו. העי"ן בחטף פתח: מחסה לעמו. בכל הספרים בחטף פתח וכן נר
במסורת המסורה סוף מאמר ג' וכן נכון על פי המסורת כי זהו א' מן ח' רפין וסימן נמסר
ס"ב במ"ג ופי' רפי' דמסור ר"ל בחטף פתח כמו אלו המנה או בחטף סגול כמו נורי אדיר
ותבירוי. ופי' דגשין ר"ל בשוא פשוט כמו סלעים מחסה לשפנים אומר לה' מחסי
ודומיהן ויש לדעת שטעה המדפיס במסורת הנזכרה באומרו מחסה ע'
בלישנא וצירף באחרונה חנני ה' כי בך חסיה נפשי וגו' דמזמור נ"ז וצריך לומר ח' רפין בלישנא
חנני ה' וגומר שאינו מן המנין ואין לו ענין באחרים אדרבה איפכא הוי שהוא בשוא לו
שמסיימת המסורה עצמה באמרה וכל אחסה דכוותה רפין בר מן א' דגש ובצל כנפיך אחסה
סוף פסוק חנני ה' דלעיל וכן ראיתי בכמה מסרו' כ"י ותימה על רד"ק בשרשים
והנלוים אליו בעל מכלל יופי ובעל הלשון שכתבו גם הם על זה דיואל שהוא בשוא לבדו ורד"ק
בפעם כזאת שהוא עצמו בתחלת דבריו הביא סימן מסורת הנזכרת מן שמנה רפין וזה די
מהם נרמז במלת מליון ראשית הפסוק ועל ובצל כנפיך אחסה אמר שמסורת הנזכרת היא
שכתב בתחלה שהוא בשוא וסגול ואל זה לא הבינו שלפי מסורת הנ"ל גם הוא הפך מה שכתב
בשוא לבדו: (יט) דם נקיא. נכתב באל"ף על פי המסורת וכן ואל תתן עלינו דם נקיא די
מן י"ב מילין דכתיבין אל"ף בסוף תיבותא ולא קרינן וסימן נמסר במ"ג פרשת שלח ודג

א עמוס (א) והשיבותי ידי. מלעיל כטעם בבי"ת ובמקצת ספרים מלרע והמסורת לוותי
ואומרת ב' מלעיל כמ"ש ביחזקאל כ': (י) בחומת צר. לית בטעם מלעיל
ואכלה ארמנותיה. בכמה ספרים חסר וא"ו אמנם כפי המסורת ראוי להיות מלא וכן מצאתיה
במקרא כ"י זה לשונה. ארמנתיה ד' חסר בלישנא וסימן ועלתה ארמנתיה (ישעיה ל"ד)
ישראל את עשהו (הושע ח') ושלחתי אש בחומת עזה דלעיל מתאב אנכי (עמוס ו') ע"כ. ו
גדולה נמסר על כל א' מהם ד' חסר בלישנא: (יא) ושחת רחמיו · במדרש ילמדנו פרשת כי ת
ממעי אמו אתך מיתרין שלא פירוש האם שלה ובלע"ז מדריל"י שלא תלד הס"ד על רדפו בח
ושחת רחמיו רחמו כתיב ע"כ ואין כן בספרים שלנו: שמרה נצח. כתב ן' עזרא בפירוש שמ
לאות דף קס"ח שהה"א נחה אע"פ שעיקרה במפיק לכנוי הנקבה וכ"כ רד"ק במכלול דף ל"ב
כתב שהמלה מלעיל מפני סמיכותה למלת נצח שהיא מלעיל ובשרשים הוסיף ויש אומרים
נוספת לפי שהמלה מלעיל:

ב (ד) מאסם את תורת. בדפוס ישן מויניציאה כנגד מלת את נכתב עליו בס"א לית ול
ונשתבשו כמה שנכתב כנגד מלת מאסם לית וסברי דעל מלת את איתמר ולא היא: (יא)
לנביאים. בספרים מדוייקים מלא דמלא: ותשקו את הנזרים. כן כתיב בספרים מדוייקים
י' קדמאה:

ג (ב) את כל עונותיכם. בספרים מדוייקים חסר וא"ו אחר נו"ן. (א"ה עיין מ"ש ביחזקאל
(ד) ממענתו. ברוב הספרים חסר וא"ו אחר עי"ן וכן בס"א כ"י מסור עליו לית חסר:
לא עשה. למערבאי לא מפיק ה"א ולמדינחאי במפיק: (ח) דבר מי לא ינבא. ברוב הספרים
בסגול ועיין מ"ש ביהושע (סי' י"ד): (ט) מהומת. בכל הספרים כ"י מדוייקים וגם
קדמונים הה"א בוא"ו שורק לא בחולם כמו שהוא בכמה דפוסים: (יא) והורד. במקצת מדוייקים
יו"ד וכן נמסר עליו לית חסר יו"ד וי"ס כתוב והורד וכן משמע מהתרגום אבל ברוב
המדוייקים כתוב והורד וכן פירש הראב"ע ורד"ק וכן נראה לי מכח המסורת שנמסר
י' והורד ב' וסימן והורד המשכן פרשה בהעלותך והורד גאון אשור שם בזכריה:
מטה ובדמשק. י"ת על דמשק רתיצין כר' שהוא קורא דמשק בשי"ן שמאלית וכ
מפירש"י וממדרש סדר עולם שהביא הוא ז"ל אך בכל ספרים מדוייקים שבאו לפני בשין ימ
פירש הראב"ע ורד"ק והחכם אברבנאל אחר שהביא פירוש התרגום ורש"י וסדר עולם כתב
שבספרים השלמים האלה היה כתוב ובדמשק בשי"ן שמאלית אמנם ברוב הספרים הנמצאים
בשי"ן ימנית ורואה אני כדבריהם ז"ל כי גם בכתיבות המדוייקים אשר אתנו בספרד מרבי יש
מרואים כך הוא נקוד בשי"ן שמאלית: (יד) ביום פקדי פשעי. הפ"א בצירי:

ד (א) האמורות לאדניהם. חד מן ז' מפקין אל"ף בלישנא כמ"ש בתילים סימן קל"ט: (ב)
הבי"ת בשוא ובנביאים עם פירוש הרי"א בפתח וטעות הוא: (ג) והשלכתנה. אין
בספרים כ"י גם לא בספרים קדמונים וכן בדין כי הוא סימן לנקבות רבות ולא לנקבה הפעו
ביחזקאל סימן י"ג ובמכלול דף פ"ג: (ח) שתים שלש. טעה מי שהדפיסו מלא וא"ו כי אין
המלאים עפ"ה וסימן נמסר במ"ג יחזקאל מ"ח: (י) ובאפכם. בס"ם סו' במאריך: (יא)
הס"א בשוא לבדו ובמסורת ירמיה סימן מ"ט כמהפכת ו' וכולהון כתיבין כן: (יג) ובורא רוח
ספרים כ"י מדוייקים וגם בדפוס ישן מלרע וחסר וא"ו אחר בי"ת וכן נמסר עליו לית חסר
לאדם מה שחו. בפ"ק דחגיגה מאי מה שיחו אמר רב אפילו שיחה קלה יתירה שבין איש לאשה
לו בשעת מיתה וכן בירושלמי פרק אין דורשין אפילו דברים שאין בהן חטא נכתבין לאדם
ומי מגיד לאדם הבל כיוצא מפיו והכי איתא במ"ר פרשת אמור ואיכה רבתי גבי יתן בעפר פיהו
מדרש קהלת רבתי נראה שכל המדרשים קוראים שיחו בחירק השי"ן וביו"ד אכן בספרים
שחו בצירי ובלא יו"ד וכן כתב רד"ק שזהו בצירי אבל אתם ידעתם את האיש ואת שיחו נח
ונ"ל דהמדרשים לא פליגי אספרי דילן אך דרשוהו לשון שיחה לפי שאינה הכתוב לכתוב כלשון
כתב לשון אחר היותר מוכן על ענין האדם ומעשיו:

ה (ב) לא תוסיף קום · ברוב ספרי הדפוס חסר יו"ד וכן ראוי כפי המסורת דפרשת בא
יען נמנה זה בכלל ז' חסרים יו"ד הנזכרים שם ואע"פ שבפרשתן נראין ז' אינו אלא ו'
שמה שכתוב שם והולכתי עליכם אדם הוא הפסוק עצמו שכתוב אח"כ ולא תוסיף עוד לשכ
הוא פסוק א' ולפי דעתי אין לסמוך על מסרה ההיא שבספרים חלוקים עליה בהרבה פסוקים
מלאים ומכללם ימים על ימי מלך תוסיף (תילים ס"א) עין שזפתו ולא תוסיף (איוב כ') יראת
ימים (משלי י') עוד יש מסרה אחרת ביחזקאל ל"ו כחולקת עליה שאומרת ג' חסר יו"ד בקריאה
ולא תוסף עוד לשכלם (יחזקאל שם) כי אם תגיל ועוד תוסף (משלי י"ט) ובוגדים באדם תוסף
כ"ג) ולזאת שומעים שמסכמת למציאות הספרים וכן מצאתיה במקראות ישנות כ"י במס
ויתד היא שלא תמוט ואולם תחלת לשון המסרה דפרשת בא אמת הוא וכן מצאתי במקרא
ל"ת זל"ש תסיף ג' כתיב כן וסימן והשיבך ה' מצרים בפרשת כי תבוא נוע תנוע ארץ (ישעיה
עד פה תבוא ולא תסיף עד כאן. אבל וכמוהו לא תסף דפרשת בא הכל מודים שהוא חסר
וזולת אלו נ"ל שכולם מלאים דמלאים מכח מסרות שזכרתי וכן ברוב ספרים כ"י ודפוסים קדמונים
דעמוס מלא דמלא. עוד יש לדעת כי בישעיה כ"ד וביחזקאל ל"ו נמסר מסרה אחרת זל"ש
ד' בקריאה וסימן נוע תנוע ארץ והולכתי עליכם אדם. עין שזפתו. ואמר עד פה תבא ע
זו סותרת מה שאמרנו שכוונת מסרה זו אינה על המלאים והחסרים רק לאת סימן לד' אלו ד
מלא ולא וזה ברור: (יד) ויהי כן. בכמה ספרים הוא"ו במאריך: (יט) כאשר ינוס ה
הארי. ג' דמטעים סבירין מפי. מסורת ריש פרשת מסעי: (כא) בעצרתיכם. הצד"י דגושה
מכלול שקל פֶעָל: (כב) תעלו לי עלות. במקצת מדוייקים חסר וא"ו קדמאה וכן נכון כפי
דריש פר' מקץ: מריאכם. מתחלפת מריאיכם:

ו (ב) כלנה. בס"ם הנו"ן בצירי והכ"ף במאריך ועיין פר' נח סימן י': מגבולכם. במקצת
מגבולכם בוא"ו וכן הוא במקרא גדולה אמנם כפי המסורת שבמ"ג לא יתכן שנמסר
ג' ב' חסר וא' מלא כל המקום אשר תדרך דאורייתא. כל מקום דיהושע. אם רב גבולם
מסיימא בי מינייהו מלא ומדחזינן הכוא דיהושע מלא בכולהו ספרי ודאורייתא חסר על כרחך
למימר

דהדין דעמוס חסר : (ג) ותגשון . במקצת מדוייקים חסר יו"ד ובא' מהם נמסר לית וחסר :
שתם . מתחלפת ע ר ש ו ת ם מלא וא"ו : (ו) ולא נחלו . החי"ת בשוא לבדו שרשים שרש חלה
בספרים המדוייקים וזה שלא כדברי ר' יוסף זאר"ק שכתב בספר רב פעלים ובעל הלשון שהחי"ת
סגול ועיין גם מה שכתבתי בירמיה סימן י"ב : על שבר יוסף . הסמ"ך בצירי : (ז) בראש גלים .
עם פי' הרי"א כתוב גוים והוא טעות גלוי וידוע : (ח) וארמנותיו . חד מן ד' חסרים וא"ו
בליש"א . כמ"ש לעיל סימן א' :

לא נא . הסמ"ך בגעיא : (ח) עוד עבור לו . חד מן י' מלאים בליש"א וסימן במ"ג פרשת בלק
כן חברו דסיפרא סימן ח' ותמיהא לי טובא דבמסרה רבתא בהדי תיבותא דיתרין וא"ו ותטפין
זביב אוסיף עוד עבור לו דעמוס ולא קא מפרשא נמי הי מינייהו קמץ חטף ובכולהו ספרי דילן
ן בחולם ודילמא הדא היא דעתא דב"נ כמ"ש בתהילים י' גבי א ד ר ו ש רשעו ואנן כבר גלינן
דוכתי דלא סמכינן עילויה : (ט) בעות ישחק . חד מן ד' דכתיבין בשי"ן כנוי ליצחק וסימ'
מסורת כאן ובירמיה סימן ל"ג ועיין בחיי פרשת ויצא : (יד) כי בוקר אנכי . שלשתן שבפסוק
: (טו) על בית ישחק . גם זה א' מן הכתובים בשי"ן כמו בצד"י על פי המסורה דלעיל :
ענוי ארץ . עניי קרי : (ז) נשבע ה' בגאון . בנביאים עם פירוש הרי"א כתוב בשם של אל"ף דל"ת
ובספרים אחרים בשם המיוחד גם במסורת לא נמנה במספר שמות של אדנות : (ח) ונשק"ה .
קרי : כיאור . מה שיש לדקדק בזה אם הוא חסר וא"ו או מלא עמ"ש בזכריה : (ט) . והבאתי
: (מלת והבאתי) בלא מאריך בה"א : (יא) כי אם לשמוע את דברי ה' . כלהו ספרי הכי איתנהו
פרק חולין גרסינן דבר ה' וה"ג בב"ר פרשת כ"ה ונראה דנקטי הכי באגרת ליהן פסוק דבתרים
ן אהדדי ובבמדבר רבה פ' ג' קאי שפיר דברי : (יג) הבתולת . ספרים אחרים הבתולות :
ובצעם . המלה מלעיל בשני פשטין וכן נמסר עליו לית ובטעם מלעיל והצד"י בקמץ והעי"ן בפתח
יהיה ראוי להיות כולו קמוץ כמו באהבתו ובחמלתו הוא ג א ל ם . אשר ג מ ל ם כרחמיו .
פני שהמלה מלעיל נפתחה העי"ן וקמצות הצד"י לא זז ממקומו וכן מצאתי בס' א' כ"י מאד
ים למה שכתוב במכלול דף ל"ב ובשרשים ורב פעלים ותמיה אני מאוד כי בספרים רבים גם
תותה : לא ינום להם . בס"א כ"י ו ל א ובשאר ספרים בלא וא"ו וכן בס"א ספרדי נכתב בצדו
ס' מוגה ל א : (ו) מעלותו . מעלותיו קרי : הקרא . אשכחנא בספרי דוקני דבדקמייתא הוה
כו הקורא בוא"ו ובתר הכי גרירו לה ורוותו עלמא לרי"ש וחזינא נמי בספרי אחריני דכתיבי
בלא וא"ו ומסרה דילן מסייעא להון דמסרא יו"ד מלא ולית דין בגווייהו : (ט) והנעותי . י"ש
: צרור ארץ . חד מן ה' דסבירין ארצה וסי' במ"ג פ' ויגש וריש מלכים : (יג) ונגש חורש .
ימנית ולא כמו שכתב שהוא בשי"ן שמאלית ע' במקרא גדולה ישעיה נ"ג על פסוק נגש והוא
כן מצאתי מסר' כ"י שאמרה בפירוש ונגש ד' בקריאה וסימנהון ונגש חור' בקצר . ונגש משה
אל ה'. ונגש הכהן ודבר אל העם . והקרבתיו ונגש אלי ע"כ . וכולם בשי"ן ימני' : בקצר. ה"א
ר מלא (א"ה והמסורת עליו לית מלא) : תתמוגגנה . כתב המכלול יופי בהפסק בקמץ וכן
המכלול הועתקו מדפוס קוסטאנטינא וכן ראיתי בס"א כ"י אבל במכלול דפוס ויניציאה דף קמ"ד
בהפסק וכל הגבעות תתמוגגנה וליכא מלת בקמץ וגם בספרים הנמצאים אתנו בפתח וכן נמסר
עליו בספר א' לית ופתח :

בדיה חזון עבדיה . ברוב הספרים חסר וא"ו אחר עי"ן : (ג) שכני בחגוי . הבית רפה : מי
יורידני . במקצת ספרים חסר יו"ד אחר רי"ש : (ד) תגביה כנשר . הכ"ף דגושה מדין
כמ"ש ביחזקאל ז' ובכללי בג"ד כפ"ת דסמוך ליהו"א וכן חברו שבירמיה מ"ט : (ה) באו לך .
ספרים הטעם באל"ף ובלא מקף בין שתי המלות וזהו דעת רד"ק במכלול דף קל"ה וכ"כ הלוית
כ' מהשער הרביעי אבל בס"ס מדוייקים כ"י וגם במקצת דפוסים הטעם בבי"ת ובמקף וכן
הר"ר מנחם די לונזאנו שכן מצא בס"ס אע"פ שאינו כן בכללי ובמכלול : אם שודדי לילה .
כ"י ודפוסים ישנים מלא וא"ו אחר שי"ן : (י) תכסך בושה . הבי"ת רפה : (יא) עמדך . במקצת
המ"ם בלא מאריך והקמץ חטוף אכן ברוב המדוייקים במאריך והקמץ רחב ורד"ק בס' מכלול
הביאו בהתלה עם דומים אחרים שהם בקמץ חטוף ואח"כ כתב ויש ספרים מדוייקים המ"ם
בגעיא ופי' ובשרשים לא הביא רק האחרון וכן כתב בעל הלשון המ"ם בקמץ רחב תמורת קמ"ץ
וכן בהגהת לוית חן שער ו' פרק ג' : שערו . שעריו קרי : (יב) ביום נכרו . הנו"ן בקמץ לבד
סוף : (טו) גמלך . ברוב ספרים אין מאריך במ"ם וחסר וא"ו עפ"ה ועיין מ"ש במאמר המאריך
חוץ מקירה ב' : (טז) כל הגוים תמיד . גירסת בעל מאיר נתיב ס ב י ב שכן הביאו בשרש סבב
שתה ולא הביאו בש ש תמד וכן כתב רבינו דוד קמחי ישתו כל הגוים סביב פירוש תמיד בלי
וגם המכלול יופי הלך אחריו וקרוב להיות שכן נמצא באיזה ספר וגם אני מצאתי בספר קדמון
שהיה כתוב ס ב י ב ואחרי כן ת מ י ד אמנם בכל שאר ספרים שלפני כתוב ת מ י ד . וכן
תמיד עד שיבא אליהו וכן תרגם יונתן ת ד י ר א והוא תרגום המלה עצמה ולא לפירוש כמו שחשב
אחר זמן שכתבתי כל זה אתחזי לי אליהו ואמר שעל פסוק ושתו כל הגוים ת מ י ד ושתו ולעו
עליו מטעין ביה ספרי למכתב כל הגוים ס ב י ב פי' שהסופרים מטעין את הקוראים . מסורת
את סוף מאמר מ' : (כ) החל הזה . ברוב הספרים הה"א במאריך והחי"ת בצירי ובמקף בין שתי
וכן כתב רד"ק שהחי"ת בצירי : צרפת . הצד"י בקמץ רחב מפני הסמוכה ובספר אחד כ"י במאריך
מה שכתבתי ביהושע ג' : ירשו . כן הוא בספרים מדוייקים ביו"ד אחד לבד ובמאריך והוא חד
ספרים יו"ד בלשון ירושה על פי המסורת ועיין מה שכתבתי במלכים ב' י"ז : (כא) ועלו מושיעים
ספרו ומסראתא אית דמסירי ב' מלא ואידך חסר להם מושיעים נחמיה ט' ואית דמסרי ב' חד
חד מלא ולא מסיימי ומדחזינן דהיא דנחמיה מלא בכולהו ספרי ש"מ דהדין דעובדיה חסר
וספרי דספרד כמסרא בתרייתא סלקי . ה' מלכנו הוא יושיענו אמן :

ה (א) בהם . מלרע על פי המסורת : (יד) ויאמרו אנה . ו' כתובים ה' בלשון בקשה וסי' בתלים
סימן קי"ו ובספרים יש מחלוקת אם הוא בטעם אחד בלבד בנו"ן או אם הוא בשני טעמים
וכן יש מחלוקת בין המדקדקים אם הם מלעיל או מלרע ובס"ד אביא כל הסברות בתילים
סימן קי"ו : נקיא . יתיר אל"ף ועיין מ"ש בסוף יואל : כאשר חפצת . י' דמטעין דסבירין
אשר בקריאה וסימ' במסורת :

קראתי מצרה . לית בטעם מלעיל :

ויקראו צום . בלא מאריך בוא"ו : (ט) ישוב ונחם . על פי הקמחי והמסורת זהו בפתח .
ונחם על הרעה שבסמוך בקמץ וכ"כ ן' עזרא ועיין מ"ש ביואל ב' :
ויאמר אנה ה' . במקצת ספרים בב' טעמים ובמקצתן בטעם א' לבד כמ"ש למעלה בסימן א' :
(ז) כעלות השחר . בבי"ת והוא חד מן ה' שנמסר הסימן במ"ג מלכים א' סימן י"ד :
שתים . המ"ם במאריך והשי"ן בשוא נבלע מפני דגשות התי"ו כ"כ רד"ק בפי' ובמכלול דף
כן הוא בכל הספרים מדוייקים ולא כמ"ש בהגהת לוית חן ריש פ' י"ג מהשער הא' שהשי"ן
רפויה ולדברי הראב"ע בס' צחות דף קנ"ה ע"ב הוא בדגש בשי"ן ובתי"ו ועיין מ"ש בשופטים
ט"ז וזכריה ד' :

כה (ב) מהיכל קדשו . אין בה"ם מאריך : (ג) יצא ממקומו . יצא חסר וא"ו דליתיה מן
המלאים עפ"ה : ממקומו . בספרים מדוייקים מלא וא"ו : במתי . יתיר וא"ו
קמץ חטף כמ"ש בפרשת האזינו : (ה) ובחטאות . מלא אל"ף וא"ו : (ז) זונה קבצה .
בחירק וכ"כ הראב"ע ורד"ק בפי' ובשרשים שרש קבץ ושרש פתח והחירק תמורת שורק ומשפטו
וכן כתב החכם רבי יונה בספר הרקמה . והכי גרסינן בפ"ק דעכו"ם ובקהלת רבתי על פסוק
כיס יגעים והוצרכתי לכתוב זה מפני שראיתי בילקוט שכתב קיבצה וגם במקרא ישנה נדפס
שלש נקודות ובמקרא אחרת ק ב צ ה בקמ"ץ הקוף וכולם טועים : (ח) אילל' שולל קרי :
עפרה . במקצת דפוסים ישנים כתוב לעפרה העי"ן בקמץ והוא חטוף וכן הוא במקצת
מדוייקים ובא' מהם נדפס בגליון בהללי פתח ולשון רד"ק בפתח העי"ן ואחר עפרה בכל
העי"ן נקראת בקמ"ץ חטף והיא עפרה אשר לבנימן : התפלשתי . התפלשי קרי והוא מלעיל :
שפיר . ברוב הספרים מלא וא"ו וכן כולם שבענין ונכון לעשות כן ע"פ המסורת דירמיה
סוף סדר מגורע שנמנו שם החסרים ואין שום אחד מאלה במנייהם : (יב) לשער ירושלם . אין

מאריך ביו"ד ולא ברי"ש : (יד) לאכזב . בס"א כ"י נכתב בצדו בהללי לאכזב קמץ ע"כ . ובכל ספרים
שלנו האל"ף בפתח וגם רד"ק כתב שהוא כמו היו תהיה לי כמו אכזב ירמיה ט"ו :
(טו) עד היורש . בספרים כ"י נולא עד בטעם רביע לא בשופר הפוך : אבי לך . חסר אל"ף שהיא
למ"ד הפעל מהמכתב וכן שמן ראש אל יני ראשי רד"ק בפי' ומכלול דף ק"נ : (טז) כנשר כי גלו ממך .
בדפוס ישן מויניציאה נכתב בצדו ס"א על בניך כי גלו ממך ובאמת שכן הוא בתרגום אבל לא
מצאתי כן בשום ספר ויש להוכיח מהמסורת שאין ממשות בגירסת אותו הספר כי במסרה גדולה
נמנו כל בניך שבמקרא ואין שום זכר מזה :

ב (א) הוי . בס"ס בטעם מונח : ופעלי רע . בספרי' מדוייקים הטעם בס"א לא בלמ"ד :
(ב) ואיש ונחלתו . יש מחלוקת גדול אם כתוב ו א י ש בוא"ו או בלא וא"ו וראיתי בעשרים וארבע
קטן דפוס בומבירגי ומויניציאה שנת ש"ד שהוא בלא וא"ו והחכם ר' מנחם הוסיף בו וא"ו וכתב
עליו כן מצאתי ברוב הספרים בוא"ו : (ג) רמה . מלרע ובס"א כ"י בצדו רומה בספר א' ע"כ
ובכל ספרים שראיתי הרי"ש בחולם וגם הראב"ע ורד"ק כתבו שהוא בשקל טובה קומה :
(ו) אל תטיפו . במקצת הספרים ת ט פ ו חסר יו"ד : (ז) הישר הלך . במקצת מדוייקים חסר
וא"ו וכן במסרה גדולה לא נמנה עם המלאים בנביאים וכן ה ל ך רוח שבסמוך : (ח) ואתמול . בשורק
וכתב החכם אברבניאל שרש"י עשה ואת מול שתי מלות אבל כפי האמת איננו כי אם מלה אחת כמו שזכר
הראב"ע עד כאן וכן הוא בפירוש רד"ק ובמכלול דף רכ"ט ובשרשים : (י) בעבור טמאה . בספרים
מדוייקי' הטי"ת מעמדת במאריך והה"א רפה ולכן הטי"ת בקמץ רחב שהוא עבר לנקבה וכן הוא לפי'
הראב"ע והקמחי אבל לפי התרגום ופירש רש"י הטי"ת בקמץ חטוף כי הוא מקור לדעתם והה"א
במפיק לכנוי הנקבה : (יב) הדברו . בספרים כ"י מדוייקים וגם באיזה דפוס ישן יש מאריך בדל"ת
ואף רד"ק כתב בפירוש ובשרשים שהדל"ת מעמדת בגעיא ונקראת בקמץ רחב והשפטה להחטף כמו
ורעו כבשים כ ד ב ר ם ישעיה ה' : תהימנה . בספרים כ"י הנו"ן בלא דגש וכן נכון כמשפט נו"ן
הרבוים לנקבה כמ"ש בסוף מיכה על ת ר א י נ ה ב ה :

ג (א) ראשי יעקב . כן כתוב ראשי יעקב ושלמטה בפ' כתוב ראשי בית יעקב : הלוא לכם . מלא
וא"ו ואל"ף : (ב) והסבי רעה . רע קרי : (ד) ישנה אותם . חד מן בית מלא וא"ו בתריסר :
(ז) מענה . י"ם שהנו"ן בסגול וע"פ המסורת בצירי וכן כתב רש"י ז"ל : (ח) מלאתי כח . הכ"ף רפה :
(ט) המתעבים . המ"ם רפויה והה"א ממוכה בגעיא מכלול דף כ' : (יא) לאמר הלוא . מלא וא"ו
ואל"ף : תבוא . מלא וא"ו ואל"ף כי לא נמנה בריש ס' תזריע עם החסרים : (יב) לכן בגללכם .
חצי הספר בפסוקים :

ד (ב) והלכו גוים רבים . הוא"ו בגעיא בס"ס : ויורנו . בס"ס יש מאריך ביו"ד ובספרים אחרים
איננו : (ח) תאתה . האל"ף נחה : (י) ושכנת בשדה . ובירושלמי פ' לולב וערבה דרש רבי
זיביי ושכנת בשדה ושכנתי בשדה ופי' בעל יפה מראה משום דלשון טלטול או גלות מיבעי ליה
דלשון שכון לא יפול אלא על הדירה בשלום והשקט דריש ביה ושכינתי בשדה שהשכינה כביכול
גולה עמהם עכ"ל . אבל באגדת תילים מזמור י"א אמר ר' אלעזר ו ש כ נ ת י כתיב שאע"פ שחרב
שכינתי עומדת שם וכן בילמדנו פרשת נח וסוף פרשת וישלח ושכנת בשדה ושכנתי כתיב בשדה
שאע"פ שאתם גולים בשדה שכינתי לא זזה ממך וכן בריקאנטי פרשת בראשית דף כ"ח וכדומה לזה
ובספרים שלנו לא נמצא כזה :

ה (ג) ועמד ורעה . בנביאים עם פי' הרי"א כתוב ו ר א ה והוא שבוש שזהו א' מן ע' וטעם
בקריא ו' בשי"ן וג' טבין וסימן נמסר בתילים סימן כ"ח : בעז . ב' חד חסר וחד מלא והמלא
הוא בסוף משלי כך היא הגירסא הנכונה : (ד) אשור כי יבא . בספרים מדוייקים מלא וא"ו ואל"ף
וכן ראוי ע"פ המסורת דפרשת בהעלותך : (יא) ומעוננים . בספרים כ"י המאריך בוא"ו לא בעי"ן :

ו (ב) מוסדי ארץ . במקצת ספרים חסר וא"ו וכן מסורת עליו לית חסר : (ג) הלאתיך . במקצת
ספרים האל"ף בחירק וברובן של מדוייקים בצירי ואף רד"ק כתב ובשרשים הה"א בסגיל וה אל"ף
בצירי : (ו) אכף . בפתח ועיין שרשים שרש כפה והגהת המדקדק שם : (ז) ברבבות . ע' בריש פרשת
לך לך על אברכה מברכיך : (י) האש בית רשע . חסר יו"ד ובמסורת ב' פתחין חד חסר וחד מלא
והמלא הוא ה א י ש כמוני יברח נחמיה ו' ועיין עוד מ"ש בשמואל ב' י"ד : (יג) החטאתיך .
הספרים מתחלפים כי במקצתם בלא וא"ו ובמקצתם גם בלא יו"ד ובירמיה סימן ט"ו נכתב במסורת
חטאותיך באל"ף וא"ו ויו"ד : (יד) וישחך . בס"א כ"י ו י ש ח ך בשי"ן שמאלית וגם בדפוס ישן
מויניציאה יש שהיה מחליף זה ובשאר ספרים בסמ"ך וכן כתב רד"ק בשרש נשג שזה נכתב בסמך
ואף הראב"ע כתב שהסמ"ך כשי"ן : (טו) תדרך זית . בס"א כ"י הרי"ש בקמץ חטוף וזו היא קריאת
ב"נ אבל לב"א בחולם וכן במה רם ה' והסר' בקריאה וסימן כל מקום . כל המקים . במותימו .
אתם . על שחל . וכולם בחולם ויתירם במסרה גדולה סוף פ' עקב וריש יהושע : ולא תשתה
יין . כל יין רפי חוץ מזה שהוא דגש :

ז (א) אללי לי . ב' דין בטעם לעיל וחד בטעם לרע אם רשעתי אללי לי (איוב י') : לאכול בכורה .
ספרים מדוייקים מלא וא"ו והיא חד מן י"ג לאכול מלא וסימן ביחזקאל מ"ז : (ב) יצודו חרם .
בס"א כ"י החי"ת בקמץ ובשאר ספרים בצירי וכן במסורת ס"פ מלאכי ב' ס"פ פסוק ובספרא והם
אלה הפנים דהכא ודהתם וגם הוא בצירי ברוב הספרים אע"פ שיש איזה ספר בסגול וכן כתב
רד"ק בשרשים יצודו ח ר ם הוא בחמש נקודות ורב פעלים כתב יצודו חרם בב"נ ואחרת בג"נ בכל
ליתן וי"ם מצאתי בהם כל ח ר ם בב"נ : (ג) השר שאל . מתחלפ' שואל מלא וא"ו : (ה) אל תאמינו ברע
אל תבטחו באלוף . בחגיגה ס פ ק פ' אין דורשין ספרי מאי דכתי' אל תאמינו ברע ו א ל תבטחו באלוף
אם יאמר לך יצה"ר חטא והקב"ה מוחל לך אל תאמן בו וכו' אל תבטחו באלוף וכו' וכן מתורגם ל א
תסמכון ברחים ו ל א תתרחצון בקריב . אמנם בכל הספרים כתוב א ל תבטחו בלא וא"ו ופסוק זה
הוא א' מן כ"ג פסוקים דרישיהון וסופיהון א ל א ל וסי' נמסר בשמואל ב' סימן א' : חיקך .
אין יו"ד בתר קו"ף : (ח) אל תשמחי איבתי . במקצת ספרים מלרע בפסק אחד לבד וכן ותרא
א י ב ת י שבסמוך ובספרים מדוייקים שניהם מלעיל בשני פשטין כמו שזכר רד"ק בפירוש ובמכלול
דף ע"ו ובמסרה ב' וחסר ומלעיל ובענין : (י) ותרא . בכמה ספרי הדפוס וגם באיזה ספר כתיבת
יד מלעיל הטע' בשי"ו ושגו ברואה כי נמסר עליו לית ומלרע וגם בספרי' מדוייקי' כ"י ובדפוס קדמון
הטעם ברי"ש וכן כתב רד"ק בפירוש והלוית חן פ' ע"ו מהשער הרביעי כמו ירא פרעה . ותרא
אשקלון זכריה ט' : ותכסה בושה . הבי"ת רפה ואין כאן דין מפיק כמו שכתבתי בפרשת עקב על
אבנים ב ר ז ל : תראינה בה . נו"ן הרבוים דגושה שלא כמנהג כי אין משפט נו"ן הנקבות להדגש
לעולם אלא אם כן תהיה נו"ן הנקבה פעולה כגון י ש פ י ל נ ה י ג י ע נ ה אבל נו"ן הרבוים לעולם
קלה כמו ת ר א י נ ה ירושלם (ישעיה ל"ג) וזולתו רד"ק בפירוש ומכלול דף כ"ד וקנ"ג וכן במסורת
לית בדגש וכית ב ה דגושה כמ"ש במכלול דף ק"ו ועיין שופטים ה' על תענינה : (יב) יום הוא
ועדיך יבוא . חד מן י"ד דסבירין יבואו מסורת סוף פרשת שמיני ויונתן תרגם יתכנשין גלותא דמן
אתור פרושי קא מפרש כי אורחים בכמה דוכתי לפרש מאי דסבירין : (יז) וייראו ממך . חסר יו"ד ה"א
הפעל ויו"ד הסימן נשמטת בגעיא רד"ק ובמסירה ויראו ה' ד' מלא וחד חסר נתם חסר וסימניהון
בלשון תרגום מסרתי בישעיה סי' נ"ט : (יט) יכבש . מתחלפת בין מלא לחסר בס' אחד כ"י מסור
עליו לית וחסר : במצולות ים . בסמוך בשורק הצד"י ובמוכרת בחולם כמ"ש בפ' בשלח : כל חטאתם .
במקצת ספרים כתוב חטאותם מלא אל"ף וא"ו ואולם כפי המסורת שנמסרו בפ' קרח ובישעיה כ"ת
במ"ג כתיב באל"ף לבד : (כ) חסד לאברהם . חד מן א"ב ב' ב' לא נסבין וא"ו בריש תיבותא ומטעין
בהון וסימן במסרה רבתא א"ת וא"ו . (א"ה אבל רש"י נתן טעם לשבח למה נאמר חסד בלא וא"ו
בריש תיבותא) . ה' ירחמנו ויראה בענייננו לכלה הפשעים ולהתם חטאות ולכפר עונות ולהביא צדק
עולמים במהרה בימינו אמן :

א נחום (א) ספר חזון . לרש"י חזון נקוד קמץ לפי שאינו דבוק ואינו דומה לחזון ישעיהו שנקוד
חטף פתח וכן בס"א מס"ם נכתב בצדו ס"א חזון בקמץ ולרד"ק בשוא ופתח כי
הוא סמוך כמו חזון ישעיהו ואף דברי הראב"ע מורין כן שכתב כי דבק הוא אע"פ שהוא תביר
ע"כ . וכל ספרים שלפני הם כדברי רד"ק והחכם אברבניאל כתב וכפי הספרים המדוייקים אשר לנו
צדקו דברי רש"י : האלקשי . בס"א כתיבת יד ה א ל ק ש י תרתין מלין ובשאר ספרים הדא מלה :
וגדול

(ג) וגדול כח. כתיב בו' אחר הדלי"ת וקרי בלא וא"ו בקמץ חטוף מפני המקף והוא מן אלין יתירין וא"ו והמפין קמצים במסרה רבתא ועיין מ"ש בתילים סימן קמ"ה בסופה. בס"א כ"י הסמ"ך זעירא וכן מסור עליו ואף ברים מסרה גדולה נמנה עם אותיות קטנות וכן מצאתי במקצת מסרה כ"י ועיין מ"ש בתילים כ"ז: (ט) מה תחשבון. בחילופים אשר אתנו בדפוס לב"א מ ה תחשבון בלא מקף ומלת מ ה במאריך הם כן הטי"ו רפה שאין כאן דין דחיק ולב"נ בלא מאריך ובמקף והטי"ו דגושה כדין דחיק ובחילופים כ"י מצאתי בהפך וכן הוא בכל הספרים במקף ובדגש ובס"א תְחַשְׁבוּן ובמה נחשב הוא: (י) כי עד סירים. מלא דמלא ועיין ב"ר פ' כ"ו ויפה תואר שם סי' ו' ומהנות כבונה וכהבאה. בקמץ חטיף: (יג) ומושרתיך. הספרים חלוקים זה מזה במילוי וחיסור וא"ו בפר א"ס ובתר רי"ש: (יד) קברך. ס"א כ"י מספרד נגרר הסגול שתחת הרי"ש ונשאר שוא והטעם בכ"ף ובכל שאר ספרים שלפני בסגול ומלעיל:

ב (א) לעבור בך. בכל הספרים יתיר וא"ו וקריאתו בקמץ חטוף מפני הסמיכות ותמיהא לי דלא חשיב ליה בעל המסורת בהדי אחריני דיתרין וא"ו והמפין קמצין ובנביאים אחרונים עם פירוש אברבנאל נקוד ל ע ב ו ר בחולם וקרוב להיות שיהיה זה מ"ש במ"ג ד' מלא ופלוגתא. א"כ ר"ל שזה חלוק מן האחרים שהם בחולם וזה בקמץ חטוף ובמסרות כ"י ליכא מלת ופלוגתא והסימ' נמסר במ"ג כאן ובפ' בלק ויהושע ג' ויש לי עוד פי' אחר בזה וכתבתיהו ביהושע ג' ע"ש עד אשר תמו כל הגוי ל ע ב ו ר תראנו משם כי הוא המחוור שבכולן: (ד) מגן גבריהו. בספרים מדוייקים חסר וא"ו אחר בי"ת ומלא יו"ד אחר רי"ש, ובמכלל יופי בא כנוי הנסתר בה"א וא"ו מונע השורק והוא כמו גבוריו והסרה יו"ד הרבוי מהמכתב ונשארה במבטא והצירי מורה עליה עכ"ל. והיא הטעות המכלול דף קנ"ז: מאדם. האל"ף בקמץ לבד והוא חטוף מפני דגשות הדל"ת: (ה) כלפידים. בכל ספרים מדוייקים כ"י ודפוסים קדמונים מלא דמלא וכן נכון עפ"ה כמ"ש בסוף פרשת יתרו: (ו) בהלכום. בהליכתם ק' ובכתיב בלא יו"ד כן הוא במדוייקים ובחילופי מערבאי ומדנחאי יש במקים הזה חילוף ואין לסמוך עליהם: ימהרו חומתה. לרש"י הה"א רפה במקום למ"ד בתחילתם וכ"כ המתרגום ולרד"ק במפיק לכנוי הנקבה וכן נמצא בספרים שלנו: (ח) על לבבהן. במקצת ספרי הדפוס בי"ת ראשונה דגושה אבל בכל ספרים כתובי יד מדוייקים ודפוסים ראשונים שתיהן רפות: (יא) ופ"ק. בהרבה ספרים כתובי יד ודפוסים ישנים חסר יו"ד וכן מסורת עליה לית וחסר: (יב) ומרעה הוא לכפירים. באחד מספרי ספרד הקדמונים מצאתי שנגררה הוא"ו ונראה שמי שהגיה כן סמך על מה שמצא בחילופים שלנו דלמערבאי כתוב מרעה ולמדנחאי ומרעה ואנו סומכים על מערבאי. אך אמנם בכל שאר הספרים כתיב ו מ ר ע ה בוא"ו והסברא נותנת שהגירסא הפוכה בחילופים כמו שמצאתי פעמים רבות ובמקרא גדולה דפוס ויניציאה שנת רפ"ו משמע שהחילוף הוא דלמדנחאי כתיב היא: (יד) מלאככה. במקצת ספרים כ"ף ראשונה בצירי והשניה בסגול ומקצתן בהפך ויש ספרים שתיהן בסגול וברוב המדוייקים שתיהן בצירי ורד"ק בפירוש ובמכלול דף קנ"ו ובשרשים שרש לאך כתב שכ"ף האחרונה בצירי והגיה עליו המדקדק שהיה לו לומר תחת שתי הכפין האחת היא תחת יו"ד הי' בנקבה כמו לכל עוניכי והשנית מקום קמץ ובא קמץ קטן תחת קמץ גדול עד כאן:

ג (ג) ומרכבה. בספרים שלנו הה"א בסגול ובשרשים בפתח כמ"ש כי כן נמצא במקצת ספרים המדוייקים אבל מצאנו במסרה כל לשון מרכבה בלשון יחיד בשלש נקודות כמו ויאסר יוסף מרכבתו. ויהי לשלמה ארבעים אלף ארות סוסים למ ר כ ב ו חוץ מאחד במרכבת המשנה פר' מקץ בחירק. וכל לשון רבים בפתח מַרְכְּבוֹת פרעה. עמי נדיב ודומיהן: (ג) יכשלו. וכשלו ק': (ה) והראיתי גוים מערך. בפתח הה"א שלא כמנהג פרשים: מערך. בכל ספרים מדוייקים וגם בדפוס קדמון השי"ן בשוא לבדו: (ז) שדדה. השי"ן בקמץ לבד והוא חטוף בעבור הדגש שאחריו רד"ק בפירוש ומכלול דף פ' וכן כתב החכם ר' יונה בספר הרקמה שהקמץ במקום חירק פירוש ג' נקודות: (ט) כוס עלמה. השי"ן בקמץ לבד והוא חטוף וכמוהו ולאין אונים ע צ מ ה ירבה (ישעיה מ') כמו שכתבתי שם: ומלרים. באיזה ספר כתוב מ צ ר י ם בלא וא"ו ובעלים הם לגבי אחרים שהם בוא"ו: (טו) הכבדי. כן הוא במאריך הה"א ובדגש בכ"ף ועיין מה שכתבתי בירמיה ב' על ו ה ת כ ו נ נ ו: (יז) מגזריך. דגש הנו"ן לתפארת הקריאה רד"ק בפירוש ובמכלול שקל פעל: ונודד. במקצת ספרים הדל"ת בקמץ ורד"ק בפירוש ובשרשים כתב שהוא פתח במקצת הספרים ומקצתם קמץ והמסרה פליגין ביה: (יח) נמו. מלרע אעפ"י שהרשו נוס: (יט) כהה. השי"ת בשוא לבדו:

חבקוק א ראו בגוים והביטו. בס"ה הוא"ו בגעיא: (ו) המשכנות. הטעם בנו"ן: (ח) וקלו. מלרע וכן וחדו מכלול דף קע"ה: מזאבי. מלעיל ודומה לו זאבי ערב לפניה ג': ופשו. מלעיל:

(י) ורזנים. בכמה ספרים מדוייקים חסר וא"ו אחר הרי"ש וחפשתי במסורות ולא מצאתי מסרה מפורשת אך מצאתי בשופטים ה' על האזינו ר ז נ י ם שנמסר כל קרי' חסר בר מן ג' וביעשיה סי' מ' על הנותן רוזני' ובתילים ב' על ורוזנים נוסדו יחד ובמשלי ל"א על ולרוזנים אי שכר נמסר על כל א' מהם ג' מלא מכאן ראיה שזה דמבקיק חסר: (יב) אלהי קדשי לא נמות. זהו א' מן י"ח תקון סופרי' והיה לו לומר ת מ ו ת רש"י כאן ומכילת' ומדרש ילמדנו פ' בשלח ובספרי פ' בהעלתך ומסורת ובזכריה סי' ב' אכתוב באורך פירוש תיקון סופרים בעזרת העוזר ע"ש: (יג) מראות רע. נודע לנו מפי המסורה כי זה מראות רע בלא בי"ת ושל ישעיה ל"ג מראות ב ר ע וכן היא המסרה הקדמאה דישעיהו מראות ברע תנייגא דתרי עשר מראות רע וחד פסוק הוי' לא יחליפנו ולא ימיר אתו טוב ברע או רע בטוב רד"ק: כבלע. בכי"ת כ ב ל ע את הקדש סוף פרשה במדבר בכ"ף: (טו) העלה. הראוי כמו העלה נרפים ובאה המלה הזאת משונה בניקוד מהמנהג כי הה"א נקודה בצירי והעי"ן בחטף פתח כמו שבא בשלמים לאה ה ע ב ר ת (יהושע ז') רד"ק בפירוש ובמכלול דף קנ"ו ובשרשים ונמסר עליו לית דכותיה:

ב (ג) לא יאחר. רבים נבוכו במלה זו אם כתוב ל א או ו ל א והספרים מתחלפי' ומפי המסורת יש להכריע שכתוב ל א בלא וא"ו שכן מנאה המסרה קכ"ג פסוקי' דאית בהון ב' ו ל א ואין זה במנייניה ובכל ספרא דאתא מסכת וא"ו מתיקנא לה: (ה) הוין בגד. במקצת מדויקים חסר וא"ו ויש להם על מה שיסמוכו כי במשלי כ"ב על ויסלף דברי ב ג ד נמסר ב' חסר ואף במקרא כ"י נמס' ע"ז ב' חסר: (ז) ויקלו מזעזעיך. י"א שהוא מנחי הלמ"ד ה"א ושרשו קהה ולדעתם אכשר שיהיה בלא מאריך כמו שנמצא במקצת ספרים בשני יודי"ן ורד"ק כ' בפי' ובמכלול ד' קכ"ם ובשרשים שרש יקץ שבא ביו"ד האית"ן לבד והיו"ד בו מועמדת בגעיא לשורש על היו"ד פ"א הפועל כמו וִיֵגְעוּ עמים בדי ריק (ירמיה כ"א) וכן הוא ברוב הספרים: (ח) ישלוך. בכמה ספרים כ"י מדוייקים השי"ן בקמץ והוא חטוף מפני דגשות הלמ"ד וכן נקדו ר' יוסף זארק וכן בספר בעל הלשון ובס' בעל רב פעלים כמו שארי עמי י ב ז ו ם (צפניה ב') חקת עולם ת ח ג ה ו אבל רד"ק כת' ש ל ו ת מגזרת של"ל ומעניינו וכן יְשַׁלּוּךָ בשקל ה ב ו ת יסבוך: (יג) וייגעו. בכל הספרים היו"ד במאריך ויש מהם ביו"ד אחת לבד ועל פי המסורת בשני יודי"ן ודיתמיה כ"א ביו"ד אחד וכן כתב רד"ק: (טז) שתה גם את. בכמה ספרי הדפוס מלעיל הטרחא באל"ף וכן מצאתי במקצת ספרים כ"י ספרדים האמנם בספרים אחרים כ"י וגם בדפוסים קדמונים מלרע גם לא נמנה במסרה גדולה שלנו עם אותה שהם מלעיל ועיין מ"ש בקהלת ז' ובשופטים י"א: (יח) ומורה שקר. הנוקד ש ק ר בשש נקודות הוא מורה שקר:

ג (ד) קרנים מידו. במקרא גדולה נכתב בלדו יפה ומטעים ביה ופירושא דמילתא הוא דאיכ' מאן דכתבי ו ק ר נ י ם בוא"ו וטעו הדא היא סברא דיליה והדין חילופא ודאי צריך עיונא ודקדוקא. וכבר עיינינן ודייקינן ואשכחנא ביה פלוגתא ביני רבוותא' וספרי וספריא וספרי דאגדתא באגדת שמואל פ' ד' ושוחר טוב מזמור ע"ה הכי איתא רמה קרני בה' עשר קרנות הם קרנו של אברהם וכו' קרנו של יצחק וכו' קרנו של משה וכו' וקרנה של תורה ונגה כאור תהיה וקרנים מידו לו והכי איתא בילקוט בוא"ו ובאיכה רבתא באלפ"א בית"א תניינא בפסוק גדע בחרי אף כל קרן ישראל מייתי הך אגדתא והתם גרים קרנים בלא וא"ו וי"ת ותיקונין ובפי' הראב"ע ורש"י נמי כתיב בוא"ו ותניא נמי בפיר' רש"י כ"י על הא דדריש רבא בפ"ק דפסחים למה צדיקים דומים בפני השכינה כנר בפני האבוקה דהכי כתיב וקרנים בוא"ו ובדפוסי עתיקא דאית ביה פי' הרי"א איתא בוא"ו אע"ג דלא משמע הכי מפי' הרי"א וגם בפי' רד"ק ושרשים ליתא והכי איתא בבעל הלשון ובמאיר נתיב ובכולהו נוסחי דספרד עתיקי ודוקני בלא וא"ו ולצפר עידן איתברר פירוקא דהאי מלת' ברחמי דשמיא בגו מסרה רבתא מאלפ"א בית"א מן פרחין תיבותא וא"ו ברים תיבותא ומטעים איניש בהון דסבירין בו' ואינהנו בלא ו' והדין חד מנייהו: ק': (ס) ויצא. מלרע: (ו) ויתפצצו. הצד"י בשו' לבדו כפי דרכנו: (ח) מרכבתיך. עם הרי"ש כתוב ו מ ר כ ב ת י ך בוא"ו בראשית המלה וגם בדפוס ישן מויניציאה כתוב בוא"ו וזה טעות גמור הוא בלי ספק וגם המסורת אומרת מרכבתיך ב' חסר והאחדתי מיכה ה' מרכבתיך יהושע ש"מ דזה וזה שוין: (יא) שמש ירח. חד מן אלפ"א בית"א ב' לא נסבין וא"ו ומטעים בהון וסי' נמסר במס' רבתא: (יג) מחלת ראש. בא הרי"ש במלה זעירה בבא עליה מלה מלעיל מכלול ד' ע"ב: (יד) פרזו. פרזיו ק': (טו) ללנו. בשוא לבדו כמנהגנו: (יז) ושדמות. בשי"ן ימנית: (יח) אעלוזה. עמ"ש בתילים ס' (יט) ידרכני. במקצת ספרים מלא יו"ד בתר רי"ש וראיתי בספרים ספרדיים שבתחלה היו ביו"ד ואח"כ האריכו גגה של רי"ש ונשארה המלה חסר יו"ד:

צפניה א (ג) אסף אסף כל מעל פני האדמה. כן כתוב וכן נ"ל בשוחר טוב מזמו

(ד) מן המקום הזה. בס"א כ"י עם פי' הרי"א כתוב המקום ה ה ו א אחרים הזה וכן תרגם יונתן-מן אתרא הדין: את שאר. במקצת ספרים האל"ף בפתח בקמץ: את שם הכמרים. בנביאים עם פי' הרי"א כתוב ו א ת שם וכן בדפוס ישן נכתב בגיליון ואת וכן בס"א כ"י כתוב עליו ואת בס"א ובתרגום סיוע להם אך בכל שאר שלפני כתיב א ת בלא וא"ו: (ו) לא בקשו. בספרים כ"י הקו"ף רפה: (ח) ופקדתי על ה בנביאים עם פירוש הרי"א כתוב על כל השרים וכל המוסיף גורע ויש להכריע זה ממ במסורת אסתר ה' על נשאו ע ל ה ש ר י ם ב' ופקדתי ע"כ. ר"ל שאין בכל המקרא רק א שכתוב ע ל ה ש ר י ם: (ט) המלאים. קלה הלמ"ד ועיין מ"ש באיוב סי' ג': (יב) ירושלם. בפסיקתא רבתי אמר ר' אחא לא תהא קורא אחפש בסמ"ך אלא בשי"ן אחפש אמו מוציא אני אותם לאורה כמה שכתבתי בתורה וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו לחפשי ישלחנו ואני הכיתי שני עיניהם של בני שנא' כי נסך ה' עליכם רוח תרדמה וי עיניכם אינו בדין שיצאו לחפשי ע"כ והמדרש הוא על דרך אל תיקרי כדקאמר איהו תהא קורא וכו' ואין מקרא יוצא מידי פשוטו אבל יש להם רשות לחכמים ז"ל לדרוש בכל ענין שיכולים-לדרשו וסמכו על מה שכתוב אחת דבר אלהים שתים זו שמענו מקרא' לכמה טעמים וכן מ"ש הלא כה דברי כאש וכפטיש יפוצץ סלע ושבעים פנים לתורה כמבואר פ' א' דיני ממונות ובדוכתי אחריני וכבר האריך בזה הענין הרב הגדול ר' יודא ליווא בכמ בס' באר הגולה שלו סוף באר שלישי ודי בזה לפי קוצרנו בחיבור הזה וכי האי גונא דרשו על אים ישתנה כמ"ש במשלי י"ב ועל ותכסהו ב ש מ י כ ה כמ"ש בשופטי' ד' ועל פסוק ש נ י ן (דניא' ז') אל תקרי שנין אלא ש ג י ן כדאית' בויקרא רבה פ' י"ג ופ' פקדת הארץ ותש תעשרנה שהוא מענין עושר דרשוהו בויקרא רב' סוף פ' ל"ד מענין עשרה שהוא שם מספר שהוא עושה לכם א' לעשרה וכן אמרו במדרש חזית פ' אני לדודי אם זכיתם מעשירני' ל' עושה תעשרנה ל' מעשר שמעשה לכם א' מעשרה עוד אמרו עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר מזמור ע' וב"ר פ' ס"ג דרשו שני גוים בבטנך כמו שנואי גוים בבטנך ובמדרש ילמדנו בש שהם כובשים את העונות ויוה"כ בא ומכפר א"ל ב"ה אע"פ שכתוב בשי"ן אנו קוראים כבשי שמכבסים עונותיהם של ישראל כשלג שנאמ' כבסי מרעה לבך ירושלם ובירושלמי פרק אין ומדרש חזית פסוק כי טובים דודיך כבשים ללבושיך כבשים כתיב כלומר דקרי ביה כי שבולת כילד בטעם שתלמידיך קטנים כבוש לפניהם ד"ת עוד אמרו בפ"ב דחגיגה אל תקרי כו כבושי' דברי' שהם כבשונו של עולם יהיו תחת לבושך וב"ר ריש פ' נ"א דרשו וירא יעקב כי יש במצרים לשון תקוה כמו אשרי שאל יעקב בעזרו שברו וגו' ובהדיא אמרינן, התם בהדיה פרשה אל תהי קורא יש שבר אלא יש שבר וכן בזוהר פ' ויקהל דף קנ"ח שברו על ה' אלהיו לא אמר בטחונו אלא שברו אל תקרי שברו אלא שברו דניחא להו לצדיקייא לתברא גרמייהו ולאתברא תבירו וכלא על ה' אלהיו כד"א כי עליך הורגנו כל היום כי עליך נשאנו חרפה כגוונא דיעקב יעקב כי יש שבר במצרים דהא תבירו דגלותא תמן דהוה ליה במצרים והוי תוקפיה בקב"ה בילמדנו פרשת מקץ ובמדבר רבה פ' ט' ופ' ק' דסוטה כי תשטה אשתו כתיב בשי"ן לומר של עד שיכנס בה השטות וברים פרשת שלח לך פסוק שנים אנשים מרגלים חרש קרי ביה חרש' שמהלית ובמדרש חזית פסוק ישקני וזוהר פ' שמות דף י"ח שיר השירים שיר שאמרוהו שרים ובפסוק מ ש כ נ י אחריך נרוצה לשון רש ומסכן ובשוחר טוב דרשו אליך ה' נפשי אשא מעני ברעך משאת תאומה ובסוף מדרש חזית דריש הרי בשמים כמו בְשָׁמַיִם ואיכה רבתי פסוק ותשא כל העדה כמד"א כי תשא בצעך ופ' נשקד עול פשעי הי"ן כתיב שקד הקב"ה עלי את הרעה ובפ' היה קורא בפרשת שדי. אל תקרי בפרש בשי"ן אלא בפרש בשי"ן ימנית ובס האזינו יונק עם איש שיבה אל תקרי איש שיבה אלא איש ישיבה ראויה לישב בישיבה ובמ"ר פסוק ויאהב אשה בנחל שורק מענין אילן סרק ואמרו מהו בנחל שורק שנעשה באילן שאין ע בפ' י"ד דרשו וכמשמרות נטועים לשון שמירה א"ר ברכיה הכהן ב"ר אנו קוראים משמרות אין אלא משמרות מה משמרות כהונה ולויה כ"ד אף ספרים כ"ד וכן נדרש בקהלת רבתי ובילקוט במה בהמה יוצאה ופרק חלק ובשמות רבה פ' ו' וקהלת רבתי וילמדנו פרשת וארא דרשו ה ע ש ק יהולל חכם מלשון עסק ובשוחר טוב מזמור ע"ז שובע שמחות את פניך אל תיקרי שבע ובזוהר פ' פקודי דף רל"ז שתום העין סתום העין כלא חד וכן בפרשת נשא דף קמ"ז ובפ הברכה ופ' אלו עוברים אל תיקרי מורשה אלא מאורסה ובמדרש רבתי ומדרש ילמדנו פ' נח כל הארץ שפה אחת כאילו כתיב בשי"ן ימנית ועל משגיא לגוים כמ"ש באיוב י"ב ואשכחן גמרא הסמ"ך בשי"ן ימנית בחילוף זסשר"ץ כי הא דאמרינן בירושלמי פרק חלק בענייה דאחז ובויקרא ל"ו בפסוק אל מסלת שדה כ ו ב ס אל תהי קורא כובס אלא כובש שהיה כובש פניו ובורח כילד בטעם שהיה הנביא בא לקנטרו היה בורח למקום טומאה וכובש את פניו במקום טומאה מראה שם סי' ד' ומתלפי נמי טי"ת בתי"ו בחילוף דטלנ"ת במדרש רבתי סוף פ' במדבר דכתיב ותהלתי אחטם לך כאילו כתיב אחתם בתי"ו שיבא קץ גאולה התתום כלומר אסיר ואסור כמו ודשנו שר"ל הסרת הדשן ובב"ר פ' ל"ט סימנו' דרשו כלי חמס מ כ ר ת י ה ם מגורותיה' והכ"ף במקו' גימ"ל כמו ויסכרו מעינו' ו כ נ ה אשר נטעה ובמדבר רבה פ' ז' דרשו ובבקר זרעך (ישעיה י"ז) כמו תפריגי בחילוף חי"ת בגימ"ל תרגום לא נמר לא פרג ובמדרש ופסחתי עליכם ופסחתי אלא ופסעתי אל תקרי אשר פסח אלא אשר פסע ובילמדנו פ' יתרו ויחד יתרו אל ת אלא ויחד שנעשה יהודי ובמ"ר פ"י נדרש למוצא כמו נמוצא בחילוף דטלנ"ת ובפ' י"ג כף אחי של זבולון שברכו אביו זבולון לחוף ימים ישכן ואין כף אלא חוף כמה דתימא נהרות ימחאו כף י"ט ויתנו בנחל זרד שלא היה הנחל אלא מלא זרת ולא יכלו לעברו קא דריש זרד בת בתי"ו באותיות דטלנ"ת ובמדרש חזית פסוק צוארך כמגדל השן משה א ד ר ך זכריה ט' זה מ שעתיד להדריך כל באי העולם בתשובה לפני הקב"ה דדריש אדרך לשון הדרכה בחילוף כמשפט אהח"ע ובפסוק שררך אגן הסהר אדרא דאזוכרה אכון בר חסדאי אמר אית אתריין דק לזהרה סהרה בחילוף זסשר"ץ ופסוק איכה יעיב באפו ה' את בת ציון דרשו איך חייב ה' בראו ציון אית אתרא דצווחין לחייבא עייבא בחילוף אחה"ע והתם נמי איכה דדריש ליה איך כייב אית אתרא דצווחין לכיבא עייבא ובפרקי ר"א אל תקרי ויסקהו אלא ויסכהו בחלוף גיכ"ק וכן עומדין אל תקרי בהדרת קדש אלא בחדרת קדש ובשבת פ' ב"מ אל תקרי בהלה אלא בחלה פ"ק דפאה כבד את ה' מהונך ממה שחננך וכן הוא בילקוט משלי ג' בשם פסיקתא וזוהר נ"ג ובפסיקתא סוף פר' כי תבוא אל תיקרי והשיגוך אלא והציגוך בחילוף זסשר"ץ ובפ"ג דק חנקי ובפ' כילד מעברין רוכבי אתונות צחורות שעושין אותה כצהרים ועיי"ן עוד מ"ש במלכ ומה האחד מבקש וד"ה ב' ל"ג על ויעתר לו וקהלת ח' על ועז פניו י ש נ א: (טו) יום שאה במדוייקים ש א ה חסר וא"ו אחר שי"ן ו מ ש ו א ה מלא: (יז) והצרתי. בספרי בדפוס מדוייקים כ"י מלעיל הטעם ברי"ש וכ"כ בהמסרה שאמרה והצרתי ב' וחסר והצרתי להם (ירמיה י') והצרתי לאדם ולא אמרה מענין מלעיל ומלרע כלום אבל במקצת ספרים יב"י זה מלר

ונמסר עליו לית מלרע וזהו גם דעת רד"ק שכתב בפי' ובשרשים שרש נור ושרפי לאדם מלרע ושרפי להם מלעיל:

ב (א) וקושו. במקצת ספרים השי"ן רפה ורד"ק כתב שהיא דגושה לחסרון הכפל כמו הסבו את יר יהושע ו'. וכן הוא בה"ם: (ג) פעלו. במ"ג יש הוא פתח סלמ"ד והוא טעות המדפיס: (ו) יפה מכל. בה"ם הוא"ו בגעיא: (ז) שבותם. שביתם ק': (ט) יבזום. בכל ספרים כ"י ...ים הבי"ת בקמץ חטוף מפני דגשות הזי"ן שהרשו בזז וכן כתב הראב"ע בפי' ורד"ק במכלול ...א ועיין חבקוק ב': ויתר גוי. ביו"ד א' לבד והיא יו"ד השרש ויו"ד הכנוי נפלה מהמכתב ...ם במנחת רד"ק: (יד) קאת. בכמה ספרי הדפוס הקו"ף בפתח וכן בגליון א' מה"ם נכתב ...סלו קאת אך בכל ספרים כ"י שבידי ודפוסים ראשונים בקמץ: כי ארזה. ה"א הכנוי ...פיהם ראויה במפיק רד"ק בפי' ומכלול דף ל"ב ובשרשים: (טו) העליזה. בכמה ספרי הדפוס ...מקצת ספרים כ"י מלעיל בשני ההין ובכמה ספרים כ"י מדוייקים וגם במקצת ספרי הדפוס ...בההא האחרון בלבד ובחילופי ב"א וב"נ שלפנינו בדפוס נראה שהספרים שביניהם הוא במאריך ...אבל בחלופים כ"י ראיתי שהספרים הוא אם הה"א נקודה בפתח או בקמץ ולב"א בקמץ וכן בס' א' מצאתיו בפתח בב"נ ובכל שאר ספרים בקמץ:

ג (ד) פחזים. בדפוס ישן ובספרים כ"י חסר וא"ו: (ה) לא נעדר. כתב רב פעלים עד א' לא נעדר (צפניה ב' י"ז) המסורה עליו לית זקף קמץ ומסרה אחרת מצאתי עליו ב' זקפין מטעמו ישן לאור לא נעדר ודין עכ"ל. וכן הוא קמץ בכל הספרים: (ז) אך תיראי. ...ו"ד ועיין מ"ש בישעיה ה': תקחי מוסר. כ"כ תקחי בכל ספרים שלנו וכן צריך ...בחילופים למערבאי ומה שתרגם המתרגם תקבלון אולפן נראה שהוא כמו שכתוב ...לאי וכן בחילופים למדנחאי כתיב תקחו ק':מעונה. במפיק הה"א: (ח) לכן חכו לי וגו'. מ"ש ...גדולה על פסוק זה ר"ל שהוא חד מן פסוקים בקריא דאית בהון אלפ"א בית"א והדין יתר אותיות כפולות מנצפ"ך:לקבצי. הקו"ף נקרא בקמץ חטף רד"ק:(ט) אהפך. בכל ספרים כ"י וגם דפוסים אין מאריך באל"ף: (יא) מכל עלילתיך. ובספרים כ"י מדוייקים ובדפוס ישן חסר ...אחר למ"ד ובאחד מהם נמסר לית וחסר וא"ו יש ספרים שכתוב מכל ־ בקמץ ובמקף וכה מכל שאר ספרים שכתוב מכל בחולם ולא תוספי. יש ספרים תוסיפי: (יד) ועלזי. ...בקמץ לבד והוא חטוף: (טו) לא תיראי רע. בדפוס ישן ובמקצת ספרים מדוייקים כ"י מלא ...ובמאריך ויש ספרים בלא מאריך וכן ת"י לא תדחלון ואף הראב"ע פי' לא תירא עוד מאויב ...רד"ק מראין כי הוא מן ראה וכ"כ הרי"אה שהוא בענין לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם:

חגי א (א) בשנת שתים לדריוש. כל דריוש דחגי זכריה ודניאל ועזרא הדל"ת בקמץ ובמאריך במקצת ספרים ובמקצתם בקמץ ובלא מאריך וי"ס בפתח ועיין מ"ש בדניאל ריש סי' ו': ...על דרכיכם. בספרים כ"י הכ"ף רפה וכן חברו שבסמוך: (ח) ואכבד*. ואכבדה קרי ...כי בפ"ק דיומא מ"ש דמחוסר ה"א אלו ה' דברים שיש בין מקדש ראשון למקדש שני והשיב ...זה ובמ"ר פ' ע"ו ומדרש חזית את תומה היא ובירושלמי פ' ב' דתענית והחילופים שבין ...המדרשים כתבן בעל יפה מראה שם בתענית ואות ה"א שנחסרה כאן נתמלאה בפסוק ...הראה הבית הזה את הבית יחזקאל מ' שהראה הקב"ה ליחזקאל צורת הבית שראוי לעתיד לבא וכל ה' דברים הללו יחזרו למקומן ועיין בחיי פרשה ויגש והגה שיטה אומר ...י ז"ל פירש ביומא דרוח הקדש לא פרשה בנביאים משנת שתים לדריוש המלך ואילך וכתוב ...למה דוד שחיבר כהר"ר דוד גאנז שיש בגירסא זו טעות סופר וצ"ל משנת ארבע לדריוש ...שיה דבר ה' אל זכריה וגו': (יא) חרב. י"ס חסר וא"ו: (יב) כאשר שלחו. י' ...נים דסבירין אשר וסי' נמסר במ"ג (יונה א') : (יד) ואת רוח כל. הוא"ו בגעיא בה"ם:

ב (ג) בכבודו. ברוב ספרים מדוייקים וישנים מלא וא"ו: (ח) לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות. ראיתי מי שנסתפק בפסוק זה אם כתיב נאם או אמר כי בברייתא השנויה ...מאבו' בפ' קנין תורה קתני אמר והכי איתא בפילסי פ' עשרה יוחסין ובסנהדרין פ' חלק ...ום אך יש להסיר ספק זה ממה שראינו במסרה גדולה כ"ז נאם ה' צבאות וזה א' מהם והואיל ...להעיד על ככה ודאי דיסה כוונה ודקדק בדבר אל נכון: (יד) העם הזה. בספרים ...גם בדפוס קדמון המאריך בה"א לא בעי"ן וכן הגוי. ברוב המדוייקים אין מאריך במלה וכן: ...לתשף. התי"ו בשוא לבדו בספרים כ"י ואף בכמה דפוסים ודומה לו ולא תשטף מים מגבה ...יה ל') : (כ) ויהי דבר ה' שנית. יש פסיק בין השם לשנית כמ"ש (בישעיה י"א) : ...אמר אל זרבבל פחת יהודה. זה לבדו הטעם בפ"א וכן כתוב במכלול דף רמ"ג ובשרשים ...פחה ובא אחד מלעיל אמר אל זרבבל פחת יהודה ע"כ ותימא על המכלול יופי שכתב בריש ...פחת מלרע כמשפט וכן פחת יהודה שבאמר לא משמע מדבריו שפחת יהודה הקודם לו ...ויער ה' הוא מלעיל וכן כתב עליו במקומו בפירוש ובכל הספרים הוא מלרע כמו שנראה ...מדברי רד"ק דלעיל ובלוית חן פ' י"ז מהשער השמיני כתוב ובסמיך כלו פתוח ומלרע ...יהודה ומלעיל אמר לא אל זרבבל בן שאלתיאל פחת יהודה ע"כ. וגם זה שבוש כי הוא ...צריך להגיה אמר אל זרבבל פחת יהודה ובספרי ספרד פחת יהודה במירכא טפחא ובלא ...ביניהם ובקצת ספרים פחת יהודה במקף ובמאריך הפ"א ולענין המאריך אם עושה מלעיל בעזרתי בחסד אלהים לחוות דעי במאמר בפני עצמו כי הוא ארוך במקומו:

זכריה א (א) בשנת שתים לדריוש. עיין מ"ש בריש חגי: בן עדו. בה"א כ"י עדוא בוא"ו ואל"ף ואין כן בשאר ספרים וכן דינו מכח המסורת לסיום בוא"ו: (ד) שובו ...מדרכיכם הכ"ף רפה בספרים כ"י: ומעלליכם. יתיר יו"ד קדמאה ומאן דגריס וממעליליכם ...בה: (ה) אבותיכם איה הם. בספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן נמנה במסורת הושע סי' ...נס ג' מלאים בסיפרא: והנביאים. בכמה ספרים כ"י מצאתי שבתחלה היה כתוב והנביאים ...דמלא ואח"כ נגררה יו"ד קדמאה: (ו) וישובו ויאמרו. בספרים כ"י וגם בדפוסים ישנים ...רביע לא זקף קטן: כאשר זמם ה' צבאות. עיין מ"ש בפרשת שופטים סי' י"ט אבל ...זם לו כאשר זמם:(ח) שרקים. במקצת ספרים כ"י מדוייקים וגם בדפוסים קדמונים בשי"ן שמאלית ...שמע מהשרשים שהיא בתחלה שרש שרק בשי"ן ימנית ואח"כ שרש אחר כולם בשי"ן שמאלית וזה ...ם וכ"כ הראב"ע שהוא מגזרת שורקה ולזה הסכים בעל מאיר נתיב:(טז) שבתי לירושלם ברחמים. בה"ם כן כתיב בגעיא בבי"ת: וקוה. וקו ק': (יז) ונחם. פתח וע' מ"ש ביואל ב:

ב (ג) חרשים. אין בחי"ת מאריך: (ד) לזרותם. אין מאריך בזי"ן: (ו) כמה רחבה וכמה ...ארכה. בה"ם יש מקף בין כמה רחבה ובכל ספרים כתובי יד וגם במקצת דפוסים ישנים ...ה במ"ס ועיין מ"ש בתילים סי' ע"ח: (ח) אלי*ו. אליו קרי: (ט) אהיה לה. במאריך ...ו"ד אהיה בלא מאריך באל"ף כן הוא במקצת ספרים כתובי יד וגם בדפוס קדמון: ...כארבע. הכ"ף והוא חד מן ד' בקריאה וסימנהון במלכים א' כ"ג במ"ג והכי איתמר בהדיא ...ן דתעניות הלכה בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר וכו' אלא רוחות מ"ל דלא מיעצרי ...ריב"ל דאמר קרא כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם מאי קאמר קב"ה לישראל ...מא ס"ק דבדרשינכו בד' רוחי דעלמא הכי כארבע בארבע מיבעי ליה אלא ה"ק כשם שא"א ...ם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל וזהו מ"ש קטיעא בר שלום לההוא קיסר בפ"ק ...ד"ס ובמכילתא סוף פרשת בשלח ר"א המודעי אומר כשבא עמלק להזיק את ישראל מתחת ...אביהם שבשמים אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בניך שאתה עתיד לפזרן תחת רוחות ...יס שנאמר כי כארבע רוחות השמים וגו' רשע זה בא לכלן מתחת כנפיך ס"ת שנתת להם ...קרא בו ע"כ. ולכאורה נראה שזה המדרש קורא בארבע בבי"ת ומכל מקום על המסורת ...סמוך וכ"ש דגמרתנו נמי הכי ס"ל והכי איתמר בהדיא בזוהר פ' שמות דף ה' בארבע לא נאמר ...כארבע כמה דא"א לעלמא בלא ד' רוחות כך א"א לעלמא בלא ישראל והאפודי בס' י"ד מספרו ...זה עם אחרים שבאה הכ"ף תמורת הבי"ת כמו שכתבתי ביחזקאל ע"ז אבל וכדמי' בניך: ...יושבת בת בבל. בספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן יפה לעשות כי לא בא במנין החסרים במסורת ...ס' מצורע ובירמיה סי' מ"ח: (יב) נוגע בבבת עינו. וזהו אחד מן י"ח מלין תקון סופרים ...וזה סוכאו במכילתא בפיסקא וברוב גאונך ובספרי פ' בהעלותך בפיסקא ויהי בנסע ...וכולהו מייתי להו במדרש ילמדנו פ' בשלח ומסורת ריש סדר במדבר ותילים סי' ק"ו ואלו הן ...עינו. ואמרתם הנה מתלאה והפחתם אותו (מלאכי א') כי מקללים להם בניו (שמואל א' ג') ...ם עלי למשא (איוב ז') קדושי לא נמות (חבקוק א) המיר כבודו בלא יועיל (ירמי' ב') וימירו כבודם בתבנית שור (תילים ק"ו) כבודם בקלון אמיר (הושע ד') וירשיעו את איוב (איוב ל"ב) ואברהם עודנו עומד על ה' (פ' וירא) ואל אראה ברעתי (פ' בהעלתך) אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו (שם) איש לאהליו ישראל (ש"ב כ') גבי שבע בן בכרי לאהליך ישראל (מ"א י"ב) איש לאהליך ישראל (ד"ה ב' י"א) כן נראה להגיה וכמו שמצאתי במסרה כ"י דאי לאו הכי בציר מיניהו תרתי. ושפות עלי נפשי (איכה ג') אולי יראה ה' בעיני (ש"ב ט"ז) והנם שולחים את הזמורה אל אפם (יחזקאל ח') ע"כ. ובפי' תקון סופרים יש מי שכתב שאנשי כנסת הגדולה תקנו ושינו הדבור ממה שהיה כתוב בתחלה ולכאורה כן יראה ממדרש ילמדנו וכ"כ ר' נתן בעל הערוך בערך כנד בענין תקון סופרים שבספרים הראשונים היה כתוב בבבת עיני וכן משמע ממדרש רבה ריש סדר בא אל פרעה דאיתא התם רבי יהושע אומר תקון סופרים הוא עיני כתיב וכן בפ' משפטים פ' ל' חביבין ישראל כבת העין העליונה שנא' כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו אלו הסופרים והחכמי' שתקנו ההייג הזה ופירוש זה הביאו בעל מתנות כהונה בב"ר פ' מ"ט וגם בבמדבר רבה פ' כ' אמר הקב"ה לבלעם הרשע אני כתבתי על ישראל כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו ואתה הולך ליגע בהם ולקללם מלא עינו שנא' שהם העי"ן ופירוש בעל מ"כ בבת עינו דריש הקרי עינו על הנוגע עצמו כלומר שיהיה עינו ואין פי' זה נכון בעיני המפרשים כי חלילה לנו להאמין שהסופרים יוסיפו או יגרעו או ישנו אפילו אות אחת ממה שכתוב בתורה ואדרבה תיקון הסילים יקרא והם ליה לזרעיה דאברהם למעבד הכי עוד כ'. בעל העקרים שאין אדם בעולם שיזייף ס' שיאמר אני זייפתי או תקנתי כך וכך ואיך יאמרו הם תיקון סופרים הוא זה ואולם עיקר הפירוש כמ"ש הרשב"א שהסופרים והחכמים דקדקו ומצאו לפי ענין כל א' וא' מן הכתובים הכם שעיקר הכונה לא היתה כמו שנר' מן המכתב בספר אלא גד כונה אחרת ולא היה לו לכתוב כן אלא כן אלא שהיה הכתוב ולא קראוה תקון סופרים אלא שהם דקדקו ופירשו שהם כינויים והכתוב עצמו כינה כן וכ"כ בעל הליכות עולם והרב המזרחי ובעל יפה תואר פ' וירא ומחברים אחרים זולתם וזהו קרוב למה שכתב בעל העקרים במאמר ג' פ' כ"ב וזו היא באמת כוונת מדרש ילמדנו שכן אמר נוגע בבבת עינו עיני היה לו לומר אלא שכינהו הכתוב כביכול כלפי מעלה וסוף המאמר מוכיח ג"כ בתחלתו באמרו אלא שכינו פסוקים אלו אנשי כנסת הגדולה ולכך נקראו סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה ודורשין אותן הרי מבואר שהחכמים והסופרים דקדקו ופירשו שהכתוב מדבר דרך כינוי ויש להם כח לפ"ש כן כמו שנמסרה התורה לחכמים לדרוש כפי חכמתם וקבלתם אבל לא להוסיף או לגרוע אפי' אות אחת ועיין עוד מ"ש המזרחי בפ' בהעלתך אבל ואל אראה ברעתי בשם ס' ישן גם זה מצאתי בס' כללי הגמרא שחיבר מוהר"ר יוסף קארו סמוך להליכות עולם זה לשונו וזה דאמרינן תיקון סופרים וכו' הר' יהודה ז"ל כתב ר"ל שנכתב בתורה על דרך תקון סופרים שתוקנים מה שכותבים שיהיה דרך כבוד שעל דרך משל דוד המלך יצוה לסופר מסיר שיכתוב שדוד מצוה לפלוני שיעשה כך וכך הנה הסופר יתקן ל' שכתוב שיאמר המלך דוד יצוה לפלוני עכ"ל. ובמסורת פ' משפטים נמ' סי' מן ט' עיני וחד ועינו וא' מהם הוא נגע בבבת עינו ומה שהסרתי כאן לבאר עיקר כוונת הכתובים אמלא על כל א' וא' במקומו כיד ה' הטובה עלי אבל קבצתי אותם כאן כדי שיהיו כולם מצוים במקום א' למי שירצה לראותם:(יג) והיו שלל לעבדיהם במקצת מקראות הדפוס מקרוב באו אל הדפוס כתוב לעבדיהם השי"ן בחולם וטעו' כפל בכה וצריך להכ"ף יד עליו' ולתקן' בפתח העי"ן וכן פירשו כל המפרשים: (יד) רני. הרי"ש בקמץ לבד והוא חטוף מפני דגשות הנו"ן:

ג (ח) שמע נא-בגעיא:(ט)תקראו איש לרעהו. בדפוסי' אחרונים כתוב אל רעהו אבל בדפוסים ראשוני' ובכל ספרד ושאר ארצות כ"י כתוב לרעהו ואין לפקפק בזה דקא שכיחן ספרי טפי מן ד' מאה שנין דהכי איתנהו ולי' בהון פלוגתא' וחזינא נמי בספרי דר' מנחם דכ' הכין בכל ספרי ספרד לרעהו:

ד (ב) ויאמר ואמר קרי עיין במסורת נחמיה ה':וגלה-הה"א במפיק לכנוי הנקבה או לתפארת כמ"ש רד"ק בפי' ובמכלול דף רכ"ח וכמו שכתבתי ביחזקאל כ"ב ובויקרא רבה סוף פ' ל"ב דרשי ליה מל' גולה בחולם ומל' גאולה כמו שכתבתי בישעיה מ"ג ואין זה מהתימא מהטעם שהכתוב במלאכי בסייעתא דשמיא:(ג) מימין הגלה-לא מפיק ה"א: (ז) למישר. במ"א כ' נמ' סי' מן המלאים וא"ו ואין זה ביניהם וכן מצאתיו חסר במקצת המדוייקים: את האבן הראשה. לא מפיק היא מסורת הגדול: (ט) ידי זרבבל יסדו הבית הזה. בדפוס ישן כתוב את הבית הזה והוא לבדו נשאר: (י) כי מי בז. ההבדל בין נחי העי"ן והכפולים הוא כי בנחי העי"ן פ"א הפעל קמוצה להורות על הנח והכפולים פ"א הפעל פתוחה והמשל כי אם תם הכסף ותם השמש פתוחים וקם העם ושב קמוצים וכן בכל חלקי העוברים ומפני שמצאנו כי מי בז ליום קטנות פתוח הבי"ת שפטנו שהוא מן הכפולים וכו' וטעה ר' דוד קמחי שאמר כי בז פתוח שלא כמשפט כ"כ האפודי בפ' כ"ה: (יב) מה שתי. השי"ן נחה בהכמ"ץ עליו מה ונקראו שתי מלות במלה אחת מכלול דף קנ"א ורב פעלים במספר שתים ובקצת ספרד אין מקף בין שתי המלות והשי"ן דגושה ובאחד מהם מצאתי שנכתב בנדו מתחלפת מה־שתי רפי: שבלי. לית חטף פתח: המריקים. כן כתוב:

ה (יא) לבנות לה בית-חד מן ג' דלא מפקין ה"א בקריאה וסימנהון במסורת הכא וברות ולכן בי"ת בי"ת רפוים שאין כאן דין דחוק כמ"ש ברות ובמקומות אחרים ועיין סוף מטות: מכנתה. בה"א כ"י הכ"ף בחולם עם וא"ו ובמקצת ספרים בוא"ו שרוקה וברוב המדוייקים בשלש נקודות:

ו (ג) ובמרכבה השלשית. לפי המסרה דס' שלח לך ראוי להיות חסר יו"ד קדמאה וכן הוא בספרים מדוייקים:ובמרכבה הרביעית-במקצת מדוייקים חסר יו"ד קדמאה וכן משמע ממסורת דסוף יחזק': (ה) אלה ד' רוחות-בה"א כ"י נמחקה הוא"ו תניינא ומסור עליו כן כתיב ובמסרה רבתא אלה ד' רוחות סליג ובספרים מלא דמלא: (ז) ויאמר לכו התהלכו. י"ב דסבירין ויאמרו ועיין מ"ש בסוף מטות: (ח) ראה היוצאים. במקצת ספרים חסר וא"ו ואמנם במסורת יחזק' סי' י"ד חשיב ליה במנין המלאים: (י) ומאת טוביה. מי שהדפיס מאת טוביהו טעה שגרע וא"ו בתחלת תיבת ומאת והוסיף בסוף תיבת טוביה וראוי הוא להגידה כי בכל ספרים כ"י ודפוסים ישנים כתוב ומאת טוביה וכן נזכר לקמן לחלם ולטוביה: (יא) ועשית. לב"נ מלרע השופר בתי"ו ולב"א מלעיל השופר בשי"ן וכמוהו אנו קוראים רד"ק בפי' ומכלול דף ז': (יד) לחלם. בה"א כ"י מצאתי התי"ת בסגול וכ"כ רב פעלים וי"ס בב"כ בג"כ אכן במכלול נמנה עם הדומים שפ"א הפועל שלהם בצירי:

ז (א) לדריוש המלך. כן כתיב: בכסלו. איכא מאן דכתיב בכסליו מלא יו"ד ובטיל ברובא דספרי דכתיבין חסר יו"ד:(ו) השתים. יש ספרים מלא וא"ו:(ז) סביבתיה-בה"ם המדוייקים ואף בדפוסים ישנים חסר וא"ו בתר בי"ת: (י) ורעת איש אחיו. כן כתיב איש אחיו בלא מלת את באמצע וכן נראה מפירוש רד"ק: (יד) ואסערם. האל"ף בצירי והסמ"ך בקמץ והעי"ן בחטף פתח כן כתב רד"ק בפי' ובמכלול דף ס"ט ור' אליה הלוי בס' הרכבה:

ח (א) ויהי דבר ה' צבאות לאמר-במקצת ספרים ישני' כתיבי יד כתוב אלי לאמר וכן נראה מהתרגום עמי למימר אבל רד"ק כת' שהוא כמו אלי לאמר ובמסור' לית כותיה חסר אלי וגם בספר כ"י שהיה כתוב בו בתחלה מלת אלי נגררה אח"כ והתרגום אפשר שהוא לפירוש: (יג) אל תיראו תחזקנה ידיכם-החי"ת בחטף סגול כמו הראשון שלמעלה ובה"א כ"י ישן מצאתי זה השני בשוא לבדו: (טז) אמת ומשפט שלום-המחזורים והמשניות שכתוב בהם בסוף פ"ק דאבות ושלום הוא"ו מוטעים וכן דרשו רבותינו בפ"ק דסנהדרין בבבלי ובירושלמי איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע:(יט) ולמעדי'. בה"ם כ"י ובדפוסים ישנים יש מאריך בוא"ו לא במ"ם: (כא) והלכו. בה"ם הוא"ו בגעיא:

ט (ג) הגבל בה. הבי"ת בקמץ לבדו והוא חטוף מפני המקף וכן ותצבר כסף שבסמוך: כי חכמה מאד. החי"ת בקמץ רחב כי הוא פעל עבר לנקבה ובמקצת מדוייקים יש מאריך בחי"ת וזהו מה שנכתב עליו לית געיא: (ד) הנה אדני. בהם אל אל"ף דל"ת: (ה) תרא. מלרע הטעם ברי"ש רד"ק בפירוש ומכלול דף קס"ו וכן בספרי ספרד: הוביש מבטה. המ"ם בסגול מסורת ורד"ק:(ט) גילי מאד. מלרע וכן במסורת לית בטעם מלרע וכ"כ רד"ק בחיבורו וכן בספרי ספרד: ועל עיר בן אתנות. זוהר פ' בלק דף ר"ו אתנת כתיב ודריש ליה התם לפום ארחי ובספרי דילן מלא וא"ו תניינא:(י) ומשלו. קריאת המ"ם בקמץ חטוף:מים עד ים-בנביאים עם פי' הריא"ה כתוב ועד ים וטעות הוא מכמה טעמים חדא דבפ' משפטים נמסר סי' מן כל ועד ים שבמקרא ואין זה בתוכם ועוד דבפ' לך לך ובמסרה גדולה נמ' סי' ג' פסוק דאית בהון ועד עד ואין פסוק זה עמהם וכן מצינו בס' תילים מזמור ע"ב שאמר דוד בלה"ק בסגנון זה באמרו וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ וגם בעמוס ח' כתי' ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח:(טו) ושתו והמו. בספר א' כ"י כתוב והמו בוא"ו וכן הוא בפי' רד"ק ובמכלול יופי ובנביאים עם פי' הריא"ה בפסוק ובפי' ובמאיר נתיב ועיין מ"ש בתילים מזמור מ"ו ולבי מגמגם בזה מפני רבוי הספרים הכתובי' המו בלא וא"ו גם לא נמנה במסורת עם כ"ב זוגין יחידאין ב' מלין נסבין וא"ו ולית להון זוגא: (טז) והושיעם. הוא"ו בגעיא בה"ם ובלא מאריך בה"א: מתנוססות. בה"ם המאריך במ"ם לא בנו"ן: (יז) בתולות. עיין מ"ש במגילת אסתר סימן ב':

י (ג) ושם אותם. זהו א' מן השנים מלאים וא"ו בתרי עשר: (ט) ואזרעם. אין ברי"ש מאריך: (יא) מצולות יאר. במסרה גדולה דילן הכי נמסר יאור היאור ו' מלאים וסי' נמסר בס' מקץ וסתם נמסר יאר היאר כל אורייתא חסר וכל נביאים וכתובים דכוותא חסר בר מן ו' ע"כ ותו לא והעיקר חסר וגם בה"א כ"י נמסר היאר כל לישנא חסר במ"ו מלא ע"כ. וחפשתי עד מקום שידי הגיעה ולא זכיתי למצוא בשום מקום פרטן מאלה הששה מלאים גם כי אמרתי ללקטן אחד לא' מתוך הכתובים כדי למצוא חשבונם לא עשיתי מאומה מפני החילופים שנפלו בספרים ומי יוכל לתקן את אשר עוותו כותבי הספרים ומי יודע להבחין איזה יכשר הזה או זה נקיטנא מיהא ד' מלאים דלא חזינא להו פלוגתא בספרי דייקי ואלו הן ערות על יאור על היאור וכל מזרע יאור (ישעי' י"ט) ובסי'

כ"ג קליר יאור תבואתה כי פליגי ספרי בפסוק כל משליכי ביאור (שם סי' י"ט) ובעמוס ח'
נשקעה כיאור מצרים וכאן בזכריה זאת תשבתי לעשות מלא כל משליכי ביאור דסמיך ליה
לתלתא אחריני מלאים וגם הוא דעמוס משום דבתרווייהו נמטר במ"ג ו' מלא טוב וסלת
ס' יורנו איזה הדרך ישכון אור יעבר על פשע ותמחה אשם ותשליך במצולות ים כל חטאתינו אמן:

יא (ב) אשר אדרים. כן הוא ברוב ספרים כ"י ודפוסים ישנים חסר יו"ד קדמאה ומלא יו"ד תניינא
וי"ם מלא דמלא ובדפוסים חדשים אדירם: הכנור. הכנליר קרי: (ג) יללת. הלמ"ד בשוא
לבדו כמנהג ומ"ש המכלל יופי הוא העתק מהמכלול דף ל"ד ועיין מ"ש בשופטים ז' על המלקקים:
(ה) אשר קוניהן. בנו"ן ומכריהן בנו"ן ורעיהם במ"ם עליהן בנו"ן כך מצאתי ברוב
המדוייקים וחילופים רבים ראיתי בס"א ותקצר נפשי בהם ע"כ הסתרתי פני מהם: ואעשיר. הוא"ו
פתוחה והאל"ף נחה והעי"ן בשוא לבדו כ"כ רד"ק בכל ספריו: (ו) על יושבי הארץ. בספרים מדוייקים
חסר וא"ו כי לא נמנה במסורת עם המלאים: (ח) בחלה. הח"ת בחטף פתח ואין בבי"ת מאריך:
(י) להפיר את בריתי. בצירי וביו"ד המשך רד"ק: (טז) מקים רעה. בס"א כ"י וגם במקצת דפוס ישן
כתוב רעה וזה הכל ורעה רבה וגם יונתן תרגם אנא מקים פרנסא ורועה ישראל ירעה
אותנו דעת והשכל אמן: (יז) הוי רעי האליל עזבי. רעי עזבי שניהם בחירק והיו"ד נוספת
כמו אסרי לגפן עירה חצבי מרום קברו ישעיה כ"ב:

יב (ב) יהיה במצור. במקצת ספרים ישנים כ"י כתוב תהיה וכן בדפוס ישן יש הערה מזה ואין כן
בספרים אחרים: (ד) בעורון. במקצת דפוסים ישנים הבי"ת בשוא ובספרים כ"י בפתח:
(ה) אמצה. י"ם שהאל"ף בקמץ וברובן בפתח וכ"כ רד"ק שהיא שם בשקל עולם: (ו) ככיור.
הכ"ף בגעיא: ואכלו. אין באל"ף מאריך: (ז) והושע. במקצת ספרים מלא יו"ד וטעות הוא כי בהם
כי שנים לבדם נמצאו במקרא' א' מלא וא' חסר והושיע את עמי מיד פלשתים (שמואל א' ט') מלא
וזה דזכריה חסר וכן בירושלמי פ' לולב וערבה דרש ר' בא סרונגיה והושיע ה' את אהלי יהודה בראשנה
והושע כתיב וכתב בעל יפה מראה חסר יו"ד וקרי ביה והושע ויהיה פירוש את אהלי יהודה עם אהלי
יהודה ומה שכתב במ"ג מזמור כ' על כי הושיע ס' לית וא' והושיע ב' לאו לענין חסר ומלא איתמר
רק מסמיכות המלה אל ה': תפארת בית דויד. בספרים מדוייקים מלא וכן במ"ג נמסר ה' מלאים
וכל תרי עשר ועזרא וד"ה דכוותא מלאים: (ח) בעד יושב ירושלים. אין ברי"ש מאריך וכן
ההאים על ירושלים שבסמוך וכן על יושב ירושלם: (י) והביטו אלי את אשר דקרו. בסוכה ריש פרק
החליל גרסי' בגמ' ובפי' רש"י והביטו אליו ואין כן במקראות: (יא) הדדרמון. בספרים מדוייקים
חדא מלה כתיב וחסר יו"ד ומלא וא"ו וברים גמ' דפ"ק דמגילה מייתי ליה להאי קרא כמספד הדדרמון
בן טברימון ולא נמצא כן במקראות כי אם בתרגומו של רבי יוסף אבל בשלהי מ"ק קאי שפיר: מגדון.
בנו"ן וכל"ל במגלה ובמ"ק:

יג (ג) בהנבאו. בבי"ת: (ה) והשלשית יותר בה. וכן והבאתי את השלשית באש בספרי הדפוס
שניה' מלא דמלא אכן בספרים מדוייקי' כ"י שניהם חס' יו"ד קדמאה וכן נכון עפ"ה בפ' שלח לך במ"ג:

יד (ב) אל ירושלם. אין ברים מאריך: תשגלנה. תשכבנה קרי והוא חד מן ד' כתיבן ליישן שגל
וקרינן ליישן שכיבה וסי' נמסר כאן במ"ג: (ד) פני ירושלים. בלא גלגל ברי"ש: (ה) ונסתם גיא הרי.
בכל ספרים שלנו כתוב ונסתם וכן במסורת ונסתם ג' בקריאה וסי' ונסתם ואין רדף אתכם ונסתם
גיא הרי ב' בפסוק ואחד נסתם כאשר נסתם מפני הרעש וי"ת ויסתתים נראה שהוא קורא ונסתם וגם
החכם א"ע כתב כי כל אנשי מזרח קוראים אותו כן כמו נעתם הארץ (ישעי' ט) וכ"כ רבי
אליה הלוי בהגהת שרשים) וכדומה לי שאף קריאתו של רש"י ז"ל היתה כן שלא הביא רק פי' התרגום ורד"ק
בפירושו ובשרשים הביא תרגום יונתן וכתב דומה כי היה קורא אותו ונסתם בשקל נפעל ושרשו סתם
ואומרים כי נמצא כן במקצת ספרים מדוייקים אבל אני לא ראיתיהו ע"כ ור' עזרי'
מן האדומים כתב בספרו בחלק קול אלהים כי בהעתקה היונית המיוחסת לשבעים זקנים היא בשלש
המלות שבפסוק נסתם לשון סתימה וכתב שנוסחא זו יתיישב לדברי היוסיפון שזכר ע"ש ואנו אין
לנו לזוז ממסור' שמסרו לנו אבותינו: (ו) יקפאון. וקפאון קרי ובמסרה רבתא וגם ברים
הושע ורים ד"ה נמנה עם מלין דכתיבין יו"ד ברים תיבותא וקרינן וא"ו ועל זה נאמר שם יקפאון
פלוגתא דרב נחמן ר"ל שלדעתו הוא בוא"ו גם בכתיב אבל במדרש רבה ובתנחומא פרשת חקת אמרו
לא יהיה אור יקרות וקפאון יקפאון כתיב דברים המכוסי' מכם בעה"ז עתידים להיות צפוים לע"הב
כהדין סמיא דלפי דכתיב והולכתי עורים בדרך לא ידעו וגו' ופי' בעל מתנות כהונה יקפאון יו"ד האיתן
מורה על העתיד ועיין נסחא א' בעירוך ערך כלם: (י) כערבה. בכ"ף והם שנים במסורת ותברו היה
השרון כערבה (ישעיה לג) עיין תוספתא דסוטה פי"א: וראמה. הוא"ו בגעיא ברוב הספרים בה"א
ובס"א האל"ף בשוא ובס"א הא' לבדו נחה וכן מצאתי כתוב בספר קדמון כ"י מדוקדק
שהאל"ף נראית ואינה נקראת כמו וקאם שאון בעמך (הושע י) ע"כ. ואולם ברוב
הספרים האל"ף של וראמה בשוא ופתח גם לא נמנה במסרה גדולה עם מלין דנסבין אל"ף באמצעות
תיבותא ולא קריין וכ"כ רד"ק וראמה בתנועת האל"ף במקום וא"ו עי"ן הפעל כאל"ף וקאם שאון
בעמך אלא שהאל"ף ההיא היא נחה: ומגדל. הוא"ו בלא מאריך: (יא) וחרם לא יהיה. החי"ת
בצירי לא בסגול: (יב) בחריבן. החי"ת במאריך בס"ם: (יג) מהומת ה'. הה"א במאריך ובמקף בין
שתי המלות: (טו) בשנה לבהמות. הה"א בלא מאריך וכן חברו שבסמוך: (יח) אשר יגף ה' את הגוים.
במקצת ספרים כ"י ישנים וגם בדפוס קדמון כתוב את כל הגוים וברוב הספרים אין בהם מלת כל:

מלאכי א (ז) באמרכם שלחן. במקראות גדולות האל"ף בשוא לבדו וכן מצאתי בנסחא כ"י ישנה
ספרדית ואולם בשאר ספרים שלפני בחטף סגול: (ח) וכי תגשון. פליגי ביה ספרי
בין חסר וא"ו למלא: (יא) ומנחה טהורה. מלא וא"ו ועיין מ"ש ברים פרשת נח: (יב) באמרכם.
בנסחא כ"י דלעיל אף זה האל"ף בשוא לבד ואינכן בספרים אחרים: שלחן אדוני מגאל הוא. בספרים
מדוייקים הגיהו בהם אדנית וכן נמנה במסורת במנין קל"ד וכן הוא בדפוסים ישנים: (יג) והמרתם
הנה מתלאה והפחתם אותו. זהו א' מן י"ח מלין תקון סופרים והיה לו לומר אותי אלא שכינה הכתוב
מדרש ילמדנו ומכילתא פרשת בשלח ומסורת וכן צריך לפרש דברי רש"י ז"ל כמו שכתב הוא בעצמו
בחבקוק א' וכבר הארכתי בענין זה בזכריה ב': (יד) משחת. י"ם שהחי"ת בקמץ כמו ומקר משחת
(משלי כה) ובס"א כ"י מסור על זה דמלאכי ב וכ"ל שר"ל ב שבמ"ס בקמץ לאפוקי משחת מאיש
מראהו (ישעיה נב) שבמ"ס בחירק: משחת לאדני. בדפוס ישן מויניציאה נכתב בהם המיוחד וגירסא
הסיא אינה אלא מן המתמיהין דבמסרה ישעיה כ"ת חשיב ז' לאדני דכתיב כן ודין חד מינייהו:

ב (ג) וזריתי. מלעיל השופר ברי"ש ובס"ם יש ג"כ מאריך בתי"ו ועכ"פ המלה מלעיל כמ"ש רד"ק
והמסו' עליו לית כוותיה מלעיל והרי"ש בחירק לא בצירי כמו שנמצא בדפוס ישן: (יד) בגדתה
בה. בדפוס ישן בגדת בלא ה"א ואין לחוש עליו: (טו) ומה האחד מבקש זרע אלהים. י"ת ומה חד
בעי אילהין די יתקיים ליה ולד מן קדם ה' וכתב רש"י שפי' נכון אם לא שמלת האחד בטעם זקף קטן
ניתק את תיבת מבקש מלהתחבר עם ומה האחד וסמכו אל זרע אלהים ע"כ. גם לפי המדרש שהבי'
את"כ רש"י ז"ל אינו על דרך הטעמים אך הוא כדרך התרגום ואין זה מן הקושי דדרך הדרש לדרוש על
פנים רבים אע"פ שאינן כסדר בעל הטעמים ולמדין ואין משיבין כמו שהכתוב באיוב ל"ו ודוכתי אחריני
ולא בטעמי' בלבד אלא אף בנקודות ואותיות כמו שדרשו בפ' אין עומדין פסוק התשכח אשה עולה
בחולם ובלא מפיק ומלת מרחם מלשון פטר רחם ובבראשית רבה פ' ל"ג דרשו פסוק ישכחהו רחם
(איוב כד) מענין רחמנות ובשבת פ' במה מדליקין ופ' ר"ע שפתותיו שושני' נוטפות מור אל תקרי שושני'
אלא ששוני' אל תקרי מור אלא מר כמו שכתבתי בשיר השירים ה' ובפסוק שבע שמחות אל תקרי
שבע אלא שבע במדבר רבה פ' ס"ו ובפסוק ושבע ילין (משלי י"ט) אמרו בפרק היה קורא אל
תקרי ושבע אלא ושבע ובפ' הרואה שני רשעים שברת אל תקרי שברת אלא שרבבת
ובסוטה פ' ז' שם בנימין צעיר רודם אל תקרי רודם אלא רד ים ובירושלמי פ' א' ד"מ
ויעבר הרנה במחנה מהו הרנה הריני עיין יפה מראה שם סי' ס' ובבמדבר רבה פ' ב' ובשיר השירים
רבתי פסוק הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה דרשי ליה וגודלו פי' אצבעו ודרשי ליה נמי ודילוגו
על המדלג מהלכה להלכה ועל התינוק המדלג על האזכרה ותו דרשי ליה ולגלוגו פי' דברו המגומגם
ובב"ר פ' ל"ט דרשו הריח בגדיו סוף פ' ס"ס דרשו וירח את ריח בגדיו כמו
בוגדיו כדאמרי' בהדיא בפ' א' דיני ממונות אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו ובמדרש חזית פסוק חכו
ממתקים דריש מור ואהלות קציעות כל בגדותיך כמו בגידותיך וכן בבמדבר רבה ר"פ י' ובשוחר
טוב מזמור ל"ד וכתב את בן ירבעם אל תהיה קורא וכאב אלא וכאב בשעה שמכאיבו ובפ"ק
דקידושין את והב בסופה אל תקרי בסופה אלא בסופה ובב"ר פ' ל"ח סי' כ"ב דרשו אמרי
שפר אמרי שופר שהם מפרין אמרין שנתנו בשופר ובתרועה עוד שם בסי' כ"ג ובפ' ע"ח סימ' י"ג
דרשו בן פרת יוסף בן פרות רבית פרות שע"י חלום הפרות נתגדל עיין יפה תואר שם וגם בפ'
ל"ט סי' י"ג וביומא פ' י"ה ובמדבר רבה פ' ז' אל תקרי לחם אבירים אלא לחם אברים שנבלע ברמ"ח
איברים ובפ' י"א וב"ר פ' ל"ט והיה ברכה קרי ביה והיה בריכה מה הבריכה הזאת מטהר' את הטמאי'
אף אתה מקרב רחוקים תחת כנפי השכינה ובפ' י"ב משכנותיך ישראל אל תהי קורא משכנותיך אלא
משכונותיך פי' בפתח כמ"ס לשון משכון של הלואה ובפ' י"ג ומדרש חזית פסוק באתי לגני צדיקים ירשו
ארץ וישכנו לעד עליה דרשי וישכנו כמו וישכינו ואמרו ישכינו השכינה עליהם ובההיא פרשתא נמי אל
תקרי קערת אלא עקרת אל תקרי קערת אל תקרי אחת אלא אחות ובפ' י"ט דריש הנחשים
השרפים כאילו כתיב השרופים ובדברים רבה פ' ראה כי את שמור תשמרון קרי ביה תשמרון פירוש
תהיו נשמרים ובפ' שופטים אכנו כדבר קרי ביה בדבר פי' בדבור ובמדרש חזית פסוק שחורה אני ונאו'
אל תקרי בנות ירושלם אלא בינות ירושלם זו סנהדרי גדולה של ישראל שיושבים ומבינים אותן בכל
שאלה ומשפט ובפ' אין דורשין אל תקרי שר חומשים אלא שר חמשים ובמדרש חזית פסוק השבעתי
אתכם דרשו וחטאת עמך כאילו כתוב וחטאת בקמץ התי"ו דאמר התם את חטי על עמך וגו'
ובפ' בני העיר אל תקרי ולמשנאי אלא ולמשנאי ובחזית פ' לכה דודי נלינה

בכפרים בכופרים בו וברות רבתי הלשון תענוג הוגעתני במס"ת ובסוף פ' ליני הלילה גבר חכם ב
גבר חכם בועז וברים פתיחתא דחכימי דאיכה רבתי צהלי קולך בת גלים בת גולים והתם נמי בפר
ר' אבהו והמה כאדם ויאמר לו איכה איכה כמו שדרשו גם בס' הזוהר פ' בראשית דף
ובפתיחתא ר' יוחנן משא גי חזיון על שדים הספדים על חרבן א' ועל חר ב'
וסי' המ"כ שדים קרי ביה שתים ובפתיחתא הוי אריאל אריאל נדרש חגים ינקפו (ישעיה
כמו היגים ינפוקו ובפ' בכה תבכה משה כועס ואת אומר ושב אל המחנה קרי ביה ושוב ובפ
אלה אני בוכיה אל תקרי גדיותיך אלא גוויותיך וכן הוא בכתובות פ' מציאת האשה וברים אלפ"א
תניינא דאיכה רבתי דרשו הכסף עלי בלהות כמו בהלות בהיפוך אותיות ובפסוק ולא זכר הדם
אין הקב"ה זוכר אותו הדם של בין רגליו של זקן וכו' אין את נזכר לנו אותו הדם שבמצרים וכו'
רבתי פסוק את הכל עשה יפה בעתו ושוחר טוב מזמור ס' וילמדנו פ' קדושים דריש גם העל
בלבם מלשון העלמה ודכוותיה למגלה עלמות לבן ובפסוק שמור רגלך נדרש יהי מקורך ברוך כמו
וכן בירושלמי פ' היה קורא ופ' ויאבד את לב מתנה דרשוהו לשון מתון אילו היה משה מתון היי
ופ' וראיתי את כל מעשה האלהים והדבר אשר יקשה מכם אם הייתי סוברו ושמעתיו ואם לאו וכה ת
פי' קרי ביה ושמעתיהו בחירק השי"ן שהוא כמו והשמעתיו ובסוף מדרש קהלת דריש יותר מהמ
מהומה שכל המכניס בתוך ביתו יותר מעשרים וארבע ספרים מהומה הוא מכניס בביתו כגון
סירא וכו' ועיין יפה מראה בפ' חלק סי' י' והתם נמי דריש סוף דבר לשון דבר למה קורי
דבר דדבור טבין עם בישין ובשב'(ד' נה) ובזוהר פ' נח ד' ס"ח וממקדשי תחלו אל תקרי ממקדשי
ממקודשי וכן בפ' י"ד דזבחים נורא אלהים ממקדשיך אל תקרי ממקדשיך אלא ממקודשיך
דברכות מנא לן דשמא גרים אמר קרא אשר שם שמות בארץ אל תקרי שמות אלא שמות
פ' ל"ט עמך נדבות עמך הייתי בעת שנדבת לשמי לירד לכבשן האש ובאגדת שמואל
ופ"ק דמגילה אין קדוש כה' כי אין בלתך אל תקרי בלתך אלא בלותך ואין צור כ
אל תקרי אין צור אלא אין צייר ובב"ר פ' א' וילמדנו וש"ר פ' ל' ובזוהר פ' תרומה דף קס"
פ' שמיני ופ' קרח דף קע"א ופ' תולדות יצחק ואהיה אצלו אמון אל תקרי אמון אלא אומן וכזו
ויליך דף רפ"ה אל תקרי אמון אלא אמן ובמדרש הנעלם שם הדודאים נתנו ריח אל תקרי הד
אלא הדודים ובכתובות פ' שני דייני גזירות ודם ענב תשתה חמר אל תקרי חמר אלא חומ
שנים מחלב אל תקרי שנים אלא שנים אל תקרי לבן שנים אלא ליבון שנים ובפ"ק דברכות
השלכת אחרי גוך אל תקרי גויך אלא גאיך ובפ' היה קורא אל תקרי במה אלא בנו
ובזוהר פ' ויצא יששכר חמר גרם אל תקרי גרם אלא גרם דחמרא גרמא ליה וגו' ובב"ר
פ' וישב ויבך אתו אביו זה יצחק פי' קרי ביה אתו שהיה יצחק אביו של יעקב בוכה עמו
כתבי שומר שבת מחללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו ובספר הזוהר פרשת האזינו רל"ו
אחריני אל תקרי תמתי אלא תאומתי ובפ' עושין פסין אל תקרי רקתך אלא ריקנין וזוהר פ' וי'
רל"ה כי כל לנפש שנים אל תקרי שנים אלא שנים כגון מילה ופריעה וכו' ובירושלמי פ"ק
סי' כ"ד וכן נדרש בשה"ש רבה פסוק חכו ממתקים ובפ' במה מדליקין איש בשר זר
תקרי זרעו אלא זרעו והתם נמי ואם באלה לא תוסרו לי אל תקרי באלה אלא באלה
פ' י"ס ובספרי פ' בהעלותך וישטחו להם שטוח אל תקרי וישטחו אלא וישחטו אל
שטוח אלא שחוט ובספרי נמי התם המרבה והממעיט אל תהי קורא הממעיט אלא הממעט ובפר
קורא בפרשה מדי מלכים בה תשלג בצלמון אל תקרי בפרשה (שבולת) אלא בפרשה (שבולת) אל תקרי
אלא בצלמות וזוהר פ' ויקהל דף קל"ח וישב הים לפנות בקר לאיתנו אל תקרי לאיתנו אלא לתנאו
דאתני עמיה קב"ה בעובדא דבראשית ובכמה מקומות חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא
ובפ' מצורע דף כ"ג ותומכיה מאושר אל תקרי מאושר אלא מראשו ובפ' אחרי מות דף ע"א ע"כ
אהבוך אל תקרי עלמות אלא עולמות וגם במדרש חזית נדרש על פנים רבים ובפ' החליל וה'
אל תקרי ישלים לך אלא ישלים לך ובסוטה פ' אלו נאמרים וזוהר פ' נשא דף ק"ל ודף קמ"ז
הוא יברך אל תקרי יבורך אלא יברך ובאדרא דהאזינו בזוהר דף רל"א בספרא דאגדתא
אל דעות ה' אל תקרי דעות אלא עדות ופ' הנ"ל דף רל"ג כמה יכשלו אל תקרי במה אלא
ובתיקוני הזוהר דף ל' נ"ס אם תשכבון בין שפתי' אל תקרי אם אלא אם וכיוצא נדרש בכמה
פסוק כי אם לבינה תקרא כמו אם וכן כי אם ליראה נדרש בתיקונים דף נ"ח אל
אם אלא אם ובספרי פ' האזינו אל תקרי לא אמן בם אלא לא אמון בם ובפ' ר"ה דמילי
איכא למ"ד אשה לאו בת מילה היא והכתיב ותקח צפרה צר קרי ביה ותקח והס
ותכרות קרי ביה ותכרת ובמדרש ושמרתם את המצות אל תקרי את המצות אלא את
ובשמות רבה וילמדנו פ' וארא ואת יואש עשה שפטים אל תקרא שפטים אלא שפוטים על
כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבדו שבת פ' במה בהמה אשר ישכבון ישכבן כתיב אל בני
כתיב נעבירם מעבירם כתיב ברכות פ' אין עומדין אל תקרי בהדרת קדש אלא בחרדת
ובפ"ק דר"ה ועשת את התבואה לשלש השנים אל תקרי לשלש אלא לשליש וב"ר פ'
סי' י"ד אל תקרי וישמעו אלא וישמיעו ובמדרש ילקוט פרשת
רמז תשע"ג שלחייך פרדס רמונים אל תקרי שלחייך אלא שלוחייך דם כל
תאכלו קרי ביה לא תאכילו ובפ"ק דחגיגה למען ילמדו קרי ביה ילמדו ובפ"ק ד
ולמדתם קרי ביה ולמדתם תפדה קרי ביה תפדה ובפסוק ועי
נטויה כתב רש"י שם ועיד לשון ועד ובפסוק מוציא אני
בכושרות דרשו על בכושרות דרשות רבות כדאיתא בפ"ק דסוטה ובספרי פ' ראה ודוכתי א
עיין ילקוט תילים ס"ח ובסנהדרין פ' הנחנקין והיה האיש אשר לא ישמע קרי ביה לא ישמיע
דסוטה אל דקרי בעדי עדיים אלא בעדרי עדרים ובפ"ק דמכו"ם אלפי שנאן אל תקרי שנאן אלא
ובמדרש איכה ולקח טוב פסו' נשקד עול פשעי נדרש נשקד כמו נסקר עי"ן תמורת סמ"ך דל"ת
רי"ם מלשון חוטה הסיקרא ובפ' בני העיר אל תקרי כסות עינים אלא כסות עינים ובירושלמי
דברכות קרבת על חד מן קמייא (דניאל ז) ובספרים גרסינן קאמיא קיימיא כלומר אל
קמייא אלא קיימיא יפה מראה ובמדרש לקח טוב דאיכה רבתי פסוק בלע
אמל בלחמו קדמו נודד אל תקרי נודד אלא נודות ובפ"ב דעירובין נלינה בכפרים אל תקרי ב
אלא בכופרים ובסוכה אל תקרי פרי עץ הדר אלא הדיר עוד שם אל תאמר הדר אלא הדור ובמדו
הרי בשמים אל תקרי בשמים אלא בשמים ובפ' הנזקין ראיתי רשעים קבורים וגו' אל תקרי קבורי
קבוצים אל תקרי וישתכחו אלא וישתבחו ובב"ר ר"פ ס"ת אשא עיני אל ההרים אל ההורים ובפ'
סי' ט' דריש והנה קמה אלומתי מלשון אלילים ולשון אלמים ול' הטלמה בחילוף עי"ן באל"ף
הנשבעים דרשו לא תנאף כאילו כתיב לא תנאיף ילקוט פ' ואתחנן סוף רמז תת"ל ועירוך ערך
בפ' ערבי פסחים לא תשא שמע שוא קרי ביה לא תשיא ובב"ר פ' פ"ו דרשו ויוסף הורד כמו
כמו שדרשו בסוטה בפ"ק דסוטה אל תקרי הורד אלא הוריד וב"ר פ' כ"ב סימן ב' דרשו והאדם
כמו הודיע וכן בפ"ת סימן ד' כי יודע ה' דרך צדיקים הודיע דרך צדיקים למלאכי השרת ובפ'
סימן י' דרשו עתה ידעתי כמו הודעתי ואין להפלא ממה שדרשו הבנין העומד במקום יוצא
דרכם ז"ל פעמים רבות וכבר דבר מזה הרא"ם בפסוק ארמי אובד אבי ובעל יפה תואר בב"ר
ובפ' י"ד ודוכתי אחריני ובפ"ק דגיטין בפסוק וקינה ודימונה ועדעדה ובפ' ו'
ומדמנה והנה כה ובבתרא פ' השפינה בפסוקים על כן יאמרו המושלים באו חשבון וגו'
דרשות הנראות בתחלת הדעת זרות מאד כן מצד הענין וכן מצד הנקודות והאותיות ואין הספק
דברי חכמינו ז"ל בחכמה העליונה נאמרים ומזהב ומפז רב נחמדים והם דברי אמת ויושר וכל
לא ישוה בהם כמ"ש בס' באר הגולה באר שלישי ועיין עוד מ"ש בזכריה סימן ד' על וגלה וי
נ"א על ואת דבריו לא הסיר ולפניה א' על אחפש והאלה רבים עד אין מספר אשר לא יספרו
או הספרם מרוב: (טז) כי שנא שלח אמר ה' אלהי ישראל. בכל ספר מלאכי כתיב ה' צבאות
כתיב אלהי ישראל כביכול לא יחול שמו בגירושין אלא על ישראל בלבד פי' דאי כתב ה' צבאות
משמע שמיחד שמו על הגירושין שעליהם היה קורא שמו ית' אבל השתא דכתיב אלהי ישראל אתה
שאינו קורא שמו אלא על זכרון ישראל לא על הגירושין וכן אמר בבבלי פ' המגרש שנאוי המשלח
המתקו' אפי' למ"ד התם אם שנאת שלח מ"מ אין ה' מיחד שמו על הגירושין שאינו מיחד שמו על
כדאיתא בב"ר פ"ג סי' ח' ואיתא נמי בסנהדרין פ' כ"ב בא וראה כמה קשים גירושין שהרי לדוד
לו ליחד ולא נגרס ב"ר פ' י"ח סי' ס' ויפה תואר שם ויפה מראה ורפ"ק דקדושין: (יז) הוגעתם
העי"ן בשוא לבדו: באמרכם. הבי"ת בסגול: כל עשה רע. בספרים מדוייקים כ"י ודפוסים
השי"ן בצירי וטוב לעשות כן כדמוכח במסורת פרשת בשלח על פסוק עשה פלא:

ג (א) מבקשים. הקו"ף בלא דגש: (ה) ובנשבעים לשקר. בנביאים עם פי' הרא"ה כתוב ובנש
בשמי לשקר ושקר הוא דובר: ומטי גר. לית כתיב יו"ד ובפ"ק דחגיגה אר"של כל
דינו של גר כאילו מטה דינו של מעלה שנ' ומטי גר מטי כתיב: (ו) לא כליתם. הכ"ף בשו
(ט) הגוי כלו. כתיב בוא"ו ובמקרא גדולה יש מסורה משובשת והגירסא הנכונה כך היא
ספרי ירמי' ויחזקאל ותרי עשר כלה כתיב בה"א בר מן ג' בוא"ו וסי' כי מקטנם ועד גדולם
ו' ב' בפסוק במארה אתם נארים וכל שאר קריא כלו כתיב בוא"ו בר מן ג' בה"א וסי' וימ
אל הגלעד (ש"ב ב') בחולתיו חגרו שק (ישעיה ט"ו) לכן ייליל מואב (שם סי' ט"ז) ועיין מה שכ
בירמיה סי' ב': (י) והריקתי. (א"ה פליגי ספרי אי חסיר יו"ד אי מלא אבל על פי המסורה
בחקותי ראוי להיות מלא דהכי נמסר התם ב' וחסר וא"ו מכלל דמלאים יו"ד ניהו): (טז) ו
ספר. יש טעות במקצת פרקי אבות פ' ג' שכתוב בהם ויכתב בספר והכתוב הוא ויכתב ס
(כא) ועסותם. באיוב מ"א חשיב בעל המסרה כמה מילין מיחדין בלישן עשיים ובסופן ועסיתם
כי יהיו אפר פליגא עליה עד כאן. ובכל ספרים שלנו כתוב ועסותם בסמ"ך ולא ראיתי בו מחלו
(כב) זכרו. ז"ן רבתא: (כד) הארץ חרם. עיין מה שכתבתי במיכה ז':

חלק אחד עשר
תהלים משלי

מקראות גדולות

עם

ל״ב פירושים

הלא המה : תרגום אונקלוס , תרגום ירושלמי , תרגום למגלות , תרגום שני לאסתר עם באור , פירש״י שלם עם דמראה מקומות , אבן עזרא , רמב״ן , בעל הטורים כולו , ספורנו , תרגום יונתן לנ״ך , מסורה גדולה , מסורה קטנה , מערכת המסורה , רד״ק , רלב״ג , פירוש רבינו סעדיה גאון , פי׳ רבינו ישעיה , כלי יקר , חידושי מהרש״א , ארדת אליהו , מצודת דוד , מצודת ציון , יוסף לקח , אגרת שמואל , לחם דמעה , ספורנו לשה״ש וקהלת , מנחת שי , תולדות אהרן , תולדות יעקב , ביאור לגבולין ובנין הבית , באור על יהושע ישעיה ודה״י , מהגאון מווילנא וצוק״ל , וסדר הפטרות עם ביאור המלות , ועוד הרבה מעלות וכללי המסורה והדקדוק .

מוגה ומדויק במלא וחסר דגש ורפי

בהשתדלות הנגיד מוהר״ר עקיבא פרענקעל נ״י

ווארשא

בשנת סוד ה׳ ליראיו ובריתו להודיעם לפ״ק

בדפוס הרבני מוה׳ יואל לעבענזאהן נ״י

אהרן

משה

MIKRAOS GÉDOLOS Tom 11.

---

w WARSZAWIE
w Drukarni J. Lebensona
1864.

Wolno drukować z warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po wydrukowaniu, prawem przepisanéj liczby exemplarzy. Warszawa dnia 28 Kwietnia (10 Maja) 1864.

p. o. Cenzora B. CYMERMAN.

אזהרה

גם אלה לחכמים יבינו מדעתם, כי לא כגוים שהיו בימים הקדמונים, האומות אשר אנחנו ב"ה מתגוררים כעת בארצותם, וכתושבים ואזרחי הארץ אנחנו ביניהם. כי הגוים בימים הקדמונים יושבי אדמת ספרד וצרפת ואשכנז אכזרים היו נגדנו וגזרו עלינו גזרות ושמדות, אשר לזאת המחברים שהיו בימיהם כתבו עליהם שטנה, לא כן האומות אשר בזמנינו, טובות גדולות עשו עם אבותינו ועמנו, ובצל כנפיהם נחסה, וחלילה לנו לדבר או לכתוב ואף לחשוב שום גנאי עליהם, ולכן אף במקומות המעטים שנזכר בהם תיבת גוי וכדומה הכוונה על אותן שהיו בימים הקדמונים על אדמת ספרד וצרפת כי שם השיגו אבותינו כל הצרות והגירושים, ולא אחת נעשה על אדמת האומות אשר אנחנו גרים עתה ביניהם.

אגדל אל אשר כל הגדולות למול אחת גדולותיו נקלות.
ברוח פיו יסובב העגלות ויריץ כל צבאיו על מסלות.
רצונו העשנה כל המולות עלילותיו פליאות גם מגולות.
הדרו אערוך תמיד במלות יקרות כי בכתם לא מסולות.
משוש לבי פני צורי לחלות וכל חפצי לכונן לו תפלות.
ובשמו אכתבה ספר תפלות והוא עזרי להחל גם לכלות.

נאם אברהם בר מאיר אבן עזרא הספרדי

זה ספר תהלות יש בו מזמורים ושם המשורר או המחבר כתוב בראש המזמור ויש מהם רבים בלא זכר שם המשורר כמזמור הראשון גם השני ומזמור יושב בסתר עליון ואשר אחריו ומחלוקת גדולה יש בינות המפרשים יש אומרים כי כל הספר לדוד והיה נביא והעד כמלית דוד איש האלהים וככה לא נמצא בספרינו כי אם על נביא ועוד שאמר בדבריו האחרונים רוח ה' דבר בי כמו הדובר בי ועוד ומלתו על לשוני ומצאנו שם ידותון מחובר עם דוד במזמור והיה כן כי המזמור לדוד ונתנו לידותון לנגן כי הוא אחד מהמנגנים וככה לשלמה אלהים משפטיך למלך תן נבואת דוד על שלמה בנו ותפילה למשה איש האלהים הוא לדוד ונתן המזמור לבני משה לשבואל ובניו וככה כל מזמור לאסף ולבני קרח לאחד מבני הימן נכד שמואל שהיה מבני קרח ככתוב בדברי הימים ועל נהרות בבל גם אלהים באו גוים בנחלתך נבואת דוד שהתנבא לעתיד על דרך הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו ויש אחרים אומרים כי אין בספר הזה נבואה לעתיד ובעבור זה כתבוהו הקדמונים עם איוב ומגילות והעד מזמור ושיר ותפלה ואמרו כי על נהרות בבל חברו אחד מן המשוררים בבבל וככה אמרו כי אל מזמור לבני קרח הוא לאחד מן המשוררים מבני בני הימן שהיו בבבל ודבריהם יורו על הגלות ולא ימצא ככה בדברי דוד ואמרו כי גם אסף שם משורר היה בבבל ואיננו אסף המנגן שהיה בימי דוד וככה איתן האזרחי חבר מזמור בהכרת מלכות בית דוד בימי צדקיהו והמזמורים שאין כתוב עליהם שם לא ידעו המחברים זה ספר תהילות שם המחבר וככה לבני קרח לאחד מזרעו ולא ידעו שמו ואשרי תמימי דרך דברי נער מנערי ישראל היה לו כבוד ממלכי בבל והעד במה יזכה נער לעיר אנכי ונבזה וגם כי ישבו שרים בי נדברו ודעתי נוטה עם דברי הקדמונים ז"ל כי זה הספר כולו נאמר ברוח הקודש ולמה תמהו ממלת שיר והנה שירת האזינו תוכיח גם תפילה לחבקוק גם התנבא על לשון הצדיקים עד אנה ה' שועתי ובספר ישעיה למה תתענו ה' מדרכיך וכל מזמור כתוב בראשו לדוד הוא לדוד או לאחד מן המשוררים המתנבאים על דוד על דרך לשלמה אלהים משפטיך למלך תן שגם הוא לאחד מהמשוררים על שלמה ותפילה למשה הוא למשה ומזמור לאסף גם הוא לאסף שהיה בימי דוד וכתוב עליו הנבא על ידי המלך ולבני קרח לבני הימן המשורר וכולם היו בימי דוד וכתוב על הימן חוזה המלך ולשלמה לאחד המתנבאים על שלמה או על המשיח בנו כאשר נקרא שמו ודוד עבדי נשיא להם לעולם על דרך ואתה אל תירא עבדי יעקב והמזמורים שאין כתוב בראשם שם אדם יתכן שאינן לדוד אולי הם לדוד כמזמור הודו לה' קראו בשמו שאין שם דוד והוא לדוד וזה מפורש בדברי הימים כי דוד חיברו על הארון ונתנו לאסף המשורר ולמה תמהו מפרשים בעבור שאין בתחילת הספר נבואת דוד כי אין ספק בין הישראלים כי ספר בראשית משה אדונינו כתבו כי ככה קבלו אבותינו הקדושים ז"ל אע"פ שאין כתוב בתחילה וידבר השם אל משה:

סדר הכתובים האשם ודת האחרונה קבלה של אמת וזכרון ראשונות. ושמותם מלמרין עליהם תורה נביאים וכתובי׳. כתובים מפי נביאים. ועל היחידים

אַשְׁרֵי

רי האיש . בעשרה לשונות של זמר נאמר ספר זה . בנצוח . בנגון . במזמור . בשיר . בהלל . בתפלה . בברכה . בהודאה . באשרי . כנגד עשרה בני אדם שאמרוהו . אדם. מלכי צדק. אברהם. משה. דוד. סף . ושלשה בני קרח. ותלוקין על ידותון י״א אדם היה כמש״כ בד״ה . דותון שבספר זה אלא ת והדינים של גזירות יו ועל ישראל (אשרי שפליסמג״ך בלעז) : איש ותהלותיו של הם אשר לא הלך כי א הלך לא עמד ומתוך לא ישב : (ב) כי אם חפצו . הא למדת צים מביאו לידי בטול תורתו יהגה . בתחלה את תורת ה׳ ומשעמל קראת תורתו : יהגה. גה בלב הוא כד״א והגיון לבי (ישעי׳ נג) אימה . (משלי כד) כי שוד יהגה לבם : (ג) שתול .

(א) אשרי האיש . קדמונינו ז״ל אמרו כי עמד קשה מן הלך וישב קשה מכולם אם כן יהיו הלצים רעים מחטאים ור׳ משה הכהן פירש להיפך ואמר כי טעם לא עמד אפילו לא עמד ולפי דעתי כי מלת רשעים הם שאינם עומדים על מתכונ׳ אחת בדרך והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל וכן ובכל אשר יפנה ירשיע והוא ישקיט ומי ירשיע ובעבור זה הזכיר עם רשעי׳ הלך והוא המפותה ללכת בעצת רשע אחר ובדרך לא ידעה ומלת חטאים קשה ובעבור זה הזכי׳ דרכי הוא הרגיל ללכת בה ומלת ישב קשה ממנה וככה דעת הקדמונים ולצים מגזרת כי המליץ בינותם שהוא יגלה סוד הנוכן לשמעון והלצים הם הפך הענוים אם ללצים הוא יליץ ואחריו ולענוים יתן חן והענוים הם הכייסני׳ לדבר דבה ולתת דופי ולגלות סתרים ובקרית שמע ד׳ מתכונות הגוף והם בשבתך והפך בלכתך כי הנע הפך הנח ובשכבך הפך ובקומך ובתהלות כתוב ישב כנגד בשבתך גם הלך כנגד לכתך גם עמד כנגד קם ולא הזכיר השכיבה כי ברוב האדם ישן ומשפט

א הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים
וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב
לֵצִים לֹא יָשָׁב׃ ב כִּי אִם בְּתוֹרַת
יְהֹוָה חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם
וָלָיְלָה׃ ג וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־

ב׳ · ד׳ . ב׳ . ב׳ · ג׳ חד חסר

א טוּבֵיהּ דִּגְבַר דְּלָא הַלִּיךְ
בְּמִלְכַּת רַשִׁיעִין
וּבְאוֹרְחַת חַיָּבִין לָא קָם
וּבְסִיַּעַת מְמַקְנֵי לָא אִסְתְּחַר׃
ב אֱלָהֵן בְּנִימוּסָא דַיְיָ רְעוּתֵיהּ
וּבְאוֹרַיְתֵיהּ מְרַנֵּן יְמָם וְלֵילֵי׃
ג וִיהֵי כְּאִילָן חַיֵּי דְּנָצִיב עַל

אשרי ד׳ ר״פ בטעם וסי׳ אשרי האיש אשר לא הלך ריש סיפרא . לא יחשוב ה׳ לו עון . אשרי אדם שומע לי . אשר שם ה׳ מבטחו . וסי׳ בלשון ארמי גברא חשיב שמיע ה׳ : ובדרך ד׳ וסי׳ נמסר בסדר בהעלתך :

תולדות אהרן אשרי . ברכות י ע״ג ית עקידה נעילת שערים כל המזמור : ובמושב . קדושין מא אות ח (ע״ג מ קדושין סא): כי אם . ע״ג יט זכר בלק : ובתורתו . קדושין לב ע״ג ית : והיה . שם עקידה ש״סג :

סלנדי״ץ

ים להכנים סי׳ אות לכל הפעלים כאשר הם עתידים אמרו מן פעל יפעל וכאשר ירצו לדבר על זמן עומד ידברו בלשון עבר גם בעתיד כמו ויגועו אמות בנית ימלא עשן וככה לא הלך ובתורתו יהגה כי אין לו עסק וחפץ בהבלי העולם רק כל חפצו בתורת השם לעשות המצות וטעם תורה כי תורנו הדרך לת יהגה בלב וכמוהו והגות לבי תבונות גם בפה כמו ולשוני תהגה לדקך ולאמרו ובתורתו יהגה ולא נכתב ובה יהגה דרך צחות כי הנה מלת ישראל חמש סוק אחד והזכיר יומם ולילה כנגד ארבע׳ מתכונות הגוף : (ג) פלגי . מגזרת פלג לשונם ועל פלגי מים על אחת הפלגים כמו אל ירכתי הספינה ויקבר בערי

מצודת דוד

שרי האיש . ספורי תהלות האיש המה לומר עליו בשבחו זהו אשר לא הלך בעצת רשעים ר״ל לא היה לבו נפתה ללכת בעצתם לעשות כל כך היה נזהר בנפשו עד שלא עמד בדרך אשר החוטאים עוברים בו ן יפגעוהו ויסיתוהו אחרי עצתם ובהיות כן לא בא א״כ לכלל ישיבה לשבת הברים עמהם בלבו וללכת בה ועמה א״כ משמרת למשמרת : (ב) כי אם . בדבר בהלל ונזכר מעלת רשע כ״א עבה גם את הטוב . כי כל חפצו היה בתורת ה׳ : ובתורתו . בכל עת יחשוב להבונן במה שמצא בלבו טעמים וגלוים לתורה : (ג) והיה . ובעבור זה היה גמול בכרו להיות דומה לאילן הנטוע במקום המים שמגדל פירותיו בזמנו ואף העלים אינם כומשים בעבור מרבית הלחלוחית ושפע

מצודת ציון

א (א) אשרי . ענין שבח והלול כמו כי אשרוני בנות (בראשית ל׳) : לצים . מלשון מליצה כי המלעיג בבני אדם או בתורת יוסר דרכו להפעים אמריו במיטב הדבור לשכמים בלב : (ב) יהגה . פעם תמשמש ענין מחשבה כמ״ש והגיון לבי (לקמן י״ט) ופעם תשמש ענין דבור כמ״ש ולשוני תהגה (לקמן ל״ה): (ג) שתול . נטוע כמו שתולים בבית ה׳ (לקמן צ״ב) : על

בערי גלעד כן אתוות ויש אומרים כי טעם פריו כמו בני הנעורים : ועלהו לא
יבול . עשרו כל ימיו על דרך טובה חכמה עם נחלה : וכל אשר יעשה יצליח . ישוב
על האדם כנמשל לעץ ויש אומרים כי ישוב כל אשר יעשה יצליח על העץ כי אם
יוקח ממנו סעיף ויוטע יצליח ואחרים אמרו כי שב על עלהו כמו ועלהו לתרופה
ולפי דעתי כי טעם פריו הנשמה החכמ' שתהיה מלאה תור'אלהי' להכיר בוראה ומעשיו העומדים לנצח ותדבק בעולמה העליון בהפרדה מעל גויתה כמו הפרי המבושל באילן ויפרד ממנו ואין צורך לו כי בעבור הפרי היה העץ ועלהו לא יבול זכרו הטוב כדרך זכר צדיק לברכה וכל אשר יעשה יצליח הון ובנים וכבוד : (ד) כמוץ . הדק מהתבן כמוץ יסוער מגורן והנה נפש הצדיק דומה אל הדגן שהוא עומד והרשעים כתבן לפני הרוח : (ה) על כן . הזכיר כי תאבדנה נפשות הרשעים וזכר זרעם בעולם הזה על כן אלא לא יקומו שטעמו יעמדו וטעם במשפט כמו את כל מעשה האלהים יביא במשפט ונפתח בית במשפט להורות על חסרון הדעת כדרך בשמים ה' בשמים חסדך בעבור שהוא יום הדין לכל יום אחד או לכל אחד במותו וטעם בעדת צדיקים כי התחברותם טוב לכלם הפך חבורת רשעים : (ו) כי יודע. אין ספק כי השם הנכבד יודע הכללים והפרטים הכללי' הם נפש כל חי לכל הברואים והפרטי' הם כל מין ומין בפני עצמו או אפי' כל בריה ובריה בפני עצמה כי מעשה ידיו כולם רק דעת הפרט לכל אחד בדרך כלל הן לצדק הן לרשע ידענו ולעולם ידע אומנות הנודעות ובעבור שתעמדנה נפשות הצדיקים ותהיינה קיימות לעולם על כן ידע אותם גם ידע כי נפשות הרשעים תאבדנה. הנה הטעם כי דרך הרשעים לאבדון ואם נפשות הרשעים תאבדנה אף כי נפשות הצלים או תהיה מלת רשעים כוללת חטא[...]
(א) למה רגשו. הנכון בעיני כי זה המזמור חברו אחד מהמשוררי' על דוד ביום המשחו על כן כתוב אני היום ילדתיך או על המשיח ורגשו כמו ה[...] מרגשת פועלי און. ולמ"ד לאמים שורש כמו ולאם מלאם יאמץ : יהגו ריק. כדיבור כמו ולשוני אם יהגה רמיה והדבור ננתקה את מוסרותימו : (ב) יה[...] הגוים המלכים והסגנים יחדו ונוסדו מגזרת סוד והנה על דרך ריבה ה' את יריבי שהוא מגזרת רב והוא מעלומי העי"ן ריב וכן סוד מגזרת סיד ויו"ד ירי[...] תאר הסר או הוא מטעם יסוד על דעת האומר שזה המזמור שאמר המשורר נאמר על דוד או הוא התנבא על עצמו הנה מלאו גוים רבים היו תחת יד ד[...] המשיח הדבר יותר ברור וטעם על ה' שילאו מתחת יד שקול הדעת שנטע השם בלב כל אדם : ועל משיחו . שלא יכחישו לו ויסורו אל משמעתו לתת לו מס[...] את מוסרותימו. מגזרת מוסר גם עבותימו חבלים עבותים והטעם אחד במלות שונות כי כן דרך צחות כמו מה אקוב ומה אזעום : יושב . בעבור שה[...] מלכי ארץ אמר כנגדם יושב בשמים שהם למעלה על האדם אמר הגאון כי טעם ישחק שישימם לשחוק וללעג והנכון שהשם ברא הגשם שהוא העצם וה[...] מקרים כל אשר יעשה האדם או יצייר צורות חיות ושמו נשגב לבדו מהיותו ביסוד ואף כי במקרה רק בעבור שהמדבר אדם וככה השומע דברה תורה כלש[...] להבין השומע וככה עשו שהארץ כדמות אדם ותפתח הארץ את פיה מירכתי ארץ ולמו כמו להם ומלת לעג לעולם עם אות למד כמו ילעיגו לי על כן ו[...] למו דרך כינוי כאשר אפרש : (ה) אז . יש אומרים ידבר כמו ויאבד כמו ותדבר את כל זרע המלוכה שהוא לשון מות כמו אשי דברך מות כמו ותדבר את כל [...]

פלנדי"ץ בלעז : פלגי. ראזיארו"ש בלעז : ועלהו לא יבול . אפילו ה[...]
לצורך הוא שיחתן של תלמידי חכמים לצורך הוא וצריכה לימוד : לא [...]
כמוס פליסטוי"ר בלעז : (ד) כמוץ . ל' קש קומבל"א בלעז : (ה) על כן [...]
הוא למקרא של אחריו : (ו) כי יודע ה' וגו'. לפי שהוא יודע דרך צדי[...]
הוא להכירה תמיד [...] שנואה בעיניו ומעבי[...] על כן לא תקא [...] לרשעים ליום הדין [...] ליכתב בעדת צדיקי[...] רגשו גוים. רבותינו[...] הענין על מלך המ[...] משמעו יהיה נכון [...] דוד עצמו כענין שנא[...] וישמעו פלשתים כי מ[...] את דוד למלך עלי[...] פלשתים את מחני[...] בידו ועליהם אמר [...] גוים ונתקבצו כולם [...] יהגו . בלבם ריק . [...] תנחם סתר לאומי[...] וגוים כלם קרוב[...] (ב) יתיצבו מלכי א[...] נוסדו יחד וגו'. ורוזני[...] בלעז : נוסדו . [...] פירקינשילרוו"ט בלע[...] העצה : (ג) נ[...] מוסרותימו . דישו[...] לווקוראנג"ש בלעז. [...] שקושרין העול בהם [...] לויקורדו"ש בלעז : [...] ילעג ידבר . לשו[...] משמשין : (ה) אז יד[...] כמו עליהם ומה הול[...]

ג פַּלְגֵי־מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ ׀ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא־יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ׃ ד לֹא־כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם־כַּמֹּץ אֲשֶׁר־תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ׃ ה עַל־כֵּן ׀ לֹא־יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים׃ ו כִּי־יוֹדֵעַ יְהוָה דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃

ב א לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ־רִיק׃ ב יִתְיַצְּבוּ ׀ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ־יָחַד עַל־יְהוָה וְעַל־מְשִׁיחוֹ׃ ג נְנַתְּקָה אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ׃ ד יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג־לָמוֹ׃ ה אָז יְדַבֵּר אֵלֵימוֹ בְאַפּוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ

ג' · י"ט · ג' דגשים · ז' חס' · ח' דגשים · ד' · י' מ"ל · ג' מ"ל · ג"א · ל' · י"א בסיפרא · כ' מ"ל בסיפרא · ל' · ל'

טַוְפֵי מוֹי דִי אִנְבֵּיהּ מְבַשֵּׁל בְּעִדָּנֵיהּ וְאַטְרְפּוֹי לָא נָתְרִין וְכָל לַבְלְבוֹי דְמַלַבְלֵב מַגְרַגֵר וּמַצְלַח׃ ד לָא מְטוּל הֵיכְנָא רַשִׁיעֵי אֱלָהֵן כְּמוֹזָא דִי תַּשְׁקְפִנֵּיהּ עַלְעוֹלָא׃ ה מְטוּל הֵיכְנָא לָא יִזְכּוּן רַשִׁיעֵי בְּיוֹמָא רַבָּא וְחַיָּבִין בְּסִיעַת צַדִּיקַיָּא׃ ו מְטוּל דִּגְלֵי קֳדָם יְיָ אוֹרַח צַדִּיקַיָּא וְאוֹרַחְתְּהוֹן דְּרַשִׁיעֵי תְּהוֹבַד׃ א לְמָה מִתְרַגְשִׁין עַמְמַיָּא וְאוּמַיָּא מְרַגְּגִין סְרִיקוּתָא׃ ב קָיְמִין מַלְכֵי אַרְעָא וְשִׁלְטוֹנַיָּא יִתְחַבְּרוּן כַּחְדָא לְמִרְדָּא קֳדָם יְיָ וּלְמִנְצֵי עַל מְשִׁיחֵיהּ׃ ג נִתְרַע יַת אֲסָרָתְהוֹן וְנִטְלוֹק מִנָּנָא שִׁלְשְׁלָוָתְהוֹן׃ ד דְּיָתֵיב בִּשְׁמַיָּא יְגַחֵךְ מֵימְרָא דַּיְיָ יִדְהַךְ לְהוֹן׃ ה הֵידֵין יְמַלֵּל לְהוֹן בְּתוּקְפֵיהּ

לא כן י"ט בקריאה וסי' נמסר בירמיה סי' כג ׃ יקמו ז' חס' בקריאה וסי' ושמע אישה ביום שמעו קדמא. ויאמר יואב יקמו הנערים בתרא דפסוק. מתים בל יחיו רפאים בל יקמו. בל יקמו וירשו ארץ. לא יקמו אשרים וחמנים. על כן לא יקמו רשעים במשפט. יקמו ויספרו לבניהם דתלים ׃ על ה' ל"א בקריאה וסי' ובקר וראיתם את כבוד. ויאמר משה בתת ה' לכם. לכן אתה וכל עדתך. אבינו מת במדבר. ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם. והנביא ההוא או חלם. והיא מרת נפש ותתפלל. ויחפאו בני ישראל דברים. לא יוסיף עוד שאר ישראל. ובני הגבר הגלוים. אז תתענג על ה'. לכן כה אמר ה' אני פקד. השכירוהו כי על ה' הגדיל. ונשמד מואב מעם. ממך יצא חשב על. הלא הכושים והלובים. ובעת ההיא בא חנני. ויכנעו בני ישראל בעת ההיא. וישב בצר לו דד"ה. כי בשובכם. ועוד דברו עבדיו דד"ה. יתיצבו מלכי ארץ. ישועו ואין מושיע. והתענג על ה' ויתן לך. גול על ה' דרכך. השלך על ה' יהבך. אשרי שאל יעקב. ויהי היום ויבאו בני האלהים. וחברו ב' בפסוק. רחב נפש יגרת מדון. וב' ועל ה' וסי' ראשית

מצודת ציון

על . סמוך כמו והאונים עליו (במדבר ב') : פלגי מים . אמת המים כמו נהר פלגיו (לקמן מ"ו) ע"ש שהוא מתפלג ומתפרש ללכת אילך ואילך : יבול . יכמוש כמו כאלה נובלת עליה (ישעיה א') : (ד) כמוץ . היא פסולת התבואה כמו כמוץ יסוער מגורן (הושע י"ג) : תדפנו . ענין דחיפה והכאה כמו קול עלה נדף (ויקרא כ"ו) : (ו) יודע . ענין השגחה כמו וידע אלהים (שמות ב') :
ב (א) רגשו . ענין קבוץ ושמון רב וכן מרגשת פועלי און (לקמן ס"ד) : ולאומים . האומות כמו ולאם מלאם יאמץ (בראשית כ"ה) : יהגו . ידברו : ריק . דבר שאין בו ממש :
(ב) ורוזנים . שרים : נוסדו . ענין עצה כמו נמתיק סוד (לקמן נ"ה) ע"ש שהעצה נעשה בסוד לבל יגולה או לפי שהעצה למפעל היא כהיסוד לבנין : (ג) ננתקה . ענין העתק ממקומו כמו תקו מוסרות (ירמיה ה') : מוסרותימו . הם קשורי רצועי העול : עבותימו . חבלים עבות בת ג' יתרים : (ד) למו . להם ר"ל עליהם : (ה) אליהו . אליהם : יבהלמו . מלשון בהלה ואני

מצודת דוד

וספע הרטיבות כי כן האילן הזה משופע ברוב טובה מבלי מחסור וכאומר השכר ניכר יושר דרכו : וכל אשר יעשה . ר"ל ובכל הנטיעות אשר יצליח להיות כמותו וכן בצאצאי האילן הזה יהיו כמוהו : (ד) לא כן . לא מוצלחים כן ותהי עוד להפך כי מכאובים רבים נכונים לרשע הנדף בכל עת מנשיבת הרוח ולא מצא מנוח : (ה) על כן . בעבור כי מכאובים רבים לזה לא תהיה להם תקומה בעת בא המשפט כשתתחל המכאובים ההם יבואו עליהם אחד באחד יגוע : וחטאים . מלת לא המקרא משמשת בשתים כאומר החוטאים לא יהיו נכללים בעדת צד[יקים] מוגנחים מה' כמוהם : (ו) כי יודע ה'. כי המקום ב"ה נותן לב לד[עת] על דרך הצדיקים לבל יכשלו בו אבל דרך הרשעים תהיה אבודה מהשגחת ה' להיות נעזב אל המקרים ולא יהיו א"כ נכללים בעדת הצדיקים : ב (א) למה [...] למה להם זאת להתקבץ ולדבר דברי ריק לא לעזר ולא להועיל : (ב) יתיצבו . מוסב על למה האמור במקרא שלפניו לומר למה יתיצבו המלכים והשרים [...] ה' ועל משיחו : (ג) ננתקה . וכה יאמרו בעצתם נעתק מאתנו את מוסרי עולו לבל נעבוד אותו ואחז במשל לדבר בלשון הנופל בשור המושך בעול : [...] הוא כפל ענין במ"ש להפארת המליצה ולחוזק הדבר : (ד) יושב בשמים . כאומר הלא ה' יושב הוא בשמים ממעל ואפילו הלם למעלה לגבור יחשב ומכ"ש וא"כ הלא ישחק על עצתם וילעג עליהם וכפל הדבר במ"ש : (ה) אז . כאשר

תולדות אחרן [...]
[...] ימ : ועלהו . [...] כן . סנהד' קו : [...] [...] ק זכר קדושים : [...] ז ע"ג ג (ברכות [...]) ננתקה. שם (ע"ג מ) : זוהר מ"ג ע עקרים

רשי

...כתי מלכי. למה רגשתם ואנכי מניתי לי את זה לנסוך ולמלוך על ...: (ז) אספרה אל חוק. אמר דוד חוק קבוע הוא ומקבל עלי לספר ...: ה' אמר אלי. על ידי נתן וגד ושמואל: בני אתה. ראש ... קרוין בתורה בני בכורי והם יתקיימו על ידך כמו שנאמר באבנר ...ה אמר ה' ביד דוד ...ע את עמי ישראל ...תה לפני כהן שכולם ...ני היום. שהמלכתיך ...לדתיך. להיות קרוי ...לי כהן בשבילם כמו ...יד) וידע דוד כי ...על ישראל וכי ...עבור עמו ישראל ...ישראל החביבין ...ניס כמו שנאמר ...נה הוא יהיה לי ...לו לאב ועוד ...מזמור פ"ט הוא ...אתה אלי וגור ...אל ממני. התפלל ...אתה בא להלחם ...רועם. תרוצצם: ... היא החרב: ...ם והוא ל' נפוץ ... חרס המשובר ...: (י) ועתה ... כיאי ישראל ...מוכיחים אומות ...מרעתם שהקב"ה ...ים ולצדיקים: ...ידה. כשתבוא ...כתוב בה (ישעי' ...ה חנפים תגילו ...עבדתם את ה': ...: זרזו עצמכם ...נשקו בר ארכיסמ"ע ...חם פתר אותו ל' (בראשית ג) ואל ...ך: פן יאנף. פן ...תאבדו דרך. כענין ...ך רשעים תאבד ...כי יבער כמעט אפו.

...ט יבער אפו עליכם פתאום ואותה שעה אשרי כל חוסי בו יהיו ניכרים ...ים בו: (א) מזמור לדוד בברחו. הרבה דרשות דרשו בני אגדה ...ינו אמרו משאמר לו הנביא (ש"ב יב) הנני מקים עליך רעה מתוך ...בו סוער שמא עבד או ממזר יקום עלי שאינו מרחם עלי כיון שידע ...נח ומדרש אגדה על שראה טכסיסו קיימת שהיו עבדיו והכרתי והפלתי ...ן מחזיקים אדנותו עליהם כשאמר להם (שם טו) קומו ונברחה מפני ...כתיב שם ככל אשר יבחר אדוני המלך הנה עבדיך וכשבא מחנים ...בן נחש ומכיר בן עמיאל וברזילי הגלעדי יצאו לקראתו וכלכלוהו ...ים קמים עלי. בני אדם גדולים בתורה גדולים בחכמה גדולים בעושר ...ה כגון שאול וילדי הרפה דואג ואחיתופל: (ג) אומרים לנפשי. על ...נמשל לאש: (א) מזמור לדוד בברחו. רצה הגאון רב סעדיה לקשור כל המזמורים זה עם זה ואמר אחר רגשו גוים כי יקרה להם כמקרה אבשלום ואין ...ם לקשור ככה וזה המזמו' הוא כתוב בספר הראשון כי חמשה ספרים הם על כן אין לתמוה אם מצאנו בחמישי בהיותו במערה תפלה שהיה קודם ... ומזמור בדרך נבוא' שהתנבא שהוא ינצח על ויענני מהר קדשו כתפילת יונה ותבא אליך תפילתי: (ב) ה' מה. בלשון הקודש נופל על דבר נכבד ונבז' כמו ...ך מה אנוש כי תזכרנו ובמקום הזה לתימה וישראל נחלקו בו לג' חלקים יש מהם גרים כבני בנימין ויש מהם קמים והם בנו ועמשא וקרובים ויש אחרים ...נפל ולא יוסיף קום: (ג) לנפשי. בעבור נפשי כדרך ואמר פרעה לבני ישראל אמרי לי אחי היא: ישועתה. שנים סימנים לשון נקבה דרך לאות

אבן עזרא

כי כתוב בספר אחר ותדבר מגזרת דבר כבד מאד: אלימו. החזקים כמו ואת אילי הארץ לקח ואיננו נכון כי אילי הארץ על דרך אבירי בשן גם הוא ביו"ד כי הוא מגזרת אין איל. והנכון כי ידבר כמשמעו ואלימו כמו אליהם ועלימו כמו עליהם וככה ידבר אליהם למה רגשו גוים: (ו) ואני נסכתי. המלכתי והטעם שהוא נסיכי כמו חמשת מלכי מדין שהיו נסיכי סיחון ודע כי הסמיכה פעם היא מהנכבד לנבזה והפך הדבר כמו אתה הוא מלכי אלהים ואני נסכתי מלכי ה' הוא נחלתו והם עמך ונחלתך וכמוהו להשתחות למלך ה' צבאות שהוא המשיח כדרך וישתחוו לו כל מלכים כי אילו היה על השם היה הלמד פתוח: (ז) אספרה. דברי דוד עם הנבואה שלו או דברי המשורר מדבר בעדו וטעם אל חק זה שאספר אשים אותו לחק שיסופר והוא אמר אלי בני אתה לעבוד את השם כבן יכבד אב: אני היום ילדתיך. כמו צור ילדך תשי: (ח) שאל. מנהג האב להנחיל את הבן על כן אמר ואתנה גוים נחלתך: אפסי ארץ. מגזרת כי אפס כסף מקומות נגזרים מישוב: (ט) תרועם. תשברם והיה העי"ן ראוי להדגש לולי היותו מהגרון כמו תסובם תסובם: בשבט ברזל. החרב תנפצם הפך רגשו גוים: (י) ועתה מלכים. הם מלכי ארץ והשכילו הפך על ה' והוסרו הפך מוסרותימו. ושפטי ארץ הם רוזנים: (יא) עבדו. הפך דבריהם ננתקה ועבודת השם ליראה ממנו ולא יעברו פיו: וגילו. אם בא גיל אל תשכחו שתרעדו מפחד השם ויש אומרי' וגילו כמו תגילו על דרך עלה ומות בהר סרו ורבו שהוא ברכה על דגי הים והטעם שתגילו אם רעדתם מהשם: (יב) נשקו בר. הנה עבדו את ה' כנגד על ה' ונשקו בר כנגד על משיחו והנה פירוש בר כמו מה ברי ומה בר בטני וכן כתוב בני אתה ומנהג גוים בעולם לשום ידיהם תחת יד המלך כאחי שלמה או העבד תחת ירך אדוניו או לנשק את המלך וזה המנהג עד היום בארץ הודו ופן יאנף שב אל השם הנזכר בפסוק הראשון ואם הוא רחוק כמו תבלעמו ארץ איננו שב אל מלת מי כמוכה באלים רק אל אמר אויב וככה והקימו את המשכן עד בואם ויש אומרים כי נשקו מגזרת נשק והטעם נשקו כלי בר והנה בר כמו ברי לבב והיה ראוי להיותו בור או יהיה תקנו הבר או כלי הבר: ותאבדו דרך. תהיו אובדים מאת הדרך כמו נובלת עליה כי היא בעצמה איננה נובלת רק עליה נובלים כי היא מהפועלים העומדים ורבי משה הכהן אמר כי דרך כמו מדרך כף רגל וזה רחוק כי אין לו טעם: כי יבער כמעט אפו. פועל יוצא כאש תבער יער כדרך אש אוכלה והפעולה חסר כי אין צורך

תהלים

יִבְהֲלֵמוֹ׃ ו וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי עַל־
צִיּוֹן הַר־קָדְשִׁי׃ ז אֲסַפְּרָה אֶל־חֹק
יְהוָה אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם
יְלִדְתִּיךָ׃ ח שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם
נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי־אָרֶץ׃ ט תְּרֹעֵם
בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל כִּכְלִי יוֹצֵר תְּנַפְּצֵם׃
י וְעַתָּה מְלָכִים הַשְׂכִּילוּ הִוָּסְרוּ שֹׁפְטֵי
אָרֶץ׃ יא עִבְדוּ אֶת־יְהוָה בְּיִרְאָה וְגִילוּ
בִּרְעָדָה׃ יב נַשְּׁקוּ־בַר פֶּן־יֶאֱנַף ׀
וְתֹאבְדוּ דֶרֶךְ כִּי־יִבְעַר כִּמְעַט אַפּוֹ
אַשְׁרֵי כָּל־חוֹסֵי בוֹ׃
ג א מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי ׀
אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ׃ ב יְהוָה מָה־רַבּוּ צָרָי
רַבִּים קָמִים עָלָי׃ ג רַבִּים אֹמְרִים
לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים

ל׳. ל׳ · ומד סבתי אל ציון · מ"ב פתחי׳ באתנח בסיפר׳ · ל׳. ל׳ · ל׳. ל׳ וחס׳ · ו׳ · ל׳ · ל׳ · ח׳ ר"פ בסיפר׳ · ב׳ לס׳

תרגום

וּבְרוּגְזֵיהּ יְבַהֲלִנּוּן׃ ו וַאֲנָא רַבֵּיתִי מַלְכִּי וּמַנִּיתֵיהּ עַל טוּר מַקְדְּשִׁי׃ ז אֶשְׁתָּעֵי קְיָמָא דַיְיָ אֲמַר חֲבִיב כְּבַר לְאַבָּא לִי אַנְתְּ זַכָּאָה כְּאִלּוּ יוֹמָא דֵין בְּרֵיתָךְ׃ ח בְּעֵי מִנִּי וְאֶתֵּן נִכְסֵי עַמְמַיָּא אַחְסַנְתָּךְ וְאַחוּדָתָךְ שָׁלְטוֹנֵי סְיָפֵי אַרְעָא׃ ט תְּתַבְּרִנּוּן הֵיךְ בְּחוּטְרָא דְפַרְזְלָא הֵיךְ מָאן דְּפֶחָר תְּתַרְעִנּוּן׃ י וּכְדוּן מַלְכַיָּא אִשְׂתַּכָּלוּ קַבִּילוּ מַרְדּוּתָא נְגִידֵי אַרְעָא׃ יא פְּלָחוּ קֳדָם יְיָ בְּדַחְלָא וְצַלּוּ בִּרְתִיתָא׃ יב קַבִּילוּ אוּלְפָנָא דִּלְמָא יִרְגַּז וְתֵיהוֹבְדוּן אוֹרְחָא מְטוּל דְּיִתּוֹר כִּזְעֵר רוּגְזֵיהּ טוּבֵיהּ לְכָל דְּסָבְרִין בְּמֵימְרֵיהּ׃
ג א תֻּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד בְּמַעֲרְקֵיהּ מִן קֳדָם אַבְשָׁלוֹם בְּרֵיהּ׃ ב יְיָ כַּמָּה סַגִּיאִין מְעִיקֵי סַגִּיאִין דְּקָיְמִין עֲלַי׃ ג סַגִּיאִין אָמְרִין לְנַפְשִׁי לֵית פּוּרְקָנָא לֵיהּ

בשחר ישפטו. אולת אדם תסלף דרכו: בשבט ו' רפין בקריאת וסי' בישעיה ריש סי' י"א: מזמור לדוד ח' ר"פ בסיפ' בברחו מפני אבשלום. ה' מי יגור באהלך. ה' רעי לא אחסר. הבו לה' בני אלים. ה' אל

תולדות אהרן אספרה. סכה כג. זוהר משפטים: עבדו. ברכות כט יומא ד עקרים מג פ' לג זוהר ויחי ואחרי מות (ברכות ת): נשקו בר. סנהד' לב: אשרי. ברכות י: מזמור לדוד. שם ז י שבועות טו זוהר וילא עקידה שער מד: מה רבו צרי. ברכות ז (שבת ת ערובין כו):

מצודת דוד

...והעלה כיעולם ידבר וכו': (ו) ואני. וכם יאמר אבל אני הוא אשר ...למלך ואיך א"כ תוכלו לו לעמוד למולי וכאומר נראה דבר מי יקום ...: (ז) אספרה. אמר דוד אספר את הדבר החקוק בספר שם' אמר ...כמ"ש בני בכורי ישראל (שמות ד) והמלך יחשב ככל טעם: אני ...ר"ל חביב אתה במיני כבן לאב ביום הולדו: (ח) שאל. לזאת ...ותן שאלתך: (ט) תרועם. תשבר אותם כמו המשבר מה בשבט ברזל: ...סואיל והוא מובטח מה' על כ"ז השכילו וקבלו מוסר ואל תדברו כזאת: (יא) עבדו את ה'. לקבל עול מלכותו: וגילו. אז תשמחו בעת בוא רעדה על ...ולא עליכם תסיב הרעדה: (יב) נשקו בר. חמדו בר לבב לקבל מלכותו בתם לבב לא ברמיים: פן יאנף. כי פן יחרה אף ה' בכם: ותאבדו לדרך. ר"ל ...ונלי דעת דרך אנס תפנו: כי יבער. כאשר יבער אפו אף בשעור מעט אז תאבדו דרך: אשרי. זהו תהלות החוסים בה' על כי מלבם השכילו לדעת ...ועולם זרועו ולזם חסו בו: ג (א) מזמור. התפלה הזאת אמרה בזמרם: לדוד. של דוד כי הוא יסלה: בברחו. ולפס אז ברוח הקודש שיחזור למלכותו

מצודת ציון

(ו) ואני. הוי"ו במקום אבל כמו ועבדיך באו לשבר אוכל (בראשית מ"ב): נסכתי. ענין ממשלה כמו נסיכי סיחון (יהושע י"ג): (ז) אל חק. את חוק וכן וירדפו אל מדין (שופטים ז'): חק. מלשון חקיקה וכתיבה: (ח) אפסי. קצות כי בקצה הארץ כאלו אפס וכלה: (ט) תרועם. תשברם כמו ורעות רוח (קהלת א') : יוצר. אומן חרס: תנפצם. ענין הפזור עם השבר ורצוץ וכן ונפוץ הכדים (שופטים ז'): (יא) ברעדה. בפחד ורתת: (יב) נשקו. מלשון תשוקה וחמדה: בר. מלשון ברור ונקי: יאנף. מלשון אף וכן כי אנפת בי (ישעיה י"ב): ג (א) מזמור. מלשון זמר

אבן עזרא

צח'ת כמו אימתה בצרתה והזכיר על נפשו לו כמו להריק נפש רעב. ורבים יפ־שו סלה כמו לנצח ואיננו נכון ומתרגם ספר תהלות לאחרים אמר כי מלת סלה אין לה טעם רק היא לתקון טעם הנגון והעד כי לא תמצא זאת המלה בכל המקרא כי אם בת־ילת חבקוק שלשה שהוא כדרך תהלות על שגיונות כמו שגיון לדוד למנצח בנגינותי והנה יהיה פירוש סלה לנצח וכתוב על מי מריבה סלה ופעם אחת היתה גם כתוב וקדוש מהר פארן סלה וי"א כי סלה שב אל וקדוש ועוד כתיב ערות יסוד עד צואר סלה והנכון כי טעם סלה כמו כן הוא או ככה ואמת הדבר ונכון הוא : (ד) ואתה. מגן. שם ואינו פועל כי היה ראוי להיותו על משקל הנני מיסב וטעם מגן שהוא לא בא במלחמה וטעם כבודי כי כל המנצח יש לו כבוד : (ה) קולי. והטעם אני לא אבוא במלחמה רק ארים קולי בתפלה : מהר קדשו. בעבור הארון שהיה בציון נקרא הר הקודש וזה קודם דבר ארונה היבוסי : (ו) אני. לבטח אשכבה ואישן בלילה שהיתה למחרת המלחמה ויש אומרים כי בנפול מזל האדם הוא דומה לישן ובהתעורר המזל להטיב לו דומה למקיץ : (ז) שתו עלי. כמו שות שתו השערה כמו נלחמו ויש שפירשו השתות והטעם כמו רשתות על כן מלת סביב : (ח) קומה. דע כי שם הפועל הוא בכל פעל עבר או עתיד ואע"פ שאיננו פעמים כתוב כמו וברך ולא אשיבנה והטעם וברך ברכה והכה וברוב יומלים עלה תקום והכה כי הכית את כל אויבי מכת לחי או תחסר אות בי"ת כמו הנמצא בית ה' כי ששת ימים עשה והנה הוא בלחי וטעם ושיני רשעים כנגד רבים אומרים לנפשי. אז יתברר לכל כי לשם הישועה כי הוא יושיע מי שיחפוץ בו וטעם על עמך הם הנלחמים בעבור דוד כי הם עם ה' באמת ולא ככה העוזרים לבן לקשו[ר] והנה התפלל שיברכם השם ולא יפקד מהם במלחמה איש או הנגפה : (א) למנצח בנגינות. אמר הגאון כי זה המזמור לדוד ונתנו לאחד מן המש[וררים] אותו תמיד כמו לנצח ואחרים אמרו כי המנצח הוא הפקיד שהוא שר על המנגנים כמו ומנצחים עליהם וזהו הנכון ונפתח למ"ד למנצח בעבור היות[ו] בנגינות שיש לו שתי נעימות ויש אומרים כלי שיר נקרא נגינות ולפי דעתי שהיו בישראל נגינות ושירות על נעימות רבות וטעם בנגינות שהיה תחלת שיר עם זה המזמור הניגון וככה למעלות והמעלות ועל עלמות ועל אילת השחר ועל יונת אלם ועל מחלת : (ב) בקראי. וטעם אלהי צדקי אתה הסב[ות] להראות צדקי ובצר שם דבר כמו בצר לי : (ג) בני. אמר רבי משה הכהן ז"ל כי זה המזמור ככתוב למעלה וידבר עם בני איש בעבור גבהות לבם עד מתי שמתם כבודי לכלמה ולא יעמוד זה שאביתם ולא יקום ולא יהיה כי באמת תבקשו כזב ועל דעת רבי משה שהוא מדבר על עוזרי אבשלום : הפלה ה'. כמו אשר יפלה ה' הבדיל והודיע מי שהוא חסידו כי ישמע

תהלים ג ד

סֶלָה׃ ד וְאַתָּה יְהוָה מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי
וּמֵרִים רֹאשִׁי׃ ה קוֹלִי אֶל־יְהוָה
אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה׃ ו אֲנִי
שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יְהוָה
יִסְמְכֵנִי׃ ז לֹא־אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם
אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי׃ ח קוּמָה יְהוָה
הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי־הִכִּיתָ אֶת־כָּל־
אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ׃
ט לַיהוָה הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ
סֶּלָה׃

ד א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃
ב בְּקָרְאִי עֲנֵנִי אֱלֹהֵי צִדְקִי בַּצָּר
הִרְחַבְתָּ לִּי חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי׃
ג בְּנֵי־אִישׁ עַד־מֶה כְבוֹדִי לִכְלִמָּה
תֶּאֱהָבוּן רִיק תְּבַקְשׁוּ כָזָב סֶלָה׃
ד וּדְעוּ כִּי־הִפְלָה יְהוָה חָסִיד לוֹ

(מסורה: ג' ב' מס' · כ' קדם · ד' מלעיל · כ' בטעם בסיפ' · ג' . כ' · ב' מ"ל · כ"ך · נ' · נ' וכתיב ס'ד)

תרגום

בְּאַלְהָא לְעָלְמִין׃ ד וְאַנְתְּ יְיָ
תְּרִים עֲלַי יְקָרִי וּמְרִים רֵישִׁי׃
ה קָלִי קֳדָם יְיָ אֲצַלֵּי יְקַבֵּל צְלוֹתִי
מִן טוּר בֵּית מַקְדְּשֵׁיהּ לְעָלְמִין׃
ו אֲנָא שְׁכִיבֵית וּדְמֵכֵית
אִתְּעָרֵית מְטוּל דַּיְיָ סָמִיךְ
יָתִי׃ ז לָא תִדְחַל מִמְּצוּתָא
דְעַם דַּחֲזוֹר חֲזוֹר אִתְכְּנַשׁוּ
עֲלָי׃ ח קוּם יְיָ פְּרוֹק יָתִי אֱלָהִי
אֲרוּם מַחִיתָ כָּל בַּעֲלֵי דְבָבַי
עַל לִיסַתְהוֹן כַּכֵּי רַשִׁיעֵי
תַבַּרְתָּ׃ ט מִן קֳדָם יְיָ פּוּרְקָנָא
עַל עַמָּךְ בִּרְכָתָךְ לְעָלְמִין׃
א לְשַׁבָּחָא עַל חִנְגִּיתָא
תּוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד׃ ב בְּעִדָּן
צְלוֹתִי קַבֵּל מִנִּי אֱלוֹהַּ צִדְקוּתִי
בְּעִידָן עַקְתָּא אַפְתִּיתָא לִי
חוּס עֲלַי וְקַבֵּל צְלוֹתִי׃ ג בְּנֵי
נָשָׁא מְטוּל מָה אַיְקָרִי
לְאִתְכְּנָעוּתָא תְּרַחֲמִין סְרִקוּתָא
תִּבְעוּן כַּדִּיבוּתָא לְעָלְמִין׃
ד וִידַעוּן אֲרוּם פְּרִישׁ יְיָ זַכָּאָה לֵיהּ יְיָ יְקַבֵּל צְלוֹתֵיהּ דְדָוִד

בקצפך . בהיותו במדבר יהודה . ה' קראתיך חושה לי . שמעה תפלתי האזינה : הקיצותי ג' בקריאה וסי' אני שכבתי ואישנה . על זאת הקיצתי . הקיצתי ועודי עמך : ברכתך ב' וסי' בא אחיך במרמה . על עמך ברכתך סלה : בנגינות ג' מ"ל בליש' וסי' בקראי ענני אלהי צדקי . אל באפך תוכיחני.

תולדות אהרן ואתם ס'. זוכר לך לך : שני רשעים . ברכות נד מגלה טו סוטה יב : לה' הישועה . שבועות טו עקרים פכ"ד זוכר אמור עקידה שער ע : (בקראי. תענית סם) :

רשי

על נפשי : אין ישועתה לו באלהים סלה . לפי שבא על אשת איש : [...]
שכבתי ואישנה . לבי אטוס בדאגה ופחד : הקיצותי . מדאגתי [...]
כי ה' יסמכני : (ז) שתו . לשון שא"ה גאטירנ"ט בלעז ויש אומרים [...]
שמו כמו (שמות י) למען שיתי אותותי : (ח) כי הכית את כל א[ויבי] מכת בזיון היא כד"[...] יתן למכהו לחי . (איכ[ה]) יכו על הלחי . ומ"א [...] כד"א (ש"ב יח) ויגו [...] ויחנק : שני רשעים . [...] (ט) לה' הישועה [...] להושיע את עבדיו [...] עמו מוטל לברך [...] סלה : (א) למנצח [...] מזמור זה יסד דוד [...] בני לוי המנצחין בנג[ינות] על הדוכן . לשון [...] במתחזקים בעבודה [...] (עזרא ג) יעמדו [...] עשרים שנה ומעלה [...] מלאכת בית ה' : [...] הרחבת לי . בימים [...] ומעתה חנני ושמע [...] (ג) בני איש . בני א[...] ויעקב הקרוים איש [...] כאמר (בראשית כ) [...] אשת האיש . כילחק [...] כד) מי האיש הלזה [...] (שם כה) איש תם : עד [...] לכלימה . עד מתי [...] אותי (ש"א כב) [...] בן ישי . (שם כב) [...] בן ישי . (שם כב) [...] עם בן ישי . (שם [...] אתה לבן ישי . [...] תבקשו כזב . [...] כזבים כגון הזיפים [...] עלי ולי היו מראים [...] בהם דילטורין שהיו [...] (שם כג) הלא דו[...] בגבעת החכילה וכן [...] (ד) הפלה . הבדיל [...]

מצודת ציון

זמר : (ג) סלה . ענינו בכ"מ כמו לעולם : (ד) מגן . ענין מחסה כהמגן הזה המציל את הלובשו ממכת חרב וחנית : בעדי . כנגדי : (ו) הקיצותי . הערה משינה : (ז) שתו . שמו וכן שתו בשמים פיהם (לקמן ע"ג) : (ח) לחי . הוא המקום הסמוך אל העין מתחת : ד (א) למנצח . בעלי השיר יקראו מנצחים כי דרכם לנצח זה את זה בהרמת הקול ובהכרעתו:בנגינות . מלשון נגינה וזמר העשוי בהכרעת הקול : (ג) איש . ר"ל גדול וחשוב וכן כלא איש אתה (שמואל א' כ"ו) : עד מה . עד מתי כמו עד מה ה' תאנף (לקמן ע"ט) : (ד) הפלה . הפריש כמו והפליתי ביום ההוא (שמות)

מצודת דוד

למלכותו ואמר התפלה הזאת בזמרה : (ב) מה רבו צרי . עד שאף ב[...] רבים . בני אדם גדולים כשמעי ודואג ואחיתופל : (ג) לנפשי . על[...] שעד עולם לא יהיה לו תשועה מה' וכאשר החל לנפול לא יוסיף לקום[...] ה' . אבל לא כן הוא כי אתה מגן בעדי ותומך כבודי ומרים ראשי כי אתה[...] (ה) קולי . כשאקרא בקולי אל ה' ידעתי כי יענני מהר קדשו והיא ציון מ[...] סלה . עד עולם יענני ר"ל גאולת עולם תהיה כי לא אשוב עוד להיות ג[...]

(ו) אני שכבתי . כשאני שוכב ונרדם מגודל הצער : הקיצותי . ר"ל הפגתי צערי בזוכרי אשר ה' יסמכני : (ז) לא אירא . לזה לא אירא מרוב העם אשר שמו פניהם להלחם בי : (ח) קומה ה'. הואיל ובטחתי בך מהראוי שתקום להושיעני : כי הכית . הלא מעולם הכית את אויבי על הלחי ר"ל מכת בזיון וכמ"[ש] לחי ישבע בחרפה (איכה ג) ור"ל הכאת הלחי תחשב לחרפה : שני רשעים . אשר היו חורקים עלי שנימו בחרות אפם בי הלא מעולם שברת ולזה גם ע[תה] ידך ממני : (ט) לה' הישועה . הלא התשועה היא ביד ה' וכל יוכל להושיעני מידם ואף על עמך תהיה ברכתך לעולם ר"ל תושיע לי לבל יוכלו להרע לי [...] תהיה ברכתך שלא יהיו נגפים גם המה וכאומר לא אתפלל על מפלתם כ"א על תשועתי : ד (א) למנצח . ר"ל המזמור הזה של דוד נמסר לבן לוי ה[...] בנגון בבית המקדש : (ב) בקראי . בעת אקרא לך ענני : אלהי צדקי . אתה אלהי העושה עמדי צדקה הלא מעולם כשהייתי בצר ובדוחק העמדתני במרחב חנני : (ג) בני איש . אתם בני אדם גדולים עד מתי תהפכון כבודי לכלימה ר"ל במקום הכבוד הראוי אלי תכלימו אותי וכאומר הלא מאסם החשובים [...] הראוי לכבוד : תאהבון ריק . מוסב על עד מה לומר עד מתי תאהבון לדבר דברי ריק וכזב מבלי הפסק : (ד) ודעו . תנו לב לדעת כי כמו שהבדיל ה' [...] להיות לו ולחלקו כ"כ הבדילני לחלקו וישמע בקראי אליו ולא תוכלו לו : (ה) רגזו . חרדו מה' ואל תחטאו בי לדבר עלי כזב : אמרו וגו'. בהיותכם על מ[...]

יְהוָה יִשְׁמַע בְּקָרְאִי אֵלָיו׃ ה רִגְזוּ וְאַל־תֶּחֱטָאוּ אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל־מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה׃ ו זִבְחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק וּבִטְחוּ אֶל־יְהוָה׃ ז רַבִּים אֹמְרִים מִי־יַרְאֵנוּ טוֹב נְסָה־עָלֵינוּ אוֹר פָּנֶיךָ יְהוָה׃ ח נָתַתָּה שִׂמְחָה בְלִבִּי מֵעֵת דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם רָבּוּ׃ ט בְּשָׁלוֹם יַחְדָּו אֶשְׁכְּבָה וְאִישָׁן כִּי־אַתָּה יְהוָה לְבָדָד לָבֶטַח תּוֹשִׁיבֵנִי׃

ה א לַמְנַצֵּחַ אֶל־הַנְּחִילוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב אֲמָרַי הַאֲזִינָה ׀ יְהוָה בִּינָה הֲגִיגִי׃ ג הַקְשִׁיבָה ׀ לְקוֹל שַׁוְעִי מַלְכִּי וֵאלֹהָי כִּי־אֵלֶיךָ אֶתְפַּלָּל׃ ד יְהוָה בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ־לְךָ וַאֲצַפֶּה׃ ה כִּי לֹא אֵל־חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא יְגֻרְךָ רָע׃ ו לֹא־יִתְיַצְּבוּ הוֹלְלִים לְנֶגֶד עֵינֶיךָ שָׂנֵאתָ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ ז תְּאַבֵּד דֹּבְרֵי כָזָב אִישׁ־

ב' יראתו על · ל' · בטיחם אל י' בליש"א · ב' חד כתיב ס' וחד פת"ח · ל' ומ"ל · ל' · ג' · ג' בליש"א ל' ומ"ל · ב' מלעיל שמעה זאת · ל' וחד כהגיגי · ב'. י"א בט"ס · י"ו. ל' וחסר · ל' · ד'

במקרי לותיה : ה זעו מניה ולא תחטון אמרי בעותכון בפומכון ושילתכון בלבבכון וצלו על שוויכון ואדכרו יום מיתותא לעלמין : ו כבשו יצרכון ויתחשיב לכון כנכסת צדקא וסברו על יי : ז סגיאין דאמרין מן יחמיננא טבא נשא עלנא נהור סבר אפך יי : ח יהבתא חדותא בלבי מן עדן דעבורהון וחמרהון סגיאו : ט בשלמא כחדא אשכוב ואדמוך מן בגלל דאנת הוא יי בלחודוי בסברא תותבנני : א לשבחא על חנגין תושבחתא לדוד : ב מימרי אצית יי אתבין רגוגי : ג צית לקל בעותי מלכי ואלהי ארום קדמך אצלי : ד יי בצפרא שמע קלי בצפרא אסדר קדמך ואסתכי : ה מטול דלא אלהא רעי רשעא אנת לא אתותב עמך בישא : ו לא יתעתדון מתלעבין קבל עינך סניתא כל עובדי שקר : ז תאבד ממללי כדבותא אנש שדי

ונגינות שתי שכר : מה כ"ד בסגול וסי' נמסר בסדר כי תשא : כל לשון בטיחה על במ"י אל וסי' במסרת רבתא בערך אל בשט"א חד"א דכ"ל ליש' על כ"מ איגו"ן דמסרינ' תמן בס"ד : לבדד ג' וסי' בסוף מיכה ובסדר בלק אל הנחילות כל לשון נחלת על במ"ג אל וסי' כי לא באתם עד עתה . וישבו אל נחלתם דספר שפטים . למנצח אל הנחילות : בינה ב' מלעיל וסי' בינה הגיגי . ואם בינת שמעה זאת דאיוב . וא'

תולדות אהרן רגזו . ברכות ה זיכר בתוקותי (ברכות ג) : רבים . עקידס נעילת שערים : ה' בקר . ברכות ו עקרים פכ"ו זוהר בלק : כי לא . שבת קמע חגיגה יז סוטה מב סנהד' קג נדס יג זוהר ברלאשית : (לא יתיצבו . ר"ה נו) :

גזו. חרדו מלפני הקב"ה ואל תחטאו : אמרו בלבבכם על משכבכם . השיבו בכם שהזהיר הקב"ה על כך : (ו) זבחו זבחי צדק . הצדיקו מעשיכם והרי כמקריבים זבחים : ובטחו אל ה'. שישפיע לכם טובה ואל תחטאו לו ממון שאתם מצפים לקבל שכר מאה שאול : (ז) רבים אומרים מי יראנו רבים מישראל יש שרואין ם בעושר ובשלוה ואומרים ראנו טוב להיות עשירים י תאוה כאלו : נסה עלינו. עלינו לנס את אור פניך כרימו נס (ישעי' יג) ארים ל"א נסה עלינו רפנכל"ר כמו (זכרי' ט) אבני נזר ססות אבל אני איני מקנא כי שמחה נתונה בלבי מעת ותירושם רבו בטוח אני למכעיסים כך לעושי רצונו ות כמה וכמה לעתיד שהוא יום קבול שכרם : שלום יחדו אשכבה ואישן . היו ישראל בשלום יחדו הייתי שוכב וישן בטח ולא י ירא מכל צר ואויב : לבטח. כמו (דברים לג) בדד עין יעקב לשון מבטח הוא שאינו צריך להושיב ות עמו : (א) אל הנחילות. ם פתר בכולן נחילות ות גיתות ידותון כלם כלי זמר הם ונעימות מור היתה לפי שיר הראוי כלי ומדרש אגדה יש שים נחילות לשון נחלה זה משמעות התיבה וגם המזמור אינו מדבר בנחלה ן לפתור נחילות גייסות נחיל של דבורים וכמו ליס יח) ונחל בליעל ות"י ת חיילין תפלה בשביל ות אויבים הבאים על ישראל ר המשורר מזמור הזה יל כל ישראל : (ב) אמרי ינה ה'. כשיש כח לשאול י לפניך וכשאין בי כח ופלל לפניך והדאגה עצורה י בינה הגיגי הבן הגיון לבי מפורש במדרש כל בינה וקרא הטעם תחת הנון חוץ ותבירו (באיוב לה) ואם : שמעה זאת שאינו שם דבר ל לשון הבן כמו (משלי כג) בין תבין את אשר לפניך הטעם תחת הבי"ת : בקר תשמע קולי. בבוקר אני קורא לך עליהם שהוא עת משפט ברשעי' שנאמר לבקרים אצמית כל רשעי ארץ (לקמן קא) היה זרועם לבקרים ישעי' לג) כי בבקר בבקר יעבור (שם כח) : בקר אערך לך. תפלתי על זאת . יוך ל' מערכה הוא כך חברו מנחם : ואצפה. שתעשה בהם משפטים : (ה) כי אל חפץ רשע אתה. ואתה לך לאבד הרשעה מן העולם : לא יגורך רע . יגור אצלך : (ו) הוללים. משתטים ובלשון משנה מעורבבין : (ז) איש דמים ומרמה

בקראו אליו : (ה) רגזו. בעבור שיחלימוהו תחת כבודו וידברו כזב עליו אמר רגזו מהשם פחדו כמו אל תרגזו בדרך כי המלך שואל הלמגות שלו וי"א כי חשבתם כזב בלבבכם אל יצא מפיכם וזה איננו נכון וכתוב דובר אמת בלבבו לב חורש מחשבות און ודבור הלב הוא העיקר והלשון איננו רק מליץ בין הלב ובין השומעים רק הפי' הוא שתחשבו בלבבכם בלילות על משכבכם שאין לכם עסק בני אדם ולא תדברו כזב ביום וזהו ודומו סלה : (ו) זבחו זבחי צדק. הם השלמים שהם קרבים אמוריהם לא בעבור אשם או חטאת או עולה על הלב שהיא במחשבה ואין טענה מן אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל כי הטעם ועולה כנגד ראובן ושמעון וטעם זבחו הניחו דברי ריק והודו לשם שאתן נעמו לכם : (ז) רבים. שב להזכיר דברי מבקשי כזב כי בהיותי בצרה אני ואנשי אומרים מבקשים כזב עלי ועל אנשי : מי יראנו טוב. יש אומרים כי מלת נסה מהפעלים עלומי הלמ"ד גם והיה ראוי על משקל וראה ועשה וכא על דרך שהוא כמו ואשעה בחוקיך ונכון הוא להיות הה"א כמו הא"לף והסמ"ך כמו השי"ן יש פעלים שנקראים עלומי העי"ן כגון כל הפעלים של שתי אותיות כגון קם שב והם כלם כמו שיאמר קום שוב שאות האמצעי' עלומה שהיא נגד העין של פעל ונכון להיות הה"א כמו הא"לף והסמ"ך כמו השי"ן על דרך ישא ה' פניו אליך וכמו הנשה דבר אליך תלאה : (ח) נתתה. הם מתאוים שלא נראה טוב ואני הייתי שמח בראותי אותם בטוב וטעם נתת כי אתה נתתה לי לב טוב להתאות טוב לכל. ויאמר רבי יהודה בן בלעם כי מעת דגנם הפוך והאמת מעת רבו דגנם ותירושם ואין צורך להפך דברים נאמרים ברוח הקדש : (ט) בשלום. בלא פחד וטעם יחדו הרבים והוא עמהם ומלת בדד בלמ"ד או בחסרונה שוה וככה מלת לבטח ויש בטח והנה ה' בדד ינחנו ונכון הוא שהשם לבדו וככה זה או טעמו או היו יחדו עמי או הייתי לבדד והטעם לבדי תושיבני : (א) למנצח אל הנחילות . אל כמו על בטעם כמו ותתפלל על ה' אל הנער הזה להפך ולא יתחלף האל"ף בעי"ן רק אותיות אהו"י הם המתחלפים וסי"ן בסמ"ך כי הם קרובים במוצא והנחילות תחילת פיוט אולי הוא מגזרה ינחלו להסכדרך האכילה הטוה : (ב) אמרי האזינה. מגזרת אזנים הטה אזנך : בינה. לשון ציווי כמו שימה נא. הגיגי כפול העי"ן כי מן הגה. הוא כמו זכוכיה ואמר לשם בינה כדרך בן אדם וככה ודע לבבי גם האזינה והטעם שיתברר לכל. כי אין ספק כי הכל ידע ואין לו צורך לאזנים כדרך הנוטע אזן הלא ישמע : יפה. זאת הגזרה קשורה עם למ"ד על כן לא נכון לדבר מי יקשיבני וטעם מלכי אין לי מלך שאשוע אליו רק אתה לבדך : (ד) ה'. טעם בקר כל בקר כמו ים לבקרים ופעול אערוך לך חסר כאילו אמר אערוך לך תפלתי כאשר פירשתי כי כח שמות בפעלים ובדרך ולא אשיבנה וברוב יועצים תקום בעתידים כאילו ב למעלה כי אליך אתפלל תפלתי ומלת לך עם בקר אערוך לך מושכת עצמה ואחרת עמה כמו יכפה אף והנה הוא ואצפה לך : (ה) כי. טעם ה' שיש לך להטיב והרשע

מצודת דוד

אשר מחשבות האדם פנויים מן הטרדה אז חשבו בלבבכם אשר הכזב הוא רע ני המקום ושתקו לעולם מדבר כזב : (ו) זבחו. הצדיקו מעשיכם ויחשב לפ' חים ואז בטחו בו כי יש תקוה ולמה תכזבו בו להחניף לשאול בעבור לקנות ממנו ות ממון שלא טוב לחסות בה': (ז) רבים. ראיתי רבים מתאוים ואומרים מי הוא ר' יראנו טוב ר"ל חושקים עושר רב : נסה. הרם עלינו אור פניך אתה ה' למלאות ותינו : (ח) נתתה. אבל לא כן אני כי אתה ה' נתת בלבי להיות שמח בחלקי ר' מהרבים שהם שמחים מעת שרבו דגנם ותירושם : (ט) בשלום. מבלי פחד אשכבה ואישן יחדיו תכופים זה לזה כי הדואג ומתפחד נגזלה שנתו לבל יוכלו ליישן כאשר ישכב. אבל אני בטחתי בה' ולא אירא ולזה אשכב ואישן יחד סמוך זה לזה : כי אתה ה'. המושל בכל ובידך הוא להושיב אותי בבטח מבלי פחד :
ה (ב) בינה הגיגי. אשר תפלתי היא בכוונת הלב : (ג) כי אליך אתפלל. והמלך

מצודת ציון

(שמות ל"ב) : (ה) רגזו. ענין תנועת הרעדה כמו שמעו עמים ירגזון (שם ט"ו): ודמו. ושתקו כמו וידום אהרן (ויקרא י'): (ז) נסה. מלשון נס וכלונס ועניינו הרמה והגבהה: (ח) תירושם. מלשון תירוש והוא ענבי היין: (ט) לבדד. יחידי כמו בטח בדד (דברים ל"ג) ור"ל מבלי פחד כי המתפחד מתירא לשבת יחידי: ה (א) הנחילות. מלשון נחיל של דבורים (ב"ק קי"ד) והוא שם כ"ז אשר קולו נשמע כשריקת הדבורים: (ב) האזינה. הטה אוזן לשמוע: (ג) הקשיבה. ענין שמיעה: שועי. צעקתי: (ד) ואצפה. ואקוה: (ה) יגורך. ידור עמך: (ו) הוללים. שוטים וערבבי
נוטה

אבן עזרא

הרשע לא תחפוץ בעבור שהזכיר מלכי : לא יגורך רע. יגור עמך כמו ישכנכה וככה גדלני כאב גדל עמי ורע הוא אדם לא שם דבר והטעם לא יתיצבו הוללים מלעיגים לנגד עיניך כמשפט אנשי ארץ : (ו) לא. טעם יתיצבו כדרך העבדים נצבים על מלכם : (ז) תאבד איש דמים ומרמה. הוא הרכיל כמו אך שחוט לשונם מרמה : יתעב ה'. השם הוא הפועל והטעם שהוא נתעב בעיניו ונמאס : (ח) ואני. שב לאשר החל בקר תשמע קולי שהוא בא אל בית השם ואין עמו מנחה להשתחות בהיכלו כמביא מראשית פרי האדמה ששם כתוב והשתחוית לפני ה' אלהיך והנה הטעם אין לי מנחה רק להודות ברוב חסדך עלי וטעם ביראתך אין לי במה אשתחוה רק ביראתי ממך כדרך ובעבור תהיה יראתו על פניכם כי האחרים יראו מהשם : (ט) ה'. תחלת תפלתי שתנחני בדרך צדקתך : למען שוררי. כי אפחד שתמעד רגלי ותעניסני אז ישמחו שוררי וטעמו מגזרת אשורנו ולא קרוב כמו עוין את דוד המסתכלים ביום רעה ומלת הישר כמו הילא אתך : (י) כי אין בפיהו. בפי כל אחד מהם כמו מבכה על בניה מאנה להנחם כי איננו ונכונה תואר למלה או דברה וככה יענה עזות ומאכלו בריאה : קרבם. הוא הלב הנסתר : הוות מגזרה הוה להם למלך כי יחשבו מחשבות רעות אולי תהיינה ותקומנה : קבר פתוח. אסון מיד : יחליקון. מגזרת איש חלק והכל מגזרת חלק כחלק בעבור היות החלקים שוים : (יא) האשימם. האל"ף שרש או תתחלף ביו"ד תישמנה כמו והאדמה לא תשם וטעם ממועצותיהם כי עצתם תפילם : (יב) וישמחו. טעם ותסך עלימו בעבור שהזכיר חוסי בך ובמלה מפעלי הכפל ובא הסמ"ך בלא דגש על דרך והקל מעליך : (יג) כי. זה הפסוק דבק בעליון כי אוהבי שמך ישמחו בך ברעותם שתדיח הרשעים ותברך הצדיק. יש אומרים תעטרנו מהבנין הקל כמו עוטרים אל דוד והנכון שהוא מבנין הנוסף על דרך יעטרנו המלך שהוא יעשרנו ויוצא לשנים פעולים והפעול באמת הוא רצון כי הקב"ה מעטיר רצון את הצדיק הרי שהצדיק פעול במקצת מאת הקב"ה שהוא עטור מן הרצון אך את הרצון הוא לבדו באמת : (א) למנצח על השמינית. השמינית יש אומרים כלי ניגון יש לו שמנה יתרים או פיוט יש לו ח' נעימות על כן כתוב בנגינות וזה על הנוטס השמ (ב) ה'. הקרוב אלי כי זה המזמור חברו דוד בחלותו ויתי מחליו או היה דרך נבואה על ישראל שהן בגלות כמו חולים ואם על הדרך הראשון גם התנצלא דוד שית בתפלת יונה אף אוסיף להביט ובעבור הטון יוכיח השם בתחלואיו כמו בתוכחות על עון יסרת איש : (ג) חנני. בעבור שמלת ר' משה הכהן אמלל פתח אמו איננו שם כתואר רק הוא חסר כמו ונשאר אני שהנכון ונשארתי על דרך אני הגבר ראה עני הנני יוסיף על ימיך ונכון הדבר : נבהלו עצמי. שהם הגוף ולא ירגיש וכאילו הרגישו מכובד החולי והנה עצמי כנגד הגוף : (ד) ונפשי. שהיא קשורה בגוף נבהלה יותר מהגוף על כן מלת מאד : עד מתי. תהיה נבהלת שאין כח בה לסבול : (ה) שובה. שישוב מחרון אפו ולמען חסדך הושיעני מחליי לא כאשר אמר יחזקיהו כי הקשה עלי מאד במותי שלא אוכל להזכיר כ... ולא :

רשי

ומרמה. זה עמלק וזרעו : (ח) ואני. אבא ביתך להודות לך ברב חסדך שה... עליכו להרא(ו)תינו נקמה מהם : (ט) שוררי. עויני המצפים שאבגוד בך ותתע... שוררי כמו (במדבר כד) אשורנו ולא קרוב : (י) כי אין בפיהו נכונה. ... כאויבים והם אויבים : קרבם הוות. מחשבותם מרמה : קבר פתוח גר... לבלוע יגיע אחרים ... הבולע את הגוף : יחלי... דברי חלקלקות : (יא) ממועצו... שהם יועצים על ישרא... ואז ישמחו כל חוסי ... (יב) ותסך עלימו. תגונן וה... עלימו : ויעלצו בך. כ... שאתה תברך רעיך ואוה... (יג) כצנה. המקפת ... רוחותיו של אדם : רצון. ... רוח אפיימנ"ט בלעז : תעט... תסובבנו כמו (ש"א כג) ... ואנשיו עוטרים אל דוד ... אנשיו : (א) על השמינית. ... של שמונה נימין ושמיני... וכן אמינו (דה"א טו) ... ובניו על השמינית לנצ... (ג) אומלל. נשחת וד... (קופנדי"ץ בלעז) כמו הי... האומללים דעזרא (נחמי... (ד) ואתה ה' עד מתי. ... ואיך רופא : (ה) שובה ... מחרונך : חלצה נפשי. מח... אשחה

תהלים ה–ו

דמים ומרמה יתעב ׀ יהוה : ח ואני
ברב חסדך אבוא ביתך אשתחוה
אל־היכל־קדשך ביראתך : ט יהוה
נחני בצדקתך למען שוררי הושר
לפני דרכך : י כי אין בפיהו נכונה
קרבם הוות קבר־פתוח גרנם לשונם
יחליקון : יא האשימם ׀ אלהים יפלו
ממעצותיהם ברב פשעיהם הדיחמו
כי־מרו בך : יב וישמחו כל־חוסי
בך לעולם ירננו ותסך עלימו ויעלצו
בך אהבי שמך : יג כי־אתה תברך
צדיק יהוה כצנה רצון תעטרנו :
ו א למנצח בנגינות על־
השמינית מזמור לדוד : ב יהוה
אל־באפך תוכיחני ואל־בחמתך
תיסרני : ג חנני יהוה כי אמלל אני
רפאני יהוה כי נבהלו עצמי : ד ונפשי
נבהלה מאד ואת יהוה עד מתי :
ה שובה יהוה חלצה נפשי הושיעני

(מסורה בשוליים: פ' · ה' קמצי' בלוש' · ד' נטעס · הישר ק' · כ"ו נטעס בסיפרא · ד' · ג'.ג' וחד אשמם · כ' כ"כ · ג' · פ' · ג' · ג' . ג' · ג' מ"ע · ג' · ס' · ואתה ק' · פ' בטעם מלרע ה)

תרגום

דם זכי ונכלא ירחק יי : ח ואנא בסגיאי טובה איעול לביתך אסגוד להיכלא דקודשך בדחלתך : ט יי דבר יתי בצדקתך מן בגלל תושבחי תקין קדמי אורחתך : י מטול דלית בפומהון דרשיעי כיונתא גופיהון מלין אתרגושתא היך שיול פתיח גרונהון לישנהון משעעין : יא חיב להון אלהא יתבטלון ממלכתהון בסגעא מרדהון אתקל להון ארום מרדו במימרך : יב ויחדון כל מסברון במימרך לעלם ישבחון ותטל עלויהון ויבדחון בך רחמי שמך : יג מטול די אנת תברך לצדיקיא יי היך תריסא רעוא טבא תכללניה : א לשבחא בנגינתא על כנרא דתמניא נימיא תושבחתא לדוד : ב יי לא ברוגזך תכניעני ולא ברתחך תרדי יתי : ג חוס עלי יי מטול דחלש אנא אסי יתי יי מטול דאתבהילו גרמי : ד ונפשי אתבהילת לחדא ואנת יי עד אימתי רוח לי : ה תוב יי פצי נפשי פרק לי בגלל

תולדות אהרן ואני. ברכות כט : וישמחו. סוטה לא (ע"ב מג) :

מסורה

ובינא לו במ־אה : דברי חס' וחד מ"ל וסי' תאבד כזב. דברי שלום עם רעיהם. מבמן דברי כזב. כי יסכר פי שקר. בתרא מ"ל : כי כ"ה בספרא וסי' נמסר במסרה ... בערך כי : פתוח ד' בקריא... וכל כלי פתוח אשר אין צמיד עליו. קבר פתוח גרונם. א... בקבר פתוח. שרשי פתוח אלי... ואתה חד מאלין דחסרין ה' תיבותא וקריין וסי' נמסר ב... רבתא בערך ה' : שובה ה' ... מלרע וסי' ובנחה יאמר שו... מחיתי כעב פשעיך. שוב... חלצה נפשי. והנחם על עב... באפיקים בנגב :

מצודת ציון

וערבי הדעת וכן ודעת הוללות וסכלות (קהלת א') : און. עמל ושקר : (ט) שוררי. ענין הבטה כמו לא תשורני עין (איוב ז') : (י) נכונה. מלשון נכון וישר : קרבם. תוך לבם : הוות. שבר כמו עד יעבור הוות (לקמן נ"ז) : גרונם. לוארם כמו קרא בגרון (ישעיה נ"ח) : יחליקון. ענין דברים רכים : (יא) האשימם. מלשון אשמה : מרו. מלשון מרי ומרד : (יב) ותסך. מלשון סכך : ויעלצו. וישמחו : (יג) כצנה. דומה הוא למגן : תעטרנו. ענין סבוב וכן עוטרים אל דוד (שמואל א' כ"ג) ע"ש שהעטרה מסבבת את הראש : ו (א) השמינית. כ"ז בעלת שמונה נימין : (ג) אומלל. ענין כריתה כמו ימולל ויבש (לקמן צ') והוא מלשון מילה : (ה) חלצה. שלוף והוא כמו חלץ

מצודת דוד

... נוטה אזנו בחסד אל עבדו הבוטח עליו ומבקש ממנו שאלתו : (ד) בוקר. בוקר תשמע קולי כי בהיות הבוקר אסדר לפניך תפלתי ולא הקדמתי לס דבר ... ולזה אקוה אשר תשמע קולי : (ה) כי לא וגו'. ולא תתן כח ביד הרשעים ... לי : לא יגורך. לא ידור הרע אצלך והוא דרך משל לומר שהרע אינו למק... (ו) לא יתיצבו. איך חפץ שהרשעים יעמדו מול עיניך : (ז) תאבד. ידעתי ... את המדבר עלי כזב בפני שאול כי מעולם יתעב ה' את האורב על דם רעהו ונ... דבר עמו באהבה וכ"כ יתעב ויאבד את המדבר עלי כזב כי הלא עמי מרמה י... כאלו הוא לי לאויב : (ח) ברוב חסדך. בעבור רוב החסד שתעשה עמדי אבוא בביתך להשתחוות : ביראתך. ולא להתיהר בפני אנשים : (ט) נחני בצדקתך ... בלבי ללכת בדרך צדקה ולמען הרשעים הללו המביטים ומצפים על מפלתי לבל יאמרו ידיהם רמה חן בלבי לסור לדרכך ישר בעיני ולא אכשל בה כי אז בוודאי לא ... לי : (י) כי אין בפיהו. אין בפה אחד מהם נכונים נראים כאוהבים ושמה לאויבים : קרבם. בקרב לבם חושבים הוות לשבר אותי וגרונם כקבר פתוח כי שואפים לב... כקבר הבולע את המת ובלשונם ידברו חלקלקות ואינם יוצאין מן הלב : (יא) האשימם. לכן האשימם במשפט ויפלו בשפל המצב בעבור רוע עצתם וכפי רוב פשעיה... הדיחם מדחי אל דחי כי הלא בך מרדו כי הוזכרת על זה : (יב) וישמחו. אבל החוסים בך ישמחו לעולם ואתה תסך עליהם מפני הרעה : בך. בתשועתך : (יג) ... אתה וגו'. טעם המקרא כי אתה ה' תברך צדיק : כצנה. כמו שהצנה מסבבת את הגוף כן תסובבנו ברצון : ו (ב) ואל בחמתך. כפל הדבר במ"ש : (ג) ח... לבל תוסיף עוד למרות בי כי שלא אומלל אני ודי בזה :

רפאני

לְמַעַן חַסְדֶּךָ׃ ו כִּי אֵין בַּמָּוֶת זִכְרֶךָ
בִּשְׁאוֹל מִי יוֹדֶה־לָּךְ׃ ז יָגַעְתִּי ׀
בְּאַנְחָתִי אַשְׂחֶה בְכָל־לַיְלָה מִטָּתִי
בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה׃ ח עָשְׁשָׁה
מִכַּעַס עֵינִי עָתְקָה בְּכָל־צוֹרְרָי׃
ט סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן כִּי־שָׁמַע
יְהוָה קוֹל בִּכְיִי׃ י שָׁמַע יְהוָה תְּחִנָּתִי
יְהוָה תְּפִלָּתִי יִקָּח׃ יא יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ
מְאֹד כָּל־אֹיְבָי יָשֻׁבוּ יֵבֹשׁוּ רָגַע׃

ז א שִׁגָּיוֹן לְדָוִד אֲשֶׁר־שָׁר
לַיהוָה עַל־דִּבְרֵי־כוּשׁ בֶּן־יְמִינִי׃
ב יְהוָה אֱלֹהַי בְּךָ חָסִיתִי הוֹשִׁיעֵנִי
מִכָּל־רֹדְפַי וְהַצִּילֵנִי׃ ג פֶּן־יִטְרֹף
כְּאַרְיֵה נַפְשִׁי פֹּרֵק וְאֵין מַצִּיל׃
ד יְהוָה אֱלֹהַי אִם־עָשִׂיתִי זֹאת אִם
יֶשׁ־עָוֶל בְּכַפָּי׃ ה אִם־גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי
רָע וָאֲחַלְּצָה צוֹרְרִי רֵיקָם׃ ו יִרַדֹּף
אוֹיֵב נַפְשִׁי וְיַשֵּׂג וְיִרְמֹס לָאָרֶץ חַיָּי

טוּבָךְ׃ ו מְטוּל דְּלֵית בְּמוֹתָא
דָּכְרָנָךְ בִּשְׁאוֹל מַן יוֹדֵי לָךְ׃
ז אִשְׁתַּלְהֵית בְּתַנְחָתִי אֲמַלֵּל
בְּצַעֲרִי בְּכָל לֵילְיָא עַל שְׁוִוּיִ
בְּדִמְעָתִי דַּרְגָשִׁי אַטְמֵשׁ׃
ח חַשְׁכַת מִן רוּגְזֵי עֵינַי
אִתְבְּלִיאַת בְּכָל מְעִיקַי׃
ט זוּרוּ מִנִּי כָּל עָבְדֵי שִׁקְרָא
אֲרוּם שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ קָל
בְּכוּתִי׃ י שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ בָּעוּתִי
יְיָ צְלוֹתִי יְקַבֵּל׃ יא יִבְהֲתוּן
וְיִתְבַּהֲלוּן לַחֲדָא כּוּלְהוֹן בַּעֲלֵי
דְבָבַי יְתוּבוּן יִבְהֲתוּן כְּשַׁעְתָּא׃
א תַּרְגּוּמָא דְאוֹדֵיתָא לְדָוִד
דִּי שַׁבַּח קֳדָם יְיָ מְטוּל דִּי
אֲמַר שִׁירָתָא עַל תְּבִירָא
דְשָׁאוּל בַּר קִישׁ דְּמִן שֵׁבֶט
בִּנְיָמִן׃ ב יְיָ אֱלָהִי בְּמֵימְרָךְ
סְבָרִית פְּרוֹק יָתִי מִכָּל רָדְפַי
וּפְצָא יָתִי׃ ג דִּלְמָא יִתְבַּר
הֵיךְ אַרְיוָתָא נַפְשִׁי יִפְשַׁח
וְלֵית דִּיפְצֵי׃ ד יְיָ אֱלָהִי אִין
עֲבָדִית שִׁירָתָא הָדָא בְּכַוָּנְתָא
בִּישָׁא אִין אִית טְלוּמָא בִּידַי׃ ה אִין פְּרָעִית לִבְעֵיל שְׁלָמִי בִּישׁ וּדְחַקִית מְעִיקַי
מַגָּן׃ ו יְהֵי רָדֵף בְּעֵל דְּבָבָא נַפְשִׁי וְיִדְבֵּק וְיִכְבּוֹשׁ לְאַרְעָא

י"א בטעם ב' שרידיו · ל' · ל'. ב' · כ"ח · ל' · י' חס' · ל' · ל' וחד ושר · ו' · כ' אין מידם · ל' בקמץ כסר' מ"ל · ג' מ"ל. ל' · ל' וחד ויש. ל'

ישבו ז' חס' בנביאים ופי' נמסר בסדר לך לך והושע סי' ג' ׃ על דברי י' בקריאה וסי' ויחר לאבנר מאד על דברי איש בשת . לכו דרשו את ה' בעדי דיאשית דמלכים ב' כ"ו ׃ וישמע זרובבל בן שאלתיאל דחגי . הנה אתם בטחים לכם על דברי שקר דירמיה . כי לא דברתי אבותיכם ולא צויתם. לשמע על דברי עבדי הנביאים . אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות . מחבילים המה אתכם דירמיה . שגיון

תולדות אהרן יגעתי . סנהד' קו : שגיון לדוד . מ"ק ט"ז :

רשי

...שחה בכל לילה מטתי . לשון סחי ומאוס (איכ' ג) והיתה נבלתם כסוחה ...ה) ממאס אני מטתי בדמעות ומנחם חברו עם כאשר יפרש השוחה ...(שם כה) ועם מי שחו (יחזקאל מז) : בדמעתי ערשי אמסה . אלחלח ...יו כמו מים : (ח) עששה . ל' עששית עין שמאורה כהה ודומה לו ...כוא רואה דרך זכוכית ...עיניו ומנחם פירשו לשון ...כמו (לקמן לא) ועצמי ...וכן כל לשון עש : עתקה. ...ה ונזדקנה עיני בבכיית ...ומנחם חברו עם ויעתק ...ההרה (בראשית יב) : ...צוררי . בשביל צרות ...ין לי : (יא) יבושו ויבהלו ...מהו ישובו יבושו פעם ...אמר רבי יוחנן לעתיד ...הקב"ה דן את הרשעים ...ן לגיהנם והם מתרעמין ...והקב"ה מחזירן וחוזר ...ה גליונין שלהם ודן אותם ...ינן והוא מחזירן לגיהנם ...בושה כפולה . ר' שמואל ...חמני אומר לעתיד לבא ...בדי גלולי' קוראי' לאלהיה ...עונה וחוזרין וקוראין ...ה ואומר להם אילו אלי ...ם תחילה הייתי עונה ...ו עכשיו עשיתם עבודת ...ם שקר ואותי טפילה ...אני עונה שנאמר ישועו ...מושיע זו עבודת גלולים ...כך אל ה' ולא ענם (לקמן ...לכך נאמר ישובו יבושו : ...במעט זמן : (א) שגיון ...מנחם אמר שגם זה ...משמות הזמר ע"ש הכלי ...' על שגיונות . ורבותינו ...ל' משגה שנתודה ונתפלל ...שגיון שאמר שירה על ...ו של שאול כמו שנאמר ...דוד לה' וגו' (ש"ב כב) ...גנין המזמור איני מוכיח ...: ואומר אני שאמרו על ...ושבי בנוב (שם כא) שבא ...על עונשו של שאול כמו ...ו רבותינו שאמר לו ...: על ידך נטרד דואג ...ו על ידך נהרג שאול ...כו' (כדאית' בחלק שגיאות ...דוד להקב"ה להמסר ביד שונא ולא יכלה זרעו . סא"א) והפך דוד את ...ו והתפלל שלא יפול ביד אויב וכן פתרונו משגה שר דוד לה' על שסגג ...להקב"ה למוסרו ביד אויב על דברי שאול שנהרג על ידו . ד"א על שגיון ...מעיל אשר כרת לשאול : כוש . מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה ...ו : (ג) פורק. ל' פרקו נזמי הזהב (שמות לב) : (ד) אם עשיתי זאת . מה ...ש אחריו : (ה) אם גמלתי שולמי רע. אם גמלתיו כגמולו : ואחלצה צוררי ...' שיתתי את חליצתו בכרתי את כנף מעילו אם להשחית ולחלצו ולהעמידו ...ו ובגלה עשיתי אלא להודיעו שהיה מסור בידי להרגו ולא הרגתיו . ואחלצה

אבן עזרא

ולא אודה לך בגלוי : (ז) יגעתי . יספר רוב חליו ואנחותיו ואשחה כמו כאשר יפרש השוחה לשחות ומטתי פעול והטעם ממי בכיותי על דרך ונשמה לא נשארה בי ויש אומרים כי אשחה תרגום ארחץ בארמית : (ח) עששה . מגזרת עש יאכלם וטעם עיני בעבור שהוא רואה בחליו אויביו שמחים וזה טעם מכעס ואלה אויביו מבקריםאותו לראות נקמתםע"כ אחריו סורו ממני ומלת עתקה שבה אל עיני מרוב הבכי וטעם בכל צררי בעבור כל צוררי ורבי' כמוהו:(ט)סורו.צורריו הם פועלי און הפך פעלו: (י) שמע. מודה כי השם רפאו מחליו לא הרופאים בעבור שהתחנן אליו וטעם יקח יקבל או יקחנה תחת עולה: (יא) יבושו . הם כראותם היותי ויחלו הם על כן ויבהלו כנגד נבהלו עצמי ונפשי נבהלה מאד : ישובו . ינחמו או יבקשו שלומי : (א) שגיון . יש מפרשים בו תענוג כמו תשגה תמיד ויש אומרים על שגגתו והנכון בעיני שהוא על נועם פיוט שתחלתו שגיון : על דברי כוש . כמו שכותבין כותבי ספרד הפיוטין יכתבו למעלה בתחלת טור הפיוט טעם פיוט ידוע : על דברי כוש בן ימיני . יש אומרים שהוא שאול שהיה יפה כדרך כי אשה כושית לקח וזה רחוק בעיני שיורידו מלת שבח לגנאי וזה הפך סגיא נהור ומה שאמרו רז"ל שלא הזכירו לברכה שלא תשלוט בו עין הרע רחוק הוא מאד והנכון שזה כוש היה יהודי וככה שמו והוא מבני בנימין כי רחוק הוא שיאמר על שאול בחיר ה' הנה יחבל און :(ב) ה'. חסיתי . פועל עומד ולעולם דבק עם בית : (ג)פן יטרף . כל אחד מאויביו כמו בנות צעדה עלי שור וטעם פורק כי האריה יפסיק המפרקת : ואין מציל. רק אתה על כן למעלה והצילני : (ד) ה'. הטעם אם עשיתי כזאת שטרפתי ופרקתי וטעם כף כי בה יכה האדם ויהרג : (ה) אם. שולמי . מהבנין הקל אע"פ שלא נמצא מהבנין הקל שלומים כי אם מהכבד וי"א שהיה בשלום עמי וטעם ואחלצה צוררי ריקם ואיך הייתי עושה רע לשולמי ואני אחלצה הצוררים והשונאים אותי שנאת חנם וזה טעם ריקם על דרך ואני נסכתי מלכי ורבי משה אמר כי הוי"ו כמו רק כמו ועבדיך באו לשבר אכל ויש אומרים כי ואחלצה על דרך וינצלו את מצרים והוא רחוק : (ו) ירדוף . יש אומרים יתרדוף ואין צורך כי אין שם דגש שתהיה התי"ו מובלע ועוד היה ראוי להיות יתרדף : וירמוס לארץ חיי . בעבור הקלון : וכבודי . טעמו הנפש כמו בסודם אל תבא נפשי וכנגדה אל יחד כבודי וככה שמח לבי ויגל כבודי ואחריו אף בשרי ישכון לבטח שהוא הגוף על כן טעה רבי יהודה בן בלעם שאמר שכבודי הוא גופי והלא ידע

מצודת דוד

...בוסיף לשאול ואמר רפאני מן המכות אשר עברו עלי מאד כי הלא נבהלו ...(ד) ונפשי . ואף נפשי נבהלה וא"כ עד מתי אהיה עוד נגוע ומוכה הלא ...פורעניות באה לגלות און למוסר והנה כבר נבהלתי וקבלתי המוסר : ...ונה ה' . לזה שובה לסוליא נפשי מהצרה והושיעני למען חסדך אף אם עדיין ...רעתי כפי חטאי : (ו) כי אין במות . כי אם אמות מהצרה הבאה שוב לא ...מך כי מי הוא הנותן הודאה בקבר הלא חי חי הוא יודוך : (ז) יגעתי . ...י עיף ויגע במה שאני מתאנח בכל עת : אשחה . אני משים את מטתי במי הבכי כדבר השט על פני המים : בדמעתי . אני מתיך ומרסיס ערשי בדמעות עיני ...הדבר במ"ש : (ח) עששה מכעס . מחרון האויב בלו עיני : עתקה . בעבור צרותי כהה עיני כאלו נתיישנה בזוקן וא"כ די בכל הצרות אשר כבר עברו עלי : ...ורו . לכו ממני כי לא תוכלו לי מעתה כי נתקבלה תפלתי : (י) שמע וגו' . כפל הדבר במ"ש : (יא) יבושו . בראותם הצלחתי : ויבהלו . כדרך אדם שהמם ...ברואה דבר אשר חשב לנמנע : ישובו . אז יהיו חוזרים מרעתם לבקש שלומי וברגע ההוא יבושו ולא לאחר זמן כי אמחול להם על מה שפשעו בי ולא תזכרנה עוד ...להם לבושת : ז (א) שגיון לדוד . התפלל בזה על השגיאה מה שכרת כנף מעיל שאול : כוש בן ימיני . זה שאול שבא מבנימין וקראו כוש כי היה משונה במעשיו ...כושי הזה המשונה בעורו : (ג) פן יטרוף . בהלא תושיעני יתגבר עלי האויב ופן יטריפני כארים : פורק . ישבר אותי ולא אמצא מציל כי כולם קמו עלי : (ד) אם עשיתי

מצודת ציון

חלן תמם (סוטה ס') : (ז) אשחה . ענין שטים במים כמו כאשר יפרש השוחה לשחות (ישעיה כ"ה) : ערשי . מטתי כמו ערש יצועי (לקמן קל"ב) : אמסה . מלשון המסה ותחכה : (ח) עששה . לשון בליה ורקבון וכן ועצמי עששו (לקמן ל"א) : עתקה . ענין יושן כמו והדברים עתיקים (ד"ה א' ד) : ז (א) שגיון . מלשון שגיאה : שר . מלשון שירה : על דברי . ענין בעבור כמו על דבר זוזי (במדבר כ"ה) : (ג) פורק . ענין שבירה כמו ופרסיכן יפרק (זכריה י"א) : (ה) ואחלצה . אוציא ואשלוף : צוררי . מלשון אויב : ריקם . רצה לומר בחנם : (ו) ירדף . הוא לשון מורכב מן

ידע אם לא שמע כי האדם מורכב מנפש וגוף והחלק הנכבד הנפש על כן
מלת כבוד וכמוהו כבודי הואת בעבור שמלת וכבודי לעפר ישכן סלה והנפש
היא יורדת לעפר והכתוב הוא על דרך משל וככה דבקה לעפר נפשי וטעם
סלה באמת היה כן: (ז) קומה. בעברות צוררי בעבור עברותם קום כנגדם
באפך ויש אומרים שתכעיסם עד שתהיינה להם עברות ויש אומרים התנשא בהתעברות צוררי. אמר ר' משה ועורה אלי ועורר אלי משפט שגזרת שתשוב מלכות שאול אלי כי שאול לפי דעתו כוש או פחד להזכירו בשמו הנודע וכן בלעם אמר עורר מה שדנת להושיעני ועל דעת אלה תהיה גזרת ועורה מהפעלים היוצאים כדרך מלת שב שהיא פעמים יוצאת ופעמים עומדת והנכון בעיני כי ועורה אלי מלה עומדת ויחסר כ"ף ממשפט כמו ועיר פרא אדם יולד וכאשר תשמע עדת לאומים המשפט שעשית יבואו מאפסי ארץ וזה טעם תסובבך וטעם ועליה למרום שובה שישוב אל השמים לשבת על כסא המשפט על כן אחריו ה' ידין עמים גם הוא נכון שהיו עם כוש עבדים מהגוים ורבבו את דוד כאילו סובבו את השכינה כי הוא עבד השם והושע בו כאשר הזכיר בתחילת המזמור: (ח) ועדת. פירש'. וטעם ועליה שיתנשא עליהם ויראה להם כחו ור' משה אמר שעדת לאומים הם ישראל וטעם ועליה למרום שובה שיגביהנה למרום ואין לפי' הזה טעם או ריח: (ט) ה'. א"ר משה כי טעם שפטני קח משפטי מחומסי והנכון בעיני כי אתה השם שופט הארץ שפטני כפי צדקי כי לא גמלתי כוש רע': (י) יגמר נא רע. הוא הפועל ורשעים הם פעולים ויש אומרים שיסור רע רשעים. אמר רבי לוי כי וי"ו ובוחן לבות וכליות נוסף ואיננו רק טעמו אתה תדע מי הוא צדיק או רשע וטעם כליות כנוי לסתרים כמו הכליות שהם וטעם אלהים צדיק כנגד ותכונן צדיק: (יא) מגני. הוא לא יעשה מלחמה כי על השם הוא נשען כי הוא מושיע ישרי לב כנגד ובוחן לבות: (יב) אלהי'. יש אומ' צדיק פועל גם ישפוט אשר יזעים ה' בכל יום והטעם הוא שופט תמיד ולפי דעתי כי צדיק תאר לשופט ואל זועם השם בכל יום קשור עם הפסוק שהוא אם לא ישוב ותחסר מלת אשר כמו להתחזק עם לבבם שלם כאילו הוא ואם לא ישוב אשר חרבו ילטוש ויש אומרים כי אל כמו אלה על דרך אל נולד ותשוב מלת אל למלת רשעים שהיא למעלה: (יג) אם. ויכוננה. הטעם מכוננת לירות: ולו. לנפשו: (יד) כלי מות. שחשב להרוג בו אחרים ורבי משה פי' אם לא ישוב כמו אשר לא ישוב והסך זה אשר נשיא יחטא: לדולקים. עשה חרבו לטושה כאש בוערת ויש אומרים לדולקים כמו דלקת אחרי רדפי לדולקים אחרי להורגי: יפעל. החצים: (טו) הנה יחבל. כמו חבלתך אמך בטרם יבוא חבל: והרה עמל. הטעם כי תחלתו שוא וסופו הבל כי כל מחשבותיו ולא תהיינ': (טז) בור. טע' ויחפרהו להוסיף בעמקו ומלת בשחת המקום השפל במשקל אשר זורה ברחת מגזרת רוח ויש אומרים כמו בשחתם נתפש: (יז) העמו...

ג' בטעם וּכְבוֹדִי לֶעָפָר יַשְׁכֵּן סֶלָה׃ ז קוּמָה
ל' יְהוָה בְּאַפֶּךָ הִנָּשֵׂא בְּעַבְרוֹת צוֹרְרָי
וְעוּרָה אֵלַי מִשְׁפָּט צִוִּיתָ׃ ח וַעֲדַת
ל'. ג' לְאֻמִּים תְּסוֹבְבֶךָּ וְעָלֶיהָ לַמָּרוֹם
שׁוּבָה׃ ט יְהוָה יָדִין עַמִּים שָׁפְטֵנִי
ל' יְהוָה כְּצִדְקִי וּכְתֻמִּי עָלָי׃ י יִגְמָר־
ט'. ל' וחד ותכונן נָא רַע ׀ רְשָׁעִים וּתְכוֹנֵן צַדִּיק וּבֹחֵן
לִבּוֹת וּכְלָיוֹת אֱלֹהִים צַדִּיק׃ יא מָגִנִּי
ב' ישעי עַל־אֱלֹהִים מוֹשִׁיעַ יִשְׁרֵי־לֵב׃
ו' ג' מ"ל יב אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק וְאֵל זֹעֵם
ג'. ח' ר"פ בְּכָל־יוֹם׃ יג אִם־לֹא יָשׁוּב חַרְבּוֹ
ב' מ"ל יִלְטוֹשׁ קַשְׁתּוֹ דָרַךְ וַיְכוֹנְנֶהָ׃ יד וְלוֹ
ד' ר"פ ל' בסיפ"א. הֵכִין כְּלֵי־מָוֶת חִצָּיו לְדֹלְקִים יִפְעָל׃
טו הִנֵּה יְחַבֶּל־אָוֶן וְהָרָה עָמָל וְיָלַד
חד מ"לע בעיר ד"ד שָׁקֶר׃ טז בּוֹר כָּרָה וַיַּחְפְּרֵהוּ וַיִּפֹּל
י"ד בְּשַׁחַת יִפְעָל׃ יז יָשׁוּב עֲמָלוֹ בְרֹאשׁוֹ

חַיַּי וִיקָרִי לְעַפְרָא יַשְׁרֵי
לְעָלְמִין׃ ז קוּם יְיָ בְּתוּקְפָךְ
אִתְנַטַּל בְּרוּגְזָא עַל מְעִיקַי
וְסַרְהֵיב לִי דִּינָא דִּי פַּקֵּדְתָּא׃
ח וּכְנִישַׁת אֻמַּיָּא תְּחַזְרִינָךְ
וְאַמְטַלְתָּהָא לְבֵי שְׁכִינְתָּךְ תּוּב׃
ט מֵימְרָא דַּיְיָ יְדִין עַמְמַיָּא דּוּן
יָתִי יְיָ כִּזְכוּתִי וּכְשַׁלְמוּתִי
פְּרַע עָלָי׃ י יִשְׁתְּצֵי כְּעַן בִּישָׁא
דְּרַשִּׁיעֵי וְיִשְׁתַּכְלְלוּן צַדִּיקֵי
וּבָחֵי לִבְּבֵי וְכָלְיָן אֱלָהָא זַכָּאָה׃
יא תְּרֵיסִי עַל אֱלָהָא פָּרִיק
תְּרִיצֵי לִבָּא׃ יב אֱלָהָא דַּיָּנָא
זַכָּאָה וּבִתְקוֹף רָגִיז עַל רַשִּׁיעֵי
כָּל יוֹמָא׃ יג אִם לָא יְתוּב
לִדְהַלְתֵּיהּ סַיְפֵיהּ שְׁחִיז קַשְׁתֵּיהּ
מְתִיחָא וּסְדִירָא׃ יד וּמְטוּלְתֵּיהּ
תַּקִּין זֵינֵי מוֹתָא גִּירוֹי לְדָלְקֵי
צַדִּיקַיָּא יַעְבֵּיד׃ טו הָא
יִצְטַעַר לְשִׁקְרָא וְיַעְדֵּי עַמְלָא
וְיָלֵיד שִׁקְרָא׃ טז שׁוּחַ חֲפַר
וְגַמְצֵיהּ וּנְפַל בְּשׁוּחְתָא דִּי עֲבַד׃ יז יְתוּב לְעוּתֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ וְעַל מוֹקְדֵיהּ חֲטוֹפֵיהּ

לדוד אשר שר לה' על דברי כוש. וכל ד"ה דכוו' במ"א אל דברי וסי' ולא הסב יאשיהו פניו: ועליה ג' וסי' ועליה כתונת פסים. ועליה למרום שובה. ועליה יכרעון אחרים: שופט ו' וג' מ"ל וסי' נמסר בעמוס סי' כ': ולו ד' ר"פ בקריאה וסי' ולו שתי נשים. שם האחת חנה ושם. ולו היה בן ושמו ציבא. ולו אחים בני

תולדות אהרן ואל זועם. ברכות ז סנהד' קה ע"ב ד זוכר או: כל המזמור עקידה שער ס:

ל' הפשטה: (ז) קומה ה' באפך. על שונאי כגון ישבי ואחיו ופלשתים שלא בידם: הנשא. התפאר להראות נקמת עברה בהתעברך עליהם: ועורה שאוכל לעשות בהם משפט נקמה אשר צוית והיכן צוית תרועם בשבט ברזל ב) ואיבתי את אויביך (שמות כג) זה מצאתי במדרש: (ח) ועדת
תסובבך. אם יחזרו
להושיעם אל תשמע לק...
התרחק מעליהם ושוב...
במקומך במרום רשוש"...
ד"א למרום שובה להראו...
שידך עליונה: (ט) ה'...
עמים. הסוף הדין...
ותנהו על הרשעים. יד...
יסורין: שפטני ה' כצדקי...
לפי מעשים טובים שביד...
לפי העבירות: (י) יגמ...
כליון וכן פתר מנחם גמ...
(לקמן טז) גמר חסיד...
יב) וכן כלם (ספ"א):...
צדיק ובוחן לבות. את...
מי הוא הצדיק שתכו...
אלהים צדיק. כן...
(יב) שופט צדיק. אתה...
צדק: זועם בכל יום...
את מעשה הרשעים:...
לא ישוב. הרשע מר...
חרבו ילטוש. הקב"...
ילטוש פורביר"א בלעז...
קשתו: (יד) ולו. ולרש...
הקב"ה כלי מות: לד...
לרודפים כמו כי דלק...
(בראשית לא) וכן פיר...
להרוג את הרשעים...
את הצדיקים יפעל...
ויזמינם להמיתם. כל...
ל' רדיפה היא: (טו)...
הריון ולידה כמו (שיר...
חבלתך אמך: והרה ע...
שקר. כל מה שהי...
ויגע הכל משקר בו...
מתקיים בידו מתלא...
מה...

מצודת ציון

מן יפעול ויפעיל: חיי. רצה לומר כל ימי חייו: (ח) ועליה. בעבורה: (י) יגמר. מלשון גמר וסוף: נא. עתה: (יא) מגיני. ענין מחסה כגבור על המגן: (יב) זועם. ענין כעס: (יג) ילטוש. יחדד כמו לוטש כל חורש (בראשית ד'): לדולקים. לרודפים כמו דלקת אחרי (שם ל"א): (טז) בשחת. בבור כמו כורה שחת (משלי כ"ו): קדקדו. הוא אמצעית הראש שם יהולך

מצודת דוד

עשיתי. אם כשעשיתי את זאת לכרות כנף מעיל שאול: אם יש עול בכפ...
עשיתי לעשות עול לבזותו להעמידו מלובש מעיל קרוע כדרך הפחותים:
גמלתי. בעוד שהיה שאול איש שלומי וכי גמלתיו אז רעה תחת טובה כאשר
שאני לו לאויב: ואחלצה. הלא אף בעת שהיה צר עלי לרדוף אחרי בחנ...
חמס יקרה עוד נפשו בעיני והצלתיו מן המיתה כי הצלתיו מיד אנשי א...
לסרגו כמ"ש בשמואל א' וכאומר והנה בעבור זה כרתי מעילו להודיעו זאת שהיה מסור בידי ולא שלחתי בו יד: (ו) ירדף. כאומר ואם לא כדברי כן י...
גמול עונשי שהאויב ירדוף אחר נפשי וישיג אותי וירמסני בארץ כל ימי חיי ואת כבודי ישפיל להיות שוכן לעולם עד העפר: (ז) קומה ה'...
כי לא חטאתי בשאול אין אני מבקש עליו ועל אנשיו אך קומה ה' באפך והנשא במה שתביא עברה על צוררי: ועורה אלי. עורר אלי אמיץ כח הזרוע להתגב...
לעשות בהם נקם המשפט אשר צוית ונגזרת עליהם ר"ל על ידי יהיו נקם המשפט: (ח) ועדת. ואף אם עדת הפלשתים ועמון ומואב תסבב לעזור אחריך לסו...
שוב למרום בעבורם להתרחק ממנה ואל תפן אליה: (ט) ידין עמים. כשתדין העמים במשפט הראוי אז שפוט אותי כפי צדקי וכתומי אשר עלי ר"ל שפטני לפי...
טובים ומן החטאים תשמט ידך: (י) יגמר וגו'. הרע שהרשעים עושים יקטרג עליהם לכלותם מן העולם ואת הצדיק תכונן להיות עומד על כנו ובסיסו:
הלא אתה אלהים בוחן לבות וכליות של הצדיק וידעת כי לבבו שלם עמך: (יא) מושיע. לפי שהוא מושיע ישרי לב: (יב) שופט צדיק. שופט משפ...
וכועס בכל יום על המריעים לו: (יג) אם לא ישוב. אם הרודף את הצדיק לא ישוב מדרכו כי עוד יחדד חרבו וקשתו אשר דרך מכונן לירות בו על...
(יד) ולו הכין. גמול ענשו יהיה שהכין כלי מות האלה על עצמו והחצים שעשה בפועל ידיו הנה באמת פועל אותם על הרודף ר"ל עצמו כי הוא יהיה נ...
(טו) יחבל און. כמו האשה אשר ממש שים לה חבלי לידה בדבר הסיבה בעצמה הרתה ואותה תלד כן הרשעים הללו הנה מעשיהם הרעים לא בהזדמן ע...
חשבו עליהם מתחלה לעשותם ובדבר הזה עצמו יהיה גמול תשלומיהם: (טז) בור כרה. בזה יפרש המקרא שלפניו ויאמר הנה הבור אשר כרה ובתחלה חשב לח...
אזי גמולו אשר בעצמו יפול בו: (יז) ישוב עמלו. העמל שרצה לעשותו לזולתו ישוב

וְעַל קָדְקֳדוֹ חֲמָסוֹ יֵרֵד׃ יח אוֹדֶה
יְהוָה כְּצִדְקוֹ וַאֲזַמְּרָה שֵׁם־יְהוָה
עֶלְיוֹן׃

ח א לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית
מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־
אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תְּנָה
הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם׃ ג מִפִּי עוֹלְלִים
וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ
לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם׃ ד כִּי־
אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ
יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה׃ ה מָה־
אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם כִּי
תִפְקְדֶנּוּ׃ ו וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים
וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ׃ ז תַּמְשִׁילֵהוּ
בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת־רַגְלָיו׃
ח צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת
שָׂדָי׃ ט צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר
אָרְחוֹת יַמִּים׃ י יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־
אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ׃

ט א לַמְנַצֵּחַ עַל־מוּת לַבֵּן מִזְמוֹר

יחות׃ יח אשבח יי בצדקתיה
ואשבח שום אלהא עלאה׃
א לשבחא על כנורא דאיתי
מגת תושבחתא לדוד׃ ב יי
אלהא רבוננא כמא תקיל
שמך ומשבח בכולא ארעא
דיהבתא זוך עיל מן שמיא׃
ג מפום עולימיא ויונקיא
אשתסתא עושנא מן בגלל
מעיקיך לבטלא בעיל דבבא
וגזומא׃ ד מטול דאחמי
שמיה עובדי אצבעתך סיהרא
וכוכביא די אתקינתא׃ ה מה
בר נשא מטול תדכר עובדוי
ובר נשא מטול תסער עלוי׃
ו וחסרתא יתיה קליל
ממלאכיא ואיקרא ושבהורא
תכללניה׃ ז אשלטתיה
בעובדי ידך כולא שויתא
תחות רגלוי׃ ח ען ותורי
כולהון ולחוד בעירי חקלא׃
ט צפרי שמיא ונוני ימא
ולויתן דחליף אסרטי ימא׃
י יי אלהא רבוננא כמה
תליל ומשבח שמה בכולא
ארעא׃ א לשבחא על מיתותא

יהושפט. ולו הכין בלי מות חציו לרולקים ׃ ה' ארנינו ג' וסי' מה אדיר שמך. וחברו של אחריו. מחזיקים על אחיהם אדיריהם דעזרא ׃ שמיך ג' וסי' והיו שמיך אשר על ראשך. כי אראה שמיך מעשה. ה' הש שמיך ותרד ׃ וככבים ו' וסי' נמסר ביואל סי' ב' ׃ וגם בהמות שדי י"ד פסוקים וגם ותרין מלין ס"פ וסי' נמסר בסדר משפטים ביחזקאל סי' ט"ז ׃ על מות ב' וסי' על מות לבן חוא ינהגנו עלמות ׃ אויבי י"א

תולדות אהרן ה' אדונינו. שבת פח זוהר תרומה׃ מפי עוללים. סוטה ל עקרים מח פי' כ"ג המזמור זוהר משפטים: כי אראה. כתובות ס׃ מה אנוש. שבת פח סנהד' לח זוהר בלק׃ ותחסרהו. ר"ה כא נדרים לח:

רשי

...א מוליד פתאת נסבא׃ (יח) אודה ה' כצדקו. כשיצדיק הדין הגמור ...רשעים כרשעם׃ (א) הגתית. כלי זמר שבא מגת שם מצוים ...למשותם ורבותינו אמרו על אדום שעתידה לידרך כגת כמו שנאמר ...בתי לבדי (ישעי' סג) אך ענין המזמור אינו מוכיח׃ (ב) מה אדיר ...יותר מכדי כח מדת ...ם לא היו התחתונים ...שרה שכינתך ביניהם׃ ...הודך על השמים. ...נהו על השמים ואתה ...הגדולה יסדת עוז מפי ...ונקים השרית שכינתך ...תקנת להודות לך עוז ...ם והכהנים שהם בני ...ים בליכלוך כעוללים ...ים. עוללים לשון ...בעפר קרני (איוב טז) ...לוך נקראו כל תינוקות ...׃ (ג) למען צורריך. ...כי עמך אנחנו להשבית ...יב ומתנקם האומר לא ...נסמכאומו' ואני כשאני ...יך וגו' אני תמה בלבי ...כי תזכרנו׃ (ו) ותחסרהו ...להים וגו'׃ מאלהים ...ים שנתת כח ביהושע ...חמה וליבש את הירדן ...רוע מי ים סוף ולעלות ...אליהו לחיות אתהמת׃ ...ואלפים. צאן ובקר ...ים כה) שגר אלפיך. ...עולה הוא כמו (במדבר ...ת לצנאכם. אוביילדי"ץ ...מדרשי אגדה ואינם ...לפי המקראות׃ ...ת לבן. יש פותרין על ...על מת בנו אבשלום ...תרונו מפני אומ' לבן ...הבן ואין לו במזמור ...רון לאמץ זה הפתרון ...ין על מות לבן נבל ...לא יתכן בהפוך את ...במזמור זכרונו (בא"א) ...מסורה הגדולה שהיא ...את. שהרי חיבר לה ...ז) והוא ינהגנו עלמות ...חס ודונש מה שפתרו ואינו

אבן עזרא

הפעל שחשב שב בראשו ובעבור שהזכיר קדקדו אמר י"ד כי הגזרות באות מהשמים בעבור ראשו׃ (יח) אודה. שהן דין לדקו והזכיר עליון כנגד ירד׃ (א) למנצח על הגתית. ה' אדונינו. זה המזמור נתנו למשפחת עובד אדום הגתי שהוא מבני לוי כמו לידותין או פיוט תחלתו הגתית מתפארת והדומה לה ורבי משה אמר כי הוא כלי יתיחס אל משפחת עובד אדום הגתי ולהתיחם ככה לא מצאנו ומהבילים אמרו על ניגון הדורכים גת׃ (ב) ה' אדונינו. בעבור שאמר תמשילהו במעשי ידיך׃ מה אדיר. דבר פלא ומלת תנה שם הפועל כמו מרדה מגרימה כאילו אמר תת הודך על השמים׃ (ג) מפי. א"ר משה כי טעם מפי עוללים אם לא ידברו בפיהם הם בעצמם יודו לחסדיך כי תכלכלם ותפרם ותרבם בגופם באורך וברוחב והנכון בעיני בעבור היות אדם נכבד מכל נבראי מטה אמר כן כי מעת שיחל הנער לדבר וזה טעם מפי עוללים אז תחל מתכונתו לקבל כח הנשמה החכמה עד שתשכל בשקול דעתה כח בוראה כי תחזק הנפש יום אחר יום וזה טעם יסדת עוז וטעם למען צורריך לבטל דברי המכחישים האומרים אין אלוה וזה טעם להשבית אויב ומתנקם על המאמינים בשם בדבור או במעשה׃ (ד) כי. ידוע כי שבעה משרתות למאורות ולחמשה כוכבי לכת והמעון השמיני לצבא גדול והתשיעי לגלגל המזלות ההולך ממזרח למערב והעשירי כסא הכבוד על כן כתב מעשה אצבעותיך כי הם עשר והזכיר הירח והכוכבים ולא הזכיר השמש בעבור כי אין יכולת לעין לראותם יומם בעבור אור השמש ויש אומרים כי טעם הודך על השמש כי היא הבריאה הגדולה והנה לא יראה ביום כי אם אחד ובלילה יראה צבא גדול מאד׃ (ה) מה. ידוע כי הירח ואחד עשר כוכבים הנקודה בעגולה מהגלגל וכל הארץ כנקודה שלא תתחלה

...יקוע ובן אדם נחלק שלא יקבל חלוק כנגד כל הארץ על כן מה אנוש כי תזכרנו דרך בזוי והטעם אחר שיש לך בריאות גדולות ונכבדות מהאדם איך לתת לו כבוד׃ ותחסרהו מעט מאלהי'. המלאכים והכלל כאשר אמר דניאל אלהין די מדרהון עם בשרא לא איתוהי׃ וכבוד והדר תעטרהו. בעבור כח ...יש שנפח בו שהיא עליונה ואיננה גוף על כן לא תמות׃ (ו) תמשילהו במעשי ידיך. בארץ לבדה כאשר יזכירם אחר כן ויש אומרים כי כל שתה תחת ...תכת והמלאכים׃ (ז) צנה. הזכיר הצאן והאלפים בעבור צרכו למאכלו ומלבושו יותר מרכיבת הסוסים והחמורים ואחר כן הזכיר חיות השדה ושדי כמו שדה ...ל אצילי ידי ומלת בהמות כוללת לא כאשר אמר יפת כי הבהמה היא האוכלת עשב והנה מה יעשה ליש גבור בבהמה׃ (ח) צפור. ואחר כן הזכיר העוף ...מעלה הימנו והדג שיצוף למטה הימנו וטעם עובר ארחות ימים שבחכמתו עושה ספינות ויכיר ארחות ימים והזכיר זה בעבור שיכול ...ב הים ויש אומרים כי על הדג ידבר שישוב עובר ארחות ימים׃ (ט) ה'. פעם אחרת ככה בכל דור ודור כי הארץ לעולם עומדת׃ (א) למנצח על מות לבן.
על

מצודת דוד

...ועל קדקדו. כפל הדבר במ"ש לבתמדתו׃ (יח) כצדקו. כאשר ראוי ...ל כצדקת דינו׃ ואזמרה. אשבח בזמר את שם ה' לומר שעוד הוא ...ד נעלה על כל התשבחות׃ ח (ב) מה אדיר שמך. מה מאד חוזקת ...ן משגיח ומושל בכל׃ אשר תנה. בעבור אשר גם הוד שכינתך נתון ...מעל ואפילו הלא למעלה לחוק יחשב ומכ"ש גבור למעלה׃ (ג) מפי עוללים ויונקים. מן פי העוללים אשר הם סתומים במעי אמן ובהולדם נפתח ...קים תדיר משדי אמן מן הפלא הזה יסדת יסוד מוסד לדעת עוזך כי הוא דבר שאין הטבע מתחייב׃ למען צורריך. למען הכחיש צורריך אשר כחשו בה'׃ ...לבטל דברי האויב והמתנקם את המאמינים בה'׃ (ד) כי אראה. מן הפלא הזה אראה בחכמה מעשה אצבעותיך הם שמיך אף הירח והכוכבים אשר ...מה כולם מעשה ידיך ואין העולם קדמון׃ (ה) מה אנוש. הוסיף להוכיח שה' משגיח על הכל ואמר הלא מה הוא חשיבות האדם להזכר לפני ה'׃ ...רהו. על כל זה בהשגחתך חסרתו רק מעט מהמלאכים בדבר החכמה והדעת ועטרתו בכבוד והדר כי הוא מתעלה על כל חי בחוש הדבור׃ (ז) תמשילהו. ...בכל הבריות׃ תחת רגליו. ר"ל נכנעים אליו׃ (ט) צפור שמים. הפורח למעלה לאויר השמים ועם כל זה ימשול בו האדם ויצודו בחכמה׃ עובר ארחות ...ר"ל כי האדם בחכמתו יעשה אניות ובהם עובר ארחות ימים ויכול הוא לצוד אף דגי הים׃ (י) מה אדיר. מכל זה נראה שמה מאד אדיר שמך בכל הארץ

מצודת ציון

יתולק השער אילך ואילך׃ ח (א) הגיתית. כ"ז הבאה מגת׃ (ג) תנה. כמו נתת ואתיד במקום עבר וכמוהו רבים במקרא׃ (ג) עוללים. אף במעי אמן יקראו עוללים כמו כעוללים לא ראו אור (איוב ג')׃ תפקדנו. תזכרנו וכפל הדבר במ"ש׃ (ז) שתה. שמת׃ (ח) צנה. מלשון צאן׃ ואלפים. פרים. כמו שגר אלפיך (דברים כ')׃ שדי. כמו שדה בה"א׃ ט (א) לבן. שם אדם גלתם

אבן עזרא

על מות שתים מלות הם על כן טעה האומר כי הוא כמו על עלמות שיר ועוד למה היה סמוך אחריו למ"ד גם האומר כי לבן היה שם משורר כמו בן ויעיאל איננו נכון כי אין משפט הלשון לאמר ליצחק ליעקב בפתחות הלמ"ד בשם אדם כי השם נודע כאשר פירשתי בספר השם ויש אומרים כי לבן הוא נגל הסוף ועל מות איש הבנים ומות בנו והנכון דברי רבי דונש הלוי שהיה שם אחד נסיכי הגוים שלחץ את ישראל כאשר יפרש במזמור: (ב) אודה. טעם בכל לבי בסתר: אספרה. בגלוי: אשמחה. ומרוב השמחה אזמרה שמך ואם הוא נעלה מזמר: (ד) בשוב אויבי. אנשי הלורר לא תהיה להם תקומה במות מלכם: (ה) כי. משפטי ודיני. לאות כי חמס עשה לדוד והפר בריתו והתפלל דוד בעבור זה ונשמעה תפלתו וטע' ישבת לכסא לעשות משפט: (ו) גערת. הלא בי"ת כדמות כריתה הנני גוער לכם את הזרע: אבדת רשע. הוא לבן: לעולם ועד. מלה קצרה לעולם ועד עולם ובעבור שהוא סוף הפסוק שב הפתח קמץ קטן ובעבור אות התנועה באות עי"ן שהוא הראשון נקמץ הוי"ו כמו הוציא לחם ויין: (ז) האויב. אמר בן לברט כי מלא חרבות בפתח בספר קדמון על כן פירש בו כמו חרבות צורים והנכון בעיני שהחי"ת חטוף בקמץ. ואמר רבי משה היה ראוי להיות אבד זכרם אתה וכמוהו יען אשר גבהת בקומה ויתן צמרתו יתתן צמ־תו ולא דבר נכונה כי כח השם בפעלים כמו מפי עליון לא תצא והטעם יציאות הרעות והטובות והם הגזרות והנה הוא יען אשר גבהת בקומה ויתן גבהך ולפי דעתי כי האויב כמו הקהל קהה אחת לכם וכן הפי' ואתה האויב בעבור שתמו החרבות שהחרבת לנצח וערים נטשת אבד זכרם חשבת כי תמלט ושכחת כי השם לעולם ישב ויקח הדין ממך על כן אחריו וה' לעולם ישב והנה הוא קשור עם אבד זכרם בערים הנה מחה השם את שמו ככתוב למעלה והוא הטעם שגמל לך כמעשיך: (י) ויהי. לדך. שאין לו כח שהוא שפל על כן משגב בצרה כמשמעו בצר לדך ורבי דונש פירש בו לשון יחיד מן דברי הבצרות ואין זה מטעם המזמור: (יא) ויבטחו בך. כאשר יראו שהיה השם משגב לדך אז יהיו לבטח: (יב) זמרו. בעבור שהזכיר כי גער בגוי' ואבד הרשע שהשחית יודעי הש' ע"כ זמרו לה' יושב ציון כי אותם הם יודעי השם ודורשיו: (יד) חנני. נמצא שלם והיא מלה זרה: ראה עניי. ככה עשה לי תמיד ובעבור היות שערי מות בתחתיות אמר כנגדו מרוממי: (טו) בשערי בת ציון. כנגד

תרגום

דְגַבְרָא דִי נְפַק מִבֵּינֵי מַשִׁרְיָתָא תּוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד: ב אֲשַׁבַּח קֳדָם יְיָ בְּכָל לִבִּי אֶשְׁתָּעֵי כּוּלְהוֹן פְּרִישְׁוָתָךְ: ג אֶחְדֵי וְאֶבְדַּח בְּמֵימְרָךְ אֲשַׁבַּח שְׁמָךְ עִלָּאָה: ד בִּדְיְתוּב בְּעֵל דְבָבַי לַאֲחוֹרָא יִתְקְלוּן וִיהוֹבְדוּן מִן קֳדָמָךְ: ה מְטוּל דַעֲבַדְתָּא פּוּרְעֲנוּתִי וְדִינִי יְתֵבְתָּא עַל כּוּרְסֵי דַיָּנָא זַכָּאָה: ו נְזַפְתָּא עַמְמֵי דִפְלִשְׁתָּאֵי הוֹבַדְתָּא גָלְיַת רַשִׁיעָא שׁוּמְהוֹן מְחִיתָא לְעָלְמֵי עָלְמִין: ז וְכַד נְפַל בְּעֵל דְבָבָא אִשְׁתְּצִיוּ חֲלָוָתֵיהּ וּכְרַכֵּיהוֹן אִצְתַּדִיו לְעָלְמָא וְקִרְוֵיהוֹן צְדִיתָא הוֹבַדְתָּא דָכְרָנְהוֹן מִנְהוֹן: ח וּמֵימְרָא דַיְיָ לְעָלְמִין מוֹתְבֵיהּ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא תַּקִּין לְדִינָא כּוּרְסֵיהּ: ט וְהוּא יְדִין עָמָא דְאַרְעָא בִּזְכוּתָא יְדִין עַמְמַיָּא בְּתְרִיצוּתָא: י וִיהֵי מֵימְרָא דַיְיָ תְּקוֹף לְמִסְכְּנָא תְּקוֹף בְּעִדָּנֵי עָקְתָא: יא וְיִסְתַּבְּרוּן בְּסַבָּרוּתָךְ יָדְעֵי שְׁמָךְ מְטוּל דְלָא שְׁבַקְתָּא תָּבְעָיךְ יְיָ: יב שַׁבַּחוּ קֳדָם יְיָ דְאַשְׁרֵי שְׁכִינְתֵיהּ בְּצִיּוֹן תַּנִּיאוּ בְּעַמְמַיָּא עוֹבָדוֹי: יג מְטוּל דְתָבֵיעַ דְמָא דְזַכָּאָה יַת צַדִּיקַיָּא דְכִיר וְלָא שְׁלֵי קְבֵלַת עִנְוְתָנִין: יד חוּס עֲלַי יְיָ חֲמֵי סִגּוּפַי מִבַּעֲלֵי דְבָבַי מְרוֹמֵם לִי מִמַּעֲלָנֵי מוֹתָא: טו מִן בִּגְלַל דְאִשְׁתָּעֵי

תהלים ט

לְדָוִד: ב אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לִבִּי
אֲסַפְּרָה כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ: ג אֶשְׂמְחָה
וְאֶעֶלְצָה בָךְ אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ עֶלְיוֹן: ל'
ד בְּשׁוּב־אוֹיְבַי אָחוֹר יִכָּשְׁלוּ וְיֹאבְדוּ י"א מ"ל ב' רפי'
מִפָּנֶיךָ: ה כִּי־עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי י"ו
יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא שׁוֹפֵט צֶדֶק: ו גָּעַרְתָּ ו'
גוֹיִם אִבַּדְתָּ רָשָׁע שְׁמָם מָחִיתָ לְעוֹלָם ל'. ט'
וָעֶד: ז הָאוֹיֵב ׀ תַּמּוּ חֳרָבוֹת לָנֶצַח ס'
וְעָרִים נָתַשְׁתָּ אָבַד זִכְרָם הֵמָּה: ו' לשון דכנו
ח וַיהוָה לְעוֹלָם יֵשֵׁב כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט ט"ו דגשים
כִּסְאוֹ: ט וְהוּא יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק ל"ג ג' ר"פ
יָדִין לְאֻמִּים בְּמֵישָׁרִים: י וִיהִי יְהוָה ל"ב
מִשְׂגָּב לַדָּךְ מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה: ב' ומ"ל
יא וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־ ב'. ד' מ"ל
עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יְהוָה: יב זַמְּרוּ לַיהוָה
יֹשֵׁב צִיּוֹן הַגִּידוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ל' חסר
יג כִּי־דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא ד' מ"ל בכתובי'
שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים: יד חָנְנֵנִי יְהוָה ענוים ק'
רְאֵה עָנְיִי מִשֹּׂנְאָי מְרוֹמְמִי מִשַּׁעֲרֵי־
מָוֶת: טו לְמַעַן אֲסַפְּרָה כָּל־תְּהִלָּתֶיךָ ל' מ"ל

מ"ל וסי' רחב פי על אויבי . ואנקמה מאויבי . בשוב אויבי אחור . ארדוף אויבי ואשיגם . אל יעלצו אויבי לי . הצילני מיד אויבי . אויבי יאמרו רע לי . כי אמרו אויבי לי . אז ישובו אויבי אחור . מהוללי בי נשבעו . פרץ האלהים: למשפט ט"ו דגשים וסי' נמסר בש"ב סי' ט"ו: ויבטחו ב' וסי' בך יודעי שמך . ויתן בפי שיר חדש: אותם ד' מ"ל בכתובים וסי' וישא ידו להם להפיל . ויתן אותם לרחמים . לעשות אותם ימי משתה ושמחה . כי דורש דמים אותם זכר . וכל עזרא דכות' מ"ל במ"א וסי' ושבתם אלי ושמרתם מצותי ועשיתם אתם: ענוים ה' דכתיב ענים וסי' כי דורש דמים אותם זכר . קומה ה' אל נשא ידיך. אם ללצים הוא יליץ . בז לרעהו חוטא . טוב שפל רוח את־וב' חלוף כתיב ענוים וקרינן ענויים וסי' ובילי כליו רעים . כי לא

תולדות אהרן האויב תמו. הוריות יד: למען אספרה. עקרים מב פ"ב:

רשי

...מדבר בעמלק נערת גוים ש...
...יד לבא כשיתלבן ילדותן ושנות...
...עמלק וזרעו. עלמות ילדות. לבן...
...למד וכה פתרונו למנצח על...
למשורר נגינות ללמד.
לבן כמו להבין ולבונן ע...
ע"ש כלי שיר ששמו עלמות...
שאמר (להלן מו) על עלמות...
ודונש פתר לבן שם...
שמו לבן שהי' גלחם כו...
ההם ומה שהוא אומר...
גוים אבדת רשע הז...
הוא לבן ההורג ט...
ואע"פ שאין אתה רוא...
אחר אדם שהי' שמו...
במקום הזה כן אי...
בשמות אחרים שאינ...
במקרא רק פעם א'
נפלאותיך . גאולה א...
ששקולה כנגד כל ה...
שנאמ' (ירמי' טז)...
עיד חי ה' אשר הע...
(ה) משפטי ודיני...
כפולות במקרא וא...
ביניה' כמו עדי והעדית...
(איוב טו) עצמיו אפי...
גרמיו כמטיל ברזל...
משפטי ודיני. בשמי...
לכסא . כסא כ...
(ו) גערת גוים . עמ...
גוים (במדבר כ): אבו...
אבותיו: שמם מח...
מחה אמחה (שמות י...
(ז) האויב תמו...
השגאה לנצח הם ע...
חלה. ד"א חרבות ל...
אויב שחרבות שבא...
עלינו לנצח וזהו עמ...
בו ועברתו שמרה נצח...
חרבות לשון חרבן ו...
האויב תמו חרבות...
נאמר (ביחזקאל לב)...
עולם אתקך ועריך ל...
וערים נתשת . כי ת...
רששנו וגו' ונשוב ונב...
כה אמר ה' צבאות...
ואני אהרוס (מלאכי)...
זכרם . אותה השעה...
לעולם ישב וגו'. שם...
שלם כמו שנאמר כ...
קודש שימתה כתוב...
כס יה (שמות יז) כ...
חלוק: (ט) והוא...
בצדק ידין לאמים...
עד בא הקץ הי' רג...
ברחמים לפי מישרים...

בהם דן אותם בלילה כשהם ישנים מן העבירות: (י) ויהי ה' משגב ל... דכא אילאמינשי"ש בלעז לעתיד כשיכונן למשפט כבא יהי משגב לישראל ש... לעתות בצרה . עתים של צרה: (יב) זמרו לה' יושב ציון . כשיחזור יש... יזמרו לו כן: (יג) אותם זכר . את הדמים שנשפכו בישראל: (יד) חנני'...
בגוו...

מצודת ציון

עלמות ילדות ...אוהם עם דוד וכשמת אמר עליו שירה: (ג) אשמחה ואעלצה . כפל הדבר במ"ש: (ה) משפטי ודיני . לסתמדת הדבר כפל במ"ש: לכסא . כמו בכסא ובא הלמ"ד במקום הבי"ת וכן כי בוחר אתה לבן ישי (ש"א כ') ומשפטו כבן ישי: (ו) גערת . ענין זעקת נזיפה: (ז) נתשת ענין עקירה והריסה כמו לנתוש ולנתוץ (ירמיה א'): (י) משגב . חוזק: לדך . מודכא ונתוש כמו דכאי רוח (לקמן ל"ד): לעתות . מלשון עת: (יב) עלילותיו . מעשיו: (יג) ענוים . שפל

מצודת דוד

...הארץ משגיח ומושל בכל: ט (ג) אזמרה שמך עליון . אשבחו לומר ... עליון ונעלה על כל התשבחות: (ד) בשוב . כשלא יכלו אויבי לי ויש... ויכשלו ויאבדו אז אשמחה אעלצה שמחה כפולה בעבור טובה הכפולה: ... עשית . הלא רבות פעמים עשית משפטי וישבת בכסא לשפוט אויבי: (ו) ... בעבורי גערת גוים וכו' ומחית שמם לבל יזכרו: (ז) האויב . אתם ... שהחרבות תמו לנצח ר"ל המקומות החרבות שבך יכלו עד עולם ולא ישובו לקדמותן אף הערים אשר נתשו בהפך שמם יהיו נאבד זכרם וכפל הדבר במ"ש: ... לעולם ישב . כי ה' חי לעולם וכ"כ ממשלתו וא"כ מי יבנה את אשר הרס הוא: (ט) והוא ישפוט . עד עולם ישפוט אותם בדין ויושר ובצדק כאשר ראוי להם: ... לדך . לנשברי לב יהיה למשגב ומתי יהיה למשגב כשיהיה בעולם עת צרה: (יא) כי לא עזבת . כי יראו אשר לא עזבת דורשך: (יב) יושב ציון . השמ... בציון: (יג) כי דורש דמים . כי הוא דורש לדעת הדם וזכורים הם לפניו עם שאינו ממהר לפרוע: (יד) מרוממי . הלא אתה מעולם ... מרומ...

רשי

מרוממי . בגאולתך : (טז) טבעו גוים . זו היא התהלה אשר אספר : ה'. כל זה מן התהלה נודע ה' לבריות כי שליט הוא ומושל ונוקם וזכרי משפט עשה בהם ושטיל"א בלעז : נוקש רשע . נכשל רשע : הנה זאת כלה : (יח) לשאולה. אמר רבי נחמי' כל תיבה הצריכה למ"ד

הטיל לה ה"א בסופה ... אשית יב) מגרימה ... נתיכון לו' והכתיב ... ים לשאולה א"ר יצא ... מדריגה התחתונה של ... ו ישובו לאחר שיצאו ... ויעמדו כדין ויתחייבו ... דריגה תחתית של ... (יט) כי לא לנצח ... אל האביון מלפקוד ... שישעבדו כו : ותקות ... לא תאבד לעד : ... ה'. דוד הי' מתפלל ... שיקום וימהר לעשות ... ועזו . ממלך לאורך ... לתו : על פניך. בשביל ... כעיסוך במקדשך : ... . מרות ועול ד"א ... ן השלכה לשון ירה ... ת טו) וי"א מורה לשון ... ה) : ידעו גוים. שהם ... אלהות להיות גבורתם ... (א) תעלים לעתות ... תעלים עיניים לעתות ... ב) ידלק . ירדוף כמו ... אחרי : יתפשו במזמות ... נתפסים הם העניים ... שהרשעים חושבים ... (ג) כי הלל רשע . ... למה ה' תעמוד ברחוק ... ממלך הרשע מתהלל ... תאות נפשו : ובוצע ... ה'. והגזלן שבח את ... מר נאץ ה' ושלום יהיה ... כמו ברך לשון פעל ... לו הי' שם דבר הי' ... מעלה כאות הראשונה ... ד פתח וזה נקוד קמץ ... ו למטה כרי"ש . ואל ... נרך שלא אמר ברך ... יבות של רי"ש משמשות ... איוב חרף ה' (לקמן ... אמר חרף : נאץ . ... וכן כל ל' ניאוץ כך ... : (ד) רשע כגובה ... הוא גבה רוח ומגביה ... ו אפו בגבהותו : כל ... כל מזימותיו אומרות ... רוש הקב"ה כל מה ... י אין משפט : אין ... ליח דין ולית דיין : (ה) יחילו . יצליחו ודומה לו (איוב כ) על כן לא יחיל טובו . ... ו כמו (ש"ב ג) יחולו על ראש יואב : מרום משפטיך כנגדו . מסולקים משפטי יסורין ופורענו' שלך מנגדו שאינם באים עליו : כל צורריו יפיח ... בפחת רוח הוא מפיח בהם והם נופלים לפניו : לדור ודור אשר לא ברע . לא

תהלים

בְּשַׁעֲרֵי בַת־צִיּוֹן אָגִילָה בִּישׁוּעָתֶךָ׃

טז טָבְעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עָשׂוּ בְּרֶשֶׁת־ ב' ר"פ כאן שעריה
זוּ טָמָנוּ נִלְכְּדָה רַגְלָם׃ יז נוֹדַע ג' וחד ונודע
יְהוָה מִשְׁפָּט עָשָׂה בְּפֹעַל כַּפָּיו
נוֹקֵשׁ רָשָׁע הִגָּיוֹן סֶלָה׃ יח יָשׁוּבוּ ב'
רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה כָּל־גּוֹיִם שְׁכֵחֵי ג' ומ"ל
אֱלֹהִים׃ יט כִּי לֹא לָנֶצַח יִשָּׁכַח אֶבְיוֹן
תִּקְוַת עֲנִוִּים תֹּאבַד לָעַד׃ כ קוּמָה עניים ק' ב' כ"כ
יְהוָה אַל־יָעֹז אֱנוֹשׁ יִשָּׁפְטוּ גוֹיִם ב' חד מלא
עַל־פָּנֶיךָ׃ כא שִׁיתָה יְהוָה ׀ מוֹרָה ג' כתיב ה'
לָהֶם יֵדְעוּ גוֹיִם אֱנוֹשׁ הֵמָּה סֶּלָה׃ י"ב

י א לָמָה יְהוָה תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק ב' ר"פ רפין ל'
תַּעְלִים לְעִתּוֹת בַּצָּרָה׃ ב בְּגַאֲוַת רָשָׁע ל'
יִדְלַק עָנִי יִתָּפְשׂוּ בִּמְזִמּוֹת זוּ חָשָׁבוּ׃
ג כִּי־הִלֵּל רָשָׁע עַל־תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ ל' וכל סוס כל גם דכו'.
וּבֹצֵעַ בֵּרֵךְ נִאֵץ ׀ יְהוָה׃ ד רָשָׁע ל' וחד עד תאות
כְּגֹבַהּ אַפּוֹ בַּל־יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים ב' ארזים
כָּל־מְזִמּוֹתָיו׃ ה יָחִילוּ דְרָכָו בְּכָל־ דרכיו ק'
עֵת מָרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מִנֶּגְדּוֹ כָּל־
צוֹרְרָיו יָפִיחַ בָּהֶם׃ ו אָמַר בְּלִבּוֹ בַּל־
אֶמּוֹט לְדֹר וָדֹר אֲשֶׁר לֹא־בְרָע׃

תרגום

לְכוּלְהוֹן שִׁבְחָתָךְ בְּמַעֲגְנֵי תַּרְעֵי כְּנִישַׁת צִיוֹן אֲדוּץ בְּפוּרְקָנָךְ׃ טז טְבַעוּ עַמְמַיָא בְּשׁוּחֲתָא דַעֲבָדוּ בְּמַצַּדְתָּא דְנָא כְּמַנוּ אִתְאַחֲדַת רִגְלֵיהוֹן׃ יז גְלֵי קֳדָם יְיָ דִין דַעֲבַד בְּעוֹבָדֵי אִידוֹי אִתְּקַל רַשִׁיעָא יְרַנְנוּן צַדִּיקַיָא לְעָלְמִין׃ יח יְתוּבוּן רַשִׁיעֵי לִשְׁיוֹל כּוּלְהוֹן עַמְמַיָא דְאַשְׁלִיוּ דַחַלְתָּא דַיְיָ׃ יט מְטוּל דְלָא לְעָלְמַיָא מִשְׁתְּלֵי חֲשׁוֹכָא סוֹבְרָא דְעַנְוְתָנֵי לָא תְהוֹבֵד לְעָלְמָא׃ כ קוּם יְיָ לָא יִתְעַשַּׁן בַּר נָשָׁא רַשִׁיעָא יִתְדָּנוּן עַמְמַיָא קֳדָמָךְ׃ כא שַׁוִּי יְיָ דַחַלְתָּא לְהוֹן יִנְדְעוּן עַמְמַיָא דְבַר נָשׁ הִינוּן לְעָלְמִין׃

א לְמָה יְיָ תְּקוּם בְּרָחִיק תִּטַּמַר בְּמְדוֹר קַדִּישִׁין לְעִדָּנֵי עַקְתָא׃ ב בְּגַסוּת רַשִׁיעָא יִדְלַק עַנְיָא יִתְאַחֲדוּן בְּנִכְלוּתָא דְנָא דִי חֲשַׁבוּ לְמֶעְבַּד׃ ג מְטוּל דְאִשְׁתַּבַּח רַשִׁיעָא עַל רִגְרוּג נַפְשֵׁיהּ דִמְבָרֵךְ גַבְרָא טְלוֹמָיָא מַרְחֵק מֵימְרָא דַיְיָ׃ ד רַשִׁיעָא בְּגַסוּת רוּחֵיהּ לָא יִתְבַּר אֱלָהָא וְיֵימַר בְּלִבֵּיהּ דְלָא גַלְיָן קֳדָם יְיָ כּוּלְהוֹן מַחְשְׁבָתוֹי׃ ה מַצְלְחִין אוֹרְחָתֵיהּ בְּכָל עִדָּן רְחִיקִין דִינָךְ מִן קִבְלֵיהּ בְּכָל מְעִיקוֹי יְזָעוֹף בְּהוֹן׃ ו יֵימַר בְּלִבְבֵיהּ לָא אָזוּעַ מִדָּר לְדָר

אבן עזרא

כנגד שערי מות : (טז) טבעו . זאת התהלה . בשחת . כמו בשחתם נתפש : ברשת זו. לפי דעתי כי זו כמו אלה וככה עם זו יצרתי לי זו חטאנו לו אלה אומרים חטאנו והטעם ברשת אשר אלה טמנו וי"א כי זו כמו זאת : (יז) נוקש. פועל ושרשו עם נו"ן והנכון להיות הקמץ הקטן תחת פתח כי כל התנועות מתחלפו' ולהיותו מגזרת תרגום אין טעם לו והלא מלאנו וינקשו מבקשי נפשי והנה שניהם שרשים : הגיון . זה אספר באמת : (יח) ישובו . בעבור שהאד' נברא מאדמה : שכחי . תאר כי על משקלים שונים ימצא כמו חפצי רעתי : (יט) כי לא . ישרת עבור עצמו ואחר עמו כמו יחי ראובן ואל ימות ואל יהי מתיו מספר ולא למדתי חכמה והטעם תקות עניים לא תאבד לעד : (כ) קומה . טעם קומה להראות גבורתו ועוזו : אנוש . שם המין כמו ויהי לי שור וחמור והנכון המלך על כן אמר גוים הם עבדיו : (כא) מורה . כתוב בה"א וטעמו כאל"ף כסף קראן לי מרא : אנוש . מגזרת ואנוש הוא : סלה . באמת : (א) למה ה' תעמוד ברחוק . אין ספק כי כבוד השם בכל מקום הוא רק כאשר לא יראה עוזו ידמה לאיש עומד מרחוק על כן לא יראה או הוא קרוב ויעלים עיניו לעתות שאנחנו בצרה : (ב) בגאות . בגאותו של רשע : ידלק עני . כמו ירדף וטעם יתפשו הרשע שהוא הפקיד וחביריו עמו : (ג) כי . אמר רבי משה כי תחת אשר והטעם אשר יהלל רשע בעבור השיגו תאות נפשו והבוצע אשר הוא מברך השם מנאצו ויהי ברך כמו ברך נבות אלהים ומלך ברך אלהים ומות . או פירוש ברך דורון ומנחה והוא שם כמו והדבר אין בהם וכמוהו וברך ולא אשיבנה ואיננו נכון כי ברך פעל עבר וכאילו כתוב וברך ברכה ולא אשיבנה ולפי דעתי כי הלל רשע הנזכר למעלה רשע אחר אשר התאוה ויברך הבוצע אשר נאץ השם והנה ברך כמו הלל : (ד) רשע . סמך הגובה אל האף בעבור שאין בפנים גובה ממנו ואין ספק כי הגבהות בלב הוא רק דבר על הגלוי : בל ידרוש . בלתו ויחסר בית ממלת כל מזמותיו : (ה) יחילו . אמר רבי משה הכהן כי פי' דרכיו חפציו כמו לב אדם יחשב דרכו וטעם יחילו יבואו כמו יחולו על ראש יואב והטעם כי יבואו לו ותכנו לו דרכיו כחפצו או יהיו דרכי אלהים וטעם יחילו שהיה ראוי שיפחידוהו מגזרת חיל והנכון בעיני כי יחילו פועל יוצא מגזרת חיל כיולדה והפעול חסר כמו לא תרצח ודרכיו שב אל הרשע כי

מסורה

לנצח ישכח אביון : טבעו ב' ר"פ וסי' טבעו גוים בשחת עשו . טבעו בארץ שעריה : הגיון ב' וסי' עלי הגיון בכנור . נודע ה' משפט עשה בפעל כפיו נקש : יעוז ג' ב' חס' וא' מלא וסי' קומה ה' אל יעוז אנוש . יעוז בהותו . והפיל רבואות ולא יעוז בתרא מלא בקצת ספרי מסרה נמסר ג' וחסר : כגובה ב' וסי' כגבה ארזים . כגבה אפו בל ידרש : דרכו ה' חס' י' בקריאה וסי' יחילו דרכו בכל עת . הן אלה משוש דרכו . לתת לאיש

תולדות אהרן נלכדה . בס מד פ"ט : ישובו . סנהדרין קס (יבמות ג) : ביתה ס' . סוטה מט : ובוצע . ב"ק לד סנהדרין ו (אלס נח סנהד' יח) : רשע . נדרים כא : יחילו . ברכות ה מגלה ז :

מצודת דוד

...ותי משערי מות : (טז) בשחת . בבור אשר עשו : (יז) נודע ה'. כשעושה ... הוא נודע ומפורסם לכל : נוקש רשע . כאשר הרשע יפול במוקש אשר ... עד עולם יחשבו בלב פרסום המקום : (יח) ישובו . לפי שהאדם מוכן לשם ... ן ישובו כאדם ששב אל ביתו המוכן לשבתו : (יט) כי לא לנצח . ובכך יפרע ... : תאבד לעד . מלת לא משמשת בשנים כאלו אמר לא תאבד לעד : (כ) אל ... ש . אל יתחזקו אויביך : על פניך . ר"ל בעת כעסך : (כא) שיתה . תשים ... סלה למען ידעו שהמה לעולם אנוש ולא אל : י (א) תעמוד ברחוק . כאלו תעמוד ברחוק מקום ותעלים עצמך בעת צרה : (ב) בגאות . בעבור רוב גאותו רודף ... י ותופש אותו במחשבתו אשר חשב לתפשו בו : (ג) כי הלל רשע . בעבור שהרשע מהלל ומשבח עצמו שהשיג תאותו והגזלן בעת עשותו נאצות אז יתברך ... אמר שלום יהיה לי כי לא נעשה בו דבר ע"כ מלא לב האדם לעשות רע : (ד) כגובה . כאשר גבהה חמתו על מי חושב שאין מי דורש במעשיו וכל מחשבותיו ... אין אלהים בעולם לפרוע לו על מעשיו : (ה) יחילו . על שבכל עת יצליח בדרכיו ומשפטיך מסולק ממנו ובספהם מועטת מאבד את שונאיו : (ו) אמר בלבו . לזאת

מצודת ציון

שאל הרות : (טז) ברשת . פח יקוש : (יז) נוקש . מל' מוקש : הגיון . ענינו מחשבה כמו והגיון לבי (לקמן י"ט) : (יח) לשאולה . כן יקרא הגיהנם : (כ) אנוש . הוא שם משמות האדם ויורה על חולשו שהוא מל' ואנוש הוא (ירמיה י"ז) : פניך . כעסך כמו פני ה' (לקמן ל"ד) : (כא) מורה . השלכה כמו ירה בים (שמות ט"ו) : י (א) תעלים . מל' העלמה : (ב) ידלק . ירדוף וכן כי דלקת אחרי (בראשית ל"א) : במזמות . ענין מחשבה : (ג) הלל . ענין שבח כמו ויהללו אותה (שם י"ב) : ובוצע . הגזלן כמו הוי בוצע בצע (חבקוק ב') : נאץ . בזה כמו כי נאצו האנשים את מנחת ה' (ש"א ב)

אבן עזרא

כי דרכיו ופחידו המשכיל בעבור שיחליהו ומלת מרום כמו אתה מרום לעולם ה' והוא השם והטעם אתה מרום סרו משפטיך מנגדו וטעם יפיח בהם כמו אנשי לצון יפיחו קריה: (ו) אשר לא ברע. אשר לא ארחה כמו ואל ארחה ברעתי: (ז) ותוך. לאות על מחשבה רע נתוך לבו נסתר כדרך קרבם הוות והוא מרמה שלום וטוב על כן אחריו במסתרים: (ח) ישב. כל אורב יושב במקום שאין שם יסוב וזה אורב בישוב: לחלכה. יש אומרים כי הכ"ף לנכח השם ויש להשיב עליהם על חסרון היו"ד כי בית וזית ולילה כאשר יסמכו לא יסור היו"ד והנה בחלכאים מחלוקת יש בין כתי' לקרי אם הוא מלה אחת או שתי' ופירוש כאיסכמו נכאים על משקל דוים ורבים ומדקדק גדול אמר כי חלכאים מלה אחת והיא מהפעלים הרבעים ומלת לחלכה כמוה והה"א תחת אל"ף ויאמר הגאון כי נו"ן יצפנו נוסף וטעמו יצפו והעד ע נין כמו עיניו בגוים תצפנה והנכון בעיני שהוא יצפנו לנפשותם והטעם כי עיניו יבקשו מקום צפון ונסתר: (ט) יארב. אמ'ר משה כי בסוכ' כמו בסוכתו כבה אבל פנה כמו פנתה: לחטוף. וכמו וחטפתם לכם: (י) ידכה. כבה דרך האריה בהכספו לטרוף שלא יהי נודע אז ידלג על טרפו: בעצומיו. ידיו ורגליו שיש להם כח עצום ונכון הוא כאשר מלאכו יגרם ישבר גרם והוא מהבנין הכבד ומלאכו כבה מהקל לא גרמו לבקר הנה' יהיה עצם והאחרון עצמו מהכבד גם יהיה מהקל והנה יהי' טעם בעצומיו השוברי' העצמים וחלכאים נירשתיו: (יא) אמר. מודה הרשע שיש אל רק אין לו דעה כדרך איכה ידע אל: בל ראה. הטעם כפול כמשפט: (יב) קומה. נשיאת היד להראות הכח: אל תשכח. כנגד שכח אל: (יג) על מה. לשון תימה כמו למה תראיני און: (יד) ראתה. בחכמתך כי אתה תביט בלי ספק העמל והכעס שיעשה הרשע כי בידך לתת לו גמול בכל עת שתרצ': עליך יעזוב חלכה. כמו לחלכה זה הכעם כי ראה שפעמים רבות עזרת היתום שאין לו עוזר ורבי יהודה בן בלעם אמר בעבור כי תביט העמל והכעס אתה נותן לו כל חפצו על כן יעזוב הדל לסמוך והנה סוף הפסוק יכזיבנו: (טו) שבור. הוי"ו תדרוש לנכח לו השם היות כבן אדם שהוא דורש לא היות מוצא הרשע כי יאבד ויש אומרים כי הוי"ו סימן הזרוע כי תבקש הזרוע להרע ולא תמצא על דרך תמצא ידך ה' אז יתברר כי השם הוא מלך לבדו והעד אבדו גוים מארצו: (יז) לבם שמעת לפני שידברו על דרכי אונקל' בלשוני וכל תאותם שתכין לבם והטעם לעזרם ותי"ו תקשיב אזנך סימן לשון נקבה וזה הוא הטעם כפול: (יח) לשפוט. לקח יתום

תהלים י

ז אָלָה פִּיהוּ מָלֵא וּמִרְמוֹת וָתֹךְ תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עָמָל וָאָוֶן: ח יֵשֵׁב ׀ בְּמַאְרַב חֲצֵרִים בַּמִּסְתָּרִים יַהֲרֹג נָקִי עֵינָיו לְחֵלְכָה יִצְפֹּנוּ: ט יֶאֱרֹב בַּמִּסְתָּר ׀ כְּאַרְיֵה בְסֻכֹּה יֶאֱרֹב לַחֲטוֹף עָנִי יַחְטֹף עָנִי בְּמָשְׁכוֹ בְרִשְׁתּוֹ: י ידכה (יִדְכֶּה) יָשֹׁחַ וְנָפַל בַּעֲצוּמָיו חלכאים (חֵיל כָּאִים): יא אָמַר בְּלִבּוֹ שָׁכַח אֵל הִסְתִּיר פָּנָיו בַּל רָאָה לָנֶצַח: יב קוּמָה יְהוָה אֵל נְשָׂא יָדֶךָ אַל תִּשְׁכַּח עניים (עֲנָוִים): יג עַל מֶה ׀ נִאֵץ רָשָׁע ׀ אֱלֹהִים אָמַר בְּלִבּוֹ לֹא תִדְרֹשׁ: יד רָאִתָה ׀ כִּי אַתָּה ׀ עָמָל וָכַעַס ׀ תַּבִּיט לָתֵת בְּיָדֶךָ עָלֶיךָ יַעֲזֹב חֵלֶכָה יָתוֹם אַתָּה ׀ הָיִיתָ עוֹזֵר: טו שְׁבֹר זְרוֹעַ רָשָׁע וָרָע תִּדְרוֹשׁ רִשְׁעוֹ בַל תִּמְצָא: טז יְהוָה מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: יז תַּאֲוַת עֲנָוִים שָׁמַעְתָּ יְהוָה תָּכִין

כ"ב. ב' מ"ל　כל כיוס　ז' מ"ל　ג' דגשים וסי' גבר' קטל שלימ'　ל' ומ"ל. ב'　ל'　ידכה ק'　חל כאים ק'　כתיב מלה חדא וקרי' תרתי　ב'. כ' חס' בכיפרא　ענוים ק'　ל' חסר יו"ד　ב' טעינו. ל'　ל'　ל' וכל טוב ורע דכו' ב' מ"ל　ו'

תרגום

ז לוּטִין מְלֵי פּוּמֵיהּ נִכְלֵי וְרַמְיוּתָא תְּחוֹת לִישָׁנֵיהּ לֵאוּת וְשִׁקַר: ח יָתֵיב בִּכְמַנֵי דְדַרְתַּיָא בְּטוּמְרַיָא יִקְטוֹל זַכָּאָה עֵינוֹי לְמִסְכְּנַיָא יַטְשׁוּן: ט יִכְמוֹן בְּטוּמְרַיָא הֵיךְ אַרְיָא בְּמַטַלְלֵיהּ יִכְמוֹן לְמִתְפַּשׂ עַנְיָא יִתְפּוֹשׂ עַנְיָא בְּמִגְרֵיהּ בִּמְצַדְתֵּיהּ: י יִדַּכְדַּךְ וִישׁוּחַ וְיִפֵּל בִּתְקוֹף בְּמָנוֹי עַנְיָא: יא יֵימַר בְּלִבֵּיהּ אִתְנְשֵׁי אֱלָהָא טַמַר אַפּוֹי לָא חָמֵי לְעָלְמִין: יב קוּם יְיָ קַיָם שְׁבוּעַת יְדָךְ לָא תִנְשֵׁי עִנְוְתָנֵי: יג מְטוּל מָה רָחִיק רַשִׁיעָא אֱלָהָא יֵימַר בְּלִבֵּיהּ לָא תִתְבַּע: יד גְלֵי קֳדָמָךְ מְטוּל דְאַנְתְּ לֵאוּת וּרְגִיז עַל רַשִׁיעָא תִּסְעַר אִסְתַּכַּל לְמִשְׁלַם אַגְרָא טָב לְצַדִיקַיָא בִּידָךְ עֲלָךְ יְסוֹבְרוּן עַנְיָךְ יַתֵּם אַנְתְּ הֲוֵיתָ סָעִיד: טו תְּבַר אֶדְרָעֵיהוֹן דְרַשִׁיעֵי וּבִישֵׁי יִתְבְּעוּן רִשְׁעֲתְהוֹן לָא יִשְׁכְּחוּ: טז יְיָ מְלִיךְ לְעָלְמֵי עָלְמַיָא אֲבַדוּ עַמְמֵי מֵאַרְעֵיהּ: יז רִגְגַתָא דְעִנְוְתָנֵי שְׁמִיעַ קֳדָמָךְ יְיָ תַּתְקִין לִבְּהוֹן תַּצְלֵי אוּדְנָךְ:

מסורה

כדרכו וכפרי מעלליו. ויהי דוד בכל דרכו משכיל. ולא הלכו בניו בדרכו: במסתרים ג' דגשים וסי' אם יסתר איש במסתרים. במסתרים יהרג נקי. לירות במסתרים תם. וסי' בלשון תרגום גברא קטיל שלימא: נשא חד מן י"ב זוגין בקריאה מן כ"ב חד כתיב א' בסוף תיבותא וחד כתיב ה' וסי' נשא קומה ה' אל נשא ידיך. נסה רבים אומרים מי יראנו טוב. במשא וכנניהו שר הלוים. במסה לא תנסו את ה' אלהיכם. סלא ויקומו עבדיו ויקשרו. סלה כל אבירי אדני בקרבי. רפא ויצעק משה אל ה' לאמר. רפה שבריה כי מטה. ירושא בן עשרים וחמש שנה דמלכים. ירושה בן עשרים וחמש שנה יותם דד"ה. חוא כי לשלג יאמר הוא ארץ. הוה יעבדוך עמים וישתחוו לך. וזיזא בן שפעי בן אלון. וזיזה ויהי יחת הראש. ושנא את בגדי כלאו דמלכים. ושנה את בגדי כלאו דירמית. ופא ואמר עד פה תבא ולא תוסיף. ופה ויקומו האנשים וילכו ויצו. והרא ויער את אלהי ישראל את רוח פול. והרה הנה יחבל און והרה עמל. והפלא ה' בין מקנה ישראל. והפלה ה' את מכתך ואת מכות זרעך. הכסא צרור הכסף לקח בידו. בכסה תקעו בחדש שופר בכסה. חרבונא ביום השביעי כטוב לב המלך. חרבונה ויאמר חרבונה אחד מן

תולדות אהרן במסתלים. סנהדרין מג: יארב. ב"מ פג: שבור. מגלה יז: ה' מלך. ר"ה לב: תאות ענוים. עקרים פ"ו: תכין לבם. ברכות לא (ברכות ט):

רשי

לא תבא עלי רעה לדורותי: (ז) ותוך. ל' מחשבה רעה הלנה בתוכו (ח) עיניו לחלכה יצפנו. עיניו של עמלק לישראל שהם חילך יארובו: עליך יעזוב חלכה. שניהם במסור' כ"ה מולין המפמשין במקום (שמות ו) ובכה ובעמך. (משלי ב) תבונה תנצרכה (שמות כט) כל אשר לוי (ש"א א) הנלבת עמם ממסורת שחלכה כמו חיילך. ומנחם פתר אותו יצפונו וכן יעזוב חלכה בעצמיו חלכאים ענין ומרודים וכה יסוד (י) ידכה ישוח. כך דרך שמדכה ומשפיל ומקו כדי שלא יהא ניכר בעצומיו חלכאים. חיל ראיתי במסורה הגדולה אחת מחמש עשרה הכתובות תיבה אחת שתי תיבות וכמו בגד לאה (בראשית ל) (דברים לג) מלכם חדזו (ישעי' ג) אף זה חלכים של נשברים. כאים לבב למותת (לקמן קט הנו"ן מן השורש יען הכאת לב לדיק למדנו הנו"ן של נכאה נמבזה (ש"א טו) ונו"ן וכן פתרונו ונפל בעצ רשע זה ורמיזותיו לשון הגישו עלמותיכם מא) עוצם עיניו (שם עניים. ד"א בעצומיו ע"ר סימון אין הרשע בקלירוס שלו פירוש גבורים כמותו שנאמר ג) ולגוברין גברי חיל אמר לבכתה לשדרך נגו ומנחם פתר חלכה דל וחלך והכף יסוד (יג) על מה נאץ רשע. לפי שאמר בלבו לא (יד) ראתה. מה שה ואתה מחריש: כי א דרכך שתביט עמל וכע בידך. בכחך אתה לרשעים להכליח הרשע יעזוב חלכה. ישראל חילך הם עוזבים המשא שתעשה דין ב ומנחם פתר יעזוב ל' (שמות כג) עזוב תעזו ומנחם פתר חלכה ל' וכ' יסוד בתיבה: יתו היית עוזר. ביתום ר

(טו) שבור זרוע. של עמלק הרשע ורע תדרוש רשעו בל תמצא. פושעי כשרואין את הרשעים מצליחין להם נושאים להרשיע אבל משתשבר את זרוע אם באת לדרוש רשעם של רשעי ישראל לא תמצאנו: (טז) ה' מלך עול מאחר

מצודת ציון

ב'): (ה) יחילו. יצליחו כמו לא יחיל טובו (איוב כ'): (ז) אלה. שבועה כמו ושמעה קול אלה (ויקרא ה'): ותוך. ענין מרמה הנסתר בתוך הלב: (ח) לחלכה. ענינו כענין עני וחלוש ודומה לו במקראות שלאחריו: יצפנו. יסתירו כמו יצפון לצדיק (משלי י"ג): (ט) לחטוף. ענין מהירות הלקיחה כמו וחטפתם לכם (שופטים כ"א): (י) ידכה. ענין כתיתה: ישוח. מלשון שיחה וכפיפה

מצודת דוד

לזאת חושב שלא ינטה לעולם להיות מושפל לארץ: לדור ודור. אף לאחר כמ יגליח ולא יראה ברעה: (ז) אלה. ממלא פיו בשבועות שוא ומרמה: תחת כפל הדבר במ"ש: (ח) ישב. הרשע יושב במארב החצרים ולוכד את הנקי בסתר: עיניו. עושה עצמו כמסתיר עין מן העני וכאלו אין דעתו עליו נאמר: (ט) יארוב. במקום נסתר יארוב וכאריה האורב בסוכה כן יארוב להטיף את העני: במשכו. אמר לשון כופל בצייד המושך חבל הרשת ללכוד בה: (י) ידכה ישוח. מראה עצמו כתוש וכפוף לבל ירגישו בו אבל מפיל בכחו הרב את העניים: (יא) אמר. כ"ז הוא על כי חושב או האל שכח מעשיו משגיח בהם: (יב) קומה. לזה קום והרם ידך עליו להכותו ואל תשכח העניים הנלכדים בידו: (יג) על מה. בעבור מה מלאם לב הרשע לנאץ את חושב בלבו שאייך דורש מעשיו: (יד) ראיתה. אבל באמת ראית מעשיו כי מעולם רואה אתה העמל והכעס מה שהרשע עושה: לתת בידך. ובידך לתת לאיש ולכן יעזוב העני במחונו מכל אדם ויבטח עליך כי מעולם אתה עוזר ליתום אשר חלפה עזרתו: (טו) שבור. לזה שבור חוזק הרשע למען יבין כי יש אלהים

ואבדו גוים מארצו: (יח) לשפוט יתום. לעשות משפטם של ישראל
ודכים: בל יוסיף עוד. ממלך: לערץ אנוש. לכתת ולשבר את האנושים
: (א) איך תאמרו לנפשי נודי וגו'. זהו דוגמת כי גרשוני היום מהסתפח
ה' (ש"א כו) שגרשוהו מארץ לחוצה לארץ וכאן הוא אומר בה' חסיתי
י להסתפח בנחלתו איך
אתם טורדים לנפשי
רכם עבור הר שלכם
צפור הנודד
דם המיטלטל נמשל
נודדת מן קינה כדכתי'
נודדת מן קינה כן איש
מקומו (משלי כז) שנדד
טרדנוך מכל ההר כצפור
. נודו כתיב שהוא נדרש
ראל שהאומות אומרים
: (ב) כי הנה הרשעים.
דלטורי הדור המטילין
וני ובין שאול: ידרכון.
יכה נופל בקשת שכשהוא
ריך ליתן רגלו עליו
לנטותו: קשת. לשונם
קשתם שקר: כוננו חצם
. הקשת קורד"א דשר"ק
לירות. אנגיט"ר בלעז:
ל. במסתר: לישרי לב.
ני נוב: (ג) כי השתות
. על ידכם נהרגו כהני
יקים שהם שתות של
צדיק מה פעל. דוד
טא מה פעל בכל זאת
תשאו עון ולא אני:
' בהיכל קדשו. הרואה
עשיהם ואע"פ שבשמים
בוה עיניו יחזו אתכם
: (ה) ה' צדיק יבחן.
פני שאני לוקה ונרדף על
אתם מתהללים לאמר
עזבו (לקמן עא) לא כן
אך כך מדתו של הקב"ה
ולנסות הצדיקים ולא את
ם. השקטני הזה כל זמן
שפשתנו יפה הוא מקיש
כשאינו יפה הוא ממעט
ה לפי שמתנתקת: שנאה
. ומכניע לו את גמול
לעולם ארוך ואז ימטר
בגיהנם: (ו) פחים. ל' פחמים: זלעפות. לשון שריפה ומנחם פתר
ן שער קטב וכן (איכה ה) מפני זלעפות רעב (לקמן קיט) זלעפה אחזתני
שערו שער (סא"א): (ז) כי צדיק ה' צדקות אהב. וירחם על הצדיק ואוהב
ספנימו יחזו ישר: ישר יחזו פנימו. מוסב על צדיק ה' צדקות אהב ואותם
שר יחזו פנימו. ורבותינו פתרו הרשעים ידרכון קשת על שבנא וסייעתו
לישרי לב על חזקיהו וסיעתו. כי השתות יהרסון אם השתות נהרסו על ידם צדיקו של עולם מה פעל ואין סדר המקראות נופל על המדרש: (א) על
ית. כנור של שמונה נימין: (ב) גמר. כלה: פסו. פייליריג"ט בלעז כמו אפסו וכן פתר מנחם: כי פסו אמונים מבני אדם. הכל משקרים בו ומרגלים את
המקומות

לִבָּם תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ׃ יח לִשְׁפֹּט ט'
יָתוֹם וָדָךְ בַּל־יוֹסִיף עוֹד לַעֲרֹץ אֱנוֹשׁ ל'
מִן־הָאָרֶץ׃
יא א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד בַּיהוָה ׀ ג' מיחדין
חָסִיתִי אֵיךְ תֹּאמְרוּ לְנַפְשִׁי נוּדִו נודי ק'
הַרְכֶם צִפּוֹר׃ ב כִּי הִנֵּה הָרְשָׁעִים ל'
יִדְרְכוּן קֶשֶׁת כּוֹנְנוּ חִצָּם עַל־יֶתֶר ל. ב'
לִירוֹת בְּמוֹ־אֹפֶל לְיִשְׁרֵי־לֵב׃ ג כִּי ב' חד חסר. ט'
הַשָּׁתוֹת יֵהָרֵסוּן צַדִּיק מַה־פָּעָל׃ ל. ל. ב'
ד יְהוָה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ יְהוָה בַּשָּׁמַיִם
כִּסְאוֹ עֵינָיו יֶחֱזוּ עַפְעַפָּיו יִבְחֲנוּ בְּנֵי
אָדָם׃ ה יְהוָה צַדִּיק יִבְחָן וְרָשָׁע ה'
וְאֹהֵב חָמָס שָׂנְאָה נַפְשׁוֹ׃ ו יַמְטֵר ב'
עַל־רְשָׁעִים פַּחִים אֵשׁ וְגָפְרִית וְרוּחַ ל. ב'
זִלְעָפוֹת מְנָת כּוֹסָם׃ ז כִּי־צַדִּיק ל'
יְהוָה צְדָקוֹת אָהֵב יָשָׁר יֶחֱזוּ פָנֵימוֹ׃ ד'. ט'. ל'
יב א לַמְנַצֵּחַ עַל־הַשְּׁמִינִית
מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב הוֹשִׁיעָה יְהוָה כִּי־
גָמַר חָסִיד כִּי־פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי ל'

יח לְמִדַּן יַתַּם וְעַנְיָא לָא יוֹסִיף עוֹד תּוּב בְּנֵי נָשָׁא לְאִתְּוָרָא מִן קֳדָם רַשִׁיעֵי אַרְעָא׃
א תּוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד בְּמֵימְרָא דַיָי סַבְרִית הֵכְדֵין אַתּוּן אָמְרִין לְנַפְשִׁי אִטַּלְטְלֵי לְטוּרָא הֵיךְ צִפְּרָא׃ ב אֲרוּם הָא רַשִׁיעֵי נַגְדִין קַשְׁתָּא מְתַקְנִין גִירֵיהוֹן עַל נִימָא לְמִרְמֵי בְּקִבְלָא עַלֵוֵי תַקִינֵי לִבָּא׃ ג מְטוּל דְּאִין אֲשִׁיתָא יִתְרַעוּן זַכָּאָה מְטוּלָא עֲבַד טוּבָא׃ ד יְיָ בְּהֵיכְלָא דְקוּדְשֵׁיהּ אֱלָהָא בִשְׁמֵי מְרוֹמָא כּוּרְסֵיהּ עֵינוֹי חָמְיָן תְּמוֹרוֹי מְבַחֲנָן בְּנֵי נָשָׁא׃ ה אֱלָהָא צַדִּיקַיָּא בָּחֵין וְרַשִׁיעַיָּא וְרָחֲמֵי חֲטוּפִין סָנְאַת נַפְשֵׁיהּ׃ ו יַחֵית מִטְרִין דְּפוּרְעָנוּ עַל רַשִׁיעֵי מַפְחִין דְּאֶשְׁתָּא וְכִבְרִיתָא וְזַעֲפָא עַלְעוֹלָא יְהֲבַת כַּלִּידְהוֹן׃ ז מְטוּל דְּצַדִּיקָא יְיָ צִדְקוּתָא רָחֵים תְּקַנְיָא יֶחֱמוּן סְבַר אַפּוֹי׃ א לְשַׁבָּחָא עַל כִּנָּרָא דְתַמְנְיָא נִימֵי תּוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד׃ ב פְּרוֹק יְיָ מְטוּל דִּגְמִירוּ טָבַיָּא אֲרוּם סָפוּ מְהֵימְנַיָּא מִן

יתום ודך ומלת ערץ אל תערצו כמו אל תיראו ועריץ כמו נורא והנה לערוץ אנוש לירא אנוש כי מצאנו מלת יראה במ"ם כמו יראו מה' ובלא מ"ם כמו ייראוך עם שמש או תהיה מלת מן הארץ מושכת אחורנית כמו אדם פעלה ונרקת: (א) למנצח. איך תאמרו. טעם איך תאמרו לנכח שונאיו הרשעים ולהם ידבר: הרכם. הר שלכם וצפור חסר כ"ף כמו ויקרא אריה על מצפה ה' כי הוא כאריה כי השם הוא הקורא והעד היות על מצפה בשלש נקודות כי איננו סמוך כי הטע' תאמרו לנפשי נודי מעצמך אל הר שלנו כי את כצפור והנה הקשת דרוכה במו אפל: (ג) כי השתות. מצודות כמו והיו שתותיה מדוכאים ויש אומרים יסודות כמו וחשופי שת והעד יהרסון וזה רמז לעצות שהם כמו יסודות וטעם' צדיק מה פעל כי זה פעל אלהים אל תתרעמו על הצדיק על כן אחריו ה' בהיכל קדשו הוא השמים: עיניו יחזו. כנגד לירות במו אפל: (ד) ה'. טעם יבחן אם בא רע על הצדיק לענותו הוא ולנסותו ולהוכיחו כדרך כי את אשר יאהב ה' יוכיח רק הרשע לעולם ישנאנו: (ו) ימטר. דמה הרעה הבאה על הרשעים פתאום כמו הפחים וחברו רקועי פחים והם כדמות אבנים שורפים שהם יורדים עם המטר: זלעפות. כמו וזלעפה אחזתני כמו רעדה: כוסם. חלקם וככה ה' מנת חלקי וכוסי והם מפעלי הכפל והעד תכוסו על השה: (ז) כי. אמר ר' משה פנימו תחת פניו וככה כי יסכון עלימו משכיל ויפת אמר כי הוא על דרך כאשר התעו אותי אלהים ולא דבר נכונה כי לא ימצא לשון רבים עם השם הנכבד רק על שם אלהים לסוד עמוק ולא מצאנו הפנים רואים רק העינים שהם גם ואין טענה מן פני ה' חלקם כי הוא כמו פני ה' בעושי רע והנכון כי יחזו שב למלת יבחנו בני אדם ואם הוא רחוק או יחזו החוזים כמו אשר ילדה אותה ללוי ומלת ישר תאר והטעם משפט ישר כמו ויושר משפטיך: (א) למנצח. השמינית. נועם או פיוט או יתר: (ב) כי גמר חסיד. גמר פועל עומד או אם היה יוצא גמר חסיד לעשות חסד גם פסו נכרתו כמו כם ידא ואמונים תאר ואין ככה שומר

תולדות אהרן בך ה' חסיתי. סנהדרין קז: כי הנה. שם כו וזהר בלק: כי השתות. שם (תענית סד): ה' בהיכל קדשו. עקידה שער לו: ה' צדיק יבחן. זוהר תולדות: (ימטר. פסחים לז): כי צדיק ה'. זוהר בראשית תשא ויקרא וקדושים: על השמינית. מנחות מג ערכין יג עקידה שער לג (ברכות יד): הושיעה ה'. סוטה מח:

מצודת דוד

ואז אף הרגיל לעשות רע כשתדרוש רשעו לא תמצא כי יחזור למוטב כשיראה עושים דין ברשעים: (טז) ה' מלך וגו'. הלא מלכותך לעולם וכשתחך אז
תה ושלא אבדו גוים מארצו בעבור מעשיהם הרעים לזה עשה כן לאבד הרשעים:
ות. הלא מעולם שמעת למלאות תאות ענוים לכן גם עתה כשלבם נכון
ל בכוונת הלב שמע אליהם ומלא תאותם: (יח) לשפוט. לקחת משפטים
ושקים: בל יוסיף. ולא יוסיף עוד העושק לערוץ ולהכאיב לבני אדם כאשר
כי שם חשלם: יא (א) לנפשי. איך תאמרו על נפשי הר שלכם הוא נד כצפור ר"ל מלך ישראל הוא נד מפני שאול כצפור הזה הנודד וסופו לפול ברשת
יס סופו ליפול ביד שאול ואמר איך תאמרו כן הלא בה' חסיתי וכל יכול להצילני: (ב) כי הנה. ר"ל ואם תחשובו שעזבני ה' בעבור עון הריגת כהני נוב
א הנה הרשעים דרכו קשת וכו' והוא משל הלה"ר שאמר דואג לשאול על כהני נוב: לירות. את החצים: במו אופל. ר"ל בהסתר: לישרי לב. על כהני נוב:
השתות. הרשעים הללו הרסו יסוד העולם הם כהני נוב צדיקי יסודי עולם: צדיק מה פעל. על עצמו אמר דוד הלא אני צדיק בזה ומה פעלתי אני הלא לא
מאומה: (ד) וה' בהיכל וגו'. אף שה' מגביה לשבת בהיכל קדשו אשר בשמים עכ"ז משפיל עיניו לראות בארץ לבחון מעשה בני אדם ויודע הוא בשלמי
: (ה) צדיק יבחן. מה שאני נרדף משאול לא הוא בעבור העון רק כן דרך ה' להבחין את הצדיק ביסורים אם יעמוד בצדקתו להטיב אחריתו ולא משנאתו אותו
ו: ורשע. אבל את הרשע ישנא עם כי חדל הוא מן היסורים: (ו) ימטר. כי סוף הדבר יקבל גמולו משלם כי הרבה רשתות כמטר ירדו עליו מן השמים
נפש: מנת כוסם. המנה למלאות כוסם יהיה מרוח זלעפות ר"ל פורעניות רב יביא עליהם: (ז) צדקות. איש צדקות יאהב ולא יעזבו ביד אויביו: ישר.
שר יראה פני ה' והוא ענין משל ממלך שאת אשר יאהב הוא מרואי פניו: יב (ב) הושיעה ה'. להנצל מיד שאול: כי גמר חסיד. כלה חסיד מן העולם
ולא

מצודת ציון

וכפיפה כמו שחו לעפר (לקמן מ"ד): בעצומיו: בחזקו כמו ועצם כחו (דניאל ח'): (יח) ודך. כפוף ומעונה: לערוץ. לשבור כמו אל תערוץ (יהושע א'): יא (ב) יתר. חבל הקשת כמו שבעה יתרים (שופטים י"ז): לירות. להשליך כמו ירה בים (שמות ט"ו): במו. כמו בתוך: אופל. חשך: (ג) השתות. היסודות כמו והיו שתותיה מדוכאים (ישעיה י"ט): (ד) עפעפיו. כן יקרא אישון העין: (ו) פחים. רשתות כמו מפח יקוש (לקמן צ"א): זלעפות. רעדה כמו זלעפה אחזתני (לקמן קי"ט): מנת. חלק ומתנה כמו והיה לך למנה (שמות כ"ט): יב (ב) פסו. אפסו

אבן עזרא

שומר אמונים כי הוא שם ; (ג) חלקות . תואר והמתואר חסר והם אמרות כמו וידבר אתם קשות : בלב ולב . כמו שיש לו שתי לבבות והלשון תליץ בעד האחד : (ד) יכרת . נבואה כדרך רפאני ה׳ וארפא או תפלה : מדברת גדלות . כמו מאכלי בריאה : (ה) ללשוננו . בעבור לשונינו כמו פן יאמרו לי :
(ו) מ״ם משד כמ״ם מחמס אחיך יעקב. עתה אקום יאמר ה׳. דרך נבואה : אשית בישע . כמו לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי והטעם אשית ישע אשר יפיח לו ידבר כמו יפיח כזבים והוא דבק עםהפסוקהבא אחריו: (ז) אמרות. והטעם כי השם יושיע מיד אלה המגבירים בלשונם הבוגה בתורתו על כן אתה תשמרם ומלת בעליל. כפול הלמ״ד כדרך סגריר והוא מגז׳ ובעל הארץ שהוא אדניה ויהיה כסף צרוף כסף אדוני הארץ : שבעתים . פעמים רבות : (ח) אתה . יתכן להיות מ״ם תשמרם על אמרות השם ותצרנו המפיח בהם וזו כמו אלה ופירושו כי בני דורו רעים על כן אחריו סביב והטעם שהם משוטטי׳ בכל מקום להרע ופי׳ זולות קלון כמו יקר מזולל כי הייתי זוללה כל מכבדיה הזילה והוא חסר הראוי כרום אנשי זולות כדרך וגבורתך במלחמה אל תהי מרי ואני תפלה ויש אומרים מן זולל וסובא והראשון נכון : (א) למנצח. עד אנה . הטעם אם לא יהיה נושע מאויביו ידמה לעיני בני אדם כי אלהיו שכחו אי לא ידע אשר קרהו : (ג) עד אנה . אחשב ואשית עצות בנפשי כל עת בעבור היגון שהוא בלבבי יומם בעבור שירום אויבי עלי : (ד) הביטה . כנגד תסתיר את פניך : פן אישן . שינת המות כי השמות

רשי

המקומות אשר אנכי מתחבא שם ומגידים לשאול הלא דוד מסתתר ע... (לקמן כד) : (ג) בלב ולב . בשני לבבות לי מראים שלום ויש שנאה... בלבבם : (ה) ללשוננו נגביר . בלשוננו נתגבר : (ו) משד עניים . מחמ... עניים הנשדדים על ידכם כגון אני ואנשי וכהני נוב ומחמת אנקת ...
יאמר ה׳ עתה אקום לנ... אשית בישע יפיח לו . ... בישע ידבר עליהם . ... דבור הרבה יש בספ... ובחבקוק ויפיח לקץ ו... ומנחם פתר אותו לש... כמו (לקמן קכד) הפח... (ז) אמרות ה׳ אמרות ... כן שיש יכולת בידו לקיי... אמרות בני אדם אינכ... שהם מתים ואין בידם ... טהורות . ברורות ומו... כל מה שמבטיח עוש... הבטיחני ישועה ומלכות... צרוף . הרי הן ככ... בגלוי לכל הארץ : ... ל׳ גילוי הוא בלשון הג... שנראה בעליל בין של ... בעליל כו׳ ויש מפרשי... ל׳ מעלה וכן פירושו ככ... בעליל לארץ . כלומ... הצרוף במשובח שבעפר... שבו כי כור המצרף ... מן העפר המשובח . ל״... כמו עלי (משלי כז) בתוך ... בעלי והוא שם כלי ... בתוכו וכן דעליל בכור ... לתוכו הזהב והכסף ... נראה לפי שאינו קו... המכתש שכותשין לתו... יד המכתש שכותשין ב... פילא״ך בלעז . ל״א בעל ... בעל יד כלומר אדון הא... המלה כנגד השם וזה ... יונתן הוא לש׳ אדנות ... אמרותינו כסף צרוף ... הארץ שהוא השם ש... וזקק אותם (סא) ... (ח) תשמרם . לאותן ... והאביונים הנרדפים מן ... שהם דלטורין : מזקק ... מדרש אגדה יש ... הסדר ר׳ יהושע דסכני... לוי תינוקות שהיו בימ... שלא טעמו טעם חטא ... לדרוש את התורה במ...

תהלים

אָדָם׃ ג שָׁוְא ׀ יְדַבְּרוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
שְׂפַת חֲלָקוֹת בְּלֵב וָלֵב יְדַבֵּרוּ׃
ד יַכְרֵת יְהוָה כָּל־שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן
מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת׃ ה אֲשֶׁר אָמְרוּ ׀
לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי
אָדוֹן לָנוּ׃ ו מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאַנְקַת
אֶבְיוֹנִים עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְהוָה
אָשִׁית בְּיֵשַׁע יָפִיחַ לוֹ׃ ז אִמֲרוֹת
יְהוָה אֲמָרוֹת טְהֹרוֹת כֶּסֶף צָרוּף
בַּעֲלִיל לָאָרֶץ מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם׃
ח אַתָּה־יְהוָה תִּשְׁמְרֵם תִּצְּרֶנּוּ ׀ מִן־
הַדּוֹר זוּ לְעוֹלָם׃ ט סָבִיב רְשָׁעִים
יִתְהַלָּכוּן כֻּרֻם זֻלּוּת לִבְנֵי אָדָם׃
יג א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃
ב עַד־אָנָה ׀ יְהוָה תִּשְׁכָּחֵנִי נֶצַח
עַד־אָנָה ׀ תַּסְתִּיר אֶת־פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי׃
ג עַד־אָנָה ׀ אָשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשִׁי
יָגוֹן בִּלְבָבִי יוֹמָם עַד־אָנָה יָרוּם
אֹיְבִי עָלָי׃ ד הַבִּיטָה עֲנֵנִי יְהוָה
אֱלֹהָי הָאִירָה עֵינַי פֶּן־אִישַׁן הַמָּוֶת׃

תרגום

בְּנֵי נָשָׁא׃ ג שִׁקְרָא מְמַלְלִין אֱנָשׁ עִם חַבְרֵיהּ סִפְוָתָא שְׁעִיָּן בְּלִבְּהוֹן מְנַבְּלִין וּבְלִבָּא שִׁקְרָא מְמַלְלִין׃ ד יְשֵׁיצֵי יְיָ מִן עָלְמָא כָּל סִפְוָן שְׁעִיעָן לִישָּׁנָא דִמְמַלְלָא רַבְרְבָנוּתָא׃ ה מִן דְּכַפְרִין בְּעִקָּרָא דְּאָמְרִין בְּלִישָּׁנָנָא נִתְגַּבַּר סִפְוָתָנָא עִמָּנָא מַן רִבּוֹן דְּלָנָא׃ ו מֵאוֹנְסָא דְעַנְיֵי מִן צְוָחַת חֲשִׁיכֵי הַשְׁתָּא אֵקוּם אֲמַר יְיָ אֲשַׁוֵּי פּוּרְקָן וּלְרַשִׁיעֵי אַסְהִיר בִּישׁוּתָא לְהוֹן׃ ז מִלִּין דַּיְיָ מִלַּיָּא דְכֵין סִימָא סְנִינָא בְּכוּרָא עַל אַרְעָא זְקִיק שִׁבְעָתֵי זִמְנִין׃ ח אַנְתְּ יְיָ תִּנְטְרִנּוּן לְצַדִּיקַיָּא תִּנְצְרִנּוּן מִן דָּרָא בִּישָׁא הָדֵין לְעָלְמִין׃ ט חֲזוֹר חֲזוֹר רַשִׁיעַיָּא מְהַלְכִין בְּעַלוּקָא דְמָצְצָא דְמֵיהוֹן דִּבְנֵי נָשָׁא׃
א לְשַׁבָּחָא תוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד׃ ב עַד אָן יְיָ תְּשַׁלְיַנִי לַעֲלְמִין עַד אָן תִּטְמוֹר זִיו אַפָּךְ מִנִּי׃ ג עַד אָן אֲשַׁוֵּי מִלְכָּא בְּנַפְשִׁי דַוְנָא בְּלִבָּבִי יְמָם עַד אָן יִתְרָם בְּעֵל דְּבָבִי עֲלָי׃ ד אִסְתַּכֵּל וְקַבֵּל צְלוֹתִי יְיָ אֱלָהִי אַנְהִיר עֵינַי בְּאוֹרָיְתָךְ דִּלְמָא אֶחוֹב וְאֶדְמוֹךְ עִם חַיָּבֵי מוֹתָא׃

הסרסים . חלקות ג׳ וסי׳ דברו לנו חלקות . שפת חלקות בלב ולב ידברו . יכרת ה׳ כל שפתי חלקות : עתה אקום ב׳ וסי׳ אשית בישע יפיח לו . עתה ארומם : אתה ה׳ ג׳ ר״פ וסי׳ אתה ה׳ תשמרם . אתה ה׳ לא תכלא רחמיך ממני . אתה ה׳ לעולם תשב ; סביב ג׳ ר״פ וסי׳ בסוף יחזקאל : בלבבי ג׳ וסי׳ והקימותי לי כהן נאמן . ככל אשר בלבבי עשית דיהוא. עד אנה אשית עצות : איבי ז׳ וסי׳ ותשלטי את איבי . המצאתני איבי . עד אנה ירום איבי . פן יאמר איבי יכלתיו . כי לא יריע איבי יהי כרשע איבי . אשר טפחתי ורביתי:

תולדות אהרן יכרת ה׳ . ערכין טו (פלה טו) : משוד עניים . סנהדרין ז : אמרות ה׳ . ר״ה כא עקרים מא׳ פ״ח : (ככף צרוף. ר״ס נו) : סביב רשעים . ברכות ו :

לכל צד וזהו שבעתים והיה דוד מתפלל עליהם רבש״ע ראה כמה תורתך ואמרתך ברורה ומזוקקת שבעתים בלבם אתה ה׳ תשמרם שמור אותם בלבם ... הדור הזה שלא ילמדו דרכיהם להיות דלטורין : (ט) סביב רשעים יתהלכון . לטמון מוקשים להכשילני : כרום זלות לבני אדם . מקנאתם שעינם רעה ... שנלקחתי מאחרי הצאן למלך וזהו פתרונו כרום זלות לבני אדם כשמתרומ׳ איש הזולל בעיני ב״א וזהו דוגמא האמור במקום אחר אבן מאסו הבונים (לקמן קיח) ... אג דה פתרו על ישראל לעתיד לבא כשיתרוממו ומנחם פתר כרום זלות לבני אדם כראם הזולל לאכול בני אדם ויהיה כרום כמו רום וראם וזולת ... וכובא (דברים כא) וכן פתרונו סביב רשעים יתהלכון סביבות העני הולכים רשעים לבלעו חנם כרום זלות לבני אדם : (ב) עד אנה . ד׳ פעמים כנגד ... גליות ובשביל כל ישראל נאמר : (ד) פן אישן המות . שהמיתה נקראת שינה וישנו שינת עולם (ירמיה נא) : אמו...

מצודת ציון

אפסו וכלו : (ד) גדולות . חשובות ויקרות כמו אשה גדולה (מ״ב ד׳) : (ו) משוד . ענין עושק : מאנקת . ענין צעקה כמו אנקת אסיר (לקמן ע״ט) : (ז) בעליל . במקום מגולה ונמצאה בין שנראה בעליל (ר״ה כ״א) : לארץ . כמו בארץ : (ט) כרום . כמו כראם והוא מין חיה : זלות . מלשון זולל ורעבתן : יג (ב) עד אנה . עד מתי : נצח . לעולם : (ה) יכלתיו . מל׳ יכולת וכח : נכל

מצודת דוד

ולא ימצא מי למחות ביד שאול וללמוד עלי זכות בפניו : פסו . כלו אנשי... וידברו עלי כזב בפני שאול : (ג) שוא ידברו וגו׳ . מה שמדברים רכות ... כי לא כן עם מחשבותם : בלב ולב ידברו . כאלו הלשון מדבר בשליחות ... ושלב השני בל עמו : (ד) יכרת ה׳ . מתפלל שיכרת ה׳ בעל שפתי חלקו... המדברת דברים חשובים ויקרים בכדי לרמות : (ה) ללשוננו . המדברת גדולות נגביר על כולם כי נוכל לרמותם שאתנו אתנו הלא שפתינו ברשותינו ונוכל לדבר בהדברי ש... מה שבלב כי מי אדון לנו לצוות לבל לדבר כ״א הדבר שבלב כי מי יודע מה שבלב : (ו) משוד . מחמת השוד ששודים לעניים ע״י ערמתם : מאנקת . שנועקים על השוד : אקום ... מהם : אשית בישע יפיח לו . כאלו אמר אשית ישע ביפיח לו ר״ל אושיע את הנא לאבד את הרשע בהפחת רוח בעלמא : (ז) אמרות ה׳ . הלא אמרות ... טהורות ככסף הצרוף במקום מגולה במעבה האדמה פעמים רבות שאז היא טהורה מבלי סיג וכן אמרי ה׳ לא יפול מה מהם ארצה כי כן יקיה שיחן כח ביד... את הרשע : (ח) תשמרם . את האביונים : תצרנו . תשמור כל אחד לעולם מידי אנשי הדור ההוא : (ט) סביב . כי הרשעים הולכים סביבות האביון לל... הראם הזולל אשר סובב הולך לטרוף בני אדם ולזה אין שמירה להאביון כ״א על ידיך : יג (ב) עד אנה . עד מתי אהיה נד ומטולטל וכי תשכחני נצח : ... עצות . אשים עצות איך להמלט מן היגון אשר בלבבי כל היום : (ד) הביטה . ראה בעניי ועננו ; האירה עיני . להתחכם בעצה מועלת להנצל מיד האויב כי ... נלכד

ה פֶּן־יֹאמַר אֹיְבִי יְכָלְתִּיו צָרַי יָגִילוּ ז' . ל'
כִּי אֶמּוֹט׃ ו וַאֲנִי ׀ בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי ב' נחית
יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיהוָה ל'
כִּי גָמַל עָלָי׃

יד א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד אָמַר נָבָל
בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ י"ו פסו' אין אין מלעות פסו'. ל'
עֲלִילָה אֵין עֹשֵׂה־טוֹב׃ ב יְהוָה
מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל־בְּנֵי־אָדָם לִרְאוֹת
הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת־אֱלֹהִים׃
ג הַכֹּל סָר יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה־ ב'
טוֹב אֵין גַּם־אֶחָד׃ ד הֲלֹא יָדְעוּ כָּל־ י"ו פסו' אין אין מלעות פסו
פֹּעֲלֵי אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם יְהוָה
לֹא קָרָאוּ׃ ה שָׁם ׀ פָּחֲדוּ פָחַד כִּי־
אֱלֹהִים בְּדוֹר צַדִּיק׃ ו עֲצַת־עָנִי
תָבִישׁוּ כִּי יְהוָה מַחְסֵהוּ׃ ז מִי יִתֵּן ל'
מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב יְהוָה ה'
שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח
יִשְׂרָאֵל׃

טו א מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה מִי־ ה' ר"פ
יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי־יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ׃
ב הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת ב' מ"ל פסוק
בִּלְבָבוֹ׃ ג לֹא־רָגַל ׀ עַל־לְשֹׁנוֹ לֹא־ ד' ר"פ לא לא לא
עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא־נָשָׂא ג' הס'
עַל־קְרֹבוֹ׃ ד נִבְזֶה ׀ בְּעֵינָיו נִמְאָס ב' כסף נמאס

ה דִלְמָא יֵימַר יִצְרָא בִישָׁא אַשְׁלַטְתֵּיהּ מְעִיקֵי יִרְנְנוּן מְטוּל אֶמְטֵי מֵאָרְחָתָךְ׃ ו וַאֲנָא בְּטוּבָךְ אִתְרְחֵצִית יִרְנֵן לִבָּבִי בְּפוּרְקָנָךְ אֲשַׁבַּח קֳדָם יְיָ מְטוּל דִּפְרַע עֲלַי טַבְתָא׃ א לְשַׁבָּחָא בְּרוּחַ נְבוּאָה עַל דָּוִד אֲמַר שַׁטְיָא בְּלִבְּבֵיהּ לֵית שׁוּלְטָנָא דֶּאֱלָהָא בְּאַרְעָא חֲבִילוּ עוֹבָדֵיהוֹן רַחִיקוּ טַבְתָא וְאַשְׁבְּחוּ עֲלָא לֵית דַּעֲבַד טָב׃ ב יְיָ מִשְּׁמַיָא אוֹדִיק עַל בְּנֵי נָשָׁא לְמֶחֱמֵי אִין אִית מַשְׂכִּיל תָּבַע אוּלְפַן מִן קֳדָם יְיָ׃ ג כּוּלְהוֹן זָרוּ לַאֲחוֹרָא כַּחֲדָא אִתְרַשְׁלוּ לֵית דַּעֲבַד טָב אֲפִילוּ לֵית חָד׃ ד הֲלָא יָדְעוּ כָּל עָבְדֵי שְׁקַר סָעֲדֵי עַמִּי סָעֲדוּ לַחְמָא שְׁמָא דַיְיָ לָא בְרִיכוּ׃ ח תַּמָּן דַּחֲלוּ דַּחֲלָא מְטוּל דְּמֵימְרָא דַיְיָ בְּדָרָא דְצַדִּיקֵי׃ ו מְלַכַּת עַנְיָא תְּבַהֲתוּן מְטוּל דְּשַׁוֵּי בַּיְיָ סִבְרֵיהּ׃ ז מַן יַרְהִישׁ מִצִּיוֹן פּוּרְקָנָא דְּיִשְׂרָאֵל כַּד יְתִיב יְיָ גָּלוּת עַמֵּיהּ יְרַנֵּן יַעֲקֹב יֶחְדֵי יִשְׂרָאֵל׃ א תּוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד יְיָ מַן חָמֵי לְמִדַּר בְּמַשְׁכְּנָךְ מַן חָמֵי לְמִשְׁרֵי בְּטוּר בֵּית מַקְדְּשָׁךְ׃ ב דִּמְהַלֵּיךְ בִּשְׁלִימוּתָא וְעָבֵד צִדְקְתָא וּמְמַלֵּל קוּשְׁטָא בְּלִבְּבֵיהּ׃ ג לָא אָבֵל קוּרְצִין בְּלִישָׁנֵיהּ וְלָא עֲבַד לְחַבְרֵיהּ בִּישׁוּתָא וְכִסּוּפָא לָא סוֹבֵר עַל קְרִיבֵיהּ׃ ד דְּשָׁט בְּאַנְפּוֹי

רשי

נבל בלבו וגו'. שני מזמורים אמר דוד בספר זה בענין א' הראשון
צר והשני (לקמן נג) על טיטוס הרשע זה נתנבא על נבוכדנצר שעתיד
כל ולהחריבו ואין א' מכל חיילותיו מוחה בידו: אין אלהים. ואעלה
עב (ישעי' יד) : השחיתו התעיבו עלילה. מעללים : (ג) הכל סר וגו'.
חיילותיו מוחה בידו:
כו לקלקול : (ד) הלא
הלא סופם ידעו מה
הם : אוכלי עמי.
נבוכדנצר : אכלו
שו משתה (דניאל ה)
לא עבד לחם רב :
או. לא חשבוהו ולא
לאותיו וכוראותיו
ושתמשו בכליו .
פירשו כל שלא היה
ישראל לא היה טועם
במאכלו. אוכלי עמי
כאוכלי לחם שטעמו
ל ערב : (ה) שם פחדו
אתם גמולו לבלשצר
אלהים בדור צדיק .
יכניה שהיו צדיקי' :
תבישו. אתם אומרי'
של ישראל בושה על
' בה' כי ה' מחסהו :
אז יקרב היום
ישועת ישראל ואז
ישמח ישראל :
על לשונו. אנקוש"א
וירגל בעבדך (ש"ב
ר זה להודיע מדת
ודובר אמת בלבבו .
לא אומר בלבבו הוא
כו אחד בפה ואחד
א) : וחרפה לא נשא.
בלעז : על קרובו .
קרובו עבירה שיש בה
במשפט ולא נשא
זו שיהא פתחון פה
ומר כך עבר פלוני
ופית עליו : (ד) נבזה
אס. מי שהוא נבזה
מאס בעיניו של צדיק
בו שגירר עצמות אביו
בבזיון

נבל. ברכות יב יבמות סג:
עמי. סנהד' קד : עצת
מד סמ"ו זוכר אמור :
בות כד עקרים מג פ"ל :
עקידה שער ק : נבזה .
רין מז מכות כד :

אבן עזרא

השמות בכח הפעלים : (ה) פן יאמר. יכלתיו. יכול פועל עומד על כן כמו יכלתי לו כמו ויזעקו ואליך או לך : (ו) ואני. ואין לי חסד שאבטח בו כי אם בחסדך ולמען זה הבטחון יגל לבי : (א) למנצח. אמר נבל. הפך חכם בעבור שידמה שאין אלהים בעבור זה השחיתו דרכם והתעיבו מעלליהם כמו ובעלילותך אשיחה. אין עושה טובה : (ב) ה'. השקיף. בעבור היות כבודו במקום עליון והוא השמים וזה דרך משל כי הוא יודע הכל ודרך כל : (ג) הכל סר. מהדרך הישר: יחדו נאלחו. כמו נשחתו : אין גם אחד. אפילו אחד כמו גם בשחוק יכאב לב גם לרעהו ישנא רש ואלה הרשעים שהם השוסים את ישראל והעד אכלו עמי : (ד) הלא ידעו. יתמה כלומר הלא ידעו אלה פעלי און בעוד שאכלו עמי כאילו אכלו לחם ולא אמרו כי השם נתן להם כח על דרך וידינו רמה וזה הוא ה' לא קראו: (ה) שם. במקום שאכלו שם עמי פחדו בצרה שבאה עליהם עד שידעו כי השם בעזרת דור צדיק כמו לעזרת ה' בגבורים : (ו) עצת עני. הוא ישראל וכל עצתי היא כי ה' מחסהו : (ז) מי. טעם מציון כמו מטה עוזך ישלח ה' מציון ומציון יסעדך בעבור היות הכבוד עם הארון בימי דוד ויתכן שנשבו אנשים מישראל או הוא לעתיד ויהיה הטעם מציון ישוב הכבוד ומי יתן כדרך מי יתן כל עם ה' נביאים : (א) מזמור. ה' מי יגור באהלך. ביתך וכמוהו איש לאהליך ישראל : בהר קדשך. הר המוריה או הר ציון קודם שיודע כי הוא הר המוריה בשכון הארון בציון בבית שהכין לו דוד ככתוב בדברי הימים : (ב) הולך. זו תשובת מי יגור באהלך : תמים. תאר והמתואר חסר הולך בדרך תמים בעניניו ודבריו : ופועל צדק. עם חבירו : ודובר אמת בלבבו. והוא כל האדם : (ג) לא רגל על לשוני. כמו וירגל בעבדך והטעם לגלות המסתרים כדרך המרגלים : לא נשא. על דרך לא תשא שמע שוא ויש אומרים לא עשה דבר שיחרפו בו קרוביו: (ד) נבזה. קשור בעיניו גם נמאס והטעם כי עובד השם
כל

ו' פסוקים אין אין במצעות פסוק וסי' נמסר בישעיה סי' מ' ובירמיה סוף סי' ח' : ישועת ה' פתחין בקריאה וסי' התיצבו וראו את ישועת ה' . חשף ה' את זרוע קדשו לעיני . מי יתן מציון ישועת ישראל קדמאה . זכר חסדו ואמונתו . לא לכז להלחם בזאת : ודובר ה' וחסר בקריאה וסי' פועל צדקות ודבר מישרים . ודבר

מצודת דוד

ואישן שינת המות כי יאבד נפשי : (ה) פן יאמר. אם לא למעני יעשה
כאויב יכלתיו ורמס ידי וצרי ישמחו כאשר אהיה נוטה ליפול בארץ :
מעולם כאשר בטחתי בחסדך היה לבי שמח בישועה הבאה ממך : אשירה.
אשירה לה' כאשר יגמול עלי חסדו : יד (א) אמר נבל. נבוזראדן
את בית המקדש אמר בלבו אין אלהים הכל לפי המקרה : השחיתו. הוא ועמו ואמר הכל בלשון עבר כי במראה הנבואה רואה כאלו כבר עשוי : התעיבו
עשו מעשים תעובים ואין בהם מי שיעשה טוב : (ב) השקיף. לראות במעשה העם ההוא : היש משכיל. למחות בדבר : דורש. להיות דורש וחוקר
ר"ל לדעת שיש אלהים שופטים : (ג) הכל סר. כולם סרו מדרך המוטב : יחדיו. כולם יחד קלקלו מעשיהם : (ד) הלא. ר"ל איך יאמרו אין
יש לדעת לפעלי האון שמה שאוכלים את עמי כמו שאוכל את הלחם היא בעבור אשר עמי לא קראו לה' : (ה) שם. שהרי שם בירושלים עלתה בעת
סנחריב הלא פחדו שם פחד כי נפלו פגרים מתים וארז"ל שנבוכדנאצר עצמו היה עמהם והיה מאותם שנשתיירו : כי אלהים. הפחד ההוא היה על כי
בדור ההוא שהיה דור צדיק אבל בימי נבוכדנאצר היו רשעים ולמה לא עזרם ה' אבל אין דבר נופל במקרה : (ו) עצת עני : אתם מביישים עצת עם עני
גלותו אשר ה' מחסהו כי תכחשו לומר אין אלהים : (ז) מי יתן. הלואי שתבוא מסרה תשועת ישראל מהשכן בציון : בשוב. בעת אשר ישקיט ה' את בני
ל שיהיה ניכר לכל אשר ה' השקיטם : יגל. אז ישמחו כי הצליחו בעצתם לחסות בה' ובעל כרחך יודו להם : טו (א) מי יגור. כאלו שואל אתם ה' מי
לדור באהלך וחסו בית המקדש כי אין כולם ראוים וכמ"ש מי ביקש וכו' רמוס חצרי (ישעי' א ב) : הולך תמים. כאלו משיב ההולך בדרך תמים וכו'
הוא

מצודת ציון

יד (א) נבל. אדם פחות ושפל: עלילה. פעולה: (ב) השקיף. ענין הבטה: (ג) נאלחו. נבאשו כמו נתעב ונאלח (איוב ט"ו) : גם. הוא כענין אפילו : (ז) בשוב. ענין ההשקט כמו בשובה ונחת (ישעיה ל') : שבות. מלשון שבי : טו (ג) רגל. ענין רכילות ולה"ר כמו וירגל בעבדך (ש"ב י"ט) : לא נשא.
לא

אבן עזרא

כל מצוה שאמר וכל טוב שעשה נבזה ונקל הוא בעיניו כנגד מה שהוא חייב לעשות לכבוד בוראו וככה משפט הצדיקים שיבקשו לעלות אל מעלת קדוש ממנו ונכבד ואמר יכבד כנגד נבזה : נשבע להרע . נפשו כמו לצום כי יכחיש הבשר : (ה) כספו . אמר לא לקח כנגד לא נתן וזה הוא לשפוט דין עול : עושה אלה. כולל מצות עשה ומצות לא תעשה כמו לעשות את יום השבת כי הטעם כדרך תיקון כמו וימהר לעשות אותו : (א) מכתם . מזמור נכבד כמו כתם פז או כטעם פיוט שתחלתו מכתם : שמרני אל. וטעם שמרני כי חסיתי בך שמרני כי אתה ה' והטעם גביר שתוכל להושיעני : (ב) אמרת . אומר לנפשו כבר הודית כי השם הוא אדוניך ואת חייבת לעובדו ואם לא ייטב לך על דרך אל תהיו כעבדים ויאמר רב שלמה הספרדי בתפילותיו הנה לך לא לי עמדי לפניך ולשם כבודך לא לשכר פעולתי . אמר רבי משה טובתי איננו חיוב עליך כי איני ראוי לכך כמו הקדושים אשר בארץ המה ולפי דעתי שהוא מבקש רחמים שהשם שייטיב לקדושים אשר בארץ המה והוצרך לומר אשר בארץ כי הקדושים הם המלאכים כמו וכל קדושים עמך והרבה עלכון לאשר לא יעבדוך רק יעבדו אחרים על כן ירבו עצבותם לקדושים והנה טובתי בל עליך רק תן הטוב לקדושים ואדירי ארץ אשר כל חפצי בם ופירושו כל רצוני להיות כמותם וכמפרש לקדושים על האבות איננו מטעם המזמור : (ד) ירבו עצבותם אחר מהרו . אשרי אחר מהרו והוא מגזרת מהר ימהרנה אשר יתקשרו אל עם אחר רק אני לא אסיך נסכיהם שהם מעורבי' בדם זבחיהם ואם לו שמתים לא אזכירם בפי : (ה) וכוסי . כמו חלקי מגזרת תכוסו על השה וכמוהו שיל מנס כוסס ולהיותו משקה כמו כוסי רויה איננו נכון ומלת תומיך כמו ותומך שבט כי מולא רוח כמו מוציא ולהיותו כמשקל מושיב רחוק מאד : (ו) חבלים . לשון חלקים כמו יוסף חבלים ובנעימים תאר כמו הנאהבים והנעימים ותחסר מקומות והוא דרך משל אמר רבי משה כי אף נחלת כמו נחלתי ועוד אפרש דעתי במלת עזי וזמרת יה והנכון בעיני שהוא סמוך אל השם כדרך במזרקי יין : (ז) אברך . זאת העצה היתה ממנו תחלה כי הוא המלמד אדם דעת וטעם בלילות בהתבודדו מעסקי העולם וכליותי רמז לכוחי התולדה שהם בסתר כמו הכליות וטעם יסרוני שחשב בלבו כל הקורות להולכים מן העולם הזה על כן נוסר : שויתי . העצה והמוסר הביאוהו לשום השם לנגדו יומם ולילה והנה נשמתו

תהלים טו טז

וְאֶת־יִרְאֵי יְהוָה יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמִר׃ ה כַּסְפּוֹ לֹא־נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל־נָקִי לֹא לָקָח עֹשֵׂה־אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם׃	וּבְסִיר וְיַת דַחֲלַיָא דַיְיָ מוֹקִיר דְיוֹמֵי לְאַבְאָשָׁא לְגַרְמֵיהּ וְלָא מְשַׁלְחַף׃ ה סִימֵיהּ לָא יְהַב בְּחִבּוּלְיָא וְשׁוּחֲדָא עַל זַכָּאָה לָא קַבֵּל דַעֲבֵיד אִלֵין לָא יְזוּעַ לְעָלְמָא׃
טז א מִכְתָּם לְדָוִד שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃ ב אָמַרְתְּ לַיהוָה אֲדֹנָי אָתָּה טוֹבָתִי בַּל־עָלֶיךָ׃ ג לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל־חֶפְצִי־בָם׃ ד יִרְבּוּ עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ בַּל־אַסִּיךְ נִסְכֵּיהֶם מִדָּם וּבַל־אֶשָּׂא אֶת־שְׁמוֹתָם עַל־שְׂפָתָי׃ ה יְהוָה מְנָת־חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי׃ ו חֲבָלִים נָפְלוּ־לִי בַּנְּעִמִים אַף־נַחֲלָת שָׁפְרָה עָלָי׃ ז אֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר יְעָצָנִי אַף־לֵילוֹת יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי׃ ח שִׁוִּיתִי יְהוָה לְנֶגְדִּי תָמִיד	א גְלִיפָא תְרִיצָא לְדָוִד נְטַר יָתִי אֱלָהָא מְטוּל דִסְבָרִית בְּמֵימְרָךְ׃ ב מַלֵילְתְּ אַנְתְּ נַפְשִׁי קֳדָם יְיָ אֱלָהִי אַנְתְּ בְּרַם טֵיבָתִי לָא מִתְיַהֲבָא בַּר מִנָךְ׃ ג לְקַדִישַׁיָא דִי בְּאַרְעָא הִנוּן הוֹדַעוּ כַּח גְבוּרְתִּי מִן שֵׁרוּיָא וְגוּתְנִין בְּעוֹבָדֵיהוֹן טָבַיָא כָּל רְעוּתִי טָבָא בְּהוֹן׃ ד מַסְגַן צַלְמָנֵיהוֹן מִן בָּתַר כֵּן מוֹחָן לְקָרְבָא קוּרְבָּנֵיהוֹן לָא אֲקַבֵּל בְּרַעֲוָא נִסוּכֵיהוֹן וְדַם קוּרְבָּנֵיהוֹן וְלָא אֲדַכַּר שׁוּמָהוֹן עַל סִפְוָתִי׃ ה יְיָ מוֹהָבִית כַּלִידִי וְחוּלָקִי אַנְתְּ תְסוֹבַר עַדְבִי׃ ו עַדְבִין נְפַלוּ לִי בְּבְסִימְתָא אוּף אַחְסַנְתָּא שַׁפִּירָא עֲלַי׃ ז אֲבָרֵךְ יַת יְיָ דְמַלְכַנִי אוּף בְּלֵילְיָא דְדָאַן לִי כוּלְיָתִי׃ ח שַׁוִיתִי

Masorah marginalia: ו' פתחים · ל' חס' · ג' פסו' לא לא לא · ל' · ז' · קל"ד . ל' · ג' מ"ל · ל' . ל' · ל' · ל' ומ"ל וחד כוסי . ל' · ל' וחד כגורל · ל' . ל'

תמים יתעבו . ודבר אמת בלבבו. ודבר ישרים יאהב. ודבר שלום לכל זרעו : נמאס ב' קמץ וסי' כסף נמאס קראו . נבזה בעיניו נמאס : ימיר ד' ג' מ"ל וא' חסר וסי' לא יחליפנו ב' בו . חלק עמי ימיר . נשבע להרע. בתרא חסר : אמרת ז' וסי' ואת אלית וגם אמרת באזני . אין רואני . ברב דרכך יגעת . דברתי אליך בשלותך . צור את אמרת אני פלילת יופי . ועם האמהות אשר דשמואל . אמרת לה' אדני אתה :

תולדות אהרן כספו . מכות כד ב"מ עא (ב"מ י) : עושה אלה. עקידה שער יז כל ס.זמור : אמרתי לה' . מנחות נג : טובתי . מנחות נג (ברכות ט) : לקדושים . אבות יג : בל אסיך . סנהדרין ע : (ס' מנת . פסחים לז) : שויתי ה'. שם כא (ברכות ד) :

רשי

בבזיון : נשבע להרע . לעצמו ולא ימיר שבועתו ק"ו שאינה ממיר שאינה לרעתו : ושוחד לא לקח . על עני להרשיעו בדין להטות משפ פירשוהו רבותינו לא לקח שוחד על נקי לנקותו בדינו ק"ו שאינו לוק להטות המשפט : לא ימוט . הוא ראוי לגור באהליך (סא"א) :

לשון מוהר דואירג"ט בלעז : בל אסיך נסכיהם מדם . אני לא אהי לזרוק דם לע"ג ולא אשא שם ע"ג על שפתי : (ה) ה' מנת חלקי וכוסי טובתי הימנו . לשון אחר וכוסי וחשבוני כמו (שמות יב) תכוסו על השה מנחם : אתה תומיך גורלי . אתה הוא אשר הניחות ידי על החלק הט החיים והמות נתתי וגו' ובחרת בחיים (דברי' ל) כאדם המוהב אחד מנו ידו על החלק הטוב ואומר את זה בחר לך . תומיך השפלת ידי ל' ימך המקרה (קהלת י) ישפל . כך הוא נדרש בספרי . וגם יש לפר תמיכה מדרש האגדה כמו ויתמוך יד אביו וגו' (בראשי' מח) : (ו) חבל לי בנעימים . כשנפל לי הגורל להיות בחלקך חבל נעים הוא זה אף נ נחלה כזו : (ז) אברך את ה'. עד כאן ניבא דוד על כנסת ישראל ש

ועכשיו אומר ואני גם אני אברך את ה' אשר יעצני לבחור בחיים וללכת בדרכיו : אף לילות יסרוני כליותי . ליראה אותו ולאהבה ורבותינו פירשוהו ע"ל אבינו שלמד תורה מאליו עד שלא נתנה תורה אף אנו צריכין ליסב המקראות על סדרן : (ח) שויתי ה' לנגדי תמיד . בכל מעשי שמתי מוראו ב ולא

מצודת ציון

לא פטיל : : (ד) ימיר . מלשון תמורה וחלוף : (ה) בנשך . ברבית : טז (א) מכתם . מלשון כתם והוא זהב טוב ורצה לומר שהיה המזמור הזה חביב לפניו ככתם : (ד) מהרו . ענין מתן כמו כמוהר הבתולות (שמות כ"ב) : אסיך נסכיהם . ענין זריקה : (ו) חבלים . כן יקראו המחוזות וכן מחבל בני יהודה (יהושע י"ט) ע"ש כי בחבל יחולק נחלה : שפרה . ענין היופי כמו

מצודת דוד

הוא הוא אשר יגור בה : בלבבו . מאמת מחשבת לבו לדבר מצוה : לא הטיל על קרובו דבר חרפה : (ד) נבזה . אדם שנבזה הוא נמאס בעיניו לאי למי : להרע . לענות נפשו : (ה) על נקי . להטות דין הנקי : לא ימוט לא ינחם לנפול כי את הטוב עשה וממילא ראוי הוא לשבת בבית המקדש

בו ה' : טז (ב) אמרת . אתה נפשי אמרת על ה' שהוא אדון הכל ושכנעת לו : טובתי . הטובה שאתה עושה לי איננה מוטלת עליך כי הכל בחסד : (ג) ו הכנעי עד לאנשים הקדושים אשר המה בארץ ולהאדירים ביראת ה' כי כל חפצי בהם לי בזכותם : (ד) אחר מהרו . ר"ל אבל האנשים המרבים מוהר להקב לגלולים ירבו עצבותם על ידיך כי תרדפם להעציב לבם ולא אכניע להם : בל אסיך . לא אזרוק דם לגלולים כמוהם ואף לא אזכיר שמם בשפתי : (ה) ה' מנ הוא המנה הניתן לחלקי ר"ל בו אני מאמין : וכוסי . הוא המנה הניתן בתוך כוסי וכפל הדבר במ"ש : תומיך . תמכת בידי להניחם על הגורל שהוא ר"ל עוד לשאמין בך ואמר במשל כדרך האב התומך יד בנו החביב לו ומניחם על חלק היפה לומר את זה ברור לך : (ו) חבלים . המחוזות אשר נפלו בחלקי הם בדברים הנעימים ר"ל האלהים אשר בחרתי בו הוא האל המיוחד : אף נחלת . הנחלה שבחרתי יפה הוא בעיני וכפל הדבר במ"ש : (ז) אשר יעצני . בעצ אותי לקבלו לאלוה : אף לילות . כאשר הוא יעץ אותי כן אף כליותי מוסרות ויועצות אותי ע"ז בלילות בשיא עת אשר הלב פנוי ממחשבה הטורדת : (ח) ב תמיד

י מימיני . הוא תמיד לעזרני לבל אמוט . ד"א שויתי ה' לנגדי תמיד
: עמו לקרות בו כל ימי חייו וזה שאמר מימיני כל אמוט ע"ש
שנתנה . בימינו שאני עוסק בה ולפיכך בל אמוט (סא"א) : (ט) לכן
וגו' . לפי שאני בוטח כי לא תעזוב נפשי לשאול שהרי בעין
גדולה שכיתה בידי
גם ה' העביר חטאתך
ק"ו שמעתה לא תעזבני
ך : (יא) תודיעני ארח
לשון עתיד הוא ואינו
לה : שבע שמחות .
אין לה קן ותכלה היא
של עתיד (סא"א) : את
מחות אשר לפניך בכת
לך : (ב) מלפניך
יצא . עבירות שבידי
ראוי להשפט עליהם
יצאו מלפניך ולא יבואו
דין : עיניך תחזינה
. אם יש בידי זכיות
חזינה במישרים עיניך :
ת לבי וגו' . ידעתי כי
רה בידי ואם משפט
יצא לפניך לא אצדק
שר כבר בחנת לבי :
לילה . לעת הערב כענין
ש שנאמר ויהי לעת ערב
דוד וגו' (ש"ב יא) :
: נסיתני : בל תמצא .
את בי חפץ : זמותי
ר פי . אם תעלה עוד
תי ליבחן לפניך בל יעבר
ר עוד בחנני ונסני כמו
י כבר כמו שנאמר (לקמן
נני ה' ונסני שאמר דוד
קב"ה מפני מה אומרים
אברהם ואין אומרים
וד אמר ל אני בחנתיו
ומת ומצא שלם אמר
נסני כדאיתא במסכת
(ד) לפעלות אדם בדבר
וגו' . תמוך אשורי וגו' .
כלה לכל פעולת אדם
לפעול אני שמרתי בשביל
פתיך ארחות פריץ לנטות
ולא אלך בהם אך לתמוך
תמיד במעגלותיך לא
יהם פעמי . פירוש אחר
ן אדם בדבר שפתיך וגו'
צריך אדם להשתמש
תולפי ישרת דבר שפתיך
ומרת לא תנאף . אני
ארחות פריץ אע"פ
י שלא כראוי בטובתך :
וך אשורי וגו' . מאז
לכל פעולת אדם שבאתי
את במישרים תחזינה עיניך והמשפט מלפניך יצא : (ו) כי תענני אל . כי בטוח אני שתענני : (ז) הפלא חסדיך . דשיבר"א בלע"ז כמו ונפלינו אני ועמך
לג) מושיע בימינך את החוסים בך ממתקוממים עליהם הפלא חסדיך מושיע חוסים הרי זה מקרא מסורס הפלא חסדיך להושיע בימינך את החוסים וגו':(ח) כאישון .
הוא

כִּ֥י מִֽ֝ימִינִ֗י בַּל־אֶמּֽוֹט׃ ט לָכֵ֤ן ׀ שָׂמַ֣ח
לִ֭בִּי וַיָּ֣גֶל כְּבוֹדִ֑י אַף־בְּ֝שָׂרִ֗י יִשְׁכֹּ֥ן
לָבֶֽטַח׃ י כִּ֤י ׀ לֹא־תַעֲזֹ֣ב נַפְשִׁ֣י
לִשְׁא֑וֹל לֹא־תִתֵּ֥ן חֲ֝סִידְךָ֗ לִרְא֥וֹת
שָֽׁחַת׃ יא תּֽוֹדִיעֵנִי֮ אֹ֤רַח חַ֫יִּ֥ים שֹׂ֣בַע
שְׂ֭מָחוֹת אֶת־פָּנֶ֑יךָ נְעִמ֖וֹת בִּימִינְךָ֣
נֶֽצַח׃

יז א תְּפִלָּ֗ה לְדָ֫וִ֥ד שִׁמְעָ֤ה יְהוָ֨ה ׀ צֶ֗דֶק
הַקְשִׁ֥יבָה רִנָּתִ֗י הַאֲזִ֥ינָה תְפִלָּתִ֑י
בְּ֝לֹ֗א שִׂפְתֵ֥י מִרְמָֽה׃ ב מִ֭לְּפָנֶיךָ
מִשְׁפָּטִ֣י יֵצֵ֑א עֵ֝ינֶ֗יךָ תֶּחֱזֶ֥ינָה
מֵישָׁרִֽים׃ ג בָּ֘חַ֤נְתָּ לִבִּ֨י ׀ פָּ֘קַ֤דְתָּ
לַּ֗יְלָה צְרַפְתַּ֥נִי בַל־תִּמְצָ֑א זַ֝מֹּתִ֗י בַּל־
יַעֲבָר־פִּֽי׃ ד לִפְעֻלּ֣וֹת אָ֭דָם בִּדְבַ֣ר
שְׂפָתֶ֑יךָ אֲנִ֥י שָׁ֝מַ֗רְתִּי אָרְח֥וֹת פָּרִֽיץ׃
ה תָּמֹ֣ךְ אֲ֭שֻׁרַי בְּמַעְגְּלוֹתֶ֑יךָ בַּל־
נָמ֥וֹטּוּ פְעָמָֽי׃ ו אֲֽנִי־קְרָאתִ֣יךָ כִֽי־
תַעֲנֵ֣נִי אֵ֑ל הַֽט־אָזְנְךָ֥ לִ֝֗י שְׁמַ֣ע
אִמְרָתִֽי׃ ז הַפְלֵ֣ה חֲ֭סָדֶיךָ מוֹשִׁ֣יעַ
ח֭וֹסִים מִמִּתְקוֹמְמִ֗ים בִּֽימִינֶֽךָ׃
ח שָׁ֭מְרֵנִי כְּאִישׁ֣וֹן בַּת־עָ֑יִן בְּצֵ֥ל

ג׳ · כ׳ בתרי לישנא · י"א כטעם · יתיר יו"ד · ג׳ · ג׳ וחסר יו"ד · ב׳ · י׳ · י"ן · ג׳ וחד פעלות · ב׳ וסוליד בן · ג׳ וחסר · כ׳ חד פתוב א׳ ופלא · ג׳ ומ"ל · ג׳ ומ"ל

יְיָ לְקוּבְלִי תְּדִירָא מְטוּל דִּשְׁכִנְתֵּיהּ שַׁרְיָא עֲלַי לָא אֱזוּעַ׃ ט בְּגִין הֲדָא לִבִּי וְרַגֵּן אִיקָרִי אוּף בִּשְׂרִי יִשְׁרֵי לִרְוֹחְצָן׃ י מְטוּל דְּלָא תִשְׁבּוֹק נַפְשִׁי לִשְׁיוֹל לָא תִמְסוֹר זַכָּאָךְ לְמֶחֱמֵי בְּשַׁחֲוּתָא׃ יא תְּהוֹדַע לִי אוֹרְחָא דְחַיֵּי סוֹבְעָא דְחֶדְוָתָא קֳדָם אַפָּךְ בְּסִימָתָא בִּימִינָךְ לַעֲלְמִין׃ א צְלוֹתָא לְדָוִד קַבֵּל יְיָ פְּגִיעָתִי בִּצְדָקָה אֲצִית שְׁבוּחֵי תַּצְלֵי אוּדְנָךְ לִצְלוֹתִי בִּדְלָא סִפְוָתֵי נִכְלָא׃ ב מִן קֳדָמָךְ דִּינִי יִפּוֹק עֵינָךְ תֶּהֶוְיָן חָמְיָן תְּרִיצוּתָא׃ ג בְּחַנְתָּא לִבְבִי אַסְעַרְתָּא עֲלַי בְּלֵילְיָא סְנַנְתָּא לִי לָא אַשְׁכַּחְתָּא שְׁחִיתָא חַשְׁבֵית בִּישׁוּתָא לָא עֲבַר פּוּמִי׃ ד בְּרַם אַכְסַנְתָּא עַל עוֹבָדֵיהוֹן דִּבְנֵי נָשָׁא בְּמֵימַר סִפְוָתָךְ אֲנָא נַטְרִית אָרְחוֹת חֲצִיפָא׃ ה סְעַד אִסְתּוֹרַי בְּהִלְכָתָךְ דְּלָא יְזוּעוּן רִגְלָי׃ ו אֲנָא קְרֵיתִי יָתָךְ מְטוּל תְּקַבֵּל צְלוֹתִי אֱלָהָא צַלֵּי אוּדְנָךְ קַבֵּל צְלוֹתִי׃ ז פָּרֵישׁ טַבְוָתָךְ פָּרִיקְהוֹן דִּסְבַרֵי מִן מַן דְּקָיְמִין עֲלֵיהוֹן בְּאִידָא דִימִינָךְ׃ ח נְטַר יָתִי כְּגִלְגּוּל דִּי בִמְצִיעוּת עֵינָא בְּטוּלָא

נשמתו דביקה בבוראה טרם הפרדה מעל גויתה ובעבור ששויתי השם לנגדי מימיני לא אמוט שיסיר מהדרך הישרה : (ט) לכן . לבי . הוא שכל הדעת וכבודי . הנשמה : אף בשרי . הגוף והטעם כי אחר שהיא דבק בכח עליון תעלוז נפשו וכח הדבקו בו ישמרנו מתחלואים בהשתנות העתיד על כן ישכון גופו בעולם הזה לבטח : (י) כי . הזכיר סבת גילת הנשמה כי לא תמות ותאבד: (יא) תודיעני . כי במות הגוף אז תודיעני דרך החיים והטעם הדרך שאעלה בה אל השמים להיותי עם מלאכי עליון וטעם שבע שמחות את פניך בהנה . מזיו שכינה וטעם תודיעני כי אז תאמץ הנשמה מעסקי העולם ותראה עין בעין האמת וטעם נעימות בימינך שתתענג על השם וטעם בימינך כנותן מתנות נעימות לאוהבי בימינו וטעם לנצח שלא תפסקנה מתנותיו והנה שכר הצדיק מפורש במזמור זה : (א) תפלה . שמעה ה' צדק . שמעה כי צדק אדבר כי השוא לא ישמע אל : רנתי . בקול גדול כמו ותעבר הרנה ותפלתי בלחש : (ב) מלפניך . יצא דיני מלפניך שתעינשני אם עיניך לא תחזינה מישרים : (ג) בחנת לבי . אתה תדע כל מחשבותי וטעם בלילה בהתבודדו מבני אדם : בל תמצא . פסול או מום : בל יעבור פי . כמו ומים לא יעברו פיו והנה מחשבתו כדברי פיו ואיננה להפך : (ד) לפעולות . מרוב אהבתי שיעבדוך הכל וזה טעם לפעולות אדם שיפעלו בני אדם מה שציויתם : שמרתי ארחות פריץ . והטעם שמתי שומרים על אורחותיו עד שלא יעברו על דבר ספתים בעבור היותו פריץ: (ה) תמוך אשורי . רק אני לעולם תמכו אשורי במעגלותיך: (ו) אני . טעם אל כי יש לו כח : (ז) הפלא חסדיך . באר והפרש כמו אשר יפלא ה' ובימינך דבק עם חוסים כי לא מצאנו זאת הגזרה בלא בי"ת ויש אומרים כי הוא סמוך אל מלת מושיע :
מפני

שמח ג׳ וסי׳ לכן שמח לבי ויגל כבדי . וגם דויד המלך שמח שמחה . שמח מצרים בצאתם : ויגל ב׳ בתרי לישני וסי׳ ויגש יעקב ויגל את האבן . לכן שמח לבי ויגל כבדי : תפלה לדוד ב׳ וסי׳ שמעה ה׳ צדק הטה ה׳ אזנך ענני : משפטי י״ו בקריאה וסי׳ למה תאמר יעקב ותדבר ישראל . קרוב מצדיקי מי יריב אתי נעמדה יחד . ואני אמרתי לריק יגעתי . הקשיבו אלי עמי ולאמי . ונתתי את כבודי בגוים . זעף ה׳ אשא כי חטאתי . לכן חכו לי נאם ה׳ כי . הנירה והקיצה למשפטי . מלפניך משפטי יצא . כי עשית משפטי ודיני . ראיתה ה׳ עותתי . חי אל הסיר משפטי . צדק לבשתי וילבשני . כי אמר איוב צדקתי . האף תפר משפט . על משפטי אכזב : כאישון ג׳ ומ״ל וסי׳ יצרנהו כאישון עינו . שמרני כאישון בת עין . ותנרתי

תולדות אהרן שמח לבי . עקידה שער יח : אף בשרי . מגילה פג בתרא יז : כי לא תעזב . עירובין יט יומא פז (שם ז) : שבע שמחות . עירובין יב : עקרים מב פ״ל (חגיגה טו) : שמעה . ר״ה כט : מלפניך . סנהדרין כ) : בחנת . סנהדרין קז :

מצודת דוד

אחשב כאלו ה׳ עומד נגדי ורואה מעשי : כי מימיני . כי בעבור זה יעמוד לעזור לי ולא אשים נוסה לנפול : (ט) שמח לבי . כי תשיג תאותה : ויגל . היא הנשמה שהיא כבוד הגוף : ישכון . אחר המות בקבר : (י) כי לא נפשי . לא תכלה נפשי בקבר עם הגוף : לא תתן וגו׳ . על הנפש יאמר וכפל במ״ש : (יא) תודיעני . תן בי לעם ללכת באורח המביאה החיים הנצחיים שובע בשמחות בעת שאראה את פניך וכמ״ש רז״ל שהצדיקים נהנין מזיו ה : נעימות . ולסיות שבע עד נלח מן הנעימות הנתונות בימיך והם תענוגי עוה״ב הנאהבים והנעימים : יז (א) צדק . תפלתי הנאמרה בצדק ובכוונת הלב : הנאמרת בלי שפתי מרמה : (ב) משפטי יצא . רצה לומר לא תעשה בי משפט הראוי על אשמותי כי ראה מעשה הישרים שעשיתי ולפיהן משפטני : (ג) בחנת לבי . מחשבותי והשגחת בי בלילה והוא עת שמחשבת האדם צלולה : צרפתני . כצורף הזה הצורף כספו לדעת הטובה היא כן בחנת אותי ולא מצאת בי מחשבת רשע : מחשבותי אינם עוברים דברי פי רצה לומר כמחשבותי כן אמרי פי : (ד) לפעולות וגו׳ . מה שצוית בדבר שפתיך על פעולות האדם את המעשה אשר : ארחות פריץ . אורח הפרוץ והסרוס שמבטל אורח המצות הנה אני שמרתיו לבלי תת למי ללכת בו לבטל אורח המצות: (ה) תמוך . סמוך רגלי ללכת בנתיבותיך

מצודת ציון

כמו אמרי שפר (בראשית מ״ט) : (ח) שויתי . שמתי . כמו משוה רגלי (לקמן י״ח) : (יא) נעימות . ענין מתיקות ועריבות : יז (ג) פקדת . ענין זכרון והשגחה כמו וה׳ פקד (בראשית כ״א): זמותי . ענין מחשבה : (ה) אשרי . הרגלים הפוסעים וכן לא תמעד אשוריו (לקמן ל״ז) : במעגלותיך . בנתיבותיך : נמוטו . ענין המעדה ונטיה לנפול כמו לעת תמוט רגלם (דברים ל״ב) : פעמי . רגלי כמו מה יפו פעמיך (ש״ה ז׳) : (ז) הפלה . ענין הפרשה : ממתקוממים . המקמים למולך : (ח) כאישון בת עין . הוא הוא ויקרא אישון על שנראה בו צורת איש קטן והנו״ן יורה על קוטן הדבר ושם העצם

בכי

(ט) מפני. זו. כמו אלה. שדוני. כמו סבבוני: בנפש. בתאות נפש יקיפו עלי: (י) חלבמו. חסר בי"ת בחלבמו סגרו פימו אשר דברו בגאות או חלבמו סגור בקרבם ופימו מדבר גאוה והראשון נכון בעיני כי הוא כדרך כי כסה פניו בחלבו: (יא) אשורנו. תחסר מלת עם או לפאת וככה הטעם סבבוני לפאת אשורנו ועיניהם ישיתו אולי ינטו אשורנו בארץ כמו אם תטה אשורי מני הדרך: (יב) דמיונו. דמיון כל אחד מהסובבים: (יג) קומה. להראות הכח: קדמה פניו. בבואו לטרוף אותי. מרשע שהוא חרבך: (יד)ממתים. דבק עם הפסוק של מעלה והטעם פלטני ממתים ידך שהם מכתך בעבור היותה ביד כמו הנה יד ה' הויה: ממתים מחלד. שכל חפצם להיותם מבני זה העולם כי חלד איננו דבר עומד והעד וחלדי כאין נגדך כל יושבי חלד וכל שאלתם שיהיו שנים רבות וכל טוב צפון שיש לך שתמלא בטנםבטנ' הזה ויתענגו בו הם ישמחו וישבעו בניהם ויניחו המותר לעוללי הבנים: (טו) אני. אין לי חפץ רק לחזות פניך כי צדק שמרתי היה סבה להתענגי בראותי פניך והטעם להכיר מעשה השם כי הם כולם כללים ובחכמה עשוים ולנצח עומדים ואני שבע מתענוג תמונתך לא כאשר תמלא בטנם וזה איננו בחלום רק בהקיץ וזאת המחזה איננה במראה העין רק במראה שקול הדעת שהם מראות אלהים באמת ואלה הדברים לא יבינם רק מי שלמד חכמת הנפש: (א) למנצח. טעם לעבד ה' כי הוא משמר דרכיו כמו שמרתי דרכי ה' יגמלני ה' כצדקי וזאת השירה חברה בהשבע אנשיו שלא יבוא עמהם עוד למלחמה והזכיר עם אויביו שאול: (ב) ויאמר. מלת רחמים בכל המקרא מהבנין הכבד וארחמך מבנין הקל ואיננו פועל יוצא על דרך בני ילאוני ילאו ממני חזקתני חזק' ממני וזה אבקש רחמים ממך ויש אומרים כמו תרגום אהבך: (ג) ה' סלעי. דרך משל כאדם שהוא במקום גבוה ולא יפחד מהשפל ממנו: (ד) מהלל אקרא ה'

הוא השחור שבעין שהאור תלוי בו ועל שם שחרוריתו הוא קרוי... חשך והקב"ה הכין לו שומר את ריסי העין המכסין אותו תמיד: (ט)... בשביל זאת ששודדים אותי אויבי: אשר בנפש יקיפו עלי. ליטול... (י) חלבמו סגרו. בחלבם ובשמנם סגרו לבם ועיניהם מהביט אל פקד... מפניך: (יא) אשו...

כַּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנִי׃ ט מִפְּנֵי רְשָׁעִים
ל' זוּ שַׁדּוּנִי אֹיְבַי בְּנֶפֶשׁ יַקִּיפוּ עָלָי׃
ל'. ב' דלתות ל' וכ"כ י חֶלְבָּמוֹ סָּגְרוּ פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְגֵאוּת׃
סבבונו ק' יא אַשֻּׁרֵנוּ עַתָּה סְבָבוּנִי עֵינֵיהֶם
ל' יָשִׁיתוּ לִנְטוֹת בָּאָרֶץ׃ יב דִּמְיֹנוֹ
ל' כְּאַרְיֵה יִכְסוֹף לִטְרֹף וְכִכְפִיר יֹשֵׁב
ג' רפי' בְּמִסְתָּרִים׃ יג קוּמָה יְהוָה קַדְּמָה
פָנָיו הַכְרִיעֵהוּ פַּלְּטָה נַפְשִׁי מֵרָשָׁע
ב' חַרְבֶּךָ׃ יד מִמְתִים יָדְךָ ׀ יְהוָה
וצפונך ק' מִמְתִים מֵחֶלֶד חֶלְקָם בַּחַיִּים וּצְפִינְךָ
ב' תְּמַלֵּא בִטְנָם יִשְׂבְּעוּ בָנִים וְהִנִּיחוּ
ד' יִתְרָם לְעוֹלְלֵיהֶם׃ טו אֲנִי בְּצֶדֶק
ל' אֶחֱזֶה פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ
תְּמוּנָתֶךָ׃

יח א לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד יְהוָה לְדָוִד ב' נאם פשע
אֲשֶׁר דִּבֶּר ׀ לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי
הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל־יְהוָה
אוֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִיַּד שָׁאוּל׃
נ"א פתחי. ל' ב וַיֹּאמַר אֶרְחָמְךָ יְהוָה חִזְקִי׃
ל' ג יְהוָה ׀ סַלְעִי וּמְצוּדָתִי וּמְפַלְטִי אֵלִי
צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי
ג' מִשְׂגַּבִּי׃ ד מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמִן־

דִשְׁכִנְתָּךְ תִּטְמוֹר יָתִי׃ ט מִן קֳדָם רַשִׁיעַיָא אִלֵין דִמְחַבְּלִין יָתִי בְּעֲלֵי דְבָבִי בִּרְעוּת נַפְשֵׁיהוֹן מְחַזְרָן עֲלָי׃ י עֲתְרְהוֹן סְנָא שׁוּמְנֵיהוֹן כַּסִיאוּ פּוּמְהוֹן מַלִילוּ בְּרַבְרְבוּתָא׃ יא אִסְתְּוָרְנָא הַשְׁתָּא חֲזרוּ לָנָא עֵינֵיהוֹן מְשַׁוָן לְמִפְשַׁט בְּאַרְעָא׃ יב דְמוּתֵיהּ הֵיךְ אַרְיָא דְמְרַגֵג לְמִתְבַּר וּכְשַׁחֲלָא דְיָתִיב בְּטוּמְרַיָא׃ יג קוּם יְיָ אַקְדֵם אַפּוֹי חֲמְתֵיהּ פְּצָא נַפְשִׁי מִן רַשִׁיעָא דְאִתְחַיֵב קְטוֹל בְּסַיְפָךְ׃ יד וְצַדִיקַיָא דְמַסְרִין נַפְשֵׁיהוֹן מְטוּלְתָּךְ יְיָ לְמִיתוּתָא בְּאַרְעָא חוּלַקְהוֹן בְּחַיֵי עָלְמָא וְטַשִׁיוּתָךְ טָבָא יִתְמַלְיָן כְּרֵיסֵהוֹן יִסְבְּעוּן בְּנִין וְיִשְׁבְּקוּן שְׁיוּרְהוֹן לְטַלְיֵהוֹן׃ טו אֲנָא בְּקוּשְׁטָא אֶחְמֵי סְבַר אַפָּךְ אֶשְׂבַּע בְּעֶדֶן דְאִתְעַר מִן אַיְקַר פַּרְצוּפָךְ׃ א לְשַׁבָּחָא עַל נִסַיָא דְאִתְרְחִישׁוּ לְעַבְדָא דַיְיָ לְדָוִד דְשַׁבַּח בִּנְבוּאָה קֳדָם יְיָ יַת פִּתְגָמֵי שִׁירְתָא הָדָא עַל כָּל יוֹמַיָא דְשֵׁיזְבֵיהּ יְיָ מִן יְדָא דְכָל בְּעֲלֵי דְבָבוֹי וּמֵחַרְבָּא דְשָׁאוּל׃ ב וַאֲמַר אֲחַבְּבִנָךְ יְיָ תוּקְפִּי׃ ג יְיָ תוּקְפִּי וְרְחְצָנִי וּמְשֵׁיזִב יָתִי אֱלָהָא דְאִתְרְעֵי בִּי קָרְבַנִי לְדַחַלְתֵּיהּ תְּרֵיסִי דְמִן קֳדָמוֹי אִתְיְהַב לִי תְּקוֹף וּפוּרְקָן עַל בְּעֲלֵי דְבָבִי רְחְצָנִי׃ ד אֲמַר דָוִד בְּתוּשְׁבַּחְתָּא אֲנָא

כאישון עינך: במסתרים ג' רפין וסי' נמסר בירמיה סימן י"ג: והניחו ב' וסי' והניחו אותם בלשכת. והניחו יתרם לעולליהם: למנצח לעבד ה' לדוד ב' וסי' את דברי השירה. נאם פשע: מהלל ג' וחסר

תולדות אהרן ממתים. ברכות ה מא: אני בצ"ק. בתרא י זוטר נח (תענית סא סנהדרין כח):

ושאול ואנשיו עומדים אל דוד וגו' (ש"א כג): ומצודתי. לשון מבצר: צורי. לשון סלע: אחסה. הכרי"איר בלע"ז אחסה בו את...
מחסה חבקו צור (איוב כד) שהסלעים כסוי ומגן להולכי דרכים מן הרוחות ומזרם גשמים: (ד) מהולל אקרא ה'. בהלולים אקרא ואתפלל לפניו תמיד...
לכ...

מצודת ציון

העלם הוא בת עין והוא גלגל העין משם בא האור וכפל הדבר בשמות נרדפים וכמו אדמת עפר (דניאל י"ב): (יא) אשורנו. רגלינו: (יב) יכסוף. יחמוד כמו נכסוף נכספת (בראשית ל"א): (יד) מחלד. ענין זמן כמו מה חלד (לקמן פ"ט): יתרם. יתרון ומרבית העושר: לעולליהם. לבניהם קטנים: יח (ב) ארחמך. ענין אהבה וחיבה: (ג) ומצודתי. מגדל גבוה וחזק: ומפלטי. ענין...

מצודת דוד

בכדי שלא ימעדו לנפול: (ו) כי תענני. כי ידעתי שתענני: (ז) הפלה וגו'. רצה לומר אתה המושיע את החוסים בך הפרש חסדיך מן הקמי... לעשות מול רצונך לבל עשות להם חסד בלבד להחוסים בך העשה בחסד... שדוני. אשר שדדו אותי: בנפש. בעבור קחת נפשי מקיפים וסובבי...

(י) חלבמו. על שחלבם סגרו פיהם מגודל השומן מרוב כל לזה ידברו בגאות: (יא) אשורנו וגו'. מסבבים עתה רגלינו ללכוד אותנו ושמים עיניהם לנטו... אנה ואנה לארוב עלינו: (יב) דמיונו. דומה הוא כאריה החומד לטרוף: יושב במסתרים. ממתין עצמו לארוב לבל יראוהו: (יג) קדמה פניו. עד של... בקדימהו והפילהו לכרוע על ברכיו: פלטה. הצל נפשי מיד הרשע שהוא חרבך: (יד) ממתים. אשים מן המתים מידך: מחלד. מחמת שכלה זמן חיים... הזקנה: חלקם. ואותן שחלקם בחיי עולם הבא ואשר תמלא בטנם מרב טוב הצפון אשר עין לא ראתה: ישבעו בנים. ומאותן אשר ישבעו בבנים בגופ... אשר יניחו יתרון עשרם לבניהם לרשת אותם אחרי מותם: (טו) בצדק. בעבור הצדק שעשיתי אזכה לחזות פניך ואשבעה ממראית תמונתך בעת בא זמן היק... תחיית המתים כמ"ש ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו וכו' (דניאל י"ב): יח (א) ביום הציל. לעת זקנותו שניצל מכל התלאות או בכל עת שהיה ניצל מאיום צר... השירה הזאת: (ג) ה' סלעי. ה' לי למחסה כבנין הסלעים וכמצודה: וקרן ישעי. הוא לי ישע ועזר כמו הקרן לבעל הקרנים: (ד) מהולל. כשאני קורא...

רשי

זשוטה אני מהללו לפי שבטוח אני שאושע מאויבי : (ה) אפפוני
. פעמי' רבות סבבוני רשעים אפפוני כמו סבבוני וכן אפפו עלי רעות
): חבלי מות . מחנות אויבים כמו חבל נביאים בספר שמואל וי"ת
דיתכא על מתברא לשון חבלי יולדה : ונחלי בליעל . אף הוא לשון
זוטפים כנחל : (ו) חבלי
כמו חבלי מות משרין
אני מה הייתי עושה :
לי אקרא . אני הייתי
כ' תמיד : (ח) ותגעש
הארץ . אינו מחובר
עליון אלא מחובר ראשו
חרה לו ותגעש ותרעש
משמש בלשון כאשר
לו והא לנקום נקמת
עבדיו מפרעה ומעמו
רעשה הארץ : (ט) עלה
אפו . אנשים כאשר"ילאש
כן דרך כל חרון אף
עשן מנחיריו : (י) ויט
רד . לעבור הארץ מצרי'
כמשמעו לשון אחר
ש בלע"ז : (יא) וידא .
כמו כאשר ידאה הנשר :
חשכת מים . שבעבי
הם חשך אשר סביבותיו
תאמר לפנים מן החשך
ר תלמוד לומר מנוגה
נדו ומתוך מחיצתו את
אשר סביבותיו בוקעים
ברד וגחלי אש :
עברו. טריספא"שנס בלע"ז
בוקע ועובר על המצריים
סוף : (טז) ויראו אפיקי
כשנבקע הים : ויגלו
תבל . שכל מימות
נבקעו : מגשמת .
: (יז) ישלח ממרום .
להציל את ישראל מן
המצרים : ימשני . לשון
כמו כי מן המי' משיתהו
(שמות)

ה'. בקראי אליו בתהלות מיד אושע : (ה) אפפוני
ועל כן הוא בשלש נקודות להפריש בינו ובין חבל
האויב למים כמלך אשור את מי הנהר אזי המים
הלוי מ"כ כי בליעל דרך תפלה אל יעלה

תהלים יח

איבי אושע : ה אפפוני חבלי־   ג' וחד ומאיבי ד'
מות ונחלי בליעל יבעתוני : ו חבלי   ב' חד חסר .
שאול סבבוני קדמוני מוקשי מות: כולי מ"ל כמ"א סבבני נכתב
ז בצר־לי ׀ אקרא יהוה ואל־אלהי
אשוע ישמע מהיכלו קולי ושועתי
לפניו ׀ תבוא באזניו : ח ותגעש
ותרעש ׀ הארץ ומוסדי הרים ירגזו   ל'
ויתגעשו כי־חרה לו : ט עלה עשן   ג'
באפו ואש־מפיו תאכל גחלים   י"ו
בערו ממנו : י ויט שמים וירד   י"א בסיפר'. ג'
׀ וערפל תחת רגליו : יא וירכב על־
כרוב ויעף וידא על־כנפי־רוח :   ל'
יב ישת חשך ׀ סתרו סביבותיו   ד' מ"ל
סכתו חשכת־מים עבי שחקים :   ל'
יג מנגה נגדו עביו עברו ברד וגחלי־
אש : יד וירעם בשמים ׀ יהוה ועליון   ב'
יתן קלו ברד וגחלי־אש : טו וישלח   ס' חס' בנביאי' וכתובים
חציו ויפיצם וברקים רב ויהמם :   ב'. לג
טז ויראו ׀ אפיקי מים ויגלו מוסדות   ס'. ב'
תבל מגערתך יהוה מנשמת רוח
אפך : יז ישלח ממרום יקחני ימשני   ב'

מצלי קדם יי ומן בעלי דבבי
פריק יתי : ה אקפתני עקא
כאתא דיתבא על מתברא
וחיל לית לה למילד והיא
מסכנא לממת וסיעת טלומיא
בעתת יתי : ו משרית חייבין
אקפוני אקדומי יתי דמזינין
במני קטול : ז בדעיקא לי
אנא מצלי קדם יי וקדם אלהי
אנא מתחנן ומקבל צלותי
מן היכליה ובעותי קדמוי
מתקבלא באודנוי ומתעבדא:
ח ואתרגיפת ואתרגישת ארעא
ואשית טוריא זעו ואתרטישו
מטול דתקיף ליה : ט סליק
זדוניה דפרעה היך קוטרא
דבכן שלח רוגזיה כאשא
בערא דמן קדמוי משתציא
מזופיתיה כגומרין די נור
דלקא ממימריה : י וארכן
שמיא ואתגלי יקריה וענן
אמטתא כבש קדמוי :
יא ואתגלי בגבורתיה על
כרובין קלילין ודבר בתקוף
על גדפי זעפא : יב ואשרי
שכינתיה בערפלא ואתחזר
בעני יקריה היך מטללתא
מטרין דרעוא עד עמיה ומין תקיפין מן רכפת ענגין דקבלא עד רשיעיא מן רומיה דעלמא : יג מן
יקריה עני שמיא עברו במזופיתא בגומרין דנורו ברדא דלקא מן מימריה : יד ואכלי מן שמיא יי ועלאה
מימריה רמא ברדא וגומרין די נור : טו ושדר מימריה היך גירין וברדין וברקין סגיאין ישגשגון :
אתחמיאו עמקי מיא ואתגליאו שתאסיא דתבל ממזופיתא מן קדם יי ממימר תקוף רוגזך : יז שלח נביוהי

אבן עזרא

אפפוני חבלי מות . כמו צירים וחבלים
ובין חבלי מגשה : ונחלי . דמה
כמים שטפונו אמר רבי יהודה
והוא האויב וחבלי דרך משל
לחבלות המות : (ז) בצר לי .
מהיכלו . השמים שכל גזירותיו
כתובות וחתומות שם :
(ח) ותגעש . הזכיר הארץ
וההרים בעבור היותם עומדים
ואין להם תנועה וזה משל
שיתגעשו כל שונאי דוד מפני
חרון השם ואילו היו חזקים
כהרים : (ט) עלה . כמו תשלח
חרונך וככה והיתה לשרפה
מאכלת אש והטעם המות :
(י) ויט .הטעםשתרד הגזירה על
האויבים מן השמים מאת השם
הנכבד : (יא) וירכב . דרך משל
והטעם רדת הגזירה במהירות
בלי התמהמה ועיכוב : (יב) ישת.
בשאון גלי הים יתגעשו מימיו
וירבה האיד העולה על כן יולד
שם חשך וזה הוא חשכת מים
עבי האד כאשר יהיה עב והוא
הענן והטעם רדת הגזרות ואין
אדם רואה אותם : (יג) מנוגה .
טעם עביו עברו עברו החוק
הידוע ברוב : ברד וגחלי אש .
הוא כדמות ברזל השורף גם
ממית ברוח והטעם הירא
והפחד בלב האויבים כשמוע
קול הרעם : (יד) וירעם . השם
שרש והזכיר פעם שנית ברד
וגחלי אש להתחברם רגע
אחד : (טו) וישלח חציו . ומלת
רב פעל עבר מפעלי הכפל על
משקל כי אם תם הכסף והוא
מגזרת ורובו והנה רב כנגד
וישלח : (טז) ויראו אפיקי
מים . המקומות החזקים והטעם
לגלות סתר הקמים על דוד
והלל אומר יתכן להיות הטעם
דרך אחרת כי השם ירעיש את
הארץ כאשר ירצה והטעם
שיסירנה ממתכונתה ויוריד
המים מן השמים ומי שיש
לו כח לעשות ככה
יצילני : (יז) ישלח דברו . או
מלאכו ויקחני מאלה שהקיפוני :
ימשני

ולל אקרא ה' דשמואל . וחברו דתהלות . מהלל שם ה' דהלל : אפפוני ד' וסי' נמסר בש"ב סי' כ"ב : סבבוני כלהון מ"ל במ"א סבבני אפרים : ויתגעשו ג' וסי' ויתגעשו כי חרה לו דשמואל . וחברו דתהלות . ויתגעשו זלא יוכלו והמו : וירד ג' פתחין בקריאה וסי' ויט וירד . וחברו דשמואל . מי עלה שמים וירד : ויראו ד' וסי' ויראו אפיקי ים יגלו מוסדות דשמואל . ויראו אפיקי מים דתהלות . ויראו

תולדות אהרן וירכב . ר"ה לא :
ישת חשך . חגיגה
יא : מסכת . תענית י : מנגה .(סוטה כב) : ועליון . זוהר ויצא :

מצודת דוד

י נושע מאויבי : (ה) אפפוני . כאשר סבבו אותי כאבי מות וכאשר בהלאים
מאנשי בליעל בעתו והרדו אותי : (ו) חבלי . וכאשר כאבי שאול סבבוני וקדמו
מוקשים המביאים המיתה : (ז) בצר לי . בעת שהיה צר לי באחת מהדברים
אז קראתי לה' ושמע קולי : ושועתי לפניו . ומה שצעקתי לפניו באה באזני וכפל
במ"ש כדרך מליצת השיר : (ח) ותגעש . רעדו ורעשו אויבי יושבי הארץ :
הרים . הוא משל על פרעה ושריו : כי חרה . כאשר חרה לו לקחת מהם
: (ט) תאכל . תשרוף את אויבי וממנו באו גחלים ובערו בהם : (י) ויט . נטה
שמים למטה לארץ וירד עליו להיות קרוב נגם להכות בהם והוא מדרך משל
שהיה ממהר ליפרע מהם : תחת רגליו . להיות מוכן ליפרע מהם בחושך
ערפל : (יא) וירכב.למהר לבוא :כנפי רוח.דמה נשיבת הרוח לעפיפת העוף : (יב) ישת חושך . להחשיך להאויב : סביבותיו.החושך שם סביב סוכתו להיות מוכן לפניו :
. החושך הזה בא מחשכת רבוי המים הנבלעים בעבים הפרושים תחת השחקים : (יג) מנגה נגדו . מחמת הנגה שלפניו אשר הוא רוצה להאיר ולהושיע לי :
עברו . היו העבים מעבירים להשליך על האויב ברד וגחלי אש : (יד) וירעם . נתן בשמים קול רעש לרדת משם ברד וגחלי אש : (טו) ויפיצם . את האויבים : וברקים
ירה ברקים והמם אותם : (טז) ויראו . היה נראה קרקעית אפיקי המים כי נבקעו המים : ויגלו . לי נבקעה הארץ : מגערתך . ממה שנערת באויב : מנשמת
בא הרוח היוצא מאפך והכל הוא דרך משל : (יז) ישלח . עזרתו
שלח

מצודת ציון

ענין הצלה : צורי . חזקי כצור וסלע וכפל דברו : וקרן. דרך המקרא לכנות החוזק בקרן ע"ש
שבעלי הקרנים יתחזקו בהם בהלחמם עם מי : (ה) אפפוני . סבבוני כמו כי אפפו עלי
(לקמן מ') : חבלי. מכאובי כמו חבלי יולדה (הושע י"ג) : ונחלי. מלשון חולי כמו נחלה מכתך
(נחום ג') : בליעל . כמו בלי עול שפרקו עול שמים : (ו) קדמוני . באו לפני : (ח) ותגעש .
ענין התנודה והתנועה כמו כנהרות יתגעשו מימיו (ירמיה מ"ו) : (ט) עלה עשן . הוא ענין כעס
ואמר בלשון הנופל באדם שע"י חמום הכעס נראה כעין עשן יוצא מנחירי האף וכן יעשן אפך (לקמן
ע"ד) : (י) וערפל . אופל הענן : (יא) כרוב . מלאך ורז"ל אמרו כרביא (חגיגה י"ג) והוא תרגום
של נער כי דמות אדם להנה : וידא . ענין עפיפה ופריחה כמו כאשר ידאה הנשר (דברים כ"ח) :
(טו) רב . ענין השלכת חצים כמו רובה קשת (בראשית כ"א) : (טז) אפיקי . הם המים הנגרים
בחוזק כמו כאפיקים בנגב (לקמן קכ"ו) : (יז) ימשני . ענין הוצאה כמו מן המים משיתהו
(שמות)

ממים רבים: יח יצילני מאיבי עז
ומשנאי כי־אמצו ממני: יט יקדמוני
ביום־אידי ויהי־יהוה למשען לי:
כ ויוציאני למרחב יחלצני כי חפץ
בי: כא יגמלני יהוה כצדקי כבר
ידי ישיב לי: כב כי־שמרתי דרכי
יהוה ולא־רשעתי מאלהי: כג כי
כל־משפטיו לנגדי וחקתיו לא־
אסיר מני: כד ואהי תמים עמו
ואשתמר מעוני: כה וישב־יהוה
לי כצדקי כבר ידי לנגד עיניו:
כו עם־חסיד תתחסד עם־גבר תמים
תתמם: כז עם־נבר תתברר ועם־
עקש תתפתל: כח כי־אתה עם־עני
תושיע ועינים רמות תשפיל:
כט כי־אתה תאיר נרי יהוה אלהי
יגיה חשכי: ל כי־בך ארץ גדוד
ובאלהי אדלג־שור: לא האל תמים
דרכו אמרת־יהוה צרופה מגן הוא
לכל החסים בו: לב כי מי אלוה
מבלעדי יהוה ומי צור זולתי
אלהינו: לג האל המאזרני חיל ויתן
תמים דרכי: לד משוה רגלי כאילות

תרגום

מלך תקיף דיתיב בתקוף רומא דברני שזבני מעממין סגיאין: יח שזבני מן סנאי ארום עשינין הינון ומן בעלי דבבי ארום אתגברו עלי: יט אקדימו לי ביום טלטולי והוה מימרא דיי סמיך לי: כ ואפק יתי לרוחא שזבני מטול דאתרעי בי: כא יגמלנני יי כזכותי כברירות ידי יתיב לי: כב מטול דנטרית אורחן דתקנן קדם יי ולא הלכית ברשע קדם יי: כג מטול דכל דינוי גלוי לקבלי למעבדהון וקימוי לא אעדי מני: כד והויתי שלים בדחלתיה והויתי נטיר נפשי מחובין: כה ופרע יי לי היך זכותי כברירות אידי קדם מימריה: כו עם אברהם דאשתכח חסיד קדמך אסגיתא למעבד חסדא עם זרעיה דיצחק דהוה שלים בדחלתך אשלמתא מימר רעותך עמיה: כז עם יעקב דהוה בריר קדמך בחרתא בנוי מן כל עממיא ואפרשתא זרעיה מן כל פסילא ועם פרעה וזרעיה ומצראי דחשיבו מחשבן בישן על עמך בלבלתנון במחשבתהון: כח מטול דאנת ית עמא בית ישראל דחשיבין ביני עממיא בגלותא אנת עתיד למפרק ובמימרך אומיא תקיפיא דמתגברין עליהון תמאיך: כט מטול דאנת תנהר שרגא דישראל דמטפיא בגלותא דאנת הוא מריה דנהורא דיש[…] אלהי יפקנני מחשכא לנהור יחמנני בניחמותי דעלמא דעתיד למיתי לצדיקיא: ל מטול דבמימרך משרין ובמימר אלהי אכבוש כרכין תקיפין: לא אלהא דכונן ארחתיה אורייתא דיי בחירא תרים ד[…] דמתרחצין עלוי: לב ארום על נסא ופורקנא דתעביד למשיחך ולשיורי עמך דישתארון יודון כל אומיא ולשניא ויימרון לית אלהא אלא יי ארום לית בר מנך ועמך יימרון לית דתקיף אלא אלהנא: דמזרז לי קמור בחילא ומתקן שלים ארחי: לד דמשוי רגלי קלילין היך אילתא ועל

אבן עזרא

ומשני ממים רבים. כנגד ונחלי בליעל: (יח) יצילני. נראה המשל במים שהוא אויבי תחסר מלה שהוא עז: (יט) יקדמוני. כנגד קדמוני מוקשי מות: (כ) ויוציאני למרחב. הפך צר לי אקרא ה': (כא) יגמלני. דבק עם אשר לפניו וכל זה עשה שיגמלני כצדקי: כבר ידי. על דרך נתוס לבני[…]ים ובעבור היות רוב המעשים בידים הזכיר שמהם בור כדרך ובנקיון כפי: (כב) כי שמרתי. מצות עשה ולא דרכי השם אחרת עמה: ולא רשעתי. מדרכי אלהי מצות לא תעשה: (כג) כי: לא אשכח משפטיו וזה טעם לנגדי: (כד) ואהי תמים. כמו תמים תהיה: ואשתמר מעוני: כמו מענה לב: (כה) וישב. הזכיר כבור ידי לנגד עיניו כנגד כי כל משפטיו לנגדי: (כו) עם החסיד יראה חסדיו: גבר. תואר ואיננו סמוך: תתמם. מובלע תי"ו שלישי כמו תתחזק והטעם יראה פעלך שהוא תמים או אתה תמים דעים: (כז) עם נבר.: מפעלי הכפל כמו נקל ונמס: תתפתל: כמו נפתולי אלהים על דרך תלחם עד שתנצחנו: (כח) כי. עני. הפך עקש ותושיע הפך תתפתל והזכיר עם כי פלא הושע עם גדול מתשועת איש אחד והזכיר ועינים רמות ואינם רואות בלילה: (כט) כי. הזכיר כי אתה תאיר נרי והוא משל למזלו הטוב: (ל) כי. ארוץ: כמו ארצן וכמוהו מרוצתם ויש אומרים ארוץ אחרי הגדוד כדרך ארדוף שימצא עם אחרים ופעם לבדו והטעם כי בך לבדך אנצח רבים וטעם בך עמך או בשמך שאקרא: (לא) האל. הטעם שהוא תקיף ולא יעשה עול רק תמים דרכו וכבר אמר ואמרתו אין דופי בה ושמן כי היא צרופה שהוא יהיה לעולם מגן לחוסים בו: (לב) כי. ואין עומד כנגדו שלא ימלא אמרתו כי אין אלוה בלתו: (לג) האל. וכאשר הוא אל תקיף אזרני חיל מתוקפו וכאשר דרכו תמים כן נתן דרכי תמים וטעם ויתן כי מאתו יסוב הטוב: (לד) משוה. בעבור שהזכיר דרכו הזכיר רגלי ומשוה כמו שוה או כמו שויתי ה' לנגדי תמיד.

רשי

(שמות ב'): (יט) יקדמוני. אויבי היו ממהרין ומקדימין לבא עלי[…] ויהי ה' וגו': (כא) כצדקי. כצדק לכתי אחריו במדבר: כבר. לשון […] וכר לבב ד"א ובלא ממרום יקחני כנגד עצמו אמר על שם הכ[…] בסלע המחלקות לפנות את שאול מעליו שנאמר ומלאך בא אל שאול […] סלא כרגתיו בכרתי […] מעילי: (כג) כי כ[…] לנגדי. תמיד שמתי[…] לנגד עיני: (כו) […] תתחסד. כלומר לפי[…] לגמול מדה כנגד מ[…] תמים נכר כנגד של[…] עם נכר. נאמן: ט[…] כנגד פרעה: (כט […] תאיר נרי. כשנלח[…] בגדוד עמלק הבא[…] שנאמר ויכם דוד מ[…] הערב למחרתם ([…] (ל) כי בך. במבטח[…] אדלג שור. כשבא ל[…] יבוס ואמר כל מכה י[…] לראש ולשר (דה"י […] יואב ברוש ראשון וכפ[…] בו ועלה על החומה […] יהלמני צדיק וגו' (ל[…] קשר לו הקב"ה את כה[…] במדרש תהלים: (לא[…] ברורה מבטיח ועושה: […] תמים דרכי. הסיר נ[…] תקלה ומכשול עד שנ[…] וכבוש: (לד) משוה רגל[…] רגלי הנקיבות עומ[…] יוק[…]

ראשי הבדים כן הקרי[…]
דד"ח: ידי כ"א בקריאו[…]
וארד מן ההר בער באש[…]
בשני הלחות ואשלכם[…]
יגמלני ה' כצדקתי […]
מלמד ידי למלחמת […]
אשר ברכו ה' צבאות […]
בראותו ילדיו מעשה […]
ידי תצוגי. אנכי עשי[…]
ועמך כלם צדיקים לע[…]
ארץ. פרשתי ידי כל […]
למתפרות. יגמלני […]
דתהלות. וישב ה' לי […]
ידי. מלמד ידו למלחמ[…]
כי סבבוני כלבים ע[…]
הקיפוני. שמע קול תח[…]
אליך. פרשתי ידי אליך […]
עיפה. לדוד ברוך ה' צו[…]
אני בכל מעשי שעשו[…]

תולדות אהרן ואשתמר. זוהר נשא: עם חסיד. נדרים לב: אמרתי. יומא עב: מגן הוא. עקרים מא פ' כה: כמאזרני. יומא מו נדה לא:

מצודת ציון

(שמות ב'): (יט) אידי. ענין צער ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב ל"א): (כא) כבור. מלשון ברור ונקי: (כג) מני. ממני: (כו) גבר. איש כמו דרך גבר בעלמה (משלי ל'): (כז) עקש. עקש: תתפתל. גם הוא ענין עקום כמו דור עקש ופתלתל (דברים ל"ב): (כט) יגיה. יזריח ויאיר: (ל) אדלג. אקפץ: שור. חומה כמו בנות צעדה עלי שור (בראשית מ"ט): (לב) צור. ענין חוזק: זולתי. בלתי: (לג) המאזרני. מלשון אזור וחגורה: חיל. כח: (לד) משוה. משים כמו שויתי עד בקר

מצודת דוד

שלח ממרום ולקחני מיד האויב: ממים רבים. רודפי סרכים השוטפי[…] (יח) כי אמצו. כאשר חזקו ממני בשהלחמם אז הצילני מידם: (יט) יקדמו[…] היו מקדימין לבוא עלי בעת קרה לי מקרה רע בהסבה כאשר החילותי אקום ע"ד אבל ה' סמך אותי אף כי נפלתי בהם קמתי: (כ) למרחב. ל[…] להנצל מידם: יחלצני. הוציאני מן המצר: (כא) כצדקי. כפי צדקי כי ל[…] את אחד מהם: כבור ידי. ככל הדבר במ"ם: (כב) מאלהי. ממצות אלהי: (כד) עמו. עם ה': ואשתמר. שמרתי את עצמי מן הדבר שנחשב[…] (כה) וישב. ולזה השיב ה' לי כצדקי: לנגד עיניו. ולא נגד בני אדם ולהתיהר: (כו) עם חסיד. כי כן דרכך להתנהג בחסד עם החסיד: (כז) עם נבר[…] ברור ונקי התנהג בברירות כי תשלם לאיש כמעשהו: (כח) עם עני. עם מוכנע: ועינים רמות. המתגאים ביותר: (כט) תאיר נרי. רצה לומר תצלח[…] יגיה חשכי. יושיעני מן הצרה: (ל) כי בך וגו'. בבטחונך ארוץ למחנה האויב ולא אירא ובעזר אלוה אדלג על החומה לכבוש העיר: (לא) תמים דרכו. לנ[…] במשפ[…]

גיה: (לה) ונחתה קשת נחושה זרועותי. ונחתה לשון דריכת קשת כמו
בי (לקמן לח) ופעל שלו נחת וכשמתפעל בא דגש ומהסר את הנו"ן
ורת ננחתה כמו נחר גרוני (לקמן ס"ט) מגזרת ננחר. כמו נחר מפוח
דף מגזרה נכדף עיני נגרה (איכה ג') כמו ננגרה. נתנה כמו נתנה נגף
ואין לפותרו מגזרת
אין לומר נחתה כמו
שתה מנענה כענתה
קשת נחושה זרועותי
דריכת קשת כמו
(לקמן לח) הנו"ן
בתיבה אלא כמו
ה קשת נחושה על
י קשתות של נחשת
ן לו לדוד בביתו
תם מלכי האומות
לזה אתה סבור שיש
לדורכן אין זה אלא
א היה שומע ודורכן
(לו) וענותך תרבני.
דת ענותך להתנהג
(לז) תרחיב צעדי
מרחיב צעדיו אינו
כן הוא אומר בלכתך
(משלי ד'): מעדו.
"ע בלעז: קרסולי.
ים מן האסתורין
ל"וא בלעז ולמטה:
ה לי עורף. פונים
עורפים:(מב) ישועו.
ואין מושיע. שאין כח
ים וקוראים אל ה'
(מג) ואשחקם. לשון
אריקם. כטיט הברוק
כמו הם מריקים
שית מב) לא הורק
כלי (ירמיה מח):
מבני מריבי עם. שלא
ישראל להטות משפט
ביושראל יותר מן
שימני לראש גוים.
נכסם: (מה) לשמע
שלו שלא בפני אלא
לשמועותי: ישמעו לי.
שמעתי ויהיו נשמעי'
יכחשו לי. מחמת
ו) יבולו. יבלו כמו
(שמות יח) דמתרגם
לאה ומנחם פירש כמו
(בראשית י"ט) וכן
תבול: ויחרגו.
ה מחדרים אימה
ל"ב) מתרגמינן
ות: ממסגרותיהם.

סורי מסגרות כלא שאני מסגירים שם ומייסרן בהן ויחרגו ממסגרותיהם מנחם פתר אותו לשון רפיון חגורה וכן פירושו ויתרפו ממסגרותיהם
מר ויחרגו ממסגרותיהם ויפסחו מכב ליהם הנתונים על רגליהם ופתרון ויחרגו ויפסחו כדמתרגמינן חגירא : (מז) חי ה'. העושה לי כל זאת :
תן נקמות לי. נותן בי כח להנקם מאויבי : וידבר. ויהרוג לשון דבר ל"א כמו וינהג דמתרגם ודבר וכן חברו מנחם וגם כן חבר ידבר עמים תחתינו
(לקמן)

וְעַל בָּמוֹתַי יַעֲמִידֵנִי׃ לה מְלַמֵּד יָדַי ג' חד מלא כ"א
לַמִּלְחָמָה וְנִחֲתָה קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה
זְרוֹעֹתָי׃ לו וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וִימִינְךָ
תִסְעָדֵנִי וְעַנְוַתְךָ תַרְבֵּנִי׃ לז תַּרְחִיב
צַעֲדִי תַחְתָּי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי׃
לח אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא־
אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם׃ לט אֶמְחָצֵם וְלֹא־
יֻכְלוּ קוּם יִפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי׃ מ וַתְּאַזְּרֵנִי
חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתָּי׃
מא וְאֹיְבַי נָתַתָּה לִּי עֹרֶף וּמְשַׂנְאַי
אַצְמִיתֵם׃ מב יְשַׁוְּעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ
עַל־יְהוָה וְלֹא עָנָם׃ מג וְאֶשְׁחָקֵם
כְּעָפָר עַל־פְּנֵי־רוּחַ כְּטִיט חוּצוֹת
אֲרִיקֵם׃ מד תְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עָם
תְּשִׂימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי
יַעַבְדוּנִי׃ מה לְשֵׁמַע אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי
בְּנֵי־נֵכָר יְכַחֲשׁוּ־לִי׃ מו בְּנֵי־נֵכָר
יִבֹּלוּ וְיַחְרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם׃ מז חַי־
יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרוּם אֱלוֹהֵי יִשְׁעִי׃
מח הָאֵל הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת לִי וַיַּדְבֵּר

בֵּית תּוּקְפֵּי יְקִימְנָנִי׃ לה מַלִּיף
אִידַי לְמֶעְבַּד קְרָבָא וּמַתְקִיף
הֵיךְ קֶשֶׁת כַּרְכּוּמָא דְּרָעָי׃
לו וִיהַבְתְּ לִי תְּקוֹף וּפוּרְקָן
וִימִינָךְ תְּסַיְּעַנִי וּבְמֵימְרָךְ
אַסְגֵּעְתַּנִי׃ לז אַפְתֵּיתָא פְּסִיעָתִי
בְּאַתְרִי וְלָא אִזְדַּעְזַע רְכוּבָתִי׃
לח אֶרְדּוֹף סָנְאַי וְשֵׁיצִיתִנּוּן וְלָא
שְׁבוּת עַד דְּגַמַּרְתִּנּוּן׃
לט אֲגַמְּרִנּוּן וְלָא יְכִילוּ לְמֵקָם
וּנְפַלוּ קְטִילִין תְּחוֹת פַּרְסַת
רַגְלָי׃ מ וְזָרַזְתָּא לִי חֵילָא הֵיךְ
קְמוּר לְמֶעְבַּד קְרָבָא תַּבַּרְתָּא
עַמְמִין דְּקַיְמִין לְאַבְאָשָׁא לִי
תְּחוֹתַי׃ מא וּבַעֲלֵי דְבָבִי תַּבַּרְתְּ
קֳדָמַי יְהַבְתִּנּוּן מְחַזְרֵי קְדַל
וְסָנְאַי אֲשֵׁיצִנּוּן׃ מב בָּעַן
סָעִיד וְלֵית לְהוֹן פָּרִיק מְצַלַּן
קֳדָם יְיָ וְלָא מְקַבֵּל צְלוֹתְהוֹן׃
מג וְדוֹשַׁשְׁתִּינוּן הֵיךְ גַּרְגִּשְׁתָּא
דְאַרְעָא עַל אַנְפֵּי זַעֲפָא וְהֵיךְ
סְיָן אֲשַׁקְקֵי בְּעָמִית אִנּוּן׃
מד תְּשֵׁיזְבִנַּנִי מִפְּלֻגַּת עַמְמַיָּא
תְּנַטְּרִינַנִי בְּמֵיזְרֵי מָזֶן בְּרֵישׁ
עַמְמַיָּא עַמָּא דְּלָא חַכִּימַת
יִפְלְחוּנַנִי׃ מה לְשֵׁמַע אִידִין
יִשְׁתַּמְעוּן לִי בְּנֵי עַמְמַיָּא יְכַדְּבוּן קֳדָמַי׃ מו בְּנֵי עַמְמַיָּא יְסוּפוּן וְיִטַּלְטְלוּן מִבִּרְנְיָתְהוֹן׃
מז קַיָּם הוּא יְיָ וּבְרִיךְ תַּקִּיפָא דְּמִן קֳדָמוֹהִי מִתְיְהַב לִי תְּקוֹף וּפוּרְקָן וּמְרוֹמַם אֱלָהָא
תְּקוֹף פּוּרְקָנִי׃ מח אֱלָהָא דְּעָבֵד פּוּרְעֲנוּתָא לִי וּמְתַבַּר עַמְמַיָּא

תמיד : ויעמידני. שלא אכשל : (לה) מלמד. מרגיל למודי הרע למוד
מדבר : ונחתה. כל אחת מזרועותי כדרך בנות לעדה עלי שור והנו"ן שרש
כמו ותנחת עלי ידך ויתכן להיות ונחתה כמו נחת הוא ואות הנו"ן לבנין
נפעל ויחסר בית מזרועותי כמו הנמצא בית ה' : (לו) ותתן. הזכיר וימינך
כנגד המלמד ידי למלחמה וזאת
הענוה ששמת כי היא תגדלני
ותעצימני והנה תרבני כמו על
כל רב ביתו : (לז) תרחיב.
קרסולי. כתרגום אשר לו
כרעים וטעם תרחיב בעבור :
(לח) ארדוף. ולא אשוב
מאחריהם : (לט) אמחצם.
קום. שם הפועל כאשר יפלו :
(מ) ותאזרני חיל. נתת כח
לאברי גופי לסבול טורח
המלחמה : (מא) ואויבי נתתה.
כאילו אמר נתתה לי עורף אויבי
כנוס' כמו ידך בעורף אויביך :
(מב) ישועו. על ה'. כמו אל
ה' כמו ותתפלל חנה על ה' :
(מג) ואשחקם. אריקם. כמו
ורקות בשר אע"פ שהיה ראוי
להיות הקוף דגושה:(מד) תפלטני
מריבי עם. הם ישראל
רמז לשאול על כן אחריו עם
לא ידעתי יעבדוני : (מה) לשמע.
ישמעו. כדרך וישמע שאול
יתחברו : יכחשו לי. והטעם
שיכחשו לי שהיו מתהללים
בגבורתם כנגד גבורתי כמו
ברוב עוזך יכחשו לך אויביך :
(מו) יבולו. כמו נבול תבול :
ויחרגו. כתרגום חרגת מותא
ואין ריע לו במקרא :
ממסגרותיהם. מארמוניהם
הנשגבים שיסגרו בהם מפחד :
(מז) חי. הטעם כי חי בורי
לעולם ולעולם יהיה רם אלהי
ישעי על כן לא אפחד :
(מח) וידבר. כמו כעדר
בתוך

תולדות אהרן ומנותך. עקידס שער ח : תרחיב.
סנהדרין לס : חי ה'. זוכר וילא ומקן :

והנה יד נגעה בי. כלם מיראים אותי. וחד וידי נטפו מר ואצבעתי : ולא אשוב ד' וסי' נמסר בש"ב סימן כב גבי שירה : ויבלו י"א וסי'
נמסר ביהושע סימן ז' וירמיה סוף סימן א' : ואשחקם ב' וסי' כעפר ארץ. כעפר על פני רוח דתהלות : הנותן ד' מ"ל בקריאה וסי' הנותן
רוזנים לאין. בים דרך. האל הנותן נקמות לי דתהלות. הנותן תשועה למלכים. איח דמסרי הנותן נקמות לי דמלכים מלא ואינו כי נמצא
בכל הספרים מדויקים חסר ולא נמסר עליו ד' מ"ל גם אשכחנא דאית דמסרי ההוא דאוריתא הנותן אמרי שפר מ"ל ומנין ליה עם הד' מ"ל
ומסרי ח' מ"ל אמנם קהנא בי' טובא ולא אשכחנא בשום ספר מוגה שיהיה מלא אמנם בקצת תקון ס"ת אשכחנא דהוא מלא ואנן לא בקיאינן
יומא דין בכלא וחסר לאברועי כמאן :

מצודת דוד

לרופה. ככסף צרוף שאין בו סיג כן אמרות ה' והבטחתו אין בה דבר
ן. מחסה כמגן : (לב) כי מי אלוה. אשר בידו הכח למחות בידו :
ה דרכי. דרכי היה תמים ושלם ולא נפקד איש מאנשי במלחמה :
וה. שם רגלי קלות לרוץ מהר אחר האויב כאילה זו הקלה במרוצתה :
י. העמדתני על גבהי וגדולתי : (לה) למלחמה. לדעת תכסיסי המלחמה :
נחת בי כח לשבר קשת נחושה : (לו) וענותך תרבני. גודל הענוה שבך
ני עשה אותי כאלו הייתי עם רב לנצח את האויב עם כי אנשי היו מתי מספר : (לז) תרחיב. הרחבת פסיעותי לבל ימעדו רגלי להיות נוח לפול :
תה לי עורף. כי ברחו מפני ופנו אלי עורף : (מב) ישועו. אל עזר בני אדם : על ה'. כמו אל ה' : (מג) כעפר. שיהיו דק כעפר הפורח ברוח : אריקם.
אותם ריק מכל כטיט המושלך בחוצות שנשחק ונדוק ברגלי אדם והרוח מפזרם ונשאר המקום רק ממנו : (מד) מריבי עם. ממלחמות עמים : תשימני :
ים. ויהיו מוכנעים לי ולא יוסיפו עוד להלחם עמדי : לא ידעתי. כי הם מארץ רחוקה : (מה) לשמע אזן. על כי ישמעו שיצא לי שם גבורה יהיו נשמעין
: יכחשו לי. ידברו אלי דברי כחש לומר שאוהבים המה לי כי יהיה פחדי עליהם : (מו) יבולו. רצה לומר יהיו מיוסרים במכאוב : ויחרגו. יהיו פסחים ממה
ויהם ברגליהם במסגרי כבלי ברזל : (מז) חי ה'. הלא ה' חי לעולם ובזאת יעשה כל הימים ויהיה ברוך לעולם בעבור זה : (מח) הנותן. הנוקם נקמתי מיד
שאויב

מצודת ציון

נקר (ישעיה ל"ח) : (לה) ונחתה. מלשון תחת ושבר : (לז) מעדו. ענין השמטה מן המקום :
קרסולי. תרגום של כרעים הוא קרסולין : (לט) אמחצם. ענין חבורה ומכה כמו מחץ ראש (לקמן
ק"י) : (מ) תכריע. ענינו הנפילה על הברכים : עורף. הוא אחורי הפנים : (מא) אצמיתם.
אכריתם כמו אותו אצמית (לקמן ק"א) : (מג) ואשחקם. ענין כתישה כמו ושחקת ממנה הדק
(שמות ל') : אריקם. מלשון ריקן : (מו) יבולו. יכמשו : יחרגו. הוא הפוך מלשון חגר ודמו
כבש כשב : (מז) צורי. מלשון צור ר"ל חזקי : (מח) וידבר. מלשון הנהגה כמו דבר אחד לדור.
מגדל

בתוך הדברו : (מט) מפלטי מאויבי . יש אומרים שאול ואנשיו : אף מן קמי . הם גויי הארצות : מאיש חמס . מלך פלשתים כי רחוק הוא שיאמר על שאול מאיש חמס גם יתכן להיות רמז לשאול כאשר אמר מרשעים יצא רשע : (נ) על כן אודך . כפי כי הגבורה שלך היא : (נא) מגדל . ולשמך אזמרה שהוא מגדיל :

(ב) השמים מספרים . זה המזמור נכבד מאד והוא קשור עם מלאכת השמים ועתה אפרשנו בדרך קצרה רק לא יבינהו מי שלא למד חכמת המזלות : השמים . תנועת הגלגלים שהן שוות בדרך אחת ושונות בדרך אחרת והולכות על דרך ישרה בעצמם ואיננה ישרה כנגד יושבי הארץ ומדת התנוע' לא תוסיף ולא תגרע בראיות גמורות והיא תוסיף ותגרע במראית העין והנה היודע דרכי העגולות יודע דעת עליון והנה השמים כמו מלמדים מורי צדק על דרך או שיח לארץ ותורך והנה השמים הם מעונות הכוכבים ומלת מספרים בעבור היותם עומדים על מתכונת אחת וזה הוא כבוד השם ואמר אל להודיע כחו : ומגיד הרקיע . שהוא האויר כמו שפירשתי בפרשת בראשית דברים מתחדשים בכל יום על כן כתוב ומעשה ידיו כי עם השמים כתב כבוד אל וזה אמת כי יקבל האויר כח המשרתים והצבא הגדול : (ג) יום . יש ראיות גמורות מחכמת החשבון כי מערכת השבעה משתנה בכל חלקיה ולעולם לא תמצא מתכונת מערכת דומה לאחרת אילו היה העולם עומד אלפי אלפים רבבות שנים גם זה מפורש בספר יצירה ובעבור זה מה יתחדש ביום הזה יודיענו ליום הבא זה לזה ודור לדור כי בכל יום יש דבר חדש ואין טענה מדברי שלמה אין כל חדש כי על הכלל ידבר : יביע . שלא יפסוק כמו מבוע או כמו יגיד הנה יביעון בפיהם כמו אחוך שמע לי וטעם יום ולילה הזמן עומד : (ד) אין . הזכיר

(לקמן מ"ז) : תחתי . במקומי וחלופי כעניין שנאמר ואתן אדם תחתיך מ"ג) נתתי כפרך מצרים (שם) : (א) השמים מספרים כבוד אל ... עצמו פירש את הדבר : אין אומר ואין דברים . אינן מדברי' ... אלא מתוך שבכל הארץ יצא קוס ומאירים לבריו' מתוך כך מספרים ... אל ומודים ומכוין ... המאורות : ומעשה ... הרקיע . הכוכבים ו... שהם מעשה ידיו ... אשר הם שם כמו ... אותם אלהים ברקי... (בראשית א') ומש... כבודו : (ג) יום ... אומר . מעשה בראשית ... מיום אל יום לערב ... וזורחת לבקר ומתון ... הבריות אמרי שבח ... והלילות שמורים ... לקלס ולהודות מנחב... לשון מעין נובע : ... הגדה : (ה) בכל ... קוס . קו השמים ... על פני כל הארץ ... בקצה תבל מליהם ... בנפלאית שהם רואי... שם . הקב"ה : אהל ... מכאן שהשמש נתון ... תנחומא : (ו) והוא ... מחופתי . בכל בקרו... השמים מספרים ... (ז) ותקופתו על קצו... סבובו מקצה אל ... נסתר מחמתו . אי... ברקיע התחתון לא... נסתר מפניו מפ... שחמה ולבנה ברו... כדאמרינן שבעה ר... וילון רקיע שחקים ... מעון ערבות ומוכ... וילון אינו משמש ... יש בו חמה ולבנ... ומזלות כו' : (ח) ... תמימה . גם היא מא... כמו שנאמר בסוף הג... עינים ואומר (משלי ... מצוה ותורה אור ... נב...

דְּקָיְמִין לְאַבְאָשָׁא לִי תְּחוֹתָי׃ מט מְשֵׁיזְבִי מִבַּעֲלֵי דְּבָבִי לְחוֹד עַל דְּקָיְמִין לְאַבְאָשָׁא לִי תִּתְגַּבְּרַנְנִי מִן גּוֹג וּמַשִּׁרְיָת עַמְמִין דַּחֲטוֹפִין עִמְּהוֹן תְּשֵׁיזְבִנַּנִי׃ נ מְטוּל הֵיכְנָא אוֹדֶה קֳדָמָךְ בֵּינֵי עַמְמַיָּא יְיָ וְלִשְׁמָךְ אֲזַמֵּר תּוּשְׁבַּחְתָּא׃ נא מַסְגֵּי לְמֶעְבַּד פֻּרְקָן עִם מַלְכֵּיהּ וַעֲבַד טִיבוּ לִמְשִׁיחֵיהּ לְדָוִד וּלְזַרְעֵיהּ עַד עָלְמָא׃ א לְשַׁבָּחָא תּוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד׃ ב דְּמִסְתַּכְּלִין בִּשְׁמַיָּא מִשְׁתָּעִין יְקָרָא דַיְיָ וְעוֹבָדֵי יְדוֹי מְחַוַּיִן דְּמַדִּיקִין בַּאֲוִירָא׃ ג יוֹמָא לְיוֹמָא מוֹסִיף וּמַבִּיעַ מֵימְרָא וְלֵילְיָא לְלֵילְיָא פָּתִית וּמְחַוֵּי מַנְדְּעָא׃ ד לֵית מֵימַר דְּתוּרְעֲמְתָּא וְלֵית מִלֵּי דְשִׁגּוּשָׁא דְּלָא מִשְׁתְּמַע קָלְהוֹן׃ ה בְּכוּלָּא אַרְעָא נְפַק מְתַח עֲנִינְהוֹן וּבְסִיָּפֵי תֵבֵל מִלֵּיהוֹן לְשִׁמְשָׁא שַׁוִּי מַשְׁרְוֵי זִיהֲרָא בְּהוֹן׃ ו וְהוּא בְּצַפְרָא בְּמַפְּקֵיהּ יִפּוֹק הֵיךְ חַתְנָא דְּנָפֵק מִגְּנוּנֵיהּ וּבְטֵיהֲרָא יְחַדֵּי הֵיךְ גַּבְרָא לְמִרְהַט בְּאָרְחָא׃ ז מִסְיָפֵי שְׁמַיָּא מַפְּקָנֵיהּ וְתוּקְפֵיהּ עַל סְטְרֵיהוֹן וְלֵית דְּמִטַּמַּר מִן רְתָחֵיהּ׃ ח אוֹרַיְתָא דַיְיָ שְׁלֵמְתָא מְתִיבָא נַפְשׁ

עַמִּים תַּחְתָּי׃
מט מְפַלְּטִי מֵאֹיְבָי
אַף מִן־קָמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חָמָס
תַּצִּילֵנִי׃ נ עַל־כֵּן׀ אוֹדְךָ בַגּוֹיִם׀ יְהוָה
וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּרָה׃ נא מַגְדִּל יְשׁוּעוֹת ג'
מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד׀ לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד ל' חס' ו' מ"ג ו' סגול
וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם׃

יט א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ י' ר"פ דסמי'
ב הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה
יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ׃ ג יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ ל'
אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה־דָּעַת׃ ו' נעי' ו' . ל.
ד אֵין־אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע ו' מלעיל . ד'
קוֹלָם׃ ה בְּכָל־הָאָרֶץ׀ יָצָא קַוָּם ו' בכתובים . ל'
וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם־ ל'
אֹהֶל בָּהֶם׃ ו וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ ל"ג ר"פ . ל' וחסר כסיפ'
יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח׃ ז מִקְצֵה ג'
הַשָּׁמַיִם׀ מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־ ל' . ל'
קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ׃ ח תּוֹרַת
יְהוָה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת ל'

ישיש ה' בקריאה וסי' נמסר בסדר כי תבא ובישעיה סימן סב

תולדות אהרן ועושה . (ברכות ה) : השמים . פסחים קיט עקידה נעילת שער זוהר בראשית ותרומה עקרים מג פ"ג : מספרים . כתובות ס : והוא כחתן . זוהר בהעלותך : תורת ה' . קדושין ל עקרים מג פכ"ס עקידה שער אט ונעילת (מגילה מה) : עדות . יומא עב :

כי אין לשמים פה כגון בן אדם וטעם אומר הם הדבורים שיש להם טעם שלם כאומר ראובן חי וזה לא יהיה רק מח... והדבור הוא ראובן והקול ישמיע אות רי"ש ראובן והנה הזכיר כי במראה העין של גוף ומראה עין הנשמה הפנימית החכמה יראה אמתת ספור שמים הרקיע : (ה) בכל קוס . כמו קו לקו והוא המכתב ומ"ס קוס שב אל השמים והטעם כי מכתבם יקרא בכל מקום ויבינו מה טעמי כל המשכילים בכל מקו... ובקצה תבל . היא הארץ המיושבת מליה' ישמיעו והנה ספור והקו הוא הספר והם שהזכיר בעל ספר יצירה בספר וספר וסיפור כי אלה שלשתם עיקרי... וטעם להזכיר השמש כי הוא גדול מכל גוף והתנועות העליונות כולם קשורות בו והוא מוליד הזמן השוה והשנה והיום והלילה והמתכות והצמחים וכל החי... בשמש וככה אמר שלמה תחתהשמש ואהל נוה כמו איש לאהליו כי השמש קבוע בגלגל בראיות גמורות מחכמת מלאכת השמים וי"א כדמות אור וכמוהו לא י... דעתי שאל"ף יאהיל נוסף כאל"ף והאזניחו נהרות והוא מגזרת לא יהלו אורם וטעם בהם בשמים והוא הוא נסתר מעיני יושבי הארץ כנגד מרחק המז... מזרח והמשילו לחתן בעבור שכל רואיו שמחים בו וטעם כגיבור בעבור שירוץ גלגלו בו ולא ייעף ולא ייגע : (ז) מקצה . הזכיר תנועותיו כפי תולדתו כל... הפך התנועה הגדולה ומלת תקופה כמו כי הקיפו ימי המשתה הקיפוני וטעם ואין נסתר כי חמת השמש בעולם כדמות חום הלב בגוף האדם מרא... התולדת והנה הוא חיי כל הגופות : (ח) תורת . אמר רב סעדיה הגאון כי תחסר מלת יאמר כי השמש יאמר תורת השם תמימה ולפי דע...

מצודת ציון

(נא) מגדל . מלשון גדול : יט (ג) יביע . ידבר כמו יביעון בפיהם (לקמן נ"ט) : יחוה . יגיד כמו אחוה דעי (איוב ל"ב) : (ה) קוס . ר"ל הבנין שלהם הנעשה בנטיית קו המשקל : מליהם . אמריהם כמו אין מלה בלשוני (לקמן קל"ט) : (ז) ותקופתו . מלשון הקפה וסבוב : (ח) משיבת . ענין הנחה והשקטה

מצודת דוד

האויב : וידבר . שמני למנהיג להם : (מט) מן קמי . תרומם אותי יותר עלי : (נ) על כן . בעבור התשועה הגדולה הזאת : (נא) מגדל . ובזה כי אספר לומר דעו שה' מגדיל ישועות רצה לומר עושה ישועות גדולות בתשלום גמול כי אם בחסד : ולזרעו . וכן יעשה לזרעו עד עולם : יט

מספרים . רצה לומר על ידי השמים נראה כבוד האל וכאלו הם יספרו כבודו : ומעשה . הרקיע מגיד ומעיד על פלאי מעשה ידי ה' : (ג) יום ליום יביע אומר ר"ל בכל יום כאלו יאמרו בו פלאי ה' כי בכל עת נראה בהם מפלאות המקום : (ד) אין אומר . הן אמת שאין בהם אמירה ודיבור ולא נשמע קולם הארץ . אבל על כי בנייני השמים יצאו להיות נראים בכל הארץ לזה נשמע דבריהם בקצה הארץ עם שאין בהם אמירה כי במה שמראים מ... הרי הם כאלו אמרו : לשמש . הנה לשמש שם אהל בהשמים כי מהלכו בשמים ולא יזוז משם : (ו) והוא . השמש הזה יוצא בשמחה להאיר על הארץ כאשר בצאתו מחופתו : ישיש . הוא שש במהלכו כאשר ישיש הגבור לרוץ באורח כי בטוח הוא בגבורתו ולא יחת מפני כל וכן השמש בטוח הוא שילך מהלכו ב... (ז) מקצה . יציאת השמש הוא מקצה השמים לפי הנראה ונדמה לכל אחד באופק שלו : ותקופתו . וסבובו הוא על קצות השמים רצה לומר בכל יום זורח א...

תו ליום הדין וליהנו אותם ביום ההוא (מלאכי ג') אבל תורת ה'
כי משיבת נפש לדרכי חיים ומגינה היא על לומדיה מאותו להט כמו שנאמר
כ' ראו שמי שמש צדקה ומרפא וגו' (שם): (ח) עדות ה' נאמנה. נאמנת היא
בו ליה. משיבת נפש. משיבתו מדרכי מיתה לדרכי חיים: (ט) ברה. מבררת.

עד כה איך יוכל המשכיל למצוא עדות על האלהות ולהכיר מעשיו ואמר דוד גם יש עד אחר נכבד ממנו ויותר נאמן והיא תורת השם ועדותיו ופיקודיו ומצותיו ויראתו ומשפטיו ופירוש תורה שתורה הדרך הישרה בסימנים נזכרי' כמו תורת הצרע' והזכיר והזכיר משיבת נפש כי התורה תסיר הספק מן הנפש וטעם לאמר תמימ' כנגד השמש

ט יהוה נאמנה מחכימת פתי: ט פקודי
יהוה ישרים משמחי־לב מצות יהוה
ברה מאירת עינים: י יראת יהוה
טהורה עומדת לעד משפטי־יהוה
אמת צדקו יחדו: יא הנחמדים
מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש
ונפת צופים: יב גם־עבדך נזהר
בהם בשמרם עקב רב: יג שגיאות
מי־יבין מנסתרות נקני: יד גם מזדים
חשך עבדך אל־ימשלו־בי אז איתם
ונקיתי מפשע רב: טו יהיו־לרצון
אמרי־פי והגיון לבי לפניך יהוה
צורי וגואלי:

כ א למנצח מזמור לדוד: ב יענך
יהוה ביום צרה ישגבך שם

סהדותא דיי מהימנא מחכמא
שברא: ט פקודיא דיי תריצין
מחדין לבא פקודא דיי ברירא
מנהרא עינין: י דחלתא דיי
דכיא קימא לעלמין דיניא
דיי הימנותא זכיאו כחדא:
יא דרגיגין מדהבא ומן
אובריזין סגי ובסימין יתיר מן
דבשא וכבריתא חליאתא:
יב ברם עבדך אזדהר בהון
בדנטירין חלופי היכנא
אתעביד טבהון דישראל:
יג שלויתא מן יתחכם ומטמירתא
זכי יתי: יד ברם מן זידניא
פצא עבדך דלא ישלטון בי
הדין אהי בלא מום ואהי זכי
מחובא רבא: טו יהון לרעוא
מימרי פומי ורגגת רעיוני
קדמך יי תוקפי ופריקי:
א לשבחא תושבחתא לדוד:
ב יקבל צלותה יי ביומא דעקא ישגבינך שמא דאלהא דיעקב:

ס' כתיב ס'.ג'
ס'. ג' מלא
ג'
ג' וכל יחזקאל דכו'
ג' ומלא
ז' וכל אסף כותים במ"א
ג'
ג'
ג'

בעבור היות השמש תמימ' באור' ואיננה כמו הלבנה וטעם משיבת נפש כשמש כי מעת היות השמש בחצי גלגל העולה תשוב נפש רבים מהחולים הפך מה שיקרה בהיותו בחצי גלגל היורד והרופאים ידעו זה ועדות הדברי' העתיקים מפי המעידים שראו בעיניהם ובעבור שלא יוכל אדם לדעת' מדרך הראיות אמ' מחכימ' פתי ואמ' שנאמני' הם ואינם כזב אף על פי שאינם יודעים אותם חכמי. לב ואמר על התורה תמימה כי אין צריך לעדות עד אחר עמה: (ט) פקודי. מגזרת פקדונות מ' הנמצאות בכח הנשמ' בכל אדם בהיותו בר מצוה והשם הפקיד' בלב והזכיר ישרי' עמהם כי כל המשכילים מחכימי' עליה' בדרך הישר שאינם מכשול ואמר משמחי לב כי בעבור שיגיע החכ' למעלת שמחת עולם וכנגד השמש הזכיר ישרים בעבור כי מהלך השמש על סדני גלגל המזלות והוא הדרך הישר ועוד יתרו לפקודים כי השמש פעמים נוטה מגלגל המישור ושמחת לב כנגד השמש כי ככה הוא רק ביום תשמח ולא בליל' והפקודי' משמחים תמיד ומצות ה' מצות עשה וקראם מצות בעבור שאין כתוב ברוכם למה צוו ואמר עליהם ברה כי כן הם לברי לבב על כן מאירת עינים כאדם שהיה בחשך וכנגד השמש אמר ברה כי אין בה כדמות שחרות בתוכה כמו ללבנה ויתרון המצו' כי העבים יסתירו אור השמש ביום ולא כן המצוה ומאירת עינים כי היא אור העולם ביום גם בליל' כי אור הלבנה מורה בראיות גמורות: (י) יראת. מצות לא תעשה ואמר טהורה כי הטהור הוא שלא יתגאל במצות לא תעשה: עומדת לעד. שלא יתכן שהשם יתר האסור וכנגד השמש אמר טהורה פעמים שיקדר השמש אף על פי שגופה טהור הוא רק הדבר כנגד אחרי' והשמש עומדת לעד כי איננה מורכבת כמו הנבראי' מהארבע' יסודות אע"פ שתשתנה מש כפי הרוחות: משפטי. ידוע כי משפטי חכמת המזלות כפי מערכת המשרתים בערכם אל השמש ויש משפטים בערכים מכחישים אלה לאלה ובעבור זה הדין על כן אמר על משפטי השם צדקו יחדו ואחר שהשלים לדבר על יתרון התורה המועלת למשכיל בעולם הבא הזכירה כנגד תענוגי זה העולם: ה'. אנשי העולם מתאוים להיות להם זהב ופז רב הם אבנים יקרות בעבור שהם עומדים וימצאם בשעת הצורך בעבור היותם עומדים בעצמם ולא כמה יתרון עליהם כי האדם ימצאנה בחייו ובמותו וטעם ומתוקים כי המאכל צריך אליו כל חי טוב ורע אמר כי תענוג החכמה יותר מתענוג המאכל ולמעלה מהדבש בעבור היות המאכל תענוג רגע והחכמה לעולם גם טעם מתוקים הם מדבש ונופת למשכילים לבדם לא לכל אדם על כן גם עבדך ומלת הנחמדים וטעם בשמרם עקב רב ידעתי כי בשמירתם שכר רק יקבל השומר והנה יועילו בעולם הזה והבא: (יג) שגיאות. יתכן היות האל"ף תחת או תחת יו"ד כמו שכיות החמדה והטעם אני נזהר בכל מאדי רק אפחד אולי משגה יקר' לי על כן אמר מנסתרות ממני נקני: (יד) גם. יתפלל אל השם ות כי לו נתכנו עלילות שיחשכהו מחברת הזדים ומרעתם ואל ימשלו בו וטעם אז איתם אז אהיה תם והיא מלה זרה והטעם כי לא יוכל לשמור ימשלו בו זדים כי יכריחוהו: (טו) יהיו לרצון אמרי פי. שלא ימשלו בו זדים וטעם צורי שלא יפחד שימשלו בו זדים ואילו היו מושלים בו אין לו גואל ו על כן ה' צורי וגואלי: (א) למנצח. יענך ה' ביום צרה. יתכן שזה המזמור חברו אחד מהמשוררים על דוד ויהיה פי' לדוד כמו על דוד כמו לשלמה אלהים

פקודי מצות יראת
כנגד ששה סדרי
כל שם ושם חמשה
שם עצמו כנגד ה'
ואותם בסופן אמת
כלם יחד מתוקים
: מחכימת פתי:
לפתאים: (יא) ונפת
צופים ברווי"קא"ש
ים סתר ונפת לשון
תטפנה (משלי ה')
(שם) (סא"א):
עקב רב. נזהרתי
גיל רב טובך אשר
ה עקב כמו (בראשי'
אשר שמע אברהם
עקב רב סופן של
ים לבא לידי גדולה
סוף ויש לו חבר
ה עקבות משיחא:
מי יבין. אני
ם אבל אי איסשר
שגגה בהם ואתה
רות שנסתרו ממני
נחטאי בשגגה:
דים. מן הזדונות.
אהיה תמים אמרו
ה דוד דומה לכותי
ל הפתחים והם
דבר יותר מכל אדם
לשתות דבר שאין
ים משתה אמר יש
טן משנתנו לו אומר
א מלה משנתנו לו
לי מעט לחם שלא
כך אמר דוד בתחל'
ואחר כך על הזדונו'
על המרדים פשעים
ים שמתכוין להכעים
מר (מ"כ ג') מלך מואב פשע בי: (טו) יהיו לרצון. לפיום לרצונך:
ה' ביום צרה. המזמור הזה על שם שהיה שולח את יואב ואת כל ישראל

מצות ה' ג' וסי' לא שבקתון שמואל בזוהרא ופי' ביהושע סימן כ"ב: טהורה ה' ג' מ"ל וב' חס' וסי' אשר לא טהורה היא שנים. אשר איננה טהורה. כל צפור טהורה. לשמי ומנחה טהורה. יראת ה' טהורה. ג' בתראה מ"ל וחד וטהורה היא ונקתה: עבדך ז' חס' בסגול וסי' נמסר בסדר בהעלתך:

תולדות אהרן פקודי. בס תענית ל' ערכין י"א עקרים י"א פ"א עקידה שער מו: יראת. יומא שם: שגיאות. סנהדרין קז: יהיו לרצון. ברכות ד' זוהר ויצלח עקרים מג. פ' כג (ברכות כ תענית סח): יענך. ברכות סד עקידה שער עב זוהר שלח לך:

מצודת דוד

קא ברוח שבקע אתמול וכן סובב והולך יום יום: ואין נסתר. ואין מי
ר מחום השמש: (ח) תורת ה' תמימה. אבל תורת ה' היא יותר תמימה
בפעולותיה ומועלת יותר מן השמש: משיבת נפש. רצה לומר כי השמש
אלו לפעמים יזיק בחומו הרב עד כי יחלה האיש אולי ימות אבל התורה
נפש האדם כי היא מגינה ומצלת מן המות: עדות. המצות יקראו עדות כי מעידים על המקיימם אשר מאמינים בה': מחכימת פתי. אבל השמש
ים חומו במות האדם וישתגע: (ט) משמחי לב. ולא כן השמש כי מכנים דאגה בלב האדם שלא יהיה נלקה ברב חומו: מאירת עינים. אבל המרבה
ור השמש עיניו כהות: (י) עומדת לעד. ולא כן השמש כי לפעמים יכסהו הענן: צדקו יחדו. אינם מכחישין זה את זה אבל השמש כשהוא נראה בזה האופק אינו נראה
ממולו וכאלו מכחיש זה את זה: (יא) הנחמדים. למי שחומד מהם אין לו דבר יערוך עליו כי חמודים המה לו מזהב וגו' ומתוקים המה לו מדבש וגו': (יב) גם
ה לומר גם אני מן החומלים בהם ואני נזהר בקיומם: בשמרם עקב רב. כי יש בשמירתן גמול שכר הרבה: (יג) מי יבין. מי יוכל להתבונן מבלי מצוא
י פעמים רבים יקרה שיסגה האדם בדעתו לחשוב שאין רע בדבר מה אבל לא כן היא כי נעלם ונסתר ממנו תוכן הדבר: מנסתרות נקני. לזה אשאל
לי ותנקה אותי מהרע שעשיתי על כי היה נסתר ממני תוכן הדבר: (יד) גם מזדים. גם מעשות רע במזיד מנע אותי ואמן לבבי לבל עשותם: אל
ימשלו

מצודת ציון

והשקטה כמו למשיב נפש (רות ד'): (ט) ברה. מל' ברור ונקי: (יא) ונפת. ענין הולה במו נופת תטופנה
(ש"ה ד'): צופים. כן יקראו תלות הדבש וכן צוף דבש (משלי י"ו) וכפל דבורו: (יב) עקב.
ענין שכר וגמול שהוא סוף המעשה כהעקב הזה שהוא סוף הגוף וכן עקב תשמעון (דברים
ז')

אבן עזרא

אלהים משפטיך למלך תן ואל תתמה על למ"ד לדוד והנה דרך אחרת מזמור שיר ליום השבת או דוד חברו ואומר לנסיכו יענך ה' ביום צרה או לעצמו ידבר וי"א שהוא על המשיח יענך ה' ביום צרה במלחמה וטעם אלהי יעקב כי צרות רבות עברו לו בדרכים והשם שגבהו : (ג) מקדש . ממקום הארון : (ד) יזכור . פי' למה יעזרך כי יזכור כל מנחותיך וזהו הכתוב בתורה והרעותם בחצוצרות ונזכרתם ונושעתם ויש אומרים שעולות היו עושים בעת המלחמות כמו ואתאפק ואעלה העולה : ידשנה. ישרפנה אש המזבח ותשוב דשן ומלת ידשנה על דרך ואקראה לך שלא באה האל"ף קמוצה כמשפט עם תוספת ה"א על כן אמרו רבים כי הם דומים לפעלי הרביעיים:(ה) יתן. כטעם שיאלת האויב : (ו) נרננה . כל אחד מאנשי דוד יאמרו לו כך כי ה"ף בישועתך לנגדו : ובשם אלהינו נדגול . ירום דגלינו בעת שימלא השם כל משאלותיך: (ז) עתה . דברי כל אחד כן ידברו או הם דברי המשורר ברוח הקדש והוא הנכון בעיני ומשיחו הוא דוד או המשיח בנו ובמה יענהו בגבורת הישועה שתעשה ימין השם לא ימין דוד בעבור הבא אחריו : (ח) אלה ברכב . יבטחו וכי"ת השם לשון נחות כמו לחמו בלחמי :(ט) המה כרעו . כנגד אנשי הרכב: ונפלו. כנגד אנשי הסוסים כמו ויפל רוכבו אחור : ואנחנו קמנו . מגזרת וקם הבית : ונתעודד . ונתגאה ונתרומם כי מעודד הפך משפיל: (י) ה'. יש אומרים כי המלך דבק עם הושעה וזה איננו נכון בעבור האתנח . ואחרים אמרו שהוא הפוך ביום קראינו ה' הושיעה כמנהג תופשי המלחמה בבואם : יעננו . המלך שהוא דוד אמן כן יהיה וזה על דרך ברוך הבא כאשר אפרש והנכון שהוא הושיעה אותנו כי השם יודע מחשבתו וככה אנא ה' הושיעה נא והפסול איננו כתוב והמלך הוא השם שהוא המלך באמת כי דוד משיחו הוא : (א) למנצח. ה' בעזך ישמח מלך . ה' בעוז שנתת לו ישמח וככה בישועתך : (ג) תאות . מה שיש בלבו : וארשת בפיו והאל"ף נוסף כאל"ף ואזרועך וכמוה כרשיון מלך פרס : (ד) כי. תי"ו תקדמנו לנוכח השם ויהיה הפועל יוצא לשנים פעולים כלומר המלך שהוא הברכות : עטרת. זהב עם פז אבנים יקרות סביבה כי כן מנהג המלכים ויתכן היות תי"ו תקדמנו לשון נקבה בעבור ברכות כדרך בנות צעדה עלי שור : (ה

תרגום

ג ישדר סעדך מבית מוקדשא ומציון יסיענך: ד ידכר כולהון דורונתך ועלותך ידהין לעלמין: ה יתן לך כרעיונך וכל מלכך ישלם: ו נימרון עמך נשבח בפורקנך ובשום אלהנא נטקס ישלים יי כולהון שילתך: ז השתא ידעית ארום פריק יי משיחיה קביל צלותיה ממותבי דשמיא קדישיה בגבורן פורקן ימיניה: ח אלין ברתיכין ואלין בסוסון ואנחנא בשום יי אלהנא נדכר: ט אנון נחינו ונפלו ואנחנא אזדקפנא ואתחילנא: י יי פרוק לן מלך תקיף קביל צלותן ביום מקרינא: א לשבחא תושבחתא לדוד: ב יי בעשנך יחדי מלך משיחא ובפורקנך כמא ירגן לחדא: ג רגגת נפשיה יהבת ליה ופרוש ספותיה לא כליתא לעלמין: ד ארום תקדמניה ברכן טבן תשוי על רישיה כליל דהב סנינא: ה חיי

תהלים

אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃ ג יִשְׁלַח־עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ
ג'. ג' וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ׃ ד יִזְכֹּר כָּל־מִנְחֹתֶךָ
ג' חסר / ג' ומ"ל וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה סֶלָה׃ ה יִתֶּן־לְךָ
ז' כִלְבָבֶךָ וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא׃ ו נְרַנְּנָה ׀
ב'. ג'. ז' בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם־אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל יְמַלֵּא
כ"ב ר"פ יְהוָה כָּל־מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ׃ ז עַתָּה יָדַעְתִּי
ג' וחד והושיע כִּי הוֹשִׁיעַ ׀ יְהוָה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ
מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ׃
ח אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ ׀
ג' בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר׃ ט הֵמָּה
י"ט ר"פ כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַּמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד׃
י יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־
ב' כפ' אנסינו קָרְאֵנוּ׃

כא א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב יְהוָה
ג' בְּעָזְּךָ יִשְׂמַח־מֶלֶךְ וּבִישׁוּעָתְךָ
יתיר ו' מַה־יָּגֶיל מְאֹד׃ ג תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתַתָּה
ג' לּוֹ וַאֲרֶשֶׁת שְׂפָתָיו בַּל־מָנַעְתָּ סֶּלָה׃
ו' חד מלא ד כִּי־תְקַדְּמֶנּוּ בִּרְכוֹת טוֹב תָּשִׁית
ב' ר"פ לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז׃ ה חַיִּים ׀ שָׁאַל

ימלא ז' וסי' כי שבעת ימים ימלא . ואשר ימלא את ידו . אשר לא ימלא את ידו . החפץ ימלא את ידו . וכל עצתך ימלא . ה' כל משאלותך . עד ימלה שחוק פיך . בתרא כתיב ה' : קראנו ב' בקריאה וסי' כה' אלהינו בכל קראינו . המלך יעננו ביום קראינו : בעזך ג' וחסר בקריאה וסי' נהלת בעזך אל נוה קדשך . ה' בעזך ישמח מלך . אתה פוררת בעזך ים שברת ראשי תנינים : ברכות ו' ח' חס' וחד מלא וסי'

תולדות אהרן אלה ברכב . עקידה מבוא שערים : ה' בעזך . זוהר פקודי : תאות לבו . ערובין נד : חיים שאל . סוטה נב זוהר וישלח :

רשי

ישראל למלחמה והוא היה עומד בירושלם ומתפלל עליהן כענין שנאמר ... טוב כי תהיה לנו מעיר לעזור ואמרו רבותינו אילמלא דוד לא... מלחמה : שם אלהי יעקב . שהבטיחו בלכתו לחרן ושמר הוא... נאמר אלהי יעקב:(ג) מקדש. מהיכל קדשו שהוא שוכן שם : (ד) מנחות...
הם התפלות שאתכמ...
במלחמה : ידשנה ל...
סומן כמו (דברים ...
ושבע ודשן כלומר י...
כעולות מחים : ...
בישועתך . כשיושיע ...
ברננה כולנו להקב"ה ...
נתאסף ונעשה חיל ...
ידעתי . זו היא ה...
עתה בתשועה זו ש...
ולישראל . ידעתי ש...
כי ועננו משמי קדשו ...
היא תשועתי : (ח) ...
יש מן האומות שבוט...
ברזל שלהם ויש ...
בסוסיהם אבל אנח...
נזכיר כי לו הישועה ...
הקטרה ותפלה ...
סו) מזכיר לבונה ...
(ויקרא א') ולפי ...
ויפולו : (ט) ואו...
ונתעודד . נתגבר ...
(לקמן קמז) מעודד ...
עוז : (ג) כ...
מלך . רבותינו פתרו...
המשיח וכון הדבר ...
על דוד עצמו לתשו...
ויפקח בו שאמר ש...
שבע אמר מז...
(ג) וארשת . לשו...
לו דמיון ומנחם ה...
כרשיון כורש מלך ...
ג') ושניהם לשון מב...
(ד) כי תקדמנו ב...
קודם ששאלתי ממך...
ברכתך על ידי נ...
והקימותי את זרעך...
ז') והכינותי ...
ממלכתך על ישרא...
תשית לראשו עטרת ...
עטרת מלכם ותהי...
דוד (שם ב' י"ב) :...

מצודת ציון

ו') : (יד) איתם . מל' תם ושלם : ב (ג) יסעדך . מל' סעד ותמיכה : (ד) ידשנה . מל' דשן : (ו) נדגול . מל' דגל : (ט) ונתעודד . ענין רוממות וחוזק כמו מעודד ענוים ה' (לקמן קמ"ז) : כא (ג) וארשת . ענין מבטא והאמירה ואינו דומה במקרא ובפיוט של ר"ה ארשת שפתינו: (ד) תשית . תשים: לראשו. בראשו: תשוה

מצודת דוד

ימשלו בי . רצה לומר לא יוכלו להסות לבבי אל בערבות ומתיקות ... זודים ההם אלא אתגבר על התאוה : אז א תם . אז אהיה תמים כי ... תכפר ומהזודים תחשוך א חי כי מפשע והוא המרד שהוא עון רב וגדול ... נקי מעצמי כי בוודאי לא אחטא במרד ואם כן לא ישאר בידי מה מה ... תמים ובאומר הנה מאד קשה להיות תמים כי אם באופן זה : (טו) והגיון לבי . גם מחשבות לבי מה שלא אוכל להוציא בפה גם המה יהיו לרצון לפניך : ... המשורר אמר אותו בעבור דוד בצאתו למלחמה : (ב) ביום צרה . כאשר תלחם מול האויב : ישגבך . יחזק אותך שם אלהי יעקב זר"ל כמו שחזק את יעקב מול לבן ... לו כן לא יוכלו אויביך לך : (ג) מקדש . ממקום קדשו הוא בית המקדש הוא מקום השכינה ומשם בא העזר : ומציון וגו'. כפל הדבר במ"ש : (ד) יזכור ... לפניו המנחות אשר הבאת : ידשנה סלה . עד עולם יקובל עולתך ברצון והאכלה האש ויעשו דשן : (ה) כלבבך . כתאות לבבך : ימלא . יתקיימו עצתך : (ו ... בעבור התשועה הבאה ממך כולנו נרננה : ובשם . בעזר אלוה נלכה בדגלים למלחמה וה' ימלא שאלתך כי נתגבר במלחמה : (ז) עתה ידעתי . מהנפלאות ... עתה לדוד מהם אדע מעד הנה הושיע ה' למשיחו במה שלא היה נלכד ביד שאול ולא במקרה וברוב התגולותיו היה נמלט : יענהו . אז ענהו משמי קדשו להושיע ... התשועה הבאה מימינו : (ח) אלה ברכב . כי הלא רואים אנחנו אשר אנשי מלחמתינו הבאים למלחמה אלה באים ברוב רכב ואלה באים ברוב סוסים אשר בהם ... במלחמה : ואנחנו . רצה לומר הלא אתנו מעט רכב וסוסים ואף אנחנו נזכיר במלחמה שם ה' ומעמו נבקש העזר : (ט) המה וגו' . הבאים ברוב רכב וסוסים כור... לפנינו ואנחנו קמים ומתרוממים ומתחזקים ומזה נדע שגם עד הנה הושיע ה' למשיחו מה שנמלט מיד שאול : (י) ה' הושיעה . כן הושיעה בכל עת : ... בו ביום שנקרא אליך : כא (ב) בעזך . בהעוז הניתן ממך למלך המשיח הנה ישמח בו : ובישועתך . כפל הדבר במלות שונות : (ג) תאות לבו . מה שיתאוה ... עם כי לא שאל עליו ואמר בלשון עבר כדרך הנבואה בהרבה מן המקומות על כי במראה הנבואה נראה כאלו כבר היה הדבר : וארשת . וכל שכן שבל... מה שישאל בפיו : (ד) כי תקדמנו . תקדים ליתן לו ברכות טוב טרם ישאל עליו : עטרת פז . רצה לומר כבוד הרבה : (ה) חיים שאל . אמרז"ל כאשר ירא...

כשהייתי בורח לחוצה לארץ מפני שאול הייתי מתפלל אתהלך לפני ה' ...ייס (לקמן קי"ו): נתתה לו. שהשיבותני לארץ ישראל: אורך ימים. ...מרת והכינותי את כסא ממלכתך עד עולם: (ו) תשוה. מנחם פתר ...תשית. לשון א' להם: (ז) תחדהו. לשון חדוה: את פניך. בגן עדן.

לעולם על לשון רבים לא יפרדו כמו נעורים בתולים זקונים מלואים: אורך ימים עולם ועד. עולם הפחות שני דורים: (ו) גדול. כל נושע לעולם יוסיף כבוד: הוד והדר תשוה. כמו תשית: (ז) כי. אמר השם לאברהם והיה ברכה והמשורר אמר ברכות לעד לנצח הוא וזרעו: תחדהו. מגזרת חדוה: (ח) כי. הטעם אין לו

מִמְּךָ נָתַתָּה לּוֹ אֹרֶךְ יָמִים עוֹלָם וָעֶד׃ ו'
ו גָּדוֹל כְּבוֹדוֹ בִּישׁוּעָתֶךָ הוֹד וְהָדָר
תְּשַׁוֶּה עָלָיו׃ ז כִּי־תְשִׁיתֵהוּ בְרָכוֹת ד'
לָעַד תְּחַדֵּהוּ בְשִׂמְחָה אֶת־פָּנֶיךָ׃
ח כִּי־הַמֶּלֶךְ בֹּטֵחַ בַּיהוָה וּבְחֶסֶד ס' מס' בכתו'
עֶלְיוֹן בַּל־יִמּוֹט׃ ט תִּמְצָא יָדְךָ לְכָל־ ג'. ל'
אֹיְבֶיךָ יְמִינְךָ תִּמְצָא שֹׂנְאֶיךָ׃
י תְּשִׁיתֵמוֹ ׀ כְּתַנּוּר אֵשׁ לְעֵת פָּנֶיךָ ל'
יְהוָה בְּאַפּוֹ יְבַלְּעֵם וְתֹאכְלֵם אֵשׁ׃ ל'
יא פִּרְיָמוֹ מֵאֶרֶץ תְּאַבֵּד וְזַרְעָם מִבְּנֵי ל'
אָדָם׃ יב כִּי־נָטוּ עָלֶיךָ רָעָה חָשְׁבוּ
מְזִמָּה בַּל־יוּכָלוּ׃ יג כִּי תְּשִׁיתֵמוֹ ל'
שֶׁכֶם בְּמֵיתָרֶיךָ תְּכוֹנֵן עַל־פְּנֵיהֶם׃ ל'. ל'
יד רוּמָה יְהוָה בְעֻזֶּךָ נָשִׁירָה וּנְזַמְּרָה
גְּבוּרָתֶךָ׃

כב א לַמְנַצֵּחַ עַל־אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר ג'
מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב אֵלִי אֵלִי לָמָה ל'
עֲזַבְתָּנִי רָחוֹק מִישׁוּעָתִי דִּבְרֵי
שַׁאֲגָתִי׃ ג אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא
תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא־דוּמִיָּה לִי׃ ד וְאַתָּה ו'. ד'
קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל׃ ה בְּךָ ב' מ"ל בסיפ'
בָּטְחוּ אֲבֹתֵינוּ בָּטְחוּ וַתְּפַלְּטֵמוֹ׃ ל' חס' בסיפר'
ו אֵלֶיךָ זָעֲקוּ וְנִמְלָטוּ בְּךָ בָטְחוּ וְלֹא־

עַלְמָא שְׁאַל מִנָּךְ יְהַבְתְּ לֵיהּ נַגְדָּא דְיוֹמַיָא לְעָלְמֵי עָלְמִין׃ ו סַגִּי יְקָרֵיהּ בְּפוּרְקָנָךְ תּוּשְׁבַּחְתָּא וְשִׁבְהוֹרָא תְּשַׁוֵּי עֲלוֹי׃ ז מְטוּל דִּי תְשַׁוְּנֵיהּ בִּרְכַן לְעָלְמִין תְּחַדְּגֵיהּ בְּחֶדְוָתָא דִּי מִן קֳדָמָךְ׃ ח מְטוּל דְּמַלְכָּא מְשִׁיחָא סְבִיר בַּיְיָ וּבְחִסְדָּא דְעִלָּאָה לָא יָזוּעַ׃ ט תַּדְבֵּק מְחַת אֵידָךְ לְכָל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ פּוּרְעֲנוּת יְמִינָךְ תִּשְׁכַּח לְכָל סָנְאָךְ׃ י תְּשַׁוִּינוּן הֵיךְ אַתּוּן נוּרָא לְעִדָּנֵי רוּגְזָךְ יְיָ בִּרְגְזֵיהּ יְסַלְעֲמִנּוּן וְתֵיכְלִנּוּן בְּעוּר גֵּיהִנָּם׃ יא בְּנֵיהוֹן מֵאַרְעָא תְּהוֹבֵד וְזַרְעֵיתְהוֹן מִבְּנֵי נָשָׁא׃ יב מְטוּל דְּחַשִּׁילוּ עֲלָךְ בִּישְׁתָּא חֲשִׁיבוּ מַחְשְׁבָן בִּישִׁין וְלָא יְכוּלוּן׃ יג מְטוּל דְּשַׁוִּיתִנּוּן לְעַמָּךְ כִּתְפָא חַד בְּאַטּוּנֵי מַשְׁכְּנָךְ תְּתַקֵּן אוֹרְחָתְהוֹן קֳדָמֵיהוֹן׃ יד אִזְדַּקַּף יְיָ בְּעוּשְׁנָךְ נְשַׁבְּחָא וּנְדוּץ בִּגְבוּרְתָּךְ׃ א לְשַׁבָּחָא עַל תְּקוֹף קוּרְבַּן תְּדִירָא דְקִרְצְתָא תּוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד׃ ב אֵלִי אֵלִי מְטוּל מָה שְׁבַקְתַּנִי רָחִיק מִפּוּרְקָנִי מִלֵּי אַכְלְיוּתִי׃ ג אֱלָהִי אֲנָא קָרֵי בִּימָמָא וְלָא תְקַבֵּל וּבְלֵילְיָא לָא שְׁתִיקוּתָא לִי׃ ד וְאַנְתְּ קַדִּישׁ דְּמִיתַּב תּוּשְׁבְּחָן יִשְׂרָאֵל׃ ה עֲלָךְ סַבַּרוּ אַבְהָתָנָא סַבַּרוּ בְּמֵימְרָךְ וְשֵׁיזֵבְתִּנּוּן׃ ו קֳדָמָךְ צַלּוֹ וְאִשְׁתְּזִבוּ וַעֲלָךְ אִתְרְחִיצוּ

...רשוהו במלך המשיח ...לדבר ועל עתיק ...וקדמוני הקריבוהו ...ואומר (ירמיה ל') ...נגש אלי: (ח) כל ...ד עליון הוא בוטח ...(ט) תמצא ידך לכל ...מכת ידך שיש לך ...על אויביך: לעת ...עמך: באפו יבלעם. ...זו: (יא) פרימו ...ד'. להקב"ה הוא ...אבד זרעו של עמלק ...כי נטו עליך רעה. ...הרשע שאמר הרג ...בל יוכלו. לעשותה: ...שיתמו שכם. אשר ...לחלק שיחלקו ישראל ...כמו שנאמר (ושעי' ...שחרה ואתכנה וגו': ...כונן על פניהם. ...תותיך תכונן חציך ...רות על פניהם: ...' בעוך. על הקמים ...רה. (סא"א): ...שחר. שם כלי שיר: ...נסת ישראל שהיא ...ם הנשקפה כמו שחר ...ורבותינו דרשוהו ...נחם פתר אילת לשון ...ילותי לעזרתי חושה ...השחר. לשון שחרית. ...' לשון בקור. כמו ...בקש רצון (משלי י"א) ...פניך: (ב) למה ...עתידה היא ללכת ...ר דוד תפלה זו על ...יק מישועתי. ומדברי ...:) אקרא יומם. אני ...מיום אל יום ואיך ...ואתה קדוש. ויושב ...לות ישראל מימים קדמונים

בטחון בגבורתו רק בשם ובחסדו והזכיר עליון כנגד כל ימוט: (ט) תמצא זה חסד עליון שהשם אומר לדוד תמצא ידך והיא השמאלית וככה ידה ליתד תשלחנה וטעם תמצא כדרך והכרותי להם למען ימצאו אותם הקולעים והטעם לא יוכלו לנוס ולהפרד ולהמלט: (י) תשיתמו. פניך. כעסך פני ה' חלקם ופניה לא היו לה עוד וי"א כי כ"ף כתנור אש כמו בי"ת כדרך בחצי לילה כחצות הלילה: (יא) פרימו. תי"ו תאבד לנכח דוד או למשיח כי אחריו כתוב כי נטו. מלת נטו יוצאה והפעול הוא רעה: (יב) מזמה. בכח ולא יוכלו להוציאה למעשה: (יג) כי. בעבור היות באתנחתא שבשכם הוא שכם אחד והטעם להיותם נחברים על דרך והכרותי להם למען ימצאו ומלת תכונן דרך קצרה כי הטעם תכונן הקשת בחצים: (יד) רומה. שב להודות השם בסוף המזמור כי כל זה יקרה לאויב בסוף בעוז השם כאשר החל ה' בעזך ישמח מלך: (א) למנצח על אילת השקר. כאשר יראה כח עות השחר ויש אומרי' כי ה א שם כלי ניגון וידענו כי יו"ד איילותי כגבר אין איל בלא דגש על כן הוא רחוק להיות אילת נגזרת מזאת הגזרה והנכון בעיני כי הוא תחלת פיוט נעשה על דרך דברי השק כמו אילת אהבים וזה המזמור על נועם ניגונו: (ב) אלי אלי. פעמים כי בצרה היה וטעם אלי בעבור עזבתני ותחסר מלת אלי כאילו הוא או' אלי רחוק מישועתי הם דברי שאגתי כמו שאגתי מנהמת לבי והוסיף דברי בעבור היותו בן אדם: (ג) אלהי. התימה כי אתה אלהי ואיך לא תענה והטעם כי אין לי אלוה אחר מבלעדיך ולא אקרא רגע אחד ואדום רק ולא דומיה לי: (ד) ואתה. תהלות ישראל. הבית שם הארון כדרך בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו

ויחי: עולם ועד ו' וסי' ה' מלך עולם ועד. כסאך אלהים עולם ועד. ואני כזית רענן. חיים שאל ממך. כי זה אלהים אלהינו. מכוגה: תמצא ידך ג' וסי' הנה נא את אשר תמצא ידך. כל אשר תמצא. תמצא ידך לכל אויביך: אילת ג' וסי' גם אילת בשדה. למנצח על אילת השחר. אילת אהבים ויעלת חן: יושב ב' מ"ל בסיפרא וסי' יושב בשמים ישחק. ואתה קדוש יושב:

הרן תכונן. עקידה שער י: אילת. יומא כט זוכר ויקרא: אלי אלי. עקרים פט"ו: אלהי אקרא. מגלה טו: (ואתה קדוש. שבת טו):

בעבור היות יושב דבק עם תהלות כי י"א כי טעם יושב שאתה עומד ויושב קדם סלה כמו שוכן עד כמו אתה ה' לעולם תשב ואתה תהלות ישר כדרך הוא ואת אלהיך. וי"א כי אתה הנמצא בתוך תהלות ואתה הוא הקדוש המהולל כדרך בקרבך קדוש: (ה) בך. ככר בטחו בך בהיותם בלא צרה היו לבטח ובעת צרתם שבטחו בך תפלטמו: (ו) אליך. לבדך זעקו ולא) נ.עגו על אחרים על

מצודת דוד

...משיח בן יוסף ישאל אז על החיים וה' יבטיחו עליו: (ו) בישועתך. על ידי ...גדל כבודו: (ז) כי תשיתהו. תשים אותו לעולם לברכה כי הכל יברכו ...יהיה כמוהו: תחדהו. תשמחו בשמחת ראיית פניך: (ח) כי וגו'. בעבור ...בטחונו בה' ליה לא ימוט: (ט) תמצא. תספיק מכת ידך לכל אויביך: ...א. ר"ל תשיגם ולא יוכלו להנצל: (י) תשיתמו. יתמיד בהם האש כמו בתנור: לעת פניך. בעת כעסך אז יבלעם באפו ותאכלם ה אש: (יא) פרימו. בניהם: ...של הדבר במלות שונות: (יב) כי נטו. על כי נטו לעשות רעה למולך כמ"ש יתיצבו וגו' על ה' ועל משיחו (לעיל ב'): חשבו מזמה. יחשבו מחשבות שא"א ...ם: (יג) כי תשיתמו. כי בעבור זאת תשית אותם לחלק אחד שיעמדו מובדל בפאה אחת להיות למטרה לחץ: במיתריך. בחבל הקשת תכונן החצים לירות ...) בעוזך. כפי גודל כחך תרים עצמך להפרע מאויביך ואז נשירה וגו': כב (ב) אלי אלי. כפל המלה כדרך הקוראים והצועקים כמו עננו ה' עננו (מ"א ...וגו'. רצה לומר דברי שאגתי המה להתפלל על מה אתה רחוק מישועתי: (ג) ולילה. ואף בלילה אני קורא ומתפלל: ולא דומיה לי. לא אשתוק כי כשהאדם ...לשתוק אבל לא כשעדיין לא נענה: (ד) יושב. קיים ונצחי כמו אתה ה' לעולם תשב (איכה ה') ור"ל הלא ככחך אז כחך עתה ופעמים רבות היית תהלות ישראל

מצודת ציון

(ו) תשוה תשים: (ז) תחדהו. מל' חדוה ושמחה כמו ויחד יתרו (שמות י"ח): (ט) תמצא. תספיק כמו ומצא להם במדבר י"א): (י) תשיתמו. תשים אותם: יבלעם. מלשון בליעה והשחתה: (יג) שכם. חלק כמו שכם אחד (בראשית מח): במיתריך. הוא חבל הקשת כמו על יתר (לעיל יא): כב (א) אילת השחר

בּוֹשׁוּ: ז וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא־אִישׁ
חֶרְפַּת אָדָם וּבְזוּי עָם: ח כָּל־רֹאַי
יַלְעִגוּ לִי יַפְטִירוּ בְשָׂפָה יָנִיעוּ
רֹאשׁ: ט גֹּל אֶל־יְהוָה יְפַלְּטֵהוּ
יַצִּילֵהוּ כִּי חָפֵץ בּוֹ: י כִּי־אַתָּה גֹחִי
מִבָּטֶן מַבְטִיחִי עַל־שְׁדֵי אִמִּי: יא עָלֶיךָ
הָשְׁלַכְתִּי מֵרָחֶם מִבֶּטֶן אִמִּי אֵלִי
אָתָּה: יב אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי כִּי־צָרָה
קְרוֹבָה כִּי־אֵין עוֹזֵר: יג סְבָבוּנִי
פָּרִים רַבִּים אַבִּירֵי בָשָׁן כִּתְּרוּנִי:
יד פָּצוּ עָלַי פִּיהֶם אַרְיֵה טֹרֵף וְשֹׁאֵג:
טו כַּמַּיִם נִשְׁפַּכְתִּי וְהִתְפָּרְדוּ כָּל־
עַצְמוֹתָי הָיָה לִבִּי כַּדּוֹנָג נָמֵס בְּתוֹךְ
מֵעָי: טז יָבֵשׁ כַּחֶרֶשׂ כֹּחִי וּלְשׁוֹנִי
מֻדְבָּק מַלְקוֹחָי וְלַעֲפַר־מָוֶת
תִּשְׁפְּתֵנִי: יז כִּי סְבָבוּנִי כְּלָבִים עֲדַת
מְרֵעִים הִקִּיפוּנִי כָּאֲרִי יָדַי וְרַגְלָי:
יח אֲסַפֵּר כָּל־עַצְמוֹתָי הֵמָּה יַבִּיטוּ
יִרְאוּ־בִי: יט יְחַלְּקוּ בְגָדַי לָהֶם וְעַל־
לְבוּשִׁי יַפִּילוּ גוֹרָל: כ וְאַתָּה יְהוָה
אַל־תִּרְחָק אֱיָלוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה:
כא הַצִּילָה מֵחֶרֶב נַפְשִׁי מִיַּד־כֶּלֶב

ט' ר"פ ב' כי אל · ל' · ל' · ל' · ל' · ס' פ"ג · ל' · ד' חס' · ל' · ל' · ג' · ל'. ל' · ל' · ל' · כ' קמ"ץ נהרי · ליסב' סויתי עד נקי · ל'

ולא בהיתו: ז ואנא זחיל חלש ולא גבר סבל חסודי בני נשא ומתרמרמותא דעממי: ח כל דחמין לי ידהכון עלי מתנרדין בספותהון יטלטלון ברישיהון: ט שבח קדם יי וישזביה יפצא יתיה מטול דאתרעי ביה: י מטול דאת אפקתני מכריסא אסברתני על חדיי אמי: יא בסעדך אטלקית ממעינא מכריסת אמי אלי את: יב לא תתרחיק מני מטול דעקתא קריבא ארום לית פריק: יג אחזרו עלי פלחי כוכביא דמתילין לתורין סגיאין רברבני מתנן אקפוני: יד פתחו עלי פומהון היך כאריא מכלי ותבר: טו היך כמיא אשתדית ואתפרפרן כולהון גרמי הוה לבי מתמסי היך שעוה בגו מעי: טז יבש היך פחר חילי ולישני אדביק למוריגי ולבית קבורתא אמטיתני: יז מטול דאחזרו עלי רשיעי דמתילין לכלביא סגיעין כנישת מבאישין אקפוני נכתין היך כאריא אידי ורגלי: יח אחוי כל הלבשושי גרמי אנון מסתכלין מבזן לי: יט מפלגין לבושי ועלוי פתגי ירמון עדבין: כ ואנת יי לא תתרחיק תוקפי לסיועי אוחי: כא פצי מקטלין בחרבא נפשי מן אי[...]

רשי

קדמונים : (ז) ואנכי תולעת . כל ישראל מכנה כאיש אחד : (ח) פ[...]
יפתחו כמו כטר רחם ופטר חמור (שמות יג) פוטר מים (משלי יז) [...]
ה'. כמו לגולל יש לאדם לגולל הבו ומשאו ליגרו למען יפלטהו : [...]
מוציאי מושכי כמו (איוב מ') יגיח ירדן אל פיהו :מבטיחי על שדי א[...]
לאדם שדים ליש[...]
למחיה : (יא) על[...]
מרחם . נשלכתי [...]
הוצאתני מרחם . כ[...]
מו) עמוסים מני בט[...]
השבטים נשאם [...]
(יג) פרים רבים מלי[...]
אבירי בשן . גם הו[...]
בבשן שהם שמנים [...]
סבבוני ככתר המקפ[...]
(יד) אריה טרף . ו[...]
(טו) כדונג. שעוה הנ[...]
האש : (טז) מלקו[...]
החניכים שקורין [...]
בלע"ז) . כשאדם מ[...]
מגוי בפיו . ומנחם כ[...]
אנטיילאש בלע"ז .[...]
ז') במלקחים לקח [...]
השינים אשר דומ[...]
חרשים . (סא"א) : ו[...]
לדכאות מיתה : תש[...]
תושיבני. לשון שפי[...]
שפות הסיר (יחז[...]
ומנחם פתר כל ל[...]
לשון שימה: (יז)כאר[...]
כאילו הם מדוכאי[...]
וכן אמר חזקיה כא[...]
כל עצמותי (ישי[...]
(יח) אספר כל עצ[...]
עצמי : כמה יביט[...]
לאידי : (יט) ועל [...]
גורל . כחוזים א[...]
(כ) אילותי . כחי [...]
כח) הייתי כגבר א[...]
יש לאל ידי (ברא[...]
כוס[...]

תולדות אהרן ואנ[...] חולין

ס' . זוכר ויקרא ותלוי מגלה טו

אבן עזרא

על כן לא בושו : (ז) ואנכי . רחוק הוא שיאמר איש דעת על עצמו שאיננו איש רק ידבר כנגד האויבים שהם יבזוהו ואיננו נחשב בעיניהם למאומה : (ח) כל . גזרת לעג קשורה לעולם עם למ"ד : יפטירו בשפה . יפתחו כמו פטר רחם והבי"ת דרך צחות כמו לחמו בלחמי ויתכן בתחבר מלה : (ט) גול . תאר השם כדמות פועל על משקל לחם חום כי הגולל דבריו על השם כדרך גול על ה' דרכך : יפלטהו כי חפץ בו. השם כי טעה האומר כי הגולל חפץ בשם והכתוב אמר אם חפץ בנו ה' ורבים ככה : (י) גוחי. פועל או שם התאר כמו גוזי מגזרת ותגח בנהרותיך כמו מוציאי והזכיר זה כי הגולל על השם יצילהו כי הנה הוא גוחי מבטן שאין דעת לנו ולא כח : (יא) עליך . הטעם עליך הושלכתי לא על שדי אמי כי אתה מאכילה ומאכיל אותי ואתה הנותן לי כח לקבל עד שאגדל על כן אמר אלי אתה : (יב) אל תרחק ממני . דרך צחות בשירים תרחק עם קרובה : (יג) סבבוני . טעם רבים מכל פאה : אבירי בשן . כמו עגלי על דרך פרות הבשן : כתרוני . מן כתר מלכות שהוא עגול : (יד) פצו . פתחו כמו ופצתה האדמה ותחסר כ"ף מן אריה על דרך אש אוכלה הוא ואמר על אלה הפרים שהם טורפים כמו אריה ושואגים: (טו) כמים. דרךמשל מרוב הפחד היה כמים אשר לא יאספו כן נפזרו איבריו והתפרדו העצמות שהם מוסדי הגוף ונמס לבו בקרבו כאילו סרה דעתו : (טז) יבש . ולא יוכל לדבר על כן אמר אחד מהגאונים כי כחי הפך חכי ולפי דעתי בעבור היותליחת התולדה הקושרת הכל המעמדת הגוף כינה הליחה בשם כח והנה יבש כאשר יקרה לזקן הבא בימים ומלקוחי מגזרת ומלקחיה ואם איננו על משקלו : ולעפר מות . לעפר בני מות כמו גבורתך במלחמה ותשפתני כמו שפות הסיר: (יז) כי . יאמר כי סבבוהו צרים ואויבים אחרים שהם פחותים מהפרים ויותר מכעיסים והם עדת מרעים וטעם כארי דבק עם הקיפוני שהקיפו כארי' ידי ורגלי והזכיר ידי כי בהם הוא נלחם ורגלי כי בהם יוכל לברוח : (יח) אספר . יש אומרים כמו אספרם מחול ירבון וכמוהו מי יספר שחקים בחכמ' והטעם שהוא רזה ואין לו בשר והנכון בעיני בעבור שהזכ[יר] כל עצמותי אמר כאשר אספר כמה עצמות יתפרדו ממני ישחקו אויבי כמו לראוה בך ויתכן שהעצמות דרך משל לאנשיו שנבדלו ממנו בעת צרתו במלחמה : [...] כפי מחשבת האויבים ודבריהםבעבור היותם בגדי מלוכה ולולא היותו מלך לא היה טעם בדבריו וזה רמז : (כ) ואתה . אילותי. השם ואל יעלה על ל[...] דוד כי השם הוא איילותו ואורו וישעו ועזרתו וכל אלה מקדים כי חפצו להגיד כח עליון שקבלו : (כא) הצילה מחרב . כנגד עדת מרעים : מיד כלב[...] סב[...]

ואנכי ט' ר"פ בקריאה וסי' ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים . ואנכי הסתר אסתיר פני . ואנכי לא חטאתי לך . ואנכי היום רך[...] רוגע הים ויהמו גליו . ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם באה לקבץ . ואנכי תולעת ולא איש . ואנכי נטעתיך שורק . ואנכי אמרת[י...] בבנים . ובל ר"פ דתריסר דכוו' : עוזר ה' מ"ל וסי' נכ' בישעיה סימן ל"א : ולשוני ג' בקריאה סי' ולשוני מדבק מלקוחי . ו[...] צדקך . לשוני אם יהגה רמיה : הצילה כל ליש' מ"ל במ"ז חס' וסי' וישמע ראובן ויצלהו . ויצלני מחרב פרעה . אשר מצאתם[...] ה' . אשר הצלני מיד הארי . ויצלני מכל צרה . כי אתך אני להצלך דירמיה . משזיב ומציל :

מצודת ציון

בשחר . שם כלי זמר ידוע אז אצלם : (ח) יפטירו . ענין פתיחה כמו פוטר מים (משלי י"ז) : (י) גוחי . ענין הוצאה והמשכה כמו ותגח בנהרותיך (יחזקאל ל"ב) : (יג) אבירי בשן. פרים חזקים הרועים בבשן שמרעה שמן וטוב : (יד) פצו.פתחו כמו פצו שפתי(לקמן ס"ו):(טו)כדונג. כשעוה וכן כהמס דונג (לקמן ס"ח) : (טז) מלקוחי . הוא מה שממעל הלשון ומתחת ויקרא כן ע"ש שבהם לוקחים המאכל בעת הלעיסה : תשפתני . ענין עריכה כמו שפות הסיר (יחזקאל כ"ד): (יז) מרעים . מלשון רע : הקיפוני . סבבוני : (כ) אילותי . ענין כח ואומץ כמו כגבר אין איל (לקמן)

מצודת דוד

ישראל כי היו מהללים אותך בהושיעך אותם מצרתם ומדוע אם כן תרחק עמ[י] (ה) בטחו ותפלטמו . כאשר בטחו בך כן פלטתם : (ז) תולעת . כחי ח[...] חרפת אדם . בני אדם יחרפו עמדי את הזולת כי יאמרו לו בחרפם כמוני : ובזוי עם . כל עם מבזה זולתו עמדי וכפל הדבר במלות שונות : [...] יפתחו שפתם ללעוג בי ויניעו בראש כדרך המלעיג : (ט) גול . אבל כ[...] בטחונו אל ה' הוא מצילו : כי חפץ בו . במי שבוטח בו כראוי : (י) מוצאי מבטן אמי : מבטיחי . ממך הובטחתי להשען על שדי אמי להיות נזון מחלבה : (יא) מרחם . מעת צאתי מרחם אמי השלכתי עליך להזמין לי די ספוקי : כפל הדבר במ"ש : (יב) קרובה . ואיש מהר צריך אני להצלה : כי אין עוזר . אין בעולם עוזר בלתך : (יג) כתרוני . סבבוני ככתר המקיף את הראש[...] פתחו פיהם לבלעני : אריה . כאריה שמתחלה טורף ואח"ז שואג בשמחת גבורתו כן האויב בולע ומרים קול שמחה : (טו) נשפכתי . האיברים שבי נשפכו כ[...] עצמותי : כדונג . הנמס מחום האש כן נמס לבי בתוך מעי : (טז) מדבק מלקוחי . בעבור הצער כלה הרוק שבפי וכאלו נדבק הלשון בבשר הפה : תשפת[...]

רשי

[הו]שיעני מפי אריה. כאשר מקרני ראמים עניתני. זה האמורי אשר
זו' גבהו (עמוס ב') שלשים ואחד מלכי': (כג) אספרה שמך לאחי.
כל כנסיותי. וכן אומר ל:ם יראי ה' הללוהו אלו הגרים וכל
קב: (כד) יגורו. לשון יראה: (כה) ענות עני. צעקת דל כל
במקרא לשון צעקה:
לפתור ענות לשון
מו (שמות י') לענות
שבות נכנע ומתפלל
(כז) יאכלו ענוים. לעת
לימות המשיח: יחי
עד. כל זה אומר
(כח) יזכרו וישובו אל
זכרו האומות הרעה
כשיראו את הטובה
ה': (כט) כי לה'
כי יראו שחוזרת לך
הממשלה: (ל) אכלו
כל דשני ארץ. הרי זה
סורס אכלו ענוים כל
וישתחוו לה' בהלל
על הטובה. דשני ארץ
הארץכל זה יראו אפסי
ישובו אל ה': לפניו
אז כל מתי הרשעים
גס ולא ירחם עליהם
את נפשם מגיהנם:
על כל אחד ואחד: לא
יחיה. רבותינו דרשו
זה שהמתים לפני
נשמת נטילת נשמה
כי שכינה: (לא) זרע
גו'. זרע ישראל אשר
עבדים אותו: יסופר
. כרם המקרא ודרשהו
לדור אחרון לשם ה'
את אשר עשה לאותו
(לב) יבאו. הראשונים
צדקתו לעם הנולד כי
ם צדקה: (א) מזמור
אמרו רבותינו כל מק ם
מזמור לדוד מנגן ואח"כ
עליו שכינה מזמור להביא
רוח הקדש לדוד. וכל שנאמר
לדוד מזמור שרתה עליו
ואח"כ אמר שירה: ה'
במדבר הזה שאני הולך
אני שלא אחסר כלום:
נאות דשא. בנוה דשאין
התחיל לדמות מזונותיו
בהמה שאמר ה' רועי
בלשון של ה' רועי נאות
דשא

אבן עזרא

סבבוני: (כב) הושיעני. כנגד אריה טורף ושואג וטעם יחידתי בעבור היות כל נשמת אדם יחידה מתבודדת עם גופה מנשמת הכל ובהפרד' מגוייתה אז תאסף אל הכל וטעם ומקרני ראמים שהם חזקים מכל הקרנות ושמעתי בני איש אומרים כי הראם יפיל עצמו מהר גבוה על קרניו ולא תשברנה ורמים חסר אל"ף כמו ברחוץ הליכי בחמה וטעם עניתני כי כבר עשית לי חסד מצרה כזאת וטעם ומקרני כאילו הייתי על קרניו וי"א כי קרניו גבוהים מכל הקרנות והעד ותרם כראם קרני וטעם עניתני כנגד אקרא יומם ולא תענה: (כג) אספרה. כנגד אספר כל עצמותי וטעם לאחי לאנשי סודי: ובתוך קהל אהללך. וזאת היא התהלה שאומר להם: (כד) יראי. וי"ו הללוהו שב אל שמך הנזכר למעלה ואלה יראי ה' מהגוים על כן אין שם מלת כל כמו כל זרע יעקב ואמר לישראל גורו שיהיו כלם יראים ואם תעוז ידם על אויביהם יתנו העוז לשם: (כה) כי. ולא שקץ. הרחיק ושנא: ענות. מגזרת עני ויש אומרים כמו מענה לשון על משקל שבות: (כו) מאתך. אתה הוא הסבה והיעוד לתהלתי כנגד ואהללך: (כז) יאכלו. הטעם שהענוים יאכלו וישמחו וישבעו מרוב השמחה בראותם כי השם הושיע העני אשר אין עוזר לו וטעם יחי לבבכם זה יאמר איש לרעהו כדרך ותחי רוח יעקב אביהם כי לבו היה כמת: (כח) יזכרו. טעם אפסי ארץכי השומעים אף על פי שהם בקצה הארץ יזכרו זה הפלא שעשה השם וישובו לעבדו ואלה אינם ענוים על כן אמר כל משפחות גוים: (כט) כי. אז יודו כי לשם לבדו המלוכה וגם הכתוב הוא כמו והנבואה עודד הנביא שהטעם והנבואה נבואת עודד ורבים כמוהו כאילו אמר כי לה' המלוכה וה' מושל בגוים: (ל) אכלו. זה הפסוק כנגד יאכלו ענוים וישבעו כי דשני ארץ הם המתענגי' בעולם הזה לאכול כל דשן ודשני ארץ הפך ענוים והטעם אם יתעדנו בעול' הזה בסוף ובאחרית ימיהם ישתחוו למלך האוסף רוחם ואין כח בהם למרות ובכה לפניו כל יורדי עפר וטעם ונפשו לא חיה על דרך בנות צעדה עלי שור כי אחד מהם לא יוכל לחיות נפשו וזה רמז כי תאבד נפשם בעולם הזה הפך הענוים שכתוב יחי לבבכם לעד: (לא) זרע. וי"ו לפניו גם וי"ו יעבדנו שב אל כי לה' המלוכה והטעם כמו וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וככה בני עבדיך ישכנו מלת אשר כמו עם לבבכם שלם כאילו הוא זרע אשר יעבדנו והם בני הענוים הנזכרים למעלה וטעם לדור לדור הבא על כן אחריו יבאו על דרך דור הולך ודור בא: (לב) לעם נולד. הוא דור שלישי וטעם צדקתו על דרך צדקתו עומדת לעד גם בעולם הזה: (א) מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר. זה המזמור נכבד דמה עצמו כשה שמשענתו על הרועה והנה השם הוא הרועה אותי על כן לא אחסר כל והטע' לא יחסר לי מה שאני צריך כדרך מלא: (ב) בנאות. הטעם שימצא

תהלים

יְחִידָתִי׃ כב הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיֵה
וּמִקַּרְנֵי רֵמִים עֲנִיתָנִי׃ כג אֲסַפְּרָה
שִׁמְךָ לְאֶחָי בְּתוֹךְ קָהָל אֲהַלְלֶךָּ׃
כד יִרְאֵי יְהוָה הַלְלוּהוּ כָּל־זֶרַע יַעֲקֹב
כַּבְּדוּהוּ וְגוּרוּ מִמֶּנּוּ כָּל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל׃
כה כִּי לֹא־בָזָה וְלֹא שִׁקַּץ עֱנוּת עָנִי
וְלֹא־הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבְשַׁוְּעוֹ
אֵלָיו שָׁמֵעַ׃ כו מֵאִתְּךָ תְּהִלָּתִי בְּקָהָל
רָב נְדָרַי אֲשַׁלֵּם נֶגֶד יְרֵאָיו׃ כז יֹאכְלוּ
עֲנָוִים ׀ וְיִשְׂבָּעוּ יְהַלְלוּ יְהוָה דֹּרְשָׁיו
יְחִי לְבַבְכֶם לָעַד׃ כח יִזְכְּרוּ ׀ וְיָשֻׁבוּ
אֶל־יְהוָה כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ וְיִשְׁתַּחֲווּ
לְפָנֶיךָ כָּל־מִשְׁפְּחוֹת גּוֹיִם׃ כט כִּי
לַיהוָה הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם׃
ל אָכְלוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ ׀ כָּל־דִּשְׁנֵי־אֶרֶץ
לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל־יוֹרְדֵי עָפָר וְנַפְשׁוֹ
לֹא חִיָּה׃ לא זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ ׀ יְסֻפַּר
לַאדֹנָי לַדּוֹר׃ לב יָבֹאוּ וְיַגִּידוּ צִדְקָתוֹ
לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה׃

כג א מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה רֹעִי לֹא
אֶחְסָר׃ ב בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל־

תרגום

רוּחָא דְגוּשְׁמִי׃ כב פְּרוֹקְנִי
מִפּוּם אַרְיָא וּמִגַּבְרַיָּא דְתַקִּיפִין
וְרָמִין כְּרֵימָנָא קַבֵּלְתָּא צְלוֹתִי׃
כג אֲחַוֵּי גְבוּרַת שְׁמָךְ לְאַחָי
בְּמִצַּע כְּנִשְׁתָּא אֲשַׁבְּחִנָךְ׃
כד דַחֲלַיָּא דַיְיָ שַׁבַּחוּ קֳדָמוֹי כָּל
זַרְעָא דְיַעֲקֹב הָבוּ לֵיהּ יְקָר
וְאִזְדַעְזְעוּ מִנֵּיהּ כָּל זַרְעָא
דְיִשְׂרָאֵל׃ כה מְטוּל דְּלָא בְסַר
וְלָא שָׁאַט צְלוֹתְהוֹן דַעֲנְיֵי וְלָא
סַלִּיק שְׁכִינְתֵּיהּ מִבֵּינֵיהוֹן
וּבְצַלָּיֵיהוֹן קֳדָמוֹהִי מְקַבֵּל׃
כו מִנָּךְ תּוּשְׁבַּחְתִּי בִּכְנִישַׁת
סְגִיעַת עַמָּא נִדְרִי אֲשַׁלֵּם
קֳבֵיל דַחֲלוֹי׃ כז יֵיכְלוּן עִנְוְתָנֵי
וְיִשְׂבְּעוּן יְשַׁבְּחוּן קֳדָמֵי יְיָ דְתָבְעִין
לֵיהּ יִשְׁרֵי רוּחַ נְבוּאָה בְּרַעְיוֹנֵי
לִבְּכוֹן לְעָלְמִין׃ כח יִדְכְּרוּן
נִסּוֹי וִיתוּבוּן קֳדָם יְיָ כָּל סְיָפֵי
אַרְעָא וְיִסְגְּדוּן קֳדָמָךְ כָּל גְּנִיסַת
עַמְמַיָּא׃ כט מְטוּל דְמִן קֳדָם
יְיָ מַלְכוּתָא וְשַׁלִּיט בְּעַמְמַיָּא׃
ל סְעוּדוּ וּסְגִידוּ כָּל דְהִינֵי אַרְעָא
קֳדָמוֹי יְגַחֲנוּן כָּל נָחֲתִין בֵּי
קְבוּרְתָּא וְנַפְשׁ רַשִּׁיעָא לָא
יְחַיֵּי׃ לא זַרְעֵיהּ דְאַבְרָהָם
יִפְלְחוּן קֳדָמוֹי וִיתַחֲוּוֹן כֹּחַ
גְּבוּרְתָּא דַיְיָ לְדָרָא בַּתְרָאָה׃ לב יְתוּבוּן בְּנֵיהוֹן וִיתַנּוּן צִדְקָתֵיהּ לְעַמֵּיהּ דַעֲתִיד לְמִילַּד
פְּרִישָׁן דַעֲבַד׃ א תּוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד יְיָ זָן יַת עַמֵּיהּ בְּמַדְבְּרָא לָא חֲסַרוּ כּוֹלָא׃
ב בְּאֲתַר צִיחְתָּא בְּדַנְיַת דִתְאִין יַשְׁרִינַנִי עַל

מסורה

ג'. ל'. ג' / ל'. ל' / ח'. ג' / י"א כס"פ / ד' / ד' / ד' / ז' / כ' / ח' / ל'. כ' / א'. ז'. ד' רפי' / ג' / ח' ר"פ. פ' / ל'

שמע ד' בקריאה וסי' זה עני קרא וה' שמע. צדקו וה' שמע ומכל. כי לא בזה ולא שקץ ענות עני. ויגד להם מיכיהו וסי' בלשון ארמי מכיהו צוה מסכינא ואיתבזי: מזמור לדוד ח' ר"פ וסי' נמסר לעיל בריש סיפרא סי' ג':

תולדות אהרן

תולדות אהרן יראי ה'. עקידס שער מד: לפניו יכרעו. נדה ל: זרע יעבדנו. סוטה כ סנהדרין עב: (שביעית לה): מזמור לדוד. פסחים קיז: רועי. זוהר תרומה:

מצודת דוד

עפר מות והוא הקבר: (יז) כלבים. נושכים ככלבים: כארי. ישברו ידי ורגלי כארי המשבר עצמות הנטרף בפיו: (יח) אספר. מגודל הרזון בולטים עצמותי וכל לספרם ושונאי מסתכלים בי דרך בזיון ונקמה: (יט) יחלקו. מפשיטים וחולקים ביניהם: ועל לבושי. כפל הדבר במ"ש: (כ) אילותי. אתה חזקי עזרתי: (כא) מיד כלב. מדוגל הנושך ככלב: (כב) עניתני. סלה מעולם ענית לי להצילני לזה הושיעני גם עתה: (כג) אספרה. אז אספר הנס ברבים יראי ה'. כה אומר לכם אתם יראי ה' הללו אותו: (כה) כי לא בזה. על שלא בזה הכנעת עניי: ובשועו. אבל כשזעק אל ה' שמע אליו: (כו) מאתך וגו'. אמר מה שאהלל בקהל רב באה היא מאתך בעבור התשועה שעשית לי ולזה הנדרים שנדרתי בעת צרה אשלם נגד יראיו לפרסם הנס: (כז) יאכלו. מזבחי תודה אשר אביא לה': יחי. רצה לומר ישמחו בלבבם לעד כי המיצר כאלו לבו מת כמ"ש בנבל הכרמלי וימת לבו (ש"א כ"ה): (כח) יזכרו. בגודל פלאי ה' עליו: (כט) כי לה' המלוכה. רצה לומר הכל יכירו אשר לה' המלוכה והוא מושל בכל הגוים: (ל) כל דשני ארץ. כל השמנים והבריאים כאשר יאכלו מה [illegible] ר"ל

מצודת ציון

(לקמן פ"ח): (כא) יחידתי. נשמתי שהיא יחידה מול חלקי הגוף וכחותיו וכן מכפירים יחידתי (לקמן ל"ה): (כד) יגורו. יפחדו: (כה) שקץ. ענין תעוב: ענות. הכנעה כמו לענות מפני (שמות י'): (כח) אפסי. קצות: (ל) דשני. מלשון דשן ושמן: כג (ב) בנאות. ענין מדור כמו נאות השלום (ירמיה כ"ה): ירביצני. ענין השכיבה לנוח: ינהלני. ענין הנהגה כמו נהלת בעזך (שמות טו)

מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי׃ ג נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב
יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי־צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ׃
ד גַּם כִּי־אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא־
אִירָא רָע כִּי־אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ
וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי׃ ה תַּעֲרֹךְ
לְפָנַי׀ שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן
רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה׃ ו אַךְ׀ טוֹב וָחֶסֶד
יִרְדְּפוּנִי כָּל־יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית־
יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים׃

כד א לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוָה הָאָרֶץ
וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ ב כִּי־
הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת
יְכוֹנְנֶהָ׃ ג מִי־יַעֲלֶה בְהַר־יְהוָה וּמִי־
יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ׃ ד נְקִי כַפַּיִם
וּבַר־לֵבָב אֲשֶׁר׀ לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא
נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה׃ ה יִשָּׂא
בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי
יִשְׁעוֹ׃ ו זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי

ל' כ"כ. ל'
ב' מן ארס
ל' בסיפרא
ב' חס'. ל'
ה'
ב'. ל"ט
ו' דקדיס דוד למזמור
ב' מ"ל
ד'
ד'. ג'
ל' לסני זעמו
ב'
ב'
נפשי ק'
ד' כ"פ
דרשיו ק'

מֵי נְיָחָא דַבְּרַנִי׃ ג נַפְשִׁי
יְתִיב דַּבְּרַנִי בְּהִלְכַת צִדְקָא
מְטוּל שְׁמֵיהּ׃ ד בְּרַם כַּד אֵזֵיל
בְּמֵישַׁר טוּלָא דְמוֹתָא לָא
אֶדְחַל מִבִּישְׁתָא מְטוּל
דְּמֵימְרָךְ בְּסַעֲדִי תִּגְדָּךְ תְּרִיצָא
וְאוֹרַיְיתָךְ הִנוּן יְנַחֲמוּנַנִי׃ ה סַדַּרְתָּ
קֳדָמַי פָּתוּר קְבֵיל מְעִיקַי
דְּהַנְתָּא בִּמְשַׁח רְבוּתָא רֵישׁ
כַּהֲנֵי כְּלִידִי רְוִיתָא׃ ו בְּרַם
טָבְתָא וְחִסְדָּא יִרְדְּפוּנַנִי כָּל
יוֹמֵי חַיַּי כַּד אֶתֵּב בְּבֵית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ לְנַגְדָּא דְיוֹמָנָא׃
א לְדָוִד תּוּשְׁבַּחְתָּא לַיְיָ הָא
אַרְעָא וּבִרְיָתְהָא תֵּבֵל וּדְיָתְבִין
בָּהּ׃ ב מְטוּל דִּי הוּא עַל יַמַּיָּא
שַׁוִּי שִׁתְּסָהָא וְעַל נַהֲרָוָתָא
אַתְקְנָהּ׃ ג מַן יִסַּק לְטוּר
בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וּמַן יְקוּם
בַּאֲתַר קוּדְשֵׁיהּ׃ ד דַּכֵּי אִידַיָּא
וּבְרִיר רַעְיוֹנָא דְלָא אוֹמֵי עַל
שִׁקְרָא לְחִיבָא נַפְשֵׁיהּ וְלָא
קָאֵם לִנְכְלָא׃ ה יְקַבֵּל בִּרְכְתָא
מִן קֳדָם יְיָ וְצִדְקְתָא מֵאֱלָהָא
דְּפוּרְקָנֵיהּ׃ ו דֵּין דָּרָא דְּתָבְעִין לֵיהּ דְּבָעֵין סְבַר אַפּוֹי יַעֲקֹב לְעָלְמִין׃

רשי

דשא. ומזמור זה אמר דוד ביער חרת. למה נקרא שמו יער חרת שה
כחרס ורטיבו הקב"ה מטוב של העולם הבא (מדרש תהלים) : (ג)
ישובב. רוחי שהוגג בצרות ובמנוסה ישובב לקדמותו : במעגלי צ
בדרכי מישור שלא אפול ביד אויבי : (ד) בגיא צלמות. בארץ חושך
זיף אמר. כל צלמות …
פירשו דונש בן לברט …
ומשענתך. יסורים ש…
ומשען שאני בטוח …
שניהם ינחמוני שיהיו …
עון ובטוח אני שתכין …
שלחן היא המלכות : (ה) …
בשמן ראשי. כבר נמ…
פיך למלך : כוסי רו…
שובע : (א) לה' הא…
ישראל : תבל. שאר…
(ב) על ימים יסדה …
ימים מקיפין ארץ ישר…
נהרות. ירדן. וירמוך ק…
ופוגה : (ג) מי יעלה …
אף על פי שכל יושבי…
אין הכל כדאי ליקרב ל…
נקי כפים וגו' : (ד) ל…
לשוא נפשי. לא נש…
ובנפשי לשוא אינו ל…
כופל על נפש שנאמר …
נכאות בנפשו (עמ…
(ו) זה. שכך מעשיו. …
דור…

ינחני ב' וסי' מן ארם …
נפשי ישובב ינחני במ…
וחסד ה' וקמצין וסי' …
ונמר אסתר. ופי' אך …
ירדפוני. רדף צדקה וח…
וחסד עשית עמדי.. שו…
וחסד דעזרא. ותשא חן ו…
כל סיפרא לדוד במ"ז …
ופי' לדוד מזמור לה' הא…
לדוד מזמור דקוה קויתי …
לדוד מזמור יקום אלה…
איביו. לדוד מזמור חב…
אשירה. למנצח לדוד …
תשועתי. למנצח לדוד …
ה' לאדני. למנצח ל…
ה' חקרתני ותדע

אבן עזרא

שימצא הדשא ויהיה שם נוה קרוב שלא ייגע בהליכה בעת שתרבץ השה : ועל מי. הזכיר המים וטעם מנוחות הפך נחל שוטף : (ג) נפשי. הזכיר כי הרועה לא ידפקנו להוליכו ממרעה אל מרעה בניחוח רק נפשו ישובב בשובה ונחת וטעם במעגלי צדק שלא יוליכנו על גבהות ועל עמקים. וכל זה לא למעני הוא עושה רק למען שמו למען ספר שמו בכל הארץ כי הוא רועה טוב ורחמן אין כמוהו : (ד) גם. הטעם אם תקראנה גזירות השמים שהשם גזר מימי קדם לבוא רעה בעולם וידמה הרעה לגיא צלמות לא אירא רע לא אירא שרע יהיה לי כי שבטך יראה לי הדרך עד שאצא וזה השבט והמשענת בה יתנחם לבו והטעם כאשר תבואנה שנת רעה לעולם השם יסבב סבות לחוסים בו לחיותם ברעב ולהציל ממות נפשם והטעם מות שאיננו כדרך התולדה כמו מגי מלחמה ומגפה : (ה) תערך. נגד צררי. כנגד בגיא צלמות על דרך מעוף צוקה והנה השלחן כנגד הדשא וכוסי רויה כנגד על מי מנוחות ורויה תאר השם כמו אשה חכמה ומרוב דשן המטעמים שהם על השלחן ראשו מדושן כאילו הוא בלול בשמן רענן וטעם זה המזמור על עבדי השם העוזבים תאות העולם והם שמחים בחלקם ויחשבו כי לחם ומים כנגד כל תענוג המטעמים כי מחשבתם ולבם על תענוגי העולם הבא על כן יניחו תענוגי רגע בעבור תענוג עולם על כן אמר אך זאת כל מחשבתי וטעם ירדפוני כל כך ארגיל עצמי לעשות טוב וחסד טוב לנפשי וחסד עם אחרים ללמדם ולהורותם לעבוד את ה' עד שיהיה לי חוק כי אילו רציתי להניח הטוב רגע אחד הוא היה רודף אחרים וטעם ושבתי כטעם אחר פעם כדרך כלה שב במרוצתם וי"א כמו ושקטתי מגזרת בשובה ונחת תושעון והנה הטעם כי לעולם אעשה טוב וחסד כל ימי אשב בבית השם להכיר מעשיו. וזאת היא התפלה באמת כי אז יתבודד מבני אדם : (א) לדוד. לה' הארץ ומלואה. כי הוא ע
בעבור שיש מקומות בארץ יקבלו כח עליון כדרך וזה שער השמים על כן החל לאמר לה' הארץ בעבור בהר ה' וטעם לה' הארץ כי בדרך התולדת נבראת
תחת המים ובחפץ השם יבש קצתה והיא המחצה אשר הוא מגולה על כן כי הוא על. ויאמר רבי משה כי פי' על כמו עם כמו ויבואו האנשים על הנשי
שלא היה על מתכונת ישרה שיחיו בני אדם עליה כי אם שיהו סביבה ימים ונהרות וכן בלעם אמר כי הטעם שאינה רחוקה מנהר או ים : (ג) מי.
זה הר המוריה וזה המזמור חברו דוד אחר דבר גורן ארונה היבוסי : ומי יקום. הטעם לדור בו : (ד) נקי. בעבור היות כל המעשים בידים הזכיר נקי כפים ו
רע והוא בר לבב שהוא העיקר ונפשו עלם כבוד השם כמו נשבע ה' בנפשו וכתוב נפשי דרך כינוי בעבור כבוד השם על דרך והייתי אני ובני שלמה חטא
פירשתיו והנה הזכיר המעשה והלב והלשון : (ה) ישא. אמר ישא ברכה כנגד לא נשא לשוא נפשי : (ו) זה. רמז לדוד שנבנה הבית בימיהם במות דוד

תולדות אהרן תערוך. יומא עו זוהר תרומה : (דשנת. פסחים לז) : לדוד מזמור. פסחים קיז : לה' הארץ. ברכות לה שבת קיט ר"ה לא גיטין מז חולין קלט ערכין יא יב תמיד לג עקידה שער א זוהר פ' נח ותזריע (ברכות ט) : כי הוא. ב"ב עד (כלאים לב) : מי יעלה. זוהר ויקהל : נקי כפים. נדפ ל עקרים מג פ"ל זוהר וילך : ישא ברכה. חגיגה יב : זה דור. ערכין יז :

מצודת ציון

ט"ו): ישובב. ענין הנהה והשקט : (ד) צלמות. צלו של מות רצה לומר חשכת הקבר : (ה) דשנת. מלשון דשן ושמן : רויה. ענין שביעה כמו תלמיה רוה (לקמן ס"ה) : כד (א) לה'. של ה'. תבל. הוא המקום המיושב : (ד) לא נשא. לא נשבע כמו לא תשא (שמות כ') : נפשי. שם ה' כמו נשבע אדני ה' בנפשו (עמוס ו') ואמר דבריו במקום ה' : (ה) ישא. יקח כמו וישאו להם נשים (רות א')

מצודת דוד

ר"ל כאשר יבוא להם טובה ישתחוו לה' כי יכירו שהכל בא מידו : כל יו
כל בני אדם המעותדים לרדת בעפר הקבר : (לא) זרע יעבדנו. כל
שמאמינים בו ואשר עבדוהו מעולם אותם יחיו והם יספרו מעשה ה
שאחריהם : (לב) יבואו. הם יבואו ויגידו צדקתו לעם הנולד אחריהם :
אשר עשה עמהם : כג (א) ה' רועי. על כי ה' רועה אותי א"כ בוודאי לא אהיה חסר מאומה כי הכל בידו : (ב) בנאות. כרועה הרחמני המרביץ עדרו במ
ולפי שהמשילו לרועה אמר לשון הנופל ברועה : מי מנוחות. כי מים הנחים במה נצולים מעל"כ הרודפים כי יגרשו מימיו רפש וטיט : (ג) ינחני. ינהג או
ישר למען לא אכשל : למען שמו. להודיע רב השגחתו על יראיו : (ד) בגי צלמות. בעמק אופל ר"ל במקום סכנה : לא אירא רע. ממקרה רעה : שבטך ומשע
שאתה מכה אותי בשבט של יסורין ותחזור ותסמוך אותי גם הם המנחמים אותי כי בזה אראה שלא עזבתני למקרים : (ה) תערוך. ועי"ז אבטח שעוד תע
שלחן במעדנים להתענג בהם : נגד צוררי. רצה לומר המה יראו בכבודי : דשנת. רצה לומר מאז משחת ראשי בשמן כמשחה להיות מלך : כוסי רויה.
להיות כוסי שבעה רצה לומר שאמלוך בכל אות נפשי ודבר הלא תקום : (ו) אך טוב. לא תבוא עלי עוד מאומה רע ואך בטוב והחסד ירדוף אחרי לבו
ושבתי. ישיבתי בבית ה' תהיה לאורך ימים ולא אהיה עוד מגורש ומטלטל : כד (א) ומלואה. כל הדברים שהארץ מלאה מהם : כי הוא וגו'. רצ
מה שהארץ היא למעלה מן הים נראה מזה שהוא יתברך יסדה על הימים והכינה על הנהרות כי בדרך הטבע היתה הארץ יורדת תחת המים : (ג) מי יעלה
שכולה המה לה' מ"מ אין כולם ראויים לבוא בהר ה' והוא בית המקדש וכמ"ש מי בקש וכו' רמוס חצרי (ישעיה א') וכאלו ישאל ומי אם כן ראוי לעלות ב
(ד) נקי כפים. וכאלו השיב זהו הראוי מי שכפיו נקיים מממון בהי ו של יושר ולבו ברור ביראת ה' ולא מפחד אדם : אשר לא נשא. עד שלא
לשוא ולרמות שהוא דבר המסור ללב ואין מי יכיר בו וא"כ מנע מזה מפחד המקום : (ה) ישא ברכה. זהו הנושא ברכה מאת ה' ויכול הוא
המקדש להתפלל על הברכה : (ו) זה דור. זה הדור שהמה דורשי ה' והמה קרואים

(ז) שאו שערי' ראשיכם. בימי שלמה בנו כשבא להכניס ארון לבית קדשי ודבקו שערים זו בזו אמר כ"ד רננות ולא נענה עד שאמר (ד"ה ב ו) פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך: (ט) פתחי עולם. פתחים עולמית: (א) נפשי אשא. אכוון לבי: (ג) הבוגדים ריקם. החמסנים המושיבים ...יום ריקם מנכסיהם ...(ל ז') ואחלצה צוררי ...) הדריכני. אדריצימו"ן ...יחך קויתי כל היום. ...י"ן שהוא יום לאומות ...שראל: (ו) כי מעולם ...מימות אדם הראשון ...לו כיום אכלך ממנו ...ות (ראשית ב') ונתת ...לך שהוא אלף שנים: ...דך זכר לי. הראוי ...כור לי אלו מעשים ...נידי: (ח) טוב וישר ...ך להצדיק בריותיו: ...יורה חטאים בדרך. ...ד"א יורה חטאים שנאמר תכין לך הדרך ...יום י"ט) מקלט מקלט ...כ על פרשת דרכים ...ות במכות: (יא) למען שמך

פָּנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה׃ ז שְׂאוּ שְׁעָרִים ׀
רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם ו'. ל'
וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ ח מִי זֶה מֶלֶךְ י"א רפין
הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר ל'
מִלְחָמָה׃ ט שְׂאוּ שְׁעָרִים ׀ רָאשֵׁיכֶם ו'
וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ י"א רפין
י מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה ג'
צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה׃
כה א לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה נַפְשִׁי ב' בטעם
אֶשָּׂא׃ ב אֱלֹהַי בְּךָ בָטַחְתִּי אַל־
אֵבוֹשָׁה אַל־יַעַלְצוּ אֹיְבַי לִי׃ ג גַּם י"א מ"ל
כָּל קֹוֶיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ יֵבֹשׁוּ הַבּוֹגְדִים ה' מ"ל בליש'
רֵיקָם׃ ד דְּרָכֶיךָ יְהוָה הוֹדִיעֵנִי
אֹרְחוֹתֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ ה הַדְרִיכֵנִי ל' כ"כ
בַאֲמִתֶּךָ ׀ וְלַמְּדֵנִי כִּי־אַתָּה אֱלֹהֵי ב' את חקיך
יִשְׁעִי אוֹתְךָ קִוִּיתִי כָּל־הַיּוֹם׃ ו זְכֹר־ ל' מ"ל בכתיב'
רַחֲמֶיךָ יְהוָה וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם
הֵמָּה׃ ז חַטֹּאות נְעוּרַי ׀ וּפְשָׁעַי אַל־
תִּזְכֹּר כְּחַסְדְּךָ זְכָר־לִי־אַתָּה לְמַעַן ' קמץ מ"ב פתחין באתנחתא
טוּבְךָ יְהוָה׃ ח טוֹב־וְיָשָׁר יְהוָה
עַל־כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ׃ ט יַדְרֵךְ
עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט וִילַמֵּד עֲנָוִים דַּרְכּוֹ׃ ח' דגשים
י כָּל־אָרְחוֹת יְהוָה חֶסֶד וֶאֱמֶת
לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדֹתָיו׃ יא לְמַעַן־ ה'

ז זְקַפוּ תַרְעֵי בֵית מַקְדְּשָׁא
רֵישֵׁיכוֹן וְאִזְדָקְפוּ מַעֲלָנֵי עַלְמָא
וְיֵעוֹל מֶלֶךְ יְקִירָא׃ ח מַן הוּא
דֵּיכֵי מַלְכָּא יְקִירָא יְיָ עֲשִׁין
וְגִבַּר יְיָ מָרֵי גְבוּרְתָּא וְעָבֵד
קְרָבָא׃ ט זְקוּפוּ תַרְעֵי גִנְתָא
דְעֵדֶן רֵישֵׁיכוֹן וְאִזְדָקְפוּ מַעֲלָנֵי
עַלְמָא וְיֵעוֹל מַלְכָּא יְקִירָא׃ י מַן
הוּא דֵיכֵי מַלְכָּא יְקִירָא יְיָ
צְבָאוֹת הוּא מַלְכָּא יְקִירָא
לְעָלְמִין׃ א לְדָוִד קֳדָמָךְ יְיָ
נַפְשִׁי אֱטוֹל בִּצְלוֹ׃ ב אֱלָהִי
בָּךְ אִתְרַחֲצִית לָא אֶבְהַת לָא
יֶחְדוּן בְּעֵלֵי דְבָבַי עָלָי׃ ג בְּרַם
כָּל דְּסָבְרִין לָךְ לָא יִבְהֲתוּן
יִבְהֲתוּ בָזוֹזִין וּסְרִיקַיָא׃
ד אוֹרְחָתָךְ יְיָ אוֹדַע יָתִי הִלְכָתָךְ
אַלֵיף יָתִי׃ ה דַּבְּרַנִי בִּזְכוּתָךְ
וְאַלְפֵנַנִי אֲרוּם אַתְּ הוּא אֱלָהָא
דְּפוּרְקָנִי יָתָךְ סַבְּרִית כָּל יוֹמָא׃
ו אִדְּכַר רַחֲמָךְ יְיָ וְטַבְוָתָךְ
אֲרוּם מִן עַלְמָא הִנוּן׃ ז חוֹבֵי
טַלְיוּתִי וּמְרָדַי לָא תִדְכַּר
כְּטוּבָךְ אִדְּכַר לִי אַנְתְּ מְטוּל
טִיבוּתָךְ יְיָ׃ ח טָב וְתָרִיץ יְיָ
בְּגִין כֵּן מַלִּיף חַיָּבַיָּא בְּאוֹרְחָא׃
ט מַדְרִיךְ עִנְוְתָנֵי בְּדִינָא וּמַלִּיף
עִנְוְתָנֵי אוֹרְחֵיהּ׃ י כָּל הִלְכָתֵיהּ
דַּיְיָ טִיבוּ וּקְשׁוֹט לְנָטְרֵי קְיָמֵיהּ
סַהֲדְוָתֵיהּ׃ יא מִן בְּגְלַל שְׁמָךְ

שב לנכח השם כי זה הדור הם מבקשי פניך. סלה באמת יעקב סלה פי' הם זרע יעקב ואין צורך לפי' אחר שאמר תחסר מלת אלהי יעקב: (ז) שאו. אמרו קדמונינו ז"ל כי זה רמז להכנס ארון אל בית קדשי הקדשים על כן כתוב למעלה במקו' קדשו וזה שאומר לשערי' דרך משל והטעם היות המקום שהם הארון נכון מכל הר גבוה ונשא בעבור הכבוד ששוכן שם וטעם שערים ופתחי עולם שהם רבים ופתחי עולם שהם עומדים לנצח בעבור כבוד הכבוד וטעם מלך הכבוד שבעבורו היה כבוד הבית הגדול: (ח) מי. אם ישאל השואל מי זה מלך הכבוד התשובה ה' עזוז וגבור שירא גבורתו במעשיו וילחם בעבור קדושיו והנה הטע' כי בשכון הכבוד בין ישראל ישבו לבטח כי לא יפחד מן האויב: (ט) שאו. פעם שני' רמז לשוב הכבוד בבוא הגואל כי לא היה הכבוד בבית שני וראשיכם הראשון בעבור אחר כאילו אמר ושאו פתחי עולם ראשיכם: (י) מי. תוספת והוא בעבור שיעמוד בית שלישי ולא הזכיר גבור מלחמה בעבור וכתתו חרבותם לאתים והארץ תשקט מכל מלחמה וטעם ה' צבאות שיהיו אנשי הדור כמו מלאכי השם וטעם ה' צבאות כי נקרא השם ככה בעבור צבא השמים כאשר פירשתי לא בעבור צבא ישראל כאשר אמר הגאון: (א) לדוד אליך ה' נפשי אשא. אמר רבי משה טעם נפשי אשא כדרך מנחה כמו וישא משאות והנכון בעיני שהוא כמו ואליו הוא נושא את נפשו לא לאחר: (ב) אלהי. יתכן להיות בי"ת בך בטחתי תחת הבי"ת כמו וי"ו ולמדני תחת הוי"ו או ככה נמצא והנה בטחתי בך אינני ראוי שאבוש: (ג) גם האמת והראוי שיבושו הבוגדים. ריקם כמו חנם והמה נוסף: (ד) דרכיך. הם דרכי השם והתולדת שברא בדרך חכמה: ואורחותיך. על יד הנביא והם הארחות שצוית: (ה) הדריכני. זה הפסוק נכבד והטעם שיבקש שיעזרהו השם בדרך האמת עד היותו רגיל וזה טעם ולמדני כמו למוד מדבר כעגל לא לומד וטעם אלהי ישעי שיושיעהו מכל

...' בקריאה וסי' ראשיכם ... ובגריכם. אתם נצבים ...ת הנביאים ואת ראשיכם ...ופאריכם על ראשיכם. ...יום. וחברו: מי הוא זה ...י וסי' כי הוא זה ערב את ...הוא זה מלך הכבוד תנינא. ...ה ואי זה הוא אשר מלאו: ... בטעם פזר בסיפרא וסי' ...ך ה' נפשי אשא. לדוד ...אקרא: הבוגדים ה' מ"ל ...ריא' וסי' ובג' בוגדי' בגדו ...ט בוגדים. יבושו הבוגדים ...רשעים מארץ יכרתו. אף ...תף תארב: אתה מ"ב ...באתנחתא בסיפרא וסי' ...ס"ר בערך פתח: ועדותיו ... וסי' נמסר בסדר ואתחנן:

...אהרן שאו בעריס, שבת ...ל פסחים נו ר"ס ...ין קו זוכר פנים (ר"ס נט):

...ס. ר"ס שם מ"ק ט סנהדרין קז. כריתות כח שבת ל: אליך ה'. זוכר לך לך ובמדבר. אלהי. עקרים מד פמ"ו: זכר רחמיך. חגיגה יב זוכר שאיני: חטאת נעורי. עקידה בער סו: טוב וישר. מכות י עקידה שער נו (מכות לא):

ונטהו ללכת בדרך האמת כי אין לי מי אקוה זולתך: (ו) זכור. מבקש רחמיו וחסדיו שלא יגמלנו על מעשיו הקדמונים שמנעוהו עד עתה להבין דרכי השם על כן אחריו חטאות ופשעי הפשע שילא הפושע מתחת הרשות והעד על כל דבר פשע ומטעם כחסדך בעבור כי אתה מקור החסד ומבוע הטוב על כן אחריו את הבי"ת בדרך שהוא דרך השם כאשר החל דרכיך ה' הודיעני והנה יורה החטאים אי זה הדרך הישר והענוים ידריכם בדרכו וירגילם עד שיהיה להם טבע: (י) כל ארחות ה'. בתחלה חסד ואחרי כן אמת: לנוצרי בריתו. על דרך נוצר חסד לאלפים: (יא) למען. כי רב הוא. אף על פי שהוא רב

מצודת ציון

(א): (ח) עזוז. מלשון עוז וחוזק: כה (א) אשא. ענין מנחה ודורון כמו וישא משאות מאת פניו (בראשית מ"ג): (ג) ריקם. בחנם וכן ואחלצה צוררי ריקם (לעיל ז'): (ה) הדריכני. מלשון דרך: (ח) יורה. ילמד: (ט) ידרך. מלשון דרך: ועני

מצודת דוד

...ן הראוים לבקש פניך לעולם ולבא לבית המקדש: (ז) שאו. אתם שערי בית ...הנה לכם יהיה נשיאה והרמת ראש וגדולה יתירה: והנשאו. כפל הדבר ...במ"ש באות: פתחי עולם. כן יקרא פתחי בית המקדש כי המשכן לא היה קבוע ...אחד אבל בית המקדש קבוע במקומו עד עולם וכן נאמר מכון לשבתך עולמים (מ"א ח'): ויבוא מלך הכבוד. כי ה' שהוא המלך אשר בו כל הכבוד הוא יבוא בבית ...המקדש לשמוע אל הרנה ואל התפלה מן הבאים בו: (ח) מי זה. כאומר ואם תשאלו מי זה מלך הכבוד אשיב לכם שהוא ה' החזק הגבור: גבור מלחמה. מתגבר ...בלוחמים עם אוהביו: (ט) שאו וגו'. כפל הדבר כדרך המשוררים ויתכן שהאחד אמור על בית ראשון והאחד על בית שעתיד כי בבית השני לא שרתה השכינה: ...צבאות. המושל בצבאות מעלה ומטה: סלה. עד עולם הוא מלך הכבוד: כה (א) נפשי אשא. אמסור נפשי לך למנה: (ב) בך בטחתי. הואיל ובטחתי בך ...לא אבוש ולא ישמחו אויבי במפלתי: (ג) גם. אז גם כל המקיים לך לא יבושו מן המלעיגים כי יראו כי יש תקוה: הבוגדים. אבל הבוגדים בריעיהם חנם ...הם: (ה) הדריכני. רוצה לומר למדני לדעת אמיתת דרכך לפי שאתה מושיעי ואליך אקוה לזה למדני דרכך ואילך בה ואהיה ראוי לתת עם: (ו) המה. חסדיך ...: (ז) כחסדך וגו'. אתה ה' כפי מדת חסדך זכור ר"ל זכור מעשי הטובים המביאים מדת החסד: למען טובך. עשה למען מדת טובך: (ח) טוב וישר ה'. ...ולכן לכל ע"כ מלמד הוא את החוטאים ומזהירם ללכת בדרך הנכון: (ט) ידרך. מדריך את הענוים לאחוז בדרכיהם במשפט הראשון ולא יסורו ממנה ...שד לאחוז בדרכי ה' וכמ"ש רז"ל מה הוא רחום וגו': (י) לנוצרי. לשלם חסד לשומרי בריתו ועדותיו: (יא) למען שמך ה'. השמורה על הרחמים: כי רב הוא

רב כדרך כי עם קשה עורף כי חטאתי לך . ויש אומרים למען אודיע שמך והנכון שיודע] ששמך סלח : (יב) מי האיש . הוא הנכבד כמו וחזקת והיית לאיש והטעם כי יראת השם תביאנו אל הדרך שיבחר בה : (יג) נפשו . טעם נפשו כדרך כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא והיא המתה בהפרד הנשמה וטעם תלין כמו תשכב והטעם כי עד יום מותו יהיה בעולם הזה בטוב ויש אומרים כי זה רמז לחיי נשמתו ותהיה בטוב : (יד) סוד . סודות האלהים לא יתגלו כי אם ליראיו ואף כי אח־י שתלין נפשו ואמר ליראיו כאשר החל ירא ה' : (טו) עיני . הנכון בעיני כי טעם מרשת רגלי תאות היצר הרע והנשמה נתפשת ברשת התאוה וזה דרך משל ואם השם לא יעזרהו אין לאל ידיו לצאת מהרשע על כן הוא יוציא : (טז) פנה . כי הנשמה יחידה וככה הלב וטעם עני בעבור חסרון כמו לעמוד כנגד התאוה : (יז) צרות לבבי . הוא השכל הנטוע בלב על כן נקרא בשמו והרה בו פועל עומד והטעם שהם רבות ויש אומרים כי לבבי פעול והוא רחוק כי אחריו ממצוקותי : (יח) ראה עניי . מן עניי ורב עמלי למנוע עצמי מן התאוה : ושא לכל חטאתי . שעברו : (יט) ראה . ועוד שאפחד מאויבי חנם שישנאוני ויהיו סבה שלא אלמד דרכיך : (כ) שמרה . אל אבוש . מאשר אקוה להיות עבד השם : (כא) תום . תום לבבו ויושר מעשיו יצרוהו שלא ילך בדרך עקש גם נכון הוא שיצרוהו מן האויבים על כן אחריו פדה וכמו שהתפלל שהשם יצרהו ואל ימשלו בו שונאיו כן יפדה כל ישראל : (א) לדוד שפטני . אמר רבי משה כי טעם שפטני קח משפטי ועשה לי דין מאויבי הנכון בעיני שטעמו קח הדין ממני אם נטה לבי מאחריך על כן כי אני בתומי כמו תמים תהיה : ובה' בטחתי . שיעזרני להיות לבי שלם על כן לא מדעתי : (ב) בחנני . ידוע כי השם יודע הנסתרות והנה הטעם כי אתה תדע לבבי כבחן הכסף : (ג) כי . כאילו אני רואה חסדיך לעולם לנגד עיני : והתהלכתי . להרגיל כדרך ויתהלך חנוך : באמתך . מדרך האמת : (ד) לא . מתי שוא . הפך דרך האמת : נעלמים . מגזרת ונעלם דבר שיעשו דברים לא כן בסתר ויש אומרים מגזרת עלם שהוא אוהב השחוק והלעג : (ה) שנאתי . הזכיר הליכה והתהלכתי ואחר כן שבת לא ישבתי ואחר כן הביאה לא אבוא והנכון בעיני כי הטעם לא אבוא בסודם והזכיר פעם אחרת ועם רשעים לא אשב כי מתי שוא הם בדבור והרשעים במעשה : (ו) ארחץ . טעם ב... עשה אחת ממצות לא תעשה ואז אסובב מזבח בעולות : (ז) לשמיע . כמו להשמיע וכמוהו לשמיד מעוזניה ונפלאותיך פעול למלת לשמיע ולספר : (ח) ה' אה... ביה

שמך . הרב סלח לעוני : כי רב הוא . כי נאה לרב לסלוח עון רב : (יב) מי זה האיש ירא ה' . הקב"ה יורנו בדרך שהוא יבחר הוא דרך הטוב : (יג) נפשו בטוב תלין . כשילין בקבר תלין בטובה נפשו : (טז) כי יחיד ועני אני . ועון בי ולנגדן אני יחיד לפיכך פנה אלי וחנני כי תפלתי צריכה לפני...

שִׁמְךָ יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֺנִי כִּי רַב־
הוּא׃ יב מִי־זֶה הָאִישׁ יְרֵא יְהוָה
יוֹרֶנּוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר׃ יג נַפְשׁוֹ בְּטוֹב
תָּלִין וְזַרְעוֹ יִירַשׁ אָרֶץ׃ יד סוֹד
יְהוָה לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם׃
טו עֵינַי תָּמִיד אֶל־יְהוָה כִּי הוּא־
יוֹצִיא מֵרֶשֶׁת רַגְלָי׃ טז פְּנֵה־אֵלַי
וְחָנֵּנִי כִּי־יָחִיד וְעָנִי אָנִי׃ יז צָרוֹת
לְבָבִי הִרְחִיבוּ מִמְּצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי׃
יח רְאֵה עָנְיִי וַעֲמָלִי וְשָׂא לְכָל־
חַטֹּאותָי׃ יט רְאֵה־אוֹיְבַי כִּי־רָבּוּ
וְשִׂנְאַת חָמָס שְׂנֵאוּנִי׃ כ שָׁמְרָה
נַפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי אַל־אֵבוֹשׁ כִּי־חָסִיתִי
בָךְ׃ כא תֹּם־וָיֹשֶׁר יִצְּרוּנִי כִּי קִוִּיתִיךָ׃
כב פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל
צָרוֹתָיו׃

כו א לְדָוִד שָׁפְטֵנִי יְהוָה כִּי־אֲנִי
בְּתֻמִּי הָלַכְתִּי וּבַיהוָה בָּטַחְתִּי לֹא
אֶמְעָד׃ ב בְּחָנֵנִי יְהוָה וְנַסֵּנִי צָרְופָה
כִלְיוֹתַי וְלִבִּי׃ ג כִּי־חַסְדְּךָ לְנֶגֶד עֵינָי
וְהִתְהַלַּכְתִּי בַּאֲמִתֶּךָ׃ ד לֹא־יָשַׁבְתִּי
עִם־מְתֵי־שָׁוְא וְעִם נַעֲלָמִים לֹא
אָבוֹא׃ ה שָׂנֵאתִי קְהַל מְרֵעִים וְעִם־
רְשָׁעִים לֹא אֵשֵׁב׃ ו אֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן
כַּפָּי וַאֲסֹבְבָה אֶת־מִזְבַּחֲךָ יְהוָה׃
ז לַשְׁמִעַ בְּקוֹל תּוֹדָה וּלְסַפֵּר כָּל־
נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ ח יְהוָה אָהַבְתִּי מְעוֹן
בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ׃ ט אַל־
תֶּאֱסֹף עִם־חַטָּאִים נַפְשִׁי וְעִם־

יְיָ וְתִשְׁבּוֹק לְחוֹבִי אֲרוּם סַגִּי
הוּא׃ יב מַן הוּא דֵין גַּבְרָא
דְּדָחִיל מִן קֳדָם יְיָ יַלְפִנֵּיהּ
בְּאוֹרְחָא דְּאִתְרְעֵי׃ יג נַפְשֵׁיהּ
בְּטִיבוּתָא תְּבִית וּבְנוֹי יַחְסְנוּן
אַרְעָא׃ יד רָזָא דַּיְיָ גַּלְיָא
לְדָחֲלוֹי וּקְיָמֵיהּ לְאוֹדָעוּתְהוֹן׃
טו עֵינַי מִסְתַּכְּלִין תְּדִירָא
קֳדָם יְיָ אֲרוּם הוּא יַפֵּיק
מִמְּצַדְתָּא רַגְלַי׃ טז אִסְתְּכֵי
לְוָתִי וְחוּס עֲלַי מְטוּל דִּיחִידִי
וְעַנְיָא אֲנָא׃ יז עָקְתִין דִּלְבָבִי
פַּתְיָן מִשְּׁנוּקַי אַפֵּק יָתִי׃
יח חֲמִי סִגּוּפִי וְטָרְחִי וּשְׁבוֹק
לְכוּלְהוֹן חוֹבַי׃ יט חֲמִי בַּעֲלֵי
דְבָבִי אֲרוּם סַגִּיעוּ וְסִנְאַתְהּ
דְּחָטוּפִין סְנוֹ יָתִי׃ כ טוּר
נַפְשִׁי וְשֵׁיזִיב יָתִי לָא אֶבְהַת
מְטוּל דִּסְבַרִית לָךְ׃
כא שְׁלֵימוּתָא וְתְרִיצוּתָא
יִטְרוּנַנִי אֲרוּם סְבַרִית בְּמֵימְרָךְ׃
כב פְּרוֹק יְיָ יַת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל
עָקְתוֹי׃ א לְדָוִד דּוּן יָתִי יְיָ
אֲרוּם בִּשְׁלֵמוּתִי אֲנָא הַלְכִית
וּבַיְיָ סְבָרִית לָא אִזְדַּעְזַע׃
ב בְּחוֹן יָתִי יְיָ וְנַסֵּי יָתִי סַגֵּין
כָּלְיָתִי וְרַעְיוֹנָי׃ ג מְטוּל דְּטוּבָךְ
קֳבֵיל עֵינַי וְהַלְכֵית בְּקוּשְׁטָךְ׃
ד לָא אִסְתַּחֲרִית עִם גַּבְרֵי
שִׁקְרָא וְעִם מְטַמְּרִין לְאַבְאָשָׁא
לָא אֵעוֹל׃ ה סְנֵיתִי כְּנִישַׁת
מַבְאִישִׁין וְעִם רַשִׁיעַיָּא לָא
אֶסְתְּחַר׃ ו אַקְדִּישׁ בְּזַכּוּתָא
אִידַי וְאַחֲזֵרִית יַת מַדְבְּחָךְ
יְיָ׃ ז לְאַשְׁמָעָא בְּקָל שְׁבָחָא
וּלְאִשְׁתָּעָא כָּל פְּרִישׁוּתָךְ׃
יְהּ יְיָ רְחֵימִית מְדוֹר בֵּית
מַקְדְּשָׁךְ וַאֲתַר מַשְׁכַּן יְקָרָךְ׃
ט לָא תִכְנוֹשׁ עִם חַיָּבַיָּא נַפְשִׁי וְעִם אֱנָשֵׁי שְׁדָיַן דְּמָא חַיַּי׃

מצודת דוד

הוא . אף שעוני גדול ורב : (יב) מי זה . מי שירא מה' ובוחר בטוב אז ה' מלמדו ללכת בדרך שבחר וכמ"ש רז"ל הבא לטהר מסייעין לו : (יג) תלין . בשימות וישכב בקבר תנוח נפשו בטוב ובזכותו ילכות זרעו ויירשו ארץ : (יד) ליראיו . מגלה ליראיו : ובריתו . התורה הנתונה בברית יגלה להם להודיעם : (טו) כי הוא וגו' . ולזה עיני אליו לבטוח בו כי יש תקים : (טז) כי יחיד . רצה לומר אין לי אוהב וריע כי כולם [..]י עלי : (יז) צרות לבבי . הצרות אשר בלבבי המה מתרחבים והולכים לזה אתה הוציאני ממצוקותי : (יט) ושנאת חמס . ר"ל שונאים אותי כאלו הייתי איש חמס ויושר . מעשה התום והיושר שעשיתי המה ילמדו עלי זכות להיות נשמר : כ הואיל ואקוה לך א"כ מהראוי שאהיה נשמר בצרוף זכות מעשה התום (כב) פדה וגו' . כאומר לא על עצמי בלבד אני מתפלל כי אם על כלל כו (א) שפטני . לקחת משפטי מאויבי : לא אמעד . לזה מהראוי שלא (ב) בחנני . לדעת מחשבותי : (ג) לנגד עיני . להתבונן בהם ולזה אלך

כל ומה שמקרא לשון מחשבה יש לטובה ויש לרעה: (יב) רגלי עמדה
דרך ישרה: (ג) בזאת אני בוטח. כמה שאמר למעלה ה' מעוז חיי:
ר בהיכלו. לראות שם בכל בקר ובקר כך פירשו דונש: ומנחם
לא יבקר בין טוב לרע (ויקרא כ"ז). אבל דונש פתר לשון

ביחך. כנגד לא ישבתי עם מתי שוא וטעם ביתך ששם הצדיקים העובדים שמך באמת כי שמה תמיד יושבים. אמר רבי משה כי טעם אל תאסוף שיתפלל שלא יהיה אחריתו כאחריתם והנכון בעיני שלא יתכנו עלילות שיתחבר עם החטאים כל ימיו ואף כי עם אנשי דמים שהם רעים מהחטאי':

אַנְשֵׁי דָמִים חַיָּי׃ י אֲשֶׁר־בִּידֵיהֶם
זִמָּה וִימִינָם מָלְאָה שֹּׁחַד׃ יא וַאֲנִי
בְּתֻמִּי אֵלֵךְ פְּדֵנִי וְחָנֵּנִי׃ יב רַגְלִי
עָמְדָה בְמִישׁוֹר בְּמַקְהֵלִים אֲבָרֵךְ
יְהוָה׃

כז א לְדָוִד ׀ יְהוָה ׀ אוֹרִי וְיִשְׁעִי
מִמִּי אִירָא יְהוָה מָעוֹז־חַיַּי מִמִּי
אֶפְחָד׃ ב בִּקְרֹב עָלַי ׀ מְרֵעִים לֶאֱכֹל
אֶת־בְּשָׂרִי צָרַי וְאֹיְבַי לִי הֵמָּה כָשְׁלוּ
וְנָפָלוּ׃ ג אִם־תַּחֲנֶה עָלַי ׀ מַחֲנֶה לֹא־
יִירָא לִבִּי אִם־תָּקוּם עָלַי מִלְחָמָה
בְּזֹאת אֲנִי בוֹטֵחַ׃ ד אַחַת שָׁאַלְתִּי ׀
מֵאֵת־יְהוָה אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שִׁבְתִּי
בְּבֵית־יְהוָה כָּל־יְמֵי חַיַּי לַחֲזוֹת
בְּנֹעַם־יְהוָה וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ׃ ה כִּי
יִצְפְּנֵנִי ׀ בְּסֻכֹּה בְּיוֹם רָעָה יַסְתִּרֵנִי
בְּסֵתֶר אָהֳלוֹ בְּצוּר יְרוֹמְמֵנִי׃ ו וְעַתָּה
יָרוּם רֹאשִׁי עַל אֹיְבַי סְבִיבוֹתַי
וְאֶזְבְּחָה בְאָהֳלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה
אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לַיהוָה׃ ז שְׁמַע־
יְהוָה קוֹלִי אֶקְרָא וְחָנֵּנִי וַעֲנֵנִי׃
ח לְךָ ׀ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ פָנָי אֶת־
פָּנֶיךָ יְהוָה אֲבַקֵּשׁ׃ ט אַל־תַּסְתֵּר
פָּנֶיךָ ׀ מִמֶּנִּי אַל־תַּט בְּאַף עַבְדֶּךָ
עֶזְרָתִי הָיִיתָ אַל־תִּטְּשֵׁנִי וְאַל־

דִי בִידֵיהוֹן עֵצַת הֶטְאִין וִימִינֵהוֹן מַלְיָן שׁוֹחֲדָא׃ יא וַאֲנָא בִשְׁלֵימוּתִי אֵזִיל פְּרוֹק יָתִי וְחוּס עֲלָי׃ יב רִגְלִיקָם בְּתִרְצָא בִּכְנִישַׁת צַדִּיקִין אֲבָרֵךְ יְיָ׃

א לְדָוִד יְיָ נְהוֹרִי וּפוּרְקָנִי מִמַּן אֶדְחַל יְיָ עוּשְׁנָא דְחַיַּי מִמַּן אֶדְחַל׃ ב כַּד יִתְקָרְבוּן עֲלַי מַבְאֲשִׁין לְגָרְמָא יַת בִּסְרִי מְעִיקַי וּבַעֲלֵי דְבָבַי הִנּוּן אִתְקַלּוּ וּנְפָלוּ׃ ג אִין תִּשְׁרֵי עֲלַי מַשְׁרְיַת רַשִּׁיעֵי לָא אֶדְחַל לִבָּבִי אִין תְּקוּם עֲלַי קְרָבָא בְּדָא אֲנָא סָבִיר׃ ד חֲדָא בְּעֵיתִי מִן קֳדָם יְיָ יָתַהּ אֶתְבַּע דְאֵתֵיב בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ כָּל יוֹמֵי חַיַּי לְמֶחֱמֵי בְּבַסִּימוּתָא דַיְיָ וּלְבַקָּרָא בְּהֵיכְלֵיהּ׃ ה אֲרוּם יִטְשְׁנַנִי בְּטַלְלֵיהּ בְּיוֹם בִּישְׁתָּא יְטַמְרַנַנִי בְּטַמוּר מַשְׁכְּנֵיהּ בִּכְרַךְ תַּקִּיף יְרוֹמֵם יָתִי׃ ו וְהַשְׁתָּא יִתְרוֹמַם רֵישִׁי עַל בַּעֲלֵי דְבָבַי חֲזוֹר חֲזוֹר וְאֶכּוֹס בְּמַשְׁכְּנֵיהּ נִכְסֵי רַעֲוָא אֲשַׁבַּח וַאֲבִיַּע קֳדָם יְיָ׃ ז קַבֵּל יְיָ צְלוֹתִי בְּמִקְרָאִי וְחוּס עֲלַי וְרַחֵם יָתִי׃ ח לָךְ אֲמַר לִבִּי בָּעֵי אַפַּי יַת סְבַר אַפָּךְ יְיָ אֶתְבַּע׃ ט לָא תְסַלֵּק שְׁכִנְתָּךְ מִנִּי לָא תַצְלֵי בְרוּגְזָא לְעַבְדָּךְ סִיוּעִי הֲוֵיתָא לָא תְטַלְטֵל יָתִי וְלָא

(י) אשר. שיש להם כח לחשוב מחשבות ולסבב סבות לקחת שוחד וממון ויש אומרים כל מזמתם לקחת בידם ובכה וימינם והטעם כפול: (יא) ואני בתומי. בלא זמה והטעם שיזכיר בתחלה בתומי הלכתי עד עתה וככה אלדואתה תפדני מזימותם: (יב) רגלי. טעם בתומי תום לבבי וטעם רגלי ללכת בדרך ישרה והנכון בעיני כי אתה תפדני ואני אודך במקהלים ורגלי תעמוד לפניהם: (א) לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא. יש אומרים אורי בלילה שאין שם אור כי הנפש תפחד וישעי ביום ויש אומרים אורי תלוי בדברי הנשמה וישעי בדברי הגוף ומעוז חיי קשור הנשמה בגוף על כן לא יפחד מאדם שיפרידם: (ב) בקרוב. יש אומרים בקרב מגזרת המלמד ידי לקרב ואחרים אמרו כאשר יקרבו אלי. ויאמר רבי משה כי טעם צרי ואויבי. אנשים ידועים שהיו שונאי': (ג) אם. גם אם תחנה עלי מחנה שהם מהגוים ואם הם רבים ואם הצרכתי לצאת למלחמה עמהם בזאת והטעם ששם אורי וישעי ויש אומרי' כי בזאת היא השאלה הנזכרת אחר כן: (ד) אחת. נ"ל כי זה המזמור חברו דוד באחרית ימיו כאשר נשבעו אנשיו לא תצא עמנו למלחמה כאשר אפרש במזמור נאם ה' לאדוני: לחזות בנועם ה'. שיתגלו לו סודות ממעשה הבורא שלא ידעם ע"כ: ולבקר בהיכלו. כמו לא יבקר בין טוב לרע והטעם שהכהני' היושבים תמיד בבית ילמדוהו ויורוהו ויש אומרי' לבקר ללכת בכל בקר ובקר בהיכל השם כמו השכם והערב: (ה) כי. הוא יצפנני לא יוכל לגעת אלי כל אויב: בסכה. הוא ירושלם כמו ויהי בשלם סכה: ביום רעה. מערכת רעה מכוכבים כנגד מזלו וטעם בצור

כי יצפנני בסכה.
שיצפנני בבית מקדשו
דר טולם שהמקרא
על יואש בן אחזיה
יהושבע אחותו
ית קדשי הקדשים.
מר (מלכים ב י"א)
בבית ה' מתחבא שש
ור ירוממני. העמיד
גלי: (ו) זבחי תרועה.
אומר עליהם שיר:
מר לבי בקשו פני.
שליחותיך אומר (לי)
כלכם ישראל את פני
ע לו. את פניך ה'
ך. כמו (איוב ל"ג)
פיך לאל. במקומו.
תריכון (שם י"ג).
אף כאן לך אמר לבי
את אלי לבי לומר כן:
ט. אל תכר ע כמו
ויט

ח' וכל ענין דכו'
ד'. ו' מ"ל בליסנא
ז' בטעם
ב' והסר וחד בקרב איש
י"ב ר"פ ים אם ג'
י"ב מ"ל
ט"ל. ג' להגה
בסכו ק' ב' וכתיב כן ג' ומס'
כולהון מ"ל
ז'
ד' פב ק ס דמיין
ב' גבי להדר רע

ז' כי אמרתי פן ישכחו
אמרתי כשה רגלי. רגלי
ישור. כי הלצת נפשי
אשורו אחזה רגלי. אם
שוא. וב' לרגלי וסי'
אותך לרגלי. נר לרגלי
תחנה חד מן י"ב פסוקים
עות אם אם וסי' אם בגפו
חה השמש. אם לא יכצא
בעליו עמו. אם ענה
אם אתם תבאו אלי. אם
לך. אם יתקע שופר
ם תחנה עלי מחנה. אם
ל ביתי. אם תדברנה
אם כח אבנים כחי: אל
מן ד' פסוקים אית בהון
דמיין קדמא ותניינא
קרחי ורביעא נסיב וי"ו
ה תחזה מכל העם שרי
ושרי. ויבחר משה שרי
ושרי. ומשנה תורה שרי
ושרי. אל תסתר פניך
אל אל ואל. דרך הנשר
דרך דרך דרך ודרך:

אהרן ה' אהבתי מגלה
כט: ואני. סנהד'
שמזמור עקדה מגוה שערים:
. והר ויחי ובמדבר: נז"ת. שם מקן: לך אמר. בם אמ"ר:

; בסתר אהלו כאילו אני בצור מרומים: (ו) ועתה. אע"פ שלא יעשה מהיום מלחמה ראשי ירום כי הוא בסתר עליון: זבחי תרועה. כדרך וביום שמחתכם זחת חזקיהו: (ז) שמע. תחסר מלת אשר או טעמו זה השם הנכבד שאני קורא ומזכיר: וחנני וענני. וזה לאות כי יתפלל בעד ישראל הנלחמים עם כי הם אנשיו: (ח) לך. אמר רבי משה כי לך בעבורך כמו אמרי לי אחי הוא והטעם אני אמר מה שצוו לבו ביד שלוחיך ואמרת לבו בקשו פני על כן ך ה' אבקש: (ט) אל תט. פועל יוצא והפעול עבדך כמו קיר נטוי על כן אחריו עזרת והטע' עזרני עתה כאשר עזרתני מנעורי ועד עתה:
כי

מצודת דוד

ישבתי. שלא אלמד ממעשיהם: ועם נעלמים. העושים עבירות במקום נסתר: (ו) ארחץ. ר"ל בתחלה אנקה כפי מלכלוך עון ואחר זה אסובב מזבחך ה' כי לא הנקיון אין הקרבן מקובל ברצון: (ז) לשמיע. להשמיע לבני קול תודה: (ח) אהבתי מעון ביתך. לבוא בה ולהלך: (ט) עם חטאים. כמיתת החטאים ודומה להם בענין רע: (י) אשר בידיהם זמה. ולזה ראוים הם ענין רע: (יא) ואני. אבל אני הלא בתומי הלך לזה פדני ממיתת החטאים: (יב) רגלי. הלא רגלי עמדה בדרך הישר ובקהל רב אברך לה' ואיכני כמוהם להיות להם: כז (א) ה' אורי. הלא ה' מאור לי בעת צרה א"כ ממי אירא: (ב) בקרוב. בעת קרבו רשעים לבוא עלי לא ול בשרי והמה לי לאויבים ובודאי לא מדעתם אבל בעת היה עוזרי ה' והמה כשלו ונפלו ונמלטתי מידם: (ג) בזאת. באמירה הזאת שאמרתי והוא ה' אורי וישעי: (ד) שבתי. שאשב בבית ה' לי: לחזות. לראות בנעימות תורת ה': ולבקר. לדרוש בהיכלו בדבר מצות ה': (ה) כי יצפנני. ביום בוא האויב הסתירני בסוכתו ולא יכלו לי: בצור. רומם אותי להתגבר עליהם כאלו עמדתי על צור גבוה כי כן הדרך שהעומד ממעל הוא מחזק על העומד מתחת: (ו) ועתה. כאומר הנה עכ"ז הייתי מוטרד ה ולזה אבקש עתה ממך שראשי ירום על אויבי מסביב שלא ילחמו עוד בי: ואזבחה. ואז אזבח זבחים ואריע בשמחה יותר מאלו ילחמו בי ונצחתי אותם: לי אקרא. קולי אשר אקרא: (ח) לך. בשליחותך אומר לי לבי בקשו פני וכן אעשה כי את פניך ה' אבקש: (ט) אל תט. אל תטה את עבדך לנפול ביד האף הלא מעולם היית

מצודת ציון

מיתה: כז (א) מעוז. חוזק: (ד) ולבקר. ולדרוש כמו לא יבקר (ויקרא כ"ז): (ו) תרועה. רלה לומר בקול תרועת שמחה: (ט) תטשני. כמו תעזבני וכפל הדבר במלות שונות:
הורני

אבן עזרא

(י) כי אבי ואמי. שהיו סבות בואי בעולם הזה עזבוני במותם ואתה אספתני תמיד ואם הוא לשון עתיד כדרך נתתי כסף השדה קח ממני ימשו עגל בחרב: (יא) הורני. אמר אחד מחכמי לב הרוצה להתגבר על תאויו יוסיף בעבודת השם: (יב) אל. בנפש. בתאותם בשאט בנפש: ויפח. מדבר חמס כמו יפיח:

(יג) לולא. זה קשור באשר לפניו כמעט וימשלו כי שנאי לולי האמנתי בשם ואמרתי לנפשי קוה אל ה' אז יתברר יושר דברי שהייתי מוכיח ואמרתי קוה אל ה': (יד) חזק ויאמץ לבך. פועל יוצא והטעם כי השם יאמץ לבך וטעם וקוה אל ה' תמיד בראשונ' ובאחרונ': (א) לדוד אליך ה' אקרא. זה המזמור חברו דוד או אחד מהמשוררים עליו. אמר צורי לנגד יורדי בור ומלת תחרש מגזרת דומיה ואמרו אל תחרש על רעך רעה להפריש בינות הטעמים כי השרש הוא אחד: (ב) שמע. בנשאי. אל מקום הארון יקראו דביר: (ג) אל. תסבב סבות שאתערב עם רשעים ואמשך עמהם: (ד) תן. כפעלם. כנגד פועלי און: (ה) כי. פעולות השם כנגד פעלם: ואל מעשה ידיו. כנגד כמעשה ידיהם והטעם אילו היו מבינים פעולות השם לא היו פועלי און כי ידעו כי השם יהרסם ויש אומרים שזאת תפלה או דרך נבואה וטעם ולא יבנם שיפלו ולא יקומו עוד: (ו) ברוך. בדרך נבואה כי נשמע תפלתו והוא שמע קול תחנוני על דרך ותבוא אליך תפלתי: (ז) ה'. לפי דעתי בו בטחתי לבדו ועזר כי רבים כי הוא בוה לבם: ומשירי. כמו בשירי הפך והכ׳תר בבשר ובלחם ואמר רבי משה הכהן יותר מזה השיר אהודנו: (ח) ה' עוז. טעם למו לעוזרי כי השם הוא עוז לעוזרים ומעוז לנעזר והוא משיחו דוד ור' משה אמר כי עוז למו כמו לו וכמוהו נגע למו ואיננו נכון כי למו שב אל עבד ה' ולעמו: (ט) הושיעה. בעבור שהזכיר כי השם היה עוזו ויעלוז לבו התפלל שירעה את יש' על כן הישיע וברך להוסיף השם עליהם וישמרם כמו הר עה על כן ורעם ונשאם כלומר שיושבים במקו' גבוה שלא תוכלנה החיות להזיקם ורבי משה אמר כי ונשאם שיתן להם ברכה כדרך ינשאוהו אנשי מקומו: (א) מזמור: (ב) הבו לה' בני אלים. הבו אולי תשתנה תנועת הה"א

רשי

ויט שמים (לעיל י"ח): (י) כי אבי ואמי עזבוני. בשעת תשמי[...] נתכוונו כיון בגמרו הנאתן זה הופך פניו אילך וזה הופך פניו א[...] ויאספני. הקב"ה שומר את הטיפה וצר את העובר: (יב) בנפ[...] בתאות שונאי להיות תאותם מתקיימת עלי: ויפח חמס. [...] לשון אחר לש[...] (סא"א): (יג) לולא [...] וגו'. אם לא שהאמנ[...] דבר קמו בי אותם [...] וכלוני. לולא נקוד [...] שדרשו רבותינו יודע [...] נותן שכר לצדיקים [...] אבל איני יודע אם [...] עמהם אם לאו: (יד [...] ה'. ואם לא תתק[...] חזור וקוה: (ג) אל [...] אל תרגילני עם [...] אטרירא"ש מו"י [...] (ז) ומשירי אהודנו. [...] ההודיה ה' עוז [...] התלוין בו בעת שמ[...] משיחו הוא: (ט) ורע[...] מרעה: (א) הבו לה[...] לה' והכינו לו אתכ[...] הארץ מכאן שאומר[...] ומנחם חבר הבו לש[...] אלים שרים (סא"א[...]) כי[...]

הַעַזְבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעִי׃ י כִּי־אָבִי וְאִמִּי
עֲזָבוּנִי וַיהוָה יַאַסְפֵנִי׃ יא הוֹרֵנִי
יְהוָה דַּרְכֶּךָ וּנְחֵנִי בְּאֹרַח מִישׁוֹר
לְמַעַן שֹׁרְרָי׃ יב אַל־תִּתְּנֵנִי בְּנֶפֶשׁ
צָרָי כִּי קָמוּ־בִי עֵדֵי־שֶׁקֶר וִיפֵחַ חָמָס׃
יג לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב־
יְהוָה בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ יד קַוֵּה אֶל־יְהוָה
חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל־יְהוָה׃
כח א לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה ׀ אֶקְרָא
צוּרִי אַל־תֶּחֱרַשׁ מִמֶּנִּי ׀ פֶּן־תֶּחֱשֶׁה
מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־יוֹרְדֵי בוֹר׃
ב שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ
בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל־דְּבִיר קָדְשֶׁךָ׃
ג אַל־תִּמְשְׁכֵנִי עִם־רְשָׁעִים וְעִם־
פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּבְרֵי שָׁלוֹם עִם־רֵעֵיהֶם
וְרָעָה בִּלְבָבָם׃ ד תֶּן־לָהֶם כְּפָעֳלָם
וּכְרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם תֵּן
לָהֶם הָשֵׁב גְּמוּלָם לָהֶם׃ ה כִּי ׀ לֹא
יָבִינוּ אֶל־פְּעֻלֹּת יְהוָה וְאֶל־מַעֲשֵׂה
יָדָיו יֶהֶרְסֵם וְלֹא יִבְנֵם׃ ו בָּרוּךְ
יְהוָה כִּי שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנָי׃ ז יְהוָה ׀
עֻזִּי וּמָגִנִּי בּוֹ בָטַח לִבִּי וְנֶעֱזָרְתִּי
וַיַּעֲלֹז לִבִּי וּמִשִּׁירִי אֲהוֹדֶנּוּ׃ ח יְהוָה
עֹז־לָמוֹ וּמָעוֹז יְשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא׃
ט הוֹשִׁיעָה ׀ אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־
נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם׃
כט א מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיהוָה
בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃

תִּשְׁבְּקִנַנִי אֱלָהָא דְפוּרְקָנִי׃
י מְטוּל דְאַבָּא וְאִמָּא יִשְׁבְּקוּ
יָתִי יְיָ יִכְנוֹשׁ לִי׃ יא אַלְפֵנִי
יְיָ אוֹרְחָתָךְ וְדַבְרְנִי בְּהִלְכְתָא
תְרִיצָא מְטוּל תּוּשְׁבְּחָתִי׃ יב לָא
תִמְסְרִנַנִי בִּרְעוּת מְעִיקֵי
אֲרוּם קָמוּ עֲלַי סָהֲדֵי שִׁקְרָא
וּמְמַלְלֵי חֲטוֹפָא׃ יג אִלּוּלֵי
דִי הֵימְנִית לְמֶחֱמֵי בְּטוּבָא
דַיְיָ בְּאַרְעָא דְחַיֵי עָלְמָא׃
יד סְבוֹר עַל יְיָ תְּקוֹף וְעַלֵם
לִבָּךְ וּסְבוֹר עַל יְיָ׃ א לְדָוִד
לְוָתָךְ יְיָ אֲנָא אֶקְרֵי תַּקִּיפִי
לָא תִשְׁתּוֹק מִנִּי דִּלְמָא תִשְׁתּוֹק
מִנִּי וְאִתְמְתֵלִית עִם נָחֲתֵי
גוֹבָא׃ ב קַבֵּל בְּקָל בָּעוּתִי
בְּמִצְלְיִי לְוָתָךְ כַּד אֶפְרוֹשׁ
יְדַי בִּצְלוֹ קֳדָם הֵיכַל קֻדְשָׁךְ׃
ג לָא תִנְגְּדִנַנִי עִם רַשִׁיעַיָא
וְעִם עָבְדֵי עַוְלָא דִי מְמַלְלִין
שְׁלָמָא עִם חַבְרֵיהוֹן וּבִישְׁתָא
בְּלִבְּהוֹן׃ ד הַב לְהוֹן כְּעוֹבָדֵיהוֹן
וּכְבִישׁוּת עוֹבָדֵיהוֹן כְּעוֹבָדֵי
יְדֵיהוֹן פְּרַע לְהוֹן אֲתִיב
פּוּרְעֲנוּתְהוֹן לְהוֹן׃ ה מְטוּל
דְלָא מִתְבַּיְנִין לְאוֹרַיְתָא דַיְיָ
וּלְעוֹבָדֵי אִידוֹי יְפַגְרִנוּן וְלָא
יִבְנִנּוּן׃ ו בְּרִיךְ יְיָ אֲרוּם קַבֵּל
קָל צְלוֹתִי׃ ז יְיָ עוּשְׁנִי וּתְרִיסִי
בֵּיהּ סְבַר לִבִּי וְסַעֲדַנִי וְדָאִיץ
לִבִּי וּמִתּוּשְׁבַּחְתִּי אוֹדֵהּ
קֳדָמוֹי׃ ח יְיָ תְּקוֹף לְהוֹן
וְעוּשְׁנָא פּוּרְקָנוּת מְשִׁיחֵיהּ
הוּא׃ ט פְּרוֹק יַת עַמָּךְ וּבָרֵךְ
יַת אַחְסַנְתָּךְ זוּן לְהוֹן וְסוֹבֵר
יַתְהוֹן עַד עָלְמָא׃ א תּוּשְׁבַּחְתָּא
לְדָוִד הֲבוּן קֳדָם יְיָ תּוּשְׁבַּחְתָּא כִּתֵּי מַלְאֲכַיָא בְּנֵי אֵלִים הֲבוּן

לולא חד מן ט"ו נקוד[...] וסי' בסדר כדבר כיני[...] וסי' נמסר לעיל בסימ[...] ורעה ט' בקריאה ו' בי[...] וסי' ורעה עינך באחי[...] ורעה לך זאת דשמואל [...] תמצא בך כימיך דאביג[...] לחם ונהיה טובים. עם רשעים ג' גם זה הבל[...] וג' מבין וסי' ועמד ורע[...] ורעה אתהן את עבדי ד[...] הכרמל והבשן [...] השקיפה כמעון. ועתר[...] דשמואל. הושיעה את [...] אנ"ך: אלים ו' כתובים[...] וכתובים. וסי' הנחמים[...] הבו לה' בני אלים. ידמ[...] אלים. משתו יגורו אלי[...] אלים ידבר. ויזבחו ל[...] ד"ה. וחד האלים וש[...] ויזרקו הדם דד'[...]

תולדות אהרן סנו [...] כח ס[...] לס מגלה יז עקידס שער[...] ת תענית סס)

מצודת ציון

(יא) הורני. למדני: שוררי. ענין הבטה וכן אשפו שוררי (לקמן נ"ו) ורצה לומר האויבים המביטים עלי בעין רעה: (יב) בנפש. ברצון כמו אם יש את נפשכם (בראשית כ"ג): ויפח. ענין דבור הבאה בהפחת רוח הפה: (יג) לולא. אם לא: בארץ חיים. זה העולם נקרא ארץ חיים: (יד) ויאמץ. ענין כח וחוזק: כח (א) צורי. רצה לומר חזקי: תחרש תחשה. ענין שתיקה כמו והחרישו יעקב (שם ל"ד) וכמו עת לחשות (קהלת ג'): (ב) בשועי. בזעקי: דביר. הוא בית קדשי הקדשים: (ז) ויעלוז. וישמח: כט (א) הבו. תנו כמו הבה את אשתי (בראשי' כ"ט) רצה לומר תנו בפה ואמרו כמו ולא נתן תפלה (איוב א'): אלים. חזקים כמו אילי מואב (שמות טו)

מצודת דוד

היית עזרתי לזה גם עתה אל תטשני: (י) עזבוני. לא נתנו לי די מחסורי [...] אסף אותי אליו בתת לי די מחסורי: (יא) למען שוררי. כי כשאכשל [...] ולעגם עליו ישמחו שוררי ויאמרו ידיהם רמה: (יב) בנפש צרי. לכשינ[...] ורצונם: ויפח חמס. המדברים עלי דברי חמס: (יג) לולא. כאומר כ[...] היו מאבדים אותי אם לא עמדה לי זכות האמנה שהאמנתי בדבר ה' אש[...] לראות בטובו בזה העולם: (יד) קוה. ואמרתי אל נפשי קוה אל ה' וחזק[...] וזכות האמנה היא היא אשר עמדה לי: וקוה וגו'. כפל הדבר לס[...]

כח (א) פן תחשה. פן כשתחשה ממני אהיה נמשל עם יורדי בור: (ב) בנשאי ידי. בעת התפלה: (ג) אל תמשכני. להיות עמהם ודומה להם בקטול הנמו[...] בלבבם. חושבים בלבבם לעשות רע: (ד) תן להם. לרשעים הללו: כי לא יבינו. אינם נותנים לב להבין פעולת ה' שמשלם לרשע כרשעתו: יהרסם. ולזה י[...] ולא יבנם עוד אותם לחזור לקדמותם: (ו) כי שמע. אשר שאלתי לבל אהיה עם הרשעים הללו בעת קבול הגמול: (ז) ויעלוז לבי. בעבור העזרה: ומשי[...] לו בשיר מן השירים שאמרתי: (ח) למו. לכל תמימי דרך כללם: ומעוז. והחוזק ישועות של משיחו: (ט) נחלתך. ישראל שלקחת לך לנחלה: ורעם. [...] במרעה טוב והן להם רוממות עד עולם: כט (א בני אלים. הם המלאכים:

רשי

ו . מכאן שאומרים גבורות : (ב) כבוד שמו . זו קדושת השם . ור זה שמנה עשרה אזכרות וכנגדן תקנו י"ח ברכות : (ג) קול ה' על ים סוף ירעם . משמים ה' וגו' (לעיל י"ח) : הרעים . זו"ש בלעז : (ד) קול ה' בכח . בשעת מתן תורה נמכס את קולו לפי כחן ואל כנאמר והאלהים ול (שמות י"ט) בקולו : (ה) קול ה' שובר האומות כענין שנאמר וירעם ה' בקול גדול ים וגו' . כי מקול ה' ר (ישעיה ל') ובשעת כי מי כל בשר וגומר ריס ד') אתה שמעת אומות העולם שומעים (ו) וירקידם כמו עגל . זים ואת ההרים שבאו מתן תורה : לבנון מות ההרים : (ז) חוצב ם . דוילל"ט בלעז . פירשו שהיה הדבור הדברות יוצא בלהבות ונחקק על הלוחות : (ח) יחיל מדבר . כיולדה (ירמיה ו') : מדבר קדש . הוא מדבר מו שאמרו רבותינו שבת ה' שמות נקראו סיני מדבר צין מדבר בר קדמות מדבר פארן . קדש שנתקדשו ישראל (ט) קול ה' יחולל אילות . חיל לעתיד את הרשעים ות מכשיו בחוזק כאילות את' (לעיל כ"ב) משו' רגלי א"ר פנחס כאילים אין ן אלא כאילות כנקבות נקיבות עומדות יותר ים . ל"א יחולל קריא"ה כמו לפני גבעות חוללתי ז') (סא"א) : ויחשוף . כמו מחשוף הלבן ת ל') יקלף עלי היער פשוט מכבודם המשולים יער אשר כגובה ארזים ובהיכלו . שיבנה כולו אומר כבוד . הכל יקלסוהו שם ויאמרו ה' למבול דולתו יחידי וגם עתה וישב ה' לבדו מלך לעולם . והאלילים כליל אכל לעמו יתן עוז וברכת שלום . ורבותינו דרשוהו במתן תורה שנתכחדו ו האומות ובאו להם אצל בלעם ואמרו לו מה קול ההמון ששמענו שמא וא בא להביא לעולם אמר להם כבר נשבע שלא יביא מבול אלא קול ההמון ששמעתם . הקב"ה נותן תורה לעמו : שיר

תהלים כט

ב הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ
לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ׃ ג קוֹל יְהוָה
עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה
עַל־מַיִם רַבִּים׃ ד קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ
קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר׃ ה קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר
אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי
הַלְּבָנוֹן׃ ו וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן
וְשִׂרְיֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים׃ ז קוֹל־יְהוָה
חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ׃ ח קוֹל יְהוָה
יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ׃
ט קוֹל יְהוָה ׀ יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף
יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד׃
י יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה
מֶלֶךְ לְעוֹלָם׃ יא יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ
יִתֵּן יְהוָה ׀ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃

ז' . ד' דגש — ל' וחד ס"ין ורכר — ל' וכל קרי' יחולל — ל' — ל' דגש . ה' ד — כ' דגשים

תרגום

קֳדָם יְיָ אִיקַר וְעֻשְׁנָא׃ ב הָבוּן
קֳדָם יְיָ אִיקַר שְׁמֵיהּ סְגִידוּ
קֳדָם יְיָ בְּשִׁבְהוֹרַת קוּדְשָׁא
ג קָלָא דַיְיָ שְׁמִיעַ עַל מַיָּא
בְּתָקוֹף אִיקְרֵיהּ אַכְלֵי יְיָ עַל
מַיִין סַגִיאִין׃ ד קָלָא דַיְיָ
שְׁמִיעַ בְּחֵילָא קָלָא דַיְיָ שְׁמִיעַ
בְּשִׁבְהוֹרָא׃ ה קָלָא דַיְיָ מְתַבַּר
אַרְזַיָא וְתַבַּר מֵימְרָא דַיְיָ יַת
אַרְזֵי לִבְנוֹן׃ ו וְשַׁוְרְנוּן הֵיךְ
עֵגַל לִבְנָן וְטוּר מְסָרֵי פִּרְוֵי
הֵיךְ בַּר רֵמָיָא׃ ז קָלָא דַיְיָ
מְנַסַר שַׁלְהוֹבִין דִי נוּר׃ ח קָלָא
דַיְיָ מַרְטֵשׁ כְּדַבְרָא מַרְטֵשׁ
מֵימְרָא דַיְיָ מַדְבְּרָא דִרְקָם׃
ט קָלָא דַיְיָ מַכְטִין אַיְלָתָא וּמַזְלִיחַ
חֵיוַת חוּרְשָׁא וּבְמַקְדְשֵׁיהּ
דִלְעֵיל כּוּלְהוֹן מְשַׁמְשׁוֹי
אָמְרִין אִיקַר קֳדָמוֹי׃ י יְיָ בְּדַר
טוֹפָנָא יְתִיב עַל כּוּרְסֵי דְדִינָא
לְמִתְפְּרַע מִנְהוֹן וִיתֵיב יְיָ עַל כּוּרְסֵי רַחֲמוּתָא וְשֵׁיזֵיב יַת נֹחַ וּמְלַךְ עַל בְּנוֹי לְעָלְמֵי
עָלְמִין׃ יא יְיָ אוֹרַיְתָא לְעַמֵּיהּ יְהַב יְיָ יְבָרֵךְ יַת עַמֵּיהּ בִּשְׁלָם׃

בכח ד' דגשים וסי' ימינך ה' נאדרי בכח . הרימי בכח קולך מבשרת ירושלם . קול ה' בכח קול ה' בהדר . איש חיל בכח : ישב ה' קמצים וסי' שב נא עבדך ואכת בעירו . לבני עמון כה אמר . ובמושב לצים . ה' למבול ישב . ה' ככל צדקתיך : בשלם ב' דגשים בקריאה וסי' בשלום שודד יבואנו . ה' יברך את עמו בשלום :

תולדות אהרן הבת וו . ברכות כט : קול ה' . פסחים קיב זוכר לו (ברכות ה) : מדבר קדש . שבת פט : יחולל אילות . פסחים קיב עקרים מב פי"ד : ובהיכלו . זבחים קיו : ה' עוז . ברכות ו' וסד זבחים שם עקידה שער יג שם פ' אחרון : ה' יברך . מגלה ים עוקצין עת :

אבן עזרא

הה"א נעבור אות הגרון כמו את אשר תאפו אפו ובני אלים הם הככבים והעד כרן יחד ככבי בקר ואחריו ויריעו כל בני אלהים והטעם כפול טעם להזכיר הככבים כי כפי מערכתם ירדו הגשמים בעזרת אלהי האלהים והזכיר פעם אחרת הבו לה' כי כן תמיד על דרך נשאו נהרות ה' וטעם הבו לה' ברכות על דרך תנו עוז בתודו שהעוז והכבוד לשם לבדו וטעם והשתחוו כהשתחות העבד לאדוניו ברצותו לעשו' את אשר יצונו והטעם כי אין יכולת בכוכבים לשנות את תנועתם ודרכי מערכתם : (ג) קול . הזכיר ה' בעבור הראות כחו ועוזו בעת רדת הגשם כאשר כתוב באיוב עושה גדולות עד אין חקר ואחריו הנותן מטר ובעבור כי הזכיר כבוד שמו קראו אל הכבוד הרעים וזה פי' קול ה' על המים וטעם ה' על מים רבי' שמביא רעם והנה מלת הרעים מושכת עצמה ואחרת עמה : (ד) קול . יש אומרים בכח שם השם בתולדת וככה בהדר ויש אומרים בגופות שיש להם כח ובהדר הם ההרים כמו והדורים איישר ועל זה הדרך יהיה השם תאר כאילו אמר בבעלי הכח על דרך ואני תפלה או פי' בכח הכתוב אחר זה קול ה' שובר ארזים והזכיר הארזים בעבור היותם חזקים וטעם ארזי הלבנון הם הידועים בארזים : (ו) וירקידם . זה הדבר ידוע ממעשה הרעם : כמו בן ראמי' . בן תורים בן אתונות: (ז) קול ה' חוצב להבות אש . אמר רבי משה זה רמז לאבן שהוא כדמות ברזל התורפת וטעם חוצב שאצבס מהכור והטעם נדמיון כאילו חצבם ולפי דעתי שהטעם על הברקים כדרך ועליון יתן קולו ואחריו ישלח חציו : (ח) קול ה' יחיל מדבר . דרך משל כמו תכאיבו באבנים או רמז לחיות המדבר כאשר יפרש : (ט) קול ה' יחולל אילות . הזכיר מדבר כנגד בהדר . והזכיר מדבר קדש בעבור היותו גדול ונורא והזכיר אילות כי לידתו קשה והנה הרעם מחוללם והטעם יביא להם החיל מהרה ותלדנה בהפתח הרחם האיילה גם בעבור הפחד וטעם ויחשף יערות יגלה בנפול האילנות . וי"א כי טעם ובהיכלו השמי' כמו ה' בהיכל קדשו וטעם בהשוכנים בו יתנו כבוד לשם ואומרים כמה גדול כבודך ואחרים אמרו כי הטעם על הכהנים והלוים העומדים להתפלל ור' משה אמר כי הטעם שהשוכנים בהיכלו הוא בית המקדש ולא יפחדו כי השם יכבדם שלא יבא להם שום נזק בעבור הרעם על כן אחריו ה' למבול ישב והטעם ס השחיתו הרשעים אז נתגלתה מלכות השם כי עשה בהם משפט והנה השם ימלט חסידיו כנח ובניו וימית שונאיו ואחרים אמרו כי טעם להזכיר המבול שהזכיר חלק מנפלאותיו והוא רדת הגשם הזכיר הפלא העצום והוא הגשם הרב בימי נח וזהו אות כי השם י שב קדם ולעולם חסדו על עמו על כן אחריו ה' עוז יתן ויש אומרים כי הזכיר המבול בעבור השבועה שמים לא ישחתו כל הארץ ולא תשחת ממלכת השם שהוא מלך החיים על כן אחריו וישב ה' מלך לעולם ויש כי מיום שישב לשפוט בימי המבול נראתה מלכותו ויפחדו בני אדם הבאים אחרי המבול כי לפני נח לא היה מבול : (י) ה' . תפלה או ברוח הקודש שהשם יתן עוז לעמו בעתות הרעם ושלום יה ה להם : מזמור

מצודת דוד

ו' . מוזר ומפרש מהו ואמר הבו לה' כבוד ועוז ר"ל שבחו ואמרו שהכבוד והעוז שמה (ג) כבוד שמו . הכבוד הראוי לשמו כי כל שמותיו מורים על כבודו : בהדרת . שהוא מהודר בקדושה והוא בה"מ:(ג)קול ה'.אז ישאג קול ה' להחריד הנמשלים למים: הרעים. ירעם בקולו ה' אל מים רבים . ה' ירעם בקול על הנמשלים למים כפל הדבר פעמים ושלם להתמדת הדבר : (ד) בכח . ישאג בכח רב : בהדר . בעבור להדר ולפאר את ישראל להיות להם למרמס : (ה) ארזים . הוא משל על גבורים וחזקים : (ו) וירקידם . בתנועת הרעדה : לבנון ושריון . כפל המליצה מארזים : (ז) חוצב . כורת לשבות אש לשלחם על פני הארץ והם הברקים וכמה את עובדי גילולים : (ח) יחיל מדבר . ירעיד יושבי מדבר : מדבר קדש . שהיא גדולה ורחבה :(ט) ויחשוף יערות. כי ישבר ויפיל כל עלי היערות וישארו א"כ היערות ופנוים מן האילנות והכל הוא דרך משל על מפלת אויבי ה': ובהיכלו . כל הבאים בבית המקדש יאמרו הנה עתה נראה כבודו :(י) ה' למבול ישב כמו . בעת שהיה המבול לבדו כי הכל נשטף ונודע אז שהוא המושל בכל : וי שב . רצה לומר כ"כ בימי המשיח ישב הוא לבדו למלך לעולם אזי כולם יכירו כי הוא בורא עולם : (יא) ה' עוז

מצודת ציון

ט"ו) : (ג) הרעים . מלשון רעם ורעש : (ה) הלבנון . שם יער בארץ ישראל: (ו) וירקידם . ענין קפיצה ודלוג : לבנון ושריון . שמות הרים : בן ראמים . ראם קטן וכן ובן יונה (ויקרא י"ג) : (ז) חוצב . ענין חטיבה וחתוך כמו חצבה עמודיה שבעה (משלי ט') : (ח) יחיל יחולל . מלשון חיל וחלחלה : (ט) אילות . נקבות מאילים : ויחשוף . ענין גלוי כמו מחשוף הלבן (בראשית

אבן עזרא

(א) מזמור. חנוכת הבית. יש אומרים שלוה דוד שינגנו המשוררים זה המזמור בחנוכת הבית הראשון ויש אומרים בחנוכת הבית השני או השלישי כי דמה ימי הגלות לימי החולי כאשר אפרש והקרוב אלי כי זה המזמור דברו בחנוכת ביתו בית ארזים כי הכתוב לא הזכיר בית השם וכמוהו עור וכאח לא יבוא אל הבית כאשר פירשתי במקומו ואותו הזמן חלה דוד ויחי מחליו ויאמר רבי משה כי דוד התאבל כאשר אמר לו נתן כי הוא לא יבנה הבית לשם וכאשר אמר לו כי שלמה בנו יבנה הבית אז התאזר שמחה תחת אבלו כי בנו כמוהו ולא יחרפהו האויב ואמר כי יגון הנפש נמשל לחולי הגון ויותר קשה כדרך רוח איש יכלכל מחלהו: (ב) ארוממך. כנגד דליתני כפי מחשבתי שהוא מת וטעם ולא שמחת ככתוב במזמור אשרי משכיל אל דל כי דרך אחד לשניהם: (ג) ה'. טעם שועתי אליך לבדך ולא לרופא ותרפאני: (ד) ה'. הטעם כמעט וירד אל הקבר ומלאכו מירדי בור שלם כמו תחת ידפי טוב: (ה) זמרו. בעבור היות דוד חסיד ככתוב ולא תתן חסידך חסדי דוד יבשר החסידים שאם קרה להם כאשר קרהו השם יצילם: (ו) כי. טעם חיים ארוכים כמו אנשי מדות גדולות ודרך משל אמר כי הבכי ילין או יחסר הפועל כמו אשר ילדה אותה והטעם בערב ילין המלין בבכי ולבקר ברנה כי חסרון הבית בכל המקרא הרבה כמו הנמצא בבית ה': (ז) ואני. אמר ר' משה זה טעם ויהי כי ישב המלך בביתו כאשר ענהו נתן כל אשר בלבבך עשה וזה רחוק והנכון כאשר יקרה לבריא בגופו ובחזקתו שיחשוב שככה יהיה תמיד ולא יבוא לו חולי שיחלש כחו: (ח) ה'. עתה אדע כי כחי מאתך היה בבריאותי כי עת שהסתרת פניך הייתי נבהל. אמר רבי משה כי העמדת הטעם העמדתני להררי עז כמו למען יזמרך כבוד שהוא כבודי ואחרים אמרו כי יו"ד להררי סימן המדבר והטעם לשום אותו כמו הר ורבי יהודה הלוי אמר כי להררי כמו הררי בשדה כי משקלי השמות משתנים: (ט) אליך. יספר כי לא מצא מה לעשות כי אם לקרוא ולהתחנן ולומר מה תועלת במותי כי הדם הוא הנפש כתוב וברע לנפש: (י) היודך עפר. ככתוב וישוב העפר אל הארץ: (יב) הפכת. ויחיה עד מלאת נשמתו לעבוד בוראו ולהכיר מעשיו כי בעבור זה נברא וטעם פתחת שקי דרך משל המתאבל על נפשו וטעם ותאזרני לחיזוק: (יג) למען. אני אודך כל ימי למען יודך ויזמרך כל אדם שיש לו כבוד והטעם נשמה חכמה ובעבור כי המשכילים מעטים אמר כבוד ולא כל כבוד: (א) למנצח. בך ה' אבושה לעולם. נתנו לאחד מהמשוררים לנגן: (ב) בך. טעם כי אויבי אנשי חמס הם לי חנם: (ג) הטה. דברה תורה כלשון בני אדם כי ה...

תהלים

ל א מִזְמוֹר שִׁיר־חֲנֻכַּת הַבַּיִת
לְדָוִד: ב אֲרוֹמִמְךָ יְהוָה כִּי דִלִּיתָנִי
וְלֹא־שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי: ג יְהוָה אֱלֹהָי
שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי: ד יְהוָה
הֶעֱלִיתָ מִן־שְׁאוֹל נַפְשִׁי חִיִּיתַנִי
מִיָּרְדִי בוֹר: ה זַמְּרוּ לַיהוָה חֲסִידָיו
וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ: ו כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ
חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר
רִנָּה: ז וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל־
אֶמּוֹט לְעוֹלָם: ח יְהוָה בִּרְצוֹנְךָ
הֶעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ
הָיִיתִי נִבְהָל: ט אֵלֶיךָ יְהוָה אֶקְרָא
וְאֶל־יְהוָה אֶתְחַנָּן: י מַה־בֶּצַע
בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל־שָׁחַת הֲיוֹדְךָ
עָפָר הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ: יא שְׁמַע־יְהוָה
וְחָנֵּנִי יְהוָה הֱיֵה־עֹזֵר לִי: יב הָפַכְתָּ
מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי
וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: יג לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ
כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְהוָה אֱלֹהַי לְעוֹלָם
אוֹדֶךָּ:

לא א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד:
ב בְּךָ־יְהוָה חָסִיתִי אַל־אֵבוֹשָׁה
לְעוֹלָם בְּצִדְקָתְךָ פַלְּטֵנִי: ג הַטֵּה
אֵלַי אָזְנְךָ מְהֵרָה הַצִּילֵנִי הֱיֵה לִי ׀

תרגום

א תושבחת שירתא על
חנוכת בית מקדשא לדוד:
ב אשבחנך יי ארום אזקפתני
ולא אחדיתא בעלי דבבי עלי:
ג יי אלהי צליתי קדמך
ואסיתני: ד יי אסקתא מן
שיול נפשי קימתני מן
למיחת לגובא: ה שבחו קדם
יי חסידוי ואודו אדכרות
קדשיה: ו מטול דשעתא
רוגזיה חיי עלמא ברעותיה
טבא ברמשא מבית
בבכותא ולצפרא מקים
בתשבחתא: ז ואנא אמרית
במתבי ברוחצנא דלא אזוע
לעלמא: ח יי ברעותך
אתעתדתא לטוריא עשיניא
סליקתא שכינתך הויתי
מתבהל: ט קדמך יי אקרי
ולותך אלהי אצלי: י מה
ממון אית בדמי במחתי לבי
קבורתא אפשר לשבחונך
נחתי עפרא החויתון
הימנותך: יא קבל יי צלותי
וחוס עלי יי הוי סעיד לי:
יב אפכתא אליי לחנגין לי
שריתא סקי וזרזתני חדוא:
יג מן בגלל דישבחון יקירי
עלמא ולא ישתקון יי אלהי
לעלמא אשבחנך: א לשבחא
תושבחתא לדוד: ב במימרך
יי סברית לא אבהת לעלמא בצדקתך שיזיב יתי: ג אצלי לותי אודנך בברהוביא פצי

תולדות אהרן ארוממך. בכורים פו בבועות טו: כי רגע. ברכות ז סנהדרין קה ע"ב ד: הפכת. ברכות נה (כס ט):

רשי

(א) שיר חנוכת הבית. שיאמרוהו הלוים בחנכת הבית בימ...
(ב) ארוממך ה' כי דליתני. הגבהתני: ולא שמחת אויבי לי. כמש...
אומרים אין לדוד חלק לעולם הבא. וכשראו שבשבילו נפתחו הדלת...
אז ידעו שמחל לו הקב"ה על אותו עון ונהפכו פני שונאי דוד כשולי קדר...
(ג) ותרפאני. היא...
כמו ושב ורפא לו...
(ד) מירדי בור. כמו...
לבור שלא ארד...

מצודת ציון

ל (א) חנוכת. התחלת הדבר בעתיד לעמוד כם (בראשית כ'): (י) למבול. כמו במבול: קרוי חנוך בלשון המקרא: (ב) דליתני. רוממתני כמו דלו עיני למרום (ישעיה ל"ח): (י) מה בצע. מה תועלת והמדה כמו ונה בצע (מלאכי ג'): (יב) למחול. מלשון מחולות ורקוד: פתחת. ענין התרת הקשר כמו פתחת למוסרי (לקמן קי"ו): (יג) כבוד. היא הנשמה שהיא כבוד

מצודת דוד

ל (א) חנוכת הבית ... עוז. אז יתן ה' החוזק לעמו ויברכם בשלום: ... רוממתני במס ... בזה תקן לומרו בעת חנוכת בית המקדש: (ב) דליתני. הנא מ"ת שבע בנס במקדש כי בזה ידעו הכל אשר מחלת לי על עון ... אויבי. האומרים עדיין העון הזה שמור בידי: (ג) שועתי. התפלת הזה: ותרפאני. הוא מחילת העון בהיא רפואת הנפש וכן יאמר ושב ורפא לו (ישעיה ו'): (ד) העלית. הצלתני מן המיתה ע"י מחילת העון. מירדי אל הבור כפל הדבר במ"ש: (ה) זמרו וגו'. בראותכם גודל החסדי ה': (ו) כי רגע. רק רגע הרה עלי בזעמו: חיים ברצונו. בעת נתרצה לי בנשיקה בערב. רצה לומר כן דרכו מעולם כאשר יהמה האדם וילין עמו בערב בכי מהפורענות הבא ובסוב מדרכו יתרצה לו מיד לבוקר ישלח עזרתו לשמחו: ... כשהייתי בשלוה אמרתי לעולם לא אנטה לפול: (ח) ה' ברצונך. עתה רואה אני אשר הכל מידך כשהיית מרוצה לי העמדתם להררי ולגדולתי להיות בה ... הסתרת פניך ממני בעבור העון הייתי נבהל וחרד מתלאות הבאות: מה בצע. מה תועלת יש בשפך דמי: היודך עפר. כהאדם שב להיות עפר וכי יודך ... אם הך הלא טוב לבחיותו ובב ורפא לו ואז יודם לך: (יב) הפכת. הלא רצות כמ"ב הבכה רבכדי לגהול והבק האבר בכחי על כהני בעבור האבל ... א והו מעלי ולזרתני בבנ.הם לזה נס עהם חנני: (יג) למען יזמרך. ובעבור זה יזמר לך הנשמה ולא יבחוק מן הזמר והודך לעולם: לא (ב) אל אבושה. ...

רשי

: (ג) מצודות. פלי"יסין בלע"ז : (ד) תנחני. מונהג"ש מווי (שמות ל"ב) לך נחה את העם וגו' : (ו) בידך אפקיד רוחי. קומנ"דריה פקיד רוחי תמיד לפי שאתה פדיתה אותי מצרה : (ז) השומרים הבלי נפים לתשועת ע"א : (ט) הסגרתני. ליברא"ש מווי ומנחם חבר אותו וכן כל לשון סגר : כהתה לשון עששית זכוכית לנגד עיניו בר הזכוכית דבר . מראה ברורה : עששו. לשון רקב עם : (יב) מכל ת כל צוררי. הייתי וף : ולשכני . אני אד ופחד למיודעי ל"ץ. מתכחדים על (יג) ככלי אובד . ד כל לשון אבידה נופל על בעל אבידה אבד אותה אלא בדת ממנו כד"א אשר נו (דברים כ"ב) א בקשתם (יחזקאל דבת רבים. עלת ת לשון דובב שפתי ז') וכן כל דבה לר"ץ בלעז : מגור שמיירא"ן ומפחדין ומדם . בהתיעצם : ן מחשבה : (טו) בידך תים העוברים עלי על

ה' בכתובים וסי' אשר נניי . אם ראית גנב ת איש חכם בעיניו . ראית . ראתה כי אתה ראתה כתיב וכל שאר ' חס' במ"ב מ"ל גל' ה אתה ונאספת . לך אשר ראיתה : ופחד לעיל וסי' לולי אלהי ופחד יצחק . ופחד אי בחוץ . וחד מרע לבבך : אויבי י"א מ"ל בש"א ריש סי' ב' לים סי' ט' :

הרן בידך . ברכות ס זוכר במדבר : כסל. כחתי . ברכות נח :

תהלים לא

לצור מעוז לבית מצודות להושיעני:
ד כי סלעי ומצודתי אתה ולמען
שמך תנחני ותנהלני: ה תוציאני
מרשת זו טמנו לי כי אתה מעוזי:
ו בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי
יהוה אל אמת: ז שנאתי השמרים
הבלי שוא ואני אל יהוה בטחתי:
ח אגילה ואשמחה בחסדך אשר
ראית את עניי ידעת בצרות נפשי:
ט ולא הסגרתני ביד אויב העמדת
במרחב רגלי: י חנני יהוה כי צר
לי עששה בכעס עיני נפשי ובטני:
יא כי כלו ביגון חיי ושנותי באנחה
כשל בעוני כחי ועצמי עששו:
יב מכל צררי הייתי חרפה ולשכני
מאד ופחד למידעי ראי בחוץ נדדו
ממני: יג נשכחתי כמת מלב הייתי
ככלי אבד: יד כי שמעתי | דבת
רבים מגור מסביב בהוסדם יחד
עלי לקחת נפשי זממו: טו ואני |
עליך בטחתי יהוה אמרתי אלהי
אתה: טז בידך עתתי הצילני מיד
אויבי ומרדפי: יז האירה פניך על
עבדך הושיעני בחסדך:

ג' | ו' יתירא"ן | ג' מ"ל ה'. כ"ו מ"ל | ב' משמרים | ס' הס' בכתו' | ס' כ"פ בסיפרא | ב' מכעס ו' בסיפרא ג' ומ"ל | ג' | ג' | ב'. ג' | י"א בסיפרא ג' וחד כמת | ג' | ג' ותס' | י"א מ"ל ב'. ב' סימן

תרגום

יתי הוי לי לכרך עשין לחוסנא כריכא למפרק יתי: ד מטול דתוקפי ורוחצני את ובגלל שמך דבר יתי וזון יתי: ה אפיק יתי ממצרתא דגן דפרסין לי ארום אנת עושני: ו באידך אמני רוחי פרוקתא יתי יי אלהא קשיטא: ז שנאתי דנטרין עובדין דדמין ללמא ולשקרא ואנא על יי כליתי: ח אבוע ואחדי בטיבותך די חמיתא ית סגופי ידעתא בעקתין דנפשי: ט ולא מסרתני באידא דבעיל דבבא אקמתא לרווחא רגלי: י חוס עלי יי ארום עיק לי בלאת מרוגזא עיני אתעק נפשי וכריסי: יא ארום שציאו בדונא חיי ושני בתנחתא תקל בחובי חילי ואברי חשכו: יב מן כל מעיקי הויתי כסופא ולשבבי לחדא ודלוחא לידעין לי דחמין לי בשוקא ערקין מן קדמי: יג אתנשיתי היך שכיבא מן רעיונא הויתי כמן דפחר תביר: יד מטול די שמעית טיב ביש דאמרין עלי עממין סגיאין רתיתא מחזור חזור באתכנשיהון כחדא עלי למסב נפשי חשיבו: טו ואנא עלך רחיצית אלהי אנת: טז באידך זמני פורקני פצי יתי מן יד בעלי דבבי ומרדפי: יז אנהר סבר אפך על עבדך פרוקני

אבן עזרא

ישמע מבלי און : לבית מצודות : מקום גבוה שלא יפחד בו מהאויב : (ד) כי סלעי . כנגד צור מעוז ומצודתי כנגד בית מצודות וטעם תנחני בעבור כי ההליכה בהר בעבור גבהו קשה וטעם תנהלני לאיטי : (ה) תוציאני מרשת . אלה טמנו לי ויש אומרים כי כמו זאת : (ו) בידך . הטעם שלא יוכל האויב לקחתה ובעבור שנתנה לפקדון הזכיר ה' אמת בעבור הפקדון וטעם ה' שלא יוכל בעל כח לאנסו : (ז) שנאתי השומרים . הניחוש והקסם אי זה יום יצא למלחמה כי בטחונו על השם לבדו : (ח) אגילה . והנה אם גברה ידי לא אשמח רק בחסדך : (ט) ולא הסגרתני . מגזרת סגירה כאדם נסגר נתון למוסרה : במרחב רגלי . שילך למקום שיאהב הפך הסגרתנו : (י) חנני . יתכן שטעם העמדת כי אני אשמח בחסד שעשית עמי בימים שעברו ולא הסגרתני רק עתה צר לי מאד ולא מרחב . רבים פי' שזה המזמור על חולי שקרהו טעם עששה בכעס בעבו' היות כעס האויב עלי עששתי כולי כאילו עש אכלני ודימה היגון שהוא בלב לחום הגוף וטעם עיני שהמאכל הרואה החולה יתעבה כל אכל תתעב נפשו וטעם נפשי הנפש המתאוה שהוא נטוע בכבד וככה הכתוב או הנפש האוכלת ובטני רמז לקרב העליון ששם המאכל והנה הטעם כי כח הגוף חלש כבגד אכלו עש : (יא) כי כלו . בחסרון המאכל דרך משל והזכיר העצמות שהם מוסדות הגוף : (יב) מכל . הזכיר כי מפחד צורריו תבא לו חרפה : ולשכני מאד . היה חרפה להם בעבור שהם קרובים אליו . נדרו ממני . כאדם שיברח מראות חלי קשה ודבר מגונה ונמאס למראה : (יג) נשכחתי . שאדם לא יזכרני ככלי אין חפץ בו כאשר יאבד לא יבוקש : (יד) כי . יתכן היות נשכחתי מפחד השם בעבור שלא יושיעני כאילו שכחני בעבור שאמר אחר כן כי שמעתי דבה רעה שיוציאו עלי שיפחד ממנה כל השומע או טעמו להיות לי מגור מכל סביבי : בהוסדם . מגזרת סוד : (טו) ואני . אף על פי שיחשבו שכחתני אני בך אבטח ואודה כי אתה אלהי : (טז) בידך . כנגד השומרים הבלי שוא כי עת ישועתי בידך לבדך הוא : (יז) האירה . מלת על

מצודת דוד

לעולם אף שאין בי זכות והצילני בצדקתך : (ג) הטה אלי . לשמוע תפלתי : ...ה לסלע חזק ולבית מצודות והוא מבצר חזק : (ד) למען שמך . במורה ...ה : תנחני . בדרך ישרה : (ה) טמנו לי . הסתירו עלי שאפול בה : ...כפקדון אתן רוחי בידך ועליך לשמרו : פדיתה . עבר במקום עתיד ור"ל ...ותפדה אותי ממות כי אתה אל אמת להחזיר הפקדון : (ז) השומרים . ...טועת גלולים : (ח) אשר ראית . נתת לב לראות עניי וידעת צרות ... ולא הסגרתני . לא מסרת אותי ביד האויב והעמדת רגלי במקום מרחב שלא אמעד : (י) עששה . בעבור כעס מתוגיון הצרות כאלו נרקבו עיני וגו' : ...בעבור היגון כלו ונשלמו ימי חיי וכן ושנותי באנחה וכפל הדבר במ"ש : בעוני . בעבור עוני כשל כוחי ונרקבו עצמי : (יב) מכל צוררי . מכל מה שעושים לי ...י לחרפה להרואים בי כי מלעיגים עלי : ולשכני . היודעים יותר ממה שעושים לי צוררי להם אני מאד לחרפה : ופחד למיודעי . אני לפחד להם כי ...תי יפחדו לנפשם שלא יקרא להם כמקרי : רואי בחוץ . הרואים אותי בחוצות נדדו ממני והלכו להם כי כן דרך אדם לברוח מראות חלי קשה ודבר ...זם : (יג) כמת מלב . כמו המת הנשכח מהלב : ככלי . ר"ל ככלי כל שהוא אשר כשהיא נאבדת אין אדם זוכרה : (יד) דבת רבים . דברי רע מרבים ...אותי מסביב : בהוסדם . במה שהם מתייעצים עלי כולם יחד וחושבים לקחת נפשי ור"ל ובעבור שאני שומע כ"ז ואני כאלם לא יפתח פיו לזה אני ...כל כי חושבים שכלה תקותי : (טו) ואני . אבל אני אבטח בה' ולא אירא מהם : אלהי אתה . ותעזרני מהם : (טז) בידך עתותי . כל העיתות שעברו ...זים לטובה ובין העתים לרעה הלא המה בידך על פיך נעשו : הצילני מיד אויבי . כי הלא הכל בידך : (יז) האירה . הראה לי פנים מאירות והוא מדרך משל

מצודת ציון

כבוד הגוף : לא (ד) ותנהלני. ותנהגני : (ז) השומרים . המצפים כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית ל"ז) : (ט) הסגרתני . מסרתני כמו להסגיר לאדום (עמוס א') . (י) עששה . ענין בליה ורקבון וכן למטה ועצמי עששו וקרוב הוא מלשון עש יאכלם (ישעיה נ') שהוא התולעת האוכל הבגד ומפסידה : נפשי . הוא הנפש המתאוה : (יב) למיודעי . למכירי ואוהבי כמו ומודע לבינה תקרא (משלי ז') : (יד) דבת . ענין אמירת דבת הרע כמו ויבא את דבתם (בראשית ל"ז) : מגור . פחד כמו ויגר מואב (במדבר כ"ב) : בהוסדם . ענין עצה שהיא כיסוד להבנין : זממו . חשבו ידמו

תהלים

יח יְהוָה אַל־אֵבוֹשָׁה כִּי קְרָאתִיךָ יֵבֹשׁוּ רְשָׁעִים יִדְּמוּ לִשְׁאוֹל׃
יט תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי־שָׁקֶר הַדֹּבְרוֹת עַל־צַדִּיק עָתָק בְּגַאֲוָה וָבוּז׃
כ מָה רַב־טוּבְךָ אֲשֶׁר־צָפַנְתָּ לִּירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם׃
כא תַּסְתִּירֵם בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ מֵרֻכְסֵי אִישׁ תִּצְפְּנֵם בְּסֻכָּה מֵרִיב לְשֹׁנוֹת׃
כב בָּרוּךְ יְהוָה כִּי־הִפְלִיא חַסְדּוֹ לִי בְּעִיר מָצוֹר׃
כג וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי נִגְרַזְתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אָכֵן שָׁמַעְתָּ קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ׃
כד אֶהֱבוּ אֶת־יְהוָה כָּל־חֲסִידָיו אֱמוּנִים נֹצֵר יְהוָה וּמְשַׁלֵּם עַל־יֶתֶר עֹשֵׂה גַאֲוָה׃
כה חִזְקוּ וְיַאֲמֵץ לְבַבְכֶם כָּל־הַמְיַחֲלִים לַיהוָה׃

לב א לְדָוִד מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי־פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה׃
ב אַשְׁרֵי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב יְהוָה לוֹ עָוֹן וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה׃
ג כִּי־הֶחֱרַשְׁתִּי בָּלוּ עֲצָמָי בְּשַׁאֲגָתִי כָּל־הַיּוֹם׃
ד כִּי יוֹמָם וָלַיְלָה תִּכְבַּד עָלַי יָדֶךָ נֶהְפַּךְ

ל׳. ל׳ · ב׳. ל׳ · ל׳ וחס׳ · ל׳. י״ח · ב׳ שנאו רע · ג׳. ב׳ · ל׳ וחס׳ · ד׳ בטעמ · ד׳ · י״א בטעם · ה׳ חס׳ בס״פ

תרגום

בטובך: יח יי לא אבהת ארום קריתך יבהתון רשיעי ישתקון ויחתון לשיול: יט תתפקקן ספוות שקרא דמללן על צדיקיא גדופין בגיותנותא ובסרנותא: כ כמא סגי טובך דאטשיתא לדחלין מנך עבדתא לסברין עלך למפרע להון אגר טב קביל בני נשא: כא תטמרינון בטומרא בעדן רוגזך מגדודי גבריא תטשנון כד במטללתא מתגרת לישניא: כב בריך יי ארום פרש טיבותיה לי בקרתא כריכתא: כג ואנא אמרית באתבעותי למערוק אשתציתי מקביל יקרך בקושטא שמעת קל צלותי באתחננותי לותך: כד רחומו ית יי כל חסידוי מהימניא נטיר מן ביש יי ופרע על דורבני דעבדין גיותנותא: כה תקופו ויתעלם רעיונכון כל דסכין למימרא דיי: א לדוד שכלא טבא אמר דוד טובוי דמן דשבקין ליה מרודוי הפין על חטאוי: ב טובוי דבר נשא דלא חשיב יי ליה עוין ודלא ברוחיה נכלא: ג מטול דשתקית מן פתגמי אוריתא בלין גרמי בנהמותי כולא יומא: ד ארום יימם ולילי תקיפת עלי מחתך אתהפך רוטבי

אבן עזרא

על כמו אל כמו ותתפלל על ה׳ כמו יאר ה׳ פניו כי הפוך במקום כיושב בחשך על כן האירה: (יט) תאלמנה. בעבור שהזכיר למעלה כי שמעתי דבת רבים והנה עתק כדרך וידבר אתם קשות והנה יחסר דבר וטעם צדיק כמוני: (כ) מה. ואלה הדוברים עתק לא ידעו הטוב שצפנת ליראיך וכבר עשית כמה טובות בגלוי לחוסים בך וזה טעם נגד בני אדם: (כא) תסתירם. וככה כל ירואיך תסתירם וסתרם הוא שתסתיר פנים מאנשים מעותים: מרכסי. מגזרה והרכסים לבקעה ויש אומרים תסתירם בסתר שיראו פניך מריב לשונות ויש אומרים בסתר אפך ובעסך מהם בריב לשונות כי דבת רבים: (כב) ברוך ה׳. יש אומרים כאילו הייתי בעיר מצור או אז אומר בעיר נצור ברוך ה׳: (כג) ואני נגרזתי. מגזרת גרזן שהוא כלי להרוג בו ויש אומרים שהוא הפוך וכאשר אמר עיניך אמר שמעת: (כד) אהבו. לשון צווי כמו אחזו לנו שועלים: אמונים. תאר כמו פסו אמונים: על יתר. הנות יש מאנשי הגאוה ומלת לעשות לתקן הסבות כמו וימהר לעשות אותו ויתכן היות גאוה חסר בי״ת גם יחסר מלת מעשה כאילו אמר ומשלם על יתר עושה מעשה בגאוה: (כה) חזקו. אמר לחסידים אהבו בעבור גודל מעלתם ולמיחלים חזקו: (א) לדוד משכיל אשרי נשוי פשע. יתכן היות זה המזמור על טעם פיוט תחלתו משכיל או בעבור שכתוב בו אשכילך ומלת נשוי פשע מבעלי האל״ף בא על דרך בעלי הה״א או שניהם נמצאים והעד ונשאו את כלימתם וכסוי פעול כי וכסה קלון פועל יוצא והטעם כי המוכה או הנגוע בעבור פשע שעשה בגלוי על כן אמר אודה עלי פשעי ויש שאלה קשה הנה מצאנו דוד אומר כי חסיד אני ולא תתן חסידך אם כן איך מצאנו בכמה מזמורים שיש לו פשעים ועונות כי פשעי אני אדע והתשובה כי לבו היה שלם עם השם ולא פשע ולא חטא רק כנגד בני אדם יש לו פשיעות בשגגה ואחרים אמרו שהוא מדבר בעד אחרים שהם בגלות אם כן מה יעשה במלת כי פשעי אני אדע שהוא בדבר בת שבע ועוד אפרשנו: (ב) אשרי. הנה כסוי חטאה הוא העושה תשובה וסר חרון השם ממנו ולא נראתה חטאתו שלא היה עליה עונש טעם יחשוב ממחשבה או חשבון. ורמיה כמו מרמה ויש אומרים ואין ברוחו להיות כקשת רמיה. ועוד אפרשנו: (ג) כי. אם שתקתי שלא אדבר כדבור בני אדם בלו עצמי בשאגתי כמו האריה שירים קול: (ד) כי. ידך. מכתך כי המכה ביד היא. לש[...]

רשי

על פיך הם וגבורותיך: (יח) אל אבושה וגו׳. אחרי שקראתיך אין כ[...] ידמו לשאול. ישתקו ויאלמו למות: (יט) הדוברות על צד[...] שאומרות לשאול עלי דוד מבקש רעתך: עתק. סרה דבר שאינו [...] מסס (בראשית י״ב). ודונש פתר אותו לשון דבר גדול וקשה כמו[...] גברו חיל (איוב כ״א) [...] (משלי ח׳). ולמכ[...] (ישעיה כ״ג) (סא״[...] רב טובך. ידעתי ל[...] יש שכר טוב ליראיך ו[...] בעולם הזה שהרשעי[...] אותם אני מתפ[...] שתסתירם בסתר [...] (כא) מרוכסי איש [...] רשעים המתקשרים [...] להם: (כב) בעיר [...] בקעילה כשאמר [...] נסגר לבא בעיר דל[...] (שמואל א׳ כ״ג): [...] אמרתי בחפזי [...] מקעילה ובאתי אל [...] והייתי נחפז ללכת [...] כי השיגני. ושא[...] עוטרים אלי ואל אנשי[...] אמרתי בלבי נגרזת[...] לשון גרזן הכורת א[...] שם גזירתו נקרא ג[...] דונש (ומנחם חברו כ[...] ואין לו דמיון בתור[...] (כד) אמונים נוצר [...] ה׳ את המאמינים [...] וסומכים עליו: על [...] במדה מכוונת כחץ [...] הקשת (סא״א). א[...] על יתר. אבל כנ[...] כנגד קו. ל״א יתר [...] גאוה כמו (ישעיה [...] עשה (פירוש ומשלם [...] בגאוה לעושי גאוה [...] (כה) חזקו ויאמץ לב[...] שראיתם שעשה לי [...] שהוחלתי לי: (א) לד[...] אמרו חכמים כל מזמ[...] בו משכיל ע״י מתורג[...] אשרי נשוי פשע. שהק[...] פשע ומכסה חטאיו. [...] אכפורדונ״ץ בלעז. [...] לו עון ובלבד שלא הי[...] רמיה להיות בדעת [...] קיאו: (ג) כי החרש[...] החרשתי מלהתודות [...] לפניך: בלו עצמ[...] אנחותי ודאגותי פל[...] דואג מפני הפורענ[...] יומם ולילה. היה [...] מורא ידך וגזרותיך [...] לא[...]

בגאוה ב׳ וסי׳ בגאוה ובגודל לבב לאמר. בגאוה ובוז: צפנת ג׳ בקריא׳ וסי׳ מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ואלה צפנת בלבבך. כי לבם צפנת משכל: אהבו ב׳ בקריאה וסי׳ שנאו רע. אהבו את ה׳ כל חסידיו: ומשלם ג׳ בקריא׳ וסי׳ ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו. ומשלם עון אבות אל חיק בניהם אחריהם. ומשלם על יתר עשה גאוה. אנ״ך: אשרי ד׳ בטע׳ וסי׳ נמס׳ בריש סיפ׳: בלו ד׳ וסי׳ לא בלו שלמותיכם מעליכם. בלו מרוב הדרך מאד. שלמותיכם לא בלו דעזרא. כי החרשתי בלו עצמי: ידך ה׳ חסר בסיפ׳ וסימ׳ קומה ה׳ אל נשא ידך. ותנחת עלי ידך. תכבד עלי ידך. אם אלך בקרב צרה. פותח את ידך:

תולדות אהרן תאלמנה. ב״מ נח (חגיגה טז) : מה רב. סוטה לא זוכר בראשית תרומה אמור פקודי שלח לך (שם ע״ג מ:) : חזקו. עקרים מא פמ״ט : לדוד משכיל. פסחים קיז זוכר כי תבא : אשרי נשוי. ברכות לד יומא פו פז : אשרי אדם. זוכר נשא :

מצודת ציון

(יח) ידמו. יכרתו כמו אל תדמו בעונה (ירמיה נא): (יט) תאלמנה. מל׳ אלם: עתק. חזק וקשה כמו ידברו עתק (לקמן ל״ד): ובוז. ובזיון: (כא) מרוכסי. ענין גבהות וכן והרכסים לבקעה (ישעיה מ׳): (כג) בחפזי. מל׳ חפזון ובהלה: נגרזתי. מל׳ גרזן ור״ל נכרתי כדבר הנכרת בגרזן: לב (א) נשוי. ענין מחילה כמו כל תשא עון (הושע י״ד): (ג) בלו. נרקב: לשדי

מצודת דוד

מאז הנהוג בין אדם לרעהו: (יח) כי קראתיך. והואיל וכן בטחתי [...] אבוש: ידמו. יכרתו לרדת לשאול: (יט) תאלמנה. מהראוי שתאלמנה [...] (כ) מה רב. מה מאד רב הטוב אשר צפנת לתת ליראיך בעוה״ב ואף [...] פעלת לחוסים בך נגד בני אדם ר״ל אשר כל אדם חזו בו: (כא) [...] כי הסתרתם בסתר הבאה מפניך להיות נסתרים מגבהות כל איש רשע: מריב. מהמריבה הבאה מהלשונות: (כב) כי הפליא. אשר גם לי עשה חסד [...] אותי כאלו הייתי בעיר מבצר: (כג) בחפזי. כשהייתי נחפז לברוח מפני שאול כמ״ש ויהי דוד נחפז (ש״א כ״ג) אז אמרתי נכרתי מנגד עיניך כי היה [...] להמסר ביד שאול: אכן שמעת. כי נוצלתי גם אז מידו: (כד) אהבו. לזה אהבו את ה׳ כי הוא שומר אנשי אמונים: על יתר. על יתרון הגאות של עוש[...] (כה) חזקו. כל המקוים לה׳ חזקו ואמצו לבבכם ותהיו בטוחים כי הלא תראו כי יש תקים: לב (א) משכיל. בזה ישכיל את העם ללמדם דעת: [...] אשרי למי שנמחה פשעו ונתכסה חטאו למען לא יזכר כי בודאי עשה תשובה הגונה: (ב) לא יחשוב. העון שעשה לא יחשוב לו ה׳ בחשבון מעשי[...] לו על ידי התשובה: ואין ברוחו רמיה. וזהו כשאין במחשבתו רמיה שאין עושה תשובה לרמות הבריות כי אם בלב שלם: (ג) כי החרשתי. ועל שגדול כל [...]

לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ סֶלָה׃ ה חַטָּאתִי ל׳. ל׳ וחסר
אוֹדִיעֲךָ וַעֲוֺנִי לֹא־כִסִּיתִי אָמַרְתִּי
אוֹדֶה עֲלֵי פְשָׁעַי לַיהוָה וְאַתָּה
נָשָׂאתָ עֲוֺן חַטָּאתִי סֶלָה׃ ו עַל־זֹאת
יִתְפַּלֵּל כָּל־חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא ל׳ וחסר
רַק לְשֵׁטֶף מַיִם רַבִּים אֵלָיו לֹא
יַגִּיעוּ׃ ז אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי ל׳
רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה׃ ל׳. ל׳
ח אַשְׂכִּילְךָ וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ־זוּ תֵלֵךְ ל׳ וחד ואורך
אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינִי׃ ט אַל־תִּהְיוּ ל׳. ז׳ בסיפרא ס׳ וסי׳ הוון כלביא שאלין חכמתא לקוסיא
כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין בְּמֶתֶג־וָרֶסֶן
עֶדְיוֹ לִבְלוֹם בַּל קְרֹב אֵלֶיךָ׃ י רַבִּים ג׳. ל׳ ומ״ל ל׳ וחס׳
מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בַּיהוָה ב׳ חד חסר
חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ׃ יא שִׂמְחוּ בַיהוָה
וְגִילוּ צַדִּיקִים וְהַרְנִינוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃ ל׳

לג א רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה
לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה׃ ב הוֹדוּ ג׳. ד׳
לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ־
לוֹ׃ ג שִׁירוּ־לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ ז׳
נַגֵּן בִּתְרוּעָה׃ ד כִּי־יָשָׁר דְּבַר־יְהוָה
וְכָל־מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה׃ ה אֹהֵב ל׳. ז׳

הֵיךְ שַׁרְבָּא דְקַיְטָא לְעָלְמָא׃
ה חוֹבְתִי אוֹדְעִנָךְ וַעֲוָיָתִי לָא
חֲפֵית אֲמַרִית אוֹדֵי עַל מְרוֹדַי
קֳדָם יְיָ וְאַתְּ שְׁבַקְתָּא עֲוָיַת
חוֹבֵי לְעָלְמִין׃ ו מְטוּל
דָא יְצַלֵּי כָּל חֲסִידָא קֳדָמָךְ
לְעִדָּן רְעוּתֵיהּ לְחוֹד דְיֵיתוֹן
עַמְמִין סַגִיאִין הֵיךְ מַיָא
לְוָתֵיהּ לָא יִמְטוּן לְמַבְאָשָׁא׃
ז אַתְּ הוּא יְיָ טְמוּר לִי מִמְעִיקָא
תִנְטְרִנַנִי בְּיַעַת שֵׁיזָבוּתָא
תַּחְזְרִנַנִי לְעָלְמָא׃ ח אַשְׂכְּלִינָךְ
וְאַלְפִינָךְ בְּאוֹרְחָא דְנָן תְּהַךְ
אֲמַלְכִנָךְ וַאֲשַׁוֵי עֲלָךְ לְטָבָא
עֵינָי׃ ט לָא תְהֶווֹן כְּסוּסְיָא
וְהֵיךְ כּוּדְנָא דְלֵית לְהוֹן בְּיוּנָא
בְּזִמָּמָא וּבִפְרוּמְבְיָא תִקּוּנֵיהּ
לְאִתְחַסָּמָא כַּחֲדָא לָא יִתְקְרֵב
לְוָתָךְ׃ י סַגִיאִין כֵּיבִין לְרַשִׁיעָא
וּדְרָחֵיץ בַּייָ טֵיבוּתָא יַחְזְרִינֵיהּ׃
יא חֲדוּ בְּמֵימְרָא דַייָ וּבְעוּ
צַדִיקַיָא וְשַׁבָּחוּ כָּל תְרִיצֵי
לִבָּא׃ א שַׁבַּחוּ צַדִיקַיָא קֳדָם
יְיָ לִתְרִיצֵי יָאֵי שַׁבְחָתָא׃
ב אוֹדִיאוּ קֳדָם יְיָ בְּכִנָרָא
בְּנִבְלָא דַעֲסַרְתֵּי נִימִין שַׁבַּחוּ
לֵיהּ׃ ג שַׁבַּחוּ קֳדָם יְיָ שִׁירְתָא
חַדְתָּא אוֹטִיבוּ לְשַׁבָּחָא
בְּיַבָּבָא׃ ד מְטוּל דְתַקִין פִּתְגָמָא דַייָ וְכָל עוֹבָדוֹי בְּהֵימָנוּתָא׃ ה רָחֵם צִדְקְתָא

הבין ה׳ בקרי׳ וסי׳ ויען ה׳ אליו יען אשר שאלת חכמה ומדע · והכלבים עזי נפש . מדי עברו יקח אתכם . אל תהיו כסוס כפרד . חכמת ערום הבין דרכו . וסימ׳ בלשון ארמי הוון כלביא שאלין חכמתא לקוסיא : לישרים ג׳ בקריא׳ וסימ׳ רננו צדיקים בה׳ לישרים נאוה . זרח בחשך אור . יצפון לישרים

אהרן חטאתי. עקידה ש׳ סג עקרים מד פכ״ו זוהר ויקרא: על זאת. ברכות ח׳ זוהר סוף אחרי: אתה סתר. זהר וישלח: אל תהיו. זוהר קדושים: רבים מכאובים. (שבת עז): שמחו. זהר אמור. רננו. ס״ע ז״ע עקידה ש׳ נד כל סמומור: סודו לס׳. ערכין יג: כי ישר. עקידה ש׳ ל״ו::

רשי

לות שלי. וכן לשד השמן (במדבר י״א). לחלות שמן כך פירשו דונש.
ר לשון שדידה כמו משוד עניים (לעיל י״ב). רשעים זו שדוני (לעיל
רבוני קיץ. על שייבש בחורב הקיץ מפני דאגת כובד ידך שהייתי
חטאתי ולפיכך: (ה) חטאתי אודיעך. תמיד ולשון הווה הוא. כי
ו שאודה עלי פשעי
כשהודיתי ואמרתי
א חטאתי (שמואל ב׳
ת עון חטאתי כענין
ם) גם ה׳ העביר
גו׳: (ו) לעת מצוא.
קבל תפלתו ומה היא
לשטף מים רבים אשר
אליו שלא יפול ביד
שהם כמים שוטפים
שהתפלל דוד על זאת
ה נא ביד ה׳ כי רבים
יד אדם אל אפולה
כ״ד): (ז) אתה סתר
תר בצלך מפני פחד
רני. כמו תשמרני:
רנה של הצלה:
שון הוה הוא. סבבתני
פלט וכך אמרת לי
ואורך דרך ללכת:
ה. ארמוז לך בעיני
תעשה. איעצה לשון
ין כמו עוצם עיניו
פוכות (משלי ט״ז):
תהיו כסוס כפרד.
ין בין העושה לו טובה
רעה כשאתה ממתגם
וא בולם פיו ומכסכם
אתה מקרדו ומקרצפו
ך לבלום ולסגור פיו
מתג ורסן כשאתה
י ומיפהו: בל קרב
שלא יקרב אליך.
כשאתה מיפהו במתג
עדיו לבלום. בשעת
ה מקרדו ומקרצפו
ך לסוגרו במתג ורסן
: אליך. בלימה בלשון
ן מסגר. פיו בלום
למות (במסכת בכורו׳).
ר לבלום וכן על בלימ׳
) לשון תוכן (סא״א):
עשור. של עשר
מיני

אבן עזרא

לשד השמן וטעם הליחה החמה שבה חיי האדם גם בחרבוני קיץ דרך משל שיבשה הליחה ומימיו קרבו למות: (ה) חטאתי. כנגד כסוי חטאה ועוני כנגד לא יחשב ה׳ לו עון ופשע כנגד נשוי פשע וטעם אודה להתודות וטעם נשאת ברוח הקודש או שנשא עד היום ענו: (ו) על זאת. שאתה נושא עון: לעת מצוא. כדרך דרשו ה׳ בהמצאו ובקשת׳ משם את ה׳ אלהיך ומצאת או כאשר ימצא לבו מפונה ממחשבות ופנוי מעסקיו וצרכיו אז יתפלל על דרך על כן מצא עבדך את לבו. טעם לשטף מים רבים רמז להמית אויביו במים כמו ימשני ממים רבים או המות והתחלואים והמשילם למים שהתגברו וטעם רק כי המים יזיקו אחרים וכאילו הוא קשור עם אליו לא יגיעו וכמוהו בלשוננו הרבה: (ז) אתה. יתכן להיות מצר כמו אויב או הצרת החולי כמו צר ומצוק והעד רבים מכאובים: רני פלט. אמר רבי משה תסובבני פועל יוצא לשנים פעולים קולות מלאכים שאמלט והנה רני כדרך ותעבור הרנה והם יוכיחוני ויאמרו אשכילך בדרך זו תלך כמו זאת ותחסר בית מן עיני ויש אומרים כטעם רמז: (ט) אל תהיו. זאת היא העצה: כסוס כפרד. דרך צחות בלא וי״ו כרע כאח לי ופעמים יחסרו הכ״ף א״ר משה אל תהיו כדמות הסוס שהוא צריך למתג ולרסן ואמר עדיו כמו לחיו וכמוהו המשביע בטוב עדייך: לבלום. מלה ידועה בלשון חז״ל. וטע׳ בל קרוב אליך להזיקך וי״א כי בל קרוב אליך חלילה לך מהיותך כסוס כדרך ועצת רשעי׳ רחקה מני וי״א כי תחסר מלת אותו כאילו כתב במתג ורסן תפארתו לבלום אותו ועוד עדיו על דרך למצוא עונו לשנוא: (י) רבים. אמר רבי משה מי שלא שם לבו לשמור ארחותיו אולי מעדו אשוריו ובעבור זה נקרא רשע ויתכן שהוא הנשוי פשע וטעם והבוטח בה׳ שלא ישען על הרופאים כאסא ודע כי הכתוב לא התיר להתרפאות רק ממכת בן אדם כי השם לבדו הוא רופא ישראל ורפואתו לחזק נפשו ולהוסיף על יראתו: (יא) שמחו. הצדיקים שלא חטאו הם שמחים שלא יבוא
לי כי רופאם שהוא השם הוא שומרם והוא יסיר כל מחלה הנמצאים במאכלם: (א) רננו צדיקים. השמיעו קול ונאוה מגזרת תאוה והנו״ן לבנין נפעל וכל נעשה במרחשת ויש אומרים כמו נאה בלשון גמרא: (ב) הודו. בנבל עשור. אמר רבי משה נבל שיש בו עשרה נקבים ולא דבר נכון׳ כי נבל כלי ו גם כן עשור כאילו אמר בנבל בעשור על דרך כרע כאח לי וכמוהו ככבש אלוף כי הכ״ף ישמש בעבור שנים כדרך בי״ת באל שדי ויעשה חפצו ה שנים עלי עשור ועלי נבל: (ג) שירו לו. בעבור שנים כאילו כתוב הטיבו נגן לו בתרועה כדרך אל באפך תוכיחני: (ד) כי. דבר ה׳. הם גזור ונקראו דברים שהכל על ידי המלאכים שהם עושי רצונו וככה הודו כל הנביאים גם חכמי הלב וטעם שמחו עם זה הכתוב כי הצדיקי׳ בשמחה וברננה ינם מתעצבים על מה שגזר עליהם השם כי הכל יושר ואמונה: (ה) אהב. הזכיר יושר עם דבר כי הוא הנכון ואמונה עם המעשים שיוציא לאור כל תעלומה וצדקה

מצודת דוד

ה לזה כאשר החרשתי ועמדתי בשתיקה להתבונן במעשי אז הייתי דואג על שבלו עצמי ועסקתי בשאגתי כל היום: (ד) כי וגו׳. ר״ל כי פחדתי לילה תכבד עלי מכת ידך והלחלוחית שבי יהיה נהפך ליובש כאלו היה ורב הקיץ: (ה) חטאתי. לזאת אודיע חטאתי ולא אכחש בה כי אמרתי עלי פשעי ואחרש אז תמחול עליהם לעולם כי לא יזכרו עוד: (ו) על צור לממה: לעת מצוא. כשימצא לבו שלם בתשובה: רק לשטף. ר״ל לא יתפלל שלא יבוא עליו הפורעניות כלל כי במה א״כ ימורק העון רק תפלתו א יבוא הרבה יחד כשטף מים רבים: (ז) אתה סתר לי. ויאמר בתפלתו אתה תהיה לי סתר מן הפורעניות ותשמר אותי מן הצרות לבל יכלו אותי מן רני וגו׳. לעולם תסבב אותי ברנה של הצלה ר״ל כשתבוא עלי צרה למרק העון ותלך לה ותבוא טוב ותחזור ותלך לה ואז בכל פעם שתלך ארנן רנה של הצלה ה מסובב בהם לעולם: (ח) אשכילך. אתן שכל בלבך ואלמדך אשר בדרך הזה תלך: איעצה. אתן לך עצה בדבר אשר ראיתי בעיני בעצמי כי גם אנכי כתי לה׳ וכזה התפללתי והנה שועלה תפלתי: (ט) כסוס כפרד. אטומי לב כמותם: במתג ורסן. אשר כשמקשטים אותו במתג ורסן אז מהלוך לבלום פי לבל

מצודת ציון

(ד) לשדי. ענין לחלוחית כמו לשד השמן (במדבר י״א): בחרבוני. מל׳ חורב ויובש החום: קיץ. הם ימי החום: (ח) ואורך. ואלמדך: איעצה. מל׳ עצה: (ט) במתג ורסן. שמות כלי ברזל הנושם בפי הבהמה להוליכם ע״י ולקשטה: עדיו. פיו כמו המשביע בטוב עדיך (לקמן ק״ג): לבלום. ענין חסימת וסגירת הפה וכדרז״ל מי שבולם עצמו בשעת מריבה (חולין פ״ט): לג (א) נאוה: מלשון נאה ויפה: (ב) בנבל עשור. כמו ועשור והיא כלי זמר בעלת עשר נימין: כונס

אבן עזרא

וצדקה כמו צדק כדי להשוות הכל ומשפט זה מזה וחסדו כולל הכל על כן חסד ה׳ מלאה הארץ: (ו) בדבר. טב להזכיר הדבר כי לא החלקים לבדם דבקים בדבר השם רק השרשים והזכיר השמים וברוח פיו כמו בדבר ה׳ בעבור כי כל הנבראים בארץ וכל ההווה בם תלוים במערכת השמים: (ז) כונס. והנה הזכיר בארץ בתחלה כי היא המוצק ואנחנו הנולדים ממנה ואח״כ השמ ם ואח״כ הים ולא הזכיר גלגל הרוח והאש כי לא דבר רק על הנראה לעין אמר רבי משה לא יגלה שטח הארץ שהיא היבשה רק בעמוד המים כמו נד שנקוו המים והנה כונס מגזרת לך כנוס את כל היהודים ונותן באוצרות הטעם כפול: (ח) ייראו. והנה הכל נברא בדברו והנה ראוי הוא שיראו אנשי הארץ מהשם ויחרדו אל דברו והזכיר כל הארץ כדרך וכל הארץ באו מצרימה: (ט) כי הוא אמר. בחפץ וברצון לא בכלי: הוא צ ה ויעמוד. הטעם כפול כאילו אמר כי הוא אמר ויהי אמר והוא צוה צווי. ויעמוד כאשר פירשתי כדרך וברך ולא השיבנה כי כח השם בכח כל פועל עבר או עתיד: (י) ה׳. אחר כן שעצתו עומדת אין כח לכל הגוים להפר אותה רק הוא יפר עצתם: (יא) עצת ה׳. כנגד עצת גוים: מחשבות לבו. דרך משל כנגד מחשבות עמים: (יג) משמים. בעבור שהזכיר גבורת השם אמר כי הוא יודע סתרי לב והנה הוא חכם ואמיץ כח וטעם השקיף כאילו רואה הכל בעיניו והזכיר השמים כי הם סביבות כל הארץ ואמר אל כל יושבי שלא יפקד מהם איש: (טו) היוצר. היוצר אחד ואם היוצרים שונים על כן הוא לבדו יבין אל כל מעשיהם: (טז) אין המלך. אין הגזרות כמחשבת היועץ הגדול בבני אדם והוא המלך והנה מה תועלת יש בעצתו והנה איננו נושע בעבור ר ב כח שיש לו והטעם על מחנותיו: (יז) שקר. בעבור שאמר השם התתן לסוס גבורה והטעם על סוס המלך והחיל: לא ימלט. הפעול חסר והוא נפשו: (יח) הנה עין ה׳. על דרך ואשימה עיני עליו ועיניך שים עליו: אל יראיו. ממנו לבדו לא ממלך שהוא בשר ודם ולא ויחלו רק לחסדו לבדו: (יט) להציל ממות. חרב או דבר: (כ) נפשנו. בעבור שראינו יראי השם והמייחלים לו נמלטו על כן נפשנו חכת׳ לו וטעם עזרנו כנגד ברוב חיל שהזכיר עם המלך ומגיננו כנגד כמי מגיננו ראה אלהים: (כא) כי בו ישמח לבנו. כנגד יראיו: (כב) יהי. הזכיר חסדך ויחלנו לך כנגד למיחלים לחסדו:

רשי

מיני נעימה: (ז) כנד. לשון גובה. וכן תרגום אונקלוס כו (שמות ט״ו) קמו כשור. וכן פירש מנחם ואין נד ונאד שוין: נות תהומות. תחת הארץ: (יד) השגיח. הביט: (ט) יחד לבם. לב כלם יחד ויודע כל המחשבות ורבותינו הפירושו על שבתו השגיח היוצר אחד ודרשו מכאן שכו בסקירה אחת:

תרגום

ודינא טובא דיי מליא ארעא: ו במלא דיי שמיא אתעבידו וברוחא דפומיה כל חילהון: ז דמכנים היך זיקא מוי דימא יהבנון באפותיקי תהומיא: ח וידחלון מן קדם יי כל יתבי ארעא מניה ירתתון כל דירי תבל: ט מטול דהוא אמר והוי הוא פקיד ואתקים: י יי תבר מלכת עממיא בטל מחשבת אומיא: יא מלכתא דיי לעלמא קימא מחשבת לביה לדרי דריא: יב טובוי דגברא דיי אלהיה עמא די בחר לאחסנא ליה: יג מן שמיא אסתכל יי חמא ית כל בני נשא: יד ממזור בית מותביה אודיק לות כל יתבי ארעא: טו די ברא יתהון מכון כחדא לבהון ומתבונן לכל עובדיהון: טז לית מלכא מתפרק בסגעי חילותיה גברא לא מתפצי בסגעי חיליה: יז שקרא סוסא לפורקנא ובסגעי תוקפיה לא משתזיב: יח הא עינא דיי מסתכל לדחלין מניה לסברין לטיבותיה: יט למפצי ממותא נפשיהון ולקימותהון באולצנא: כ נפשנא מסתכיא לפורקנא דיי סעודנא ותריסנא הוא: כא ארום במימריה יחדי לבנא מטול דבשום קודשיה אתרחצנא: כב יהא טובה דיי עלנא היכמא דסברינן:

תהלים לג

צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְהוָה מָלְאָה
הָאָרֶץ׃ ו בִּדְבַר יְהוָה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ
וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־צְבָאָם׃ ז כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי
הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת׃ ח יִירְאוּ
מֵיְהוָה כָּל־הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל־
יֹשְׁבֵי תֵבֵל׃ ט כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי
הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד׃ י יְהוָה הֵפִיר
עֲצַת־גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים׃
יא עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד
מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר׃ יב אַשְׁרֵי
הַגּוֹי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהָיו הָעָם
בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ׃ יג מִשָּׁמַיִם הִבִּיט
יְהוָה רָאָה אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאָדָם׃
יד מִמְּכוֹן־שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל־
יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ טו הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם
הַמֵּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם׃ טז אֵין
הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב־חָיִל גִּבּוֹר לֹא־
יִנָּצֵל בְּרָב־כֹּחַ׃ יז שֶׁקֶר הַסּוּס
לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט׃
יח הִנֵּה עֵין יְהוָה אֶל־יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים
לְחַסְדּוֹ׃ יט לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם
וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב׃ כ נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה
לַיהוָה עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא׃ כא כִּי־
בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ
בָטָחְנוּ׃ כב יְהִי־חַסְדְּךָ יְהוָה עָלֵינוּ
כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ׃

ס׳ | ד׳. ז׳. ג׳. ג׳ | ג׳ מ״ל | ד׳ מ״ל | י״א בסיפ״א. ז׳ | ג׳ לסניכס לגרים ניחח ג׳ | ט״ו | ו׳ וכל קהלת דכו׳. ג׳ | ב׳סידד כדורכי׳ | ב׳ חס׳ | ג׳ ב׳ וא׳ | ב׳. ס׳ | ל׳ וחד לחיותם ל׳ | ב׳ בסם ס׳

תושית. וא׳ ולישרו
צדקה ומשפט ג׳ וסימ
ה׳. אהב צדקה ומ
צדקה ומשפט: תהו
דמ״ל וסי׳ כנס כנד מי
הרים ירדו תהומות. כד
נבקעו. באין תהומו
ועיין בסדר בשלח בפ
יכסיומו: לגחלה ט״ו
בסדר ויקח קרח:
וסימ׳ אשר בנו בני הא
הסיתך ב׳. את לבב
דמלכים דתפלת של
דד״ה. משכ׳ י׳ הביט ה׳
האדם. וכל קהלת ד
ב׳ וסי׳ עזר. ו ומגננו
בשם ה׳

תולדות אהרן

מט
בדבר ד׳. פבת קיט כ״ק
הגינס יד: כונס. יומ
בסנהדרין קג עקידה ש׳
ר״ה יח עקידה ש׳ י (ר׳
מי. ז כ הדרת נבא עקר

מצודת ציון

(ז) כונס. מאסף: כנד.
כמו קמו כנד אחד (יהושע
כן יקרא רבוי המים:
יפחדו: (י) הפיר הניא.
ומניעה כמו יניא אותה
ל׳): (יד) ממכון. מל׳ הכנ
מל׳ השגחה בהתבוננות רב
לבאות עם: (יז) חילו.
ואמלות: (כ) חכתה

מצודת דוד

לבל יקרב אליך לנשוך כי אין לו חלק בבינה לדעת שלקשמו משימין בו ולא לכלאיבו ואמר שאתה לא תהיה כן ובין תבין שהיסורים הבאים המה למרק העון ולא תבעט בהם: (י) רבים וגו׳. כי הרשע המבעט ביסורים הנה באים עליו רבים מכאובים אבל הבוטח בה׳ ומשכיל לדעת שהמה לטובתו כי בהם ימורק העון ואינו מבעט בהם החסד מה׳ מסבבו. כי ישלם ממנו ויהי נקי מעון: (יא) שמחו בה׳. בהחסד הבא ממנו: לג (א) בה׳. במהללי ה׳: נאוה תהלה. להם נאה להלל לה׳ כי המה ישכילו מה מכבוד גדלו: (ג) היטיבו. שירו בנגון טוב ויפה בקול תרועה: (ד) כי ישר. ומהראוי א״כ לספר הלולו: (ה) מלאה הארץ. עושה חסד עם כל הבריות: (ו) צבאם. הם המלאכים והגלגלים: (ז) כינס. אוסף מי ים אוקינוס להיות כמו נד ולגבור גבוה מן הארץ ולא תרד לממה כדרך המים: נותן. כלא את התהומות באוצרות לבל יצאו לשטוף הארץ: (ט) ויהי. כאשר אמר כן היה: ויעמוד, כן יעמוד עד עולם: (יא) לעולם תעמוד. ואין מי לבטל עצתו: לדור ודור. תתקיים בכל ימי הדורות: (יב) אשרי הגוי. אשרי לגוי: ה אשרי מתמשת לפנים כאלו אמר אשרי העם שה׳ בחר לנחלה לו: (יג) עם שהיא בשמים מבים לראות בארץ מעשה בני אדם: (יד) ממכון. המכון לשבתו וכפל הדבר במ״ש: (טו) היוצר. ולפי שהוא הוא היוצר זה כזה אים לא נעדר אף הוא מבין אל כל מעשיהם לזאת ישגיח על הכל המלך. מביא ראיה שהכל בהשגחה ואמר הלא ראינו שאין המלך נושע עם רוב החיל אשר עמו ואם היה הכל לפי הטבע היה ראוי להיות נו (יז) שקר הסוס. מרוצת הסוס הוא שקר להביא תשועה לבעליו: וברוב רוב כחו לא ימלט נפשו: (יח) עין ה׳. השגחת ה׳ הוא על יראיו אשר יק (יט) להציל. ואף אם הטבע יגגד: ברעב. בהיות רעב בעולם: (כ ולזה תחכה נפשנו אל ה׳ כי הוא מעולם עוזר לנו: (כא) כי בו. כי לבנו כי בו בטחנו ודרכו להושיע לבוטחים בו: (כב) כאשר. כפי התקו כח

רש"י

א' את טעמו. כענין שנאמר (ש"א כ"א) ויתו על דלתות השער וגו' וישנה
[illegible] בעיניהם ששנה דברו וטעמו ועשה עצמו שוטה והוריד רירו על זקנו
[illegible] לפני אבימלך. כך כל מלכי פלשתים נקראים וכל מלכי מצרים
[illegible] נ"פ ששמו אכיש קורין לו אבימלך. ומדרש אגדה שהיה צדיק כאבימלך
[illegible] זירה אצל שרה) שלא
[illegible] ואנשיו אומרים לו.
[illegible] זה דוד מלך הארץ
[illegible] במדרש תהלים:
[illegible] תהלל נפשי. מתפאר
[illegible] כל שיש לי פטרון כזה.
[illegible] הגן: תתהלל נפשי
[illegible] רא בלע"ז: ישמעו
[illegible] פלאות שעשה לי מתוך
[illegible] ינו אותם וישמחו:
[illegible] תי. לשון פחד כמו
[illegible] (במדבר כ"ב):
[illegible] אליו. כל אותם
[illegible] אליו מתוך צרתם:
[illegible] האירו פניהם:
[illegible] תביישו כמו (ישעיה
[illegible] רה הלבנה ובושה
[illegible] טעמו וראו כי טוב
[illegible] דברו: (י) יראו.
[illegible] לשון צווי: (יא) רשו.
[illegible] כל טוב. כס"ן בי"ין
[illegible] כמו כל מלאכה
[illegible]: (טו) בקש שלום.
[illegible] ורדפהו. במקום
[illegible] פני. פנים של זעם
[illegible] בלע"ז. כמו (ויקר'
[illegible] פני באיש ההוא.
[illegible] מנחם: (יח) צעקו.
הצדיקי'

אבן עזרא

(א) לדוד בשנותו את טעמו. טעמו לבו ושכלו ודעתו כמו משיבי טעם ואכיש היו לו שני שמות וכמוהו רבים: (ב) אברכה. בכל עת בהיותו במרחב או בצר או בטעמו או בשנותו אותו: (ג) בה'. בו אתהלל עד שישמעו ענוי' תהלתי וישמחו: (ד) גדלו. כאילו ידבר עמהם ובקש מהם שיעזרוהו לגדל את השם:

א לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־
טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ
וַיֵּלַךְ׃ ב אֲבָרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־
עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי׃ ג בַּיהוָה
תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ׃
ד גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ
יַחְדָּו׃ ה דָּרַשְׁתִּי אֶת־יְהוָה וְעָנָנִי
וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי׃ ו הִבִּיטוּ אֵלָיו
וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ׃ ז זֶה עָנִי
קָרָא וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָיו
הוֹשִׁיעוֹ׃ ח חֹנֶה מַלְאַךְ־יְהוָה סָבִיב
לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם׃ ט טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־
טוֹב יְהוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ׃
י יְראוּ אֶת־יְהוָה קְדֹשָׁיו כִּי־אֵין מַחְסוֹר
לִירֵאָיו׃ יא כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ
וְדֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב׃
יב לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְהוָה
אֲלַמֶּדְכֶם׃ יג מִי־הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים
אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב׃ יד נְצֹר
לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה׃
טו סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם
וְרָדְפֵהוּ׃ טז עֵינֵי יְהוָה אֶל־צַדִּיקִים
וְאָזְנָיו אֶל־שַׁוְעָתָם׃ יז פְּנֵי יְהוָה
בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃
יח צָעֲקוּ וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָם
הִצִּילָם׃ יט קָרוֹב יְהוָה לְנִשְׁבְּרֵי־

מסורה: ל' · ד'. ל' · ז' · ל'. ל' · ל' · ל' מ"ל. ג' · ב' · ל'. ט' · ד' · ל' · ב' סס הר · ל' · ג' · ב' וכס תכו · ל'. ל' · ל' דסמיך · ס'. ג' · ח' · ג' · ג' · ג' וכתיב יו"ד · ב'. ד'

תרגום

עֲלָךְ׃ א לְדָוִד כַּד שַׁנֵּי יַת
מַדְעֵיהּ קֳדָם אֲבִימֶלֶךְ וּפַטְרֵיהּ
וַאֲזַל׃ ב אֲבָרֵיךְ יַת יְיָ בְּכָל
עִדָּן תְּדִירָא תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ
בְּפוּמִי׃ ג בְּמֵימְרָא דַיְיָ
תּוּשְׁבַּחַת נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּן
עִנְוְתָנַיָּא וְיֶחְדוּן׃ ד הָבוּ רְבוּתָא
קֳדָם יְיָ עִמִּי וּנְרוֹמֵם שְׁמֵיהּ
כַּחֲדָא׃ ה תְּבַעִית אוּלְפָן
מִן קֳדָם יְיָ וַעֲנָנִי וּמִכָּל דַּחֲלָתִי
פַּצֵּי יָתִי׃ ו אִסְתַּכַּלוּ לְוָתֵיהּ
וְאִתְנַהֲרוּ וְאַפֵּיהוֹן לָא עֲצָבוּ׃
ז דֵּין עַנְיָא צַלֵּי קֳדָם יְיָ שְׁמִיעַ
וּמִכָּל עָקְתוֹי פַּרְקֵיהּ׃ ח שָׁרֵי
מַלְאֲכָא דַיְיָ חֲזוֹר חֲזוֹר לְדָחֲלִין
מִנֵּיהּ וְשֵׁזֵיב הִנּוּן׃
ט אִשְׁתְּמוֹדְעוּן וַחֲמוֹן אֲרוּם
טָב יְיָ טוּבוֹי לִגְבַר דְּאִתְרְחֵיץ
בְּמֵימְרֵיהּ׃ י דְּחִילוּ מִן קֳדָם
יְיָ קַדִּישׁוֹי אֲרוּם לֵית חוּסְרָנָא
לְדָחֲלוֹי׃ יא בְּנֵי אַרְיָוָן אִתְמַסְכַּנוּ
וּכְפַנוּ וְתָבְעֵי אוּלְפָנָא דַיְיָ
לָא חָסְרִין כָּל טוּבָא׃ יב אֱזִילוּ
בְּנַיָּא קַבִּילוּ מִנִּי דַּחַלְתָּא דַיְיָ
אַלֵּיף יַתְכוֹן׃ יג מַן גַּבְרָא
דְּבָעֵי חַיֵּי רָחֵם יוֹמַיָּא לְמֶחֱמֵי
טָבָא׃ יד טוֹר לִישָׁנָךְ מִבִּישׁ
וְסִפְוָתָךְ מִלְּמַלָּלָא נִכְלָא׃
טו זוּר מִבִּישׁ וַעֲבֵד טָב בְּעֵי
שְׁלָמָא וּרְדַף בַּתְרוֹהִי׃ טז עֵינוֹי
דַיְיָ לְוַת צַדִּיקַיָּא וְאוּדְנוֹי
לְקַבָּלָא צְלוֹתְהוֹן׃ יז פַּרְצוּפָא
דַיְיָ רְגִיז בְּעָבְדֵי בִישָׁא לְשֵׁיצָאָה
מִן אַרְעָא דָּכְרָנְהוֹן׃ יח צַלִּין
צַדִּיקַיָּא וְקֳדָם יְיָ שְׁמִיעַ וּמִכָּל עָקְתְהוֹן פַּצְנוּן׃ יט קָרִיב יְיָ לִתְבִירֵי לִבָּא וְיַת מַכִּיכֵי

אבן עזרא

(ה) דרשתי. ספר להם שדרש השם בצר לו ועניהו: (ו) הביטו. טעם אליו זה שהזכיר אחרי כן עני קרא ו:מוהו אראנו ולא עתה והיא דרך כוכב מיעקב: ונהרו. יאורו פניהם הפך אל יחפרו מגזרת המנהרות ובתרגו' ונהורא עמיה שריה ויש אומרים מגזרת ונהרו אליו מגזרת נהר: (ז) זה. שמע. עבר כמו כאשר אהב בעבור היותו באתנחתא: (ח) חונה. בעבור שסבבוהו עבדי אכיש והשם שלא מלאך להצילו על דרך ישלח מלאכו לפניך וטעם סביב שטעם מלאך שם המין כמו ויהי לי שור וחמור והנה הטעם מלאכים רבים ככתוב בדברי אלישע ואע"פ שאינה נראים במראה העין הם נודעים בלב באמת: (ט) טעמו. מגז' כטעמו זה הוא מראה הלב וראו מראה העין: (י) יראו. א"ר מבה היה ראוי להיות יראו כמו קראו רק בא משונה בעבור שלא תתערב עם יראו לדיק'ס וטעם קדושיו הם הנוזבים תאות העולם ועסקיו וטעם יראו שלא תיראו שיבוא להם נזק או מחסור אפילו מכחם: (יא) כפירים. יש אומרים הכופרים בעיקר והנכון בעיני שהם בני האר' הדומים לכפירים לטרוף ברוב אכלם הנה רשו ורעבו: ודורשי ה'. שלא יבקשו לחם רק מהשם לבדו ויש אומרים כי כאשר תפשוהו אנשי אכיש הרעיבוהו ובעמדו לפני אכיש היה רעב והשם בחסדו עזרו כדרך אליהו: (יב) לכו. הזכיר בנים שהם צריכי' לימוד: (יג) ומי. תאות הכל לחיות שנים רבות על כן אוהב ימים ארוכים כמו אנשי מדות אנשי לבב והנה הטעם ימים ידועים כימי פלוני שהיה ככה: (יד) נצור. אמר לקדושים היראה בלב כי מעלתם גבוהה להשמר בלשון ובמעשה: (טו) סור מרע. מצות לא תעשה ועשה טוב מצות עשה: בקש שלום. כי אין משפט הבנים לבקש שררה ולהתגבר זה על זה: (טז) עיני הזכיר העינים והאזנים הסתר (יז) פני. חרון אף שיראה בפנים כמו ופניה לא היו לה: (יח) צעקו. בשובם מרשעתם ויש אומרים כי זה הפסוק שב אל שועת הצדיקים. והנכון

מסורה

קריא' וסימ' והיה טעמו [illegible] השמן · וישנו את [illegible]. לדוד בשנותו את [illegible] · על כן עמד טעמו [illegible] נמר · וחד וטעמו [illegible] דבש: ה-יטו ב' וסי' [illegible] תימא. אליו ונהרו: קריא' וסימ' אך יראו [illegible] עתה יראו את ה' · יראו [illegible] דושיו: החפץ ג' וסימ'

אהרן לדוד בשנותו. זוהר תרומה עקידס ס' [illegible] ס. זוהר בלק ודברים: [illegible] ות מה מה: חנה מלאך. [illegible] מנחות מג זוהר בלק (ברכות [illegible]. עקידה שער לב: כפירים [illegible] (יבמות ג): מי האיש. [illegible] עקידה שער ז זוהר שמיני: [illegible] שם אכר מצפטים: סור [illegible] אלה טו): בקש שלום. [illegible] ימית קט קודשין מ: עיני [illegible] תשא ויקהל פקודי: קרוב [illegible] עקרים מג פכ"ד:

מצודת דוד

לד (א) בשנותו. בעת ששינה את דברו לדבר מבלי הכמה: לפני [illegible] שהיה ירא ממנו לבל יכנו נפש כמ"ש (בש"א) ולזה דבר הוללות וסכלות [illegible] ואין הוא דוד: ויגרשהו. ועי"ז לוה אבימלך לגרשו והלך לדרכו וניצול [illegible] (ג) בה'. בתשועת ה' תתהלל נפשי וכאשר ישמעו ענוים ישועתי ישמחו גם [illegible] (ד) גדלו. ספרו גדולתו עמי יחדו. ואני אהם: (ו) הביטו אליו. לבטוח בו: [illegible] ויבוא אליכם האורה ותשועה: אל יחפרו. כי השואל מה ואין נותנים לו [illegible] כלם: (ז) זה עני קרא. כשזה הקורא הוא עני מוכנע אז ה' שומעו: (ח) ויחלצם. יוציאם בשליחותו של מקום: (יא) כפירים. ר"ל גדולים ועשירים: [illegible] פץ חיים. חיי עוה"ב: אוהב ימים. ר"ל אוהב ימי העולם להרבות במעשה"ע לראות בטוב האמיתי בעוה"ב: (טו) בקש שלום. בקשתך יהיה לעשות שלום בין [illegible] חיו: ורדפהו. ר"ל מאד תהיה מחזר אחר השלום: (יח) צעקו וגו'. אבל כאשר יצעקו בתפלה וישובו לה' אז ישמע להם ויצילם מצרותם: (יט) לנשברי לב המכניע

מצודת ציון

לד (א) טעמו. ענין דבור החכמה כמו וטעם זקנים יקח (איוב יב): אבימלך. זה אכיש ונקרא אבימלך כי הוא שם כולל לכל מלכי פלשתים כמו שהם פרעה כולל לכל מלכי מצרים: (ה) מגורותי. פחדי. (ו) ונהרו. ענין האורה כמו ואל תופע עליו נהרה (שם ג'): יחפרו. ענין כלימה: (ט) טעמו. כן יקרא ידיעת השכל ובחינתו כמו טעמה כי טוב סחרה (משלי ל"א): (י) יראו. פחדו: (יא) רשו. מלשון רש ועני: (יב) לכו. הוא ענין ל' זרוז כמו ועתה לכו ונסרגהו (בראשית ל"ז) והלא הוא בא אליהם: (יז) פני. ענין כעס הוא וכן אתן את פני (ויקרא כ) וזהו לפי שבהפנים נראה הכעס: (יט) דכאי. ענין

והנכון כאשר דברתי והעד קרוב : (יט) לנשברי לב . הם ששבו מדרכם הרעה: (כ) רבות . הטעם אם תראו לדיק שבאו עליו רעות אל יואש כי השם יצילנו מכולם : (כא) שומר . והטעם שאפילו על אבריו שום נזק גדול לא יהיה והזכיר העצמות בעבור שהם מוסדות הגוף : (כב) תמותת . רעה אחת מיד תמותת הרשע כנגד רבות רעות לדיק : (כג) פודה . ולא יאשמו . כמו ושונאי לדיק יאשמו וכמוהם תאשם שמרון : (א) לדוד ריבה ה' את יריבי . יריבי יש אומרים שהוא הפוך כמו אם טוב תשובו אם טוב ישיבני ה' והנכון בעיני שהם שנים שרשים : (ב) החזק. הטעם כי המגן והצנה שאקח למלחמה אין משעני עליהם רק עליך שתחזקני ותחזק מגיני : (ג)והרק. כאילו אתה הוא שתריק החנית : וסגור . לסגור עליהם שלא ישיגוהו ברדפם אחריו : אמר. כי התשועה תהיה מהשם: (ד) יבושו יסוגו אחור . כמו יכונו מבנין נפעל כי אילו היה מבעלי הכו"ן היה כמו יפלו בלב אויבי המלך : (ה) יהיו . יתכן שידחה הרוח המוץ אל מקום וינוח בו רק אם היה המלאך דוחה לא ינוח לעולם רק יתפזר כולו עד שלא ימצא : (ו) יהי . הטעם בברחם עד שלא ידעו אותה דרך יברחו : ומלאך השם רודפם . עד שלא יגללו: וחלקלקות . כפול כמו סחרחר שחרחורת והטעם חשך עב וחלק שיוכל את הרגשת המשוש להכירו כדרך וימש חשך שהוא כמו כאשר ימשש העור ולהיותו כמו ויאמש איננו נכון כלל : (ז) כי. שחת . מגזרת ישית על משקל אשר זורה ברחת מגזרת רוח : (ח) תבואהו . לכל אחד רעה שיפתאה כל שומעה : תלכדו . כדרך וזה שמו אשר יקראו : (ט) ונפשי. רמז לנשמה העליונה ונקראה נפש בעבור היותה קשורה עמה : (י) כל עצמותי . רמז לגוף כי העצמות מוסדותיו וכאילו תדברנה ותעידנה כי אין אלהים רק השם שיכול להציל זה העני : (יא) יקומון . יבאר למה יביא השם עליהם הרעה ותבואם שואה לא ידעוה כנגד אשר לא ידעתי וטעם ישאלוני ישאלו ממני שאתן להם מה שלא ידעתי רק בעדות חמס : ישלמוני

לִבּ וְאֶת־דַּכְּאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ׃
כ רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ
יְהוָה׃ כא שֹׁמֵר כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת
מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה׃ כב תְּמוֹתֵת רָשָׁע
רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ׃ כג פּוֹדֶה
יְהוָה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־
הַחֹסִים בּוֹ׃

לה א לְדָוִד רִיבָה יְהוָה אֶת־
יְרִיבַי לְחַם אֶת־לֹחֲמָי׃ ב הַחֲזֵק
מָגֵן וְצִנָּה וְקוּמָה בְּעֶזְרָתִי׃ ג וְהָרֵק
חֲנִית וּסְגֹר לִקְרַאת רֹדְפָי אֱמֹר
לְנַפְשִׁי יְשֻׁעָתֵךְ אָנִי׃ ד יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ
מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיַחְפְּרוּ
חֹשְׁבֵי רָעָתִי׃ ה יִהְיוּ כְּמֹץ לִפְנֵי־
רוּחַ וּמַלְאַךְ יְהוָה דּוֹחֶה׃ ו יְהִי־
דַרְכָּם חֹשֶׁךְ וַחֲלַקְלַקֹּת וּמַלְאַךְ יְהוָה
רֹדְפָם׃ ז כִּי־חִנָּם טָמְנוּ־לִי שַׁחַת
רִשְׁתָּם חִנָּם חָפְרוּ לְנַפְשִׁי׃ ח תְּבוֹאֵהוּ
שׁוֹאָה לֹא־יֵדָע וְרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־טָמַן
תִּלְכְּדוֹ בְּשׁוֹאָה יִפָּל־בָּהּ׃ ט וְנַפְשִׁי
תָּגִיל בַּיהוָה תָּשִׂישׂ בִּישׁוּעָתוֹ׃
י כָּל עַצְמוֹתַי ׀ תֹּאמַרְנָה יְהוָה מִי
כָמוֹךָ מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי
וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ׃ יא יְקוּמוּן עֵדֵי חָמָס
אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתִּי יִשְׁאָלוּנִי׃

רוּחָא יִפְרוֹק׃ כ סַגִיאִין בִּישָׁן מְעַרְעָן לְצַדִּיקָא וּמִן כּוּלְהוֹן פְּצָא לֵיהּ יְיָ׃ כא נָטֵר לְכוּלְהוֹן אֵבְרוֹי חֲדָא מִנְהוֹן לָא מִתַּבְרָא׃ כב מִיתוּתָא דְרַשִׁיעָא בִּישָׁא וְסַנְאֵי צַדִּיקָא יִתְחַיְבוּן׃ כג פָּרוֹק יְיָ נַפְשָׁא דְעַבְדוֹי וְלָא מִתְחַיְבִין כָּל דְסָבְרִין בְּמֵימְרֵיהּ׃ א לְדָוִד אִתְגַר יְיָ בְּמָרֵי תִגְרְתִי סַדַר קְרָב קְבֵל בַּעֲלֵי קְרָבְתִי׃ ב אַתְקִיף תְּרִים וְעַגִיל וְקוּם בְּסַעְדִי׃ ג וּשְׁלוֹף מוּרְנִיתָא וּטְרוֹק לְאוּרְעוּת רָדְפַי אֱמַר לְנַפְשִׁי פָּרִיקָךְ אֲנָא׃ ד יִבְהֲתוּן וְיִכְסְפוּן תָּבְעֵי נַפְשִׁי יִרְתְעוּן לַאֲחוֹרָא וְיִתְכַנְעוּן חָשְׁלֵי בִישׁוּתִי׃ ה יְהֶוְיָן הֵיךְ מוֹזָא קֳדָם זַעֲפָא וּמַלְאֲכָא דַיְיָ דָחֵי׃ ו יְהִי אוֹרְחַתְהוֹן חֲשׁוֹכָא וַחֲסִירָא וּמַלְאֲכָא דַיְיָ רָדֵיף לְהוֹן׃ ז אֲרוּם מַגָן פְּרַסוּ לְוָתִי שִׁיחַ מְצָדְהוֹן מַגָן כְּמַנוּ לְנַפְשִׁי׃ ח תֵּיתֵיהּ שִׁלְיָא לָא יִתְחַכַּם וּמְצַדְתֵּיהּ דִי פְרַס תְּצַיְדֵיהּ בְּשִׁלְיָא יִפּוֹל בָּהּ׃ ט וְנַפְשִׁי תֶּחְדֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ תְּדוּץ בְּפוּרְקָנֵיהּ׃ י כּוּלְהוֹן אֵבְרֵי תְּהֶוְיָן אָמְרִין יְיָ מַן כְּוָתָךְ פָּצֵי עַנְיָא מִן תַּקִיף מִנֵּיהּ וְעַנְיָא וַחֲשִׁיכָא מִן אַנְסֵיהּ׃ יא קָיְמִין סָהֲדֵי חַטוֹפִין מַן דְלָא

הלדיקים וה' שמע : (כ) רבות רעות לדיק . הרבה רעות ופחד עליו ומכלם יציל : (כא) שומר . הקב"ה כל עצמותיו : (כב) תמותת רע . תמותת את הרשע הרעה שהוא עושה : תמותת . תמית : (כג) לא יתחרטו לאמר אשמנו שחסינו בך לירוזטירג"ט בלעז : (א) את יריבי . עשה אותם שעשם מריב לחם . לשון מלחמה הלחם עם הנלחמים (ג) והרק חנית . אריק חרבי (שמות ט) את חניכיו (בראשית י) לקראת רדפי . הגנני כמחיצ': לנפשי אימו בלע"ז . כמו כרו (ירמיה י"ח) : (ו) חשך שניהם יחד כדי שיחלו בחלקלקות והחשך לא להשמר מן החלקלקות (שם כ"ג) לכן יהי להם כחלקלקות בא ויפלו בה : (ז) חפרו שוחה ליפול בה : חשך ברואו"ה גלע"ז אשר טמן . כן דרך ולכסותו בקש אי בעפר ירגיש בה העובר שנלכד בה : (ט) וכן כשאראה נמפלתם עצמותי . יקלסוך עתה : (יא) יקומון .

החפץ ימלא ידו את שלום עבדו . החפץ חיים . מדבר וסימ' נמסר בסדר ויצא סוף סימן א' ובסי' ג' כתיב יוד בקרי' וסי' הכם לב בעשי המלאכ' בעשי עולה . פני ה' להכרית מארץ : מהנ נמסר בסדר ויקרא וב ה' ויחזקאל סימן מב ה' נפש עבדיו . וחד פ יריבי ב' חד פתח וחד ושמע לקול יריבי ריבה ה' את יריבי . ישועתך ו' חס' בל ינבל צור ישעתו. ותהי ההוא. מי יתן מציון ישע ולכה לישעתה לנו . ישעתך אני. וכעב עבר ונפשי ה' וסימ' ונפשי א ונפשי ידעת מאד . ו בה'. ונפשי נבהלה מ

אשים בכפי : כל ב' קמצין בטעמא וכימ' כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך . כל אחי רש שנאוהו וכל מקף דכוו' במ"א כי הגדלת על וחד וכל בשליש עפר הארץ . בספר מסרה ראיתי שמונה כל מעיני בך ונמסר ג' קמצין וטעות כי זה הוא במקף :

תולדות אהרן רבות רעות . זוהר ויחב : תמותת . סנהדרין פא : כל עצמותי . ברכות כס זוהר תרומה ואתחנן (ברכות ג ח) :

מצודת ציון

ענין כתות ונשבר : (כא) מהנה . מהן : (כד) יאשמו . מל' שממה וכן עדרי הצאן נאשמו (יואל א') : לה (א) לחם . מל' מלחמה : (ב) מגן וצנה . שמות כלי מלחמה להגן : (ג) והרק. ענין הוצאת הדבר מתערה כמו והרב אריק (יחזקאל ה') : (ד) יסוגו אחור . יחזרו אחור וכן לא נסוג אחור (לקמן מד) : חושבי . מל' מחשבה:(ה) כמוץ .היא פסולת התבואה : וחלקלקות .מל' חלק: (ז) שחת. בור : רשתם. כמו ורשתם והוא פח יקוש : (ח) שואה .חושך כמו אמש שואה (איוב ל') : שכול

מצודת דוד

המכניע עצמו ושב ממעשיו : (כ) רבות רעות . ואף אם יבוא על הלדיק אין תוחלתו נאבדה כי מכולם יצילנו ה' : (כב) תמותת וגו' . הרעה שעשה היא תמית אותו ר"ל עון עצמו מקטרג עליו : (כג) פודה . בגמול שכר פודהו מן הצרה : לה (א) את יריבי . עם המריבים עמדי תריב אתה (ב) החזק . אחוז בידך מגן וגו' והוא דרך משל מלשון הנופל באדם : התילב בדרך וסגור לקראתם לבל ירדפו אחרי : (ד) יבושו . כאשר לא יוכלו לי : (ה) יהיו כמוץ . יהיו נעים ונדים ממקום למקום כמוץ הנד מפני הרוח דרכם חושך . לבל יראו להשמר ויהי דרכם חלק וימעדו רגלם בעת ינוסו כשירדפם המלאך והוא משל לומר שיהיו נלכדים בצרות ולא יוכלו להנצל : (ז) לא חמס בכפי : לנפשי . כמו לגופי וכן ברזל באה נפשו (לקמן ק"ה) : (ח) תבואהו . תבוא עליו חשך שלא ידע להזהר : אשר טמן . כי כן הדרך להטמין ולכסות לבל יהא נראה להשמר ממנו : תלכדו . את הפורש אותה : בשואה . בעבור החושך הבא עליו לא יראוהו ויפול בה : (ט) בה'. בעזרת ה' : (י) מי כמוך . כמוך : מחזק ממנו . מן האויב החזק ממנו : מגוזלו . ממי שרוצה לגזלו : (יא) יקומון . עדי רשע קמים להעיד בי ושואלים ומבקשים ממני להחזיר דבר אשר מעו

ונו׳ : (יג) ותפלתי על חיקי תשוב . כלומר ואם יאמרו לא
שי אלא לרעתם שיכבד עליהם אלייס תפלתי שהתפללתי עליהם תשוב
) כרע כאח לי התהלכתי . כאילו היו לי אחים ורעים התהלכתי מיצר
על נרת׳ : כאבל. אם כבן המתאבל על אמו או כאם המתאבלת על
קודר . לשון שחרות :
. לשון שפלות :
בלעי שמחו ונאספו .
צולע שנשבר בא עלי
ספו : נאספו עלי נכים.
זי׳ כמו שאנו מתרגמינן
א . ומנחם חברו כמו
עיה ט״ז) אומכוי״יש״ט
כרעו ולא דמו . אילו
ין את בשרי לא היה
ת לארץ כשמלבינין
) בחנפי לעגי מעוג
ביל חניפות של ליצנות
תיה שמחניפין לשאול
אכילם ויסקם חורקים
ים . מעוג לשון אכילה
יש לי מעוג דאליכו
א י״ז) . ומנחם פתר
ין עוגה קטנה (שם)
יש לי מעוג : (יז) כמה
כמה ארך אפים יש
לראות כל אלה :
. מחשך שלהם :
יחידתי . מוסב על
פשי השיבה מכפירים
(יחידתי נשמתי סא״א):
י שקר . שסונאין אותי
שקר שמעידין עלי מה
במחשבתי מעולם אל
מפלתי: שינאי . שסונאי׳
יקרצו עלי עין וללעוג
על מפלתי . יקרצו .
לע״ז : (כ) על רגעי
על דכאי ארץ . וכן
ם (ירמיה ל״א) עורי
ב וי״ו) . וכן פירש דונש:
ח כאח . לשון שמחה
נתאות לבו מרוב שמחת׳
תאותם מתקיימת :
עירה והקיצה . פמליא
לשפוט משפטי מאויבי :
נאם

יב יְשַׁלְּמוּנִי רָעָה תַּחַת טוֹבָה שְׁכוֹל
לְנַפְשִׁי׃ יג וַאֲנִי ׀ בַּחֲלוֹתָם ׀ לְבוּשִׁי
שָׂק עִנֵּיתִי בַצּוֹם נַפְשִׁי וּתְפִלָּתִי עַל־
חֵיקִי תָשׁוּב׃ יד כְּרֵעַ כְּאָח לִי
הִתְהַלָּכְתִּי כַּאֲבֶל־אֵם קֹדֵר שַׁחוֹתִי׃
טו וּבְצַלְעִי שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ נֶאֶסְפוּ
עָלַי נֵכִים וְלֹא יָדַעְתִּי קָרְעוּ וְלֹא־
דָמּוּ׃ טז בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי מָעוֹג חָרֹק
עָלַי שִׁנֵּימוֹ׃ יז אֲדֹנָי כַּמָּה תִּרְאֶה
הָשִׁיבָה נַפְשִׁי מִשֹּׁאֵיהֶם מִכְּפִירִים
יְחִידָתִי׃ יח אוֹדְךָ בְּקָהָל רָב בְּעַם
עָצוּם אֲהַלְלֶךָּ׃ יט אַל־יִשְׂמְחוּ־לִי
אֹיְבַי שֶׁקֶר שֹׂנְאַי חִנָּם יִקְרְצוּ־עָיִן׃
כ כִּי לֹא שָׁלוֹם יְדַבֵּרוּ וְעַל רִגְעֵי־
אֶרֶץ דִּבְרֵי מִרְמוֹת יַחֲשֹׁבוּן׃
כא וַיַּרְחִיבוּ עָלַי פִּיהֶם אָמְרוּ הֶאָח ׀
הֶאָח רָאֲתָה עֵינֵנוּ׃ כב רָאִיתָה
יְהוָה אַל־תֶּחֱרַשׁ אֲדֹנָי אַל־תִּרְחַק
מִמֶּנִּי׃ כג הָעִירָה וְהָקִיצָה לְמִשְׁפָּטִי
אֱלֹהַי וַאדֹנָי לְרִיבִי׃ כד שָׁפְטֵנִי
כְצִדְקְךָ יְהוָה אֱלֹהָי וְאַל־יִשְׂמְחוּ־
לִי׃ כה אַל־יֹאמְרוּ בְלִבָּם הֶאָח

ב׳ . ג׳ . ד׳. ג׳ . ג׳ . ב׳ מי יתן . ג׳ . ב׳ נעויתי עד מאד . ג׳ . ג׳ . ס׳ . ג׳ . ג׳ . ג׳ . ב׳ . ג׳ . ג׳ . ג׳ . ב׳ . ג׳ . ד׳ פתחי׳ באת:חתא . ג׳ . ב׳ חסר כל כתו׳ מ״ל במ״ס . ג׳ . ג׳ י״ו . ג׳ כ״כ . ח׳ וכל אסף . כ״ג פסוקים ריש׳ ומצעות אל אל . כ״ו

חַכִּימַיָּת שָׁלִין לִי׃ יג פָּרְעִין
לִי בִישְׁתָא חֲלָף טָבְתָא בְּעָן
לְמִתְכַּל לְנַפְשִׁי׃ יג וַאֲנָא בְּעִדָּן
מַרְעוּתְהוֹן לְבִישֵׁת סַקָּא סַגְפִית
בְּצוֹמָא נַפְשִׁי וּצְלוֹתִי עַל עוּבִי
תְתוּב׃ יד הֵיךְ חַבְרָא וְהֵיךְ
אַחָא דִילִי הַלְכֵית הֵיךְ אֲבִילָא
דְמִתְאַבֵּל עַל אִמֵּיהּ חַכִּיר
שְׁחֵית׃ טו וּבְתַבְרִי חֲדוּ
וְאִתְכַּנָּשׁוּ מִתְכַּנְשִׁין עֲלַי
רַשִׁיעַיָּא דְמַכְּבִין לִי בְּמִדְהוֹן
וְלָא חַכִּימֵית אִלוּ מְבַזְּעִין
מַשְׁכֵי וְלָא מַפְּקִין דְּמָא׃
טז בְּמָלֵי שְׁעִיעוּתָא וּמַדְהֲכַיָּא
וּמְמַקְנַיָּא מְעַסַּן עֲלַי כַּכֵּיהוֹן׃
יז יְיָ כְּמָה אַתְּ חָמֵי אֲתִיב
נַפְשִׁי מִשְׁלָיָתְהוֹן מִבְּנֵי אַרְיְוָתָא
גוּשְׁמִי׃ יח אוֹדֵי קֳדָמָךְ בִּכְנִשְׁתָּא
רַבָּא בְּעַמָּא תַקִּיפָא אֲשַׁבְּחִנָּךְ׃
יט לָא יֶחְדוּן עֲלַי בַּעֲלֵי דְבָבַי
שִׁקְרָא סָנְאַי מַגָּן רָמְזִין בְּעֵינֵיהוֹן׃
כ אֲרוּם לָא שְׁלָמָא מְמַלְּלִין
וְעַל צַדִּיקֵי אַרְעָא דְנִיחִין
בְּעָלְמָא הַהוּא מִלֵּי גְּכָלִין
מְחַשְׁלִין׃ כא וְאַפְתִּיאוּ עֲלַי
פֻּמְהוֹן אֲמַרוּ חֶדְוָא חֶדְוָא חֲמָת
עֵינָנָא׃ כב חֲמִיתָא יְיָ לָא
תִשְׁתּוֹק יְיָ לָא תִתְרַחֵיק מִנִּי׃
כג אִתְּעַר וְתָקִין לְדִינִי אֱלָהִי
כה לָא יֵימְרוּן בְּלִבְּהוֹן חֲדִיאַת

מָרֵי גַּצְחָנִי יְיָ לְתִגְרְתִי׃ כד דּוּן יָתִי כְּצִדְקָתָךְ יְיָ אֱלָהִי וְלָא יֶחְדוּן עֲלַי׃

(יב) ישלמוני . והרעה הוא שכול לנפשי והוא שם : (יג) ואני . יספר טובתו והוא בחלותם לבושו שק והנה ידעתם כי כל עינוי דבק עם נפש לעולם הוא צום ועיניתם את נפשותיכם ונפש נענה תשביע יום ענות אדם נפשו ואם כן מה טעם להוסיף מלת בצום והכי״ת פתוח והטעם כי ביום שכבד עליו חליו קראו אוהביו וחבריו צום והיה יום ידוע גם אני עניתי בו נפשי: ותפילתי על חיקי תשוב . אמר רבי לוי הטעם שהייתי מתפלל ואני משתחוה ונדכה והנכון כדרך והשב לשכיניו . שבעתים אל חיקם שיתן לי השם כמו תפלתי ובקשתי מהשם בעבורו : (יד) כרע . התהלכתי . דבק עם כאבל אם והנכון שהוא עם קודר הלכתי וטעם קודר כי מנהג האבל להלביש עצמו קדרות : (טו) ובצלעי . הרמז בחליי מגזרת והוא צולע על ירכו בעבור שילאה לעמוד על רגליו וללכת ככל בריא : נכים. תאר על משקל מתים והוא נכה רוח כמו גאים ויש אומרי׳ כמו נכה רגלים כנגד ובצלעי וטעם ולא ידעתי שהם עידי חמס שהכרתים ובקראתיםבחליים נאספו נכים שחותים מהם לבקר אותי ואע״פ שלא ידעתי מי הם קרעו בשרי דרך משל שידברו רעות בי : ולא דמו . מגזרת דמם מפעלי הכפל כמו תמו דברי איוב : (טז) בחנפי . יש אומרים שהחנפים יאמרו דבר שילעגו להם בעלי מעוג וזה הפי׳ ארוך אין לו טעם והקרוב אלי שאלה החנפים שהם חנפי לעג הלעג בעיניה׳ כמעוג לאכלו על דרך אוכלי עמי אכלו לחם על כן למעלה קרעו בשרי והעד שכן הוא הבא אחריו חרוק עלי שנימו : (יז) אדני כמה תראה. ולא תראה נקמתך מהם : משואיהם . שם כאילו הוא משואתם כי יש שמות במתכונת זכרים ונקבות וטעם מכפירים בשיניהם כשיני אריה : (יח) אודך . נדר כי בהגלו יודה השם בגלוי : (יט) אל . שקר . קשור עם אויבי כמו שונאי חנם יקרצו עין לסגור קצה העין רמז כמשפט ללעוג : (כ) כי . אמר רבי משה כי רגעי ארץ בקיעי ארץ והטעם רמז למסתור וכמוהו עורי רגע

תהלים לה

...תי ה׳ וסימ׳ נמסר בירמיה סימן יא : מעוג ב׳ וסימ׳ אם יש לי מעוג . בחנפי לעגי מעוג : השיבה ג׳ בקריא׳ וסימ׳ ועתה השיבה אתהן השיבה נפשי משואיהם . השיבה לי ששון ישעך : ארץ ד׳ פתחין באתנחתא וסימ׳ כי לא שלום ידברו . נוראות בצדק תעננו . ...ש רגזה ארץ . דור חרבות שניו : אלהי ח׳ קמצין זקפין וסי׳ נמסר בסדר בלק וכל אסף דכוו׳ : בלבם ט׳ וסי׳ נמסר ביחזקאל סי׳ י״ד :

... אהרן ואני בחלותם . ברכות יב : ובצלעי . מגיעה נט סנהדרין קז : בחנפי . סנהדרין נב :

(כא) וירחיבו מלת האח רמז לנקמה : (כב) ראיתה . כנגד ראתה עינינו :אל תחרש . כנגד אמרו : (כג) העירה . שניהם פעלים אינם יוצאים או יהיה העירה טעם עצמך כדרך קודר הלכתי שהוא יוצא ובעבור שחבר העירה והקיצה למשפטי חבר אלהי הטעם העירה אלהי למשפטי והקיצה אדני לריבי ולפי דעתי אתה אלהי ואתה אדני והטעם האדון שלי כי עם אל״ף ודל״ת הוא כתוב : שפטני . קח לי משפט צדק מהם : (כה) אל . תשמח נפשם ויתהללו בלשונם : יבושו

מצודת ציון

(יב) שכול. ענין מיתה : קודר . ענין חושך כמו שמש וירח קדרו (יואל ב׳) : שחותי . ענין שחיה וכפיפה : (טו) ובצלעי . ענין חגר ופסח כמו והוא צולע (בראשית ל״ב) : נכים . מוכה ברגל כמו נכה רגלים (ש״ב ד׳) : קרעו . כן יקרא פתיחת הפה לשחוק וכאשר כן יקרא פתיחת חלונות כמ״ש וקרע לו חלונו (ירמיה כב) : ולא דמו . ולא שתקו : (טז) מעוג . חררה ועוגה כמו אם יש לי מעוג (מ״א י״ז) : חרוק . ענין שחיקת וטחינת השינים אלו באלו בהתקצף כמו ויחרקו שן (איכה ב) : (יז) כמה . ענין זמן רב : משואיהם ענין חושך . מכפירים . חזקים ככפירים : יחידתי . נשמתי : (יח) עצום . ענין רבוי וכן עצמו לי אלמנותיו (ירמיה טו) : (יט) לי . עלי : יקרצו . ענין נדנוד העין ללעג וכן קורץ בעיניו (משלי ו׳) : (כ) רגעי . ענין בקוע כמו עורי רגע (איוב ז׳) : (כא) האח . ענין ל׳ שמחה הוא וכן אמרה צור על ירושלים האח (יחזקאל כ״ו) : המגדילים

מצודת דוד

ולא בא לידי : (יב) תחת . במקום הטובה שעשיתי להם : שכול לנפשי . הכינו עלי עת המיהם : (יג) בחלותם . כשהיו חולים היה לבושי שק והייתי ...פשי בצום בעבורם : ותפלתי . ר״ל פן יאמרו שכ״ז היה למען יכבד עוד עליהם לזה אמר ותפלתי מה שהתפללתי עליהם תשוב אל חיקי ויקויים בי : ...ע . התהלכתי כסוף ומעונה כאלו יהיו רעי ואחי : כאבל אם . כאם ...ת על בנה כי הלכתי בקדרות שחות : (טו) ובצלעי . ר״ל בחליי כי אז ...אדם לעמוד על רגליו ביותר כ״א כחגר וכסח : נכים . אף המוכים ברגליהם ...עלי ור״ל כולם נאספו איש לא נעדר : ולא ידעתי . על מה נאספו הלא ...אותי אחד מהם : קרעו . והמה פותחים פיהם בשחוק ואינם יכולים להתאפק ...מן השחוק : (טז) בחנפי . המה יתחברו עם החנפים הלועגים ומתלוצצים בבני אדם ובעבור מתן ההררה במקבלים נימי ברואה בזה וכל אחד מהם חרק עלי ...ך כעס וקצף : (יז) כמה ת׳ אה . עד מתי תראה בעניי ולא תושיע בשינם . בלא נפשי מהבכה הצרות אשר יביאו עלי : (יח) אודך . ואז אודך בקהל רב : ...ויבי שקר , אויבים לי בחנם : יקרצו עין . מלת אל משמשת בשתים כאלו אמר אל יקרצו עין בדרך לעג : (כ) כי לא שלום ידברו . כל דבריהם בריב ומצה

(כו) יבושו. טעם יחדו כנגד נאספו עלי נכים ופעול מגדילים חסר והוא לשון או מלה: (כז) ירונו. כאשר יבושו שמחי רעתי אז ישמחו החפצים לראות צדקי ויגדל ה׳ כנגד המגדילים עלי: (כח) ולשוני. כנגד אמרו האח ותהגה צדקך כנגד שפטני כצדקך וטעם כל היום שככה יהיה תמיד: (א) למנצח לעבד ה׳ לדוד. טעם לעבד ה׳ בעבור שהיזכר דברי הפושעים והמורדי׳ בשם הנכבד: (ב) נאם. הטעם זה אחשוב בקרב לבי כי הפשע כאילו ידבר אדם הרשע אל תפחד על כן אין אלהים לנגד עיניו: כי החליק. מגזרת אמריה החליקה כמו ואנכי איש חלק כי החליק דבר הרע בעיניו למצוא השם עונו וישנאהו על דרך אלהים מצא את עון עבדיך: (ד) דברי. ונקשר חדל עם למ״ד כמו ויחדלו לבנות העיר: (ה) און. על משכבו. בלילה: יתיצב. הפך המשכב ביום: על דרך לא טוב. מגו׳ לא תעשה: רע לא ימאס. הטעם כפול: (ו) ה׳. נראת׳ הה״א החסירה ממלת ה׳בשמים הכין כסאו על כן נפתח הבי״ת וטעם זה הפסוק כי אני עבד השם כי אדע כי חסדו כולל הכל והטעם כי אין למעלה מהשמי׳ כמראה העין ויש אומרי׳ כי השמים מקור החסד ומבוע האמונה: (ז) צדקתך. אמר ר׳ משה כי צדקתך לא יוכלו בני אדם שאתה כי היא כהררי אל והנכון כי היא נשגבה לדעתה כהררי אל התקיפים שלא יוכל אדם להגיע לשם וככה דעת משפטיך כתהום רבה שהיא עמוקה שלא יראנה אדם וטעם אדם ובהמה שהוא ישפוט כל מרגיש על דרך ומיד כל חיה אדרשנו: (ח) מה. בעבור שהזכיר אדם ובהמה הזכיר הנכבדים מהאד׳ ומה יקר ישרת בעבור שנים במשפט כאילו כתוב ומה יקרים בני אדם אשר בצל כנפיך יחסיון או מה יקר לכל אחד מהם: (ט) ירויון. כמו ירביון וטעם ביתך הם המתבודדים לעבוד השם בביתם והעבודה תדשן נפש ודעת השם תעדנם וטעם נחל שלא יפסק: (י) כי. מקור חיים. חיי הנשמה העליונה שלא תמות: באורך נראה אור. כינוי לשכר העולם הבא כי אין דבר בעולם הזה נכב׳ מהאור והוא עצם ואיננו גוף: (יא) משוך. טעם ליודעיך שהם במעלה העליונ׳ והזכיר משך בעבור שחסדו בשמים ומשך משמ... את...

(ב) נאם פשע לרשע בקרב לבי וגו׳. הרי זה מקרא מסורס יש בקרב לבי... הוא יצר הרע אומר לרשע שלא יהא פחד אלהים לנגד עיניו ו... כאדם שאומר כמדומה אני: (ג) כי החליק. הפשע על הרשע בחלקלקו... כדי שימצא הקב״ה את עונו לשנוא אותו: (ד) חדל להשכיל להיטי...
עצמו מהשכיל להיטיב...
(ה) יתיצב על דרך לא ט...
הקב״ה נתן לפניו ד...
ודרך המות והוא בוח...
לא טוב: (ו) ה׳ בהשמ...
בשביל רשעים הללו א...
חסד מן התחתונים ו...
אמונתך עד שחקי׳ לס...
אדם: (ז) צדקתך. י...
הבריות כהררי אל בשו...
הרשעים ומשפטיך בים...
עד תהום רבה. ד״א צ...
כהררי אל מי שאתה...
לעשות צדקה עמו אתה...
ומתקפו כהררי אל. לן...
כמו (יחזקאל י״ז) וא...
הארץ לקח: משפט...
רבה. מי שאתה רו...
אותו וליקח נקמתך מ...
מורידו עד תהו׳ רב׳...
יוסטיצ״א בלעז: אדם...
תושיע ה׳. בני אד...
ערומים בדעת כאדם...
ומשימין עצמן כבהמ...
תושיע ה׳: (ח) מה יק...
אינו כדאי להמשך על...
הללו אבל בני אדם...
כנפיך יחסיון הם יר...
בית...

נַפְשֵׁנוּ אַל־יֹאמְרוּ בִּלַּעֲנוּהוּ׃ כו יֵבֹשׁוּ
ל׳ וְיַחְפְּרוּ ׀ יַחְדָּו שְׂמֵחֵי רָעָתִי יִלְבְּשׁוּ־
ל׳ ומ״ל בֹשֶׁת וּכְלִמָּה הַמַּגְדִּילִים עָלָי׃ כז יָרֹנּוּ
ט׳ רפין וְיִשְׂמְחוּ חֲפֵצֵי צִדְקִי וְיֹאמְרוּ תָמִיד
ג׳. י׳ יִגְדַּל יְהוָה הֶחָפֵץ שְׁלוֹם עַבְדּוֹ׃
ד׳ כח וּלְשׁוֹנִי תֶּהְגֶּה צִדְקֶךָ כָּל־הַיּוֹם
תְּהִלָּתֶךָ׃
ב׳ לו א לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד־יְהוָה לְדָוִד׃
ב נְאֻם־פֶּשַׁע לָרָשָׁע בְּקֶרֶב לִבִּי
ב׳ אֵין־פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינָיו׃ ג כִּי־
הֶחֱלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו לִמְצֹא עֲוֺנוֹ
ה׳ לִשְׂנֹא׃ ד דִּבְרֵי־פִיו אָוֶן וּמִרְמָה
חָדַל לְהַשְׂכִּיל לְהֵיטִיב׃ ה אָוֶן ׀
ס׳ יַחְשֹׁב עַל־מִשְׁכָּבוֹ יִתְיַצֵּב עַל־
דֶּרֶךְ לֹא־טוֹב רָע לֹא יִמְאָס׃
ל׳ ו יְהוָה בְּהַשָּׁמַיִם חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ
ב׳ עַד־שְׁחָקִים׃ ז צִדְקָתְךָ ׀ כְּהַרְרֵי־
אֵל מִשְׁפָּטֶךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם
וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יְהוָה׃ ח מַה־יָּקָר
ל׳ חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ
ל׳ וחסר יֶחֱסָיוּן׃ ט יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל
עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם׃ י כִּי־עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים
ה׳. ל׳ וכ״כ בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר׃ יא מְשֹׁךְ
חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי־

נַפְשָׁנָא דִלְמָא יֵימְרוּן גַמַרְנָא
ל׳ יָתֵיהּ׃ כו יִבְהֲתוּן וְיִתְכַּנְעוּן
כַּחֲדָא דְחָדַיִן עַל בִּישְׁתִי
ל׳ ומ״ל יִלְבְּשׁוּן בַּהֲתָא וְכִסוּפָא
ט׳ רפין דְמִתְרַבְרְבָן עֲלָי׃ כז יְבוּעוּן
ג׳. וְיֶחְדוּן תָּבְעֵי צִדְקִי וְיֵימְרוּן
ד׳ תְּדִירָא יִסְגֵי יְקָרָא דַיְיָ דְצָבֵי
שְׁלָמָא דְעַבְדֵיהּ׃ כח וְלִישָׁנִי
תְּרַנֵן צִדְקָתָךְ כּוּלֵי יוֹמָא
ב׳ תּוּשְׁבַּחְתָּךְ׃ א לְשַׁבָּחָא לְעַבְדָא
דַיְיָ לְדָוִד׃ ב אֲמַר מְרָדָא
ב׳ לְחַיָבָא בִּמְצִיעוּת לִבָּבִי לֵית
דַחַלְתָּא דַיְיָ לְקַבֵיל עֵינוֹי׃
ג אֲרוּם שְׁעַיָא לֵיהּ בְּעֵינוֹי
ה׳ לְמִשְׁכַּח חוֹבִין לְמִסְנֵי אוּלְפָנָא׃
ד מִלֵי פוּמֵיהּ רִישְׁעָא וּנְכִילוּ
פְּסַק לְמִשְׁכַּל לְאוֹטָבָא׃
ס׳ ה רִשְׁעָא חֲשִׁיל עַל עַוְיֵהּ
יִתְעַתַּד עַל אוֹרַח דְלָא טָב
ל׳ בִּישׁ לָא יִרְחַק׃ ו יְיָ בִּשְׁמֵי
ב׳ שְׁמַיָא טוּבָךְ הֵימְנוּתָךְ עַד
שְׁחָקֵי׃ ז צִדְקוּתָךְ רָמָא הֵיךְ
טוּרַיָא תַקִיפָא דִינָךְ עֲמִיקִין
הֵיךְ תְּהוֹמָא רַבָּא בְּנֵי נָשָׁא
ל׳ וּבְעִירָא תִּפְרוֹק יְיָ׃ ח כְּמָה
יַקִיר טוּבָךְ יְיָ וּבְנֵי נָשָׁא בִּטְלַל
ל׳ וחסר שְׁכִנְתָּךְ יִשְׁרוּן לְרוּחְצָן׃
ט יִתְרַוְיוּן בִּדְהֵן בִּרְכְתָא
ה׳. ל׳ וכ״כ דְבֵיתָךְ וּמַבּוּעַ בְּסִימוּתָךְ
תַּשְׁקִנּוּן׃ י אֲרוּם עִמָּךְ טִיבֵי
מִן חַיִין בְּזִיו יְקָרָךְ נֶחֱמֵי
נְהוֹרָא׃ יא נְגוֹד טוּבָךְ עַל יָדְעָךְ וְצִדְקָתָךְ עַל תְּרִיצֵי

החפץ וסי׳ לעיל כימן ל...
ג׳ וסימ׳ ומאר לעיל ב...
כב: למנצח לעבד ה׳ ל...
את דברי השירה הזאת...
לרשע: ומרמה ה׳ וס׳...
כל הדולג. תאבד דב...
ואתה אלהים תורידם...
און ומרמה. הוות ב...
ימיש: משפטיך תהום...
מן ד׳ מלין בקריאה עט...
וסימ׳ אחר תעברו. א...
אל עמך קדכו שרים את...
משפטיך תהום רבה:

תולדות אהרן נאם פ...
פא עקי...
צדקתך. נדרים לג חולין...
עקידס בער מד זכר אמו...
משפטיך. חולין שם: אד...

שם ה (מגילה ח): מה יקר. סוכה מט ערכים מב פ׳ טו (תענית סח מגילה עד): ירויון. סנהדרין ק: כי עמך. חגיגה...

מצודת ציון

(כו) המגדילים. מל׳ גדול: (כח) תהגה. תדבר: לך (ב) נאם. ענין מאמר הוא כמו נאם האדון ה׳ (ישעיה א): פשע. ילא״ר נקרא פשע כמו שנקרא חטאת וכמ״ש לפתח חטאת רובץ (בראשית ד׳): (ד) און. עמל ושקר: (ו) בהשמים ר״ל עד השמים וכן בלא יוכלו יגעו בלבושיהם (איכה ד׳) ור״ל עד לא יוכלו: (ז) כהררי אל. הרוצה להגדיל דבר מה סומכו למלת אל וכן וענפיה ארזי אל (לקמן פ׳): רבה. גדולה: (ט) ירויון. מל׳ רויה ושביעה: מדשן. ענין שומן: (י) מקור. מעין

מצודת דוד

ומלה: ועל רגעי ארץ. על הנסתרים מפניהם בנקעי ארץ יחשבו מרמה: (כא) ... בשחוק רב: ראתה עינינו. מה שחפצנו לראות: (כב) ראיתה. ... שמחתם עלי אל תשתוק להם מלקחת מהם נקמתי: (כג) למשפטי. לעש... ולריב ריבי: (כד) כצדקך. כפי מדת צדקך ולא כמעשי: (כה) האח... שמחה נפשנו: בלענוהו. בלענו את דוד: (כו) יחדיו. כ... וכ״א יראה בבושת חבירו: שמחי רעתי. השמחים בבוא עלי הרעה: המגדילים עלי. המתגאים ומחזיקים עצמם לגדולים ממני: (כז) חפצי צדקי. החפצ... צדקה מה׳: ויאמרו תמיד. בכל עת יאמרו יגדל כבוד ה׳ החפץ בשלום עבדו: (כח) צדקך. הצדקה שעשית לי: כל היום. אספר תהלתך: לך (ב) נאם... ר״ל חושב אני בקרב לבי שהיצה״ר מסית ואומר לרשע אין מי בעולם שיהיה פחד אלהים לנגד עיניו כי אין המקום משגיח בעולם השפל ולזה עשה מה ש... (ג) כי החליק. כי בשפתיו מחליק ומיפה לו הדבר הזה בעיניו וכל כוונתו למצוא בו עון להשניא בעיני המקום כי איננו דורש שלום אליו: (ד) דברי פיו... ניסת לו ובפיו ידבר און ומרמה ומונע עצמו להשכיל בדבר ולהקור על האמת ולהיטב דרכו: (ה) על משכבו. בעת אשר יפנה מן הטרדות: יתיצב... מתחלה הוא נלב בדרך וההנהגה אשר איננה טובה ולא כקל עדיין לעשות הרע אבל סוף הדבר אשר לא ימאס אף ברע כי כן דרך הניכת ליצר הרע: (ו) ... אבל האמת שחסדי ה׳ הוא גם בעולם השפל מן הארץ עד השמים ובכל ישגיח: אמונתך. האמנת השלום גמול: (ז) צדקתך. הצדקות שאתה עושה להצ... ורמו כהררי אל: משפטיך. המשפטים שאתה עושה לרשעים רבו כמו התהום רבה ובכל השגיח לשלם כפי הגמול: אדם ובהמה. אתה ה׳ הושיע האדם ו... כי על שכל תשגיח: (ח) מה יקר. מה מאד יקר והשוב ההבד שאתה עושה: ירויון. כי בהכדך תהיה להם למחסה: ירויון. ישבעו מטוב בי... בשמ...

לֵֽב׃ יב אַל־תְּ֭בוֹאֵנִי רֶ֣גֶל גַּאֲוָ֑ה וְֽיַד־
רְ֝שָׁעִ֗ים אַל־תְּנִדֵֽנִי׃ יג שָׁ֣ם נָ֭פְלוּ
פֹּ֣עֲלֵי אָ֑וֶן דֹּ֝ח֗וּ וְלֹא־יָ֥כְלוּ קֽוּם׃

לז א לְדָוִ֨ד ׀ אַל־תִּתְחַ֥ר בַּמְּרֵעִ֑ים
אַל־תְּ֝קַנֵּ֗א בְּעֹשֵׂ֥י עַוְלָֽה׃ ב כִּ֣י כֶ֭חָצִיר
מְהֵרָ֣ה יִמָּ֑לוּ וּכְיֶ֥רֶק דֶּ֝֗שֶׁא יִבּוֹלֽוּן׃
ג בְּטַ֣ח בַּ֭יהוָה וַעֲשֵׂה־ט֑וֹב שְׁכָן־
אֶ֝֗רֶץ וּרְעֵ֥ה אֱמוּנָֽה׃ ד וְהִתְעַנַּ֥ג עַל־
יְהוָ֑ה וְיִֽתֶּן־לְ֝ךָ֗ מִשְׁאֲלֹ֥ת לִבֶּֽךָ׃
ה גּ֣וֹל עַל־יְהוָ֣ה דַּרְכֶּ֑ךָ וּבְטַ֥ח עָ֝לָ֗יו
וְה֣וּא יַעֲשֶֽׂה׃ ו וְהוֹצִ֣יא כָא֣וֹר צִדְקֶ֑ךָ
וּ֝מִשְׁפָּטֶ֗ךָ כַּֽצָּהֳרָֽיִם׃ ז דּ֤וֹם ׀ לַיהוָה֮
וְהִתְח֪וֹלֵ֫ל ל֥וֹ אַל־תִּ֭תְחַר בְּמַצְלִ֣יחַ
דַּרְכּ֑וֹ בְּ֝אִ֗ישׁ עֹשֶׂ֥ה מְזִמּֽוֹת׃ ח הֶ֣רֶף
מֵ֭אַף וַעֲזֹ֣ב חֵמָ֑ה אַל־תִּ֝תְחַ֗ר אַךְ־
לְהָרֵֽעַ׃ ט כִּֽי־מְרֵעִ֥ים יִכָּרֵת֑וּן וְקֹוֵ֥י יְ֝הוָ֗ה
הֵ֣מָּה יִֽירְשׁוּ־אָֽרֶץ׃ י וְע֣וֹד מְ֭עַט וְאֵ֣ין
רָשָׁ֑ע וְהִתְבּוֹנַ֖נְתָּ עַל־מְקוֹמ֣וֹ וְאֵינֶֽנּוּ׃
יא וַעֲנָוִ֥ים יִֽירְשׁוּ־אָ֑רֶץ וְ֝הִתְעַנְּג֗וּ

לִבָּא׃ יב לָא תְּעַרְעֲנַנִי רִגְלָא דְגֵיוְתָנָא וִידֵיהוֹן דְּרַשִׁיעַיָּא לָא תְטַלְטְלַנְנִי׃ יג תַּמָּן נְפַלוּ עָבְדֵי שִׁקְרָא יִדְחֲיָן וְלָא יוֹסִיפוּן לְמֵיקָם׃ א לְדָוִד לָא תִתְגָּרֵג בִּמְבָאֲשִׁין לְמֶהֱוֵי דְכְוָתְהוֹן וְלָא תְּקַנֵּין בְּעָבְדֵי טְלוּמָא לְמִזְדַּוֵּג עִמְּהוֹן׃ ב מְטוּל דְּסוֹפֵיהוֹן הֵיךְ עִסְבָּא בְּסַרְדוֹבְיָא יִתְמוֹלְלוּ וְהֵיךְ יְרוֹק דִּתְאָה יִנְתְּרוּן׃ ג רְחֵיץ בְּמֵימְרָא דַּיְיָ וַעֲבֵד טָב שְׁרֵי אַרְעָא וַחֲסֵן בְּהֵימְנוּתָא׃ ד וְתִתְפַּנַּק עַל יְיָ וְיִתֵּן לָךְ מִשְׁאֲלֵי לִבָּךְ׃ ה גְּלֵי עַל יְיָ אָרְחָתָךְ וּסְבוֹר עַל מֵימְרֵיהּ וְהוּא יַעֲבֵד׃ ו וְיַפּוֹק הֵיךְ נְהוֹרָא צִדְקָךְ וְדִינָךְ הֵיךְ טִיהֲרָא׃ ז שְׁתוֹק קֳדָם יְיָ וְאוֹרִיךְ לֵיהּ לָא תִתְגָּרֵג בְּרַשִׁיעָא דְּמַצְלַח אוֹרְחֵיהּ בְּגַבְרָא דְּעָבֵיד עֵיצַת חֶטְאִין׃ ח אוֹרִיךְ מִרְגָּז וּשְׁבוֹק רִתְחָא לָא תִתְגָּרֵג בְּרַם לְאַבְאָשָׁא׃ ט מְטוּל דִּמְבָאֲשִׁין יִשְׁתֵּיצוּן וּדְסַבְרִין בְּמֵימְרָא דַּיְיָ הִנּוּן יֵירְתוּן אַרְעָא׃ י וְתוּב בִּזְעֵיר וְלֵית רַשִׁיעָא וְתִתְבַּיַּן עַל אַתְרֵיהּ וְלֵיתוֹהִי׃ יא וְעִנְוְתָנִין יֵרְתוּן אַרְעָא וְיִתְפַּנְּקוּן עַל סְגִיעוּת

וסימ' נמסר בישעיה סימן ח' וירמיה סימן מב : לדוד ז' בטעם וסימ' נמסר לעיל בסיפרא סימן כ"ו : ימ"לו ב' וסימ' כי כחציר מהרה ימלו · וכראש שבולת ימלו : ומשפטך ה' חס' יוד בליש' בקריא' וסימן כן משפטך אתה חרצת · והוציא כאור צדקך ומשפטך כצהרים · ואל תצל מפי דבר אמת · קולי שמעה כחסדך · ומשפטך · תחי נפשי ותהללך : על מקומו ב' וסימ' איש על מקומו יבא בשלום · ועוד מעט ואין רשע :

אהרן אל תתחר . ברכות ז מגלה ו זוהר ויחי : בטח בה' . זוהר בהר סיני : והתענג . שבת קיח עקידה ש' סה זוהר פנחס : גול על ה' . עקרים מד פ"ז ופכ"ד : דום לה' . גיטין ז זבחים קטו : אל תתחר . עקידה שער כו : הרף מאף . נדרים לב : וענוים . סוכה כט :

רשי

(יב) אל תבואני רגל גאוה . אל תבוא עמי רגל הרשעים הללו ... שכר להיות חלקם עם הצדיקים . (ל' חלק אבלא פרט"יאה בלע"ז ... ויד רשעים אל תנדני . ממקימי בבואי לירש משנה . חלקי וחלקו (של ... יהיה כענין שנאמר (ישעיה ס"א) לכן בארצם משנה יירשו ואז שם ... ופלי און שם יבוכו ... ושם דוחו ולא יכלו ...) אל תתחר במרעים . ... ת האדם הוא שלא ... צלחת המרעים לעשית ... כמו (ירמיה י"ב) ואיך ... את הסוסים לרוץ ... . האטיר בלע"ז : ... א בעושי עולה . לעשות ... ותם : (ב) ימלו . ... טראנקיי"ן בלע"ז . ... : (ג) בטח בה' . ואל ... ם לא אגזול ואגנוב או ... צדקה במה אתפרנס : ... : . ואז תשכון ארץ ... ים ותרעה אמונה . ... תפרנס משכר האמונה ... בהקדוש ברוך הוא ... עליו ולעשית טוב : ... ענג על ה' . התענג ... על משענתו של הקדוש ... : (ה) גול על ה' ... גלגל עליו כל צרכיך : ... לה' . הממתן לישועתו ... ז י"ז) אם כה יאמרו ... מו דיהונתן . ומנחם ... ן דממה כמו וידם ... קרא י') וגם כן פתר ... ל ודומם (איכה ג') ... לה לו : והתחולל . ... ולת : אל תתחר . ... שיע כמותו ואצליח ... (ח) הרף מאף . הרף ... שלא יבא עליך אף : ... בר המביא עליך חמתו ... ה : (ט) כי מרעים . ... אה עתה מצליחים הם ... (י) ועוד מעט . ... עוד מעט תראה כי ... ע : והתבוננת על ... . ותסתכל על מקום ... ואיננו כי מת ואבד : ... וחרק

אבן עזרא

אחר והוא ומשך לצדקתך ליושרי לב שיש להם מעשים טובים ואם לא היו כמו יודעי השם : (יב) אל . הטעם אל תבואני רגל אנשי גאוה והטעם על דרך ישכבנה כאילו אמ' שלא יתחברו עמו בבית השם : ויד . הזכיר הרגל והיד וטעם אל תנידני מדשן ביתך למקום אחר : (יג) שם . והטעם יפלו במקום שחשבו להנידני שם לפני בואם אלי ויש אומרים ברוץ הרגל לבוא אלי תכשל ובהתחזק היד להנידני יהיו דחוי' כמו דחה דחיתני לנפול ופי' שם כמו אז וכמוהו שם יצעקו ולא יענה ויתכן היות שם רמז למקום שנפלו שם פועלי און בימים קדמונים והטעם שאדע כי יד רשעים לא תנידני כי יפלו הם כאשר נפלו הדומים להם בזמן שעבר : (א) לדוד . אל תתחר. יש אומרים כי תתחר מבנין התפעל ;מגזרת חרון וטעם במרעים בעבור המרעים ויהי על משקל אל תתגר בם וי"א כמו תתחרה את הסוסים אע"פ שהוא מהבנין הקל : (ב) כי . החציר הוא הירק ובכה המצמיח הרים חציר את החציר ואת הבצלים : ימלו . מפעלי הכפל אע"פ שהלמ"ד חסר דגש כמו העזה פניה : (ג) בטח . אמר רבי משה הכהן להיותו עשה טוב ו.טח בה' רעה אמונה ושכון ארץ ויתכן היות האחרון סבת הראשון אם תעשה טוב תהיה לבטח ואם תרעה אמונה תשכן ארץ ולפי דעתי בעבור כי הקנאה בעושי עולה בעבור עושרם שהם בוטחים בו על כן אמר בטח בה' ואל תמנע מעשית טוב וטעם שכן ארץ כל ימי חייך תשכן על הארץ . רעה אמונה כמו שומר אמונים . כי הרועה כמו שומר ויש אומרים שטעם ורעה שלא יאכל גזול ועשוק כבני עולה : (ד) והתענג על ה' . שתבקש צרכיך כשכיר יקוה פעלו : (ה) גול . על משקל סיב כדרך השלך על ה' יהבך ודרכך כמו צרכך וכמוהו לו אדם יחשב דרכו : (ו) והוציא . הטעם שיעשה צרכך ויתנקם בגלוי כמו האור אז יראה צדקך : (ז) דום . והתחולל יש אומרי' ...זרת תוחלת ואחרים אמרו שהוא מגזרת חיל כיולדה והוא הנכון והמלה כפולה כדרך והתבונן וטעם לו בעבורו כמו אמרי לי אחי הוא ושכול החיל בגללו ...יה אל תתחר מן חרון ובי"ת במצליח בעבור מצליח ועל פי' תתחרה את הסיסים שכול ודום להשם וכין כך וכין קדעם שוניסאל תתערב : (ח) הרף מאף . ...סך בעבור היותו עשיר ואיך כמוהו אל יחרה אך להרע לו ואם על פי' אל תתחרה לא תתערב עמו להראות לו אהבה וטובה ואין בלבך רק להרע לו : ... הטעם יכרת זרעם : וקוי . היו"ד תחת הוי"ו וזאת המלה מהבנין הקל : (י) ועוד . דום מעט ותראה בעיניך יום הכרת הרשע הנזכר : (יא) וענוים הפך

מצודת דוד

...ונחל . ומימי נחל היוצא מהעדן תשקה אותם וסוא מדרך משל לרוב ...) כי עמך . בידך היא מקור החיים לתת לטוב בעיניך : באורך . בהאורה ...ך גם לבד נראה האורה ר"ל מיוחדת וטובה היא מכל אור : ...עיך . ליודעים אותך להאמין בך : (יב) אל תבואני . אל תבוא אלי רגל ...ה להזיק לי והרשעים לא ינידו אותי ממקומי ביד חוזק : (יג) שם ...ים אשר יבואו להזיק לי שם נפלו ויהיו דחויים מבלי קום : לז (א) אל תתחר . אל תתערב במרעים לעשות כמעשיהם : בעושי עולה . בהצלחת עושי עולה : ...ציר . לא יתעידו בהצלחה כי מהר יכרתו כעשב הוא הנכרת במהרה : וכירק דשא . ירק של דשא והוא הצומח ממעל על הארץ הירוק והלא שבו שממהר ...ספורש : (ג) בטח בה' . לזאת אל תתערב עמהם אלא בטח בה' ועשה הטוב ואז תשכון בארץ לאורך ימים : ורעה אמונה . תהיה רועה וניזון מאמונה ...בה' ולא עשית כמעשה הרשעים לגזול ולעשוק : (ד) והתענג על ה' . תהיה מעונג בתפנוקים על משענת ה' וזאת יתן לך מה שישאל לבך ר"ל יספיק ...ך אף בדבר התפנוקים : (ה) גול על ה' . גלגל צרכך על ה' ובטח עליו והוא יעשה צרכך : (ו) והוציא . צדקך יראה כאור כי תקבל גמול : ומשפטך . ...ת בדרך משפט כצהרים : (ז) דום לה' . קוה לה' ותחיל לו ולך בתמימות ואל תתערב עם הרשע המצליח ובאיש העושה מחשבת רשע לאסוף הון : הרף ...והפס מלהתחבר עם בעל אף : ועזוב איש חמה . ואל תתערב במי שכל מחשבותיו אך לעשות הרע : כי וגו' . סוף הדבר יכרתו הרשעים אבל המקוים לה' ...ן לאורך ימים : (י) ועוד מעט . אף כי הרשע מצליח לא יהיה לזמן רב כי כשיהיה עוד זמן מעט ואין הרשע וכאשר תתבונן להסתכל על מקומו ותראה ...איננו : (יא) וענוים . אבל ענוים ירשו ארץ לאורך ימים ויהיו מתענגים ברוב שלום

מצודת ציון

מעין הנובע : (יג) נפלו . כמו יפלו עבר במקום עתיד : לז (א) תתחר . ענין הדמוע והתערב כמו ואיך תתחרה את הסוסים (ירמיה י"ב) : במרעים . ברשעים : (ב) ימלו . ענין כריתה כמו כי אמילם (לקמן קי"ח) : יבולון . מלשון בליה ורקבון : (ו) כצהרים . מלשון זוהר ואורה והוא עת עמידת השמש בחצי השמים : (ז) דום . קוה כמו לאלהים דומי נפשי (לקמן ס"ב) : והתחולל . מלשון תוחלת ותקוה : (ח) הרף . מלשון רפיון : (יב) זומם . ענין מחשבה : וחורק . ענין שחיקת השנים בהתקצף מהמון

אבן עזרא

הפך רשעים וטעם רוב שלום כי באבוד רשעים יהיה שלום בארץ : (יב) זומם . אומר לצדיק חייב אתה לשנוא את הרשע ולא תתערב עמו כי הוא חושב עליך מזימות רעות ואם בא עליך דבר חסרון או יחרוק עליו שניו להחזיק ממך : (יג) אדני . והרשע לא ידע כי השם שהוא יודע העתידות ישחק עליו דרך משל : (יד) חרב . בהיותה בנדן היא סגורה על כן פתחו ויש אומרים כי פתיחת חרב היא הלטישה וכמוהו והמה פתיחות והנה החרב בגלוי והקשת בסתר : (טו) חרבם . מ"ם בלבם שב אל רשעים כי השם יגמול להם כפעלם : (טז) טוב . הון מעט לצדיק ישמח בו . מהמון הוא ממון כמו ומי אוהב בהמון אך הכל יהמיון: (יז) כי . הזכיר הזרועות שהם דורכות הקשתות והזכיר כי הקשתות תשברנה ולא יבא הזק לצדיק והזכיר כי גם הזרועות כן והפך תשברנה וסומך : (יח) ידע . יש אומרים שיאריך והנכון בעיני כי זה על דרך את מספר ימיך אמלא והשם יודע כל מלא ובעבור כי שנו' הרשעים תקצרנה כפי מעשיהם כדרך למה תמות בלא עתך על כן הדבר תלוי במעשיהם : ונחלתם . שינחילו בניהם או הנחלה והחלק שנתן להם השם : (יט) לא . עת רעה . כמו דבר והמת במלחמה או ברעב לא בא יומו כדברי דוד: (כ) כי . והרשעים יאבדו בימי הרעה והרעבון : כיקר כרים . כחלב הכבשי' כמו עם חלב כרים המושמי' בעשן שיכלו רגע אחרי רגע ויש אומרים כיקר כרים כעשב העמקים כמו כר נרחב וכמוהו ככר הירדן והוא כפול כמו בבבת עינו וטעם בעשן כאשר יבעיר בהם המבעיר את הבערה וכלו הראשון על היקר וכלו השני על הרשעים ובאה המלה מלעיל בעבור סוף פסוק : (כא) לוה . בשעת צרכו . וצדיק חונן ונותן כי יחון עליו על דרך אם רעב שונאך: (כב) כי . טעם מבורכיו ברכ' ה' היא תעשיר : (כג) מה'. טעם מצעדי תנועותיו: גבר. בלשוננו הוא מלא דעת כמו לכו נא הגברים ומי שהוא מלא דעת צדיק יהיה : ודרכו יחפץ . השם חפץ בכל דרכיו ואם הוא יחסר בי"ת על כן לא יצליח : (כד) כי . יוטל . וישלך כמו והטילוני אל הים ויש אומרים כי יפול במחשבתו : (כה) נער . ניסיתי זה בנעורי וזקנתי : נעזב . לגמרי כמו כי לא אעזבך והוא בקש לחם ושמלה : וזרעו . הקטן שהניח בעבור זכות היום בימיו יחיה בטוב וזרעו אחריו לברכה כמו כל רואיו ברכוהו : (כז) סור מרע . מצות לא תעשה : ועשה טוב . מצות עשה . ושכון כמו תשכון וכמוהו עלה ומות בהר : (כח) כי . טעם ולא יעזוב הזכיר כי הצדיק איננו נעזב כי השם לא יעזבהו לעולם : נשמרו . הוא וזרעו והפך זה וזרע רשעי' נכר

רשי

(יב) וחרק . כמו חורקו שן . ארקי"נט בלעז . (איכה ב) : (יד) ... הרשעי' פתחו . אנקומנצירט בלעז תגר וחרות מתחילים הרשעים על ... (טז) טוב מעט לצדיק . טובים מעט אנשים שהולכים לעזרת הצדיקים: רשעים רבים . אמרפל וחביריו שהתחילו מלחמ' בעולם בשביל לשבות ... ולהתגרות באברה[ם] אנשים שהיו עם אב[רם] והרגו כל אותן ה... (יח) יודע ה' ימי תמימ[ים] את מעשי ימיהם : ... וקבול שכר' מאתו ל... (כ) כיקר כרים . ... בקר הנראה שחרית ... מרחבי בקעה שאינ[ן] ... כרים מישור' כמו ... (ישעיה ל') : כיקר ... יקרות (זכריה י"ד). ... כיקר כרים . ככבו[ד] ... שמפטמין אותן לטבח ... רשע ולא ישלם וצדיק ... הקב"ה שהוא צדיקו ... חונן משלו ונותן לזה ... שהוא גזל ממנו : ... מבורכיו . של צדיקו ... יירשו ארץ : (כג) מ[ה'] ... מי שה' גבור ב רצ[ונו] ... ברוך הוא ליש פ... בלעז : כוננו . פירו"ש ... בלעז : (כד) יפול ... בלעז . לשון ותפול ... (בראשית כ"ד) : כי ... לא יוטל . לא יוש[ל] ... נעזב : (כה) נער היי[תי] ... זה שר העולם אמרו ... לא קש"ש כולי האי ... היום . הצדיק חונן ע... להם : וזרעו . זה ... לצדו...

תהלים לז

עַל־רֹב שָׁלוֹם׃ יב זֹמֵם רָשָׁע לַצַּדִּיק

וְחֹרֵק עָלָיו שִׁנָּיו׃ יג אֲדֹנָי יִשְׂחַק־ קל"ד

לוֹ כִּי־רָאָה כִּי־יָבֹא יוֹמוֹ׃ יד חֶרֶב ׀

פָּתְחוּ רְשָׁעִים וְדָרְכוּ קַשְׁתָּם לְהַפִּיל

עָנִי וְאֶבְיוֹן לִטְבוֹחַ יִשְׁרֵי־דָרֶךְ׃ ד' מ"ל

טו חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם וְקַשְּׁתוֹתָם ט'

תִּשָּׁבַרְנָה׃ טז טוֹב מְעַט לַצַּדִּיק מֵהֲמוֹן ד'

רְשָׁעִים רַבִּים׃ יז כִּי זְרוֹעוֹת רְשָׁעִים ג' מלא

תִּשָּׁבַרְנָה וְסוֹמֵךְ צַדִּיקִים יְהוָה׃ יח יוֹדֵעַ ד'

יְהוָה יְמֵי תְמִימִם וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם י' מ"ל

תִּהְיֶה׃ יט לֹא־יֵבֹשׁוּ בְּעֵת רָעָה וּבִימֵי ג' כתיב כן בתמימות

רְעָבוֹן יִשְׂבָּעוּ׃ כ כִּי רְשָׁעִים ׀ יֹאבֵדוּ ג'

וְאֹיְבֵי יְהוָה כִּיקַר כָּרִים כָּלוּ בֶעָשָׁן ג' · ל'

כָּלוּ׃ כא לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק ג' · י'

חוֹנֵן וְנוֹתֵן׃ כב כִּי מְבֹרָכָיו יִירְשׁוּ י' מ"ל

אָרֶץ וּמְקֻלָּלָיו יִכָּרֵתוּ׃ כג מֵיְהוָה ג' וחסר

מִצְעֲדֵי־גֶבֶר כּוֹנָנוּ וְדַרְכּוֹ יֶחְפָּץ׃

כד כִּי־יִפֹּל לֹא־יוּטָל כִּי־יְהוָה סוֹמֵךְ ג'

יָדוֹ׃ כה נַעַר ׀ הָיִיתִי גַּם־זָקַנְתִּי וְלֹא־ ד'

רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ־ ג'

לָחֶם׃ כו כָּל־הַיּוֹם חוֹנֵן וּמַלְוֶה וְזַרְעוֹ ז'

לִבְרָכָה׃ כז סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב

וּשְׁכֹן לְעוֹלָם׃ כח כִּי יְהוָה ׀ אֹהֵב ג'

מִשְׁפָּט וְלֹא־יַעֲזֹב אֶת־חֲסִידָיו ג'

לְעוֹלָם נִשְׁמָרוּ וְזֶרַע רְשָׁעִים נִכְרָת׃

תרגום

שְׁלָמָא׃ יב חָשֵׁב רַשִׁיעָא בִּישׁ עַל צַדִּיקָא וּמַעֲסֵי עִלוֹי כַּכּוֹי׃ יג יְיָ יְגַחֵךְ עֲלוֹי אֲרוּם חָמָא אֲרוּם עָל יוֹמָא דִתְבִירֵיהּ׃ יד חַרְבָּא שְׁלִיפוּ רַשִׁיעַיָא וּמְתַחוּ קַשְׁתָּתְהוֹן לְמִקְטוֹל עַנְיֵי וַחֲשִׁיכֵי לְמִכּוֹס תְּרִיצֵי אוֹרְחָא׃ טו סַיְפֵיהוֹן תֵּעוֹל בְּלִבְּהוֹן וְקַשְׁתָּתְהוֹן יִתַּבְרוּן׃ טז טָב קֳדָם יְיָ זְעֵרוּת צַדִּיקַיָא מֵרְכַפַּת רַשִׁיעִין סַגִּיעִין׃ יז אֲרוּם דְרָעֵי דְרַשִׁיעַיָא יִתַּבְרוּן וְתָמִיךְ צַדִּיקַיָא מֵימְרָא דַיְיָ׃ יח יְדִיעִין קֳדָם יְיָ יוֹמֵיהוֹן דִשְׁלֵמִין וְאַחְסַנְתְּהוֹן לַעֲלַם תְּהֵי׃ יט לָא יִבְהֲתוּן בְּעִדָּן בִּישְׁתָא וּבְיוֹמֵי אוּלְצָנָא סָבְעִין׃ כ אֲרוּם רַשִׁיעַיָא יֵיבְדוּן וּבַעֲלֵי דְבָבַיָא דַיְיָ הֵיךְ יְקַר פַּגְּנִיסִין דְמִין אוּלָא מִתְפַּטְמִין וְסוֹפֵיהוֹן מִתְנַכְּסִין הֵיכְנָא רַשִׁיעֵי יְסוּפוּן וּבִתְנָן גֵּהִנָּם יִגְמְרוּן׃ כא מוֹזִיף רַשִׁיעָא וְלָא פָּרַע וְצַדִּיק מְחַיֵּס וְיָהֵב׃ כב מְטוּל דִמְתְבָּרְכִין בְּמֵימְרָא יִרְתוּן אַרְעָא וּדְמִתְלַטְטִין בְּמוֹתָא יִשְׁתֵּיצוּן׃ כג מִן קֳדָם יְיָ פְּסִיעָתוֹ דְגַבְרָא מִתַּקְנָן וְאוֹרְחָתֵיהּ יִתְרְעֵי׃ כד אֲרוּם יִפּוֹל מְרַע לָא יְמוּת מְטוּל דַיְיָ סָעִיד בִּידֵיהּ׃ כה טְלֵי הֲוֵית בְּרַם סִיבֵית וְלָא חֲמֵית צַדִּיקָא שְׁבִיקָא וּבְנוֹי תָּבְעִין לַחֲמָא מֵחוּסְרָנָא׃ כו מִן בִּגְלַל דְּכָל יוֹמָא חָיֵס וּמוֹזִיף וְדַרְעֵיהּ לְבִרְכְתָא׃ כז סְטֵי מִבִּישׁ וַעֲבֵד טָ[ב] לְחַיֵּי עָלְמָא׃ כח אֲרוּם יְיָ רָחֵם דִינָא וְלָא יִשְׁבּוֹק יַת חֲסִידוֹי לַעֲלַם מִנַּטְרִין וּבְנֵיהוֹן דְרַשִׁיעַיָא

מסורה

לטבוח ד' ומ"ל וסימ' אלוף יובל לטבוח . ... ימיכם לטבוח . אורי... לטבוח . לטבוח ישרי ... י' מ"ל וסימ' נמסר בס... חלק א' סימן כו : ... תכומים בתמימות מ"ל ... יו"ד בתרא וסימ' יו... תמימם . וכל דבעירא ... כן במ"א מ"ל וסימ' ש... תעשה שעיר חטאת ליו... יוטל ג' ב' מ"ל וא' חס... יפל לא יוטל . בחיק יוטל ... הגם אל מראיו יטל . בו... וזרעו ג' בקריאה ... בסדר בלק

תולדות אהרן חרב פתחו . עקרים מד פט : לא יבושו . מגילה קו : לוה רשע . בתרא מה אבות ז : נער הייתי . יבמות יו זוכר ויתא (יבמות

מצודת ציון

טז) מהמון . ענין רבוי הון : רבים . גדולים וחשובים : (יז) זרועות . ענין חוזק : (כ) כיקר . מל' יקר : (כא) חונן . חומל : (כג) מצעדי . דרכו ופסיעותיו : כוננו . מלשון הכנה : (כד) יפול . ענין נפילה כמו ותפול מעל הגמל (בראשית כ"ד) : (ל) יהגה . ידבר : (לא) תמעד . ענין התלקה והשמטה : אשוריו

מצודת דוד

שלום : (יב) זומם . הרשע חושב רעה על הצדיק ובכעסו חורק עליו שניו : אבל ה' ישחק על הרשע כי ראה שבא יום מיתתו טרם יעשה הרעה ... לעשותם : (יד) פתחו . ר"ל הוציאום מתערה : להפיל . להפילו מת : (טו) אבל חרבם תבוא בלב הרשעים הם : תשברנה . לבל יוכלו לירות בהם

(טז) טוב . המעט שיש להצדיק יותר טוב מעושר רב שביד הרשעים : (יז) כי זרועות . לפי שיושבר חוזק הרשע ולא ישאר עשרו בידו אבל הצדיקים ומה שיש בידם תתקיים : (יח) ימי תמימים . כמה שנים יחיו : ונחלתם . מעט מהטובה שהנחיל להם השקים יהיה שמור אצלם לעולם כל ימי חייהם : רעה . כי לא עליהם תהיה : ישבעו . כי ה' יזמין להם די סיפוקם : (כ) כיקר כרים . כהיקר הנעשה לכבשים אשר יפטמו אותם להשמינם למסר ... כן טובות הרשעים בעוה"ז לטרדם לגיהנם : כלו . כי אחר המיתה יכלו ובעשן הגיהנם יהיו כלים : (כא) לוה רשע . כשלא מצאה ידו לגזול לוקח בהל... מאלה והצדיק המלוה אותו חונן ונותן לו במתנה לבל יענש בעבורו : (כב) כי מבורכיו . כי בעבור החרון המעשה הזה יגזור אומר ויקם ואת אשר יברך ...
ספ...

פו לברכה: (ל) פי צדיק יהגה. תחלה בלבו חכמה לראות דין שפסקה
דבר. ואח"כ לשונו תדבר משפט: (לא) לא תמעד אשוריו. לא
דיו: (לה) ומתערה. משריש כמו (ישעיה י"ט) ערות על יאור.
נה יש הרבה אילן שנפשח ומעורה בקליפה: כאזרח רענן. כאחד
האר‍ץ הנשרשין
בנכסים וכן פירש
רח רענן מתלחלח
כאשל הנשרש ואזרח
י אדם אנשי שרשים
א): (לז) שמר תם.
דרכי שתמימים ללמוד
: כי אחרית לאיש
ס ראשית אין לו
לו. אבל פושעים
שעים אחרית' נכרת'
דיו: (א) מזמור לדוד
לאומרו בשעת צרה
יתם של ישראל לפני
נגד כל ישראל אמרו:
. נזרקו ל' נחת נופל
שת ולפי שעל ידי
קשת נזרקים החצים
ו כי וכן (שמות ט"ו)
י היה ל' לכתוב א־יק
לפי שכשמוציאין חרב
תער ריק ממנה לכך
קות בחרב וכן (לעיל
ה קשת נחושה ואין
ש בתיבה שאם היתה
לו לומ' ננחתו כי אבל
חתו וכן של ותנחת
ונופל' לפרקים כמו
נף. נשך. נדר. נקם.
יאמר ניגף נישך
כמו ננגף ננשך נגדר
גש בא בתיבה במקום
עלה נדף (ויקרא
י נגרה (איכה ג')
ננגרה כן יאמר נחתו
ו וכן ונחתה קשת
ע כ"ב) כמו וננחתה
"ת להתנהג כמנהג
מקומות כגון כחש
קל דגוש כמו דבר
דבר כך כחש מגזרת
כ (בראשית י"ח) ולא
ש כאשר יאמר מן
רך ולא יאמר בירך
מר דיבר לפי שאין
ר ברי"ש אבל בחי"ת
ת וכן (דברים ל"ב)
כיפר דיבר אף כאן
כמו נגשו נתכו מגזר'
נגש והנו"ן יסוד נופל
ש במקומה כשהיא
ן (ש"א ב') קשת גבורי' חתים מגזרת נחת וחתת כאשר יאמר מן נסב סבב מן נשם שמם ונשמו דרכיהם (ויקרא כ"ו) ושממו עליה (שם) וכן בלל נבל

כט צדיקים ירשו ארץ וישכנו לעד
עליה: ל פי צדיק יהגה חכמה
ולשונו תדבר משפט: לא תורת
אלהיו בלבו לא תמעד אשריו:
לב צופה רשע לצדיק ומבקש
להמיתו: לג יהוה לא יעזבנו
בידו ולא ירשיענו בהשפטו:
לד קוה אל יהוה ושמר דרכו
וירוממך לרשת ארץ בהכרת
רשעים תראה: לה ראיתי רשע
עריץ ומתערה כאזרח רענן: לו ויעבר
והנה איננו ואבקשהו ולא נמצא:
לז שמר תם וראה ישר כי אחרית
לאיש שלום: לח ופשעים נשמדו
יחדו אחרית רשעים נכרתה:
לט ותשועת צדיקים מיהוה מעוזם
בעת צרה: מ ויעזרם יהוה ויפלטם
יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו
בו:

לח א מזמור לדוד להזכיר:
ב יהוה אל בקצפך תוכיחני
ובחמתך תיסרני: ג כי חציך

ל' וחד וישכנו · ב' מ"ל סני דמשק · ב' חד ר"פ · ל'. ל' · ל'. ג' · ג'. ל' · ל' · ל' · ל' · ל' · ב' · ל' · י'

ישתצון: כט צדיקיא יחסנון
ארעא וישרון לעלמין עלה:
ל פומא דצדיקיא רנן חוכמתא
ולישניה ממללא דינא:
לא נימוסא דאלהיה בלביה
לא מזדעזעין אסתורוי:
לב מסתכי רשיעא לצדיקא
ובעי למקטליה: לג יי לא
ישבקניה בידיה ולא יחיבניה
במדיניה: לד סבר במימריה
דיי וטר ארחיה וירוממנך
למחסן ארעא באשתיצות
רשיעיא תחמי: לה חמיתי
רשיעא תקיפא וחסין היך
אילן יציב ועבוף: לו ופסק
מן עלמא והא ליתוי ובעית
יתיה ולא אשתכח: לז נטר
שלימותא וחמי תריצותא
ארום דסוף בר נשא שלמא:
לח ומרודין ישתיצון כחדא
סופיהון דרשיעיא שיציא:
לט ופורקנא דצדיקיא מן קדם
יי עושנהון בעדן עקתא:
מ וסיעינון יי ושזיב יתהון
שזיב יתהון מן חיביא ויפרקנון
מטול דאתרחיצו במימריה:
א תשבחתא לדוד דכרנא
טבא על ישראל: ב יי לא
ברוגזך תכסן יתי ולא ברתחך תרדי יתי: ג מטול דגירך איתחתן עלי ושרת

ככרת: (כט) צדיקים. בעבור שהזכיר ושכון לעולם אמר זה משפט הזם
וחוק אמת שהם בארץ: (ל) פי. בבר הזכיר כי הצדיק עשה חסד לחונן מהונו
וכן עושה חסד ללמד חכמתו ולהורות האובדים: (לא) תורת. ספר כי תוכו
כברו: (לב) צופה. בראותו הרשע כי באחריתו נפל ממעלת העושר כדרך
ובאחריתו יהיה כבל אז יקנא
בצדיק ומרוב קנאתו יבקש
המיתו: (לג) ה'. טעם ולא
ירשיענו שהשם יראה צדקת
הצדיק. והזכיר זה כי רשע
אם לא יוכל בקנאתו להמיתו
יבקש תואנה על הצדיק שנתן
לו ממון או שהצדיק עשה לו
חמס: (לד) קוה. הטעם
בדבר זה התעסק כל ימיך.
וירוממך. השם או דרכו כי ימצא
בלשונו בדרך זכר ותראה
בהכרת הרשעים כאשר ראו כן
צדיקים קדמוך: (לה) ראיתי.
אמר דוד אני ראיתי עריץ
שאחרים יפחדו ממנו וטעם
מתערה מתגלה העושה בגלוי
כל רע. כאזרח פתח והוא סמוך
ותחבר מלת עץ ורענן לא ומלת
אזרח כאזרח הארץ וטעם
אזרח כאילו בעל ענפים רבים
וכמוהו מי שיש לו משפחה רבה
והפך זה הגר כי הוא כמו גרגיר
נכרת מהעץ וזה פי' הפסוק
ראיתי רשע עריץ ומתערה
שהוא כאזרח רענן:
(לו) ויעבור. הטעם מהרה
יאבד הוא והונו: (לז) שמר.
ועתה שים לבך ושמור איש תם
וראה איש ישר לעולם תראה
אחריתם שלום והנה תם ישרת
אחר כאילו כתוב כי אחרית
לאיש תם שלום: (לח) ופושעים.
כנגד תם ורשעים כנגד ישר:
(לט) ותשועת צדיקים. כדרך
מגדל עז שם ה' בכל מקום:
(מ) ויעזרם. ראינו שפלט
צדיקים רבים וככה יפלטם
לעולם: (א) מזמור. טעם
פיוט תחלתו להזכיר: (ב) אל
בקצפך. אל ישרת בעבור אחר
ואל בחמתך וכמוהו ודעת
קדושים אדע ושני שרי גדודים
היו שרי בן שאול: (ג) כי.
נחתו. בנין נפעל כמו ננחתו
מגזרת ותנח' עלי ידך והטעם
תחלואים ומכאובים כחצים:
אין

ולשונו ז' מ"ל וסימ' נמסר בשפטי' סימן ז' ובזכריה סימן י"ד: צופה ג' ב' מ"ל וא' חס' וסימ' צופה רשע לצדיק. צופה פני דמשק. צפה נתתיך לבית. בתרא חס': והנה איננו ג' בקריאה וסי' וירא יעקב את פני לבן. ויחילו עד בוש. ויעבר והנה איננו. אנ"ך. צדיקים כל נביאים וכתובים מ"ל במ"ד חס' ג' כתיב צדקים חס' יו"ד קדמא וא' צדיקם חס' י' בתרא וסימ' פגע בשני אנשים צדקים. ויאמר אל כל העם צדקים. וצדקים ילכו בם. ואנשים צדיקם המה ישפטו. בתרא כתיב צדיקם וכל אוריתא צדיקם כתיב במ"א מלא

תולדות אהרן צופה רשע. סכה נב קדושין ל עקרים מד פכ"ח: קוה אל ה'. שם פכ"ט: ה' לא יעזבנו. ברכות ח סכה שם קדושין שם:

מצודת דוד

אשר יקללם יכרתו: (כג) מה' מצעדי וגו'. מצעדי הגבר בתורה המה ר"ל ה' מכונן ומיישר צעדיו: ודרכו. ה' חפץ דרכו ומצליחו בו:
אל. אף אם יהיה נופש לא יושלך לארץ: (כה) נער וגו'. ר"ל בנערותי הסתכלתי לראות הנעשה בצדיק: ולא ראיתי. להיות נעזב מכל וכל
לו לחם: (כו) כל היום. לפי שכל הימים היה חונן עניים ומלוה להם
אוי היהיו זרעו לברכה: (כז) סור מרע. לכן סור מרע ועשה טוב ותשכון במנוחה לעולם: (כח) אוהב משפט. לשלם לאיש כגמולו לזה לא יעזוב את
ין נשמרים לעולם אבל זרע רשעים יוכרתו כל אחד לפי גמולו: (לא) לא תמעד. לזה לא תמעד אשוריו: (לב) צופה. מביט לארוב על הצדיק: (לג) בידו.
: בהשפטו. כאשר יהיה הרשע נשפט עם הצדיק בדבר העלילה שסם עליו לא ירשיענו המקום כי יוציא לאור משפטו ויצא זכאי: (לד) קוה אל ה'.
יציל מיד הרשעים: ושמור דרכו. מבלי לעשות להם כמעשיהם: (לה) רשע עריץ. החזק ברשע: ומתערה. והוא נשרש כאילן הנטוע מזמן רב
ב ומלוחלח ור"ל שהיה ממולא בכל טוב: (לו) ויעבור. פתאום עבר מן העולם והנה איננו: (לז) שמר תם. שמר דרך תם וראה דרך ישר ללכת בה
ית טוב לאיש המבקש שלום כל אדם להתנהג עם כל בישרות ובתמימות: (לח) יחדיו. כולם כאחד: אחרית וגו'. סופם לכריתה: (לט) ותשועת. אבל
דיקים היא מה' והוא מעוזם בעת צרה והוא דבר המתקיים: (מ) כי חסו בו. ודרך ה' להושיע את החוסים בו: **לח** (א) להזכיר. המזמור הזה נעשה
ה המדוכא ביסורין להתפלל לה' כדברים האלה: (ב) ובחמתך. מלת אל משמשת בשתים כאלו אמר אל בחמתך תיסרני: נחתו בי. כבר ירדו בי

מצודת ציון

אשוריו. רגליו שפוסע בהם: (לה) עריץ. חזק: ומתערה. נשרש ומעורה וכן ערות על יאור (ישעיה י"ט): אזרח. ענין אילן הנטוע מזמן רב והוא שאול מלשון כגר כאזרח (ויקרא כ"ד) אשר יאמר על תושב הארץ: רענן. רטוב כמו והיה עלהו רענן (ירמיה י"ז): (לז) אחרית. סוף: (מ) ויפלטם. ויצילם: **לח** (ב) תוכיחני. תיסרני. ענין פורעניות ועונש: (ג) נחתו. ותנחת. ענין
חצי

נָחֲתוּ בִי וַתִּנְחַת עָלַי יָדֶךָ׃ ד אֵין־ ל׳. ס׳ חס׳
מְתֹם בִּבְשָׂרִי מִפְּנֵי זַעְמֶךָ אֵין־ בסיפרא ד׳ וחס׳
שָׁלוֹם בַּעֲצָמַי מִפְּנֵי חַטָּאתִי׃
ה כִּי עֲוֺנֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי כְּמַשָּׂא
כָבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי׃ ו הִבְאִישׁוּ נָמַקּוּ ל׳
חַבּוּרֹתָי מִפְּנֵי אִוַּלְתִּי׃ ז נַעֲוֵיתִי ל׳. ב׳
שַׁחֹתִי עַד־מְאֹד כָּל־הַיּוֹם קֹדֵר ב׳ א׳ חס׳
הִלָּכְתִּי׃ ח כִּי־כְסָלַי מָלְאוּ נִקְלֶה
וְאֵין מְתֹם בִּבְשָׂרִי׃ ט נְפוּגוֹתִי ד׳ וחס׳. ל׳
וְנִדְכֵּיתִי עַד־מְאֹד שָׁאַגְתִּי מִנַּהֲמַת ל׳. ל׳
לִבִּי׃ י אֲדֹנָי נֶגְדְּךָ כָל־תַּאֲוָתִי קל״ד
וְאַנְחָתִי מִמְּךָ לֹא־נִסְתָּרָה׃ יא לִבִּי ג׳
סְחַרְחַר עֲזָבַנִי כֹחִי וְאוֹר־עֵינַי גַּם־ ל׳
הֵם אֵין אִתִּי׃ יב אֹהֲבַי וְרֵעַי מִנֶּגֶד
נִגְעִי יַעֲמֹדוּ וּקְרוֹבַי מֵרָחֹק עָמָדוּ׃
יג וַיְנַקְשׁוּ ׀ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי וְדֹרְשֵׁי
רָעָתִי דִּבְּרוּ הַוּוֹת וּמִרְמוֹת כָּל־ ב׳
הַיּוֹם יֶהְגּוּ׃ יד וַאֲנִי כְחֵרֵשׁ לֹא
אֶשְׁמָע וּכְאִלֵּם לֹא יִפְתַּח־פִּיו׃
טו וָאֱהִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־שֹׁמֵעַ ב׳
וְאֵין בְּפִיו תּוֹכָחוֹת׃ טז כִּי־לְךָ יְהוָה
הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי׃ קל״ד
יז כִּי־אָמַרְתִּי פֶּן־יִשְׂמְחוּ־לִי בְּמוֹט
רַגְלִי עָלַי הִגְדִּילוּ׃ יח כִּי־אֲנִי לְצֶלַע ס׳
נָכוֹן וּמַכְאוֹבִי נֶגְדִּי תָמִיד׃ יט כִּי־ ל׳ וחד ומכאובו

עֲלַי מְחַת יְדָךְ׃ ד לֵית אָסוּ
בְּגוּשְׁמִי מִן קֳדָם רוּגְזָךְ לֵית
שְׁלָם בְּאֵבָרַי מִן קֳדָם חוֹבִי׃
ה אֲרוּם חוֹבַי עֲבַרוּ רֵישִׁי הֵיךְ
מַטּוּל יַקִּיר יַקְרוּ מִנִּי׃ ו סְרִיאוּ
מְאִיסוּ הַלְבְּשׁוּשַׁי מִן קֳדָם
טַפְשׁוּתִי׃ ז עֲקִימֵית שְׁחֵית
עַד לַחֲדָא כָּל יוֹמָא חֲכִּיר
הֲלַכִית׃ ח אֲרוּם כִּסְלַי אִתְמַלְיָן
קְדִיחֲתָא וְלֵית אָסוּ בְּגוּשְׁמִי׃
ט פְּגִית וְאִתְמַכִּית עַד לַחֲדָא
רְגִישִׁית מִנַּהֲמוּתָא דְלִבִּי׃
י יְיָ לְקִבְלָךְ כָּל רְגִיגְתִּי וְתַנְחָתִי
מִנָּךְ לָא מִטַּמְּרָא׃ יא לִבְּבִי
צְמַרְמַר שַׁבְקַנִי חֵילִי וּנְהוֹר
עֵינַי בְּרַם הֵנוּן לֵיתֵיהוֹן עִמִּי׃
יב רְחִימַי וְחַבְרַי מְקָבֵל מַכְתָּשִׁי
קָמוּ וּקְרִיבַי מֵרְחִיק קָיְמִין׃
יג וְעַבְדוּ פַּחִין תָּבְעֵי נַפְשִׁי
וּבָעֵי בִּישׁוּתִי מַלִּילוּ
שִׁקְרָא וּנְכִלָא כָּל יוֹמָא מְרַנְּנִין׃
יד וַאֲנָא הֵיךְ חֵרְשָׁא לָא אֶשְׁמַע
וְהֵיךְ אִלְמָנָא דְלָא פְּתַח
פּוּמֵיהּ׃ טו וַהֲוֵיתִי כִּגְבַר דְּלָא
שָׁמַע מֵעַלְמָא וְלָא אִית
בְּפוּמֵיהּ מַכְסְנְיָתָא׃ טז אֲרוּם
קֳדָמָךְ יְיָ צַלֵּיתִי אַנְתְּ תְּקַבֵּל
יְיָ אֱלָהִי׃ יז אֲרוּם אֲמָרִית
דִּלְמָא יֶחֱדוּן עֲלַי בְּאִזְדַּעְזָעוּת
רַגְלַי עֲלַי אִיתְרַבְרַבוּ׃ יח אֲרוּם
אֲנָא לִתְבִירָא מְעַתַּד וּכֵיבִי
לְקִבְלִי תְּדִירָא׃ יט אֲרוּם חוֹבִי

אבן עזרא

(ד) אין מתום. מגז׳ תם והטע׳ בריאות והנה הזכיר הסבה הקרובה למה זה מפני זעמך והרחוקה: מפני חטאתי. כי בעבירה זעמתני: (ה) כי. כל על כד וגבהו עד שעברו ראשי כי רבים הם: (ו) הבאישו. פועל עומד כמו ולא הבאיש או יהיה הוא הפעול והוא יספר חבורות שיצאו בגופו וסבת זה אולתי: (ז) נעויתי. אין בי כח לעמוד בקומה זקופה ישרה על כן נעויתי ושחותי והשתנו פני כאילו כל היום השמש הכיתני וזה טעם קודר הלכתי: (ח) כי. כסלי. הטעם קרביו מלאו דבר נתעב ונקלה איננו ראוי להזכיר בפה והזכיר אין מתום פעם אחרת כאיברי גופי הנראים: (ט) נפוגותי. מגזרת ויפג לבו: שאגתי. ברוב מכאובי על דרך שויתי עד בקר כארי: (י) אדני נגדך. לבדך כל תאותי אולי אחיה ולא נגד הרופאים: (יא) לבי סחרחר. כתרגום סביב לא ימצא מנוח. כחי כח התולדה ואור עיני כבה מנהג החולים: (יב) אהבי. האוהבים שהיו לי. מנגד נגעי ויעמדו בעבו׳ שהבאישו חבורותי: (יג) וינקשו. מלת נפשי תשרת בעבור אחרת וככה הוא וינקשו מבקשי נפשי כי הוא הפעול והטעם שדבריהם מוקש המה לי: (יד) ואני. שהוא חסרון בגוף: (טו) ואהי. בדרכוני כאיש אשר לא ישמע לשון המדב׳ והטעם כי לא אענה להם: (טז) כי. אין לי תוחלת כי אם נך וטעם אתה תענה כי אני לא אשים לבי אל דבריהם כי עליך נסמכתי בלבי ולשוני לך: (יז) כי הגדילו. לדבר או הפה ועל עומד וטעם פן ישמחו לי כמו פן יאמרו לי כי הנה במוט רגלי וחליתי הגדילו עלי: (יח) כי. כדרך ובצלעי שמחו ונאספו והנכון כי נכון אני להיותי צולע שלא אוכל לקום ומים רבים ולהיות מכאובי נגדי

תולדות אהרן: אין מתום. עקידה שער נט: לבי סחרחר. גיטין ע: ואני כחרש. חגיגה ג גיטין עא: כי אני. סנהדרין קז: עקידה שער ו:

רש״י

נגל כי שם כלל ה׳ ונגלה שם ששתם (בראשית י״א) כן יאמר נחת ות[...] פעל: ותנחת עלי ידך. פירש לחציך נחתו בי וכן פתרונו מה ד[...] לירות החצים יד שלך היא נחתה בקשת להפיל עלי חצים ותנחת לשון וי[...] הנו״ן שורש בתבה וכן (לעיל י״ח) ונחתה קשת נחושה. אין ה[...] כתיבה (סא״א): ([...] תמימות. אינטרי״ן ב[...] (ה) יכבדו. כבדים: [...] ל׳ אחזתו עוית. אית[...] בלעז: (ח) כסלי מל[...] במחשבתי אני קל כש[...] (ט) נפוגותי. נחלש[...] לבו (בראשית מ״ה) [...] הפוגות (איכה ב׳) [...] תאותי. אתה יוד[...] (יא) סחרחר. מוקף[...] מתיבות הכפולות כו[...] י״ג) ירקרק אדמ[...] חמרמרו (איכה א׳): [...] נגעי יעמדו. אותם [...] כאוהבים בשעת הנאת[...] שהנגע בא עלי אין [...] בשעת דחקי אלא מנו[...] ואינם עוזרים לי: [...] שמראים לי עצמם [...] (יג) וינקשו מבקשי [...] לי: יהגו. יחשבו [...] כחרש. ישראל שומעי[...] מן המחרפי׳ ואינם מש[...] כי לך הוחלתי שתאלנו[...] מהם: (יז) כי אמרתי [...] לי. לכך אנו [...] אומרים אנו כלבנו [...] עזות שמ׳ יראו במפל[...] לנו במוט רגלינו ויג[...] לומר הלא בייתם [...] בתשועתכם: (יח) כי [...] נכון. לכך אנו דואגי[...]

ויסלף דברי צדיקים ד[...] ידך ה׳ חס׳ בסיפרא [...] לעיל בסיפרא סימן ל[...] ד׳ וחס׳ וסימ׳ מעי[...] בהמה. מכף רגל ועד [...] מתם. אין מתם בבשר[...] מלאו נקלה: נקלה [...] וסי׳ כי כסלי מלאו נק[...] נקלה ועבד לו. וא׳ [...] ואנכי איש רש ונקלה[...] ג׳ וסימ׳ ואנחתי ממך [...] לגבר אשר דרכו. ומע[...] כאיש ב׳ בקריא׳ וסי׳ [...] בהעלותך: רגלי ד׳ [...] לעיל בסימ׳ סי׳

מצודת דוד

חלי היסורים וכבר ירדה עלי מכת ידך ודי בזה: (ד) אין מתום. [...] תם ושלם בבשרי מהיסורים הבאים עלי מפני כעסך: מפני חטאתי. [...] הבאים מפני חטאתי: עברו ראשי. המשיל מרבית העון כאלו [...] עמוקים ועוברים את הראש ממעל: כמשא כבד. כמו שא״א לשאת [...] כן כבדו עונותי עד שהמה כבדים מערך הכח אשר בי ולא אוכל לס[...] מלשון מלילם: (ו) הבאישו וגו׳. ר״ל בעבור כי נמקו החבורות והוא[...] והליחה לזה הבאישו את בשרי: אולתי. ר״ל עונותי כי אין אדם שו[...] אא״כ נכנס בו רוח שטות: (ז) נעויתי. נתעקם גופי ואלך שחור[...] הלכתי. ואלך בחשכת הצרות: (ח) מלאו נקלה. המה מלאים שריפת אש החלי ואין מקום שלם בבשרי (ט) נפוגותי ונדכותי. אחזתני חלשות וד[...] מנהמת הלב לא מהשפה ולחוץ: (י) נגדך כל תאותי. הרפואה והשקטה שאני מתאוה הלא המה נגדך ובידך לעשותם: ואנחתי. ומה ו[...] שאני מתאנח להתחרט על עונותי לא נסתרה ממך ומהראוי א״כ למלאות תאותי: (יא) לבי סחרחר. לבי מסובב ביגון ואנחה וכחי עזב אותי והלך ס[...] אתי. לא נשארה בהם: (יב) מנגד נגעי. כשאני בנגעי ובצרי יעמדו מנגד ולא קרבו אלי לעזרם: (יג) וינקשו. שמו עלי מוקש: ידברו הוות. ידבר[...] שברון רוח: (יד) ואני כחרש. עושה את עצמי כחרש כאלו לא אשמע: (טו) לא שומע. לא מבין דבריהם: תוכחות. טענות להתווכח עמהם: (טז) כ[...] כי הסמכתי עליך אשר אתה תענה להם בעבורי ר״ל תעשה עמדי אות לטובה ותחשב לתשובה נצחת: (יז) כי אמרתי. ר״ל הנה לא חפצתי אני להשיב ל[...] אמרתי פן תתגבר עלי השונא וישמחו עוד יותר כי בעת ממש רגלי לבד הגדילו עצמם להתגאות עלי ומה אם אהיה נלקה בכל גופי: (יח) לצלע נכון[...] ורגיל להיות צולע מחולשת הגוף והדברים המכאיבים אותי המה מזומנים תמיד נגדי לבוא עלי: (יט) כי עוני אגיד. אני בעצמי אגיד שוני כי יודע[...] שחט[...]

מצודת ציון

ענין ירידה כמו מי יחת עלינו (שם כ״א): (ו) נמקו. ענין המסה: חבורותי. מל׳ חבורה והוא מכה שנצרר הדם תחתיה: אולתי. מלשון אויל ושוטה: (ז) נעויתי. ענין עקום כמו והתעותו אנשי החיל (קהלת י״ב): שחותי. מלשון שחיה וכפיפה: קודר. ענין שחרות: (ח) כסלי. הוא חלק הפדרה הסמוך להכליות וכן אשר על הכסלים (ויקרא ג׳): נקלה. ענין מוקד ושריפה כמו קלוי באש (שם ב׳): (ט) נפוגותי. ענין רפיון וחלשות כמו ויפג לבו (בראשית מ״ה): (יא) סחרחר. ענין סבוב כמו סחרו אל אבן (ירמיה י״ד): (טז) הוחלתי. ענין המתנה כמו והוחלתי לדבריכם (איוב ל״ב): (יז) במוט. ענין המעדה ונטייה לנפול כמו לעת תמוט רגלם (דברים ל״ב): הגדילו. מלשון גדול: (יח) לצלע. ענין חגר הצולע על ירכו: נכון. מל׳ הכנה: (יט) עצמו. ענין רבוי כמו עצמו לי אלמנותיו

רשי

ולומדים אנו במכות ומוכים ומזומנים לשבר תמיד : ומכאובי נגדי .
לבא עלי תמיד : (יט) כי עוני אגיד . לבי מגיד לי את עוני ולפיכך
ירא מחטאתי שלא יגרום לי צלע ומכאוב : (כ) חיים עצמו . מעצימים
ס ובטובה : ורבו . והגדילו שנאי על דברי שקר : (כא) תחת
בשביל שאנחנו רדפי'
מצותיו :(א) לידותון .
אחד מן המשוררים
שיר היה שם שמו
רש אגדה על הדתות
והגזרות של צרה
ישראל : (ב) אמרתי
כי וגו' . אנחנו היו
ור את עצמנו על כל
ות עלינו שלא נהרהר
: אחר מדת הדין
שעים לנגדנו המצירי'
ס . כמו לא תחסום
ם כ"ה) אמושלמנ"ע
ו דומיה ימים רבים
מטוב אפילו מדברי
י יראתם ומתוך כך
ר ונבהל וכשתקנו
קרבנו והגיון לבנו
כמו אש והוא גורם
דברי' בלשוננו (בלאש
ניך וזו היא שאנו
ודיענו ה' קצינו עד
בצרה ונדע מתי
נו חלוים ממנה :
יחות . מדודים הם
כדבר הנמרד בטפחי'
ים קצובים : וחלדי .
אין נגדך . חלד . ל'
יל בלעז : כל אדם
אדם חי הבל הם חיין
אך כצלם . בחושך .
ם ל' צלמות . ומנחם
ממש כמו כי בצלם
ה את האדם (בראשי'
יתכנו דבריו : אך
כל ההמיה ותאוה
בר . תבואה בשדה כל
יר : ולא ידע מי
אינו יודע מי אספם
לפני האסיף ימות :
מה קויתי . מה היא
שר אני שואל ומייחל
שלא שמפשעי הצילני :
נבל . חרפת הנבל
י הבא גם עליו נגעים
שלא יוכל לומר לי
ם ואנו אין אנו לוקים
הזאת גרמה להביא
אים עליהם : (י) כי
. שהבאת עלינו צרה:
מתגרת

אבן עזרא

נגדי תמיד : (יט) כי . אני מודה לאנשים וזה טעם אגיד ואדאג לבי : (כ) ואויבי
יש אומרים כי עוני אדאג מחטאתי פן אמות ואויבי חיים : (כא) ומשלמי
דברו יוכיח כי הוא נקרם נחליים והטיב להם כאשר ספר במזמור אחר :
(כב) אל תרחק ממני . כנגד מרחוק עמדו : (כג) חושה . לפי דעתי חושה
לעזרתי אתה ה' שאתה תשועתי
כמו אמור לנפשי ישועתך אני
ור' משה אמר כי חושה ישרת
אחר וכנה הוא חושה לעזרתי
ה' חושה לתשועתי : (א) למנצח
לידותון . כבר הזכרתי בראש
הספר ולפי דעתי שפיוט ידוע
היה בדרום וחברו ידותון או
אחר חברו שישבחנו והיה ראש
הפיוט לידותון גם זה המזמור
כמו העליון כי על מחלתו ידבר
וטעם אמרתי בלבי וטעם
אשמרה דרכי תולדתי ומנהגי
כמו וכל דרכי הסכנת והטעם
שלא אדב' כמו ידב' החול' מרוב
צערו וכאילו בפי מחסום
אשמרנו להיותו בפי ולא אסירנו:
(ב) בעוד רשע לנגדי . שבא
לבקר אותי : (ג) נאלמתי .
החשיתי . אפילו שאדבר טוב :
(ד) חם. כל כך חם לבי שבהגיגי
תבער אש : דברתי בלשוני .
הטעם כפול או זה הוא שדברתי:
(ה) הודיעני . מה חדל אני .
תואר השם והטעם כמה אעמוד
עם יושבי חלד : (ו) הנה .
מעט מזער כדבר שימודד
בטפחות וחלדי כמו חדל כבשׂ
וכשב ושמלה ושלמה . אך כל
הבל . הוא כל אדם והטעם
כמו הבל הבלים וטעם נצב כן
הוא לעולם לא ישתנה שיסור
ממעלת ההבל:(ז) אך. כי ישתנה
בצלמו מיום אל יום ומעת אל
עת כדמו' הנהר המתהלך וצלמו
עומד וי"א כי בצלם כמו צלמות
והנכון בעיני כי האדם דומה
לצלם וכאשר ישתנה הצלם כן
ישתנה הוא וטעם הצלם מערכו'
המשרתים וכוכבי עליון שלא
יעמדו רגע אחד על מתכונת
אחת וחכמי המזלות יודעים
זה ויהמיון קבוץ ממון כמו ומי
אוהב בהמון : יצבור . מעט
מעט ולא ידע מי אוספם כולם
רגע אחד במותו : (ח) ועתה.
הנה בא קצי מה תקוה יש לי
רק תוחלתי לך היא והיא :
(ט) מכל . כי בעבור פשעי
חליתי : (י) נאלמתי. בעבור
שהזכיר חרפת נבל אמר הבט
כי

תהלים לח

עֲוֺנִ֥י אַגִּ֑יד אֶ֝דְאַ֗ג מֵֽחַטָּאתִֽי׃ כ וְֽאֹיְבַ֣י
חַיִּ֣ים עָצֵ֑מוּ וְרַבּ֖וּ שֹׂנְאַ֣י שָֽׁקֶר׃
כא וּמְשַׁלְּמֵ֣י רָ֭עָה תַּ֣חַת טוֹבָ֑ה
יִ֝שְׂטְנ֗וּנִי תַּ֣חַת רָדְפִי־טֽוֹב׃ כב אַל־
תַּֽעַזְבֵ֥נִי יְהוָ֑ה אֱ֝לֹהַ֗י אַל־תִּרְחַ֥ק
מִמֶּֽנִּי׃ כג ח֥וּשָׁה לְעֶזְרָתִ֑י אֲ֝דֹנָ֗י
תְּשׁוּעָתִֽי׃

לט א לַמְנַצֵּ֣חַ לִֽידִית֘וּן מִזְמ֥וֹר
לְדָוִֽד׃ ב אָמַ֗רְתִּי אֶֽשְׁמְרָ֣ה דְרָכַי֮
מֵחֲט֪וֹא בִלְשׁ֫וֹנִ֥י אֶשְׁמְרָ֥ה לְפִ֥י
מַחְס֑וֹם בְּעֹ֖ד רָשָׁ֣ע לְנֶגְדִּֽי׃ ג נֶאֱלַ֣מְתִּי
ד֭וּמִיָּה הֶחֱשֵׁ֣יתִי מִטּ֑וֹב וּכְאֵבִ֥י נֶעְכָּֽר׃
ד חַם־לִבִּ֨י ׀ בְּקִרְבִּ֗י בַּהֲגִיגִ֥י תִבְעַר־
אֵ֑שׁ דִּ֝בַּ֗רְתִּי בִּלְשֽׁוֹנִי׃ ה הוֹדִ֘יעֵ֤נִי
יְהוָ֨ה ׀ קִצִּ֗י וּמִדַּ֣ת יָמַ֣י מַה־הִ֑יא
אֵ֝דְעָ֗ה מֶה־חָדֵ֥ל אָֽנִי׃ ו הִנֵּ֤ה טְפָח֨וֹת ׀
נָ֘תַ֤תָּה יָמַ֗י וְחֶלְדִּ֣י כְאַ֣יִן נֶגְדֶּ֑ךָ אַ֥ךְ
כָּֽל־הֶ֥בֶל כָּל־אָ֝דָ֗ם נִצָּ֥ב סֶֽלָה׃ ז אַךְ־
בְּצֶ֤לֶם ׀ יִתְהַלֶּךְ־אִ֗ישׁ אַךְ־הֶ֥בֶל
יֶהֱמָי֑וּן יִ֝צְבֹּ֗ר וְֽלֹא־יֵדַ֥ע מִי־אֹסְפָֽם׃
ח וְעַתָּ֣ה מַה־קִּוִּ֣יתִי אֲדֹנָ֑י תּ֝וֹחַלְתִּ֗י
לְךָ֣ הִֽיא׃ ט מִכָּל־פְּשָׁעַ֥י הַצִּילֵ֑נִי
חֶרְפַּ֥ת נָ֝בָ֗ל אַל־תְּשִׂימֵֽנִי׃ י נֶ֭אֱלַמְתִּי
לֹ֣א אֶפְתַּח־פִּ֑י כִּ֖י אַתָּ֣ה עָשִֽׂיתָ׃

ג' / ג' / ב' / רדפי ק' / כ"ג ר"ף אל אל / לידותון ק' / ג' מסניין / ל' מ"ל / ב' חס' / ד' . ל' / ל' וא' י"א / ל' וחד הגיגי / ל' וכ"כ / ל' . ד' / ל' / ג' / ג' . ג' . ט'

תרגום

אֲתָנֵי אִתְיְצֵף מִן חֶטְאַי׃ כ וּבַעֲלֵי דְבָבַי חַיֵי אַלִימוּ
וְסַגִיאַן סָנְאַי עַל שִׁקְרָא׃ כא וּפָרְעִין בִּישְׁתָא חֲלַף טָבְתָא
מַסְטְנָן לִי חֲלוּפֵי דְרַדְפֵית טָב׃ כב לָא תִשְׁבְּקִינַנִי יְיָ
אֱלָהִי לָא תַרְחִיק מִינִי׃ כג זְרִיז לְסִיוּעִי יְיָ פּוּרְקָנִי׃
א לְשַׁבָּחָא עַל מַטְרַת בֵּית מַקְדְשָׁא עַל פּוּמֵיהּ דִידוּתוּן
תֻּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד׃ ב אֲמָרֵית אֶנְטוּר אוֹרְחִי מִלְמֶחְטֵי בְּלִישָׁנִי
אֶנְטוּר לְפוּמִי זְמָמָא בִּדְאִית רַשִׁיעָא לְקִבְלִי׃ ג אִתְאַלְמֵית
שְׁתֵקִית בְּטָלֵית מִן פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא מְטוּל הֵיכְנָא כֵּיבִי
מְמַרְטֵיט׃ ד רְתַח בִּי בְּגוּשְׁמֵי בִּרְיַנְנִי תִדְלַק אֶשָׁתָא מַלְלֵית
בְּלִישָׁנִי׃ ה אוֹדַע יְיָ לִי אוֹרַח סוֹפִי וּמִשְׁחַתָא דְיוֹמַי מְנָא
אִינוּן אִידַע אֵימָתַי אֶפְסוּק מִן עָלְמָא׃ ו קְלִילִין סַדַרְתָּא יוֹמַי
וְגוּשְׁמִי כִּלְמָא לְקִבְלָךְ בְּרַם כּוּלָא לִלְמָא חֲשִׁיבִין בְּרַם
כּוּלְהוֹן צַדִיקַיָא קַיָמִין לְחַיֵי עָלְמָא׃ ז בְּרַם בִּדְיוֹקְנָא דַיְיָ
יִתְהַלֵךְ גַבְרָא בְּרַם לִלְמָא מִשְׁתַּגְשִׁין כָּנֵישׁ וְלָא חַכִּים
מְטוּל מְנָא מִן כַּנְשְׁנוּן׃ ח וּכְדוּן מְנָא סַבְרִית יְיָ אוֹרִיכוּתִי
לְוָתָךְ הִיא׃ ט מִנְכּוּלְהוֹן מְרָדַי
פְּצֵי יָתִי חִסוּדֵי סַכְלָא לָא תְשַׁוֵי עֲלַי׃ י אִתְאַלְמֵית וְלָא אֶפְתַּח פּוּמִי מְטוּל דִי אַנְתְּ

אל תעזבני חד מן כ"ג פסו' רישיהון ומצעותהון אל אל וסי' נמסר בשמואל חלק ב' סי' א' . מחטוא ג' ומשני' בכתיבתהון וסימ' ואחשך גם אנכי אותך מחטו לי . הלילה לי מחטא לה' מחדל : אשמרה דרכי מחטוא : אנ"ך . אורי' טו נביאי' טא כתו' טוא : חם ב' א' פתח וא' קמץ וסי' זה להמנו חם הצטיידנו . חם לבי בקרבי . בתרא פתח וכל שום בר נש דכוו' וקמץ : בצלם ג' וסי' בצלם אלהי' . שופך דם האד' באד' . אך בצלם יתהלך איש : יהמיו ג' וסי' בישעיה סי' י"ז : כליתי ב' חד כתי' א' וסי' מתגרת

אהרן אמרתי . גיטין ז זוהר פנחס : נאלמתי . ברכות ה זוהר בראשית : הודיעני . שבת ל זוהר נח ויחי : הנה טפחות . עקידת שער סז . אך בצלם . זוהר אמור (שבת ג קדושין י) :

מצודת דוד

לזה אדאג פן יבוא העונש וישמחו עלי : (כ) ואויבי . אבל אויבי ימי
ו וגדלו : (כא) ומשלמי וגו' . גם הם ימי חייהם רבו וגדלו : תחת .
זני רודף וזריז להיטיב עמהם : (כב) אל תעזבני . ה"אל ולא אוכל בעצמי
; להם לכן אל תעזבני אתה ותחשב לחשובה על לעגם : (כג) חושה . נהפך
כי אתה מעולם לי לישועה ואין על מי להמתין לי להיות לעזרה :
אמרתי . חשבתי בלבי אשמרם מנסגי מלחטוא בלשוני לדבר מה מול מדת
שמרה לפי מחסום . אחמור עצמי כאלו היה על פי מחסום אשר ימנע
"ל עם כל הכאב הבא עלי לא אצעק להתרעם : בעוד רשע לנגדי . בזמן אשר הרשע הבא לבקרני עומד לנגדי כי אחשוב כאשר אצעק אז ישמח בצרתי :
תי דומיה . כ"כ ארגיל עצמי בשתיקה עד שנעשיתי כאלם בעבור השתיקה : החשיתי מטוב . כי שתקתי מלדבר גם דברים טובים ונחומים כי פן ברבות הדברים
זרעם : וכאבי נעכר . עם כי כאבי נעכר עכ"ז אתאפק ואחרים : (ד) חם לבי . הלב אשר בקרבי נתחמם מאד מאש החלי : בהגיגי . כשהגא יוצא מפי
אש כי ההבל חם מאד : דברתי בלשוני , מוסב על תבער אש לומר תבער כאש כשאדבר בלשוני וכפל הדבר במ"ש ; (ה) הודיעני . הודיע לי סוף ימי מתי
אמות

מצודת ציון

אלמנותיו (ירמיה ט"ו) : ורבו . גדלו : (כא) ישטנוני . מל' שטנה ונטירת איבה כמו וישטום עשו (בראשית כו) : **לט** (א) לידותון . שם כלי נגון : (ב) דרכי . מנהגי : מחסום . ענין דבר החוסם בפי הבהמה שלא תישך ולא תאכל כמו לא תחסום שור (דברים כ"ה) : (ג) דומיה . ענין שתיקה כמו לך דומיה תהלה (לקמן סה) : החשיתי . ענין שתיקה כמו החשיתי מעולם (ישעיה מב) : נעכר . ענין השחתה כמו עכרתם אותי (בראשית ל"ד) : (ד) בהגיגי . מל' הגיון ודבור : (ה) מה היא . כמו כמה : חדל . היא הפוך מן חלד כמו כשב כבש וענינו ומהעולם : (ו) הבל . יש הבל שהוא ענין פורעניות וצרות כמו בהבל בא ובחושך ילך (קהלת ו') : (ז) בצלם . מלשון צלמות וחושך : יהמיון . ענין קבוץ הממון כמו ומי אוהב בהמון (שם ה') : יצבור . מל' צבור

יא הָסֵר מֵעָלַי נִגְעֶךָ מִתִּגְרַת יָדְךָ ל'. כ' חד כתיב א'
אֲנִי כָלִיתִי: יב בְּתוֹכָחוֹת עַל־עָוֹן ל' ומ"ל
יִסַּרְתָּ אִישׁ וַתֶּמֶס כָּעָשׁ חֲמוּדוֹ אַךְ ל'. ג'
הֶבֶל כָּל־אָדָם סֶלָה: יג שִׁמְעָה־
תְפִלָּתִי׀ יְהוָה וְשַׁוְעָתִי׀ הַאֲזִינָה
אֶל־דִּמְעָתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר
אָנֹכִי עִמָּךְ תּוֹשָׁב כְּכָל־אֲבוֹתָי: ז' מ"ל
יד הָשַׁע מִמֶּנִּי וְאַבְלִיגָה בְּטֶרֶם אֵלֵךְ ב'. ג'
וְאֵינֶנִּי:

מ א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר: ב' נטעס
ב קַוֹּה קִוִּיתִי יְהוָה וַיֵּט אֵלַי וַיִּשְׁמַע ז' בסיפרא ל'.
שַׁוְעָתִי: ג וַיַּעֲלֵנִי׀ מִבּוֹר שָׁאוֹן
מִטִּיט הַיָּוֵן וַיָּקֶם עַל־סֶלַע רַגְלַי ומלרע כ'
כּוֹנֵן אֲשֻׁרָי: ד וַיִּתֵּן בְּפִי׀ שִׁיר חָדָשׁ ז'.
תְּהִלָּה לֵאלֹהֵינוּ יִרְאוּ רַבִּים וְיִירָאוּ ו'
וְיִבְטְחוּ בַּיהוָה: ה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר ד' בטעס
אֲשֶׁר־שָׂם יְהוָה מִבְטַחוֹ וְלֹא־פָנָה ד'
אֶל־רְהָבִים וְשָׂטֵי כָזָב: ו רַבּוֹת בליפנא ל'
עָשִׂיתָ׀ אַתָּה׀ יְהוָה אֱלֹהַי
נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין׀ ג' חס'
עֲרֹךְ אֵלֶיךָ אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה עָצְמוּ ג' חס' ד'
מִסַּפֵּר: ז זֶבַח וּמִנְחָה׀ לֹא־חָפַצְתָּ

עֲבַדְתָּ: יא אַעְדֵי מֵעֲלַי מַכְתָּשָׁךְ מִמְּחַת גְּבוּרַת יְדָךְ אֲנָא שְׁצֵיתִי: יב בְּמַכְסְנוּתָא עַל חוֹבָא יְתָרְדֵי בַּר נָשָׁא וּמַסְיַת הֵיךְ עֲמַר דְּאִתְגְּרֵדֵם גּוּשְׁמֵיהּ בְּרַם לְמָא כָּל בַּר נְשָׁא לְעַלְמָא: יג קַבֵּל צְלוֹתִי יְיָ וּבָעוּתִי אֲצֵית וּלְדִמְעָתִי לָא תִשְׁתּוֹק אֲרוּם הֵיךְ גִּיּוֹרָא אֲנָא גַבָּךְ תּוֹתָבָא הֵיךְ כּוּלְהוֹן אֲבָהָתִי: יד אַשְׁלֵי מִנִּי וְאֵזֵיל עַד לָא אֵהָךְ וְלָא אִיתָי:

א לְשַׁבָּחָא לְדָוִד תּוּשְׁבַּחְתָּא: ב מְסַבְּרָא סַבְרֵית יְיָ וּצְלָא לְוָתִי וְקַבֵּיל בָּעוּתִי: ג וְאַסְקַנִי מִגּוֹב אִתְרְגוּשְׁתָּא מִסְיָין מִשְׁטוּשָׁא וַאֲקִים עַל כֵּיפָא רִגְלַי תַּקִּין אִסְתּוֹרָי: ד וְסַדַּר בְּפוּמִי שְׁבַח חֲדָתָא תְּהֵי תּוּשְׁבַּחְתָּא קֳדָם אֱלָהָנָא יֶחֱמוּן סַגִּיאִין וְיִדְחֲלוּן וְיִסְבְּרוּן בְּמֵימְרָא דַיְיָ: ה טוּבוֹי דְגַבְרָא דְשַׁוֵּי יְיָ רוּחְצָנֵיהּ וְלָא אִסְתְּכֵי לְוַת סוּרְבָנַיָּא וּמְמַלְלֵי כַדִּיבוּתָא: ו סַגִּיאֵי נִסַּיָּא דַעֲבַדְתָּא אַתְּ יְיָ אֱלָהִי פְּרִישָׁוָתָךְ וּרְעוּתָךְ לְוָתָנָא לֵית אֶפְשַׁר לְסַדָּרָא לְוָתָךְ תּוּשְׁבַּחְתָּךְ אַתְנֵי וְאֵמַלֵּל תַּקִּיפוּ מִן לְחַוָּאָה: ז נִכְסָא וְדוּרוֹנָא לָא צְבִיתָא אוּדְנִין

אבן עזרא

כי נאלמתי לענות לו : (יא) הסר . מתגרת ידך . מפחד ידך שטעמו מכתך כמו ויגר מואב ומשקלו לכל תכלה שהוא מגזרת וכל בשלים כאשר אפרש : (יב) בתוכחות . על דרך והוכח במכאוב ידענו כי תיכר אדם בעבור עונו במכאובים: חמודו . חמדת גופו והנה חמדתו היתה הבל : (יג) שמעה תפילתי . הנה תפילתו ודמעתו כמשקה הרופאים: כי גר אנכי עמך . ככתוב בתורה : (יד) השע . הרפממני כמו שעו מני והשתנת' התנועה בעבור אות הגרון : ואבליגה . ואתחזק והוא פועל יוצא והנה טעמו ואחזיק עצמי כמו מבליגיתי : (א) למנצח. (ב) קוה קויתי. קוה מלת זרה על דרך השלם כמו יסור יסרני יה : ויט אלי. בעבור שהו' שוכני מרום ויושבי בשמים: (ג) ויעלני. דרך משל כי הייתי בשפלותי ברעות שסבבוני האויבים . יש אומרי' שאון מגזרת שואה והנכון שאון מים רבים או טיט וה"א היון ישרת אחרנית כדרך את יום השביעי ואין לו חבר רק ביון מצולה מים עכורים וטיט עב והזכיר סלע כנגד בור וכונן אשורי לעלות אל הסלע : (ד) ויתן. טעם לאלהינו בלשון רבים בעבור יראו רבים וייראו : (ה) אשרי . לא יאמרו אל רהבים בעלי הכח לעזרו כמו כמתכבת רהב: ושטי. תרגום נוטה : (ו) רבות. זה הוא השיר החדש ורבות תאר למלת נפלאותיך על דרך רבים כל רבי' עמים.ומחשבותיך. גזרותי': אלינו. בעבורנו או הוא כמשמעו ואמר אלינו כנגד אלהינו : אין ערוך. אין יכולת באדם שיערכם אליך והסוף יוכיח ויש אומרים שהוא כמו יערוך לה' ואם היה כן עצמו מספר ישוב אל נפלאותיך : (ז) זבח . שלמים ומנחה במרחשת ומחבת והטעם כי מחשבותיך להטיב אלינו לא בעבור תשלומים והנה הזכיר אחר זבח ומנח' העולה והחטאת אמר

רשי

(יא) מתגרת ידך . ממורא מכותיך . תגרת לשון ויגר מואב (במדבר
והתי"ו יסוד נופל בתיבה כמו תנובה תלונה תקומה תחנה כן פיה
ואני אומר שאין תגרת לשון מגור שהיה לו לומר תגורת כאשר א
וישב תשובה ויקם וירם וילן תקומה תרומה תלונה כן אמר ויגר
מגורה כמו (ירמיה
מסביב . מגורתם
(ישעיה ס"ו) הא
תגרת אלא כמו ל
ברעה (ד"ה ב כ"ה)
בם (דברי' ב') שהפו
כמו קוה אוה נוה
תקוה תאוה מנוה
מן גרה תגרת וכן פיו
ידך אשר אתה מגר
כליתי : (יב) בתוכחות
בתורה על עונינו שהי
ויסרתנו בהם :
חמודו . ברקבת
שאכלו עש : חמודו .
חמדתו : (יד) השע מ
ידך מלהלקותי :
ואתחזקה : (ב) קוה
במצרים . ומזמור זה
כנגד כל ישראל : ויט
(ג) מבור שאון .
מצרים ומשאון ה
מטיט היון . מן היס
רפש כיון בלעז :
אשורי וצעדי : (ד)
שירת הים : (ה) רה
גסות כמו (ישעיה
הנער . שהם הרהי
ז') : ושטי כזב . מה
היושר אחרי ה
איטורנ"א בלעז : (ו)
ומחשבתיך אלינו .
בראת עולמך קרעת
הים וחשבת מרחוק ל
איחרתנו במדבר אר
מפני האמורים ש
האילנות והחריבו אר
שישראל יוצאין ללכת
ארצם : אין ערוך ל
לדמות לך כל שר
לשון ערך כמו בערכ
כ"ז) אספרשי"ר בלע
ואדברה . אם בא
ולדבר עצמו מספר :
ומנחה לא חפצת .
תורה כענין שנאמר
תשמע בקול ה' וגו' (ש
וכן (בירמיה ז') הוא
ל

ידך אני כליתי. מכל ארח רע כלאתי רגלי. בתרא כתי' א' : השע ב' פתחין וסי' השמן לב העם . השע ממני ואבליגה : ויקם כ' בקריא' וסי' ויקם משה את המשכן ב' בפסוק . ויקם את החצר סביב למשכן . ויקם ה' שפטי' . ויזעקו בני ישר' דעתניאל . וחברו דאהוד בן גרא . ויקם את העמודים לאולם דשלמה ג' בפסוק . ויקם ה' את דברו דמלכים . וחברו דד"ה . ויקם ה' שטן לשלמה . ויקם לו אלהים שטן . ויקם מזבח לבעל . וישב ויבן את הבמות . וחברו דד"ה . ויקם את העמודים על דד"ה . ויקם את דברו אשר דדניאל . ויעלני מבור שאון מטיט היון . ויקם עדות ביעקב :

תולדות אהרן שמעה. ברכות לב מליצה נט זוהר חיי שרה : ויט אלי. עקרים מד פמ"ה : ויעלני . עירובין יט מקוואות סה (סנהדרין כט) : רבות עשית . יבמות עז (ר"ה נו) ;

מצודת ציון

לבור ותל : אוספם . יכניסם לבית : (ח) תוחלתי . תקותי : (יא) מתגרת . מלשון תגר ומלחמה כמו אל תתגרו בם (דברים ב') : כליתי . מל' כליון : (יב) בתוכחות . ענין פורעניות ויסורים כמו והוכח במכאוב (איוב לג) : והמס . מלשון המסה והמגס : כעש . שם התולעת המכלה הבגד : (יג) עמך . למולך וכן אל יעצור עמך אנוש (דה"ב י"ד) : תושב . הוא הפוך הגר : (יד) השע . פנה כמו שעו מני (ישעיה כ"ב) ; ואבליגה . ואתחזק כמו המבליג שוד (עמוס ה') : מ (ג) שאון . חושך כמו תכסה שנאה במשאון (משלי כ"ו) : היון . הרפש אשר בקרקעית המים וכן טבעתי ביון מצולה (לקמן ס"ט) : אשורי . רגלי : (ה) רהבים . ענין גאוה והתחזקות כמו ירהבו הנער בזקן (ישעיה ג') ושטי ענין נטייה כמו אל ישט אל דרכיה לבך (משלי ז') : (ו) עצמו . ענין רבוי : (ז) כרית . חפרת כמו בור כרה (לעיל)

מצודת דוד

אמות ואם מעט המה ימי חיי הלא אבחר למות מחלי זה מלסבול צער ג
אח"ז בזמן קצר : מה היא . כמה היא וכפל הדבר במ"ש : מה חדל א
שהזמן אהיה עם יושבי חלד : (ו) טפחות . קצובות כדבר הנמדד בטפח
זמני בעולם הוא כאין נגד שנותיך אשר לא יתמו : אך כל הבל וגו'. כ
היא בכל אדם אים לא נעדר בפגעי הזמן : נצב סלה . בדבר הזה נצב
ישהנה להיות מי מבני אדם חדל מסבלי הזמן מפגעיו : (ז) אך בצל
באים הלא בחושך ילך ולהבל זריק קובץ המון עושר רב כי הוא לובר
מי יאכלהו הבית כי הן ימות ואים אחר יאספנו : (ח) ועתה . הואיל וקנ
הבל במה מה יהיה א"כ תקותי אל ה' ומה הוא הדבר אשר אשים מיחל לך עליה : (ט) מכל פשעי . ר"ל ע"כ תקותי שתצילני מן העונש הבא על פשעי ו
אותי להיות לחרפה בעיני הנבל : (י) נאלמתי . הלא בבוא עלי העונש הייתי כאלם ולא התרעמתי כי אמרתי הלא אתה עשית ולא תעשה עול במשפט : (י
לזה הסר מעלי הנגעים הבאים ממך עלי כי כבר כליתי ממלחמות ידך ודי בזה : (יב) בתוכחות . בשיעור התוכחות הראוי' על העון כן תייסר את הא
הגוף וגם תמס חמודות עצמו כעש הזה המבלה את הבגד : אך הבל . שהבל הזה הוא לעולם ובכל אדם ר"ל כל החוטאים כלם נלקים לעולם בגופם
עצרם אם לא ישובו לה' : (יג) שמעה תפלתי . להצילני מן העונשים האלה : כי גר אנכי עמך . למול שנותיך אני כגר ע"פ האדמה כי מעט ימי וכן יכלו
האלה : תושב ככל אבותי . ר"ל כל מה שאני כתושב בארץ הוא רק ככל אבותי כי אם שהיו תושבים הנה מתו ואינם ולמול שנותיך יחשבו כגר : (יד) השע
פנה ממני מכת ידך ואתחזק עצמי בתורת ה' כאשר יוסר היסורים המוגים והמורדים : בטרם אלך . עד לא אלך בדרך כל הארץ ואינני עוד בזה העולם כי אח
נעשה האדם חפשי מן התורה והמצות : מ (ג) מטיט היון . אשר העומד בה

רש"י

את אבותיכם ולא צויתים וגו' על דברי עולה או זבח כי יקרב
…י ולא הזקקתים חובה להכביד עליה' תמידין ומוספין אינם אלא נחת
…י ונעשה רצוני ודבר מוע"ו (שמ"א) : אזנים כרית לי. לאמר שמעו
…רית. עשיתם חלולים לשמוע : (ח) אז. בשעת מתן תורה אמרתי לבניך
…אליך במסורת בריתך
…) נעשה ונשמע ודבר
…דות עלי במגלת ספר
…ה : (ט) ותורתך בתוך
…מאכלי על פי תורתך
… בשרתי צדק . שירה
…ירה על הבאר שירת
…א אכלא . לא אמנע
… הגשם (בראשית ח')
…רחמיך . לא תמנע :
… ישמרוני : (יג) אפפו .
…) לספותה . לכלותה
…ן (דברים ב') עד
…ור עד דסף כל דרא :
… יתמהו : על עקב
…קבלו בשתם על עקב
… שמדדו ובדרך שהלכו
…ל עקב (לקמן ע"ו)
…לא נודעו (שיר א')
…עקבי הצאן כולם לשון
…גל הם טרצי"ש בלעז.
… אנ"לוש טרצ"ש :
…לי האח . האומרים
… האח כשהגרם באה
… באידי . כל עני
…הלים אינו אלא כנגד
…ח) יחשב לי . יתן לי
…ב עניותי ואביונותי
… יחשב לי . פניסום
בלעז

…הרן לו אמרתי . גיטין
…ס : בשרתי .
עירובין קג :

מצודת ציון

…לה . בקשת : (ח) במגלת.
…מו מגלה עפה (זכריה ה):
…ין השמעות חדשות לרבים:
…מנע כמו ויכלא הגשם
… : (יא) כחדתי . מנעתי
…דו מאבותם (איוב ט"ו) :
… סבבו כמו אפפוני חבלי
…יח): עצמו . ענין ריבוי :
… . לכלותם כמו ספתה
…יה י"ט): יסוגו אחור .
… : (טז) ישומו . לשון
…קב. ענין שכר וגמול כמו
(דברים ז'): האח . הוא
…חה : (יח) ואביון . הוא דל
…ב הוא לכל דבר היות הכל
… : תאחר . מלשון איחור
והמתנה

אבן עזרא

אמר ר' משה כי מלת לא חסרת ישרת בעבור אחר והטעם לא השמעת כזאת באזני בדרך עמי בהר סיני והנכון בעיני לא בקשת זבח רק כרית לי אזנים שאשמע בקולך כמו הנה שמוע מזבח טוב : (ח) אז . אמר ר' מרינוס כי דוד ידבר כנגד כנסת ישראל וזה רמז לדבר אבותינו בסיני נעשה ונשמע והנכון בעיני אומר זה בעד נפשו כי בעת צרתו נדר נדר צוה לכותבו שישיר שיר חדש ועתה באתי לשלם הנדר והנכון שהנדר הוא לעשו' וזה כל חפצי : (ט) ותורתך בתוך מעי. בסתר על דרך אכול את המגלה הזאת : (י) בשרתי צדק . ומלת בשרתי לחבר כל בשר להגיד דבר חדש טוב או רע כמו ויען המבשר: (יא) צדקתך. כנגד בשרתי צדק והנה בגלוי ובסתר : (יב) אתה . חסדך ואמתך. שספרתי לקהל רב הם יצרוני מכל צר : (יג) כי. העונש והרע הבא על האדם יקרא עון כי הוא היה הסבה לביאת הרעה כמו גדול עוני ויגדל עון בת עמי אם יקרך עון וככה השיגוני עונותי ולא יכלתי לראו' על דרך וכסה את עין הארץ בעבור שאין לעונותי מספר או ולא יכולתי לראות מראה הלב כמו וירא יעקב : ולבי עזבני . כאילו נשארתי בלא לב : (יד) רצה . לעזרתי חושה . להיות עזרתי או שם התאר כמו לעזרני : (טו) יבושו. לספותה. כמו האף תספה : (טז) ישומו. ישומו הם בסוף הבושת שיעשו לי וי"א כנגד שכר כמו לעולם עקב והנה בשתם על שני פירושים לדקוק' אחד : (יז) ישישו . זה טעם בשרתי צדק : (יח) אני. אחשב עצמי כי אני עני ואביון ולא אוכל לעמוד לפני אויבי : יחשב לי. זה והטעם שפלות לבי או לי במקו' בעבורי כמו הנלחם לכם: אל תאחר. פועל עומד כמו מדוע אחרו

יכלתי ג' בקריאה וחסר וסימ' נפתולי אלהים נפתלתי עם אחתי. ומה יכלתי עשות ככם . השיגוני עונתי . אנ"ך : תאחר ג' בקריאה וסי' אתה אלהי אל תאחר . אלהים חושה לי עזרי ומפלטי . הקשיבה ועשה ואל :

תהלים מ

אָזְנַיִם כָּרִיתָ לִּי עוֹלָה וַחֲטָאָה לֹא־
שָׁאָלְתָּ׃ ח אָז אָמַרְתִּי הִנֵּה־בָאתִי
בִּמְגִלַּת־סֵפֶר כָּתוּב עָלָי׃ ט לַעֲשׂוֹת־
רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ
מֵעָי׃ י בִּשַּׂרְתִּי צֶדֶק ׀ בְּקָהָל רָב
הִנֵּה שְׂפָתַי לֹא אֶכְלָא יְהוָה אַתָּה
יָדָעְתָּ׃ יא צִדְקָתְךָ לֹא־כִסִּיתִי ׀
בְּתוֹךְ לִבִּי אֱמוּנָתְךָ וּתְשׁוּעָתְךָ
אָמָרְתִּי לֹא־כִחַדְתִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ
לְקָהָל רָב׃ יב אַתָּה יְהוָה לֹא־
תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ
תָּמִיד יִצְּרוּנִי׃ יג כִּי אָפְפוּ־עָלַי ׀
רָעוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר הִשִּׂיגוּנִי
עֲוֺנֹתַי וְלֹא־יָכֹלְתִּי לִרְאוֹת עָצְמוּ
מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי וְלִבִּי עֲזָבָנִי׃ יד רְצֵה
יְהוָה לְהַצִּילֵנִי יְהוָה לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃
טו יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ ׀ יַחַד מְבַקְשֵׁי
נַפְשִׁי לִסְפּוֹתָהּ יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ
חֲפֵצֵי רָעָתִי׃ טז יָשֹׁמּוּ עַל־עֵקֶב
בָּשְׁתָּם הָאֹמְרִים לִי הֶאָח ׀ הֶאָח׃
יז יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ ׀ בְּךָ כָּל־מְבַקְשֶׁיךָ
יֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה אֹהֲבֵי
תְּשׁוּעָתֶךָ׃ יח וַאֲנִי ׀ עָנִי וְאֶבְיוֹן
אֲדֹנָי יַחֲשָׁב־לִי עֶזְרָתִי וּמְפַלְטִי
אַתָּה אֱלֹהַי אַל־תְּאַחַר׃

מא א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃

(מסורה: ל' · ל"ג קמץ · ל' · ל' · ג' ר"פ · ג' חד כתיב ה' · ג' · ל' ומ"ל · ג' · ד' · בספר מוגה ו' · קל"ד · נ' · כ' בטעם קוס קויתי)

תרגום

לְאַצְּתָא פּוּרְקָנָךְ כְּרִיתָא לִי עֲלָתָא וְקָרְבַּן חַטָּאתִי לָא שְׁאֶלְתָּא׃ ח הֵידֵין אֲמָרִית הָא עֲלֵית לְחַיֵּי עָלְמָא כַּד אֶעֱסוֹק בִּמְגִלַּת סִפְרָא דְּאוֹרַיְיתָא דְּאִכְתִּיב אַמְטוּלְתִי׃ ט לְמֶעֱבַד רְעוּתָךְ אֱלָהִי רְעִיתִי וְאוֹרַיְתָךְ כְּלִירָא בִּמְצַע מְעַיָּי׃ י בַּשְּׂרֵית צִדְקָא בִּכְנִישְׁתָּא רַבָּא הָא סִפְוָתַי לָא אֶמְנַע יְיָ אֱלָהִי אַתְּ חַכִּימְתָּ׃ יא צִדְקָתָךְ לָא טַמְרֵית בְּגוֹ לִבִּי קוּשְׁטָךְ וּפוּרְקָנָךְ אֲמָרִית לָא כַסֵּיתִי טִיבוּתָךְ וְהֵימָנוּתָךְ בִּקְהָלָא רַבָּא׃ יב בְּגִלַל כֵּן אַתְּ יְיָ לָא תִמְנַע רַחֲמָךְ מִנִּי טוּבָךְ וְקוּשְׁטָךְ תְּדִירָא יִנְטְרוּנַנִי׃ יג אֲרוּם תַּקִּיפִין עֲלַי בִּישִׁן עַד דְּלֵית מִנְיָן אַדְבִּיקוּ יָתִי חוֹבַי וְלָא יְכֵלִית לְמֶחֱמֵי תַּקִּיפוּ מִן בִּינְתֵי רֵישִׁי וְרַעְיוֹנַי שַׁבְקוּנִי׃ יד אִתְרְעֵי יְיָ לְשֵׁיזָבוּתַנִי יְיָ דְּסִיוּעִי זְרִיז׃ טו יִבְהֲתוּן וְיִתְחַסְדוּן כַּחֲדָא תָּבְעֵי נַפְשִׁי לְמִגְמְרַהּ יְזוּרוּן לְאַחוֹרָא וְיִכְסְפוּן דְּצָבְיָן בִּישְׁתִי׃ טז יִתְבַּיְרוּן מְטוּל בַּהֲתֵיהוֹן דְּאָמְרִין לִי חֲדֵינָא עַל תַּבְרֵיהּ חֶדְוָא עַד סְגוּפֵיהּ׃ יז יֶחְדוּן וְיָדוּצוּן בְּמֵימְרָךְ כָּל בָּעָךְ וְיֵימְרוּן תְּדִירָא יִסְגֵי חֵילָא דַיְיָ דִּי רָחֲמִין פּוּרְקָנָךְ׃ יח וַאֲנָא עַנְיָא וְחַשּׁוֹכָא יְיָ יַחֲשֵׁב טָב לִי עֲלַי סִיּוּעִי וְשֵׁיזָבוּתִי אַתְּ אֱלָהִי לָא תוֹחַר׃ א לְשַׁבָּחָא תּוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד׃

מצודת דוד

…ויורד : על סלע . במקום מגולה וקשה : כונן אשורי . הכין רגלי לעמוד ולא לשקוע עוד : (ד) יראו רבים . כאשר יראו בהשגחת ה' יפחדו …ו בו : (ה) אשרי . ויאמרו אשרי וכו' : ולא פנה . לבטוח בהם : ושטי …טים אחר הרהורי הבל וכזב : (ו) רבות עשית . נפלאות רבות עשית …אין ערוך . אין מי להעריך ולהדמות אליך : אגידה . אם אמרתי אגיד …לא אוכל כי רבו מלספר : (ז) לא חפצת . אינך חפץ שיחטא האדם ויביא …ים כרית לי . לשמוע אל דברי התורה אשר היא טובה בעיניך מזבח …כמו שמוע מזבח טוב (ש"א ט"ו) : (ח) אז . בעת מתן התורה אמרת : …. לקבלה : במגלת ספר . כאשר כתוב עלי במגלת ספר בתורה שאמרתי …ונשמע : (ט) לעשות . וכאשר קבלתי עלי כן חפצתי לעשותה ותורתך …כי אשר היא מכלל המעיים : (י) בשרתי . השמעתי לרבים את דברי …לא מנעתי שפתי מלהשמיע והלא אתה ה' ידעת שכדברי כן הוא :

(יא) צדקתך . והצדקה שעשית עמדי לא כסיתי בלבי מלהודיע לרבים . לא כחדתי . לא מנעתי מלספר חסדך לקהל רב בכדי להמשיך לבם אחריך : (יב) אתה ה' . לכן גם אתה ה' השב גמול ולא תמנע רחמיך ממני : ואמתך . אמתת הבטחתך : (יג) השיגוני . המקטריגים הנעשים מעונותי רדפו אחרי והשיגוני : ולא יכלתי לראות . כי כהו עיני מהצרות : ולבי עזבני . הלך ממני אומץ הלב : (יד) רצה . והצלה אין מי שימחה בידך : (טו) יבושו . כשיראו הצלתי : יסוגו אחור . כאדם הבוש החוזר על עקבו : (טז) ישמו . יהיו שוממים בעבור גמול שכר בשתם שמביישים אותי ואומרים עלי האח ושמחים לצרתי : (יז) בך . בתשועתך : אוהבי . האוהבים שיבוא להם התשועה על ידך יאמרו תמיד יגדל ה' ר"ל יבוא להם התשועה ויהללו את ה' : (יח) עני ואביון . אני מכניע את עצמי לפניך כעני ואביון וה' יחשב לי את ההכנעה הזאת לזכות : אל תאחר . להביא את התשועה :

משכיל

ב אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל־דָּל בְּיוֹם רָעָה
יְמַלְּטֵהוּ יְהוָה׃ ג יְהוָה ׀ יִשְׁמְרֵהוּ
וִיחַיֵּהוּ יְאֻשַּׁר בָּאָרֶץ וְאַל־תִּתְּנֵהוּ
בְּנֶפֶשׁ אֹיְבָיו׃ ד יְהוָה יִסְעָדֶנּוּ עַל־
עֶרֶשׂ דְּוָי כָּל־מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ׃
ה אֲנִי אָמַרְתִּי יְהוָה חָנֵּנִי רְפָאָה
נַפְשִׁי כִּי־חָטָאתִי לָךְ׃ ו אוֹיְבַי יֹאמְרוּ
רַע לִי מָתַי יָמוּת וְאָבַד שְׁמוֹ׃
ז וְאִם־בָּא לִרְאוֹת ׀ שָׁוְא יְדַבֵּר לִבּוֹ
יִקְבָּץ־אָוֶן לוֹ יֵצֵא לַחוּץ יְדַבֵּר׃
ח יַחַד עָלַי יִתְלַחֲשׁוּ כָּל־שֹׂנְאָי עָלַי ׀
יַחְשְׁבוּ רָעָה לִי׃ ט דְּבַר־בְּלִיַּעַל יָצוּק
בּוֹ וַאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא־יוֹסִיף לָקוּם׃
י גַּם־אִישׁ שְׁלוֹמִי ׀ אֲשֶׁר־בָּטַחְתִּי בוֹ
אוֹכֵל לַחְמִי הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב׃
יא וְאַתָּה יְהוָה חָנֵּנִי וַהֲקִימֵנִי וַאֲשַׁלְּמָה
לָהֶם׃ יב בְּזֹאת יָדַעְתִּי כִּי־חָפַצְתָּ
בִּי כִּי לֹא־יָרִיעַ אֹיְבִי עָלָי׃ יג וַאֲנִי
בְּתֻמִּי תָּמַכְתָּ בִּי וַתַּצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ
לְעוֹלָם׃ יד בָּרוּךְ יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מֵהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃
מב א לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לִבְנֵי־קֹרַח׃

ג׳ · ואשר ק׳ · ג׳ · ג׳ מלרע · י״א מ״ל · ט׳ · ג׳ ר״פ בסיפ׳ · כ׳ ולא יעמוד · ג׳ · ב׳ מ״ל · ד׳ מ״ל · ז׳ וחסר ד׳ בטעם · ג׳ · ג׳ · ספר שני

ב טוּבוֹי דְמַשְׂכִּיל לַעֲנֵיֵי מִסְכְּנָא לְרַחֲמוּתֵיהּ בְּיוֹם בִּישׁוּתָא יְשֵׁיזְבִינֵיהּ יְיָ׃ ג יְיָ יִנְטְרִנֵיהּ וִיחַיְנֵיהּ וְיוּטְבִינֵיהּ בְּאַרְעָא וְלָא תִמְסְרִינֵיהּ בִּרְעוּת בַּעֲלֵי דְבָבוֹי׃ ד מֵימְרָא דַיְיָ יְסַיְעִנֵיהּ בְּחַיוּהִי וְיִתְגְּלֵי לֵיהּ עַל שְׁוֵוי מַרְעֵיהּ לְאַחֲווּתֵיהּ כָּל מִשְׁכְּבֵיהּ אַפֵּכְתָּ בְּעִדָּן מַרְעֵיהּ וְאַכְסַנְתֵּיהּ׃ ה אֲנָא אֲמָרִית יְיָ חוּס עֲלַי אַסֵי נַפְשִׁי מְטוּל דְחָבִית קֳדָמָךְ׃ ו בַּעֲלֵי דְבָבִי יֵימְרוּן בִּישׁ עֲלַי אֵימָתַי יְמוּת וְיוֹבַד שְׁמֵיהּ׃ ז וְאִין אֲתָא לְמִקְבַּל אַפֵּי שִׁקְרָא יְמַלֵּיל בְּרַעְיוֹנֵיהּ יְכַנּוֹשׁ עַוְלָא לֵיהּ יִפּוֹק לְשׁוּקָא יְמַלֵּיל׃ ח כַּחֲדָא עֲלַי מְמַלְּלִין בַּחֲשַׁי כָּל סָנְאַי עֲלַי חָשְׁלִין בִּישְׁתָא לִי׃ ט מַמְלַל טְלוּמָא יַתִּיךְ בֵּיהּ וְיֵימַר דֵּין דִמְרַע לָא יוֹסִיף לְמֵיקַם׃ י אוּף גְּבַר דִּתְבַע שְׁלָמִי דְאִתְרְחֲצִית עֲלוֹי מַבְרֵי סְעוּדָתִי אִתְרַבְרַב עֲלַי לְחַכְמָא׃ יא וְאַנְתְּ יְיָ חוּס עֲלַי וַאֲקִימְנִי מִמְרַע וְאֶפְרַע לְהוֹן׃ יב בְּהָדָא יַדְעִית אֲרוּם אִתְרְעֵיתָא בִי אֲרוּם לָא אִתְגַּבַּר עֲלַי בַּעֲלֵי דְבָבִי לְאַבְאָשָׁא׃ יג וַאֲנָא בִּשְׁלֵמוּתִי סְעַדְתָּ בִי וְאוֹקֵמְתַּנִי קֳדָמָךְ לְעָלְמָא׃ יד בְּרִיךְ שְׁמֵיהּ דַיְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל מִן עָלְמָא הָדֵין וְעַד עָלְמָא דְאָתֵי יֵימְרוּן צַדִּיקַיָּא אָמֵן וְאָמֵן׃ א לְשַׁבָּחָא בְּשִׂכְלָא טָבָא עַל יְדֵיהוֹן

אבן עזרא

אחרו: (א) למנצח. אשרי משכיל. זה המזמור על חליו: (ב) אשרי. יש אומרים משכיל כמו מביט כמו מסתכל הוית והנכון מגזרת שכל שישים לבו שישכיל במעשה השם עם החולי ודל בממון גם בבשר והוא החולי כמו ככה דל בן המלך דלות ורעות תאר ויש אומרים שמשכיל פועל יוצא והוא המבקר וידבר על לבו וישכילנו וטעם ביום רעה מערכת עליונה כנגד מולדו. ימלטהו ה׳. לבדו ולא על יד אדם וטעם ישמרהו שלא יוסיף החולי ויחייהו כי יפחד מהמות: (ג) ואושר בארץ. שיחיה שנים רבות יותר מאנשי דורו ולא יראו שונאיו אותם ותי״ו תתנהו לפועל שאיננו כתו׳ כמו אשר ילדה אותה והטעם אמרת השם או גזירתו או תהיה התי״ו לנכח השם וכאלה במקו׳ הרבה: (ד) ה׳. דוי. שם כמו מדוה: יסעדנו. מעט מעט בהתהפך החול׳ או התהפך דבריו ועניניו על משכבו והנכון כי הפכת נכח השם והטעם דרך משל שתהפכהו על משכבו מצד אל צד ותסעדנו והטעם כי אין צורך לבני אדם שיסעדוהו: (ה) אני. הטעם כאשר אומר בתפילתי בחליי ה׳ חנני ורפאני אע״פ שחטאתי לך על דרך כי עם קשה עורף הוא: (ו) אויבי. אז יאמרו לי בעבורי כמו ואמר פרעה לבני ישראל הפך מעשה המשכיל וזה הדב׳ יאמרו לאחרי׳: (ז) ואם בא. אחד לבקר: שוא ידבר. לי כמה חרה לי שאתה חולה: ידבר. לאחרים דבר בליעל עלי בצאתו לחוץ ידבר לאויבי האחרים שלא ראו אותי דבר רע חלי קשה קבוע בו כמו לבו יצוק כמו אבן: (י) גם. שלא היה לי אויב שהי׳ אוכל לחמי והטעם כי אני סבת חייו: הגדיל עלי עקב. הטעם הגדיל עקיבו שלא בא לבקרני ושם לנפשו מעלה גדולה: (יא) ואתה. חנני. כנגד דבריהם. דברי בליעל יצוק בו. והקימני כנגד לא יוסיף לקום: (יב) בזאת. הטעם כי לא יריע כמו שמחת המנצח ביום המלחמה כדרך עלי פלשת התרועעי: (יג) ואני בתומי. בעבר תומי וי״א כי תומי רמז לבריאת הגוף. והוא הנכון: (יד) ברוך. על כן אני חייב לברך את השם בכל זמן וזהו מהעולם ועד העולם ואומר פעם אחרי פעם אמת ואמת: נשלמו פירושי הספר הראשון הודאות לשם: (א) למנצח לבני קרח. לבני קרח לאחד מבני הימן כבד שמואל הנביא. אמר ר׳ משה כי זה המזמור

רשי

בלעז: (ב) אל דל. חולה לבקרו כענין שנאמר (ש״ב י״ג) מדוע אתה ככה דל לאמנון: ביום רעה. זה גיהנם. ובעולם הזה מה שכרו: (ג) ה׳ ישמרהו למי שמבקרו ומטיב לו: (ד) על ערש דוי. ערש לי״ט בלע״ז (דברים ג׳) והנה ערשו ערש ברזל. כשיחלה גם הוא יסעדנו. מהו על ערש דוי זה [...] של חולי שהוא דוה [...] נדרש באגדת תהלים [...] משכבו הפכת בחליו. [...] שחליו כבד עליו [...] מרגועו ומנוחתו: (ה) אמרתי ה׳ חנני. [...] מבקרים לטובה וכו׳ [...] מתוך חוליו ואומר ה[...] א יבי שמחים עלי ואומ[רים] הרע לי מתי ימות וגו׳ [...] ידבר. מראה עצמו [...] מיצר ו: שהוא יושב ל[...] לבו מחשבות און ל[...] רעה ידבר בצאתו וכו׳ [...] מדבר אותה: (ח) [...] דבר שהוא רעה לי וכו׳ [...] דבר בליעל יצוק בו [...] שעשה יצוקו ושתק [...] והואיל ואשר שכב לא [...] כך מקללים אותי: [...] עלי עקב. מארב [...] ח׳) ואת עקבו מי[...] (יב) בזאת ידעתי וגו׳ [...] ותקיימנו אדע כי[...] כאשר לא יריע אוי[בי] שמחה עלי ואראה ב[...] תמכת בי: (יד) [...] כשאקום מחוליי אב[...] (א) לבני קרח. אם [...] ואביאסף הם היו ת[...] אביו[...]

דל כל ליש׳ קמצי׳ ב[...] וסימ׳ נמסר בספר שופ[טים] יסעדנו ל׳ על ערש דו[י] ל׳ כמו חי כמו חרון: [...] מ״ל וסימ׳ נמסר בשמ[...] סימן ב׳ ובסיפ׳ דא[...] יחשבו ב׳ וסימ׳ יחד ע[לי] ולא יעמוד כי יחשבו על[...] אוכל ד׳ מל׳ בקריא׳ הלחם אשר הוא אוכ[ל] וריקה נפשו. אם על פי אוכל. גם איש בטחתי אוכל לחמי וחס׳ וסימ׳ נמסר לע[...] סימן י״ג: מהעולם מלין נסבין מה בריש [...] להון זוגא וסי׳ נמס׳ [...] בערך מ׳:

תולדות אהרן אשרי משכיל. נדרים מ זוהר בראשית בשלח ופקודי (פאה כא): ה׳ ישמרהו. שם: ה׳ יסעדנו. שבת יב נדרים שם: כל משכבו. נדרים מא: מתי ימות. סנהדרין מג: גם איש שלומי. סנהדרין ז קו: ברוך ה׳. יומא סט: כל מזמור מב עקידה שער קב:

מצודת ציון

מא (ג) ואשר. ישובח והוא מלשון אשרי: בנפש. ברצון כמו אם יש את נפשכם (בראשית כ״ג): (ד) יסעדנו. מלשון סעד ותמיכה: ערש. מטה: דוי. מלשון מדוה וחלי: (ח) יתלחשו. מלשון לחש וקול נמוך: (ט) בליעל. בלי עול שמים: יציק. מלשון יציקה: (י) עקב. ענין מארב כמו ואת עקבו מים (יהושע ח׳): (יד) ברוך. ענין מהולל: אמן. הוא ענין ל׳ קיום והכפל לחזק: תערוג:

מצודת דוד

מא (ב) משכיל אל דל. הנותן לב להשכיל לדל בהשכל לבל יכלימו: ובגמול זה ימלטהו ה׳ כשיהיה בעולם עת רעה כי לא תעבור עליו: (ג) ישובח בכל הארץ הכל יאמרו אשריו: ואל תתנהו. אתה ה׳ הן ידעתי ברצון אויביו להשיג בו תאותם: (ד) ה׳ יסעדנו. כשיפול למשכב יסעדנו על מטתו בחליו: הפכת. בעת חליו תהפכו בכל מקום משכבו מצד אל צד כדרך המשמש את החולה אשר יצטרך למי לסעדו בזה ואמר בדרך משל: (ה) אני אמ[רתי] חליי אמרתי רפאה נפשי ר״ל מחול עוני כי העון הוא חולי הנפש והמחילה היא הרפואה: כי חטאתי לך. וצריך אני למחילה שהיא רפואת הנפש וממילא תבו[א] הגוף והוא הסעד אשר יסעד את החולה: (ו) רע לי. הנה הרע מוכן לבוא עלי ומתי ימות ר״ל היו מצפים שיקרב לבוא יום מיתתי: (ז) ואם בא וכאשר בא מי מהם לראות בי ולבקרני היה מדבר עמי שוא כי בפיו ינחם אותי ובלבו היה מקבץ דברי און ועמל וכשיצא לחוץ אל חבריו היה מדבר קבץ בלבו: (ח) יחד וגו׳. ר״ל כל שונאי יחד ידברו עלי דברי גנות ובחשאי לבל יהא נשמע לי: עלי יחשבו. חושבים עלי שיבא לי הרעה: (ט) דבר אומרים עלי דבר הבליעל שעשה הוא יצוק בו את החלי הזה ר״ל עונו גרמה החלי ולזה החלי אשר שכב בה לא יקום ממנה כי מות ימות: (י) גם א[יש] גם האיש אשר היה עמי בשלום אשר האכלתיו לחמי: הגדיל עלי מארב לארוב על נפשי: (יא) ואתה ה׳. אז בחליי התפללתי ואמרתי ה׳ חנני והקימני מחלי זה ואשלמה להם כגמולם: (יב) בזאת. כשתרפאני אז אדע כי חפצת בי: יריע. תרועת של שמחה: (יג) ואני בתומי. ובעבור ש[...] בתמימות לזה תמכת בי בחליי והצבתני לפניך בבריאות כל ימי חיי וכ״ז מוסב למעלה לומר כשם שתמך לי בחליי בעבור כשרון מעשי כן יסעוד ויתמוך את כל דל: (יד) ברוך ה׳. נתן הודאה לאל ככלותו הספר על אשר נתן בו רוח ה׳ לדבר בו: מהעולם. ר״ל מקצה העולם עד קצהו: אמן ואמן. הוא כ[פל]

ונשעת המחלוקת פרשו. וכשנבלעו כל סביבותיה׳ ופתחה הארץ נשאר מקומם בתוך פי הארץ כענין שנאמר ובני קרח לא מתו. ין שירה ושם יסדו המזמורי׳ הללו. ועלו משם ושרת׳ עליהם רוח הקודש על הגליות ועל חורבן הבית ועל מלכות בית דוד : (ב) כאיל אפיקי מים. ל׳ ערג קול האיל כאשר יפול לארי ושקוק לדוב ירים. ובפסוק לעופות. ותינו האילה הזאת חיות ושבחיות למאו׳ מתכנסות אליה עיניה למרום ומה היא ופרת גומא ומכנסת וכה וגועה. והקב״ה יה והתהום מעלה לה איל תערוג. כאילת נאמר וכאיל יערוג אלא כאיל תערוג ב בזכר ובנקיב׳ הזכר עסק המי׳ כמו שפרשנו. שהיא כורעת לילד והי׳ הקב״ה מרחם עליה בר תערוג עם לחיו כנסם אכן לא יתכנו גם דוגש פתר אותו של איל (סא״א) : וכא ואראה פני אלהי׳. גל ונתנבא כאן חורבן מר כאן מה תשתוחחי ם כנגד שלש מלכיות לבטל עבודת המקדש ועקים ונגאלים מלכות אדום : צמאה נפשי. אל אומרת כן בגלות ד) היתה לי דמעתי אן שהצרה משבעת את ונו מבקש לאכול וכן בחנה ותבכה ולא וכל א א׳) : (ה) אלה עבו׳ בסך. פשוו״ה את זאת אני זוכרת תפכת בזכרי עלית היתי עוברת בגדודי ומדדה עמהם עד בית סך. ל׳ אשכון סך. ד״א סך לשון סכך

ב כְּאַיָּל תַּעֲרֹג עַל־אֲפִיקֵי־מָיִם כֵּן נַפְשִׁי תַעֲרֹג אֵלֶיךָ אֱלֹהִים׃
ג צָמְאָה נַפְשִׁי ׀ לֵאלֹהִים לְאֵל חָי מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים׃
ד הָיְתָה־לִּי דִמְעָתִי לֶחֶם יוֹמָם וָלָיְלָה בֶּאֱמֹר אֵלַי כָּל־הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ׃
ה אֵלֶּה אֶזְכְּרָה ׀ וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי ׀ נַפְשִׁי כִּי אֶעֱבֹר ׀ בַּסָּךְ אֶדַּדֵּם עַד־בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל־רִנָּה וְתוֹדָה הָמוֹן חוֹגֵג׃
ו מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי וַתֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעוֹת פָּנָיו׃
ז אֱלֹהַי עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח עַל־כֵּן אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן וְחֶרְמוֹנִים מֵהַר מִצְעָר׃
ח תְּהוֹם־אֶל־תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ׃
ט יוֹמָם ׀ יְצַוֶּה יְהוָה ׀ חַסְדּוֹ

דִּבְנֵי קֹרַח׃ ב הֵיךְ אַיָּלָא דִּי מְרַגַּג עַל פַּצִּידֵי מַיָּא הֵיכְנָא נַפְשִׁי מְרַגְּגָא לְוָתָךְ יְיָ׃ ג צְחַת לָךְ נַפְשִׁי לֶאֱלָהָא תַּקִּיפָא חַיָּא וְקַיָּמָא אֵמָתַי אֵעוֹל וְאֶחְמֵי זִיו שְׁכִינְתָּא דַּיְיָ׃ ד הֲוָת לִי דִּמְעָתִי לִמְבְרֵי יֵימָם וְלֵילֵי בְּדְיֵימַר לִי סָנְאָה כָּל יוֹמָא אָן הוּא אֱלָהָךְ׃ ה אִלֵּין נִיסַיָּא אֲנָא דְּכִיר וְאֶשְׁוֹד עַל רַעְיוֹנֵי נַפְשִׁי כַּד אֶעֱבַר טַלְלָא בִּלְחוֹדִי אֶתְחַיֵּל בְּמַשְׁרְיָין דְּצַדִּיקֵי עַד בֵּית מוּקְדְּשָׁא דַּיְיָ בְּקָל בָּעוּתָא וְתוּשְׁבַּחְתָּא אִתְרְגוֹשֶׁת עַמְמִין דְּאָתְיָן לְמֵחַג לִירוּשְׁלֶם׃ ו מַה תִּתְמַכְּכִין נַפְשִׁי וְתִרְגְּשִׁי עֲלַי אוֹרִיכִי לֶאֱלָהָא אֲרוּם תּוּב אֲשַׁבְּחִנֵּיהּ בְּפוּרְקָנָא דְּמִן קֳדָמוֹי׃ ז אֱלָהִי עֲלַי נַפְשִׁי תִּתְמַכַּךְ בְּגִין כֵּן יִדְכְּרוּנָךְ יָתְבֵי לְהַלְאָה בְּאַרְעָא יַרְדְּנָא וְיָתְבֵי טוּרֵי חֶרְמוֹנֵי וְעַמָּא דְּקַבִּילוּ אוֹרַיְתָא בְּטוּרָא דְּסִינַי דְּמַכִּיךְ וּזְעֵיר׃ ח תְּהוֹמָא עִלָּאָה לִתְהוֹמָא אַרְעָאָה קָרֵי לְקָל זִלְחֵי מַרְזְבַיָּא הֵיכְנָא כּוּלְּהוֹן מִתְבְּרוֹי וְגַלְלוֹי עֲלַי עֲבָרוּ׃ ט יֵימָם יִפְקוֹד יְיָ טוּבֵיהּ

תערג ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מל׳ וסימ׳ גם בהמות שדי תערוג אליך . כאיל תערוג ב׳ בפסוק וחס׳ : באמור ג׳ בקריא׳ וסימ׳ באמר ה׳ אלי הקהל לי את העם ואשמיעם . באמר להם עם ה׳ אלה ומארצו . באמר אלי כל היום איה . א״ך . ישועות ז׳ מ״ל בקריא׳ וסי׳ לקמן בהלילא סי׳ קי״ו :

תולדות אהרן כאיל תערוג . זוהר ויקהל אחרי מות ופנחס : מתי אבא . סנהדרין מג : תהום . תענית כה (תענית סד): יומם . חגיגה יב ע״ב ג :

ויש אומרים כי ידבר על לשון אנשי הגלות הזאת. ומשכיל חסר פעול ויש אומרים שהוא שם כמו והודי נהפך עלי למשחית ולפי דעתי כי פיוט תחלתו משכיל : (ב) כאיל. ידוע הוא דבר האיל האוכל הנחשים שיתחמם קרבו אז יבקש אפיקי מים חזקים ואיל על לשון נקבה כמו עז בת שנתה : (ג) צמאה. המי׳ ירוו האדם רגע ויחיה ותשב נפשו אליו ולא כן הלחם על כן דמה הכספו לבית השם כהכסף הצמא על המים ובעבור כי חיי בני אדם תלויים במים על כן לאל חי : מתי אבוא. יתאוה כיאת הגואל : ואראה פני אלהים. זהו יראה כל זכורך : (ד) היתה. יש אומרים הוא צמא ודמעיו שהם מים כמו לחם לו וטעם הדמעה בעבור אורך הגלות ואיננו עולה לרגל לשמוח ויש אומרי׳ שהוא בוכה ומזיל דמעות כמו מאכלו : יומם ולילה. תמיד בסתר ובגלוי וטעם איה אלהיך שהיית עולה שלש פעמים בשנה לראות פניו : (ה) אלה. יזכור הימים הקדמונים בעלותו לרגל: וטעם בסך. כמו מוסך השבת שהיה בהר הבית ויש אומרים עם כלל החוגגים כמו סך חשבון. אמר בן לברט כי אדדם כפול והוא כמו אדום ומי יתן וידום כי פ״א הפועל לעולם לא יכפל ומה טעם לאמ׳ ידום ואחריו בקול רנה ותודה והקרוב אלי שהוא לשון משנה אתנועע כאילו אמר אדדה עמהם עד בית אלהים וכמוהו אדדה כל שנותי ובאה המלה מבנין נפעל כדרך וילחמוני חנם : (ו) מה. ינחם נפשו וטעם ישועות פניו על דרך הושיעה לו ימינו דרך משל או ישועות פעול עם פניו כדרך פני ה׳ חלקם ותחסר מלת את או עם : (ז) אלהי. תשוב מה תשתוחחי וטעם מארץ ירדן שהיו באים למועדים מעבר הירדן מזרחה וטעם חרמונים הרים גם מצער שם הר : (ח) תהום. כטעם הפרשה יזכור הצנורים שירדו המים מההרים הגבוהים וטעם תהום אל תהום קורא שהיו מתחברי׳ מימי הצנורים למטה כדרך ושעיר אל רעהו יקרא והטעם שהיה מתענג בעברו אל ההרים המים יורדי׳ כמו משברי הים וגליו ויכסו אותו בימי הקיץ והמפרש זה הפסוק על דבר הגלות איננו קשור באשר לפניו ואחריו : (ט) יומם. יספר הליכתו ביום עם

ומר בעגלת צב שהיו מחופות כמין סוכה ושמן בלשון אגדה סקפסטאות ים: אדדם. אדדה עמהם כמו מדדי׳ עגלים וסייחים והאשה מדדה את ה זו משמשת כשתי תיבות. אדדה עמה׳ אטוויי״אמון שנבל״א בלעז. כרו לשון ידידות כמו נתתי את ידידות נפשי בכף אויביה. ודונש פתר ן דממה וכן דום לה׳ והתחולל לו ופתרון אדדם אאלם ואחריש עד אבא ים ברנה כמו אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי וכמו ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו ודם הוא שורש בתיבה : אדדם. אדדה עמהם כלו דברו לשלום (בראשית ל״ז) דבר עמו בשלום : המון חוגג. שהיו הולכים לחוג . ועל ככה יסד הפייט (בשחרית פ׳ שקלים ביוצר של אלה אזכרה ע״ש) עולם ג ושוטף. ככהר. ומ״א ל׳ יוני שקורין לבריכ׳ מים חוגגין : (ו) תשתוחחי . לשון כי שחה לעפר נפשנו (לקמן מ״ד) ושח כשהוא מדבר על מתפעל התי״ו חולקת את שי התיבה כדרך כל תיבה שיסודה שי״ן בתחלת׳ : הוחילי. המתיני וצפי לגאולה : (ז) אזכרך מארץ ירדן. ממה שעשית לנו בירדן והרי חרמון אחר כל הכעס ר בשעי׳. הובשת לנו את הירדן : מהר מצער. מהר סיני שהוא צעיר לשאר ההרים אחר שהכעסנוך בו במעשה העגל סלחת לעונימו והלכת עמנו. כל אלה אני עת מלהטיב לי וגזרותיך מתחדשות עלי זו אחר זו : (ח) תהום אל תהום קורא. צרה קוראה לחברתה : לקול צנוריך. טיסקנאל״ש בלעז. המקלחים ות כמים שוטפים עד כי כל משבריך וגליך עלי עברו. משבריך לשון גלי ים על שהיא גליו עולים למעלה ומשתברים ונופלים : (ט) יומם יצוה ה׳ חסדו. יבוא

מצודת דוד

מב (א) משכיל. בזה ילמדו דעת והשכל ׳ שברכם להיות מקויים : (ב) כאיל. כמו האילה הצועקת על חסרון המים כשאין על הגאולה : (ג) צמאה נפשי. מתאוה אני לבית אלהים כצמא בצמאון כן נפשי וכו׳ : (ד) היתה לי וגו׳. מים ואשאל מתי אבא לראות פני ה׳ בבה״מ : כיותי שמה לי במקום הלחם ר״ל ישבעו אותי כאלו אכלתי לחם כי דמעות נו כאכילה וכן נאמר בחנה ותבכה ולא תאכל (ש״א א) : באמור. בעבור מרו לי איה אלהיך אם אלהים הוא יקים ויעזרך : (ה) אלה. הדברים האמורים למעה אזכרה ובעבור בצער שעלי נפשי משתפכת ורוצה לצאת : כי בזכרי אשר עברתי לירושלים שלש פעמים בשנה בעגלות מכוסות כדרך החשובים והייתי מדדה ללכת לאט ובנחת עד בואי אל בה״מ : המון חוגג. בקול ז ורוקד : (ו) מה תשתוחחי. כאלו מנחם נפשו ואומר לה אתה נפשי למה תלך שחוח ולמה תהמי בקול יללה קוה לה׳ כי עוד יבא עת שאודה לו על באם לי מעונו : (ז) אלהי. כאלו תחזור הנפש להתרעם שוב ואומרת אתה אלהי הנה נפשי עלי תשתוחח על אשר אזכור הטובה שהיה לי ממך אשר הלכנו ׳ מארץ ירדן וכו׳ וזכר המקומות ההם על כי היו בקצה גבול ארץ ישראל : (ח) תהום אל תהום. ר״ל ועתה הצרות המרובות כתהום קורא כל אחד אל

מצודת ציון

מב (ב) תערוג. כן נקרא שאגת האיל וכמו נהם לארי ושוקק לדוב והדומים : אפיקי. הם המקומות הנגרים בהם המים בחוזק : (ה) בסך. מלשון סכך ומכסה : אדדם. ענין ההלוך לאט ובנחת ובדרז״ל האשה מדדה את בנה (שבת קכ״ח) : המון. מלשון המיה : חוגג. ענין רקידת השמחה כמו אוכלים ושותים וחוגגים (ש״א ל׳) : (ו) תשתוחחי. מלשון שחייה וכפיפה : הוחילי. מלשון תוחלת ותקוה : (ז) על כן. על אשר : וחרמונים. הרי חרמון : מצער. כך שם ההר : (ח) תהום. מקום כניסת מים רבים : צנוריך. מלשון צנור ומרזב שהמים זוחלין דרך בה : משבריך. כן יקראו גלי הים ע״ש שנראה

אבן עזרא

עם החוגגים לבטח בחסד השם ובלילה היו שרים כמו אבל הנביאים והזכיר כי השיר תפלה לא שיר כדברי חשק : לאל חי . שיחייהו עד ראותו בית ה' : (י) אומרה . טעם לאל סלעי שהיה סלעי בראשונה : למה שכחתני . הטעם בעבור אורך הגלות : למה קודר אלך . כמו אבל בלובש קדרות : (יא) ברצח . כאשר יאמרו לי איה אלהיך היה לי כמו רצח בעצמותי ככה היתה זאת החרפה נחשבת בעיני : (יב) מה . טעם ישועות פניו כי הוא ישועות פני והו' אלהי מימי קדם כנגד איה אלהיך ישראל : (א) שפטני. קח משפטי מאלה המחרפים אותי והם רבים על כן אמר מגוי וטעם לא חסיד בעבור היותי טוב ממנו וטעם מאיש מכלל ומפרט או רמז למולך על הגוי : (ב) כי. טעם אלהי מעוזי כי אין עוז לי לקחת משפטי ממנו רק בך : (ג) שלח אורך . כנגד קודר אתהלך . ואמתך כנגד מאיש מרמ' ומלת ינחוני כנגד התהלך : הר קדשך. הר המוריה ומשכנותיך העזרות העתידות להבנות בבית שלישי : (ד) ואבואה . אל אל . שהוא שמח' גילי וטעם אלהים אלהי שירא' גוי לא חסיד שאתה אלהי: (ה) מה . ברוח הקודש שיוחיל ישראל אל השם : (א) למנצח לבני קרח : (ב) אלהים באזנינו שמענו והמספרים היו אבותינו שהיו צדיקים והם נאמנים ועוד טעם אבותינו שכל אב אוהב את בנו ולעולם לא יורנו רק האמת לבדו : (ג) אתה. כבר הזכרתי כי משפט העברים לחס' הבי"ת כמו מצאתי בית ה' וככה אתה בידך בכוחך או במכתך ומ"ם ותטעם שב אל אבותינו ולמ"ד לאומים משרת כמו שבאוהו כל האומים ומ"ם ותשלחם שב אליה' כמו ותגרשם: (ד) כי . מ"ם בחרבם שב אל אבותינו

ברצח ב' וסי' לפתח פה ברצח. ברצח בעצמותי חרפוני : למה ג' רפין וסי' למה זנחתני למה קדר קדמ' דפסוק. למה שכחתני. למה שמתני למפגע. וכל למה רפי טעמו מלרע במ"א למה שמתני למפגע לך. וכל למה דגש טעמו לעיל ואם הו' סמוך לאותיו' אח"ע רפי טעמו מלרע וה' מהם יצאו מן הכלל שאע"פ שהם סמוכי' לאח"ע נדגשי' וסי' למה הציתו עבדיך. למה היה כאבי נצח. למה אירא בימי רע. למה הרגזתני. למה אבכה ארצה וכל דסמיך לשאר אותיו' דגש במ"ג וסי' לעיל : ארץ י"ד קמצין וסים' גמס' בישעיה סי' י"ד :

תהלים

וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל
חַיָּי : י אוֹמְרָה ׀ לְאֵל סַלְעִי לָמָה
שְׁכַחְתָּנִי לָמָּה־קֹדֵר אֵלֵךְ בְּלַחַץ
אוֹיֵב : יא בְּרֶצַח ׀ בְּעַצְמוֹתַי חֵרְפוּנִי
צוֹרְרָי בְּאָמְרָם אֵלַי כָּל־הַיּוֹם אַיֵּה
אֱלֹהֶיךָ : יב מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי
וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־
עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי וֵאלֹהָי :
מג א שָׁפְטֵנִי אֱלֹהִים ׀ וְרִיבָה
רִיבִי מִגּוֹי לֹא־חָסִיד מֵאִישׁ מִרְמָה
וְעַוְלָה תְפַלְּטֵנִי : ב כִּי־אַתָּה ׀ אֱלֹהֵי
מָעוּזִּי לָמָה זְנַחְתָּנִי לָמָּה־קֹדֵר
אֶתְהַלֵּךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב : ג שְׁלַח־אוֹרְךָ
וַאֲמִתְּךָ הֵמָּה יַנְחוּנִי יְבִיאוּנִי אֶל־
הַר־קָדְשְׁךָ וְאֶל־מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ :
ד וְאָבוֹאָה ׀ אֶל־מִזְבַּח אֱלֹהִים אֶל־
אֵל שִׂמְחַת גִּילִי וְאוֹדְךָ בְכִנּוֹר
אֱלֹהִים אֱלֹהָי : ה מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי
וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים
כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי וֵאלֹהָי :
מד א לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח
מַשְׂכִּיל : ב אֱלֹהִים ׀ בְּאָזְנֵינוּ
שָׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ־לָנוּ פֹּעַל
פָּעַלְתָּ בִימֵיהֶם בִּימֵי קֶדֶם : ג אַתָּה ׀
יָדְךָ ׀ גּוֹיִם הוֹרַשְׁתָּ וַתִּטָּעֵם תָּרַע
לְאֻמִּים וַתְּשַׁלְּחֵם : ד כִּי לֹא בְחַרְבָּם

תרגום

וּבְלֵילְיָא תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ עִמִּי
צְלוֹתָא לְאֵל דִּי נָטִיר חַיָּי :
י אֵימַר לֶאֱלָהָא רוּחְצָנִי לְמָא
אַשְׁלִיתַנִי לְמָא בְּקַבְלָא אֵזִיל
בִּדְחוּק בְּעֵיל דְּבָבָא :
יא בְּדִקְטְלִין גַּרְמִי בִּזְמַן
דִּמְחָרְפִין יָתִי מְעִיקַי כַּד אָמְרִין
לִי כָּל יוֹמָא אָן הוּא אֱלָהָךְ :
יב מָה תִּתְמַכְּכִין נַפְשִׁי וּמָה
תִּרְגְּשִׁי עֲלַי אוֹרִיכִי לֶאֱלָהָא
אֲרוּם טוּב אֲשַׁבְּחִינֵיהּ
בְּפוּרְקָנֵיהּ דְּמִן קֳדָמוֹי דִּי הוּא
אֱלָהִי : א דּוּן יָתִי יְיָ בְּדִין
קְשׁוֹט וַעֲקָךְ לְמִנְצֵי מַצּוּתִי מִן
עַמָּא דְּלָא זַכַּאי מִן גְּבַר נְכִיל
וּטְלוּמָא תְּשֵׁזְבִנַנִי : ב אֲרוּם
אַנְתְּ הוּא אֱלָהָא עוּשְׁנִי לְמָה
שְׁבַקְתַּנִי לְמָה חַקִּיר אֵזִיל
בִּדְחוּק בְּעֵיל דְּבָבָא : ג שְׁדַר
נְהוֹרָךְ וְהֵימְנוּתָךְ הִנּוּן יְדַבְּרוּנַנִי
יַעֲלוּנָנִי לְטוּר בֵּית מוּקְדְשָׁא
וּמִדְרְשֵׁי בֵּית שְׁכִנְתָּךְ :
ד וְאֵעוּל לְקָרְבָא קוּרְבָּנֵיהּ
לְמַדְבַּח דַּיְיָ לֶאֱלָהָא דִּי מִנֵּיהּ
חֶדְוַת בָּעוּתָא וְאוֹדֵי קֳדָמָךְ
בְּכִנָּרָא יְיָ אֱלָהִי : ה מָה
תִּתְמַכְּכִין נַפְשִׁי וּמָה תִּרְגְּשִׁי
עֲלַי אוֹרִיכִי לֶאֱלָהָא אֲרוּם
תּוּב אֲשַׁבְּחִינֵיהּ בְּפוּרְקָנֵיהּ
דְּמִן קֳדָמוֹי דִּי הוּא אֱלָהִי :
א לְשַׁבָּחָא לְדָוִד עַל יְדֵיהוֹן
דִּבְנֵי קֹרַח שִׂכְלָא טָבָא : ב יְיָ
בְּאוּדְנָנָא שְׁמַעְנָא אֲבָהָתָנָא
אִשְׁתַּעִיוּ לָנָא עוּבָדָא דַּעֲבַדְתָּא בִּימֵיהוֹן בְּיוֹמַיָּא דִּי מִלְּקַדְמִין : ג אַנְתְּ בִּידָא דִּגְבוּרְתָּךְ עַמְמַיָּא כְּנַעֲנָאֵי
וּנְצַבְתִּנּוּן לְבֵית יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעֲהוֹן תַּבַּרְתָּ עַמְמַיָּא וּפַסַּדְתִּנּוּן : ד אֲרוּם לָא

רשי

יבוא האור ויצוה ה' חסדו לנו : ובלילה . בחשך הצרה : שירה עמי . ... בתובנו שיר' לי אני' כדמתרגמי' ויומן ושרא . זו למדתי מתוך מסירת ... שחבר את זה עם ויהי שירו חמש' ואלף (מ"א ד) . בהלפ"א בית"א של ... התלוקים ופתרונן למדו שאין זה לשון שיר. ומדרש האגדה פותרו לשון ...
הוא פותיו שכך ישראל ...
להקב"ה זכרנו מה ...
במצרים מצוה אחת ...
בערב פסח ושמרנוה ...
גאלתנו ושרנו לפניך ...
ועכשיו הרבה מצות ...
ועל זאת אומרת לא...
למה שכחתני וגו' : ...
לשון שחרות כמו וקדר...
(מיכ' ג') : (יא) ברצח ...
חרפוני צוררי . נדמה ...
הורגים אותי כך צור...
מה שצורר ומכעיסין ...
אותי : (יב) פני ואלהי ...
שהוא אור פני ואלהי ...
לי בו תקוה ולמה ...
(א) שפטני . נקמני : ...
חסיד . הוא אדום ...
צדיקים ולא למד ממ...
(ג) שלח אורך ואמ...
המשיח שנדמה לאור ...
(לקמן קל"ב) ערכתי נר ...
ואליהו הנביא שהוא אמ...
נאמן : ינחוני . מינטר...
בלעז : (ד) אל א...
הקב"ה שהוא שמח...
ואודך בכנור . על ש...
(ב) באזנינו שמענו ...
אתה למד שהיו מד...
קרח בשביל דורות הל...
אחריהם שאילו בשב...
לא היה להם לומר ...
ספרו לנו שהרי ה...
ראו נסי המדבר וה...
ומלחמות יהושע כך ...
באגדת תהלים : ...
לאומים . הרעות לשב...
גדולות ושלחתם מפנו...
בידך כחך הורשתם מ...
והטעם לאבותינו ...
רציתם

תולדות אהרן מזמור ... שער ...
מד עקרים פמ"ו : אלהים ... עקרים מא פי"ט

מצודת ציון

שגראה כשוברים את הים והשברים מאליהם וכן משברים יתחטאו (איוב מ"א) : (ט) שירה . מלשון שיר : (י) סלעי . חזקי : קודר . מלשון חשוך ושחור כמו קודר שחותי (לעיל ל"ח): בלחץ ענין דחק: (יא) ברצח . ר"ל בחרב שרואים בה : מג (א) תפלטני .ענין הצלה כמו רני פלט (לעיל ל"ב) : זנחתני . ענין עזיבה : קודר . חשוך ושחור : (ג) ינחוני . ענין הנהגה כמו ולא נחם אלהים (שמות י"ג) : מד (ג) הורשת . גרשת : (ד) רציתם . מלשון

מצודת דוד

אל חבירו לבוא עלי כי עד שלא תלך האחת תבוא השנית וכאלו קוראים ... לבוא : לקול צנוריך . וכנוה אני לקול המים הנשפכים מן הצנורות ... קול גדול בשפכם כי רבים הם וזהו משל על רוב הצרות : כל משבריך ... מרובות כגלי הים עוברים עלי : (ט) יומם יצוה . בימים הראשונים כאשר ... אל בית ה' הנה ביום צוה ה' חסדו עלי ובלכתי בעת בלילה במלון היה עמי שירה ותפלה לה' השומר חיי : (י) אומרה . זאת בזכרי אומרה לאל חזקי ... שכחתני ולמה אלך בחושך : (יא) ברצח וגו' . ר"ל מה שחרפוני צוררי באמרם איה אלהיך דומים בעיני כאלו בחרב דקרו בעצמותי : (יב) מה תשתוחחי . ... לנחם שוב את נפשו ואומר לה מה תשתוחחי : כי עוד אודנו . בעבור התשועה אשר יבא אלי כי הלוא הוא מעולם ישועות פני ואלהי : מג (א) שפטני . ... משפטי לנקום נקמתי : מאיש . מכל איש מרמה וכו' : (ב) למה זנחתני . למה עזבתני ולמה אלך בחושך : (ג) שלח אורך ואמתך . ר"ל האר לי והאמת ... להביא אותי אל הר קדשך : (ד) שמחת גילי . המשמח אותי בגילה ורנה : (ה) מה תשתוחחי . כאלו יחזור שוב לנחם נפשו ויאמר לה מה תשתוחחי נפ... מד (ב) פועל פעלת . הפעולה אשר פעלת : (ג) אתה ידך . בכח ידך גרשת את העובדי גלולים מא"י ובמקומם נטעת את ישראל : תרע . הרעות שעוב... ושלחתם מארצם : (ד) כי לא בחרבם . מה שירשו ישראל את הארץ לא ירשו בחרבם ובכחם אלא אתה הושעת להם בימינך ובהארה הבא להם מפניך כי ... לה...

יָרְשׁוּ אָרֶץ וּזְרוֹעָם לֹא הוֹשִׁיעָה
לָּמוֹ כִּי יְמִינְךָ וּזְרוֹעֲךָ וְאוֹר פָּנֶיךָ
כִּי רְצִיתָם׃ ה אַתָּה הוּא מַלְכִּי
אֱלֹהִים צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב׃ ו בְּךָ
צָרֵינוּ נְנַגֵּחַ בְּשִׁמְךָ נָבוּס קָמֵינוּ׃
ז כִּי לֹא בְקַשְׁתִּי אֶבְטָח וְחַרְבִּי לֹא
תוֹשִׁיעֵנִי׃ ח כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִצָּרֵינוּ
וּמְשַׂנְאֵינוּ הֱבִישׁוֹתָ׃ ט בֵּאלֹהִים
הִלַּלְנוּ כָל הַיּוֹם וְשִׁמְךָ לְעוֹלָם
נוֹדֶה סֶלָה׃ י אַף זָנַחְתָּ וַתַּכְלִימֵנוּ
וְלֹא תֵצֵא בְּצִבְאוֹתֵינוּ׃ יא תְּשִׁיבֵנוּ
אָחוֹר מִנִּי צָר וּמְשַׂנְאֵינוּ שָׁסוּ לָמוֹ׃
יב תִּתְּנֵנוּ כְּצֹאן מַאֲכָל וּבַגּוֹיִם
זֵרִיתָנוּ׃ יג תִּמְכֹּר עַמְּךָ בְלֹא הוֹן
וְלֹא רִבִּיתָ בִּמְחִירֵיהֶם׃ יד תְּשִׂימֵנוּ
חֶרְפָּה לִשְׁכֵנֵינוּ לַעַג וָקֶלֶס
לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃ טו תְּשִׂימֵנוּ מָשָׁל בַּגּוֹיִם
מְנוֹד רֹאשׁ בַּלְאֻמִּים׃ טז כָּל הַיּוֹם
כְּלִמָּתִי נֶגְדִּי וּבֹשֶׁת פָּנַי כִּסָּתְנִי׃
יז מִקּוֹל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף מִפְּנֵי אוֹיֵב
וּמִתְנַקֵּם׃ יח כָּל זֹאת בָּאַתְנוּ וְלֹא
שְׁכַחֲנוּךָ וְלֹא שִׁקַּרְנוּ בִּבְרִיתֶךָ׃
יט לֹא נָסוֹג אָחוֹר לִבֵּנוּ וַתֵּט אֲשֻׁרֵינוּ
מִנִּי אָרְחֶךָ׃ כ כִּי דִכִּיתָנוּ בִּמְקוֹם
תַּנִּים וַתְּכַס עָלֵינוּ בְצַלְמָוֶת׃ כא אִם
שָׁכַחְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ וַנִּפְרֹשׂ כַּפֵּינוּ
לְאֵל זָר׃ כב הֲלֹא אֱלֹהִים יַחֲקָר זֹאת
כִּי הוּא יֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת לֵב׃ כג כִּי
עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ
כְּצֹאן טִבְחָה׃ כד עוּרָה לָמָּה תִישַׁן

(Masoretic notes: י"ד קמץ. ל׳ | י"ו ר"פ בסיפר׳ | ג׳. ז׳ מ"ל | ל׳ | ל׳ ומד ובקשתי | ב׳. ו׳ ר"פ | ו׳. ג׳ | ל׳ ורפי | ז׳ רפי׳. ד׳ | ל׳ | ב׳ מ"ל | ל׳ ומ"ל | ל׳ | ל׳. ב׳ | ל׳ | ז׳ פסיקים בסי׳ ולא ולא | ג׳ | ל׳ | ל׳ | ב׳ | ז׳ רפי׳ ל׳)

ד בגבורת סיפהון ירית ארעא ותקוף אדרעיהון לא פרקת להון ארום ימינך ואדרע גבורתך ונהור זיו יקרך ארום כל זמן דעסיקו באורייתא אתרעיתא בהון׃ ה אנת הוא מלכי אלהא בעדנא הדא פקד פורקנות דבית יעקב׃ ו במימרך מעיקנא ננגח בשמך נכבוש כל דקימין עלנא׃ ז ארום לא בקשתי אנא רחיץ וסיפי לא תפרוק יתי׃ ח ארום פרקתנא ממעיקנא ומשנאנא איתיתא עלויהון בהתא׃ ט במימרא דיי אנן משבחין כל יומא ושמך נודי לעלמי עלמין׃ י לחוד אשליתא ואכספתנא ולא תשרי שכנתך בחילונא׃ יא אחזרתנא קדל קדם מעיקא ומשנאנא כבשו לנא׃ יב מסרתנא היך ענא למיכלא וביני עממיא בדרתא יתנא׃ יג זבנתא עמך מגן דלא ממונא ולא אסגיתא קנינא בפרוניהון׃ יד שויתנא קלנא לשיבבנא ממקנותא ותורפיתא לחזרנותנא׃ טו שויתנא למתלא בעממיא טלטול רישא באומיא׃ טז כל יומא כסופי לקבלי ובהתת אפי חפתני׃ יז מן קלא דמחסד ומגדף מן קדם בעל דבבא ונקים נקמתא׃ יח כל דא ערעת יתנא ולא אשלנך ולא שקרנא בקימך׃ יט לא זר פליג וזחוחית לבנא ואת אסטיתא אסתורנא מן תריצת ארחתך׃ כ ארום אמכתנא באתר ירודין וחפיתא עלנא בטולא דמותא׃ כא אין אשלינא שום אלהנא ופרישנא בצלו ידנא לטעותא דפלחי כוכביא׃ כב הלא אלהא יבשקר דא ארום הוא חכים טמירי לבא׃ כג ארום מטולתך אתקטלנא כל יומא אתחשבנא כענא דמסירא לנכסא׃ כד אתגבר למה תהי כגבר דמיך יי אתער

אבותינו: כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רצית׳. זה לבדו הושיעם: (ה) אתה. ידבר המשורר על לשון ישראל וטעם להזכיר יעקב בדבריו המלא׳ הגואל אותי מכל רע: (ו) בך. בעזרתך נוכל לנגח צרינו שלא ירעו לנו גם בשמך נבוסם: (ז) כי. דברי דורך קשת מהמונינו וחרבי הגבור שיש בנו ע"כ בלשון יחיד: (ח) כי. גם ראינו שהושעתנו מצרינו והתברר מה שספרו אבותינו לנו: (ט) באלהים הללנו כל היום. נחבר תהלות והטעם שהללנו נפשנו שאתה מלכנו: (י) אף. אמר הירושלמי כי יחס׳ בי"ת והטעם באף זנחת ואיננו נכון כי לא היה דבק כמו אף ה׳ ואילו היה כדברו היה האל"ף קמוץ רק הוא כמו גם בשחוק והנה כי הושעתנו בימים הראשונים והבישות משנאינו ועתה לא די שלא הושעתנו אלא עד שזנחתנו ותכלימנו כנגד הבישות: (יא) תשיבנו. לא די שלא תעזרנו אלא שתשיבנו עד שתביא מורך בלבבנו לברוח: ומשנאינו שסו למו. כמו להם ממונינו: (יב) תתננו. יש ממנו הרוגים ויש ממנו נמלטים זרויי׳ בארצו׳: (יג) תמכר. יש ממנו עבדים נמכרים בלא הון רב או חנם: ולא רבית במחיריה׳. הטע׳ כפול: (יד) תשימנו. הנשארים ממנו הם לחרפה למכירים אותנו בהיותנו בארצנו: (טו) תשימנו. הרחוקים מארץ ישר׳: מנוד. כנגד ויניעו ראשם ולמ"ד בלאומי׳ שרש כמו ולאום מלאום יאמץ: (טז) כל. אפילו יחי׳ יהודי בגוי׳ יחרפוהו: (יז) מקול. הטעם בזדון בפרהסיא: (יח) כל. באתנו. בא אלינו כי המלה מהפעלים העומדים: (יט) לא נסוג. בנין נפעל ומלת לא תשרת אחרת ולא תט אשורינו: (כ) כי. במקום תנים. המ"ם תחת נו"ן כמו בחיין לקץ הימין והטעם בתחתי׳ הים מקום התנינים ושכת מים זה צלמות דרך משל והעד דכיתנו כטעם דכים ויש אומרים במקום אין שם יישוב רק תנים ובנו׳ יענ׳: (כא) אם שכחנו. כנגד לא שכחנוך: ונפרוש כפינו. כנגד ולא תט אשורינו מני ארחך: (כב) הלא. אם היה צריך יוכל לחקור זאת ואף כי הוא יודע תעלומות: (כג) כי. והעד הנאמן לדברינו כי בראונו אנו נהרגים על דבר כבוד שמך ובראונו נחשבנו כצאן טבחה אנו בני איש טובים מהטובחים אותנו וזאת המלה כמו רב הטבחים: (כד) עורה. תישן איננו עושה מאומה ובעבור שלא הושעתנו תדמה לישן או ידבר

...שון רצון: (ה) צוה ...ם לבאים אחרינו: ...ו. נרמס ונרפוס ... מתבוססת בדמיך ...תבוס נופת (משלי ...) ...וריס בוסים בטיט ...: (י) אף זנחת ...אם אתה תכלימנו ...׳ נודה: (יא) תשיבנו ...ה הוא: שסו למו. ...ים לו: (יב) זריתנו. ...בלעז: (כ) כי ...ם תנים. כי זה ...כאשר ואף כאשר ...רץ ערבה ושוחה ...תנים. וכסית עלינו ... אף בכל זאת אם ...אלהינו הוא יחקור ...דע תעלומו׳ וגומר: ...וכחה. כצאן של טבח

...סי׳ את הכהני׳ נשאי ...צוה ויכרתו לי ארזי׳ ...ה הוא מלכי אלהים: ...סמיכי וסי׳ ולא תצא ...ה דשמעי. הנה נתנו ... תאנים הלאת ולא ...א בצבאותינו. ותרין ...צא אלהי׳: אויב ...י׳ מקול מחרף ומגדף ... להשבית אויב ...למות ב׳ וסימ׳ הלא ...ת. ויגר לך תעלמות

...ן אתה הוא. זוכר ... ויאת. כי לא. ...יס שער לב: תמכור ...: כל זאת. זוכר ...עו. שם: הלא אלקים. ...: כי עליך. גיטין מ: ...צאן זוכר אדרת נפח ...ר שני מו):

מצודת ציון

...נגח. מלשון נגיחה: ...סה ודריכה כמו כפגר ...יד): (ח) הבישות. מלשון ...ו. מלשון הלול ושבח: ...בצבאותינו. ענין קבוצת ... (יא) שסו. כמו ... :(כ"ג ...ב) ...ה כמו וזריתי פרס ...ן. כמון רב: רבית. ...חיריהם. ענין תליפת ... (יד) וקלס. ענין לעג ...הלצות (יחזקאל כב): ...ין בזיון: ומתנקם. ...יע ומרלה בעצמו כנוקם ... (יט) נסוג אחור. ענין ...אשורע. רגליעו: מני. ...ת: (כ) תנים. נחשים: ...חושך: (כב) יחקר. מלשון

מצודת דוד

...מלכי אלהים. הלא אתה אלהים ובידך להושיע ואתה הוא מלכי וראוי ...ס לעמו כאשר יש לאל ידו ולזה צוה להביא ישועות יעקב: (ו) בך. ...שמך וגו׳. כפל הדבר במ"ש: (ח) כי הושעתנו. לא בכח ידינו אלא ...ישועה: (ט) באלהים. במהללי אלהים: ושמך לעולם. שמך הקיים ...סלה אף בערם בוא התשועה: (י) אף זנחת. אף בעת אשר עדיין ...והכלמת אותנו ולא תצא בצבאותינו: (יא) תשיבנו אחור. לברוח לאחור מפני הצר: שסו למו. בוזזים לעצמם את אשר לנו: (יב) כצאן מאכל. כצאן הנתונים למאכל: (יג) ולא רבית. לא לקחת רב הון בחלופיהם: (יד) לשכנינו. בעבור כי הם יודעים ביותר מהצרות הבאות עלינו ולזה יחרפו אותנו: (טו) תשימנו משל. כאשר יבוא על מי צרות מרובות וגדולות ימשלו לומר שדומה הוא לצרות הבאות על ישראל: מנוד ראש. נדים בראש בדרך לעג: (טז) נגדי. רואה אני בכלימתי: ובושת פני. מה שמביישים פני כסה אותי לגודל רבויים

טבח: (כז) ופדנו למען חסדך. אין אנו כדאים ... עשה: (א) על ששנים. לכבוד תלמידי חכמים ... כששנים ונאי׳ כששני׳ ומרטיבי׳ מעשים טובים כששו... ש ר ידידות. שיר אהובים שיר של שבח להם ...

כד אֲדֹנָי הָקִיצָה אַל־תִּזְנַח לָנֶצַח׃
כה לָמָּה־פָנֶיךָ תַסְתִּיר תִּשְׁכַּח עָנְיֵנוּ וְלַחֲצֵנוּ׃
כו כִּי שָׁחָה לֶעָפָר נַפְשֵׁנוּ דָּבְקָה לָאָרֶץ בִּטְנֵנוּ׃
כז קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ׃
מה א לַמְנַצֵּחַ עַל־שֹׁשַׁנִּים לִבְנֵי־קֹרַח מַשְׂכִּיל שִׁיר יְדִידֹת׃
ב רָחַשׁ לִבִּי ׀ דָּבָר טוֹב אֹמֵר אָנִי מַעֲשַׂי לְמֶלֶךְ לְשׁוֹנִי עֵט ׀ סוֹפֵר מָהִיר׃
ג יָפְיָפִיתָ מִבְּנֵי אָדָם הוּצַק חֵן בְּשְׂפְתוֹתֶיךָ עַל־כֵּן בֵּרַכְךָ אֱלֹהִים לְעוֹלָם׃
ד חֲגוֹר־חַרְבְּךָ עַל־יָרֵךְ גִּבּוֹר הוֹדְךָ וַהֲדָרֶךָ׃
ה וַהֲדָרְךָ ׀ צְלַח רְכַב עַל־דְּבַר־אֱמֶת וְעַנְוָה־צֶדֶק וְתוֹרְךָ נוֹרָאוֹת יְמִינֶךָ׃
ו חִצֶּיךָ שְׁנוּנִים עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ בְּלֵב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ׃
ז כִּסְאֲךָ אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד שֵׁבֶט מִישֹׁר שֵׁבֶט מַלְכוּתֶךָ׃
ח אָהַבְתָּ צֶּדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע עַל־כֵּן ׀ מְשָׁחֲךָ

אֱלָהָנָא לָא תִתְנְשֵׁי לְעָלְמָא׃ כה לְמָה שְׁכִינַת יְקָרָךְ תְּסַלֵּק תִּשְׁלֵי סִגּוּפָנָא וְדוּחֲקָנָא׃ כו אֲרוּם שִׁיחָא לְעַפְרָא נַפְשָׁנָא דָּבְקַת לְאַרְעִית גּוּבָא מְעַיְנָנָא׃ כז קוּם סַיַּע לָנָא וּפְרוֹק יָתָנָא מְטוּל טוּבָךְ׃ א לְשַׁבָּחָא עַל יָתְבֵי סַנְהֶדְרִין דְּמֹשֶׁה דְּאִתְאֲמַר בִּנְבוּאָה עַל יְדֵיהוֹן דִּבְנֵי קֹרַח שִׂכְלָא טָבָא וְתֻשְׁבַּחְתָּא וְאוֹדָאֲתָא׃ ב בָּעֵי לִבִּי מְמַלֵּל טָב אֵימַר אֲנִי עוֹבָדַי לְמַלְכָּא מְמַלֵּל לִישָּׁנִי מוֹחִי הֵיךְ קוּלְמוֹס סָפְרָא רָגִיל׃ ג שׁוּפְרָךְ מַלְכָּא מְשִׁיחָא עֲדִיף מִבְּנֵי נָשָׁא אִתְיְהִיב רוּחַ נְבוּאָה בְּסִפְוָתָךְ מְטוּל כֵּן בָּרְכָךְ יְיָ לְעָלְמָא׃ ד זְרֵיז סַיְפָּךְ עַל יַרְכָּךְ גִּבָּרָא הוֹדָךְ וְשִׁיבְהוֹרָךְ׃ ה וְשִׁיבְהוֹרָךְ סַגִּי בְּגִין כֵּן תִּצְלַח לְמִרְכַּב עַל סוּסֵי מַלְכוּתָא עַל עֵסַק הֵמְנוּתָא וּקְשׁוֹט וְעִנְוְתָנוּתָא צִדְקְתָא וְיַלְפִנָּךְ יְיָ לְמֶעְבַּד דְּחִילָן בְּיַד יְמִינָךְ׃ ו גִּירָךְ שְׁלִיפִין עַמְמִין תְּחוֹתָךְ יִפְּלוּן וּבְנֵי קַשְׁתָּךְ יִשְׁתַּלְחוּן בְּלֵב סָנְאֵי מַלְכָּא׃ ז כּוּרְסֵי יְקָרָךְ יְיָ קַיָּים לְעָלְמֵי עָלְמִין חוּטְרָא תְּרִיצְתָּא חוּטְרָא דְמַלְכוּתָךְ׃ ח מְטוּל דִּי רְחַמְתְּ צִדְקָתָא וּסְנֵיתָא רִשְׁעָא מְטוּל הֵיכְנָא רַבִּיךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִשְׁחָא דְּחֶדְוָא

חכמה: הקיצה ג׳ וסימ׳ הוי אומר לעץ הקיצה. הקיצה אל תזנח לנצח. הקיצה לפקד כל הגוים והקיצה למשפטי: דבקה ב׳ לארץ בטננו. דבקה לעפר: שושני׳ ב׳ חס׳ וסי׳ על ששני׳ לבני קרח. על ששני׳ לדוד: חגור ד׳ וסימ׳ ויאמ׳ לגחזי חגור מתניך וקח משענתי. הם עם האבן הגדולה אשר בגבעון. ואלישע הנביא קרא לאחד. חגור חרבך על ירך גבור. וחד וחגור נתנה לכנעני: שנונים ג׳ וסי׳ אשר חציו שנונים. חציך שנונים עמים תחתיך. חצי גבור שנונים: רשע י״ז פתחין וסי׳ נמסר במיכה סימן ו׳:

תולדות אהרן מזמור מה עקידה שער ח: רחש לבי. מנחות סג: אומר אני. עקידה שער לו: חגור חרבך. שבת סג. זוהר ויחי (שבת ח): והדרך. שבת סט מנחות פח: חציך. קדושין ל: כסאך. עקרים פ״כ:

אבן עזרא

ידבר על האויב שהוא אומר עליך אולי ישן הוא וייקץ: (כה) למה. או אתה כאד׳ מסתיר פניו שלא יראה מה יעשו אויביו או רא׳׳ ושכחת על כן תשכח ענינו ולחצינו וטעם תשכח כנגד לא שכחנוך: (כו) כי. מה תקוה תהיה לנו ונפשינו שהיא מן השמים העליונים שחה לעפר והדבק לארץ הוא הקבר וטעם בטננו הוא הגוף: (כז) קומה. לעזור אותנו או קומה אתה שהיו׳ עזרת׳ לנו: (א) למנצח על ששנים. פיוט ככה תחלתו: ידידות. כמו אהבות: (ב) רחש. ידבר לבו דברי המשורר ויש אומרים דברים שהוא מוציא מלבו וזה המזמור נאמר על דוד או על המשיח בנו שכן שמו ודוד עבדי נשיא להם לעולם: מעשי. זה השיר שעשה: (ג) יפיפית. יש אומרים כי הוא כפול כמו שחרחרת וסחרחר לחסרון לבנה אדמדמת כי איננה אדומה אם כן איך יהיה יפיפית לחסרון והתשובה כי כפל העי״ן והלמ״ד הוא לחסרון רק הפ״א והעי״ן שהם כפולים הם באים ליתרון והעד תשגשגי שהוא יותר מן תשגי. יפיפית בתארו וצורתו: הוצק חן. מגזרת ויצקו על העולה כאילו החן הוצק בפיו והנה בגלוי יספר צורת גופו ודבורו שהוא נאה ועל דרך משל יגיד נשמתו שהיא נכונה וחכמתו שהיא רחבה כי הדבור הפנימי ימצא בנשמת האדם: (ד) חגור. גם יספר גבורותיו כי ככה ראוי להיו׳ הגבור התמים וטעם גבור אתה הגבור או יחסר כ״ף כדרך ויקרא ארי׳ שהוא כאריה או יהיה חסר כ״ף כראו׳ גמורה וזה הוא הודך: (ה) והדרך. חסר בי״ת כמו כי ששת ימי׳ עשה כאילו אמר ובהדרך צלח כטעם גבר לא יצלח בימיו והטע׳ שיצלח בעת שירכב ויש אומרים כי צלח הוא מגזרת פן יצלח כאש והנה יספר עם גבורתו אמונתו וענוותו וצדקתו ומלת וענוה צדק בין עומדת ובין נסמכת והטעם ענוה עם צדק: ותורך. ימינך הפועל והפעול חסר כאילו הוא כתוב וימינך תורה אותך לעשות גבורות ונוראות מלחמות על דרך נכבדות מדובר בך ורבי יוסי אמר כי ותורך מגזרת ויורם אלהים והאות שאחריו כתוב חציך שנונים ונכון היה לולי שמלת ויורם ירה להם לגנאי וזה לשבח: (ו) חציך. בתחלה הזכיר חרבך ואמר גם חציך שהם שנונים בעת שהעמים תחתיך: יפלו. יפלו חציך בלב אויביך על כן באה מלת אתנח כאילו היא סמוכה כי היא תשרת בעבור שתי מלות: (ז) כסאך. יש אומרים כמו אלהים לא תקלל והגאון אמר כסאך יכין אלהים ולפי דעתי תשמש בעבור אחרת כדרך והנבואה עודד הנביא שהוא כמו והנבואה נבואת עודד הנביא וככה זה כסאך כסא אלהים כמו וישב שלמה על כסא ה׳ והאות לנוכח השם הפסוק הבא אחריו יכחישנו: (ח) אהבת. אם המזמור על דוד יהיה מחביריך שאול ואם על המשיח חסידים אחריו

מצודת ציון

חקירה וחפוש: תעלומות. מל׳ העלמה: (כד) תזנח. תעזוב: (כה) ולחצנו. ענין דחק: (כו) שחה. מלשון שחיה וכפיפה: מה (א) ששנים. שם כלי נגון עשויה בתמונת שושן: משכיל. מחוכם: ידידות. אהובות: (ב) רחש. ענין תנועה ונדנוד ובדרז״ל קא מרחשן שפוותיה (סנהדרין ס״ז) ומזה יאמר מנחת מרחשת (ויקרא ב) ולפי שמעשיה רוחשים ומנענעים: עט. קולמוס כמו בעט ברזל (איוב י״ט): (ג) יפיפית. מלשון יפה: הוצק. מלשון יציקה: (ה) על דבר. בעבור: ותורך. ותלמדך: (ו) שנונים. חדודים כמו אם שנותי ברק חרבי (דברים ל״ב): (ז) שבט. המושל יקרא שבט כי

מצודת דוד

רבויים והוא מלשון מליצה: (יז) מפני אויב. אשר חרפונו ומפני ... רדפונו: (יח) כל זאת. עם שכל זאת באה עלינו אעפ״כ לא שכחנו ... ולא שקרנו להכזיב התורה שקבלנו בברית: (יט) ותט. מלת לא מש... כאלו אמר ולא תט ר״ל לא נטה רגלינו מן ארחך: (כ) כי דכיתנו. ... אותנו במקום תנים: (כא) אם שכחנו. האם שכחנו שם ה׳ בתמי... כפינו לאל זר: (כב) הלא וגו׳. כי אמרנו הלא אלהים יחקר זאת ...

(כג) כי עליך. אלא בעבור יראתך הורגנו והיינו נחשבים כצאן המוכן לטבח: (כד) עורה. לזה עורה נא להושיע ולא תהיה כמו הישן: תשכח ... למה תשכח וכו׳: (כו) כי שחה. נפשנו מושפלת עד לעפר: (כז) קומה. לזה קום ועזור לנו ואם אין אנו ראוים פדנו למען חסדך: מה (ב) רח... לבי יחשוב מחשבת דבר טוב: אומר אני. בפתיחת דברי אני אומר שמעשה השיר הזה הוא על מלך המשיח: לשוני עט סופר מהיר. לשוני מהירה לדב... של סופר מהיר: (ג) יפיפית. אתה מלך המשיח הנך יפה במעשיך מכל בני אדם ודברי פיך המה בחן כאלו נשפך החן אל שפתותיך ובעבור זה ברכך א... (ד) חגור. וזאת (היא) הברכה אתה הגבור חגור חרבך על ירכך והיא הודך והדרך כי בה תגלה במלחמה: (ה) והדרך. ר״ל הכדר אשר יהיה בך ...

ל לשון גדולה נופל עליה ל' משיחת שמן כדת המלכים : (ט) מר
נות . קידה מתרגמינן קציעתא : כל בגדותיך . כל בגדיך מריחים
ר . ומדרשו כל בגדותיך וסרחוניך מתכפרים ומריחים ריח ערב :
מני שמחוך . יותר מהיכלי שן משובחים ההיכלות המתוקני'

(ט) מור . מחלוקת במלת מר והאומרים כי אהלות הנמצא עם דגי הים אינו נכון כי כתוב כאהלים נטע ה' ויש אומרים כי גם קציעות מין אחד שיש לו ריח טוב ודרך לשון הקדש לומר אדם פעלה וברקת להיות הוי"ו עם האחרון או בלא וי"ו כמו אדם שת אנוש אם כן היה ראוי להיות מר אהלות קציעות או מר אהלות וקציעות אולי בא זאת המלה על דרך זרה והנה (שקציעו' מגזרת המקצועו' והמלה סמוכה אל בגדותיך וטעם לדבק טעם בגדותיך עם היכלי שן שהם הם שמורות בתיבות והטעם כהם' מוצאות מהיכלי שן ותחסר מלת אשר כאילו הוא מן היכלי שן מן אשר שמחוך או ישוב מן היכלי שן כי משם היו מובאים והאומר כי מני שם גוי או מדינה איננו נכון בעבור היות שן נקוד בקמץ קטן על דרך כל מוכרת בטעם שאיננו סמוך אל אחר : (י) בנות . ביקרותיך. מגזרת יקר שמפחות היקרות שלך עמהם הן בנות מלכים והאומר שהוא מגזרת בקורת תהיה לא דיבר נכונה כי אין מחלוקת שהוא ביו"ד כתוב רק המחלוקת בין בעלי המסורת והקריאה כי הא' יקרא ביקרותיך על דרך בימינו והשני כדרך מושיבי עקה והשגל היא המוכנת העתידה למשכב והעד מלת ישגלנה ועל דעת האומר כי זה המזמור נאמר על דוד הוא כמשמעו ועל המשיח בנות מלכי' יקרו' והשגל מדינתו:(יא) שמעי. אם על דוד אמר המשורר לשגל וטעם ושכחי עמך כדרך עמך עמי שתתגייר ותשוב לתורת דוד ואם על המשיח ידבר יהיה פירוש בת קהלה כמו בת יהודה על דרך לעבוד השם שכם אחד : (יב) ויתאו. אם על דוד כמשמעו ואם על המשיח המלך הוא השם או המשיח : (יג) ובת. אם על דוד יחסר הבי"ת וככה הו' ובבת צר עם בת צור והפעול כל כבודה ואם על המשיח דרך משל : (יד) כל כבודה . וטעם פנימה שהיתה שוכנת לפנים בארמונה ולא היתה נראית לכל: כל. מצאנו דוד שלקח בת תלמי מלך גשור: (טו) לרקמות. הלמ"ד תחת. בי"ת : תובל. בת מלך : (טז) תובלנה. אם על המשיח

אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן מֵחֲבֵרֶיךָ׃
ט מֹר־וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל־בִּגְדֹתֶיךָ
מִן־הֵיכְלֵי שֵׁן מִנִּי שִׂמְּחוּךָ׃ י בְּנוֹת
מְלָכִים בְּיִקְּרוֹתֶיךָ נִצְּבָה שֵׁגַל לִימִינְךָ
בְּכֶתֶם אוֹפִיר יא שִׁמְעִי־בַת וּרְאִי
וְהַטִּי אָזְנֵךְ וְשִׁכְחִי עַמֵּךְ וּבֵית אָבִיךְ׃
יב וְיִתְאָו הַמֶּלֶךְ יָפְיֵךְ כִּי־הוּא
אֲדֹנַיִךְ וְהִשְׁתַּחֲוִי־לוֹ׃ יג וּבַת־צֹר
בְּמִנְחָה פָּנַיִךְ יְחַלּוּ עֲשִׁירֵי עָם׃ יד כָּל־
כְּבוּדָּה בַת־מֶלֶךְ פְּנִימָה מִמִּשְׁבְּצוֹת
זָהָב לְבוּשָׁהּ׃ טו לִרְקָמוֹת תּוּבַל
לַמֶּלֶךְ בְּתוּלוֹת אַחֲרֶיהָ רֵעוֹתֶיהָ
מוּבָאוֹת לָךְ׃ טז תּוּבַלְנָה בִּשְׂמָחֹת
וָגִיל תְּבֹאֶינָה בְּהֵיכַל מֶלֶךְ׃ יז תַּחַת
אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ תְּשִׁיתֵמוֹ לְשָׂרִים
בְּכָל־הָאָרֶץ׃ יח אַזְכִּירָה שִׁמְךָ בְּכָל־
דֹּר וָדֹר עַל־כֵּן עַמִּים יְהוֹדֻךָ לְעֹלָם
וָעֶד׃

ל' וחס'
ל' . ל'
ל'
ל'
ל' וחד והטו.ה'
ב'
ב' כס אמר. ל'
ב'
ב' לא סעבדתיך
ב' על מטז ה'
ג' מ"ל
ל' . ל'
ל' וחסר וחד שמחות .
ל'
ל'
ט'

יַתִּיר מִן חַבְרָךְ : ט מֵירָא דַכְיָא וְאַקְסִיל אֲלוּאִין וּקְצִיעֲתָא מִתְגַּמְרִין כָּל לְבוּשָׁךְ מִן הֵיכְלַיָא דִמְכַבְּשִׁין בְּשִׁין דְפִיל מֵאֲרַע מִנִּי יַחְדוּנָךְ : י פִּלְכֵי מַלְכְוָתָא אָתִין לְמִקְבַּל אַפָּךְ וְלִיקָרוּתָךְ בִּזְמַן דְמִעַתַּד סִפַר אוֹרַיְתָא בִּסְטַר יְמִינָךְ וּמִתְכַּתְבָא בְאוּבְרִיזִין דְמִן אוֹפִיר : יא שִׁמְעִי כְנִישְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל אוֹרַיְית פּוּמֵיהּ וַחֲמִי פְּרִישָׁת עוֹבָדוֹי וְתִצְלֵי אוּדְנָךְ לְפִתְגָמֵי אוֹרַיְתָא וְתִתְנְשֵׁי עוֹבָדִין בִּישִׁין דְרַשִׁיעֵי עַמָּךְ וּבֵית טַעֲוַת דְפַלַחְתְּ בֵּית אֲבוּיָךְ : יב וּבְכֵן יַרְגַג מַלְכָּא שׁוּפְרָךְ אֲרוּם הוּא רִבּוֹנָיךְ וְתִסְגְדוּן לֵיהּ : יג וְיָתְבֵי כְּרַכָּא דְצוֹר בְּתִקְרוּבְתָּא יֵיתוּן וְאַפָּיךְ יִשַׁחֲרוּן לְבֵית מַקְדָשֵׁיהּ עַתִּירֵי עַמְמַיָא : יד כָּל שְׁפַר אֲרַג נִכְסֵי פַּלְכֵי אוֹצְרֵי מַלְכַיָא דְמִטַמְרָן מִלְגָיו יִקָרְבוּן לְכַהֲנַיָא דְמִרַמְצִין בְּדַהֲבָא סְגִינָא לְבוּשֵׁיהוֹן : טו בִּלְבוּשֵׁי צִיוּרִין יְקָרְבוּן קוּרְבָּנֵיהוֹן קֳדָם מַלְכָּא דְעַלְמָא וּשְׁאָר חַבְרֵיהוֹן דִי מִתְבַּדְרִין בֵּינֵי עַמְמַיָא יַתִיתִין בְּחֶדְוָא לְוָתָךְ לִירוּשְׁלֵם :
טז יַתְיָתָן בְּחֶדְוָן וְתוּשְׁבְּחָתָא וְיֵעֲלוּן בְּהֵיכְלָא דְמֶלֶךְ עָלְמִין : יז בַּאֲתַר אַבְהָתָךְ יְהוֹן צַדִּיקַיָא בְּנָךְ תְּמַנֵּנוּן לְרַבְרְבַיָא בְּכָל אַרְעָא : יח בְּעִידָנָא הַהִיא תֵּימְרוּן נִדְכַּר שְׁמָךְ בְּכָל דָר וְדָר מְטוּל הֵיכְנָא עַמְמַיָא דְמִתְגַיְרִין יְהוֹדוּן שְׁמָךְ לְעָלַם

לשמחך בהם . שן
בלעז . מני שמחוך
מני הם שמחוך
רך:(י) בנות מלכים.
אותך כענין שנאמ'
מיניקותיך (ישעיה
יותיך . קו"ף דגוש
שון בקור ואף על
י"ד לפניה . ראיתי
סעדיה תיבה זו
מי נתן למשיסה
ב"ב) שכתוב בו יו"ד
גשת. ומנחם חברו
כמו יקר מכלי פז
ל. מלכה כמו השגל
(דניאל ה') ושתון
רברבנוהי שגלתיה
תך תתיצב לימינך :
. בקבועת עדי זהב
ר : (יא) שמעי בת
כנסת ישראל וראי
והטי אזנך.לתורה:
מעבר הנהר שאת
הם : ובית אביך .
אבותיך דבעבר הנהר:
מלך יפיך.ואם תעשי
מלך הקב"ה לנווי
יג) ובת צר במנחה
. כמו (שמות ל"ב)
שכר זה תזכו שיבואו
ודורון אותם שהם
ירי עם : (יד) כל
מלך פנימה וגו' .
כבוד תלוי בהם והם
מלך אשר נהגו עצמם
תה בגדיהם חשובים
הב של כהני' גדולי'.
ארטנא"ש בלעז :
ת תובל למלך. בגדי
וים מנחה למלך על
רקמות אברודי"ן
נאמר והביאו את כל
ל הגוים מנחה וגו'
ו) : בתולות אחריה
ילכו אחריהם כענין
זכריה ח') והחזיקו
יהודי וגו' לאמר נלכה
שמענו אלהים עמכם:
ך . כלפי הקב"ה אמרו המשורר : (יז) תחת אבותיך וגו' . לכל אחד
שראל אמר : (יח) אזכירה שמך . כלפי הקב"ה אמרו

עמך ה' וסימ' והשביע הכהן את האשה . בפרסות סוסיו ירמוס את כל חוצותיך . הנה עמך נשים בקרבך . שמעי בת וראי והטי אזנך . עמך עמי . וחד ועמך כולם : ממשבצו' ג' מ"ל וסימ' בסד' תצוה : תשיתמו ג' ובסיפר' וסימ' תשיתמו כתנור אש . כי תשיתמו שכם במיתריך . לשרים בכל הארץ :

תולדות אהרן (מר ואהלות. פלא יו) : בנות מלכים . ר"ה ד ע"ג סה : שמעי . חגיגה טו : כל כבודה . יבמות עז שבועות ל זוסר ויחי (יומא לא הוריות נו) : תחת . בתרא פה קנט הוריות ו תמורה טו :

הנה הטעם שהם בעלמ' יבואו לא באונס ובת מלך עם ריעותיה שהם בארמון המלך תבואינה בהיכל מלך הוא דוד או המשיח : (יז) תחת. הדור שעבר יבוא דור אחר כי דורך הוא אמצעי וזה נכון גם על דוד גם על המשיח:(יח) אזכירה. יש
נוכח דוד כי בעבור בניו שהיו שרים יעמוד זכר שמו ודור אל דור יספר הוד דוד ויש אומרים כי שמך לנוכח השם הנכבד כי המשורר יודה השם על גדולת דוד

מצודת דוד

כי שמשלה זה יסיה לך בעבור האמת שעשית ובעבור שהיית עניו בצדק
ר : ותורך . לום ימינך שלמד אותך לעשות מעשים נוראים ומבלי למוד
ת : (ו) חציך . החצים אשר תשליך יהיו מחודדים ועי"ז יפלו אויביך
החצים ההם יפלו בלב אויבי המלך (ומלת יפלו מושב למעלה ולמטה) :
אלהים . כסא המלוכה הנתון לך מאלהים יתקיים עולם ועד : שבט .
ממשלת מלכותך היא ממשלת מישור כי תנהג את המלוכה בצדק ובמישור :
ן . בעבור כשרון מעשיך משחך אלהים למלך : שמן ששון . כאשר תהיה
מן למלוך על העם יהיה עליך ששון מחבירך כי הכל יחפצו בך : כל בגדותיך . כולם יהיו מקוטרים במיני בושם כי כן דרך הגדולים לגמר בבושם להביא
: מן היכלי שן . מן השמחה והרחבת הדעת שיש למי שיושב בהיכלי שן מן השמחה ההיא יהיה לך מן הדברים אשר ישמחו אותך בהם ר"ל כל מיני שמחה
יהיה מעין השמחה שיש למי שיושב בהיכלי שן שהיא שמחה גדולה ומרובה : (יג) ביקרותיך . ביקרת שלך בהן יהיו אף בנות מלכים : נצבה שגל . המלכה
נצבה בימינך מקושטת בכתם אופיר והכל הוא משל לגודל התענוג והממשלה : (יא) שמעי בת . יאמר לכל עדה ועדה שמעי וראי בהבנת הלב והטי אזנך
כל אשר יצוה מלך המשיח : ושכחי עמך וגו' . ר"ל לא תהיה בעצת הנמשכים אחר גוג להלחם עם מלך המשיח : (יב) ויתאו . אז יתאוה מלך המשיח את
ן משיך ואז ינוח לך כי הוא יהיה אדוניך ואז השתחוי לו ולא יאונה לך רעה כי יסך עליך בצלו : (יג) ובת צור . גם עדת צור בהבאת מנחה יבקשו פניך
מלאות שלאתה ועם כי המה העשירים שבגבל עם וחשובים : (יד) כל כבודה . כל אשה מכובדת ובת מלך היושבת פנימה בחדרה לפי

מצודת ציון

כי בידו שבט המוסר וכן לא יסור שבט מיהודה (בראשית מט) : (ט) מור ואהלות קציעות . שמות מיני בושם : בגדותיך . מלשון בגד : שן . שן הפיל : מני . כמו מן והיו"ד נוספת : (י) ביקרותיך . מל' יקר : שגל . כן תקרא האשה כי מיוחדת למשגל וכן והשגל יושבת אצלו (נחמיה ב) : בכתם אופיר . והוא הזהב הטוב הבא ממדינת אופיר : (יא) בת . ר"ל עדה וכן בת בבל (לקמן קל"ז) : (יב) ויתאו . מלשון תאוה : (יג) יחלו . יבקשו : (יד) ממשבצות . מקום מושב אבני יקר כמו משובצים זהב (שמות כח) : (טו) לרקמות . מלשון רקמה והוא כמו ברקמות וכן ישבת לכסא (לעיל ט) ומשפטו בכסא : תובל תובלנה . ענין הבאה כמו יובל שי (ישעיה יח) : (יז) תשיתמו . תשים אותם : עלמות

מו א לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח עַל־
עֲלָמוֹת שִׁיר׃ ב אֱלֹהִים לָנוּ מַחֲסֶה
וָעֹז עֶזְרָה בְצָרוֹת נִמְצָא מְאֹד׃
ג עַל־כֵּן לֹא־נִירָא בְּהָמִיר אָרֶץ
וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יַמִּים׃ ד יֶהֱמוּ
יֶחְמְרוּ מֵימָיו יִרְעֲשׁוּ־הָרִים
בְּגַאֲוָתוֹ סֶלָה׃ ה נָהָר פְּלָגָיו יְשַׂמְּחוּ
עִיר־אֱלֹהִים קְדֹשׁ מִשְׁכְּנֵי עֶלְיוֹן׃
ו אֱלֹהִים בְּקִרְבָּהּ בַּל־תִּמּוֹט יַעְזְרֶהָ
אֱלֹהִים לִפְנוֹת בֹּקֶר׃ ז הָמוּ גוֹיִם
מָטוּ מַמְלָכוֹת נָתַן בְּקוֹלוֹ תָּמוּג
אָרֶץ׃ ח יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב
לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ ט לְכוּ חֲזוּ
מִפְעֲלוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־שָׂם שַׁמּוֹת
בָּאָרֶץ׃ י מַשְׁבִּית מִלְחָמוֹת עַד־קְצֵה
הָאָרֶץ קֶשֶׁת יְשַׁבֵּר וְקִצֵּץ חֲנִית
עֲגָלוֹת יִשְׂרֹף בָּאֵשׁ׃ יא הַרְפּוּ וּדְעוּ
כִּי־אָנֹכִי אֱלֹהִים אָרוּם בַּגּוֹיִם אָרוּם
בָּאָרֶץ׃ יב יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב
לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃

מז א לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃
ב כָּל־הָעַמִּים תִּקְעוּ־כָף הָרִיעוּ

ג׳ . כ״ט ר״פ · ס׳ רפין · ג׳ · ב׳ · ג׳ . ג׳ חסר · כ״ט ר״פ · ב׳ · ג׳ מלעיל וג׳ מלרע · ג׳ · ב׳ פתילים · ב׳ · ט׳ פסוקי׳ דמיין

ולעלמי עלמין׃ א לשבחא על ידיהון דבני קרח ברוח נבואה בזמן דאתכסי אבוהון מנהון והנון אשתזבו ואמרו שירתא׃ ב אלהא לנא רוחצנא ועושנא סיעתא בעקתא נשתכח לחדא׃ ג מטול היכנא לא נדחל בעדן דאשתלחיפו אבהן מן ארעא כד מתמוטטין טוריא בפלגוס דימא רבא׃ ד מתרגשין מטשטשין מוהי מן עפרהון מתרגפין טוריא בגיותנותך לעלמין׃ ה עמין היך נהרין ומבועיהון אתין ומחדין קרתא דיי ומצלין בבית מקדשיה דיי משכניה דעלאה׃ ו שכנתא דיי בגוה לא תזוע יסיענה יי בזכותיה דאברהם דצלי עלה לעדני צפרא׃ ז במתן אוריתא לעמיה אתרגשו עממיא אזדעזעו מלכותא כד ארים קליה וכד יהב אוריתא לעמיה אתמוגגו יתבי ארעא׃ ח מימרא דיי צבאות בסעדנא תקוף לנא אלהא דיעקב לעלמין׃ ט אזילון חמון עובדיא דיי דשוי צדין ברשעי ארעא׃ י מבטל קרבא עד סיפי ארעא קשתא יתבר ויתרע מורניתא תריסיא עגילין יוקיד בנורא׃ יא פסקו מן קרבא וידעון ארום אנא יי ר[...] רמא על יתבי ארעא׃ יב מימרא דיי צבאות בסעדנא תקוף לנא אלהא דיעקב לעלמין׃

על ידיהון דבני קרח תושבחתא׃ ב כל עמיא תקעו ידא בחדוא יביבו קדם יי בקל תושבחתא׃

כי

רשי

אמרו המשורר׃ (א) על עלמו׳. שם של כלי שיר בדברי הימים׃ (ג) ה[...] לעתיד לבא כיום שנאמר והארץ כבגד תבלה (ישעיה נא) ראו כי[...] שנעש׳ להם שנבלעו כל סביבותיה׳ והם עמדו באויר ואמרו לישראל ש[...] שדוגמת הנס הזה יהיה עשוי להם לעתיד׃ (ד) יהמו יחמרו [...] רפש וחומר ו[...] כמשפטם. ומנחם [...] חמרמרו. (איכה [...] בלעז׃ ירעשו הים[...] של הקב"ה שנזכ׳ [...] (ה) נהר פלגיו. [...] בלעז. נהר גן [...] גוים. לשון הומה [...] כן פתר מנחם (ש״ה[...] כל יושבי כנען. [...] (יחזקאל כא). א[...] אותם לשון הנעתק[...] א י״ד) ההמון כנ[...] וכן כלם׃ (ט) א[...] אשר שם ארצות [...] (י) משבית מלחמ[...] עד קצה הארץ שכנ[...] יהיו עמנו בשלום [...] באש. רכבי מלחמ[...] עלמכם מלבא עוד [...] ודעו כי אנכי אלה[...] בארץ. אתרומם [...] אעשה׃ (ב) תקעו [...] יחד זה עם זה [...]

אלהי׳ ב״ט ר״פ וסי׳ נב׳[...] אלה׃ נהר פלגיו הד[...] רישי׳ וסופיהון נו׳[...] צרעת כי תהיה [...] נעבור. נביא מק[...] גודו מתוך בבל. [...] נחית כצאן עמך. נג[...] פלא. נפת תטפנה. [...] נר אלהים. נשקו [...] בד״ה׃ שמות ג׳ וב[...] סימן לי[...]

תולדות אהרן עש[...] ויל[...]
סנהדרין לג׃ לכו [...]
זוהר ברא[...]

אבן עזרא

ודד וזרעו׃ (א) למנצח לבני קרח על עלמות. שם פיוט יש אומרים כי מזרע בני קרח היה זה המשורר בימי חזקיהו בשוב סנחריב אחור והנכון בעיני כי ידבר על ירושלים על המלחמות׃ (ב) אלהים. הטעם אם תבוא עלינו צרה מאויב הוא עזרנו׃ (ג) על. בעבור היות מקום גבהות השמש מתנועע ממעלה אל מעלה וממזל אל מזל על כן אמרו בעלי התולדת כי יבא זמן שתשוב היבשה ים והים יבשה ואחרי כן אמרו כי הטעם אילו היה כן אעפ"י שלא יהיה כי השם שם גבול למים בל ישובון לכסות הארץ׃ (ד) יהמו. טעם בהמות הים יתעכרו מימיו כמו חומר גם ההרים ירעשו בעבור רוחות שהם תחת הארץ והשם יוציאם׃ בגאותו סלה. באמת כאשר פירשתיו׃ (ה) נהר. הטעם אם יחמרו מימיהם נהר ירושלים שהיה גיחון׃ פלגיו ישמחו. כל יושבי עיר אלהים שהוא קדוש משכני עליון׃ (ו) אלהים. ואם ההרים ימוטו הר ציון לא ימוט וטעם לפנות בקר בעת סמוך היום או כל יום׃ (ז) המו. יתכן כל שהזכיר שהוא דרך משל על האויבים כדרך אזי המים שטפונו או טעמו או הים יהמה וההרים ימוטו בגאות השם אף כן הגוים על כן המו גם מטו׃ תמוג. הטעם הפך תולדתם שהיא יבשה מאד׃ (ח) ה׳. אז יראו העמי׳ כי השם עמנו כי לא נמוט כמוהם׃ (ט) לכו. יאמרו אלה לאלה ושמו׳ כמו שממות והטעם ארצות הממלכות בעת המוטנה׃ (י) משבית. מירושלם אולי ברוח הקדש על דבר גוג׃ ישרף באש. הטעם באפו והעגלות שיביאו בהם כלי הנשק או מזון הנלחמי׳׃ (יא) הרפו. דברי השם שאמר לאומות העולם טרם שבור קשתם׃ (יב) ה׳ צבאות. ואין פחד ממלחמות אחרי כן כי נשבתו׃ (א) למנצח. לבני קרח. זה המזמור ליומות המשיח ורבי משה אמר כי בבבל נאמר ויש אומרים כי בימי דוד בהעלותם הארון והעד עלה אלהי׳ בתרועה ואיננו נכון בעבור יבחר לנו את נחלתינו והמפרש זה השיב זה רמז להר המוריה כי לא נדע כאשר נאמר זה המזמור׃ (ב) כל. אם על ימי דוד יהיו כל העמים שהיו תחת יד דוד ואם על ימי המשיח כמשמעו והוא הנכון׃

מצודת ציון

מו (א) עלמות. שם כלי נגון׃ (ג) בהמיר. מל׳ תמורה וחלוף׃ בלב ימים. בעומק הים שהוא תוכו של ים כהלב בהגוף׃ (ד) יחמרו. מלשון חומר וטיט׃ (ה) פלגיו. ענין אמת המים׃ (ז) תמוג. מלשון המגה והמסה׃ (ח) משגב. ענין חוזק׃ (ט) שמות. מלשון שממון׃ (י) משבית. מבטל׃ וקצץ. ענין חתוך וכריתה׃ (יא) הרפו. מלשון רפיון׃ מז (ב) תקעו כף. ענין הכות כף אל

מצודת דוד

רוב כבודם אשר לבושם עשוי ממשבצות זהב׃ (טו) לרקמות. בבגדי[...] מובאם למלך המשיח׃ בתולות אחריה. ר"ל עם הבתולות אשר תלכנה א[...] ועם רעותיה ההולכים עמה כאחת כולן תהיינה מובאות מארצם בשמ[...] בהיכל. מלך ר"ל בשמחה יקבלו עול מלכות המשיח׃ (יז) תחת אבו[...]

המשיח יאמר תחת אבותיך המלכים יהיו בניך ר"ל כמו שבא לך המלוכה על היותך מזרע דוד כן בניך ירשו המלכות ממך׃ תשיתמו. אל מול ה׳ יאמר א[...] בני מלך המשיח לשרים ומושלים בכל א"י׃ (יח) אזכירה. בעבור כל זאת אזכיר שמך בכל דור׃ על כן. בעבור הגדולה הזאת אשר תגדל את מלך [...] על עולם ויקבלו אותך לאלוה׃ מו (ב) עזרה בצרות. הוא לנו לעזרה בעת צרה ומצוי לנו מאד בכל קראינו אליו׃ (ג) בהמיר ארץ. כשתחלף ה[...] לרעד וכאשר ינועו ההרים ליפול בעומק הים והוא משל על מפלת גוג׃ (ד) יהמו. מי הים יהמו ברוב גליו ויגרשו רפש ומים וההרים ירעשו לעולם בגא[...] זה לא נירא׃ (ה) נהר פלגיו. פלגי הנהר היוצא מבה"מ כמ"ש והנה מים יוצאים (יחזקאל מ"ז) המים ההם ישמחו יושבי עיר אלהים שהוא מקום קד[...] משכני עליון׃ (ו) אלהים בקרבה. ה׳ ישכון בקרב ירושלים לכן לא תמוט. כי יעזור גם בעת שהבוקר יפנה לבוא רצה לומר בזמן הגאולה׃ (ז) ה[...] מכאב לב והממלכות מטו לפול כי ה׳ שאג בקול ותמס הארץ ואמר בל׳ עבר כדרך הנבואה במקומות רבות׃ (ח) ה׳ צבאות. לפי שה׳ יהיה עמנו ואלה[...] לנו למשגב עד עולם ולא יחריד אוהביו׃ (ט) לכו. אתה גוג וחבירך אשר אתך לכו וראו מפעלות ה׳ אשר יעשה שממה בארץ׃ (י) עד קצה הארץ. כי [...] לא יהיה עוד מלחמה כי כולם יעבדו לה׳׃ קשת ישבר. כי לא יצטרכו עוד לכלי מלחמה׃ עגלות. העשויות לצורך המלחמה׃ (יא) הרפו. הרפו יד[...] במלחמה ודעו שאנכי אלהים והכל שלי ובידי ליתנה למי שארצה׃ ארום. אני רם ומושל בכל הגוים ואני רם ומושל בארץ ליתנה למי שישר בעיני׃ (יב) [...] אז יהיה ה׳ עמנו ואלהי יעקב יהיה לנו למשגב עד עולם׃ מז (ב) תקעו כף.

לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה׃ ג כִּי־יְהוָה
עֶלְיוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־
הָאָרֶץ׃ ד יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ ג' וחד וידבר
וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ׃ ה יִבְחַר־ ג'
לָנוּ אֶת־נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב ג' פתחי' בטעם
אֲשֶׁר־אָהֵב סֶלָה׃ ו עָלָה אֱלֹהִים ט'
בִּתְרוּעָה יְהוָה בְּקוֹל שׁוֹפָר׃ ז זַמְּרוּ ב' ובפסוק
אֱלֹהִים זַמֵּרוּ זַמְּרוּ לְמַלְכֵּנוּ זַמֵּרוּ׃
ח כִּי מֶלֶךְ כָּל־הָאָרֶץ אֱלֹהִים זַמְּרוּ
מַשְׂכִּיל׃ ט מָלַךְ אֱלֹהִים עַל־גּוֹיִם ב' חולם.
אֱלֹהִים יָשַׁב עַל־כִּסֵּא קָדְשׁוֹ׃ ט"ו
י נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי ג'
אַבְרָהָם כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי־אֶרֶץ ג'
מְאֹד נַעֲלָה׃

מח א שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח׃
ב גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר כול' מל' במ"ג
אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ׃ ג יְפֵה נוֹף חסר ל' ומ"ל
מְשׂוֹשׂ כָּל־הָאָרֶץ הַר־צִיּוֹן יַרְכְּתֵי
צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב׃ ד אֱלֹהִים כ"ט ר"ף
בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב׃ ה כִּי־
הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו׃
ו הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ׃ י"ט ר"ף.
ז רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה׃ ג'
ח בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ׃ ב'
ט כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר־

ג אֲרוּם יְיָ עִלָּאָה דְחִילָא מְלַךְ
רַב עַל כָּל אַרְעָא׃ ד יְקַטֵּל
עַמְמַיָּא בְּמוֹתָנָא חִלּוּפָנָא
וְאוּמַיָּא יִכְבּוֹשׁ תְּחוֹת רִגְלָנָא׃
ה יִרְעֵי לָנָא לְמֵירַת יַת
אַחְסַנְתָּנָא יַת בֵּית מַקְדְּשָׁא
דְיַעֲקֹב דְּרָחֵם לְעָלְמִין׃ ו יִתְעַלֵּי
יְיָ בְּיַבָּבָא יְיָ בְּקָל שׁוֹפְרָא׃
ז שַׁבַּחוּ קֳדָם יְיָ שַׁבַּחוּ שַׁבַּחוּ
לְמַלְכָּנָא שַׁבַּחוּ׃ ח אֲרוּם
מְלַךְ כָּל יָתְבֵי אַרְעָא יְיָ שַׁבַּחוּ
קֳדָמוֹי בְּשִׂכְלָא טָבָא׃ ט מְלַךְ
יְיָ עַל עַמְמַיָּא יְיָ יָתִיב עַל
כּוּרְסֵיהּ דְּקוּדְשֵׁיהּ׃ י רַבָּנֵי
עַמְמַיָּא אִתְכַּנַּשׁוּ עַמְמַיָּא דִי
מְהֵימְנִין לֶאֱלָהָא דְאַבְרָהָם
אֲרוּם קֳדָם יְיָ תְּרִיסֵי אַרְעָא
לַחֲדָא אִתְעַלָּא׃ א שִׁירְתָא
וְתוּשְׁבַּחְתָּא עַל יְדֵיהוֹן דִּבְנֵי
קֹרַח׃ ב רַב יְיָ וּמְשַׁבַּח לַחֲדָא
בִּירוּשְׁלֶם קַרְתָּא דֶאֱלָהָנָא
וּבְטוּר בֵּית מַקְדְּשֵׁיהּ׃
ג שַׁפִּיר הֵיךְ חַתְנָא חֶדְוַת כָּל
יָתְבֵי אַרְעָא טוּרָא דְצִיּוֹן שִׁידָא
דִצְפוּנָא קִרְיְתָא דְמַלְכָּא רַבָּא׃
ד יְיָ בְּבוּרְנְיָתְהָא אִתְיְדַע
לְתֻקּוֹף׃ ה אֲרוּם הָא מַלְכַיָּא
אִתְחַבְּרוּ עֲבַרוּ כַּחֲדָא׃
ו הִינוּן חֲמוֹן הֵיכְנָא תְּמַהוּ עַל
נִסַּיָּא וּפְרוּשְׁתָא אִתְבְּהִילוּ אוֹף
עֲרַקוּ׃ ז זִעְיָא אֲחַדְתִּינוּן תַּמָּן
רְתִיתָא הֵיךְ אִתְּתָא יָלְדָה׃
ח בְּקִידוּם תַּקִּיף כְּאֶשָּׁא דְמִן קֳדָם יְיָ תְּתַבַּר אִלְפַיָּא דְטַרְסִים׃ ט יֵימְרוּן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל הֵיךְ מַה דִי שְׁמַעְנָא הֵיכְנָא חֲמֵינָא בְּקַרְתָּא דַייָ צְבָאוֹת בְּקַרְתָּא דֶאֱלָהָנָא יְיָ

רשי

…רנה : (ד) ידבר עמים תחתינו . יתן דבר בעובדי כוכבים תחת …לכיוו' אמתו מתקררת בהם ואנו נגולים כענין שנאמ' ונתתי כפרך מצרים וגו' …מג) . ומנחם חבר ידבר ל' הנהגה : (ה) יבחר לנו וגו' . ויחזירנו לתוכה …תעלה בתרועה וקול שופ' שנתקע לפניו בשיר על עולות וזבחים שלמים …זמרו אלהים וגו':(ט)מלך …על גוים . כך יאמרו …ישב על כסא קדשו.עכשיו …שלם וגדולה ניכרת …כי נאספו לעירו : …בי עמים.שהתנדבו עצמם …ולהרוג על קדושת שמו : …הי אברהם . שהיה נדיב …ראשון תחלה לגרים מתה …כי לאלהים מגיני ארץ …ת בידו להיות למגן על כל …ים בו : (ב) בעיר אלהינו. …לנא כשיבנה את עירו …בשבילה גדול ומהולל : …פה נוף. עיר שהוא נוף יפה …נוף של אילן . דבר אחר …של יופי שכן קורין בכרכי …כלה נכפי.ומנחםחברו כמו …הנפת קונטריא"ה בלעז. …יו) . אבל דונש פתר …לשון נוף של אילן ונקרא …ציון יפה נוף כי הוא הר …(סא"א): משוש כל הארץ. …הוא משוש ירכתי צפון . …א"ש בלעז . ירך המזבח …שם שוחטין חטאות …ת ומי שהיה עצב על …ת שבידו מביא חטאות …ת ומתכפר לו והוא יוצא …שמח ועל ידי הקרבנות …בהם : (ד) נודע למשגב . …ון בה לעתיד יאמרו כן : …המלכים נועדו . להלחם …במלחמת גוג ומגוג : עברו …למלחמה : (ו) המה ראו. …הקב"ה יוצא ונלחם בגוים …כן תמהו : נחפזו.פור"ונט …די"ן בלעז. כמו ובחפזותה: …ברוח קדים . הוא לשון …ו' שהקדוש ברוך הוא נפרע …ן הרשעים כמו שנאמר …ה' את הים ברוח קדים …(שמות י"ד) וכן בזור רוח …שברך בלב ימים (יחזקאל …ברוח אפיצם לפני אויב …יה י"ח) : אניות תרשיש . …שכיני צור היא אפריקא …ים היא: (ט) כאשר שמענו. …ות מפי הנביאים כן ראינו: דמינו

אבן עזרא

(ג) כי . זה הוא קול הרנה הכרוז כמו ותעבור הרנה : (ד) ידבר . ינהג כעדר בתוך הדברו והטעם הוא מלך על כל הארץ והנה הכל בידו: (ה) יבחר. אם בבבל או על ימי המשיח ישוב ישראל אל נחלתם : (ו) עלה . על ארון שנגנז שיעלה ויראה ואחרים אמרו הטעם כי השם ישים העמים תחתינו ועת שכריע עליהם בחצוצרות וקול שופר השם יעלה ממנו על כן קראו עליון : (ז) זמרו. הטעם זמרו השם שהוא נודע במעשיו בשקול דעת הלב ולמלכנו שנודע לנו לבדנו בשכונה ודו עמנו: (ח) כי. בעבור שהזכיר למלכנו אמר כי מלך על כל הארץ : זמרו . זה כל משכיל : (ט) מלך . כעמים רבות בדורו' שעברו הראה השם מלכותו כאשר עשה משפט ונקמה בגוים . וזה טעם ישב על כסא קדשו או ככה יאמר בדור המשיח על כן יאספו : (י) נדיבי . הנכבדים מעמים וטעם אלהי אברהם להיות עם לאל אברהם והזכירו בעבור הנפש שעשה בחרן וקרא בכל מקום בשם ה' : מגני ארץ . הם המלכים כמו לה' מגיננו אז יהיה השם לעיני הכל מאד נעלה : (א) שיר מזמור . לא יכולנו להפריש בין שיר מזמור למזמור שיר כמו מצור החלמיש מחלמיש צור : (ב) גדול ה' ומהולל מאד. גדול זה המזמור להזכירו שבח ירושלם : (ג) יפה נוף.מחוז שלשת הנפת על משקל אשר זורה ברחת ולהיותו סעיף או מתנופ' אין לו טעם : הר ציון. בצפון ירושלם : מלך רב . גדול כמו על כל רב ביתו והוא דוד קרית חנה דוד: (ד)אלהים. הטעם אף על פי שיש לו ארמנו' רבות השם הוא משגבה וכבר נודע זה בגבורות שהראה : (ה) כי הנה המלכים . שנועדו ובאו עליה : (ו) המה . כאשר ראו גבור'השם נבהלו:(ז) רעדה. על כן ברחו וזה טעם נחפזו : (ח) ברוח . דמה החיל שאחזם כמו רוח קדי'בהיותו בים שישבר האניו' : (ט) כאשר . אז יאמרו ישראל

את ג' פתחין בטעם וסי' את גאון יעקב אשר אהב . בהצותו את ארם נהרים . כי את אשר יאהב ה' יוכיח . וכל את הבא במקף דכוו' פתחין במ"א קמץ וסי' את כל גבוה יראה : על גוים ב' וסי' …פלת משמים הלל . מלך אלהים על גוים : כי לאלהים ג' וסימ' ויעזרו עליהם וינתנו . ויאמר הקשיבו כל יהודה . נדיבי עמים נאספו : גדול בלהון מל' במ"ג חסר בליש' וסימ' לא תכירו פנים . ובמרא גדל ובאתות ובמפתים . כי גדל מעל שמים : ברוח קדים ב' וסי' ברוח קדים עזה כל הלילה . תשבר אניות :

…רות אהרן ידבר. שבת סג מכות יא : עלה . עקידה שער סג : זמרו לאלהים . ר"ה לב: מלך אלהים (ברכות יג ר"ה נט) : נדיבי עמים . סכה מט חגיגה ג : לבני קרח . זוהר אחרי מות : גדול ה'. ר"ה לא תמיד לג זוהר ויקרא : יפה נוף . ר"ה כו זוהר ויגש ופקודי : כאשר שמענו . ערובין נד :

מצודת דוד

…ת נעת מלוך ה' על כל הארץ : (ג) כי ה' וגו' . כי אז ידעו שה' עליון נורא …ר"ל שהוא עליון על הכל ונורא עליהם : (ה) יבחר לנו . ר"ל יחזיר לנו את …ינו ויבחר אותה לנו לשבת בה כמאז : את גאון יעקב . זה בה"מ אשר אהוב …לעולם : (ו) עלה . אז יתעלה ויתרומם אלהים בתרועה כי יתקעו על הקרבנות …בקול שופר . מוסב על עלה לומר עלה ה' בקול שופר וכפל הדבר במ"ש : …זמרו אלהים . זמרו לאלהים : זמרו . ככל הדבר להתמדתו : (ח) זמרו משכיל . זמרו זמר בעשוי בהשכל : (ט) על כסא קדשו . להראות ממשלתו על כל : (י) נדיבי …ם . הנדיבים שבכל העמים יהיו נאספים לא"י וחוזר ומפרש שהם עם אלהי אברהם : מגיני ארץ . הם השרים שהם למגן ולחוזק לחפשי כח ור"ל כל שרי …מים המה לאלהים ובידו להוליא את ישראל מהחת ידיהם ולהבילם אל ארצה : מאוד נעלה . הוא מאוד מעולה ומרומם וכל אשר יחפוץ יעשה : מח (ב) בעיר …ינו . ר"ל כשהשרה שכינתו בירושלים בהר קדשו אז הוא גדול ומהולל בפי כל : (ג) יפה נוף . מחוז יפה ומשוש לכל הארץ הוא הר ציון העומד בצפון ירושלים והיא …ית מלך רב וגדול הוא דוד וכה"א קרית חנה דוד (ישעיה כט) : (ד) אלהים . כשאלהים שוכן בארמנותיה אז נודע לכל שהוא לה למשגב : (ה) המלכים נועדו . …לכים אשר עשו יום מיועד ויעברו אז לבא על ירושלים למלחמה : (ו) המה ראו , והמה כאשר ראו שאלהים בארמנותיה כן תמהו וכו' : (ז) שם . בירושלים

מצודת ציון

אל כף לשמחה וכן תקעו כף עליך (נחום ג) : (ד) ידבר . ינהג כמו ורעו כבשים כדברם (ישעיה ה) : (ה) גאון . מל' גאוה ורוממות : (י) נדיבי . הותרן בממון יקרא נדיב : נעלה . מלשון עלוי ושבח והרמה : מח (ג) נוף . מחוז : משוש . כולם שמחים בראותם נוי תפארתו : ירכתי . ענין צד כירך הזה שהוא בצד האדם : קרית . מל' קריה ועיר : רב. גדול : (ד) בארמנותיה . מלשון ארמון והיכל : (ה) נועדו . ענין הזמנה כמו בלתי אם נועדו (עמוס ג) : (ו) נחפזו . מלשון חפזון ובהלה : (ז) רעדה . פחד

ישראל בדרך נבואה לשוכם אל ירושלם : (י) דמינו . אז יאמרו ישראל היינו
מחשבים בלבינו ומדמים חסדך שהוא מלא היכלך אי בהיותך בקרב היכלך :
(יא) כשמך . בהיכלך ותהלתך היא צדק מלאה ימינך : (יב) ישמח הר ציון . השוכנים
בערים סביב ציון כי ירושלים הוא כאם וטעם למען משפטיך בעבור שאתה
עושה משפ' כאשר עשית במלכים שנועדו : (יג) סבו. דברי ירושלם לעמים א"ר משה זה היה בימי דוד ורבים אמרו כי זה לימות המשיח : (יד) שיתו . לחילה . כמו חומה וחיל : פסגו. הביטו ארמנותיה שהם פסגה: (טו) כי. עלמות כמו עולמית כי הוא עומד עולם ועד הוא יהיה מנהג לעולם ובעל המסורת אומר כי הם שתי מלות והטעם עד מותנו ורבי משה אמר שהוא מגזרת עלם ינהגנו תמיד כמנהג הנערו' והטע' כאשר נהגנו בימי נעורינו ויש אומרים מגזרת ונעלם דבר ומנהג טוב נעלם מהנבראים : (א) למנצח . שמעו זאת כל העמים . זה המזמור הוא נכבד מאד כי יש בו מפורש אור העולם הבא ונשמת החכמה שלא תמות : (ב) שמעו . זה הדבר שהוא יודיע הוא כולל לכל חי שנפח השם באפיו נשמת חיים על כן האזינו כל יושבי חלד : (ג) גם. ככה אקרא בני אדם שאין להם מעלה או שיש להם שהם נודעים וזה טעם ובני איש העשירי' האביונים:(ד)פי. בא ללמד על כל חכמה נעלמה מהם וחכמי הלב יזכירוה בדרך חידה וטעם והגות והתבונות שהגה לבי : (ה) אטה . אדבר זאת החכמה בדרך משל כמו לא יראו אור כלאן לשאול שתו ובעבור כי החידה סתומה גם סגורה על כן אפתח וטעם בכנו' כי זה המזמור יזמר בו ויתכן להיות טעם אטה גם אני אטה אזני למשל והטעם גם אוכיח נפשי : (ו) למה. הטעם למה איגע לקנות הון בעבור יראתי ימי הזקנה כאשר כתוב עד אשר לא יבואו ימי הרעה והם ימי הזקנה כי בתחלה החל בבחורותיך : עון עקבי . דבק עם למה אירא והטעם כי בקנותו ההון אולי אצטרך לבקשו מדרך
סיקרבו עון והטעם שאלך בדרך לא ישרה ואותו העון לעולם סביבי יהי' כאילו אמר למה אירא בימי רע ולמען עון רגלי יסובני : (ז) הבוטחים
רבי משה כי הוא פ על למלת אירא ואין לו טעם והנכון כי הבוטחים תחלת דבר והטעם הנה הבוטחים על חילם עשרם כמו עשה לי את החיל
אח

(י) דמינו אלהים חסדך . כנביא חוזר ומתפלל להקב"ה ואומר דמינו[קוו] ...
אל חסדיך לראות תשועתך זו בקרב היכלך . ומנחם פתר אותו לשון מחש[ב] ...
אל תדמי בנפשך (אסתר ד') : (יא) כשמך אלהים כן תהלתך . כאש[ר] ...
גדול כן תהלתך גדול בפי כל : (יב) תגלנה בנות יהודה . כל שאר ערי יהו[דה] ...
לציון בנות כמו וילכוד את ...
ואת בנותיה : למען משפטיך
שתעשה דין באומות : ...
ציון . אתם הבונים ...
ספרו . לשון מנין ...
מגדלים ראויים לה : (יד) ...
לחומותיה כמו חיל וחומה ...
ב') : פסגו ארמנותיה . ...
בירנותיה. כמו אשדות ...
(דברים ג') דמתרגמינן ...
למען תספרו . את ...
יופיה לדור שאחריכם:(טו) ...
כאדם המנהיג את ...
לאט . ומנחם פתר אור ...
עולם וכן פתרונו ינהגנו ...
(ב) שמעו זאת כל העמי[ם] ...
שמזמור זה מיוסד על ...
הבוטחי' בעשרם אמר ...
שכלם צריכים יסוד : ...
היא הארץ על שם שהיא ...
וחלודה . רדוויל"א ...
ורבותינו פירשו על שם ...
שהיא בינשה ואינה ...
רבכן כל שיש בינשה ...
חוץ מן החולדה : (ג) ...
אדם. בני אברהם שנקרא ...
הגדול בענקים (יהושע ...
ישמעאל ובני קטורה ...
איש . בני נח שנקרא ...
(בראשית ו') : (ד) והגו[ת] ...
מחשבות לבי : תבונות ...
(ה) אטה למשל אזני . ...
תורה שנקרא משל ...
(ש"א כד) : אפתח . ...
זאת בכנור וזו היא ...
אני צריך לירא כימי ...
פקודת עולפי שעון עקב ...
עונות שאני דש בעקבי ...
מזלזל בהם שהם בעיני ...
קלות הם מרשיעות או ...
וכל שכן העשירים : (ז) ...
על חילם . ומה בצע ...
הלא

יְהוָה צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים
יְכוֹנְנֶהָ עַד־עוֹלָם סֶלָה׃ י דִּמִּינוּ
אֱלֹהִים חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ׃
יא כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל־
קַצְוֵי־אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ׃
יב יִשְׂמַח ׀ הַר־צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת
יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ׃ יג סֹבּוּ
צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ׃ יד שִׁיתוּ
לִבְּכֶם ׀ לְחֵילָה פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן
תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן׃ טו כִּי זֶה ׀
אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ
עַל־מוּת׃

מט א לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃
ב שִׁמְעוּ־זֹאת כָּל־הָעַמִּים הַאֲזִינוּ
כָּל־יֹשְׁבֵי חָלֶד׃ ג גַּם־בְּנֵי אָדָם
גַּם־בְּנֵי־אִישׁ יַחַד עָשִׁיר וְאֶבְיוֹן׃ ד פִּי
יְדַבֵּר חָכְמוֹת וְהָגוּת לִבִּי תְבוּנוֹת׃
ה אַטֶּה לְמָשָׁל אָזְנִי אֶפְתַּח בְּכִנּוֹר
חִידָתִי׃ ו לָמָּה אִירָא בִּימֵי רָע עֲוֹן
עֲקֵבַי יְסֻבֵּנִי׃ ז הַבֹּטְחִים עַל־חֵילָם

ישכללינה עד עלמי עלמין :
י אשוינו יי טובך במציעות
היכלך : יא היך כשמך יי
היכדין תושבחתך על סיפי
ארעא צדקתא מליא ימינך :
יב יחדי טור ציון יבוען
בתושבחן כנישתא דבית
יהודה מטול דינך : יג אקיפו
ציון יבועון וחזרו עלה מנו
מגדלהא : יד שוו ליבכון
לאוכלוסהא דמן לעיל
ברניתהא מטול דתשתעון לדר
אוחרן : טו ארום דין יי הוא
אלהנא שכנתיה בגוה
ומדוריה בשמיא לעלמי עלמין
הוא ידברננא כיומי טליותנא:
א לשבחא על ידיהון דבני
קרח תושבחתא : ב שמעו
אחויתא דא כל עממיא
אציתו כל דירי ארעא : ג אוף
בני אדם קדמאה אוף בנוי
דיעקב כחדא זכאה וחיבא :
ד פומי ימלל חוכמתא ורננת
לבא בינא : ה אצלי למתלא
אודני אשרי למפתח בכנרא
אוחדתי : ו מטול אדחל ביום
אסערות בישא אלהן דחובת סורחני בסופי יחזרנני : ז לחיביא די מתרחצין על

ארץ ד' בסגול וסי' נמס' לעיל בסיפרא סי' ל"ה : לבכם ג' בקריא' וסי' ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעברו . וראיתם ושש לבכם ועצמתיכם כדשא תפרחנה . שיתו לבכם לחילה פסגו ארמנותיה . אנ"ך : לחילה ל' פסגו ל' : עולם ועד ו' דסמיכי בקריא' וסי' נמסר בריש סיפרא סימן כ"א : האזינו ח' וסימ' נמסר בישעיה סימן כ"ח : חכמות ד' וסי' פי ידבר חכמות . חכמות בחוץ תרונה . חכמות בנתה ביתה . ראמות לאויל חכמות : למה ה' דגשי' דסמיכי לא"ה וסי' נמסר לעיל סימן מ"ג ועיין שם :

תולדות אהרן שיתו . (מגילה עג) : כי זה . (שם) : עקידה ש' מ' כל מזמור מט : האזינו . חולין קכז (שבת יד) : למה אירא . זוהר מקץ : עון .

מצודת ציון

פחד : חיל . חלחלה : (ח) אניות . ספינות : (י) דמינו . ענין תוחלת ותקוה כמו דום לה' (לעיל לז) : (יב) בנות יהודה . ערי יהודה : (יד) לחילה . היא החומה הנמוכה שלפני הגבוהה וכן ויאבל חיל וחומה (איכה ב) : פסגו . ענין הרמה וחוזק כמו עלה ראש הפסגה (דברים ג) : (טו) על מות . כמו עולמית : מט (ב) האזינו . הטו אוזן : חלד . אנשי הזמן : (ג) בני אדם . המון העם : בני איש . הגדולים שבהם כמו הלא איש אתה (ש"א כו) : (ד) והגות . ומחשבות : (ו) עקבי . עקב הרגל

מצודת דוד

בירושלים : (ח) ברוח קדים . אשר היא העזה שברוחות גם תשבר את של חיל הבאים דרך ים תרשים : (ט) כאשר שמענו . את הדברים מפי כן ראינו אותם בעיר ה' שהוא אלהינו : יכוננה . את ירושלים יכונן להיות על כנה ובסיסה עד עולם ועד : (י) דמינו . אתה אלהים הן הוחלנו מאז אשר תראה בקרב היכלך : (יא) כשמך . כמו שמך מורה שאתה מושל בכל כן להלל אותך בזה על קצות הארץ : צדק . עם כי היכולת בידך לא תבוא בשטף אף כ"א בצדק : (יב) למען משפטיך . אשר תעשה בחיל גוג : (יג) סובו ציון . וראו תפ... ספרו מגדליה . ותראו כי רבים המה : (יד) שיתו . שימו לבבכם לבנין החיל ליפותם ולחזקה : פסגו . הגביהו וחזקו הארמנות : למען תספרו . מגידל יופי הבנין ... בעזר אלוה : (טו) כי זה אלהים . העושה לנו כל זאת הוא אלהינו עד עולם ובדרך זה ינהגנו עולמית : מט (ב) כל העמים . כי כולם צריכים לדעת המוס[ר] ... (ג) יחד . ר"ל זה כזה : והגות . מחשבות לבי המה דברי תבונה ר"ל מלבד הדברים הנגלים שיש במה שאדבר הנה יש בהם עוד דברים נסתרים מה שאחשוב ... (ה) אטה למשל אזני . דברי המשל הם כמו כלאן לשאול שתו ולא יראו אור ואמר גם אני אטה אזני להם כאומר לא לזולת לבד אזכיר ואזהיר כי גם את עצמי ... אפתח בכנור חידתי . כי החידה היא סגורה וסתומה ואמר אפתח סתימת החידה ואפרשה עם הכנור שאזמר בה כי בהכרעת הנגון יובן הדברים : (ו) למה ... וזהו דברו למה אירא וגו' ר"ל על מה אירא כשיבוא הרע בעולם והלא על כי העונות אשר אני מזלזל בהם לדושם בעקב רגליהם הם המסבבים אותי ובעבורם אנ... פן ע"י אלכד ברעה : (ז) הבוטחים . ר"ל א"כ כ"ש האנשים התולין במחונם ברוב עשרם ומתהללים בה כ"ש שיש להם להתפחד כי הלא דרכם להרבות זלזו... ולדושם .

(ח) אח לא יוכל לפדות את אחיו בממונו לפי שאם באים לפדות איש
חיו יתיקר פדיון נפשם מכל הון לפיכך על כרחו חדל הוא לעולם מלפדותו:
ז' . (שיחיה לנצח ולא יראה השחת) ומנחם חברו לשון מניעה כמו
אנוש מפז (ישעיה יג) והלך עמם בחמת קרי (ויקרא כו) . כלומר וימנע
נפשם : (יא) כי יראה ימותו. ואין ניצולין מן לפיכך ע"כ הוא חדל לטרוח על פדיון אחיו : ממונם . בחכמים נאמר אינם מתים בעה"ז אלא לבד ובכסיל ובער נאמר : (יב) קרבם בתימו . מחשבותם לבנות להם שיתקיימו לעולם : קראו ם.את בתיהם שהם בונים היה להם לזכרון ויקרא יר כשם בנו חנוך (בראשי' טיוכס בנה אנטוכיא בנה סליקיא: (יג) ביקר. קר ותפארת . (סא"א) : לשון משל : נדמו. לשון : (יד) כסל . שטות : ם בפיהם ירצו סלה . אחריהם ידברו בהם בפיהם מה אירע ים : ירצו . לשון הרצאת . רטרירונ"ש בלע"ז . פירשו זה דרכם של שסופם אבודים אבל כסל לב יש להם על כסליהם את כליותיהם ואינן אותם לשוב מרעתם תאמר שכחה היא להם וכחו שסופם למות ת"ל הם בפיהם ירצו כלומר זריתם תמיד בפיהם ואין ממנו : (טו) כצאן לשאול כצאן המתאסף לדיר כן אול . שתו דגשות התי"ו תי"ו שנייה לשאול שותתו תותיה של שאול למדרגה נה וכן שתו בשמים פיהם ע"ג) גם הוא לשון שתות. בשמים פיהם לשונם הרע: עם. מלאך המות יאכלם. נחמה על לשון אכילה זו לינו במקום אחר (איוב וכל בדיו בכור מות. לי"א יילה כמו הירוע ברזל טו) : וירדו בם ישרים ליום הגאולה כשיזרח בקרם של ישראל יהיו רודים בהם כמו שנא' ועסותם וגו' (סוף מלאכי) : וצורם לבלות שאול . צורתם של רשעים תבלה את השאול. כלה והם אינם כלים : מזבול לו. מהיות להם מדור והקב"ה מוציא חמה ה ומלהטת אותם שנאמ' (שם) וליהט אותם היום הבא . ורבותינו פירשו לו על שפשטו ידיהם בזבול שהחריבו את בה"מ : (טז) אך אלהים יפדה אבל אני שהטיתי למשל אזני. אלהים יפדה נפשי שלא אלך אל שאול כי יקחני

(ח) אח. אמר רבי יונה כי טעמו אחד ואחרים אמרו כי טעמו כמו ואמר אח והנכון בעיני כי אח פעול והאיש הוא הפועל כאילו אמר הנה העשירי' לא יוכלו לפדות אחיהם גם נפשם מהמות וזה הממון מה יועילנו והנה הוא אין איש פודה אחיו מהמות ולא עוד רק גם נפשו על כן ויקר פדיון והטעם וחדל שלא יהיה זה לעולם :

וּבְרֹב עָשְׁרָם יִתְהַלָּלוּ׃ ח אָח לֹא־פָדֹה יִפְדֶּה אִישׁ לֹא־יִתֵּן לֵאלֹהִים כׇּפְרוֹ׃ ט וְיֵקַר פִּדְיוֹן נַפְשָׁם וְחָדַל לְעוֹלָם׃ י וִיחִי־עוֹד לָנֶצַח לֹא יִרְאֶה הַשָּׁחַת׃ יא כִּי יִרְאֶה ׀ חֲכָמִים יָמוּתוּ יַחַד כְּסִיל וָבַעַר יֹאבֵדוּ וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם׃ יב קִרְבָּם בָּתֵּימוֹ ׀ לְעוֹלָם מִשְׁכְּנֹתָם לְדֹר וָדֹר קָרְאוּ בִשְׁמוֹתָם עֲלֵי אֲדָמוֹת׃ יג וְאָדָם בִּיקָר בַּל־יָלִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃ יד זֶה דַרְכָּם כֵּסֶל לָמוֹ וְאַחֲרֵיהֶם ׀ בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה׃ טו כַּצֹּאן ׀ לִשְׁאוֹל שַׁתּוּ מָוֶת יִרְעֵם וַיִּרְדּוּ בָם יְשָׁרִים ׀ לַבֹּקֶר וְצִירָם לְבַלּוֹת שְׁאוֹל מִזְּבֻל לוֹ׃ טז אַךְ־אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵנִי סֶלָה׃ יז אַל־תִּירָא כִּי־יַעֲשִׁר אִישׁ כִּי־יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ׃

ב' אחר . ב' חד מל' . ב' א' חס' . ג' . ל' . ל' חס' ד' כתיב כן ס' . ד' . ג'. ג' . ב' . וצורם ק' . ל' חס'

נכסיהון ובסגיאות עתריהון משתבחין: ח אחוהי דאשתבא לא מפרק יפרוק גבר מנכסוי ולא יהב לאלהא פורקניה: ט ויהי יקיר פורקניה ויפסוק בישותיה ופורענותא לעלם: י ויחי תוב לחיי עלמא לא יחמי דין גהנם: יא ארום יחמון חכימיא רשיעיא בגהנם יתדנון כחדא כסיליא ושטיא ייבדון וישבקון לצדיקיא ממונהון: יב בבית קבורתהון ישרון לעלם ולא יקומון ממשכניהון לדרי דריא מטול דאתרברבו וקנו שום ביש עלוי ארעא: יג וגברא חיבא ביקרא לא יבית עם צדיקיא אמתיל היך בעירא אשתוא למא: יד דין ארחתהון גרם שטותא להון ובסופהון בפומהון יתנון סורחנותהון לעלמא דאתי: טו היך ענא צדיקיא שוו למותא וקטלון ותברו צדיקיא ופלחי אוריתא ותריציא אלקו מטול הבי גופיהון יהון בלין בגהנם מן בגלל דאושיטו ידיהון וחבילו בית מדור שכנתיה דיליה: טז אמר דוד ברוח נבואה ברם אלהא יפרוק נפשי מן דין גהנם ארום ילפנני אוריתיה לעלמין: יז (על קרח וסיעתיה אתנבי ואמר) לא תדחל (משה) ארום אתעתר (קרח) גברא (דמצותא) ארום יסגי איקר

(ז) ויחי . ואיך יחשוב הקונה ההון: (יא) כי . והלא יראה חכמים ממנו ימותו בכל דור והזכיר מות עם החכמי' ויאבדו עםהכסיל והבער כי ילכו לאבדון והכסיל הולך דרך עקשות והבער שלא יבין כמו הבהמה ושניהם יאבדו : חילם . כנגד הבוטחים על חילם : (יב) קרבם . יש אומרים כי הוא הפוך קברם והוא הבית הנקרא בית עולמו וטעם קראו בשמות שבנו בניניס על קברם ויש אומרים כי טעם קרבם כמו וקרב איש במחשבתם שיעמדו בתימו ולפי דעתי שהוא חסר בי"ת כאילו הוא בקרבם והטעם בקרב האחרים שעזבו להם חילם והטעם לא נשאר להם זכר רק שיאמר זה בית פלוני וזה המגדל בנה פלוני וזה טעם קראו וכל זה לא יועיל : (יג) ואדם . יש אומרים כי ביקר זה היקר שלו שהוא הממון לא ילין עמו במותו רק יעזבנו ויהיה כל ילין כמו נפשו בטוב תלין והנה האדם נמשל כבהמות שימותו גם הם במותם : נדמו. נכרתו והירושלמי אמר נמשל האחד שהוא הפרט נדמו הכלל: (יד) זה . ואחריהם הם בניהם ירצו ללכת בדרך זה וטע' בפיהם כי הם יצוום ככה ויש אומרים הם ירצו את עונם : (טו) כצאן. שתו . כמו שתו בשמים פיהם והטעם שמו עצמם במחשבתם שהם כצאן . מות ירעם . כי סופם לטבח : וירדו בם ישרים . זה אחר מותם והם ארבעה יסודים שאינם מורכבים שהאש מורכבת בו תשוב אל האש והרוח אל הרוח והמים אל המים והעצמות שהם ממתכונת העפר אל העפר . טעם לבקר כנגד ילין והטעם אחר אני יום אז יחלו וצורם כמו וצורותם וכמוהו כתבונם עצבי' כתבונתם והטעם כי השאול שהוא למטה שהם הגוף הוא יכלה הצורה וטעם מזבול מהזבול שהוא דר בו כל אחד מהם יבוא לו הכילוי ורבי משה אמר כי תחסר מלת הרודי' וישרים שלא יוכלו בני אדם להמלט ורבי יונה אמר מזבול לו משפט שמים על כל אחד : (טז) אך . כבר הזכרתי בספר כי הנפש והנשמה והרוח שם א' לנשמת אדם העליונה העומדת לעד ולא תמות ונקראה נפש גם רוח בעבור שלא תראה לעין כי אם עם אלה ובעבור היותו המשורר מלא רוח חכמה ומכתב השם חרות על נשמתו על כן אמר אך אלהי' יפדה נפשי מיד שאול שלא
שהוא אומר שלא ימות כשאר בני אדם כי מי גבר יחיה ולא יראה המות וזה טעם יקחני שתדבק נשמתו בנשמה העליונה שהיא נשמת השמים וכמוהו כי לקח אלהים ואחר כבוד תקחני : (יז) אל . ושב עוד להוכיח עצמו באשר החל אטה למשל אזני או יוכיח המשכיל אם כן אל תירא אם היית בלא הון ותקנ' לעשיר :
כי

וחדל ב' וסי' וחדל לעשות הפסח. ויקר פדיון נפשם : לדור ודר ד' דסמיכי כתיב כן דור קדמ' מ"ל ותניין חסר וסימ' לכן ישבו ציים . קרבם בתימו לעולם . ואנחנו עמך וצאן . מלכותך מלכות כל . וא' חלוף ובניתי לדר ודור כסאך : וירדו ב' וסימ' בם ישרים לבקר . וירדו בהם וישובו . וא' רפי וירדו בדגת הים :

תולדות אהרן ויחי עוד . חגיגה ה : קרבם. מ"ק ט : אדם ביקר. שבת קנא סנהדרין: זה דרכם . שבת לא: וצורם. ר"ה יז: אל תירא. עקידה שער קא :

מצודת דוד

נעקב הרגל : (ח) אח וגו'. כאומר הנה באמת סכלות גדול הוא לבטוח בעושר אין איש יוכל לפדות בממון את אחיו מן המיתה ואף כופר נפש עצמו לא יוכל (ט) ויקר. להפדות את הנפש הוא דבר יקר ולא סוף דבר שיקר הוא אלא וחדל הוא לעולם ואינו נמצא כלל : (י) ויחי. אף אם הרבה יחיה וכי יחיה לנצח ולא יראה כלל את השחת ומהו א"כ בטחון העושר : (יא) כי יראה . עם זה שכל בני העולם עומדים למיתה החכם יהיה או סכל ובמותם יעזבו עושרם לאחרים אשר לא עמלו בו : (יב) קרבם. עכ"ז יחשבו בקרב לבם אשר בתיהם תתקיים : קראו. קוראים שמם על אדמתם לומר שהיא אדמת פלוני כאלו יחיו לנצח ותהיה בידם : (יג) ואדם ביקר . הלא אין האדם בוטח ביקר עשרו שילין עמו עד וא"כ מה הוא העושר : נמשל . הבוטח בעשרו הוא נמשל לבהמות ודומים אליהם בחסרון הדעת והענין כפול לדמיון גמור : (יד) זה דרכם. כן מנהגם להחזיק את הכסילות הזאת להתהלל עם העושר ולבטוח בה : אחריהם . אף בניהם הבאים אחריהם גם המה ירצו לעולם באמרי פי אבותיהם להתהלל עם העושר : כצאן. ועומדים המה למיתה לכלות הנפש עם הגוף כמו הצאן הנאסף אל הדיר הגופות עם נפשותם כן יאספו כולם להשימם בשאול ושמות ישברם מכל וכל
כי

מצודת ציון

הרגל : (ז) חילם . עשרם : יתהללו . ישתבחו : (ח) כפרו. פדיון נפשו : (ט) ויקר. דבר אשר תקשה מציאותו קרוי יקר וכן ודבר ה' היה יקר (ש"א ג) : (י) השחת. בור הקבר : (יא) ובער. שוטה: חילם. עשרם: (יג) ביקר. מלשון יקר : נדמו . מלשון דמיון : (יד) כסל. מל' כסילות: למו. להם : ירצו. מלשון רצון : (טו) שתו . שמו : ירעם. ישברם : וירדו . וימשלו : וצורם . מלשון צור ור"ל חזקם : לבלות . מלשון בליה ורקבון : מזבול . ענין מדור כמו בית זבול לך (מ"א ח) :
מבואו

אבן עזרא

(יח) כי. יקח הכל . אפילו חלק ממנו כדרך ונפשו יבשה אין כל והנה בתחלה הזכיר כי ההון לא ימלטנו ממות ועתה יזכיר כי לא יועיל אחרי מותו והטעם כי אם יקנה חכמה תועילנו אחר מותו כי אין תועלת בהון רק בחייו שיאכל וישתה וזה טעם כי נפשו בחייו יברך : (יט) ויודך . הטעם הטני והעשיר כי תיטיב לך . יאמר למשכיל שתבקש מה שיהיה לך טוב באחרונה על כן אחריו:(כ)תבוא. שב אל נפשו של העשיר ככת ב למעלה : עד דור אבותיו . שהיו כמוהו בלא חכמה : עד נצח לא יראו אור . זהו השכר ותענוג הנשמה לאור באור אדוניה שנתנה והוא לקחה וככה בספר בן גוריון יקרא אור העולם הבא אור הגדול וכבר הזכרתי טעמו: אדם . אמר רבי יהודה הלוי מ"ב ואדם ביקר בל ילין פי' יש עם אדם יקר שלא ילין והטע' שלא ישכב וימות והוא כבוד הנשמה וכן אדם שלא למד לא יבין על כן כבהמות: (א) מזמור לאסף. אל. הטעם יתקיף למשות משפט על כן אלהים וטעם ה' שהוא שוכן עד בלי שינוי : ויקרא ארץ . קרא יושבי הארץ הדרים ממזרח שמש ועד מבואו. כך הוא היישוב אף על פי שאין מיושב מכל הארץ רק פחות מהרביעית בראיות גמורות : (ב) מציון . שהוא באמצע הייטוב בארך וברוחב : הופיע . כבוד השם : (ג) יבא . אלה דברי הצדיקים שיקוו שישמיד הפושעים בו וזה טעם אש לפניו : נשערה. אע"פ שהוא כתוב בשי"ן הוא כרוח סערה : (ד) יקרא אל השמים. אל המלאכים : ואל הארץ. אל יושביה:(ה)אספו. הטעם להוכיח את חסידי ישראל שכרתו עם השם ברית וטע' עלי זבח בעבור הזבח כאילו אמר על דבר זבח : (ו) ויגידו. המלאכים לעולם הם עדים כי אלהים לעולם שופט צדק הוא וזאת היא התוכחת : (ז) שמעה. הטעם לא כרתי אתך ברית רק שאהיה לך לאלהים וזהו הוא אלהים אלהיך אנכי : (ח) לא . ועתה לא אוכיחך על זבחיך אם לא תקריבם לפני כאשר אמר ירמיהו עולותיכם ספו על זבחיכם זבחיך הם זבחי חטאת ואשם ועולותיך להיותם נגדי תמיד : (ט) לא . אין לי צורך לקחת מביתך פר הזכיר הגדול הקרב לגבי המזבח : ממכלאותיך. כמו גזר ממכלה צאן והאל"ף והה"א מתחלפין : (י) כי. וי"ו חייתי נוסף כוי"ו בנו בעור : בהררי אלף. אלף כ... אלף

תרגום

בֵּיתֵיהּ׃ יח אֲרוּם לָא בְּמוֹתֵיהּ יִסַּב כּוּלָא לָא יֵיחוֹת בַּתְרוֹי אִיקָרֵיהּ׃ יט אֲרוּם נַפְשֵׁיהּ (דְמשֶׁה) בְּחַיּוֹהִי יְבָרֵךְ לָךְ וְיוֹדוּנָךְ צַדִּיקַיָּא אֲרוּם תֵּיטִיב לְפַלְחִין קֳדָמָךְ׃ כ תֵּיעוּל דוּכְרָנְהוֹן דְּצַדִּיקַיָּא עַד דָּר אַבְהָתְהוֹן וְרַשִׁיעַיָּא לְעָלְמֵי עָלְמַיָּא לָא יֶחֱמוּן נְהוֹרָא׃ כא גַּבְרָא חַיָּבָא בִּזְמַן דְּאִיתוֹהִי בִּיקָרָא לָא יִתְבַּיַּן וּבְאִסְתַּלָּקוּת יְקָרֵיהּ מְנֵיהּ אִמְתִּיל לִבְעִירָא וְאִשְׁתְּוֵי לְדָמָא׃

נ א תּוּשְׁבַּחְתָּא עַל יְדוֹי דְאָסָף תַּקִּיפָא אֱלָהָא יְיָ מַלֵּל מִן בְּרֵאשִׁית שִׁירְתָא וּגְזַר לְמֶעְבַּד אַרְעָא מִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא עַד מַעְלָנֵיהּ׃ ב וְשֵׁרוּי בְּרִיַּת עָלְמָא מִצִּיּוֹן וּמִן תַּמָּן גְּמִיר שׁוּפְרֵיהּ אֱלָהָא יִתְגְּלֵי׃ ג יֵימְרוּן צַדִּיקַיָּא בְּיוֹם דִּינָא רַבָּא יֵיתֵי אֱלָהָנָא וְלָא יִשְׁתּוֹק לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת עַמֵּיהּ אֶשָּׁתָא קֳדָמוֹי תְּצַלְהֵב וְחֵזוּר חֵזוּר לֵיהּ תְּזוֹעַ עַלְעוֹלָא לַחֲדָא׃ ד יִקְרֵי לְאַנְגְּלֵי מְרוֹמָא מִלְּעֵיל וּלְצַדִּיקֵי אַרְעָא מִלְרַע לְמִימְתַּח דִּין עַל עַמֵּיהּ׃
ה כְּנוּשׁוּ לְוָתִי חֲסִידַי דִּי גְזַרוּ קְיָמִי וְקַיִּימוּ אוֹרַיְתָא וְאִתְעַסְּקוּ בִּצְלוֹתָא דְּאִמְתִּילָא לְקוּרְבָּנָא׃ ו וְיִתְנוּן אַנְגְּלֵי מְרוֹמָא זְכוּתֵיהּ אֲרוּם אֱלָהָא דַיָּנָא הוּא לְעָלְמָא׃ ז שְׁמַע עַמִּי וַאֲמַלֵּל יִשְׂרָאֵל וְאַסְהִיד בָּךְ אֱלָהָא אֱלָהָךְ אֲנָא׃ ח לָא מְטוּל דִּבְחָךְ דְּלָא קָרְבַתְּ קֳדָמַי בְּגָלוּתָא אֲנָא מוֹכַח לָךְ אֲרוּם עֲלָוָתָךְ דִּקְרִיבוּ אֲבָהָתָךְ לְקִבְלִי תְּדִירָא׃ ט לָא קַבְּלִית מִן אִידָךְ תּוֹרָא מִן עֶדְרָךְ בַּרְחֵי׃ י אֲרוּם דִּילִי כָּל

מקרא

יח כִּי לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל לֹא־יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ׃ יט כִּי־נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו יְבָרֵךְ וְיוֹדֻךָ כִּי־תֵיטִיב לָךְ׃ כ תָּבוֹא עַד־דּוֹר אֲבוֹתָיו עַד נֵצַח לֹא יִרְאוּ־אוֹר׃ כא אָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃

נ א מִזְמוֹר לְאָסָף אֵל ׀ אֱלֹהִים יְהוָה דִּבֶּר וַיִּקְרָא־אָרֶץ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבֹאוֹ׃ ב מִצִּיּוֹן מִכְלַל־יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ׃ ג יָבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יֶחֱרַשׁ אֵשׁ־לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׂעֲרָה מְאֹד׃ ד יִקְרָא אֶל־הַשָּׁמַיִם מֵעָל וְאֶל־הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ׃ ה אִסְפוּ־לִי חֲסִידָי כֹּרְתֵי בְרִיתִי עֲלֵי־זָבַח׃ ו וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ כִּי־אֱלֹהִים ׀ שֹׁפֵט הוּא סֶלָה׃ ז שִׁמְעָה עַמִּי ׀ וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל וְאָעִידָה בָּךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי׃ ח לֹא עַל־זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָ וְעוֹלֹתֶיךָ לְנֶגְדִּי תָמִיד׃ ט לֹא־אֶקַּח מִבֵּיתְךָ פָר מִמִּכְלְאֹתֶיךָ עַתּוּדִים׃ י כִּי־לִי

(מסורה: ל' כתיב כן · ג' מל' · ב' לא ישקר · ג' · ג' · ל' וחס' ומ"ל · ג'. ל' · י"ו · ל' וכתי' שין · ס'. ג'. ל' · ג' · ל' · ג' · ד' · ה' · ל' · ל')

רשי

יקחני בחייו ללכת בדרכיו : (יט) כי נפשו בחייו יברך . הרשע מברך א... בחייו ואומר שלום עליך נפשי לא יאונך שום רעה אבל אחרים אין אומרים ע... כן : ויודך כי תיטיב לך . ואתה אם תשמע לדברי הכל יודוך כ... לנפשך ליישר את דרכך : (כ) תבא עד דור אבותיו . כשתשלים ימיך ת... תבא ותראה את דור הרשע... אבותיו של רשע נידונים ... אשר עד נצח לא יראו... (כא) אדם ביקר ולא יב... החיים נתונה לפניו שאם... הרי ככבד אינו מבין את ... (א) אל אלהים ה'... (אלהי האלהים ה' שמו ... ויקרא ארץ . והוא הופ... שהוא מכלל יופי : מכ... דבר פרמנ"ט בלעז : ... אלהינו ואל יחרש. עוד... עבדיו הסוף : (ד) ... השמים. לפקוד על שר ... שבמרום : ואל הארץ ... על מלכי מצרים : לדין... לנקום נקמת עמו כמו ... עמו ודם עבדיו יקום ... ל"ב) : (ה) אספו לי ... ועוד יקרא לשמי' ולארץ ... לו הגליות כענין שנא... צפון ובאי תימן (שיר... כרתי בריתי עלי זבח ... את התורה בברית ובזב... שנאמר הנה דם הברי... כרת ה' וגומר (שמות ... (ח) לא על זבחיך ... אם איך מביא לי זבח... עולתיך נגדי תמיד . ... עיני ולבי על כך : ... אקח מביתך פר . לא ... אלא שלי : ממכלאותיך ... דיר הצאן כמו גזר ממכ... (חבקוק ג') פאר"ק ב... בכמות

אבותיו ג' מ"ל וסי' וגם ... ההוא נאספו . כל לבב ... לדרוש . תבא עד דור א... אל' אלהים ה' ג' ו... אלהים ה' הוא ידע ויש... בפסוק . מזמור לאסף אל... ה' : הופיע ג' וסימ' מהו... מציון מכלל יופי . אל בקר... וא' והופיע אור עננו ... וסימ' ועמד לדין עמים . ... השמים מעל . ולא יוכל ... שיתקיף : ממכלאותיך ל' ע... ממקדשך ל' נורא אלהים ... ל' עשו אחי . ומעגלך ל' ... דשן . למנוחתיך ל' לל...

תולד:ת אהרן אלהים ה'. יומא כד זוכר אחרי מות (ברכות יב) : ממזרח . עקידה ש' מ כל המזמור : מציון . יומא שם (יומא נו) : וסביביו . יבמות קכא ב"ק נ (שקלים יח) : יקרא . סנהדרין לא : אספו לי . סנהדרין קח קי (סנהדרין כט) : כי לי . מנח...

מצודת ציון

ב (א) מבואו . שקיעתו כמו כי בא השמש (בראשית כח) : (ב) מכלל . מלשון כל ור"ל כלול בכל היופי וכן לבושי מכלול (יחזקאל כג) : הופיע . האיר וזרח : (ג) יחרש . ישתוק : תאכל . תשרף : נשערה . מלשון סערה : (ז) ואעידה . ענין התראה שדרכה להיות בעדים : (ט) ממכלאותיך . מלשון בית הכלא והוא גדרות הצאן : עתודים . הם הזכרים מן העזים : (י) אלף . ענין מרובה אחז

מצודת דוד

כי בקבר תכלה הנפש עם הגוף : וירדו . אף בחייהם כאשר יבוא עתה ימ... הישרים בבוא עת בקרם ורדיתהם : וצורם . וחזקם יובא להרקב בשאול ולא ... מהם מאומה לא מהגוף ולא מהנפש : מזבול לו . מן המדור שלו יובא אל ... (טז) מיד שאול . לבל תכלה נפשי עם הגויף בקברי : כי יקחני סלה . את נפ... להיות גנוזה עמו למעלה עד עולם : (יז) אל תירא . אל תדאג בעבור קנאת העשיר : (יח) הכל . כלל וכלל לא וכן ולרש אין כל (ש"ב יב) : לא ירד . אל הקבר : ... נפשו . הוא לבד ברך נפש עצמו בימי חייו ואמר שלום יהיה לי אבל לא נתברך מזולת אבל אתה כאשר תטיב מעשיך להיטיב לך בעוה"ב אז הכל יודוך : (כ) תבו... כאשר תבוא להשכיל אף עד גמול דור אבותיו אשר ג"כ שיתם כל חמדתם לאסוף הון אז תבין שעד נצח לא ראו אור עוה"ב : (כא) אדם ביקר . ר"ל אף ... האדם אשר הוא ביקר העושר ולא יבין לבל ישים בו כל חמדתו ולבטוח בו שהוא נמשל לבהמות ודומים לשם ביתרון הדעת דמיון גמור : ב (א) אל אלהים ... שעל כל אלהים הם מלאכי מעלה אשר שמו ה' הוא דבר וקרא אל יושבי הארץ מן קצה המזרח עד המערב : (ב) הופיע . העיר והוציא את הקול מציון שהכל... היופי : (ה) אספו לי . ויאמר להם הביאו ואספו אלי את חסידי אשר כרתי עמם ברית בדם זבח כמ"ש הנה דם הברית (שמות כ"ד) : (ו) ויגידו שמים . ... מלאכי שמים את צדקו ויאמרו עתה ראינו מה שלא שפט עד הנה הוא על כי הוא שופט לעולם : (ז) ואדברה . את דברי : ישראל . אתה ישראל שמע ואתרה... אלהים אלהיך אנכי . ועליך לשמוע דברי : (ח) לא על זבחיך . לא אוכיח אותך על המנעך להקריב זבחיך ולא אוכיח אותך שיהא תמיד לנגדי עולותיך כי אי... בהם כי טוב אשר לא תדור : (ט) לא אקח . לא נויתי לקחת מביתך פר להקריב לפני : ממכלאותיך . מוסב על לא אקח : (י) כל חיתו יער . עם שאינם ביד... השם

כָּל־חַיְתוֹ־יָעַר בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי־אָלֶף׃
יא יָדַעְתִּי כָּל־עוֹף הָרִים וְזִיז שָׂדַי
עִמָּדִי׃ יב אִם־אֶרְעַב לֹא־אֹמַר
לָךְ כִּי־לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ׃ יג הַאוֹכַל
בְּשַׂר אַבִּירִים וְדַם עַתּוּדִים אֶשְׁתֶּה׃
יד זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן
נְדָרֶיךָ׃ טו וּקְרָאֵנִי בְּיוֹם צָרָה אֲחַלֶּצְךָ
וּתְכַבְּדֵנִי׃ טז וְלָרָשָׁע ׀ אָמַר אֱלֹהִים
מַה־לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי וַתִּשָּׂא בְרִיתִי
עֲלֵי־פִיךָ׃ יז וְאַתָּה שָׂנֵאתָ מוּסָר
וַתַּשְׁלֵךְ דְּבָרַי אַחֲרֶיךָ׃ יח אִם־
רָאִיתָ גַנָּב וַתִּרֶץ עִמּוֹ וְעִם מְנָאֲפִים
חֶלְקֶךָ׃ יט פִּיךָ שָׁלַחְתָּ בְרָעָה וּלְשׁוֹנְךָ
תַּצְמִיד מִרְמָה׃ כ תֵּשֵׁב בְּאָחִיךָ
תְדַבֵּר בְּבֶן־אִמְּךָ תִּתֶּן־דֹּפִי׃ כא אֵלֶּה
עָשִׂיתָ ׀ וְהֶחֱרַשְׁתִּי דִּמִּיתָ הֱיוֹת־
אֶהְיֶה כָמוֹךָ אוֹכִיחֲךָ וְאֶעֶרְכָה
לְעֵינֶיךָ׃ כב בִּינוּ־נָא זֹאת שֹׁכְחֵי
אֱלוֹהַּ פֶּן־אֶטְרֹף וְאֵין מַצִּיל׃ כג זֹבֵחַ
תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ
בְּיֵשַׁע אֱלֹהִים׃

ל׳ ומ״ל · ל׳ · ב׳. ו׳ · ל׳ · ג׳ דגשי׳ · ה׳ חסר ה׳ בכתוב׳ ל׳ · ל׳ · ל׳ וחס׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳. ה׳. כ׳. · ל׳

חות חורשא (ועתדת לצדיקיא בגן עדן) בעיריא דכין (ותור בר דרעי בכל יומא) בטורין אלפא: יא גלין קדמי כל מיני עופא דפרחין באויר שמיא ותרנגול ברא (דקרצוליה שרין בארעא ורישיה מטי בשמיא) מרגן קדמי: יב אין ימטי זמן קורבנא תדירא דקריצתא לא אימר לך ארום דילי ארעא ומליתה: יג לא קבלית בשר נכסת פטימיא ודמא דברחי לא זריקו כהניא קדמי: יד כבוש יצרא בישא ויתחשב קדם יי כנכסת תודתא ושלם לעלאה נדריך: טו וצלי קדמי ביומא דעקתא אשזבנך ארום תיקרינני: טז ולרשיעא דלא עבד תתובא ומצלי במרומא אמר יי מה לך למשתעי קימי ותימי בשמי ותדכר קימי עלי פומך: יז ואנת סניתא מכסנותא דחכימיא וטלקתא פתגמי בתרך: יח אין חמיתא גנבא ורהטתא בתרוי ועם גיופי שויתא חולקך: יט פומך למשתעי לישנא בישא ולישנך מדבקא למללא נכלא: כ תתיב באחך תמליל כדבותא בבר אמך […]א: כא אלין עובדין בישין עבדתא ואורכית דתתוב חשבתא למהוי עד עלמין שלים אמרת בלבבך […]ף היכמך אוכחינך בעלמא הדין ואסדר דין גהנם בעלמא דאתי קדמך: כב אתבוננו כדון דא […]שלין אלהא דלמא אתבר תוקפכון ולית משזיב: כג דדבח יצרא בישא היך קורבן תודתא יתחשב ליה ומוקיר לי ודי יעדי אורחא בישא אחמי ליה בפורקנא

[…]הרין אם ארעב. שם: האוכל. עקרים מב פכ״א: ולרשע. סוכה נה חגיגה טו סנהדרין קו (פאה יו): תשב. סנהדרין לט: בינו נא. (שם): זובח תודה. (ברכות ה שביעית לד): יכבדנני. מגלה יח סנהדרין מג: ושם דרך. מ״ק ה סוטה ה:

רשי

[…] בהררי אלף. הוא (שור) שהוא רועה אלף הרים ליום וכל יום […]צומחים. וי״מ אלף הרים או אלף פרסאו׳ או שם אלף פרים. וי״מ שהוא אלפיך כלומר הרים מלאים בקר בעבור שהזכיר לא אקח מביתך פר: […] שדי עמדי. רמש השדה זיז על שהם זזים ממקום למקום אשכומב״ט […]. אני יודע את כלם: […] בשר אבירים. לא […] להביא זבח שאני […]לה אלא נחת רוח […]תי ונעשה רצוני: […]אלהים תודה. התודה […] ושוב אלי זהו זבח […] בו ואחר כך שלם […]יך בי אז יתקבלו […] ותכבדני. שזה הוא […]ע את הבוטחים בי: […] בריתי. תורתי: […] עמו. נתרצית ללכת […]תצמיד מרמה. תרגיל […] לדבר רעה. תצמיד […] בלשון. כמו (במדבר […] פתיל (סא״א): […] במושב לצים: בבן […]ין לך דין וריב עמו […] עמך: דופי. דבר […]תו לשון יהדפנו: […] סבור אתה שאהיה […]ינו׳ במעשיך הרעים: […] כי איננו יודע […]: (כג) זובח תודה. […] זבח של תשובה […]ל עוונותיו הוא […]ם דרך. השב אלי […] ושם דרך לחוטאים […]ני אראנו בישועתי: וחטאתי

[…]: ולרשע ב׳ וסימ׳ […] אלהים. מקרה אחר […]שע: אמר אלהים ו׳ […] בראשית: ותשלך ג׳ […]לך. פלח דאבימלך: […]. אנ״ך: אראנו ב׳ […]ישע אלהים. נפלאות:

אבן עזרא

אלף פרסאות או שם אלף פרים ורבי משה אמר שהוא כמו שנר אלפיך הרים מלאים בקר בעבור הזכיר פר: (יא) ידעתי. טע׳ ידעתי כי אין כח באדם לדעת כולם כי רבים הם: וזיז שדי. שהם בשדה וכן אדם לא רדה בהם כי הם רחוקים מהיישוב: (יב) אם. אמר רבי משה אילו הייתי כאדם שיש לי צורך לא הייתי מבקש לתת לי מאשר יש לו ואין לו רק מעט ובידי הכל קל וחומר שאין לי צורך: (יג) האוכל. אבירים. הם הפרים כאשר הזכיר מביתך פר: (יד) זבח. טעם להזכיר כל זה כי הקרבנות שצויתי שתקרבנו לפני לא יועילו לי רק לכם וטעם תודה כי העולה כולה קריבה גם החטאת והאשם לכהן והטעם כי להקריב תודה עם שמירת התורה שאין קרבים ממנה לגבוה רק האמורים טוב מהעולה בלא תודה: (טו) וקראני. הטעם אם הקרבת נדר ונדבה לשמור מוצא שפתיך אם תקראני נ״ס צרה פעם אחרת אחלצך גם אתה תכבדני למלא נדרך: (טז) ולרשע. בעבור שהזכיר בתחלה לדון עמו הנה התוכחה עם החסידים ועתה ידבר עם חכם שהוא רשע כי השם ישנאהו וזה טעם מה לך לספר חוקי ואתה אינך שומרם: (יז) ואתה. המוסר שיסרתיך להיטיבך: (יח) אם. ותרץ. כמו רצוא ושוב ויהיו שניהם שרשים או מלשון רצון ותרצה להתחבר עמו: (יט) פיך. לדבר מה שהוא רע לאחר: תצמיד. חבר דברי רמיה: (כ) תשב. במושב לצים והנה שלחת ברעה במי שאינם קרובים לך: (כא) אלה. טעם והחרשתי בעבור שאני ארך אפי׳ וכאילו החרשתי: דמית. כי איננו יודע הנסתרות כמוך על כן אחריו אוכיחך ואערכה לעיניך כמו ערכה לפני והטעם כי בן אמך לא ידע מה שדבר׳ בסתר ויאמר רבי משה לא יתכן לומר שמר שמרתי או שמור אשמרה בשוא תחת שין שמור כי אם בקמץ גדול והנה עשות אעשה והנה מה יעש׳ במלת היות אהיה כמודואין אחר׳ זולתה: (כב) בינו. שכחי אלוה. הם הגנבי׳ והמנאפי׳ ומוציאי דבה ודימה הרעה שתבא עליהם לטרף האריה שאין מציל מידו כי הרועה יוכל להציל מהדוב או מהזאב או אטרוף טרפה שאין מציל מידו כי הרועה […] מהדוב ולא כמו שינצל מפי האריה: (כג) זבח. זה הוא יכבדנני: ושם דרך. מי התברר לו הדרך הישר כמו וישימו ושכילו. והנה טעם ישימו כמו

מצודת דוד

[…]: בהמות בהררי אלף. הבהמות המצויות בהרבוי ההרים ולא ידעתם. […]ו מעל שור הבר יאמר כמ״ש הנה בהמות אשר עשיתי עמך (איוב מ׳) […] בכל יום במרעה אלף הרים: (יא) ידעתי. מה שאינם ידועים לך: וזיז […]יות הזזים ממקום למקום ע״פ השדה המה עמדי וברשותי: (יב) לא […]להשאיל אותי לשבור הרעבון והוא מל׳ מליצה: ומלואה. הבריות הממלאים את העולם: (יג) האוכל. וכי אני אוכל בשר בהמות חזקות ושמנות וכי אשתה דם […]ה לי א״כ בהבאת הקרבנות: (יד) זבח וגו׳. הזבח המקובל לאלהים הוא מה שמתודה על פשעיו בעת הבאתו כי אז יתעורר לבו לחשוב שבעבור פשעיו היה […]מות והביא נפש תחת נפש: ושלם. ואם נדרת מה שלם לה׳ אבל טוב אשר לא תדור: (טו) וקראני. וכאשר כן תעשה אז כשתקרא אלי בעת צרה אוציאך […]ה תספר כבודי ברבים על התשועה הבאה לך ממני: (טז) ולרשע. אבל לרשע שאינו מתודה על פשעיו בעת הבאת הקרבן ולא שב ממנו אליו יאמר אלהים […]ר חוקי ר״ל לעשות מצותי מבלי כוונת הלב כאשר יספר האדם ספורי דברים מבלי כוונה מכוונת: ותשא בריתי. את דברי התורה הכתובה בברית תשא […]ך לדבר בהם מן השפה ולחוץ ובלא לב תדבר: (יז) ואתה. הלא בלב אתה שונא המוסר והשלכת דברי אחרי גוך כדרך שמשליך האדם דבר אשר לא […]צו: (יח) ותרץ עמו. להתחבר אליו: חלקך. בחרת חלקך ללכת עם מנאפים: (יט) ברעה. לדבר הרע בעיני ה׳: תצמיד. תחבר עם המרמה כי לא […] רמה מלשונך: (כ) תשב. כאשר תשב בין אנשים תדבר דופי אף באחיך ואפי׳ בבן אמך שהוא ודאי אחיך: (כא) והחרשתי. מלהפרע לך על כל אלה ולזה […]וב אשר אני כמוך לאהוב את הרע: אוכיחך. אבל דע אשר אתוכח עמך ואערוך לפניך את מעשיך ועל כלם תקבל גמול בעוה״ב: (כב) בינו נא זאת. את אשר

מצודת ציון

אתו הכתוב: (יא) וזיז. ר״ל הזז ממקום למקום וכן וזיז שדי ירענה (לקמן פ): שדי. כמו שדה: (יג) אבירים. חזקים: (טו) אחלצך. אוציאך: (יח) ותרץ. מלשון רצון וחפץ: (יט) תצמיד. ענין חבור כמו צמיד פתיל (במדבר יט): (כ) דופי. דברי גנות: (כא) והחרשתי. ושתקתי: דמית. מל׳ דמיון ומחשבה: אוכיחך. מלשון ויכוח: ואערכה. ענין סדור: (כב) נא. עתה: (כג) ושם. מל׳

אבן עזרא

כמו ישכילו ובי"ת בישע אלהים כמו הראנו בישועתי: (א) למנצח: (ב) בבא אליו נתן הנביא. בהתנבאות נתן על דוד ואמר לו גם ה' העביר חטאתך לא תמות כי מלת גם תורה כי כבר עשה תשובה על כן אמר לו העביר חטאתך וכבר פירשתי דבר בת שבע כי לא היתה אשת איש באמת: (ג) חנני. כאילו התאוה עשתה לו חמס שהתגברה על דעתו וטעם פשעי בעבור דבר בת שבע ודבר אוריה: (ד) הרב. לשון צווי כמו הרף ואגידה לך ויהיה כבסני שם הפועל כמו לכבסני או יהיה הרב שם כמו הרבה ויהיה כבסני צווי והנה דימה הנשמ' שנתגאלה לעשות מה שאיננו נכון כדבר מטונף שהוא צריך לכיבוס וטהר': (ה) כי. וטעם חטאתי בעבור מחשבתו בעבור שלא שמר מצו' השם והנה פשעי כנגד האדם: (ו) לך. זאת היא החטאת שהיא נגדי תמיד היא שחטאתי לך לבדך וטעם למען תצדק קשור עם פשעי אני אדע הטעם אני מודה ואין צריך להוכיחני או יהי קשור עם חנני כי אני מודה ואתה אמרת כי תסלח לשבים מתודים מעונם: (ז) הן. בעבור התאוה הנטועה בלב אדם כאילו בעון חוללתי והטעם כי בשעת הלידה היצר הרע נטוע בלב ומלת יחמתני זרה כאילו יחמה ממני על דרך ליחמנה וי"א כי זה רמז לחוה שלא ילדה רק אחר שחטאה: (ח) הן אמת. הטעם אע"פ שחטאתי אמונת לבי באלהותך לא השתבשה וזה הוא אשר תחפוץ ותרצה מן האדם: בטוחות. המקומות הנעלמים שהם מכוני הלב וקדמונינו ז"ל אמרו אלו כליות שהם מכוסות בחלב כמו מי שת בטוחו' חכמה: ובסתום. תוריני ותודיעני הדבר הנעלם ממני ולפי דעתי כי הטעם כפול ותי"ו תודיעני שבה אל אמת כי עקרו אמנת והתי"ו לשון נקבה אמת מארץ תצמח כדרך בת והנה בתו הוא בנתו וככה אמתו ולשון רבות אמנות לא אמתים כאשר לא יאמר מן בת בתים כי אם בנות: (ט) תחטאני. דמה זה המקרה שקרה לנשמה כנגע צרעת בגוף על כן תחטאני באזוב ומלת אלבין מהפעלים העומדים הלבינו שריגיה: (י) תשמיעני. טעם ששון בעבור היות נפשו מתאבלת כן לתוקף כח הגוף: (יא) הסתר. דרך משל והטעם שלא יראה חרון אף השם: (יב) לב. בעבור שהזכיר כי חולל בעון והטע' התאו' הנטוע' הביאתהו לח... אל השם שיעזרהו על יצרו שלא יחטא פעם אחרת חטא כזה וזה לב טהור: ורוח נכון. הטעם כפול: (יג) אל. פחד שיפול ממעלת אנשי רוח הקדש ומלא...

תהלים נא

נא א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃
ב בְּבוֹא־אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר־
בָּא אֶל־בַּת־שָׁבַע׃ ג חָנֵּנִי אֱלֹהִים
כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי׃
ד הֶרֶבה כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֺנִי וּמֵחַטָּאתִי
טַהֲרֵנִי׃ ה כִּי־פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע
וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד׃ ו לְךָ לְבַדְּךָ
חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי לְמַעַן
תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ׃
ז הֵן־בְּעָווֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא יֶחֱמַתְנִי
אִמִּי׃ ח הֵן־אֱמֶת חָפַצְתָּ בַטֻּחוֹת
וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי׃ ט תְּחַטְּאֵנִי
בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג
אַלְבִּין׃ י תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה
תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ׃ יא הַסְתֵּר
פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי וְכָל־עֲוֺנֹתַי מְחֵה׃
יב לֵב טָהוֹר בְּרָא־לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ
נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי׃ יג אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי
מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח

ח' מל' וב' ובבא. ג' · ז' וחס' · הרב ק' ג' · ד' ג'. וא' · ג' · ד' מל' בליש' ג'. ג' · ב' · ג' וחס' · ג' · ג' · ב' חד כתי' א' אתה דכאת · ג' · ג'. י"א · כ"ג ר"פ אל אל · י'

תרגום

דַיְיָ׃ א לְשַׁבָּחָא תֻּשְׁבַּחְתָּא
לְדָוִד׃ ב כַּד אֲתָא לְוָתֵיהּ נָתָן
נְבִיָּא כַּד שַׁמֵּשׁ עִם בַּת שֶׁבַע׃
ג חוּס עֲלַי יְיָ הֵיךְ טֵיבוּתָךְ
הֵיךְ סְגִיאוּת רַחֲמָךְ שְׁבוֹק
מְרוֹדָי׃ ד סוּגָעָא תְּחַוְּרַנִּי מִן
עֲוָיָתִי וּמִן חוֹבִי תְּדַכֵּי יָתִי׃
ה אֲרוּם מְרוֹדַי קֳדָמַי גַּלְיָן
וְחוֹבִי לְקִבְלִי תְּדִירָא׃ ו קֳדָמָךְ
בִּלְחוֹדָךְ חָבֵית וּדְבִישׁ קֳדָמָךְ
עֲבָדִית מִן בִּגְלַל דִּתְזַכֵּי יָתִי
בְּמַלָּלוּתָךְ תִּבְרוֹר יָתִי כַּד
תְּדִין׃ ז הָא בְּעַוְיָא אִתְיְלִידִית
וּבְחוֹבָא עַבְרַת מִנִּי אִמִּי׃
ח הָא קוּשְׁטָא רְעִיתָא בְּבוּלִין
וּבְטַמּוּר לִבָּא חוּכְמְתָא
תְהוֹדְעִנַּנִי׃ ט תַּדֵּי עֲלַי הֵיךְ
כַּהֲנָא דְּמַדֵּי בְּאֵזוֹבָא עַל
מְסָאֲבָא מוֹי אַדְיוּתָא מִן קְטַם
תּוֹרָתָא וְאִדַּכֵּי תְּסַחֲנַנִי וּמִן
תַּלְגָא אִתַּחְוָר׃ י תְּבַשְּׂרַנַּנִי
חֶדְוָא וְאַדִּיצוּתָא תְּבִיעָן
תּוּשְׁבַּחְתָּא אֵיבְרַיָּא דִּשְׁפִיתָא׃
יא סַלִּיק אַפָּךְ מִן חוֹבַי וְכָל
עֲוָיָתַי מְחֵי׃ יב לֵב בְּרִיר
בְּרֵילִי אֱלָהָא וְרוּחַ מְכַוַּן בִּדְחַלְתָּךְ חֲדֵית בְּגַוַּי׃ יג לָא תְטַלּוֹקִיתִי מִן קֳדָמָךְ וְרוּחַ נְבוּאַת קוּדְשָׁךְ לָא תִ...

רשי

(ה) וחטאתי נגדי תמיד. מתוך שאני מתחרט ודואג עליו דומה לי ... לפני תמיד כל שעה: (ו) לך לבדך חטאתי. לפיכך בידך לסלוח ואף מ... לאוריה לא חטאתי אלא לך שהוזהרת על הדבר: למען תצדק ... כמו במנהגך. (סא"א) כח היה לי להתגבר על יצרי אלא שלא יא...
נכח את רבו שאמר...
בחנני ונסני (לעיל כ...
ולא כמצאתי שלם ...
אתה ולא אני. ד"א ...
בדברך אם תמחול ...
בדיך לנכח כל הרש...
שבים שלא יוכלו ...
עשינו תשובה לא ...
(ז) הן בעוון חוללת...
אחטא ועיקר יצירתי ...
הוא שכמה עונות בא...
ד"א עיקר יצירתי מ...
שכלם מלאים עון. ...
למקרא זה ואינם ...
לפי ענין המדבר ...
יחמתני. ל' חמימות כי...
ל') ויחמנה הצאן בו...
(סא"א): (ח) הן ...
בטחות. והריני מודה...
כי חטאתי: בטוחות. ...
שהן חלקות. ומגחכ...
כמטחוי קשת (בראשית...
וכן מי שת בטוחות ...
ל"ח) פתרונו לשון ...
כאשר יש לקשת ...
מסך לדעת (סא"א) ...
חכמה תודיעני. ...
סתום הודעתני חכמה...
(ט) תחטאני באזוב. ...
המצורע וטמא מת: ...
ששון ושמחה. סליח...
עצמות דכית: כשכו...
(יב) לב טהור ברא ...
שלא אכשל עוד: ...
קדשך אל תקח ממני ...

חנני אלהים ג' וסימ' חנני אלהים כחסדך כרב רחמיך . כי שאפני אנוש . כי בך חסיה נפשי : תצדק ד' ג' קמץ וא' פתח וסי' גמס' סימן מ"ג : בעוון ד' מל' בליש' וסי' העבר נא את עוון עבדיך בד"ה . וחכינו עד אור הבקר ומצאנו עוון . הן בעוון חוללתי ובחטא ... ילכדנו את הרשע : אל כ"ג פסוקי' רישי' ומצעי' אל אל וסי' נמסר בשמואל ב' סי' א' :

תולדות אהרן חנני. עקרים מד פכ"ו : כי פשעי יומא עו זוהר נח : וחטאתי. (יומא מה): לך לבדך. סנהדרין קז עקידה ש' סג זוהר משפ' ... חוללתי. נדה לא עקידה ש' סג : הן אמת. עקרים מא פי"ו : תחטאני. סנהדרין קז חולין כז נדה שם : לב טהור. סוכה נב זוהר ו...

מצודת ציון

מלשון שימה: נא (ז) חוללתי. נבראתי כמו ואל שרה תחוללכם (ישעיה נ"א): יחמתני. מלשון חמימות: (ח) בטוחות. בכליות הטוחות ומכוסות בחלב וכן מי שת בטוחות חכמה (איוב ל"ח): (ט) תחטאני. תסיר חטאי וכן ובכל תבואתי תשרש (שם ל"א) ור"ל תסיר השורש: באזוב. שם עשב מה

מצודת דוד

אשר כל מעשי האדם שמורים הם לעוה"ב: פן אטרוף. למנוע בעוס... דבר להציל עצמו בו כי אפי' התשובה לא תועיל אז: זובח תודה. ה... ומתודה עליו ושב מעון הוא מכבד אותי בזה: ושם דרך. המשים דר... יעשה מעשיו בדרך מקרה והזדמנות אבל ישים עיניו ולבו אל דרכו לו...

היא אם רעה: בישע אלהים. עם שאמר אראנו וכאלו המקום ידבר אמר בישע אלהים ולא אמר בישעי כי כן דרך המקרא וכן ואל משה אמר עלה אל ... כ"ד): נא (ב) בבוא. להוכיחו בדבר ה' כאשר בא אל בת שבע: (ד) הרב. הרבה ומאוד כבסני: (ה) אני אדע. מכיר אני שפשעתי ותוהה אני עליו: נגדי תמיד ... ולדאוג עליו: (ו) לך לבדך. ובידך א"כ למחול מאחר שאם היה החטא לאדם: בעיניך. כפל הדבר במ"ש. למען וגו'. מתחלה נעשית למען תהיה ... שאמרת שלא אעמוד בנסיון כזה וכמ"ש רז"ל: תזכה וגו'. מוסב על מלת למען כאומר ועתה מחול לי למען תהיה זכאי בשפטך את הרשעים הממאנים ... יראו שמחלת לי בתשובה: (ז) הן בעוון חוללתי. כמ"ש רז"ל ולזה אמר הלא נבראתי בעון לזה מאוד גבר בי היצה"ר להחטיאני בדבר העון אשר הוא מעין ... נבראתי בה: ובחטא יחמתני אמי. כשנתחממה אמי כשנתעברה ממני היה בחטא וכפל הדבר במ"ש: (ח) הן אמת וכו'. הלא חפץ אתה להיות נדרש ... במחשבות הכליות וא"כ לא יפה עשה אבי במחשבתו עם כי לא חטא בפועל: ובסתום. בהכליות הסתומים הודעתני חכמה ר"ל כמוני כמות כל האדם תלוי ... בהכליות ולזה רע מאוד מחשבה רעה כי היא נעשה בכליות מקום נביעת החכמה ולפי גודל החטא הגדיל בי היצה"ר: (ט) תחטאני. ולזה תסיר חטאי כ... המטומאה עם הזאת האזוב ואהיה טהור מטומאת החטא: תכבסני. ר"ל מחול לי לבל ישאר רושם עון ואהיה לבן יותר מן השלג מבלי רושם עון כלל: (י... ששון ושמחה. השמיעני סלחתי ויהיה לי שמחה וששון ואז תגלנה העצמות אשר דכית בדבר הנבואה הקשה הבאה אלי: (יא) הסתר פניך. לבל יעמדו מול פ... בי: (יב) לב טהור. לבל אחטא עוד: ורוח נכון. רוח ישר וכפל הדבר במ"ש: (יג) אל תשליכני. למאס בי ולעזבני אל המקריים: ורוח קדשך. רוה"...

...מרוחק ממני (סא"א) : (יד) השיבה לי ששון ישעך. רוח הקודש שנסתלק
...נה. לשון נדיבות קלילות : (טו) אלמדה פושעים דרכיך . וממני ילמדו
...וראו שתסלח לי : (טז) הצילני מדמים . שלא אמות בחרב על עונשו
...שהרגתי : (יז) אדני שפתי תפתח . מחול לי ויהי לי פתחון פה להגיד
(יח) כי לא תחפוץ
...זבח חטאת בא על
...תנה . שאם תחפוץ
...: (כ) היטב בה. לבנות
...בתוכה בימי שלמה
...מה תתהלל. ותתפאר
...ה עושה אתה הגבור
...סד אל כל היום .
...נרדף על ידך. ד"א
...היום אילו לא נתן
...לחם מדימה אתה
...ך. יש חסד בהקב"ה
...כל היום ואם לא
...תנו לי אחרים :
...מחודד : עושה רמיה.
...ר עם השער :
...ל' נתיצה : יחתך .
...: ויסחך . ויעקרך :
...ש אחריך לעקור כל
...ורארילינג"ר בלעז :
...ישחקו . וזה השחוק
...יו הנה . זה הגבר
אשר

מִמֶּנִּי׃ יד הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ
וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי׃ טו אֲלַמְּדָה
פֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ
יָשׁוּבוּ׃ טז הַצִּילֵנִי מִדָּמִים ׀ אֱלֹהִים
אֱלֹהֵי תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי
צִדְקָתֶךָ׃ יז אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי
יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃ יח כִּי ׀ לֹא־תַחְפֹּץ
זֶבַח וְאֶתֵּנָה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה׃ יט זִבְחֵי
אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר
וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה׃ כ הֵיטִיבָה
בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת
יְרוּשָׁלִָם׃ כא אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי־צֶדֶק
עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ
פָרִים׃

נב א לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃
ב בְּבוֹא ׀ דּוֹאֵג הָאֲדֹמִי וַיַּגֵּד לְשָׁאוּל
וַיֹּאמֶר לוֹ בָּא דָוִד אֶל־בֵּית
אֲחִימֶלֶךְ׃ ג מַה־תִּתְהַלֵּל בְּרָעָה
הַגִּבּוֹר חֶסֶד אֵל כָּל־הַיּוֹם׃ ד הַוּוֹת
תַּחְשֹׁב לְשׁוֹנֶךָ כְּתַעַר מְלֻטָּשׁ עֹשֵׂה
רְמִיָּה׃ ה אָהַבְתָּ רָּע מִטּוֹב שֶׁקֶר ׀
מִדַּבֵּר צֶדֶק סֶלָה׃ ו אָהַבְתָּ כָל־
דִּבְרֵי־בָלַע לְשׁוֹן מִרְמָה׃ ז גַּם־אֵל
יִתָּצְךָ לָנֶצַח יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל
וְשֵׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה׃ ח וְיִרְאוּ
צַדִּיקִים וְיִירָאוּ וְעָלָיו יִשְׂחָקוּ׃ ט הִנֵּה

...סי' ואנשי סדם רעים.
...חוטאים. וחטאים בעדת
חטאים אליך ישובו :
...ל דמ"ל וסי' ישועה
...מצור חומות דלתים .
...וגד . וח' כתיב חמות
...מא וכל ירמיה דכוו'
...נמסר ביחזקאל סימ'
...ח' מ"ל וסימ' כי אם
...: בבוא כל ישראל
...פני ה' . בבוא אדוני
...בבוא איש בית ה' .
...נתן הנביא . בבוא
...מי . בבוא הזיפים .
...בא גם בוז . ותרין
...ובבא הנשיא . עם
...ו ז' וסי' מטה מנשה .
...חרב מצומדת . ועליו
...ר . תשתחוו ועליו
...דינא בן שיזא הראובני
...ני דד"ה . ויראו צדיקים
...ו . ועליו יציץ נזרו :

...זהרן השיבה לי. יומא
...כב : ורוח . עקרים
אלמדה . סנהדרין קז :
...ברכות ד עקידה ש' לה :
משפטים : זבחי אלהים .
...סנהדרין מג עקידה ש' נח
...ופנחס : מה תתהלל .
...: גם אל . שבועות לו
...עקידה ש' כב :

יד אתיב לי אוריתך למדוץ
בפורקנך ורוח נבואה
תסמכנני : טו אאלף למרודיא
ארחתך וחיביא קדמך יתובון :
טז פצי יתי מדין קטול יי
אלהי פורקני תביע לישני
צדקתך : יז יי ספותי פתח
באוריתא ופומי יתני
תושבחתך : יח ארום לא
תצבי נכסת קודשא ואתן
עלתא לא תתרעי : יט נכסת
קודשא דאלהא נפשא מתברא
לב תביר ושפי אלהא לא
תבסור : כ אוטיב ברעותך
ית ציון תשכלל שורי ירושלם :
כא בכן תצבי דבחין דצדקתא
עלתא וגמיר הבכן יסקון
כהניא על מדבחא תורין :
א לשבחא שכלא טבא על
ידוי דדוד : ב כד אתי דואג
אדומאה ותני לשאול ואמר
ליה אתא דוד לבית אחימלך :
ג מה תשתבח בלישנא בישא
גבר למשדי אדם זכאה חסדא
דאלהא כל יומא : ד אתרגושתא
תחשב בליבבך לישנך היך
אזמל חריף עביד מלי
מלשינותא : ה רחימתא ביש
מן טב שקרא מלמללא צדקתא
לעלמין : ו רחמתא כל מלי
סלעמיתא לישנא דנכילו :
ז לחוד אלהא יתרעינך לעלמין
יתברינך ויטלטלינך מלמיתב
במשכנא ויתלשינך מן ארע
...למין : ח ויחמון צדיקיא בפורענותא דרשיעיא וידחלון מן קדם יי ואמטולתיה יגחכון : ט ויימרון הא גברא דלא

ימיו שאמר רוח ה' דבר בי : (יד) השיבה. בעבור היותו קודש שיחטא שמח כי לא
חטא מימיו ע"כ טעם השיבה ותי"ו תסמכני קשורה עם רוח נדיבה והטע' שתסמכני
רוח נדיבה להתנדב עד אלמדה : (טו) פושעים. כנגד כי פשעי אני אדע וחטאים
כנגד וחטאתי: (טז) הצילני. בעבור הריגת אוריה וטע' תרנן לשוני לצדקתך כי אינני
רוצח וחייב מיתה כי הוא לא צוה להרוג אותו רק מחשבתו רעה היתה לשומו במקו' הסכנה: (יז) ה'. תעזרני להגיד תהלתך: (יח) כי . לא שאלת בתורתך ובקשת להקריב עולה או חטאת בעבור עון כזה : (יט) זבחי . חשובה היא התשובה כזבחי אלהים והתשובה היא לב נשבר ונדכה: (כ) היטיבה. אמר אחד מחכמי ספרד כי אלה השנים פסוקי' הוסיפ' אחד מהחסידי'ם שהיה בבבל שהיה מתנפל לפני השם ומתפלל המזמור הזה והצריכו לדבר זה בעבור שלא נודע כי ציון הוא המקום הנבחר רק בעת זקנות דוד גם נכון הוא שנאמר ברוח הקודש : (כא) אז. זבחי צדק. הם השלמים ועולה היא עולת תמיד ומוספים וכליל מנחת כהן : (א) למנצח משכיל . טעם פיוט תחלתו משכיל והטעם להגיד כי אחרית רשע רעה : (ב) בבוא. הוצר הכתוב לספר המעשה כי ידוע הוא : (ג) מה . אומר לנוכח דואג מה תתהלל ברעה אתה הגבור לעשות רע וטעם חסד אל כל היום רק יש להלל חסד אל שהוא כולל אותנו או טעמו הלא ידעת כי חסד ה' עמי כל היום והעד שאמר באחרונה בטחתי בחסד אלהים עולם ועד ויש אומרים שהוא חסר כ"ף כחסד ה' : (ד) הוות. אמר על הלשון תחשוב בעבור כי הלשון כמו מליץ ועל ידו תראה המחשבה וטעם הוות דברים ההווים כפי מחשבותיך. וי"א כי רמיה מן רמה בים וי"א מגזרת מרמה כי השורש א': (ה) אהבת. יותר וי"א תחת רק בלשון הזה לא מצאנו : שקר. שדבר שידע אחימלך כי בורח היה דוד על כן נהרג אהבת הטעם אתה אהבת רע : (ו) אהבת . דברי בלע . שיבלעוך וישחיתוך אתה לשון מרמה על כן אחריו : (ז) גם אל . בעבור היותו נעצר לפני השם על כן אמר יחתך השם ויסחך מאהלו : ושרשך מארץ חיים סלה. כאשר שרשת משפחת

...סלה כאמת דרך תפלה או ברוח הקודש : (ח) ויראו צדיקים . ויוסיפו ליראה השם : (ט) הנה . ויהיה דואג למשל ויאמרו הנה הגבר שבטח על עשרו

מצודת דוד

...השיבה . שלא לי ששון ישועה כמאז : תסמכני . סמוך אותי ברצון אהבת
...שפט לאוהבי ה' : (טו) אלמדה . אז אוכל ללמד את דרכיך את הפושעים
על התשובה ולומר להם ראו מה עלתה בי ע"י התשובה : אליך ישובו .
...אלה ידעתי כי ישובו : (טז) מדמים . שלא יוספך דמי בגמול עון הזה ואז
...י סלקה שעשית עמדי : (יז) תפתח . במה שתמחול לי תפתח פי להגיד
...רנים ולהעיר גבם על התשובה : (יח) כי לא תחפוץ . אין עיקר חפצך בזבח ומתן : (יט) זבחי . רוח נשברה הוא הזבח המרוצה ולא תבזה אם כן לבי הנשבר
(כ) היטיבה . חוזר גם להתפלל על בני הגולה בבבל ואשור ואמר ראה לבותם הנשברים והיטיבה ברצונך את ציון שתבנה ותכונן : (כא) אז תחפוץ וגו'
...לא הארץ דעה ולא יחטאו ולא יצטרכו עוד להביא חטאות ואשמות ולבד זבחי צדק יזבחו והם שלמים ועולות הבאים בנדבה ומבלי חטא : אז יעלו וגו'. כפל
...ש : נב (א) משכיל . בו ישכיל את העם להזהיר מלשון הרע : (ג) הגבור . אתה דואג הגבור בתורה מה תשתבח עצמך בהרע שעשית לי בחושבך שמעתה הכל
...את גי לידם והיה נלכד ביד שאול : חסד . וכי לא ידעת שחסד אל הוא בכל עת וימצאו לי מרחמים : (ד) תחשוב לשונך . לפי שהלשון תגלה מחשבת הלב
...זוב לשונך : עשה רמיה . שחוך הנשר עם השער וכן אתה כי משנאהך האגדת לכהני נוב : (ה) מטוב . מלעשות טוב : שקר . מוסב על מלת אהבת לומר
...ר שקר מלדבר צדק שהוא דבר המתקיים לעולם : (ו) דברי בלע . הם לשון הרע הנאמר בבליעה ובחשאי : (ז) גם אל . כמו שעל ידך נתן שאול כהני נוב
כן

מצודת ציון

מה : (י) דכית . ענין כתיתה : (יד) נדיבה. מלשון נדיב האוהב לתת מתן : (יח) ואתנה . מלשון
אתנן ומתן : (כא) וכליל . היא מנחת כהן שנאמר בה כליל תהיה (ויקרא ו) לפי שכולו נשרף :
נב (ב) האדומי . מתגורר היה באדום : (ד) הוות . דברי שבר : כתער . סכין שמגלחין בה :
מלוטש . מחודד : (ז) יתצך . מלשון נתיצה והריסה : לנצח . לעולם : יחתך . מלשון חתת ושבר כמו
ואל תחת (יהושע א') : ויסחך . ענין הריסה ועקירה כמו בית גאים יסח ה' (משלי טו) : (ט) יעוז .
יתחזק

הגבר לא ישים אלהים מעוזו ויבטח ברב עשרו יעז בהותו: י ואני כזית רענן בבית אלהים בטחתי בחסד אלהים עולם ועד: יא אודך לעולם כי עשית ואקוה שמך כי טוב נגד חסידיך:

נג א למנצח על מחלת משכיל לדוד: ב אמר נבל בלבו אין אלהים השחיתו והתעיבו עול אין עשה טוב: ג אלהים משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דרש את אלהים: ד כלו סג יחדו נאלחו אין עשה טוב אין גם אחד: ה הלא ידעו פעלי און אכלי עמי אכלו לחם אלהים לא קראו: ו שם פחדו פחד לא היה פחד כי אלהים פזר עצמות חנך הבשתה כי אלהים מאסם: ז מי יתן מציון ישעות ישראל בשוב אלהים שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל:

נד א למנצח בנגינת משכיל לדוד: ב בבוא הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד מסתתר עמנו: ג אלהים בשמך הושיעני ובגבורתך תדינני: ד אלהים שמע תפלתי האזינה לאמרי פי: ה כי זרים קמו עלי ועריצים בקשו נפשי לא שמו

ג' בפי אותו אדבר · ג' חד מל' · ב' · ג' פתח וא' קמץ · ד' · י"ו פסו' אין אין במלעו' פסו'. כ"ט ר"פ · ב' · י"ו פסו' אין אין במלעות פסו' · ג' והס' · ג' מל' ה' וחד חס' · ג' כתי' כן · ג"ז · ח' מל'. ג' מ"ל ס' · ג'. כ"ט ר"פ

שוי מימרא דיי עושניה סבר בעתריה עשין בממוניה: י ואנא היך אילן זיתא עבוף בבית מקדש אלהא סברית בחסדא דאלהא לעלמי עלמין: יא אודי קדמך לעלם ארום עבדת פורענות דיני ואמתין שמך ארום טב קבל חסידיך: א לשבחא על פורענות דרשיעיא די מפסין שמא דקירים שכלא טבא על יד דוד: ב אמר נבל בלביה לית אלהא פרע מיניה מטול היכנא חבילו רשיעיא אורחתהון רחיקו מן טבא דאשתכח בהון עלא לית דעביד טב: ג ברם אלהא משמיא אודיק על בני אנשא למחמי האית די ישכיל באוריתא תבע אולפן מן קדם יי: ד כולהון זרו כחדא אתנפו לית דעביד טב לית אפילו חד: ה הלא ידעון כל עבדי שקרא דמן קדמוי מתיהיב מזונא ומה דין אכלי עמי סעדין לחמא שמא דיי לא ברכו: ו תמן דלחו דלוחא מן פסיליהון דלית בהון צרוך למדלח ארום אלהא מבדר תקוף משרית חיביא בהתתא ארום מימרא דיי רחקינון: ז מן הוא דיהב מן ציון פורקניא דישראל אלהין יי כד יחזיר מימרא דיי גלות דעמיה ירנן דבית יעקב יחדי דבית ישראל: א לשבחא על תושבחתא שכלא טבא על יד דוד: ב כד אתוי אנשי זיף ואמרו לשאול הלא דוד מטמר גבן: ג אלהא בשמך פרוק יתי ובכח גבורתך דון יתי: ד יי קבל צלותי אצית למימר פומי: ה ארום זדונין קמו עלי ועלימין תבעו נפשי לא

אבן עזרא

עשרו וטעם יעוז בהותו כאשר אמר הוות תחשוב לשונך: (י) ואני. שתול בבית השם בעבור היות דואג נעצר על כן אמר ויסחך ושרשך מהבנין הכבד והטעם להכרית השורש ומבנין הפעול להפך: (יא) אודך. כי עשית משפטי מדואג: ואקוה שמך. שתעשה לו כמעשהו שתנקמני ממנו: (א) למנצח על מחלת. יש אומרים כי מחלת מגזרת חלול כמו במכסת נפשות מפעלי הכפל. וזה איננו נכון כי במכסת סמוך. והנכון על נועם פיוט תחלתו מחלת משכיל כאשר פירשתיו. ויאמר רבי משה אמר נבל בלבו בעבור שהשחיתו דרכו. והנכון בעיני שהדב' הפוך ותחל' אמר לשון יחיד ואחר כך לשון רבי' חוטא ומחטיא: (ב) השחיתו. דרכם: והתעיבו. בעול שעשו והבי"ת חסר כמו הנמצא בית ה'. והפסוקים פירשתים במזמור הראשון: (ו) לא היה פחד. כמוהו כמו זה הטעם לא היה עם כמוהו ומלת חונך מגזרת חנה והכ"ף לנוכח השם או המשיח ובעבור היות המלה מהפעלים העומדים על כן פירושה החונים עליך ומלת חונך בא על דרך כשמעתו ענך ותי"ו הבישות לנוכח דוד. הבישות אותם כי אלהים מאסם: (ז) מי. פירשתיו: (א) למנצח בנגינות. תחלת פיוט: (ג) אלהים בשמך. שאני קורא והטעם בעבור שמך: ובגבורתך. ולדהגבור' שתקח דיני מהזיפים: (ד) אלהים. תפלתי. בלב: לאמרי פי. בלשון כי עקר תפלה כמו ויפלל לא פיללתי: (ה) כי זרים. שאינם מעמו ועריצים הם הזיפים

מצודת ציון

תחזק: (י) רענן. לח ורטובה: (א) מחלת. שם כלי נגון: (ב) נבל. אדם פחות ונבזה: (ג) השקיף. ענין הבטה בכוונת הלב: (ד) סג. ענין חזרה לאחור כמו והוסג אחור משפט (ישעיה נט): נאלחו. נבאשו כמו נתעב ונאלח (איוב טו): (ז) בשוב. ענין הנחה ומשיבת נפש: שבות. מל' שיבה: הזיפים

רשי

אשר לא שם מבטח ...
ראו מה עלתה בו ...
בהוותי. מתגבר ה...
(י) ואני. הנרדף עתיד ...
כזית. רענן בבניס ...
בבית הקב"ה: (יא...
כשתעשה לי זאת ו...
אמר מקרא זה: (א...
שם כלי שיר. ד"א ...
של ישראל כשיחרב ...
אמר מזמור אחר ...
(לעיל יד) אמר ...
אלהים וגו'. הא' ...
ראשון חה על בית ...
נבל בלבו. זה על טי...
את הסרוכת וחרבו ...
אמר הרג את עמ...
סג. לשון סיגים: ...
מכל חייליו שימ...
(ה) הלא. יש לידע ...
כמאכל לחם ואלה...
שסופם שיפחדו שס...
היומים: (ו) לא הי...
כפחד הראשון שאי...
כי בגאולה זו פזר ...
חונך החונים על...
כענין שנאמר המ...
(זכריה י"ד). וכן ...
ודוגש אתר אותו ...
כ"כ) חנוך לנער ...
וכ' של חונך היא ...
ככ"ף של חנוך. (סא"...
אתה ה' את כל...
מאסתם: (ג) ובגבורתך ...
תנקום נקמתי כמו ...

מחלת ד' וסי' וילך עשו ...
ויקח לו רחבעם אשו...
למנצח על מחלת ...
נבל. על מחלת לע...
י"ו פסוקי' אית בהו ...
במלעות פסוק וסי' ...
סי' מ' ובירמי' סוף ...
ישעות ל' כתיב כן ח...
וחבירו קדמא הוא ...
ונמנה עם הוי"ו חס' ...
ח' מ"ל וסימ' נמס ...
ג"ב: מסתתר ד' ...
הזיפים ויגידו · ויש...
אל מסתתר · בבוא ...

תולדות אהרן ...

מצודת דוד

כן גם אותך יתוץ הא-ל: מאהל. מביתך: ושרשך מארץ חיים. ועל עולם מבלי חזרה: (ח) ויראו. יוסיפו יראת ה': ועליו. על דואג ילעגו: (ט) הנה הגבר. יאמרו בלעגם הנה זה הגבר אשר לא שם את אלהים חזקו ובטחונו ראו מה עלתה בו: יעוז בהותו. היה מחזק עצמו במה שדבר הוות על כהני נוב כי בזה מצא חן בעיני שאול: (י) ואני. אבל אני אהיה נשרש בבית אלהים כזית רענן כי אני בטחתי בחסד אלהים עולם ועד ואינני כדואג: (יא) עשית. כאשר שאלתי: ואקוה שמך. אשר תעשה עמדי עוד חסד כי הלא טוב אתה נגד חסידיך ולזה אקוה אשר גם תטיב לי בחסדך: נג (א) משכיל. האמור בהשכל רב: (ב) אמר נבל. המחריב את הבית אמר בלבו אין אלהים הכל לפי המקרה ואמר בל' עבר כדרך הנבואה במקומות רבות: השחיתו. הוא ועמו השחיתו ועשו עול תעוב ואין בהם מי שיעשה טוב: (ג) השקיף. לראות מעשה העם ההוא: היש משכיל. למחות בדבר: דורש. לדרוש ולחקור את אלהים לדעת אשר השגחתו בכל: (ד) כולו סג. כל העם חזרו לאחור ופרשו מדרך הטוב ויחדיו נבאשו ר"ל קלקלו מעשיהם: (ה) הלא ידעו, ר"ל איך יאמרו אין אלהים הלא יש לדעת לפועלי האון שמה שאוכ[לים] ... באין מוחה כאוכל את הלחם שכ"ז הוא בעבור אשר עמי לא קראו ... פחדו. כי הלא שם בירושלים עלמה בעת בוא סנחריב וצר עליה הלא ... אשר לא היה כפחד הזה מעולם על כי כולם נפלו פגרים מתים: כי ... אלהים פזר עצמות החונים עליך ירושלים: הבישותה. ומה שאתם ... את ישראל בצרה ואבדן זה היה בעבור כי ה' מאסם אז ברוע מעלל... במקרה: (ז) מי יתן. הלואי שתבוא מהרה תשועת ישראל מהשוכן ב... בעת אשר ישקיט ה' את בני הגולה ר"ל שהכל יכירו אשר מאת ה' ה... יעקב. אז ישמחו כי גאולה שלמה תהיה: נד (ב) מסתתר. מת... (ג) תדינני. תדין דיני לקחת נקמתי: (ה) כי זרים. אנשי הזיפים המ... ואינם מבני משפחתו ועכ"ז קמו בי למסרני בידו: ועריצים. אנשים מבקשים נפשי ואין בי כח לעמוד כנגדם: לא שמו. ומעולם אין פחד ...

אֱלֹהִים לְנֶגְדָּם סֶלָה׃ ו הִנֵּה אֱלֹהִים עֹזֵר לִי אֲדֹנָי בְּסֹמְכֵי נַפְשִׁי׃ ז יָשִׁוב הָרַע לְשֹׁרְרָי בַּאֲמִתְּךָ הַצְמִיתֵם׃ ח בִּנְדָבָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ אוֹדֶה שִּׁמְךָ יְהוָה כִּי־טוֹב׃ ט כִּי מִכָּל־צָרָה הִצִּילָנִי וּבְאֹיְבַי רָאֲתָה עֵינִי׃

נה א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ ב הַאֲזִינָה אֱלֹהִים תְּפִלָּתִי וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתִי׃ ג הַקְשִׁיבָה לִּי וַעֲנֵנִי אָרִיד בְּשִׂיחִי וְאָהִימָה׃ ד מִקּוֹל אוֹיֵב מִפְּנֵי עָקַת רָשָׁע כִּי־יָמִיטוּ עָלַי אָוֶן וּבְאַף יִשְׂטְמוּנִי׃ ה לִבִּי יָחִיל בְּקִרְבִּי וְאֵימוֹת מָוֶת נָפְלוּ עָלָי׃ ו יִרְאָה וָרַעַד יָבֹא בִי וַתְּכַסֵּנִי פַּלָּצוּת׃ ז וָאֹמַר מִי־יִתֶּן־לִּי אֵבֶר כַּיּוֹנָה אָעוּפָה וְאֶשְׁכֹּנָה׃ ח הִנֵּה אַרְחִיק נְדֹד אָלִין בַּמִּדְבָּר סֶלָה׃ ט אָחִישָׁה מִפְלָט לִי מֵרוּחַ סֹעָה מִסָּעַר׃ י בַּלַּע אֲדֹנָי פַּלַּג לְשׁוֹנָם כִּי־רָאִיתִי חָמָס וְרִיב בָּעִיר׃ יא יוֹמָם וָלַיְלָה יְסוֹבְבֻהָ עַל־חוֹמֹתֶיהָ וְאָוֶן וְעָמָל בְּקִרְבָּהּ׃ יב הַוּוֹת בְּקִרְבָּהּ וְלֹא־יָמִישׁ מֵרְחֹבָהּ תֹּךְ וּמִרְמָה׃ יג כִּי לֹא־אוֹיֵב יְחָרְפֵנִי וְאֶשָּׂא לֹא־מְשַׂנְאִי

תרגום: שווי אלהא לקבליהון לעלמין׃ ו הא יי סעיד לי יי בסמכי נפשי׃ ז יתוב בישא למעיקי בהמנותך אמאך יתהון׃ ח בנכסתא אדבח קדמך אודי שמך יי ארום טב׃ ט ארום מכל עקא פצי יתי ובבעלי דבבי חמת עיני נקמתא׃

א לשבחא על מלי תושבחתא שכלא טבא על יד דוד׃ ב אצית אלהא לצלותי ולא תתכסי מן צלותי׃ ג אצית למימרי וקבל מני אתרעם במלי וארגוש׃ ד מקל בעל דבבא מן קדם עקת רשיעא ארום יגרון עלי שקרא וברוגזא ינטרון לי לדבבו׃ ה לבי ירתת בגוי ודחלתא דמותא נפלו עלי׃ ו דחלתא ורתיתא אתין לי וחפי יתי תבירא׃ ז ואמרית מה יתן לי כנפא היך יונתא אטוס ואשרי׃ ח הא ארחיק אתר למנדד אבית במדברא לעלמין׃ ט ארחיש שיזבותא לי מן זעפא נטלא מעלעולא׃ י סלעם יי עצתהון פלג לישנהון ארום חמית חטוף ומצו בקרתא׃ יא יימא ולילי יחזרונה עלוי שורהא ולאות ושקר במצעה׃ יב אתרגושיא במצעה ולא עדי מן פלטיותה שקר ונכלו׃ יג ארום לא בעיל דבבא יקר יתי ואסובר לא מסנאי עלי אתרברב

רש"י: (ז) לשוררי. לצוררי לשון אשורנו ולא קרוב (במדבר כ"ד): ... מתוך שאתה אמיתי ואמרת ליפרע מהולכי רכיל ורודפי הרג לכך ... (ג) אריד בשיחי. אתאונן בצערי כמו זכר עניי ומרודי (איכה ... ו על ההרים (שופטים י"א) ומנחם פתר ל' ממשלה כמו ורדו בדגת ... ואהימה לשון שיח. למי ... לי כ"ג) (סא"א): ... ל' מצוק: כי ימיטו ... דואג ואחיתופל ... עלי עונות להורות ... ות ומתירים את דמי: ... דואג: (ח) הנה ... וד וגו'. אחישה מפלט ... היו לי כנפים הייתי ... וד וממהר להציל נפשי ... ס כרוח סועה רוח ... רת אילנות כמו ויסע ... וב י"ט). ומנחם חבר ... ויסעו בני ישר' (שמות ... בלע. דפא"יי בלעז. ... ב') השיב ידו מבלע כן ... חס (סא"א): פלג ... הבדילהו שלא ישמע ... . ומנחם פתר פלג ... ק (סא"א): כי ראיתי ... בעיר. על ידם: ... בוב. החמס והריב: ... שרים: תוך ומרמה. ... (יג) כי לא אויב ... ימי שאשא חרפתי אלא ... ליו והרגתיו: לא ... לי הגדיל. ואני ברחתי ... מתנו אבל עתה על ... נושא את חרפתך ... חרפני לפי שאתה אדם גדול

אבן עזרא: הזיפים: (ו) הנה. אמר ר' משה אין טעם אדני בסמכי נפשי שהוא אחד מהסומכים רק טעמו הוא לנדו כנגד כל הסומכים ולפי דעתי שהתפלל שהשם ידינהו ממבקשי רעתי ויעזור לאשר יסמכוהו ולא ילשינוהו: (ז) ישיב הרע. שחשבו לעשות לי השם ישיבנו להם וטעם באמתך כי הם עומדי' על דמים והולכי רכיל ומבקשים להרגני חנם: (ח) בנדבה. כאשר תצמיתם כי זה אודה ואומר ומלת הצילני שבה לשמך הכתוב בפסוק הראשון: (א) למנצח: (ב) האזינה אלהים תפילתי. הטעם שוה האזינה כדרך בן אדם באזן ואל תתעלם בעין לראות איך יתחנן לפני השם: (ג) הקשיבה. אריד. אצעק וכמוהו והיה כאשר תריד נהה על המון מצרים והורידהו נעק אליו וירדתי על ההרים אף על פי שהוא שרש אחר ורבים ככה ויורה על פי' אריד שהוא כמו אזעק מלת הקשיבה: (ד) מקול. הטעם שירים קולו עלי: עקת. כתרגומו צרה הבאה אלי מהרשע ויש אומרים שהוא מגזרת כאשר תעיק: ימיטו. מגזרת ומטה ידו עמך והוא מהבנין הכבד והפעול הוא און: (ה) לבי. רמז לפחד הנפש מקול האויב כאשר יפחד כל השומע קול שאגת אריה: (ו) יראה ורעד. היראה בלב והרעד בגוף: (ז) ואומר. י"א אבר תרגום כנף והזכיר יונה שהי' עם ב"י אדם ועמה ישגרו המלכים ספריהם: (ח) הנה. היה מרחיק עצמו מן הייסוב וילין במדבר אז טוב לו באמת: (ט) אחיש'. אז ימלט מהאויב ומלת אחישה מהפעלי' היוצאים וכמוהו יחיש' מעשהו: מרוח סועה. כמו נוסע' על דרך אם יעלה לשמים שיאו ור' משה אמר אחישה מפלט לי מהרוח ומן הסער שימנעוני לעוף: (י) בלע. נפתח הלמ"ד בעבו' אות הגרון: פלג לשונם. דרך נחות וטעם פלג שיקרם מה שקרם לדור הפלגה שכולם התחברו בעיר לעשו' לי חמס: (יא) יומם. דימה המדינה לעגול ואמר כי חמס ועני' סביבותיו הוא הקו הסובב ואון ועמל הנקודה וזה טעם בקרב': (יב) הוות בקרבה. הטעם כפול: מרחובה. הוא הקו הרחב הוא הסובב והוסיף טעם לא ימיש: (יג) כי. עתה יזכיר אנשי' היו אוהביו ואייבוהו: ואשא. חרפתו כי אויבי הוא: הגדיל

מסורה: קל"ד. ג' ישיב ק' · ג' א' חס' · י"ו · ג' פתח וא' קמץ · ג' · ג' ב' · י"א ג' · ד' · ב' כנסרי'. ב' כסוס עגור · ג' ותנר ג'. · ד' · ב' . ו' . ה' · ב' כפי א: מלית"ך. ב'

... א: ישוב חד מן ג' דכתי' ... נן ישיב וסי' ישוב הרע ... התאמין בו כי ישוב ... מול ידי אדם ישוב לו: ... ב' קמצי' וא' פתח וסימ' ... יד הארי ומיד הדוב · כי ... הצילני · מכל מגורותי ... קדמא פתח וסימ' דוב ... נחו פומיהו: האזינה י"ו ... ר במסרה רבתא בערך ... לם ב' חד פתח וחד קמץ ... ובשרך אל תתעלם. ... אלהים תפלתי · בתרא ... באף ב' וסימ' ונלחמתי ... · כי ימיטו עלי און: ... א וסימ' נמס' ביהושע ... פלצות ד' וסימ' תעה ... צות · יראה ורעד יבא בי · ... ונבחלתי: וריב ד' ג' מ"ל וא' חס' וסימ' שריך סוררים · וריב לה' עם יהודה · כי ראיתי חמס וריב בעיר · ורב לא ידעתי אחקרהו · ... בתרא חס': ימיש ז' וסי' בסדר בשלח ובירמיה סי' י"ז: ומרמה ח' וסי' לעיל בסיפרא סימן ל"ו: ... לא אויב. עקרים מד פמ"ס:

מצודת דוד

... כו ידם ממני מיראת ה': (ו) הנה אלהים. עם כי אין הכח בידי אבל הנה עוזר לי והוא יהיה בעזרת סומכי נפשי: (ז) ישיב הרע. הרע הזה בעצמו ... יבי המשתכלים בי לרעה: באמתך. בעבור שאתה אל אמת לשלם לאיש ... זה הכריתם כאשר חשבו לי: (ח) בנדבה. ברוח נדיבה ומובה ר"ל בשמחת ... אח לך קרבנות: כי טוב. כי שמך הוא טוב: (ט) כי מכל וגו'. כי טובה ... עשה עמדי אותי הציל מכל צרה אשר חשבו אויבי לעשות לי ועוד ראתה ... ... יבי מה שחפצה לראות בהם: נה (ב) ואל תתעלם. אל תתעלם עומך ... תחינתי: (ג) אריד. כשאני מיילל בעת כפור התלא"ת ובומה אני עליהם: ... יל. מפני קול שאגת האויב ומהצרה אשר הרשע מביא עלי: כי ימיטו. המה מטים עלי און ר"ל עמל ויגיעה: ובאף. בעבור האף שיש להם עלי נוטרים לי ... לא להשיב גמול כי לא עשיתי להם רעה: (ה) לבי יחיל. לזאת יפחד לבי ואימה של מיתה נפלה עלי: (ו) ותכסני. הרעד כסה כל גופי לגודל הרבוי והוא ... לה: (ז) מי יתן. הלואי היה לי כנפים לעוף בהם כי אז הייתי בורח למרחוק לשכון שם להנצל מאויבי: (ח) ארחיק. עצמי לנדוד משם ואף ללון במדבר לעולם ... ישב. ממהר הייתי להציל נפשי מרודפי הדומים לנסיעת הרוח והסערה: (י) בלע. השחת אויבי ופלג לשונם לבל ישמע איש שפת רעהו ויבוטל עצתם הרעה ... כי. רואה אני מה שמרבים לעשות המס וריב בתוך העיר אשר במה בה: (יא) יסובבוה. בכל עת יסובב בחמס והריב על חומות העיר וסוא מענין מליצה ... ר"ל נתרבה עד בלי לכם המקום ויסובבו על החומות: (יב) ולא ימיש. לא הוסר מרחוב העיר היוך ומרמה ועושים אפילו בפרהסיא: (יג) כי לא אויב. במחרף אותי

מצודת ציון

(ב) הזיפים. אנשי מקום זיף: (ז) לשוררי. ענין הבטה וראיה: הצמיתם. ענין כריתה כמו לצמיתות (לקמן קא): (ג) אריד. ענין גניחה ויללה כמו זכר עניי ומרודי (איכה ג): בשיחי. ענין ספור התלאות כמו ולפני ה' ישפוך שיחו (לקמן קב): (ד) עקת. הוא תרגום של צרה וכן שמת מועקה (לקמן סו): ישטמוני. ענין נטירת איבה כמו וישטום עשו (בראשית כז): (ה) יחיל. מלשון חיל ורעד: (ו) פלצות. רעדה כמו פלצות בעתתני (ישעיה כא): (ז) אבר. כנף כמו המבינתך יאבר נץ (איוב לט): (ט) אחישה. אמהר: מפלט. הצלה: סועה. ברוח יאמר לשון הסעה סנא' ורוח נסע (במדבר יא): (י) בלע. השחת: פלג. חלוק: חמס. גזל: (יב) ימיש. יסיר כמו לא משו מקרב המחנה (שם יד): תוך. מרמה הצפון תוך הלב: (יג) ואשא. ואסבול: (יד) כערכי. מל' ערך ושיווי

הגדיל . פועל או הגדיל לדבר והטעם כי יוכל אדם להסתר מהאויב על כן רק מהאויב היודע סודו : (יד) ואתה. ידבר עם אחד מהם : כערכי . נחשב בעיני כמוני : (טו) אשר יחדיו . היינו מדברים סודנו והיה מתוק לנו : ברגש . בחבורה אחת : (טז) ישי. אמר רבי משה הטעם ישי מות וטעם ישי שיהי׳ המות נושה להם שיקח את נפשם ואחרים אמרו מגזרת נשני אלהים שישכחו המו׳ ולא יעלוהו על לכם עד שירדו חיים שאול אם כן תהיה דרך ישי כדרך אל תמחי נור ילדך תשי שהמלה מלרע ויש אומרים שהוא חסר אל״ף מן השיאני והוא קרוב והטעם ישיאם עד שלא ירגישו וירדו חיים שאול . אמר רבי משה במגורם בחבורתם כמו הסוד הזרע במגורה והנכון בעיני בארץ מגוריהם כנגד בעיר : (יז) אני . אקרא אל אל עד רדתם שאול חיים : (יח) ערב . תחלת הלילה ובקר תחלת היו׳ וצהרים חצי היום וכל אדם יוכל לדעת אלה העתים במראה עיניו רק בחצי היום לא יוכל להתבונן בכל רק בשיעבור קרוב חצי שעה : (יט) פדה. מקרב לי שלא נגעו בי ובי״ת ברבים היו עמדי כמו לחמו בלחמי והטעם על המלאכים כי רבים אשר אתנו : (כ) ישמע אל . ישיב לדבר על אויביו שרעות במגורם : ויענם . מגזרת עני ידלדלם והנכון בעיני יענה גם כמו לא נגעתיך שהוא נגעתו בך : יושב קדם . כמו שוכן הוא יענם באמת : אשר אין חליפות . שיתחלף מולם מטוב לרע: ולא יראו אלהי׳. שיש בידו להחליפני: (כא) שלח. כל אחד ידיו בשלומיו פי׳ באנשי שלומיו כדרך ואני תפלה: (כב) חלקו. אחר שחלקו: מחמאות . כפתח המ״ם בעבור אות הגרון וטעם פיו כמו דברי פיו : וקרב . כמו המלמד ידי לקרב : והמה פתיחות. חרבות לטושו׳ או שלופו׳ כמו חרב פתחו רשעים: (כג) השלך. אומר לנפשו או לצדיק השלך על השם משאך: והוא יכלכלך. יהבך כמו השמי׳ לא יכלכלוך ומי מכלכל את יום בואו ויש אומרים שמלת יהבך כמו נתנך והטעם המשא שנתן השם עליך ורבי משה אמר נתנך טעמו תנתן לך לחם עד עתה והוא יכלכלך לעתיד כמו ויכלכל יוסף ואין זה מטעם המזמור : (כד) ואתה. מ״ם תורידם שבה לאשר רבו דבריהם לא יחצו ימיהם . שלא תמל׳ מספר ימיהם : ואני אבטח בך . שתמלא מכפר ימי כי אני עבדך כאשר הבטחתני בתורתך או ואני אבטח בך שתורידם בחצי ימיהם לשחת: עלה והוא שטר שמתא : (כג) יהבך . משאך. רוה״ק משיב לו כן : יכלכלך. יסבול משאך כמו (מלכים א ח׳) השמים ושמי השמים לא יכלכלוך לשון כלכול

גדול בתורה : (יד) אנוש כערכי . איש חשוב כמוני : ומיודעי . כמו אפי ואלדעך בשם (שמות ל״ג). דמתרגמינן ורביתך . ומנחם פי׳ כי לא אוי ואשא יש עליו מן הענין מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה אליך להעלות אבר הייתי עם ונודד מפני עקת רשע כי באלתי מקרב מערת ללון במדבר סלה או יחרפני ולא הייתי נוש ובשתי ולא נסתרת כאשר הייתי נסתר כשהייתי בתוכם ופת יתכן מפני הפסוקים אחריהם והם ואתה אנו אלופי ומיודעי אשר יח סוד בבית אלהים נה לכן פותר אותו דוגג וזה פתרונו כי לא או ואשא חרפתו ולא הגדיל ואסתר ממנו אלופי ומיודעי אשר יח סוד בבית אלהים נה והדבר הזה ידוע כי הד עליו חרפת האוהב האויב וגם יוכל להסתר ולא יוכל להסתר בהגידו לו את כל לבו הענין : (טו) אשר יח רגילים להמתיק סו ובבית אלהים היינו ברגש ברוב עם : בבית בתי מדרשות : (טז) ע ימו . ישיא הקב״ את מלאך המות . ויש ת לשון השיא (בראשית ג׳) . ומנחם לשון יש כמו אם ישנ (שם כ״ד) אשר ישנו (כ״ט) : במגורם (יח) ערב ובוקר וצהרי ושחרית ומנחה ג׳ (יט) מקרב לי . מן הבאים עלי : כי עמדי וגו׳ . כי אמרו בשביל הרבים שהי להתפלל עלי שנאמר ויהודה אוהבים את (כ) ישמע אל. תפלתם רבים : ויענם . הי יושב קדם : אשר אי למו . לא תם הרשעים אותי אין נותנים לב חליפתם אין חרד המיתה : (כא) שלח החיתופל הרשע : שלח בלעז : בשלומיו במה ושלם עמו : (כב) חלקלקות (לעיל ה׳) : מחמאות . לשון חמאה וכמ״ס הראשונה יסוד בתיבה כמ״ס של מעשה וכמ״ס של מאמר : וקרב לבו . ולבו למלחמ פתחות . מנחם פתר לשון חרבות כמו ואת ארץ נמרוד בפתחיה (מיכה ה׳) חרב (כח״א) . ואומר אני לשון קללה הוא בלשון ארמי כדאמר כתב אמי מסו

עָלַי הִגְדִּיל וְאֶסָּתֵר מִמֶּנּוּ׃ יד וְאַתָּה
אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי׃ טו אֲשֶׁר
יַחְדָּו נַמְתִּיק סוֹד בְּבֵית אֱלֹהִים
נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ׃ טז יַשִּׁימָוֶת ׀ עָלֵימוֹ
יֵרְדוּ שְׁאוֹל חַיִּים כִּי־רָעוֹת בִּמְגוּרָם
בְּקִרְבָּם׃ יז אֲנִי אֶל־אֱלֹהִים אֶקְרָא
וַיהוָה יוֹשִׁיעֵנִי׃ יח עֶרֶב וָבֹקֶר
וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע
קוֹלִי׃ יט פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֲּרָב־
לִי כִּי־בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי׃ כ יִשְׁמַע ׀
אֵל ׀ וְיַעֲנֵם וְיֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה אֲשֶׁר
אֵין חֲלִיפוֹת לָמוֹ וְלֹא יָרְאוּ אֱלֹהִים׃
כא שָׁלַח יָדָיו בִּשְׁלֹמָיו חִלֵּל בְּרִיתוֹ׃
כב חָלְקוּ ׀ מַחְמָאֹת פִּיו וּקֲרָב־לִבּוֹ
רַכּוּ דְבָרָיו מִשֶּׁמֶן וְהֵמָּה פְתִחוֹת׃
כג הַשְׁלֵךְ עַל־יְהוָה ׀ יְהָבְךָ וְהוּא
יְכַלְכְּלֶךָ לֹא־יִתֵּן לְעוֹלָם מוֹט לַצַּדִּיק׃
כד וְאַתָּה ׀ אֱלֹהִים ׀ תּוֹרִדֵם ׀ לִבְאֵר
שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא־
יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח־בָּךְ׃

ישיא מות ק׳

וְאִטַּמַר מִן קֳדָמוֹי׃ יד וְאַנְתְּ אֲחִיתוֹפֶל גַבְרָא דְדָמֵי לִי רַב דַאֲלִיפְתָּ לִי וּמְהוֹדַע חוּכְמְתָא לִי׃ טו דִי כַּחֲדָא נִתְרְעֵי רָזָא בְּבֵית מַקְדְשָׁא דֶאֱלָהָא נְהַלֵךְ בְּסַרְהוֹבְיָא׃ טז יִתְחַיְבוּן דִין קְטוֹל וְיִגְזוֹר עֲלֵיהוֹן בִּישָׁן לְדוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל יְחָתוּן לְשְׁיוֹל כַּד הִנוּן חַיִין אֲרוּם בִּישָׁן בְּמְדוֹרֵיהוֹן בְּגוּפֵיהוֹן׃ יז אֲנָא קֳדָם אֱלָהָא אֲצַלֵי וּמֵימְרָא דַיְיָ יִפְרוֹק יָתִי׃ יח בְּרַמְשָׁא וּבְצַפְרָא וּבְטִהֲרָא אֲצַלֵי וְאַרְגִישׁ וּשְׁמַע קָלִי׃ יט פְּרַק בִּשְׁלָם נַפְשִׁי דְלָא לְמִקְרַב בִּישׁ לִי אֲרוּם בְּסַגִיאָן עֲקָן הֲוַת מֵימְרֵיהּ בְּסַעֲדִי׃ כ יִשְׁמַע אֵל וְיִקַבֵּל מִנְהוֹן וְיָתִיב שְׁמַיָא מִלְקַדְמִין לְעָלְמִין וְרַשִׁיעַיָא דְלָא מִלְקַדְמִין דְלָא מְהַשְׁנִין אוֹרְחַתְהוֹן בִּישָׁא וְלָא דַחֲלוּן מִן קֳדָם אֱלָהָא׃ כא אוֹשִׁיט יְדוֹי בְּאֱנָשֵׁיהּ שְׁלָמֵיהּ אַפֵּס קְיָמֵיהּ׃ כב שְׁעָיְעָן יַתִּיר מִן שְׁמַן דְגוֹבְנִין מִילֵי פּוּמֵיהּ וְהֵיךְ זָיְנֵי קְרָבָא לִבֵּיהּ רְכִיכָן מִלוֹי יַתִּיר מִן מִשְׁחָא וְאִינוּן מוֹרְנִין דִקְטוֹל׃ כג טְלוֹק עַל יְיָ סְבָרָךְ וְהוּא יְזוּן יָתָךְ לָא יִתֵּן לְעָלְמָא חוּסְרָנָא לְצַדִיקַיָא׃ כד וְאַנְתְּ אֱלָהָא בְּמֵימְרָךְ תַּחֵית יָתְהוֹן לְגֵהִנָם עֲמִיקָא גַבְרֵי מָרֵי קְטוֹל וּנְכִילוּ לָא יְהֶמְוּן פַּלְגוּת יוֹמֵיהוֹן וַאֲנָא אִתְרְחֵיץ

ירדו ה׳ וסי׳ עתה ירדו פלשתים. חרבו כל פריה ירדו לטבח . ישימות עלימו. יעלו הרים ירדו בקעות. יעלו שמים ירדו תהמות : ויושב ב׳ חך חסר וחד מלא וסימ׳ ויירש העם כלו . ישמע אל ויענם . קדמא׳ מלא : חלקו ב׳ בתרי לישני וסימ׳ הלקו את נחלתם דיהושע . חלקו מחמאות פיו וקרב לבו : ואתה אלהים ה׳ וסימ׳ היום יודע כי אתה דאליהו . אתה אלהים תורידם לבאר . הלא אתה אלהים זנחתנו קדמא דפסוק · שמעת לנדרי ·

תולדות אהרן ואתה אנוש. סנהדרין שם אבות יב: אשר יחדיו . יומא כג כה סנהדרין קו : ישימות (שבת יח): ערב ובקר. ברכות כ לא זוכר תרומה (ברכות ז): פדה. ברכות ח נח (סוטה יז): אשר. בתרא קטו : השלך. ר״ה כו מגלה יח (ברכות יג) : אנשי דמים. סנהדרין סט קו אבות ה יב (סנהדרין כט) :

מצודת ציון

ושיווי : אלופי. שר שלי כמו אל תבטחו באלוף (מיכה ז) : (טו) ברגש . ענין הקבוץ כמו למה רגשו (לעיל ב) : (טז) ישי . ענין חוב כמו לא ישיא אויב בו (לקמן פט) : חיים . בריאים כמו עד חיותם (יהושע ה) : במגורם . ענין מדור : (יט) מקרב . מלחמה כמו מכלי קרב (קהלת ט) : (כ) ויענם . ויכניעם כמו לענות מפני (שמות י׳) : למו . להם : (כב) וקרב . ומלחמה : פתחות . חרבות כמו ואת ארץ נמרוד בפתחיה (מיכה ה׳) : (כג) יהבך . ענין משא כן פי׳ רז״ל (ר״ה כו) : יכלכלך . יסבלך כמו

מצודת דוד

אותי אין מראה עצמו לי לאויב לשאוכל לסבול חרפתי אף שמגדיל פיו לד אין מראה עצמו לי לשונא לשאוכל להסתיר עצמי ממנו כי בקל יוכל ש חרפת האויב ולהסתיר עצמו מרעת השונא מאותם הידועים לו: (יד) וא זה נגד אחיתופל הלא אתה כערכי ר״ל יודע אתה כל מסתרי המדינה אלופי ומיודעי . ואתה שר מהשרים שלי והייתי מודיע לך מצפון לבבי שאוהב אתה לי וא״כ מאוד קשה עלי חרפתך ולהיות נשמר מרעתך : (טו) נמתיק סוד . שנינו יחד היינו מתחכמים בדבר העצה להוציאה לאור במיטב הענין בקיבוץ ובחבורה אחת : (טז) ישי מות . ה׳ יחייב עליהם את המות ר״ל על אחיתופל ודואג : חיים . פתאום כשהם בריאים לא מתוך חולי למען יכירו הכל ש כי רעות . ראוים הם למיתה פתאומית כי רעות במגורם ולתוך ביאור אמר בקרבם : (יח) ערב וגו׳ . בכל שלש התפלות אספר התלאות ואהמה אליהם : בשלום . מעולם פדה נפשי להשיבה בשלום מהמלחמות הבאות עלי עם כי הנלחמים עמדי היו בעם רב ואני במתי מספר : (כ) ישמע . כן עתה ישמע אל חר את מחרפי ; ויושב קדם . ה׳ היושב בשמים אשר ברא מזמן קדם הוא יכניעם עד עולם ; אשר . על אשר שאינם נותנים אל לבם שיוחלפו ויעברו מהעולם מהאלה

רש"י

תרגום יונתן בן עוזיאל: מוט. מעידת רגל: (א) יונת אלם רחוקים. [...] אמר שהיה רחוק מארץ ישראל אצל אכיש והיו אחיו של גלית [...] רשות מאכיש להרגו שנאמר הלא זה דוד מלך הארץ (ש"א כ"א) והוא [...]הם כיונה אלמית: (ב) שאפני. מצפים לבלעני גולסי"ר בלעז כמו [...]ות (ירמיה ב') : לחם. [...]זמה: (ג) מרום. הקב"ה [...]ב מרום: (ה) באלהים [...]רו. אף בשעה שהוא [...] במדת הדין אהלל [...]בטח בו: (ו) כל היום [...]בו. מעציבים אותי [...]ד שכל דברי פי עצב [...] (ז) יגורו יצפונו. המה [...]ולנים במקום שהם [...]אני אלך שם ושומרים [...] טר"ש בלע"ז. לרגלני [...]רודפי שם. כל זה היה [...] רשעי ישראל האורבי' [...]תם ברח אצל אכיש: [...]ימו: יצפונו. יארובו: [...]ו נפשי. כשהם יודעים [...]י דרך זו ילך: (ח) על [...]למו. למצוא הצלה [...] דבר עון ורשע. פלט [...]ט מצפים שכר מאת [...] כך: באף עמים [...]ך הורד אומה זו שאני [...]וחכמתם וממחשבותם [...] להרגני: (ט) נודי [...] אתה ידעת מנין [...]שנדלדתי לברוח: שימה [...]נאדך. שים דמעתי [...]ד ותהא שמורה לפניך: [...]פרתך. במנינך תתנהו [...] עם שאר צרותי. [...]וכרו לשון ספר ממש) : [...]הים אהלל. בה' אהלל. [...] הדין ועל מדת הרחמים [...] (יד) באור החיים. [...] לטוב

[...] וגדול שמך: אלם ב' [...]ת על יונת אלם רחוקים. [...]תדברון: רחוקים כלהון [...]מ"ל וסימ' נמסר ביהושע [...]חנני אלהים ג' וסי' נמסר [...]רא סי' נ"א: באלהים [...]' באלהים אהלל דברו. [...]לל דבר. באלהים בטחתי [...] באלהים הללנו כל היום. [...]עשה חיל והוא יבוס [...]ביו: הורד ג' וסימ' [...] מעליך. הורד אותם [...]גדעון: באף עמים הורד [...] לפני אלהים ד' וסימ' [...] לפני אלהים. כי הצלת [...]ת דתהלות. וצדיקים [...]לצו. ויחר אף ה' בעזא

תהלים נו

נו א למנצח על יונת אלם רחקים לדוד מכתם באחז אותו פלשתים בגת: ב חנני אלהים כי שאפני אנוש כל היום לחם ילחצני: ג שאפו שוררי כל היום כי רבים לחמים לי מרום: ד יום אירא אני אליך אבטח: ה באלהים אהלל דברו באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה בשר לי: ו כל היום דברי יעצבו עלי כל מחשבתם לרע: ז יגורו יצפינו המה עקבי ישמרו כאשר קוו נפשי: ח על און פלט למו באף עמים הורד אלהים: ט נדי ספרתה אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך: י אז ישובו אויבי אחור ביום אקרא זה ידעתי כי אלהים לי: יא באלהים אהלל דבר ביהוה אהלל דבר: יב באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה אדם לי: יג עלי אלהים נדריך אשלם תודות לך: יד כי הצלת נפשי ממות הלא רגלי מדחי להתהלך לפני אלהים באור החיים:

תרגום

א לשבחא על כנשתא דישראל דמתילא ליונה שתוקא בעדן די מתרחקין מן קרויהון וחזרין ומשבחין למרי עלמא היך דוד מכיר ושלים כד אחדו יתיה פלשתאי בגת: ב חוס עלי יי אלהא ארום שפיני תחותוי ישבי גבר חיב כל יומא מגיחא ידחקנני: ג שפין גרמי מעיקי כל יומא ארום סגיאין מעיקין מגיחין לי אלהא עלאה די כורסיה במרומא: ד יומא דאדחל אנא עלך אתרחיץ: ה במדת דינא דאלהא אשבח במימריה באלהא אתרחץ לא אדחל מה יעביד בישרא לי: ו כל יומא מטולתי טרחן עלי כל מחשבתהון לביש: ז יכנשון ויטשון בכמנא הנון אסתורי יטרון היכמא דמתינו עבדו לנפשי: ח על שקרא די בידיהון רוקן יתהון ברגיז עמיא תמסכן אלהא: ט יומי טלטולי מניתא אנת שוי דמעתי בזיקך יי הלא בחושבנך: י הבכן יתובון בעלי דבבי מחזרי קדל יומא דאצלי דין ידעית ארום אלהא בסעדי: יא במדת דינא דאלהא אשבח במימריה במדת רחמין דיי אשבח במימריה: יב במימרא דאלהא סברית לא אדחל מה יעביד בר נשא לי: יג עלי קבלית אלהא נדריך אשלם קורבני תודן קדמך: יד ארום פציתא נפשי מקטול הלא רגלי מן נקיפא למהלכא קדם יי בנהור חייא:

אבן עזרא

(א) למנצח על יונת אלם. על נועם פיוט תחלתו יונת אלם רחוקים ומכתם דבר נכבד מכתם פז: (ב) חנני. שאפני. כדרך משל הוא אבימלך או עבדיו: (ג) שאפו. הטעם כמו מלעיג למה שאפו צוררי כל היום ויש לי מלאכים רבים במרום נלחמים בעבורי כי מלת מלחמה ואחריה למד היא לעזר. כי הטעם בעבורו הוא כמו הנלחם לכם רק עם מלת עם לנכחי: (ד) יום. אליך. כמו עליך כמו אל הנער הזה התפללתי: (ה) באלהים. טעם דברו שהתנבא עליו שמואל שימלוך על ישראל על כן באלהים בטחתי שימלא דברו: (ו) כל. יעצבו. מגזרת עצבון והטעם יעציבוני בעבור דבר שאני בוטח בשם: (ז) יגודו*. מגזרת גדוד שיהיו רבים ולא אוכל להמלט על כן ישמרו רגלי שלא אברח: (ח) על. בעבור האון שיש בלבם או בעבור האון שהם מלאים ממנו שימני פליט להם והורידם באף אם הם רבי' על כן הזכיר עמים: (ט) נודי. כמו נדודי ויושב בארץ נד: ספרת. הטעם אתה תדע כמה פעמים אני נודד ממקומי והיה דרך לאות נודי עם בנאדך והטע' כי טפותיו שהם דמעותיו ספורו' הם להשם וזה הטעם הלא בספרתך וכאילו הם מחוברות בנאד דרך משל שלא אבדה טפה מהם: (י) אז. הטעם כאשר יראו אויבי שאני קורא בשמך יפחדו וטעם זה ידעתי בזה ידעתי: (יא) באלהים. אז אומר בעזרת השם' להלל הדבר שדב' לי שמואל פעם אחרי פעם: (יב) באלהים. אז אהיה בוטח בשם לעולם: (יג) עלי. יש אומרים כי הנדר באלהים בטחתי ויתכן שנדר עולות והוא הנכון כי ככה אני חייב לשלם נדרי על הטובה שגמלתני

*נראה שהיה גורס בן

מצודת ציון

כמו ומי יכילנו (יואל ב'): (כד) שחת. קבר: (ב) שאפני. ענין בליעה כמו שאפה רוח (ירמי' ב'): לוחם. מלשון מלחמה: ילחצני. מל' לחץ ודחק: (ז) יגורו. יאספו כמו יגורו עלי עזים (לקמן נ"ט): יצפונו. יסתירו לארוב כמו נצפנה לנקי (משלי א'): עקבי. מהלך רגלי: (ח) הורד. מל' ירידה: (ט) בנאדך. שם כלי משקה כמו נאד החלב (שופטים ד): הוות

תולדות אהרן על יונת. סוטה י: נדי ספרתה. שבת קה: באלהים. ברכות נט (ברכות יד): נפשי. (פאה יו): רומה. שם:

מצודת דוד

: (כא) שלח ידיו. על אחיתופל יאמר הנה בו שלח ידו אשר אני איש [...]ל הברית אשר כרת עמי: (כב) חלקו. דברי פיו המה רכים וחלקים יותר [...]ובל בלבו חושב להלחם בי: רכו וגו'. כפל הדבר במ"ש: והמה פתיחות. [...]רמה אותי להיות לו הכנה לסגר לי: (כג) השלך. אמר דוד לנפשו השלך [...]ה' וכן יהיה כי הוא יסבול משאך ר"ל בטח עליו שהוא יקל משאך מעליך. [...] כי לא לעולם יעזוב את הצדיק להיות נוטה: (כד) תורידם. את אחיתופל [...]הם אנשי דמים ולכן לא יגיעו לחיות חצי ימיהם הקצובים להם: אבטח [...]ל מידם: נו (א) על יונת אלם. בעבור כי היה אז כיונה פותה אין לב [...]מה ואף היה אז רחוק מארצו והיה מן הנמנע לברוח: מכתם. המזמור [...]חביב בעיניו ככתם פז: באחוז אותו. כאשר אחזוהו פלשתים בגת להרגו [...]רג בפלשתים בהיותו עם שאול: (ב) שאפני אנוש. בני אדם רוצים לבלוע [...] הימים ילחץ אותי הלוחם בי כי בברחו מפני שאול פגעו בו פלשתים ואין [...]לנום: (ג) שאפו שוררי. המסתכלים בי לרעה חושקים לבלעני: מרום. [...]ה' היושב בשמי מרום ראה כי רבים לוחמים עמי וגם שאול ופלשתים:

(ד) יום אירא. אבל ביום שתגדל מוראי אבטח אליך כי בידך להצילני מיד כולם: (ה) באלהים. ר"ל אבטח באלהים ואהללנו על דברו שהבטיח לי המלוכה ועל כי בטחתי באלהים לא אירא עוד כי מה יעשה אדם לי הלא לא יוכל לבטל הבטחת ה': (ו) דברי יעצבו. על ידיהם כל דברי המה דברי עצבון וצער כי כל מחשבותם עלי לרעה ודואג אני בזה: (ז) יגורו יצפונו. יאספו ויסתירו עצמם לארוב עלי ושומרים פסיעות רגלי כאשר יקוו ללכוד נפשי ר"ל כאשר רואים שיש מקום ללכדני אז יארבו עלי: (ח) על און. וכי מהראוי שיהיה להם פליטה והצלה על האון שעושים לי: באף. לזה הורידם באף וידי לא תהיה בהם: (ט) נודי. הלא ידועות וספורות לפניך מרבית הנדודים שאני נודד מפניהם: בנאדך. להיות שמורים אצלך והלא המה ידועות וספורות לפניך ומהרה לשלם להם גמול על כולם: (י) אז ישובו. וכשישובו אויבי אחור בו ביום שאקרא אליך אז אדע בזה כי אלהים לי לעזרה ולא במקרה בא: (יא) באלהים. ר"ל בין מתנהג עמי במדת אלהים שהוא דין אהלל דברו ובין מתנהג עמי במדת ה' שהוא רחמים אהלל דברו ואברך על הרעה כמו על הטובה: (יב) באלהים בטחתי. אף במדת הדין בטחתי שלא יעשה בי כלה ומה א"כ

רשי

לשוב לארץ ישראל : (א) למנצח אל תשחת . כך כינה דוד המזמור ש
שהיה קרוב למות . ויסד מזמור זה לאמר אל תשחת אותי ה' : (ב) חנ
חנני שלא אהרוג ושלא אהרג : עד יעבור הוות . עד תעבור הרעה
שאפי . ויושיעני מחרפת שאפי האומר לבלעני . שאפי גולוסט"וי ב
(ה) נפשי בתוך לבא
ועמשא שהיו לבאים
ואינם מוחים בשאול
לוהטים . אשכבה ב
אנפנכלוויאנ"ץ בלעז.
שלוהטים אחר ל' סרו
על השמים . הז
התחתונים שאינם כ
שכינתך ביניהם על הי
בזו : (ז) כפף נפשי
נפלו בתוכה. סופן ליו
כפף קלי"נא בלעז .
לכל הכפופים (לקמן
(ח) נכון לבי אלהיכ
נאמן עמך במדת ה
עמך במדת הרחמים
כבודי. ולא אישן עד
בכבודי כשאר מלכ
הנבל וכנור. העירה
הנבל וכנור התלוי
פתוח לצד צפון ו
חצות לילה רוח צפונ
בו ודוד עומד ועוס
אעירה שחר . אני
השחר ואין השחר
(א) מכתם. שם נ
(ב) האמנם . לשון
האמנם אלם צדק ת
מזמור זה אמר ע
המעגל אשר שאול
ולקח את החנית ו
והלך לו וקרא הלא
(ש"א כ"ז) כלומר
עתה להוכיח לשאו
בו

תהלים נז נח

נז א לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד
ג׳ מִכְתָּם בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי־שָׁאוּל בַּמְּעָרָה׃
ג׳. ל׳ ב חָנֵּנִי אֱלֹהִים ׀ חָנֵּנִי כִּי בְךָ חָסָיָה
ג׳. ל׳ חטף נַפְשִׁי וּבְצֵל־כְּנָפֶיךָ אֶחְסֶה עַד־
יַעֲבֹר הַוּוֹת׃ ג אֶקְרָא לֵאלֹהִים
י״א קמץ עֶלְיוֹן לָאֵל גֹּמֵר עָלָי׃ ד יִשְׁלַח
מִשָּׁמַיִם ׀ וְיוֹשִׁיעֵנִי חֵרֵף שֹׁאֲפִי
סֶלָה יִשְׁלַח אֱלֹהִים חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ׃
ל׳ וחסר ה נַפְשִׁי ׀ בְּתוֹךְ לְבָאִם אֶשְׁכְּבָה
ל׳. ב׳ הכתר עודנו לֹהֲטִים בְּנֵי־אָדָם שִׁנֵּיהֶם חֲנִית
ס׳ וְחִצִּים וּלְשׁוֹנָם חֶרֶב חַדָּה׃ ו רוּמָה
עַל־הַשָּׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל־הָאָרֶץ
כְּבוֹדֶךָ׃ ז רֶשֶׁת ׀ הֵכִינוּ לִפְעָמַי
ל׳. ל׳ כָּפַף נַפְשִׁי כָּרוּ לְפָנַי שִׁיחָה נָפְלוּ
בְתוֹכָהּ סֶלָה׃ ח נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים
נָכוֹן לִבִּי אָשִׁירָה וַאֲזַמֵּרָה׃ ט עוּרָה
כְבוֹדִי עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה
ח׳. קל״ד שָׁחַר׃ י אוֹדְךָ בָעַמִּים ׀ אֲדֹנָי אֲזַמֶּרְךָ
ג׳ חס׳ בַּלְאֻמִּים׃ יא כִּי־גָדֹל עַד־שָׁמַיִם
חַסְדֶּךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃ יב רוּמָה
עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל־הָאָרֶץ
כְּבוֹדֶךָ׃

נח א לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד
ד׳ מִכְתָּם׃ ב הַאֻמְנָם אֵלֶם צֶדֶק תְּדַבֵּרוּן

תרגום

א לְשַׁבָּחָא עַל עָקְתָא בִּזְמַן דִּי אֲמַר דָוִד לָא תְחַבֵּל אִתְאֲמַר עַל יַד דָּוִד מַכִּיךְ וּשְׁלִים בְּמַעֲרְקֵיהּ מִן קֳדָם שָׁאוּל בְּאַסְפַּלֵּידָא׃ ב חוּס עֲלַי אֱלָהָא חוּס עֲלַי אֲרוּם בְּמֵימְרָךְ אִתְרְחֵצַת נַפְשִׁי וּבְטַלַל שְׁכִנְתָּךְ אֱהֵי רְחִיץ עַד דְּיֶעְבַּד אִתְרְגוּשָׁא׃ ג אֲצַלֵּי קֳדָם אֱלָהָא עִלָּאָה תַּקִּיפָא דִּי פַּקִּיד לַעֲכוּבִיתָא דְּיִגְמַר בְּאַסְפַּלֵּידָא עִזָּלָא אַמְטוּלָתִי׃ ד יְשַׁדַּר מַלְאֲכֵיהּ מִשְּׁמֵי מְרוֹמָא וְיִפְרְקַנִּי חַסַּד שְׁיָפִי לַעֲלְמִין יְשַׁדַּר אֱלָהָא טוּבֵיהּ וְקוּשְׁטֵיהּ׃ ה נַפְשִׁי חָיְדָא כַּד בִּמְצַע שַׁלְהוֹבִין אֶדְמוֹךְ בֵּינֵי גוּמְרִין דִּי מְלַהֲטִין בְּנֵי נָשָׁא דְּכַכֵּיהוֹן הֵיךְ מוּרְנִיתָא וְגִרְרִין וְלִישָּׁנְהוֹן הֵיךְ סַיְפָא חֲרִיפָא׃ ו אִתְרוֹמַם עַל מַלְאֲכֵי שְׁמַיָּא אֱלָהָא עַל כָּל יָתְבֵי אַרְעָא אִיקָרָךְ׃ ז מְצַדְתָּא אַתְקִינוּ לְאַסְתַּוְרֵי כָּיַף נַפְשִׁי כָּרוּ קֳדָמַי שׁוּחָתָא נְפַלוּ בִמְצָעָהּ לַעֲלְמִין׃ ח מְכַוַּן לִבִּי לְאוֹרַיְתָךְ יְיָ מְכַוַּן לִבִּי לִדְחַלְתָּךְ אֲשַׁבַּח וַאֲזַמֵּר׃ ט אִתְּעַר יְקָרִי אִתְּעַר לְשַׁבָּחָא עַל פּוּם נִבְלָא וְכִנָּרָא אִתְּעַר לִצְלוֹתָא דְקָרִיץ׃ י אוֹדֵי קֳדָמָךְ בְּעַמַּיָּא יְיָ אֲשַׁבְּחִינָךְ בְּאוּמַיָּא׃ יא אֲרוּם רַב עַד צֵית שְׁמַיָּא טוּבָךְ וְעַד שְׁחָקִים קוּשְׁטָךְ׃ יב אִתְרוֹמַם יְיָ עַל שְׁמַיָּא אֱלָהָא עַל כָּל יָתְבֵי אַרְעָא אִיקָרָךְ׃ א לְשַׁבָּחָא עַל עָקְתָא בִּזְמַן דִּי אֲמַר דָוִד לָא תְחַבֵּל עַל מַכִּיךְ וּשְׁלִים׃ ב הַבְּרַם בְּקוּשְׁטָא שָׁתְקִין צַדִּיקֵי בְּעִדָּן מַצּוּ חֲמֵי לְכוֹן דְּצִדְקְתָא מִתְמַלְּלִין

אבן עזרא

שנגאלתני : (א) למנצח אל תשחת . בברחו מפני שאול . על נועם פיוט תחלתו אל תשחת וחברו במערה אף על פי שאני במערה אין לי מחסה זולתך : (ב) הוות . יש אומרים כמו מקרה יען היה להם למלך : (ג) אקרא . טעם עליו בעבור הי תו בתחתית : (ד) ישלח . בעבור עליון : (ה) נפשי בתוך לבאים אשכבה . בעבור עדת שאול וטעם לוהטים כאילו כתוב בתוךלוהטים וטע' שניהם האומרים רע אל שאול בעבורו: (ו) רומה . הראה שאתה רם על השמים להושיעני ויראה כל הארץ כבודך שישיחו השומעים תשועתך : (ז) רשת. כפף.פועל עומד על לשון זכר כמו כל נפש שבעה או יהיה יוצא והטעם כל אחד כפף נפשי : שיחה . כמו שוחה קריאי כמו קרואי וככה שישיחו שנפלו בתוכם באמת : (ח) נכון . כפול בכל עת הוא : נכון. לשורר ולזמ' לשם שהצילני וככה אומר לנפשי : (ט) עורה כבודי . גם אומר לנבל עורה כאשר אעיר לשחר והפועל עומד כמו העירה והקיצה : (י) אודך בעמים . ברבים מישראל כמו אהריך בניאן בעממיך : בלאומים . שאינן מישראל : (יא) כי. יתכן היות פי' חרף שואפי בעבור שחרפני ישלח השם חסדו וזה הוא כי גדול עד שמים ובעבור כי יש לגבהות השמים חקר ואין חקר לחסדך על כן אחריו רומה על השמים : (א) למנצח . (ב) האמנם אלם. י"א כי אלם קהל כמו מאלמים אלומים ור' משה אמר בעבור שנאלמתם מדבר הצדק הזה הוא הדבור באמת

דד"ה : בברחו ג' וסי' מפני אחיו . מפני אבשלום . מפני שאול במערה : לאל י"א קמצין וסימ' קום עלה בית אל . ונקומה ונעלה בית אל . אליאסף בן לאל . לאל גמר עלי . הפניו תשאון . ויאמרו לאל סור ממנו . האומרים לאל סור בתרא . גם הוא עון פלילי . לכן אנשי לבב . וירב אמריו לאל הן אני כפיך לאל : שחר ח' וקמצי' וסימ' נמסר בישעיה סוף סימן ח' : גדל ג' וחס' בליש' וסימ' לא תכירו פנים . ובמרא גדל ובאתות ובמופתים . כי גדל עד שמים חסדך : האכנם ד' וחס' וסימ' לא אוכל כבדך . ישב אלהים את דמלכים דתפלת שלמה . וחברו דד"ה . האמנם אלם צדק . וא' האף אמנם :

תולדות אהרן לדוד מכתם . ברכות י' : אקרא לאלהים . (סנהדרין יט כו כתובות כה קדושין סא) : עורה כבודי . שם ד סנהדרין יז (נכ... גדול . פסחים נ עקידה ש' יז : האמנם . חולין פט :

מצודת ציון

(ב)הוות. שבר : (ד) שאפי ...
(ה) לבאים . שם מ...
לוהטים . ענין להב כמו א...
ק"ד) : חדה . מחודד : ...
יקוש : לפעמי. לפסיעותי ...
יפלו עבר במקום עתיד ...
היא הנשמה שהוא ...
(ב) האמנם . האמת : ...

מצודת דוד

א"כ יעשה אדם לי : (יג) עלי . מוטל עלי לשלם הנדרים שנדרתי לך בעת צרה ואשלם בתודה והלל : (יד) כי הצלת . על אשר הצלת נפשי ממות ואף הלא הצלת גם רגלי מלהיות נדחים עוד מדחי אל דחי בכדי להתהלך לפני אלהים בבית מקדשו ולעסוק באור החיים הם התורה והמצות כי לא אהיה עוד מוטרד להיות נדחה ומורדף : נז (א) אל תשחת . על כי היה קרוב להיות נלכד אז ביד שאול התפלל ואמר אל תשחיתני : במערה . להסתיר עצמו במערה : (ב) חנני אלהים חנני . הכפל לחזק. כדרך הצועק שכופל דבריו : עד יעבור . כאומר הן ידעתי אף אחר שאנצל עתה מידו ירדוף שוב אחרי ואני אחסה בך עד אשר יעבור ההוות מכל וכל : (ג) עליון . היושב בשמים ממעל וידו על העליונה : גומר . המשלים לגמור מה שהבטיח עלי : (ד) חרף שאפי סלה . מחרפת שואפי יושיעני לעולם : ואמתו . ואמתת הבטחתו : (ה) נפשי בתוך לבאים . נפשי שוכנת בין בני אדם השורפים כלבאים ואני שוכב בין אנשים השורפים כלהב אש ושניהם כחנית ותצים : חרב . ממית בלה"ר כחרב חדה : (ו) רומה . ר"ל עשה בהם נקם ובזה ירומם על השמים ועל הארץ יראה כבודך כי כשהשם עושה דין ברשעים הו ומתנשא : (ז) רשת . הנקם יהיה שהרשת אשר הכינו במקום מהלך מהם כפף נפשי להורידני בה וחפרו לפני בור שאפול בה אני הנה בו עצמו יפלו בתוכה לעולם : (ח) נכון . לבי נכון לבטוח באלהים וכמו שנכון לי ואשירה על התשועה : (ט) עורה . אז אדבר אל נשמתי עורה כ בשיר ועורה הנבל וכנור לנגן בהם בעת אעירה השחר להודות לה' : בעמים . לפרסם שבחיך : (יא) כי גדול וגו'. החסד והאמת הנעשה ל השמים ומהראוי לפרסם אותו : (יב) רומה . אז ירומם תפארתך על הש כבודך על כל הארץ בעבור גודל התשועה : נח (ב) האמנם . כשבא דוד במקום שהיה שאול שוכב שם ולקח משם חנית המלך וצפחת המים והלך קרא ואמר הלא תענה אבנר וכו' כמ"ש בש"א ולזה אמר האמנם נאלמ

...ו הוא רודפני שאילו רציתי הרגתיו וכך אמר בשירו האמנם נאלם
צדק שהיה לכם לדבר והמישרי' שהיה לכם לשפוט הצדק אשר תדברון :
לב עולות תפעלון . ולא עוד אלא שבלבבכם אתה חורשים רעה
ן: עולות . כמו עוולות כאשר יאמר מן שור שוורים. ומעיר עיירים. ושלשים
הם (שופטים י') שהם
וקרים : בארץ חמס
תפלסון . בתוך הארץ
רועים חמס ידיכם עד
קל) משקל רב.תפלסון
ו"ישן בלעז : (ד) זורו
מרחם. ממעי אמם הם
זרים להקב"ה כדרך
ודשו ויתרוללו הכנים
בראשית כ"ה) : זורו.
ו שומו שמים (ירמיה
מרוהו ורכו (בראשית
ומו מעט (איוב כ"ד).
ן נפלו : (ה) חמת
ים יש להם להרוג את
כדמות הנחש : כמו
ו יאטם אזנו . הנחש
זוקין נעשה חרש באזנו
ועם השנית בעפר שלא
ז קולה כשחבר משביעו
: (ו) אשר לא ישמע
וחובר למקרא שלפניו
אזנו בשביל שלא ישמע
השים : חובר חברים .
לאחוז את הנחשים :
עות . שנים הפנימיות
מיוש"ש בלעז :
ו.לעצמם שיהיו כמאסים
ז מדגה (וכמו במים)
דונגתו (יחזקאל כ"א)
ים תלכנה מים תדמעות
ידרוך חציו.הקב"ה לנגד'
ומוללו. יתמוללו שיאכ"ש
"ין בלעז :(ט)שבלול. יש
לימצ"א בלעז ויש פותרין
לת מים (לקמן ס"ט)
למ"ד כמו מן ימל קצירו
ח).ימולל(לקמן צ'):תמס
ולך תמס שם דבר הוא.
סוד ועיקר הוא והתי"ו
נופל כמו תי"ו של תבל
ק"א כ') : נפל אשת .
בלעז . שאין לה עינים
נשמת דמתרגמינן אשותא
ירשוהו רבותינו . ויש
נפל של אשה כמו אשת
יחזקאל כ"ג) . ויש תי"ו בלא דבקות כמו (משלי ד') עטרת תפארת
כמו נפל של אשה שלא חזו הנפלים שמש . וללשון ראשון הוי נפל ואשת כמו
כבש אלוף (ירמיה י"א) שהוא כמו כבש ואלוף. ופי' מנחם ככבש ואלוף הוא
כאן נפל ואשת (צוה להגיה סא"א) : (י) בטרם יבינו סירותיכם אטד . אשר בטרם ידעו קוצים רכים שלכם להיות אטדים קשים כלומר עד שלא יגדלו בני
ס: כמו חי כמו חרון . כלומר בגבורה ובחוזק ובחרון ישערם הקב"ה . חי לשון גבורה : (יב) ויאמר אדם אך פרי לצדיק . ואז יאמרו הבריות ודאי יש
פירות

מֵישָׁרִים תִּשְׁפְּטוּ בְּנֵי אָדָם׃ ג אַף־
בְּלֵב עוֹלֹת תִּפְעָלוּן בָּאָרֶץ חֲמַס ג' כתיב כן ל'
יְדֵיכֶם תְּפַלֵּסוּן׃ ד זֹרוּ רְשָׁעִים ל'. ב'
מֵרָחֶם תָּעוּ מִבֶּטֶן דֹּבְרֵי כָזָב׃ ה חֲמַת־ ד'
לָמוֹ כִּדְמוּת חֲמַת־נָחָשׁ כְּמוֹ־פֶתֶן
חֵרֵשׁ יַאְטֵם אָזְנוֹ׃ ו אֲשֶׁר לֹא־ ל'
יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחֲשִׁים חוֹבֵר חֲבָרִים י"ז בליש'
מְחֻכָּם׃ ז אֱלֹהִים הֲרָס־שִׁנֵּימוֹ ל'. כ"ט ר"פ ל'
בְּפִימוֹ מַלְתְּעוֹת כְּפִירִים נְתֹץ יְהוָה׃ ל'. ל'
ח יִמָּאֲסוּ כְמוֹ־מַיִם יִתְהַלְּכוּ־לָמוֹ
יִדְרֹךְ חִצּוֹ כְּמוֹ יִתְמֹלָלוּ׃ ט כְּמוֹ חציו ק'
שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל־ ל'. ל'
חָזוּ שָׁמֶשׁ׃ י בְּטֶרֶם יָבִינוּ סִּירֹתֵיכֶם
אָטָד כְּמוֹ־חַי כְּמוֹ־חָרוֹן יִשְׂעָרֶנּוּ׃ ג'. ל'
יא יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי־חָזָה נָקָם פְּעָמָיו
יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע׃ יב וְיֹאמַר אָדָם ס'. ו' רפין
אַךְ־פְּרִי לַצַּדִּיק אַךְ יֵשׁ־אֱלֹהִים
שֹׁפְטִים בָּאָרֶץ׃

תְּרִיצוּתָא תְּדִינוּן בְּנֵי נָשָׁא׃
ג בְּרַם רַשִׁיעֵי מַה דֵּין בְּלִבָּא
עַיְלָא תַּעְבְּדוּן בְּאַרְעָא חֲטוֹף
אַיְדֵיכוֹן יַתְקְנוּן׃ ד אִתְעֲבִידוּ
נוּכְרָאִין רַשִׁיעַיָּא מִן מְעַן תָּעַן
מִן כְּרֵיסָא מְמַלְלֵי כַּדְבוּתָא׃
ה אַרְסָא לְהוֹן כְּגוֹן אַרְסָא
דְּחִוְיָא הֵיךְ חוּרְמָנָא חֲרִשָׁא
דְּמְטַמְטֵם אֻדְנֵיהּ׃ ו דִּי לָא
יְקַבֵּל מִילֵי חֲרָשַׁיָּא אָסְרֵי
נְחִישַׁיָּא וּמִן רָטְנֵי רְטַן הוּא
חֲכִים׃ ז אֱלָהָא תְּרַע כַּכֵּיהוֹן
בְּפוּמְהוֹן וְנִיבֵי בְּנֵי אַרְיָוָן
תְּתַרַע יְיָ׃ ח יִתְמַסּוּן בְּחוֹבֵיהוֹן
הֵיךְ מַיָּא יְזַלוּן לְהוֹן וְנָגִיד גִּדְרוֹי
אַמְטֻלְהוֹן וִיהוֹן מִתְגּוֹרְרִין׃
ט הֵיךְ זְחִיל תִּיבְלָלָא דִּי מָאֵם
אוֹרְחֵיהּ הֵיךְ נְפוּלָא וְאָשׁוּתָא
דִּי סָמְיָן וְלָא חֲמוֹן שִׁמְשָׁא׃
י עַד לָא יִתְעַבְדוּן רַשִׁיעַיָּא
רְכִיכֵי אַקְשׁוּן הֵיהּ אַטְדָא עַד
דְּהִינוּן רְטִיבִין כְּבוּסְרָא
כְּעַלְעוֹלָא יְשַׁצִּינוּן׃ יא יֶחְדֵּי
צַדִּיקָא אֲרוּם חֲמָא פוּרְעָנוּתָא מִנְהוֹן אִסְתְּוֹרִין יִשְׁזוֹג בְּאַדַם רַשִׁיעָא׃ יב וְיֵימְרוּן בְּנֵי
נָשָׁא בְּרַם אִית אַגַר טָב לְצַדִּיקַיָּא בְּרַם אִית אֱלָהָא דְּדִינוֹי מַתִּיחָן

שמיעה לקול י"ז וסי' ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך . וישמע אברם לקול שרי. ושמעו לקולך ובאת אתה
וזקני ישראל . ישמעו לקול האות הראשון והאמינו . ולא ישמעו לקולך ולקחת ממימי . ויאמ' אם שמע
תשמע לקול ה' אלהיך והישר . וישמע משה לקול חתנו . ולא שמעו לקולי דויחר אף ה' דריש שפטים .
שמעתי ותרגז בטני . ולא ישמעו לקול אביהם דבני עלי . היושבת בגנים . ועתה שמע לקול דברי ה'
דשמואל . וישמע לקולם דויפרצו בו עבדיו דשאול . וישמע לקולם ויעש כן דבן הדד . ולקולי אתם שמעים
דיהוא . ושמע לקול יריבי דירמיה . אשר לא ישמע לקול מלחשים . ולא שמע עמי לקולי . ועין במסרה

תולדות אהרן ז:ו . יומא פג (ברכות ד') : כמו שבלול . מ"ק ו : נפל אשת . (מ"ק פ) : חבר חברים . (ע"ג נט) :
ישמח צדיק . סוטה יג :

באמת : (ג) אף. עולות . כמו ועולתה קפצה פיה בלבבכם העול שתעשו וזה
המזמור נאמר על השופטים : חמס ידיכם . דם השוחד וטעם תפלסון תשקלו
אותו עד שלא ירגיש אדם בחמס שתעשו והטע' תעשו.חמס כאילו הוא מפולס :
(ד) זורו . פועל עבר על משקל כי אורו עיני והטעם כי מעת הולד'
הם זרים בתולדתם מאחר
הילודים ותעו כפול בטעם :
(ה) חמת. סמוך ולא נכתב למי
נסמך כדרך ושכורת ולא מיין
וטעם חמת שם ממית וטעם
אוטם אזנו הוא שיספר אחרי
כן אשר לא ישמע ולא לקול
חובר חברים : (ז) אלהים .
בעבור שהם טורפים בפיהם
ידמה אותם לכפירים כי הלשון
בינות השנים : (ח) ימאסו .
האל"ף תחת אות הכפל כדרך
אשר בזאו נהרים ארצו: יתהלכו
למו. עד אשר לא ימצאו וטעם
ידרוך חציו תחסר מלת הדורך
כמו ויאמר ליוסף כאילו הוא
כתוב ידרוך הדורך חציו אליהם
והזכיר חציו מקום קשתו כי
דריכת הקשת הוא בעבור לירו'
החצים : יתמוללו . כמו ימולל
ויבש : (ט) כמו שבלול. בדברי
הקדמוני' ז"ל ברא שבלול והוא
כדמות דג במים שיתמס בהליכתו
ויש אומרים כי למ"ד שבלול
כפול והוא כמו שבולת מים גם
הוא נכון ועתה אומר דקדוק
אשת דע כי הה"א סימן לשון
נקבה עטר' תפאר' וכאשר יחליפו
הה"א בתי"ו תשוב המלה מלעיל
בין שתהיה המלה סמוכה כמו
תפארת ישראל או איננה סמוכ'
וככה עטרת תפארת וככה אשת
בתחלה אשה ואחר כן אשת בין
שתהיה סמוכה כמו אשת איש
או לא תהיה סמוכה כאשת יפת
תואר : (י) בטרם יבינו. אמר
רב האי ז"ל כי גמילת פרח
העץ מו קשות ובדברי חכמי
ישראל אביונות והנה הטעם
בטרם שיגמילו הסירות ישוב
אטד ישערם השם ממקומם
וטעם חי כאשר הם בכח החי
שהם לחים : כמו חרון. כאדם
שיסער העץ ממקומו בחרון ויש
אומרים בטרם יבינו המבינים
שיגדלו סירותיכם שהם קוצים
קטנים וישובו כמו אטד שהם גדולים כמו שיעשה החי בחרות אפו כן יסערם
השם : (יא) ישמח צדיק . כנגד אלם צדק: (יב) ויאמר . שפטים. כמלאכים
כי

מצודת דוד

...ם לכם לדבר והמישרים שיש לכם לשפוט בני אדם כי הלא עתה תוכלו
...ז לשאול שאינני אויבו שהרי היה מסור בידי ולא הרגתיו : (ג) אף בלב .
...הדבר שלא למדתם זכות אלא אף בכוונת הלב תפעלו העול בארץ : תפלסון .
...את החמס אשר בידכם לומר על החמס שישר הוא : (ד) זורו . הרשעים
...עשו זרים לה' מעת לאתם מן הרחם : תעו . המדברים עלי כזב תעו מדרך
...מעת לאתם מבטן : (ה) חמת למו . בכעסם ממילים ארס כנחש והוא ענין
...: כמו פתן חרש . המה כמו פתן אשר לעולם רעתו לא יועיל לו הלחש כאלו
...רש ואוטם אזנו לבל ישמע כי כן הרשעים הללו לא יועיל בהם המוסר כאילו
...שים וכו' : (ו) אשר וגו' . בעבור רוע טבעו לא ישמע לקול מלחשים ואף אם החובר חברים הוא מחוכם מאד בדבר הלחש עכ"ז לא ישמע לקול לחשו :
...ימו . של הרשעים הללו : כפירים . הטורפים ככפירים : (ח) ימאסו . יהיו נמסים כמים וילכו לאבדון : ידרוך . המקום ידרוך עליהם חציו ויהיו כדברים
...ים חים מהר : (ט) כמו שבלול . כשבלול הזה אשר דרכו להיות נמס והולך בזרוח עליו השמש וכמו הנפל של אשה אשר אינו רואה השמש כן הרשעים הללו
...או השמש ר"ל אור הישועה : (י) בטרם . עד לא יבינו ענפי הקוצים להיות מתקשים כמלא אילן הקוץ ר"ל עד לא יהיו בני הרשעים להרשיע כאביהם : כמו
...מו דבר הנעקר ע"י אדם בריא וכמו הנעקר בחרון אף כי אז לא ישאר מאומה כן יעקרם ה' ברוח סערה לבל ישאר שארית : (יא) כי חזה . כאשר יראה
...ה' : פעמיו ירחץ . בדרך שלוה ירחץ רגליו בדם הרשע הנספה בארץ : (יב) ויאמר אדם . אז יאמר כל אדם אך סוף הדבר הוא אשר יש פרי ותשלום גמול
לצדיק

מצודת ציון

(ג) עולת . מלשון עולה : תפלסון . ענין יושר ועש"ז יקרא מטה המשקל בשם פלס כי מיישר המשקל
ובן פלס מעגל רגליך (משלי ה') : (ה) חמת . ארס כמו חמת תנינים יינם (דברים ל"ב) : פתן .
מין נחש רע : יאטם . יסתום כמו אוטם אזנו (משלי כ"א) : (ו) חובר חברים . היודע לחש וכן
וחובר חבר (דברים י"ח) : (ז) מלתעות . הם השנים הגדולים והוא מתהפך כמו ומתלעות מתלעותיו
(משלי ל') : (ח) ימאסו . ימססו והא האל"ף במקום אות הכפל וכן אשר בזאו (ישעיה י"ח) ומשפטו בזוו :
יתמוללו . יכרתו כמו ימולל ויבש (לקמן צ') : (ט) שבלול . שם שרץ מה : תמס . מלשון המסה :
(י) סירותיכם . ענפי הקוצים כמו עד סירים סבוכים (נחום א') : אטד . הוא מלבת אילן הקוץ וכן
ויאמרו האטד אל העצים (שופטים ט) : חי . ענין בריאות כמו עד חיותם (יהושע ה'): ישערנו .
מל' סערה ועם שהוא בשי"ן : (יא) חזה . ראה : פעמיו . רגליו אשר צועד בהם : ירחץ

אבן עזרא

כי ממכון שבת' תבואנ' הגזרות על כל הארץ בדבר השם הנכבד : (א) למנצח . בשלוח שאול : (ב) הצילני . תשגבני . אתה משגבי כי הייתי במקום שפל : (ג) הצילני . טעם ומאנשי דמים כנגד להמיתו : (ד) כי . יגורו . כמו יתקבצו וכמוהו הגוד הזרע במגורה ויש אומרים ישכנו סביב הבית : (ה) בלי . הטעם כי לא פשעתי ולא חטא לי ולא עון שבעבור זה ירוצו להנקם ממני וטעם עורה כנגד וישמרו את הבית : (ו) אתה . טעם אלהים צבאות כי אתה אלהי צבאות מעלה בשמים ואלהי צבאות מטה שהם ישראל : אל תחון כל בוגדי און . באי זה גוי יהיו : (ז) ישובו . דמה אותם לכלבים שהם נובחים בלילה לשמור המדינה ככה אלה שומרי הבית : (ח) הנה יביעון . כמו הכלבים נובחים : כי מי . יחשבו כי אין אלהים שומע סודם : (ט) ואתה . דרך משל כי תוכל לאבדם בכל עת על כן לא תהרגם בהביעם : (י) עוזו . אתה האל שהעוז לו בעצמו : אליך אשמורה . כטעם ליל שמורים הם כנגד וישמרו את הבית על כן אמר הקילה : (יא) אלהי . הוא סבת חסדו שידע שלא פשעתי להם הוא יקדמני לשלם להם כפעלם : יראני בשוררי . תאותי : (יב) אל . יתפלל לשם שלא יהרגם רגע אחד פן ישכחו עמי מעשי השם ברשעים : הניעמו . לבקש לחם כאשר הזכיר בכלבים הם יניעון לאכל וטעם בחילך הם ישראל . והורידמו . ממעלת עשרם : מגננו . הוא מלכנו באמת רמז בעבור שאול המלך שצוה להמיתו : (יג) חטאת . קשור עם והורידמו בעבור חטאת פימו : וילכדו בגאונם . כנגד כי מי שומע : ומאלה . ומקצת האלות והכחש שעשו יספר זה לזה : (יד) כלה . פעמים מעט מעט ובסוף ואינמו וטעם מושל ביעקב כאשר הזכיר אלהי ישראל והטעם

רשי

פירות ותשלום שכר במעשה הצדיקים שנקם הקב"ה נקמתם : יש אלה שופטים רשעים בארץ : (א) אל תשחת . כך קרא שם המזמור על שם ש למות ולהיות נשחת ,מבקש רחמים על הדבר : וישמרו את הבית . ש להם מיכל תילה הוא (ש"א י"ט) והבריחו בלילה : (ד) יגורו עלי בביתי לשמרני : (ה) לי לא חטאתי להם : מזומנים להרוג : (לפקד כל הגוים. ואח שפוט כמשפטי הגוים אל תחון: (ז) ישובו לע הנה יביעון בפיהם. מקראות הללו נופל ז ישובו לערב לא דים ביום אלא אף לערב רעתם לשמור שלא אצא מן העיר ומה עשו בי כל היום יביעו בפי עלי אל שאול : (ח) בשפתותיהם . ואומרי מי שומע : (ט) ואתה תלעג תשחק גם לרשע (י)עוזו אליך אשמרה. של אויבי החזק עלי אשמורה ואצפה לעזרת (יא) יקדמני. יקדים קודם שתשלוט בי יד יראני בשוררי . מה לראות : (יב) אל תהרג. זו נקמה הנכרת : עמי. כי כל המתים נ אלא הניעמו מנכסי עניים והיא נקמה שתז ימים : (יג) חטאת. הוא דבר שפתימו בגאונם העניים הגר ידיהם מפני האלה וה מספרים : (יד) כלה בחמתך מלך השופט אתי

תהלים נט

נט א לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד
מִכְתָּם בִּשְׁלֹחַ שָׁאוּל וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־ (ב' דגשי')
הַבַּיִת לַהֲמִיתוֹ׃ ב הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי ׀
אֱלֹהָי מִמִּתְקוֹמְמַי תְּשַׂגְּבֵנִי׃ (ל')
ג הַצִּילֵנִי מִפֹּעֲלֵי אָוֶן וּמֵאַנְשֵׁי דָמִים (ל')
הוֹשִׁיעֵנִי׃ ד כִּי הִנֵּה אָרְבוּ לְנַפְשִׁי
יָגוּרוּ עָלַי עַזִּים לֹא־פִשְׁעִי וְלֹא־ (ו' מ"ל)
חַטָּאתִי יְהוָה׃ ה בְּלִי־עָוֺן יְרוּצוּן (ל')
וְיִכּוֹנָנוּ עוּרָה לִקְרָאתִי וּרְאֵה׃ ו וְאַתָּה (ל')
יְהוָה־אֱלֹהִים ׀ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
הָקִיצָה לִפְקֹד כָּל־הַגּוֹיִם אַל־תָּחֹן (ג'. ג' וחסר)
כָּל־בֹּגְדֵי אָוֶן סֶלָה׃ ז יָשׁוּבוּ לָעֶרֶב
יֶהֱמוּ כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר׃ ח הִנֵּה ׀ (ב' וכעניין)
יַבִּיעוּן בְּפִיהֶם חֲרָבוֹת בְּשִׂפְתוֹתֵיהֶם (ל')
כִּי־מִי שֹׁמֵעַ׃ ט וְאַתָּה יְהוָה
תִּשְׂחַק־לָמוֹ תִּלְעַג לְכָל־גּוֹיִם׃ י עֻזּוֹ
אֵלֶיךָ אֶשְׁמֹרָה כִּי־אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי׃
יא אֱלֹהֵי חַסְדּוֹ יְקַדְּמֵנִי אֱלֹהִים יַרְאֵנִי (חסדי ק' ג')
בְשֹׁרְרָי׃ יב אַל־תַּהַרְגֵם ׀ פֶּן־
יִשְׁכְּחוּ עַמִּי הֲנִיעֵמוֹ בְחֵילְךָ (ל')
וְהוֹרִידֵמוֹ מָגִנֵּנוּ אֲדֹנָי׃ יג חַטַּאת־ (ל'. קל"ד. ז')
פִּימוֹ דְּבַר־שְׂפָתֵימוֹ וְיִלָּכְדוּ בִגְאוֹנָם (ל')
וּמֵאָלָה וּמִכַּחַשׁ יְסַפֵּרוּ׃ יד כַּלֵּה (ל' ל' ז')
בְחֵמָה כַּלֵּה וְאֵינֵמוֹ וְיֵדְעוּ כִּי־ (י"א)
אֱלֹהִים מֹשֵׁל בְּיַעֲקֹב לְאַפְסֵי הָאָרֶץ

תרגום

בְּאַרְעָא׃ א לְשַׁבָּחָא עַל עֲקָתָא בִּזְמַן דִי אֲמַר דָוִד לָא תְחַבֵּל עַל יַד דָוִד מַכִּיתָא וּשְׁלִים כַּד שְׁדַר שָׁאוּל וּנְטַרוּ יַת בֵּיתָא לְמִקְטְלֵיהּ׃ ב פְּצֵי יָתִי מִבַּעֲלֵי דְבָבִי אֱלָהִי מִן קָיְמִין עֲלַי תְּשֵׁיזְבִנַנִי׃ ג פְּצֵי יָתִי מֵעָבְדֵי שִׁקְרָא מִן גוּבְרִין קַטוֹלִין פְּרוֹק יָתִי׃ ד אֲרוּם הָא כְּמַנוּ לְנַפְשִׁי מִתְכַּנְשִׁין עֲלַי עַשִּׁינִין לָא עַל סוּרְחָנִי וְלָא עַל חוֹבִי יְיָ׃ ה עַל לָא עֲוָיָן רָהֲטִין וּמְסַדְּרִין קְרָבָא אִתְגַּבַּר לְקַדְמוּתָא וַחֲמֵי׃ ו וְאַנְתְּ יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אִתְּעַר לְמִסְעַר עַל כָּל עַמְמַיָא לָא תְחוּס כָּל שַׁלִּיטֵי שִׁקְרָא לְעָלְמִין׃ ז יְתוּבוּן לְרַמְשָׁא מִתְרַגְשִׁין הֵיךְ כַּלְבָא וִיחַזְרוּן קַרְתָּא׃ ח הָא יַבִּיעוּן בְּפוּמְהוֹן מִלַּיָא דְשַׁנִינָן הֵיךְ סַיְפָא בְּסִפְוָתְהוֹן אָמְרִין נִתְגַּבַּר אֲרוּם מַן הוּא דִי שְׁמַע וְיִתְפְּרַע׃ ט וְאַנְתְּ יְיָ תְגַחֵיךְ לְהוֹן תִּתְלַעֵב לְכָל עַמְמַיָא׃ י עוּשְׁנוֹי לָךְ אֶנְטוֹר אֲרוּם אֱלָהָא שֵׁזְבוּתִי׃ יא אֱלָהָא טוּבִי יַקְדְמִנַנִי אֱלָהָנָא יַחְמִנַנִי נִקְמָתָא בִּמְעִיקָי׃ יב לָא תִקְטְלִנוּן מִן יַד דִלְמָא יִתְנַשּׁוֹן עַמִּי טַלְטֵל יַתְהוֹן מִן בָּתֵּיהוֹן בְּתוּקְפָךְ וּתְמַסְכֵּן יַתְהוֹן מִן מָמוֹנֵיהוֹן תְּרִיסָנָא יְיָ׃ יג מְטוּל חוֹבַת פּוּמְהוֹן וּמַמְלַל סִפְוָתְהוֹן יִתְאַחֲדוּן בְּגֵיוְתָנוּתְהוֹן אֲרוּם מִן מוֹמָתָא וּמִן שִׁקְרָא יִשְׁתַּעַן׃ יד שֵׁיצֵי יַתְהוֹן בִּבְלוּ שֵׁיצֵי יַתְהוֹן עַד דִי לֵיתְנוּן וְיִנְדְעוּן אֲרוּם אֱלָהָא שַׁלִּיט בְּיַעֲקֹב לְסַיְפֵי אַרְעָא לְעָלְמָא׃

מסורה

רבת' בערך קול : דגשי' וסימ' בשלח שא הבית . משמרת אלהיהם ג' וסימ' חוי אומר לעץ הקיצה אל תנוח לנצח לפקד כל הגוים . למשפטי : אשמורה חד קדמא שי"ן ותניינא זי"ן במלכים חלק ב' סי' י"א ג' זוגין קדמא זי"ן . ות וסי' נמסר בסדר וישמ חטאת ז' פתחין וסי' ג תצוה ובשמואל א' סי' י"א רפין בקריאה וסימ' יסגרך . כל הקהל הזה ענני . ואתה ה' אלהי דמלכים . וחבדו דישע איפוא חכמיך . למען דישעיה . כי יהיו לו דד"ה . וידעו כי אתה ש

מצודת ציון

(ח) יביעון . ידברו כמו יביע אומר (לעיל י"ט) : (י) אשמרה . ענין המתנה כמו ואביו שמר את הדבר (ברא' ל"ז) : (יא) בשוררי . ענין ראיה והבטה : (יב) הניעמו . מל' נע ונד : בחילך . בכוחך : מגננו . מבטח לנו כגבור במגנו : (יג) בגאונם . מלשון גאוה : ומאלה . מקללה : ומכחש . רזון

תולדות אהרן ישובו לערב . סנהדרין קט :

מצודת דוד

לצדיק ויש אלהים שופטים לשפוט את הרשע כרשעו ואם ייטב לו ברחשיתו אך סוף הדבר לקבל גמול : נט (א) וישמרו . לשמור את בית דוד שלא יברח בלילה להמיתו בבוקר כמ"ש בש"א : (ב) ממתקוממי . מהאנשים הקמים עלי תחזקני : (ד) יגורו . יתאספו עלי בני אדם חזקים לתפשני ואני לא חטאתי להם כאשר ידעת אתה ה' : (ה) בלי עון . לא העויתי להם והמה רצים ומכינים עצמם ללכדני לכן עורה לקראתי וראה בעניי : (ו) הקיצה . ר"ל כמו שאתה מעורר עצמך לפקוד את העובדי גילולים כן אל תתן חנינה לעולם לאלו הבוגדים מישראל העושים און : (ז) ישובו לערב . ר"ל ביום ילשינו עלי ולערב שבים לביתי לשמרני וכאשר נמלטתי סבבו בעיר לחפש אחרי ויהמו בקול בעת החפוש ככלב הזה הסובב ומחפש והומה : (ח) חרבות . הלה"ר שמדברים בפיהם כאלו יתנו חרבות ביד שאול להמיתני כי יאמרו מי שומע ולא יראו מאלהים : (ט) תשחק למו . אתה שוחק על דבריהם כמו שאתה לועג לכל גוים שאינם מאמינים בך : (י) עוזו . מפני רוב חזקו של שאול אמתין על כי אתה משגבי אבל בידי אין כח לעמוד נגדו : (יא) אלהי חסדי . ה' חסד מעולם יקדים לי החסד טרם ילכדני : יראני . מה שלבי חפץ לראות בהמסתכלים בי לרעה : (יב) פן ישכחו . כי השמת נשכח מן הלב ולא יזכרו מהם מוסר : הניעמו בחילך . אלא בכוחך הרב הניעם ממקום למקום מנכסיהם אתה ה' מגננו כי אז יזכרו ויקחו מהם מוסר : (יג) חטאת פימו . עשה להם בעון חטאת פיהם וכו' ויהיו נלכדים בעבור גאותם : ומאלה . הקללה אשר יבוא עליהם ומרב הכחש והרזון אשר יבואום יספרו סבריות את כל הקורות להם ויהיה הדבר זכור ויקחו מהם מוסר : (יד) כלה . את הכם : ואינימו . ולא יהיו עוד בעולם : מושל ביעקב . לשושיע את החו לאפסי . מוסב על וידעו וכו' לומר בקצות הארץ ידעו לעולם שאתה מושל ויטו

ל ביעקב : (טו) וישובו לערב . מחובר למקרא העליון חטאת פימו הם
ביום ולערב הם שבים לארוב אותם שהלשינו עליהם : (טז) המה
כול . כאשר עשו הכלבי' כל הלילה אם אינם שבעים שילינו מתוך
שנו : (יז) ואני . כשאמלט מהם לבקר אשיר עזך : (יח) עזי אליך
י ומעוזי אליך אזמרה:

והטעם. כי אלהי העמים אלילים ואלהי ישראל שופט צדק : (טו) וישובו.
הנשארים אז יהיו ככלבים לבקש לחם על כן : (טז) המה . לא. ישרת
בעבור שנים אם לא ישבעו לא ילינו : (יז) ואני . עזך . כנגד עוזו עליך אשמורה
וחסדך. כנגד אלהי חסדי ולבקר הפך הכלבים כי בנ"ס ינומו : כי היית משגב
לי . ששמע' תפלתי ממתקוממי

סֶלָה׃ טו וְיָשֻׁבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ כַכָּלֶב
וִיסוֹבְבוּ עִיר׃ טז הֵמָּה יְנוּעוּן לֶאֱכֹל
אִם־לֹא יִשְׂבְּעוּ וַיָּלִינוּ׃ יז וַאֲנִי ׀
אָשִׁיר עֻזֶּךָ וַאֲרַנֵּן לַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי־
הָיִיתָ מִשְׂגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צַר־
לִי׃ יח עֻזִּי אֵלֶיךָ אֲזַמֵּרָה כִּי־אֱלֹהִים
מִשְׂגַּבִּי אֱלֹהֵי חַסְדִּי׃

ס א לַמְנַצֵּחַ עַל־שׁוּשַׁן עֵדוּת
מִכְתָּם לְדָוִד לְלַמֵּד׃ ב בְּהַצּוֹתוֹ ׀
אֶת אֲרַם נַהֲרַיִם וְאֶת־אֲרַם צוֹבָה
וַיָּשָׁב יוֹאָב וַיַּךְ אֶת־אֱדוֹם
בְּגֵיא־מֶלַח שְׁנֵים עָשָׂר אָלֶף׃
ג אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ פְרַצְתָּנוּ אָנַפְתָּ
תְּשׁוֹבֵב לָנוּ׃ ד הִרְעַשְׁתָּה אֶרֶץ
פְּצַמְתָּהּ רְפָה שְׁבָרֶיהָ כִי־מָטָה׃
ה הִרְאִיתָ עַמְּךָ קָשָׁה הִשְׁקִיתָנוּ יַיִן
תַּרְעֵלָה׃ ו נָתַתָּה לִּירֵאֶיךָ נֵּס
לְהִתְנוֹסֵס מִפְּנֵי קֹשֶׁט סֶלָה׃ ז לְמַעַן
יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ
וַעֲנֵנוּ׃ ח אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ

ח' רפי' וחס' טו וְיִתּוּבוּן לְרַמְשָׁא יִתְרַגְּשׁוּן
ב' הֵיךְ כְּכַלְבָּא וְיַחְזְרוּן קַרְתָּא׃
יניעון ק' טז הִנּוּן יְטַלְטְלוּן לְמִבַּז בִּזְתָּא
לְמֵיכַל וְלָא יְנִיחוּן עַד דִּי
יִסְבְּעוּן וִיבִיתוּן׃ יז וַאֲנָא
ג' אֲשַׁבַּח עוּשְׁנָךְ וַאֲבוּעַ לְעִדַּן
צַפְרָא טוּבָךְ אֲרוּם הֲוֵיתָא
ג' זוגין מתחלפין מְשֵׁיזִיב לִי וְרוֹחֲצָנִי בְּיוֹמָא
דְעִיק לִי׃ יח עוּשְׁנִי קֳדָמָךְ
ב' אֲשַׁבַּח אֲרוּם אֱלָהָא שֵׁיזָבוּתִי
ל' אֱלָהָא טוּבִי׃ א לְשַׁבָּחָא עַל
ג' פתחין בטעם עַתִּיק סַהֲדוּתָא דִי בְנֵי יַעֲקֹב
וְלָבָן פַּרְשֶׁגֶן עַל יַד דָוִד לְאַלָּפָא׃
ב כַּד כְּנַשׁ דָוִד מַשְׁרְיָן וַעֲבַר
עַל אִיגַר סַהֲדוּתָא וַאֲגִיחַ עִם
ג' . ל' אֲרָם דִי עַל פְּרָת וְעִם אֲרַם דִי
עִם צוֹבָא וּמִן בָּתַר כֵּן תָּב
ל' וא' הסובב יוֹאָב וּמְחָא יַת אֱדוֹמָאֵי
ל' בְּמִישׁוֹר מִלְחָא וּנְפַלוּ מִן
ב' א' כתי' א' אל נא רפי' חֵילֵיהוֹן דְדָוִד וְיוֹאָב תְּרֵיסַר
ב' ר"פ שמחה אַלְפִּין׃ ג אֲמַר דָוִד אֱלָהָא
בלני שְׁבַקְתָּנָא תְּקִפְתָּא עֲלָנָא תְּקוֹף
ל' רוּגְזָא תוּב בִּיקָרָךְ לְנָא׃
ב' ד אַרְגֵישְׁתָּא אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל
ועננו ק' זַעֲזַעְתָּא וּסְדַקְתָּא יָתָהּ אַסֵּי
כ"ט ר"פ תַּבְרֵיהָא אֲרוּם אִתְמוֹטְטַת׃

ה אַחְמֵיתָא עַמָּךְ קַשְׁיָא אַשְׁקֵיתָא לָנָא חֲמַר דִלְוָט׃ ו יְהַבְתָּא לְדָחֲלָךְ נִסָּא
לְאִתְנַסָּאָה בֵּיהּ מִן בְּגַלַל קוּשְׁטֵיהּ דְאַבְרָהָם לְעָלְמִין׃ ז מִן בְּגַלַל זְכוּתֵיהּ דְיִצְחָק
יִתְפַּצּוּן רְחִימָיךְ פְּרוֹק מְטוּל חֲסִידוּתָא דְיַעֲקֹב וְקַבֵּל צְלוֹתִי׃ ח אֱלָהָא מְמַלֵּל בְּבֵית מַקְדְּשֵׁיהּ

שוען עדות מכתם לדוד
תו' מכתם לשון כתם
ז') דבר חמוד. ורבותינו
דוד שהיה מנהיג עצמו
ם אפילו במלכותו
זרת שהיתה מכתו תמה
ז"א) מכתם לדוד על
על סנהדרין שנמשלו
גאמר שרך אגן הסהר
ז') סוגה בשושנים
שילמדוהו מה יעשה
עם ארם נהרים ושלח
עליהם אמרו לו ליואב
יו של יעקב אתם היכן
ומה שנשבע ללבן עד
ה (בראשית ל"א) ולא
ע מה להשיב בא לו אצל
' לדוד כך אמרו לי בני
או ושאלו את סנהדרין
ם ולא הם עברו תחלה
ומה שאמר (במדבר כ"ג)
ינחני בלק מלך מואב
ן רשעתים (שופטים ג')
יה : (ב) בהצותו . כמו
כ"ו) בהצותם על ה'
נהם על שעזרו לבני
וישב יואב ויך את אדום
מנה עשר אלף הכתובים
(ש"ב ח' ובדברי הימים
) הרג אבישי פעם
ששת אלפים ויואב שנים
אלף כשהשב מהכות את
(ג) זנחתנו פרצתנו..
אדום בידך נפה ברוח
מתידים אדומיים למשול
ולגזור בישראל גזרות
מד וביקש רחמים על
הגליות הרבה צרות
בימי השופטים מאויביהו
ונפת. קצפת עלונו מעתה
רצונך עלינו. (ד) הרעשתה.
בכמה גייסות : פצמתה .
אותה . וראיתי בדברי
שהוא לשון ערבי אבל לא
זותו ויסודו של רבי משה
פירשו לשון קריעה וראיה
לדבר וקרע לו חלוני

תשגבני : (יח) עזי . הזכיר
בתחלה עזו שהעוז בעצמו ואח'
השם סבת חסדי ובעבור זה
אמר אחר אשיר עזך כי אתה
עוזי כמו עזי וזמרת יה וכנגד
חסדך אמר אלהי חסדי :
(א) למנצח על שושן עדות. על
טעם פיוט תחלתו שושן עדות
ויש אומרים כי שושן שם כלי
ניגון ויפרש עדו' כמו עדי וכמוהו
את הנזר ואת העדות וטעם
ללמד שצוה שילמדוהו המשוררי'
להזכיר תמיד חסד השם שגברה
ידו במלחמה אחר שנחלש :
(ב) בהצותו . כמו בהצותם על
ה' : את ארם נהרים . י"א
בהחריבו מגזרת ערים נצים
וטעם וישב יואב לאות כי נחלש
דוד ואחרי כן החליש יואב את
ארם : (ג) אלהים זנחתנו .
טעם זנחתנו שלא נוצר עד עת'
במלחמה וככה פרצתנו וכבר
הזכרתי כי כח השם הפועל
בעבר ועתיד כי תקרנה קורות
במלחמה וככה אנפת אנף
תשובב לנו : (ד) הרעשתה ארץ.
ישראל בשומעם כי נחלש דוד
כמו הרעש : פצמתה . אין רע
לו וטעמו כענין מקומו וה"א
רפה תחת אל"ף כי אותיות
אהו"י מתחלפים : כי מטה .
במוט הרים : (ה) הראית. גם
זה בכח הפועל הראית עמך
מראה קשה והיינו כשותים יין
התרעלה ודרך השקיתנו יין
תרעלה כמו ספר המקנה וככה
זה יין תרעלה סמיך: (ו) נתתה.
בימים שעברו הרימותנו בעבור
אמונתינו : (ז) למען . תחסר
אות בי"ת ורבי משה אמר כי
הימין הוא הפועל דרך משל הפך
ותושע לי זרועי : (ח) אלהים.
כמה טעמי' הזכרתי כי כח שם
הפועל בעבר גם בעתיד וככה
זה

בחומה • וידעו כי ידך זאת : שושן ב' פתחין וסימ' מעשה שושן באולם • למנצח
על שושן עדות • וכל שושן הבירה דכוו' : את ג' פתחין בטעם וסימ' נמסר בסיפרא ריש סימן מ"ז :
אלהים זנחתנו ג' ובסיפרא וסימ' אלהים זנחתנו ופרצתנו • הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא • וחברו

תולדות אהרן שושן עדות . זוהר פנחס : (אלהים דבר . ברכות יג) :

: כ"ב) את רגם ופלים אך אני אומר ופלים שתרגם יונתן לשון תקון חלון הוא ככל הפתחים שיש להם פצימין : רפה שבריה כי מטה . לשון רפואה
שכתוב בה"א הרבה תיבות אשמשות כן : כי מטה . לשון שפלות : (ה) יין תרעלה. האוטם את הלב ועוטפו רעל לשון עטיפה הוא כמו והברושים הרעלו .
כ'). וכלשון משנה מדיות רעולות : (ו) נתתה ליראיך נס. נסיונות של צרות הרבה : להתנוסס . להיות מנוסים בהם אם יעמדו ביראתך : מפני קשט .
מדותיך בעולם שכשתתן להם הטובה לא יהרהרו האומות אחריך אלא יקשטו דיניך ויאמרו יפה היטב להם כי הם עמדו לו בכמה נסיונות : (ז) יחלצון . ינצלו
: הושיעה ימינך . אשר השיבות אחור בהתחזק אויביהם עליהם : ועננו . כי אם תענני יחלצו הם שאני נלחם בשבילם : (ח) אלהים דבר בקדשו . שיקבץ
הגלות

מצודת דוד

וישובו . הרשעים ההם יענשו מדה במדה כמו ששבו לערב לשמרני וסבבו
לחפש אחרי כן יחזרו על פתחי זולתם לעת ערב ויסובבו בעיר לבקש מזון
מכאב לב : (טז) המה . כשהמה יהיו נעים לבקש אוכל וכאשר לא ישבעו כי
ואז די אכלם אז יתלוננו ויהמו מכאב לב : (יז) ואני אשיר . כשאהיה נושע
עוזך בשיר ובכל בוקר ארנן חסדך : ומנוס . אמר דרך משל כאדם הנס
נו להמלט : (יח) עיזי . אתה חוזקי ולכן אזמרה לך : אלהי חסדי . העושה לי
מעולם : ס (א) עדות מכתם . המזמור הזה היה אהוב לו כעדי מכתם פז :
. עשוי ללמד לדעת את העם איך הכל בא בהשגחה : (ב) בהצותו . כשנלחם עם ארם : וישב יואב . כשהיה דוד נלחם עם ארם יצא אדום לעזור לארם ושב
מן המערכה ללכת לקראת אדום לבל יעבור להתחבר עם ארם וערכו עמו מלחמה והכה יואב בהם : (ג) פרצתנו . ר"ל כמו עיר שנפרץ חומתה אז באים
מכל רוח כן באה המלחמה עלינו מכל צד : אנפת . הנה עד עתה כעסת עלינו ומעתה העמד אותנו בהשקט ומנוחה : (ד) הרעשתה . הנה הרעשתה
ובקעת אותה עתה רפא נא שבריה כי נטה לעפר ובתכלית השפלות : (ה) הראית . עד הנה הראית לעמך נפילה קשה והשקיתנו יין תרעלה המטמטם את
לרוע הכוונתו והוא משל על מרבית הצרות ; (ו) נתתה , מעתה תתן ליראיך הרמה להתרומם בעולם : מפני קשט סלה , ובעבור לאמת לעולם דבריך שאמרת
להושיע

מצודת ציון

רזון : (טז) יניעון . מל' נע ונד : וילינו . מל' תלונה : (יז) מנוס . מל' ניסה ובריחה : (א) שושן .
שם כלי נגון עשויה בתמונת שושן : עדות . ענין קשוט ועדי וכן את הנזר ואת העדות (מ"ב י"א) :
(ב) בהצותו . ענין ריב ומלחמה כמו בהצותם על ה' (במדבר כ"ו) : (ג) זנחתנו . עזבתנו : פרצתנו .
מל' פרצה : אנפת . מלשון אף וחמה : תשובב : ענין הנחה והשקט : (ד) פצמתה . ענין בקיעה
ובדרז"ל בין פצים לחבירו (שבת פ"ב) : (ה) תרעלה . מל' ערל ואטום כמו ערלה אזנם (ירמיה
ו') : (ו) נתתה . כמו תתן עבר במקום עתיד ורבים כמוהו : נס להתנוסס . מל' נס וכלונס והוא
ענין הרמה והגבהה כנס הגבוה : קושט . ענין אמת ותמים כמו קושט אמרי אמת (משלי כ"ב) :
יחלצון

אבן עזרא

זה אלהים דבר בקדשו בדבר קדשו בדרך נבואה לשמואל שממלכתי תעמו' על ישראל לא כממלכ' שאול וטעם שכם היא העיר וככה סוכות וטעם אחלק' שלעולם תהיה בחלקו ואפקיד עליה פקידי: (ט) לי. טעם שכם וסוכות שהם ליוסף על כן גלעד ומנשה ואפרים בעבור היות בית יוסף בצפון ארץ ישראל ויהודה בנגב וכן כתוב יהודה יעמד על גבולו מנגב ומעוז סמוך ולא תשתנה בעבור היותו מפעלי הכפל: (י) מואב. ארחץ ארצם כמו סיר. הנה מצאנו פה עלי פלשת התרועעי הפוך ור' משה הכהן פירש בו הנה על אדום שהוא חזק אשליך נעלי חשבי אתה פלש' שהתרועעי עלי כדרך שמח בחור בילדותיך בואו בית אל: (יא) מי. הייתי מחשב מי יובילני לעיר אדום שהי' במצו' אף אני הייתי משיב לנפשי יעשה זה השם שנחני עד אדום והנה מחשבתי נהפכה בעבור הלא אתה אלהים זנחתנו והטעם מה יעשו צבאותינו אם לא תצא עמהם: (יג) הבה. תן. תי"ו עזרת תחת ה"א כמו ושבת לגשיא או הוא חסר ה"א והטעם עזרת'. ושוא תשועת אדם. כנג' צבאותינו: (יד) באלהי'. מתנבא ברוח הקדש שהוא ינצח באחרונה: (א) למנצח: (ב) שמעה אלהים רנתי. נגינת פיוט והעד שה א סמוך שהוא נקוד בפתח: שמעה רנתי. בגלוי ותפלתי בלב כנגד חנה: (ג) מקצה הארץ. שהוא רחוק מהבל ה' או הוא הטעם אע"פ שאני בקצה הארץ שהוא מקום שפל בצור ירום ממני והטעם שיהיה רם ממני שם תנחני: (ד) כי. ותמיד היית למגדל עז על כן אתאוה אגורה ולהיותי חוסה בצל כנפיך באמת: (ו) כי. לא"ד לנדרי נוסף כמו השלישי לאבשלום והטעם שנדרתי נדר אם תמלא שאלתי לשכון באהליך וטעם נתת ירושת שאדור בארץ ישראל שנתת ירושה ליראי שמך: (ז) ימים. הטעם שהבקש שתחיה שנים רבות שישב בבית השם לעבדו כנגד עולמים וטעם תוסיף כמו יראת ה' תוסיף ימים רק התי"ו לנכח השם:

ישב

תהלים ס סא

אֶעְלֹ֗זָה אֲחַלְּקָ֥ה שְׁכֶ֑ם וְעֵ֖מֶק סֻכּ֣וֹת
אֲמַדֵּֽד׃ ט לִ֤י גִלְעָ֨ד ׀ וְלִ֬י מְנַשֶּׁ֗ה
וְ֭אֶפְרַיִם מָע֣וֹז רֹאשִׁ֑י יְ֝הוּדָ֗ה מְחֹקְקִֽי׃
י מוֹאָ֤ב ׀ סִ֬יר רַחְצִ֗י עַל־אֱ֭דוֹם
אַשְׁלִ֣יךְ נַעֲלִ֑י עָ֝לַ֗י פְּלֶ֣שֶׁת הִתְרוֹעָֽעִי׃
יא מִ֣י יֹ֭בִלֵנִי עִ֣יר מָצ֑וֹר מִ֖י נָחַ֣נִי עַד־
אֱדֽוֹם׃ יב הֲלֹֽא־אַתָּ֣ה אֱ֭לֹהִים
זְנַחְתָּ֑נוּ וְלֹֽא־תֵצֵ֥א אֱ֝לֹהִ֗ים
בְּצִבְאוֹתֵֽינוּ׃ יג הָֽבָה־לָּ֣נוּ עֶזְרָ֣ת
מִצָּ֑ר וְ֝שָׁ֗וְא תְּשׁוּעַ֥ת אָדָֽם׃ יד בֵּֽאלֹהִ֥ים
נַעֲשֶׂה־חָ֑יִל וְ֝ה֗וּא יָב֥וּס צָרֵֽינוּ׃

סא א לַמְנַצֵּ֬חַ ׀ עַֽל־נְגִינַ֬ת לְדָוִֽד׃
ב שִׁמְעָ֣ה אֱ֭לֹהִים רִנָּתִ֑י הַ֝קְשִׁ֗יבָה
תְּפִלָּתִֽי׃ ג מִקְצֵ֤ה הָאָ֨רֶץ ׀ אֵלֶ֣יךָ
אֶ֭קְרָא בַּעֲטֹ֣ף לִבִּ֑י בְּצוּר־יָר֖וּם
מִמֶּ֣נִּי תַנְחֵֽנִי׃ ד כִּֽי־הָיִ֣יתָ מַחְסֶ֣ה
לִ֑י מִגְדַּל־עֹ֝֗ז מִפְּנֵ֥י אוֹיֵֽב׃ ה אָג֣וּרָה
בְ֭אָהָלְךָ עוֹלָמִ֑ים אֶֽחֱסֶ֨ה בְסֵ֖תֶר
כְּנָפֶ֣יךָ סֶּֽלָה׃ ו כִּֽי־אַתָּ֣ה אֱ֭לֹהִים
שָׁמַ֣עְתָּ לִנְדָרָ֑י נָתַ֥תָּ יְ֝רֻשַּׁ֗ת יִרְאֵ֥י
שְׁמֶֽךָ׃ ז יָמִ֣ים עַל־יְמֵי־מֶ֣לֶךְ תּוֹסִ֑יף

תרגום

אַבּוּעַ אֲרוּם יִתְגַּבְּרוּן דְּבֵית יִשְׂרָאֵל אֲפַלֵּיג בּוּזָתָא עִם בְּנֵי יוֹסֵף דְּיָתְבִין בִּשְׁכֶם וּבְמֵישַׁר סוּכּוֹת אֲמַשַּׁח מִישְׁחָתָא וַאֲפַלֵּג עֲדָאָה׃ ט עַמִּי הֲווֹן דְּבֵית גִּלְעָד וְעַמִּי הֲווֹן דְּבֵית מְנַשֶּׁה וְגִיבָּרִין דְּבֵית אֶפְרַיִם עוּשְׁנָא דְרֵישִׁי וּמִדְּבֵית יְהוּדָה סְפָרַיָּא דְּבֵית אוּלְפָנִי׃ י בְּעֵיטַת מוֹאֲבָאֵי אַטְמָשׁוּ רִגְלֵי בְּאַרְם גִּבָּרֵיהוֹן הֵיךְ דָּוִד שְׁזוּגִי עַל פְּרַקְת קֳדָל גִּבָּרֵי אֱדוֹם טַלְקִית מְסָנֵי עֲלַוֵי פְּלִשְׁתָּאֵי יַבִּיבוּ כְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל׃ יא מַן הוּא דְּיוֹבִיל יָתִי לְקַרְתָּא חֲרוּבָא דְצוֹר מַן הוּא דְּדַבְּרַנִי עַד אֱדוֹם׃ יב הֲלָא אַתְּ הוּא יְיָ שְׁבַקְתָּנָא וְלָא תִפּוֹק אֱלָהָא עִם חֵילְוָתָנָא׃ יג הַב לָן סַעֲדָא מִמְעִיקָא וּמַגָּן הוּא פּוּרְקָנָא דְּבַר נָשָׁא׃ יד בְּמֵימְרָא דַּיְיָ נַעֲבֵּד חֵילָא וְהוּא יִכְבּוֹשׁ מְעִיקָנָא׃ א לְשַׁבָּחָא עַל תּוּשְׁבְּחָן לְדָוִד׃ ב קַבֵּל יְיָ בָּעוּתִי אֲצֵית צְלוֹתִי׃ ג מִן סִיָּפֵי אַרְעָא קֳדָמָךְ אֲצַלֵּי בְּאִשְׁתַּלְהֲיוּת לִבִּי בְּכֵיפָךְ תַּקִּיף דְּמִתְבְּנֵי עַל טוּר רָם מִנֵי דַבַּר יָתִי׃ ד אֲרוּם הֲוֵיתָא רְחִיץ לִי קוּסְטַל דְּעֻשְׁנָא מִן קֳדָם בְּעֵיל דְּבָבָא׃ ה אֲדוּר בְּמַשְׁכְּנָךְ לְעָלְמַיָּא אֶתְרְחִיץ בִּטְלַל שְׁכִנְתָּךְ לַעָלְמִין׃ ו אֲרוּם אַנְתְּ יְיָ שְׁמַעְתָּא נִדְרַי יְהַבְתָּא יְרוּתָא לְדַחֲלֵי שְׁמָךְ׃ ז יוֹמִין עַל יוֹמֵי מַלְכָּא מְשִׁיחָא תּוֹסִיף

רשי

הגלות וזרעו ימשלו בהם (סא"א). ד"א אלהים דבר בקדשו שאהיה מלך [...] אעלוזה. בישועתו. בפי' אחר מצאתי אלהים דבר בקדשו למורני [...] (ש"ב ג) כי ביד דוד עבדי אושיע את עמי ישראל: אחלקה שכם. אחלק [...] בנכסי אויביהם: ועמק סוכות אמדד. סוכות זה איני יודע מאיזה אומה [...]

ידעתי סוכות שבאו [...] כשנכנסו ישראל מרעמ[...] הוא. ובפירושים אחרי [...] אחלקה שכם. אחז [...] נחלת יעקב אביהם [...] סוכות אמדד. [...] לישראל שכם וסוכות ב[...] כנען היה כמו שמצי[...] ביאתו של יעקב לארץ ד[...] שכם: ד"א ועמק סוכו[...] סוכות לשון בורות ודמ[...] שנאמר ואת סכות [...] אמדד. אני מודד או[...] כמו שנאמר (שם ב) חבלים להמית ומל[...] להחיות (סא"א): (ט) [...] למלוך עליהם: מחקק[...] שלי מחוקק לי שררה [...] ושולה ספרים ומצוה כמו[...] מ"ט) לא יסור שבט[...] ומחוקק מבין רגליו [...] (י) מואב סיר רחצי. [...] בהם כסיר של נחושת [...] לרחץ בו: נעלי. מכ[...] עלי פלשת התרועעי. [...] על ממשלתי להיות מ[...] לי כי גת מארץ פל[...] עזה שכבשן דוד: [...] יובלני עיר מצור. [...] מבצר לכבוש את בצר[...] אתה תעזור אותי ע[...] אדום מי יובילני ומ[...] עליהם. בפירושים [...] מצאתי כן על מבצרי [...] אשר נחיתי עתה עליהם [...] תצא. ואיך יצא: (י[...] ירמום: (ג) מקצה הא[...] ע"ס שאני רחוק מא[...] משלח על אויבי למלחמ[...] אקרא בעטוף לבי. עלי[...] מה אני קורא לך שת[...] שהוא רם וחזק ממני: (ו[...] באהלך עולמים. זכ[...] ובעולם הבא: (ו) נת[...] יראי שמך. החזרת ער[...] על ידי: (ז) ימים על [...] תוסיף. אם נגזר על [...] בחור הוסיף ימים על [...] ששניתי יהיו שבעים [...] שני[...]

הלא אלהים. נתתת ב' ר"פ וסימ' שמחה בלבי. ליראיך נס להתנוסס: אעלוזה ג' ב' חס' וא' מ"ל וסימ' ואני בה' אעלוזה דחבקוק. אלהים דבר בקדשו. וחברו. קדמא מ"ל: ולא תצא ו' וסי' נמסר ביחזקאל סימן כ"ד ובסיפרא סימן מ"ד: באלהים ו' ר"ת וסימ' נמסר בסיפרא סימן נ"ו: נגינת ל' דבוו' פתח: מגדל עז ג' וסימ' ומגדל עז היה בתוך העיר. מגדל עז מפני אויב. מגדל עז שם ה' בו ירוץ: אתה אלהים

הולדות אהרן יסודם מחוקקי. יבמות סב: מואב סיר רחצי. סנהדרין שם זוכר בלק (שם שם): כלא אחם. גיטין נז: אגורה באהלך. יבמות צו בכורות לא (ברכות ד שקלים מב מ"ק ג):

מצודת ציון

(ז) יחלצון. ענין שליפה והוצאה: (ח) בהם בכות. הם שמות מקומות: (ט) מחוקקי. כן יקראו הסופרים ע"ש שהם נותנים החוקים וכן ומחוקק מבין רגליו (בראשית מ"ט): (י) סיר. קדרה: נעלי. מל' מנעול העשוי לסגור בו כמו מנעוליו ובריחיו (נחמיה ג'): עלי. בעבורי: התרועעי. מל' תרועה: (יא) יובילני. ענין הבאה כמו לרקמות תובל למלך (לעיל מ"ה): מצור. מבצר חוזק שאין לכבשו מבלי מצור: נחני. ענין הנהגה: (יב) זנחתנו. עזבתנו: (יד) חיל. כח ואומץ: יבוס. ענין דריכה ורמיסה: (א) נגינת. שם כלי נגון: (ג) בעטוף. מלשון עטיפה ולבישה: מן

מצודת דוד

להושיע עמך בשלום על אדמתם: למען יחלצון. בכדי שישראל ידידיך יס[...] מהצרות לזאת הושיעה לי בימינך ועננו: (ח) דבר בקדשו. ברוח קדשו נביאיו אשר אעלוז ואשמח במלכותי ואמשול ממשל רב: אחלקה. מקום אחלק לישראל ואמדד להם לחלקים: (ט) לי גלעד. כי ראה ברוה"ק שבימי יוחלק מלכות ישראל ואמר בימי יהיו כולם תחת ממשלתי: מעוז ראש[...] לראשי לשמרני מן האויב: מחוקקי. יהיו שרים שלי ובכנפים אלי: (י) מ[...] רחצי. ר"ל האפס עמהם כל תשמישי כרצוני כקדרה המוכן לרחוץ בו: אשליך נעלי. אשים ברגליהם לכנגם בהם: עלי פלשת התרועעי. בעבורי יריעו תרועת מלך ותהיה טתרועה למפני לקבל עליהם עול מלכותי: (יא) מי יובילני. מי המביא אותי אל עיר מבצר לכבוש אותה ולבוא בתוכה ומי הוא אשר אדום לכבושו: (יב) הלא אתה אלהים זנחתנו. הלא כ"ז ממך אלהים אשר עד הנה זנחתנו ולא יצאת בצבאותינו ר"ל כמו מה שהיינו מאז בצרה היה בעבו[...] זנחתנו וכו' כן התשועה באה ממך ולא בדרך מקרה: (יג) הבה. אתה תן לנו עזרת מצר אבל תשועת אדם היא שוא ואין בה תועלת: (יד) באלהים. אלהים נעשה גבורה להתחזק על שונאיך והוא הוא הרומס צרינו: סא (ג) מקצה הארץ. כששיה נלחם עם ארם אמר כשאני בקצה הארץ רחוק מא"י כל[...] מעוטף בצרות אקרא אליך שתנחה אותי: בצור ירום ממני. ר"ל שתצלח מלכים החזקים ממני: (ד) כי היית. מעולם היית מחסה לי כמגדל חזק: (ה) וכ"כ אגורה באהליך עד עולם להיות נסתר בו מפני האויב והוא צנין מליצה: אחסה וגו'. כפל הדבר במ"ש: (ו) שמעת. מעולם שמעת לנדרי אשר נדר[...] במלחמי מול האויב כי נתקבל ברצון ונתת ארץ האויב להיות ירושת ישראל יראי שמך: (ז) ימים. לזה גם עתה שמע לי ותוסיף ימים על השנים שאני ב[...] ולא[...]

רש"י: (ח) ישב. המלך לעולם לפני אלהים. חסד ואמת. שהוא יהיו מזומנים לנצרו: מן. הזמנה כמו (יונה ד') וימן ה' קקיון: (ט) כן כמו שתטיב לי כן אזמרה שמך להיותי משלם נדרי יום יום: (א) על זם כלי שיר ומדרש אגדה על הדתות ועל הדינין הנגזרים על ישראל ...: (ב) דומיה נפשי. ...שי כמו דום לה' ...(לעיל ל"ז): (ג) לא ... מטות גדולות. ...אגדה רבה גיהנם: ...תו. מנחם פי' מגזרת ...כלה (ירמיה י"ב). ...י שם. (דברים ל"ג). ...תהותתו על איש. ...לפותרו לשון הוות ...ותי"ו שורש כאשר ...מת מות. כך נאמר ...כת הות ולשון רבים ...לשון מחשבת שבר ...ויש מפרשין תהותתו ...יכו לשובכם על בני ...ודימוה לל' הערב ...כדברים (סא"א): ...י. המוכן ליפול על ...: (ה) משאתו. לפי ...ירים מן בני אדם שמא ...לם גמולכם יעצתם ...ליו הרעה: בפיו. של ...ואחד מהם יברכו. ...ובמחשבותם יקללו ...) אך הבל בני אדם. ...ו מהם מאחר שהקב"ה ...נו בעת צרה סלה: ...לעלות. אם באו לעלות ...והבליהם שוים כן ...מדרשו לענין הזוגות: ...כי ינוב. אם תראו ...ממונם מצליח וגדל אל ...: חיל. ממון: ינוב. ...ויצמח

שְׁנוֹתָיו כְּמוֹ־דֹר וָדֹר׃ ח יֵשֵׁב
עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן
יִנְצְרֻהוּ׃ ט כֵּן ׀ אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ לָעַד
לְשַׁלְּמִי נְדָרַי יוֹם ׀ יוֹם׃

סב א לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדוּתוּן מִזְמוֹר
לְדָוִד׃ ב אַךְ אֶל־אֱלֹהִים דּוּמִיָּה
נַפְשִׁי מִמֶּנּוּ יְשׁוּעָתִי׃ ג אַךְ־הוּא צוּרִי
וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא־אֶמּוֹט רַבָּה׃
ד עַד־אָנָה ׀ תְּהוֹתְתוּ עַל־אִישׁ
תְּרָצְּחוּ כֻלְּכֶם כְּקִיר נָטוּי גָּדֵר
הַדְּחוּיָה׃ ה אַךְ מִשְּׂאֵתוֹ ׀ יָעֲצוּ
לְהַדִּיחַ יִרְצוּ כָזָב בְּפִיו יְבָרֵכוּ
וּבְקִרְבָּם יְקַלְלוּ־סֶלָה׃ ו אַךְ לֵאלֹהִים
דּוֹמִּי נַפְשִׁי כִּי־מִמֶּנּוּ תִּקְוָתִי׃ ז אַךְ־
הוּא צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא
אֶמּוֹט׃ ח עַל־אֱלֹהִים יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי
צוּר־עֻזִּי מַחְסִי בֵּאלֹהִים׃ ט בִּטְחוּ
בוֹ בְכָל־עֵת ׀ עָם שִׁפְכוּ־לְפָנָיו
לְבַבְכֶם אֱלֹהִים מַחֲסֶה־לָּנוּ סֶלָה׃
י אַךְ ׀ הֶבֶל בְּנֵי־אָדָם כָּזָב בְּנֵי־
אִישׁ בְּמֹאזְנַיִם לַעֲלוֹת הֵמָּה מֵהֶבֶל
יָחַד׃ יא אַל־תִּבְטְחוּ בְעֹשֶׁק וּבְגָזֵל
אַל־תֶּהְבָּלוּ חַיִל ׀ כִּי־יָנוּב אַל־

תרגום: שְׁנוֹי הֵיךְ דָּרֵי עַלְמָא הָדֵין וְדָרֵי עַלְמָא דְאָתֵי׃ ח יָתִיב לַעַלְמִין קֳדָם יְיָ טִיבוּ וְקוּשְׁטָא מִן מָרֵי עַלְמָא יִנְטְרוּן לֵיהּ׃ ט בְּכֵן אֲשַׁבַּח שְׁמָךְ לְעָלְמַיָא כַּד אַשְׁלֵים נִדְרַי בְּיוֹם פּוּרְקָנָא דְיִשְׂרָאֵל וּבְיוֹם דְּיִתְרַבֵּי מַלְכָּא מְשִׁיחָא לְמֶהֱוֵי מְלִיךְ׃ א לְשַׁבָּחָא עַל יְדוֹי דִידוּתוּן תֻּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד׃ ב בְּרַם לֵאלָהָא שְׁתָקָא נַפְשִׁי מִנֵּיהּ פּוּרְקָנִי׃ ג בְּרַם הוּא תּוּקְפִּי וּפוּרְקָנִי מְשֵׁיזְבִי לָא אֶזוּעַ בְּיוֹם עָקָא רַבָּא׃ ד עַד אֵימָן אַתּוּן מִתְרַגְּשִׁין עַל גְּבַר חָסִיד תִּתְעַבְדוּן קְטוֹלִין כּוּלְכוֹן הֵיךְ שׁוּר דְּסָטֵי הֵיךְ גוּדָא רְעִיעָתָא׃ ה בְּרַם כַּד יוֹמוּן לְאוֹטָבָא מִתְמַלְּכִין לְמִגְדַּח יְחַוּוּן כְּדִבוּתָא בְּפוּמְהוֹן יְבָרְכוּן וּבְלִבְּהוֹן יְקַטְּטוּן לְעָלְמִין׃ ו בְּרַם לֵאלָהָא שְׁתוּקִי נַפְשִׁי אֲרוּם מִנֵּיהּ סִבְרִי׃ ז בְּרַם הוּא תּוּקְפִּי וּפוּרְקָנִי מְשֵׁיזְבִי לָא אִזְדַּעְזַע׃ ח עַל אֱלָהָא פּוּרְקָנִי וִיקָרִי תְּקוֹף עוּשְׁנִי סִבְרִי בֶּאֱלָהָא׃ ט סְבָרוּ בְּמֵימְרֵיהּ בְּכָל עִדָּן עַמָּא דְּבֵית יִשְׂרָאֵל שְׁרוּ קֳדָמוֹי זְחוֹחֵי לִבְּכוֹן אֲמַרוּ אֱלָהָא סְבַר לָנָא לְעָלְמִין׃ י בְּרַם לְמָא בְּנֵי נָשָׁא כַּדִּיבָא בְּנֵי גְּבַר כַּד יִסְבּוּן בְּנֵי נָשָׁא בְּמַסַּחְתָּא יִתְקְלוּן מַזָּלְהוֹן הִנּוּן גַּרְמֵיהוֹן מִן לְמָאֲהוֹן כַּחֲדָא׃ יא לָא תִּתְכְּלוּן בִּטְלוּמָא וּבְאוּנְסָא לָא תִּתְהַבְלוּן מָמוֹנָא אֲרוּם יִשְׁגַּח לָא תְשַׁוּוּן

אבן עזרא: (ח) ישב. מן. על משקל בו את בני ישראל ותחסר מלת אשר כמו עם לבבכם שלם ורבים כמוהו וככה הוא חסד ואמת מנה שינצרוהו כמו וימן ה': (ט) כן. וכמו זה המזמור אזמרה שמך לעד ואשלם נדרי כל היום: (א) למנצח לידותון. כטעם שיהיה תחלתו לידותון שחברו ידותון המשורר או אחר חברו עליו ולהיותו כלי רחוק הוא: (ב) אך. טעם אך למה הוא נפשי דומי' כטעם דום לה' דומו עד הגיענו אליכם על משקל על אלה אני בוכיה לבא ישועה לה רק לשם לבדו: (ג) אך. ולא היה לי מושיע זולתו ובעבור שהזכיר למעלה. כי ממנו ישועתי הזכיר כאן הוא ישועתי וטעם לא אמוט אל תהום רבה הפך משגבי כי מצאנו תהום על לשון נקבה תהום רוממתהו: (ד) עד. טעם לא אמוט על מחשבת בן אדם שימוט ע"כ יוכיחם לאמר עד אנה תהותתו מגזרת הוות תחשבו עליו ונמצא רי"ש תרצחו קמוצה על כן הוא פועל שלא נקרא שם פועלו כמו ובמים לא רוחצת כי הקמץ והשורק והחולם ימצאו בבנין הזה וזה דרך תפלה וטעם כקיר נטוי שתהיו ככה ונטוי על משקל עצום או הוא מהפעלים היוצאים ועד הדחויה שהטעם כפול: (ה) אך משאתו. הטעם כמו הלא שאתו תבעת אתכם כי נשא אשא להשוהזכיר להדיח אותו בכזב אחר גדר הדחויה: (ו) אך. ואני אומר לנפשי אך לשם לבדו דומי נפשי: (ז) אך. פעמים רבות היה צורי וישועתי: (ח) על. אם כן אין עלי לבקש שאושע ויהיה הכבוד לי רק על השם שהוא יושיעני ויכבדני: (ט) בטחו. אחר שהוכיח המהותתים שב לדבר אל עם השם בטחו בו על כן בלשון רבים: אלהים מחסה לנו סלה. כי עם מעם השם והזכיר מחסה כנגד מחסי באלהים: (י) אך. באדם אל תבטחו כי הם הבל וכזב ואלו עלו במאזני'. בני אדם ובני אדם היותם פחותים מההבל דרך משל כי הם הבל הבלים כדברי שלמה ע"ה: (יא) אל. הטעם הזכיר בתחלה אל תבטחו בבני אדם להושיעכם ואל תבטחו בממונכם שיעמוד לכם בצרתכם וזה טעם חיל כי ינוב כמו עשה לי את החיל הזה ומלת ינוב ירבה

נמסר בסיפרא סוף סימ' ...מים ג' ר"פ וסימ' יכים יהושע את כל המלכים. ...שנה תרגזנה. ימים על תוכיף: יום יום ז' וסי' ...יר וישב: דומיה ד' א' חס' ...ילה לא דמיה לי. ...דומיה. אך אל אלהים ...שי. לך דומיה תהלה. ...ר: ירצו ד' וסימ' או אז ...ם הערל. והארץ תעזב ...חריהם בפיהם ירצו סלה. ...ו יעצו להדיח: מחסה ...ליש' בקריא' וסי' בטחו ...ת. אלהים לנו מחסה ...' מציון ישאג. כמופת הייתי לרבים. אל תהיה לי למחתה. טוב לחסות בה' מבטוח. וחברו טוב לחסות בה'. ישלם ה' פעלך ותהי שלמה. חנני ה' כי בך חסיה נפשי. וכל אחסה דכוו' רפין במ"א ובצל כנפיך אחסה. מסורתא אחריתי: מחסה ג' ב' דגשי' וא' רפי' וסי' וה' מחסה לעמו. אלהים לנו מחסה. אלהים מחסה לנו סלה:

אהרן אל אלקים. עקרים מד פכ"ד: עד אנה. סנהדרין קט: על אלקים ישעי. עקרים מד פכ"ד: בטחו בו. שם מד פמ"ו:

מצודת דוד

...ת ביד האויב ושנותי יהיו כשני כל הדורות והם שבעים שנה: מלך. על ...ר וכן כי אין המלך יוכל אתכם (ירמיה ל"ח) וצדקיה אמר על עצמו: ...אלהים. בבה"מ מבלי לכת לארץ העמים להלחם בם: חסד ואמת. חסדי ואמיתת הבטחתו יהיה מזומן לשמרו מן האויב מבלי מלחמה: (ט) כן. ...שאני מזמר כאשר אנצח המלחמה כן אומר לעד כאשר לא תבוא עלי מלחמה כלל: לשלמי. בעת אשלם נדרי בכל יום אזמר אז לשמך כי מוטב לי לדור כל יום עד שלא באה עלי המלחמה מלדור בעת המלחמה שאנצל מן האויב ולנצח אותו: סב (ב) אך וגו'. לא שמתי תוחלתי באדם אך אל אלהים תקוה מעולם ישועתי ממנו: (ג) אך ה"א צורי. ולא זולתו: משגבי. ועל שהוא משגבי לזה לא אמוט נטיה רבה מבלי תקומה: (ד) עד אנה. עד מתי תחשבו כל איש ואיש: תרצחו. יהי רצון שתרצחו כולכם ובתחלה תהיו ככותל הנטוי לנפול וכגדר הנדחה ממקומה כן תהיו בתחלה בפחד ואימה ובסוף תמותו ...זה: (ה) אך משאתו. ר"ל כן לא הרעותי את אחד מהם אך כל אחד מהם בעבור רוממתו וגאותו יעצו ביניהם להדיחני מן העולם ורוצים הם בכזב הנאמר ...י שאול: בפיו. כ"א מהם מברך אותי בפיו מן השפה ולחוץ אבל בקרב לבם מקלליה אותי לעולם אף בעת שמברכים אותי בפה: (ו) אך וגו'. אינני חושש ...נפשי תקוה לאלהים כי מעולם בא לי תקותי ממנו: (ח) על אלהים. ר"ל הלא על אלהים מוטל ישועתי ולהפאיר אותי בכבודי כי הוא הבטיחני על המלוכה ...יים: צור עוזי. הוא מאמץ כוחי ולזה אחסה בו: (ט) עם. אתם בני עמי בטחו בו בכל עת: שפכו לפניו לבבכם. בתפלה כי הוא מחסה לנו מעולם: (י) אך ...אדם. הבטחון על בני אדם הוא הבל וכזב ודבר שאינו מתקיים: במאזנים לעלות. הוא ענין מליצה לומר אם נחשוב להעלות במאזני משקל המה יחד ר"ל הבטחון

מצודת ציון

(ח) מן. ענין הזמנה כמו וימן (יונה ב'): (א) ידותון. שם כלי נגון: (ב) דומיה. ענין תקוה כמו דמינו אלהים חסדך (לעיל מ"ח): (ד) תהותתו. מל' הוות ושבר: כקיר גדר. ענין כותל בית וחצר: (ה) משאתו. ענין הרמה: כזב. ענין דבר הנפסק כמו אשר לא יכזבו מימיו (ישעיה נח): (יא) בעושק. ענין גזל: תהבלו. מלשון הבל: חיל. עושר: ינוב. מלשון תנובה והצמחה: אצמחך

אבן עזרא

ירבה מגזרת תנובה והזכיר בעשק ובגזל כי רוב ממון בני אדם יעשוהו על אחת מאלה הדרכים והעושק על ידי פיתוי ואונאה והגזל בחזקה וטעם תהבלו תוסיפו הבל על הבל: (יב) אחת. כבר הזהירנו השם פעם ושנים כי העוז לשם הוא לבדו והוא לבדו יתן עוז לנצח או להעשיר כנגד צור עזי: (יג) ולך. אחר כן יודה השם שעשה חסד עם בני אדם והזהירם והודיעם כי הוא ישלם לאיש כמעשהו ויש אומרים כי אתה אע"פ כדרך כי עם קשה עורף הוא באחרונה לך החסד: (א) מזמור לדוד בהיותו במדבר. טעם זה המזמור שהיה נכסף ללכת אל קרית יערים מקום הארון בעבור הסתתרו מפני שאול: (ב) אלהים. אשחרך. כמו שוחר טוב או מגזרת שחר כמו ולבקר בהיכלו מגזרת בקר: צמאה לך. והנה נפשי כצמא אל מים ובשרי יבש כי אין למלת כמה חבר במקרא: בארץ. כאילו הייתי בארץ ציה שאין שם מים וארץ עיף כי נמצא ארץ לשון זכר נטעם ארץ ורבים כמוהו: (ג) כן. הנה אחשב בלבי ואראך והטעם כאילו הייתי בקדש ואני רואה עוזך שהוא הארון כמו ויתן לשבי עוזו: וכבודך. השכינה: (ד) כי טוב. הוא בעיני לראות חסדך שאתה שוכן בקרב ישראל מחיים על כן שפתי ישבחונך: (ה) כן. ככה אברכך בעודי ובברכת שמך אשא כפי וכמוהו רבים: (ו) כמו חלב. כמו את חלב הארץ ובא חסר בי"ת שבעתי אילים וטעם ושפתי רננות שארנן לך בכל שפה שאדענה או פי שיהללך יהיה סבה שתרנן לך כל שפה וזה קשור עם הבא אחריו: (ז) אם. כאשר אזכרך תתענג אז נפשי: באשמורות. הם שלש כי אני חייב להודות לך כי אתה עזרתני ובהיותי בצל כנפיך ארנן כעוף המגונן: (ט) דבקה. אין אהבה לנפשי רק אחריך גם אתה עזרתני להדבק בך וזה טעם בי תמכה ימינך: (י) והמה. והנה לא הזכיר שם המלשינים והמגלים סודו לשאול רק רמז במלת והמה לשואה כמו תבואהו שואה: יבואו. המה בתחתיות ארץ כמו שואה ושפלה ממנה: (יא) יגירוהו. יגירו

תרגום

לבא: יב אורייתא חדא ממלל אלהא ותרתין זמנין דנן שמעית מן פום משה ספרא רבא ארום עושנא קדם אלהא: יג ולך אלהא למעבד טובי לצדיקיא ארום את משלם לאנש היך עובדוי:

א תושבחתא לדוד בעידן מהוי במדברא די בתחום שבט יהודה: ב אלהא תוקפי אנת אקום בצפרא קדמך צחית לך נפשי רגיג להבסרי בארעא צדיא ומשלהי מדלית מוי: ג היכנא באתר קודשא חמיתך זכי יתי למחמי עושנך ויקרך: ד ארום טב הוא חסדך דתעבד לצדיקיא לעלמא דאתי מן חיי דיהבתא לרשיעיא בעלמא הדין בגין כן ספותי ישבחונך: ה היכנא אברכנך בחיי בעלמא הדין בשום מימרך אפרוס ידי בצלו לעלמא דאתי: ו היך תרב ודהן תסבע נפשי וספון דתושבחן ישבח פומי: ז אין אדכרתיך על דרגשי במטרת ארנן במימרך: ח ארום הויתא סעיד לי ובטלל שכנתך אבוע: ט אדבקת נפשי בתר אורייתך בי סעדת ימינך: י והנון לקבורתא יתבעון נפשי יעלון בארעית ארעא: יא ידחלוניה מטול מחת סיפא מוהבית

תהלים סב–סג

ב׳ תָּשִׁיתוּ לֵב: יב אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים

ג׳. שְׁתַּיִם־זוּ שָׁמָעְתִּי כִּי עֹז לֵאלֹהִים:

ל׳ קל״ד יג וּלְךָ־אֲדֹנָי חָסֶד כִּי־אַתָּה תְשַׁלֵּם

לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ:

ח׳ ר״פ סג א מִזְמוֹר לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ

כ״ט ר״פ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה: ב אֱלֹהִים אֵלִי אַתָּה

ג׳. ל׳ אֲשַׁחֲרֶךָּ צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי כָּמַהּ

ב׳ וח׳ בליש׳ לְךָ בְשָׂרִי בְּאֶרֶץ־צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי־

ל׳ וכתיב כן מָיִם: ג כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִךָ לִרְאוֹת

עֻזְּךָ וּכְבוֹדֶךָ: ד כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ

ל׳ מֵחַיִּים שְׂפָתַי יְשַׁבְּחוּנְךָ: ה כֵּן אֲבָרֶכְךָ

בְחַיָּי בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי: ו כְּמוֹ

חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי וְשִׂפְתֵי

רְנָנוֹת יְהַלֶּל־פִּי: ז אִם־זְכַרְתִּיךָ

׳ עַל־יְצוּעָי בְּאַשְׁמֻרוֹת אֶהְגֶּה־בָּךְ:

ג׳ ח כִּי־הָיִיתָ עֶזְרָתָה לִּי וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ

ב׳ אֲרַנֵּן: ט דָּבְקָה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ בִּי

תָּמְכָה יְמִינֶךָ: י וְהֵמָּה לְשׁוֹאָה

ל׳ וחד בתחתיו׳ ארץ יְבַקְשׁוּ נַפְשִׁי יָבֹאוּ בְּתַחְתִּיּוֹת

ל׳ הָאָרֶץ: יא יַגִּירֻהוּ עַל־יְדֵי־חָרֶב

רשי

יצמח לשון תנובה: (יב) אחת דבר אלהים. ששמעתי מתוכה שתים... שתים כי עז לך לשלם לאיש כמעשהו: והשני כי לך ה׳ החסד ומ... שמענום מדבור שני של י׳ הדברות שמענו ממנו שהקב"ה פוקד עון... חסד שנאמר בו (שמות כ׳) פוקד עון אבות וגו׳ לכך בטוח אני שישלם... לצדיקים ופורענות ד... זו למדתי מיסודו ש... הדרשן. ורבותינו דר... שמור בדבור אחד... (יג) ולך אדני חסד. ... כי אתה תשלם לא... ולא מעשהו ממש א... כענין שנאמר (עזרא) אלהינו חשכת למ... כך נדרש באגדת ת... לפיתרו עוד ולך ה׳... בידך לשלם לאיש... (א) במדבר יהודה. ... שאול: (ב) אשחרך... ואדרוש לך כמו ושחר... (איוב ז׳). אם אתה... אל (שם ח׳): כמהה... כמא ותאב אני לבוא... תפלתך: כמה לך... תאוה ואין לו דמיון... ציה. במדבר: (ג) כ... חזיתך וגו׳. כמו כי... לראות עוזך וכבוד... שחזיתיך במקדש... תשבע נפשי כמראות... (ה) כן אברכך בחיי... כי אז מתרגמין... אז כשאבא לפניך... חיי: בשמך אשא כפי... ולהלל: (ו) ושפתי... לשונות של רננות כ... י"א) ויהי כל הארץ... דמתרגמינן ל שנא... יצועי. כשאני שוכב... אני זוכר אהבתך:... הלילה: אהגה בך... (ט) בי תמכה ימי... אפול: (י) והמה... לשואה יבקשו נפשי... כמאורב ביום אפילה... בהם: יבאו בתחתי... במקום שפל שאול... ויפלו: (יא) יגירו... חרב. יגירו על... ויגירוהו כל אחד... שימיתו אותו ומקר...

מסורה

מזמור לדוד ח׳ ר"פ וסימ׳ נמסר בריש סיפרא סימן ג׳: ועיף ב׳ וסימ׳ כי אמרו העם׳. ועיף בארץ ציה. וחש עיף וסימ׳ ויבא עשו מן השדה והוא. הלעיטני נא מן האדום. ויזנב בך כל הנחשלים. אין עיף ואין כושל. והקיץ ורקה נפשו. לא מים עיף תשקה: והמה י׳ ר"פ בקריא׳ וסימ׳ נמס׳ בסוף

תולדות אהרן

תולדות אהרן אחת דבר. סנהדרין לד: במאזנים. (בילה סג): ולך ד׳ חסד. ר"ה יז ע"ק דף ע׳ יו עקרים מד פל"ח וזכר תרומה ויקרא (פאה יו סנהדרין בו קדושין סא): אשחרך. זוהר שם: כן אברכך. ברכות יו: דבקה נפשי. זוהר ויצא עקרים מד פי"ד:

מצודת ציון

(א) אשחרך. ענין דרישה כמו שוחר טוב (משלי י"א): כמה. ענין חשק ותאוה ואין לו דומה: ציה. שממה: ועיף. ר"ל יבשה וכאלו תתאוה למים כאדם היעף: (ג) חזיתיך. ראיתיך: עוזך. על הארון יאמר וכמ"ש והארון עוזך (לקמן קלב) על שהראה בפלשתים עוז כח המקום כמ"ש בס"א: (ו) חלב. מיטב כמו ואכלו את חלב הארץ (בראשית מ"ה): ודשן. ושמן: ושפתי. ענין אמירה כמו שפה אחת (שם יא): (ז) אם. ר"ל באמת כמו כי אם תם הכסף (שם מ"ז): יצועי. מל׳ מצעות המטה: באשמורת. הם שלש חלקי הלילה ודרך האדם להקיץ אז משינתו: (י) לשואה. ענין שממה: (יא) יגירוהו. ענין הזלה ושפיכה כמו וכמים הנגרים (ש"ב יד): מנת. מלשון מנה

מצודת דוד

הבטחון של כל בני אדם אז נראה שהמה קלים ופחותים מדברי הבל... הפוך וכאילו אמר המה יחד מהבל: (יא) בעושק. להרבות הון בעושק... אל תבטחו בהבל להרבות הון בגזל כי לא תתקיים העושר ההוא וכפל ה... חיל כי ינוב. אם תראו עושר הבא מגזל צומח ומתרבה אל תשימו לב ל... כזאת כי לא לעולם חסין: (יב) אחת. אמירה אחת דבר אלהים ומ... שתי דברים: כי עז. האחת למדתי אשר לאלהים הוא העוז וידו ב... (יג) ולך ה׳ חסד. והשנית למדתי ממנה שה׳ עושה חסד עם בני אדם... תשלם. ר"ל מדבר הזה נשמע שני הדברים כי אתה ה׳ דברת אשר תשלם לאיש כמעשהו וכמ"ש ואם תלכו עמי קרי וגו׳. והלכתי אף אני עמכם בקרי (ויקרא...) על כל הדברים שהאדם חוטא אתה משלם לו מדה במדה ואם לא היה ידו בכל משלה היה א"כ לפעמים מן הנמנע בדבר מהדברים לשלם מדה במדה ומזה ב... שדרכו לעשות חסד עם האדם כי זה שמענו מדה במדה הוא חסד גדול כי אז יבין האדם וישכיל לדעת שלא בא במקרה כ"א מה׳ על דרך העונש ויוסר ל... וכ"ז חוזר למעלה לומר ומהו בטחון האדם שלא טוב לחסות בה׳ הואיל וידו בכל משלה ועושה חסד: סג (א) במדבר יהודה. להסתר מפני שאול: (ב) מעולם אתה אלי לכן אדרשך: צמאה. מתאוה אני לך כצמא אל המים: בארץ ציה. כמו ההולך בארץ ציה ועיף מקום שאין שם מים כי אז מאוד יתאוה ל... בקודש. כמו הצמא כן אתאוה לחזות אותך במקום הקודש ולראות עוזך שהוא הארון עם הכבוד אשר ישכון עליו: (ד) כי טוב חסדך מחיים. ר"ל כי כל מנתינת החיים הוא למען ישבחונך שפתי בעודי כי לולא זאת למה לי חיים ולזה אתאוה להיות במקום המקודש למען אשבחך שם: (ה) כן אברכך בחיי. אשב במקום המקודש אעשה כן ואברכך כל ימי חיי ואשא כפי בהזכרת שמך להתפלל אליך: (ו) כמו חלב ודשן. כמו שתשבע הנפש ממאכלי חלב וד... נפשי אם יהלל פי את ה׳ ברננה לשונות של רננות: (ז) אם זכרתיך. באמת זכרתיך בהיותו על יצועי ובאשמורות הלילה כשאני מקיץ משינה מחשב אני... היית. על כי היית לי לעזרה ובעבור חסיון בל כנפך ארנן לך: (ט) דבקה. על כי דבקה נפשי ללכת אחריך לזה תמכה בי ימינך לבל אמוט: (י) והמה. ...מבקשים להשמיד את נפשי ולהמיתה כאלו הייתי רשע וחוטא: יבאו. לזה יבאו בתחתיות הארץ מושפלים עד עפר: (יא) יגירוהו. ...

רשי

מי וגירוהו . יגירוהו לשון גרירה כמו מוגרים במורד (מיכה א׳) פרץ גר (איוב כ״ח) : (מלאכי) : מנת שועלים . ישוכם חרב שועלים (יב) והמלך ישמח . על עצמו היה אומר שהרי כבר היה נמשח : הנשבע בו : כשיראו שתושיעני יתהללו ויתפארו כל הדבקי׳ בך והנשבעים וסכר . יס״ס כמו מעינות תהום רבה ח׳) : (ב) שמע אלהים . מזמור זה דרשוהו ת תהלים על דניאל גוב אריות ויפה נופל זמור על האגדה לפה קדש כל המאורע לו ליו שדניאל מזרעו מו שנאמר לחזקיה ט) ומבניך אשר תוליד סריסים בהיכל מלך ניאל חנניה מישאל מפחד אויב . אלו ים שנתיעצו עליו ניאל ו׳) אדין סרכיא א הוו בעין עלה דב אל : (ג) מרגשת שהם מתרגשים לבקש מות כדכתיב ארגישו וגו׳ (שם) : (ד) דרכו א לשונם הרע : במסתרים תם . ליהם : (ו) יספרו שים . ידברו אל המלך כריס טמונים שאפילו הבין למה היו עושין יו מתכוונים לטמון מוקשים להלכד בהם ריוש אתיעטו כל סרכי ׳ לקיימא קיים מלכא שלא יתפלל שום אדם כי שום אלוה חוץ ממך יום : (ז) יחפשו מבקשים עלילות כמו ס) הוו בעין עילה דניאל : טמנו . בלבם עתם את חפש העל לה לידם וקרב מחשבותם : וקרב איש . איש חד ואחד טמן מחשבתו: אלהים . ירה אותם אריות כדכתיב (שם) כא והיתיו לגבריא דכלו קרצוהי די דניאל ריתא רמו וג׳ : להו עלימו לשונם . דימו להכשילו עליהו ם : יתנודדו . כראשם ע ולשחוק עליהם כל : (יא) ישמח צדיק . דניאל : ויתהללו כל ישרי לב . יתפארו על יושר לבם וישתבחו בעצמם כי בטוחים הם שהקב״ה בעזרתם : (ב) לך דמיה תהלה . השתיקה

תהלים

מְנָת שֻׁעָלִים יִהְיוּ׃ יב וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל־הַנִּשְׁבָּע בּוֹ כִּי יִסָּכֵר פִּי דוֹבְרֵי־שָׁקֶר׃

סד א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃
ב שְׁמַע־אֱלֹהִים קוֹלִי בְשִׂיחִי מִפַּחַד אוֹיֵב תִּצֹּר חַיָּי׃ ג תַּסְתִּירֵנִי מִסּוֹד מְרֵעִים מֵרִגְשַׁת פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ ד אֲשֶׁר שָׁנְנוּ כַחֶרֶב לְשׁוֹנָם דָּרְכוּ חִצָּם דָּבָר מָר׃ ה לִירוֹת בַּמִּסְתָּרִים תָּם פִּתְאֹם יֹרֻהוּ וְלֹא יִירָאוּ׃ ו יְחַזְּקוּ־לָמוֹ ׀ דָּבָר רָע יְסַפְּרוּ לִטְמוֹן מוֹקְשִׁים אָמְרוּ מִי יִרְאֶה־לָּמוֹ׃ ז יַחְפְּשׂוּ־עוֹלֹת תַּמְנוּ חֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ וְקֶרֶב אִישׁ וְלֵב עָמֹק׃ ח וַיֹּרֵם אֱלֹהִים חֵץ פִּתְאוֹם הָיוּ מַכּוֹתָם׃ ט וַיַּכְשִׁילֻהוּ עָלֵימוֹ לְשׁוֹנָם יִתְנֹדְדוּ כָּל־רֹאֵה בָם׃ י וַיִּירְאוּ כָּל־אָדָם וַיַּגִּידוּ פֹּעַל אֱלֹהִים וּמַעֲשֵׂהוּ הִשְׂכִּילוּ׃ יא יִשְׂמַח צַדִּיק בַּיהוָה וְחָסָה בוֹ וְיִתְהַלְלוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃

סה א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד שִׁיר׃ ב לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה ׀ אֱלֹהִים

(מסורה בגליון: ב׳ / ב׳ / ל׳ מ״ל / ל׳ / ל׳ / ב׳ חד מ״ל . ל׳ / ל׳ מ״ל / ג׳ כתיב כן ל׳ / ל׳ מ״ל . ל׳ / ב׳ חד כתיב יו״ד / ג׳ / ב׳ / ד׳ . ג׳ מ״ל וא׳ חס׳)

תרגום

תְּעָלַיָא יְהֶוְיָן׃ יב וּמַלְכָּא יֶחְדֵי בְּמֵימַר אֱלָהָא יְשַׁבַּח כָּל דִּי מְקַיֵּים בְּמֵימְרֵיהּ אֲרוּם יִסְרַגֵק פּוּמְהוֹן כָּל דְּמַלְלֵי שִׁקְרָא׃ א לְשַׁבָּחָא תּוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד׃ ב שְׁמַע אֱלָהָא קָלִי בְּעִדָּן צְלוֹתִי מִדְּלוּחָא דִּבְעֵל דְּבָבִי תִּנְטוֹר חַיָּי׃ ג תְּטַמְרִנַנִי מֵרָזְהוֹן דִּמְבָאֲשִׁין מֵאִתְרְגוּשַׁת עָבְדֵי שְׁקַר׃ ד דִּי שְׁנִינוּ הֵיךְ סַיְפָא לִישָּׁנְהוֹן נְגַדוּ קַשְׁתְּהוֹן מְשַׁחוּ גִּרְרֵיהוֹן סַמָּא דִּקְטוֹל וּמְרִיר׃ ה לְגָרָאָה בְּטוּמְרַיָא דְּלָא מוּם בִּתְכֵף יִגְרוּן לֵיהּ וְלָא יִדְחֲלוּן׃ ו יִתְקְפוּן לְהוֹן פִּתְגָם בִּישׁ יִשְׁתָּעוּן לְמִכְמַן תַּקְלִין אַמְרִין מַן חָמֵי לְהוֹן׃ ז יִבְרְשׁוּן לְמִשְׁכַּח עִילִין לְשֵׁיצָאָה זַכָּאִין בְּלוּשָׁא דְּמִתְבְּרַשׁ בְּגוּף בַּר נָשָׁא וְהִרְהוּרֵי לִבָּא עֲמִיקָא׃ ח וְיִגְרֵי עֲלֵיהוֹן אֱלָהָא גִּרְרָא בִּתְכֵף וְיִתְנוּן עַל מַחֲתֵיהוֹן׃ ט וְיִתְקְלוּן לְהוֹן לִישָּׁנְהוֹן יִטַּלְטְלוּן כָּל דְּחָמֵי בְהוֹן׃ י וְיִדְחֲלוּן כָּל בְּנֵי נָשָׁא וִיחַוּוֹן עוֹבָדָא דַּיְיָ אֱלֹהִים וְעוֹבָדֵיהּ יְהֶוְיָן מִתְבַּיְנִין׃ יא יֶחְדֵי צַדִּיקָא בַּייָ וְיִתְרְחֵץ בְּמֵימְרֵיהּ וְיִשְׁתַּבְּחוּן כָּל תְּרִיצֵי לִבָּא׃ א לְשַׁבָּחָא תּוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד שִׁירְתָא׃ ב קֳדָמָךְ מִתְחַשְׁבָא הֵיךְ שְׁתִיקוּתָא

אבן עזרא

יגירו המגירים כמו ויאמר ליוסף כל אחד מהם : (יב) והמלך. יש אומרים כי הוא שאול והנכון בעיני כי הוא דוד וטעם כל הנשבע בו באמת כמו תשבע כל לשון והעד פי דוברי שקר. יש אומרים כי טעם הנשבע בו בעבור שבועת שאול : (א) למנצח : (ב) שמע אלהים קולי בשיחי. טעם קולי שתצור חי : (ג) תסתירני מסוד . הסוד הוא בסתר על כן תסתירני: מרגשת. כמו למה רגשו גוים : (ד) אשר שננו. כחץ שנון : דרכו חצם . כבר פירשתיו בפסוק ידרוךאיו כי הטעם דרכו קשתם בחצים יש אומרים כי דבר מר שב אל לשונם או פעלם זה:.(ה) לירות במסתרים . על כן תסתירני : ולא ייראו . מאת השם שהוא רואם : (ו) יחזקו. זה יחזק את זה לעשות הרע : (ז) יחפשו . מבני הקל ונפתח סימן העתיד בעבור אות הגרון כמו יעלזו חסידים בכבוד : עולות. מגזרת עול כמו ועולתה קפצה פיה . ודעת מדקדקי ספרד כי חסדי ה׳ כי לא תמנו כמו תממו והנו״ן במקום אות הכפל והעד על זה כי לא כלו רחמיו ועד שני כי לא מצאנו מזאת הגזרה בפעלים עלומי העי״ן שקראום חכמי צרפת שניים ועד שלישי כי תמנו חפש מחופש שאיננו באתנח הוא פתוח ואלו היה כמו כי עתה שבנו היה קמוץ והנה טעמו שיתמו לחפש המחופש וכל זה בסתר וזה טעם וקרב איש ולב עמוק : (ח) ויורם . כנגד לירות : חץ פתאום. כנגד פתאום יורוהו : (ט) ויכשילוהו . כנגד שננו לשונם : (י) וייראו . כל אדם שראה מעשה השם שגמל המרעים כפי מחשבתם לעשות לצדיקים. ולתמימים : (יא) ישמח צדיק . שהוא תם כנגד לירות במסתרים תם ויוסיף אומץ : (א) למנצח : (ב) לך דומיה תהלה. זה המזמור חברו דוד בהיות הארון או חברו אחד

תולדות אהרן והמלך. שבת לג : כי יסכר. (ברכות ט) : לך דומיה . עירובין יט מגלה יח עקרים מד פמ״ט זוהר בראשית (שם יג) :

ישעיה סימן ס״ג : הנשבע ב׳ קמץ וסימ׳ יתהלל כל הנשבע בו . כטוב כחטא הנשבע כאשר : למנצח מזמור י׳ ר״פ וסימ׳ נמסר בסיפרא סימן ר״א : במסתרים ג׳ דגשים וסימ׳ אם יסתר איש במסתרים . במסתרים יהרג נקי . לירת במסתרים . וסימ׳ בלשון ארמי גברא קטל שלימא : עולת ג׳ כתיב כן חס׳ ו׳. בתרא וסימ׳ אבנים שלמות תבנה . אף בלב עולת תפעלון . יחפשו עולת טמנו חפש : ועיין בריש סדר מקץ : ומעשהו ג׳ וסימ׳ ויאמר מנוח עתה יבא דברך . ואיש במעון ומעשהו . וייראו כל אדם ויגידו : דומיה ד׳ וסימ׳ נמס׳

מצודת דוד

גירו וישפכו דמם ע״י חרב ויהיו למנה לשועלים ולחיות השדה : (יב) והמלך. אמר שהוא ישמח בתשועת ה׳ וגם כל הנשבע בה׳ יתהלל בישועתו כי ה׳ הוא מאמין בו ויתהלל א״כ בתשועה הבאה לו ממנו כי ישתבח עצמו ל לדעת שה׳ הוא האלהים : כי יסכר . כאשר יסגר פי המדבר עלי שקר ל ברעותו שלא יוכל לי ולאנשי ואז אשמח אני ואנשי הנשבעים בה׳ : שמע אלהים קולי . ארז״ל שאמרו דוד בעבור דניאל על שהושלך לגוב אריות על ידי תחבולות השרים ולפי שהיה מזרעו אמר כמדבר בעדו : בשיח ר תלאותי : מפחד אויב . הם שרי מלך דריוש : (ג) מסוד . מעצת העם : מרגשת. מהקבוץ שקבצו יחד להתיעץ בדבר : (ד) שננו . חדדו לשונם כחרב להב י המלך : דרכו . הכינו לשונם כחץ המושם על הקשת בעת הדרכו : דבר מר . להמית אותי בגוב אריות : (ה) לירות. להשליך החץ במסתר על ה אליו ולא ייראו מה׳ : (ו) יחזקו למו . היו מחזקים ביניהם את הדבר הרע והעלם היטוב ויספרו זה לזה להטמין מוקש על דניאל ואמרו מי יר ר״ל שאמרו אין המלך מרגיש שכל עצתם היא על דניאל : (ז) יחפשו . היו מחפשים למצוא עלילה להמיתו וכאשר תמו את החיפוש שהיו מחפשים ומ ה כ״א מסתירה בקרבו בעומק הלב לבל ירגיש מי : (ח) ויורם . וסוף הדבר היה שה׳ השליכם לגוב האריות תמורת דניאל ומכותם באה פתאום (ט) ויכשילוהו עלימו לשונם . הביאו מכשול על עצמם וכל הרואה יגודד עליהם בראש דרך לעג : (י) וייראו . מאז והלאה כל אדם יפחד לנפשו מע פרו זה לזה פועל אלהים ויבינו מעשיהם איך נלכדו בשחת אשר טמנו : (יא) בה׳ . בתשועת ה׳ : וחסה בו . ע״י זה יחסה בו בכל עת : ויתהללו . וישתבחו שהשכילו לדעת שה׳ הוא האלהים : סה (ב) לך דומים תהלה וגו׳. ר״ל אתה ה׳ השוכן בציון השתיקה נחשבת לך לתהלה כי אין להגביל את תהלתך ולכן אין לסרכות

מצודת ציון

מנה ומתן : (יב) יסכר . הוא כמו יסגר וכן ויסכרו מעינות (בראשית ח) : (ב) בשיחי. ענין ספור התלאות : (ג) מסוד . ענין עצה הנעשה בסוד : מרגשת . ענין הקבוץ כמו למה רגשו גוים (לעיל ב): (ד) שננו . חדדו כמו חציך שנונים (לעיל מ״ה) : (ה) לירות . להשליך כמו ירה בים (שמות טו) : (ו) למו . להם : (ז) עולות . עלילות : תמנו . כמו תממו וכן חסדי ה׳ כי לא תמנו (איכה ג) והוא מל׳ תם והשלמה : (ט) יתנודדו . מל׳ נדידה : (ב) דומיה . שתיקה : (ג) עדיך . אליך

בְּצִיּוֹן וּלְךָ יְשֻׁלַּם־נֶדֶר׃ ג שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה עָדֶיךָ כָּל־בָּשָׂר יָבֹאוּ׃ ד דִּבְרֵי עֲוֹנֹת גָּבְרוּ מֶנִּי פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם׃ ה אַשְׁרֵי ׀ תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ נִשְׂבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדֹשׁ הֵיכָלֶךָ׃ ו נוֹרָאוֹת ׀ בְּצֶדֶק תַּעֲנֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ מִבְטָח כָּל־קַצְוֵי־אֶרֶץ וְיָם רְחֹקִים׃ ז מֵכִין הָרִים בְּכֹחוֹ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה׃ ח מַשְׁבִּיחַ ׀ שְׁאוֹן יַמִּים שְׁאוֹן גַּלֵּיהֶם וַהֲמוֹן לְאֻמִּים׃ ט וַיִּירְאוּ ׀ יֹשְׁבֵי קְצָוֹת מֵאוֹתֹתֶיךָ מוֹצָאֵי בֹקֶר וָעֶרֶב תַּרְנִין׃ י פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ ׀ וַתְּשֹׁקְקֶהָ רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם תָּכִין דְּגָנָם כִּי־כֵן תְּכִינֶהָ׃ יא תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶהָ בִּרְבִיבִים תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ׃ יב עִטַּרְתָּ שְׁנַת טוֹבָתֶךָ וּמַעְגָּלֶיךָ יִרְעֲפוּן דָּשֶׁן׃

ג׳ / ג׳ / ג׳ כמו על מדכתא / ד׳ ג חסר / ב׳ כיו׳ נרס ג׳ / ג׳ / ל׳. ל׳ / ל׳ / ל׳. ל׳ ל׳. / ג׳ וחסר / ל׳ / ל׳. ב׳ / ל׳. ל׳ כתי׳ כן ג׳ וחסר / ד׳ / ל׳. ל׳

תּוּשְׁבַּחְתָּא אֱלָהָא דִי שְׁכִנְתֵּיהּ בְּצִיּוֹן וְלָךְ יִשְׁתַּלְמוּן נִדְרַיָּא׃ ג מְקַבֵּל צְלוֹתָא לְוָתָךְ כָּל בְּנֵי בִסְרָא יֵיתוּן׃ ד פִּתְגָּמֵי עֲוָיָן תַּקִּפוּ מִנִּי סוּרְחָנָנָא אַנְתְּ תְּכַפְּרִנּוּן׃ ה טוּבוֹי דְתִתְבְּחַר וּתְקָרֵב יִשְׁרֵי דָרָתָךְ יֵימְרוּן צַדִּיקֵי נִשְׂבַּע בְּטוּב בֵּיתָךְ קוּדְשָׁא דְהֵיכְלָךְ׃ ו דְחִילָן בְּצִדְקְתָא תְּקַבֵּל צְלוֹתְהוֹן אֱלָהָא פוּרְקָנָא סִבְרָא דְכָל סִיָּפֵי אַרְעָא וְנַגְוָת יַמָּא דִרְחִיקִין מִן יַבֶּשְׁתָּא׃ ז דְאַתְקִן מְזוֹנָיָא לְיַעֲלֵי טוּרַיָּא בְּכֹחַ גְבוּרְתֵּיהּ מְזָרֵז קְמוֹר בִּגְבוּרְתֵּיהּ׃ ח מַמְאִיךְ רְגוּשׁ יַמַּיָּא וְרִגּוּשׁ גַּלֵּיהוֹן וְרִכְפַּת אוּמַיָּא׃ ט וּדְחִילוּ יָתְבֵי סִיָּפִין מֵאָתְוָתָךְ מַפְּקָנֵי צְפַר וּרְמַשׁ תְּסַדַּר בְּפוּמְהוֹן שְׁבָחָא׃ י אַדְכַּרְתָּא אַרְעָא וְאַשְׁקִיתָהּ סוּגֵי עֲלַלְתָּא תַּעֲתְּרִנָּהּ מִן קוּבְתָא דֶאֱלָהָא דִי בִשְׁמַיָּא מַלְיָא מִטְרָא תְּתַקֵּן עֲבוּרְהוֹן אֲרוּם הֵיכְנָא תְּשַׁכְלְלִנָּהּ׃ יא מַרְבְּיָנֵי צִמְחָהָא רַוֵּי אַשְׁדֵּיךְ גִּיסָהָא צִמְחָהָא תְּבָרֵךְ׃ יב אַכְלֶלְתָּא שְׁנַת טוּב בִּרְכָתָךְ וְכִבְשֵׁי אוֹרְחָךְ יְבַסְמוּן דִּיהֲנָא׃

בסיפ׳ ריש סימ׳ ס״ב: ישלם ב׳ קמץ וא׳ פתח וסימ׳ לך דומיה תהלה. הן צדיק בארץ. וירא מצות הוא ישולם. קדמא פתח: קדוש ג׳ חסר וסימ׳ מלכים יראו וקמו. נהר פלגיו ישמחו עיר. אשרי תבחר ותקרב ישכן חצריך. וכל קודש חס׳ במ״א וזעם על ברית קודש: קצוי ארץ ג׳ וסימ׳ נמסר בישעיה סימן כ״ו: תלמיה ב׳ וסימ׳ תלמיה רוה נחת גרודה. ויחד תלמיה יבכיון. תמוגגנה ג׳ חס׳ בליש׳ בקריא׳ וסימ׳

תולדות אהרן שומע תפלה. זוכר ויואל: אשרי. זוכר לך ותוי שרס: מכין הרים. תענית ב ט חגיגה יב: פקדת ארץ. תענית ח: תלמיה. שם ו ח כתובות י׳ (ר״ס נז):

רש"י

השתיקה תהלה׳ לך לפי שאין קץ לשבחך והמרבה בשבח אינו אלא [...] אלהים בציון. אלהים השוכן בציון: (תהלתי. שימו כבוד תהלתו. [...] מלאי. אך דומיה תהלה וכמדומה הללוהו באומה בלשון הללויה ש[...] אותיות מתורגם דהילא עזי וזמרת יה (לקמן קי״ח) ויד על כס י[...] י״ז) לשון וגילו ברע[...] לזה) ד״א לך דומיה ת[...] בציון את אשר דוממו[...] על מה שעשה אויבך ב[...] היה לך שהיכולת בי[...] ואתה מאריך אף: [...] עונות גברו מני. ואין [...] להספיק לסדר כולם [...] שהם רב אלא בכלל [...] מתפללים לפניך שפ[...] תכפרם: (ה) אשרי [...] תבחר ותקרב אשר יש[...] נשבעה בטוב. שבביתך [...] היכלך שבכינתך ש[...] (ו) נוראות בצדק [...] (בצדקתך תעננו לעש[...] בג״ים): מבטח. ל[...] לכל יושבי קצות [...] הארץ ועד קצהו: ויר[...] אפי׳ לרחוקים שבים ל[...] שבכל מקום ממשלתך [...] הרים בכחו. שמכ[...] שהם קשים בכחו ו[...] בכן מזונות ומכין מק[...] (לקמן קמ״ז) המכין [...] המצמיח הרים: נאזר [...] לפי שבא להזכיר גבו[...] אמר נאזר בגבורה: [...] משפיל. וכן וחכם כאהר[...] (משלי כ״ט) בשוא [...] תשבחם (לקמן פ״ט) [...] בקר וערב תרנין [...] הבריות יושבי הקצ[...] אומרים ברוך יוצר [...] ובערב ברוך המעריב [...] (י) פקדת הארץ. כ[...] להטיב אתה פוקד [...] ומשקה אותה: רבת [...] הרבה אתה מעשרה [...] שהוא מלא מים ות[...] של יושבי קצות כי[...] מכין אותם: (יא) [...] שורות המחרישה: [...] לרוה: נחת גדודיה [...] גדודיה להניח לגדו[...] נחת לבריות אתה [...] (יב) עטר[...] [...] ומענ[...]

אבן עזרא

אחד המשוררים בהבנות בית המקדש והו׳ הנכון בעיני ודומיה מגזרת דמות או הוא כמו אך לאלהים דומיה נפשי כטעם דום לה׳ והתחולל לו דומו עד הגיענו אליכם והטעם כי התהלה ממתנת לך בציון מן הבאים שמה להלל במקום הארון ושמה לך ישולם נדר: (ג) שומע. כי בית המקדש בית תפלה נקרא לכל העמים כאשר הזכיר שלמה בתפלתו על כן יבואו כל בשר עליך עד מקומך: (ד) דברי. קשור וכתוב למעלה שכל בשר יבאו עדיך כי אתה שומע תפילה ששמעת תפילתי בהתודותי עונותי וכפרת כל פשעינו וזה המזמור חברו המשורר בשנת בצורת והתפללו אל השם ושמע תפלתם וטעם גברו מני דברי המשורר המתפלל כי אני הודיתי כי הייתי רב עונות ואני ועמי פשענו על כן באה גזרת הבצורת: (ה) תבחר. בחסרון מלת אשר כמו לכל יבוא גבורתך וככה הוא אשרי אשר תבחר בו ותקרב שישכן חצריך וטעם נשבעה תענוג הנשמה בעבודת השם בבית המקדש וישרת בטוב גם אח׳ עמו בטוב קדוש היכלך והטעם בטוב הכבוד שהוא הקדוש ויש אומרים בטוב ביתך אתה הקדוש בהיכלך: (ו) נוראות. הטעם כאשר יעבוד הגוי את השם ישב בטח בלי פחד אויב ולא רעב והטעם כאשר אנו יראים אז תעננו להושיענו וטעם בצדק כאילו כתוב בצדקך או בצדק שעשינו תשובה וכפרת פשעינו. אמר ר׳ משה מבטח כל קצוי ארץ כל אנשי כמו וכל הארץ באו מצרימה ואנשים רחוקים והטע׳ כי תושיע שהם בקצות הארץ ובים ואין יכולת באדם להושיעם ולפי דעתי בעבור היות קצות כל גוף אינם גופות כמו בורא קצות הארץ וטעם ויש רחוקים בעבור היות חצי כדור הארץ ומים ואמר רחוקים בעבור היותם רבים: (ז) מכין. בעבו׳ שהזכיר הארץ הזכיר ההרים בעבור שהם כמו עמודים וטעם נאזר בגבורה שנראתה גבורת השם בהרים הגבוהים שברא על כן נקראו הררי אל ולפי דעתי שהזכיר שהוא מבטח הדבר שאיננו נראה וגבורתו נראית בגופות הגדולות: (ח) משביח. כמו תשבחם משקיט כדרך אתה מושל בגאות הים בעבור שהזכיר וים רחוקים וטעם והמון לאומי׳ הנמשלים למים כמו את מי הנהר העצומי׳ והנה השם יושיע׳ מהבצורת ומהצר: (ט) וייראו יושבי קצות. כנגד בית המקדש: מאותותיך. והם גבורות המטר כמו עושה גדולות עד אין חקר וטעם מו[...] האותות היוצאות הנראות בבקר ובערב בעבורם ירננו בני אדם והנה יהיה מלת תרנין יוצאה לשנים פעולים ורבי משה אמר כי תחלת היום והלילה[...] תחלת זה הם שבת הרננה: (י) פקדת. זה הפסוק לאות על שנת בצורת היתה בציון ושב האויב לבא על ציון להביאה במצור והשם פקד ארצו שהיא נ[...] וי״א תשוקקיה כמו ותשקיה ואין זה נכון ועד ונפש שוקקה רק הוא כמו וירם תולעים ויבאש וכבר באש וככה רבים וכן הוא פקדת הארץ וכבר שוקקתה[...] הזכיר פקדת: רבת. התי״ו כמו ושבת לנשיא והתואר חסר כטעם דברה רבה: תעשרנה. היה ראוי להיות תחת השי״ן חירק אם המלה מהבניין[...] מהקל יהיה הפועל יוצא כדרך יעשר שהוא שי״ן שימאא ככה על השלשה בנינים: פלג. המחובר מהמטר ומ״ש דגנם שב אל פקדת הארץ: כי כן הי[...] אל הארץ: (יא) תלמיה. כמו בתלם עבותו ויש אומרים נחת גדודיה הורד גדודותיה כמו על כל ידים גדודות והם קוי׳ לחריש דמם הכתוב לגדודות והש[...] ויש אומרים מגזרת גדוד יגודנו והטעם על הגשמים והטעם על הזורמים: (יב) עטרת. עד שתהיה זאת השנה בקרב שנים כמו המלכה בעל[...]

מצודת ציון

אליך כמו תיגע עדיך (איוב ד): (ח) משביח. משקיט. משקיט ומשפיל כמו בשוא גליו אתה תשבחם (לקמן פ״ט): שאון. המיית: (י) פקדת. ענין זכרון והשגחה: ותשוקקיה. מל׳ השקה: פלג. אמת המים: (יא) תלמיה. ערוגות כמו על תלמי שדי (הושע י): רוה. ענין שביעה: ברביבים. הוא המטר הדק כמו וכרביבים עלי עשב (דברים ל״ב): תמוגגנה. מלשון המגה והמסה: (יב) ומעגליך. מל׳ מעגל ודרך והם העננים שהם לנגד השמים ונאמר וחוג שמים יתהלך (איוב כב) ולזה יקראו העננים מעגלין: ירעפון

מצודת דוד

לסרבות בתארים: ולך ישולם נדר. כי תושיע לבנודרים בעת צרה [...] הנדר: (ג) שומע תפלה. על כי אתה שומע תפלה לזה יבואו אלי[...] להתפלל לפניך: (ד) גברו מני. ר״ל עם כי אין בהזכיות להכריע [...] עכ״ז תכפרם בחסדך: (ה) אשרי תבחר. אשרי לעם אשר תבחר ו[...] שוכן בחצריך והנה נשבע בטוב והשפעה הבאה מביתך והיכ[...]

(ו) נוראות בצדק. בצדקתך תעננו בדבר הנוראות והנפלאות אשר תעשה עמנו: מבטח. הלא אתה המבטח של כל היושבים בקצות הארץ ועל הימים הרחוק[...] יבטחו בך: (ז) מכין. הוא מכין מטר רב לרוות ההרים ברב כחו כי הוא נאזר וחגור בגבורה: (ח) משביח. משקיט ומשפיל המיית הים וגליו וכ״כ משביח ש[...] האומים: (ט) מאותותיך. ע״י אותות הברקים והרעמים יפחדו ממך יושבי קצות הארץ: מוצאי. המאורות היוצאים להאיר בבוקר ובערב היוצאים הם[...] הבריות לרנן לך כאשר יראו שלא ישנו את תפקידם: (י) פקדת. בעת תשגיח בארץ להשקותה אז תעשר אותה בהרבת מטר: פלג אלהים. חמת [...]

. הם השמים שהם אבק רגליך : ירעפון . יטפון : דשן . שומן :
ו . השמים בנאות המדבר : (יד) לבשו כרים הצאן . יתלבשון השרון והערבה
כבאים לרעות הדשא אשר הצמיח המטר : ועמקים יעטפו בר . ע"י
יו מעוטפים העמקים בתבואה ואז יתרועעו הבריות תרועת שמחה וישירו
רנה : (ב) זמרו כבוד
יו בכבוד שמו א"נ ספרו
בזמר ושיר : (ג) מה
אחד ממעשיך : ברוב
תה מראה לעולם עוזך
בר או חרב או רעב
: אויביך . הרשעים
מודים . על כחש
שבידם (ע"כ התום') :
עלילה . יראוי על בני
ימצא להם פשע כי כל
גלוים לך : (ו) הפך ים
ים סוף : שם נשמחה
תי שם היה דבר שהיה
כלומר שראה הים את
(ז) אל ירומו . אל
רמה : (ח) ברכו
להינו . על נפלאותיו
נפשנו בחיים בגלות.
כולים להשמיד אותנו :
נתנו . נצרה בגולה :
להסיר הסיגים ממנו
בתשובה לפניך כמו
בכסף להסיר הסיגים
(יא) הבאתנו במצודה.
בר כמו במאסר :
לשון מסגר וכל המעיק
בתוכו : (יב) הרכבת
אשינו . מלכי כל אומה
ואומה

בתוך הכנות וטעם ומעגליך דרך משל והמעגל הם המקומו' העשויות להתחבר מי גשמי הגלות : (יג) ירעפו . הנה מעגליך כיישוב ונאות מדבר כמו נות רועים והגבעו' תחגרנ' גיל בהראות הדשא והעשב : (יד) לבשו. כמו עם חלב כרים שיהיו רבים וקדמונינו ז"ל פירשוהו לשון נקייה והנכון בעיני כי כרים כמו כר נרחב והעד והעמקים : יעטפו . מגזרת המתעטף כמו ולבשו ויתרועעו מגזרת תרועה כדרך ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה : (א) למנצח . הריעו לאלהים. לא הזכיר שם המחבר ובעבור היותו לשון רבים ולא ימצא ככה ברוב המזמורים שהם לדוד על כן יתכן שגם זה המזמור לאחד המשוררים : (ב) זמרו. טעם שימו כי תהלתו כבוד הוא לכם והטעם בתהלתו תכובדו : (ג) אמרו . מה נורא . כל אחד ממעשיך כמו בנות צעדה עלי שור וטעם יכחשו שיעידו כי שקר וכחש הוא בידם: (ד) כל. הזכיר אויביך הקרובים ואמר כל הארץ ואין הפרש בין יזמרו לך או ויזמרו לך והטעם כפול : (ה) לכו. יאמר זה לזה לכו בואו כמו לכו נא ונוכחה והטעם לכו אלינו : נורא . דבק עם עלילה נורא המעשה והאומר כי הה"א נוסף והוא כמו עליון תועה היא כי הה"א סימן לשון נקבה כי לא ימצא בשמות הה"א נוסף רק אם היתה המלה מלעיל ושורק ושורקה כמו לדק ולדקה : (ו) הפך . יספר מעשה השם הקדמוני' וטעם בנהר הוא הירדן שעברו ישראל בשמחה והארון עומד : (ז) מושל . אין עולם בכל זמן בכל המקרא רק זמן ונצח והטעם שהשם מושל לעולם כמו מושל נצח ברוב גבורתו וממשלתו בגוים שהוא רואם כי אין נכון להיות בי"ת בגבורתו כמו משל בנו כי אין לו טעם. הנה הזכיר כי ממשלתו בים וביבשה על כן לא ירומו הסוררים המורדים בו:(ח)ברכו. שטעם העמים כמו היבוסים שהיו תחת יד ישראל או יאמר לכל כולנו חייבין לברך השם ויש אומרים כי טעם עמים יש אל כמו אחריך בנימןבעממיך והוא הנכון : (י) כי. דרך משל

יג ירעפו נאות מדבר וגיל גבעות
תחגרנה : יד לבשו כרים הצאן
ועמקים יעטפו־בר יתרועעו
אף־ישירו :

סו א למנצח שיר מזמור הריעו
לאלהים כל־הארץ : ב זמרו כבוד־
שמו שימו כבוד תהלתו : ג אמרו
לאלהים מה־נורא מעשיך ברב
עזך יכחשו לך איביך : ד כל־
הארץ ׀ ישתחוו לך ויזמרו־לך
יזמרו שמך סלה : ה לכו וראו
מפעלות אלהים נורא עלילה על־
בני אדם : ו הפך ים ׀ ליבשה בנהר
יעברו ברגל שם נשמחה בו :
ז משל בגבורתו ׀ עולם עיניו בגוים
תצפינה הסוררים ׀ אל־ירימו למו
סלה : ח ברכו עמים ׀ אלהינו
והשמיעו קול תהלתו : ט השם
נפשנו בחיים ולא־נתן למוט רגלנו :
י כי־בחנתנו אלהים צרפתנו כצרף־
כסף : יא הבאתנו במצודה שמת
מועקה במתנינו : יב הרכבת אנוש

ל'
ל'
ל' ומ"ל
ה'
ל'
ב' דסתמי' י"ד פסו' לך לך
ל'
ל' ו:
ל'
ירומו ק'
ד'
ד'. ג' חס'
ל' וחד כצרוף וחס'
ל'

יג יבסמון תושבחת מדברא
ודיצא גלמתא תקמרן להון :
יד יעלון דבריא עלוי ענא
ומישריא יתחפין עבורא
יתיבבון ברם ישבחון :
א לשבחא שירא תושבחתא
יביבו קדם יי כל יתבי ארעא :
ב שבחו איקר שמיה שוו
איקר תושבחתיה : ג אמרו
קדם אלהא מה דחילין הינון
עובדך בסגיעי עושנך יכדבון
לה בעלי דבבך : ד כל יתבי
ארעא יסגדון קדמך וישבחון
לך ישבחון שמך לעלמין :
ה איזילו וחמון עובדי אלהא
דחיל מרי תסקופין על בני
נשא : ו הפך ימא דסוף
ליבשתא בנהר יורדנא עברו
בני ישראל ברגליהון אוביל
יתהון לטור קודשיה תמן נחדי
במימריה : ז דשליט בכח
גבורתיה על עלמא עינוי
בעממיא מסתכלין מסרהבין
לא יתרמון להון לעלמין :
ח בריכו עממיא אלהים
ואשמיעו קל תושבחתיה :
ט דמני נפשנא בחיי דעלמא
דאתי ולא מסר לאזדעזעא
רגלנא : י ארום בחנתנא
אלהא אתכתנא היך קנאה דמתיך סימא : יא אעלתנא במצדתא שויתא
שושילתא בחרצנא : יב אמאכתנא ארכבתא מרי מזופיתא על

התמגגו . ברביבים
תמגגני תושיה : ישתחוו
ו לך חד מן י"ד פסוקים
א' חלילה לך מעשות .
תמצא את אלהיך. ויאמר
לי רב . והיה כי יביאך .
שראל ושמרת . לא תטע
ז . וכתבת עליהן את כל
מען הקים אתך . בחר לך
נה . וחברו דד"ה . מה
אפרים . אם גנבים באו
הארץ ישתחוו לך. מה
מה יוסיף : רגלנו ג' חד
ולאמים תחת רגלינו .
למוט רגלנו . עומדת
לינו . מציעתא חס' :

אהרן נבמו כרים . ר"ס ת יא (שקלים מב) : הרכבת . ברכות ו מגלה יא מליפה עם :

רה שבאה אליהם והשם נסה לדעת אשר בלבבם גם זה דרך משל כי הכל לפניו גלוי טרס בראותו לב המחשב : (יא) הבאתנו . כמו במצודה ורעה :
כמו עקת רשע צרה וככה תרגום ומועקה שם או הוא פעול ותחסר מלת התואר והטעם שהוא דבר מכיר מתניהם : (יב) הרכבת . הטעם שהוא רוכב על במותימו

מצודת דוד

נפש לם מאלהים שיא מלאה מים ; תכין . ובזה תכין דגנם כי כן דרכך
דגן ע"י רבוי המטר : (יא) תלמיה רוה . במה שתשביע תלמי השדה יהיה
דודיה שם הבריות המתהלכים בארץ : ברביבים . ע"י הרביבים תמוגג
את האדמה ובזה תברך צמחה : (יב) עטרת . תעטר את השנה שתשפעת
ך כי תהיה מעוטרת בתבואה ופירות : ומעגליך . השמים יזלו גשמי ברכה :
ות מדבר . המקומות היבשות כמדבר יזלו גם המה דשן להצמיח הרבה תבואה : וגיל וגו' . הגבעות תסייגה תאורות בגיל ר"ל רב תבואה יגדל בהן :
ו כרים הצאן . הכבשים שבצאן ילבשו בשר ושומן בעבור המרעה הטוב : יעטפו בר . יהיו מכוסים בתבואה מבלי מקום פנוי : יתרועעו . כל הבריות יריעו
שמחה : סו (א) הריעו . בעת בוא מלך המשיח יריעו כל העמים תרועת מלך לקבל את ה' לאלוה : (ב) כבוד שמו . כפי הכבוד הראוי לשמו : שימו .
בכבוד הראוי לו וכפל הדבר במ"ש : (ג) אמרו לאלהים . אמרו אל אלהים : מה נורא . מה מאוד נוראים ונפלאים מעשיך : ברוב . בעבור רוב חוזק יכחשו
יך לאמר שהמה אוהביך : (ד) יזמרו שמך סלה . לעולם יזמרו לשמך ולא יחזרו לסורם : (ה) לכו . אז יאמרו ישראל זה לזה לכו וראו וגו' : נורא עלילה .
נוראים בעבור בני אדם : (ו) הפך ים . בעת יצאו ממצרים : בנהר יעברו . בימי יהושע עברו בירדן ברגלם : בו . בישועה הבאה ממנו : (ז) מושל .
הוא מושל בגבורתו על כל העולם ועיניו צופים באנשים להשיב להם גמול : הסוררים . הסרים מדרך הטוב לא יהיה להם עוד התרוממות עד עולם : (ט) השם
לא יכלו לכלות אותנו : למוט רגלינו . להיות נופלים מאין תקומה : (י) כי בחנתנו . הצרות אשר באו עלינו המה היו לבחון אותנו אם נהיה עומדים באמונת
אתנו . כמו הצורף מסיר סיג הכסף ע"י הצירוף כן נתמרקו עונינו ע"י הצרות : (יא) הבאתנו במצודה . אף כי ישבנו במאסר הוספת עוד להשים במתנינו
דבר

מצודת ציון

ירעפון . ענין הזלה והטפה כמו יערוף כמטר לקחי (דברים ל"ב) : דשן . שומן : (יג) נאות . ענין מדור : (יד) כרים . כבשים : יעטפו . מלשון עטיפה ולבישה : בר . תבואה כמו לשבור בר ממצרים (בראשית מב) : יתרועעו . מל' תרועה : (ה) עלילה . מל' מעללים ופעולות : (ז) תצפינה . מל' צפיה והבטה : (ט) למוט . מלשון נטיה ומעידת הרגל : (יא) במצודה . ר"ל במאסר של מבצר חזק כמו יבואהו במצודות (יחזקאל יט) : מועקה . צרה ולוקה כמו מעיק תחתיכם (עמוס ב) : במתנינו . הוא המקום שחוגרים

אבן עזרא

במותימו היה כמו הבאים באש או במים כמו מכה אביו ואמו וטעם לרויה לאויר כי באש יבש ובמים ישטף : (יג) אבוא . דברי המשורר או ידבר על לשון הפקיד על המלחמה : (יד) אשר פצו . הוא הנדר כמו ואנכי פציתי פי : (טו) עולות מחים . על משקל מתים והשם חסר וככה עולות כבשים שמנים בעלי מוח : אילים . הם הגדולים וסלה באמת : (טז) לכו . אשר עשה אלהים לנפשי : (יז) אליו פי . יחסר בי"ת כמו כי ששת ימים בפי קראתי : ורומם . ויותר מרומם היה תחת לשוני רמז ללב ויש אומרים כי הטעם כפול ורומם כמו ומורק ושוטף : (יח) און . כאשר הייתי קורא בפי אילו היה און בלבי לא היה השם שומע מה שאני קורא והאו' שלא היה און בלבי : (יט) אכן. כמו אכן נודע הדבר: (כ) ברוך. שעזרני להתפלל ולא הסיר וחסדו היה שאתפלל אליו : (א) למנצח . אלהים יחננו . גם זה המזמור לא ידענו מי חברו : (ב) אלהים יחננו . כמו חנונו אתם כמו אשר חנן וטעם יברכנו שיוסיף על אשר יחוננו וטעם יאר פניו שנמצא חן בעיניו כאשר נשאל מאתו : (ג) לדעת . אז יהי נודע דרך השם לברך המעטים ולהוסיפם: (ד) יודוך. גם יודוך אז עמי' : (ה) ישמחו . הטעם הנה בעבור הטובות שתעשה עמנו: (ו) יודוך עמים . גם בעבור משפטיך כי תצדיק צדיק ותרשיע רשע ותשקיט הארץ בהשפט הרשע גם על זה יודוך : (ז) ארץ . ושב לבאר מה טעם יברכנו שהארץ תתן יבולה : (ח) יברכנו אלהי'. בכל מעשינו אז יראו אותו כל אפסי ארץ שלא שמעו את כבודו ואת גדלו : (א) למנצח לדוד : (ב) יקום אלהים יפוצו אויביו . זה המזמור נכבד מאד ורובי מפרשים פירשוהו על מתן תורה ועדותם ה' בם סיני בקדש רק לא יוכלו לדבק הטעמים כי אחר שנכנסו לארץ ישיב לבקיע' הים בצאת אבותינו ממצרים וזאת איננה דרך נכונה והנכון בעיני כי זה המזמור חברו דוד על המלחמ' שהיתה לו עם ערלי' ורוב מחנהו היה יהודה ובנימן וזבולון ונפתלי אז נראתה גבורתם במלחמה על כן הזכירם והעד שהחל יקום וזה דומה לדברי משה קומה ה' והטעם כי בקומו ינוסו מיד המשנאים וטעם הקימה הראות גבורתו : (ג) כהנדוף. בא תנדוף שלם כמו וכל

תרגום

רֵישָׁנָא דַנְתָא יִתְנָאכְדֵי בְנוּרָא
וּבְמוֹי וְאַפֵּקְתָּנָא לִרְוַחְתָּא׃
יג אֵעוּל לְבֵיתָךְ בְּעַלְוָן אֲשַׁלֵּם
לָךְ נִדְרָי׃ יד וְדִי פְתַחוּ סִפְוָתִי
וּמַלֵּיל פּוּמִי בְּדָעֵק לִי׃ טו עַלְוָן
שְׁמֵנִין אַסֵּיק קֳדָמָךְ עִם קְטוֹרֶת
בּוּסְמִין קֻרְבַּן דִּכְרִין אַעְבֵּד
תּוֹרִין עִם בַּרְחַיָּא לְעָלְמִין׃
טז אֱזִילוּ שְׁמַעוּ וְאִשְׁתְּעֵי כָּל
דַּחֲלַיָּא דֶאֱלָהָא מַה דַּעֲבַד
לְנַפְשִׁי׃ יז לְוָתֵיהּ בְּפוּמִי קְרֵיתִי
וְתוּשְׁבַּחְתֵּיהּ תְּחוֹת לִישָׁנִי׃
יח שְׁקַר אִין חֲמִיתִי בְלִבִּי
הַאֶפְשַׁר דִּי לָא יִשְׁמַע יְיָ׃
יט בְּקוּשְׁטָא שְׁמַע אֱלָהָא אֲצֵית
בְּקָל צְלוֹתִי׃ כ בְּרִיךְ אֱלָהָא
דְּלָא אַעְדֵּי צְלוֹתִי וְטוּבֵיהּ מִנִּי׃
א לְשַׁבָּחָא בִּנְגִינָתָא תּוּשְׁבַּחְתָּא
וְשִׁירָתָא׃ ב אֱלָהָא יָחוֹס
עֲלָנָא וִיבָרְכִנָּנָא יְנַהַר זִיו אַנְפּוֹי
עִמָּנָא לְעָלְמִין׃ ג לְהוֹדָעָא
בְּאַרְעָא אוֹרְחָתָךְ בְּכָל עַמְמַיָּא
פּוּרְקָנָךְ׃ ד יוֹדוּן קֳדָמָךְ עַמְמַיָּא
אֱלָהָא יוֹדוּן קֳדָמָךְ עַמְמַיָּא
כּוּלְהוֹן׃ ה יֶחְדוּן וִידוּצוּן
אוּמַיָּא אֲרוּם תְּדִין עַמַּיָּא
בְּתִירוּצָא וְאוּמַיָּא בְּאַרְעָא
תַּדְבְּרִינוּן לְעָלְמִין׃ ו יוֹדוּן
קֳדָמָךְ עַמַּיָּא אֱלָהָא יוֹדוּן קֳדָמָךְ
עַמַּיָּא כּוּלְהוֹן׃ ז אַרְעָא יְהַבַת
אִבָּהּ יְבָרֵךְ יָתָן אֱלָהָא אֱלָהָנָא׃
ח יְבָרֵךְ יָתָן אֱלָהָא וְיִדְחֲלוּן
יָתֵיהּ כָּל סִיָּפֵי אַרְעָא׃ א לְשַׁבָּחָא
לְדָוִד תּוּשְׁבַּחְתָּא וְשִׁירָא׃ ב יְקוּם
אֱלָהָא יִתְבַּדְרוּן בַּעֲלֵי דְבָבוֹי
וְיַעְרְקוּן סָנְאוֹי מִן קֳדָמוֹי׃ ג הֵיכְמָא דִשְׁקִיף תְּנָנָא יִשְׁתְּקְפוּן

תהלים

לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ בָאֵשׁ וּבַמַּיִם וַתּוֹצִיאֵנוּ
לָרְוָיָה׃ יג אָבוֹא בֵיתְךָ בְעוֹלוֹת
אֲשַׁלֵּם לְךָ נְדָרָי׃ יד אֲשֶׁר־פָּצוּ
שְׂפָתָי וְדִבֶּר־פִּי בַּצַּר־לִי׃ טו עֹלוֹת
מֵחִים אַעֲלֶה־לָּךְ עִם־קְטֹרֶת אֵילִים
אֶעֱשֶׂה בָקָר עִם־עַתּוּדִים סֶלָה׃ טז לְכוּ
שִׁמְעוּ וַאֲסַפְּרָה כָּל־יִרְאֵי אֱלֹהִים
אֲשֶׁר עָשָׂה לְנַפְשִׁי׃ יז אֵלָיו פִּי־
קָרָאתִי וְרוֹמַם תַּחַת לְשׁוֹנִי׃ יח אָוֶן
אִם־רָאִיתִי בְלִבִּי לֹא יִשְׁמַע ׀ אֲדֹנָי׃
יט אָכֵן שָׁמַע אֱלֹהִים הִקְשִׁיב בְּקוֹל
תְּפִלָּתִי׃ כ בָּרוּךְ אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־
הֵסִיר תְּפִלָּתִי וְחַסְדּוֹ מֵאִתִּי׃
סז א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר
שִׁיר׃ ב אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר
פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה׃ ג לָדַעַת בָּאָרֶץ
דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ׃ ד יוֹדוּךָ
עַמִּים ׀ אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם׃
ה יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט
עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים ׀ בָּאָרֶץ תַּנְחֵם
סֶלָה׃ ו יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים יוֹדוּךָ
עַמִּים כֻּלָּם׃ ז אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ
יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ׃ ח יְבָרְכֵנוּ
אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ׃
סח א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר
שִׁיר׃ ב יָקוּם אֱלֹהִים יָפוּצוּ אוֹיְבָיו
וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאָיו מִפָּנָיו׃ ג כְּהִנְדֹּף

רשי

ואומה : (יב) אבוא ביתך . בבנותך בית המקדש נשלם נדרינו שנדר[נו] ... (טו) מיחים . שמנים לשון מוח : (טז) כל יראי אלהים . הם הגרי' שיתגיירו ... פי קראתי . כשהייתי בגולה קראתיהו וספרנו רוממותיו בלשוננו : ורו[מם] ... ונתרומם . מצאתי בפי קראתי אליו ורומם שם מלה רוממות שלו ... לשוני להוציאו בפה ... יכחידנה תחת לשונו ... אם ראיתי וגו' . לאו[ן] ... כחטאתינו עשה עמנו ... ולא שומע און שבלבבנו ... באמת יש לדעת : (כ) ... הסיר תפלתי . מלו[ן] ... לא הסיר מאתי : (ב) ... להראות פנים שוחקו[ת] ... ומטר : (ג) לדעת בנו ... להודיע שמדתך להטיב ... זה יודוך וישמחו וירננו ... (ה) כי תשפוט עמים ... לזכות : תנחם . תנ[הג] ... המישור ועל זאת יוד[וך] ... כולם : (ז) ארץ נת[נה] ... וגם אל הארץ שנ[אמר] ... ועל אשר יברכנו השכ[ם] ... (ח) וייראו אותו כל אפ[סי] ... שיאמרו ראו אלו ש... השם איך ברכם וגדלם ... אלהים יפוצו אויביו ... וכיוצא בו : (ג) כהנדוף ... כת'

מסורה

ובמים ג' פתחין באתנו[ח] ... פסוק וסי' באנו בא[ש] ... ותוציאנו . וישם נהרו[ת] ... ארץ לא שבעה מים . ו... ארמי מדברא ונורא ג... זקפי' קמצין וסימ' ארץ ... יבשו אפיקי מים . ו... ארמי נחליא יבשין . ... דכוו' במ"ג פתחין דמסר[ין] ... שמע אלהים ג' כי שמע ... קול הנער . שמע אלהינו ... אכן שמע אלהים הקשי[ב] ... וסימ' פניו אליך . יאר ... סלה . ואינון מן ... ברישיה וסימ' נמס' בנ... בערך יו"ד : מישור ... נמס' במלכים סימן ב' ... ר"פ בקריא' וסי' לקמן ... נתנה יבול' ד' חס' ... בנתינה וסימ' ונתת ... בעתם . ונתנה הארץ ... השדה את פריו . גם ה' ... ארץ נתנה יבולה . או... וסימ' הנה בן נולד ל... אלהים יפוצו . הרימות ... אויביו ילבשו בשת . ... דרכי איש גם אויב[יו]

תולדות אהרן

תולדות אהרן ... ז : ...
קדושין מ (פאה יז) : ...
ברכות ה : אלהים יחננו ...
עז כל המזמור וזכר יתרו ...
עקידס שער פ...

מצודת ציון

שחוגרים שם המגרה : (יב) לרויה . לשביעה : (יד) פצו . פתחו : (טו) מחים . שמנים ובעלי מוח : (יט) אכן . באמת : (ה) מישור . מלשון ישר : תנחם . תנהגם : (ז) יבולה . פריה ותנחה : (ח) אפסי . קצות : (ב) יפוצו . ענין פיזור : (ג) כהנדוף . ענין דחיפה כמו עלה נדף (ויקרא כו) : כהמס

מצודת דוד

דבר המעיק ומיצר : (יב) ותוציאנו . אבל עכ"ז סוף הדבר הוצאת או[תנו] ... ולא כלינו : (יג) אבוא . ולזה אבוא לביתך בעולות וכו' : (יד) אשר ... לנדור לה' : (טו) קטורת אילים . הקטרת אימורי אילים : סלה . ל... הפסק כי הבה"מ האחרון לא תחרב עוד : (טז) לכו שמעו . אמר דו[ד] ... לבבכם מלהאמין כי שמעו וכו' את אשר עשו לנפשי ומזה תאמינו שגם לכם יעשה כזאת : (יז) אליו פי קראתי . בעת הייתי בצרה : ורומם . רוממות ה' ... לשוני ר"ל ספרתי רוממות האל : (יח) און וגו' . אף כשראיתי בלבי און ר"ל אף אם חשבתי לעשות און מה עכ"ז לא ישמע ה' ר"ל עשה עצמו כאלו לא ... יודע מחשבתי כי אינו מצרף מחשבה רעה למעשה ולא דחה את תפלתי בעבור המחשבה ההיא : (כ) לא הסיר תפלתי . לא דחה תפלתי מלפניו ... המחשבה ההיא : וחסדו . מוסב על לא הסיר חסדו מאתי נחזור למעלה לומר מזה תדעו כאשר שמע אלי כן ישמע אליכם ותצאו מן הגולה : סז (ב) יחננו . ... חנינה : יאר פניו . יראה לנו פנים מאירות ושוחקות : (ג) לדעת . בכדי שיהא נודע לכל הארץ דרכך שאתה תשלם גמול למאמינים בך : בכל גוים . ... שתעשה לעמך יהיה נודע בכל גוים : (ד) יודוך . אז יודוך כל האומות בראותם שאינך מקפח שכר המאמינים בך : (ה) לאומים . ישמחו אז בראותם את ... במישור ר"ל בדין הראוי לפי הגמול ולכן ישמחו : ולאומים . את האומות השם תנהגם בארץ לעולם למייל בה לארכה ולרחבה בהשקט ושאנן : (ו) ... בעבור זה כולם יודוך כי יראו שתשיב לכ"א כגמולו : (ז) ארץ . אז תתן הארץ את יבולה : (ח) יברכנו . ר"ל על כי יברכנו אלהים לזה יפחדו ממנו

רשי

דף העשן כן תנדפם: מפני אלהים. מפני הארון בימי משה ובנוחה
נה ה׳ וגו׳ (במדבר י׳): (ד) וישישו בשמחה. וזהו המשוש וכן יאמרו
קים וגו׳: (ה) סולו. לשון שבח וכן לא תסלה בכתם (איוב כ״ח)
ז כפז (איכה ד׳): ביה שמו. בשם י״ה שהוא ל׳ יראה כדמתרגמינן
נזי וזמרת יה (לקמן
כי יד על כס יה
כתרגום וכן כי ביה
יה כ״ו) ארי בכן
במימרא דחילא ה׳
מם אומר המשורר
יו וגורו מפניו ועלזו
ת כאמור במקום אחר
דה (לעיל ב׳): (ו) אבי
זהו השבח שתשבחו
הענין עד סוף כל
בי יתומים שנעשה אב
הם יתומי׳ כמו שנאמר
) יתומים היינו ואין
ן אלמנות. שעשה
של ירושלים שנאמר
כאלמנה (שם א׳):
יחידים ביתה. ישראל
ורין כנסם יחד איש
ו והושיבם בית שלם
ימה: מוציא אסירים
. הוציא את ישראל
חדש שהוא כשר להולכי
א חמה ולא צנה: אך
מצרים: שכנו צחיחה
ארצם ציה וצמאה.
: (ח) בצעדך.
בצעדך בצעד שלך:
ם הראיתני זה דרכך
ל צרה גאולה: (ט) זה
ם הוא רעש מפני ה׳
אל: (י) גשם נדבות
ד זאת עשית לנו אם
גשמים הניפות והטלת
יד גשמי נדבה וברכה:
נלאה אתה כוננתה.
נחלת ארצך נלאה
טר אתה כוננת אותה.
נחלתך ונלאה הקרויה
את נלאה כלו׳ פעמים
: (יא) חיתך ישבו בה.
בו בה כמו ויאספו
את מחניהם לחיה (ש״ב
חיתך. כנסת ישראל
מתו וחיתו של הקב״ה:
בטובתך. כשיצאו
ממצרים.

אבן עזרא

וכל עכביהם תנגושו: כהמס. שם הפועל מפעלי הכפל: דונג. שעוה: יאבדו
רשעים. הם הנלחמים עם דוד: (ד) וצדיקי׳. שהם עם דוד והם ישראל ישמחו:
(ה) שירו. יאמרו אלה לאלה שירו לאלהים: סלו. כמו סלסלה כענין הללו: בערבות.
שם לשמים ורבי משה אמר נקרא כן שמים בעבור שהוא רחב גם אמר כי
מלת סלו כמו סולו סולו המסלה
וטעם לרוכב בערבות הוא
החוגג אל בית השם שהוא רוכב
ערבה והנכון שהוא לרוכב בשמי
שמי קדם ובעבור כי התנועות
שלש האחת עולה כמו האש
וכנגדו ההר והשנית יורדת כמו
הארץ וזה כנגד השפלה והערבה
אמצעית כתנועת הגלגל ובי״ת
ביה משרת והטעם בשם הזה
סולו אותו ורוממוהו לא כאשר
חשבו רבים כי הבי״ת עיקר
עד שיעשו כן עם כל האותיות
וככה כי ביה ה׳ תוקף הגלות:
(ו) אבי. אע״פ שהוא רוכב
בערבות כמו כי רם ה׳ ושפל
יראה והוא היתום אשר אין לו
עוזר ואפילו דעת אין לו וככה
בתורה כי ה׳ אלהיכם הוא
אלהי האלהים ואחריו עושה
משפט יתום ואלמנה וטע׳ במעון
קדשו אף על פי שכבודו מקום
גבוה ויתומים בתחתית התחתית
שהיא הארץ: (ז) אלהים. בית׳.
על דרך כי בית יעשה לך ה׳
ויעש להם בתים איש וביתו שב
לבית והטע׳ כי היחידים ישימם
רבים ויושיבם ומלת בכושרות
קשורה עם אסירים כאילו אמר
אסורים בזיקים וטעם כושרות
הכבל שטעמו כמו ידיה שלחה
בכישור וטעם סוררים העושים
חמס ליתומי׳ ומלת צחיחה כמו
צחה צמא כמו והשביע בצחצחות
נפשך יבושת וזה הפך מושיב
יחידי׳ ביתה לפנים בייסוב
וצחיחה מקום צמאון: (ח) אלהי׳.
כל המפרשי׳ פירשו כי בעת מתן
תורה רעשו שמים וארץ וככה
אלוה מתימן יבוא וכן ה׳ מסיני
בא וכן ה׳ בצאתך משעיר וככה
אלהים בצאתך לפני עמך וזה
הכתוב יכחישם כי לא יתכן
לומר על מתן תורה בצעדך
בישימון סלה כי ישימון מגזרת
והבמות תשמנה ובהיות ישראל
בסיני היו בייסוב לא בתוהו
יליל ישימון שהוא המדבר הגדול
בארץ לא עבר בה איש וזה היה אחר נסעם מהר סיני ועוד כי אין כתוב בתורה שהארץ רעשה גם שמים ביום מתן תורה רק הר סיני חרד לבדו. וזה פי׳
ו כתוב בתורה ה׳ מסיני בא כי מסיני החל לבוא במחנה ישראל ולא נראתה גבורתו רק אחר שסבבו את הר שעיר ככתוב ופארן סמוך אליהם כי כן כתוב
רי בהרר׳ שע ר עד איל פארן וזה הוא בצעדך משדה אדום וככה אלוה מתימן יבוא שהוא כמו תימן אומר והטעם בצאתך לפני עמך לכת הארון תחלה
צאו מהר סיני וטעם ארץ רעשה כמו וירגזו ההרים שפחדו כל הגוים הלא תראה בשירת דוד אמר ותגעש ותרעש הארץ ומוסדי והטעם כמעט היה הופך כל
ובעבור היות הארץ עומדת אמר רעשה הארץ כאשר רעשה סיני ביום מתן תורה מפני השם ורבי משה אמר כי זה סיני טעמו הנה זה עד
כבוד עליו וטעם אלהי ישראל כי בעבור ישראל ירד האלהים על הר סיני: (י) גשם. הנה טעם אלהים בצאתך לפני עמך לספ׳ תהלת נוה ישראל
יף תרוה כמו נפתי משכבי: נחלתך. היא ארץ ישראל והטעם כי השם ירוה אותה לעולם כדרך תמיד עיני ה׳ אלהיך בה וטעם ונלאה אילו היתה נלאה
נתה אותה: (יא) חיתך. קהלתך כמו חית פלשתים והנה יספר שנכנסו ישראל לארצם וטעם תכין לנכח השם שהיתה לישראל בעת עניים תכין
להם.

ג עָשָׁן תִּנְדֹּף כְּהִמֵּס דּוֹנַג מִפְּנֵי־
אֵשׁ יֹאבְדוּ רְשָׁעִים מִפְּנֵי אֱלֹהִים׃
ד וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ יַעַלְצוּ לִפְנֵי
אֱלֹהִים וְיָשִׂישׂוּ בְשִׂמְחָה׃ ה שִׁירוּ׀
לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב
בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו׃
ו אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים
בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ׃ ז אֱלֹהִים׀ מוֹשִׁיב
יְחִידִים׀ בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים
בַּכּוֹשָׁרוֹת אַךְ־סוֹרְרִים שָׁכְנוּ
צְחִיחָה׃ ח אֱלֹהִים בְּצֵאתְךָ לִפְנֵי
עַמֶּךָ בְּצַעְדְּךָ בִישִׁימוֹן סֶלָה׃ ט אֶרֶץ
רָעָשָׁה׀ אַף־שָׁמַיִם נָטְפוּ מִפְּנֵי
אֱלֹהִים זֶה סִינַי מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל׃ י גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים
נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה כוֹנַנְתָּהּ׃
יא חַיָּתְךָ יָשְׁבוּ־בָהּ תָּכִין בְּטוֹבָתְךָ

הֵיכְמָא דִי יִתְמְסֵי שַׁעֲוָא מִן
קֳדָם אֶשָּׁא יְהוֹבְדוּן רַשִׁיעַיָא
מִן קֳדָם אֱלָהָא׃ ד וְצַדִּיקַיָא
יֶחְדוּן וִידוּצוּן קֳדָם יְיָ וְיֶחְדוּן
בְּחֶדְוָא׃ ה שַׁבַּחוּ קֳדָם אֱלָהָא
שַׁבַּחוּ שׁוּם יְקָרֵיהּ קַלְסוּן לְיָתֵב
עַל כּוּרְסֵיהּ יְקָרֵיהּ בַּעֲרָבוֹת יָהּ
שְׁמֵיהּ וּבִיעוּ קֳדָמוֹי׃ ו אֲבוּהוֹן
דְיַתְמֵי וְדַיָּנֵיהוֹן דְאַרְמְלָן אֱלָהָא
בִּמְדוֹר בֵּית שְׁכִינַת קוּדְשֵׁיהּ׃
ז אֱלָהָא דִי מְזַוֵּג זוּגִים יְחִידָאִין
לְבַר זוּגָא כַּחֲדָא דְאַפֵּיק בֵּית
יִשְׂרָאֵל דַהֲווֹן אֲסִירִין בְּמִצְרַיִם
עַל עוֹבָדֵיהוֹן דַאֲבָהַתְהוֹן
כָּשְׁרִין בְּפוּמְבֵי בְּרַם פַּרְעֹה
וּמַשִׁרְיָתֵיהּ דְסָרִבוּ לְשַׁלָחוּתְהוֹן
שְׁרוֹן צְחִיחִין׃ ח אֱלָהָא כַּד
נְפַקְתָּא בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא
וּבְעַמּוּדָא דְאֶשְׁתָּא קֳדָם עַמָּךְ
כַּד טַיֵּילְתָּא בְּמַדְבְּרָא דִישִׁימוֹן
לְעָלְמִין כַּד יְהַבְתָּא אוֹרָיְתָא
לְעַמָּךְ׃ ט אַרְעָא אִתְרְגִישַׁת
לְחוּד שְׁמַיָא אַטִיפוּ טַלָא מִן קֳדָם יְיָ דֵין סִינַי סְלֵיק תְּנָנֵיהּ כִּתְנָנָא דְאַתּוּנָא מִן
קֳדָם דְאִתְגְלֵי עֲלוֹי יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל׃ י כַּד שְׁמַעוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל יַת קָל גְבוּרְתָּךְ פְּרַחוּ
נַפְשֵׁיהוֹן מִן יַד אַחֶתְתָּא עֲלֵיהוֹן טַלִין דְתַחְיוּתָא וּמִטְרִין דִרְעֲוָא אֲרֵימְתָּא אֱלָהָא
עַל אַחְסַנְתָּךְ וּכְנִשְׁתָּא דְאִשְׁתַּלְהֲיַת אַתְּ אַתְקֵינְתָּא׃ יא חַיָּתָךְ אַתִּיבְתָּא

ביה ב׳ וסימ׳ כי ביה ה׳ צור עולמים. סלו לרוכב בערבות ביה שמו: בצעדך ב׳ וסימ׳ בשדה אדום. בישמן סלה: ארץ י״ג ר״פ בקריא׳ וסימ׳ ארץ מצרים לפניך במיטב הארץ. ארץ רפאים תחשב. ארץ חטה ושערה. ארץ אשר לא במסכנת תאכל. א״ץ אשר ה׳ אלהיך דרש. ארץ ארץ ארץ שמעי. ארץ נתנה יבולה. ארץ רעשה אף שמים נטפו. ארץ פרי למלחה. ארץ נתנה ביד רשע. ארץ עיפתה כמו אפל. אל תכסי דמי. ארץ ממנה יצא לחם: בה ג׳ מפיק רפין ושימ׳ קו תהו ואבני בהו. וקול המון שלו

תולדות אהרן ולדיקים. מגלה לא זוכר תרומה: (ביה שמו. חגיגה טז): אלהים מושיב. סנהדרין כב (ביצה סג תענית סט): מוציא אסירים. סוטה ב: אלהים בצאתך. עקידה שער מד: גשם נדבות. שבת פח חגיגה יב זוה״ר ויקר: חיתך. עירובין נד:

מצודת דוד

ביה בקלות הארץ בראותם שהוא משגיח ומשיב גמול: סח (ג) כהנדוף
מו העשן הנדחף ממקומו ברוח קל כן תנדוף האויב בסבה קלה: (ה) שירו
. ר״ל היו בטוחים על התשועה ומעתה שירו עליה: סולו. רוממו לה׳
על השמים הנקראים ערבות: ביה שמו. ר״ל היו בטוחים בתשועה בעבור
יה שמו ואין השם שלם עד הזמן ההוא ותבוא א״כ התשועה למען שמו
נחה עלזו ושמחו לפניו: (ו) אבי יתומים וגו׳ במעון קדשו. ר״ל אף כי אלהים יושב בשמים ממעל מ״מ משגיח הוא בתחתונים והוא לאב
לישראל שנקראו יתומים ואלמנות כמ״ש יתומים היינו וכו׳ אמותינו כאלמנות (איכה ה): (ז) מושיב יחידים. ר״ל בגיותכם במצרים יחידים מפוזרים בכל הארץ
נה ואחד הנה הלא בעת בוא הגאולה כנם המקום אתכם בשעה אחת לרעמסס והושיב אתכם בבית אחד כלומר בכנסיה אחת: מוציא. הנאסרים במאסר הגלות
וציא בעת הכושר אשר ייטיב להולכי דרכים לא חמה ולא צנה כי כן בימי ניסן: אך סוררים. רק אנשי מצרים הסוררים הם לבדם נשארו שוכנים בארץ
צמאון

מצודת ציון

כהמס. מלשון המסה והמגה: דונג. שעוה: (ד) יעלצו. ענין שמחה: (ה) סולו. ענין הרמה והגבהה כמו סולו סולו המסילה (ישעיה סב): (ו) במעון. ענין מדור: בכושרות. מלשון כשר: צחיחה. ענין צמאון ויובש כמו צחיח סלע (יחזקאל כד): (ח) בצעדך. מלשון צעד ופסיעות: בישימון. מלשון שממה: (ט) נטפו. מלשון נטיפה והזלה: (י) תניף. ענין הזלה והתכה כמו ונופת צופים (לעיל יט): ונלאה. סו״ו יתירה והוא ענין עייפות כמו ונלאיתי כלכל (ירמיה כ): כוננתה. מל׳ הכנה: חיתך

אבן עזרא

להם שתטיב להם: (יב) אדני. אמר. דבק עם המבשרות והטעםהם יקים דברי הנשים המבשרו' בשיריהן: צבא רב. מישראל כי תאותם וכל שאלתם שתגביר ישראל וזה הוא האומר מלכי צבאות ידודון ידודון מפניכם והטעם כי מלכי צבאות הגוים יברחו מפניכם וידודון פעמי': (יג) ונות בית. הקהלה שנשארת בירושלם שלא יצאה למלחמה תחלק שלל אף כי היוצאת:

רשי

ממצרים הסיבותם במדבר ארבעים שנה לפי שעמדו כנעניים וגדעו אהל וכתוך כך שעכבו במדבר עמדו ותקנו הכל: (יב) ה' יתן אומר המבשרו אומר מאמר עוד הוא ישאג בקול להשמיע צבאות הגוים הרבים ומכו או (יג) מלכי צבאות הגוים ידדון ידדון. יתנדו וישלכו מתוך א"י וכנסת ישר נות בית תחלק את של

לֶעָנִי אֱלֹהִים: יב אֲדֹנָי יִתֶּן־אֹמֶר
הַמְבַשְּׂרוֹת צָבָא רָב: יג מַלְכֵי
צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן וּנְוַת בַּיִת
תְּחַלֵּק שָׁלָל: יד אִם־תִּשְׁכְּבוּן
בֵּין שְׁפַתָּיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף
וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ: טו בְּפָרֵשׂ
שַׁדַּי מְלָכִים בָּהּ תַּשְׁלֵג בְּצַלְמוֹן:
טז הַר־אֱלֹהִים הַר־בָּשָׁן הַר גַּבְנֻנִּים
הַר־בָּשָׁן: יז לָמָּה תְּרַצְּדוּן הָרִים
גַּבְנֻנִּים הָהָר חָמַד אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ
אַף־יְהוָה יִשְׁכֹּן לָנֶצַח: יח רֶכֶב אֱלֹהִים
רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן אֲדֹנָי בָם סִינַי
בַּקֹּדֶשׁ: יט עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶּׁבִי
לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם וְאַף סוֹרְרִים

קכ"ד | י' מלעיל וחס' | ג' | ג'. ג' | ג'. ג'. ג' | ג'. ג' | ג'. ג' | ב' וחכר | ג' ג' | ג'. ג' | ג' מפ"י רפי'

תרגום

בָּהּ אַתְקֵנְתָּא מַשְׁרִית מַלְאֲכַיָא לְאוֹטָבָא לַעֲנִיָיא דֶאֱלָהָא:
יב יְיָ יְהַב פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא לְעַמֵּיהּ בְּרַם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מְבַשְּׂרִין מֵימַר אֱלָהָא לְחֵילְוַת רַבָּא דְיִשְׂרָאֵל:
יג מַלְכְּוָתָא עִם חֵילֵיהוֹן אִטַּלְטָלוּ מִן פַּלְטְרֵיהוֹן וְחַכִּימַיָא אִטַּלְטְלוּ מִן מַדְעֵהוֹן וּכְנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל מַפְלְגָא עֲדָאָה מִן שְׁמַיָא:
יד אִין אַתּוּן רַשִׁיעַיָא שָׁכְבִין בֵּינֵי קִקְּלָתָא כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל דְּדַמְיָא לְיוֹנְתָא מְטַלְלָא בַּעֲנָנֵי יְקָרָא מַפְלְגָא בִּזַּת מִצְרָאֵי סִימָא דְזִקִּיק וְטַסְבְּרַיָּהָא מַלְיָן אוֹבְרִיזִין סְנִין:
טו כַּד פָּרְסַת אִידָהָא עַל יַמָּא בִּצְלוֹ שַׁדַּי אַמְאֵךְ מַלְכִּין וְאַמְטוּלְתָּהּ עֲנַן גֵּהִינֹּם הֵיךְ תַּלְגָא פְּצָא יָתָהּ מִטּוּלָא דְמוֹתָא:
טז טוּר מוֹרִיָּה אֲתַר דִּי פְּלַחוּ אֲבָהַת עָלְמָא קֳדָם יְיָ אִתְבְּחַר לְבִנְיַן בֵּית מַקְדְּשָׁא וְטוּר סִינַי לְמוֹהֲבִית אוֹרַיְתָא טוּר מַתְנָן טוּר תָּבוֹר וְכַרְמֶל אִתְפְּסִילוּ אִתְעֲבֵד לְהוֹן גִּבְבָא הֵיךְ טוּר מַתְנָן:
יז אֲמַר אֱלָהָא לְמָה אַתּוּן טָפְזִין טוּרַיָּא לֵית רְעוּתִי לְמִתַּן אוֹרַיְתָא עַל טוּרַיָּא גֵּיוְתָנִין מְבַסְּרָנַיָא הָא טוּר סִינַי דְּמַכִּיךְ רַגִּיג מֵימְרָא דַיְיָ לְאַשְׁרָאָה עֲלוֹי שְׁכִינְתֵּיהּ לְחוּד בִּשְׁמֵי שְׁמַיָא יְיָ יִשְׁ' לְעָלְמָא:
יח אַרְתִּיכִין דֶּאֱלָהָא תְּרֵין רִבְּבָן דְּנוּר דְּלִיק תְּרֵין אַלְפִין דְּאַנְגְּלַיָּא מְדַבְּרִין לְהוֹן שְׁכִנְתָּא דַיְיָ שְׁרָת עֲלֵיהוֹן עַל טוּרָא דְסִינַי בִּקְדוּשָׁה:
יט סְלֵקְתָּא לִרְקִיעַ (מֹשֶׁה נְבִיָּא) שְׁבֵיתָא שִׁבְיָתָא (אַלֵּפְתָּא פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא) יְהַבְתָּא לְהוֹן מַתְּנָן לִבְנֵי נָשָׁא וּבְרַם סַרְבָנַיָא דִי תָיְבִין בִּתְתוּבָא שָׁרַת עֲלֵיהוֹן

בה. אדני בם סיני בקדש: פי תרין קדמאי דהיינו זולת אדני בם הם יוצאין מכלל דין מפיק ויו והדין

תולדות אהרן מלכי צבאות. שבת פח: ונות בית. ברכות ט: אם תשכבון. סוטה יא: כנפי יונה. ברכות יג שבת מט וקל סנהדרין קח: בפרש שדי. ברכות טו: למה תרצדון. מגלה כט: רכב אלהים. ע"ג ג עקידה ש' מד: עלית למרום. שבת פט זוהר בלק: לקחת מתנות. (שבת טו):

אבן עזרא

(יד) אם. בין שפתים. כמו שפות הסיר שהוא כעין שחרות והטעם לא תפחדו מהאויב כי אילו הייתם שוכבים בין שפתים אתם לבנים כמו יונה שהיא נחפת בכסף: ואברותיה. כמו מי יתן לי אבר כיונה: בירקרק. עין הזהב וכמו ונהפכו כל פנים לירקון והטעם מהרה תתנער מן השחרית ויראה הלובן: (טו) בפרש. טעם שדי כמו מנצח כאשר פירש הנגיד ומלכי' הם מלכי ארץ ובה שב אל חיתך ישבו בה ותשלג יראה הלובן כמו השלג הנמצא תמיד בצלמון והוא הר ידוע הנמצא בעבור הירדן מזרחה: למה. יספר שבח ארץ ישראל: (טז) הר גבנונים. מגזרת או גבן או דק אולי. ככה הוא: (יז) למה תרצדון. השפלו אתם. הרים גבנונים וזה הטעם דבק עד אם תשכבון בין שפתים והטעם לא תשפל הר בשן כי אתה הר שחמדו המלאכים לשבת בו אף השכינה תשכן שם: (יח) רכב. זה דבק עם חמד אלהים לשבתו וטעם רבותים כמו סביבות אלישע רבבות רבות: אלפי. שנים במספר כמו אלף אלף ואל"ף שנאן תחת יו"ד בניין קניין וי"א כי זה רמז למספר הלוים במדבר ואין זה מטעם המזמור וטעם ה' בם השכינה בם בסיני בקדש ויחסר כ"ף כמו ועיר פרא אדם יולד והנה הטעם כי קדושת ארץ ישראל כהר סיני: (יט) עלי'. דברי בן אדם לדוד וזה אמרו ברוח הקדש או תפלה וטעם למרום המצלרים הגבוהים: לקחת

רשי

שנאמר וכי' סחרה ו קדש וגומר (ישעי' כ"ג) תשכבון בין שפתים זה האומר יאמר לבכו שכבתם בין תחומיכ' כתענוגים זאת יונת כנפיה נחפה בכסף וה והחרוץ בפרש שדי וג הקב"ה לפניהם תוו המלכים כשלגים ומרב באר צלמות וחשך או כמו (כנפי יונה) בכספי של תורה ומצות: כן פלומ"א בלעו: ול כנפיה שמופשפ בכן חרוץ. פתר דונש החרוץ הוא זהב ול המשורר אבל הכסף החרוץ הוא הזהב מארץ החוילה ומארץ טוב מאד מאד לא ולא הוא אדום ו ירקרק כמו (ויקרא אדמדם שאינו לא לבן ליך נכפל ירקרק (כו) בפרש. לשון השמלה (דברים כ"ב) הדבר כשמלה חדשה: ת"א כמו שנאמר (מש מלכים ימלוכו: (טז) הר בשן. והיכן פיר סיני שהוא הר אלה לבשן בעבר הירדן: הו הר המיוחד שבהרים: לשון הרים על שם גו (יחזקאל ט"ז) ותבני דבר גבוה קרוי גב: תרצדון הרים גבנוני מוסב על ה' יתן א יאמר להם למה תר גבנונים למה תאמ ההרים גבנונים להשחית את ההר אלהים לשבתו לש שכינה הוא הר הבית

לגלא ישכון שם קדושתו קדושת עולם משנבחר לשבתו לא שרתה שכינה במקום אחר. ראיתי ניסודו של רבי משה הדרשן רצד הוא מארב בל' ערבי. א פירש תרצדון כמו תרקדון אף אותו לשון נופל על השיטה הזאת: (יח) רכב אלהים וגו'. עוד זה מוסב על ה' יתן אומר להזכיר חבת עמו אף כשנגלה ר רבותים של אלפים שנאנים שנונים מלאכים חדים וה' היה ביניהם בסיני בקודש אף שם: (יט) עלית. אתה נגיד עמו משה בן עמרם למרום ש

מצודת ציון

(יא) חיתך. עדתך וכן וחית פלשתים (ש"ב כ"ג): (יב) המבשרות. מלשון בשורה: צבא רב. חיל רב: (יג) ידדון. מלשון נדידה: ונות. מל' נוה ומדור: שלל. ענין ביזה: (יד) שפתים. הוא מקום עריכת ומושב הקדרות כמו שפות הסיר (יחזקאל כ"ד): נחפה. מכוסה: ואברותיה. כנפים כמו אבר כיונה (לעיל נ"ה): בירקרק. גוון ירוק: חרוץ. מין זהב כמו ומחרוץ תבואתה (משלי ג'): (טו) בפרש. מל' ספרשה ופרוד: תשלג. מל' שלג: בצלמון. מל' צלמות ור"ל חושך: (טז) הר בשן. הוא מקום דשן ושמן כמ"ש שמעו וכו' פרות הבשן (עמוס ד'): גבנונים. מל' גב וגובה והנוני"ן באים להקטין כמו האמינון אחיך (ש"ב י"ג): (יז) תרצדון. כמו תרקדון: (יח) אלפי. שרים וגדולים

מצודת דוד

למאון ויובש בעבור המכות שהכה בהם אבל אתה הייתה מלאים (ח) בצאתך. בעמוד ענן לסורות הדרך: בישימון סלה. במדבר שהוא מקום שממון ואין שם דרך סלולה: (ט) ארץ. יושבי הארץ: שמים. גשמו. זיעה מגודל החרדה: זה סיני. ר"ל זה האלהים שנגלה לישראל סיני: (י) גשם נדבות. כשבאו לארץ הזלת עליה גשמי נדבה ר"ל לא בנמו כ"א בנדבה: נחלתך ונלאה. כשהיתה נחלתך עייפה וצמאה למטר סלה כוננת אותה במטר רב: (יא) חיתך. עדתך ישבו בארץ ההיא: במובת מוכן הכנת המטר לגדל התבואה להשביע נפש העני: (יב) אדני יתן. ר"ל כמו שעשה עמנו לשעבר כן יקיים אומר הנביאים המבשרות לצבא ישראל הגדו (יג) צבאות. וזהו הבשורה שהעובדי גילולים יהיו נדודים מא"י: ונות בית. הכנסים הדרים מעולם בבתי הארץ ההיא תחלק לעצמם שלל: (יד) אם ר"ל אף אם מגרות תהיו חשוכים ובעורים כשוכב בין מקום שפיתת הקדרות: כנפי יונה. מ"מ תהיו נאים כמו כנפי יונה הנראה כמחופה בכסף וזהב מעט לגוון הירוק ר"ל סוף הדבר לגאולה שלימה ורב טוב: (טו) בפרש. אז כאשר יפרוש שדי לגרש העובדי כוכבים מא"י: בה. בארץ ההיא התלבן העדה היושבת בגולה: (טז) הר אלהים וגו'. הר סיני אשר ירד עליו אלהים הוא לכם הר בשן ר"ל כמו שהר בשן הוא דשן ושמן ומקום מרעה כן הוא סיני כי זכות התורה שקבלתם שמה היא הרועה אתכם ומגין עליכם: הר גבנונים וגו'. הר בית ה' שהוא מקטני ההרים הוא לכם הר בשן כי זכות המקדש ע ורועה אתכם כהר בשן שהוא מקום מרעה: (יז) למה תרצדון. אתם המשלים מול המקום להרים קטנים למה תרקדון בהיכלו שלא הוא ההר אשר לשבת בו ואף ישכון שם לנצח ולא יעזוב בידכם: (יח) רכב אלהים. מוסב למעלה לומר גם בעבור זה היו בטוחים כי סוף הדבר יהיה גאולה שלימה כי ר לפני המקום כי הלא מלאכי רכבו כמה הרבה רבבות שרים וה' שוכן גם אף בעת בואו בקדושתו להר סיני ליתן התורה כי גם המלאכים ירדו עמו הם

ת מן העליונים ולתתם לבני אדם : ואף סוררים
אלהים . אף עוד גרמת ששכן הקב"ה במשכן בתוך עם שהיו סוררים
ומקליפים אותו : (כ) ברוך ה' וגו' . זה מן השיר האמור למעלה
ים : יעמס לנו . יתן לנו ישועה רבה (סלה) עומס ככל אשר נוכל

לקחת מתנות באדם . העבדים הנמכרים ואף סוררים ויכרתו ברית עמך הסוררים שיתגיירו וישכנו עם מקום השכינה : (כ) ברוך אדני . יודה השם שהגביר ידו : יעמס לנו . ברכותיו וי"א כי הפעול הוא ישועתנו ויהיה האל בעבור אל למושעות לנו האל לנו הוא לבדינו למושעות ויש לו תוצאות וסבות להמית אויבינו: (כג) אמר.

לִשְׁכֹּ֤ן ׀ יָ֬הּ אֱלֹהִֽים׃ כ בָּר֥וּךְ אֲדֹנָ֗י י֤וֹם ׀
י֣וֹם יַעֲמָס־לָ֑נוּ הָאֵ֥ל יְֽשׁוּעָתֵ֗נוּ סֶֽלָה׃
כא הָאֵ֤ל ׀ לָנוּ֮ אֵ֤ל לְמוֹשָׁ֫ע֥וֹת וְלֵיהֹוִ֥ה
אֲדֹנָ֑י לַ֝מָּ֗וֶת תּוֹצָאֽוֹת׃ כב אַךְ־אֱלֹהִ֗ים
יִמְחַץ֮ רֹ֤אשׁ אֹ֫יְבָ֥יו קָדְקֹ֥ד שֵׂעָ֑ר
מִ֝תְהַלֵּ֗ךְ בַּאֲשָׁמָֽיו׃ כג אָמַ֣ר אֲ֭דֹנָי
מִבָּשָׁ֣ן אָשִׁ֑יב אָ֝שִׁ֗יב מִמְּצֻל֥וֹת יָֽם׃
כד לְמַ֤עַן ׀ תִּֽמְחַ֥ץ רַגְלְךָ֗ בְּ֫דָ֥ם לְשׁ֥וֹן
כְּלָבֶ֑יךָ מֵאֹיְבִ֥ים מִנֵּֽהוּ׃ כה רָא֣וּ
הֲלִיכוֹתֶ֣יךָ אֱלֹהִ֑ים הֲלִ֘יכ֤וֹת אֵלִ֖י
מַלְכִּ֣י בַקֹּֽדֶשׁ׃ כו קִדְּמ֣וּ שָׁ֭רִים אַחַ֣ר
נֹגְנִ֑ים בְּת֥וֹךְ עֲ֝לָמ֗וֹת תּוֹפֵפֽוֹת׃
כז בְּ֭מַקְהֵלוֹת בָּרְכ֣וּ אֱלֹהִ֑ים אֲ֝דֹנָ֗י
מִמְּק֥וֹר יִשְׂרָאֵֽל׃ כח שָׁ֤ם בִּנְיָמִ֨ן ׀
צָעִ֡יר רֹדֵ֗ם שָׂרֵ֣י יְ֭הוּדָה רִגְמָתָ֑ם
שָׂרֵ֥י זְ֝בֻל֗וּן שָׂרֵ֥י נַפְתָּלִֽי׃ כט צִוָּ֣ה
אֱלֹהֶיךָ֮ עֻ֫זֶּ֥ךָ עוּזָּ֥ה אֱלֹהִ֑ים ז֝֗וּ פָּעַ֥לְתָּ

(masorah marginal notes: ג' חס' בליש' קל"ד · ל' . ה' כתי' כן · ר"פ ג' . קל"ד · ל' · ל' ד' בליש' . ל' · ל' . ד' ומשניין · ס' ח בליש' · ל' . ל' · קל"ד · ב' א' חס' דמיפ · ל' וחס' . ל' · ג' פסו' שרי שרי שרי ל' ר"פ)

שְׁכִינַת יְקָרָא דַייָ אֱלֹהִים : כ בְּרִיךְ יְיָ עַל כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא טְעַן לָנָא מוֹסִיף פִּקּוּדַיָא עֲלַוֵי פִּקּוּדַיָא תַּקִּיפָא דִידֵיהּ וּפֻרְקָנָנָא וְסַעִידָנָא לְעָלְמִין : כא אֱלָהָא לָנָא תְקוֹף וּפוּרְקָן וּמִן קֳדָם יְיָ מִתְגָּרִין בְּרַשִׁיעַיָא מוֹתָא וּמַפְקָנוּת נִשְׁמָתָא בְּסַרְנוּקָא : כב בְּרַם אֱלָהָא יִתְבַּר רֵישׁ בְּעֲלֵי דְבָבוֹי יַנְתַּר שְׂעַר גְּבַר דִּי מִתְהַלֵּךְ בְּחוֹבוֹ : כג צַדִּיקַיָא דְּמִיתוּ וְאִתְאֲכַלוּ מִן חֵיוַת בְּרָא אֲמַר יְיָ מִכּוּתְנָן אֲתֵיב אֲתֵיב צַדִּיקַיָא דִּי יִשְׁתְּנִיקוּ בְּמְצוּלָתֵיהּ דְיַמָּא : כד מִן בְּגְלַל דְּיִחְמוּן פּוּרְעָנוּת רַשִׁיעַיָא יִטַמְשׁוּן רַגְלֵיהוֹן בְּדַם קְטִילִין לִישָׁן חֵיוַת בְּרָא מִן תַּרְבֵּיהוֹן יְדַהֲנוּן מִן בַּעֲלֵי דְּבָבָא מִנְהוֹן יִסְבְּעוּן : כה חֲמוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲלִיכוּת שְׁכִינְתָךְ עַל יַמָּא אֱלָהָא אָמְרִין הֲלִיכַת אֱלָהָא מַלַּךְ כָּל עָלְמָא בְּקוּדְשָׁא : כו אַקְדִּימוּ וַאֲמַרוּ שִׁירְתָא בָּתַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן דִּמְנַגְּנִין קֳדָמֵיהוֹן בִּמְצַע נְשַׁיָא צַדִּיקָתָא דִּי עִם מִרְיָם מְתוֹפְפִין : כז בֵּינֵי כְּנִישַׁיָא בָּרִיכוּ אֱלָהָא רוֹמְמוּ יְיָ עוּבְרַיָא בִּמְעֵי אִמְהוֹן זַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל : כח תַּמָּן בִּנְיָמִין זְעֵיר בְּשִׁבְטַיָא דְּמִן שֵׁירוּיָא נְחַת לְיַמָּא מְטוּל הֵיכְנָא קַבֵּיל מַלְכוּתָא מִן שֵׁירוּיָא וּבַתְרֵיהוֹן נְחַתוּ רַבְרְבֵי יְהוּדָה רְגַמוּ יָתְהוֹן שִׁבְטַיָא אַבְנִין וְקַבִּילוּ רַבָּנוּתָא בַּתְרֵיהוֹן רַבָּנֵי זְבוּלֻן הֲווֹן תַּגָּרֵיהוֹן וְרַבָּנֵי נַפְתָּלֵי הֲווֹן גִּבָּרֵיהוֹן : כט פַּקֵּד אֱלָהָא עוּשְׁנָךְ אִתְעַשַּׁן אֱלָהָא שְׁרֵי

ילאתי יום יום יעמס
מים כן נוהג בנו לכל
): (כ"א) האל לנו אל
. אל מושיע הוא לנו
הרבה תוצאות מיני
ות דרכים אל המות
לינו הוא נותנם. אבל
ים ראש אויביו :
ד שער . קדקדו של
איש שעיר המתהלך
אשמיו (ואינו חוזר
(כג) אמר אדני
ויב . כי כן הבטיח
תמו מתוך אבירי בשן
: (כד) למען תמחץ.
בדם . כשימחץ את
ב תהא רגליגו בוקעת
מחץ לשון בוקע בתוך
שופטי"ם) מחלה וחלפה
בקעה ול' משנה הוא
י רגלים בוקעים עד
ם בדם ד"א תמחץ
ואכין בו יין מן הכור
במסכת ע"ג . ולשון
ם האויבים : מנהו .
נסתו כדאמרינן מאי
ון ליטנא דמזוני הוא
יואל א') אשר מנה
כם וגומר : (כה) ראו
אלהים . כלומר לאלו
ושי' שכשראו הליכותיך
כים קדמו שרים לשורר
ת הים ואחריהם באו
אלו המלאכים :
י עלמות תופפות .
ים ונערותיה אשר
ף בידה ואמרו בשכחם:
הלות ברכו אלהים
ראל . אף עוברים
אמרו שירה : (כח) שם
הצעיר נעשה רודה
רודם . כמו רודם
שה זכה להיות מלך
תחלה לים וכן אמר
לשאול (ש"א ט"ו)
קטן אתה בעיניך ראש
אל אתה ותרגמי יונתן
נימן עבר בימא בריש
שבטיא : שרי יהודה
מתקנאים בהסוורקין
ים ובן שרי זבולון ונפתלי וכן אמר לו נוה אלהיך עוך (סא"א) . ד"א רגמתם רקמתם לבוש בגדי רקמתם ל' ארגמן. כך חברו מנחם : (כט) עוזה אלהים וגומר.
עכשיו

פירושים רבים ראיתי ואין אחד מהם קשור כאשר לפניו ואחריו ולפי דעתי כי פירושו כי האויב הבא אל בשן אל ארץ ישראל ככה ישוב אל ביתו כאשר ישוב הטובע במצולת ים וטעם אמר כך גזר השם כאשר פירשתי בכמה מקומות : (כד) למען תמחץ רגלך . כף רגלך לנוכ' דוד כי עלית למרום ותי"ו תמחץ רגלך לשון נקבה כמו רגלי עמדה במישור ותהי' המלה מהפעלים העומדים או הי"ו תמחץ לנכח דוד וזה דרך אשל ור' יהודה אמר כי תמחץ הפוך כמו חמוץ בגדים : לשון כלביך. רמז לאויבים שהיו מדברים על דוד : מאויבים. מדם אויבים : מנהו . כמו מן הוא והלאה'אבא משונה בעבור היותו סוף פסוק וי"א מאויבים מהכלל ומנהו כמו סמך מנהו רמז למלכה ואחרי' אמרו כי מנהו כמו נוהו והשלש נקודות אין מנהג שימלאו תחת קמץ גדול כי הוא פתח קטן : (כה) ראו. ישראל אלו הד־כים וההליכות שהלך השם עם ישראל פעם אחרי פעם וטעם בקדש השמים כמו הככבים ממסלותם: (כו) קדמו. תופפות. שם התאר או פועלות מפעלי הכפל וקמץ הפ"א בעבור היותו סוף פסוק רק מתופפות על לבניין מתלומי' הטין : (כז) במקהלות . ממקור ישראל. היוצאים ממקור ישראל כמו וממי יהודה יצאו : (כח) שם בנימן צעיר . במספר כי היה הזמן קרוב לדבר פילגש בגבע' או בעבור היותו קטן מכל הבני' וטעם רודם הרודה שיש להם והמ"ס סימן במקהלות ובא בקמץ קטן תחת גדול כמו המעלם מים ורגמתם כמו שרים וככה רגש מלך וכבר הזכרתי זה הפסוק בתחלת המזמור : (כט) צוה . עוך. לנכח דוד וזה

דאדני בם יוצא ג"כ מכלל דין מפיק יו"ד ועיין בשער המפיקי"ן במסר' רבת' : אמר ה' ג' ר"פ וסימ' אם לא שריתיך לטוב : הנני פקד אל אמון . מבשן אשיב . בתרא כתיב אדני : הליכות ד' וסימ' הליכות עולם לו הליכות אלי מלכי בקדש . הליכות שבא קוו . צופיה הליכות ביתה כן כתיב . חבקוק הלכות כתיב . איוב הליכת כתיב . ושאריהון הליכות כתיב : ג' פסוקים שרי שרי וסי' נמסר בסדר וישמע יתרו .

תולדות אהרן ברוך ה' . ברכות מ כילה יז סנהדרין ק : למות תוצאות . ברכות ח : אמר ה' . גיטין נז זוהר בלק : הליכות אלי . (ברכות יג) : קדמו שרים . נדרים לז : במקהלות ברכות מט כתובות ז סוטה ל (סוטה כ) : שם בנימין . סוטה לז :

מצודת דוד

ים לשכינה : (יט) עלית למרום . ובכ"ז אתה ישראל עלית למרום ר"ל
י להתגבר עליהם לקבל את התורה ושבית אותה מיד המלאכים ולקחת
תנה להיות מצויה בבני אדם ולא בין מלאכי מעלה : ואף סוררים . אף
לסור מאחרי ה' עכ"ז נתרצה להם וציוה על המשכן לשכון בהם : (כ) ברוך
י לנו לומר ברוך ה' אשר בכל יום טוען לנו ור"ל ברכותיו או טובותיו וקצר בדבר המובן מאליו : האל. הוא האל המושיע לנו עד עולם : (כא) אל
. הוא לנו אל להושיע ולא להביא הרעה עם כי בידו הרבה מיני תוצאות הנפש מן הגוף להביא המיתה מ"מ לא יביאם עלינו : (כב) אך וגו' . אך במיני
השם ימחץ ראש אויביו ולא ראשינו : קדקד שער כן נקרא גובה הראש כי שם נחלק שער הראש אילך ואילך ומוסב על ימחץ לומר בהם ימחץ קדקד של
מתהלך ואוחז באשמיו ולא שב מהם : (כג) אמר ה' . כבר הבטיח לנו להשיב אותנו לא"י : (כד) למען תמחץ . למען יהיו רגליך נראים כאלו הם מחולים
דרוך בדם הרוגי אויביך ותלכלך רגליך בדמם : מנהו . הכנת מזון כ"א מלשון כלביך יהיו ניזון מדם אויביך כי ילוקק דמם בלשונו : (כה) ראו . ר"ל
זמה לזה כי כאשר ראו הליכותיך אל תוך הים בעמוד הענן : בקדש . השוכן בשמי קודש : (כו) קדמו שרים . כאשר נמשכו אחריו והלכו בחרבה ימצרים
ז השרים הקדימו לשורר בפה את השירה ואחריהם נגנו המנגנים בכלי נגון לנגן בהם הקול : בתוך עלמות . הם מרים וחברותיה ביניהן היו תופפות לנגן בהם
על הנס : (כז) במקהלות . בקהל רב ברכו את ה' : ממקור ישראל . המברכים היו אלו הבאים ממקור ישראל ר"ל מזרע ישראל כינה הזרע במי המקור
וממי יהודה יצאו (ישעיה מח) : (כח) שם . בעבור הירידה אל הים שירדו שם זכה בנימן צעיר השבטים לצאת ממנו שאול המלך להיות רודה ומושל
כי הם ירדו תחלה אל הים ובעבור זה זכו למלוכה כן אז"ל : רגמתם . היו רוגמים עליהם באבנים כי היו מתקנאים בהם : שרי זבלון וגו' . וכן גם המה
ריגמוס

מצודת ציון

וגדולים כמו אלופי יהודה (זכריה יב) : שנאן . כן יקראו מלאכי מרום : (כ) יעמס . ענין הטענת משא כמו אבן מעמסה (שם) : (כב) ימחץ . ענין רציצה ופציעה כמו מחצת ראש (חבקוק ג') : (כג) ממצולות ים . מעומק הים : (כד) מנהו . ענין הכנת מזון כמו מן הוא (שמות יז) : (כו) שרים . משוררים : עלמות . נערות : תופפות . מלשון תוף והוא כלי שיר : (כח) צעיר . קטן : רודם .
ענין

אבן עזרא

וזה עזה כמו הגבורה אתה האלהים פעלת לנו והנה משקל עזה כמו חקה : (ל) מהיכלך . הטעם כי מהיכלך הכ"ף לנכח דוד עד המקומות הרחוקים תהיינה המנחות המובאות לך : (לא) גער . כמו הנני גוער לכם שאין בו בית חית . קהלת חיתך ישבו בה : קנה . החיה שהרמחים ארוכים כמו הקנה וכן שם רמחים בלשון קדר : בעגלי עמים . כמו עדת אבירים כמו אבירי בשן פרות הבשן והטעם כפול גער בהם עד שיהי' כל אחד מהם מתרפס לפניך ברצי כסף לתת מס אמר שפזרו כל האנשים החפצים להלחם עמך: בזר . כמו ורכוש להם יבזור וקרבות כמו המלמד ידי לקרב : (לב) יאתיו חשמנים . סגנים כחשמונאי . וכוש תריץ ידיו בזהב : (לג) ממלכות . המביאו' המס לדוד : (לד) לרוכב . בקשור בי"ת דרך הבהמה אשר אני רוכב בה והטעם שמי השמים וטעם קדם יש לו סוד כנגד בני הדור ופעול יתן קול עוז : (לה) תנו . פירש מה הוא הקול שהשם אמר תנו עז להודות בדיבור : על ישראל . שהם סגולתו מכל הארץ עליהם תראה גאותו : ועוזו בשחקים . כי משם יבוא העוז לישראל : (לו) נורא . יהיה מורא אלהים בארץ ממקום המקדש כדרך ברוך ה' מציון והנכון כי בית המקדש בארץ מכוון כנגד בית המקדש בשמים כמו וזה שער השמים והוא סוד מכוסה ובעבור שהזכיר תנו עז לאלהים בדיבור שיודו שהוא בעל העוז אמר שהעוז במעשה באמת גם התעצומות השם יתן אותם לישראל והודו לשם על כן ברוך אלהים : (א) למנצח על ששנים . פיוט תחלתו כן : (ב) הושיעני . כי באו מים . המשיל האויבי' למים כמו ימשני ממים רבים : (ג) טבעתי ביון. רפש כמו מטיט היון : ואין מעמד . העי"ן בקמץ חטף כמו היה מעמד במרכבה והיה ראוי להיותו בפתח כי הוא שם ר' משה אמר שהוא שם על משקל מוקטר מוגש והשתנה בעבור אות הגרון : ושבולת. כמו הנהר וטעם שטפתני כמעט קט והיא תשטפני כדרך ושמה לא נותרה בי והעד כי הוא מתפלל אחר כן אל תשטפני : (ד) יגעתי . נחר. מגזרת וחרה נחשתה ובא הנו"ן שבור כדרך אל מקדשי כי נחל והוא בניין נפעל מפעלי הכפל : כלו עיני . בעבור היותו מיחל

רשי

עכשיו חוזר המשורר לתפלתו שהתפלל יקום אלהים ויפוצו אויביו ... והתגבר אשר כל אלה פעלת לנו : (ל) מהיכלך על ירושלים . ... בכוד היכלך אשר על ירושלים יובילו לך דורון ושי : (לא) גער חית קנה ... שנמשל כחית יער הדר בין הקנים : עדת אבירים בעגלי עמים ...

תהלים סח

לָנוּ׃ ל מֵהֵיכָלֶךָ עַל־יְרוּשָׁלָםִ לְךָ יוֹבִילוּ מְלָכִים שָׁי׃ לא גְּעַר חַיַּת קָנֶה עֲדַת אַבִּירִים ׀ בְּעֶגְלֵי עַמִּים מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי־כָסֶף בִּזַּר עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּ׃ לב יֶאֱתָיוּ חַשְׁמַנִּים מִנִּי מִצְרָיִם כּוּשׁ תָּרִיץ יָדָיו לֵאלֹהִים׃ לג מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ אֲדֹנָי סֶלָה׃ לד לָרֹכֵב בִּשְׁמֵי שְׁמֵי־קֶדֶם הֵן יִתֵּן בְּקוֹלוֹ קוֹל עֹז׃ לה תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל־יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים׃ לו נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נֹתֵן ׀ עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים׃

סט

א לַמְנַצֵּחַ ׀ עַל־שׁוֹשַׁנִּים לְדָוִד׃ ב הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד־נָפֶשׁ׃ ג טָבַעְתִּי ׀ בִּיוֵן מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד בָּאתִי בְמַעֲמַקֵּי־מַיִם וְשִׁבֹּלֶת שְׁטָפָתְנִי׃ ד יָגַעְתִּי בְקָרְאִי נִחַר גְּרוֹנִי כָּלוּ עֵינַי מְיַחֵל

(מסורה: ג' בליש' · ג' · ג' · ג' . ג' · ג' . ג' · ג' · ג' · קל"ד . ג' · ד' · ד' · ב' מ"ל · ג' . ב' א' · ס"פ וא' ר"פ · ג' · ב' · ג' · ג' . ג')

תרגום

בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דְּנָן דַּעֲבַדְתְּ לָנָא׃ ל מִן הֵיכְלָךְ תְּקַבֵּל קוּרְבָּנַיָּא עַל יְרוּשְׁלֶם שְׁכִנְתָּךְ שָׁרְיָא מִפַּנְקְטֵיהוֹן לָךְ יַיְתוּן מַלְכַיָּא קוּרְבָּנַיָּא׃ לא נְזוֹף בְּמַשְׁרְיַת חַיָּבִין תְּרַע יַתְהוֹן הֵיךְ קַנְיָא כְּנִישַׁת גִּבָּרִין דְּמִתְרַחֲצִין בְּעֶגְלַיָּא טַעֲוַת עַמְמַיָּא רְעוּתֵיהּ בְּעַמָּא דִּי מִתְעַסְקִין בִּרְעוּתָא בְּאוֹרַיְתָא דְּזִקִּיקָא מִן סִימָא בַּדַּר עַמְמַיָּא דְּלַאֲנָתָא קְרָבָא צָבִין׃ לב יַיְתוּן בְּנוֹי דְּחָם חוּסְמַנַיָּא מִמִּצְרַיִם לְאִתְגַּיָּרָא בְּנוֹי דְּכוּשׁ יִרְהֲטוּן לְמִפְרַשׁ יְדֵיהוֹן בִּצְלוֹ קֳדָם אֱלָהָא׃ לג מַלְכְוָת אַרְעָא שַׁבַּחוּ קֳדָם יְיָ שַׁבַּחוּ יְיָ עָלְמִין׃ לד לְיָתֵב עַל כּוּרְסֵיהּ בִּשְׁמֵי שְׁמַיָּא מִן לְקַדְמִין הוּא בְּמֵימְרֵיהּ יְהַב בְּקָלֵיהּ קָל רוּחַ נְבוּאֲתָא לִנְבִיַּיָּא׃ לה הֲבוּ יְקַר עוּשְׁנָא לֵאלָהָא דִּי עַל יִשְׂרָאֵל גֵּיוְתָנוּתֵיהּ וְעוּשְׁנֵיהּ בִּשְׁמַיָּא׃ לו דְּחִיל אֱלָהָא מִן בֵּית מַקְדְּשָׁךְ תַּקִּיפָא דְּיִשְׂרָאֵל הוּא יְהַב עוּשְׁנָא וְתוּקְפָּא לְעַמֵּיהּ בְּרִיךְ אֱלָהָא׃ א לְשַׁבָּחָא עַל גָּלוּת סַנְהֶדְרִין עַל יַד דָּוִד׃ ב פְּרוֹק יָתִי אֱלָהָא אֲרוּם מָטוּ מַשְׁרְיַת חַיָּבִין עַד דִּי אֲעִיקִין לִי הֵיךְ מַיָּא דִּמְטוֹ עַד נַפְשָׁא׃ ג טְמַעִית הֵיךְ בְּמַיָּא דִּמְצוּלְתָא וְלֵית אֲתַר לְמֵיקוֹם מְטֵית בְּעֻמְקֵי תְּקוֹף סִיעַת רַשִׁיעַיָּא וּנְבוּזַרְאֲדָן אַגְחֵי יָתִי׃ ד אִשְׁתַּלְהֵית בְּמִקְרֵי אִתְחָרַחַר

שירו לאלהים ב' ובענינא וסי' שירו לאלהים זמרו שמו . ממלכות הארץ שירו לאלהים : ועזו ד' וסימ' דרשו ה' ועזו דתהלות . וחברו דד"ה . ועזו ואפו על כל עוזביו דעזרא . ועזו בשחקים : ממקדשיך ב' מ"ל בליש' וסי' מרוב עוניך . בעול רכלתך . נורא אלהים ממקדשיך : ברוך אלהים ב' א' ר"פ וא' ס"פ אשר לא הסיר תפלתי . ותעצמו' לעם ברוך אלהים : מעמד ב' והמלך היה מעמד במרכבה . טבעתי ביון מצולה ואין מעמד :

תולדות אהרן גער חית . פסחים קיח : יאתיו . שם : נורא אלהים . זבחים טו : הושיעני . סוטה לו :

מצודת ציון

ענין ממשלה כמו רדה בקרב אויביך (לקמן קי) : רגמתם . ענין הסקלת אבנים : (ל) יובילו . יביאו : שי . תשורה כמו יובל שי לה' (ישעיה י"ח) : (לא) גער . ענין צעקת נזיפה : אבירים . חזקים : מתרפס . ענין רמיסה ברגלים רפסה (דניאל ז') : ברצי . מל' רצוי : בזר . כמו פזר כי בומ"ף מתחלף וכן ורכוש להם יבזור (שם י"א) : קרבות . מלחמות כמו ביום קרב (לקמן ע"ח) : (לב) יאתיו . יבואו כמו אתא בוקר (ישעיה כ"א) : חשמנים . עניינו גדולים וחשובים וכן חשמנאי ובניו : מני . כמו מן : תריץ . מל' ריצה ורדיפה : (לה) תנו . אמרו כמו נתנו לדוד רבבות (ש"א י"ח) ויתכן שהוא מלשון שם יתנו צדקות ה' (שופטים ה') שהוא ענין ספור : (לו) ותעצומות . מל' עצמה וחוזק : (א) שושנים . שם כלי נגון עשויה בצורת שושנה : (ג) ביון . הוא הרפש שבקרקעית המים : מצולה . עומק המים : ושבולת . היא מרוצת המים כמו משבולת הנהר (ישעיה כז) : (ד) נחר . ענין

מצודת דוד

ריגמום באבנים ומוסב למעלה לומר ראויים המה לנם כי אינם כפויי ... על הנס : (כט) צוה אלהיך . כבר צוה אלהיך העוז והחוזק אשר יבוא ... אלהים זו . ר"ל העוז הזו הבא מאלהים אשר עשה על ידים הנה זה ... פעלת לנו על הגאולה ההיא כי כל ענייני הגאולה שמורה ומוכנת : (ל) מכבוד היכלך אשר היא על ירושלים יהיה הסיבה אשר המלכים יביאו ... (לא) חית קנה . זה הו' ישמעאל הדומה לחיה הדר בין הקנים אשר ... עדה החזקה : מתרפס . נעשה מרמס ר"ל מוכנע וירוד בעבור רצוי מבלעדי הכסף אין לרצותו להכניע זדון לבו : בזר עמים . בזדון לבו ... ובכל זמן חפצים במלחמה : (לב) יאתיו . אז הגדולים ממצרים יבואו עם תשורה לה' בהודאה : תריץ ידיו . הרגלים יהיו מריצים את הידים להביא ... לה' (כי בריצת הרגלים גם הידים ירוצו בכללות הגוף) : (לג) שירו . כאשר ישבר שבט המכה : (לד) בשמי שמי . בשמים אשר מעל השמים אשר ברא ... הן יתן . הן הוא הנותן קול חזק להפחיד כל בני עולם : (לה) תנו עוז . אמרו שכל החוזק הוא לה' לבדו ובעבור ישראל הראה גאותו וכחו נראה בשח... כוכבים ומזלות אשר לא ישנו את תפקידם : (לו) ממקדשיך . מן הכבוד השוכן במקדש תבוא היראה לבני אדם כי משם יצאו כל הנפלאות : אל ישרא... של ישראל הוא ומעולם נותן עוז וחוזק לעם הידוע הנבחר לו ובעבור זה יהיה אלהים ברוך : סט (ב) עד נפש . המשיל עומק הצרות למים שוטפים ... הצואר והנפש קרובה לצאת : (ג) ואין מעמד . אין שם מקום קשה להעמד עומד וארד א"כ מטה מטה : במעמקי מים . ר"ל הנה הבא במים עמוקים ...

רשי

[...]לון עינים כמו (דברים כ״ח) וכלות אליהם כל היום. מכלת עינים [...]״ו) ועיני רשעים תכלינה (איוב י״א): (ה) אויבי שקר. שונאים את תי [...] שאין אני רודף אחר שקר שלהם לתפוש טעותם: אז אשיב. כשהם [...] עלי אני משחד אותם בממון מה שלא גזלתי מהם: (ז) אל יבושו בי [...] תניחני בידם פן יבושו [...]ה שמאורע בי ויאמרו [...] אירע למי שהיה מקוה [...]: (ט) לאחי. לעשו: [...]ת ביתך. ראו החנכה [...]נו בעוד ביתך קיים [...]בי: (יא) ואבכה בצום [...] תעניתי: ותהי לחרפות [...]: שאני בוכה ומתענה [...]ם מתלוצצים עלי: [...]כות. כי לש תי שכר [...]: (יד) ואני תפלתי לך [...]עת תפלתי עת רצון: [...] תאטר. ואל תסגור [...]ר. לרה נכריה זו את [...]לעני: תאטר. כמו [...] ימינו (שופטים י״ד) [...] ימינו שאינו משתמש [...]) קרבה אל נפשי. (קרב אלי

[...] אהרן כי קנאת ביתך. [...] זבחים כד: ואני [...]כות ח וזכר תרומה (מכות [...]ל תססני. פוטה כו:

תהלים סט

לֵאלֹהָי׃ ה רַבּוּ ׀ מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי
שֹׂנְאַי חִנָּם עָצְמוּ מַצְמִיתַי אֹיְבַי
שֶׁקֶר אֲשֶׁר לֹא־גָזַלְתִּי אָז אָשִׁיב׃
ו אֱלֹהִים אַתָּה יָדַעְתָּ לְאִוַּלְתִּי
וְאַשְׁמוֹתַי מִמְּךָ לֹא־נִכְחָדוּ׃
ז אַל־יֵבֹשׁוּ בִי ׀ קֹוֶיךָ אֲדֹנָי יֱהֹוִה
צְבָאוֹת אַל־יִכָּלְמוּ בִי מְבַקְשֶׁיךָ
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ ח כִּי־עָלֶיךָ
נָשָׂאתִי חֶרְפָּה כִּסְּתָה כְלִמָּה פָנָי׃
ט מוּזָר הָיִיתִי לְאֶחָי וְנָכְרִי לִבְנֵי
אִמִּי׃ י כִּי־קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלָתְנִי
וְחֶרְפּוֹת חוֹרְפֶיךָ נָפְלוּ עָלָי׃ יא וָאֶבְכֶּה
בַצּוֹם נַפְשִׁי וַתְּהִי לַחֲרָפוֹת לִי׃
יב וָאֶתְּנָה לְבוּשִׁי שָׂק וָאֱהִי לָהֶם
לְמָשָׁל׃ יג יָשִׂיחוּ בִי יֹשְׁבֵי שָׁעַר
וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר׃ יד וַאֲנִי
תְפִלָּתִי־לְךָ ׀ יְהֹוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים
בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ׃
טו הַצִּילֵנִי מִטִּיט וְאַל־אֶטְבָּעָה
אִנָּצְלָה מִשֹּׂנְאַי וּמִמַּעֲמַקֵּי־מָיִם׃
טז אַל־תִּשְׁטְפֵנִי ׀ שִׁבֹּלֶת מַיִם וְאַל־
תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְאַל־תֶּאְטַר־עָלַי
בְּאֵר פִּיהָ׃ יז עֲנֵנִי יְהֹוָה כִּי־טוֹב
חַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ פְּנֵה אֵלָי׃
יח וְאַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵעַבְדֶּךָ כִּי־
צַר־לִי מַהֵר עֲנֵנִי׃ יט קָרְבָה אֶל־

ל׳ · ב׳ ת״א · כ״ע ר״ף · ל׳ · ח׳ כתו׳ כן באוריית׳ וכתו׳ · כ״ח · ל׳ · ל׳ ומ״ל. ל׳ ג׳ · ב׳ לדרלון · ל׳ מ״ל וג׳ מ״ל בליש׳ ל׳ · ל׳ · ל׳ · ל׳ · ז׳ חסר · ל׳

ח׳ כתיב כן באורייתא וסימ׳ ויאמר אברם אדני [...] תתן לי. ויאמר אדני [...] ודע כי אירשנה: אדני ה׳ [...]ית. ואתפלל אל ה׳ ואמר [...] אל תשחת. ואני קרבת [...] טוב. אל יבשו בי קויך. [...]ורות אדני ה׳. כי אתה [...]י ה׳. וכל נביאים דכוו׳ [...]תיב במ״ה ה׳ אלהים וסי׳ [...] מלכים ב׳ סימן י״ט: [...] וסימ׳ בעוד הילד חי [...] יהי כשמעו את הדברים [...]בתי דנחמיה. ואבכה [...]שי: וממעמקי אילין [...]ת דכוו׳ וממעמקי ל׳ [...] מטיט ואל אטבעה. [...] ל׳ זקן בחור ובתולה. [...]תיה ל׳ ויאכלו מפרי [...] וממצוקותיהם ל׳ ויצעקו [...]נר להם. וממנה ל׳ הני [...]יום ההוא. וממעון ל׳ [...] קלו שאג ישאג. וממזרח [...]׳ ממערב את שם ה׳. [...] ל׳ למען ידעו ממזרח [...] ממצרים ל׳ כי נער ישראל [...]: וממשפט ל׳ מעצר

תרגום

ענקי כלו עיני מאורכא
לאלהי׃ ה סגיען מן סערן
דרישי סנאי מגן תקיפו מקניטי
בעלי דבבי סהדי שקרא דלא
אנסית על סהדותכון הבכן
אשלם׃ ו אלהא את ידעתא
לטפשותי וסורחנותי מן
קדמך לא אתכסיאו׃ ז לא
יבהתון בי דסברין עלך לא
יכספון בי דתבעין אולפן מנך
אלהא דישראל׃ ח ארום
אמטולתך סוברית חסודא
חפת כסופא אפי׃ ט נוכרי
אתחשיבית לאחי והיך בר
עמין לבני אמי׃ י ארום טננא
דבית מקדשא גמרת יתי
וחסודי רשיעיא דמחסדין לך
במשתפהון טעותהון לאיקרך
נפלו עלי׃ יא ובכית בצומא
דנפשי והות חסודתי לקלנא
לי׃ יב ויהבית תחות כסותי
סקא והוית להון למתלא׃
יג ימללון עלי יתבי תרעא בית
קרנתא וזמריהון דאזלין
למשתי מרות בבית קרקסון׃
יד ואנא צלותי קדמך יי בעדן
רעות אלהא בסגיעי טובך
עני יתי בקשוט פורקנך׃
טו פצי יתי מן טינא ולא
אטמוע אתפצי מן סנאי דדמין
לעומקי מוי׃ טז לא יגלי
יתי עם תקיף ולא יסלעם
למחפי עלי מצולתא חסין
ולא תפתח עלי גהנם פומה׃
[...]תי יי ארום טב חסדך היך כסגיעות רחמך תסתכל לותי׃ יח ואל תסתלק שכנתך מעבדך ארום עיק
לי סרהב עני יתי׃ יט קרב לות נפשי

אבן עזרא

מיחל: (ה) רבו. מצמיתי. כדרך מחשבתם וככה וירא בלק בן צפור מלך מואב וילחם בישראל האנשים רדפו אחריהם: (ו) אלהים אתה. דין האמת: אתה ידעת. אם הייתי אויל: ואשמתי. לאלה הצוררים בשגגה או בזדון כאשר יזכיר אויבי שקר ולמ״ד לאולתי נוסף כלמ״ד הרגו לאבנר: (ז) אל. ה׳ צבאות. שהוא אלהי השמים כי הצבאות שמה הם: אלהי ישראל. שהם צבאותיו בארץ: (ח) כי עליך. בעבורך בעבור שאני עבדך יחרפוני צוררי: (ט) מוזר. והטעם השתניתי עד שלא יכירני אחי כאילו הייתי זר: (י) כי טעם קנאת ביתך שהיו הצוררי׳ מחרפים הבית שהיה שם הארון והקרוב כי זה המזמור נאמר ברוח הקדש על זמן הגלות והטעם ויבכה ערי יהודה: (יא) ואבכה. הפעול נפש כמו ולבכותה: ותהי. כאשר הזכרתי כי כח השם בפועל שעבר או עתיד וככה הוא ואבכה בכיה היתה לחרפות לי: (יג) ישיחו. יספר שילעגו לו בני אדם יושבי שער בעבור עונותיו: (יד) ואני. מתפלל אולי אמצא עת רצון: באמת ישעך. בישעך באמת ויש אומרים כמו בבעל פעור בעבור ואיננו נכון בעיני. וזאת היא תפלתי הצילני מטיט זה הוא ביון: (טו) וממעמקי מים. כנגד מצולה: (טז) אל. ואל תאטר עלי באר פיה. כי יש שם מים חיים ותאטר כמו תסתם ותסגר כמו איש אטר יד ימינו: (יז) ענני. כי טוב חסדך. הטעם מטיב או כמה הוא טוב לי: (יח) ואל. בעבור היותו במקום נסתר במעמקי מים: (יט) קרבה. אמר רבי משה כי קרבה כמו וקרב אותם ומלת

מצודת ציון

ענין יובש כמו ושכן חררים (ירמיה יז): מיחל. מל׳ תוחלת ותקוה: (ה) עצמו. חזקו והוא מלשון עצם שהוא קשה וחזק: מצמיתי. ענין כריתה כמו לבקרים אצמית (לקמן ק״א): (ו) לאולתי. מל׳ אויל ור״ל עבירות כי אין אדם עובר עבירה אא״כ נכנס בו רוח שטות: נכחד. נמנעו מלדעת אותם: (ז) בי. ר״ל על ידי: (ט) מוזר. מלשון זר: (י) נפלו. חנו ושכנו כמו על פני כל אחיו נפל (בראשית כ״ה): (יג) ישיחו. ענין ספור דברים: (יד) באמת. ענינו דבר מקויים: (טז) תאטר. ענין סתימה וסגירה ודוגמתו אטר יד ימינו (שופטים ד): ואנושה

מצודת דוד

[...]אינם לדופים ושוטפים ושבא במים שוטפים הוא מסוכן אף אם לא בא [...]עמוק ומכ״ש הבא במים שוטפים ובמקום העמוק שהוא מסוכן ביותר וכן [...]צרות כפולות ומכופלות: (ד) בקראי. בעבור רוב הקריאה על קושי הלחץ: [...]ועק הרבה מתייבש רטיבת הגרון: כלו עיני. המקוה לדבר מה ואינה [...]י בלשון המקרא כליון עינים: (ה) משערות. יותר מחשבון שערות ראשי: [...]ם. כי לא הריעותי את אחד מהם: עצמו. הצורתים אותי נתחזקו והמה [...]י על שקר ובחנם: אשר לא גזלתי. הדבר אשר לא גזלתי מעולם בע״כ [...] כאשר יעלילו עלי: (ו) אתה ידעת לאולתי. כאומר הלא אינם מרובים [...]ת מיוסר ביותר: ואשמותי וגו׳. כפל הדבר במ״ש: (ז) אל יבושו. כי [...]ענה לי יבושו א״כ כל המקוים לך בראותם שלא הועיל לי תוחלתי: אל [...]כפל הדבר במ״ש: (ח) כי עליך. החרפה שאני נושא היא בעבורך כ״א [...]׳ עמהם למעול בך הייתי אהוב להם: כסתה. כפל הדבר במ״ש: (ט) מוזר. בעבורך אני נחשב לזר לאחי ולהם בני ישמעאל: (י) קנאת ביתך. על כי המה מתקנאים בתפארת בהמ״ק לזה אוכלים אותי ועוד עסיפו לחרפני בדברים: (יא) ואבכה. וכאשר אבכה בעת תהיה נפשי בצום: ותהי. הבכיה תהיה לי לחרפה באמרם אם לא מאס בכם מדוע לא ישמע קול בכיות: (יב) ואתנה. וכאשר אתן לבושי שק בעבור התשובה המה מביאים ממני משל בדרך לעג: (יג) יושבי שער. השופטים היושבים בשערי העיר אף המה ישיחו בי עם שאין מדרך החשובים לדבר דברים של מה בכך: ונגינות. שותי השכר ינגנו בדברי הקורות אותי בדרך לעג ובזיון: (יד) ואני תפלתי. אבל אני אתפלל לפניך ואיני פונה ללעגם: עת רצון וגו׳. ר״ל ברב חסדך יהיה עת רצון ועננו בישע אמת ומתקיים: (טו) מטיט. הוא משל על הצרות: ואל אטבעה. להיות נשקע ונאבד: וממעמקי מים. ר״ל והרי הוא כאלו אנצל ממעמקי מים: (טז) ואל תאטר. עם שכבר נפלתי לבאר המים אל תסגר עלי פיה לבל אוכל לעלות ר״ל לא אשתקע בם: (יח) מהר עגני. על

כי

רשי

אלי) : גאלה . גאול אותה : (כא) ואנושה . ואאנש ואאלה כמו
כי אנושה מכותיה וכמו (ש"ב י"ב) ויאנש הילד דבת שבע . וא"ת
זו משמשת שורש ומשמשת שימוש המיסב הדיבור אל המדבר
שתחלתה אל"ף כגון (מלאכי א') ואהב את יעקב אני אהבי אהב
כמו ואאהב .

אבן עזרא

ומלת גאלה כמו גאולתה וככה יפרש רבי משה קרבה דרך צווי פועל יוצא ויתפלל לשם קרבה גאולת נפשי כמו וקרב אותם שהוא צווי כמו בלע ה' פלג לשונם על כן וקרב כולו פתוח וגאלה שם פתח כמו זכרה שללה על כן הוא גאולת; כך פי' לי החכם שיחיה והנכון שהוא כמו זכרה לי וגאלה צווי על דרך ולמדה את בני ישראל או תחסר מלת אשר וכן הוא קרבה אל נפשי אשר גאלה והטעם מי שגאלה וטעם למען אויבי שיעשו לי חמס: (כ) אתה ידעת. מה שיש בלבך לחרפני כי נגדך כל צררי : (כא) חרפה. חרפת' אשר יח-פוני השפילו לבי : ואנושה . האל"ף סימן המדבר ותחסר אל"ף ויאנש ובא שורק תחת חולם כמו ישפוטו הם : לנוד . כמו לנוד לו: (כב) ויתנו בברותי. בעבור שהם כאשר הזכיר ואבכה בצום נפשי והע' רעב ונמצא בברותי מגזרת הבריה : (כג) יהי . כנגד ויתנו בברותי ראש : ולשלומים. תחת שלומים כלמ"ד ותהי להם הלבנה לאבן : (כד) תחשכנה. כאשר לא יראו ויעמדו אז יפלו : (כה) שפך . קשור באשר לפניו כאשר יפלו שפוך עליהם למעלה זעמך שאם ברחו ישיגם חרון אפך כאשר לא ימלטו הם תחרב טירתם : (כז)כי. אמר רבי משה ולהכאיב חלליך יספרו זה לזה שאנחנו מוכים וחללי' : (כח) תנה. תן זה העון שיספרו ויתהללו עם עונם : ואל יבואו . אמר רבי משה כי טעמו בדרך צדקה שתעשה עמהם ולפי דעתי שפי' הכתו' הבא אחריו ועם צדיקי' אל יכתבו : (כט) ימחו . כבר פירשתי בספרי כי ספר החיים הם השמים ושם כל הגזירות העתידות להיות' כתובות ביום הבראם : (ל) ואני . תשגבני . כנגד עני : (לא) אהללה. וטעם בתודה שאודה החסד שגמלני : (לב) ותיטב. משור. מ"ם משור יתרת אחר כאילו הוא כתוב משור מפר כדרך ככבש אלוף ככבש כאלוף כי השור גדול מהפר ואיך יסמוך שור אל פר כמו קח את פר השור : מקרין מפרים . שב אל הפר לבד שנראה קרנו ופרסתו הטעם שאינו קטן מאד : (לג) ראו . וי"ו ויחי לבבכם כפ"ה רפה בלשון ישמעאל כמו ביום השלישי ויצא אברהם את עיניו ויעזב את עבדיו ואתם דורשי אלהים ראו זה ויחי לבבכם : (לד) כי. אביונים . כנגד שהזכיר ואני עני וכואב : אסיריו . כמחשבת אויביו שיאסרוהו ואם על בני הגלות יותר נכון : (לה) יהללוהו . שוכני שמים והארץ ועוברי ימים או דרך

תהלים סט

נַפְשִׁי גְאָלָהּ לְמַעַן אֹיְבַי פְּדֵנִי׃ ג' ומפיק
כ אַתָּה יָדַעְתָּ חֶרְפָּתִי וּבָשְׁתִּי י"ו ר"פ
וּכְלִמָּתִי נֶגְדְּךָ כָּל־צוֹרְרָי׃ כא חֶרְפָּה
שָׁבְרָה לִבִּי וָאָנוּשָׁה וָאֲקַוֶּה לָנוּד ג'. ב' חד קמץ וחד פתח
וָאַיִן וְלַמְנַחֲמִים וְלֹא מָצָאתִי׃ כב וַיִּתְּנוּ
בְּבָרוּתִי רֹאשׁ וְלִצְמָאִי יַשְׁקוּנִי חֹמֶץ׃ ג'. ג'
כג יְהִי־שֻׁלְחָנָם לִפְנֵיהֶם לְפָח
וְלִשְׁלוֹמִים לְמוֹקֵשׁ׃ כד תֶּחְשַׁכְנָה ג'. ג'
עֵינֵיהֶם מֵרְאוֹת וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד
הַמְעַד׃ כה שְׁפָךְ־עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ ג'
וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם׃ כו תְּהִי־טִירָתָם ג'
נְשַׁמָּה בְּאָהֳלֵיהֶם אַל־יְהִי יֹשֵׁב׃ כל סיפ' חס' במ"ג
כז כִּי־אַתָּה אֲשֶׁר־הִכִּיתָ רָדָפוּ
וְאֶל־מַכְאוֹב חֲלָלֶיךָ יְסַפֵּרוּ׃ כח תְּנָה־ ג'
עָוֺן עַל־עֲוֺנָם וְאַל־יָבֹאוּ בְּצִדְקָתֶךָ׃ ג'
כט יִמָּחוּ מִסֵּפֶר חַיִּים וְעִם צַדִּיקִים ג'
אַל־יִכָּתֵבוּ׃ ל וַאֲנִי עָנִי וְכוֹאֵב י'. ג'
יְשׁוּעָתְךָ אֱלֹהִים תְּשַׂגְּבֵנִי׃ לא אֲהַלְלָה
שֵׁם־אֱלֹהִים בְּשִׁיר וַאֲגַדְּלֶנּוּ בְתוֹדָה׃ ג'. ג' ג'.
לב וְתִיטַב לַיהוָה מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן ג' וחד ותיטב
מַפְרִיס׃ לג רָאוּ עֲנָוִים יִשְׂמָחוּ ג' וחס'
דֹּרְשֵׁי אֱלֹהִים וִיחִי לְבַבְכֶם׃ לד כִּי־ ג'. ג'.
שֹׁמֵעַ אֶל־אֶבְיוֹנִים יְהוָה וְאֶת־אֲסִירָיו
לֹא בָזָה׃ לה יְהַלְלוּהוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ מ'. ב'

תרגום

פְּרוֹק יָתַהּ מְטוּל דְּלָא
אִתְרַבְרְבוּ עֲלַי בַּעֲלֵי דְבָבִי
פְּרוֹק יָתִי׃ כ אַתְּ יְדַעְתָּא
קְלָנִי וּבַהֲתִי וּכְסוּפִי לָקֳבְלָךְ
קַיְימִין כָּל מְעִיקַי׃ כא קְלָנָא
תְּבַרַת לִבִּי וְהָא הִיא תַקִּיפָא
וְאַמְתֵּינִית לְמָרֵי מַסְפְּדַיָא
וְלֵיתֵיהוֹן וּלְמָרֵי תַנְחוּמִין וְלָא
אַשְׁכְּחֵית׃ כב וִיהָבוּ בִסְעוּדְתִי
מְרִירַת רֵישֵׁי חוּרְמָנֵי וּלְצָחוּתִי
אַשְׁקִיאוּ יָתִי חַלָּא׃ כג יְהֵי
פָּתוֹרְהוֹן דְּסַדַּרוּ קֳדָמַי בְּאָכְלֵי
קֳדָמֵיהוֹן לְקוּלָא וְנִכְסַתְהוֹן
לְתַקָּלָא׃ כד יִתְחַשְׁכַן עֵינֵיהוֹן
מִן לְמֶחֱמֵי וְחַרְצֵיהוֹן תְּדִירָא
תְּזַעְזַע׃ כה שְׁדֵי עֲלֵיהוֹן
רוּגְזָךְ וּתְקוֹף רוּגְזָךְ יַדְבְּקִנּוּן׃
כו תְּהֵי מַשְׁכְּנוּתְהוֹן צַדְיָא
בְּמַשְׁכְּנֵיהוֹן לָא יְהֵי יָתֵיב׃
כז אֲרוּם דִּי אַנְתְּ מְחִיתָא רְדַפוּ
וּמִן דִּכְאִיב עַל קְטוֹלָךְ
יִשְׁתַּעֲיָן׃ כח הַב עֲוָיַת עַל
עֲוָיַתְהוֹן וְלָא יִדְכּוּן לְמֵעַל
בִּכְנִישַׁת צַדִּיקָיךְ׃ כט יִתְמְחוּן
מִסְּפַר דִּכְרַן חַיַּיָא וְעִם צַדִּיקַיָא
לָא יִתְכַּתְּבוּן׃ ל וַאֲנָא עַנְיָא
וּכְאֵבָא פּוּרְקָנָךְ אֱלָהָא
תְּשֵׁיזְבִנַנִי׃ לא אֲשַׁבַּח שׁוּם
אֱלָהָא בְּשִׁירָא וַאֲרַבְנֵיהּ
בְּתוֹדָתָא׃ לב וְתִשְׁפַּר צְלוֹתִי
קֳדָם יְיָ מִן תוֹר פַּטִּים וּבְעִיר
דְּקָרֵיב אָדָם קַדְמָאָה דְּקַדִּימוּ קַרְנוֹי לְטַלְפוֹהִי׃ לג חֲמוֹן עִנְוְתָנַיָא וְיֶחְדוּן תָּבְעֵי
אוּלְפָן מִן קֳדָם אֱלָהָא וִיחֵי לִבְּכוֹן׃ לד אֲרוּם מְקַבֵּל צְלוֹתְהוֹן דַּחֲשִׁיכֵי יְיָ וְלַאֲסִירוֹי
לָא בְסַר׃ לה יְשַׁבְּחוּנֵיהּ מַלְאֲכֵי שְׁמַיָא וְיָתְבֵי אַרְעָא יַמַּיָא וְכָל דְּרָחֲשִׁין

מצודת דוד

כי הגרה כבר הוגשה: (יט) למען אויבי. לבל יאמרו ידם רמה: (כ) נגדך. ר"ל רואה אתה כל המצירים לי: (כא) ואנושה. בעבור שברון לב נחליתי: לנוד. לבא מי לנחם אותי ולנודד בראש כדרך המנחמים: ולמנחמים. כפל הדבר במ"ש: (כב) ויתנו וגו'. המשיל עצמו למי שהוא רעב ללחם וצמא למים ומאכילין אותו עשב מר ומשקין אותו חומץ שנתוסף מכאוב על מכאובו כי כן ישיב האויב שנית ידו להכות ולייסר: (כג) יהי שלחנם. לזה יענשו אשר שולחנם שהוא לפניהם יהיה למוקש ופח ר"ל מה שיחשבו לטובה יהפך לרעה: ולשלומים. מה שיקוו לשלום יהפך עוד למוקש וכפל הדבר במ"ש: (כד) ומתניהם. בעבור כי יחשך מאור עיניהם יעמדו בהליכתם (ואמר ומתניהם לפי כשרגלי האדם נחלקים ונשמטים מדגים כאב במתנים): (כז) כי אתה וגו'. הוא הפוך כאלו אמר כי מי אשר אתה הכית רדפו אותו גם המה להוסיף מכאוביו: ואל מכאוב וגו'. יספרו זה לזה בעבור להביא מכאוב על חללי ה' ר"ל הקרובים להיות חללים כי החלל לא ירגיש ואין לו מכאוב: (כח) תנה עון. חשוב העון הזה להצטרף על העונות ואל וגו'. ר"ל אל תעשה עמהם צדקה: (כט) ימחו. אם כבר כתובים חיים בעבור זכות מה אזי ימחו ממנה ואם עדיין אינם כתובים לא עם הצדיקים לחיים: (ל) ואני עני. מה שאני עני ובעל מכאוב להתחזק מעצמי מ"מ תשועתך תשגבני: (לב) ותיטב. תהלתי יוטב לה' שור פר: מקרין מפריס. ר"ל בעל קרנים גדולים ופרסות רחבות למראה ובעל בשר: (לג) ראו. כאשר יראו הענוים אשר הוטב תפלת וכאשר יראו דורשי אלהים: ויחי. אז יחיה לבבכם והוא ענין שמחה לבו מת: (לד) כי שומע. השמחה תהיה על כי ראו כי שומע ה' את ואת אסיריו. ר"ל עם כי נאסרו בדבר ה' על כי מרו בו מ"מ לא בזה (לה) יהללוהו. בעבור זה יהללוהו צבא השמים ויושבי הארץ: ימים, ש

…דך כל הנולדים הוציאתן הארץ נמצאו קרניו קדמו לרגליו : …וד להזכיר . ל' תפלה הוא . כמו ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר …) . וכן בדברי הימים להזכיר ולהודות לה' ובמדרש תהלים ראיתי …ם שכעס על צאנו וסתר את הדיר והוציא את הצאן ואת הרועה אחר זמן …ת הצאן ובנה את הדיר …ביר את הרועה אמר …רי הצאן מוחזר והדיר … אינו נזכר כך למעלה …ן נאמר כי אלהים …ן וגו' ואוהבי שמו … הרי הדיר בנוי והצאן …ועה (זה דוד) לא נזכר …ר לדוד להזכיר אלהים … : (ד) ישובו על עקב …מדה כמדה כמו שעשו …עקב . כאותו מעגל …יש"טראוס בלעז : … עלי: האח האח . …ברצותו כאויבו כרצונו: …לי. לעזרה : (ג) לבוא … כאותו מעון להכלל …מן הרודף : צוית … . פעמים . רבות … על ידי שלוחיך : …כמו חומס וכן (ישעיה …חמוץ . גגזל : (ו) אתה …אתה מוציאי ומעבירי …דבר יא) ויגז שלוים . … ונעופה (לקמן צ') : …ת כויתי לרבים . רבים …תי ודאגו פן יקראם …תי פן אהיה להם …שר הוקרה לזה כן יקרה … שנאמר (יחזקאל כ"ד) וכיה

דרך משל כמו ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה : (לו) כי . ויש אומרים כאשר אהללנו יהללוהו שמים וארץ ואם על הגלות יהללוהו בהושיעו ציון והזכיר ערי יהודה שיש להם חלק בירושלם : (לז) וזרע . הטעם גירשוה הם ובניהם בימי דוד או בימי המשיח : (א) למנצח לדוד להזכיר . נועם פיוט תחלתו כן: (ב) אלהים. חושה. בעבור אחר בתחלה כאילו כתוב אלהים חושה להצילני כדרך נר אלהים נשמת אדם ורבים ככה : (ג) יבושו . כאשר תעזרני מיד יבושו : יסוגו אחור . בנין נפעל כמו יבושו יחדיו מגזרת סיג ירא"ה סיגים : (ד) ישובו על עקב. כמו בעקבי הצאן ויש אומרים בעבור עונש ושכר שמבזיישים אותי כמו בשמרם עקב רב כמו תגמול. וחלף ישישו כאשר יבושו הם אז ישישו מבקשיך וירימו קול : (ו) ואני . כמשמעו עני ואביון או כעני ואביון או כמחשבת האויבים ולא כמו אמרי לי אחי הוא : אל תאחר . עזרי פועל יוצא או פועל עומד אל תאחר כמו מדוע אחרו להיותך עזרי : (א) בך ה' חסיתי. הנכון בעיני כי זה המזמור דוד חברו כמו המזמור ברכי נפשי את ה' אלהי גדלת מאד כי ה א דבק : בך . אתה השם עומד לנצח על כן לא אבוש לעולם : (ב) בצדקתך . הטעם שתדין בצדק כי אויבי יעשו לי עול : (ג) היה לי. כמו מעון להסתר בו על כן אחריו לבא תמיד כי כל מעון הוא למעלה וטעם צוית שהבטיחו שמואל או על דרך הוא צוה ויעמד כמו דבור השם שהטעם על הגזרות על ידי המלאכים : (ד) אלהי. התברר טעם בצדקתך : וחומץ . כמו אשרו חמוץ : (ה) כי . אין לי תקוה זולתך ככה אותך קויתי מיום היותי על האדמה וזה הוא מבטחי מנעורי : (ו) עליך. גוזי . כמו ויגז שלוים על כן תהלתך בך תמיד : (ז) כמופת. הטעם בעבור שנסמכתי עליך ואתה סמכתני הייתי כמופ' לרבים שלא היו מאמינים בך כדרך והיה יחזקאל לכם למופת : (ח) ימלא . כנגד בך תהלתך ככה עד שימלא פי והטעם כל ימי

יַמִּים וְכָל־רֹמֵשׂ בָּם: לו כִּי אֱלֹהִים ׀
יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וְיָשְׁבוּ ל'
שָׁם וִירֵשׁוּהָ: לז וְזֶרַע עֲבָדָיו יִנְחָלוּהָ ד'. ל'
וְאֹהֲבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ־בָהּ: ד'
ע א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד לְהַזְכִּיר: כ' בטעם
ב אֱלֹהִים לְהַצִּילֵנִי יְהוָה לְעֶזְרָתִי כ"ט ר"פ
חוּשָׁה: ג יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ מְבַקְשֵׁי
נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי
רָעָתִי: ד יָשׁוּבוּ עַל־עֵקֶב בָּשְׁתָּם ד'
הָאֹמְרִים הֶאָח ׀ הֶאָח: ה יָשִׂישׂוּ
וְיִשְׂמְחוּ ׀ בְּךָ כָּל־מְבַקְשֶׁיךָ וְיֹאמְרוּ ס'. ט' רפין
תָמִיד יִגְדַּל אֱלֹהִים אֹהֲבֵי יְשׁוּעָתֶךָ:
ו וַאֲנִי ׀ עָנִי וְאֶבְיוֹן אֱלֹהִים חוּשָׁה־לִּי
עֶזְרִי וּמְפַלְטִי אַתָּה יְהוָה אַל־תְּאַחַר: ג'
עא א בְּךָ־יְהוָה חָסִיתִי אַל־
אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם: ב בְּצִדְקָתְךָ תַּצִּילֵנִי
וּתְפַלְּטֵנִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנִי:
ג הֱיֵה לִי ׀ לְצוּר מָעוֹן לָבוֹא תָּמִיד צִוִּיתָ ל' ר"פ . ד' וכל שם קריה
לְהוֹשִׁיעֵנִי כִּי־סַלְעִי וּמְצוּדָתִי אָתָּה: וכר גם דכוו'
ד אֱלֹהַי פַּלְּטֵנִי מִיַּד רָשָׁע מִכַּף מְעַוֵּל ל'
וְחוֹמֵץ: ה כִּי־אַתָּה תִקְוָתִי אֲדֹנָי יְהוִה ל' מלרע ד' בסיפ'
מִבְטַחִי מִנְּעוּרָי: ו עָלֶיךָ ׀ נִסְמַכְתִּי
מִבֶּטֶן מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גוֹזִי בְּךָ
תְהִלָּתִי תָמִיד: ז כְּמוֹפֵת הָיִיתִי ל' וחד כמוספת דגש
לְרַבִּים וְאַתָּה מַחֲסִי־עֹז: ח יִמָּלֵא ט' רפין . ח'
פִי תְּהִלָּתֶךָ כָּל־הַיּוֹם תִּפְאַרְתֶּךָ:

בְּהוֹן : לו אֲרוּם אֱלָהָא יִפְרוֹק צִיּוֹן וְיִשְׁכְלֵל קִרְוִין דִיהוּדָה וְיִתּוּבוּן תַּמָּן וְיֵרְתוּנָהּ : לז וּבְנֵי עַבְדוֹי יַחְסְנוּן יָתָהּ וְרָחֲמֵי שְׁמֵיהּ יִשְׁרוֹן בְּגַוָּהּ : א לְשַׁבָּחָא עַל יַד דָוִד לְמִדְכַּר עַל צְרוֹךְ לְבוֹנְתָא : ב אֱלָהָא לְפַצָּאָה יָתִי יְיָ לְסַעֲדִי זְרִיז : ג יִבְהֲתוּן וְיִתְחַסְדוּן תָּבְעֵי נַפְשִׁי יְזוּרוּן לַאֲחוֹרָא וְיִכְסְפוּן דְצָבְיָן בְּבִשְׁתִּי : ד יְתוּבוּן לַאֲחוֹרָא מְטוּל דִי כְּמַנוּ עֲלַי יִתְפַּרְעוּן הֵיךְ בְּהִיתְהוֹן דְאָמְרִין עֲלַי חֲדֵינָא חֲדֵנָא : ה יֶחְדוּן וְיִדוּצוּן בְּמֵימְרָךְ כָּל תָּבְעֵי אוּלְפָן מִנָּךְ וְיֵימְרוּן תְּדִירָא יִסְגֵי יְקָרֵיהּ דַיְיָ רָחֲמֵי פּוּרְקָנָךְ : ו וַאֲנָא עַנְיָא וַחֲשִׁיכָא אֱלָהָא זְרִיז לִי סַעֲדִי וְשֵׁזְבוּתִי אַתְּ הוּא יְיָ לָא תּוֹחַר : א בְּמֵימְרָךְ יְיָ רְחִיצִית לָא אֶבְהַת לְעָלַם : ב בְּצִדְקָתָךְ פְּצֵי יָתִי וְשֵׁזְבִנַנִי אַצְלֵי לְוָתִי אוּדְנָךְ וּפְרוֹק יָתִי : ג הֱוֵי לִי לְטִנָּר תַּקִּיף עָשִׁין לְמֵעַל תְּדִירָא פְּקַדְתָּ לְמִפְרַק יָתִי אֲרֵי תוּקְפִּי וּכְרַךְ חוּסְנִי אַתְּ : ד אֱלָהִי שֵׁזִיב יָתִי מִן יַד רַשִּׁיעָא מִן יְדָא דְמָרֵי עֵילָא וַחֲטוּף : ה אֲרוּם אַתְּ הוּא סוֹבְרִי יְיָ אֱלָהִי רוּחֲצָנִי מִן טַלְיוּתִי : ו עֲלָךְ סְמִכֵית מִן כְּרֵיסָא מִן מְעַיָּא דְאִמִּי אַנְתְּ מַפְּקִי בְּמֵימְרָךְ תּוּשְׁבַּחְתִּי תְּדִירָא : ז הֵיךְ תְּמִהָא הֲוֵיתִי לְסַגִּיעִין וְאַנְתְּ רוּחֲצָנִי וְעוּשְׁנָא דִילִי : ח יִתְמְלֵי פּוּמִי תּוּשְׁבַּחְתָּךְ כָּל יוֹמָא

…לו מוהב שבא : וירשוה …מס' בישעיה סי' ס"ה : …וסי' נמסר בהושע ריש …למנצח ב' בטעם וסימ' …זה קויתי. למנצח להזכי': …וסי' הנני עשה את כל …זוף צפניה . ישמו על …ם . ויעטו כמעיל בשתם. … עקב בשתם : ויאמרו …וסימ' בישעיה סי' י"ד : …סימ' נמסר בסיפ' סימ' …ן ד' וסימ' והבטת צר …מה תבעטו . היה לי …ן . ה'. מעון אתה : וכל …א דכוו' : אדני ה' ח' …באורייתא וכתובים וסימ' …ל בסיפרא סי' ס"ט :

…אהרן ישישו . עקר"ס מג … סס"ו: אלוה פלטני. …רוסין נג : ממעי אמי . …סיפס מה נדה נא : ימלא …גוס נא (ברכות י) :

מצודת דוד

…אלהים וגו'. כאשר אלהים יושיע את ציון וגו': וישבו. אנשי יהודה ישבו …) עבדיו . שם האבות כי בזכותם ינחלו זרעם את הארץ : ואוהבי שמו. …ם צ"ה שם ישכנו בה : ע (א) להזכיר. יאמר בו להזכיר את המקום …ושיע : (ב) להצילני . מלת חושה האמור בסוף המקרא מוסב גם על (ג) יבושו . בראותם כי לא יכלו לי : יסוגו. דרך הנכלם לחזור לאחוריו …מי בנשתו : (ד) ישובו . בבושת פנים בעבור שכר הבושה שעשו לי אשר אמרו תמיד האח לשמוח על צרתי : (ה) בך . בישועתך : ויאמרו וגו'. האוהבים ישועתך יהיו נושעים בכל עת ויאמרו תמיד בעת התשועה מאוד יגדל אלהים : (ו) ואני עני . אני מוכנע כעני ואביון לזה אתה אלהים חושה לי למלאות עזרי. מעולם אתה עזרי ומפלטי לזה גם עתה אל תאחר : עא (א) בך . על כי חסיתי בך מהראוי שאל אבוש לעולם : (ב) בצדקתך . ולא לפי גמול המעשה : . להאזין תפלתי : (ג) לצור מעון. להיות דומה לצור העשוי בו מקום מדור המוכן לבוא בו תמיד להסתר : צוית . הלא מעולם צוית למלאכיך להושיעני …י למעוז כסלע ומצודה מימות עולם לזה גם עתה אל תרף ידך : (ה) אתה תקותי . אליך אקוה ואתה לי למבטח מנעורי : (ו) מבטן . מעת צאתי מבטן אמי : : אתה הוצאתני מרחם אמי ולזה תמיד מהלל פי הוא בך : (ז) כמופת . עם כי הייתי כמופת לרבים ר"ל הצרות הבאות עלי המה היו לאות ולמופת להפחיד שלא יחטאו פבל יקרם להם כמקרי : ואתה מחסי עוז . אבל אתה מחסי עוז ולא כלו אותי הצרות ההמה : (ח) ימלא פי . ובעבור זה ימלא וכו' : כל היום ,

מצודת ציון

קרוי רמישה בלשון המקרא : (ב) חושה . מהר : (ג) ויחפרו . מלשון חרפה בהפוך : יסוגו אחור . יחזרו אחור כמו ולא נסוג ממך (לקמן פ) : (ד) עקב . בשכר כמו והיה עקב תשמעון (דברים ז): האח . הוא ענין לשון שמחה : (ו) ומפלטי . ענין הצלה : תאחר . מל' איחור והזמנה: (א) חסיתי. בטחתי : (ג) מעון . מדור : ומצודתי . ענין מבצר חזק : (ד) וחומץ . חומס וגוזל כמו אשרו חמוץ (ישעיה א') : (ו) גוזי . ענין הוצאה כמו ויגז שלוים (במדבר י"א) שהוציאם מן הים : שוטני

תהלים עא

ט אל-תשליכני לעת זקנה ככלות
כחי אל-תעזבני: י כי-אמרו אויבי
לי ושמרי נפשי נועצו יחדו: יא לאמר
אלהים עזבו רדפו ותפשוהו כי-
אין מציל: יב אלהים אל-תרחק
ממני אלהי לעזרתי חישה: יג יבשו
יכלו שטני נפשי יעטו חרפה וכלמה
מבקשי רעתי: יד ואני תמיד איחל
והוספתי על-כל-תהלתך: טו פי |
יספר צדקתך כל-היום תשועתך
כי לא-ידעתי ספרות: טז אבוא
בגברות אדני יהוה אזכיר צדקתך
לבדך: יז אלהים למדתני מנעורי
ועד-הנה אגיד נפלאותיך: יח וגם
עד-זקנה | ושיבה אלהים אל-
תעזבני עד-אגיד זרועך לדור
לכל-יבוא גבורתך: יט וצדקתך
אלהים עד-מרום אשר-עשית
גדלות אלהים מי כמוך: כ אשר
הראיתנו צרות רבות ורעות תשוב
תחיינו ומתהומות הארץ תשוב
תעלנו: כא תרב | גדלתי ותסב
תנחמני: כב גם-אני | אודך בכלי-
נבל אמתך אלהי אזמרה לך
בכנור קדוש ישראל: כג תרננה
שפתי כי אזמרה-לך ונפשי אשר
פדית: כד גם-לשוני כל-היום תהגה
צדקתך כי-בשו כי-חפרו מבקשי
רעתי:

שבהורך: ט לא תטלוק יתי
לעדן סיבו כד יפסוק חילי לא
תשבקנני: י ארום אמרו
בעלי דבבי עלי ביש ונטרי
נפשי יתמליכו כחדא:
יא למימר אלהא שבקיה רדופו
ואחידו יתיה ארום לית דפצי:
יב אלהא לא תרחיק מני אלהי
לסעדי זריז: יג יבהתון ישתיצון
סטני נפשי יתעטפון קלנא
וכיסופא תבעי בישותי:
יד ואנא תדירא אוריך ואוסיף
על כל תושבחתך: טו פומי
ישתעי צדקותה כל יומא
פורקנך ארום לא ידעית
מניגהון: טז אעול בגבורתא
דיי אלהים אדכר צדקותך
בלחודך: יז אלהא אליפתני
בגנסיא מן טליותי ועד העדנא
אשני פרישתך: יח ולחוד עד
זקנתא וסיבותא אלהא
לא תשבוק יתי עד דאתני
תקוף אדרעה לדר דרי
לכל די ייתי כח גבורתך:
יט וצדקתך אלהא עד שמי
מרומא די עבדת רברבן
אלהא מן כותך: כ די אחמתני
עקן סגיעין ובישין תתוב תחיי
יתנא ומתהומה ארעיתא
תתיב תסק יתנא: כא תסגי
רביותי ותחזור תנחמנני:
כב לחוד אנא אודי קדמה
בזיני זמר ונבלא אתני
קושטך אלהי אשבח קדמך
בכנרא קדישא ישראל:
כג תבוען ספותי ארום אשבח
קדמך ונפשי די פרקתא:
כד לחוד לישני כל יומא תרנן
צדקתך ארום בהיתו ארום איתחסדו תבעי בישותי:

אבן עזרא

ימי: (ט) אל. הטעם כאשר עזרתני מנעורי עזרני עת זקנתי: (י) כי. לי. בעבורי כמו פן יאמרו אויבי לי: ושומרי נפשי. שהייתי מחשב שהם עוזרי נועצו יחדיו עם אויבי: (יא) לאמר. זה אומרים ואומרי' אלה לאלה: (יב) אלהים אל תרחק. אם רחק יום ישועתי יחשבו כי רחקת ממני: (יג) יבושו. שוטני נפשי. הם שהיו אוהביו שוטני נפשו: ומבקשי רעתי. הם אויבי: (יד) ואני. הטעם אם רחק יום ישועתי אני תמיד אייחל ואוסיף להללך: (טו) פי. צדקתך. שעשית לאחרים ועמי בימים הראשונים והתשועות שעשית: כי לא ידעתי. כדרך כי עם קשה עורף הוא אף על פי שלא אדע מספריהם ואולם ספורות תחת שורק על משקל גבורות: (טז) אבוא. לספר גבורותיך ובעבו' כי משפטי רבי' מהגבורי' להשתרר על כן אזכיר צדקתך לבדך: (יז) אלהים. כמה היה משפטי להללך כי אתה למדתני כמו רגילות כמו פרא למוד מדבר וגם עזרני להלך כמנהגי: (יח) זרועך. תוקף זרועך: לדור. הבא: לכל יבא. לכל אשר יבוא הטעם שיולד כמו דור הולך ודור בא: (יט) וצדקתך. גבוהה מצדקת כל צדיק כדרך ומרומם על כל ברכה ויפת אמר שלא אוכל לספרה כי גבוהה עד מרום והגדולות שעשית לאות כי אין אלהים כמוך: (כ) אשר. לספר הגדולות שעשה ודימה הצרות כאילו היה בתהומות הארץ: (כא) תרב. מבנין הכבד על דרך ויפן זנב אל זנב ואמר גדולתי כנגד אשר עשית גדולו' וטעם תנחמני בעבור הצרות שעברו עליו: גם. אמתך. זה הוא אמתך שהוא חייב להודות: (כב) הרננ'. הדגש לחסרון נו"ן שליסית כי המלה מפעלי הכפל והטעם כאשר אזמ' לך בכנור גם שפתי תרננה גם נפשי תרנן והזכיר פדית עם הנפש כי הוא מושל בגוף: (כג) גם. עתה אזמר בכינור רק תמיד לשוני תהגה צדקתך בלא כינור על כן מלת גם והזכיר כי בושו או חפרו ארנן כי אין לי פחד לשלמה

רשי

והיה יחזקאל לכם מו...
(ט) לעת זקנה. א...
בחטאים כלומר שחטא...
(י) כי אמרו אויבי...
אויבי עלי ונועצו יח...
אלהים עזבו אין אל...
עליו שכבר נכשל...
(יד) ואני תמיד איחל...
וכשתושיעני אוסיף על...
(טו) לא ידעתי ספ...
צדקות והתשועות שעש...
(טז) אבוא. להודו...
בגבורתך: (יז) ועד ה...
היום כמה שעבר ע...
זקנה ושיבה. לכשאג...
ושבעים אל תעזבני...
(יח) לכל יבוא גבורו...
אשר יבוא אגלי אגיד ו...
(יט) וצדקתך אלהי...
היא עד מרום. שני...
מחוברים על אגיד זרו...
(כג) תרננה שפתי...
קול הכנור כשאזמרה נ...
לשלמ...

מצודת ציון

(יג) שוטני. מל' שטן וקטר...
יעטפו כמו עוטה אור כ...
ק"ד): (יד) איחל. אקוה: (...
ענין עומק המים: (כא) תרב. תרבה: (כד) תהגה. תדבר כמו לא יהגו בגרונם

מצודת דוד

מוסב על ימלא פי לומר כל היום ימלא פי לספר תפארתך: (ט) לעת זקנה. לבל יאמרו כל מה שנתחזקתי לשעבר היה בכח ידי ולא ה' פעל כל זאת ולזה לא נשאר בחזקי בעת הזקנה כי תם כחי: (יא) לאמר. כה יאמרו אלהים עזבו ר"ל נעזב הוא אל המקרה ולזה רדפוהו כי אין לו מציל לא בכח יד ה' ולא בכח ידו כי מעתה תם כוחו: (יב) אלהים. לזה אתה אלהים אל תרחק ממני אם כחי כלה הלא ידך לא תקצר: (יג) יבושו. אז יבושו בראותם כי ה' עמדי: יכלו. לא יוסיפו להשטין עוד בראותם כי לא יועילו: יעטו. יהיו מסובבים בכלימה כהלבוש הזה המעטף גוף האדם מסביב: (יד) ואני תמיד איחל. על כי ידעתי אשר תמלא תוחלתי: על כל תהלתך. אשר הללתיך מאז אוסיף עוד: (טו) כי לא ידעתי ספורות. לא ידעתי מספר ידוע לתשועתך לומר אגמור לספר כולם ואחדל כי אין להם מספר ולכן אספר כל היום: (טז) אבוא. בכל מקום בואי הנה אבוא בעזר גבורות ה' ולזה אזכיר לבד צדקתך הואיל ואין לי עזר כ"א ממך: (יז) למדתני. נתתי לי בינה מנעורי להכיר נפלאותיך ומאז ועד הנה אספרם: (יח) ועד אגיד... שאוכל להגיד ולהראות בעצמי כח זרועך להדור הבוא למען יודע גב... הדורות הבאים כי האבות יספרו לבניהם: (יט) וצדקתך. אף אגיד לומ... אשר עשית עמדי נברא למעלה עד מרום ולא בגמול עשית מה שעשית... ר"ל כי אלהים אתה בעל היכולת דמי כמוך למחות בידך: (כ) אשר ה... הצרות הבאות עלי הנה אתה הראתני אותם ומידך באו ואין ביד מי ל... אתה תשוב תחייני ואין ביד מי למחות: (כא) תרב. לא הללם בלבד... הרבה גדולתי ולזה תסובב לי נחמה על הצרות אשר עברו עלי: (כב)... כמו שהרבה גדולתי כן ארבה גם אני להודות בנבל על אמתך ולזמ... (כג) תרננה שפתי. בהתוך הדבור כי בפה אזמר לך: ונפשי. גם... פדית תרנן גם היא כפי רוחניותה: (כד) צדקתך. לומר מה שעשית ה... ולא בגמול: כי יבושו. בראותם כי עוד הרבית גדולתי נוסף על הגל...

רשי

[ש]למה . על שלמה בנו התפלל תפלה זו שצפה ברה"ק שהוא עתיד לשאול
[מ]הקב"ה לב להבין לשמוע משפט : משפטיך . חכמת דינך שצוית
: וצדקתך : לצדק את הדין . מלך ובן מלך שניהם בשלמה אמורים .
[ד]בר משפטיך למלך תן היסורין יהי כלים בו והצדקה עשה לבני

[ש]לום בימיו : (ג) ישאו [הרים] בימיו : שלום לעם . שלום שההרים נושאין עושין פירות אין עין רעה וקורא איש לרעהו [אל] תחת גפן ואל תחת תאנה : בצדקה . וגבעות ישאו [פר]ים ע"י הצדקה שיעשו : [יירא]וך עם שמש . ממני [יש]ראל ליראה אותך כל [ימי ש]מש וירח לדור דורים : [יר]ח. בעוד הירח קיים ...יו והרבה יש בלשון [ל]פני הבית ושלא בפני (ו) ירד כמטר על גז . ...רו בתוך עמך ובלבם [י]ורד על ירק הגזוז שהוא ...שמים. לאחר שגזזהו ...כאמ' (עמוס ז') והנה לקש [גזי] המלך : זרזיף ארץ . ...פים הוא בלשון ארמי יומא הוה מטו זרזיפי (ז) יפרח בימיו צדיק : ורוב שלום . יפרח ...יהי שלום זה ארוך עד ...ס . וכל תפלה זו ...ה אין מדבר הזה לפי חטא לפיכך לא נמשכה שהמלכות נמסרה לדוד ...זי אם ישמרו בניך את ...ת דרכם) וישראל פרשו שנאמר (מ"א ד') יהודה [וישראל] רבים כחול וגו' ורוב ...יה שנאמר וישב יהודה לבטח איש תחת גפנו [כל ימי] שלמה : (ח) וירד מים [מ]כל א"י מים סוף ועד [פלש]תים : ומנהר עד אפסי [ארץ] כי הוא רודה בכל עבר ...ומר (שם) : (ט) ציים . [צי]י של שדים כדמתרגם ...יד כתים (במדבר כ"ד) יסתחרן מרומאי : [(י)] תרשיש ואיים מנחה [יש]יבו כי אני תרשיש למלך ... אני אורס אחת לשלש [ש]בא אני תרשיש וגו' ...') : מלכי שבא . מלכת

[א]שכר . דורון : (יא) כל גוים יעבדוהו . וכל הארץ מביאים מנחה לשלמה מביאין איש מנחתו (שם ד') : (יד) מתוך ומחמס . ממכות ומגזל. מגאתי מתוך
ל'
[תו]ך . הוא העושק בסתר. וחמס בגלוי מגזרת נחמסו עקביך

תהלים עב

עב א לִשְׁלֹמֹה אֱלֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ
לְמֶלֶךְ תֵּן וְצִדְקָתְךָ לְבֶן־מֶלֶךְ׃
ב יָדִין עַמְּךָ בְצֶדֶק וַעֲנִיֶּיךָ בְמִשְׁפָּט׃
ג יִשְׂאוּ הָרִים שָׁלוֹם לָעָם וּגְבָעוֹת
בִּצְדָקָה׃ ד יִשְׁפֹּט עֲנִיֵּי־עָם יוֹשִׁיעַ
לִבְנֵי אֶבְיוֹן וִידַכֵּא עוֹשֵׁק׃ ה יִירָאוּךָ
עִם־שָׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים׃
ו יֵרֵד כְּמָטָר עַל־גֵּז כִּרְבִיבִים זַרְזִיף
אָרֶץ׃ ז יִפְרַח־בְּיָמָיו צַדִּיק וְרֹב
שָׁלוֹם עַד־בְּלִי יָרֵחַ׃ ח וְיֵרְדְּ מִיָּם
עַד־יָם וּמִנָּהָר עַד־אַפְסֵי־אָרֶץ׃
ט לְפָנָיו יִכְרְעוּ צִיִּים וְאֹיְבָיו עָפָר
יְלַחֵכוּ׃ י מַלְכֵי תַרְשִׁישׁ וְאִיִּים
מִנְחָה יָשִׁיבוּ מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא
אֶשְׁכָּר יַקְרִיבוּ׃ יא וְיִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָל־
מְלָכִים כָּל־גּוֹיִם יַעַבְדוּהוּ׃ יב כִּי־
יַצִּיל אֶבְיוֹן מְשַׁוֵּעַ וְעָנִי וְאֵין־עֹזֵר
לוֹ׃ יג יָחֹס עַל־דַּל וְאֶבְיוֹן וְנַפְשׁוֹת
אֶבְיוֹנִים יוֹשִׁיעַ׃ יד מִתּוֹךְ וּמֵחָמָס

כ"ט רפין. ל' · ג' בליש' · ב' · י"ו · ב' מ"ל ד' · י"ו · מיחדין ב' ורהטית ל' · ד' · ב' מיעקב · ג' · ב' · ל'. ז' · ב'. ב' מ"ל · ו' · ל'

תרגום

א על ידוי דשלמה אתאמר
בנבואה אלהא הילכות דינך
למלכא משיחא הב וצדקתך
לבריה דדוד מלכא׃ ב ידין עמך
בצדקא ועניך בהלכת דינא׃
ג יטלון יתבי טוריא שלמא לבית
ישראל וגלמתא בזכותא׃
ד ידין עניי עמא יפרוק לבני
חשיכא וישוף גברא טלומא׃
ה ידחלון מנך עם מסק
שמשא ויצלון קדמך קדם
מנהר סיהרא דרי דריא׃
ו יחות היך מטרא דרעוא על
עסבא דגזיז מן גובאי היך
רסיסי מלקושא דנטפין על
עסבא דארעא׃ ז יסגון ביומוהי
צדיקיא וסגיעי שלמא עד די
ישתיצון פלחי סהרא׃
ח וישלוט מן סטר ימא רבא
לסטר ימא רבא ומן פרת עד
סיפי ארעא׃ ט קדמוי יגחנון
איפרכיא ובעלי דבבוי עפרא
ילחכון׃ י מלכיא דטרסים
וגיסי ימא דאוקינוס תקרבתא
יתיבון מלכיא דשבא וסבא
דורון יקרבון׃ יא ויסגדון ליה כל מלכיא כל עממיא ישתעבדון ליה׃ יב ארום
יפצי חשיכא דבעי מטו ועניא ולית סעיד ליה׃ יג יחום על מסכנא וחשוכא ונפשת
חשיכיא יפרוק׃ יד מאונסא ומחטופין יפרוק נפשיהון

ועניך ג' בליש' וסימ' כי לא יחדל אביון . ידין עמך בצדק ועניך . חית עניך אל תשכח . ייראוך ד' ג' מ"ל וא' חסר וסי' נמסר בישעיה סי' כ"ח . יפרח ד' ב' פתחין וב' קמצין וסי' מטהו יפרח והשכתי . יפרח כשושנה ויך שרשיו . יפרח בימיו צדיק. צדיק כתמר יפרח : וירד ב' וסימ' וירד מיעקב והאביד שריד . וירד מים ועד ים .

תולדות אהרן לשלמה . עקידת שער לו : ישפט .. שם שער לב : ייראוך . ברכות י לא שבת קיח סנהדרין צט עק' יח מד פמ"ז זוכר ויקהל : יפרח . (יומא לח) :

אבן עזרא

(א) לשלמה. למלך תן . נבואת דוד או אחד מהמשוררים על שלמה או על משיח והוא אות למ"ד כמו בעבור כמו וללוי אמר כי תומיך ואורי' לנכח השם והחל אלהים בעבור משפטיך והטעם שהשם נתן לו רשות לעשות משפטי אלהים וככה וצדקתך ושיהיה שופט צדק : (ב) וככה פירו' ידין וטעם ועניך שהשרים גם העשירים יתגברו עליהם : (ג) ישאו . הטעם כי בהיות המלך שופט צדק ירבה שלום בארץ וטעם הרים שאין שם יישוב וטעם בצדקה בעבור הצדקה ישאו הרים וגבעות שלום כדרך בבעל פעור ויש אומרים כי בצדקה כמו שלום : (ד) ישפוט. כדרך שפטני אלהים יעשה להם משפט ועושק הוא הלוקח הון חבירו במרמה ופיתוי ובסתר ושלמה ברוב חכמתו יכיר העושק : (ה) ייראוך. וכאשר ידכא העושק ייראוך כל העושקים וטעם עם שמש כל הימים שתעמו' השמש וככה ולפני ירח כדרך ידכאום לפני עש : (ו) ירד . מארמונו אל בית המשפט או ירד משפט שהזכיר ישפוט עניי כדרך יערוף כמטר ומלת גז מפעלי הכפל מגזרת לגזוז גזי המלך : זרזיף. מלה מארבע אותיות אין ריע לה וטעמה רווי או שובע : (ז) יפרח. המטר יפריח על כן הזכיר יפרח והטעם שירבו הצדיקים ויפרח רוב שלום או רוב שלום יהיה בימיו עד שלא יהי ירח והטעם תמיד : (ח) וירד. אם על שלמה מים סוף עד ים פלשתים ומנהר זה פרת ואפסי ארץ זה מדבר והנה הזכיר אורך ארץ ישראל ורחבה ואם על המשיח מים הדרומי הנקרא ים האדום אל ים צפון שהוא ים אוקיינוס ומנהר נהר יוצא מעדן שהוא בתחלת מזרח ועד אפסי ארץ שהוא בסוף מערב : (ט) לפניו . ציים . השוכנים בארץ ציה והנכון בעיני בעלי הספינות כאשר כתוב אחריו תרשיש ואיים שהוא כמו איי הים ורבי משה אמר כי איים השוכנים עם איה במדבר ואיננו נכון ומלת ישיבו שיתנו זה תמיד כמו והשיב למלך ישראל ויש אומרים בתשובת כל שנה יתנו מס : (י) אשכר . כמו מנחה : (יא) וישתחוו . פרט להזכיר מלכי תרשיש ושבא ואחר כן כלל וישתחוו לו כל מלכים כל גוים שהם תחת ידיהם : (יב) כי . הטעם כי הוא ידין המלכים גם העמים והמלך העני כנגד אחר יגילנו : (יג) יחוס . על הדל והאביון מהטעמים : ואע"פ שהם אביונים : וייקר דמם . כדרך דמים לו והטעם יקרים הם בעיניו לא ירצה שיהרגו על כן

מצודת דוד

...זאת אספר לצדקתך כל היום : עב (א) לשלמה . ר"ל התפלה זו התפלל ...זה בנו : אלהים משפטיך וגו' . דוד צפה ברה"ק שעתיד שלמה בנו לשאול : מבין ועשות משפט לזה התפלל עליו ואמר אתה אלהים תן לו לב לעשות התורה : וצדקתך . תן לו מתן זה בצדקה : לבן מלך . לשלמה שהוא בן מלך : ...ניך במשפט . ולא יהדר פני העשיר הדן עמו : (ג) ישאו הרים . ר"ל רב התנואות המביא שלום כי בעת השובע אין עין אדם צרה בחבירו : וגבעות . גם המה ישאו שלום בעבור צדקת המשפט : (ד) עניי עם . אף כי משפטם מועט יתן לב לשפוט : לבני אביון . החלושים ביותר בעבור העוני והקיפון : וידכא עושק . הבא לעשקם : (ה) ייראוך . בימיו יראו ממך ישראל בעת זריחת ולפני הארת הירח ר"ל בכל עת : דור דורים . ר"ל וכן יהיה כל ימי הדורות כי שלמה יכוון לב אנשי דורו אל המקום והם יכוונו לב בניהם וכן לעולם : ' כמטר . תוכחת מוסרי שלמה ירד בחדרי לבות בני אדם לעשות פרי כאשר ירד המטר על הדשא הגזוז ממעל והשרשים נשארו מתחת אשר המטר הוא זכר המצמיח במסירות כפלא : זרזיף ארץ . הנוטף בארץ בעומק המחרישה : (ז) יפרח . יתגדל ויעלה מעלה מעלה : ורוב שלום . יהיה לו רוב שלום ותתמיד כלה הירח ר"ל עד עולם : (ח) וירד . ימשול מים הדרומי הנקרא ים האדום עד ים הצפוני הוא ים אוקיינוס : ומנהר . היוצא מן העדן שהוא תחילת המזרח : אפסי ארץ . עד סוף המערב : (ט) ציים . אנשי הספינות הבאים ממרחק : עפר ילחכו . ר"ל יכפפו קומתם עד לארץ להשתחוות לו כמו המלחך העפר שכופף עד לארץ : (י) ואיים . יושבי איי הים : מנחה ישיבו . לפי שהיה תמידי פעם אחר פעם לזה אמר לשון השבה וכן השיב וגו' מאה אלף כרים (מ"ב ג) :
כי

מצודת ציון

(לקמן קט"ו) : תפרו . ענין כלימה : (ד) וידכא . ענין שבר וכתיתה : עושק . גזלן וחמסן : (ו) גז . מלשון גזיזה : כרביבים . טיפי המטר היורה כמו והוא מלשון רובה קשת (בראשית כ"א) : זרזיף . ענין נטיפה ובדרז"ל זרזיפי דמיא (יומא פו) : (ז) בלי . מל' בליה והפסד : (ח) וירד . ענין ממשלה כמו ורדו בדגת הים (בראשית א') : אפסי . קצות : (ט) ציים . ספינות כמו וצי אדיר (ישעיה ל"ג) : ילחכו . ענין הלקיקה בלשון כמו כלחוך השור (במדבר כ"ב) : (י) אשכר . תשורה ודורון כמו השיבו אשכרך

אבן עזרא

כן אחריו : (טו) ויחי. כל אחד מהם ולא די שיחייהו עד יעשירהו וזה טעם ויתן לו מזהב שבא ויתפלל בעדו כל עני : (טז) יהי . הענין כפיסת בר כמו פס ידא כף זורעת בר בארץ או בראש הרים וירעש זה הפרי שהוא הבר והטעם שיהיה גדול שירעש כעלי לבנון : ויציצו מעיר. כמו בעיר הסך והנותר בבשר ובלחם ויש אומרים כי בר כמו כבור ידי ואין טעם לו : (יז) יהי שמו . שם שלמה או המשיח : ינון . בניין נפעל כמו יכול מגזרת בין ינוב וירב': (יח)ברוך. אז יאמרו כל הגוי' ברוך השם אלהי ישר' וטעם עושה נפלאות לבדו שעשה תמיד בעבור ישר' : (יט) וברוך . טעם שם כבודו הוא השם הנכב' שהוא שם העצם כי אין לשם שם בכל הלשונות שהוא שם העצם רק תואר כמו ה' גם אלהים ושדי ועל כן כתוב זה שמי לעלם כי הוא שם אחד לבדו וככה ושמו אחד וטעם וימלא כבודו תהלתו: אמן. מגזרת אמונה : (כ) כלו . יש אומרים אז ימלאו תפלות בן ישי וי"א כי כלו כמו כללו יפייך ואיננו נכון ור' יהודה הלוי אמר בעבור שהוא סוף ספר כתב כן הספר הראשון כאשר נכתוב אנחנו ברוך נותן ליעף כח : (א) מזמור לאסף . אך טוב . כל בני איש שאינם משכילים מעשה השם באמת הם מתאוננים ובעבור זה החל אך טוב לישראל כי טעם אך שאיננו טוב לגויי הארצות שלא ידעוהו רק לישראל : לברי לבב . לא לכולם זה המזמור דומה בטעמו למזמור שמעו זאת כל העמים ושכר הצדיקי' לעתיד לבא מפורש במזמור הזה: (ב) ואני. יתכן היות זה הטעם דברי אסף או ידבר על לשון כל משכיל ונטית הרגל לסור מהדרכים הישרים שהם דרכי השם כדרך באשורו אחזה רגלי כי בעבור שהרגל הולכת על כן דימה אמונת הלב שירגיל בה בהליכה ומלת נטיו שלימה כמו צור חסיו בו והנה כאין היה ראוי להיותו כמו כמעט ושפכו כמו נט'ו כאשר אשורי כמו רגלי כי הטעם כפול כמשפט לשון נחות רק כאין לא מצאנוה רק על אפס ומה שאיננו ודרך משל הזכיר לאשורים שנשפכו כמים כדרך כמים נשפכתי בעבור שלא נשאר בכלי מאומה כמו שפכו אשוריו ואין לו במה ילך: (ג)כי.הנה שבת זה הדב' שקינא בהוללי' לשון פועל על משקל הסובבי' בעיר מגזר ויתהולל: (ד)כי.מלת חרצובו' רביעי' וכספ' ישעיהו פתח חרצובות רשע הנה פתח כמו התר ואם כן תהיה חרצובות כמו אגודות והטעם שהיה ראוי שיהיו קש רי' בעולם שימיתם מהרה ור' משה הכהן אמר כי אין חרצובות עד מותם ואולם הם בריאים כאילו כתוב ואולם כל אחד מהם בריא וזה איננו נכון שתהיה מלת אולם שהיא מלת טעם באחרונה כי היא כמו לכן אכן רק אך כו למען בעבור כי כן לא ימצא בכל המקרא ואחרים אומרים כי אולם חסר כ"ף והטע' כל א' בריא כאולם ויש אומרים כי הוא

תהלים עב

יגְאַל נַפְשָׁם וְיֵיקַר דָּמָם בְּעֵינָיו׃ טו וִיחִי וְיִתֶּן־לוֹ מִזְּהַב שְׁבָא וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ תָמִיד כָּל־הַיּוֹם יְבָרֲכֶנְהוּ׃ טז יְהִי פִסַּת־בַּר ׀ בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ׃ יז יְהִי שְׁמוֹ ׀ לְעוֹלָם לִפְנֵי־שֶׁמֶשׁ ינין שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל־גּוֹיִם יְאַשְּׁרוּהוּ׃ יח בָּרוּךְ ׀ יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ׃ יט וּבָרוּךְ ׀ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כֹּל הָאָרֶץ אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃ כ כָּלּוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן־יִשָׁי׃

ספר שלישי

עג א מִזְמוֹר לְאָסָף אַךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרֵי לֵבָב׃ ב וַאֲנִי כִּמְעַט נָטָוי רַגְלָי כְּאַיִן שֻׁפְּכָה אֲשֻׁרָי׃ ג כִּי־קִנֵּאתִי בַּהוֹלְלִים שְׁלוֹם רְשָׁעִים אֶרְאֶה׃ ד כִּי אֵין חַרְצֻבּוֹת

(מסורה בגליון: ג' חד חס' וחד מ"ל · ג'. י"ג רפין · ג' רפין · ל' ג"ס · ג' · ס' בג"ס · ינון ק' · ל'. ג' · ו' · ג'. י"ד · ג' וחד כלו · נטוי ק' שפכו ק' · ג' · ג' פתח)

תרגום

וִיהֵי יַקִּיר אַדְמְהוֹן קֳדָמוֹי׃ טו וִיחֵי וְיִתֵּן לֵיהּ מִדְּהַב דַּאֲתִיאוּ לֵיהּ מִשְּׁבָא וִיצַלֵּי מְטוּלְתֵיהּ תְּדִירָא כָּל יוֹמָא יְבָרְכִנֵּיהּ׃ טז יְהֵי סָעִיד לַחְמָא בְּאַרְעָא בְּרֵישׁ טוּרַיָא יַרְגִישׁ הֵיךְ כִּבְלְבָנָן אִבֵּיהּ וְיִנְצְצוּן מִן קַרְתָּא דִירוּשְׁלֵם הֵיךְ עִסְבָּא דְאַרְעָא׃ יז יְהֵי שְׁמֵיהּ מְדַכַּר לַעֲלָם וְקֳדָם מֶהֱוֵי שִׁמְשָׁא מְזֻמָּן הֲוָה שְׁמֵיהּ וְיִתְבָּרְכוּן בִּזְכוּתֵיהּ כָּל עַמְמַיָא וִימְרוּן טָב לֵיהּ׃ יח בְּרִיךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל דַעֲבִיד פְּרִישָׁן רַבְרְבָן בִּלְחוֹדוֹהִי׃ יט וּבְרִיךְ שׁוּם יְקָרֵיהּ לְעָלְמָא וְיִתְמְלֵי מִזִּיו יְקָרֵיהּ כָּל אַרְעָא אָמֵן וְאָמֵן׃ כ גְּמִירִין צְלוֹתָא דְדָוִד בַּר יִשָׁי׃ א תּוּשְׁבַּחְתָּא עַל יְדֵי דְאָסָף בְּרַם טָב לְיִשְׂרָאֵל אֱלָהָא לְבָרִירֵי לִבָּא׃ ב וַאֲנָא כִּזְעֵיר אִתְמוֹטְטָא רִגְלַי כְּלָמָא דְאִזְדַּעְזְעָא אִסְתַּרַי׃ ג אֲרוּם טְנַנִית בְּמִתְלַעְבַיָא בְּעִדָּן דִּי שְׁלָם רַשִׁיעַיָא אֶחֱמֵי׃ ד אֲרוּם לֵיתֵיהוֹן תְּוָהִין וּמִצְטַעֲרִין

רשי

ל' תוך תוכות בעלי מזמות חורשי און כמו איש תככים (משלי כ"ט) נפשם. ע"י משפט וצדקה שיעשה בהם : (טו) ויחי. שלמה : ויתן לו. הקב"ה שבא. וכן היתה גם עושר גם כבוד אשר לא היה כמוך וגומר (מ"א ג') ו בעדו תמיד וגו'. היא התפלה היא הברכה כשהקב"ה אומר לאדם כך ל' תפלה הוא : (טז) פ

ל' פסיון תוספת ורבוי
סירשוהו לשון גלוסקא
המשיח וכל המזמ
המשיח. ד"א פסת
כמו פיים שהבריות
ומתרצין את המקו
שובע בעולם : ירעש
פריו. חטין גסין כפרי
ככליות של שור הב
בימי שמעון בן שטח
ישראל . מעיר. מתוך
כעשב הארץ : (יז)
של שלמה נזכר
בעושרו ובחכמתו :
ינון שמו . כל ימי
שמו. ינון ל' מלכות וג
(משלי כ"ח) ואחריתו
ולנינו השליט על נכס
אמרו בלבם נינם יחד
ע"ד) מלכיהם יחד
בו. אדם אומר לבנו
ועשיר כשלמה : (יח)
העושה נפלאות גדול
אשה מן השמים ע"י
(כ) כלו תפלות דוד
דרשו כלו. כל אלו
לכלול כל הספר
ואף מ"ש בני קרח
ע"ש שהוא נקרא
ישראל (ש"ב כ"ג)
כלו כמו נסתיימו
מעט (איוב כ"ד)
(ירמיה ב') וא"ל הוא
המזמור במקומו ואף
ומאוחר בספר ודרך
שלעת זקנתו בספר
שלמה אמרו : (א)
לישראל אלהים .
המזמור מדבר בגרו
על עונדי המקום לכן
כך וזהו פירושו אע"פ
ומתמה על צרותיהם

ידעתי כי הקב"ה טוב להם ולטובתם הוא מביא עליהם את הרעה כד לחיי העולם הבא : (ב) ואני . מטרם שומי זאת אל לבי כמעט נטיו רגי אשורי לנטות מאחרי המקום : (ג) כי קנאתי בהוללים. במערבבי דרכ הייתי רואה את שלומם . בהוללים מערבבים כמו (ישעי' מ') סכאך מי (כה"א) : (ד) כי אין חרצובות למותם . ל' אסירה כמו (שם נ"ח) פתח רשע . מגרי כבלי רשע שאוסרין בהן העניים אף כאן אין יסורין למיתתם בה.

ויתן י"ג רפין וסימ' נמסר במלכים א' סימן י"ד : ויתפלל ג' רפין וסימ' ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא . יסגוד לו ויתפלל אליו . ויחי ויתן לו מזהב שבא . אנ"ך : וברך ז' וסימ' נמסר בסדר לך לך : שפכה חד מן י"ד מלין כתיב ה' בסוף תיבותא וקרינן ו' וסימ' נמס' במלכים ב' סי' כ"ד : חרצבות ב' ומב'

תולדות אהרן יפי פיסה. שבת ל כתובות קיא (ברכות י סוטה יז) : ירעש. יומא כא לט כתובות שם : ויליצו . כתובות שם סנהדרין ל : לפני שמש . פסחים כד נדרים לט סנהדרין לח : עושה נפלאות . נדה לא : וברוך שם . שם : כלו תפלות . פסחים קיז : מזמור לאסף . זוהר מקץ עקרים פי"ד : כי אין חרצובות . שבת לא :

מצודת ציון

אשכרך (יחזקאל כ"ז) : (יד) מתוך . ענינו מחשבה רעה הטמונה בתוך הלב : (טז) פסת . ענין רבוי מלשון פשה תפשה (ויקרא י"ג) ועם שהוא בסמ"ך : בר. תבואה כמו לשבור בר (ברא' מ"ב) : ויליצו . ענין פריחה כמו ויצץ ציץ (במדבר י"ז) : (יז) ינון . ענין שם שררה כמו ואחריתו יהיה מנון (משלי כ"ט) : יאשרהו . ענין שבח ותהלה כמו אשרי האיש (לעיל א') : (א) לברי . ברור ונקי מעבירת עון : (ב) אשורי . הרגלים שפוסע בהן כמו לא תמעד אשוריו (לעיל ל"ז) : (ג) בהוללים . ענין סכלות כמו והתהוללו הרכב (ירמיה מ"ו) ור"ל רשעים כי אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות : (ד) חרצבות . קשרים ואסורים כמו פתח חרצבות רשע (ישעיה נ"ח) ור"ל תחלואים ומכאובות ובריא

מצודת דוד

(יב) כי יציל . המובא בסיפא יהיה לו בזכות אשר יציל שאביון מצעקתו מפני נוגשיו : ועני . גם את העני יציל ואת כל מי אשר אין לו עוזר : (יג) יחוס חס על דל ואביון : יושיע . מיד הקמים עליהם : (ד) יגאל נפ ילכדו בידי חושבי הרעות ועושי החמס : וייקר. דם האביונים יהיה יק בעיניו ויתן לב להציל ממות נפשם : (טו) ויחי. על כי יהיה נפש האב בעיניו לזה יחיה אותו מסוגו ואף יעשרנו כי יתן לו מן הזהב שבא משבא : ובעבור זה יתפלל תמיד בעדו ויברך אותו כל היום : (טז) פסת בר. רב יצמח בארץ : בראש הרים . התבואה אשר תצמח בראש ההרים הנה מגודל הפירות ומרוב הרוח המצוייה בהרים ירעשו הפירות כמו רעש עלי הלבנון : ויליצו אנשי העיר יפריחו ממגה כעשב הארץ ר"ל יפרו וירבו ויתפשטו בארץ : (יז) יהי שמו . יזכר שמו לעולם : לפני שמש . לעולם כל ימי עמידת השמש יהיה בשם שררה : ויתברכו בו . המברך את בניו יאמר בברכתו ישימך אלהים כשלמה : יאשרוהו . בעבור חכמתו וכשרון מעשיו : (יח) ברוך ה'. המקום יהא המוכה שעשה לשלמה : לבדו . כי אין מי לעשות נפלאות כמוהו : (יט) שם כבודו . שמו הראוי לכבודו : וימלא כבודו . כל בני עולם יכירו כבודו : אמן ואמ הזה יאומן וכפל המלה לחזק הענין : (כ) כלו . נשלמו תפלת דוד כי המזמור הזה אמר סמוך למיתתו בעת שהמליך את שלמה ולא הוסיף לומר עוד ולא כה הספר כי ראה להשלים את הספר בהלולים בעבור רוב השבחים האמורים בהם : עג (א) אך טוב וגו' . ר"ל הן השכלתי לדעת שהאלהים הוא אך טו ולברי לבב שבהם ולא לרשעים כי הנחתם באמת לא לטובם יחשב : (ב) ואני כמעט . טרם שומי זאת על לבי כמעט היו רגלי נטויים מדרך ה' : כאין מועטת מאפס זמן היו אשורי נשפכים מעבודת ה' וכפל הדבר במ"ש לגודל הקרוב : (ג) בהוללים . בהצלחת ההוללים כי עיני ראו שלום הרשעים : (ד) למותם .

רשי

…ם מתים בריאים כאולם בלא יסורין. ורבותינו פירשו חרצובו' נוטריקון …דין ועצבין מיום המיתה. ד"א שאין הקב"ה מאחר לביונם (פירוש רצונם): …ענקתמו גאוה. בעבור זה שאין יסורין באין עליהם הענקתם …עלות על צוארם גסות הרוח: יעטף שית חמס למו. החמס שעושין עושה

אבן עזרא

חסר בי"ת והטעם באולם כל אחד בריא באולמו וטעם להזכיר אולם כי הוא דר בבית נכבד שיש לו אולם כמו האולם של בית השם הנזכר בדברי הימים או בעבור שהדירה באולם בריאות לגוף בעבור האויר שהוא מגולה ויש סתר מלמעלה והנכון בעיני אחר שהזכיר שלום רשעי' אראה בחייהם גם במותם ומותו בלא

לְמוֹתָם וּבָרִיא אוּלָם׃ ה בַּעֲמַל ג' ג' דסמי'.
אֱנוֹשׁ אֵינֵמוֹ וְעִם־אָדָם לֹא יְנֻגָּעוּ׃
ו לָכֵן עֲנָקַתְמוֹ גַאֲוָה יַעֲטָף־שִׁית ל'
חָמָס לָמוֹ׃ ז יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ ב' כסי'. ח'. ל'
עָבְרוּ מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב׃ ח יָמִיקוּ ׀ ל'. ל'
וִידַבְּרוּ בְרָע עֹשֶׁק מִמָּרוֹם יְדַבֵּרוּ׃
ט שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ ד' ל'
בָּאָרֶץ׃ י לָכֵן ׀ יָשִׁיב עַמּוֹ הֲלֹם ישוב ק'
וּמֵי מָלֵא יִמָּצוּ לָמוֹ׃ יא וְאָמְרוּ
אֵיכָה יָדַע־אֵל וְיֵשׁ דֵּעָה בְעֶלְיוֹן׃ י"ו.
יב הִנֵּה־אֵלֶּה רְשָׁעִים וְשַׁלְוֵי עוֹלָם ל'.
הִשְׂגּוּ־חָיִל׃ יג אַךְ־רִיק זִכִּיתִי ל'
לְבָבִי וָאֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי׃ יד וָאֱהִי ב' וא' נקיון
נָגוּעַ כָּל־הַיּוֹם וְתוֹכַחְתִּי לַבְּקָרִים׃ ב'. ד'
טו אִם־אָמַרְתִּי אֲסַפְּרָה כְמוֹ הִנֵּה

מטול יום מיתתהון אתבעין מחשבתהון ופטים ואלים לבהון: ה בליעות גברין דמתעסקין באוריתא ליתיהון לעין ועם בני נשא צדיקי דסבלין יסורי לא מתכתשין: ו לכך כן עטרתנון גיותנותא כליליא דמשוין ברישיהון היא מן חטוף דילהון: ז שנא מן שומנא פרצופהון עברו חוטביהון חפורת לבא: ח יתמקמקון מן פטמא וימללון לאבאשא וטלומא מן רום לבהון ימללון: ט שויאו בקדישי שמיא פומהון ולישנהון מצלהבה בקדישי ארעא: י בכן תבו על עמיא דיי לאלקיותהון וימחונון במרזופין ודמעין סגיעין מחתין להון: יא ויימרון הכדין ידע אלהא ואית מנדעא בעלאה: יב הא אלין רשיעיא דיתבין בשלותא בעלמא הדין אדביקו נכסין קנו חילא: יג ברם לסריקותא זכות לבבי ושזגית בברירו ידי: יד והויתי כתיש כל יומא ומכסנותי לצפריי: טו אין אמרית

…נים ועוטף את שתותיה' …ם בעובי שומן ובשר: …מחלב עינימו. עיניהם …מרוב שומן כל אדם …ניו משוקעות: עברו …לבב. יותר ממה שלבם …צפה באה לפם תאותם …ם בהשגת ידם את …לבם: (ח) ימיקו.. …ם: וידברו ברע עושק. …ביונים: ממרום ידברו. …עה וסנחריב וכ"כ מי ה' …מע בקולו (שמות ה') … אלהי הארצות (ישעי' …לה על במתי עב (שם …ו שתו בשמים פיהם: …ישוב עמו הלום. לפי …אים דרך רשעים באחה … דרך הרשעים ללכת …ם: הלום. כמו מי …הלום (שופטים י"ח) …ה: ומי מלא ימצו למו. … פלג המלא הם ד"ת …שנים למו תמצית … בעיניהם: (יא) ואמרו …רע אל. איכה נוכל …דיעה בהקב"ה ותורתו …(יב) הנה אלה רשעים. …ריס על תורתו והרי הם …בעולם ומגדילים כח …שלוי עולם. לשון שלוה: …גדילו. ומנחם פירש …ו הלום. ישוב הרשע …ת עמו של הקדוש ברוך …ראשון למדתי מדבריו …כר יצחק שליח לבור …ג) אך ריק זכיתי לבבי. …אסב על ואמרו איכה …וגם אומר אך לריק ועל …ו שומרים מצותיו של …וקרי אנו נגועים כל …ד) ותוכחתי. נראית כל היום תמיד מבקר לבקר מתחדשות צרות חדשות: …ט אמרתי אספרה כמו. אמר אסף אם אמרתי בלבי לספר את הכל כמו

פגעים ותחלואי' נגעי' ומכאובי' כאילו אין לנפשם קשורים עם גופם ואולם על משקל טובם והטעם כוחם שהוא כח התולדת השומרת הגוף והוא מגזרת יש לאל ידי והנה הטעם ימיתו במותם בלא יגיעה ובחייהם כח תולדתם חזק ובריא: (ה) בעמל. בעבור היותם עשירים: ועם אדם. הטעם כפול או בבא נגע באויר שהוא כולל הם ימלטו מהנגע ולא כצדיקים: (ו) לכן. ענקתמו. מגזרת וענקים לגרגרותי' כדמו' זר זהב ויעטוף מגזרת המעטפו': שית. כמו שית זונה כמו דרך ויש אומרים כי יעטוף כמו תפלה לעני כי יעטוף וטעם שית פאה והטעם כי החמס יעטוף להם לכל פאה כאילו הוא ברשותו: (ז) יצא. אמר ר' משה עינימו כמו כעין הבדולח מרוב החלב יצא ונראה עין יפה למראה ויש אומרים מרוב חלבם כאילו יצא עינימו כדרך עינים להם ולא יראו. ומלת משכיות על דעת ר' משה כמו מחשבות כי השכוי כינוי ללב לאחד שנים טעמים כאחד כתרגום יצף ה' כאילו משכיות מראות כמו ולבי ראה הרבה חכמה ודעת ויהי פי' שכיות החמדה או יהיה כטעם ואבן משכית מצויירת והציורים הם המחשבות וטעם עברו שעברו אין בני אדם לחשב: (ח) ימיקו. מגזרת המק בשרו הפועל יוצא והפועל חסר כאילו ימיקו בדיבור' שלומים וידברו בדבור רע העושק והחמס שעשו ולא ייראו מהשם וזה טעם ממרום ידברו כי אין מרום עליהם: (ט) שתו. דגשות התי"ו כי היא מפעלי הכפל שיחשבו כי אמרות פיהם כאילו הם בשמי' שהם גזירות אין להשיבם והאחר המדב' כזאת הוא מהארץ וזה טעם ולשונם תהלך בארץ והנכון בעיני כי שתו בשמים פיהם שהם מדברים …לאכיו ולשונם כמרגלים שהם הולכים בארץ לדבר ולספר שמץ או דופי ודבר שנמצא בצדיקים וטעם תהלך כאילו הולכת לשמוע דופי: (י) לכן. אמר רבי …ם תואר מגזרת והלמה סיסרא כאילו כתוב הלום קמוץ הה"א ושורק בוי"ו כדרך מוכה ונגוע: ומי מלא. חסר כים: ימצו. מגזרת ומצית ובאה המלה …עבור היות הטעם בתחלת מלת כמו כי זה משפט הלשון כמו עשה לי את החיל הזה ומ"ם למו שב אל הנזכרים בתחלת המזמור והם ברי לבב והנכון שהוא …ת עמו כי ימצא בלשון יחיד ורבים ולפי דעתי שהלום כמו הנה כמו הבא עוד הלום איש כי עם ישוב בעבור זה שרואה או ישיב מגזרת שובב או ישיב אל …ידע מה טעם זה: (יא) ואמרו. יש אומרים הרשעי' ולפי דעתי שהאומרים הם עם השם והעד הנה אלה רשעים: (יב) הנה. הטעם שהצדיקים יודעים …ות שיש אלוה נשגב מדעת אדם והוא חכם לב שידע הכללים שהם עומדי' והחלקים שהם הפרטים; הם משתנים בכל עת כן לא ידעם השם כי אינם עומדים …ופק בידם בעבור ראותם הרשעים שהם שלוי עולם בגופם ורבי עושר כמו עשה לי את החיל הזה: (יג) אך. דברי המשכיל וטעם זכיתי לבבי שמחשבתי …אמת ואמונתי זכה עם הבורא ובעבור זה נברא האדם עד היות נשמתו בחייו זכה ומזהירה ככוכבים וטעם בנקיון כפי שלא עשה מעשה גיעול וטינוף מה …אויו לעשות והזכיר כפי כי רוב המעשים בכפים: (יד) ואהי נגוע. מהרשעים ווי"ו ותוכחתי סימן הפעול כי הרשעי' יוכיחוהו הפך ותוכחתי לא אביתם שהוא …ועל ולפי דעתי כי נגוע מפאת ראשו לסבלו עמל לכבוש יצרו ותוכחתי לנפשי. וטעם לבקרים בכל בקר כמו חדשים לבקרים: (טו) אם. דברי המשורר אם

ליש' וסי' פתח חרצבות רשע. כי אין חרצבות למותם וב' יא: בעמל ב' וסימ' ותקצר נפשו בעמל ישראל. בעמל אנוש אינימו. וחד בעמל בסגול וסימ' ויכנע בעמל לבם: מחלב ח' וסימ' הנה שמוע מזבח טוב. חרב לה' מלאה דם ב' בפסוק. מדם חללים מחלב גבורים. כי רותה בשמים חרבי. ועפרם מחלב ידושן. יצא מחלב עינימו. ויאכילהו מחלב חטה: בנקיון ג' בליש' חד חס' וסימ' זנח עגלך שמרון. ארחץ בנקיון ותולדות אהרן יצא מחלב. בכורות לה: שתו בשמים. ערכין טו (פאה טו):

מצודת דוד

…ם אין להם תחלואים ויסורים וכ"א בריא הוא כבנין אולם: (ה) בעמל …עת בוא עמל על אנשים אין הוא בכלל העמל ואינם מנוגעים עם שאר …: (ו) ענקתמו. מעלת גאוה סביב צוארו כענק הזה המסבב הצואר: …כסה עצמו במעטה לארוב על אנשים לשית ולקחת החמס לעצמו: (ז) יצא. …ומן ידמה שיצאו עיניהם כאילו אין להם עינים כי בעובי שומן סתמים …עינים: עברו. מלאו השלחות מרובות עד כי עברו ליותר מאשר עלה בלבם להיות צופים ומביטים עליה: (ח) ימיקו. ימסו בני אדם במעשיהם ובכל …יו ברע ועושק וכל מחשבתם באלה: ממרום ידברו. מדברים כלפי מעלה כפרעה וסנחריב וסדומים: (ט) שתו. שמו פיהם לדבר מול יושב שמים: ולשונם. …לשונם תהלך בארץ מתחת השמים יעיזו פניהם לדבר מול יושב שמים: (י) לכן. בעבור רוב שלות הרשעים עם גודל רשעתם: הלום. הנה ר"ל למעשה הרשעים …ומי מלא. מי כוס מלא תרעלות ימצו וישתו ר"ל מאוד דעותיהם נמשכות אחר מעשה הרשעים ההם: (יא) איכה ידע אל. מעשה בני אדם: ויש דעה. לדעת …ול לדבר במ"ש: (יב) הנה אלה. רשעים הם והמה בשלום מעולם וגדלו עושר רב: (יג) אך ריק. לריק ובחנם הייתי זך הלבב מבלי הרהור עון ובחנם …כפי להיות מנוקים מגזל ושאר עבירות: (יד) ואהי. והנה מעשה הטוב סועילו להיות נגוע בכל עת ולבוא עלי תוכחות יסורים בכל בוקר כי שלא לפרשעים אין

מצודת ציון

ובריא. מלשון בריאות: אולם. ארמון: (ו) ענקתמו. מל' ענק והוא עדי הצואר: יעטף. מל' עטיפה ומכסה: שית. ענין שימה: (ז) משכיות. ענין הבטה וכן מי יתן לשכוי בינה (איוב ל"ח) והוא הלב המביט וחושב הנולדות ומושכלות וקרוב הוא ללשון ארמי כי מלפה (בראשית ל') תרגומו סכותא: (ח) ימיקו. מלשון המקה והמסה: (י) הלום. הנה כמו אל תקרב הלום (שמות ג'): ימצו. מלשון מציצה: למו. להם. (יב) השגו. גדלו כמו כארז בלבנון ישגה (לקמן צ"ב): חיל. עושר

דור בניך בגדתי : טז ואחשבה
לדעת זאת עמל היא בעיני : (הוא ק׳)
יז עד־אבוא אל־מקדשי־אל אבינה (ל׳)
לאחריתם : יח אך בחלקות תשית (ב׳ ס״פ)
למו הפלתם למשואות : יט איך היו (ב׳)
לשמה כרגע ספו תמו מן־בלהות : (ג׳)
כ כחלום מהקיץ אדני בעיר ׀ (ג׳. ל׳.)
צלמם תבזה : כא כי יתחמץ לבבי (ל׳ ג׳)
וכליותי אשתונן : כב ואני־בער (ל׳)
ולא אדע בהמות הייתי עמך : (ג׳)
כג ואני תמיד עמך אחזת ביד
ימיני : כד בעצתך תנחני ואחר
כבוד תקחני : כה מי־לי בשמים
ועמך לא־חפצתי בארץ : כו כלה
שארי ולבבי צור־לבבי וחלקי (ל׳.)
אלהים לעולם : כז כי־הנה רחקיך
יאבדו הצמתה כל־זונה ממך : (ל׳ מ״ל)
כח ואני ׀ קרבת אלהים לי־טוב (ב׳ חד חס׳)
שתי ׀ באדני יהוה מחסי לספר (ל׳ ד׳ כסי׳. ט׳ רפי׳ בליש׳)
כל־מלאכותיך : (ל׳)

אשתעי דכמתהון הא על דר
בניך ארשעית : טז וחשיבית
למדעית דא לעות הוא בעיני :
יז עד זמן פורקנא דאיתי לות
מקדשי אלהא אתבין לסופהון :
יח ברם בקבליא שויתא להון
דמיתנון לשהותא : יט היכדין
הוו לצדו כשעתא כלו
אשתיצון מן אתרגשין :
כ היך חלמא מן גבר דמתער
יי ליום דינא רבא באתער
יתהון מן בית קבורתהון
ברגז דמותהון תבסר :
כא ארום יחוש לבי וכוליתי
בערן כאשא : כב ואנא שטיא
לא אידע היך בעירי
אתחשבית גבך : כג ואנא
תדירא עמך אוחדתא ביד
ימיני : כד במלכתך תדברנני
ובתר דשלים איקרא
דאמרתא עלי לאיתאה
תסבנני : כה מן כותך דילי
בשמיא אלא את ועמך חברא
לא צביתי בארעא : כו אשתיצא
גושמי ולבבי תקיפא דבחין
לבבי וחולקי אלהא לעלמא :
כז ארום הא ארשיעיא די מתרחקין מנך יאבדון שיצתא כל דטעי מן בתר דחלתך :
כח ואנא למקרב ביי לי טבושוית ביי אלהים רוחצני לאשתעיא לצדיקיא כולהון

אבן עזרא

אם אמרתי בלבי או אומר לאחרים : אספרה כמו. אלה ומלת אלה חסרה כדרך ה׳ הטוב יכפר בעד אותם שאכלו הפסח כי לא כתוב כי כל לבבו שב אל חזקיהו אהיה בוגד בדור בניך השם שלא תהא אמונת לב באמונתם והנה יחסר בי״ת הנה בדור בניך הם שקבלתי התורה מפיהם : (טז) ואחשבה. כאשר חשבתי לדעת זה הסוד לא יכולתי לו זה הוא עמל בעיני : (יז) עד. עתיד תחת עבר כאילו ידבר על זמן עומד כאשר פירשתי וטעם מקדשי אל שהם כהני השם וחכמי ישר׳ והם גלו זה הסוד והוא אבינה לאחרית׳ כי לא הובא האדם בעולם הזה להתענג בו או להיותו מלך או עשיר רק שתהיה אחריתו טובה וזה הוא שכר נפשות הצדיקים : (יח) אך. הרשעים בעולם הזה כתפותי׳ בדברי חלקות ולבסוף יהיו למשואות כמו שואה ומשואה לתוהו ואשר איננו בדרך רשעי׳ להשמדם בסופם י״א כי למשואו׳ מגזרת הנחש השיאני והטעם כפול : (יט) איך. טעם ספו תמו על נפשותם : בלהות. כמו בלהות אתנך כי יש שיסוב לאין ולהבל והעד ואינך : (כ) כחלום. שאין בו אמת בהקיץ החולם ככה צלמם יהיה בזוי בעיר והטעם שהיו נשכחי׳ כי נשכח זכרם : (כא) כי. י״א יתחמץ מגזרת חומץ דרך משל כי ישוב לבי חומץ עם כליותי עת שאשתונן מגזרת חץ שנון ור׳ משה פירש בו כלשון חכמינו ז״ל חמץ את הדין : (כב) ואני. הייתי בתחלה לנגדך שלא ידעתי סוד הרשעים כבהמה עד שעזרתני ונגלה הסוד לי וזה הוא : (כג) ואני. טעם אחזת ביד ימיני ולא נמוטו פעמי כאשר הזכיר נטיו רגלי : (כד) בעצתך. תקחני. מלת לקיחה בלא דבר הוא התחברו׳ נשמת הצדיק עם העליונים שאינם גוף ולא ימותו לעולם על כן בדברי חנוך ויתהלך חנוך את האלהים שהרגיל נפשו להתהלך עם המלאכים עד שלקחו השם והנה יבקש זה המשורר עזרני ונחני והרגילני בעצתך ואחר שתעשה לי זה הכבוד אז תקחני וכמוהו כי יקחני סלה או פי׳ ואחר ואחר כן תקחני ואני כבוד כאחד המלאכים : (כה) מי. אמר רבי משה הטעם כל חפצו הוא בשמים להיותו עם המלאכים כאילו אמר כל אשר לי הוא בשמים ועמך אין לי חפץ בארץ אמר ר׳ יהודה הלוי מ״כ מי הו׳ שאני מבקש הוא בשמים כדרך מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי ולפי דעת הגאון כי תחסר מלת זולתך אחר בשמי׳ ולפי דעתי חפץ בשמים ובארץ אחר אבוד גופו על כן אחריו : (כו) כלה שארי. זה הגוף ולבבי זה הנפש המתאוה שהיא כח הולדת רק צור לבבי כטעם תוקף ול׳ אחרי לבבכם ואחרי עיניכ׳ וטעם צור לבבי הוא הדבק העומד לעולם ולא יאבד על כן אחר זה : (כז) כי. כדרך יחד כסיל ובער יאבדו : כל זונה ממך. במחשבתו ובמעשיו מרשות השם : (כח) ואני קרבת אלהים. כנגד רחקיך וטעם לי טוב כי זה הוא הטוב באמת : שתי. חסר תי״ו השורש כדרך וכרתי להם להתחבר

רשי

כמו שהוא כל מה שטעמו אומר על זאת : הנה דור בניך בגדתי. כלומ׳
אותם בוגדים ורשעים : (טז) ואחשבה. בלבי : לדעת זאת. מה היא ד
הקב״ה כן הוא עמל בעיני נראית היתה מדה זאת לי עמל ולא ש
(יז) עד. אשר באתי : אל מקדשי אל. אשר בירושלים. וראיתי מש
בסנחרב ואז הבינותי ל
הרשעים שהוא לאבדו
אקכל הטובה הבאה לה
הם שהקב״ה מחליק ל
שלהם שתהא נוחה
למען לא יתנו לב ל
ויאבדו : (יח) אך בחלק
למו. כל הטובה הנ
שהרי סופם הפלתם ל
(יט) מן בלהות. מ
(כ) כחלום מהקיץ
שאין לה קץ שהוא ש
כן היתה להם ולא
ויך במחנה אש״ר (ישע׳
אדני בעיר צלמם
בירושלים שהרעו ע
נתבזה צלם דמותם
כלם : (כא) כי יתחמ
מטרם שראיתי מפלה
הקדש היה לבבי מת
דרך הרשעים שלאה
הייתי משתונן. לשון
וכשהוא מתפעל התי
באמצע שורש התיבה
תיבה שיסוד תחלתה
(כב) ואני. הייתי
הייתי יודע מה הי
וכבהמה הייתי עמך
אע״פ שהייתי רואה
תמיד הייתי עמך ו
מיראתך : (כג) א
ימיני. להחזיקני
כשקרבו רגלי לנטות
כמו שאמר למעלה כ
רגלי : (כד) תנחני.
ואחר כבוד תקחני.
טעם על כבוד היה
לאחר שהצלחת לס
הכבוד שפסקת לו ת
הפלת נסיך לישרא
את סנחרב עכשיו ש
ואחר זה פתרונו
לכבוד תקחני משכ
לכבוד ולתפארת : (
בשמים. שום מלאך
לי לאלוה לא בחרתי ל
(כו) כלה שארי. נת
ולבבי לך : כלה שארי
כמו (לקמן קי״ט) כ
(כח) מלאכותיך. שליחותיך ו
ה
אחר בשמי׳ ולפי דעתי

כפי ואסובבה. וארחץ בנקיון כפי. קדמא חס׳ : ה׳ כתיבן היא וקריין הוא וסימ׳ ואחשבה לדעת זאת. ויתרון ארץ בכל היא. ותלך ותעשה כדבר אליהו תנינא דפסוק. כי הוא זמה והיא עון פלילי תנינא דפסוק. ה׳ אלהינו כל ההמון הזה. וחילופי׳ ג׳ כתיבי׳ הוא וקרי׳ היא וסימ׳ ותלך ותעשה כדבר אליהו קדמא דפסוק. כי ערוך מאתכול. כי הוא זמה והיא עון פלילי קדמא דפסוק : ולא ארע ג׳ וסימ׳ בישעיה סימ׳ מ״ז : זונה ב׳ חד חס׳ וחד מלא וסי׳ אם זנה אתה ישראל. הצמתה כל זונה ממך. קדמא חס׳ :

תולדות אהרן עד אנא. ב״מ פו : הלאתם. סנהדרין קו :

מצודת ציון

עושר כמו חיל כי ינוב (לעיל ס״ב) : (יח) תשית. תשים : למשואות. ענין חושך כמו אמש שואה ומשואה (איוב ל׳) : (יט) ספו. ענין כליון כמו ספתה בהמות (ירמיה י״ב) : בלהות. הוא הפוך מן בהלות : (כ) צלמם. דמותם : (כא) יתחמץ. מלשון חומץ ובא בדרך השאלה על הכעס : אשתונן. מל׳ שנון וחדוד : (כב). בער. שוטה וסכל : (כו) כלה. ענין תאוה : שארי. בשרי כמו אם יכין שאר לעמו (לקמן ע״ח) : (כז) הצמתה. ענין כריתה כמו צמתו מלמיתי (לעיל ס״ט) : זונה. ענין הסרה ועש״ז נקראת המנאפת בשם זונה על אשר סרתה מדרכי הצניעות : (כח) מלאכותיך. מל׳

מצודת דוד

אין מחסור ואני מוכה ומעונה : (טו) אספרה כמו. לספר הדבר כמו כל מה שיש להרהר : הנה דור. הנה הספור יסית אף בני הדור ה בניך ר״ל מאמינים בך הנה במעט מה שיש להרהר אעשה אותם לבו לא ארבה עוד לדבר : (טז) ואחשבה. אהרהר במחשבתי לדעת ולהב על כי נראה בעיני שהדבר הזה הוא עמל ולא אמצא יושר : (יז) עד הבנתי דרכי ה׳ עד אשר באתי אל המקדש ואל הכהנים המתבודדים בחכמה ואת פיהם שאלתי ואדע מלין יענוני ואבינה לאחרית הרשעים שאיננה טובה : (יח) אך בחלקות. כל מובטח שמה אך להשלום גמול מעט מעשה למען תחליק דרכם שימעדו מהר לפול בחשכת הצרות ולא יהיה להם זכות מה להגן : (יט) איך. כל רואיהם יתמהו עליהם ויאמרו איך נעשו שממה מן הצרות המבהילים : (כ) כחלום. כמו החלום שמעת הקיצה חלף והלך לו כן יכלו פתאום : בעיר. במקום רואים תבזה צלמם ודמותם : (כא) כי יח כי בעוד היה לבי כועס על הדבר ובעוד אחדד כליותי להרהר : (כב) ואני בער. עדיין הייתי בער ולא אדע מדוע דרך רשעים צלחה : עמך. בהנהגה
ה

עד א מַשְׂכִּיל לְאָסָף לָמָה
אֱלֹהִים זָנַחְתָּ לָנֶצַח יֶעְשַׁן אַפְּךָ
בְּצֹאן מַרְעִיתֶךָ: ב זְכֹר עֲדָתְךָ ׀
קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ
הַר־צִיּוֹן זֶה ׀ שָׁכַנְתָּ בּוֹ: ג הָרִימָה
פְעָמֶיךָ לְמַשֻּׁאוֹת נֶצַח כָּל־הֵרַע
אוֹיֵב בַּקֹּדֶשׁ: ד שָׁאֲגוּ צֹרְרֶיךָ בְּקֶרֶב
מוֹעֲדֶךָ שָׂמוּ אוֹתֹתָם אֹתוֹת: ה יִוָּדַע
כְּמֵבִיא לְמָעְלָה בִּסְבָךְ־עֵץ
קַרְדֻּמּוֹת: ו וְעַתָּה פִּתּוּחֶיהָ יָּחַד
בְּכַשִּׁיל וְכֵילַפֹּת יַהֲלֹמוּן: ז שִׁלְחוּ
בָאֵשׁ מִקְדָּשֶׁךָ לָאָרֶץ חִלְּלוּ מִשְׁכַּן־
שְׁמֶךָ: ח אָמְרוּ בְלִבָּם נִינָם יָחַד
שָׂרְפוּ כָל־מוֹעֲדֵי־אֵל בָּאָרֶץ:
ט אוֹתֹתֵינוּ לֹא־רָאִינוּ אֵין־עוֹד
נָבִיא וְלֹא־אִתָּנוּ יֹדֵעַ עַד־מָה:
י עַד־מָתַי אֱלֹהִים יְחָרֶף צָר יְנָאֵץ

פִּקּוּדֵי שְׁלִיחוּתָךְ: א שִׁבְחָא
טָבָא עַל יְדוֹי דְאָסָף לְמָה
אֱלָהָא רְחֵקְתָּא לַעֲלְמִין יִתְקַף
רוּגְזָךְ בְּעָאן רַעֲיָתָךְ: ב אִדְכַּר
כְּנִשְׁתָּךְ דִּקְנֵיתָא מִקַּדְמִין
פְּרַקְתְּ מִמִּצְרַיִם שִׁבְטֵי
אַחְסַנְתָּךְ טוּר דְּצִיּוֹן דְּנָן דִּי
שְׁרֵיתָא שְׁכִנְתָּךְ בֵּיהּ: ג אֲרִים
אִסְתּוֹרָךְ לְמִשְׁוַק אוּמַיָּא
לַעֲלְמִין דִּבְכָל חֵילֵיהּ אַבְאֵישׁ
בְּעֵל דְּבָבָא בְּקוּדְשָׁא: ד אַכְלִין
מְעִיקָךְ בִּמְצַע זִמְנָךְ שַׁוּוֹן
אַתְוָתְהוֹן אָתַיָּא: ה יִצְלָף
בְּקוּרְנָסָא הֵיךְ גְּבַר דְּמָרִים
יְדֵי בִּסְבִיךְ קֵיסָא לְמִקְטַע
בְּבוּלְבְיָא: ו וּכְדֵין גְּלִיפָהָא
נַגָּרִין כַּחֲדָא בְּקוּפִּין וּבְמַפְסַלְתָּ
דְּיוּסְטַר מָחֲיָן בְּמַרְזָפִין:
ז אַדְלִיקוּ בְנוּרָא בֵּית מַקְדְשָׁא
לְאַרְעָא אַפִּיסוּ מַשְׁכַּן דְּאִתְקְרֵי
בֵיהּ שְׁמָךְ: ח אֲמָרוּ בְּלִבְּהוֹן
בְּנֵיהוֹן כַּחֲדָא אוֹקִידוּ אֲבָהַתְהוֹן
כָּל מְעַרְעַיָּא אֱלָהָא בְּאַרְעָא: ט אָתְוָנָא דִּיהֲבוּ לָנָא נְבִיַּיָא לָא חֲמֵינָא לֵית תּוּב נְבִיָּא
וְלֵית עִמָּנָא דְּיָדַע עַד אֵימָתַי: י עַד אֵימָתַי אֱלָהָא יְחַסֵּד מְעִיקָא יַרְחִיק בְּעֵיל דְּבָבָא

רשי

לאמר: (א) יעשן אפך. כל הכועס נחיריו מוציאין עשן: (ב) קנית
לפני בריית עולם שנאמר (לקמן צ') מעון אתה היית לנו בטרם הרים
זה שכנת בו. תקון לשון הוא כמו (ישעיה מ"ב) זו חטאנו לו והוא כמו
נת בו: (ג) הרימה פעמיך למשואות נצח. הגבה פעימות והכלות
ו לאויביך למשואות
כל אשר הרע האויב
מקדש. כן חברו מנחם
ם רוחו. למשואות
כן כמו שאיה (שם ו').
שממה (סא"ה) :
ך. הוא בית המקדש
ר בו ונועדתי לך שם:
ותם. כשגברה ידם
או שמו להם את
קסמיהם שהם אותות
כ הם הקסמים קלקל
אל בתרפים: (ה) יודע
למעלה בסבך עץ
. יודע האויב כשהיה
רי פתחי המקדש שהוא
זכותיו למעלה ברקיע
יודע שהרי היה רואה
עץ מסבך ואוחז את
ת וכולפן כמו שאמרו
כולהו כלעתיכהו חד
ירושלים. בסבך עץ
לשון נאחז בסבך
כ"ב). העץ סובך
והם נסבכין בו:
. אע"פ שהיה רואה
קב"ה קשה לא נמנע
כל פתחיה וכל שעריה
בכשיל וכילפות. כלי
ל נגרים הם וקרדומות
תרגום יונתן בכשילא.
לשון ערבי הוא כך
ם והוא מכלי הנגרים:
האויבים: (ח) אמרו
ם יחד. נינם מושליהם
ל ע"ב) יכון שמו.
יהיה מכון (משלי כ"ט
יהם מחשבם. אף להם
ם כאחרונים להזדווג
של ישראל תחלה
דוגו להם ותדע שהרי שרפו כל מועדי אל שהיו בארץ כל בתי וועד שלו.
החריבו שילה נבכדנאצר החריב בית ראשון ואחרים החריבו בית שני:
תינו. שהבטחתנו ביד נביאך אין אנו רואים אותם בימים רבים שאנו
תנבא אסף על ימי הגלות: עד מה. עד מתי נהיה בצרה זו:
מקרב

אבן עזרא

להתחברו' שני תווי"ן: מלאכותיך. לשון רבים והיחיד מלאכה ומזאת הגזרה מלאך והמלה רביעית הנקרא כן בעבור שעושה תמיד מלאכת השם וכאשר יחכם המשכיל ויכיר מלאכות השם ויוכל לספרם בלבו או אל אחר אז ידע דעת עליון ובעבור זה נברא כל האדם: (א) משכיל לאסף למה אלהים זנחת. מלת משכיל תחלת פיוט והנה זה המזמור על אותו הטעם: למה. פעול: זנחת. הכהן בעבור שידמה הכעס לאש על כן נקרא אפך: (ב) זכור. טעם קנית שהיו כמו נמכרים במצרים. יתכן להיות שבט נחלתך שבט שהוא נחלתך כמו והם עמך ונחלתך או נחלתך כמו בהר נחלתך ויהיה שבט סמוך והעד הר ציון: (ג) הרימה. הטעם כדרך קומה ה'. אמר רבי משה הכהן כי למשואות שם תחת שם הפועל כאילו כתוב להשאות כל הרע אויב בקדש כל אויב שהרע בקדש כי הוא הפוך כמו כל תשא עון וקח טוב שהטעם כל עון תשא ולפי דעתי כי למד למשואות כמו בעבור כלמ"ד פן יאמרו לי והנה הוא הרימה פעמיך בעבור נחלתך הנזכרת למעלה שהוא משואות נצח כל אשר הרע אויב בקדש וכן כל תשא עון כל שתשא עונינו תקח הטוב שיש בידינו והוא הודאת לשונינו שספתינו טובות מפרים להביא וזה הוי"ו שהוא וקח טוב לא יוכל אדם להבינה איך תשמש רק כלשון ישמעאל שכמוהו פ"א רפה וככה טוב ויחיל ודומם ביום השלישי וישא אברהם את עיניו ויעזב את עבדיו: (ד) שאגו. נקראו המקדשים מועדים בעבור התחברות שם ישראל במועדים וכמוהו שרפו כל מועדי אל בארץ ואותותם כפי מחשבתם כדרך והאנשים רדפו אחריהם: (ה) יודע. אמר רבי משה כי זה קשור עם הפסוק שהוא אחריו והוא מספר כי עת בנות שלמה את בית ה' וחצוב החוצבים את האבנים היה חושב כמביא בתי סידים בגרזן לחצוב את האבן כי הגיע מעלה למעלה וככה הוא יודע למעלה כהביא המביא בסבך עץ קרדומות ולפי דעתי כי בעת שיובאו הקרדומות בסבך עץ לכרות העץ שהיה לבניין הבית היה לו שאון למעלה: (ו) ועתה. בכשיל וכילפות. כלי ברזל להשחית ויש אומרים כי כשיל מגזרת
לפות בהתחלף הכ"ף בקו"ף שהיו מלקפים כמו כובע וקובע: (ז) שלחו. הלמ"ד קל ואף על פי שהוא מהבנין הכבד כמו בקשו נפשי אמר בן בלעם כי זה
נכון שלחו אש במקדשך ויתכן שהטעם שהיה האש סביב וכאילו המקדש משולח: (ח) אמרו. נינם. חסר וי"ו ולא הזכיר מי אמרו ורבי מרינוס אמר כי
רת לא תונו אף על פי שמלת לא תונו מהבנין הכבד ונינם מהבנין הקל כדרך ונירם ולפי דעתי שזה נכון והנה הטעם חרב היונה: (ט) אותותינו. הפך
שמו אותותם אותות וטעם אותותינו כפי פירושינו דברי הנביאים: (י) עד מתי. פעול: יחרף. הוא את שמך כדרך למה
אלהים

יעשן ב' וסי' לא יאבה ה' סלוח לו. למה אלהים זנחת: כצאן ב' וסי' וכל חוש בצאן לבן. יעשן אפך
בצאן מרעיתך: קרדמות ג' בליש' וסימ' ויעל אבימלך הר צלמון. קולה כנחש ילך כי בחיל. בסבך עץ

תולדות אהרן שאגו צורריך. גטין נו: יודע כמביא. סנהדרין לו: פתוחים. שם:

מצודת דוד

המם כי לא הבנתיה: (כג) ואני תמיד עמך. ומ"מ הייתי תמיד עמך
ממך וכאלו אחזת ביד ימיני ללכת אחריך: (כד) בעצתך. כאלו נסגת
ת בעצתך: ואחר. אחר כל אלה תקח אותי הכבוד ר"ל בעבור שלא זזתי
תי את הכבוד בהבנת כדבר לאמיתו: (כה) מי לי. עתה רואה אנכי כי
כא בשמים להרע או להיטיב: ועמך. לא חפצתי לשתף עמך את מי בארץ
ומה לך: (כו) כלה. בשרי ולבבי יתאוו לה': צור לבבי. כי אלהים הוא
י וחלקי לעולם: (כז) רחקיך. הרחוקים ממך יאבדו כאשר מעולם הכרת
ממך: (כח) ואני וגו'. יש לי קרבת אלהים כי אקרב עצמי אליו: שתי.
גחסי בה': לספר. לעסוק בספורי מעשיך הנוראים והנפלאים ולא לעסוק בדברי זולת: עד (א) זנחת לנצח. למה עזבת את ישראל זה זמן רב על שגאה
יהיה לעולם: יעשן. למה יעשן אפך בישראל שהמה כצאן שאתה רועם: (ב) קנית קדם. אשר קנית לך לעם מזמן קדום מאז גאלתם ממצרים והבאתם אל
שכנת בו והוא מקרא קצר: (ג) הרימה פעמיך. הרם רגליך ללכת להחשיך על נצח את כל האויב כעושה הרעה בבהמ"ק והוא הפוך כמו כל אויב הרע בקדש
את עון (הושע יד) ומעשו כל עון תשא: (ד) בקרב מועדך. בתוך בהמ"ק מקום שהיו נועדים שם כל ישראל והשכינה עמהם: שמו אותותם אותות. אמרו
ולהם הוא אות אמת כי עד לא הלך נ"נ על ירושלים עשה אותות לדעת אם ילך כמ"ש שאל בתרפים ראה בכבד (יחזקאל כא) ובא לו האות ללכת ואחר
ומר שיש ממשות באלה האותות: (ה) יודע וכו'. כל מי שהביא קרדומו בסבך עצי הלבנון לחטוב ארזים להביאם לבנין בה"מ היה נודע לו כאלו מביא
לפני כסא הכבוד כי למצוה רבה היה נחשב בעיניו: (ו) ועתה. בעת החורבן כל פתוחי הזהב שעל הקירות היו הנכרים הולמים ומשברים בכשיל וכילפות:
נאה מקדשך. כמו שלחו אש במקדשך: לארץ. מקום שכינת שמך חללו והשפילו עד לארץ: (ח) נינם יחד. כל שריהם בעצה אחת: כל מועדי אל. כל
המקומות

מצודת ציון

מלשון מלאכה ומעשה: (א) זנחת. עזבת כמו זנח ה' מזבחו (איכה ב): יעשן. הוא ענין כעס כי ע"י חמום הכעס נראה יוצא מהנחירים כמו עשן ואמר בלשון הנופל באדם כדי לשבר את האוזן: (ג) פעמיך. הרגלים שפוסעין בהן וכן פעמי דלים (ישעיה כ"ו): למשואות. ענין הוסך: (ד) שאגו. צעקו: מועדך. מל' וועד ואסיפה: (ה) בסבך. הענף נקרא סבך ע"ש שמסתבכים ונאחזים זה בזה כמו נאחז בסבך (בראשית כ"ב): קרדמות. גרזנים: (ו) פתוחים. ענינו התיפה והחקיקה של צורות ודקלים כמו פתוחי חותם (שמות כ"ח): בכשיל וכילפות. שמות כלים עשוים לשבר בהם אבנים: יהלומון. ענין הכאה ושבירה כמו יהלמני צדיק (לקמן קמ"א): (ז) שלחו. ענין הלהט והבערה: חללו. מל' חולין: (ח) נינם. ענין הרס כמו יכון שמו (לעיל ע"ב): (ט) עד מה. עד מתי וכן
עד

אלהים ונאת לנלח : (יא) למה תשיב . כדרך תשיב אחור ימינו ידך השמאלית כאילו הזכיר שתי ידיך דרך משל והאמת שתכלה מקרב השוכן שם שהוא אויביך : (יב) ואלהים . כדרך ינאץ אויב שמך לנלח שהוא מלך ישראל : פועל ישועות . ידועות בעבורנו בקרב הארץ : (יג) אתה . פוררת. כפול מטלומי

(יא) מקרב חיקך כלה . השליכה והוציאה מתוך חיקך והלחם באויב לשון גרש כמו (שמות י"א) כלה גרש יגרש : (יב) ואלהים מלכי מקדם אתה תשועתנו מקדם : (יג) ראשי תנינים . הם מצרים שנקראו שנאמר (יחזקאל כ"ט) התנים הגדול וגו' : (יד) ראשי לויתן . פרעה

שְׁמָךְ לְעָלְמָא׃ יא לְמָא תְתִיב יְדָךְ וִימִינָךְ לְמִפְרוֹק מִן גוֹ עִמָּךְ אַפִּיק וְשֵׁיצֵי עָקְתָא׃ יב וֵאלָהָא מַלְכָּא דִשְׁכִינַת קוּדְשֵׁיהּ מִלְּקַדְמִין עָבֵיד פּוּרְקָנָא בְּגוֹ אַרְעָא׃ יג אַנְתְּ גְּזַרְתָּא בְעוּשְׁנָךְ מוֹי דְיַמָּא אַנְתְּ תְּבַרְתָּא רֵישֵׁי תַנִינַיָא וְשַׁנַּקְתָּ מִצְרָאֵי עַל יַמָּא׃ יד אַנְתְּ תְּרַעְתָּא רֵישֵׁי גִבָּרֵי פַרְעֹה יְהַבְתִּנוּן לְגַמְרָא לְעַם בֵּית יִשְׂרָאֵל וְגוּשְׁמֵיהוֹן לִירוֹדֵי׃ טו אַנְתְּ בְּזַעְתָּא מַעְיָנָא מִן כֵּיפָא וַהֲוֵי לְנַחְלָא אַנְתְּ יַבֵּשְׁתָּא מְגִיזַת נַחֲלֵי אַרְנוֹנָא וּמְגִיזַת יוּבְקָא וְיוֹרְדְּנָא דְהוֹן תַּקִּיפִין׃ טז דִּי לָךְ יְמָמָא לְחוּד דִּי לָךְ לֵילְיָא אַנְתְּ אַתְקֶנְתָּא סִיהֲרָא וְשִׁמְשָׁא׃ יז אַנְתְּ אֲקֵמְתָּא כָּל תְּחוּמָא דְאַרְעָא קִיטָא וְסִתְוָא אַנְתְּ בְּרָאתִנוּן׃ יח אִדְכַּר דָּא בְּעֵיל דְּבָבָא מְגַדֵּף יְיָ וְעַמָּא טַפְשָׁא דְרַחִיקוּ שְׁמָךְ׃ יט לָא תִמְסוֹר לְפָלְחֵי מַזָּלַיָּא דְמַתִּילִין לְחֵיוַת בָּרָא נַפְשָׁת מַאַלְפֵי אוֹרַיְתָךְ חַיֵּיהוֹן דַעֲנָיָךְ לָא תִתְנְשֵׁי לַעֲלְמִין׃ כ אִסְתַּכַּל לִקְיָמָא דִגְזַרְתָּא לַאֲבָהָתָנָא אֲרוּם אִתְמְלִיאוּ בְנֵיהוֹן חֲשׁוֹכָא פְּרִים עַל אַרְעָא וְאוֹנְיָאוּתָא וַחֲטוֹפִין׃ כא לָא יְתוּב מִסְכֵּן מִכְסִיף עַנְיָא וַחֲשׁוֹכָא יְשַׁבְּחוּן שְׁמָךְ׃ כב קוּם אֱלָהָא נְצֵי מַצּוּתָךְ אִדְכַּר קְלָנָא דְעַמָּךְ מִן מַלְכָּא טַפְשָׁא כָּל יוֹמָא׃ כג לָא תִתְנְשֵׁי קָל מְעִיקָךְ אִתְרְגוּשָׁא דְקָיְמִין לְקִבְלָךְ דְסָלְקָא תְדִירָא׃

אוֹיֵב שִׁמְךָ לָנֶצַח׃ יא לָמָּה תָשִׁיב
יָדְךָ וִימִינֶךָ מִקֶּרֶב חוֹקְךָ כַלֵּה׃
יב וֵאלֹהִים מַלְכִּי מִקֶּדֶם פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ יג אַתָּה פוֹרַרְתָּ בְעָזְּךָ
יָם שִׁבַּרְתָּ רָאשֵׁי תַנִּינִים עַל־
הַמָּיִם׃ יד אַתָּה רִצַּצְתָּ רָאשֵׁי לִוְיָתָן
תִּתְּנֶנּוּ מַאֲכָל לְעָם לְצִיִּים׃ טו אַתָּה
בָקַעְתָּ מַעְיָן וָנָחַל אַתָּה הוֹבַשְׁתָּ
נַהֲרוֹת אֵיתָן׃ טז לְךָ יוֹם אַף־לְךָ
לָיְלָה אַתָּה הֲכִינוֹתָ מָאוֹר וָשָׁמֶשׁ׃
יז אַתָּה הִצַּבְתָּ כָּל־גְּבוּלוֹת אָרֶץ
קַיִץ וָחֹרֶף אַתָּה יְצַרְתָּם׃ יח זְכָר־
זֹאת אוֹיֵב חֵרֵף ׀ יְהוָה וְעַם־נָבָל
נִאֲצוּ שְׁמֶךָ׃ יט אַל־תִּתֵּן לְחַיַּת
נֶפֶשׁ תּוֹרֶךָ חַיַּת עֲנִיֶּיךָ אַל־תִּשְׁכַּח
לָנֶצַח׃ כ הַבֵּט לַבְּרִית כִּי־מָלְאוּ
מַחֲשַׁכֵּי־אֶרֶץ נְאוֹת חָמָס׃ כא אַל־
יָשֹׁב דַּךְ נִכְלָם עָנִי וְאֶבְיוֹן יְהַלְלוּ
שְׁמֶךָ׃ כב קוּמָה אֱלֹהִים רִיבָה
רִיבֶךָ זְכֹר חֶרְפָּתְךָ מִנִּי־נָבָל כָּל־
הַיּוֹם׃ כג אַל־תִּשְׁכַּח קוֹל צֹרְרֶיךָ
שְׁאוֹן קָמֶיךָ עֹלֶה תָמִיד׃

השעי"ן כדרך פור התפוררה או כדרך ויפרפרני הפך שלו והטעם כי ממשלתך מושלת בארץ כאשר הזכיר בקרב הארץ כים והתנינים אשר בו ויש אומרים כי זה רמז לבקיעת ים סוף וטעם שברת בשובו לחרבה ויש אומרים כי התנינים פרעה ושלישיו : (יד) אתה . אמר רבי משה כי כל שוחה בים וגופו גדול יקרא לויתן והאות שהזכיר ראשי ולא ראש אחר ולפי דעתי שלויתן דג גדול ותחסר מלת כל כמו ראשי כל לויתן והנה השם נתנו מאכל לעם לציים שהם שוכנים בציים כנגד הים וידוע כי יש מקומות שיאכלוהו מעת לעת בזמן ידוע ורבי משה אמר כי לעם לציים כמו לעבדך ליעקב וטעם לציים לאנשי הספינות : (טו) אתה בקעת . ביבשה כמו יבקע צורים במדבר : איתן. שם כמו וישב הים לפנות בקר לאיתנו : (טז) לך. הטעם שאתה עושה אלה הנפלאות בכל זמן ביום ובלילה כי המושלים בהם אתה הכינותם : מאור . הוא הירח והזכירו לפני השמש בעבור שהשלים במלת לילה כי כן דרך המקרא ואין לטעו : (יז) אתה. הטעם שהזכיר הדבר והפכו בקעת והובשת וכולם בארץ והזכיר כי השבטה גבולות הם נכונים לעולם ולא יתחלף הייסוב וטעם קיץ וחורף בעבור היות רוב הייסוב בפאת שמאל וקצתו בפאת דרום וטעםלהזכיר זה עם גבולות ארץ כי בהיות במקום אחד קיץ הוא במקום אחר חורף : (יח) זכר . ואני אומר לאויב זכור זאת : ועם נבל . אשר נאצו שמך כמו עם לבבכם שלם : (יט) אל. לחית. פתח כי הוא סמוך והנסמך אליו חסר כמו ספעת אני רואה והטעם חית השדה ותורך כמו שתי תורי' וי"א לחית כמו גער חית קנה חית פלשתים : (כ) הבט לברית . בפתחות הלמ"ד שהיא ידועה ומלת הבט תשמש בעבור אחרת והבט מלאו וטעם מחשכי ארץ כנגד הבט טעמו המקומות הנסתרי' שם : נאות. כמו נאות רועי' : (כא) אל.שם לא ישוב הדך נכלם לעולם יהללוך כל עני ואביון : (כב) קומה . טעם ריבך ש... שמך. ווי"ו מני נוסף כמו מני אפרים : (כג) אל. טעם קול צורריך הוא שהזכיר שאגו צורריך בקרב מועדיך : שאון קמיך . יהי עולה תמיד עד הגיעו השמי...

...כן שנאמר (ישעיה כ'...) ה' בחרבו הקשה על ל... תתננו מאכל לעם לצי... ממונו לעם ישראל ... לציים לכתות ולכתות ... ציים סיעות כמו (במד... וצים מיד כתים כתרגו... (טו) אתה בקעת . ל... הכור מעיינות : אתה ... ירדן שהוא נהר איתן ... יום . גאולתם של ישר... לך לילה . ועמך ה... הלילה : אתה הכי... ושמש . אתה הכינות ל... התורה : (יז) אתה הצ... כל גבולות הרגם בו... קיץ וחרף אתה יצרת... זה דוגמת (ירמיה ח') ... חוקות קציר ישמור ... שנית לנו סדר ... (יח) זכר זאת אויב וגו... שכל תשועתנו בך זכור... האויב חרף אותך ... את תנו : (יט) אל תת... לגדודי האומות כמו (... ויאספו פלשתים לח... תורך. תור שלך וי"ת ל... ובני יונה התור הו... הזכר בן זוגה איננ... לאחר אף ישראל לא... באל אחר אע"פ שרי... והיתה כאלמנה : חיי... נפש עניך : (כ) הבט ... אשר כרת את אבותי... חמס . נוה חמס לשו... (כא) אל ישוב דך נכ... ישוב דך מלפניך בחפיו... (כב) חרפתך . גדופיך ... אוי...

קדמות : בלה ... וסימ' אקים אל עלי . ... ארם באפק . אז הכית ... וישליכו לארון . וכלוה ... מקרב חיקך בלה . כלה ... בו . הלא תאנה בנו ... לבלא הפשע . בתרא ... גבולות ל' מ"ל דמ"ל א... וב' גבלות כתיב וסי' וא...

עמים . גבלות ישיגו . וב' חס' דחס' וסי' יצב גבלת עמים . ויתן להם משה לבני גד דמטות . ושאר' גבולת כתיב חס' וי"ו בתר... ג' בליש' וסימ' נמסר לעיל בסימ' סי' ע"ב : ישב ה' ד' חס' וחד מ"ל וסי' אכל מסכינא צפרתא בירושלם ואתנחם וסי' הנה מחר ... קרא נא באזני העם ישב ויצפר . אל ישב דך נכלם . כי נדר נדר עבדך אם ישיב בן כתיב . ישב אפך ותנחמני :
תולדות אהרן למה תשיב . מנחות לו :

מצודת ציון

עד מה כ' תאוב לנלח (לקמן ע"ט) : (י) ינאץ . ענין בזיון : (יא) כלה . ר"ל מנע : (יג) פוררת . ענינו הרלון להתיכות רבות כמו פור התפוררה ארץ (ישעיה כד) : תנינים . תנים שם דג גדול שבים פרעה נקרא תנים כמ"ש בו התנים הגדול הרובץ וכו' (יחזקאל כט) ולכן יקראו המלרים תנינים : (יד) רללת . ענין שבירה להתיכות : לויתן . זה פרעה כי התנין הגדול הוא לויתן כמ"ש את התנינים הגדולים (בראשית א) והוא כלויתן ובת זוגו : לציים . מל' ציה ושממה : (טו) הובשת. מל' יבש : איתן . ענין חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כד) : (טז) הכינות . מל' כן ובסים : (יז) הלבת . העמדת : קיץ . ימות החמה : וחורף . ימות הגשמים : (יח) נאלו . ענין בזיון : (יט) לחית. ענין עדה וקבוץ וכן חית פלשתים (ש"ב כג) : תורך . מל' תור והיא כנסת ישראל והמשילה לתור כמו שהמשילה ליונה כמ"ש יונתי בחגוי הסלע (ש"ה ב) : (כ) מחשכי . מל' חושך: נאות . מדור : (כב) מני . כמו מן : (כג) שאון . ענין המיה : מועד

מצודת דוד

המקומות המיועדות לה' בהכ"נ ובהמ"ד : (ט) אותותינו . עדיין לא רא... שגאולם ואין עוד נביא לגלות הזמן : ולא אתנו . אין מי מאתנו יודע... יתאחר : (י) יחרף צר . באומרו מבלי יכולת ה' בהיחם ביד האויב... ינאץ האויב את שמך לנלח בתמיה : (יא) תשיב ידך . לאחור לבל תכות בו א... כלה . ימינך כלה מקרב חיקך והוציאה משם והכה תכה בו את אויביך : (י... מעולם הוא מלכי והוא פועל הישועה : (יג) בעזך . בכחך פוררת הים ל... לכל שבט שביל לעלמו כן אחז"ל : על המים . כי נתקשו מי הים כסל... המלרים נזרקים עליהם ונשבר ראשם : (יד) ראשי לויתן . שריו ושלישיו... הנקרא לויתן : תתננו מאכל . נתת עושרם לבזה לעם ישראל שהלכו במ... ציים ושממה : (טו) אתה בקעת . את הסלע והוצאת להם מעין ונחל : נהרות איתן . זה הים והירדן ר"ל עשית להם נסים מחולפים במקום היובש הפעת... המים הובשת : (טז) לך יום . ר"ל אתה בראתם : אתה הכינות . להיות על כנם ולא ישנו את תפקידם : מאור . הוא הירח הנקרא מאור הקטן (בראשית א) ... גנו...

עה א לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת
מִזְמוֹר לְאָסָף שִׁיר׃ ב הוֹדִינוּ לְּךָ
אֱלֹהִים הוֹדִינוּ וְקָרוֹב שְׁמֶךָ סִפְּרוּ
נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ ג כִּי אֶקַּח מוֹעֵד אֲנִי
מֵישָׁרִים אֶשְׁפֹּט׃ ד נְמֹגִים־אֶרֶץ
וְכָל־יֹשְׁבֶיהָ אָנֹכִי תִכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ
סֶּלָה׃ ה אָמַרְתִּי לַהוֹלְלִים אַל־
תָּהֹלּוּ וְלָרְשָׁעִים אַל־תָּרִימוּ קָרֶן׃
ו אַל־תָּרִימוּ לַמָּרוֹם קַרְנְכֶם תְּדַבְּרוּ
בְצַוָּאר עָתָק׃ ז כִּי לֹא מִמּוֹצָא
וּמִמַּעֲרָב וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים׃ ח כִּי־
אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים׃
ט כִּי כוֹס בְּיַד־יְהוָה וְיַיִן חָמַר מָלֵא
מֶסֶךְ וַיַּגֵּר מִזֶּה אַךְ־שְׁמָרֶיהָ יִמְצוּ
יִשְׁתּוּ כֹּל רִשְׁעֵי־אָרֶץ׃ י וַאֲנִי
אַגִּיד לְעֹלָם אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃
יא וְכָל־קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה
קַרְנוֹת צַדִּיק׃

ג׳ וכפסו׳ · ד׳ · ד׳ ג׳ מ״ל וא׳ חס׳ · ל׳ · ל׳. ל׳ · ד׳ ל׳ וחד מלא · ג׳ · ל׳ · ל׳. ל׳. ל׳ · י״ח חס׳ · ב׳ ל׳

א לְשַׁבָּחָא בְּזִמַן דִּי אֲמַר דָּוִד לָא תְחַבֵּל עַמָּךְ תּוּשְׁבַּחְתָּא עַל יְדוֹי דְּאָסָף שִׁירָא׃ ב אוֹדֵינָא לָךְ יְיָ אוֹדֵינָא וְקָרִיב שְׁמָךְ אִשְׁתְּעִיוּ פְּרִישְׁוָתָךְ׃ ג אֲרוּם אִידַּע זִמְנָא אֲנָא תְּרִיצָן אֲדוּן׃ ד מִתְמַסְמְסִין דָּיְרֵי אַרְעָא וְכָל יָתְבָהָא אֲנָא אַתְקֵנִית עַמּוּדָהָא לְעָלְמִין׃ ה אֲמָרֵית לְמִתְעַבְּעֲבוּן לָא תִתְעַבְּעֲבוּן וְרַשִׁיעַיָּא לָא תְרִימוּן אִיקָר׃ ו לָא תְרִימוּן לִמְרוֹמָא אִיקַרְכוֹן אַתּוּן דִּי מְמַלְּלִין בְּתוּקְפָּא וּבְגִדּוּפִין׃ ז אֲרוּם לֵית בַּר מִנֵּי מִמַּדִּנְחָא וְעַד מַעַרְבָא וְלָא מִן צִפּוּנָא דְּמַדְבְּרַיָּא וּמִן דְּרוֹמָא אֲתַר טוּרַיָּא׃ ח אֲרוּם אֱלָהָא דַּיָּן זַכַּי דָּנַן יַמְאִיךְ וּדְנַן יְרוֹמֵם׃ ט אֲרוּם כַּס דִּלְוָט בְּיַד יְיָ וַחֲמַר עַשִּׁין מְלֵי מְזִיגַת מְרָרְתָּא לְטַלְטָלָא מֵעֲדַת דִּי רַשִׁיעַיָּא וּמָה דִּשְׁרֵי מִנֵּיהּ קָשֵׁי מִן דִּין קַדְמָאִין בְּרַם דּוּרְדְיָהָא וּפִקְטִיָּהָא יְמַצְּצוּן יִשְׁתּוּן כָּל רַשִׁיעֵי אַרְעָא׃ י וַאֲנָא אֶתְנֵי לְעָלַם נִסַּיָּא אֲשַׁבַּח לֵאלָהָא דְּיַעֲקֹב׃ יא וְכָל תְּקוֹף רוּם רַשִׁיעַיָּא אֲמָאֵיךְ אֶתְלַשְׁנוּן מִתּוּקְפֵּיהוֹן יִתְרוֹמֵם תְּקוֹף

רשי

…ף: (א) אל תשחת. את ישראל: (ב) הודינו לך אלהים. על …הודינו אף על הרעה וקרוב בפינו שמך תמיד: ספרו. דורותינו …ך תמיד: (ג) כי אקח מועד. כשיש לנו יום טוב אין אנו עסוקים בנבול …ת ראש: אני מישרים אשפוט. אנו נותנין אל לבנו להלך ולשנהך …אורע ליום: (ד) נמוגים …! יושביה וגו׳. ביום …ה כשהיו נמוגים הארץ …ה מתנאי שהתנית עם …בראשית אם לא יקבלו …רו לתוהו ובהו: תכנתי …. כשאמרתי נעשה …(ה) להוללים. לרשעים …ים את הצדיקים: (ז) כי …א. השמש וממערבו ולא …כרות שאתם מפרשים …לכרכות ממון לא בכל …ים קרן: (ח) כי אלהים …ל כל הרעה שאשיתם: …ל וזה ירים. הגבוהים …נמוכים ירים: (ט) כי …ערלה בידו: ויין חמר. …כו״ש בלעז: מלא מסך. …א מוג למזוג ולהשקות …בגוים: ויגר מזה. …ם יפיץ ויקלה את …ל׳ מים המוגרים …ג׳): (י) ואני אגיד …מאז והלאה את נקמתו …(יא) וכל קרני רשעים. …ק: אגדע. כענין שנא׳ …כה) ונתתי את נקמתי …יד עמי ישראל ישראל …עמלק וגו׳ואז תרוממנ׳ …דיקו של עולם ישראל …כחו של הקב״ה:

שמה

אבן עזרא

השמים וזה דרך משל: (א) למנצח אל תשחת. על נועם פיוט תחלתו אל תשחת: (ב) הודינו. בדגש למ״ד וגם בחסרונו נכון הוא כמלת זמרה אזמרך ויזמרו לך וטעם פעמים להזכיר כי נודה לך פעם אחרי פעם או בכל זמן: וקרוב שמך. לענות כי כן ספרו לנו אבותינו ולא הזכיר המספרים כמו אשר ילדה אותה והנכון שאלה המספרים הם נביאים שספרו לנו על שמך: (ג) כי. כדרך כי אביא הקץ אשפוט מישרי׳: (ד) נמוגים. אז תמוג הארץ וכל יושביה וטעם אנכי תכנתי אז ידעו שאנכי הוא שתכנתי עמודיה לפנים באמת ועמודיה הם הריה שלא תמוט ועתה בהתמוטטה ידעו כי לי הארץ אעשה חפצי: (ה) אמרתי. דברי המשורר: (ו) אל תרימו קרן. על שהוא כגילכם והם בני אדם כמוכם: אל. הטעם לא די לכם שתרימו קרנכם על חביריכם עד שגאוה לבכם להרימו על רמים עליכם ועתה תדברו בצואר עתק כמו ירוץ אליו בצואר ועתק תאר כמו יצא עתק מפיכם או יהיה תאר הצואר: (ז) כי. אל תחשבו כי בשבת השם לשפוט כי יש במזרח או מערב או במדבר הרים שהוא נגד ארץ ישראל מי שיושיעכם ורבי משה אמר כי כל מה שיש במזרח או במערב הכל ברשות השם ויש אומרים כי זה רמז לחכמת המזלות החושבים כי הטוב והרע והכבוד והקלון הכא לאדם הכל במערכת הככבים והיתד הראשון הוא המזרחי גם המערבי גם הדרומי שהוא כנגד מדב׳ הרים הם המושלים על כל האדם ולא הזכיר היתד הרביעי כי אין כח לו בעבור היותו תחת הארץ: (ח) כי. הנה השם הוא השופט על כן אין ראוי לכם להרים קרן בחכמתכם או בגבורתכם או בעשרכם: (ט) כי. חמר. פועל עבר מגזרת חומר מים רבים כמו עכור: ויגר מזה. ומזה כל כך הוא הכוס מלא ואמר על הכוס מלא גם שמריה כדרך רוח גדולה וחזק והנה …ון ישתו הרשעי׳ שאינם גמורים והשמרים כפי מעלתם: (י) ואני. דברי המשורר: לעולם. כל ימי אגיד זאת הנבואה לבני אדם אולי יוכחו וזה הוא השם הנכבד: (יא) וכל. אגדע. בדיבור כמו וילחם בישראל על בלק גם תנו עז לאלהים: תרוממנ׳ קרנות צדיק. הפך אגדע:

למנצח

מסורה

סי׳ וענה איום באלמ:ותיו. …ם וקרוב יום לה׳. הודינו …ז הודינו. וקרוב לשמוע …ולים זבח: עמודיה ד׳ ג׳ חס׳ וסימ׳ את קלעי …שבנ׳ קדמא. וחבירו …תגיינ׳ דפקודי. אנכי …מורי׳. חצבה עמודיה שבעה. וא׳ ועמודי׳ יתפלצון. דמשכנא תגיינא דפקודי חס׳ עמדיה כתיב חס׳ ו׳: עתק ד׳ וסימ׳ יצא …כם. הדברות על צדיק עתק. תדברו בצואר עתק. יביעו ידברו עתק. וא׳ הון עתק וצדקה בצירי: לעלם. י״ח חסר וסי׳ במסרה רבתא בערך ע״ו:

אהרן אלהים שפט. זוכר ויקרא: (כי כוס. פסחים לו): קרני רשעים. מגלה יז:

מצודת דוד

…ארץ. להיות כל מחוז במקום הראוי לו: (יח) זכר. ר״ל אם אמנם הכל …גיח על הכל זכר גם זאת מה שהאויב היה מחרף את ה׳: ועם נבל. …גר במ״ם: (יט) לחית. לעדת העובדי כוכבים אל תמסיר נפש ישראל: …ך. עדת ישראל שהמה עניים ומוכנעים: (כ) הבט. ראה הברית אשר …ותינו לגאול בניהם: מחשכי ארץ. המקומות שישבו בהם בחשכת החורבן …אדורי חמס: (כא) דך. המדוכה אל ישוב נכלם בעת תפלתו רק קבלם …ו העני והאביון יהללו את שמך בעבור זה: (כב) ריבך. כי למולך קמו לגדף: כל היום. מה שחרף בכל עת: (כג) עולה תמיד. אשר הוא עולה תמיד …פי מעלה: עה (א) אל תשחת. ר״ל בזה המזמור יתרצה לה׳ לבל ישחית את ישראל בהיותם בגולה: (ב) הודינו. בכל עת אנו מודים לה׳: וקרוב שמך. …עת קרוב לנו שמך להציל ולהושיע: ספרו. ר״ל כאשר אבותינו ספרו נפלאותיך: (ג) כי אקח מועד. ר״ל לא אשפוט מישרים במקראי לבד כ״א אקח …על הדבר: (ד) נמוגים. כשלא רצו העובדי כוכבים לקבל התורה והיו נמוגים מוסדי הארץ וכל יושבים כי היו קרובים לחזור לתוהו ובוהו: אנכי. הנה …כתי עמודי הארץ להשאר על עומדם עד עולם כי אני קבלתי התורה: (ה) אמרתי. לזה אמרתי לרשעי עובדי כוכבים אל תרשיעו את ישראל להעבירם …דתו כי פן יוחזר העולם לתוהו: אל תרימו קרן. על ישראל לשחיתם: (ו) אל תרימו. אל תתגאו עם התרוממות ואל תדברו כלפי מעלה בחוזק הצואר …ום רגש: (ז) כי לא וכו׳ הרים. ר״ל ההרמה לא באה לכם מרוח מוצא השמש ולא ממערב ולא ממדבר כי אינכם באה מאליה: (ח) שופט. הכל בא …פי הדין ישפיל את זה וירים את זה: (ט) כי כוס. אל תחשבו שעד עולם תהיו בהרמה לא כן היא כי מוכן הוא ביד ה׳ כוס עם יין משובח ממולא במזיגה …וי (המשיל הפורעניות לשתיית היין המבלבל דעת האדם): ויגר מזה. מהכוס הזה יזיל וישפוך לפי הרשעים: אך שמריה. הרם המקרא לומר אך כל …ך ימצו וישתו כל הכוס עם השמרים אבל לא הצדיקים: (י) ואני. אבל אני אגיד לעולם צדקתו אשר יעשה עמנו: (יא) וכל קרני. אז יתן הכח בידי ואכרית כל ממשלות הרשעים ולא תרומם עוד כי מעתה תרוממנה קרנות הצדיק וממשלתו:

מצודת ציון

(ג) מועד. זמן: (ד) נמוגים. מל׳ המגה והמסה: תכנתי. מל׳ כן ובסיס: (ה) להוללים אל תהולו. ענין סכלות ורשע כמו קנאתי בהוללים (לעיל ע״ג): קרן. ענין ממשלה והתחזקות שהקרן הוא לחוזק לבעלי הקרן: (ו) עתק. ענין חוזק כמו ידברו עתק (לקמן צד): (ז) הרים. מלשון הרמה: (ט) חמר. משובח בטעם כמו תשתה חמר (דברים לב): מסך. ענין מזיגה כמו מסכה יינה (משלי ט): ויגר. ענין הזלה ושפיכה כמו מוגרים במורד (מיכה א): שמריה. הוא הנופל בקרקעית הכוס אשר בו המשקה: ימצו. מל׳ מצילה: (יא) אגדע. ענין כריתה והתוך כמו שקמים גדעו (ישעיה ט): בשלם

נודע

אבן עזרא

(א) למנצח בנגינות. על נגינות שונות או נועם פיוט תחלתו כן: (ב) נודע. כדרך כי נודע דוד לכל וטעם ביהודה שהם יושבי ירושלם : (ג) ויהי בשלם. הוא ירושלם אולי נקראה כן כי ה"א שלומה כנגד שער השמים או שהיא ראויה להיות בשלום או קראוה כן על דרך תפלה כדרך שאלו שלום ירושלם : (ד) שמה. א"ר משה כי זה המזמור נאמר על מלחמת אויב שבר על ירושל' ונחלש ודימה החצים לרשפים וכניצוצים שהם עפים ושבר ישרת בעבור אחר ושבר מגן וחרב וכלי מלחמה באמת : (ה) נאור. אין דבר נראה שהוא ככבד שאיננו גוף והוא עצם דבר רק האור לבדו ומלת נאור כמו נכון והנה זה כנגד הכבוד ואדיר כמו אדיר במרום ה' וטעם מהררי טרף שלא יוכל אדם לעלות שם. א"ר משה הכהן אם הצר שנפחד ממנו ישגב בהרים שמשם ירדו החיות לא יגלל ואין טעם בדבריו גם מפרשים אמרו כי נאור מגזרת נאר מקדשו כמו משחית והנו"ן שרש והנה שם התואר כמו קרוב ורחוק אך הוא פועל יוצא כמו ושכח אני: (ו) אשתוללו. האל"ף תחת ה"א התפעל כמו אתחבר ויחסר בי"ת ממלת שנתם : (ז) מגערתך. טעם אלהי יעקב כאשר הזכיר בתחלה בישראל גדול שמו וטעם נרדם כל אחד מאנשי חיל הנזכרים בפסוק ראשון והו' הוא נרדם כל איש חיל ורכב וסוס : (ח) אתה. הטעם אתה לבדך נור' והיה האחד מספיק וכמוהו ה' מעון אתה היית לנו כי היה מספיק ה' מעון היי' לנו ומאז כמו מאז הפסקי' אותו: (ט) משמים. כי כל הגזרות באות משמים וטעם השמעת כאשר ישמעו כל יושבי הארץ שישבת לכסא ודנת באמת אז יראו הנשארים ממך וישקוט כל אחד במקומו ולא יבואו לעזר' קדשך להלח' עליה. וי"א כי טעם ארץ יראה הרשעים ושקטה הצדיקים : (י) בקום. זה הפסוק דבק עם הבא אחריו : (יא) אמר ר' משה כן פי' הפסוק כאשר תעשה דין בבעלי החמות תודה לך כל חמת אדם והטעם כל אדם בחמתו ירא ממך ולפי דעתי כאשר תודה לך חמת אדם והם הצרים על ירושלם אז שארית חמות תחגור ותקשור ותהיינה ברשותך להתיר מהם כפי חפצך : (יב) נדרו. יתכן שאמרו כן אנשי ירושלם בעת צרתם או כאשר תחגור שארית חמות יאמרו

תהלים עו

עו א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר
לְאָסָף שִׁיר׃ ב נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים
בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ׃ ג וַיְהִי בְשָׁלֵם
סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ בְצִיּוֹן׃ ד שָׁמָּה שִׁבַּר
רִשְׁפֵי־קָשֶׁת מָגֵן וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה
סֶלָה׃ ה נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי־
טָרֶף׃ ו אֶשְׁתּוֹלְלוּ ׀ אַבִּירֵי לֵב
נָמוּ שְׁנָתָם וְלֹא־מָצְאוּ כָל־אַנְשֵׁי־
חַיִל יְדֵיהֶם׃ ז מִגַּעֲרָתְךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב
נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס׃ ח אַתָּה ׀ נוֹרָא
אַתָּה וּמִי־יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מֵאָז אַפֶּךָ׃
ט מִשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין אֶרֶץ יָרְאָה
וְשָׁקָטָה׃ י בְּקוּם־לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהִים
לְהוֹשִׁיעַ כָּל־עַנְוֵי־אֶרֶץ סֶלָה׃ יא כִּי־
חֲמַת אָדָם תּוֹדֶךָּ שְׁאֵרִית חֵמֹת
תַּחְגֹּר׃ יב נִדְרוּ וְשַׁלְּמוּ לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם כָּל־סְבִיבָיו יוֹבִילוּ שַׁי

(masorah marginalia: ג'. | ג'. פ' ר"פ | ג' רפי | ג'. ג' | ג' | ג' | י"ו ר"פ בסי' | ג' ר"פ. ד'. ב' ט | ב'. ט"ו דגשים | ב' כי לא / ב' חד מ"ל | ב' חד מלא)

תרגום

רוּמְהוֹן דְצַדִיקַיָא׃ א לְשַׁבָּחָא בְּתוּשְׁבַּחְתָּא תּוּשְׁבַּחְתָּא עַל יְדָא דְאָסָף שִׁירָא׃ ב אִתְיְדַע בִּדְבֵית יְהוּדָה אֱלָהָא בִּדְבֵית יִשְׂרָאֵל רַב שְׁמֵיהּ׃ ג וַהֲוָה בִירוּשְׁלֵם בֵּית מַקְדְשֵׁיהּ וּמְדוֹר בֵּית שְׁכִינַת קוּדְשֵׁיהּ בְּצִיוֹן׃ ד כַּד עֲבַדוּ בֵית יִשְׂרָאֵל רְעוּתֵיהּ אַשְׁרֵי שְׁכִנְתֵּיהּ בֵּינֵיהוֹן תַּמָן תְּבַר גִּרְרִין וְקַשְׁתִּין דְעַמְמַיָא מְגִינֵי קְרָבָא תְּרִיסָא וְסִדְרֵי קְרָבָא בַּטֵל לַעֲלְמִין׃ ה נְהִיר דְחִיל אַתְּ אֱלָהָא מְשַׁבַּח מִן בֵּית מַקְדְשָׁךְ יְזוּעוּן מִן קֳדָמָךְ מַלְכַיָא דְיָתְבִין בִּכְרַכֵּי טוּרַיָא אֲתַר בֵּית כְּנִישׁוּת בִּזַתְהוֹן׃ ו אַשְׁלַחוּן מֵעֲלַוֵיהוֹן זְיָנֵי קְרָבָא גִּבָּרֵי לִבָּא אִתְנַמְנָמוּ בְּשִׁנְתְּהוֹן וְלָא סַפִּיקוּ כָּל גַּבְרֵי חֵילָא לְמֵחַד זְיָנֵיהוֹן בִּידֵיהוֹן׃ ז מִמְזוּפִתָּךְ אֱלָהָא דְיַעֲקֹב דְמַכוּן אַרְתִּיכִין וּפָרָשִׁין אִתְעֲקַרוּ׃ ח אַנְתְּ דְחִיל אַנְתְּ הוּא אֱלָהָא וּמַן יְקוּם קֳדָמָךְ מֵעִדָן דְיִתְקוֹף רוּגְזָךְ׃ ט מִן שְׁמַיָא אַשְׁמַעְתָּא דִין אַרְעָא דְעַמְמֵי דְחִילַת אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל שְׁדוֹכַת׃ י אֲמַרִין צַדִיקַיָא יְקוּם לְדִינָא עִם רַשִׁיעַיָא אֱלָהָא לְמִפְרַק מִן יְדֵיהוֹן כָּל עִנְוְתָנֵי אַרְעָא לַעֲלְמִין׃ יא כַּד אַנְתְּ רָגֵז עַל עַמָּךְ אַנְתְּ מְרַחֵם עֲלֵיהוֹן וְהֵיכְדֵין יוֹדִין לִשְׁמָךְ וּשְׁאָרָא דְרִתְחָא דְאִשְׁתְּאַר לָהּ מִן רוּגְזָא דִי רַגְזְתָּא׃ (ת"א אֲרוּם כַּד יִתְקוֹף רוּגְזָךְ עַל עַמָּךְ יְתוּבוּן וְיוֹדוּן לִשְׁמָךְ׃ יב גְּדַרוּ גְדָרִין וְשַׁלִימוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן כָּל דְיָתְבִין חֲזוֹר חֲזוֹר לְמַקְדְשֵׁיהּ יַיְתוּן קוּרְבָּנַיָא לְבֵית מוּקְדָשׁ דְחִיל׃

נודע ג' קמצין וסי' נודע ה' משפט עשה . נודע ביהודה אלהים • נודע בשערים בעלה • וא' ונודע קמץ מה שהיה כבר נקרא: שמה ה' ר"פ וסימ' נמסר בסדר ויחי : מהררי ג' וסימ' מן ארם ינחני בלק מלך • ממעונות אריות . נאור אתה אדיר: יראה ב' וסימ' ולא יראה בוגד' יהודה . ארץ יראה ושקטה: למשפט ט"ו דגשי' וסימ' נמסר בשמואל ב' סימן ט"ו : תודך ב' וסימ' כי חמת אדם תודך • כי לא שאול תודך : חמת ב' חד מ"ל וחד חס' וסימ' שארית חמת תחגור . ואת איש חמות לא תבוא . בתרא מ"ל :

תולדות אהרן השמעת דין . שבת פח ע"ב ג' : חמת אדם . (מעשרות נא) : נדרו ושלמו . (נדרים לו) :

רש״י

(ד) שמה שבר רשפי קשת . של סנחריב ואוכלוסיו . רשפי קשת אין ה... לשון רשפי אש שאין לשון רשפי אש נופלים בקשת וזה רפי ורשפי אש ד... קשת ל' לחומי רשף (דברים ל"ב) דמתרגמינן עוף . ובני רשף י... (איוב ה') וכן ומקניהם לרשפים (לקמן עח) לעפרים . וכן ובני ... עפיפה הם שדים יג... אף זה לשון חצים ... כענין שנאמר ותחן י... שמה שבר רשפי ק... שהקשת מעופף . וכ... הזה מדבר במפלת ס... מלינו אויב נופל בירו... הוא : (ה) נאור א... לשון נאר מקדשו (... נארת ברית עבדך ... מנאר את אויבי... ומטאטאן מן העולם ... שם מעשיו נקרא ... ורחום וקנא על שם ... שהוא מרחם שהוא... אדיר מהררי טרף. ה... טורפים הגבוהים כהו... אין גבורת' נודעת :(... כמו השתוללו כמו (... ואחרי כן אתחבר ... כמו התחבר ונגזר ... מגזרת (איוב יב) מו... שולל . והוא לשון ... כשוטים שוגים והנ... בלשון המתפעל באו... בכל תיבה שתחלתה ... שנתם . נרדמו כ... תנומה : ולא מצאו . ... כשבאת ליפרע מהם ... ורכב וסוס. וי"ו של ו... היא כמו (בראשית ל... לבעון ואיה וענה וי... טפילה היא : (ח) ... משעה שאתה כועס : ... השמעת דין . כשנת... על פורענותו של סנח... בו . ארץ ישראל ש... ומאוכלוסיו אז שקטה ... למשפט אלהים . לפ... מאויביו להושיע חזקי... (יא) כי חמת אדם ה... של רשעים . גורס ... מודים להקדוש ברוך ... מראין כעסם והקב"ה ... הכל מקלסין לפניו וא... מקלסין לפניו כשרוא... כלום כמו שמצינו ... כשהשליך חנניה מיש... לכבשן האש מה נאמ... שמיה דאלהא מברך ... שארית החמת תחגור תעכב ותחדול שאר הרשעים מעוכבים ונמנעים... גאותם וחמתם . תחגור ל' עכבה בלשון משנה פגימת הסכין כדי שתחגור... ושמעתי משמו של רבי אלעזר הגאון בר' יצחק שהיה מביא המקרא... לאותה משנה . ויש עוד לפתור חגירה זו כמשמעה לשון חגורה ופירושו לך נאה לחגור חימה ולעטות קנאה כי הכח והיכולת שלך ולשון שארית זה הוא מ... אדם אינו כלום נשארו כל חגורות חימה לך : (יב) נדרו ושלמו . נדריכם : כל סביביו . השומעים תשועה זו וכן עשו כמ"ש (ישעי' יט) יהיו חמש ערים ב... מדבר...

מצודת ציון

(ג) בשלם . הוא ירושלים כמ"ש ומלכי צדק מלך שלם (בראשית יד) : ומעונתו . מלשון מעון ומדור : (ד) רשפי . גחלים כמו רשפיה רשפי אש (ש"ה ח') והוא מושאל לזוהר ברזל החיצים וכמו שיאמר בלהב חרב וברק חנית (נחום ג') : (ה) נאור . מל' האורה : אדיר . חוזק : (ו) אשתוללו . ענין סכלות כמו מוליך יועצים שולל (איוב י"ב) : נמו . מל' תנומה : (ז) ורכב . הוי"ו יתירה : (ט) ושקטה . ענין מנוחה : (יא) שארית . מל' שיור : תחגור . מל' חגורה : (יב) יובילו . יביאו כמו לרקמות תובל

מצודת דוד

עו (ב) נודע . אז בעת מפלת סנחריב יהיה אלהים נודע ומפורס... בישראל . כפל הדבר במ"ש : (ג) ויהי בשלם . אז ידעו שכל אשר ... של המקום הוא בציון ובירושלים : (ד) שמה . סביבות ירושלים שבר ... ברזילי חצי הקשת : מגן וחרב . גם שבר מגן וחרב ואת המלחמה ע... תקומה : (ה) נאור אתה . אתה הוא המאיר והמצליח ויותר חזק מ... בהם חיות הטורפים והוא משל על חיל סנחריב : (ו) אשתוללו . חיל ס... אבירי לב למלחמה נעשו שוטים לבלי דעת לערוך מלחמה ונרדמו בשינה וכל אנשי החיל לא מצאו ידיהם לערוך מלחמה והוא ענין מליצה לומר שכולם מתים : (ז) מגערתך . מגערת בחיל סנחריב נרדם ונשתקע בשינה הרכב והסוס : (ח) ומי יעמוד . מי יוכל להתקיים : מאז אפך . משעה שתכעס אפך מ... אף ב"ז שלפעמים תשש כחו : (ט) משמים . כאשר השמעת מן השמים דין משפט סנחריב אז כל יושבי הארץ יראו מישראל ושקטו מלהלחם בהם : (י) בקום... אלהים לעשות משפט סיבה היא להושיע כל ענוי ארץ לעולם כי בזה יפחדו מלהרע להם : (יא) חמת אדם . שהמה היא המביא הסולאה לס' כי סוף...

רשי

ת כנען ושבעות לה' צבאות: יובילו שי למורא. למה לפי שנעת
(יג) יבצור רוח. גאה של נדיבים ממעט גאותם. יבצור ימעט כמו (בראשית
ר מהם: (א) על ידותון. על הדתות ועל הדינין העוברים על ישראל:
מכתי: לילה נגרה. בגלות זה שהיא כלילה הוא נגרה ליחה ומרה: ולא
ולא תדמה נגרתה:
יה אלהים. החסד שהיה
שות לי בימי אבותי:
באותן חסדים וטובות:
רוחי. פסמי"ר בלעז:
שמורות עיני. שמורות
שמורות הלילה שאדם
נתו ודעתו מיושבת ולבו
יו ואני איני כן בלילה
ות תמיד עיני נדבקות
דם מאוטם לב בצרות
אה נפעמה רוחי ואין
י: (ו) חשבתי ימים
לזכור החסדים שעשית
ינו: (ז) אזכרה נגינתי
בימי הגלות הזה הדומה
אני זוכר את נגינותי
מנגן בימי קדם בב"ה:
י אשיחה. אני מחשב
חפש מה היא כן מדתו
יה ואני תמיה הלעולמים
ט) האפס. שמא כלה
מר אומר. גזירת עולם
: מחרונו עוד: (י) השכח
היות חונן. חנות כמו
ות. ל"א חנות חניכות:
ץ באף רחמיו סלה.
תקפוץ ידך (דברים טו)
ם סגר הרחמים לעולם
החמה: (יא) ואמר
יא. מחשבתי אומרת
זאת אלא להחלותי
לשוב אליו. חלותי כמו
לשון חולי וחיל: שנות
יון. את אשר נשתנית
יון שהיתה נאדרי בכח
אויב ועכשיו השיב אחור
(יג) והגיתי בכל פעלך.
שעשית

תהלים

למורא: יג יבצר רוח נגידים נורא
למלכי־ארץ:
עז א למנצח על־ידיתון לאסף (ידותון קרי)
מזמור: ב קולי אל־אלהים ואצעקה
קולי אל־אלהים והאזין אלי:
ג ביום צרתי אדני דרשתי ידי ׀ (קל"ד)
לילה נגרה ולא תפוג מאנה הנחם (ב' ולא תדמה; ב')
נפשי: ד אזכרה אלהים ואהמיה (ל')
אשיחה ׀ ותתעטף רוחי סלה: (ל')
ה אחזת שמרות עיני נפעמתי (ל'. ל')
ולא אדבר: ו חשבתי ימים מקדם (ב' עוד בסמו)
שנות עולמים: ז אזכרה נגינתי (ל')
בלילה עם־לבבי אשיחה ויחפש
רוחי: ח הלעולמים יזנח ׀ אדני (ל'. קל"ד)
ולא־יסיף לרצות עוד: ט האפס (ג'. ל')
לנצח חסדו גמר אמר לדר ודר: (ו' מלעיל)
י השכח חנות אל אם־קפץ באף (ל'. ל' וה' חנות כיוס)
רחמיו סלה: יא ואמר חלותי היא (ל')
שנות ימין עליון: יב אזכיר מעללי־ (אזכור ק')
יה כי־אזכרה מקדם פלאך:
יג והגיתי בכל־פעלך ובעלילותיך

תרגום

יג יזער גסות רוחהון דרברבניא
דחילא על כל מלכי ארעא:
א לשבחא על יד ידותון לאסף
תושבחא: ב קלי קדם יי
ואקבל קלי קדם אלהא ואצית
מימרי: ג ביום עקתי אולפן
מן קדם יי תבעית שרת עלי
נבואה בליליא זלגת עיני
דמעתא ולא ספוג סריבת
לאתנחמא נפשי: ד אדכר
אלהא וארגוש קדם יי אמלל
ותשתלהי רוחי לעלמין:
ה אחדתא תימורתא דעיני
אטרפית ולא אמלל: ו מניתי
יומין טבין דמן לקדמין שניא
טביא דמן עלמין: ז אדכר
תושבחתי בליליא עם הרהורי
לבבי אמלל ויבלש נסיא
מנדע דרוחי: ח האפשר די
לעלמין ירחק יי ולא יוסיף
לאתרעיא תוב: ט האפשר
די פסק לעלמין טוביה שלים
פתגם דביש על כל דר ודר:
י האפשר דאתנשי לחיסא
אלהא אין סליק ברוגזי מן
למכמר רחמוי לעלמיו:
יא ואמרית מרעותי הוא
אשתניו גבורת ימין עלאה (ואמרית בעותי הוא שנין דקץ מימין): יב אדכר עובדי
אלהא ארום אדכר מן לקדמין פרישותך: יג ורננית בכל עובדך טביא ובתסקופי נסה

אבן עזרא

יאמרו אלה לאלה נדרו ושלמו: למורא. בעבור המורא ורבי משה אמר כי הוא תאר כמו הוא מוראכם: (יג) יבצור. דרך משל כטעם יכרות מגזרת בציר וזה דבק כי כל סביבות ירושלם יובילו שי בראותם כי השם יבצור רוח נגידים שהוא נורא למלכי ארץ כמו על כל מלכי ארץ: (א) למנצח על ידותון. על נועם פיוט תחלתו ידותון: (ב) קולי. פעמים כי זה פעם אחר פעם. יש אומרים והאזין היה ראוי להיות והאזין כמו לא האמין פועל עבר ורבי משה אמר שהוא לשון ציווי ולפי דעתי שהוא שם הפועל: (ג) ביום. חכם גדול חבר ספר נכבד רק יש בו טעיות שאמר כי ידי מקום עיני וזה לא יתכן לדבר איש דעת כדבר הזה אפילו בשיחת חולין ואף כי בספרי הקדש ויש אומרים כי ידי חזקתי וכוחי כאילו נמס עד שיגר דרך משל כמו וימסו אסוריו או יהיה חסר בי"ת כאילו הוא בידי בעבור מכתי ונגעי: לילה נגרה. צעקתי כי למעלה כתוב ואצעקה והנה יש שם צעקה ואם לא היתה' כתובה כדרדוכרדכרכה ולא אשיבנה ורבים ככה והוא דרך משל כמו ויתכו כמי' שאגותי אופי' ידי מקומי כמו ויד תהי' לך והטעם שיגר מקומו בעבור דמעותיו על כן. אחריו מאנה להנחם נפשי כדרך ודמעתה על לחיי' אין לה מנחם: (ד) אזכרה. ואהמיה. מלא והיו"ד תחת ה"א. ותתעטף. כמו העטופי' ברעב: (ה) אחזת. אמר רבי משה כי שמורות תאר השם כמו עצומות כי העפעפים שומרות העינים בהסגרם והטעם אחזת אותם עד שלא נסגרו עיני ולא ישנתי: נפעמתי. כמו ותפעם רוחו כל כך הוכיתי עד שלא יכלתי לדבר: (ו) חשבתי. מגזרת חשבון וחילוק דברים במחשבת הלב: עולמים. שעברו כי הטעם כפול ועולמים כמו זמנים: (ז) אזכרה. רמז שהיה מנגן בלילה או בלילה אזכרה שהייתי מנגן בימי' קדמונים לעבוד השם על דרך אעירה השחר: ויחפש רוחי. הוא המחפש והוא דבק כאשר אחריו והו' הלעולמי' והפעול חסר והוא אותי: (ט) האפס. כמו כי אפס כסף. אמר רבי משה כי גמר אמר כמו

רו ועברו נחמותיו ולפי דעתי כי גמר אמר שגזר אומר שלעולם יזנחני: (י) השכח חנות. שם והשלם חניכות והטעם מגזרת חנון וחנון פעול למלת שכח וכן
למלת קפץ: (יא) ואומר. אמר רבי משה חלותי מגזרת אשר חלה ה' בה כמו עניתי ופי' שנות מגזרת שנת עולם וזה רחוק בעיני כי איך תישן הימין
הזרוע ואחרים אומרים כי שנות כמו השתנות מגזרת שונות מכל עם וטעם ימין עליון שהימין הוא העושה המלחמה והטעם כי חליתי בעבור ששנתה זרוע
בעבור שלא יראה כחה בגלותינו ואחרים אומרים כי חלותי מגזרת רבים יחלו פני נדיב כמו תפלתי. וזאת הגזרה מזה הטעם לא תמצא בכל המקרא כי אם
פני ולפי דעתי כי זאת רמז למלת חשבתי כי כן הוא חשבתי מחשבה והיא חלתני והיא מחשבת שנות ימין עליון כאשר הזכיר שנות עולמי': (יב) אזכור. פלאך.
קשור

ב' חד מ"ל וחד חס'
ך יובילו מלכים שי. נדרו
ת'. קדמא מ"ל: ידותון
ידיתון וקרינן ידותין ג'
מנצח לידיתון דאמרתי אשמרה דרכי מחטוא. קולי אל אלהים ואצעקה. ומתני' בן מיכה בן ידיתון. וא' ידיתון קרי' וכתיב ועבד
ידיתון: נגרה ב' וסי' לילה נגרה ולא תפוג. עיני נגרה ולא תדמה: ולא אדבר ב' וסימ' ואמרתי לא אזכרנו. אחזת שמרות עיני
: ולא יוסיף ג' וסימ' לגעת בך. הלעולמים יזנח אדני. ברכת ה' היא תעשיר: אומר ו' מלעיל וחס' וסימ' עריה תעור. יום ליום
יביע. אין אומר ואין דברים. ה' יתן אמר. גמר אמר לדור ודר. ותגזר אמר:

ת אהרן חנות אל. עקידה שער נא: חלותי היא. שם:

מצודת דוד

: שארית חמות. ובעבור זאת תחגור מסביב לאסור ולקשור שארית החמה
יכעסו עוד מעתה: (יב) נדרו. אתם בני ישראל נדרו נדרים ושלמו אותם
כל סביביו. העובדי כוכבים היושבים סביבות ירושלים בשומעם מפלת סנחריב
מנחה בעבור המורא של ה' ופחד גאונו: (יג) יבצור. כי כאשר ימניע
והכעס של המושלים אז הוא נורא ומאויים למלכי ארץ כי יפחדו שלא יקרה
מקרם: עז (א) על ידותון. בעבור הדתות והדינין שעברו על ישראל או
ם כלי נגון: (ב) קולי. ארים קולי אל אלהים ואצעק אליו וכאשר ארים קולי
באזניו לשמוע אלי: (ג) ביום צרתי. בעת בוא הצרה דרשתי את ה': ידי.
מכתי חול עלי כל הלילה ואינה נחלשת ולכן ממאנת נפשי לקבל תנחומין:
זכרה. כשאני זוכר בכובד החורבן לבי הומה: אשיחה. אספר תלאותי ורוחי כפופה ומעונה זה זמן רב: (ה) אחזת. מגודל התוגה לא אוכל לישן
אחזת מכסי העין השומרים אותה מן האבק ולא אוכל א"כ לסגרם כדרך שינה: נפעמתי. אני נשבר ומוכה עד שלא אוכל לדבר: (ו) חשבתי. אני חושב
בימי

מצודת ציון

תוכל למלך (לעיל מ"ה): שי. תשורה ודורון: (יג) יבצור. ענין מניעה כמו ועתה לא יבצר מהם (בראשית י"א): רוח. ענינו כעס וגאוה כמו ומושל ברוחו (משלי יז): נגידים. שרים ומושלים:
(ג) ידי. לפי שהמכה מכה ביד קרוי מכה בלשון יד: נגרה. ענין הזלה ושפיכה כמו ויגר מזה (לעיל ע"ה): תפוג. ענין רפיון וחלישות כמו תפוג תורה (חבקוק א'): מאנה. מל' מיאון: (ד) אשיחה.
ענין ספור התלאות כמו ישפוך שיחו (לקמן ק"ב): ותתעטף. ענינו כפוף ומעונה כי מגודל הצרה נראה כאלו מעוטף קלתו בקלתו בעבור הכפיפה: (ה) נפעמתי. ענין שבירה והכאה כמו ותפעם
רוחו (בראשית מ"א) והוא מלשון פעמון שמקשקש ומכה: (ז) ויחפש. ענין חקירה: (ח) יזנח. ענין עזיבה: לרצות. מלשון רצון: (ט) האפס. ענין כליון כמו אפס כסף (בראשית מ"ז): גמר.
ענין השלמה: (י) חנות. מלשון חנינה: קפץ. ענין סגירה כמו לא תקפוץ את ידך (דברים טו):
(יא) חלותי. מלשון חיל ורעדה: שנות. השתנות: (יג) והגיתי. ענין מחשבה: אשיחה. ענין
דבור

אָשִׂיחָה׃ יד אֱלֹהִים בַּקֹּדֶשׁ דַּרְכֶּךָ
מִי־אֵל גָּדוֹל כֵּאלֹהִים׃ טו אַתָּה הָאֵל
עֹשֵׂה פֶלֶא הוֹדַעְתָּ בָעַמִּים עֻזֶּךָ׃
טז גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמֶּךָ בְּנֵי־יַעֲקֹב
וְיוֹסֵף סֶלָה׃ יז רָאוּךָ מַּיִם ׀ אֱלֹהִים
רָאוּךָ מַּיִם יָחִילוּ אַף יִרְגְּזוּ תְהֹמוֹת׃
יח זֹרְמוּ מַיִם ׀ עָבוֹת קוֹל נָתְנוּ
שְׁחָקִים אַף־חֲצָצֶיךָ יִתְהַלָּכוּ׃
יט קוֹל רַעַמְךָ ׀ בַּגַּלְגַּל הֵאִירוּ בְרָקִים
תֵּבֵל רָגְזָה וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ׃ כ בַּיָּם
דַּרְכֶּךָ וּשְׁבִילְךָ בְּמַיִם רַבִּים
וְעִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נֹדָעוּ׃ כא נָחִיתָ
כַצֹּאן עַמֶּךָ בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃

עח א מַשְׂכִּיל לְאָסָף הַאֲזִינָה
עַמִּי תּוֹרָתִי הַטּוּ אָזְנְכֶם לְאִמְרֵי־
פִי׃ ב אֶפְתְּחָה בְמָשָׁל פִּי אַבִּיעָה
חִידוֹת מִנִּי־קֶדֶם׃ ג אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ
וַנֵּדָעֵם וַאֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ־לָנוּ׃ ד לֹא
נְכַחֵד ׀ מִבְּנֵיהֶם לְדוֹר אַחֲרוֹן מְסַפְּרִים
תְּהִלּוֹת יְהֹוָה וֶעֱזוּזוֹ וְנִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר
עָשָׂה׃ ה וַיָּקֶם עֵדוּת ׀ בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה
שָׂם בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ

כ"ט ר"ף · ג'. י"ו ר"ף · כסים' · ג' · ג' · ג' · ג' והד סיתמו כגלגל · יתיר י' · ז' רפין · ג' בחסדך עם זו. ב' אלה מסעי ריש סידרא · י"ו · ג' · ב' · ד' ג' מ"ל וא' חס'. ל' · כ'. ס'

אֲמַלֵּל׃ יד אֱלָהָא דְקַדִּישִׁין אוֹרְחָתָה מַן אֱלָהָא רַבָּא כֵּאלָהָא דְיִשְׂרָאֵל׃ טו אַנְתְּ הוּא אֱלָהָא עָבֵיד פְּרִישָׁן הוֹדַעְתָּ בְעַמְמַיָא עוּשְׁנָךְ׃ טז פְּרַקְתָּא בִּגְבוּרַת אֶדְרָעָךְ עַמָּךְ בְּנַיָא דְאוֹלִיד יַעֲקֹב וְזָן יוֹסֵף לְעָלְמִין׃ יז חֲמוֹן שְׁכִנְתָּךְ בְּגוֹ יַמָּא אֱלָהָא חֲמוֹן גְבוּרְתָּךְ עַל יַמָּא רְתַתּוּן עַמְמַיָא לְחוֹד אִתְרַגְזוּן תְּהוֹמַיָא׃ יח אַחִיתוּ מַיָא עֲנָנֵי שְׁמַיָא קָלִין יְהָבוּ שְׁחָקֵי לְחוֹד כֵּפֵי גִרְרָךְ אָזְלִין וּמִשְׁתַּלְהֲבִין׃ יט קָל אַכְלְיוּתָךְ בְּגַלְגְּלָא אִשְׁתְּמַע אַנְהִירוּ בְרָקִין תֵּבֵל רְגֵזַת וְאִתְרְגִיפַת אַרְעָא׃ כ בְּיַמָּא דְסוּף אוֹרְחָךְ וּכְבִשָׁךְ בְּמַיִן סַגִּיעִין וְרוּשְׁמַת פְּסִיעָתָךְ לָא אִתְיְדַעוּ׃ כא דַבַּרְתָּ הֵיךְ עָנָא עַמָּךְ בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃ א שִׁכְלָא דְרוּחַ קֻדְשָׁא עַל יְדוֹי דְאָסָף אֲצִית עַמִּי אוֹרָיְתִי אַצְלוֹן אוּדְנֵיכוֹן לְמֵימְרֵי פוּמִי׃ ב אֶפְתַּח בְּמַתַל פּוּמִי אַבִּיעַ חִדָּן דְמִן קַדְמִין׃ ג דִי שְׁמַעְנָן וִידַעְנָן לְהוֹן וַאֲבָהָתָן תַּנִיאוּ לָנָא׃ ד לָא נְכַסֵי מִבְּנֵיהוֹן לְדָר בַּתְרַי מִשְׁתָּעַן תֻּשְׁבְּחָתָא דַיְיָ וְעֻשְׁנֵיהּ וּפְרִישְׁוָתֵיהּ דִי עֲבַד׃ ה וַאֲקִים סַהֲדוּתָא בְּדְבֵית יַעֲקֹב וְאוֹרָיְתָא גְזַר דְבֵית דִי פַּקֵּד לַאֲבָהָתָן לְהוֹדָעוּתְהוֹן

אבן עזרא

קשור עם מלת מקדש לא עם אזכרה : (יד) אלהים . כדרך נאדר בקדש בעבור דרכיך שאנחנו רואים בשמים לעד כי מי אל גדול ממך : (טו) אתה . הטעם תעשה פלאים כפלאים מעיני אדם גם נראים וזה הוא הודעת בעמים עזך : (טז) גאלת. עמך. הוא הפעול כאילו כתוב גאלת עמך בזרוע נטויה וטעם להזכיר יוסף עם יעקב כי הוא החיה ישראל ככתוב משם רועה אבן ישראל והטעם כי בזכות יעקב ויוסף פדית בניהם וכמוהו גם זרע יעקב ודוד עבדי אמאס שהטע' מי שהוא מבני נדיבים והעד שאמר מקחת מזרעו מושלים והאומר כי יעקב תחת אהרן לא דבר נכונה : (יז) ראוך . על דעת רבי משה כי זה רמז לעת שהוליך השם את הים ברוח קדים עזה ולפי דעתי שהוא מדבר על עת וישב הים לפנות בקר כי בים דרכך ידבר על עת בעבור ישר' כאשר פירשתי טעם ובני ישראל הלכו ביבשה לאומרו פעמים וכן מן השירה הוא פסוק כי בא סוס פרעה : (יח) זורמו . בעבור אש וענן : חצציך . הם הברקים וזה הוא בעמוד אש כי עבות כמו בענן ומלת זורמו על משקל כי גורשו ממצרים ויש אומרים מגזרת זרם או לפי טעם הענין חצציך כדמו' אש הנופלת שימית ריחה : (יט) קול. אל תתמה בעבו' שהזכיר בגלגל כי בגלגל הם הרעמי' רק בעבור היותו באויר שהוא מתגלגל : (כ) בים. הראה השם דרך בים לעבור גאולים וטעם ועקבותיך בעבור שוב הים מיד לאיתנו : (כא) נחית . על דעת רבי משה על עת עבור היסכדרך כבהמה בבקעה תרד ויתכן על נחותה במדבר כמו נחית בחסדך ומשה ואהרן הם שהוציאו את העם ממצרים ומשה לפני אהרן לגודל מעלת נבואתו : (א) משכיל לאסף . פירוש תחלתו משכיל או משכיל השומע וטעם הסמך התורה אליו תורת השם שהיא תורת אמונתו והנכון כמו אמרי פי מי שירצה להורות כדרך תורת אמך : (ב) אפתחה . קמצות התי"ו בחטף בעבור אות הגרון כמו אשמעה מה ידבר ואילו היה בשוא לבדו היה שוה רק ככה נמצא וטעם חידות שהיא מני קדם והמשל כמו נושקי רומי קשת לערוך שלחן ואש נשקה ביעקב בחוריו אכלה אש לחם אבירי' אכל איש כדרך מהאכל יצא מאכל ויהרג במשמניהם ויתן לשבי עוז כי לולי שהוא מפורש בספר שמואל שבית הארון היתה כחידה קשה שמענו. זה מפי אנשים רבים ונדיקים שחייב אדם לקבל מה שהעתיקו היתה הקבלה כמו דעה וזה הוא ונדעם וטעם המספרים כי המספרים אוהבינו אבותינו שאין להם חפץ להכשילנו : (ד) לא . והנה חייבים אנחנו שלא נכחד מה ששמעו מאבותינו לאשר הם מזרעם עד שיהיו גם הם מספרים תהלות השם : עדות . המצות ששקול כדעת ויעיד עליהם על כן מלת ויקם וקם הבית ותורה המצות שנעלם סודם מרבים על כן מלת שם שקבלו ככה מפי משה וטעם עוזו והודעת

רשי

ששית לנו ככר : (יד) בקדש דרכך . דרך מדתך לקדש את שמך כשול... דין ברשעי' : (יז) ראוך מים . רבים כשנגלית על הים : (יח) זורמו מי... שחקים נטפו זרם מים עבים : חצציך . כמו חציך : (יט) בגלגל . כמו... קול רעמך כגלגל על הים להום את מחנה מצרים : (כ) ועקבותיך לא נו...

הפסיעות נכרות של... ועקבותיך טרצ"ש... (ב) במשל פי . הם דב... (ד) לא נכחד מבני... אנו לא נכחד מבני... אבותינו מלהודיעם מ... לו

כאלהים ג' בקריאות וסי... כאלהים יודעי טוב ורע... כאלהים . מי אל גדו... אנ"ך : האזינה י"ו בקו... וישא משלו ויאמ' קום... האזינה עדי . אמרי... בינה הגיגי . תפלה לו... ה' צדק האזינה אלהים... תתעלם . שמעה תפלתי... האזינה ואל דמעתי . א... תפלתי האזינה לאמרי פ... עמי תורתי . רעה ישרא... אלהים צבאות . שמעת... האזינה ה' תפלתי והקש... אמרתי לה' אלי אתה . ... חושה לי . ה' שמע תפ... אל תחנוני . ואולם שמע... האזינה זאת איוב עמד...

ת לדות אהרן נקדש ד... יג) : ... סנסדרין יט : קול רעמך ... האזינה עמי . עקרים מ...

מצודת ציון

דבור ואמירה : (יז) יחיל... ענין רתת ורעדה : תהומ... הים : (יח) זורמו . ענין... כמו מזרם הרים (איוב כד... עננים כמו עב קל (ישעיה י... רקיעים : חצציך . מל' חץ : אופן העגלה : (כ) ושבילך . ודרך : ועקבותיך . ע... (כא) נחית . נהגת : (א) ... הקשבה : (ב) אביעה . ענין יום ליום יביע אומר (תהלים יט... ענין מניעה כמו ולא כחד מ... ועזוזו . מל' עוז וחוזק :

מצודת דוד

בימי הטובים שהיו לי מימי קדם : שנות עולמים . כפל הדבר במ"ש : (ז) בלילה . היא העת שמחשבות האדם פנויים ואז אזכור מה שהייתי מנגן בבה"מ ואני מדבר עם לבבי ורוחי יחפש לדעת מה יהיה סוף הדבר : (ח) הלעולמים . וכי עד עולם יעזוב ה' אותי וכי לא יוסיף להיות עוד מרוצה לי כאשר היה בימי קדם : (ט) האפס . וכי כלה חסדו עד עולם וכי השלים אמרי הנחמות דור דורים ר"ל וכי עד עולם יהיו כלים הנחמות לבל יתקיימו : (י) השכח . וכי שכח ה' לחנן אותנו וכי בעבור האף שחרה בנו סגר את רחמיו עד עולם בתמיה : (יא) ואומר . אשיב אמרי אלי אין זה כי אם להביא עלי חיל ורעד לשוב מחטאתי ובעבור זה היתה השתנות בימין עליון ממה שהיתה לשעבר נאדרי בכח רוצצת האויב : (יב) אזכיר . כי אזכור מעשה ה' אשר לא קצרה ידו : מקדם פלאך . הפלאות שעשית לי מימי קדם : (יג) והגיתי . אני מחשב בכל פעליך ובהם אדבר והמה לי למשיב נפש : (יד) אלהים . אתה אלהים הן ידעתי כי דרכך לקדש שמך לעשות דין ברשעים אף ידעתי שאין אל גדול כאלהים שיהיה הכח בידו למחות מלנקום נקם : (טו) אתה האל . ולא אחר : הודעת . פרסמת עוזך בין העמים : (טז) בזרוע . בכח זרועך גאלת את עמך ממצרים : בני יעקב ויוסף . כי יעקב ילדם ויוסף כלכלם ברעב לזה ע"ש שניהם : סלה . ר"ל גאולה שלימה עד עולם ולא חזרו להשתעבד : (יז) ראוך מים . כאשר ראוך מי הים חלו ורעדו ונסו במקומם : תהומות המים רגזו ופחדו וכפל הדבר במ"ש : (יח) זורמו מים עבות . העננים זורם בעת עברם בים להומם את מצרים : קול . זה קול הרעם : ח... הברקים שהם חציו של מקום : (יט) בגלגל . קול רעם בא בגלגלי מרכב... כמ"ש ויסר את אופן מרכבותיו (שמות יד) : האירו . הברקים היו נ... שהאירו בכל העולם וכל הארץ רגזה ורעשה : (כ) בים דרכך . עשית ד... ושבילך . כפל הדבר במ"ש : לא נודעו . לא היה ניכר מדרך עקבות הרו... חזר הים לאיתנו לכסות על מצרים : (כא) נחית כצאן . כמו הרועה מנ... כן נהגת עמך ע"י משה ואהרן (וחוזר לתחלת הענין לומר כי זכור כל... כי לא מקיצר יד לא גאלתנו כ"א לעורר לבנו לתשובה) : עח (ב) אפת... פי . אפתח פי לדבר במשל והמשל הוא מ"ש ואש נשקה ביעקב וכדומה... דברים סתומים קצה הבנה והוא מ"ש ויתן לשבי עוזו כי אלו לא נאמ... אלק...

לְהוֹדִיעָם לִבְנֵיהֶם׃ ו לְמַעַן יֵדְעוּ ׀
דּוֹר אַחֲרוֹן בָּנִים יִוָּלֵדוּ יָקֻמוּ וִיסַפְּרוּ
לִבְנֵיהֶם׃ ז וְיָשִׂימוּ בֵאלֹהִים כִּסְלָם
וְלֹא יִשְׁכְּחוּ מַעַלְלֵי־אֵל וּמִצְוֺתָיו
יִנְצֹרוּ׃ ח וְלֹא יִהְיוּ ׀ כַּאֲבוֹתָם דּוֹר
סוֹרֵר וּמֹרֶה דּוֹר לֹא־הֵכִין לִבּוֹ וְלֹא־
נֶאֶמְנָה אֶת־אֵל רוּחוֹ׃ ט בְּנֵי־אֶפְרַיִם
נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי־קֶשֶׁת הָפְכוּ בְּיוֹם קְרָב׃
י לֹא שָׁמְרוּ בְּרִית אֱלֹהִים וּבְתוֹרָתוֹ
מֵאֲנוּ לָלֶכֶת׃ יא וַיִּשְׁכְּחוּ עֲלִילוֹתָיו
וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר הֶרְאָם׃ יב נֶגֶד
אֲבוֹתָם עָשָׂה פֶלֶא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
שְׂדֵה־צֹעַן׃ יג בָּקַע יָם וַיַּעֲבִירֵם וַיַּצֶּב־
מַיִם כְּמוֹ־נֵד׃ יד וַיַּנְחֵם בֶּעָנָן יוֹמָם
וְכָל־הַלַּיְלָה בְּאוֹר אֵשׁ׃ טו יְבַקַּע
צֻרִים בַּמִּדְבָּר וַיַּשְׁקְ כִּתְהֹמוֹת רַבָּה׃
טז וַיּוֹצִא נוֹזְלִים מִסָּלַע וַיּוֹרֶד כַּנְּהָרוֹת
מָיִם׃ יז וַיּוֹסִיפוּ עוֹד לַחֲטֹא־לוֹ
לַמְרוֹת עֶלְיוֹן בַּצִּיָּה׃ יח וַיְנַסּוּ־אֵל
בִּלְבָבָם לִשְׁאָל־אֹכֶל לְנַפְשָׁם׃
יט וַיְדַבְּרוּ בֵּאלֹהִים אָמְרוּ הֲיוּכַל
אֵל לַעֲרֹךְ שֻׁלְחָן בַּמִּדְבָּר׃ כ הֵן
הִכָּה־צוּר ׀ וַיָּזוּבוּ מַיִם וּנְחָלִים יִשְׁטֹפוּ
הֲגַם־לֶחֶם יוּכַל תֵּת אִם־יָכִין שְׁאֵר

י"ב · ז' חס' . ג' · ג' רפי' · ג' · ס' חס' · ס"א אל אל · ב' חד כתי' פ' · ג' חד חס' · י"א פסיקים ראשיהון נו"ן וסופיהון נו"ן · ב' חד חס' את הנחל · ו' · ב' מ"ל . ז' · ג' ומ"ל · ג' מ"ל · ז' חס' · ג' · ב' מל' · ח'

לבניהון: ו מן בגלל די ידעון דר
בתרי בנין דמתילדין יקומון
ויתנון לבניהון: ז וישוון באלהא
סבריהון ולא יתנשון עובדי
אלהא ופקודוי ינטרון: ח ולא
יהוון היך אבהתהון דר
מסרבן ומרגיז דר דלא מתקן
ליביה למריה ולא הות מהימנא
באלהא רוחיה: ט כד הווי
יתבין במצרים אתרברבו בני
אפרים מנו קצא וטעו ונפקו
תלתין שנין קדם קצא בזיני
קרבא וגברא נטלי קשתא
אפיכו קדל ואתקטלו ביום
סדרי קרבא: י מטול דלא
נטרו קים אלהא ובאורייתיה
סריבו להלכא: יא ואתנשיאו
עובדוי עמא בית ישראל
ופרישותיה די אחמי יתהון:
יב קבל אברהם יצחק ויעקב
ושבטיא דאבהתהון עבד
פרישן בארעא דמצרים חקל
טאנים: יג בזע ימא בחוטרא
דמשה רבהון ואעברנון ואוקים
מיא צרירין היך זיקא:
יד ודברינון בעננא ביממא
וכל ליליא בנהור אשא:
טו בזע טורין בחוטריה דמשה
רבהון במדברא ואשקי כד
בתהומיא רברבן: טז ואפיק
נוזליא דמיא מן כיפא ואחית
היך נהרין דנגדין מיא: יז ואוסיפו תוב למחטי קדמוי למרגז קדם עלאה במדברא
צחי: יח ונסיאו אלהא בלבהון למשאל אוכלא לנפשיהון: יט ואתרעמו קדם יי
האית יוכלא קדם אלהא לסדרא פתורא במדברא: כ הא כבר מחא בטינר ודיבו מיא ונחליא
הרחוד לחמא יכיל למתן אם יתקן מזונא לעמיה:

רשי

כסלם. תוחלתם וכן אם שמתי זהב כסלי (איוב לא) : (ח) כאבותם .
ונרים ובמדבר : (ט) בני אפרים . שיצאו ממצרים בזרוע
קץ ובטחו בגבורתם ובחיליהם וסופם הפכו לנום ביום קרב כמפורש
הימים והרגום אנשי גת שנולד' בארץ: רומי . משליכין וזורקין . כמו
(שמות טו) : (יב) נגד
עשה פלא . אחרי כן
הקץ אף הם ווכיפו
ו כמו שמסים והולך :
ים . אברהם יצחק
באו על הים והראם
יאך הוא גואל את
(יג) כמו נד . תל גבוה
מין נצבו כמו נד (שם)
: (טו) יבקע צורים .
צור וגו' (שם יז) : וישק
רבה . אף כשהיו
בתוך הים שמיתיו
במתיק להם מעיינות
תהום : (טז) ויורד
מים . שהיו נוחלין מן
ונשיאים היו עושין
במשענותם והמים
אחריהם לכל חניית
ושבט כענין שנאמר
במשענותם כמו שמפורש
ס ותשע מדות :
ות. להקניט כמו ממרי'
(דברים ט) : (כ) שאר .
בשר

י : נוזלים ג' בקריאה
בו כמו נד נוזלים חס' .
ו מים זרים . הוציא
סלע אנ"ך ; ויזובו ב' מ"ל

אבן עזרא

והודעתם לבניך ולבני בניך: (ו) למען. דור אחר דור עד עמוד התורה כימי שמים :
(ז) וישימו . כסלם . כמו מבטחם אשר יקוט כסלו וכאשר לא ישכחו מעשה השם
אז ישמרו מצותיו : (ט) בני אפרי'. דרך דרש כי כל ישראל יקראו כן כמו הבן יקיר
לי אפרים גם רמז לבני אפרים שיצאו ממצרים בטרם געת הקץ והרמז בדברי
הימים והרגום אנשי גת ויתאבל
אפרים אביהם ועל דרך הפשט
כי עקר זה המזמור נאמר על
מלכות דוד ובנין הר ציון ושם
היה הארון במלוך דוד אחר
שחרבה שילה שהיתה לבני אפרי'
על כן ובשבט אפרים לא בחר
באחרונה אחר שבח' גם בראשונ'
לשכן שמו בשילה והעד הנאמן
על זה הפי' שבט אפרים רומי
קשת הם אנשי שילה שאמר
אחריהם לא שמרו ברית אלהים
ועוד נגד אבותיהם עשה פלא
וזה היה אחר צאת ישראל
ממצרים : נושקי . חסר ב"ק
כמו אש אוכלה הוא ומלת נושקי
דבקה עם קשת כדרך נהרי
נחלי דבש וחמאה : הטעם שהפכו
עורף ביום קרב משל בעבור
שלא שמרו ברית אלהים שהשכין
כבודו בתוכם . ויש אומרים
שמנהג רומי קשת שלא יעמדו
במקום אחד כן הפכו ככה בני
אפרים : (י) לא שמרו ברית
אלהים . זה ברית סיני :
(יא) וישכחו . בעבור היות
הנפלאות נעלמות אמר כנגדם
הראם : (יב) נגד . הראם כי
נגד אבותם עשה פלא והם שמעו
מפיהם וטעם במצרים כל
המופתים שהיו במצרים . יש
אומרים כי שדה צוען כדרך שדה
אדום : (יג) בקע. ויבקעו המים:
ויצב מים כמו נד . והמים להם
חומה : (יד) וינחם. יספר חסדי
השם עמהם כי הענן ביום שלא
יכם השמש ואור אש בלילה
שלא היו צריכים לאבוקות :
(טו)יבקע. טעם צורי' פעמי' רבים
במדבר הגדול והנורא : וישק .
חסר כמו וישקה אותם ורבה
תואר לתהום ובאה דרך יחיד
כמו בנות צעדה עלי שור הטע'
שבוי במלות שונות דרך צחות :
(יז)ויוסיפו. נפתח למ"ד למרות
בעבור היותו מבנין הפעיל כמו
לנכות בטן ולמרות עיני כבודו :
בציה . במקום צמא והטעם
כי הם המרו עליון במקום שיש
להם צורך אליו : (יח) וינסו .
זה הוא דרך עקלתון שיבקש
העבד מאדוניו מה שאין צורך
הוא דרך הבשר כאשר אפרש עתה : (יט) וידברו . לערוך שלחן משל על הבשר וטעם במדבר מקום שאין שם יישוב : (כ) הן . אמר רבי משה הכהן הנה בתורה
כתוב

מצודת דוד

הפלאתים את הארון לא היינו יודעים מה הוא : מני קדם . מה שנעשה
קדם : (ג) אשר שמענו . מבני הדור שלפנינו : ונדעם . שהאמת כן הוא :
נו ספרו לנו . ואין מדרך האב להעריס בלב בנו ספורי שקר : (ד) מבניהם .
אבותינו אשר לא בא להם הקבלה מהאבות : לדור אחרון . למען הספרו
אחרון את תהלת ה' וגו' : (ה) ויקם . שהעמיד עדות התורה ביעקב להיות
ה לעולם בעבור אשר צוה את אבותינו להודיע לבניהם : (ו) דור אחרון .
ידעו בני הדור שאחריהם ויספרו לבניהם ובניהם לבניהם עד סוף כל
ת : (ז) וישימו . ע"י ספורי הנפלאות ישימו במחונם בה' ולא ישכחו פלאי
למען ישמרו מצותיו : (ח) כאבותם . כמה אנשי דור המדבר שהיו סוררים
ה' ומורדים בו : לא הכין לבו . אל דבר ה' : ולא נאמנה . לא האמינו בו :
בני אפרים . ר"ל עם כי ראו אשר בני אפרים שעל כי בטחו בכחם כי היו
ם נושאי חצים ומורים בקשת לזה מהרו את הקץ לצאת ממצרים קודם הזמן
וסופם הפכו עורף לנוס ביום קרב והרגום אנשי גת כמ"ש בד"ה : (י) לא שמרו .
עכ"ז לא שמרו אנשי דור המדבר את ברית ה' ולא לקחו מוסר מבני אפרים :
(יב) נגד אבותם . ארז"ל האבו' באו על הים והראם הקב"ה הפלא שעשה באנשי
ארץ מצרים שנטבעו שמה : שדה צוען . יושבי שדה צוען והוא מארץ מצרים וכפל
הדבר במ"ש כדרך המליצה : (יג) ויצב . העמיד המים הבאים להיות כמו תל גבוה
ולא ירדו כדרכם : (טו) יבקע צורים . להוציא את המים : וישק . השקה אותם די
ספוקם כאלו שתו בתהומות אשר כל אחד רבה וגדולה : (טז) ויורד . הסלע הוריד
המים כמו הנהרות : (יז) ויוסיפו . אחר כל הנסים האלו הוסיפו עוד לחטוא :
(יח) בלבבם . ר"ל מה ששאלו על הבשר לא היה עליה תוכן הכוונה כ"א בלבבם
היה לנסות את ה' : (יט) היוכל . האם יוכל לערוך במדבר שלחן מלא להאכילם
בשר : (כ) הן . אמרו הן ראינו כי הכה צור וזב המים וזה לבד ראינו לזה נכסה
לדעת אם גם יוכל הת את הלחם ר"ל הבשר כמ"ש את קרבני לחמי (במדבר כח)
אם

צודת ציון

. בטחונם כמו אם שמתי
(איוב לא) : (ח) סורר . סר
ר : ומורה. ענין מורד ומסרב:
. מזויינים כמו נושקי קשת
ב י"ז) : רומי . ענין השלכה
ורומה קשת (ירמיה ד') :
לחמה כמו המלמד ידי לקרב
ד) : (י) מאנו . לא רצו :
. לצור ותל כמו נצבו כמו
ת ט"ו) : (יד) וינחם . נהגם:
צורים. סלעים : (טז) נוזלים.
ה ונפיסה : (יז) למרות .
ליים . במדבר שהוא ציה
: לערוך . ענין סדור
. מל' נתילה : שאר . בשר
לו שאר עמי (מיכה ג) :
ויתעבר

כתוב כי רדת המן היה בתחלה במסעי' רבים קודם הכות צור ברפידי' ועוד כי לא חרה אף השם על דבר המן שהוא אומר ואש נשקה ביעקב ואחריו כתו
עליהן מן לאכול והנה הכתוב בלבל דברו שאחר המוקדם והפך זה ולא חשש מזה כי מפורש הוא אללנו בתורת משה . וטעם הגם לחם יוכל תת על המן
היוכל לתתו תמיד בלא הפסק וכמוהו הורד עדיך לפי דעתי : נאם אברהם בן עזרא המחבר אלה הדברים יש בהם שיבוש ואני אפרש הכל . טעם לש
לנפש על בשר קברו' התאוה וזה הוא לערוך השלחן ומלת הגם לחם הוא הבשר כמו את קרבני לחמי לחם אשה והעד אם יכין שאר לעמו שהטעם כפול כי שאר כ

(כא) לכן . טעם ואש על חרון אף השם ככתוב ואף ה' עלה בהם : (כב) כי. בעבור שהזכיר וינסו אמר כנגדו כי לא האמינו: ולא בטחו. הטעם כפול:(כג)ויצו. והבר צוה והכה וימטר : (כד)וימטר. הטעם והבר המטיר עליהם כמו וייצר ה' אלהים והבר יצר ויאמר ה' למשה והבר אמר ויסעו מרפידים והבר נסעו ויאמר בת מי את והבר אמר ויאמר אל משה אני חותנך ואחר ויבא ורבים ככה והטעם למה בקשו בשר תאו' לנסות את השם ומה צורך היה להם לבשר והלא היה להם המן שהי' מתוק וערב ונקי ומלקטין א תו בלי טורח חנם והכה להם הצור ויש להם לספוקם אמר וימטר כי מן השמים ירד. ודגן שמים כי באויר יולד : (כה) לחם אבירים . הם השחקים וטעם איש שהו' בן אדם נברא מהאדמ' והטעם צידה בעבור היותם תמיד הולכים : (כו) יסע. שב לספר דברי הבשר שהחל לומר עליו לכן שמע ה' ויתעבר : קדים. הטעם רוח קדים והנו תואר כי ימצא רוח לשון זכר מזרק הרים ותימן מגזרת ימין והוא הרוח מזרחי דרומי : (כז) וימטר . בעבור שהרוח הביאו והיה עליה'.והנה התברר פירושי על דבר אחר שהוא הגם לחם הוא הבשר : (כח) ויפל. הזכיר נפילת העוף באמצע וסביבות למשכנותיו כמו מחנהו והם האהלים : (כט) ויאכלו. טעם מאד כמו והיה לכם לזרא: יביא . היה מביא כדרך יעשו עגל בחורב : (ל) לא. עוד לא היה להם לזרא עד שחרה אף השם בהם : (לא) ואף. הזכיר אף עלה כמו ובהעלות אהרן את הנרות : במשמניהם . גדולי המחנה והעשירים המתענגים כמו ומשמן בשרו ירזה והזכיר ובחורי בעבור כח תולדת' והנה לא הועילם בעלות בם אף השם : (לב) בכל . כדרך וינסו אותי זה עשר פעמים אף על פי שאינם נזכרים בתורה והנכון שמלת חטאו על דבר המרגלי
אחריו : (לג) ויכל. וטעם בהבל שלא ראו הארץ שבעבור זה יצאו ממצרים : ובבהלה. לפני ארבעים שנה : (לד) אם. ההרוגים היו סבת דורשים אחרים
אז אמר להרגם או כמעט והרגם : ושבו . עשו תשובה : ושחרו אל. שהתפלה בבקר לפני יתעסק אדם בדברי צרכיו : (לה) ויזכרו . צורם . כמו חוקם : ו
גאלם . והשם שגאלם הוא אל עליון שיוכל לעשות בארץ וישביה כל חפצו והנה ויזכירו בפה כמו ומשא ה' לא תזכרו עוד והעד ולבם לא נכון : (לו)

לְעַמּוֹ׃ כא לָכֵן ׀ שָׁמַע יְהוָה וַיִּתְעַבָּר ג' סמ
וְאֵשׁ נִשְּׂקָה בְיַעֲקֹב וְגַם־אַף עָלָה ג'
בְיִשְׂרָאֵל׃ כב כִּי לֹא הֶאֱמִינוּ בֵּאלֹהִים ג'
וְלֹא בָטְחוּ בִּישׁוּעָתוֹ׃ כג וַיְצַו שְׁחָקִים
מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח׃ כד וַיַּמְטֵר
עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל וּדְגַן־שָׁמַיִם נָתַן
לָמוֹ׃ כה לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ
צֵידָה שָׁלַח לָהֶם לָשֹׂבַע׃ כו יַסַּע ד' וחס
קָדִים בַּשָּׁמָיִם וַיְנַהֵג בְּעֻזּוֹ תֵימָן׃ ג'
כז וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם כֶּעָפָר שְׁאֵר וּכְחוֹל
יַמִּים עוֹף כָּנָף׃ כח וַיַּפֵּל בְּקֶרֶב
מַחֲנֵהוּ סָבִיב לְמִשְׁכְּנֹתָיו׃ כט וַיֹּאכְלוּ ג' חד מ"ל
וַיִּשְׂבְּעוּ מְאֹד וְתַאֲוָתָם יָבִא לָהֶם׃ ס' חסר
ל לֹא־זָרוּ מִתַּאֲוָתָם עוֹד אָכְלָם ג' אן
בְּפִיהֶם׃ לא וְאַף אֱלֹהִים ׀ עָלָה בָהֶם ו' ר"פ
וַיַּהֲרֹג בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם וּבַחוּרֵי יִשְׂרָאֵל
הִכְרִיעַ׃ לב בְּכָל־זֹאת חָטְאוּ־עוֹד
וְלֹא הֶאֱמִינוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו׃ לג וַיְכַל־
בַּהֶבֶל יְמֵיהֶם וּשְׁנוֹתָם בַּבֶּהָלָה׃ ג'
לד אִם־הֲרָגָם וּדְרָשׁוּהוּ וְשָׁבוּ וְשִׁחֲרוּ־ ג'.ג' וחד פתח
אֵל׃ לה וַיִּזְכְּרוּ כִּי־אֱלֹהִים צוּרָם ג'
וְאֵל עֶלְיוֹן גֹּאֲלָם׃ לו וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם חצי הספר ג' ומ"ל

כא בְּכֵן שְׁמִיעַ קֳדָם אֱלָהָא וּרְגִיז
וְאֶשָּׁתָא אִתְּסַקַת בִּדְבֵית
יַעֲקֹב וּלְחוֹד תְּקוֹף רוּגְזָא סְלִיק
בְּיִשְׂרָאֵל׃ כב אֲרוּם לָא הֵימִינוּ
בְּאֱלָהָא וְלָא אִתְרְחִיצוּ
בְּפוּרְקָנֵיהּ׃ כג וּפְקִיד שְׁחָקֵי
מִלְעֵיל וְדָשֵׁי שְׁמַיָּא פְּתַח׃
כד וְאָחֵית עֲלֵיהוֹן מַנָּא לְמֵיכַל
וְעִבּוּר שְׁמַיָּא יְהַב לְהוֹן׃
כה מָזוֹן דְּנָחַת מִמְּדוֹר מַלְאֲכַיָּא
אֲכַלוּ בְּנֵי נָשָׁא זְוָדִין שְׁלַח
לְהוֹן לְשַׂבְעָה׃ כו אַטֵּיל רוּחַ
קִדוּמָא בִּשְׁמַיָּא וְדַבַּר בְּעוּשְׁנֵיהּ
רוּחַ דְּרוֹמָא׃ כז וְאָחֵית
עֲלֵיהוֹן הֵיךְ כְּעַפְרָא בִּסְרָא
וְהֵיךְ חָלָא דְּיַמָּא עוֹפָא דְּפָרַח׃
כח וְאַפִּיל בִּמְצַע מַשְׁרְיָתֵיהּ
חֲזוֹר חֲזוֹר לְמַשְׁכְּנוֹי׃ כט וַאֲכָלוּ
וּשְׂבַעוּ לַחֲדָא וְרִגוּגֵיהוֹן אַיְתֵי
לְהוֹן׃ ל לָא זָרוּ מִן רִגוּגֵיהוֹן
עַד כְּדֵין מֵיכַלְהוֹן בְּפוּמְהוֹן׃
לא וְרוּגְזָא דֶּאֱלָהָא סְלֵיקַת בְּהוֹן
וּקְטִיל בְּגִבָּרֵיהוֹן וְעוּלֵימֵי יִשְׂרָאֵל
אַחְמִיט׃ לב בְּכָל דָּא חָבוּ
תּוּב וְלָא הֵימִינוּ בְּפְרִישָׁוָתֵיהּ׃
לג וְשֵׁיצֵי בִּלְמָא יוֹמֵיהוֹן
וּשְׁנָתֵיהוֹן בְּבַהוּלְתָּא׃ לד בִּזְמַן
דְּקַטְלִנוּן תָּיְבִין וּתְבַעוּ יָתֵיהּ
וִיתוּבוּן וִיצַלּוֹן קֳדָם אֱלָהָא׃
לה וְאִדְכַּרוּ אֲרוּם אֱלָהָא תַּקִּיפְהוֹן וֶאֱלָהָא עִלָּאָה פָּרְקְנוֹן׃ לו וְשַׁרְגִּינוּן לֵיהּ בְּפוּמְהוֹן

בשר : (כא) ואש נשקה י
כמו ובערו והשיקו (יחז
שהוא ל' היסק ותבערה
ותבער בם אש ה' : (
אבירים . לחמם של נ
ד"א אבירים איברי
נבלע בכל האברים
צריכים לנקביהם :
קדים . ורוח נסע מאו
שלוים (במדבר י"א) : (
בשר : (ל) לא זרו מ
לא נעשו זרים מתאו
תאותם השיגו : עו
בפיהם . ואף ה' חרו
דבר אחר לא זרו מתי
נתרחקו מתאותם ע'
להם הפורענות : (לא
ישראל . נבחרים
והאספסוף הם הזקני
בהם אספה לי (שם) :
הרגום ודרשוהו וגו' .
לו

וסימ' הכה צור ויזוב
פתח צור ויזובו מים
ב' וסימ' לכן שמע ה'
שמע אלהים ויתעבר :
דכוו' ותוא חד מן ש
דמשמש קה בסוף תיבו
נמסר במסר' רבתא במ
הקו"ף : ויפל ג'. וסימ'
במשרייתיה ופי' במסעי
בקריא' ה' חס' וח' מ"ל
כשב יביא קרבנו לחטאו
אשמו יביא לה' איל חנ
אל בני ישראל לאמר ה
זבח שלמיו . וביום הש
שתי תרים או שני בני
תורת הנזיר ביום מלאת
והיה כאש' בא עליכם
הטוב . יביא ה' עליך
דישעיה . והגוי אשר
צוארו בעול . ויהי בעת
הארון דד"ה . ויאכלו וי
חס' . כרם היה לשלמה ב
חס' . כי את כל מעשה
יבא במשפט חס' . וג
עם נסיכיהם עם כלי ח
וחד ויביא לנו כיד אלהינ

תולדות אהרן שחקים ממעל . יומא עו חגיגה יב סנהדרין ק : לחם אבירים . יומא עה : כעפר שאר . שם :
וישבעו . עקידה שער מה : ויפתוהו . תענית ח :

דכו

מצודת ציון

(כא) ויתעבר . מל' עברה וזעם : נשקה . מל' היסק והבערה : (כה) אבירים : חזקים . צידה . מזון : (כו) כעזו . בחזקו : (לא) במשמניהם . מל' שמן : הכריע . ענין הנפילה על ברכים : (לד) ושחרו. ענין

מצודת דוד

אם יכין שאר . כפל הדבר במ"ש : (כא) ויתעבר . נתמלא עברה וזע
נשקה . בערה כאש חמתו וכפל הדבר במ"ש וכפל עוד לומר וגם אף וכו'
לא האמינו . שיוכל למלאות משאלותם : ולא בטחו . מבלי נסיון : (כג) וי
בכר צוה השחקים וכו' : (כד) וימטר . והבר המטיר המן וראו א"כ שידו לא תקצר : ודגן שמים . הוא המן וכפל הדבר במ"ש : (כה) לחם אבירים . לחם ש
שקרואים אבירים שהוא ענין חוזק וכן נאמר עליהם חזקים כראי מוצק (איוב לז) : אכל איש . כאומר בלא דבר תימה הוא שאיש נברא מהאדמה אכל לחם
לשובע . ר"ל להשביעם מכל מין שירצו כי טעמו במן כל המטעמים ושאלו א"כ הבשר שלא כהוגן : (כו) יסע . עכ"ז הסיע ונהג רוח קדים מן השמים
רוח דרום כי הרוח היתה ממקצוע דרומית מזרחית : (כז) כעפר . מרובה כעפר : עוף כנף . עוף בעל כנף : (כח) בקרב מחנהו . למען לא יטריחו ללכת
למרחוק : סביב למשכנותיו . כפל הדבר במ"ש : (כט) ותאותם . בדבר הנסיון אשר נסו את ה' : (ל) לא זרו . עם כי לא נעשו זרים מתאותם כי המ
משאלותם והיה עוד אכלם בפיהם אוכלים ומתענגים בהם : (לא) ואף . עכ"ז לעומת זה עלה בהם אף ה' בעת ההיא : במשמניהם . בהשמנים שבהם : ובחורי .
שבהם כרעו ונפלו : (לב) בכל זאת . אף אחרי ראותם שהמקום משלם גמול עכ"ז חטאו עוד בדבר המרגלים : (לג) ויכל . עי"ז כלה ימיהם בהבל ובבהל
נעים ונדים במדבר ומתו שמה : (לד) אם הרגם . כאשר אמר להרגם במדבר חזרו ודרשו לה' : (לה) ויזכרו . היו זוכרים בפיהם אשר אלהים הוא חזקם : (לו) ו

רשי

[...] אלא בפתוי בפה וכזבו בלשונם: (לז) ולבם. לא כפיהם נכון ואף [...]
[...]א רחום להם ומכפר עונם תמיד ולא השחיתם: (לח) והרבה. פעמים
[...]להשיב אפו. מהם ואף אם נכרע מהם לא העיר עליהם כל חמתו כי אם
[...]ט לפי שזוכר כי בשר המה ויצר הרע טמון בלבם והוא רוח הולך
[...] ולא ישוב אותו רוח
[...]לם ככא כשיחיו אין
[...] שולט בהם ולא יתכן
[...]ח הולך ולא ישוב רוחם
[...] בהם שאם אמרת כן
[...]חית המתים וכן מפורש
[...]תהלים: (מ) כמה.
[...] וימרוהו תמיד במדבר:
[...]וו. לשון סימן כמו
[...]תו (יחזקאל ט') וסימן
[...]ן מופת ונסיון בקשו
[...]ת וסימן היש ה' בקרבנו
[...]ין (שמות י"ז):
[...]שחיתם. שוחטין את
[...]: (מז) בחנמל. שם
[...] ומדרשו בא חן ומל היה
[...] ירק העץ והעשב ואוכלו:
[...]סגר לברד בעירם.
[...]ל ברד לירד המצרי
[...]אנו לבית והברד נעשה
[...]ין כותל והמצרי שוחטו
[...]ל כתיפו להוליכו לבית
[...] והעוף בא ונוטלו היימנו
[...]יהם לרשפים לעופות
[...] רשף יגביהו עוף (איוב
[...] מדרשו ולפי פשוטו
[...] רשפי אש כדכתיב
[...]') ואש מתלקחת בתוך
[...] (נ) יפלס נתיב לאפו.
[...] כאף נשתלחו המכות לא
[...]לא שליחותם מה שנצטוו
[...] המיתו ולא הכל
[...]ם הלכו. בפירושים
[...] מלאתי כן יפלס נתיב
[...] שהכה כל בכור במצרים
[...]רך למשחית באף לבוא
[...] מצרים ולא לכתי בכי
[...]: וחיתם. גופם:
[...] ויגרש

אבן עזרא

דבר הכתוב כפי מחשבתם כלרך והאנשים רדפו אחריהם ודבר שמואל אחרי מותו: (לז) ולבם. הנה התברר כי עקר התפלה כונת הלב: (לח) והוא. יכפר. כנגד הזמן העומד כמו והכית ימלא עשן: אפו. הוא הפעול: (לט) ויזכור. אמר רבי משה הכהן טעם ויזכור כי בשר המה כי אין להם כח לסבול אף השם כי מיד ימותו וזה טעם רוח הולך ולפי דעתי כי הגוף הוא הבשר כלרך ויגל כבודי אף בשרי וככה עם בשרא לא איתוהי והזכיר בשר כי הם יתאוו הבשר כי התולדת תתאוה הדומה לה שיחזקנה ועוד כי מדת קשור הוא הרוח בבשר איננה ארוכה על כן יבקשו להתענג טרם הפרדם והנה מלת המה תשרת בעבור אחרת המה רוח הולך כי האדם הוא רוח וגוף שהוא בשר שהוא מרגיש: (מ) כמה. במדבר. שאין שם יישוב: יעציבוהו. דרך משל מן עצבון כטעם מר כמו אם דרך עוצב בי: (מא) וישובו. בעבור שהזכיר בתחלה וינסו אל בלבבם והטעם שבו לנסותו והטעם אל אחר שהתברר שהוא אל: התוו. כמו והתוית תיו שממו בלבם תיו וגבול שלא יוכלו לעברו: וקדוש ישראל. שהשם נקדש ונכבד מזאת המחשבה: (מב) לא. הטעם לא פחדו ממכתו שהכה המצריי' במות הבכורים וזה טעם יום אשר פדם מני צר: (מג) אשר. רוב האותות שיזכירם הנביא טרם היותם וככה האותות כמו הבאות והמופתים הם הפלאים: (מד) ויהפך. לא הזכיר דבר התנין כי לא היתה מכה בהם: ונוזליהם. הטעם כפול: (מה) ישלח. הזכיר ערוב תחלה כי היתה קשה ממכת הצפרדע או פירושו וצפרדע ככר השחית' אותם כמו ויר' תולעים ויבאש ולא הזכיר מכת כנים גם מכת שחין גם מכת השחין מכת דבר בעבור שנמלטו בני אדם ובעבור היו' מכת דם ראשונ' למכות הזכיר' גם צורך גדול יש למים: (מו) ויתן. הזכיר זאת בעבור צורך הארץ ליבול הארץ: (מז) יהרג. דרך משל כמו תכאיבו באבנים: ושקמותם. לשון נקבות גם שקמים זכרים כמו נפשות נפשותם. אמר הגאון כי בחנמל מין ממיני

תהלים עח

ובלשונם יכזבו לו: לז ולבם לא
נכון עמו ולא נאמנו בבריתו: לח והוא
רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה
להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו:
לט ויזכר כי בשר המה רוח הולך
ולא ישוב: מ כמה ימרוהו במדבר
יעציבוהו בישימון: מא וישובו וינסו
אל וקדוש ישראל התוו: מב לא
זכרו את ידו יום אשר פדם מני
צר: מג אשר שם במצרים אתותיו
ומופתיו בשדה צען: מד ויהפך
לדם יאריהם ונזליהם בל ישתיון:
מה ישלח בהם ערב ויאכלם וצפרדע
ותשחיתם: מו ויתן לחסיל יבולם
ויגיעם לארבה: מז יהרג בברד
גפנם ושקמותם בחנמל: מח ויסגר
לברד בעירם ומקניהם לרשפים:
מט ישלח בם חרון אפו עברה
וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים:
נ יפלס נתיב לאפו לא חשך ממות
נפשם וחיתם לדבר הסגיר: נא ויך
כל בכור במצרים ראשית אונים

תרגום

ובלישנהון מכדבין ליה:
לז מטול דלבהון לא מהימן
עמיה ולא הימינו בקימיה:
לח והוא רחמנא מכפר
עויתהון ולא מחבל יתהון
ומסגי למתב מן רוגזיה ולא
יוחי בהון כל חמתיה:
לט ודכיר ארום בני בסרא
הנון רוחא דאזיל ולא תאב:
מ כמה יסרבון ליה במדברא
ירגזון קדמוי באתר צדיא:
מא ותבו ונסיאו אלהא וקדישא
דישראל אתוו תוהא: מב לא
אדכרו ית נסא דידיה ויומא
דפרקנון מן מעיקא: מג דשוי
במצרים אתוהי ותמהוי בחקל
טאנים: מד והפך לדמא
אריתהון ונזליהון לא שתן
מנהון: מה יגרי בהון ערבובי
חיות ברא וגמר יתהון
ועורדעניא ויחבל יתהון:
מו ויהב ומסר לזחלא עבורהון
ולעותהון לגובאי: מז וקטף
בברדא גופניהון ושקמתהון
בברזובא: מח ומסר לברדא
בעיריהון וגיתהון לרשפין די
נור: מט יגרי בהון מאתן
וחמשין מחן בתקוף רוגזיה
ברתחא ובתריכותא ובעקא
דמשתלחן בעדן בידיהון דאזגדין בישין: נ יטייל בכביש תוקפיה לא מנע
ממותא נפשיהון ובעיריהון לממותא מסר: נא וקטל כל בוכרא במצרים שרו

ל"ג ר"פ · ב' · ח' · ב' מ"ל בסי' · ל' · ל' · ג' · ג' דין מ"ל · ל'. ל' · י"ב. ל' · ב' מלך אין · ל'. ב' · ל' · י"ב · ז' · כ"ח

[...]ג' ב' חסר וא' מ"ל וסימ' [...]לאותיו אשר עשה. וחברו אשר שם במצרים אתותיו [...]ל: לארבה ב' וסימ' ויתן יבולם ויגיעם. מלך אין: [...]ב וסימ' ויאמר ה' אל [...]כתך. ושלהתי את ידי עוד נגע אחד. וגם את הצרעה. ישלח ה' בך את המארה. לכן ישלח האדון ה'. לאמר הן ישלח איש. והיה כעץ שתול על מים. יהי למלא בטנו. איש תהפוכות ישלח מדון. ישלח בם חרון אפו. ישלח בהם ערוב:

[...]ן אהרן ולבם. שם: והוא רחום. שם קדושין ל: כי בשר המה. ר"ה לב:

[...] ופירש חנמל שתי מלות ולפי דעתי כי בחנמל אבן כמו אבנים גדולות מן השמים כי הוא כנגד ברד ויש לשקמים פרי כמו לתאנים ומלת חנמל רביעית: [...]לרשפים. הם ותהלך אש ארצה: (מט) ישלח. רמז לרוב פחדם ממכת הברד כאשר הזכיר כל מגפותי אל לבך והלא תראה לא הודה פרעה לעולם [...]אני ועמי הרשעים רק במכה הזאת והנה דימה אלה המגפות לעברת השם. ומשלחת מלאכי רעים בעבור האש כמו עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש [...]מלת מלאכי איננה סמוכה כאילו כתוב מלאכי השם כמו כיד נביאי כל חוזה: (נ) יפלס. דרך משל ככבד לרדת הגזרות מן השמי': וחייתם. נפשם וזו היא [...]מכת בכורות כאשר פירש אחרי כן: (נא) ויך. הזכיר חם אביהם דרך חסרון וקלון להם וראשית אונים תחלת בנים שנראה און הא'

מצודת דוד

[...] היה בלב שלם רק חשבו לפתות את ה' בפיהם ויכזבו לפניו בלשונם:
[...]ם. אבל לבם לא היה נכון עם ה': (לח) והוא רחום. עכ"ז ה' הוא רחום
[...] עון ולא ישחית האדם בעבור עונו ומרבה להשיב אפו מן החוטא פעמים
[...] אינו מעורר כל החמה הראוי לעורר על החוטא: (לט) ויזכור. על כי יזכור
[...] הוא בשר וטבעו לרדוף אחר התאוה ובזה יחטא ואשם: רוח הולך. אחז"ל
[...]ר"ל שהולך מן האדם בשעת מיתה ולא ישוב עוד אליו ולזה ירבה להשית
[...]לם פעלו חי: (מ) כמה. פעמים רבות מרו בו במדבר ובמעשיהם העציבו
[...] במדבר שממה וכפל הדבר במ"ש: (מא) וישובו וינסו. חזרו ונסו את
[...] מריבה: התוו. שאלו ממנו סימן ואות: (מב) את ידו. את חוזק ידו שהראה ביום אשר פדם ממצרים: (מו) ויגיעם. היא התבואה הבאה ע"י עבודה
[...] וכפל הדבר במ"ש: (מח) לרשפים. רשפי אש שהיתה מתלקחת בתוך הברד: (נ) יפלס. היה מיישר שביל להוליך דרך בו את אפו עליהם: (נא) ראשית אונים

מצודת ציון

ענין דרישה כמו שוחר טוב (משלי יא): (מ) כמה. ענין מספר מרובה: יעציבוהו. מלשון עצבון: (מא) התוו. ענין סימן ואות כמו והתוית תיו (יחזקאל ט): (מד) יאוריהם. הם נהרות העשויות בידי אדם: ונוזליהם. מלשון הזלה ושפיכה ר"ל מים היורדים מעצמן: (מה) ערוב. תערובת מיני חיות: וצפרדע. שם מין שרץ המים: (מו) לחסיל. מין ארבה: יבולם. מלשון יבול ותבואה וכן ונתנה הארץ יבולה (ויקרא כ'): (מז) יהרוג. הוא לשון מושאל על השבירה: ושקמותם. מין אילן תאנה כמו ובולס שקמים (עמוס ז): בחנמל. הוא מין ברד: (מח) ויסגר. ענין מסירה כמו לא תסגר עבד (דברים כג): בעירם. בהמתם: לרשפים. ענין להט ולהב: (נ) יפלס. ענין ישר כמו פלס מעגל רגליך (משלי ד) ועפ"ז נקרא קנה המאזנים בשם פלס כי מיישר המשקל: נתיב. שביל ודרך: לא חשך. לא מנע: וחיתם. וכהמתם: הסגיר. ענין מסירה: (נא) אונים. ענין כח כמו מצאתי און לי

בְּאָהֳלֵי־חָם׃ נב וַיַּסַּע כַּצֹּאן עַמּוֹ
וַיְנַהֲגֵם כַּעֵדֶר בַּמִּדְבָּר׃ נג וַיַּנְחֵם
לָבֶטַח וְלֹא פָחָדוּ וְאֶת־אוֹיְבֵיהֶם
כִּסָּה הַיָּם׃ נד וַיְבִיאֵם אֶל־גְּבוּל
קָדְשׁוֹ הַר־זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ׃ נה וַיְגָרֶשׁ
מִפְּנֵיהֶם ׀ גּוֹיִם וַיַּפִּילֵם בְּחֶבֶל נַחֲלָה
וַיַּשְׁכֵּן בְּאָהֳלֵיהֶם שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃
נו וַיְנַסּוּ וַיַּמְרוּ אֶת־אֱלֹהִים עֶלְיוֹן
וְעֵדוֹתָיו לֹא שָׁמָרוּ׃ נז וַיִּסֹּגוּ וַיִּבְגְּדוּ
כַּאֲבוֹתָם נֶהְפְּכוּ כְּקֶשֶׁת רְמִיָּה׃
נח וַיַּכְעִיסוּהוּ בְּבָמוֹתָם וּבִפְסִילֵיהֶם
יַקְנִיאוּהוּ׃ נט שָׁמַע אֱלֹהִים וַיִּתְעַבָּר
וַיִּמְאַס מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל׃ ס וַיִּטֹּשׁ
מִשְׁכַּן שִׁלוֹ אֹהֶל שִׁכֵּן בָּאָדָם׃
סא וַיִּתֵּן לַשְּׁבִי עֻזּוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ בְיַד־
צָר׃ סב וַיַּסְגֵּר לַחֶרֶב עַמּוֹ וּבְנַחֲלָתוֹ
הִתְעַבָּר׃ סג בַּחוּרָיו אָכְלָה־אֵשׁ
וּבְתוּלֹתָיו לֹא הוּלָּלוּ׃ סד כֹּהֲנָיו בַּחֶרֶב
נָפָלוּ וְאַלְמְנֹתָיו לֹא תִבְכֶּינָה׃ סה וַיִּקַץ
כְּיָשֵׁן אֲדֹנָי כְּגִבּוֹר מִתְרוֹנֵן מִיָּיִן׃
סו וַיַּךְ־צָרָיו אָחוֹר חֶרְפַּת עוֹלָם נָתַן
לָמוֹ׃ סז וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וּבְשֵׁבֶט
אֶפְרַיִם לֹא בָחָר׃ סח וַיִּבְחַר אֶת־
שֵׁבֶט יְהוּדָה אֶת־הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר
אָהֵב׃ סט וַיִּבֶן כְּמוֹ־רָמִים מִקְדָּשׁוֹ

צעריהון במשכניהון דחם׃
נב ואטיל היך ענא עמיה
ודברנון היך ענא עדרא
במדברא׃ נג ואשרנון
לרוחצן ולא דחלין וית בעלי
דבביהון חפא ימא׃ נד ואעלנו
לתחום אתר בית מקדשיה
טור דין קנת ימיניה׃ נה ותריך
מן קדמיהון עממיא ואשרי
יתהון בעדב אחסנתיה ואשרי
במשכניהון שבטיא דישראל׃
נו ואנסיאו וארגיזו קדם אלהא
עלאה וסהדותיה לא נטרו׃
נז וזורו וארשיעו היך
אבהתהון אתהפיכו היך
קשתא דרמיא גררין׃ נח וארגיזו
קדמוי בנסכיהון ובפסיליהון
ובצלמניהון אקנון יתיה׃
נט שמיע קדם אלהא ורגז
ורחקת נפשיה לחדא בישראל׃
ס ושבק משכנא דשילו משכן
די שרת תמן שכנתיה בגו
נשא׃ סא ומסר לשביתא
אוריתיה ושבהוריה ביד
מעיקא׃ סב ומסר לקטלין
בחרבא עמיה ובאחסנתיה
ארגיז׃ סג עולימוהי אכלת
אשתא ובתולתיה לא
אשתבחן׃ סד כהנוי בקטלא
דחרבא יפלון וארמלתהון לא
ספיקן דתתבכין (ת"א בעדן
דשבו פלשתאי ארונא דיי
בחרבא נפלו כהני שילו חפני ופנחס ובעדן דבשרו נשוהי לא בכין ארום מיתו אוף אנון בהדא יומא)׃ סה
היך דמיך יי היך גברא דמתפקח מן חמרא׃ סו ומחא מעיקוי בטחוריא באחוריהון קלנא דעלמא יהב
סז ורחיק במשכנא דפרס על תחומיה דיוסף ובשבט אפרים לא רעא׃ סח ואתרעי ית שבט יד
טורא דציון די רחים׃ סט ובנא היה קרנא דרימנא מקדשיה מעתד היך ארעא

תולדות אהרן גבול קדשו . אבות יג : ויטש . זבחים קיח (מגלה עב) : ויקץ כישן . (סוטה .נו) : וימאס . שם (מגלה עב) :

אבן עזרא

האב : (נב) ויסע. טעם כצאן שנהלם לאט : (נג) וינחם. שלא יצא עליהם אויב בדרך בצאתם עד בואם אל הים על כן הזכיר ואת אויביהם כסה הים ויש אומרים וינחם לבטח בהכנסם בעברם ולא פחדו : (נד) ויביאם אל גבול קדשו . ירושלם : הר זה. הוא הר המוריה. אם אסף זה המשורר הוא שהיה בימי דוד אולי הנבואה או אמר זה המזמור אחר נבואת גד ולפי דעתי כי גבול קדשו הוא ארץ ישראל והר זה קנתה ימינו ההר הטוב הזה והלבנון והעד על זה הפי' שאחר כן כתיב : (נה) ויגרש מפניהם גוים. הם השבעה : (נו) וינסו . עתה יספר איך מרו בני אפרי' על כן חרבה שילה : (נז) ויסוגו. בנין נפעל מגזרת סג כמו ויכונו וטעם כאבותם בימי השופטים : נהפכו כקשת רמיה. אמר רבי משה רמיה תאר לקשת והטעם כדרך זכר עגל וכלי כמו ורמיה תהיה למס ולפי דעתי כי רמיה שם כמו והשתיה כדת כמו רומי קשת והעד לשון רמיה. ואחריו חצי גבור שנונים והנה הטעם תתהפך הקשת לא ירמה בה הרומה או טעמו כאשר פירשתי במלת הפכו ביום קרב על כן פירש עתה מה שהזכיר בראשונ': (נח) ויכעיסוהו . לעשות עולות בבמות לא לגבוה : (נט) שמע. לאות שהכעיסוהו בדברי' שדברו בו על כן שמע אלהים ויתעבר מגזרת עברה שעבר חוק הארון: וימאס . כי חרבן בית שילה קשה על כל ישראל : (ס) ויטוש . הזכיר משכן כי כן כתוב שהארון היה בהיכל רק בלי תקרה על כן קראו אהל : (סא) ויתן . עזו . הוא הארון אתה וארון עזך דרשו את ה' ועזו : (סב) ויסגר . וגם מגפה גדולה היתה בעם : (סג) בחוריו . דימה מאכלת החרב למאכולת אש כדרך כי אש יצאה מחשבון וטעם וי"ו בחוריו למות חסידים במלחמה : ובתולותיו . שהיו נכונות לא ראו חופות במות הבחורים : (סד) כהניו . חפני ופנחס : ואלמנותיו . כאשת פנחס גם קרה ככה לאלמנות הרוגים אחרים : (סה) ויקץ . דבר הכתוב כנגד מחשבות פלשתים שתפשו מקום הכבוד או על דרך משל בעבור שלא נראתה גבורת הכבוד בהלקח הארו[ן]
מהר כן המתרונן מיינו שהוא בוטח בכחו ויש אומרים כי המתרונן הוא השכור בנפול התרדמה : (סו) ויך. רמז לטחורים : (סז) וימאס. מאז לא היה הארו[ן]
אפרים רק מאהל אל אהל וממקום למקום עד בוא דוד והיה הארון בעיר ציון : (סח) ויבחר. הזכיר השבט שהיה ממנו דוד כי בעבורו עקר כל המזמור : (ס[ט])
רמיה

רשי

(נה) ויגרש מפניהם ו...
באהליהם . של גוים : (...
וימרו . בימי השו...
(נז) כקשת רמיה . שאין ...
אן למקום שהמורה...
(סא) ויתן לשבי עוז...
הארון והלוחות ביד פ...
(סג) בחוריו אכלה אש ...
לא הוללו . לא נכללו...
וחופה שמתו הבחורים ...
הוללו . לשון הלולא ב...
ורבותינו דרשוהו ...
ואביהוא. ואין לבי מתי...
כן שהרי כבר התחי...
שילה : (סד) כהניו בח...
חפני ופנחס : ואלמנ...
תבכינה . אף אלמנותו...
לבכותו שאף היא מת...
השמועה כמו שנאמר (...
ותכרע ותלד כי נהפ...
ציריה : (סה) מתרונן...
ומתגבר כדבר להקיץ...
מתרונן לשון רנה הוא...
צריו אחור . מכות ...
במפולים ובטחורים וה...
גדוף להם עולמית : (ס...
באהל יוסף . הוא שי...
בחלקו של יוסף : (...
כמו רמים מקדשו וג...
שמים וארץ שנאמרו ...
ידים שנאמר אף ידי ...
וימיני טפחה שמים (ישע...
אף בית המקדש בש...
שנאמר (שמות ט"ו) כו...
ד"ל

ויבגדו ב' וסימ' בעלי שו...
ויבגדו כאבותם : שלו ח' ...
בוויה : ואלמנותיו ב'
ותד מ"ל וסימ' כהניו בח...
שכידיו במות יקברו . בו...
ויקץ ג' חס' וסימ' ויכ...
והנה . ויקץ שמשון תני...
כישן אדני : אהב פ' וסי...
שמואל סימן א' : בארץ...
בסדר לך לך : יסדה ...
אשור יסדה לציים . כ...
ימים יסדה . ואגרתו ...

מצודת ציון

לי (הושע יב) : (נה) בחבל . הוא קו המדה : (נז) ויסגו . ענין החזרה לאחור : (נח) בבמותם : מל' במה : יקניאוהו . מלשון קנאה והכעסה כמו הם קנאוני בלא אל (דברים לב) : (נט) ויתעבר . מל' עברה וזעם : (ס) ויטוש . ענין עזיבה : עזו . כן יקרא הארון ע"ש שהראה כח ה' בפלשתים להכות בהם כמ"ש בש"א : (סב) ויסגר . מסר : (סג) הוללו . בית החופה נקרא בדרז"ל הלולא (כתובות ה)

מצודת דוד

אונים . הם הבכורים כמו כחי וראשית אוני (בראשית מט) : חם . הוא מצ[רים]
מחם : (נב) כעדר . כמו שהרועה מנהיג העדר במקום מרעה כן נהגם
ולא חסרו דבר : (נד) גבול קדשו . זה א"י : הר וגו' . זה בה"מ אשר קנ[תה]
להיות שלו לשכון שמה : (נה) גוים . אלו שבעה עממין בכנען : ויפילם
גורל לתת לכל שבט חלקו במדידת חבל כי כן הדרך למדוד הקרקע בחבל : באהליהם . של שבעת עממין : (נו) וינסו וימרו . בימי השופטים : (נז) כקשת
מורה הקשת הרמאי מראה עצמו כמורה לצד זה וברגע חוזר ומהפך עצמו לירות בצד אחר אל מקום הנרצה כן ישראל עבדו את ה' כל ימי השופט ובמות[ו]
נהפכו כרגע לעבוד הגלולים : (ס) ויטוש משכן שלו . בימי עלי הכהן : אוהל . את האוהל אשר שכן בה בין בני אדם : (סא) ויתן לשבי עוזו . זה הארון א[שר]
ביד פלשתים : (סג) בחוריו . אנשי המלחמה : אכלה אש . בערה בהם אש חמת ה' ומתו במלחמה : לא הוללו . לא באו אל בית החופה כי התגיסס מתו ב[...]
(סד) כהניו . הם חפני ופנחס בני עלי ויתר הכהנים נושאי הארון : לא תבכינה . כי הרבו לבכות על לקיחת הארון ולמול זה לא היה נחשב לצר אלמנותם ל[...]
(סה) ויקץ כישן . כי עד הזמן ההיא החריש המקום מענוש את ישראל על מעשיהם כאלו היה ישן ובעת ההיא גברו העונות והקיץ משינתו לעשות בהם נקם : כ[...]
המתעורר משכרות היין ע"י צעקה ורנון : (סו) ויך . הכה הצרים מאחוריהם כי נסו מפני פלשתים ורדפו אחריהם והכום מאחוריהם כדרך הרודף להנרדף : [...]
עולם . זהו לקיחת הארון : (סז) וימאס . מאז מאס במשכן שילה שהיתה בנחלת אפרים בן יוסף : ובשבט אפרים . הוא הוא וכפל הדבר במ"ש : (סח) ויבחר
בנחלתו מקום המקדש : אשר אהב . מימים רבים כי שם נעקד יצחק : (סט) כמו רמים . ר"ל בנהו בנין עדי עד כמו השמים הרמים ויסדם להיות

רמים מקדשו כארץ יסדה מה שמים וארץ אין להם חליפין אף מקדש לא חליפין להשרות שם שכינה : (ע) ממכלאות צאן . דירי צאן (חבקוק) גזר ממכלה צאן : (עא) מאחר עלות הביאו. שהיה רועה לאביו מניקות שהיה רחמני ומוציא הגדיים תחלה ומאכילן ראשי עשבים שהם רכים . ומוציא אחריה' והאוכלין אמצע אחר כך מוציא הזקנות השרשים אמר הקב"ה זה להיות רועה את לעיים . לגלים ומהו לא קינה היא אלא (מיכה ג') כלה ה' וכמה כלה וילא אש וטיר הוא ששפך עצים ועל האבנים כליה בבניו : (ב) בשר ולא רשעים היו אלא פורענותם הרי הם כן הוא אומר (דברים אחיך כיון שלקה . כן מפורש באגדה : . לשון דבה לדבר בם : (ה) עד מה . עד . תקצוף : קנאתך . אתה מקנא להנקם ל' (שם ד') אנפרמנ"ט בלעז

ע בארץ יסדה לעולם : ע ויבחר
בדוד עבדו ויקחהו ממכלאת צאן :
עא מאחר עלות הביאו לרעות
ביעקב עמו ובישראל נחלתו :
עב וירעם כתם לבבו ובתבונות
כפיו ינחם :

עט א מזמור לאסף אלהים באו
גוים ׀ בנחלתך טמאו את־היכל
קדשך שמו את־ירושלם לעיים :
ב נתנו את־נבלת עבדיך מאכל
לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו־
ארץ : ג שפכו דמם ׀ כמים סביבות
ירושלם ואין קובר : ד היינו חרפה
לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו :
ה עד־מה יהוה תאנף לנצח תבער
כמו־אש קנאתך : ו שפך חמתך ׀
אל־הגוים אשר לא־ידעוך ועל־
ממלכות אשר בשמך לא קראו :
ז כי אכל את־יעקב ואת־נוהו
השמו : ח אל־תזכר־לנו עונת
ראשנים מהר יקדמונו רחמיך
כי דלונו מאד : ט עזרנו ׀ אלהי ישענו
על־דבר כבוד־שמך והצילנו וכפר
על־חטאתינו למען שמך : י למה ׀
יאמרו הגוים איה אלהיהם יודע

דיסדה לעלמי עלמין : ע ואתרעי בדוד עבדיה ודבריה מן עדרי דענא : עא ומן בתר מינקן איתיה למשלט ביעקב עמיה ובישראל אחסנתיה : עב ומלך עליהון בשלמות לבביה ובסוכלתנות אידוי ידברנון : א תושבחתא על ידוי דאסף על חורבן בית מקדשא אמר ברוח נבואה אלהים אתו עממיא באחסנתך סאיבו ית היכל קודשך שויאו ית ירושלם לצדו : ב יהבו ית גושמי עבדך למיכלא לעופא דשמיא בסר חסידך לחיות ארעא : ג שדון אדמהון היך מיא חזרנות דירושלם ולית דקבר : ד הוינא קלנא לשכננא תולעבא וגוחכא לחזרנותנא : ה עד אימתי יי תתקוף לעלמין תבער היך אשא טננותך : ו שדי חמתך על פלחי כוכביא דלא חכימו יתך ועל מלכותא דכשדאי די בשמך לא צליאו : ז ארום גמרו בית יעקב וית בית מקדשיה אצדיאו : ח לא תדכר לנא עוין דמן שרויא בסרהוביא יקדמון לה טבותך ארום אתמסכננא לחדא : ט סעד יתנא אלהא פורקננא קדם שמך ופרוק יתנא וכפר על חובנא בגלל שמך : י למה יימרון עממיא אן אלההון יתגלי בעמיא

רמים . תואר והמתואר חסר כמו ומאכלו בריאה שה או עגלה וכן זה ויבן כארמונים רמים וטעם כארץ בעבור היות הארץ בכלל העומדת וחלקיה על כן הזכיר זה החלק מהארץ עומד כנגד הארץ בכללה : (ע) ויבחר . וכבר בחר כדרך וישאל אותה ורבים ככה כי הר ציון דוד תפשו ועל שמו נקראת ירושלם קרית חנה דוד : ויקחהו . אחר שלקחו : ממכלאת . כמו גזר ממכלה צאן : (עא) מאחר עלות . תואר דומה לפועל על דרך העולים על הצאן העלות הם הנקבות : לרעות . עם בי"ת נוסף כמו רועה את אחיו בצאן והנה בתחלה היה רועה צאן ושב לרעות ישראל כאשר התחיל בתחלת המזמור ויסע כצאן עמו : (עב) וטעם ובתבונות כפיו ינחם : בעבור שדימה עם השם לצאן ויש צורך למרעה טוב והכל במקל על כן ובתבונות ולפי דעתי כי בי"ת בתבונות ישרת שנים כמו וזרועו כשדים כאילו כתוב ובתבונות בכפיו ינחם והנה טעם בתום לבבו לעשות טוב לעמו ובתבונות כפיו הוא המעשה ככתוב ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו : (א) מזמור לאסף אלהים באו גוים . הזכרתי מחלוקת המפרשים בתחלת הספר יש אומרים כי מזמור דבר שזמר ונכרת מרבים אולי קינות היו או טעם מזמור שראה ברוח הקדש בעבור מה שכתב באחרונה כי ישראל היו עמו ונחלתו וטעם אלהים איך הוא אלהים וגברה יד בני אדם על חסידיו ועל מקום קדשו : בנחלתך . ארץ ישראל : לעיים . מקומות שפלים והפך זה נכון יהיה הר בית ה' ויש אומרים מקום שאין שם ישוב או שחפרו ירושלם לבקש מטמונות : (ב) נתנו . קשור זה הפסוק כי החסידים לא נקברו בעיים הדומים לקברים : (ג) שפכו . דעת השיפכים כי אין דורש דמם כמים שהם מותרים : (ד) היינו . הנשארים ממנו : (ה) עד מה ה' תאנף לנצח . בנו : תבער כמו אש קנאתך . קנאת בעבור שעבדו ישראל אלהים אחרים ולמה לא תקנא בזרים : (ו) שפוך . ועל ממלכות . כמו אל הממלכות כמו אל יסוד המזבח : (ז) כי . לא די שלא תקנא בעבור שלא אכלו את יעקב שידע אותך : (ח) אל . מפרשים רבים אמרו כי ראשונים אחר לעונות והנכון בעיני כי עונות' סמוך לאבות ראשונים ומלת יקדמונו כנגד . וטעם כי דלונו מאד אין לנו כח ואין לאל ידינו על כן נבקש רחמים : (ט) עזרנו . הטעם עזרנו על שנכבד שמך או עזרנו בעבור כבוד שמך שנקרא עלינו על כן אחריו : (י) למה . טעם לעינינו שנהיה חיים לפני מותנו ודם עבדיך הוא הנזכר בתחלת המזמור

ארץ יסדה לעולם : טמאו בני יעקב באו על . עוד לי . אלהים באו גוים אנ"ך : ירושלם ח' קריאה וסימ' זכור ה' את יום ירושלם . אם ירושלם תשכח ימיני . כמים סביבות ירושלם . את ה' בתוככי ירושלם : נאם ה' ויוציאו את בני יהודה . ואמרת אלהם את יושבי הארץ הרוכלים . ברוך ה' אל אתנחתא וסוף פסוק לא תדבק לשוני לחכי אם : והצילנו ב' וסי' מן וכפר על חטאתינו : קרב אל המזבח ב' מהרה אל העדה . אלהי ישענו :

אהרן מזמור לאסף . קידוש לא : באן דין מן : עונות ראשונים . עונו . עקרים מ"ד פמ"ו :

מצודת דוד

לם כמו הארץ : (ע) ויבחר בדוד . למלוך על ישראל : ממכלאות צאן . ה תמיד עם הצאן בדיר שלהם : (עא) מאחר עלות . ממה שהלך אחר ראשונה בכיאו להיות מלך רועה ישראל : (עב) כתום לבבו . כפי תמימות אותם : ובתבונות כפיו . עם כי התבונה היא בלב אמר כפיו לפי שבהם גם ויראה כאלו התבונה בכפיו ודומה לו שכל את ידיו (בראשית מח) ה בהשכל וכ"ז חוזר לראשית המאמרים לומר את כל זה יספרו לבל יאחזו במעשה אבותם שמרו בה' כ"א יאחזו במעשה דוד שזכה למלוכה בעבור כשרון עט (א) אלהים . אתה אלהים איך תתאפק על אשר באו גוים בנחלתך : לעיים . כן דרך החרבות להיות מלאים מגלי אבנים : (ב) נתנו וכו' . כי לא נתנום (ג) ואין קובר . כי הנשארים פחדו לצאת ממקום מחבואם ולקברם : (ד) היינו חרפה . השכנים היו מחרפים אותנו : (ה) עד מה . עד מתי יהיה כן לנצח וכי תבער קנאתך כמו אש שהולך ושורף עד תומו : (ו) שפוך . כשר החמה מאתנו ושפוך אותה על הגוים אשר לא ידעו לדעת אותך : (ז) אכל . כלו נוהו השמו . החריבו מדורו זה בה"מ : (ח) אל תזכר וגו' . אם אמנם עתה נשוב אליך : מהר . במהירות רב תקדים לנו רחמיך כי דלונו מאד בתכלית לנו כח לסבול עוד : (ט) על דבר . בעבור כבוד שמך לבל יחולל : למען שמך . המורה שאתה רחום וחנון : (י) למה יאמרו וגו'. למה יאמרו הגוים איה אלהיהם אם

מצודת ציון

ה') ע"ש שמהללים ומשבחים שמה את החתן ואת הכלה : (ע) ממכלאות . מל' בית הכלא ומאסר והוא דיר הצאן שסמה כלואים בה : (עא) עלות . מגדלות עולליהן ר"ל מניקות : (עב) ינחם . ינהגם : (א) לעיים . ענינו תל וגל כמו לעי השדה(מיכה א') : (ב) לחיתו . הוי"ו יתירה וכן וחיתו ארץ למינה (בראשית א) : (ד) וקלס . ענין לעג וחרפה כמו וקלסה לכל הארצות (יחזקאל כ') : (ה) תאנף . מל' אף וחימה : (ו) אל הגוים . על הגוים : (ט) על דבר . בעבור כמו ועל דבר כזבי (במדבר)

אבן עזרא

המזמור : (יא) תבא . בעבור היות ישראל בגלות כאסיר בבית כלא : הותר . מגזרת הותירם שהם מוכנים למות ומשקל תמותה תשועה תקומה תרוע' ורבי. משה אמר כי הותר הסר יתר ופתח קשורם בעבור שהזכיר אסיר : (יג) ואנחנו עמך . אנחנו הנודעים שהם עמך אז נודה לך בפדותך אותנו : (א) למנצח אל שושנים . או"על שנה . אמר רבי מרינוס כי עדות כמו עדי דבר ככבד כמוהו ואת נזר העדות : (ב) רועה . בעבור שהזכיר יעקב בברכותיו משם רועה אבן ישראל על יוסף על כן נוהג כצאן יוסף: יושב הכרובים . שהיה הארון בתחלה בחלק יוסף ואחר כן בחלק בנימן ושניהם בני רחל במחשבת בני יעקב הראשונה מנשיו וכן כתוב בני רחל אשת יעקב על כן רחל מבכה על בניה וכל ישראל נקראו בשם אפרי' וזה הוא ויקרא בהם שמי או המשורר הזכיר מלחמה שהיתה לבני רחל עם גוים : (ג) לפני . הזכיר אפרי' בתחלה כדרך יעקב ושהוא היה בעל הדגל : ולכה . כמו לך אמרו בעלי המסורת כי הוא מלא והטעם ולכה ועליך הדבר להושיענו וזה הפירוש איננו ישר בעיני : (ד) אלהים השיבנו . שיעזרנו לשוב אליו : והאר פניך . אלינו וזאת היא הישועה שנבקש : (ה) ה'. בעבור שמלאו רבים אלהי' צבאות אמרו כי הוא שם אות בצבא שלו ועל דרך הפשט שהוא דרך קצרה כמו והנבואה עודד הנביא שפן הוא והנבואה נבואת עודד הנביא וככה זה ה' אלהים אלהי צבאות שהם צבא ה-מים . וטעם עשנת פועל עומד כמו והר סיני עשן כולו כאילו עלה אליך עשן בעת תפלת עמך והנה היתה התפלה כמו עשן כדרך על:. עשן באפו : (ו) האכלתם . אמר רבי משה תחת לחם דמעה . ותשקמו דמעות שליש הפך ותשקמו דמעו' בשליש והוא שם מדה כמו וכל בשליש ויתכן כי זה דרך משל כי מאכלם ומשקיהם דמעה וב"ת בדמעות כמו לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי או בי"ת בדמעות ישרת את-ת ותשקמו דמעות או בדמעות הטעם שוה בשליש או תחסר אות בי"ת וכן הוא האכלתם לחם דמעה ועל איזה פ' שיהיה הטעם בני ישראל בגלות : (ז) תשימנו מדון . כמו ויהי ריב ומדון כי זה שכן אומר בחלקי יהיה וטעם ילעגו למו כנוי בעבור כבוד השם שהוא הגפן שהסעת מלפנים וכמוהו אשר

רש"י

בלעו : (יא) הותר. פתח אסירים ממסגר שלהם כמו (לקמן קמ"ו) מתיר
שלח מלך ויתירהו (לקמן ק"ה) : בני תמותה . בני הנהרגת על
אנמוכידיד"א בלעז . ויש דוגמתו בלשון חכמים מוטב שיאכלו ...
תמותה שחוטה ואל יאכלו בשר תמותה נבילה ופירושו ...
ששחטה . במסכת
(א) אל שושנים . ...
עדות לאסף מזמור ...
עדות שרמז להם בו ...
והתפלל עליהם ש...
במזמור זה שלש פע...
האר פניך ונושעה ו...
צרות העתידות לבא...
בית יהוא ממלכי א...
(מלכים ב' י"ג) ...
אבדם מלך ארם ו...
לדוש : (ב) רעה ישרא...
ופרנס שלהם יוסף
לקראים על שם יוס...
פירנסם וכלכלם ב...
יושב הכרובים . ...
(שמות כ"ה) ונועדתי
הופיעה . הראה
(ג) לפ.י אפרים ובני...
כשיהיו צריכים לישו...
שהם רשעים ואינם
גבורתך להם ולמ...
לישעתך לנו לך
להושיע בין חייבים
כמו שנאמר למש...
(שמות ג') ראה רא...
עמי שתי ראיות
רואה אני שהם
להכעיסני ואעפ"כ ...
ענים מפני השבועה
לאברהם . אפרים
ארם כשבר על שומ...
א' כ') ושלח מלאכ...
כספך וזהבך לי הוא
הטובים לי הם . ...
יהואש בן יהואחז ש...
ב' י"ג) כי ראה ה' ...
כי אבדם מלך ארם
כעפר לדוש והכו ש...
במלחמה שנאמר ...
פעמים הכהו יואש ...
ערי ישראל . בפירוש
מצאתי שנאמר של
תכה את ארם ואש...
ערי ישראל בניו...
אחשורוש שהיו מרדו...

תרגום

לְמֶחֱמֵינָא פּוּרְעֲנוּת אֲדַם עַבְדָךְ דְאִשְׁתְּפֵךְ : יא תֵּעוֹל קֳדָמָךְ אֶנְקְתָא דַאֲסִירֵי הֵיךְ סַגִּי תְּקוֹף אֶדְרָעָךְ שְׁרֵי בְּנַיָא דְמִתְמַסְּרִין לְמִיתוּתָא :
יב וַאֲתִיב לְשֻׁכְבָנָא עַל חַד שִׁבְעָה גוּמְרָא עַל פּוּרְעֲנוּת קְיָמְהוֹן וְחִסּוּדָן דִּי חַסְּדוּ יָתָךְ יְיָ :
יג וַאֲנַחְנָא עַמָּךְ וְעָאן רַעְיָתָךְ נוֹדֵי קֳדָמָךְ לַעֲלַם דָּרֵי לְדָרֵי דָרַיָּא נִתְנֵי תּוּשְׁבַּחְתָּךְ :
א לְשַׁבָּחָא עַל יָתְבֵי סַנְהֶדְרִין דִּי מִתְעַסְּקִין בְּסַהֲדוּת אוֹרָיְתָא עַל יְדוֹי דְאָסָף תּוּשְׁבַּחְתָּא :
ב פַּרְנָסָא דְיִשְׂרָאֵל אֲצִית דְמַדְבַּר הֵיךְ עָנָא אֲרוֹנָא דְיוֹסֵף דִשְׁכִינְתֵּיהּ שַׁרְיָא בֵּינֵי כְרוּבַיָּא הוֹפַע :
ג קֳדָם אֶפְרַיִם וּבִנְיָמִין וּמְנַשֶּׁה עוֹרֵר יַת כֹּחַ גְּבוּרְתָךְ עֲלָנָא וְעָלָךְ מִן דִּינָא לְמִפְרוֹק לָנָא :
ד אֱלָהָא אֲתִיב יָתָנָא מִגָּלוּתָנָא וְאַנְהַר זִיו סְבַר אַפָּךְ עֲלָנָא וְנִתְפְּרֵק :
ה יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת עַד אֵימָתַי לָא קַבֵּלְתָּא צְלוֹתָא דְעַמָּךְ :
ו אוֹכַלְתָּא לְהוֹן לְחֵם טְמִישׁ בְּדִמְעֲתָא וְאַשְׁקֵיתָן חֲמַר דִּמְעָא תִּלְתָּי :
ז שַׁוִּיתָנָא לִמְדָנָא לְשִׁיבָבָנָא וּבַעֲלֵי דְבָבָנָא יִתְלַעֲבוּן לְהוֹן :

תהלים

בַגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ : בגוים ק'
יא תָּבוֹא לְפָנֶיךָ אֶנְקַת אָסִיר כְּגֹדֶל זְרוֹעֲךָ הוֹתֵר בְּנֵי תְמוּתָה : ב' . ב' חס' . סלח נא
יב וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנֵינוּ שִׁבְעָתַיִם אֶל־חֵיקָם חֶרְפָּתָם אֲשֶׁר חֵרְפוּךָ אֲדֹנָי : ג' . ד'
יג וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְּךָ לְעוֹלָם לְדֹר וָדֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ : ד' כתי' כן

פ א לַמְנַצֵּחַ אֶל־שֹׁשַׁנִּים עֵדוּת לְאָסָף מִזְמוֹר : ב' חסר
ב רֹעֵה יִשְׂרָאֵל ׀ הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה : ד' כתיב כן . ב' מטעים
ג לִפְנֵי אֶפְרַיִם ׀ וּבִנְיָמִן וּמְנַשֶּׁה עוֹרְרָה אֶת־גְּבוּרָתֶךָ וּלְכָה לִישֻׁעָתָה לָּנוּ : ט' מיחדין . ד'
ד אֱלֹהִים הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה : כ"ט ר"פ
ה יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת עַד־מָתַי עָשַׁנְתָּ בִּתְפִלַּת עַמֶּךָ : ג'
ו הֶאֱכַלְתָּם לֶחֶם דִּמְעָה וַתַּשְׁקֵמוֹ בִּדְמָעוֹת שָׁלִישׁ : ג'
ז תְּשִׂימֵנוּ מָדוֹן לִשְׁכֵנֵינוּ וְאֹיְבֵינוּ יִלְעֲגוּ־לָמוֹ :

כגודל ב' חס' וסימ' סלח נא לעון העם הזה . תבוא לפניך אנקת אסיר : והשב ד' וסימ' לו ישטמנו יוסף . שוב והשב את אחיך . והשב חרפתם אל. והשב לשכנינו שבעתים : לדור ודר ד' כתוב כן קדמא מ"ל תניין חס' וסי' נמס' בסיפ' סי' מ"ט : רעה ד' קמצין כתו' ה' וסי' ויהי הבל רעה צאן . כי תועבת מצרים כל. ויאמרו אל פרעה רעה צאן עבדיך. רעה ישראל האזינה : לכה ד' כתובים כן וסי' בס' תולדות:

תולדות אהרן לפ.י אפרים . מגלה טו : ולכה . (סוכה נד) : לחם דמעה . סנהדרין לז :

רש"י (המשך)

בסכנה וכל הדור תלוי בהם : ולכה לישועתה לנו . אין זה לשון הליכה
לך וכן הוא במסורת ולכה איפה דיעקב (בראשית כ"ז) ולכה אין בשו...
(ש"ב י"ח) שמלה לכה קצין תהיה לנו וגו' (ישעיה ג) : (ד) השיבנו .
שהיה מרדכי שם : (ה) עד מתי עשנת . בצרות מלכי יון ש...
לישראל : (ו) האכלתם לחם דמעה . במצרים : ותשקמו בדמעות של...
שהיו שבעים שנה שהוא שליש של מאתים ועשר של מצרים . זו למדתי מיסודו של רבי משה הדרשן . ויש לפתור על שם שמלכות יון היתה הצרה השלישי...
רביעית היא שהרי פרס ומדי קדמו כל שבעים שנה של בבל אינה אלא גלות אחת ומנחם פירש שליש שם של כלי ששותין בו וכן פי' (ישעיה מ') וכל ב...
הארץ . ורבותינו פירשוהו על ג' דמעות שהוריד עשו שנאמר בו (בראשית כ"ז) ויצעק צעקה הרי אחת . גדולה הרי שתים . ומרה הרי שלש. ועליהם ז...
על חרבו והיה כאשר תריד וגו' (שם) : (ז) תשימנו מדון . אתה שם אותנו מדון לכל שכנינו שנתגרו בנו יון :
השי...

מצודת ציון

(במדבר כה) : (יא) אנקת . ענין צעקה וגניחה כמו האנק חלל (יחזקאל כו) : הותר . ענין פתיחת הקשר : (א) אל שושנים . על שושנים והוא כלי נגון עשוי כצורות שושנה : עדות . מלשון עדי וקשוט וכן את הנזר ואת העדות (מ"ב י"א) ור"ל המזמור הזה היה לקשוט ולפאר לאסף : (ג) הופיעה . ענין הארה כמו הופיע מהר פארן (דברים ל"ג) : (ג) ולכה . כמו ולך הוא במסרה ור"ל עליך : (ה) עשנת . כמו תעשן והוא ענין כעס כמו יעשן אפך (לעיל ע"ד) : (ו) שליש . שם מדה גדולה וכן וכל בשליש (ישעיה מ') : (ז) מדון . מל' דין : למו . להם ר"ל עליהם :
פנית

מצודת דוד

אם אלהים הוא יריב ריב עמו : יודע . לזאת יודע : (יא) אנקת . צעקת ...
הותר . התר קשרי הנאסרים להוציאם להריגה : (יב) והשב . כמו שע...
השב גמול פורעניות אל שכינו : שבעתים . שני פעמים שבעה ר"ל ר...
השב להם גמולם : אל חיקם . הפורעניות תביא אל חיקם . ולא ימס לב...
חרפתם . גמול חרפתם אשר חרפוך : (יג) ואנחנו . ואז אנחנו שאנו ...
נודה לך לעולם בעבור זה ונספר תהלתך להדורות הבאים : פ (ב) ר...
רועה ישראל קשוב תפלתנו : נוהג . אתה הנוהג את יוסף כרועה המנהיג את הצאן ולפי שיוסף כלכל את השבטים במצרים לכן נקראו על שמו : יושב ...
היושב על הכרובים שעל הארון הופיעה והאר לנו ישועה : (ג) לפני אפרים וגו' . ר"ל לצורך גאולתם עורר את גבורתך וגו' : ולכה . כמו ולך כן הוא ע"...
ור"ל עליך : (ד) השיבנו . אליך : והאר . הראה לנו פנים מאירות ושוחקות ונהיה נושעים : (ה) עשנת . כעסת למאס תפלת עמך : (ו) לחם דמעה . במק...
האכלתם דמעה כי דמעת הבכי מונע תאות האכילה וכאלו משביע כדבר מאכל : ותשקמו . השקית אותם בדמעות מלוא שליש ר"ל הדמעות הרוס ...
מ...

ו ונוסעה . מבני יון : (ט) גפן ממצרים תסיע וגו'. חזר ורמז על
גוים גפן ישראל אשר הסעת ממצרים עקרת משם כמו (איוב י"ט)
תקותי ואח"כ גרשת שבעה גוים ונטעתם בארצם : (י) פנית לפניה.
יום שם : ותשרש שרשיה . השרישה שרשיה : (יא) וענפיה . כמו
ארזים חזקים כלומר
דירים : (יב) תשלח
שלחה פארותיה כמו
ר (שם י"ד) : עד ים.
הגדול היה גבולה :
יונקותיה . רחבו של
של ממדבר עד הנהר
: (יג) למה . עתה :
יה . של אותה הכרם:
עוברי דרך . לקטוה
כמו (שיר ה') אריתי
בשמי וכן בלשון משנה
יה וסלו : (יד) יכרסמנה
. כמו שדה שקרסמוה
לשון משנה והוא ל'
מיער . העי"ן תלויה
כתב באל"ף) זכו ישראל
אויבם כחית היאור
ם כח לעלות ביבשה
פירצות נגזר עליהם
כחית היער שהיא
והורגת . וחזיר מיער
ק כמו דכתיב (בדניאל
ומדקה ושארא ברגלה
ש לו (לחזיר) מקלת
ברה אף עמלק יש לו
: וזיז שדי . כל רמש
ון זיז שהוא זז ממקומו
רענה רועה עליה
אוכלן : (טז) וכנה אשר
ימינך . המכוססת
ל' והטיבה על כנך
מ') : ועל בן אמצת
ל עשו שהיה בן חביב
היה קורא אותו בכי
ן יעקב לך שנאמר
) ואת אחיך תעבוד
יז) היא שרופה באש .
לשון לא תזמור (ויקרא
תכסח : יאבדו . תמיד
כין ואיבדין מגער"ת
כך : (יח) תהי ידך על
. תשיב מכותיך על
שהיה עומד להפרע
מנו : ועל בן אדם .
אמצת לך להיות מושבו
ארץ : (יט) ולא נסוג ממך . ואל תגרום לנו להיות נסיגים ממך : תחיינו .
ת ונזכיר טובתך וגבורתך ואז נקרא בשמך : (כ) ה' אלהים צבאות. כאן
שלש אזכרות (של שמות) ובאמצעי שתי אזכרות ובראשון אזכרה א' הכל
לפי

אשר לא נשא לשוא נפשי וטעם ילמגו שלא תוכל למזרני : (ח) וטעם לאמ'
פעם שנית אלהים השיבנו והאר רמז ליהודה שגלה פעמים : (ט) גפן .
על לשון זמן עומד והטעם הסעת והם ישראל כי כרם ה' צבאות וטעם
תסיע בעבור לכתם במדבר : תגרש גוים . השבעה ותטעה כמו תביאמו
ותטעמו : (י) פנית . לשקל מהאבנים והם הרשעים . ותשרש מבנין הכבד הנוסף להפריש השרש ומבנין הכבד להכרית השרש. כמו ושרשך : (יא) כסו. חסר בי"ת בגלה או דרך וערום כסה בגד והוא דרך נחות : (יב) תשלח . עד ים . באורך מים סוף ועד ים פלשתים : ואל נהר . נהר פרת ברוחב : יונקותיה. הסעיפי' הם הקטני' הדומים ליונקי' ויתכן להיות טעם ההרים והארזים שהיו ישראל ההרים הגבוהים והיערו' וטעם ארזי אל כדרך כהררי אל : (יג) למה פרצת. כמו פרץ גדרו : וארוה. כמו אריתי מורי לקטתי וכן נשים באות מאירות אותה : (יד) יכרסמנה. מלה רבעיה כמו ירמסנה ויש אומרים מלה מורכבת יכרת ממנה כדרך מלא כרשו מעדני וזה רחיק בעיני : חזיר. חיה וזיז עוף והוא שם מין ושדי כמו שדה והעד יעלוז שדי וכל אשר בו וטעם חזיר ועוף האומות הדומות לחיות ולעיף הדורס : (טו) אלהים. שוב נא. עתה כמו הנה נא זקנתי אוי נא לנו והכלל כן פי' כל נא שבמקרא והוא בלשון ערבי הפוך אין נופל על זמן עומד ובעבור שהזכיר צבאות אמר משמים וטעם זאת כי זאת היא בעצמה שהסעת ממצרים : (טז) וכנה. הם ישראל והעד אמצת לך ועוד אשר נטעה ימינך כמו ותטעה ותהיה מלת ופקוד מושכת אחרת אף על פי שהוא בפסוק אחר כמו כי אמר גר הייתי עם כי אלהי אבי בעזרי וכן היא יפקיד כנה כנה ־ואר לגנה או לגפן שהיא מכוננת ויש אומרים כי הכ"ף תחת גימל ולא מצאנו שהתחלפו רק סי"ן בסי"ן ואותיות אהוי ויש אומרים כי בכנה היה ראוי להיותו על דרך רבה לבאך ור' יהודה הלוי מ"ב אמר כי הנו"ן חסר דגש התחברות שניס נונין כמו הללוהו מבנין הכבד הדגוש לשון ציווי וככה אמר וכן בן ג"ל אנ"י יא"י המגי"ה. ועל שמלת על לשון ציווי כמו אל נא בו את בני ישראל הפך יכרסמנה ומלת בן סעיף כמו בן פורת יוסף : (יז) שרופה . בלשון נקבה כמו פורת וראה

ח אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה׃ ט גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם
תַּסִּיעַ תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם וַתִּטָּעֶהָ׃ י פִּנִּיתָ
לְפָנֶיהָ וַתַּשְׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ וַתְּמַלֵּא־
אָרֶץ׃ יא כָּסּוּ הָרִים צִלָּהּ וַעֲנָפֶיהָ
אַרְזֵי־אֵל׃ יב תְּשַׁלַּח קְצִירֶהָ עַד־
יָם וְאֶל־נָהָר יוֹנְקוֹתֶיהָ׃ יג לָמָּה פָּרַצְתָּ
גְדֵרֶיהָ וְאָרוּהָ כָּל־עֹבְרֵי דָרֶךְ׃
יד יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר וְזִיז שָׂדַי
יִרְעֶנָּה׃ טו אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוּב
נָא הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה וּפְקֹד גֶּפֶן
זֹאת׃ טז וְכַנָּה אֲשֶׁר־נָטְעָה יְמִינֶךָ
וְעַל־בֵּן אִמַּצְתָּה לָּךְ׃ יז שְׂרֻפָה
בָאֵשׁ כְּסוּחָה מִגַּעֲרַת פָּנֶיךָ יֹאבֵדוּ׃
יח תְּהִי־יָדְךָ עַל־אִישׁ יְמִינֶךָ עַל־
בֶּן־אָדָם אִמַּצְתָּ לָּךְ׃ יט וְלֹא־נָסוֹג
מִמֶּךָּ תְּחַיֵּנוּ וּבְשִׁמְךָ נִקְרָא׃ כ יְהוָה
אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ הָאֵר פָּנֶיךָ
וְנִוָּשֵׁעָה׃

כ"ט ר"ף; ג'; ל'; ב' פניו חרולי'. ב'; ס'; ב'; ל'. ל'; ל'. ד' אותיות תלויות; כ"ט ר"ף; ל' וכ' רבתי מאותיו' גדולות; ב' ובעניין א' חס'; ב' חד מלא; ס'; ב' ודין חסר; ה' ר"ף בסיפ'; ב'; י' זוגין דמיין

ח אֱלֹהִים צְבָאוֹת אֲתֵיב יָתָנָא מִגָּלוּתָנָא וְאַנְהַר זִיו סְבַר אַפָּ־ עֲלָנָא וְנִתְפְּרֵק׃ ט בֵּית יִשְׂרָאֵל דְּמִתִילִין לְגוּפְנָא מִמִּצְרַיִם אַטֶלְתָּא תָרֵכְתָּא עַמְמַיָּא מֵאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וּנְצַבְתְּנוּן׃ י פַּנִיתָא מִן קֳדָמֵיהוֹן כְּנַעֲנָאֵי וְשַׁרְשְׁתָּא שׁוֹרָשֵׁיהוֹן וּמַלְאַת אַרְעָא׃ יא חַפְיָן טוּרַיָא דִירוּשְׁלֶם טוּר בֵּית מַקְדְשָׁא וּבָתֵי מֶדְרָשַׁיָא רַבָּנִין אָמְרִין אֲלִימִין דְמִתִילִין לְאַרְזִין תַּקִיפִין׃ יב שַׁבְשַׁת שִׁבְשִׁין (שְׁדַרַת תַּלְמִידָהָא) עַד יַמָא רַבָּא וְלִנְהַר פְּרָת יַנִיקְהָא׃ יג לְמָא תַּקֶפְתָּא גוּדְרָהָא וּמְבַסְחִין יָתָהּ כָּל עָבְרֵי אוֹרְחָא׃ יד יְגוּבְרַנָה חֲזִיר דְמִן חוּרְשָׁא וְתַרְנְגוֹל בָּרָא יִתְפַּרְנֵס מִנָהּ׃ טו אֱלֹהִים צְבָאוֹת תּוּב כְּדוּן אִסְתַּכֵּל מִן שְׁמַיָא וַחֲמֵי וְאִדְכַּר בְּרַחֲמֵי גוּפְנָא הָדָא׃ טז וְעוּבָרָא דִי נְצִיבַת יְמִינָךְ וְעַל מַלְכָּא מְשִׁיחָא דְחֵילְתָּא לָךְ׃ יז מִתוֹקְדָא בְּנוּרָא וּמְפַרְכָא מִמְזוֹפִיתָא דְמִן קֳדָמָ־ יֵיבְדוּן׃ יח תְּהֵי אִידָ־ עַל גְבַר דְקַיֵם יָא יְהּ בְּיַד יְמִינָ־ עַל בַר נַשׁ דְחֵילְתָּא לָ־׃ יט לָא נְזוּר מִבָּתַר דְחַלְתָּ־ תְּקַיְמִנָנָא וּבִשְׁמָ־ נִקְרֵי׃ כ יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת אֲתֵיב יָתָנָא מִגָּלוּתָא אַנְהַר זִיו סְבַר אַפָּ־ עֲלָנָא

כסו ב' וסי' פניו חרולי'. כסו הרים צלה: תשלח ה' וסי' נמס' בס' כי תצא: יכרסמנ' חד מן ד' מלין בקרי' דתלי בהון אות וסי' נמס' בשופטים סי' י"ח: על איש ה' וסי' ויען כל איש יהודה על . עד אנה תהותתו . תהי

תולדות אהרן גפ׳ . תולי ל׳ יכרסמנה פסחים קית קידוש :

מעלה ישרת גם כה וכן הוא וראה שזאת הגן היא שרופה באש כסוחה והכנה והבן שתיהם אובדות מגערת פניך הפך והאר פניך : (יח תהי . כל יד ואחריו אי והיתה יד ה' בהם הנה יד ה' הויה במקנך ואם איננה בבי"ת היא לשבח תהי ידך לעזרני ויד ה' עלי חזקה היתה עלי יד ה' וכן היא תהי עזרתך על ך פירש כי הכנה אש־ נטע ימינו דרך משל והנמשל הוא על ישראל או משיח בן אפרים ובנגד ועל בן הזכיר על בן אדם : (יט) ולא . כמו לא נסוג כי השורק מתחלפי' יקום אבי ויקום לקול הצפור או יהיה מלת נסוג פועל עבר כמו לשון יחיד מגזרת נכונו ללצים שפטים והטעם ישוב אל בן אדם הנזכר וכאשר תהי ידך לעזרו אז תחיינו כולנו׳ (כ) ה' . וטעם להזכיר זה או נזכור מה שהיינו מתפללים והזכיר השם הנכבד בפס ק הזה השלישי בעבור ובסמך

מצודת דוד

. בעלי דין ומריבים : (ט) גפן . ישראל הנמשל לגפן הלוא אותם הוסעת ממצרים : תגרש . מא"י גרשת שבעה עממין ונטעת אותם במקומם : ז לפניה . את העובדי כוכבים הסם וגרשת שרשיה של ישראל ותמלא את ומנה : (יא) צלה . של עדת ישראל : וענפיה . של העדה הסיא היו ארזים י"ל מפלו על כל הארץ וגדלו למעלה : (יב) תשלח . פשטה ענפיה עד ים וסוף באורך : ואל נהר . זה נהר פרת והוא הרוחב : (יג) למה . עתה ושב לאויב ופרצת גדריה וכל עוברי דרך מלקטים פריה ר"ל למה נתתם לכל : (יד) יכרסמנה . הנמשל לחזיר מיער למה יכרית ויכלה אותה : וזיז . גוים בשדה כ"א ירעה בה ויאכל פריה : (טו) שוב נא . שוב עתה אלינו : פקוד . השגיח על הגפן הזאת : (טז) וכנה . מקום מושב הגפן אשר ימינך נטעה הגפן והיא א"י : ועל בן . ר"ל חן השנחתך על א"י ועל הבן אשר חזקת לך והוא ישראל : (יז) שרופה באש . הלא הגפן ההיא שרופה היא באש וכרותה ממקומה והמה הולכים ואבודים מגערת כעסך : (יח) תהי ידך . מעתה תהיה ידך

מצודת ציון

(י) פנית . ענין הסרה והפנוי מן המקום : (יא) צלה . מל' צל : אל . ענין חוזק כמו כיד אל גוים (יחזקאל ל"א) : (יב) תשלח . ענין התפשטות כמו ותשלח פארות (שם יז) : קצירה . ענפיה כמו ועשה קציר כמו נטע (איוב יד) : יונקותיה . ענפים יונקים ורכים כמו ויעל כיונק (ישעיה נ"ג) : (יג) פרצת . ענין שבירה : גדריה . כתליה : וארוה . ענין לקיטה כמו אריתי מורי (ש"ה ה) : (יד) יכרסמנה . ענין כריתה וכליון כי יתסלנו הארבה (דברים כ"ח) תרגמו ירושלמי ארי יקרסס יתיה גובא ובמשנה שדה שקרסמוה נמלים (פאה פ"ב) והקו"ף והכ"ף מתחלפים כי הם ממוצא אחד : וזיז . מלשון הזזה ותנועה : שדי . כמו שדה : (טו) נא . עתה : ופקד . ענין השגחה : (טז) וכנה . מל' כן ובסיס : אמצתה . מל' אומץ וחוזק : (יז) כסוחה . ענין כריתה כי לא תזמור (ויקרא כ"ה) תרגומו לא תכסח וכן קוצים כסוחים (ישעיה ל"ג) : (יט) נסוג . ענין החזרה לאחור כמו

לגנן

פא

פא א לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לְאָסָף׃
ב הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ
לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ ג שְׂאוּ־זִמְרָה וּתְנוּ־
תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם־נָבֶל׃ ד תִּקְעוּ
בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֵּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ׃
ה כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט
לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ ו עֵדוּת ׀ בִּיהוֹסֵף
שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת
לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע׃ ז הֲסִירוֹתִי
מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה׃
ח בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ
בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל־מֵי מְרִיבָה
סֶלָה׃ ט שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ
יִשְׂרָאֵל אִם־תִּשְׁמַע־לִי׃ י לֹא־יִהְיֶה
בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר׃
יא אָנֹכִי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ׃

ב' גוים עמו · ל' מ"ל · ל' וכתיב ס' וחד כתיב א' · ל' · ד'. ט' · ב' מל' · ל' · ה' רפי'. ל' · ה' · ב' · י"ב. ב' · ל'

וְנִתְפְּרַק׃ א לְשַׁבָּחָא עַל כִּנָּרָא
דְאַתְיָא מִן גַּת עַל יְדָא דְאָסָף׃
ב שַׁבַּחוּ קֳדָם אֱלָהִים עוּשְׁנָנָא
יַבְּבוּ קֳדָם אֱלָהָא דְיַעֲקֹב׃
ג אֲרִימוּ קָלָא בְּתוּשְׁבַּחְתָּא
וְסַדַּרוּ תוּפַיָּא כִּנָּרָא דְקָלֵיהּ
בְּסִים עִם נִבְלִין׃ ד תְּקַעוּ
בְּיַרְחָא דְתִשְׁרֵי שׁוֹפָרָא בְּיַרְחָא
דְמִתְכַּסֵּי יוֹמֵי חַגָּנָא דִילָנָא׃
ה אֲרוּם קְיָם גְּזַר יִשְׂרָאֵל הוּא
הִלְכַת דִינָא לֶאֱלָהָא דְיַעֲקֹב׃
ו סַהֲדוּתָא עַל יְהוֹסֵף שַׁוְיֵהּ
דְלָא קְרֵב לְאִתַּת רִבּוֹנֵיהּ בֵּיהּ
בְּיוֹמָא נְפַק מִבֵּית אֲסִירֵי
וְשַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם
סִפְתָּא דְלָא חַכִּימַת אֲלֵיפִית
שְׁמַעִית׃ ז אַעֲדֵיתִי מִשִּׁעְבּוּדָא
כַּתְפֵיהּ אִידוֹי מִן לְמִרְמֵי טִינָא
לְקִדְרָא אִסְתַּלְּקָן׃ ח בְּעִדָּן
עָקְתָא דְמִצְרַיִם קְרֵיתָ וּפַצֵּית
יָתָךְ עֲנֵית יָתָהּ בַּאֲתַר טְמִיר
בֵּית שְׁכִנְתִּי דְאָכְלִין קֳדָמוֹי
גַּלְגַּלִין דִי נוּר בְּחַנְתָּךְ עַל מֵי מַצּוּתָא לְעָלְמִין׃ ט שְׁמַעוּ עַמִּי וְאַסְהֵיד בְּכוֹן יִשְׂרָאֵל
אִם תְּקַבֵּל לְמֵימְרִי׃ י לָא יְהֵי בֵּינֵיכוֹן פָּלְחֵי טַעֲוָתָא נוּכְרָאָה וְלָא תִסְגְּדוּן לְטַעֲוַת
חִילוֹנֵי׃ יא אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דְאַסֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם אַפְתֵּי פּוּמָךְ בְּפִתְגָּמֵי
אוֹרַיְתָא וַאֲמַלֵּי יָתֵהּ מִכָּל טָבְתָא׃

אבן עזרא

ובשמך נקרא שהוא השם הנכבד והנורא שהוא לנצח כאשר פירשתי בספר השם :
(א) למנצח על הגתית . מלת הגתית פרשתיה : (ג) שאו . כמו ישאו מדבר ועריו ומלת תנו תסרת בעבור אחרת ותנו כנור נעים עם נבל : (ד) תקעו בחדש. תחלת חדוש הלבנה כמו חדשיכם ומועדיכם חדש ושבת וכתובה בתורה תקיעת החצוצרות ונכון הוא שהיו תוקעים גם בשופרות ורבותי' ז"ל פירשוהו על יום ר"ה וטעם בכסה שהלבנה מתכסה בו והנה כן משפט כל חדש ומלת חגינו זביחת הכשבים כמו חגים ינקופו אסרו חג בעבותים ולפי דעתי שמלת כסה כמו זמן קבוע או מועד ידוע וככה ליום הכסא יבוא ביתו : (ה) כי . חק ומשפט קרובים בטעם וטעם זה היה החוק לישראל להריע לאלהי יעקב בזמן הזה: (ו) עדות . י"א כי שמו שב אל עדות כמו ויקם עדות ביעקב אע"פ שבא על לשון זכר כמו ודעת לנפשך ינעם כי התי"ו סימן לשון נקבה וי"א כי וי"ו שב אל חק לישראל או אל משפט וי"א כי עדות כמו עדי כמו את הנזר ואת העדות רמז לרביד זהב : בצאתו על ארץ מצרים . כמו ויצא יוסף רק לא מצאנו יוסף בסבלות וכפוי בדוד רק בכל רגלו בבית הסוהר ויש אומרים כי בראש השנה יצא מבית האסורים והנכון בעיני כי הזכיר יהוסף בתוספת ה"א תפארת בעבור השם הנכבד והוא כנגד כל ישראל כאשר הזכרתי במזמור העליון וטעם להיות חק בכל ראש חדש לתקוע בשופר להזכיר גבורות השם בתחלת כל מועד ויום החדש ככה או הזכיר יוסף כנגד כל ישראל כדרך בני יעקב ויוסף סלה כאשר פירשתי שם : בצאתו על ארץ מצרים . בצאם מרעמסס ועברו על ארץ מצרים ומצרים מקברים וטעם שפת לא ידעתי אשמע הנה משורר כנגד כל ישראל שהוצרכו ישראל במצרים ללמוד לשון מצרים שלא ידעוה אבותיהם והיה ראוי להיות שפת שלא ידעתי או תחסר מלת עם שפת עם לא ידעתי כדרך השותים במזרקי זהב או כסף יין ועתה הזכיר החק ששם האל בישראל ממצרים וזה הוא הסירותי מסבל : (ז) הסירותי אני הוא שהסירותי מסבל שכמו שכם ישראל . וכפיו תעבורנה תסורנ' מעשות חומר מעשות החומר והלבנים בד ד ויתכן היות שפת לא ידעתי רמז לישראל ששמעו קול השם בסיני והנה שפת סמוך כי ישראל לא ידעו השם כראוי רק אחרי שומעם קולו וכן הוא כי הראית לדעת ומה הוא מן השמים השמיעך את קולו או יהיה שפת לא ידעתי משה שהיה ערל שפתים והיה אהרן לו לפה והיה משה מדבר על שם הכבוד (ח) בצרה . זה הוא שהצילם מתחת יד מצרים . וטעם אענך בסתר רעם כדרך ענני במרחביה כאלו הוא כתוב עניתיך בהסתיר הרעם ממך בעת השקיף השם אש וענן וכתוב קול רעמך בגלגל . וטעם אבחנך על מי מריבה מימי הכיר שנקרא שם המקום מסה ומריבה . וטעם להזכיר זה עם זה כי בהיותך בת עובר בים הסתרתי הרעם והענן ממך ובהיותך ביבש' נתתי לך מים : אבחנך . בדרך ושם נסהו וסלה באמת : (ט) שמע . הזכיר בתחלה הסירותי מס ישראל על כן הוא חייב לשמוע לי : (י) כתוב הנה לא יהיה בך אל זר לא יהיה בך אל זר נמצא ובדיבור שני כתוב לא יהיה לך אלהים פי' באמונת הכם לא בך נמצא ולך באמונת הלב : (יא) אנכי . כאשר תאמין כי אנכי השם העומד לנצח התענג עלי שתבקש בפיך כל רצונך ומשאל לבך ואמלאהו ולא בימי

רשי

לפי חוזק הגליות והצרה והגאולה : (א) על הגתית . כלי שיר ה
(ב) הריעו . בר"ה : (ג) כנור נעים עם נבל . ר' חייא בר אבא א
נבל הוא כנור . ורבי שמעון אומר נימין(ויתידות) יתירות שבין זה לזה
שמו נבל שהוא מנבל כל מיני זמר : (ד) בחדש . בחדוש הלבנה : בכ
מועד קבוע לכך וכן
ליום הכסא יבוא ב
הקבוע : (ה) כי ח
לישראל מאת הקב"ה
באותו היום והוא
להקב"ה . (ו) עדו
שמו . בראש השנה
מבית האסורים: שפת
אשמע . מפורש ב
שלמדו גבריאל שבעי
(ז) מדוד . מעבודו
לבשל קדירות כד
העבדים . מדוד ק
(ש"א ב') והכה בכיור
(ח) בצרה קראת .
קראתם מצרת עבוד
מצרים ואחלץ אתכם
בסתר רעם . אתה
בסתר ביני ובינך וא
בקול רעם הודעתי
ונוראות בפרהסיא : ב
מי מריבה סלה . וא
ובחון לפני שאתם
להמרותי במי מריב
שנויה במכילתא : (ט)
אחרי שכל זאת עשי
אתה לשמוע לי . (י)
פיך . לשאול ממני
לבך : ואמלאהו .
תשל

ידך על איש . הן יהרס
כי לא על איש ישים :
וסי' הרנינו גוים עמו
לאלהי' עזינו הריעו :
בקריא' וסימ' ושבתי
מצרים . גבה לבך ביפין
אעלה על ארץ פרזות
בשמים מעלותיו ואגדתו
להממיר על ארץ לא אי

ידין בגוים מלא גויות . עדות ביהוסף שמו . יהללו את שם ה' כי נשגב . והיה כמלאת שבעים שנה . וכל ארץ מצרים דאורייתא
אנכי ה' י"ב וסימ' בסדר וישמע יתרו :

תולדות אהרן הרנינו . ר"ה ל א' תמיד לג (ר"ס נט) : שאו זמרה . ערכין יא : תקעו . ביצה טז ר"ה ח יא לד סנהדרין יא ע עקידס שע
ויקרא הלוה אמור פנחס : כי חק . ביצה טז ר"ה ח י"א כה . סנהדרין יא (ר"ס נז) : עדות ביהוסף . ר"ה יא סוטה ו לו (סו
הסירותי מסבל . סוכה נה ר"ה י"א ל (ר"ס נט) : אל זר . שבת קה זוהר ויקרא אמור : הרחב פיך . ברכות נ (תענית סו) עקידס שער מ"ג כל

מצודת ציון

כמו ונסוג מאחר אלהינו (שם נט) : (א) הגתית . כלי נגון הבא מגת : (ג) נעים . ענין מתיקות וערבות : (ד) בכסה . ענין זמן מיועד כמו ליום הכסא יבוא (משלי ז') והה"א תמורת האל"ף : (ו) עדות . מלשון עדי וקשוט וכן את הנזר ואת העדות (מ"ב י"א) : שפת . לשון עם ועם כמו שפה אחת (בראשית י"א) : (ז) מסבל . ענין טעינת משא כמו והסובלים בסבל (נחמיה ד') : שכמו . כתיפיו : מדוד . כלי בישול כקדרה וכיורה וכן והכה בכיור או בדוד (ש"א ב) : (ח) ואחלצך . ענין הוצאה והליצה כמו חלוץ הנעל (דברים כ"ה) : אענך . מל' עניה ותשובה : אבחנך . מל' בחינה : (ט) ואעידה . ענין התראה כי ע"פ רוב מתרין בעדים שלא יכחש : לא

מצודת דוד

להגן על איש שהושעת בימינך : ועל בן וגו'. הוא כפל ענין במ"ש כי היא
ישראל יאמר : (יט) ולא נסוג . לא נשוב אחור ממך : תחיינו . ר"ל הו
הגלות ונקרא אז בשמך להודות לך : **פא** (ב) הרנינו . בפה : עוזנו .
למעוז וחוזק : הריעו . בשופר : (ג) שאו זמרה . הרימו בפה קול זמ
קול על התוף וכנור שקולו נעים : (ד) בחודש . בהתחלת החודש ר"ל ביום
תקעו שופר : בכסה . בזמן המיועד להיות בו יום חג והוא ר"ה : (ה)
התקיעה הזאת היא חק גזרת המקום על ישראל כי הוא יום המשפט ובא התקיעה לזרז על התשובה לזכות במשפט : (ו) עדות . ביום הזה שמו עדי הזהב כמ"ש וישם רביד הזהב על צוארו (בראשית מא) כי אחז"ל בר"ה יצא יוסף מבית האסורים : בצאתו . בעת שיצא למשול על ארץ מצרים : שפת . אז היה יוסף לומר שפת לשון אשר לא ידעתי מעולם הנה עתה אשמע ואבין כי אחז"ל שבא גבריאל ולמדו שבעים לשון לפי שכתוב בנמוסי מצרים שאין למשול בהם כ"א בכולן : (ז) הסירותי . אמר במקום ה' בזה היום הסירותי מסבל שכמו של ישראל כי אחז"ל בר"ה בטלה העבודה מאבותינו במצרים : כפיו . שעבדתי כפיו ממה שהיה מגבל לאדוניו ועשה לו מלאכת עבד : (ח) בצרה . בעת הצרה כשקראת אלי הוצאתיך ממנה : אענך . עניתיך במה שהייתי מכתיר ממך : רעם . בנ בים והיה על המצרים לנגדם שנאמר קול רעמך בגלגל (לעיל עז) : אבחנך . ר"ל עם כי היה בחון וידוע לפני שתחטא במי מריבה עכ"ז עניתיך בעברך במי הים ר"ל וכ"כ עד עולם דרכי להושיע בעת צרה עם כי נגלה לפני שיחטא בדומה לה : (ט) שמע עמי . אמרתי מאז שמע עמי והנה אתה לשמו

רשי

אמלא : (יג) בשרירות לבם . במראית לבם כמו (לעיל ה') למען שוררי :
עמי שומע לי . עדיין אם היו רוצין לשוב לי ולשמוע אלי : (טו) כמעט
ים אכניע . בשעה מועטת הייתי מכניע אויביהם : אשיב ידי . אשיב מכתי
ם לתת אותה עליהם ואז : (טז) משנאי ה' יכחשו לו ויהי עתם .
ת' למול' : (יז) ויאכילהו.
ל : ומצור . השביעם
שהלכו בדרכיו כענין
(דברים ל"ב) ויניקהו
סלע : (א) אלהים נצב
אל . לראות אם אמת
ואתם הדיינים עד מתי
עול : (ג) הצדיקו . אם
הוא בדינו אל תהפכו
טובה בשביל לשאת פני
: (ה) לא ידעו . הדיינין
זים את הדין : ולא יבינו .
ר בשביל העון הזה יתהלכו
(על דרך כי השוחד יעור
מוטו על כך מוסדי ארץ :
להים אתם . מלאכים
י לכם את התורה נתתיה
"מ שאין מלאך המות
עוד בכם : (ז) אכן כאדם
. אכן כאדם הראשון
אחרי שחבלתם מעשיכ'

אבן עזרא

או נבואת הבית הראשון אם היה זה אסף הוא המשורר בימי דוד :
(יג) ואשלחהו . כמו מי שלח פרא : בשרירות . בחוזק כמו שריר וקיים :
(יד) לו . הפך ולא שמע עמי לקולי : בדרכי יהלכו . הפך ילכו במועצותיהם :
(טו) כמעט . במעט זמן וטעם אשיב בעבור שאכניע בימים קדמונים כל
אויביהם : (טז) משנאי . יכחשו . כמו יכחשו לך אויביך מרוב פחד' יכחשו שלא מרדו בך או על דרך ויכחשו אויביך לך מטעם ובשרי כחש משמן : ויהי עתם . כי בא יומו ולעולם לא יקומו . ורבי יהודה בן בלעם אמר כן ועל צריהם אשיב ידי שהם משנאי ה' כי הם מכחשים אלהותו ויחשבו כי עד לעולם יעמודו וזה פי' ארוך ואיננו על משפט לשון הקדש הלא ראה וקרוב לבא עתה ורבים ככה : (יז) ויאכילהו . כל המפרשים אמרו כי ויאכילהו על השם הנזכר למעלה משנאי ה' והה"א והוי"ו שב אל ישראל אם בדרכי יהלכו והטעם היה ראוי שישמעו לו ויזכרו החסד שגמל לאבותם והוא אכילת המן שהוא מתוק ונכבד יותר מחלב חטה והשביעם מים מצור מתוק מדבש ותהיה מ"ם מצור משרת אחר כדרך מאל אביך ויעזרך וטעם אשביעך כדרך מטרף בני עלית כל רואו אומר לו ככה פעם ידבר כאילו איננו לנכח ופעם ידבר לנכח וככה שמנת עבית כשית כי כן מנהג הלשון ויש אומרים כי ומצור דבש אשביעך ידבר לנכח ישראל לעתיד : (א) מזמור לאסף אלהים . טעם נצב בעדת אל הכבוד שהוא עם עדת ישראל : בקרב אלהים . הם המלאכים שהם האלהים ובא השמים בני האלהים כי על ידי המלאכים הם כל משפט אלהים בארץ ויש אומרים כי בקרב אלהים כמו אלהים לא תקלל והטעם כי הוא בקרבם ויש להם לשמר שלא ישפטו עול : (ב) עד . עתה יוכיח השופטים שהם

יב וְלֹא־שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל
לֹא־אָבָה לִי׃ יג וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת
לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם׃ יד לוּ
עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ׃
טו כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל־
צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי׃ טז מְשַׂנְאֵי יְהוָה
יְכַחֲשׁוּ־לוֹ וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם׃
יז וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר
דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ׃

פב א מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים
נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים
יִשְׁפֹּט׃ ב עַד־מָתַי תִּשְׁפְּטוּ־עָוֶל
וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ־סֶלָה׃ ג שִׁפְטוּ־
דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ׃ ד פַּלְּטוּ־
דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ׃
ה לֹא יָדְעוּ ׀ וְלֹא־יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה
יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ׃
ו אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי
עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם׃ ז אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן

ה' ר"ף בסיפרא י"ח בלישנא שמיע' לקול' כ"ב
ו' מ"ל
ל"ב
ל'
י"ו
ל'
כל דסמיך לאביון פתח ג' ול' וחד כתבכ' כאורם
ל' י"ח . י' . ו'

תרגום

יב וְלָא קַבִּילוּ עַמִּי לְקָלִי וְיִשְׂרָאֵל לָא צְבוּ לְמֵימְרִי׃ יג וְתָרְכְתֵּיהּ בְּהִרְהוּרֵי לִבְּהוֹן אֲזַלוּ בְּמִלְכַּת רַשִׁיעֵיהוֹן׃ יד הַלְוַאי עַמִּי שְׁמַע לִי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹרְחָתִי יְהַלְכוּן׃ טו כִּזְעֵר בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן אַמְאֵךְ וְעַל בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן אֲתִיב מְחַת גְבוּרְתִּי׃ טז סַנְאֵי יְיָ יְכַדְבוּן לֵיהּ וִיהֵי תּוּקְפְּהוֹן לְעָלַם׃ יז וְיֵאכְלִנֵּיהּ מִן טוּב לְחֵם חִטִּין וּמִן טִינָרָא דוּבְשָׁא אַשְׂבְּעִנָּךְ׃ א תּוּשְׁבַּחְתָּא עַל יְדָא דְאָסָף אֱלֹהִים שְׁכִנְתֵּיהּ שָׁרְיָא בִּכְנִישַׁת צַדִּיקִין דְתַקִּיפִין בְּאוֹרַיְתָא בִּמְצַע דִינִין דְקוּשְׁט יְדִין׃ ב עַד אֵימָתַי רַשִׁיעַיָא תְדוּנוּן שְׁקַר וְאַפֵּי רַשִׁיעַיָא תִּסְבוּן לְעָלְמִין׃ ג דוּנוּ מִסְכֵּנָא וְיַתְמָא עַנְיָא וּמִסְכֵּנָא אַצְדִּיקוּ׃ ד שֵׁיזִבוּ מִסְכֵּן וְחַשּׁוּכָא מִן יְדֵיהוֹן דְרַשִׁיעַיָא פְּצוּ יַתְהוֹן׃ ה לָא חַכִּימוּ לְאוֹטָבָא וְלָא אִתְבַּיְנַן בְּאוֹרַיְתָא בַּחֲשׁוֹכָא מְהַלְכִין מְטוּל הֵיכְנָא מִתְמוֹטְטִין רִגְלֵיהוֹן דִי בִּסְיסֵי אַרְעָא׃ ו אֲנָא אֲמָרִית הֵי כְּמַלְאֲכַיָא אַתּוּן חֲשִׁיבִין וְהֵיךְ אַנְגְלֵי מְרוֹמָא כוּלְכוֹן׃ ז בְּרַם בְּקוּשְׁטָא הֵיךְ בְּנֵי נָשָׁא תְמוּתוּן

מי לקולי י"ח בליש' שמיעה
ימן נמסר בסיפרא סי' ג"ח :
ו' מ"ל וסי' ויחר אף ח'
רשפטים ב' בפסוק . כמעט
אכניע . וילחצום אויביהם
כי שמחם ה' . ואת אויביהם
ים : ופני י"ו בקריאה וסימ'
לא חליתי . ופני המלך
. וישב אבשלום בירושלם
ל . מלכם תדכאו עמי ופני
. ודמות פניהם פני אדם
וק . ופני הקדש המראה .
פני פני אדם . קבצו פארור .
יה פניהם דר"ה . ופני
לכדו . ופני רשעים תשאו .
מן תפו . ופני אדם אל
ה ב' בו : תמותון ד' בקריא'
ואו' מ"ל וסימ' בישעי' סימ'

ת אהרן אלהים נצב . ברכות
ו ר"ס לא סנהדרין
ת ס תמיד לג (סנהדרין, יח) : בקרב אלהים . סוטה מז אבות ס : עני ורש . חולין קלד : כל מוסדי ארץ . סוכה נה : אלהים אתם . ע"ג ס :

מתי תשפטו משפט עול כי כח השם במלאכים בפעלים : ופני רשעים תשאו . הפך נפלו פניך על כן אחריו הלא אם תטיב שאת : (ג) שפטו . עשו משפט שאין עוזר לו שלא יוכל לדבר ואלמנה שאין לה בעל הצדיקו כי הרשעים יעשו להם חמס ואתם כ שאים פניהם : (ד) פלטו . שפטו דל בממון ופלטו דל בנפש : דברי המשורר שהוכיחם ולא ידעו ולא הבינו או טעמו שתקו כאילו לא ידעו . וטעם בחשכה יתהלכו כי השוחד יעור עיני פקחים וטעם ימוטו ראוי' הם ארץ שית טו בעבור עיוות הדין או לא יחוסו השופטים שימוטו כל מוסדי ארץ : (ו) אני . מושב אלהים ישבתם : ובני עליון . כמלאכים : (ז) אכן . אין אתם רק תמותון והטעם כי נשמתכם כנשמת המלאכים והנה אינכם רק כגופות תמותון וכאחד השרים המתגברים ועושים חמס וככה דרך שרים וכל שופטי ארץ :
קומה

מצודת דוד

אמרי : ישראל . ר"ל כי אם תשמע לי אתה ישראל : (יא) אנכי . ר"ל הנה
וני המעלך מארץ מצרים וידי בכל מעלה ולזה הרחב פיך לשאול ממני כל
ואמלאם אם תשמע לי : (יב) ולא שמע . אבל עמי לא שמע לקולי : לא אבה .
ב לשמוע לי : (יג) ואשלחהו . שלחתים מארצם ללכת בגולה כי הלכו בשרירות
נעלאם הרעה : (יד) לו עמי . אם היה עמי שומע לי וגו' : (טו) כמעט . כשעור מעט זמן היה מהר הייתי מכניע אויביהם והייתי משיב ידי על הצרים
ולחזור ולהכות : (טז) משנאי ה' . השונאים הנחשבים לשונאי ה' היו אז מכחשים לו לומר שאינם שונאים על כי יפחדו מהעונש : ויהי עתם . עת הטובה
היתה לעולם מבלי הפסק : (יז) ויאכילהו . אז היה ה' מאכיל אותו ממיטב החטים והיה משביעו דבש הזב מן הצור וכן הוא אומר ויניקהו דבש מסלע (דברי'
הוא מדרך משל לומר שהיה רב שפע במקום יובש ולמה אם היו הולכים בדרכי המקום : **פב** (א) בעדת אל . בתוך הדיינים השופטים לראות אם עושים
אמת : בקרב . יושב בקרב הדיינים וכאלו ישפוט עמהם וכפל הדבר לחזוק : (ב) עד מתי . הואיל וכן א"כ עד מתי תשפטו עול ולעולם תשאו פני הרשעים
הם בדבר המשפט : (ג) שפטו . לא כן עשו כ"א שפטו דל ויתום במשפט הראוי ולא תרחמו עליהם במשפט : הצדיקו . בעת המשפט אם הוא צדיק בריבו
אמרו אליכם במשפט את שעשיר בעל דינו שלא לביישו ואח"ז הודיעו שהדין עם שכנגדו : (ד) פלטו . מיד הבא לעשקם : (ה) לא ידעו . אין הדיינים נותנים לב
ולהבין אומר שטון והרי הם כההולך בחשיכה ואינו יודע במה יכשל : ימוטו . הלא בעבור קלקול הדין ימוטו מוסדי הארץ והיא קרובה לנפול כי על שלשה
העולם עומד והדין אחד מהם כן אמרז"ל : (ו) אני אמרתי . אמר בשם ה' הנה כאשר נתתי אתכם על הדיינים אמרתי אז שבעבורם תהיו כמלאכים ולא
נכם המיתה : ובני עליון . כפל הדבר במ"ש : (ז) אכן . באמת הואיל ואין אתם נזהרים בה תמותו כמו שמת אדם הראשון על שלא נזהר במצותי ;
שפקה

מצודת ציון

(יב) לא אבה . לא רצה : (יג) בשרירות . במראה כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כ"ד) :
(יד) לו . כמו אם וכן לו החייתם אותם (שופטים ח') : (יז) מחלב . ענין מיטב כמו ואכלו
את חלב הארץ (בראשית מה) : (ב) תשאו . ענין הנושה וכן שאת פני רשע (משלי יח) : (ד) פלטו .
ענין הצלה : (ה) ימוטו . מלשון הטיה :
דמי

אבן עזרא

(ח) קומה . תפלת המשורר או ידבר על לשון הצועקים חמס או דרך נבואה ובית בכל הגוים נוסף כמו לכי לחמו בלחמי ויהיה הפועל יוצא כדרך ונחלתנו ונחל ה' את יהודה חלקו ורבי יהודה הלוי אמר אתה תהיה נחלה לצועקים בכל הגוים : (א) שיר מזמור לאסף : (ב) אלהי' . כמו שופט : דמי . שתיקה מגזרת וידום אהרן אף על פי שהוא משרש אחר וטעם אל שאתה תקיף שתוכל להושיע : (ג) כי יהמיון . מגזרת המון כי ברובם הם הומים עלי : (ד) יערימו . ערמת סוד וטעם צפוניך צפונים בסתרך כנגד סוד : (ה) אמרו . אלה לאלה: מגוי . מהיותם גוי : (ו) כי נועצו . עצת לב יחדיו וטעם עליך כי שמך נקרא עליהם : (ז) אהלי . הטעם אדום באהליהם או שכנו אהלי אדום שהתחברו אליהם והנה הם העיקר וככה יושבי צור: והגרים. הם ההגריאים שילדה הגר מבעל אחר ובעבור שהיתה שפחת אברהם התייחסו הבנים אליה כדרך בנות ברזלי הגלעדי: (ח) גבל. הם הגבלים: (ט) וטעם זרוע כי תמיד היו עוזרי' אותו: (י) עשה להם כמדין . כאשר עשית למדין במלחמות גדעון : בנחל קישון . שהם מתו הנסים ממחנה סיסרא נחל קישון גרפם : (יא) נשמדו . שב אל מדין ושם המקום שנפלו שם עין דאר אולי נקרא כן בעבור שהיה גדעון משם : (יב) שיתמו. דרך נחות כמו ותראהו את הילד : (יג) אשר . נאות . כמו נוות כי אותיות אהו"י נראות ונעלמות מתחלפות : (יד) אלהי. בעבור שהזכיר אלהים בלא סימן המדבר הזכיר אלהי שהוא סימן המדבר ליחדו על כן אמר אלהי : שיתמו כגלגל . נוסף הגימ"ל כי הוא כאשר יבער הגלל וכגלגל לפני סופה כי הוא מתגלגל : (טו) כאש. לפי דעתי כי תבער פועל יוצא ואחרים אמרו כי תבער היער ואיננו נכון ומלת תלהט לעד : (טז) כן בסערך. וסער מתחולל: ובסופתך

תולדות אהרן אל דמי . עקרים מ"ב פכ"א :

רשי

מעשיכם כמוהו : וכאחד השרים . הראשונים שמתו כן תפולו . ומדר
כאחד השרים של מעלה שנאמר (ישעי' כ"ד) יפקוד ה' על צבא המרום ב
(ח) קומה אלהים . אסף התחיל להתפלל שיקום ויכרית אותם הדיינין המ
מישראל : כי אתה . הוא הנוחל הגוים . והכל בידך לשפוט :
דמי לך . אל תתן לעוונותינו שאויבינו לנו : (ו) עליך ברית י ברית זו איננה אלא עליך את שמך שאין אתה קרוי אלא לנו אלהי ישראל שלא יזכר שם ישראל הגדול איננו נזכר כך מ (ט) גם אשור . אף אשו נזכר עד היום מאחר ע ולא יתחבר עם מרעי דלא אמר (בראשי' י') מ ההיא יצא אשור שיצא דור הפלגה . כאן גלו ועוזרם לרעה : (כ אחרים מצאתי כן) . ג נלוה עמם וגו' גם זה מחכב מתחלתו מע"ע מעצת נמרוד שנאמר מ ההיא יצא אשור אף ה להיות רשע לכך נשתתף ביתך . בראשית רבה זרוע . כל אלה נתנו כ למואב עמון שכניו לב (י) עשה להם כמדין . ע" כסיסרא . ע"י ברק : (יא בעין דאר . איני יודע המלחמות היתה בעין גדעון או של ברק : ה זבל מפוזר . ת"י : (אמרו . הגוים האלו ה למעלה אדום וישמע חבריהם : נירשה ל נאות אלהים . את אלהים : (יד) שיתמו כ וכקש הנדפים מפני ר גלגל הוא דאשי קולי הקרויים קרנד"ש וכשמגיעין ימי החורף ונשחתים מאליהם ופור ממטע ודומה אותו הנית כמין גלגלי אופן מגלה מוליכתן : (טז) וכב טורבילי"ן

תרגום

וְהֵיךְ חַד מִן רַבְרְבַנַיָּא תִּפְּלוּן :
ח קוּם יְיָ דּוּן יַת כָּל יָתְבֵי
אַרְעָא אֲרוּם אַתְּ תַּחְסִין בְּכָל
עַמְמַיָּא : א שִׁיר וְשִׁבְחָא עַל
יְדָא דְאָסָף : ב אֱלֹהִים לָא
תִּשְׁתּוֹק לָךְ לָא תִתְרַשַּׁל וְלָא
תִשְׁדּוֹךְ אֱלָהָא : ג אֲרוּם הָא
בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִתְרַגְּשִׁין וְסַנְאָךְ
זְקִיפוּ רֵישָׁא : ד עַל עַמָּךְ
נְכִילוּ רָזָא וּמִתְמַלְּכִין עַל
דְּמִתְטַמְּרִין בְּאוֹצְרָךְ : ה אָמְרִין
אֲתוֹ וְנִכְנְסוּן מִלְּמֶהֱוֵי עַם וְלָא
אִדְכַּר שְׁמָא דְיִשְׂרָאֵל תּוּב :
ו אֲרוּם אִתְמַלְּכוּן בְּכָל לִבָּא
עֲלָךְ כַּחֲדָא וְאַמְטוּלְתָךְ קְיָמָא
גָּזְרִין : ז מַשְׁכְּנֵי אֱדוֹמָאֵי
וְעַרְבָאֵי מוֹאֲבָאֵי וְהוּנְגְרָאֵי :
ח גּוּבְלָאֵי וְעַמּוֹנָאֵי וַעֲמַלְקָאֵי
פְּלִשְׁתָּאֵי עִם יָתְבֵי צוֹר :
ט לְחוּד סַנְחֵרִיב מַלְכָּא דְאַתּוּר
אִתְחַבַּר עִמְּהוֹן הֲווֹן לְסַעִיד
לִבְנֵי לוֹט לְעָלְמִין : י עֲבֵד
לְהוֹן הֵיךְ עֲבַדְתָּא לְמִדְיָן
וּלְסִיסְרָא וְהֵיךְ עֲבַדְתָּא לְיָבִין
בְּנַחַל דְּקִישׁוֹן : יא אִשְׁתֵּצִיוּ
בְּעֵינָא דְדָאר הֲווֹן הֵיךְ רְעִי
דִּרְמִים לְאַרְעָא : יב שַׁוִּי
יַתְהוֹן וְרַבְנֵיהוֹן הֵיךְ עוֹרֵב
וְהֵיךְ זְאֵב וְהֵיךְ זֶבַח וְהֵיךְ צַלְמוּנָע
כָּל מַלְכֵיהוֹן : יג דִּי אֲמַרוּ נֵירַת
לָנָא יַת כָּל עִידִית אֱלֹהִים :
יד אֱלָהִי שַׁוִּי יַתְהוֹן הֵיךְ
גַּלְגְּלָא דְמִתְגַּלְגַּל וְאָזֵיל וְלָא נָיַח בְּמִדְרוֹן וְהֵיךְ קַשָּׁא קֳדָם זַעְפָּא : טו הֵיךְ אֶשָּׁא דְּבָעֲרָא
בְּחוּרְשָׁא וְהֵיךְ שַׁלְהוֹבִיתָא דְּמִצַּלְהֲבָא זָרְזֵי טוּרַיָּא : טז הָכְנָא תִּרְדְּפִנּוּן בְּעַלְעוֹלָךְ וּבְזַעְפָּךְ תְּבַהֲלִנּוּן :

תהלים פג

וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ׃ ח קוּמָה
אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי־אַתָּה
תִנְחַל בְּכָל־הַגּוֹיִם׃
פג א שִׁיר מִזְמוֹר לְאָסָף׃
ב אֱלֹהִים אַל־דֳּמִי־לָךְ אַל־תֶּחֱרַשׁ
וְאַל־תִּשְׁקֹט אֵל׃ ג כִּי־הִנֵּה
אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ
רֹאשׁ׃ ד עַל־עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד
וְיִתְיָעֲצוּ עַל־צְפוּנֶיךָ׃ ה אָמְרוּ
לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא־יִזָּכֵר שֵׁם־
יִשְׂרָאֵל עוֹד׃ ו כִּי נוֹעֲצוּ לֵב יַחְדָּו
עָלֶיךָ בְּרִית יִכְרֹתוּ׃ ז אָהֳלֵי אֱדוֹם
וְיִשְׁמְעֵאלִים מוֹאָב וְהַגְרִים׃ ח גְּבָל
וְעַמּוֹן וַעֲמָלֵק פְּלֶשֶׁת עִם־יֹשְׁבֵי צוֹר׃
ט גַּם־אַשּׁוּר נִלְוָה עִמָּם הָיוּ זְרוֹעַ
לִבְנֵי־לוֹט סֶלָה׃ י עֲשֵׂה־לָהֶם כְּמִדְיָן
כְּסִיסְרָא כְיָבִין בְּנַחַל קִישׁוֹן׃ יא נִשְׁמְדוּ
בְעֵין־דֹּאר הָיוּ דֹּמֶן לָאֲדָמָה׃
יב שִׁיתֵמוֹ נְדִיבֵמוֹ כְּעֹרֵב וְכִזְאֵב
וּכְזֶבַח וּכְצַלְמֻנָּע כָּל־נְסִיכֵמוֹ׃
יג אֲשֶׁר אָמְרוּ נִירְשָׁה־לָּנוּ אֵת
נְאוֹת אֱלֹהִים׃ יד אֱלֹהַי שִׁיתֵמוֹ כַגַּלְגַּל
כְּקַשׁ לִפְנֵי־רוּחַ׃ טו כְּאֵשׁ תִּבְעַר־
יָעַר וּכְלֶהָבָה תְּלַהֵט הָרִים׃ טז כֵּן
תִּרְדְּפֵם בְּסַעֲרֶךָ וּבְסוּפָתְךָ תְבַהֲלֵם׃

ל' · ג' ג' · ראיתם ס' · ג' בטעם · ג' · ז' מ"ל · ל' · ל' · ב' ר"פ בלגנכם · ל' · ל' · ל'. ג' קמץ וחד זקני גבל · ל'. ג' ר"פ · ב' · ד' כתיב כן · ל'. · ל'. · ל' וחד קול רעמך בגלגל · ל'

כ"ב ו שיר מזמור ג' בט
שיר מזמור לבני קרח גד
שיר מזמור לאסף אלהים
לך . שיר מזמור לדוד דנ
אויביך ז' מ"ל וסימ' כן י
אויביך ה' . ואהיה עמך ב
הלכת דד"ה . והכנעתי

אויביך דד"ה . אם שלש שנים רעב בד"ה . כי הנה אויביך יהמיון בזרוע עזך . אשר חרפו אויביך ה' . וב' חסר דחסר כי תצא למלחמה על איבך קדמא . אשר יציק
איביך כתיב : גבל ב' א' קמץ וא' פתח וסי' זקני גבל וחכמיה . גבל ועמון . בתרא קמץ ואינון מן א"ב א' פתח וא' קמץ וסימ' במס' רבתא בערך פתח : דאר ד'
במצעות הכלה וסימ' ויהי למנשה בישככה קדמא דפסוק . וממטה נפתלי את עיר מקלט . בן אבינדב . נשמדו בעין דאר :

מצודת ציון

(ב) דמי . ענין שתיקה כמו לך דומיה תהלה (לעיל סה) : תשקוט . ענין מנוחה : (ג) יהמיו . מל' המיה : (ד) יערימו . מל' ערמה : (ה) ונכחידם . ענין כריתה כמו ותכחד מן הארץ (שמות ט) : (ט) נלוה . ענין חבור כמו הפעם ילוה אישי (בראשית כ"ט) : (יא) דומן . זבל ואשפה כמו כדומן על פני השדה (מ"ב ט) : (יב) נסיכמו . ענין שררה כמו נסיכי סיחון (יהושע י"ג) : (יג) נירשה. מל' ירושה : נאות . מדור : (יד) שיתמו . ענין שימה : כקש . הוא תבן הדק : (טו) וכלהבה . שלהבת : תלהט . ענין שריפה כמו אש לוהט (לקמן קד) : (טז) בסערך ובסופתך . ענין רוח חזקה וגדולה

מצודת דוד

(ח) שופטה הארץ. שפוט אתה דין עני ואביון: כי אתה תנחל וגו'. שלא אף בכל גו
תאהב הענויים דכאי הרוח והנחלתם לך לנחלה לזה שפוט את משפטם : פג
דמי לך . לא יהיה לך דומיה : אל תחרש . אל תשתוק ואל תנוח מל
(ג) יהמיון . לכלות את ישראל : נשאו ראש . מרימים ראש ועולים מעלה
(ד) יערימו סוד . מערימין עצה בסוד לבל יגלה עצתם לחשוב רע על ישראל
ונסתרים בצלך לבטוח בך : (ה) אמרו . אומרים זה לזה נכריתם מהיות עוד
יזכרו עוד : (ו) עליך . כרתו ביניהם ברית לקום עליך להשחית עמך : (ז) אהלי אדום . והם בני אדום שקדמונים יושבי אוהלים : והגרים . המה בני הגר
מבעל אחר לא מאברהם : (ט) גם אשור . עם כי ראו גבורת ה' במחנה סנחריב מ"מ לא לקחו מוסר חברו עצמם עמהם והיו מעולם לעזור לבני לוט המה עמו
הנלחמים בישראל : (י) כמדין . שנפלו בידי גדעון כמ"ש בשופטים : כסיסרא כיבין . שנשפטו בנחל קישון בימי דבורה וברק : (יא) נשמדו בעין דאר .
הוא חוזר: היו דומן . היו למדרך כף הרגל כדומן שע"פ האדמה : (יב) שיתמו . שים הנדיבים שבהם כעורב וכו' והם היו שרי מדין : (יג) אשר . על אשר
נירש מקום המקדש והוא מדור אלהים : (יד) כגלגל . הוא הגלגל בראש הקוצים המתגלגל ע"י הרוח : (טו) תבער יער . כי על שהעצים סמוכים זה לזה לכן
בן האש הולך ושורף הכל : תלהט הרים . כי הרוח המצוי בהרים נושב בהלהב ואין נוח לכבותו : (טז) כן תרדפם . מאמר דוד ע"ש לכלות הכל מבלי ש
ויבקשו

...ליו"ן בלמו : (ב) מה ידידות משכנותיך. כמה אהובות וחביבות משכנותיך :
...ספה. נחמדה : כלתה. נתאותה כמו (ש"ב י"ג) ותכל דוד המלך לצאת
...שלום : לחצרות ה'. כי חרבו ועל הגלות אמרה : לבי ובשרי ירננו.
...ן על זאת : (ד) גם צפור מצאה בית. בחרבנו קננו בו הצפרים. ומדרש
בבניינו מדבר והצפור
כנסת ישראל : אשר שתה.
(ה) אשרי. מי שיגיע עוד
בביתך ועוד יהללוך בתוכו:
...ז לו בך. אשר שם אותך
מבטחו : מסלות בלבבם.
בלבו מסלות דרכיו ליושר
דרכו : (ז) עוברי בעמק
. אותם העוברים על דתך
בעומקה של גיהנם בבכי
: מעין ישיתוהו. בדמעות
ם : גם ברכות יעטה
. מברכים ומודים לשמו
...ים יפה דן אותנו ואמת
ברכות יעטה לנו המורים
ללכת בדרך הטוב ולא
...לו : (ח) ילכו מחיל אל
אותם הנזכרים למעלה
ביתך אשר מסילות
: מחיל אל חיל. מבית
...ש לב"ה ויראה כבאם
אל הקב"ה בציון :
...מעה תפלתי. לבנות ביתך:
מגנכו

וכסופתך. רוח חזקה : (יז) מלא. בעבור שהתגברו לאמר נרשה את נאות אלהים הנה כנגד זה קלון : (יט) וידעו. יש אומר כי יחסר וי"ו מן שמך והנכון בעיני שיחסר שי"ן שהוא תחת אשר וכן הוא וידעו כי אתה שמך ה' לבדך וככה אל תרבו שתדברו גבוהה ונדעה שנרדפה ועליון לנגד קלון : (א) למנצח. הגתית. פירשתיו : (ב) מה ידידות. אהובות תאר למשכנות: (ג) נכספה. התאותה וכמעט כלתה מרוב התאוה והטעם שעברה חק התאוה על כן אלת גם : לחצרות ה'. אם זה מבני קרח הוא בבבל או אם מבני קרח בימי דוד לחצרות שהוא סביבות אהל השם או דרך נבואה : לבי. הוא השכל והדעת שהם בנשמה : ובשרי. הגוף והשער הפה פי' שער בשר הגוף המרנן עם שכל מחשבת הכל הוא הפה שהוא פתח הבשר על כן ירננו וטעם אל כנגד כלתה או שהיה החיה הלב עם הבשר : (ד) גם. כמו גם בשחיק יכאב לב שטעמו כמו עד : ודרור. שם עוף מנגן אולי נקרא כן בעבור שאין מנהגו לנגן כל זמן שאיננו חפשי וזה העוף ידוע הוא בספרד אמר רבי משה כי העוף שתולדתו לברוח מיישוב בני אדם יחוג למקום הבב ד מקום הקרבנות הקרובים לפניו דרך משל והם עושים כן אולי היו קרבים אל מזבחך שידעו מקום המזבח על כן שתה שם אפרוחיה ורבי יהודה בן בלעם לעג לר' משה כי מה דעת יש בעופו' רק הפי' כי נכספה נפשי להצרות ה' ואל מזבחותיך ואני מתנודד ולא אמצא מה שאחפוץ. והנה הצפור מצאה בית וקן ואני אינני מוצא : (ה) אשרי יושבי ביתך. הם הכהנים והלוים : (ו) אשרי אדם. החוגגים מישראל והם הצריכי' לעוז כי הם הולכים וטעם מסלות שאין בלבם חפץ ולא מחשבה רק המסלות שהולכים שם בית השם : (ז) עוברי בעמק הבכ'. שם מקום או עמק שם אילנים הנקראים בכאים וטעם מעיין ישיתוהו מרוב החוגגים בעמק שירד ...ם בעבור רגלי העוברי' נמצאו לעולם שם המים כאילו שם מעין והנה חסר כ"ף כמעיין ישיתוהו כמו אש אוכלה הוא : גם ברכות יעטה מורה. הדרך בעבור ...מים וזה כדרך משבריך וגליך כאשר פירשתיו. אמר רבי יהודה כי מורה שם מקום כמו מגבעת המורה בעמק פסוק הוא בשמואל : (ח) פירוש מחיל אל חיל ...ם שהם הולכים החוגגים מגזרת חיל וחומה והנכון שחיל צבא אנשים רבים כדרך חבל נביאים עד הגיע' אל מקום הכבוד בציון והטעם יראה כל אחד מהם ...ראות את פני ה' אלהיך : (ט) ה'. כבר פירשתיו כי הוא דרך קריה וכן הוא ה' אלהים אלהי צבאות וטעם צבאות המלאכים וכנגדם הזכיר יעקב שבניו הם צבאותיו בארץ כמו כל צבאות ה' וזה המשורר מתפלל להקריב הישועה והנכון שהוא דבק עם הכתוב אחריו :
מגנכו

יז מַלֵּא פְנֵיהֶם קָלוֹן וִיבַקְשׁוּ שִׁמְךָ ס'. ג'
יְהוָה׃ יח יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ עֲדֵי־עַד
וְיַחְפְּרוּ וְיֹאבֵדוּ׃ יט וְיֵדְעוּ כִּי־ י"א רפין
אַתָּה שִׁמְךָ יְהוָה לְבַדֶּךָ עֶלְיוֹן עַל־
כָּל־הָאָרֶץ׃

פד א לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית
לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ ב מַה־יְּדִידוֹת ב' חד חס' משכיל. ב' מס
מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת׃ ג נִכְסְפָה טובו אהליך
וְגַם־כָּלְתָה ׀ נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת יְהוָה
לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל אֵל־חָי׃
ד גַּם־צִפּוֹר ׀ מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר ׀
קֵן לָהּ אֲשֶׁר־שָׁתָה אֶפְרֹחֶיהָ אֶת־ ב' מלעיל ולא ענתה
מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת מַלְכִּי ג' חד מ"ל ב' כי אליך
וֵאלֹהָי׃ ה אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד ל"ד מ"ל
יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃ ו אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז־ ב' מ"ל
לוֹ בָךְ מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם׃ ז עֹבְרֵי ׀
בְּעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ גַּם־ נ' וכתי' א' ה'
בְּרָכוֹת יַעְטֶה מוֹרֶה׃ ח יֵלְכוּ מֵחַיִל ד'. ד'
אֶל־חָיִל יֵרָאֶה אֶל־אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן׃ י"ג
ט יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת שִׁמְעָה
תְפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ י"ו

יז מליא אפיהון קלנא ויבעון שמך יי׃ יח יבהתון ויבהלון לעלמי עלמין ויתחסדון ויהובדון׃ יט וידעון ארום את שמך יי בלחוד עלאה על כל יתבי ארעא׃ א לשבחא על כנרא דאתיא מגת על ידיהון דבני קרח תושבחתא׃ ב מה הגון רחימין משכנך יי צבאות׃ ג רגגת ולחוד תאיבת נפשי לדרת יי לבי ובסרי מרננן לאלהא קים׃ ד לחוד יונתא אשכחת ביתא ושפנינא שרכפא ליה די כשרין גוזליה לאתקרבא על מדבחתך יי צבאות מלכי ואלהא׃ ה טוביהון דצדיקין דיתבין בבית מקדשך תוב ישבחונך לעלמין׃ ו טוביה דגבר דעושנא ליה במימרך רוחצנותא בלבביהון׃ ז רשיעיא דעברין עם עומקי גהנם בכן בכיתא היך מעינא ישוניה לחוד ברכן יעטוף לדתיבין לאולפן אוריתיה׃ ח אזלין צדיקיא מן בית מקדשא לבית מדרשא יתחמי לעות אוריתא דילהון קדם יי דשכנתיה שריא בציון׃ ט אמר דוד יי אלהים צבאות קבל צלותי אצית אלהא דיעקב

ה' דגש וסימ' מלא
...זאת. את אמתחות. מבחר
...מלא. מלא קרנך שמן.
...ניה' קלון. וחר ומלא חפנך
...אש: ידידות ב' א' מ"ל וא'
...וסי' משכיל שיר ידידת.
...ידות משכנותיך. שתה ב'
...וסימ' לא ענתה ולא שתה
...ה. אשר שתה אפרחיה:
...תיך ג' חד מ"ל וסימ' ויאמר
...נאתי. ושל אחריו דגבי
. אשר שתה אפרחיה:
...' קמץ וסימ' גמס' בסדר
...יום השמיני : יעטה ד'
נמסר בסדר תזריע : יראה
...ריא' וסימ' אשר יאמר היום
...' יראה. מצות יאכל את
הימים ב' בפסוק. שלוש
בשנה יראה כל זכורך
...ום. וחברו דכי תשא.
...רמ"ת ב' בפסוק. ולא יראה
...ור בכל גבולך. מגן אם
...רמח בארבעים. וה' עליהם
ויצא כברק חצו. ועליך
...' וכבורו עליך. יראה אל
בציון. יראה אל עבדיך

תולדות אהרן מה ידידות. מנחות נג : נכספה. זוהר ויחי : גם צפור. זוהר תצוה ובלק : אשרי יושבי. נדה לג סנ דרין נא : אשרי אדם. זוהר תולדות : עוברי. עירובין יט : מחיל אל חיל. ברכות ס"ג מ"ק כט (שביעית לה) :

מצודת דוד

...יבקשו. אז יתחרטו על מעשיהם ויבקשו שמך : (יח) יבושו. אבל לא יועילו ...ם כי יבושו ויבהלו עד עולם : (יט) וידעו. אז ידעו הכל כי אתה לבדך שמך ...ורה שהממשלה בידך ואין זולתך ואתה הוא העליון על כולם ור"ל שאפילו ...מענה לגבור יחשב ומכ"ש גבור למעלה : **פד** (ב) מה ידידות. מה מאוד ...ת וחביבות משכנותיך : (ג) נכספה. יאמרו נפשי מתאוית לבוא לחצרות ה' ...ובשרי יתאוו לרנן בה אל ה' : (ד) גם צפור. יתאונן על חרבנה ואומר שגם ...מצאה בית במקום המזבח ודרור מצאה בה לעצמה קן אשר שמה שם אפרוחיה : ...ת מזבחותיך. ר"ל על המזבחות : (ה) אשרי יושבי. אשרי לזה שיהיה בבנינה ויהיה מיושבי ביתך ויהללוך שם עד עולם : (ו) עוז לו בך. ...שעוז ומבטחו בך : מסילות בלבבם. בכל עת חושבים בלבבם המסילות העולות לבית ה' : (ז) עוברי. להיות עולה ברגל עם העוברים דרך עמק הבכא ...שם התהומים וכן ממול בכאים (ש"ב ה) (כי דרך שם היה המעלך) : מעין ישיתוהו. בעבורם ישים שם ה' מעיינות מים למען ימצאו לשתות. יעטה מורה. ...לשם את הדרך אשר ילכו בו יהיה עטוי ומעוטף בברכות כי כל ההולכים יברכוהו כי על מבועי מים ינהלם : (ח) ילכו וגו'. ירבו העולי' עד כי ילכו מצבא אנשים אל צבא אנשים ויפגשו כתות רבות אשר ילכו להיות נראי' אל פני ה' בציון :
מגנכו

מצודת ציון

וגדולה : (יז) קלון. ענין בזיון והוא מל' קלוי באש (ויקרא ב') כי המתביישים פניו מאדימות כאילו נשרף באש. או הוא מל' קלות : (יח) ויחפרו. ענין בושה כמו וחפרה הלבנה (ישעיה כ"ד) : (א) הגתית. כלי נגון הבאה מגת : (ב) ידידות. אהובות : (ג) נכספה. ענין תאוה כמו נכסוף נכספת (בראשית ל"א) : כלתה. אף הוא ענין תאוה וחשק כמו כלתה לתשועתך נפשי (לקמן קי"ט) : (ד) ודרור. שם עוף מה : קן. כן נקרא מדור העוף כמו יקרא קן צפור (דברי' כ"ב) : שתה. שמה : אפרוחיה. בניה הקטנים כמו אפרוחים או ביצים (שם) : (ו) מסילות. מל' מסילה ושביל : (ז) יעטה. ענין עטיפה ולבישה כמו כבגד יעטה (לקמן קט) : מורה. מל' הוראה ולמוד יורה בדבר שיהיה :
הסתופף

י מָגִנֵּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט פְּנֵי ב'
מְשִׁיחֶךָ׃ יא כִּי טוֹב־יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ
מֵאָלֶף בָּחַרְתִּי הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית אֱלֹהַי ג' ומ"ל.
מִדּוּר בְּאָהֳלֵי־רֶשַׁע׃ יב כִּי שֶׁמֶשׁ ׀ ג' י"ז
וּמָגֵן יְהוָה אֱלֹהִים חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן
יְהוָה לֹא יִמְנַע־טוֹב לַהֹלְכִים
בְּתָמִים׃ יג יְהוָה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי
אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃

פה

א לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃
ב רָצִיתָ יְהוָה אַרְצֶךָ שַׁבְתָּ שְׁבוּת שבות ק'
יַעֲקֹב׃ ג נָשָׂאתָ עֲוֺן עַמֶּךָ כִּסִּיתָ
כָל־חַטָּאתָם סֶלָה׃ ד אָסַפְתָּ כָל־
עֶבְרָתֶךָ הֱשִׁיבוֹתָ מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ׃ ג'
ה שׁוּבֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְהָפֵר כַּעַסְךָ ג'
עִמָּנוּ׃ ו הַלְעוֹלָם תֶּאֱנַף־בָּנוּ תִּמְשֹׁךְ ב' חד כתיב שי"ן . ג'
אַפְּךָ לְדֹר וָדֹר׃ ז הֲלֹא אַתָּה תָּשׁוּב
תְּחַיֵּנוּ וְעַמְּךָ יִשְׂמְחוּ־בָךְ׃ ח הַרְאֵנוּ ג'
יְהוָה חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן־לָנוּ׃
ט אֶשְׁמְעָה מַה־יְדַבֵּר הָאֵל יְהוָה ב' . ב'
כִּי ׀ יְדַבֵּר שָׁלוֹם אֶל־עַמּוֹ וְאֶל־
חֲסִידָיו וְאַל־יָשׁוּבוּ לְכִסְלָה׃ י אַךְ ג'
קָרוֹב לִירֵאָיו יִשְׁעוֹ לִשְׁכֹּן כָּבוֹד ג חסר
בְּאַרְצֵנוּ׃ יא חֶסֶד־וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ ג'
צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ׃ יב אֱמֶת מֵאֶרֶץ ה'

לְעָלְמִין : י זַכְוַת אֲבָהָתָנָא
חֲמֵי אֱלֹהִים וְאִסְתַּכַּל אַנְפֵּי
מְשִׁיחָךְ : יא אֲרוּם טָב לְמִתַּב
יוֹמָא חַד בְּדָרַת מַקְדְּשָׁךְ מִן
אֲלַף בְּגָלוּתָא בְּחַרֵית לְאִדַּבָּקָא
בְּבֵית מַקְדַּשׁ אֱלָהָא מִן לְמֵדַר
בְּמַשְׁכְּנֵי רַשִׁיעָא : יב אֲרוּם
הֵיךְ שׁוּר רָם וּתְרִיס תַּקִּיף יְיָ
אֱלֹהִים חִנָּא וִיקָרָא יִתֵּן יְיָ לָא
יְכַסֵּי טָבָא מִן דְּאָזְלִין ה' חס' בכתוב
בִּשְׁלֵימוּתָא : יג יְיָ צְבָאוֹת טָב
לְבַר נָשָׁא דְּמִתְרְחֵיץ בְּמֵימְרָךְ :
א לְשַׁבָּחָא עַל יְדֵיהוֹן דִּבְנֵי
קֹרַח תּוּשְׁבַּחְתָּא : ב רְעֵיתָא
יְיָ אַרְעָךְ אֲתֵבְתָּ שְׁבִיתָא
דְּבֵית יַעֲקֹב : ג שְׁבַקְתָּא
חוֹבֵיהוֹן דְּעַמָּךְ כַּסִּיתָא כָּל
חַטָּאֵיהוֹן לְעָלְמִין : ד כְּנַשְׁתָּא
כָּל רוּגְזָךְ תַּבְתָּא מִן תְּקוֹף
רוּגְזָךְ : ה תּוּב לְוָתָנָא אֱלָהָא
פּוּרְקָנָא וּבַטֵּל רוּגְזָךְ עִמָּנָא :
ו הַאֶפְשַׁר דִּי לְעָלְמָא תִּתְקוֹף
בָּנָא תְּנַגֵּיד תּוּקְפָךְ לְדָר וְדָר :
ז הֲלָא אַתְּ תְּתוּב תְּחַיֵּי יָתָנָא
וְעַמָּךְ יֶחְדוּן בְּמֵימְרָךְ : ח אַחֲמֵי
יָתָנָא יְיָ טוּבָךְ וּפוּרְקָנָךְ תִּתְיְהֵב
לָנָא : ט אֶשְׁמַע מָה יְמַלֵּל אֱלָהָא
יְיָ אֲרוּם יְמַלֵּל שְׁלָם לְעַמֵּיהּ
וְלַחֲסִידוֹי וְלָא יַחְזְרוּן לְסִכְלָא :
י בְּרַם קְרִיב לְדָחֲלִין מִנֵּיהּ
פּוּרְקָנֵיהּ לְאַשְׁרָאָה יְקָרָא
בְּאַרְעָנָא : יא טָבוּן וּקְשׁוֹט אָרְעִין צִדְקָא וּשְׁלָמָא אִדַּבְּקוּ : יב קְשׁוֹט מִן אַרְעָא אַרְבֵּית

רשי

(י) מגננו. הוא בית המקדש המגין עלינו : והבט פני (דוד) משיחך ב[...] בחסדיו ובטרחו אשר טרח ויגע על בנינו : (יא) כי טוב יום. אשכה[...] ולמחר ימות מלהיות אלף שנים במקום אחר : בחרתי הסתופף . על סף המזוזות לשקוד : מדור באהלי רשע. מלהיות דר בשלוה באהלי עשו הרשע[...] בהם : (יב) כי שמש [...] לפתור שמש כמשמעו [...] תהלים פותרו ל' שינוי[...] (ב) רצית ה' ארצך וג[...] שבת שבות יעקב וג[...] עונם וכסית חטאתם [...] עברתך מהם והשיבו[ת] מחרון אפך אז רצי[ת] ועולמך מתרצה ולך [...] תעשה זאת אין ארצך [...] מתרצה : (ה) שובנו. [...] והשיבנו : (ז) הלא אתה [...] שתשוב תחיינו שהרי כ[...] כן על ידי נביאך : (ט) [...] מה ידבר . אוכה לש[...] ידבר הקב"ה כשידבר [...] עמו : לכסלה. לשטות [...] לפניו : (יא) חסד ואמת [...] שיהיו ישראל דוברי אמ[ת] השמים ישקפו בהם [...] צדק ושלום נשקו. בצד[ק] ישראל עושים והשלו[ם] הקב"ה יהיו נושקין [...] כלומר והיה מעשה הצד[קה] (ישעיה ל"ב) : (יב) אמת [...] תצמח וגו'. כשהיו [...] דוברים אמת וישקפו [...] צדקה שהם עושים [...] גם

אבן עזרא

(י) מגננו הוא המלך שיגן ביד העם כמו כי לה' מגיננו והטעם שיושיע השם מלכנו כי בימיו ילכו חוגגים אל בית השם בלי פחד אויב : (יא) כי. דבק עם תחלת המזמור נכספה : מאלף. יום אל מקום אחר והסתופף לשבת בסף השער : מדור. כמו לגור בלשון ארמית ומלת רשע מגזרת ובכל אשר יפנה ירשיע : (יב) כי בעבור שהזכיר מגיננו ראה אלהים אמר כי המגן באמת הוא השם לבדו וטעם שמש כי החוגגים צריכים לשמש בעבור הליכתם וטעם אחר בעבור כי השמש תכה יומם אמר כנגדה ומגן וטעם חן וכבוד יתן ה' להולכים בדרך תמים הם החוגגים והשם יתן להם חן וכבוד בכל מקום שיעברו בו כי השם לא ימנע מהמקבלים אותו : (יג) ה'. זה הפסוק קשור בעליון הבוטח בשם לא יחסר טוב:

(א) למנצח לבני קרח. זה המזמור על גלות בבל גם על גלותינו בדרך נבואה : (ב) רצית ה' ארצך. בזמן בית שני : (ג) כאשר. נשאת כי בעבור עונם וחטאתם גלו והעד שנשאת עוני : (ד) אספת. כדרך אספו נגהם ופעול השיבו' הוא אפך והנה מחרון כמו מחרות עם הפועל : (ה) שובנו. הנה הטעם שמדבר המשורר על לשון ישראל בגלותינו כאשר שבת שבות יעקב בבית שני תשיבנו גם עתה : הפר כעסך. כנגד אספת כל עברתך : (ו) הלעולם. בעבור היות גלות בבל שבעים שנה וגלות הזה לדור ודור עד היום : (ז) הלא. טעם אנחנו נחשבנו בגלות כמתים ואין מי יוכל לחיותינו זולתך : (ט) אשמעה. דברי המשורר יבקש דרך נבואה כמו על משמרתי אעמודה עד שראה בחזיון שאף השם ישוב מישראל וידבר שלום על עמו : לכסלה. מגזרת כסיל כדרך ועמך כולם צדיקים : (י) אך. אל ידאג עמו בעבור אורך הגלות כי הישועה הקרובה אם ישראל ישובו ליראה את השם אז ישוב השם מחרון אפו לשכן כבודו בתוכם זה אך קרוב והנה זה המזמור לעד כי הכבוד לא היה בבית שני : (יא) חסד. הטעם בהיות הכבוד שוכן בארץ ישראל אז יהיו כולם חסידים ושלום אמת בעבור היות הגזירו' תלויות לפי מעשה האדם בארץ על כן אמר תפתח ארץ ויפרו ישע

פעליך. מדור ל' : שבור[...] דכתיב שבות וקרינן שבי[ת] ה' ארצך. וחלופי' ו' כת[...] וקרינן שבות וסימ' נמס[ר] סוף סימן מ"ט : כעסך ב' [...] ש' וסימ' שובנו אלהי ישע[נו] כעסך . ותרב כעשך עמדי[...] כתיב שי"ן : הלעולם ג' [...] וסימ' הלעולם יזנח ה' : [...] תאנף בנו . והנביאים [...] יהיו : שלום בלהון מ"[...] חס' וסימ' נמסר בסדר [...] וביחזקאל סימן י"ג : לשכן [...] וסימ' אז אמר שלמה ד[...] וחברו דד"ה ב' אף סררים ל[...] מסרה אחריתי מוסיף עוד [...] ימים או חדש או ימים [...] הענן . לשכן כבוד בא[...] בערוץ נחלים . אנ"ך. ור'בו[...] נפגשו ג' בקריא' וסימ' חנ[...] נפגשו . עשיר ורש נפגש[ו]

תולדות אהרן כי טוב. שבת ל מכות י : כי שמש. סוטה י זוהר ויקרא: רצית. תענית ז עקרים מב פכ"ד : נשאת . שם (סנהדרין כו קידושין [...]
אמת מארץ . שם ח בתרא יא עקידה ש' סו (פאס טו) :

מצודת דוד

(י) מגננו. בה"מ שהוא לנו למגן ולמחסה ראה אותו וזכור בו : והבט. [...] דוד משיחך למענו עשה שלא יהיה בהם פרחתו על בה"מ : (יא) כי טוב [...] לזה אני מתאוה לראות בבנייניה כי יותר טוב לי לשבת בחצריך יום א' מאלף שנים בחצרים אחרים : בחרתי. יותר אבחר לחסות בסף השער של בית ה' [...] דירה שלימה באוהל רשע : (יב) כי שמש. כי מעולם תאיר לנו כשמש ותגן עלינו לזה מובטח אני כי עוד יתן לנו חן וכבוד ולא ימנע את הטוב מלתתו לה[ולכים] בדרך תמים : פה (ב) רצית. כמו שרצית את ארצך מאז והשבת שבות יעקב מגלות בבל : (ג) נשאת. כי מחלת עונם וכסית חטאתם על עולם לא [...] (ד) אספת. הכנסת עברתך לבל תכעוס בהם : השיבות. חזרת מחרון אפך : (ה) שובנו. כן שובנו מגלות אחרון והפר כעסך אשר עמנו : (ו) הלעולם. [...] עולם תכעוס בנו וכי תמשוך אפך לסוף כל הדורות : (ז) הלא אתה. הלא סוף הדבר תשוב תחיינו מן הצרות וישמחו עמך בישועתך : (ח) הראנו. לזה הר[אנו] חסדך במהרה בימינו : (ט) אשמעה . הן שומע אני מה ידבר האל אשר ידבר שלום אל עמו ומבטיחם שלא ישובו לחטוא עוד : (י) אך קרוב. ר"ל אין הדבר [...] קרוב לפני ה' וקלם בעיניו להביא ליראיו ישעו ולשכון כבוד בארצנו : (יא) חסד ואמת. החסד והאמת פוגשים זה בזה ר"ל האחד תלוי בחבירו כשנדבר אמ[ת] [...] חסד אל: נשקו. פגשו זה בזה ונשקו יחד ר"ל תלוים המה זה בזה כשנעשה צדק תבוא השלום : (יב) אמת. כשתתרבה האמת בארץ אז יהיה הצדק נשקף מן [...] לראות

מצודת ציון

(יא) הסתופף. מל' סף ומזוזה : מדור. מל' דירה : (ב) רצית. מלשון רצון : (ג) נשאת. ענין מחילת העון : (ד) אספת. ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף (שופטים י"ט) : עברתך. מל' עברה וזעם : (ו) תאנף. מלשון אף וחמה : (ט) לכסלה. מל' כסיל ור"ל לטעות : (יא) נפגשו. ענין פגיעה

תהלים

תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף׃ יג גַּם־
יְהוָה יִתֵּן הַטּוֹב וְאַרְצֵנוּ תִּתֵּן יְבוּלָהּ׃
יד צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ
פְּעָמָיו׃

פו א תְּפִלָּה לְדָוִד הַטֵּה־יְהוָה
אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי׃
ב שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי־חָסִיד אָנִי הוֹשַׁע
עַבְדְּךָ אַתָּה אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ׃
ג חָנֵּנִי אֲדֹנָי כִּי־אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל־
הַיּוֹם׃ ד שַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עַבְדֶּךָ כִּי אֵלֶיךָ
אֲדֹנָי נַפְשִׁי אֶשָּׂא׃ ה כִּי־אַתָּה
אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־
קֹרְאֶיךָ׃ ו הַאֲזִינָה יְהוָה תְּפִלָּתִי
וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתָי׃ ז בְּיוֹם
צָרָתִי אֶקְרָאֶךָּ כִּי תַעֲנֵנִי׃ ח אֵין־כָּמוֹךָ
בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ׃ ט כָּל־
גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ
לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ׃ י כִּי־
גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה
אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ׃ יא הוֹרֵנִי יְהוָה דַּרְכֶּךָ
אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ יַחֵד לְבָבִי לְיִרְאָה
שְׁמֶךָ׃ יב אוֹדְךָ אֲדֹנָי אֱלֹהַי בְּכָל־
לְבָבִי וַאֲכַבְּדָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם׃
יג כִּי־חַסְדְּךָ גָּדוֹל עָלָי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי
מִשְּׁאוֹל תַּחְתִּיָּה׃ יד אֱלֹהִים זֵדִים
קָמוּ עָלַי וַעֲדַת עָרִיצִים בִּקְשׁוּ
נַפְשִׁי וְלֹא שָׂמוּךָ לְנֶגְדָּם׃ טו וְאַתָּה
אֲדֹנָי אֵל־רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ טז פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי
תְּנָה־עֻזְּךָ לְעַבְדֶּךָ וְהוֹשִׁיעָה לְבֶן־

ד' בליש' חס' א · ג' . ו' רפי' · ג' רפי' · ב' · ב' גרשי' בסי' · ב א · קל"ד · ב' שמחסו · י"ו · ל' ומ"ל · ב' קרנת ביוס · ל' · ג' ומ"ל · ז' רפי' · ס' · יפס · ל' · ד' וכל אלפא בית דכו' וסי' · ג"ט יכ"ט · ב' על אלינו מפרס

תרגום

וְצִדְקָא מִן שְׁמַיָא אוֹדִיק׃
יג לְחוֹד יְיָ יִתֵּן טָבָא וְאַרְעָנָא
תִּתֵּן אִבָּהּ׃ יד צִדְקָא קֳדָמוֹי
יְהַלֵּךְ וִישַׁוֵּי לְאוֹרַח טָב אִסְתַּוְרוֹי׃
א צְלוֹתָא דְצַלִּי דָוִד אַצְלֵי יְיָ
אוּדְנָךְ עֲנֵי יָתִי אֲרוּם עַנְיָא
וַחֲשִׁיכָא אֲנָא׃ ב נְטוֹר נַפְשִׁי
אֲרוּם חֲסִידָא אֲנָא פְּרוֹק עַבְדָּךְ
אַתְּ אֱלָהִי דִי אֲנָא מִתְרְחֵיץ
עֲלָךְ׃ ג חוּס עֲלַי יְיָ אֲרוּם
קֳדָמָךְ אֲצַלֵּי כָּל יוֹמָא׃ ד אַחְדֵּי
נַפְשָׁא דְעַבְדָּךְ אֲרוּם לְוָתָךְ יְיָ
נַפְשִׁי אֶזְקוֹף בִּצְלוֹ׃ ה אֲרוּם
אַתְּ הוּא יְיָ טָב לְצַדִּיקַיָא
וְשָׁבֵק לְדָתָיְבִין לְאוֹרָיְתֵיהּ
וּמַסְגֵּי טִיבוּ לְכָל דִּמְצַלְיָן
קֳדָמָךְ׃ ו אֲצִית יְיָ צְלוֹתִי
וְקַבֵּל לְקָל תַּחֲנוּנָי׃ ז בְּיוֹמָא
דְעָקְתִי אֶקְרֵי לְוָתָךְ אֲרוּם אַתְּ
עָנֵי יָתִי׃ ח לֵית בַּר מִינָךְ
בְּאַנְגְלֵי מְרוֹמָא יְיָ וְלֵית
כְּעוֹבָדָךְ׃ ט כָּל עַמְמַיָא דִי
עֲבַדְתְּ יֵיתוּן וְיִסְגְּדוּן קֳדָמָךְ
יְיָ וְיִתְּנוּן אִיקָר לִשְׁמָךְ׃ י אֲרוּם
רַבָּא אַתְּ אֱלָהָא וְעָבֵד פְּרִישָׁן
אַתְּ הוּא אֱלָהָא בִּלְחוֹדָךְ׃
יא אַלֵּף יָתִי יְיָ אוֹרְחָתָךְ אֶתְהַלֵּךְ
בְּקוּשְׁטָךְ יַחֵד לִבְּבִי לְמִדְחַל
שְׁמָךְ׃ יב אוֹדֵי קֳדָמָךְ יְיָ
אֱלָהִי בְּכָל לִבְּבִי וְאִיקַר שְׁמָךְ
לְעָלַם׃ יג אֲרוּם טוּבָךְ רַב
עֲלַי וּפְצֵיתָא נַפְשִׁי מִשְּׁיוֹל
אַרְעִיתָא׃ יד אֱלָהָא זֵדוֹנִין
קָמוּ עֲלַי וְתַקִּיפִין תְּבָעוּ נַפְשִׁי
וְלָא שַׁוִּיאוּ יָתָךְ לְקִבְלְהוֹן׃
טו וְאַתְּ יְיָ אֱלָהָא רַחֲמָנָא
וְחַנָּנָא מְרַחֵק רְגַז וּמַסְגֵּי
לְמֶעְבַּד טַבְוָן וְקוּשְׁטוֹת׃ טז אִתְפְּנֵי
לְוָתִי וְחוּס עֲלַי הַב עוּשְׁנָךְ

רשי

ה' יתן הטוב . יפתח אוצרו את השמים לתת מטר כדי לעשות יבולה : (יד) וישם לדרך פעמיו . וישם הקב"ה את הצדק בדרכי פעמיו ...הם את בניו : (ב) כי חסיד אני . שאני שומע גדופי וחרפתי ויכולת ...קם ואני שותק . כך הוא באגדת תהלים . ד"א פירשו רבותינו לא חסיד אני וכו' : ...יום . כל הגלות שהוא ...ות ולילה לישראל כך ...גדת תהלי' : (ד) נפשי ...כי אכיון : (ח) ואין ... המקדים עליונים ... : (י) ועושה נפלאות ...ים לבדך . עד שלא ...מלאכים נבראו השמים ...אך יכבדו כל הגוים (יג) משאול תחתיה . ...ספים להנתן בעומקה ...ומשם הצלתני שאמר ...כיא (ש"ב י"ב) גם ה' ...אתך : (יד) זדים קמו ...אג ואחיתופל : ולא ...דם . לא זכרו אשר ...אני שמואל על פיך : ...ן אמתך . בן האמה ...ת עצמו לפני אדמו יותר

אבן עזרא

ישע : (יג) גם . זה הוא הגשם אוצרו הטוב : (יד) צדק . השם יהלך הצדק לפניו דרך משל והנכון כי צדק שם דבר ותחסר מלת איש כאילו כתוב איש צדק לפניו : יהלך . השם כדרך התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק והטעם שיעזור איש צדק להתהלך לפניו ובא חסר איש כמו אל תהי מרי ואני תפלה צדק יצרת אחר וכן הוא וישם לדרך צדק פעמיו והנה הטעם כפול : (א) תפלה לדוד הטה ה' אזנך ענני כי עני . דרך צחות ועני ואביון בעיניו או כנגד מלכי הגוים או התפלל זאת התפלה לפני מלכו : (ב) שמרה . יש אומרים כי שמרה פעל עבר כמו זכרה ירושלם כי נפשי שמרה מה שראוי לשמור עד היותי חסיד ואמ' רבי יהודה בן בלעם כי הטעם שמור נפשי עד שאהי תמיד חסיד והנכון שמלת שמרה נפשי כמו שמרה נפשי והצילני כי אני חסיד ואיננו זר כי במזמור זדים קמו עלי גם הוא אמר לא תתן חסידך וגמלני כצדקי : (ג) חנני . אין לי מה אעשה רק שאקרא אליך כל היום שתחנני : (ד) שמח . טעם אליך ה' נפשי אשא כדרך ואליו הוא נושא את נפשו : (ה) כי . טוב לטובים : וסלח . לחטאים: ורב חסד לכל קוראיך . כנגד כי אליך אקרא כל היום : (ו) האזינה . שתעשה חסד עמי כי אתה רב חסד : (ז) ביום . לא אקרא לנסותך ולא לשוא כי אני בצרה וטעם כי תענני שאדע דעת אמת כי תענני בעבור שאין כמוך באלהים ה' כדברי משה כה' אלהינו בכל קראינו אליו : (ט) כל . כאשר יראו הגוים שסבבוני כי אני בצרה גדולה כאשר יספרו לאחרים שהושעתני כי אני עני ואביון אז יבאו אליך הגוים לכבוד שמך : (י) כי . אז יספרו הגוי' גדולתך ויכחשו אלהיה' ויודו כי אתה אלהים לבדך ואלהיהם אינם אלהים : (יא) הורני . בראותי בדרך נכונה כי יענהו השם והוא מתחנן לתקן לו סבות ועלילות להוסיף ליראה את שמך ומלת יחד מגזרת יחיד או חבר מגזרת יחד : (יב) אודך . על החסד שגמלתני הכתוב אחריו . הוסיף דוד במלת עלמו לעולם יותר מן הגוים שאמר עליהם ויכבדו והוסיף על הגוים המכבדים שמו מלת לעולם : (יג) כי תחתיה . תואר לשאול כי לא שאול תוך : (יד) אלהים זדים . כנגד כי חסיד אני ועריצים כנגד כי עני ואביון :

עשה

מסורה

...יש : וישם ו' רפין וסימ' ... : תפלה לדוד ב' וסימ' ...ד שמעה ה' צדק . הטה ...ענני : אלהי ב' פתחין ... וסימ' הסתופף בבית ...שע עבדך אתה אלהי : ...ו וסימ' נמסר בסיפרא ... : אקראך ב' וסימן ... . ביום צרתי אקראך : ...מ"ל וסימ' פן יבואו ...אלת . למה יבואו מרכי ...ואו ויגידו צדקתו : אתה ...' וסימ' היום יודע כי ...הו . אתה אלהים תורידם ...לא אתה אלהים זנחתנו ...סוק . שמעת לגדרי . ...ועשה נפלאות . זדים ...ברבתי דכו' וסימ' גז"ם

...אהרן צדק . ברכות יא : לדרך פעמיו . זוהר ...כי עני ואביון . זוהר בלק : ... . ברכות ד זוהר פנחס : ... עקידה ש' פז : הורני . ...זוהר משפטים :

מצודת ציון

...ו . מלשון נשיקה : (יג) נשקף. ... : (יג) יבולה . תבואתה ...) פעמיו . לצעדיו כמו פעמי ...קי"ט) : (א) האזינה . הטה ... . והקשיבה . ענין שמיעה: ... . ענין למוד : יחד . מל' ... (יג) תחתיה . ענין עומק ...יד) עריצים . חזקים

מצודת דוד

...ע"פ הארץ : (יג) גם ה' וגו' . ר"ל מלבד גמול המעשה יתן גם את הטוב ...צית בחסדו : (יד) צדק . כל איש ילך לפניו הצדק ר"ל שיהיה הצדק ...כח עיניו וישים פעמיו לדרך הצדק ללכת אחריו והכפל בדבר לחוזק ...כמה . לשמוע תפלתי וענני : כי עני . אני מוכנע כעני : (ב) כי חסיד ...א במה ששומע חרפתו ובידו לנקום נקם ומעביר על מדותיו : הושע גו'. ...בורם והוא כמו אתה אלהי הושע עבדך הבוטח עליך : (ד) נפשי אשא. ...נפשי להשען עליך ולהשען בך : (ז) כי תענני . בטוח אני שתענה לי: (ח) באלהים . עם שרי מעלה : ואין כמעשיך . אין בעולם מעשה נפלא כמעשיך : (ט) יבואו וגו' . כי לעתיד יאמינו הכל בה' : (י) כי גדול . אז ידעו אשר אתה גדול ועושה נפלאות לבדך : (יא) אהלך . למען אלך גם אני באמתך ר"ל ללכת באמתך במוך : יחד לבבי . עשה לי לב אחד ומחשבה אחת ליראה את שמך ולא אהיה הגוי ומסופק : (יג) גדול עלי . בגדלת עמי חסד : משאול תחתיה : הוא הגיהנם וזהו במה שכפרו ע"י נתן הנביא שנמחל לו העון דבת שבע : (יד) ולא שמוך . לא שמו יראת אלהים נגד פניהם : (טז) לבן אמתך . ר"ל אני מוכנע כבן אמה יליד בית :

אות

אֲמִתֶּךָ׃ יז עֲשֵׂה־עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה
וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וְיֵבֹשׁוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה
עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי׃
פז א לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר שִׁיר
יְסוּדָתוֹ בְּהַרְרֵי־קֹדֶשׁ׃ ב אֹהֵב
יְהוָה שַׁעֲרֵי צִיּוֹן מִכֹּל מִשְׁכְּנוֹת
יַעֲקֹב׃ ג נִכְבָּדוֹת מְדֻבָּר בָּךְ עִיר
הָאֱלֹהִים סֶלָה׃ ד אַזְכִּיר ׀ רַהַב
וּבָבֶל לְיֹדְעָי הִנֵּה פְלֶשֶׁת וְצוֹר עִם־
כּוּשׁ זֶה יֻלַּד־שָׁם׃ ה וּלְצִיּוֹן ׀ יֵאָמַר
אִישׁ וְאִישׁ יֻלַּד־בָּהּ וְהוּא יְכוֹנְנֶהָ
עֶלְיוֹן׃ ו יְהוָה יִסְפֹּר בִּכְתוֹב עַמִּים
זֶה יֻלַּד־שָׁם סֶלָה׃ ז וְשָׁרִים כְּחֹלְלִים
כָּל־מַעְיָנַי בָּךְ׃
פח א שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־
קֹרַח לַמְנַצֵּחַ עַל־מָחֲלַת לְעַנּוֹת
מַשְׂכִּיל לְהֵימָן הָאֶזְרָחִי׃ ב יְהוָה
אֱלֹהֵי יְשׁוּעָתִי יוֹם־צָעַקְתִּי בַלַּיְלָה
נֶגְדֶּךָ׃ ג תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתִי הַטֵּה

ג׳ רפי · ל׳ וחד נחמתי · ל׳. ל׳ · ל׳. ל׳. ל׳ · י״ב בליש׳ · ב׳ קמצי. ג׳ · ג׳. ב׳ · ל׳ ומ״ל וס׳ מ״ל בליש׳ · ל׳ וח׳ בליש׳ · ל׳ וחס׳ · ד׳ · ב׳ בתרי ליש׳ חד חס׳

לְעַבְדָךְ וּפְרוֹק לְבַר אַמְתָךְ׃
יז עֲבֵד עִמִּי אָת לְטָבָא בִּזְמַן
דְעָיֵיל שְׁלֹמֹה בְּרִי יַת אֲרוֹנָא
בְּבֵית מַקְדְשָׁא יִתְפַּתְּחָן
תַּרְעַיָא אַמְטוּלְתִי וְיֶחֱמוּן סַנְאַי
אֲרוּם שְׁבַקְתָּא לִי וְיִבַּהֲתוּן
וִידוּן אֲרוּם אַתְּ יְיָ סַיַעְתַּנִי
וְנַחֲמְתָּנִי׃ א עַל יְדֵיהוֹן דִבְנֵי
קֹרַח אִתְאַמַר שִׁירְתָא
דְמִתְיַסַּד עַל פּוּם אַבְהָתָא דְמִן
לְקַדְמִין׃ ב רָחֵם יְיָ מַעֲלָנֵי
בָּתֵּי מְדְרַשַׁיָא דִקְבִיעָן בְּצִיּוֹן
מִכֹּל בָּתֵּי כְנִישַׁיָא דְבֵית
יַעֲקֹב׃ ג מִלִין דְיָקָר אִתְמַלֵל
עֲלָךְ קַרְתָּא דֶאֱלָהָא לְעָלְמִין׃
ד אַדְכַּרוּ תּוּשְׁבַּחְתָּךְ מִצְרָאֵי
וּבַבְלָאֵי לְיָדְעֵי יָתָךְ הָא
פְּלִשְׁתָּאֵי וְצוֹרָאֵי עִם כּוּשָׁאֵי
דֵין מְלִיךְ אִתְרַבָּא תַּמָּן׃
ה וּלְצִיּוֹן יִתְאַמַר דָוִד מַלְכָּא
וּשְׁלֹמֹה בְּרֵיהּ אִתְרַבָּא בְּגַוַהּ
וֶאֱלָהָא הוּא יְשַׁכְלְלִנַהּ לְעֵילָא׃
ו יְיָ עַל סִפְרָא דִי מְכַתְּבִין
בֵּיהּ חוּשְׁבַּן כָּל עָלְמָא דֵין
מְלִיךְ אִתְרַבָּא תַּמָּן לְעָלְמִין׃
ז וְאָמְרֵי שִׁירִין עַל חִנְגַיָא כָּל מִינֵי תּוּשְׁבְּחָן עַל קוּרְבָּנָא מִתְאַמְרִין בְּגַוִךְ׃ א שִׁירָא
וְתוּשְׁבַּחְתָּא עַל יְדֵיהוֹן דִבְנֵי קֹרַח עַל צְלוֹתָא לְשַׁבָּחָא שְׁכְבָא טָבָא עַל יְדוֹי דְהֵימָן
יַצִּיבָא׃ ב יְיָ אֱלָהָא פּוּרְקָנִיהּ יְמָם קַבֵּלִית בְּבִירְיָא צְלוֹתִי קֳדָמָךְ׃ ג תֵּיעוֹל קֳדָמָךְ
צְלוֹתִי אַצְלֵי אוּדְנָךְ לְבָעוּתִי׃ (ת״א יֵיתֵי קֳדָמָךְ צְלוֹתִי עַל עַמָּךְ

אבן עזרא

(יז) עשה. טעם אות שיפלא בעיני הרואים : ונחמתני. מהצרות שעברו עלי : (א) לבני קרח מזמור שיר. לאחד מנגני שמואל או מבני בני בניהם ועיקר זה המזמור יסודתו על הר הקדש : (ב) אוהב. השערים הנכבדים מכל המשכנות והטעם לשבת בם ואחר כן יזכיר ירושלם : (ג) נכבדות. כל אחד מתהלות נכבדות מדובר בך את עיר האלהים באמת והיא ירושלם : (ד) אזכיר. דברי המשורר אזכיר רהב הוא מצרים המחשבת רהב או רהב כל גוי והוא סמוך כדרך ושכורת ולא מיין כאילו אמר אזכיר רהב כל גוי שיהיה ובבל עמהם אזכיר זה ליודעים כמוני וגם אזכיר פלשת עם צור. וטעם זה יולד שם כי לפרקים מועטים בשני׳ רבות יולד בהם איש חכם נודע בדורו שיש לו שם : (ה) ולציון. ובעבו׳ ציון כלמ״ד אמרי לי אחי הוא יאמ׳ תמיד איש ואיש נולד בה כי חכמים שיש להם שם הם רבים וטעם איש ואיש לא זה לבדו : יכוננה. על דרך והוא נוה לי אחי והנה והוא עליון יכוננה בעבור כי ת השם בכח הפעלים והיה פירושו והשם הנזכר למעלה אוהב ה׳ שערי ציון יכוננה מכון עליון והטעם מקום כזה שיולדו שם חכמים רבים השם יעמידהו ויכוננהו : (ו) ה׳. הטעם והשם לבדו שידעו מספר כל העולם בכתבו והוא יכול לספר כל הנולדים שהם חכמים בציון כי רבים הם ממספרי אדם : זה יולד שם. שב אל ציון וטעם בכתוב השם והספרים הם השמים : (ז) ושרים. בך. לנכח איש האלהים ושם שרים וחוללים שלא יפסקו כמו מעייני מים ואלה מעיני כמו על כל אגילי ידי. ומנהג העולם להיות השרי׳ מועטים מהחוללים ושרי ציון כמו החוללים ומשקל החוללים כמו אמרתי להוללים : (א) שיר מזמור לבני קרח. בעביר היות מחלת פתח לעד נאמן שהוא סמוך על כן אמרתי כי זה השיר על נועם פיוט תחלתו מחלת ובפיוט היה לבי או גופי שנסמך מחלת אליו גם זה המזמור על חולי המשורר ומלת לענות כמו קול ענות. אמר רבי ישועה שזה הימן הוא נכד שמואל וקראו הכתוב אזרחי כי הוא אזרח במשוררים כי רוב המשוררים הם בניו ובני בניו ככתוב בדברי הימים וי״א כי אל״ף נוסף והוא בן זרח ואחיו איתן ואחרים אמרו כי הימן ואיתן אחים והיה שם אביהם אזרח : (ב) ה׳. טעם יום זמן כמו אתה עובר היום היום הזה יום בשורה הוא ביום הכותי כל בכור ויום צעקתי קשור עם הבא אחריו : (ג) תבא. תפלתי. כוונת הלב ורנתי בלשון

רשי

יותר ממקנת כסף שבן האמה יליד בית הוא וגדל בחיק אדוניו : (יז) ע
אות לטובה. שיהא ניכר לאחרים שמחלת לי : ויראו שונאי. האות וי
שמע לו הקב״ה ליתן האות בימיו אלא בימי שלמה בנו כשדבקו השער
ולא נפתחו עד שאמר (ד״ה ב ו׳) אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי ד
(א) יסודתו בהררי ק
מזמור זה על הר צי
יסדו המשורר :
מדובר בך. את יר
כבוד נדברו בך מפי
הן הנכבדות שאת ע
סלה : (ד) אזכיר
ליודעי. עוד זאת
אזכיר את מצרים
יודעי להביא מנחה
(ישעיה ס״ו) והבי
אחיכם וגומר מנחה
פלשת וצור עם כו
כמצרים ובבל יתנ
ולזכור את כל א׳ ו
שם. זה היה ממשפח
בציון כענין שנאמר
ואתם תלוקטו לאח
(ה) ולציון יאמר איו
בה. וכשיביאום מנ
יאמר להם על כל א
מאותם שגלו ממך ומי
ענין אחר המשורר
לעמי ולאיודעי את גד
ובבל שהם רואים
גדולתם הנה פלשת
מפני שהם סמוכים
מנשאים אותם
ואומרים עליהם זה
במצרים ובבל : ולציון
והשבח הזה שהוא
ובבל יסוב לציון
אומרים פלוני יולד
יכוננה עליון. והק
למעלה מכל השייר
יספור בכתיב עמים
מסורס זה וסלה
מוסב כלפי ראשו
בכתוב עמים סלה כ
כשיכתוב הקב״ה
ימנה את ישראל
בתוכם ואת הנאנס
ויוציאם מתוכם ויל
מאותם של ציון ויבר
וזה שאמר ישעיה (ס
מהם אקח לכהנים
הגוים המביאים א
אקח הנבלעים בתוכ
ככני׳ ולוים שאינם
גלוים הם אמר ה׳
(דברים כ״ט) הנס
אלהינו : (ז) ושרים כחוללים. על זאת. כחוללים לשון מחוללי׳ :
כל קרבי : בך. בישועתך : (א) על מחלת לענות. על חולת אהבה וע
מעונה ביסורי הגלות : משכיל. כל מקום שנאמר משכיל ע״י תור
שהיה הנביא מעמיד תורגמן לפניו ושרוח הנבואה באה לו אומר
לתורגמן והוא משמיעה : להימן האזרחי. א׳ מן המשוררי׳ בכלי

יכ״ע וסימ׳ בסוף מלאכי ובישעיה כימן י״ג ׃ ויראו ג׳ רפין וסימ׳ מלכים ב׳ סימ׳ ו׳ ׃ יסודתו ל׳ בהררי קדש ל׳ נכבדות ל׳ מדבר ל׳ עיר האלהים ל׳ : רהב חד מן י״ב בלישני׳ וסימ׳ נמסר בישעי׳ כימן ל׳ ול׳ מן סי׳ פ״ט ׃ יאמר ג׳ בקריא׳ וסימ׳ גבור ציד לפני ה׳. על כן יאמר בספר מלחמות ה׳. ולציון יאמר איש ואיש ילד בה. וחד ויאמר למלך יריחו ׃ בכתוב ח׳ מ״ל בליש׳ בקריא׳ וסימ׳ נמס׳ ביחזקאל ריש סימן כ״ד ׃ מחלת ד׳ וסימ׳ נמס׳ בסוף תולדות ובסיפרא ריש סי׳ נ״ג ׃ לענות ב׳ בתרי

תולדות אהרן אות לטובה. שבת ל סנהדרין קז : שערי ציון. ברכות ח : ולציון יאמר. כתובות עה עקידה שער עה זוהר לו (שביעית לס) : להימן האזרחי. ב״ב ט״ו : אלהי ישועתי. זוהר ויגש :

מצודת ציון

חזקים כמו אל נערץ (לקמן פ״ט) : (יז) אות. סימן ומופת : (ד) רהב. הוא מצרים כמ״ש בהם רהב הם שבת (ישעיה ל׳) ויקראו כן ע״ש גאותם והוא מל׳ ירהבו הנער בזקן (שם ג׳) : ליודעי. ענינו אהוב וחביב כמו ומודע לבינה תקרא (משלי ז׳) : (ז) ושרים. מל׳ שירה : כחוללים. שם כלי נגון כמו תוף וחליל (ישעיה ה) : מעיני. מל׳ עיון ומחשבה : (א) מחלת. שם כלי נגון : לענות. להרים

מצודת דוד

(יז) אות לטובה. סימן להודיע לכל שחפץ אתה בטובתי : ויבושו.
אתה עמדי : כי אתה וגו׳. ר״ל הלא מעולם עזרתני ונחמתני ע״י נתן הנ
מחילת העון דבת שבע לזה שאלתי עשה לי גם אות לטובה לה
פז (א) יסודתו. יסוד השיר הזה הוא לדבר במהללי הררי קדש ושם צ
(ב) כל משכנות. כי אף שכל א״י אהובה היא למקום מ״מ שערי ציון אהוב לפניו יותר מהכל : (ג) נכבדות. וזה לפי שמדובר בך אתה ציון אמרות נכבדות
יושבים בה ועוסקים בתורה ולזה תקרא עיר אלהים עד עולם : (ד) אזכיר. אמרו במקום ה׳ לעתיד אזכיר את מצרים ובבל על יודעי ואהובי להביאם אל
אזכיר פלשת וכו׳ להביאם שמה כי יאמר הלא זה יולד שם בציון ר״ל תולדות אבותיו מציון הוא ולזה החזירוהו למקומו : (ה) ולציון יאמר. שמבשר יבשר את
נאמר לה הנה הובא כל איש ואיש אשר יולד בה : והוא. מי שבידו לכונן הוא יכונן אותם להיות עליון : (ו) ה׳ יספור וגו׳. בעת יכתוב את העמים יש
ישראל הנבלעים בתוכם ויברור אותם ויאמר הלא זה מילדי העברים מעולם מימי אבותיו אשר נולדו בציון ולי שמה : (ז) ושרים. אז ישוררו כמו המנגנים
ויאמרו כל עיוני והבטתי ותוחלתי שמה בך : פח (א) להימן. המזמור הזה נמסר להימן שהוא יאמר על הדוכן (יעל כי אשר למנצח ר״ל שימסר

רשי

[...]יהו בני קרח את המזמור הזה שיאמרהו הימן על הדוכן : להימן. האזרחי. [...]בן יהודה היה שהוא מיוחס (בד"ה א ב') ובני זרח זמרי ואיתן והימן [...]ידע כולם חמשה היו חכמים גדולים כמו שנאמר בשלמה (מלכים א ד') [...]כל האדם מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע בני מחול ויסדו [...] ונקבעו בספר [...]ך נקראו בני מחול . [...] בפירושים מדוייקים : [...]צעקתי . וגם בלילה [...] נגדך : (ד) כי שבעה [...]פשי . על כנסת ישראל [...]: (ה) אין איל . אין [...](לעיל כ"ב) אילותי [...]שה : (ו) במתים חפשי. [...]מתים חפשי מן העולם [...] המתים חפשים מן [...]מידך נגזרו . ממלותיך [...] העולם : (ז) בבור [...]זו הגלות: (ח) סמכה. [...]לה עלי : וכל משברך [...]. משברים לשון גלי [...]ל סע"ת אסך בכלם [...]י תמיד : (ט) שתני [...]ו.כאומו' שהייתי חשוב' [...]בשיו אני נמאסת להם: [...]ובש בכלא ואיני יכול [...]) הלמתים. הלרשעים [...]ים קרוין מתים הלהם [...]ה פלא ונסים : אם [...]קימו יודוך . שמא אלו [...]רופו ידיהם מעבודתך [...] יקומו ויודוך בתמיה : [...]פר בקבר חסדך . אם [...] אויבנו כלום נוכל [...]ך בקבר : (טו) וגוע [...]נת מתוך תשנוק מיתה [...]כמו (שמות י"ד) וינער [...] פירש מנחם ל' חביט' [...]ים ל"ג) נוער כפיו [...]חד.(שם כ"ב) התנערי [...]ו' שבי (שם א') והיה [...]ורת (איוב ל"ח) וינערו [...]נה (נחמיה ה') ככה [...]ריק : אפונה.מיושבת [...] ומכונסת

תהלים פח

אָזְנְךָ לְרִנָּתִי׃ ד כִּי־שָׂבְעָה בְרָעוֹת
נַפְשִׁי וְחַיַּי לִשְׁאוֹל הִגִּיעוּ׃ ה נֶחְשַׁבְתִּי
עִם־יוֹרְדֵי בוֹר הָיִיתִי כְּגֶבֶר אֵין־אֱיָל׃
ו בַּמֵּתִים חָפְשִׁי כְּמוֹ חֲלָלִים ׀ שֹׁכְבֵי
קֶבֶר אֲשֶׁר לֹא זְכַרְתָּם עוֹד וְהֵמָּה
מִיָּדְךָ נִגְזָרוּ׃ ז שַׁתַּנִי בְּבוֹר תַּחְתִּיּוֹת
בְּמַחֲשַׁכִּים בִּמְצֹלוֹת׃ ח עָלַי סָמְכָה
חֲמָתֶךָ וְכָל־מִשְׁבָּרֶיךָ עִנִּיתָ סֶּלָה׃
ט הִרְחַקְתָּ מְיֻדָּעַי מִמֶּנִּי שַׁתַּנִי
תוֹעֵבוֹת לָמוֹ כָּלֻא וְלֹא אֵצֵא׃
י עֵינִי דָאֲבָה מִנִּי־עֹנִי קְרָאתִיךָ
יְהוָה בְּכָל־יוֹם שִׁטַּחְתִּי אֵלֶיךָ כַפָּי׃
יא הֲלַמֵּתִים תַּעֲשֶׂה־פֶּלֶא אִם־רְפָאִים
יָקוּמוּ ׀ יוֹדוּךָ סֶּלָה׃ יב הַיְסֻפַּר בַּקֶּבֶר
חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ בָּאֲבַדּוֹן׃ יג הֲיִוָּדַע
בַּחֹשֶׁךְ פִּלְאֶךָ וְצִדְקָתְךָ בְּאֶרֶץ נְשִׁיָּה׃
יד וַאֲנִי ׀ אֵלֶיךָ יְהוָה שִׁוַּעְתִּי וּבַבֹּקֶר
תְּפִלָּתִי תְקַדְּמֶךָּ׃ טו לָמָה יְהוָה
תִּזְנַח נַפְשִׁי תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי׃
טז עָנִי אֲנִי וְגֹוֵעַ מִנֹּעַר נָשָׂאתִי
אֵמֶיךָ אָפוּנָה׃ יז עָלַי עָבְרוּ חֲרוֹנֶיךָ

תרגום

בֵּית יִשְׂרָאֵל וְהַט אוּדְנָךְ לְתוּשְׁבַּחְתִּי דְשַׁבְחֵת לִיקָרָךְ)׃ ד אֲרוּם שְׂבַעַת בְּבִישָׁן נַפְשִׁי וְחַיַּי לְשִׁיוֹל מְטוּ׃ ה אִתְחַשְׁבֵית עִם נַחְתֵּי בֵית אֲסִירֵי הֲוֵיתִי הֵיךְ בַּר נָשׁ דְּלֵית לֵיהּ חֵילָא׃ ו הֵיךְ רַשִׁיעַיָּא דְמִיתוּ וְלָא תָבוּ יִתְעֲבַדוּ בְּנֵי חוֹרִין מִן מַצוֹתָא הֵיךְ קְטִילִין דְּחַרְבָּא שָׁכְבֵי בֵית קְבוּרְתָּא דְלָא דְכַרְתִּנוּן תּוּב וְהִנּוּן מֵאַפֵּי שְׁכִנְתָּךְ אִתְפַּרְגוּן׃ ז שַׁוִּיתָא יָתִי בְּגָלוּתָא דְמִתִילָא לְגוּבָא אַרְעִיתָא בַּחֲשׁוֹכַיָּא בִּמְצוּלָתָא׃ ח עֲלַי סַמְכַת חֲמָתָךְ וְכָל גְּזֵירָן בִּישָׁן תַּבְרוּ יָתִי סַגִּיפְתָּא לְעָלְמִין׃ ט אַרְחֶקְתָּא מְיוּדָעַי מִנִּי שַׁוִּיתָא יָתִי רִיחוּקִין לְהוֹן כְּלוּא בְּבֵית אֲסִירֵי וְלָא אֶפּוֹק׃ י עֵינֵי זַלְגַת דִּמְעִין מִן עֲנִיתָא קְרִיתָךְ יְיָ בְּכָל יוֹמָא פַּרְסֵית לְוָתָךְ בִּצְלוֹ יְדָי׃ יא הַאֶפְשַׁר דִּי לְמֵיתַיָּא תַּעְבֵּיד פְּרִישָׁן אִין גּוּשְׁמַיָּא דְאִתְמְסִיאוּ בְּעַפְרָא יְקוּמוּן יוֹדוּן קֳדָמָךְ לְעָלְמִין׃ יב הַאֶפְשַׁר דִּי יִתְחַוֵּי בְּבֵית קְבוּרְתָּא טוּבָךְ בְּבֵית אֲבַדְנָא׃ יג הַאֶפְשַׁר דִּי תִּתְיַדְעוּ בַּחֲשׁוֹךְ גֵּהִנָּם פְּרִישׁוּתָךְ וְצִדְקָתָךְ בְּאַרְעָא דְצַחוּתָא וְצַדְיָא׃ יד וַאֲנָא קֳדָמָךְ יְיָ צַלֵּיתִי וּבְצַפְרָא צְלוֹתִי תְּקַדְּמִינָךְ׃ טו לְמָה יְיָ שְׁבַקְתָּא נַפְשִׁי תַּעֲלִים אַפָּךְ מִנִּי דְלָא אֶחְמֵי נְהוֹרָא׃ טז עַנְיָא אֲנָא וּנְגִיד מִן טַלְיָא סוֹבְרֵית רְחִימְתָךְ טְעִינָא עֲלַי׃ יז עֲלַי עֲבַרוּ רוּגְזָךְ בְּעִתָּךְ שֵׁיצִיאוּ

אבן עזרא

בלשון : (ד) כי . ברעות . הם התחלואים וחיי דרך משל : (ה) נחשבתי . מרוב דלותי והשתנות דמותי . אמר בן בלעם כי איל תאר כמו עם גבר תמים ולפי דעתי שהוא שם במשקל ביום קרב ותחסר מלת לו דרך קצרה אין כח לו וכמוהו ולאין אונים לו כי הטעם לאשר אין אונים לו : (ו) במתים חפשי . מכל המצות ומכל עבודות הגוף וממלכי האדמה : אשר לא זכרתם עוד . לאות כי יבוא עת ומועד שיזכרו בו המתים : (ז) שתני . כאילו שתני כאדם שוכב במחשכים במצולות וכל זה יספר רובי נגעיו ותחלואיו ומכאוביו : (ח) עלי . בעבור שהוא דימה עצמו לתחתית הים כי הוא מגורש מהיבשה בחמת השם על כן עלי סמכה חמתך כדרך כי חצי שדי עמדי אשר חמתם שותה רוחי ומלת עלי תשרת בעבור אחרת וכל משבריך ענית עלי סלה ועניית כמו ישאו נהרות דכים : (ט) הרחקת . תועבות . חסר כ"ף : כלוא . מהחולי והטעם כי רחקו מיודעיו ולא יקרבוהו ויראה הוא כלוא ולא יוכל ללכת אליהם : (י) עיני . לעולם עיני החולים משתנות וטעם בכל יום שארך חליו : (יא) הלמתים . הטעם עשה פלא עמי בעודני חי וארפא : (יב) היסופר . הטעם לא המתים יהללו יה : (יג) היודע . בארץ נשיה . כמו אשר לא זכרתם עוד : (יד) ואני . טעם בבקר כי אז יקל מעט מרובי החולים וטעם שועתי לך לבדך ולא לרופא זולתך : (טו) למה.כן אשוע ולמה תסתיר פניך ראה כי: (טז) עני. הטעם מימי הנוער לא היתה תולדתו חזקה כמו גוע היה נחשב.אף על פי שהייתי עני נשאתי אימיך והטעם החליים ומלת אפונה מגזרת פן כמו אעלה מגזרת על ותהינו מגזרת הנה וטעם אגורה ואפחד : (יז) עלי. יספר כי רובי תחלואים רבים קרוהו

מסורה

[...]בל נדר וכל שבועת איסר . למנצח על מחלת לענות . דאורייתא חסר : ברעות כל ליש׳ מלאים במ״ד חס׳ ו׳ בליש׳ וסימ׳ ושבע הפרות הרקות . לא תהיה אחרי רבים [...] רעתיכם ואת רעת נשיכם ב׳ בפסוק : תחתיות ז׳ ומ״ל וסימ׳ נמסר ביהושע סימן ט״ו ויחזקאל סוף סימן כ״ו : במחשכים ג׳ וסימ׳ במחשכים במצלות . במחשכים [...]תי . כי רדף אויב נפשי : ולא אצא ב׳ וסימ׳ הרחקת מירעי ממני . גדר בעדי : בקבר ג׳ דגשי׳ וסימ׳ ולקח אזוב וטבל במים . בקבר אשר איש האלהים . היסופר בקבר חסדך . קדמא קמץ : מנוער ג׳ וחס׳ וסי׳ עני אני וגוע מנער . מפנק מנער עבדו . רטפש בשרו מנער :

[...]הרן שנעם ברעות . עקרים מ״ד פ״כ : במתים חפשי . שבת ל קנא נדה סא (כתובות לד) : היסופר בקבר . עירו.ין יט : עני אני . סנהדרין קי עקידה שער נ כל המזמור עקרים מ״ד פ״כ :

מצודת דוד

[...]גנא בשיר חזר ופירש שנמסר להימן שהיה מן הלויב) : (ב) יום צעקתי. [...]קתי בתפלה.כל היום מ״מ גם בלילה אערוך תחינתי לפניך : (ד) כי [...]י רבו הרעות עד שנפשי שבעה מהם והוא ענין מליצה : וחיי . ימי חיי [...]ו אל השאול : (ה) נחשבתי . מגודל התשות נחשבתי עם האנשים אשר [...]לקבר : אין איל . שלא היה לי כח מעולם : (ו) במתים חפשי . אני נמנה [...] שהמה חפשים ממקרי העולם ועמלו : עוד . עדיין לא זכרתם כי לא [...]תחים : והמה . עדיין המה כרותים ממכת ידך : (ז) שתני . שמת אותי [...]ויות העמוק למאוד : במצולות . בעומק המים הוא משל לצרות שונות : [...]עם כל משבריך ענית אותי לעולם ר״ל זמן רב : (ט) הרחקת . חזקת לב אוהבי להתרחק ממני כי נהפכו לאויבים : שתני . שמת אותי להיות מתועב בעיניה׳ : [...] כמו בבית הכלא ומאסר ולא אוכל לצאת : (י) עיני דאבה . עצבה עיני מן גודל הטוני : שטחתי . פרשתי כפי כדרך המתפללים : (יא) הלמתים . ר״ל הלא [...]שי צרות וכי לממתים תעשה הנפלאות שהבטחת : אם רפאים . אם המתים שנרפו ונחלשו ע״י מלאך המות אם המה יודוך לעולם על נפלאותיך : (יב) היסופר . [...] רבת פעמים כדרך השוכים ומקוננים : באבדון . הוא הקבר שבו נאבד האדם מזה העולם : (יג) היודע . וכי יהיה נודע פלאך ע״י השוכבים בחשכת הקבר [...]דקתך בארץ נשיה והוא הקבר (כי בהיות האדם שם נשכח מפי הבריות) : (יד) ואני . הלא אני שועתי אליך ובכל בוקר תקדים תפלתי לבוא לפניך : (טו) למה . [...]ואני מתפלל לפניך למה א״כ תעזוב נפשי ביד האויב : (טז) וגוע מנוער . מעת נערותי אני בגויעה ר״ל זמן ארוך ומעט היו ימי השלום : נשאתי וגו׳. ר״ל אהיה

מצודת ציון

[...]להרים הקול בשיר כמו וענו הלוים וכו׳ קול רם (דברים כו) : (ה) איל . ענין כח כמו אל גוים (יחזקאל לא) : (ו) עוד . כמו עדיין וכן עוד היום גדול (בראשית כ״ב) : נגזרו . נכרתו כמו נגזרנו לנו (יחזקאל לז) : (ח) וכל . הוי״ו במקום עם וכן ויוסף היה במצרים (שמות א) ר״ל עם יוסף שהיה במצרים : משבריך . הם גלי הים הנראים כמשברים מי הים וכן משברים יתחטאו (איוב מא) : ענית . מל׳ ענוי : (ט) מיודעי . אוהבי כמו אלופי ומיודעי (לעיל נה) : למו . להם : (י) דאבה . ענין עצבון כמו ודאבון נפש (דברים כ״ח) : שטחתי . ענין פרישה כמו משטח חרמים (יחזקאל כו) : (יא) רפאים . מל׳ רפיון וחלשות : (יג) נשיה . ענין שכחה כמו נשני אלהים (בראשית מ״א) : (טו) תזנח . תעזוב : (טז) אמיך . מלשון אימה ופחד : אפונה . מל׳ פנוי : (יז) בעותיך . מל׳ בעתה

אבן עזרא

קרוהו : צמתותוני . פועל מורכב כדרך מבליגיתי יושבת בלבנון מקוננת ומבוססת אימתך בלבי . אסונה לשון (משלי כ"ה) דבר דבור על
בארזים : (יח) סבוני . ברוב ימים שעברו ולא היה בריא : (יט) הרחקת . מכוליו : (יט) מיודעי מחשך . נחשכתי ונחדלתי מהם :
ככה היה מנהג כל אהביו ורעיו שלא יבקרוהו בחליו כאילו מיודעיו במחשך הוא אחד מן חמשה אחים המשוררי' . ורבותינו פירשוהו
ולא ירחם : (א) משכיל לאיתן האזרחי : (ב) חסדי ה' עולם אשירה . העיר ממזרח : (ב) אודיע אמונתך בפי . את שידעתיך
אם זה איתן הוא הנזכר שהוא בן זרח שעליו הכתוב אומר מאיתן האזרחי התנבא על מלכות ד"ד שתפסק והיה בספרד חכם גדול וחסיד וזה המזמור היה עליו קשה ולא היה קורא אותו ולא היה יכול לשמוע בעבור כי זה המשורר ידבר כנגד השם הנכבד קשות והגאון לא הזכיר בפירוש תיקון זה המזמור ורבי משה הכהן האריך בענין זה וחקרתי ספרו כמה פעמים ולא יכולתי להבין דברו והנה ס"ד זה המזמור כאשר החל חסדי ה' יספר חסדי השם ומה שנשבע לדוד והוא מדבר על דברי האויבים שהם מחרפים ומכזבי' ע"כ הזכיר חרפת עבדיך אשר חרפו אויביך ה' ויורה סוף דברי כי הוא מאמינבים' המשיח אשר חרפו עקבות משיחך כאשר אפרש : חסדי . השם ואמונתו עד עולם אשיר : (ג) כי . אמרתי בלבי שחסד השם לעולם עומד ובנוי והנה יבנה כמו ובניתי לדור ודור כסאך סלה ושאמונתך נכונה היא בשמים והטעם כאשר השמים עומדי' כן אמונתך עומדת וזה החסד וזאת האמונה הם שאמרתי : (ד) כרתי . הנה הזכיר בתחלה כי לפני הברית דבר השם היה חסד ואחר הברית אמונה והמפרשים עולם חסד יבנה כי בחסד נבנה העולם איננו מטעם זה המזמור ועוד כי כל עולם בכל המקרא הוא זמן : (ה) עד . הנה זרעו עד היום ואם נפסקה מלכותו שנים רבות עוד תשוב ותעמוד מלכותו לנצח : (ו) ויודו. עתה יספר המשורר כי השם אל אמת ודברו יהיה אמת וטעם ויודו שמים בתנ עת' תמיד על פלאיך ועל אמונתך אף היא בקהל קדושים הם המלאכי' המניעים : (ז) כי . יערוך . כמו יעריכנו הכהן : בבני אלים . הם הכוכבי' והטעם כי חכמי המזלות יראו בנסיונם פלאות גדולות ומעשים נוראים מתחדשים יום ויום כפי כח הככבים ומערכת
והיודעים דעת עליון ידעו כי מעשה השם הנכבד נפלאים יותר ויותר : (ח) אל . הוא התקיף שיראוהו הקדושים שאינם בגוף ו־בה תואר לסוד . ונורא על
הם הכבא הגדול שהם גוף : (ט) וחסין. תאר במשקל גביר מגזרת וחסון הוא . וטעם ואמונתך סביבותיך שאיננה מתפרדת כי איננה מקרה : (י) אתה .
השמים והקדושים ולא יבינו רק החכמים לבדם ועתה שב להזכיר גבורתו בדברים הנראים והוא הים : בשוא . בתרומם : תשבחם . תשקיטם כמו משביח
יתכן היות טעם תשבחם בעבור ישראל הים : (יא) וטעם דכאת כחלל רהב הם מצרים והטעם אנשי רהב : (יב) לך . עתה הזכיר דבר הרקיע והיבשה כי
לב

תהלים פח–פט

בְּעוּתֶיךָ צִמְּתוּתֻנִי׃ יח סַבּוּנִי כַמַּיִם
כָּל־הַיּוֹם הִקִּיפוּ עָלַי יָחַד׃ יט הִרְחַקְתָּ
מִמֶּנִּי אֹהֵב וָרֵעַ מְיֻדָּעַי מַחְשָׁךְ׃

פט א מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי׃
ב חַסְדֵי יְהוָה עוֹלָם אָשִׁירָה לְדֹר
וָדֹר ׀ אוֹדִיעַ אֱמוּנָתְךָ בְּפִי׃ ג כִּי־
אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה שָׁמַיִם ׀
תָּכִן אֱמוּנָתְךָ בָהֶם׃ ד כָּרַתִּי בְרִית
לִבְחִירִי נִשְׁבַּעְתִּי לְדָוִד עַבְדִּי׃
ה עַד־עוֹלָם אָכִין זַרְעֶךָ וּבָנִיתִי לְדֹר־
וָדוֹר כִּסְאֲךָ סֶלָה׃ ו וְיוֹדוּ שָׁמַיִם
פִּלְאֲךָ יְהוָה אַף־אֱמוּנָתְךָ בִּקְהַל
קְדֹשִׁים׃ ז כִּי מִי בַשַּׁחַק יַעֲרֹךְ
לַיהוָה יִדְמֶה לַיהוָה בִּבְנֵי אֵלִים׃
ח אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד־קְדֹשִׁים רַבָּה
וְנוֹרָא עַל־כָּל־סְבִיבָיו׃ ט יְהוָה ׀
אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי־כָמוֹךָ חֲסִין ׀ יָהּ
וֶאֱמוּנָתְךָ סְבִיבוֹתֶיךָ׃ י אַתָּה מוֹשֵׁל
בְּגֵאוּת הַיָּם בְּשׂוֹא גַלָּיו אַתָּה
תְשַׁבְּחֵם׃ יא אַתָּה דִכִּאתָ כֶחָלָל רָהַב
בִּזְרוֹעַ עֻזְּךָ פִּזַּרְתָּ אוֹיְבֶיךָ׃ יב לְךָ שָׁמַיִם

תרגום

יָתִי׃ יח אַחֲזָרוּ יָתִי הֵיךְ מוֹי
כָּל יוֹמָא אַקִיפוּן עֲלַי כַּחֲדָא׃
יט אַרְחֶקְתָּא מִנִּי רְחִימָא
וְחַבְרָא וּלְיָדְעַי חֲשִׁיךְ אֲנָא
בְּפוּמְהוֹן׃ א שִׁכְלָא טָבָא
דְּאִתְאֲמַר עַל יְדָא דְּאַבְרָהָם
דְּאָתָא מִן מַדִינְחָאָה׃ ב חִסְדָּא
דַּיְיָ לְעָלַם אֲשַׁבַּח לְדָר וְדָר
אֲהוֹדַע קוּשְׁטָךְ בְּפוּמִי׃ ג אֲרוּם
אֲמָרִית עָלְמָא בְּחִסְדָּא יִתְבְּנֵי
שְׁמַיָּא תְּתַקֵּן קוּשְׁטָךְ בְּהוֹן׃
ד גְּזָרִית קְיָם לְאַבְרָהָם בְּחִירִי
קַיְמִית לְדָוִד עַבְדִּי׃ ה עַד
עָלְמָא אַתְקֵין בְּנָךְ וְאֶבְנֵי לְדָר
וְדָר כּוּרְסֵי מַלְכוּתָהּ לְעָלְמִין׃
ו וְיוֹדוּן שְׁמַיָּא פְּרִישׁוּתָךְ יְיָ
לְחוֹד קוּשְׁטָךְ בִּכְנִישַׁת
קַדִּישִׁין׃ ז אֲרוּם מַן הוּא
בִשְׁחָקֵי דְּמִשְׁתְּוֵי לַייָ דְּדָמֵי
לַייָ בְּאוּכְלוֹסֵי מַלְאֲכַיָּא׃
ח אֱלָהָא תַּקִּיפָא בְּרָזֵיהוֹן
דְּקַדִּישִׁין וְיָתֵיב עַל כּוּרְסֵי יְקָרָא
וְרַבָּא וּדְחִיל עַל כָּל מַלְאֲכַיָּא
דְּקַיְמִין חֲזוֹר חֲזוֹר לֵיהּ׃ ט יְיָ
אֱלָהָא עַל כָּל חֵילֵי מְרוֹמָא מַן
דִּכְוָתָךְ חֲסִינָא יְיָ וְקוּשְׁטָךְ
חֲזוֹר לָךְ׃ י אַתְּ שַׁלִּיט
בְּגֵיוְתָנוּתָא דְיַמָּא כַּד מִתְרַבְּאָ מִתְנַטְלִין גַּלּוֹי אַנְתְּ תְּמָאִיכְנוּן׃ יא אַתְּ שַׁפֵּיתָא הֵיךְ קְטִיל
דְּחַרְבָּא רַהֲבָא הוּא פַּרְעֹה רַשִׁיעָא בִּתְקוֹף אֶדְרַע עוּשְׁנָךְ בַּדַּרְתָּא בַּעֲלֵי־דְבָבָךְ׃ יב דִּי

תולדות אהרן לאיתן האזרחי . ב"ב טו זוסר ויתי ומפשטים : כי אמרתי . סנהדרין נח (סנהדרין פו יבמות יא) :
אל נערץ . יבמות קכא ב"ק נ : ונורא . (שקלים מח) : חסין יה . גיטין נו : אתה מושל . זובר נח :

מצודת ציון

בעתה והרדה כמו פלצות בעתתני (ישעיה כא) : צמתתוני . ענין כריתה כמו יצמיתם ה' (לקמן צד) :
(יח) הקיפו . ענין סבוב : (יט) מיודעי . אוהבי : מחשך . מל' חושך : (ז) יערך . מלשון ערך
ושווי : אלים . הזקים כמו אל גוים (יחזקאל לא) ור"ל מלאכי מעלה : (ח) נערץ . ענין חוזק כמו
כגבור עריץ (ירמיה כ) : בסוד . ענין חבורה ואסיפה כמו ועל סוד בחורים (שם ו) : (ט) חסין .
ענין חוזק כמו וחסון הוא כאלונים (עמוס ב) : (י) תשבחם . תשקיטם ותשפילם כמו משביח שאון
ימים (לעיל סה) : (יא) דכית . ענין כתיתה ושבירה : (יג) תבור וחרמון . שמות הרים גבוהים :
תרועה

מצודת דוד

אסים פנוי מעסקי בטורח נשיאת הפחד : (יז) בעותיך . החרדה שבאה
כרתה אותי : (יח) סבוני . החרון והחרדה מסבבים אותי כמים ה
העומד בהם : יחד . החרון והחרדה : (יט) הרחקת . כי לא באו א
מיודעי מחשך . כאלו המה במקום חושך שלא אראה אותם : פט (ג)
החסד שעשה ה' עמנו אשירה לעולם ולכל דור אודיע בפי מה שאמתת
כי אמרתי . כי אומר אני חסד אל יהיה בנוי ומתוקן עד עולם : שמים .
השמים תהיה נכון אמונתך : (ד) כרתי . ר"ל וזהו החסד שאמר כרתי ברית לבחירי וחוזר ומפרש נשבעתי לדוד עבדי : (ה) אכין זרעך . להיות נכונים למל
סלה . כסא המלכות הנתון לך לרשת לזרעך יהיה עד עולם כי אף שתבוטל בימי הגולה הנה תשוב בימי המשיח ולא תופסק עוד : (ו) ויודו . או נצח
על הפלאים שתעשה בימי המשיח ואף אמונת הבטחתך יסופר בקהל קדושים המה בני ישראל : (ז) יערוך לה' . יערוך עצמו להיות דומה לה' להבמיח ול
וגו' . כפל הדבר במ"ש : (ח) אל נערץ . כי הוא אל אמיץ בחבורת עדת קדושים רבה וגדולם הם מלאכי מעלה : על כל סביביו . הם המלאכים הס
כבודו : (ט) חסין יה . אתה ה' החזק מאוד : ואמונתך . האמונה היא מעולם סביבותיך ולא תתפרד ממך : (י) בגאות הים . בחוזק הים ונאותו : בשוא
גליו אתה תשקיטם ותשפיל' : (יא) כחלל רהב . כמו החלל המדוכא כן דכאת רהב הם מצרים הק־וי רהב : פז־ת אויביך . הם מלכי כנען : (יב) לך
הש

[...]ו והנה השמים הם הקרובים אל הארץ ותבל הוא הנושבת מהארץ על כן ומלואה. וטעם יסדתם רמז לשבעה גבולות כל היישוב וככה יהיו תמיד : (יג) צפון.
[...] זכיר שמים וא״ץ והנה שתי פיאות וכן מעלה ומטה הזכיר צפון וימין ותבור בפאת מערב והנה תבור וחרמון במזרח והנה קדם כמו זה וזה כמו
[...]ם אתם כשם טבעות : (יד) לך. התברר כי יש לך זרוע והטעם ארוכה שתוכל לנטותה דרך משל אל מקום שתחפוץ והיא עם גבורה והנה אין ספק כי
[...]ת שמאלך תרום ימינך משל שתי ידיך : (טו) צדק. הטעם אע״פ שלך לבדך היא הגבורה הכל בצדק ומשפט וטעם יקדמו פניך שאינם זזים לעולם וטעם מכון

אַף־לְךָ אָרֶץ תֵּבֵל וּמְלֹאָהּ אַתָּה
יְסַדְתָּם: יג צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְרָאתָם
תָּבוֹר וְחֶרְמוֹן בְּשִׁמְךָ יְרַנֵּנוּ: יד לְךָ
זְרוֹעַ עִם־גְּבוּרָה תָּעֹז יָדְךָ תָּרוּם
יְמִינֶךָ: טו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ
חֶסֶד וֶאֱמֶת יְקַדְּמוּ פָנֶיךָ: טז אַשְׁרֵי
הָעָם יֹדְעֵי תְרוּעָה יְהוָה בְּאוֹר־
פָּנֶיךָ יְהַלֵּכוּן: יז בְּשִׁמְךָ יְגִילוּן כָּל־ ג׳. ל׳
הַיּוֹם וּבְצִדְקָתְךָ יָרוּמוּ: יח כִּי־תִפְאֶרֶת
עֻזָּמוֹ אָתָּה וּבִרְצוֹנְךָ תָּרִים קַרְנֵנוּ: ל׳ תרום ק׳ ג׳
יט כִּי לַיהוָה מָגִנֵּנוּ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
מַלְכֵּנוּ: כ אָז דִּבַּרְתָּ־בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ
וַתֹּאמֶר שִׁוִּיתִי עֵזֶר עַל־גִּבּוֹר
הֲרִימוֹתִי בָחוּר מֵעָם: כא מָצָאתִי ג׳ ל׳ כתי׳ כן
דָּוִד עַבְדִּי בְּשֶׁמֶן קָדְשִׁי מְשַׁחְתִּיו: ו׳ רפין
כב אֲשֶׁר יָדִי תִּכּוֹן עִמּוֹ אַף־זְרוֹעִי ב׳ מ״ל
תְאַמְּצֶנּוּ: כג לֹא־יַשִּׁא אוֹיֵב בּוֹ ה׳
וּבֶן־עַוְלָה לֹא יְעַנֶּנּוּ: כד וְכַתּוֹתִי ל׳
מִפָּנָיו צָרָיו וּמְשַׂנְאָיו אֶגּוֹף: ל׳ וג״ל
כה וֶאֱמוּנָתִי וְחַסְדִּי עִמּוֹ וּבִשְׁמִי תָּרוּם
קַרְנוֹ: כו וְשַׂמְתִּי בַיָּם יָדוֹ וּבַנְּהָרוֹת ב׳
יְמִינוֹ: כז הוּא יִקְרָאֵנִי אָבִי אָתָּה
אֵלִי וְצוּר יְשׁוּעָתִי: כח אַף־אָנִי ד׳ בסיפ׳
בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ עֶלְיוֹן לְמַלְכֵי־אָרֶץ:
כט לְעוֹלָם אֶשְׁמָור־לוֹ חַסְדִּי וּבְרִיתִי יתיר וי״ו. ב׳
נֶאֱמֶנֶת לוֹ: ל וְשַׂמְתִּי לָעַד זַרְעוֹ
וְכִסְאוֹ כִּימֵי שָׁמָיִם: לא אִם־יַעַזְבוּ ל׳ וחד כימי השמים

לָךְ שְׁמַיָא לְחוּד דִּילָךְ אַרְעָא
תֵּבֵל וּמְלֵיָא אַתְּ יְסַדְתִּנּוּן:
יג מַדְבְּרָיָא דִּי בִּצְפוּנָא וְיָתְבִין
דִּי בְדָרוֹמָא וְחֶרְמוֹן דִּי
בְּמַדִּינְחָא בִּשְׁמָךְ מְשַׁבְּחִין:
יד דִּי לָךְ אֶדְרָעָא עִם גְּבוּרְתָּא
תַּעֲשַׁן יְדָךְ לְמִפְרַק עַמָּךְ תְּרוּם
יְמִינָךְ לְשַׁכְלָלָא בֵּית מַקְדְּשָׁךְ:
טו צִדְקְתָא וְדִינָא מְדוֹר
כּוּרְסֵי יְקָרָךְ טֵיבוּ וּקְשׁוֹט
מְקַדְּמִין אַפָּךְ: טז טוּבֵיהוֹן
דְּעַמָּא דְּיָדְעִין לְרַצּוּיֵי בָּרְיְהוֹן
בְּיַבָּבָא יְיָ בִּנְהוֹר זִיו אַפָּךְ
יְהַלְּכוּן וְיִזְכּוּן בְּדִינָא: יז בִּשְׁמָךְ
יְרַנְּנוּן כָּל יוֹמָא וּבְצִדְקָתָךְ
יִתְרוֹמְמוּן: יח אֲרוּם שְׁבָהוֹר
עוּשְׁנְהוֹן אַתְּ וּבִרְעוּתָךְ תְּרִים
קַרְנְהוֹן: יט אֲרוּם דַּיְיָ הִגוּן
תְּרִיסָנָא וְדַיְיָ קַדִּישׁ יִשְׂרָאֵל
מַלְכָּנָא: כ בְּהַהִיא מַלְּלְתָּא
בְּחֶזְוָנָא לַחֲסִידָךְ וַאֲמַרְתְּ
שַׁוֵּיתִי סָעִיד לְעַמִּי עַל יְדֵיהּ
דְּמִתְגַּבַּר בְּאוֹרַיְתָא אַפְרֵשִׁית
עוּלֵים מִן בֵּינֵי עַמָּא:
כא אַשְׁכְּחִית דָּוִד עַבְדִּי בִּמְשַׁח
קוּדְשָׁא רַבֵּיתִי יָתֵיהּ: כב דִּי
אִידַי מִתְקַנָּן בְּסַעֲדֵיהּ בְּרַם
אֶדְרָעִי תְחַיְלְנֵיהּ: כג לָא יַטְעֵי
בְּעֵל דְּבָבָא בֵּיהּ וּבַר רַשִׁיעָא
לָא יְסַגְּפִנֵּיהּ: כד וְאֶשּׁוֹף מִן
קֳדָמוֹהִי מְעִיקוֹי וּמְסַנְאוֹי אֱגוֹף:
כה וְקוּשְׁטִי וְטוּבִי עִמֵּיהּ וּבְשׁוּם
מֵימְרִי תְּרוֹמֵם יְקָרֵיהּ: כו וַאֲשַׁוֵּי
בְּמַחוֹזֵי יַמָּא שׁוּלְטָנֵיהּ וּבְיָתְבֵי
עַל נַהֲרָוָתָא גְּבוּרַת יְמִינֵיהּ:
[...]קְרֵי לִי אַבָּא אַתְּ אֱלָהִי וְתַקִּיף פּוּרְקָנִי: כח לְחוּד אֲנָא בּוּכְרָא לְמַלְכַיָּא דְּבֵית יְהוּדָה אֶתְנְנֵיהּ עִלָּאָה עַל מַלְכֵי אַרְעָא:
[...]ם אֶטּוֹר לֵיהּ טוּבִי וּקְיָמִי מְהֵימְנָא לֵיהּ: ל וַאֲשַׁוֵּי לְעָלְמִין בְּנוֹי וְכוּרְסֵיהּ כְּיוֹמַיָּא דִּקְוּמוּן שְׁמַיָּא: לא אִין יִשְׁבְּקוּן

[...] תרועה. שיודעין [...] בורא ברא השנה [...] מסדרים עליה מלכי ת[...] ופרות : (יח) וברצונך. [...] רצה להם אפימא״ש [...] לחסידך. נתן הנביא [...] שויתי עזר. על [...] לו תמיד : (כג) לא [...] בו. לא יגבור עליו [...] כנושה : (כח) בכור [...] גדול אתנהו : ופקדתי

[...] וסי׳ אשרי העם יודעי [...] שם אניות יהלכון. [...] עונים בנחלים : הרימותי [...] ומשניין באתיהון וסימ׳ [...] אל ה׳ אל עליון קונה. [...] כי הרימותי קוריואקרא. [...] בחור מעם. וכן דינם ידי [...] קולי הריכתי. בחור [...] ישיא ה׳ וסי׳ ישיא לכם [...] מלכים. ועתה אל ישיא [...] דד״ה. אל ישיא [...] יה. לא ישיא אויב בו [...] ישי מות עלימו. בתרא

[...] אהרן צפון וימין. ב״כ [...] כה : צדק ומשפט. [...] (פלה טו) : יודעי [...] עקידה שם זוכר ויקרא [...] דברם. ע״ב כ (שנת [...] עבדי. יבמות עז :

[מ]צודת ציון

[...]. ענין התחברות וריעות [...] מלך בו (במדבר כג) : [...]. מל׳ גילה ושמחה : [...] במראה נבואה : הרימותי. [...] והתנשאות : (כב) תאמצנו. [...] וכח : (כג) ישיא. ענין [...] כי תשה ברעך (דברים כד) : [...] עני : (כד) וכתותי. ענין [...]ירה : אגוף. מל׳ מגפה : [...]. ענין חוזק : ופקדתי

כסאך על דרך מלכי האדמה בשבתם על כסא המלוכה ככה כסא הכבוד : (טז) אשרי. הטעם להזכיר כל זה כי בידך כח וגבורה והחסד והאמת סביבותיך אם כן למה תאחר להקים בריתך והחסד שהבטחתנו וטעם להזכיר. אשרי העם אחר חסד ומשפט כי תושיע בגבורתך ובצדקתך כל הקורא בשמך וטעם תרועה כמו ותרועת מלך בו : באור פניך יהלכון. כמו לאורו אלך חשך : (יז) בשמך. והזכירם שמך סלה הוא גילם תמיד ובהזכירם צדקתך ירומו על כל בני אדם : (יח) כי. לא יתפארו בעוזם כי אם בעזך : (יט) כי. מלכנו הוא דוד שלך הוא ומגננו שיגן בעד עמו והטעם כפול כמשפט : (כ) אז. לחסידך. המשוררים כמו הימן ואיתן שנקראו חוזים ונביאים ובחור כמו נבחר או בעבור היותו כן במלכו : (כא) מצאתי. הטעם שלא נמצא בדורו כמוהו : (כב) אשר תכון עמו. לעזרו : (כג) לא. אמר רבי משה הכהן כי לא ישיא כמו משאת מאומה לא ישלוט בו נושה יש אומרים כי הוא מגזרת זדון לבך השיאך : (כד) וכתותי. הטעם כי בן עולה לא יעננו רק אני אכות צריו : (כה) ואמונתי. הטעם לא יתפרדו מעליו ובעבור שנקרא בשמי תרום קרנו : (כו) ושמתי. בעבור שהזכיר כי השם מושל בגאות הים הזכיר שיתן חלק מהכח לדוד להתגבר בהולכים על הספינות בים ובנהרות : (כז) הוא. הטעם כי השם בחרו בתחלה והוא מודה כי אין לו תוקף וישועה רק מאתו : (כח) אף. מלך ראשון עובד השם היה דוד בישראל אע״פ שהיה כן שאול נפסקה מלכותו ובעבור כי מודה כי השם תקפו וישעו על כן הוא עליון למלכי ארץ : (כט) לעולם אשמר לו חסדי. הראשון ובריתי נאמנת תהיה לו : (ל) ושמתי. טעם הברית שיעמוד זרעו ומלכותו כימי שמים : (לא) אם. בריתי הוא ברית

מצודת דוד

[...] ומלואה. הבריות הממלאים את העולם : (יג) וימין. הוא דרום כי מזרח [...]דם והעומד קדמת פניו לקדם מול השמש ימינו א״כ לדרום ומערב קרוי [...] או אחוריו למערב : בשמך ירננו. ר״ל פלאי גבהם יעוררו הבריות לרנן [...]מך : (יד) זרוע עם גבורה. ר״ל זרועך נטויה על כל ובכולם תעשה גבורות : [...]מינך. להיות עליון על כל : (טו) מכון. הכנת כסאך היא בצדק ובמשפט [...]בח הגרוע : יקדמו פניך. יקדימו לבוא לפניך להנהיג בהם את בני העול׳ : [...]דעי תרועה. היודעים להתחבר ולהדבק במקום : באור פניך. שמה ילכו [...]התשועה הבאה מלפניך : (יז) בשמך. בתשועת שמך יגילון כל הימים : [...]זמו. אתה הוא המפאר חוזקם ובעת תמלא רצון תרום קרן ממשלתנו : [...] לה׳ וגו׳. כאשר היה מגננו לה׳ אז תרומם קרן ר״ל כאשר היו המלכים [...] על עמים ירא׳ ה׳ אז משלו ממשל רב : ולקדוש וגו׳. כפל הדבר במ״ש :

(כ) אז. בעת שמלכת אותו דברת בחזון לחסידך הוא שמואל הנביא : שויתי. ר״ל נתתי לדוד כח וממשלה : בחור. הנבחר שבכולן הרימותי מתוך העם להמליכו : (כא) מצאתי. אותו מצאתי בבני ישי ומשחתיו על ידך : (כב) תכון עמו. תהיה נכונה עמו לעזרה : תאמצנו. להתגבר עוד על שונאיו : (כג) לא ישיא. לא יהיה לו כנושה לקחת עשרו : (כה) עמו. יהיו תמיד עמו : ובשמי. בעזר שמי : (כו) ידו. ממשלתו יהיה בהולכי ימים ונהרות למרחקי ארץ : (כז) אבי אתה. ר״ל כל בטחונו יהיה עלי כבטחון הבן על האב : (כח) בכור אתנהו. להיות גדול על כל כמו הבכור על שאר הבנים : עליון וגו׳. כפל הדבר במ״ש לתוספת ביאור : (כט) ובריתי. הברית שכרתי לו תהיה נאמנת ומקיימת : (ל) ושמתי וגו׳. שיהיו גם המה בממשלה ההיא : וכסאו. כסא זרעו : (לא) אם יעזבו. אבל אם יעזבו בניו

בָנָיו תּוֹרָתִי וּבְמִשְׁפָּטַי לֹא יֵלֵכוּן׃ ג׳
לב אִם־חֻקֹּתַי יְחַלֵּלוּ וּמִצְוֺתַי לֹא ט׳ חס׳
יִשְׁמֹרוּ׃ לג וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם ו׳ רפין
וּבִנְגָעִים עֲוֺנָם׃ לד וְחַסְדִּי לֹא־אָפִיר ל׳
מֵעִמּוֹ וְלֹא־אֲשַׁקֵּר בֶּאֱמוּנָתִי׃ לה לֹא־ ל׳
אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא
אֲשַׁנֶּה׃ לו אַחַת נִשְׁבַּעְתִּי בְקָדְשִׁי ל׳
אִם־לְדָוִד אֲכַזֵּב׃ לז זַרְעוֹ לְעוֹלָם
יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כַשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי׃ לח כְּיָרֵחַ ל׳ וחד בטעם
יִכּוֹן עוֹלָם וְעֵד בַּשַּׁחַק נֶאֱמָן סֶלָה׃
לט וְאַתָּה זָנַחְתָּ וַתִּמְאָס הִתְעַבַּרְתָּ
עִם־מְשִׁיחֶךָ׃ מ נֵאַרְתָּה בְּרִית עַבְדֶּךָ ל׳ ומ״ל
חִלַּלְתָּ לָאָרֶץ נִזְרוֹ׃ מא פָּרַצְתָּ כָל־
גְּדֵרֹתָיו שַׂמְתָּ מִבְצָרָיו מְחִתָּה׃
מב שַׁסֻּהוּ כָּל־עֹבְרֵי דָרֶךְ הָיָה חֶרְפָּה ל׳ וחס׳
לִשְׁכֵנָיו׃ מג הֲרִימוֹתָ יְמִין צָרָיו ג׳
הִשְׂמַחְתָּ כָּל־אוֹיְבָיו׃ מד אַף־תָּשִׁיב ה׳ מ״ל. ו׳
צוּר חַרְבּוֹ וְלֹא הֲקֵמֹתוֹ בַּמִּלְחָמָה׃ ל׳.
מה הִשְׁבַּתָּ מִטְּהָרוֹ וְכִסְאוֹ לָאָרֶץ ב׳. ל׳
מִגַּרְתָּה׃ מו הִקְצַרְתָּ יְמֵי עֲלוּמָיו ל׳. ל׳
הֶעֱטִיתָ עָלָיו בּוּשָׁה סֶלָה׃ מז עַד־ ל׳ ד׳
מָה יְהוָה תִּסָּתֵר לָנֶצַח תִּבְעַר
כְּמוֹ־אֵשׁ חֲמָתֶךָ׃ מח זְכָר־אֲנִי

בנוי אוריתי ובדיני לא יהכון:
לב אין קימי יפסו ופקודי לא
ינטרון : לג ואסער על ידיהון
דשבטא דרשיעין מרדיהון
ובמזיקיא במכתשין להון
עויתהון : לד וטובי לא אבטל
מניה ולא אשקר בהימנותי :
לה לא אפיס קימי ומפקנות
ספותי לא אשני : לו חדא
זמנא קימית בשום קודשי
אם לדוד אכדיב : לז בנוי
לעלם יהון וכורסיה נהיר היך
שמשא לקבלי : לח היך סיהרא
דמתקן לאת לעלם וסהיד
בשחקא מהימן לעלמין :
לט ואת שבקתא ורחקתא
ארגזתא עם משיחה :
מ אשניתא קים דעם עבדך
אפסתא לארעא כליליה :
מא תקפתא כל כרכוי שויתא
פציחוי תבירא : מב רמסין
יתיה כל עברי אורחא הוה
קלנא לשבבי : מג ארמתא
ימינא דמעיקוי אחודתא
כל בעלי דבבוי : מד לחוד
תתיב לאחורא סיפיה ולא
אקמתא יתיה בקרבא :
מה בטלתא כהניא דמדין על
מדבחא ומדכין עמיה וכורסי
מלכותיה לארעא מגרתה :
מו קצרתא יומי עלימוי עטפתא עלוי בהתא וכסופא לעלמין : מז עד אימתי יי
תסליק שכנתך לעלמין תדליק היך אשתא חמתך : מח אדכר

ברית סיני והזכיר משפטים כי המלך הוא שופט : (לב) אם חקתי . מצות לא תעשה ומצותי מצות עשה : (לג) ופקדתי . תחסר מלת עליהם או פשעם הוא הפעול ובשבט כמו הכו אתה בשבט תכנו : (לד) וחסדי . כנגד ואמונתי וחסדי עמו : (לה) לא . אם חלל זרעו ברית סיני אני לא אחלל : (לו) אחת בקדשי . השמים שהם עומדים כדרך כי אשא אל שמים ידי או בקדשי שם כמו קדושתי וטעם אחת שהיא מספקת או שלא נשבעתי לעולם בקדושתי רק זאת השבועה לבדה היא הנאמנה שלא יסוף זרעו לעולם על כן זרעו וכסאו כשמש נגדי על ימי המשיח : (לח) כירח . הזכיר השמש שהוא המאור הגדול וכאשר הוא עומד לעולם נגד השם כן תעמוד מלכות דוד גם הזכיר מאור הקטן ומלת יכון שבה אל זרעו ועולם כמו לעולם והירח עד נאמן : (לט) ואתה . פעול זנחת גם ותמאס הוא משיחך : (מ) נארתה . השחתה כמו נאר מקדשו והנו״ן שרש והנזר יושם לראש על כן לארץ : (מא) פרצת . החומות שבנה ומבצריו שם למחתה : (מב) שסוהו . כי אין לו חומה ומבצר : (מג) הרימות . השם אשר ידע תכון עמו : השמחת . מן בנין הכבד הנוסף ואין אחרת זולתה במקרא : (מד) אף צור חרבו . חידוד חרבו וחרבות צורים כדרך מצור החלמיש מחלמיש צור : ולא הקמותו . בכשלו או כמו העמדתו כמו וקם הבית : (מה) השבת מטהרו . מקדשו שהוא טהור על משקל מקדש ה׳ כוננו ידיך ונחטף בקמץ בעבור אות הגרון ואמר מטהרו כי אין בארץ מקום טהור כמוהו וטעם הוי״ו כי הוא שבה . ראשונה לבנות המקדש כי הוא הכין הכסף והזהב : מגרתה . כמו תרגום ימגר כל מלך : (מו) הקצרת . שלא ארכו ימי מלכות דוד וטעם העטית שאין להם פתחון פה ותשובה : (מז) עד מה . מפאה אחת כאילו אתה נסתר ולא תראה ברעת משיחך רק תבער כמו אש חמתך בו עד היום : (מח) זכור . זה המשורר ידבר על לשון ישראל בגלותם כי כל אחד רואה שדור הלך ודור בא ואין מושיע וכמה יקוה המקוה ושנותיו קצרות חה הוא זכור [...] ומה

(לג) ופקדתי בשבט פשעם . כך אמר לו נתן הנביא על שלמה (ש״ב ז׳) אשר ב[...]
והוכחתיו בשבט אנשים זה רזון בן אלידע שעמד לשטן לו ובנגעי בני אדם זה [...]
שהשדים בני אדם הראשון היו : (לו) אם לדוד אכזב . לשון לא יכזבו מימיו [...]
נה) פיילנצ״א בלעז : (לח) ועד בשחק נאמן . הירח והשמש עדים לו שכל ז[...]
קימים יתקיים מלכו[...]
שנאמר (ירמיה ל״ג) אם ל[...]
את בריתי היום ואת [...]
הלילה גם בריתי תו[...]
דוד עבדי : (לט) ואת[...]
דקדקת אחר בניו לח[...]
על אשר זנחתם ומאסת[...]
צדקיהו : (מ) נארתה . [...]
(מא) כל גדרותיו . [...]
בירושלים : מבצריו . [...]
ומצודת ציון : (מד) א[...]
צור חרבו . השבות אחור[...]
את חידוד חרבו כמו (י[...]
חרבות צורים . וכן (יש[...]
כל כלי יוצר עליך : ולא [...]
ולא העמדתו מלפול : (מ[...]
מטהרו . זריחתו כמו [...]
דמתרגמינן טיהרא וכמ[...]
כד) וכעצם השמים [...]
לארץ מגרתה . השפלת [...]
כל לשון שחייה בתרגו[...]
מגר : (מח) זכר אני מ[...]
מה זקנה יש לי הלא [...]
ודי

כתיב כן . ילכון ג׳ וסי׳ [...]
ב׳ : חקתי ט׳ חסר בקרי[...]
נמסר בסדר תולדות וירו[...]
מ״ד : בשבט ו׳ רפין בקרי[...]
מני אפרים שרשם [...]
והוכחתיו בשבט אנשים [...]
בצדק דלים והוכיח במיש[...]
ארץ . תרעם בשבט בו[...]
יוצר . ופקדתי בשבט פש[...]
הגבר ראה עני : כשמש [...]
בשמש ואינון מן א״ב כ[...]
חד כ׳ וחד ב׳ בריש תיו[...]
נמסר במסר׳ רבתא במע[...]
הבי״ת : הרימות ג׳ וסימ[...]
חרפת וגרפת דמלכים [...]
דישעיה אילין הרימותה [...]
הרימות ימין צריו . בח[...]
ה׳ : עד מה ד׳ וסי׳ אשו[...]
תאנף לנצח . עד מה [...]
לנצח . ולא אתנו יודע ע[...]

תולדות אהרן בשבט [...]
שנת נ[...]
(ומא מת סנהדרין כו) : זרע[...]
פער לא : כירח . [...]

מצודת דוד

בניו הורתי : (לג) ופקדתי . אז אחסר מהם המלוכה בעבור פורעניות גמול [...] ובנגעים . אייסרם בנגעים גמול עוונם : (לד) וחסדי . אבל לא אפיר חס[...] וכל לקחת ממנו המלוכה לעולם כי תשוב לזרעו בימי המשיח : באמונתי [...] שהבטחתיו באמונה : (לה) לא אחלל בריתי . מכל וכל לכלות המלוכה [...] (לו) אחת וגו׳ . שבועה מיוחדת נשבעתי בקדושתי והיא תקום ולא תשתנ[...] לדוד אכזב . גזם ולא אמר והרי הוא כאילו אמר כך וכך יהיה אם אכזב [...] ואמר לשון הנופל באדם וכן אם יבואון אל מנוחתי (לקמן צ״ה) ורבים [...] (לז) זרעו לעולם יהיה . בממשלת המלוכה כי אם יופסק זמן מה תשוב ע[...]
המשיח : וכסאו כשמש . עד עולם כימי השמש יהיה כסאו נגדי להשגיח בו : (לח) כירח . כמו הירח כן זרעו יכון עד ע״לם על כסא המלוכה : ועד ב[...]
והוא קבוע לו בשחק לעד נאמן על עולם שתתמיד בו המלוכה עד עולם כימי הירח וכפל הדבר לחזק : (לט) ואתה זנחת . והנה בעבור העון עזבת אותו ומא[...]
כאשר אמרת ופקדתי בשבט פשעם : התעברת . נתמלאת עברה עם משיחך זה צדקיה שנמסר ביד נ״נ על שמרה בדבר ה׳ בשבועה שנשבע בה׳ : (מ) נארתה .
שבריות שעם דוד וחללת נזרו להשליכו לארץ : (מא) פרצת וגו׳ . וכל הרוצה בא בו ר״ל נתת אותו להפקר : מחתה . להיות מושבר והרוס : (מב) כל עובר[...]
כדבר ההפקר אשר כל מוצאם רומסם ודורכם : (מד) אף תשיב וגו׳ . עם כי חרבו היתה לטושה וחדודה להכות בו את האויב הנה השבת החדוד לאחוריו [...]
להכות בו את האויב וגם לא הקמת אותו במלחמה להנצל הוא מיד האויב ר״ל אף אם היה לפי הטבע מקום להתגבר הוא על האויב נלחמו עמו ממ[...]
נתגבר וגם נפל עוד : (מה) השבת . בטלת אותו מזוהר בהצלחתו והפלת כסאו לארץ : (מו) ימי עלומיו . ימי הנערות ר״ל ימיו הטובים הקצרת והעטפת עלי[...]
לעולם ר״ל זמן רב : (מז) עד מה . אמנם עשית בדין מ״מ עד מתי וכי תסתיר פניך ממני לנצח בתמיה : תבער . וכי תבער חמתך כהאש הזה השורף הכל : ([...]
אני

מצודת ציון

(לג) ופקדתי . ענין חסרון כמו ויפקד מקום דוד (ש״א כ) : בשבט . ר״ל מוסר פורעניות : (לד) אפיר . מל׳ הפרה וביטול : (לו) אכזב . מל׳ כזב ושקר : (לט) התעברת . מל׳ עברה וזעם : (מ) נארת . ענין הרחקה כמו ניאר מקדשו (איכה ב) : נזרו . כתרו : (מא) גדרותיו . ענין כותל ומחיצה : מחתה . מושבר כמו חתתה קשתותם (ירמיה נא) : (מב) שסוהו . ענין רמיסה כמו מי נתן למשיסה (ישעיה מב) : (מד) צור . ענין חדוד כמו חרבות צורים (יהושע ה) : (מה) השבת . ענין בטול כמו שבת נוגש (ישעיה יד) : מטהרו . ענין זוהר כמו וכעצם השמים לטוהר (שמות כד) : מגרתה . ענין הפלה כי ויפל רוכבו אחור (בראשית מ״ט) תרגומו ויתמגר : (מו) עלומיו . נעוריו כמו בן מי זה העלם (ש״א יז) : העטית . ענין עטוף ולבישה כמו ועל שפם יעטה (ויקרא יג) : (מח) חלד . ענין זמן כמו

רשי

...ת נפרע ממני במותי קצר ימים : על מה שוא . לאנס ולהבל בראת
...דם : (נא) שאתי בחקי כל רבים עמים . בגולה אני נושא סבלם ומשאם :
...ות משיחך . סופי מלך המשיח ולשון משנה הוא בעקבות המשיח חוצפא
(נג) ברוך ה' לעולם . על כל אשר עשה לנו : (א) תפלה למשה . אחד
...מורים מכאן עד לדוד
...לם משה אמרם כנגדם
...עשר ברכות לאחד
...טים בזאת הברכה :
...זה היית לנו . מעון
...ום לבא שם : היית
...ודר . מעולם כי אתה
...בכל היית : (ב) בטרם
...לדו . נבראו ובטרם
...ארץ ותבל ומעולם ראשון
...ם אחרון אתה אל :
...ב אנוש עד דכא . מביא
...סורין על האדם עד
...מזירו להיות תשי כח
...מות . ותאמר לו ביסורין
...אדם מדרככם הרעים:
...אלף שנים בעיניך .
...ים של בני אדם הם
...וד של הקב"ה ועוד מן
...גמו כי יום א' של הקב"ה
...ין הלילה של הקב"ה הם
...ים שהרי לא אמר הכתו'
...מו של הקב"ה אחד כאלף
...וכל כשיצא מעט מן
...עמו אז יומו שלם והוי
...ים ולכך מת תוך אלף
...יה חי אלף היה יותר
...של הקב"ה ושמא שיעור
...אשמורה הוא כמו שיש
...אדם הראשון עד אלף
...זמן לא ידעינן כמה הוי
...שמורה כי אם מסברא .
...) כי אלף שנים בעיניך
...כשעלתה תשובה בדעתך
...יפה דנת וכו' את אותה
...כיון . השנים לכך לפי
...היו ימי בני אדם רבים
...אלף שנים בעיניך אלא
...ולך שעבר ואלף ומעט
...לה עמו שהרי אמרת
...הראשון (בראשית ב) כי
...כלך ממנו מות תמות
...תשע מאות ושלשים שנה
...אלף שנים עולים ליום
...מעט מן הלילה עמו :
...תמיל כי יעבור . שכבר
(ה) זרמתם שנה יהיו .
עכשיו

מַה־חָלֶד עַל־מַה־שָּׁוְא בָּרָאתָ כָל־ ל'
בְּנֵי־אָדָם׃ מט מִי גֶבֶר יִחְיֶה וְלֹא י"ח. ו'
יִרְאֶה־מָּוֶת יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ מִיַּד־שְׁאוֹל ח'
סֶלָה׃ נ אַיֵּה ׀ חֲסָדֶיךָ הָרִאשֹׁנִים ׀
אֲדֹנָי נִשְׁבַּעְתָּ לְדָוִד בֶּאֱמוּנָתֶךָ׃ קל"ד
נא זְכֹר אֲדֹנָי חֶרְפַּת עֲבָדֶיךָ קל"ד
שְׂאֵתִי בְחֵיקִי כָּל־רַבִּים עַמִּים׃ ג' וכל קרי' חלוף עמים
נב אֲשֶׁר חֵרְפוּ אוֹיְבֶיךָ ׀ יְהוָה רבים . ז' מ"ל
אֲשֶׁר חֵרְפוּ עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ׃ נג בָּרוּךְ ג'
יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן׃

צ א תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים ספר רביעי
אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר ד'
וָדֹר׃ ב בְּטֶרֶם ׀ הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל ג'
אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם ב' . ג' ב' מ"ל וא' חס'
אַתָּה אֵל׃ ג תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא ד'. ג'
וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם׃ ד כִּי
אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל י"א
כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה׃ ה זְרַמְתָּם ג' ג'

דִי אֲנָא אִתְבְּרֵיתִי מִן עַפְרָא מְטוּל מָה לְבַטָּלָא בְּרֵיתָא כָּל בְּנֵי נָשָׁא׃ מט מַן הוּא גַבְרָא דִיחֵי וְלָא יֶחֱמֵי מַלְאֲכָא דְמוֹתָא וְשֵׁיזֵיב נַפְשֵׁיהּ מִן יְדֵיהּ וְלָא יֵיחוֹת לְבֵית קְבוּרְתֵּיהּ לְעָלְמִין׃ נ אָן הִנּוּן טַבְוָתָךְ דְמִן שֵׁרוּיָא יְיָ דְקַיֵּמְתָּא לְדָוִד בְּהֵימְנוּתָךְ׃ נא אִדְכַּר יְיָ חִסוּדָא דְעַבְדָךְ סוֹבְרִית בְּעִטְפֵי כָּל גִדוּפֵיהוֹן דְסַגִיעוּן עַמְמִין׃ נב דִי חַסִידוּ בַּעֲלֵי דְבָבָךְ יְיָ דִי חַסִידוּ אִיחוּר רוּשְׁמַת רִגְלֵי מְשִׁיחָךְ יְיָ׃ נג בְּרִיךְ שְׁמָא דַייָ בְּעָלְמָא הָדֵין אָמֵן וְאָמֵן בְּרִיךְ שְׁמָא דַייָ לְעָלְמָא דְאָתֵי אָמֵן וְאָמֵן׃ א צְלוֹתָא דְצַלֵי מֹשֶׁה נְבִיָא דַייָ כַּד חָבוּ עַמָא בֵית יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא עֲנֵי וְכֵן אֲמַר יְיָ דִמְדוֹר בֵּית שְׁכִנְתָּךְ בִשְׁמַיָא אַתְּ הֲוֵיתָא לָנָא סָעִיד בְּכָל דָר וְדָר׃ ב כַּד אִתְגְלֵי קֳדָמָךְ דְעַמָךְ עֲתִידִין לְמֵחוֹב אַתְקֵנְתָּא תְתוּבָא עַד דְלָא טוּרַיָא אִתְנַטַּלוּ וְאִתְבְּרִיאַת אַרְעָא וְיָתְבֵי תֵבֵל מִן עָלְמָא הָדֵין עַד עָלְמָא דְאָתֵי אַתְּ הוּא אֱלָהָא׃ ג תְּתֵיב בַּר נַשׁ עַל חוֹבֵיהּ עַד מוֹתָא וַאֲמַרְתְּ תוּבוּ בְּנֵי נָשָׁא׃ ד אֲרוּם אֲלַף שְׁנִין בְּעֵינָךְ מִתְחַשְׁבִין קֳדָמָךְ הֵיךְ יוֹמָא דְאִתְמְלֵי אֲרוּם יֶעְבַּר וְהֵיךְ מַטְרַת לֵילְיָא׃ ה וְאִין לָא תְיִבִין תֵּיתֵי עֲלֵיהוֹן

ולא יראה ו' וסי' ולא יראה בך ערות . ולא יראה כי יבא חום . ולא יראה כי יבא טוב . ואל שמעי' הנחלמי . מי גבר יחיה ולא יראה מות . עבים סתר לו : משה איש האלהים י"א אתקריאו איש האלהים וסימ' נמסר במלכים ב' סימן י"ב : תשב ד' קמץ ומלרע וסי' את בני לא תשב שמה . תשב אנוש עד דכא . ה' אלהים אל תשב . בעבור דוד עבדך אל תשב פני . וא' פתח ומלעיל אל תשב פני דבת שבע :

תולדות אהרן חרפו אויביך . סנהדרין לו : תפלה למשה . שם קיא עקידה שער נט כל המזמור : ה' מעון . מגלה כט עקרים מ"ג פי"ז : הרים יולדו . פסחים נד נדרים לט : תשב אנוש . שם שם (חגיגה טו) : אלף שנים . סנהדרין לו :

אבן עזרא

ומה חלדי כי מה ישרת אחורנית כדרך אדם פטדה וברקת חופש כל הדרי בטן וחלד כמו הלא צבא לאנוש עלי ארץ זמן ידוע וחלדי כאין נגדך ולמה בראתנו ואנחנו שוא כדרך אך הבל בני אדם כזב בני איש והנה הטעם כל אחד מישראל מתאונן בשביו כי ימות ולא יראה ישועת השם : (מט) מי. הנה הטעם הנה אמות ולמה סבלתי עול הגלות וכן הוא אומר שאתי בחקי כל רבים עמים : (נ) איה. הקם שבועתך בביאת הגואל : (נא) זכור. חרפת עבדיך . שהאחרים יחרפום : (נב) אשר. פי' כי המחרפים הם אויבי השם וטעם עקבות משיחך מגזרת בעקב עשו ועקבותיך לא נודעו והטעם שאחרו פעמיו לבוא כאומרים נשברו עקביו על כן לא בא עתה : (נג) ברוך. הטעם שראה המשורר ברוח הקדש ביאת המשיח על כן נתן תודות לשם ויש אומרים כדרך איוב כי המשכיל יברך השם אע"פ שהאויב יחרפהו יסבול חרפתו . וחכם גדול ספרדי אמר כי הסופר שכתב זה הספר תחלה כתב בסוף הספר ברוך השם שעזרנו לכתבו כולו כדרך הסופרים בדורינו לכתוב באחרונה ברוך נותן ליעף כח : (א) תפלה למשה איש האלהים. לפי דעתי שמשה אדונינו חבר זאת התפלה כי היא על לשון רבים ואין דברי דוד ככה ועוד שהחל ה' מעון אתה ובתורה מעונה אלהי קדם . אמר רבי משה כי מעון מגזרת עין מקום מבט עין והנכון בעיני שהוא ממעון קדשך והיא התקרה העליונה כמו ויהי בשלם סכו והנה מעונתו כנגד סוכו והטעם כי השמים אינה מעונות לנו באמת רק אתה המעון באמת ודור הולך ודור בא והמעון עומד לא ישתנה טעם אתה עם מלת היית אתה לבדך : (ב) בטרם . הזכיר השמים שהם למעלה מן האדם ועתה יזכיר הארץ ומלת בטרם ישרת בעבור שנים וכן הוא ובטרם תחולל ארץ ותבל וטעם להזכיר ההרים בעבור היותם עומדים כאילו הם קדמונים כמו ומראש הררי קדם וטעם יולדו כי הרוחות יולידום והארץ תחת המים בבריאתה ותבל היא היבשה שהם הייסוב ורבי משה אמר כי אתה אל תקיף לנצח ולפי דעתי כי אל תאר הוא וככה פירושו בטרם היות הרים והארץ ועד עולם אתה אל בעבור שיאמר על בן אדם דכה : (ג) תשב . אתה אל ולא אדם תקיף כי תשב אנוש בימי הזקנה עד היותו דכא : ותאמר שובו בני אדם . ...ר אשר לקחתם ממנה : (ד) כי . בעיניך . עם בני אדם ידבר השם ואל תתמה בעבור שובו לשון רבים ואחר כן בעיניך כי כן משפ' הלשון זכור ימות עולם ...פנים נשיהם וגרד וטעם כיום אולי חיית אתה בן אדם אלף שנים ככה יהיו כיום אתמול כי יעבור שכבר עבר או כמו אשמורה בלילה ועל דרך הפש' מה טעם כיום אתמול היה מספיק היום והנו כמו אילו חיה אלף שנים ואשר יורה יושר פירושי שיאמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה שלא יגיעו לאלף ולפרש איתו על דור

מצודת דוד

...בכל עת אני זוכר וחושב מה הוא הזמן שים לי בזה העולם הלא מעט וכן אמות ולא אראה הישועה : על מה שוא . למה בחנם בראת כל ...ים אם ימות ולא יראה הישועה : (מט) מי גבר יחיה . מי הוא האדם אשר ...חי ולא יראה המיתה וימלט נפשו לעולם מן השאול : (נ) איה חסדיך . ר"ל ... וכלנו עומדים למיתה איה הם חסדיך שהבטחת לנו בימים הראשונים אשר ...לדוד באמונה להשיב המלוכה לזרעו : (נא) שאתי . מה שאני נושא בחיקי ...: אשר חרפו וגו' . וחוזר ומפרש אשר חרפו התאחרות משיחך שמתאחר לבוא : (נג) ברוך ה' לעולם אמן ואמן . ר"ל אמת הוא שהמקום הוא ברוך ומהולל ...מלה לחוזק : צ (א) תפלה למשה . י"א מזמורים שמכאן עד לדוד מזמור משה אמרם ודוד יסדם בספרו : איש האלהים . ר"ל שהיה נביא : ה' מעון . אתה לנו ...ו בכל דור ודור כמו המדור המגין מזרם וממטר : (ב) בטרם . עד לא ילדו ונבראו ההרים ועד לא חוללת הארץ ותבל ומטרם שהיה העולם ועד סוף ימי העולם ...ת אתה אל ר"ל חזק ובעל היכולת : (ג) תשב אנוש . אתה משיב את האדם מן רוב אומץ חזקו אשר יהיה מדוכא ביסורים המחלישים כח ובזה כאלו תאמר ...ודם שובו מדרכיכם הרעים גל כי אין יסורים בלא עון : (ד) כי אלף שנים . ר"ל ע"י היסורים כאילו תאמר להאדם הלא אף אם תחיה אלף שנים הלא יהי' בעיניך

מצודת ציון

כמו האזינו כל יושבי חלד (לעיל מט) : שוא . על חנם וכן שוא שקד שומר (לקמן קכז) : (נח) כל רבים עמים . כמו כל עמים רבים : (נב) עקבות . ענין התאחרות וכן לא יעקבם (איוב לז) ע"ש שהעקב הוא אחרית הרגל וסופו : (א) מעון . מדור כמו השקיפה ממעון קדשך (דברים כו) : (ב) ותחולל . ענין ילידה כמו הן בעון חוללתי (לעיל נא) : ארץ ותבל . כשהם סמוכים יורה ארץ על המקום הבלתי מיושבת ותבל על מקום המיושבת : (ד) ואשמורה . הוא חלק משלשה חלקי הלילה נקראים אשמורה בלשון מקרא : (ה) זרמתם . ענין מרוצת המים כמ"ש כזרם מים (ישעיה כח)

אבן עזרא

דור המה לא רחוק הוא : (ה) זרמתם . שב לדבר עם השם כי השמ׳ תשימ׳ כמו זרם מים עבר אותם כמו השינה או הטעם שישנו שנת עולם : (ו) בבקר יציץ . דור אחר דור וחלף מגזרת חליפות שמלות כדרך אם הרגם ודרשוהו תשלח רוחך יבראון : בבקר . והדור שיציץ וחלף דומה אל הציץ הדל שאין לו כח כי שבערב ימולל ויבש והנה דימה חיי האדם כמו מבקר עד ערב : (ז) כי . כאילו אנסת בנו על כן יכלו ימינו : ובחמתך נבהלנו . כמו ויכל בהבל ימיהם ושנותם בבהלה : (ח) שתה . ובאמת יש לך להתעבר עלינו בעבור עונינו תעניישנו מעט מעט . אמר רבי משה כי עונינו עונות עלומינו והנכון בעיני שהוא מגזרת תעלומה על כן למאור פניך : (ט) כי . הנה פי׳ טעם אשר כלינו באפך שכלינו שנינו כמו הגה כמו והגה מפיו יצא שהדיבור אין לו מעמד כי ברגע דבור המדבר ימצא ואחר כן כאילו לא היה : (י) ימי . אולי יטעון טוען והלא משה חיה ק״כ שנה ואיך הוא יאמר שבעים שנה זה לאות כי משורר היה שמו משה והתשובה ככה נוכל לומר כי נח דניאל ואיוב אינם נודעים והלא ירמיה בתחלה א״ש האלהים ובעבור זה הזכיר שאיננו מתעסק בהבלי העולם וככה טעם זה המזמור משה ידבר על לשון כל דור ודור גם דורו כן היה עד היום אולי זה עשה זאת התפלה לפני התנבאו שהיה בן שמונים שנה וידיו כבדים וטעם בהם דבר גדול יהיה אם היה במספרם שבעים שנה : ורהבם . וימי רהבם ימי הכח והחוזק שהם ימי הבחרות כולם הם עמל ואון: כי גז . שיכרתו מהרה כמו גזו נזרך וזה טעם חיש ונעופה והנה נהיה כעוף נודד ממקומו או נעופה לשכון ארץ אשך ארץ עיפתה עושה שחר עיפה או המלה מגזרת עפעף כמו תעופה כבוקר תהיה התעיף עיניך בו ואיננו וכאילו תעופה היו ימינו : (יא) מי . אמר רבי משה כי זה הפסוק קשור עם הבא אחריו והטעם כל איש שהוא יודע עוז אפך וידע למנות ימינו האמת נודע אליו . ונביא הוא כי יש לו לבב חכמה ויפרש כן כמו בנות ללפחד . ומלת הודע כמו הושב כספו ועל זה הדרך או הודע אליו חטאתו אשר חטא ולפי דעתי מי יודע מי זה שיוכל לדעת עוז אפך וכפי היראה ממך ככה עברתך על דרך בקרובי אקדש כאשר דרשו קדמונינו במלת וסביביו נשערה מאד : (יב) למנות . כדרך הודיעני ה׳ קצי תן לנו לב לדעת למנות ימינו והטעם שנדע שמספרם מעט יהיה . ונביא בקרבינו או בנו לבב חכמה והנה נביא כמו ומה נביא לאיש : (יג) שובה . הטעם מ... כי למעלה כתוב כי כלינו באפך והנחם דרך משל לבן אדם שינחם : (יד) שבענו . אם שבענו חסדך בבקר או נגיל כל היום והטעם אם תעשה עמנו חסד ... שתלמדנו הדרך הישרה או נשמח כל ימינו אפילו בזקנה : (טו) שמחנו כימות עניתנו .

תהלים

ד׳ שָׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף׃
ל׳ ו בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל
ס׳ וְיָבֵשׁ׃ ז כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ
שתה ק׳ ב׳ נִבְהָלְנוּ׃ ח שַׁתָּ עֲוֺנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ
ל׳ . ל׳ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ׃ ט כִּי כָל־
יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ
ל׳ וחד וכגס כְמוֹ־הֶגֶה׃ י יְמֵי־שְׁנוֹתֵינוּ ׀ בָהֶם
ל׳ כ״כ ו׳ מ״ל שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת ׀ שְׁמוֹנִים
ל׳ . ל׳ שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי־גָז
כ׳ וחס׳ ו׳ מ״ל חִישׁ וַנָּעֻפָה׃ יא מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ
ה׳ ומ״ל וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ׃ יב לִמְנוֹת יָמֵינוּ
ס׳ מלרע כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה׃ יג שׁוּבָה
כ׳ על כרעה יְהוָה עַד־מָתָי וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ׃
יד שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה
ד׳ . ל׳ וְנִשְׂמְחָה בְּכָל־יָמֵינוּ׃ טו שַׂמְּחֵנוּ
ל׳ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה׃

תרגום

מוֹתָא הֵיךְ דְמִכִין וְיָהוֹן וּלְעָלְמָא דְאָתֵי הֵיךְ עִסְבָּא דְמִתְפָּרְקָא יִתְחַלְפוּן׃ ו דַמְיָן עוֹבָדֵיהוֹן הֵיךְ עִסְבָּא דִי בְצַפְרָא יָנִיץ וְיִסְגֵי לְרַמְשָׁא מִתְמוֹלֵל וּמִתְיַבֵּשׁ מִן חוּרְבָּא׃ ז אֲרוּם אִשְׁתֵּיצָנָא מִן תּוּקְפָּךְ וּמִן רוּגְזָךְ אִתְבַּהַלְנָא׃ ח שַׁוִּיתָא חוֹבָנָא לְקִבְלָךְ עַוְיַת טַלְיוּתָנָא קֳבֵל נְהוֹר אַפָּךְ׃ ט אֲרוּם כָּל יוֹמָנָא אִתְפְּנִיאוּ קֳדָמָךְ בְּרוּגְזָךְ שֵׁיצֵינָא יוֹמֵי חַיָּנָא הֵיךְ הַבְלָא דְּפוּמָא בְּסִתְוָא׃ י יוֹמֵי שְׁנוֹתָנָא בְּעָלְמָא הָדֵין שׁוּבְעִין שְׁנִין מִתְאַלְמִין וְאִין בִּגְבוּרְתָּא תַּמְנָן שְׁנִין וְסוּגְעֵיהוֹן לֵיאוּת וְשִׁקְרָא לְחַיָּבַיָּא אֲרוּם עֲדוּ בִּסְרְהוֹבְיָא וְטַיְסִין לְצַפְרָא׃ יא מַן הוּא דְיָדַע לְאַתְבָא עוּשְׁנָא דְתוּקְפָּךְ אֱלָהִין צַדִּיקַיָּא דְדָחֲלִין מִנָּךְ מִשַּׁדְּכִין רוּגְזָךְ׃ יב לְמִמְנֵי יוֹמָנָא כֵּן יִתְכַּוֵּן לְהוֹדַע בְּרַם נְבִיָּא דִלְבֵּיהּ מַבַּע חוּכְמְתָא׃ יג תּוּב יְיָ עַד אֵימָתַי תִּסְגַּפְנָנָא וְתוּב מִן בִּישְׁתָּא דִי מַלֶּלְתָּא לְמֶעְבַּד לְעַבְדָּךְ׃ יד שַׂבַּע יָתָנָא לְעָלְמָא דְמָתִיל לְצַפְרָא טוּבָךְ וּנְרַנֵּן וְנֶחְדֵי בְּכוּלְהוֹן יוֹמָנָא׃ טו שַׂמַּח יָתָנָא הֵיךְ יוֹמִין דְסַגֵּפְתָּנָא הֵיךְ שְׁנַיָּא דַחֲמֵינָא

מסורה

ויבש ה׳ וסימ׳ ונשתו מים מהים . ואכלה כל סביביה . פריה יקוסס ויבש . אזלו מים מני ים . לערב ימולל ויבש . ראש הכרמל : שמונים ו׳ מ״ל וסימ׳ בסדר בראשי׳ ובספר שופטים סימ׳ ד׳ : יודע י׳ מ״ל וסימ׳ בשמואל א׳ סימן כ״ו : למנות ה׳ ומ״ל וסימ׳ אשר אם יוכל איש . ויעמוד שטן על ישראל ויסת . הלא אני אמרתי למנות בעם . יואב בן צרויה החל . למנות ימינו כן הודע :

תולדות אהרן ימי שנותינו . ב״ב פט פסחים נ״ד מ״ק כח חגיגה יא יבמות סו זוסר כ׳ אבות ויתי עקרים מ״ד פ״ז ב׳ במזמורים ל׳ נא (בכורים סד) : וכיראתך . תענית ח : ונביא . ב״ב יב : כימות . סנה׳ לט :

רש״י

... עכשיו חטפתם לאותם השנים והבאתם לימים מועטים שאינם אלא כשנ... ששני הדורות שבעים שנה הם . כמו שמפורש בסוף הענין ימי שנותי... שבעים שנה . והם חשובים שינה אחת בעיניך (לקמן קכ״ו) בשו... שיבת ציון היינו כחולמים ועל שבעים שנה של גלות בבל נאמר שהיי...
שנה : זרמתם . לשו...
כמו (חבקוק ג) זרם ...
כבקר כחציר יחלוף ...
בלילה את בבוקר לסוף ...
ואם (ו) בבקר יציץ . ...
ועד בא הערב ימולל ...
למה : (ז) כי כלינו באפך ...
ועל כל זאת : (ח) ...
עונותינו לנגדך . ואתה ...
את חטאת נעורינו שמ...
פניך : עלמינו . נעור...
(שמואל א יז) בן מי זה ...
למאור פניך . לאור ...
בהם : (ט) פנו בעבר...
ונבערו והלכו להם ב...
כמו הגה . כדבור המהה ...
(י) ימי שנותינו בהם ...
שנה . שנותינו אלה ...
אלה ובעלומינו אלה שנו...
הם : ואם בגבורות ...
הרבה גברו ימיו שמ...
הם : ורהבם עמל וא...
הגדולה והשררה שיש ...
בימים האלה אינם ל...
ואונולמה שהרי כי גז ח...
בתוך עברה אחד או ...
ומתים : גז . לשון ...
כמו נגוזו ועבר (נחום ...
שלוים מן הים (במדבר ...
(יא) מי יודע עוז אפך ...
מועטים כאלה מי יקנ...
לדעת את עוז אפך ליר...
ואתה כיראתך עברתך ...
שאתה יראוי כן עונ...
ונפרע מן החוטאים : (י...
ימינו כן הודע . כאשו...
הודע בעולם את מ...
ארופים וכיון שאתה ...
נוכל לקנות לב ונפ...
לבב חכמה . ונביא לשו...
(וי״א למנות ימינו כ...
כ״ן שבעים שנה ו...
שיעור ימינו שהן מעט ...
אותנו וכן ויודע ...
סוכות) (שופטים ח) (סא״א) : (יג) שובה ה׳ . מחרון אפיך : והנחם ... מחשבה . טובה על עבדיך : (יד) שבענו בבקר חסדך . ביום הגאולה ... שהוא בקר לליל הצרה והאנחה והחשכה : ונרננה ונשמחה בכל ימינו . כל ... הצרו׳ שעברו עלינו כימינו אלה : (טו) שמחנו כימות עניתנו . שמחנו לימות משיח ... ימות ...

מצודת ציון

כח) והושאל למרוצת השנים : יחלוף . ענין התחדשות כמו יחליפו כח (שם מא) : (ו) יציץ . יפרית : ימולל . ענין כריתה כמו כי אמילם (לקמן קיח) : ויבש . ר״ל ובכר נעשה יבש וכן אתה קלשת ונתמת (ישעיה סד) : (ח) עלומינו . מלשון העלם והסתרון ידיעם : (ט) פנו . מל׳ פנים : הגה . ענין דבור כמו ולשוני תהגה (לעיל לה) : (י) ורהבם . ענין התחזקות כמו ירהבו הנער בזקן (ישעיה ג) : גז . ענין כריתה ותלישה כמו גזי נזרך (ירמיה ז) : חיש . מהר כמו חושה לעזרתי (לעיל ...)

מצודת דוד

בעיניך כיום אתמול כאשר יעבור כי אחר שעבר הזמן מה לו אם היה ז... או זמן מועט הלא הלך לו ואיננו : ואשמורה בלילה . וכמו משמרה אחת ... הלילה כי לאחר שעבר הזמן משמר אחד ואלף שנים לאחת תחשב : (ה) מרוצת חייהם המה כחלום השינה כי בהקיצו אין דבר מדברי החלום ... בחיי האדם : בבקר . ר״ל בימי הבחורים לבד מחדש ומחליף כח כחציר ...

בבוקר יחליף כח : (ו) בבקר יציץ . אם בבקר יציץ ומחליף כח הלא לערב בימי הזקנה ימולל ויבש ודומה הוא לחציר הכתייבש אחר זרחה החמה עליו כ... (ז) כי כלינו . עתה ידבר על לשון בני הגלות בבל שיאמר אם חיי כל אדם הוא הבל אף אם המה בשלוה כל שכן אנחנו אשר כלינו באפך האנפת בנו על ... ובחמתך . הוא כפל במ״ש : (ח) שתה . שמת עונותינו נגדך לזכור בהם ולפרוע עליהם גמול : עלמינו . השגיאות שהמה נעלמים מאתנו תשימם מול ... לזכור גם בהם ולשלם גמול עליהם : (ט) פנו . הלכו להם בעברה וזעם הבא מעמך : כלינו . אנחנו בעונותינו גורמים כליון שנותינו להיות נמשך זמן דבור ... (י) בהם . במספרם יהיו שבעים שנה : ואם בגבורות . ואם בהתגברות כח הטבע יהיו שמונים שנה : ורהבם . אף התוקף והאומץ של השנים ההם המה יגעי... כי גז . לפי שלא יאריכו ימי האומץ כי מהר יוכרת ויעוף א״כ האומץ שהיה בתחילה גרמה להוסיף הצער בהעדרו : (יא) מי יודע . בימים מועטים כאלה מי יו... חוזק אפך על מה היא ולהיות נשמר ממנה : וכיראתך . כאשר יראתך נעלמה מלדעת איך נירא את ה׳ כן נעלמה עברתך מלדעת על מה אתה מתמלא עבר... אין להשיג בימים מועטים כאלה : (יב) למנות . לפי מנין ימינו שהם קצרים כן הודענא דרכיך ר״ל לפי ערך מעט השנים כן תרבה לנו חכמ...

רשי

ניותנו בגליות וכמנין שנות אשר ראינו רעה : (יז) ויהי נועם [...]ינו. שכינתו ותנחומיו : ומעשה ידינו כוננה עלינו . לשון תחינה הוא . [...]מו שמרה שפטה : כוננהו . כונן אותו . ושני פעמים ומעשה ידינו כוננהו מלאכת המשכן שבירכן לישראל והתפלל שתשרה שכינה [...] ידיהם במשכן ואחת [...]רכה במעשה ידיהם : [...]ב בסתר. עליון . מי [...]סה בסתר כנפי השכינה [...]ין בצלו שהקב"ה מגין [...]י משה רבינו זה משיא [...] האדם לחסות בכנפי [...] : יושב בסתר עליון . [...]) בצלו חמדתי וישבתי: [...]שון תחק : (ב) אומר [...]סי. הוא ומצודתי ובכל [...]מני . ולמה אני אומר [...]) כי הוא יצילך מפח [...]' . לכל אחד ואחד [...]מר יושב בסתר עליון : [...]רתו . כנף : יסך . [...]תחסה . תתכסה : צנה [...]. הוא צנה המקפת את [...]קרוב לארבע רוחותיו . לשון סחור סחור : [...] תירא . אם תבטח [...]מן ויעוף יומם . שד [...] כחץ : (ו) מדבר [...]. שמות שדים הם . זה [...]לילה וזה מזיק בצהרים: [...] ישודד : (ז) יפול מצדך [...]שון חנייה כמו (בראשית [...]ל פני כל אחיו נפל : [...] משמאלך יחנו אלף [...] ואליך לא יגשו להזיק : [...]למת . כליון : ולמה . [...]י אתה . אמרת : ה' [...] והרי זה מקרא קצר : [...]מת מעונך . את הקב"ה [...]מעון מבטחך : (י) לא [...]. לא תקרה וכן והאלהי' [...]ידו (שמות כא) : (יב) פן [...]. פן תכשל וכן כל לשון [...]אנופי"ר בלע"ז :

מזמור

תהלים

טז יֵרָאֶה אֶל־עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ
עַל־בְּנֵיהֶם : יז וִיהִי ׀ נֹעַם אֲדֹנָי
אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה
עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ :

צא א יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל
שַׁדַּי יִתְלוֹנָן : ב אֹמַר לַיהוָה מַחְסִי
וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ : ג כִּי
הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת :
ד בְּאֶבְרָתוֹ ׀ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת־כְּנָפָיו
תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ : ה לֹא־
תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם :
ו מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד
צָהֳרָיִם : ז יִפֹּל מִצִּדְּךָ ׀ אֶלֶף וּרְבָבָה
מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ : ח רַק בְּעֵינֶיךָ
תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה :
ט כִּי־אַתָּה יְהוָה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ
מְעוֹנֶךָ : י לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה
וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ : יא כִּי
מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־
דְּרָכֶיךָ : יב עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־
תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ : יג עַל־שַׁחַל

תרגום

בִּישְׁתָּא : טז יִתְחֲמֵי לְעַבְדָּךְ עוֹבָדֵי נִסָּךְ וְשִׁבְהוֹרָךְ עַל בְּנֵיהוֹן : יז וִיהֵי בְּסִימוּתָא דְגַן עֵדֶן מִן קֳדָם יְיָ עֲלָנָא וְעוֹבָדֵי יְדַיְנָא מִנֵּיהּ יִתַּקְנוּן : א דְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתֵּיהּ בְּרָזָא עִלָּאָה בְּטַלַּל עֲנָנֵי יְקָרָא דְשַׁדַּי יְבִית : ב אֲמַר דָוִד אֵימַר לַיְיָ רוּחְצָנִי וּכְרַךְ תּוּקְפִּי אֱלָהִי אֲכַלֵּי בְּמֵימְרֵיהּ : ג אֲרוּם הוּא יְפַצֵּנָךְ שְׁלֹמֹה בְּרִי מִפַּחָא וְתַקְלָא מִמּוֹתָא וְאִתְרַגּוּשְׁתָּא : ד בְּטַלַּל שְׁכִנְתֵּיהּ יַטֵּל עֲלָךְ וּתְחוֹת טַלַּל יְקָרֵיהּ תִּתְרְחֵיץ תְּרִיסָא וַעֲגִילָא הֵימְנוּתֵיהּ : ה לָא תִדְחַל מִן דְּלוּחָא דְמַזִּיקֵי דְאָזְלִין בְּלֵילְיָא מִן גִּירָא דְמַלְאַךְ מוֹתָא דְשָׁדֵי בִּימָמָא : ו מִן מוֹתָא דִי בְקַבְלָא מְהַלֵּךְ מִסִּיעַת שֵׁידִין דְמִתְחַבְּלִין בְּטִיהֲרָא : ז תִּדְכַּר שְׁמָא דְקוּדְשָׁא יִפְּלוּן מִן סְטַר שְׂמָאלָךְ אַלְפָא וְרִבְבוּתָא מִן יְמִינָךְ לְוָתָךְ לָא יִקְרְבוּן לְמִנְזַק : ח לְחוֹד בְּעֵינָךְ תְּהֵי מִסְתַּכַּל וְהֵיךְ מִתְגַּמְרִין רַשִּׁיעֵי תֶּחֱמֵי : ט עֲנֵי שְׁלֹמֹה וְכֵן אֲמַר אֲרוּם אַנְתְּ יְיָ רוּחֲצָנִי בִּמְדוֹר עִלָּאָה שַׁוֵּיתָא בֵּית שְׁכִנְתָּךְ : י אָתֵיב מָרֵי עָלְמָא וְכֵן אֲמַר לָא תְאָרַע לָךְ בִּישְׁתָּא וּמַכְתָּשָׁא לָא יִקְרְבוּן בְּמַשְׁכְּנָךְ : יא אֲרוּם מַלְאֲכוֹי יְפַקֵּד עֲלָךְ לְמִטְרָךְ בְּכָל אוֹרְחָתָךְ : יב עַל תּוּקְפֵּיהוֹן יִטְלוּנָךְ דִּלְמָא תִתְקֵל בְּיִצְרָא בִישָׁא דְמַתִּיל לְאַבְנֵי רִגְלָךְ : יג עַל גּוּר בַּר אַרְיָוָן וּפִתְנָא

אבן עזרא

בתחלואים ובדאגות : (טז) יראה . שיראה עזר השם להם. כי הוא חפץ בם : (יז) ויהי . טעם כוננה עלינו לתקן סבות ועלילות שלא יהיה טורח להם ועמל בכל מעשיהם וטעם כוננהו שיהיה שלם על דרך אם ה' לא יבנה בית : (א) יושב בסתר עליון . יתכן שגם זה המזמור למשה או לאחד מהמשוררי' והוא אומר לעבד השם שמעני אתה יושב בסתר עליון שהוא השם ומלת בסתר כמוהו כמו בצל שדי יתלונן כי הטעם כפול כמשפט : (ב) אומר לה'. בעבור ה' כמו ואמר פרעה לבני ישראל וזה פירושו אומר לך בעבור ה' שהוא מחסי ומצודתי והוא אלהי שאבטח בו והטעם דבק כי הוא כאומר אני נסיתי זה ואני אהיה לך ערב : (ג) יקוש . פעל יקושתי לך או תאר כמו עצום וסמך דבר אל הוות שהוא הוה פתאום : (ד) באברתו . והטעם כנשר יעיר קינו והטעם שימלט מהפח ומהדבר ויתכן היות הפח החרב על כן מלת סוחרה וצנה כמו סחרו אל ארץ תרגום סביב והנה הטעם כי אמונת השם תסובבהו ותצרהו : (ה) לא. מפחד לילה . מקורו' לילה ולא מקורות היום שיעופו כחצים כאשר יפרש : (ו) מדבר . כי רוב הדבר בלילה הוא אם היתה הסבה קור ואם מחום יהיה ביום בצהרים . וקטב כמו דבר והטעם כריתה אהי קטבך שאול וטעם ישוד שישוד הרוחות ובא בשורק כמו ירון ושמח ויש אומרים כי ישוד מגזרת שדים : (ז) יפול . הזכיר כי צל השם יסתירהו והוא יראה שיפלו לימינו ושמאלו רבים בבא הדבר וזה טעם אליך לא יגש : (ח) רק . טעם שלומת רשעים כי השם הביא עליהם דבר לשלם להם כפעלם : (ט) כי . דברי המשורר לעבד ה' כי אתה העבד ה' שהוא מחסי עליון שמת מעונך והוא לעולם למעלה. על כן : (י) לא תאונה . סבוב כדרך אנה לידו : רעה. הם התחלואים : באהלך. דרך משל כמו ופסח ה' על הפתח: (יא) כי . לך . בעבורך כמו אמרי לי אחי הוא : (יב) על . כאילו ישאוך על כפים . וי"ו תגוף בעבור הרגל על דרך כי עם אבני השדה בריתך: (יג) על. כדרך וחית השדה השלמה לך

אפי'

[...]י"ג וסים' נמסר בסדר בא ובסיפרא סים' פ"ר : ומעשה י' בקריא' וסי' נמסר במלכים א' סימן ז' : ישב כל סיפרא חס' במ"ב מ"ל וסימן יושב [...] ישחק . ואתה קדוש יושב תהלות ישראל : תחסה חד מן ט' רפין בליש' וסימ' נמסר בתהלים סימן ס"ב : לא תירא ח' בקריא' וסימ' ביחזקאל סימן ג' : תביט ה' וסים' נמסר בסדר וירא אליו ה' : ושלמת ג' חס' בליש' בקריא' וסי' אנכי שלמי .אמוני ישראל . באו

[...]ת אהרן ירלה . (קידושין ס) : ויהי נועם . פקדמת עקרים זוכר יתרו : עקידת שער ט כל המזמור : יושב בסתר . סוטה ט שבועות טו (שבת ח עירובין כו) : ומצודתי . עקרים מ"ד פכ"ב : מצדך אלף . ברכות ו יומא נג שבועות טו : ה' מחסי . שבועות טו : לא תאונה . ברכות נה סנהדרין קג זוהר וישלח : ונגע . שבועות טו : כי מלאכיו . תענית יא חגיגה טז סנהדרין קג זוהר וישלח : על שחל . תענית יא סנהדרין קג :

מצודת דוד

לדעת הכל במעט זמן ואז נביא גם אנו לבב חכמה ר"ל אם תתן בנו הרגש אז נחשוב לתור ולחפש בה לבוא אל תוכן עומק הדבר : (יג) שובה ה'. [...]חרון אפך עד מתי תהרס עוד : והנחם . חשוב על עבדיך מחשבה אחרת [...]טובים להם : (יד) בבוקר . בכל בוקר : ונרננה . בשורות והלל : ונשמחה כי תשוב להיטיב לנו בעבור רוב ההודאה וההלל וכן יהיה הולך וחוזר חלילה [...]ימים : (טו) כימות . כמנין הימים אשר עניתנו וכפי השנים אשר ראינו [...] וכפל הדבר במ"ש : (טז) יראה . פועל ידיך יהיו נראים אל עבדיך וגם על [...] אחריהם תהיה ההדר מעמך : (יז) ויהי נועם . נעימות ה' יהיה עלינו : כוננה . [...]כן עלינו להיות מתוקן בידינו ולא יארע לנו תקלה בעת נעשה את המעשה : כוננהו . הכן את המעשה ההיא שלא יארע בה תקלה והפסד מה : צא (א) יושב [...]אמר בל' קריאה אל מול היושב אתה היושב בסתר עליון ר"ל המתבודד בעבודת ה' ובעיון סתרי תורתו : בצל וגו' . אתה המתלונן וכו' וכפל הדבר במ"ש : [...]אמר לה'. אומר אני לך בעבור ה' אשר הוא מחסי וכו': (ג) כי הוא יצילך . אשר הוא יצילך מפח הלוכד ומדבר המשבר: (ד) באברתו . בכנפיו יסוכך ויגן עליך : [...]. אמיתת הבטחתו היא כצנה וסוחרה : (ה) לא תירא . על כי יסוך עליך לא תירא מפחד : (ו) מדבר . מן המזיק דבר ההולך באופל : מקטב . מן המזיק קטב [...] נפשות בעת צהרים : (ז) יפול . אף אם בעת הדבר יפלו אנשים רבים מצדך ומימינך ומ"מ אליך לא יגש הדבר ההוא ולא יזיק לך : (ח) רק וגו'. מיתת [...]ים תביט רק בעיניך ותראה תשלומין הרשעים הנופלים אבל לא יגעו בך לרעה : (ט) כי אתה ה'. כאשר תאמר אתה ה' מחסי ועל אל עליון תשים מעונך ר"ל תבטח [...]דם הבוטח במדורו לחסות בו מזרם וממטר : (י) לא תאונה . אז לא תזדמן לך רעה : ונגע וגו'. כפל הדבר במ"ש : (יב) על כפים . המלאכים ההם ישאו אותך

על

מצודת ציון

(לעיל לה) : (יב) ונביא . מל' הבאה : (טז) והדרך . מל' הדר ויופי : (יז) נועם . ענין מתיקות וערבות כמו ולחם סתרים ינעם (משלי ט) : (א) יתלונן . ענין התמדה וכן צדק ילין בה (ישעיה א) : (ב) ומצודתי . ענין מבצר חזק : (ג) מפח . מרשת : יקוש . מלשון מוקש : הוות . ענין שברון כמו הוה על הוה (יחזקאל ז) : (ד) באברתו . בכנפיו : צנה . דומה הוא למגן : וסחרה . לבוש מברזל מסבבת הגוף סחור סחור : (ו) באופל . בחשך : מקטב . נקרא כן מענין כריתה כמו אהי קטבך שאול (הושע יג) : ישוד . מל' שדידה וגזלה : (ט) מעונך . מלשון מעון ומדור : (י) תאונה . ענין הזדמנות כמו והאלהים אנה לידו (שמות כא) : (יא) לך . עליך : (יב) תגוף . ענין הכאה כמו ונגפו אשה הרה (שם) : (יג) שחל . שם משמות האריה : ופתן . מין נחש : כפיר . ארי בחור

אבן עזרא

אפילו תדרוך עליהם ותרמסם לא ירעו לך : (יד) כי . אלה דברי השם למלאכים וזאת היא המעלה שלום בעבורך שאמר להם כי זה עבדי כי חשק ואפלטהו אשגבהו שלא יוכל האויב להרע לו בעבור שהוא יודע סוד שמי : (טו) יקראני . ובעת שיקראני בשמי ובבא הצרה על אנשי דורו כפי גזירותי אני אהיה עם עבדי . ואחלצהו ואכבדהו שלא יצטרך לזולתי : (טז) ארך . מספר ימיו אמלא והפרד כבודו מעל גופו אראהו בישועתי הטעם שיהנה מזיו שכינה וזאת היא ישועת השם באמת או רמז לימות המשיח : (א) מזמור שיר ליום השבת . לא הזכיר שם המשורר וטעם ליום השבת שיזמרו בו זה המזמור והעד הבא אחריו : (ב) טוב להודות . באמונת הלב ולזמר בפה ובגרון : לשמך עליון. שהוא עליון על כל השמות או להודות בלשון ולזמר בכינור והעד עלי עשור : (ג) להגיד . ללמד לאחרים חסדך להודיעם : ואמונתך בלילות . כדרך קדמו עיני אשמורות חצות לילה אקום להודות לך : (ד) עלי . אלה כלי ניגונים והגיון נועם השיר או שם כלי הניגון : (ה) כי . בעבור היות נשמת המשכיל בששת ימי המעשים מתבודדת בעסקי העולם על כן היא מתבודדת בשבת להבין מעשה השם ונפלאותיו על כן : כי שמחתני ה' בפעלך . על דרך שנות השמטה שישמעו כל התורה למען ילמדו ויראו והטעם כי שמחתני כדעתי כל מעשיך שהם ישרים : (ו) מה . ולא יכולתי לחקרם כי גדלו ממני מחשבותיך . מאד עמקו והנה גדלו כמו גבהו שהם למעלה מעלה והפך זה עמקו והכל כנגד האדם : (ז) איש . ראיתי כי איש בער לא ידע מעשיך וכסיל הטעם כפול : (ח) בפרוח . הם המצליחים בארץ וטעם להשמדם זאת היא אחריתם כמו יחד כסיל ובער יאבדו כאשר פירשתי או שהשם ישלם טוב לרשע בעול' הזה על טובה שעשה להאבידו באחריתו ככתוב בתורת השם : (ט) ואתה . השם . מרום תחת תואר או הוא חסר בית והטעם כי אתה מרומם שיבין הבער סודך : (י) כי הנה אויביך . פעמים כי שפט המשכיל מה שקרה לרשעים גם ראה כן בימיו פעמים רבות בי אויבי השם סופם לאבדון : (יא) ותרם . אמר ותרם כנגד ואתה מרום וטעם כראם שקרניו גבוהות מאד בשמן רענן . שמן המור רענן קרן ראשי בלול : (יב) ותבט . בשורי. תאר כמו וסורי בארץ יכתבו מגזרת שוררי וטעם ותבט שראה בעיניו נקמתו מאויביו הנמלאים

תהלים

יג וְפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין׃ יד כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי׃ טו יִקְרָאֵנִי ׀ וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ׃ טז אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי׃

צב א מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת׃ ב טוֹב לְהֹדוֹת לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ ג לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת׃ ד עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר׃ ה כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן׃ ו מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ ז אִישׁ־בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת׃ ח בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים ׀ כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד׃ ט וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְהוָה׃ י כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ ׀ יְהוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ יא וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן׃ יב וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי׃

ל'. ס' וחסר א' בליש' ל' · ל' · ל' · ד' מ"ל · כ' סלס · י"א כתי' יו"ד · ג' חסר · ו'. י"ט · ל' · ל' וא' ויליצו · י"ח חס' · ל'. ל' ומ"ל ל' · ו' רפ"ו. כ"ט ל' · ל'

תרגום

תִּבְעוֹט תִּרְמוֹס אַרְיָא וְחוּרְמָנָא׃ יד מְטוּל דִי בְמֵימְרִי אִתְרְעִי וַאֲשֵׁיזְבִנֵיהּ אֲשַׂגְּבִנֵיהּ מְטוּל דִיְדַע שְׁמִי׃ טו יְצַלֵי קֳדָמַי וַאֲנָא עָנֵי יָתֵיהּ עִמֵיהּ אֲנָא בְעָקְתָא אֲפַצֵינֵיהּ וַאֲיַקְרִנֵיהּ׃ טז אוֹרִיכוּת יוֹמִין אֲסַבְּעִנֵיהּ וְאַחְמִנֵיהּ בְּפוּרְקָנִי׃ א שְׁבָחָא וְשִׁירָא דִי אֲמַר אָדָם קַדְמָאָה עַל יוֹמָא דְשַׁבְּתָא׃ ב טָב לְאוֹדָאָה קֳדָם יְיָ וּלְשַׁבָּחָא שְׁמָךְ עִלָאָה׃ ג לְתַנָאָה בְּצַפְרָא טוּבָךְ וְקוּשְׁטָךְ בְּלֵילְוָן׃ ד עַל פּוּם כִּנָרָא דַעֲשַׂרְתֵּי נִימִין וְעַל פּוּם נִבְלָא עֲלֵי רִנְנַת כִּנָרָיָא׃ ה אֲרוּם אַחְדִיתַנִי יְיָ בְּעוֹבָדָךְ בְּעוֹבָדֵי אִידָךְ אֲבוּעַ׃ ו כְּמָה רַבְרְבִין עוֹבָדָךְ יְיָ לַחֲדָא עֲמִיקִין מַחְשְׁבָתָךְ׃ ז בַּר נַשׁ שַׁטְיָא לָא יְדַע וּכְסִילָא לָא יִתְבַּיַן יַת דָא׃ ח כַּד מִתְלַבְלְבִין רַשִׁיעַיָא הֵיךְ עִסְבָּא וְנָצְצִין כָּל עָבְדֵי שְׁקַר וַעֲתִיד דִישֵׁיצִינוּן אֱלָהָא עַד עָלְמָא׃ ט וְאַתְּ רָמָא וְעִלָאָה בְּעָלְמָא הָדֵין יְיָ וְאַתְּ רָמָא וְעִלָאָה לְעָלְמָא דְאָתֵי׃ י אֲרוּם הָא בַעֲלֵי דְבָבָךְ יְיָ אֲרוּם הָא בַּעֲלֵי דְבָבָךְ יְהוֹבְדוּן לְעָלְמָא דְאָתֵי מִתְפָּרְשִׁין מִן סִיעָתְהוֹן דְצַדִיקַיָא כָּל עָבְדֵי שְׁקָר׃ יא וְזַקֵפְתָּא הֵיךְ רֵימָנָא תוּקְפִּי יָתִי בִּמְשַׁח רְבוּתָא רְטִיבָא דְזֵית עֲבוּת׃ יב וְאִסְתַּכָּלַת עֵינִי בְּאוּבְדָנָא דִמְעִיקֵי

כי שמחתני . זוהר בראשית : איש בער . עקרים מ"ד פ"ב : בפרוח . זוהר אחרי ופקודי : ואתה מרום . (ברכות יד) : בקמים . עקידה ש

רשי

(א) מזמור שיר . של לוים (כהנים) : ליום השבת . שאומרי' אותו ... וזהו מדבר בענין העולם הבא שכולו שבת : (ג) להגיד בבקר חסדך ... הגאולה : ואמונתך בלילות . ובעוד צרת הגלות להאמין כך שתשמור ה... כל זה נאה וטוב : (ד) עלי עשור ועלי נבל . כנור של עשרה ... (ז) איש בער לא ידע ... האמור למטה: (ח) בפרוח ... כמו עשב. אינם יודעי' ש... אינה אלא להשמידם ... שמשלם לשונאיו על ... להאבידם : (ט) ואתה ... בכל משפטיך ידך על ... שהכל מצדיקים עליה ... דינך . (יא) בלותי בשו... לבלותי בשמן של שררה ... כמו (במדבר טו) בלול ... (יב) בשורי . כעווי ... בשוררי : בקמים עלי ... על הרשעים הקמים ע... אזני מאחורי הפרגוד שלו... לבלות אותנו . שכך ... צדיק

ימי השלם . ושלמת רשעינו ... תדרך ה' וחס' וסימ' גמ... עקב ובריש יהושע : ... בליש' וסימ' כי ידבר אליכ... וישלך אהרן את מטהו. ... ההוא יפקד. ואצאה בשעו... הים אני אם תנין . מחולל ... תרמס כפיר ותנין . אכלני ... בלילות ד' ומ"ל וסי' להגי... חסדך. על משכבי בלילות. ... בבית ה' . מפחד בלילות : ... בקריא' וסימ' אל אלהי' ה' ... וישבע עוד דוד ויאמר. ו... לאחימלך . כי בטרם ידע... וחברו קרא אבי . לכן ... שמי . ויאמרו השרים א... ויוחנן בן קרח אמר ... צדקיה אל ירמיהו . יבנ... ולא ידע . תבואהו שואה ... אך בצלם יתהלך איש . ... לא ידע וכסיל לא. כי ר... לא ירשנו . נבהל להון איש ... מצוה לא ידע דבר רע ב' ... כי גם לא ידע האדם ... כדגי' . והסכל ירבה

תולדות אהרן אנכי בצר... טו (תעני... ארך ימים . סנהדרין קג עק... כד זוהר תרומה : עקידה שער... המזמור : ליום השבת . ... סנהדרין לז תמיד לג (ברכ... להגיד בבקר . ברכות יב : על... ערכין יג : עלי הגיון . ...

מצודת ציון

בחור : ותנין . מין נחש : (יד) אשגבהו . ענין התחזקות : (טו) אחלצהו . ענין הוצאה ושליפה : (ד) הגיון . ענין דבור : (ז) בער . שוטה כבהמה מל' אנחנו ובעירנו (במדבר כ) : (ח) ויציצו . יפריחו : (יא) כראים . שם חיה ראם : בלותי . מל' בלילה וערבוב : רענן . ענין לחות ודשן כמו והיה עלהו רענן (ירמיה יז) : (יב) בשורי . ענין הבטה כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד) : ישגה

מצודת דוד

על כף ידם ולא יעזבוך ללכת בארץ רגלי כי פן תכה רגליך באבן ... והוא משל על גודל השמירה והשגחה : (יג) תדרוך . תרמוס עליהם ... יזיקו אותך : (יד) כי בי חשק . כה יאמר ה' הואיל וחשק בי לכן אצילהו ... השמיתיים : כי ידע שמי . הואיל והוא יודע ומכיר שמי לנסות ...

(טו) יקראני . לכן כאשר יקרא אלי אענה אותו : עמו אנכי בצרה . בעת בוא צרה בעולם אהיה עמו להצילו ממנו : אחלצהו . אוציא אותו מן הצרה ועוד ארבה ... (טז) אשביעהו . יהיה שבע מהם לגודל הריבוי : ואראהו . בעיניו יראה בימיו תשועת ה' : צב (א) ליום השבת . שמזמור הזה הוקבע לזמר על הדוכן ... (ב) טוב להודות לה' . טוב וישר לנו להודות לה' ולזמר לשמך העליון על כל : (ג) בבוקר . בכל בוקר : ואמונתך . קיום הבטחתך נגיד בכל הלילות : ... עשור . נזמר על כלי נגון בעלת עשרה נימין : עלי הגיון בכנור . על השיר שבדבור ספה מנגן בכנור לבסם הקול כדרך המנגנים : (ה) בפעליך . במעשה שעשית לי : במעשי וגו' . כפל הדבר במ"ש : (ו) עמקו . הם דברים עמוקים ואין להבינם : (ז) איש בער וגו' . וחוזר ומפרש וכסיל לא יבין את זאת והיא ... למטה : (ח) בפרוח . במה שהרשעים מפריחים : כמו עשב וגו' . לא יבין אשר הכוונה היא להשמידם עד עולם כי משלם להם מעט שכר לדקתם לטרדם מ... (ט) ואתה . כי אתה מרום לעולם ובכל עת ידך על העליונה ואם לא תפרע מהם בחייהם תפרע מהם אחרי מותם : (י) כי הנה וגו' . וחוזר ומפרש כי הנה ... יאבדו ר"ל האבדון נכון בידם וימק בשרם ויתפרדו עצמותם : (יא) ותרם . אבל קרני תרומם כקרני הראם : בלותי . אהיה נבלל בראשי בשמן לח ודשן והוא ... על רבוי התענוג : (יב) ותבט עיני . עיני תראה חפצה בהאויב המביט בי בעין רעה : בקמים . בעת יקומו עלי מרעים תשמענה אזני מה שחפצה לשמוע והוא ... המרעים

רשי

תמר יפרח וגו'. כתמר לעשות פירות וכארז בלבנון להחליף ...שתולי'. יהיו הצדיקים בבית ה': (טו) ינובון. יצמחון: דשנים. שמנים ...או ואז יגידו כי ישר ה': (א) ה' מלך. יאמרו לעתיד: אף תכון תבל. ...ות הארץ: (ג) נשאו נהרות ה'. לשון צעקה וקובלן הוא זה אהה ...מו' השוטפים ככהרו' ...יהמיון ואת דוך ...הם ישאו וינביהו ...אות נגדך. כל לשון ...עומק ושפלות: ...מים רבים וגו'. ...כי יותר מקולות ...ם אשר יהמיון עליכי ...שברי הים הזה אתה ...ם ה' וידך תקיפה ...) עדתיך. שהעידו ...יאך לביתך שהוא ...: נאמנו מאד לביתך ...ם הוא מצפה להם ...יכו הימים נאמנים ...אד: נאוה. כמו ...נאות אלהים לשון ...שכל נוה שנמקרא ...: אל"ף לפי שהם ...וה מסיק אל"ף: ...הראה וגלה לנו ...את

אבן עזרא

הנמצאים עמו וככה תשמע אזנו באויביו שאינם נמצאים. ובעבור שהזכיר בקמים עלי פירש כי הם מרעים והבי"ת ישרת בעבור אחר כאילו כתוב במרעים: (יג) צדיק. הגיד כי אויבי השם ואויביו יאבדו ואויבי השם הם אויביו כדרך הלא משנאיך ה' אשנא אמר הפך זה צדיק כתמר שהוא עומד שנים רבות ואמר רשעים שהם רבים וצדיק כי הם מעטים והמשילו בעץ נותן פרי הדר גם יפרח וישגא כעץ החזק בלבנון והוא הארז והמשיל הרשעי' לעשב ולציץ השדה שאינו עומד כי אם מעט: (יד) שתולים. ההוה מהצדיקים שתול בבית השם והם הכהנים והמשוררים יראה פרחם בחצרות השם חוץ בית השם עד שיריחו' כל הבאים לעבוד' השם ולתפילה: יפריחו. יוציאו פרח: (טו) עוד. והזקנים מהם שגבר עליהם היבושת עבודת השם תדשנם כדרך ולא נס לחה: (טז) להגיד. עד שיגידו כל האדם כי השם ישר ויתן טוב לטובי': ולא עולתה בו. בהאבידו הרשעים: (א) ה' מלך גאות לבש. בעבור היות משפט המלכים ללבוש בגדי מלכות אמ' דרך משל כי השם גאות לבש פועל עבר כמו אהב וכאשר לבש השם העוז התאזר כמתאזר להראות כחו ותהיה מלת עוז מפרשת עם לבש ועם מלת התאזר. וטעם אף תכון תבל כי בגאות השם וכוחו עמדה בתוך הגלגל הגדול כנקודה בתוך עגולה ולא תמוט: (ב) נכון. ובעבור שהזכיר הארץ כי היא העומדת בכח השם ועל מוצקה שהיא הנקודה האמצעית והיא בעצמה נקודת כסא הכבוד שהיא הקו הסובב על כן נכון כסאך מאז ובעבור שהזכיר כי כסאו עומד אמר ומעולם אתה קדמון ואין ראשית לך כאילו אמר מעולם אתה יושב על הכסא: (ג) נשאו. אחר שהזכיר הארץ והשמים הזכיר הימים והנהרות שהם הולכים תמיד וזה הוא נשאו נהרות קולם: דכים. הם המשברים והטעם שוה כי אחר היותם דכים ישאו בחפץ הבורא בשלות מלאכיו שהם הרוחות: (ד) מקולות מים רבים. יותר מקולות מים רבים שהם אדירי' ...י ים יותר אדיר השם במרום וזה לאות כי לגלגלים קולות וכן כתוב ביחזקאל כקול מים רבים ואלה הקולות לא ישמעו החרשים כאשר לא יביטו העורים ...ם נוראים: (ה) עדותיך. כדרך השמים מספרים כבוד אל כי יותר נאמנים הם עדיך שהם עדות מעדות השמים והארץ והים על כן הוסיף מאד והטעם ...לה הנוראים הנאמנים ועדותיך יותר וטעם לביתך שהוא כנגד כסא הכבוד מרום מראשון מקום מקדשינו: לאורך ימים. בעבור כי כסא הכבוד עומד לנצח ...המשורר שיאריך בית השם ימים רבים: (א) אל נקמות ה'. שנוי כאשר ראינו שאתה תקיף בנקמותיך עשה כן פעם אחרת: (ב) הנשא. כנגד גאים: ...וי כאשר ראינו זה במקומות שונות או בעתים שונים: (ד) יביעו ידברו. דבר עתק: יתאמרו. יתרוממו כנגד את ה' האמרת בראש אמיר שהוא הסעיף הגבוה

יג צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: יד שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: טו עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: טז לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְהוָה צוּרִי וְלֹא־עַלְתָה בּוֹ:

צג א יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: ב נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: ג נָשְׂאוּ נְהָרוֹת ׀ יְהוָה נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: ד מִקֹּלוֹת ׀ מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהוָה: ה עֵדֹתֶיךָ ׀ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים:

צד א אֵל־נְקָמוֹת יְהוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: ב הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים: ג עַד־מָתַי רְשָׁעִים ׀ יְהוָה עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ: ד יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק

תרגום

בְּקָיְמִין עֲלַי לְאַבְאָשָׁא שְׁמַעָן אוּדְנַי קָל תְּבִירְהוֹן: יג צַדִּיקָא הֵיךְ דִּקְלָא יְלַבְלֵב פֵּרִין הֵיךְ אַרְזָא בְּלִבְנָן יִסְגֵּא וְיַעְבֵּיד שָׁרְשִׁין: יד בְּנוֹי יְהוֹן שְׁתִילִין בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ בְּדָרַת בֵּית אֱלָהָנָא יְלַבְלְבוּן: טו תּוּב כַּאֲבָהָתְהוֹן יַעְבְּדוּן בְּנִין בְּסֵיבוּ דְּהָנִין וְרַטִּיבִין יְהוֹן: טז מְטוּל דִיחַוּוֹן דַּיָּרֵי אַרְעָא אֲרוּם תְּרִיץ יְיָ תָּקְפִּי וְלֵית עֲוָלְתָּה בֵּיהּ: א יְיָ מְלִיךְ גֵּיוְתָנוּתָא אַלְבֵּשׁ אַלְבֵּשׁ יְיָ עוּשְׁנָא וְאִזְדְּרַז לְחוּד תַּקִּיף תֵּבֵל דְּלָא תִזְדַּעְזָע: ב מְתַקַּן כּוּרְסָךְ מִן לְקַדְמִין מִן עָלְמָא אַתְּ אֱלָהָא: ג זְקִיפִין נַהֲרָוָתָא יְיָ זְקִיפִין נַהֲרָוָתָא קָלְהוֹן בְּשִׁירְתָא יְקַבְּלוּן נַהֲרָוָתָא אַגַּר שִׁבְחֵיהוֹן: ד מִן קֳקָן דְּמַיִין סַגִּיעִין מִמַּשְׁבְּחַיָּא תְּבִירֵי יַמָּא רַבָּא מְשַׁבַּח בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא דַיְיָ: ה סַהֲדְוָתָךְ קְשִׁיטִין לַחֲדָא לְבֵית מַקְדְּשָׁךְ יָאִין וְקַדִּישִׁין יְיָ לְאוֹרִיכוּת יוֹמִין: א אֱלָהָא מָרֵי פּוּרְעָנוּתָא יְיָ אֱלָהָא מָרֵי פּוּרְעָנוּתָא הוֹפַע: ב אִתְנַטַּל דַּיָּן אַרְעָא אָתֵיב גוּמְלָא בִישָׁא עַל גֵּיוְתָנַיָּא: ג עַד אֵימָתַי רַשִׁיעַיָּא יְיָ עַד אֵימָתַי רַשִׁיעַיָּא יִתְבּוּן בְּשַׁלְוְתָא: ד יְבוּעוּן וִימַלְּלוּן גְּדוּפִין אָמְרִין מִלִּין

מסורה

ד' · ג' נ"ט · ל' · ג' ומ"ל · ל' · ל' · עולתה ק' · ב' ובפסוק · י"א · ב' · ל' · ו' · כתיב כן · ל' מפי' א' · ג' · ג' וחד והופיע · ד'

...וסים' תרשתם רשע. ...בדרכיך. צורי ולא ...ן כתיב: לבש לבש ...דאינון תאומי' וסי' ...א רבתא במערכת אות ...תאם: נשאו י' וסים' ...וכשמואל ב' סימן ...ו' כתובין כן חס' ו' ...הקלות יחדלון. ויחדלו ...א קציר חטים. מקלות ...בעשותו למטר חוק. ...פת תעלה. וד' כתיב ...סים' בסוף סדר וארא: ...ג' וסים' ושבתי בבית ...נאמנו. למה לנצח ...הופיע ג' וסים' הופיע ...מציון מכלל יופי ...נקמות ה'. וא' והופיע ...עתק ד' וסים' יצא ...הדברות על צדיק ...ו בצאור עתק. יביעו ...וא' עתק נקוד בצירי

צדיק. תענית כה ב"ב פ זוסר לך ויקרא: ינובון. קדושין פב (קדושין סו): עקידה שער קב כל המזמור: ה' מלך. ר"ה לא ע"ג כד תמיד לג עקידה שער מח: נכון כסאך. נדרים לט: מקלות. מנחות נג: אדיר במרום. ביצה טו מנחות נג: עדותיך. סנהדרין קיא: אל נקמות. ברכות לד ס ר"ה לא סנהדרין לב תמיד לג:

מצודת דוד

(יג) כתמר יפרח. יעשה פרי בבנים ובבנות כתמר הזה שפורח להוציא ...נס. יתגדל ויעלה מעלה מעלה כקומת הארז אשר בלבנון: (יד) שתולים. ...ים וקבועים בבית ה' לומדי התורה והחכמה: בחצרות. כפל הדבר ...(טו) עוד ינובון. בימי זקנתם ירבו עוד תנובה וצמחה ויהיו דשנים ורטובים: ...ד. למען יודע לכל כי ישר ה' ואין בו עולה בראותם כי ס"ף הדבר ...אחד גמול מעשיו: **צג** (א) ה' מלך. בימי המשיח יאמר הנה ה' מלך ...להתגאה על הכל: לבש ה' עוז. לבש כח והתאזר בו ר"ל עתה הראה כוחו: אף תכון. אז יכירו הכל כי אף העולם אתה הכנת לבל תהי נוטה לפול: ...מאז בראת העולם: מעולם. מטרם בראת העולם אתה הוא: (ג) נשאו וגו'. וחוזר ומפרש שנשאו קול על יראיו לירא ולהפחידם: דכים. שטיפת גליהם: ...ית. אבל יותר מקולות מים וכו' ויותר מן משברי ים יחזק ה' היושב במרום ולא יכלו להם: (ה) עדותיך. דברי הנביאים המעידים על התשועה המה ...אוד ויהיה לביתך נוי ויופי קדושה ותתמיד לאורך ימים ולא תחרב עוד: **צד** (א) אל נקמות ה'. אתה ה' היכול על הנקמות לכן אתה האל הופיע נקמות ...ם מאויביך: (ב) הנשא. הראה רוממותיך והשב גמול על המתגאים למולך: (ג) עד מתי. וחוזר ומפרש עד מתי יעלוזו וישמחו: (ז) ולא יבין. אינו נותן לב להתבונן

מצודת ציון

(יג) ישגה. יתרבה גדלו כמו ישגה אחו (איוב ח): (יד) שתולים. נטועים: (טו) ינובון. מל' תנובה והצמחה: דשנים. שמנים: ורעננים. ענין לחות ורטיבות כמו והיה עלהו רענן (ירמיה ז): (א) התאזר. מל' אזור וחגורה: (ג) דכים. מלשון דכא ושברון והם הגלים הקרואים משברים כמ"ש וכל משבריך (לעיל מב) ע"ש שמשברים מי הים: (ד) אדירים. חזקים: משברי ים. הם גלי הים: (ה) נאוה. מלשון נאוה ויופי כמו נאוה כירושלים (ש"ה ו): (א) הופיע. ענין הארה כמו הופיע מהר פארן (דברים לג): (ג) יעלזו. ישמחו: (ד) יביעו. ענין אמירה כמו יום ליום יביע אומר (לעיל יט)

את נקמתך : (ד) יתאמרו . ישתבחו כמו (דברים כו) האמרת ו... (ח) בינו בוערים בעם . קלת שוטים שבעולם : (ט) הנוטע אזן . שמא הק... אוזן לא ישמע צעקת עמו ועניו : (י) הלא יוכיח . ייסר אתכם על כך : (יא)... מחשבותיכם שאתם סבורין להתגאות כנזר המלוכה ותדעו כי הכל הם : ...
הגבר. אשריכם הצדיק...
תחת ידיכם וכלבד שי...
בתורה ובמצות : (יג) ל...
לו מימי רע . כי...
גורמין לו להשקיט לו...
דין גיהנם עד שיכרה...
לרשע שחת : (טו) כי...
ישוב משפט . היסורין...
שילקו בשבילם ואח...
כל ישרי לב יתקנו...
שכלם : (טז) מי יקום...
מי יעמד לנו בין המרי...
(יז) דומה. דומיה :

יִתְאַמְּרוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן : ה עַמְּךָ
יְהוָה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ : ו אַלְמָנָה
וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ : ז וַיֹּאמְרוּ
לֹא יִרְאֶה־יָּהּ וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב :
ח בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי
תַּשְׂכִּילוּ : ט הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע
אִם יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט : י הֲיֹסֵר
גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת :
יא יְהוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי
הֵמָּה הָבֶל : יב אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־
תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ :
יג לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע עַד יִכָּרֶה
לָרָשָׁע שָׁחַת : יד כִּי ׀ לֹא־יִטֹּשׁ
יְהוָה עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב : טו כִּי־
עַד־צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל־
יִשְׁרֵי־לֵב : טז מִי־יָקוּם לִי עִם־
מְרֵעִים מִי־יִתְיַצֵּב לִי עִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן :
יז לוּלֵי יְהוָה עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט ׀
שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי : יח אִם־אָמַרְתִּי
מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ יְהוָה יִסְעָדֵנִי :
יט בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ

דקדנא כל עבדי שקר :
ה עמך יי ישופון ואחסנתך
ימסכנון : ו ארמלתא וגיורא
יקטלון ויתמי ירצחון : ז ואמרו
לא יחמי יה ולא יתבין אלהא
דיעקב : ח אתבוננו דשטין
בעמא וכסילייא אימתי
תשכילון : ט האפשר די נציב
אודנא הלא שמע אולפנא
אין אפשר די ברא עינא ולא
אסתכל באוריתא : י האפשר
דיהב אוריתא לעמיה וכד
יתובון הלא יתוכחון הלא
יי אליף לאדם קדמי מנדעא :
יא קדם יי ידיען מחשבת בני
נשא ארום הנון למא : יב טב
לגברא די תכסניה יה ומן
אוריתך תאלפניה : יג לשדכא
ליה מיומי בישא עד דיתכרי
לרשיעא שוחה : יד ארום לא
ינטוש יי עמיה ואחסנתיה לא
ישבוק : טו ארום עד צדקתא
יתוב דינא ובתרוי יתפרקון
כל תריצי לבא : טז מן יקום
לי לאגחא קרבא עם מבאשין
מן יתעתד די למנצי עם עבדי
שקר : יז אלולי יי סעיד לי
כזער שרת בשתיקותא נפשי : יח אין אמרית אתמוטטא רגלי טובך יי יסעיד
יתי : יט בסגעי מחשבתא בגוי ניחומתך יפרנקון נפשי :

הגבוה : (ה) עמך . ידכאו. הפך ותאמרו בלב וידכאו במעשה ועמך ונחלתך הפך רשעים : (ו) אלמנה . בתורה כתוב עושה משפט יתום ואלמנה ואמר שופט הארץ בתחלת מזמור זהו הפירוש הנשא שופט הארץ כי כתוב כי אתה עושה משפט גר יתום ואלמנה ואלה הם הרשעים אלמנה וגר יהרוגו ויתומים ירצחו. על כן אחריו ויאמרו לא יראה יה ולא יבין כי חושבים הם כי היוצר עין לא יראה והנוטע אוזן לא ישמע ויבין כדרך שמעו שמוע ואל תבינו : ירצחו . מהבנין הכבד במו המראה הזה:(ז) ויאמרו לא יראה יה . כי אין לו עין ולא יבין כי אין לו אזן כמו שמעו שמע ואל תבינו : (ח) בינו . דברי המשור' ובוערי' מגזרת בער והם על שנים משכלים וטעם בעם שאין בעם בוערי' כמות' : (ט) הנוטע. פועל כמו רוקע הארץ בעבור אות הגרון וזה טעם נכבד כי אין צורך לעינים ולאזנים כי הוא הנותן כח בעינים לראות ובאזנים לשמוע הנה המראה והמשמע מאתו הם ואיך לא ידע הכל והזכיר האזנים בראשונה בעבור שהשלים ולא יבין כדרך ואתן לעשו והזכיר נטיעה עם האזנים שהם נטועים כשתי נקודות הסדני' בגלגל ועם העין הזכיר יצירה כי הצורות נוצרות בכל עת בעין:(י) היוסר. שיסר אנשי המבול ודור הפלגה ואנשי סדום הלא יוכיח אתכם והטעם אם אתם רבים כבר יסר רבי' כמוכם כי הוא יודע כל דבריכם כי הוא המלמד לאדם דעת והנה דעת אדם כנגד דעת עליון כאין ואיך יחשוב האדם כי השם לא יראה ולא יבין והלא הוא המלמד לאד' דעת וידוע כי הדעת מאתו הוא על כן אחריו ה' יודע מחשבו' אדם כי המה הבל כמו שאמר הנוטע אוזן : (יא) ה'. והוא שהדעת מאתו ידע כי כל מחשבו' אדם הבל כי אין כח לו להוציא לאור תעלומה : (יב) אשרי . תייסרנו . עד שישמור מצותיך : תלמדנו . כנגד המלמד אדם דעת : (יג) להשקיט לו מימי רע . גזרות רעות יוצאות מהשמים כדרך עושה שלום ובורא רע והפך זה לרשע כי השם יאריך לו עד בא יומו עת פקודתו . ובעבור יכרה לשון זכר נכון הוא להיות שחת מגזרת השחתה והתי"ו שרש או הוא על דרך ודעת לנפשך ינעם ולא יבצר ממך מזמה ויהי' שחת כמו שוח' והעד יכרה : (יד) כי . עמו . כנגד עמך ה' ידכאו : ונחלתו . כנגד ונחלתך והטעם שלא יטשם לנצח : (טו) כי . אל הצדק ישוב משפט השם בכללים רק בחלקים יש פעמים שאין שם צדק והנה אתן לך משל כי כאשר ירד הגשם על הארץ צדק וחסד לכלל כל העולם הצריכים למים רק למעטים שהם חלקים איננו צדק שיזיק להם הגשם ברוב ענין. וי"ו אחריו שב אל צדק והטעם אם יענו הרשעים עמך לא סרו מהצדק רק ירדפו אחריו כל ישרי לב שהם עם ה' באמת : (טז) מי . המשורר יספר כי היה בצרה גדולה עם הרשעים שיצאו לצרתו והטעם מי יעמד עמי או בעבורי : (יז) לולי . הטעם שלא מצא עזר כי אם מהשם לבד מקום הבריתות כמו ודמיתי אמך והוא הקבר : (יח) אם . חשבתי בלבי ופחדתי אולי תמוט רגלי ודעתי כי חסדך ה' יסעדני ולא אמוט : (יט) ברוב. מחשבותי בלבי לא אתנחם כי אם בך אין לי תנחום כי אם תנחומיך והם פועלים ונפשי

הון עתק וצדקה : ...
בקריא' וסימ' ויאמרו ...
ולא יבין . אשרי הגבר ...
יה . וסי' יסרני יה ולמ...
המצר קראתי יה . אש...
וסימ' אשרי הגבר יחסו...
שם ה' מבטחו . אשר ...
אשר מלא אשפתו : ...
וסימ' לולי אלהי אבי ...
כעס אויב אגור . לולי ...
הותיר לנו . לולי ה' ...
בקום . לולי ה' עזרת...
האמנתי לראות . לו...

תולדות אהרן לא ...
עם : ...
נס עקידס שער עם עקיד...
אשרי הגבר . ברכות ס...
סכה נח סוטה יג : לול...
בראשית לך : אם אמר...
שער פח :

מצודת ציון

יס) : עתק . דבור חזק ... מפיכם (ש"א ב') : יתא... התרוממות וכן את ה' ה... כו) : (ה) ידכאו . ענין כ... יענו . מלשון ענוי : (יג) ... הנחה : יכרה . ענין חפ... כרה (לעיל ז') : שחת ... (יז) דומה . ענין שתיקה... דומיה (לעיל לט) : (יח) ...

מצודת דוד

להתבונן במעשיהם : (ח) בינו . אתם השוטים שבעם תנו לב להבין : (ט) הנוטע . הלא בודאי הנוטע אוזן הוא ישמע כי אם היתה הבנת השמע נעלמה ממנו איך ברא האוזן כלי השמע : אם יוצר עין . אם אמנם הוא יוצר עין הלא בידאי לא נעלמה ממנו הבנת הראות : (י) היוסר . המייסר את הגוים במבול ובהפלגה הלוא יוכיח אתכם : המלמד . הלא הוא המלמד לאדם דעת ובהבנה מועטת יבין מעשיכם ועליהם הוכח יוכיח : (יא) כי המה הבל . מול חכמת המקום הבל תחשב ויובן א"כ בהבנה מועטת : (יב) אשרי הגבר . אשרי לצדיקים המעונים אשר ה' הוא המייסרם ובזה מלמד אותנו מתורתו ר"ל בזה מגלה אוזן לעשות את דבר התורה : (יג) להשקיט . בכדי להשקיט לכן מן ימי רעה הם ימי גיהנם : עד יכרה . עד יתן לב לראות חפירת השחת להוריד בה את הרשע לגיהנם כי כשאדם בהרווחה נותן לב לראות מפלת שונאו ולא כן כשאינו בהרווחה : (יד) לא יטוש ... על עולם : (טו) ישוב משפט . משפט יסורים עליו יבוא וישוב ויבוא עד מוצדק וזכאי : ואחריו . אחרי כלות המשפט יסורו כולם להיות ישרי... נתמרק ולא יוסיפו עוד לחטוא בראותם כי המשפט מעותד לבוא : (טז) ... לי . מי הוא המקים אותי בהלחמי עם מרעים הלא אין לאל ידי : (יז) ... לא היה לי ה' לעזרה היתה נפשי שוכנת בשעה מועטת במקום השתיקה וה... (יח) אם אמרתי . כאשר אני רואה עצמי בסכנה ואחשוב שכבר מטה הנה חסדך ה' ישען אותי לבל אהיה עומד : (יט) ברוב . בעת בוא ב... מחשבות מתוגה ועצב הנה תנחומיך הנאמרים מפי הנביאים הם ישעש...

יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי׃ כ הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא
הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי־חֹק׃ כא יָגוֹדּוּ
עַל־נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ׃
כב וַיְהִי יְהוָה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי
לְצוּר מַחְסִי׃ כג וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם ׀
אֶת־אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם
יַצְמִיתֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

צה א לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוָה נָרִיעָה
לְצוּר יִשְׁעֵנוּ׃ ב נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה
בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ׃ ג כִּי אֵל גָּדוֹל
יְהוָה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃
ד אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי־אָרֶץ וְתוֹעֲפוֹת
הָרִים לוֹ׃ ה אֲשֶׁר־לוֹ הַיָּם וְהוּא
עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ׃ ו בֹּאוּ
נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי־
יְהוָה עֹשֵׂנוּ׃ ז כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ
וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם
אִם בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ׃ ח אַל־תַּקְשׁוּ
לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה
בַּמִּדְבָּר׃ ט אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם
בְּחָנוּנִי גַּם־רָאוּ פָעֳלִי׃ י אַרְבָּעִים
שָׁנָה ׀ אָקוּט בְּדוֹר וָאֹמַר עַם תֹּעֵי
לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא־יָדְעוּ דְרָכָי׃
יא אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם־יְבֹאוּן
אֶל־מְנוּחָתִי׃

ל' | ד' חס' | ל' ומ"ל | כ"ס | ב' ובפסוק | ל' | ל' וחס' יו"ד | ג' | ס'. ל' | ל' | ס'. ג' | י"א רפין | ל' | ל' וחד ובחנני נא | ב' ר"פ ל' | ב' בינס | ל'

כ הַאֶפְשַׁר דְיִתְחַבַּר עִמָּךְ כּוּרְסֵי שִׁקְרָא בְּרֵית רְעוּתָא הִתְעֲתַד עֲלֵי קְיָם׃ כא יִכְנְשׁוּן בִּישַׁן עַל נַפְשָׁא דְצַדִּיקָא וְאַדְמָא זַכַּי יְחַיְבוּן דִיוְדִקְטוֹר׃ כב וִיהֵי יְיָ לִי לְסָעִיד וֵאלָהִי לִתְקוֹף רוּחֲצָנִי׃ כג וַאֲתִיב עֲלֵיהוֹן יַת שִׁקְרֵיהוֹן וּבְבִישַׁתְהוֹן יְגַמְרִינוּן יְגַמְרִינוּן יְיָ אֱלָהָנָא׃

א אֱתוֹן נְשַׁבַּח קֳדָם יְיָ נְיַבֵּב קֳדָם תַּקִּיף פּוּרְקָנָא׃ ב נְקַדֵּם אַפּוֹי בְּתוֹדָתָא בְּתוּשְׁבְּחַיָּא נְיַבֵּב קֳדָמוֹי׃ ג אֲרוּם אֱלָהָא רַבָּא יְיָ וּמַלְכָּא רַבָּא עַל כָּל אֱלָהָא׃ ד דִי בִּידֵיהּ תְּקִין פַּשְׁפּוּשִׁין דְאַרְעָא וְתוּקְפֵי רוּם טוּרַיָּא דִי לֵיהּ׃ ה דִי לֵיהּ יַמָּא וְהוּא עֲבַד יָתֵיהּ וְיַבֶּשְׁתָּא אִידוֹ בְרִיאוּ׃ ו אֱתוֹן נִסְגּוֹד וְנִגְחַן נַחְמוֹט קֳדָם יְיָ דַעֲבִיד יָתָנָא׃ ז אֲרוּם הוּא אֱלָהָנָא וַאֲנַחְנָא עַמֵּיהּ וְעָאן רַעֲיַת אִידֵיהּ יוֹמָא דֵין אִם בְּמֵימְרֵיהּ תְּקַבְּלוּן׃ ח לָא תַקְשׁוּן לִבְּכוֹן הֵיךְ בְּמַצּוּתָא הֵיךְ יוֹמָא דְנַסִּיתוּן אֱלָהָא בְּמַדְבְּרָא׃ ט דִי נַסִּיאוּ יָתִי אֲבָהַתְכוֹן בַּחֲנוּ יָתִי לְחוֹד חֲמוֹן עוֹבָדַי׃ י אַרְבְּעִין שְׁנִין מְאַסִּית בְּדָרָא בְּמַדְבְּרָא וַאֲמָרִית עַמָּא דְטַעֲוָתָא בְּלִבְּהוֹן הִנּוּן וְאִנּוּן לָא יָדְעוּ אָרְחָי׃ יא דְקַיְּמִית בִּתְקוֹף רוּגְזִי אִם יֵעֲלוּן לְנִיחַ

רשי

יתחברך כסא הוות. להדמות לך האומות צלמים ומסכות של עלי חק. בשביל חק חק להם עבודתם: ודו. יאספו גדודים על יק להרוג: ירשיעו. דין להורגו: (כג) אונם. כמו (איוב כא) יצפון ונו: (ד) ותועפות. לשון עוף המעופף: (ו) נברכה. ד את הגמלים (בראשית (ז) היום. בעולם הזה ולו תשמעו: (ט) בחנוני. ם ראו פעלי. במצרים: עים שנה. קטתי בהם. מהם לשון נקטה נפשי איוב י) נלחמתי בם שנה להמיתם במדבר רתי תועי לבב הם: מנוחתי. לארץ ישראל ים אשר קראתים מנוחה (לקמן קלב) זאת מנוחתי עדי

י: בזמרות ל' וד' זמירות וסי' שמענו צבי לצדיק. ונעים ישראל. נותן זמירות בלילה. היו לי חקיך: על כל אלהים פ' וסימ' כי אל גדול ה'. ה' ומהולל. מאד נעלית לוהים: קלו בקלו ה' חס' ם וכתובים וסימ' וישא לו. ועליון יתן קלו. היום לו תשמעו. שמעו שמוע לו. וישקד ה' על הרעה ריתא דכוו' חס' במ"א מ"ל קולו בבאו: ארבעים ב' זימ' ארבעים יכנו לא יוסיף. שנה אקוט. ואינון מן ין מן כ"ב ר"פ לא נסבי' יש תיבותא ושאר קריאה ' וסימניהון במסרה רבתא

ת אהרן את אונם. תענית כט ערכין יא יב: כתובות ס: אם בקולו. נא: אשר נשבעתי. חגיגה י קי (חגיגה עו סנהדרין כט):

אבן עזרא

(כ) היתחברך. מלה זרה והטעם היהיה חבר לך בעל כסא הוות או איש כמו הוות בעבור הרשע הווה תמיד לחשוב מחשבות רעות על כן מלת הוות ואני תפלה זה איש מרמה שהוא יוצר עמל ואון כמו פועל ובודה מלבו וזה הוא חוקו וזה טעם עלי חוק ור' משה אמר כי יוצר קהלה וכמוהו יוצר גובי והוא הארבה ענייני בעבור שהוא הזכיר שופט הארץ הנכון הוא שיחבר לך או יאמר עליך כסאך כמו הוות ואתה יוצר עמל עלי חוק בעבור שיראו המשכילים כי הרשעים (כא) יגודו. מגזרת גדוד: ודם נקי ירשיעו. הטעם בהיותו הרוג שיהרגוהו אלה הרשעים יחשבו המשכילים כי איש מות היה וחייב היה ורשע על כן הומת זה יאמר המשורר בעדו ובעד כל קהל ישראל: (כב) ויהי. למשגב. בקום פועלי און עלי וחשבו לשפוך דמי שהוא דם נקי: (כג) וישב. אונם. כמו ועולת' קפלה פיה מ עול מגזרת און מה שחשבו לעשות לי הביא הש' עליהם וטעם יצמיתם פעמים שיש מהם שהצמיתה אותם הרע' שחשבו לעשות לי ויש מהם ש צמיתם השם בדרך אח"ת שלא עלתה על לבם: (א) לכו נרננה. לכו אלי כמו מלת סורו דברי המשורר לישראל: (ב) נקדמה. שנודה לו ותרועתינו תהיה עם זמירות כי זאת היא התודה והזמירות כי הוא תקיף: (ג) כי. גדול ומלך על כל מלאכי שמים כי מלאכיו הם והם עושי מלאכותו: (ד) אשר. בעבור שהזכיר נבא ה' מים אמ' כי ברשותו תחתיות ארץ גם ההרים הגבוהים על הארץ: ותועפות. כח ויש אומרים כמו קרנים: (ה) אשר. הזכיר בפסוק הזה הים והיבשה כי הם כמו כדור אחד בראיות גמורות מחכמת התולדה: (ו) בואו. בעבור שהזכיר שהוא מלך על כן אנו חייבין להשתחות לפניו: נברכה. כמו ויברך על ברכיו וטעם עושינו כי עשה הים והיבשה והם כללים ומהם עשה הפרטים: (ז) כי. אלהינו. מרחוק או אלהינו אמונתו: וצאן ידו. כנגד ידיו יצרו וטעם היום דבק עם בואו נשתחוה אם בלבבכם לשמוע בקולו השתחוו לו היום אם בקולו תשמעון וזה הוא קול השם: (ח) אל תקשו. השתבשו המפרשים: כיום מסה. והנכון בעיני על ביאת המרגלים והמריבה היא כתנה ראש ונשוב' כי שם כתו' וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: (ט) אשר. פי' מי הם המנסים וטעם ראו פעלי שמתו כולם במדבר ככתוב אחריו: (י) ארבעי' שנה אקוט. כמו ונקוטותם נפשי בחיו כמו געלה כי לא מצאנו נבואה למשה בתוך הארבעים וטעם לא ידעו דרכי כאשר אמר משה ולא נתן ה' לכם לב לדעת: (יא) אשר. מנוחתי: שתהיה

מצודת דוד

(כ) היתחברך. וכי יתחבר עמך להיות דומה לך הכסא של אנשים העושים המשברים ורוצצים את האביונים: יוצר עמל. בורא ומחדש דברי עמל: עלי להיות להם חק קבוע: (כא) יגודו. יתחברו גדודים על נפש הצדיק לקחתה: ו. מחייבים בדינם המקולקל: (כב) ויהי ה'. אבל ה' היה לי למשגב להצילני: (כג) וישב עליהם. עליה' ישיב את גמול החמס שעשו בכח הזרוע: וברעתם. ה עצמה שהביאו עלי בה יכריתם ה': יצמיתם ה'. כאומר אף אם יתמהמה י יכריתם ולא יהיו נקיים מן הסכרתה: צה (א) לכו נרננה לה'. לעתיד זא"ו ויאמרו לכו נרננה וכו': (ב) נקדמה. נקדם עצמינו לבוא מול פניו בהודאת שפתים להודות לו על הטובה הבאה: (ג) אלהים. הם מלאכי מעלה מחקרי ארץ. דברים הנעלמים בארץ אשר יחקרו בדעת להבינם: ותועפות. גבהי ההרים שמה לו: (ה) והוא עשהו. תקנו על מקומו להיות נקוה במקום אחד השתחוה. הוא שטוח כל הגוף בארץ: ונכרעה. הוא כפיפת הראש וקצת הגוף: נברכה. הוא כריעת הברכיים על הארץ: עושנו. המגדל והמרומם אותנו: (ז) עם מרעיתו. רועה ומנהיג אותנו: וצאן ידו. ר"ל כמו הרועה הרחמני אשר ינהג הצאן עם נטיית היד ולא במקל: היום. ר"ל היום ההוא ינהיג אתכם כן כאשר בקולו ו:(ח) אל תקשו לבבכם. להרהר אחרי ה' כמו במי מריבה: כיום. כמו במי מסה במדבר וכפל הדבר במ"ש כי היא היא כמ"ש ויקרא שם המקום מסה ומריבה וגו' ז י): (ט) אשר נסוני. אם היכולת בידי ליתן להם מים כמה שנאמר שם: בחנוני גם ראו פעלי. אפילו אחר שראו פעלי במצרים ועל הים ובמדבר עכ"ז לא ו כי וחזרו ובחנו אותי: (י) אקוט בדור. היה לי קטטה באנשי הדור ההוא ואמרתי והו העם אשר לבבם תועה מאחרי: והם. אחר כל הקטטה לא ידעו הם את דרכי: (יא) אשר נשבעתי

מצודת ציון

(ישעיה יא): (כ) הוות. ענין שברון: (כב) למשגב. לחוזק: (כג) אונם. ענין כח כמו מצאתי און לי (הושע יב): יצמיתם. ענין כריתה כמו אותו הצמית (לקמן קא): (א) לכו. הוא ענין זרוז כמו ועתה לכו ונהרגהו (בראשית לז) והלא נא אצלם: נריע. מל' תרועה: (ד) מחקרי. מלשון חקירה וחפוש: ותועפות. ענין גבהות ע"ש העוף אשר יעופף בגובה האויר: (ה) עשהו. ענין תקון כמו וימהר לעשות אותו (בראשית יח): (ו) עושנו. ענין הרמה וגדולה כמו הוא עשך ויכוננך (דברים לב): (ז) אם. כאשר וכן ואם יהיה היובל (במדבר לו): (ח) תקשו. מלשון קשה: (י) אקוט. מל' קטטה ומריבה: תועי. ענין הפניה מדרך הישר כמו תעיתי כשה אובד (לקמן קיט)

צו א שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ
שִׁירוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ׃ ב שִׁירוּ
לַיהוָה בָּרְכוּ שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם־לְיוֹם
יְשׁוּעָתוֹ׃ ג סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל־
הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו׃ ד כִּי גָדוֹל יְהוָה
וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל־כָּל־
אֱלֹהִים׃ ה כִּי | כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים
אֱלִילִים וַיהוָה שָׁמַיִם עָשָׂה׃ ו הוֹד־
וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ׃
ז הָבוּ לַיהוָה מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ
לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ ח הָבוּ לַיהוָה
כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ־מִנְחָה וּבֹאוּ
לְחַצְרוֹתָיו׃ ט הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה
בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו כָּל־
הָאָרֶץ׃ י אִמְרוּ בַגּוֹיִם | יְהוָה מָלָךְ
אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט יָדִין עַמִּים
בְּמֵישָׁרִים׃ יא יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל
הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ׃ יב יַעֲלֹז
שָׂדַי וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל־
עֲצֵי־יָעַר׃ יג לִפְנֵי יְהוָה | כִּי בָא כִּי
בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל
בְּצֶדֶק וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ׃

צז א יְהוָה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ
יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים׃ ב עָנָן וַעֲרָפֶל
סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ׃
ג אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ וּתְלַהֵט סָבִיב
צָרָיו׃ ד הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה

(Margin notes: ז׳ · ג׳ יפה · ד׳ בטע׳ · י״א בטעם · ד״ס חילו הלפניו · ג׳ וחד ותלהט ג)

בֵּית מַקְדְּשִׁי׃ א שַׁבַּחוּ קֳדָם
יְיָ תּוּשְׁבַּחְתָּא חֲדַתָּא שַׁבַּחוּ
אַנְגְלֵי מְרוֹמָא שַׁבַּחוּ קֳדָם יְיָ
כָּל צַדִּיקֵי אַרְעָא׃ ב שַׁבַּחוּ
קֳדָם יְיָ בָּרִיכוּ שְׁמֵיהּ בַּשְּׂרוּן
מִיּוֹמָא לְיוֹמָא פּוּרְקָנֵיהּ׃
ג אִשְׁתְּעוּ בְעַמְמַיָּא אִיקָרֵיהּ
בְּכָל עַמְמַיָּא פְּרִישׁוּתֵיהּ׃ ד אֲרוּם
רַב יְיָ וּמְשַׁבַּח לַחֲדָא דְּחִיל
הוּא עַל כָּל אֱלָהַיָּא׃ ה אֲרוּם
כָּל דַּחֲלַת עַמְמַיָּא טַעֲוָתָא
וַיְיָ שְׁמַיָּא עֲבַד׃
ו שְׁבָחָא וְשִׁבְהוֹרָא קֳדָמוֹי
עוּשְׁנָא וְתוּשְׁבַּחְתָּא בְּבֵית
מַקְדְּשֵׁיהּ׃ ז הֲבוּ זְמַר קֳדָם יְיָ
יְחוּסֵי עַמְמַיָּא הֲבוּ קֳדָם יְיָ
אִיקָר וְעוּשְׁנָא׃ ח הֲבוּ קֳדָם
יְיָ אִיקָר וְרוֹמְמוּ שְׁמֵיהּ אוֹבִילוּ
וְסוֹבְרוּ תִקְרוּבְתָּא וְעוּלוּ
לִקְדָמוֹי לְדַרְתּוֹי׃ ט סְגוּדוּ
קֳדָם יְיָ בְּשִׁבְהוֹרַת קוּדְשָׁא
רְתִיתוּ מִן קֳדָמוֹי כָּל יָתְבֵי
אַרְעָא׃ י אֱמַרוּ בְעַמְמַיָּא יְיָ
מְלַךְ לְחוֹד תַּקִּין תֵּבֵל דְּלָא
תִתְמוֹטָט יְדִין עַמְמַיָּא בְּתִירוּצָא׃
יא יֶחֱדוּן חַיָּלֵי דִשְׁמַיָּא וִידוּצוּן
צַדִּיקֵי אַרְעָא יִכְלֵי יַמָּא וּמְלֵיהּ׃
יב יְבוּעַ תּוּשְׁבַּחְתָּא חֲקַל וְכָל דִּי
בֵיהּ הַבְּכֵן יְשַׁבְּחוּן כָּל אִילָנֵי
חוּרְשָׁא׃ יג קֳדָם יְיָ אֲרוּם אֲתָא
לְמֵדַן אַרְעָא יְדוּן תֵּבֵל
בְּצִדְקְתָא וְעַמְמַיָּא בְּהֵימְנוּתָא׃
א יְיָ מְלַךְ תְּדוּץ אַרְעָא יֶחְדוּן
נַגְוָן סַגִּיעִין׃ ב עֲנָנֵי יְקָרָא
וַאֲמִטְתָּא חֲזוֹר חֲזוֹר דִּי לֵיהּ
צִדְקְתָא וְדִינָא אֲתַר דִּי מְכַוַּן כּוּרְסֵיהּ׃ ג אֶשָּׁא קֳדָמוֹי תְּהַלֵּךְ וּמְצַלְהֲבָא חֲזוֹר חֲזוֹר מְעִיקוֹי׃ ד מְנַהֲרִין בַּרְקֵי תֵּבֵל

תולדות אהרן ידין עמים . זוכר אחרי : אז ירננו . (חגיגה טו) : צדק ומשפט . חגיגה יב ב״ב יא :

אבן עזרא

שתהיה להם מנוחה ונחלה כדרך ושמחתים בבית תפלתי : (א) שירו לה׳ שיר חדש . פעמים והטעם תמיד : כל הארץ . כל יושבי הארץ וכל הארץ בלא מארימה : (ב) שירו. שמו הנכבד שהוא שם העצם : בשרו. אתם עם ה׳. אלה לאלה : (ג) ספרו . בעבור שהזכיר בגוים על כן כל הארץ הוא ארץ ישראל : (ד) כי . אף על פי שתספרו כבודו ונפלאותיו הוא יותר גדול ומהולל מאד על כל אלהים הם המלאכים כי הוא אלהי האלהים : (ה) כי. אלילים. שוא ושקר כמו רופאי אליל והוא מגזרת אל אל יש בו או אל יש הוא והלשון תקצר לדבר כמו וטוב משניהם את אשר עדן לא היה וטעם שמים מעונות המלאכים שהזכיר והוא השם הנורא על הנשמות שהם צורות נכבדות והוא עשה הגופות : (ו) הוד . לפניו . לבדו לא לפני אלילי העמים : במקדשו . השמים משמי קדשו או הארון שנקרא עוז בבית המקדש והוא הנכון והטעם כי השמים מעונות הכבוד ובית המקדש בית זבול לו : (ז) הבו . שתודו בפה כי הכבוד והעוז לו לבדו הם : (ח) הבו . טעם כבוד שמו הוא הארון שהוא נקרא שם על כן ובואו לחצרותיו : (ט) השתחוו . כבואם במנחה אל החצר ותהיה השתחוייתכם בחיל ופחד : (י) אמרו . ידבר עם המביאים המנחה שיאמרו הגוים בשובם כי השם מלך והטעם כי השם ישב את האדם על הארץ וטעם אף תכון כי השם מלך צדק הפך סור התפוררה ארץ ימוטו כל מוסדי ארץ : (יא) ישמחו . כאת עלם והארץ תתן יבולה והשדה יתן פריו וזהו יעלוז. וטעם ירעם הענני׳העולי׳ מהים או הכל דרך משל כי כל העולם יהיה בהשקט ובטח בהראות צדק השם בארץ או על דרך צאת השרי׳והמנגני׳לפני המלך בבואו ממקום רחוק : (יג) וטעם כי בא השני פי׳ הראשון כמו אל החצר החיצונה אל העם : (א) ה׳ מלך תגל הארץ . הגדולה הטעם אעפ״י שאיננו נראה בעצמו צדקו נודע לצדיקים : (ב) כי צדק ומשפט מכון כסאו . על דרך כי בצדקה יכון כסא : (ג) אש . דימה הגזרות היורדות מהשמי׳ היא השורפת שריה ימות : (ד) האירו . הטעם כמנהג הגשם ברדתו וברקיו הם הסבות ולא יבינום רק המשכילים והרואים במראה העין יח... הרים

רשי

עדי עד : (א) שיר ח... זה על העתיד וסופו כי... בא לשפוט את הארץ... מקום שיר חדש על ... (ז) הבו לה׳ משפחות ע... ומה תתנו לו הבו לו... ועוז : (י) ה׳ מלך ... לכשיבא שיר זה : יג... במישרים . אותה שיהיה... שפה ברורה : במישרים ... (יא) ירעם הים . להם... בתחלה: כל עצי יער. כש... האומות : (א) ה׳ מלך ... המלוכה מעמלק : תגל... זהו שאמר (יחזקאל לה...) כל הארץ שמחה אעש... על עמלק נתנבא כן : ג... לפניו תלך . במלחמת ... דכתיב במלחמתו (... ונשפטתי אתו בדבר וב... שוטף ואבני אלגביש אש... (ד) ברקיו . זהרוריו... למען היה לה ברק ... יחזקאל

במערכת אות הויו : שיר... וסימ׳ יורדי הים וכלאו א... חרש הטיבו נגן . ויתן... חדש . שירו לה׳ שיר חד... לה׳ כל הארץ : כי נפלא... הושיעה . אלהים שיר חדש... לך . הללויה שירו לה׳ שיר... משפחות י״א בליש׳ וסימ׳... נפצו ל׳ מ״ל בתורה . זא... משפחת הגרשני לעבד ... דאחרי המשכן . ונשיא... הקהתי . וחברו דמררי ... תבריתו את שבט הקהתי . ... בנות צלפחד . והעולה על... והיה אשר לא יעלה מאת ... הארץ . הבו לה׳ משפח... דד״ה . הבו לה׳ דתחלו... אלה משפחות בני ומשפ... דכוו׳ במ״ב למשפחות... ויקרבו ראשי האבות למט... וילך אבימלך בן ירבעל ... סדרא תליתאה דד״ת מן ... ובניו עד ויהי בני אולם... משפחת במ״ב משפחו׳ ... ממשפחות בני קהת . ... לכל משפחות יששכר . וב... כהנים ויהושע דכוו׳ משפחו... משפחת וסימ׳ גמס׳ בסדר ...

מצודת ציון

קיט) : (ב) בשרו . ענינו השמעת חדשות : (ה) אלילים . הוא מלשון אל ולא . ר״ל דבר מבלי תועלת וכן רופאי אליל (איוב יג) : (ז) הבו . תנו ור״ל תנו בפה ואמרו כמו ולא נתן תפלה (שם א) : (ט) חילו . מלשון חיל ורעד : (יב) יעלוז . ישמח : שדי . כמו שדה : (ב) וערפל . הוא עב הענן : (ג) ותלהט . ענין להב ושריפה כמו אש לוהט (לקמן קד) : צריו . אויביו . (ד) ותחל . מלשון

מצודת דוד

נשבעתי. אשר בעבור זה קצפתי עליהם ונשבעתי בחרון אפי שלא יבואון אל מנוח... ארץ ישראל : אם יבואון. ענין שבועה הוא וגזם ולא אמר והרי הוא כאדם ... כך וכך יהיה אם אעשה הדבר הזה וכן אם לדוד אכזב (לעיל פט) : צו (ב)... מיום ליום . בכל יום בשרו זה לזה על הישועה חדשה : (ד) על כל אלהים...

השמש והירח וכל צבא השמים שהיו העובדי גלולים לשם וקבלום לאלוה : (ה) אלילים . כי למול ה׳ כמוסם כאין : וה׳ . אבל ה׳ עשה את השמים... בכללו א״כ גם המה מעשי ידי ה׳ : (ז) הבו לה׳ . וחוזר ומפרש הבו לה׳ כבוד ועוז ר״ל ספרו כבודו ועוזו : (ח) כבוד שמו . כבוד הראוי לשמו : שאו . הבלו... על הכתף ובואו עמה לחצרותיו בה״מ : (ט) בהדרת קדש . בבה״מ המהודר בקדושה : (י) אמרו בגוים . אמרו זה לזה ה׳ מלך ר״ל עתה הראה מלכותו : אף... ר״ל עתה נראה שאף העולם אתה ה׳ הכנת לבל תהי נוטה לפול : ידין . הוא הדן את העמים במשפט הישר לפי מדת רחמים : (יא) ישמחו השמים . ענין מליצ... על רוב השמחה שתהיה אז בעולם וכן ביום רעה נאמר שמש וירח קדרו (יואל ב׳) : ירעם . ישמיע קול רם לגודל השמחה : ומלואו . הבריות הממלאים אותו : (י... אשר בו . הבריות המצויות בשדה : (יג) לפני ה׳ . השמחה תהיה לפני ה׳ על כי בא וחוזר ומפרש שבא לשפוט יושבי הארץ : באמונתו . באמת לפי ה... צז (א) ה׳ מלך . לעתיד כאשר תתגלה מלכותו אז תתרבה השמחה בעולם : איים . יושבי איי הים : (ב) ענן וערפל . הוא משל לחשכת הצרות שיהיו ... לענוש בהם את הרשעים : מכון כסאו . הכנת כסאו תהיה בצדק ובמשפט לשלם לכ״א גמולו : (ד) האירו . הברקים יהיו גדולים עד שיאירו לכל העולם : ר... כשתראה

רשי

...א) : ותחל . כיום
...ה רעש גדול על אדמת
...עשו מפניו דגי הים :
...שון חיל כיולדה (מיכה
...כדונג נמסו . דכתיב
...הרים ונפלו המדרגות :
...בשטוה : (ז) יבשו כל
...ל. דכתיב (ישעיה ב)
כליל יחלוף :
...ם. המתפארים לע״ג :
...יך . נקמתך : (יא) אור
...ק. זריעה ממש מוכנת
...הם : (א) שירו לה׳.
...לעתיד : (ח) נהרות
...ף . הנביאים דברו
...אזן שומעת לא שיהא
...ף אלא לשון שמחה
...׳ וחדוה

...דונג ג׳ ב׳פתח וא׳קמץ
...ג מפני אש דמיכה .
...ג נמסו . היה לבי
...ין דין דמזמורא פתח :
...ח׳ וסימן המוסרים
... ויקם יונה לברוח
...לפני ה׳ ב׳ בו . כי
...הוא בורת כי הגיד . אז
...היער דד״ה . ובזאת
... . ולא נבנע דאמון
...ים כדונג נמסו . וכל
...ו׳ במ״ב ויתחבא האדם
...י . ואתה ועבדיך ידעתי
...וכל שאר קריא׳ דכוו׳
...זרוע ג׳ בליש׳ וכל חד
...וסימ׳ זרוע ל׳ וכי יפול
...ליו . זרועיה ל׳ כי
...א צמחה וכגנה . זרע
...רע לצדיק . אג״ך :
... בטעם בסיפרא וסימ׳
...׳ חנכת הבית . שירו
...חדש : לבית ישראל ד׳
...קריא׳ וסימ׳ חדי ה׳
...׳ ה׳ פעל כל . כי כה
... ישראל דרשוני וחיו .
...׳אוניה׳ העיר היוצאת
... חסדו ואמונתו . וכל
...נור׳ : וקול שופר ג׳
...ימ׳ ויהי קולות וברקים
... על ההר וקול שופר .
...לא נשמע . בחצצרות
... הריעו לפני המלך ה׳

...והרן עובדי פסל (ע״ג
מד) : אור זרוע .
...עקרים מ״ב סכ״ט זוסר
...׳ חדש . ע״ג כט זוסר חי
...: כי נפלאות . עקידס
...ודיע ה׳ . עקידס סער
...ו . מגלה יא : בחצוצרות.
...ר״ס כו :

תהלים צז צח

וַתָּחֵל הָאָרֶץ׃ ה הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ
מִלִּפְנֵי יְהוָה מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל־
הָאָרֶץ׃ ו הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ
וְרָאוּ כָל־הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ׃ ז יֵבֹשׁוּ ׀
כָּל־עֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים
הִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָּל־אֱלֹהִים׃ ח שָׁמְעָה
וַתִּשְׂמַח צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה
לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְהוָה׃ ט כִּי־אַתָּה ׀
יְהוָה עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְאֹד
נַעֲלֵיתָ עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ י אֹהֲבֵי
יְהוָה שִׂנְאוּ רָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו
מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם׃ יא אוֹר זָרֻעַ
לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי־לֵב שִׂמְחָה׃ יב שִׂמְחוּ
צַדִּיקִים בַּיהוָה וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ׃

צח א מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיהוָה ׀
שִׁיר חָדָשׁ כִּי־נִפְלָאוֹת עָשָׂה
הוֹשִׁיעָה־לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ׃
ב הוֹדִיעַ יְהוָה יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם
גִּלָּה צִדְקָתוֹ׃ ג זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ
לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָל־אַפְסֵי־
אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ׃ ד הָרִיעוּ
לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ׃
ה זַמְּרוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל
זִמְרָה׃ ו בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר
הָרִיעוּ לִפְנֵי ׀ הַמֶּלֶךְ יְהוָה׃ ז יִרְעַם
הַיָּם וּמְלֹאוֹ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ ח נְהָרוֹת
יִמְחֲאוּ־כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ׃ ט לִפְנֵי־
יְהוָה כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־
תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃

תרגום

ואתחלחלת ארעא : ה טוריא היך שעוא יתמכון מן קדם יי מן קדם (רבון) כל ארעא : ו יתנון אנגלי מרומא צדקתיה ויחמון כל עמיא איקריה : ז יבהתון כל פלחי פסלא דמשתבחין בטעותא ויסגדון קדמוי כל עמיא פלחי טעותא : ח שמעת וחדת כנשתא דציון ודצין בנתא דבית יהודה מן בגלל דיניך יי : ט ארום את הוא יי עלאה על כל יתבי ארעא לחדא אתעלית על כל דחליא : י רחימיא דיי סנו ביש מטול דקירים נטיר נפשת חסידוי מן אידיהון דרשיעי יפצי אנון : יא נהור דנח ומטמר לצדיקיא ולתריצי לבא חדוא : יב חדון צדיקיא במימרא דיי ואודון לדכרן שום קודשיה :

א תושבחת נבואה שבחו קדם יי שבח חדת ארום פרישן עבד פריקת ליה ימיניה ואדרע שכינת קודשיה : ב הודע יי פורקניה למחמיהון דעמיא גלי צדקתיה : ג דכר טוביה וקושטיה לבית ישראל נחמון כל סייפי ארעא ית פורקנא דאלהנא : ד יביבו קדם יי כל יתבי ארעא בועו ושבחו וזמרו : ה זמרו קדם יי בכנרין בכנרין וקל זמריא : ו בחצוצרתא וקל שופרא יביבו קדם מלכא יי : ז יכלי ימא ומליה תבל וכל דירין עלה : ח נהרותא ימחון כפיא כחדא טוריא ירננון : ט קדם יי ארום אתא למדן ארעא ידון תבל בצדקתא ועמיא בתרוצתא :

אבן עזרא

(ה) הרים . על משפט הנשס וטעם הרים הם המתגאים ואמ׳ נמסו אע״פ שהם יבשים הפך התולדת וטעם אדון כי המתגאי׳ אינם אדוני הארץ באמת : (ו) הגידו . יושבי שמים כי הם עושים דברי השם : (ז) יבושו . וטע׳ השתחוו לו כדרך ובאלהיה׳ עשה ה׳ שפטים : (ח) שמעה . יש אומרים כי כל אלהים הם המלאכים וטעם השתחוו לו להודות על כי בושו כל עובדי פסל : ותשמח ציון . כי שם הכבוד בהראות משפטיו אז יתברר : (ט) כי אתה עליון על כל אלהים בשמים ובארץ : (י) אוהבי . הטעם הנה השם שופט על כן אתם אוהביו שנאו כל איש רע ולא תגורו ממנו כי השם לבדו הוא שומר חסידיו : (יא) אור . טעם זרוע אם זרע מעט יקצור הרבה : ולישרי לב שמחה . זרועה : (יב) אם כן ישמחו הטעם כל השמחה הוא בשם : (א) מזמור שירו לה׳ שיר חדש . הושיעה לו ימינו . כמו ותושע לי זרועי . וטעם וזרוע קדשו שהיא נטויה ותגיעה למקום חפצו אולי זה המזמור על ביאת הגואל : (ב) הודיע . לשון עבר והעד גלה צדקתו ומה היא הצדקה זאת היא : (ג) זכר . כל אפסי ארץ . כנגד מקומות הישוב שהם שבעה גבולות בצפון ואחד בדרום : (ד) הריעו . להשמיע הקול וכן פצחו ורננו : (ה) זמרו . בכנור . לבדו ובכנור וקול זמרה : (ו) בחצוצרות . הוסיף מלת המלך כי כן משפט היוצאים לקראתו בבואו : (ז) ירעם . כדרך וירגזו ההרים או הטעם כי שלום יהיה בכל הארץ : (ח) נהרות . הטעם כי בני אדם שהם בספינות הים ובנהרות ובהרים ירונו : (ט) לפני : הכל ירונו בבואו לשפוט הארץ ה׳

מצודת ציון

מלשון חלחלה : (ה) כדונג . כשעוה . נמסו . ענין התכה והמגה : (ז) המתהללים מלשון הלול ושבח : (ח) בנות יהודה . כפרי יהודה כמו קנת ואת בנותיה (במדבר לב) : (ט) נעלית . מל׳ מעלה ושבח : (ד) פצחו . פתחו פה כמו פצחו רננו יחדיו (ישעי׳ נב) : (ו) בחצוצרות . שם כלי נגון : (ח) ימחאו . ענין הכאה לשמחה כמו יען מחאך יד (יחזקאל כה) : ירגזו

מצודת דוד

...הארץ לסבת הברקים אז תחיל ותרעד : (ה) הרים . הוא משל על אנשים ...גאים : (ו) השמים . מלאכי השמים יספרו צדקו שעשה לישראל : ...אלילים . המשבחים את עצמם בעבודת גלולים שלהם והמה אלילים מבלי ...כל אלהים . צבא השמים הנעבדים לאלהים הם ישתחוו לה׳ על כי עשה ...בדיהם : (ח) שמעה . כאשר תשמע ציון נקמות האויב אז תשמח : למען ...ך בעבור עשיית משפטיך : (ט) נעלית . אתה מעולה ומשובח על כל אלהים ...השמים הנעבדים לאלהות : (י) אוהבי . אתם אוהבי ה׳ שנאו עושי הרע ...פי מהם כי הנה ה׳ שומר נפשות חסידיו ויצילם מיד הרשעים ההם : ...ן . לצורך הצדיק יש אור זרוע ר״ל כמו הזורע דבר מה הנה יותר ...ה ממה שזרע כן הרבה שכר מוכן לצדיק יותר מאלו קבל שכרו מיד :

ולישרי לב שמחה . לישרי לב זרוע שמחה וכפל הדבר במ״ש : (יב) בה׳ . במשענת ה׳ : לזכר . לזכרון שם קדשו : צח (א) הושיעה לו ימינו . ר״ל אינו צריך תשועה מזולתו כי ימינו הושיעה לו : (ב) הודיע . טרם בוא התשועה פרסמה ע״י הנביאים ועתה גלה צדקתו לעיני כל : (ג) זכר . ה׳ זכר לישראל את החסד שהבטיח באמונתו : אפסי ארץ . היושבים בקצוי הארץ : (ה) בכנור וגו׳ . ר״ל בכנור לבד גם בכנור עם קול זמרה יחד לנעם את הקול : (ז) ירעם . ישמע קול רעם לשמחה : ומלואו . הבריות הממלאים אותו : (ח) ימחאו כף . יכו כף אל כף כדרך השמחים והוא ענין מליצה להורות על רוב השמחה : יחד . כל ההרים ירננו יחד : (ט) לפני ה׳ . השמחה תהיה לפני ה׳ על כי בא לשפוט : במישרים . במשפט הישר כראוי לכל

צט א יְהוָה מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ׃ ב יְהוָה בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל כָּל הָעַמִּים׃ ג יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא׃ ד וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ׃ ה רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא׃ ו מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל יְהוָה וְהוּא יַעֲנֵם׃ ז בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן לָמוֹ׃ ח יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל עֲלִילוֹתָם׃ ט רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

ק א מִזְמוֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל הָאָרֶץ׃ ב עִבְדוּ אֶת יְהוָה בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה׃ ג דְּעוּ כִּי יְהוָה הוּא אֱלֹהִים הוּא עָשָׂנוּ וְלֹא אֲנַחְנוּ עַמּוֹ וְצֹאן מַרְעִיתוֹ׃ ד בֹּאוּ שְׁעָרָיו בְּתוֹדָה חֲצֵרֹתָיו בִּתְהִלָּה הוֹדוּ לוֹ בָּרְכוּ שְׁמוֹ׃ ה כִּי טוֹב יְהוָה לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ׃

ג'. ג' / ב' וכל מגלה דכוות' / ז' / ט' / ז' / ג' ר"פ / ג' / ס' / ג' וחד ועניתם / ז' / ג' וחד לתודה / ד' / ולו ק' / ג' / ג' / ג' וחד עד דר

יי מלך יזועון עממיא די שכינתיה שריא ביני כרוביא יזוע ארעא: ב יי בציון רבא ורמא הוא על כל עממיא: ג יהודון שמך רבא ודחילא קדישא הוא: ד ועושניה דמלכא דדינא רחים את אתקינתא תריצותא דינא וצדקתא ביעקב את עבדת: ה שבחו קדם יי אלהנא וסגידו לבית מקדשיה קדיש הוא: ו משה ואהרן בכהנוי דמסרו נפשיהון מטול עמא דיי ושמואל אמטולהון צלי קדם יי היך אבהת עלמא דצלו בשמיה מצלין קדם יי והוא עני יתהון: ז בעמוד עננא ממלל עמהון נטרו סהדותיה וקים דיהב להון: ח יי אלהנא את עניתא יתהון אלהא שביק הויתא לעמך אמטולהון ומתפרע על עובדיהון: ט שבחו קדם יי אלהנא וסגידו לטור בית מקדשיה ארום קדיש יי אלהנא: א שבחא על קורבן תודתא יביבו קדם יי כל יתבי ארעא: ב פלחו קדם יי בחדותא אתו קדמוי בתושבחתא: ג אודיעו ארום יי הוא אלהא הוא עבד יתנא ודיליה אנחנא עמיה ועאן רעיתיה: ד עולו בתרעוי באודותא דרתוי בתושבחתא אודון קדמוי בריכו שמיה: ה ארום טב יי לעלם טוביה ועד דר ודר הימנותיה:

אבן עזרא

(א) ה' מלך ירגזו עמים. מלת מלך תשרת אחרת מלך יושב הכרובים: תנוט הארץ כמו תרעש ואין חבר לו וטעם ירגזו עמים הם הרשעים: (ב) ה'. בעבור שהזכיר יושב הכרובים הזכיר כי מעונתו בציון: (ג) יודו. שב אל העמים ושמך שם העצם הנכבד הנגלה על יד משה לישראל כי בכל הלשונות אין לשם שם כבוד רק עם ישראל לבדם: (ד) ועז. עז וכבוד הוא למלך שהוא אוהב משפט וטעם אתה לבדך או מאחך התחלה וטעם מישרים הם משפטי התורה וצדקות' שנתנ' על ידי שלוחיו והם: (ו) משה. בכהניו מלת כהן בכל המקרא משרת כהני ה' משרתי אלהינו וכהנו לי על כן אם אהרן היה הכהן הראש משה כהן הכהנים כי הוא שרת שבעת ימי המלואים והזכיר שמואל שהוא ממשפחותם בקריאתו אל השם ועננו ככתוב אקרא אל ה' ועננו מיד: (ז) בעמוד ענן. אליהם. ישוב אל משה ואהרן ואין שמואל עמהם כמו וישם דמי מלחמה בשלום שב אל יואב לבדו ולא עמשא וכמוהו רבים וטעם לאמר על משה ואהרן שהם שומרי עדותיו בעבור היות אמצעיים בין השם ובין ישראל והעדות והחקים שנתן לשם השם שמרום לאמרם כן לישראל ולא יוסיפו ולא יגרעו וזה הוא שבחם כי אין צורך לזכור עליה' ששמרו התור': רוממו. כנגד' אל המקדש: והשתחוו להדום רגליו. לנגד מקום הארון כי מקום עמודו קדוש הוא או שב אל השם הנכבד ככתו' בסוף המזמור: משה. בעמוד פירשתי': (ח) ה' אלהינו אתה עניתם. משה ואהרן בנפלם על פניהם ודבר הקטר' היית להם כי בעבורם נשא לישראל: ונוקם על עלילותם. בדבר המרגלים והבלועים: (ט) רוממו. באמת מן המקדש והשתחוו אל הר קדשו בנראה רק באמונת הלב הוא לשם הנכבד: (א) מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ. כמו ארץ כי תחטא' לי כי הארץ שם מין כולל כל יושביה: (ב) עבדו. מנהג כל עובד להיותו נעצב על כן בשמחה ולא תראו בסתר רק ברננה: (ג) דעו. הוא אלהי' לבדו ושלו אנחנו עמו והמלה כמו כל קרי וכתיב על כן אמר הגאון כי ולו אנחנו הסך ואני עשיתני ומלת עמו שבה אל דעו: (ד) באו. בבואם בשערים תודה ובחצר תהלה: (ה) כי. זאת היא התודה

רשי

וחדוה: (א) ירגזו עמים. מדבר במלחמת גוג ומגוג. ואז ירג[זו] כענין שנאמר (זכריה יד) וזאת תהיה המגפה וגו': תנוט. לשון נטי[ה] (ג) יודו שמך. יודו את עוז מלך האוהב משפט: (ד) ועוז מלך. מוסב ע[ל] העליון: אתה כוננת מישרים. פשרה ושימת שלום בין אנשים כוננת [ב] (שמות כג) כי תראה ... שונאך רובץ וגו'. כי נג... אויבך ומי הוא שיר... שונאו גומל לו חסד ש... לבו לחבקו ולנשקו. ... (ז) בעמוד ענן ידבר א... אף עם שמואל וזה הוא ... (שמואל א ט) היש בזה ... ותענינה אותם ותאמרו ... ראו הענן קשור על ... כד"א ויש אשר יה... (במדבר י): שמרו עד... נתן למו. וחוק אשר ... (ח) אל נושא. עון ... היית להם. בשבילם ... היית על עלילותם. מ... (שם כב) שמעו נא ... שמואל על שלא הד... כדרך טובה את בחור... קדוש ה' אלהינו. ... הוא מדקדק עם חסידי... מתקדש בעולם. וכן ... (שמות כט) ונקדש ב... במכובדי: (א) מזמור ... להודיה לאומרו על ז... (ב) עבדו את ה' בשמ... כך למה דעו כי ה' הוא... כשמשלם שכר פעולת... עובדי ע"ג אין לה... בשמחה שאין משלמי... (ג) הוא עשנו ולא ... היינו בעולם: (ד) ... בהודיה: (ה) ועד ... קיימת אמונתו ... אמת ואמונה אמונ... שמאמין ומבטיח ה... חנ...

אנ"ך: על כל העמים ... פני הלוט הלוט. ה' ... ורם הוא ג' וכל מגלו... אהב ט' וסימ' נמסר ברי... והשתחוו ז' וסימ' נמסר ... ויחזקאל סימן מ"ו: מ... וסימ' משה עבדי מת ... עבור. משה עבד ה' ... הכוס. משה ואהר... ושמואל: עדותיו ה' ... חס' וא' מ"ל וסימ' שב... את מצות ה' אלהיכם ... ה' חסר. וינסו וימרו ... ענן ידבר. אשרי נוצרי ... ל' וחד לתורה: הוא ... וסימ' ונשמע ויומם ל... אלהים אמת. דעו כי ... ויאמר ה' אלהי אבותי... מן ט"ו לו דכתיב לא ...

תולדות אהרן ה' מלך. שם לב ע"ג כד: ועוז מלך. עקידה שער לו: משה ואהרן. ברכות לב ר"ה כה תענית ס זבחים קב עקידה שער נב כל המזמור: מזמור לתודה. סנהדרין מג: עבדו. עקרים מ"ג פל"ג זוכר ויומי ויקרא אמרי:

מצודת ציון

(א) ירגזו. ענין רעדה כמו רגזו ואל תחטאו (לעיל ד): (ה) להדום. הוא שרפרף הכסא הנתון תחת רגלי היושב כמו הדום לרגליך (לקמן קי): (ח) עלילותם. מעשיהם כמו אשר עולל לי (איכה א):

מצודת דוד

לכל אחד ואחד: צט (א) ה' מלך. כאשר תתגלה מלכותו ירעדו עמ[ים] ארץ ישראל: יושב. מלפני היושב על הכרובים שעל הארון תהיה ה[ארץ] לנפול ר"ל ליושבי הארץ תאחז חלחלה: (ב) ה' בציון. ה' אשר מעונת[ו] גדול ורם על הכל וממנו יחרדו: (ג) יודו שמך. כלם יודו לשמך כי גדול וגו': (ד) ועוז מלך. שעוז הוא למלך אשר אוהב המשפט: מישרים. התורה שהוא מי[שרים] כוננת: משפט וצדקה. משפטי התורה ודברים המצודקים הכתובים ביעקב מעשה ידיך המה: (ה) להדום רגליו. הוא בה"מ ואחז במשל כאלו ממכון שב[תו] יוריד רגליו לנוח בבה"מ: קדוש הוא. כי הוא קדוש ואלה הקדושה בהדום רגליו: (ו) משה ואהרן. ר"ל ראו גודל קדושתו כי הלא משה ואהרן היו ומהמיוחדים בכהני ה' (כי גם משה היה כהן כי שמש בימי המלואים) ושמואל היה מהגדולים ומהמיוחדים בקוראי שמו: קוראים. הם היו קוראים לה' והוא [עונה] להם: (ז) בעמוד ענן. עם עמוד הענן בא ודבר עליהם על אשר שמרו עדותיו והחוק אשר נתן להם: (ח) אתה עניתם. אם כי אתה ענית להם בכל מה קרא[ו] היית נושא עון ישראל ועכ"ז נוקם היית על מעלליהם ולא ויתרת להם כלום כי משה ואהרן מתו על מי מריבה ושמואל לא האריך ימים על אשר לא הדרי[ך] כראוי ומכל זה נראה גודל קדושתו שאינו נושא פנים: (ט) רוממו. לזה רוממו וגו': להר קדשו. הוא בה"מ של הר המוריה: ק (א) לתודה. זה המזמור יא[מר] תודה על הנס הנעשה לו: הריעו וגו'. על כי תראו מפלאות ה' בהנס הנעשה לי: (ג) הוא האלהים. ר"ל הוא בעל היכולת: הוא עשנו. הוא גדלנו ורוממנו ישראל בעושיו (לקמן קמט): ולו אנחנו. מיוחדים אנחנו לו להיות נקראים עמו וצאן מרעיתו: (ד) באו.

רשי

ומשפט אשירה . כשאתה עושה עמי חסד אקלסך ברוך הטוב והמטיב
עושה בי משפט אני אשיר ברוך דיין האמת בין כך ובין כך לך ה'
(ב) אשכילה . אתן לב על דרך התמים : מתי תבא אלי . הדרך
התהלך בה ואתהלך בתם לבבי אף בקרב ביתי בהצנע כמו
: (ג) סטים . לשון
אשתו (במדבר ה')
הדרך דישטול"מנט
(ד) רע לא אדע .
לא אכיר בדבר רע :
לא אוכל . שיהא חבירי
ד ממעשיו: (ח) לבקרי'
מדי יום יום אכרית
רשעי ישראל המחויבין
(א) תפלה לעני . ישראל
עני : כי יעטף .
נפשם בצרה :
הנו"ן משמשת כמו נעשו
לשון יובש כמו (איוב
חרה מני חורב . נחר
מפוח

קא א לְדָוִד מִזְמוֹר חֶסֶד־
וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה לְךָ יְהוָה אֲזַמֵּרָה׃
ב אַשְׂכִּילָה ׀ בְּדֶרֶךְ תָּמִים מָתַי
תָּבוֹא אֵלָי אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם־לְבָבִי
בְּקֶרֶב בֵּיתִי׃ ג לֹא־אָשִׁית ׀ לְנֶגֶד
עֵינַי דְּבַר־בְּלִיָּעַל עֲשֹׂה־סֵטִים ד' א' כתי' ו' ב' חד כתי' פי"ן
שָׂנֵאתִי לֹא יִדְבַּק בִּי׃ ד לֵבָב עִקֵּשׁ
יָסוּר מִמֶּנִּי רָע לֹא אֵדָע׃ ה מְלָושְׁנִי יתיר וי"ו
בַסֵּתֶר ׀ רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ־ כ"ד מ"ל
עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל׃
ו עֵינַי ׀ בְּנֶאֶמְנֵי־אֶרֶץ לָשֶׁבֶת עִמָּדִי
הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ תָּמִים הוּא יְשָׁרְתֵנִי׃
ז לֹא־יֵשֵׁב ׀ בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֹשֵׂה רְמִיָּה
דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא־יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי׃
ח לַבְּקָרִים אַצְמִית כָּל־רִשְׁעֵי־ ד'
אֶרֶץ לְהַכְרִית מֵעִיר־יְהוָה כָּל־
פֹּעֲלֵי אָוֶן׃

קב א תְּפִלָּה לְעָנִי כִי־
יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהוָה יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ׃ ד'. ג'
ב יְהוָה שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי
אֵלֶיךָ תָבוֹא׃ ג אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ ׀ מִמֶּנִּי
בְּיוֹם צַר־לִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנֶךָ בְּיוֹם
אֶקְרָא מַהֵר עֲנֵנִי׃ ד כִּי־כָלוּ בְעָשָׁן ל'
יָמָי וְעַצְמוֹתַי כְּמוֹקֵד נִחָרוּ׃ ה הוּכָּה ל'. ג' ול' מ"ל
כָעֵשֶׂב וַיִּבַשׁ לִבִּי כִּי־שָׁכַחְתִּי מֵאֲכֹל ג' וחד חס'

א עַל יַד דָּוִד תּוּשְׁבַּחְתָּא אִין
חִסְדָּא אַתְּ גָּמֵר עִמִּי אִין דִּינָא
אַתְּ עָבֵד עִמִּי עַל כּוּלָא אֲשַׁבַּח
קֳדָמָךְ יְיָ אֲזַמֵּר׃ ב אֲשַׂכְּלִנָּךְ
בְּאוֹרַח שְׁלִים אֵימָתַי תֵּיעוֹל
לְוָתִי אֶתְהַלֵּךְ בִּשְׁלֵימוּת לִבְּבִי
בְּגוֹ בֵּית אוּלְפָנִי׃ ג לָא אֲשַׁוֵּי
לְלִבִּי מִלְּתָא דְּרַשִׁיעָא עָבְדֵי
בִישִׁין וְשָׁטְיָין מִן פִּקּוּדַיָּא סְנֵיתִי
לָא יִדְבְּקוּן בִּי׃ ד לִבָּא עוּקְמָנָא
יֶעְדֵּי מִנִּי יִצְרָא בִישָׁא לָא
אֵדַע׃ ה דְּמִשְׁתָּעֵי לִישָׁן תְּלִיתַי
עַל חַבְרֵיהּ יָתֵיהּ אֲמַגַּר
(וְיֵלֵקִי בְּצָרַעְתָּא) דְּאָזֵיל בְּגַסּוּת
עַיְנִין עִמֵּיהּ לָא אֲדוּר בְּעָלְמָא׃
ו עֵינַי בְּקַשִּׁיטֵי אַרְעָא לְמִתַּב
בִּמְחִיצַת צַדִּיקֵי דְּאָזֵיל
בְּאוֹרְחָא שְׁלִים הוּא יְקוּם עִם
שִׁמּוּשִׁי׃ ז לָא יִתֵּב בִּמְצַע בֵּית
מוּקְדְּשִׁי עָבֵד נִכְלוּ דִּי מְמַלֵּל
שִׁקְרִין לֵית לֵיהּ רְשׁוּ לְאִתְכַּוְּנָא
קֳבֵל עֵינָי׃ ח לְעָלְמָא דְּאָתֵי
דְּאִמְתִּיל לִנְהוֹר צַפְרָא אֲמַגַּר
כָּל רַשִׁיעֵי אַרְעָא לְשֵׁיצָאָה מִן
יְרוּשְׁלֵם קַרְתָּא דַיְיָ כָּל עָבְדֵי
שְׁקָר׃ א צְלוֹתָא עַל מִסְכְּנָא
אֲרוּם מִשְׁתַּלְהֵי וּקְדָם יְיָ יֵימַר
צְלוֹתֵיהּ׃ ב יְיָ קַבֵּל צְלוֹתִי
וּפְגִינוּתִי לְקֳדָמָךְ תֵּיעוֹל׃ ג לָא
תְסַלֵּק שְׁכִנְתָּךְ מִנִּי בְּיוֹם
עָקְתִי אַצְלֵי לְוָתִי אוּדְנָךְ
בְּיוֹמָא דְּאֶקְרֵי סַרְהֵיב עֲנֵי
יָתִי׃ ד אֲרוּם אִשְׁתֵּיצִיאוּ הֵיךְ תְּנָנָא יוֹמֵי וְאֵבְרֵי הֵיךְ תַּפְיָא חַרְרָן׃ ה לְקָא הֵיךְ
עִסְבָּא לִבִּי אֲרוּם אִתְנְשֵׁיתִי אוֹרַיְת אוּלְפָנִי׃

אבן עזרא

התודה והתהלה והברכה שיודו כי טוב ה' לעולם חסדו : (א) לדוד מזמור .
טעם אשירה שחבר שיר להגיד החסד והמשפט שהוא עושה לכל עמו כמו ויהי
דוד עושה משפט וטעם לך ה' אזמרה שהשכלתני ולמדתני ועזרתני לעשות
משפטיך בארץ : (ב) אשכילה . תמים תאר לדרך כמו ויתן תמים דרכי :
מתי תבא אלי . הטעם כי הוא ישכיל תמיד בכל רגע להרגיל עצמו ללכת בה עד שלא ייגע ללכת וכאילו הדרך תבא אליו מאליה . כדרך הכינור מרוב הרגילות . ורבי משה אמר מתי תבא אלי כמו ויבא אלהים אל בלעם שתשרה הרוח הקדש עליו נביאו בהתבודדו מבני אדם ודיניהם וריבם ואיזה פירוש שיהיה הוא הנכון כן פי' לי ואיזה פי' הוא הנכון ידבר על עת התבודדו והבדלו והנה טעם אתהלך רגילות כמו ויתהלך חנוך : (ג) לא . יספר על המחשבה שהוא במלא : עשה . כמו עשות ספרים : סטים. ע"מ כלים מגזרת כי תשטה אשתו לא ידבק בי סטות : (ד) לבב . איש אשר לבו עקש גם רע איש רע כי איך יאמר כי לא ידע רע זהו הכסיל הכתוב עליהם כי אינם יודעים לעשות רע שהוא בתולדת האדם מנעוריו : (ה) מלשני . היו"ד נוסף והוא תאר טעמו כמלשין: אצמית . כמשפטי המלוכה או אצמית רכילותי רק מי שהוא רחב לבב והטעם חכם מאד כמו ורחב לב לא אוכל להצמיתו כי בחכמתו ישמור נפשו ודבריו.ויש אומרים אותו לא אוכל לראותו או לא אוכל שאתו והוא יותר קרוב : (ו) עיני. לשבת עמדי . בשבתי על כסא המשפט אפילו לא ישרתני ויעמוד לפני בעת המשפט רק ההולך בדרך תמים : (ז) לא. רמיה מרמה הם עושי רצונו ויושבי שלחנו: (ח) לבקרים. בכל יום כדרך דינו לבקר משפט. ויש אומרים כי עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי בעלת המלוכה. לא ישב הדיינין ויש אומרים כי לא ישב כדרך היושבים ראשונה כאשר פירשתי : (א) תפלה לעני . יש אומרים כי זאת התפלה חברה משכיל נופל ביד אויביו והנכון שהיא מדרך הנבואה על לשון אנשי הגלות והעד כי בנה ה' ציון גם תכתב זאת לדור אחרון ומלת יעטוף
כמו העטופים ברעב וטעם ישפוך שישפוך כל מה שיש בלבו : (ב) ה'. זאת תחלת התפלה וידוע כי כל תפלה ישמע רק הטעם שיראו בני אדם כי נשמע' תפלתו : (ג) אל . דרך משל כי כן האדם בהסתירו פניו לא יראה רק ישמע על כן הטה אלי אזנך : (ד) כי . דרך משל כאילו ימיו הושמו כעשן כדרך כלו כעשן כלו ומלת כמוקד שתים ונחרו כמו וחרה נחשתה כדרך ממרום שלח אש בעצמותי כי רוב כעסו על אויביו חמם גופו עד שנחרו עצמיו שהם בתולדת קרות : (ה) הוכה . הטעם כדרך יומם השמש לא יככה היתה חרפה
הכר

שהשמיני : לדוד מזמור ז'
' בתלים סי' כ"ד : עשו
ב ה' וא' כתיב ו' וסי'
תני לנשק . ואתם חשבת'
ה סטי' שנאתי . עשה
משפט קדמא כתיב וי"ו .
דאיתקשינ' בהאי עניינא
זמן כ"ב וגם במס' רבתא
ה : לבקרים ד' וסימ' היה
בקרים . לבקרי' אצמית .
לבקרים . חדשים לבקרים :
קרים ולרגעים : שיחו ב'
האיש ואת . תפלה לעני
הוכה ג' וסימ' בריש
יבש ג' ב' מ"ל וא' חס'
ייבש הנחל . ותך את
ויבש . וחד חס' ויבש

אהרן חסד ומשפט . ברכות
פ (ברכות יד) :
. (תענית טו) : מלשני .
ערכין טו טו : גבה עינים .
ערכין טו : בנאמני ארץ .
: לא יכון . שבת קמט חגיגה
מב סנהדרין קג קג : תפלה
כות יא כו ע"ב : זוסר ויסלח
יתרו בלק :

מצודת ציון

בליעל . מעשה איש בליעל :
ענינו דברים הסרים מדרך
כמו אל ישט אל דרכיה (משלי
) עקש . עקום : (ה) מלשני .
לשון. והיו"ד יתירה : אצמית .
זה כמו וכרעתם יצמיתם (לעיל
כל . מלשון יכולת : (א) יעטוף.
עיפה ולביעה : שיחו . ענין
גלות כמו אשיחה במר נפשי
: (ד) כמוקד . הוא מקום
האש כמו על מוקדה (ויקרא

מצודת דוד

יה נעשה לכם גם בואו שעריו בקרבן תודה והללו אותו : (ה) לעולם חסדו .
הוא דבר המתקיים עד עולם ולא כן חסד ב"ו : אמונתו . האמנת הבטחתו
עד כלות כל הדורות : קא (א) חסד ומשפט . כאשר אשירה לך על החסד
ירה לך על המשפט ולא אסרהב אחר מדה"ד : (ב) אשכילה . אתן לב על
התמים ומתאוה אני לה לאמר מתי תבוא אלי ואקיימנה כי כל חפצי שיזדמן
ידי : בקרב ביתי . ר"ל בסתר כמו בפרהסיא : (ג) לא אשית . לא אסתכל
רשע : עשה . מעשה סטים שנאתי ולא ידבק בי מה מהם : (ד) לבב עקש .
נו עקש יסור ממני ולא אתחבר עמו : רע . איש רע לא יהיה מיודעי
(ומש"ה נקרא המאהב מודע על כי הוא יודעו ומכירו) : (ה) מלשני . המלשין
על רעהו אכרית אותו : גבה עינים . הוא בעל גאוה : ורחב לבב , החומד
ומתאוה לכל דבר : אותו לא אוכל . לא אוכל לסבול אותו כי המעשים האלה
שנואים בעיני : (ו) עיני . נותן אני את עיני בנאמני ארץ לשבת עם עמדי :
(ז) לא ישב . אין אני מניח לשבת בביתי איש עושה מעשה רמיה : לא יכון .
לא יהיה נכון לשבת נגד עיני : (ח) לבקרים . בכל בוקר בזריזות רב אכרית כל
רשעי ארץ בכדי להכרית וגו' עד שלא ישאר אחד : קב (א) תפלה לעני כי
יעטוף . כאשר יהיה כפוף ומעונה כאלו הוא מתעטף קולתו בקולתו : ולפני . כאשר
ידבר צרותיו ויספר תלאותיו לפני ה' : (ג) אל תסתר . לבל תראה בצרתי : מהר
ענני . בו ביום שאקרא לך : (ד) כלו בעשן . ימי הטובים כלו מהר עם העשן ודומה
לו הכלה במהרה : כמוקד נחרו . נתייבשו במקום המוקד : (ה) הוכה כעשב .
כמו עשב שמתייבש ונשבר מחום השמש כן לבי נשבר כי בעבור התוגה שכחתי
לאכול

אבן עזרא

אכל כשמש שיכה העשב ויבש כן שב לבו כי סרה ליחת' התולדת מהלב אשר בה הדבק הנפש עם הבשר ולא יוכל לאכול לחם כי הוא שבע בלא מאכל והטעם כפול כי המאכל מחליף שהוא יביא חלקים כנגד מה שיוליך האוי' וזה ידוע בחכמת המזלות: (ו) מקול. מרוב צעקתי כחש בשרי וזה הוא דבקה עצמי לבשרי: (ז) דמיתי לקאת. סמוך ובלא סמוך גם ה א בתי"ו רק הקו"ף כשאינו סמוך קמוצה: ככוס. כמו את הכוס ואת השלך והנה נפשו משתוממת בתוכו כמו הכוס שהוא דר בחרבות: (ח) שקדתי. שקדתי על מקום אחד לבדי ואין אחד ממשפחתי עמי: כצפור. לשון זכר ובתורה נקבה ככה מלת שה פזורה רק שה תמים: (ט) כל. התברר טעם המזמור כי כל הרעות שקרהו בעבור שסבלו חרפת האויב ומלת מהוללי פעולים שהיו בעיניו מהוללים הוא המתהולל שבו לאלה ולשבוע' אם אכזב אהיה כפלני: (י) כי אפר. דרך משל כמו הכפישני באפר. וי"ו ושקוי תחת ה"א כי אותיות אהו"י מתחלפים: (יא) מפני. מודה כי גבר' יד האויב עליו בעבור שזעמתו: כי נשאתני. כדרך השליך משמי' ארץ תפאר' ישראל: (יב) ימי. כאשר השלכתני קצרו ימי והלכו במהרה ונטוי תואר כמו עלום שהגל מיד יטה: (יג) ואתה. הטעם שאתה בלא שנוי על כן מלת תשב כי כל תנוע' שנוי הוא והנה כשאך שהוא בשמים והטעם אולי תעמידני רוח טובה מאתך ולא יתמו מהרה: (יד) אתה. כאשר הזכיר כסאו בשמים הזכיר כסאו בארץ במקום ציון כדרך מקום מקדשינו כן הבטחתנו שתעמוד ציון לעולם בשכון כבודך שם ואמר תקום כנגד תשב כי זה יהיה אחר קומו להלחם עם אויביו: לחננה. שם הפועל ובא הבגול שהוא פתח קטן תחת גדול כמו פן אכלך גם שניהם קלים בלי דגש: (טו) כי. כל רצון עבדיך לראות אבניה וכאילו יחוננו עפרה לנשקו ורבי משה אמר כי רצו כמו אז תרצה הארץ ויחוננו לבנותה בבוא מועד כדרך חנונו אותם: (טז) ויראו. שם ה'. ויראו ימשוך השם עמו והטעם שייראו הגוים ומלכיהם את שם כבודך: (יז) כי. הזכיר טעם ייראו עת שיראה הכבוד בציון: (יח) פנה. הזכיר כי בני... יהיה בעבור תפלת ישראל בגלות שהם דומים כערער בערבה והאומר כי ישראל נקראו ערער בעבור ערו ערו איננו נכון כי האומרים ערו ערו הם הא... לבבליים כאשר אפרש במקומו: (יט) תכתב. זה הפסוק לאות כי זאת דרך נבואה לאחד המשוררים וטעם ועם נברא כי יהיה נברא בשוב השם שבות... (כ) כי. כדרך ראה ראיתי את עני עמי: לשמוע. כדרך וישמע אלהים את נאקתם בעבור אסיר אמר לפתח ובני תמותה שהם מוכנים לטבח ולמות כמו ה...

תרומה

רשי

מפוח (ירמיה ו): (ז) דמיתי לקאת מדבר. לקאת שם עוף הוא: ככוס... שם עוף כמו (ויקרא יא) את הכוס ואת השלך ואת הינשוף: חרבות... דמיתי לקאת מדבר כך אנו נדודים ממקומנו ללכת בגולה: (ח)... התבוננתי בעצמי והנני כצפור הבודד על גג יושב לבדו באין זוג: בודד. יוש...

(ט) מהוללי. המתלו... ל' הוללות: בי נשבעו. ברעתי ונשבעים בי... אם לא יארע בי כמ... לישראל כה יעשה... לישראל: (י) בבכי... בדמעה מזגתי: (יא) כי... תחילה והגבהתני ועתה... משמים ארץ ואם לא... תחילה לא היתה חרפ... כל כך: (יב) כצל נט... ערב כשהצללי' נוטים... אין נכרים אלא כלים... (יג) ואתה. אשר לעו... ונשבעת לנו בך כשם... קיים יש עליך לקיימנו... (יד) אתה תקום תרחם... עת לחננה. כי כך... (דברים לב) כי יראה כ... יד והרי אזלת יד:... רצו. אהבו אף את אבנ... עפרה ומדרש אגדה... יכניהו וגלותו נשאו עמהם... ירושלים ועפרה לבנ... בבבל בית הכנסת: (טז)... גוים. את שמך כשתו... עמך: (יח) הערער... כמו (ישעיה טו) זעקת... יעערו. ד"א ערער הר ס... כמו. (לקמן קלז) ערו... (יט) תכתב זאת. כך... רואי הישועה תכתב... הזאת לספר אותה לדור... ועם נברא. שנעשה... חדשה לצאת מעבדות... מאופל לאור גדול:... ארץ

תהלים קב

לחמי: ו מקול אנחתי דבקה עצמי
לבשרי: ז דמיתי לקאת מדבר
הייתי ככוס חרבות: ח שקדתי
ואהיה כצפור בודד על־גג: ט כל־
היום חרפוני אויבי מהוללי בי
נשבעו: י כי־אפר כלחם אכלתי
ושקוי בבכי מסכתי: יא מפני־
זעמך וקצפך כי נשאתני ותשליכני:
יב ימי כצל נטוי ואני כעשב איבש:
יג ואתה יהוה לעולם תשב וזכרך
לדר ודר: יד אתה תקום תרחם ציון
כי־עת לחננה כי־בא מועד: טו כי־
רצו עבדיך את־אבניה ואת־עפרה
יחננו: טז וייראו גוים את־שם יהוה
וכל־מלכי הארץ את־כבודך:
יז כי־בנה יהוה ציון נראה בכבודו:
יח פנה אל־תפלת הערער ולא
בזה את־תפלתם: יט תכתב זאת
לדר אחרון ועם נברא יהלל־יה:
כ כי־השקיף ממרום קדשו יהוה

ב' וא' ודמיתי · ג' ומ"ל · י"א מ"ל · כ' · ל' וחד ושקויי · ב' א' ר"פ וא' ס"פ · י"ו ר"פ בסיפ' · ג' · ס' רפין · י' · ס' · ג' · ח' · ג'

תרגום

ו מן קל תנחתי אדבק גרמי
לבסרי: ז אדמית לקאתא
דמדברא הוית היך קפופא
די בארעא נגובתא: ח שקדית
כל ליליא נהויתי היך צפר
דפרח ונייד בלחודיה על
אגרא: ט כל יומא יחסדון
לי בעלי דבבי מתלעבי
במימרי קימו מנן: י ארום
אפרא היך מזונא סעדית
ושקיותי בבכותא מזגית:
יא מן קדם רוגזך וקצפך
ארום נטלתני וטלקתני:
יב יומי היך טולא דיצלי ואנא
היך עסבא איבש: יג ואת יי
מדורך לעלם בשמיא תתיב
ודכרנך לדר ודר: יד את תקום
תרחם ציון ארום עדן למחוס
עלה ארום אתא זמנא:
טו ארום רעו עבדך ית אבנהא
וית עפרהא יחיסון: טז וידחלון
עמיא ית שמא דיי וכל
מלכיא דארעא ית יקרך:
יז ארום אתבני במימרא דיי
קרתא דציון אתגלי ביקריה:
יח אתפני לות צלותיה
דמצטדין ולא בסר ית צלותהון: יט תתכתב צלותא דא לדר בתרי ועמא
דעתיד לאתבראה ישבח יה: כ ארום אודיק משמי מרומא דקודשיה

רבי: בודד ג' בקריא' ומ"י ואין בודד במועדיו. פרא לו. כצפור בודד על גג: ור... ב' חד ר"פ וחד סוף פסוק

מפני זעמך וקצפך פי נשאתני. ותשליכני מצולה בלב ימים ונהר יסובבני: אתה י"ו ר"פ בסיפרא וסימ' אתה ה' תשמרם תצרנו מן לא תכלה רחמיך ממני. אתה ירך גוים הורשת. מלכי אלהים. אתה סתר לי מצר תצרני. אתה ידעת חרפתי. אתה פוררת בעזך רצצת ראשי לויתן. אתה הצבת כל גבולות ארץ. אתה בקעת מעין ונחל. אתה נורא אתה. אתה האל עושה פלא. אתה מושל בגאור אתה דכאת כחלל רהב. אתה תקום תרחם ציון. אתה צוית פקודיך. וא' באיכה אתה ה' לעולם תשב:

תולדות אהרן אתה תקום. מנחות סו: כי רצו. כתובות קיב עקידה שער ח (שביעית לה): הערער. זוהר וימי:

מצודת ציון

(ויקרא ו'): נחרו. ענין יובש כמו נחר מפוח (ירמיה ו'): (ז) לקאת. ככוס. שמות עופות מצויות במדבר ובחרבות: שקדתי. ענין מסירות כי שוקד אני (שם א'): בודד. בדד ויחידי: (ט) מהוללי. ר"ל המתהוללים בי כעל כסיל והוא מלשון הוללות וסכלות (קהלת א): (י) ושקוי. מלשון משקה: מסכתי. ענין מזיגה כמו מסכה יינה (משלי ט'): (יח) הערער. מלשון הערה ר"ל המעורר בתפלה

מצודת דוד

לאכול מאכלי ושנני חלוש ומעונה: (ו) דבקה. כי מקול האנחה משמן בשרי ודבקה לעצמותי: (ז) דמיתי. דומה אני לקאת היושבת במדבר הצועקת קול... ואל הכוס השוכן בחרבות כי כן גם אני אזעק בקול מר ואשב שומם וי... (ח) שקדתי. מסרתי לברוח ואהיה כצפור שבורח מאנשים ויושב בדד על...

(ט) מהוללי. המלעיגים עלי ישבעו בי ואומרים דרך שבועה אם עשיתי כזאת אהיה כהמוללים: (י) כי אפר. אני אוכל את האפר כלחם כדרך שאוכלים את... ר"ל לגודל התוגה נהפך בפי טעם הלחם לטעם האפר: בבכי מסכתי. כי בעת השתיה יפול בכוס דמעות עיני והרי הוא מזוג בדמעות הבכי: (יא) כי נשא... מתחלה רוממת אותי ואח"ז השלכתני לארץ וכפילה הצער מאלו לא הייתי בגדולה מעולם: (יב) ימי כצל נטוי. ימי הטובים חלפו והלכו להם במעט מוצה כצ... הנוטה ממקומו מבלי ינע בו מי: ואני. עתה אני יבש מבלי לחלוחית טובה כעשב הנתייבש בחום השמש בסור צלו: (יג) ואתה. אבל אתה לעולם תשב ות... ובכוחך אז כוחך עתה: (יד) אתה תקום. לזה אשאל מעמך שאתה תקום ותרחם את ציון כי מעתה עת לחונן אותה כי בא הזמן: (טו) כי רצו. כי עבדיך... רוצים ומחבבים אבני המקום ההוא ועפרה נשאה חן בעיניהם ומאוד יתאוו להשיב אליה: (טז) וייראו. אז ייראו הגוים את שם כבודך: (יז) כי בנה. בראותם... בנה ה' את ציון ונראה הוא שם בכבודו: (יח) פנה. כי פנה אל תפלת נכה רוח המעורר תפלה בתמידות: (יט) תכתב. זאת הגאולה הזאת תהיה כתובה... לדור

יע . לראות בעני עמו : (כא) תמותה . חולה למות אנמוריני"דא (כד) ענה בדרך כחי . חוזר לקבלו הראשון כי נשאתני ותשליכני ימי כצל ה בדרך אויבי כחי : (כה) אומר . לה' : אלי . אתה : אל תעלני בחצי אל תסלק אותנו להשמידנו מן האדמה ביד אויבינו בחצי ימינו ם ימינו כל ימות דור

תרומה : (כב) לספר . הנה זאת עת הישועה : (כג) בהקבץ . כדרך ולעבדו שכם אחד : (כד) ענה . זה המשורר ידבר על לשון חסידים בגלות בארץ מרחקים בבא עת הישועה שימותו בדרך קודם שיגיעו אל ירושלם וידוע כי עינוי הדרך יקצר ימי האדם : (כה) אומר . זה יאמר כל אחד מן החסידים הרחוקים הבחורי'

מִשָּׁמַיִם ׀ אֶל־אֶרֶץ הִבִּיט׃ כא לִשְׁמֹעַ
אֶנְקַת אָסִיר לְפַתֵּחַ בְּנֵי תְמוּתָה׃
כב לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהוָה וּתְהִלָּתוֹ
בִּירוּשָׁלָ‍ִם׃ כג בְּהִקָּבֵץ עַמִּים יַחְדָּו
וּמַמְלָכוֹת לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה׃ כד עִנָּה
בַדֶּרֶךְ כֹּחוֹ קִצַּר יָמָי׃ כה אֹמַר אֵלִי
אַל־תַּעֲלֵנִי בַּחֲצִי יָמָי בְּדוֹר דּוֹרִים
שְׁנוֹתֶיךָ׃ כו לְפָנִים הָאָרֶץ יָסַדְתָּ
וּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ שָׁמָיִם׃ כז הֵמָּה ׀ יֹאבֵדוּ
וְאַתָּה תַעֲמֹד וְכֻלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ
כַּלְּבוּשׁ תַּחֲלִיפֵם וְיַחֲלֹפוּ׃ כח וְאַתָּה
הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ׃ כט בְּנֵי־
עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוֹנוּ וְזַרְעָם לְפָנֶיךָ יִכּוֹן׃

קג א לְדָוִד ׀ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־
יְהוָה וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ׃
ב בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה וְאַל־תִּשְׁכְּחִי
כָּל־גְּמוּלָיו׃ ג הַסֹּלֵחַ לְכָל־עֲוֺנֵכִי
הָרֹפֵא לְכָל־תַּחֲלוּאָיְכִי׃ ד הַגּוֹאֵל
מִשַּׁחַת חַיָּיְכִי הַמְעַטְּרֵכִי חֶסֶד
וְרַחֲמִים׃ ה הַמַּשְׂבִּיעַ בַּטּוֹב עֶדְיֵךְ

ב' תבא לפניך · ב' בגדל זרעך · ג' · כחי ק' · ג' · י' כתי' ס' · י"ט כ"ף · ג' · ב' כא כיס · ב' ול' מ"ל · ל' · ל' · ל'. ב' מ"ל · ' · ל'. ט' דגשי'

יְיָ מִן שְׁמַיָּא לְאַרְעָא אִסְתַּכַּל׃ כא לְמִשְׁמַע אֲנִיקוּתָא דַּאֲסִירַיָּא לְמִשְׁרֵי בְּנַיָּא דִּמְסִירִין לְמִיתוּתָא׃ כב לְמִשְׁתָּעֵי בְּצִיּוֹן שְׁמָא דַּיְיָ וְתוּשְׁבְּחֵיהּ בִּירוּשְׁלֵם׃ כג בְּאִתְכַּנְשׁוּת עַמִּין כַּחֲדָא וּמַלְכְּוָתָא לְמִפְלַח קֳדָם יְיָ׃ כד אִסְתַּגַּף מִן טוֹרַח דְּאוֹרַח גָּלוּתָא חֵילִי אִתְקַצְרוּן יוֹמָי׃ כה אֵימַר קֳדָם אֱלָהִי לָא תִסַּלְקִנַּנִי מִן עָלְמָא בְּפַלְגוּת יוֹמָי אִיתֵי יָתִי לְעָלְמָא דְּאָתֵי מְטוּל דִּי בְּדָרֵי דָרַיָּא שְׁנָתָךְ׃ כו מִן שֵׁרוּיָא דְּאִתְבְּרִי כָּל בְּרִיָּתָא אַרְעָא יְסַדְתָּא וְעוֹבָדֵי יְדָךְ שְׁמַיָּא׃ כז הִנּוּן יְהוֹבְדוּן וְאַתְּ תְּקוּם וְכוּלְּהוֹן הֵיךְ לְבוּשָׁא יִתְבַּלְיָן הֵיךְ אִצְטְלֵי תַּחְלְפִינּוּן וְיִתְחַלְפוּן׃ כח וְאַתְּ הוּא דִי בְרֵיתְנוּן וּשְׁנָתָךְ לָא מִשְׁתַּלְמָן׃ כט בְּנֵי עַבְדָּךְ יִשְׁרוֹן בְּאַרְעָא וְזַרְעֲיָתְהוֹן קֳדָמָךְ יִתְקְנוּן׃ א עַל יַד דָּוִד אִתְאֲמַר בִּנְבוּאָה בָּרִיכִי נַפְשִׁי יַת שְׁמָא דַּיְיָ וְכָל בְּנֵי גַוִּי יַת שְׁמָא דְּקוּדְשֵׁיהּ׃ [ב] נַפְשִׁי יַת שְׁמָא דַּיְיָ וְלָא תִתְנְשֵׁי יַת כָּל חַסוּלוֹי׃ ג דְּשָׁבֵק לְכָל עֲוָיָיכִי דְּמַסֵּי לְכָל מַרְעַיְכִי׃ ד דְּפָרֵק [מִן] גֵּהִנָּם חַיָּיכִי דְּאַכְלֵל יָתַיְכִי חִסְדָּא וְרַחֲמֵי׃ ה דְּמַסְבַּע בְּטוּבָא יוֹמֵי סִבְוָתַיְכִי וּדְעָלְמָא

כי ידוע כי הגוף שהוא מן העפר הוא כלי לנשמה העליונה שהיא משמי השמים ובהפרדה מעל הגוף תשוב למקומה וכן כתוב והרוח תשוב אל אלהים אשר נתנה וזה טעם אל תעלני וטעם בדור דורים אולי יערה עליו רוח ממרום לעזרו עד שלא ימות בחצי ימיו אולי יראה בטוב : (כו) לפנים . טעם שנותיך לעולמי עד רק אין כח בלשון רק לדבר כדרך בני אדם וטעם לפנים כי אתה קדמון לפני הארץ שיסדתה והטעם שהוא מוצק לשמי השמים בראיות גמורות : ומעשה ידיך שמים . שהוא הקו הרוחב : (כז) המה . אמרו חכמי שקול הדעת כי משפט שמים וחוקותם יסורו והשם יחדש שמים חדשים וארץ חדשה והם צריכים לפרש דברי ירמיהו שכתב אם ימושו החוקים האלה ודברי דוד ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור ור' יהודה בן דוד המדקדק הראשון שהיה בארץ מערב אמר כי הכללים שמורי' לעד לעולם והפרטים יאבדו והנכון כי זאת הארץ היא היבשה ומעשה ידיך שמים הוא הרקיע והם עומדים בכללם ואובדים בפרטיהם על כן אומר המה יאבדו כי הפרטים אובדי' והכללים שמורי' וזה שיאמר כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה על הפרטים אמר היונאים מןהכלל כי הם משתנים ואובדים רק הכללים שהם החוקים העמידם חק ולא יעבר והארץ לעולם עומדת : (כח) ואתה . הוא באמת ואין זולתך : ושנותיך לא יתמו . אין להם תכלית

[(כט)] בני . כדרך וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים : (א) לדוד ברכי נפשי את ה'. היא הנשמה העליונה וכל קרבי יקרא הגוף שהוא [א]ת ברכי משרתת אחרת וכן הוא ברכי נפשי את ה' וברכי כל קרבי את שם קדשו והנה הזכיר שם העלם שהוא הכבוד עם הנפש שהוא הכבוד כי הנשמה [...] הגוף כי אין הגוף נחשב למאומה רק בעבור הנשמה על כן הזכיר בגלוי שם העלם עם הנפש והשם עם הגוף כי כן כתוב וכל קרבי שהם מן הגוף את [...] לא הזכיר עם הקרבי' שם העלם בגלוי רק בהעלם : (ב) ברכי . הזכיר הראשון שהיא חייבת לברכו בעבור כבודו והשני בעבור שהטיב לו כאשר הזכיר [...]י כל גמוליו שנמלך או הזכיר פעמי' זמן אחר זמן ורגע אחר רגע : (ג) הסולח . הטעם כי בעבור עונו היה בן מות והשם הוכיחו בתחלואים ליסרו לשוב [...] עונו ויפדהו משחת וזה מפורש בדברי אליהוא . ויו"ד עוניכי כיו"ד תחלואיכי נוסף דרך צחות : (ד) הגואל . כמה פעמים היה מוכן למות וחשב בחליו [...] עם המעטרכי שנהלו בחליו לאט בחסד וברחמים : (ה) המשביע . הטעם כי הרופא הוא השם לבדו והוא המשביע לו על דעת אדם רופא שיאכל כך ולא [...] הטעם המשביע כי משפט החולה לזהם חייתו לחם ופי' עדיך פיך כמו עדיו לבלום ולפי דעתי כאשר הנפש כבוד לגוף כן היא כמו עדי והנה הטעם [...]עוב נפשך כנגד תשבע נפשי. וטעם תתחדש כנשר נעוריכי אמר ר' משה כי הוא חסר יו"ד כדרך ותמשי הרעות ותוכל ויש אומרים כי הנשר כל מה שיגדל [...]' תגדל עצמתו וכן הוא תתחדשי בה עצמות הנעורים כנשר ויתכן היות מלת נעורים כמו נשים ולא תתחדש כדרך בנות צעדה עלי שור והזכיר נעורים בחליו

[...]נותיך . הבטחת לקיימנו [כ]מו שאמר בסוף המזמור לא יתמו וזרע עבדיך [...]יכון : (כו) לפנים . : (כז) כלבוש תחליפם. [...]הופך לבושו לפושטו : [...]תה הוא . העומד וקיים: [...]י נפשי . חמשה ברכי [...]כאן כנגד חמשה עולמו' [...]ר בהם כמו שאמרו [...]במסכ' ברכות דר במעי [...] משדי אמו וכן כלם : [...]חדש כנשר נעוריכי . [...]ה שמחדש כנפיו וגולה [...]שנה . ויש מדרש אגדה על

[...] ופימ' מן הסלע וכלם [...]כלם כבגד יבלו . וכלם [...] לדוד ז' בטעם בסיפ' [...]וד שפטני ה' . ה' אורי [...]יבה ה' את יריבי לחם . [...]ר במרעים . לדוד ברכי [...]ר אודך בכל לבי . לדוד [...]צורי : בטוב ט' דגשי' [...]ס' בישעיה סימן ז' :

[...]אהרן לספר. זוכר אחרי: ענה בדרך . גיטין [...] (חגיגה עז) : עקידה שער [...]ר: ברכי נפשי . ברכות י [...]קסל עקרים מ"ב פכ"ג : [...]גלפ"ו נדרים מא (ברכות [...]גואל משחת . (שם) :

מצודת דוד

[...]ן בכדי שהטעם הנברא אז יהלל יה על הגאולה ההיא : (כא) לפתח . [...]י שאסורים להוליכם למיתה : (כב) לספר בציון . למען יסופר בציון וגו' : [...]ן . בעת יתקבצו עמים וממלכות לעבוד את ה' : (כד) ענה . את זה [...] הנה מאז ענה האויב כוחי בדרך ובזה קצר ימי : (כה) אומר . [...] בתפלה הלא אלי אתה אל תסלקני מן העולם בחצי ימי : בדור וגו'. [...]מי הדורות בזמן השנים מקובצת ואל תסלקם בחצי ימיהם וכאומר לא על [...] אני מתפלל כ"א על כל הדורות : (כו) לפנים . אתה יסדת את הארץ [...]ין ליש וכן השמים מעשי ידך המה וא"כ קדמת להם : (כז) המה יאבדו . סוף הדבר יהיה שהמה יאבדו ואתה תעמוד וא"כ גם תאחר להם : כלבוש . שפושט [...]יפו באחר כן תחליף את העולם כמ"ש הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה (ישעיה סה) : ויחלופו . ר"ל כאשר תעשה כן תקום : (כח) ואתה הוא . [...] דבר העומד בהווייתו ומתקיים ואין תשלום זמן לשנותיך : (כט) בני עבדיך . בני אברם יצחק ויעקב ישכנו בה וזרעם יהיו נכון לפניך עד עולם ומוסב [...]ר את זה יספור לומר כזה וכזה התפללתי והנכם רואים כי שמע אלי : קג (א) וכל קרבי . איברי הפנימים גם המה יברכו את שם קדשו : (ב) כל [...] גמול טובה שגמל עמך : (ה) כנשר . כמו הנשר מחדש כנפיו מעשר שנים לעשר שנים חוזר הוא לימי נעוריו כן תתחדש ימי נעורים באמיץ כח ובבריאות ; ומשפטים

מצודת ציון

בתפלה : (כ) השקיף . ענין הבטה : (כא) אנקת . ענין נאקת אנחה כמו האנק דום (יחזקאל כד) : לפתח . ענין התרת הקשר כמו מוסר מלכים פתח (איוב יב) : (כד) ענה . מלשון ענויים : (כה) תעלני . ענין סלוק כמו בעלות גדיש בעתו (שם ה') : (כו) לפנים . מתחלה כמו וזאת לפנים בישראל (רות ד') : (כז) יבלו . ענין רקבון וכמישה כמו ועלהו לא יבול (לעיל א') : (כח) הוא . ר"ל דבר העומד בהויתו ומתקיים : יתמו . מל' תם והשלמה : (כט) יכון . מל' הכנה : (א) קרבי . הם האיברים הפנימים כמו וקרבי לקיר חרש (ישעיה יז) : (ג) עונכי . עונך והיו"ד יתירה וכן תחלואיכי חייכי המעטרכי נעוריכי בכולם היו"ד יתירה והיא דרך צחות הלשון : (ד) המעטרכי . מל'

אבן עזרא

כחליו כמו ישוב לימי עלומיו : (ו) עשה . זאת היא הברכה שידע באמונת הלב כי השם עושה צדקות הוא וצדיק בכל דרכיו וטעם זה בעבור שהזכיר [...] הזכיר השם בצדק ואמונה עמו והנה הזכיר כי יעשה דין צדק אם יעות האדם דרך ישר והוכח במכאוב וזה הוא מי שהוא חייב לבוראו וכן ברואים לברוא[...] יעשה משפט על כן ומשפטים לכל עשוקים : (ז) יודיע . עתיד תחת עבר כדרך יעשו עגל בחורב והדרכים הם הנזכרים בפסוק ויעבור ה' על פניו : לבני ישראל עלי[...] ביד משה : (ח) רחום . הזכיר מהשלש עשרה מדות מה שצריך לו על דבר תחלואיו כאשר עשה משה בעת תפלתו כי לא הזכיר רחום וחנון ולא ה' וכ[...] לאלפים וכבר פירשתי הטעם במקומו ודוד הזכיר רחום וחנון ארך אפים ורב חסד והזכיר נוצר חסד לאלפים וזהו וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו והזכיר נושא עון ופשע וחטאה וזהו לא כחטאינו ולא כעונותינו הרחיק ממנו את פשעינו וטעם רחום שיתכן עלילות לשמור עבדו טרם בוא הרעה עליו חנון להושיעו בזעקו אליו וארך אפים להאריך לו ורב חסד שלא יפסיק חסדו : (ט) לא . יריב . עם החוטאים ולא יטור לשנים כי נוטר הוא לאויביו : (י) לא. שתף דוד עמו אחרים כי עם הכל יעשה חסד והנה כעונותינו כנגד הסולח לכל עוניכי : (יא) כי . אין גובה למראה העינים יותר מגובה שמים ומזרח רחוק ממערב כשל הגובה והנה טעם חסדו פי' רב חסד : (יב) כרחוק . טעם הרחיק כמה פעמים עשה כן בשובכו אליו : (יג) כרחם . פי' רחום וחנון ה' וטעם על יראיו כמו ורחמתי את אשר ארחם : (יד) כי . יצרנו . תולדתינו וזה כולל לכל אשר הזכיר כי הוא נושא עון ופשע וחטאה ותחסר מלת לפניו וכן הוא זכור הוא לפניו . וטעם כי עפר אנחנו כי העצמות הם מוסדות הגוף והם קרות ויבשות כמתכונת העפר : (טו) אנוש . ועוד כי ימי אדם מעטים וידמה זמן הילדות לציץ: (טז) כי . רוח תעבור בציץ ותיבשנו וכאילו לא היה וככה האדם וטעם לא יכירנו כי המקומות יפרישו בין הפרטים כי אין גוף בלא מקום ולא יעכב שנים מקומות : (יז) וחסד זהו שכר הצדיקים שהוא לנצח והזכיר בתורה לאוהביו שהם במעלה הגבוהה ואחר כן : (יח) לשומרי מצותיו. מיראה וככה פי' פה ליראיו והם שומרי בריתו רק זוכרי פיקודיו הם האוהבים כי לעולם פיקודיו לפניהם ובלבם לא ישכחו רגע אחד : (יט) ה' . הטעם בעבור שהזכיר שחסד השם על יראיו מעולם ועד עולם בלי הפסק נתן ראיה לדבריו כי נכון הוא כי השם בלי שינוי וכסאו נכון בשמים שהם עומדים ומלכות[...] בעליונים ובשפלים : (כ) ברכו. בעבור שהזכיר השמי' הזכיר הדרים בו והם המלאכי' שאינם גוף כי על ידם תבאנה הגזרות מהשמים כדבר סנחריב ומשה[...] מלאך פניו וישיעם ומלאך פניו הושיעם : גבורי כח. כי אין יכולת בגברא לעמוד מפניהם והמלאך שבא אל יעקב מצוה היה וטעם לשמוע בקול דברו ס[...] אדם שיקוו מהשם שכר בעשותם דברו רק זה הוא שכרם ותענוגם ותפארתם לשמוע בקול דברו : (כא) ברכו . צבאיו. הם צבא השמים העליונים.ומשרתיו:הכ[...] בשבע' מעונות : (כב) ברכו . כל מעשיו הם המתכו' והצמחים וכל החיים כי הוא המושל בכם ואחר כן השלים כאשר החל ברכי נפשי

תהלים קג

ג׳. ג׳ — תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי׃ ו עֹשֵׂה
ד׳ — צְדָקוֹת יְהוָה וּמִשְׁפָּטִים לְכָל־
ב׳ — עֲשׁוּקִים׃ ז יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה
ג׳ — לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו׃ ח רַחוּם
וְחַנּוּן יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חָסֶד׃
ג׳ — ט לֹא־לָנֶצַח יָרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִטּוֹר׃
ג׳ — י לֹא כַחֲטָאֵינוּ עָשָׂה לָנוּ וְלֹא
ג׳. ג׳ — כַעֲוֺנֹתֵינוּ גָּמַל עָלֵינוּ׃ יא כִּי כִגְבֹהַּ
ב׳ כסיפ׳ — שָׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ גָּבַר חַסְדּוֹ עַל־
ויקרא רעב ג׳ חס׳ — יְרֵאָיו׃ יב כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב
י״א כסיפ׳ — הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת־פְּשָׁעֵינוּ׃ יג כְּרַחֵם
אָב עַל־בָּנִים רִחַם יְהוָה עַל־יְרֵאָיו׃
ג׳ — יד כִּי־הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי־
עָפָר אֲנָחְנוּ׃ טו אֱנוֹשׁ כֶּחָצִיר יָמָיו
ב׳ — כְּצִיץ הַשָּׂדֶה כֵּן יָצִיץ׃ טז כִּי רוּחַ
י״ב — עָבְרָה־בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְלֹא־יַכִּירֶנּוּ עוֹד
ג׳ — מְקוֹמוֹ׃ יז וְחֶסֶד יְהוָה ׀ מֵעוֹלָם
י״ב. ג׳ — וְעַד־עוֹלָם עַל־יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי
ג׳ — בָנִים׃ יח לְשֹׁמְרֵי בְרִיתוֹ וּלְזֹכְרֵי
ב׳ א׳ מ״ל וא׳ חס׳ — פִקֻּדָיו לַעֲשׂוֹתָם׃ יט יְהוָה בַּשָּׁמַיִם
ג׳. ז׳ דגשי׳ — הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה׃
כ בָּרְכוּ יְהוָה מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ
י״ו כתיב יו״ד — עֹשֵׂי דְבָרוֹ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ׃
ס׳ — כא בָּרְכוּ יְהוָה כָּל־צְבָאָיו מְשָׁרְתָיו
י״ו כתי׳ . פ׳ — עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ׃ כב בָּרְכוּ יְהוָה כָּל־

תרגום

דְּאָתֵי תְּחַדֵּת הֵיךְ נִשְׁרָא
טַלְיוּתֵיכִי׃ ו עָבֵד צִדְקָתָא יְיָ
וְדִינִין לְכָל טְלוּמִין׃ ז גַּלֵּי
אָרְחָתֵיהּ לְמֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
עוֹבָדוֹי׃ ח רַחֲמָנָא וְחַנָּנָא יְיָ
מַרְחֵיק רְגַז וּמַסְגֵּי לְמֶעְבַּד טַבְוָן
וְקֻשְׁטָא׃ ט לָא לְעָלְמִין יִנְצֵי
וְלָא לְעָלַם יִנְטוֹר דְּבָבוֹ׃ י לָא
כְּחוֹבָנָא עֲבַד לָנָא וְלָא
כַּעֲוָיָתָנָא שַׁלֵּם לָנָא׃ יא אֲרוּם
הֵיךְ גְּבִיהִין שְׁמַיָּא מֵעִלָּוֵי
אַרְעָא הֵכְדֵין גְּבַר טוּבֵיהּ עַל
דָּחֲלוֹי׃ יב הֵיךְ דְּרָחִיק
מַדְנְחָא מִן מַעְרְבָא הֵכְדֵין
אַרְחִיק מִנָּנָא יַת סוּרְחָנָנָא׃
יג הֵיךְ דִּי רָחֵם אַבָּא עַל בְּנַיָּא
הֵכְדֵין רָחֵם יְיָ עַל דָּחֲלוֹי׃
יד אֲרוּם הוּא יְדַע יִצְרָנָא
בִּישָׁא דְּמַחְטֵי יָתָנָא דְּכִיר
קֳדָמוֹי אֲרוּם מִן עַפְרָא אֲנַחְנָא׃
טו בַּר נָשׁ הֵיךְ עִסְבָּא יוֹמֵיהּ
הֵיךְ נִצָּא דְּחַקְלָא הֵכְדֵין יָנֵיץ׃
טז אֲרוּם זַעְפָא נָתְכַת בֵּיהּ
וְלֵיתוֹי וְלָא אִשְׁתְּמוֹדְעֵיהּ תּוּב
אַתְרֵיהּ׃ יז וְחִסְדָּא דַּיְיָ מִן
עָלְמָא הָדֵין וְעַד עָלְמָא דְּאָתֵי
עַל דָּחֲלוֹי וְצִדְקָתֵיהּ לִבְנֵי
בְנִין׃ יח לְנָטְרֵי קְיָמֵיהּ וּלְדָכְרֵי
פִּקּוּדוֹי לְמֶעְבַּדְהוֹן׃ יט יְיָ
בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא אַתְקֵין כּוּרְסֵיהּ
וּמַלְכוּתֵיהּ בְּכוּלָּא שָׁלְטָא׃
כ בְּרִיכוּ שְׁמָא דַּיְיָ מַלְאָכוֹי
דְּמִתְגַּבְּרִין בְּחֵילָא עָבְדֵי מִלּוּלֵיהּ לְמִשְׁמַע קָל מִלּוּלֵיהּ׃ כא בְּרִיכוּ שְׁמָא דַּיְיָ כָּל חֵילוֹי
מְשַׁמְּשָׁנוֹי דְּעָבְדֵי רְעוּתֵיהּ׃ כב בְּרִיכוּ שְׁמָא דַּיְיָ כָּל עוֹבָדוֹי

רשי

על מין נשר שבשמון[...] לנערותו : (ז) יודיע[...] מודיע דרכיו למשה [...] כי עפר אנחנו . זכו[...] שכח שאנחנו עפר ויע[...] כחציר ימיו וגו' : [...] עברה בו . אם עבר [...] מיתה : (יט) משלה [...] (כב) ברכו ה' כל מע[...] הם בכל מקומות [...]

[...]

צדקות ד' וסי' הולך צ[...] מישרים . אך בה' לי [...] צדיק ה' צדקות אהב . [...] ה': כל ספרא ממני בר [...] וסימ' נתקה את [...] ונשליכה ממנו . עלה [...] ואש מפיו תאכל. ירא[...] כל זרע יעקב . כי ל[...] שקץ ענות עני . ירא[...] הארץ . כל עצמותי [...] מי כמוך . כי לא [...] ואש' . אך לאלהי' ד[...] אך אל אלהים דמי נ[...] קללה ותבואהו . [...] ממערב : עושי י״ו כת[...] נמסר בסדר ויקהל [...] ה' וסימ' נמס' בשפט[...]

תולדות אהרן

נ״ד [...]

(טו) : כגבוה שמים . מ[...] לב : כרחק מזרח . מ[...] אב . סנהדרין קי : וה[...] מט זוכר נשא (פלס ס[...] ברכות . שבת פ״ג סוט[...] (כ) : גבורי כח . קי[...] וי״ב ודברים עקרים מ[...] מעשיו . סוטה [...]

מצודת ציון

מל' עטרה : (ה) עדיך[...] כן כמו עדיו לבלום [...] (ו) עשוקים . מלשון [...] (ז) עלילותיו . מעשיו : [...] שמירת האיבה בלב כמ[...] תטור (ויקרא יט) : [...] תשלום השכר : (יד) [...] יצירה ובריאה :

מצודת דוד

(ו) ומשפטים . עושה משפט לכל עשוקים : (ז) יודיע . דרכי טובו הודיע למשה לבני וגו'. כפל הדבר במ״ש : (ח) רחום וגו'. ר״ל ואלו הם דרכי טובו רחום וגו' : (ט) לא לנצח יריב . אף אם יריב עם החוטאים מ״מ לא לנצח יריב כי ישוב ירחם : (י) לא כחטאינו. אף גמול העונש לא יעשה בערך החטא : (יא) כגבוה . כערך רוב גבהות השמים על הארץ כן הוא רוב התגברות חסדו על יראיו כי אף אם חטאו ליראים יתחשבו מול השרים מה' : (יב) הרחיק . כי מעביר ראשון ראשון ומוחל עליהם : (יד) יצרנו . יצירתנו אשר הוא מעפר וא״א להפרד מכל וכל מתאוות הגוף : זכור . ותמיד זכור לפניו שאנחנו עפר וכפל הדבר במ״ש : (טו) אנוש . ר״ל עם כי ימי האדם חולפים מהרה כחציר המתייבש מהר מתוס השמש : כציץ . כמו פרחי השדה הכלים במעט זמן כן הוא פריחת האדם וצלחתו : (טז) כי רוח . כאשר עברה בו רוח קימעא של זעם אז אינו עוד בעו[...] חוזר למקומו לא היו מכירים בו באנשי מקומו כי נשכח מלבם וכאומר[...] פן יאמר האדם אם א״כ חסד האל : (יז) וחסד . כאומר לא כן הוא[...] על יראיו מכל אומה ולשון מעולם הזה עד עולם הנשמות ושמורה ל[...] העולם ההוא : וצדקתו . צדקת ה' על יראיו שמורה היא לבני בנים ו[...] החסד לא בעוה״ז ולא בעוה״ב : (יח) לשומרי . מוסב למעלה לומר לבני ב[...] שומרי בריתו : ולזכרי וגו'. כפל הדבר במ״ש : (יט) ה' בשמים . ר״ל [...] כסאו בשמים ממעל לכן אף לזה משלה מלכותו בכל כי אף אם [...] לגבור יחשב ומכ״ש גבור למעלה : (כ) לשמוע . ר״ל לא יעשו בעצו[...] כי עושים דברו בעבור לשמוע בקול דברו וזה כל מגמתם : (כא) כל [...]

:(א) ברכי נפשי את ה'. בדרך הסברא גם זה המזמור לדוד כי תחלתו וסופו שוה כראשון ובמזמור הזה יספר מעשה בראשית והחל מהאור כי הוא ההוה בתחלה ואח"כ
והארץ והדשאים והמאורות ודגי הים וחית השדה האד' והברכה שתברך הנפש סוד הוא שתודה ותאמר לשם כי הוא גדול מאד על דרך ומרומם על כל ברכה ותהלה. וטעם הוד
לבשת רוב הודך והדרך ילאו עיני הנשמה החכמה לראו' כבודך כאשר ימנע המלבוש לראות עצם הלובש:(ב) עוט'. הזכיר כי הנראה ממלבושו הוא האיר והוא עוטה אותו כשלמה
ך כבגד יעטה וזה האור הוא הנזכר במעשה בראשית הנברא ביום הראשון:נוטה שמים כיריעה.ביום השני כדרך ויתמתח כאהל לשבת:(ג) המקרה.כמו המה קרוהו: עליותיו.

(ב) עוטה אור . ברקיע
: (ד) עושה מלאכיו
. עושה את הרוחות
:(ו) תהום כלבוש כסיתו.
במת האמור במקום אחר
ל"א) בשומי ענן לבושו
תהום . הוא הים : על
ועמדו . מי אוקיינוס
מכל העולם עומד על
. וכן הוא אומר (עמוס
הקורא למי הים וישפכם
י הארץ אין שפיכה אלא
לה למטה : (ז) מן גערתך
. כשאמרת (בראשית א)
מים ומאותו הקול יחפזון
אל מקום אשר יסדת
: (ט) גבול שמת . להם
אשר סביב שפתו :
ליהם עוף השמים ישכון .
ועינות : מבין עפאים .
אילנות . וכן (דניאל ד)
ספיר : (יד) מצמיח חציר
וגו'

וטה הנוטה ה' מ"ל וסימ'
כדוק שמים . ותשכח ה'
הנני נוטה ידי על פלשתי'.
מים כיריעה : עולם ועד
' ה' מלך עולם ועד . בסאך
עולם ועד . ואני כזית
חיים שאל ממך . כי זה
אלהינו . יסד ארץ על
: ישקו ג' וסימ' כי מן
ההיא . ולא ישקו אותם
נחומים . ישקו כל חיתו
שדי . אנ"ך :

ת אהרן ברכי נפשי.ברכות י
עקרים מ: פ"א :
ור . עקידס בער מח : המקרה.
: מגלה יא חולין ס : עושה
' זוהר משפטים תרומה :
. זוהר חקת : בין הרים .
ב : משקה הרים . תענית ט :
יות חציר . זוהר פנחס :

מַעֲשָׂיו בְּכָל־מְקֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ
בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה׃

קד א בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה
יְהוָה אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר
לָבָשְׁתָּ׃ ב עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה
שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה׃ ג הַמְקָרֶה בַמַּיִם
עֲלִיּוֹתָיו הַשָּׂם עָבִים רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ
עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃ ד עֹשֶׂה מַלְאָכָיו
רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לֹהֵט׃ ה יָסַד־
אֶרֶץ עַל־מְכוֹנֶיהָ בַּל־תִּמּוֹט עוֹלָם
וָעֶד׃ ו תְּהוֹם כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ עַל־
הָרִים יַעַמְדוּ־מָיִם׃ ז מִן־גַּעֲרָתְךָ
יְנוּסוּן מִן־קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן׃
ח יַעֲלוּ הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת אֶל־
מְקוֹם זֶה ׀ יָסַדְתָּ לָהֶם׃ ט גְּבוּל־
שַׂמְתָּ בַּל־יַעֲבֹרוּן בַּל־יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת
הָאָרֶץ׃ י הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים בַּנְּחָלִים
בֵּין הָרִים יְהַלֵּכוּן׃ יא יַשְׁקוּ כָּל־
חַיְתוֹ שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ פְרָאִים צְמָאָם׃
יב עֲלֵיהֶם עוֹף־הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין
עֳפָאיִם יִתְּנוּ־קוֹל׃ יג מַשְׁקֶה הָרִים
מֵעֲלִיּוֹתָיו מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ תִּשְׂבַּע
הָאָרֶץ׃ יד מַצְמִיחַ חָצִיר ׀ לַבְּהֵמָה
וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם לְהוֹצִיא לֶחֶם

בְּכָל אֲתַר שׁוּלְטָנֵיהּ בָּרִיכִי
נַפְשִׁי יַת שְׁמָא דַיָי׃ א בָּרִיכִי
נַפְשִׁי יַת שְׁמָא דַיָי יְיָ אֱלָהִי
אִתְגַדַלְתָּא לַחֲדָא שְׁבָחָא
וְשִׁבְהוֹרָא אַלְבִּישְׁתָּא׃
ב דְמִתְעַטֵף נְהוֹרָא הֵיךְ
סְדִינָא דְמָתַח שְׁמַיָא הֵיךְ
יְרִיעֲתָא׃ ג דְטָלֵל בְּמַיָא הֵיךְ
בִּנְיָנָא דְכָשׁוּרֵי אַכְסַדְרוֹי דְשַׁוֵי
עֲנָנִין אַרְתִיכֵיהּ עַל עֲנָנִין
קְלִילִין הֵיךְ כַּנְפֵי נִשְׁרָא׃
ד דַעֲבַד אִזְגַדוֹי סַרְהוֹבִין הֵיךְ
רוּחָא שַׁמָשׁוֹי תַקִיפִין הֵיךְ אֶשָׁא
מְצַלְהֲבָא׃ ה דִי מְיַסַד אַרְעָא
עֲלַוֵי בְּסִיסָהּ דְלָא תָזוּעַ לְעָלְמֵי
עָלְמִין׃ ו תְהוֹמָא כַּד בִּלְבוּשָׁא
חֲפִיתָהּ וּמְבַזְעִין עַל טוּרַיָא
וְקַיְמִין מַיָא׃ ז מִן מְזוֹפִיתָךְ
יַעַרְקוּן לְמִגַד מִן קָל אַכְלָיוּתָךְ
יִתְבַּהֲלוּן לְמִשְׁפַּךְ׃ ח יִסַלְקוּן
מִן תְהוֹמָא לְטוּרַיָא וְנָחֲתִין
בְּבִקְעָתָא לַאֲתַר דְנַן דִיסַדְתָּא
לְהוֹן׃ ט תְּחוּם שַׁוִיתָא
לְגַלְלֵי יַמָא דִי לָא יֶעְבְּרוּן דִי
לָא יְתוּבוּן לְמֶחְפֵּי אַרְעָא׃
י דִי מְשַׁלַח מַעְיָנֵי בְּנַהֲרוּתָא
בֵּינֵי טוּרַיָא מְהַלְכִין׃ יא מַשְׁקִין
כָּל חֵיוַת בָּרָא יִתְבְּרוּן עֲרוֹדַיָא
צַחוּתְהוֹן׃ יב עֲלַוֵיהוֹן צִפְּרֵי
שְׁמַיָא יִשְׁרוּן מִבֵּינֵי זַאזַיָא
יִתְּנוּ קָל זְמַר׃ יג דְמַשְׁקֵי
מִן בֵּית גִנְזֵי עֲלַאי דִי לֵיהּ מִן עוֹבָדָיךְ תִּשְׂבַּע אַרְעָא׃ יד דְמַרְבֵּי עִסְבָּא לִבְעִירֵי וְיַרְקֵי לְפוּלְחָנָא דְבַר

הם העבים והם בכדור הסגריר. וטעם רכובו לרוכס.וטעם המהלך בעבור הגזרות היורדות בהם וישלחם אל המקומו'. וטעם כנפי רוח במרוצה : (ד) עושה. רוחות. הם מלאכיו כדרך ורוח סערה עושה דברו . ומשרתיו האבן השורפ' שריפה ממית והאש היורד מהשמים הברקים : (ה) יסד. הזכיר הרקיע והעבים הרוח ועתה הזכיר הארץ וטעם יסד כי היא מוצק בשמי השמים ומכונה כפי תולדתה בכח השם על כן לא תמוט כי אין לה תנועה כי היא כולה קטנה כנגד השמים כנקודה בעגולה : (ו) תהום.עתה הזכיר הים תהום המקום העמוק בים כי בהראות היבשה היה מקוה המים וטעם על הרים יעמדו מים זה הדבר ידוע ונראה בלב כי יש מימי הים על הרים גבוהים גם על חומות שהיו בנויים . וטעם כלבוש כסיתו כי התהום הוא עומק הארץ והוא מכוסה במים כי חצי הארץ היא מגולה והרופך דברי אלהים חיים על מים יעמדו הרים תהפוכות בלבו : (ז) מגערתך . יספר גלי הים בבא עליהם רוח סערה גם הרעם יעשה מעשה גדול בים : (ח) יעלו הרים. וטעם אל מקום הוא שהזכיר אחריו : (ט) גבול. הזכיר כל ישובון לאות כי בתחלה היתה הארץ מכוסה במים וכחפץ השם דחק הרוח אל המים ונראתה היבשה אחר שנברא האור שהיה עיקר כאשר פרשתי במעשה בראשית : (י) המשלח. אחר שהזכיר הים וידוע כי האיד יעלה מהים והוא סבת הגשם וכן כתוב הקורא למי הים ומימי המטר יהיו המעיינים ומהם הנחלי':(יא)ישקו.המעייני' והנחלים והזכיר פראים דרך משל במדבר קדש ותחסר מלת בהם ישברו פראים צמאם :

עליהם. בעבור המעייני': ישכון. כל עוף כי המק ם ליה אין חי בו : עפאים. יש אומרי' שעיפים והנכון בעיני כמו עלים ועפיה שפיר : יתנו קול. כמו
(יג) משקה. הגשם שימטירו העבים : מפרי מעשיך. הם האילנים : (יד) מצמיח. ועשב. המוכן לעשות ממנו לחם וטעם לעבודת האדם כי כאשר
תעבד

מצודת דוד

כוכבים ומזלות : (כב) בכל מקומות. אשר הם בכל מקומות ממשלתו והוא
ולם : קד (ב) עוטה. מלביש את העולם באור כשלמה המעטף גוף האדם :
מים. סביב הארץ כאדם הנוטה יריעה : (ג) המקרה. עשה תקרת עליותיו
הם המים העליונים אשר מעל השמים שהם כתקרה לעליה : רכובו. להיות
לכל אשר יחפוץ ישם כרוכב את מרכבו : המהלך . מוליך העבים במרוצה על ידי הרוח הנושב ועופף כבעל כנף : (ד) מלאכיו רוחות. עושה הרוחות להיות
: (ה) על מכוניה . על כנה ובסיסה לבל תהיה נוטה לפול עד עולם : (ו) תהום . כסית את התהום לבל יעלה וישטוף את העולם כמו שמכסים דבר מה
: על ההרים . יש מימי הים על ההרים ואינם נשפכים למטה כדרך המים : (ז) מן גערתך . כשאמרת יקוו המים נסו אל המקום שהמה שם : מן קול רעמך .
שמעת להם קולך שהוא כקול רעם מהרו אז ללכת אל מקומם : (ח) יעלו הרים . בעת נסעו הלכו בדרך מהלכם על ההרים חוץ ממטבע המים ומשם ירדו
קעות ולא נשארו שמה כמטבע המים רק הלכו אל המקום הזה אשר יסדת להם : גבול שמת . חול הים שמת להם לגבול לבל יעברו הגבול ההוא לבל ישובו
לכסות הארץ כאשר בתחילה : (י) בנחלים . שלא יפסק מימיהם והמה שוטפים והולכים בין ההרים להשקות אותם : (יא) ישקו . הנחלים ההם משקין את
השדה המצויים בין ההרים והפראים ישברו את צמאם במימיהם ר"ל ימצאו הצמאון בשתיית המים : (יב) עליהם. אצל הנחלים ההם ישכנו העופות : מבין
. מבין עלי האילנות המצוים אצל הנחלים משם יתנו קול שיר : (יג) מעליותיו . הם העננים שהמה לגד השמים : מפרי מעשיך. הם פרי העננים והוא הגשם
דבר במ"ש : (יד) לבהמה . למאכל בהמה : לעבודת האדם . מצמיח עשב למלאכת האדם כמיני זרעים וכדומה : להוציא . מצמיח להוציא לחם וגומר :

מצודת ציון

(ב) עוטה. ענין עטיפה כמו כבגד יעטה (לקמן קט) : כשלמה . כמלבוש : כיריעה . כווילון :
(ג) המקרה . ענין כסוי הבית כמו המה קרוהו (נחמיה ג) : עליותיו . מל' עליה והוא חדר ממעל לחדר:
עבים . ענגים : (ד) לוהט . שורף ומתלהב כמו ותלהטהו מסביב (ישעיה מב) : (ז) יחפזון . מלשון
חפזון ומהירות : (יב) עפאים . עלים

ויין

אבן עזרא

תעבד האדמה תוציא צמח נכבד : (טו) ויין . הזכיר הלחם והיין כי שניהם חיי האד' ובעבור שהזכיר מעשה היין הזכיר מעשה הלח' : להצהיל . לתקן להאיר: (טז) ישבעו . לאש־ האל דבר הגשם משקה הרים : ישבעו עצי ה'. הם הנותנים פרי ושבעו פעם אחרת. ארזי לבנון שהם גדולים : (יז) אשר . הזכיר כי העצים הגבוהים כמו נוה לעופות : (יח) הרים . כמו שהם הרים נוה ליעלים והסלעי' כמו, מחסה : (יט) עשה . מפרשים רבים אמרו כי השם עשה הירח בעבור קביעות מועדי השם ואין זה מטעם המזמור רק יספר מעשה בראשית והזכיר השמש והירח ולא הכוכבים כי אלה שניהם המושלים וטעם להזכירם במקום הזה כי הם סבת הגשמים כפי תנועתם ומבט המשרתים עליהם וכפי תולדת המזלות שיהיו בהם ופי' עשה ירח למועדים כי אחר התחברו עם השמש מועדים ידועים בסוף כל חדש יתחדש הירח ולא כן הככבים וכפי תוספת אורו וחסרונו יתחדשו דברי' בתתכו' ובצמחי' ובחיים וכפי נטות השמש בצפון או בדרו' יתחדשו שינויים בכל מקומות הייטוב יש אומרים כי השם לבדו ידע מבוא השמש וזה איננו נכון כי ידוע הוא מבואו בראיות גמורות רק ספר ללבנה שינויים רבים באור' ותנועותיה ודרך אחד לשמש לזרוח ולשקוע ועת שקיעתה אז הוא חשך . וזה הוא : (כ) תשת חשך . וו"ו חייתו נוסף : (כא) הכפירים . הזכיר הגבו' בבהמה : (כב) תזרח . יאספון . אחר התפרד' ונומו : (כג) יצא אדם . להפך כי בלילה הוא ישן : (כד) מה רבו . כמשמעו רבים או מגזרת על כל רב ביתו וכולם לאות על חכמתך וטעם מלאה הארץ קנינך כי אין בארץ מקום רק זה . אחר שהזכיר הנבראים בארץ הזכיר הנבראים בים : (כה) וטעם זה. הנה הוא ידוע ונראה גדול בארך : ורחב ידים . מקומו רחב : (כו) שם . כי בעלי האניות יספרו לנו על חיות גדולות שראו בתוך הים : לויתן. שם לכל דג גדול כמותו או הוא שם לכל מין ידוע ובו שב אל הים כי כל הדגים מאכל לו והוא איננו מאכל : (כז) כלם . שב אל חיות הארץ ג בעבור שהזכיר כי הלויתן משחק בו כי מאכלו מוכן אמר כי כולם ישברו אל השם או כל אחד בעבור שהוא צריך או שהוא מנהגו : (כח) תתן . תפה

רש"י

וגומר : (טו) ויין . אשר ישמח לבב אנוש גם אותו יוציא מן הארץ : ... להצהיל בו פנים : ולחם . אשר לב אנוש יסעד : (טז) ... (יז) צפרים יקננו . ישראל ישכנו שם : יקננו . לשון קן ... הגבוהים . ברא ליעלים : מחסה . כל לשון מחסה לשון ... מתכסה שם מן ...

תהלים

ז' . ג' מִן־הָאָֽרֶץ׃ טו וְיַיִן ׀ יְשַׂמַּח לְבַֽב־
ג' אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם
ג' לְבַֽב־אֱנוֹשׁ יִסְעָֽד׃ טז יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי
יְהוָה אַרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָֽע׃
יז אֲשֶׁר־שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה
בְּרוֹשִׁים בֵּיתָֽהּ׃ יח הָרִים הַגְּבֹהִים
ג'.ג' וחד ספנים ב' ר"ף לַיְּעֵלִים סְלָעִים מַחְסֶה לַשְׁפַנִּֽים׃
יט עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע
ד' . נ"ב מְבוֹאֽוֹ׃ כ תָּֽשֶׁת־חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה
בּֽוֹ־תִרְמֹשׂ כָּל־חַיְתוֹ־יָֽעַר׃
ד' כא הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ
מֵאֵל אָכְלָֽם׃ כב תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ
ג' . ב' יֵאָסֵפוּן וְאֶל־מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצֽוּן׃
ג' כג יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי־
עָֽרֶב׃ כד מָה־רַבּוּ ׀ מַעֲשֶׂיךָ ׀ יְהוָה
כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ
ג' קִנְיָנֶֽךָ׃ כה זֶה ׀ הַיָּם גָּדוֹל וּרְחַב
ד' יָדָיִם שָֽׁם־רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת
קְטַנּוֹת עִם־גְּדֹלֽוֹת׃ כו שָׁם אֳנִיּוֹת
ג' יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶֽה־יָצַרְתָּ לְשַֽׂחֶק־
ג' בּֽוֹ׃ כז כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת
אָכְלָם בְּעִתּֽוֹ׃ כח תִּתֵּן לָהֶם
ג' יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טֽוֹב׃

תרגום

ז' . ג' נשא למפק לחמא מן ארעא׃
ג' טו וחמרא דמחדי לבא דבר נשא לאנהרא אפיא מן משחא
ג' ולחמא לבא דבר נשא יסעד׃
טז שבעין אילניא די ברא יי ארזי לבנן די נציב׃ יז די תמן צפריא עבדין שרכפין ווהא בראתי בית מדורה׃
ג'.ג' יח טוריא רמיא ליעלי כיפי רוחצן לטפזיא׃ יט עבד סיהרא למימני ביה זמניא שמשא
ד' ידע עידן טמועיה׃ כ תשוי חשוך והוי ליליא ביה רחשין
ד' כל חיות חורשא׃ כא בני אריון אכלין למשכח מזונא ולמבעי מן אלהא מיכלהון׃
ג' כב תדנח שמשא מתכנשין ולבית מדורהון רבעין׃
ג' כג יפוק בר נשא לעובדיה ולפולחניה עד ערובי רמשא׃
כד מה סגיעין הנון עובדך יי כולהון בחוכמתא עבדתא
ג' מליא ארעא קנינך׃ כה דנן
ד' ימא רבא ופתי תחומון תמן ריחשא ולית מנין חיותא זעירתא עם רברבתא׃ כו תמן
ג' אלפיא אזלין לויתן דין בריתא למגחך ביה לצדקיא בסעודת
ג' בית מדוריה׃ כז כולהון עלך סבירין למתן מזונהון בזמניה׃
כח תתין להון וכנשין תפתח אידך ושבעין טבא׃

ישמח ז' וסימ' ... ירא חטא ... מאור עינים ישמח לב ... ישמח ... תולדות אהרן ... יומא ... לפרים ... כה זוכר ויומי : תשת חשך . הכפירים . סנהדרין נט ... ב"מ פ : מה רבו . ע"ג ... חולין קכו עקידס שער ... תיריע : שם רמש . זוכר ... ב"ב עד ע"ג ג :

מצודת ציון

עלים כמו עפיה שפיר (דניאל ד) : (יג) מעליותיו . מלשון עליה : (טו) להצהיל . ענין האורה כמו צהלה ושמחה (אסתר ח) : יסעד . ישען : (יז) צפרים . הוא שם כולל לכל העופות : יקננו . מלשון קן ומדור : חסידה . שם עוף : ברושים . מין אילן סרק : (יח) ליעלים . שם חיה יעל : לשפנים . שם חיה שפן : (כ) תרמוש . ענין ההלוך והזזה ממקום למקום כמו ובכל החיה הרומשת (בראשית א') : (כב) ואל מעונתם . כמו ובמעונותם וכמוהו ואל הארון תתן (שמות כה) ומשפטו ובהארון : ירבצון . היא השכיבה לנוח : (כד) מה רבו. מלת מה באה להפלגת הדבר כמו מה רב טובך (לעיל לא) : רבו . גדלו : (כה) ידים . ר"ל מקום : רמש . ענין הזזה : (כז) ישברון . ענין תקוה כמו שברו

מצודת דוד

(טו) ויין . מצמיח היין המשמח לב שותהו : להצהיל . מצמיח השמן להצ... האדם על ידי כשירבה לאכול ממנו ולמשוח בו : ולחם . מצמיח הלחם לסע... האדם מחולשתו : (טז) ישבעון . מן המטר ישבעו עצי ה' וחוזר ומפרש ארז... אשר נטע הם אילני סרק שאין מדרך האדם לנטעם וגדלים מאליהם ומעצי ה... (יז) אשר שם . על ארזי הלבנון יעשו הצפרים לעצמן קן ומקום מדור וכ... הארזים לתועלת הצפרים : ברושים ביתה . מקום מדורה על הברושים וכאי... לתועלתה : (יח) ליעלים . למדור היעלים וכן סלעים להיות מחסה לשפנים ... שכל ישגיח לתת לכ"א לפי טבעו ומנהגו : (יט) למועדים . למנות ע"י מועדי ה' לפי עת חדושה : ידע מבואו . יודע הוא דרך בואו ולא שנה סדר מהלכו ולא כן הירח ... בא בארוכה פעמים בקצרה כן אמרז"ל : (כ) תשת . שמת את החושך ועשית גבולו להיות בלילה : בו . בעת הלילה תלך חית היער על כי בלילה אינם מצויים ... כמו ביום : (כא) הכפירים . אז ישאגו הכפירים למצוא טרף : ולבקש . שואגים לבקש מאל אכלם : (כב) יאספון . יאספו עצמם ללכת למקום מחבואם : ואל מ... רובצים במקום מדורם ולא יצאו ביום החולה : (כג) יצא . אז בזרוח השמש עת שבו החיות למקומם יצא אדם אל השדה לעשות מלאכתו ויתעכב שמה עד הערב ... החיות ללכת : (כד) מה רבו . מה מאוד רבו : כולם . כל מעשיך עשית בחכמה : קניניך . כל הדברים הממלאים את העולם שלך המה וקנוים לך : (כה) זה ה... הזה הידוע והנראה גדול הוא באורך ורחבת מקום : שם רמש . שם יש רמש והזזת בריות ואין מספר להם : חיות וגו' . כי כל מה שיש ביבשה יש בים : (כו) שם אניות ... והוא ממפלאות ה' אשר נתן תעצומות בלב מנהיגי הספינה להשימה אל המקום הנרצה : לויתן זה . זה הלויתן הידוע ברוב גדלו אותו יצרת להיות משחק ומטייל בו ... ולא יחת מכל הבריות והמה לו למאכל : (כז) כולם . כל הבריות שבעולם יקוו אליך לתת מאכלם לכ"א בזמן הצריך לו : (כח) תתן . אתה תתן להם מזונם אם ... ואתה תפתח ידך והמה ישבעון טוב ור"ל פעמים במלוא עד ילקטון מעט מעט ופעמים ... בהרווחה

(כט) תסתיר. הטעם כאשר לא תפתח ידך כאילו הסתרת' או אינך רואה אותם אז יבהלון : תוסף. כמו תאמר כדרך רוחו ונשמתו אליו יאסוף : ועל עפר
…כי העצמית הם בחיות הארץ ובם : (ל) תשלח. אנשי המחקר אומרים כי כל חי אחר מותו יקום וחכמי התושיה אומרי' כי הכללים שמורים והפרטים אובדים
…בראשון אחרים והמבין בו יבין דרך האמת : (לא) יהי כבוד ה'. הם הנבראים כי בדברו נעשו. וטעם ישמח על עמידת הכללי : (לב) המביט.
…י הוא תולה ארץ והוא נושאה בכוחו והזכיר כי לא תמוט לעולם ואילו היה רוצה היתה רועדת וההרים שרופים ויש אומרים כי טעם ותרעד כל יושבי הארץ :

כט תסתיר פניך יבהלון תסף רוחם
יגועון ואל עפרם ישובון : ל תשלח
רוחך יבראון ותחדש פני אדמה :
לא יהי כבוד יהוה לעולם ישמח
יהוה במעשיו : לב המביט לארץ
ותרעד יגע בהרים ויעשנו :
לג אשירה ליהוה בחיי אזמרה
לאלהי בעודי : לד יערב עליו
שיחי אנכי אשמח ביהוה : לה יתמו
חטאים מן הארץ ורשעים עוד
אינם ברכי נפשי את יהוה
הללו יה :

קה א הודו ליהוה קראו בשמו
הודיעו בעמים עלילותיו : ב שירו
לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו :
ג התהללו בשם קדשו ישמח לב
מבקשי יהוה : ד דרשו יהוה ועזו
בקשו פניו תמיד : ה זכרו
נפלאותיו אשר עשה מפתיו
ומשפטי פיו : ו זרע אברהם עבדו
בני יעקב בחיריו : ז הוא יהוה
אלהינו בכל הארץ משפטיו :
ח זכר לעולם בריתו דבר צוה
לאלף דור : ט אשר כרת את
אברהם ושבועתו לישחק :
י ויעמידה ליעקב לחק לישראל

כט תסלק שכנתך מתבהלין
תכנוש רוחהון מתנגדין ולות
עפרהון תיבין : ל תשלח רוח
קודשך מתברין ותחדת אפי
ארעא : לא יהי איקר יי
לעלם יחדי יי בעובדוי :
לב דמסתכל לארעא ומתרגפא
מקרב בטוריא ומסקין תננא :
לג אשבח קדם יי בחיי אזמר
לאלהי בעוד איתי : לד יבסם
קדמוי שותי אנא אחדי
במימרא דיי : לה ישתיצון
חטאיא מן ארעא ורשיעיא
תוב ליתיהון בריכי נפשי
ית שמא דיי הללויה : א שבחו
קדם יי קרון בשמיה הודעון
בעממיא עובדוי : ב שבחו
קדמוי זמרו קדמוי מלילו
בכל פרישותיה : ג שבחו
בשום קודשיה יחדי לבהון
דתבעי אולפן מן קדם יי :
ד תבעו אולפנא דיי
ואוריתיה אקבילו אפוי תדירא :
ה אדכרו פרישותיה די עבד
תמהוי ודיני פומיה : ו זרעא
דאברהם עבדיה בני יעקב
בחירוי : ז הוא יי אלהנא
בכל ארעא מתיחין דינוי :
ח דכיר לעלם קימיה פתגם
פקד לאלפי דרין : ט די גזר
עם אברהם וקימיה ליצחק :
וקימנה ליעקב לגזירא

(לג) אשירה. חייב אני להודו' לשם העושה כל אלה הגבורות בעודי חי : (לד) יערב. ייטב : אנכי אשמח בה'. כנגד ישמח ה' במעשיו והטעם כי תעמוד נשמתו ותהיה כמו הכלל : (לה) יתמו. תפלת הנביא בעבו' שלא יודו הש' ולא יבינו פעולותיו או הזכיר זה בעבור שאמר אנכי אשמח בה' ולא כן החטאים כי יתמו ויאבדו : עוד אינם. הטעם כפול : ברכי נפשי את ה'. על אבוד הרשעים וחתם לאמר למשכילים הללויה : (א) הודו לה' קראו בשמו. דבר דוד לישראל בנשאם הארון כי כן כתוב והעד כי עם ישראל ידבר שאמר זרע אברהם. וטעם קראו בשמו להורות דרך השם כמו אברהם ויקרא שם בשם ה' אל עולם : (ב) שירו. בפיהם : זמרו. בכינור : שיחו. לאחרים. (ג) התהללו. הטעם כי אין לשון שנקרא השם הנכבד בו רק כנגד מעשיו חוץ מישראל על כן התהללו גם ישמח לב המבקשי' זה השם שלא ידעוהו : (ד) דרשו. ישרת אחר דרשו ה' ודרשו עזו כמו ויתן לשבי עזו והוא הארון והמפרש ועוזו כמו בעוזו איננו נכון והטעם כמו לשכנו תדרשו : (ה) זכרו. בלב. נפלאותיו הם מעשה שמים וארץ מופתיו במצרים משפטי פיו בסיני : (ו) זרע. אתם זרע אברהם והזכיר אברהם כי הוא האב הראשון שהחל לקבל מצות השם גם הזכיר יעקב כי הוא אבינו לבדו ולא ישתתף עמנו אחר ככתוב הלא אלהי ישראל אבינו : (ז) הוא. יש לנו להתהלל כי אלהינו הוא לעולם הוא עומד הוא שופט כל הארץ : (ח) זכר. אמר זכר כנגד זכרו וזאת הברית הוא ברית בין הבתרים וטעם זכר שלא תשכח : דבר צוה. כמו גזר כמו ה' לא צוה וטעם לאלף דור כי שם ישראל לא יכרת ועוד יירש ארץ כנען לעולם : (ט) אשר. הנה פי' אמר ליצחק והקימותי את השבועה

…בו כלפור : (כט) תוסף לשון כליון כמו (לעיל …תמו : (ל) תשלח רוחך. …המתים : (לב) יגע ויעשנו. כמו שמפורש (שמות י"ט) והר סיני …ו : (לג) בעודי. כמו …חי. (דברים ל"א) : …מו חטאים. חוטאים : …לילותיו. מעלליו : …הללו בשם קדשו. … במעוז שם קדשו שיש …ארון כמוהו. התהללו …ון וו"ש בלעז : (ח) דבר …לף דור. התורה אשר …דיעה בעולם לאחר אלף …זה שאין העולם מתקיים …דה והעביר מהם תשע …מעים וארבעה דורות. …ו' כפשוטו זכר לישרא' את …אשר צוה והבטיח לשמור …אלף דור כענין שומר …והחסד לאהביו ולשמרי מצותיו

…ל' ג תשלח. ה' בקריא' …ריב גאונך תהרוס קמיך. …שלח את האם ואת הבנים. …זאל מדוע אדני בוכה. …קציריה עד ים. תשלח …ראון. וחד ותשלח פארות : …א בקריא' וסימ' נמסר …ואל סימן ב' : דרשו ה' …דרשו ה' בהמצאו. דרשו …. וחברו דד"ה : בקשו ו' …מסר בצפניה ריש סימן ב' : …ד' בנוי ליצחק וסימ' גם …קב ודוד עבדי אמאב. …מות ישחק. ולא תטי' על …חק. ושבועתו לישחק

…ת אהרן תסתיר פניך. ברכות …י: יהי כבוד. חולין …סער א: ותרעד (ברכות …ו חטאים. ברכות י: ישמח …ים מ"ב פי"ט: בקשו פניו. …ז: משפטיו. שם פכ"ו :

מצודת דוד

…ב על ישבעון טוב : (כט) תסתיר פניך. אבל בעת תסתיר מהם פניך מכל כל …ם בהלם ופחד : תוסף. כאשר תאסף רוחם אל מקום גניזתם אז יגועון וישובו …אשר נבראו ממנ': (ל) תשלח. וכאשר תשלח רוח החיוני בפגרי המתי' בזמן התחי' …ון כבתחילה ותחדש בהם פני האדמה (ועם כי בראשונה יאמר על כל החי …בר על האדם לבד שהוא מבחר הברואים) : (לא) יהי כבוד ה'. כבודו יתמיד כל ימי עולם על כי נראה פלאי ברואיו והשגחתו על כל : ישמח ה' במעשיו. כי …א לפעמים עצבון במעשה ידיו כאשר תהיינה לרעתו אבל לא כן בהמקום ב"ה : (לב) ותרעד. מה"כ ב"ו אשר לפעמים ירעד הוא ממעשה ידיו : ויעשנו. יהיו …ויעלו העשן : (לג) בחיי. בעת אני חי : בעודי. בעוד אני בקיומי וכפל הדבר במ"ש : (לד) יערב. יומתק עליו תפלתי לקבלה ברצון ואשמח אני בישועתו : (לה) יתמו. …כיא שיתמו חטאים ר"ל שבני אדם יתגברו על יצרם ולא יעשו חטאים וא"כ לא יהיו עוד רשעים בעולם : ברכי. כאשר כן יהיה תברך נפשי את ה' וגם אתם …ללו יה על זאת : קה (א) בשמו. המיוחד לו לבדו המורה על גדולתו : הודיעו. פרסמו בין העמים פלאי מעשיו : (ב) שירו לו. בפה : זמרו לו. בכלי …יחו. דברו בתמידות בכל נפלאותיו : (ג) התהללו. שבחו א"ע להתפאר בשם קדשו אשר יורה על יכלתו : ישמח לב. למען שישמח לב כ"א ממבקשי ה' בשמעו כל …(ד) ועוזו. דרשו להראות לכם עוזו ויכלתו : (ה) ומשפטי פיו. המשפטים שעשה במאמר פיו : (ו) זרע אברהם. אתם זרע אברהם עבדו ובני יעקב הנבחרים …רע של אברהם : (ז) הוא וגו'. ר"ל מי שמשפטיו שולטים בכל הארץ הוא אלהינו : (ח) זכר. הברית שכרת זוכר לעולם : דבר צוה. הברית היה על הדבר …ואמר לשמור החסד לאלף דור כמ"ש שומר הברית והחסד וגו' לאלף דור (דברים ז) : (ט) אשר כרת. על הדבר אשר עליה כרת ברית עם אברהם ועליה היתה השבועה ליצחק : (י) ויעמידה. הברית היא העמידה ליעקב לחוק קבוע : לישראל

מצודת ציון

שברו על ה' (לקמן קמו) : (כט) תוסף. כמו תאסף והוא ענין מיתה והכנסת הרוח אל מקום גניזתו : יגועון. ענין מיתה : (לב) ותרעד. מלשון רעד ורתת : (לד) יערב. ענין מתיקות כמו וערבה לה' מנחת (מלאכי ג) : שיחי. דבורי כמו שיח לארץ (איוב יב) : (לה) יתמו. מלשון תם והשלמה : אינם. אין להם : (ט) לישחק. כמו ליצחק : הכל

אבן עזרא

השבוע׳ : (יא) לאמר . לכל אחד : לך אתן . בדבור . ולזרעך . במעשה : (יב) בהיותם . ידבר על האבות כי מספר בניהם היה מעט גרים ותושבים בארץ: (יג) ויתהלכו . כאברהם במצרי׳ ולארץ פלשתי׳ גם יצחק לפלשתי׳ ויעקב למצרים : (יד) לא . וטעם ויוכח בדבר אבימלך גם נכון שהוכיח אחרים ולא הזכיר הכתוב : (טו) אל . זאת היא התוכחה וקראם משיחי כמו נסיכי אולי כן היה אברהם נביא השב אשת האיש כי נביא הוא וברכת יצחק ליעקב בנבואה כברכת משה : (טז) ויקרא . כמו זוה הגזרות שגזר הכל השם בקריאה : על הארץ . ארץ כנען : (יז) שלח לפניהם . לפני יעקב ובניו שהזכיר למעלה . ולמ״ד לעבד בעבור ויש אומרים כי פוטיפר עבד היה : (יח) ענו . לא הזכיר הפועלים וזה בהיותו בבית הסהר : נפשו . משל בעבור עצמו ותחסר בי״ת בברזל באה נפשו : (יט) עד . דרך צחות בשירים עד עת בא דברו והטעם שבא דבר החלום כאשר פתר כמו כי יבא דברך . וטעם אמרת ה׳ צרפתהו שהשם שם בפיו פתרון האמת על כן יצא פתרונו צרוף בלי סיג והנה הה״א והוי״ו במלת צרפתהו שבה אל דבר יוסף . וי״א כי עת בא דבר יוסף לפני השם אז אמרתו צרפתהו והיא הגזרה שגזר : (כ) שלח . ישרת אחר טעם שלח גזר : מלך . הוא מלך מצרים ויפתחהו מהכבל : (כא) שמו . וכן אמר ולאדון לכל ביתו והנה הזכיר אדון נגד לעבד נמכר יוסף : (כב) לאסור . אחר היותו אסור הגיע למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלא עצת פרעה כי אם בעצת נפשו : וזקניו . שזקני פרעה שבו כתלמידים לפניו : יחכם . כמו ומעוף השמים יחכמנו ילמדם חכמה נעלמה מהם : (כג) ויבא . ודבר יוסף היתה סבה שיבוא ישראל במצרים : (כד) ויפר . שב אל שלא מלאך והמלה מהבנין הכבד הנוסף : ויעצימהו . יותר מצריו הם המצרים : (כה) הפך . להתנכל . כמו ויתנכלו אותו כי בקשו להאביד זכרם : (כו) שלח משה . שהוא העיקר שאהרן היה לו לפה כדרך ומשה ואהרן עשו : (כז) אותותיו . שב אל השם : (כח) שלח . אולי ישאל השואל אם לחשך מקרה איך יהיה שליח אולי יעיר זה השואל משנתו ויראה כן יהיה דברי אשר יצא מפי אשר שלחתיו : ויחשך . ארץ הם הכתוב למעלה : ולא מרו . שב אל משה ואהרן או אל אותותיו והזכיר מכת חשך כי בעבורה נתן פרעה רשות ללכת לעבוד השם ואחר כן שב להזכיר המכות והחל מהראשונה : (כט) הפך . לא הזכיר

תרגום

לְיִשְׂרָאֵל קְיָם עָלָם׃ יא לְמֵימַר לָךְ אֶתֵּן יַת אַרְעָא דִכְנַעַן עֲדַב אַחְסַנְתְּכוֹן׃ יב כַּד הֲוֵיתוֹן עַם דְּמִנְיָן כִּזְעֵירִין וְיָתְבִין בָּהּ׃ יג וְהַלִּיכוּ מִן עַמָּא לְעַמָּא מִמַּלְכוּתָא לְעַמָּא אָחוֹרָן׃ יד לָא שְׁבַק אֱנָשׁ לְטַלּוֹמֵיהוֹן וְאוֹכַח בְּגִינֵיהוֹן מַלְכַיָּא׃ טו לָא תִקְרְבוּן בִּמְשִׁיחַי וּבִנְבִיאַי לָא תַבְאִישׁוּן׃ טז וְאַכְלֵי כַּפְנָא עַל אַרְעָא כָּל סְעִיד לַחְמָא תְבַר׃ יז שַׁדַּר קֳדָמֵיהוֹן גְּבַר חַכִּים לְעַבְדָּא אִזְדַּבַּן יוֹסֵף׃ יח עַנִּיאוּ בְּשׁוּשְׁלְתָא רִגְלוֹי שֵׁיר דְּפַרְזֶל עֲלַת בְּנַפְשֵׁיהּ׃ יט עַד עִידָּן דַּאֲתָא פִּתְגָמֵיהּ מֵימְרָא דַייָ סַגַּן יָתֵיהּ׃ כ שַׁדַּר מַלְכָּא וְשָׁרְיֵיהּ שׁוּלְטָן בְּעַמַּיָּא וּפַתַּח לֵיהּ׃ כא שַׁוְיֵיהּ רִבּוֹן עַל בֵּיתֵיהּ וְשַׁלִּיט בְּכָל קִנְיָנֵיהּ׃ כב לְמֵיסַר רַבְרְבָנוֹי הֵיךְ בְּנַפְשֵׁיהּ וּמִן סָבוֹי אִתְחַכַּם׃ כג וַאֲתָא יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם וְיַעֲקֹב דָּר בְּאַרְעָא דְחָם׃ כד וְאַפֵּישׁ יַת עַמֵּיהּ לַחֲדָא וְאַתְקְפֵיהּ מִן מְעִיקוֹי׃ כה אִתְהַפֵּיךְ לִבְּהוֹן לְמִסְנֵי עַמֵּיהּ לְחַשָּׁבָא בִישָׁן עַל עַבְדוֹי׃ כו שְׁלַח מֹשֶׁה עַבְדֵּיהּ אַהֲרֹן דְּאִתְרְעֵי בֵיהּ׃ כז שַׁוּוּ בְהוֹן פִּתְגָמֵי אַתְוָתוֹהִי וְתִמְהוֹי בְּאַרְעָא דְחָם׃ כח שַׁדַּר חֲשׁוֹכָא וְחַשְׁכִינוּן וְלָא סָרִיבוּ עַל פִּתְגָמֵיהּ׃ כט הֲפַךְ

תהלים קה

בְּרִית עוֹלָם׃ יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן
אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם׃
יב בִּהְיוֹתָם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט
וְגָרִים בָּהּ׃ יג וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־
גּוֹי מִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר׃ יד לֹא־
הִנִּיחַ אָדָם לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם
מְלָכִים׃ טו אַל־תִּגְּעוּ בִמְשִׁיחָי
וְלִנְבִיאַי אַל־תָּרֵעוּ׃ טז וַיִּקְרָא רָעָב
עַל־הָאָרֶץ כָּל־מַטֵּה־לֶחֶם שָׁבָר׃
יז שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֶבֶד נִמְכַּר
יוֹסֵף׃ יח עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלוֹ בַּרְזֶל
בָּאָה נַפְשׁוֹ׃ יט עַד־עֵת בֹּא־דְבָרוֹ
אִמְרַת יְהוָה צְרָפָתְהוּ׃ כ שָׁלַח
מֶלֶךְ וַיַּתִּירֵהוּ מֹשֵׁל עַמִּים וַיְפַתְּחֵהוּ׃
כא שָׂמוֹ אָדוֹן לְבֵיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־
קִנְיָנוֹ׃ כב לֶאְסֹר שָׂרָיו בְּנַפְשׁוֹ וּזְקֵנָיו
יְחַכֵּם׃ כג וַיָּבֹא יִשְׂרָאֵל מִצְרָיִם וְיַעֲקֹב
גָּר בְּאֶרֶץ־חָם׃ כד וַיֶּפֶר אֶת־עַמּוֹ
מְאֹד וַיַּעֲצִמֵהוּ מִצָּרָיו׃ כה הָפַךְ
לִבָּם לִשְׂנֹא עַמּוֹ לְהִתְנַכֵּל בַּעֲבָדָיו׃
כו שָׁלַח מֹשֶׁה עַבְדּוֹ אַהֲרֹן אֲשֶׁר
בָּחַר־בּוֹ׃ כז שָׂמוּ־בָם דִּבְרֵי אֹתוֹתָיו
וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ חָם׃ כח שָׁלַח חֹשֶׁךְ
וַיַּחְשִׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ׃ כט הָפַךְ

ט׳ ר״פ . ס׳ . ל׳ וחד וממלכה סימן . ב׳ . ב׳ . ד׳ . ב׳ בסיפ׳ . כג ס במים . רגלו ק׳ . ד׳ חס׳ בכתו׳ ובשמואל ל׳ . סימן . ל׳ . ד׳ . י״ד . ל׳ . ל׳ וחסר . ל׳ . ג׳ . ל׳ ו״ס . דברו ק׳

תולדות אהרן אל תגעו . שבת קיט : נמכר יוסף . (פ״א מז) : בא דברו . זוהר מקץ : ויבא ישראל . שם : שלח חשך . עקידה שער לו :

רשי

מצותיו לאלף דור : (יא) לאמר לך אתן את ארץ כנען וגו׳ . הוא ב... אשר כרת להם : (יג) ויתהלכו מגוי אל גוי . אברהם גר בארץ ... ובמצרים ובארץ כנען וכן יצחק וכן יעקב כולם גלו מגרות לגרות : (יד) ... עליהם מלכים . וינגע ה׳ את פרעה (בראשית י״ב) כי עצר ...
בעד כל רחם לבית ...
(שם כ): (טו) אל תגעו ב...
בגדולי . כל משיחה ל...
וגדולה : (טז) ויקרא רע...
להגלותם למצרים (...
(יז) שלח לפניהם איש ...
מ״ה) וישלחני אלהים ...
ומיהו איש יוסף שנ...
(יח) ברזל באה נפשו. א״...
בר אידי שרתוע עשתה ...
זקנו שאם ירכין פניו ...
מכהו . שרתוע פי׳ ...
(יט) עד עת בא דברו ...
הקב״ה לקיים גזירתו ...
הדבר וירדו ישראל למ...
אמרת ה׳ צרפתהו . ...
ליוסף שנתנסה וכבש ...
באשת אדניו ועליה ...
ונצרף ביסורין לתתו ...
הסוהר : (כ) שלח מלך ו...
שלח פרעה מלך מצ׳ ...
ויתירהו . שלח מושל עמ...
פרעה ויפתחהו : (כב) ...
שריו בנפשו . לשון חבה ...
כמו (ש״א י״ח) ונפש ...
נקשרה בנפש דוד . ...
החלום חבבוהו כלם . ...
אידי שרו כתיב זה היה ...
(כד) ויפר . הקב״ה א...
הפרה והרבה אותם : (...
מרו את דברו . המכו...
עליהם כאו כמצותיו ו...
את

דסיפרא . לאמר ט׳ ר״פ ...
וסימ׳ לאמר לאסורים צאו ...
הן ישלח את אשתו . ...
אתן את ארץ כנען . וחב...
מתי יעבור החדש . אל ...
שובו נא איש מדרכו ...
לאמר לא כי ארץ כצרים ...
אלהים עזבו . לאמר לך ...
חד מן כ״ג פסוקים דלית ...
אריך ולא זעיר וסי׳ בלי ...
לא תקטל עבדא דשם ...
חמיסר בתריסר ותלת ...
בארעא דכנענאה וביאור ...
בסדר נשא : אתותיו ג׳ ...
אתתיו ואת מעשיו . ...
במצרים אתותיו . שמו ...
אתותיו . אוריתא אתר...
ושארא אתותיו : שלח ...
פסו׳ מטעי׳ בטע׳ בסו׳ ...
וחד געיא וסימ׳ שלח מלך ...
שלח חשך . וסימ׳ בלשו...
שלוחי דמלכא וזוין ...

מצודת ציון

(יא) חבל . מחוז וחלק כמו וחבל בני יהודה (יהושע יט) : (יב) מתי מספר . אנשי מספר : (יד) לעשקם . מל׳ עושק וגזל : (טז) מטה . על פי דרך להשען על המטה הושאל מלת מטה על המשענה : (יח) ענו . מל׳ ענוים : בכבל . בשלשלאות כמו בכבלי ברזל (לקמן קמט) : (כ) ויפתחהו . ענין התרת קשרי המאסר כמו מוסר מלכים פתח (איוב יב) : (כב) בנפשו . ברצונו כמו אל תתנני בנפש צרי (לעיל כז) : (כה) להתנכל . ענין מחשבה רעה וערמה כמו ויתנכלו אותו להמיתו (בראשית לז) : (כח) מרו . ענין

מצודת דוד

לישראל וגו׳ כפל הדבר במ״ש : (יא) לך אתן . ולא לישמעאל ועשו עם שהמם ...
חבל נחלתכם . מה שהיא עתה חבל נחלתכם : (יב) בהיותם . בעוד היותם אנ...
בחשבון היותר מעט והיו בה כגרים בארץ : (יג) ויתהלכו . לא ישבו במקום א...
הלכו מגוי האחד אל גוי האחר וממלכה זו וגו׳ ודרך בני המדינה היה לפני...
הנכרי הבא לדור מבלי קבע : (יד) ויוכח . למענם הוכיח במכאוב את מל...
ימלך פלשתים על כי לקחו את שרה (ועם כי לא הוכיח מי בעבור יצחק אמר עליהם לפי שזה היה סבה שלא נגע אבימלך ברבקה אשתו) : (טו) אל תגעו . ...
שהביא כאלו אמר אל תגעו וכו׳ ולאבימלך נאמר בפירוש : במשיחי . ר״ל בגדולי ונסיכי וכן למשיחי לכורש (ישעיה מה) : ולנביאי . כי האבות היו נביאים : א...
אל תעשו רעה : (טז) ויקרא . וכאשר קרא רעב לכל הארץ ושבר כל משען לחם : (יז) שלח לפניהם . לפני יעקב ובניו הנזכרים למעלה שאמר זרע וכו׳ בני יעק...
לפניהם שלח את יוסף ונמכר לעבד : (יח) ענו בכבל רגלו . ענו אותו לשום רגלו בכבל ונפשו באה בכבלי ברזל . ועם כי גופו באה בברזל אמר נפשו כי גם הנפש...
בעינוי הגוף או נפשו הוא כמו גופו וכן וריקה נפשו (ישעיה כט) : (יט) עד עת . ישב במאסר עד עת בא דבר פתרון החלום לפרעה : אמרת ה׳ . אז א...
צרפה אמרי יוסף ר״ל דבר ה׳ היה בפיו לפתור החלום בפתרון צרוף מבלי סיג ושגיאה : (כ) שלח . בעבור החלום שלח פרעה להתירו ממאסרו : מושל וג...
הדבר במ״ש : (כא) שמו . פרעה שם את יוסף להיות אדון על ביתו : (כב) לאסור . כמשילו ממשל רב לאסור שריו בנפשו וברצונו מבלי מוחה : וזקניו ...

אֶת־מֵימֵיהֶם לְדָם וַיָּמֶת אֶת־דְּגָתָם׃
ל שָׁרַץ אַרְצָם צְפַרְדְּעִים בְּחַדְרֵי
מַלְכֵיהֶם׃ לא אָמַר וַיָּבֹא עָרֹב כִּנִּים
בְּכָל־גְּבוּלָם׃ לב נָתַן גִּשְׁמֵיהֶם בָּרָד
אֵשׁ לֶהָבוֹת בְּאַרְצָם׃ לג וַיַּךְ גַּפְנָם
וּתְאֵנָתָם וַיְשַׁבֵּר עֵץ גְּבוּלָם׃ לד אָמַר
וַיָּבֹא אַרְבֶּה וְיֶלֶק וְאֵין מִסְפָּר׃
לה וַיֹּאכַל כָּל־עֵשֶׂב בְּאַרְצָם וַיֹּאכַל
פְּרִי אַדְמָתָם׃ לו וַיַּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְצָם
רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם׃ לז וַיּוֹצִיאֵם
בְּכֶסֶף וְזָהָב וְאֵין בִּשְׁבָטָיו כּוֹשֵׁל׃
לח שָׂמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי־נָפַל
פַּחְדָּם עֲלֵיהֶם׃ לט פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ
וְאֵשׁ לְהָאִיר לָיְלָה׃ מ שָׁאַל וַיָּבֵא
שְׂלָו וְלֶחֶם שָׁמַיִם יַשְׂבִּיעֵם׃ מא פָּתַח
צוּר וַיָּזוּבוּ מָיִם הָלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר׃
מב כִּי זָכַר אֶת־דְּבַר קָדְשׁוֹ אֶת־
אַבְרָהָם עַבְדּוֹ׃ מג וַיּוֹצִא עַמּוֹ בְשָׂשׂוֹן
בְּרִנָּה אֶת־בְּחִירָיו׃ מד וַיִּתֵּן לָהֶם
אַרְצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ׃
מה בַּעֲבוּר ׀ יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו
יִנְצֹרוּ הַלְלוּ־יָהּ׃

קו א הַלְלוּ־יָהּ ׀ הוֹדוּ לַיהוָה
כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ב מִי
יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְהוָה יַשְׁמִיעַ כָּל־
תְּהִלָּתוֹ׃ ג אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט
עֹשֵׂה צְדָקָה בְכָל־עֵת׃ ד זָכְרֵנִי יְהוָה

פ' וסי' אבנים דולג גדלים וקטל נוכ"ח · ד' · כ"ח · ט"ו רפין · ג' · ב' וחד למסך · כ"א · שליו ק' · ד' . ב' · ד' וסי' נסב ברא דמלכא אבנא חדוא · ב' · ב'. ב' מ"ל ואין ערכו

לאדמא מימיהון וקטל כל נוניהון : ל רחיש ארעתהון עורדעניא בקטוני מלכיהון : לא אמר ואיתי ערבובין קלמתא בכל תחומיהון : לב יהב מטרהון ברדא אשא מצלהבא בארעהון : לג ומחא גופניהון ותיניהון ותבר אילני תחומיהון : לד אמר ואיתי גובאי ורשונא לית מנין : לה וגמר כל עסבא בארעהון ואכל פרי ארעהון : לו ומחא כל בוכרא במצרים שרוי לכל תוקפיהון : לז ואפקינון בסימא ובדהבא ולא אתדנו עם מצראי למתקלא : לח חדון מצראי במפקהון ארום נפל דחלהון עליהון : לט פרסי לענני היך וילתא ואשתא לאנהרא בליליא : מ שאילו בסרא ואיתי פסיונין ולחמא דשמיא ישבעינון : מא פתח טינרא ודאיבו מיא הליכו בצחותא היך נהרא : מב ארום דכר ית ממלל קודשיה די עם אברהם עבדיה : מג ואפיק עמיה בחדוא בתושבחתא ית בחירוי : מד יהב להון ארעת עממין ולעות אומיא ירתון : מה מן בגלל דיטרון קימוי ואורייתיה ינטרון הללויה : א הללויה אודו קדם יי ארום טב ארום לעלם טוביה : ב מן ייכול למללא גבורתא דיי ירשי לאשמעא לכולהון תושבחתיה : ג טוביהון דנטרי דינא עבדי צדקתא בכל עדן : ד דכר יתי יי

...: (ל) שרץ ארצם
. אמר רבי יוחנן בכל
...יו רובצים מים היו
...צפרדעים : (מ) שאל
...ו. שאל ישראל בשר
...ו הקב"ה שלוים :
...לכו בציות נהר. הלכו
...ן הכאר בארץ ציה :
...זכר. הקב"ה את דבר
...שר עם אברהם עבדו
...ו (בראשית ט"ו) ואחרי
...ברכוש גדול ודור רביעי
ישובו

...מתינין : ואין מספר ד'
...גוי עלה על ארצי . באלף
...כב דד"ת . זה הים גדול
...ספר ויבא ארבה : שמח
... וגם דוד המלך שמח
...לכן שמח לבי ויגל כבדי .
...רי' בצאתם : ויוציא ד'
... וסי' ואתכם לקח ה'
...כם . ויוצא את בן המלך
... ויוצא נוזלים מסלע .
...מו בששון . וסי' בלשון
...סב ברא דמלכ' אבנא
...גבורו' ב' מ"ל וסי' דבר
...אין ערכו . מי ימלל
...ה' ישמיע כל תהלתו :

... אהרן ויתן לכם . קידושין
...מ : בעבור . שם :
... מגלה יח מכות י סוטיות
...תולדות ויחי (ברכות יב) :
...תובות ג עקרים מ"ב פכ"ב
... : זכרני ה' . ר"ס לג
... עקידה שער מב :

...ל התנינים כי לא היתה מכה : (ל) שרץ . פועל יוצא כמו וישרצו המים כי מצאנו ארץ לשון זכר כמו נעתם ארץ : (לא) אמר ויבא . מעצמו והזכיר מכת ...י הכנים כי קשה היתה : (לב) נתן . ולא הזכיר הדבר והשחין כי לא בקש פרעה ממשה להסיר המכה ואש להבות כנגד ותהלך אש ארצה ותחסר אות בי"ת אש ...או והיה אש סמוך פעם אש ופעם אש להבות כדרך חרבות צורים אף תשיב צור חרבו : (לג) ויך . הזכיר הנכבד מכל פרי העץ שיוכל אדם לחיות ...ם אם יאכלם : (לד) אמר . גזרה והזכיר ילק אולי הוא הקשה במיני הארבה : (לה) ויאכל . פרי אדמתם . פרי העץ אשר הותיר הברד : (לו) ויך . במצרים לבדם כי נמלטו בכורי ישראל : ראשית אונים . הבנים הנראים בתחלה: (לז) ויוציאם . הם היוצאים כי יסתפק לשומע על כן לא חשב לפרש ישראל והנה שב למלת ישראל גר בארץ חם . ויוציאם ואין בשבטיו כושל עני מורך כמו והמכשלה הזאת ויתכן היותו כמשמעו וטעם בשבטיו אע"פ שהם רבים : (לח) שמח . טעם פחדם שאמרו כולנו מתים: (לט) פרש . ישוב למלת כל בכור בעבור שהזכיר על האש להאיר לילה לאות כי למשפטם: (מ) שאל . ישראל : ויבא . השם שליו להם : ולחם שמים . הוא המן : (מא) פתח . מים . ישרת פעם שנית כמו והנבואה עודד הנביא וכן הוא הלכו בציות לשון רבים מן ציה מי נהר : (מב) כי . הזכיר הטובות שעשה עם ישראל שהוציאם בכסף ובזהב וכלכלם במדבר עד שבאו אל הארץ וכל זה בעבור בריתו שהחל כאשר החל זכר לעולם בריתו והזכיר אברהם לבדו כי עמו היתה באמת : (מג) ויוציא . הטעם בעבור היות מצרים מתאבלים על בכוריהם : (מד) ויתן . כי השם קיים בריתו על עדת לאומים . ואמר ועמל לאומים בתים זיתים כרמים : (מה) בעבור . כי כן כתוב לאברהם על זרעו והייתי להם לאלהים ובעבור אלה הטובות שעשה השם עם אבותיכם הללו אתם הבנים : (א) הלל יה . מי ימלל . לא הזכיר שם המשורר והוא אומר למשכילי' הללו את השם והודוהו על כמה חסדים שעשה עם אבותינו : (ב) מי . הטעם הודו לשם אף על פי שאין יכולת באד' להלל גבורותיו ולהשמיע כל תהלתו רק קצתה : (ג) אשרי . הטעם כי שומרי משפט הם מהללים קצת גבורותיו והזכיר גבורות השם בעבור גבורותיו בים סוף וטעם להזכיר משפט בעבור עונות ישראל והשם שפטם כמעשיהם : (ד) זכרני . זה המשורר יתפלל אל השם אולי

צודת ציון

...ד ושרוב : (ל) שרץ . ענין
...עם הרבוי : צפרדעים . הוא
...ס : (לו) אונם . ענין כח כמו
...ים (ישעיה מ) : (לז) כושל .
...ת התגברות ורפוי הכח
... גם על הרבות העוני :
...ך . כן יקרא הסכך אשר
...ם המחילה לפנים כמו ואת
...ת (שמות כו) והענן בלכתם
...ם ובנוחם סככם ממעל :
.. מין עוף שמן : (מא) ויזובו .
(מד) ועמל . עושר האדם
... כי בא בעמל רב ויגיעה :
...לל . מלשון מלה

מצודת דוד

...למד חכמים עם זקני פרעה : (כג) ויבוא . ע"ז בא ישראל למצרים :
...ם . הוא מצרים הבא מחם וכפל הדבר במ"ש : (כד) ויפר . הפרה והרבה
...צו : ויעצימהו . חזקו יותר מן צריו הם אנשי מצרים: (כה) הפך לבם .
... הפך לב מצרים לשנוא את עמו : להתנכל . לחשוב בעבדיו מחשבה רעה
: (כו) שמו בם . משה ואהרן שמו במצרים : (כח) ויחשיך . החשיך את
... ולא מרו . האותות לא מרו את דבר ה' וכאשר צוה כן היה וכן באו :
... ארצם . ר"ל מימי ארצם : בחדרי . באו בחדרי מלכיהם : (לב) נתן גשמיהם
... מקום הגשם ירד הברד : אש להבות . אש מתלהב ובוער ירד עם הברד
... מתהלך אש ארצה (שמות ט) : (לג) ויך . הברד הכה עלי גפנם ותאנתם :
...ק . וגם מין ילק ואין מספר להם : (לו) ראשית . הראשון מכל בניהם הבאים
... וכפל הדבר במ"ש : (לז) ואין בשבטיו . בכל בני שבטיו לא היה מי כושל
בעונו : (לח) פחדם . של ישראל נפל על מצריים : (לט) למסך . להיות סוכך עליהם :
ואש . פרש עמוד אש להאיר את הלילה : (מ) שאל . ישראל שאל בשר והביא שליו :
ולחם שמים . הוא המן : (מא) הלכו בציות . במקום ציה ומדבר הלכו המים כמו
נהר : (מב) כי זכר . ה' את דבר קדשו אשר הבטיח את אברהם עבדו :
(מה) בעבור . כל הטובה הזה עשה ה' להם למען ישמרו חוקיו וכו' : הללויה .
לזה הללו את יה על הטובה שעשה לאבותינו : קו (א) כי טוב . כי הוא טוב
ומאתו לא תצא רעה כי עד עולם עושה חסד : (ב) מי ימלל . מי יוכל לספר כל
גבורות ה' ומי יוכל להשמיע כל תהלתו : (ג) אשרי שומרי משפט . אשרי אלה
השומרים משפטי התורה ועושים צדקה בכל עת כי זה יחשב להלול אל המקום כי
הרודף אחר התורה יורה בזה גדולת הנותן את התורה : (ד) זכרני . התפלל דוד
על עצמו ואמר זכור גם אותי כשתהיה מרוצה לעמך ופקדני לטובה בעת בוא
ישועתך

אולי יראה עת הישועה כאשר תרצה עמך ותבא עת ישועתך: (ה) לראות בטובת בחיריך כאשר יראו הם: (ו) חטאנו. והנה תחלת תשובת זה המזמור מודה חטאתו וחטאת עמו על כן חטאנו עם אבותינו כדרך והתודו את עונם והרשענו כנגד פשעינו ופעול העוינו חסר דרכנו או נפשנו והרשענו כן אולי ה' עומד: (ז) אבותינו. לא השכילו נפלאותיך. האותות והמופתים שעשית במצרים: רוב חסדיך. עם ישראל במכת ערוב ודבר וברד וחשך ומכת בכורים על ים. שאמרו הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים או מאנו לעבור הים: (ח) ויושיעם. כי שמו נקרא עליהם אלהי העברים: (ט) ויגער רוח קדים לגערה: בתהומות. מקומות שפלים: כמדבר. אשר אין שם מים כי היו להם חומה: (י) ויושיעם. שונא. הוא פרעה: (יא) ויכסו. צריהם. פרעה וחילו וכן כתו' ונער פרעה וחילו: (יב) ויאמינו. בה': ישירו. אז ישיר משה: (יג) מהרו. טעם לא חכו כי עצת השם היתה טובה להם. שלא יאכלו בשר תאוה: (יד) ויתאוו. וינסו אל. בעבור היותם בארץ שממה אמרו אין יכול הבשר: (טו) ויתן. רזון. מות המתאוים: (טז) ויקנאו. זה שאמרו למשה כי תשתרר עלינו: לאהרן. בעבור הלוים בקר ויודע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו על כן קראו קדוש ה': (יז) תפתח. על דרך זמן עומד: עדת אבירם. הם ונשיהם וטפם והאדם אשר לקרח: (יח) ותבער. קרח ועדתו. והקשה מכל אלה: (יט) יעשו. טעם בחורב במקום ששמעו קול השם: (כ) וימירו. כבודם כינוי לכבוד השם כדרך כי נאץ נאצת והכינוי כנגד דוד המלך דרך מוסר ולא אמר לו כי נאץ נאצת השם ילעגו למו. וטעם אוכל עשב דרך בזיון וקלון: (כא) שכחו. מושיעם בים סוף כי הזמן היה קרוב לצאתם ממצרים על כן: (כב) נפלאות בארץ חם: (כג) ויאמר. זה הוא הרף ממני: וימחסו

ד ברצון עמך פקדני בישועתך: ה לראות ׀ בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם־נחלתך: ו חטאנו עם־אבותינו העוינו הרשענו: ז אבותינו במצרים ׀ לא־השכילו נפלאותיך לא זכרו את־רב חסדיך וימרו על־ים בים־סוף: ח ויושיעם למען שמו להודיע את־גבורתו: ט ויגער בים־סוף ויחרב ויוליכם בתהמות כמדבר: י ויושיעם מיד שונא ויגאלם מיד אויב: יא ויכסו־מים צריהם אחד מהם לא נותר: יב ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: יג מהרו שכחו מעשיו לא־חכו לעצתו: יד ויתאוו תאוה במדבר וינסו־אל בישימון: טו ויתן להם שאלתם וישלח רזון בנפשם: טז ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש יהוה: יז תפתח־ארץ ותבלע דתן ותכס על־עדת אבירם: יח ותבער־אש בעדתם להבה תלהט רשעים: יט יעשו־עגל בחרב וישתחוו למסכה: כ וימירו את־כבודם בתבנית שור אכל עשב: כא שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים: כב נפלאות בארץ חם נוראות על־ים־סוף: כג ויאמר להשמידם לולי

(מסורה בגליון: ל׳. ל׳ — ל׳ — ל׳ ויפז — ד׳ מד חס׳ — ל׳ — ו׳. ד׳ — ל׳. ג׳ — ג׳ וסי׳ אנשון לווית בכיסון — ל׳ — ב׳ — ב׳ או: ריס למס: ס — ו׳ ס ו׳)

ברעוא טבא עם עמא אדכר לי בפורקנך: ה למחמי בטובת בחירין למחדי בחדות עמך לאשתבחא עם אחסנתך: ו חבנא עם אבהתנא אעוינא ארשענא: ז אבהתנא במצרים לא אשכילו פרשותך לא דכרו ית סוגעי טובך וסריבו על מימרך על ימא בימא דסוף: ח ופרקנון בגלל שמיה לאודעא ית גבורתיה: ט ונזף בימא דסוף ואתנגיב והלכנון בתהומיא היך כבמדברא: י ופרקנון מיד סנאה ופרק יתהון מן יד בעלי דבבא: יא וחפון מיא מעיקיהון חד מנהון לא אשתאר: יב והימינו בשום מימריה שבחו תושבחתיה: יג סרהיבו אתנשיאו עובדוי לא אסתברו למלכתיה: יד ושיילו שאלתא במדברא ונסיאו אלהא באתר צדו: טו ויהב להון שילותהון ושדר פתרנותא בנפשיהון: טז וטננו למשה במשריתא לאהרן קדישא דיי: יז אתפתחת ארעא ובלעת דתן וחפת על סיעת אבירם: יח ודלקת אשתא בסיעתהון להבותא תשלהב רשיעיא: יט עבדו עגלא בחורב וסגידו למתכא: כ ופרנון ית איקר רבונהון בדמות תור דאכיל עסבא ומזדהם: כא אתנשיאו אלהא פרקהון דעבד רברבן במצרים: כב פרישן בארעא דחם דחילן על ימא דסוף: כג ואמר במימריה לשציותהון אלמלי

ישובו הנה: (ד) ברצונך ברצותך לעמך: (ז) וי[...] ים. היו מקטני אמנה כשם שאנו עולים מן זה אף המצריים עולים אחר ויבואו אחרינו ט[...] הקב"ה ליס והקיאם [...] וירא ישראל את מצרים על שפת הים (שמות ט[...] ויאמינו בה', אבל מקו[...] האמינו (מכלתי): (ט[...] בתהומות כמדבר. [...] היה במדבר דכתיב [...] המדבר וגו' (שם [...]) שלשת ימים וגו' (במד[...]) (יג) לא חכו לעצתו. [...] לו: (יד) ויתאוו תאוה [...] יאכילנו בשר (שם [...]) (טו) וישלח רזון בנפ[שם ...] ה' חרה בעם (שם [...]) (טז) ויקנאו למשה. [...] הכעיסוהו כמו קנאוני [...] (מכלתי): (יז) תפ[תח ...] וגו'. נראה שחלק כנ[...] קרח מלהזכיר אביה[ם ...] הקלקלה בדתן ואב[ירם ...] (יח) ותבער אש. ות[...] מקריבי הקטרת (במד[בר ...]) (כ) אוכל עשב. אין ל[...] ומשיקן מן השור בשע[ת ...] אוכל עשב שהוא מוציא [...] וכו[...]

פקדני ל׳. בטובת ב[...] דסמיכי. גויך ל׳. לג[...] והגוים ל׳. העוינו ה[...] דסמי׳: ויושיעם ד׳ ג׳ [...] חס׳ וסימ׳ ויושיעם ביד [...] יואש. את עתניאל בן קנ[ז ...] למען שמו. ויושיעם מי[...] דעתניאל חס׳: מהרו [...] בלשון ארמי אנשון לווי[...] וביאורם מהרו ב״ך מה[...] מהרו הלוים דד״ה. מה[...] מעשיו לא חכו לעצתו [...] ארץ ב׳ וסימ׳ תפתח א[רץ ...] ישע. תפתח ארץ ותב[לע ...] כבודם חד מן י״ח מלי[...] תקון סופרים וסימ׳ ואבר[הם ...] עומד לפני ה׳. ואל ארא[ה ...] ואכל חצי בשרו. ב[...] ידעתי כי מקללים לה[ם ...] אולי יראה בעניי. איש [...] ישראל. והנם שולחים א[...] אל אפם. אלהי קדשי ול[...] ואמרתם הנה מתלאה [...] אותו. כי הנוגע בהם כנוג[ע ...]

עינו. ועמי המיר כבודו. ואהיה עלי למשא. ככודם בקלון אמיר. וירשיעו את איוב. ותשוח עלי נפשי. וימירו את כבודם בתב[נית ...]

תולדות אהרן הכהן. ימא לו עקידה שער סג (יומא מ): לא כשילו עקידה שם: וימרו. פס זיס קית ערכין, טו: וימירו. תמורה כח זוהר פצא: ויקנאו. מ"ק יח סנהדרין קי:

מצודת ציון

מלה ודבור: (ד) פקדני. ענין השגחה וזכרון: (ז) וימרו. מרדו וסרבו: (ט) ויחרב. ענין יובש: (יג) חכו. ענין המתנה כמו לכן חכו לי (צפניה ג): (יד) בישימון. במדבר שממה: (טו) רזון. מל׳ רזות וכחשות: (טז) ויקנאו. ענין כעס כמו הם קנאוני (דברים לב): (יח) תלהט. ענין לשבה: (יט) למסכה. דבר הניתך ממתכת כמו אלהי מסכה (שמות לד): (כ) וימירו. מלשון תמורה

מצודת דוד

ישועתך: (ה) להתהלל. להשתבח עם ישראל נחלתך לומר ראו כי בנו בחר ה׳: (ו) חטאנו עם אבותינו. כמו שאבותינו חטאו כן אנחנו חטאנו: (ז) במצרים. בצאתם ממצרים: לא השכילו. לא נתנו לב להשכיל הנפלאות שעשית במצרים: בים סוף. עודם בים סוף מרו בה׳ ואמרו כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד אחר וירדפו אחרינו: (ח) למען שמו. שלא יחולל כי פן יאמרו מבלתי יכולת וגו׳: (ט) בתהומות. בעומק הים. הוליכם בחרבה כבמקום מדבר מבלי מים: (י) ויושיעם. בזה הושיעם מיד מצרים: (יב) ויאמינו. אז האמינו בדבר ה׳ ושוררו שירת הים כאשר ראו את מצרים מת על שפת הים: (יג) מהרו. בזמן מועט שכחו מעשה ה׳ ושלוהו במרה על מרירת המים: לא חכו. לא המתינו עד ישמעו עצת ה׳ מה היא כאשר באמת המתיק להם המים: (יד) ויתאוו זהו מה שאמרו מי יאכילנו בשר: וינסו. אם יוכל למלאות שאלתם: (טו) ו[...] הוריד להם השליו: וישלח רזון. לא נעשו שמנים מאכילת השליו כי אדר[בה ...] עוד רזים וכחושים והוא משל על הפורעניות הבאה עליהם בעבו[ר ...] (טז) ויקנאו. הכעיסו למשה במחנה בפרסום רב והם קרח ועדתו שקני[או ...] ולאהרן: (יח) בעדתם. הם הר"נ איש מקריבי הקטורת: להבה וגו׳. כפ[...] במ"ש: (יט) בחורב. במקום אשר קבלו התורה: (כ) וימירו. חלפו כבוד[ם] בתבנית שור: כבודם. כבוד המקום אשר שכינה הב׳: אוכל עשב. הזכירו בגנות[ו ...] שעשב ברירו ואוכלו: (כג) ויאמר. חשב ה׳ להשמידם: לולי משה. אם לא [...]

מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו
לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית׃ כד וַיִּמְאֲסוּ
בְּאֶרֶץ חֶמְדָּה לֹא־הֶאֱמִינוּ לִדְבָרוֹ׃
כה וַיֵּרָגְנוּ בְאָהֳלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל
יְהוָה׃ כו וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם
בַּמִּדְבָּר׃ כז וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם
וּלְזָרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת׃ כח וַיִּצָּמְדוּ לְבַעַל
פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים׃
כט וַיַּכְעִיסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרָץ־בָּם
מַגֵּפָה׃ ל וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל
וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה׃ לא וַתֵּחָשֶׁב לוֹ
לִצְדָקָה לְדֹר וָדֹר עַד־עוֹלָם׃
לב וַיַּקְצִיפוּ עַל־מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע
לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם׃ לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־
רוּחוֹ וַיְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו׃ לד לֹא־
הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר
יְהוָה לָהֶם׃ לה וַיִּתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם וַיִּלְמְדוּ
מַעֲשֵׂיהֶם׃ לו וַיַּעַבְדוּ אֶת־עֲצַבֵּיהֶם
וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ׃ לז וַיִּזְבְּחוּ אֶת־
בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לַשֵּׁדִים׃
לח וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַּם־בְּנֵיהֶם
וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זִבְּחוּ לַעֲצַבֵּי כְנָעַן
וַתֶּחֱנַף הָאָרֶץ בַּדָּמִים׃ לט וַיִּטְמְאוּ
בְמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם׃ מ וַיִּחַר־
אַף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיְתָעֵב אֶת־נַחֲלָתוֹ׃
מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם
שֹׂנְאֵיהֶם׃ מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם
וַיִּכָּנְעוּ תַּחַת יָדָם׃ מג פְּעָמִים רַבּוֹת
יַצִּילֵם וְהֵמָּה יַמְרוּ בַעֲצָתָם וַיָּמֹכּוּ

משה בחיריה דקם ואתקף בצלו קדמוי לאתבא חמתיה מלחבלא׃ כד ואתרחיקת נפשהון בארעא רגיגא לא המינו בפתגמיה׃ כה ואתרעמו במשכניהון לא קבילו במימרא דיי׃ כו וארים ידיה בשבועה מטולהון למרמי יתהון קטילין במדברא׃ כז ולאגלאה זרעהון בעמיא ולבדרותהון בארעתא׃ כח ואדביקו בטעות פעור ואכלו נכסי מיתיא׃ כט וארגיזו קדמוי בעובדיהון ותקפת בהון מותנא׃ ל וקם פינחס וצלי ואתכליית מותנא׃ לא ואתחשבת ליה לזכו לדר ודר עד עלמא׃ לב וארגיזו על מי מצותא ובאיש למשה בגללהון׃ לג ארום סריבו על רוח קודשיה ופריש בספותיה׃ לד לא שיציאו ית עמא די אמר יי להון׃ לה ואתערביבו בעמיא ואליפו ית עובדיהון׃ לו ופלחו ית טעותהון והוו להון לתקלא׃ לז ודבחו ית בניהון וית בנתיהון למזיקיא׃ לח ושדו אדם זכי דמי בניהון ובנתיהון די דבחו לטעות דכנענאי ואטנפת ארעא בחובין דקטול׃ לט וטמיאו בעובדיהון וטעו במעלליהון׃ מ ותקיף רוגזא דיי בעמיה ורחק ית אחסנתיה׃ מא ומסרינון ביד עמיא ושליטו בהון סנאיהון׃ מב ודחקנון בעלי דבביהון ואתכניעו תחות ידיהון׃ מג זמנין סגיעין יפציאנון והנון יסרבון ליה במלכתהון ואתמכיאו

...כלך בה. ס"א רירו : (כד) וימאסו בארץ חמדה. בשלוח מרגלים ...בה על הארץ (שם ט"ו) : (כו) וישא ידו. בשבועה : (כז) ולהפיל ...ים. מאותו שעה נגזר עליהם חורבן הבית שהרי ליל ט' באב בכו ...ב"ה הם בכו בכיה של חנם ואני אקבע להם בכיה לדורות : (לג) כי ...שה ואהרן את רוחו ...המורים : ויבטא ...שבועה לכן לא תביאו ...הזה וגו' (שם) : ...השמידו. בימי יהושע: ...ים. אשר אמר להם ...) לא תחיה כל נשמה בארצך והם הניחום ...רבם למס עובד : ...נם ביד גוים. בימי ...בין שיפט לשופט כגון ...שן רשעתים וסיסרא ...ומדין. (מלאתי) : ...ים רבות יצילם. כמה ...מכעיסים והוא מאריך ...לם : וימכו בעונם. נעשו

(כד) וימאסו. בנסעם מחורב ונאמר להם עלה רש והם לא האמינו : (כה) וירגנו. כמעשה נרגן : (כו) וישא. שבועה כדרך בני אדם שישא ידו אל השמים : (כז) ולהפיל אם היו כמוהם מורדים ככתוב בברית השני שכרת משה עם הבני' : (כח) ויצמדו. מגזרת צמיד בעבור הנשים : זבחי מתים. לזבחי אלהיהם : (כט) ויכעיסו : ותפרץ. שמת חצי שבט שמעון והעד במספרו ונשיאו כי הנשים במקום אחר באו : (ל) ויעמד. ויפלל. עשה דין כמו עון פלילי: (לא) ותחשב. טעם לצדקה והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם : (לב) ויקציפו. מי מריבת קדש. וירע למשה. כאשר אמר גם בי התאנף : (לג) כי המרו את רוחו. שב אל השם כמו והמה מרו ועצבו את רוח קדשו. וטעם ויבטא על השם שגזר על משה שלא יכנס לארץ ושגגה היתה ממשה בעבור כעסו כאשר פירשתי במקומו ויתכן היות רוחו רוח משה והוא בטא שאמר לישראל מורים ושכח לדבר והכה והיה ראוי שלא יצא הדבר מפיו עד שישלים מצות השם : (לד) לא. אשר אמר ה' להם. להשמידם : (לה) ויתערבו. עד למדו אותם והוא הזהירם : (לו) ויעבדו. קראם עצבים דרך קלון : (לז) ויזבחו לשדים. כמו מחשבתם כמו אניה הנביא וי"א לשדים שיסודו הדעת כמו יסוד נהרים : (לח) וישפכו. מרוב אהבתם לעצבי כנען שדם בניהם ובנותיהם שפכו להם : (לט) ויטמאו. כי קדושים היו : (מ) ויחר. ויתעב כי הם זנו : (מא) ויתנם. בימי השופטים : (מב) וילחצום. ויכנעו. הטעם כפול או ויכנעו על דרך או אז יכנע על כן אחריו: (מג) פעמי'. והמה ימרו. אחר שנכנעו והוא הצילם : וימוכו. כמו ומך אחיך

תולדות אהרן משה בחירו. ברכות יא פסחים קיט : וילמדו. ע"ג כט לב מח כ חולין יג עקרים מד פט"ז (שבת יא ע"ג מג) : ויפלל. ברכות כו סנהדרין מד פב חולין קנד (ברכות ז) : ויקציפו. עקידה שער ס :

...להם ד' וסימ' הוא ...שה אשר אמר ה' להם כה אמר ה' להם מות ...חם. ויעבדו הגלולים לא השמידו את העמים : ...' קמצין בקריא' בליש' ...ים' לבזה נפש למתעב ...בר חמים יתעבו. איש ...מה יתעב. ויחר אף ה' ...עב. וכל שארא לשון ...פתח. ובספרי מסרה ...מונים גם זה כל אוכל ...פשם. וא' מתאב אנכי

...צודת ציון

...חלוף : (כה) וירגנו. ענין ...עומות כמו דברי נרגן (משלי ...) ולזרותם. לפזרם כמו תזרם ...יחזקאל ה') : (כח) ויצמדו. ...חבור כמו צמיד פתיל (במדבר ...) ותפרץ. ענין התחזקות ...פרצת (בראשית לח) : (ל) ויפלל. ...ומשפט כמו ונתן בפלילים ...) : ותעצר. ענין מניעה : ...יפו. מלשון קצף : (לג) המרו. ...רו : רוחו. ענין דבור כמו ...פתיו (ישעיה יא) : ויבטא. ...ה כמו לבטא בשפתים (ויקרא ...) ויתערבו. מל' תערובות : ...ים. כן יקראו הגלולים כי ...עובדיו צועקים אליו ואינם ...) ותחנף. תתחייב ותרשיע וכן יחניף את הארץ (במדבר ...) ויזנו. ענין הסרה ועפ"ז ...נאפת זונה כי סרתה מדרכי ...(מ) ויתעב. מלשון תועבה : ...לחצום. מלשון לחץ ודחק : ...ימרו. מרדו וסרבו

מצודת דוד

...פרץ וכו' ואחז בגשל כעומד במקום פרצת הגדר לבלי תת לבוא דרך בה ...ופלתו בשל החמה ולולי הוא היה משמידם : (כד) וימאסו. ע"י תלונות ...ו : לדברו. שהבטיח לרשת אותם : (כה) לא שמעו. לא האמינו בקול ...(כו) וישא ידו. נשא ידו בשבועה עליהם להפיל וכו' : (כז) ולהפיל וגו'. ...גזר עליהם הגלות והוקבע בכיה לדורות : בארצות. ר"ל בארצות הגוים : ...מתים. חברו עצמם לבעל פעור ואכלו זבחי עבודת גלולים שהוא דבר ...ה חיות כמת : (כט) ותפרץ. המגפה נתחזקה בהם כי רבים מתו : ...גול. קם מתוך העדה ועשה דין ומשפט בזמרי ועי"ז נעצרה המגפה : ...חשב. המשפט הזה נחשבה לו לזכות ולצדקה להיות שמור עד עולם כי ...י"ז נתכהן וכמ"ש והיתה כו' כהונת עולם (במדבר כה) : (לב) ויקציפו. ...ויקציפו את ה' במי מריבה ובעבורים נעשה רעה למשה למות במדבר :

(לג) כי המרו. כי ישראל מרו בדבר ה' : ויבטא. ודבר משה בשפתיו לקרותם ממרים ואמר שמעו נא המורים (שם כ) ועי"ז נענש : (לד) לא השמידו. ובבואם לארץ לא השמידו את העמים אשר נאם ה' להשמידם : (לו) ויהיו. העובדי גלולים ההם היו להם למוקש כי הם הכשילום בהסתת עבודת העצבים : (לז) לשדים. אשר היו עובדים להם : (לח) ותחנף הארץ. יושב הארץ התחייבו בעבור רוב הדמים שנשפך בה לעבודת גלולים : (לט) ויזנו. סרו מה' ברוע מעלליהם : (מא) ויתנם ביד גוים. בימי השופטים : (מב) ויכנעו. היו נכנעים תחת ידי אויביהם : (מג) פעמים וגו'. ע"י השופטים וכמ"ש והיה ה' עם השופט וכו' (שופטים ב) : ימרו. במות השופט מרו שמה בה' בעצתם הרעה וכמ"ש והיה במות השופט ישובו והשחיתו : וימכו בעונם. בעבור עונם נעשו שפלים ועניים : וירא

אח ך בעבור המ"ס : (מד) וירא . את רנתם . לעקת' כמו ותעבור הרנה : (מה) ויזכור . ברית אברהם והנכון בעיני ברית סיני כי שם כתוב וזכרתי להם ברית
והם היולאים ממצרים וכן כתוב אשר הוצאתי אותם וקראם ראשונים כי הם אבותינו הראשונים שקבלו התורה בהר סיני כי כבר הזכיר בפרשה בחוקותי
ה' בות. וינחם. דרך משל : (מו) ויתן. זה פי' ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות הטעם בארץ לא להם : (מז) הושיענו. אמר אחד מחכמי מצרים כי זה המזמור
בימי השופטים לפני מלך מלך לבני ישראל על כן הוא אומ' וקבלנו מן הגוים וחכם אחד אמר כי זה המשורר היה בבבל והנכון בעיני כי זה המשורר
ברוח הקדש והוא מדבר על לשון בני גלותינו הושיענו כאשר דבר ישעיהו על לשון המשכילים למה תתענו ה' מדרכיך : (מח) ברוך . דברי המשורר בנבואה כי תפלת הושיענו שמע השם וברכו על ישועת ישראל אז יקרא השם אלהי ישר' והנכון בעיני שהוא דבק עם להשתבח אז נאמר כולנו ברוך מן העולם ועד עולם הוא ברוך ומלת אמן מגזרת אמונה וחתם במזמור כאשר החל והוא מלת הללויה : (א) הודו לה' . (ב) יאמרו גאולי ה' . אמרו חכמים ז"ל ארבעה צריכין להודות והם הנזכרים במזמור ומלת הודו לה' יאמרו אותו הגאולים על כן אחריו יאמרו : מיד צר . כמו צר ומצוק מצאוני : (ג) ומארצות . הזכיר מז"ח ומערב כי כן הישוב מן הקצה אל הקצה והזכיר מצפון כי שם כל הישוב ולא הזכיר דרום בעבור חום השמש אין שם ישוב בראיות גמורות וטעם ומים יורדי הים כי היורד כתוב מהארבעה הנזכרים וכן הוא מזכיר יורדי הים ואחר כן כתוב יודו לה' חסדו . ויש אומרים פסול יאמרו גאולי ה' הוא אשר גאלם מיד צר והודו לה' דברי המשורר לארבעה הנזכרים : (ד) תעו . דרך דבק עם תעו והם גאולי השם יספר אשר קרה להם . ושימון פירשתיו : (ה) רעבים . בכלות לדה עשו כאשר קרה הגר ותלך ותתע ויכלו המים : תתעטף . כמו העטופים ברעב : (ו) ויצעקו . אמר יצילם כמו להציל לו מרעתו : (ז) וידריכם . הפך תעו : אל עיר מושב . כנגד העליון הכתוב למעלה עיר מושב לא מצאו : (ח) יודו . מלת יודו בעבור שנית וכן הוא ויודו נפלאותיו : (ט) כי השביע . על המים ארץ לא שבעה מים וזה הוא חסד השם . ועתה שב להזכיר השבויים : (י) יושבי. כי רובם בבית הבור וברזל כמו ענו בכבל רגלו ברזל : (יא) כי . הנה הראה כי רובי השבויים לייסרם בעבור עונותיהם ומלת המרו

בְּעֳנָם׃ מד וַיַּרְא בַּצַּר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ
אֶת־רִנָּתָם׃ מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ
וַיִּנָּחֵם כְּרֹב חֲסָדָו׃ מו וַיִּתֵּן אוֹתָם
לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָּל־שׁוֹבֵיהֶם׃
מז הוֹשִׁיעֵנוּ ׀ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ
מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ
לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ׃ מח בָּרוּךְ
יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם ׀
וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן
הַלְלוּ־יָהּ׃

ספר החמישי

קז א הֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ב יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי יְהוָה
אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד־צָר׃ ג וּמֵאֲרָצוֹת
קִבְּצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן
וּמִיָּם׃ ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ
עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ׃ ה רְעֵבִים
גַּם־צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטָּף׃
ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם
מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם׃ ז וַיַּדְרִיכֵם
בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה לָלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשָׁב׃
ח יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי
אָדָם׃ ט כִּי־הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה
וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא־טוֹב׃ י יֹשְׁבֵי
חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל׃
יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֶלְיוֹן
נָאָצוּ׃ יב וַיַּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם כָּשְׁלוּ

(מסורה בשוליים: ג' · ד' בכתו' ג' מ"ל · ב' · ב' · ב' הוא גאלם ל' · ב' כעמ"ר. ג' · ל' · ל' · ז' · סימן קדמאה יצילם תניינא ותליתאה יושיעם רביעאה וממצוקותיהם יוציאם · ב' חד מ"ל ונפשו · ב'. ב' ר"פ)

בְּחוֹבֵיהוֹן׃ מד וַחֲמָא כַּד עָיְק לְהוֹן כַּד שְׁמַע יַת צְלוֹתְהוֹן׃ מה וּדְכִיר לְהוֹן קְיָמֵיהּ וְתָב מִן רוּגְזֵיהּ כְּסוּגְעֵי חִסְדוֹי׃ מו וִיהַב יַתְהוֹן לְרַחֲמִין בְּאַנְפֵּי כָּל דִּשְׁבֵי יַתְהוֹן׃ מז פְּרוֹק יָתָנָא יְיָ אֱלָהָנָא וּכְנוֹשׁ יָתָנָא מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא לְאוֹדָעָה בְּשׁוּם קוּדְשָׁךְ לְאִשְׁתַּבָּחָא בְּתוּשְׁבַּחְתָּךְ׃ מח בְּרִיךְ שְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל מִן עָלְמָא הָדֵין וְעַד עָלְמָא דְאָתֵי וְיֵימַר כָּל עַמָּא אָמֵן הַלְלוּיָהּ׃ א שַׁבַּחוּ קֳדָם יְיָ אֲרוּם טָב אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ ב יֵימְרוּן פְּרִיקַיָּא דַיְיָ דִּי פַרְקִינוּן מִן יַד מְעִיקָא׃ ג וּמֵאַרְעָתָא כַּנְשִׁינוּן מִמַּדִּנְחָא וּמִמַּעַרְבָא מִצִּפּוּנָא וּמִן יַמָּא דָרוֹמָא׃ ד עַל עַמָּא דְבֵית יִשְׂרָאֵל אִתְנַבֵּי וַאֲמַר עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל טָעוּ בְּמַדְבְּרָא בְּצַדְיֵי אָרְחָא קַרְתָּא דְמִיתְּבָא לָא אַשְׁכָּחוּ׃ ה כַּפְנִים לְחוֹד צַחְיָן נַפְשָׁתְהוֹן תִּשְׁתַּלְהְיָא׃ ו וְצַלּוּ קֳדָם יְיָ כַּד עָיְק לְהוֹן מִמְּעִיקְתְהוֹן פְּצָא יַתְהוֹן׃ ז וְדַבְּרִינוּן בְּאוֹרַח תְּרִיצְתָּא לְמֵיזַל לִירוּשְׁלֵם קַרְתָּא דְמִיתְּבָא׃ ח יְהוֹדוּן קֳדָם יְיָ מְטוּל חַסְדֵּיהּ וּמִשְׁתַּעַן פְּרִישְׁוָתֵיהּ לִבְנֵי נָשָׁא׃ ט אֲרוּם אַשְׂבַּע נֶפֶשׁ סְרִיקָא וְנַפְשָׁא כְּפִינָא מְלֵי טוּבָא׃ י עַל צִדְקִיָּהוּ וְרַבְרְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְנַבֵּי וַאֲמַר צִדְקִיָּהוּ וְרַבְרְבָנֵי יִשְׂרָאֵל דִּגְלוּ בְּבָבֶל וִיתִיבוּ בַּחֲשׁוֹכָא וְטוּלָא דְמוֹתָא וַהֲווֹ אֲסִירִין בְּסִגּוּף שֵׁירֵי פַּרְזְלָא׃ יא אֲרוּם סָרִיבוּ עַל מֵימְרֵיהּ דֶּאֱלָהָא וּמִלְּכַּת עִלָּאָה רָחִיקוּ׃ יב וְתַבַּר בְּלֵעוּתָא לִבְּהוֹן אִתְקִילוּ וְלֵית דְּסָעִיד׃

נעשו שפלים נמוכים : (מד) ... בצר . מתוך תפלה ... את רנתם . מתוך ז... (מה) ויזכור להם ברי... תשובה : וינחם כר... מתוך הקץ בשמעו ... אף משה כללם ... בצר לך ומצאוך וג... ד') : (מז) הושיענו ... ה' אלהינו : (מח) מן ... העולם . מן עלמא ... עלמא דאתי (סא"א)... לה' : (ב) יאמרו ... כשיפדם מיד צר : ... במדבר וגו' . והולכי ... אף הם צריכין להו... פעמים שהם תועי... וצמאים : (ז) וידריכ... לפיכך יודו לה' חס... חשך וצלמות . אק... בבית הסוהר צריכ... כשיוצאין מבית ... (יא) כי המרו אמר... סורענות באה על י... בנו...

את גאון : ברב ז' וחו... וסימ' גפן בוקק יש... אלהי' כחסדך. ענ:י ה'... ויזכר להם בריתו וינ... כרב גדלו . כי אם ... וחוסה עלי כרב חסדי... אשר גמלם כרחמיו ו... קבצם ב' וסימ' בעמיר ... וממערב ג' וסימ' וממ... כי לא ממוצא וממערו...

תולדות אהרן נצר ... סד) :
גד עירובין יט : וילעקו ... עקרים מד פס...

מצודת ציון

וסרנו : וימכו . ענין ... כמו ואם מך הוא (... (מו) שוביהם . מלשו... (ו) ממצוקותיהם . מלשו... וידריכם . ענין הלוך : ... ענין תהום כמו ונפשו ש... כט) : (י) וצלמות . צלו ... ענין חושך כחשכת הקבר

מצודת דוד

(מד) וירא . ראה בצרתם בעת שמעו את תפלתם : (מה) בריתו . אשר כרת עם אבותינו ואמר ואף גם זאת בהיותם וגו' לכלותם להפר בריתי (ויקרא כו) : וינחם. על הרעה : כרוב חסדיו . ולא כפי מעשיהם : (מו) לרחמים . להיות שוביהם לרחמים עליהם לבל יכבידו העול : (מז) הושיענו . ר"ל כמו שנתת אותנו לרחמים בחסדך הגדול כן הושיענו וקבצנו אל ארצנו להודות שמה לשם קדשך : להשתבח . לשבח את עצמינו בתהלתך כי לפי רוב התהלה שבך כן ירבה שבחינו אשר בחרת בנו : (מח) ברוך וגו'. ר"ל נאמר בהודאה ברוך ה' וגו' : מן העולם . מתחלת העולם עד סוף העולם : ואמר כל העם . ר"ל כל העם אשר לא ידעו לברך יענו ויאמרו אמן ר"ל אמת הדבר שהוא ברוך ולזה הללו את יה אומרים אם הנו לא נדע איך להלל אתם היודעים הללו יה : קז (ב) יאמרו גאולי ה' . יאמרו הודו וגו' על אשר גאלם מיד צר : (ג) ומארצות . האנשים אשר קבלם מארצות המזרח וכו' לשוב למקומם : ומים . מאיי הים : (ד) פעמים תעו במדבר שממה ולא מצאו דרך ההולך לעיר מיושבת : (ה) יהיו רעבים וצמאים מחסרון לחם ומים : תתעטף . כשאדם הוא בצרה וכפוף וכאלו הוא עטוף בצלתו : (ו) בצר להם . בעת היה ממצוקותיהם . הציל אותם מן מצוקה ההיא : (ז) וידריכם . נתן בלבם ... ישרה : (ח) יודו . האנשים ההם יודו לה' חסדו ויספרו נפלאותיו לפרסם הנס : (ט) כי השביע . בעבור כי השביע נפש המתאוה בהיות מלא טוב . כאשר באו אל עיר מושב : (י) יושבי . האנשים היושבים ... והמה אסורים בקשרים המענים ובכבלי ברזל : (יא) כי המרו . וגמול על כי המרו אמרי אל : (יב) ויכנע . ולכן הכניע לבם בעמל המאסר

מרו קרובה בטעם וככה כאלו מהקל או כאן כיאן הכבד ואמרי אליהם פיקודי הלב שהם' נטע' בלב כל מדבר : (יב) ויכנע בעמל . שאדוניהם יעבדו
רך ואין עוזר לפדותם : (יג) ויצעקו . הזכיר יושיעם בעבור היותם ביד שובאיהם כמו ויושע ה' : (יד) יוציאם מחשך . הכתוב למעלה: ינתק. כנגד
ני וברזל : (טו) יודו . טעם לבני אדם שילמדו : (טז) כי . תכן עלילות שברחו ממדינה דלתיה נחושת כאילו נשברו . ועתה יזכיר החולי' : (יז) אוילים .
ויר כי החולי בעבור פשע ותוכחות על עון וכן בדברי אליהוא וטעם אוילים אפי' הם חכמים הם נחשבו אוילים בעבור פשעם. ומלת מדרך מושכת עצמה ואחרת
עמה וככה הוא ומדרך עונותיהם יתענו : (יח) כל . שערי מות . הקבר כי בהסגר שעריו לא יראו אור : (יט) ויזעקו . הזכיר זה המשורר כי אשר תעו במדבר לא יועילם יודעי הדרכים ולא המנחשים רק בצעקת השם הוא לבדו יכול להצילם וכן האסורי' יוכלו כל אנשי העול' עד עת שגזור השם וככה החולים לא יוכלו כל הרופאים להועילם רק השם לבדו וכן המלחים וחובלי הים וכל חכמתם תתבלע : (כ) ישלח דברו . שיגזור ומיד יתרפ' לא על ידי משקה ומעשה בן אדם וימלט. אות' משחיתות' מגזרת השחתה או מן כרה שחת כנגד שערי שאול: (כא) יודו.גם אלה חייבים להודות: (כב) ויזבחו. וחייב ם לזבוח כי התועה והשבוי הוא בריא בגופו והחולה קרוב ממות . ועתה יזכי' הכת הרביעית : (כג) יורדי. כל הולך אל הים יורד הוא : (כד) המה . כי רגע אחד יחריד הים ומיד ישביחנו ברב נו . (כה) וי"ו גליו שב אל הים יורדי הים : (כו) יעלו . הגלים או יורדי הים : (כז) יחוגו . כי מזעף הים אין בהם כח לעמוד בספינה או לשבת : תתבלע . תתכסה לא תראה כאילו לא היתה להם חכמה במלאכת המים : (כח) ויצעקו . אמר יוציאם כי הם בים ואחת כל שאלתם : (כט) אמר רבי יהודה בן בלעם היה ראוי להיות תחת יקם ישב והנכון בעיני כי בתחלה אמר ויעמד רוח סערה ועתה יקם סערה בלא רוח אז תהיה לדממ'. ויחשו גליהם . גלי הים הפך תרומם גליו ובעבור כי הגלי' ישאו קול על כן דרך משל לדממה ויחשו : (ל) וישמחו . יורדי הים : כי ישתוקו . הגלים : אל מחוז . כמו גבול וכמוהו לא חזו ימיו פירושו לא גבלו ימיו וטעם לא ישיגו לדעת סוף ימיו

וְאֵין עֹזֵר׃ יג וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר
לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם׃
יד יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת
וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק׃ טו יוֹדוּ לַיהוָה
חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ טז כִּי־
שִׁבַּר דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בַרְזֶל
גִּדֵּעַ׃ יז אֱוִלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם
וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ׃ יח כָּל־אֹכֶל
תְּתַעֵב נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי
מָוֶת׃ יט וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר
לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם׃ כ יִשְׁלַח
דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם׃
כא יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו
לִבְנֵי אָדָם׃ כב וְיִזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה
וִיסַפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה׃ כג יוֹרְדֵי
הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי מְלָאכָה בְּמַיִם
רַבִּים׃ כד הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה
וְנִפְלְאוֹתָיו בִּמְצוּלָה׃ כה וַיֹּאמֶר
וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו׃
כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם
בְּרָעָה תִתְמוֹגָג׃ כז יָחוֹגּוּ וְיָנוּעוּ
כַּשִּׁכּוֹר וְכָל־חָכְמָתָם תִּתְבַּלָּע׃
כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם
וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם׃ כט יָקֵם
סְעָרָה לִדְמָמָה וַיֶּחֱשׁוּ גַּלֵּיהֶם׃
ל וַיִּשְׂמְחוּ כִּי־יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל־

יג וצלו קדם יי בדעיק להון ממעיקתהון פרקנון : יד אפקנון מחשוכא וטולא דמותא ושלשלותהון יתרע : טו יהודון קדם יי מטול חסדיה ומשתען פרישותיה לבני נשא : טז ארום תבר דשי נחשא ועברי פרזלא קציץ : יז שטין מאורח מרדיהון ומעויתיהון מסתגפין : יח כל מיכלא תרחיק נפשהון ומטין עד מעלני מותא : יט וצלו קדם יי כד עיק להון ממעיקתהון יפרקנון : כ ישדר פתגמי אסותיה ויסי יתהון וישיזיב מחבלותהון : כא יהודון קדם יי מטול חסדיה ומשתען פרישותיה לבני נשא : כב ויכסון נכסי תודתא וישתעון עובדוי בדיצתא : כג מלחיא נחותי ימא באלפיא עבדי פולחנא במיין סגיעין : כד הנון חמון עובדיא דיי ופרישותיה במצולתא : כה ואמר במימריה ואקים זעפא ועלעולא ואתרוממו גלוי : כו סלקין צית שמיא נחתין עמקי תהומיא נפשתהון בבישא תתמוגג : כז ירתתון וינועון היך רויא ואדחמר וכל חוכמתהון מסתלעמא : כח וצלו קדם יי כד עיק להון וממעיקתהון יפק יתהון : כט יקים עלעולא לשתיקותא וישתקון גליהון : ל וחדון ארום שתקין ודברנון למחוז

(טז) כי שבר דלתות שהיו נעולים בפניהם : ...לים מדרך פשעם . ...עונותיהם יתענו ביסורי ...אף הם מן הצריכין ...יש סמניות בפ' זו ...בתיבות בכר הרישי"ן ...ובאין לידרש במקום) ...קין למעט . לומר צעקו ...ור דין נענין לאחר גזר ...ם נענין : (כז) יחוגו . ...ר הוא וכן בחגוי הסלע ...) וכן והיתה אדמת ...מצרים לחגא (ישעיה ...(ל) וישמחו כי ישתקו . ...ונחם . ויגהם : מחוז . לשון

ואין עוזר ו' וסימ' נמסר ב' סוף סימן י"ד : אוילים ו' קדמא בליש' וסימ' אך ...שרי צען : כלי רעה אולי. ...מדרך פשעם . אולים יליץ ...מוסר אולים אולת : ויזבחו ...ויסר הצפרדעים . ויזבחו ...ידה ויספרו : ויספרו ג' ...מו ויספרו לבניהם . ויספרו ...הים. ויזבחו זבחי תודה . ...מגוזרות ומקרין אכין ...בתורה וסי' נמסר בסדר ...ד : ויעמד ד' בקריא' ...סר במלכים ב' סי' ח' : ...ותיהם חד מן מלין ...ין ומ"מ ברישיהון וסימ' ...: ל' בני ישראל לא מת ...וממחנים ל' ומחשבון עד ...מצפה . וממגד ל' כל אלה ...קרות . וממשפט ל' מעוצר ...ט לקח . וממעמדך ל' ...ך ממצבך וממעמדך . ...' שמעו זאת בית יעקב . ...ים ל' כי נער ישראל ...ו. וממזרח ל' ויראו ממערב ...ם ה' . וממעון . ל' ואתה ...עליהם . וממקום ל' ובכן ...רשעים קבורים . וממקדשי ...בחור ובתולה . וממנה ל' ...גדול היום ההוא . וממר ...לאביו בן כסיל . וממעמקי ...ילני מטיט . וממצוקותיהם ...רביעא דעינא וממועצותיה'

...ת אהרן יוליאם . ברכות נד : יודו לה'. ...שער לט שם שער סג : כל ...ברכות נד : סמה רחו . שם ר"ה יז : סערה . ברכות שם ר"ה שם : יעלו שמים . ברכות שם ב"ב עג : יחוגו . ברכות שם ר"ה שם : לדממה . ברכות נג : וישמחו . שם :

מצודת דוד

...באלו עוזר : (יד) ינתק. ינתק מהם קשרי מאסרם ר"ל פטרם ממאסרם כאלו ...ק הקשרים: (טז) כי שבר . על כי שבר וכו' ר"ל הוציאם ממאסרם כאלו ...דלתות בית הסוהר וגדע הבריחים : (יז) אוילים . האנשים אוילים אשר ...א דרך פשעם ומעונותיהם המה מעונים בחלי ומכאוב : (יח) תתעב . כדרך ...ה המאס באכילה : ויגיעו . קרובים המה למות : (כ) ישלח דברו . לא ...את הרופאים שהמה בסממנים כ"א מרפא במאמרו : משחיתותם . משחת הקבר ...קרוב להם : (כב) זבחי תודה . קרבן תודה הבא על הנס : (כג) יורדי הים . האנשים היורדים בים בספינות (ועל כי שפת הים הוא ממעל וממנו יורדים ...ה אל הים לזה אמר יורדי הים) : עושי מלאכה . היא התבולת הפנות האניה אל המקום הנרצה : (כה) ויאמר . כאשר אמר ה' תעמוד רוח סערה והיא ...ם גלי הים : (כו) יעלו שמים . אנשי הספינה עולים למעלה לצד השמים וחוזרים ויורדים עד התהום כי הגלים מגביהים הספינה למעלה ואח"ז מורידים ...למטה עם אנשים : ברעה . ברעת הפחד תמוג נפשם : (כז) יחוגו . והמה נעים ונדים בתוך הספינה בעבור גודל תנועת הספינה עד שא"א לעמוד במקום ...ם כדרך השכור : וכל חכמתם . אשר למדו והשכילו בהנהגת הספינה כל החכמה יהיה נשחת כי לא יועילו בחכמה : (כט) יקם סערה לדממה . ר"ל הסערה ...ם ישיבנה לדממה וגלי הים לא יהמו עוד : (ל) וישמחו . אנשי הספינה ישמחו כאשר ישתוקו הגלים : וינחם . והמקום יהנהם אל הגבול אשר חפצו ללכת אליו

מצודת ציון

מלשון מרי ומרד : נאלו . ענין בזיון : (יד) ומוסרותיהם . ענין קשור הרצועות : ינתק . ענין העתק כמו נתקתי מוסרותיך (ירמיה ב) : (טז) ובריחי . בעין מטה לרוחב הדלתות לסגרם : גדע . ענין כריתה כמו שקמים גדעו (ישעיה ט) : (יז) אוילים . ר"ל חוטאים : (כ) משחיתותם . מל' שחת ובור : (כד) במצולה . עומק הים : (כו) תתמוגג . מלשון המגה והמסה : (כז) יחוגו . ענין רקוד ותנועה חזקה כמו המון חוגג (לעיל מב) : תתבלע . ענין השחתה כמו בלע ה' ולא חמל (איכה ב') : (כט) לדממה . ענין שתיקה כמו קול דממה (מ"א יט) : ויחשו . ענין שתיקה כמו עת לחשות (קהלת)

רשי

לשון גבול . ומנחם חברו עם וחזותכם את שאול (שם כ"ח) גבולינו ש...
בגבולינו וכן מחזה מול מחזה שלשה פעמים בתנחומא (מלכים
(מלאתי) : (לב) וירוממוהו בקהל עם . לריך לאודויי באפי בי עשרה : ...
זקנים . ותרין מנייהו רבנן מרבנן : (לג) ישם נהרות למדבר . כלו...
יושבי האומות ל...
(לד) למלחה . להיו...
מלחה מעשות פרי : ...
מדבר לאגם מים . כי ...
חרב לבניין ומחזירו לי...
(לט) וימעטו וישוחו ...
מתחלה היו שוחין ...
מעוצר רעה ויגון : (מ...
כצאן משפחות . וישם ...
משפחת זרעו כצאן ...
(מב) קפצה . סתמה ...
תקפוץ את ידך (דברים ...
(ב) נכון לבי . נאמן ...
כבודי . הוא מה שאני ...
לך : ד"א אף כבודי ...
כבודי לא אמנע לשורר...
אחלק לעצמי כבוד : (ג) ...
שחר . דרך שאר מלכים ...
מעוררים ואני מעורר את ...
שאני קם חצות לילה ...
והכנור מעוררני כמו ...
רבותינו כנור היה תלוי ...
ממטתו של דוד כיון שהגיע ...
הלילה רוח צפונית מנ...
והוא ...

ל' ויאכלו : שיר מזמור ...
וסימ' נמסר בסיפרא סימ...
שחר ח' קמצי' מלעיל ...
וסי' אשר אין לו שחר . ...
משמים הילל בן . אעירה ...
וחברו . אשא כנפי שחר ...
יראה בעפעפי שחר . ...
הנשקפה . ועיניו בעפעפי ...
וחד עורי שחר מעלי : סימ...
דסיפרא לי גלעד ולי ...
תניינא דסיפרא לי גלעד לי ...
ואפ"ם ולי הדברים וגו' הול...

תולדות אהרן יודו לה' שם ר"ס

תהלים

מְחוֹז חֶפְצָם׃ לא יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ
וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ לב וִירוֹמְמוּהוּ
בִּקְהַל עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ׃
לג יָשֵׂם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמֹצָאֵי
מַיִם לְצִמָּאוֹן׃ לד אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה
מֵרָעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ׃ לה יָשֵׂם מִדְבָּר
לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמֹצָאֵי
מָיִם׃ לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רְעֵבִים
וַיְכוֹנְנוּ עִיר מוֹשָׁב׃ לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת
וַיִּטְּעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה׃
לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהֶמְתָּם
לֹא יַמְעִיט׃ לט וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ
מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן׃ מ שֹׁפֵךְ בּוּז עַל־
נְדִיבִים וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא־דָרֶךְ׃
מא וַיְשַׂגֵּב אֶבְיוֹן מֵעוֹנִי וַיָּשֶׂם כַּצֹּאן
מִשְׁפָּחוֹת׃ מב יִרְאוּ יְשָׁרִים וְיִשְׂמָחוּ
וְכָל־עַוְלָה קָפְצָה פִּיהָ׃ מג מִי־חָכָם
וְיִשְׁמָר־אֵלֶּה וְיִתְבּוֹנְנוּ חַסְדֵי יְהוָה׃

קח א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד׃
ב נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה
אַף־כְּבוֹדִי׃ ג עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר
אָעִירָה שָּׁחַר׃ ד אוֹדְךָ בָעַמִּים יְהוָה

תרגום

רְעִיתְהוֹן׃ לא יְהוֹדוֹן קֳדָם יְיָ
מְטוּל חַסְדֵיהּ וּמִשְׁתָּעֵן
פְּרִישְׁוָתֵיהּ לִבְנֵי נָשָׁא׃
לב וּמְרוֹמְמִין יָתֵיהּ בִּכְנִישַׁת
עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבְסַנְהֶדְרִין
דְּחַכִּימַיָא יְשַׁבְּחוּן יָתֵיהּ׃
לג שַׁוֵּי נַהֲרָוָתָא הֵיךְ מַדְבְּרָא
וּמַפְקָנוּת מַיָא הֵיךְ צְחוּתָא׃
לד אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל דַּעֲבָדָא
פֵּרֵי צְדָא הֵיךְ סְדוֹם דְּאִתְהַפְּכַת
מִן בִּישׁוּת יָתְבִין בָּהּ׃ לה כַּד
תָּבוּ לְאוֹרַיְתָא שַׁוֵּי מַדְבְּרָא
הֵיךְ אֲרִיתָא דְמַיָא וַאֲרַע
צִיחַיָא לְמַפְקָנוּת מַיָא׃
לו וְאַשְׁרֵי תַמָּן כַּפְנִים וְאַתְקִינוּ
קַרְתָּא מֵיתְבָא׃ לז וּזְרַע
חַקְלִין וּנְצִיבוּ כַרְמַיָא וַעֲבַדוּ
פֵּרֵי אִבָּא׃ לח וּבָרְכִינוּן וְיִסְגוּן
לַחֲדָא וּבְעִירֵיהוֹן לָא יַזְעֵר׃
לט וְכַד חָבוּ אַזְעֲרוּ וְאִתְמַסְכְּנוּ
מִן אֲנִיק בִּישְׁתָא וְדָוֹנָא׃
מ שָׁדֵי בַּסְרָנוּתָא עַל רַבְרְבָנַיָא
וְאַטְעִיאוּנוּן בִּלְמָא דְלָא
אוֹרְחָא׃ מא וְכַד תָּבוּ לְאוֹרַיְתָא
שַׁגֵּב חֲשִׁיכָא מִמִּסְכֵּינוּתָא
וְשַׁוֵּי הֵיךְ עָאנֵי גְנִיסַיָא׃
מב חָמוֹן תְּרִיצַיָא וְיֶחְדוּן וְכָל
מָרֵי שִׁקְרָא שַׁוַּר פּוּמָא
וְאִתְחַסֵּם׃ מג מַן חַכִּימַיָא
וְיִנְטוֹר אִלֵּין וְיִתְבּוֹנְנוּ חַסְדַיָא דַיְיָ׃ א שִׁירָא וּשְׁבָחָא עַל יְדָא דְדָוִד׃ ב תַּקִּין לִבִּי אֱלֹהִים אֲשַׁבַּח וַאֲזַמֵּר
אִיקָרִי׃ ג שַׁבַּח נִבְלָא וְכִנָּרָא אֲשַׁבַּח בִּקְרִצְתָּא׃ ד אוֹדֵי קֳדָמָךְ בְּעַמְמַיָא יְיָ וַאֲשַׁבְּחִינָךְ

אבן עזרא

ימיו : (לא) יודו. חסדו . שהללם . ונפלאותיו במזולה : (לב) וירוממוהו .
הוסיף להזכיר בעבור שרוב בני אדם לא ראו הים : (לג) ישם . שב המשורר
להזכיר גבורת השם כאילו עושה דבר והפך הדבר כפי חכמתו והשלים
להזכיר הים ושב להזכיר הנהרות ההולכים אליו וטעם למדבר ארץ ציה ומוצאי
מים הם המעיינים : (לד) ארץ. שהיתה סמוכה אל הנהר ואל המעיינות שבה למלחה שלא תזרע ולא תצמיח הזכיר הסבה שיעשה השם כי לא לחנם הוא עושה כי מרעת יושבי בה : (לה) ישם . והפך הדבר ישם מדבר לאגם מים : (לו) ויושב . רעבים . שהלכלם בארץ ציה : (לז) ויזרעו פרי תבואה . הפך ארץ פרי למלחה : (לח) ויברכם. אחר היותם רעבים:(לט) וימעטו. עד עתה הזכיר שיחרים מדינות ויושיב שממות ועתה יספר כי הוא מוריש ומעשיר . ומצאנו בלשון הקדש שיזכירו הפעלים ולא יזכירו הטעם כי אם באחרונה כמו הראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב ומי הוא זה זה כוכב שדרך מיעקב ויותר מבואר הביטו אליו ונהרו ופסוק אחר פי' סמיכת וי"ו אליו והוא זה עני קרא וככה זה וימעטו ומי הם הם הנדיבים הנזכרים אחר כן בפסוק השני והנה הפך ויברכם וימעטו : מעוצר . רחם כדרך כי עצר עצר ה' הפך ו רבו ורעה הפך ויברכם והנה רעה תחלואים בגוף ויגון בלב גם וי"ו ויגון מושך אחורנית כמו אודם פטדה וברקת מעוצר ומרעה ומיגון: (מ) שופך. נדיבים . הם הנכבדים כמו להושיבי עם נדיבים וכסא כבוד על כן בוז הפך כבודם : ויתעם . שיסכל דעת' : (מא) וישגב . הנה האביון במשגב : וישם כצאן . הפועל הוא האביון כמו ישימו בניס : יראו . בעבור כי רובי האדם ידינם השם כמעשיהם בעולם הזה על כן ישמחו הישרים כי בעבור היות' ישרי' הם בשמחה ולא ידאגו או יפחדו שתבא עליהם צרה כזאת שבאה על הנדיבים ויקוו טובה שתבא אליהם כשאר האביונים וטעם כל עולה כל אנשי עולה יקפצו
פיהם כי אין להם תשובה בראותם זה : (מג) מי . וישמר אלה. שישים בלבו אלה הדברי' כדרך שמר תם וראה ישר : ויתבוננו . הנבונים חסדי ה' כמו ...
נפלאות אל ור' משה אמר כי חסדי השם יהיו מתבוננים' : (א) שיר מזמור לדוד : (ב) נכון לבי . שאשיר : אף כבודי . נכון כדרך שמח לבי ויגל כבוד...
משה אמר אף כבודי תזמר : (ג) עורה . דרך משל שיעיר הנבל מאליו בעת שיעי' השחר ורבי משה אמר כי אעירה פועל יוצא כמו וירעני וטעם עורה ה...
אני אעירך בשחר : (ד) אודך . אמר אזמרך בשחר במסתרים גם אזמרך ביום בגלוי :
כי

מצודת ציון

(קהלת ג') : (ל) מחוז . גבול וכן עם שאול עשינו חוזה (ישעיה כח) : (לג) לצמאון . למקום צמא
ויובש : (לה) לאגם . שם מקום כניסת המים : ציה . שממה : (לט) וישוחו . ענין שפלות
כפיפות כמו תחתיו שחחו עוזרי רהב (איוב ט) : מעוצר . ענין העכבה כמו נעצרה נא אותך
(שופטים יג) : (מ) נדיבים . ר"ל שרים בעלי מתן : (מב) קפצה . סגרה כמו אם קפץ באף רחמיו
(לעיל עז) : (ב) כבודי . כן תקרא הנשמה : (ג) שחר . בקר : (ד) בלאומים . באומות : (ז) יחלצון .
ענין

מצודת דוד

אליו : (לב) בקהל עם . בקבוץ עם רב : (לג) ישם נהרות . ר"ל מלבד
האלה יעשה עוד פלאות דבר וחלופו כי ישם נהרות להיות מקום יובש כמ...
ומוצאי וגו'. כפל הדבר במ"ש : (לד) ארץ פרי . ואז הארץ שעושה פרי
נהפך להיות עפרה מלוח בל יעשה פרי : מרעת. ר"ל לא על חנם יעשה
כ"א בעבור רעת יושבים וגמולם הוא משלם : (לה) ישם מדבר. מקום
כמדבר ישים למקום אגמי מים : וארץ ציה . כפל הדבר במ"ש : (לו) ויושב שם . ובמקום ההוא מושיב אנשים שהיו רעבים על הנה מבלי מצוא מקום ל...
נפשם : ויכוננו . והם יכוננו את המקום ההוא להיות עיר מושב לבל תחסר כל בה : (לז) ויעשו. השדות והכרמים : פרי תבואה. הכרמים יעשו פרי ו...
תבואה : (לט) וימעטו . ר"ל וכן בהפוך כי בעונם ימעטו וישוחו עד לעפר מן הרעה אשר תפים עוצרה ועכובה אצלם ומן היגון אשר תפי' עליהם :(מ) ...
פעמים יביא בזיון הרבה על נדיבים : ויתעם . עושה אותם תועים ללכת באורח תוהו לא בדרך ישר ר"ל שוגים בדעתם : (מא) וישגב. ר"ל וכן בהפוך כי ...
את האביון מן העוני שהיה בו ומוליד משפחות רבות כעדרי הצאן : (מב) יראו ישרים. הטובה הבאה להאביון : וישמחו . בראותם מהשגחת המקום : וכל עו...
כל איש עולה יסגור פיו ויבוש מלדבר על כי יראה מפלאות ההשגחה : (מג) מי חכם . מי אשר נשאו לבו בחכמה וישמור בלבו אלה הדברים יהיו מתבוננים...
חסדי ה' ר"ל בשום אלה הדברים על הלב יהיו נגלים אליו חסדי ה' ויבין אותם : קח (ב) אלהים . אתה אלהים הנה לבי נכון עמך להאמין בך ולזה אשירה ואזמרה
אף כבודי . אף נשמתי תשיר לה' כפי רוחניותה :(ג) עורה . אמר בדרך מליצה אתה הנבל וכנור עורה את עצמך לזמר לה' בעת
אעירה

וַאֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים: ה כִּי־גָדוֹל מֵעַל־
שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ:
ו רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל
כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ: ז לְמַעַן יֵחָלְצוּן
יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנוּ:
ח אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה
אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד:
ט לִי גִלְעָד ׀ לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם
מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי: י מוֹאָב ׀
סִיר רַחְצִי עַל־אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי
עֲלֵי־פְלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע: יא מִי יֹבִלֵנִי
עִיר מִבְצָר מִי נָחַנִי עַד־אֱדוֹם:
יב הֲלֹא־אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא
אֱלֹהִים בְּצִבְאֹתֵינוּ: יג הָבָה־לָּנוּ
עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם:
יד בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא יָבוּס
צָרֵינוּ:

קט א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר
אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ: ב כִּי
פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ
דִּבְּרוּ אִתִּי לְשׁוֹן שָׁקֶר: ג וְדִבְרֵי
שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם:
ד תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי
תְפִלָּה: ה וַיָּשִׂימוּ עָלַי רָעָה תַּחַת
טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי:
ו הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד
עַל־יְמִינוֹ: ז בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע
וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו

ל' / ל' ומד מעל השמים / ג' נסיפ' / ב' / ועננו ק' / כ"ס ר"פ / ג' ב' חסר וא' מ"ל / ב' / סימן / ל' / ב' / ג'. ו' / ג' / ו' ר"פ / ס' ג' ר"פ / ל' / ב' / ב' / ל' ומד והשטן / ג'. ל'

תרגום

באומיא: ה ארום רב מעלוי
שמיא טובך ועד שחקי מטי
קושטך: ו אתרומם עלוי
שמיא אלהים ועל כל יתבי ארעא
איקרך: ז מן בגלל דישתזבון
רחימך פרוק ימינך ועני יתי:
ח אלהא ממלל מאתר בית
שכנתיה אבוע אפלג בזתא
עם יתבי שכם ועם יתבי
מישר סכות אמשח תחומא:
ט דילי גלעד דילי מנשה
גברין דבית אפרים עושנא
דרישי ומדבית יהודה ספרי:
י דוששית מואבאי היך
דודי שזוגי על מלכות אדום
אטלוק סנדלי על מלכות
פלשתאי אתיבב: יא וכדון מן
אוביל יתי עד כרכא תקיפא
מן דברני עד אדום: יב הלא
על דחבנא קדם יי שבקתנא
ולא נפקא שכנתיה
בחילותנא: יג הב לן סעדא
מן מעיקא דמגן פורקנא דבר
נשא: יד באלהא נעביד חילא
והוא ידושש מעיקנא:
א לשבחא על יד דוד תושבחא
אלהים שבחתי לא תשתוק:
ב ארום פומא דרשיעא
ופומא דנכלא עלי פתחין
מלילו עמי לישן דשקר:
ג וממללי סנותא חזרו יתי
ואגיחו עמי מגן: ד חלף די
רחמית סטנו לי ואנא אצלי:
ה ושוון עלי בישתא חלף
טבא וסנאתא חלף דרחימית:
ו אסער עלוי רשיעא וסטנא
יקום על ימיניה: ז באדיניה יפוק חיב וצלותיה תהי לחובתא: ח יהון יומוי קלילין

רש"י

ונגן מאליו: (ה) מעל וכתוב אחד אומר (לעיל ... ד שמים פירשו רבותינו ... משין לשמה כאן בעושין ... מה: (ז) ועני. שכל ... ידידיך תלוין בי: ... י' דבר בקדשו. שאמלוך ... עמת ואמלוך בדברו. ... עיל פרשה ס' פסוק ח): ... שכם. אחלקה ארץ ... לישראל. שכם חלק כמו ... ת מ"ח) שכם אחד על ... ועמק סכות אמדד: ... ב סיר רחצי. כלומר ... ושמשי ככלי תשמיש ... סין בו: על אדום אשליך. ... שיהיו מלכיהם נועלין ... ברגלי: אתרועע. אריע ... לירחם מפני: (יא) מי ... ליות המשיח לפשוט ... בערי מבצרים. מי ... כבר על אדום שהכיתי ... יא מלח שמנה עשר ... (א) אלהי תהלתי אל ... על כל ישראל נאמר: ... רשע. עשו: (ד) תחת ... אותך ישטנוני: ואני ... ואני מתפלל אליך תמיד ...): (ה) רעה תחת טובה. ... פרים אני מקריב בכל ... כיל שבטי' אומו' ומבקש ... והם מריעים לי (כשוחד ... ז) בהשפטו. לפניך יצא ... מדינך

... ג' וסימ' נמסר ביחזקאל ... ובספרא סימן מ"ד. ... ג' וסימ' הלא אתה ... זנחתנו. אף זנחת ותכלימנו. ... ים זנחתנו: למנצח לדוד ... קדים דוד למזמור ז' וסי' ... ספרא סימ' כ"ד: ודברי ... ון ר"פ וסימ' ודברי דויד ... ראשנים והאחרנים דד"ה. ... הראשונים והאחרונים ... ודברי שנאה סבבוני ... הדר כבוד הודך ודברי. ... י' מנשה ותפלתו אל ... י"ה: ג' קדמאי ר"פ: ... ג' וסי' ותפלתו תהיה ... ויתר דברי מנש' ותפלתו ... מי'. ושל אחריו ותפלתו

... אהרן כי גדול. פסחים ... כ עקידה שער יז ... זוסר ויחי ויקרא:

אבן עזרא

(ה) כי מעל. יותר וטעם ועד שחקים שאין העין רואה גבוהים מהם: (ו) רומה. הטעם אזמרך בלאומים וזאת היא זמירתי שאודיע כי גדול מעל שמי' חסדך ואתה אלהים הראה שאתה רם על השמים בהושיעך אותי על כן אחריו למען. שאר המזמור פירשתיו במזמור על שושן עדות והוא במזמור ששים: (א) למנצח. אלהי תהלתי. טעם אל תחרש כנגד הבא אחריו: (ב) כי. ופי מרמה. ופי איש מרמה כמו אל תהי מרי והפה פעול למלת פתחו כאלו כתוב כי רשע ואיש מרמה פתחו פיהם עלי: (ג) ודברי. חסר בי"ת ובדברי כמו כי ששת ימים או דרך משל כי הדברים סבבוהו: וילחמוני. וילחמו עמי חנם כמו לא יגורך רע לא יגור עמך רע: (ד) תחת. יו"ד אהבתי סימן הפועל: ואני תפלה. איש תפלה והטעם שהייתי מתפלל לשם בעדם כדרך ואני בחלותם לבושי שק: (ה) וישימו. יו"ד אהבתי פעול שהיה ראוי שיאהבוני: (ו) הפקד. רשע. אחר שתגבר ימינו עליו. ושטן כנגד ישטנוני והוא אדם כדרך ויקם ה' שטן לשלמה גם ויעמד והוא אחד מיועצי: (ז) בהשפטו. עמי כי הוא עשה לי עול וחמס. ותפלתו שאמות הפך תפלתי בעדו על כן לחטאה: (ח) יהיו. אמר יהושע כי פקודתו

מצודת ציון

ענין הוצאה: (ח) שכם. ענין חלק כמו כי תשימני שכם (לעיל כא): (ט) מחוקקי. השרים נקראים מחוקקים כי הם ישימו החוקים: (י) סיר. קדרה: נעלי. מלשון מנעול הסוגר: עלי פלשת. כמו על פלשת: אתרועע. מל' תרועה: (יא) יובילני. ענין הבאה: נחני. כהנג אותי: (יב) זנחתנו. עזבתנו: בצבאותינו. בצבא היוצא במלחמה: (יג) הבה. תנה: עזרת. כמו עזרה: (יד) חיל. כח ואומץ: יבוס. ענין רמיסה ודריסה כמו כפגר מובס (ישעיה יד): (א) תחרש. ענין שתיקה כמו החרש יחרש (במדבר ל): (ד) ישטנוני. מלשון שטנה ועניינו איבה ושנאה: הפקד. ענין מנוי גזברות: ינקש

מצודת דוד

... ותך בשחר: (ה) מעל שמים. החסד עולה מעל השמים ר"ל יותר גדולה ... בות שמים: אמתך. אמתת הבטחתך גדולה כערך גבהות השחקים: ... ו. הרם עצמך לשבת על השמים ר"ל הראה לכל שאתה יושב בשמים ... כלה ידך בתחתונים כי אפילו אלה למעלה לגבור יחשב ומכ"ש גבור למעלה: ... אה על כל הארץ כבודך: (ז) למען. בכדי שידידיך יחלצון הושיעה למו ... גם אף לי: (ח) דבר בקדשו. ברוח קדשו דבר ע"י נביאיו שאעלוז ואשמח ... כי אכלה את העובדי גלולים: אחלקה. מקומות העובדי גלולים אחלק ... ישראל בחבל המדה: (ט) לי גלעד. כי ראה ברוה"ק שבימי רחבעם ... מלוכה לכן אמר בימי יהיו כולם תחת ממשלתי: מעוז ראשי. החוזק ... יראשי מן האויב: מחוקקי. יהיו שרים שלי הכל ממני: (י) סיר רחצי. ... ה בהם כל תשמישי ברצוני כקדרה המוכן לרחוץ: עלי פלשת. על ... אריע בקול להומם ולהפחידם: (יא) מי יובילני. מי הוא הנותן כח בידי ... עיר מבצר ומי נחני עד אדום: (יב) הלא אלהים. הלא כל זה הוא ממך ... זר זנחתנו עד הנה ולא יצאת בצבאותינו ר"ל כמו הצרה שהיינו בה מאז היתה על אשר זנחתנו כן התשועה היא ממך ולא בדרך מקרה: (יג) הבה. אתה תן לנו עזרה מן הצר הצורר והמכחים בך כי תשועת אדם היא שוא ואין בה תועלת: (יד) באלהים. בעזר אלהים נעשה כח להתחזק שהוא ירמוס את הצרים לנו:

קט (א) אלהי תהלתי. אתה אלהי תהלתי שאני מהלל לך בכל עת: אל תחרש. אל תשתוק: (ב) ופי מרמה. פי איש מרמה: עלי פתחו. לדבר עלי הרה: לשון שקר. מראים עצמם כאוהבים לבל אחוש כשמר מהם: (ג) ודברי שנאה. אבל בלב סבבו אותי בדברי שנאה ולוחמים עמדי בחנם כי לא גמלתי להם רעה מעולם: (ד) תחת אהבתי. במקום האהבה שאני אוהב אותם המה נוטרים עלי שנאה בלב: ואני תפלה. עכ"ז אני איש תפלה להם כמ"ש ואני בחלותם לבושי שק וכו' (לעיל לה): (ה) תחת טובה. במקום טובה: (ו) הפקד. לכן הפקד עליו רשע כמותו ולא יחמול עליו: על ימינו. להיות נכון אליו לקטרג עליו: (ז) בהשפטו. כשיהיה נשפט על מעשיו יצא חייב: תהיה לחטאה. לא תחשב לזכות כ"א למזכרת עון לומר עליו בשמים איך מלאו לבו לשאול צרכיו מה' ואין לבו שלם עמו: (ח) פקודתו. עשרו וקניניו שהוא פקיד וממונה עליהם וגוי

אבן עזרא

פקודתו הוא אשתו ולפי דעתי כי הוא ופקודת כל האדם והטעם שתהיה מיתתו בידי אדם' ויש אומרים כי פקודתו הוא נפשו שהוא כמו פקדון : (ט) יהיו . יתומים . קטנים : אלמנה . בימי נעוריה כי ימיו יהיו מעטים : (י) ונוע . כדרך וכמה יניעון לאכול . ושאלו פועל כבד כמו שאל ישאלו באכל . ודרשו כמו ושאלו שיבקשו לחם. וטע' מחרבותיהם שבחרבות ידורו : (יא) ינקש . הנש' יהי עליו בימיו כי יאחזוהו ימי עני : (יב) אל . כאשר הזכי' יען אשר לא זכר עשות חסד : יהי . בנו כמו ולא אחריתו . ימח שם האב והבן על כן שמם: (יד) יזכר . כטעם פוקד עון אבות על בנים כאשר פירשתי במקומו : (טו) יהיו . העון והחטאת נזכרים לפני השם ושימח מארץ זכרם : (טז) יען . בהיות לאל ידו וירדוף עני ואביון ונכאה לבב כמוני : (יז) ויאהב . הוא היה סבה שיקללהו דוד שהיה איש האלהים : (יח) וילבש . התנבא כי הקללה תבואהו . כמדו מלבושו והטעם מדו והזכיר בתוכו : (יט) תהי . ולמזח . כמו חגורה ומזיח אפיקים רפה : (כ) זאת פעולת . כמו תגמול פעול' שהי' שוטני כנגד ישטנוני והדוברים רע כנגד ודברי שנאה: (כא) ואתה . אחר שקלל רשעי' כל שוטנים שב להתחנן לשם שלא יאבד עם, אלה שהם מחרפי' אותו כי אין לו כח לעמוד מפניהם : (כב) כי. חלל בקרבי. פועל עבר מגזרת חלל על כן הלמ"ד פתוחה ויש אומרים מגזרת חלול לוחין : (כג) כצל . הטעם קלות ימיו : ננערתי כארבה

תהלים קט

מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר׃ ט יִהְיוּ	ג' ל'.	מִנְיַן שְׁנוֹי יִיַרַת אוּחֲרָן׃ ט יְהוֹן
בָנָיו יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה׃ י וְנוֹעַ	ל'	בְּנוֹי יַתְמֵי וְאִתְּתֵיהּ אַרְמַלְתָּא׃
יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ	ל'. ל'. ל' חטף	י וְאִטַּלְטְלָא יִטַּלְטְלוּן בְּנוֹי וְשַׁאֲלוּן וְתִבְעוּן מִדַּהֲוָת
מֵחָרְבוֹתֵיהֶם׃ יא יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל־	ל' מ"ל	צָרַתְהוֹן׃ יא יְגַבֵּב מְזוֹפָא לְכָל
אֲשֶׁר־לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ׃ יב אַל־	ל'	דִּילֵיהּ וְיִבְזוֹן נֻכְרָאִין לֵיעוּתֵיהּ׃
יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן	ב'	יב לָא יְהֵי לֵיהּ נָגֵיד חִסְדָּא וְלָא יְהֵי לֵיהּ חָיֵס עַל יַתְמוֹי׃
לִיתוֹמָיו׃ יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית	ב' חד חס'	יג יְהֵי סוֹפֵיהּ לְאִשְׁתֵּיצָאָה בְּדָר
בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם׃ יד יִזָּכֵר ׀		אוּחֲרָן יִתְמְחֵי שְׁמְהוֹן׃
עֲוֺן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ		יד יִדְּכַר עֲוָיַת אֲבָהָתוֹי קֳדָם
אַל־תִּמָּח׃ טו יִהְיוּ נֶגֶד־יְהוָה		יְיָ וְחוֹבַת אִמֵּיהּ לָא תִתְמְחֵי׃
תָּמִיד וְיַכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ טז יַעַן	ל'	טו יְהוֹוְן קֳבֵיל מֵימְרָא דַיְיָ תְּדִירָא וִישֵׁיצֵי מֵאַרְעָא
אֲשֶׁר ׀ לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף		דָּכְרָנְהוֹן׃ טז מְטוּל דְּלָא אִדְּכַר לְמֶעְבַּד טֵיבוּ וּרְדֵיף גְּבַר
אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה לֵבָב	ל'	עַנְיָא וַחֲשִׁיכָא וּמַכִּיךְ לִבָּא
לְמוֹתֵת׃ יז וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ	ל'	לְאִתְקַטָּלָא׃ יז וּרְחֵים לְוָטָא וְאַתְיַת לֵיהּ וְלָא אִתְרְעֵי
וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ׃	י"א בסיפ'	בְּבִרְכְתָא וְאִתְרַחֲקַת מִנֵּיהּ׃
יח וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם	ל'. ב' חס' ין בסיפ' מוגס	יח וּלְבַשׁ לְוָטָא הֵיךְ לְבוּשָׁא וַעֲלַת הֵיךְ מַיָּא בְּגוּשְׁמֵיהּ וְהֵיךְ
בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו׃ יט תְּהִי־		מִשְׁחָא בְּאֵבָרוֹי׃ יט תְּהֵוֵי לֵיהּ
לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד	ד'. ל'	הֵיךְ לְבוּשׁ יִתְעֲטֵף וּלְקָמוֹר
יַחְגְּרֶהָ׃ כ זֹאת ׀ פְּעֻלַּת שֹׂטְנַי		תְּדִירָא יְזָרְזִנָּהּ׃ כ דָּא עוֹבָדָא
מֵאֵת יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי׃	ל'. ל'	דְּסָטְנַי מִן יְיָ וּדְמַלְּלִין בִּישְׁתָּא עַל נַפְשִׁי׃
כא וְאַתָּה ׀ יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי	ס' כ"כ	כא וְאַתְּ אֱלֹהִים יְיָ עֲבֵד עִמִּי מִן בְּגַלַל שְׁמָךְ הֵיךְ
לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי׃		טוּבָךְ וְחַסְדָּךְ פְּצֵי יָתִי׃
כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל	ל'	כב אֲרוּם עַנְיָא וַחֲשִׁיכָא אֲנָא
בְּקִרְבִּי׃ כג כְּצֵל כִּנְטוֹתוֹ נֶהֱלָכְתִּי	י"א. ד' רפי' ל'. ל'	וְלִבִּי שְׁפֵי בְּגַוִּי׃ כג הֵיךְ טוּלָא בִּצְדָיוּתֵיהּ אִתְגַּמְרֵית

תולדות אהרן כמים. שבת פו יומא עו מ"ק טו נדה לב : ולבי חלל . ברכות סב ב"ב יז ע"ג ד :

והעתר לו : ואל יהי ב' וסימ' ואל יהי מקום לזעקתי . ואל יהי חונן ליתומיו : למותת ל' והוא חד מן מלין דמשמשין ל' בשוא בריש תיבותא וסימ' תמצא נמסר במסר' רבתא במערכת אות הלמ"ד: ותבא ב' חס' בכתובי' וסי' ותבא כמים בקרבו ותבא בלט ותפס מרגלותיו וכל נביאים דכוו' חס' במ"י מ"ל וסי' ביחזקאל סימ' כ"ב . יעטה ד' בקריאה וסימ' ועל שפם יעטה וטמא טמא . כאשר יעטה הרועה את בגדו . גם ברכות יעטה מורה . תהי לו כבגד יעטה : כצל ד' רפים בקריא' וסימ' כפלגי מים בציון . כצל כנטותו נהלכתי . ימי

רשי

מדיקך מחויב ורשע : (ח) פקודתו. גדולתו פרכוסטיא"ה בלעז כמו ... פקידים (אסתר ב ד) : (י) ושאלו ודרשו מחרבותיהם . הכל ... מה נהיתה בפלוני ופלוני מתוך קול חורבה שיצא עליהם : ודרשו . ... אחרים שהרי נקוד חטף קמץ וכן ושאלו מפי אחרים הוא משמע שיש... עליהם . ויש לפ... ממשקל חזק יהיו ... הפתחים : (יא) ינק... אשר לו . אדם הע... ולהוט לעשות דבר ... מתנקש כלומר מוט... כמו (דניאל ה) ואר... לדא נקשן וכן פן תנ... אף כאן יהיה הנוש... עבודתו שנאמ' ורב... ל"א יהיה הנושה ... לכל אשר לו ינקש ... בלעז יהי משפט ה... ונשען על כל ממו... הנושה בעשו את עב... ורב יעבד צעיר ... אחר שיבא אחר ... שמו וטבעו שאפי... יפול עליו בפי הדור ... לאחר שנשחת שמו ... בלעז : עון אבותיו ... על אבותיו. לאברהי... שנים מחייו ולאביו... עינים : וחטאת אמ... רחמה ושגרם ל... קבורתה מן ה... יקללוה שיצא מנ... כמו שנאמר (בר... ותמת דבורה מ... וגומר אלון בכות ... קורין לאחר אלון שנ... ליעקב עם של דו... אמו והעלימו מיתה ... הטובו' האלה נגד ה' ... מארץ זכרם. של ע... (טז) יען אשר לא ... חסד . לעסוק בא... שעשה יעקב נזיד ... את יצחק שבאותו ... אברהם : איש ענ... (יז) ויאהב קללה ... הקדוש ברוך הוא ... (יח) וילבש קללה . ... בקללה ונוחה לו ... הקרבן וברכת כה... האומות : (יט) תהל... מעטה כבגד (מלא... תמיד . מגורה . ... אפיקים רפה (אי... החזקים פתח : (כג) כצל כנטותו. לעת ערב:

מצודת ציון

(יא) ינקש . מל' מוקש : נושה . המלוה כמו והנושה בא לקחת (מ"ב ד) : ויבוזו . לשון בזה ושלל : יגיעו. העושר הבא ע"י עמל ויגיעה : (יג) אחריתו . בנו וכן ולא לאחריתו (דניאל יא) : ימח . ענין מחיקה : (טז) ונכאה . ענין שבירה כמו ונכה רוח (ישעיה סו) : (יח) כמדו . ענין מלבוש מה כמו ומדו בד (ויקרא ו') : (יט) יעטה . ענין עטיפה וכן עוטה אור כשלמה (לעיל קד) : ולמזח . ענין חגירה כמו ומזיח אפיקים רפה (איוב יב) : (כ) שוטני . אויבי ושונאי : (כג) ננערתי . ענין הנדנוד והתנועה החזקה כמו חצני נערתי (נחמיה ה') שר"ל הייתי מנענע חצני בתנועה

מצודת דוד

(י) ונוע ינועו . יהיו נעים ונדים לשאול פת לחם גם ישאלו וידרשו... מושבותם מבתיהם החריבות ר"ל גם על הפתחים ישאלו גם במות... דרך : (יא) ינקש . הנושה בו יהיה פח יקוש ללכוד לעצמו את הכ... ממנו שאינם ראוים לירשו ישללו עשרו : (יב) אל יהי . לא יהיה... להיות מושך עליו חסד ולא יהיה מי אשר יחנן ליתומיו : (יג) יהי ... יהיה להכריתם ובדור השני שאחר בנו ר"ל בדור השלישי ימח שם ... ימותו ואינם וישכחו מן הלב : (יד) יזכר עון אבותיו. יהיה נזכר לו עון אבותיו לענשו גם עליהם וכמ"ש פוקד עון אבות על בנים (שמות כ) : אל ... יהיה נזכר על בנם : (טו) יהיו נגד ה' . לקטרג עליו ובעבור זה יכרת זכרם מן הארץ : (טז) יען . בעבור אשר לא זכר לעשות חסד למי שצריך אל... הענוים ונשברי לב להמית אותם : (יז) ויאהב קללה . אהב לעשות דברים אשר הקללה מעותדת לבוא עליהם ולכן תבא עליו הקללה המעותדת : ולא ... לא רצה לעשות דברים אשר הברכה מעותדת לבוא עליהם ולכן תהיה הברכה הזאת רחוקה ממנו : (יח) וילבש . יהיה מעוטף בקללה כמדו המעט... גופו : ותבא . הקללה תבוא בקרבו בשפע רב כמים : וכשמן . עם כי המשיחה היא למעלה על הגוף עכ"ז באה היא בעצמות כן הקללה תרד ... בשן אל עצמו ובשרו : (יט) כבגד יעטה. הקללה תהיה על גופו מסביב כבגד שעטה כל הגוף : ולמזח . יחגור הקללה תמיד להיות לו למזח : (כ) ... זהו גמול פעולת שטני מאת ה' וגמול הדוברים רע על נפשי : (כא) עשה אתי . חסד ואמת : למען שמך . למען יוגדל שמך : כי טוב חסדך . כאשר ... לכל כן הצילני גם אותי : (כב) כי עני . אני נכנע ומושפל כעני ואביון ולבי נעשה חלל בקרבי מגודל הפחד והתוגה : (כג) כצל כנטותו . כמו הצל וחוז... נטיית הצל שאינו בא מאפס עצמו כ"א ע"י נטיית השמש הצל כן נהלכתי אני ר"ל מהלכי לא בא מאפס עצמי ומרצוני כ"א ע"י מבריחים... ומ...

נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה׃ כד בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ — ל׳. ל׳
מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן׃ כה וַאֲנִי׀ — ל׳
הָיִיתִי חֶרְפָּה לָהֶם יִרְאוּנִי יְנִיעוּן
רֹאשָׁם׃ כו עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הוֹשִׁיעֵנִי — י״ד
כְחַסְדֶּךָ׃ כז וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹּאת — י״א רפין
אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ׃ כח יְקַלְלוּ־ — ל׳
הֵמָּה וְאַתָּה תְבָרֵךְ קָמוּ׀ וַיֵּבֹשׁוּ — ב׳ [illegible]
וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח׃ כט יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי — ל׳ מ״ל
כְּלִמָּה וְיַעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם׃ ל אוֹדֶה — ל׳ ב׳. ד׳
יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים
אֲהַלְלֶנּוּ׃ לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן
לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ׃ — ל׳

קי א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה׀
לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ
הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ׃ ב מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח — ב׳ א׳ חס׳. ב׳ ר״פ זבולון
יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ׃ — ל׳
ג עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־ — ל׳ חסר וחד בהררי
קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר לְךָ טַל יַלְדֻתֶיךָ׃ — ל׳ וכתי׳ כן
ד נִשְׁבַּע יְהוָה׀ וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן — ד׳
לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק׃ — ל׳ וחד ומלכי צדק

אטלטלית היך גובאי : כד רכובי אתקלו מצומא ובסרי פתרן מלהוי פטים : כה ואנא הויתי קלנא להון יחמון יתי יטלטלון רישיהון : כו סעוד לי יי אלהי פרוק יתי היך חסדך : כז וידעו ארום מחתך דא אנת יי עבדתה : כח ילטטון הנון ואת תברך יקומון ויבהתון ועבדך יחדי : כט ילבשון סטני כסופא ויעטפון היך מעילא בהתהון : ל אודי יי לחדא בפומי ובמצע חכימיא אשבחניה : לא ארום יקום מן ימינא דחשיבא למפרק ממדיני נפשיה : א על יד דוד תושבחא אמר יי במימריה לשואה יתי רבון על כל ישראל ברם אמר לי תוב ואוריך לשאול דמן שבטא דבנימין עד דימות ארום לית מלכותא מקרבא אחברתה ובתר כן אשוי בעלי דבבך כביש לרגלך : (ת״א) אמר יי במימריה למתן לי רבנותא חלף דיתבית לאולפן אוריתא דימיני אוריך עד דאשוי בעל דבבך כביש לרגלך : ב חוטרא דעושנך ישדר יי מציון ותהי רדי במצע בעלי דבבך : ג עמך דבית ישראל דמתנדבין לאוריתא ביום אגחותא קרבא תסתיע עמהון בשבהורי קודשא רחמין דאלהא יסתרהבון לך היך נחתת טלא יתבון לרוחצן תולדתך : ד קים יי ולא יתוב דאנת מתמני לרבא לעלמא דאתי בגין זכותא דהויתא

רשי

תי לשון טלטול וטרוף ואוטס כארבה שהוא נודד ונע ומטורף. (מצאתי) :
ויעטו כמעיל. העוטה ועוטף כל הגוף לכל לבוש : (א) נאם ה׳ לאדני.
ינו דרשוהו באברהם אבינו ואני אפרשנו כדבריהם נאם ה׳ לאברהם שקראוהו
ס אדוני שמעני אדוני (בראשית כ״ג) : שב לימיני. התעכב לתשועתי
לל לה׳ אין ישיבה אלא
וכן הוא אומר ותשבו
(דברים א) : לימיני.
עת ימיני : עד אשית
ד. אמרפל וחביריו :
טה. לשון משען כמו (לעיל
כל מטה לחם : מטה עוזך
ה׳ מציון. כשתשוב מן
חמה ואנשיך עייפים
פים ישלח לך ה׳ את מלכי
מלך שלם להוציא לחם
(בראשית י״ד) : רדה.
חמה: בקרב אויביך. לבטח:
עמך נדבות ביום חילך.
אסוף חיל לרדוף אחריהם
יבו עמך ואוהביך לצאת
כמו שמצינו (שם) וירק את
יו ילידי ביתו ולא יותר
ואשכול וממרא התנדבו
יהם לצאת ללכת אחריו
יתו : בהדרי קודש מרחם
חר. זאת תהיה לך בזכות
ת קדושה שהיה בך מבטן
שהכיר בוראו בן ג׳
ם : מרחם משחר. משנפלת
רחם כמו משילין פירות
אהובה ביו״ט ואיכא דתני
חירין : לך טל ילדותיך. לך
ב ילדותיך דרכי יושר
נהגת בהם בילדותיך יהיה
לנועם כטל זה שהוא נעים
ז : (ד) נשבע ה׳ ולא ינחם.
שהיה נתירא שלא יענש על
כלסין שהרג נאמר לו (שם
) אל תירא אברם וגו׳ לא
ם על הטובה אשר דבר
ך : אתה כהן לעולם על
רתי מלכי צדק. ממך תצא
ונה ומלכות להיות בניך
שין את שם אבי אביך
כונה והמלכות שנתנו לו :
רתי מלכי צדק. יו״ד יתירה
ו רבתי עם (איכה א). על
רת מלכי צדק על פקודת
כי צדק : אתה כהן. יש
משמע כהן כהונה ושררה כמו
מואל ב ח) ובני דוד כהנים
היו

אבן עזרא

כארבה. שאין לו קן : (כד) ברכי. אין בי כח ללכת כי יענה נפשו אולי ינצל מידם שלא יראה בבשרו לחלוח : (כה) ואני. כאשר יראוני אויבי ואני רזה הייתי חרפה להם : (כו) עזרני. טעם כחסדך עמי פעמים רבות : (כז) וידעו. כי כבר הזכיר עני ואביון ואתה ה׳ עשיתה זאת הישועה ולא אני : (כח) יקללו. לא אחוש מקללתם כי אתה תברכני. קמו עלי ויבושו : (כט) ילבשו. כל שוטני מהיום והטעם אחרים מלבד אלה כי כבר הזכיר על אלה ויבושו : (ל) אודה. שאודה בפי זה החסד שעשה השם עמי עד שידעו הרבים : (לא) כי. השם יעמוד לימין אביון להושיעו מהחפצים להיותם שוטני נפשו : (א) לדוד מזמור נאם ה׳ לאדני. נכון לפרש זה המזמור על אברהם על דברתי מלכי צדק רק יקשה עלינו ציון שהיתה עיר דוד ונוכל לתקנו בדרך רחוק׳ מעט והנכון בעיני כי זה המזמור חברו אחד מהמשוררים על דוד כמו מזמור יענך ה׳ ביום צרה ה׳ בעוזך ישמח מלך גם לשלמה אלהים משפטיך למלך תן וחובר זה המזמור כאשר נשבעו אנשי דוד לאמר לא תצא עמנו במלחמה וזאת תחלת דברי המשורר נאם ה׳ לאדני שהוא דוד : שב לימיני. והטעם שב בביתי ועבוד אותי וטעם לימיני כי הימין עושה חיל והנה הטעם לא תצא עמנו למלחמה כי ימין השם תלחם בעבורך והוא ישית אויביך הדום רגליך שיבאו לפניך שתרמסם : (ב) מטה. כי העוז והכח יצא מציון ששם הכבוד להשחית כל אויב שיבוא אליך אל ציון או טעמו כדרך יזכור כל מנחותיך בציון ששם הארון : (ג) עמך. יתנדבו בהלחם בעבורך. אמר רבי משה בקיעת השחר ושם מרחם כנוי כדרך אז יבקע כשחר והוא ישבח דוד ודימה הליה׳ שהיא בגוף כטל והטעם כי לא נס לחה במלחמות רבות שנלחם ויהיה כן מבקיעת השחר לך נשאר לח ילדותיך ואחרי׳ אמרו מהמקום השפל השחור לך מנת ילדותיך ופירוש טל כמו יוטל את הגורל ורבי ישועה אמר כי מרחם אמך היית מוכן להיות מלך והנכון בעיני כי נדבות דרך קורה כגשם נדבות והטעם אם הוצרכת לעשות מלחמה עמך יבואו אליך ביום כגשם נדבות רחם בהדרי קדש מרחם משחר מעת עלות השחר יבוא כטל שהרגלת לראות בילדותיך כאשר היית רועה בצאן : (ד) נשבע. אתה כהן. כל כהן משרת וכן ובני דוד כהנים

כצל נטוי. ימיו כצל עובר : בשתם ד׳ בקריאה וסימ׳ הנני עשה את כל מעניך בסוף צפניה. ישמו על עקב בשתם. ישובו על עקב בשתם. ויעטו כמעיל בשתם : לרגליך ב׳ וסימ׳ והם תכו לרגלך ישא מדברתיך. עד אשית אויביך הדום לרגליך. בתרא מ״ל : ינחם ד׳ וסימ׳ פן ינחם העם. כי ינחם ה׳ מנאקתם. לא ישקר ולא ינחם. נשבע ה׳ ולא ינחם. וא׳ וינחם ה׳ על הרעה :

ולדות אהרן כי יעמד. ברכות שם : נאם ה׳. נדרים לב סנהדרין קח זוהר בראשית : נשבע ה׳. נדרים שם זוהר משפטים :

מצודת דוד

וטולמל : ננערתי כארבה. ננערתי בתנועה החזקה ממקום למקום כמו הארבה אין לו קן מיוחד וננער מגדל לגדר : (כד) מצום. בעבור הצום כשלו ברכי חלבו : משמן. מהיות בה שומן : (כה) ואני. בעבור מרבית הצום המה חרפים אותי בלעג ובזיון : יראוני. כאשר יראוני יניעון עלי בראשם בדרך לעג : (כז) וידעו. תן בלבם לדעת ולהבין כי ידך עשתה זאת התשועה ולא באה במקרה : (כח) יקללו המה. אף כי המה מקללים אתה תהפכם לברכה ואם כי קמו עלי מה בכך הלא קמו ויבושו כי לא יוכלו לי ואני אשמח במפלתם : (כט) בשתם. הבושת אשר תביא עליהם יעטוף אותם מסביב כעטיפת המעיל : (לא) כי יעמוד. כאשר יעמוד לימין האביון להושיע מיד הרשעים השופטים לקחת נפשי במשפטם המקולקל : קי (א) נאם ה׳ לאדוני. ארז״ל כאשר נלחם אברהם את אמרפל והמלכים אשר אתו שאלו העובדי גלולים את אליעזר עבדו איך במתי מספר נלחם אברהם עם רב כזה והשיב להם ה׳ אמר לאדוני אברהם שב בבטחון לתשועת ימיני ולא אשקוט עד אשים אויביך מרמס לרגליך כהדום הזה : (ב) מטה עוזך. משען כחך : ישלח ה׳ מציון. ר״ל לא תנלחם בכחך כי אם בכח ה׳ השוכן עתה בציון : רדה. תמשול בקרב אויביך : (ג) עמך נדבות. העם אשר יבאו עמך במלחמה הנה יבואו בנדבת לבם ולא בעבור קבלת שכר מה והם אנשי גבור אשכול וממרא : ביום חילך ביום המלחמה אשר תלחם בכח ואמצות הלב : בהדרי קודש. והוא בגמול על שאתה מהודר בקדושה : מרחם. מעת צאתך מרחם אמך אתה דרוש לי למלאות שאלתך : לך טל ילדותך. מה שהכרתני מעת הילדות יהיה לך לנייח נפש כטל הזה שהוא נוח לכל : (ד) ולא ינחם

מצודת ציון

בתנועה חזקה : (כד) כחש. ענין רזות : (כה) יניעון. מלשון תנועה : (כט) כמעיל. הם מלבוש מה : (א) הדום. הוא שרפרף הכסא הנתון תחת רגלי היושב כמו והשתחוו להדום רגליו (לעיל לט) : (ב) מטה. ר״ל משען כמטה שנשענין עליה : רדה. ענין ממשלה כמו וירד מים עד ים (לעיל ע״ב) : (ג) חילך. מל׳ חיל וכח : משחר. ענין דרישה כמו משחרי לטרף (איוב כד) :

אבן עזרא

כהנים היו והטעם לעבוד את השם והנה הטעם שישראל ילחמו ואתה תקח המעשר כאשר לקח. מלכי צדק מאברהם. ווי"ו דברתי נוסף ופירוש על דבר' על מנהג כמו דוברות ביס אי תחסר אות כ"ף אתה כהן לעולם על דברת כמו על דבר שאתה כמלכי צדק ועליו כתוב והוא כהן לאל עליון והנה תהיה מלת אתה בעבור אחרת. ורבי משה אמר בעבור שאתה מלך צדק כמו ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו הטעם רב לך להלחם כי השם עוזר ימינך ומחץ ביום אפו מלכים על ידיך: (ו) ידין. תחסר מלת אשר כמו עם לבבכם שלם וכן הוא ידין בגוים אשר הוא מלא גויות שיש לו צבא רב הוא יעשה דין בגוים: על ארץ רבה. שאיננה נקראת אי והיא ארץ ישראל ומדי ופרס. ורבי משה אמר כי הטעם רבת בני עמון: (ז) מנחל. הטעם כל כך היו האויבים מפחדי' ממנו כי בלכתם בדרכים היה שותה מנחליהם ואין לאל ידם למונעו על כן היה מרים ראש ויש אומרים כי מרוב צבאותיו היה צריך ללכת דרך ששם נחל כי לא יספיקו לו מעיינים או הטעם שיוצא אליו בדרכים המים מן הנחלים בלי פחד כדרך מי ישקני מים ואל תתמה על ישתה גם ירים כי הנה מחץ לשון עבר והנה הוא על דרך המדבר על זמן עומד וכמוהו רבים: (א) הללויה אודה ה'. הללויה דברי המשורר הללו יה כמוני כי אני אודה השם בכל לב: בסוד ישרים. בסתר ועדה בגלוי וזה הוא שאודה לאמר: (ב) גדולים מעשי ה' ודרושים מבוארי'. אמר ר' מרינוס כי חפציהם על משקל זקניהם והטעם שימצא בהם הדורש כל חפציו שידרוש כמו וכל חפצים לא ישוו בה: (ג) הוד'. אע"פ שמעשיו גדולים דרושים הם לדורשיהם ומבוארים כי פ על השם נראה לעין על כן הוד והדר וטעם וצדקתו שכל פעלו צדק: (ד) זכר. הטעם בכל דור ועש' זכר לנפלאותיו שעשה במצרים שהוא חנון ורחום לחון הצועקים אליו כמו ושמעתי כי חנון אני: (ה) טרף. דבר ויצלו את מצרים כמו הטריפני. טעם יזכור לעולם בריתו הוא ברית בין הבתרים ושם כתיב ואחרי כן יצאו ברכוש גדול: (ו) כח. הטעם שהשם עושה חסד ומשפט וצדקה וזה הוא שהגי' לעמו ללכת אחריו לתת להם כדרך כי לא באתם עד עתה וכתו' כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען ושם כתו' את משפטי תעשו והנה פירש

כח

תרגום

מְלַךְ זַכַּי׃ ה שְׁכִנְתָּא דַייָ עַל יְמִינָךְ מְחָא בְּיוֹם רוּגְזֵיהּ מַלְכַיָא׃ ו אִתְמַנָא לְדָיָן עַל עַמְמַיָא מְלֵי אַרְעָא גוּשְׁמֵי רַשִׁיעִין קְטִילִין מְחָא רֵישָׁא עַל אַרְעָא סַגִיעָא לַחֲדָא׃ ז מִפּוּם נְבִיָא בְּאוֹרְחָא אוּלְפַן יְקַבֵּל מְטוּל הֵיכְנָא יְזְקוֹף רֵישָׁא׃ א הַלְלוּיָהּ אֲשַׁבַּח קֳדָם יְיָ בְּכָל לִבָּא בְּרָזְהוֹן דִתְרִיצַיָא וּכְנִשְׁתָּא׃ ב רַבְרְבִין עוֹבָדַיָא דַייָ מִתְבַּעְיָן לְכָל דְצָבְיָן לְהוֹן׃ ג שְׁבָחָא וְשִׁבְהוֹרָא עוֹבָדֵיהּ וּזְכוּתֵיהּ קַיָמָא לְעָלְמִין׃ ד דָכְרָן טָב עֲבַד לְפְרִישְׁוָתֵיהּ חַנָנָא וְרַחֲמָנָא יְיָ׃ ה מְזוֹנָא יְהַב לְדָחֲלוֹי יִדְכַּר לְעָלַם קְיָמֵיהּ׃ ו חֵיל עוֹבָדוֹי חַוֵי לְעַמֵיהּ לְמִתַּן לְהוֹן

תהלים

קל"ד ה אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ
ט' מְלָכִים׃ ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ
ד' רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה׃ ז מִנַּחַל
בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ׃
קיא א הַלְלוּיָהּ ׀ אוֹדֶה יְהוָה
י"א כתיב יו"ד ב בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה׃
ג' ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים לְכָל־
ג' חֶפְצֵיהֶם׃ ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ
ג' וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ ד זֵכֶר עָשָׂה
ח' לְנִפְלְאֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה׃ ה טֶרֶף
נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ׃
ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם

רשי

היו: (ה) אדני. אשר היה על ימינך במלחמה: מחץ ביום אפו את ארבעה מלכים הוא ידין בגוים מלא גויות זו היא בשורת הבתרים שנאמר לו על מצרים וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ט"ו): (ו) מלא גויות. אסיפת פגרים. מלא לשון אסיפה כמו י"ד) קראו אחריך מלא. יקרא עליו מלא רועים ל"א). והיכן דן מלא מצרים על שפת הים ט"ו): מחץ ראש על ארץ זו היא דוגמת נבואת ג') מחצת ראש מבית רשע פרעה שהיה ראש ושר גדולה וחשובה על כל כמו שנאמר (לעיל ק) עמים ויפתחהו שהיו כל תחת ממשלת מצרים: בדרך ישתה וגו'. מנחל בדרך הליכתו היתה את ולא היתה צריכה למ על כן היה מרים ראש (יחזקאל כ"ט) יאור לי עשיתני. ענין אחר המזמור הזה בדוד: ה' לאדני. על עבדי שאול כשהייתי נרדף לאדני. על אדוני כ פרעה לבני ישראל (שו וישאלו אנשי המקום (בראשית כ"ו): שב התעכב והמתן לישו [ב] מטה עוזך ישלח ה' מעשים טובים המצוויים ד"א עוד תמליך בציון וש לך מטה עז ואז תרדה אויביך: [ג] עמך נדבו חילך. עם ישראל לעזרתך ביום שתעשה שמפורש (בדברי הימים א י"ב) שהיו נקבצים עליו מכל שבט ושבט בצ נקלג נפלו עליו ממנשה וגומר ומן הגדי נבדלו אל דוד וגומר (שם): בהד מרחם משחר. בשביל הדרת קדושה שהיה בך מנעוריך: לך טל יל ילדות טובה ופרק נאה שהיה בך תהיה לך כטל שהוא נעים וערב ות פירות להצליחך: [ד] נשבע ה' וגו' שהמלכות תהא שלך עולמית: א לעולם. ואיזו מן הכהונות כהונה שהיא למעלה מכהונת מלכי צדק וחוו שהיא למעלה מכהונה גדולה בשלשים מעלות: על דברתי מלכי צדק. מכהונת מלכי צדק שהיה כהן לאל עליון וא"ת אף הוא מלך היה. מלוכת מל איננה מלוכה חשובה כנגד ישראל: [ה] אדני. יהיה תמיד על ימינך להושיע מחץ ביום אפו מלכים. שנלחמו עם אברהם ועם יהושע ועם ברק: [ו] ידין מלא גויות. ועוד בימי יחזקיהו בנך ידין באוכלסי סנחריב קבוץ פגרים וימחץ בסנחריב שהוא ראשה של נינוה ואשור שהיא ארץ רבה אשר מנחל בדרך היה שותה שנתפאר ששתו אוכלסיו מימי הירדן שנאמר (ישעיה ל"ז) אני קרתי ו מים ואחריב וגו': [ז] על כן ירים ראש. היה משתבח ומתפאר בגודלו: (א) הללויה וגו'. מזמור זה הוסד באלף בית אות אחד בראש הפסוק ואחד באמ וכן כלם מאל"ף ועד תי"ו. וכמו כן מזמור השני. הראשון מדבר בשבחו של הקב"ה והשני מספר בשבחו של צדיק: (ד) זכר עשה. קבע לישראל שבתות ו ומכות שנאמרו בהם ונכרת כי הייתי במצרים (דברים ט"ז) לפי שהוא חנון ורחום על בניו וחפץ להצדיקם: (ה) טרף נתן. מזון: (ו) כח מעשיו הגיד לעמו. בשנ נחלת גוים הודיעם כחו וגבורתו. ומדרש תנחומא כתב לישראל מעשה בראשית להודיעם שהארץ שלו ובידו להושיב בה כל מי שירצה ולעקור אלו ולהושיב אחרי יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אתם שכבשתם ארץ שבעה גוים:

סמוכים

מסורה

גויות ב' א' מ"ל וא' חס' וסי' את גוית שאול ואת גוית בניו. ידין בגוים מלא גויו': וסי'מאן דמ"ל מ"ל: מנחל ד' וסי' נמסר בסדר דברים: גדולי' הגדולים כולהון חס' במ"י מ"ל וסימ' נמסר בשפטים סימן ח' ובירמיה סימן כ"ה: וצדקתו ג' וסימ' וחסד ה' מעולם ועד עולם. הוד והדר פעלו. הון ועשר בביתו: חנון ורחום ח' וסימ' וקרעו לבבכם ואל בגדיכם. על כן קדמתי לברוח תרשישה. כי בשובכם על ה'. זכר עשה לנפלאותיו. זרח בחשך אור. חנון ורחום ה' ארך אפי' דתהלה לדוד. וימאנו לשמוע דעזרא. וברחמיך

תולדות אהרן מנחל. פסחים קיז: אודה ה'. זוהר ויצא וישלח ותרומה: טרף נתן. שם משפטים ואמור:

מצודת ציון

על דברתי. על ענין כמו על דברת בני אדם (קהלת ג') והיו"ד יתירה: (ה) מחץ. ענין הכאה ופציעה כמו מחצתי ואני ארפא (דברים לב): (ו) גויות. גופות בני אדם כמו ושבנו לגו כסילים (משלי כו): רבה. גדולה: (א) בסוד. ענין עצה כי נעשית בסוד לבל יגלה. או הוא מל' יסוד כי העצה למעשה היא כמו היסוד להבנין: (ה) טרף. ענין מזון כמו הטריפני לחם חוקי שם

מצודת דוד

ינחם. לחזור משבועתו ולחשוב מחשבה אחרת: אתה כהן. השבועה היתה ממך תצא הכהונה: על דברתי. על ענין מלכי צדק ר"ל כמו מלכי צדק בו ומלכי צדק וגו' והוא כ"ן (בראשית יד): (ה) ה' על ימינך. כאלו אברהם ידבר לומר על כי היה ה' על ימינך לזה מחץ והכה ביום הראות ותגברת מלחמתו את המלכים האלה ולא בכח הזרוע: (ו) ידין בגוים. ה' הוא עשה דין ומשפט בעובדי גלולים ההם על שמקום המלחמה היה מלא מפגרים מתים: מחץ ראש. הוא הכה ראש כ"א על ארץ הכאה רבה עד לא יוסיף לקום: (ז) מנחל בדרך ישתה. היה שבע מדם הרוגיהם כמו השות די שבעו מנחל השוטף בדרך שבני אדם הולכים שאין מי ימחה בידו כי מימיו מרובים והוא במקום המופקר לכל כן מן השמים הפקירו לו דמם והרבה בהם: על כן. על כי מן השמים הפקירו לו דמם לכן היה מרים ראש לנצח אותם אבל לא בכח ידיו התגבר עליהם: **קיא** (א) הללויה. אתם כולכם ה ואף אני אודה את ה' בכל לבב: בסוד. בעצת ישרים ובני העדה ר"ל כפי אשר יורו ישרי הלב ויותר העם: (ב) גדולים מעשה ה'. עם כי מעשה ה' המה ר"ל עשויים בחכמה נפלאה עכ"ז המה דרושים ונמצאים לכל החפצים להתבונן בהם: (ג) עומדת לעד. היא דבר המתקיימת לעולם מאח"כ צדקה נשר ו (ד) זכר עשה לנפלאותיו. כמ"ש במן קח צנצנת וגו' והנח אותו וגו' למשמרת (שמות יז) למען תהיה לזכרון: חנון. כי הוא חנון ורחום ולזה עשה זכ הנסים למען ייטיבו דרכם ויקבלו שכר: (ה) טרף. זה המן שכלכל בו אנשי דור המדבר: יזכור. כי זכר לעולם הברית אשר כרת את אברהם להביאם לאר אף כי מרו בו לא חסרו דבר: (ו) הגיד לעמו. הבטיח לעמו להראות כח מעשיו להורים ז' האומות ולתת להם נחלת הגוים ההם ולזה הגיד שלא יאמרו

...נחלת גוים: ז מעשי ידיו אמת ומשפט נאמנים כל־פקודיו: ח סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר: ט פדות שלח לעמו צוה לעולם בריתו קדוש ונורא שמו: י ראשית חכמה יראת יהוה שכל טוב לכל־עשיהם תהלתו עמדת לעד:

קיב א הללויה אשרי־איש ירא את־יהוה במצותיו חפץ מאד: ב גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יברך: ג הון־ועשר בביתו וצדקתו עמדת לעד: ד זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק: ה טוב־איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט: ו כי־לעולם לא־ימוט לזכר עולם יהיה צדיק: ז משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטח ביהוה: ח סמוך לבו לא יירא עד אשר־יראה בצריו: ט פזר ׀ נתן לאביונים צדקתו עמדת לעד קרנו תרום בכבוד: י רשע יראה ׀ וכעס שניו יחרק ונמס תאות רשעים תאבד:

(מסורה בצד: י"א כתי' יו"ד · ב' חד חסר · ל' ומ"ל · ג' א' חסר · ז' · כ"ח · ל' וחד אשרי האיש · ד' · ג'. ל' ר"פ · ב'. ח' · י' · ב'. ב' חד מ"ל ולר סמוך ב' ל' · ב' וחס השמש)

תרגום

אחסנת עממיא: ז עובדי ידוי קושטא ודינא מהימנין על פקודוי: ח סמוכין לעלמי עלמא מתעבדין בקושטא ותירוצא: ט פורקנא שלח לעמיה פקד לעלם קימיה קדישא ודחילא שמיה: י שרוי חוכמתא דחלתא דיי סכלא טבא לכל עובדיהון תושבחתיה קימא לעלמין:

א הללויה טוביה דגברא דחל ית יי בפקודוהי צבי לחדא: ב גבר באוריתא יהוין בנוי בדר תריציא יתברך: ג מזלא ועותרא בביתיה וזכותיה קימא לעלמין: ד דנח בחשוכא נהור לתריציא חננא ורחמנא וצדיקא: ה גברא טבא חיס על עניי ומוזיף יסובר מלוי בהלכתא: ו ארום לעלם לא יזוע לדכרן עלם יהי זכי: ז משמועתא בישא לא ידחל תכין לביה רחיץ במימרא דיי: ח סמיך לביה לא ידחל עד דיחמי פורקנא בעקתא: ט בדר ממוניה יהב לחשיכי זכותיה קימא לעלמא תוקפיה תרום באיקרא: י רשיעא יחמי ויכעוס עלוי שנוי יעסי ואתמסא רגוג רשיעי תיביד:

רשי

...וכים. הם פקודיו על סמך עז מחוזקין בעונשין ואזהרות והפרשיות זו על זו כסדר ולדרוש וזהו שאמר שלמה שוקיו עמודי שש וגו' (שיר... (ב) דור ישרים. אשר יבורך יהיה זרעו: (ד) זרח בחשך אור. ...זריח. ומדרשו הוא עצמו כביכול נעשה להם אור כמו ה' אורי וישעי ...ז): (ה) טוב איש חונן ...גו'. שחונן דלים ומלוה ...ינו מדקדק לומר אין ...ידי. ואת דבריו הצריכין ...כל ובמשתה ובכסות במשפט ובמדה וחס על יכלכל דבריו במשפט. ...ספיו: (ז) נכון לבו. ...בו ליוצרו: (ח) סמוך ...מן ובטוח על הקב"ה: ... יראה וכעס. ל' פעל ...עם לפיכך נקוד חציו ...יו פתח וטעמו למטה: ...כה' אלהינו. בשמים שהוא מגביהי לשבת ...ראות. מגביהי משפילי ...הושיבי מושיבי כלם יו"ד ...הם: (ט) עקרת הבית. ...א כעקרה יושיבנה: ...ים שמחה. כי הלה ...ציון את בניה. (ישעי' סו)

אבן עזרא

כח מעשיו: (ז) כל פיקודיו. הם התורות והמצות הנטועות בלב כל האדם על כן אמר עמהם נאמנים: (ח) סמוכים. השם סומכם לעד על כן יעמדו והוא עשה באמת ובדרך ישר: (ט) פדות. טעם פדות לעולם ישלח פדות לעמו והם השומרים בריתו כי בריתו לעולם עומדת והוא קדוש ולא יוכל נברא לחלל בריתו על כן מלא ונורא:

(י) ראשית. בעבור שהזכיר שהוא נורא אמר ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב יש לכל עושי פקודיו וכל אחד מהעושים תהלתו עומדת לעד כמו בנות צעדה עלי שור ויתכן שישוב וי"ו תהלתו אל שכל טוב. ורבי משה אמר כי ה"א ומ"ם עושיהם שבים אל החכמה והיראה והטעם כי העושי' כפי חיובם וכדרך שיודו: (א) הללויה אשרי איש. הללויה דבר המשורר כמוני ואמרו אשרי איש ירא ה' ששמר נפשו ממצות לא תעשה לא בעבור תולדתו או פחד מלך או על דבר חרפה ובזיון רק בעבור יראתו מהשם ית': במצותיו חפץ מאד. הם מצות עשה וטעם מאד כי בכל מאדו יעשה: (ב) גבור. חסר כ"ף כמו ועיר פרא והטעם כגבור נודע בדורו כן יהיה זרעו: דור ישרים. הוא האב והבן והברכה היא: (ג) הון ועושר בביתו. וההון שיש לו לא עשהו בחמס וגזל רק בצדק על כן וצדקתו: (ד) זרח. הצרות דומות לחשך כמו הטעם ההולכים בחשך והישועה לאור על כן כי אשב בחשך ה' אור לי והנה כבא הצרות על העולם יזרח אור לישרים והוא השם שהוא חנון ורחום וצדיק או יהיה אור מוסף אחר עמו כאילו הוא אור חנון: (ה) טוב. כמו הפך איש טוב כמו כל רבים עמים כי הכל נכון בלשונינו או טעמו מה טוב וככה הוא טוב הוא איש שהוא חונן ואמר חונן ללכת אחרי השם שהוא חנון ומלת יכלכל כפול כמו וכל בשלים: במשפט. כאשר הוא ראוי לעשות. ויש אומרים כי יכלכל כמו יכלכל מחלהו: (ו) כי. הזכיר כי אחריתו טובה וזה הוא כי לעולם לא ימוט הצדיק יעמוד זכרו בצדק וצדיק יסוד עולם: (ז) משמועה. שהיא כללת עמו או מדינתו, והזכיר למה לא יירא כי לבו בטוח בשם והוא תאר על משקל עלוס וככה:

...לבו. בצרה שתבא עליו לבדו מאויביו: (ט) פזר. לא הזכיר פעול פזר גם נתן כי הוא נודע כי מלת לאביונים תודיענו. וטעם צדקתו כי מדרך צדק לעזור ...או על דרך וצדקה תהיה לנו: (י) רשע. הפך הצדיק כראותו עושר הצדיק יכעס ברוב הקנאה: שניו. כפי מחשבתו שיחרוק עוד שניו להנקם וזה יהיה כי ימס כל

מסורה

...עוזר': פדות ג' חד חס' ...י פדת · פדות שלח ...רבה עמו פדות · קדמא ...ך ד' ב' פתחין וסימ' יברך גבה · גבור בארץ · ועתה הואל וברך את ...ר דשמואל · טוב עין · עבדא וגברא פתחין: חד חס' וחד מ"ל וסימ' · משמועה רעה לא ...מ' מלא: סמוך ב' וסי' · סמוך לבו לא יירא: חד פתח וחד קמץ וסי' ...ה וכעס שניו יחרק · גם חשך יאכל וכעס · קדמא אינון מן א"ב א' פתח וסימ' נמסר במס' רבת'

תולדות אהרן סמוכים. ברכות י: פדות. זוהר יתרו: ראשית. ברכות ט פסחים קיא עקידה שער א עקרים מג פל"ח זוהר בראשית ויתרו עקידה נעילת שערים כל המזמור (שבת ג): הללויה. פסחים שם: אשרי ...ות ת ע"ג יט: גבור בארץ. עקרים מג פל"ד: הון ועושר. כתובות ג (בכורים סח): טוב. חולין פד: משמועה. ברכות ס: פזר נתן. בתרא י זוהר ויגש ובהעלותך: רשע יראה. פסחים קיז:

מצודת ציון

...אל ממזון החיה הבאה על... (ה) יכלכל. ענין ספוק וכלכלו את המלך (מ"א ד): ...ענין הטענה: (ט) קרנו. ...תו: (י) יחרק. ענינו שחיקת ועקיצת

מצודת דוד

...מעשי ידיו אמת. מה שגרש הגוים ההם היה לאמת הבטחתו לאברהם ...היה כי העובדי גלולים נגרשו בעונם: נאמנים. כי כל פקודיו המה ...לא ימצא בהם דבר עול: (ח) סמוכים. פקודיו המה סמוכים ונשענים ...לעולם כי המה עשוים באמת ויושר ואין א"כ מקום שיהיו בטלים בשום ... פדות. להפדותם ממצרים: צוה. על כי צוה להם התורה הנתונה ...תקיימת לעולם ובעבור קבלתם שלח הפדות: קדוש וגו'. ולזה קדש גם ...וחיו למען תהיה יראת ה' על פניהם: (י) ראשית חכמה. בנכון הוא ...למוד החכמה שישים האדם בלבו יראת ה' ולשכל טוב יחשב לכל העושים ...תהיה תהלתו עומדת לעד להיות מהולל בחכמה כי תהיה מתקיימת ...לא תקדים היראה אל החכמה וכמ"ש רז"ל: קיב (א) הללויה אשרי ...את יה ואמרו בהלול אשרי איש וגו' כי הדבר הזה יחשב הלול לה': ...מלעבור על ל"ת: במצותיו וגו'. לקיים מצות העשין: (ב) גבור. לא זה בלבד שאשרי לו כי גם לזרעו ייטיב ויהיה כ"א גבור בארץ ואף כל אנשי הדור של הישרים יהיו מבורכים כי מכריעים את העולם לזכות: (ג) הון ועושר. עם כי יקבל גמול טוב בזה העולם ויהיה הון ועושר בביתו עכ"ז שכר צדקתו עומדת לעד ושמורה לו לעוה"ב: (ד) זרח בחשך. בעת בוא חשכת הגיהנם יזריח המקום אור לישרים כי הוא חנון וכו' ולא יככה להם מה שקבלו גמול בעוה"ז: (ה) טוב. לזה טוב להאיש אשר חונן עניים ומלוה להם בעת דחקם וצרכי ביתו מכלכל במשפט הראוי וחס על נכסיו כי בהיות כן כפולה זכותו על כי מקמץ לעצמו ומפזר לעניים: (ו) לא ימוט. לא יהיה נוטה לנפול: לזכר עולם. אף בעוה"ב יוזכר לצדיק ויקבל עוד גמול: (ז) משמועה רעה. עת ישמע בעולם שמועה רעה לא יירא ממנה ולבו יהיה נכון בטוח בה' שלא תגע בו הרעה: (ח) סמוך. כ"כ יהיה לבו סמוך בה' ולא יירא עד יתן לב לראות ברעה הבאה על צריו כי כשהאדם הוא בפחד אינו נותן לב לראות נקמת צריו: (ט) פזר. בעבור שפזר

ממון

אבן עזרא

כל זה שיחשוב וככה תאות רשעים שיתאוו רע לטובי' : (א) הללויה הללו עבדי ה' . טעם לאמר הללו שלשה פעמים כדרך היכל ה' פעם אחרי פעם וטעם עבדי ה' אתם עבדי ה' כמו הקהל חקה אחת לכם ואמרו כן יהי וזאת היא התהלה באמת : (ג) ממזרח . ככה אורך הייטוב שהם י"ב שעות ולא כן הרוחב על כן כתוב התבוננת עד רחבי ארץ : (ד) רם . הוא מרומם על כל תהלות שיהללוהו כל גוים שהם בשבעה גבולות ממזרח שמש עד מבואו והאות על זה כי על השמים כבודו שהם למעלה על כל גוים ויתכן היות רם מוסך אחר ורם על השמים כבודו : (ה) מי . יש אומרים כי המגביהי פועל עומד כמו אם תגבי' כנשר והאמת שהוא פועל יוצא והפעול הוא קנך . א"ר משה כי פעול המגביהי הוא כבודו ויו"ד המגביהי כיו"ד חלבי מרום ואמר כי כן הפי' המגביהי לשבת בשמים המשפילי לראות בארץ וכמוהו אבני שוהם לאפוד ואבני מילואי' לחשן ולפי דעתי שהוא כמשמעו המגביהי מקום שבתו ובשמים ובארץ הכל שפלים נגדו וטעם לראות כי הכל ידע כמו הדבר הנראה וזה הוא הכתוב בתורה הוא אלהי האלהים ואחריו עושה משפט גר יתום : (ז) מקימי . גם זה הכתוב קשור כי העפר שהוא הארץ נקודת העגול הגדול שהוא המקיף והנה הטעם כי השם העליון ירומם האביון ואילו היה בעפר דרך משל על כן טעם מקים . אשפות לשון יחיד מאשפתות ואף על פי שהוא על משקל אחר והטעם כפול : (ח) להושיבי . היו"ד נוסף כמו מקימי ואחר שהזכיר נדיבים באר כי אלה הנדיבים הם נדיבי עמו שהם נכבדים כדרך תהלה לכל חסידיו: (ט) מושיבי עקרת. במשקל גברת ואין המלה סמוכה אל הבית העקר' יושיבנה והיא שבה בית כמו מושיב יחידים ביתה והבית כמו בית אהרן בית יעקב איש וביתו וטעם אם הבנים כי תהיה העקרת אם הבנים שמחה כדברי חנה כי שמחתי בישועתך ואתם המשורר במלת הללויה על אלה נפלאות שיעשה השם : (א) בצאת ישראל. לועז מדברי רז"ל כמו לעז על בניה או ללועזות : (ב) היתה יהודה . לשון נקבה כמו ותרא בגודה אחותה יהודה והזכיר יהודה כי הוא גבר באחיו : ישראל ממשלת כהנים ועדת יהודה לקדשו כמו וגוי קדוש : (ג) הים . שנבקעו מימי הים ומי הירדן קמו כד אחד : (ד) ההרים . רעשו מפני כבוד השם : (ה) המשורר ישאלם למה זה וטעם כי תנוס שסב לחרבה ויבשו המים . וטעם ההרים הוא ההופכי הצור אגם מים ובפסוק ההרים וכל גבעות אפרש הספרש (ז) מלפני . יו"ד חולי נוסף והוא שם הפועל כמו לא יוכלו קום ובעבור היות המלך באל"ף ארץ היתה מלת חולי מלעיל כאילו כתוב חול תחול הארץ כמו קומי והטעם מהדין הוא שתחולי ארץ ועתה יפרש טעם רקידת ההרים : (ח) ההופכי . כי הוא יבש מי הים והירדן והמים לחים והוציא נחלים מ...

תרגום

א הַלְלוּיָהּ שַׁבַּחוּ עַבְדַיָּא דַיְיָ
שַׁבַּחוּ יַת שְׁמָא דַיְיָ׃ ב יְהֵוֵי
שְׁמָא דַיְיָ מְבָרַךְ מֵהַשְׁתָּא וְעַד
עָלְמָא׃ ג מִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא
עַד מַטְמְעֵיהּ מְשַׁבַּח שְׁמָא
דַיְיָ׃ ד רָמָא עַל כָּל עַמַּיָּא יְיָ
עֲלָוֵי שְׁמַיָּא אִיקָרֵיהּ׃ ה מַן
כְּוָתֵיהּ דַיְיָ אֱלָהָנָא דִגְבִיהַּ
מוֹתְבֵיהּ לְמִתַּב׃ ו דְמַמִּיךְ
עֵינֵיהּ לְמֶחֱמֵי בִשְׁמַיָּא
וּבְאַרְעָא׃ ז מֵקִים מֵעַפְרָא
מִסְכֵּנָא מִקִּלְקַלְתָּא יָרִים
חֲשִׁיכָא׃ ח לְאוֹתָבָא עִם
רַבְרְבַיָּא עִם רַבְרְבֵי עַמֵּיהּ׃
ט מֵיתַב כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל
דִמְתִילָא לְעַקְרָא דְיָתְבָא
מוֹרִיקָא לְאֶנָשֵׁי בֵיתָהּ מַלְיָא
אוֹכְלוֹסִין הֵיךְ אִמָּא דִי עַל
בְּנַיָּא חַדְיָא הַלְלוּיָהּ׃ א בְּמִפַּק
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב
מֵעַמֵּי בַּרְבְּרָאֵי׃ ב הֲוָת
כְּנִשְׁתָּא דְבֵית יְהוּדָה אֲחִידָא
לְקוּדְשֵׁיהּ יִשְׂרָאֵל לְשַׁלִּיטוֹי׃
ג יַמָּא אִסְתַּכֵּל וְאַפֵּךְ יוֹרְדְנָא
חֲזַר לְאָחוֹר׃ ד טוּרַיָּא טְפַזוּ
הֵיךְ דִכְרִין גַּלְמָתָא הֵיךְ בְּנִין
דְעָאן׃ ה מַה לָךְ יַמָּא אֲרוּם
תְּאַפֵּךְ יוֹרְדְנָא תַּחֲזוֹר לַאֲחוֹרָא׃
ו טוּרַיָּא טְפַזוּ הֵיךְ דִכְרִין
גַּלְמָתָא הֵיךְ בְּנִין דְעָאן׃ ז מִן
קֳדָם קִירִים אִתְחַלְחַלִי אַרְעָא מִן קֳדָם אֱלָהָא דְיַעֲקֹב׃ ח דְהָפַךְ טִינָרָא לְאַרִיתָא דְמַיָּא שָׁמִיר לְמַעְיַן דְמַן

תהלים

קיג א הַלְלוּיָהּ | הַלְלוּ עַבְדֵי
יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה׃ ב יְהִי
שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃
ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל
שֵׁם יְהוָה׃ ד רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם | יְהוָה
עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ׃ ה מִי כַּיהוָה
אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת׃
ו הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ׃
ז מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים
אֶבְיוֹן׃ ח לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם
נְדִיבֵי עַמּוֹ׃ ט מוֹשִׁיבִי | עֲקֶרֶת
הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ׃
קיד א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם
בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז׃ ב הָיְתָה
יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו׃
ג הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר׃
ד הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת
כִּבְנֵי־צֹאן׃ ה מַה־לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס
הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר׃ ו הֶהָרִים
תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן׃
ז מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי
אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב׃ ח הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־
מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם׃

רשי

סו) : (א) מעם לועז . עם שפת לשון אחר שאינו לה"ק . ואחכירה... נועז לא תראה עם עמקי שפה וגו' (שם לג) . וכו"ן ולמד נחלפות זו... נשכה שהוא לשכה בספר עזרא (נחמיה יג) : (ב) היתה יהודה לקד... יהודה לגורל חבלו וקדושתו ואף הם קדשו שמו בירידת הים כענין... (לעיל ס"ם) שרי יהוד... וכמו כן נדרש באגדה... היתה יהודה לקדשו ש... לתוך הים ואמר אני א... וזהו שאמר היתה יהוד... (ג) הירדן יסוב לאחר... מימי בראשית נבקעו... ארץ . המחולל ארץ . יו... בו . כמו מגביהי... והספכי : (ח) למעי... וי"ו יתירה כמו וי"ו...

מצודת ציון

וטחינת השנים אלו באלו בהתקלף האדם על חבירו כמו ויחרקו שן (איכה ב) : (ג) ממזרח שמש . ממקום זריחת השמש : עד מבואו . עד מקום שקיעתו והוא פאת המערב : (ה) המגביהי . היו"ד יתירה וכן המשפילי מקימי להושיבי מושיבי ואמרו כי תוספת היודי"ן הוא מלאות הל' : (ז) מאשפות . ענין דומן וזבל : (א) לועז · כל שפת לשון עם זולת לשון הקודש תקרא לועז ובמשנה קורין אותה ללועזות בלעז (מגילה יח) : (ג) יסוב . מלשון סבוב : (ד) רקדו . קפצו : (ז) חולי . ענין יראה כמו באין תהומות חוללתי (משלי ח) והיו"ד נוספת : (ח) ההופכי . היו"ד יתירה : אגם מים . הוא מקום כניסת המים : חלמיש . הוא סלע קשה כמו ושמן מחלמיש צור (דברים לב) : למעינו . מל' מעין והוי"ו

מצודת דוד

הממון אשר נתן לאביונים יהיה שכר לדקתו שמורה לעוה"ב וגם ... ממשלתו בכבוד : (י) רשע . כאשר יראה הרשע את זאת יכעוס ... הקנאה ויחרוק שניו כדרך המתקלף ולבבו ימס בקרבו ברוב הקנאה ... של הרשע מהרשעים תהיה אבודה ולא יוכל למלאותם לעשות אל ... מאומה רע : קיג (א) הללויה . וחזר ופי' הללו עבדי ה' אבל לרשע ... מה לך לספר חוקי : (ב) יהי . ר"ל אמרו בהלול יהי שם וכו' : (ג) מ... היושבים במזרח וכו' מפי כולם מהולל שם ה' : (ד) כבודו . משכן ... הוא על השמים : (ה) מי כה'. מי ענין כמוהו כי אף אם אמנם הוא מגביה א"ע לשבת מעל השמים : (ו) המשפילי . הוא משפיל עיניו להשגיח על כל שנעשה ... כי למול רוממתו אף השמים נחשב לאין : (ז) מקימי . בהשגחתו מקים את הדל מן העפר : מאשפות . כפל הדבר במ"ש : (ח) להושיבי . ועוד מרבה כבודו ... עם נדיבים וחזר ופירש עם נדיבי עמו והמה המעולים שבנדיבים : (ט) מושיבי . הוא מושיב את העקרה בבית כי בעודה עקרה שבתה הבית מעט פע... בר:זובות לספג לערה וה' בהשגחתי פותח רחמה ותלד ותשב בבית ותהיה א"כ אם הבנים שמחה בהיותה יושבת בביתה עם בניה : הללויה . בעבור כל זה ... קיד (א) בצאת . בעת יצאו ישראל ממצרים : בית יעקב . כפל הדבר במ"ש : (ב) היתה . בעת ההיא נהיה יהודה עם קדושו וישראל בכללם עם ממשלתו ... דהה . את ישראל בהיה אל תוך הים נס ממקומו ונעשה חרבה : הירדן . בימי יהושע היבב הירדן לחזור לאחור לבלי לכת דרך מהלכו : (ד) ההרים ר"ו ... מתן תורה רקדו ההרים כאילים לגודל החרדה : (ה) מה לך הים . כאלו שואל אל הים מה לך כי תנוס מדוע זה

...א יבש גם וי"ו למעיינו נוסף והנה הטעם כי השם לבדו יעשה דבר והפך הדבר והנה הים והירדן והצורי' בקטם והפך תולדתם : (א) לא לנו ה' לא לנו .
...כמו אמרי לי: כי לשמך. שהוא נקרא עלינו תן כבוד וזה שתעשה בעבור חסדך : (ב) למה. נא. עתה וכבר פירשתיו : (ג) ואלהינו בשמים. בעליונים או
...מן השמים תבאנה כל הגזרות בארץ : (ד) עצביהם. הזכיר גדולות השם ושאין כח לאלהי העמים וקראם עצבים כי הם לעצבון לעובדיהם ולא יועילם :
...אדם. דרך קלון להם שיעבדו מעשיהם : (ה) פה. והמצויירים נכבדים מהם כי הם ירגישו גם ידברו: (ו) אזנים. הזכיר ארבע הרגשות והניח האכילה כי אין

קטו א לֹא לָנוּ יְהֹוָה לֹא־לָנוּ
כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־
אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה־
נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם
כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם
כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: ה פֶּה
לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא
יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ
אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם ׀
וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־
יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם
כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל
בְּטַח בַּיהֹוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית
אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהֹוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם
הוּא: יא יִרְאֵי יְהֹוָה בִּטְחוּ בַיהֹוָה
עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהֹוָה זְכָרָנוּ
יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ
אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהֹוָה
הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף יְהֹוָה
עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים
אַתֶּם לַיהֹוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
טז הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהֹוָה וְהָאָרֶץ
נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים
יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ ׀ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־
עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

י"ח פסו' על על ומלה ביניהון
ז' פסו' דסי' ולא ולא
ב' חד חס' ולא יוכלון ולא ולא
ג' ומ"ל
ס' חס' בכתו'
ל'
ל' . ב'
ד באוספי חד חס' ג' ב' מ"ל וא' חס'
ל'
ל' וא' אך לא כל. ג' חסר
י"ב

דמיין : א לָא מְטוּלְתָנָא יְיָ לָא מְטוּל זַכְוָתָנָא אֱרוּם לִשְׁמָךְ הַב אִיקָרָא מְטוּל טוּבָךְ וּמְטוּל קוּשְׁטָךְ : ב לְמָא יֵימְרוּן עַמְמַיָא אָן הַשְׁתָּא אֱלָהֲהוֹן : ג וֵאלָהָנָא מְדוֹרֵיהּ בִּשְׁמַיָא כָּל דִי יִצְבֵי עֲבַד : ד טַעֲוָתְהוֹן דְכַסְפָּא וְדַהֲבָא עוֹבַד יְדוֹי בַּר נָשׁ : ה פוּמָא לְהוֹן וְלָא מְמַלְלִין עַיְנִין לְהוֹן וְלָא חָמְיָן : ו אוּדְנִין לְהוֹן וְלָא שָׁמְעִין נְחִירֵי לְהוֹן וְלָא מְרִיחִין : ז יְדֵיהוֹן וְלָא מְמַשְׁמְשִׁין רִגְלֵיהוֹן וְלָא מְהַלְכִין לָא מְרַנְנִין בְּעִנְקֵיהוֹן : ח דִכְמָתְהוֹן יְהוֹן עוֹבְדֵיהוֹן כָּל דִי מִתְרַחֵץ עֲלֵיהוֹן : ט יִשְׂרָאֵל רְחֵיץ בְּמֵימְרָא דַיְיָ סַעֲדְהוֹן וּתְרֵיסְהוֹן הוּא : י דְבֵית אַהֲרֹן רְחִיצוּ בְּמֵימְרָא דַיְיָ סַעֲדְהוֹן וּתְרֵיסְהוֹן הוּא : יא דַחֲלַיָא דַיְיָ רְחִיצוּ בְּמֵימְרָא דַיְיָ סַעֲדְהוֹן וּתְרֵיסְהוֹן הוּא : יב מֵימְרָא דַיְיָ דְכַר יָתָנָא לְטָב יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ יַת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ יַת בֵּית אַהֲרֹן : יג יְבָרֵךְ דַחֲלַיָא דַיְיָ זְעִירַיָא עִם רַבְרְבַיָא : יד יוֹסֵף מֵימְרָא דַיְיָ עֲלֵיכוֹן עֲלֵיכוֹן וְעַלְוֵי בְנֵיכוֹן : טו בְּרִיכִין אַתּוּן מִן קֳדָם יְיָ עָבֵד שְׁמַיָא וְאַרְעָא : טז שְׁמֵי שְׁמַיָא לִשְׁכִינַת יְקָרָא דַיְיָ וְאַרְעָא יְהַב לִבְנֵי נָשָׁא : יז לָא מִתַיָא מְשַׁבְּחִין שְׁמָא דַיְיָ וְלָא כָּל נָחֲתֵי בֵית קְבוּרַת אַדְמְתָא : יח וַאֲנַחְנָא נְבָרֵךְ יָהּ מִן הַשְׁתָּא

צורך לה: (ז) ידיהם. כנגד ידיהם ורגליה' וטעם יהגו אפילו לא יהגו כיונה גם עוף אחר : (ח) כמוהם. דרך תפלה : (ט) ישראל. אמר בטח כנגד כל אשר בוטח בהם. אמר בן בלעם כי עזרם ומגינם הוא היה ראוי להיותו עזרכם ומגנכ' הוא והנכון בעיני שהוא כך ישראל בטח בה' כי הוא לעולם עזר לישראל ומגנם כמו מגן עוזר : (י) בית. אחר שהזכיר ישראל הזכיר קדושיו והם בית אהרן : (יא) יראי. אחר כן כלל ליראי השם בכל עם ועם : (יב) ה'. אמר ר' משה כי זכרנו הזכרים שלנו ויברך בית ישראל הנקבות ואין זה נכון כי בית אהרן אינם נקבות איש וביתו בכל המקרא רק זכרנו מגזרת זכירה והאות על זה שהוא קמץ כי אילו היה מגזרת זכרים היה הרי"ש בקמץ קטן רק הטעם השם שזכרנו תמיד הוא יברך אלה הבוטחים בו ושב להזכירם: (יג) יברך. וטעם הקטנים שיהיו שוים בברכה עם הגדולים: (יד) יוסף. הנה פירש מה היא הברכה כי היא תוספת ולהפך הקללה היא חסרון : (טו) ברוכים. שב לפרש כי התפלה שהתפלל לברכם תתקי' וטעם עושה שמים וארץ שתקן היבש' והרקיע כמו ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים והנה הטעם כי הוא מושל בעליון ובשפל והוא יברך אתכם : (טז) השמים. אמר רבי משה כי השמים כמו מקום ואני כבר פירשתיו בספר השם כי שמים על מתכונת שנים וגזרתו משם בעבור שני מקומות בסדן שהם נטועים וכן כתוב לנטוע שמים וליסוד ארץ וחסרי דעה חשבו כי ממשלת האדם בארץ כממשלת השם בשמים ולא דברו נכונה כי מלכות השם בכל משלה רק פירוש נתן לבני האדם שהאדם כמו פקיד אלהים בארץ על כל מה שיש בה והכל בדבר השם: (יז) לא. טעם השם כח נשמה באדם
...' החיות והצמחים להכיר מעשה השם ולהללו בעודו חי: יורדי דומה. מקום כריתות וארץ גזירה כמו ודמיתי אמך ויש אומרים כי הוא מגזרת ולא דומיה
...לתתני דמי לו ואף כי אחריו כתוב : (יח) ואנחנו. זאת הברכה היא בפה להודות כי נשמת הצדיק לעולם תהלל את השם : אהבתי

...ל ק"ד) : (א) לא לנו. ...ולנו ובכושר מעשינו ...נו : כי לשמך תן כבוד. ...יאמרו איה נא אלהיהם: ...ומישון. לשון ימושני ...אשי' כ"ז) : (יא) יראי ה'

...על חד מן י"ח פסוקים ...לה ביניהון וסימ' נמסר ...ב' סימ' מ"ו ; אזנים ז' ...וח אזני' ולא . להשמעות ...וארם בתוך בית המרי . ...זאת עם סכל . אזנים ...ן ישמעו . וחברו ולא ...אזנים כרית לי : בגרונם ...ב' מ"ל וא' חס' וסימ' ...וח גרנם . ולא יהגו ...רוממות אל בגרונם : ...בלשון אוספי ג' מ"ל ...וסימ' נמסר בסדר ויצא ...רוכים ג' ב' מ"ל וא' חס' ...וכיה אתם לה' כי חמלתם. ...תם חסר . ברוכים אתם ...: שמים וארץ . דיבש ...': יורדי ג' חסר וסי' המה ...ם ישכבו . לא המתים ...ונמשלתי עם יורדי בור.

...אהרן לא לנו . פסחים ...קית עקרים מ"ד ...ות ד מגילה עג) : פס לסס . ...מ : ה' זכרנו . זוכר ...: בשמים . ברכות לד ...סוכה ה יבמות סג גטין מז ...זוכר ויקסל: לא המתים . ...זוכר אדרת האזינו :

...צודת ציון

...יום : (ב) נא . עתה : ...כן תקרא צורת הגלולים : ...מלשון ריח : (ז) ימישון. ...ין ונגיעה בדבר מה וכן אולי ...י (בראשית כז) : יהגו . ...לפצוף וכן אהגה כיונה (ישעיה ...אפילו קול לפצוף בעלמא אין ...גרונם. בצוארם : (יז) דומה. ...שהוא מקום דממה ושתיקה ...שם כאלו תרד אל הקבר עם הגוף

מצודת דוד

...ודן לאחור: (ו) ההרים. מה לכם ההרים כי תרקדו וגו': (ז) מלפני . ...יתו לומר אנו נסים וגו' מלפני פחד האדון המחולל את הארץ: מלפני ...אל כדבר במלות שונות : (ח) ההופכי. ההופך את הצור היבש להיות ...: אלמים. כפל הדבר במ"ש: קטו (א) לא לנו. לא למען לדקותינו ...תן כבוד לשמך להיות מכובד בעבור החסד וקיום האמת שתעשה עמנו : ...נא. איה אלהיהם מדוע לא ירים ריב עמו : (ג) ואלהינו. אבל אלהינו ...מים ואפילו הלא למעלה לגבור יחשב ומכ"ש גבור למעלה ולזה עושה כל ...ץ וכחמו אז כחו עתה ומושב למעלה לומר תן כבוד לשמך ורמס ידך ...וכר פיהם : (ד) עצביהם. הן עצביהם של עובדי גלולים אין בהם ממש כי ...הם כסף וזהב מעשה ידי אדם ולא אלהים המה : (ה) פה להם. עם כי ...פה בלא לא ידברו וגו' : (ו) ידיהם. עם כי ידיה' עשוים המה בלא לא

ימששו בהם : (ח) כמוהם. קלל את העושים אותם לאלהים ואמר שיהיו כמותם לבל ידברו וגו': כל. וכן יהיה כל הבוטח בהם : (ט) ישראל. אבל ישראל הוא בוטח בה'. כי מעולם הוא עוזרם ומגינם ר"ל הוא למו כמו מגן על בלובשו: (יא) יראי ה'. המה חסידי או"ה : (יב) ה' זכרנו. ה' אשר זכרנו מעולם הוא יברך וחוזר ומפרש את מי יברך ואמר יברך את בית ישראל וגו' : (יד) יוסף. בכל עת יוסף עליכם ברכה : (טו) ברוכים אתם. תהיו ברוכים לה' עושה שמים וארץ ור"ל יברך אתכם ויחזור ויברך : (טז) השמים. עם כי השמים המה שמים לה' מיוחד למכון שבתו מ"מ ישגיח בארץ ונתנה לבני אדם למי שישר בעיניו ותהיו אתם לברכה בקרב הארץ : (יז) לא המתים. הנקברים בה' העומדים למות מיתת עולם לא יהללו את יה על הטובה הבאה כי לא עליהם תחסים: ולא וגו'. כפל הדבר במלות שונות: (יח) ואנחנו. אבל המאמינים בה'
חיים

אבן עזרא

(א) אהבתי . כמה הייתי אוהב שישמע השם קולי בהתחנני ויש אומרים אהבתי ה' כי ישמע קול תחנוני כמו אשר חכמים יגידו ולא כחדו ויש אומרים כי יו"ד קולי נוסף והנכון שיחסר בי"ת בתחנוני : (ב) כי. טעם ובימי אקרא כל ימי וזה אספר : (ג) אפפוני . ומצרי שאול. מן המצר מפעלי הכפל כמו מי שם ממדיה. צרה בגוף ויגון בנפש : (ד) ובשם . ובשם הייתי קורא לאמר אנא לשון פיוס עם תודה כמו אנא חטא העם הזה והייתי חושב בלב.כי : (ה) חנון. ורחום השם וצדיק כי המשורר ירא השם וטעם מרחם כמו רחום : (ו) שומר . הטעם שלא אחשוב תחבולות להמלט כי שמתי נפשי כאחד הפתאים כי אם דלותי ידעתי כי השם שהוא חנון ורחום יושיעני והייתי מבשר נפשי לאמר לה : (ז) שובי נפשי למנוחייכי.כנגד צרה ויגון אמצא כי פעמים רבות גמל השם עלייכי או באה מלת גמל תחת יגמול כמו נתתי כסף השדה קח ממני : (ח) כי . כמה פעמים הצלת נפשי וטעם את עיני שהיה חושב שימות כמו ויבך חזקיהו : ואת רגלי.כי בהם התנועה שיוכל לברוח : (ט) אתהלך . בעבור שהזכיר רגלי אמר אתהלך בארצות החיים שהם על פני הארץ ולא תחתיה : (י) האמנתי . אמר ר' משה עתה אאמין כי מה שהייתי מדבר על לבי היה אמת שאמר שובי נפשי ופי' אני עניתי כמו דלותי מגזרת עני וכמו זמיר עריצים יענה .ופי' : (יא) אני אמרתי על עת שנכתב בו ויהי דוד נחפז ללכת . וטעם כל האדם כוזב על שמואל שהבטיחו או כוזב כמו לא יכזבו והטעם נכרת כי חשב שיהרג. ולפי דעתי עתה אאמין אשר אדבר כי קודם עתה דברתי כזבים וככה עניתי כמו ויען איוב הראשון ועניתי ואמרתי: (יב) מה. מה מנחה אתן לשם כמו והשיב למלך ישראל ודקדוק תגמולוהי על לשון ארמית עלוהי כמו עליו ולפי דעתי שהוא שתי מלות אע"פ שהיא חסירת אל"ף כמו לפלמוני המדבר את אשר עדן ובבל ובמה : (יג) כוס . על דעת רבי משה שהוא כמו מנת חלקי וכוסי והנה הכוס מקרה והוא הנושא ואחרים אמרו כי הוא כמשמעו. אשא כמו אריס והטעם מרוב השמחה ואמר עם צרה ויגון ובשם ה' אקרא ואם כוס ישועות כן לקו[ל] הראשון כי בכל ימיו יקרא בשם ה' בין בצר בין במרחב : (יד) נדרי . ה"א נגדה נוסף ומלת נא עתה ככל נא שבמקרא ונכנסת למ"ד עם לכל עמו כ[י] לבית : (טו) יקר . הזכיר הטעם למה מלטו השם כי הוא מהחסידים : יקר. קשה כמו ויקר פדיון נפשם קשה הוא בעיני השם להמית חסידיו בלא ע[ת] כמו:

רשי

ה'. אלו הגרים : (א) אהבתי כי ישמע ה' את קולי. כך אמר דוד לא[...]
שאול והוא מלך . שובי נפשי למנוחיכי כי ה' גמל עליכי חסד
אני מתאוה כי חלצת נפשי ממות : אהבתי כי ישמע ה'. תאבה[...]
ה' את קולי (סא"א) : (ב) ובימי אקרא . בימי צרתי אקרא[...]
גאולתי אשבחנו : (ג) [...]
חבורות אויבינו
להמיתני: חבלי מות [...]
כלם ל' חבורות הם [...]
י') חבל נביאים : ומצ[...]
גבולי שאול : (ט) [...]
החיים . ארץ ישראל[...]
אויבי ורודפי ממנה [...]
ועל כרחם חזרתי : [...]
כי אדבר . האמנתי [...]
ציבא שאמר על [...]
כשאדבר (שמו' ט"ו) [...]
אשר למפיבושת או [...]
מאד דברתי קשה ונ[...]
(יא) אני אמרתי בח[...]
מפני אבשלום : כל ה[...]
ובוגד באוהב בו כי נ[...]
בני בוגד בי ומבקש[...]
וכל ישראל גומלים [...]
תחת טובה לפיכך [...]
לציבא ואמרתי אק[...]
כוזב ובוגד בי כל לשו[...]
אלא ל' חסרון מבו[...]
עליו פילג"א בלעז [...]
(ישעיה כ"ח) אשר [...]
מימיו . ויש פותרין [...]
אמרתי בחפזי בסלע [...]
שהיו שאול ואנשיו ע[...]
ואל אנשי לתפשני ו[...]
ויהי דוד נחפז ללכ[...]
א כג) כל אדם כוזב . [...]
הנביא שהוא נאמן [...]
הוא כוזב שמשחו [...]
(מלאכי) : (יג) כ[...]
אשא . אביא הנ[...]
התודות שנדרתי כמו[...]
אזבח זבח תודה ועל [...]
בסמך אקרא על ה' [...]
שכן אין הלוי אומר [...]
על היין : (יד) נגד[...]
עמו . נגד כל עמו : [...]
בעיני ה' . הראני הק[...]
קשה וכבד הוא בעי[...]
ל

תהלים קטז

קטז א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע
יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי : ב כִּי־הִטָּה — ב' ועלי הטה חסר
אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא : ג אֲפָפוּנִי ׀
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי — ל'
צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא : ד וּבְשֵׁם־יְהוָה — ג'
אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה נַפְשִׁי : — ו' כתיב ה'
ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם : — י'
ו שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי — ח'
יְהוֹשִׁיעַ : ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי — ב' . ג' מלרע ל'
כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי : ח כִּי חִלַּצְתָּ
נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה — ז' כסיפ'
אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי : ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי — ח'
יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים : י הֶאֱמַנְתִּי
כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד : יא אֲנִי — ב' . ב'
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב : — ה'
יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי — ל'
עָלָי : יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם — ז' מ"ל . ג'
יְהוָה אֶקְרָא : יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם
נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ : טו יָקָר בְּעֵינֵי

תרגום

וְעַד עַלְמָא הַלְלוּיָהּ : א רְחִימֵית
אֲרוּם שְׁמַע יְיָ יַת קָלִי בָּעוּתִי :
ב אֲרוּם אַצְלֵי אוּדְנֵיהּ לִי
וּבְיוֹמַי אֲנָא קָרֵי : ג אַקִּיפוּ
יָתִי מַרְעֵי מוֹתָא וְעִיקְתִין
דִשְׁיוֹל אַשְׁכְּחוּנִי עִיקְתָא
וְדָבוֹנָא אֶשְׁכַּח : ד וּבִשְׁמָא
דַיְיָ אֶקְרֵי בְּבָעוּ יְיָ שֵׁזִיב
נַפְשִׁי : ה חַנָּנָא יְיָ וְזַכָּאָה
וְאֱלָהָנָא מְרַחֵם : ו נָטֵר שַׁרְגוּגַיָא יְיָ
אִתְמַסְכְּנֵית וְלִי חָמֵי לְמִפְרוֹק :
ז תּוּבִי נַפְשִׁי לְבֵית מְנָחָיְכִי
אֲרוּם מֵימְרָא דַיְיָ גְּמַל טוּבָא
עֲלַיְכִי : ח אֲרוּם פְּצִיתָא נַפְשִׁי
מִקְטוֹל יַת עֵינִי מִן דִמְעֲתָא
יַת רִגְלִי מִן לְאַדְחָיָא :
ט אֶתְהַלֵּךְ קֳדָם יְיָ בְּאַרְעַת
חַיַּיָא : י הֵימְנֵית אֲרוּם אֲמַלֵּל
בִּכְנִישַׁת צַדִּיקֵי אֲנָא שַׁבְּחִית
לַחֲדָא : יא אֲנָא אֲמָרִית
בְּמֶעֶרְקִי כָּל בְּנֵי נָשָׁא מְכַדְּבִין :
יב מָה אָתִיב קֳדָם יְיָ כָּל גְּמוּלָן
טָבָן דִילֵיהּ גָּמִילִין חִנּוּן עֲלָי :
יג כַּסָּא דְפוּרְקָנַיָא אֲסוֹבַר
לְעָלְמָא דְאָתֵי וּבִשְׁמָא דַיְיָ
אֶקְרֵי : יד נִדְרַי קֳדָם יְיָ אֲשַׁלֵּם אַתְנֵי כְּדוֹן גְּנִסוּי לְכָל עַמֵּיהּ : טו יַקִּיר קֳדָם יְיָ מִיתוּתָא

הטה ב' וסימ' ועלי הטה חסר . כי הטה אזנו לי : אנה ו' כתיב ה' בריש' בקשה וסימ' אנה ה' זכור נא את אשר התהלכתי דמלכים . וחברו דישעי' . אל נא נאבדה בנפש . אנה ה' הלא זה דברי . אנה ה' מלטה נפשי . אנה ה' כי אני עבדך : שובי ג' בטע' מלרע וסימ' כי אחרי שובי נחמתי . עד שובי בשלום שובי נפשי למנוחיכי : ישועות ז' מ"ל וסימ' מגדול ישועות מלכו דשמואל . וחברו מגדיל דסיפרא . פועל ישועות בקרב הארץ.ומעוז ישועות משיחו . מה תשתוחחי נפשי קדמא . צוה ישועות יעקב . כוס ישועות אשא : ובשם ה' ג' וסימ' ובשם ה' אקרא אנא ה' . כוס ישועות אשא ובשם ה' . לך אזבח זבח תודה . וכולהון בחד ענינא :

תולדות אהרן אהבתי . פסחים סד קיח סוכה נד ר"ה יז (ברכות ד פסחים לג מגילה עג תענית סז) : צרה. (ברכות יד) : אנא ה'. פסחים[...] שומר פתאים . שבת קכט יבמות יב עב ק כתובות לט סנהדרין קי ע"ג נדה ל מס עקרים מד פ"כ (תרומות מו) : דלותי . [...] ר"ה יז : אתהלך . שם יומא עא (כלאים לב) : כוס ישועות . ברכות סב פסחים קיט (ברכות יד פסחים לז) : יקר . חגיגה יד ב"ב ח עקידה ש"ב[...]

מצודת ציון

הגוף ותאכל עם הגוף ונקרא יורד דומה בעבור זה:(ג) אפפוני.ענין סבוב כמו אפפו עלי רעות (לעיל מ) : חבלי. ענין מכאוב כמו צירים וחבלים (ישעיה י"ג) : ומצרי. מלשון צרה: (ד) אנה.ענין בקשה והודאה כמו אנא חטא העם (שמות לב) והה"א הוא במקום האל"ף : (ו) פתאים . מלשון פתי וסכל : (ז) למנוחיכי - היו"ד יתירה וכן עליכי : (ח) חלצת . ענין הוצאה ושליפה כמו בצרה קראת ואחלצך (לעיל פ"א) : (יא) בחפזי . מלשון חפזון: כוזב. משקר : (יב) תגמולוהי . תגמוליו ועל דרך לשון ארמי עלוהי כמו עליו : (יד) נא . כמו עתה וחוזר הוא על מלת אשלם : (טו) יקר . ענינו קשה וכן ויקר פדיון

מצודת דוד

העומדים לחיים ולקבל טובה נברך את יה מעתה ועד עולם על הברכות הנוספות בכל עת ולזה הללו את יה בכל זמן: קטז (א) אהבתי . חפ[...] אהבתי ה' כי ישמע את קולי ואת תחנוני וא"כ מהלין עלי לאהבו : (ב) וכי[...] בכל ימי אשר אקרא אליו יטה און לשמוע : (ג) אפפוני . כאשר סבבו א[...] מות ומצאו אותי צרות השאול ומצאתי צרה ויגון וכפל הדבר במ"ש לה[...] והקרבה : (ד) ובשם ה' . וכאשר קראתי אז בשם ה' ואמרתי אנה ה' מה[...]
(ה) חנון ה' . כי אתה ה' חנון וצדיק ואתה אלהינו מרחם : (ו) שומר . הלא אתה ה' שומר פתאים עם שאין בהם דעת לשמור את עצמם : דלותי . כי[...] ועני הוא יושיע לי : (ז) שובי . ר"ל כאשר קראתי לה' בהדברים האלה אמרתי לנפשי בהבטחה אתה נפשי שובי למנוחה שלך כי ה' גמל טוב עליך מאז וכ[...] נתקבלה התפלה : (ח) כי חלצת . כי מעולם הוצאת נפשי מן המות ומנעת את עיני מן דמעה ואת רגלי חשכת שלא יהיו דחוים ממקום אל מקום להיות נעיכ[...] (ט) אתהלך . ומעתה אתהלך לפני ה' וגו' . ר"ל בא"י ובין החיים לא כמו לשעבר שהייתי מגורש מא"י מפני שאול וקרוב הייתי לשכון בין המתים : (י) האמנתי. גדולה היתה בלבי כי הייתי מדבר כאשר הייתי מעונה מאוד בתכלית הסכנה : (יא) אני אמרתי . חוזר ומפרש מתי היה ומה דבר ואמר אני אמרתי בה[...] נחפז לברוח מפני שאול כמ"ש ויהי דוד נחפז ללכת וגו' (ש"א כ"ג) ואם כי אז הייתי קרוב למות עכ"ז אמרתי אז כל אדם האומר שלא תהיה לי המלוכה[...] ומשקר וזו היא האמנה גדולה: (יב) מה אשיב . מה מנחה אשיב לה' . בעבור כל תגמוליו אשר גמל עלי : (יג) כוס . אשא בבה"מ כוס מלא נסכים ע[...] אשר עשה לי ואקרא אז בשם ה' : (יד) נדרי . הנדרים שנדרתי בעת צרה אשלם עתה נגד כל עמו לפרסם הנס : (טו) יקר . הן

תהלים

יְהוָה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו׃ טז אָנָּה ל'. ו' כתי' ס'
יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־ ז'
אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי׃ יז לְךָ־ ב' שקי
אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא׃ ג'
יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא
לְכָל־עַמּוֹ׃ יט בְּחַצְרוֹת ׀ בֵּית יְהוָה
בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּיָהּ׃ ב'. ח'

קיז א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־
גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים׃ ב כִּי־ ל' ומ"ל
גָבַר עָלֵינוּ ׀ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה ל'
לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ׃

קיח א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ב יֹאמַר־נָא
יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ג יֹאמְרוּ־
נָא בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ׃ ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ ל'. ד' דגשים
עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ׃ ו יְהוָה לִי לֹא
אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם׃ ז יְהוָה
לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי׃
ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם׃ ג' ומ"ל
ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ
בִּנְדִיבִים׃ י כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם
יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃ יא סַבּוּנִי גַם־ ג'
סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃
יב סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים ל'. ב' מ"ל

תרגום

דמשתלחא לחסידוי : טז בבעו
יי ארום אנא עבדך אנא
עבדך בר אמתך שריתא
לשושלוותי : יז לך אדבח
דבח נכסתא ובשמא דיי
אקרי : יח נדרי קדם יי אשלם
אתני כדון גלוי לכל עמיה :
יט בדרתא די בבית מקדש
אלהנא במצעיכי ירושלם
הללויה : א שבחו ית יי כל
עממיא שבחו ליה כל אומיא :
ב ארום אגבר עלנא טוביה
וקושטיה דיי לעלמא הללויה :
א שבחו קדם יי ארום טב
ארום לעלם טוביה : ב יימרון
כדון ישראל ארום לעלם
טוביה : ג יימרון כדון בית
אהרן ארום לעלם טוביה :
ד יימרון כדון דחלייא דיי ארום
לעלם טוביה : ה מן עקתא
קריתי יה קבל צלותי בפתיא
יה : ו מימרא דיי בסעדי לא
אדחל מא יעביד לי בר נש :
ז מימרא דיי למסעדא יתי
ואנא אחמי פורענותא
בסנאי : ח טב למתרחצא
במימרא דיי מן למרחץ בבר
נש : ט טב למתרחצא
במימרא דיי מן למרחץ
ברברביא : י כל עממיא חזרו
יתי בשום מימרא דיי רחצית
ארום אתשנון : יא אקיפין לי
אף חזרו יתי בשום מימרא
דיי רחצית ארום אתשנון :
יב אקיפון לי היך זבוריתא דדקין היך אשתא בכובין בשום מימרא דיי רחצית

רשי

...דיו : המותה . המות כמ' הכיתה החולה (ברא"שי' ל"ט) : (טז) עבדך בן אמתך . ...וה תרבות עבד הלקוח מן השוק לילוד משפחה שהבית : פתחת למוסרי . התרתה ...רי מוסרות ומוטות : (יז) זבח תודה . זבחי הודייה על הנסים שעשית לי : ...י . קרבנות שנדרתי : (יט) בתוככי . כמו בתוכך : (ב) כי גבר עלינו חסדו . אף כי אנחנו אשר גבר ...סדו : ואמת ה' לעולם . ...הבטחתו שהבטיח את ... : (א) הודו לה' וגו' : ...נא ישראל . לפי שלעול' ... (ד) יראי ה' . אלו בני לוי ...כהם מי לה' אלי ויאספו ...בני לוי (שמות ל"ב) ...העגל ונלחמו עם ישראל ...נתנה ראש ונשובה (במדבר יד) : (ח) טוב ...בה' וגו' חסיון זה איננו ...ון חסיון גל ודבר מוטע ...ובטח . דבר ברית וסמך ...עפ"כ לחסות בה' טוב ...ת בני אדם: (י) כל גוים ... . מדבר במלחמות גוג ...כל הגוים יהיו שם . כמו ...ואספתי את כל הגוי' אל ...למלחמה (זכריה י"ד) : ...אכרית' לשון ימולל ויבש ...): (יב) דעכו כאש קוצי'.

כל

...ה' חד מן מ' מלין ...נסבים וי"ו בריש' ואינון ...לאדביה ולית דכוו' וסימ' ...ריש ספר שמואל : הודו ...'ל במ"א חס' וסימ' הודו ...טוב דיאמרו גאולי ה' : ...גשים וסי' נמסר בסיפרא ...יד : לחסות ג' ומ"ל וסימ' ...סות בה' מבטוח באדם . ...בתריה . אשר באת לחסות ...פיו . וט' רפי' בליש' חסיה ...מס' בסיפרא סימ' ס"ב : ...ג' בליש' חס' וסי' כאשר ...הדברים . הנה ערת ...סבוני כדברים . אנ"ך :

...זם. יבמות עו: הללו. פסחים קיח ...ס ע' סו לד : ואמת . פסחים ...כמלר. עקידה ש' מ זוסר נשא :

מצודת ציון

...שם (לעיל מ"ט) : (טז) אנה . ...ן הודאה בין הודאה על החסד ...אה ובקשה על חטא כמו אנא ...ם הזה (שמות לב) : פתחת . ...ת הקשר : למוסרי . קשורי ...מאסר כמו ומוסרות ערוד מי ...ב לט) : (יט) בתוככי . היו"ד ... (ה) המצר . מל' צר ודחק : ...ם ... ענין כריתה כמו ימולל ...ל ס) : (יב) כדבורים . שם ...העוף שעושים הדבש : דעכו . ...ור וקפילה והוא כבוי האש ...ת קופלת ממנה וכן ידעך נרו

אבן עזרא

המיתה נוסף כה"א לשאלה ואין הה"א סימן ללשון נקבה והעד שהמלה מלעיל : (טז) אנה. כמו אנא חטא והוא לשון תודה כי תתחלף מלת אנה בה"א או באל"ף לשנים טעמים פעם לשון פיוס ופעם לשון תודה כמו זה שהוא מודה לשם אנה ה' כי אני עבדך כי זה איננו לשון פיוס רק אם יאמר אנה ה' הושיעה נא הוא לשון פיוס והנה מלת אולי פעם שמא ופעם כמו מתאוה אולי אוכל להלחם אולי יהיה זה ופעם שמא אולי לא תאבה האשה מפי החכם: פתחת למוסרי . כאילו היה קשור במוסרות והלמ"ד נוסף כלמ"ד הרגו לאבנר: (יז) לך. בשם ה' אקרא. שיקרא בני אדם לעבוד את השם כדרך ויקרא שם בשם ה' אל עולם : (יח) נדרי. בכר הזכיר זה בראשונה וטעם להזכירו פעם אחרת כי הנדר שנדרתי לא אשלמנו במקו' אחר כי אם בבית השם. על כן אחריו: (יט) בחצרות בית ה' . יו"ד בתוככי נוסף כמו בתוככי מצרים או לנוכח המדינה וחתם במלת הללויה שכן יאמר לכל עמו הנזכר למעלה : (א) הללו את ה' כל גוים . על כן אמר עוד הללו לפי דעתי כי טעם כל גוים שהיו תחת יד דוד כמו אם יש גוי וממלכה ורבי משה אמר כי הוא כלל לכל גוי וטעם כי גבר החסד שיעשה עם הכל לחיותם ולכלכלם ואמר ואמת ה' לעולם כנגד הגוי' שלא יאמינו בהבליה' ואתם הללו יה כן עשו תמיד : (א) הודו לה' כי טוב . תחס' מלת הוא והטעם כי טוב הוא ויש אומרים כי טוב פועל עבר לשון יחיד כדרך מה טובו אהליך לשון רבים פועל עבר: (ב) יאמ'. הפעול שהוא האמור כי לעולם חסדו : (ג) יאמרו . הזכיר קדושי ישראל בעבור גודל מעלתם כי הם יותר חייבים להודות לשם ואחר כך כלל ויאמרו יראי ה' בכל עם ועם : (ה) מן המצר . מפעלי הכפל כמו מסב קלע : במרחב . הפך מצר כי בזה ענני והזכיר השם פעמים דרך צחות בלשון הקדש: (ו) ה'. השם עמי ומה יוכל אדם לעשות לי ורבי משה אמר אחר שהשם לי לא אירא מה שיעשה לי בן אדם : (ז) ה'. אמר רבי משה כאשר יהיה השם לבדו כנגד כל עוזרי אני אראה בשונאי והטעם איננו אומר כי השם יהיה אחד מעוזרי רק הוא כנגד כל ...ם כי בהיות השם עזרתה לי אין לי צורך לעוזרים בלתו ואילו היו לי עוזרים רבי' והשם איננו עזרי לא יועילני . וזה הפירוש ארוך ואין צורך לו רק הטעם ...יעזור עוזריו ויראה בנקמתו בשונאיו ובעבור שהזכיר שיש לו עוזרים אמר כי לא יבטח בהם רק בשם לבדו על כן טוב לחסות בשם כי בכל מקום יהיה ...זה והטעם אשר יחסה בו הוא ילחם לו : (ט) טוב . בנדיבי'. כמוהו שהם נכבדים מכל בני אדם : (י) כל . אם סבבוני כל גוים אני אכרית' בשם ה' ...אות חוסה בו ומלת אמילם כמו ימולל ויבש כמו אכינס יכונן ובאה זאת הלמ"ד קמוצה כדרך ילבשם הכהן ורבי משה אמר כי אמילם מגזרת אמלל ...קל פקידה והוא רחוק : (יא) סבוני . כמו ה' עזי ומעוזי פעם אחרי פעם : (יב) סבוני . דועכו . כמו כבו ידעך נרו : כאש קוצים . איננו עומד כי מיד

מצודת דוד

...כי יקר וקשה הדבר לפני המקום להביא המות על חסידיו בלא עתם ולזה ...לי נסים : (טז) אנה . הנני מודה לה' על החסד שעשית לי על כי אני ...ר"ל החסד היה בעבור שאני מוכנע ולא בגמול המעשה : בן אמתך . ...כנע אני ביותר כבן אמה יליד בית ולזה התרת קשרי מוסרי : (יז) זבח ...כי קרבן תודה באה על הנס : (יט) בחצרות . אתם העומדים בחצרות בית ...ר הם בתוך ירושלים הללו את יה בשמעכם הנס הנעשה לי : קיז (א) הללו . ...זר על לעתיד . אתם כל הגוים כולכם הללו את יה : (ב) כי גבר . על אשר ...חסדו וסוף לעולם אל אמת כי קיים לנו הבטחתו ולזה הללו את יה : ...ח (א) כי טוב . כי הוא טוב ועושה חסד לעולם : (ב) יאמר נא . עתה בעת הגאולה יאמר ישראל בהודות לה' אשר לעולם חסדו : (ה) מן המצר . ר"ל זהו החסד כי כאשר קראתי לו מן המצר והדחק ענה לי ה' והעמיד אותי במרחב : (ו) ה' לי . כאשר היה ה' לי לעזרה לא אירא ממי כי מה יעשה אדם לי אם ה' עמדי : (ז) ה' לי בעוזרי . כאשר היה ה' לי בעזר עוזרי אז אראה בנקמת שונאי : (ט) בנדיבים . עם כי הם המעולים שבבני אדם : (י) בשם ה' . ר"ל אבטח בשם ה' : (יא) סבוני וגו' . ר"ל עם כי רבות פעמים אספו ויסבבו אותי עכ"ז אבטח בשם ה' : (יב) סבוני כדבורים . אף כי סבבו אותי כדבורים הללו אשר יסבבו כלי מלא מדבש : דועכו . אף אם כבו גחלתי כאש מעצי הקוצים הכבים מהר ור"ל אף אם העובדי גלולים הרגו רבים מישראל עכ"ז אבטח

בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דַּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־

אֲרוֹם אֶתְשְׁנוּן: יג מִדְחֵי דְחִיתָא יָתִי לְמִנְפַּל וּמֵימְרָא דַיָי סַיְעַנִי: יד תּוּקְפִּי וְתוּשְׁבַּחְתִּי דְחִיל עַל כָּל עַלְמָא יְיָ אֲמַר בְּמֵימְרֵיהּ וַהֲוָה לִי לְפָרִיק: טו קָל תּוּשְׁבַּחְתָּא וּפוּרְקָנָא בְּמַשְׁכְּנֵהוֹן דְצַדִּיקֵי יְמִינָא דַיָי עָבְדַת חֵילָא: טז יְמִינָא דַיָי מְרַמְמָא יְמִינָא דַיָי עָבְדַת חֵילָא: יז לָא אֲמוּת אֲרוּם אֶחֱי וְאֶשְׁתָּעֵי עוֹבְדֵי אֱלָהָא: יח מִכְסָנָא אַכְסְנַנִי יָהּ וּלְמוֹתָא לָא מְסַר יָתִי: יט פְּתַחוּ לִי מַעֲלָנֵי קַרְתָּא דְצִדְקָא אֵעוֹל בְּהוֹן וְאֲשַׁבַּח יָהּ: כ דֵּין מַעֲלָנָא דְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיָי צַדִּיקַיָא יֵעֲלוּן בֵּיהּ: כא אֲהוֹדֵי קֳדָמָךְ אֲרוּם קַבֵּלְתָּא צְלוֹתִי וַהֲוֵיתָא לִי לְפָרִיק: כב טַלְיָא שְׁבִיקוּ אַרְדִּיכְלַיָא הֲוָה בֵּינֵי בְּנַיָא דִּישַׁי וְזָכָאָה לְאִתְמַנָּאָה לְמֶלֶךְ וְשׁוּלְטָן: כג מִן קֳדָם יְיָ הֲוָת דָּא אֲמַרוּ אַרְדִּיכְלַיָא הִיא פְּרִישָׁא קַדְמָנָא אֲמַרוּ בְּנוֹי דִּישַׁי: כד דֵּין יוֹמָא עֲבַד יְיָ אֲמַרוּ אַרְדִּיכְלַיָא נְדוּץ וְנֶחְדֵי בֵּיהּ אֲמַר וּבְנוֹי דִּישַׁי: כה בְּבָעוּ מִנָּךְ יְיָ כְּדוּן אֲמַרוּ אַרְדִּיכְלַיָא בְּבָעוּ מִנָּךְ יְיָ אַצְלַח כְּדוּן אֲמַרוּ יִשַׁי וְאִנְתְּתֵיהּ: כו בְּרִיךְ דְאָתֵי בְּשׁוּם מֵימְרָא דַיָי אֲמַרוּ אַרְדִּיכְלֵי יְבָרְכוּן יַתְכוֹן מִן בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיָי אֲמַר דָּוִד: כז אֱלָהָא יְיָ אַנְהַר לָנָא אֲמַרוּ שִׁבְטַיָא דְבֵית יְהוּדָה כְּפִיתוּ טַלְיָא לְנִכְסַת חַגָּא בְּשַׁלְשְׁלָן

ג'. ל' · ג'. ד' וחס'.ג' · ל' · ד' · י"א כתי' יו"ד · ל' ל' · ד' דג יס · ס' חס' · כ' ומקרי · ס' · ל' · ד' · כ'. חד מלעי' והצליחה נא · כ'. כ'

עשה ו' וסימ' רק עץ אשר תרע. אש וברד שלג וקיטר. ולשמחה מה זה עשה. ומאמר מרדכי אסתר עשה. קול רנה וישועה. ימין ה' רוממה ימין. הבונים ה' וסימ' אבן מאסו הבונים. הבונים חרבות למו. כי הכעיסו לנגד הבונים. ויסדו הבונים את היכל ה'. הבונים בחומה והנשאים. וא' והבונים איש חברו אסורים: הצליחה ל' ומלרע וא' והצליחה ומלעיל והצליחה נא לעבדך דנחמיה: ויאר ב' וסימ' ויאר את הלילה ולא קרב.

תולדות אהרן דחה. ווכר ו' שלת: פתחו לי. זוכר בלק עקידה ס' מ: זה השער תמיד לב: אודך. פסחים קיט סוכ' לט עקידה שם: אבן. פסחים קיט: זה היום. שם מגלה יז ב: אנא ה'. פסחים שם סוכה לא לח מה (סוכה נג):

אבן עזרא

מיד הוא נכבה: (יג) דחה. לנפול. שלש כמו לנדוח ידו וטעם וה' עזרני הוא השם שהזכי' למעלה זה השם שהזכרתי עזרני: (יד) עזי וזמרת יה. אמר רבי משה כי ריש זמרת קמוץ והוא מוכרת בטעם כאילו הוא עזי וזמרתי וכמוהו אם אתן שנת לעיני שהוא כמו שנתי אף נחלת שפרה עלי נחלתי והתשובה כי הקמץ מצאנו בסמיכות כמו ה' מנת חלקי וכוסי ויכול להשיב כן ה' הוא מנתי וחלקי וכוסי אם כן מה יעשה במלת ומנת המלך ואחרי' אמרו כי יו"ד עזי נוסף יהעד שהוא קמץ חטוף ולא שורק כמו ה' עזי ומעוזי והנה מה יעשה כי הנה כתוב כי חקך הטריפני לחם חקי ה' בעזך ישמח מלך נהלת בעזך אין הפרש ביניהם ועוד מה טעם לוי"ו ויהי לי לישועה. ואני אומר אם אתן שנת לעיני סמוך אל עיני ובא הלמ"ד נוסף כמו לימין לבית ואין ספק כי לימין סמוך וככה מנת גם אף נחלת סמוך והנסמך חסר כמו ושכור' ולא מיין ואין אנחנו חוששין שהוא נחלת בקמץ וככה פי' דקדוק עזי וזמרת יה סמוך ומלת עזי תשרת אחרת כמו יכסה אף וכן הוא עזי וזמרת עזי יה עזי כחי ותהלת כחי כמו הוא השם או עזי וזמרת יה עזי: (טו) קול. וישועה. בעבור שהזכיר דחה דחיתני וטעם באהלי צדיקים שיהיו לבטח במות מבקשי רעתם אז יאמרו: (טז) ימין ה' עושה חיל. לבדה לא בן אדם וטעם לזכו' שלש פעמים ימין ה' כי זה יהיה פעם אחרי פעם: (יז) לא. אחר שימין השם עושה חיל ואני חוסה בו לא אמות ביד אויב: (יח) יסור. שם הפועל מהבנין הכבד כמו שאול ישאלו באבל: (יט) פתחו. הוא שבגללו הוא חייב להודות לו וזה הוא הצדק: (כ) זה. טעם השער הודות לו: (כא) אודך כי עניתני. כנגד ענני במרחב יה: ותהי לי לישועה. כנגד מן המצר: (כב) אבן. דרך משל שהיו העמים מבזין אותו ובסוף התגבר עליה' או ידבר ברוח הקדש על ישראל שהם בגלות: (כג) מאת. זאת. כאבן שהית' לראש פנה לא היה כן בגבורתה רק מאת השם באה זאת הגבורה ומלת נפלא' מגזרת עושה פלא ובא הוי"ו תחת ה"א כמו ושבת לבשי' ושכורת ולא מיין וזה לאות כי על לשון ישראל ידבר על כן בעינינו גם אחריו נגילה: (כד) זה. עשה ה'. זאת שנפלא' בעינינו כמו אולי יעשה ה' לנו ככל נפלאותיו ורבי משה אמר כי הפעלים תחת שמות הפועל כאילו אמר זה היום עשה ה' לגיל ולשמוח בו וכמוהו אל תרבו תדברו נדעה נרדפה ולפי דעתי שכולם חסירי שי"ן וכן הם שנגילה ונשמחה בו אל תרבו שתדברו ונדעה שנרדפה: (… פיום לאמר לשם אנא הושיעה הכהנים והצליחה האומרים לבאים בית השם בזבחים ברוך או יהיה פעל הושיעה גם הצליחה הבא וזה משפט הכהנים ל… וזאת היא השמחה והגילה שהזכיר למעלה. והנה תהיה ה"א הבא תשרת אחורנית כמו לאורח הבא על דרך לאיש הבליעל את יום השביעי וכן הטעם הושיעה עתה והצליחה עתה: (כו) הברוך הבא בשם ה'. ומלת ברכנוכ' דברי הכהנים לכל הבאים שהברכה תבא אליהם מבי' השם שהם הכבוד כי אתם אותו בזבחי' שתביאו: (כז) אל. התקיף הוא השם שהאיר לנו כי בבקר יובאו הזבחים לא בלילה והכהנים אומרים לישראל אסרו חג הוא הכבש המוכן לזבות…

רשי

כל לשון דעיכה נופל על לשון קפילה ונתור ממהר להיות נתר ונתק ממקומו… נופל על לשון אש ועל לשון מים כמו נדעכו ממקומם (איוב ו) וכניתי נדעכו… כרו עליו ידעך (שם יח) כדרך שלהבת הנתקת מן הפתילה ועולה למעלה כשה… (יג) דחה דחיתני לנפול. אתה אויבי: (יד) עזי וזמרת יה ויהי לי לישוע'. עזי וז…

הקב"ה היה לי לישועה… יתיר' כי לא מצינו במק… חטף קמץ אלא שורק… מקומות שהוא סמוך… וע"כ וזמרת דבוק לי… ואינך יכול לפרשו וזו… תתמה על ויהי לי שלי… לי ליה ע' שהרב' כאל… זאשר לא שם לבו וגו'… עבדיו וגו' (שמות… לכתוב עזב:(טו) קול ר… תהיה לעתיד באהלי צ… קול הרנה ימין ה' עש… ה' רוממה וגו': (ט… רוממה. מדרש אגד… ברא הקב"ה בימין לפי… בה' מיתה. שנאמר אף… ארץ (ישעי' מח) זה שנ… טפחה שמים זה ימי… המשורר ימין ה' רוממ… אותם שברומו של עול… ה' שתעשה חיילות… לעה"ל וגם בה יחי' אות… ואז לא אמית כי אחיה… (יז) לא אמות. אני… מיתת עולם כי אי… (יח) יסור יסרני יה… נתכפרו כל עונותי… נתנני: (יט) פתחו לי… ואלו הן שערי צדק:… של בית המקדש… והצדיקים יבואו בו… כי עניתני מן הגלות… מאסו הבונים. עם ש… האומות: (כג) מאת ה'… כך יאמרו הכל: (כו)… בשם ה'. יאמרו למבי… ולעולי הרגלים: ברכנו… אתכם: (כז) אסרו חג… הזבחי' והחגיגות ש… ובדוקין ממום קושר… מטותיהם עד שיביאו… בקרנות המזבח. ויש… סוף המזמור בזה מל… אחיה כדוד עצמו:… יסרני יה. על מעשי… ביסורין כגון תחת כב… ארבעתים (שמואל ב… חדשים נצטרע דוד:…

נתנני. שנאמר גם ה' העביר חטאתך לא תמות (שם):(יט) פתחו לי שערי צ… הן שערי צדק אותם השערים של בתי כנסיות ומדרשות אשר הם לה' והצד… בהם:[כא] אודך כי עניתני. מכאן … ואיו… ינקו…

מצודת ציון

(משלי כ): (יד) עזי. ענין חוזק והיו"ד יתירה: וזמרת. מלשון זמר ושבח: ויהי לי. כמו היה לי וכן ויעזוב את עבדיו (שמות ט) ומשפטו עזב: (טו) חיל. מלשון כח ואומץ: (כא) עניתני. מלשון עניה ותשובה: (כב) פנה. זוית: (כג) נפלאת. מכוסה ונעלם כמו והוא פלאי (שופטים יג): (כד) נגילה. מל' גילה ושמחה: (כז) אסרו. קשרו: חג. הקרבן נקרא חג על כי רוב הקרבנות באים

מצודת דוד

אכרתם בשם ה': (יג) דחה דחיתני. אף אם הם דחו אותי לנפול בארץ עכ"ז ה'… יוכלו לי: (יד) עזי וזמרת יה. העוז והשבח של מקום היה לי לישועה ר"ל בהמו… למען הראות חזקו ולמען אזמר שבחו: (טו) קול רנה. ויהיה נשמע באהלי צדיקי… וישועה ויאמרו ימין ה' עושה חיל וכח: (טז) ימין ה' רוממה. ימין ה' אשר היא מעו… הימין היא עתה עושה חיל: (יז) לא אמות. ביד הקמים עלי כי עוד אחיה וגו': (יח) יסור. הן יסור ייסר אותי ביסורים למרק העון אבל לא ימסור אותי למיתה ביד הקמים עלי: לזאת פתחו לי שערי בה"מ ואבוא בשערים על פדות נפשי: (כ) זה השער לה'. הלא זה השער של ה' עשוי הוא להיו' צדיקי' באים בו להלל לה' ואבוא בהם גם אני להודו' לה': (כא)… כי עניתני בעת קראי לך והיית לי לישועה: (כב) אבן מאסו. עם כי הייתי אני דוד כמו האבן אשר מאסו הבונים לתתו בבנין עתה אני אבן הניתן בראש הזויות (כי הדרך ל… המשובח ביותר בפנת הכותל להיות נראה משתי הרוחות): (כג) מאת ה'. וגו'. ולא בכח ידינו: היא נפלאת. הדבר הזה היא נפלאה היא בעינינו ולא נוכל לדעת איך הי… שלמה כ"כ מה שלא יורה עליו הטבע: (כד) זה היום. יום הגאולה הזה היא עשה ה' ולזה נגילה ונשמחה בו כי בוודאי לעולם תהיה לא כמעשה בשר ודם שאינו… (כה) אנא ה'. אבקש את ה' הושיעה עתה והצליחה עתה: (כו) ברוך הבא. ברוך יהיה הבא לבית המקדש להקריב קרבנות בעבור שם ה': ברכנוכם. ברכנו את… הבאים מבית ה' ר"ל משוכנו בה: (כז) אל ה'. ה' הוא חזק ואמיץ והוא האיר לנו לזאת אסרו הקרבן בעבותות להיות נשמר

וטעם עד שיהיה קרוב אל קרנות המזבח בעבור זריקת הדם : (כח) אלי . זה יאמר הבא הוא המביא החג ואל תתמה בעבור שלא יזכיר בתחל' מי הם
ים כי זאת דרך לחות בשירים כמו פשטתי את כתנתי ורבים ככה : (כט) הודו . אחר שיאמר הבא אלי אתה אז יענו הכהנים והלוים הודו לה' וזאת היא
שהזכיר בתחלה נגילה ונשמחה בו לספר זה המעשה: (א) אשרי תמימי דרך . אלה המאה ושבעים וששה פסוקים שהם א"לף ב"ית כבר הזכיר בעל המסורה כי
וק שאין שם זכר דרך או תורה או עדות או פקודים או אמירה או חוק או מצוה או משפט או דבר חוץ מפסוק אחד והוא ערוב עבדך לטוב וכבר

אמר דוד ושמואל ויש
וד כמו שמפורש בערבי
מי שאמר זה לא אמר
) אף לא פעלו עולה .
 אם כל זה בהם:בדרכיו
 אע"פ שלא פעלו עולה
כרם שלם אא"כ בדרכיו
כן הוא אומר (לעיל לה)
ע ועשה טוב אע"פ שאתה
ע אין הכל שלם אלא אם
שה טוב (מדרש אגדה) :
זלי יכונו דרכי . אל"ף
תיבה הכופל ממנו לפרקי'
אל"ף שכאחיתי באזניכם
ג) ואל"ף של אסיך שמן
ס ב ד) אחלי תפלותי אלו
יכונו דרכי וכן (שם ה')
אדני לפני הנביא אשר
ן וגו' לורכי אדוני
ל שילך לפני הנביא.אשר
ון ולשון אחליות בוהיי"ט
 כאדם האומר הלואי
נביא וחכם : (יא) בלבי
 צפנתי

ויאר לנו : אסרו ב' וכימ'
סוסים. אסרו חג בעבותים :
תי א' עדתיו ה' בליש' וסי'
בסדר ואתחנן ובתלים סימן
צויתה ג' מ"ל וסימ' את כל
צויתה לעשות להם ולא
אתה צויתה פקודיך לשמר.
צויתה לא יבאו בקהל לך .
צויתה א' מלא וא' חסר
וצויתה אותו לעיניהם . את
יהם. קדמה מ"ל : ב' כברכך
' וסימ' נכס' בסדר ויצא
 צפנתי ג' וסימ' בלבי
אמרתך . מחקי צפנתי אמרי
דודי צפנתי לך : עדותיך
קין וי"ו וסי' ולשלמה בני
ב שלם דד"ה . וח' אינון
א בא"ב וסי' פר"ץ ב"ן דכמ"ה

ת אהרן הודו לה' . סוכם
לא לא : אשרי .
מג פס"ו (קדושין סא) : בלבי .
 כדרך עדותיך . עקרים
מג פ"ו ופ"ג :

חַג בַּעֲבֹתִים עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ׃
כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ׃
כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ׃

קיט א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ
הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת יְהוָה׃ ב אַשְׁרֵי
נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ׃
ג אַף לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ׃
ד אַתָּה צִוִּיתָה פִקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד׃
ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ׃
ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֺתֶיךָ׃ ז אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי
מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר
אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד׃ ט בַּמֶּה
יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר
כִּדְבָרֶךָ׃ י בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־
תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֺתֶיךָ׃ יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי
אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ׃
יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
יג בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־
פִיךָ׃ יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֺתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל
כָּל־הוֹן׃ טו בְּפִקֻּדֶיךָ אָשִׂיחָה
וְאַבִּיטָה אֹרְחֹתֶיךָ׃ טז בְּחֻקֹּתֶיךָ

עַד דִי תְקָרְבוּנֵיהּ וְתִשְׁדוּן
אַדְמֵיהּ בְּקַרְנַת מַדְבְּחָא אֲמַר
שְׁמוּאֵל נְבִיָא׃ כח אֱלָהִי אַתְּ
וְאוֹדֵי קֳדָמָךְ אֱלָהִי אֲשַׁבְּחִינָךְ
אֲמַר דָוִד׃ כט מְתִיב שְׁמוּאֵל וַאֲמַר
שַׁבַּחוּ כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל אוֹדוּ
קֳדָם יְיָ אֲרוּם טָב אֲרוּם לַעֲלַם
טוּבֵיהּ׃ א טוּבֵיהוֹן דִשְׁלִימֵי
אוֹרְחֵיהּ דִמְהַלְכִין בְּאוֹרַיְתָא
דַיְיָ׃ ב טוּבֵיהוֹן דְנָטְרֵי
סַהֲדְוָתֵיהּ בְּכָל לִבָּא יִתְבְּעוּן
אוּלְפָנֵיהּ׃ ג בְּרַם לָא עֲבַדוּ
שִׁקְרָא בְּאוֹרְחָתֵיהּ תַּקְנַיָא
הֲלִיכוּ׃ ד אַנְתְּ פַקֵּדְתָּא פִקּוּדָךְ
לְמִטַּר לַחֲדָא׃ ה טָב לִי
דְתַקְנָן אוֹרְחָתַי לְמִטַּר גְזֵירָתָךְ׃
ו הֲדֵין לָא אַבְהֵית בְּאִסְתַּכָּלוּתִי
לְכָל פִּקּוּדָךְ׃ ז אוֹדֵי קֳדָמָךְ
בְּתְרִיצוּת לִבָּא בְּמַלְפֵי דִינֵי
זַכְוָתָךְ׃ ח יַת גְזֵירָתָךְ אֶטַּר
לָא תִשְׁבּוֹק יָתִי עַד לַחֲדָא׃
ט בְּמָא יִדְכֵּי טַלְיָא יַת
אוֹרְחָתֵיהּ לְמִטַּר הֵיךְ דִבְרָךְ׃
י בְּכָל לִבִּי תְּבַעִית אוּלְפָנָךְ לָא
תַשְׁלְנַנִי מִפִּקּוּדָךְ׃ יא בְּלִבִּי
אַטְמֵית מֵימְרָךְ מִן בְּגְלַל
דְלָא אֶחוֹב קֳדָמָךְ׃ יב בְּרִיךְ
אַתְּ יְיָ אַלֵּף יָתִי גְזֵירָתָךְ׃
יג בְּסִפְוָתִי אִשְׁתָּעִיתִי כָּל דִינֵי
פוּמָךְ׃ יד בְּאוֹרַח סַהֲדְוָתָךְ
חֲדֵיתִי כְּעַל כָּל מָזָלָא׃ טו בְּפִקּוּדָךְ אֲמַלֵּל וְאֶסְתַּכֵּל אוֹרְחָתָךְ׃ טז בִּגְזֵירָתָךְ אִתְפַּרְנַק

הזכרתי בתחלת הספר מה שאמרו המפרשים באלה הפסוקים כי יש אומרים שלא חברם דוד: אשרי . דרך . משרת אחר וכן הוא ההולכים בדרך תורת ה' : (ב) אשרי . דבר בתחלה על המרגיל עצמו ללכת בדרך ישרה גם הזכיר עתה שישמר העדות שקבל מהאבות ועקרם עדית העין : (ג) אף . אמר רבי מרינוס שהוא כמו אף שוכני בתי חומר שלא עשו עולה לעבור פי השם במצות לא תעשה רק הלך בדרכי השם שהם מצות עשה ויתכן שהיא כמשמעו גם אשר לא עשו עולה יחשב להם כי הלכו בדרכי השם : (ד) אתה . פקודיך . שהם בלב וטעם צוית על יד נביאיך וטעם אתה שאתה החילות : (ה) אחלי . כמו אחלי אדוני על משקל אשרי האיש כמו כל חפצי ורצוני ושאלתי שיכונו דרכי : (ו) אז . מצותיך הם מצות עשה ויש מהם שלא פירש למה צוו וכאשר יביט עליהם בעין הדעת ידעם על כן לא אבוש : (ז) אודך . בלמדי משפטי צדקך . שהם דיני נפשות וממון כולם צדק : (ח) את . אמר רבי משה עד מאוד דבק עם חקיך כמו ולא פחדו מאבותם ובן בלעם אמר כי עד מאד כמו לעד ולפי דעתי כי אני אשמר חקיך ואתה אל תעזבני עד מאד והטעם עוזבה שלא אוכל לשומרם : (ט) במה אמר רבי משה תשובת במה היא לשמור והשמור ארחו ולפי דעתי שהוא קשור בפסוק העליון שאמר את חקיך אשמור אף על פי שלא אוכל לשמרם כראוי כדבריך: (י) בכל . אתה תדע כל לבי ואתה עזרני שלא אשגה : (יא) בלבי. שם הם תמיד לפניס אמרתך : (יב) ברוך . בעבור שאודה כי אתה ברוך למדני חקיך כי אתה תדע מנהגי שספרתי ולמדתי משפטיך לאנשי דורי : (יד) בדרך . וזה הוא השכר שאבקש ממך : (יג) בשפתי . דבק עם הפסוק העליון למדני חקיך כי אתה תדע מנהגי שספרתי ולמדתי משפטיך לאנשי דורי : (יד) בדרך . ארגיל נפשי בדרך עדותיך אז אשמח : (טו) בפקודיך אשיחה . עם לבבי שהפקודים נטועים בו והפיקדים יורוני לשמור אורחותיך שהם ישרים בכללים אף שנפרטים ירעו למי שהוא הכללים שמורים לטוב לכל העמים ופירוש הדבר תבין מהגשם שהוא כלל שמר לטוב לכל העולם ובכללו שהוא מטיב יבוא ממנו מקרה רע למעטים : (טז) בחוקותיך . בחוקות שהשם נהג עולמו : אשתעשע

מצודת דוד

וא זמן השחטם לתת הדם על קרנות המזבח (כי עיקר הקרבן זריקת
: (כח) אלי אתה . הלא אתה חזקי מעולם ולזה אודך וארוממך : (כט) הודו .
מלכם הודו לה' כי טוב הוא כי עושה חסד לעולם : קיט (א) אשרי
דרך . ההלול והשבח של ההולכים בדרך תמים הוא בעבור כי הולכים בתורת
ו דרך חיים ואין זולתם : (ב) בכל לב ידרשוהו . כאשר ידרשוהו בכל לב לדעת תוכן הדבר ואמתתו : (ג) אף וגו'. ר"ל אף אם לא פעלו עולה בשב ואל
לא היה די להם בזה כ"א עוד הלכו בדרכי התורה והמצוה לקיימם בקום ועשה : (ד) אתה . הלא אתה ה' צויתה פקודיך ואין ראוי א"כ לשקל בהם ראם
הוא לשמור מאוד : (ה) אחלי . אבקש מה' שיהיו דרכי נכונים לשמור חקיך ר"ל לסייע אותי מן השמים : (ו) אז. כשיהיו דרכי נכונים אז לא אבוש בהביטי
מצותיך כי מי שלא קיים המצות הוא בוש ונכלם כשרואה המצות ההם כתובים בתורה : (ז) בלמדי . כשאלמוד משפטי צדקך אדע אז איך אודך ביושר
(ח) עד מאוד . הוא הפוך כאילו אמר את חוקיך אשמור עד מאוד ר"ל מחשבתי לשמור מאוד חוקיך לכן אל תעזבני לבל יהיה לי שום מניעה : (ט) במה .
ענין יעשה את ארחו זכאי בעת ירגיל עצמו מנערותו לילך באורח מישור : לשמור כדברך . ר"ל לא יאמר אי אפשי בעבירה אלא יאמר אפשי בו אבל אשמור
ה' : (י) אל תשגני . אל תשימני שוגה מלהבין מצותיך ר"ל תן בלבי בינה להבין על בוריה : (יא) בלבי צפנתי . שמורים הם בלבי למען לא אחטא לך כי אם
מה מהם אהיה נלכד בחטא בבלי דעת : (יב) ברוך . אומר אני ברוך אתה ה' על נתינת חוקיך ואשאל ממך שתלמדני אותם ר"ל תן בלבי בינה להבינם :
ספתי . כי משפטי התורה ספרתי בשפתי ללמדם לזולתי א"כ כשתלמדני אועיל גם לזולתי : (יד) בדרך . שמחתי בהיותי הולך בדרך עדותיך כמו השמח על
כ הון : (טו) ואביטה . אביט בכוונת הלב ולא מן השפה ולחוץ כ"א לקיים וללכת באורחותיך : (טז) אשתעשע . בכל עת אני משתעשע בהם למען לא אשכח

מצודת ציון

באים בחג : בעבותים . בחבלי עבות : קרנות . הם הבליטות שבראש המזבח : (א) אשרי . ענינו הלול ושבח : תמימי . מלשון תם : (ב) נוצרי . שומרי : עדותיו . הם המצות שהם לעדות על חדוש העולם כשבת ומועדים וכיוצא: (ה) אחלי . ענין בקשה כמו אחלי אדוני לפני הנביא (מ"ב ה) : (י) תשגני . מלשון שגגה ומשגה: (יא) צפנתי. ענין הטמנה : (טו) אשיחה . ענין דבור : (טז) אשתעשע . ענינו התעסקות בדבר

אבן עזרא

אשתעשע. על כן לא אשכח דבריך שאמרת אחרי ה' אלהיכ' תלכו : (יז) גמול . בעבור שהזכיר למעלה לא אשכח דבריך אמר גמול על עבדך אחיה ואשמרה כמו לא אשכח : (יח) נפלאות מתורתך . איננו דבק כי אם ואביטה כמו ולא נחדו מאבותם וכן הוא גל עיני ואביטה מתורתך נפלאות ממני : (יט) גר . בעבור היות הגר כמו תועה ושוגה בדרכים על כן אמר כן : (כ) גרסה . מן גרש כרמל כמו נשברה ונשרפה לעשות משפטיך בחייהם ומלת לתאוה מרוב אהבתי כמו תאבתי:(כא) גערת. כמו שעשית אתה : (כב) גל . הטעם כי הזדי' יחרפוני בעבור ששמרתי עדותיך : (כג) גם . כן עשו שרים רבים : כי נדברו כמו ותדבר מרים . בעבור כי עבדך ישיח בחקיך : (כד) גם . אנשי. חסר כ"ף כמו ועיר פרא וכן הוא כאנשי עצתי : (כה) דבקה. נפשי . כמו עצמי כמו נשבע ה' צבאות בנפשו והטעם כאילו הוא מת על כן חייני כדברך אני אמית ואחיה : (כו) דרכי . כמו יחשב דרכו חפצי ודרכי שתלמדני חקיך : (כז) דרך . הטעם לדעת עיקר למה הם נטועים בלב על כן בנפלאותיך : (כח) דלפה . כאילו דלפה נפשי בחליי שתמס כדלף טורד על כן קיימני כדברך מחלתי ואני ארפא : (כט) דרך . חנני . כמו חנונו אותם והיא תהיה סבה שאסור מדרך שקר : (ל) דרך . הפך דרך שקר וטעם אמונה כי אין עול בדינו על כן אמר משפטיך שויתי כמו לא ישוו בה והטעם עשיתי משפט שוה : (לא) דבקתי . המצות שקבל אין ראיה עליהם רק הקבלה על כן אל תבישני : (לב) דרך . כי תרחיב. שב אל דרך : (לג) הורני . עקב . כי עקב יש לה בתגמול ושכר בשמרם עקב רב : (לד) הבינני . בכל לב . שלא אשכחנה : (לה) הדריכני . כמו הרגילני כאדם דורך הדרך פעמים : (לו) הט . עדותיך . יקרות מכל הון

תולדות אהרן גל עיני . עקידה שער סח ושע זוהר בראשית : גרסה נפשי . ע"ג ים : דבקה . עקידה שער מד ונה : דלפה נפשי . ברכות כה :

רשי

לפניתי . לא נתתיה להשתכח ממני : (טז) אשתעשע . אתעסק בה
האדם אל עושהו (ישעיה י"ז) ואל ישעו בדברי שקר (שמות ה') : (יז)
עבדך . דבר שאחיה בו בגמול חסדך : (יח) נפלאות מתורתך . דברים
בה שאינם מפורשים בה: מתורתך. נפלאים מפירושי תורתך שאינם מבו

תהלים קיט

אשתעשע לא אשכח דברך :
יז גמל על־עבדך אחיה ואשמרה
דברך : יח גל־עיני ואביטה נפלאות
מתורתך : יט גר אנכי בארץ אל־
תסתר ממני מצותיך : כ גרסה נפשי
לתאבה אל־משפטיך בכל־עת :
כא גערת זדים ארורים השגים
ממצותיך : כב גל מעלי חרפה ובוז
כי עדתיך נצרתי : כג גם ישבו
שרים בי נדברו עבדך ישיח בחקיך :
כד גם־עדתיך שעשעי אנשי עצתי :
כה דבקה לעפר נפשי חיני כדברך :
כו דרכי ספרתי ותענני למדני חקיך :
כז דרך־פקודיך הבינני ואשיחה
בנפלאותיך : כח דלפה נפשי מתוגה
קימני כדברך : כט דרך־שקר הסר
ממני ותורתך חנני : ל דרך־אמונה
בחרתי משפטיך שויתי : לא דבקתי
בעדותיך יהוה אל־תבישני :
לב דרך־מצותיך ארוץ כי תרחיב
לבי : לג הורני יהוה דרך חקיך
ואצרנה עקב : לד הבינני ואצרה
תורתך ואשמרנה בכל־לב :
לה הדריכני בנתיב מצותיך כי־
בו חפצתי : לו הט־לבי אל־עדותיך

תרגום

לא אתנשי דבוריך : יז שלם
טב על עבדך אחי ואטר
דבוריך : יח גלי עיני ואסתכל
פרישן מאוריתך : יט דייר
אנא בארעא לא תסלק מני
פקודיך : כ רגגת נפשי
לרגגתא לפקודיך בכל עדן :
כא נזפתא זדונין ליטין דאשתליו
מפקודיך : כב אעדי מעלי
קלנא ובוזתא ארום סהדותך
נטרית : כג ארום יתבין
רברבין מני ממללין עבדך
עסק באחוית גזרתך : כד לחוד
סהדותך פרנוקי מרי עצתי :
כה אדבקת לעפרא נפשי אסי
יתי כדבריך : כו אורחי מניתי
וקבלתא צלותי אלף יתי
גזרתך : כז אורח פקודיך
תבינני ואמלל בפרישותך :
כח אגמת נפשי מדבונא קים
יתי כדבריך : כט אורח
דשקרא אעדי מני ואוריתך
חים לי : ל אורח הימנותא
בחרית דיניך שוית :
לא אדבקית בסהדותך יי לא
תבהתנני : לב אורח פקודיך
ארהוט ארום תפתי לבי :
לג אלף יתי יי אורח גזרתך
ואנטרינה עד גמירא :
לד תבינני ואנטור אוריתך יי
ואנטרינה בכל לבא :
לה תדרכנני בשביל פקודיך
ארום ביה צביתי : לו אצלי לבי לסהדותך ולא לות ממונא :

מצודת ציון

בדבר מה לשמוח כמו ושעשע יונק (ישעיה יא) : (יח) גל . מלשון גלוי : (כ) גרסה . ענין שבירה כמו ויגרס בחצץ שני (איכה ג) : לתאבה . כמו לתאוה : (כא) השוגים . מלשון שוגג ומשגה : (כב) גל . גלגל וסבב : ובוז . בזיון : (כח) דלפה . ענין הטפה כמו דלף טורד (משלי כז) : מתוגה . מל' יגון : (לב) ארוץ . מל' ריצה ורדיפה : (לג) הורני . ענין למוד כמו את מי יורה דעה (ישעיה כח) : עקב . ענין סוף ואחרית ע"ש שהעקב הוא סוף הגוף ובעבור זה יקרא גם השכר בלשון עקב כמ"ש והיה עקב תשמעון (דברים ז) כי השכר הוא סוף המעשה : (לה) בנתיב . ענין שביל ומסילה : (לו) בצע . [illegible]

מצודת דוד

מה מהם: (יז) גמול . ר"ל גמול חסד על עבדך שאחיה למען אשמור דבריך ו
נפלאות עוה"ז : (יח) גל עיני . האיר עיני להבין מתורתך דברים נפלאים ו
(יט) גר . הלא אני בארץ כגר הזה שמעט זמן יושב במקום גרותו ושואף
מקום מולדתו כן שני חיי מעטים ושואף אני לשוב למקור נשמתי ולזה אל תס
פלאי מצותיך מלהבינם במעט ימי: (כ) גרסה נפשי. נשברה מרוב התאוה ב
משפטיך : (כא) גערת . ר"ל כי ראיתי אשר מעולם גערת בזדים ארורים
שוגים ממצותיך בעבור זדון לבם אשר לא למדו ולזה אתאוה אל משפטיך ללמדם ולעשותם : (כב) גל . העבר מעלי חרפה ובזיון כי שמרתי התורה ו
להתבזות למען יגדל כבוד התורה : (כג) גם ישבו . לא לבד באקראי ידברו בי כי גם ישבו דרך קבע אבל אני לא אדבר בם כ"א אשיח בחוקיך : (כד) גם
לא לבד אשיח בהם דרך עראי כי גם שעשועי המה בכל עת ויחשבו לאנשי עצתי לדבר בהם בתמידות כאדם עם יועציו : (כה) דבקה . שחה נפשי ו
לעפר ואשאל ממך חייני מהצרה כדברך עלי ע"י נתן הנביא : (כו) דרכי . עניני הייתי מספר לפניך לשאול לך עצה עליהם כמ"ש וישאל דוד בה' (
ותענני . ענית לי על שאלתי : למדני . לכן אשאל גם זאת אשר תלמדני חכמת התורה וענני גם עתה למלא משאלותי : (כז) דרך פקודיך . ר"ל מסתרי המצות
ואשיחה . ואדבר עוד לזולתי ללמד בדברי' הנפלאים והמכוסים שבהם : (כח) דלפה . מרוב תוגה נמס נפשי עד שנוטפת טיפין והוא ענין מליצה והפלגה
כדברך . קיימני בחיים כדברך ע"י נתן הנביא : (כט) הסר ממני . לבל אתאוה ללכת בה : ותורתך חנני . ללכת בדרך תורתך : (ל) שויתי . שמתי דברי
לנגד עיני ללכת בהם : (לא) דבקתי . על כי דבקתי בעדותיך לכן אתה ה' אל תביאני לידי בושה : (לב) ארוץ . ר"ל בזריזות רב אעשה מצותיך כי ידי
בעבורם תרחיב לבי בתענוגי עוה"ב : (לג) ואצרנה עקב . ואשמרנה עד סוף ימי מבלי הפסק : (לד) הבינני . דרכי התורה : (לה) הדריכני . ר"ל מ
יסייע לי לדרוך בנתיב מצותיך : כי בו חפצתי . וסבה לסבה מסייעין לו : (לו) הט

תהלים קיט

וְאַל אֶל־בָּצַע׃ לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת
שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי׃ לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ
אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃ לט הַעֲבֵר
חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים׃ מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ
בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃ מא וִיבֹאֻנִי חֲסָדֶךָ
יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃ מב וְאֶעֱנֶה
חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃
מג וְאַל־תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־
מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ יִחָלְתִּי׃
מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד׃ מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי
פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ
נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֺתֶיךָ אֲשֶׁר
אָהָבְתִּי׃ מח וְאֶשָּׂא כַפַּי אֶל־מִצְוֺתֶיךָ
אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ׃
מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר
יִחַלְתָּנִי׃ נ זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי
אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ נא זֵדִים הֱלִיצֻנִי עַד־
מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ נב זָכַרְתִּי
מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה וָאֶתְנֶחָם׃
נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי
תּוֹרָתֶךָ׃ נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ
בְּבֵית מְגוּרָי׃ נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ
יְהוָה וָאֶשְׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ׃ נו זֹאת
הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃ נז חֶלְקִי

תרגום

לז אַעֲבַר עֵינַי מִלְמֶחֱמֵי שִׁקְרָא
בְּדִבְרָיךְ אַסֵי יָתִי׃ לח אֲקִים
לְעַבְדָךְ מֵימְרָךְ דִי לְדַחֲלְתָא׃
לט אַעֲבַר חִסוּדִי דִי דְחִילַת
אֲרוּם דִינָךְ תָּבִין׃ מ הָא
רַגְגִית לְפִקוּדָיךְ בְּצִדְקָתָךְ אַסֵי
יָתִי׃ מא וְיֵיתוּן עֲלַי חַסְדָיךְ יְיָ
פּוּרְקָנָךְ הֵיךְ מֵימְרָךְ׃ מב וְאָתִיב
מְחַסְדִי פִּתְגָם אֲרוּם סַבְרֵית
בְּדִבְרָיךְ׃ מג וְלָא תְּסַלֵק
מִפּוּמִי פִּתְגָם דִקְשׁוֹט עַד
לַחֲדָא אֲרוּם לְדִינָךְ אוֹרְכֵית׃
מד וְאֶטוֹר אוֹרַיְתָךְ תְּדִירָא
לְעָלְמֵי עַלְמִין׃ מה וְאֶהָךְ
בִּפְתִיוּת אוֹרַיְתָךְ אֲרוּם
פִּקוּדָיךְ תַּבְעִית׃ מו וַאֲמַלֵל
בְּסַהֲדְוָתָךְ קֳבֵל מַלְכַיָא וְלָא
אֱבַהֵית׃ מז וְאֶתְפַּרְנַק בְּפִקוּדָיךְ
דִי רְחִימַת׃ מח וְאֶזְקוֹף יְדַי
לְפִקוּדָיךְ דִרְחִימַת וַאֲמַלֵל
בִּגְזֵרָתָךְ׃ מט אִדְכַּר פִּתְגָמָא
לְעַבְדָךְ דִי אוֹרַכְתַּנִי׃ נ דָא
הִיא תַּנְחוּמְתִי בְּסַגּוּפֵי אֲרוּם
מֵימְרָךְ קַיֵים יָתִי׃ נא זֵדוֹנִין
מְמִיקְנִין לִי עַד לַחֲדָא מֵאוֹרַיְתָךְ
לָא אַצְלֵיתִי׃ נב אִדְכְּרֵית דִינָיךְ
מִן עַלְמָא יְיָ וְאִתְנְחָמֵית׃
נג רְתִיתָא אֲחִידַת יָתִי מֵרַשִׁיעֵי
דְשָׁבְקִין אוֹרַיְתָךְ׃ נד תּוּשְׁבְּחָן
הֲווּ לִי גְזֵרָתָךְ בְּבֵית מְדוֹרִי׃
נה אִדְכְּרֵית בְּלֵילְיָא שְׁמָךְ יְיָ
וּנְטַרֵית אוֹרַיְתָךְ׃ נו דָא הֲוָת
לִי לִזְכוּתָא אֲרוּם פִּקוּדָיךְ
נְטַרֵית׃ נז חוּלְקִי יְיָ אֲמַרֵית

רשי

הקם לעבדך אמרתך . אשר הבטחתני : אשר ליראתך . שאהיה אני יראוי שמך שעל מנת כן הבטחתני אם ישמרו בניך את דרכם וגו' (מ"א) (לט) העבר חרפתי . מחול לי על אותו עון ושוב לא יוכלו אויבי לחרפני ... משפטיך טובים . וכבר אני מקבל עלי לשלם הכבשה ארבעתים :

ויבואני . תשועתך תבא אמרתך שהבטחתני : אל תצל מפי דבר אמת . ...דל מפי דבר אמת כמו ...אלהים את מקנה אביכן ...ית ל"א) (מלאכי) : דבר ...עד מאד . בכל הוראותי ...דיני שלא אכשל בהם : ... קויתי : (מה) ואתהלכה ... בהלכה מרווחת ...ת ישראל: דרשתי . בקשתי: ...כר דבר . אשר יחלתני ...מן הנביא לעבדך : ...משפטיך מעולם . שאתה ... יסור ן וחוזר מחמתך ... ועל כן אתנחם : ...כרתי בלילה . בעת צרה ...: (נו) זאת היתה לי . ... הכולמת אותי לי לעדות ... הראוי למלוך בספר ...יך נגרתי כך דרשוהו ...ישראל (מלאכי): (נז) לשמר דבריך

...: יגרתי ד' וחס' וסימ' ...עקב : ו' חסדיך בלהון מ"ל ... ויבאני חסדך ה' דא"ב : ...' וסי' ואענה חרפי דבר . ...ה חרפי דבר . כאשר הייתי ...חרפי . בתרא נקוד חרפי ...חטף ושא"א בהולם : ...שע חד מן ד' פסוקי' בא"ב ...מלין וסי' בוס"ק : ז' נחמתי ...מ' זאת נחמתי בעניי כי ... ותהי עוד נחמתי ואסלדה: ... בא"ב' וסי' גז"ט יב"ע וד' ... קריאה וסי' נמסר בסוף ...: תורתך ט' בא"ב וסי' ...באות ה' : זמירות ד' ג' ...' חס' דחסר וסימ' נמסר ...ל ב' ריש סימן כ"ג וסיפרא ...ה: ח' חלקי ב' ר"פ וסימ' ...' אמרה נפשי . חלקי ה'

...ת אהרן ואברהם . שם ד : זכר . עקרים מ"ד ...זאת נחמתי . עקידה שער ...זירות . סוטה לה : נגרתי . פ"ג מד :

אבן עזרא

הון : (לז) העבר . חייני . כי חיי האדם יאריכו אם לא ילך אחר עיניו : (לח) הקם . אמרתך . הם הגזרות הבאות מהשמים והטעם קיים כל גזירה שתביאני ליראתך : (לט) העבר . דבק בפסוק העליון והטעם יגורתי מחרפה שתבואני אם שגיתי מיראתך וכל משפט תעשה כי הוא טוב : (מ) הנה תאבתי . כמו כליתי מרוב האהבה כמו גם כלתה נפשי וכלות אליהם על כן מתאב אנכי הפך הדבר על כן חייני : (מא) ויבואוני . כמו ויבואו אלי ויזעקוך : כאמרתך . אשר הבטחתני : (מב) ואענה חרפי . שיאמר שלא תושיעני : (מג) ואל . וכל בקשתי עד מאד שלא תצל מפי דבר אמת כמו וינצלו את מצרים והאמת שתעשה משפט בחורפי : (מד) ואשמרה . אז אשמרה כמו אל ימשלו בי אז איתם : (מה) ואתהלכה . בדרך הרחבה: דרשתי . כמו בארתי וכמוהו דרושים לכל חפציהם : (מו) ואדברה . בגלוי : נגד מלכים . שמנהג אדם ליראה מהם : (מז) ואשתעשע . בסתר: (מח) ואשא . דרך כבוד וקבול אהבה : (מט) זכר . שהבטיחו ותחס' מלת לו יחלתני לו והנה יוצא לשנים פעולים : (נ) זאת . זכרתי כי אמרתך חייתני כמה פעמים וזאת היא נחמתי בעת עניי : (נא) זדים . אע"פ שזדים הליצוני התלוצצו בי כמו לא נגענוך נגענו כך : (נב) זכרתי . משפטים שעשית בזדים כמוהם : (נג) זלעפה . מן רוח זלעפות פחדתי איך יעזבו רשעי' תורתך: (נד) זמרות . האדם בבית מגוריו משתומ' והפך זמירות : (נה) זכרתי . גדולת שמך ואשמרה תורתך ביום : (נו) זאת . הטובה בתולדתי : (נז) חלקי . זה אמרתי

מצודת ציון

אהבת הממון כמו שונאי בצע (שמות יח) : (לט) יגורתי . ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כ"ב) : (מג) תצל . ענין הסרה וכן אשר הציל אלהים מאבינו (בראשית לא) : (נא) הליצוני . מלשון לץ : (נג) זלעפה . ענין בעתה ורעדה כמו ורוח זלעפות (לעיל יא) : חליתי

מצודת דוד

...בלבי לנטות אל התורה ולא אל אהבת אסיפת הממון : (לז) העבר ... מנע עיני מלראות דבר שוא ואיסור כי פן אחמוד בה ואכשל : בדרכך ... חיה את נפשי בהסתכלות דרכיך לחמוד אליהם : (לח) הקם . תקים לעבדך ... אמרתך אשר היא מבוא ליראתך כי על ידי ההספקה אוכל לירוא את ה' : ...חרפתי . חרפת העון אשר אפחד ממנו העבר נא ומחול עליו כי הלא טובים ...יך בעשות חסד עם המשפט : (מ) הנה תאבתי . אני מתאוה לעשות פקודיך ...לא עשיתי כלם עכ"ז חייני כפי צדקתך אשר תצרף מחשבה טובה למעשה : ... ויבואני . יבואו לי חסדיך ואהיה נושע ע"י תשועתך כאשר אמרת ע"י נתן ... : (מב) ואענה . אשוב למחרפי דבר ר"ל דברי חרוף כאשר דבר אלי : כי ... בדבריך . אשר הבטחתני שלא יוכל לי ולכן אדבר ולא אירא : (מג) ואל ... אל תסיר מפי דבר אמת ועד מאוד לא תסור ר"ל כלל וכלל לא אהיה נוטה ... הוראות אמת במשפטי התורה : כי למשפטיך יחלתי . כי אני מייחל ומקוה ... משפטיך לזה אין מהראוי להיות נכשל בהם : (מד) ואשמרה . הן בלבי ... לעולם ועד . כל ימי היותי על האדמה : (מה) ברחבה . במקום רחב ר"ל ...לא אכשל בדבר משפטי התורה כההולך במקום רחב שאינו נוח להכשל : כי פקודיך דרשתי . ומהראוי שתאיר עיני בהם : (מו) ולא אבוש . כי יהיו דברי צודקים אין בהם נפתל : (מז) ואשתעשע . אהיה משתעשע במצותיך אשר אהבתי אותם ר"ל בעבור גודל האהבה אשתעשע עמהם בכל עת : (מח) ואשא כפי . ארים ידי אל מצותיך לקחתם אלי ולעשותם על אשר אהבתי אותם : ואשיחה . אדבר ואלמד בהם : (מט) זכר דבר . זכור לעבדך את הדבר וחיזר ומפרש לומר על אשר יחלתני ר"ל הדבר שהבטחת לי להיות אני מייחל ומקוה לה : (נ) זאת . ההבטחה הזאת מנחמת אותי בעת עניי : כי אמרתך . אשר אמרת להושיעני היא תחיה את רוחי ולא אוסיף עצב : (נא) הליצוני . עם כי הזדים מתלוצצים בי עד מאד בעבור עסקי בתורה תמיד עכ"ז מתורתך לא נטיתי ולא אחוש להם : (נב) משפטיך . הנעשים מעולם באנשי רשע : ואתנחם . בזה אתנחם על דאג' הלצת הזדים כי ידעתי שיקבלו גמולם : (נג) זלעפה . עם כי אחזתני רעד מאנשי רשע העוזבים את התורה כי כולם קמו עלי : (נד) זמרות . מ"מ בכל המקומות שהייתי גר שם היו נחשבים לי חוקיך כשיר וזמר ר"ל למדתי בשמחת הלב וכדרך המזמר : (נה) זכרתי בלילה . עת היות המחשבות פנויות זכרתי שמך המורה על הממשלה ולכן בטחתי בו ואשמרה תורתך ולא הייתי פונה לעזרת הצלה מן אנשי הרשע :

אבן עזרא

אמרתי לרבים אולי ישמרו דבריך : (נח) חליתי. כאמרתך. וחנותי את אשר
אחון : חשבתי . כאשר אחשב כי זה דרך אלך אשיב רגלי אל דרך עדותיך :
(ס) חשתי . זריזין מקדימין למצות : (סא) חבלי . עזוזני אין לו ריע
והאומר שהוא מגזרת יאכל עד אין לו טעם וטעמו אם אחזוני חבלים
כחבלי רשעים שהם ראויים
לבוא עליהם : (סב) חצות . על
משפטי צדקך . ברשעים :
(סג) חבר . יראיך . שיראו
ממצות לא תעשה : (סד) חסדך .
והנה חסדך מלאה הארץ והחסד
שתעשה עמי חקיך למדני :
(סה) טוב . עבדך . דבק עם
השם כדברך הטוב : (סו) טוב .
זה הטוב שאבקש עתה :
(סז) טרם . אין צורך לענות
כי שוגג הייתי בימים שעברו
על אלה ועת' : (סח) טוב .
בלא בקשה ומטיב למבקש :
(סט) טפלו . כמו ותטפול על
עוני דבר שלא עשיתי : (ע) טפש.
אין חבר לו וטעם שעשעתי
כאש' התהלל' החכמה ושעשועי
את בני אדם : (עא) טוב .
אם באו עינויים עלי שיבוא כי
ללמד חקיך אז ט ב לי :
(עב) טוב . אם מנהג אדם
לענות עצמו לקנות הון על כן
מאלפי זהב : (עג) ידיך עשוני .
תקנוני וימהר לעשות אתו
ויכוננוני לקבל הבינה :
(עד) יראיך יראוני . שלמדתי
מצותיך וטעם כי לדברך יחלתי
שכל מה שתגזור' עלי אני חפץ
בו אפי' שתענני־ על כן :
(עה) ידעתי . עניתני . פעמים
רבות

תרגום

למטר דבריך : נח צליתי
קדמך בכל לבא חוס עלי
היך מימרך : נט חשיבית
לאוטבא אורחי ואתיב ריגלי
לסהדותך : ס זריזית ולא
אתעכבית למטר פקודיך :
סא סיעת רשיעיא אתכנשו
עלי אוריתך לא אתנשיתי :
סב בפלגות ליליא אקום
לשבחא קדמך מטול דיני
צדקך : סג חברא אנא לכל
דדחלין מנך ולנטרי פקודיך :
סד טובך יי מליא ארעא גזרתך
אליף יתי : סה טבא עבדתא
עם עבדך יי היך דבורך :
סו שפיר טעם ומנדעא אליף
יתי ארום בפקודיך הימנית :
סז עד לא אסתגיף אנא שלי
וכדון מימרך נטרית : סח טב
את ומטיב אליף יתי גזרתך :
סט חברו עלי שקרא זידונין
אנא בכל לבא אטור פקודיך :
ע אטפש היך תרב יצרא
דלבהון אנא אוריתך פרנוקי :
עא טב לי ארום אתעניית מן
בגלל דאילף גזרתך : עב טב
לי אורית פומך מן אלף
כברין דהב וסימא : עג אידך
עבדו יתי ואתקינו יתי תבינני
ואילף פקודיך : עד דחליך
יחמון יתי ויחדון ארום
לפתגמך אוריכית : עה ידעית
יי ארום זכאין דיניך ובקושטא

תהלים קיט

יהוה אמרתי לשמר דבריך : ג' מ"ל בא"ב
נח חליתי פניך בכל־לב חנני ב' ופני ה'
כאמרתך : נט חשבתי דרכי ואשיבה סימן ב'
רגלי אל־עדתיך : ס חשתי ולא ל'
התמהמהתי לשמר מצותיך : ל'
סא חבלי רשעים עודני תורתך לא ל' וחס'
שכחתי : סב חצות־לילה אקום
להודות לך על משפטי צדקך : ד' מ"ל
סג חבר אני לכל־אשר יראוך ולשמרי ג' נסיב'
פקודיך : סד חסדך יהוה מלאה
הארץ חקיך למדני : סה טוב
עשית עם־עבדך יהוה כדברך :
סו טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך ג' י"ג חסר א"ד
האמנתי : סז טרם אענה אני שגג י"ט כליש' ד'
ועתה אמרתך שמרתי : סח טוב־ ג' חס"ד
אתה ומטיב למדני חקיך : סט טפלו ב' חד חסר יפה קול
עלי שקר זדים אני בכל־לב אצר ג' . ו' בא"ב
פקודיך : ע טפש כחלב לבם אני ל'
תורתך שעשעתי : עא טוב־לי כי־ ל'
עניתי למען אלמד חקיך : עב טוב־ ל'
לי תורת־פיך מאלפי זהב וכסף : ל'
עג ידיך עשוני ויכוננוני הבינני ל'
ואלמדה מצותיך : עד יראיך יראוני
וישמחו כי לדברך יחלתי : עה ידעתי ס' בא"ב
יהוה כי־צדק משפטיך ואמונה

תולדות אהרן חשבתי . עקרים מג פ"ו : חצות . ברכות ג זוכר לך (ברכות ב) : טוב אתה . עקרים מב פכ"ד : טוב לי . אבות יג : יראיך . ערובין

רש"י

דבריך . קיים דבריך שיחלתני בכך אתה חלקי : (נח) חליתי פניך
חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו (איכה ג') : (נט) חשבתי דרכי
מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה לפיכך ואשיבה רג
עדותיך כי ראיתי שהיא הטובה שבכולן : (סא) חבלי רשעים
סיעות של רשעים שלל
(בראשית מט) יאכל ע
חברו מנחם . ויש לפות
עוד כלומר נופפו ורד
(סז) טרם אענה .
במצותיך טרם הגית
בכתי מדרשית אני שו
וחוטא ועתה משנעני
תורתך שמרתי שהמדרש
לסור מן העבירה
מבקש ממך טוב טעם
למדני : אענה . ל
והוגה בבית המדרש
תמן לשוני אמרתך וכן
ב') יכרת ה' לאיש א
ער ועונה מאהלי
בחכמים ועונה בתל
(סט) טפלו עלי שקר
עלי שקר וכן ותטפל
(איוב יד) : (עא) טו
עניתי . שנתיסרתי ועני
אשוב מדרך רעה ואשמ
בפירושים אחרים מ
טוב לי כי עניתי וגו'.
בעיני כשהייתי סוב
כדי ללמוד תורה
(עד) יראיך יראוני .
וישמחו כי כגמולי גמ
מיראיך אני ולדברך
(עה) ואמונה עניתני
עניתנ

אמרתי לשמר דבריך :
ריש סיפרא עד אלפ' ב
חנני ומן אלפא ביתא.
סוף סיפרא חייני במ"ג
דרך שקר הסר ממני . ד
בכל עת. פנה אלי וחנני
ל' באתנחתא: ודעת ד
וא' פתח וסי' והיה אמ
חסן . טוב טעם ודעת
לך שלישים . ולבי ר
חכמה : זדים ו' בא"ב
יכ"ע : כחלב ל' וא' מ
ואינון מן א"ב מן חד ות
תיבותא ול' דכוו' וס
במס' רבתא במערבת
בס"ד: י' ידיך כל סיפרא
חסר וסי' נמסר בסיפרא
יחלתי ה' ובעניינא ב
ואל תצל מפי דבר. יראי
כלתה לתשועתך. קדמ

מצודת ציון

(נח) חליתי . ענין בקשה כמו ויחל משה (שמות לב) : (ס) חשתי . ענין מהירות כמו ימהר יחישה מעשהו (ישעיה ה') : התמהמהתי . ענין התעכבות כמו אם יתמהמ' חכה לו (חבקוק ב): (סא) חבלי . ענין סיעה וחבורה כמו חבל נביאים (ש"א י') : עודני . ענין ביזה ושלל כמו בבקר יאכל עד (בראשית מט) : (סז) אענה . מלשון עינוי : (סט) טפלו . ענין חבור כמו ותטפול על עוני (איוב יד) : (ע) טפש . ענין שומן כי השמן לב העם הזה (ישעיה ו) תרגומו טפש לבא ומזה קראו לכסיל טפש : (עד) יחלתי . קויתי

מצודת דוד

(נז) זאת . ר"ל הגדולה הזאת שאני עתה בה היא באה לי על אשר שמרתי פקודיך : (נז) חלקי ה'. אמרתי לכל ה' הוא חלקי ובו אני מאמין והוא מושיעי למען גם כל השומע ישמור דבריך : (נח) כאמרתך . ע"י נתן הנביא : (נט) חשבתי דרכי . כאשר אחשב איזה דרך אלך אשיבה רגלי אל דרך עדותיך : (ס) חשתי . במהירות רב ולא בהעכבה אלך לשמור מצותיך : (סא) חבלי רשעים . חבורות רשעים שללו אותי ועם כל הצער הזה לא שכחתי הורתך : (סב) על משפטי צדקך . על משפט הצדק שעשית ברשעים שונאי נפשי : (סג) חבר אני . אוהב ורע לכל היראים ממך : (סד) חקיך למדני . ר"ל מכל החסדים עשה עמדי החסד הזה אשר תלמדני חוקיך : (סה) טוב . מעולם עשית טוב עם עבדך : ה' כדברך . אתה ה' הלא עשית כדברך שהבטחת לי ולא נפל דבר ארצה : (סו) טוב טעם . הטוב אשר בטעמי התורה ובדעת אשר בהם למדני ר"ל כמו שהטבת לעשות לי בדבר ישועה ורחמים כן עשה לי גם את זאת : כי במצותיך האמנתי . אני מאמין במצותיך שאתה צויתם ולזה תאב אני לדעת טוב טעמם : (סז) טרם אענה . טרם עניתי עצמי בלמוד התורה המתשת כח אז הייתי אני שוגג בדבר קיום המצות כי לא ידעתים על אמתתם אבל עתה אחרי למדי את כל דברי התורה אמרתך ולא אשגה עוד : (סח) טוב אתה . גם בלי בקשה על הטובה להמבקש את הטובה . למדני . ר"ל ואת זה אני מבקש למדני לדעת מסתרי התורה : (סט) טפלו . הזדים חברו עלי שקר ר"ל אלו שקר לומר שאין תוכי כברי ומעשי המה בשקר אבל לא כן הוא כי אני אשמור פקודיך וכברי כן תוכי: (ע) טפש. לבם נעשו שמן כחלב כי ישעשעו הזמן אבל אני תורתך היא שעשעתי המתשת עוד את הכח : (עא) טוב היא בעיני אשר הייתי מענה עצמי בלמוד התורה המתשת כח למען א עומק חוקיך כי הרעה הזאת הטבה היא : (עב) טוב לי. התורה טובה בע וגו' וכאומר אם רבים ירבו עמל ומענים נפשם לקנות הון כ"ש שיש לע בעבור קנין התורה : (עג) ויכוננוני . ר"ל עשו אותי כלי מוכן לקבל ה הבינני ואלמד : (עד) יראוני . בהגדולה שאני עומד בה ישמחו גם המ אלי על אשר יחלתי לדבריך והלא גם המה מן המיחלים לה' ומצפים (עה) צדק משפטיך . המשפטים שעשית בי בצדק המה : ואמונה . ובאמו

ני: (פח) כי שקר עותוני. כי על חנם הרשיעוני (מצאתי). אומר אני על
פנים שאימר לו הבא. על אשת איש מיתתו במה והוא לא חטא: (עט) ישובו
וראיך. שפירשו הימנו סנהדרין כשנלטרע מאותו עון אף אם גרושה
נתן עיניו בה כל הנוגע לא ינקה: (פא) כלתה וגו' נפשי. אותה:
כלו עיני. צופים תמיד
כלו: (פג) כנאד בקיטור.
של עור המתייבש בעשן:
מתי תעשה: שאראה
: (פה) כרו לי שיחות.
תורה הבאים לפסלני:
שקר רדפוני. לשא רדפוני
: כל מצותיך אמונה.
ולא מואבית והם
שקר רדפו לאסרני:
כמעט כלוני. כלא הייתי
בארץ ואני עמדתי על
. וכן לי קוו רשעים
לאבדני

ומגני אתה: שעשעי ה' וחס' וסימ' גם עדתיך שעשעי. רחמיך. לולי תורתך. צר. תאבתי לישועתך. וסימ' ג'ת. וא' בשאר קריאה עי את בני אדם: כ' לאמרתך לישי' וחס' וסימ' האומר ולאמו. בלבי צפנתי. כי על כל שמך. הקם לעבדך. חסדך. חליתי פניך. בלו מה נמלצו לחכי. פעמי

אבן עזרא

רבות: (עו) יהי. לנחמני. שלא תענני עינוים רבים כאשר הבטחתני כי אפחד שאמות על כן אחריו: (עז) יבואוני רחמיך. בעבור שאין לי שעשועי כי אם תורתך: (עח) יבושו. שרצו לעוות אותי מדרך ישרה ולא יכולו כי אני אשיח בפיקודיך: (עט) ישובו. יראיך. הפך הזדים: (פ) יהי. בעבור שהזכיר יבושו זדים התפלל שיעזרהו השם להיות לבו תמים ולא יבוש כמו הזדים: (פא) כלתה לתשועתך. לאות ולעד כי יפחד מאויביו: (פב) כלו. הזכיר הנעלם והיא הנפש ואחר כן הנראה והוא העין וטעם לאמרתך גזרתך: (פג) כי. כנאד בקיטור. בעשן דרך משל והנמשל עור בשרו כי הוא יבש: (פד) כמה. יפחד ימיו' קודם שינקם מאויביו: (פה) כרו. קשור בפסוק העליון כי יפחד מהשיחות: אשר לא כתורתך. שצוית לא ישפך דם נקי: (פו) כל. הנה מצותיך לעשות אמונה והם ירדפו שקר עזרני עליהם: (פז) כמעט. זמן מעט: (פח) כחסדך. עד היום עמדי: (פט) לעולם. דברך נצב. גזירותיך עומדים בשמי': (צ) לדור. יש סוד עמוק כי הזכיר למעלה כי דברו והם שוכני שמים לעולם נצבים ושוכני הארץ הכללים נצבים על כן לדור ודור. טעם ותעמ' שנקודת הארץ היא נקדת הגלגל העליון בראיות גמורו': (צא) למשפטיך. הזכיר השמים והארץ והם עומדים כעבדי' לעשות משפטיך כדרך קורא אני אליהם יעמדו יחדו: (צב) לולי. כנגד דור ודור לולי שעזרתני בתורתך אז הייתי אובד כדרך הנה רחקיך יאבדו כאשר פירשתיו: (צג) לעולם. התברר מה שהזכרתי במלת אבדתי כי כנגדה חייתני חיו עד: (צד) לך אני. דרשתי. לאות פיקודיך לאות כי שלך אני: (צה) לי. טעם לאבדני מחיו עד אז אוסיף להתבונן עדותיך כי בכל רגע יתגלו לי סודות עדותיך אע"פ שאין להם סוף על כן אחריו

עִנִּיתָנִי׃ עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי
כְּאִמְרָתְךָ לְעַבְדֶּךָ׃ עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ
וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ עח יֵבֹשׁוּ
זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי אָשִׂיחַ
בְּפִקּוּדֶיךָ׃ עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעוֹ
עֵדֹתֶיךָ׃ פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ
לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ׃ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ
נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ פב כָּלוּ עֵינַי
לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי תְּנַחֲמֵנִי׃
פג כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי
תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי מִשְׁפָּט׃ פה כָּרוּ־לִי
זֵדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ׃
פו כָּל־מִצְוֺתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי
עָזְרֵנִי׃ פז כִּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי
לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ׃ פח כְּחַסְדְּךָ
חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃ פט לְעוֹלָם
יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ צ לְדֹר
וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד׃
צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל
עֲבָדֶיךָ׃ צב לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי
אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ צג לְעוֹלָם לֹא־
אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי־בָם חִיִּיתָנִי׃ צד לְךָ־
אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃
צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ

ס' רס' בא"ב · ג' · ויודעי קרי · ס' בא"ב · י"ב בליש' · ג' · ג' וחד כקיטור · ו' בא"ב. ג' ט' · ו' כ"כ בא"ב · סימן · ב' · ס' בא"ב וחס' · ב' א' וא'. ב'

סגפתני׃ עו יהי כדון חסדך לנחמותי היה מימרך לעבדך׃ עז ייתון עלי רחמך ואחי ארום אוריתך פרנוקי׃ עח יבהתון זדונין ארום על שקרא עויתו יתי אנא אמלל בפקודיך׃ עט יתובון לאולפני דחלי וידעין סהדותך׃ פ יהי לבי דלא מום בגזרתך מן בגלל דלא אבהת׃ פא רגיגת לפורקנך נפשי לפתגמך אוריכית׃ פב ספו עיני למימרך למימר אימתי תנחם יתי׃ פג ארום הויתי היך זרנוקא דתלי בקטרא גזרתך לא אתנשיתי׃ פד כמה יומי עבדך אימתי תעביד ברודפי דינא׃ פה כרו לי זדונין שוחן דלא פקדתנון באוריתך׃ פו כל פקודיך קושטא על שקרא רדפו יתי סעדני׃ פז כזעיר שציאו יתי בארעא ואנא לא שבקית פקודיך׃ פח היך חסדך קיים יתי ואטור סהדות פומך׃ פט לעלמא יי פתגמך קיים בשמיא׃ צ לדר ודר הימנותך אתקנתא ארעא וקימא׃ צא לדיניך קמו יומנא ארום כולהון עבדך׃ צב אלולי אוריתך פרנוקי הידין אובדית בסגופי׃ צג לעלם לא אתנשי פקודיך ארום בהון קיימתני׃
צד די לך אנא פרוק יתי ארום פקודיה תבעית׃ צה לותי אמתינו רשיעיא להובדא יתי

מצודת ציון

(עח) עותוני. מלשון עון: כלתה. ענין תאוה והשק כמו וגם כלתה נפשי (לעיל פד): כלו עיני. המתאוה לדבר מה נראה כלות בלשון המקרא עינים כמו ועיניך רואות וכלות (דברים כח): (פג) כנאד. שם כלי מה בו היין: בקיטור. ענין עשן כמו כקיטור הכבשן (בראשי'): (פה) כרו. חפרו: שיחות. כמו כרו לפני שיחה (לעיל נז): ... מלשון תקוה: כלאתי

תולדות אהרן יבושו. יומא כב סנהדרין קז: כרו. עקרים מג פכ"א: לעולם. עקידם שער סז: למשפטיך. נדרים מא: לא אשכח. עקידם שער נא:

מצודת דוד

... נעינוי נפש: (עו) יהי נא. עתה יהי חסדך עלי לנחמני כאשר אמרת על עבדיך ... אמן הנביא: (עז) כי תורתך שעשועי. וראוי אני לרחמים: (עח) כי שקר ... . בשקר תולים בי עון אשר לא כן כי אני אשיח בפקודיך ועסק התורה ... אלה מן העון: (עט) ישובו. כאשר יבושו הזדים וילכו להם ישובו אני ... אשר סרו ממני בעת באו הזדים לקנטר: (פ) תמים. בכונה הגונה ... : למען לא אבוש. כאשר יפקיד אל היודע תעלומות: (פא) כלתה. נפשי ... לתשועתך כי אקוה לדברך שהבטחת על הישועה: (פב) כלו עיני. עיני צופים ... ... על איחור אמרת הבטחתך: לאמר. כי אומר אני מתי תנחם אותי: ... הייתי. עם כי הייתי כחוש וחש כח כנאד התלוי בעשן ומתייבש בו על כל ... שכחתי חוקיך: (פד) כמה. ר"ל וכי מרובים המה ומתי א"כ תעשה ברודפי ... כי פן אמות ולא אראה הנקמה: (פה) כרו לי. הזדים חפרו עלי בורות שאפול ... ר"ל יעצו עלי מחשבות רעים: אשר לא כתורתך. כי התורה אמרה ואהבת לרעך ... כמו ויקרא י"ט): (פו) כל מצותך אמונה. כל המצות הלא המה לעשות אמונה להם ... והם רדפוני לשקר בי ר"ל אף שהמה אומרים שאני איש עון ופשע רב אין ... ונתם בעבור מצות ה' לבער הרע כ"א לשקר בי ולכן עזרני להתגבר עוד עלי: (פז) כמעט. כשיעור זמן מיעט היה לכלות אותי בארץ ר"ל מאד היה הדבר

קרוב: ואני לא עזבתי פקודיך. ר"ל עם כי פעמים רבות הייתי קרוב למות בידם ודמם היה לפעמים מסור בידי עכ"ז לא עזבתי פקודיך ומנעתי לשלוח יד בהם: (פח) כחסדך. אף אם אין בי זכות: ואשמרה וגו'. ולא בעבור הנאת עוה"ז: (פט) לעולם ה'. אתה ה' עד עולם נצב דברך בשמים ר"ל אף אם מערכת השמים וכסיליהם יורו להרע או להיטיב הנה גזרת דברך עומדת בשמים ומבטל הוראתם: (צ) אמונתך. אמונת וקיום הבטחתך היא לדור ודור עם כי מערכת השמים יורו החלוף: כוננת ארץ. הלא אתה כוננת הארץ והיא עומדת על פיך ומי א"כ ימחה בידך מלעשות בה כרצונך: (צא) למשפטיך עמדו היום. ר"ל בכל יום ויום עומדים מערכת השמים וכסיליהם לעשות משפטיך כפי הגזר ועם הוראתם יהיה בהיפוך כי הכל הם עבדיך ונכנעי' שמה לגזרת המקום: (צב) לולי תורתך שעשועי. אם לא היתה עסק תורתך משמח אותי אז הייתי נאבד בעבור רוב עניי וכאומר הלא התורה מתשת כח ואיך תוסיף אומץ אל הגלגל בחבלי עוני דבר שאין הטבע יורה עליו אלא ע"כ דבר מלך שלטון על הטבע והנהגת העולם: (צג) כי בם. בעבור שמירת הפקודים נתת לי חיים: (צד) לך אני. עיני תלוים אליך להושיעני כי דרשתי לשמור פקודיך: (צה) לי קוו. עלי יקוו הרשעים לאבדני מן העוה"ב כי יטרידוני למען לא אשכיל בתורה אבל עכ"ז

אבן עזרא

אחריו לכל תכלה : (צו) לכל תכלה . קץ בלשוננו פעם ראש ופעם סוף כמו על שני קצותיו מקצה גבול מצרים מקץ שבע שנים תעשה שמטה מקץ שבע שנים תשלחו ורבי משה אמר כי תכלה מגזרת וכל בשליש כמו מדה על משקל מתגרת ידיך : (צז) מה . אוהב דבר היא שיחתי : (צח) מאויבי תחכמני. כל אחת ממצותיך כדרך בנות צעדה עלי שור יותר מאיבי : (צט) מכל . יותר השכלתי מכל מלמדי בעבור כי כל שיחתי היא תורתך והנה היא תלמדני יותר מאשר למדוני מלמדי : (ק) מזקנים אתבונן . יותר מהזקנים כי פקודיך נצרתי מנעורי : (קא) מכל . לא כלאתי רגלי בעבור פחדי מרעה שתהיה לי רק בעבור לשמור אמרי פיך : (קב) ממשפטיך . הטעם הורתני עד שלא סרתי : (קג) מה נמלצו . מלה זרה ופרש' מתקו כי איננו מגזרת מליץ ומליצה כי מליץ כמו מקים ואין המ"ם שרש גם מליצה כמו מריבה ואין המ"ם מהשרש על כן נמלצו מלה זרה כי היא כמו נפתחו נשמרו נדברו והמ"ם מן נמלצו שרש כאחד מאלה פתח שמר כי לא תבא אות אחר נו"ן נפעל רק מן השרש פ"א פעל על כן נמלצו מלה זרה על כן יש לפרשה כמו מתקו ויהי' הטעם' כפול כמשפט כ"ן פיר"ש לי החכם שיחיה ותחסר מלת מטעמי כי הם בכח הפועל : (קד) מפקודיך . בהתבונני סוד הפקודים הנטועים בלב הם הסירוני מאורח שקר: (קה) נר. כמו לאורו אלך חשך בלי מכשול והנמשל הכבוד המאיר כנר : (קו) נשבעתי . כמו תשבע כל לשון ויש אומרים על ברית משה ואת אשר איננו פה אז היה בכח ועתה במעשה : (קז) נעניתי . אם באתני צרה ונעניתי בעינוים חייני כדברך אשר יעשה אותם האדם וחי בהם : (קח) נדבות . הטעם להרבות תפלה אולי תרגילני משפטיך : (קט) נפשי . אני במקום מסוכן כמו ויתם נפשו בכפו : (קי) נתנו . התברר דברי הסכנה : (קיא) נחלתי. הטעם היא נחלתי שאשמח בה ועדותיך הם הנפלאות שעשית שהעתיקו אבותי ואני אשמח כאילו אני עד הייתי בימים ההם : (קיב) נטיתי . פועל יוצא : לעולם עקב . שהם עומדים לעולם או כי שכרם ותגמולם הוא לעולם :

רשי

. לסלסל ולפלפל בה כמו לאבדני חבא בקהל : (צו) לכל תכלה וגו' . ... למוסרי (לעיל ק"ח) : לכל תכלה . לכל סיום דבר יש קץ גבול אבל מצו... וגבול לתכליתם (מנאתי) : (צח) מאויבי תחכמני . מצותיך . ... ואחיתופל אמרו דלא אתיא להו שמעתא אליבא דהלכתא לעולם סו... בידי שכן מכל מלמדי... מזה למדתי קצת ומ... קצת (לאחר שלמדי... מובהק) : (צט) שיחה... שיחתי היתה בם : (ק... רגלי . מנעתי כמו (... אשר כליתני היום מבו... (קג) נמלצו . נמתקו ... לרגלי דבריך . כשאני ב... הוראה אני רואה בה... מפרשת אותי מן הם... המציל את האד' מן ה... (קו) נעניתי . ענ... ושפל כמו לענות מפ... י') וענה גאון ישרא... (הושע ה') תרגום יונ... ועני חשוב כמת לכ... כדבריך . נעניתי . ... שמטרף את הדעת ... בלשון משנה : (קח) נ... דבר רצוי שפי מתנ... כל נדבה לשון רצון ... (קט) נפשי בכפי תמי... נסתכנתי בסכנת רבו... למיתה ואעפ"כ אני ל... שכחתי (ע"ד חש ברנו... בתורה) : (קיב) לעו... על מעגלותם ועל ... סעפי...

תהלים קיט

אֶתְבּוֹנָן׃ צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד׃
צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי׃
צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֺתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי׃
צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֺתֶיךָ שִׂיחָה לִי׃
ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃
קא מִכָּל־אֹרַח רָע כָּלִאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃
קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה הוֹרֵתָנִי׃
קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי׃
קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי כָּל־אֹרַח שָׁקֶר׃
קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃
קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קז נַעֲנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ׃
קח נִדְבוֹת פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃
קט נַפְשִׁי בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
קי נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃
קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה׃
קיב נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם

ג' ב' כתי' ס' וא' כתי' א' · ב' · ט' נא"ב · כ' חס' בליש' · ג' חד כתי' ס' ח' נא"ב · ב' חד כתי' י' · י"ג חס' · ל' . ג' י"ב בליש' · כ' . י"ג חס' · ב' אני ס' ובתרי ליש' י"ג חס' · ב' · ט'. ס' נא"ב · ב' ר"פ · ל' · ס' נא"ב ב' ספינים לו

תרגום

סָהֲדְוָתָךְ אֶתְבַּיַּן׃ צו דְּכָל מַה דְּאִשְׁתַּדַּל וְאִשְׁתַּכֵּל חֲמֵיתִי סֵיפָא פַּתְיָא תַּפְקֵידְתָּךְ לַחֲדָא׃ צז מָה רְחִימִית אוֹרַיְתָךְ כָּל יוֹמָא הִיא שׁוּתִי׃ צח יַתִּיר מִבַּעֲלֵי דְבָבִי מְחַכְּמָא יָתִי פִּקּוּדָיךְ אֲרוּם לְעָלַם הִיא דִילִי׃ צט מִכָּל מְאַלְּפַי אִסְכַּלִית אֲרוּם סָהֲדְוָתָךְ שׁוּתָא לִי׃ ק מִן חַכִּימַיָּא אֶתְבַּיַּן אֲרוּם פִּקּוּדָיךְ נַטְרִית׃ קא מִכָּל אוֹרַח בִּישָׁא מַנְעִית רִגְלַי מִן בִּגְלַל אֶטּוֹר דִּבְרָךְ׃ קב מִן דִּינָךְ לָא עֲדֵית אֲרוּם אַתְּ אַלֵּפְתָּנִי׃ קג מַה חֲלִין לְמוֹרִיגִי מֵימְרָךְ בְּסִימָן יַתִּיר מִן דּוּבְשָׁא לְפוּמִי׃ קד מִפִּקּוּדָיךְ אֶתְבַּיַּן מְטוּל הֵיכְנָא סְנֵיתִי כָּל בַּר נָשׁ דִּמְשַׁקֵּר׃ קה הֵיךְ שְׁרָגָא דִּי מְנַהֲרָא לְרִגְלֵי דִּבְרָךְ וּנְהוֹרָא לְכִבְשַׁי׃ קו אוֹמֵיתִי וְקַיְּמִית לְמִטַּר פִּקּוּדֵי זַכְוָתָךְ׃ קז אִסְתַּגְּפִית עַד לַחֲדָא יְיָ אַסֵּי יָתִי הֵיךְ דִּבְרָךְ׃ קח נִכְסְתָא דְּפוּמִי אִתְרְעֵי כְּדוּן יְיָ וְדִינָךְ אַלֵּף יָתִי׃ קט נַפְשִׁי מִסְתַּכְּנָא עַל גַּב יְדַי תְּדִירָא וְאוֹרַיְתָךְ לָא אִתְנְשֵׁיתִי׃ קי סַדַּרוּ רַשִּׁיעַיָּא פַּחָא לִי וּמִפִּקּוּדָיךְ לָא תְּעֵיתִי׃ קיא אַחְסְנִית סָהֲדְוָתָךְ לְעָלַם אֲרוּם חֶדְוַת לִבִּי הִנּוּן׃ קיב אַצְלֵית לִבִּי לְמֶעְבַּד גְּזֵירָתָךְ

מסורה

ויחשבה ; תכלה ג' וסי' ... לא תכלא . כד הקמח ... לכל תכלה ראיתי ק' ... דה' כתי' א' : מ' תורה ... וסי' נמס' לעיל באות ה ... ב' חד כתי' סמ"ך ... השכלתי ואשגה הרבה ... מלמדי השכלתי . ק ... סמ"ך : כלאתי ב' חד ... וסי' מתגרת ידיך אני ... מכל ארח רע כלאתי ר ... כתיב א' : לחכי ג' וסי' ... תדבק לשוני . ופריו ב ... ג' לרגלי ב' וסימ' חבר ... לרגלי . נר לרגלי דבר ... ח' מן וחי"ן קמצין ב ... בא"ב וסי' ואתנחם זכר ... מעולם . ואשמרה תור ... ואשיבה רגלי אל עדותי ...

נשבעתי ואקימה . ואשאפה פי פערתי . ואשוע קדמתי בנשף . ואתקוטטה ראיתי בוגדים . ואהבם שמרה נפשי עדתיך ...

תולדות אהרן לכל תכלה . עירובין כא: רחבה . עקידה נעילת שערים : מה אהבתי . מנחות יח : מאויבי . עקידה שער פח : מכל מלמדי ... נר . עקידה ש' נח : נשבעתי . חגיגה י נדרים ח תמורה ג (נדרים ח) : נחלתי . עקרים מ"ג פל"ד : נטיתי . עקידה ש' מט עקרי ...

מצודת ציון

(קא) כלאתי . מנעתי כמו ויכלא הגשם (בראשית ח) : (קב) הורתני . ענין למוד : (קג) נמלצו . מל' מליצה : לחכי . מלשון חיך : (קה) לנתיבתי . ענין שביל ומסילה : (קז) נעניתי . ענין הכנעה כמו לענות מפני (שמות יד) : (קי) פח . רשת הלוכד : תעיתי . הסר מדרך הישר והולך בדרך אחר קרוי תועה : (קיב) עקב . ענין סוף כעקב שהוא סוף הגוף : סעפים

מצודת דוד

... עכ"ז אתבונן בעדותיך בעומק טעמיהם : (צו) לכל תכלה . לכל דבר אם י... תכלה הנה בעין השכל ראיתי את הקץ אבל מצותיך רחבה היא מאוד ואין ... עד סוף תכלית מסתורה א"כ בודאי אין לה תכלה כי אם היה לה הייתי א... בעין השכל כמו שראיתי בכל בעלי התכלית : (צז) מה אהבתי. מה מאוד אהבתי ... עד שכל היום היא מאמר פי : (צח) מאויבי. מצותיך תחכם אותי להיות יותר חכם מאויבי הרשעים כי היא לי לעולם ר"ל אני עוסק בה בתמידות ולזה מחכ... (צט) השכלתי . מכולם קבלתי השכל כי ע"י כולם היה דבורי בעדותיך ובזה הבנתי דבר מתוך דבר : (ק) מזקנים אתבונן . אהיה בעל בינה יותר מזקנים ... פקודיך וכל למודי היא לעשות ולקיים ולזה ביותר אחן לב להתבונן בהם לעשות הדבר בתקון : (קא) כלאתי . מנעתי רגלי מללכת בדרך רע ולא מיראת הבריות א... אשמור דברך שהזהרת עליו : (קב) לא סרתי . ר"ל שפטתי דין אמת כי אתה למדתני לבל אכשל בדבר : (קג) מה נמלצו . מה מאוד נחשבו אמרתך לחכי לדו... והמה ערבים לי יותר מערבות הדבש לפי : (קד) מפקודיך אתבונן . מאשר אתבונן בפקודיך ע"כ שנאתי אורח שקר וכמ"ש רז"ל המאור שבה מחזיר למוטב : (ק... לרגלי . כמו הנר מציל הוא בחשכת הלילה מכל מכשול לבל תגוף הרגל כן דברך מציל אותי מכל מכשול עבירה : ואור וגו'. כפל הדבר במ"ש : (קו) נשבעתי ... ר"ל כדי לזרז את עצמי נשבעתי לשמור וכו' קיימתי את השבועה : (קז) נעניתי . נעשיתי מוכנע עד מאוד לכן חייני כדברך שאמרת עלי ע"י נתן הנביא : (ק... פי . דברי רצוי מה שפי מתנדב קבלם ברצון ולמדני משפטיך : (קט) נפשי בכפי . אף שנפשי היא תמיד בסכנה כמו המחזיק דבר מה בכפו שהיא קרוב כשיפתח כפו ועכ"ז לא שכחתי תורתך בטרדות הסכנה : (קי) נתנו . אף כי נתנו פח בדרכי מ"מ לא תעיתי מדרך פקודיך לעשות בהם נקם : (קיא) נחלתי ... לעולם בתורה והיא לי לנחלה כי המצות שבהם ישישו לבי : (קיב) נטיתי לבי . מתעטגי בזמן : לעולם עקב . עד עולם עד סוף ימי וכפל המלה במשו...

...[ס]עפים שנאתי. חושבי מחשבות און כמו (איוב כ') לכן שעיפי ישיבוני. ...(מ"א י"ח) על שתי הסעיפים כשאתה קורא סעיפים הוא שם המחשבה ...קורא סעפים נופל הל' על החושבים אותם: (קיז) ואשעה בחקיך. ...כמו ואל ישעו בדברי שקר (שמות ה') ד"א ואשעה לשון ספור ...ותרג' ולשניכה ולשועין: ...לית. רמסת נתתם כמו סלה כל אבירי ה' ...): (קכ) סמר. כמו ...) תסמר שערת בשרי ...עמד שערותיו הריציי"ר ... ומשפטיך יראתי. ...גזרותיך: (קכב) ערב ...ל' הללה גרנטיי"ר ...יה ערב בשבילי לנגד ...לומר היה ערב שאשמור ...: (קכג) ולאמרת ...הבטחה שהבטחתני: ...ת לעשות לה' וגו'. ...ל מקרא שלפניו הבינני ...עדותיך להבין עת לעשות ...יך יעשו אותם שהפרו ...למצוא רצון וסליחה ...להם ואעשה כן על כל ...פקודי. ורבותינו דרשו ...עוברין על דברי תורה ...שות סייג וגדר לישראל ...נין ואליהו בהר הכרמל ...ו בבמה. עוד ראיתי ...אגדה פי' איש פנוי ...עושה תורתו עתים מפר ... שאדם (פנוי) צריך ...יגע בתורה כל שעות ...(קכז) על כן אהבתי. ...י אהבתי מצותיך ראוי ...דני. עת רצון ומה ...לך ותרצני. יש על כן ...שפתרונו על אשר כמו כי ...ראיתי פניך (ב' אשית ...י על כן ידעת חנותינו ...י). על כן יתרה עשה ...טו): (קכח) כל פקודי ...יתי. כל פקודי כל דבר ...ית בתורתך: ישרתי. ...בעיני ואמרתי עליהם ...זה כדאי אני שתמחול ...לי: (קכט) פלאות ...מכוסים הם ונפלאים ... מבני אדם יש מצות ...והרבית במתן שכרן כגון ...קן: על כן נצרתם נפשי. ...י לא נודע איזה יכשר:

סתם

(קיג) סעפים. תואר כמו בעלי המחשבות כמו לכן שעיפי ישיבוני או מגז' מסעף פאר' ויהיו התואר יוצא כמו ושבח אני את המתים והטעם משחיתים: (קיד) סתרי ומגיני אתה. שלא ישחיתוני: (קטו) סורו. כן אומר לסעיפים: (קטז) סמכני. אשר יעשה אותם האדם וחי בהם על כן אחיה: (קיז) סעדני. ואשעה.

עקב: קיג סעפים שנאתי ותורתך אהבתי: קיד סתרי ומגני אתה לדברך יחלתי: קטו סורו ממני מרעים ואצרה מצות אלהי: קטז סמכני כאמרתך ואחיה ואל תבישני משברי: קיז סעדני ואושעה ואשעה בחקיך תמיד: קיח סלית כל שוגים מחקיך כי שקר תרמיתם: קיט סגים השבת כל רשעי ארץ לכן אהבתי עדתיך: קכ סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי: קכא עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעשקי: קכב ערב עבדך לטוב אל יעשקני זדים: קכג עיני כלו לישועתך ולאמרת צדקך: קכד עשה עם עבדך כחסדך וחקיך למדני: קכה עבדך אני הבינני ואדעה עדתיך: קכו עת לעשות ליהוה הפרו תורתך: קכז על כן אהבתי מצותיך מזהב ומפז: קכח על כן כל פקודי כל ישרתי כל ארח שקר שנאתי: קכט פלאות עדותיך על כן נצרתם נפשי:

לעלם עד סופא: קיג דחשבין מחשבן סריקין סניתי ואוריתך רחימית: קיד טומרי ותריסי את לפתגמך אורכית: קטו זורו מני מבאשין ואטור פקודי אלהי: קטז סמוך יתי במימרך ואחי ולא תבהת יתי מן כליותי: קיז סעוד יתי ואתפרק ואנגע באוריתך תדירא: קיח כבשתא כל דשלין מגזרתך ארום שקרא נכלהון: קיט סוליא פסקתא בטלתא כל רשיעי ארעא מטול היכנא רחימית סהדותך: קכ מצלהב מדחלך בסרי ומדינך דחלית: קכא עבדית דינא וצדקתא לא תשבקנני לטלומי: קכב בסים עבדך לטבא לא יטלמון יתי זידונין: קכג עיני סברו לפורקנך ולמימר צדקך: קכד עבד עם עבדך היך חסדך וגזרתך אלף יתי: קכה עבדך אנא תבין יתי ואידע סהדותך: קכו עידן למעבד רעותא דיי אפיסו תלמדיא אוריתך: קכז מטול היכנא רחימת פקודיך מדהבא ומאובריזא: קכח מטול היכנא כל פקודיא כולהון תרצתנון כל אורח שקרא סניתי: קכט פרישן סהדותך מטול היכנא נטרתנון

תרגם אספר והנכון בעיני מגזרת שעשועים והכפלה המלה כמו תשגשגי והעי"ן היתה ראויה להיות בפתח קטן אולי נקמצ' בעבו' אות הגרון: (קיח) סלית. מהבנין הקל כמו הכבד סלה כל אבירי והטעם סעדני ואחיה כי ראיתי שסלית הרשעים שבמרמה היו אומרים שהם שוגים: (קיט) סיגי'. חסר כ"ף כל רשעי ארץ הקדמונים כאשר כתוב בעדותיך: (קכ) סמר. כאשר אזכיר המשפטים שעשית ברשעי ארץ אז יאחזני פחד ויראה לעבור פיך: (קכא) עשיתי. אני לא הייתי עושק רק עושה צדק ואתה אל תניחני לעושקי: (קכב) ערוב. כדרך אנכי אערבנו דרך משל שייטב לבו: (קכג) עיני. לישועתך. מיד העושקים ולגזרותיך שהם בצדק לעשות בהם משפט: (קכד) עשה. כחסדך. עד היום: (קכה) עבדך. שכר עבודתי הוא שתבינני: (קכו) עת. כל תאותי היא שתבינני ואדעה עדותיך הסך עושקי שהפרו תורתך בעת זקנתם או בעת נערתם ונרכס אליך ויש אומרים כי עת ומועד לה' על אשר הפרו מצותיך: (קכז) על. קשור בפסוק עבדך אני הבינני ולא ארצה שכר זהב או פז: (קכח) על. ישרתי. ה"יוד תחת א"לף כטעם כי אשרוני בנות וכן תתיימרו מגזרת יתאמרו כל פועלי און וטע' פקודי כל כי כל הפקודים כוללים כל איש לב ובאה זאת המלה כדרך כל בכורי כל: (קכט) פלאות. הם מהעין על כל נפש: נצרתם נפשי. לבדה:

פתח

חנפ"ק ר"ש: ס' סעפים ל' דכוו' והוא מן א"ב דמשמש אב"ג בג"ד וסימ' נמס' במס' רבתא במערכת אות האלף בס"ד: מצות ג' יחידין סורו ממני מרעי'. חכם לב יקח מצות. והעמדנו עלינו מצות. וכל דסמיך לאדכרה דכוו' מצות ה' במ"ג מצות ה' פתחים וסימ' לא שבקתון שמואל בזוהרא. וביאור' נמסר ביהושע סימ' כ"ב: ע' עשיתי ג' ר"פ וסי' משפט וצדק. גנות ופרדסי'. ברכות מים: ערב עבדך סימן כל א"ב רבתי אית בכל פסוק חד מן עשרה לישני אילין דרך עדות פקוד מצוה אמירה תורה משפט צדק חק דבור רמז לעשרת הדברים. במ"א פסוק לית ביה חד מכל אלו וסימ' ערב עבדך לטוב: פ' נצרתם חד מן מלין דמשמשים תם בסוף תיבותא וסימ' נמסר במס' רבתא במערכת אות התיו:

תולדות אהרן והורתך. עקרים מג פ"ג: עת לעשות. ברכות נד סג יומא סט גיטין ס תמורה יד תמיד כז זוהר ויקרא תרומה ואדרת נשא:

מצודת דוד

...מת עפר (דניאל יב): (קיג) סעפים. כל המחשבות שנאתי אבל תורתך אהבתי ...חשבותי בה: (קיד) סתרי. אתה לי למסתר ולמגן כי אקוה לדברך אשר ...ני על זה: (קטו) סורו וגו'. לבל תסיתו אותי הרע כי חפץ אני לשמור מצות ... (קטז) סמכני. סמוך אותי בהבטחתך שאחיה ואל תבייש אותי מן תקותי כי ... לדבר מה ונמנע ממנו החשב לו לבושה: (קיז) סעדני. כשאתה תסעד ...והיה בוודאי נושע ותמיד אספר חוקיך כי יסורו ממני הטרדות המונעות: ...סלית. רמסת כל השוגים מעשות חוקיך ר"ל עם כי יאמרו שגגה היתה: כי ...רמיתם. כי יודע אתה שערמתם שקר ולא בשגגה נעשה כי מזידין המה: ...סיגים. כמו הסיגים אשר נשרפים שמה בכור הצורף כן השבת מן העולם כל הרשעים ולכן בראותי מפלתם אהבתי עדותיך: (קכ) סמר. כי בשרי נתקשה ועמדה ...מפחדך הרב ויראתי מן המשפט ולכן אהבתי עדותיך: (קכא) בל תניחני. בל תעזוב אותי להיות נמסר ביד עושקי: (קכב) ערוב. היטיב והכשר עבדך לטוב ...עשקוני זדים: (קכג) עיני כלו. עיני צופים לישועתך ולקיום אמרת צדקך והנה כלים כי מתאחרת לבוא: (קכד) כחסדך. ולא כפי מעשי: וחוקיך למדני. ר"ל זה ...תעשה עמדי: (קכה) עבדך אני. ר"ל חפצי לעבוד אותך ולכן הבינני וגו' ואעבוד לך: (קכו) עת לעשות. יש עת קבוע לעשות לה' משפט ברשעים אשר ...תורתך: (קכז) על כן וגו'. ע"כ בעבור שיודע אני שתבוא עת המשפט לכן אהבתי וגו': (קכח) על כן וגו'. בעבור עת המשפט אני אומר כל הפקודים כולם ...המה ושנאתי כל אורח שקר: (קכט) פלאות עדותיך. שמצות המה מכוסים ולא נודע מתן שכרן על כן את כולם נצרתם נפשי כי מי יודע איזה יכשר לקבל עליו שכר הרבה:

פתח

מצודת ציון

(קיג) סעפים. ענין מחשבה כמו על שתי הסעיפים (מ"א י"ח): (קטו) מרעים. רשעים: (קטז) משברי. ענין תוחלת ותקוה כמו שברו על ה' (לקמן קמו): (קיז) ואשעה. ענין ספור כי ויספר תרגומו ואשתעי וכן ונשתעה ונראה יחדו (ישעיה מא): (קיח) סלית. ענין רמיסה כמו סלה כל אבירי: שוגים. מלשון שגגה: תרמיתם. ענין ערמה כמו ותרמית לבם (ירמיה יד): (קיט) סיגים. כסיגים והוא פסולת הכסף: השבת. ענין ביטול: (קכ) סמר. מלשון מסמר ויתד ועניינו התקשות וכן תסמר שערת בשרי (איוב ד): (קכא) לעושקי. מל' עושק וגזל: (קכב) ערוב. ענין מתיקות כמו קולך ערב (ש"ה ב) ור"ל היטיב והכשר וכן ה' עשקה לי ערבני (ישעיה לח): (קכג) עיני כלו. תאוה המתאחרת קרוי כליון עינים: (קכז) ומפז. הוא הזהב הטוב: (קכח) ישרתי. מלשון ישר: (קכט) פלאות. מכוסה

אבן עזרא

(קל) פתח. כמו פתחון פה: יאיר. לקורא שירא' האמת: (קלא) פי. כי כאשר פתחת פיך לדבר פי פתחתי כמו שואף לקבל דברך ומלת יאבתי אין לה ריע במקרא: (קלב) פנה. וחנני. כמו אשר חנן אלהים כמשפט האוהבים: (קלג) פעמי. יתפלל לתקן עלילות שישמור מצות עשה ולא תשלוט בו סבות לעשות מצות לא תעשה ורבי משה אמר אל תשלט כי כל און כמו ואני תפלה: (קלד) פדני. מאד' שיעשקני: (קלה) פניך. הרצון כמו באור פני מלך חיים: (קלו) פלגי. קשור בדבר מעושק אדם הם יבקשו לעשקני עד שלא אשמור פקודיך ואני דואג ובוכה על אשר לא שמרו תורתך כי ידעתי כי אחריתם רעה ויש אומרים כי שמרו דרך משל על העינים כדרך ואחרי עיניכם: (קלז) צדיק. וישר. כל אחד ממשפטיך: (קלח) צוית. האבות להתעסק בעדותיך: (קלט) צמתתני. כמטט וצמתתני כמו וימת לבו בקרבו: (קמ) צרופה. למה שכחו דברך צרי ואין בהם סיג כי הכל צרוף בלי ספק: (קמא) צעיר. בעיני צרי כמו ואנכי תולעת ולא איש: (קמב) צדקתך. הטעם כי איך אשכח פקודיך וצדקתך לא תשתנה גם כן תורתך תמיד אמת: (קמג) צר. ששעועי. כנגד צרת הלב: (קמד) צדק. וי"ו עדותיך כוי"ו לא שלותי ושניהם תחת ה"א כי אותיות יהו"א מתחלפים וטעם הבינני צדק לעולם ואחיה לעולם האחד ישרת במקום שנים: (קמה) קראתי. כי כן חוקיך שיקראך הקורא בכל לב: (קמו) קראתיך. שתושיעני כדי שאשמור עדותיך: (קמז) קדמתי. קודם שיקומו בני אדם בנשף לדברך יחלתי שתושיע כמשוע אליך: (קמח) קדמו. קודם לכל אשמורה שאשיח אני באמרתך הכתובה בתורה שגמלת הרשעי' כרשעתם והצלת הצדיקים: (קמט) קולי. כחסדך עמי ומנהגך

תולדות אהרן צעיר. וזכר פקודי:
קדמתי. ברכות ג:
קדמו. שם (ברכות 3):

תהלים קיט

קל פתח־דבריך יאיר מבין פתיים:
קלא פי פערתי ואשאפה כי למצותיך
יאבתי: קלב פנה־אלי וחנני כמשפט
לאהבי שמך: קלג פעמי הכן
באמרתך ואל־תשלט־בי כל־און:
קלד פדני מעשק אדם ואשמרה
פקודיך: קלה פניך האר בעבדך
ולמדני את־חקיך: קלו פלגי־מים
ירדו עיני על לא־שמרו תורתך:
קלז צדיק אתה יהוה וישר משפטיך:
קלח צוית צדק עדתיך ואמונה מאד:
קלט צמתתני קנאתי כי־שכחו
דבריך צרי: קמ צרופה אמרתך
מאד ועבדך אהבה: קמא צעיר
אנכי ונבזה פקדיך לא שכחתי:
קמב צדקתך צדק לעולם ותורתך
אמת: קמג צר־ומצוק מצאוני מצותיך
שעשעי: קמד צדק עדותיך לעולם
הבינני ואחיה: קמה קראתי בכל־
לב ענני יהוה חקיך אצרה:
קמו קראתיך הושיעני ואשמרה
עדתיך: קמז קדמתי בנשף ואשועה
לדבריך יחלתי: קמח קדמו עיני
אשמרות לשיח באמרתך: קמט קולי

ג' מ"ל בה"כ. ב' כ"כ. ב'. ג'. ג' בה"כ. ז' רפין. י"ב בליש'. ב'. ג' ר"פ. ג'. ב'. ג'. ג' מ"ל בה"כ. ב' מאסכס. ו' כתיב כן. ס' בה"כ וחס' ג'. ה' בה"כ וחס' ח' מסקין וי"ו. בה"כ פ"ן כ' דמ"ס. סימן. בן לברת תרכיסה. לדבריך ק'. ס'. י"ב בליש' וחסר.

תרגום

נפשי: קל גליף דבריך ינהר חשיכיא יתבין שרגיני: קלא פומי פתחית ואלפית ארום לפקודיך צביתי: קלב איתפני לותי וחוס עלי כהלכתא לרחימי שמך: קלג אסתורי אתקין במימרך ולא תשליט בי כל שקר: קלד פרוק יתי מטלומא דבר נשא ואטור פקודיך: קלה זיו אפך אנהר בעבדך ואלפני ית גזרתך: קלו טיפי מיא יחתון עיני על מטול דלא נטרו אוריתך: קלז זכי את יי ותריצין דינך: קלח פקדתא צדקתא דסהדותך והימנותא לחדא: קלט מגרת יתי טננתי ארום אתנשיאו דבריך מעיקי: קמ סנינא מימרך לחדא ועבדך רחמה: קמא זוטר אנא ובסיר פקודיך לא אתנשיתי: קמב צדקתך צדקא לעלמא ואוריתך קשוט: קמג עקא מעיקא ערעו יתי פקודיך פרנוקי: קמד צדקתא דסהדותך לעלם תבינני ואתקים: קמה קריתי בכל לבא עני יתי יי גזרתך אנטור סהדותך: קמו קריתיך פרוק יתי ואנטר סהדותך: קמז אקדימית בשפרפרא וצליתי לפתגמך אורכית: קמח אקדימו עיני מטרתא דצפר ורמש למללא במימרך: קמט קלי שמע היך

רשי

(קל) פתח דבריך יאיר. תחילת דבריך האירו את לב ישראל שאתה... פתאים באמרך (שמות כ) אנכי אשר הוצאתיך הודעתם בטובה שעשי... שקניתם מבית עבדים לדעת כי אדון אתה להם ויקבלו אלהותיך עליה... יהיה לך אלהים אחרים וגו' ואח"כ גזרת גזרותיך. ד"א פתח ד... יאיר תחילת דבריך... בראשית יהי אור: מבין פ... משם יבינו הכל ויפתחו... ולפתוח) בדברי תורה. ת... (קלא) ואשאפה. ל' בלי... (ירמיה ב') שאפה... (קלד) פדני מעושק אדם... הרע העושק את... בפירושים אחרים מלאו... מעושק אדם. פדני מעו... אדם: (קלט) צמתתני... הקנאה שאני מקנא לי... הסוכחי דבריך היא צומ... ומקנטת אותי בכעס. (מ... (קמא) צעיר אנכי ונבזה... (שמואל א יז) ודוד הוא ק... כבזה אני להקטין עצמ... עוסקי תורה להתל... פקודיך לא שכחתי... ומלפלפל בהם בצדקך... צדק ואמת עולמית... מאחוני צרות היו הכ... ולעולם הבינני צדקם... בהם כי היא חיך וגמר... ל'): (קמז) (הסימן של... דמה סן פרץ הוי"ו חול... משאר עדותיך הדלי"ת... (קמח) אשמרות. אלי... שתי אשמורות. ולדברי... שלש משמרות הוי לילה... עומד ממטתו בשליש... הראשונה ועוסק בת... חצות כמו שנאמר... באמרתך. ומחצות ולהל... בשירות ותושבחות כמו... חצית לילה אקום להוד... קרבו

פתיים ב' כתיב כן... פתח דבריך יאיר. ערום... ונסתר קדמא דסיפרא. וב... כתיב בחד י' וסימ' עד... תאהבו פתי. כי משובת... ושארא פתאים כתיב: פ... ג' ר"פ וסימ' תרד עיני... דא"ב. לב מלך: צ' צדיק... ב' וסימ' כי אריב אליך... וישר משפטיך. דבריך... בא"ב וסי' חלקי ה'. פתו...

יאיר. צמתתני קנאתי: אהבה ב' וסימ' כי גדולה האהבה אשר אהבה. צרופה אמרתך מאד: שעשעי ה' וחס' בא"ב וסימ' נמ... באות י': ק' קדמתי ב' וסי' לברות תרישישה. בנשף ואשועה: קדמו ה' וסי' נמסר

מצודת ציון

מכוסה ונעלם כמו והוא פלאי (שופטים י"ג): (קל) פתיים. כסילים: (קלא) פערתי. ענין פתיחה כמו ופערה פיה (ישעיה ה): ואשאפה. ענינו ההמשכה אל בית הבליעה כמו שאפה רוח (ירמיה ב): יאבתי. כמו תאבתי והוא ענין תאוה: (קלג) פעמי. ענין צעדים והלוך: און. ענין דבר שאין בו ממש וכן החטאי' והעונות: (קלו) פלגי מים. אמות המים ויקראו כן ע"ש שדרכם להתפלג ולהתפרד ללכת אילך ואילך: (קלט) צמתתני. עיין כריתה כמו יצמיתם ה' (לעיל לד): קנאתי. ענין כעס כמו הם קנאוני בלא אל (דברים לב): (קמ) צרופה. ענין הזכות והטוהר מבלי פסולת ומושאל הוא מלשון צרוף כסף: (קמא) צעיר. עניינו קטן ושפל: (קמג) ומצוק. מלשון צוקה וצרה: (קמז) בנשף. בלילה כמו את נשף חשקי (ישעיה כא): ואשועה. ואצעק: (קמח) אשמורות. חלק מחלקי

מצודת דוד

(קל) פתח דבריך. פתיחת דבריך יאיר עיני הלב ר"ל כאשר יתחיל האדם ל... בתורה יאירו עיניו ויוסיף תבונה בכל עת: מבין. היא נותנת בינה לפתיים: (קלא) ... פערתי. פתחתי פי ואתאוה למשוך המצות אל בית הבליעה כי מאוד אני ... להם: (קלב) כמשפט. כראוי לחנן לאוהב שמך: (קלג) פעמי. הכן לצעד ... באמרתך: ואל תשלט. לא תתן כח ביד האון להיות שולטת עלי להמשיך א... (קלד) מעושק אדם. מעשקות של אדם: ואשמרה. כי לא יהיה לי סבות מו... (קלה) פניך האר. ר"ל הראה לי פנים מאירות ושוחקות והוא ענין רצון ... ונאמר בלשון שאלה מבן אדם לחבירו: (קלו) פלגי מים וגו'. היה הוסא על ...

ואמר עיני מורידים דמעה כנחל על אשר לא שמרו התורה והלכו כפי הנראה להם: (קלז) וישר משפטיך. כ"א ממשפטיך הוא ישר: (קלח) צוית וגו'. ר"ל עדות... צוית המה צדק ואמונה מאד: (קלט) צמתתני. הכעס כרתה אותי כי צרי שכחו דבריך והדבר הזה מכעיס אותי: (קמ) צרופה. אמרתך צרופה מסיג ופסולת לכן ... אותה: (קמא) צעיר. ר"ל עם כי בעבור שומרי המצות יחשבוני אויבי לצעיר ונבזה עכ"ז לא שכחתי פקודיך ולא אשגיח עליהם: (קמב) צדקתך. ר"ל כי אמרו ... הצדקה שאתה עושה לזוכרי פקודיך המה קיימים לעולם ועוד הלא תורתך היא אמת מצד עצמה ואיך אשכחם בעבור בזיון האויב: (קמג) צר. לזה אף אם מצאו ... ומצוק לא נזבתי מצותיך והמה שעשועי ובהם אשמח: (קמד) צדק עדותיך. עדותיך הנאמרים בצדק קיימים המה לעולם כי הצדק לא יבוטל בשום פעם לכן ... ואחיה ע"י בחיי עוה"ב עד עולם כאשר המה קיימים עד עולם: (קמה) קראתי. ר"ל הלא קריאתי היא לזכני לשמור חוקיך ומהראוי א"כ שתענני: (קמו) ואש... כי אהיה פנוי מטרדת האויב: (קמז) קדמתי בנשף. קדמתי לכל אדם לעמוד בנשף ולצעק לך בתפלה כי אני מייחל ומקוה לקיים דברך ומתפלל אני ע... (קמח) קדמו עיני. עיני קדמו להפתח מתרדמת השינה שני אשמורות קודם אור היום

שְׁמָעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי׃ קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ׃ קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת׃ קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם׃ קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃ קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃ קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ קנז רַבִּים רֹדְפַי וְצָרָי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃ קנח רָאִיתִי בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃ קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃ קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃ קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְיךָ פָּחַד לִבִּי׃ קסב שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃ קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וָאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל׃ קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי׃ קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ

(מסורה בשוליים: פ׳ חס׳ · ל׳ · ב׳ חבל ומלוהס · ל׳ · ח׳ מפקין וי״ו ב״חב · ח׳ ווי״ן קמצי״ן בא״ב בתמניא אפי וסי׳ ז״ז חנפ״ק ר״ש · ל׳ · ומדברך ק׳ · י״ב בלים׳ · ל׳ · ג׳ בס׳ קמצין וכל אס״פ דכוו׳ · ב׳ גרשי׳ בסי׳)

חַסְדָּךְ יְיָ הֵיךְ דִינָךְ קַיֵּם יָתִי׃ קן קָרִיבוּ רָדְפֵי זְנוּ מֵאוֹרַיְתָךְ אִתְרַחֲקוּ׃ קנא קָרִיב אַתְּ יְיָ וְכָל פִּקּוּדָיךְ קְשׁוֹט׃ קנב מִן לְקַדְמִין חַכִּימִית מִן סָהֲדְוָתָךְ אֲרוּם לְעָלַם יְסַדְתִּינוּן׃ קנג חֲמֵי סִגוּפִי וּפְצֵי יָתִי אֲרוּם אוֹרַיְתָךְ לָא אִתְנְשֵׁיתִי׃ קנד נְצֵי מַצוּתִי וּפְרוֹק יָתִי לְמֵימְרָךְ אַסֵּי יָתִי׃ קנה רָחִיק מִן רַשִּׁיעֵי פּוּרְקָנָא אֲרוּם גְּזֵרָתָךְ לָא תְבַעוּ׃ קנו רַחֲמָךְ סַגִּיעִין יְיָ הֵיךְ דִינָךְ אַסֵּי יָתִי׃ קנז סַגִּיעִין רָדְפַי וּמְעִיקַי מִסָּהֲדְוָתָךְ לָא אַצְלֵיתִי׃ קנח חֲמֵיתִי בָזוֹזֵי וְאִדַּיְנֵית עִמְּהוֹן דִּי מֵימְרָךְ לָא נְטָרוּ׃ קנט חֲמֵי אֲרוּם פִּקּוּדָיךְ רְחִימֵית יְיָ הֵיךְ חִסְדָּךְ אַסֵּי יָתִי׃ קס שֵׁירוּי פִּתְגָּמָךְ קְשׁוֹט וּלְעָלַם כָּל דִּינֵי צִדְקְתָךְ׃ קסא רַבְרְבִין רְדָפוּ יָתִי מַגָּן וּמִפִּתְגָּמָךְ דְּלַח לִבִּי׃ קסב חָדֵי אֲנָא עַל מֵימְרָךְ הֵיךְ גְּבַר דְּמַשְׁכַּח עֲדִי סַגִּי׃ קסג שִׁקְרָא סְנֵיתִי וְרַחֵיקִית אוֹרַיְתָךְ רְחִימֵית׃ קסד שְׁבַע זִמְנִין בְּיוֹמָא שַׁבְּחֵית יָתָךְ מְטוּל דִּינֵי צִדְקָךְ׃ קסה שְׁלָם סַגִּי לְרַחֲמֵי אוֹרַיְתָךְ בְּעָלְמָא הָדֵין וְלֵית לְהוֹן תַּקְלָא לְעָלְמָא דְאָתֵי׃ קסו סַבְרֵית לְפוּרְקָנָךְ יְיָ וּפִקּוּדָיךְ

רשי

רודפי זמה . עצת חטאים הולכים בעצת חטאיהם . ומתרחקים [...]יקרב אל עצת רעתם : (קנא) קרוב אתה . לרוחקים הללו המתרחקים [...]ס ישובו מדרכם : (קנב) קדם ידעתי מעדותיך . קודם היות הדבר [...]נך עדותיך קדם ירשו את הארץ צוית להם על הבכורים [...]מעשרות וקדם הגיחות [...]יהם צוית להם והיה [...]אלהיך לך וגו׳ (שם [...]יד מלך ולהכרית [...]ות בית הבחירה : [...]יסדתם . כי על כל [...]עתידים להיות לסיף [...]סדת עדותיך : [...]דברך אמת . סוף [...]ח על הראש שהוא [...]ממעו האומות אנכי [...]לך ולא תשא אמרו [...]אתו ולכבודו כיון [...]ר. לא תרצח . לא [...]הודו על ראש דברך [...]: (קסב) שש אנכי [...] . על הבטחתך [...] . ד״א על אחת [...]הסתומות כשאני [...]ורבותינו דרשו על [...]יה דוד בבית המרחץ [...]ו בלא ציצית ובלא [...]א תורה אמר אוי לי [...]ם מכל מצות כיון [...]במילה שמח ואמר [...]ית המרחץ) שש אנכי [...]ך המילה שמתחלה [...]מר ולא בדבור שנאמ׳ [...]) ו אמר אלהים אל [...]אתה את בריתי [...](קסד) שבע ביום . [...]ים לפני קריאת שמע [...]ריה ובערב שתים [...]תים לאחריה : על [...]ךד . על ק״ש שהיא [...]ה : (קסו) שברתי . [...]הוחלתי

אבן עזרא

ומנהגך הטובים : (קן) קרבו . אלו רודפי זמה שרחקו מדעת תורתך הכתוב בה עונש אדם וקין ואנשי המבול והמגדל ופרעה ולאמר קרבו עם רחקו דרך בשירים נכבדת מאד : (קנא) קרוב אתה . יותר מכל קרוב וכל מצותיך אמת אז יהיו רודפי זמה כשורש כי נמלט שומר מצותיך : (קנב) קדם . קודם שיקרבו אלי רודפי זמה ידעתי כי עדותיך יסוד אמת יש להם : (קנג) ראה . שיענו אותו על כן אמר וחלצני : (קנד) ריבה . למ״ד לאמרתך בעבור אמרתך כמו אמרי לי : (קנה) רחוק מרשעים . יוס ישועה בעבור שלא דרשו חקיך ואני לא אהיה כמוהם כי תורתך לא שכחתי : (קנו) רחמיך . אם אני לבדי ורודפי רבים הם רחמיך שיסובבוני כמשפטיך לשומרי דבריך : (קנז) רבים . לא נטיתי אני לבדי כי הם נטו והנה נטיתי פועל עומד כמו סרתי ואם הוא יוצא יחסר לבי: (קנח) ראיתי. ואתקוטטה. מגזרת נקטה נפשי:(קנט) ראה. כנגד ראיתי ואנכי כנגד ואתקוטטה : (קס) ראש . תחלת דבור שצויתני הוא האמת ורבי ישועה אמר רמז לדבור אנכי בהר סיני :(קסא) שרים . הם המשתררים ולא פחדתי מהם רק מדברך : (קסב) שש . דבק בפסוק העליון לא פחדתי מהשרים ולא דאגתי רק ששתי באמרתיך כאילו נצחתי השרים ולקחתי שללם : (קסג) שקר . מצות לא תעשה תורתך אהבתי מצות עשה : (קסד) שבע . הרב׳ ודב׳ שישוב כמו השבוע:משפטי צדקך . בשרים רדפוני חנם : (קסה)שלום רב לאוהבי תורתך. והוא אחד מהם תורתך אהבתי ואין למו מכשול כמו שרים : (קסו) שברתי . לישועתך : (קסז) שמרה . הזכיר המצות כאשר פירשתי גם הזכיר העדו׳ לבדם והפקודים והעדות יחדיו

תולדות אהרן ראש . קדושין לא עקרים מ״א פי״ז :
שש . שנת קל מגלה טז עק דה נעילת שערים עקרים מ״ג פל״ג : שבע. מנחות מג (ברכות ג יד) : שלום . (ברכות סג סנהדרין נח) :

[...]א : כמשפטך ה׳ וחס׳ [...]שפטך אתה חרצת . [...] צדקך . ואל תצל [...]מת . קולי שמעה [...]תחי נפשי ותהללך : [...]סימ׳ תבל ומלואה אתה [...]ם ידעתי מעדותיך : [...]כל ליש׳ מ״ל במ״ו חס׳ [...]ונה על רב . נצב [...]הנ׳ קורא לרב . ורב [...]וחקרהו . אל תצא לרב מהר . ברבם עמדי : מעדותיך ח׳ מפקין וי״ו בא״ב וסימ׳ פר״ץ ב״ן דמ״ה במ״א צוו׳ צדק ערותיך : ואתקוטטה [...]וי״ן קמצין בא״ב בתמניא אפי וסימ׳ ז״ז חנפ״ק ר״ש וביאורם לעיל באות נו״ן : ש׳ שש ד׳ וסימ׳ והיה כאשר שש ה׳ עליכם [...]לטוב . פגעת את שש ועשה צדק . שש אנכי על אמרתך . וחד כתיב סמ״ך ובצמר יאכלם סס . וחד ושש לבבם : רב ג׳ קמצין [...]ג׳ וישלח חציו ויפצם . בשרתי בקהל רב . שלום רב לאהבי תורתך . וכל אס״ף דכוו׳ ושלשים בשאר קריא׳ וסימ׳ נמסר במס׳ רבתא בערך רב : שמרה ב׳ גרשי׳ בסיפ׳ וסימ׳ שמרה נפשי כי חסיד אני . שמרה נפשי עדתיך ואהבם :

מצודת דוד

[...]יה . לעסוק בתורה : (קמט) כמשפטיך . כמנהגך לעשות חסד : (קן) קרבו [...]רודפי הזמה קרבו אל הזמה והשיגו אותה אבל מתורתך רחקו כי לא רדפו [...](קנא) קרוב אתה ה׳. לכל קוראיך : וכל מצותיך אמת . ר״ל באמת עם [...]ים עלמם ישלמו גמול ונאמנים המה על הדבר : (קנב) קדם . ר״ל ראשית [...]ת הבנתי מעדותיך אשר יסדתם לעולם ולא תבוטל כי בראותי שכולם לדק ויושר אמרתי איך א״כ יבוטל הלדק בשום פעם : (קנג) וחללני . הוליאני מן העוני : [...]וגו׳. א״כ מהראוי שתוליאני מן העוני : (קנד) ריבה ריבי . אתה תריב עם שונאי הריב שיש לי לריב : לאמרתך חייני . לקיים אמרתך ולא בעבור הכאות [...](קנה) כי חוקיך לא דרשו . ואינם ראויים לתשועה לכן רחקה מהם : (קנו) כמשפטיך . כמנהגך לרחם על הבריות : (קנז) לא נטיתי . עם כי רבו מרדותי [...]ם הרודפים : (קנח) ואתקוטטה . הייתי מריב עמהם על אשר לא שמרו התורה : (קנט) אהבתי . אני אוהב אותם וחפץ בעשייתם ואף אם לא עשיתי כולם [...]י כחסדך כאשר דרכך מעולם לצרף מחשבה טובה למעשה : (קס) ראש דבריך . תחלת דברך שאמרת בהר סיני אנכי ה׳ אלהיך הוא אמת : ולעולם וגו׳ [...]ין לעולם כל משפט לדקך ולא תבוטל בשום זמן הואיל וסמוכה הוא ה׳ האלהים הקיים לעד : (קסא) שרים וגו׳ . אף כי השרים רדפוני בחנם על לא חמ[...] [...]סים לנקום נקם אבל מדברך פחד לבי ולא שלחתי בהם יד : (קסב) על אמרתך . על קיום אמרתך : כמוצא . כאדם המוצא שלל רב : (קסג) תורתך . על כ[...] [...]תי תורתך והיא הוסירה על השקר : (קסד) שבע . ר״ל פעמים רבות וכן שבע יפול לדיק וקם (משלי כד) : על משפטי לדקך . בעבור משפטים לדק שנת[...] [...](ה) לאוהבי תורתך . יהיה לאוהבי תורתך : ואין למו . לא יבוא להם מכשול : (קסו) שברתי . ר״ל לא מרדו אותי צרות האויב כי קויתי לישועתך ועשיתי מצותיך ול[...] רפו

מצודת ציון

מחלקי הלילה קרוי אשמורה כמו ויהי באשמורת הבוקר (שמות יד) : (קן) זמה . ענין דבר תעו ומעשה רעה כמו זמה היא (ויקרא כ) : (קנג) וחללני . ענין הוצאה ושליפה כמו חלוץ הנעל (דברים כה) : (קנח) ואתקוטטה . ענין מריבה כמו אקוט בדור (לעיל נה) : (קסב) שלל רב . בזה רבה וגדולה : (קסג) ואתעבה . מלשון תעוב : (קסו) שברתי . ענין תקוה כמו שברו על ה׳ (לקמן קמו) : תבענה

וְאֹהֲבֵם מְאֹד׃ קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ
וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ׃
קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ
הֲבִינֵנִי׃ קע תָּבוֹא תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ
כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי׃ קעא תַּבַּעְנָה
שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־
מִצְוֹתֶיךָ צֶּדֶק׃ קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי
כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי׃ קעד תָּאַבְתִּי
לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃
קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ
יַעְזְרֻנִי׃ קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ
עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃

קכ א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־
יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי׃
ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר
מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה׃ ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־
יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה׃ ד חִצֵּי גִבּוֹר
שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים׃ ה אוֹיָה־
לִי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי
קֵדָר׃ ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׂוֹנֵא שָׁלוֹם׃ ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר
הֵמָּה לַמִּלְחָמָה׃

עַבְדֵית׃ קסז נְטַרַת נַפְשִׁי
סָהֲדְוָתָךְ וְרַחֲמִנּוּן לַחֲדָא׃
קסח נַטְרֵית פִּקוּדָיךְ וְסָהֲדְוָתָךְ׃
אֲרוּם כָּל אוֹרְחָתִי לְקִבְלָךְ׃
קסט תִּתְקְרֵב צְלוֹתִי קֳדָמָךְ יְיָ
הֵיךְ פִּתְגָמָךְ תְּבַיְנִנַנִי׃ קע תֵּיתֵי
צְלוֹתִי קֳדָמָךְ הֵיךְ מֵימְרָךְ פְּצֵי
יָתִי׃ קעא תַּבְעָן סִפְוָתִי
תּוּשְׁבַּחְתָּא אֲרוּם תַּלְפְּנַנִי
גְזֵירָתָךְ׃ קעב תְּתֵיב לִישָׁנִי
מֵימְרָךְ אֲרוּם כָּל דִּינָךְ צִדְקְתָא׃
קעג תְּהֵא יְדָךְ לְסַיָּעוּתִי אֲרוּם
פִּקוּדָיךְ רְעֵיתִי׃ קעד רַגְגֵית
לְפוּרְקָנָךְ יְיָ וְאוֹרַיְתָךְ פַּרְנוּקִי׃
קעה תֵּחֵי נַפְשִׁי וּתְשַׁבְּחִינָךְ
וְדִינָךְ יְסַיְעוּנִי׃ קעו טְעֵיתִי
הֵיךְ עָאן דְּמִתְבַּד בְּעֵי עַבְדָּךְ
אֲרוּם פִּקוּדָיךְ לָא אִתְנְשֵׁיתִי׃
א שִׁירָא דְּאִתְאֲמַר עַל מַסּוּקִין
דִּתְהוֹמָא קֳדָם יְיָ כַּד עִיקַ לִי
צַלֵּיתִי וְקַבֵּל צְלוֹתִי׃ ב יְיָ
פְּצֵי נַפְשִׁי מִסִּפְוָתָא דְשִׁקְרָא
מִן לִישָׁנָא נְכִילְתָא׃ ג מָא
יְהֵיב לָךְ מַלְשִׁינָא וּמָא יוֹסִיף
לָךְ אָכֵיל קוּרְצֵי לִישָׁנָא
נְכִילְתָא׃ ד גִּרְרִין דְּגִבָּרָא
שְׁנוּנִין הֵיךְ בַּרְקִין מְעֵיל עִם
גּוּמְרֵי רִתְמִין דְּדָלְקִין בְּגֵהִנָּם
מִלְרַע׃ ה וַי לִי אֲרוּם אִתּוֹתְבֵית
עִם אוּסָאֵי שָׁרֵית עִם מַשְׁכְּנֵיהוֹן
דַּעֲרָבָאֵי׃ ו יַתִּיר מִנְּהוֹן שָׁרַת נַפְשִׁי עִם סָנֵי שְׁלָם׃ ז אֲנָא שְׁלָם וַאֲרוּם אֲצַלֵּי הִנּוּן לִקְרָבָא׃

אבן עזרא

וחדיו: (קסח) שמרתי. והטעם אני חייב לשומר' כי אתה רואה כל מה שיש בלבי וכל מעשי: (קסט) תקרב. דרך משל בעבור מרחק השמים מהארץ אמר תקרב רנתי קול גדול כמו ותעבור הרנה: (קע) תבא תחנתי. בצרתה לי כמו בהתחננו אלינו על כן הצילני: (קעא) תבענה. אם הללתני והנכון אם תלמדני חקיך: (קעב) תען. אלמד אמרתך לבני אדם כדי שידעו כי כל מצותיך צדק: (קעג) תהי. לעזרני. ללמד כאשר דבר וכל יד הוי' אם היתה עם אות בי"ת לעולם לגנאי ואין בכאן אות בי"ת: (קעד) תאבתי. כמעט כליתי על דרך נכספה וגם כלתה נפשי: (קעה) תחי. ומשפטיך. כאויבי יעזרוני להללך: (קעו) תעיתי. הטעם תחי נפשי כי אני כשה אובד שישען על הר עה וטעם כי מצותיך לא שכחתי אע"פ שהייתי כשה אובד לא אבדו מצותיך ממני: (א) שיר המעלות. הגאון אמר כי אלה השירים חמשה עשר כנגד חמש עשרה מעלות גם אמר יתכן שהוא על נגינו' בקול עליון וכבר הזכרתי בתחל' הספר מה שנראה שהוא פיוט וזה השיר ינוגן על נועם המעלות ולא הזכיר שם המשורר אולי ברוח הקדש נאמר על אנשי גלותינו שהם בצרה ולא ידעו מה יעשו רק לקרוא אל השם הנכבד: (ב) ה'. משפת שקר. מאיש שפת שקר רמיה פירשתיו: (ד) חצי. דומה הדברים היוצאים מפיו לחצים שנונים כן ימותו: עם גחלי. כי החצים בעופם יתחממו באויר כמו גחלי רתמי' והנה הטעם שזה המשורר אם ה א על עצמו או נבואה על ישראל שהם בגלות בוכה כי הוא איש אמת וידור בגלותו עם העמים ולא עוד עד שיש מהם שידברו כזבים עליו וילשינוהו כדי שיהרג: (ה) אויה. אמר יוסף בן גוריון כי משך הם אנשי תוסק"אנה אהלי קדר הערב וישראל מפוזרים במשך ועם אהלי קדר: (ו) רבת. התי"ו תחת ה"א כמו ושכת לנשיא ומלה תואר והמתואר חסר כמו עדת זמן והדומה לה וזה רמז לאורך הגלות: (ז) אני. איש

רשי

הוחלתי: (קסח) כל דרכי נגדך. אתה יודע כל דרכי: (קסט) ... הבינני. דברי תורתך כהלכתן וכהוויתן: (קעא) תבענה. ת... (קעב) תען לשוני. כל עניה לשון קול רם הוא ואב לכולם וע... ואמרו (דברים כז): (א) שיר המעלות. שיאמרו הלוים אותו על חמ...
מעלות היורדות מעזר י...
עד עזרת נשים ויש ...
מזמורים של שיר ה...
ורבותינו אמרו שנן...
להעלות את התה...
שמפורש במסכת סוכ...
אגדה כתרומו שיר למ...
(ב) משפת שקר. ...
הרשע שלדין את הבריו...
בעלילות רשע: (ג) ...
לך. הקב"ה: ומה יו...
שמירה ומחיצות הרי ...
לפנים משתי מחיצות: ...
גבור שנונים. והרי א...
במקום רחוק כחץ: ...
רתמים. כל הגחלים כ...
כבו מבפנים ואלו כו...
ולא מבפנים ד"א מי...
מה סופו של הקב"ה לו...
חצי גבורים עם גחל...
חצים מלמעלה וג' הכו...
(ה) אויה לי. את...
ישראל כי כבר לקי...
רבים הרי גרתי משך...
ופת במלכות פרס ו...
(ז) אני שלום. עמ...
אדבר. עליהם של...
באיו

ת' תבוא כל סיפרא מ"ל ...
בשאר קריא' וסימ' ב...
וכל משלי דכוו' חסר ...
וסי' כי תבוא חכמה ...
חמות. ולמוכיחים ינ...
וריע אביך: ותורת ...
וסימ' דרך שקר הסר מ...
בבפי תמיד. ...
צדקתך צדק לעולם ...
לישועתך ה'. וסימ' ...
יסיף י"ד כתי' כן ...
נמס' בשמואל ב' ...
שנונים ג' וסימ' ...
וכל קשתותיו. ...
חצי גבור שנונים ...
עם לבן גרתי. כי ...

ח' ווי"ן קמצין בא"ב ותמכיה לפ' וסי' ז"ו חגס"ק ר"ש; ג'; ב' כסיל י"ב בלים'; ב'; ה' בא"ב; ס' בא"ב; ב' כן סדר ס' חס'; ל' וחס'. ג'; ל'; ל'. י"ד פסו' לך לך; י"ד; ג'. ב'. ל'; ב'; ל'

תולדות אהרן תעיתי. שם קנ מכות כד: שיר המעלות. פסחים קיח עקידה שער פב כל המזמור זוהר תולדות: מה יתן. ערכין טו: חצי גבור ערכין טו (פאה יז): אני שלום. עקידה מבוא שערים:

מצודת ציון

(קעא) תבענה. ענין אמירה כמו יביע אומר (לעיל יט): (קעב) תען. ענין הרמת קול כמו וענו הלוים וגו' קול רם (דברים כז): (קעד) תאבתי. ענין תאוה: (ד) שנונים. חדודים כמו שננו כחרב לשונם (לעיל סד): (ה) משך. שם אומה ומוכרת בתורה וקדר הם ממלכות ישמעאל ורוב הגולה

מצודת דוד

רפו ידי מהם בעבור מרדת הלרה: (קסו) ואהבם מאוד. ר"ל שמרתי המצוה ולא מיראת העונש בלבד: (קסח) כי כל דרכי נגדך. ר"ל כי יודע אני אשר המה נגדך כי אתה משגיח בכל: (קסט) תקרב. תפלתי תקרב אליך והב... שתבין לי התורה כדברך ר"ל כפי אמתת כוונת דברך: (קע) כאמרתך. כאשר ... לי בהבטחה ע"י נתן הנביא: (קעא) כי תלמדני. כאשר תלמדני חוקיך אז תאמרנה שפתי תהלה: (קעב) תען. בהרמת קול תדבר לשוני אמרתך כי המה דברי ... ומהראוי לדבר בהם בפרסום רב ובקול גדול: (קעג) תהי ידך. תהא ידך מוכנת לעזרני: (קעד) תאבתי. אני מתאוה ומחשק לישועתך ויהי אז תורתך ש... לא אטרד במרדת שאויב: (קעה) ותהללך. למען תהללך לא בעבור הנאות עוה"ז: ומשפטיך. המשפטים אשר תשפוט בשונאי המה יעזרוני מידם ואהיה ... להללך: (קעו) תעיתי כשה אובד. ר"ל כמו השה הזה כשהוא אבוד מן העדר אינו יודע לחזור עד שיבקשו הרועה כן תועה אני בדעתי ולא אדע מעלמי ... כשרון הדרך לכן בקש אתה את עבדך וראה את הדרך אשר ילך בה כי לא שכחתי מצותיך וראה למהר הלא מסייעין לו מן השמים: קכ (א) שיר המעלות ... חמשה עשר שירי המעלות אמרם דוד שיאמרו אותם הלוים בחמש עשרה המעלות העולות מעזרת נשים לעזרת אנשים שיר אחד על מעלה אחת: אל ה' ... בעת הייתי בצרה פניתי אל ה' אני קראתי אליו והוא ענה לי: (ב) ה' הצילה. אתה ה' גם עתה הצילה נפשי מאנשי שפת שקר ומאנשי לשון רמיה: (ג) מה ... וגו'. אתה לשון רמיה מה היא השמירה אשר יתן עוד עליך ומה יוסיף עוד הלא כבר נתונה אתה לפנים מחומת השפתים והשינים ואם אלה לא הועילו ל... נוסיף עוד שמירה: (ד) חצי גבור. דומה אתה לחצים שנונים שביד הגבור שהורג עמהם ברחוק מקום כן אתה פה תאמר לה"ר ותהרוג את העומד ממרחק: ... רתמים. דומה אתה עם גחלים מעצי רותם כי עם שהם נראים כבוים מבחוץ בוערים המה מבפנים כן אתה תדבר חלקלקות ובסתר תדבר עליו לה"ר: (ה) ... אמר על לשון בני הגלות אשר יתאוננו על מרבית לה"ר שביניהם ויאמרו אויה לי איך לא אקח מוסר הלא זה הדבר אשר בעבורם הייתי בגולה כבר אגל... ושכנתי בגולה אצל הקדרים יושבי אהלים: (ו) רבת. זמן רב שכנה נפשי עם שונאי השלום: (ז) אני שלום. אני בפה שלום וכאשר אדבר אליהם ש... מתעוררי...

רשי

...לחס כי : (שיר למעלות . הפסוק כשהיו הלוים מתחילין לעלות במעלות ... זה אע"פ שזה השיר לא נכתב כראשונה אין מוקדם ומאוחר.) ... (א) שיר למעלות . רמז במזמור שני למעלות העולות לצדיקים ... לבא מתחת גן החיים לכסא הכבוד דתמיה בספרי שיר המעלות ... כאן אלא שיר למעלות ... שעתיד לעשות מעלות ... לעתיד לבא . וזהו ... (בסילוק דיוצר של ... סוכות שיסד ר' אליעזר ... שהוא בנו של רשב"י ... פ' אין דורשין ע"ש) ... שלשים מעלות זו ... מזו עד כסא הכבוד ... עולות בשיח נשימות ... מעלות : (א) שמחתי ... לי . שמעתי בני אדם ... מתי ימות אותו זקן ... שלמה בנו ויבנה בית ... ונעלה לרגל ואני שמח : ... היו רגלינו . במלחמה ... בשביל שעריך ... שעוסקין בהן בתורה : ... עומדים הכנויה . כשיבנה ... בית המקדש בתוכה ... כשכינה ומקדש וארון ... כעיר שחוברה לה . ... דומה הכתיב זו לזו ... (דברים י"ב) אל המנוחה ... מנוחה זו שילה ... ירושלים . ורבותינו ... ים ירושלים הבנויה ... ועתידה ירושלים של ... כמותה : (ד) ששם ... שבטים . אשר שם בשילה ... שבטים כשעלו ממצרים ... משכן בתוכה : שבטי יה ... עדות לישראל . לפי שהיו ... מלעיזין אחריהם בשילא: ... ואומרים עליהם שהם ... אם בגופם היו שולטין ... בנשותיהם לא כל שכן ... ב"ה אני מעיד עליהם ... אבותיהם הטיל שמו ... הראובני השמעוני ... (ב"ו) הוסיף עליהם ... שם אחת מכאן ואחת ... ואת השם הזה יה עדות ... : (ה) כי שמה ישבו ... כי גם בירושלים תשרה ... וישבו שם כסאות ... את האומו' וכסאות ... לבית דוד : (ו) שאלו ... שלום . ואמרו לה ישליו ... ויהי שלום בחילך : ... למען

תהלים קכא

קכא א שיר למעלות אשא
עיני אל־ההרים מאין יבא עזרי :
ב עזרי מעם יהוה עשה שמים וארץ:
ג אל־יתן למוט רגלך אל־ינום
שמרך : ד הנה לא־ינום ולא
יישן שומר ישראל : ה יהוה שמרך
יהוה צלך על־יד ימינך : ו יומם
השמש לא־יככה וירח בלילה :
ז יהוה ישמרך מכל־רע ישמר
את־נפשך : ח יהוה ישמר־צאתך
ובואך מעתה ועד־עולם :

קכב

קכב א שיר המעלות לדוד
שמחתי באמרים לי בית יהוה
נלך: ב עמדות היו רגלינו בשעריך
ירושלם : ג ירושלם הבנויה כעיר
שחברה־לה יחדו : ד ששם עלו
שבטים שבטי־יה עדות לישראל
להודות לשם יהוה : ה כי שמה ׀
ישבו כסאות למשפט כסאות לבית
דוד : ו שאלו שלום ירושלם ישליו
אהביך : ז יהי־שלום בחילך שלוה

(בגליון: ג' · ב' · ט' · כ"ג ר"פ הל הל · ב'. ב' · י' · ג' · י"כ · ד' · ג' · ל. ב' נלורה · ל'. ל' · י' ר"פ במלה תכינה שמה · ב' · י'. ב' אהבים)

תרגום

א שירא דאתאמר על מסוקין דתהומא אזקוף עיני לטוריא מן האן ייתי סעדי : ב סעדי מן קדם יי דעבד שמיא וארעא: ג לא יתן לאתמוטטא רגלך לא נים נטרך : ד הא לא נים ולא ידמוך נטר ישראל : ה יי ינטרנך יי יטלל עלך על סטר מינך : ו יימם כד שליט שמשא לא ימחונך צפרירי ולילי כד שליט סיהרא בליליא: ז מימרא דיי ינטרנך מכל ביש ינטור ית נפשך : ח יי ינטור מפקך לפרגמטיא ומעלך למעסק באוריתא מן השתא ועד עלמא : א שירא דאתאמר על מסוקין דתהומא חדיתי באמרין לי בית מקדשא דיי ניזיל : ב קימין הואה רגלנא בתרעיך ירושלם : ג ירושלם דמתבניא ברקיעא היך קרתא לאתחברא לה כחדא בארעא : ד דתמן סליקו שבטיא שבטין דיי מסהיד לישראל די שבינתיה שריא ביניהון במיזליהון לאודאה לשמא דיי : ה ארום תמן מתיתבין כורסון בירושלם כורסון בבית מקדשא למלכיא דבית דוד : ו שאלו בשלמא דירושלם יתבון בשלותא רחימיך : ז יהי שלם בחיליך שלותא

אבן עזרא

היש שלום כמו ואני תפלה . וכי אדבר שלום לאנשי משך וקדר ילחמוני : (א) שיר המעלו'. טעם שיוע תחלתו למעלות וזה נאמר על ישראל שהיו במצור ונמצוק או על בני גלותינו : אשא . מנהג כל שהוא במצור לשאת עיניו אולי יבואו עוזרים לו להרחיק האויב ומלת מאין באה כמו אנה אנחנו עולים ואין כמוהו הן כולכם מאין וזאת הגזרה לא מצאנוה בחסרון מ"ם : (ב) עזרי . בדרך נבואה או על דרך תקוה אין לי צורך לעזרת אדם כי אם לעזרת השם לבד שהוא עושה העליוני' והארץ השפלה : (ג) אל . כמו לא וככה דרך נתיבה אל מות בסוד' אל תבא נפשי המשורר יאמר לנפשו או לבני הגלות אם העוזר השם לבדו לא תפחד כי לא יתן למוט רגליך בלכתך ברחובות העיר או על החומה : ואל ינום שומרך . כי כל עיר שהיא במצור יש לה שומרי החומות בלילה: (ד) הנה שומר. ישראל הוא יעקב אבינו ושומריך בכל אשר תלך והוא היה יכן : (ה) ה' שומרך . מהגר ומכל חולי כי הוא צלך על יד ימינך : (ו) והזכיר טעם הכל יומם בשני ממי"ס יום כלא לילה וידוע כי השמש תזיק ברוב החום שלה והלבנה בלילה תוסיף לחה מולדת תחלואים וזה הדבר ברור ומנוסה : (ז) ה'. מכל רע. שיקרה לאדם מן ה' ומפני': (ח) ה' ישמר צאתך . בלאתך למלחמה גם בבואך כדרך הבאה והיולאת : (א) שיר המעלות . שמחתי באומרים . אמר רבי משה כי זה השיר אמרו דוד שיאמר עם הזמירות בבית השם בעת שיבנה הבית ורבי ישועה אמר כי זה בעבור הבית שהקים לו דוד בציון ויש אומרים על הבית השלישי כל אחד מיש' אל אומרים שמחתי באומרים הם עולי רגלים : (ב) עומדות . הטעם עמדנו להסתכל בבנייני החומו' ויופי השערים והנכון כי היא היתה מלאה אדם והיינו מתעכבים בשערים לא נוכל להכנס מרוב העם הבאים והיולאים : (ג) ירושלם. יהיה דומה בשלש רגלים למדינה שהתחברו אליה כל בנותיה מסביב בעת הפסח : (ד) ששם . שבטים . שהם שבטי השם עדות וחק ומצוה לבא שלש פעמים והיו מודים השם בראותם מלכות דוד קיימת ואם זה המזמור על שלמה יהיו הכסאות לשלמה ואחיו ולעתיד למשיח

(ו) שאלו . פועל עבר לעולם שואלים על שלום ירושלי' כי אז יחוגו אליה ויתפללו לאמר לנכחה ישליו אוהביך שהם אנחנו או השוכנים שם תמיד : (ז) יהי . בחילך

מסורה

אל ההרים ב' וסימ' ראיתי את כל ישראל נפוצים אל ההרים דמלכים. אשא עיני אל ההרים . וכל יחזקאל דכוו' במ"ב על ההרים וסימ' על ההרים לא אכל תגינא דסיפ' . ונתתי את בשרך על ההרים : הנה לא ג' וסימ' ויאמר לו חלילה . ואמר אתה אדני ה' הנה לא ידעתי דבר . הנה לא ינום ולא ישן : יככה ג' בקריאה וסי' אשור בשבט יככה. למה יככה ארצה דיוחנן בן קרח . יומם השמש לא יככה וירח : באמרים לי ג' בליש' וסימ' הלא ממשל משל ם . ישמו על עקב בשתם . שמחתי באמרים לי בית ה' נלך : כי שמה חד מן י' ר"פ דמלה תניגא שמה וסימ' ונאספו שמה כל העדרים וגללו את . ונועדתי שמה לבני ישראל . והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכ'. לנוס שמה רוצח דאז יבדיל . וחברו דיהושע . ויסורו שמה ויבאו אל בית. וישלח שמה סוסים ורכב. ובאת שמה וראה שם יהוא. כי שמה ישבו כסאות למשפט.

(מקורות:) ...עיני . זוהר ויגש : לא ינום . סוטה מח (מעשר שני נו סוטה כד) : ה' צלך . מנחות לג : ה' ישמרך . זוהר ויחי : צאתך . ע"ג יא : ... . מכות י עקידה שער ב זוהר וישב (ברכות ד בכורים סה שקלים מב) : עומדות . ע"ג יא (בכורים מה) : ירושלים . תענית ה (חגיגה עט) : שבטי יה . קידושין ע זוהר פקודי ובמדבר : שאלו . מגלה יז : יהי שלום . ברכות סד :

מצודת דוד

קכא (א) אשא עיני . דרך המצפה על העוזרים לעלות ... ים ונושא עיניו למרחוק לראות מאין יבואו : (ב) עזרי . ר"ל אבל לא ... זר רק מה' וגו' : (ג) אל יתן למוט . כאלו אחד יאמר לחבירו דרך נחמה הנה ... גם היא כי לא יתן רגלך לנטות ומעידה ולא ינום שומרך ר"ל לא יסיר ... ממך : (ד) הנה לא ינום . כי הנה מעולם איננו מסיר השגחתו : (ה) ה' צלך . כמו הצל מגין מחום השמש כן יגן על ימינך לעשות בה חיל : (ו) יומם . ביום ... חום השמש ובלילה לא יזיק לך לחות קירת הממיבת תחלואים : (ח) צאתך . שלא תכשל בצאתך בדרך ובבואך : קכב (א) שמחתי . הוא מאמר בני הגולה ... מן מאז שמחתי בעת שהיו אומרים לי נלך אל בית ה' בזמן הרגל : (ב) עומדות . מרוב אדם הבאים והיוצאים היינו מתעכבים ועומדים בשערים זמן ... אשר נוכל לבוא בה : (ג) ירושלים . זאת ירושלים אשר היא בנויה בכל מיני פאר כעיר אשר חוברה לה יחדיו כל הבונים לכללה בכל מיני פאר ויופי : (ד) ששם . ... עלו השבטים שהם שבטי יה ר"ל עם ה' : עדות לישראל . העלים הזאת היתה עדות לישראל שהשכינה שוכן בה לגודל הכנס הנעשה אז כי היתה מכילה את ... כולן ולא היה צר להם המקום : להודות לשם ה'. ותכליתי היה להודות לה' על הדבר הטוב : (ה) כי שמה . ר"ל ראויה היתה השראת שכינה כי שמה ישבו

מצודת ציון

הגולה שמה ביניהם : (א) למעלות . כמו המעלות והלמ"ד במקום ה"א הידיעה : אל ההרים . כמו על ההרים : מאין . מאיזה מקום וכן מאין אתם (בראשית כט) : (ג) למוט . מלשון נטיה ומעידה : ינום . מלשון תנומה והוא שינה מועטת וקלה : (ו) ישליו . מלשון שלוה : (ז) בחילך . היא החומה הנמוכה אשר מחוץ לחומה הגבוהה וכן ויאבל חיל וחומה (איכה ב) : בארמנותיך . ענין

אבן עזרא

בחילך. הוא הסובב מחוץ לחומה בארמנותיך לפנים מן החומה: (ח) למען. לבקש שלומך בעבור אחינו הנכבדים הכהנים והלוים וחסידי ישראל הדרים בירושלם: (ט) למען. ונבקש שלומך ושלום אחינו למען בית השם אבקש שיהיה טוב לך: (א) שיר המעלות אליך נשאתי. ידבר המשורר על גדול הדור שהוא בגלות או במאמר על כן אליך נשאתי וטעם היושבי בשמים כי כל הגזרות באות משם: (ב) הנה. אמר כן דבר בעדו ובעד עמו כי אין כח לעבד להמלט מיד האדם להרגו אם לא יושיענו אדוניו: (ג) חננו. כי רב. זמן רב: (ד) רבת. מדת זמן: הלעג השאננים. כמו כספר המקנה הלעג לעג השאננים והבוז לגאיונים והיא מלה אחת כמו עליונים מגזרת גאה: (א) שיר המעלו'. לדוד לולי ה' גם זה השיר כטעם השיר העליון: שהיה לנו. כמו הלנו אתה אם לצרינו: יאמר נא. עתה. ככל נא שבמקרא: (ב) לולי. זה היה פעם אחרי פעם: אדם. לא ן רבים והעד: (ג) אזי. דומ' הכורה לנחל שוטף. מלת נחלה על שלש דרכים וכולם שוים כי נחלה לישראל עבדו החי"ת חטוף בשוא ופתח והה"א סימן נקבה כמשפט נחלה מכתי פועל עבר מבניין נפעל ותחת החי"ת השוא לבדו והמלה מלרע נחלה החי"ת בשוא והמלה מלעיל כי הטעם בנ"ון והה"א נוסף כה"א לילה על כן אמר עבר והטעם כפול. וטעם חיים שבה אל המדברים כאילו אמר בלעונו ואנחנו חיים וירדו חיים שאולה: (ה) אזי עבר. הטעם כפול ונחלה ישרת בעבור אחר נחל המים הזדונים: (ו) ברוך. שלא נתננו. שב אל בלעונו חיים: (ז) נפשינו כצפור. הטעם שלא היה לנו כח להמלט כי היינו כצפור רק נמלטנו בשם ה' לבדו שהוא עושה הכל ומי יעמוד לפניו על כן: (ח) עזרנו. שבידו העליונים והשפלים: (א) שיר המעלות הבוטחים. לעתיד: לעולם ישב. בימי המשיח: (ב) ירושלים הרים. שהם עומדים סביבה והשם סביב עמו בתוכה על כן לא יוכל האויב לבוא לצור על ירושלם

תרגום

בִּבְרָנְיָתִיךְ׃ ח מִן בְּגְלַל אַחַי וְחַבְרַי אֲמַלֵּל כְּדוּן שְׁלָם בִּיךְ׃ ט מְטוּל בֵּית מַקְדַּשׁ דַיְיָ אֱלָהָנָא אֶתְבַּע לְאוֹטָבָא לִיךְ׃ א שִׁירָא דְאִתְאֲמַר עַל מְסוּקִין דִּתְהוֹמָא קֳדָמָךְ זְקָפִית יַת עֵינַי דְיָתִיב עַל כּוּרְסֵי יְקָרָא בִּשְׁמַיָּא׃ ב הָא כְּמָא דְמוֹדִיקָן עֵינֵי עַבְדִין מִידָא דְרִבּוֹנֵיהוֹן וְהֵיכְמָא דְמוֹדִיקָן עֵינֵי אַמְתָא מִידָא דְרִבּוֹנְתָהָא הֵכְדֵין מְדִיקָן עֵינָנָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא עַד דִּי יָחוּס עֲלָנָא׃ ג חוּס עֲלָנָא יְיָ חוּס עֲלָנָא אֲרוּם סַגִּי שְׂבַעְנָא בְּסִירוּתָא׃ ד סוּגְעַת שַׂבְעַת לָהּ נַפְשָׁנָא תַּלְעוּבָא דְשַׁלְוִין מִבַּסְרָנַיָּא וְגֵיוְתָנַיָּא׃ א שִׁירָא דְאִתְאֲמַר עַל מְסוּקִין דִּתְהוֹמָא עַל יַד דָּוִד אֲלוּלֵי יְיָ דַּהֲוָה בְּסַעֲדָנָא יֵימְרוּן כְּדוּן יִשְׂרָאֵל׃ ב אֲלוּלֵי מֵימְרָא דַיְיָ דַּהֲוָה בְּסַעֲדָנָא כַּד קָם עֲלָנָא בַּר נָשׁ׃ ג הָא בְּכֵן כַּד חַיִּין בְּלַעוּ יָתָנָא כַּד תְּקִיף רוּגְזֵיהוֹן בָּנָא׃ ד הָא בְּכֵן מַיָּא שְׁטָפוּ יָתָנָא מַרְעִית עָבְרָא עַל נַפְשָׁנָא׃ ה הָא בְּכֵן עָבְרוּ עַל נַפְשָׁנָא מוֹי זֵידוֹנַיָּא דַמְיָא׃ ו בְּרִיךְ שְׁמָא דַיְיָ דְּלָא מַסְרָנָא הֵיךְ תְּבִירָא לְשִׁנֵּיהוֹן׃ ז נַפְשָׁנָא הֵיךְ כְּצִפְּרָא אִשְׁתֵּיזְבַת מִפַּחֵי תַקְלַיָּא פַּחָא אִתְּבַר וַאֲנַן אִשְׁתֵּיזַבְנָא׃ ח סַעֲדָנָא בְּשׁוּם מֵימְרָא דַיְיָ דַעֲבַד שְׁמַיָּא וְאַרְעָא׃ א שִׁירָא דְאִתְאֲמַר עַל מְסוּקִין דִּתְהוֹמָא צַדִּיקַיָּא דִמְתַרְחֲצִין בְּמֵימְרָא דַיְיָ הֵיךְ טוּרָא דְצִיּוֹן לָא ... לְעָלַם יִתְיְתֵב׃ ב יְרוּשְׁלֶם טוּרַיָּא חֲזוֹר חֲזוֹר דִּי לַהּ וּמֵימְרָא

תהלים

בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ׃ ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ׃ ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ׃

קכג א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת־עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם׃ ב הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל־יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ׃ ג חָנֵּנוּ יְהוָה חָנֵּנוּ כִּי־רַב שָׂבַעְנוּ בוּז׃ ד רַבַּת שָׂבְעָה־לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵיוֹנִים׃

קכד א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל׃ ב לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם׃ ג אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ׃ ד אֲזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ׃ ה אֲזַי עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים׃ ו בָּרוּךְ יְהוָה שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם׃ ז נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ׃ ח עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

קכה א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיהוָה כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב׃ ב יְרוּשָׁלִַם הָרִים סָבִיב

רשי

(ח) למען. ישראל אחי ורעי: אדברה נא. אני דוד המלך ... (א) שיר וגו' היושבי נו"ד יתירה: (ד) הלעג השאננים. לעג הגוים שבענו: הבוז. שבזו את גיא היונים היא ירושלים: לגאיונים. ... וקרינן תרין: (ג) בחרות אפם בנו. כשחרה אפם בנו: בחרות. ... (ד) נחלה. לשון חולי ... נמלטה. ... מכם ... נמלטה מפח יוקשים ... המעלות הבוטחים ... ומוטו כהר ציון ... כי כאשר ירושלים ...

מצודת ציון

ענין סיכלות ושלטון: ... סיו"ד יתירה: (ב) גברתה ... האדון כמו ... (ד) השאננים ... והמנוחה כמו ... לגאיונים. היא מלה ... גאוה ומלשון ...

תולדות אהרן

למען (כרכו) ... לעיני עבדיכם ... מ"ד פ"ב: לולי ... זו"ר ...

מצודת דוד

ישבו כסאות רבות לעשות משפט והם כסאות סנהדרין ואף שם היה כסאות לבית דוד הדנין דין אמת: (ו) שאלו. לזאת שאלו מה' שלום ירושלים להיות בנויה כמאז: ישליו אוהביך. כאילו לירושלים ידבר לומר גם האוהבים אותך יהיו בשלום: (ז) יהי שלום וגו'. ר"ל לא יצור עליה האויב ולא ינתוץ את הארמונות: (ח) למען אחי ורעי. כאילו כ"א מבני הגולה אומר לא בעבור עצמי בלבד אתפלל על שלום העיר כ"א גם בעבור אחי ורעי המה כל בני ישראל: (ט) למען בית ה'. ולמען המקדש אשר יבנה בה אבקשה טוב לך: קכג (א) אליך נשאתי וגו'. להיות צופים ומביטים לעזרה: היושבי. אתה היושב בשמים: (ב) אל יד. צופים אל יד אדוניהם ליתן להם דבר מה ואינם חדלים מלצפות עד אשר יתן להם: (ג) כי רב. בא לנו בזיון הרבה עד נשבע ממנו לגודל הרבוי והוא ענין מליצה: (ד) רבת. הרבה שבעה נפשנו מן הלעג שבבל יום היושבי' שאנן ושקט: הבוז. מן הבזיון אשר היא לגאיוני' ר"ל אשר הגאים והמאנים בזו אותנו וכפל הדבר במ"ש למרבית הבזיון: קכד (א) לולי ה'. אם לא ה' אשר היה עמנו: יאמר וגו'. הרם המקרא יאמר נא ישראל לולי ה' וגו': (ב) בקום. בעת אשר קם עלינו אדם להרוג ולאבד: (ג) אזי. אלו ה' עמנו אזי היו בולעים אותנו חיים. והוא ענין מליצה על כי הדרך לאכול עד יבואו כי אם אוכלו חי ואמר כאילו מרוב תאותם לבלעני היו ממהרים ... חי: בחרות. בעת חרה אפם בנו: (ד) המים. דימה המון האויבים ... רבים: נחלה. נחל מים היה עבר על נפשינו: (ה) הזדונים. השוטפים בזדון ... וכפל הדבר פעמים ושלש להתחזקות וכדרך המליצה בכל מקום: (ו) ברוך. ברוך ה' שלא עזב אותנו להיות טרף לשניהם: כצפור. כמו הצפור אם ... מרשת המוקש להלכד בה: הפח נשבר. ר"ל הרשעים נפלו ועי"ז נמלטנו ... שהמשיל לצפור אמר לשון הנופל בהצלת הצפור: (ח) עזרנו. העזר ... בהזכרת שם ה' עושה שמים וארץ ולא בא העזר בכח ידינו: קכה (א) ... בה'. אותם הבוטחים בה' המה כהר ציון אשר לא ינטה ממקומו ולעולם ... בנו: (ב) ירושלים. כמו ירושלים שההרים מסבבים לה כן ה' סביבות עמו ...

רשי

...ה' סביב לעמו: (ג) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים. (כי
...קב"ה את ממשלת הרשעים לנוח על הצדיקים) למען כי הצדיקים
...שלוח ידיהם בעולה: (ה) והמטים עקלקלותם. על הבריות למצוא
...שע יוליכם ה' את פועלי און: (א) בשוב ה' את שיבת ציון.
...ל היינו כחולמים:
...ים בנגב. כאפיקי
...ן יבשה שמלחלחין
...היה מרטיבין בסובך
...נו אשר הזורעים בה
...ה בדמעה דואגים
...שמא לא תצמח.
...רין על ידי אפיקי
...שהם משולחין בה:
...ילך ובכה וגו'. כך
...רעין לפני הקב"ה
...מעה בגלות וברנה
...כשתשלם משכורתם
(א) שיר המעלות
...שיר זה אמר דוד על
...שצפה ברוח הקודש
...נות בית המקדש וכו
...שלמה את בת פרעה
...אמר (ירמיה ל"ב) כי
...על חמתי היתה לי
...ת למן היום אשר בנו
...ך אמר המזמור הזה
...בני לבנות בית ולסור
...כמקום מאחר שאינו
...לבוא עמלו בוניו בו:
...שומר. על חנם צופה
...: (ב) שוא לכם. בעלי
...המשכימים ומאחרים
...ומתפרנסים בעלבון
...ויגיעה

...פתחי' בליש' וסימ'
...ורמי אחסנא דבנימין
...יצא. וביאור' ומגורל
...רע. נחלתם דשבט הלוי.
...מטה בנימין. על גורל
...: ימלא ח' וסימ' נמסר
...' י"ג: שובה ה' מלרע
...ר בישעיה סימן מ"ה
...ימן ו' בסדר בהעלתך:
...' וסי' כי רוח יזרעו
...קצרו. הזורעים בדמעה
...זרו. בשדה בלירו: בא
...הס' בשמואל ובכתובים
...ול פלגשי אביך. כי אם
...עד עת בא דברו. בא
...נת. ונבא עם המלך

תהלים

וַיהוה סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־
עוֹלָם׃ ג כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע
עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־יִשְׁלְחוּ
הַצַּדִּיקִים ׀ בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם׃ ד הֵיטִיבָה
יהוה לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם׃
ה וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יהוה
אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃

קכו א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב
יהוה אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים׃
ב אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ
רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יהוה
לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה׃ ג הִגְדִּיל יהוה
לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים׃ ד שׁוּבָה
יהוה אֶת־שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב׃
ה הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ׃
ו הָלוֹךְ יֵלֵךְ ׀ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־
הַזָּרַע בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא
אֲלֻמֹּתָיו׃

קכז א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה
אִם־יהוה ׀ לֹא־יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא
עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ אִם־יהוה לֹא־יִשְׁמָר־
עִיר שָׁוְא ׀ שָׁקַד שׁוֹמֵר׃ ב שָׁוְא לָכֶם

י"ב · ד' וסי' אחסנא דבנימין נדיקא גריעא · ל'. ל'. ל' · ל'. ל' · ל' · ל'. ל' · ח' · ס' מלרע · שביתנו ק' · ג' · ס' הס' בכתו' ובשמואל. ס' ל' · ל' · ל' · י' מ"ל

תרגום

דַיְיָ חֲזוֹר חֲזוֹר לְעַמֵּיהּ מִן
הַשְׁתָּא וְעַד עָלְמָא׃ ג אֲרוּם
לָא יָנוּחַ שִׁבְטָא רִשְׁעָא עַל
פִּצְתָּא דְצַדִּיקַיָּא מִן בִּגְלַל
דְּלָא יוֹשִׁיטוּן צַדִּיקַיָּא בְּשִׁקְרָא
אִידֵיהוֹן׃ ד אוֹטֵיב יְיָ לְטָבִין
וְלִתְרִיצִין בְּלִבְּהוֹן׃ ה וּדְסָטְיָן
בָּתַר עוּקְמָנוּתְהוֹן יוֹלִיכִנּוּן
בְּגֵהִנָּם חוּלָקְהוֹן עִם עָבְדֵי שִׁקְרָא
שְׁלָמָא עַל יִשְׂרָאֵל׃ א שִׁירָא
דְּאִתְאֲמַר עַל מַסּוּקִין דִּתְהוֹמָא
כַּד יְתוּב יְיָ יַת גָּלְוַת צִיּוֹן
הֲוֵינָא הֵיךְ מַרְעַיָּא דְּאִתְּסָן׃
ב הֵיכְדֵין יִתְמְלֵי פּוּמָנָא
חוּכָא וְלִישָׁנָנָא תּוּשְׁבַּחְתָּא הֵידֵין
יֵימְרוּן בְּעַמְמַיָּא אַסְגֵי יְיָ לְמֶעְבַּד
טָבָא עִם אִלֵּין׃ ג אַסְגֵי יְיָ
לְמֶעְבַּד טָבָא עִמָּנָא הֲוֵינָא
חָדְיָן׃ ד אֲתִיב יְיָ יַת גָּלְוָתָן
הֵיךְ דְּמִיתְבָא אַרְעָא כַּד נָבְעִין
מַפְּקָנֵי מַיָּא בִּבְצוֹרְתָּא׃
ה דְּזָרְעִין בִּדְמַעְתָּא בְּשִׁבַּחְתָּא
יַחְצְדוּן׃ ו מַהְלְכָא יְהַלּוֹךְ
בִּבְכוּתָא מְסוֹבַר נִגְדָא דְּבַר
זַרְעָא מֵיתָא יֵיתֵי בְּתוּשְׁבַּחְתָּא
כַּד יְסוֹבַר אֲסַרְתּוֹי׃ א שִׁירָא
דְּאִתְאֲמַר עַל מַסּוּקִין דִּתְהוֹמָא
עַל יַד שְׁלֹמֹה אִין מֵימְרָא דַיְיָ
לָא יִבְנֵי קַרְתָּא מַגָּן לָעֲן
אַרְדִיכְלוֹי בֵּיהּ אִין מֵימְרָא דַיְיָ לָא נְטַר קַרְתָּא דִירוּשְׁלֵם מַגָּן אִתְעַר נָטִיר׃ ב עַל מַגָּן

אבן עזרא

ירושלם: (ג) כי. טעם גורל הצדיקים הם ישראל שנחלו את הארץ כמו והפילכם את הארץ בגורל: שבט הרשע. הם גויי הארצות וטעם למען כטעם אשר לא ילמדו אתכם: (ד) הטיבה. יתפלל המשורר או על דרך נבואה וטעם בלבותם כי היושר בלב הוא והוא היסוד והדבור והמעשה כמו בניין: (ה) והמטים. כמו ומטי גר ולא יראוני והבי"ת חסרה כמו הנמצ' בית ה' וככה הוא והמטים בעקלקלות' יתפלל שירחיקם השם ויהיו עם פועלי און עם הגוים אז יהיו שלום על ישראל: (א) שיר המעלו'. בשוב ה'. טעם זה השיר כטעם שיר העליון: שיבת. על משקל שבתם וקימתם כן יאמר ישראל בשוב השם שבותם אין אדם רואה בהקיץ הפלא הזה רק בחלום: (ב) אז. פינו. לשון יחיד כמו נפשינו כצפור נמלטה והטעם כי כל אחד אז יאמרו אלה לאלה או מבשרים בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה שהשיב שיבת ציון: (ג) הגדיל. בראותינו כך. אז נשמח: (ד) שובה. המשורר ידבר על לשון ישראל: כאפיקים. כמים חזקים בנגב לעולם הם בעבור השמש או לשון תרגום נגובו מיא: (ה) הזורעים. המשיל הגלות לנגב שאין שם מים והישועה כאפיקי מים ודימה בני הגלות הזורעים והטעם שומרי התורה: (ו) הלך ובכה. הטעם היה בוכה שיפחד שיאבד הזרע וטעם משך הכלי שיש בו הזרע. וי"ו אלומותיו שב אל הזרע וזה משל לשכר שומרי התורה וש בלי הגלות: (א) שיר המעלות לשלמה. בעבור שלמה כמו וללוי אמר וזה השיר נזכרו אחד מהמשוררים על שלמה כאשר חפץ דוד לבנות בית לשם והתנבא נתן כי שלמה בנו יבננו אז שמח דוד אחרי דואג והחל המשורר להזכיר כי הכל ביד השם ולא כפי מחשבות אדם ולא כפי שיפכר במעשיו יתחזק בכל כחו והנה החל להזכיר הבנין שהוא צורך גדול לבני אדם ועוד כי היתה במחשבת דוד לבנות הבית והכין הכסף והזהב והנחשת וטעם שוא עמלו אם לא יעזרם השם או יביא רוח ויהרס הכל והנה הזכיר בעלי האומנות והם אחרי כן שומרי הבנין הם שומרי העיר. ומלת שקד כמו לשקוד על דלתותי ואחר כך הזכיר אנשי סחר העיר: (ב) ואמר. שוא משכימי קום למלאכה

אהרן לא ינוח. סוטה ב (כתובות כה): הטיבה. מנחות נג עקידה שער עה: והמטים. ברכות יט: בשוב ה'. תענית כג עקרים מד פ"ג זוהר אמור עקידה שער ג (ברכות ד תענית סו): ימלא. ברכות ל: שובה ה'. תענית ח: הזורעים. שם: אם ה'. יומא יט זוהר ויגלת תרומה פקודי פנחס עקידה שער ג (חגיגה טו): ישמר עיר. זוהר וישב עקידה שער ע: שוא. יומא עז כתובות סב עקרים מד פ"ו:

מצודת דוד

...עליהם עד עולם: (ג) כי לא ינוח. אם הרשעים מושלים זמן מה על ... אבל לא לזמן מרובה ינוח גלות הרשעים על נחלת הצדיקים הנתון ... למען. בכדי שלא ישלחו הצדיקים גם המה את ידיהם לאחוז בעולה ... גלות הרשעים זמן מרובה: (ד) ולישרים בלבותם. לאותם שהם טובים ... בב ולא לרמות: (ה) והמטים. אבל אותם שהמה מטים עצמם אחר דרך ... ר"ל שכל טובתם הוא לרמות את הבריות: יוליכם. אותם יוליך ה' לאבדון ... לי האון ודומה להם עם שעדיין לא פעלו האון ויהיה א"כ שלום על הישרים ... ו טרם פעלו האון עם רמית טובתם: קכו (א) בשוב. כאשר ישיב ה' מן גלות בבל את בני ציון יאמרו אז הנה כל הצרות שעברו הרי הם כאילו ... ולום ר"ל לרוב הטובה שיהיה להם שלא היו הצרות באמת כ"א בחלום ראו כאלו מצרים להם: (ב) הגדיל ה'. ר"ל הגדולות האלה הם מה' ... במקרה: (ג) הגדיל ה' לעשות עמנו. כאילו ישיבו ישראל לומר הן אמת שה' הגדיל לעשות עמנו ובעבור בטחון הישועה ההיא היינו שמחים מאז עוד היינו ... (ד) שובה ה'. עודם בגולה יאמרו השב בני הגולה למקומם ונסים כאפיקים בנגב ר"ל כמים הנגרים בחוזק במקום נגובה ויבשה: (ה) הזורעים. אשר הזורעים ... הנגוב הטוב שלא זרעו בדמעה בחשבם פן לא תצמח ויפסידו הזרע: ברנה יקצרו. כשבא שם אפיקי המים והצמיחה הנה יקצרו התבואה ברנה: (ו) נושא משך ... ר"ל בעת היה נושא משיכת והולכת הזרע אל השדה הלא ילך ויבכה מפחדו פן לא תצמח: בא יבא. אבל יבוא לביתו ברנה בעת ישא האלומות מן השדה אשר ... וביא בו אפיקי המים והוא כפל ענין במ"ש ור"ל כן נסים אנחנו עם כי בגולה אנו זורעים מעשה המצות בדמעה על כי חושבים אנחנו שח"ו אבדה תקותינו ... כל מעשי המצות הנה כאשר בא יבוא זמן הגאולה אז נקבל הגמול בשמחה מרובה: קכז (א) לשלמה. אמר זה על שלמה כי צפה ברוה"ק אשר בעת יבנה את

מצודת ציון

(ג) שבט. ענין ממשלה על כי ביד המושל שבט המוסר לייסר המחויב וכן לא יסור שבט מיהודה (בראשית מט): גורל. הנחלה שנפל לגורלם לחלקם ועל כי על פי רוב מחלקים נחלה בגורל אמר לשון גורל: (ה) והמטים. מלשון נטיה: עקלקלותם. ענין עקמימות כמו ארחות עקלקלות (שופטים ה): (א) בשוב. מלשון השבה: שיבת. מלשון שבי: (ד) שובה. מלשון השבה: שביתנו. מלשון שבי: כאפיקים. ענינו מים הנגרים בחוזק כמו אפיקי מים (לעיל מב): בנגב. ענין יובש כמו ארץ הנגב נתתני (יהושע טו): (ו) משך. מלשון משיכה והולכה: אלומותיו. ענין אגודות תבואה כמו מאלמים אלומים (בראשית לז): (א) שקד. ענין השמירות והשתדלות כמו שקדו ושמרו (עזרא ח)

אבן עזרא

למלאכה או לסחורה אוכלי לחם בעצבון וטעם משכימי קום לשוק וככה מאחרי שבת שם : כן יתן . השם הנזכר למעלה לאוהבו . שינה על דרך מתוקה שנת העובד והנה הטעם הכל נגזר מהשמים . ולכל יתן השם כאשר גזר לא כמחשבת אדם מרוצתו ויגיעתו ותחבולותיו : (ג) הנה . גם אם ישכב אדם עם נשים רבות פעמים אין קץ להם לא תקבל האש' ההריון רק בעת שגזר השם כי בידו מפתחות כל רחם ומת' הבנים היא נחלה יתנה לאשר חפץ: שכר . הטעם שכר המעשה והוא פרי הבטן : (ד) כחצים . שהם חזקים . כן בני הנעורים ולא כן בני הזקונים : (ה) אשרי. אחר שדימה הבנים לחצים להלחם עם האויב אמר אשר מלא את אשפתו מהם דרך משל : לא יבושו . האב והבנים וטעם בשער לעיני הכל והטעם להזכיר כי דאג דוד כאשר נאמר לו והוא לא יבנה הבית בעבור שינקמו אויביו וישמחו וכאשר הגיד לו נתן כי בנו היוצא מחלציו יבנה הבית סרה כל דאגתו : (א) שיר המעלות . כטעם העליון בדברי הבנים אשרי כל ירא ה'. שלא יעשה מצות לא תעשה מיראתו השם . ההולך בדרכיו. בדרכי השם הם מצות עשה : (ב) יגיע . בעבור נסמך בטרף הבא בידך כיגיע כפך אשריך : (ג) אשתך כגפן פוריה . שתלד בעתה וטעם כי כל גפן הוא מחוץ לבית מגולה לנגד השמש על כן אמר לנגד זה כשתילי זיתים בכותל ושלא יבול עלי העץ הזית : (ד) הנה. היא זאת הברכה שיבקש ירא שמים בעולם הזה : (ה) יברכך . הטעם זאת הברכה תבוא לך מאת הכבוד שוכן בציון והטעם הבית הסמוך בציון הוא בית השם וטעם וראה בטוב ירושלם בלכתו שלש רגלים : (ו) וראה. ישרת בעבור אחר וכן הוא וראה שלום על ישראל : (א) שיר המעלות . דברי המשורר ידבר על לשון ישראל בגלות.

תרגום

תטרחון לכון דתקדמון בצפרא למעבד לכון חטוף די מאחרן ותתבון למעבד זנו דאכלין מזוני דמסכנין ולעו בהון על יאות וכיון יתן יי לרחמיה דמכא : ג הא אחסנת יי בנין כשרין אגר עובדין טבין ולדי מעא : ד כגרין באידא דגיברא כן בנין דעולימא : ה טב ליה לגבר דימלי בית מדרשיה מנהון לא יבהתון ארום ינצון עם בעלי דבביהון בתרע בית דינא : א שירא דאתאמר על מסוקין דתהומא טוביהון דכל דחליא דיי דאזלין באורחתיה : ב לעות אידך ארום תיכול טובך בעלמא הדין וטב לך לעלמא דאתי : ג אתתך היך גופנא דעבדת פרין על שדא דביתך בנך היך שתיליא דזיתיא חזור חזור לפתורך : ד הא ארום היכנא מתברך גברא דחיל מן קדם יי : ה יברכנך יי מציון ותחמי בטובא דירושלם כל יומי חייך : ו ותחמי בנין לבניך שלמא על ישראל : א שירא דאתאמר על מסוקין דתהומא סגיעין דאעיקו לי מן טליותי

תהלים

מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי־שֶׁבֶת אֹכְלֵי
לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא׃
ג הִנֵּה נַחֲלַת יְהוָה בָּנִים שָׂכָר פְּרִי
הַבָּטֶן׃ ד כְּחִצִּים בְּיַד־גִּבּוֹר
כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים׃ ה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר
אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת־אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא־
יֵבֹשׁוּ כִּי־יְדַבְּרוּ אֶת־אוֹיְבִים
בַּשָּׁעַר׃
קכח א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי
כָּל־יְרֵא יְהוָה הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו׃
ב יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ
וְטוֹב לָךְ׃ ג אֶשְׁתְּךָ ׀ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה
בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים
סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ׃ ד הִנֵּה כִי־כֵן
יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְהוָה׃ ה יְבָרֶכְךָ
יְהוָה מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלִָם
כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃ ו וּרְאֵה־בָנִים לְבָנֶיךָ
שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃
קכט א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת רַבַּת
צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל׃

רש"י

וביגיעה בלחם העצבים של טורח : כן יתן . הקב"ה פרנסה למי ש מעיניו בשביל לעסוק בתורה : לידידו שנא . למנדד מעיניו שינה נחלת ה'. לאותו האיש : בנים . אלו התלמידים שהוא מעמיד שהם שכר פרי הבטן . שכר פרי התורה שבלב שנאמר (משלי כ"ב) כי תשמרם בבטנך : ביד גבור . להלחם אויביו : כן בני ה התלמידים שאדם מנעוריו : (ה) א אשר מלא את אשפתו חצים . אשפה תי שקורין קוייבר"ן בל יבושו כי ידברו א בשער. תלמידי חכמים ש זה את זה בהלכה כאויבים זה לזה (קו (א) שיר המעלות אש ה'. כל אלו תוכחות לפי שכתוב אשרי הא איש . לכך נאמר לרבות אשה : (ב) יג הנהנה מיגיע כפו עולמות (במס' ברכות) פוריה . בניה מרובי כשתילי זיתים . מה להם הרכבה כך אין פסול : (ה) מציון . השמים : בטוב ירו ושמחת בכל הטוב : בנים לבניך. ולא יבוא עבור חליצה ואז ישראל תוספות : בכ ירשו נחלה ואין אש ליבם אז שלום חרש"י,

דאסתר : משכימי מאחרי וסי' הוי משכימי בבקר ו בנשף . שוא לכם מ מאחרי שבת אכלי : א ד' וסי' יחסה בו . א מבטחו . אשר תיסרנו י מלא : אשפתו ג' וסי' ב ה' : אשריך ב' וסי' ישראל . אשריך וטוב ל ד' ב' פתחין וסימ' גמ סי' קיב ובסדר עקב : ו וסימ' וראה ועשה בתב דרך עצב בי . וראה ב

תולדות אהרן נחלת ה'. נדה עא זוהר וירא ויצב : כחצים . קידושין ל : יגיע כפיך . ברכות ח אבות ט חולין מד זוהר נשא עקרים מ"ד פ"ו עקידה שער מב : אשתך . ברכות נז זוהר תרומה : בניך . ברכות שם : כי כן . סוטה מ : יברכך . שם זוהר שמיני : וראה . כתובות ג סוטה מ :

מצודת ציון

א) : (ב) מאחרי . מלשון איחור והעכבה : שבת . מלשון ישיבה : לידידו . מלשון נדידה : שנא . כמו שנה בה"א : (ה) אשפתו . הוא הנרתק אשר ישימו בו את החצים וכן אשפתו כקבר פתוח (ירמיה ה) : בשער . דרך החכמים והשופטים לשבת בשער וכן אמת ומשפט שפטו בשעריכם (זכריה ח) : (ג) בירכתי . ענינו עבר וצד כירך הזה שהוא בצד האדם וכן על ירך המזבח (ויקרא ד) : כשתילי זיתים

מצודת דוד

את בה"מ ישא את בת פרעה ועליו אמר מה תועלת א"כ בבנין כי אם ה' ל הבית ר"ל אם המקום לא יחפוץ בבנין על מעשיך אשר לא טובים א"כ ה עמלו בו הבונים כי לא יתקיים : אם ה' לא ישמר עיר . בעבור המעשים שוא שקד שומר . הלא לחנם הוא מהירת והתמדת השומר בשמירת העי יבוא האויב העירה ויחרב הבית : (ב) שוא לכם . וכמו כן מרחתם לכם בחנם אתם המשכימים לקום לעשות מלאכתכם ומאחרים לשבת בעסק המלאכה למיעו בה' והמה אוכלים הלחם הבא בעצב רב וביגיעת המלאכה : כן יתן . הלא כן יתן ה' די מחסורו למי שמנדד שינה מעיניו ועוסק אז במלאכת שמים ור"ל כמו שמירת העיר אין בו תועלת רב כי הכל תלוי בהרצאת המקום . כן מרבית יגיעת המלאכה אין בו תועלת כי בזולת יגיעה רבה נותן המקום די הספוק ל בתורה : (ג) הנה נחלת ה'. ר"ל ואם ירבה לעמול במלאכה להרבות הון להנחיל לבניו אחריו הלא הנה הבנים עצמן המה נחלת ה' ונתנם לאשר ישר בעיניו יתרצה לה' מאין לו בנים להנחילם את ההון : שכר פרי הבטן . הבנים שהמה פרי הבטן המה באים בשכר המעשה ומיד ה' וכפל הדבר במ"ש : (ד) כחצים ביד ר"ל ובאמת שכר גדול הוא זה כי כמו החצים אשר המה ביד גבור עם שהחצים הרגו את מי עכ"ז הלא נראה לכל שלא החצים הם הממיתים כ"א הגב ירה אותם כן הבנים שהאדם מלמד בנערותו בעוד הכח בידו להדריכם בדרך ישרה הנה עם כי הבנים הם הדורכים בדרך ישרה עכ"ז נראה לכל שכל זה המ ידי אביהם להתפאר : (ה) אשר מלא וגו' . ר"ל אשר הרבה בנים כאלה ולפי שהמשילם לחצים אמר בהם לשון הנופל בחצים שהדרך למלאותם בתוך הנרתק : לא יבושו לידי בושה כאשר ידברו במקום מושב החכמים כי יתחכמו לדבר בהשכל ובדעת : את אויבים . ר"ל עם אותם החולקים עמהם בדבר חכמת התורה כאילו היו אויבים להם לפי המחלוקת : קכח (א) ירא ה'. מלעבור על לא תעשה : ההולך בדרכיו . לקיים את העשין : (ב) כי תאכל . כאשר תאכל יגיע כפ תהנה מאחרים לחלוק עמהם בשכר התורה אז אשריך ר"ל יהיה שבחיך ומהללך וטוב לך כי אז תקבל אתה כל שכרך משלם אין מחסור : (ג) כגפן וגו' . תה המגדל פירות העומד בירכתי הבית הקרוב אליו להשגיח בו לזבלו ולהשקותו בעתו שאז הפירות מרובות וטובות כן אשתך תלד לך בנים מרובים וטובים : זיתים . העומדים ביפיים כל ימות השנה כן בניך לא יכהה לעולם מראית פניהם ויהיו סביב לשולחנך ולא יהיו מסובים על שולחן אחרים : (ד) הנה כי כ כאשר כן בברכות אלו יבורך וגו' : (ה) יברכך ה' . כי יברך ה' מציון מקור שפע הברכות כולן : וראה . ותהיה רואה בטובת ירושלים בעת בניניה : (ו) שלום אמר בתחילת המקרא עומדת במקום שנים וכאילו אמר וראה שלום על ישראל ר"ל תהי רואה בשלום ישראל כאשר ישבו על אדמתם : קכט (א) רבת

תהלים

ב רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי גַּם לֹא־יָכְלוּ
לִי׃ ג עַל־גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים
הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנוֹתָם׃ ד יְהוָה צַדִּיק
קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים׃ ה יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ
אָחוֹר כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן׃ ו יִהְיוּ כַּחֲצִיר
גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ׃ ז שֶׁלֹּא
מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר׃
ח וְלֹא אָמְרוּ ׀ הָעֹבְרִים בִּרְכַּת־
יְהוָה אֲלֵיכֶם בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם
יְהוָה׃

קל א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים
קְרָאתִיךָ יְהוָה׃ ב אֲדֹנָי שִׁמְעָה
בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל
תַּחֲנוּנָי׃ ג אִם־עֲוֺנוֹת תִּשְׁמָר־יָהּ
אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד׃ ד כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה
לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ ה קִוִּיתִי יְהוָה קִוְּתָה
נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי׃ ו נַפְשִׁי
לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים
לַבֹּקֶר׃ ז יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה
כִּי־עִם־יְהוָה הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ
פְדוּת׃ ח וְהוּא יִפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִכֹּל עֲוֺנֹתָיו׃

קלא א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד
יְהוָה ׀ לֹא־גָבַהּ לִבִּי וְלֹא־רָמוּ
עֵינַי וְלֹא־הִלַּכְתִּי ׀ בִּגְדֹלוֹת

(מסורה: למעניתם ק' · ל' · ד' · ל' מ"ל. ל'. ל' · ד' · ל' בטע' · קל"ד · ב' מ"ל בכתיב' · י' מ"ל · קל"ד · ל' · ו' כתוב כן · ב' · ב' ס' וכסלים ד' · ד' · ל"ד פסו' · לא ולא ולא)

תרגום

יימר כדון ישראל : ב סגיעין דאעיקו לי מן טליותי ברם לא יכילו לאבאשא לי : ג על גושמי רדו רדיא אוריכי למורדניתהון : ד יי זכאה קציץ שולשלי רשיעיא : ה יבהתון ויזורון לאחורא כל סנאי דציון : ו יהוון כחציר אגריא דמן קדם דיציץ אתי רוח קדומא נתיק ביה ואתיבש : ז דלא מלי אידיה חצד וכתפיה מעמר : ח ולא אמרו דעברין מתמן ברכתא דיי עליכון ולא יתיבון להון ברכנא יתכון בשמא דיי :
א שיר דאתאמר על מסוקין דתהומא מן עומקיא קריתך יי : ב יי קבל צלותי תהוין אודניך ציתין לקל צלותי : ג אין עוין תטור יה יי מן יקום : ד ארום גבך שביקותא מן בגלל דתתחמי : ה אמתינית יי מתינת נפשי ולאיקריה אוריכית : ו נפשי אוריכא ליי מן נטרי מטרת לצפרא דנטרין לקרבא קורבן צפרא : ז מוריך ישראל ליי ארום גבי יי חסדא וסגי עמיה פורקן : ח והוא יפרוק ית ישראל מכל עויתיה :
א שירא דאתאמר על מסוקין דתהומא יי לא גבה לבי ולא אתרוממו עיני ולא הליכית

רש"י

...ים האריכו למעניתם . הוא תלם המחרישה כבחצי מענה צמד שדה : ...מת שלף יבש . שקודם שישלפוהו ויתלשוהו ממקומו הוא יבש : ... כמו (ישעיה מ"ט) והביאו בניך בחוצן איישי"לא בלעז . וכן גם נערתי : (ד) כי עמך הסליחה . לא נתת רשות לשליח לסלוח כמו שנאמר (שמות כ"ג) כי לא ישא לפשעכם: ...רא . על זאת שלא יהא ...וח על סליחת אחר : ...י ה' קותה נפשי . קווי ...י כעין (לעיל כ"ז) קוה ...ק ויאמץ לבך וקוה כעין ... לבקר שומרים לבקר : ... לה' משומרים לבקר . ... המצפים לגאולה : ... לבקר . מצפין וחוזרין ...ן אחר קץ . (מצאתי) : ... לא גבה לבי וגו' . לא ...רה . לא עשיתי גדולות ... בניניס ונטיעות כעין ...י הנני עליך כמי שאין לו

אבן עזרא

בגלות : רבת . פירשתיו : יאמר נא ישראל . בדרך נבואה כי כן יאמר רבת פעם אחרי פעם והטעם אף על פי שצוררים לא יוכלו לאבד זכרם : (ג) על . אע"פ שעל גבי חרשו חורשים והטעם הבזיון והשפלות . על דרך ותשימי כארץ גוך : למעניתם . מגזרת כבחצי מענה : (ד) טעם קצץ . כאשר יקצץ העבות לא יוכלו לחרוש על גבי והטעם כי השם יסיר הבלם מעל שכם ישראל בהכרת מלכותם : (ה) יבשו . באחרונה וטעם ציון כנסת ישראל : (ו) יהיו כחציר . הצומח בגג שלא יעמוד : שקדמת . קודם שיצא לידי פועל כמו שליפת החרב והנעל מיד יבש : (ז) שלא . וזה החציר אין תועלת לו וזה הפך בא יבא ברנה נושא אלומותיו : וחצנו . כמו גם חצני נערתי והוא פועל : מעמר . מאסף העמרים : (ח) ולא . מנהג העוברים לאמר לקוצרים השם יברך את אשר נתן לכם והטעם כי בני אדם לא ישבחו על תורת' ואמונת' בלבם שאין בם אמונה על כן דימה ישראל שומרי תורה בזורעים וגויי הארצות השומרי' הבליהם דימה לחציר גגות :
(א) שיר המעלות ממעמקים . טעם ממעמקים בעבור היות ישראל בגלו' ודלו' וקלו' ושפלו' : (ב) אדני . בעבור היותו במעמקים צועק שמעה בקולי : (ג) אם . הטעם הושיעני מהרה ואל תזכור לי עונות שעברו כי לא אוכל לענות ולהשיב : (ד) כי . הטעם כאשר תסלח לעוני ישמעו חטאים וישובו גם הם ויניחו חטאם ואם לא תסלח לא ייראוך ויעשו חפצם ככל אות נפשם : (ה) קויתי . לשמוע בקולו : ולדברו . לגזירותיו : (ו) נפשי . קותה לה' יותר מהשומרים החומות לבקר . וטעם להזכירו פעמים כי הם מחזיקי' נפשם ומנחמים לבם כי ישנו לבקר : (ז) יחל . לשון הציווי מהבנין הכבד וזה דברי המשורר יוכיח ישראל וכמה בני אדם פדה : (ח) והוא יפדה איתך . מכל עונותיו כנגד אם עונות תשמר יה :
(א) שיר המעלות . ה' לא גבה לבי . בסתר ולא רמו עיני בגלוי : ולא הלכתי פועל

מסורת הש"ס (שולי הצד)

צץ ל' עבות רשעים · ... פתח . בעת ההיא ...הו . וב' וקצץ וסימ' ...לים . וקצץ חנית : ולא ...וסימ' ולא אמרו איה ה' ... אותנו מארץ מצרים · ... לעלות עליהם לצבא . ... בלבם נירא נא את ה' ... לא אמרו העברים ברכת ... : אזניך ב' מל' בכתו' ...ניך קשובות · תהיינה ...בות . וכל נביאים דכו' ... וסימ' כי אחקר את ... ויטב אל אבי . גם מאז ... אזנך : יחל ה' ג' קמצין ...ן וסי' לא יחל דברו . ... אל ה' וחברו . מי האיש ... . והוא יחל להושיע . ... קמצין : שיר המעלות ... וסימ' שמחתי באומרים ... ה' שהיה לנו . ה' לא ... . הנה מה טוב ומה נעי'

...אהרן על גבי . סוכה יא : ... כפו . (פאה יז) : ...שניות לה) : ממעמקים . ...תענית כג זוטה בס"ח אחרי ...מגלה עא) : אם עונות . ...ע עו עקרים מ"ד פכ"ו : ...ידה שער נג לב עקרים מ"ד ...חלתי . עקרים מד פכ"ו : ...ם מ"ד פי"ז מח : לא גבה . ...טים פנחס סנהדרין כ :

מצודת דוד

...עם צררו אותי מעת נעורי : (ב) רבת וכו' . ר"ל עם כי רבים קמו עלי כולם לא יכלו לי לעשות בי כלה : (ג) על גבי . החורשים את האדמה חרשו האריכו עוד מענית המחרישה רוצה לומר הכבידו עול כבד וזמן מרובה : ...דיק . אבל ה' הצדיק קצץ חבלי העבותות הרשעים מה שאסרו אותי בהם : ...ו . בראותם שיצאתי מתחת ידיהם : ויסוגו אחור . דרך המתביישים לחזור בדרך בואו : (ו) כחציר גגות . כעשב הגדל על הגגות שקודם התלישה נתייבש ...מם ולפי מעט הלחלוחית בעפר אשר תחתי' : (ז) שלא מלא . ר"ל שלא ...קצירה למלאות הקוצר את כפו מהם כדרך הקצירים שממלאים מלא הכף ...בת אחת : וחצנו מעמר . מוסב על שלא מלא שאמר בתחלת המקרא לומר שלא מלא חצנו . ר"ל לא מלא כנף בגדו מן העומרים כי לא קצריהו כלל : (ח) ולא ...דרך העוברים בצד הקוצרים לומר להם ברכת ה' אליכם וברכנו אתכם וגו' אבל על חציר הגגות לא אמרו העוברים כזאת כי לא בא לכלל קצירה וכחציר הזה ...אי ציון כי יכלו מן העולם עד לא יבואו ימי הזקנה : **קל** (א) ממעמקים . מתוך עומק הצרות קראתי לך ה' : (ג) אם עונות תשמר . אם לא תמחול ותשמור ...פרע עליהם גמול מי יוכל לעמוד ולהתקיים כי הלא רבו מאוד : (ד) כי עמך הסליחה . ולא מסרת סליחת העון לאחד מהמלאכים כמ"ש כי לא ישא לפשעכם ...) : למען תורא . כ"א מסר הסליחה אל המלאך היה נפתה לב האדם לומר המלאך יתפייס לנו הואיל ולא לו חטאנו וישא את העון והיה ממעט בירא(ת) המקום : ...ה' . קויתי אל ה' : קותה נפשי . כפל הדבר להתמדתו : (ז) יחל ישראל . אתה ישראל קוה אל ה' כי עמו החסד : והרבה . שלא פדה אותך רבות פעמים ...יפדה אותך גם עתה כי לא יחסר לו פדות כי הרבה עמו : (ח) והוא יפדה את ישראל וגו' . ר"ל הנה גם העון לא יעכב הגאולה כי הוא יפדה את ...מן העונות כי כבר נתמרק העון והלך לו והרי הוא פדוי מן העון : **קלא** (א) לא גבה לבי . במחשבת הלב לא הייתי מתגאה : ולא רמו עיני . במעשה ...יותר להרים עין למעלה כדרך גסי הרוח : ולא הלכתי בגדולות . לא עשיתי דברים גדולים ונפלאים בבניינים נאים ומגדלים גבוהים להראות גדולה וכבוד ממני

מצודת ציון

זיתים . כנטיעות של זיתים כמו והיה כעץ שתול (לעיל א) : (ב) יכלו . מלשון יכולת : (ג) גבי . כן נקרא אחורי הגוף כמו וכל בשרם וגביהם (יחזקאל י') : למעניתם . הוא הקו אשר יחרוש החורש באורך השדה וחוזר וחורש אצליו כמדתו עד כלות השדה וכן כבחצי מענה צמד שדה (ש"א י"ד) : (ד) קצץ . ענין כריתה וחתוך כמו וקצץ פתילים (שמות לט) : (ה) ויסוגו אחור . ענין החזרה לאחור כמו לא נסוג אחור (ש"ב א) : (ו) כחציר . כעשב : שקדמת . מל' קודם : שלף . ענין תלישה והוצאה ממקומו כמו שלף איש נעלו (רות ד) : (ז) וחצנו . שולי הבגד יקרא חוצן וגם חצני נערתי (נחמיה ה) : מעמר . אגודת השבלים כמו ושכחת עומר (דברים כג) : (ב) קשובות . ענין שמיעה : (ד) תורא . מל' מורא : (ו) משומרים . מל' שומר או הוא ענין תקוה והמתנה כמו ואביו

וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי׃ ב אִם־לֹא
שִׁוִּיתִי ׀ וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי
אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי׃ ג יַחֵל יִשְׂרָאֵל
אֶל־יְהוָֹה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃
קלב א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר־
יְהוָֹה לְדָוִד אֵת כָּל־עֻנּוֹתוֹ׃ ב אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לַיהוָֹה נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב׃
ג אִם־אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם־אֶעֱלֶה
עַל־עֶרֶשׂ יְצוּעָי׃ ד אִם־אֶתֵּן שְׁנַת
לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה׃ ה עַד־
אֶמְצָא מָקוֹם לַיהוָֹה מִשְׁכָּנוֹת
לַאֲבִיר יַעֲקֹב׃ ו הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ
בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי־יָעַר׃
ז נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה
לַהֲדֹם רַגְלָיו׃ ח קוּמָה יְהוָֹה
לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ׃ ט כֹּהֲנֶיךָ
יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ׃ י בַּעֲבוּר
דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃
יא נִשְׁבַּע־יְהוָֹה ׀ לְדָוִד אֱמֶת לֹא־
יָשׁוּב מִמֶּנָּה מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית

נ׳: ה׳ ר״פ / נ׳. ל׳ רפי׳ וחס׳ / ל׳ דגש וחס׳ / ב׳ / נ׳ ומ״ל / נ׳ / ב׳ ר״פ אם אם ה׳ והס׳ / ס׳ בס״ס / נ׳. ס׳ כתיב יו״ד / נ׳. / ב׳ א׳ חסר / נ׳. ד׳ / ד׳

תרגום

ברברבין ובפרישן מני: ב אין
לא שוית ידא לפום ושתקית
נפשי עד דצית פתגמי אוריתא
היך חסילא על תדיי אמיה
אתגברית באוריתא היך
חסילא עלוי נפשי: ג יוריך
ישראל ליי מן השתא ועד
עלמא: א שירא דאתאמר
על מסוקין דתהומא אדכר יי
לדויד ית כל סגופיה: ב די קיים
קדם יי נדר לתקיפא דיעקב:
ג אין איעול על אתתי אין
אסיק על דרגש מצעי:
ד אין אתין דומכא לעיני
לתימורי ניומתא: ה עד
דאשכח אתר למבני בית
מקדשא דיי משכניא לתקיפא
דיעקב: ו הא שמענא יתה
באפרת אשכחנוהא בחקל
חורשי לבנן אתר דצליאו
אבהת עלמא: ז נעול למשכנוי
נסגוד לכבשא דרגלוי: ח קום
יי שרי בבית מישרי ניחך
את וארון די ביה אוריתך:
ט כהניך ילבשון לבושין
דזכו וליואי חסידיך ישבחון
על קורבניא: י מטול זכותיה דדויד עבדך במעל ארונא במצע תרעיא לא תתיב אפי שלמה מש[יחך]
יא קיים יי לדויד בקושטא לא יתוב מנה מן ולדא דמעך אשוי מלך

תולדות אהרן זכור ה׳. זבחים נד: אם אתן. שם זוכר ויגש: קומה ה׳. שם ויצא: כהניך. שם פנחס:

אבן עזרא

פועל עומד כמו קודר הלכתי ואם הוא יוצא יחסר לבי וזה ההולך בלב ובמחשבה. מלת ממני משרתת לגדולו׳ ולנפלאו׳: (ב) אם. שויתי. כמו נשתוה או שמתי כמו שויתי ה׳: ודוממתי. מגזרת דומם או מן דמיון וטעם כגמול בעבור שהזכיר ולא הלכתי והנה הגמול אין לו כח להלוך אם לא ישען על אמו כי מיד יפול. והנה כגמול עלי נפשי הטעם כפול ומלת עלי כמו בעיני ויש אומרים כי הוא דרך תפלה כי לא חשבתי בלבי לבק׳ סודות ונפלאות ממני רק אם לא שויתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי תהיה נפשי על דרך תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי ואמר דוד הנה אני כל מבטחי בשם וככה עשה ישראל: (ג) ע״כ יחל לשון ציווי: (א) שיר המעלות. יתכן שזה השיר חברו דוד בהתכסותו בשק הוא וזקני ישראל בהיות הדבר בעם ולא מצא מקום להקריב קרבן בעד ישראל כי מקום המשכן רחוק היה: זכור. ענותו. מגזרת ענוי והוא שם מהבנין שלא נקרא שם פועלו: (ב) אשר. אז נשבע וטעם לאביר יעקב כי יעקב נדר נדר והשלים נדרו במקום שאמר יהיה בית אלהים: (ג) אם. נדר שלא יבא אל ביתו לירושל׳ ולא יעלה על ערש שהוא יציע לו: (ד) אם. בכל כחו והנכון שהיא שנת נהרים וכבר הזכרתי דעתי במלת שנת שהיא קמוצה כמלת עזי וזמרת יה: (ה) עד אמצא. ידענו כל הארץ לשם היא כולה רק יש מקומות נכבדים שהם יותר נכבדים על כן וזה שער השמים: (ו) הנה. אמר רבי משה שמענוה על ידי דוד שהיה מאפרתה והנכון בעיני כי בימי׳ שעברו היו אומרים בני איש שמענו מפי נביאים כי המקו׳ הנבחר קרוב הוא אל בית לחם אפרתה רק המקום לא נודע אם מזרח בית לחם או מערבו או לצפונו או לדרומו וידוע כי עד היום אין בין ירושלם ובין בית לחם רק כמו שלש פרסאות: בשדה יער. שהם גורן ארונה היבוסי: (ז) נבואה. ראינו ששם בנה דוד מזבח לשם ויכפר על בני ישראל ויענהו השם [מן] השמים ושם אמר זה הוא בית אלהים: (ח) קומה. דרך משל קום ולך אל המקום אשר תנוח בו: (ט) כהניך. הם בני אהרן וחסידיך הם הלוים המשוררים וטע[ם] על הכהנים בגדי צדק כי הם מורים את התורה ושופטי ישראל: (י) בעבור. דבק עם קומה ה׳. אל תשב פני משיחך הוא דוד כי הטעם כפול כמשפט פי[…] בעבור וזה הוא נשבע הטעם כאשר אמרתי כי השמות הם בכח הפעלים: (יא) נשבע ה׳ לדוד. שבועה שלא יסור ממני

רשי

לו ידים ורגלים כגולם מוטל לנגדך (סא״א): (ב) שויתי ודוממתי נפשי כגמול שהוא נתון עלי אמו. גמול יונק שדים: כגמול עלי נפש[י] בקרבי לנגדך כיונק שדי אמו: (א) שיר המעלות זכור ה׳ לדוד את כל ענ[ותו] עינוי נפשו אשר טרח ועמל למצוא לך מקום: (ה) עד אמצא מקום. [...] היכן יהיה מקום [...] (מצאתי): (ו) ש[מענוה] [...] הבשורה: באפרתה. [...] החשוב והמעולה כמו [...] בן תחו בן צוף אפרי[תי] אבגינוס. ד״א [...] באפרתה בספר יהוש[ע] שבא מאפרים. בכל [...] הוא אומר (שם) ועל[ה] [...] ותאר הגבול וכאן ה[...] ועלה הגבול אל כתפ[ה] [...] ירושלים נמצאת ירוש[לים] מכל הארצות והוא ר[...] המקדש שנאמר (דבר[ים]) וקמת ועלית אל המ[קום] מלמד שבית המקדש ג[בוה] [...] ארץ ישראל כך נדרש [...] קדשים: מצאנוה בש[...] בגבול בנימין שנמשל לז[אב] שנאמר בנימין זא[ב] (בראשית מ״ט): (ז) [...] שמה למשכנותיו: (י) [...] פני משיחך. שלמ[ה] [...] להכניס שם את [...] ועדותי

שבת: זכור כל זכור ח[...] זכור ה׳ לדוד את בל[...] ובס״א ראיתי נמס׳ זכו׳ [...] אדום וטעו׳ לפי דעתי כ[...] בשום ספר מדוייק מל׳ [...] ה׳ לדוד וכל זכור מלאים [...] לא תירא מהם זבור. הו[...] אפרים: שנת ה׳ בש[...] בחמם אשית את מי[...] והשכרתי שריה והכמיה [...] שנת לעיני. כתוקה שנ[...] בלילה ההוא נדדה שנת [...] חשב ד׳ קמץ וטלרע ו[...] בסיפרא סימ׳ צ׳ ובס[...]

מצודת ציון

ואביו שמר את הדבר (בראשית לז): (ב) שויתי. מל׳ שוה: ודוממתי. מל׳ דמיון: כגמול. ענינו תינוק הנעתק מקרוב משדי האם כמו ויגדל הילד ויגמל (שם כא): (ב) לאביר. ענין חוזק כמו ומשך אבירים בכחו (איוב כד): (ג) ערש. מטה כמו ערשו ערש ברזל (דברים ג׳): יצועי. מל׳ מצעות המטה כמו חללת יצועי (בראשי׳ מט): (ד) לעפעפי. הוא אישון העין: תנומה. היא שינה קלה: (ז) להדום. הוא שרפרף הכסא הנתון תחת רגלי האדם כשהוא יושב וכן הדום לרגליך (לעיל קי)

מצודת דוד

ממני. ר״ל יותר מערכך ומהראוי לי: (ב) אם לא. הוא ענין שבועה כל[ומר] לא עשיתי כן יבא עלי עונש כזאת וגזם ולא אמר: שויתי ודוממתי. [...] נפשי כתינוק הנגמל משדי אמו שכל בטחונו על אמו כן כל בטחוני בה׳: [...] עלי נפשי. הנפש אשר עלי ובקרבי הוא כתינוק הנגמל וכפל הדבר להתמדתו: [...] ישראל. ר״ל ממני ראו וכן עשו גם אתם וקוו אל ה׳ מעתה ועד [עולם]:

קלב (א) זכור ה׳ לדוד. התפלל על עצמו שיזכור לו ענוי נפשו אשר טרח למצוא מקום אשר יבנה שם המקדש: (ב) לאביר יעקב. לחזקו ותקפו של יע[קב] [...] המקום ב״ה ותלה ביעקב לפי שהוא היה תחילה לנודרים: (ג) אם אבוא. הוא ענין שבועה וגזם ולא אמר וגו׳: באוהל ביתי. באוהל המוכן לבית שבה[...] למלך: ערש יצועי. מטה המוצעת כפי הראוי לי: (ד) אם אתן שנת. ר״ל להיות ישן להתענג יותר מההכרח להחיות את הנפש וגם זה הוא ענין שבועה וגו׳: ל[...] כפל הדבר במ״ש: (ה) עד אמצא. עד אשר אדע איה המקום המוכן לבה״מ: (ו) הנה שמענוה באפרתה. עוד הייתי באפרת מקום מולדתי כי היא [...] כמ״ש בדרך אפרת היא בית לחם (בראשית מח) ואמר כי מאז שמענו כי עתיד להיות מקום נבחר לבה״מ אבל לא ידעתי מקומה איה: מצאנוה בשדי יער: הנה מצאתי את המקום בשדי יער הוא גורן ארונה היבוסי והיה גם שם עלי יער כי הוא המקום שנעקד עליו יצחק ובאיל תמורתו נאמר נאחז בסבך בקרניו [...] שנאחז בענפי עצי היער: (ז) נבואה. עתה הואיל וידענו המקום נבואה למשכנותיו: להדום רגליו. בה״מ קרוי הדום רגלי ה׳ ואחז דרך משל כאילו מושב[ו] ממעל ורגליו יורדים לנוח בבה״מ: (ח) קומה ה׳. לכן קומה והסרה שכינתך אל מקום המנוחה כי עד הנה היה מתהלך מאוהל אל אהל וממשכן וגו׳ אבל הבית תהיה מקום מנוחה וקבוע עד עולם: אתה וארון עזך. שכינתך תשרה בה עם הארון אשר הראת לכל את עוזך וכח זרועך בפלשתים בעת לקחו או[תו] כמו שכתוב בס״א: (ט) ילבשו צדק. בגדי כהונה נקראים בגדי צדק כי הם מכפרים ומצדיקים את החוטאים: וחסידך ירננו. הלוים ירננו בשיר: (י) בעבור וג[ו׳] [...] עצמו אמר עשה זאת בעבורי וכפל דברו ואמר עוד אל תשב ריקם את פני משיחך לבל שמוע תפלתו: (יא) נשבע וגו׳ אמת. ר״ל שבועה אמתית ולא יחזור מ[...] והשבועה

עדותי זו אלמדם . זו אשר אלמדם : (טו) צידה . מזונה : (יח) יציץ . כמו ונוצצים כעין נחושת (יחזקאל א') : (א) שיר וגו' . הנה מה זה נעים שבת אחים גם יחד . כשישב הקב"ה בבית הבחירה עם הקרויין אחים ורעים ויהיה גם הוא יחד עמהם : (ב) כשמן הטוב .
ו כו אהרן הכהן : . מראשו אל זקנו אל פי הכתונת שלו שהזקן שוכב הכתונת כן נעים טל שגבוה על הררי ציון יורד מחרמון להררי ציון שמן המשחה לגדולה כך לתפאר' ולכבוד לישראל שמן הטוב כן טל חרמון זה כמו והיה כעם ככהן כ"ד) . ורבותינו דרשו אחים משה ואהרן לענין בשמן המשחה במסכת כל המזמור אבל יש בדברי

ממנה : (יב) אם. ועדותי . החילם תחת שד"ק או היא מלה זרה מורכבת מל' יחיד ורבים מו והפלא ה' את מכותך . ומ"ם אלמדם שבה אל בריתי ועדותי . ומלת גם הם ישבו גם בניהם : (יג) כי. הזכיר ציון בעבור שנקראה עיר דוד כי שמח בהגלות לו כי הר בית ה' הוא ציון : (יד) זאת . ידבר על לשון השם: (טו) צידה. הארץ תהיה נטמה ומבורכ' וטעם להזכיר צידה מגזרת צדה לדרך ובאה זאת המלה על דרך אגל פנה כי ברכה תמצא בכל צדה שיוליכו ממנה העוברים : (טז) וכהניה . שהם לובשים בגדי כהונה אולי הם בגדי צדק ילבישם בגדי ישע כדרך הלבישני בגדי ישע שתהיה ישועה מפורסמת ונראה עליהם כבגד : וחסידיה . הם הלוים : (יז) שם . כדרך נבואה כי תעמוד מלכות דוד : ערכתי נר . הטעם כפול כמו יערוך אותו אהרן ובניו : (יח) אויביו. אמר אלביש בשת אויבי דוד הפך שילבישם ישע הכהנים המתפללים בעדו וישוב מלת נזרו למלת שם אצמיח קרן לדוד יציץ נזרו כמו יצא ונראה וכמהו מציץ מן החרכים : (א) שיר המעלות . הנה הזכיר בשיר העליון אצמיח קרן לדוד והטעם בית דוד הזכיר כי יהיו לאגודה אחת בימי שלמה עם אחיו ותחס' מלת דבר וכן הוא הנה מה דבר טוב ומה דבר נעים כי טוב ונעים תואר והמתואר חסר וטעם גם רמז לכהנים או הנכון להיות אחים על חברת הכהנים וטעם גם על הכהן הגדול : (ב) כשמן . הוא שמן המשחה על כן הודיעו פי' על כן הוא נפתח כי הוא שמן הידוע כי הוא קודש והנמשח בו קדוש והזכיר אהרן כי הוא היה ראש המשוחים : (ג) כטל. אמר רבי משה מה טעם הר חרמון להר ציון ופירש בו כטל חרמון שראוי להיותו יורד על הררי ציון והנכון בעיני כי כטל ישרת אחר וכן הוא כטל חרמון כטל שיורד והנה הזכיר שני דברים על דרך יכסה אף ורבים כמוהו כי הברכה בטל אז תרבה התבואה שחיי האדם תלויין בה: (א) שיר המעלות הנה ברכו. הנה כאשר תהיו

לְכִסֵּא־לָךְ׃ יב אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ ׀
בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם גַּם־בְּנֵיהֶם
עֲדֵי־עַד יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא־לָךְ׃ יג כִּי־
בָחַר יְהוָה בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ׃
יד זֹאת־מְנוּחָתִי עֲדֵי־עַד פֹּה אֵשֵׁב
כִּי אִוִּתִיהָ׃ טו צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ
אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ לָחֶם׃ טז וְכֹהֲנֶיהָ
אַלְבִּישׁ יֶשַׁע וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ׃
יז שָׁם ׀ אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי נֵר
לִמְשִׁיחִי׃ יח אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת
וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ׃

קלג א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד
הִנֵּה מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת
אַחִים גַּם־יָחַד׃ ב כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב ׀
עַל־הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל־הַזָּקָן זְקַן־אַהֲרֹן
שֶׁיֹּרֵד עַל־פִּי מִדּוֹתָיו׃ ג כְּטַל
חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם ׀
צִוָּה יְהוָה אֶת־הַבְּרָכָה חַיִּים עַד־
הָעוֹלָם׃

קלד א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה
בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה כָּל־עַבְדֵי יְהוָה
הָעֹמְדִים בְּבֵית־יְהוָה בַּלֵּילוֹת׃
ב שְׂאוּ־יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת־
יְהוָה׃ ג יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

ו' רפי' / ב' כתיב ו' לאגס / כ' . ו' רפי' / ג' . ב' מ"ס הוא לעיר / ג' / ב' / ס' / ג' / ס' מ"ל / ד' / ב' ונסרו / ג' . ב' בתרי ליס' ביתו . / ב' מלא ס' / ב' בטעם / ט"ע . ד' / ג' חסר . ג'

עַל כּוּרְסֵי דִי לָךְ׃ יב אִין
נָטְרִין בְּנָךְ קְיָמִי וְסָהֲדְוָתִי דְנָן
דְאַלְפִנּוּן אַף בְּנֵיהוֹן לַעֲלְמִין
יִתְבוּן עַל כּוּרְסֵי דִי לָךְ׃ יג אֲרוּם
אִתְרְעֵי יְיָ בְּצִיּוֹן רְגֵג יָתָהּ
לְמוֹתַב דִי לֵיהּ׃ יד דָא נְיָח
שְׁכִנְתִּי עַד עָלְמָא הָכָא אֵתֵיב
אֲרוּם רְגֵגְתָּהּ׃ טו זְוָדָהּ
מְבָרְכָא אֲבָרֵךְ וַחֲשִׁיכָהָא
יִסְבְּעוּן לַחְמָא׃ טז וְכָהֲנָהָא
אַלְבִּישׁ לְבוּשֵׁי פּוּרְקָן וַחֲסִידָהָא
מְשַׁבָּחָא יְשַׁבְּחוּן׃ יז תַּמָּן
אַצְמַח מְלַךְ יַקִּיר לְבֵית
דָוִד סְדַרִית שְׁרָגָא לִמְשִׁיחִי׃
יח בַּעֲלֵי דְבָבוֹי אַלְבִּישׁ לְבוּשִׁין
דִבְהֲתָא וַעֲלוֹי יְנִיץ כְּלִילֵיהּ׃
א שִׁירָא דְאִתְאֲמַר עַל מַסּוּקִין
דִתְהוֹמָא הָא כְּמָא טָב וּכְמָא
בְּסִים לְמִתַּב צִיּוֹן וִירוּשְׁלֶם
כִּתְרֵין אַחִין בְּרַם כַּחֲדָא׃
ב כִּמְשַׁח טָב דְמִתְרַק עַל רֵישָׁא
נָחִית עַל דִקְנָא דִקְנֵיהּ דְאַהֲרֹן
דְנָחֵת עַל אִמְרָא דִלְבוּשׁוֹי׃
ג הֵיךְ כְּטַלָא דְחֶרְמוֹן דְנָחֵת
עַל טוּרֵי דְצִיּוֹן אֲרוּם תַּמָּן
פַּקֵּד יְיָ יַת בִּרְכְתָא חַיֵּי עַד
עָלְמָא׃ א שִׁירָא דְאִתְאֲמַר
עַל מַסּוּקִין דִתְהוֹמָא הָא
בָּרִיכוּ יַת יְיָ כָּל עַבְדַיָּא דַיְיָ
דְקָיְמִין עַל בֵּית מַטְרַת בֵּית
מַקְדְשָׁא דַיְיָ וּמְשַׁבְּחִין בְּלֵילְוָן׃
ב טוּלוּ יְדֵיכוֹן קוּדְשָׁא כַּהֲנַיָּא
עַל דוּכַן קוּדְשָׁא וּבָרִיכוּ יַת יְיָ׃ ג יְבָרְכִנָךְ יְיָ מִצִּיּוֹן דַעֲבַד

כטל חרמון מבורכים הנה אתם חייבים לברך את השם וטעם בלילות שתברכוהו גם בלילות על הטובות שעשה עמכם והוא מדבר לכהנים על כן : (ב) שאו ידיכם ביום וזהו וישא אהרן את ידיו : וברכו את ה' . ביום זה הוא ברכת כהנים : הללויה

' רפין וסימ' ותקעתיו יתד נאמן . כי עשית משפטי . ועל ידם החזיק מלטיה ' וידבר אתו טובו' . נשבע דוד אמת אם ישמרו בניך : ערכתי ג' וסימ' את שבע ות ערכתי. נר למשיחי. הנה תי משפט : הזקן ג' וסימ' הראש או הזקן . וגם את זספה . ירד על הזקן זקן הברכה ב' בטע' אתנחתא את הברכה אשר תשמעו . צוה ה' הברכה : בלילות מ' נמסר בסיפ' סימן צ"ב : ב' וסימ' ובמה אכפר גים. שאו ידיכם קדש וברכו

ת אהרן זאת מנוחתי . זכאים קים זוכר או (סנהדרין פ:) : כי בחר . דס שעד סו מנחות פו נדס ע שער כב : מס ס:ב . כוריות יתות ס' זוכר כראשים אחרי ויקרא : כשמן הטוב . שם כטל . הוריות יב כריתות ה : רכו . סוטה לט זוכר פולדות ג) העומדים . מנחות קי קרא : שאו ידיכם . סוטה לט :

מצודת ציון

(יג) אוה אויתים . מל' תאוה כמו נפשו אותה ויעש (איוב כג) : ן . כמלה ההיא הושאל לממשלה קות ע"ש שבעלי הקרנים יתחזקו להלחם עם מי : ערכתי . ענין (יח) יציץ . מלשון נצנות ועניינו זריחה וכן ונוצצים כעין נחושת יחזקאל א) : נזרו . כתרו כמו את מ"ב יא) : (א) נעים. ענין ערבות ם : (ב) מדותיו . מלבושיו כמו

מצודת דוד

ועם היא שהבטיחו לומר מזרעך אשית מלך לשבת על הכסא שלך : (יב) זו ס. אשר אלמדם ביד הנביאים : גם בניהם . של בניך עד עולם ישבו לכסא כה: (יג) כי בחר ה' וגו'. ר"ל הואיל וה' בחר את ציון ודוד הלא פרח והכין מקום ההוא לזה יקבל בגמול שכרו את המלכות לו ולזרעו עד עולם : (יד) זאת ז'. וכה אמר ה' זאת תהיה מנוחתי עדי עד ופה אשב כי מתאוה אני לה : צידה . מן המקום ההוא אשפיע לברך מזון עדתי ולהשביע אביוני עמי : אלביש ישע. ר"ל ע"י לבישת בגדי כהונה תבוא תשועה כי המה מכפרים ובאה התשועה : וחסידיה. הלוים ירננו בשיר : (יז) שם. בציון אצמיח קרן ממשלה ר"ל שם יתרבה ויתגדל ממשלתו בכל עת: ערכתי נר. שם ערכתי נר ר"ל זריחה וממשל רב : (יח) אלביש בושת . יהיו מעוטפים בבושת כלבוש הזה ף את כל הגוף: ועליו. על דוד יאיר ויזרח כתר המלכות ר"ל תרבה גדולתו ו: קלג (א) הנה מה טוב . מה מאוד טוב ומה מאוד נעים הדבר כאשר על אלמחם כל בית ישראל הנקראים אחים לגודל האחוה שביניהם : גם ויהיו גם יחד במלכות אחת ולא יחלו לשתי ממלכות עוד : (ב) כשמן הטוב . והרי הדבר דומה כשמן המשחה הנתון על הראש בשפע רב עד כי ירד משם ע' הזקן והוא זקן אהרן שהיה הראש להנמשחים בשמן המשחה : שיורד . אשר ירד עוד על פי מלבושיו בפתיחת בית הצואר ור"ל כמו שמן המשחה עם כי היה נתון על הראש לבד מ"מ בא השמן ממנו על מקומות מחולפות על כי המה דבוקות זו בזו כן אם כל בית ישראל אחת וראש אחד לכם תתחלק אז השפע לכולם באמצעות המלך המקבל השפע בראשונה : (ג) כטל חרמון . כמו הטל היורד מהר חרמון על הררי ציון הנמוכים ממנו כן באה השפע באמצעות המלך ליתר העם : כי שם . בציון צוה ה' את הברכה והחיים עד העולם ר"ל בציון באה השפע ותחל ראשונה על המלך הסמוך בה וממנו יושפע על בני העם . ולכן טוב הדבר שיהיו לאחדים : קלד (א) העומדים וגו' . להלל את ה' בבית המקדש : (ב) שאו . הרימו ידכם לה' בקודשה לברך וגו' אותו כי כן דרך המברכים להרים ידיהם למעלה : (ג) יברכך וגו'. סרס המקרא יברכך ה' עושה וגו' : מציון . ר"ל אם תברכו את ה' אזי גם הוא יברך אתכם מציון כי משם נשפעים כל הברכות והטובות כי הוא מקום

אבן עזרא

(א) הללויה. דברי המשורר לכהנים הלוים המשוררים : (ב) שעומדים. הם הכהנים המקריבים העולות בחצרות הם המשוררים : (ג) הללויה. פעם אחר פעם : כי נעים. תאר לשם הנכבד : (ד) כי. שאתם זרעו : (ה) כי. התברר לי עולם גדולתו על כן אשאל מכם שתברכוהו ותהללוהו מכל המלאכים העליונים והאלהים השפלים שהם האלילים וקראם אלהים כנגד מחשבות עובדימו כמו חנניה הנביא והוא היה נביא שקר ורבים כאלה במקרא והראיה הגמורה על דבר השם : (ו) כל אשר. הזכיר בשמים ובארץ בימים שהם רבים וכל תהומות : (ז) מעלה. כתוב בירמיה היש בהבלי הגוים מגשימים ואם השמים יתנו רביבים רק הכל בחפץ השם וכן אמר איוב עושה גדולות עד אין חקר ואחריו הנותן מטר : נשיאים. איד הארץ שיעלה וטעם מקצה הארץ כנגד מקצה השמים מוצאו כי העגול אין לו ראשית רק כנגד המחל וכנגד הסמך הדבר אליו והנה הטעם מכל מקום וטעם ברקים כי הם אש עם מטר שהוא מים. ולמ"ד למטר בעבור. וטעם אוצרות לרוח שהם בכח כי הכח דבר אצור והנה התברר כי כל חפצו יעשה והנה ראיה אחת וראיה שנית אותות השם במצרים : (ח) והזכיר תחלה מכת בכורות בעבור שני דברי' האחד כי עיקר יציאתנו ממצרי' היה בעבור מכת בכורות וכן כתוב הנה אנכי הרג את בנך בכורך והשני בעבור שנמלטו בכורי ישראל והנה היה נס בתוך נס : (ט) שלח. הם שהיו לפני מכת בכורים ויו"ד בתוככי לנוכח מצרים וכמוהו ועוררתי בניך ציון על בניך יון והזכיר בפרעה ובכל עבדיו ואף כי בעמו : (י) שהכה. מלכים עצומים. כמו מלכי מדין או הפירוש הבא אחריו : (יא) לסיחון. הזכירם בעבור תקפם וכלל באחרונה ולכל ממלכות כנען : (יב) ונתן. ארץ סיחון ועוג וכנען לנחלה פיר' של ישראל לבדו נתנם לנחלה : (יג) ה'. אחר שהזכיר אלה השתים הראיות אמר על כן שמך לעולם עומד וזה השם נודע לישראל לבדו ועליו הוא נקרא והוא יעמוד כי השם יעמידנו ואם עבר על ישראל רע עוד ישוב כשהיה על כן : (יד) כי ידין. כאשר דן עמו מיד פרעה : ועל עבדיו יתנחם. דרך משל וכאשר יקח השם דין עמו מיד הגוים לא יצילום עצביהם כמו אלהי מצרים שעשה השם בהם שפטים : (טו) עצבי. קראם עצבים דרך בזיון שאין בהם תועל' רק עצבון הנפש וטעם מעשה ידי אדם כי עושם נכבד מהם : (טז) פה. וכבוד האדם על כל נבראי מטה בנשמה העליונה בעלת הדיבור על כן אמר פה להם

תהלים קלה

קלה א הללויה ׀ הללו את־שם יהוה הללו עבדי יהוה : ב שעמדים בבית יהוה בחצרות בית אלהינו : ג הללויה כי־טוב יהוה זמרו לשמו כי נעים : ד כי־יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו : ה כי אני ידעתי כי־גדול יהוה ואדנינו מכל־אלהים : ו כל אשר־חפץ יהוה עשה בשמים ובארץ בימים וכל־תהמות : ז מעלה נשאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה מוצא־רוח מאוצרותיו : ח שהכה בכורי מצרים מאדם עד־בהמה : ט שלח ׀ אתות ומפתים בתוככי מצרים בפרעה ובכל־עבדיו : י שהכה גוים רבים והרג מלכים עצומים : יא לסיחון ׀ מלך האמרי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען : יב ונתן ארצם נחלה נחלה לישראל עמו : יג יהוה שמך לעולם יהוה זכרך לדר־ודר : יד כי־ידין יהוה עמו ועל־עבדיו יתנחם : טו עצבי הגוים כסף וזהב מעשה ידי אדם : טז פה־להם ולא ידברו עינים להם ולא

ג'. פ"ל — ג' בטעם — ז' מפקי' ה' בליש' — ס' דגשי' ח' — ד' כ"כ בנבי' וכתובים — ג' ובענין. ד' — ג' כתיב כן — ג' — ג' ובענין — ג' וחד ארצם לנחלם — ג' — ג' — ז' פסו' בסיפ' ולא ולא

תולדות אהרן הללו. ס"ה לא מגלה יד זוכר ויחי : שעומדים. פסחים קיז : כי יעקב. שם קיח זוכר תרומה : לסגלתי. זוכר במדבר : מעלה נשיאים. (פסחים לב תענית ס"ה) :

הנה ברכו. שעמרים בבית ה'. זנח ה' מזבחו נאר מקדשו. ועיין מה דקשיא לי בהני סימנין במסרה רבתא בערך

תרגום

שמיא וארעא : א הללויה שבחו ית שמא דיי שבחו עבדיא דיי : ב דקימין בבית מקדשא דיי בדרת בית אלהנא : ג הללויה ארום טב יי זמרו לשמיה ארום בסים : ד ארום דבית יעקב בחר ליה יי ישראל לחבוביה : ה ארום אנא ידעית ארום רב יי ורבוננא על כל אלהים : ו כל די יתרעי יי עבד בשמיא ובארעא בימיא וכל תהומיא : ז דמסיק עננין מסיפי ארעא ברקין למחת מטרא עבד דמפק זעפא מן טוסבריא דיליה : ח די קטל בוכריא דמצראי מאנשא עד בעירא : ט שדר אתין ותמהין במציעיך מצרים בפרעה ובכל עבדוי : י די מחא עממין סגיעין וקטל מלכין תקיפין : יא לסיחון מלכא אמורהא ולעוג מלכא דמתנן ולכל מלכות כנען : יב ויהב ארעהון אחסנא אחסנא לישראל עמיה : יג יי שמך לעלם יי דכרנך לדר ודר : יד ארום ידין יי במימריה דינא דעמיה ועל עבדוי צדיקיא יתוב ברחמוי : טו טעון דעממיא סימא ודהבא עובד אידי בר נש : טז פום להון ולא ממללין עינין להון

רשי

בדברי תורה וקבלה משל אלי...
ודברי חכמים וחידותם ...
שיר המעלות על בית יעק...
נאמר : (א) הללויה הני...
שם ה' וגו' : (ז) ברקים...
עשה. הם זהרורי...
המבריקים ומאירים לפניו...
שקורין אשליל"ש בלע"ז...
מוצא. ל' מציאה בלשו' לע"ז...
תקן לרוח ושם הם מצוי...
לשלחם בשליחותו : (ט) ב...
כמו בתוכך : (יג) השם...
לעולם. כגדולתך וכמו...
אז כן הוא גם עתה וכו...
בידך לדון ולנקום נקמ...
(יד) כי ידין ה' עמו. ...
משפטם מאויביהם : יתנחם...
יתעשת

את ה' : בבית ה' ט"ל בקר...
וכן יעשה שנה בשנה מדי...
אם יעלה העם הזה...
השביעית שלח יהוידע ...
ויתן הכהן לשרי המאיות ...
ובנה מזבחו' בבית ה'. ויר...
יד עשי המלאכה תנינא...
דמלכים. ספר התורה...
דניאמר חלקיהו דמלכים...
דד"ה ויען חלקיהו. ויעל...
בית ה' וכל איש יהודה...
דפסוק דמלכים. ויתן א...
הקדשים אשר בבית ה' ...
ואת עמודי הנחשת תנינא...
דסוף מלכים. וישמע פשו...
אמר. ויכה פשחור את יר...
וישמעו הכהני' והנביאים ...
מדוע נבית בשם ה'. ואם...
הם. ויהי בשנה ההיא ברא...
ויאמר ירמיה הנביא אל ח...
וישלח המלך צדקיה ויקח...
עמודי הנחשת אשר תנינא...
דסוף ירמיה. ויער ה' א...
זרבבל. ביום ההוא יה...
מצלת הסוס. והיה כ...
בירושלם. לאלה מחלקות ה...
דד"ה. ויכל שלמה את ב...
וככלותם הביאו לפני ה...
ויזעף עזיהו ובידו.
יחזקיהו להכין לשכות.
מזבחות בבית ה' דד"ה.
על ידי עשה המלאכה ד...
בפסוק. ויתיכו את הכסף...
ה' ד"ה. אך טוב וחסד יר...
אחת שאלתי מאת ה'...
בבית ה' בחצרות. שיר ה...
בהני סימנין במסרה רבתא בערך

מצודת ציון

מדו בד (ויקרא ו) : (ד) לסגולתו. ענין אוצר נחמד כמו וסגולת מלכים (קהלת ב) : (ו) תהומות. עומק המים : (ז) נשיאים. עננים ע"ש שמנשאים עצמן למעלה וכן נשיאים ורוח וגשם אין (משלי כה) : (ט) בתוככי. היו"ד יתירה והוא כמו בתוכך וכאילו ידבר למצרים נגוכח : (יא) לסיחון. את סחון כמו הרגו לאבנר (ש"ב ג) : (טו) עצבי. כן תקרא הצורות גלולים כי מעצבת לב עובדיה קורא אליה

מצודת דוד

מקום השראת השכינה : קלה (א) הללויה הללו וגו'. הרם המקרא כאילו הללויה ומי יהלל ואמר הללו עבדי ה' אתם הללו את שם ה' אבל לרשע אלהים מה לך לספר חוקי : (ב) שעומדים וגו'. להתפלל בה לה' : (ד) כי יה. ה' בחר לעצמו את יעקב : לסגולתו. להיות לו כאוצר נחמד : (ה) כי ידעתי וגו'. לכן אני מעורר לבות בני אדם להללו : ואדונינו. מוסב על מלת גדול לומר ואדונינו גדול מכל אלהים מלאכי מעלה : (ז) מקצה הארץ. ר"ל השמים נראים למראה העין שהם בשפולי הרקיע בקצה הארץ אז מעלה אותם ברום הרקיע אל המקום אשר ירצה להמטיר שמה : ברקים. לעת בוא המטר ... ברקים ואין המטר מכבה אותם : מוצא. הוא מוציא את הרוח ממקום אוצרו : (ח) שהכה. הוא האל אשר הכה בכורי מצרים והבחין בין טפה של בכור ו... (ט) בתוככי מצרים. ולא אלו המכות על ישראל שהיו בארצם : (י) גוים רבים. הם שבעת העמים עובדי גלולים בכנען : (יא) לסיחון. הרג לסיחון וגו' וה... בפרט לרוב חזקם ואח"כ כלל כל מלכי כנען יחד : (יב) ארצם. של המלכים ההם נתן נחלה וחזר ופירש שנתן נחלה לישראל עמו : (יג) ה' שמך לעולם. ר"ל ... כחו מאז כן כחו עד העולם : זכרך. היא היא כי בשמו יזכר וכפל הדבר לחזוק : (יד) כי ידין. כי עוד יבוא זמן אשר ידין ה' דין עמו : יתנחם. יתחשב מ... אחרת להיטיב להם : (טו) עצבי הגוים. אבל הגלולים אשר העובדי גלולים עובדים להם הלא המה מכסף ומזהב והמה מעשה ידי אדם ואין ממש בהם : (ט... להם

(טז) ואחר כן הזכיר הרגשת העין גם האזנים שהם נכבדות בהרגשות והניח השלש האחרות וטעם אף אין יש רוח בפיהם הרוח שהוא הגוף שימצא לאדם
ה ולעוף לכל מרגיש והוא עיקר כל הרגשות והנה העצב פחית מכל מרגיש וטעם בפיהם כי הרוח הנכנס מהפה יחיה יעמוד זה הרוח בלב ובצאתו מהלב יצא
ל כן אמר בפיהם: (יח) כמוהם. שהם בלא נשמה ובלא מראה ושמע וריח: (יט) בית. ברכו את ה'. שהבדיל אתכם מן העמים וכלל בתחל' בית ישראל ואחר כך
נכבדי הנכבדים שהם בי"ת אהרן ואחר כן כלל כל השבט וכלל באחרונ' כל יראי ה' מישראל ומן הגוים וזאת היא הברכה: (כא) ברוך ה'. הללויה. שתאמרו ברוך
ה'. (א) הודו. דברי המשורר לישראל והטעם כי הוא טוב: (ב) הודו לאלהי האלהים. המלאכים העליונים שאינם גופות ולא בגופות: (ג) הודו לאדוני האדונים. המלאכים הם אדוני הארץ: (ד) לעושה נפלאות. מעין והם העגולות הכבודות שהם צבא השמים: (ה) לעושה. הכל דבק עם הודו וזהו הרקיע שהוא שמי הארץ: (ו) לרוקע. כי המים תחת הארץ בחצי הכדור כאשר פירשתי בפרשת בראשית ומלת רוקע פועל ונפתח הקו"ף בעבור אות הגרון והנה הזכיר מה שהוא על ראש עין האדם והארץ אשר תחתיו: (ז) לעושה. הזכיר שני המאורות כי חיי האדם תלויין בהם ואחר כך פירש כל אחד מהם: (ח) את השמש. לבדה ואת הירח משתתפים ובעבור היות השמש בלילה תחת הארץ אין כח לה ולולי אור הלבנה והכוכבים לא ישאר חי וצמח ועם כל אלה הזכיר כי לעולם חסדו שהוא עושה כן תמיד: (י) ושב עתה להזכיר כי חייבים אנחנו להודו' לשם על האותות שעשה בעבור עמו והחל למכה אחר שהזכיר למכה מצרים פרט בבכוריהם וזה חסד גדול עם ישראל להנקם מאויביהם: (יא) ויוצא מתוכם. מתוך מצרים: (יב) ביד. רמה לא כעבדים הבורחים מפני אדוניהם: (יג) לגוזר. גם זה חסד היה כי היה יכול להעבירם במים ולא ימותו רק יעברו בפחד ובעצבון: (יד) והעביר. זה הכתוב לאות כי נכנסו בים הרבה רחוק מהיבשה וזה טעם בתוכו: (טו) ונער. הנה פרעה טבע וכל חילו אז היו ישראל חפשים וזה טעם כי לעולם חסדו עם ישראל

(יתעלב): (יז) אף אין ... בפיהם. גם רוח אין אפילו כבהמה זו כל שכן ... כרו כאדם ומאחר שאין ... וח אין צריך לפרש רוח ... אף זה פתח. ואף ... לא יריחון קמץ (סא"א): ... אי ה'. אלו הגרים ... : (ד) לעשה נפלאות לבדו. כראשונה לא ... ולאך כשעשאן לנפלאות ... השמים והארץ השמש ... : (י) למכה מצרים ... הם. בבוריהם לא נאמר ... בכוריהם עמדו בכורים ... וקן של אביהם המעכבי' ... כששמעו נגע עשירי ... שה: (יג) לגזרים. י"ב קרעים

יִרְאוּ׃ יז אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ
אַף אֵין־יֶשׁ־רוּחַ בְּפִיהֶם׃ יח כְּמוֹהֶם
יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם׃
יט בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה
בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ כ בֵּית
הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה יִרְאֵי יְהוָה
בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ כא בָּרוּךְ יְהוָה ׀
מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָ͏ִם הַלְלוּיָהּ׃

קלו

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ב הוֹדוּ לֵאלֹהֵי
הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ג הוֹדוּ
לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעֹלָם חַסְדּוֹ׃
ד לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ה לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם
בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ו לְרֹקַע
הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
ז לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ׃ ח אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת
בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ט אֶת־הַיָּרֵחַ
וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ י לְמַכֵּה מִצְרַיִם
בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יא וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ׃ יב בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ
נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ יג לְגֹזֵר
יַם־סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יד וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ טו וְנִעֵר פַּרְעֹה
וְחֵילוֹ בְיַם־סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

ג׳ · ח׳ חס׳ בכתובים · ב׳ · ח׳ · ג׳ · ז׳ מפסקי׳ ח׳ בליש׳. ג׳ · ג׳ · ג׳ · ג׳ · ג׳ · ג׳ ומ״ל · י״ב מ״ל · ג׳ · ג׳ · ג׳ · ג׳

וְלָא חָמְיָן׃ יז אוּדְנִין לְהוֹן וְלָא
צָיְתִין נְחִירֵי וְלָא אִית רוּחָא
דְחַיֵי בְּפוּמְהוֹן׃ יח דִי כְּמַתְהוֹן
יְהוֹן עוֹבָדֵיהוֹן כָּל דְמִתְרְחִיץ
עֲלֵיהוֹן׃ יט דְבֵית יִשְׂרָאֵל
בָּרִיכוּ יָת יְיָ דְבֵית אַהֲרֹן
בָּרִיכוּ יָת יְיָ׃ כ דְבֵית
לֵוָאֵי בָּרִיכוּ יָת יְיָ דַחֲלַיָא
דַיְיָ בָּרִיכוּ יָת יְיָ׃ כא בְּרִיךְ
יְיָ מִצִּיוֹן דְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתֵּיהּ
בִּירוּשְׁלֵם הַלְלוּיָהּ׃ א שַׁבַּחוּ
קֳדָם יְיָ אֲרוּם טָב אֲרוּם לְעָלַם
טוּבֵיהּ׃ ב שַׁבַּחוּ לֶאֱלָהֵי אֱלָהַיָא
אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ ג שַׁבַּחוּ
לְמָרֵי מָרַיָא אֲרוּם לְעָלַם
טוּבֵיהּ׃ ד לְעָבֵד פְּרִישָׁן רַבְרְבָן
בִּלְחוֹדוֹהִי אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃
ה לְעָבֵד שְׁמַיָא בְּסוּכְלְתָנוּ
אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ ו לִרְדִיד
אַרְעָא עֲלַוֵי דְמַיָא אֲרוּם לְעָלַם
טוּבֵיהּ׃ ז לְעָבֵד נְהוֹרִין
רַבְרְבִין אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃
ח יָת שִׁמְשָׁא לְמִשְׁלַט בִּימָמָא
אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ ט יָת
סִיהֲרָא וְכוֹכְבַיָא לְמִשְׁלַט
בְּלֵילְיָא אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃
י לְמָחֵי מִצְרָאֵי בְּמַכְתָּשִׁין
קְטַל אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃
יא וְאַפֵּיק יִשְׂרָאֵל פְּרִיקִין
מִבֵּינֵיהוֹן אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃
יב בְּאִידָא תַּקִּיפָא וּבִדְרָעַ
מְרַמְּמָא אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃
יג לְצַלַּח יַמָּא דְסוּף לִצְלוּחָא
אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ יד וְאַעְבַּר
יִשְׂרָאֵל בִּמְצִיעֵיהּ אֲרוּם לְעָלַם
טוּבֵיהּ׃ טו וְשַׁנֵּק פַּרְעֹה
וְחֵילְוָתֵיהּ בְּיַמָּא דְסוּף אֲרוּם

... ארנים ז' מפסקין א' בליש' ... הוא אלהי אלוהים וארוני ... : לארניהם למלך מצרים. ... הבשן האמרות לארניהם ... ונשתה. ואדנינו דוד לא ... ארנינו מכל אלהים. הודו ... לאדנים. כי קדוש היום ... . ועיין במסרה רבתא ... הניקוד והנגינות בשער ... כלב ובשער שמתחיל כל ... להות ונמסר גם בעמוס ... : ויוצא י"ב מ"ל בקריא' ... א אתו החוצה ויאמר הבט ... מימה. ויוצא העבד כלי ... י זהב. ויאמר שלום לכם ... ו. ויוצא יוסף אותם מעם ... ויוצא משה את העם ... האלהים. וגדעון בא ויעש ... . ויוצא משם את כלי ... . פתח ה' את אוצרו ... . לקול תתו המון מים ... ויוצא יהוידע הכהן. לקול ... ון מים תגינא דסיפרא. ... ישראל מתוכם אלין מ"ל ... בקריאה וסי' נמסר בסדר

תולדות אהרן

תולדות אהרן בית אהרן. שבועות יג יד: ברוך ה'. פיטס לט זוסר ויקרא: הודו לה'. פסחים קית (סוכה נג): הודו לאלהי. (פסחים לב תענית סו): לעשה השמים. זוהר בלק: לרוקע. חגיגה יב (חגיגה עו): לגוזר. פסחים קית:

מצודת ציון

... ינו נענה: (יז) יאזינו. ענין ... הוא מלשון אוזן: (ו) לרוקע. ... זה ופריסה כמו וצורף בזהב ... ישעיה מ): (יג) לגוזר. ... ם וחתוך כמו גזרו את הילד ... : (טו) ונער. ענין תנועה ... מו חצני נערתי (נחמיה ה): ... מל' חיל וצבא: ויפרקנו

מצודת דוד

ר"ל אם אמנם עשו להם פה מה בכך הלא לא ידברו בו: (יז) אף אין יש ... פילו רוח החיוני כבהמה אין בפיהם: (יח) כמוהם. בקללה אמר שהאומנים את הגלולים יהיו כמו הגלולים לבל ידברו וכו' וכן יהיו כל הבוטח (יט) ברכו. על שהבדיל אתכם מן העובדי גלולים התועים: בית אהרן וגו'. אחד ברכו לפי כח השגה: (כ) יראי ה'. אלו חסידי או"ה: (כא) מציון. ... אור שכינתו מציון השוכן בירושלים: הללויה. הללו את יה בזה ההלול לומר ... מציון וכו': קלו (א) כי לעולם חסדו. כי חסד ה' הוא דבר המתקיים לא כן חסדו של ב"ו: (ב) האלהים. הם מלאכי מעלה: (ג) האדונים. ... השמים והכסילים שהם אדונים למשול בארץ וה' הוא אדון אליהם ולכל ... און יעשה: (ד) לעושה. מוסב על מלת הודו לומר הודו לעושה נפלאות גדולות וכן כולם: לבדו. ואינו צריך לעזר מלאכי מעלה: (ו) על המים. והוא נגד הטבע כי טבע המים לעלות ממעל לארץ: (ח) את השמש. ר"ל הודו לעושה את השמש למשול ביום וקבע לו תחומו ולא יעבור: (י) בבכוריהם. ביד בכוריהם כי כאשר שמעו הבכורים ממכת בכורות עמדו על אבותיהם למסר לשלח את ישראל: (יא) ויוצא. ר"ל הודו לאשר הוציא את ישראל מתוך מצרים: (יב) ביד. ר"ל הודו לאשר הוציא ביד חזקה ובזרוע נטויה והמשילו לגבור הנוטה בידו מול האויב בהלחמו עמו ואמר הודו לו על שהוציאם ביד רמה ולא כעבדים הבורחים: (יג) לגזרים. לקרעים הרבה לכל שבט שביל לעצמו: (יד) והעביר. הודו לאשר העביר את ישראל בתוך הים: (טו) ונער. הודו לאשר נער וטרד בתנועה חזקה את פרעה וגו': למוליך

טז לְמוֹלִ֣יךְ עַ֭מּוֹ בַּמִּדְבָּ֑ר כִּ֖י לְעוֹלָ֣ם חַסְדּֽוֹ׃ יז לְ֭מַכֵּה מְלָכִ֣ים גְּדֹלִ֑ים כִּ֖י לְעוֹלָ֣ם חַסְדּֽוֹ׃ יח וַֽ֭יַּהֲרֹג מְלָכִ֣ים אַדִּירִ֑ים כִּ֖י לְעוֹלָ֣ם חַסְדּֽוֹ׃ יט לְ֭סִיחוֹן מֶ֣לֶךְ הָאֱמֹרִ֑י כִּ֖י לְעוֹלָ֣ם חַסְדּֽוֹ׃ כ וּ֭לְעוֹג מֶ֣לֶךְ הַבָּשָׁ֑ן כִּ֖י לְעוֹלָ֣ם חַסְדּֽוֹ׃ כא וְנָתַ֣ן אַרְצָ֣ם לְנַחֲלָ֑ה כִּ֖י לְעוֹלָ֣ם חַסְדּֽוֹ׃ כב נַ֭חֲלָה לְיִשְׂרָאֵ֣ל עַבְדּ֑וֹ כִּ֖י לְעוֹלָ֣ם חַסְדּֽוֹ׃ כג שֶׁ֭בְּשִׁפְלֵנוּ זָ֣כַר לָ֑נוּ כִּ֖י לְעוֹלָ֣ם חַסְדּֽוֹ׃ כד וַיִּפְרְקֵ֥נוּ מִצָּרֵ֑ינוּ כִּ֖י לְעוֹלָ֣ם חַסְדּֽוֹ׃ כה נֹתֵ֣ן לֶ֭חֶם לְכָל־בָּשָׂ֑ר כִּ֖י לְעוֹלָ֣ם חַסְדּֽוֹ׃ כו ה֭וֹדוּ לְאֵ֣ל הַשָּׁמָ֑יִם כִּ֖י לְעוֹלָ֣ם חַסְדּֽוֹ׃

קלז א עַ֥ל נַהֲר֨וֹת ׀ בָּבֶ֗ל שָׁ֣ם יָ֭שַׁבְנוּ גַּם־בָּכִ֑ינוּ בְּ֝זָכְרֵ֗נוּ אֶת־צִיּֽוֹן׃ ב עַֽל־עֲרָבִ֥ים בְּתוֹכָ֑הּ תָּ֝לִ֗ינוּ כִּנֹּרוֹתֵֽינוּ׃ ג כִּ֤י שָׁ֨ם שְֽׁאֵל֪וּנוּ שׁוֹבֵ֡ינוּ דִּבְרֵי־שִׁ֭יר וְתוֹלָלֵ֣ינוּ שִׂמְחָ֑ה שִׁ֥ירוּ לָ֝֗נוּ מִשִּׁ֥יר צִיּֽוֹן׃ ד אֵ֗יךְ נָשִׁ֥יר אֶת־שִׁיר־יְהֹוָ֑ה עַ֝֗ל אַדְמַ֥ת נֵכָֽר׃ ה אִֽם־אֶשְׁכָּחֵ֥ךְ יְֽרוּשָׁלִָ֗ם תִּשְׁכַּ֥ח יְמִינִֽי׃ ו תִּדְבַּ֥ק לְשׁוֹנִ֨י ׀ לְחִכִּי֮ אִם־

לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ טז לִמְהַלֵּךְ עַמֵּיהּ בְּמַדְבְּרָא אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ יז לְמָחֵי מַלְכִין רַבְרְבִין אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ יח וּקְטַל מַלְכִין גֵּיוְתָנִין אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ יט לְסִיחוֹן מַלְכָּא אֱמוֹרָאָה אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ כ וּלְעוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ כא וִיהַב אַרְעֲהוֹן לְאַחְסָנָא אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ כב אַחְסַנְתָּא לְיִשְׂרָאֵל עַבְדֵיהּ אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ כג בְּאִתְמַכְּכוּתָנָא דְּכַר לָנָא קְדָמוֹהִי אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ כד וּפְרִיקָנָא מִן מְעִיקָנָא אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ כה דִּיהַב מְזוֹנֵיהּ לְכָל בִּסְרָא אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ כו שַׁבַּחוּ לֶאֱלָהָא שְׁמַיָּא אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ א עַל נַהֲרָוָתָא דְבָבֶל תַּמָּן יָתִבְנָא לְחוֹד בְּכֵינָא כַּד הֲוֵינָא דָכְרִין יַת צִיּוֹן׃ ב עַל עֲרָבִין בִּמְצִיעֲתָא תָּלֵינָן כִּנָּרָנָא׃ ג אֲרוּם תַּמָּן שַׁיְלוּ יָתָנָא בַּבְלָאֵי דִּשְׁבוֹ יָתָנָא לְמֵימַר מִלִּין דְּשִׁירַיָּא וּבִזְזָנָא עַל עֵסַק חֶדְוָא אָמְרִין שַׁבַּחוּ לָנָא מִן שִׁירָתָא דַּהֲוֵיתוֹן אָמְרִין בְּצִיּוֹן׃ ד מִן יַד לֵוָאֵי אָמְרִין הֵיכְדֵין נְשַׁבַּח יַת תּוּשְׁבַּחְתָּא דַיְיָ עַל אַרְעָא חִילוֹנִיתָא׃ ה מְתִיבָא קָל רוּחָא דְקוּדְשָׁא וְאָמְרָא דְאִין מַנְשֵׁינָא לִיךְ יְרוּשְׁלֶם אַנְשְׁיָה לִימִינִי׃ ו תִּדְבַּק לִישָׁנִי לְמוֹרִ

אבן עזרא

ישראל: (טז) למוליך. בענן וזה חסד או במדבר הגדול ככתוב לכתך אחרי במדבר: (יז) למכה: (יח) ויהרוג. הטעם כפול ועתה פירש אותם בעבור שהיו חזקים וכן אמר הנביא על האמורי אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים וככה מיד האמורי בחרבי ובקשתי כי לא שלם עון האמורי: (כא) ונתן. שלא היה בדרך לתתה להם על כן הזכירה נחלה: (כג) שבשפלנו. זכר שהניחו בנחלה והיו בגלות בבל זכר לנו כמו הרגו לאכר כי הטעם זכר אותנו: (כד) ויפרקנו. ששבו אל בית שני ובהיותם שם בתחלת בואם גם בדרך זן השם אותם כאשר אמר הנביא לא ירעבו ולא יצמאו על כן: (כה) נותן לחם לכל בשר: (כו) הודו. בעבור כי סבת הלחם מטר השמים וכן כתוב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים על כן חתם הודו לאל השמים וזה הוא שיאמר זה לזה בימים ההם: (א) על נהרות בבל. בראש הספר הזכרתי דעת המפרשי' במזמור הזה וזה המזמור נאמר על לשון הלוים שהם המשוררים בגלותם על בבל וטעם על נהרות בהתבודדם מהבבליים שלא ישמעו בהיתסועד בעבור שאמרו תלינו כנורותינו וטעם ישבנו כמו משתוממים יושב משמים על כן מלת גם: (ב) על. אמר ר' משה כי בתוכה בתוך ציון טרם גלותם ולפי דעתי כי בתוכ' בבבל והעד על נהרות בבל שהערבים סביבות הנהר ובעבור שאמר נהרות לאות כי היו רבים ולא היה בירושלם נהר כי גיחון סתמו חזקיהו ככתוב בדברי הימים ועוד ראיה אחרת כי שם על בבל כי שם היו אומרי' שירו לנו ומלת ותוללינו קשה ורבי יהודה המדקדק אמר שהוא מגזרת על הר גבוה ותלול בדרך רחוקה ורבי משה הכהן אמר כי ותוללינו מגזרת יללה על משקל ותושבינו כאילו אמר יללתינו וככה פי' ותחת יללתינו היתה שמחה להם ולא דבר נכונה כי אין בכתוב זכר ותחת גם יללתינו היתה שמחה להם אם כן למה היו מבקשים שישירו והטעות הגדולה שתושבינו תואר אדם ותוללינו שם ולפי דעתי הנה מצאנו שרה את אלהים תשתרר עלינו גם השתרר ו... כל עוברי דרך מפעלי הכפל והמה בוסים את הגרגות שרשו שסה וככה יהיה תלל גם תלה שנים שרשי' והטעם אחד והנה ותוללינו כמו תלינו כנורות... ותוללינו ותליתינו כלי השמחה והנה הטעם כפול וזאת היתה תשובתינו איך נשיר: (ד) נכר. תאר כי אדמת מלה סמוכה לשון נקבה אדמת גוי נכר ... אל נכר הפך שיר ה': (ה) אם. דברי כל אחד מהמשוררי' בלבם וטעם אשכחך כנגד בזכרנו וטעם ימיני בעבור כנורותינו כי בימין נגון היתרים ופעו... ימיני חסר כמו המעשה והזכיר על הימין תשכח דרך משל ויש אומרים שפירושו תיבש כלי חבר: (ו) תדבק. טעם לשוני כי הלשון הוגה בשירי'. אזכרכי כדר... ומשל...

רשי

קרעים לי"ב שבטים: (יז) מלכים גדולים. כאן רמז ל"א מלכים וה... פרעה וחילו ומכת מצרים למלכים אדירים קשים מהם שקול סיחון כנגד... אחד לעצמו וכן פירש למעלה לסיחון מלך האמרי ולעוג מלך הבשן ולכל... כנען. כן בהגדה: (כג) שבשפלנו זכר לנו. במצרי' זכר לנו: (כד) וי... מתוכם והפליא לנו ... (כה) נותן לחם. רמז ... (כל המעשים): (כו) ... השמים. המכין בהם ... בריה. עשרים וששה ... חסדו נאמרו במזמור ... עשרים וששה דורות שהי' בלא תורה ונתקיים ... של הקב"ה: (א) ש... בבל שם ישבנו. כשירד... ושאלם נבוכדנצר שישיר... שהיו משוררין על הדוכן ... ערבי'. ערבי נחל: (ג) ... שמחה. מיני כלי זמר... שהם תולין (שתולין) ... כך פירשו מנחם ... שמחה ותוללינו של שמח... לפתור תוללינו איכה... מהוללים ומשטים ... ומהוללי בי נשבעו (ל... (ה) אם אשכחך ירו... כנסת

ויקח קרח: נהרות ג' וסי... נהרות איתן. הלא טו... ופ׳פר. על נהרות בבל ע... אשכחך ב' וסי' ואנכי לא...

תולדות אהרן נותן לחם ... ד פסחים ... תרומה (תענית סו): על... פסחים קיח גטין נו זוהר ... אם אשכחך. ב"ב ס ע"ב ... שער נא:

מצודת ציון

(כד) ויפרקנו. הוא תרגום ... וכן פורק אין מידם (איכה ...) ערבים. שם אילן סרק ... הנחלים כמו וערבי נחל (ויקרא ...) תלינו. מלשון תליה: (ג) ... מל' שבי: ותוללנו. מל' ה... וכ...

מצודת דוד

(טז) למוליך. ר"ל היה מוליכם בדרך הישר ע"י עמוד הענן: (יח) ויהרוג. הודו לאשר הרג מלכים אדירים של כנען והם המלכים הגדולים שזכר וכפל הדבר במ"ש: (יט) לסיחון. הודו לאשר הרג לסיחון וגו' ובעבור חזקו פרטו לעצמו: (כ) ולעוג. הודו לאשר הרג גם לעוג וגו' ובעבור חזקו פרט גם אותו: (כא) ונתן. הודו לאשר גם נתן ארצם לנחלה עם כי לא שאלו רק לעבור בגבולו: (כב) נחלה. הודו לאשר נתנם נחלה לכל ישראל עבדו כי לקיים שבועתו להאבות היה די אם היה נתנם להצדיקים שבדור: (כג) שבשפלנו. הודו לאשר זכר אותנו בעוד היינו בתכלית השפלות במצרים נבזים ומלוכלכים בעבודת פרך: (כד) ויפרקנו. הודו לאשר פרק והושיע לנו מצרינו: (כה) נותן. הודו לנותן לחם לכל הבריות ומשגיח על הכל: (כו) לאל השמים. לאל היושב בשמים העליון על כל: קלז (א) על נהרות בבל. דוד צפה ברוה"ק אשר יגלה נ"נ את ישראל לבבל ואמר בלשון הלוים אשר יקוננו ויספרו את הקורות אותם בדרך ויאמרו הנה בהיותינו על נהרות בבל ... ישיבה הראויה לגולים מופה לארץ וגם בכינו על כי זכרנו את ציון החורבה וש... (ב) על ערבים. על אילני ערבים שבנחל תלינו הכנורות שהיינו מנגנ' בבה"מ וכוונתם היה להעלימם מן העין תוך ענפי האילנות למען לא יראום ... (ג) כי שם. ר"ל מעט העלמתם היה כי שם שאלו השבאים מאתנו לנגן על... דברי שיר: ותוללנו. המהתלים והמלעיגים בנו שאלו דברי שמחה ואמרו לנו ... מן השיר אשר שוררתם בציון: (ד) איך נשיר. ר"ל אמרנו אז בלבנו איך ... שיר ה' על אדמת נכר שאינו מקום המקדש לפי שפחדנו פן יכופו אותנו ... לזה העלמנום מן העין ואמרנו שנאבדו בדרך: (ה) אם אשכחך. ידבר ב... סגולה שיאמרו אם אשכחך ירושלים אז הימין שלי תשכח את כוחה ואת ה... (ו) תדבק. תהיה לשוני דבוקה לחכי לבל אוכל לדבר אם לא אזכיר או...

רשי

ישראל אומרת כן : (ו) אם לא אעלה את ירושלים . את זכרון אבל אעלה להזכירו בראש כל שמחתי : ערו ערו . לשון חורבן וכן בבל הרחבה ערער תתערער (ירמיה נא נט) וכן ערות יסוד ג') ואינו נופל אלא על דבר שעוקרין שרשיו מהארץ : (א) נגד
אומרך . לעיני השרים
ס) : (ב) כי הגדלת על
אמרתך . שמך בעל
קווא ונוקם ואמרת
טובך וחסדך הגדלת
שמך אמרתך שאתה
לנו על מדותיך וסולח
) תרהיבני . הגדלתני .
שמעו . כששמעו אמרי
תרצה לא תנאף הודו
רי פיך על אנכי ולא
כדי הוא להקבילם מול
עליהם תהלה ואח"כ
ל גזרותיו : (ו) יודע .
מו ויודע בהם את אנשי
(ח) יגמור בעדי . ישכים
שותי : מעשי ידיך .
בחירה שנאמר בו כוננו
ידיך

תהלים קלז–קלח

לֹא אֶזְכְּרֵכִי אִם־לֹא אַעֲלֶה אֶת־
יְרוּשָׁלִַם עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי: ז זְכֹר
יְהוָה | לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלִָם
הָאֹמְרִים עָרוּ | עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ:
ח בַּת־בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה אַשְׁרֵי
שֶׁיְשַׁלֶּם־לָךְ אֶת־גְּמוּלֵךְ שֶׁגָּמַלְתְּ
לָנוּ: ט אַשְׁרֵי | שֶׁיֹּאחֵז | וְנִפֵּץ אֶת־
עֹלָלַיִךְ אֶל־הַסָּלַע:

קלח א לְדָוִד | אוֹדְךָ בְכָל־
לִבִּי נֶגֶד אֱלֹהִים אֲזַמְּרֶךָּ: ב אֶשְׁתַּחֲוֶה
אֶל־הֵיכַל קָדְשְׁךָ וְאוֹדֶה אֶת־שְׁמֶךָ
עַל־חַסְדְּךָ וְעַל־אֲמִתֶּךָ כִּי־הִגְדַּלְתָּ
עַל־כָּל־שִׁמְךָ אִמְרָתֶךָ: ג בְּיוֹם
קָרָאתִי וַתַּעֲנֵנִי תַּרְהִבֵנִי בְנַפְשִׁי
עֹז: ד יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־מַלְכֵי־אָרֶץ
כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי־פִיךָ: ה וְיָשִׁירוּ
בְּדַרְכֵי יְהוָה כִּי גָדוֹל כְּבוֹד יְהוָה:
ו כִּי־רָם יְהוָה וְשָׁפָל יִרְאֶה וְגָבֹהַּ
מִמֶּרְחָק יְיֵדָע: ז אִם־אֵלֵךְ | בְּקֶרֶב
צָרָה תְּחַיֵּנִי עַל אַף אֹיְבַי תִּשְׁלַח
יָדֶךָ וְתוֹשִׁיעֵנִי יְמִינֶךָ: ח יְהוָה
יִגְמֹר בַּעֲדִי יְהוָה חַסְדְּךָ לְעוֹלָם
מַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אַל־תֶּרֶף:

ל'. ח' — ל' — ח' — ל'. ב' בזער — ל' — ל'. ל' — ב' חד מ"ל על נפש ז' בטעם — ל' — י"ב בלים' וחס' ל' וחס' — ל' וחד ויסירו ואינגו מן ב' זוגין חד ס' וחד סי"ן — ל' — ס' חס' בכיפ' — י"א כתי' י' ג'

תרגום

לא אדכר יתיכי אין לא אסיק דכרן ירושלם על שרוי חדות בית שמשי : ז אמר מיכאל רבא דירושלם אדכר יי לעלמא לאדומא דאחריבו ירושלם דאמרין צדו צדו עד דישתאסא בה : ח אמר גבריאל רבא דציון לאומא בבליתא בזוזיתא טב ליה דישלם לך ית גומליך ביש די גמלתא לנא : ט טב ליה דאחד ומרטש ית טלייך על כיפא : א על יד דוד אודי קדמך יי בכל לבי קבל דיניא אזמרנך : ב אסגוד קדם היכלא דקודשך ואודי ית שמך מטול טובך ומטול קושטך ארום אסגיתא על כל שמך מימרי תושבחתך : ג ביומא די קרית עני יתי אסגעתני בנפשי עושנא : ד יודון קדמך יי כל מלכי ארעא ארום שמעו מימרי תושבחתך : ה וישבחון על כבישי יי ארום רב איקרא דיי : ו ארום רמא יי ומכיך יחמי לטב וגיותנא מן שמיא רחיקין ימאיך : ז אין אהלך במצע עקתא תחינני על נחירא בעלי דבבי תושיט אידך תהון ותפרקנני ימינך : ח יי ישלים בישא עלויהון אמטולתי יי טובך לעלם עובדי אידך לא תשבוק :

אבן עזרא

ומשא ה' לא תזכרו עוד : אם לא אעלה . הטעם שיקדים זכר ירושלם על ראש שמחתו : (ז) זכור . איננו מדבר על גלות טיטוס כאשר חשבו רבים כי הנה אחרי כן הזכיר בת בבל ועוד כי טיטוס הרשע לא היה מזרע אדום כי אנשי רומא הם יוונים בראיות רק כאשר היה אדום תחת יד ישראל היו שמחים במפלת ישראל וככה כתוב בספר עובדיה גם שישי ושמחי בת אדום והחרפה שהיו האדומיי' מחרפי' את ישראל יום שנלכדה ירושלם ונשרף ההיכל על יד הכשדים היתה קשה לישראל יותר מצרתו וכן אמר ואל תגדל פיך וזהו זכור האומרים לבבליים גלו וערו יסודות ירושלם והנה ערו מגזרת פתאן יערה והיה ראוי להיות על משקל כלו מעשיהם והרי"ש חסיר' דגש כמנהג וטעמו' שהוא סוף פסוק היתה המלה מלעיל כמו כלו כעשן כלו ובעבור היות הטעם במלת ערו האחרון בא אות הראשון על כן שב גם ערו הראשון מלעיל : (ח) בת . דברי המשורר מתפלל שתהיה בת בבל שדודה : (ט) אשרי . ספר אכזריות לבם שנפצו עוללי ישראל על כן למעלה את גמולך : (א) לדוד אודך בכל לבי . בנעלם : נגד אלהים . הם הדיינים המקיימים משפטי אלהים בארץ . אזמרך . בגלוי : (ב) אשתחוה . יש אומרים כי היכל קדשך השמים וזה רחוק בעבור אשתחוה והנכון שהוא המקום שהיה שם הארון. מצאנו בכל ספר כל שמך בקמץ חטף על כן לא דבר נכונה המפרש שאמר כי הגדלת על כל בחולם והפעול שמך ותחס' וי"ו ואמרתך והנכון בעיני כי יש לשם הנכבד שמות תואר כמו אדני הקמוץ גם אלהים ואל שדי רק שם העצם הוא הנכתב ואיננו נקרא הוא הנכבד והנורא על הכל וזה השם לא נודע עד שבא משה אדונינו והשם אמר לו זה השם וזה הוא ואודה את שמך שהוא שם העצם והנה הטעם כי הגדלת על כל שם שיש לך שהם שמות התואר השם הנכבד שאמרת : (ג) ביום. תרהיבני . תחזקני : עוז . פעול והנה מלת תרהיבני יוצאה פעולים : (ד) יודוך . טעם שמעו אמרי פיך שמשחתני להיותי נגיד ועמים ישרתוני : (ה) וישירו . לא יהיה להם שירות חשק או שירות מלחמות רק שירות השם ולספר מעשיו : (ו) כי . אז יתברר להם כי השם אף על פי שהוא רם על הכל הוא רואה השפל כמוני שהייתי בתחלה רועה צאן וטעם רואה י ומלת יידע מהכבד כמו וייטב ונפתח הדל"ת בעבור אות הגרון : ממרחק . ממקום רחוק כגבוה שמים מעל הארץ ומלת יידע ילמדנו דעת שייסרנו כמו הם את אנשי סוכות : (ז) אם . הנה ידעתי כי אתה רם ותראה השפל על כן אדע אם אלך בקרב צרה אדע שתחייני ואיך תחייני שתשלח ידך הנטויה : על אף אויבי. א"ר משה אף על אויבי ולפי דעתי שהוא כמשמעו על אף אויבי כמו להכעיסם והטעם בעל כרחם : (ח) ה' . יגמר . חפצי בעדי או יגמור מעשי והנה

מצודת דוד

אעלה את זכרון ירושלים בראש שמחתי ר"ל בתחילת השמחה אשים לב על האבלה בעת תוקף השמחה : (ז) זכור וגו' . לשלם להם גמול על זה : את יום י'. מה שעשו בעת חורבן ירושלי' אשר אמרו לבבלי' החריבו והשחיתו עד שתגלו אשר בה והשיתי אותם לעקור את הכל : (ח) השדודה . אשר סופך להיות שדודה על ידי דריוש המדי : אשרי שישלם . משובח ומהולל יהיה זה אשר ישלם לך גמולך הראוי לך כפי אשר גמלת לנו (ט) : אשרי שיאחז . משובח ומהולל אשר יאחז בידו את עולליך וירוצצם על פני הסלע : קלח (א) נגד אלהים . שופטים והחכמים כמו עד האלהים יבא דבר שניהם (שמות כב) : (ב) ועל אמתך . על שאתה מאמת אמרי הבטחתך לקבל שבים : כי הגדלת על כל שמך אמרתך . כל שמות המקום ב"ה מורים על מרבית גדולתו והמורה במלך גדול הלא אחת דתו להמית ואין מועיל שום פיוס ולזה אמר כי אתה הגדלת על כל שם שיש לך המורים על הגדולה ומאשימים את החוטא מאוד הנה על כולם הגדלת אמרתך שהבטחת לקבל שבים ועם כי מלך גדול אתה : (ג) תרהיבני . תחזקני לשום בנפשי עוז להתחזק בעבודתך : (ד) כי שמעו . כאשר שמעו אמרי פיך שאתה מקבל שבים אז יודוך : (ה) וישירו . לא ישירו שירי שחוק וחשק כ"א ישירו בדרכי ה' ומדותיו : כי גדול וגו' . וראוי הם כן לשיר בדרכיו : (ו) כי רם ה' . עם שהוא רם מאוד מ"מ יראה את השפל וישגיח בו להקימו : וגבוה . עם כי מושבו בשמים מ"מ ממרחק ייסר את החוטאים : (ז) תחייני . ר"ל תחייני מהצרה : על אף אויבי . על כי בערה בהם אפם וחמתם לבלעני לזה תשלח עליהם מכת ידך לי בימינך : (ח) יגמור בעדי . כאשר החל להראות חסדו כן יגמור בעדי ר"ל ישלים חסדו עלי לעולם : מעשי ידיך . הלא אני מעשה ידיך כי אתה המלכתני לזה

מצודת ציון

וכן מהוללי בי נשבעו (לעיל ק"ב) : (ו) על ראש . כמו בראש וכן עמדתם על חרבכם (יחזקאל ל"ג) ומשפטו בחרבכם : (ז) ערו . ענין חורבן והשחתה כמו ערות יסוד (חבקוק ג') : (ח) בת בבל . עדת בבל : השדודה . מלשון שדידה וגזל : שגמלת . לפעמים יאמר לשון גמול על תחלת עשיית הרעה וכן ואם גומלים אתם עלי (יואל ד') : (ט) ונפץ . ענין השבירה עם הרצון והפזור כמו ונפוץ הכדים (שופטים ז') : עולליך . בניך הקטנים כמו עוללים ויונקים (לעיל ח') : (ג) תרהיבני . ענין התחזקות כמו ורהבם עמל ואון (לעיל צ) : (ו) יידע . ייסר כמו ויודע בהם את אנשי סוכות (שופטים ח) : (ח) יגמור . מלשון גמר והשלמה : בעדי . עלי : תרף . מל' רפיון : בנתה

קלט

א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר יְהוָה חֲקַרְתַּנִי וַתֵּדָע׃ ב אַתָּה יָדַעְתָּ
שִׁבְתִּי וְקוּמִי בַּנְתָּה לְרֵעִי מֵרָחוֹק׃
ג אָרְחִי וְרִבְעִי זֵרִיתָ וְכָל־דְּרָכַי
הִסְכַּנְתָּה׃ ד כִּי אֵין מִלָּה בִּלְשׁוֹנִי
הֵן יְהוָה יָדַעְתָּ כֻלָּהּ׃ ה אָחוֹר וָקֶדֶם
צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה׃ ו פְּלִאיָה
דַעַת מִמֶּנִּי נִשְׂגְּבָה לֹא־אוּכַל לָהּ׃
ז אָנָה אֵלֵךְ מֵרוּחֶךָ וְאָנָה מִפָּנֶיךָ
אֶבְרָח׃ ח אִם־אֶסַּק שָׁמַיִם שָׁם
אָתָּה וְאַצִּיעָה שְּׁאוֹל הִנֶּךָּ׃ ט אֶשָּׂא
כַנְפֵי־שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם׃
י גַּם־שָׁם יָדְךָ תַנְחֵנִי וְתֹאחֲזֵנִי יְמִינֶךָ׃
יא וָאֹמַר אַךְ־חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי וְלַיְלָה
אוֹר בַּעֲדֵנִי׃ יב גַּם־חֹשֶׁךְ לֹא־יַחְשִׁיךְ
מִמֶּךָּ וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר כַּחֲשֵׁיכָה
כָּאוֹרָה׃ יג כִּי־אַתָּה קָנִיתָ כִלְיֹתָי

תרגום

א לְשַׁבָּחָא עַל יַד דָוִד
תוּשְׁבַּחְתָּא יְיָ פִּשְׁפַּשְׁתַּנִי
וִידַעְתָּא׃ ב אַתְּ קֳדָמָךְ גְלֵי
אוֹתָבוּתִי לְמֶעֱסַק בְּאוֹרַיְתָא
וְאוֹקִימוּתִי לְמֵיזַל בִּקְרָבָא
אִתְבַּיַּנְתָּא לְחַבְרוּתִי
בִּכְנִשְׁתָּךְ מִן עַם רָחִיק׃
ג כְּדוּן בְּהֲלִיכוּתָא בְּאוֹרְחָא
וּבְרַבְעוּתִי לְמֶעֱסַק בְּאוֹרַיְתָא
אִתְעַבַּדְתָּא חוּלָנֵי וְכָל אָרְחָתַי
אַסְכֵּנְתָּא׃ ד וְכַד לֵית מַמְלַל
בְּלִישָׁנִי הָא יְיָ יְדַעְתָּא מַחְשֶׁבֶת
לִבִּי כּוּלָּא׃ ה מֵאֲחוֹרַי וּמֵאַפַּי
אֲעַקְתָּא יָתִי וְגָרִיתָ עֲלַי מַחְתָּא
דִּידָךְ׃ ו מְכַסְּיָא לְמֵידַע מִנִּי
אִתְקָפַת לָא אֱכוּל לָהּ׃ ז אָן
אֵיזֵל מִן קֳדָם זַעְפָּךְ וְאָן מִן
קֳדָמָךְ אֶפּוּךְ׃ ח אִין אֶסַּק
לִשְׁמַיָּא תַּמָּן אַנְתְּ וְאֶמּוּךְ
לִשְׁיוֹל הָא תַמָּן מֵימְרָךְ׃
ט אֶזְקוֹף צִיצִין דְּקִרְיָץ אַשְׁרֵי
בְּסוֹפֵי יַמָּא׃ י לְחוֹד תַּמָּן אִידָךְ
תְּדַבַּר יָתִי וְתַחֲדְנִי יְמִינָךְ׃ יא וַאֲמַרִית בְּרַם חוֹשֶׁךְ מְחַבְרַבַר עֲלַי וְלֵילְיָא קֳבֵל
אַמְטוּלְתִי׃ יב לְחוֹד חֲשׁוֹכָא לָא יַחְשִׁיךְ מִן מֵימְרָךְ וְלֵילְיָא הֵיךְ יוֹמָא יַנְהֵר הֵיךְ
חֲשׁוֹכָא הֵיךְ נְהוֹרָא שָׁוְיָן׃ יג אֲרוּם אַנְתְּ קְנֵיתָא כוּלְיָתִי אַשְׁתְּיָת לִי בִּכְרֵיסָא דְאִמִּי׃

תולדות אהרן אתה ידעת. עקידה שער לט כל המזמור עקרים מ"ב פכ"ס: ארחי. נדה לא: אחור וקדם. ברכות סב עירובין יח חגיגה יב סנהדרין לח ע"ג ו ח זוהר פקודי: נשגבה. עקידה שער ע"ט: כנפי שחר. זוהר אחרי: אך חשך. פסחים ב: נורחות. נדה לא:

אבן עזרא

והנה הוא חסר כמו תשכח ימיני והנה חסדך לעולם עומד ואני מעשה ידיך אם כן לא תרפני ומלת תרף מהבנין הכבד כדרך למעשה ידיך: (א) למנצח לדוד מזמור ה' חקרתני. זה המזמור נכבד מאוד בדרכי השם ואין באלה החמשה ספרים מזמור כמוהו וכפי בינת אדם בדרכי השם ודרכי הנשמה יתבונן בטעמיו ועתה אפרשנו בדרך קצרה בע"ה: החל חקרתני. כדרך חוקר לב ובוחן כליות ויכולת לדעת כל סודי: (ב) אתה. תדע שבתי וקומי והטעם כי תנועת האדם הסוכות והכל כפי צורך האדם ומחשבתו וחפצו ע"כ מלת לרעי כמו מחשבתי וכמוהו וברעיון לבו בארמית רעיונך על משכבך סליקו ובאה המלה עם למ"ד כמו הרגו לאבנר וטעם מרחוק מזמן רחוק כמו מרחוק ה' נראה לי והנה הטעם קודם רעי כדרך בטרם אצרך בבטן ידעתיך וטעם להוסיף אתה כי אתה לבדך תדע מספר כל תנועותי לא האדם בעצמו: (ג) ארחי. הזכיר הישיבה והקימה והזכיר ההליכה והיא ארחי והנה יהיה רבעי כמו בשכבי כי אלה הארבעה הנזכרים בקרית שמע ורבי משה הכהן אמר כי רבעי תרגום רבצי ופי' זרית מן זר זהב והוא מהבנין הכבד הדגוש והטעם כאילו שמת זר זהב מקום שכבי וסביב כל ארחי ומלת הסכנת פועל יוצא מגזרת הסכן הסכנתי והטעם כמו הרגלת ומלת דרכי הם דרכי התולדת העין לראות והאזן לשמוע והחיך לטעום והלשון לדבר והאף להריח וכל הגוף להמיש וכן מעשה כל אבר דבר ידוע לא יעשנו אבר אחר וחכמי התולדת יבינו זה והנה זה כדרך אם יוצר עין הלא יביט: (ד) כי. קודם שתהיה המלה שלימה בלשוני אתה ידעת כולה ועוד לא שלמתיה: (ה) אחור. צרתני. מגזרת וצרת עליה ואל תתמה בעבור שלא אמר צרת עלי כי הנה כמוהו אל תצורם ואל תתגר בם ומלת וקדם לפנים ואחור הפך תנועת האדם והנה הטעם כי צרתני אחור ולפנים ותשת עלי ואין מצור ומצוק כזה: (ו) פליאה. שם התואר והמתואר הדעת וזאת הדעת המחשבת היא: (ז) אנה. אין יכולת באדם ללכת אם לא רוח השם על כן אנה אלך מרוחך והטעם כמו מפניך: (ח) אם. חשבתי בלבי אולי אוכל לעלות אל השמים שם אתה ומלת אסק כמו תרגום וכמוהו ביעקב כמו עלתה אע"פ שהוא כתוב בשי"ן: ואציעה. אם שמתי מצעי או יצועי שאול שהוא תחתיות הארץ הפך שמים והנה אציעה פועל יוצא: (ט) אשא. נקראה פאת מערב ים בעבור היות הים הגדול במערב ארץ ישראל רק באחרית הים הטעם ים ממש כי כבר הזכיר השמים והארץ שהמוצק הוא השאול והזכיר הים וטעם כנפי שחר אילו היו לו כנפים עפות במהרה שירימם וישאם כי ברגע עלות השחר יהיה פרוש מקצה מזרח עד סוף מערב האור הנראה בעין ... ראות השמש גם זה טעם נכבד: (י) גם שם. לא הייתי יכול ללכת אל אחרית ים אם לא תנחני ידך והנה ידך תנחני ותאחזני ימינך והנה הייתי כנוי אל ידך: (יא) ואומר. כמו אמרתי אני עם לבי ומלת ישופני מגזרת נשף ואם הם שנים שרשים כמו כי מולים הם ונמלתם וכמהו אחרים והנה ישופני יסתירני והטעם אולי החשך יסתירני שלא תראה מה אני עושה או מחשב ומלת ישופני מושכת אחרת כמו והנבואה עודד הנביא והנה ולילה ישוב אור בעדי אור כמשמעו ור' משה אמר כל הלילה יהי אור בעדני והנכון בעיני מה שהזכרתי והעד: (יב) גם. פעול יחשיך חסר לא יחשיך דבר ממך ומלת כחשכה כאורה כעבד כאדוניו כעמי כעמך והטעם עמי כעמך ועמך כעמי אין הפרש ביניהם: (יג) כי. עתה יביא ראיה לדבריו וטעם כליותי הם המקומות הנסתרות והם ...

רשי

ידיך (שמות טו): (ב) בנתה לרעי מרחוק. בנתה מרחוק למועדי ... רעותך וחבתך: לרעי. לקרבני אליך: (ג) ארחי ורבעי זרית. דרכי ורבעי ... סבבת מחילה שאין לי לעשות דבר בלא ידיעתך. זרית לשון זר זהב ... (שמות כה) וכן חברו מנחם. ורבותינו דרשו על טיפת תשמיש שהיא ... מן הברור שבה ופירו ... לשון זורה התבואה ... הפס לת שבה: הסכנת ... (ה) אחור וקדם צרת ...

מצודת ציון

(ב) בנתה. מלשון בינה: לרעי. ענין מחשבה כמו וברעיון לבו (קהלת ב): (ג) ארחי. דרכי: ורבעי. ענין רבילה והוא השכיבה לנוח כמו ותרבץ תחת בלעם (במדבר כג) תרגומו ורבעת וקרוב לא תרביע כלאים (ויקרא י"ט): זרית. ענין סבוב והוא מלשון זר זהב (שמות כ"ה): הסכנתה. ענין ההרגל כמו ההסכן הסכנתי (במדבר כג): (ד) מלה. ענין דבור: (ה) צרתני. מלשון מצור וסבוב: ותשת. ענין שימה: (ו) פליאה. מכוסה כמו והוא פלאי (שופטים יג): נשגבה. ... אוכל. מל' יכולת: (ז) אנה. להיכן: מרוחך. ענין כעס כמו אל תבהל ברוחך (קהלת ...): (ח) אסק. אעלה כמו והוסק דניאל מן גובא (דניאל ו): ואציעה. מלשון מצע ומשכב: ... הנה אתה: (י) תנחני. ענין הנהגה: (יא) ישופני. ענין חשך כמו על הרי נשף (ירמיה יג): בעדני. נגדי: (יג) קנית. יש קנין שאין בו מכירה כמו קונה שמים (בראשית יד): כליותי

מצודת דוד

... לזה אל תרף ידך ממני ואחוז בי: קלט (א) חקרתני. חקרת מחשבות ... אותם: (ב) שבתי וקומי. מחשבת שבתי וקומי: בנתה. תבין לרעיון ... רחוק ר"ל משעה שנבראתי: (ג) ארחי ורבעי. דרכי ורבצי סבבת וגד... חוק וגבול ולא יעבור: הסכנת. ר"ל אתה יודעם כאדם המורגל בדבר ... כל בם: (ד) כי אין מלה. כאשר המלה עדיין איננה בלשוני ולא החילו... הן אתה ה' ידעת כל המלה טרם דברתיה: (ה) אחור וקדם. צרת עלי... מאחור ומקדם לבל אברח ושמת עלי כפך להכות בי ר"ל אני תמיד בידך ... מנוס והמשיל הדבר לאנשי חיל הצרים על עיר מסביב לבלי תת יוצא ומבי... ...גס: (ו) פליאה דעת ממני. מכוסה ממני ידיעת כלם ממך: נשגבה. דבר תחבולת הבלה חזקה וקשה מאוד לא אוכל לדעתם: (ז) אנה. איה המקו... אלך אליו לכסתר מרוח כעסך ואנה אברח ממך והוא ענין מליצה והפלגה: (ח) אם אסק. אם אעלה אל השמים הלא אתה שם ואם אעשה לי משכב בשאו... ...ך הלא הנך גם שם: (ט) אשא כנפי שחר. אם אמרתי אשא כנפים לעוף חיש מהר בקצה הים כשחר הזה המבהיק ברגע אחת עד קצה העולם: (י) גם שם... באחרית הים ידך תנחני וימינך תאחזני להוליך אותי אחר חפצך ואם כן אברח מידך לידך: (יא) ואומר. ואם אומר אך חשכת הלילה יחשיך בעדי ונו... ...ם. אבל הלילה האיר בעדני ותראני בלילה כמו ביום: (יב) גם חושך. כי גם החושך לא יחשיך דבר ממך ואליך יאיר הלילה כיום: כחשכה כאורה. ... למולך זה כזה ואין הפרש ביניהם: (יג) קנית כליותי. הלא כליותי קנוים המה לך

כי

...: תסוכני. תסוככני: (טו) עשיתי בסתר. בתשמיש: בתחתיות ארץ. בתחתון שבמעי אמי: (טז) גלמי ראו עיניך. מאז בראת את העולם ...את כל גולמי הדורות הבאים גולמי זהרתי ותבנית צורתי בטרם הולדי ובואי לעולם ראו עיניך: ועל ספרך כולם יכתבו. וכל יצורי עולם ...מוכם גם כלם בטרם ... יחדיו גלוים לפניך: ...רו ולא אחד בהם. כל ... האדם ותכליתיהם ... לפניך כאילו נוצרו כבר ...לא היה אחד מכולם ולא ...אין כאחד בעולם ואלו ...אי מפעלות אלהים ...גבורתו שעתידות גלוים ...רם תבאנה וכן הוא ...טרם אצרך בבטן וגו' (ירמיה א): ועל ספרך כלם ... ספר תולדות אדם ... לאדם הראשון: כלם ...כמו נכתבו: ימים יוצרו ...ד בהם. לסוף ימים ...ו עתידין להבראות ולא ...אין אחד מהם נברא כבן ...מסורת שכתוב ולא זכו ... ולפי המקרא שהוא ...ו כך פירושו ימים יוצרו ...מים העתידים להבראות ...בירר אחד את יום השבת ...יום הכפורים לסליחה: ...מה יקרו רעיך. כנסת ...אומרת מה נכבדו בעיני ... שבכל דור ודור ומה ...עשיהם חשבון ספירותיה' ...תשא את ראש בני ישראל ...): (יח) אספרם מחול. ...י לספו' את טוב מעשיה' ...כון: הקיצותי ועודי עמך. ...אתי עתה לקץ הדורות ...בת מאז עד היום ועוד ... עמך וביראתך ולא ...אחריך: (יט) אם תקטל ...אלהי ותקטול את עמלק ... (כ) ימרוך למזמה. ...שמך על כל מחשבות רעתם ומכניסי אלהותך לע"ג: נשוא לשוא. כמו נשאו לשוא: עריך. אויביך. נשאו לשוא אויביך

כי הם בכרס הפנימית וי"א כי הכליות נבראות תחלה כי הם כמו שני סדני הגלגל וי"א בעבור שיש להם כח בתאות המשגל על כן נקראו כליות מגזרת נכספה וגם כלתה נפשי: תסכני. אע"פ שהוא בסמ"ך הוא כמו ובעצמות וגידים תסוככני והנה הטעם כי אתה קניתני וסוככתני בבטן אמי שהיא נסתרה ואין אור שם: (יד) אודך. נוראות. תאר לעלילות כמו וידבר אתם קשות וטעם ונפשי יודעת מאד על דעת רבי יהודה הלוי מ"כ נפלאים ממני מעשיך אף על פי שנפשי יודע' מאד ולפי דעתי כי הוא קשור וכן הוא ונפשי יודעת מאד והיא עדה כי נפלאים הם מעשיך ורבי משה אמר כי מאד דבק עם נפלאים מעשיך כמו אל תעזבני עד מאד גם הוא נכון: (טו) לא. עצמי. הכח של תולד' שלא נראה ולא יצא כמעש' בכח הזוקן בנער הקטן והדבור בנולד ואם הוא נכחד ממראה העין גם ממראה עיני הלב לא נכחד ממך מגזרת לא נכחד מאדני. עושיתי מגזרת מעשה לא מגזרת ועשותם רשעים ושם עשו דדי בתוליהן. וטעם רקמתי היא הצורה שיוצאה למעשה אמר רבי משה כי דבר דוד כנגד האב הראשון שנברא מן האדמה על כן אמר רקמתי בתחתיות ארץ ולפי דעתי כי על עצמו ידבר ודימה סתרי הרחם כמו סתרי תחתיות ארץ והנה בחיות כתוב והנה אופן שפל כנגד אופנים למעלה ממנו: (טז) גלמי. הוא הגוף הראשון שהיה כמו טפה קטנה והוא מגזרת ויגלום וכמוהו וחילופיהן בגולם שאין לו לב רק גוף לבדו וטעם ועל ספרך כולם על איבריו כאילו צורתו כתובה על ספר והיא יוצאה בלא תוספת ובלא מגרעת: ימים יוצרו. כמו בטרם הרים יולדו מגזרת יצירה וטעם ולא אחד בהם בדרך אל"ף כי על ספרך כל איברי ומתכונתם נכתבו באותם הימים שיוצרו ולא היה אחד מהם נכר ונגדל כי בכח התולדת להיות צורת העין והאוזן והלב בטיפה הראשונה ואם אין שם אבר

תְּסֻכֵּנִי בְּבֶטֶן אִמִּי׃ יד אוֹדְךָ עַל ל'
כִּי נוֹרָאוֹת נִפְלֵיתִי נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ ל' כתי' כן ל'
וְנַפְשִׁי יֹדַעַת מְאֹד׃ טו לֹא־נִכְחַד ס'.ג' וחס'
עָצְמִי מִמֶּךָּ אֲשֶׁר־עֻשֵּׂיתִי בַסֵּתֶר ל' . ל'
רֻקַּמְתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת אָרֶץ׃ טז גָּלְמִי ׀ ל'. ל'. ל'
רָאוּ עֵינֶיךָ וְעַל־סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ ל' . ד'
יָמִים יֻצָּרוּ וְלֹא אֶחָד בָּהֶם׃ יז וְלִי ולו ק' ח'
מַה־יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל מֶה עָצְמוּ
רָאשֵׁיהֶם׃ יח אֶסְפְּרֵם מֵחוֹל יִרְבּוּן י"ג. ל'. ל'
הֱקִיצֹתִי וְעוֹדִי עִמָּךְ׃ יט אִם־תִּקְטֹל ג' חד מ"ל
אֱלוֹהַּ ׀ רָשָׁע וְאַנְשֵׁי דָמִים סוּרוּ
מֶנִּי׃ כ אֲשֶׁר יֹמְרוּךָ לִמְזִמָּה נָשֻׂא ל' וכ"כ . ל'
לַשָּׁוְא עָרֶיךָ׃ כא הֲלוֹא־מְשַׂנְאֶיךָ ח' לישן דככו
יְהוָה ׀ אֶשְׂנָא וּבִתְקוֹמְמֶיךָ ל'
אֶתְקוֹטָט׃ כב תַּכְלִית שִׂנְאָה ס'

יד אוֹדִינָךְ מְטוּל דִּדְחִילָן פְּרִישַׁת פְּרִישָׁן עוֹבָדָיךְ וְנַפְשִׁי חַכְמָא לַחֲדָא׃ טו לָא אִתְכַּסָּא גַּרְמִי מִנָּךְ דִּי אִתְעֲבִידֵת בְּטוּמְרָא אִצְטַיֵּירִית בִּכְרֵיסָא דְאִמָּא׃ טז גִּשְׁמִי חָמְיָן עֵינָךְ וְעַל סְפַר דִּכְרָנָךְ כּוּלְהוֹן יוֹמֵי מִכַּתְבִין בְּיוֹמָא דְאִתְבְּרִי עָלְמָא מִן שֵׁרוּיָא אִתְבְּרִיאוּ כּוּלְהוֹן בְּרִיָּתָא וְלֵית כַּחַד חַד בֵּינֵיהוֹן׃ יז וְלִי כְּמָא יַקִּירִין רַחֲמָךְ צַדִּיקַיָּא אֱלָהָא כְּמָא אִתְחֲיִלוּ רַבְּנֵיהוֹן׃ יח אֶמְנִנּוּן בְּעָלְמָא הָדֵין יַתִּיר מִן חָלָא יִסְגְּעוּן אִתְּעָרֵית בְּעָלְמָא דְאָתֵי וְעַד כְּדוּן אֲנָא גַּבָּךְ׃ יט אִין תִּקְטוֹל אֱלָהָא רַשִׁיעָא וְגַבְרִין דְּחַיָּבִין דִּין דִּקְטוֹל יְזוּרוּן מִנִּי׃ כ דִּי יֵימוּן בִּשְׁמָךְ עַל נִכְלָא מִשְׁתַּבְּעִין עַל מַגַּן בְּעֵלֵי דְבָבָךְ׃ כא הֲלָא מְסַנְאָךְ יְיָ אֲנָא סָנֵי וְכַד קָיְמִין לְקִבְלָךְ אֲנָא מְגָרֵג׃ כב עַד

ולילה באים להרגך ; יכתבו ד' וסימ' נמסר בירמיה סימן י"ז ויחזקאל סימן י"ג וסיפרא סימן ס"ט : עריך ח' בליש' דבבו וסי' נמסר בשמואל א' סימן כ"ח ובמיכה סימן ה' : תכלית ה' וסי' תכלית שנאה שנאתים. וכל תכלית הוא חוקר. אם עד תכלית שדי תמצא. עד תכלית אור עם חשך. ועד תכלית בית אלישיב :

תולדות אהרן גלמי. סנהדרין לח זוכר ויחי : מה יקרו. סנהדרין לח ע"ב ה : אספרם. ב"ב ז : אשר ימרוך. עקרים מ"ג פי"ח : משנאיך. שבת קיו עקידה שער לב (שבת טו) :

(יז) ולי. רעיך. מחשבותיך כנגד בנת לרעי והטעם כי אתה תדע כל מחשבותי ואני לא אדע מחשבותיך כי נשגבו ממני ויקרים הם לדעתם והטעם דבר חדל ...ויקר פדיון נפשם ולעולם אם המחשבה אחת העלילות תהיינה רבות על כן אמר מה עצמו ראשיה' והטעם ראשי מחשבותיך: (יח) אספרם. איך אוכל ...והם רבים מהחול אילו הייתי תמיד מקיץ כי חצי חיי האדם ישן הוא. ועודי עמך שאהיה עמך תמיד ולא אמות לא אוכל לספרם והנה הקיצותי ואין שם ...כמו אשבעה בהקיץ תמונתך ופי' אמר אני בצדק אחזה פניך במראות אלהים בלילה על כן אשבעה בהקיץ מתמונת מראות אלהים ומראות אלהים על שנים ...יהיה רעיך כאשר אני חושב בלבי לדעת רעיך והנה הוא כמראה אלהים והגוף שוכב בהדבק נשמת האדם בנשמה העליונה אז תראה תמונות נפלאות על כן ...ועודי עמך כי אין זה כדרך כל החלומות: (יט) אם. תשובת אם הלא משנאיך אם אתה הרגת הרשע ואנשי דמים שהם חייבים מיתה שאני אומר להם ...סורו ממני: (כ) אשר. השם הוא האמור אז יאמרו בך כפי מזמתם ומלת נשוא פועל עבר והאל"ף נוסף כמו ההלכוא אתו כי הוא כמו ונשו את כלמתם ומלת ...כמו אויביך ותחסר מלת אותך או שמך ורבי משה אמר כי נשוא פעול ועריך כנוי שמך כמו כי נאץ נאצת את אויבי ה' אם כן יהיה נשוא פועל עבר : ...א. אשנאם בכל מאדי ובתקוממיך תאר ואתקוטט כמו אקוט בדור והטעם כפול : (כב) תכלית. שנאתים. יהיו שנואים לי. וטעם לאויבים כאילו עשו לי

מצודת דוד

...נראתה עם כי המה במקום היותר נסתר בגוף ואיך א"כ נסתר ממך כל ...תסוככני. עודי בבטן אמי במקום חושך סככת אותי בבשר ועור ואיך א"כ יחשיך ...חושך : (יד) על כי נוראות נפליתי. על אשר עלילות נוראות נפליתי ר"ל ...רתי שיתה בעלילות נוראות וגדולות : נפלאים מעשיך. מעשיך המה מכוסים ...זים אף כי נפשי היא משכלת ויודעת מאד דברים מושכלים עכ"ז פלאי ...אינה יודעת : (טו) לא נכחד עצמי ממך. לא נעלם ממך עצמות גופי ותכונתו ...אשר נעשתי בסתר בבית הרחם ונרקמתי בתחתיות הארץ ר"ל במקום השפל התחתון שבמעי אמי : (טז) גלמי. בעוד הייתי גולם אחד בלא חתוך איברים ...מה עדיין צורתי הנה אז ראו אותה עיניך : כולם יכתבו. כל המקרים כולם ידועים לך כאלו כתובים לפניך בספר : ימים יוצרו. אף כי יהיו בימים אשר ...אחר זמן : ולו אחד בהם. כי לפניו אחד הוא בכל אלה כי אין לפניו הפרש אם כבר נעשה אם שיהיה לאחר זמן בכל אחד : (יז) ולי מה יקרו. ומה מאוד ...כי מחשבותיך ומה מאוד עצמו ורבו ראשי הדברים וכללותיהם : (יח) אספרם. איך אספרם והמה רבים מחול הים ואף אם הייתי כל הימים בקיצה מבלי שינה ...עודי בעולם אהיה אני ערך בשמים ולא אמרד בשרדות אנושית עכ"ז א"א לספרם : (יט) אם תקטול. ר"ל אם אמנם שכל גלויות לך ועל כל זה ירשיעו הרשעים ...אין הדבר אשר תקטול את הרשע ואנשי שופכי דמים אשר מאסתי אותם לאמר להם סורו ממני ולא ארצה לשבת עמהם : (כ) אשר יומרוך למזימה. הם ...הם אותך למען עשות את הזמה ר"ל שאומרים הנה רם ה' ואין זה כבודו להשגיח בעולם השפל וכל עלם כוונת מחשבתם לעשות את הזמה : נשוא לשוא עריך. ...נשאה ומרומם בפי שונאיך למען עשות את השוא ואינם מרוממים אותך בעבור כבודך וכפל הדבר במ"ש כדרך המליצה : (כא) משנאיך. במשנאים אותך בעיני

מצודת ציון

כליותי. הם היועצות לאדם : תסכני. מל' סכך וכסוי : (יד) נפלאתי. מל' פלא ודבר מכוסה : (טו) לא נכחד. לא נעלם. כמו לא נכחד מאדוני (שם מז) : עצמי. ענין עצמות הדבר ותכונתו כמו הגישו עצמותיכם (ישעיה מא) : עשיתי. מל' עשיה : רוקמתי. דימה יצירת הולד בבשר וגידים למעשה הרקמה שנעשה על פנים רבים ומהלכים מסתבכים : (טז) גלמי. ענין דבר שלא נגמרה מלאכתו ובדרז"ל גולמי כלי עץ (חולין כה) : (יז) יקרו. מל' יקר וחשוב : רעיך. מל' רעיון ומחשבה : עצמו. ענין רבוי כמו עצמו לי אלמנותיו (ירמיה טו) : (יח) אם תקטול. אשר תהרוג : (כ) יומרוך. ענין רוממות וכן את ה' האמרת (דברים כו) ובא היו"ד במקום אל"ף וכן ובכבודם תתיימרו (ישעיה סא) : למזמה. ענין דבר תועבה ומעשה רעה וכן זמה היא (ויקרא כ)

אבן עזרא

לי רעה׃ (כג) חקרני. בעבור שהזכיר הרשעי' שיאמרו בשם אמרות כפי מזמתם לא כפי האמת אמר דוד כל שאלתי שתחפש רוחי תמיד׃ (כד) וראה. אם יש בלבי רגע אחד מחשבה בדבריך שאינה כהוגן שלא תיטב בעיניך המיתני מיד מלת עוצב כמו מרי כמו מרו ועצבו את רוח קדשו כונים להעציבה והטעם שיהיה השם בדרך משל עצב על הדבר ודע כי וי"ו ונחני כמו וי"ו ביום השלישי וישא אברהם את עיניו ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזוב את עבדיו וזה כפ"א רפה בל' ישמעאל ואין יכולת באדם לדבר כה בלשון אדום׃ בדרך עולם. הוא אל בית עולמו וארח לא אשוב אהלך הארח עולם תשמור כאשר פירשתיו במקומו׃

רשי

אויביך את שמך׃ (כד) אם דרך עוצב וגו'. אם דרך מעצבה וקלק[illegible] (ג) יגורו מלחמות. יהיו מלחמות במגוריהם ובמושבותם׃ (ד) תחת עכ[illegible] חמת לשון ארס כמו (דברים לב) חמת תנינים יינם שאם תפרש[illegible] אף וכי לשון אף נופל אצל יין אלא לשון ארס ויגו"ש בלעז וכן [illegible]

שִׂנְאָתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי׃ כג חָקְרֵנִי
אֵל וְדַע לְבָבִי בְּחָנֵנִי וְדַע שַׂרְעַפָּי׃
כד וּרְאֵה אִם־דֶּרֶךְ עֹצֶב בִּי וּנְחֵנִי
בְּדֶרֶךְ עוֹלָם׃

קמ א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃
ב חַלְּצֵנִי יְהוָה מֵאָדָם רָע מֵאִישׁ
חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי׃ ג אֲשֶׁר חָשְׁבוּ
רָעוֹת בְּלֵב כָּל־יוֹם יָגוּרוּ מִלְחָמוֹת׃
ד שָׁנְנוּ לְשׁוֹנָם כְּמוֹ־נָחָשׁ חֲמַת
עַכְשׁוּב תַּחַת שְׂפָתֵימוֹ סֶלָה׃
ה שָׁמְרֵנִי יְהוָה ׀ מִידֵי רָשָׁע מֵאִישׁ
חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי אֲשֶׁר חָשְׁבוּ לִדְחוֹת
פְּעָמָי׃ ו טָמְנוּ גֵאִים ׀ פַּח לִי וַחֲבָלִים
פָּרְשׂוּ רֶשֶׁת לְיַד־מַעְגָּל מֹקְשִׁים
שָׁתוּ־לִי סֶלָה׃ ז אָמַרְתִּי לַיהוָה
אֵלִי אָתָּה הַאֲזִינָה יְהוָה קוֹל
תַּחֲנוּנָי׃ ח יֱהֹוִה אֲדֹנָי עֹז יְשׁוּעָתִי
סַכֹּתָה לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק׃ ט אַל־
תִּתֵּן יְהוָה מַאֲוַיֵּי רָשָׁע זְמָמוֹ אַל־
תָּפֵק יָרוּמוּ סֶלָה׃ י רֹאשׁ מְסִבָּי
עֲמַל שְׂפָתֵימוֹ יְכַסֵּמוֹ׃ יא יִמּוֹטוּ
עֲלֵיהֶם גֶּחָלִים בָּאֵשׁ יַפִּלֵם

ג׳ חד קמץ · ג׳ ר״פ · ל׳ · ד׳ · ל׳. ז׳ מ״ל · ל׳ · ל׳ · ג׳ ר״פ · ג׳ חס׳ בליש׳ · ד׳ מלעיל · ס׳ כתיב כן · ג׳ · כ״ג ר״פ אל · אל. ל׳ · ל׳ · יכסימו ק׳ · ימוטו ק׳ · ו׳ חס׳ בליש׳

שציאית סניתא סניתינון
לבעלי דבבין הוו לי׃ כג חקרני
אלהא וידע רעיוני בחון יתי
וידע הרהורי׃ כד וחמי אין
אורח דטעין בי דבר יתי
באורח תריצי עלמא׃
א לשבחא תושבחתא על יד
דוד׃ ב פצי יתי יי מבר נש
ביש מגבר חטופין תנטור יתי׃
ג די חשילו בישן בלבא כל
יומא מגרגין קרביא׃ ד מתנגן
בלישנהון היך חויא ארסא
דעכוביתא תחות ספותהון
לעלמין׃ ה נטור יתי יי מן יד
דרשיעיא מן גבר חטופין
תנטור יתי די חשילו למנקוף
אסתורי׃ ו כמנו גיותנון
פחא לי ואשליא פרסין
מצדתא לסטר אורחא תקלין
שוון לי תדירא׃ ז אמרית ליי
אלהי אנת אצית יי לקל
בעותי׃ ח אלהים יי עושנא
דפורקני מטלתא על רישי
ביום קרבא׃ ט לא תתן יי
רגוגי דואג רשיעא מחשבתיה
לא תספק יסתלקון לעלמין׃
י אחיתופל ריש סנהדרי
תלמידי לעות מלשינותא
דספותהון יחפינון׃ יא ימטון
עליהון גומרין מן שמיא בנורא דגיהנם יפלנון בגיצין דמחמרין דלא יקומון לחיי

תולדות אהרן ורא״ה. עקידה שער סז: מאויי רשע. מגלה ז:

רשי

לשון ארס תחת השפה [illegible] עכביש איריני"א [illegible] (ו) וחבלים פרשו רש[illegible] הרשת לקשור חבל ארו[illegible] והציד כשרואה את ה[illegible] שוכנים תחת הרשת מ[illegible] והרשת נופל על העו[illegible] מעגל. אצל נתיבתי [illegible] ליד. אצל כמו (שמו[illegible] ראו חלקת יואב [illegible] (ט) מאוי רשע. עמל [illegible] זממו אל תפק. מר[illegible] תאליה׃ ירומו סלה. [illegible] סלה. ורבותינו פי[illegible] לשון רסן הזומם את [illegible] ולשון משנה הוא׃ אל [illegible] תוציא מלחייו׃ (י) רא[illegible] חבורת חשבון גד[illegible] האומרים להסב אותי [illegible] עמל שפתיהם יכסם [illegible] (יא) ימוטו. יהיו מוטיכ[illegible] עליהם ישכבו בהם עד [illegible] ויכבו מאליהם כמאה [illegible] ואכד׃ באש יפילם [illegible] ונוקס גחלים של [illegible] במהמורות יפילם ל[illegible] עוד׃ במהמורות. [illegible] ותגר ל' ממרים הייתם [illegible] ט'

חמסים ד' וסימ' מא[illegible]
תצילני דשמואל. מאי[illegible]
תנצרני דחלצני. וחבר[illegible]
דשמרני ת'. ויין חמס[illegible]
מוקשים ג' חס' בליש' וס[illegible]
מקשי מות דשמואל. מק[illegible]
לי סלה. ומקשות פ[illegible]
יהוה אדני ה' כתיב בן[illegible]
אדני חילי. האל לנו אל ל[illegible]
ועתה ה' אדני עשה. ה'[illegible]
ישעתי סכתה. כי אליך[illegible]
עיני בכה חסיתי. וחר א[illegible]
ויעתר מנוח אל ארוני׃[illegible]
חס' בליש' וסימ' נמס' בכ[illegible]

אבן עזרא

(א) למנצח מזמור לדוד׃ (ב) חלצני ה' מאדם רע. זה המזמור חברו דוד לפני מלכו בימי שאול כי היה מפחד מבני אדם שילשינוהו אל שאול וכן אומר איש לשון ומלת תנצרני בהא שלימה כמו וכל עצביכם תנגושו׃ (ג) אשר. יגורו. יקבצו כמו יגורו יצפונו ויש אומרים שהוא כמו אל תתגר בם והם שנים שרשים׃ (ד) שננו לשונם. שהוא נושך כמו נחש עכשוב שם חיה רעה נושכת. סלה׃ באמת׃ (ה) שמרני. שב לפרש טעם שמרני ופירש אשר חשבו לדחות פעמי כמו ואת רגלי מדחי׃ (ו) טמנו. ליד. מקום כמו ויד תהיה לך מעגל המקום הישר הדרך תמיד׃ (ז) אמרתי. אין לאל ידי להמלט מהם או לעמוד כנגדם רק כך ואתה לבדך אלהי׃ (ח) ה'. סכותה. שיסוך ראשו כמו הכובע ולא יזיקנו חץ והנה הטעם סכות' כובע הישוע' לראשי על כן אמר עז ישועתי׃ (ט) אל. מלת אל תפק תשרת בעבור אחרת וכן הוא זממו אל תפק אל ירומו סלה הוא והדומה לו או יהיה דבק תפק עם ראש ובא ירומו תחת ירום׃ (י) ורבי משה אמר ראשי מה שיקרה מסיבי עמל ספתימו יכסימו והטעם שהם מתפארי' כי יאחזוני במוקשי׃ (יא) ימוטו. גחלים. מהשמים כמו גחלים בערו ממנו ברד וגחלי אש. באש יפילם היא האבן שהיא ממיתה בריחה ואף כי בגופה׃ במהמורות. מקום שפל בעבור בל יקומו ואין ריע לו ב[illegible] אי׳׃

מצודת דוד

הבריות בדברי רשע כאלה׃ ובתקוממיך. באנשים הרשעים האלה הקמים עליך להכחיש את ההשגחה׃ אתקוטט. אעשה עמהם מריבה וקטטה׃ (כב) תכלית שנאה. ר"ל סוף השנאה שאין למעלה הימנה׃ לאויבים. נחשבו בעיני כאלו היו אויבי ומבקשי רעתי עם כי לא עשו לי מאומה רע׃ (כג) ודע. על שאדע מחשבות לבבי׃ בחנני וכו'. כפל הדבר במ"ש׃ (כד) אם דרך עוצב בי. אם המחשבות דורכים בדרך המרגיז ומעציב למקום׃ ונחני. ר"ל אם כן הוא נחני בדרך שכל בני עולם הולכים כי טוב לי המיתה מאשר אחטא עוד׃ קמ (ב) מאדם רע. מיד אדם רע׃ מאיש חמסים. מאיש עושה חמסים׃ (ג) יגורו. יאספו עלי מלחמות׃ (ד) שננו לשונם. חדדו לשונם והכינו אותם לדבר לה"ר כמו נחש שמחדד לשונו כשבא לנשוך׃ חמת עכשוב. ארס של עכשוב יש לעולם תחת שפתותיהם ר"ל אין פוסקין מלדבר לה"ר׃ (ה) אשר חשבו. חושבים מחשבות להיות רגלי נדחי' אל דחי לברוח מפני שאול׃ (ו) טמנו. הטמינו עלי הרשת לבל אהיה נשמר ואלכד בה׃ וחבלים. גם חבלי הפח העשויים לסגור פי הפח גם אותם [illegible] ארגים כלל ור"ל מאוד מאוד הסתירו עצם ללכדני׃ פרשו רשת ליד מעגל. במקום מעגלי ואשורי פרשו הרשת למען אפול בה וכמ"ש וראו את מקומו אשר תהי' שם (ש"א כג)׃ שתו לי סלה. רוצה לומר מבלי הפסק אף אם לא הצליחו בראשונה חזרו שוב לארוב׃ (ז) אמרתי. לזה אמרתי בתפלה הלא מעולם אתה אלי האזינה גם עתה בקול תחנוני׃ (ח) סכותה. מעולם סככת על ראשי בעת באו עלי בכלי נשק הם כלי זיין׃ (ט) אל תתן. לכן גם עתה אל תמלא תאות הרשעי' לראות ברעתי׃ זממו אל תפק. אל תוציא מחשבתו אל הפועל ועד עולם יהיו מחשבותיו מרוממים ממנו לבל יוכל להשיגם׃ (י) ראש מסבי. ראש ה[illegible] ללכדני והוא דואג האדומי׃ עמל בפתימו. השקר שמדברים עלי הוא וסיעתו השקר שזה יכסה אותם ר"ל מה שרוצים לעשות לי יבוא עליהם׃ (יא) ימוטו. [illegible] יהיו ממטים עלמם לנפול אליהם׃ באש יפילם. העמל שזכר הוא יפילם באש ובשוחות עמוקות

מצודת ציון

כ')׃ נשוא. ענין הרמה׃ עריך. שונאיך כמו ויסי ערך (ש"א כ"א)׃ (כג) בחנני[illegible] חקירה הוא כצורף הבוחן כסף לחקור הטובה היא׃ שרעפי. ענין מחשבה כמו ברו[illegible] בקרבי (לעיל לד)׃ (כד) ונחני. הנהגני׃ בדרך עולם. המיתה נקרא כן כמו הנה א[illegible] בדרך כל הארץ (מ"א ב) וכמו כי הולך האדם אל בית עולמו (קהלת יב)׃ (ב) חלצ[illegible] הוצאה ושליפה׃ (ג) יגורו. ענין אסיפה כמו יגורהו בחרמו (חבקוק א)׃ (ד) שננו. חמת. ארס כמו חמת זוחלי עפר (דברים ל"ב)׃ עכשוב. הוא מין פתן (ה) פעמי. רגלי על שם שצועדים בהם כמו פעמי דלים (ישעיה כו)׃ (ו) וחבלים. מיתר[illegible] ליד. למקום׃ מעגל. שביל ומסלה כמו ינחני במעגלי צדק (לעיל כג)׃ (ח) סכותה. מל[illegible] וכסוי׃ נשק. בכלי נשק וענינו בכלי זיין׃ (ט) מאויי. מלשון תאוה וחשק׃ זממו. כמו כאשר זמם (דברים יט)׃ תפק. ענין הוצאה כמו ויפק רצון מה' (משלי ח)׃ (יא) מל'

(יב) איש לשון. עשו כי ציד בפיו צד את אביו בפיו. יצודנו. הרע עושה הוא יצודנו : (יג) ידעתי. כי סוף הדברים יעשה ה' דין עני נקמת עבדיו : (יד) אך. ימהר ויעשה כדי שיודו צדיקים לשמו : (ב) משאת מה שאני נושא כפי אליך : (ג) שיתה ה'. שמרה לפי. בהתפללי

(יב) איש. יתכנו לו עלילות שלא יכון בארץ והטעם ישב בייסוד : יצודנו. יצוד נפשו למדחפות שידחפוהו אנשי ארצו : (יג) ידעתי. אז אדע ומלת ועשה בעבור אחרת יעשה משפט אביונים : (יד) אך. טעם אך להוציא הרשעים והישרים יתמידו לשבת את פניך בבית התפלה : (א) מזמור לדוד : (ב) תכון. קטרת תחסר

בְּמַהֲמֹרוֹת בַּל־יָקוּמוּ׃ יב אִישׁ לָשׁוֹן בַּל־יִכּוֹן בָּאָרֶץ אִישׁ־חָמָס רָע יְצוּדֶנּוּ לְמַדְחֵפֹת׃ יג יָדַעְתָּ כִּי־יַעֲשֶׂה יְהוָה דִּין עָנִי מִשְׁפַּט אֶבְיֹנִים׃
יד אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ׃

קמא א מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה קְרָאתִיךָ חוּשָׁה לִּי הַאֲזִינָה קוֹלִי בְּקָרְאִי־לָךְ׃ ב תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת־עָרֶב׃
ג שִׁיתָה יְהוָה שָׁמְרָה לְפִי נִצְּרָה עַל־דַּל שְׂפָתָי׃ ד אַל־תַּט־לִבִּי לְדָבָר רָע לְהִתְעוֹלֵל עֲלִלוֹת בְּרֶשַׁע אֶת־אִישִׁים פֹּעֲלֵי־אָוֶן וּבַל־אֶלְחַם בְּמַנְעַמֵּיהֶם׃ ה יֶהֶלְמֵנִי צַדִּיק חֶסֶד וְיוֹכִיחֵנִי שֶׁמֶן רֹאשׁ אַל־יָנִי רֹאשִׁי כִּי־עוֹד וּתְפִלָּתִי בְּרָעוֹתֵיהֶם׃
ו נִשְׁמְטוּ בִידֵי־סֶלַע שֹׁפְטֵיהֶם וְשָׁמְעוּ אֲמָרַי כִּי נָעֵמוּ׃ ז כְּמוֹ פֹלֵחַ וּבֹקֵעַ בָּאָרֶץ נִפְזְרוּ עֲצָמֵינוּ לְפִי שְׁאוֹל׃

עָלְמָא׃ יב גְּבַר דְּמִשְׁתְּעֵי לִישָׁן תְּלִיתָיָא אֶפְשַׁר דְּיִתְכַּן בְּאַרְעָא דְּחַיֵּי גְּבַר חַטּוֹפָא בִּישׁ יְצוּדִינֵיהּ מַלְאַךְ דְּמוֹתָא יַנְקְפִינֵיהּ בְּגֵהִנָּם׃ יג הֲבְכֵן גְּלֵי קֳדָמַי אֲרוּם יַעְבֵּד יְיָ דִּינְהוֹן דַּעֲנְיֵי דִּינָא דַּחֲשִׁיכֵי׃ יד בְּרַם צַדִּיקַיָּא יְהוֹדוּן לִשְׁמָךְ יִתְבוּן תְּרִיצֵי לְצַלָּאָה קֳדָמָךְ׃
א תּוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד יְיָ קְרֵיתָךְ חִישׁ לִי אֲצִית קָלִי בְּמִקְרֵי לָךְ׃ ב תִּתְכַּוַּן צְלוֹתִי הֵיךְ קְטוֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָמָךְ זְקִפּוּת יְדֵי בִּצְלוֹ הֵיךְ תּוֹרוֹן בְּסִים דְּמִתְקָרֵב בְּרַמְשׁ׃ ג שַׁוִּי יְיָ מַטְּרָא לְפוּמִי נְטַר עַל זְקוּף סִפְוָתִי׃ ד לָא תַּצְלֵי לִבִּי לְפִתְגָם בִּישׁ לְמֶחְשַׁב מַחְשְׁבָן בְּרִשְׁעָא עִם גַּבְרֵי עָבְדֵי שְׁקַר וְלָא אֶסְעוֹד בִּזְמַר בֵּית מִשְׁתֵּיהוֹן׃ ה יְטַפְּחַנַּנִי צַדִּיקָא מְטוּל חִסְדָּא וִיכַסְנַנִי מְשַׁח רְבוּת קוּדְשָׁא לָא יִבְטֵל מִן רֵישִׁי אֲרוּם עַד כְּדוֹן צְלוֹתִי מִסְתַּדְּרָא בְּבִישָׁתְהוֹן׃ ו אִשְׁתְּמִיטוּ מִבֵּית מֶדְרְשָׁא עַל יְדֵי תְקוֹף דִּינֵיהוֹן תַּיְבִין וְשָׁמְעִין מֵימְרֵי אֲרוּם בְּסִימוּ׃ ז דִּי כְּמָא גְּבַר דְּפַלַּח וּמְבַזַּע בְּמַרְדְּיָא בְּאַרְעָא הֵכְדֵין אִתְבַּדַּרוּ אַבְרָנָא עַל פּוּם

כי תי מדבר צחות שיהיו
: דל שפתי. היא שפה
(כמו דלתות שפתי) :
תט לבי. אל יהיה
רע : את אישים. עם
(מלאתי) : ובל אלחם
יהם. ולא אהיה מיסב
תם : (ה) יהלמני צדיק
כיחני. טוב לי שיוכיחני
נביא אמת וצדק שכל
ו ותוכחתו חסד : שמן
יני ראשי. שמן מלכות
על ראשי כמו שנאמר
כ"ג) דשנת בשמן ראשי
יר את ראשי מתוכחת
ללכת וללחום את פועלי
כי עוד. כי כל עוד
בפי הרי היא בשביל
ס של פועלי און שלא
בהם : (ו) נשמטו בידי
ופטיהם. כי דייניהם
יהם של אלו נשמטו מדרך
ביד יצר הרע ולב האבן
בסלע : ושמעו אמרי.
ם שאלו מדבר במצותיו
ה"ה ואינם שבים מדרכם
רבותינו בברייתא דסיפרא
במשה ואהרן שמתו על
סלע אבל איני יכול לייסב
סופו לראשו. ויש לייסבו
ומין אלו לעקשות לאותן
משה ואהרן ע"י הסלע על
כי אף אלו שמעו אמרי
ואינם שבים : (ז) כמו
עלים : פולח. לשון בקוע
לח כליותי (איוב ט"ו) :
בארץ. כן נפזרו עצמינו
לפתח המות בשביל
ס של עוברי עבירה :
כי

אלא כ"ף כקטורת לפניך כמו ונשלמה פרים שפתינו וככה מנחת ערב כי הקטורת היא בבקר : (ג) שיתה. אמר רבי משה כי שמרה שם כמו שמירה על משקל עצמה ירבה ולפי דעתי כי הפועל חסר כמו שיתה ה' מחסום או כדמו' מחסום ומלת שמרה כמו שמרה נפשי והצילני ומלת נצרה לשון צווי והדגש נוסף בצד"י לדבר בה צחות כמו אם יקרך עון וככה צד"י נראה כי היא חייך ומלת דל כמו דלת כי התי"ו סימן לשון נקבה הדלת תסיב על צירה והנה הטעם כמו פתחי פיך והטעם שיעזרנו שלא ידבר בלשונו מה שאיננו נכון : (ד) אל. וככה שיעזרנו לתקן סבות שלא יטה לו לדבר רע : להתעולל עלילות. שיהיה בהם שום רשע עם אישי' פועלי און. ובל אלחם כמו אל תלחם את לחם רע עין ופירוש אוכל : (ה) יהלמני. הטעם לא אחפוץ שאלחם עם הרשעים רק אם יהני אילו היה מכה אותי ליסרני מה שהוא צדיק הסד היה עושה עמי וויוכיחני זה היה נחשב בעיני כמו שמן ראש זאת דעת רבי משה הכהן. ולפי דעתי שמן ראש כמו במנעמיהם והטעם שמן ראש כמו ראשית שמנים ימשחו בשמים ראש שמן הרשעים לא ישברו ראשי כמו ולמה תניאון והעד כי עוד ותפלתי ברעותיה' כי מנהג השמן להסיר שבר הראש על כן זה היה להפך ואמר יניא כנגד יהלמני וטעם ברעותיהם שתבוא עליהם רעה : (ו) נשמטו. במקומו' הסלע נשמטו לרדוף אחרי נדיביהם ושופטיהם : ושמעו. זה הוא מרשעים יצא רשע : (ז) כמו. אמר רבי משה זהו ושמעו אמרי כי כולנו

ג' חס' בליש' וסימ' כי יעשה ה' דין עני משפט אביונים. יטו אביונים מדרך. וכתנות לאבינים : דל ודל הדל ידל י"ב פתחי' בליש' וסימ' העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט. ואם דל הוא ואין ידו משגת. הנה אלפי הדל במנשה. מדוע אתה ככה דל בן המלך. הוא ידל כבוד יעקב. נצרה על דל שפתי. ותהי לדל תקוה ועולתה קפצה. דלו מאנוש נעו. אל תגזול דל כי דל הוא. ודל מבין יחקרנו. אם דל ואם עשיר. וידל ישראל מאד. וכל דסמיך לעני ואביון דכוו' :

אהרן אך צדיקים. ברכות לב (שם ח) : תכון תפלתי. שם ו זוהר ויחי : אל תט. זוהר תזריע :

מצודת דוד

לבל יוכלו קום : (יב) איש לשון. מסראוי שהאיש בעל לה"ר בל יהיה נכון כנו ובסיסו : רע. הרע שהוא עושה הוא יצוד אותו עד שיהיה נדחף מרעה : (יג) ידעתי. הן ידעתי בסוף הדבר אשר יעשה ה' דין עני לנקום נקמתו : אך צדיקים. הצדיקים לעד הם יודו לשמך והישרים ישבו לפניך להללך ולא רשעים באלה כי ילכו להנדון ולא יזכירו בשם ה' : קמא (א) קראתיך. אקרא לך מהר לשמוע : (ב) תכון תפלתי. תהיה נכונה לפניך כהקטרת : משאת כפי. נשיאת כפי לפניך בהפלה תחשב כמנחת ערב והיא עולת בין הערבים : (ג) שיתה. שים שמירה לפי לבל אדבר דבר שאינו נראה. אף שמירה על הרמת שפתי למען ירומו לדבר וכפל הדבר במ"ש לגודל השמירה : (ד) לדבר רע. לעשות דבר רע : להתעולל. לעשות מעשים ברשע עם פועלי און ודומה להם : ובל אלחם. בל אתאוה לאכול מנעמי מאכלם ר"ל שלא ימשך לבי אל תאות העולם כמו שנמשך לבם : (ה) יהלמני צדיק. מנעמיהם לי אבל אם הצדיק יכני ליישר דרכי יערב לי ויחשב לי לחסד : ויוכיחני. ואם יכהה מאור פני בתוכחה הלא ע"י תוכחתו לא יסור מראשי השמן שנראתי להצליח למלוכה ר"ל הלא עי"ז אשאר במלוכה וא"כ טוב לי תוכחת הצדיק ממנעמי מאכלי הרשעים : כי עוד. כי בעודי בעולם תהיה תפלתי בעבור הרשעים שיצילני האל ממעשיהם הרעים ואיך א"כ יערבו לי מנעמיהם : (ו) נשמטו. ר"ל עם כי שופטיהם נשמטו ממני במקום סלע הוא סלע המחלקות אשר היה דוד קרוב להיות נתפש ביד שאול ושריו ובא מלאך אל שאול והחזירו על כי פשטו פלשתים בארץ כמ"ש בש"א ואמר דוד הלא אז ראו שם' עמדי : ושמעו. את כנף בגד שאול במערה וכשלקחתי החנית מראשותיו דברתי אז עמהם דברים נעימים וכרים שאינני מבקש רעות שאול כמ"ש בש"א והלא שמעו אמרי אשר (ז) כמו פולח. עכ"ז הוסיפו לרדוף אחרי והנה אני ואנשי כמו המבקע עצים בארץ שאז הבקעים מתפזרים אנה ואנה במרחב הארץ כן נפזרו עצמינו על ידיבה לנדה אל פי השאול והוא ענין הפלגה ולומר שמאוד היו קרובים למיתה :

מצודת ציון

מלשון נטיה: במהמורות. כמו ובמהמורות ועניינו שוחות עמוקות ובדרז"ל בראשונה היו קוברין אותה במהמורות וכו' (ירושלמי מ"ק פ"ג) : (יד) את פניך. לפניך : (א) חושה. ענין מהירות כמו לעזרתי חושה (לעיל כב) : מנחת ערב. מענין תשורה : (ג) דל. ענין הרמה כמו דלו עיני למרום (ישעיה לח) : (ד) להתעולל עלילות. ענין פועל ומעללים כמו אשר עולל לי (איכה א) : אישים. אנשים : אלחם. מל' לחם ועניינו מאכל כי כל דבר מאכל נקרא בשם לחם : במנעמיהם. מלשון נעימות ועניינו מתוק וערב : (ה) יהלמני. ענין הכאה המשברת כמו והלמה סיסרא (שופטים ה) : יני. ענין הסרה ומניעה כמו כי הניא אביה (במדבר ל) : (ו) נשמטו. ענין החוזר ממקומו כמו שמטו הבקר (ש"ב ו) : שופטיהם. הם שרי שאול ששפטו עליו המיתה כי חשבוהו למורד במלכות : (ז) פולח ובוקע. הם אחת בשמות נרדפים כמו יפלח כליותי (איוב טז) וכן דרך המקרא לכפול בשמות

לפי שאול: ח כי אליך | יהוה אדני עיני בכה חסיתי אל-תער נפשי: ט שמרני מידי פח יקשו לי ומקשות פעלי און: י יפלו במכמריו רשעים יחד אנכי עד-אעבור:

קמב א משכיל לדוד בהיותו במערה תפלה: ב קולי אל-יהוה אזעק קולי אל-יהוה אתחנן: ג אשפך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד: ד בהתעטף עלי | רוחי ואתה ידעת נתיבתי בארח-זו אהלך טמנו פח לי: ה הביט ימין | וראה ואין-לי מכיר אבד מנוס ממני אין דורש לנפשי: ו זעקתי אליך יהוה אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים: ז הקשיבה | אל-רנתי כי-דלותי מאד הצילני מרדפי כי אמצו ממני: ח הוציאה ממסגר | נפשי להודות את-שמך בי יכתרו צדיקים כי תגמל עלי:

קמג א מזמור לדוד יהוה | שמע תפלתי האזינה אל-תחנוני באמנתך ענני בצדקתך: ב ואל-תבוא במשפט את-עבדך כי לא-יצדק לפניך כל-חי: ג כי רדף אויב | נפשי דכא לארץ חיתי הושיבני במחשכים כמתי עולם:

תרגום

קבורתא: ח מטול היכנא לותך אלהים יי עיני מודיקן במימרך סברית לא תרוקן נפשי: ט נטור יתי מן אידי פחא דאתקילו לי ותקלן עבדי שקר: י יפלון במצודתוי רשיעי כחדא אנא עד זמן די אעבר: א שכלא טב על ידי דוד במהוי באספלידא צלותא: ב קלי קדם יי אקבל קלי קדם יי אצלי: ג אשוד קדמוי שותי עקתי קדמוי אתני: ד באשתלהיות עלי רוחי ואת ידעת שבילי בכבישא דנן דאהלך כמנו פחא לי: ה אסתכלית על ימינא וחמית ולית לי משתמודע הובד שיזבו מני ולית תבע לנפשי: ו קבלית לותך יי אמרית אנת משזבי חולקי בארע חייא: ז אצית לצלותי ארום אתמסכנית לחדא פצי יתי מרדפי ארום אתחילו מני: ח הנפיק מן מסגירא נפשי לאודאה ית שמך אמטולתי יעבדון לך כליל דשבח צדיקיא ארום תשלם גומלא טבא עלי: א שבחא לדוד יי שמע צלותי אצית לתחנוני בקושטך עני יתי בצדקתך: ב ולא תעול לבית דינא עם עבדך ארום לא יזכי קדמך כל דחי: ג ארום רדף בעל דבבא נפשי דכדך לארעא חיתי אותבני בחשוכיא היך שכיבי

אבן עזרא

כולנו נמות ולפי דעתי שהטעם שברחו מאנשי דוד על דרך והתפרדו כל עצמותי: (ח) כי. אל תער. כמו ותער כדה כי הרוח מלא הגוף: (ט) שמרני. יקשו לי. אלה ומוקשות אחרים פועלי און: (י) יפלו. כולם במכמור אחד מהם כי כל מחשבותם וסודם יחד. אנכי אולי אעבור על הפח ואלכד ואתפש כדרך ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם על כן היתה מלת יחד דבקה עם אנכי ורבי משה הכהן אמר כי הטעם יפלו יחד עד שאעבור אני ולא יתפשוני: (א) משכיל לדוד. על נועם פיוט תחלתו משכיל: (ב) קולי. זה הוא קולי שאצעק אל השם: (ג) אשפוך. בעבור היות הקול בגלוי יהיה שיחו נסתר: (ד) בהתעטף. כמו תפלה לעני כי יעטוף בהתעטף קצתי על קצתי ואתה ידעת הנתיבה שחפצי ללכת בו ורבי משה הכהן אמר נתיבתי שהיא ישרה לנגדך ולא הזכיר הטומנים כמו אשר ילדה אותה: (ה) הבט. אמר רבי משה כי הם על לשון ולפי דעתי כי הבט שם הפעל כמו והצל תציל וראה כמו ראות גם הוא שם הפועל על משקל למען היה לה ברק: (ו) זעקתי. כאשר החל יזעק וטעם חלקי בארץ החיים כי לא אקוה שירפאני אדם מארץ החיים רק אתה חלקי: (ז) הקשיבה. כנגד קולי אל ה'. כי דלותי מאד בפנים נסתר כנגד רנתי: (ח) הוציאה. טעם ממסגר בעבור היותו במערה וכבר הזכרתי כי כא השמות בפעלי' אם כן הוא בי יכתירו צדיקים כתר הטעם שיתפארו כאילו כתר מלכות בראשם: (א) מזמור לדוד ה'. שמע תפלתי. בי"ת בצדקתך כבי"ת ענני במרחב יה והטעם שתראה צדקתך: (ב) ואל. את עבדך. כמו עם והטעם אם חטאתי לך אל תבא במשפט עמי עתה כי צרה גדולה יש לי מהאויב זכלל כי לא יצדק לפניך כל חי ואיך אצדק אני: (ג) כי. דכא. רמז לבזו ולקלון וטעם במחשכים שהוא נחבא מפני או ידמה צרת הלב ליושב חשך שאיננו רואה: כמתי עול'. שיש להם זמן רב שמתו: ותתעטף

רש"י

(ח) כי אליך ה' אדני עיני. מוסב למקראות של מעלה שיתה שמרה פי חטא כי עליך עיני וגו': אל תער נפשי. אל תשלח נפשי מלפניך כן ... כדה אל השקת (בראשית כד): (י) יפלו במכמוריו רשעים. יפלו ... עצמו במכמוריו שהוא פורש לרגלי: (א) במערה. שכרת בה כנף המעיל לשאול: (ד) ואתה ... נתיבתי. כמה מוקשים ... (ה) ואין לי מכיר. ... משרתי שאול שימחה ... (ח) בי יכתירו צדיקים ... יכתירוך צדיקים ... שאתה סומך את ... (א) באמונתך. להאמין ... שהבטחתני: (ג) כי ר... נפשי. כלומר אם חטאתי ... הרי לקיתי וכנגד ... נאמר

אעבור, ג' מלאים ... ותאמר לא אעבור כי ... יתר אנכי עד אעבור. ... ולא אעבור: בהתעטף ... עלי נפשי דוונה. בהר ... רוחי: דורש ד' מ"ל ... דורש ואין מבקש. ומה ... ממך דמיכה. כי כל לב ... ה' דד"ה. ואין דורש ... דלותי ב' חד מלרע וח... וסימ' ולי יהושע. הק... רנתי כי דלותי מאד מלעיל: יכתרו ב' וסימ' צדיקים: וחכמים יכתי... האזינה י"ו וסימ' נמס' ב... ע"ח: באמנתך ז' חס' ... נמס' בא"ב רבתי סימ' או... כי ד' בטעם וסימ' כי ... ומהלל מאד נורא הוא ... עלינו חסדו ואמת ה' ... אויב נפשי. כי יוסיף ...

תולדות אהרן משכיל ... דברי ה...

משפטים: אשפוך. ...

מצודת ציון

בשמות נרדפים כמו אדמת ... יב): (ח) תער. ענין שפי... כמו ותער כדה (בראשית ...) (י) במכמוריו. ענינו פח ... ויאספהו במכמרתו. (חב...) (ג) שיחי. ענין ספור ... (ד) בהתעטף. כשהאדם ... מעונה וכפוף וכאילו ... הגוף בקצתו ורוחו בקרב... כאילו מתעטף: נתיבתי. ... ומסילה: (ה) הבט ימין. ... ימין ושמאל כי מהאחד ... ואחז דרך קצרה: (ז) אמצו ... (ח) יכתירו. מלשון כתר: ... ענין סבר ובתיתה: חיתי. ... כמ"ש ויהי האדם לנפש חיה ... ישה

מצודת דוד

(ח) אל תער נפשי. אל תשפך נפשי והוא ענין מליצה כי בצאת הנפש מן הגוף היא כאלו נשפכה ממנו: (ט) יקשו לי. אשר הכינו לי למוקש: ומוקשות. אמר מיני מוקש מלבד הפח ר"ל ומהרבה מיני עצות רעות אשר חשבו עלי: (י) יפלו במכמוריו. כולם יפלו כ"א ברשתו אשר טמן עלי: יחד. כולם יחד זה כזה איש לא נעדר: אנכי עד אעבור. הרם המקרא עד אנכי אעבור ר"ל הם יפלו בפח טרם אשר אעבור אני במקום הפח וכשאעבור אני לא יהיה עוד הפח פרוש כי הם יהיו נלכדים בה ואמר בדרך משל מן לכידת העוף: קמב (א) בהיותו במערה. כשכרת כנף שאול ואז התפלל התפלה הזאת: (ב) קולי. בקולי אזעק לה': (ג) אשפוך. ר"ל ארבה לספר התלאות הבאות עלי: (ד) בהתעטף. בעת תתעטף רוחי בעבור רב הצרות ואתה הלא ידעת נתיבתי אשר אלך בעת ההיא כי לא אלך לעשות למי מהם מאומה רע ועכ"ז בארח זו אשר אהלך כפוף ומעונה טמנו עלי פח ללכדני עם כי לא הלכתי להרע להם: (ה) הבט. כשאביט ימין ושמאל ורואה אנכי אם יש לי מכיר אבל אין לי מכיר לחשוב עלי לדבר טוב בפני שאול: א... אין לי למי לנוס לעזרה: (ו) בארץ החיים. ר"ל לא אמות בידי שאול ות... מיושבי בארץ החיים בזה הם לם: (ז) כי דלותי. נעשיתי דל ומוכנע: ... ממני. ואין בי כח לעמוד נגדם אם לא תצילני אתה: (ח) הוציאה ממסגר. מחבואי שאני טמון ונסגר בה: להודות. למען אודה שמך: בי יכתירו וגו' ... תגמול עלי טוב אז הצדיקים יתפארו בי וישימו אותי עטרה לראשם אבל ע... מעונה ונרדף מי יפנה אלי ומי יחשב אותי: קמג (א) באמונתך. לא... הבטחתך עלי: ענני בצדקתך. אם אין בידי זכות ענני בצדקתך: (ב) ... לעשות עמדי כפי גמול ידי: כי לא יצדק. אם תשלם כפי הגמול אין ... שיהיה צדיק לפניך לצאת הנה את המשפט ועמה נצדק: (ג) כי רדף. ... תפלתי היא על אשר רדף אויב נפשי: דכא וגו'. כתת חיי להורידם לארץ: ... האויב הושיב אותי במקום חושך כמו המתים אשר מעולם השוכנים בחשכ... ותתעטף

רש"י

[…]מור זה: (ד) ישתומם. לשון אוטם ותמהון כמו ואשב שם שבעת ימים [מש]מים בתוכם (יחזקאל ג') ותשב המר ושוממה (ש"ב י"ג): (ה) זכרתי ימים […]שהפלית לנו נסים רבי': (ו) כארץ עיפה. בגולה: (ז) כלתה רוחי. המתאוה [...]ו קרוי כליון עינים וכליון רוח: (ח) בבקר. בצמוח הגאולה (מנאתי): […]דרך זו. נשאתי נפשי […]תקבל שאלתי (סא"א): […] כסיתי. תלאותי אני […]כל אדם להגידם אליך: […]ד עמי תחתי. הרוקע [...]את עמי לרבוץ במקומו […]ב י"ב) שוטח לגויים [...]ותם. רודד תרגום של [...]מתרגם וירקעו ורדידו. [...]ים הרודד עמים תחתי [...] עמים תחתי אך בספר [...]מגה עמי ומסורה עליו [...]ין עמים וקורין עמי ועל [...]ם מסורה עליו תחתיו [...]) מה אדם. מה פרס [...] לפניך כי ידעתם [...] להם גדולה: (ד) ימיו [...]ר. שלמה אמר ויעשם [...]לת י') ולא פירש אם [...] או צל כותל שהם [...]כבר פי' אביו כצל עובר צלו

אבן עזרא

(ד) ותתעטף מחשבת הנפש והעטף קצתה על קצתה: בתוכי. הטעם כפול: (ה) זכרתי. הימים הקדמונים שהושעתני ומלת אשוחח מהפעלים עלומי העי"ן והלמ"ד כפול כמו יכונן: (ו) פרשתי. כל המתחנן שיבקש מה יתן לו בידו על כן אמר ידי השתים וטעם כארץ עיפה שתקוה למים כן נפשי תקוה לך: (ז) מהר. כי כמעט כלתה רוחי. ונמשלתי עם יורדי בור הטעם כפול או מלת ואל תסתר בעבור אחרת כמו בטרם הרים יולדו ואל אהיה נמשל עם יורדי בור: (ח) השמיעני. כאילו קול יקראני ממרום כי השם יעשה עמי חסד וטעם בבקר כי רובי ההליכות והמלאכות תחלתם בבקר וטעם אליך נשאתי נפשי כמו ואליו הוא נושא את נפשו: (ט) הצילני. אמר רבי מרינוס ז"ל כי אליך כסיתי כמו בך חסיתי והנכון בעיני כי מלת לקיחה תהי להפך בעבור אות אחריה כמו קחו מאתכם תרומה והנה הטעם כמו תנו קחו לי שתקח לצרכו והנה סורה אלי שיסור ממקומו ויבוא אליה והפך זה סורה ממני אם כן מלת כסוי אם אמר המכסה אני מאברהם ידוע ואם אמר המכסה אני אל אברהם הדבר יהיה להפך והנה הטעם הצילני מאויבי ה' כי אליך אגלה אותם בסתר והנה תיקון הלשון כי כסיתי זה הדבר מאחרים כי אין לי כח לגלות להם יוכלו לעזור לי לבד אליך לבדך כי אתה תוכל להצילני: (י) למדני. הרגילני כטעם פרא למוד מדבר וי"א כי דימה עצמו שהוא בתוך הים על כן יבקש רוח טובה שתניחהו ויצא לארץ או תחסר אות בי"ת והוא היושר בעיני ברוחך טובה תנחני והתי"ו לנכח השם ורבי שלמה ספרדי ז"ל אמר כח מהרוח העליונה: (יא) למען. בעבור שיודע שמך או בעבור שאני עובד שמך: (יב) ובחסדך. עלי לבדי וטעם כי אני עבדך לאות על הפירוש השני בפסוק למען שמך ה' תחייני: (א) לדוד ברוך ה'. זה המזמור חברו כאשר הניח לו השם מכל סביביו כי כן טעם כל המזמור: המלמד. המרגיל: (ב) חסדי. הנה אתן לך כלל תאמר אלהי תהלתי גם תהלתי לבדו כמו הוא אלהי צורי ברוך ה' צורי וכן אלהי חסדי גם חסדי ומצודתי כי הטעם הכח שקבל מהעליון והנה חסדי במנוחתי ומצודתי בצרתי: הרודד עמי. יאמר כי הכל ה' הכל כי מי יוכל לעמוד לפני מי שהשם עזרו: (ג) ה' ותחשבהו. כי הוא מאומה אדם איננו רק הבל:

תהלים קמג

ד וַתִּתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי בְּתוֹכִי יִשְׁתּוֹמֵם לִבִּי: ה זָכַרְתִּי יָמִים ׀ מִקֶּדֶם הָגִיתִי בְכָל־פָּעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ אֲשׂוֹחֵחַ: ו פֵּרַשְׂתִּי יָדַי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי ׀ כְּאֶרֶץ־עֲיֵפָה לְךָ סֶלָה: ז מַהֵר עֲנֵנִי ׀ יְהוָה כָּלְתָה רוּחִי אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־יֹרְדֵי בוֹר: ח הַשְׁמִיעֵנִי בַבֹּקֶר ׀ חַסְדֶּךָ כִּי־בְךָ בָטָחְתִּי הוֹדִיעֵנִי דֶּרֶךְ־זוּ אֵלֵךְ כִּי־אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי נַפְשִׁי: ט הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי ׀ יְהוָה אֵלֶיךָ כִסִּתִי: י לַמְּדֵנִי ׀ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ כִּי־אַתָּה אֱלוֹהָי רוּחֲךָ טוֹבָה תַּנְחֵנִי בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר: יא לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה תְּחַיֵּנִי בְּצִדְקָתְךָ ׀ תּוֹצִיא מִצָּרָה נַפְשִׁי: יב וּבְחַסְדְּךָ תַּצְמִית אֹיְבָי וְהַאֲבַדְתָּ כָּל־צֹרְרֵי נַפְשִׁי כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ:

קמד

א לְדָוִד ׀ בָּרוּךְ יְהוָה ׀ צוּרִי הַמְלַמֵּד יָדַי לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי לַמִּלְחָמָה: ב חַסְדִּי וּמְצוּדָתִי מִשְׂגַּבִּי וּמְפַלְטִי־לִי מָגִנִּי וּבוֹ חָסִיתִי הָרוֹדֵד עַמִּי תַחְתָּי: ג יְהוָה מָה־אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ בֶּן־אֱנוֹשׁ וַתְּחַשְּׁבֵהוּ: ד אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר:

ל' וחד ותתעטף · ג'. כ"כ. כ' · ג' חס' · ל' מ"ז' · ב' מ"ל וג' בלים' · י' מ"ל · ל' · ג' חס' · ב' כ"כ · ל'. ל' ומ"ל וחד ואצבעותי · ל' · ג' סב רין עמים · ל'. ל' · ב' אליו כיפיו · ד'. ח' מ"ל

תרגום

ד בְּאִשְׁתַּלְהָיוּת עֲלַי רוּחִי בְּגוּשְׁמִי יִשְׁתַּעֲמֵם לִבִּי: ה אִדְכָּרִית יוֹמִין מִלְּקַדְמִין רְנָנִית בְּכָל עוֹבָדָךְ בְּעוֹבָדֵי אִידָךְ אֲמַלֵּל: ו פְּרִיסִית אִידַי בִּצְלוֹ קֳדָמָךְ נַפְשִׁי הֵיךְ אַרְעָא דְצַחְיָא לְמַיָּא מוֹדִיקָא לָךְ לְעָלְמִין: ז סַרְהֵב עֲנֵי יָתִי יְיָ רְגִיגַת לָךְ רוּחִי לָא תְסַלֵּק שְׁכִנְתָּךְ מִנִּי וְאִתְמְתֵילִית עִם נָחֲתֵי גוֹב בֵּית קְבוּרְתָּא: ח אַשְׁמִיעַ יָתִי בְּצַפְרָא טוּבָךְ אֲרוּם בְּמֵימְרָךְ סְבָרִית אוֹדַע יָתִי אוֹרַח דְּנָן דְּאֶהָךְ אֲרוּם לְוָתָךְ זַקְפִית נַפְשִׁי בִּצְלוֹ: ט פְּצֵי יָתִי מִבַּעֲלֵי דְבָבַי יְיָ מֵימְרָךְ מַנִּיתִי לְפָרִיק: י אַלֵּף יָתִי לְמֶעְבַּד רְעוּתָךְ אֲרוּם אַנְתְּ אֱלָהִי רוּחַ קוּדְשָׁךְ טָבָא תְּדַבֵּר יָתִי בְּאַרְעָא תְרִיץ: יא מִן בִּגְלַל שְׁמָךְ יְיָ תְּקַיְּמִנַּנִי בְּצִדְקָךְ אַפֵּק מִן עָקְתָא נַפְשִׁי: יב וּבְחַסְדָּךְ תְּמַגֵּר בַּעֲלֵי דְבָבִי וּתְהוֹבֵד כָּל מְעִיקֵי נַפְשִׁי אֲרוּם אֲנָא עַבְדָּךְ: א עַל יַד דָּוִד בְּרִיךְ יְיָ תּוּקְפִּי דִמְאַלֵּף אִידַי לְסִדְרֵי קְרָב אֶצְבְּעָתִי לְאַגָּחָא קְרָבָא: ב עָבֵד טִיבוּ וּכְרַךְ תַּקִּיפֵי תְּקָפִי וּמְשֵׁזֵב יָתִי תְּרֵיסִי וּבְמֵימְרֵיהּ סְבָרִית דִּי מְרַדֵּד עַמִּין תְּחוֹתָי: ג יְיָ מָה הוּא בַּר נָשׁ דְּחַכִּימְתֵּיהּ בְּנֵי אֱנָשָׁא וְחַשַּׁבְתֵּיהּ: ד בַּר נָשׁ לְדִמָּא אֲדָמָא יוֹמוֹי הֵיךְ טוּלָא דְעָבַר:

מסורה

[...]נהו: פרשתי ג' וסימ' [...] ידי כל היום. כי בארבע [...] השמים. פרשתי ידי [...] וידי ג' חס' וסימ' נמסר [...] בסיפרא סימן קט"ו אלוהי [...] וסימ' למדני לעשות [...] אהה אלוהי. תהלה [...] רוממך. וחד אלוהי [...]מ' חי ה' וברוך צורי [...] צררי ג' חס' וסימ' וצרה [...]פרים. כי ידעתי רבים [...]. והאבדת כל צררי נפשי: [...]בטעם וסימ' נמסר בסיפ' [...]ו וסימ' ק"ג: ידי כ"ב [...]וסימ' ואבן וארד מן ההר [...]ער באש. ואתפש בשני [...] אשלכם מעלי. יגמלני ה' [...] דשמואל. מלמד ידי [...] דשמואל. אשר ברכו [...]ת לאמר. כי בראותו [...]עשה. ועל פעל ידי [...] אנכי עשיתי ארץ. ועמך [...]קים לעולם ירשו ארץ. [...] ידי כל היום. הוי [...]ת. יגמלני ה' כצדקי [...]. וישב ה' לי כצדקי כבר [...]מד ידי למלחמה דתהלות. [...]וני כלבים עדת מרעים [...]. שמע קול תחנוני בשועי [...]פרשתי ידי אליך. נפשי [...]פה. לדוד ברוך ה' צורי. [...]ני בכל מעשי שעשו ידי ובעמל. והנה יד נגעה בי. כי כלם מיראים אותי. וחד וידי נטפו מר ואצבעותי:

מצודת דוד

(ד) [ותת]עטף וגו'. רוחי שעלי תתעטף ובתוכי תהיה לבי משתומם ומתמה: (ה) [זכר]תי. כשאני זוכר הימים שהיו לי מימי קדם וכאשר אחשב בכל פעליך [...]ים וכאשר אדבר במעשי ידיך: (ו) פרשתי. אז אפרוש ידי בתפלה כי נפשי [...] לפעלך לעולם מבלי הפסק כארץ העיפה וצמאה המתאוה למים ור"ל כמו [...]ז כן מתאוה את פיתי לעולם: (ז) כלתה רוחי. לגודל התאוה כמעט כלתה [...] הגוף ויצאה לה: ונמשלתי. ר"ל כי כאשר תסתר פניך אהיה נמשל ליורדי [...] (ח) בבוקר. ר"ל בהשכמה בזריזות רב: דרך זו אלך. הדרך אשר אלך בה [...]יד האויב: נשאתי נפשי. אני נושא נפשי למעלה להסתכל בך ולבטוח עליך: (ט) אליך כסיתי. לא גליתי ריבי לבני אדם כי שוא תשועת אדם ולזה כסיתי מכולם [ו]אליך לבדך: (י) למדני. תן בלבי לעשות רצונך כי אתה אלהי ובידך להטות לבבי אליך: רוחך טובה. רצונך הטוב תנהג אותי בארץ מישור ר"ל שלא אכשל בעבירה [...]לך במקום ישר שאינו נכשל: (יא) למען שמך. למען יקודש ויגדל שמך: בצדקתך. אף אם אין בידי זכות מ"מ בצדקתך תוציא נפשי מצרה: (יב) כי אני עבדך. [...]ראוי להציל עבדו מיד הקמים עליו: קמד (א) המלמד ידי. כל נצחון שאני עושה במלחמה לא באה בכח ידי כי ה' הוא המלמד ידי למלחמה: אצבעותי. [...]יכול במ"ש: (ב) חסדי. הוא העושה עמדי חסד והוא לי למבצר חזק והוא משגבי: ומפלטי. ומציל אותי ולתוספת ביאור אמר לי: מגיני. הוא לי מחסה כמגן: [...] שהוא עמי להיות נצע תחתי ונכנעים לי ועל משפחת בית שאול יאמר שהיו מגני עמו והיו לו לאויבים ואחר זה נפלו בידו ומשל בהם: (ג) ה' מה אדם. [...] אתה ה' במה נחשב האדם עם שאתה מחשבו: ותחשבהו. עם שאתה מחשיב אותו בעולם: (ד) להבל דמה. הלא הוא דומה אל ההבל

מצודת ציון

(ד) ישתומם. ענין תמהון ומושתק כמו ואשב וגו' משמים בתוכם (יחזקאל ג'): (ה) הגיתי. ענין מחשבה כמו והגיון לבי (לעיל יט): אשוחח. מלשון שיחה ודבור: (ו) עיפה. לפי שהעיף הוא צמא למים לזה אמר לשון עיפה בדרך שאלה על הארץ הצמאה שלא ירד בה המטר: (י) רוחך. ענין רצון כמו הנני נותן בו רוח (ישעיה לז): (יב) תצמית. תכרית כמו וברעתם יצמיתם (לעיל צד): (א) צורי. מל' צור סלע ר"ל חזקי: לקרב. ענין מלחמ' כמו קרבות יחפצו (לעיל סח): (ב) ומצודתי. ענינו מבצר חזק: הרודד. ענין שטיחה ורקיעה כי וירקעו את פחי הזהב (שמות לט) ת"א ורדידו וכן לרד לפניו גוים (ישעיה מה): (ג) ותדעהו. הוא ענין חיבה כמו ידעתיך בשם (שמות לג)

אבן עזרא

(ה) ה'. הט . רמז לגזירות הבאות העתידות מהשמים וטעם גע בהרים באש היורדת על כן ויעשנו והטעם כי ההרים שהם עומדים אם תגע בהם מיד יעשנו אף כי האדם שהוא הבל : (ו) ברוק . כדרך וישלח חציו : (ז) שלח . כמו תשלח ידיך ושלח ממרום ודימה האויב אל מים רבים על כן פירש מיד בני נכר : (ח) אשר . אמר כן בלעם כי וימינם לשון קדר שבועתם והנכון בעיני שהוא כמשמעו והטעם כחם וגבורתם והנה פיהם שוא וכחם שקר והנה הדבור והמעשה : (ט) אלהים שיר חדש . על החסד שהצלתני בנבל עשור כאשר פירשתיו שהוא בנבל בעשור : (י) הנותן . הפוצה . מגזרת ופצתה האדמה כדרך ויפרקנו מצרינו : מחרב רע. חסר וי"ו ורעה וי"א כי רעה תאר למחנה או עדה או חדה : (יא) פצני . פעם אחרת כן עשה עמי תמיד והזכיר עם הראשון שיר חדש ועם האחרון שישכנו לבטח : (יב) אשר בנינו . הם מגודלים בנעוריהם כנטועים : בנותינו כזויות. ארמון מלך שהם מפותחו' ומצויירות . מחוטבות כמו חטובות אטון מצרים : תבנית היכל. הטעם כפול: (יג) מזוינו . זויות . בתים מלאים מפיקים רמז למשרתים . מזן אל זן מין כמו תרגם למינו לזנוהי וכן וזנים מרוקחים והטעם מיני חטה ואורז ודוחן והדומה להם וי"א מגזרת מזון וזה המפרש אמר כי מלת מפיקים שבה אל מזוינו ופירושה כפי צורך המקום בלי חסר : צאננו מאליפות. עושות אלף: מרובבו'. מגזרת רבבה בכח עליון והטעם צאננו שהיו מאליפות שבו מרובבות : (יד) אלופינו . כמו שגר אלפיך וכמוהו כבבש אלוף: ממובלים. כי הם סובלים העגלו' המלאות: אין פרץ . בחומות העיר : ואין יוצאת. מהשערים הגדולים הידועים : ואין צוחה ברחובותינו . כי כן היה מנהגם בבא שמועה רעה כי נגף ישראל לפני אויביו : (טו) אשרי . ולמה באה לו כל זאת הטובה בעבור

תרגום

ה יי ארכין שמיא ותתגלי
קרב בטוריא ומסקין תננא׃
ו אבריק ברקא ובדרנון שדר
גרריך ותשגשינון׃ ז אושיט
ידך מן שמי מרומא פצי
יתי ושיזיב יתי מאוכלוסין
דמתילין למיין סגיעין מן ידיהון
דבני נוכראין׃ ח די
פומהון ממלל מומתא דמגן
ואורייתהון אוריית שקרא׃
ט אלהים שבח חדת אשבח
קדמך בנבלא עסרתי נימין
אזמר קדמך׃ י דיהב פורקן
למלכיא דפצי ית דוד עבדיה
מחרבא בישא דגלית׃ יא פצי
יתי ושיזיב יתי מידיהון דבני
נוכראין די פומהון מלל
מומתא דמגן ואורייתהון
אוריית שקרא׃ יב דבננא
כנציבין דדקין באולפן
אורייתא רבין מן טליותהון
בנתנא זותנין וכשרין לכהניא
דמשמשין במצע היכלא׃
יג תסורנא מלין מספקן מן
שתא לשתא עאננא מילדן
אלפיא מפשן רבותא
באשקקנא׃ יד תורינא מרי מטול לית תקוף ולא מפקא בישא ולית צוחת
בביתא בפלטיתנא׃ טו טובוי דעמא דהכדין ליה טובוי דעמא דיי

תהלים קמד

ה יְהוָה הַט־שָׁמֶיךָ וְתֵרֵד גַּע בֶּהָרִים ג'
וְיֶעֱשָׁנוּ׃ ו בְּרוֹק בָּרָק וּתְפִיצֵם שְׁלַח ב'. ל'
חִצֶּיךָ וּתְהֻמֵּם׃ ז שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם
פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד
בְּנֵי נֵכָר׃ ח אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־
שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר׃ ט אֱלֹהִים כ"פ ר"פ
שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל עָשׂוֹר ז'
אֲזַמְּרָה־לָּךְ׃ י הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה ד' מ"ל
לַמְּלָכִים הַפּוֹצֶה אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ ל'
מֵחֶרֶב רָעָה׃ יא פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִיַּד
בְּנֵי־נֵכָר אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא
וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר׃ יב אֲשֶׁר בָּנֵינוּ׀
כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ ב'. ל'. ל' ומד בנטוריסין
כְזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל׃ ד' מ"ל
יג מְזָוֵינוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן אֶל־ ל'. ל'. ג'
זַן צֹאונֵנוּ מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת ג'. ל' כ"כ
בְּחוּצוֹתֵינוּ׃ יד אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים ל'. ל'
אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה ס' מ"ל. ג'
בִּרְחֹבֹתֵינוּ׃ טו אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה ג'. ג'
לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְהוָה אֱלֹהָיו׃ ג'. ל'

רשי

[...]צלו של עוף הפורח : (ז) פצני . הוציאני ולשון הצלה הוא וכן הפוצה[...] עבדו (מצאתי) : (ח) פיהם דבר שוא וגו'. תלה הכתוב שוא בפה ושקר[...] בא לספר בפה בודים גוזמא על שוא אף לשנות את הידוע. בא לפסו[...] לשבועה חדלו משוא שנתכם עליו כנגד אבל בשקר נשבעין שכך [...]
(י) הנותן תשועה לר[...] מדבר על סלע המחלק[...] דוד קרוב ליתפש ב[...] ובא מלאך אל שאול מה[...] וגו' (ש"א כ"ג) הציל [...] מהיות שופך דם נקי [...] מהיות נהרג : (יא[...] והצילני . כאשר פצית [...] פצני עתה : (יב) אש[...] וגו'. כלומר גם עתה[...] כשר הוא : בנינו כנ[...] שאין בהם מום כל [...] מנוקים מעבירה (ר[...] מגדלים בנעוריהם . [...] זה שהם כנטיעים [...] גדלים כל ימיהם ו[...] לקיים כל שבח זה או[...] של חזקיהו : בנותינו .[...] קומה נאה כזויות [...] אבנים שזויות אבן [...] כנגד חברתה ועולה [...] עד שהזויות מיושרות : [...] תבנית היכל . מהול[...] רואיהן ומדמין אותם [...] קומת ההיכל . ורבותי[...] בנותינו כזויות מתמלא[...] כזויות מזבח המלאות [...] נבעלות אלא לבעל[...] (יג) מזוינו מלאים אוצרותינו מלאים טוב [...] מזן אל זן . מספיקים מ[...] לשנה . מזן אל זן משנ[...] מזון לשנה זו עד זמן א[...] אח"ת . זן גוכירנ"יי ל[...] מאליפות מרובבות . [...] ולרבבו' עושו' פרי : (יד [...] מסבלים . אלופים גדו[...] נסבלים על קטניהם [...] נשמעים לגדולים ומת[...] פרץ בנו : ואין יוצ[...] שמועה רעה יוצאת ל[...] ואין צוחה . ואין קול [...] מלחמה : (טו) שככה טוב[...]

בנותינו ד' מ"ל בליש' וסימ' מה נעשה להם לנותרים . ואנחנו לא נוכל לתת דבנימן . והנה נפלו אבותינו . בנותינו כזויות . יוצאת היוצאת ה' מ"ל וסימ' נמסר בסדר כי תבא ועמוס סימן ה' : שככה ב' וסימ' אשרי העם שככה לו אשרי . שככה השבעתנו :

תולדות אהרן אשר פיהם . ב"ב מה נדה מה : אשר בנינו . פסחים פז ב"ב עה סנהדרין ק : מזוינו . פסחים פז : אלופינו . ברכות יז (ר"ה נח) [...] זוכר אדרת נשא :

מצודת ציון

(ג) כי המחבב למי הוא יודעו ומכירו : (ד) דמה . מל' דמיון : (ו) ברוק ברק . ר"ל שלח את הברק : ותפיצם . ענין פזור : ותהמם . מלשון מהומה : (ז) פצני . ענין פתיחה כמו פציתי פי (שופטים יא) ור"ל פתח אותי מן המאסר והסכנה : (יב) מחוטבות . ענין כריתה וחתוך כמו מחוטב עציך (דברים כט) : תבנית . דמות : (יג) מזוינו . מל' זויות : מפיקים . מוציאים כמו ויפיק רצון (משלי ח') : מזן . מלשון הזנה ומזון : (יד) אלופינו . הם השוורים וכן שגר אלפיך (דברים ז) : מסבלים . ענין טעינת משא כמו נושא סבל (מ"א ה) : פרץ . מלשון פרצה : צוחה . ענין הצעקה על הצרה וכן וצוחת ירושלים עלתה (ירמיה יד) : (טו) אשרי . ענין שבח כמו אשרי האיש (לעיל א) : אשיתה

מצודת דוד

ההבל היוצא מן הפה שאין בו ממש : כצל עובר. ימיו עוברים מהרה כצל ה[...] עומד זמן רב במקום אחד כי כאשר ינטה השמש עובר הוא ממקומו ואמו[...] שאול במה נחשב הוא בכל הגדולה והכבוד שהיה לו הלא פתאום עבר מ[...] ואיננו : (ה) הט שמיך. כאומר אם בשאול פגעה מדת הדין מכל שכן ברשע[...] הט שמך למטה ותרד עליו ותגע בהרים הם הרשעים המתגאים נגד ה' וי[...] כי תבער בהם אש ה' והוא ענין מליצה לומר שפוט אותם במשפט [...] (ו) ותפיצם. מגודל החרדה : חציך. הם הרעמים : (ז) פצני . פצני [...]

ממים רבים ולתוספת ביאור אמר מיד בני נכר הם העובדי גלולים אשר קמו עליו : (ח) אשר פיהם . על אשר פיהם ידבר שוא וגם ימינם הוא מיומן לעשות [...] גברו לאמונה ולא כן אני ולזה הצילני מידם : (ט) אשירה לך . כשאנצל מידם : בנבל עשור . תחסר הוי"ו ומשפטו בנבל ועשור והוא שם כלי נגון בת עשרה [...] (י) הנותן . אתה הוא הנותן תשועה למלכים כי עם כל חוזק המלכים צריכים המה לתשועתך : הפוצה את דוד . עם כי דוד עצמו אמרו עכ"ז אמר כאחר המ[...] ויצילה ה' וגו' ואת שמואל (ש"א י"ב) ולא אמר ואותי עם כי שמואל עצמו אמרו : מחרב רעה . היא חרב שאול וקרויה רעה על כי לא חשך מלרדוף אחריו [...] בטוח שדוד לא ישלח בו יד כי משיח ה' הוא : (יא) פצני . כמו שפצית אותי מחרב רעה של שאול כן פצני מיד בני נכר אשר דוברים שוא ועושים שקר ולא כן אני : [...] בנינו . ר"ל ראוים אנו להצלה על אשר בנינו המה כנטיעי האילנות נאים ומנוקים ממום עבירה : מגודלים בנעוריהם . כי כן המה מגודלים ביראת חטא מימי [...] וכמ"ש חנוך לנער וכו' גם כי יזקין לא יסור ממנו (משלי כב) : בנותינו כזויות . כמו זויות הבנין העשויות מאבנים מחוטבות ביותר רב עד אשר ידמו לא[...] והמה דמות תבנית אבני בנין היכל מלך שהמה מחוטבות מאוד ור"ל כמו זויות כאלה נראים יפה מבלי מקום מעוקם כן בנותינו לא נמצא בהן דבר מעוט[...] נדנוד עבירה ופריצות : (יג) מזוינו . הדרך לתת התבואה באמצעית החדר וכשהיא רבה נתמלאים גם הזויות ולזה אמר מזוינו מלאים וגו' ר"ל בעבור זה ראוי [...] להיות זויות חדרי התבואה מלאים מתבואה עד אשר יוציאו מהם לפרנסה מעת האסיף מזון שנה זו עד עת האסיף מזון שנה שאחריה ולא יחסר כל ימות [...] צאננו מאליפות . הצאן יתרבו בחוצותינו לאלפים ולרבבות : (יד) אלופינו מסובלים . השוורים שלנו יהיו בעלי סבל מעוגות משא כבד ר"ל יהיו שמנים ובעלי בש[...] יחשב עליהם למשא : אין פרץ . לא יבא פרצה לא בנו ולא בבהמתנו : ואין יוצאת . לא יהא נפש מהם יוצאת בשבי : ואין צוחה , לא יהיה נשמע ברחובותינו ק[...] בעבור בהלה ופחד מה כי לא תהיה בנו : (טו) אשרי העם , מטובת העם שכך הרבה [...] טובה

סה' אלהיו: (א) תהלה לדוד ארוממך. בדבו' ובאמונת הלב והזכיר המלך כי הוא המלך באמת וזהו יסוד כל התהלה הזאת: ואברכה שמך. להוסיף על
יך והנה הטעם שאדבר שאתה מרומם: (ב) בכל יום. יום אחר יום אברכ' שמך עד שאשי' מהמהללי' תמיד שמעלת' גדולה מהמברכי': (ג) גדול. בעבור
ואהללה שמך הזכיר כי השם גדול מהמהללו על כן ומהולל מאד יותר ממהללו ובעבור שאמר שהוא גדול הזכיר כי לגדולתו אין חקר כי כל מלך בלתו
לתו ראשית ואחרית ולגדולתו איננו כן: (ד) דור. עתה פירש טעם ומהולל מאד כי הדור שהלך יספר לדור הבא מעשיך הנוראי' יגידו שני הדורות וטעם
וגבורתך כי מתהלות המלך היותו גבור: (ה) הדר. הדורות יגידו גבורותיך הנראות ואני אשיחנו עם לבני הדר כבוד הודך עקרי כבוד גבורותיך הנראות גם דברי נפלאותיך שלא יבינום הדורות: (ו) ועזוז. ואלה הדורות יספרו הנוראות שעשית לעיניהם כמו אותות מצרים ושאר נפלאות נוראות רק אני גדולתך שהיא גדולת כבודך אספר להם אולי יבינו והנה טעם נוראותיך כי כן ראוי להיות המלך נורא: (ז) זכר. והמלך אם היה טוב כל אדם יביעו טובו וזה רב טובך והטעם טו ך הרב כמו בגדול זרועך שהוא בזרועך הגדול: וצדקתך ירננו. גם ראוי הוא שיהיה המלך עושה צדק ומלת ירננו בפרהסיא וזה אומרים: (ח) חנון. להושיע המשוע אליו ורחום לשמור עבדו שלא יכשל: (ט) טוב. וכל מלך לא יתכן להיותו טוב רק לאנשים מעט והש' לבדו טוב לכל גם המלך לא יתכן לרחם רק על עבדיו הנאהבים והשם לבדו רחמיו על כל מעשיו: (י) יודוך. הנה כל מעשיך יודוך כי כן אתה וחסידיך יוסיפו להודות לך: (יא) כבוד. ומה היא ברכת החסידיך שילמדו כבוד מלכותך לאשר לא ידעוך: (יב) להודיע לבני האדם. שהם קטנים. וי"ו גבורותיו שב אל כבוד מלכותך יאמרו ואין טעמה איך סמך כבוד הדר מלכותו לכבוד מלכותך כי הנה כמוהו עד מלך מלכות פרס ותקנו קדמונינו בתפלה וימליך מלכותיה גם כן הכתוב ומלכותו בכל משלה: (יג) מלכותך. כל מלכות תפסק ומלכות השם עומדת לנצח: (יד) סומך. וכל מלך זה ישפיל וזה ירי' זה יסמך וזה יפול כי לא יוכל לסמוך ולהרים הכל והשם לבדו הוא סומך הכל: (טו) עיני. עם מדינות המלך מפרנסים המלך והשם לבדו מפרנס הכל לתת לכל אחד מהם מאכלו בעתו: (טז) פותח.

קמה א תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ
אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם
וָעֶד׃ ב בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה
שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ ג גָּדוֹל יְהוָה
וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר׃
ד דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ
יַגִּידוּ׃ ה הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי
נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה׃ ו וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ
יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה׃ ז זֵכֶר
רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ׃
ח חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־
חָסֶד׃ ט טוֹב־יְהוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו
עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו׃ י יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־
מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה׃ יא כְּבוֹד
מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ׃
יב לְהוֹדִיעַ ׀ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו
וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ׃ יג מַלְכוּתְךָ
מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־
דּוֹר וָדֹר׃ יד סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל־
הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים׃
טו עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה
נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃
טז פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־
חַי רָצוֹן׃ יז צַדִּיק יְהוָה בְּכָל־דְּרָכָיו
וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו׃ יח קָרוֹב יְהוָה
לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ
בֶאֱמֶת׃ יט רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־

א תּוּשְׁבַּחְתָּא לְדָוִד אֲרוֹמְמִנָּךְ אֱלָהִי מַלְכָּא וַאֲבָרֵךְ שְׁמָךְ לְעָלְמֵי עָלְמִין׃ ב בְּכָל יוֹמָא אֲבָרְכִנָּךְ וַאֲשַׁבַּח שְׁמָךְ לְעָלְמֵי עָלְמִין׃ ג רַב יְיָ וּמְשַׁבַּח לַחֲדָא וְלִרְבוּתֵיהּ לֵית סוֹף׃ ד דָּרָא לְדָרָא יְשַׁבַּח עוֹבָדָךְ וּגְבוּרָתָךְ יְתַנּוּן׃ ה שִׁבְהוֹר אִיקַר זִיוָךְ וּמִלֵּי פְרִישׁוּתָךְ אֲמַלֵּל׃ ו וְעוּשְׁנָא דְחִילָתָךְ יֵימְרוּן וּרְבְנוּתָךְ יִשְׁתָּעוּן׃ ז דָּכְרָן סַגִּיעֵי טוּבָךְ יַבִּיעוּן וְצִדְקָתָךְ יְשַׁבְּחוּן׃ ח חָנָנָא וְרַחֲמָנָא יְיָ מַרְחִיק רְגַז וּמַסְגֵּי לְמֶעְבַּד טִבְוָן׃ ט טָב יְיָ לְכוּלָּא וְרַחֲמוֹי עַל כּוּלְהוֹן עוֹבָדוֹי׃ י יְהוֹדוּנָךְ יְיָ כּוּלְהוֹן עוֹבָדָךְ וַחֲסִידָךְ יְבָרְכִינָךְ׃ יא אִיקַר מַלְכוּתָךְ יֵימְרוּן וּגְבוּרְתָּךְ יְמַלְּלוּן׃ יב לְהוֹדָעָא לִבְנֵי נָשָׁא גְּבוּרָתוֹי וְאִיקַר שִׁבְהוֹר מַלְכוּתֵיהּ׃ יג מַלְכוּתָךְ מַלְכוּתָא דְּכָל עָלְמַיָּא וְשׁוּלְטָנוּתָךְ בְּכָל דָּר וְדָר׃ יד סָעִיד יְיָ לְכָל נָפְלִין וְזָקִיף לְכוּלְּהוֹן כְּפִיפִין׃ טו עֵינֵיהוֹן דְּכוּלָּא לְוָתָךְ סְבִירָן וְאַתְּ יָהֵב לְהוֹן יַת מֵיכַלְהוֹן בְּזִמְנֵיהּ׃ טז פּוֹתֵחַ יַת אִידָךְ וּמְסַבַּע לְכוּלְּהוֹן חַיֵּי רְעוּתְהוֹן׃ יז זַכַּאי יְיָ בְּכָל אוֹרְחָתֵיהּ וַחֲסִידָא בְּכָל עוֹבָדוֹי׃ יח קָרֵב יְיָ לְכָל דְּקָרַן לֵיהּ לְכוּלְּהוֹן דְּקָרַן יָתֵיהּ בְּקוּשְׁטָא׃ יט רְעוּת דַּחֲלוֹי יַעְבֵּד וְיַת בָּעוּתְהוֹן

ואת שלו: (ד) דור לדור ... מעשיך. וגם אני הדר ... הודך אשיחה: (ו) ועזוז ... יך יאמרו. וגם אני ... אספרנה: (ז) זכר רב ... יעו. דור לדור גבורתך ... זה לזה לאמר טוב לנו ... לבני האדם גבורותיו ... הדר מלכותו של הקב"ה ... ו) כ"ן חסרה מאלפ"א ... לפי שראה דוד בה מפלה ... פלה לא תוסיף קום ... ישראל (עמוס ה') וחזר ... ברוח הקודש סומך ה' ... נופלים: (טז) ומשביע ... רצון. כדי פרנסתו הוא ... את טובו ואת רצינו ... כתו: רצון. אפיימנ"ט ... בלעז

ג' בקריאה ומ"לוסי' ארוממך ... ומך כי עשית. ארוממך ... המלך ואברכה. ארוממך ... אליתי ולא שמחת: דור ... כ"ב מ"ל בליש' בכתובי' ... לדור ישבח. כי לא לעולם ... ואך לדור ודור. והימים ... זכרים. והארץ לעולם ... וכל דור דור חס'. ודו' ... כן דור ודר קדמא מ"ל ... ס' וסימ' נמסר בספרא סימן ... מן פ"ש: יאמרו ג' וסימ' ... ה' יאמרו. ועזוז נוראתיך ... כבוד מלכותך יאמרו: ... ג' חס' ו' בליש' וסימ' כבר ... למים. מלכותך מלכות כל ... צדק עלמים: נותן ו' ... מ' תבני נותן בו רוח ... ואתה נותן להם את ... עתו. לבהמה לחמה. ... אין מחסור. נותן לכסיל

... אהרן תהלה לדוד. עקרים ... מנ פכ"ו: יודוך. ... ארוממך. (ברכות יב): ... אבר תרומה: טוב ה'. ... לא מנחות ע עקידה שער ס: ... ברכות ז ב"מ פז (כתובות לב): ... עקידה שער עד: ובגורתך. ... ג פ"ד: סומך ה'. ברכות ... כל. כתובות סו וזכר בסלה ... ותם. ברכות ד תענית ב ח: ... ר"ס יז. וזכר תרומה פנהם ... מ לג: קרוב ה'. וזכר כתוביו:

...זכת ב בפסוק העליון ישרת גם פה והנה הוא ואתה פותח את ידך והנה כי אלהי אבי בעזרו וטעם רצון מה שיספיק להם: (יז) צדיק. אם טען טוען למה ...וחד חטא ואחד עשורים והנה התשובה כי הוא יודע הטוב להם כי הוא בראם וידע תולדתם כמו הרופא המצוה שיאכל כל אדם מה שהוא טוב לו ועוד כי ...ל מה שיתן בדרך חסד הוא כי איננו חייב עליו על כן וחסיד: (יח) קרוב. אם המלך יהיה רחוק לא יוכל להושיע קוראיו והשם לעולם קרוב הוא רק לאשר יקראוהו באמת ולא לכסו' ואשר איננו ראוי להושיעו: (יט) רצון. הירא מהמלך יספיק שלא יעשה לו רע והשם יעשה רצון

מצודת דוד

...ז בידו ומשובח טעם שם ה' הוא אלהיו אשר בידו להשפיע טובה מרובה בגמול ... כי ידו לא תקצר: קמה (א) תהלה לדוד. לפי שבשמזמור הזה אין בו ... לם ונקבע כ"א שבחי' הפסוקים ולזה אמר תהלה לדוד כי אין בה כ"א תהלה ... ארוממך. אספר רוממותיך: (ב) בכל יום. ר"ל לפי הראוי בכל יום מעין המאורע: (ג) ומהולל מאד. יותר ממה שמהללין אותו כי אין חקר לדעת ... ולהללו כפי מה שהוא: (ד) דור לדור. דור זה ישבח מעשיך לדור הבא אחריו: וגבורותיך יגידו. כפל הדבר במ"ש: (ו) ועזוז וגו'. ר"ל במו שאני ... דולתך כן כולם יאמרו עוזו מעשיך הנוראים: (ז) רב טובך. מרבית טובך: ולדקתך. זכרון לדקתך ירננו: (ח) חנון. נותן מתנת חנם: ארך אפים. אינו ... כעום: וגדל חסד. עושה חסדים גדולים: (ט) לכל. לרעים ולטובים: על כל מעשיו. על כל הבריות שבעולם: (י) כל מעשיך. ר"ל מכל מעשה ה' בא לו הודאה ... יברכוכה. יברכו אותך: (יב) להודיע. הוגת הבורא ישים כדי לפרסם לבני אדם גבורות ה' וגו': (יג) כל עולמים. על כל העולמות בכל דור ודור ממשלתך ... בכל ימי הדורות: (יד) סומך וגו'. לבל יגיעו עדי ארץ: לכל הכפופים. לאשר כבר כפפו קומתם עדי ארץ: (טו) אליך ישברו. לתאות די מחסורם: בעתו. לב"א ... ריך לו: (טז) פותח. אתה פותח את ידך ומשביע לכל חי לפי רצונו ותאותו: (יז) צדיק. נותן לדקה למי שאין לו זכיות: (יח) באמת. רוצה לומר בלב שיהיה ... פיו

מצודת ציון

(ה) אשיחה. מלשון שיחה ודבור: (ו) ועזוז. מלשון עוז וחוזק: (ז) יביעו. ידברו. כמו יום ליום יביע אומר (לעיל יט): (יד) וזוקף. ענין הרמה: הכפופים. ענין השחיה למטה וכן ה' זוקף כפופים (לקמן קמו): (טו) ישברו. ענין תקוה כמו כולם אליך ישברון (לעיל קד): (יט) שועתם. צעקתם:

רצון יראיו: (כ) שומר. אם כאה צרה ליראיו יושיע' רק אוהביו הוא ישמור אותם שלא תבא להם רעה: ו'את כל הרשעי' ישמיד. באחרונה כי סוסה הולל
והמלך לא יוכל להשמיד רשעי ארצו אולי יקשרו עליו על כן יפחד או לא יכירם כי לא ידע הנסתרות והשלי' כאשר החל: (כא) תהלת. ויברך כל בשר שו
לברך על דרך היא היתה אם כל חי: (א) הללויה. דברי המשורר לישראל ואחר כן אומר לנפשו: (ב) אהללה. אזמרה בלשון כי במותי אינני וזאת היל
והזמרה להוכיח בני אדם: (ג) אל. יש אומרים בבן אדם שאין לו תשועת אמת להושיעכם והנכון בעיני בבן אדם שלא יוכל להושיע נפשו: (ד) תצא.
השוכנת בלב: ישוב לאדמתו.

שַׁוְעָתָ֥ם יִ֝שְׁמַ֗ע וְיוֹשִׁיעֵֽם׃ כ שׁוֹמֵ֣ר יְ֭הוָה אֶת־כָּל־אֹהֲבָ֑יו וְאֵ֖ת כָּל־הָרְשָׁעִ֣ים יַשְׁמִֽיד׃ כא תְּהִלַּ֥ת יְהוָ֗ה יְֽדַבֶּ֫ר־פִּ֥י וִיבָרֵ֣ךְ כָּל־בָּ֭שָׂר שֵׁ֥ם קָדְשׁ֗וֹ לְעוֹלָ֥ם וָעֶֽד׃

קמו א הַ֥לְלוּ־יָ֑הּ הַלְלִ֥י נַ֝פְשִׁ֗י אֶת־יְהוָֽה׃ ב אֲהַלְלָ֣ה יְהוָ֣ה בְּחַיָּ֑י אֲזַמְּרָ֖ה לֵאלֹהַ֣י בְּעוֹדִֽי׃ ג אַל־תִּבְטְח֥וּ בִנְדִיבִ֑ים בְּבֶן־אָדָ֓ם ׀ שֶׁ֤אֵֽין ל֥וֹ תְשׁוּעָֽה׃ ד תֵּצֵ֣א ר֭וּחוֹ יָשֻׁ֣ב לְאַדְמָת֑וֹ בַּיּ֥וֹם הַ֝ה֗וּא אָבְד֥וּ עֶשְׁתֹּנֹתָֽיו׃ ה אַשְׁרֵ֗י שֶׁ֤אֵ֣ל יַעֲקֹ֣ב בְּעֶזְר֑וֹ שִׂ֝בְר֗וֹ עַל־יְהוָ֥ה אֱלֹהָֽיו׃ ו עֹשֶׂ֤ה ׀ שָׁ֘מַ֤יִם וָאָ֗רֶץ אֶת־הַיָּ֥ם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּ֑ם הַשֹּׁמֵ֖ר אֱמֶ֣ת לְעוֹלָֽם׃ ז עֹשֶׂ֤ה מִשְׁפָּ֨ט ׀ לָעֲשׁוּקִ֗ים נֹתֵ֣ן לֶ֭חֶם לָרְעֵבִ֑ים יְ֝הוָ֗ה מַתִּ֥יר אֲסוּרִֽים׃ ח יְהוָ֤ה ׀ פֹּ֘קֵ֤חַ עִוְרִ֗ים יְ֭הוָה זֹקֵ֣ף כְּפוּפִ֑ים יְ֝הוָ֗ה אֹהֵ֥ב צַדִּיקִֽים׃ ט יְהוָ֤ה ׀ שֹׁ֘מֵ֤ר אֶת־גֵּרִ֗ים יָת֣וֹם וְאַלְמָנָ֣ה יְעוֹדֵ֑ד וְדֶ֖רֶךְ רְשָׁעִ֣ים יְעַוֵּֽת׃ י יִמְלֹ֤ךְ יְהוָ֨ה ׀ לְעוֹלָ֗ם אֱלֹהַ֣יִךְ צִ֭יּוֹן לְדֹ֥ר וָדֹ֗ר הַֽלְלוּ־יָֽהּ׃

קמז א הַ֥לְלוּ יָ֨הּ ׀ כִּי־ט֭וֹב זַמְּרָ֣ה אֱלֹהֵ֑ינוּ כִּֽי־נָ֝עִ֗ים נָאוָ֥ה תְהִלָּֽה׃ ב בּוֹנֵ֣ה יְרוּשָׁלִַ֣ם יְהוָ֑ה נִדְחֵ֖י יִשְׂרָאֵ֣ל יְכַנֵּֽס׃ ג הָ֭רֹפֵא לִשְׁב֣וּרֵי לֵ֑ב וּ֝מְחַבֵּ֗שׁ לְעַצְּבוֹתָֽם׃ ד מוֹנֶ֣ה מִ֭סְפָּר לַכּוֹכָבִ֑ים לְ֝כֻלָּ֗ם שֵׁמ֥וֹת יִקְרָֽא׃

ד׳ · ב׳ · ט׳ · ב׳ חס׳ · ל׳ · ל׳ · ד׳ · ו׳ בסיפ׳ · ו׳ בסיפ׳ · וחד וזוקף · ל׳ · ד׳ · ב׳ חד כתי׳ יו״ד · ל׳ ב׳ ע׳ ידי

ישמע ויפרקנון: כ נטר יי ית כל רחימו וית כל רשיעי ישיצי: כא שבחא דיי ימלל פומי ויברכון כל בני בסרא שום קודשיה לעלמי עלמין: א הללויה שבחי נפשי ית שמא דיי: ב אשבח יי בחיי אזמר לאלהי בדאיתי: ג לא תתרחצון ברברביא בבר נש דלית ליה פורקנא: ד תפוק רוחיה יתוב לעפריה ביומא ההוא הובדו זמיונוי: ה טוביה דאלהא יעקב בסעדיה סבריה על יי אלהיה: ו דעבד שמיא וארעא ית ימא וית כל די בהון די נטר קשוט לעלם: ז די עבד דינא לטלומין יהיב מזון לכפינין יי דשרי אסיריא: ח יי פקח לסמין יי זקף כפיפין יי רחם צדיקיא: ט יי נטר ית גיורא יתם וארמלא יסובר ואורחא דרשיעי יטלטל: י ימלוך יי לעלם אלהיך ציון לדר ודר הללויה: א הללויה ארום טב לזמרא קדם אלהנא ארום בסים יאיא תושבחתא: ב בני ירושלם יי גלות ישראל יכנש: ג דמסי לתבירי לבא ומסיק ארכא לצעריהון: ד מני סכום לכוכביא לכולהון

כי העצמות במתכונ' העפר והם מוסדי הגוף ופי' עשתונותיו מחשבותיו כמו אולי יתעשת כמו יחשוב אלהים יחשוב לי: (ה) אשרי. הטעם שלא ישען רק על השם לבדו ולא יבקש עזר מאדם טעם אל יעקב בעזרו שאמר והיה ה' לי לאלהים כאשר פירשתי במקומו: (ו) עושה. הטעם כי השם יוכל לעשות כל חפצו כי הוא עושה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם שמים הם המלאכים והצבא הגדול הם המשרתים ובארץ העוף והחיה והאדם ובים בריאות גדולות: השומר אמת לעולם. הם כללי כל מין שהם בארץ ובים רק בשמים כל אשר בהם בפרטיהם הם שמורים לעולם על כן לא תפחדו מאדם שיעשוק אתכם והוא מטריפכם לחם חקכם והוא ישיר אסוריכ': (ח) ה'. הנה הטעם אין ראוי להשען אדם על אדם ואם אדם יחזק ממנו ישען עליו בתפלתו אל השם וככה אם רעב או היה אסור וככה אם בא לו חולי עינים או שהיה כפיף קבוע ערש לא ישען על רופא וטעם ה' אוהב צדיקים שהוא ישמרם ולא יהיו עשוקים ולא רעבים או אסורים או עורים או כפופים: (ט) ה' שומר את גרים. שאין להם עוזר כי הם מגוי אחר ומלת יעודד פירשתיה וטעם יעות שיסבב סבות ויתכן עלילו' לעות דרכם שלא ימלא שאלתם ולא יהיה המלט: (י) ימלוך. אם השם הוא ככה הוא ראוי להיותו מלך ולו לבדו תאות המלוכה וחתם המשורר כאשר החל: (א) הללויה. דברי המשורר בדרך נבואה ישבח השם בראותו בחזיון כי השם יבנה ירושלם ויקבץ נדחי ישראל. ומלת זמרה שם הפועל כמו ליסרה אתכם והה"א כ סף כי ישרת בענור אחר כי טוב זמרה אלהינו כי נעים וכי נאוה מגזרת תאוה כאשר פירשתי שהמלה לבנין נפעל כמו וכל נעשה במרחשת: (ב) בונה. יכנס. כמו לך כנוס את כל היהודים: (ג) הרופא לשבורי לב. הם אבילי ציון ומחבש כמו לא זורו ולא חובשו ור' יצחק הספרדי אמר כי לעצבותם כמו לשון ישמעאל וכמוהו יהיך עצבוני ולפי דעתי שהוא כמו נגעם שהנוגע בעצב גדול בעצורם: (ד) מונה. בעבור שהזכיר נדחי ישראל שהם מפוזרים בכל הארץ הזכיר כנגד זה מונה מספר לכוכבים שהכוכבים הם מפוזרים בגלגל העליון והוא ידעם כולם והנה יהיה
כין

כלמו: (כא) תהלת ו
פי. וגם כל בשר יברכו
קדשו לעולם ועד: (ב
לאלהי בעודי. בעוד
(ד) עשתונותיו. מח
(ה) אשרי. מי שא
בעזרו. שהבטיחו הקב
הוא הנה אנכי עמך
והטיבותיך (בראשית כ')
אחריו לפי שהוא עו
וארץ ואת הים וכיון ש
יש בידו לשמרו כיס ב
אכל מלך עו"ג אם שומר
א כו יכול לשומרו
(ז) השומר אמת לעול
דורות רבים הוא מקיי
אמיתת הבטחתו: (ט)
לשון כח: (י) ימלך ה'
יקיים את מלכותו
בניו: (א) כי טוב זמ

טוב
כבוד. וצדיק חונן ונותן
ו' מ"ל וסימ' נמסר בש
סימן י"ז: תהלת ד' וסימ
תהלת מואב. איך לא
תהלת. נלכדה ששך.
ידבר פי: בעודי כל ל'
במ"ב בליש' וסימ' אמלי
השבעה. בעד רשע לנג
עוד חס' וסימ' נמסר בנ
עושה ו' בסיפרא בסג
מגדיל ישועות מלכו דו
דום לה' והתחולל לו. ש
מושיעם. עשה מלאכיו
עשה משפט לעשוקים
שמים וארץ. וי"ו בשא
וסימ' נמסר במלכים ב'
גבי פרשתא דארבעה אנ'
מצורעים. וכל העושה דכו
במ"א וסי' וימרד בו
מלאכיו. וח' קמצין וסי
בסדר בשלח. וכל אמ"ת
דכוו' קמצין: נאוה ד'
וסימ' נאוה בירושלם
כנדגלות. לישרים נאוה
כי נעים נאוה תהלה. ל
לנבל שפת יתר. וא' שח
ונאוה. וא' לביתך נאוה

תולדות אהרן תהלת. סב:
אל תבטחו
שבר נג: בעזרו. זוהר ויקהל
יג ע"ג מב): ה' מתיר. יו
זוקף. ברכות יב יומא לה (בר
זמרס. עקרים מג סכ"ד כל
בונה. ברכות מט מנחות פז:
סנהדרין לט:

מצודת ציון

(ד) עשתונותיו. מחשבותיו כמו יתעשת האלהים לנו (יונה א): (ה) שברו. תקותו: (ז) לעשוקים. לגזולים: (ח) פוקח. ענין פתיחה כמו לפקוח עינים עורות (ישעיה מב): (ט) יעודד. ענין רוממות וחוזק כמו ואנחנו קמנו ונתעודד (לעיל כ): יעות. מלשון עיוות ועקום: (א) נאוה. מלשון נאה ויפה כמו לישרים נאוה תהלה (לעיל לג): (ב) יכנס. מלשון הכנסה ואסיפה וכן והמסכה צרה כהתכנס (ישעיה כח): (ג) ומחבש. ענין קשירת המטלית על המכה כמו ולנשברת תחבש (יחזקאל לד)

מצודת דוד

פיו ולבו שוים ולא יכחיש הלב מאמר פיו: (כא) ויברך כל בשר. ר"ל גם כ
יברכו וגו' כמוני: קמו (א) הללויה. אתם כולכם הללו את יה וגם את
הללי את ה': (ב) אהללה. בפה: בחיי. בעוד אני חי: אזמרה. בכלי
בעודי. בעוד אני בקיומי: (ג) שאין לו. שאין בידו תשועה: (ד) תצא. כי
תצא ממנו רוח החיוני אז ישוב אל האדמה אשר נלקח ממנה וביום ההוא אז
מחשבותיו כי איננו להוציאם אל הפועל ומה א"כ בטחונו: (ה) שברו. מלת אשרי משמשת בשתים לומר אשרי למי אשר שברו על ה': (ו) עושה שמים וגו'. וא
בכל מעלה ויכול הוא להושיע בכל מקום: השומר. הוא השומר אמיתת הבטחתו עד עולם: (ז) מתיר. פותח קשרי האסורים במאסר ויעלם חפשי: (ח
כפופים. האנשים הכפופים לארץ בשפל המצב המקום ב"ה זוקף אותם לעמוד זקיף ברום המעלה: (ט) יעות. עושה דרכם מעוות ומעוקם למען יכשל רוצה לומ
בלבם ללכת בדרך הרע להם: (י) ימלוך וגו'. וחזר ופי' אלהיך השוכן בציון הוא ימלוך לדור ודור: הללויה. לכן אתם כולכם הללו את יה: קמז (א) כי טוב. כי הוא
זמרת אלהינו זמרה לאלהינו: כי נעים וגו'. על כי הוא נעים לזה נאוה לו תהלה: (ב) בונה. הוא הבונה לעתיד את ירושלים ואת ישראל הנדחים בקצה הא
אלים: (ג) הרופא. הוא הרופא למי שלבו נשבר מרוב התוגה: ומחבש. עושה תחבושת לעצבותם ר"ל מעביר העצבון: (ד) מונה וגו'. ר"ל יודע הוא מ
וקורא

ומספר כי מספר הוא הפרט ומונה מספר הכל קרוב מגזרת מנין: לכולם שמות יקרא. והטעם כמו איש לא נעדר וזה אמת ונכון: (ה) גדול. אמר מונה
כוכבים כנגד ולתבונתו אין מספר: (ו) מעודד ענוים. הם השפלים והם נדחי ישראל. משפיל רשעים הם מלכי העמים שהיו תחת ידי ישראל: (ז) ענו.
שורר לישראל כמו וענית ואמרת ויש אומרים כמו קול ענות וענתה שמה כימי נעוריה בעבור כתוב בכינור: (ח) המכסה. הטעם שהוא מראה גבורות בכל
עושה גדולות ואחריו כתוב הנותן מטר וטעם המכסה כי ענן השמים לטוהר: המצמיח הרים. שהם יבשים וחזקים: (ט) נותן. הזכיר בבהמה שאין לה
לב לתקן מזון לנפשה והזכיר
מהעוף לבני עורב. כי חכמי
הגוים אומרים כי רביתם
יעזבום בהולדם: (י) לא.
הטעם אין חפץ השם בגבורה רק
ביראתו כמו התאן לסוס גבורה
וטעם בשוקי הוא הרוכב:
(יא) רוצה. הטעם כי השם נותן
לחם לכל בשר ולא בעבור
גבורתם ובני עורב לעדים
נאמנים: (יב) שבחי. זה לעתיד
כי העיר חזקה שיפחד האויב
לבא עליה ומה הוא החוזק שבירך
בניך שהם רבים בקרבך:
(יד) השם. הטעם אם תשכנו
לבטח עם שובע גדול:
(טו) השולח. כאשר הזכיר חלב
חטים הזכיר סבתו והיא
שאמירתו היא גזרתו. ירוץ דברו.
הטעם כפול או על דרך ועל
העבים אצוה מהמטיר כן צוה
להמטיר: (טז) הנותן. בעתו
כי בהיותו רב בימי החורף אז
יהיה חלב חטים בימי הקיץ:
(יז) משליך קרחו. כמו הקרח
הנורא: (יח) ישלח. וימסם. השלג
והכפור והקרח. וישב רוחו
מהבנין הכבד הנוסף מגזרת
רוח ה' נשבה בו מהבנין הקל:
(יט) מגיד דבריו. הטעם הגיד
דבריו הם המצות ליעקב וכן פי'
חקיו ומשפטיו כי הם סבת רדת
הגשם בעתו ככתוב בפרשת
והיה אם שמוע תשמעו אל
מצותי ונתתי מטר ארצכם
בעתו: (כ) לא. הטעם שלא נתן
תורתו רק לעמו לבדו שהבדילו
להיות לו לעם סגולה וחתם
המזמור כאשר החל:
(א) הללויה. זה המזמור נכבד
מאד ויש בו סודות עמוקים
ועתה החל לדבר על שני
עולמות האחד העולם העליון
והוא העולם הרחב והגדול
ואחר כן הזכיר עולם השפל
שהוא כמו הנקודה במחשבת
החושב

ה רַב מָרַנָא וְסַגֵּי חֵילָא לְסוֹכַלְתָנוּתֵיהּ לֵית סְכוּם׃ ו מְסוֹבַר עִנְוְתָנַיָא יְיָ מַכִּיךְ רַשִׁיעַיָא עֲדֵי אַרְעָא׃ ז שַׁבַּחוּ קֳדָם יְיָ בְּתוֹדְתָא זַמָרוּ קֳדָם אֱלָהָנָא בְּכִנָרָא׃ ח רַחֲפֵי שְׁמַיָא בַּעֲנָנָא דְמַתְקֵן לְאַרְעָא מִטְרָא דְמַרְבֵּי טוּרַיָא עִסְבֵּי׃ ט יָהֵב לִבְעִירָא מְזוֹנָא לִבְנֵי עוּרְבָא דְקָרָן׃ י לָא בִּגְבוּרְתָא דִרְכִיבִין עַל סוּסֵי יִצְבֵי לָא בְשׁוֹקֵי גוּבְרִין רְהָטָנִין יִצְבֵי׃ יא רָעֵי יְיָ יַת דַחֲלוֹי יַת דְמוֹרִיכִין לְטוּבֵיהּ׃ יב שַׁבַּחִי יְרוּשְׁלֵם יַת יְיָ שַׁבַּחִי אֱלָהָיךְ צִיוֹן׃ יג אֲרוּם תַּקִיף נַגְרֵי תַרְעָיךְ בְּרִיךְ בְּנַיְכִי בִּמְצָעִיךְ׃ יד דְשַׁוֵי תְחוּמָךְ שְׁלָם שְׁמַן חִנְטַיָא יַסְבְּעִנָךְ׃ טו דִמְשַׁדַר מֵימְרֵיהּ לְאַרְעָא עַד סַרְהוֹבָא יִרְהוֹט מְלוֹלֵיהּ׃ טז דְיָהֵב תַּלְגָא חִוָר הֵיךְ עֲמַר גְלִיד הֵיךְ קְטַם יְבַדַר׃ יז מְטַלֵק קַרְחֵיהּ פְּלִיג הֵיךְ רְסוּקִין דְמִן קֳדָם קוֹרֵיהּ מַן אֶפְשַׁר לֵיהּ לְמֵקָם׃ יח יְשַׁדַר קְדוּם חֶמְתֵיהּ וְיִמְסְמְנוּן יַנְתֵּב רוּחֵיהּ זַלְחִין מַיָא׃ יט דְתָנֵי דִבְרַיָא דְאוֹרַיְתָא לְיַעֲקֹב קְיָמוֹי וְדִינוֹי לְיִשְׂרָאֵל׃ כ לָא עֲבַד הֵיכְנָא לְכָל עַמָא וְדִינִין לָא הוֹדְעִינוּן הַלְלוּיָהּ׃ א הַלְלוּיָהּ שַׁבַּחוּ יַת יְיָ בִּרְיָתָא קַדִּישַׁיָא

ה גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ
אֵין מִסְפָּר׃ ו מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְהוָה
מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי־אָרֶץ׃ ז עֱנוּ
לַיהוָה בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר׃
ח הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם ׀ בְּעָבִים הַמֵּכִין
לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר׃
ט נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב
אֲשֶׁר יִקְרָאוּ׃ י לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס
יֶחְפָּץ לֹא־בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה׃
יא רוֹצֶה יְהוָה אֶת־יְרֵאָיו אֶת־
הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃ יב שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלִַם
אֶת־יְהוָה הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן׃ יג כִּי־
חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ
בְּקִרְבֵּךְ׃ יד הַשָּׂם־גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם
חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ׃ טו הַשֹּׁלֵחַ
אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד־מְהֵרָה יָרוּץ
דְּבָרוֹ׃ טז הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר
כָּאֵפֶר יְפַזֵּר׃ יז מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ
כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד׃
יח יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ
יִזְּלוּ־מָיִם׃ יט מַגִּיד דְּבָרָו לְיַעֲקֹב
חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל׃ כ לֹא־עָשָׂה
כֵן ׀ לְכָל־גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל־יְדָעוּם
הַלְלוּיָהּ׃

קמח א הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ אֶת־

[Masorah: ג' מ"ל ו' מ"ל בליש' · ב' חד חס' ב' מלי בלר · ג' · ו' מ"ל. ג' · ג' · ב' מ"ל · ג' · ב' נפשי · י"ב. · ד' ב' לאכני הפן · ג' · ג'. ג' · ג'. ג' וחד ויסב לותם אברם ריו ק']

לו: (ט) לחמה. לבני עורב. פירשו שהוא אכזרי על בניו מרחם עליהם מימין ... מתוך צואתם ... מתוך פיהם: (י) לא בסוס יחפץ. הקב"ה ... האיש ירצה. ולא ... שוקי האיש ירצה: ... חטים. טוב חטים (טז) כפור. גליז"א ... משליך קרחו כפתים. ... לידים ונעשין פתיתין ומדרש אגדה כפתים ... משא הבריות העני ... מלבושיו מיקל עליו: ... שלא יבא לונן ... (יח) ישלח דברו וימסם. ... תים: ישב רוחו. רוח ... השכית. הקרח ויזלו מים

[Masorah side notes: ... ענו לה' בתודה ... באר ענו לה: המכסה המכסה אני מאברהם. ... מים בעבים. וכל הכליו' ... ותן ו' מ"ל וסימ' לעיל ... סימן קמ"ו: רוצה ב' מ"ל ... ה' את יראיו. כי רוצה ... השם ד' וסימ' השם ... רוח. השם עבים רכובו. ... ינו בחיי'. השם גבולך ... בריח דברו כתי' דבריו ... חר מן כ"ו מלין דחס' ... תיבו' וקריין וסימ' ... רבתא במערב' אות ... אהרן אדנינו. ע"ג ד: ... המכסה. עקרים ... לבני עורב. כתובות מט: ... דם שער לב עקרים מ"ד ... מקץ: ססם ... ברכות ... פני קרתו. (סנהדרין כט): ... תענית יג זוסר אחרי:]

מצודת דוד

...ם שמות לכ"א שם שנאם לו: (ה) לתבונתו. לדברים שיש בהם תבונה אגלר אין מספר להם כי רבו מאד: (ז) ענו. הרימו קול לה' בהודאה על הטוב: ... לפי שא"א לחרוש ולזרוע שם בעבור הגובה לזה מצמיח שם חציר לנאכל (ט) לחמה. חציר ההרים: לבני עורב וגו'. נותן מזון לבני עורב הקטנים ... בעבור חסרון המזון וזו על כי המה לבנים בקטנותם חושבים אבותיהם ... ניהם בעבור שינוי מראות בעצות ואינם חוששים לזונם והקב"ה מזמין ... יס מתוך צואתם ואוכלים אותם: (י) לא בגבורת. אינו חפץ במי שתולה גבורת הסוס לרוץ ולרדוף במלחמה: לא בשוקי. לא ירצה במי שבוטח ... קיו לרוץ רגלי: (יא) רוצה. רק רוצה ה' ביראיו ואוהב ומפרש שהם המיחלים לחסדו ואינם בוטחים בעצמם בחוזק השוק או בגבורת הסוס כי הבוטח ... איר יראת ה' מעל פניו: (יב) שבחי ירושלים. יושבי ירושלים: ציון. אתם יושבי ציון הללו את אלהיך: (יג) כי חזק. ולא יוכל האויב לכבוש מעתה: ברך. ... את הבנים אשר בקרבך ר"ל שיהיו הבנים מרובים ויתגברו על האויב: (יד) השם גבולך. בגבולך שם שלום כי לא תבוא אליך מלחמה: חלב וגו'. ולא ... אויב: (טו) אמרתו. הוא המסר הבא במאמר פיו: עד מהרה. באשר ישלחנו ירוץ מהרה לעשות שליחותו: (טז) כצמר. לבן כצמר ועם שכאמר הוא פתות ... ובן עם כל זה שמשילו לצמר על כי אין מה בארץ יותר לבן מצמר להמשיל אליו וכן וקולו כקול מים רבים (יחזקאל מג) וכמוהו רבים: כפור. הוא הנופל מן ... בשחר בזמן הקור המפוזר ע"פ האדמה כאפר המפוזר ולפי שאין הכפור לבן כמו השלג לכן דמהו לאפר: (יז) משליך קרחו כפתים. ר"ל מקריש כל פני ... אילו השליך חתיכת קרח לכסות כל רוחב המים וארכו: לפני קרתו. לפני הקור הבא בגבורתו מי יוכל להתקיים אם לא יתחמם מדברים המחממים: ... לא דברו: ר"ל ישלח המסר או חום השמש וכה ממסים את השלג והכפור והקרח ובשוא מנשב רוחו ימסו ויזלו מים: (יט) מגיד וגו'. מושב על מלת שבחי ... והלא הענין לומר שבחי את ה' על שהוא מגיד דברי תורה ליעקב: חוקיו וגו'. כפל הדבר במ"ש: (כ) לא עשה כן. ליתן להם דבר התורה ולא הודיע להם אז ... יש כ"א לישראל לבדם: הללויה. לזה הללו את יה: קמח (א) הללויה. הללו את ה'. ואמרו הללו את ה' מן השמים ר"ל מן השמים ישמע קול ההלול: הללוהו.
הללו

מצודת ציון

ל"ד): (ד) מונה. מלשון מנין: (ו) מעודד. ענין רוממות וחוזק: עדי ארץ. עד ארץ: (ז) ענו. ענין הרמת קול כמו וענו הלוים וגו' קול רם (דברים כז): (ח) בעבים. בעננים: חציר. דשא ועשב: (י) בשוקי. שוק הרגל: (יא) המיחלים. המקוים: (יג) בריחי. כעין מטה ישימו אותו ברוחב השער לסגרו: (יד) חלב. מיטב כמו ואכלו את חלב הארץ (בראשית מה): (טו) ירוץ. ענין מהירות ההליכה: (טז) כפור. כמו שלג נופל הוא בשחר בימי הקור וכן וכפור שמים מי ילדו (איוב לח): (יז) קרחו. הוא הגליד הנקפה והנקרש על פני המים בימי הקור וכן מבטן מי יצא הקרח (שם): כפתים. ענין חתיכות כמו פתות אותם פתים (ויקרא ב): קורתו. מלשון קור וצנה: (יח) וימסם. מלשון המסה והמגה: ישב. מלשון נשיבה והפחה כמו כי רוח ה' נשבה בו

הגלגל המושב בעגולה גדולה והחל לאמר הללויה אתם מן השמים הללוהו במרומים והטעם אתם הדרים בשמים המרומים וגם שמי השמים: (ב) הללוהו כל
הם שאינם גופות ואחר כן כל צבאיו והם גופי' טהורו' ולא מורכבו' והם הכוכבי' הרבים שהם בגלגל המזלו' ואחר כן הזכיר המשרתים והזכיר בתחלה שמש
הם המושלים ואחר כן הזכיר כל כוכבי אור בעבור שיש להם אור גדול בעבור היותם קרובים אל הארץ ואחר כן הזכיר שמי השמים והוא כדור אש שהוא
כדור הלבנה ואחר כן הזכיר כדור הסגריר והמים אשר מעל השמים עד כה גבול העולם העליון והנה החל בנכבד והשלים בנבזה והפך זה עשה בהזכירו העול
ואמר על העולם העליון הדרים
בו יהללו: כי הוא צוה ונבראו.
גזר או חפץ: (ו) ויעמידם.
פי' שלא ישתנו לעולם כי אינם
מורכבים מארבע סודות: חק
נתן ולא יעבור. החק א' מהם
או החק לא יפסק והטעם כי
שבתאי יסוב גלגלו פעמי' בתשע
וחמשים שנה וכן לכל אחד חק.
עולם ואמר הנביא אם ימושו
החוקים האלה. ועתה יחל
להזכיר העולם השפל והחל
להזכיר התנינים שהם בים כי
הארץ והמים הם כדור אחד
בראייות גמורות והנה תנינים
שהם חיים ותהומות שאינם חיים
והנה הזכיר האלה שהם תחת
הארץ המושב' ואחר כן הזכיר:
(ח) אש וברד שלג וקיטור. וכולם
מן הארץ הם בראיות חכמת
התולדת והאש היא הממיתה
בריחה והפך וברד והפך שלג
קיטור והיא האיד העולה בדמות
עשן שהוא חם ורוח סערה עושה
דבר השם בכל מקום והנה
הזכיר גם אלה שהם על הארץ
ואחר כן הזכיר: (ט) ההרים.
והמלה מגזרת אנכי הרה שההם
יהיו המתכות כמו ומהרריה
תחצוב נחשת ברזל מעפר יוקח
וגבעות בלא מתכות ואחר כן
הזכיר הצמחים והחל עץ פרי
וכל ארזים שאינם נותנים פרי
ואחר כן הזכיר: (י) החיה.
שאינה ביישוב וכל בהמה שהיא
ביישוב כמו ולבהמתך ולחיה
אשר בארצך ואחר כן הזכיר
רמש האדמה ולמעלה ממנו
העוף וגם הוא וצפור כנף ואחר
כן הזכיר כל אדם והחל
בנכבדים שהם מלכי ארץ וכל
לאומים שתחת ידם ואחר כן
הזכיר שרים הם המשתררים
לעשות בחזקה בלא משפט
וכנגדם גבל שופטי ארץ והאדם
הם זכרים ונקבות על כן:
(יב) בחורים. וגם בתולות. גם
הזכרים ישתנו כנגד הזמנים
שפעם יגדל כחם ופעם יחסר על כן זקנים עם נערים ואמר אחר כן: (יג) יהללו את שם ה' כי נשגב שמו לבדו. שלא יכלה כאשר יכלו כל אלה ויאבדו
וטעם כי נשגב שמו לבדו שהוא שומר הכללים והנה הזכיר כי כל הנבראים בעולם השפל יאבדו רק ישראל לבדו על כן אמר וירם קרן לעמו תהלה לכו
שיתהללו בדבר זה חסידי ישראל שהם חסידי השם לא כל ישראל ואמר חסידיו והזכיר לבני ישראל ומלת עם איננה סמוכה אל קרובו רק פירושו שהוא
שהוא קרוב אל השם וכמוהו לאיש חסידך: (א) הללויה. בעבור זאת התפארת שנתן לכם השם לבדכם שירו לו שיר חדש: (ב) ישמח ישראל בעושיו. לשון רבים
בועליך עושיך כמלת אלהים. וככר פירשתיו בפרשת בראשית: (ג) יהללו. שאין לו

יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים׃
ב הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל־
צְבָאָו׃ ג הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ
כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר׃ ד הַלְלוּהוּ שְׁמֵי
הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם׃
ה יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה
וְנִבְרָאוּ׃ ו וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק־
נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר׃ ז הַלְלוּ אֶת־יְהוָה
מִן־הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־תְּהֹמוֹת׃
ח אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה
עֹשָׂה דְבָרוֹ׃ ט הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת
עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים׃ י הַחַיָּה וְכָל־
בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף׃ יא מַלְכֵי־
אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי
אָרֶץ׃ יב בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים
עִם־נְעָרִים׃ יג יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה
כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ
וְשָׁמָיִם׃ יד וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה
לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם
קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ׃

קמט א הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַיהוָה
שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים׃
ב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן
יָגִילוּ בְמַלְכָּם׃ ג יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל

צבאיו ק׳

מִן שְׁמַיָא שַׁבְּחוּ יָתֵיהּ כָּל חֵילֵי
אִנְגְּלֵי מְרוֹמָא׃ ב שַׁבְּחוּ יָתֵיהּ
כָּל מַלְאָכַיָא דִּי מְשַׁמְּשִׁין
קֳדָמוֹי שַׁבְּחוּ יָתֵיהּ כָּל חֵילְוָתֵיהּ׃
ג שַׁבְּחוּ יָתֵיהּ שִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא
שַׁבְּחוּ יָתֵיהּ כָּל כּוֹכְבֵי נְהוֹרָא׃
ד שַׁבְּחוּ יָתֵיהּ שְׁמֵי שְׁמַיָא
וּמַיָא דְּתָלְיָין בְּמֵימְרָא מֵעַלְוֵי
שְׁמַיָא׃ ה יְשַׁבְּחוּן יָת שְׁמָא
דַּיְיָ אֲרוּם הוּא פַּקִּיד וְאִתְבְּרִיאוּ׃
ו וְהַקִּימִנּוּן לְעָלְמֵי עָלְמִין
גְּזֵירְתָא יְהַב וְלָא יֶעְבַר׃ שַׁבְּחוּ
יָת יְיָ מִן אַרְעָא תַּנִּינַיָא וְכָל
תְּהוֹמַיָא׃ ח אֶשָּׁא וּבַרְדָּא
תַּלְגָּא וְקִטְרָא רוּחַ עַלְעוֹלָא
עָבְדָא פִּתְגָמֵיהּ׃ ט טוּרַיָא
וְכָל גְּלִמְתָא אִילָן דְּעָבֵד פֵּירִין
וְכָל אַרְזִין׃ י חַיְתָא וְכָל בְּעִירָא
רִיחֲשָׁא וְצִפַּר גַּדְפָא דְּפָרַח׃
יא מַלְכַיָא דְאַרְעָא וְכָל אוּמַיָא
רַבְרְבָנַיָא וְכָל דַּיָּנֵי אַרְעָא׃
יב עוּלֵימַיָא וְאַף בְּתוּלָן סָבַיָא
עִם טַלְיָא׃ יג יְשַׁבְּחוּן יָת
שְׁמָא דַיְיָ אֲרוּם תַּקִּיף שְׁמֵיהּ
בִּלְחוֹדוֹי תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ עַל אַרְעָא
וּשְׁמַיָא׃ יד וּזְקַף אִיקַר לְעַמֵּיהּ
שְׁבָחָא לְכָל חֲסִידוֹי לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל עַמָּא דִּקְרוֹבִין לֵיהּ
שַׁבְּחוּ יָת יְיָ׃ א שַׁבְּחוּ קֳדָם
יְיָ שְׁבַח חֲדַת תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ
בִּקְהָלָא דְּחַסִּידֵי׃ ב יֶחְדוּן
דְּבֵית יִשְׂרָאֵל בְּעוֹבְדֵיהוֹן בְּנֵי צִיּוֹן יְדוּצוּן בְּמַלְכֵּיהוֹן׃ ג יְשַׁבְּחוּן

מים: (ג) כוכבי אור
לילה: (ו) חק נתן. פ
ישמש ביום וזה ישמש בלי
ועבור אותו חק: (ז)
דגים גדולים: (ח)
גלצ"ח בלעז: שלג.
וקיטור. ענן שואה
ברואינ"ה בלעז: רוח
העושה את דברו
ואמרו רבותינו שהלכר
כיון תחלתם גנוזים
דוד והורידן לארץ
מיני פורעניות ואין
להיות גנוזין במגורה של
רוממוק

הוי"ו בס"ד: השמים
באתנחתא והוא חד
באתנחתא וסוף פסוק
במרומים ג' ומ"ל בלי
הוא מרומים ישכון.
במרומים. הללוהו
תנינים ב' מ"ל דמ"ל וסי'
ראשי תנינים. תנם
תהומות. וג' כתיב תנינם
בתרא וסימ' ויברא אלה
וישליכו איש מטהו. תנ
יונם: בתורות ד' משני
וסימ' לא חלתי ולא
ההקמות תובל לכלך בת
חס'. וג"ג קדמא. וג'
נשים בציון ענו. וא'
ותירוש ינובב בתולות
מגילת אסתר בתולות
ומלשון זה המסורת
אני הצעיר המאסף בי דין
דמזמורא דידן בתולת
ר' בתרא דוק ותשכח
בהאי דוכתא הכילפי שבנ
שהיו לפני בתולות דידן
היה מ"ל דמ"ל ולדעת
יתכן ובספר אחד היה
הדין דידן ד' מ"ל: וירם

תולדות אהרן מן
: (...) פקודי:
פסחים ב: תימים. תניגי
רות סערה. שם יב: סחי
קלם: שיר חדש. וזכר

מצודת ציון

בו (ישעיה מ): ילו. מלשון הלה ונטיפה: (ב) בל. ענייני כמו לא: (ו) לעד לעולם. בכל
המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב): חק. ענייני כמו גזרה: (ז) תנינים. הן מין דגים
גדולים שבים: תהומות. עומק הים: (ח) וקיטור. הוא האד העולה מן הארץ דומה הוא לעשן:
(י) רמש. ענין הזזה ממקום למקום וכן גם רמש ואין מספר (לעיל קד): (יא) לאמים. עמים:
(יד) קרן. השאילו המלה הזאת להתחזקות וממשלה על כי בעלי הקרן יתחזקו בו בהלחמם עם
מי: (ב) בעושיו. בהמגדל ומרומם

מצודת דוד

הללו אותו בשמי מרום וכפל הדבר במ"ש: (ב) כל מלאכיו. בתחלה אמר
שיהללו לה' בשמי מרום ועתה פרשם מי הם אשר יהללוהו: כל צבאיו. הם
והמזלות: (ג) כוכבי אור. הם חמשה כוכבי לכת המאירים יותר מאשר
(ד) שמי השמים. הם השמים העליונים אשר מעל השמים: מעל השמ
השמים התחתונים: (ה) יהללו. כולם יהללו את ה' כי הוא עם שיהיו נבר
נבראו: (ו) ויעמידם. הוא מעמיד אותם לעולם: חק נתן. לכל אחד נתן חוק מתי ישמש זה ומתי ישמש זה ולא יעבור את חק הבוא: (ז) הללו וגו'. ר"ל
הארץ ישמע קול ההלול: תנינים. עתה פרשם מי הם אשר יהללו בארץ ואמר התנינים וכל השוכנים בתהומות: (ח) עושה דברו. המקיים גזרתו לטו
ולהפך הפינות וכדומה: (ט) וכל גבעות. הם ההרים הנמוכים: עץ פרי. אילני פירות: (י) רמש. הם קטני החיות: וצפור כנף. כל עוף בעלי כנפים:
כולם יהללו את שם ה': כי נשגב. כי לבד שמו הוא חזק ואין בכולם ערוך אליו הודו. הדרו גבה על ארץ ושמים (יד) וירם. הוא ירומם קרן ממשלה לע
תהלה לכל חסידיו עם הקרוב לה': הללויה ולזה מעתה הללו את יה: קמט (א) תהלתו. שבחו יאמר בקהל חסידים (ב) בעושיו. בעבור
אותו

הארץ רק בעמו לבדו: (ה) יעלזו. בכבוד הזה שיעמדו לנצח והטעם על נשמותם או לעתיד לבא וטעם ירננו על משכבותם בהתבודדם בלילה: ...ות. אמר רבי משה כי ישבחו השם בבואם למלחמה ור' ישועה אמר רוממות אל בגרונם כמו חרב פיפיות בידם: (ז) לעשות. הטעם להשיבם לעבוד השם ...ד וזה ב מי המשיח: (ח) לאסור. אחר שהזכיר לעשות נקמה בגוים הזכיר גם מלכיהם על דרך ומלכיהם נהוגים: (ט) לעשות. יעשו בהם משפט שהי' כתוב ...ר להיות הדר הו לכל חסידיו: (א) הללויה. אמר רבי משה בקדשו השמים וככה ברקיע עזו כמו ועזו בשחקים ורבי יהודה הלוי אמר הללו אל שהוא בקדשו והטעם הדביר וההיכל וברקיע עזו הוא הארון וזה המשורר עם הלוים ידבר שהם משוררים בנבלים ובכל מיני ניגונים: (ב) הללוהו. טעם בגבורותיו שתהללוהו שתספרום. הללוהו כרוב גדלו הטעם הללוהו הרבה כאשר גדולתו רבה: (ג) הללוהו בנבל. יש לו עשרה נקבים: (ד) הללוהו במינים. כלים רבים וניגון אחד: (ה) הללוהו בצלצלי שמע. שהם המצלתים הנזכרי' בדברי הימים. זה הכלל אין דרך לדעת אלה כלי הנגונים כי כלים לנגונים הרבה ימצאו בארץ ישמעאל ואנשי אדום לא ראום גם יש באדום כלים לא שמעום חכמי ישמעאל: (ו) כל. אמר רבי יהודה בעבור היות המנגן אומר נעימות על הכינור וישתנו הנעימות כפי אריכות הרוח וקוצר הקול או גבהותו או שפלותו או מהירותו על כן חתם כל הנשמה תהלל יה ורבי שלמה הספרדי אמר כי זה רמז לנשמה העליונה שהיא בשמים:

ראה ספר תהלות תם ונשלם.
ואברהם בנו מאיר כללם:
ולא תמו תהלות אל לעולם:
ומי הוא זה אשר החל וכלם:

בתף וכנור יזמרו לו: ד כי רוצה
יהוה בעמו יפאר ענוים בישועה:
ה יעלזו חסידים בכבוד ירננו על
משכבותם: ו רוממות אל בגרונם
וחרב פיפיות בידם: ז לעשות נקמה
בגוים תוכחות בלאמים: ח לאסר
מלכיהם בזקים ונכבדיהם בכבלי
ברזל: ט לעשות בהם משפט כתוב
הדר הוא לכל חסידיו הללויה:

קנ א הללויה הללו אל בקדשו
הללוהו ברקיע עזו: ב הללוהו
בגבורתיו הללוהו כרב גדלו:
ג הללוהו בתקע שופר הללוהו בנבל
וכנור: ד הללוהו בתף ומחול הללוהו
במנים ועגב: ה הללוהו בצלצלי
שמע הללוהו בצלצלי תרועה:
ו כל הנשמה תהלל יה הללויה:

חזק

סכום פסוקי דספר תהלים אלפים וחמש מאות ועשרים ושבעה. וסימנו אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך. וחציו ויפתוהו בפיהם. וסדריו תשעה עשר. וסימנו המשביע בטוב עדיך. ומזמוריו ק"ן:

שמיה בחנגין בתופין וכנרין יזמרון ליה: ד ארום רעותא דיי בעמיה ישבחו ענותניא בפורקנא: ה יבועון חסידי בכבודא ירננון על דמכיהון: ו תושבחן דאלהא בעונקהון והיהסיפא דיוסטרא באידיהון: ז למעבד נקמתא בעמיא מכסנותא באומיא: ח למיסר מלכיהון בשירין ויקיריהון בכבלי דפרזלא: ט למעבד בהון דין דכתיב באוריתא שבהורא הוא לכל חסידוי הללויה: א הללויה שבחו אלהא בבית מקדשיה שבחו יתיה ברקיעא דעושניה: ב שבחו יתיה בגבורתיה שבחו יתיה היך סוגעי רבותיה: ג שבחו יתיה בתקיעותא דשופרא שבחו יתיה בנבלין וכינרין: ד שבחו יתיה בתופין ובחנגין שבחו יתיה בחלילין ואבובין: ה שבחו יתיה בצלצלין דשמעין בלחודיהון שבחו יתיה בצלצלין דמשמעין ביבבא: ו כל נשמתא תשבח יה הללויה:

...זות אל בגרונם. והם ...פיות בידם: (ח) בזקים. ...: (ט) משפט כתוב. ...ת נקמתי באדום וגומר ...כ"ה). ואם תאמר ...א מלך יחזקאל כשאמר ...את נתנבא דוד על קץ ...וכשיבא הקץ כבר כתוב ...שפט זה ימים רבים: ...ים ועוגב. מיני כלי ...: (ה) בצלצלי שמע. ...המשמיעים קול. שמע ...הוא כמו שמע בסגול ...באתנחתא הוא נקוד ...ל ולכך טעמו למעלה ...תחת השי"ן:

...יק ספר תהלים

...ת: משכבותם ד' וסימ' ...בי און ופעלי. יבא שלום ...משכבותם. יעלזו חסידים ...יילילו על משכבותם: ...ג' ובסי' וסי' קבר ...יתם ולא יהגו בגרונם. ...אל בגרונם. כרב ד' וחס' ...ד' לעיל בסיפרא סי' ק"ו: ...חד חס' וחד מ"ל וסימ' ...תפש כנור ועוגב. הללוהו ...ועגב. קדמא מ"ל: ...ב' ובפסוק והוא מן א"ב ...ובפסו' וסימ' נמסר במסרה ...מערכת אות הה"ת בס"ד:

...אהרן כי רוצה. עקרים פ"ב סכ"ד: יעלזו. ...זכר אתרי: בתקע שופר. ...נקדש. (בכורים כה שבת ...כל הנשמה. ברכות לד מה ...ת עקידה שער סה (בכורים סה):

מצודת דוד

(ד) כי רוצה. עתה נראה לכל כי רוצה ה' בעמו ואת הענוים יפאר: (ה) בכבוד. בעבור כבוד הבא לה': על משכבותם. על מנוחתם כי על ...ינוח האדם ור"ל ירננו לה' בשיהיו בארצם במנוחה: (ו) רוממות אל בגרונם. יספרו רוממות האל ואם תהיה לחרב פיפיות בידם ר"ל עי"ז תגברו על כולו אחוז בידם חרב בעלת שתי פיות חדודה משתי הצדדים: (ח) ונכבדיהם. ...ים שבהם: (ט) משפט כתוב. המשפט הכתוב ואף שבימי דוד עדיין לא היה ...נ"מ אמר כתוב שבימי הגאולה כבר יהיה כתוב: הדר הוא. המשפט הזה הדר לכל חסידיו: הללויה. לכן הללו את יה: קנ (א) הללויה. הללו את ...מרך הללו את האל במקום קדשו והוא עולם המלאכים: ברקיע עוזו. הוא עולם הגלגלים כי שם נראה עוז וחוזק של המקום: (ב) בגבורותיו. בספור ...ו: כרוב גודלו. ר"ל כמו שגדולתו מרובה כן הללוהו הרבה: (ה) בצלצלי שמע. בכלי נגון הנקרא מצלתים המשמיע קול למרחוק: בצלצלי תרועה. המשמיעים קול תרועה: (ו) כל הנשמה וגו' הללויה. הרם המקרא לומר הללו את יה ואמרו כל מי שיש בו נשמה וגפם מכלה תהלל את יה:

מצודת ציון

ומרומם אותנו כמו הוא עשנו (לעיל ק): יגילו. ישמחו: (ג) במחול ותוף וכנור. שמות כלי נגון: (ד) יפאר. מלשון פאר ויופי: (ה) יעלזו. ישמחו: (ו) בגרונם. בצוארם: פיפיות. חדוד החרב נקרא פה כמו ולה שתי פיות (שופטים ג): (ז) תוכחות. ענין משפט יסורים כמו והוכח במכאוב (איוב לג): (ח) לאסור. ענין קשירת המאסר: בזקים. מין כבלים ושלשלאות כמו והוא אסור בזקים (ירמיה מ): בכבלי. כענין שלשלאות: (ט) הדר. ענין יופי: (א) עזו. ענין חוזק: (ד) במנים ועוגב. שמות כלי נגון: (ה) בצלצלי שמע. הם שני כלי נחושת ומקישים זה בזה ומשמיעי' קול בהקשתן וכמ"ש במצלתים נחושת להשמיע (דה"א כו) ובמשנה הקיש בן ארזא בצלצל (תמיד פ"ז): בצלצלי תרועה. הם החצוצרות המשמיעים הרעשת קול תרועה כי צלצל הוא ענין הרעשת קול וכן לקול צללו שפתי (חבקוק ג') שהיא הרעשה מועטת:

נשלם ספר תהלים. תהלות לאל קדש הלולים:

המנחת שי של תהלים יבוא בסוף הכרך

שטה כל חר וחר ל׳ דכו׳ וכל מלה אחרי מן לישנ׳ דכו׳ וסימ׳ אמנם ויאמר ה׳ אל אברהם למה זה . וכל האמנם דכו׳ . במצור כה אמר סנחריב דר״ה : וכל דכו׳ . וחיל כבד וישלח שמה סוסים וכל ובחיל כבד דכו׳ . זכר קמץ כי דורש דמם אותם . וכל לשון זכר דכו׳ : חבלי ויפלו חבלי מנשה עשרה. וכל בחבלי דכו׳ . יגה גם

יי קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז

חד מן י״ב מלין דכתיב א׳ בסוף תיבותא ולא קרי׳ וסימנהון רפוא למטה בנימן ומרד ארך הבנין אל פני הגזרה אשר על אחריה . נקיא מצרים לשמה תהיה ואדום למדבר

מִשְׁלֵי

מעולם נסכתי מראש מקדמי ארץ

(א) מִשְׁלֵי שלמה וגומר . זה חלק האזהרה הודיע בו מעלת החכמה הקדומה כי בה נברא יש מבלי מה והזהיר להדבק בה ולסור מן האשה הזעומה והוכיח להמית הפתאות ותאות הנולד מן האדמה ולהחיו׳ הנשמ׳ התמימ׳: בן דוד . לספר מעלתו שהיה בן חכם ומשכיל: מלך . כי בעבור חכמתם מלכו שניהם על ישראל או שהיה מלך עם חכם ונבון ומלך שם התואר כמו עבד ארך אבר : (ב) לדעת. התי״ו נוסף וכן לקחת וכן הלמ״ד וטעם במשלים ידע האדם . חכמה והיא שרש הכל שהוא ירא ה׳ שנאמר ראשית חכמה יראת ה׳. ומוסר לשמור מצותיו וי״א המנהג בן עם הארץ . בינה להבדיל בין דבר לדבר שלא ישים חשך לאור ואור לחשך: לקחת

א א מַתְלוֹי דִשְׁלֹמֹה בַר דָוִד מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל׃ ב לְמִדַע חָכְמְתָא וּמַרְדוּתָא לְאִתְבַּיָין אִמְרֵי

ג׳ שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃
ס׳ ב לָדַעַת חָכְמָה וּמוּסָר לְהָבִין אִמְרֵי

משלי מ״ם משלי מן א״ב רבתי וסימ׳ נמס׳ בריש סדר בראשית ובמסר׳ רבתא בריש מערכת אות האל״ף בס״ד ע״ש . משלי ד׳ בקריאה וסימ׳ משלי שלמה בן דוד. זכרונכם משלי אפר . משלי שלמה בן חכם . גם אלה משלי שלמה . ואינון מן ג׳ זוגין מן ד״ד משמשין . מש בריש תיבותא וסימ׳ משלי ד׳ דרעיל . משקה ד׳ קמצין וסימ׳ נמסר בסדר וישב ובחבקוק סימ׳ ב׳ . משנה ד׳ קמצין וסימני׳ נמסר ביהושע סימ׳ ח׳ :

(א) משלי כל דבריו ומשלים התורה באשה טובה העובדי גלולים באשה (ב) לדעת חכמה ומוסר . הללו אמר להודיע (חכמה ומוסר) שיהיו בתורה שהיא חכמה ובינה

רלבג

(א) משלי הנה המשל הוא דבר נאמר על צד הדמיון פעם לתת ציור בדבר הנרצה לדבר ב להעיר על ענין . הדבר אשר יכוין בו מצד שהוא מרוחק או נרצה או מה שידו וזה כי הדבר המרוחק ימשיל אותו בדבר שיש לו בו קצת דמיון שהוא יתבאר הענין בדבר ובאשר מה שידמה לזה : (ב) לדעת חכמה . היא הידיעה אשר בדברי׳ יבואו לה מדברים ומתיחסים לה . מוסר הנה יאמר על המוסר אשר במדות ועל המוסר אשר בדעות והמוס במדות הוא לעזוב המדות המגונות ולהתנהג במדות המשובחות והמוסר אשר בדעות הו בהשגות כפי הדורם ולפי הדרכים אשר יובילו׳ אליהם ושלא לעיין במה שאין דרך להגיע אל השגתו ושלא לקצר מלעיין במה שאפשר לאדם להשיגו . בינה היא הידיעה אשר בדברים מדברים בלתי עצמיים כאמרנו שהשמש יחמם והירח יקרר ואם אין להם בעצמם דבר מאלו האיכיות וזה גם כן יקרא תבונה : ביאור המלות (ג) מוסר השכל . היא המוסר אשר בעיון. לדק ומישרים אלו הג׳ נופלים על דבר אחד או קרוב מאחד והם בכללם נופלים על היושר והראוי בדברים וזה אם בדעות אם במדות : ביאור הדברים משלי. אלו הם המשלים אשר דבר שלמה מלך ישראל והנה התועלת בהם היא לדעת החכמה המופתים אשר יבואו בה כמו ראיה או במופת סבה ומציאות : לדעת. ולדעת המוסר במדות אשר בדברי׳ המדיני׳ וזה יהי׳ בעזיבת המגונות. וברדיפה במדות המשובחות והנה הקדים החכמה למוסר ואע״פ שהמוסר ראוי להיות קודם בזמן לפי שהחכמה היא כמו הנה תכליתית למוסר . ולהבין אמרי בינה הם הקדמות שמ אשר

מצודת דוד

א (א) משלי שלמה . ר״ל אלה הם המשלים אשר אמר שלמה כי את התורה המשיל לאשה טובה וכן ברוב הדברים אמר בדרך משל : (ב) לדעת. תועלת הדברים להודיע לבני אדם חכמה ומוסר ואמר במשל למען שיבין לזולת בינה

רשי

(ג) צדק ומשפט ומשרים . צדק . צדקה ממממונו : ומשפט . לשפוט אמת : . היא הפשרה דרך חלק ומישור שוה לזה ולזה : (ד) לתת לפתאים . משלים אלו אמר קהלת לקנות בהם הפתאים ערמה . לנער דעת . ר המנוער מכל למוד שלא למד . עדיין כלום . מזימה . מחשבת עצה: שמע חכם . המשלים ויוסף . על חכמתו : למוד : חכם . זה בעל : ונבון . מוסיף על חכם שיודע להבין דבר בר . ומוסיף על שמועתו: ין משל ומליצה . שיתנו ן במקראו' שני הדרכים המליצה שיבינו את מה מליצה ואף מן המליצה ורו לכם שגם היא להבין כשאמר להכילך רה ונכריה על הבלי נאמר הרי המשל ואף שהוציא . משלו בלשון ן כה והזהר מאשה א זונה) : דברי חכמים . דורשי רשומות מקרא סר רמז דמיון וחידה : ת ה' ראשית דעת . ע"כ ך מה עשה שלמה הספר ה מתחיל הספ' יראת ה' דעת . היא תרומת דעת והיא תהיה לך : לדעת לפני חכמתך ליראה את יוצרך והיא ך לעסוק בחכמה י האוילים אשר אינם את ה' הם בזוים את ואת המוסר : (ח) שמע ר אביך . מה שנתן משה בכתב ועל פה : מתך כנסת ישראל כמו יט) מה אמך לביאה ר סופרים שחדשו והוסיפו ועשו סייגים לתורה : (ט) לוית חן . חבור ס לראשך כלומר התורה והמוסר יהיו לראשך לוית חן וכענקים של עדי : לגרגרותיך . לצוארך ועל שם שהקנה עשויה טבעות טבעות קורא לשון רבים: (י) חטאים . חוטאים : אל תבא . אל תאבה להם : (יא) נארבה לדם . לשפוך דם: נלפנה

משלי א

בִּינָֽה׃ ג לָ֭קַחַת מוּסַ֣ר הַשְׂכֵּ֑ל צֶ֥דֶק
וּ֝מִשְׁפָּ֗ט וּמֵשָׁרִֽים׃ ד לָתֵ֣ת לִפְתָאיִ֣ם
עָרְמָ֑ה לְ֝נַ֗עַר דַּ֣עַת וּמְזִמָּֽה׃ ה יִשְׁמַ֣ע
חָ֭כָם וְי֣וֹסֶף לֶ֑קַח וְ֝נָב֗וֹן תַּחְבֻּל֥וֹת
יִקְנֶֽה׃ ו לְהָבִ֣ין מָ֭שָׁל וּמְלִיצָ֑ה דִּבְרֵ֥י
חֲ֝כָמִ֗ים וְחִידֹתָֽם׃ ז יִרְאַ֣ת יְ֭הוָה
רֵאשִׁ֣ית דָּ֑עַת חָכְמָ֥ה וּ֝מוּסָ֗ר אֱוִילִ֥ים
בָּֽזוּ׃ ח שְׁמַ֣ע בְּ֭נִי מוּסַ֣ר אָבִ֑יךָ
וְאַל־תִּ֝טֹּ֗שׁ תּוֹרַ֥ת אִמֶּֽךָ׃ ט כִּ֤י ׀ לִוְיַ֬ת
חֵ֣ן הֵ֭ם לְרֹאשֶׁ֑ךָ וַ֝עֲנָקִ֗ים לְגַרְגְּרֹתֶֽךָ׃
י בְּנִ֡י אִם־יְפַתּ֥וּךָ חַ֝טָּאִ֗ים אַל־תֹּבֵֽא׃
יא אִם־יֹאמְרוּ֮ לְכָ֪ה אִ֫תָּ֥נוּ נֶאֶרְבָ֥ה לְדָ֑ם

תרגום

בְּיוּנְתָּא ׃ ג לְמִקַבָּלָא מַרְדּוּתָא דְשׁוּכְלָא וְצִדְקְתָא וְדִינָא וּתְרִיצוּתָא ׃ ד לְמִתַּן לְשַׁבְרֵי עֲרִימוּתָא וְלִטְלָאֵי יְדִיעֲתָא וְתַרְעִיתָא ׃ ה יִשְׁמַע חַכִּימָא וְיוֹסִיף מַדְעָא וְסוּכְלְתָנָא מַדְבְּרָנוּתָא יִקְנֵי ׃ ו וּלְמִתְבְּיָנָא מַתְלָאָה וּפְלַאתָא וּמִילֵּי דְחַכִּימֵי וְאוּחֲדָתְהוֹן ׃ ז רֵישׁ חָכְמְתָא דַחֲלְתָא דַיְיָ וְחָכְמְתָא וּמַרְדּוּתָא סִיכְלֵי שָׁיְטִין ׃ ח שְׁמַע בְּרִי מַרְדּוּתָא דַאֲבוּךְ וְלָא תִּטְעֵי מִנִּימוּסָא דְאִמָּךְ ׃ ט מְטוּל דְיָאוּתָא וְחִסְדָא אִנּוּן לְרֵישָׁךְ וְהַמְנִיכָא לְצַוְּרָךְ ׃ י בְּרִי אִין נְשַׁדְלוּ לָךְ חַטָּאֵי לָא תִתְפַּיַּס ׃ יא אִין יֵימְרוּן אֱתָא עִמָּנָא נִכְמוֹן לִדְמָא

(מסורה בגליון:) י"ב וכל דסמי' לאדכר' דכו' · ג' ב' מ"ל וחד חסר · ג' · ב' ומלעיל ומ"ל תן לחכם · ב' חידות לו · כ"א . ס' · י"ב · י"א בטע' · ב' חס' · ג' זירי

אבן עזרא

(ג) לקחת . השמיעה והלמוד מפי המוסר הם הלקיח' : השכל . שם הפועל והוא חסר וי"ו . צדק כולל עבודת האלהי' וכל מעשה הטוב . משפט שישפוט בין איש ובין רעהו . ומישרי שידב' שיושב במשפט וי"א השכל לדעת לעשות צדק : (ד) לתת . על משקל הרה ללת מן יללה והנכון לתנת ללכת על משקל לשבת וטעמו יבינו לתת בהם לפתאים ערמה שיסירו הפתיו' מהסכיון שלא יוכלו להשיג חכמה ובינה יבינו דרכ' בעולם הזה ואיך יחיו שנאמר חכמת ערום הבין דרכו: לנער. ולתת לנער במשלים דעת ואל"ף פתאים תחת יו"ד פתי וכן רפאים . ואם הנזהר חכם יוסיף לקח ואם נכון תחבולות יקנה וכל זה : (ו) להבין . משל ומליצה וחידות משל שממנו יוצא דבר אחר חידה דבר מכוסה ואינו מובן עד שיפורש שנאמר הלא אלה כלם עליו משל ישאו ולקח יקרא כן בעבור מה שיקח אדם מן הדעת וכן מה יקחך לבך ותחבולות ענין עצה ומחשבה והעד מחשבות צדיקי' משפט וגומר וכן תובליך והטעם תחבולות יקנה בעבור שיבין משל ומליצה ודברי חכמים אחרים : (ז) יראת . יודיע כי ראשי' הדעת והמוסר הוא שיהיה ירא שמים אף על פי שחכמת היראה והמוסר אוילים יבוזו אין ראוי לבוז אותם על כן אחריו : (ח) שמע בני מוסר וגו' . תורת אמך . כי האשה חכמה מורה הדרך הישרה לבנה כבת שבע שהי' יסרה למואל ומלת אל לשון פיוס מן המענה ומהם אלקום עמו אל מות : (ט) כי לוית . חסר ה"ף והו' מענין ילוה אישי ופירושו כחבו' דבר חן כן הם המוסר והתורה נאים לראשך . לגרגרותיך סביבות הגרון נקראו גרגרות וכן על צוארי בנימין וכן סביבו' הראש מראשותיו : (יא) אם . לדם . לשפוך דם : חנם . מלשון חנן אלהים מלשון מתנה והמ"ס

מסורה

ומוסר ה' וסימ' לדעת חכמה ומוסר . יראת ה' ראשית דעת . הנה אשרי אנוש יוכיחנו . אמת קנה ואל תמכור . מקור חיים שכל בעליו : לגרגרתך ב' חס' דחס' וסימ' כי לוית חן הם לראשך . ענדם על גרגרתיך . וברוב הספרים ראיתי גרגרותיך דלוית חן מ"ל ביו"ד וחסר וי"ו ודענדם חס' דחסר אמנם לשון זאת המסורה אינו מוכיח כן וא' מ"ל יו"ד לחוד ויהיו חיים לנפשך . וחד מ"ל וי"ו לחוד וסימ' חסר ואבת

תולדות אהרן ישמע חכם . (כלאים לב) : שמע בני . ברכות לד פסחים נ סנהדרין קב זוטר יקרו : ואל תטוש . חולין לג : לוית חן . ערובין נד כוטס מו אבות יג : וענקים . ערובין נד ג"ב עה : אם יפתוך . עקידה שער לג כל הפרשה :

רלבג

מכם אל הידיעה בחכמת האלהות ובמה שינהג מנהגה שלא תהיינה ההקדמות המגיעו' ת וגו' גם כן תועלת : לקח'. המוסר בעיון ר"ל שידרוך בהגעתו בדרכים הראויים כמה שאין דרך אל העיון בו ובהם ג"כ תועלת להתנהג בדרכים הישרים במדותיו ל' בצדק ובמשפט ובמישרים ובהם ג"כ תועלת : ביאור המלות . ערמה . הוא פלפול דינים . דעת הם מושכלות ראשונות או מה שקרוב אליהם להגלות האמת בו . ומזמה כה שהיא התחלה לדעת ומישרת אליו וזה שכאשר ירצה האדם לעמוד על האמת בדבר בות הנופלות בו ויקח הצודק מהם ויניח הבלתי צודק כמו שנזכר בספר הניצות ובספר הטבע : לקח . קנין : תחבולות . דברים לקוחים בדקו' מחשבה : וחידותם . הנה החידה סתום נאמר על דבר זר המשל ויסבול כוונות מתחלפות : ביאור הדברים . לתת עומק מחשבה וקנית פלפול ישמרו בו מהפתיות ולתת לנער השנים הדברים אשר הם עיון והם המחשבה והמושכלות הראשונות או מה שיקרב אליהם . ואולם זכר תחלה ות יותר נכבד מהמחשבות ולא תחשוב שלא יהיה בהם תועלת כי אם לאלו שזכר שאין שלימות אבל ימצא ג"כ תועלת גם לחכמים ולנבונים וזה שכבר ישמע חכם אלו המשלים ן בחכמה וישמע אותם הנבון ויקנה תחבולות להמציא ההקדמות המפורסמות אשר הכשגה בדרוש מאלו החקירות הפילוסופיות הנה אלו המשלים ייטיבו האנשים : ומליצה. אשר יאמרו החכמים והנביאים כי בהם ילמד האדם דרכי ההקויים אשר של ולחקות בהם ובהם יתיישר להבין דברי החכמים ואם הם רבי העומק ויבין חידותיהם דרכי ההקויים אשר ירגילו להמשיל בהם : יראת ה'. היא המוסר במדות והיא התחלה והישרה אל קנין הדעת כי לא יתכן שירדוף האדם לקנין המושכלות עם היותו נלכד ברשת המדות הפחותות והנה האוילים אשר הם המואסים המוסר ובוחים אותו הם בוזים חכמה ומוסר ולא ירגישו בה כי במאסם המוסר ירחיקו מהם החכמה והוא מבואר כי האויל לא יקח מוסר מוסר לא לקחו : שמע בני . הנה המוסר הראשון שיקח הוא מוסר האב והאם כי הם ייסרו אותו וינהיגוהו בקטנותו ואח"כ יתיישר ללקיחת המוסר מדברי התורה ולזה ענשה התורה העונש הנפלא לבן סורר ומור' מפני שלא ישמע בקול אביו ובקול אמו ולזה הזהיר זה החכם ואמר שמע בני מוסר אביך ואל תעזוב ההנהגה שתנהיגך אמך בה כי אלו המוסרים שתקנה תחלה מהם הם כמו תכשיטים לך להסיר ממך לכלוך המדות הפחותות או קרא מוסר אב ותורת אם התורה והנה קרא הש"י אב כאמרו הלא הוא אביך קנך והאם הוא השכל הפועל אשר באמצעיתו הגיעה הנבואה והמשילו אל הנקבה ביחס אל הש"י כי הוא שיקבל הכח ממנו והש"י הוא הפועל השלימות לו כטעם אמרו בעטרה שעטרה לו אמו לזאת הסבה קראוהו ז"ל מטטרון שהוא שם בלשון רומי : כי לוית חן . ואמר אתה זה משבח אלו המוסרים הנה הם לראשך כמו חיבור והוא הקשוט היפה אשר כשיתחבר לראש האדם ישא חן בעיני רואיו והם לצואר כמו ענקים הם התכשיטים אשר מדרכם שישומו בצואר כמו באחד ענק מצוארוניך וממה שזכר הראש והגרגרת להעיר שזה המוסר הוא הישרה אל היופי בראש אשר בו הרבה מהכחות המשיגות המשירות אל ההשגות השכליות ואל היופי בגרגרות שהם כלי הדבור להוציא מהם דברי חכמה בלמידה ולמוד ולפי שיצר לב האדם רע מנעוריו והוא מוכן מפני זה אל הדרכים הרעים אשר יפתוהו אליהם האנשים החטאים הזהיר זה החכם ואמר בני אם יפתוך חטאים להתחבר עמהם ולהתנהג בדרכיהם אל תאבה ולא תשמע אליהם : אם יאמרו לכה אתנו . נארבה להרוג

מצודת דוד

וא מבוא גדול לקנות החכמה : (ג) לקחת . ללמוד מוסר מתוכם : צדק . ת האלהים : ומשפט . מה שבין אדם לחבירו : ומשרים . בדבר המדות האדם : (ד) לתת . הדברים הנאמרים פה יועילו לתת לשוטים התחכמות ותיות מלבם : לנער . למי שהוא רך בשנים אשר יעשה מעשיו בבלי דעת ים קודמת הדברים ההם יועילו לקנות דעת ומחשבה ר"ל מעתה יחשוב לא ישגה : (ה) ישמע חכם . ר"ל וגם לחכם יועילו הדברים כי יוסיף עוד למוד מדעתו והנבון יקנה ע"י תחבולות והם דברים עמוקים ונדקות המחשבה : (ו) להבין משל ומליצה . ר"ל הדברים האלה נאמרים על להבין את המשל ר"ל מה שהמשיל אל המליצה וגם את המליצה עצמה כשאומר במליצה להשמר מזונה ואמורה להמשיל על אפיקורסות הנה יש להבין בה להיות נזהר גם ה ולתוספת ביאור אמר דברי חכמים וחידותם ר"ל הדברים האמורים בפה מלא והרמוזים בדרך חידה : (ז) יראת ה'. עתה החל לדבר דבריו ואמר יראת ה' וכו'

מצודת ציון

א (ג) לקחת . ענין ידיעה ולמוד כמו לקח טוב נתתי לכם (לקמן ד) : (ד) ערמה . ענין התחכמות כמו ערום יערים הוא (ש"א כ"ג) : ומזמה . ענין מחשבה כמו זממה שדה ותקחהו (לקמן לא) : (ה) תחבולות . ענייני דקות העיון כמו ובתחבולות עשה מלחמה (לקמן כ) : יקנה . מלינו לשון קנין אף אם אין שם מוכר כמו קונה שמים וארץ (בראשית יד) ורבים כמוהו : (ו) ומליצה . ענייני אמרים נאים המקובלים על הלב : וחידותם . עניינו דברים סתומים קשי ההבנה : (ז) אוילים . ר"ל רשעים כי אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות : (ח) תטוש . ענין עזיבה כמו כי לא יטוש ה' את עמו (ש"א יב) : תורת . ענין למוד והוראה : (ט) לוית . ענין חבור ודבוק כמו הפעם ילוה אישי (בראשית כ"ט) : וענקים . עניני עדי הצואר כמו ולבד מן הענקות (שופטים ח) : לגרגרותיך . מלשון גרון וצואר : יפתוך . מלשון פיתוי והסתה : (י) תבא . ענין רצון כמו לא אבה יבמי (דברים כה)

אבן עזרא

והמ"ם נוסף כמו ריקם: (יב) נבלעם. ותמימים. יהיו נבלעים כיורדי בור פ"א שלמים כלם שאול סי' מטה פעם בלשון זכר ערוס שאול ופעם בלשון נקבה שאול מתחת רגזה לך: (יג) כל הון. ממון מכסף וזהב. שלל. בגדים: (יז) כי חנם. שלא יראה הרשת ולא יכחד ממנה עד שיגוע בה יראה האוכל שבה ולא הרשת כך הם יראו מה שיקחו ויאמרו כל הון יקר נמצא לא יראו הרשת שהם הולכים עליה שנאמר כי שלח ברשת ברגליו: (יט) כן. נפש בעליו. הנגזל יקח הגוזל: (כ) חכמות. הודיע כי כאשר יסרתיך כן החכמה מוהרת הפתאים וזה דרך משל: בחוץ. שהוא המון העם. תרונה ענין קריאה כמו ותעבור הרנה. ברחובות במקום העוברים והשבים: (כא) בפתחי. בעבור היוצאים והבאים: בעיר אמריה. מוסריה חסר או תאמר בגלוי במקום פתח והטעם או בעיר אמרי מוסריה תאמר כאשר אין השערים פתוחים: (כב) עד. תאהבו פתי. תדברו לבני אדם שיאהבו הפתיות

תרגום

נטמר לזכאי מגן: יב נבלעינון בשיול לחיי ולדלא מום היך נחתי גובא: יג כל עותרא ויקרא נשכח ונמלי בתנא בזתא: יד פיסך ארמי ביננא כיסא חד יהוי לכולנא: טו ברי לא תיזיל בארחא עמהון מנע רגלך מן שביליהון: טז מטול דרגליהון לבישתא רהטן ומסתרהבין למשפך דמא: יז מטול דמגן פריסא מצודתא על פרחתא דגפא: יח והנון לדמהון כמנין ומטשין לנפשתהון: יט היכדין אנון ארחתא דכל דעבדין עילא נפשתא דמריהון נסבין: כ חכמתא בשוקא משתבחא ומשקקי ידבא קלה: כא בריש בירתא מכרזא ובמעלנא דתרעי בכרכי מלהא אמרה: כב עד אימת שברי רחמין

משלי א

נִצְפְּנָה לְנָקִי חִנָּם: יב נִבְלָעֵם
כִּשְׁאוֹל חַיִּים וּתְמִימִים כְּיוֹרְדֵי
בוֹר: יג כָּל־הוֹן יָקָר נִמְצָא נְמַלֵּא
בָתֵּינוּ שָׁלָל: יד גּוֹרָלְךָ תַּפִּיל בְּתוֹכֵנוּ
כִּיס אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּנוּ: טו בְּנִי אַל־
תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ אִתָּם מְנַע רַגְלְךָ
מִנְּתִיבָתָם: טז כִּי רַגְלֵיהֶם לָרַע
יָרוּצוּ וִימַהֲרוּ לִשְׁפָּךְ־דָּם: יז כִּי־חִנָּם
מְזֹרָה הָרָשֶׁת בְּעֵינֵי כָּל־בַּעַל כָּנָף:
יח וְהֵם לְדָמָם יֶאֱרֹבוּ יִצְפְּנוּ
לְנַפְשֹׁתָם: יט כֵּן אָרְחוֹת כָּל־בֹּצֵעַ
בָּצַע אֶת־נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח: כ חָכְמוֹת
בַּחוּץ תָּרֹנָּה בָּרְחֹבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ:
כא בְּרֹאשׁ הֹמִיּוֹת תִּקְרָא בְּפִתְחֵי
שְׁעָרִים בָּעִיר אֲמָרֶיהָ תֹאמֵר:
כב עַד־מָתַי ׀ פְּתָיִם תְּאֵהֲבוּ פֶתִי

רשי

נצפנה. לי תארב: נצפנה לנקי חנם. ככתוב אותר שלפיתם לנקי ח (יב) נבלעם. לנקיים כשהם חיים: כשאול. הבולע כל גוף שלם: ו אינו לשון צדיקים אלא מלשון שלמים נבלעם כשהם שלמים כאדם כי הבור כשהוא שלם כלומר בעודם בעשרם נהרגם ונירש נכסיהם: (י תפיל בתוכנו. אנ תחלוק או אם תר בשותפות. כיס אח לכולנו. ביחד: (ו ירוצו. לרעת עצמם ואינם יודעים לתת (יז) כי חנם מזורה כי העופות הרואו וקטניות מזורים ע חנם הוא בעיניהם מכירים על מה הי ויורדין בה ואוכלין: לדמם יארובו. ויארבו לדמם של (יט) כן ארחות כל ב גוזל גוזלה נאה ונתנ לו וחנם היא לו. נפש בעליו יקח. כ שנעשה עכשיו בעל מחבירו: (כ) חכמ תרונה. הרי חכמ תורה בחוצותיה להזהירכם לסור מ כן חוצותיה בתי ברחובות. במקום אותה כך דרש רבי (כא) בראש הומיות במקום שהיא נשמע שם היא קוראת ואו שלמטה עד מתי פת בפתחי שערים. ה ישיבת הזקנים: (כ המתפתים ע"י ומינים: תאהבו הסתה שם דבר לפו כ

אל יעזבך: בשאול ג' ומ"ל וסי' הרחיב כשאול נפשו. קשה כשאול קנאה. נבלעם כשאול חיים ותמימים: ותמימים סי' כל תמימים דבעירא חס' יו"ד בעקבא במ"א ואיל מן הצאן תמימים יעשו דיחזקאל. וכל גברי מ"ל במ"א חס' יודע ה' ימי תמימים. לכלנו ב' וסימן הלא אב. כיס אחד: לרע ז' ד' פתחין וג' קמצין וסים' נמסר בסוף סדר בחקתי. והם ט' ר"פ וסים' והם לא ידעו כי שומע יוסף. והם יקחו את הזהב. והם עמך ונחלתך. והם ובניהם על השערים בד"ה. והם מביאים איש מנחתו דד"ה. והם לדמם יארבו. והם ואבתינו הזידו דנחמיה. והם עבדיך ועמך דנחמיה. והם במלכותם ובטובך הרב:

תולדות אהרן כי הנה. סוטה לח: כן ארחות. ב"ק קיט ב"מ קיב: חכמות. ברכות נו מ"ק טז זוהר תולדות אדרת נשא:

רלבג

להרוג איש א' כדי שנקח קנינו נצפון ונסתיר לאיש אע"פ שהוא נקי מה שיחשת בו אע"פ שלא חטא לנו ולא לאחר הנה כמו שיבלע הקבר המת שנקבר בו נבלע אלו האנשים בעודם חיים ונבלע האנשים ואם הם תמימים כאילו הם יורדים לקבר והנה הסכמנו להריגת אלו האנשים בעבור שנקח שללם כי כבר נמצא עמהם כל הון יקר ונמלא בתינו מהשלל שנקח מהם לחלק השלל: גורלך תפיל בתוכנו. ויהיה לך עמנו בו חלק כחלקנו לכלנו יהיה כיס אחד לא יהיה בו יתרון לאחד על האחר והנה זכר דבר הרעים כדי להרחיקו יותר מלכת אחר עצתם ועוד כי הוא התכלית אשר יביאוהו אליו דרכיהם הרעים וזה שאם יפנו אל רבוי האכילה והשתיה פעמים שלא ימלא להם ויבואו לגנוב ולפעמים ימצאם האדון וירצחוהו וכן אם יפנו אל העריות ויתר הדברים הרעים אשר אפשר שיפנו אליהם: בני אל תלך בדרך אתם. בדרך אחד כדי שלא תלמד מעשיהם. מנע רגלך מנתיבתם כאלו זה דבר מהדברים שימשכוך אליהם: כי רגליהם לרע ירוצו. ואף על פי שיחשב מתחלת הענין שאין דרכם אל הרעה הנה הם ימהרו לשפוך דם כי הם בדרכים רעים מביאין אל הרעה כמו שזכר וזה בלא פשע ובלא חטא: כי חנם מזורה הרשת. ללכוד בה כי העוף לא חטא למי שהוא צד אותו ועכ"ז: והם לדמם יארובו. הנה פורשי הרשת אורבים לדמם ולופנים לקחת נפשותם: כן ארחות. כל מי שלוקח ממון אחר שלא כדין הנה הוא יקח את נפש בעליו ר"ל שבכר יתרגשו כדי שלא תגלה חרפתו אם ימצאהו או אם יתעלם כנגדו למנוע ממנו מה שירצה ללקחו. והנה אחשוב שהמשיל זה הענין לפרישת הרשת על צד ההפלגה והגוזמא וזה כי פרישת הרשת יהיה עקר הכוונה בה ללכוד העוף והבנית יתישר בה להאכיל העוף מזון מהמזונות ובזה יאמר שהכא לגנוב יכוון בגניבה להמית בעליו על הכוונה הראשונה ובשלישית יתישר בה לתועלת הממון אם כלו אמר לשיב כל הרעים יתישרו מאד לרציחה כאילו היתה הרציחה היא המכוונת בהם ראשונה כי אלו הו עם מחשבתם בתחלה שאם ימצא להם מונע מעשות מה שכוונו יהרגוהו הנה זה ביא החלק שהגבלנו ביארינו פה. ואולם התועלות המגיעות ממנו הנה: התועלת הראשון הוא המחבר הספר ותועלתו ומדרגת הלימוד הנעשה בו ואולם התועלת בידיעה מי הוא היתה על אמתת הכוונה בדברים כשהיו דעות האיש הקנה מפורסמות לנו ממקומות מקום אחר ואולם התועלת בידיעת תועלת הספר הוא גם כן להעמיד על כונת סדר שיעורשו במקו' מקום בדרך זה. מהם תועלת במין אחד ממיני הפעולות המכבות בזה התועלת בידיעת מדרגת הלימוד הנעשה בו והוא שהוא ידבר על צד המשל והדמיון הוא הסיפור נפלאה לעמוד על הכוונה במקום מקור: הב' הוא להודיע כי שלמות המדות ושלמות המושכלות כי לא יתכן שישלים האדם נפש במושכלות בעוד הלאת המדות הפחות. אמרו יראת ה' ראשית דעת: הג' הוא לווי על קבול המוסר מההורים לפי שהוא כמ שיקנה האדם והוא דרך אל לקיחת האדם המוסר על השלמות והוא אמרו שמע בני מוס תטוש תורת אמך: הד' הוא אזהרה מחברת הרעים כי היא מביאה בקלות לחטאים גדולים מוכן מאד מתחלת ענינו לחטא והוא אמרו בני אם יפתוך חטאים אל תאבה אל תלך בדרך ביאור המלות. (כ) חכמות בחוץ תרונה. יגביהו קולם: (כא) בראש הומיות. מדברו: (כב) עד מתי פתים. הם אשר דעתם קלה והם מתפתים בקלות אל איזה דבר שיעלה מזו

מצודת ציון

כה): (יא) נארבה. נשב במארב לארוב: נצפנה. ענין הסתר: (יד) כיס. אמתחת ושק: (יז) מזורה. ענין פזור ופרישה כמו מזרה בעיניו כל רע (לקמן כ'): בעלי כנף. הצפרים שיש להם כנפים: ארחות. ענין הנהגה וסדר: בוצע בצע. ענין גזל כמו מה תקות חנף כי יבצע (איוב כז): (כ) תרונה. ענין הכרזה והשמעת קול כמו ויעבור הרנה במחנה (מ"א כב): (כב) פתים. כמו פתאים ר"ל שוטים הנפתים

מצודת דוד

וכו' ר"ל בראשית למוד הדעת יקנה יראת ה' כי הלא אוילים ורשעים בזו את החכמה והמוסר ואם לא יקנה יראת ה' בראשיתם מה תועלת בלמודם הלא יו ויאמר בה: (ח) שמע. קבל מוסר מאביך כי בודאי חפץ הוא בתקנתך אמך. מה שאמך מלמדך: (ט) כי לוית חן. המוסר והלמוד הזה הם לראש של חן ועדי ענקים סביב לצואריך: (י) אם יפתוך. ללכת אחר דעתם: אל תבא. אל תרצה: (יא) לדם. לשפוך דם: נצפנה. נסתר לארוב על דם נקי לאיש על לא חמס בכפו וכפל הדבר במ"ש כדרך המליצה ולהתמדת הפתוי: (יב) כשאול. כמו השאול בולע כל הגוף כן נבלע הכל כשהם בחיים ר"ל בעודם בחוזקם ותמימים. נבלע אותם כשהם שלמים במרבית ההון וכמו היורד לבור שיורד בו שלם בכל איבריו והיא היא וכפל הדבר במ"ש: (יג) כל הון. הן נמצא אצלו נש ואת בתינו נמלא מהשלל אשר נקח ממנו: (יד) גורלך. ויוסיפו לומר לך אם תרצה אתה תפיל את הגורל אשר תרצה לברר לכל אחד חלקו: כיס. יהיה כיס אחד לכלנו רוצה לומר נאכל ונשתה בשותפות מדמי הגזילה: (טו) בדרך אתם. רוצה לומר בדרך אשר אתם אשר הם הולכים בה בלא תלמוד מנתיבתם. מהדרך שהם הולכים בה: (טז) לרע ירוצו. רוצה לומר עם כי לא ניכר לעין שהדרך הזה הוא רע מכל מקום סוף הרעה וימהרו לשפוך דם כאשר תמצא ידם: (יז) כי חנם. ר"ל כמו שנדמה בעיני כל בעל כנף שעל חנם פרושה הרשת ואין הכוונה על הלכידה ומחו בהוכה לאכול מהזרעונים אשר בה: (יח) והם. אבל באמת פורשי הרשת לא בחנם פרשוה כי הם יארבו לדמי העופות ומסתירים עצמם לקחת נפשותם וללכוד (יט) כן ארחות. כן הדרך של הגזלן לעשות תחבולות ולבל ירגיש מי בו להשמר ממנו ואחר זה יגזול העושר וגם יקח נפש בעל העושר למען לא יודע: (כ) בל אלא כל חכמה מהחכמות תכריז בחוץ במקום פרסים: (כא) בראש הומיות, שם בראש מקום שנשמע שם המיית בני אדם: בפתחי שערים. מקום הנכנסים וה בעי

וְלֵצִים לָצוֹן חָמְדוּ לָהֶם וּכְסִילִים ג׳. ג׳
יִשְׂנְאוּ־דָעַת׃ כג תָּשׁוּבוּ לְתוֹכַחְתִּי
הִנֵּה אַבִּיעָה לָכֶם רוּחִי אוֹדִיעָה ב׳ מודות. ב׳
דְבָרַי אֶתְכֶם׃ כד יַעַן קָרָאתִי וַתְּמָאֵנוּ ג׳
נָטִיתִי יָדִי וְאֵין מַקְשִׁיב׃ כה וַתִּפְרְעוּ י״ו חס׳ את בלים׳. ג׳
כָל־עֲצָתִי וְתוֹכַחְתִּי לֹא אֲבִיתֶם׃ ב׳ לנקרים
כו גַּם־אֲנִי בְּאֵידְכֶם אֶשְׂחָק אֶלְעַג י״ו ר״ף בסיפ׳
בְּבֹא פַחְדְּכֶם׃ כז בְּבֹא כְשַׁאֲוָה ג׳ כשואה קרי
פַּחְדְּכֶם וְאֵידְכֶם כְּסוּפָה יֶאֱתֶה ג׳. ג׳
בְּבֹא עֲלֵיכֶם צָרָה וְצוּקָה׃ כח אָז
יִקְרָאֻנְנִי וְלֹא אֶעֱנֶה יְשַׁחֲרֻנְנִי וְלֹא ג׳ ג׳ פסו׳ בסי׳
יִמְצָאֻנְנִי׃ כט תַּחַת כִּי־שָׂנְאוּ דָעַת ולא ו׳א. ב׳
וְיִרְאַת יְהוָה לֹא בָחָרוּ׃ ל לֹא־אָבוּ בנר לכם ג׳. ג׳
לַעֲצָתִי נָאֲצוּ כָּל־תּוֹכַחְתִּי׃ לא וְיֹאכְלוּ ג׳. ב׳
מִפְּרִי דַרְכָּם וּמִמֹּעֲצֹתֵיהֶם יִשְׂבָּעוּ׃ ג׳ וחס׳
לב כִּי מְשׁוּבַת פְּתָיִם תַּהַרְגֵם וְשַׁלְוַת ב׳ חס׳
כְּסִילִים תְּאַבְּדֵם׃ לג וְשֹׁמֵעַ לִי יִשְׁכָּן־ ד׳
בֶּטַח וְשַׁאֲנַן מִפַּחַד רָעָה׃ ד׳

ב א בְּנִי אִם־תִּקַּח אֲמָרָי
וּמִצְוֺתַי תִּצְפֹּן אִתָּךְ׃ ב לְהַקְשִׁיב
לַחָכְמָה אָזְנֶךָ תַּטֶּה לִבְּךָ לַתְּבוּנָה׃ ט׳ חס׳
ג כִּי אִם לַבִּינָה תִקְרָא לַתְּבוּנָה ב׳

תולדות אהרן וממועצותיהם. קדושין מ (פאס טו): לבינה. ברכות נז:

שַׁבְרוּתָא וּמְמַקְנֵי מִמַּקְנוּתָא רְגִיגוּ לְהוֹן וְסַכְלֵי סָנִין יְדִיעֲתָא׃ כג תִּתְפְּנוּן לְמַכְסְנוּתִי אַבַּע לְכוֹן רוּחִי וְאוֹדְעִינוּן מִלַּי׃ כד עַל דְּקָרִית וְלָא הֵימַנְתּוּן אֲרֵימִית אִידַי לָא אֲצִיתוּן׃ כה וְשַׁנֵּיתוּן כָּל תַּרְעִיתִי וּמַכְסְנוּתָא לָא אֲבִיתוּן׃ כו אַף אֲנָא בְּתַבְרֵכוֹן אֶגְחַךְ וְאֶדְחַךְ כַּד יֵיתֵי דְּלוּחְיָא עֲלֵיכוֹן׃ כז כַּד יֵיתֵי בְּשִׁלְיָא דְּלוּחְיֵכוֹן וְתַבְרְכוֹן כְּעַלְעוֹלָא יֵיתֵי כַּד תֵּיתֵא עֲלֵיכוֹן עָקְתָא וְשִׁנּוּקָא׃ כח הֵידֵין יִקְרוּנִי וְלָא אֶעֱנֵה נִקְרֶין וְלָא תִשְׁכְּחֻנַּנִי׃ כט עַל דְּסַנּוּי יְדִיעֲתָא וּדְחַלְתֵּיהּ דֶּאֱלָהָא לָא אִתְרְעוּ׃ ל לָא צְבוּ בְּתַרְעִיתִי וְאַשְׁלִיאוּ לִי מַכְסָנוּתִי׃ לא וְאָכְלוּ מִן פֵּרֵי דְאָרְחַתְהוֹן וּמִמִּלְכֵיהוֹן יִסְבְּעוּן׃ לב מְטוּל דְּהֶפְכָנוּתָא דְשַׁבְרֵי תִּקְטוֹל אִנּוּן וְטוּעֵי דְסַכְלֵי תוֹבְדִנּוּן׃ לג מַן דְּשָׁמַע לִי נִשְׁרֵי בִּסְבְרָא וְנִשְׁרָא מִן דְּלוּחָא דְבִישְׁתָּא׃ א בְּרִי אִין תְּקַבֵּל מִלַּי וּפוּקְדָנַי תְּטַשֵּׁי גַּבָּךְ׃ ב וְתַצְלֵי אֶדְנָךְ לְחָכְמְתָא וְתַפְנֵי לִבָּא לְבִיוּנָא׃ ג וְאִמָּא לְבִיוּנְנוּתָא תִקְרֵא וְלְבִיוּנָא

רשי

רי (שני סא״א) שפי: נטיתי ידי. לרמוז להם אלי כאדם המרמז לחבירו נוטה ידו אליו לסור אליו: ותפרעו. ותבטלו: כל עצתי. שיעצתי לגדל אתכם: (כז) כשואה. כענין פתאום: כסופה. ל״ע בלעז: יאתה. (כח) ישחרונני. יבקשוני: דרכם. הפירות שאוכלים בצרות המוצאות אותם שמורה להם בגיהנם: משובת פתים. את אשר שובב: ושלות כסילים. לפי שרואים הרשעים מצליחים נדבקים ברעתם חוזרין: (לג) ישכן בעולם הזה: ושאנן. הבא: מפחד רעה. של גהינם: ושאנן. שלו ושקט. ושאנן לשון לכן נקוד פתח: (א) בני אם תקח אמרי. בני תהיה אם אמרי: (ב) להקשיב. לעסוק בתורה: אז

רלבג

חקירה אם הוא ראוי אם לא. הם האנשים המדברים דברי לעג. וכסילים הם בעלי הסכלות קנין ר״ל שתאת להם דעת כוזבת אם מפני מיעוט חקירתם או שגדלו על האמנתם או בעלי שהוא העדר קנין חכמה: תשובו. אביע׳ לכם רוחי. הוא ביעה והרצון בו אוציא לכם רצוני הוא נובע מפי או מלבי בדברי אתכם או יהיה הרצון בו הנה כם נובע השפע שלי: (כה) ותפרעו. ר״ל שלא שמעתם: (כז) בבא. ר״ל בהמים גדולה: (לב) כי

פתאים. הפתי הולך שובב בדרך לבו מזולת חקירה על מה שראוי וזאת התכונה ממנו תקרא משובה לפי שלא יתקיים בענין אחד אבל פעם יתפתה לענין זה ופעם נהפכו לפי העולה על רוחו: הדברים הנה החכמות הנפלאות יגביהו קולן כחוץ כדי שישמעו האנשים דבריהם ברחובות אשר בעיר. תתן קולה כל אחת מהן. בראש. המדברת בקול גדול היא קוראה לאנשים. בפתחי כל שער עיר תאמר דברי׳ והנה אמר זה להגלות חכמת הש״י בנפלאות הגלות נפלא כשיעויין באופן החכמה הנפלאה שיש ביצירת נמלא הנה זאת החכמה הנפלאה תקרא האנשים קריאה חזקה כשיעיינו בה חוקה הטבעית שתהיה לאיפי האדם בזה מזה כמו שבארנו בספר שיר השירים כאמרו לריח שמניך טובים ואמר חכמות בחוץ תרונה בלשון רבות לפי שבחוץ יראו דברים רבים יעידו על חכמות רבות יותר ממה שיראה מזה ברחובות העיר ובפתחי שעריה ולזה אמר תתן קולה. אמריה תאמר לשון יחידה: עד מתי. ואמר ממשל שהחכמה תקרא ותאמר עד מתי אתם פתיים תאהבו פתיות בו בהבלי העולם ולא תחקרו בחכמת הש״י בדברים עם חוזק הגלותה ועד מתי חמדו להם לצון הלצי׳ ויתעסקו בדברי ההבלים האלו אשר לא די שאין להם תועלת אבל יש להם הפסד רב בדברים המדיניים ישנאו דעת הכסילים שלא ישתדלו לחקור בעיון האמת: תשובו. שובו מדרכיכם וקבלו התוכחות ממני הנה אנים אני רוחי נובע בדברי׳ להשפיע לכם כמו שיהיו נובעים המים מהמקור כי הדברים ים מעידים על החכמה אשר יורם הש״י בה וזאת החכמה נובעת מהם תמיד כל מה שיפליגו החקירה בהם ובזה האופן אני מודיע דברי אתכם: יען. ואתם עזבתם אותי אם להתעסק בדברים בטלים מוד בשלוה ובבטלה לבלתי עמול בחכמה: ותפרעו. ובטלתם כל עצתי ולא רציתם לקבל תוכחתי ר״ל להתעורר על החקיר׳ בחכמה הנה זה גמול לכם על זה כי במקום שהייתם נעזרים כי אם השגתם ״ל בחכמה וזהו בעת הרעה כי מגד החכמה יהיה האדם מושגח מהש״י וניצול מהרעות כמו שבארנו בד׳ מספר מלחמות ה׳ אז יסיר מכם העזר ואלו הרעות הם אם פחד עלום אם רב בפועל: בבא. ״: ובבא עליכם צרה וצוקה כי מידכם היתה זאת לכם ועוד אמרה החכמה לאלו האנשים ע״ד משל אז יקראונני להעזר בי ולא אענה ישחרונני כי לא השיגוני ולזה אעדר מהם את פריי: תחת כי שנאו ולא בחרו ביראת ה׳ אשר היא הגעה והישרה לקנין הדעת: לא אבו לעצתי. להשתוקק לחקור בחכמה מפני מה שיגלה מעניה בדבר דבר מה בעלי נפש ומאסו כל תוכחתי בזה הענין: ויאכלו. הנה להם שיאכלו מפרי דרכם וישבעו מהדרכים הפתותים שהיתה עצתם להתנהג בהם: משובת פתיים תהרגם. כי זה יהיה סבה שתפול בחירתם ברע פעמים רבות והשלוה אשר בחרו בה הכסילים לבלתי בחכמה תאבדם כי דרכיהם יהיו בזולת חכמה והסתכלות: ושומע לי ישכן בטח. ואולם מי שישמע לי לחקור בחכמת הש״י בנמצאו׳ ישכן בטח ושאנן מפחד רעה כי מפני חכמתו תדבק השגחת השם יתברך בני אם תקח. אמרה עוד החכמה על צד המשל בני אם תקח אמרי שהוריתיך במה שקדם ותשמור אתך מצותי להקשיב לחכמה אזנך וגו׳: להקשיב. אזנך לחכמה ללמוד אותה מהיודעים עם מה שיישיר תשוק ולחקור בה מהשיג לה ויראה מהחכמה בדברים עצמיים כמו שזכרנו ואחר שתדע החכמה תטה לבך לדעת התבונה: כי אם לבינה. ולא תחשוב שהשגתם נמנעת ממך מגד שלא יגאו אל הידיעה

הפתיות שם התאר: (כג) תשובו. עד מתי תשובו לשמוע תוכחתי: אביעה. מן נחל נובע: (כו) גם אני באידכם. יתכן שהיה מל׳ ואיד יעלה כענין יום ענן וערפל: (לב) כי משובת. מן בשובה ונחת והענין ושלות כסילים ופירושו מנוח׳ פתאים תאבדם היא תהרגם כי בהיו׳ להם מנוחה יעשו רשע וכשהם שלוים מפגעי העולם השלוה תאבדם פירוש אחר מענין שלו כל בוגדי בגד כמו אשר חוטא עשה רע וגומר על כן מלא לב וגומר והוא הנכון: (לג) ושומע לי. וכל זה דבר החכמה שנאמר חכמות בחוץ תרונה: (א) בני אם תקח אמרי וגו׳. אז תבין צדק הנזכרי׳ בראש הספר וכאשר תשיג לזה המקום ואמר. כי תבוא חכמה היא תבוא לך כמו איש לביתו: תבונה

נטיתי ידי חד מן י״ו דחס׳ את בליש׳ וסימ׳ נמסר ביחזקאל סימן כ״ה: פחדכם ג׳ וסימ׳ לא יתיצב איש בפניהם. גם אני באדכם אשחק. בבא כשאה פחדכם: בחרו ג׳ וסימני׳ ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו. ובאשר לא חפצתי בחרו. ויראת ה׳ לא בחרו: פתים ב׳ חסר כתיב בחד יו״ד לחוד וסי׳ עד מתי פתים תאהבו פתי. כי משובת פתים תהרגם. וב׳ מ״ל בתרין יודי״ן וסימ׳ פתח דבריך יאיר. ערום ראה רעת ונסתר קדמא דסיפרא. ושארא פתאים כתי׳ באלף ויו״ר: אזנך ט׳ חס׳ וסי׳ וגליתי את אזנך. ודבתריה דגבי שבועת דוד ויהונתן. גם מאז לא פתחה אזנך. אל תסתר פניך. תאות ענוים שמעת ה׳. תהיינה אזנך קשובות לקול תחנוני. להקשיב לחכמה אזנך. בני לדברי הקשיבה. בני לחכמתי הקשיבה:

מצודת דוד

. בכל עיר ועיר תאמר כל חכמה את אמריה והוא ענין מליצה וכאומר הלא היא גלויה לכולם ומזהירה על קיומה: (כב) ולצים. מוסב על עד מתי האמור במקרא וכן וכסילים וכו׳: (כג) לתוכחתי. לשמוע תוכחתי: אביעה. הלא לכם רוח פי ר״ל הלא אני מזהיר לכם בכל עת: אודיעה וגו׳. כפל הדבר: (כד) יען. לכן הואיל ומאנתם לשמוע מה שקראתי: נטיתי. כדרך אדם המרמז את היד להקשיב מאמריו: ואין מקשיב. אין מי מקשיב: (כה) ותפרעו. ... עצתי ולא רציתם לקבל תוכחתי: (כו) גם אני. לכן גם אני לא אחוס עליכם ואשחק בבוא אידכם: (כז) בבוא. בעת בוא לכם פחד כחושך ואידכם כרוח ... ולמוספת ביאור אמר בבוא עליכם צרה וצוקה: (כח) אז. בבוא הצרה: יקראונני. יקראו אלי: (כט) תחת. בעבור אשר שנאו דעת: (ל) לא אבו. לא ... לשמוע עצתי: נאצו. בזו התוכחה: (לא) ויאכלו. ר״ל כמו הנוטע אילן אוכל הוא מפירותיו כן יקבלו פרי גמול דרכם ויהיו שבעים מגמול עצתם כי יקבלו הגמול ... : (לב) משובת. ר״ל מה שבחרו לשבת בהשקט ומרגוע מבלי טורח עול תורה המרגוע ההיא תהרוג אותם כי יקבלו גמול: ושלות. היא היא וכפל הדבר במ״ש: ושומע לי. זהו סוף דברי החכמה שאמרה אבל השומע לי ישכון בטח מן פחד רעה ר״ל בטוח יהיה שלא תבוא עליו פחד רעה: ב (א) בני. אמר שלמה במקום ... כן תחשב לי אם תקח אמרי בלבך: תצפון. לשומרם מן השכחה: (ב) להקשיב. ר״ל אמרי המה להקשיב אזנך לחכמים ולהטות לבך לתבונה: (ג) כי אם. כאשר תקרא

מצודת ציון

הנפתים מהר: (כג) אביעה. אדבר כמו יביע אומר (תהלים יט): (כה) ותפרעו. ענין בטול והשבתה כמו למה משה ואהרן תפריעו וגו׳ (שמות ה׳): לא אביתם. לא רציתם: (כו) באידכם. ענין לער ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב לא): (כז) כשואה. כחושך כמו אמש שואה ומשואה (שם): יאתה. ענין ביאה כמו מצפון זהב יאתה (שם ז): (כח) ישחרנני. ענין דרישה כמו לשחר פניך (לקמן ז): (ל) נאצו. הוא לשון מושאל על הבזיון וכן כי נאצו האנשים את מנחת ה׳ (ש״א ב): (לב) משובת. ענינו השקט והמרגוע כמו בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל׳): (לג) ושאנן. ענין השקט

תתן קולך : ד אם תבקשנה
ככסף וכמטמונים תחפשנה : ה אז
תבין יראת יהוה ודעת אלהים
תמצא : ו כי יהוה יתן חכמה
מפיו דעת ותבונה : ז וצפן לישרים
תושיה מגן להלכי תם : ח לנצר
ארחות משפט ודרך חסידו ישמר :
ט אז תבין צדק ומשפט ומישרים
כל מעגל טוב : י כי תבוא חכמה
בלבך ודעת לנפשך ינעם : יא מזמה
תשמר עליך תבונה תנצרכה :
יב להצילך מדרך רע מאיש מדבר
תהפכות : יג העזבים ארחות ישר
ללכת בדרכי חשך : יד השמחים
לעשות רע יגילו בתהפכות רע :
טו אשר ארחתיהם עקשים ונלוזים
במעגלותם : טז להצילך מאשה
זרה מנכריה אמריה החליקה :

ב' דגשים · ויסם מלרע · ל' · ג' · יצפון ק' . ג' · ב' בתמימו' · חסידיו ק' · ג' · ד' מ"ל בסיפ' · ל' מ"ל · ג' · ג' · ג' · ב' לשמרך

תתן קלך : ד ותבעי היך סימא
היך סימתא תצביה : ה הידין
תתבין דחלתיה דאלהא
וידעתא מן קדם אלהא
תשכח : ו מטול דאלהא יהב
חכמתא מן פומיה ידיעתא
וביונא : ז יטשי לתריצי
שבהור ומסיע לאילן דמהלכין
בלא מום : ח למנטור ארחתא
דדינא וארחתא דצדיקין
נגטר : ט הידין תתבין צדקתא
ודינא ותריצותא דכל שבלי
שפירי : י ארי תעול חכמתא
ללבך וידיעתא לנפשך יבסם :
יא תרעיתא תנטור עלך
ביונתא תנצרך : יב די תתפצי
מן ארחא בישא ומן גברא
דממלל מפרכיתא : יג דשבקין
ארחתא תריצתא ואזלין
בארחתא דחשוכא : יד דחדין
למעבד ביש ודיצין בהופכא
דבישתא : טו דארחתהון
מעקמן ומפתלין שביליהון :
טז דתתפצי מן אתתא
חילוניתא מנוכריתא דמלהא

רשי

(ה) אז תבין יראת ה'
על ענין שלמעלה של
אם לבינה תקרא : (ו
יתן חכמה . הא למדת
היא שהרי נתנה מפי
לכך אתה צריך לקר
(ז) יצפון לישרים
גנוזה הקב"ה אלו ב
עד שנתנה לדור המדב
להולכי תום . (יצפ
להולכי תום) כלומר והי
לך למגן : (ח) לנצור
משפט . שעל ידה יצר
משפט והוא דרך חסידי
שלא יכשלו : (יא) מזמה
עליך . התורה תשמו
(יב) מאיש מדבר תה
הם האפיקורסין שמט
ישראל מאמונ' ומהפ
התורה לרמה : (טו)
במעגלותם . כל ל'
עקמימות הוא שכל"מ ה
לעקם ועקש הוא ל
כמו שנאמר ומעקשים
(ישעיה מב): ונלוזים כנ
הסקמוי' בדרכיה' המל
(טז) מאשה זרה. מכנה
אפיקורסות והיא המי
יתכן לומר שלא דבר
המנאפת ממש כי מה
תורה שאמר כאן להציל
זרה ולא מעבירה
אלל

אבן עזרא

תבונה תנצרכ' . להצילך מאשה זרה : (ז) תושיה . התי"ו נוסף מן יש ותקרא כן החכמה בעבור שהיא יש ועומדת לעד והשם יצפנה לישרים בעבור שינצרו בה ארחות משפט והם המצות . ודרך חסידיו ישמור השם כאשר ישמרו האורחות : (ט) אז . תבין . מושך שנים עמו וכן הוא תבין מישרים ותבין כל מעגל טוב : (יא) כי תבוא . כאשר תבוא חכמה בלבך . ינעם בלשון זכר כמו דעת לנבון נקל . תנצרכה כדי שתצילך מדרך איש רע : (יב) תהפוכות. הדברים שאינם על תקונם והענין העוזבים ארחות יושר והם תהפוכות : (יד) בתהפוכות רע. פירוש איש רע : ונלוזים . מעוקלים : (טז) להצילך. פירושו כי כאשר התבונה תנצרכה מאיש רע כן תצילך מאשה רעה ונכריה בעבור שלא למדו מעשה הטוב כאילו הם מזרע זר

ורעת אלהים ג' בלישנא וסימ' אין; אמת ואין חסד.כי חסד חפצתי. ודעת אלהים תמצא : תם ב' בתמימות וסימ' תם ויושר יצרוני. מגן להלכי תם . וא' תקותך ותם דרכך . וכלהון ח' בסיפ' וח' חס' בשאר קרי' וסימ' בסדר בהר סיני : להצילך ג' בקרי' וסימ' להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחניך . להצילך מדרך רע . מאשה זרה מנכריה אמריה : השמחים ג' וסי' השמחים ללא דבר . לעשות רע . אלי גיל ישישו :

תולדות אהרן אם תבקשנה . עקרים מ"ג פל"ג : אז תבין . (ברכות ח שקלים מב) : כי ה'. נדה מב פ' י"ז : מזמה. ע"ג יז : השמחים . עקידה שער יב :

רלבג

שידיעה בה מדברים עלמיים אך תדע באמת שאם תחשוק להשיג הבינה חשק רב כדרך שתקרא ותתן קולך לבינה כמו שיקרא האדם מי שירצהו ויחשוק בו : אם תבקשנה . ותבקשנה עם זה כמו שיבקשו הכסף ותחפ' עליה כמו שיחפשו המטמונים שיחפרו פה ופה עד שימצאום הנה בזה האופן תמצא התבונה ר"ל שתקבץ כל ההקדמות המפורסמות הנופלות בדרוש אשר תחקור בו ואחר תברר הצודקת מהבלתי צודקת ובזה האופן תבקשנה ככסף וכמטמונים וזה כי לבר יחפרו במקום לראות אם יש שם לכסף מוצא ואם לא נתברר להם שבחפירה ההיא תובילם למצוא הכסף וכן יעשו זה עד שימצאו המקום אשר בו יש לכסף מוצא וכן ראוי שיעשו למצוא התבונה לפי שלא יבאו בה בהקדמות עצמיות ולזה אין לבטוח בהקדמות שימצאו בה מתחלת הענין שיתנו האמת עד שתשלם החקיר' בכלם כמו שזכרנו הנה כשתעשה זה בזה האופן אז תבין יראת ה' ותמצא דעת אלהים כי זה יעמידך על הדברים האלהיים ולמה שתשיג מעולם מדרגת מציאות הש"י תירא ממנו מרוב רוממות וגדולתו אשר לא יושג לזולתו ואמנ' תעזר בש"י בזאת ההשגה כשתתעורר בה מעצמך באופן אשר זכרנו : ביאור המלות (ז) יצפון לישרים תושיה . הרצון בתושיה הנימוס המושכל אשר בדברים וזה הנימוס יותר אמתי בזולת היש והנמצא מהדברים המורכבים מתומר ונורה כי המציאות לדברים הוא מזה הצד כמו שהתבאר במקומותיו וזה הענין קרא יש במקום אחר אמר להנחיל אוהבי יש : (יד) השמחים וגו' בתהפוכות רע . בתהפוכות איש רע. ונלוזים הם כמו עקשים : ביאור הדברים כי ה'. כי הוא יתן חכמה לאדם בשפע השופע לו ממנו כמו שנתבאר בספר הנפש והשלמנו הביאור בו במאמר הה' מספר מלחמות ה' ומפי הש"י ישפיע לאדם שפע ותבונה באופן הנזכר : יצפון לישרים . הנה הוא מסתיר התושיה והוא הנימוס המושכל אשר לנמצאות ושומר אותה לתתה לישרים כי הם לבד יתכן שיגיעו להשגות העיוניות מפני היותם ישרים במדות ואוהבים היושר והאמת בדעות והוא מגן להולכים בתמימות ובשלימות באלו החקירות העמוקות האלהיות לשמרם מהטעות כי הטעות המעט באלו הענינים הגדולים ירחיק האדם משלימותו וזה יעשה השם ית' מצד ההשגחה הפרטית : לנצור ארחות משפט . והוא יישירהו לשמור הדרכים שיובילוהו אל המשפט האמת ובזה הוא מגן לו . ודרך חסידיו בחקירותיהם העיוניות ישמור שלא יכשלו בהליכתם כמו שאפשר ליכשל בו אם מפאת לקיחת מה שבמקרה תמורת מה שבעצם ומה שידמה לזה אם מפאת המחשבה והדמיון וזולת זה מהדברים המטעים : אז תבין . הנה כן ותשיג הענינים האלהיים בזה האופן הקודם הנה תתישר מזה להבין הפילוסופיא המדינית אל צדק ומשפט ומישרים וכל דרך טוב במדות והתכונות וזה כי כשתסתכל באופן ה... והיושר הנמצא במה שישפע מהש"י בעולם העליון והאמצעי והשפל הנה ייישירך זה לקנות מ... ומנהג ללכת בדרכי השם יתברך שבזאת ההשגה גם כן תהיה נעזר בשם יתברך למצוא... והסדרים המישירים להגיע אל השלימות בזאת הפילוסופיא : כי תבא. כאשר תבא חכ... בהשתדלך בלמודה באופן הקודם להקשיב אליה אזניך ויערב הדעת לנפשך וימתק : מזמ... החכמה תשמור עליך המחשבה באופן שלא תביאך המחשבה אל שבוש בענינ... ובענינים האלהיים והפילוסופי' המדינית ותשמור לך התבונה שלא תטעה בה לא מצד... כמו שזכר ולא מצד דברים אחרים כמו שזכר אחר זה או ירצה באמרו תבונ... והתבונה שתגיע לך באופן הקודם אחרי השגתך החכמה תשמור אותך מהשבוש באלו... הגדולים כמו דבר ההשגחה האלהית ומה שידמה לזה ממה שאפשר לטעות בו בזאת המל... יהיה הטעות בה סבה להרחיק האדם משלימותו האחרון : להצילך מדרך רע. הנה הת... תשמור אותך להצילך מדרך רע בזה הלמוד הפילוסופי והוא הטעות אשר יקרה מצד הדנ... איש מדבר תהפוכות וכזבים בשם יתברך ומדרך העוזבים ארחות יושר בדעות ללכת בדרכ... קרה להם מפני הקדמה מה קדמוה והיא תביאם להכחיש המוחש כמו שקרה למי שבטל ההויה... מפני הקדמה אחת טעה והביאו זה לקיים שאין בכאן פועל אבל המתחדש מתחדש מה... בדרכים חשוכים ובטלו הדברים הנגלים האמת והיושר : השמחים לעשות רע. הנה האנשים... לעשות רע ולהמשך אחר תאותם הבהמית יגילו בתהפוכות איש רע וכסכיו בפילוסופיא האל... כי מי שהקים שאין שם אלוה או שאין שם גמול ועונש יכין הדרך לחטאים לחטא לאשם... עונש על זה וכן יגילו בתהפוכות הרע המטעה וכזביו : אשר ארחותיהם. האנשים אם ד... מעוותים בדעות גם תשמור אותך להצילך מאשה זרה והיא הנפש המתאוה כי היא זרה ונכ... ר"ל שאינ' לו במה שהוא שם אדם אשר החליקה אמריה למשוך האדם אל המרד והחטא מל... אש

מצודת ציון

השקט כמו לעשתות שאנן (איוב יב) : (ד) וכמטמונים . אוצרות הטמונים : (ז) תושיה . התורה נקראת תושיה מלשון יש כי ישנה לעולם ולא תשוב לאין כשאר הדברים שבעולם . ורז"ל אמרו ע"ש שמתשת גוף האדם הלומדה : (ט) מעגל . שביל הדרך כמו פרשו רשת ליד מעגל (תהלים קמ) : (י) ינעם . ענין מתיקות וערבות : (טו) עקשים . העקומים : ונלוזים . נוטים מדרך הישר וכן ונלוז דרכיו בוזהו (לקמן)

מצודת דוד

תקרא לבינה להתקרב אליה : (ד) ככסף . כהמבקש את הכסף : (ה) ודעת ... הם רזי התורה : (ו) יתן חכמה . יתן לך חכמה מפיו ר"ל יגלה לך ... החכמה כאלו מפיו יאמר לך : (ז) יצפון . ה' הסתיר רזי התורה ושומר ... לישרים בלבותם ומגן היא להולכי תום דרך להצילם ממכשול : (ח) לנצור . ... לשמור ארחות משפט כי הוא ישמור דרך חסידיו לבל ימו מדרך האמיתי : (ט) אז . ר"ל כאשר תחפש אחר החכמה ובעבור זה ישכילך ה' אז תבין וכו' : כ... טוב . תבין מהו המעגל היותר טוב : (י) כי תבוא . כאשר תבא החכמה בלבך ודעת תהיה נעים לנפשך להתאוות לה בחשק נפלא : (יא) מזמה ... מחשבת החכמה תשמור עליך : (יב) מדרך רע מאיש . מפתויי איש המדבר תהפוכות . ר"ל המהפך דברי התורה אחר דעתו המשובשת : (יג) ה... ר"ל העוזבים דרך האמיתי : (יד) השמחים . כאשר יעשו הרע ישמחו ולא ידאגו כדרך המאמין בהשגחה ושכר ועונש שאף אם בא לידו דבר עבירה ... היצה"ר מלא הוא מדאגה מאימת הדין : בתהפוכות . בעת ימצאו מקום להפוך הכוונה אחר רוע מחשבתם : (טו) ארחותיהם עקשים . ר"ל אין חברה יפ... דרכי למודם : (טז) להצילך . מוסב למעלה לומר החכמה תשמור עליך להצילך מאשה זרה היא אשת איש שהיא זרה לך : מנכריה . מאשה הנכרי... אש

יז הַעֹזֶבֶת אַלּוּף נְעוּרֶיהָ וְאֶת־בְּרִית
אֱלֹהֶיהָ שָׁכֵחָה׃ יח כִּי שָׁחָה אֶל־
מָוֶת בֵּיתָהּ וְאֶל־רְפָאִים מַעְגְּלֹתֶיהָ׃
יט כָּל־בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן וְלֹא יַשִּׂיגוּ
אָרְחוֹת חַיִּים׃ כ לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ
טוֹבִים וְאָרְחוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמֹר׃
כא כִּי־יְשָׁרִים יִשְׁכְּנוּ־אָרֶץ וּתְמִימִים
יִוָּתְרוּ בָהּ׃ כב וּרְשָׁעִים מֵאֶרֶץ יִכָּרֵתוּ
וּבוֹגְדִים יִסְּחוּ מִמֶּנָּה׃

ג א בְּנִי תּוֹרָתִי אַל־תִּשְׁכָּח
וּמִצְוֺתַי יִצֹּר לִבֶּךָ׃ ב כִּי אֹרֶךְ יָמִים
וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ׃
ג חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־יַעַזְבֻךָ קָשְׁרֵם עַל־
גַּרְגְּרוֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל־לוּחַ לִבֶּךָ׃
ד וּמְצָא־חֵן וְשֵׂכֶל־טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים
וְאָדָם׃ ה בְּטַח אֶל־יְהוָה בְּכָל־

חָיִין׃ יז דִּשְׁבְקָה מַרְבִּיתָא דְּטַלְיוּתָהָא וּקְיָמָא דֶּאֱלָהָא טְעַת׃ יח דִּבְעֻמְקָא דְּמוֹתָא בֵּיתָהּ וּלְגַבָּרַיָּא הַדְּכָתָא דִּשְׁבִילָהָא׃ יט כָּל דְּעָיְלָן לָא חָזְרִין בִּשְׁלָם וְלָא צָיְדִין אָרְחָתָא דְּחַיֵּי׃ כ בְּדִיל הַלֵּךְ בְּאָרְחָתָא דְּטָבֵי וּשְׁבִילֵי דְּצַדִּיקֵי תִּנְטוֹר׃ כא כְּמָטוֹל דְּתְרִיצֵי עָמְדִין בְּאַרְעָא וְאַלֵּין דְּדָא מוּם מִשְׁתּוֹתְרִין בָּהּ׃ כב וְרַשִּׁיעַיָּא מִן אַרְעָא נְסוּפוּן וּבָזוֹזֵי נִתְעַקְּרוּן מִנָּהּ׃ א בְּרִי נִימוֹסִי לָא תִנְשֵׁי וּפוּקְדָנִי יִנְטַר לִבָּךְ׃ ב מְטוּל דְּנוּגְדָּא דְּיוֹמָתָא וּשְׁנַיָּא דְּחַיֵּי וּשְׁלָמָא נוֹסְפוּן לָךְ׃ ג טֵיבוּתָא וְקוּשְׁטָא לָא נִשְׁבְּקוּנָךְ קְטוֹרְנוּן בְּצַוְרָךְ וּכְתוֹב אִנּוּן עַל לוּחַ דְּלִבָּךְ׃ ד וְתַשְׁכַּח חִסְדָּא וְשִׁבְרָא וְטֵיבוּתָא קֳדָם אֱלָהָא וְקֳדָם בְּנֵי אֱנָשָׁא׃ ה סְבִיר בֵּאלָהָא

רשי

זו מינות שהוא פריקת עול... כמצות: (יח) כי שחה אל ... ביתה. מוסב על להצילך וגו' ... אל ביתה ישח ומחליק ... היורד אל מות. ... תשמור עליך מנפילה ... דבר גדול הוא לך: ... נרפים מדרך הטוב ... מאין סומך עד שנופלי' ... (יט) לא ישובון ... בעיניהם לפרוש ממנה ... בהם: (כ) למען תלך. ... על המקרא שלמעלה ... מדרך רעה למען הוליכך ... טובים: (כא) כי ישרים ... ארץ. לעולם הבא: ... בה. כשירדו רשעים ... (ב) אורך ימים וגו' ... יוסיפו לך. תורתי ומצותי: ... בה'. ופזר מעותיך ... לך רב ללמוד ממנו ואל ... בינתך

אבן עזרא

זר ונכרי: (יז) ברית אלהיה. כי הנשים נכנסות עם האנשים בברית השם שלא יבגוד ואיש באשתו והיא בגדה בזרותה. פ"א שם שמו ביניהם ואם הוסר מהם נות' אש ואש: (יח) כי שחה. האשה עצמה שחה אל מות שהוא ביתה והוא עומד ואיננו יוצא כאשר חשבו רבים: רפאים. מתים והוא מלשון נרפים בעבור שתשש כחם כענין וגבר ימות ויחלש: (יט) כל באיה. באים אליה. לא ישובון מדרכם הרע ולא יוכלו להשיג ארחות חיי נפש: (א) בני. יוכיחו לך. התורה והמצוה: (ג) קשרם. כתבם. על התורה והמצוה כי השם ישלח חסדו ואמתו לנצרך ולא יעזבוך על כן קשרם וגו' והטעם שלא תשכחם. פ"א עבה אתה שלא יעזבו' חסד ואמת. קשר' וגומר ומצא פי' ותמצא: (ה) בטח אל ה'. כמו על והטעם אם למדת תבונה אל תשען

תולדות אהרן כל באים. ע"ג יג: למען. [ב"מ פג': כי ארך. יומא עח אבות יג: ומצא. שקלים ה עקידה שער עב (ברכות ה שקלים מב): בטח. עקידה שם:

...רית חד מן ואת ומלה ... ולית להון זוגא וחילופיהון ... ית ולית זוגא וסימ' נמסר ... רבתא במערכת האל"ף ... את בס"ד וע"ש כי הוא ... לקריאה: ישובון י"ג מל' ... מסר במלכים א' סימ' ח': ... ז' וסימ' ורשעים בחשך ... ורשעים מארץ יכרתו. לא יאונה לצדיק כל און. שחו רעים לפני טובים. ורשעים עוד אינם. ...עולם בל ימוט. כי שבע יפול צדיק וקם ז' יוסיפו ב' מ"ל וסי' ולא יוסיפו בני עולה דד"ה. ...סיפו לדאבה. כי ארך ימים. ועיין במלכים א' סי' כ' כי שם נראה טעות בכל הספרים ...יוסיפו ג' מ"ל דמ"ל ושם נמסר ב' ונמנה ולא יוסיפו לדאבה עם אותם החסרים וי"ו ע"ש: ואדם ט' וסימ' וכל שיח השדה. אוקיר אנוש מפז ואדם עליה בראתי. ואדם ביקר בל ילין קדמ'. ואדם יפיק תבונה. ואדם לא זכר. ואדם מה יבין דרכו. ואדם על עפר ישוב. ומצא חן ושכל טוב:

רלבג

...אם הכת המדמה שיש בפועל ההוא המגונה: ביאור המילות. העוזבת אלוף נעוריה. ר"ל ...את אלוף נעוריה ואמר זה על צד המשל כאשה עם בעלה כי הוא רחוק שתעזוב האשה בעל... כי שחה. השפילה. חסד ואמת. חסד הנושא והרצון בו אדון החסד והאמת: ביאור ...ים. העוזבת. והנה זאת האשה הזרה עוזבת מי שהוא אדוניה מנעוריה והוא השכל האנושי ...הושם באדם למשול באלו הכחות העובדי' אותו ושוכחת ברית אלהיה כי אין לה חפץ בברית ...ת' להשיג בחיי' הנצחיים כי שפלה במציאותה ובמדרגת' לעלות בזאת המעלה: כי שחה. הנה ...משכנה הוא אל המות וההפסד ודרכי' יביאו אל המתים: כל באיה. כי אין לה בעצמה השארות ...הבאי' אליה להמשך לפתיותה לא ישוב מהתעאים ההם כי תמיד תתחזק עליו ותמשול בו ...נו לתעא ולא ישיגו ארחות חיים כי ההמשך אל התאוו' ימנע האדם מהשתדל במושכלות אשר ...להשגתם היא דרך החיים ובזה האופן תטיה התאוה סבה לטעות בעניני התבונה כי היא תמשיך ...קיים הדעת אשר לא ינעול הדלת בפניה מהתנהג לפי התאוה והמשל כי האיש רב התאוה יבחר ...שאין יתבר' יודע דבר באלו הענינים השפלים שאינו משגיח בהם ושאין שם גמול ועונש ממה ...לזה ממה שלא ימנע האדם מרדוף אחר התאוות והנה כמו שזכרנו החכמה והתבונה ילילוך ...שזכרנו: למען תלך בדרך טובים. ותשמור דרכי צדיקים שהם נזהרים מהמשך אחרי האשה ...והנה התועלת שיגיע לך מזה הוא הקיום והתמדת המציאות גם בזה העולם הגופיי וזה כי ...וגו' האנשים הישרים יתמידו לשכון בארץ לא תבואם יד רשעים להנידם והתמימים יותרו בה: ...ו. ואמנם הרשעים יכרתו מארץ ובוגדים יהיו נעקרים ממנה והיה זה כן כי השגחת השם ...תדבק בטובים לשמרם מכל רע ותסור מהרעים. זה הוא ביאור אלו הדברים ואולם התועלות ...ת מהם הנה: הראשון הוא להודיע כי השם יתברך שם חכמתו נגלית בילירת ...ה שנמצאות אלנו באופן שתעיר האדם לחקור בה ותביאהו להשתוקק אל השגתה תשוקה ...ואת התשוקה הטבעית אשר שם הש"י באדם בזה האופן הוא הכלי להגיע אל שלימותו ...שביארנו בספר שיר השירים ולזה אמר על צד המשל כי החכמה קורא לאנשים ...דול שימקרו בה כי היא מבעת להם רוחה ומודעת אותם דבריה במה שיראו ממנה ודברים ...ים הפעולות ממנה כי מהם נובעת החכמה האלהית אשר שמה אותם במה שהם עליו ...אות: הב' הוא להודיע כי מצד השגת החכמה יהיה האדם נשמר מהרעות כי תדבק בו ...ה האלהית לשמרו מהם ולזה לא יהיה לו להתאונן בבא פחדו ואדו כי אם מעצמו שלא השתדל ...בחכמה האלהית עם עולם קריאתה לו והבאתה תשוקה נפלאה לחקור בה כמו שקדם:

הג' הוא להודיע כי הדרך בהשגת הבינה היא אחר השלימות בחכמה והיה זה כן לפי שבהשגת הבינה יש מן הסכנה מה שלא יעלם לפי שלא יבאו בה בהקדמות מופתיות באופן האמת המגיע בלמודיות ולא ג"כ במופת ראיה כמו הענין בחכמה הטבעית אבל בהקדמות מפורסמות וכבר ימצא בהם הרבה ביאור לדבר והפכו ובזה יקרה הטעות אם מפני הקדמות הלקוחות בתחלת המחשבה אם מפני טעות הדמיון אם מפני שגדל האדם בדעת מגונות בזה הענין או למדם מאנשים מוטעים ויטה אליהם מצד הלמוד או המנהג או מפני התאוה שתביאהו לבחור הדעת אשר הוא יותר נאות לה לרוות צמאה והנה כאשר יקדים האדם העיון בחכמה לפי מה שראוי באופן שיהיה שלם בה הנה יעזר בה להשמר מהטעות אשר מפאת הענינים הנזכרים עם שהש"י על צד ההשגחה ישמרהו מהטעות ויישירהו אל הסדרים והדרכים המביאים אותו אל השגות העמוקות אשר בחכמה ההיא והנה מפני הקושי המגיע בהשגת זאת החכמה יצטרך לו עוד שיבקשנה ככסף וכמטמונים שיחפרו עליהם פה ופה עד שימצאום לכן צריך בזאת החכמה שלא יקצר מלקיטת כל ההקדמות המפורסמות אשר אפשר שיהיה מהם עזר בהשגת הדרוש אשר ירצה לחקור עליו ובזה הדרך ג"כ ישיג האמת בפילוסופיא המדינית כמו שזכרנו בביאורנו אלו הדברים במה שקדם: אמרה החכמה בני אל תשכח תורתי והיא תורת משה וקראה אותה תורתי לפי שהיא מסודרת מחכמת השם יתברך וישמור לבך מצות תורה ללמד אותם ולעמוד אותם על כונתם ומה שיש מהחכמה בענינים: כי ארך. הם יוסיפו לך אורך ימים ושנות חיים ועל הקץ המוגבל לך לפי מערכת הכוכבים ובזה יוסיפו לך שלום וטוב על הטוב והשלום המסודר לך מהכוכבים לפי מה שנתן להם הש"י מהכח ביום הבראם כי ההשגחה האלהית תדבק באדם כשיתחכם בחכמת התורה ומצד זה יסור ממנו הרע המוגבל לו מצד הכוכבים ויהיה גם כן טוב על הטוב המסודר לו מהם: חסד ואמת. מי שהוא אדון החסד והאמת אל יעזבך כי תמיד יהן עיניו להשגיח בך ולזה אני מצוה אותך שתקשור המצות על גרגרותיך לדבר בם תמיד כדי שתהיינה עינים ויהיה מצוייר בלבך תמיד: ומצא חן ושכל טוב. והנה אם תנהיג מעשיך לפי משפטי התורה תגיע למצוא חן בעיני אלהים ואדם כי הם כלולים משלימות המדות מה שימצא בו האדם חן בעיני האנשים ואם תעמוד כפי מה שאפשר על אופן החכמה שיש באלו המצות אז תמצא שכל טוב בעיני אלהים ואדם בכל מה שתחפוץ אותו: בטח אל ה' בכל לבך. שים מגמתך בהשגתך בשם יתברך ולא תשען על בינתך לחשוב במה שתחפוץ לעשותו מחכמתך לומר ככה התבוננתי ועשיתי דברי בחכמה בדרך שאשיג המבוקש בלי ספק כי אז תסור ממך העזר שיהיה מגיע לך בזה מהש"י אם נשענת על בינתך כי רצון הש"י שיכירו האנשים המושגחים ממנו מה שיושפע להם מהטוב מצד השגחתו

מצודת דוד

מחלקת אמריה בפתוי ופסתה: (יז) אלוף נעוריה. בעל נעוריה: ואת ברית. ...שנשים נכנסו בברית ה' לקיים מצות ה' ולא תמעול מעל באישה: (יח) כי ... בית הזונה הוא מקום מדרון לרדת בה אל המיתה: מעגלותיה. ההולכים ...יהם הולכים המה אל מקום הרפאים הם המתים שנרפו ונחלשו וכוחם תם ...בבא אל ביתה יוכשל בה ויאבד נפשו: (יט) כל באיה. כל הבאים אליה לא ישובון מדרכם הרע כי קשה מאד לפרוש ממנה ולא ישיגו עוד מעתה ארחות חיים ...אף למשל על דרכי כי קשה מאוד לפרוש ממנה אחר שהורגל בה: (כ) למען תלך. מוסב למעלה לומר החכמה תשמור עליך מזה למען תלך בדרך טובים אשר ...ללכת בדרך הזה וארחות וכו' וכפל הדבר במ"ש: (כא) ישכנו ארץ. יהיו שוכנים בארצם עד עולם: יותרו בה. בעת יגרשו ממנה הרשעים אז המה ישארו בה: ...(א) בני. אמר במקום ה' אתה ישראל החביב לי כבן לאב הנני מזהירך תורתי אל תשכח: (ב) ושנות חיים. ר"ל שלום השקט ושלוה: ושלום יוסיפו לך. התורה ...ת הם יוסיפו לך כי הם ילמדו עליך זכות: (ג) אל יעזבך. אל תהיה נעזב מהם כי אחוז בהם: קשרם. ר"ל בכל עת תהא מדבר בם וחושב בעניניהם: (ד) ומצא ...ובזה תמצא חן ותהיה ידוע למשכיל בשכל טוב בעיני וגו': (ה) אל תשען. אל תחשוב בודאי תצליח הואיל וגעשה הדבר בבינה כי הכל ביד ה' ולא ביד בינת אדם

מצודת ציון

(לקמן יד): (יז) אלוף. שר כמו אלופי ומיודעי (תהלים נ"ה) ור"ל הבעל: (יח) שחה. ענין כפיפה והשפלה כמו וישח אדם (ישעיה ה): (כא) יותרו. מלשון נותר: (כב) יסחו. ענין עקירה ממקום כמו ויסחך מאהל (תהלים נב): (ג) לוח. נסר והוא ענין מליצה ומשלה: לערך

לִבֶּךָ וְאֶל־בִּינָתְךָ אַל־תִּשָּׁעֵן׃ ו בְּכָל־
דְּרָכֶיךָ דָעֵהוּ וְהוּא יְיַשֵּׁר אֹרְחֹתֶיךָ׃
ז אַל־תְּהִי חָכָם בְּעֵינֶיךָ יְרָא אֶת־
יְהוָה וְסוּר מֵרָע׃ ח רִפְאוּת תְּהִי
לְשָׁרֶּךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ׃ ט כַּבֵּד
אֶת־יְהוָה מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל־
תְּבוּאָתֶךָ׃ י וְיִמָּלְאוּ אֲסָמֶיךָ שָׂבָע
וְתִירוֹשׁ יְקָבֶיךָ יִפְרֹצוּ׃ יא מוּסַר
יְהוָה בְּנִי אַל־תִּמְאָס וְאַל־תָּקֹץ
בְּתוֹכַחְתּוֹ׃ יב כִּי אֶת אֲשֶׁר־יֶאֱהַב
יְהוָה יוֹכִיחַ וּכְאָב אֶת־בֵּן יִרְצֶה׃
יג אַשְׁרֵי אָדָם מָצָא חָכְמָה וְאָדָם
יָפִיק תְּבוּנָה׃ יד כִּי טוֹב סַחְרָהּ
מִסְּחַר־כָּסֶף וּמֵחָרוּץ תְּבוּאָתָהּ׃
טו יְקָרָה הִיא מִפְּנִיִּים וְכָל־חֲפָצֶיךָ

ג׳. ב׳ לכת / ד׳ / ג׳ / ג׳. ג׳. ב׳ / ג׳ / ג׳. ג׳ ב׳ שבע גדול / ג׳ / ג׳ בטע׳ / ט׳ / ג׳. ד׳ / ג׳ / ל׳ מלעיל מפנינים ק׳.ג׳

מִן כְּלֵי לִבָּךְ וְעַל בְּיוּנְתָא דְלִבָּךְ
לָא תִסְתְּמִיךְ׃ ו בְּכָל אָרְחָתָךְ
דְעֵהוּ וְהוּא יְתָרֵץ שְׁבִילָךְ׃ ז לָא
תְהֵי חַכִּים בְּאַפָּךְ דְּחִיל מִן
אֱלָהָא וּסְטָא מִן בִּישְׁתָא׃
ח אַסְיוּתָא תֶּהֱוֵי לְכוּנְשְׁרָךְ
וְדוּהֲנָא לְגַרְמָיךְ׃ ט יַקַּר
לֶאֱלָהָךְ מִן מָמוֹנָךְ וּמֵרֵישׁ
כָּלְהוֹן עֲלַלְתָּךְ׃ י וּמִתְמַלְיָן
אוֹצְרָךְ שַׂבְעָנָא וּמַעְצַרְתָּךְ
חַמְרָא נַשְׁפְּעָן׃ יא בְּרִי
מַרְדוּתָא דֶאֱלָהָא לָא תַסְלֵא
וְלָא תַמְרִיק בְּמַכְסְנוּתֵיהּ׃
יב מְטוּל דִּלְמַן דְּרָחֵם לֵיהּ אֱלָהָא
רָדְיֵהּ לֵיהּ וְהֵיךְ אַבָּא דְרָדֵי
לִבְרֵיהּ׃ יג טוּבוֹהִי לְבַר נָשָׁא
דְּאַשְׁכַּח חָכְמְתָא וּבַר נָשָׁא
דְּמַבִּיעַ בְּיוּנְתָא׃ יד מְטוּל
דְּטָבָא תְגָרוּתָהּ מִן תְּגָרוּתָא
דְסִימָא וּמִן דַּהֲבָא סְנִינָא
עֲלַלְתָּהּ׃ טו יַקִּירָא הִיא מִן כֵּיפֵי טָבָתָא וְכָל מִדַּעַם לָא

אבן עזרא

תשען עליה שתאמר כי היא תשמרני אלא בטח על השם: (ו) בכל דרכיך. עסקיך ובחכמתך דעהו על משקל שאהו: (ז) אל תהי חכם בעיניך. שתאמר בחכמתי אישר ארחי. וסור מרע ממעשה הרע ואז ירפאך השם מכל מחלה: (ח) לשרך. הזכירו כי הוא מוסד הגידים ובו יכנס הדם להם בבטן האם והטעם תוקף כמו שריר וקיים: (י) יפרוצו. יפוצו מרוב עד שיכרתו פרץ ביקבים: (יא) מוסר ה'. אשרי אדם מצא חכמה. כי בה ישמר מחטוא ולא יבואו עליו ייסורין: (יג) יפיק. יוציא תבונה מאחר וילמדנה: (טו) חפציך. כל דבר שתחפוץ. ישוו. מענין ולמלך אין שוה ופי' אין

רשי

בגנתך אל תשען: (ז)
חכם בעיניך. להיות מוחז
מוכיחך: (ח) רפאות
לשרך. החכמה. שרך כ
א) שררך וזהו טיבורך
לעצמותיך. הוא המוח
שנאמר ומוח עצמותיו ש
(איוב כא): (ט) מהונך
מה שחננך אפי' מקול
תקרי מהונך אלא מגרונך
ומראשית. אלו
ומעשרות: (יא) מוסר
אל תמאס. אם יבואו
יסורין יהיו חביבין ל
ואל תקוץ. מלשון קצו
(בראשית כז): (יב) וכ
בן ירצה. שרוצה בבנו
לו ומפייסו לאחר
בשבט כן יערב לך הטוב
המכה: (יג) אשרי אד
חכמה ואדם יפיק ת
שלומד חכמה עד שגור
להוציא מפיו: (יד) כ
סחרה מסחר כסף. כל
שאדם מחליף בסחורה ז
זה וזה נוטל זה אכל
לחבירו שנה לי פרקך
אשנה לך פרקי נמצא
ביד כל אחד ואחד:
מין זהב הוא: (טו)
חפציך. כל חמדותיך
ישוו

יראה ד' וסי' אל תהי חכם בעיניך. ירא את ה' בני ומלך. כי ברב חלמות. סוף דבר הכל נשמע. שבע ב' ומלרע וסימני' שבע גדול בכל ארץ. וימלאו אסמיך שבע: את ג' פתחין בטעם וסימ' את גאון יעקב אשר אהב. בהצותו את ארם נהרים. כי את אשר יאהב ה' יוכיח. וכל את הבא במקף דכו' פתחין במ"א קמץ את כל גבוה יראה והוא מלך: סחרה ד' וסי' והיה סחרה ואתננ' ב' בו. כי טוב סחרה מסחר כסף. טעמה כי טוב סחרה: מפניים חד מן מלין דחסרין נו"ן וקריי' וסי' בצעניים וחבר הקני נפרד מקין. לו ויאמרו לו הגבעונים אין לו. אני אם טוב ואם רע בקול ה'. מפניים יקרה היא מפניים. אלפים. נהר דינור נגד ונפק. ויסתר ערום ראה רעה ויסתר. וחילופיהון ז' כתיבן נו"ן יתיר ולא קרין וסימ' נמס' בשמואל ב' סימ' כ"א:

תולדות אהרן דעהו. ברכות סג עקידה שם: אל תהי. עקידה שם: רפאות. ערובין נד תענית ז אבות יג: כבד. קידושין ל לג (פאה טו כתובות כח): ותירוש. יומא עו: מוסר. זוהר בחקתי עקידה שער סד ע עב: יוכיח. ברכות ה: מפנינים. מ"ק ט סוטה ד הוריות יג: וכל חפציך. (פאה טו):

רלבג

השגחתו ומי שהוא נשען על בינתו יחשוב שלא יצטרך לו בזה עזר אלהי. בכל דרכיך ומעשיך השתדל לדעת השם יתברך והמשל שכאשר תאכל תדע במאכל הש"י בהתבוננך עוצם חכמתו בבריאת זה המזון ובאומו בתי כח להשיב אותו אל עצם הנזון וכשתשגל תתבונן במה ששם השם ית' מהכח הנפלא בזרע לצייר כמו זאת היצירה הנפלאה ובזה תדבק תמיד בשם יתברך גם בעשותך הפעולות הגופיות וזה יהיה סבה שיישר הש"י ארחותיך מצד השגחתו הדבקה בך: ביאור המלות: (ח) רפאות תהי לשרך. היא הטבור: (יד) יפיק. יוציא: (טו) כי טוב סחרה מסחר כסף. הנה הסוחר הוא המסבב בארצות לבקש דבר הסחורה שיהיה לקנות ולזה אמר כי טוב לסבב ולשוטט בעבור בקשת החכמה והתבונ' יותר מסבוב על בקשת הכסף: ביאור הדברים אל תהי חכם בעיניך ותתרשל מפני זה מלחקור עוד בעניני החכמה כי זה ימנע ממך הרבה מהשלימות אשר אפשר לך לקנותו אך תמיד תחשוב היותך חסר בחכמה ותהיה מפני זה חוקר בה תמיד ותוסיף על שלימותך שלימות: ירא את ה' תמיד מעבור על מצותיו וסור מרע במדות ובעיון ג"כ מצד היותך ירא את ה' זה ימנע מלהשתבש בהשגה בחכמה וזה שאם תשים השורש והעקר שהשם יתברך הוא נמצא באופן שתיישיר אל זה התורה ושהוא משגיח באישי האדם לפקוד אותם כל מעשיהם כמו שהתבאר זה בתורה הנה אז יסור ממך הטעות בהרבה מהספקות הגדולות בחכמה האלהית: רפאות תהי לשרך. הנה התורה היא מרפאה לך מחולי המדות והדעות בעת שהתחלת לדרוך אל השלימות ותתחיל לקחת מזון ההשגות העיוניו' והמשל בזה אל מה שיקח הולד מהמזון בעת היותו במעי אמו שיקחהו דרך הטבור גם אחרי השלמך בחכמה היא שקוי לעצמותי' למלא אותם מוח ואמר זה שלא תחשוב שאחרי השלמך בחכמה לא תצטרך אל התורה אחר שפרי התורה היא להעמיד האדם על השלימות מההשגות העיוניות כי באמת תמיד תצטרך לחקור בה וללכת במצותיו כי היא מוסיפה לך שלימות תמיד ועזיבתך אותה תהיה סבה להסיר ממך השלימות ולהפקדו כמו שהעצמות יצטרכו תמיד אל המוח אשר בתוכם להזון ממנו ואע"פ שכבר נשלמה הויתם באופן מה ובסורו מהם יפקד מהם מזונם ויפסדו ואפשר שאמר לזאת הסבה ג"כ אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע ר"ל שלא תחשוב כבר השגתי החכמה ואיני צריך עוד אל התורה שהיא מישרת אליה כי בודאי אתה צריך אליה תמיד ולזה ראוי שתירא את ה' לשמור מצותיו ובזה תסור מרע תמיד בדעות: כבד את ה' מהונך. כמו שצותה אותך התורה מראשית כל תבואת זרעך ופירותיך לתת המתנות הראויות לכהנים וללוים. כי בזה תועלת נפלא להיישי' אל שכל הטובות הם שופעו' מהש"י ועוד בזה תועלת להיישיר ישראל להשגת החכמה והשלימות כי זה יהיה סבה לשלימות זה

השבע בעיון ובחכמת התורה והם ילמדו זה את העם כאמרו יורו משפטיך ליעקב ותורתך
ואמר כי שפתי כהן ישמרו דעת והנה אם תעשה זה יתן הש"י שכרך שיתברכו פירותיך ע
אוצרותיך בר וגו': וימלאו. עד שכבר ימלאו אוצריך בר ויקביך יהיה רבוי מהתירוש כ
בספר דברי הימים מהחל התרומה לבוא בית ה' אכול ושבוע והותר עד לרב כי ה' ברך את
העיר בזה עוד לדבר אחר נמשך לכוונה הקודמת וזהו משלימות זה המאמר והרצון בזה שיה
ודרך לעמוד על החכמה אשר ביצירתם וזה כי אם יונח שאין שם פועל כמו שאמרו האפיקורוס
הנה תסור החכמה מהדברים ולא יתכן לחקור דרך משל למה היה העין בזאת התמונה ובאל
מהלחויות וכן הענין בדבר דבר כי לא תתכן זאת החקירה אחר שהם יניחו שזה הענין הי
אך כשנודע שיש בכאן פועל הוא השם יתברך הנה זה יכין לנו הדרך להשגת החכמה אש
הדברים הנמצאים אשר לפי השיעור שנשיג ממנה יהיה דבקותינו בשם יתברך אשר מושכל כנאל
הוא אלו והמושכל אשר אלו שפע מציאותם והנה כשתפליג לחקור באלו הסבות היותר
אם תהיה כוונתך תמיד לתת בו כבוד לה' ותשתדל מפני זה למצוא הסבות היותר שלימו
שיראה בהם כבוד לשם יתברך הנה זה יהיה סבה למלאות אוצרות שכלך מקנין החכמה הא
בזה תתישר לעמוד לפי מה שאפשר על עומק החכמה האלהית שממה זכר דבר מאלו הד
מה שהם עליו הנה כשיקרה שיגיעו לך קצת רעות גופיות הנה זהו בהכרח על צד המוסר את
מתהלך בחכמה ובתורה וזהו להסירך מקצת דעות מגונות התחלת להתיישר אליהם או מפני
קצת מצות התורה כי השם ית' ישגיח באוהביו להצילם מהרעות הגופיות לפי מה שביארנו ב
מלחמות ה': מוסר ה' בני אל תמאס. אל תמאס מוסר ה' כשיקרו לך קצת רעות גופיות ממנו ב
כי זה יהי' סבה למנוע ממך התועלת אשר בעבורו היה זה התוכחות ואל תמאס בתוכחתו כי ה
את אשר יאהב וגו': כי את אשר יאהב. כי השם ית' יוכיח את אשר יאהב וירצם להתנה ג
את הבן שייסר אותו לטוב לו וכאשר תעשה כן יגיע לך מן התועלת מה שתשפשף במעשיך ובד
שיתברר לך מה שנתיישרת לחטא בו כאמרו ויגל אזנם למוס' ויאמר כי ישובון מאון: א
מצא חכמה. כמה מאושר האדם שימצא חכמות השם יתברך בדברים לפי מה שאפשר לו ואד
מלבו תבונה בדרכים המוכלים במה שקדם: כי טוב סחרה. כי ההשתדלות לבקש אותה הוא
שיעור מההשתדלות לבקשת הכסף אשר בו תועלת מה להעמדת חיי הגוף ופריה יקר מזהב
היא מפנינים וכל חפציך וגו'. הנה היא יקרה מכל המרגליות ובכלל הנה כל חפצי האדם
נה

מצודת ציון

(ח) לשרך. הוא הטבור כמו שרך אגן הסהר (ש"ה ז): ושקוי. ר"ל המוח המשקה העצמות: (י) אסמיך. הם אוצרות התבואה כמו את הברכה באסמיך (דברים כ"ח): יקביך. הם הבורות אשר היין יורד בהם כמו וגם יקב חצב בו (ישעיה ה): יפרצו. ענין התחזקות ברבוי כמו פרצו לרוב (דה"א ד): (יא) תקוץ. ענין מאוס כמו קצתי בחיי (בראשית כז): (יב) ירצה. מלשון רצוי ופיוס: (יג) יפיק. יוציא כמו ויפיק רצון (לקמן ח): (יד) ומחרוץ. היא הזהב הטוב כמו בירקרק חרוץ (תהלים סח): מפנינים

מצודת דוד

אדם: (ו) בכל דרכיך. בכל עניניך דע את ה' ר"ל תן דעתך לחשוב לעשות למען יבוא בדבר תועלת לקיים דבר ה' ואז הוא יוליכך באורח מישור והצלי
(ז) אל תהי חכם בעיניך. לסקל בדבר שנאסר לעשות גדר ושימור בחושב
חכם כמותך צריך גדר אלא ירא את ה' הן עם כל חכמתך תכשל: וסור
הרחק מאד ועשה גדר: (ח) רפאות. ר"ל הגדר לא יזיק כי עוד יועיל ותהיה

וכו' ר"ל יחזיק אותך בקיום המצות: (ט) מהונך. להפריש ממנו לדקה: ומראשית. לתת תרומות ומעשרות: (י) וימלאו. ר"ל לא תחסר כלום בעבור זה כי
ישולח בהם ועוד תוסיף: ותירוש. היין אשר ביקבים יתרבו: (יא) מוסר. ואם בא לך מה' מוסר יסורים אל תמאס בהם אלא קבלם מאהבה: ואל תקוץ
הדבר במ"ש: (יב) יוכיח. לגלות אזנו ליישר דרכו: וכאב. וכמו האב אשר יכון בהכאה לרצות את בנו להיטיב דרכו ולא לנקום נקם: (יג) אדם. מושב ע
לומר אשרי לאדם אם מוציא את התבונה מן החכמה ר"ל מבין דבר מתוך דבר: (יד) כי טוב. מסחר החכמה ממסחר הכסף כי מי שנוטל מחיר הכסף ל
הכסף בידו ולא המחיר ביד האחר ולא כן בדבר החכמה כי את מי שלומד עם אחר חכמה אחת במחיר למוד חכמה אחרת א"כ שניהם ביד כל אחד ואחד: תבו
פרי

רש"י

[...] לא יהיו שוין בשוויה ודמיהן בדמים : (טז) בימינה . למיימינים בה [...]ן בה לשמה אורך ימים וכ"ש עושר וכבוד ולמשמאילים בה שעוסקי' [...]לשם מ"מ עושר וכבוד יש : (יח) למחזיקים בה . לאוחזים בה [...]לא ידו ויחזק בו (שמות ד) : ותומכיה מאושר . המתקרבים לה וכן כל [...]מיכה שבספר זה שהוא [...] : (יט) ה' בחכמה יסד [...]"פ התורה והיא התורה [...]בונה והוא הדעת ואחר [...]לם נברא בהם לכך : [...]. כמו יטיפו : (כא) אל [...]יניך . אל יתעקמו מנגד [...]סיר' מכנגדך: (כב) ויהיו [...]פשך . שהרי עץ חיים [...]חן לגרגרותיך . שהרי [...] האמור למעלה וענקי' [...]יך : (כג) לא תגוף. לשון [...]ופי"ר בלע"ז וכן פן [...]בן (תהלי' צא) וכן בטרם [...]גליכם (ירמיה יג) וכן [...]ש רעה (שמות כא) : [...]כבת וערבה שנתך . [...]נתך כשתישן שלא תירא [...]תאום : (כה) ומשואת . על הרשעים : (כו) כי [...] בכסלך . במבטחך . [...]רים שאתה כסיל בהן [...]י בירושלמי : (כז) אל [...]וב מבעליו . אם ראית חבירך

משלי ג

לֹא יִשְׁווּ־בָהּ׃ טז אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ
בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד׃ יז דְּרָכֶיהָ
דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם׃
יח עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ
וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר׃ יט יְהוָה בְּחָכְמָה
יָסַד־אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה׃
כ בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ וּשְׁחָקִים
יִרְעֲפוּ־טָל׃ כא בְּנִי אַל־יָלֻזוּ מֵעֵינֶיךָ
נְצֹר תֻּשִׁיָּה וּמְזִמָּה׃ כב וְיִהְיוּ
חַיִּים לְנַפְשֶׁךָ וְחֵן לְגַרְגְּרֹתֶיךָ׃ כג אָז
תֵּלֵךְ לָבֶטַח דַּרְכֶּךָ וְרַגְלְךָ לֹא
תִגּוֹף׃ כד אִם־תִּשְׁכַּב לֹא־תִפְחָד
וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ׃ כה אַל־
תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים
כִּי תָבֹא׃ כו כִּי־יְהוָה יִהְיֶה בְכִסְלֶךָ
וְשָׁמַר רַגְלְךָ מִלָּכֶד׃ כז אַל־תִּמְנַע־

ב' · ג' חד חסר · ל' · ג' מ"ל · ג'. ל' וחסר · י"א. סימן · ל' מ"ל · ב' · ל' · ל'

תרגום

פָּחִים לֵיהּ׃ טז נוּגְדָּא דְיוֹמָתָא
בִּימִינָהּ וּבִשְׂמָאלָהּ עוּתְרָא
וִיקָרָא׃ יז אָרְחָתָהָא אָרְחָתָא
דְבוּסְמָא וְכֻלְּהוֹן הֲלִיכָתְהָא
שְׁלָמָא׃ יח אִילָנָא דְחַיֵּי הִיא
לְאִלֵּין דְמִתְחַזְּקִין בָּהּ וְאִלֵּין
דְמִתְעַסְּקִין בָּהּ טוּבֵיהוֹן׃
יט אֱלָהָא בְחָכְמְתָא שְׁתַאסְיָא
אַרְעָא וְאַתְקֵין שְׁמַיָּא בְּבִיוּנָה׃
כ בְּדַעְתֵּיהּ תְּהוֹמֵי אִתְבְּזִיעוּ
וּשְׁמַיָּא צָעֵי מִטַּלְיָא׃ כא בְּרִי
לָא נְגַל בְּעֵינָךְ נְטַר מַדְעָא
וְתַרְעִיתָא׃ כב וְיֶהֱוֹן חַיֵּי
לְנַפְשָׁךְ וְחִסְדָּא לְצַוְרָךְ׃
כג הֵידֵין תֵּיזֵל בְּסִבְרָא בְּאָרְחָתָךְ
וְרִגְלָךְ לָא תִתְקַל׃ כד אִם
תִּשְׁכּוֹב וְתִדְמוּךְ לָא תִדְחַל
וְתִשְׁכַּב וְתִבְסַם שִׁנְתָךְ׃ כה לָא
תִדְחַל מִן דַּחֲלָא וּמִן שִׁלְיָא
וּמִן חֵיסָא דְרַשִּׁיעֵי כַּד יֵיתֵי׃ כו מְטוּל דֶּאֱלָהָא יְהֵי בְּסַעְדָךְ
וְיִנְטַר רִגְלָךְ וְלָא תִתְצִיד׃ כז לָא תִתְכְּלֵי לְמֶעְבַּד שַׁפִּיר

אבן עזרא

אין הטעם שוה כלום ונחשב למלך שיניחם כי הוא עם מפוזר ומפורד ונבזה : (טז) עושר וכבוד . משל שהחכמה תביאהו לשתי מעלות : (יז) דרכי נועם . שיטעמו ויערבו לו : נתיבותיה. נתיבות שלום : (יח) עץ . כעץ חיים שהאוכל מפריו יחיה שנים רבות : ותומכיה . שלא יעזבוה כאשר אמר כי החכמה תחיה האדם שהוא עולם קטן : (יט) ה' בחכמה יסד ארץ . ספר מעלתה שבה נברא העולם העליון : (כ) בדעתו תהומות נבקעו . להשקות בהם חיה ועוף : (כא) אל ילוזו . הנכון תלוזנה כי על התושיה והמזמה ידבר כמו ויחמו הצאן : (כג) אז . לא תגוף . פועל יוצא והענין שלא תשימהו כאבן נגף כאשר תלמד התושיה : (כז) אל תמנע טוב מבעליו הענ[י]

תהומות ד' מ"ל דמ"ל וסי' נמס' בתילים סימן ל"ג ועיין בסדר בשלח בפסו' תהומות יכסיומו : ירעפו ג' וסימ' נאות מדבר . ושחקי' ירעפו טל . ירעפו עלי אדם רב : ויהיו י"א רפין וסימ' נמסר בסדר ויקחו לי תרומה : תגוף ל' מ"ל אז תלך לבטח ושארא כלהון חס' : וערבה ב' וסי' וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם. ושכבת וערבה שנתך : ומשאת ל' מפחד פתאום והוא מן שיטה חדא דמשמש ומש בריש' וכל חד לית דכו' וסימ' נמס' במסרה רבתא בס"ד במערכת אות המ"ם וזה תמצא בשיטה דמשמשת ומ ברישא ומשמשת בא"ב :

[...] אהרן אלך . שבת סג ב"ב [...]כה מכות יג : [...]כה לב יבמות עו פז נדרים [...] זוהר בשלח עקידה שער [...]ין כ כו) : עץ חיים. ברכות [...] נדרים סב אבות יג ערכין [...] עקיד' ש' ס (סוטה כא) : פ' בחכמה. ברכות נה חגיגה יב זוהר ויגש (סנהדרין כב): אל ילוזו . (כלאים לא יבמות ב סוטה יח קדושין סד ב"ב יז): בכסלך . (פאה טו): אל תמנע . ב"ק פא :

רלבג

[...] בתפלי האדם הדברים האחרים אשר ישתוקק האדם כי כאלו החפצים הם כאין נגדם [...]ישוב זה אל התורה והוא הנכון יותר ויראה כי מאושר מאד מי שימצא החכמה הנרמזת [...]ים שיוציא ממנה התבונה הנרמזת בה כי הכל נרמז בתורה כמו שביארנו בביאורינו לדברי [...]רך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד . הנה בימין התורה יהיה אורך ימים ר"ל השגת [...]חיים כי זהו פריה ולזה ייחס זה אל ימינה וזה יהיה במה שישיג בה מן החכמה והתבונה [...]כוונה השנית ישיג בה עושר וכבוד כי מצד ההשגחה האלהית שתדבק באדם בעבורה ימשכו [...]ות גופיות כמו שנתבאר בתורה וביארנוהו עוד במאמר הד' מספר מלחמות ה': דרכיה [...]ם. הנה דרכי התורה הם דרכים שינעמו וימתקו מאד לאדם כי לא העמיסה על האדם שום [...]ה לו אבל כל מה שבה מן המצות והאזהרות הם דברים ערבים ורצויים בעצמותם לא [...]ויים שהיו מעמיסים בהם דברים קשים גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם [...]ת התורה הם שלום לגוף ולנפש כמו שהתבאר מדברינו בדברי התורה כי כלם ישירו אל [...]גוף ובריאות הנפש הנה התורה היא עץ חיים לאשר הם מחזיקים בה לשמור ולעשות [...]עניים ובאופן החכמה אשר יישירו אליה וסומכי התורה שמחזיקים אותה לעמוד על הסבות [...]ת מאושר כי מזה שצד יתיישר לעמוד על כוונותיה לא שיקל בעיניה ויעבור בהם כעברו [...]קורות הימים אשר יגידו איש לאיש אך יחקור על כל פנים לתמוך אותה כדי שיעמוד על [...] כאילו תאמר שיעמיק לעמוד על דבר דבר ממנה למה היה באמר כן ולמה נסמך [...]' לזה המאמר כי בזה האופן ימצא בה ויפיק ממנה תבונה לפי שהבה החכמה [...]ידעת באר עתה אי זה דבר מהם ומפני מה ראוי לשבחם ואמר ה' בחכמה וגו' : [...]ילות (כו) בכסלך. בתקותך : (לב) נלוז. הוא הטועה מהדרך הראויה : (לה) כבוד. מרים [...]ון מסיר אותם או ירצה בו שכל אחד מהכסילים מרים ומגביה הקלון עליו מצד סכלותו : [...]ברים . ה' בחכמה יסד ארץ . ואמר כי בחכמה יסד הש"י הארץ וזה היסוד הוא מה שהפריש [...] הנמצאות הטבעיות אשר המצא בארץ והנה בחכמה הש"י שפע מציאותם ביום הבראם [...]' ומה שיושג לאדם מפני התקירה בהם יקרא חכמה כי כל מה שבהם שמחדש מסבות עצמיות [...]כאלו תאמר שהם יתמם. ושהאדם יולידו האדם ובתבונ' יכונן שמים על מה שהם עליו [...] ממנו ומגודל הכוכבים אשר יניעום ומחלוף תמונות הגלגלי' אשר יניעו הכוכב ותילופי

התנועות באורך וברוחב עד שיתחדשו מזה חלופים רבים בתנועת הכוכב הנראית לנו ויתחדשו מפני זה ממנו פעולות מתחלפות בזה העולם השפל כמו שביארנו בחמישי מספר מלחמות ה' והנה יקרא זה הענין תבונה לפי שמה שיתחדש בהם איננו מתחדש בדמיון מה שהתחדש מן הסבות העצמיות או המתיחסות כי הם יתממו ואין בהם חום ויקררו ואין בהם קור וכן הענין באשר מה שישפע מהם ואולם מה שהמציא השם ית' מהבקע התהומות ושירעפו השחקים על אשר לו מבוא גדול בקיום זה העולם השפל כי זה מה שאי אפשר עמידת הצמחים והב"ח מזולתו וכי ג"כ יהיה השווי נשמר ביסוד המים עם שאר היסודות המקבילים לו הנה היה חדוש זה הענין בדעות השם ית' והשגם בו היא קרובה אל המושכלות הראשונות וזה כי האיד הלא כשיתהוה בבטן הארץ וימנעהו מונע מעלות ויצטרך לרדת יתעבה מפני זה וישוב מים או כשיעלה ויפגוש המקום הקר הנה הקרירות יעבה אותו ויתהוה ממנו מים הנה מה שזה דרכו יקרא דעת ואחרי שהענין הוא כן ר"ל שאלו הדברים נשפעו מחכמת השם יתברך בינתו ודעתו בזה האופן הנה האדם בעמדו על מה שאפשר לו להשיג מאלו הדברים ידבק בחכמת השם ובינתו ודעתו לפי מה שאפשר : בדעתו תהומות נבקעו . כי בעבור דעת האדם החכמה והתבונה הזאת נבקעו תהומות מלמטה נובעות מהם אלו הידיעות ומלמעלה ג"כ ירעפו טל ישפעו בו אלו הידיעות והנה רמז במה שישפע מלמטה יהיו נובעות אלו הידיעות אל הדברים הטבעיים המוחשים אלינו אשר יעירו אותנו על החכמה והתבונה הזאת ובמה שישפע לנו מלמעלה רמז אל השפע שישפע לנו מהש"י להשיג אל הידיעות באמצעות השכל הפועל והמשיל השפע ההוא לטל לא לגשם כי הטל מתפשט בכל האויר איננו יורד טפין טפין כמו המטר וכן השפע הזה מגיע בכל המקומות שיהיו נאותים לקבלו יחד לא במקום זולת מקום : בני אל ילוזו . אל יסורו מעיניך החכמה והתבונה אך שמרם תמיד שמור הנימוס המושכל שהגיע לך בזה ושמור ג"כ המחשבה שהביאה אותך להשגתו כדי שתדע תמיד האמת בדרכיו ויהיו החכמה והתבונה חיים לנפשך כי הם בעצמם הם השכל הנקנה הנשאר מהאדם אחר המות כמו שביארנו בראשון מספר מ"י ובהם תמצא חן בדרכיך עם האנשים הנה בסבתם תדבק בך ההשגחה האלהית עד שלא תכשל בלכתך בדרך : אם תשכב . גם בהיותך בדרך לא תפחד שם מחיה רעה ומן הלסטים אך תשכב ותערב לך שנתך : אל תירא מפחד. הרעות הגדולות המשחיתו' פתאם ולא משואת רשעים כי תבא : כי ה' יהיה . במה שתבטח בו ותקוה ממנו וישגיח בך מהלכד באלו הרעות ואחר זה הזהיר עוד ואמר אל תמנע טוב מבעליו ממי שהוא ראוי לו בהיות כח בידך לעשות זה הטוב . וזאת האזהרה כוללת בעיון ובדברים המדיניים אם

מצודת דוד

[...]מה ור"ל מה שהבין מדעתו מתוך דבר החכמה שלמד הנה טובה היא [...] (טו) יקרה. חשובה היא מפנינים הם המרגליות : וכל חפציך . כל הדברים [...]פץ ורוצה בהם לא יהיו שוין בשווים : (טז) אורך ימים . ר"ל על ידה ישיג [...]ים ועושר וכבוד . ורז"ל אמרו למיימינים בה לעוסק לשמה היא לו לאורך [...]ם עושר וכבוד אבל למשמאילים בה לעוסקים שלא לשמה עכ"ז יהיה עושר וכבוד : (יז) דרכי נועם . ר"ל לא יבוא בשום צד מכשול בדבר קיום דברי התורה : [...]. כפל הדבר במ"ש : (יח) למחזיקים בה . לאוחזים בה היא להם לעץ חיים כי בעבורה ישיג החיים : ותומכיה . התומך אותם בגדרים וסייגים הוא מאושר : [...]מה . באמצעות חכמת התורה ברא העולם : בתבונה . תבונת התורה : (כ) בדעתו . בדעת התורה נבקעו תהומותיהם המעיינות הנובעים מתחת : ושחקים . מוסב [...]ו. לומר בדעת התורה יטיפו השמים טל : (כא) אל ילוזו . הואיל וחשובה היא כ"כ מהראוי שאל יסורו מנגד עיניך : נצור תושיה ומזמה . ר"ל שמור התורה [...]ובמחשבה : (כב) ויהיו . שמירת המעשה והמחשבה יהיו סיבה להביא חיים לנפשך ולהלבים נוארך כאן : (כג) אז . כשתהיה נשמר במעשה ובמחשבה אז תלך לבטח [...]יך כי אין מחריד : לא תגוף . לא תכה באבני מכשול המושלכים בדרך ר"ל לא תאונה אליך רעה : (כד) וערבה שנתך . כדרך

מצודת ציון

(טו) מפנינים . הם המרגליות : (יח) מאושר . משובח כמו אשרי האיש (שם א) : (כ) ירעפו . יטיפו כמו יערוף כמטר לקחי (דברים לב) : (כא) ילוזו . ענין הטיה והסרה : (כג) תגוף . ענין הכאה כמו פן תגוף באבן רגליך (תהלים צא) : (כד) וערבה . ענין מתיקות כמו וערבה לה' מנחת (מלאכי ג') : (כה) ומשואת . ענין חושך כמו אמש שואה ומשואה (איוב לח): (כו) בכסלך . ענין בטחון ותקוה

סיפן

אבן עזרא

הטני. פ"א מבעל הטוב : (כח) לך ושוב. כי הוא דרך בזיון : (לב) ישרים סודו. עם ישרים נודע סודו ועצתו ממה שהוא גוזר להביא על הרשע : (לג) מארת. מן ארור והוא חסרון : (לד) אם ללצים. הפסוק הזה דבק בעליון וללצי' מן ליצנו'. יליץ מן כי המליץ ביני' השם יברך נוה הצדיקים אם ללצים ידבר הצדיק ויזהיר לסור מן דרך הליצנו' ולענוים ולמוכיחים יתן חן כלומר יתן חנם בעיני כל אדם והענוים הם הנכונים מלדבר ליצנות. פ"א אם ללצים השם יליץ יתן גמול הליצנות ולענוים יתן חן כמו חן וחסד להם : (לה) כבוד. השם ינחיל' כבוד הממון והעושר אבל הכסילים ירומו הקלון עליהם והטעם שיסבבו שיקלום בני אדם : מרים קלון. על כל אחד ידבר כמו וצדיקים ככפיר יבטח. פ"א כסיל מרים ומכבד איש קלון כמו בא זדון חסר איש : (א) שמעו בנים. אחר שהזהיר בנו הוכיח בנים אחרי' שישמעו מוסר אביהם אף על פי שהם רבים לאביהם נחשב כמוני

רשי

מבירך חפץ להטיב לעניים אל תמנעהו : בהיות לאל ידך. להחזי
אל תמנע טוב מבעליו. אל תמנע צדקה מן העני. בהיות לאל יד
צדקה שמא יבוא יום ואין לאל ידך : (כח) וכן אל תאמר לרעך ל
ויש אתך. מה שתתן לו. ורבותינו פירשו לך ושוב על שכר שכיר : כ
תחרוש על רעך. ל
ואינו זז ממשמשות
דרך החורש מכין מר
הזריעה אף החושב
מקום תחבולות
יעמוד ויעשנה : (ל)
עם אדם. להתלו
אם לא גמלך רעה.
המצוה הכתובה בתו
לרעך כמוך (ויקרא יט)
רשע רשאי את' לשונא
תקנא באיש. חמס
כמעשיו אם תראהו
(לב) כי תועבת ה' נל
בדרכיו : ואת ישרי
ועם ישרים סודו :
ללצים. אדם נמשך
לסוף אף הוא יהיה ל
ולענוים יתן חן. א
יתחבר סוף שיתנו
בעיניהם של בריות :
חכמים ינחלו וכסי
קלון. לעצמו מ
לחלקו : (א) שמעו ב
אב. הקב"ה : (ב) כ
הנביא מתנבא ומדבו
של הקב"ה והרי
(ג) כי בן הייתי ל
תאמר שלמה היה
שהזהירן על הגזל ו
דבר שנפשו של אדם
לכך נאמר כי בן הייו
ויחיד וגו' שהיה אוהב
(ד) ויורני. על
ויאמר לי יתמך בדברי
שהוכיחני בדברים
מזהירכם על כך
קר"א). ד"א כי בן ה
הנביא אומר בן הייו
שהש

משלי

טוֹב מִבְּעָלָיו בִּהְיוֹת לְאֵל יָדֶיךָ
לַעֲשׂוֹת׃ כח אַל־תֹּאמַר לְרֵעֶיךָ ׀ לֵךְ
וָשׁוּב וּמָחָר אֶתֵּן וְיֵשׁ אִתָּךְ׃ כט אַל־
תַּחֲרֹשׁ עַל־רֵעֲךָ רָעָה וְהוּא־יוֹשֵׁב
לָבֶטַח אִתָּךְ׃ ל אַל־תָּרוֹב עִם־אָדָם
חִנָּם אִם־לֹא גְמָלְךָ רָעָה׃ לא אַל־
תְּקַנֵּא בְּאִישׁ חָמָס וְאַל־תִּבְחַר
בְּכָל־דְּרָכָיו׃ לב כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה
נָלוֹז וְאֶת־יְשָׁרִים סוֹדוֹ׃ לג מְאֵרַת
יְהוָה בְּבֵית רָשָׁע וּנְוֵה צַדִּיקִים
יְבָרֵךְ׃ לד אִם־לַלֵּצִים הוּא־יָלִיץ
וְלַעֲנָוִים יִתֶּן־חֵן׃ לה כָּבוֹד חֲכָמִים
יִנְחָלוּ וּכְסִילִים מֵרִים קָלוֹן׃
ד א שִׁמְעוּ בָנִים מוּסַר אָב
וְהַקְשִׁיבוּ לָדַעַת בִּינָה׃ ב כִּי לֶקַח
טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ׃
ג כִּי־בֵן הָיִיתִי לְאָבִי רַךְ וְיָחִיד
לִפְנֵי אִמִּי׃ ד וַיֹּרֵנִי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ־

(ידך ק' · לרעך ק' · ו' · כ' כתרי' ליפני' לא תחרש בשור · ב' מ"ל בסי' תריב ק' · ל'. ל' וחד מארת עינים · ל'. · ל' · ולענוים קרי · ג' · י"ג וכל דסמי' לאדכר' דכו' · ב' ס"י' לבני ל' א')

תרגום

כד אית חילא בידך למעבד:
כח לא תימר לחברך אזל ותוב
ולמחר אתן ואית גבך: כט לא
תחשב על חברך בישתא
והוא יתב עמך בשלוה: ל לא
תנצי עם בר נשא מגן אם
לא עבד לך בישא: לא לא
תטן בגברא חטופא ולא תצבי
בכלהון ארחתיה: לב מטול
דמרחק עותא מן קדם יי
ועם תריצא שועיתיה:
לג לוטתא דאלהא בבתיהון
דרשיעי ומעמדהון דצדיקי
יברך: לד ולממקני נסחות
ולענוני יתן חסדא: לה יקרא
חכימי נחסנן וסכלי נקבלן
צערא: א שמעו בניא מרדותא
דאב ואציתו למדע ביונא:
ב מטול דיולפנא טבא יהבית
לכון ונימוסי לא תשבקון:
ג מטול דברא הוית לאבא
מפנק ויחידא קדם אמי:
ד ואלפני נאמר לי יי יקמט

ומחר ו' וסימ' וקדשתם היום ומחר וכבסו. ומחר אל כל עדת יש' יקצוף. ומחר אתה ובניך עמי. שב בזה גם היום ומחר אשלחך. ומחר אתן ויש אתך. ומחר אעשה כדבר המלך: בבית רשע חד מן ה' זוגין חד בית וחד בבית וסי' בירמיה סימ' ל"ז : ולענוים ה' כתיב עניים וקרי' ענוים וסימ' נמסר בתילים סימ' ט' ע"ש : מרים ג' וסימ' כל מרים תרומת כסף. כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים. ארך אפים רב תבונה. וא' כבדי ומרים ראשי. וסימניך בלשון ארמי כספא אשטי חכימיא וראשיא: לפני ב' סבירי' לבני וקרי' לפני וסימ' לפני אפרים ומנשה עוררה. רך ויחיד לפני אמי: ויאמר לי ח' דסמיכי וסימ' ויאמר אליו עמלקי. ויאמר לי עבדי אתה ישראל. ויאמר לי שלמה בנך. ויאמר לי יתמך דברי. מדוע פניך רעים ואתה אינך חולה. על מה זה אתה מבקש. והשגל יושבת אצלו:

תולדות אהרן לך ושוב. ב"מ קי : אל תחרוש. יבמות לז גטין ל : מארת. סנהדרין לד : אם ללצים. יומא לח מכות י מנחות כט (פאס טו קדושין סא סנהדרין כו שבועות לג) : כבוד. אבות יב ב"ב י עקידה שער סה (פאס טו קדושין סא סנהדרין כו) : שמעו בנים. עקידה שער ע : לקח טוב. ברכות ה מח תענית ז ע"ג יג אבות ח יב מנחות נג : כי בן. זוהר משפטים ואתחנן : ויורני. נדה ל :

רלבג

אם בעיון הזהירו שלא למנוע למודו מהבא ללמ' הראוי לכך לפי מה שיש מן הספק בידו וכאשר יבא לבקש ממך הטוב הזה לא תענה אותו על זה כשתאמר לו לך ושוב ומחר אתן ויש אתך אך תן לו זה תכף אחר שיש אתך והוא ראוי לזה : אל תחרוש. אל תחשוב ותשתדל להביא על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך כי זה מגונה מאד : אל תריב עם אדם חנם. אם לא גמלך רעה כי זה מגונה מאד להתרעם על האדם ולהריב עמו בזולת סבה : אל תקנא באיש חמס. להתאוות ולחמוד ולעשות כמוהו לחמוס האנשים ולא תבחר בשום דרך מדרכיו כי זה יביאך לחטוא במה שהוא חוטא והמשל כי איש החמס ישלח מנחה גדולה למלך או לשר ויכבדוהו ואם ירצה האדם לעשות כן לא ימצא לו ויצטרך לו לעשוק ולחמוס האנשי' וכן הענין בשאר דרכיו אשר הם לו מפני היותו איש חמס כי מתועב אל השם יתברך האיש העקש רוצה לומר הבלתי ישר והפך בישרים כי הוא דבק בהם : מארת. קללת השם תמצא בבית רשע והוא יברך נוה לצדיקים והנה אמר רשע בלשון יחיד לפי שהקללה לא יחייב שתמשך לכל הרשעים ולזה פעמים רבות רשע וטוב לו ואולם ברכת הש"י היה בבית כל הצדיקים הראוים לה והם אשר תדבק בהם ההשגחה האלהית כמו שביארנו הסבה בכל זה בד' מספר מ"י: אם ללצים. הנה ללצים המתלוצצים ומלעיגים על האנשים הש"י יסבב שאחרים ילעיגו עליהם בבוא אידם ואולם לענוים המכ' שפלים עצמם יתן הש"י חן להם בעיני האנשים : כבוד חכמים ינחלו. כי יכבדום האנש' והכסילים מגביה קלון לו או אמר על צד ההפלגה כי עולם הקלון שינחלו מפני סכלותם ומסיר אותם מהמקום ההוא שהם נכרים בו : שמעו בנים מוסר. השם יתברך שהוא אב המוסר הוא תורתו שנתן לישראל והקשיבו ושמעו אותה כדי שתדעו בינה כי הוא ייסיר אתכ' כמו שזכרנו ר"ל כי התורה תישיר בהרבה מדבריה לידיעת הבינה כמו שביארנו בביאורנו לה כי לקח טוב. כי כבר נתתי לכם קנין טוב אל תעזובו את התורה שנתתי לכם הנה אלה דב' שאמרם בלשון כאילו הש"י ידבר. ואח"כ אמר שלמה. כי בן הייתי לאבי הנה הייתי ג' בזה לעם ישראל שהוא בן לש"י היותו נער ורך כשאמר לו הש"י אלו הדברים והייתי א' אמי כי אומה אחרת לא קבלה התורה זולתי וזה היה בעת קטנותי בצאתי ממצרים כי במעט הש"י לאמונתו ולזאת הסבה אמר ג"כ לפי הנמשל הנביא זכרתי לך חסד נעוריך וא' לפי המשל והוא ג"כ לפי הנמשל רמז אל השכל הפועל אשר באמצעותו השפיע הש"י את ובאמצע

מצודת ציון

ותקוה כמו אשר יקוט כסלו (שם ח') : (כז) לאל. ענין כח ואמצות : (כט) תחרוש. ענין מחשבה כמו חורשי און (שם ד') : (לב) נלוז. הנוטה מדרך היושר : (לג) מארת. מלשון ארור : ונוה. מדור כמו נוה איתן (ירמיה מט) : (לה) מרים. מלשון תרומה והפרשה : קלון. בזיון והוא מלשון קלוי באש (ויקרא ב) כי בעבור הבזיון יתאדם הפנים כאלו נקלה באש. או הוא מלשון קלות : (א) והקשיבו. ענין שמיעה והאזנה : (ג) רך. מעונג : (ד) ויורני. ענין למוד כמו את מי יורה דעה (ישעיה כ"ח)

מצודת דוד

היושב בוטח מבלי פחד : (כה) אל תירא. כי לא תבא אליך : כי תבא. תשכת הרשעים לא תירא מזה כי לא תגע בך לרעה : (כו) בכסלך. ב ותקוה אליו והוא ישמור רגלך מן הלכידה: (כז) מבעליו. מבעל הטובה ר"ל לקבל הטובה: בהיות. בעת היות כח בידך לעשות הטובה: (כח) לרעך. המבקש ושוב. לך היום ושוב למחר ואז אתן את שאלתך: ויש אתך. דבר הטוב' יש עמך מיד : (כט) והוא. הלא הוא יושב אתך לבטח ר"ל בוטח בך כאיש על רעהו ולמה תחשוב עליו רעה : (ל) גמלך רעה. גם תחילת המעשה נקרא בלשו ואם גומלים אתם עלי (יואל ד') : (לא) באיש חמס. בהצלחת איש חמס : (לב) נלוז. הסר והנוטה מדרך היושר : ואת. עם ישרים מעמיק סוד עצתו מאו וכמ"ש וה' אמר המכסה אני מאברהם וכו' (בראשית יח) : (לג) מארת ה'. ר"ל העושר אשר בבית הרשע קללת ה' היא כי שמורה לרעתו ותחשב א"כ לקללה מוסב על ה' לומר שהוא יברך את אשר בנוה הצדיקים ר"ל לברכה תחשב כי ישפיעו מטובם לדל ויקבלו גמול : (לד) אם ללצים. ר"ל לכל אחד משלם כ שמדד אם ללצים המלעיגים בבני אדם יסבב סיבה אשר יתלוצצו בהם בבוא יום אידם : ולענוים. אשר הם שפלי הרוח ומכבדים כל אדם יתן חנם בעיני ב להם : (לה) ינחלו. נוחלים לעצמם הכבוד : מרים. כל אחד מפריש הקלון לחלקו : ד (א) שמעו בנים. אתם בני אל חי שמעו למוסר האב שבשמים המייסר והקשיבו לדעת אותם : (ב) כי לקח טוב. וכה יאמר במוסרו. הלא נתתי לכם למוד טוב ומהוכם אל תעזבו את התורה ההיא : (ג) כי בן. אמר שלמה אל ת שונא את הבריות ולזה אני מזהירכם מן הדברים שנפשו של אדם חומדתן אל תאמרו כן כי הלא בן אהוב הייתי לאבי ומעונג ויחיד לאמי : (ד) ויורני.

דִּבְרֵי לִבֶּךָ שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה׃
ה קְנֵה חָכְמָה קְנֵה בִינָה אַל־תִּשְׁכַּח
וְאַל־תֵּט מֵאִמְרֵי־פִי׃ ו אַל־תַּעַזְבֶהָ
וְתִשְׁמְרֶךָּ אֱהָבֶהָ וְתִצְּרֶךָּ׃ ז רֵאשִׁית ל. ל. כ"ח
חָכְמָה קְנֵה חָכְמָה וּבְכָל־קִנְיָנְךָ
קְנֵה בִינָה׃ ח סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ ל. ל
תְּכַבֵּדְךָ כִּי תְחַבְּקֶנָּה׃ ט תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ ל. ל
לִוְיַת־חֵן עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת תְּמַגְּנֶךָּ׃
י שְׁמַע בְּנִי וְקַח אֲמָרָי וְיִרְבּוּ לְךָ י"ג
שְׁנוֹת חַיִּים׃ יא בְּדֶרֶךְ חָכְמָה הֹרֵיתִיךָ
הִדְרַכְתִּיךָ בְּמַעְגְּלֵי־יֹשֶׁר׃ יב בְּלֶכְתְּךָ
לֹא־יֵצַר צַעֲדֶךָ וְאִם־תָּרוּץ לֹא ל. ל
תִכָּשֵׁל׃ יג הַחֲזֵק בַּמּוּסָר אַל־תֶּרֶף ל' וחד תדוץ ג'
נִצְּרֶהָ כִּי־הִיא חַיֶּיךָ׃ יד בְּאֹרַח
רְשָׁעִים אַל־תָּבֹא וְאַל־תְּאַשֵּׁר
בְּדֶרֶךְ רָעִים׃ טו פְּרָעֵהוּ אַל־תַּעֲבָר־ ל' וחד פדעכו
בּוֹ שְׂטֵה מֵעָלָיו וַעֲבֹר׃ טז כִּי לֹא ל'
יִשְׁנוּ אִם־לֹא יָרֵעוּ וְנִגְזְלָה שְׁנָתָם אִם־
לֹא יַכְשׁוֹלוּ׃ יז כִּי לָחֲמוּ לֶחֶם רֶשַׁע יכשילו ק' ב'
וְיֵין חֲמָסִים יִשְׁתּוּ׃ יח וְאֹרַח צַדִּיקִים י"ו
כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד־נְכוֹן ט' בליש'. ד'

מִלַּי לִבָּךְ נְטַר פִּקּוּדַי וְחָיֵה׃
ה קְנֵה חָכְמְתָא קְנֵה בִיוּנָא לָא
תִנְשֵׁי וְלָא תִסְטֵי מִן מַאֲמָרֵי
פּוּמִי׃ ו וְלָא תִשְׁבְּקִיהּ וְתִנְטְרָךְ
רַחֲמָהּ דְּתִשְׁגְּבָךְ׃ ז רֵישׁ
חָכְמְתָא קְנֵה חָכְמְתָא וּבְכָל
קִנְיָנָךְ קְנֵה בִיוּנָא׃ ח חַבְּבִיהּ
דִּי תְרוֹמְמִנָּךְ וְחַבְּקִיהּ
דְּתִיַקְּרָךְ׃ ט וּתְשִׂים בְּרֵישָׁךְ
יָאֵיוּתָא דְּחִסְדָּא כְּלִילָא
דְּשַׁבְהוֹרָא עֲלָךְ׃ י שְׁמַע בְּרִי
וְקַבֵּל מִנִּי וְנִסְגְּיוּן שְׁנַיָּא דְּחַיָּךְ׃
יא אָרְחָתָא דְּחָכְמְתָא אֲלֵפְתָּךְ
וְהַלֵּכְתָּךְ בִּשְׁבִילֵי תְרִיצֵי׃
יב כַּד תֵּיזֵל לָא תִתְעוּק אָרְחָךְ
וְאִין תִרְהַט לָא תִתְקַל׃
יג תִּתְחַזַּק בְּמַרְדּוּתָא וְלָא
תִרְפֵּא נַטְרִיָּהּ מְטוּל דְּהִיא חַיָּךְ׃
יד בְּאָרְחָא דְּרַשִּׁיעֵי לָא תֵיזֵל
וְלָא תִתַּן בְּאָרְחָא דְּבִישִׁין׃
טו אֲדִישׁ וְלָא תֶעְבַּר עִמְּהוֹן
סְטֵי וַעֲבַר מִנְּהוֹן׃ טז לָא
דָמְכִין עַד מָה דְּמַבְאֲשִׁין
וּפְרִידָא שִׁנְתְּהוֹן עַד מָה
דְּעָבְדִין תִּקְלָא׃ יז דְּמֵיכַלְתְּהוֹן
מֵיכַלְתָּא דְּרַשִּׁיעֵי וְחַמְרָא
דְּחָטוֹפַיָּא שָׁתְיָן׃ יח וְאָרְחָא
דְּצַדִּיקֵי כִּנְהוֹרָא דְּמַזְהַר וְאָזֵל נָהֲרֵיהּ עַד מָה דְּתַקִּין יוֹמָא׃

רשי

...חו עלי. ומצינו שקראו
...שלמה בן שנאמר אני
...לאב וגו' (שמואל ב
...ויד לפני אמי. לאומתי
... וחביב כבן רך ויחיד
... אבי: (ו) אל תעזבה
...בה. אהוב אותה:
...ת חכמה קנה חכמה.
...במתך למוד מאחרים
... שמועה מפי. הרב.
...כל קנינך קנה בינה.
...בה מעלאך להשכיל
... דבה מתוך דבר:
...לה. חפשה היה חוזר
...דק בה כמו כבוצר על
... ירמיה ו) כחוזר והולך
...שיב ידו לבקש את
... ובלשון חכמים מסלסל
...(ט) תתן לראשך לוית
...ת חן כמו לוית חן הם
...) שמע בני וקח אמרי
... בלכתך לא יצר צעדך.
... מרחיק רגליו קרוב
...יג) החזק במוסר אל
...וז בתורה כמו והחזיקי
... בו (בראשית כא)
... ויחזק בו (שמות ד):
...ח רשעים אל תבא ואל
...אל תדרוך כמו באשורו
...לי (איוב כג). וכן
...לאשורו: (טו) פרעהו.
... שטה מעליו. סור:
...לא ישנו. אינם יכולין
...) וארח צדיקים כאור
...הולך ומאיר מעמוד
...ד נכון היום. עד אצות
...ת בירורו של יום:
דרך

אבן עזרא

כמוני: (ו) אל תעזבה. החכמה כי היא תשמרך מצרה: (ז) ראשית חכמה קנה חכמה. במקצת הונך ואם לא תוכל לדעתה תן כל הונך: (ח) סלסלה. הגביההורוממה מן סולו לרוכב. תכבדך תשימך במעלת הכבוד. כי תחבקנה ללמוד אותה תמיד: (ט) תמגנך. מן מגן צריך: (יא) בדרך חכמה. בעבור דרך חכמה שתלמדה: (יב) בלכתך. כאשר תלך בדרך החכמה: (יג) נצרה. ראוי להיות בפתח והה"א כנוי לחכמה הנזכרת למעלה בדרך החכמה והטעם החזק במוסר שיסרתיך ללכ' בה: (טו) פרעהו. מן ותפרעו כל עצתי מן למפרע: שטה. סור: (יח) וארח צדיקים. חסר והנכון אור אורח צדיקים:
בני

אהבה ל' ותצרך ל' אל תעזבה ל' סלסלה ל' ותרוממך ל' תכבדך ל' תחבקנה ל' אשקנה ל' אחטנה ל' תשכונה ל': וקח י"ג וסי' נמסר בסדר ויקח קרח: וירבו חד מן מ"ח מלין נסבין וי"ו בריש תיבותא רפין וכל חד וחד לית דכות' וסימ' נמסר במסרה רבתא במערכת אות הוי"ו בס"ד: תרוץ ל' וא' תרוץ דאבה ואינון מן א"ב מן חד וחד חד ד' וחד די"ש וסימ' נמס' במסרא רבתא במערכת אות הדלת בס"ד: אל תרף ג' וסימ' החזק במוסר אל תרף. אל תרף ידך מעבדיך דיהושע. מעשי ידיך אל תרף: רשע י"ז וסי' נמסר בספר מיכה סימ' ו': חמסים ד' וסימ' מאיש חמסים תצילני דשמואל. מאיש חמסים תנצרני דחלצני. וחברו דבתריה דשמרני ה'. ויין חמסים ישתו:

אהרן קנה חכמה. ברכות נו (הוריות מח): סלסלה. ר"ה כו מגלה יח נזיר ג: לוית חן. אבות יג: החזק במוסר. עקידה שער סד: פרעהו. יבמות כא: וארח צדיקים. זוהר בראשית ויקהל עקידה שער סח עקרים מד פל"ג:

רלבג

הגיעה הנבואה: ויורני. אז הש"י ואמר לי לבך יתמוך דברי ויסמוך אותם בחקרו כראוי על התורה כי בזה יגלה מה שים מהשלימות והחכמה הנפלאה בדברי התורה. שמור בלבך ותשיג בזה החיים המתמיים אשר אין עמה מות: קנה חכמה. בהם תקנה החכמה. אל תשכח דבר מדברי ואל תטה כלל מאמרי פי כי בזה האופן עם רוב השקידה לו לך הרבה מכוונות התורה: אל תעזבה. אל תעזוב התורה ואם תהיה נזהר מזה היא רע מלד מה שימשך לך בסבתם מההשגחה האלהית אהוב את התורה והיא תנצרכה ך אותה יסבב שתבקש סבות ראויות לדבר דבר מדבריה ובזה האופן תעמוד על קנית ראשית. בראשית החכמה שתקנה מהתורה תקנה חכמה וזה יגיע לך ממנה בזולת עמל קנין הבינה תצטרך להעזר בה בכל קנינך שתקנה ממנה וכלם ייסירוך אל העמידה אמר זה כי קנין החכמה מגיע מדברים עצמיים לה והם ראשית החכמה ולא כן ענין שזכרנו: סלסלה. דרוך וסלול תמיד במסלול התורה והיא תתן לך כבוד כי תדבק בה ך כתר יחובר בו לך חן ותתן לך עטרת תפארת והנה אמר זה כי מצד השקידה בתורה יגיע לאדם הרוממות והכבוד ואם אין זה המכוון בה אך הטוב המכוון בה הוא החיים נר זכרו ראשונה באמרו שמור מצותי וחיה אמר כאילו ידבר הש"י: שמע בני וקח ספורי התורה: וירבו לך שנות חיים. כי הם מישרים מאד לשלימות המדות ולשלימות

המושכלות כמו שביארנו שם או ידבר בזה שלמה וזה לקחת אמריו שילוה עליהם: בדרך חכמה הוריתיך. ללכת בדרך חכמה ובדרכי יושר והוא מה שהזהרתיך ללכת בדרכי התורה ולחקור בה מחקר הראוי ואם תעשה כן תהיה נעזר בשם יתברך באופן שיכונו מחשבותיך וישלימו חפציך במה שתרצה לעשותו: בלכתך לא יצר לצעדך. הנה בלכתך לעשות דבר מה לא יצר לצעדך מלפסוע ולהשלים הדרך וגם אם תרוץ בדרכך לא תכשל באבן נגף וצור מכשול: החזק במוסר התורה אל תרף ממנו נצור התורה בלבך כי היא בעצמה היא חייך הנצחיים במה שנכלל בכוונותי' מהחכמה והבינה: בארח רשעים אל תבא. אל תבא ואל תהלך בדרך אנשים רעים: פרעהו אל תעבר בו. אם תוכל בטל והשבית הדרך ההוא רוצה לומר שתפרע דרך הרשעים בדרך שלא ישלמו הרע אל תעבור להסכים עמם ואם לא תוכל לבטלו נטה מעליו ועבור ויצא מהרשעים רשע וידך לא תהיה עמם וזה כי הרשעים הם חפצים לעשות רע כל כך עד שכאשר התהלכו בדרך ובמנהג אחד לא יוסיפו שנית להתהלך בו אם לא היה בדרך ההוא רעה והשחתה: כי לא ישנו אם לא ירעו. גם לא יוכלו לישן בלילה אם לא עשו רע להכשיל האנשים: כי לחמו לחם רשע. מאכלם ומשתיהם יהיו כלם רשע וחמס כי הרשע נותן שנת לעיניהם לרוב שמחתם בו גם לא יצטרכו למזון אחר מרוב התענוג בו: וארח צדיקים. הנה זה דרך הצדיקים הוא כאור נוגה השחר שהולך אורו ומתחזק עד נכון היום

מצודת דוד

אהבתו אלי למדני הדברים האלה ואמר לי דברי תוכחתי ך למען תשאר עומד ביראת ה': שמור מצותי. שמצוה אשר אני דובר ה': וחיה. בשמירתם תשיג החיים: (ה) קנה. ראה שתשא החכמה קנוים לך ומצוים אצלך ואל תשכחם: מאמרי פי. מדברי אזהרותי: (ו) אל אל תעזוב את התורה וגם היא תשמרך מכל מכשול: (ז) ראשית חכמה. למוד החכמה ראה שתשא קנויה לך ר"ל מעת תתחיל ללמוד אותה דרך קבע שתשא שקוע בך: ובכל קנינך. המיוחדת בכל הדברים הקנויים לך אצלך תהיה קניית הבינה: (ח) סלסלה. תשא ממשמש בה בקביעות ותרומם אותך: כי תחבקנה. כאשר תחבק אותה להיות דבוקה בך: (ט) לוית חן. אשך חבורי החן: תמגנך. תמסור לך עטרת תפארת: (י) שמע בני. ענין חיבה הוא זה לומר חביב אתה לי כי בני אתה וחפץ אני בתקנתך: שנות ר"ל שנים טובים ושלוים: (יא) הוריתיך. אני מלמדך ללכת בדרך חכמה: הדרכתיך. אני מוליכך בדרך ישר: (יב) לא יצר. לא יהיה צר מקום הפסיעות אם תרוץ בו לא תכשל במעשיך: (יג) אל תרף. אל תרפה ידך ממנו: (טו) פרעהו. בטל הדרך ההוא ואל תעבור בו נטה מאליו ועבור ממנו: (טז) כי ... ההולכים בדרך ההוא לא יוכלו לישן אם לא יעשו הרעה: אם לא יכשלו. את אחרים וכפל הדבר במ"ש: (יז) לחם רשע. ר"ל הבא מגזל: חמסים. הבא ... (יח) וארח צדיקים. הארח שהצדיקים הולכים בו הוא כאור היום המזהיר והולך ומאיר בכל פעם יותר עד אשר יכון היום בשלימותו והוא חצות היום ר"ל
בכל

מצודת ציון

כ"ח): (ח) סלסלה. ענין משמוש כמו כבוצר על סלסלות (ירמיה ו') ובדרז"ל מסלסל בשערו (נזיר ג'): (ט) תמגנך. ענין מסירה כמו אשר מגן צריך (בראשית יד): (יא) הוריתיך. ענין למוד: (יב) צעדך. פסיעותיך: תרוץ. ענין מהירת ההליכה: (יד) תאשר. ענין הלוך ופסיעות כמו ואשרו בדרך בינה (לקמן ט): (טו) פרעהו. ענין בטול והשבתה כמו ותפרעו כל עצתי (לעיל א): שטה. ענין הטיה והסרה כמו אל ישט אל דרכיה (לקמן ז'): (יח) נוגה. ענין הארה כמו מנוגה נגדו תהלים

אבן עזרא

(כ) בני לדברי: (כג) מכל משמר. הם מצות לא תעשה שהאדם ראוי לשמר מהם פ"א יותר מכל משמר נצור לבך מלהרהר רע. כי ממנו תוצאות חיים והוא כמלך בגוף: (כה) ייטירו. יבחרו הדרך הישר׳: (כו) פלס. במאזני המחשבה וראה אי זה דרך טוב. וכל דרכיך יכונו כאשר תפלסם: (כז) אל תט. מהמעגל אשר תבחר. הסר רגליך מרע. מדרך רע שלא תבחר בו: (א) בני לחכמתי: (ב) לשמור מזמות. שתשמור המזימות בלבך. ינצורו בעסק הלמוד: (ה) רגליה. יורדות למות ולשאול יורדות צעדי׳ אשר יתמכוה: (ו) תי"ו תפלס ותי"ו תדע לנוכח המוזכר והוא בני לחכמתי הקשיבה. נעו מעגלותי׳ חסר וכן הוא נעו רגליו מעגלותיה או המעגלו׳ הם ינועו על דרך משל כאילו הם נעות ומניעות הזרה. ופי׳ ראשון נכון וכן הפי׳ ארח שתשים בו חיים אולי תפלס ותבחרהו נעו מעגלותיה והטעם הורדתיה לשאול פתאום ולא תרגיש אתה עד רדתה שמא תוסר א׳ ה׳ ותפלס אורח חיים. פ"א במקו׳ שתפלס אורח חיים נעו מעגלותיה והיא לא תדע:

ועתה

רשי

(יט) דרך רשעים כאפילה לא ידעו במה יכשלו. פתאום יבא להם מ... ידעו להזהר ממנו: (כ) בני לדברי הקשיבה וגו׳: (כב) למוצא... מציאה: (כג) מכל משמר. מכל מה שאמרה תורה השמר נצור לב... עליו) בין עבירה קלה בין עבירה חמורה: כי ממנו תוצאות חיים. ... שהוא קל יהיו לך ת... גדול אם תקיימנו. ... תנחומא: (כד) ... עקשות פה. לא ח... שלעיזו בו הבריות ... עליך פיהם: עקשות ... עקום כמו תם אני ... (איוב ט) ובמשנה שיני... ועקושות: ולזות ... עקמימות שפתים ש... הבריות פה עליך: ... לנוכח יביטו. יסתכלו ... ואל היושר: ייטירו ... יסתכלו על הישרה ... נגדך: (כו) פלס מע... שקול דרכך הפסד ... שכרה ושכר עבירה כנ... ואז כל דרכיך יכונו ... תט ימין ושמאל. ... הטוב: (א) בני ... הקשיבה וגו׳: (ג) ... תטופנה. לשון מת... זרה. אפיקורסות: ו... חכה. לשון חך: ... יורדות מות שאול צעד ... ל׳ קורבה: (ו) אורח ... תפלס. כך דרשו ... סלסל הקב"ה מתן ... מצות ולא פירשן כדי ... א...

משלי ד

היום: יט דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה לֹא יָדְעוּ בַּמֶּה יִכָּשֵׁלוּ׃ כ בְּנִי לִדְבָרַי הַקְשִׁיבָה לַאֲמָרַי הַט אָזְנֶךָ׃ כא אַל־יַלִּיזוּ מֵעֵינֶיךָ שָׁמְרֵם בְּתוֹךְ לְבָבֶךָ׃
כב כִּי־חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם וּלְכָל־בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא׃ כג מִכָּל־מִשְׁמָר נְצֹר לִבֶּךָ כִּי מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים׃
כד הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה וּלְזוּת שְׂפָתַיִם הַרְחֵק מִמֶּךָּ׃ כה עֵינֶיךָ לְנֹכַח יַבִּיטוּ וְעַפְעַפֶּיךָ יַיְשִׁרוּ נֶגְדֶּךָ׃
כו פַּלֵּס מַעְגַּל רַגְלֶךָ וְכָל־דְּרָכֶיךָ יִכֹּנוּ׃ כז אַל־תֵּט יָמִין וּשְׂמֹאול הָסֵר רַגְלְךָ מֵרָע׃

ה

א בְּנִי לְחָכְמָתִי הַקְשִׁיבָה לִתְבוּנָתִי הַט־אָזְנֶךָ׃ ב לִשְׁמֹר מְזִמּוֹת וְדַעַת שְׂפָתֶיךָ יִנְצֹרוּ׃ ג כִּי נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתֵי זָרָה וְחָלָק מִשֶּׁמֶן חִכָּהּ׃ ד וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה כַלַּעֲנָה חַדָּה כְּחֶרֶב פִּיּוֹת׃ ה רַגְלֶיהָ יֹרְדוֹת מָוֶת שְׁאוֹל צְעָדֶיהָ יִתְמֹכוּ׃
ו אֹרַח חַיִּים פֶּן־תְּפַלֵּס נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ

(מסורה בגליון: ב׳ קמץ · ג׳ · ט׳ חס׳ · ג׳ · ג׳ וחס׳ · ג׳ מ"ל · ג׳. ג׳ · ד׳ חסר בליש׳ · ט׳ חס׳ · ג׳. ג׳ · ג׳ וחד תכס את איוב לא מפיק · ס׳ ג׳. ג׳)

תרגום

יט וארחא דרשיעי חבירא ולא ידעין במנא מתתקלין: כ ברי למלי אצית ולמאמרי צלי אודנך: כא לא נזלן מעינך נטרנון בגויה דלבך: כב מטול דחיי אנון למן דמשכח להון ולכולא בשריה מאסי: כג מכל זהורא נטר לבך מטול דמניה הוא מפקנא דחיי: כד אעבר מנך עקומא דפומא ועאתא דשפותא ארחק מנך: כה עינך בתריצותא נאורן ותמריך נתרצון לקובלך: כו אעבר רגלך משבילי בישי וכולהון ארחתך מתקנן: כז לא תסטי לימינא ולישמאלא אעבר רגלך מן בישתא: א ברי לחוכמתי צית לביוני צלי אדנך: ב דתזדהר בתרעיתא ודעתא שפותך נגטרן: ג מטול דכבריתא מנטפן שפותא דנוכריתא ושעיע מן משחא חכה: ד ואחריתה מרירא היך גירא חריפא מן סיפא דתרין פומין: ה רגלה נחתן למותא שיול הדכתהא מסמכן: ו בארחא דחיי לא דרבא מטלטלין שבילהא ולא

אזניך ט׳ חסרים וסימ׳ נמסר לעיל בספרא ריש סימן ב׳: תוצאות חיים ל׳ מ"ל דמ"ל וג׳ כתיב תוצאות וסימן בסד׳ מסעי עיין שם: יישירו ד׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ אשלחך בשמחה ובשרים בתף. והשבתי המון שריך וזמרת. ועפעפיך יישרו נגדך. ושר בשרים על לב רע: נפת תטפנה ב׳ וסימ׳ שפתותיך כלה. שפתי זרה: חכה ב׳ חד מפיק ה׳ וחד רפי וסימ׳ אליהו חכה את איוב. וחלק משמן חכה. בתרא מפיק ה׳ ואיגון חד מן י"א זוגין חד מפיק ה׳ וחד לא מפיק ה׳ וסימ׳ במסר׳ רבתא במערב׳ אות הה"א בס"ד חדה ה׳ וסי׳ נמס׳ ביהושע סי׳ יט:

תולדות אהרן ... שם שער סד: כי חיים ... אבות יג: מכל משמר. ... תוצאות חיים. עקידה ש... ממך. כתובות כא יבמות ... עקידה שער פב: ועפעפי... פלס. מ"ק ט עקידה ש... לחכמתי. עקידה שער ... מ"ק ט עקידה שער עג ...

רלבג

היום והוא עד חצי היום כי אז האור והיום בשלימותו ובתקפו: דרך רשעים כאפלה. והולם דרך הרשעים כאפילה שלא יראו בו ולא יוכלו להתיישר אל התכלית שכוונו אליו ולזה יכשלו במרוצתם ולא ידעו במה יכשלו. כי אינם רואים אור כלל ואמנם אמר זה כי דרך לדיקים בלכתם לעשות דבר מה יהיה בו האור להצילם מהמכשולות והמונעים ולהישירם ללכת אל התכלית שכוונו אליו כי הם נעזרים בכל זה בשם יתברך ואמנם דרך הרשעים שיכוונו בו עשיית הרשע הוא בהפך זה כי השם יתברך מפר מחשבותיהם פעמים רבות ולא יעשו הרע אשר יזמו לעשותו כמו שזכרנו בספר איוב: בני לדברי הקשיבה לאמרי הט אזנך. אל יליזו מעיניך. אל יסורו מעיניך שמרם תמיד בתוך לבך: כי חיים הם למוצאיהם. כי אלו הדברים אשר אני אומר לך הם בעלמם חיים למי שימצאם ויעמוד על כוונתם והם עם זה מרפא לכל בשרו להסי׳ ממנו חולי המדות הפחותות והנה אמ׳ זה כי זה הספר בכללו מישיר לשלימות המושכלות ולשלימות המדות: מכל משמר נצור לבך. והוא השכל ר"ל שמרהו שלא יהיה נאסר במאסר הנפש המתאוה באופן שתמנעהו מעשות פעולתו המיוחדת לו גם שומרהו שלא יהיה נאסר במאסר שאר הכחות המשיגות במה שימנעהו פעולתו. כי ממנו מהשכל תוצאות חיים ואם לא יבלבלו הכחות האחרים פעולתו הנה תשיג ארחו׳ חיים ממנו ובעבור שלא יהיה שכלך נאסר בשום מאסר ימנעהו מן ההשגה הסר ממך הדברים הכוזבים בדעות אשר יאסרו שכלך במאסרם והמשל כי הדעות הכוזבות כשיקבלם האדם בענין ההתחלפות ישימו שכלו נאסר במה שאחר

ההתחלפות ההן שלא יוכל לחקור בהן מחקר ראוי כי הטעות אשר בשרש וההתחלה יא... לעדו ממלות האמת: עיניך לנוכח יביטו. עיניך ימיטו אל היושר והאמת ולא יעקך מש... ייטירו נגדך להשים אזנך בעלם הדבר המבוקש העיון בו: פלס מעגל רגלך. יש... לקחת הסדרים והדרכים המוליכים אל הדרוש אשר תחקור בו וזה יהיה סבה שיכו... בעיון: אל תט ימין ושמאל. אל תט בדרכיך מן האמת כלל לצד מהצדדים. הסר רגל... אשר יקר׳ מצד טעות הכח הדמיוני או מפני זולתו מהסבו׳: בני לחכמתי הקשיבה ... אזנך בני הקשיבה לחכמתי והט אזנך לתבונתי: לשמור מזמות. לשמור המחשבות ה... התבונה והדעת שהישיר למלות החכמה ינלורו שפתיך כדי שיהיה עמך תמיד האמת ... בסבותיו ובדרכיו ואמנם לויתיך על זה כי נופת תטופנה שפתי האשה הזרה והיא ... תטופנה דבר ידמה שהוא מתוק כנפת וחכה אשר בו תטעם הדברים ידמה היותו ע... יותר משמן: ואחריתה מרה כלענה. ואחריתה תמלא מרה כמו הלענה וחדה ותותכ... פיות שחותך ומשחית מכל לדדיו: רגליה. יורדות אל מות והשחתה ולעדיה הם תומכים ו... ר"ל שהם עוזרים להביא המות באופן נפלא ובזה הם כאילו סומכים ידי המות וממזי... החיים: אורח חיים פן תפלס. האם תחשוב שיהיה תקוה שתפלס ארח חיים ותיישר א... אין תקוה בזה כי מעגלותיה נעו וסרו מדרך החיים ולא תוכל לדעת אותן והנה אמר זה...

מצודת ציון

(תהלים י"ח): הולך ואור. ר"ל בכל פעם יותר וכן וירח יקר הולך (איוב ל"א): (כא) אל יליזו. אל ינטו: (כד) ולזות. ענין נטיה ועקימה: (כה) ועפעפיך. אישון העין: (כו) פלס. ענין יושר ועמ"ז נקרא מטה המאזנים פלס ומאזני וכו׳ (לקמן טז) לפי שבו מיישר המשקל: (ג) נופת. ענין הזלה והתכה וכן ונופת לופים (תהלים יט) ותחסר מלת לופים והוא מובן מעלמו שר"ל כהזלת חלות הדבש: תטופנה. תרד טיפין: חכה. ר"ל מאמרה הבאה בנגיעת הלשון בחיך: (ד) כלענה. שם עשב מר: לעדיה. ענין פסיעות והלוך: (ו) תפלס. תישיר: נעו. מלשון נע ונד

מצודת דוד

בכל עת ישכילו יותר לעמוד על דעת התורה: (יט) כאפילה. כשו... חשיכה ולא ידעו במה יוכלו להכשל להיות נשמר ממנו ר"ל שוגים בדע... מדרך האמת ואינם יודעים ממה להזהר: (כב) למוצאיהם. המוצא ח... שמה לו לחיים ומרפא לכל בשרו: (כג) מכל משמר. יותר מכל סד... משמרם שמור לבך מלחשוב בעון כי עיקר תוצאות חיים באם מן הלב ואי... בדבר שמאבד את החיים: (כד) הסר ממך. ר"ל אל תעשה דבר ש... לבני אדם לרנן אחריך וירמוז הרנון בעקימת הפה ונטיית השפתים כדרך המרננים ברמז: (כה) לנוכח. ראה בהתבוננות יתירה תכלית המעשה אשר תעשה א... יוליכוך בדרך הישר: (כו) פלס. ראה ליישר מעגל רגליך ולא תלך כפי הקרי והזדמן ואז יהיו כל דרכיך נכונים: (כז) אל תט. בכל דבר אל תטה עלמך... מדרך המלות אבל מרע הסר רגליך מכל וכל: ה (א) בני לחכמתי הקשיבה. עוד זה מדברי דוד שאמר לשלמה בני שמע לחכמה אשר למדתיך: (ב) לש... לשמור מאחשבות ושפתיך ינלורו לדבר דעת: (ג) כי נופת. ר"ל מאוד לריך להיות נזהר לבל יפותה כי אמרי הזונה המה ערבים ומתוקים כנופת צופים ... יותר משמן. והוא גם למשל: (ד) ואחריתה. אבל אחרית הפתוי מרה כלענה וממית הנפתים כחרב שיש בו שני חדודים מזה ומזה: (ה) רגליה.

שמתן סכרה מרובה וידבק בה ויניח שאר המלות . וזה פתרונו כדי שלא תפלס אורחות התורה אי זו ליקח ואי זו להניח לכך נעו מעגלותיה הניע הקב"ה
לא הודיעם . זהו מדרש אגדה . אבל לפי סדר המקראות שכתוב אחריו : הרחק מעליה דרכך . נראה שעדיין לא הפסיק בענין אשה הזונה וכן יש לפרש
פן תפלס אל תשקול אורח חיים אבל אותה זרה לומר איזו לעשות זו או זו . כי מעגלות הזונה נעו לשאול ולא תדע להזהר עד אשר תנוע ותפול : (ז) ועתה
לי ואל תסורו מאמרי פי : (ט) פן תתן לאחרים הודך. פן תסנה לכך לאלהים אחרים לתת להם תפארת הודך ושבחך : ושנותיך לאכזרי . לשר של גיהנם : (י)פן
כחך . נכיאי הבעל
בסקריה' וכפחזות':
נכיך ויגיעך שנעלבת
: בבית נכרי. בבית
ונהמת באחריתך.סוף
אחריתך : (יד) כמעט
רע . כפשע ביני ובין
מ' בשביל דבר מועט
היו בכל רע שלא
ל מורי שאלו שמעתי
רע כי כך רבי יוסף
) שתה מים מבורך.
לך הקב"ה לחלקך
משה : בורך . מים
ונוזלים מתוך בארך.
כלומר תחלה כמים
לבסוף נובעין הם
(טו) יפוצו מעינותיך
שתקנה תלמידים
אות ברבים ויצא לך
בות . עיר תפוציה
יך : (יז) יהיו לך
: לבדך תתכבד בהם
אחר עמך לפי שאמר
פן ישבעו זרים כחך
יהיו לך לבדך ומתוך
יהי מקורך ברוך
את נעוריך . היא
למדת מנע ריך :
תמיד. רא תי בדברי
דרשן תשגה תעסוק
ים ל' ערכי והביא
לבקש שגייה לבקש
ידעתי איסה כשגית
ירשו (עירובין כד) .
כ משמעו בעבור
אהבתה

לֹ֣א תֵדָֽע׃ ז וְעַתָּ֣ה בָ֭נִים שִׁמְעוּ־לִ֑י
וְאַל־תָּ֝ס֗וּרוּ מֵאִמְרֵי־פִֽי׃ ח הַרְחֵ֣ק
מֵעָלֶ֣יהָ דַרְכֶּ֑ךָ וְאַל־תִּ֝קְרַ֗ב אֶל־
פֶּ֣תַח בֵּיתָֽהּ׃ ט פֶּן־תִּתֵּ֣ן לַאֲחֵרִ֣ים
הוֹדֶ֑ךָ וּ֝שְׁנֹתֶ֗יךָ לְאַכְזָרִֽי׃ י פֶּֽן־יִשְׂבְּע֣וּ
זָרִ֣ים כֹּחֶ֑ךָ וַ֝עֲצָבֶ֗יךָ בְּבֵ֣ית נָכְרִֽי׃
יא וְנָהַמְתָּ֥ בְאַחֲרִיתֶ֑ךָ בִּכְל֥וֹת בְּ֝שָׂרְךָ֗
וּשְׁאֵרֶֽךָ׃ יב וְֽאָמַרְתָּ אֵ֭יךְ שָׂנֵ֣אתִי
מוּסָ֑ר וְ֝תוֹכַ֗חַת נָאַ֥ץ לִבִּֽי׃ יג וְֽלֹא־
שָׁ֭מַעְתִּי בְּק֣וֹל מוֹרָ֑י וְ֝לִֽמְלַמְּדַ֗י לֹא־
הִטִּ֥יתִי אָזְנִֽי׃ יד כִּ֭מְעַט הָיִ֣יתִי בְכָל־
רָ֑ע בְּת֖וֹךְ קָהָ֣ל וְעֵדָֽה׃ טו שְׁתֵה־
מַ֥יִם מִבּוֹרֶ֑ךָ וְ֝נֹזְלִ֗ים מִתּ֥וֹךְ בְּאֵרֶֽךָ׃
טז יָפ֣וּצוּ מַעְיְנֹתֶ֣יךָ ח֑וּצָה בָּ֝רְחֹב֗וֹת
פַּלְגֵי־מָֽיִם׃ יז יִֽהְיוּ־לְךָ֥ לְבַדֶּ֑ךָ וְאֵ֖ין
לְזָרִ֣ים אִתָּֽךְ׃ יח יְהִֽי־מְקוֹרְךָ֥ בָר֑וּךְ
וּ֝שְׂמַ֗ח מֵאֵ֥שֶׁת נְעוּרֶֽךָ׃ יט אַיֶּ֥לֶת
אֲהָבִ֗ים וְיַֽעֲלַ֫ת־חֵ֥ן דַּ֭דֶּיהָ יְרַוֻּ֣ךָ בְכָל־
עֵ֑ת בְּ֝אַהֲבָתָ֗הּ תִּשְׁגֶּ֥ה תָמִֽיד׃
כ וְלָ֤מָּה תִשְׁגֶּ֣ה בְנִ֣י בְזָרָ֑ה וּ֝תְחַבֵּ֗ק

ל' | ל' | ב' חד מ"ל ס"א . ל' | ל' וחד בכלות כותי | ל' ומ"ל | ל' . ל' | ל' חס' וי"ו ל' וכ"כ | ג' | ג' בליש' . ל' | ס' ר"ף

יְדָעָה׃ ז וְהַשְׁתָּא בְנַיָא שְׁמַעוּן
לִי וְלָא תִסְטוּן מִן מֵימְרֵי
דְפוּמִי׃ ח אַרְחֵק מִנָהּ אָרְחָךְ
וְלָא תִקְרֵב לְתַרְעָא דְבֵיתָהּ׃
ט דְלָא תִתֵּן לְאַחְרָנֵי חֵילָךְ
וּשְׁנָיךְ לְנוּכְרָאִין׃ י דְלָא
נִשְׂבְּעוּן נוּכְרָאֵי חֵילָךְ וְלֵעוּתָךְ
תֵעֵל לְבֵיתָא דְאַחֲרִינֵי׃
יא וְתִנְהוֹם בְּסוֹפָךְ עַד מָה
דִיגְמַר בִּשְׂרָךְ וְגוּשְׁמָךְ׃
יב וְתֵימַר הֵיכְנָא סְנֵית מַרְדוּתָא
וּמַכְסָנוּתָא אַשְׁלֵי לִבִּי׃ יג וְלָא
שְׁמַעִית קָלָא דְמָרְוָתַי וּלְמַלְפָנַי
לָא צְלֵית אֶדְנָי׃ יד עַד כְּלִיל
הֲוֵית דִי בְּכָל בִּישִׁין בְּגוֹ
כְּנִשְׁתָּא וְעֵדְתָא׃ טו אִשְׁתֵּי
מַיָא מִן גוּבָךְ וּרְדַיָא מִן בֵּירָךְ׃
טז נִשְׁפְּעוּן מַעְיָנָךְ לְבָרָא
וּבִפְתָיֵי טִיפֵי דְמַיָא׃ יז יֶהֶווֹן
לָךְ לְחוֹדָךְ וְנוּכְרָאֵי לָא
נִשְׁתַּתְּפוּן עִמָּךְ׃ יח יֶהֱוֵי מַבּוּעָךְ
בְּרִיךְ וְחַדִי מִן אִתַּת טַלְיוּתָךְ׃
יט אַיַלְתָּא דְרַחֲמוּתָא וְדִיצְתָא
דְחֶסְדָא תְדוּנָא אֱלֵף בְּכָל זְמַן
וּבְרַחֲמוּתָהּ תִּגְרַס תְּדִירָא׃
כ וּלְמָה תִשְׁרְגֵג בְּרִי בְּנוּכְרֵיתָא
אוֹת לָא תְחַבֵּק עוּבָא (ג"ע

(ז) ועתה בנים : (יד) כמעט . עדה כמו שנה מן הנועדים כמעט שתבא עוד מעט מן הצרות . הייתי תחת אשי' . ס"א כמעט שאוחיל ויעבור יצר הרע לא עשיתי כן אלא הייתי בכל רע : (טו) בורך . מקוה מים. באר נובע מים פירוש שידבק באשתו ולא בזולתה : (טז) יפוצו . פי' יזלו מימי בארך עד שיפוצו מעיינותיך אל החוץ והוא משל על רוב הבנים: (יז) יהיו לך . הפלגים שהם הבנים הכשרים : (יח) מקורך . מקור הבנים : (יט) אילת אהבים . שהוא אוהבה והיא מוצאת חן בעיניו : (כ) תשגה . תחשב כשוגה אם תמיד תתעסק באהבת' וכ"ש בזולתה וזהו שאמרו באשתו אמרו כי המרבה באהבת אשתו ומשיח עמה תמיד יותר מדאי הוא שוגה כי אהבת האשה תסיר האדם

כחך ב' א' מ"ל וא' חסר וסימ' פן ישבעו זרים כחך . התרפית ביום צרה צר כחכה . בכלות ל' וחד ככלות בכ"ת ולית דכו' גאינון מן א"ב חד כ' וחד בי"ת וסימ' נמס' במסר' רבתא במערכת אות הבי"ת בס"ד : ולמלמדי ל' דכו' והוא חד מלין נסבין ול' דסמיך למ"ם וסימ' נמסר במסרה רבתא במערכת אות המ"ם בס"ד : ושמח ל' מאשת נעוריך וב' שמח וסי' זבולון בצאתך . בחור בילדותך : אילת ג' וסימ' גם אילת בשדה . על אילת השחר . אהבים :

הרן ועתה בנים. עקידה שער מו : הרחק . ש"ג יז : שתה מים . ע"ג ים זוכר ויחי : יפוצו . תענית ז :
יהי מקורך . יבמות סג סנהדרין כב (ברכות ד מגלה עא) : אילת אהבים . ערובין נד כתובות
נו : באהבתה . (ברכות ס) :

רלבג

פותר עזר. מה אל השכל כמו שהתבאר במקומו הנה בליורו יטעה מאד בעמיקות החכמה נות שיקר' ממנו בשרשים הגדולים . וההתחלות יהיה סבה להרחיק האדם מאד משלימותו זוב החכמה ולהתענג בתאוות ולזאת הסבה יערבו מאד דבריו אל האדם כמו שזכר וזה עיון למעיין בזה הספר כי דברינו בו . הם למי שנפלס בפלוסופיא ורוה דברינו בספר מ"י באשה זרה אל הנפש המתאוה ויקשור הענין אל מ"ם לשמור מזמות ודעת וגו' שהוא ק תמיד בחכמה ובתבונה באופן שהערב בו כל כך עד שלא יפותה בשפתי זרה המפתה תאוות אשר יגיע מהם הרע שזכר והנה זה הביאור השני הוא הנכון יותר : הרחק מעליה דרכך. הרחק דרכך מעל האשה הזרה שקדם זכרה ואל תקרב אל פתח ביתה ר"ל שלא תמשך אל התאוות : פן תתן לאחרי' הודך . פן תתן ההוד הנתון לך לקנות השלימות לאחרים ולא יהיה לך תועלת בו אבל יהיה בו השתמשות לעשות התחבולות להשיג התאוות. ושנותיך ראוי שתעמל בהם לקנות קנין השלימות אשר הוא חייך תתנם אל זה הכח האכזרי שישחיתך באכזריות וישבעו הכחות הזרי' לאדם במה שהוא אדם כחך ועמלך ויגיעך יהיה בבית נכרי. ר"ל שהכח השכלי הנתון לך לעמל בקנין השלימות האנושי ישבעו אלו הזרים מכחו ויגיעו. כי כל כחו ויגיעו יהיה בעבודתם ובהמצאת התחבולות אל שישיגו מבוקשם : ונהמת . והנה בסוף כלות בשרך בעת הזקנה אז תזעק ותתאונן . ותאמרת איך שנאתי מוסר. התורה ומאס לבי תוכחת התורה

מצודת דוד

רגלי שפתי מביא המיתה : יתמוכו . תומכים ומחזיקים את ים שנפשה נופל בה : (ו) אורח חיים . ר"ל חכמת התורה : פן תפלס . דמות אליה : נעו . דע לך כי נעו שמעגלות שלה מן אורח חיים ורחקו תדע להם שום למיון ושאולה כי לא קרב זה אל זה (ז) ועתה . מוסב ר הואיל ושמעתם שגם לוד אבי שהזהירני בדברים האלה עם כי הייתי חביב לו לזאת אתם בני אל תי שמעו לי וכו' כי לא משנאת הבריות אני מזהיר על (ח) מעליה . מן הזרה האמור למעלה : (ט) הודך . ההוד שנתון לך מן השמים התן במעשיך לאחרים כי תהיה נלקח ממך ותנתן לאחרים ותמית בחצי נותרים תמסור לאכזרי והוא שר של גיהנם ר"ל תהיה מסור בידו לכל חטאו : (י) פן ישבעו זרים . הזרים ממך שאינם ראוים ליורשך הם ישבעו כוחך ר שבא בכח וכתאמצות וכן ככחם נתנו לאוצר (עזרא ב) : ועצביך . העושר הבא בעצבון ויגיעה וכפל הדבר במ"ש : (יא) באחריתך . באחרית ימיך ביום ת יכלה בשרך אז תנהום מכאב לב : (יב) נאץ לבי . מאס לבי לבזותה : (יד) כמעט הייתי . בעבור הנאה קטנה כשיעור היותר מועט הייתי עתה בכל רע רב ועדה גדולה בפרסום רב : (טו) שתה מים . ר"ל באשתך ולא בזרה : ונוזלים וגו' . כפל הדבר במ"ש : (טז) יפוצו . אז יפוצו מעינותיך חוצה עד כי ות פלגי מים ר"ל תוכה לבנים אשר יצא שמעם למרחוק : (יז) יהיה לך לבדך . הבנים האלה יהיו שלך לבדך ואתה תתכבד בהם ואין לזרים חלק אתך אבל אינם מיוחדים לך לבד : (יח) יהי מקורך ברוך . אשתך תהא ברוכה והגונה בעיניך משמחת מאהבת אשת נעוריך : (יט) אילת אהבים . תהיה בעיניך כאילה יעלת חן . היא תהיה מעלת חן בעיניך : בכל עת . ר"ל בכל עת ההכרח והצורך : באהבתה תשגה תמיד . ר"ל אף באהבתה למשגה תחשב אם תמיד תהיה אל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו וגו' : (כ) ולמה תשגה . ר"ל אם באשתו תחשב התמידות למשגה למה תקל ראש לשגות בזרה :

מצודת ציון

וכד : מעגלותיה . דרכיה : (יא) ונהמת . גם הוא נאמר על הבשר כמו אם יבין שאר לעמו (תהלים עח) וכפל דבריו בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל יב) : (יב) נאץ . מושאל הוא על הבזיון וכן נאצו כל תוכחתי (לעיל א) : (יג) מורי . מלשון הוראה ולמוד : (טו) ונוזלים . ענין נטיפה : באר . באר הנובע : (טז) יפוצו . ענין פזור : פלגי מים . אמת המים : (יט) אילת . נקבת האיל : ירווך . ענין

אהבת' תהיה שוגג בשאר עסקיך כי היא משמרת על שלך אמרו עליו על ר"א בן פדת שהיה דורש בשוק התחתון וסדינו מוטל בשוק העליון ...
אדם אחד ימצא נחש כרוך עליו : (כא) כי נוכח עיני ה' דרכי איש וגו' מפלס. שוקל דרכיו ויודע כמה עונות וכמה זכיות בידו : (כב) עוונותיו ילכ...
ילכדוהו : ובחבלי חטאתו יתמך. יתלה שהתלוי נתמך בחבל שהוא תלוי בה : (כג) הוא ימות באין מוסר. בשביל שלא לקח מוסר : (א) בני אם ערבת ...
ממון כמשמעו פירשו רבותינו : (ג) לך התרפס. התר לו כף יד לשלם לו ממונו : ורהב רעיך. ואם אין לו ממון עמך אלא שנוקשת באמרי פיך לדבר לו ...

האדם מעבודת השם: (כג) ימות באין מוסר. בעבור שאין מקבל מוסר ובעבור רוב אולתו ישגה דרך הישרה : (א) בני אם ערבת. תקעת לזר כפיך. לזר המלוה תקעת כפיך לפרוע החוב הוא המוקש שנלכדת בו הם אמרי פיך : (ג) כי באת. אף על פי כמו כי רהב ברזל כי עם קשה עורף. בכף ברשותו כמו מן הבא בידו. התרפס מן ברגלה רפסה והטעם לך אליו והכנע והיה לו למרמס. ורהב פועל עומד והוא סבות דבק עם רעך: (ד) אל תתן. אחר התרפסך ותיגע ולא תישן עד שתפרע החוב: (ה) אז תנצל. כצבי שימלט מיד אדם : (ו) אל נמלה. שהיא מקטני ארץ ותלמוד מחכמתם : (ז) אשר אין לה קצין. שיכריחנה לעשות כן אלא מחכמתה תכין לחמה

תרגום:
חיבא) דאחריתא : כא מטול דקדם עינוי דאלהא אנון ארחתיה דגברא וכולהון שבילוי גלן קדמוי : כב חובוי דרשיעא קמטין ליה ובחבלי דחטוי נתפכר : כג הוא ימות בלא מרדותא ובסוגאי דשטיותיה נטעי : א ברי אין ערבתא לחברך אשלימתא לנוכראה ידך : ב אתצידתא במאמרא דפומך אתאחדתא במאמרא דפומך : ג עביד היכנא בני ואתפצא מטול דנפלתא ביד דחברך אזל גרג חביל חברך : ד לא תתן שנתא לעינך וגימתא לגבינך : ה דתתפצי היך טביא מן גשבא והיך צפרא מן פוחא : ו אתרמי לשומשמנא עטלא חמי ארחתהון ואתחכם : ז דלית לה תצדא היך אף לא סרכא ושליטא : ח מתקנא בקיטא לחמה וגבשא בחצדא מיכלה :

חֹ֣ק נָכְרִיָּֽה׃ כא כִּ֤י נֹ֨כַח ׀ עֵינֵ֣י יְ֭הוָה
דַּרְכֵי־אִ֑ישׁ וְֽכָל־מַעְגְּלֹתָ֥יו מְפַלֵּֽס׃
כב עֲֽווֹנֹתָ֗יו יִלְכְּדֻנ֥וֹ אֶת־הָרָשָׁ֑ע
וּבְחַבְלֵ֥י חַ֝טָּאת֗וֹ יִתָּמֵֽךְ׃ כג ה֗וּא יָ֭מוּת
בְּאֵ֣ין מוּסָ֑ר וּבְרֹ֖ב אִוַּלְתּ֣וֹ יִשְׁגֶּֽה׃
ו א בְּ֭נִי אִם־עָרַ֣בְתָּ לְרֵעֶ֑ךָ תָּקַ֖עְתָּ
לַזָּ֣ר כַּפֶּֽיךָ׃ ב נוֹקַ֥שְׁתָּ בְאִמְרֵי־
פִ֑יךָ נִ֝לְכַּ֗דְתָּ בְּאִמְרֵי־פִֽיךָ׃ ג עֲשֵׂ֨ה
זֹ֥את אֵפ֖וֹא ׀ בְּנִ֥י וְֽהִנָּצֵ֗ל כִּ֣י בָ֣אתָ
בְכַף־רֵעֶ֑ךָ לֵ֥ךְ הִ֝תְרַפֵּ֗ס וּרְהַ֥ב רֵעֶֽיךָ׃
ד אַל־תִּתֵּ֣ן שֵׁנָ֣ה לְעֵינֶ֑יךָ וּ֝תְנוּמָ֗ה
לְעַפְעַפֶּֽיךָ׃ ה הִ֭נָּצֵל כִּצְבִ֣י מִיָּ֑ד
וּ֝כְצִפּ֗וֹר מִיַּ֥ד יָקֽוּשׁ׃ ו לֵֽךְ־אֶל־
נְמָלָ֥ה עָצֵ֑ל רְאֵ֖ה דְרָכֶ֣יהָ וַחֲכָֽם׃
ז אֲשֶׁ֣ר אֵֽין־לָ֣הּ קָצִ֑ין שֹׁ֥טֵֽר וּמֹשֵֽׁל׃
ח תָּכִ֣ין בַּקַּ֣יִץ לַחְמָ֑הּ אָֽגְרָ֥ה בַ֝קָּצִ֗יר

מסורה: ד' חס' בליש' · י"ב מ"ין כהי' תרין וו"י · ל' וחס' · ל' וחד לזר · ל' · ל' · ל'. י"ב בליש' · ל' בסי' כתי' · יו"ד · ב' וסים כל"י · ל' · ב'. ל' · ל'

רש"י:
...עליו רעים לבקש מ... לך. דבר אחר בני... לרעך. אחר שבני... להקב"ה שהוא רע... זה דודי וזה רעי... וקבלת עליך בסיני... מואב באלה ובשב... מצותיו : תקעת ל... שתשוב ותסור מדרי... באפיקורסין ללכת... (ב) נוקשת באמרי פ... כף להדבק עם הזריכ... זאת אפוא בני והנ... ובאת בכף רעך בכי... אלהותו עליך : לך... הכנע לפניו כאסקופ... ונדרסת : ורהב רע... רעום שיתפללו עלי... נדרש במדרש תילים... כצבי מיד. מהר ו... כצבי הנמלט מיד הא... אל נמלה עצל וגו'... והתחכם : (ז) אשר א... שיוכיח אותה ויזרז... מידה אם תגזול דבו... ואף על פי כן : (ח)... לחמה אגרה בקציר... מזונ' כל אחת ואחת... מתבירת...

חק ד' חסר בלישנא וסימ' כלותי בחקי. ותחבק חק נכריה. שחד מחק רשע יקח. ושחר בחק חמה עזה : עונותיו חד מן י"ב מלין דכתיבן בהו תרין ווי"ן וסימ' נמסר בסדר פקודי וד' מ"ל בריש' וסימ' נמס' במלכים ב' סימ' ז' ובתהלים סימ' נ"א : נוקשת ל' נלכדת ל' : רעיך ל' מ"ל לך התרפס ורהב. וכל אוריתא חס' וכל נביאים דכו' חס' במ"ב מ"ל ולקחתי את נשיך לעיניך . אתה ורעיך היושבים לפניך . וכל כתובי' מ"ל ב"מ משלי דכולהון חסרים במ"א לך התרפס ורהב רעיך : נמלה ל' ... ואינון מן מלין דשמשים לה בסוף תיבות' ולית דכו' וסימ' במסרה רבתא במערכת אות הלמד בס"ד :

תולדות אהרן הוא ימות. סנהדרין קו: אם ערבת. יומא פז ב"מ קטו ב"ב קסג עקידה שער כג (יבמות יג) : אל נמלה. חולין נז עקידה שער כח עקרים מ"ג פ"א : בקין לחמה. סנו...

רלבג

התורה : ולא שמעתי בקול מורי. להרחיק אלו התאוות ולא הטיתי אזני למלמדי : ביאור המלות. וכל מעגלותיו מפלס. ר"ל וכל דרכיו שוקל : (כב) ילכדנו את הרשע. הם שתי הודעות כמו ותראהו את הילד : (ג) עשה זאת. התרפס. הכנע : ורהב רעך. תן לו רוממות וגאוה עליך : הנצל כצבי מיד. מיד המקום אשר נוקש בו והוא הפח או הרשת ומה שידמה להם : ביאור הדברים. כמעט הייתי בכל רע בתוך וגו' שלא הייתי בוש מהם לעולם שנאתי מוסר או יהיה הרצון בזה כמעט שהייתי מפני זה בכל רע ונרה בתוך קהל ועדה שיתפרסם זה לכולם ויראו ברעתי. התרחק מאד מזאת האשה הזרה ולא תתן כח שכלך לה אך שתה מים מבורך והוא השכל אשר ממנו נובעים מים תמיד לא יחסרו בשתותך מהם ישפעו המושכלות ושתה המים הנוזלים מתוך בארך וגם כן הוא שכל אשר ממנו . ואפשר שרמז באמרו שתה מים מבורך שהיא התפירה אשר בה מים בלתי נובעים אל הצורות הדמיוניות והשגות החושים שמהם נלקחו ההקדמות הראשונות עם ההשגות כי אלו ההשגות החושיו' אינם נובעות אך יתחסרו בשילקחו קצתם אחר קצתם עד שאפשר שילקחו כולם ורמז כאמרו ונוזלים מתוך בארך אל השכל שיושפע ממנו המושכלות והם נובעות תמיד ולזה המשילו לבאר מים חיים ואחר שיגיע לך השלמות בעיון יפוצו מעינותיך חוצה להשפיע מהם לזולתך יפוצו מהם פלגי מים ברחובות אשר ימצאו שם אנשים רבים ללמד אותם חכמתך ולהישירם אל השלמות כי עם שזה הענין בלכתך אחרי עלתי ראוי מגד עצמו להיטיב לזולתו הנה יתוסף שלמותך בו הנה אלו המעינות יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך בהפך מה שהיה הענין בלכתך אחר עצת האשה הזרה כי אז תתן יגיעך לאחרים אך יגיעך ועמלך בחכמה ובשלמות האנושי יהיו לך לבדך ר"ל שאתה לבדך תאכל פרים במה שתקנה מזה מהחיים הנצחיים והערבים בתכלית הערבות כמו שבארנו בראשון מספר מ"י ואין זה סותר מ"ש יפוצו מעינותיך חוצה כי בעמלו בזה יאכל פרים הוא לבדו והם יקחו חלקם בעמלם שעמלו במה שהשיגו ממנו מהחכמה והתבונה : יהי. המקור שתדלה ממנו ברוך כי המים הנובעים ממנו תמיד לא יכזבו והם הנוזלים שתקח מתוך בארך והוא השכל הפועל ושמח וגו' אשר תמצא לך מהמותשות בדרוש דרוש מה שתעזר בו לדעת ההקדמות הראשונות המובילות אל הדרוש ההוא : אילת אהבים. מרוב אהבים שתאהבך תרוץ למצוא חפצך כמרוצת האילת או תרצה בזה שהיא רצה כמרוצת האילת למצוא האהבים שדרשת השגתם בדרוש שתחקר בו והיא כמו יעלה לרוץ בקלות למצוא מה שינעם לך ויש אחן בעיניך במה שתרצה לחקור בו מדדים תמיד אלו ההשגות החושיות והצורות הדמיוניות המצטרכות לך בדרוש דרוש לקחת מהם המושכלות הרוצ... שהתבאר בספר הנפש ובארנוהו בראשון מספר מלחמות ה' תמיד התעסק באהבתה ... התעסקך בה תהיה שוגה בשאר העניינים לפי שלא תוכל להפרד מהשבתך ממנה : ... בני . בעבור אהבת האשה הזרה ר"ל הנפש המתאוה ותחבק חיק נכריה : כי נוכח איש הם נגד עיני ה' והוא שוקל כל דרכיו לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו : עוו... את הרשע . ברשתם ובחבלי חטאתו יתמך ויתחזק הלכד שילכד הרשע בו וזה מבואר בהר... שהם נעלמים כלי להפלת הרשעים ברע : הוא ימות באין מוסר . הנה הרשע ימ... לקח מוסר וברוב אולתו יהיה שוגה בעניינים אשר ירצה להרשיע בהם עד שסנייתו ... סבת הפלתו וזה מבואר מאד. אמר עוד ממשל ע"ד האשה הזרה שזכר אשר השומע לה ... אל הש"י והוא יהיה נפרע ממנו ר"ל שהשכל האנושי הוא ערב בעבורה אל הש"י והוא נלכד ... בני . אם קרה שערבת לרעך בעבור איש זר תקעת לו כפך לפרוע החוב בעבורו : נוקשת ... פיך נוקשת ונלכדת כי אין לך הנאה בזה הענין תבואך להשתעבד בזה החוב אך אמרי פיך ... נוקשת ונלכדת בהם וכן הענין בשכל האנושי עם הנפש המתאוה כי הוא לא יתענג ... הגופיים ההם והוא ערב בעבורה לפרוע החוב אל הש"י הנה כשיהי' הענין כן עשה זאת ... והנצל כי באת בכף רעך ונשתעבדת לו בזה החוב אין לך תקנה בזה אלא שתלך ותכנע ... הגאוה והרוממות בהשתדלך בחכמה ובתבונה כי אז תשיג לו שהוא בתכלית הרוממות ו... בתכלית השפלות ביחס אל רוממותו ובזה האופן תמלט מזה הערבות ר"ל בהפרדך מהמשך ... ובהיותך נכנע מאד לפני הש"י והשכילך רוממותו והתנשאותו אל תתעצל בזה אך נהוג בו ... תתן שינה לעיניך. אל תתעצל בזה אך נהוג בו בזריזות ואל תתן שינה לעיניך ולא תנומה ... חקור תמיד בהשגת העיוניות ובזה תדבק בש"י ויסור הרע ממך : הנצל כצבי מיד. הנצל ... ובמהירות כמו שינצל הצבי מיד הבא ללקחו ברוב מרוצתו במהירות וכמו שינצל הצפור מיד ... תקנוהו שיהי' נוקש במהירות עופפותו עד שילא משם קודם יפול המוקש עליו: לך א... אתה האיש העצל מלהשתדל בקנין המושכלות בהיות לאל ידך לעשות לך אל נמלה ... קטנה מהבעלי חיים הבלתי בעלי שכל ראה דרכיה וחכם ולמד חכמה מזה : אשר א...

מצודת ציון

ענין שביעה : תשגה . מלשון משגה וחטא : (ג) אפוא . כמו עתה וכן מה לך אפוא (ישעיה כב): התרפס . ענין דריסה ורמיסה כמו ושארה ברגלה רפסה (דניאל ז') : ורהב . ענין התחזקות כמו ירהבו הנער בזקן (ישעיה ג') : (ו) נמלה . שם בריה קטנה : (ז) קצין . שר ומושל : (ח) אגרה . ענין אסיפה

מצודת דוד

(כא) כי נוכח. ר"ל ופן תאמר מי רואני לזה אמר דע כי מול עיני ה' דרכי א... מעגלותיו אל הגמול ר"ל משלם מדה במדה לדעת שבגמול באה ולא ... (כב) עונותיו . עונות הרשע הם ילכדו אותו ולתוספות ביאור אמר את... ובחבלי . בהחבלים הנעשים מחטאתו בהם יהיה נשען כאשר יתלוהו בהב... עצמו יקטרג עליו ויפרע ממנו : (כג) באין מוסר . בעבור שלא לקח מוסר ובעבור רוב אולתו אשר ישגה בהם : ו (א) אם ערבת . ערבות ממון בשביל אחר : ל... הזר תקעת כפך והיא ענין קיום וחוזק על הערבות : (ב) נוקשת . הנה דע שבאת למוקש ונלכדת בה ע"י אמרי פיך : (ג) עשה זאת איפוא בני . ר"ל עתה... בני והנצל מיד המלוה כי באת בידו ונתחייבת לו : לך התרפס . היה לו למרמס הרגל ר"ל הכנע עצמך לפניו ; ורהב רעך . החזק והמשל רעך

מַאֲכָלָהּ׃ ט עַד־מָתַי עָצֵל ׀ תִּשְׁכָּב
מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ׃ י מְעַט שֵׁנוֹת
מְעַט תְּנוּמוֹת מְעַט ׀ חִבֻּק יָדַיִם
לִשְׁכָּב׃ יא וּבָא־כִמְהַלֵּךְ רֵאשֶׁךָ
וּמַחְסֹרְךָ כְּאִישׁ מָגֵן׃ יב אָדָם בְּלִיַּעַל
אִישׁ אָוֶן הוֹלֵךְ עִקְּשׁוּת פֶּה׃ יג קֹרֵץ
בְּעֵינָו מֹלֵל בְּרַגְלָו מֹרֶה
בְּאֶצְבְּעֹתָיו׃ יד תַּהְפֻּכוֹת ׀ בְּלִבּוֹ
חֹרֵשׁ רָע בְּכָל־עֵת מִדְנָיִם יְשַׁלֵּחַ׃
טו עַל־כֵּן פִּתְאֹם יָבוֹא אֵידוֹ פֶּתַע
יִשָּׁבֵר וְאֵין מַרְפֵּא׃ טז שֶׁשׁ־הֵנָּה
שָׂנֵא יְהוָה וְשֶׁבַע תּוֹעֲבוֹת נַפְשׁוֹ׃
יז עֵינַיִם רָמוֹת לְשׁוֹן שָׁקֶר וְיָדַיִם
שֹׁפְכוֹת דָּם־נָקִי׃ יח לֵב חֹרֵשׁ
מַחְשְׁבוֹת אָוֶן רַגְלַיִם מְמַהֲרוֹת לָרוּץ
לָרָעָה׃ יט יָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר

ל׳ | ב׳ | כ׳. י״ו ר״פ ל׳ ל׳ | תניינא | ומחסריך. ב׳ | ברגליו ק׳ ס׳ חס׳ | מדינים ק׳ | ל׳ מ״ל בכהו׳ | ל׳ | תועבת ק׳ | ו׳ כתוב כן | ג׳ | ל׳

ט עַד מָה לְאִימַת אַנְתְּ דָמִיךְ אַנְתְּ עַטְלָא ו אֵימַת קָיְמַת מִן שִׁנְתָּךְ׃ י קְלִיל שִׁנְתָּא קְלִיל נוּמְתָּא קְלִיל תְּחַבֵּק יְדָךְ לְמִדְמְכָא׃ יא וְתֵיתֵי וְתִדְרוֹךְ מִסְכְּנוּתָךְ וְחוּסְרָנָךְ הֵיךְ גַּבְרָא כְּשִׁירָא׃ יב בַּר נָשׁ טְלוֹמָא גַּבְרָא עַוְלָא מְהַלֵּךְ בְּעַקִימוּת פּוּמֵיהּ׃ יג רָמֵז בְּעַיְנוֹי וְתָכֵם בְּרַגְלוֹי וְרָמֵז בְּאֶצְבְּעָתֵיהּ׃ יד וּמִתְהַפֵּךְ בְּלִבֵּיהּ וְחָשֵׁל בִּישְׁתָא בְּכָל זְמַן תִּגְרֵי רָמֵי׃ טו מְטוּל הָכְנָא מִן שִׁלְיָא נֵיתֵי תַּבְרֵיהּ וּמִן שִׁלְיָא נִתְּבַר וְלָא תֶּהֱוֵי לֵיהּ אַסְיוּתָא׃ טז שִׁית אִינוּן דְּסָנֵי אֱלָהָא וּבְשֶׁבַע אַסְלִית נַפְשֵׁיהּ׃ יז עַיְנֵי רָמְתָא וְלִישָּׁנָא דְשִׁקְרָא וִידֵי דְשָׁפְכָן דְּמָא זַכֵּי׃ יח לִבָּא דְחָשֵׁל מַחְשַׁבְתָּא רַעְתָּא וְרַגְלֵי דְמִסְתַּרְהֲבָן לְמִרְהַט לְבִישְׁתָא׃ יט סָהֲדָא דְשִׁקְרָא דְמַלֵּל כַּדְבוּתָא וּמַן

רשי

: (ו) חבוק ידים . היינו אנרהא״ר בלע״ז : כמהלך ראשך . אם [...]א חסרונך ודבר שאת׳ יבא לך מיד כאדם [...]הר ומחסירך יבא כאיש מגן . הבא מהר אדוניו . המקראות [...] משל על המתעצלין [...]רה : (יב) הולך עקשו׳ [...]לך בעקימת שפתים : [...] בעיניו . רמיזו׳ של [...]ולל ברגליו . כלומר [...]זה על זה : ומורה [...] כולם מן ל׳ רמזו׳ [...]פל על העין וזה נופל [...] וזה נופל על האצבע [...]כוא מדבר על המכין [...]את הבריות לע״ג : [...]ים ישלח . בין אדם [...] (טו) פתאום ופתע . [...] היא ולא ידע את [...]קרובה ליפול עליו : [...] הנה שנא ה׳ ושבע [...]שו . כלו׳ גם השביעי׳ [...](יט) יפיח . לשון דבור [...] דבור ברוח הפה הוא : נבור

[...]אהרן עצל תשכב . שכם כו :

אבן עזרא

לחמה : (ט) אתה עצל מתי תקום תעור משנתך : (י) מעט שנות . בלשון רז״ל והטעם תישן פעם אחר פעם תישן מעט ותנום מעט ותחבק ידיך שלא תיגע : (יא) והנה יבא רישך כמהלך . כאורח הבא שלא יודע עד בואו . ומחסורך יבוא כאיש הבא כמגן לנצח אחר : (יב) אדם בליעל . אלו הם מעייניו : (יג) קורץ . מולל . דובר . מורה לעשות רע כתוב בעיניו ברגליו באח׳ מעיניו ואחת מרגליו וכן ויקבר בערי הגלעד באחת מערי : (יז) רמות . המתגאה שירי׳ עיניו בגאוה . לשון שקר שופכות דם נקי רוצח : (יט) יפיח. לשון דבור והכתוב פירש שהוא עד

לשכב ב׳ קמץ וסי׳ לשכב את בת יעקב . מעט חבוק ידים . סימן קדמא ובא כמהלך ראשך תניינא ובא מתהלך רישך : מ־ה ה׳ חס׳ וסי׳ מול הגלגל אצל אלני מרה . בגנו זה סורר ומרה . כי ראה ה׳ את עני ישראל . ולא יהיה כאבתם . מרה באצבעתיו : רמות ו׳ כתיב כן וסימ׳ ולאשר ברמות נגב . ויעל ויפל ברמות גלעד דד״ה . גם בעצתם הלך . ועינים רמות תשפיל . עינים רמו׳ לשון שקר . ושוב ושאל ורמות . ובקצת ספרי מסרה ראיתי שמונה רמות גלעד רויבא אל המלך דד״ה ומשמיט ויעל ויפל ברמות . וג׳ כתי׳ ראמות מלאים באלף ובוי״ו וסימ׳ ראמות וגביש לא יזכר . ראמות לאויל חכמות . ויששכר וגד דד״ה . וג׳ ראמת חסר וי״ו ומל׳ א׳ וסי׳ בסדר ואתחנן ויחזקאל סימ׳ כ״ח :

רלבג

[...]ל מה שתעשהו כי אין לה קצין שוטר ומושל שישגיח בהנהגתה ובמוסרה : [...]ממנה שהיא מכינה בקיץ לחמה כשיאה מהפירות בחוריה מה שימלא לה בכל השנה [...]וגרת בקיץ מאכלה ותפלא מאד מדרכיה בזה הענין כי אתה תמצא שאם היתה תורה [...]יא תעלה בו אחרות עקלקלות באופן שלא תקשה כל כך העליה עם כובד המשא שתשא [...]לא מדרכיה שהיא אוכלת תודו של זרע אשר בו מה שמדרגתו מדרגת זרע הזכר כמו [...] הלמתים בדרך שלא יצא מהגרגרים הטמון בארץ ובזה יהיה נשמר מהעיפוש גם תמצא [...]ם ינואו מים בחורי הנמלים יוציאו תכף הזרע משם ליבשו ואחר כן ישובו לשכניעו [...]יפוש : עד מתי . אתה העצל תשכב ותתרשל מקנין השלימות מתי תקום משנתך לעשות [...]ישי׳ תן לעצמך מעט שינות ומעט תנומות להיות מתנמנם לא ישן ולא ער כמשפט האיש [...]ז כאשר תבואהו השינ׳ ותנומ׳ מעט להסיר ממנו אונס השינה ומעט יחבק ידיו לשכב לתת [...]תוספין הלוחים מצד טרדתם בעסקיהו הנה כשתנהג זה המנהג יבא זה העוני לך ובא [...]שמדי בואו ילך לו ויסור ומחסורך יבא לך כאיש בעל מגן וכלי מלחמה שכאשר יבא [...]לא יתעכב שם אבל ילך אל מלחמתו וזה כי מצד זריזותך בחכמה ישגית הש״י ויתן לך מה [...]או ירצה בזה כי מצד הזריזות יקל לו בעיניו לכנוס ולאסוף בו בעמלו מה שיסתפק [...] הראשון הוא יותר נכון והנה הזהיר תחלה לבלתי היות בעל תאוה כי היא תמנע׳ [...]אחר זה הזהיר מהעצלה כי היא ג״כ תמנע השלימות ותהיה סבה אל שימות האדם בחוסר [...] הזהיר מדבור השקרים אשר יחשוב האדם שלא יחטא והם סבה לרעות גדולות עם שזה [...]ות האיש הזה דעות כוזבות לאהבתו השקר ואמר : אדם בליעל . הנה אדם רשע הוא [...]איש און אשר הולך עקשות פה ר״ל ידבר שקרים בפה : קורץ בעיניו . או ברמיזותיו [...] בהם כמנהג הרומזים בעיניהם ומולל ברגליו לרמוז בהם ומורה באצבעו : תהפוכות [...] בלב כזבים תמיד ובכזבים שיתמיד וימציא בלבו הוא חורש רע בכל עת ומשלח מדנים [...]מחלוקות וריבות בין האנשים בשיספר כזבים מזה לזה ויתחדש מזה הפסד רב בקבוצים [...]ל אלו הרעות שהוא עושה יביא הש״י גמולו : שש הנה שנא ה׳ . והשביעי הוא מהם

תועבת נפשו והם עינים רמות מצד הגאוה ועזות המצח . לשון שקר שהוא אוהב לדבר שקרים והידים שופכות דם נקי : לב חורש . אל האנשים מהשבות שקר ומרמה להרע להם והרגלים שימהרו לרוץ לעשות רעה ומי שידבר כזבים ויהיה עד שקר והנה זה יכלול לשון שקר ועדות שקר מי שמשלח מדנים בין אחים בספרו כזבים מזה לזה . והנה זכר האיברים על הסדר והתחיל מהאבר הגבוה ובשפל כלם . הנה זה הוא ביאור אלו הדברים שהגבלנו ביאורם פה . ואולם התועלות המגיעות מהם הנה י״ע . הא׳ הוא להודיע כי התורה ומצותיה מביאות האדם אל השגת החכמה והתבונה אם בפילוסופיא האלהית אם בפילוסופיא המדינית אם יעמיק האדם לחקור בה ובמצותיה מחקר ראוי וזה יהיה בשישמרו בלבבו תמיד ובה יגיע לו הבריאו׳ בגוף ובנפש בהתנהגו לפי מצותיה ויהיה אהוב לאנשים ואהוב לשם עד שתמיד יהיו עיניו בו לא יעזבוהו וישיג בזה החיים הערבים הנצחיים והטובות הגופיות עד שאין פחד אליו מהרעו׳ : הב׳ הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיבטח בדברים אשר ירצה להשיגם בבינתו ובסבות אשר המציא להגיעו אליהם אך ישים מבטחו בש״י לבד ויעזר עם זה בסבות המביאות הדבר ההוא : הג׳ הוא להודיע שראוי לאדם שיתן כבוד לש״י בחקירותו בחכמה ובתורה כי זה ממ׳ שיישירהו למצוא האמת בדברים לפי מה שאפשר לו והיה זה כן כי חכמת הש״י היא נפלאה מאד וכאשר ירצ׳ האדם למצוא באלו הדברים חכמ׳ נפלאה ולא יסתפק בסבות החלושות אז יתישר מאד למצוא דברי חפץ ועם זה למדנו מזה תועלת אחר והוא שמי שיכבד ה׳ מהונו ומבחר פירותיו ותבואתו יתן הש״י שכרו בשיתברכו קניניו : הד׳ הוא להודיע שכבר יקר׳ שיבואו לטובים רעות על צד המוסר וההשגח׳ ולזה ראוי לאדם שיקבלם מאהב׳ ואז יגיע לו מהם התועלת אשר בעבורו הביאם הש״י עליו : הה׳ הוא להודיע שכמו שגוליה החכמה מאלו הדברי׳ השפלי׳ בחקרנו בהם למה היו במה שהם עליו מהמציאות וגוליה התבונה מהגרמים השמימיים בחקרנו בהם לפי מה שראוי כן שפע מציאותם מחכמת הש״י ותבונתו ולזה נדבק בזה האופן בחכמת הש״י ותבונתו דבקות מה אשר החכמה והתבונה ההיא היא עצמותו ית׳ וכבר באר[נו] זה והתרנו הספיקות הנופלות בו בראשון ובה׳ מספ׳ מ״י ומזה האופן הותר הספק איך יתכן שיגיעו לנו הידיעות מההשגות התושיות ולא יפקדו בהפקדם כמו שבארנו בראשון ממלחמות ה׳ : הו׳ הוא להודיע שאין ראוי לאדם שימנע טוב

מצודת דוד

: אל תתן שנה . ר״ל אל תתעצל בדבר : (ח) כנגל כלכי : ראה לנמלה כלכי שמספר לברוח מיד סלוכדו כשימלא מנים : מיד יקום . מיד מוקש [...] (ו) עצל . אתה העצל לך אל הנמלה וראה מנהגה ולמד ממנה חכמה : [...]אין לה קצין . לסבריתה על מעשיה להכין מאכלה לבל תגזול מחברתה : [...] . עכ״ז מעצמה בחכמתה תכין לחמה בקיץ עת תמצא ע״פ השדה וממנה [...]ין הכל בעוד לאל ידך : (י) מעט שנות . פן תחשוב אישן מעט ואח״ז [...]ם ואח״ז תשכב בחבוק ידים לנוח כי כן דרך העצל לחבק ידיו זה בזה : (יא) ובא כמהלך . בעבור זה יבוא לך עניות פתאום כאורח המהלך בדרך הבא [...]בית מלונו ולא נודע טרם בואו : ומחסרך . דבר המחסר עושרך מהרה יבא כאיש המלובש במגן לרדת אל המלחמה שאין דרכו להתעכב בדרך מהלכו : [...]ם בליעל . מי שפורק מעליו עול מקום הוא איש און והולך עקשות פה ר״ל מעקש פיו לרמוז לה״ר : (יג) קורץ בעיניו וגו׳ . ענין כולם הם רמיזות [...] (יד) תהפוכות בלבו . מחשבות לבו לסוף הדבר מכמות שהוא : חורש רע . חושב רע בכל עת ומגרה מחלוקת בין אנשים ר״ל כיון שפרק עול המקום בודאי [...]לום יעשה : (טו) ואין מרפא . לא יהיה רפואה לשברו : (טז) ושבע . השביעית היא תועבת נפשו ר״ל שנואה מכולן : (יז) עינים רמות . זה המתגאה המרים עיניו [...]לא כדרך שפלי הרוח אשר ישפילו עיניהם להסתכל כלפי מטה : (יח) לב חורש . המשכה לבבו לחשוב מחשבות און לרוץ לרעה לעשות במהירות עד לא יתנחם : [...]ו וגו׳ . ר״ל עד שקר מדבר כזבים ואחת היא . בין אחים . בין אוהבים יגרום מחלוקת בספור לה״ר והיא השביעית שהעושה מכולן כי בזה הורג שלשה את עצמו והמקבלו

מצודת ציון

אסיפה כמו אוגר בקיץ (לקמן י׳) : (י) תנומות . היא שינה קלה : (יא) ראשך . ענין עוני ודלות כמו ראש עשה כף רמיה (שם) : (יב) בליעל . בלי עול ר״ל הפורק עול שמים : (יג) קורץ . ענין הנידנוד לרמז הלעג והוא מלשון קרץ מצפון (ירמיה מו) כי ברוב הנידנוד כאלו כורת ומשבר העינים : מולל . הוא מלשון מלה ודבור ר״ל כאלו מדבר ברגליו דבר הלעג : מורה . כאלו מלמד דבר הלעג באצבעותיו : (יד) מדינים . מלשון מדון ומריבה : ישלח . ענין גרוי ושסוי כמו ושן בהמות אשלח בם (דברים ל״ב) : (טו) אידו . ענין לער ומקרה רע : פתע . הוא כמו פתאום : (יט) יפיח . ענין דבור ע״ש שבא

אבן עזרא

עד שקר: (כ) נצור בני. בלב שלא תשכחנה: (כב) תנחה אותך. שלא תגוף באבן רגליך. תשמור שאינך יכול להשמר בעת תנומתך. והקיצות והטעם אף אם אין מדבר פיך בהקיצך היא תשיחך כדי שלא תפחד: (כג) כי נר. כי המצוה כנר להאיר לפניך כענין מצות ה' ברה מאירת עינים והתורה כאור ללומדים והכסיל בחשך הולך. ודרך חיים שהחכמה לאד' המקבל היא דרך שיחיה בה: (כד) לשמרך. התוכחות הם לשמרך מאשה רעה שהיא קשה מכל העבירות שהיא גוררת הרעות. מחלקת תאר לאשה שתדבר לשונה בחלקות ונכריה תאר הלשון: (כה) ואל תקחך מן המוסר. בעפעפיה בעבור יופי עפעפיה והם העיני'

תרגום

דְּרָמֵי תִּגְרֵי בֵּין אַחֵי׃ כ טוּר
בְּרִי פּוּקְדָנָא דַאֲבוּךְ וְלָא
תִטְעֵי מִנִימוֹסָא דְאִמָּךְ׃
כא קְטוֹרְנוּן בְּלִבָּךְ תְּדִירָא
וּכְרוֹךְ אִנּוּן בְּצַוְרָךְ׃ כב בְּמֵיזְלָךְ
תִּתְדַּבַּר עִמָּךְ בְּמַדְמְכָךְ
תִּתְנַטַּר עֲלָךְ וְתִתְעַר הִיא
תֶּהֱוֵי רָצְיָךְ׃ כג מְטוּל שְׁרָגָא
הוּא פּוּקְדָנָא וְנִימוֹסָא נוֹהֲרָא
וְאוֹרְחָא דְחַיֵּי וּמַכְסְנוּתָא
וּמַרְדוּתָא׃ כד דְּתִנְטְרָךְ מִן
אִתְּתָא בִישְׁתָּא וּמִן שְׁעִיעוּתָא
דְלִישָּׁנָא דְנוּכְרִיתָא׃ כה לָא
תְרוֹג שׁוּפְרָהּ בְּלִבְּבָךְ וְלָא

משלי ו

וּמְשַׁלֵּחַ מְדָנִים בֵּין אַחִים׃ כ נְצֹר ג׳. ג׳
בְּנִי מִצְוַת אָבִיךָ וְאַל־תִּטֹּשׁ תּוֹרַת
אִמֶּךָ׃ כא קָשְׁרֵם עַל־לִבְּךָ תָמִיד ג׳ וחד אל נגד
עָנְדֵם עַל־גַּרְגְּרֹתֶךָ׃ כב בְּהִתְהַלֶּכְךָ ג׳
תַּנְחֶה אֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ ד׳ לשון זכר
וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ׃ כג כִּי נֵר
מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים ה׳
תּוֹכְחוֹת מוּסָר׃ כד לִשְׁמָרְךָ מֵאֵשֶׁת
רָע מֵחֶלְקַת לָשׁוֹן נָכְרִיָּה׃ כה אַל־ י״ו ד
תַּחְמֹד יָפְיָהּ בִּלְבָבֶךָ וְאַל־תִּקָּחֲךָ ב׳ לנרחאות טעמים

וחוו ה׳ וסי׳ כי שפתי כהן. הוה על הוה. ויקם עדות. כי נר מצוה. ואת

תולדות אהרן בהתהלכך. סוטה כא אבות יג זוהר ויצב: נר מצוה. ברכות ס תענית ז מגלה טו סוטה כא ב"ב ד עקידה שער סח עקרים מב פכ"ט ומג פכ"ח זוהר ויצב תרומה:

רשי

(כ) נצור בני מצות אביך: (כא) ענדם. ל' קשר הוא כמו אענדנו לי (איוב לא): (כב) בהתהלכך. בחייך: תנחה אותך. כמו תנהיגך בקבר: והקיצות היא תשיחך. לתחיית המתים לעמוד בדין: היא תד... בעדך: (כג) כי נר מצוה ותורה אור. כמו שהאור מאיר לעולם... התורה שמדת זכותה... האד' וזכות מצוה לפי... הנר. ד"א כי נר מצוה... האב הוא נר כל מ... מצות אביו כאלו נוט... להדליק במקום חוב... שום דבר שם הוא מו... וכן מי שהוא מקיים ו... אורה היא לו וכן הו... תטוש ת רת אמך וכ... שמקרא זה מדבר נ... ואמו דכתיב (לקמן ... אביו ואמו ידעך ... חשך ואם נר של ... (כוכב) כשאין מקוי' ... כשמקיים מצות מא... יוסף קרא): ודרך חיי... מוסר. תוכחות כ... מטים את האדם לו... שהם דרך החיים: (... מאשת רע. התורה... מאשה של מנהג רמ...

לא דבר שלמה אשה רעה אלא כנגד עבודת גלולים שהיא שקולה כנגד הכל שאם תאמר אשה זונה ממש וכי כל שכרה ושבחה של תורה שמשמרת ... לבדה אלא ע"כ זו עבודת גלולים שהיא חמורה כנגד הכל: מחלקת לשון. מטחות עינים של לשון נכריה: (כה) ואל תקחך. ואל תטול חכמתך מני... שי׳...

רלבג

טוב מסרחוי לו אם יש ספק בידו לעשותו כי זה מטוב התכונה ימשך שלא יאמר לרעהו לך ושוב ומחר אתן ויש אתך במה שישנו אתו לתת לו: הז' הוא מה שהזהיר מלריב עם אדם אשר לא גמלו רעה כי בזה מפסיד הקבוץ המדיני מה שלא יעלם וזה שהמדות המשובחות שיהיו לאנשים לשמרם מריב יועילו להם מאומ' עם בעל זאת התכונה הפחות' ויבא זה אל הפסד במדות: הח' הוא להודיע שהחמס והרשע ראוי שירוחקו כי קללת הש"י תמצא בבית הרשע אמנם נוה צדיקים יברך: הט' הוא להודיע שהליצנות ראוי שירוחק וכן הענין בכסילות כי הקלון ימשך לעיניהם: הי' הוא להודיע כי החכמה תקנה עם ראשית החכמה כי כבר יבואו בחקירה בה בהקדמות. מעגם החכמה ואולם הבינה תקנה עם כל הקנינים כי אין הקדמותיה עצמיות וצריך גם כן שיקדמו לקניניה כל הקניינים מההשגות האחרות כי בהם יתיישר לעמוד על אמתתה כמו שזכרנו: הי"א שאין ראוי לאדם ללכת בדרך רשעים ולהסכים עמהם בו אך יתאייב להשבית הפועל הרע ההוא ולבטלו אם יוכל בשום תחבולה ואם לא יוכל ראוי שיסלק עצמו ממנו: הי"ב הוא להודיע שהצדיקים נעזרים בש"י בדרכם שילכו בה בכל דרכיהם והם מתישרים בה תמיד אל התכלית ויחפצו בו ואמנם הרשעים בהליכתם יכשלו ולא ירא במה כי דרכם היא כאפילה ולא יוכלו להתיישר בה אל תכליתם: הי"ג הוא להודיע שראוי לאדם שישמור שכלו שלא יהיה אסור בדבר מהדברים ימנעהו מעשות לפי מה שראוי כי כבר יאכל זה הפרי הטוב שראוי להגיע ממנו והוא החיים הנצחיים והערבים ומפני זה ראוי שישמור מלקבל שרפים והתאות כוזבות מנעוהו מלהשיג האמת במה באחריהם כי הם יאסרו שכלו מלחקור בהם מחקר ראוי ולזאת הסבה ראוי שישנא לשון שקר וירחיקהו כי האנשים המורגלים בשקר לא יאהבו המוסר מאד ויבזו מפני זה מהם כל פרי השכל ולזאת הסבה גם כן ראוי שירחיק התאוות הגופיות ועגלה כי בסבת כל אחד מהם יהיה השכל אסור מעשות פעולתו: הי"ד הוא להודיע לחוקר בדרוש שישים עיונו אל היושר ואמת ויתיישר אליו בתכלית מה שאפשר לו כי זה ממה שיישירהו למצא האמת בדברים: החמשה עשר הוא להודיע שמי שישיג החכמה והתבונה ראוי שישמרם בלבו תמיד עם הדברי' שהיו סבת התחדש הידיע' לו כאלו תאמר שישמור עם המושכלות השניות המושכלות הראשונות שהתבארו מהם וישמור עסתכלונות המחשבות אשר יישירוהו אל השגתם: הי"ו הוא להודיע שראוי לאד' שירחיק התאוות הגשמיות כי הם יובילוהו אל המות ויביאו השכל אל שלא יעשה פעולתו אך יתן כחו בהמלאות התכונו' לחבקת התאוו' המגונו' האלו: הי"ז הוא להודיע שאשר חטא ונמשך אל אפס שמחאו' ועזב פועל השכל ר"ל דריכתו אל השלימות עד שהוא ראוי שיהיה השכל נספה נחטא אשר היתה הכנאה בו אל החומר כמו הענין בערב שנשתעבד בעבור אחר הנה ראוי לו שיכנע אל השם יתברך בתכלית מה שאפשר לבקש מחילה וכפרה על חטאיו וישתדל בזריזות רב להשכיל ולדעת אותו כדרך שיתן לו רוממות נפלא על שאר הנמצאות כמו שהוא האמת בזה ובזה ירפא לו מחולי הערבות הזה כמו שאם ערב אדם לרעהו בעבור זה ונשתעבד לרעהו בפרעון החוב בעד הזר הנה אין לו תקנה אלא שיכנע לרעהו שנשתעבד ויתן לרעהו רוממות וכבוד כי בזה אולי יחמול עליו ויקל ממשאו קלת או יעזבהו: הי"ח הוא להודיע שראוי לאדם להרחיק העצלה והבוי השינה והשכיבה כמשפט העצל כי זה ממה שימנעהו מהשג' שום שלימות גם די טרפו לא ישיג אבל ראוי לו שינהג בזריזות לקנות המעלה והטרף בעת אשר תמצא ידו וישלם לו זה הזריזות בהרחקו מהשינה לפי מה שאפשר לו וזה ממה שיגיע אליו בזאת התחבולה והיא שכאשר יחזקהו אונס שינה יתנמנם מעט בזולת שכיבה כי בזה יסור בקלות וישתדל בכמו זאת התחבולה להרחיק השינה עד שכאשר ייטן השינה שנתו מעוטה וכאשר ילאו כחותיו מרוב היגיעה ישכב מעט ויחבק ידיו ר"ל שישבות מכל מלאכה ותנועה כי בזה יסור לאות כחותיו כאילו נתן שינה לעיניו וזה מבואר מאד מן החוש: הי"ט הוא להרחיק השקר ולזה אמר כי מי שהוא אוהב השקר הוא רשע כי זה יביאהו לחטאים גדולים מהם בדעות כי אהבתו השקר תסבב שלא ידרוש האמת בדעות ומהם במדות כי מזה ימשך שיהיה תמיד שקר בפיו וישתדל אל שיביא האנשים להאמין מה שאינו ברמיזותיו ובקריצותיו במקומות שלא יוכל לדבר והמשל שאשר יאמר על אדם דבר שאינו

הנה יקרה כשידבר מה שאיפשר שיובן ממנו באופן מה שאמר האחר עליו או ירמוז לאנשים מזה על אמתות מה שאמר להם עליו ומזה ג"כ ימשך שיחשוב תמיד מחשבות איך יוכל שקר שיתרום בו רע לאיש מה וימשך ג"כ מזה שיעורר ריב בין אנשים כשיכזיבו ובכל שבאמת יתקיים שיחשוב כן יפסד בשקר ולהרחיק השקר ביאר שכבר יקרה ממנו שיש... והנה ביאר בו כי מסוג השקר מאלו מינים הם שנואים ומתועבים לש"י והם עינים... דבר שקר שיתגאה האדם עם היותו בריה שפלה ונבזית מאד והנה הגאוה היא מידה מסירה האדם מכל שלימות ולשון שקר ר"ל שיהיה דובר שקרים והיא ג"כ מדה מגונה ו... ממלאה דברי חפץ חכמה ותבונה וידים שופכות דם נקי עושות ג"כ דבר שקר ועול לחרוג חמס בכפיו והנה עולם גנות זאת המדה מבואר בנפשו ולב חורש מחשבות און היא ג"כ... מאד כי זה ממש שיביא לעשיית הרעות בדברי שקר אשר השתדל בהמצאתם עם שזה לא... שהוא כלי אל קנין השלימות בהשתדלו במה שהוא מגונה בתכלית הגנות. ורגלים ממהרות... הוא ג"כ לדבר שקר עמו שפיכת דם נקי או גניבה וגזילה ומשלח מדנים בין אחים הוא... השקר שיספר מזה לזה גנות כל אלו המדות והתכונות הוא מבואר ונגלה: ביאור המילות תשיחך. תדבר עמך: ביאור הדברים נצור בני מצות אביך. והוא הש"י שילוה אותך... ואל תעזוב התורה שנתן לך השם יתברך באמצעות השכל הפועל ואפשר שרמז במצוה כי... אל החלק מהתורה אשר בו מצות ואזהרות ורמז בתורה אל ספורי התורה כי הם מישר... השלימות כמו שביארנו בביאורנו לדברי התורה וקרא הספורים תורת אמך כי הם ה... מהשכל הפועל אשר הוא בזה הזמן כמו שביארנו בביאורנו לספר שיר השירים עד שר... הם סיפור תורות האבות אשר הם כמו אם ביחס אל השם יתברך והמשל כי כמו שהאם... והאב יתן הצורה כמו שנתבאר בספר ב"ח: קשרם. על כלי הדבור לדבר בם תמיד כי... לעמוד על כונתם והחכמה הנפלאה אשר בהם: בהתהלכך. בדברים העיוניים. תנחה... להשיג דברי חפץ וזה שכבר תשמור בשרשים אשר הושרשו בה מטעות בהתחלות וזה... אותך אל האמת בדרוש דרוש: בשכבך. באמצע הדרך אשר תדרוך בה למצוא סברות ב... ותצטרך לשינה הנה התורה תשמור בעבורך מה שהתחלת להקדימו. כדי להשיג הדרוש ע... שנית להתחיל העיון בו מראשיתו וכאשר תיקץ משנתך הנה התורה תדבר לך הדברים... שתשכב להישירך לשלים החקירה והנה אמר זה כי עם שהתורה מישרת האדם למ... והתבונה הנה שומר התורה מושגח מהש"י ולזה הוא נעזר בו בהשגותיו: ואפשר שי... בזה בשכבך מהחקירה כי לקשיה לא תמצאנה ותפסק מפני זה דריכתך בה הנה ה... בעבורך לשמרך מהטעות וזה כי לולי התורה אולי מפני הקושי שיגיע לך בהתרת... יפלו בדרוש ההוא כבר הסכים לדחות האמת ותגיע מזה להריסה רבה בהרבה... אך מפני שהתורה השרישה האמת בזה הנה ישמרך זה מההודאה בסותרו ותמלט... וכאשר הקיצות שנגלו לך הסתרים על הספקות אשר הספיקו דריכתך בזה העיון הנה... לך אותם הדברים או יהיה תשיחך יואל לשלישי וירצה בו כי התורה תגיעך לדבר ל... והכוונה בזה אחד איך שיפורש והסבה בזה כי מהתורה נתיישרו לך אלו הדברים והנ... האחרון הוא יותר נכון: כי נר מצוה. וזה כי המצוה היא נר להראות הדרך והדברים הנראים... אור שהוא יותר חזק בזה הפועל לכן ייחס מה שישפע משלמות התורה אל מה שישפע מ... האור אל הנר כמו שהתבאר מדברינו בפתיחת ביאורינו לדברי התורה והיא ג"כ דרך ה... השגת החיים הנצחיים והיא ג"כ דרך תוכחות מוסר והוא לקיחת המוסר במדות... כי המצוה והתורה כל אחד מהם מיישר אל דרך החיים ואלו תוכחות מוסר ואם היתה... אלו יותר חזקה והיא דרך: לשמרך מאשת רע. מהמשך לשמוי אשת איש לנאף... שעוגב שנפלא אשר הפילה התורה במצות וגם בספורים כמה שזכרה מענין אבימלך וש...

מצודת ציון

שבא בהפתת הפה: (כ) תטוש. ענין עזיבה: (כא) ענדם. ענין קשירה כמו אענדנו עטרות לי (איוב לא): גרגרותיך. מלשון גרון וצואר: (כב) תנחה. תנהג: והקיצות. ענין הערה מהשינה: תשיחך

מצודת דוד

והמקבלו וכנאמר עליו: (כ) מצות אביך. כי בלא בודאי חפץ בתקנת... אמך. מה שהיא מלמדתך: (כב) תנחה אותך. תנהג אותך בדרך שיטב... עליך. משודדי לילה: היא תשיחך. תדבר עמך כחבר טוב המדבר... להשתעשע עמו: (כג) כי נר מצוה. המצוה שהאדם עושה מאירה לו כנר והלומד תורה היא לו כאור היום והשומע תוכחת מוסר הוא לו דרך המ... (כד) לשמרך. כי המוסר יועיל לשמרך מאשה זונה: מחלקת. מחלקלקות פתויי הנכריה והוא כפל ענין במ"ש: (כה) ואל תקחך. אל תקח לבך להיות נמשך...

רשי

שקורלת בכס בעפעפיה: (כו) כי בעד אשה זונה עד ככר לחם. לידי עניות כל טוב: נפש יקרה תצוד. נפש שהיתה יקרה קודם לכן באה ולדה לגיהנם: יחתה איש. היחתה איש גחלים בשפולי בגדיו ולא ישרפו כל לשון חתיית לשון שאיבה הוא כמשמעה בשמתלא הכלי בתוך המדורה: (כט) אל אשת

אבן עזרא

העיני': (כו) עד ככר לחם. יאבד ממונו עד שהוא צריך לשאול מן הבריות ככר לחם. ואשת איש תצוד נפש הנואף עמה ואמר יקרה בעבור שהיא אצולה מאור השם, תצוד כי היא תצוד כענין מצודדות את הנפשות: (כז) היחתה. פירוש נושא או מביא והטעם באש הבגדים תשרפנה והרגלים

בְּעַפְעַפֶּיהָ׃ כו כִּי בְעַד־אִשָּׁה זוֹנָה
עַד־כִּכַּר־לָחֶם וְאֵשֶׁת אִישׁ נֶפֶשׁ
יְקָרָה תָצוּד׃ כז הֲיַחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ
בְּחֵיקוֹ וּבְגָדָיו לֹא תִשָּׂרַפְנָה׃ כח אִם־
יְהַלֵּךְ אִישׁ עַל־הַגֶּחָלִים וְרַגְלָיו לֹא
תִכָּוֶינָה׃ כט כֵּן הַבָּא אֶל־אֵשֶׁת
רֵעֵהוּ לֹא־יִנָּקֶה כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהּ׃
ל לֹא־יָבוּזוּ לַגַּנָּב כִּי יִגְנוֹב לְמַלֵּא
נַפְשׁוֹ כִּי יִרְעָב׃ לא וְנִמְצָא יְשַׁלֵּם
שִׁבְעָתָיִם אֶת־כָּל־הוֹן בֵּיתוֹ יִתֵּן׃
לב נֹאֵף אִשָּׁה חֲסַר־לֵב מַשְׁחִית
נַפְשׁוֹ הוּא יַעֲשֶׂנָּה׃ לג נֶגַע־וְקָלוֹן
יִמְצָא וְחֶרְפָּתוֹ לֹא תִמָּחֶה׃ לד כִּי־
קִנְאָה חֲמַת־גָּבֶר וְלֹא־יַחְמוֹל בְּיוֹם
נָקָם׃ לה לֹא־יִשָּׂא פְּנֵי כָל־כֹּפֶר וְלֹא־
יֹאבֶה כִּי תַרְבֶּה־שֹׁחַד׃
ז א בְּנִי שְׁמֹר אֲמָרָי וּמִצְוֹתַי
תִּצְפֹּן אִתָּךְ׃ ב שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה
וְתוֹרָתִי כְּאִישׁוֹן עֵינֶיךָ׃ ג קָשְׁרֵם
עַל־אֶצְבְּעֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל־לוּחַ לִבֶּךָ׃

תְשַׁרְגְגָךְ בִּגְבִינָתְהָא׃ כו מְטוּל דְדָמְיָא מִלְּתָא דְזַנְיְתָא הֵיךְ גְּרִיצְתָא דְלַחְמָא וְאִתַּת גַּבְרָא נַפְשָׁא יַקִּירְתָא צָיְדָא׃ כז דִלְמָא סָיֵם בַּר נָשָׁא נוּרָא בְּעוּבֵיהּ (בְּחוּבֵיהּ) וּלְבוּשֵׁיהּ לָא יָקִיד׃ כח אִי דִלְמָא מְהַלֵּךְ גַּבְרָא עֲלַוֵי גוּמְרֵי וְרִגְלוֹי לָא מִתְכַּוְיָן׃ כט הֵיכְנָא מָה דְעָאֵל עַל אִתַּת חַבְרֵיהּ לְמֵגוּר עִמָּהּ לָא נִזְכֵּי כָּל מַן דְקָרֵיב בָּהּ׃ ל לָא לְמִתְדַּמְרוּ לְגַנָּבָא דְגָנֵיב דְתִשְׂבַּע נַפְשֵׁיהּ מְטוּל דְכָפֵן׃ לא וּמַן דְמִשְׁתְּכַח פָּרֵיעַ חַד בְּשִׁבְעָה וְכוּלֵּיהּ מָזָלָא דְבַיְתֵיהּ יָהֵיב׃ לב מַן דְגָיֵיר בְּאִתְּתָא חָסִיר דְרַעְיָנָא וּמַן דְבָעֵי דִי יְחַבֵּל נַפְשֵׁיהּ הוּא עָבֵד לָהּ׃ לג מַכְתָּשֵׁי וְצַעֲרֵי יָאֲרַע וְחִסּוּדֵיהּ לָא מִטְעֵי׃ לד מְטוּל דְטַנְנָא חֶמְתָּא דְגַבְרָא וְלָא חָיֵס בְּיוֹמָא דְפוּרְעָנָא׃ לה וְלָא נָסֵב בְּאַפֵּיהּ דְכָל דְיָהֵיב לֵיהּ מוֹהֲבָא וְלָא מִתְפַּיֵּס כַּד תַּסְגֵּא שׁוֹחֲדָא׃ א בְּרִי נְטַר מֵימְרַי וּפִקּוּדַי תַּטְמֵר גַּבָּךְ׃ ב נְטַר פִּקּוּדַי וֶהְיֵה וְנִימוּסַי הֵיךְ בַּבְתָא דְעַיְנָא׃ ג קְטוֹר אִנּוּן עַל אֶצְבְּעָתָךְ כְּתוֹב אִנּוּן עַל לוּחַ

ו׳ · ל׳ ותר כי הלוך ל׳ · ד׳ · ג׳ · ג׳ חד חסר · ו׳ · ב׳ וחטאתם מלפניך ד׳ דסמי׳ ד׳ מ״ל · ב׳ ויאמסו כה ג׳ ומ״ל

תכוינה: (כט) כן. הנואף ינקה שפו׳ יכרת מן ונקה לא אנקך: (ל) לא יבוזו. אנשים לגונב שירעב אין לו מה יאכל כי אם יגנוב למלאת התאוה הוא גונב: (לא) שבעתים. שבע לכד וכך את הכבשה ישלם ארבעתים כענין וארבע. צאן תחת השה וכן שבעתים יוקם קין והענין כאור שבעת הימים ובעבור שרוב תשלומי הגנבה הנמכרת הם חמשה וקרוב בנמצאים שנים על כן אמר שבעתים. כל הון ביתו יתן עד שישלם שבעתי׳ וכבר אמר השם ונמכר בגנבתו: (לב) אבל הנואף אשת איש הוא חסר דעת כי אם ישחית אדם נפשו הוא סבב ההשחתה וזהו הוא יעשנה: (לג) נגע. השם וביא עליו נגעשכענין וינגע ה׳ את פרעה. וקלון שיהיה נבזה בעיני כל רואיו. וחרפתו בשכבו עם אשת איש לא תמחה מפני בני אדם: (לד) חמת גבר. כי הקנאה מולדת החמה וגבר הוא בעל האשה כי בעלות חמתו היה מקנא בו לשכבו עם אשתו: (א) בני שמור: (ג) על לוח לבך

שבת קדשך נתת: ואשת ו׳ וסימ׳ נמסר בישעיה סימ׳ נ״ד: ובגדיו ד׳ וסימ׳ נמסר בסדר תצוה: יהלך ג׳ וסימ׳ צדק לפניו יהלך. בחקתי יהלך ומשפטי שכר. אם יהלך איש על הגחלים. וא׳ ויהלך אט: יגנוב ב׳ א׳ חסר וסימ׳ לא יבוזו לגנב. כי יגנב איש. בתרא חסר: שבעתים ו׳ וסימנ׳ בסדר בראשית: תמחה ב׳ וסימ׳ וחטאתכם מלפניך. נגע וקלון ימצא: ולא יחמול ד׳ וסי׳ ואחרי כן נאם ה׳ אתן את צדקיהו מלך יהודה. וישלך עליו ולא יחמול. יסבו עליו רבוו. כי קנאת חמת גבר: יחמול ד׳ מלאי׳

כמשמעו ואף על ע״ג יש שהיא מיוחדת ללא לך: יבוזו וגו׳: (לא) ונמצא וגו׳: (לב) נואף אשה וגו׳. מחוברים כדבור אחד וכ הגנב גנבה אין לבוזתו ו הנואף למה כי לרעבון לא עושה ואולי אין לו מה וכשנמצא יש לו תקנה אין ולכל היותר ישלם ם כלומר תשלומי כפל ואפילו חמשים על אחד. רשים שבעתים כמו גונב לוו וטבחו שמשלם חמשה תשלומי כפל על הכלים כמה): (לא) את כל הון תן. ואפי׳ צריך למכור ר לו על זה מכל מקום תקנה ומתחלה מחמת שה. אבל: (לב) נואף סר לב. הוא שהרי לא עשה: משחית נפשו הוא. בזמה: (לג) נגע וקלון על עבודת גלולים ועל עריות הנגעים באים: כי קנאה. מתקנא בו ן בו חמתו של הקב״ה גבור על כל ולא יחמול נקם: (לה) לא ישא. לכל ממון לכפר על אשר ודבק בעבודת גלולים. דרשו לא יבוזו לגנב. הגנב מאחר חבירו הולך המדרש ועוסק בתורה. ישלם שבעתים. סופו ה דיין ומורה הוראות שבעתים אלא תורה מזוקק שבעתים (תהלים (א) בני שמור אמרי: (ב) ותורתי כאישון שחור של עין שהוא דומה כמו אישון לילה: אחותי

תולדות אהרן אשה זונה. נזיר סג סוטה ד הוריות י (סוטה פו): ואשת איש. סוטה ד: היחתה. סנהדרין קו: לא יבוזו. עקידה שער לט עקרים מ״ג פכ״ג: נואף אשה. ס.סדרין לח נט: קשרם. נדרים סב קידושין ל.:

רלבג

ת אנרש והנה קרא זאת האשה אשת רע לסורות כי הש״י לא יתן כמו זאת האשה המנאפת קראה נכריה לפי שאינה אשתו אבל היא אשת איש אחר: אל תחמוד. יופי האשה המנאפת אל תקחך בעפעפיה אשר צורת הבטתה בהם מושכת האדם לחשוק בה: כי בעד אשה י בעבור אשה זונה יבא איש עד ככר לחם ר״ל שלא ישאר לו מהונו כי אם ככר לחם בונו בה כאמרו ורועה זונות יאבד הון והנה ראוי לאדם להשמר מאד מנפול במצודה ם לה כה לצוד נפש יקרה מצד קלות התפתות האדם אל המשגל: היחתה. הנה רמז שאי אפשר יש חותה אש בבגדיו ולא תשרפנה בגדיו: אם. או שילך על הגחלים לא תכוינה רגליו: וגו׳ לא ינקה. שלא ישיגהו עונש נפלא ראה והתבונן איך הוא מגונה מאד ענין הניאוף: הנה . האנשים לגנב כי יגנוב וגו׳: ונמצא ישלם שבעתים. ואם נמצא לנפשו המזון בזולת הגנבה ם על גנבתו כשישלם על אחד שבעה גם כל הון ביתו יתן או ישיה הרצון בזה והוא יותר נכון א הגנב בבית בעל הגניבה הנה נתפייס עם בעל הגניבה כשישלם לו על אחד שבעה גם יתן ון ביתו ויניחהו ובספרו יתרצה לו בעל הגניבה בלי ספק ולזה הוא מבואר שלא ישיגהו בזה בשת מהאנשים כאשר לקחו למלא נפשו כי ירעב גם לא ישיגהו נגע בגופו מבעל הגניבה כי בכופר ובבהמה יתרצה לו והנה לנואף ראוי שיבוזו כי הוא לוקח לעצמו חוק הבעל וגוזלו ממנו לא למלא נפשו כמו הענין בגנב אבל ישחית עצמו בניאוף בחסרון החומר היסודי ולהותו הטבעי ברבוי המשגל ולזה הוא מבואר כי נואף אשה הוא חסר דעת וזה כי משחית נפשו הוא יעשה זאת הפעולה המגונה והוא ימצא נגע וקלון וגו׳: נגע וקלון ימצא. מבעל האשה אשר ימצאהו וימצא קלון מכל האנשים שידעו זה בהפך הגנב הגונב למלא נפשו והנה זה הקלון הוא חזק ומתמיד עד שלא תמחה לעולם חרפתו ואמרו כי ימצא נגע המתגבר על הנואף עם אשתו כי קנאה חזקה ולא יחמול עליו מלהכותו מכת אכזרי. באי זה נקם שיוכן לו להנקם ממנו וא״ת שיתרצה בממון כמו הענין בגנב הנה לא ישא פני כל כפר ולא יאבה כי תרבה שוחד: בני שמור אמרי. בלבבך והם ספורי התורה ומצות התורה תצפון אתך לשמרם: שמור מצותי וחיה. מצות התורה ותשיג החיים הנצחיים ושמור תורתי כשמרך אישון עיניך ולא די לך במצות שתשמרם בלבבך אבל צריך וגו׳: קשרם. אבל צריך שתקשר על אצבעותיך לעשות אותם ואמר אצבעותיך כטעם אמרו מעשה אצבעותיך. כתבם על לוח לבך שיהיו בזיכרך תמיד: אמור

מצודת דוד

עפעפים: (כו) כי בעד אשה זונה. בעבור חמדת אשה זונה בא האדם לרב עד כי ישאל ככר לחם: תצוד. בחלקת אמריה תצוד את הנפש עם שהיתה נקיה מעון: (כז) היחתה. וכי אפשר שיאחז איש בחיקו את האש ולא תשרפנה: (כח) אם יהלך. וכי יהלך איש על גחלים ולא תשרפנה רגליו: (כט) כן כן הוא הבא אל אשת רעהו כי כל הנוגע בה לא ינקה מעונש הראוי: יבוזו. אין מרבים לבזות את הגנב כאשר יגנוב למלא נפשו כי רעב הוא וגנב לסבור הרעבון וכמעט לאונס יחשב: (לא) ונמצא. וכאשר ימצא יוכל לתקן בתשלומין ממנו בעל הגניבה: את כל הון. ר״ל הלא לא יתן יותר מכל הון ביתו אבל לא נגע עד הנפש: (לב) נואף אשה. אבל המנאף עם אשה הוא חסר לב והרוצה את נפשו עשה יעשה כזאת הואיל ואין לו הכרחית כגונב ממון: (לג) נגע וקלון ימצא. מן השמים ימצא נגע כי ע״י ג״ע הנגעים באים ומן הבריות ימצא קלון: לא תמחה איך נשכחת: (לד) כי קנאה. הקנאה תעורר חמת הבעל ולא יחמול עליו ביום אשר תמצא ידו לנקום נקם ותסיים א״כ הדבר שמור ולא תשכח: (לה) לא ישא יש נושא פנים של כל מין ממוני שכופר להעביר הקלף בעבורו: ולא יאבה. לא ירצה להמול אם תרבה שוחד והוא כפל ענין במ״ש: ז (ב) וחיה. בעבורם

מצודת ציון

תשיחך. מלשון שיחה ודבור: (כו) ככר לחם. כן נקרא לחם שלם: (כז) היחתה. ענין ש איכת האש ממקומו כמו לחתות אש מיקוד (ישעיה ל): בחיקו. ר״ל בבגדו שנגמל החיק: (כח) תכוינה. ענין שרפה כמו כויה תחת כויה (שמות כא): (לג) וקלון. בזיון: תמחה. ענין מחיקה: (לד) קנאה. נקמה: חמת. מלשון חמה וכעס: (לה) כופר שוחד. ענינם כמו פדיון: (א) תצפון. תסתיר: (ב) כאישון. הוא בת העין ובעבור קטנות צורת האיש הנראה בה קרוי אישון כמו האמינון אחיך (ש״ב)

ד אמר לחכמה אחתי את ומדע
לבינה תקרא: ה לשמרך מאשה
זרה מנכריה אמריה החליקה: ו כי
בחלון ביתי בעד אשנבי נשקפתי:
ז וארא בפתאים אבינה בבנים
נער חסר לב: ח עבר בשוק אצל
פנה ודרך ביתה יצעד: ט בנשף
בערב יום באישון לילה ואפלה:
י והנה אשה לקראתו שית זונה
ונצרת לב: יא המיה היא וסררת
בביתה לא ישכנו רגליה: יב פעם
בחוץ פעם ברחבות ואצל כל פנה
תארב: יג והחזיקה בו ונשקה לו
העזה פניה ותאמר לו: יד זבחי
שלמים עלי היום שלמתי נדרי:
טו על כן יצאתי לקראתך לשחר
פניך ואמצאך: טז מרבדים רבדתי
ערשי חטבות אטון מצרים: יז נפתי
משכבי מר אהלים וקנמון: יח לכה
נרוה דדים עד הבקר נתעלסה
באהבים: יט כי אין האיש בביתו

ג׳ אמרי נא. ג׳ · ג׳ · ב׳ · ג׳ מפיק ס׳ · ב׳. א׳ זירי בתרי ליש׳ או בשתי · ב׳ ר״פ בסי׳ · ג׳. ג׳ ב׳ חס׳ ג׳ · ב׳ במכבשיו · ג׳. ס׳ ול׳ מלעיל · ב׳. ג׳ · ג׳. ג׳ י״א פסו׳ · ריש׳ וסו׳ נו״ן · ד׳ חד מ״ל ג׳ · ג׳

תרגום

דלבך: ד אמר לחכמתא אחתי
אנת ומודעתא קרי לביונתא:
ה דנטרך מן אתתא
חילוניתא ומן נוכריתא
דשעיען מלהא: ו מטול דמן
כויא זערתא דביתי אדקת
ומן חרכין דדירא: ז וחזית
בשברי ואסתכלית בטלאי
ותמהית בחסיר רעיונא:
ח עבר בשוקא לקבל פנתה
ובארחא דביתה מהלך:
ט ברמשא במערב יומא
בחשוכא דליליא ובחבירה:
י והא אתתא לעורעיה
באסכמא דזניתא דמפרדא
לבא דעלימי: יא ומרדתא
היא ופרדתא בביתא לא
שכנן רגלהא: יב בעדנא
בשוקי בעדנא בשקקי ולקבל
כל פנתא דיאיא כמנא:
יג ואתקפת ביה ונשקתיה
ואחצפת אפהא ואמרת ליה:
יד דבחי דקרבני עלי יומנא
שלמית נדרי: טו מטול היכנא
נפקית לאורעך דמפכא הוית
לרגשא ואמרת אדברנך:
טז בתשויתא שוית ערסי
ובקרמא קרמתא מצראה: יז רסית על ערסי מורא וכורקמא וקונמא: יח תא
נתבסם ברחמתא עד צפרא ונעסק חד לחד ברגאנתא: יט דגברא לית הוא בביתא

אבן עזרא

לבך. שלא תשכחם: (ד) ומודע. קרוב הידוע: (ה) לשמרך. כי קרוביו של אדם ישמרוהו מדרך רע: (ו) נשקפתי. אלה דברי שלמה וטעמו נגליתי ונראיתי למשקיפים אותי כדי שישמחו בני אדם בראותו וכן נשקפה ותיבב וטעם הנשקף להראות עצמו והמשקיף לראות אחרים: (יא) המיה. כדי שתשמיע קולה למבקשיה באפלה. סוררת דוברת סרה. ישכנו בלשון זכר והנכון תשכונה: (יב) ואצל. עד שתמצא חסר לב: (יג) ותאמר. נשתנה בעבור ההפסק כי לו מלה זעירה וכן ישפטו הם: (יד) זבחי. דוברת לו כזבים: (טו) חטובות. מחוטבות תבנית היכל: (יז) אהלים. חסר וי״ו: (יח) דודים. אהבים אתן את דודי: (יט) האיש. ולא אמרה אישי כי אינו נחשב בעיניה מאומה בזנותה עם אחרים:
הכסא

וסימ׳ בחבקוק סימ׳ א׳: אחותי את ב׳ דסמי׳ וסימנם אמרי נא אחתי את. אמר לחכמה אחתי את: בבנים ב׳ וסימ׳ ואני אמרתי איך אשיתך. אבינה בבנים: בערב ב׳ רפי׳ וסימ׳ או בשתי. בערב יום באישון לילה: הומיה ג׳ ב׳ חסרי׳ וחד מל׳ וסימ׳ תשואו׳ מלאה. המיה היא וסוררת. אשת כסילו׳. קדמא מל׳: והחזיקה ב׳ וסימ׳ במבושיו. והחזיקה בו ונשקה לו: מרבדים ב׳ וסימני׳ מרבדים רבדתי ערשי. מרבדי׳ עשתה: דודים ד׳ חד מל׳ וסימן והנה עתך עת דודי׳. למשכב דדים. לכה נרוה דדים. שתו

רשי

(ד) אחותי את. קרבנה ל[...] ומודע. קרוב כמו בועז מ[...] קרובנו (רות ג) כלומר [...] אלך תמיד: (ו) [...] הבחנתי וראיתי: (ח) [...] פנה של זונה ומכודת גי[...] (י) והנה אשה. כמש[...] ד״א אחד מן אפיקו[...] שית זונה. כמו שנ[...] (שמואל ב׳ י׳) כלומר [...] זונה: ונצורת לב. כ[...] נצירה (ישעי׳ א) המוקפת [...] וכן לבה של זו מוקפי [...] אולת: (יא) וסוררת. [...] הדרך: (יד) זבחי שלמי [...] כלומר סעודה גדולה [...] כי היום הקרבתי נדרי [...] (טו) ואמצאך. כדי שא[...] (טז) מרבדים. בגדי [...] ודוגמתו בסוף הספר [...] מרבדים עשתה לה: [...] ערשי. קשטתי: חטוב[...] מצרים. מהוללות [...] פשתן חשובין הבאים [...] שהם הפשתן מצוי כדכת[...] (ישעיה יט) ובושו עובדי [...] אטון תרגום מיתריהם [...] (יז) נפתי משכבי. כנפו[...] כמניף בסודר בבית [...] להביא הרוח מלמעלה [...] ודונש פי׳ לשון קטור וא[...] לו דמיון: (יט) כי א[...] בביתו. ראיתם שסילק [...] שכינתו וכל טוב נתן [...]
לד״ר

תולדות אהרן אמר לחכמ[...]
גו שבת קו[...]
כד סוטה יא קידושין ל [...] לשמרך. זוהר ויצא: בחלון שער סו: בנשף. ברכות ג: וי[...]
שבת נג: מרבדים. שבת קיד: נתעלסה. מנחות סו: אין האיש. סנה[...]

רלבג

אמור לחכמה אחותי את. לאהוב אותה. ומודע לבינה תקרא ר״ל שכבר תאמר שהיא מודע לך וקרוב כטעם ולנעמי מודע לאישה בדרך שתתחבר תמיד לחכמה ולבינה: לשמרך מאשה זרה. וזה ישמרך מהמשך אחר אשה זרה והיא הנפש המתאוה. מנכריה שהיא מושכת האדם בחלק דבריה וזה כי החכמה והבינה הם אהובות וחושקות למודיהן אהבה נפלאה עד שיבואו בעבורם אל התאוות הגשמיות והיה צריך לך זה לשמרך ממנה לפי שפתיותה חזק למפוך הסכלים אליה ואמר המשל לסורות על רוב פתיותה לסכלים: כי בחלון. הנה בחלון ביתי נשקפתי בעד חלוני: וארא בפתים. וראיתי בפתאים אשר דרכם להתפתות לסכלותם וביונתי בבנים קטני השנים והנה נער צעיר שנים חסר השכל ממנו והוא עובר בשוק אצל זויות והולך דרך בית האשה הזרה וזה הי׳ בנשף בערב יום בעת הנשף בערב יום בחשך לילה ואפלה והנה הוא הי׳ בא אל האשה הזאת: והנה האשה לקראתו. וגם האשה באה לקראתו ערות זונה ונצורת לב שערותה מגולה והלב מכוסה לבד כי עד הלב תגלה עצמה וזה מהפלג׳ המשל כי דרך הזונה לגלות כנף בגדים שתהיה גלוית הערוה כדי שיתעוררו האנשים לבא עליה ולא תשאיר מגופה מכוסה בבגדיה כי אם מן הלב ולמעלה ולפי הנמשל הנה הלב מכוסה בזה השועל כי לא יוכל הש[...] פעולתו עם המשך אל התאות: הומיה היא וסוררת. הנה היא משמעת קולה בהפך חק האשה [...] נוט׳ מבי׳ בעלה לא ישכנו רגלי׳ בביתה: פעם בחוץ. אך תלך פעם בחוץ ופעם ברחובות ותארוב או[...] וזויות מהרחובות והחוצות אם תמצא שם נואף: והחזיקה בו ונשקה. כאשר תמצאהו החזיקה לו למשוך לבו אל הניאוף: זבחי שלמים. לא בושה מלאמר לו אלו הדברים הנה זבחי שלמים [...] שלמתי נדרי בבית המקדש ולזה יש לי הרבה בביתי מבשר זבח השלמים: על כן יצאתי לקראת[ך] פניך שתאכל עמי ואמצאך: מרבדים. הנה רבידים ותכשיטים יפים שמתי על מטתי והנה ש[...] מכרותות ארזים או שאר עצים והחבלים המסורגים בו הם מיתרים ממצרים ר״ל שהם נעשים מ[...] שבמצרים כי שם השם הנבחר: נפתי משכבי. ושמתי בו מאבקת הבשמים טובי הריח כדי שיענ[...] יותר: לכה נרוה דודים עד הבקר. יחד נשמח באהבים כי אין לנו מונע עתה: כי אין בנ[...] וא״ת הוא קרוב ויבא הנה הלך בדרך מרחוק ואם תאמר אולי יבא הלילה מדרכו תדע באמת כי [...]
הכסף

מצודת ציון

(פ״ב יג) שבאה תוספות הנו״ן להקטינו ולהשפילו: (ד) ומודע. ענינו כמו קרוב על כי הקרוב ידוע לאדם ומכירו כמו ולנעמי מודע לאישה (רות ב): (ו) אשנבי. ענין חלון כמו בעד האשנב (שופטים ה׳): נשקפתי. ענין הבטה ולפי שהמביט לחוץ נראה גם הוא למביט בו לזה אמר נשקפתי וכן בעד החלון נשקפה (שם): (ח) פנה. זוית: יצעד. ענין פסיעה והלוך: (ט) בנשף. ענין חושך כמו אך חושך ישופני (תהלים קל״ט): באישון לילה. בשחרות הלילה כמו באשון חושך (לקמן כ): (י) שית. ענין שימה ותקון: ונצורת. מל׳ מצור וכן נוצרים באים (ירמיה ד׳): (טו) לשחר. ענין דרישה: (טז) מרבדים. מצעות נאים לקשוט כמו מרבדים עשתה לה (לקמן לא): ערשי. מטתי כמו ערש יצועי (תהלים קלב): חטובות. ענין כריתה וחתוך כמו חוטבי עצים (יהושע ט): אטון. תרגום של מיתריהם (שמות כו) הוא אטוניהון: (יז) נפתי. ענין הזלה והתכה כמו נופת תטופנה (לעיל ה): מור אהלים וקנמון. שמות מיני בושם: (יח) נתעלסה. ענין שמחה כמו כחיל תמורתו ולא

מצודת דוד

בעבורם תחיה: ותורתי. מוסב על מלת שמור לומר שמור כאישון עינך: אמור וגו׳. ר״ל תהא רגיל בחכמה כאדם באחותו: ומודע. הדבר במ״ש: (ה) לשמרך. למען תשמרך מאשה הזרה ממך שאינה מות אמריה החליקה. אשר מחלקת אמרי פתויה: (ו) כי בחלון ביתי. ד[...] ביתי ואשנבי נשקפתי אל החוץ והוא ענין מליצה לומר שהשכיל בחכמה מעשה הבריות: (ז) וארא בפתאים. ראיתי בחבורות הפתאים והנה הבנתי בין הבנים ההם נער חסר לב: (ח) עובר. כי ראיתיו עובר בשוק אצל [...] הזרה ולפי שאמר למעלה לשמרך מאשה זרה קצר כאן וסמך על המבין: (ט) בעת הנשף למען לא יראוהו אנשים: בערב וגו׳. הוא כפל ענין כדרך ה[...]
(י) והנה אשה. ראיתי והנה אשה באה לקראתו: שית זונה. ר״ל בתקון זונה: ונצורת לב. ונותנת מצור על לבות בני אדם לכנסם תחת ידה: (יא) [...] היא משמעת קול המיה למען ימשכו הזונים אחר קולה: וסוררת. מדברת דברי סרה ונאוף: לא ישכנו. אינה שוכנים בביתה כדרך הנשים: (יב) פעם פעם הולכת בחוץ פעם ברחובות לדרוש אחר מאהביה: תארוב. תשב במארב עד אשר יעברו דרך הפנה ההיא: (יג) והחזיקה. ראיתי שהאשה היוצאת אח[...] ונשקה לו: העזה. חזקה פניה ולא נכלמה: (יד) זבחי שלמים עלי. מה היה עלי זבחי שלמים והנה היום שלמתי נדרי ובאלה יש א״כ עמדי בשר הב[...] (טו) על כן. הואיל ויש עמדי בשר להאכילך לזה יצאתי לקראתך לשחר פניך לבוא אלי והנה מצאתיך: (טז) מרבדים. קשטתי מטתי בקשוט הראוי: חטובות המטה שהם חטובות ביופי רב ומסוגרים שהם במיתרי פשתן הבא ממצרים הנאות ביותר: (יז) נפתי. התכתי על משכבי מור וגו׳ להביא הריח: (יח) נרוה [...] באהבים עד הבקר ונשמחה בה: (יט) כי אין האיש. אל תפחד מבעלי כי איננו בביתו

הָלַךְ בְּדֶרֶךְ מֵרָחוֹק׃ כ צְרוֹר הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדוֹ לְיוֹם הַכֵּסֶא יָבֹא בֵיתוֹ׃ כא הִטַּתּוּ בְּרֹב לִקְחָהּ בְּחֵלֶק שְׂפָתֶיהָ תַּדִּיחֶנּוּ׃ כב הוֹלֵךְ אַחֲרֶיהָ פִּתְאֹם כְּשׁוֹר אֶל־טָבַח יָבֹא וּכְעֶכֶס אֶל־מוּסַר אֱוִיל׃ כג עַד־יְפַלַּח חֵץ כְּבֵדוֹ כְּמַהֵר צִפּוֹר אֶל־פָּח וְלֹא־יָדַע כִּי־בְנַפְשׁוֹ הוּא׃ כד וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ־לִי וְהַקְשִׁיבוּ לְאִמְרֵי פִי׃ כה אַל־יֵשְׂטְ אֶל־דְּרָכֶיהָ לִבֶּךָ וְאַל־תֵּתַע בִּנְתִיבוֹתֶיהָ׃ כו כִּי־רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל־הֲרֻגֶיהָ׃ כז דַּרְכֵי שְׁאוֹל בֵּיתָהּ יֹרְדוֹת אֶל־חַדְרֵי־מָוֶת׃

ח א הֲלֹא־חָכְמָה תִקְרָא וּתְבוּנָה תִּתֵּן קוֹלָהּ׃ ב בְּרֹאשׁ־מְרוֹמִים עֲלֵי־דָרֶךְ בֵּית נְתִיבוֹת נִצָּבָה׃ ג לְיַד־שְׁעָרִים לְפִי־קָרֶת מְבוֹא פְתָחִים תָּרֹנָּה׃ ד אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא וְקוֹלִי אֶל־בְּנֵי אָדָם׃ ה הָבִינוּ פְתָאיִם עָרְמָה וּכְסִילִים

ב' כלי' חד כתי' ס' · ל' . ל' · ל' . ל' · י"ב ב' . ל' · ל' וחד על פת י"א · ד' · כ"ג ר"ף את את · ד' בלים' ל' · ב' חד חס' וחד מ"ל · ב' חד מ"ל ולא תכם · ל"ב · ב' קמה אלמתי · ב' חכמות · ג' ומ"ל . ט'

אָזֵיל בְּאוֹרַח רְחִיקָא׃ כ צְרָרָא דְכַסְפָּא נְסַב בִּידֵיהּ וּלְיוֹמָא דְעִדָּא אָתֵי לְבֵיתֵיהּ׃ כא וְאַטְעֵי יָתֵיהּ בְּסוּגְיָא דְמִלְּהָא וּבְשְׁעִיעוּתָא דְסִפְוָתְהָא תַּפַּתְיֵהּ׃ כב וְהוּא אָזֵל בַּתְרָאָהּ שְׁלְיָאִית הֵיךְ תּוֹרָא דְאָזֵיל לְוַת טִבְחָא וְהֵיךְ כַּלְבָּא לְאֵסוּרָא׃ כג וְהֵיךְ אַיְלָא דְמַפְרִיחַ גִּירָא בְּכַבְדֵיהּ וּמִסְתַּרְהַב הֵיךְ צִפְּרָא לְוַת פּוּחָא וְלָא יָדַע דִּלְמוֹתָא דְנַפְשֵׁיהּ אָזֵיל׃ כד וְהַשְׁתָּא בְנַיָּא שְׁמַעוּ לִי וַאֲצִיתוּ לְמֵימְרֵי דְפוּמִי׃ כה לָא יִסְטֵי לִבָּךְ לְאָרְחָתְהָא וְלָא תִטְעֵי בִּשְׁבִילָהָא׃ כו מְטוּל דְסַגִּיעֵי קְטִילַיָא אַפְּלַת וַעֲשִׁינִין כּוּלְהוֹן קְטִילָהָא׃ כז אָרְחָתָא דִשְׁיוֹל בֵּיתָהּ נָחֲתָן לְקִיטוֹנֵי דְקִבְרָא׃ א מְטוּל הֵיכְנָא חָכְמְתָא תִקְרָא וּבִיוּנָא תַּרְמֵי קָלָא׃ ב בְּרֵישׁ רָמְתָא עַל אָרְחָא אִיתָא וּבֵינָת שְׁבִילֵי קִימָא׃ ג וְעַל תַּרְעֵי בְּפוּמָא דְקִרְיָא וּבְמַעֲלָנָא דְתַרְעֵי מִשְׁתַּבְּחָא וְאָמְרָה׃ ד לְכוֹן גַּבְרֵי קָרֵינָא וְקָרֵי עַל בְּנֵי נָשָׁא׃ ה אִתְבִּינוּ שַׁבְרֵי עֲרִימוּתָא וְשַׁטְיֵי נִסְתַּכְּלוּן בְּלִבְּהוֹן׃

אבן עזרא

(כ) הכסא. ראש חודש שיתכסה בו הירח: (כא) תדיחנו. מדרך הישרה: (כב) וכעכס. כמו תעכסנה פי' תראנה העכסים והם דומים לכבל וכן הפי' וכעכס שהאויל קשה להביא רגלו בו כן הוא קשה להביאו אל מוסר: (כג) חץ. מדמה נגע האל לחץ והטעם עד שיפלח חץ כבדו ולא יקבל מוסר: אל פח. כן מהרה יפלחהו חץ. ולא ידע האויל כי בעבור נפשו שתמות הוא שונא מוסר וזהו הנכון: (כד) ועתה בנים. כי הטעם כבנים: (כה) ואל תתע. מדרך הישרה בעבור נתיבות הזונה: (כז) שאול. שהוא ביתה. יורדות הדרכים ומורידות אותה כפי' כמו מעגלותיה או יורדות רמז לרגליה וכאשר דבר גנות האשה הראה דבר מעלת החכמ' שהיא מיסרת הפתאים: (ג) קרת. קריה: (ד) אישים. עשירים. אל בני אדם עניים כמו כן גם בני אדם גם בני איש והענין יחד עשיר ואביון: (ה) ערמה. שיערימו להסיר הפתיות מהם. ולב. דעת או הבינו ערמה ללב והוא פועל יוצא

תולדות אהרן לזור. שם (תענית סג): ועתה בנים. עקידס שער מו: חללים. סוטה כב ע"ג יום: הלא חכמה. עקידס שער מו כל הפרשה: מרומים. ע"ג יום: אליכם. יומא עא:

רשי

...ר הכסף. הטובים שבהם ...יום הכסא. לזמן המועד ...וכן בכסה ליום חגנו ...פא): (כא) הטתו. לאותו ...ב אליה: ברוב לקחה. ...ודה להרגיל בכך אנשי': ...שפתיה. בדבור חלקלק ...מן הדרך: (כב) וכעכס. ...ם נחש: אל מוסר אויל. ...ממהר לרוץ בשליחות ...לוסר האויל המחויב ...ב"ה כן זה רץ אחריה ...בשל בה ויפלח חצה את ...(כג) כמהר צפור. לרוץ ...ח ואינו יודע כי הפח ...שם בנפשו של צפור: ...עתה בנים שמעו לי וגו': ...א חכמה תקרא. הלא ...מכרזת אליכם דברים ...ם למטה בענין: (ג) לפי ...תקרה הכתובה על השער ...עליה: תרונה. תזעקנה ...א אומרת: (ד) אליכם ...איש ס

...רים.קדמא מל': מוסר י"ב סימ' לא ראו את מוסר ה'. לומנו עליו. מוסר חבל ם מכת אויב הכיתיך מוסר מוסר מלכים פתח. מוסר אשמע. לקחת מוסר שמע בני מוסר אביך. בנים מוסר אב. אויל ינאץ ...ביו. מוסר רע לעוזבי יראת ה' מוסר חכמה ...' ומל' וסימ' חד דמסב-ין שעין וחד דזכאין. וביאורם ...ל אישים. את אישים פעלי

רלבג

...קנות סחורות רבות לא יבא לביתו עד יום הכסה. רוצה לומר בר"ה פי' הוא נקרא כסה כאמרו ...ודש שופר בכסה ואולם נקרא כן כי אז הש"י ע"ד משל יושב על כסא לשפוט תבל בצדק: הטתו ...זה: דבריה החלקים לבו בחלק שפתיה הדיחה אותו מדרך הראוי ומשכה לבבו אל דרכי הניאוף ...יל הולך אחריה פתאום ודומה בזה אל השור אשר הולך מעצמו במהירות אל מקום שיטבחוהו בו ...ים שיבאו במהירות אל העכס לתשבם כי יתקשטו בו ולא ירגישו כי הוא מוכן למאסרם ר"ל ...ותם באופן שלא יוכל להם ללכת כי לא יוכלו להרחיב צעדיהם וגם הוא הוכן לשמרם מלפסק ...לתפארי' ולא ירגישו בזה והנה העכסים הם כמו תכשיטין היו נושאות אותן ברגליהם כאמרו ...ם תעכסנ' והיתה כבוג' בהם למה שזכרנו והנה ילך האויל אחריה פתאום כמו שזכרנו עד יפלח ...ד יפלח חץ. עד שיתתך חץ כבדו כמו שימהר הצפור לבא אל הפח שילכד בו ולא ידע כי בנפשו ...: הנה מתכמת זה המשל להורות' מסכים לנמשל אמרו כי בשוק או כחוץ הלך לזנות כי זה הפועל ...מתאוה הו' מהדברי' אשר הם חוץ מעצם האדם במה שהוא אדם כי זה הכרח הוא לאדם מצד ...א בהמה לא מצד מה שהוא אדם ויאסם זה אל עת החשך כי לא יפותה האדם להמשך אל התאוות ...לו כאור השכל ולזה אמר בתחלה ואראה בפתאים אבינה בבנים וגו' ועת' בנים שמעו לי וגו': אל ...ישט לבך אל דרך שאשה הזרה הזאת המביאה להמשך אל התאוות ואל תהיה טועה בדרכיה. כי רבים חללים הפילה. כי כבר השחיתה והרגה רבים ותקיפים: דרכי שאול ביתה. הנה הדרכים שילכו בהם אל ביתה הם דרכי המות והקבר והם יורדות אל חדרי המות כי לא יושג עמה חיים כמו שקדם אבל תסבב מיתת הגוף והנפש לכן סור מהתפתות בפתויה ושמע לפתוי החכמה והבינה שהם מפתים האדם לתקור בהם באופן שקדם ואמר ממשל בזה המקום להודיע הדברים אשר בהם ישוגו החכמה והבינה ועלמותם ותועלתם באופן מה: הלא החכמה תקרא. אל האנשים. ותבונה תתן קולה לקרוא להם וכדי שישמעו דבריה הן עומדות בראש מרומים עלי דרך להשמיע דבריהם לעוברים ולשבים ולהיישירם אל הדרך אשר ילכו בה והמקום שאפשר שיקרה טעות לפי שיש בו נתיבות רבות היה נצבה שם להורות אי זה דרך ילכו בה: ליד שערים. למקום השערים אשר לפתח הקריה להורות באי זה שער יכנסו כשהתקרבו אל הדרוש במבוא הפתחים אשר בבית שירצו להכנס שם באי זה פתח יכנס להביאו אל הדרוש ואמר זה כי בהרבה מהחקירות הקשות יצטרך להכנס בהם בהקדמו' רחוקות מאד מהדרוש ויעתק מהם אל הקדמו' יתקרבו יותר אל הדרוש וכן מדרגה אחר מדרגה עד הגיעו אל הדרוש והנה החכמה והתבונה יישירו תמיד בזאת החקירה אל הדרכים והסדרים אשר יובילו אליה וזה מאמרם על גד מלילת השיר הבינו פתאים ערמה וגו': הבינו פתאים ערמה. השתדלו להתישר אל החכמה והתשוב שאת הערמה תשלם בהתבוננות במלאכת ההגיון כי היא תיישר השכל

מצודת דוד

...כי הלך בדרך רחוק: (כ) צרור הכסף. אל תחוש פן בלילה יבוא מדרכו ...בידו צרור כספו ויתאחר בדרך עד כי יתום הכסף לקנות בכולם סחורות ...ליום הכסא. לזמן המיועד אשר קבע יבוא הנה והזמן עדיין לא בא: ...פתו. אמר שלמה כן ראיתי שהיא הטתה אותו אחר דעתה ברוב הרגל ...אשר היא למודה לפתות בני אדם ובחלקת מאמר שפתיה הדיחה אותו מדרך ...(כב) הולך. והרי הוא הולך אחריה פתאום כמו השור הבא מעצמו אל מקום ...: וכעכס. וכאשר ירוץ הנחש מהרה בשליחות המקום לייסר האויל בארסו כן היא מסר נמשך אחריה: (כג) עד יפלח. עד אשר נכשל בה ואחזה ...ות כבדו כי מאבד עולמו על ידה: כמהר. הרי הוא כצפור הממהר לעוף אל הפח בעבור הגלה מועטת לאכול מהזרעונים אשר בה ואינו יודע כי ...בפח תהיה באבדן נפשו כן הוא מאבד עולמו בעבור הנאת שעה: (כד) ועתה בנים. הואיל ושמעתם שכן הוא לזאת שמעו לי ואל תהיו כמוהו: (כה) אל ...אל יסור לבך אל הדרך ההולך לבית הזונה ואל תתע מדרך הישר ללכת בנתיבותיה: (כו) הפילה. הזונה במחלקת אמריה: ועצומים. מספר עצום ...(כז) ביתה. דרך ההולך אל ביתה היא דרך שאול ויורדת אל חדרי מות כי בקל יתפתה ומאבד עולמו: ח (א) הלא חכמה תקרא. ר"ל מעלות ...כ הלא נכרת מפאת עצמה וכאלו היא תאמר אמריה להשמיע קולה למרחוק: (ב) בראש מרומים. כאלו עומדת בראש ההרים הרמים להשמיע אמריה למשך אחריה: ...ך. נצבה אצל דרך מקום יתפרשו ממנו נתיבות רבות ומצויים שם אנשים רבים עוברים ושבים: (ג) ליד שערים. וסמוך היא אל מקום השערים אשר לפתח ...: מבוא פתחים. ר"ל מצויים שמה לבוא בפתחים כי השערים השמה פתוחים ושמדים ולזה רבים נכנסים ויוצאים בהם: תרונה. שמה מכרזת החכמה ...ריה וכ"ו הוא ענין מליצה לומר הלא שבחה ידוע וכאלו מכרזת בפרסום רב: (ד) אליכם. ואלה אמריה אליכם אישים וגו': (ה) ערמה. התחכמות והתחבולות

מצודת ציון

ולא יעלום (איוב כ): (כ) צרור. ענין קשר כמו צרור כספו בשקו (בראשית מ"ב): הכסא. ענינו זמן קבוע כמו בכסה ליום חגנו (תהלים פא): (כא) לקחה. ענין למוד והרגל כמו הלוקחים לשונם (ירמיה כג): (כב) וכעכס. הוא אחד הנחש וכן ברגליהם תעכסנה (ישעיה ג): (כג) יפלח. ענין בקוע כמו פולח ובוקע (תהלים קמ"א): כבדו. הכבד שהמרה תלוי בה: פח. רשת: (כה) ישט. ענין נטיה והסרה: תתע. מלשון תועה: (כו) חללים. הרוגים: (ב) בית. מקום: (ג) ליד. למקום: לפי קרת. לפתח העיר: תרונה. ענין הכרוז כמו בחוץ תרונה (לעיל א): (ד) אישים. אנשים: (ו) נגידים. שרים.

אבן עזרא

יולא : (ו) נגידים . כמו נגיד והם דברים משובחים וכן הלא כתבתי לך שלישים מן ושלשים על כלו כי יש למלך משנה גם שליש : (ט) נכוחים. אמת : (יב
ערמה.חסר בי"ת כמו שכן ארץ והטעם שהערמה צריכה חכמה שלא תכון זולתה.ודעת מזמות אמצא וידועת מזימת הדורשים אותי אמצא ואגיע עד תכלית כוונת
לפרש אני חכמה מכרת ויודעת כל ערמה כאילו שכנתי בתוכה וגם אני יורדת לסוף דעת כל מזמה ולפי שהדעת היא הנמצאת אחר החכמה והתבונה אמר
אמצא והטעם כי לא יבצר מן החכמה כל מזמה : (יג) יראת ה' שנאת רע . שנאת מקור בשקל מלאת ורע כלל כל חסרון ופרט ממנו גאה וגאון ו
ופי תהפוכות דרך רע הנהגה רעה ופי תהפוכות שמתהפך מענין לענין ואמר שנאתי כאילו אמר שירא' ה' היא שנאת אלה גם אני שנאתי אותם כטעם הלא משנאיך ה' אשנא ובעל הטעמים שם טעם מפסיק במלת ופי לא ראה זה הפירוש ואולי שמלת ופי דברי החכמה וכאילו אמר' אני חכמה שכנתי ערמה ודעת מזמות אמצא וידעתי כי יראת ה' שנאת רע וגאה וגאון ודרך רע ופי ר"ל מאמר כמו כי על פי ה' וזולתם או הסכמתי ודעתי כמו פה אחד טוב אל המלך תהפוכות שנאתי כי החכמה והתהפוכו' שונאים זה את זה כי לא יעמדו בנושא אחד ותהפוכות כולל כל נגד וכל הפך מהטוב והיושר: (יד) לי עצה ותושיה . מפורש . אני בינה לי גבורה ואמר אני בינה ולא אמר לי בינה לפי שהבינה תולדת החכמה ואם אין חכמה אין בינה ואמר לי גבורה כטעם החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים: (טו) בי מלכים ימלוכו. שתעמוד מלכותם או נקראו על שם סופם כמו ועחני קמח . ורוזנים יחוקקו צדק לחקוק חוקי משפט צדק : (טז) כי שרים ישרו . משפט הרי"ש להיותה דגושה בשקל יסבו עליו רביו לולי שאין מקבלת דגש : (יז) אני אוהבי אהב . חסר אל"ף השרש להקל על הל' כמו ואחר עד עתה : (יח) עושר וכבוד

משלי ח

הָבִינוּ לֵב׃ ו שִׁמְעוּ כִּי־נְגִידִים
ל' אֲדַבֵּר וּמִפְתַּח שְׂפָתַי מֵישָׁרִים׃
ז כִּי־אֱמֶת יֶהְגֶּה חִכִּי וְתוֹעֲבַת שְׂפָתַי
י"ו רֶשַׁע׃ ח בְּצֶדֶק כָּל־אִמְרֵי־פִי אֵין
בָּהֶם נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ׃ ט כֻּלָּם נְכֹחִים
ל' לַמֵּבִין וִישָׁרִים לְמֹצְאֵי דָעַת׃
ח' ר"פ ל'. ל' י קְחוּ־מוּסָרִי וְאַל־כָּסֶף וְדַעַת מֵחָרוּץ
נִבְחָר׃ יא כִּי־טוֹבָה חָכְמָה מִפְּנִינִים
ב' וְכָל־חֲפָצִים לֹא יִשְׁווּ־בָהּ׃ יב אֲנִי
חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה וְדַעַת מְזִמּוֹת
ל' אֶמְצָא׃ יג יִרְאַת יְהוָה שְׂנֹאת רָע
ל'. ל' גֵּאָה וְגָאוֹן ׀ וְדֶרֶךְ רָע וּפִי תַהְפֻּכוֹת
ו' מ"ל שָׂנֵאתִי׃ יד לִי־עֵצָה וְתוּשִׁיָּה אֲנִי
בִינָה לִי גְבוּרָה׃ טו בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ
ל' וְרֹזְנִים יְחֹקְקוּ צֶדֶק׃ טז בִּי שָׂרִים
ב' יָשֹׂרוּ וּנְדִיבִים כָּל־שֹׁפְטֵי צֶדֶק׃
אהבי ק' יז אֲנִי אֹהֲבַי אֵהָב וּמְשַׁחֲרַי
ב' יִמְצָאֻנְנִי׃ יח עֹשֶׁר־וְכָבוֹד אִתִּי הוֹן

תרגום

ו שְׁמַעוּ מְטוּל דְשִׁרִירוּתָא
מְמַלְלָא אֲנָא וּמְמַלֵל פּוּמִי
תְרִיצוּתָא׃ ז מְטוּל דְקוּשְׁטָא
רָנֵא פּוּמִי וְרִיחוּקָא דְשִׂפְוָתִי
רִשְׁעָא׃ ח וּבְצִדְקוּתָא אִנוּן
כָּל מֵימְרֵי פּוּמִי וְלֵית בְּהוֹן
פְּתוּלָא וְעִקוּמָא׃ ט וְכוּלְהוֹן
גַלְיָן לְאֱנָשׁ דְמִתְבַּיַן וּתְרִיצִין
לְאִלֵין דְצָבְאִין בִּידִיעְתָא׃
י קַבִּילוּ מַרְדוּתָא וְלָא כַּסְפָּא
וְגַבּוּ לְכוֹן יְדִיעְתָא מִן דַהֲבָא
סְנִינָא׃ יא מְטוּל דְטָבָא
חָכְמְתָא מִן כֵּיפֵי טָבָתָא וְכָל
מִדַעַם לָא פָּחִים לָהּ׃ יב אֲנָא
חָכְמְתָא דָרִית עֲרִימוּתָא
יְדִיעְתָא וְתַרְעִיתָא מַשְׁכְּחָא
אֲנָא׃ יג דַחַלְתָא דַיְיָ סַנְיָא
בִּישְׁתָא גֵאוּתָא וְרָמוּתָא
וְאָרְחָא בִישְׁתָא וּפוּמָא הֲפִיכָא
סָנְיָא אֲנָא׃ יד דִי לִי הִיא
תַרְעִיתָא וּמִלְכָּנָא וּבִיוּנָא
וּגְבָרוּתָא׃ טו מְטוּל אֲנָא
מַלְכֵי מַלְכִין וְשַׁלִיטֵי אֲנָא
מָשְׁחָא בְּצִדְקוּתָא׃ טז מְטוּל
אֲנָא רַבְרְבָנֵי מִתְרַבְרְבִין וְסָרְכֵי כְּלְהוֹן דַיָנֵי דִתְרִיצוּתָא׃ יז אֲנָא רָחֲמָא רָחֲמַי
וְאִלֵין דְמַקְדְמִין לִי יִשְׁכְּחֻנַנִי׃ יח עֻתְרָא וִיקָרָא דִילִי מָמוֹנָא

רשי

אישים אקרא : (ו)
נגידים אדבר . דברי
וחשיבות : (ח) נפתל
עקמומיות : (י) מחרוץ
הזהב הוא : (יא) מכ
מרגליות : לא ישוו ב
ידמו לשויה : (יב) שכנתי
אצל ערמה . שכיון שלו
תורה נכנס בו ערמומי
כל דבר : (יג) יראת
רע . זהו המוסר
מכרזת לבריות : (טו) בי
ימלוכו . שהדינים והו
אני מלמדם : (יז) אני
אוהב : אהבי . אהבי
אמר הקב"ה אני אהביה
אהב זו שמעתי מרבי אלי
רבי נתן : ימצאנני . כו"
חמשים

און . אליכם אישים אקרא
י"ז פתחין וסימ' נמסר בס
סימ' ו' : קחו ה' ר"פ
מאתכם תרומה. קחו לכם
דיהושע . קחו נשים והולי
קחו עמכם דברים . קחו
כסף : ותושיה ז' מל' בלי
הפליא עצה הגדיל. עמו עז
ותושיה יראה שמך דמיו
כפלי' לתושיה. לי עצה ול
לתאוה יבקש נפרד . יצא

תולדות אהרן עזיז .
יכנס .
עת : אני חכמה . סוטה
תולדות : יראת ה'. פסחים
לי עצה . אבות יב : בי מלכ
עג גמין סג (פאה כא) :
זוסר הרומה :

רלבג

השכל אל דרכי ההשתדלות והעיון . ופתאים תנו בינה לבבכם בענינים העיוניים : שמעו . כי דברים נכבדים אדבר ופתיחת מאמרי היא דברי יושר ואמר זה שלא יחשוב חושב שהוא מדבר בזה על צד ההפלגה והגוזמא כמשפט המאמר בשירים ובמשלים כי הנה חכי ידבר אמת לא רשע ובזה הנה כל אמרי פי הם בצדק וביושר אין בהם מה שיטה מדרך האמת : כלם נכוחים. כל דברי נכוחי' וישרים למי שיבינם וישיג מה שבהם מהחכמה : קחו . בחרו בלקיחת מוסרי יותר מלקיחת הכסף הדעת אשר אויסיר אליכם הוא יותר נבחר מזהב הנה החכמה היא טובה מכל מרגליות וכל חפצים אחרים שיחפוץ האדם בשאר ענינים זולתי בעיון לא ישוו בה אמרה החכמה לגלות הדברים ההכרחיים בהמצאתה אני חכמה שכנתי ערמה . במקומות שנמצאת שם ערמה ודרך ההשתדלות והם הסדרים ההגיוניים ויצטרך לו גם כן שימצא יראת ה' רוצה לומר לקיחת המוסר במדות ויצטרך לו עוד לשנא רע כדי שיתרחק מדרכיו וישנא מדת הגאוה כי היא מסירה השלימות מהאדם וישנא דרך רע בדעות ודברים המליצים שרשים כוזבים כי אלו ימנעו ממצוא החכמה לפי שהמעיין ירצה להמשיך המאמרים במה שאחר ההתחלות באופן שהוצעו ההתחלות וירצה להמשיך תמיד לשמרם וזה יביאהו לטעות בהם : לי עצה . וזה כי העצה תלקח בדברים העצמיי' כאילו תאמר שהעצה במי שהוא חלוש החום להממו ובשיאכילוהו דברים חמים והנה העצה תהיה בחכמות המיוחדות לצד המעשה כמו חכמת הרפואה עבודת האדמה ומה שידמה להם ולי ג"כ תושיה רוצה לומר השגת השימוש המושכל אשר בדברים

והוא מהותו ומשיגיו העצמיים ואלו הם חלקיו השנה הראשונה להעיר על תועלתם ומהו
לא תצטרך לזכות הדברים ההכרחיים קודם ההשתדלות בה לפי שכבר זכרם אחר החכמה
שצריך שתוקדם תחלה החכמה קודם השתדלות בבינה וכבר זכר זה בביאור כמה שקדם .
לי גבורה ר"ל כי לחכמה יהיה ההשגה בדברים הנמשכים לפי הסדור הטבעי ואמנם מה ש
שיהיה כנגד הסדור ההוא כמו הענין בנפלאות והוא הנקרא גבורה אשר לא יבואו בסבות
הנה החקירה עליו תהי גבורה והנה עוד לבינה השגת הפילוסופיא המדינית אשר בה יתח
באלו הדברי' המדיניים איך ינהגו בהם להעמיד הקבוץ המדיני ומזה ישתתף דבר העונשי
יוטלו על בעלי התכונות הפחותיות ולפי שזאת הפילוסופיא על האופן הראוי ימלוכו
וישורו השרים והרוזנים והנדיבים והשופטים להעמיד דבר ממשפט הפילוסופיא ע
הראוי אמרה הבינה בי מלכים ימלוכו וגו' : בי מלכים ימלוכו . על העם . ורוזנים יחק
על סדר ויושר : בי שרים ישורו . ימשולו : אני אוהביה אהב . ר"ל שלא ימצא מי שאינו
מי שהוא אוהבה וחושק בה יטרח לעמוד על אמתתה והוא ימצאה מפני היותו משחר ודו
תמיד : עושר וכבוד אתי . הנה אתי עושר וכבוד כי בדרכי הבינה יוכל האדם להג
וכבוד מפני שלימותו במדות והתישרו בהם אל השגה זו באופן שלם כי לזאת
סדרים

מצודת ציון

שרים ותשובים : (ז) יהגה . ידבר : (ח) נפתל . עקמימות כמו ועם עקש תתפתל (תהלים י"ח) :
(ט) נכוחים . ענין יושר כמו עשות נכוחה (עמוס ג) : (י) מחרוץ . מין זהב טוב : (יב) מזמות .
מחשבות : (יג) גאה וגאון . שניהם ענין גאוה : (יד) ותושיה . תשות הכח : (טו) ורוזנים . שרים :
יחוקקו . מל' חוק וגזרה : (טז) ישורו . יעשו שררה וממשל : (יז) אהב . כמו אוהב : (יח) עתק .
חוזק

מצודת דוד

ותחבולות להערים להסיר הפתיות : הבינו לב . תנו בינה אל הלב : (ו) נג
ר"ל דברים חשובים ונכבדים : ומפתח שפתי . מה ששפתי פותחים לדו
דברים מישרים וכפל הדבר במ"ש : (ז) ותועבת וגו' . דברי רשע מתעבור
מלדברם : (ח) בצדק כל אמרי פי . נאמרים בצדק : (ט) למבין . למי שיש ב
להבין אמרים : (י) ואל כסף . ר"ל היו רוצים לקחת מוסר תוכחתי מלקחת את הכסף : (יא) וכל חפצים . כל הדברים שאדם חפץ ורוצה בהם לא ידמו
(יב) שכנתי ערמה . אני שוכן בערמה ר"ל א"א לעשות תחבולות להערים להנצל מיד היצה"ר המסית בזולת חכמת התורה : ודעת . אני ממציא להודיע כ
העוזרים על הנצל מיד היצה"ר המסית וכפל הדבר במלות שונות : (יג) יראת ה' . תוכן יראת ה' היא לשנוא את הרע והם הגאות ודרכי עבירה והמהפך את
ממחשבות לבו : שנאתי . ר"ל את כל אלה שנאתי גם אני : (יד) לי עצה . בי ימצא עצה להנצל מיד היצר הרע המסית : ותושיה . ר"ל על ידי יותש כח היצר כ
אני בינה . אני הנותן בינה להלחם למולו : לי גבורה . על ידי יתגבר עליו וכפל הדבר פעמים הרבה כדרך המליצה ולחזוק הענין : (טו) בי מלכים ימ
על ידי תתקיים מלכותם אם יתנהגו במשפט התורה : יחוקקו צדק . על ידי עשו חוקים צודקים וישרים : (טז) בי שרים . על ידי תתקיים ממשלת השרים וש
שבכל השופטים כי כאשר ילכו בחוקות התורה תמשך ממשלתם : (יז) אוהבי אהב . אוהב אני את האוהבים אותי : ומשחרי . הדורשים להבין אמרי ימצאו בי נ
הרבה : (יח) אתי . על ידי ישיג עושר וכבוד : הון עתק וצדקה . ישיג הון חזק

עתק: ענין עוכי וחוזק וכן יצא עתק מפיכם וצדקה במקום כטעם הצלחה וכן יתכן לפרש וצדק משמים נשקף: (יט) טוב פריי. ותבואתי מכסף נבחר. ותבואתי מכסף נבחר או מלת נבחר כאילו אמר נבחרת כמו תפלתך השיא אותך והראשון נכון והטע׳ על המתחייב מןהחכמה מתיקון הנפש והנהגת המדינ׳:(כ) באורח אהלך. דברי החכמה כדברי החכם והטעם כי מי שרוצה החכמה צריך שיתנהג כזה הדרך ואמר בתוך נתיבות משפט לבל יטה ימין ושמאל מהדרך האמצעי: להנחיל. יש. הוא כנוי לקנין הנצחי הנקנה לנחלה עולמית וגם כינוי לקנין הממון יש זהב ורב פנינים וכלי יקר ויש כלל ואחר כן פרט זהב ורב פנינים וכלי יקר וכן טעם ואוצרותיהם: (כב) ה׳ קנני ראשית. זה גם מדברי החכמה קנני מל׳ קונה שמים. ראשית דרכו כלו׳ ראשית כוונתו בבריאה כמו כי הוא ראשית דרכי אל. קדם מפעליו מאז קדם כמו ראשית והטעם קדימה לעולם קדימת חיוב לא קדימת זמן כי הזמן מכלל הנבראים כאמרו ה׳ בחכמה יסד ארץ: (כג) מעולם. דרך המקרא לסמוך הקדומים למלת עולם כמו מעולם אל גוי מעולם הוא כלומר קדמון נסכתי נבחרתי כמו נסיכי סיחון. מקדמי ארץ מקדמוני ארץ: (כד) באין. חוללתי. ענינו עוסקתי וטעמו ענין התחל׳ וקרוב מלשון ואל שרה תחוללכ׳: באין. נכבדי מים. טעמו ובאין נכבדי מים והוא ענין כבדות ורבוי וממנו התכבד כילק התכבד כארבה:(כה) בטר׳ הרים הטבעו. כמו על מה אדניה הטבעו ושניהם עקרם מלשון טבעו בים סוף והטעם על יסודותם הטבועים בעמקי המים: (כו) עד לא עשה ארץ וחוצות. כתרגום בטרם. עשה כמו אני ה׳ עשיתי ארץ וחוצות הם השווקים והטעם על הקרקעית הראויה לישוב. וראש כטעם קדם וכן מעולם נסכתי מראש. עפרות תבל כאילו אמר וקודם עפרות תבל:

עָתֵק וּצְדָקָה׃ יט טוֹב פִּרְיִי מֵחָרוּץ ל׳ . ל׳
וּמִפָּז וּתְבוּאָתִי מִכֶּסֶף נִבְחָר׃
כ בְּאֹרַח־צְדָקָה אֲהַלֵּךְ בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת
מִשְׁפָּט׃ כא לְהַנְחִיל אֹהֲבַי ׀ יֵשׁ ב׳ נחלות
וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא׃ כב יְהוָה קָנָנִי ג׳ . ל׳
רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז׃ כ״ח
כג מֵעוֹלָם נִסַּכְתִּי מֵרֹאשׁ מִקַּדְמֵי־ ל׳ . י״ד . ל׳
אָרֶץ׃ כד בְּאֵין־תְּהֹמוֹת חוֹלָלְתִּי ג׳
בְּאֵין מַעְיָנוֹת נִכְבַּדֵּי־מָיִם׃ ג׳
כה בְּטֶרֶם הָרִים הָטְבָּעוּ לִפְנֵי ג׳
גְבָעוֹת חוֹלָלְתִּי׃ כו עַד־לֹא עָשָׂה ג׳
אֶרֶץ וְחוּצוֹת וְרֹאשׁ עַפְרוֹת תֵּבֵל׃ י״א . ל׳
כז בַּהֲכִינוֹ שָׁמַיִם שָׁם אָנִי בְּחוּקוֹ ל׳ וחד הכינו ב׳
חוּג עַל־פְּנֵי תְהוֹם׃ כח בְּאַמְּצוֹ ג׳
שְׁחָקִים מִמָּעַל בַּעֲזוֹז עִינוֹת תְּהוֹם׃ ל׳ . ל׳
כט בְּשׂוּמוֹ לַיָּם ׀ חֻקּוֹ וּמַיִם לֹא

וּמְזָלָא וְצִדְקְתָא׃ יט טָבִין פֵּירַי מִן דַהֲבָא סְנִינָא וּמִן דַהֲבָא אוֹבְרִיזִין וַעֲלַלְתִּי מִן סַגְיָא גַבְיָא׃ כ בְּאָרְחָתָא דְצִדְקְתָא מְהַלְכָא אֲנָא בְּגוֹ שְׁבִילֵי דְדִינָא׃ כא דְאוֹרִית לְרַחְמַי שַׁגְיָא סַגִּיאָתָא וְסִימָתְהוֹן אֲמַלֵּא׃ כב אֱלָהָא בְּרָאֲנִי בְּרֵישׁ בְּרִיתֵיהּ וּמִן קֳדָם עוֹבָדוֹי מִן רֵישׁ׃ כג וּמִן קֳדָם עָלְמָא אִתְתַּקְנִית מִן רֵישֵׁיהּ וּמִן קֳדָם דְתֶהֱוֵי אַרְעָא׃ כד עַד לָא נֶהֱווֹן תְּהוֹמֵי אִתְיְלִידִית וְעַד דְלָא נֶהֱווֹן מַעְיָנֵי עֲשׁוּנֵי דְמַיָּא׃ כה קָדֵים עַד לָא נִטְבְּעוּן טוּרֵי וְקֳדָם רָמָתָא אִתְבְּנִית׃ כו עַד לָא עֲבַד אַרְעָא וְנַחְלֵי וְרֵישׁ עַפְרָא דְתֵבֵל׃ כז כַּד אַתְקִין שְׁמַיָּא תַּמָּן הֲוֵית וְעַד חָג חוּגְתָא עַל אַפֵּי תְהוֹמָא׃ כח וְכַד אַגְרִים עֲנָנֵי מִלְעֵיל וְכַד אַעְשִׁין מַעְיָנֵי תְהוֹמָא׃ כט וְכַד שָׂם לְיַמָּא תְחוּמֵיהּ וּמַיָּא לָא עָבְרִין לֵיהּ

שערי בינה אמצאנו: (כא) להנחיל אוהבי יש. יש ... רבה: (כב) ראשית ... קדם בריאתו של עולם: (כג) נסכתי מראש. ל׳ נסיכי בני ... קא׳ לה): (כד) חוללתי. ... : (כה) בטרם הרים ... בתוך המים: (כו) ארץ ... ארץ ישראל ושאר ... וראש עפרות תבל. ... לשון: (כז) בחקו חוג ... כו׳. כשרקע חוג הארץ ... חוק גבול כל יעבור: ... ון הקף כמו ובמחוגה ... (ישעיה מד) קונפא״ש ... (כח) בעזוז. כשהגביר ... תהום: (כט) בשומו ... וגזר על ים סוף ... על מנת להבקע לפני משה

להנחיל ב׳ וסי׳ נחלות. אמלא ג׳ וסי׳ לא תהיה ... אערכה לפניו משפט. ... והבי יש: חוללתי ג׳ וסי׳ חוללתי באין תהומות ולפני גבעות חוללתי: וחד הכינו ואינון מן זוגי׳ ... ב׳ וחד חס׳ ב׳ וסימ׳ ... סר׳ רבת׳ במערכת אות

אהרן להנחיל. סוכה כא ב״ב קלד סנהדרין ג אבות יב עוקצין עת זוהר תרומה (נדרים לט): ה׳ קנני: פסחים נד פ: נדרים לט קידושין לא אבות יג זוהר שם ע״ב: לא עשה. תענית ז: בחוקו חוג. (ברכות ג):

...זוב וה״א כפל ענין במלות שונות: (כז) בהכינו שמים שם אני. בי״ת בהכינו בחוקו בשומו בעזוז באמצו כלם נשואי זמן והכוונה אני הייתי מצואה אי לא ...בבריאה וטעם בהכינו כטעם כונן שמים ובמאמר יהי רקיע. בחוקו חוג בעת שחקק הגלגל על פני תהום שהיא המרכז וחוג כמו וחוג שמים יתהלך וקרא ...שוי לעשות בו רושם העגולו׳ מחוגה על שם החוג הנרשם בו ומלת בחוקו דינו להיות דגוש כי שרש חקק מן וחקות עליה או יהיו שני שרשים בענין אחד ...ק ומזה השרש מי יתן בספר ויוחקו: (כח) באמצו שחקים ממעל. הוא לשון אימץ וחוזק וטעמו כטעם בהכינו. בעזוז לשון עוז הוא לשון כח וחוזק והוא ...א שלם והושאל התוקף והחוזק למים כמו ובמים עזים נתיב׳ וכן הושאל לו גם הטלטה באמרו את מי הנהר העצומי׳: (כט) בשומו לים וגו׳. כאמרו אשר

רלבג

...ירו לקנין אלו השלימיות. ואתי הון עתק וקנין הצדק והיושר במדות: טוב פריי. ...פריי מזהב והוא נבחר מכסף כי ההליכה באורח הצדקה והיושר בתוך נתיבות שיהיו ...באו לאמת דבריו ופותרו ושיה שם מחשבות יקימו כל אחד מהדרכים ההם והנה יהיה ...נהיות מבוארת האמת בזה להנחיל אוהבי יש והוא דעת המושכל לנמצא כי בו תגיע ...נושית והפך זה יהיה בדעת אשר לא יסכים לנמצא. ואוצרות אוהבי אמלא מאלו הדעות ...כי מפני אהבת׳ אותו יקושרו בזאת החקירה וימצאו דברים רבים ימלאו בהם אוצרותיהם ...של אמרה הבינה להורות על מעלתה וקדימתה על התכמה ה׳ קנני ראשית דרכו קדם ...אז בבריאת העולם רוצה לומר שבראשית הדברים שקנה אז ועשה קנה הדבר אשר היה ...ה ותבונת השם יתברך בו והם הגרמים השמימיים אבל תדע כי הש״י לא חסר להיות עמו ...ה והחכמה אשר נברא בה העולם כמו שבארנו בס׳ מספר מלחמות ה׳ ושם התרנו ...ופלות בזה והנה מעת היות הזמן קנני קדם מפעליו האחרים: מעולם נסכתי מראש. ...עולם נתנה לי הגבורה והשררה והגדולה. מקדמי ארץ בראשית מה שנברא בארץ: באין ...חוללתי. קודם היות תהומות נבראתי כי השמים קודמים במעלה ובמציאות על התהומות קודם שיהיו שם מעינות ונהרות רבות מהמים: בטרם. שהטבעו ההרים על מכונם ולפני שימצאו גבעות חוללתי: עד לא עשה. הש״י ארץ וחוצות הנכבד שבעפרות תבל והגבוה מהם והוא מקום הנגלה מן הארץ וזו ג״כ ארץ וחוצות והנה כפל הענין במלות שונות: בהכינו. בעת שהכין השם יתברך השמים להיות במספר ובתכונה ובמרחק ובגודל שהם בו והכוכבים אשר בהם כדי שיצאו להמצא מהם אלו התנועות אשר בו העולם השפל שם הייתי כי בתבונה כונן הש״י השמים כמו שקדם כאשר חקק הש״י מחוגה על פני תהום שהוא כדור הארץ כמו שבארנו בפרשת בראשית והוא כמו מרכז לגרם השמימיי ולפי המחוג׳ היא המציאה השמים סביבם במשכו רגלי המחוגה היא זה מזה בגלגל גלגל: באמצו שחקים ממעל. כאשר אמץ שחקים ממעל ונתן להם חוזק וקיום עד שהם חזקים כראי מוצק וזה היה אפשר כאשר רצה הש״י שיקבל איכות דומה ומתיחס׳ לקושי כאמרם להיות היו השמים ביום ראשון בשני נקרשו. בעזוז עינו׳ תהום ר״ל כאשר נתן הש״י עוז וקושי למה שהיה מהחומר הראשון אצל עינות תהום והוא כדור הארץ כי זה כולו נעשה בתבונה וזה כי לולי עוז הארץ וקיומה לא היה באפן דרך לתנועת הגלגלים. בשומו לים חקו. כאשר שם השם יתברך לים חוקו שם הייתי וזה היה כשגזר שיקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה

מצודת דוד

...ק׳ הנתן לו מס׳ כי לא יקיפחו שכר תורתו לעוה״ב בעבור הטוב שהשיג: ... . מתן שכר התורה: ותבואתי. מוסב על מלת טוב לומר ותבואתי טוב ...זר ומעולה וכפל הדבר במ״ש: (כ) אהלך. אני מוליך את האדם בדרך ...: (כא) יש. ר״ל יש אתי מוטב הרבה להנחיל את אוהבי ואמלא את אוצרותיה׳ ...: (כב) ה׳ קנני. ברא אותי להיות קנויה לו וכן קונה שמים (בראשית יד): ...רכו. בתחילת הבריאה: קדם. קודם מעשיו: מאז. מכבר ר״ל מזמן רב: (כג) מעולם. מימות עולם אני נסוכה ומושלת: מראש. אני מן הראשונים מהקודמי׳ ...הארץ כי אמרו רז״ל שבעה דברים קדמו לבריאת העולם והתורה אחת מהם: (כד) באין תהומות. בעוד לא היו תהומות נבראתי אני: (כה) בט״ם. עד ...ו ונקבעו ההרים בארץ ולפני הגבעות נבראתי אני: (כו) עד לא. מוסב על חוללתי לומר חוללתי עד לא עשה הארץ וחוצות והתחלת עפר האדמה המיושבת ...ה וכפל הדבר כדרך המליצה: (כז) בהכינו. בעת הכינו את השמים הייתי שם אני כלומר נבראתי קדם להן: בחוקו. בעת חקק עגול הארץ להיות ע״פ ...ו (כח) באמצו. בעת חיזק את השחקים אשר המה ממעל ובעת חיזק את מעינות התהום: (כט) בשומו. בעת שם לים חוק וגבול אשר מי הים לא יעברו פי ס׳

מצודת ציון

חוזק כמו יביעו ידברו עתק (תהלים לד): (כג) נסכתי. ענין ממשלה כמו נסיכי סיחון (יהושע יג): (כד) חוללתי. ענין בריאה כמו ותחולל ארץ (תהלים צ): נכבדי מים. רבוי המים כמו בעם כבד (במדבר יא): (כה) הטבעו. מל׳ טביעה: (כו) תבל. כן נקראת הארץ המיושבת מבני אדם: (כז) בחוקו. מל׳ חקיקה: חוג. הוא העגול הנעשה ע״י כלי ולה ב׳ ראשים יעמיד ראש האחד במקום עמדו והשני יסבב סביבו ונעשה עגול וכן היושב על חוג הארץ (ישעיה מ): (כח) באמצו. מל׳

אבן עזרא

אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו : (ל) ואהיה. אמון. מלשון כאשר ישא האומן את היונק והוא שם ומשפטו באמון כמו כאשר היתה באמנה ...
משחק אלהים אלהיך שמן ששון. ואהיה שעשועים יום יום יתכן לפרשו ואחר כן ואהי' שעשועים ולא בהיותה באמון. שעשועים שם ולא יפרד כמו נטורי ...
ובא שם מקום תואר כמו והיה ברכה ויתכן לפרש שחסר בי"ת והוא כמו בשעשועים יום יום בכל עת : (לא) משחקת בתבל. יתכן לפרש שזה הפוך ...
פירוש מה שאמר למעלה אמר משחקת בתבל שהיא ארצו פי' משחקת לפניו בכל עת ושעשועי את בני אדם פי' ואהיה שעשועים יום יום. אדם כמו עם בני אדם והטעם כי הם המקבלים והיא המאכלת והשעשוע שוה בשניהם : (לב) ועתה בנים שמעו לי. לשון פיום. ואשרי דרכי ישמורו לשון הפלגה וטעם דרכי כטע' והודעתי להם את הדרך אשר ילכו בה : (לג) שמעו מוסר וחכמו. הקדים המוסר כטעם כל יראת' חטאו קודמת לחכמתו ואל תפרעו יתפרש לבלתי יהפוך הסדר אלא שילמוד המוסר ואחר כן החכמה ויתפרש לבל יהפוך או יבטל או יפסיק המוסר: (לד) אשרי. לשקוד על דלתותי. הטעם על הרגל והקביעות בבתי החכמה ולפי שאמר דלתותי אמר מזוזת פתחי וכפל ענין ויתכן לפרש פתחי פתחי החכמה ודלתותיה ומזוזותיה הם התחבולות שבכל חכמה והם המושכלות הראשונות ומהם יתחברו ההקשות ולהם יחזרו התולדות הצודקות וזה טעם לשמור : (לה) כי מוצאי מצא חיים. כוללת חיים גופנים למה לי חיים בריאות חיי בשרים מה לעני יודע להלך נגד החיים ומזון וחיים לנערותיך וחיי הנפש ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ופירוש מוצאי משיגי חיים והטעם על אשר נכנס בשלום על דרך הפתחים ויפק רצון מה' השיג רצון מאת בוראו : (לו) וחוטאי חומס נפשו. כמו אשר חטא על הנפש שהיא דרך פשיעה או מלשון קולע אל השערה ולא יחטיא והטעם על אשר לא השיג החכמה הפך המוצא והוא על הלומד בדרך שבוש שחומס נפשו מן האמת וכל משנאי הם השונאים החכמה ואין לומדין ...
ע קר או פי' וחוטאי הפושע והמורד בי כלומר השם מגמתו לדבר אחר חומס נפשו כי גורם לה ההעדר וכל משנאי אהבו מות כסל ענין ואמר אהבו מות כד...
קללה ותבואהו : (א) חכמות בנתה ביתה. כמו בנות צעדה. חצבה עמודיה לשון מושאל מחוצבי אבן והטעם על השוואת העמודים באיכה ובזולתה מן הת...
לפרש שאמר חכמות להודיע שהחכמה בנתה ביתה מחכמות שבע וזה טעם חצבה עמודיה שבעה והם עמודי הבית והוא הביאור למאמר חכמות בנתה ביתה ...
נקבה או עמודיה שבעה עמודי החכמה והעמודים הם שבע החכמות שבית החכמה נכון עליהם ויש מפרשים אלה השבעה על מניינים אחרים וכל אחד בוו...
והאמת יורה דרכו : (ב) טבחה. הוא לשון זביחה נחשבו כלאן טבחה וגם לשון בישול לרקחות ולטבחות ולאופו' ושניהם מכוונים מלשון ערב בניקוד הטי'
ובניקוד החי"ת לבישול. מסכה. כמו מזגה וכן יין מזוג יין מסוך והוא תערובת המים עמו וזהו תיקונו לשתיה כבישול למזון : (ג) שלחה נערותיה ...

מקרא ותרגום

יַעַבְרוּ־פִיו בְּחוּקוֹ מוֹסְדֵי אָרֶץ׃
ל וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן וָאֶהְיֶה
שַׁעֲשֻׁעִים יוֹם ׀ יוֹם מְשַׂחֶקֶת לְפָנָיו
בְּכָל־עֵת׃ לא מְשַׂחֶקֶת בְּתֵבֵל אַרְצוֹ
וְשַׁעֲשֻׁעַי אֶת־בְּנֵי אָדָם׃ לב וְעַתָּה
בָנִים שִׁמְעוּ־לִי וְאַשְׁרֵי דְּרָכַי יִשְׁמֹרוּ׃
לג שִׁמְעוּ מוּסָר וַחֲכָמוּ וְאַל־תִּפְרָעוּ׃
לד אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל־
דַּלְתֹתַי יוֹם ׀ יוֹם לִשְׁמֹר מְזוּזֹת פְּתָחָי׃
לה כִּי מֹצְאִי מָצָא חַיִּים וַיָּפֶק רָצוֹן
מֵיְהוָה׃ לו וְחֹטְאִי חֹמֵס נַפְשׁוֹ כָּל־
מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת׃
ט א חָכְמוֹת בָּנְתָה בֵיתָהּ
חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה׃ ב טָבְחָה
טִבְחָהּ מָסְכָה יֵינָהּ אַף עָרְכָה
שֻׁלְחָנָהּ׃ ג שָׁלְחָה נַעֲרֹתֶיהָ תִקְרָא

(מסורה בגליון: ב' ובענין חד חס' · ג' וכל שום בר ל · גם דכו' · ז' · ו' חס'. ט' · ב' עבדיך אלה · ב' · ד' בטעם · ז' · סימן. ב' מצא ק' · ג' · ד' · ד' חד חס' · ג' וחד כלאן מנחם. ג')

[וְכַד] שָׂם שַׁתְאַסְיָא דְּאַרְעָא׃ ל וַהֲוֵית בְּצִדּוֹי מְהֵימַנְתָּא
וְכַד שְׁבּוּחִין הֲוֵית כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא
חֲדְיָא אֲנָא קֳדָמוֹי בְּכָל זְמַן׃
לא חֲדְיָא הֲוֵית בְּתֵבֵל אַרְעֵיהּ
וְשִׁבּוּחַי בִּבְנֵי נָשָׁא׃ לב וְהַשְׁתָּא
בְּנַיָּא שְׁמַעוּן לִי וְטוּבוֹי לְמַן
דְּנָטַר אוֹרְחָתַי׃ לג שְׁמַעוּ
מַרְדּוּתָא וְאִתְחַכַּמוּ וְלָא
תְדִישׁוּן׃ לד טוּבוֹי לְבַר
נָשָׁא דְשָׁמַע לִי וְנִשְׁקוֹד עַל
אַסְקוּפָתִי בְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא
לְמִנְטַר סִפֵּי דְתַרְעָא׃ לה מְטוּל
מַן דְמַשְׁכַּח לִי מַשְׁכַּח חַיֵּי
וְתֶהֱוֵי לֵיהּ רְעוּתָא מִן קֳדָם
אֱלָהָא׃ לו וּמַן דְחָטֵי עֲלַי
מְחַבֵּל נַפְשֵׁיהּ וְכוּלְהוֹן שָׂנְאַי
רָחֲמֵי לְמוֹתָא׃ א חָכְמְתָא
בְּנַת בֵּיתָהּ וְעַתְּדַת בֵּיהּ
שַׁבְעָא עַמּוּדִין׃ ב וְנַכְסַת
נִכְסָתָא וּמַזְגַת חַמְרָהּ וְסַדְּרַת
פָּתוֹרְתָהּ׃ ג וְשַׁדְּרַת טַלְיָתָהָא

הבי"ת בס"ד : יום יום ז' וסימן ויהי כדברה אל יוסף יום יום. על אשר ילקטו יום יום. וא...
ידרשון. לשלמי נדרי יום יום. ברוך ה' יום יום. ואהיה שעשעי' יום יום. לשקד על דלת...
חכמו' ד' קמצי' וסימ' פי ידבר חכמו'. חכמו' בחוץ תרונה. חכמו' בנתה ביתה. ראמות לא...

תולדות אהרן אמון. זוהר תרומה : אשרי אדם. (ברכות ס) : כי מוצאי. ברכות נו תענית ז ב"ב י (ברכות ס) : משנאי. שבת קיד ערוב...
כח : בנתה. סנהדרין לח עקידה שער סח : חצבה. שבת קיו חגיגה יב : טבחה. סנהדרין לח ע"א נח עקידה שם (סנהדרין כב...
סנהדרין לח ע"ג ים:

רשי

משה : בחקו מוסדי
בחיקתו. מל' חקו כמו ...
חקתיך (שם מט) וכן ורק...
(יחזקאל מג) : (ל) את...
אצלו ל' האמונים ע...
(איכה ד) : יום יום ...
שנה : (לא) משחקת בת...
כל דורות הרשעים ש...
ועד נח ומנח ועד אבר...
משחקת עליהם : ...
לפיתי עד בא דור ...
ויקבלוני : (לב) ופ...
שמעו לי : (לג) ואל ...
ואל תבטלו מוסרי : (ל...
לשמור : על דלתותי ...
ראשון לבית המדר...
הכנס' ולצאת אחרון : ...
בנתה ביתה. בח...
הקב"ה את העולם ...
עמודיה שבעה. ...
בראשית. ד"א ז' ס...
בתורה ויהי בנסוע ה...
לעצמו במסכת שבת : ...
טבחה מסכה יינה. ...
כמו יין חזק שאינו רו...
חי : אף ערכה שלחנה ...
לא ויבש : (ג) שלחה ...
אדם וחוה. ד"א מ...

רלבג

הישנה. ומים לא יעברו פיו בדרך שישאר זה המקום ברלה שיהיה נגלה תמיד כאשר חקק מוסדי ארץ והוא החלק הנגלה מהארץ שהוא היסוד למה שיתהוה בה מהצמחים והב"ח : ואהיה. אצל השם יתברך אמון ומגדל ומנהיג הדברים המיוחסים לבינה ובזה אהיה לו שעשועי' יום יום כי תמיד הש"י מתענג ומשתעשע בהשיגו עצמו אשר בזה תושג לו זאת התבונה ובכל עת משמחת אני לפניו והוא עצמותו והשגתו וכמה שאפשר בדברי' הנעלולים מהתבונה אשר אצל הש"י : משחקת בתבל. אני משמחת האנשי' בתבל ארצו. ושעשועי הם את בני אדם כי הם שמחים מאד במה שישיגו מעניני : ועתה בני' שמעו לי ואשרי מי שישמרו דרכי : שמעו. תחלה מוסר המדות ואחר זה חכמו בחכמה ואל תבטלו מהשקידה על החכמה או ירצה בזה אל תפרעו אלו הדרכים שצויתי אתכם שהם מסלול ודרך להשגת החכמה : אשרי אדם שומע לי. להמשך אל מה שאורהו אל השגתי וזה בשישקוד על דלתותי תמיד לשמור מזוזות פתחי עם שיתבאר לו באי זה פתח יכנס בדרש דרוש : כי מוצאי מצא חיים. ...
אותי מצא חיים נצחיים ויוציא רצונו מהש"י ר"ל שהוא יהיה נעזר בו בכל תפלו : ...
נפשו. ואשר חוטא לי שלא ילך במוסרי להתישר להשגתי הוא עושק השלימות מנ...
שישנא אותי וירחיקני הוא אוהב המות והשפסד המוחלט כי אליו דרכו לפי שמי שישנא כ...
גם כן החכמה וזה בלתי צריך אל באור : חכמות בנתה ביתה. הנה התבונה בנתה בי...
כי השגת החכמות קודמת להשגת הבינה והם חצבה עמודיה שבעה ר"ל חכמות רבות...
השבעה יאמר על הרבוי כאמרו כי שבע יפול צדיק וקם הנה החכמות הם עמודי הבי...
טבחה. ואחר זה הכינה מאכל ומשקה לאנשים מחכמות ותבונה : שלחה נערותיה. ...
ותקרא על כנפי מרומי העיר כדי שישמעו כלם דבריה. מי פתי יסור הנה. לקנות מ...

מצודת ציון

מל' אומן וחוזק : בעזוז. מל' עוז : (ל) אמון. ענין גדול הילד והתעסקות בו כמו והיו מלכים אומניך (שם מ"ט) : שעשועים. ענין התעסקות לשמוח : (לג) ואל תפרעו. אל תבטלו כמו תפריעו את העם (שמות ה') : (לד) לשקוד. ענין מהירות כמו שוקד (ירמיה א') : (לה) ויפק. ויוציא כמו יפיק תבונה (לעיל ג') : (א) חצבה. ענין כריתה וחתוך הנופל באבנים : (ב) מסכה. ענין מזיגת היין

מצודת דוד

ה' ללכת מהגבול ולהלאה : בחוקו. בעת חקק יסודי הארץ וכ"ז מוסב ע...
שאמור במקרא שלפני פניו : (ל) ואהיה. הייתי מגודלת אצלו והייתי ל...
בכל יום ובכל עת הייתי משחקת ומשמחת לפניו כבת המשובה לאביה : (לא)
אני היא המשמחת אנשים בתבל ארצו ושעשועי היא עם בני אדם ו...
שמחים בי ואני בהם : (לב) ועתה בנים. הואיל ואני חשובה כ"כ מהראוי שתשמעו לי ואשרי לאלו אשר ישמרו דרכי : (לג) שמעו. בתחלה שמעו המוסר לה...
ה' על פניכם ואח"כ למדו חכמה ואז בודאי לא תבטלו את החכמה הואיל ותקדים לה היראה : (לד) לשקוד. למהר לבוא אל דלתותי בכל יום ולשבת בקבו...
פתחי כדרך השומר שיושב ומשמר בקבע : (לה) ויפק. ומוציא רצון מה' ר"ל ה' יהיה מרוצה לו : (לו) וחטאי. אבל החוטא לי וממאס בי הוא בעצמו גוזל...
מאבדה : כל משנאי וגו'. כפל הדבר במ"ש : ט (א) חכמות. כל אחת מהחכמות בנתה בית לעצמה : חצבה. בנוים על הרבה עמודים וחצובים הימ...
בהשוואה גמורה והוא לדבר הנחמד לעין הרואה : (ב) טבחה. שחטה זבחים ומזגה יינה ואף ערכה שלחנה להאכיל להקרואים : (ג) תקרא. כל אחת תו...
נערותי...

ו קרת. כמו גבי כי אותיות בומ"ף מתחלפות. קרת תרגום עיר והטעם שצלחה נערותיה מכל צד והיא גם עמה' תקרא במקומות הרמים שבעיר כדי שישמעו
) מי פתי. הפתי הוא אשר לו נקבעו בו הפתיות לגמרי ויש תקוה לתיקונו ואמר יש ר הנה כל מר יסור ממקומו ויבא הנה חסר לב ואמר לו כלומר וכן
מרה לחסר לב: (ה) לכו לחמו בלחמי. בי"ת בלחמי מקום מ"ם וכן בי"ת ביין מסכתי כמו והנותר בבשר ובלחם וטעמם כמו הוי כל צמא לכו למים כי
קן לסעודה: (ו) עזבו פתים. תאר לבעלי הפתיות וטעמו עזבו הפתאים וסורו אלי. פ"א קבוץ שם הפתיות כמו תאהבו כתי שבא כדרך אל תהי מרי

כבית המרי ויתכן עוד לפרש שהוא דברי החכמה לנכח הפתאים שאומר להם עזבו דרכיכם פתאים ותחיו כדרך הרפו ודעו כי אנכי אלהים. ואשרו פועל מן כונן אשורי: בדרך בינה. ודרך בינה היא החכמות ובית' הבנוי על השבע' עמודים: (ז) יוסר לץ לוקח לו קלון. ר"ל לעצמו כי הלץ הוא מן המעוותי' שאין תקוה לתקונ'. ומוכיח לרשע מומו חוזר למיסר והוא כפל ענין עם הלוקח לו קלון והטעם הלץ ישנא המיסר והרשע ישנא המוכיח ומגלים קלונם ואומרים דברים מכוערי' ובזויים. פ"א חוזר לרשע מומו לעצמו וכאילו אמר יוסר לץ ומוכיח לרשע במומו ליקח לו קלון וטעמו כי הרשע כל מעשיו נכוחים בעיניו או שהוא עצמו מכיר במומו ואינו רוצה שיוכיחו אדם ויתכן עוד לפרש יוסר לץ כשהמיסר מתלוצץ ומראה שחוק ולגנות כשהוא מיסר לוקח לו קלונכי היוסר שמיסרו ומוכיחו לחרפתו ולבשתו ול־ן יחרפהו וכן מוכיח לרשע ומגלה לו מומו לוקח לו קלון כי הרשע יחרפהו ואילו היה צדיק לא היה מחרפהו הואיל ואומר לו דרך מוסר ולא דרך ליגנות: (ח) אל תוכח לץ פן ישנאך. כי הוא חכם בעיניו. הוכח לחכם ויאהבך כי הוא חפץ בתיקון מדותיו ואין מחזיק עצמו חכם והם שני הפכים:

ד מִי־פֶתִי
עַל־גַּפֵּי מְרֹמֵי קָרֶת׃
יָסֻר הֵנָּה חֲסַר־לֵב אָמְרָה לּוֹ׃
ה לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחֲמִי וּשְׁתוּ בְּיַיִן
מָסָכְתִּי׃ ו עִזְבוּ פְתָאיִם וִחְיוּ וְאִשְׁרוּ
בְּדֶרֶךְ בִּינָה׃ ז יֹסֵר לֵץ לֹקֵחַ לוֹ
קָלוֹן וּמוֹכִיחַ לְרָשָׁע מוּמוֹ׃ ח אַל־
תּוֹכַח לֵץ פֶּן־יִשְׂנָאֶךָּ הוֹכַח לְחָכָם
וְיֶאֱהָבֶךָּ׃ ט תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכַּם־עוֹד
הוֹדַע לְצַדִּיק וְיוֹסֶף לֶקַח׃ י תְּחִלַּת
חָכְמָה יִרְאַת יְהוָה וְדַעַת קְדֹשִׁים
בִּינָה׃ יא כִּי־בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ
לְּךָ שְׁנוֹת חַיִּים׃ יב אִם־חָכַמְתָּ
חָכַמְתָּ לָּךְ וְלַצְתָּ לְבַדְּךָ תִשָּׂא׃ יג אֵשֶׁת
כְּסִילוּת הֹמִיָּה פְּתַיּוּת וּבַל־יָדְעָה

ג' חד מ"ל · ג' חס' · ג' . ג' · ג' · ה' חס' · ג' . ה' · ג' . ג' · ג' . ב' מלעיל מ"ל. · ג' ב' ר"פ דכר ה' נהושע ט · ג' ומ"ל · ג' · ג' . ג' . ג'

דְּתִתְקְרֵין עַל גִּיב רָמָתָא עֲשִׁינָתָא דִּנְצִירָן׃ ד מַן דְּשַׁבַּר גְּנָאתָא נָוֹתִי וַחֲסִיר רַעְיָנָא אֲמַרַת לֵיהּ׃ ה אֶתוּ אֲכוּלוּ לַחְמִי וְאִשְׁתּוּ חַמְרָא דִּמְזַגִית׃ ו שְׁבוּקוּ מִנְּכוֹן חֲסִירוּת רַעְיוֹנְכוֹן וְחִיוּ וְהַלִּיכוּ בְּאָרְחָא דְבִיוּנָא׃ ז דְּרָדֵי מְמִיכְנָא נָסֵיב לֵיהּ צַעֲרָא וּמַכְסְנוּתָא לְרַשִׁיעָא מוּמָא הוּא לֵיהּ׃ ח לָא תְכוּס לִמְמִקְנָא דְּלָא נִסְנְיָךְ אַכֵּים לְחַכִּימָא דְּנִרְחֲמָךְ׃ ט אֲלֵיף לְחַכִּימָא וְיִתְחַכַּם תּוּב אוֹדַע לְצַדִּיקָא וְיוֹסֵף מַנְדְּעָא׃ י שֵׁירוּי דְחָכְמְתָא דַחֲלְתֵיהּ דֶּאֱלָהָא וִידִיעֲתָא דְּקַדִּישֵׁי בִּיוּנָא׃ יא מְטוּל דְּבָהּ נִסְגַּן יוֹמָתָךְ וְיוֹסְפוּן לָךְ שְׁנַיָּא דְחַיֵּי׃ יב אִין חַכֵּימְתָּא לְנַפְשָׁךְ חַכֵּימְתָּא וְאִם תְּהֱוֵי מֵמִיק בִּלְחוֹדָיךְ תִּטְעַן׃ יג אִתְּתָא סַכְלָתָא וּפְרִידָתָא שַׁבְרָתָה וְלָא יָדְעָא טַבְתָא׃

...תי יסור הנה. וילמוד ...כם: (ה) לכו לחמו ...תו ביין מסכתי. ביין ... (ו) עזבו פתאים וחיו. ... הפתיות: ואשרו. לשון ...ו באשורו אחזה רגלי ...: (ז) ומוכיח לרשע ...ום הוא למוכיח שזה ...אינו שומע לו זו היא ...שאסור לדבר עם ... מדרך הישרה אפילו ... ולקרבם: (ט) תן ...כם עוד. לתלמיד הגון ...נדרש אגדה נאמר לנח ...מה הטהורה וגו' (ראשי' ...א ויקח מכל הבהמה ... אמר מה ראה הקב"ה ...אלו אלא שרצ' שאקריב ...הודע לצדיק. חכמה: ...ף לקח. מדעתו ועל (י) תחלת חכמה יראת ... קדושים. היא עיקר (יא) ויוסיפו לך שנות ...גים של חיים הם של פרנסה

...ב' הס' וחד מל' וסימ' ... שדה. על גפי מרמי כסא מרמי קרת. קדמ'
...קח ה' וסימ' ביחזקאל סי' כ"ד: לרשע ה' וסימ' אוי לרשע רע. אמר לרשע צדיק אתה. יסר לץ לקח לו קלון. ואת' תשמע מן ...דמ' דד"ה. ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע: ויוסיפו ל' מ"ל דמ"ל לך שנות חיים ועיין שנוייהון במסר' רבתא בערך יסף: הומי' ג'

אהרן מי פתי. סנהדרין לח: לחמו. ברכות נז חגיגה יד: אל תוכח. יבמות סה ערכין טז עקידה שער סה: תן לחכם. שבת קיג ערובין סה
יבמות כ סוטה יא קדושין סד: חכמת. ע"ג יח זוטר ויולא:

לחכם. הוא ק' לבאר יתרון החכם על הכסיל והטעם כי החכם יחכם מעצמו במה שיותן לו וכן הצדיק יוסף לקח על אשר יודיעוהו והוא כפל ענין: ...ת חכמה יראת ה'. כטעם ראשית חכמה יראת ה'. ודעת קדושים בינה טעמו ותחלת הבינה דעת קדושים ודעת קדושים פירשוהו על השם יתברך כאמרו כי ...ושי' והטעם כי תחלת תולדת הבינ' היא מציאות השם ויתכן לפרש דעת קדושים היא השגת מציאו' השכלים הנפרדים והרוחניות כלם כי ידיעת מציאותם ...נה ומהנה יעלה למציאות המעלה העליונה וכמו שאם אין יראה אין חכמה כן אם אין דעת אין בינה: (יא) כי בי. דברי החכמה הקוראה וטעם כי בי ...לי ובסבתי ירבו ימיך. ויוסיפו לך פירשוהו שחוזר לירא' ולדעת הנזכרת ויתכן שטעם ויוסיפו לך חסר הפעלים כמו ויקבור אותו בגיא והטעם על פרטי ...והמוסרים כי הם יוסיפו שנות חיים כטעם כי היא חייך ואורך ימיך: (יב) אם חכמת חכמת לך. כטעם אם צדקת מה תתן לו. ולצת הוא הפך חכמת. ...את טעמו לבדך תשא העון או העונש כי סמך על דעת הקורא ובא ולצת כמו ונמית והלכת אל הכלים שטעמו ואם נמית וכן זה: (יג) אשת כסילות הומיה. ...סילות הומיה פתיות כלומר כל המייתה שענייני פתיות ופחיתות דבורה אינו אלא פתיות והאתנח שבמלת הומיה והרביע שבמלת פתיות יעמוד כנגד זה הפירוש ...' כאילו אמר ואשת פתיות ובל ידעה מה כי מלת ואשת משמשת גם למטה ורבים כמוהו והטעם כי אשת כסילות הומיה וסוררת אבל אשת פתיות הומיה

רלבג

...שכל ויבא להשלימו: לכו אכלו בלחמי ושתו ביין מסכתי ופכינותי לכם: עזבו. דרך פתאים ...בדרך בינה להגיע אל זה מדרגה אחר מדרגה והנה זכר זה החכם לאי זו סבה לא אמרה ...אם נפתי ולסכל לא ללץ ולרשע ואמר כי מי שהוא יוסר האיש הלץ לוקח לו קלון כי ...על החכם המייסר אותו ומי שהוא מוכיח לרשע לוקח מומו כי הרשע יאמר עליו שיש ...שים לו בעצמו: אל תוכח לץ פן ישנאך. אך תוכיח לחכם ויאהבך תן לחכם ויחכם ...' חכמה ויחכם עוד בה על מה שתתן לו ממנה כי מגד חכמתך יוסיף עליו להשלים ...נם או ירצה בזה והוא יותר נכון תן לחכם דבר חכמה כדי שיוסיף קנין במדות החשובות:

תחלת. החכמה והבינה היא תחלת דעת קדושים כי בבינה יתיישרו לדעת עולם המלאכים וזהו פרים אמרה הבינה הנה כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים וזה יהיה לשתי סבות האחת כי בהם יתיש' אל המדות החשובות אשר שומרות האדם מרעות הרבה והשנית כי מפני דבקות ההשגחה האלהית באדם מגד הבינה ישמר מהרבה רעות וזה יהיה סבה שיוסיף על ימיו הנה: אם חכמת חכמת לך ולצת לבדך תשא. ר"ל שהתועלת הוא לך וכן אם לצת לבדך תשא הנזק: אשת כסילות. מגבהת קולה ואשת הפתיות ובל ידעה מה תאמר לפתות האנשים שימשכו אליה והנה קרא אשת כסילות גוף הכסיל אשר יבקש שלוה ולזה נמנע שכלו מהשתדל בחכמה ובזה ירצה בפתיות גוף

מצודת דוד

...על גפי מרום העיר להשמיע הקול למרחוק: (ד) מי פתי. ותאמר מי ...ן בו תבונה להבין מאכל יסור ממקומו ויבוא הנה וכן תקרא לחסר לב מכל ...מר לו: (ה) לכו לחמו. אם אין לכם מאכל ע־מיכם בואו הנה ואכלו בלחמי ...ין אשר מזגתי אני והוא ענין מליצה לומר הלא חכמת התורה היא נחמדת ...עינים ומוכנת לדעת לססוגים בה וכאלו מכרזת ואומרת כל הרוצה ללמוד יבא וילמוד ואם לפון לבו משכל אני אשכילו דעה: (ו) עזבו. לזאת אתם פתאים ...כיכם ותחיו ולעדו מעתה בדרך בינה: (ז) יוסר לץ. ר"ל אבל את הלץ ואת הרשע לא אוכיח כי המוכיח את הלץ לוקח לעצמו קלון כי יתלוצץ בו ויבזהו ...לרשע מביא מום על עצמו כי ישוב לו אף אתה כמוני ויפגום בכבודו ולזה אין לי עסק עמהם: (ח) פן ישנאך. כי הוא חכם בעיניו ודרכו ישרים לפניו: ...כי הוא חפץ בתקון מדותיו ולומד מכל אדם: (ט) תן לחכם. ר"ל אמור לו דברי חכמה ויחכם מדעתו עוד יותר: הודע לצדיק. משמרת הצדק: ויוסיף ...דעתו יוסיף לימוד לעשות משמרת למשמרת: (י) תחלת. יראת ה' היא תחילת החכמה כי היראה מביאה לידי חכמה: ודעת קדושים. לקדש עצמו במותר ...לידי בינה: (יא) כי בי. בעבור עסק התורה ירבו ימיך והימים האלה יוסיפו לך שנות חיים כי ברבות הימים תרבה במעש"ט ויתוסף לך בזה שנות חיים ...: (יב) חכמת לך. החכמה תהיה לך לתועלת: ולצת. ואם תתלוצץ באנשים אתה לבדך תשא עונש: (יג) אשת כסילות. הנה אשה סכלה תהמה בקולה והיא פתיות

מצודת ציון

היין במים כמו למסוך שכר (ישעיה ה): ערכה. ענין סדור: (ג) גפי. ענין כנף ובדרז"ל עד בין אגפים (חולין מ"ו) ור"ל במקום גבוה שהעוף יפרח שם באגפיו: קרת. מל' קריה ועיר: (ה) לחמו. אכלו לחם ולתוספת ביאור אמר בלחמי וכן מסעף פארה (ישעיה י'): (ו) ואשרו. ולעדו כמו ואשר בדרך

אבן עזרא

הומיה אבל מבלי דעת וזהו ובל ידעה מה לפי שאין לה ידיעת מה וחסר כמו ויעבור עלי מה או פירוש מאומה כמו חכמת מה על בלימה וכשים לה מודיע או תדע מעצמה שמא תזכר ותסור מההמיה וכבר קדם כי כסיל הוא אשר אין תקוה לתיקונו ופתי הוא אשר יש תקוה לתיקונו: (יד) וישבה לפתח ביתה. מוכנת לסורפנות מבלי בנין בית ועתוד אחר ולא כן מה שאמר בחכמה בנתה ביתה טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה והטעם כי החכמה צריכה עתוד והכנ׳ ולא כן הכסילות כי הוא הסדר העתוד וההכנה. על כסא מרומי קרת כי הכסילות יבא בדרך גאוה ולכן יחס לה הכסא והטעם כמו על גפי: (טו) לקרא לעוברי דרך. המישרי׳ אורחות׳ והולכים לתומם וכוונתה להטעותם הפך קרואי הטועים שכוונתה להסיר דרכם: (טז) מי פתי. לא קראתם כן רק נקראו על שם סופם או תקראם בשם כך להפליג בחסרון הרגשתם עולם עונג וההנאה המגיעי׳ להם עמה ועל שהוצרכ׳ היא לקראם והם לא ידעו ערכה: (יז) מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם. כנוי על העברות והניאוף הנעשה בסתר וכל הנמנע היצר להוט אחריו יותר והטעם כי בזה יתפתה לב הפתי והחסר לב: (יח) ולא ידע. הפתי ההולך אחריה פתאום כי מתים שם בעמקי שאול שם קרואיה ומלת שם רמז לשאול: נשלם החלק הראשון בספור מעלת החכמה ואזהרותיה ומוסריה: החלק השני: (א) משלי שלמה בן חכם ישמח אב. בעבור שהוא יכיר חכמתו. תוגת אמו כי הכסיל עומד תמיד בבית והאם דואגת בשבילו או בעבור שהזיר הזכיר האם: (ג) לא ירעיב. בעת הרעב. והות הרשע יהדוף השם מן הוה להם: (ד) ראש. יהיה מי שיעשה כף מאזנים לרמות והמתחרצים וטורח׳ מרמי

תרגום

יד וְיָתְבָה עַל תְּרַע בֵּיתָהּ עַל כּוּרְסְיָא רָמָא וַעֲשִׁינָא: טו וְקָרְיָא לְעָבְרֵי אָרְחָא דְּתְרִיצִין אוֹרְחָתְהוֹן: טז מְטוּל מַן דְּשָׁבַר גְּאַתֵא לְוָתָהּ וַחֲסִיר רַעְיָנָא וְאָמְרָה לֵיהּ: יז מַיָּא גְּנוּבַיָּא חַלְיָין וְלַחְמָא דְּטִימוּרָא בְּסִימָא: יח וְלָא יָדַע דְּגוּבְרֵי אַפְּלַת תַּמָּן וּבְעִמְקֵי דִּשְׁיוֹל כָּל דְּמִזַּמְּנִין לָהּ: א מַתְלוֹי דִּשְׁלֹמֹה בַּר חַכִּימָא נֶחְדֵּי אֲבוּי וּבְרָא סַכְלָא מְחַמֵּץ לְאִמֵּיהּ: ב לָא מְהַתְרִין אוֹצְרֵי דְּרַשִּׁיעָא וְצִדְקְתָא מְפַצְיָא מִן מוֹתָא בִּישָׁא: ג לָא מַכְפֵּן אֱלָהָא נַפְשֵׁיהּ דְּצַדִּיקָא וְקִנְיָנָא דְּרַשִּׁיעֵי נִסְחוֹף: ד מִסְכְּנוּתָא מְמַכְּכָא לְגַבְרָא רַמְיָא וִידָא דְּכַשְׁרָא מְעַתְּרָה לְהוֹן: ה דְּפָלֵיחַ בְּקַיְטָא בְּרָא סוּכְלְתָנָא הוּא וּדְדָמֵיךְ בְּחַצְדָּא

משלי ט–י

מָה: יד וְיָשְׁבָה לְפֶתַח בֵּיתָהּ עַל־
ג׳ חד מ״ל כִּסֵּא מְרֹמֵי קָרֶת: טו לִקְרֹא לְעֹבְרֵי־
דָרֶךְ הַמְיַשְּׁרִים אֹרְחוֹתָם: טז מִי־פֶתִי
ג׳ חס׳ ל׳ יָסֻר הֵנָּה וַחֲסַר־לֵב וְאָמְרָה לּוֹ:
ל׳ ומ״ל יז מַיִם־גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים
ג׳ ר״פ בסי׳ י״א יִנְעָם: יח וְלֹא־יָדַע כִּי־רְפָאִים שָׁם
ל׳ וחס׳ וי״ו בְּעִמְקֵי שְׁאוֹל קְרֻאֶיהָ:
ד׳. ג׳ י א מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֵּן חָכָם
ז׳. ל׳ יְשַׂמַּח־אָב וּבֵן כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ:
י״א מ״ל י״ו ב לֹא־יוֹעִילוּ אוֹצְרוֹת רֶשַׁע וּצְדָקָה
תַּצִּיל מִמָּוֶת: ג לֹא־יַרְעִיב יְהוָה
ל׳ נֶפֶשׁ צַדִּיק וְהַוַּת רְשָׁעִים יֶהְדֹּף:
ג׳ כתיב כן ד רָאשׁ עֹשֶׂה כַף־רְמִיָּה וְיַד חָרוּצִים
ל׳ וחס׳ תַּעֲשִׁיר: ה אֹגֵר בַּקַּיִץ בֵּן מַשְׂכִּיל

תולדות אהרן על כסא. סנהדרין לט פ״ג יט: מים גנובים. נדרים לא סוטה ז סנהדרין סה (סוטה פז): רפאים. ב״ב עב: בן חכם. זוהר אחרי (תענית סז): לא יועילו. ב״ב י. אסר מקן: וצדקה. ר״ס עז: אוגר. סנהדרין ז עקידת שער כח:

רשי

פרנסה ועושר: (טז) חסר לב. ואמרה לו. הדברים הללו. מה אמרה לו: (יז) גנובים ימתקו. אין טעם כיאת פנויה כטעם א״א אף לענין המצוה מה ... ימתקו שהיו יראים לעשות בגלוי ועושין בסתר: (א) משלי שלמה בן חכם ישמח אב. זה הקב״ה. ד״א אביו ממש: ובן כסיל תוגת אמו. תמיד הוא עם ... ורואה את שטותו ומלי... המשל בן כסיל כמו ירבע... תוגת אמו. תוגת כ... (ב) לא יועילו אוצרות ... שהיה משתבח בעשרו ... (הושע י״ב) ויאמר א... עשרתי וגומר: וצד... ממות. וא״ת צדיק שיב... לצדקה מהיכן יתפרנס ... ירעיב ה׳ נפש צדי... רשעים יהדוף. ידח... ותפול: (ד) ראש עושה ... מי שעני בתורה מורה... שקר: כף רמיה. מ... רמיה לפי פשוטו ... בתגרים: ויד חרוצים ... שחורצים דבר באמת ... בל

ב׳ חס׳ וחד מ״ל ... לעיל בסיפ׳ סימ׳ ז׳ ... ג׳ חס׳ וסימני׳ מדי ... שמה. מי פתי יסר ... וחברו מי פתי יסר ה... גלא ג׳ ר״פ בסי׳ וסי׳ ... לקול מורי. ולא ידע ... שם. ולא למדתי חכ... ד׳ וסימ׳ בריש סיפרא ... וסימ׳ נמסר בתהלים ... ראש ג׳ כתיב כן וסימ׳ ... ואחר ראש. את כב... הראש. ראש עשה כ...

רלבג

גוף הפתי כי השכל לא יפותה כי אם לטוב או ירצה בזה שאשת הכסילות מגבהת קולה ואשת הפתיות ובל ידעה מה תאמר לפתותם כי אין לה שום השתכלות. וערמה: וישבה לפתח ביתה על כסא מרומי קרת. העיר כי לסכלותה תחשב חסרונה לשלימות: לקרא. ושם קרת לעוברי דרך המישרי׳ אורחותם בדרכי העיון: מי. בכם פתי יסור הנה וחסר שכל. ואמרה לו שיתחבר עמה ולא יטריח עצמו בעיון אשר הוא מזון השכל כי יותר טוב יערב לאדם שיזון במזון האחרים וזה כי מים גנובים ימתקו המים הגנובים יותר והלחם שיגנוב האדם מאחר שצריך לאכלו בסתר הוא יותר ערב לו ויותר מתוק מהלחם שיקח מביתו וכן תאמר זאת האשה כי הוא ערב יותר לשכל שיתענג בתענוגי הגוף ויניח קנין החכמה: ולא ידע. מי שהוא נפתה לדבריה כי מתים שם ר״ל בביתה וקרואיה ירדו במעמקי הקבר והמות כי לא יקנה עמה קנין החיים. זה ביאור דברי זה החלק שהגבלנו ביאורו מזה הספר בזה המקום ואולם התועלו׳ המגיעות ממנו הנה הם ה׳: התועלת הא׳ הוא להודיע שלא יספיק לאדם היותו יודע התורה אך יצטרך לו עם זה שיעשה את כל דברי התורה כמו שלוה הש״י ולזה אמר קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך: הב׳ הוא להודיע מה שיקרה מהרע למי שימשך אחר התאוות ולזה אמר הולך אחריה פתאום כשור אל טבח יובא רבים חללים הפילה דרכי שאול ביתה: הג׳ הוא להודיע מבוא החכמה והתבונה וקנות משיגיהם ... הד׳ הוא להודיע שלא יועיל התוכח׳ ללץ ולרשע כי אינם מקבלים מוסר אך יועיל לחכ... הה׳ הוא להודיע מה שיקרה מהרע מפני הכסילות והפתיות: משלי שלמה בן חכם ישמ... עד מגדל עוז שם ה׳. והוא מקיף בגנות הרשע והכסילות והליצנות והעצלה והאולת ... והשגאה ושבח הופכיהם. הנה הבן שהוא חכם ישמח אביו כי הוא מצער בדבר הח... מאמו ואמנם הבן שהוא כסיל יביא יגון לאמו מפני חסרון הדעת ויגיע מזה לאמו מהנע׳ ... שיקרה ממנו לאביו מפני שהוא ירא מאביו יותר מאמו: לא יועילו אוצרות. לא ... תועלת באוצרות שקבץ ברשע ובעול ואולם הפיזור בצדקה הוא מציל ממות בזכות הצדקה ... ממות הנגזר לו מצד המערכת ויאריך השם יתברך ימיו והסך הענין בקבוץ ממון ברשע ... ה׳ נפש צדיק. נפש האיש הצדיק ר״ל שלא יחסר לו מזון ואולם שבר הרשעים והוותם ... עליהם וימהר להביא אליהם. הנה מי שהוא עושה כף וגו׳: ראש עושה כף רמיה. כי מ... יצטרך לנהג ברמיה לקחת ממון האנשים שלא כדין הוא רש ויד האנשים החרוצים הנוה... לאסוף ולכנוס באופן ראוי תעשיר אותם. הנה הבן המשכיל ומשגיח לעשות מה שראוי ... בי

מצודת ציון

בדרך לבך (לקמן כ״ג) (יז) ינעם. ענין מתיקות וערבות: (א) תוגת. מל׳ יגון ועצבון: (ג) והות. ענין שבר כמו יעוז בהותו (תהלים נד): יהדוף. ענין דחיפה כמו כהנדוף עשן (שם סח): (ד) ראש. עני כמו ראש ועושר (לקמן ל): כף. כף המאזנים: חרוצים. ענינו תנועה וזריזות כמו אז תחרץ (ש״ב ה): (ה) אוגר. ענין אסיפה כמו אגרה בקציר (לעיל ו): נרדם. מל׳ תרדמה והיא שינה עמוקה: ילבש

מצודת דוד

פתיות ואינה יודעת מאומה ותהמה בבלי דעת: (יד) לפתח ביתה. לראו... דרך עליה: מרומי קרת. על כסא עומדת במרום העיר להשמיע קולה ... (טו) לעוברי דרך. להעוברים שם דרך מהלכם ההולכים באורח מישור ... והיא ענין מליצה לומר שהנפש המתאוה תסית לעבירה ומראה ערבו... העבירה: (טז) מי פתי. מי הוא הפתי המחסר נפשו מטובה יסיר ממקומו ויבא הנה אשכילו חכמה כי מניעת ערבות התורה תחשב בעיניה לכסילות: ... מי הוא החסר לב המונע עצמו מטובה והוא כפל ענין במ״ש: ואמרה לו. וכן תאמר לו: (יז) מים גנובים. הלא מים גנובים יותר ימתקו מאשר אינם גנו... גנוב הנאכל במסתר הלא למאד יונעם ר״ל אין טעם היתר דומה לטעם האיסור ומדוע א״כ מנעת עצמך מהם: (יח) ולא ידע. הנמשך אחריה אין נותן לב ... שם הוא מקום הרפאים הם המתים שנרפו ונחלשו ע״י המיתה ר״ל הנמשך אחר התאוה הוא מעותד למות על ידה: בעמקי. בעומק הגיהנם ירדו הקרוא... ובאים לה: י (א) משלי שלמה. לפי שעד כה דבר בשבח התורה וכאלו היא תאמר אמריה ועתה חזר לדבר דבריו כאשר ייסר איש את בנו לכן נאמר שוב מ... כאלו הוא ספר אחר: ישמח אב. בראותו יושב במושב חכמים: תוגת אמו. כי הכסיל יתמיד לשבת בית עם אמו ובכל עת רואה שטותו ועצבונה ... (ב) אוצרות רשע. אוצרות הנאספות ברשע לא יועילו בעת בא יום הפקודה כי לא יפדה נפשו בממון: וצדקה. אבל הצדקה מצלת מן המיתה: (ג) לא... כי מזמין לו די מחסורו: והות. השבר שהרשעים עושים הוא יהדף אותם ר״ל שהעבירה עצמה משלמת לו גמול רע: (ד) ראש. הכף רמיה עושה את הב... ר״ל השוקל בכף רמיה לרמות הבריות יעני בעבור זה: ויד חרוצים. אבל היד של הזריזים המתנועעים וטורחים על מזונם ואין עסקיהם לרמות הנה כ... תעשיר את בעליה: (ה) אוגר. ר״ל בן משכיל דרכו לאסוף גרנו בימי הקיץ ועושה כל דבר בזמנו: בן מביש. אבל הכסיל אשר כל דבר בושה נמצא בו ד... נרד

רש"י

לה : (ו) ופי רשעים יכסה חמס . החמס יכסה על פיהם ויהרגם :
צדיק לברכה . המזכיר צדיק מברכו . ושם רשעים ירקב . רקבון עולה
ואין אדם חפץ להזכיר שמו . והוא משתכח מאליו : (ח) חכם לב
ת . משה רבינו שכל ישראל היו עוסקין בביזת מצרים והוא היה עוסק
שנאמר ויקח משה את
וסף וגו' (שמות יג) :
פתים ילבט . ל' יגיעה
רת כמ"ש ויהי העם
ים (במדבר יא) אמרו
נתלבטנו בדרך :
קש דרכיו יודע . ישבר
מו ויודע בהם את אנשי
שופטים ח) : (י) קורץ
עצבת . זה המסית אדם
ו לרעה : (יא) מקור
צדיק ופי רשעים
יהם יכסה חמס שבלבם
את שפתיהם ושנאה
לבם ואין פתרון מקרא
לפתרון העליון והענין
הם : (יב) שנאה תעורר
אפילו עבירה שנתנה
זכרת ע"י מרבית עוונות
אה אחרונה ומעוררתן
קאל הוכיח את ישראל
ות מצרים ואומר להם
שקוצי עיניו השליכו וגו'
כ) כמה (שנים היתה)
כבושה ולא הזכיר' להם
ד עכשיו שהרבו עבירות
יהם : (ועל כל פשעים
והבה כשישראל מטיבים
הקב"ה מכסה על
): (יג) בשפתי נבון תמצא
כשאדם מוכיח לנבון
חטאתי כגון דוד שאמר
את' (ש"ב יב) : ושבט לגו
אבל חסר לב אינו שומע
לקה כמו פרעה :
חכמים יצפנו דעת . ישמרוהו בלבם שלא ישכחוהו : (טו) הון עשיר .
קרית עוזו . היא לו : מחתת דלים רישם . עניות' שלא עסקו בתורה
היא

משלי י

נִרְדָּם בַּקָּצִיר בֵּן מֵבִישׁ׃ ו בְּרָכוֹת ד'
לְרֹאשׁ צַדִּיק וּפִי רְשָׁעִים יְכַסֶּה י"ד
חָמָס׃ ז זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה וְשֵׁם
רְשָׁעִים יִרְקָב׃ ח חֲכַם־לֵב יִקַּח
מִצְוֺת וֶאֱוִיל שְׂפָתַיִם יִלָּבֵט׃ ט הוֹלֵךְ ג'. ג'
בַּתֹּם יֵלֶךְ בֶּטַח וּמְעַקֵּשׁ דְּרָכָיו יִוָּדֵעַ׃ ג'. ב'
י קֹרֵץ עַיִן יִתֵּן עַצָּבֶת וֶאֱוִיל שְׂפָתַיִם
יִלָּבֵט׃ יא מְקוֹר חַיִּים פִּי צַדִּיק וּפִי ג'
רְשָׁעִים יְכַסֶּה חָמָס׃ יב שִׂנְאָה תְּעוֹרֵר ד' חס' בליש'
מְדָנִים וְעַל כָּל־פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה
אַהֲבָה׃ יג בְּשִׂפְתֵי נָבוֹן תִּמָּצֵא
חָכְמָה וְשֵׁבֶט לְגֵו חֲסַר־לֵב׃ יד חֲכָמִים ס'
יִצְפְּנוּ־דָעַת וּפִי־אֱוִיל מְחִתָּה
קְרֹבָה׃ טו הוֹן עָשִׁיר קִרְיַת עֻזּוֹ ג' חס'

תרגום

בְּרָא הוּא מְבַהֲתָנָא׃ ו בִּרְכָתָא
תֶּהֱוְיָן עַל רֵישֵׁי דְצַדִּיקַיָא
וּבְפוּמְהוֹן דְּרַשִּׁיעֵי נִכְסֵי
חֲטוֹפָא׃ ז דּוּכְרָנָא דְצַדִּיקֵי
בִּרְכְתָא וּשְׁמָא דְרַשִּׁיעֵי נִדְעַךְ׃
ח דְחַכִּים לִבֵּיהּ יְקַבֵּל פּוּקְדָנָא
וְסַכְלָא בְּשִׂפְוָתֵיהּ מִתְאַחֵד׃
ט דִּמְהַלֵּךְ בְּתַמִּימוּתָא נִיזַל
בְּסַעֲדָא וְדִמְעַקְמָן אוֹרְחָתֵיהּ
נִתְיְדַע׃ י דְּרָמֵז בְּעַיְנוֹהִי יָהֵב
כְּאֵבָא וְסַלִּיף בְּשִׂפְוָתֵיהּ
מִתְאַחֵד׃ יא מַבּוּעָא דְחַיֵּי
פּוּמָא דְצַדִּיקֵי וּפוּמְהוֹן דְּרַשִּׁיעֵי
נִכְסָא חֲטוּפָא׃ יב סַנְיָאתָא
תְּגָרַג תִּגְרֵי וְעַל כֻּלְּהוֹן סוּרְחָנֵי
מְכַסָּא רַחֲמוּתָא׃ יג בְּשִׂפְוָתֵי
דְסוּכְלְתָנָא תִּשְׁכַּח חָכְמְתָא
וְשִׁבְטָא לְפַגְרָא דַחֲסַר רַעְיָנָא׃
יד חַכִּימֵי נִטְשׁוּן יְדִיעֲתָא וּפוּמֵיהּ דְּשַׁטְיָא שֵׁיצְיָא קָרִיב׃ טו קִנְיָנָא דְעַתִּירָא כְּרַכָּא

אבן עזרא

מרמים ידם תעשירם . פ"א כף רמיה עושה לאיש רש : (ה) בן מביש .
שיתן לאביו בושה בעבור שהוא עצל : (ו) ברכות . יביא השם לראש
צדיק . פ"א ברכות לראש צדיק בחיים וזכר צדיק לברכה לאחר מותו . יכסה יסתיר
החמס שלא יפרידהו ממנו כמו יכחידו תחת לשונו והטעם יעלימו הרעה וכן
פי רשע יבלע און : (ז) זכר צדיק . יזכרהו השם בעבור ברכתו שתבואהו כענין ה' זכרנו יברך והטעם יזכרהו ויברכהו . ירקב יהיה נשכח כעץ רקבון שלא יצלח : (ח) חכם לב . שהחכמה בלבו . יקח מצות שילמדוהו אחרים . ואויל שפתים שתדברנה שפתיו אולת . ילבט פי' יכשל : (ט) ילך בטח . שאיננו מפחד מצרה ומעקש דרכיו הטובים יודע הוא נודע לאחרים שהוא מעקש דרכיו בנפלו ברעות והעד ילך בטח . פ"א יודע ישבר מן וידוע חולי : (י) קורץ . לעשות רע . יתן עצבת עצבון לנפשו ואמר קורץ שמתיירא לעשות בגלוי והוא ענין רמיזה : פ"א קורץ לועג . יתן עצבת לחברו יחר לו אם יראה כי ילעג לו ואחד ירצה לומר כי לא עשה ללעג וילבטו שפתיו : (יא) מקור . כמקור חיים שיחיה מי שילמד מוסר מפיהו או פיהו הוא המקום שיקירו לו משם החיים בלמדו מוסריו . יכסה חמס יסתירהו ולא ילמד מוסר : (יב) שנאה . היא סבה לעורר המדינים והאהבה היא תכסה על הפשעי' והעלמת דבר הוא הכסה שלא יודע והענין איש שנאה ואיש אהבה : (יג) תמצא חכמה . למבקשיה . ושבט בעבור שאינו רוצה ללמוד הדעת צריך להכותו בשבט : (יד) יצפנו . בלבם הדעת שלא ישכחוה כענין בלבי צפנתי : ופי אויל . סבב לו מחתה שהיתה קרובה אליו בגלל אולתו והענין שיתחוהו אחרים : (טו) הון . ממון העשיר הוא כקרית עוז שיצילהו לרגעי' מצרתו אע"פ שאינו חכם ודלים

ברכו' ד' וסי' ברכות לראש צדיק . איש אמונות רב ברכות . כי תשיתהו ברכות . עברי בעמק הבכא : ילבט ג' וסימ' ועם לא יבין ילבט . חכם לב יקח מצות . ואויל שפתיב יל"ט : תעורר ד' חסר בליש' וסימ' שנאה תעורר מדנים . העתידים ערר לויתן . ונקי על חנף יתעורר . והתעררתי כי מצאו רע :

תולדות אהרן ברכות . זוהר ויצא : זכר . יומא לג לא תענית כח (שקלים מח תענית סח) : ירקב . יומא לא תענית כח : חכם לב . סוטה יג : בתום . זוהר מקץ : ושבט . עקידה שער לו :

רלב"ג

גר בקין . מאכלו כי אז ימצא לו ואולם הבן המביש ר"ל שהוא מאוחר התנועה ועצל הוא נרד' יחסר לו לחם כל השנה : ברכות לראש צדיק . לראש צדיק יבאו ברכות והוא הלב כי תמיד ענין הטובות והם המפורסמות לאנשים בדבריו ומעשיו או ירצה בזה לראש הענין והתחלתו יק הברכות שהוא דורך אליהם בפעולותיו והנה הרשעים הם בהפך זה כי לבם תמיד חמס אבל פיהם יעלים ויכסה החמס שירצו לעשותו ולא יגלו החמס שהם דורכים אליו כי ימנע מהם אשר יזמו לעשותו . או ירצה בזה כי מה שיתחיל בו הצדיק ימשכו לו ברכות וספו בו טובות ועוזרים להגיע אל התכלית לפי שכוונתו תמיד לטוב ולהטיב לאנשים ולזה וח לראש הענין והתחלתו שימשכו אליו ברכות כי אם ידעו זולתו מחשבתו כלם יעזרוהו עים הם בהפך זה כי תמיד יראו שלא יוכלו להשיג הדבר המבוקש להם אם ידעו זולתו ו מה שירצו לעשותו מן החמס ולזה יהיה גמולם מדה כנגד מדה והיא כי זכר צדיק לברכה צדיק לברכה . כי תמיד יהיה נוסף ענין הטוב והשלמתו בזכרו ואולם שם רשעים ישחת בגלוי כמו שיכסה פיהם החמס שירצו לעשותו . הנה אויל יקרא מי שלא ינהג בבקשת הדברים ולזה תסלף דרכו אולתו ולא יגיעו לו מבוקשיו ולזאת הסבה ג"כ ימהר האויל לדבר וד בשכלו על האמת והנכון במה שידבר בו ומפני זה יקרא האויל אויל שפתים ואמנם יקח לעצמו מצות וסדרים יתנהג במה שירצה לעשותו כדי שיתישר אל התכלית ואמנם אויל ית נמהר לעשות מחשבתו ויעשה מה שיעשה בזולת התישבו' הנה מי שהוא הולך בדרכי בטח אין לו מונע מן האנשים וגם נעזר בפעולתו הטובה מהש"י ואולם מי שהוא מעקש דרכיו והולך לעשות תמם יודע ענינו ואף על פי שהוא מעלים ענינו בכל עוז לזה יסור ממנו מה שיזם לעשות : קורץ עין . להזיק לאנשים ברמיזותיו הנה הוא יתן עצבות וכעס להם וזה יהיה כלמה אליו ולנרמז כי כשיבא לחשוב ברמיזות שזה האיש עושה כנגד האחר או אומר דברים כנגדו ויכעס על זה הדבר ואולי יתפעל מזה באופן שיזיק אל הנרמז וישחית ויזיק בזה לשניהם וגם אפשר שיתברר אחר זה שהענין ההוא היה כזב ויצטער מאד על מה שהתפעל כנגדו בעבור רמיזת זה הקורץ עין ואולם מי שהוא אויל שפתים לא יאמר זה בסתר אבל יאמר זה דבריו כדי לחרחר ריב בין שניהם הנה הוא ילבט ר"ל שעצתו נמהרה ולא יזיק כי אם לעצמו להראותו כוונתו הרעה הנה פי צדיק הוא בעינו מן שהוא בלב שהוא מקור החיים וגו' : מקור חיים פי צדיק . לאנשים השומעים דבריו כי ממנו תוצאות חיים ואולם פי הרשעים הוא בהפך זה כי הוא אינו מה שהוא בלב כי פיהם יעלים החמס אשר בלבם הנה שנאה תעורר מדנים גם בזולת פשע כי יחשוב השונא לשנוא לפשע מה שאינו פשע ויספוט לרע מה שאינו מכוון לרע והאהבה על כל פשעים תכסה כי יחשוב האוהב לאוהבו מה שהוא פשע שלא פשע: בשפתי נבון. הנה הנבון תמצא חכמה בשפתיו והוא הטוב הנפלא מכל הטובות כמו שקדם ואמנם מי שהוא חסר לב לא די לו שהוא נעדר זה הטוב אבל ידבק בו הרע והמכות לגופו תמיד כי יזיקוהו ויכוהו האנשים מפני מום פעולותיו ומאמריו הנפסדים בסבת חסרון דעתו : חכמים יצפנו . בלבם מה שהם יודעים ולא יפרסמוהו לאנשים כלם כי אולי יזיקו באלו הדברים קצת ההמון מצד קצורם מעמוד על כוונתם ולזה יהיו נשמרים מלהגיד אלה הדברים הטובים בעצמותם מפני הרע שיגיע מהם במקרה ואולם פי האויל הוא בהפך זה כי יגיד הדברים אשר בהם מחתה קרובה לאנשים ולזה יזוקו בדבריו

מצודת דוד

עת הקציר ואין עושה שום דבר בזמנו : (ו) ברכות לראש צדיק . יבאו יכסה חמס . החמס שעושים יכסה את פיהם למען יחנקו בם ר"ל עצמם נפרעת ממנו : (ז) זכר צדיק . זכרון הצדיק היא לברכה כי בכל עת ו יברכוהו : ירקב . על כי אין רצון הבריות לזכרו נשכח שמו כאלו נרקב : ז מצות . יקחם בכל עת ולא יחדל מלקחת אבל האויל מייגע הוא השפתים לבד לומר הרבה ואין עושה מאומה : (ט) בתום . בתמימות לב : ומעקש . המעקש לכת ברמיה הוא ישבר וידוכא : (י) קורץ עין . המרמז בעין לעשות רעה למי אז דבר זה יתן עצבון בלב הנרמז עליו כי לא ישקוט עד יגמור הדבר שואיל ולא הוציא לא נח חמתו אבל אויל שמדבר בשפתיו לעשות הרעה אז נעשה עיף ויגע מעזו' הדבר ההוא כי נח חמתו בגזום דבריו : (יא) מקור חיים . פי צדיק הוא מקור הנובע ולם כי בצדק אמרי פיו מביא חיים בעולם אבל פי רשעים ידבר מרמה לכסות על מחשבת החמס שבלבבו : (יב) שנאה . השנאה שיש לאדם על מי היא מעוררת לעשות מריבה ולהקפיד על דבר קל אבל אהבת אדם לחבירו תכסה על כל דבר פשע אבל יקפיד אף על דבר קשה : (יג) בשפתי נבון . כאשר ישאלו מה תמצא בתשובת אמרי שפתיו גם חכמת השכל גם שבט מוסר לגו חסר לב כי בדבריו יגנה מעשה חסר לב ותחשב לו לשבט המייסר : (יד) יצפנו דעת . אף הדעת

מצודת ציון

(ח) ילבט . ענין עייפות וכשלון וכן ועם לא יבין ילבט (הושע ד) : (ט) יודע . ענין שבירה כמו ויודע בהם אנשי סוכות (שופטים ח) : (י) קורץ . ענין נדנוד ורמיזה כמו קורץ בעיניו (לעיל ו) : מקור . מעון : (יב) מדנים . מל' מדון ומריבה : (יג) לגו . לגוף כמו גוי נתתי למכים (ישעיה נ) : (יד) מחתת . ענין שבירה כמו שמת מבצריו מחתה (תהלים פט) : (טו) קרית . מל' קריה ועיר : רישם . ענין עוני : תבואת

מְחִתַּת דַּלִּים רֵישָׁם ׃ טז פְּעֻלַּת
צַדִּיק לְחַיִּים תְּבוּאַת רָשָׁע לְחַטָּאת׃
יז אֹרַח לְחַיִּים שׁוֹמֵר מוּסָר וְעוֹזֵב (ג' וחד אורח חיים . י' מ"ל)
תּוֹכַחַת מַתְעֶה ׃ יח מְכַסֶּה שִׂנְאָה (ב' ורפן)
שִׂפְתֵי־שָׁקֶר וּמוֹצִא דִבָּה הוּא כְסִיל׃ (ב' חד מ"ל כלו למעשהו)
יט בְּרֹב דְּבָרִים לֹא יֶחְדַּל־פָּשַׁע
וְחוֹשֵׂךְ שְׂפָתָיו מַשְׂכִּיל׃ כ כֶּסֶף נִבְחָר
לְשׁוֹן צַדִּיק לֵב רְשָׁעִים כִּמְעָט ׃
כא שִׂפְתֵי צַדִּיק יִרְעוּ רַבִּים וֶאֱוִילִים
בַּחֲסַר־לֵב יָמוּתוּ ׃ כב בִּרְכַּת
יְהוָה הִיא תַעֲשִׁיר וְלֹא יוֹסִף עֶצֶב (ג' . ס' כ"כ)
עִמָּהּ ׃ כג כִּשְׂחוֹק לִכְסִיל עֲשׂוֹת
זִמָּה וְחָכְמָה לְאִישׁ תְּבוּנָה׃ כד מְגוֹרַת
רָשָׁע הִיא תְבוֹאֶנּוּ וְתַאֲוַת צַדִּיקִים (ג' חד חס')
יִתֵּן ׃ כה כַּעֲבוֹר סוּפָה וְאֵין רָשָׁע (ב' חד חס' בנ"ס)

דְעוּשְׁנֵיהּ וְשֵׁצְיָא דְמִסְכְּנָא צְרִיכוּתְהוֹן ׃ טז עוֹבָדֵי דְצַדִּיקָא לְחַיֵּי עֲלַלְתֵּיהּ דְרַשִׁיעָא לַחֲטוּתָא ׃ יז אוֹרַח דְחַיֵּי נָטְרֵי מַרְדוּתָא וּדְשָׁבֵק מַכְסְנוּתָא תָעֵי ׃ יח מַכְמֵין בְּעֵל דְבָבָא סִפְוָתָא דְשִׁקְרָא וּמַפִּיק טָבָא הוּא סִכְלָא ׃ יט בְּסוּגְאָה דְמִלֵּי לָא פָּסֵק חוֹבָא וּדְחָשֵׁךְ שִׂפְוָתֵיהּ שׁוּכְלְתָנָא ׃ כ סָאמָא גַּבְיָא לִשְׁנֵיהּ דְצַדִּיקָא וְלִבָּא דְרַשִׁיעֵי מַחְתָּא ׃ כא שִׂפְוָתָא דְצַדִּיקֵי רָעְיָן סַגִּיאֵי וְשַׁטְיֵי בַּחֲסִירוּת רַעְיָנָא יְמוּתוּן ׃ כב בִּרְכְּתָא דֶאֱלָהָא הִיא מַעַתְּרָא וְלָא נוֹסֵף כֵּיבָא עִמָּהּ ׃ כג כַּד גָּחֵךְ סִכְלָא עָבֵד עֲבִידְתָּא וְחָכְמְתָא לְגַבְרָא דְמִתְבַּיַּן ׃ כד חֲרִיצוּתָא דְרַשִׁיעָא הִיא אָתְיָא לֵיהּ וְרִגְנָתָא דְצַדִּיקַיָּא תִּתְיְהֵב לְהוֹן ׃ כה הֵיךְ דְיֶעְבַּר עַלְעוֹלָא הֵיכְנָא נֶעְבַּר רַשִׁיעָא וְצַדִּיקָא שְׁתְּאַסְיָא

שומר י' מ"ל וסימ' ויטש את הצאן על שומר . הנה לא ינום ולא ישן . שוא שקד שומר . שומר ה' את כל אהביו . ארח לחיים שומר מוסר . צנים פחים . שומר מצוה לא ידע . שומר הבגדי' ד"ה . שומר הברית והחסד אל ימעט לפניך תניג' דנחמיה . ואת שומר ואת חותם : וגתקשיגא בקדמיתא טובא הי מנהון משומר הברית והחסד מ"ל ובשמואל סימ' יז לא ברירנא הי מיגייהו הוא ובס"ד אתבריר לן מהספרים המדוייקים ומספרי המסרה שנתגלה לו אח"כ לדינא דהוא שומר הברית וחחסד אל ימעט לפניך תנינא דנחמיה . יוסף ה' כתיב יוסף וסי' בישעיה סימ' כ"ט ׃

תולדות אהרן דנס . פסחים ג : ברכת . זוהר נח עקרים מ"ב פכ"ו (ברכות ס' פ"ק פ"א): מגורת . עקידה שער ס :

רשי

היא מחיתתם : (טז) פעולת צדיק לחיים . כמשמעו . ומדרש אגדה שלחה עשה
המקדש לחייהם של ישראל לכפרתן : ותבואת רשע . תבואתו (ס"א הכנ
מנשה שהכנים בו הסמל היא היתה לחטאת : (יז) אורח לחיים . השו
היא הדרך לחיים: ועוזב תוכחת מתעה . את עצמו ואת אחרים : (יח) מכל
שפתי שקר . החונף שפי
ומכסה שנאה בלבו :
דבה הוא כסיל . ל
אנשים דובבין בו על
(יט) ברוב דברים לא יח
המרבה דברים מביא
וחושך שפתיו . הוא ה
(כ) כסף נבחר לשון צדי
להוכיח : לב רשעים
שאיני שומע לתוכחו
ומדרש רבי תנחומא ל
עדו הנביא נאמר שה
המזבח בבית אל וירבע
שיבשה ידו לא קבל
שנאמר חל נא את פני ה
וגו' (מ"א יג) ולא אלו
ותשב ידו כבראשונה (ש
ומקטיר לעבודת גלול
בסוף כן : (כא) שפת
ירעו רבים וגומר .
אוכלים בזכותו ובת
(כב) ברכת ה' היא תעש
יוסיף עצב עמה . א
להתייגע להעשיר בו די
מה שהוא מברכו : (כג
לכסיל עשות זמה . עלת
וחכמה . כשחוק לאיש
כלו' קלה היא בעיניו
(כד) מגורת רשע .
ירא יבא לו דור הפ
ואמרו (בראשית י) פן נפ
כתיב ויפץ ה' אותם מ
ותאות צדיקים יתן .
ליתנה (לתת) : (כה)
סופה ואין רשע . פ
עברו

אבן עזרא

ודלים שהם חסרי לב רישם יחת אותם : (טז) פעולת צדיק . מעשיו בשביל שישיג אורחות חיים . תבואת רשע הוא פרי מחשבותיו שיחשוב לעשו' חטאת : (יז) אורח . למצא חיים הוא שמירת המוסר . ועוזב התוכחת הוא מתעה אחרים . פ"א שומר מוסר ועוזב תוכחת מתעה שיוכיחוהו לתעות ג"כ אורח חיים ופי' טוב מאד: (יח) מכסה. ברוב . שניהם דבקים . מכסה השנאה ומסתיר' בקרבו שפתיו דוברות שקר על השווי בעבור : (יט) רוב דברים שידבר מוליא להגלל לשוא מן הדבה לא יחדל פשע הרבה כלומר אינו יכול להשיב מה שידבר ולהחדילו ותגלהו לפניו . וחושך שפתיו מדברי דבה הוא משכיל כנגד הוא כסיל : (כ) כסף . ככסף שמדבר דברים נבחרים נחשבו' ככסף צרוף ונבחר . כמעט למוד מהם מעט . פ"א לב עניינו דעת פירוש דעתם כמעט הו' נבחר הפך לשון צדיק : (כא) ירעו . מלשון מרעה כלומר ילמדו רוב בני אדם וחסר לב כנגד צדיק ואוילים כנגד רבים כלומר ואוילים בעבור איש חסר לב שיתעם ימותו טרם עת כלה : (כב) ברכת ה' . שיתן לצדיק היא תתן לו עושר . ולא יוסיף השם עצבון לצדיק עצב עם הברכה והפך זה בעצבון תאכלנה והברכה להוסיף טוב והמארה חסרון : (כג) כשחוק . זמה . היא מחשבת הרעות פירוש כשחוק שהוא נקל לכסיל לעשותו כן מעשה הזמה נקל בעיניו . והחכמה לאיש מבין כי היא תשמרנו מעשות זמה על כן חפץ בה . פ"א כחכמה לאיש תבונה כן ישיש הכסיל לעשות זמה : (כד) ותאות צדיקים . להשמיד הרשעים . יתן השם והעד הפסוק הבא אחריו : (כה) כעבור סופה . מהרה כן יעבור

רלבג

בדבריו כל שומעיהם אשר לא יעמדו עלמה שבהם מן הרע . הון העשיר הוא להמלט מן הרעות כמו קרית עוז שימלט האדם בה בעתות המלחמה ולזה יבטח לבו על הונו ויתחזק בו . פעולת הצדיק היא תמיד מתיחסת למול החיים כי בה ישיג החיים הנצחיים והחיים הגופיים ואולם תבואת רשע והונו אשר יעסוק הוא לחסרון ולהשחתה ולמות כי בה המות לנפשו ולגוף וזה מבואר מאד לא יצטרך לביאור : אורח לחיים. מי שהוא שומר מוסר במדותיו הוא דורך אל החיי' הנצחיי' והגופיי' כי טוב המדות והתכונות יועילו לאדם בדברים המדיניי' ויהיה מפני זה אהוב לאנשי' והוא ג"כ מיישר אל קנין שלימות המושכלו' כמו שקדם ואולם מי שהוא עוזב תוכחת הוא תועה בדעותיו ומתעה זולתו מאורח חיים כי רבי' ימשכו לו להיות יצר לב האד' רע מנעוריו הנה הדובר שקרים יותר מגונה מהכסיל ויותר מזיק וזה כי מכסה שנאה שפתי שקר כי שפתי השקר יכסו השנאה ויהיה זה סבה אל שלא יהיה נשמר מאנאו ויפול ברשתו ואולם הכסיל יוציא מפיו הדברים והדבות ויהיה זה סבה אל שישמר השונא ממנו ולפי שזכר שני אלו שהאחד מדבר והאחר מעלים והמעלים הוא שיותר מגונה בא לבאר שכבר ימצא צד אחד שיהיה המעלים יותר משובח ואמר כי מי שירבה וגו': ברוב דברים . ואמר כי מי שירבה לדבר בפני הגדולים הנה לא ימנע בריבוי דבריו שלא יקרא לו פשע ושגגה כי לא יוכל האדם לכלכל במשפט ריבוי הדברים ואולם מי שימנע שפתיו מריבוי הדברים הוא משכיל ומצליח בקניניו וביחוד הנה מי שידב' בשם יתב' ראוי שיהיו דבריו מעטים כמו שבארנו בספר קהלת כי גבוה מאד מדרגתו ממנו : כסף נבחר. הנה לשון הצדיק הוא כמו הכסף שאין לו סיגים והוא מפני זה חזק הקיום וחזק מהספסד ואולם נפש הר
לא ישאיר כי אם מעט ולא זכר לשון הרשעים כי אינם מוציאים בפה מחשבותם כמו שקדם : ש
הנה שפתי צדיק לא די שיחיו הצדיק אבל ינהיגו רבים ויכלכלו אותם כמו שירעה הרועה את ה
האוילי' לא די שלא יועילו לזולתם אבל יביאו על עצמ' המות מצד חסרון דעתם : ברכת ה' ה
האנשים המושגחים מהש"י ולא יצטרך העשיר להיות יגע ועמל עמה כמו הענין באשר העשי
ולא יניח להם עשרם לישן וזה כי השם יתברך הוא ייסיר עניניו כולם מצד דבקות השגחתו
בהם כי ברכת ה' היא תעשיר השכל האנושי מקניני החכמה והנה זה העושר הוא באופן של
עמה כי הוא נצחי וקיים : כשחוק לכסיל . הנה הכסיל לא ינהג בחכמה עניניו ובמה שיתח
ולזה תהיה הגעת חפצו לו בדמיון מה שיתחדש מקרי או מפעולת השחוק שאינם מכוונות לתו
ואולם לאיש תבונה תהיה עשות המחשבה כחפציהם כי בחכמה ישתדלו שתגיע מחשבתם אל ה
התכליות : מגורת רשע . מה שיירא הרשע שיבא עליו מהרעות היא תבואנו כי לא ינילהו
וזאת היראה והפחד היא הודעה מחולשת השפע עליו מהש"י כמו שבארנו בביאורנו לספר א
סד' מספר מ"י ואולם הצדיקים לא די שיהיו נשמרים מאותן הרעות אבל יתן להם הש"י מ
שיתאוו מהם : כעבור סופה . הנה כשתעבור סופה תעבור על הרשע להשחיתו כאילו הוא
הסופה לתכלית שתשחיתהו ואולם הצדיק הוא בהפך כי הוא יסוד עולם ושכת קיומו ושמירת
כאמו

מצודת ציון

(טז) תבואת . מל' תבואה ופירות : לחטאת . ענין חסרון כמו קולע וכו' ולא יחטיא (שופטים כ) : (יז) מתעה . כמו תועה או מתעה נפשו : (יח) דבה . ענין לעז והוצאת שם רע שרבים דובבים ומספרים בו כמו דבתם רעה (בראשית לז) : (יט) וחושך . ענין מניעה כמו ולא חשכת (שם כב) : (כא) ירעו . מלשון מרעה ור"ל יאכילו : (כג) זמה . ענין מעשה הרעה : (כד) מגורת . ענין פחד כמו ויגר מואב

מצודת דוד

הדעת מסתירים לכל הגלות כ"א להראוים לה בחושבם פן יהיה למוקש
יבינם על האמת אבל פי כסיל תגיד דבר אשר שמחתה קרובה ומע
בעבורה ואינו חושש : (טו) הון עשיר . ממון העשיר היא לו למחסה כע
ועל העשיר בתורה ידבר : מחתת . שברון הדלים בתורה היא עניותם כ
חסרון התורה ישברו מהר : (טז) פעולת . מעשה הצדיק הוא סיבה לחיים אבל פרי מעשה הרשע היא סיבה להחסיר ימי חיין : (יז) שומר מוסר . ר"ל שמיר
הוא אורח לחיים : מתעה . הוא תועה מאורח חיים : (יח) מכסה שנאה . המכסה השנאה בלב ואינה עוזבה גורם עוד עבירה לדבר שפתי שקר להראות עצמו
ומוציא דיבה . מי שאינו מכסה השנאה ומראה כעסו להוציא לעז על חבירו שיהיו אנשים דובבים בו הנה לכסיל יחשב כי הכל יאמרו כל הפוסל במומו פוסל : (יט
במרבית הדברים לא יחדל מהם דבר פשע כי א"א להזהר בכולם על כי מרובים המה : וחושך . המונע אמרי שפתיו מכל וכל הוא משכיל : (כ) לשון צדיק
לב"א הוא ככסף נבחר אבל לב הרשעים היא קטנה כשיעור היותר מעט ר"ל אין להם לב להבין כ"א מעט מזעיר : (כא) ירעו רבים . רבים אוכלים מפרי שפתיו
להם הדרך אשר ילכו בה לטוב להם : ואוילים . אבל האוילים אשר לא שמעו אליו ימותו בעבור חסרון לבם שלא בחנו דבריו : (כב) ברכת ה' . הברכה שנותן
מעשרת את האדם ועם הברכה הוא לא יצטרך להוסיף עוד עצבון ויגיעה להרבות הון כי יהיה די לו בהברכה הבאה : (כג) כשחוק . כמו שהשחוק היא דבר נ
לכסיל לעשות זמה וכ"כ נקל לאיש תבונה לעשות דבר חכמה : (כד) מגורת . מהדבר אשר יפחד הרשע היא תבוא עליו ודבר המובה אשר יתאוו לה הצדיק י
שבידו ליתן והוא הקב"ה : (כה) כעבור סופה , מיד כאשר יעבור הסופה ר"ל כאשר תבוא הפורענות יוכרת הרשע ואיננו אבל הצדי

...ותאוס ואיננו. צדיק חזק לצרות כיסוד עולם שלא ימוט: (כו) כחומץ. שתולדתו קרה ומשחית השנים או כעשן שתולדתו חמה ומשחית העינים כן ...וית עצייני השולחי' אותו לעשות מלאכתם וראוי לאדם להפרד מחברתו: (כז) תוסיף ימים. כי ימי האדם אינם קצובים רק הם כפי הטבע והטבע ...עמוד כפי המעשים הנכונים והעד למען יאריכון ימיך ומה שאמר את מספר ימיך אמלא הם שיוכל לחיות כפי טבעו כי הם במספר. תקצורנה מהזמן שיוכל ...הםס יחליש כחו או ימיתם על ידי פגע ומקרה בעבור שאינם יראים ממנו: (כח) תוחלת צדיקים. שהם מיחלים לראות מות הרשע סוף תוחלתם תבואם לידי שמחה מהם במותם. ותקות רשע להאביד הצדיקים.

...ח כערה נכרת הרשע
: (כח) תוחלת צדיקים
...יפה מתקיימת ושמחי':
...שעים תאבד. כי לא
(כט) מעוז לתום דרך
...ה היא לפועלי און.
...לכין בה והיא נפרעת
(ל) צדיק לעולם בל
...כהוא מט אין מוטתו
...' כי יפול וקם: (לא) פי
...ב חכמה. ידבר לשון
...פתים (ישעיה נ"ז):
...תי צדיק ידעון רצון.
...צות ולפיים את בוראם
לרצות את הבריות
...שלום ביניהם: (ב) בא
...א קלון ואת צנועים
...תבוא חכמה: (ג) תומת
...נחם. תנהלם: וסלף
בוגדים

וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם׃ כו כַּחֹמֶץ לַשִּׁנַּיִם ג' וחד בחמץ
וְכֶעָשָׁן לָעֵינָיִם כֵּן הֶעָצֵל לְשֹׁלְחָיו׃
כז יִרְאַת יְהוָה תּוֹסִיף יָמִים וּשְׁנוֹת י"ג
רְשָׁעִים תִּקְצֹרְנָה׃ כח תּוֹחֶלֶת צַדִּיקִים
שִׂמְחָה וְתִקְוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃
כט מָעוֹז לַתֹּם דֶּרֶךְ יְהוָה וּמְחִתָּה ג'
לְפֹעֲלֵי אָוֶן׃ ל צַדִּיק לְעוֹלָם בַּל־יִמּוֹט
וּרְשָׁעִים לֹא יִשְׁכְּנוּ־אָרֶץ׃ לא פִּי־ ז'
צַדִּיק יָנוּב חָכְמָה וּלְשׁוֹן תַּהְפֻּכוֹת ג'. ס'
תִּכָּרֵת׃ לב שִׂפְתֵי צַדִּיק יֵדְעוּן רָצוֹן וּפִי ד'
רְשָׁעִים תַּהְפֻּכוֹת׃

יא א מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת
יְהוָה וְאֶבֶן שְׁלֵמָה רְצוֹנוֹ׃ ב בָּא
זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן וְאֶת־צְנוּעִים חָכְמָה׃ ג'
ג תֻּמַּת יְשָׁרִים תַּנְחֵם וְסֶלֶף בֹּגְדִים
וְשֹׁדָּם׃ ד לֹא־יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֶבְרָה ישדם ק'

בְּעָלְמָא׃ כו הֵיךְ חוּמְצָא לְשִׁנֵּי וְכִתְנָנָא לְעַיְנֵי הֵיכְנָא שְׁלִיחָא עַטְלָא לִמְשַׁלְחוֹי׃ כז דַּחֲלְתֵיהּ דֶּאֱלָהָא תּוֹסֵף יוֹמָתָא וּשְׁנֵי דְרַשִׁיעֵי נִזְעֲרָן׃ כח סְבַרְהוֹן דְּצַדִּיקֵי חֶדְוָתָא וּסְבָרָא דְרַשִׁיעֵי נֵאבַד׃ כט מַעְשְׁנָא לִתְמִימֵי אוֹרְחֵיהּ דֶּאֱלָהָא וְשֵׁיצָיָא נֶהֱוֵי לְאִלֵּין דְּעָבְדִין עַוְתָא׃ ל צַדִּיק לְעָלַם לָא נָזוֹעַ וְרַשִׁיעֵי לָא יִקְנְעוּן בְּאַרְעָא׃ לא פּוּמֵיהּ דְּצַדִּיקָא מַוְעֵי חָכְמְתָא וְלִישָׁנָא דַּהֲפִיכוּ נִתְפְּסֵק׃ לב שִׂפְוָתֵיהּ דְּצַדִּיקָא יָדְעוּן צִבְיוֹנָא וּפוּמְהוֹן דְּרַשִׁיעֵי מְהַפֵּךְ׃ א מַסְחָא דִּנְכִלָא מְרַחְקְתֵיהּ דֶּאֱלָהָא וּבְמַתְקְלָא תְּרִיצָא צִבְיוֹנֵיהּ׃ ב הֵיךְ דְּעָלָא זֵידוֹנְתָא עָלֵל צַעְרָא וּלְאִלֵּין דִּצְנִיעִין חָכְמְתָא׃ ג תְּמִימוּתָא דִּתְרִיצֵי תְּדַבַּר אִנּוּן וּנְטַלְטְלוּן בְּזוֹזֵי וְנִדְבְּנוּן׃ ד לָא מַהֲנֵי שִׁקְרָא בְּיוֹמָא דְּרוּגְזָא וְצִדְקְתָא

תאבד התאוה והוא מפורש בפסוק הבא: (כט) מעוז לתום. תאר על משקל לחם חום או הלמד כמו בעבור והוא שם דבר. דרך ה' מצותיו. ומחתה הוא הדרך שיחת אותם בשביל שיעזבוהו שנאמר צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם: (ל) צדיק. לא ימוט לעולם בבא הצרות או אחרי מותו ישאר זרעו שנאמר וצדיקים ישכנו ארץ. ורשעים יאבד זכרם וזרעם: (לא) ינוב. מענין תנובה ופי' יתן תנובת החכמה וניב שפתים כענין תבואת שפתיו ישבע וכמוהו בין אחי' יפריא יתן פרי ולשון דוברת תהפוכות תכרת שפתם: (לב) ידעון. לדבר רצון. ופי רשעים ידע לדבר תהפוכות: (ב) בא זדון. חסר איש והנה בבא איש זדון יבוא קלון שילקה לבני אדם. ואת צנועים ועם הצנועים חכמה שיסכלו הקלון ולא יענוהו וצנועי' השהמתביישי' מעשות זדון כמו והצנע לכת: (ג) תומת. ע"מ טמאת והראוי תומת. תנחם שלא יכשלו. וסלף עוות כלומר שיסלפ' אחרים. ישדם הסלף הוא ישודו אותם הבוגדים וזה הפי' ע"ד הקרי ביו"ד. וע"ד הקרי בוי"ו וסלף יבא לבוגדים ושדד אותם הסלף: (ד) לא יועיל. לבוגדים ממונם

...א' כולו קמוץ וא' חציו ...פתח וב' פתחין וסימ' ...הוא לעינים. ומתוק האור. ...יראה. וכעשן לעינים. ...קמץ בתרא כולו קמץ ...לן פתחין: ורשעים ז' ...ר בספרא סוף סימן ב': ...וסימ' נמס' ביהושע ...: ידעון ד' וסימ' אחל ...הושע. כל תפלה כל ...כי'. אתה תשמע השמי' ...כים. שפתי צדיק ידעון ...רא: ושדם חד מן י' מלין דכתיב וי"ו ברישׁ תיבות' וקרי' יו"ד וסימ' ושאג שאגה לו כלביא. ושסתוהו ועל ריב המה יעמדו למשפ'. ...תפל בעצומיו. ועשו את הכבש ואת המנחה ואת. ורב ובניו ורב המשא עליו. יצפן לישרים תושיה. וחכם הולך את חכמים. ושדם תומת ישרים תנח'. וקר חשך אמריו יודע דעת. ועוף התעיף עינך בו ואיננו:

אהרן וצדיק. יומא לח חגיגה יב גיטין סא: כחמץ. קדושין מט (שבת יד): יראת. יומא ט עקרים מ"ג פל"ד (יומא לח): צנועים. (ברכות ט): תומת. ב"מ לה: לא יועיל. ב"ב י:

רלבג

...או נקי: כחומץ לשנים וגו'. הנה כמו שהחומץ לשנים שהוא מכאיב אותם מאד וכמו העשן לעינים כן העצל מכאיב לב שולחיו מפני היות תוחלתם ממושכה: יראת ה' תוסיף. לאדם ...ו הקצובים כי מצד דבקות השגחת הש"י בו ינצל מהרעו' אשר סודרו לו שהם סבות מיתתו ...כילוי הטבעי ואולם הראשונים הנה שנותם תהיינה קצרות ולא יגיעו אל העת המוגבל להם כי ...ם ימיתם בלא עתם. תוחלת הצדיקים היא החיים הנצחיים והערבים אשר הם תכלית השמחה ...שמחות הגופיות שום יחס אליה כמו שביארנו בא' מספר מלחמות ה' ואמנם תקות הרשעים ...מפני הגוף מהקניינים והשמחות הגופיות וכל זה כלה ואובד: מעוז לתם. הנה המישרים אל התמימות תהיה להם דרך ה' במצות התורה מעוז וחוזק לשמור דרכם אשר יכונו ההליכה ...ישלם להם באופן שלם מה שיכוונו אליו מהתמימות ואולם לפועלי און תהיה דרך ה' למחתה ...גדת בתכלית מה שאפשר למה שיכוונו אליו מהשקר והעול והחמס: צדיק לעולם בל ימוט. ...השגחת הש"י על הצדיק לא ימוט לעולם ר"ל כל ימיו ולא ימעדו קרסוליו אך יתקיים במקום ...והארץ לא יגלה משם למקום אחר ואולם הרשעים לא ישכנו ארץ כי אם זמן מועט כי מפני ...יכם יהיו להם שונאים רבים או ירצה באמרו לא ימוט לעולם תוך הזמן הנגזר לו לחיות לא ...אמרו את מספר ימיך אמלא ואולם הרשעים לא ישכנו ארץ הזמן המוגבל להם כי שנותם

תקצורנה: פי צדיק. פי האיש הצדיק בדעותיו ידבר חכמה שהוא דבר קיים ונצחי ולא יפס' עמה הדבור כי האמת מעיד לעצמו מסכים מכל צד ולשון איש תהפוכות והוא הטועה ואומר כזב בהתחלות הנה תפסק לשונו אם לא יסכים לדבריו מה שנמצא מזה אחר ההתחלות. שפתי צדיק ידעון להשיג רצון מהאנשי' כי דבריה' נאותים וערבים להם ואמנם פי הרשעי' הוא בהפך כי הוא לא ישיג רצון אך תהפוכות וכעס כי דבריו הם קשי' ורעי' או ירצה בזה כי שפתי צדיק בדעות ידעון להשיג מה שהיה הרצון בנמצאו' הטבעיות אשר יתקר בהם בחקרם בסבותיהם למה היו בזה האופן ואולם פי הרשעים בדעו' אשר יטעו בהתחלות לא ידעון הרצון בדברים אבל יאמרו תהפוכות וכזבים: מאזני. הנה תועבת ה' מי שישקול הדעות במאזני מרמ' והוא אשר לא ידע להזהר בעיונו מהדברים המטעי' כי זה ממה שיביאהו לטעות טעננו' גדולות יביאו לסריסה גדולה וחזקה ואמנם רצונו הוא שישקלו אותם באבן שלימה שלא תשא תוספת ולא חסרון וזה אמנם יהי' בשמירת הדרכים והסדרי' אשר יישירו האד' לשמרו מהטעות בעיון: בא זדון. הנה כשבא איש זדון והוא הרשע בדעות אשר יהרס לשפוט בדברי' בזולת עיון הנה בא אחריו קלון ובושת כי לא יסכים המציאות למה ששפטו אותו מזה ואמנם האנשים הצנועים שלא יהרסו לעלות לזאת המדרג' כי אם אחר ההצעות הראויות ובדברי' הראויים הנה תמצא אתם חכמה: תומת ישרים. תום הישרים ינחה אותם אל מחוז חפצם להשיג מבוקשם ואולם עוות הבוגדים הוא ישחית' וישדם: לא יועיל. הנה

מצודת דוד

...זה דומה ליסוד העולם שאינו זז ממקומו: (כו) כחומץ. כמו שהחומץ ...לשנים וכו'. כן מזיק העצל למשלחו כי סומך עליו והוא מתעצל בדבר: ...ף ימים. למי שאוחז בה: ושנות. אף השנים הקצובים לו תקצורנה כי ...ו מהם: (כח) תוחלת. תקות צדיקים היא להם לשמחה כי באה ושמחים ...אשר היו מקוים לה אבל תקות הרשעים תהיה אבודה ולא תבא ומיצר על התוחלת: (כט) מעוז. דרך ה' הוא לחוזק לאיש תם בעבור כי הלך בו ושיא ...בר לפועלי האון על אשר לא הלכו בו ור"ל מלמדת זכות על התם וחובה על הרשעים: (ל) לעולם. אף אם הוא מט לא לעולם ימוט כי יחזור ויקום: לא ...זמן מרובה אף אם שעתם מצלחת היא לפי שעה: (לא) ינוב וגו'. ר"ל באמרי פיו יוכלל חכמה ומוסר ומרמז לומר שפי התהפוכות תכרת ר"ל המספך ...ורים יוכרת: (לב) ידעון רצון. יודעים לרצות לה': תהפוכות. מוסב על ידעון לומר ידעון תהפוכות להפך דבר ה' כי כל עסקם בזה והורגלו בדבר: ...מאזני מרמה. המשוי להכריע הכף אשר ירצה לרמות הקונים: ואבן שלמה. אבן משקל שהיא בשלימותה מבלי חסרון הוא לרצון לה': (ב) בא זדון. ...איש זדון בא עמו קלון כי יבזה את הבריות ועם צנועים בא חכמה: (ג) תומת. תמימות הישרים תנהיגם בדרך הטוב להם: וסלף. עקמימות הבוגדים ...ם נפשותם: (ד) ביום עברה. ביום בא כעס מאת המקום לא יועיל העושר לכופר הנפש כי העומד עליו בוז יבוז למרבית ההון אבל צדקה מצילה מן המיתה

מצודת ציון

מואב (במדבר כב): (כה) סופה. רוח סערה: (ל) ימוט. לשון נטיה: ישכנו. ענינו חניה בהשקט: (לא) ינוב. ענין דבור כמו בורא ניב שפתים (ישעיה נ"ז): (א) מאזני. כלי המשקל: (ב) קלון. בזיון: צנועים. המסתתרים עצמם מרוב ענותנותם: (ג) וסלף. ענין עקום כמו ויסלף דברי צדיקים (שמות

אבן עזרא

ממונם ביום שיתעב' בהם השם : וצדקה . תציל לישרים ממות הבוגדים או תצילם שלא ימותו אלא בעת כלה : (ה) תיסר . שלא יכשלו ויפולו והעד על
(ו) תצילם . מצרה ובהות בוגדים בהות הבגידה שיעשו בה ילכדו : (ז) במות . תאבד . שיקוה לעשוק העניים . אונים מן און כלומר שיוחילו לעש
יהיה אונים שם התאר כמו בושים טובים : (ח) נחלץ . מן וחלצו את האבני' כלומר השם יחלצהו מצרה הנגזרת על האדם . ויבא רשע בצרה בעבורו להיו
(ט) בפה חנף . ענין רשע בפיהו שידב' עדות שקר על רעהו חסן להשחיתו . או ברכילות והצדיקים בדעתם ינצלו ויחלצו מן ההשחתה : (י) בטוב
כאשר ייטיב להם השם או ישמחו אנשי קרית' וכאשר יאבדו הרשעים ירננו : (יא) בברכת . דבק עם העליון וכן הוא ראויים הם שישמחו כי בעבור ברכת הצדיקים תרום קרת כלומר ירימו בנייני או רמז לאנשיה ובעבור פי רשע המעיד שקר או הרכילות תהרם קרית': (יב) בז. מי שיבוז לרעהו הראוי לכבדו בעבור חכמתו הוא חסר דעת . ואיש תבונות יסבול הבזיון ויחריש שלא יבוז לרעהו או יחריש ולא יענהו : (יג) הולך . יקרא כן בעבור שהוא מערב הענינים ואומר הולך כי ישמע מזה הסוד וילך לגלותו לאח' : (טו) רע . שם דבר וירוע מענין תרועם וכן הוא שבר ישבר מי שערב זר שאינו מכירו . ושונא שיתקע כף בוטח ואינו מפחד ממלוה : (טז) אשת חן . בעלת החן והיופי היא תומכת כבודה שיכבדוה בעבור יפיה או כבוד רמז

משלי יא

תרגום	מקרא
מְפַלְטָא מִן מוֹתָא בִישָׁא : ה צִדְקְתָא דִתְרִיצֵי תְּפַצֵּי אִנּוּן וּבָזוּזֵי בְּשַׁלּוּמְהוֹן מִתְאַחֲדִין : ו צִדְקַתְהוֹן דִתְמִימֵי תְּתָרֵץ אוֹרְחָתֵיהּ וּבְרִשְׁעֵיהּ נָפֵל רַשִׁיעָא : ז כַּד מִית גַּבְרָא רַשִׁיעָא יוֹבִיד סִבְרֵיהּ וְסִבּוּרְהוֹן דְאִלֵּין דְעָבְדִין עָאתָא יֵיבַד : ח צַדִּיקָא מִן עָקְתָא אִשְׁתֵּיזֵב וְעָל בִּישׁ תְּחוֹתוֹהִי : ט נִכְלָא בְּפוּמֵיהּ מְחַבֵּל חַבְרֵיהּ וְצַדִּיקֵי בִּידִיעַתְהוֹן מִשְׁתֵּיזְבִין : י בְּטָבַתְהוֹן דְצַדִּיקֵי תְּדוּץ קִרְיַתְהוֹן וּבְיוּבְדָנָא דְרַשִׁיעֵי חֶדְוָתָא : יא בְּבִרְכַּתְהוֹן דְצַדִּיקֵי תִּתְרוֹרַם מְדִנְתָּא וּבְפוּמְהוֹן דְרַשִׁיעֵי תִּתְעֲקַר : יב דְשָׁט לְחַבְרֵיהּ חַסִּיר רַעְיָנָא הוּא וְגַבְרָא דְמִתְבַּיַּן שָׁתֵיק : יג אָכֵל קַרְצָא גָלֵי רָזָא וּדְמְהֵימַן בְּרוּחֵיהּ מְכַסֵּי מִלְּתָא : יד בְּאַתְרָא דְלֵית מַדְבְּרָא נָפֵל עַמָּא וּפוּרְקָנָא יֵיתֵי בְּסוּגְעָה דְמַלְכְּתָנוּתָא : טו בִּישָׁא מַבְאֵשׁ בְּצַדִּיקָא מְטוּל דְּהוּא עָרַב חִלּוּנֵי וְסָנֵי לְאִלֵּין דְסָיְמִין סִבְרֵהוֹן בְּאַלָּהָא : טז אִתְּתָא חֲסִידְתָא פָּרְנָא אִיקָרָא וַעֲשִׁינֵי	וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת : ה צִדְקַת תָּמִים תְּיַשֵּׁר דַּרְכּוֹ וּבְרִשְׁעָתוֹ יִפֹּל רָשָׁע : ו צִדְקַת יְשָׁרִים תַּצִּילֵם וּבְהַוַּת בֹּגְדִים יִלָּכֵדוּ : ז בְּמוֹת אָדָם רָשָׁע תֹּאבַד תִּקְוָה וְתוֹחֶלֶת אוֹנִים אָבָדָה : ח צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ וַיָּבֹא רָשָׁע תַּחְתָּיו : ט בְּפֶה חָנֵף יַשְׁחִת רֵעֵהוּ וּבְדַעַת צַדִּיקִים יֵחָלֵצוּ : י בְּטוּב צַדִּיקִים תַּעֲלֹץ קִרְיָה וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה : יא בְּבִרְכַּת יְשָׁרִים תָּרוּם קָרֶת וּבְפִי רְשָׁעִים תֵּהָרֵס : יב בָּז־לְרֵעֵהוּ חֲסַר־לֵב וְאִישׁ תְּבוּנוֹת יַחֲרִישׁ : יג הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה־סּוֹד וְנֶאֱמַן־רוּחַ מְכַסֶּה דָבָר : יד בְּאֵין תַּחְבֻּלוֹת יִפָּל־עָם וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ : טו רַע־יֵרוֹעַ כִּי־עָרַב זָר וְשֹׂנֵא תֹקְעִים בּוֹטֵחַ : טז אֵשֶׁת־חֵן תִּתְמֹךְ כָּבוֹד

Masorah notes beside the verses: ה' ; ה' ; ל' ; כ' גס אכבתם ; כ' חס' וו' ; חס' בליש' ; ס' . ד' ; ל' ; ל' ; כ' א' וא' ; ג' חס' בס' ; כ' . ס'

ישחית ז' חסר בליש' וסי' נמס' בש"ב ריש סי' י"א : ובדעת ח' וסי' בסדר כי תשא : בטוב ד' וסימ' בטוב צדיקים תעלוז קריה : לולי האמנתי לראות בטוב ה' . אשרי תבחר ותקרב . יברכך ה' מציון וראה בטוב : ערב ה' פתחי' וסימ' כי עבדך ערב . לקח בגדו כי ערב זר . וחברו קח בגדו כי ערב זר . כי מי הוא זה ערב את לבו . רע

תולדות אהרן וצדקה . שבת קנו ב"ב י (פאה טו) : במות . עקרים מ"א פכ"א ומ"ד פ"מ : צדיק . ב"מ ס (ברכות יג) : ויבא רשע . סנהדרין לט : ובאבוד . סנהדרין לז לט קיג : רכיל . ב"ק לג . סנהדרין לא זוסר אררת נשא : ותשוע . יבמות קכא : רע . יבמות קט :

רשי

בוגדים ישדם. ישדדם
ישרים תצילם ובהו
ילכדו . בהוות שהם
נלכדים והמקרא מס
כלומר ובוגדים בהוו
(ז) במות אדם רשע ת
תקות כל הבוטחים בו
אונים אבדה . תוחלת
אונו אבד' כי בזכותו
להם טובה אבל במו
יש לבניהם מבטח
(ח) צדיק מצרה נחל
רשע ולמקר' העליון
(ט) בפה חנף . חנף
חבירו בדרך רע משחי
ובדעת צדיקים יחלצו
נחלץ ממנו . בדעת
שהזכירה עליו לא תא
(דברים יג) : (יא) תו
תתקיים תקרת הכ
מלפול בעוד שהיו מו
ישרים העמידה תכ
בית המקדש : (יב) וא
יחריש . כשמבזהו הח
שאול דכתיב ויבזהו ו
לו מנחה ויהי כמחריש
(יד) באין תחבולות
באה על ישראל ואין
להבין להתענות ולענ
יפול עם : (טו) ר
הרשע יתרוצץ אשר
לעבודת גלולים: ושונ
תוקעים כף לעשות
בעצתם . ורבותי
בערבות ממון : (טז
כבוד . כנסת ישרא' ת
לכב

רלבג

הנה ההון לא יועיל לאדם למלטו ביום עבר' אבל יהיה נכסה אך הצדקה והיושר יצילו אותו ממות : צדקת תמים תישר דרכו . למצות חפציו כי בעבורה תדבק השגחת הש"י בו עם שדרכו היא אל הצדק והיושר ואולם הרשע יפול ברשעתו כי דרכו אל הרשע ויפול מפני זה באמצע דרכו כי הש"י ישמרהו ממצוא חפצו אשר יכוין בהם הרשע והזיק לזולתו : צדקת ישרים תצילם . מהרעות ואולם הבוגדים ילכדו בהוותם בעצמה אשר בה חשבו להזיק לזולת' והרצון בזה ובהות בוגדי' ילכדו אלו הבוגדים שזכר : במות אדם רשע תאבד תקוה . כי אין לו השארו' נפש ותוחלת שיהי' לו ברוב כחו אבדה או ירצה בזה כי במות הרשע תאבד התקוה שהיו מקוי' אוהביו שיגן עליהם בכחו והתוחלת שהיה להם בו שיוכל לעזו' בהם כבר אבדה כי סר כחו במותו : צדיק. כבר יקרה שימלט הש"י הצדיק מצר' ויביא הרשע תחתיו לסיו' כפרו : בפה. האיש החנף והרשע ישחית רעהו בפיו כי דבורו ימשוך האנשים לחטא וישחית אמנם הצדיקים לא די שלא ישחיתו זולתם אבל ימלטו בדעתם מהרעות הנכונות לבא : בטוב צדיקים . בהצלחת הצדיקים וטובתם תשמח העיר כי הם אוהבים לכלל העם ובטובתם להם טוב ובהפך זה ימצא ברשעים לא ישמחו בני העיר בטובתם אבל ירננו ויגילו באבדם בהצלחת הישרים תתרומם העיר ותתנשא כי הם אוהבים לכלל בני העם ומברכתם יתברכו ואולם העיר אשר תהיה מנהגת בפי רשעים תהרס כי הוא ישים הנהגתה מעוותת וזה יהיה סבת השחתת העיר : בז לרעהו . האיש שהוא חסר לב הוא המבזה רעהו שהוא חסר לב כמוהו בשיחשוב עצמו לחכם ורעהו סכל ואולם איש תבונות אינו מבזה את שהוא רעהו אבל יחריש כשידבר לשמוע דבריו ואע"פ דבר שלא ידע אותו הנה לכבודו ישמע דבריו ואע"פ שאין תועלת בדבריו : הולך סוד . הנה יגיע לו מהרוע בזאת התכונה שילך רכיל ויגרום ההפסד לאנשים ואמנם מ רוח מכסה ומעלים הדבר שנאמר לו אע"פ שלא נאמר לו בסוד או ירצה בזה מי שהוא החכמה בענינים האלהיים והעמוקים מאד הנה הוא מגונה כמו הולך רכיל כי בזה רע לאנשים ואולם מי שהוא נאמן רוח ויסמר מפני זה מלעשות דבר יביא בו האנשים מכסה דבר מן החכמה מהבלתי ראוי לה : באין תחבולות . מפני העדר לקיחת תחבול יפול עם ביד שונאיהם ואולם ברוב יועץ לקחת התחבולות יושע העם מאויביו במלח בזה מפני העדר לקיחת תחבולות לנצח הנפש המתאוה יפול עם ברשתה ר"ל איברי הנ הנפשיים ואולם ברוב יועץ תהיה התשועה ולזה הפי' ימשך הפסוק הבא אחריו להרחיק ערב לנפש המתאוה לפרוע חובה לש"י והרצון בו שהאיש הרע ישבר וגו' : רע ירוע שהאיש הרע ישבר ויאבד כי ערב בעד הכח שהוא זר לו כמה שהוא אדם המתעורר אל התאוות הגשמיות ומי שישנא תוקעים ר"ל שהוא ירצה לערוב לרעא אך ישתדל השכל בקנין הדעות אשר הוא מיוחד לו הוא בוטח ואין פחד לנגד עיניו יתברך תדבק בו : אשת חן . הנה החכמים ינחלו כבוד כי להפלגת חקירתם כל לשון למשו

מצודת ציון

(שמות כג) : ישדם . מל' שדידה וגזילה : (ו) ובהות . ענין שבירה כמו מדבר הות (תהלים נ"ה) : (ז) אונים . בנים הבאים מכחו כמו כחי וראשית אוני (בראשית מט) : (ח) נחלץ . ענין הוצאה ושליפה כמו והלצה נעלו (דברים כה) : (י) תעלוץ . תשמח : (יב) יחריש . ישתוק : (טו) רע ירוע . ענין השבר והרצון כמו תרועם בשבט ברזל (תהלים ב) : (טז) ועריצים . חזקים כמו עריצי גוים (יחזקאל כ"ח)

מצודת דוד

המיתה : (ה) תיסר . הצדקה שעושה היא מוליכה אותו בדרך הישר ו וברשעתו . והרשע עצמה שהכין הרשע לזולתו בה בעצמה יפול הוא : (הצדקה תציל הישרים מרעה : ובהות . בהשבר שהכינו הבוגדים לזולתם ב בעצמם בה : (ז) תאבד תקוה . תקות הבוטחים בו : ותוחלת . תקות בניו ש לא היה בו זכות להגן על הבנים : (ח) צדיק . כשנגזרה צרה על הצדיק ובעבור הזכות בעלה הנגזרה או כשנחלץ הצדיק מן הצרה יבוא רשע במקומו אל הנ כי אין מדת הדין מתפיים עד יבוא אחר תחתיו : (ט) בפה חנף . בדברי חניפה ישחית את רעהו המחניף לו כי ילכדנו להמשך אחר דעתו : ובדעת . בני התורה יוציאו מלבם דברי החונף ואינם נמשכים אחריו : (י) תעלוץ קריה . כי משפיעים לזולתם מהטובה אשר חלק ה' להם : רנה . כי בעודם בחיי לבריות : (יא) בברכת . בעת באה הברכה לישרים ורק המה למעלה וינהיגו את בני העיר בהדרכה ישרה אז תתרומם עי"ז : ובפי וגו' . אבל כאשר הב בפי כסילים ורק המה למעלה ועל פיהם יהיה כל דברי העיר אז תהרס עי"ז : (יב) בז . המבזה לחבירו הוא חסר לב : ואיש . אם מי שמבזין אותו תבונות אז יחריש ולא יענהו על כל דבריו ולא יחוש לדברי חסר לב : (יג) מגלה סוד . המגלה סוד חבירו הרי הוא הולך רכיל ואף אם לא ספר הדברים לפני עליו כי הברך חברא אית ליה ויגולה הדבר גם אליו : ונאמן רוח . מי שרוחו נאמנה לה' הוא מעלים כל דבר ואם לא נאמר בסוד : (יד) באין . יחשבו התבולות בדבר המלחמה אז יפול העם ביד שונאיו אולם ברוב יועץ קרובה התשועה : (טו) רע ירוע . ישבר ויתרוצץ על אשר היה ערב בעבור איש

קב"ה ותורתו: ועריצים יתמכו עשר. בני אדם מתקרבים אצל גיבורות
: (יז) גומל נפשו. גומל טובה לקרוביו איש שהוא חסיד : ועכר שארו
האכזרי הוא עוכר את קרוביו : (יח) רשע עשה פעולת שקר. פעולתו של
ירת לו כסבור שתתקיים בו הצלחתו והכל אבד : וזורע צדקה שכר אמת.
יקה היא פעולה של אמת
בטוח הוא שיקבל פעלו
שכר. קרוניא"ל בלעז
שכר אמת המים כדי
ים ובטוח שימצא שם
ודומה לו כל עושי שכר
(ישעיה יט) : (יט) כן
יים. אמתו של צדקה
ים כמו כן בנות צלפחד
במדבר כז) : (כא) יד
ומר מיד הקב"ה לידו
שכר פעולתו ולא ינקה
אשר עשה : (כב) נזם
חזיר. שמלכלך אותה
כן תלמיד חכם הסר
הטובה : וסרת טעם.
התורה : (כג) תקות
ברה. בטוחים ומקוים
כד) יש מפזר. ממונו כגון
ס' עיד : וחושך. עצמו
למחסור יהיה לו :
ברכה. שהוא ותרן
כל לשון ברכה פישון
ומרוה. שמשביע את
גם הוא יורא. ישבע
טוב

רמז לממון והוא הנכון בעיני והתמיכה שלא תוציא ממנו לצרכה ותחפוץ במתנת אחרים. ועריצים גורלים יתמכו עשרם ברוב מתנות אחרים שישחדום. אבל: (יז) איש חסד גומל נפשו. ותומך אותה בחסדו ומשלימה על שנת כלה. שארו. בשרו הוא אכזרי שיעשה בעברת זדון, על שישחית אחר אמר שארו עם האכזרי כי רצונו להעמיד הגוף בתענוגי העולם והחסיד מעמיד הנפש בישרו ובחסדו : (יח) שכר אמת. ומי שיזרע הצדק שכרו שיתן לו השם הוא אמת וזריעת הצדק הוא המעש': (יט) כן צדקה. כאשר שכר הצדק אמת כן הצדקה בעבור חיים שישיגוה בה והם חיי הנפש. ומרדף פועל יוצא לצב או לאחר וכן הוא מצוה לרדוף בעבור מותו שימות בלא עתו : (כא) יד ליד. השם לנגד יד הרע על כן לא ינקה והטעם לא יהיה נקי כי השם ישיב גמולו בראשו. וזרע צדיקים הם בני הצדיקים שימלטו מצרה בשביל אבותם: (כב) באף חזיר. כי הוא יביאהו בטיט וישחיתהו וזהו משל וכן היופי כזהב והאשה האולת כחזיר שאין לו דעת והיופי בה נשחת כאשר סרה מטעם חכמה וסרת ע"מ ומגר' ביתה: (כג) תאות. אך ממעט כל התאוות לבד תאות מעשה הטוב והרשעים יקוו לעשות עבר' והטעם להתעבר באחרי' ומדת הכעס שתעבור על מדה תקרא עברה: (כד) יש מפזר. לעניים. ויוסף עוד הממון. וחושך ממונו מיושר. מעשות יושר שלא יתן לעניים. יחסך בעבור שיבואהו מחסור ואך

ועריצים יתמכו־עשר: יז גמל נפשו איש חסד ועכר שארו אכזרי: יח רשע עשה פעלת־שקר וזרע צדקה שכר אמת: יט כן־צדקה לחיים ומרדף רעה למותו: כ תועבת יהוה עקשי־לב ורצונו תמימי דרך: כא יד ליד לא־ינקה רע וזרע צדיקים נמלט: כב נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם: כג תאות צדיקים אך־טוב תקות רשעים עברה: כד יש מפזר ונוסף עוד וחושך מישר אך־למחסור: כה נפש־ברכה תדשן ומרוה גם־הוא

ב' וחס' וכתרי ליפ' ונמסר · ב' וסימ' שתותיה · ב' חסרי · ג'. א' · ל'

דהטין בתר עותרא: יז פריע טבתא לנפשיה גברא חסידא ודמובד גושמיה נכזריא : יח רשיעא עבד עובדא דשקרא ודזרע לצדקתא קושטיה הוא אגריה: יט היכנא מן דעבד צדקתא לחיי נטיר ודרדף בישתא נטיר למותא : כ מרחק אלהא לעקימי לבא וצבי באלין דתמימין : כא דמושיט אידא על חבריה לא מזדכי מן בישתא וזרעא דצדיקי מתפרק : כב קדשי דדהבא בנחירי דחזירתא היכנא אתתא דשפירי וסרי טעמא : כג רגתא דצדיקי בטבתא וסבורא דרשיעי ברוגזא: כד אית דפרד ומוסיף תוב וחשיך מן תריצותא חוסרנא ליה : כה נפשא דברכתא תדהן ומן דמאלה

ב' זר: שכר ב' וסימ' והיו מדוכאים · וזורע צדקה שכר אמת : תמימי דרך ב' וסימ' אשרי תמימי דרך דתהלו'. תועב' ה' עקשי לב ורצונו תמימי דרך : ב' פתח וא' קמץ וסימ' ונוסף גם הוא על שונאינו · ונוסף על נחלת המטה · יש מפזר ונוסף עוד · בתרא קמיץ · וא' ועוד נוסף

אהרן גומל. תענית יא עקידה ש' מג : ינקה. ברכות סב ערובין יח סוטה ד : נזם. אבות יב: מפזר. ברכות סג זוהר בהעלותך : ומרוה. סנהד' צב :

וספת המפזר: (כה) יורא. מלשון והורית להם ופי' נפש הנותנת מברכותיה השם ידשנה וירבה השם שהוא מרוה אותה גם הוא יורא וכוה להרוות איש אשר יחסר

רלבג

יעו והנה כשהיתה הנפש המשרתת לשכל אשת חן שתהיה נושא חן בעיניו מפני שכוונתה
ס שיצטרך לו עדות מהחום הנה היא תהיה סומכ' לחכם זה הכבוד וכאילו היא עמוד
ישען עליו כמו שהתקיפים הם סומכים העושר והם כמו עמודים לו לשמרו מכל שולל
ל נפשו. הנה מי שמגדל נפשו החומרית ומחזיק אותה לתת לחומר ההכרחי מן המזון
איש חסד שלא יגרע מדבר תקו הראוי לו ויחמול על הראוי לחמלה עליו ואמנם מי
בשרו ומצר לגופו הנה הוא אכזרי כי מי שהוא אכזרי לעצמו כל שכן שהוא אכזרי לזולתו
זה כי קלת האנשים יחשבו עבודה לשם יתב' מה שיענו גופם יענוי וזה הפך רצון הש"י
שלא העמידה התורה דבר יהיה בו ענוי לנפש הבהמות רק מעט ביום אחד בשנה
כן הכחות הנפשיות החמריות הוכנו לעבודת השכל ולא יוכן להם זה אם לא היו
זה מי שיהיה סבה להחלות הגוף אשר בהלותן ייחלו אלו הכחות הנה הוא יבלבל כוונת
: רשע עושה פעולת שקר. האיש הרשע במדות ובדעות עושה פעולות שאין בם
הוא הבל וכזב ואולם מי שזורע צדקה במדות או בדעות יש לו שכר נפלא וקיים וזה
השגת האמת אשר היא כל פרי ההצלחה האנושית הנה כמו שימשך מזריעת הצדקה השגת
משך וגו' : כן צדקה. כן ימשך ממנה השגת החיים האמתיים כי חלק הדבר במציאות
החיים בחלקו באמת כמו שהתבאר בפילוסופיה הראשונה ואמנם מי שהוא מרדף רעה ורשע
דעות הנה ימשך לו מזה מקרה המות וההפסד. תועבת ה' היא האנשים שהם עקשי לב
ויאחם תמיד אל הסבות בדעות ובפנות היותר גדולות מהם ורצון הש"י הוא האנשים
ים בתמימות ושלימות להשמר מן הטעיות : יד ליד. הנה הרעות הפתאומיות שיבואהו
מיד ליד לא ינקה האיש הרשע מהם כי אין הש"י משגיח עליו לשמרו מהם ואמנם זרע הצדיקים
נמלט ממנו כי השגחת הש"י תדבק בהם לשמרם או יהיה הרצון בזה בעת הרעות הגדולות
הפתאומיות שיבואו מיד ליד אשר אין אחד נקי מהרע כי הוא מגעת הרעים והטובים הנה זרע
הצדיקים והוא פרים אשר להם בשלימות השכל הוא נמלט כי לא יוכל זה הרע למשול בשכל : נזם זהב.
הנה האשה היפה שהיא נעדרת השכל היא דומה לנזם זהב שיושם במקום הנאה בתכלית והוא אף
החזיר אשר הוא באשפו' נמצא וכבר היישיר בזה להתרחק מן האשה הזונה אשר היא יפה כי בלא
ספק שהיא סרת טעם ולזה תפותה לזה השיקון והגנות ונרמז בזה אל היופי וההכנה אשר שם הש"י
בחומר האדם ובכחותיו הנפשיות לעבודת השכל ואם יסור מן ההשתדלות במה שהוכן לו מהשלימות
הנה יהיה זה היופי וזאת ההכנה מונחת במקום אחר מגונה מאד וזה כי האדם האחר הוא יותר
רע מהרעים שבב"ח כי בהכנתו שהוכנה לו להשיג שלימות השכל ישתמש בפעולות המגונות ולזה
יפליג להרע יותר מהחיות והב"ח : תאות צדיקים. הנה הצדיקים לא תהיה תאותם ותכליתם וגבולם
אשר יכונו אליו רק אל הטוב ואולם מה שיקוו הרשעים מהתכלית אשר כונו אליו הוא דבר חמה
ועברה כי הם משתדלים תמיד בעשיית הרעות וכבר באר זאת על צד מליצת השיר שכל אחד מאלו
משיג מה שיקוה אליו וזה שהצדיק יבקש התכלית הטוב בכל אשר יעשה ולזה יתן השם יתברך
שכרו שישיג הטוב הנפשיי והרשעים יבקשו תכלית רע בכל אשר יעשוהו ולזה ישיגו הרע לעצמם :
יש מפזר. הנה יש מי שמפזר ונוסף עוד והוא בעל השלימות העיון כי כל מה שיוסיף ללמד דעת
לאנשים תהיה נוספת חכמתו ובינתו כאמרם ומתלמידי יותר מכלם. ואמנם מי שהוא מונע עצמו
מללמד היושר לאנשים הנה זה הענין הוא לו למחסור משלימותו כי להעלימו דברי היושר מהאנשים
תמעט

מצודת דוד

ו אם הוא נאמן אבל השונא לתקוע כפיו בערבות מכל וכל בטוח הוא
ירצים : (טז) אשת חן. אשה הנושאת חן בעבור כשרון מעשיה דרכה
ז הכבוד שלא תלך ממנה ועושה סמיכות אל הכבוד בהוספת כשרון
ועריצים. בעלי כח רב דרכם עשות סמוכות אל העושר לבל יהיה אבוד
ז) גומל נפשו. מי שגומל טוב לנפשו המתאווה לתת לה די מחסורה ההכרחי
ולהעמידה במצב הבריאות הוא בולאי איש חסיד כי כאשר יחמול על נפשו כן יחמול על נפש הזולת אבל העוכר בשר עצמו ומרעיב עצמו כי יחוס על הממון
ו אכזרי על הזולת : (יח) פעולת שקר. ר"ל פעולתו משקרת בו ולא תשאר בקיומה : וזורע. הזורע צדקה שכרו בא באמת א"כ פעולתו היא גמול הצדקה הנה
קיים : (יט) כן צדקה. אמיתת הצדקה ר"ל הנתונה לשמה היא סבה להשיג החיים אבל המרדף עם הצדקה את הרעה לרמות בה את הבריות למען יחזיקוהו
א עוד סיבה למותו כי לא תחשב לזכות כ"א לחובה : (כ) עקשי לב. מראה לאדם יושרו ומחשבות לבו עקשות : תמימי דרך. התם בדרכיו ומשוה מסתרו לנגלהו
ו לב' : (כא) יד ליד. מידו של מקום יבוא הגמול ליד המחויב ולא ינקה הרע ממנו כי לא תשוב ריקם אבל זרע צדיקים לפעמים נמלטו מן הרעה אשר ישולח
בעבור זכות כשרון מעשה האבות : (כב) נזם זהב. כמו אילו ישימו נזם זהב באף חזיר הנה לא תשמור העדי זה להתקשט בה אבל תלכלך אותה בגואה כן דרך
אשר סרה ממנו טעם ועצת החכמה כי לא תשמור יפה לשמותר לה כ"א להנאסר לה ונאמר למשל על מי שמצא חכמה ואינו משתמש בה לחכמת התורה כ"א
הבריאות וכדומה : (כג) אך טוב. מכל התאוות בוחרים אך תאות מעשה הטוב ועוזבים השאר : עברה. כל תקותם למצוא דבר מה לכעוס ולהתקצף על מי ;
(כד) יש מפזר. ר"ל ימצא דבר אם מפזרו בענין מה ויתוסף עוד יותר ואם ימנע מליתן ממנו אף הראוי לא יהיה סיבה לקיום הדבר כ"א לסתכירו

מצודת ציון

(יז) ועוכר. ענין השחתה ובלבול כמו עכרתם אותי (בראשית לד) : שארו. בשרו כמו אם יכין שאר (תהלים עח) : (יח) אמת. עניינו דבר מקויים וכן ודבריך יהיו אמת (שמואל ב ז') : (יט) כן. עניינו כמו אמת וצדק כמו כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כז) : (כ) עקשי. ענין עקום : (כב) נזם. עדי יושם על האף וכן חח ונזם (שמות לה) : טעם. עניינו העצה ותוכן הדבר כמו וטעם זקנים יקח (איוב יב) : (כד) וחושך. ומונע : (כה) ברכה. כל לשון ברכה עניינו הוספת טובה : תדשן. מל'

יוֹרֶא: כו מֹנֵעַ בָּר יִקְּבֻהוּ לְאוֹם וּבְרָכָה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר: כז שֹׁחֵר טוֹב יְבַקֵּשׁ רָצוֹן וְדֹרֵשׁ רָעָה תְבוֹאֶנּוּ: כח בּוֹטֵחַ בְּעָשְׁרוֹ הוּא יִפֹּל וְכֶעָלֶה צַדִּיקִים יִפְרָחוּ: כט עוֹכֵר בֵּיתוֹ יִנְחַל־רוּחַ וְעֶבֶד אֱוִיל לַחֲכַם־לֵב: ל פְּרִי־צַדִּיק עֵץ חַיִּים וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם: לא הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם אַף כִּי־רָשָׁע וְחוֹטֵא:

יב א אֹהֵב מוּסָר אֹהֵב דָּעַת וְשׂוֹנֵא תוֹכַחַת בָּעַר: ב טוֹב יָפִיק רָצוֹן מֵיְהוָה וְאִישׁ מְזִמּוֹת יַרְשִׁיעַ: ג לֹא־יִכּוֹן אָדָם בְּרֶשַׁע וְשֹׁרֶשׁ צַדִּיקִים בַּל־יִמּוֹט: ד אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת

ל׳ כתי׳ א׳. ב׳ חס׳. ב׳ חד מ״ל. ג׳ וחס׳. ג׳. ל׳ וחס׳. ג׳. ג׳. ד׳ וא׳ חס׳

אַף הוּא יַלִּיף: כו מַן דְּכָלֵא עֲבוּרָא בְּאוּרְצָנָא נְשַׁבְּקוּנֵיהּ לְבְעֵל דְּבָבוֹי וּבִרְכְּתָא תֶּהֱוֵי לְאָנָא דְמְזַבֵּן: כז דְּמַקְדִּים טַבְתָּא בָּעֵי צְבִינָא וְתָבַע בִּישְׁתָּא אָתְיָא עֲלוֹי: כח דְּמְסַבַּר בְּעוּתְרֵיהּ הוּא נָפֵל וְאֵיךְ טַרְפָּא צַדִּיקֵי מַפְרְחִין: כט עָכַר בֵּיתֵיהּ יָרֵית פַּחְתָּא וְסַכְלָא יֶהֱוֵי עַבְדָּא לְחַכִּים לִבָּא: ל פֵּרוֵי דְצַדִּיקָא אִילָנָא דְחַיֵּי וּמְקַבְּלָנוּתָא דְנַפְשֵׁי חָכְמְתָא: לא הֵן צַדִּיקָא בְּאַרְעָא מִתְחַסַּן וְרַשִׁיעֵי וְחַטָּאֵי סָיְפִין מִן אַרְעָא: א מַן דְּרָחֵים מַרְדּוּתָא רָחֵם יְדִיעְתָּא וְסָנֵי מַכְסָנוּתָא בּוּרָא הוּא: ב טָב מַן דְּקַבֵּל רְעוּתֵיהּ דֶּאֱלָהָא וְגַבְרָא רַשִׁיעָא רְעִיָּא תַּרְעִיתֵיהּ: ג לָא נִתְקַן בַּר נָשָׁא בְּרִשְׁעָא וְעִקָּרְהוֹן דְּצַדִּיקֵי לָא נְזוּעַ: ד אִתְּתָא כְּשַׁרְתָּא כְּלִילָא לְבַעְלָהּ וְאִנְתְּתָא

תולדות אהרן מונע. סנהדרין צא זוכר דברים: פרי צדיק. ב״מ פה ב״ב א:

רשי טוב: (כו) מונע בר. מלמד תורה: (כז) שוחר טוב. החפץ להדריך א[...] בדרך טובה ומוכיח ומיסר אותם: יבקש רצון. הוא חפץ שיהיה הקב״ה [...] ומתפיי׳ עמם. רצון. אפיימינ״ט בלעז: (כט). עוכר ביתו ינחל רו[ח] על שיחל רוח תמיד ואינו יגע בתורה ולא במלאכה סוף עוכר[...] ביתו שאין להם מה[...] (ל) פרי צדיק. גמ[...] מעשה הצדיקים עץ [...] לעולם: ולוקח נפשות[...] שהוא חכם קונה לו נפ[...] דרך טוב והרי הם לו כ[...] כענין שנאמר ואת ה[...] עשו בחרן (בראשי׳ יב) צדיק בארץ ישולם. [...] הרשע בשעה שמלאכ׳ הוא רוא׳ שהצדיק מש[...] העבירה שבידו בעודו [...] בחיים: ואף כי רשע[...] וכ״ש שסופו של רשע ל[...] או בחייו או במותו: [...] יפיק. מוציא מן ה[...] רוח להביא טובה לעול[...] מזמות ירשיע. בע[...] ירשיע מחייב את הבר[...] רעה. וכן הוא אומ[...] אחד יאבד טובה הר[...] ט): (ג) לא יכון אדו[...]

עליהם: לאום ב׳ וסימ[...] ובאפס לאום מחתת [...] מלאם: וברכה ב׳ בתו[...] הראש אחיעזר. מנע בו [...] ג׳ ב׳ מ״ל וסימ׳ כל יד [...] רשע. ודורש רעה. [...] ישלם ג׳ וסימ׳ לקמן [...] ז׳ א׳ חס׳ וסימ׳ נמס׳ ב[...]

אבן עזרא יחסר וזהו הענק תעניק לו והחזקת בו. פ״א ומרוה דבק עם נפש ברכה ופירוש איש מרוה גם הוא יורא ענין הדשן כי הוא מדושן בהרוותו איש מחסור. פ״א החכם שהוא מרוה אחרי׳ הא־ל יתן לו שררה: (כו) בר. הוא הנקי מן התבן ע״מ חג פת בג. יקבוהו מענין קבה לי ומשרשו כי משקל קבה הבה וכן ארה לי והתכונה בהם נקבה יהבה נארה שמעה סלחה. משביר מוכר שבר פירוש מי שמונע בעת רעב תבואתו עד שימכרה בדמים יקרים׳ יקללוהו עמים וברכה תבא לראש מוכר שברו בעת הצורך: (כז) שוחר. שיקום בשחר לעשות טוב הוא יבקש לרצות חברו אשר חטא לו או שיבקש רצון שירצהו השם. ודורש לעשות רעה לרעהו היא תבואהו מאת השם כענין ישוב עמלו בראשו וגו׳: (כח) בוטח בעשרו. ולא בשם לא יועילנו כי הוא יפול ביד מבקשי נפשו והצדיקי׳ שיבטחו בשם ולא בעשרם יפרחו ויגיעו כעלה: (כט) עוכר ביתו. באולתו הוא נוחל רוח והבל ועבדו של האויל לחכם לב לנחלה כי יקנהו ממנו והודיע כי האויל משחית קנינו והחכם קונהו בחכמתו או האויל הוא עבד לחכם: (ל) פרי צדיק. פרי מחשבות שכלו ללמדם מוסר מפיהו כפרי עץ החיים. ולוקח מענין כי לקח טוב ופי׳ ומחכים נפשות חכם ומודיעם המוסרים וכמו מה יקחך לבך יחכימך פ״א קונה כמו המביאי׳ את המקחות ובלשון חז״ל קורין לקנין מקח כלומר קונה נפשות כעבדים ושפחות כענין ועבד אויל. פ״א ולוקח נפשות בחכמתו יציל אותו מרע: (לא) בארץ ישולם. בעודו חי ישלם לו השם מעשה הטוב. אף כמו כן הרשעים ישולם שכר פעולתם טרם מותם כענין אל [...] לו: (א) אוהב מוסר. מי שהוא אוהב הדעת הוא אוהב המוסר שייסר רוחו: (ב) טוב. לא. שנים דבקים. יפיק פירוש יוציא כלומר איש טוב יוציא רצ[ון] כלומר הוא ירצה בו. ואיש מזימות מחשבות רעות ירשיע השם בהשפטו על כן אחריו: (ג) לא יכון אדם ברשע. כל ימוט בעת צרה. ושרשם משל לשאו[...] אחר מותם. פ״א וכשרש שלא ימוט כך הצדיקים יעמדו ולא ימוטו:(ד) חיל. מן חילך פירוש ממון כלומר האשה שתקב׳ ממון היא עטרת בעלה שבעבור׳ יכבדוהו כו[...] ככ[...]

רלבג

תמעט חקירתו ולזאת הסבה ג״כ הנה נפש ברכה תדושן ומרוה גם הוא יורה נפש איש ברכה שיבקש תמיד הברכה והתוספת בעיון תהיה דשנה ושמנה מדשן נעימות המושכלות ומי שהוא מרוה אחרים ממה שהשיג ומדשן החכמה הנה הוא גם כן מורה ומלמד לעצמו כי בזה הפועל יפליג יותר החקירה בזה העיון מצד ירידתו לבאר החקירה הזאת לתלמידים הנה מי שימנע מהשביל בר העיון יקללוהו כל העם או האומה מפני שאינו רוצה להועיל לאנשים במה שהועילהו הש״י בו ולראש האיש המשביר ומלמד דעת את העם תבא לו ברכה כי הם יברכוהו ותבא לו גם כן ברכה בעיונו בעצמו שתוסיף בזה הפועל גם הבא לו ברכה מהשם יתברך שיתן שכרו תחת זאת הטובה אשר עשה ואפשר שיתישרו אלו השלשה פסוקים לרמז על פועל הצדקה: שוחר טוב. מי שהוא טוב ודורש אותו הוא רצון השם יתברך שיגיע לו כי השם יתברך עשה את האדם באופן שיבקש אל הטובות ולזה יגיע לו בלא ספק התכלית שכוון אליו. ודורש ומבקש לעשות רע יבואנו והוא שכבר יבא לו הרע בהפך מה שכיון כי הוא כיון הרע לזולתו ויבא לעצמו ברשתו אשר טמן לזולתו ילכד: בוטח בעשרו. מי שיבטח בעשרו ולזה יתשב להתגדל ולהתגאה על האנשים הוא יפול כי אין ראוי לבטוח כי אם בש״י וכמו העלה שיצא תחתיו הפרח כן יפרחו הצדיקים לעשות פרים אשר יבטחו בו מהש״י: עוכר ביתו. מי שהוא משחית ביתו ר״ל כגון בנין הגוף ואיבריו וכחותיו הנפשיות עד שלא ישתמש בהם לתועלת המכוון בהם הנה ינחל רוח והבל כי אין בו תועלת ותחת מונעו עצמו מלעבוד שכלו במכוון בו ישוב עבד לזולתו ר״ל שכבר יהיה האויל עבד לחכם לב או ירצה במלת עבד שם מקרה והרצון בו שיגיעת האויל אשר עבד בו יהיה לחכם לב כאמרו יכין וצדיק ילבש: פרי צדיק עץ חיים. כי הצדיק יגיע אל החיים הנצחיים ומי שהוא לוקח ומושך לעבודות הנפשיות החומריות כדי שיעוררו כלם אל השכל להשגת הנצחיים הוא חכם או יהיה הטעם כפול והרצון פרי צדיק הוא עץ שיתן חיים וזה כי [...] שיקנה החיים לעצמו אבל יקנה אותם לזולתו והחכם הוא לוקח נפשות האנשים ומושך או[...] השם יתברך שיקנו כלם החיים הנצחיים: הן צדיק בארץ. הנה הצדיק לא יספיק לו קנין הנ[...] אבל יעמוד בשלום בהיותו בארץ אין פחד רעה לנגד עיניו וגם כאשר רשע והוא חוטא ת[...] יעמוד בשלום בארץ כמו שתראה מיהושפט שהתחבר עם אחאב שהיה רשע וחטא בזה[...] מהרע כשקמו עליו חיל ארם להרגו בעבור כי נמצאו בו דברים טובים כמו שנזכר בספר [...] וכזה תמצא בדוד כשחטא בדבר אותה האשה אמר לו הנביא גם ה׳ העביר חטאתך לא תמ[...] פעולותיו זולתי זאת היו בתכלית השלימו׳ כמו שזכרנו שם ולזה מצאנו שנענש שאול יותר ממנו [...] והיה חטא שאול יותר מעט אלא שלא עשה מהטובות כל כך כמו שעשה דוד אך רוב פעולותיו [...] על היושר: אוהב מוסר. מי שהוא אוהב מוסר במדות הוא אוהב דעת כי זה ממה שייש[...] המושכלות ולזה הוא מבואר כי מי שהוא שונא התוכחת ונפקד ממנו השלימות במדות הנה [...] יפקד ממנו שלימות המושכלות גם כן: טוב יפיק. האיש הטוב יוציא רצונו מהש״י כי השגו[...] עם שרצונו רצון הש״י כמו שקדם ואולם איש מזמות והוא האיש הנמשך אחר מחשב[...] בהם כאמרו כי זמה עשו הנה ירשיעהו הש״י ויחייב באותו בשיביא עליו מהרע במדה כמד[...] לא יכונן בנין האדם שהוא ברשע ולא יעמוד כי במעט סבה ישחת ואמנם שרש הצדיקים [...] יתקיים ויעמוד תמיד: אשת חיל. הנה האשה הזריזה במעשיה היא עטרת בעלה ו[...] המתעל[...]

מצודת ציון

מל׳ דשן ושמן: ומרוה. ענין שביעה כמו כגן רוה (ישעיה נח): (כו) בר. תבואה כמו לשבר בר (בראש׳ מב): יקבהו. יקללוהו כמו לכה קבה לי (במדבר כג): לאום. אומה כמו ולאום מלאום יאמץ (בראשית כה): משביר. ענין מכירת תבואה כמו לשבר בר (בראשית מב): (כז) שוחר. ענין דרישה כמו ושחרו אל (תהלים עח): (כט) רוח. ענינו כעס כמו הניחו את רוחי (זכריה ו): (לא) אף כי. ענינו כמו כל שכן וכן אף כי אש אכלתהו (יחזקאל טו): (א) בער. שוטה ע״ש שנמשל כבהמות והוא

מצודת דוד

להחסירו והוא פזרון הממון לצדקה כי המפזר וכו׳: (כה) נפש ברכ[ה] הוספת טובה לזולת גם היא תדושן: ומרוה. המשביע את העניים גם [...] טוב: (כו) מונע בר. החדל למכור תבואתו בעת הצורך ומשמרה עד [...] יקללוהו בני אומתו וברכה באה לראש המוכר שבר בעת הצורך כי הכ[...] והוא נאמר למשל על השפעת החכמה לזולת: (כז) שוחר טוב: הדורש א[...] בני אדם וחפץ בהם יבקש בזה רצון המ׳ כי עי״ז ירוצה לו: ודורש. אבל הדורש אחר רעות בני אדם ובה הוא חפץ אזי הרעה ההיא תבוא עליו: (כח) [...] ולא יועיל לו עשרו אבל הצדיקים הבוטחים בה׳ יפרחו כעלי האילן: (כט) עוכר ביתו. העצל אשר בעבור עצלותו עוכר ומשחית בני ביתו כי לא ימצאם ידו[...] די מחסורם הנה בזה יתרבה המריבה והכעס וכאלו ינחל לעצמו רוח הכעס וסוף הדבר יהיה אשר האויל הזה יהיה עבד לחכם לב להחיות נפש עצמו: (ל) פרי צדי[ק] הצדיק היא כעץ המגדל חיים כי על ידי מעשיו בא החיים: ולוקח. הלוקח לעצמו נפשות להדריכם בדרך הישר והרי הוא כאלו קנאם כמ״ש ואת הנפש אשר ע[שו] (בראשית י״ב) הלוקח בזה לחכם יחשב: (לא) הן וגו׳. כאומר למה יבטח הרשע על הצלחת שעתו הלא יראה כי אף הצדיק ישולם על העבירה שבידו עוו[...] עד לא ימות וכל שכן הרשע המחזיק ברשעו וחוטא עוד שבוודאי יקבל גמול מעשיו אם קודם המיתה אם לאחריה: יב (א) אוהב. האוהב את המוסר הוא [...] כי בשמעו את המוסר יקנה דעת מה שלא שמע מאז אבל השונא תוכחת הוא בער ושוטה כי יאשר באולתו: (ב) טוב. איש טוב מוציא רצון מה׳ לעב[...]

ס: (ד) וכרקב. תולעת הנכנס תוך העצמות וטוחן אותם כן אשה מבישה מעשיה בושים: (ו) דברי רשעים ארב דם: יועצים לרצוח בידים או ע"י ך: ופי ישרים. כששומעים את עצתם יצילום לנרדפים שמגלים את ו אם עדים הם מזומנין אותם: (ז) הפוך רשעים. כמו להפוך כמהפכת מים: ואינם. כלי' כגון בית צדיקים יעמוד. : (ח) לפי שכלו יהולל ם הכם מעט או הרבה שכלו יטול שכרו: ונעוה יע לבו לגמרי מן התור' ה לבוז. נעוה. כמו שמוע (ישעיה כא) וכן המרדות (שמואל א ך) מי שלבו נעוה מגזרת אשר יאמר זעוה מגזרת טוב נקלה. בעיניו בד לעצמו: מתכבד. ומר גנאי הוא לי לעמול שאני מבני אדם גדולים ות חסר לחם: (י) יודע ם בהמתו. מה בהמתו ו צריכים: (יא) עובד שבע לחם. כמשמעו. שלו שחוזר על תלמודו לא ישתכח: (יב) חמד יות בזון ומתפרנ' ממצוד צדין את הבריו' בגזלות ושורש צדיקים יתן. ראוי ליתן והיא הפרי: ע שפתים. בפשע שפתי ל שאמרו מה שדי כי (איוב כא) בא להם ע וגם הצדיק יצא : (יד) מפרי פי איש. יהם של עוסקי תורה טוב בעולם הזה והקרן קיימת

בַּעְלָהּ וּכְרָקָב בְּעַצְמוֹתָיו מְבִישָׁה׃ וחד וכרקב. ל׳
ה מַחְשְׁבוֹת צַדִּיקִים מִשְׁפָּט תַּחְבֻּלוֹת
רְשָׁעִים מִרְמָה׃ ו דִּבְרֵי רְשָׁעִים
אֱרָב־דָּם וּפִי יְשָׁרִים יַצִּילֵם׃ ז הָפוֹךְ ל׳. ל׳ ומ״ל
רְשָׁעִים וְאֵינָם וּבֵית צַדִּיקִים יַעֲמֹד׃
ח לְפִי שִׂכְלוֹ יְהֻלַּל־אִישׁ וְנַעֲוֵה־לֵב ב׳. ל׳ ל׳
יִהְיֶה לָבוּז׃ ט טוֹב נִקְלֶה וְעֶבֶד לוֹ ב׳ פן
מִמִּתְכַּבֵּד וַחֲסַר־לָחֶם׃ י יוֹדֵעַ צַדִּיק ל׳. כל סיפ׳ מ״ל במ״ב
נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ וְרַחֲמֵי רְשָׁעִים אַכְזָרִי׃
יא עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע־לָחֶם וּמְרַדֵּף
רֵיקִים חֲסַר־לֵב׃ יב חָמַד רָשָׁע מְצוֹד כול׳ מ״ל במ״ג חס׳ בליש׳
רָעִים וְשֹׁרֶשׁ צַדִּיקִים יִתֵּן׃ יג בְּפֶשַׁע ל׳ וחד ואל מלור ירושלם
שְׂפָתַיִם מוֹקֵשׁ רָע וַיֵּצֵא מִצָּרָה צַדִּיק׃
יד מִפְּרִי פִי־אִישׁ יִשְׂבַּע־טוֹב וּגְמוּל
יְדֵי־אָדָם יָשׁוּב לוֹ׃ טו דֶּרֶךְ אֱוִיל ישיב ק׳
יָשָׁר בְּעֵינָיו וְשֹׁמֵעַ לְעֵצָה חָכָם׃ ד׳

ד בִּישְׁתָּא הִיא מַלְטִיתָא בְּקִיסָא הֵיכְנָא מִיבְדָא גַּרְמוֹי דְגַבְרָהּ׃ ה מַחְשְׁבָתְהוֹן דְּצַדִּיקֵי דִינָא מַדְבְּרָנוּתָא דְרַשִׁיעֵי רַמְיוּתָא׃ ו מִלֵּי דְרַשִׁיעֵי כְּמִנְיַן לִדְמָא וּפוּמְהוֹן דְּתָרִיצֵי מַפְצֵי לְהוֹן׃ ז נִתְהַפְּכוּן רַשִׁיעֵי וְלָא נִשְׁתַּכְּחוּן וּבֵיתְהוֹן דְּצַדִּיקֵי יְקוּם׃ ח גַּבְרָא מִשְׁתַּבַּח בְּפוּמָא דְסוּכְלְתָנוּתֵיהּ וַחֲסִיר רַעְיָנָא יֶהֱוֵי לְשִׁטוּתָא׃ ט טָב הוּא זְלִילָא וַעֲבֵדֵי אִית לֵיהּ מִן הוּא דְמִתְיַקַּר וַחֲסִיר לַחְמָא׃ י יָדֵיעַ צַדִּיקָא נַפְשָׁא דִבְעִירֵיהּ וְרַחֲמֵיהוֹן דְּרַשִׁיעֵי נַכְזְרָיוּתָא׃ יא דְּפָלַח בְּאַרְעֵיהּ יִסְבַּע לַחְמָא וּדְרָדֵיף בָּתַר סְרִיקוּתָא חֲסַר רַעְיָנָא הוּא׃ יב רָאֵג רַשִׁיעָא מְצוּדְתָא בִּישְׁתָּא וְעִקָּרְהוֹן דְּצַדִּיקֵי נִתְקַיְּמוּן׃ יג בְּחוֹבָא דְשִׂפְוָתָא מִתְקַל בִּישָׁא וּפָלִיט צַדִּיקָא מִן עָקְתָא׃ יד גַּבְרָא מִן פֵּרִי פוּמֵיהּ יִשְׂבַּע טַבְתָא וְכָל בַּר נָשׁ הֵיךְ עוֹבַד אִידוֹ מִתְפְּרִיעַ׃ טו אָרְחֵיהּ דְּסַכְלָא תְרִיצָא בְּאַפּוֹי וּדְשָׁמַע לְעֵיצְתָא

נככד בעטרת ראשו. בעצמותיו שלא תועיל רפואה כן אשה מבישה נותנת בושה לבעלה והיא מפסד' הממון: (ה) מחשבות. דברי. הפוך. שלשה דבקים. ופירוש יחשבו הצדיקים לעשות משפט והרשעים יעצו לרמות' וכאשר לא יוכלו ידברו הרשעים לארוב דם הצדיקים ולהרוג אותם. ופי ישרים שידברו היושר יצילם פיהם מיד האורבים להם. הפוך. השם יהפוך אותם ממקומם. ובית צדיקים חושבי משפט יעמוד ולא יהפך: (ח) לפי שכלו. טוב. שנים דבקים. וכן פירוש בעבור פיהו שירבה השכל ישבחוהו בני אדם ומעות הלב יבוזו לו ונקלה ונמאס בעיניו ובשכלו קונה עבד לו טוב ממתכבד שהיה מרובה ממון והפסידו באולתו ואחרי כן היה חסר לחם ומתכבד לשון הרבה וכן כבד מאד או מתכבד כנגד נקלה כלומר שהוא נכבד בעיניו והוא חסר לחם טוב הנקלה: (י) נפש בהמתו. אף כי נפש חסר כלומר יודע צורך נפש בהמתו. ורחמי רשעים כרחמי אכזרי. כלומר אינם מרחמים: (יא) עובד. כי האדם נברא לעבוד האדמה ולחיות מעמלו על כן ישבע לחם ומסבב לרדוף הריקים הוא חסר דעת: (יב) מצוד. שיצודו הצדיקים חומד הרשע לצוד כמו כן. יתן כלומר פרי או פארות ולא יוכל הרשע לצוד או יתן כל אחד מהצדיקים שרש למטה רמז לזרעו הנשאר אחריו: (יג) בפשע. בעבור פשע שפתיו ינקש איש רע כענין פי כסיל מחתה לו. ויצא מצרה צדיק ימלט בצדקתו כענין רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה׳: (יד) מפרי פי איש ישבע. מפריו שידבר הצדק ולא ידבר הפשע ישיב לו השם: (טו) דרך. האויל להשוב דרכו ישרה ואינו מאמין

: וכרקב ל׳ מן זוגין מן א״ב מן כ״ב כ׳ בריש תיבות׳ חד מלרע וחד מלעיל וסימ׳ נמסר במס׳ רבתא במערכת אות הכ״ף בכ״ד : וסימ׳ ועל שכלו עשה והצליח. לפי שכלו יהולל איש : יודע כל סיפרא מ״ל במ״ב וסימ׳ בפשע ארץ רבים שריה. ידע צדיק דין יב ר׳ כתי׳ ישוב וקרי ישיב וסי׳ במס׳ בתהלים סימ׳ ג״ד : ושמע ד׳ חס׳ וסי׳ ראה דבריך טובים. ושמע לי ישכן בטחי ושמע לעצה חכם.

אהרן נקלה. זוהר וישלח: יודע. כתובות סג נדרים כ: עובד. סנהדרין נח זוהר מקץ: ישבע. עקידה שער מא:

רלבג

במעשיה היא משחתת אותו והיא לו כמו הרקב בעצמותיו שיבלו אותם והנה רמז בזה אל שרחת השכל בשתכין לו מהמוחשות מה שיצטרך לו בחקירותיו ואם לא תהיה נשמעת לו מזה והיא מתאחרת ובושת הנה היא לו כרקב בעצמותיו כי היא תמנע ממנו השלימות: יקים. אין צ״ל כי מה שישתדלו בו הצדיקים הוא דבר ראוי אבל גם מהשבותיהם משפט הוא בהפך שגם תחבולותיהם אשר ילקחו מהשכל באופן מה הם מרמה: דברי ה שידברו הרשעים הוא לרע אשר בתכלית כאילו תאמר לארב דם להכות דם נקי ואולם ם הם בהפך זה כי הם להציל הנקיים משפיכות דמים: הפוך רשעים ואינם. הש״י יהפוך רשעים ם זמן ואולם הצדיקים הם בהפך זה כי ביתם יעמוד ויתקיים והוא זרעם ואין צריך לומר שהם מדו ויתקיימו כי גם זרעם יעמוד ויתקיים כאמרו ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם: האיש המשכיל יהולל לפי שכלו כי החכמה משובחת לאנשים כלם וכלם נכספים אליה כמו ה קדם ואמנם מי שהוא מעוות השכל ר״ל שהוא טועה במושכלות יהיה לבוז כי לא או ונמתנו מפני שבוש דעתיו אבל ינצחוהו המתוכחים עמו וישיגהו הבוז לזאת הסבה: . טוב מי שהוא נקלה ועבד לעצמו לעשות עבודותיו בבית ובשדה כדי שישיג טרפו ממי שהוא לה ביעבדוהו אחרים והוא תסר להם כי הקלון אל הראשון סופו לכבוד והכבוד אל השני סופו לקלון: יודע צדיק. הצדיק יודע נפש בהמתו ומשגיח כדי שיהיה לה מזונה ההכרחי לעמידת הגוף והרצון בנפש בהמתו הנפש התמרית שהיא לאדם במה שהו׳ בהמה לא במה שהו׳ אדם ואמנ׳ מה שירחמוהו הרשעים על הגוף שלא למנוע תאוותיהם הוא רחמי אכזר כי הם ישחיתו באלו התכונות: עובד אדמתו. מי שהוא מתעסק בישובו של עולם אך הוא נמשך אחר עשות מלאכתו יהיה בה כאילו תאמר שאם הוא שעבד אדמתו ישבע להם אך מי שאינו מתעסק בישובו של עולם אדהות נמשך אחר סברת ריקי׳ ופוחזים לא די שיחסר לו לחם אבל גם הוא עם זה חסר לב ודעת: חמד. הרשע מצוד הרעים אשר יתחזקו בו לעשו׳ החמסים כדי שיתחזק לעשות מלאכת הרשע ואולם הצדיקים לא יצטרכו לדבר מחוץ יתחזקו בו כי שרש הצדיקים יתן מה שיתחזקו בו לעשות מלאכתם במדות ועיון וזה מבואר במעט עיון כי השרש אשר מהמוחשות והמושכלות הראשונות והמחשבות יתנו האמת בחכמה ובבינה אשר התקירה בהם היא מלאכת הצדיקים: בפשע שפתים מוקש רע. האיש הרע הוא בפשע אשר שפתיו שידבר דבריו שלא כהוגן וירשיעהו פיהו והצדיק הוא בהפך זה כי הוא יצא מצרה מפני נועם דבריו ותקונה כמו שהוא מבואר: מפרי פי איש ישבע טוב. מפרי דברי איש ישבע טוב כ״ש שעל המעשים ישב לאדם גמול לפי מה שראוי וזה אמר לראיה כי על כל המעשה יש גמול וזה כי אם פרי פיו לא יקופח במה שעב׳ אותו מהמעשים אם טוב ואם רע כ״ש על המעש׳: דרך אויל ישר בעיניו. ולזה לא ישאל עצה ויתבלבלו מפני

מצודת דוד

וגם על כל העולם: ואיש מזמות. הנמשך אחר מחשבות לבו הוא ירשיע את ם כי מכריעם לחובה: (ג) לא יכון. האדם לא יהיה נכון במעשה הרשע יעמוד על כנו ובסיסו עם הסון שאסף ברשע אבל שורש צדיקים לא יהיה ל ר״ל אף אם יפול לא ימוט עד השורש כי יחזור ויקום: (ד) עטרת בעלה. ר״ל בעלה מתפאר במעשיה: מבישה. האשה שנמצא בה כל דבר בושה היא לבעלה בעצמותיו: (ה) משפט. לעשות משפט אמת להציל העשוק מיד עושקו: מרמה. לעשות מרמה: (ו) ארב. לארוב על דם נקי בעדות שקר: יצילם. יצילו יונים כי ירבו לחקור עד יוכחשו זה מזה: (ז) הפוך. כאשר יהפכו הרשעים אז אינם בעולם ויאבד זכר למו אבל בית הצדיקים יתקיים לעד: (ח) לפי שכלו. יושבח לפי שיעור שכלו אם רב ואם מעט אבל מי שלבו נעוה מחכמה יהיה לבזיון: (ט) טוב. יותר טוב למי שנוהג קלות בעצמו והוא עבד לעצמו לעשות לסתפרנס בה ממי שמחזיק עצמו למכובד ובוש הוא לעבוד עבודתו ובעבור זה יחסר לחמו: (י) יודע צדיק. הצדיק נותן לב לדעת אף רצון בהמתו למלאות כי קווי אלו מדת הרחמנות אבל הרשעים אף הרחמנות שיש בהם היא אכזריות כי למראה העין ירחמו ולא כן בלבם: (יא) עובד אדמתו. בחרישה וכיוצא: ריקים. הרודף אחר דברים שאין בהם תועלת הוא חסר לב כי טוב לעסוק או בעבודת האדמה: (יב) חמד. הרשע חומד לשבת במבצר הרעים אשר יתחזקו שם ומם אבל הצדיקים אינם צריכים לעזר מבחוץ כי שרשם יתן פריים הראוי ר״ל מעצמם יתחזקו להיטיב לעשות: (יג) בפשע. בעבור פשע שפתים המדבר סרה יו מוקש רע אבל הצדיק בנועם אמריו יצא מצרת הבאה: (יד) מפרי. ר״ל אם מאמרי פי איש בד״ת ישבע בעבורם טוב כ״ש הוא שגמול מעשה ידיו ישיב לו

מצודת ציון

והוא מל׳ אגמתו ובעירנו (במדבר כ): (ז) ואינם. ואין מהם: (ח) ונעוה. מל׳ נע כאשר יאמר מן זע וזעוה: (יב) מצוד. ענינו מבצר חזק כמו יבאוהו במצדות (יחזקאל יט): (יז) יפיח. ענין דבור כי

אבן עזרא

מאמין למוכיח ומי שישמע לעצת אחרים חכם : (טז) אויל . ביום לעתו עם בני אדם אז יודע כעסו שיכעס מהם . וכוסה קלון שידבר עליו האויל ויסתירהו הוא חכם כענין אל תען כסיל . פ"א מי שלובש קלון אינו לבוש כי הוא ערום אף על פי שהוא בשוק : (יז) יפיח . דובר האמונה הוא יגיד צדק במשפט . ועד דובר שקרים הוא איש מרמה: (יח) יש בוטה . והענין דבוק למעלה עם עד שקר כלומר יש ביטה ומפרש עדות שקר והעדות קשה כמדקרות חרב . ולשון חכמים הם חוקרי העדות ומכזיביהם הנדקר כלעד שקר . פ"א יש בוטה בשביל הנודר דבר קשה : (יט) שפת. הדוברת עדות אמת היא תכון לעד . ארגיעה שקט ומנוחה כלומר ולעד ארגיעה ואשקיט אותה : (כ) חורשי רע . שיחשבו לרמות והם משלחי מדנים והוא מפרש חרש רע בכל עת מדנים ישלח . וליועצי שלום בין איש לרעהו תבוא שמחה רמז לשמחת הישועות : (כא) יאונה . מן אנה לידו ענינו עילה וסבה . ורשעים ענינו אף על פי שהם מלאים מחשבות רע לא יוכלו לסבב שום און על הצדיק . פ"א ורשעים מלאו רע רמז לצרות שיהיו שבעים ומלאים מהם : (כב) שפתי שקר . הוא עד שקר . ועושה אמונה הם הדייני׳ השם ירצה בם בשביל שלא יאמינו לעדי שקר או עושה אמונה שלא אבו להעיד שקר : (כג) אדם ערום . וחכם מסתיר חכמה בלבו שלא ישכחנה . ולב כסילים יודיע ויכריז אולת כמו ואמר לכל סכל הוא : (כד) יד . מפרת בעבור שנים . חרוצים מן אז תחרץ שטעמו נוע כלומר מתנועעים אחר מחייתם ידם תהיה מושלת ויד רמיה שתרמה בני אדם היא תהיה למס לחרוצים המושלים ויתכן

רשי

קיימת להם לעו"ה : (טז) אויל ביום יודע כעסו . ביום שהוא כוע[ס] הודיע כעסו שהוא מתגרה ומחרף חבירו ברבים ואין מעצר לרוחו . א[ך] כוסה קלון ואינו ממהר לריב . ומדרש אגדה ביום שנבראת אדם הרא[שון] סורחנו והקב"ה שהוא ערום . לא רצה לשחת בריותיו כסה קלונו וק[...] מיום של אדם ליום [...] . אלף שנה : (יז) יפיח [...] צדק . מי שמדבר א[...] בדין עדות צדק לזכו[...] (יח) יש בוטה . מדבר[...] בשפתים (ויקרא ה) [...] חרב . שמסכסך א[...] וגורם להם להרוג : ול[...] המביא שלום בין אד[ם...] מרפא . למבט׳ הוא[...] אמת תכון לעד . [...] ותתקיים : ועד ארגי[עה...] רגע הוא כלה והול[ך...] אין לו רגלים : (כ) [...] חרשי רע . ומתוך ש[...] במחשבות של תרמי[...] שמחה וליועצי שלו[ם...] (כא) לא יאונה לצדי[ק...] לא תזדמן לו עבירה [...] (כג) אדם ערום כו[...] אפילו בחכמתו הוא [...] שכן לדברי שטות הו[...] אבל ולב כסילים יקו[...] מכריז אולת בקול ר[...] חרוצים . ישרי׳ : תמש[...] (כה) דאגה בלב א[יש...] ישיחנה מדעתו : [...] ישחנה . ימסוק ב[...] תשמח את הדאגה שב[...] ממנה . ולדברי הא[...] לאחרי׳ כך סופו של [...] טוב שינחמנו חבירו [...] הדא[גה...] תרו[...]

משלי יב

טז אֱוִיל בַּיּוֹם יִוָּדַע כַּעְסוֹ וְכֹסֶה קָלוֹן ג׳ דמטעין בכון
עָרוּם׃ יז יָפִיחַ אֱמוּנָה יַגִּיד צֶדֶק ד׳ פסו׳ דמיין
וְעֵד שְׁקָרִים מִרְמָה׃ יח יֵשׁ בּוֹטֶה ג׳
כְּמַדְקְרוֹת חָרֶב וּלְשׁוֹן חֲכָמִים ג׳. ס׳
מַרְפֵּא׃ יט שְׂפַת־אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד
וְעַד־אַרְגִּיעָה לְשׁוֹן שָׁקֶר׃ כ מִרְמָה ג׳ חד חס׳
בְּלֶב־חֹרְשֵׁי רָע וּלְיֹעֲצֵי שָׁלוֹם ג׳ וחס׳
שִׂמְחָה׃ כא לֹא־יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל־ ג׳
אָוֶן וּרְשָׁעִים מָלְאוּ רָע׃ כב תּוֹעֲבַת ז׳
יְהוָה שִׂפְתֵי־שָׁקֶר וְעֹשֵׂי אֱמוּנָה י״ו כתי׳ יו״ד
רְצוֹנוֹ׃ כג אָדָם עָרוּם כֹּסֶה דָּעַת ג׳
וְלֵב כְּסִילִים יִקְרָא אִוֶּלֶת׃ כד יַד־
חָרוּצִים תִּמְשׁוֹל וּרְמִיָּה תִּהְיֶה לָמַס׃ ג׳ ומ״ל
כה דְּאָגָה בְלֶב־אִישׁ יַשְׁחֶנָּה וְדָבָר ג׳

תרגום

חַכִּימָא הוּא׃ טז שַׁטְיָא כַּד
יוֹמֵיהּ מוֹדַע רוּגְזֵיהּ וְעָרִים
מְכַסֵּי צַעֲרֵיהּ׃ יז מַן דְּמַסְהֵיד
הֵימָנוּתָא נָתְנֵי צַדִּיקוּתָא
וְסָהֵד דְּשִׁקְרָא רַמָּאָה הוּא׃
יח אִית דְּאָמְרֵיהּ סַפְסֵירָא
רַגְשָׁא וְלִישָּׁנָא דְחַכִּימֵי
מָאסְיָא׃ יט סִפְתָא דְקֻשְׁטָא
תִתְקַן לְעָלַם וְסָהֲדָא מִסְתַּרְהֵב
כְּלִישָּׁנָא דְשִׁקְרָא׃ כ רַמָּיוּתָא
בְּלִבְּהוֹן דְחָשְׁלִין בִּישְׁתָא וּלְאִלֵּין
דְיָעֲצִין שְׁלָמָא חֲדוּתָא תֶהֱוֵי׃
כא לָא שַׁפִּיר לְצַדִּיקָא כָּל
מִדַּעַם דְעָאתָא וְרַשִּׁיעֵי מָלְיָן
בִּישְׁתָא׃ כב מְרַחֲקָתֵיהּ דַאֲלָהָא
סִפְוָתֵי דְשִׁקְרָא וּבְאִלֵּין דְעָבְדִין
הֵימָנוּתָא מִתְרְעֵי׃ כג בַּר
נַשׁ עֲרִימָא מְכַסֶּה יְדִיעֲתָא
וְלִבְּהוֹן דְסַכְלֵי סָנֵי יְדִיעֲתָא׃ כד אִידָא דְתַקִּיפֵי תִשְׁלַט וְרַמָּאֵי יְהוֹן לְמִיסָא׃ כה מִלְּתָא
דְחִילְתָא בְּלִבֵּיהּ דְגַבְרָא מְדַחֲלָא וּמִלְּיָא טָבָא מְחַדְּיָן

ושמע תוכחת קונה לב : ארגיעה ג׳ חד חס׳ וסי׳ כי ארגיעה אריצנו . כי ארגעה ארוצם כן כתיב • ועד ארגיעה לשון שקר ארוצם חס׳ יו״ד • ראיתי בלבול בספרי המסורה בהאי סימ׳ יש מי שמביא לאור עמים ארגיע ומשמיט כי ארגיעה ארוצם ויש מי שמשמיט לאור עמים ארגיע ואנן הכין חזינא דאינון ג׳ ארגיעה ולאור עמים ארגיע טעות כי הוא נקרא ארגיע ואם היה חס׳ ה׳ היה נמנה במסורת עם אותן הכ״ט חס׳ ה׳ בסוף תיבו׳ וקריין ומה דמסרנא בירמי׳ סימ׳ מ״ט דמנינא לאור עמים טעות ע״ש :

תולדות אהרן בוטה. ערובין סב נדרים כח (ע״ג מנדרים מח): שבת. זוכר תשא : לא יאונה . ברכות ח יבמות קכא חולין נט : דאגה . יומא עה סוטה מ[...]

רלבג

מפני זה עניניו אף החכם אף על פי שהיה ראוי לו לסמוך על דעתו הנה הוא שומע לעצה : אויל ביום יודע כעסו . הנה האויל יפרסם קלונו כי ביו׳ שישמעו כל האנשים דבריו יודע להם כעסו והתאוננו על מה שהו׳ קלונו כי אולתו תסלף דרכו ועל ה׳ יזעף לבו והאמנם הערום כשקרה לו רע בסבת סכול עצתו הוא כוסה קלונו ומעלימו מהאנשים כדי שלא יהיה לבוז בעיניהם : יפיח אמונה . מי שיגיד צדק בדבריו והוא מורגל בכך הנה כשישאל העדות ידבר אמונה בלי ספק ולא יעול נכוחות והאמנם איש מרמה שהוא מורגל לכזב כבר יהי׳ עד שקרים כשישאל לעדות מה מפני אהבתו השקר והעול : יש בוטה . יש מי שידבר שמזיק בדבריו לאנשים כמו שידקר׳ בחרב מפני הוצאת לשון הרע או שם רע והולם לשון חכמי׳ לא די שלא יזיק אבל הוא עם זה מרפא להסיר החלאים הגדולים מריב לשונות ממומי המדות והדעות : שפת אמת . דבר אמת יהיה נכון וצודק תמיד לא יתכן חלופו בעת מן העתים והאמנם לשון שקר אם היה שבמקר׳ יצדק בעת מה לא יתקיים כי אם עד רגע שהוא זמן קצר מאד לא יתכן שיצוייר קצר ממנו לפי הנחת הלשון והמשל שנאמר כי הרופא יבנה מגד שקר׳ לראובן הרופא שהוא בונה אך אם נאמר הרופא ירפא הנה זה מאמר יצדק תמיד : מרמה בלב חורשי רע . תמצא המרמה כי יתחכמו איך יוכלו במרמה להשחית לזולתם והנה המרמה שיחשבו ליועצי שלום והם הצדיקים אשר עצתם והשתדלותם תמיד לשלום ולטוב תבוא שמחה להם כי לא יזוקו הצדיקים במרמה אשר חשבו הרעי׳ עליהם אך על קדקדם חמסם ירד כי הש״י לא יעזבם ביד הרשעים ולזה יקרה מזה שמחה לצדיקים ושמחה לעולם

כי זה יהיה סבה לאבדן הרשעים או יהיה הרצון בזה לב חורשי רע היא תמיד עם מרמ[ה ...] שלום תמצא תמיד שמחה בלבם ולזה יהיה בלב הרעים הרע תמיד ובלב הצדיקים ר[...] תמיד וזו כמו ראיה על צד מליצת השיר כי הרע דבק לרעים והשמחה דבקה לצדיקים ו[...] מה שהתבאר מדברינו במה שקדם : לא יאונה . לא יקרה לצדיקים שום דבר און כ[י ...] ישמרם מהאון שיחשבו עליהם הרעים באופן שלא יזוקו בו וגם ישמרם מהאון במדות ו[...] ההשגחה והאמנם הרשעים מלאו רע מכל אלו הפנים כי אין הש״י משגיח בהם לשמרם כ[...] ה׳ שפתי שקר. כי הם יביאו לרעות גדולות ונפלאות כמו שקדם באמרו אדם בליעל אי[ש ...] שנא ה׳ וגו׳ והעושים פעולות אמת הם פרלים לו לא אמר שפתי אמת כי לא יספי[ק ...] דבריו אמת אם לא תהיינה פעולותיו כן : אדם ערום . האדם הערום כוסה הדעת שמגל[ה ...] שיתברר לו שהוא צודק כדי שלא ישיגו מזה בושת ולב הכסילים הוא בהפך כי בו[...] לאנשים ענין אולתו ולא ירגיש בבשת שישיגהו מזה : יד חרוצים . יד האנשי׳ החרוצ[ים ...] בחריצותם יקנו הון יתחזקו בו למשול על האנשים ואולם הרמיה תהיה למס עובד בהפך [...] והנה הרצון בזה באמרו רמיה אנשי רמיה והנ׳ האנשים ההם עצלים לא יעשו מלאכה כי [...] לחמם מהרמיה או יהיה הרצון בזה בחרוצים ישרים אשר כל מעשיהם נחתכים ונגזרי׳ לפי[...] הצד הם הפך בעלי הרמיה : דאגה בלב איש . כשיקרה שיהיה דאגה בלב איש צריך לה[...] ולה[...]

מצודת ציון

כי בא בהפחת רוח הפה : (יח) בוטה . ענין דבור כמו לבטא בשפתים (ויקרא ה) : כמדקרות . ענין תחיבה בדבר מה כמו כל הנמצא ידקר (ישעיה יג) : (יט) ארגיעה . מל׳ רגע : (כ) חורשי . ענין מחשבה : (כא) יאונה . ענין הזדמנות כמו לא תאונה אליך רעה (תהלים צא) : (כד) חרוצים . זריזים : למס . מל׳ המסה והמגה : (כה) ישחנה . מל׳ שחיה והשפלה כמו שחו רעים (לקמן יד) : (כו) יתר . ענין

מצודת דוד

לו המקום אם טוב ואם רע : (טו) ישר בעיניו . כי מחזיק עצמו לחכם[...] כאומר אבל לא כן הוא כי השומע לעצת זולתו לחכם יחשב : (טז) ביו[ם ...] שכועס על מי ביום הזה יודע כעסו ויתפרסם בו בעולם כי מיד יתקוטט[...] אבל הערום עם כי יכעס כוסה הוא את הקלון ולא יבזה את רעהו מיד [...]

(יז) יפיח אמונה . המורגל לדבר דבריו באמונה כ״ם בעדותו יגיד צדק אבל המורגל לדבר שקרים עם כי המה בדברים של מה בכך עכ״ז קרוב שידבר אשר[...] העדות מרמה בפיו והרבה יש לחקור בדבריו : (יח) יש בוטה . יש מי יבטא בשפתיו ויזיק בזה כאלו מדקיר בחרב והוא המדבר לה״ר ומוציא שם רע : ו[...] אמרי לשון חכמים המה עוד למרפא כי במתק אמרי נועם ישית האדם לתשובה ושב ורפא לו : (יט) תכון לעד . מתקיימת עד עולם אבל לשון שקר [...] כ״א עד רגע הוא עת האמירה כי לאח״ז יתברר השקר : (כ) מרמה וגו׳ . בלב החושב רע תמצא מרמה והוא מיצר ודואג שלא יתגלה אבל היועצים על [...] ישמחו אם יתגלה : (כא) לא יאונה . אין שום עבירה מזדמן לצדיק להיות נכשל בה אבל הרשעים נתמלאו מרע כי עבירה גוררת עבירה עד אין תכלית : ו[...] שקר. שפתים המדברים שקר: רצונו. הם לרצון לו:(כג) כסה דעת. אף דברי חכמה לא יגלה כ״א להראוים לה:ולב כסילים. מי שלבו לב כסילים יקרא ויפרסם אף דברי או[לת ...] חרוצים . מי שהוא זריז במעשיו להרויח במעשה ידיו סופו תרום קרנו וימשול א״כ ידו משלם לו אבל יד רמיה ר״ל המרויח ברמיה תהיה להמסה וירד [...] (כה) דאגה . כשבא דאגה בלב איש ימעט ויספיל אותה מכמות שהיא ודבר טוב הוא אם יוכל לעזור כח לשמוח עוד את הדאגה ולחשוב כי למובה בא [...]

(כו) יתר מרעהו צדיק. הצדיק מוותר מדותיו ועובר עליהם יתר לרוי"ש בלעז: [...]שעים. שהיא למודה להרע היא תתעם: (כז) לא יחרוך. מחובר למקרא [כ]לומר דרך רשע תתעהו ולא יחרוך את צידו של רמיה שלו: לא יחרוך. לא [...]תרמיתו ולפי שדבר בל' ציד נופל בו ל' חריכה שהציד שמצליח צד את [...] וחורכן באש: והון אדם [...]ין. מקר' מסורס הוא [...]ם שהוא חרוץ יקר הוא. [...]דם כשר יקר הוא: [...] עושה אמת. כמו יד [...] תעשיר (לעיל י): [...]ורח צדקה חיים ודרך [...]של צדקה: אל מות. לא [...] (א) בן חכם מוסר אב. [...]קר הוא בן חכם שואל [...]מוסר אב וי"א בשביל [...]אב הוא חכם. ולץ לא [...]'. שאינו מקבל תוכחו': [...]י פי איש יאכל טוב. [...]תורתו יאכל טוב בעה"ז [...]קיימת לעוה"ב: ונפש [...]חמס. וחפץ בוגדים חמס [...]יש את נפשכם (בראשית [...]תתני בנפש צרי (תהלי' [...]) נוצר פיו שומר נפשו [...]פתיו. פותח שפתיו [...]מיד כל רוחו מן ותפשקי [...]יך (יחזקאל טז) ל' רחב: [...]אוה ואין נפשו מכל. [...]נפשו לכל טוב ואין: [...]רוצים תדשן. ישרים [...]יגיע כפיה' זהו משמעו [...]טו. ולפי משלו למתיד [...]כבוד ת"ח ויתאוה ולא [...]: (ה) דבר שקר ישנא [...]הצדיק שונא דבר שקר [...]רשע מקבלו: יבאיש [...]. את הבריות בכך: [...]ה' תסלף חטאת. כמו [...]ומל שהוא רשע גמור [...] חטאת ומשמעותה את [...] תסלף רשעתו תקלקל [...]שפילהו. כל סלוף קלקול וכשלון הוא כמו אולת אדם תסלף דרכו (לקמן יט) ותבוא עליו רעה: (ז) יש מתעשר ואין כל. מראה עצמו עשיר. ד"א יש

[...]טוב יַשְׂמְחֶנָּה׃ כו יָתֵר מֵרֵעֵהוּ צַדִּיק
וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תַּתְעֵם׃ כז לֹא־יַחֲרֹךְ ל' והפ'
רְמִיָּה צֵידוֹ וְהוֹן־אָדָם יָקָר חָרוּץ׃
כח בְּאֹרַח־צְדָקָה חַיִּים וְדֶרֶךְ נְתִיבָה
אַל־מָוֶת׃

יג א בֵּן חָכָם מוּסַר אָב וְלֵץ י"ב
לֹא־שָׁמַע גְּעָרָה׃ ב מִפְּרִי פִי־אִישׁ פ'
יֹאכַל טוֹב וְנֶפֶשׁ בֹּגְדִים חָמָס׃ ג נֹצֵר
פִּיו שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ פֹּשֵׂק שְׂפָתָיו מְחִתָּה־
לוֹ׃ ד מִתְאַוָּה וָאַיִן נַפְשׁוֹ עָצֵל ל'
וְנֶפֶשׁ חָרֻצִים תְּדֻשָּׁן׃ ה דְּבַר־שֶׁקֶר ל' חס'. ב'
יִשְׂנָא צַדִּיק וְרָשָׁע יַבְאִישׁ וְיַחְפִּיר׃ ס'
ו צְדָקָה תִּצֹּר תָּם־דָּרֶךְ וְרִשְׁעָה ל'
תְּסַלֵּף חַטָּאת׃ ז יֵשׁ מִתְעַשֵּׁר וְאֵין ל'. ב' ואין כל הדם

[...]לֵיהּ׃ כו טָב מִן חַבְרֵיהּ צַדִּיקָא וְאָרְחָתְהוֹן דְּרַשִׁיעֵי מַתְעֵי לְהוֹן׃ כז לָא נִסְתַּקְבֵּל צֵידָא לְגַבְרָא נְכִילָא וּמְזָלֵיהּ דְּבַר אֱנָשׁ דַּהֲבָא יַקִּירָא׃ כח בְּאָרְחָא דִּצְדָקָא חַיֵּי וְאוֹרַח דְּעַוְתָּנָא לְמוֹתָא׃ א בַּר חַכִּימָא מְקַבֵּל מַרְדּוּתָא דְּאַבָּא וּבְרָא מְמִקְנָא לָא מְקַבֵּל בְּעָתָא׃ ב גַּבְרָא מִן פֵּרֵי פּוּמֵיהּ נִסְבַּע טָבְתָא וְנַפְשְׁהוֹן דְּבָזוֹזֵי תִתְחַטֵּף׃ ג דְּנָטַר פּוּמֵיהּ מִזְדְּהַר בְּנַפְשֵׁיהּ וּפְתִיחַ שִׂפְוָתֵיהּ סֵינוּ שֶׁצְיָא אִית לֵיהּ׃ ד מִתְרַגְרְגָא נַפְשֵׁיהּ דְּעַטְלָא מִדַּעַם וְלָא מַיְתֵי לָהּ וְנַפְשְׁהוֹן דְּתַקִּיפֵי תִדְהַן׃ ה מִלְּתָא דְּשִׁקְרָא סָנֵי צַדִּיקָא וְרַשִׁיעָא נִבְהַת וְנֶחְפַּר׃ ו צִדְקָתָא תִּנְטוֹר לְאִלֵּין דִּתְמִימִין בְּאָרְחָתְהוֹן וְרַשִׁיעָא מְטַלְטֵל בְּחַטוֹהִי׃ ז אִית דְּמַעֲתַר נַפְשֵׁיהּ וְלֵית

חרוצים בעלי חרוץ והוא הזהב: (כו) יתר. שם תאר, ע"מ עגל כלומר יש יתרון לצדיק יותר מרעהו: ודרך השעים. ודרכם הרעה היא תתעה אותם וכן תועים בצאתם מן הדרך הישרה: (כז) לא יחרוך. לא יצלה איש רמיה צידו ולא יבשלהו כי יהיה נגזל ממנו. והון אדם מושך אחר עמו וכן הפירוש והון אדם שהוא יקר ולא יהיה גזול הוא הון איש חרוץ המתנודד לסחורה בעבור מחייתו ואיננו מרמה: (כח) בארח. פירוש בעבור ארח צדקה ישיג חיים הצדיק והם חיי נפשו או יחיה ימים רבים. ודרך נתיבה. של צדקה. אל מות שיהיה מות הנפש כמות הגוף או לא ימות כמות הרשע: (א) מוסר אב. שיסרהו אביו כי ידע שיקבל המוסר בהיותו חכם. ובן לץ לא ישמע גערת אביו כי איננו רוצה ליסרו בגלל ליצנותו וידע כי לא יקבלהו או לא יאבה לשמוע לאשר ייסרהו: (ב) מפרי. יאכל. עומד במקום שנים וכן הוא מפרי פיהו יאכל איש טוב שישולם לו שכר טוב ונפש בוגדים יאכל חמס מיד חומס או החמס שעשו: (ג) נוצר פיו. מדבר רעות אז ישמור נפשו מצרה. פושק. פותח מן ותפשקי רגליך פירוש פותח שפתיו לדבר אשר לא נכון מחתה תבא לו: (ד) מתאוה. מאכל. ואין נפשו. של עצל ואין לו מאומה. ונפש חרוצים. המתנודדים. תדושן תשבע דשן: (ה) דבר שקר. דבר עדות שקר. יבאיש ישנא הצדיק כדבר באוש וכמוהו להבאישני כלומר יגלי' הצדיק: (ו) תצור תם. איש תם דרך. ורשעה תסלף חטאת. איש חטאת ותעותהו

מוסר י"ב פתחין וסימ' נמס' בירמיה סימ' ל' ובסיפר' סימ' ז': לא שמע ה' וסימ' ויונתן לא שמע בהשביע אביו את העם. וירא כל ישראל כי לא שמע. וכל ישראל דד"ה. בן חכם מוסר אב. כפר נפש איש עשרו ורש לא שמע גערה: ורשע ה' וסימ' והכרתי ממך צדיק. ודבתריה יען אשר הכרתי ממך. ורשע ואהב חמס. תם ורשע הוא מכלה. ורשע יבאיש ויחפיר:

תולדות אהרן יחרוך. ערובין נד ע"ג יט: ולץ (סנהדרין פט): מתאוה. עקידה שער כב נה: צדקה. (פאה טו קדושין סא (סנהדרין כז שבועות לג): מתעשר. מנחות פס:

רלבג

[...]דאגה כי אין בדאגה תועלת כלל אך נזק והוא ממה שאינו ראוי למשכיל כי הדאגה על דבר [...]א שגעון גם הדאגה לענין העתיד היא בלתי ראויה כי ראוי שיבטח האדם על הש"י והנה [...]ה להעביר הדאגה. והוא שכאשר יתן אל לבו דבר טוב ישמח הדאגה ר"ל נושא הדאגה על [...]ו לפניו תדון דאבה או יהיה הרצון באמרו כאשר יהיה דבר דאגה בלב איש ישמח הלב ויקרה [...]"כ שתכניע כח לבו מגד פזור הכוס ובא להזהיר בזה המאמר שלא יתפעל האדם מאד לא [...]לא מהשמחה: יתר מרעהו צדיק. צדיק הוא לוקח יתרון ומעלה מרעהו כי ילמד ממנו מעלה [...]והפך זה ברשעים כי הם קוני' זה מזה חסרון והמשל שידע איש אח' כי פלו' הרשע נהג [...]ך וכלית ברשעתו וזה ממה שיביאהו לטעות בדרך אשר הוא חפץ ללכת בה כי אולי תמצא [...]חרת היתה מביאה אותו אל כוונתו אבל סבב הש"י זה לסכל עצתם ולהתעותם בתוהו לא [...] יחרוך רמיה. הנה איש רמיה לא יחרוך צידו ר"ל שלא יאכל ממנו וגם לא יברכו לו [...]איש אחר יקחנו ממנו ואולם הון האד' יקר ונכבד והוא האיש הישר הוא הזהב שהוא הטוב [...]: בארח צדקה. בארח הצדק והיושר במדות ובדעות ישיגו החיים הנצחיים והיא דרך שאין [...]לך אל מות כי החיים שישיגו בה לא ישיגם מות: בן חכם. הנה הסבה בבן שיהיה חכם [...]ר האב שהקנהו אותו בקטנותו כי המוסר הוא מיישיר אל השגת החכמה והסבה שיהיה [...]פנה להשתדל בהשגת החכמה והשלימות הוא מפני שלא שמע גערה מאביו כמו הענין [...]ן תגית שלא ענבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית: מפרי פי איש. ודבורו בחכמה יאכל טוב המדבר בעצמו כי בהוציאו הדברי' בפיו תשלם לו יותר החקיר' בהם וכ"ש שיאכל טוב מפרי שכלו אשר ממנו מקור הדבור ומוצאו ואולם נפש בוגדי' יהי' פריה חמס כי כל מחשבת נפשם והתבוננותם הוא בעשיית החמס ולא זכר פיהם כי הם מעלימים כוונתם כמו שקדם עם שזה ג"כ הוא מהפלגת החלוף הנפלא אשר בין הבוגדים והחכמים: נוצר. מי שהוא נוצר פיו ושומ' אותו מלדב' הוא שומר נפשו מכמ' רעות וצרות כי הדבור סבה פעמים רבות להגעת הרעו' ולא ידע האדם איך ינצל מהם בשלימות אם לא בשתיקה ומי שהוא פותח שפתיו לדבר במה שאפשר לו להמנע ממנו יגרום לעצמו פעמים רבות שבירה וחתת: מתאו'. הנה נפש העצל מתאוה הקניינים או החכמות ולא תמצא כי בעצלתו תמנעהו מקניינים ואמנם נפש הזריזים הוא מהגדולה שבפבו' אל שיקנה האדם אלו השלימיות והקניינים: דבר שקר. הנה הצדיק ישנא דבר שקר כי אהבת השקר הוא סבה להמנע השלימיות כמו שקדם והרשע יאהב מאד דבר שקר עד שכבר יבוש בו ויחפיר פעמים רבות ועכ"ז לא יעזבהו: צדקה. הנה תכונת הצדקה אשר לאיש צדיק תשמור תמימות הדרך אשר יכוון בענין ענין כי הוא מתישר בדרך התם מפני תכונת הצדקה אשר הוא חזק בה ואמנם תכונת הרשע אשר לו הוא בספק כי היא מעותת ומסלפת החטאת אשר הוא דורך אליו באופן שיבלר ממנו מה שיזם לעשותו כי זה ראוי שימשך לו מפני רשעתו עם שהש"י מפר מחשבות הרשעי' תמיד להציל האנשים מידם כמו שזכרנו בביאורנו לספר איוב: יש מתעשר. יש מן האנשים מי שהוא מראה עצמו עשיר ואין לו שום קנין ויש מהם שמראה עצמו עני ויש בביתו הון רב וכן הענין בחכמה כי יש שמראה עצמו חכם מזולת היותו

מצודת דוד

[...]. הצדיק יש לו יתרון ומעלה מדעתו שאינו צדיק אבל דרך רשעי' המצלחת [...]עה את הרשעים לאחוז בדרכם ולא יפנו אל היתרון ההוא: (כז) לא יחרך. [...]יד לחרוך ראשי כנפי העופות לבל יעופו ממנו אבל הרמאי לא יחרכם על [...] נראים יפים כאשר כנפיהם שלמים וטוב לרמות את הלוקחים ובעבור זה [...]כל כי ישופו לגם והוא למשל על הקופץ יד מלתת מה ממונו לצדקה כי [...]ת כל ההון: והון. אבל ההון של אדם יקר המפרים ממונו לכל ההון ההוא הוא חרוץ ר"ל מובחר שבזהבים המתקיים לזמן מרובה ולא יפסד כשאר מיני מתכות [...]ו ומתקיימת: (כח) באורח. ההולך בדרך צדקה ימצא חיים: ודרך. בדרך נתיב הצדקה לא ימצא את המות וכפ' הדבר במלות שונות: יג (א) בן חכם. אם נראה [...]אדם בוודאי שמע מוסר האב ולזה נתחכם ואם נראה שהוא לץ בוודאי לא קבל גערת האב שהוכיחו: (ב) מפרי. מפירות דברי התורה ישבע טוב בעוה"ז והקרן [...]עוה"ב ונפש בוגדים תשבע גמול החמס: (ג) נוצר פיו. מלדבר דבר הנאסר: פושק. המרחיב שפתיו לדבר כל העולה על לבו היא לו למחתה: (ד) נפשו [...]פשו של עצל היא תתאוה לכל ואין לה כי לרוב עצלותו לא ישיג דבר אבל נפש הזריזים תדושן כי ישיגו תאותם ברוב הזריזות: (ה) ישנא. הצדיק שונא לקבל דבר [...]"ר אבל הרשע מקבל הוא מיד וימאס את הנאמר עליו ויחפיר אותו: (ו) צדקה. הצדקה עצמה תלמד זכות ותצור את התם דרך זה הנותן צדקה בתמימות לא [...]יסר: ורשעה, הרשעה עצמה תוליך את בעל החטאת בדרך משקל להכשל בה: (ז) יש. ר"ל לפעמים ימצא המתעסק להתעשר ואין לו כל

מצודת ציון

ענין שריפה כמו ושער ראשיהון לא התחרך (דניאל ג): יקר. חשוב ונכבד: חרוץ. הוא מין זהב טוב כמו בירקרק חרוץ (תהלים סח): (כח) נתיבה. ענין שביל ומסילה: (ג) פושק. ענין פתיחה והרחבה כמו ותפשקי את רגליך (יחזקאל טז): מחתה. ענין שבר: (ד) חרוצים. זריזים: תדשן. ענין שומן: (ה) יבאיש. ר"ל ימאס כדבר הנבאש: ויחפיר. ענין בושה כמו וחפרה הלבנה (ישעיה כד): (ו) תסלף. ענינו מעיקל ומעוקם כמו סלף בוגדים ישדם (לעיל יא): (ז) מתרושש. מל' רש

אבן עזרא

ותעותהו: (ז) יש. כופר. שניס דנקים מתעשר שיעלה בעושר ולא היה לו כל מאומה ומתרושש שישוב רש והיה בו ממון רב ואין לזה מעלה על זה כי העשיר אם יתפש בעבור ממונו יתן עושר כופר נפשו אבל רש לא ישמע גערת שוטר ונוגש: (ט) אור. ישמח. דרך משל כי כשזורח ידמה כאילו הוא שמח כמו ישיש כגבור ואור צדיקים כאור העולם הבא או אור תשועה כענין אור נגה עליהם והיתה אורה. פ"א יתכן להיות האור והנר רמז לנשמתם האצולה מאור השם ודימה נפש הצדיק לאור השמש הזורח ונפש הרשע לנר שאין לו העמדה ויכלה ואמר ישמח כענין תגל נפשי. ונר רשעים ידעך שתמות נפשם בלא עתם יהוא נכון כענין נר אלהים נשמת אדם: (י) רק בזדון. בעבור זדון שיזיד איש על רעהו יתן המזיד מצה ומריבה כלומר הזדון גורר המצה. נועצים שיעצו שלא יעשו בזדון עמהם חכמה ואת כמו ועם: (יא) מהבל ימעט. בגזלה ובגנבה לא יצלח. וקובץ על יד בעבור טורח יד הוא ירבה הונו וכן ויברך ה' אותך לרגלי בעבור טורח רגלי: (יב) מחלה. מפעלת פי' מי שתוחלתו נמשכה שהשם ימשכנ' ולא יוכל להשיג התוחלת תתן חולי ללב המוחיל. ועץ חיים וכעץ מרפא כן תאות המתאוה כשתבאהו ויתכן שהוא. הקובץ על יד: (יג) בז לדבר. המוסר יחבל וישחית לעצתו. וירא מצוה כי הירא מן השם הוא ירא ממצותו. ישולם ישב בשלום: (יד) תורת. שהיא מורה לסור ממוקשי מות והפשעים הם המוקשים:
(טו) שכל. שישכיל לעשות טוב השכל יתן חנו בעיני השם ורואיו. ודרך בוגדים איתן וחזק דרכם שהמשכיל לא יוכל להשיבם מדרך הבגיד' בשכלו: (טז) כל ערום. שהערמה בלבו יעשה מעשהו בדעת. וכסיל יפרוש אולתו לפני אחרי'. פי' אחר יעשה בעבור דעת כלומר יעשה ערמה ללמד דעת: (יז) מלאך רשע. אם הוא רשע הוא

משלי יג

ג' כָּל מְדָעַם וּמְמַסְכֵּן נַפְשֵׁיהּ וּמַזָּלֵיהּ סַגִּיאָה: ח אִית לֵיהּ פּוּרְקָנָא דְנַפְשֵׁיהּ דְּגַבְרָא עוּתְרֵיהּ וּמַסְכְּנָא לָא מְקַבֵּל בַּעְתָא: ט נוּהֲרֵי דְצַדִּיקֵי גְּרִז וּשְׁרָגָא דְרַשִּׁיעֵי נִדְעַךְ: י לְחוּד בְּזָדָנוּתָא אָתְיָא מַצּוּתָא וְאִלֵּין דְּמִתְמַלְּכִין חַכִּימֵי אִנּוּן: יא מָזָּא מִן עַוְלָא דְּמָרֵיהּ יִזְעַר וּדְמַכְנֵשׁ וְיָהֵב לְמַסְכְּנָא יִסְגֵּי מָמוֹנֵיהּ: יב מַן דְּמִשַׁדֵּי לְמַעְדְּרֵיהּ טָב מִן דְּתָלֵי בְּסִבְרָא וְאִילָנָא דְחַיֵּי רִגְתָּא מַיְתָא: יג דְּבָזֵי עַל מִלְּתָא נִתְחַבֵּל מִנָּהּ וּדְדָחֵל מִפּוּקְדָנָא מִשְׁתְּלַם טָבְתָא: יד נִימוֹסָא דְחַכִּימָא מַבּוּעַ דְּחַיֵּי לְמִסְטֵי מִן פַּחָא דְמוֹתָא: טו שִׂכְלָא טָבָא יָהֵב

כָּל מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב: ח כֹּפֶר נֶפֶשׁ־אִישׁ עָשְׁרוֹ וְרָשׁ לֹא־שָׁמַע גְּעָרָה: ט אוֹר־צַדִּיקִים יִשְׂמָח וְנֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ: י רַק־בְּזָדוֹן יִתֵּן מַצָּה וְאֶת־נוֹעָצִים חָכְמָה: יא הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט וְקֹבֵץ עַל־יָד יַרְבֶּה: יב תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלָה־לֵב וְעֵץ חַיִּים תַּאֲוָה בָאָה: יג בָּז לְדָבָר יֵחָבֶל לוֹ וִירֵא מִצְוָה הוּא יְשֻׁלָּם: יד תּוֹרַת חָכָם מְקוֹר חַיִּים לָסוּר מִמֹּקְשֵׁי מָוֶת: טו שֵׂכֶל־טוֹב יִתֶּן־חֵן וְדֶרֶךְ בֹּגְדִים אֵיתָן: טז כָּל־עָרוּם יַעֲשֶׂה בְדָעַת וּכְסִיל יִפְרֹשׂ אִוֶּלֶת: יז מַלְאָךְ רָשָׁע יִפֹּל בְּרָע וְצִיר אֱמוּנִים

ס' · ס' ומ"ל · ל' · ל'. ל' וחד ועץ החיים י"א מלרע · ב'. ג' · ל' · ג' חס' בסי'

חֶסְדָּא וְאָרְחָא תַּקִּיפָא דְּבָזוֹזֵי תֵּיבַד: טז כָּל עֲרִימָא עֲבִידְתֵּיהּ מַדַּעְתָּא וְסִכְלָא פָּרֵם לֵיהּ לְשַׁטְיוּתָא: יז שְׁלִיחָא בִישָׁא יִפֵּל בְּבִישְׁתָּא וְאִזְגַּדָּא

נועצים ה' ומ"ל וסימ' איך אתם נועצים. ומה אתם תרויהון דמלכים וחבריהם דד"ה גבי רחבעם. רק בזדון יתן מצה ואת נועצים חכמה: ישלם ג' וסימ' הן צדיק בארץ. ולך ישלם נדר. בז לדבר יחבל לו: יפל ג' חסרים בסיפ' וסימ' באין תחבלות יפל עם. וברשעתו יפל רשע. מלאך רשע יפל ברע:

תולדות אהרן אור. חגיגה יב עקרים מ"ב פכ"ט: הון. ערובין נד ע"א ים: תוחלת. ברכות לב נה זוהר מקץ: ערום. מגלה יב: וכסיל. נדרים כח:

רשי

יש אדם שהוא מתעשר בסופו ואין לו כלום בתחילתו. ויש שהוא ב[...]
עמות ממון גדול. ד"א מתעשר בגזל עניים וסוף אין לו כלום. ויש מ[...]
ע"י שפיזר ונתן לאביונים והון רב מוכן לו: (ח) כפר נפש איש עשרו
של אדם הוא כופר נפשו שעשה ממנו לדקה: ורש לא שמע גערה [...]
שלא ישמיע גערה לר[...] לו ואינו מכלימו. ד'[...] נפש איש עשרו. תורת[...] בדברי תורה לא שמ[...] אינו יודע לסור מן ה[...] שלא נזהר. ומ"א על[...] השקל מדבר שהטיל ה[...] כל ישראל והשוה בו ד[...] שאין הרש שומע גערה[...] מן העשיר לאמר לו ה[...] מחלקך בקרבנות [...] (ט) ידעך. לשון קפילה כ[...] קופצת ונכרתת: (י) [...] יתן מצה. מחלוקת[...] נועלים. ועם המתיע[...] חכמה: (יא) הון מהב[...] עושה גרסתו הבילות[...] ימעט שיסתכח ממנו מ[...] (יב) תוחלת ממשכה [...] עצמו על חבירו ואינו[...] מחלה לב. מביאה ח[...] ואין מחלה זה שם [...] (שמות כ"ג) והסירות[...] מקרבך אלא כמו [...] י"א) מעלה גרה: וע[...] תאוה באה. מסורס ה[...] תאוה באה הרי הוא [...] תוחלת שהוחיל הקד[...] הוא לישראל ולפסה שי[...] לא שבו סוף באה לה[...] לב וכשתאותו באה ש[...] רצונו עץ חיים היא [...] (יג) בז לדבר יחבל ל[...] אחד מד"ת סוף [...] עליו: וירא מצוה הוא[...] יקבל שכר. ומדרש[...]
דורש בז לדבר יחבל לו על דוד שאמר לפני הקב"ה רבונו של עולם [...]
בשוטים שבראת אמר לו חייך סוף שתצטרך לשוטה כשבא לפני אכיש[...]
ויורד רירו על זקנו וגומר (שמואל א' כא): (יד) תורת חכם מקור חיי[ם...]
מלמדתו לסור ממוקשי מות: (טו) ודרך בוגדים איתן. קשה לו ו[...]
(טז) כל ערום יעשה בדעת. מעשהו כגון דוד יבקשו לאדוני המלך [...]
בתולה וגומר (מלכים א א): וכסיל יפרוש אולת. זה אחשורוש ויפקד המלך (אסתר ב) יודעים היו שלא ישא לכולם ומי שהיה לו בת הטמינה: (יז) מ[...]
יפ[...]

רלבג

היותו כן ויש שמראה עצמו בלתי חכם ולו חכמה גדולה והנה יבאר זה החכם כי המתרושש והון רב ישובת יותר כי בזה הוא ממלט עצמו מכמה סבות באות ומתגלגלו' על העשיר וזה שהרש לא שמע גערה משום אדם: כופר נפש. אך העשי' יש לו שופאי' רבי' מפני חמדם עשרו והוא ישים כופר נפשו ויתן להם ממונו ויפייסם ובהיות הענין כן הנה המתעשר ואין כל יביא על עצמו הרעו' והגערות ואין לו ממון ישימהו כופר נפשו וכן יקרה בושת למתעשר ואין כל בדברי החכמה ותמכ' למתרושש והון רב לא יגיע לו כי אם כבוד: אור צדיקים. אור לצדיקים ישמח תמיד במושגיו אשר נתעלה בהם, ושהשכל נקנה ותכלית זאת השמח' תהיה אחר הפרד מהחומר ואמנם לב הרשעים שהוא לקחת בו התחבולות והערמות לעשות ממנו הרשע הנה הנר ההוא נפסד ונדעך: רק בזדון. האיש שהוא מתחבר באנשי זדון הנה יקנה מהם תכונה להרחר ריב עם האנשים ומי שימצא תמיד את האנשים הנועצים יקנה מהם חכמה. או ירצה בזה מי שתכונתו להרחר ריב לא ימצא רק באנשי זדון כי זאת התכונה ממה שתשיבהו אל הזדון ומי שהוא איש חכמה ימצא את נועצים כי דרך החכמה לקחת עצה בדברי' מזולתם כדי שישלם להם העצה: הון מהבל ימעט. הנה ההון מתחבר מדבר שהוא הבל וימעט מאד כאילו תאמר שאולר התבואה יתחבר מעפר כשיתחבר מהם דבר מופלג ולזאת הסבה מי שהוא קובץ אלו החלקי' המעטיים על ידו חלק אחר חלק ירב: לו הון [...] טובה למי שישתדל בשלימות הקנין מפני שלא יבוזהחלק מהקנין מפני קטנו אבל יקחהו [...] הדומים לו כי בזה האופן ישיג ממנו הרבוי: תוחלת. הנה התוחלת והתקוה שימשך זמנה [...] שיגיע מה שקוו אליו היא מחליאה הלב כי הוא תמיד עם זה התוחלת ואולם התאוה שתבא [...] לבעל התאוה כאילו היא עץ חיים: בז לדבר. מי שהוא בז לדבר רע שהוא נכון לבא עליו [...] לקחת עצה עליו הנה ישחת ויחבל בעבורו ולזה אין ראוי לאדם שיקל בשום דבר ויח[...] לקחת עצה עליו ואולם האיש הירא מצות השם לשמרם בלב ולעשות הוא לבדו יעמוד[...] היותו בז לדברים הנכונים לבא עליו מפני היותו בוטח בש"י: תורת חכם. היא לו מקור [...] תואות חיים הנצחיים ובה ג"כ מקור חיים להסירו ממוקשי מות כי בעבורה יהיה מושגח [...] טוב. השכל הטוב אשר למשכיל יתן חן לשאר האנשים לדרוך בדרכיו מצד ערבות הדרך ה[...] הבוגדים הוא איתן שיקשה ללכת בו כמו שן סלע ומצודה ולזה אמר איתן מושבך וש[...] כל ערו' יעשה בדעת. לזה ישיג המבוקש ואולם הכסיל יפרוש אולתו על כל דרך [...] באופן שלא ילך בשום חלק מהדרך לפי הראוי ולזה ימנעו ממנו מבוקשיו: מלאך רש[ע...]
של[...]

מצודת ציון

רש ועני: (ח) כופר. פדיון: גערה. לעקת נזיפה: (ט) ידעך. ענין ניתור וקפילה וזהו כבוי הנר כי השלהבת קופלת מהפתילה וכן ידעך נרו (לקמן כ): (י) מצה. ענין מריבה כמו הן לריב ומצה תלומו (ישעיה נח): (יא) על יד. ביד וכן עמדתם על חרבכם (יחזקאל לג) ומשפטו בחרבכם: (יב) מחלה. מלשון חולי ומכאוב: (יג) יחבל. מל' חבלה ומכה: (טו) איתן. ענין חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כד): (טז) יפרוש. מל' פרישה ושטיחה: (יז) מלאך. ענין שליח כמו מלאך שלוח אליהם (יחזקאל כג)

מצודת דוד

כל מאומה והמתעסק להעני את עצמו ישיג בזה הון רב כי המרבה ש[...]
והממעיט הסין בלדקה יעשיר: (ח) כופר. מהעושר יוכל איש לפדות נ[...]
יתן ממנו לדל וזהו כאשר הרש לא שמע גערה ולא הכלימו בעת הכניס[...]
נשמת הצדיק תשמח בגן עדן אבל נשמת הרשע תהיה כבויה ולא תאיר [...]
בזדון. מי שמעשיו רק בזדון והרשע הוא יתן מריבה בין בני אדם. ו[...]
העושים מעשיהם בעצה ובמתון עמהם תמצא החכמה כי לא תבוא מריבה על ידם: (יא) הון מהבל. הון הבא מהבל ר"ל לא מיגיע כפים כ"א מגזל וחמס [...]
ימעט בכל עת ולא תתקיים אבל הקיבץ הון על יד ר"ל עם מלאכת היד ההון ההוא יתרבה: (יב) תוחלת. המייחל לדבר מה והיא נמשכת ומתאחרת לבו[א...]
לכאב לב וכאשר באה התאוה היא לו לעץ המגדל חיים וירופא מכאב הלב: (יג) בז לדבר. המבזה מה ממצות ה' הוא חובל בעצמו אבל הירא מן המצוה ומנ[...]
ישולם לו שכר גם בעבור זה: (יד) מקור. הוא כמקור הנובע חיים כי תלמדו לסור מהמוקשים המביאים את המיתה והם העונות: (טו) שכל טוב. ה[...]
שיש לאדם הוא יתן אותו לחן בעיני כל ועכ"ז דרך הבוגדים הוא חזק מאד ולא יועיל בעל השכל עם שכלו ורב חנו להסירם מדרך ההוא: (טז) כל ערום [...]
בער[...]

רשי

כגון בלעם שאמר לו הקב"ה לך עם האנשים והרשיע להסית לבלק לכך נפל בחרב: וציר אמונים מרפא. זה משה רבינו: (יח) ריש ... לות וקלון באים על פורע מוסר: (יט) תערב לנפש. כשבאה תאותו ... היא ערבה לנפשו ולכך. תועב' כסיל לסור מרע לפי שערב להם למלא ... נהיה. הוה. דבר ... נהיה הקב"ה מתאוה ... שראל רצונו ובהיות ... אה ערבה לו ותועבת ... סורו מרעתם למלאות ... (כ) הולך את חכמים ... רועה כסילים. המחבר ... ם להיות לו רעים. ... רוצץ: (כא) חטאים ... ה. אדם רשע רשעתו ... עד השמדו: (כב) טוב ... את זכותו ואת ממונו ... אבל חוטא אינו מנחיל ... י לפון חילו וממונו ... ו שכתוב ותשם אסתר ... רדכי על בית המן: ... אוכל ניר ראשים. ... מסורת הגדולה רב ... שים ושלשה רב קמצין ... וף קמץ ומחובר עם ... קף ואוכל ראיתי שם ... (ר"ל סגול שהוא פתח ... מו למילה כמו את כל ... אים הטובות (בראשית ... י נקודתו זה פתרונו ... ואה בהם לעולם על ... אנשים דלים כלומר ... ורה יוצאה על ידי ... שרבותיהם למדין ... ך פלפולם שמפלפלים ... יש נספה. ויש הרבה ... ס כלים מן העולם ... משפט שאינן נוהגין ... ולענין התבואה יש ... וקה בשביל בעליה ... יא מעשרותיה ומתנות ... שפט. ורבותינו פירשו ... זגיגה. ויש נספה על שלוחו של מלאך המות שמחלף שם בשם וממית את שלא הגיע זמנו אבל אם כן הוא אין ענין סוף הפסוק לראשו: (כד) חושך שבטו. ... את בנו שרואהו בסופו יוצא לתרבות רעה: שחרו מוסר. תמיד לבקרי' מיסרהו: (כה) לשובע נפשו. דומה שיהא שבע (סא"א וככתב תחתיו). תחסר. אינו ... א שבע: (א) חכמות נשים בנתה ביתה. חכמות נקוד פתח שאינו שם דבר אלא החכמות שבנשים בונות את בתיהם שמתקיימות על ידיהן כמו אשתו של ... ת כתו שמפורש בפרק חלק: ואולת. ואשה שוטה: בידיה תהרסנו. תהרס ביתה זו אשתו של קרח: (ב) הולך בישרו ירא. מי שהוא ירא ה'. ומי שהוא נלוז

אבן עזרא

הנה יפול ברע. והאמונים שם דבר כלומר ציר אמונות מרפא לשולחים אותו: (יח) ריש וקלון. שיקליהו אחרים שניהם יבאו לאיש שיפרע מוסר מל' מפרע ושומ' תוכחת שיוכיחוהו. יכובד. שיכבדוהו השם כענין כי מכבדי אכבד: (יט) תאוה נהיה. דבק בעליון וכן הוא מי שהתאוה לשמר התוכחת ונהיתה כאשר התאוה תערב לנפשו ותנעם לו. ותועבת כסילים מי שהוא סיר מעשות רע סור פעול: (כ) ורועה. מלשון רעך. ירוע ישבר: (כא) תרדף. פועל יוצא כלומר הרעה שיעשו החטאים היא מסבבת שירדפו אחריהם. ואת צדיקים שיעשו הצדק השם ישלם להם שכר טוב: (כב) טוב. איש טוב יעזוב נחלה לבני בניו. וצפון. השם יצפון לצדיק ממון החוטא כענין רשע יכין וצדיק ילבש: (כג) ניר ראשים. יתכן להיותו שם פועל מן נירו לכם ניר כמו רב אוכל יהי לראשים בעת שיזרעו ויעבדו את האדמה כענין עובד אדמתו ישבע לחם. ויש איש נספה בעבור שאינו יודע משפט נירה וזריעה כמו. ויסרו למשפט שהוא מדבר על ענין הזריעה: (כד) שחרו. ייסרהו בכל שחר: (כה) צדיק אוכל. עד שתהי' שבעה. תחסר מאכל שלא תהי' שבעה. (א) חכמות. החכמה היא תבנה ביתה ואשת אולת בידיה תהרוס ביתה: (ב) הולך בישרו. בדרך ישרו. בזהו לירא השם: חוטר

מקרא

יח מַרְפֵּא׃ רֵישׁ וְקָלוֹן פּוֹרֵעַ מוּסָר וְשׁוֹמֵר תּוֹכַחַת יְכֻבָּד׃
יט תַּאֲוָה נִהְיָה תֶּעֱרַב לְנָפֶשׁ וְתוֹעֲבַת כְּסִילִים סוּר מֵרָע׃
כ הָלוֹךְ אֶת־חֲכָמִים וָחֳכָם וְרֹעֶה כְסִילִים יֵרוֹעַ׃
כא חַטָּאִים תְּרַדֵּף רָעָה וְאֶת־צַדִּיקִים יְשַׁלֶּם־טוֹב׃
כב טוֹב יַנְחִיל בְּנֵי־בָנִים וְצָפוּן לַצַּדִּיק חֵיל חוֹטֵא׃
כג רָב־אֹכֶל נִיר רָאשִׁים וְיֵשׁ נִסְפֶּה בְּלֹא מִשְׁפָּט׃
כד חוֹשֵׂךְ שִׁבְטוֹ שׂוֹנֵא בְנוֹ וְאֹהֲבוֹ שִׁחֲרוֹ מוּסָר׃
כה צַדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסָר׃

יד א חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵיתָהּ וְאִוֶּלֶת בְּיָדֶיהָ תֶהֶרְסֶנּוּ׃
ב הוֹלֵךְ בְּיָשְׁרוֹ יְרֵא יְהוָה וּנְלוֹז

תרגום

מְהֵימְנָא אָסְיָא הוּא׃ יח מִסְכְּנָא וּמַן לֵיהּ צַעֲרָא מֵדִישׁ מַרְדּוּתָא וּדְמִזְדְּהַר בְּמַכְסְנוּתָא מִתְיַקַּר׃ יט רְגִגְתָּא דְיָאֲיָא תְּבַסֵּם נַפְשָׁא וּמְרַחַקְתָּא דְסַכְלֵי פְּרִיקָא מִן יְדִיעֲתָא׃ כ דִּמְהַלֵּךְ עִם חַכִּימֵי נִתְחַכַּם וְדִמְחַבַּר לְסַכְלֵי נִבְאַשׁ לֵיהּ׃ כא לְחַטָּאֵי תְּרַדַּף בִּישְׁתָּא וּצְדִיקֵי יִשְׁתַּלְמוּן טָבְתָא׃ כב גַּבְרָא טָבָא מוֹרִית לִבְנֵי בְנוֹהִי וּמִתְנַטַּר לְצַדִּיקָא עוּתְרֵיהּ דְּחַטָּאָה׃ כג רַבָּא אָכִיל אַרְעָא לְמִסְכְּנָא וְאִית גַּבְרָא מִתְנַגֵּד בְּלָא דִינָא׃ כד דְּחָשֵׂךְ שִׁבְטֵיהּ סָנֵי בְּרֵיהּ וּדְרָחֵם לֵיהּ מְקַדֵּם לֵיהּ מַרְדּוּתָא׃ כה צַדִּיקָא אָכֵל וְשָׂבְעָא נַפְשֵׁיהּ וּכְרֵיסָא דְרַשִׁיעֵי תֶּחְסַר׃ א חַכִּימְתָּא דִנְשַׁיָּא בָּנְיָא בֵיתָהּ וְשַׁטְיְתָא בִּידָהָא עָקְרָא לָהּ׃ ב דִּמְהַלֵּךְ בְּתְרִיצוּתָא דָחֵל מִן קֳדָם אֱלָהָא וְדַעֲשִׁיק בְּאוֹרְחָתֵיהּ

מסורה

נהיה ח' וסימ' בריש מלכים סימ' א': הלוך וקרי' הולך והוא חד מן ... ס"ב מלין דכתיב מוקדם ומאוחר וסי' במס' רבת' במערכת אות הוי"ו בס"ד: ניר ח' וסימ' נמס' בירמיה ריש סימן ד': נספה ב' וסימ' ויש נספה בלא משפט · מפני צריך דד"ה: תחסר ג' ב' קמץ וא' פתח וסימ' לא תחסר כל בה. וצפחת השמן לא תחסר דמלכים. ובטן רשעים תחסר. קדמ' פתח: בידיה ג' מ"ל וסימ' בידיה טוו. תהרסנו. פרשה ציון.

תולדות אהרן חטאים תרדף. (פאה טו קדושין סא סנהדרין כז שבועות לג מכות לא): וצפון לצדיק. ב"ק קיט: ויש נספה. חגיגה ד זוהר ויגש: חכמות נשים. סנהדרין קי:

רלבג

הרשע יפול ברע וישחת מפני זה הרשע אשר הוא בעליו והולם מי שהוא שליח איש ... די שלא יפול ברע אבל הוא מרפא לזולתו לשמרו מהרע אשר על כן שלחהו שולחו: ריש ... מי שהוא שומר תוכחת יכבדוהו האנשים בעבור נועם תכונותיו עם שזה יביא' להתחכם ... הכבוד כאמרו כבוד חכמים ינחלו: תאוה נהיה. תאות האיש הנהיה ונחלה שלא נמשך ... לנפש המשכל' כשהיא גברה על הנפש המתאוה וזה בעינו הוא דבר מתעב אצל הכסילים ... ת כסילים סור מרע: הולך את חכמים. מי שהוא רודף את חכמים ורודף חברת' הנה הוא ... ספק ממה שילמד מחכמתם של צדיקי' ישלים השם שכר טוב וזאת הטובה הגדולה ר"ל החכמה ... לך את כסילים ורודף חברתם ישבר וישחת: חטאי' תרדף. הנה הרעה תרדף החטאים ותבא ... מקום שהם בו והפך בצדיקים כי השם יתברך ישלם טוב את הצדיקים מצד השגחתו עליהם ... ירדפם ויבא אליהם במקום שהם בו: טוב ינחיל בני בנים. האיש הטוב ינחיל נכסיו לבני בנים לא לבניו לבד והולם החוטא לא ינחיל נכסיו גם לבניו כי קנינו צפון ושמור להיות לאיש צדיק: רב אוכל. הנה רב אוכל ימצא בעבור חרישת העניים כי הם יתעמלו בחרישה ולזה יהיה האוכל לבעלי השדות אשר לא עמלו בו וכמו כן יש מן האנשים שיהיה נספה ברע בזולת משפט כי הוא לא עשה הדבר אשר בעבורו הוא נספה וזה יקרה הרבה או יהיו הרצון בזה כשימצא רב אוכל הנה הוא ניר העניים והרישתם כי מפני הרבוי ימצא להם בשפע בלקיטתם בשבלים ומה שידמה לזה ולזה יגיע להם טוב במשפט אך בחסד ובזה ימצא איש נספה בלא משפט כמו שקדם: חושך שבטו. מי שהוא מונע שבטו מהכות בנו ליסרו הוא שונאו כי מפני זה יהיה באין מוסר ומי שהוא אוהבו שחרו מוסר בקטנותו לחנכו במוסר על פי דרכו: צדיק אוכל. הנה האיש הצדיק אוכל לשובע נפשו כי מפני דבקות הש"י עליו ימצא לו מזונו עם שהוא ג"כ זריז בהמצאת המזון הראוי בסבות הראויות ואמנם בטן רשעים תחסר כי הם סומכים על חמסיהם שיביאו מהם לחמם ולזה תחסר בטנם: חכמות נשים. הנה כל אחת מהנשים החכמות בנתה ביתה

מצודת דוד

... מה בדעת ובוונה מיוחדת ואם כי לא יבינו כל אבל הכסיל פורש אולתו ... י הכל כי אולת הוא: (יז) מלאך רשע. שליח רשע המשנה מדברי משלחו ... ו בעצמו יפול ברעה ההיא אבל ציר מאנשי אמונים ירפא עוד את דבר ... ום ירפאה בדבר חולשם מצד מה ירפאנה במתק הלשון: (יח) ריש. עניות ... תדים לבוא על המבטל המוסר אבל השומר בלבו דברי התוכחות יכובד מן ... (יט) תאוה נהיה. כאשר נשברה תאות האדם בענייני הגוף אז תערב לנפש ... י אז תשכיל אבל הרשעים דבר תעוב הוא להם כאשר המה סרים מן הרע מחסרון התאוה כי יותר יחפצו שיתאוו לעבירה ויעשוה: (כ) יחכם. כי ילמד מהם: ... מחבר עצמו לכסילים להיות לו לרעים ישובר וירוצץ עמהם כי ילמוד מהם וגמולו ישיב לו: (כא) תרדף רעה. הרעה שעושים החטאים היא תרדף אותם עד השמדם ... עליהם: ואת צדיקים. הזכות שעם הצדיקים הוא ישלם להם שכר טוב כי יליץ טובה עליהם: (כב) טוב. איש טוב: ינחיל. נחלתו אף לבני בניו אבל עושר החוטא ... לצדיק ואפילו לבניו לא ינחיל: (כג) רב אוכל. הרבה מאכל בא לעולם ע"י חרישת העניים החורשים בשדה תבואה והנה העשירים אשר לא עמלו בו יאכלום ... י אשר נאסף מכל העולם בלא משפט מות כי לא עשה דבר אשר יומת בעבורו ונתפס הוא בעון אחר: (כד) חושך. המונע מבנו שבט מוסר הנה לשנאה ... שוא יצא לתרבות רעה וימות בעונו: ואוהבו. האוהב את בנו מייסרו בעת השחר ר"ל בילדותו עת יוכל לנטותו לכל אשר יחפוץ: (כה) לשובע. אינו חפץ ... י ורקב' דבר המשביע את הנפש אבל הרשעים יתענגו באכילת מעדנים מתוקים וערבים ותמיד בטנו חסרה כי רואה לבסימא שכיחא ויוכל עוד למלאותם: ... חכמות נשים. כל אחת מהחכמות שבנשים בנתה ביתה ר"ל מעמדת ביתה על בסיסה: תהרסנו. מהרסת ביתה בידים: (ב) הולך בישרו

מצודת ציון

(כג): וציר. גם הוא ענין שליח כמו וציר בגוים שולח (עובדיהו א): (יח) פורע. ענין בטול: (יט) נהיה. ענין שבירה כמו נהיתי ונחליתי (דניאל ח): תערב. ענין מתיקות כמו וערבה לה' מנחת (מלאכי ג): (כ) ירוע. ענין שבירה ורצוץ כמו תרועם בשבט ברזל (תהלים ב): (כב) וצפון. ענין הסתרה: חיל. עושר: (כג) ניר. ענין חרישה כמו נירו לכם ניר (ירמיה ד): ראשים. מלשון רש ועני: נספה. ענין מיתה כמו אני נאסף אל עמי (בראשית מט): (כד) חושך. מונע: שחרו. ענייני ימי הילדות שהוא בתחילת הימים ובוהשאל מל' שחר הבקר וכן הילדות והשחרות הבל (קהלת יא): (ב) ונלוז. ענין

משלי יד

דְּרָכָיו בּוֹזֵהוּ׃ ג בְּפִי־אֱוִיל חֹטֶר גַּאֲוָה וְשִׂפְתֵי חֲכָמִים תִּשְׁמוּרֵם׃ ד בְּאֵין אֲלָפִים אֵבוּס בָּר וְרָב־תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר׃ ה עֵד אֱמוּנִים לֹא יְכַזֵּב וְיָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר׃ ו בִּקֶּשׁ־לֵץ חָכְמָה וָאָיִן וְדַעַת לְנָבוֹן נָקָל׃ ז לֵךְ מִנֶּגֶד לְאִישׁ כְּסִיל וּבַל־יָדַעְתָּ שִׂפְתֵי־דָעַת׃ ח חָכְמַת עָרוּם הָבִין דַּרְכּוֹ וְאִוֶּלֶת כְּסִילִים מִרְמָה׃ ט אֱוִלִים יָלִיץ אָשָׁם וּבֵין יְשָׁרִים רָצוֹן׃ י לֵב יוֹדֵעַ מָרַּת נַפְשׁוֹ וּבְשִׂמְחָתוֹ לֹא־יִתְעָרַב זָר׃ יא בֵּית רְשָׁעִים יִשָּׁמֵד

(מסורה:) ג׳ ויל׳ חטר · ג׳ · ל׳ · ג׳ · ז׳ · ל׳ · ב׳ · ב׳ · ה׳ חסר בליש׳ · ל׳ · ל׳ · ב׳

תרגום

שָׁאֵט לֵיהּ׃ ג בְּפוּמֵיהּ דְּשָׁטְיָא זַקְתָּא דְצַעֲרָא וְשִׂפְוָתְהוֹן דְּחַכִּימֵי נִנְטְרָן אִנּוּן׃ ד אֲתַר דְּלֵית תּוֹרָא דַּכְיָן אוּרְוָתָא וְסוּגְעָא דַּעֲלַלְתָּא בְּחֵילֵיהּ דְּתוֹרָא׃ ה סָהֲדָא מְהֵימְנָא לָא מְכַזֵּב וּדְמְמַלֵּל כַּדְבוּתָא סָהֲדָא רַגְלָא הוּא׃ ו בָּעֵי מְמִיקְנָא חָכְמְתָא וְלֵית וִידִיעְתָא לְמַן דְּמִתְבַּיֵּן זְלִילָא׃ ז אֱזֵל בְּאָרְחָא אַחְרִיתָא מִן קֳדָם סַכְלָא דְּלֵית בְּשִׂפְוָתֵיהּ יְדִיעְתָא׃ ח חָכְמְתָא דַּעֲרִימָא בְּיוּנָא דְּאָרְחָא וּבְשַׁטְיוּתָא דְּסַכְלֵי רַמְיוּתָא׃ ט כְּסִילֵי מָתְלִין בְּחֶטְאָה וּבֵינַת תְּרִיצֵי רְעוּתָא׃ י לִבָּא יָדֵיעַ מְרִירוּתָא דְּנַפְשֵׁיהּ וּבְחֶדְוָתֵיהּ לָא מִתְעָרַב נוּכְרָאָה׃ יא בֵּיתָא

בר ל׳ קמץ סימן כל ברווי דיוסף כגון בר. פרווי דבלק כגון פר ואיל. קרווי דבלעם כגון ויקר אלהים. בזווי דמשלי כגון בז לדבר. כברווי דקהלת כגון כבר. קלווי דדניאל כגון קל קרנא. כלהון קמצין ושאר׳ קרי׳ פתחין במ״א בר בסיפ׳ וסימ׳ באין אלפים אבוס בר : הבין ה׳ קמצין וסי׳ בלשון ארמי הוון כבביא שאלין חכמתא לסוסיא. וביאורם ויען ה׳ אליו יען אשר שאלת חכמה ומדע. והכרבים עזי נפש. מדי עברו יקח אתכם. אל תהיו כסוס כפרד. חכמת ערום הבין דרכו :

אבן עזרא

(ג) חוטר. מטה והוא רמז ללשון שנמשלה למטה כלומר בתוך פי האויל יש מטה והוא הלשון שיכה בה בדבר גאוה. ושפתי חכמים שלא תדברנה בגאוה. תשמורם תשמור אותם השפה כי על כל אחד ידבר : (ד) באין אלפים. בזה הפסוק הזהיר להתעסק בעבודת האדמה. אלפים שוורים וכן ככבש אלוף כלומר בעבור שאין אלפים נשאר האבוס בר ונקי שאין שם כלום. פ״א באין שוורים יש אבוס אחד מן בר מענין לשבור בר וכי׳ התבואה הנקיה מן התבן. ורב תבואות והאבוסי׳ רבים מלאים בר בכח שור והוא נכון : (ה) עד אמונים. שם דבר כלומר עד שידבר אמונות. לא יכזב בעת הצורך. ויפיח דובר וכן הוא עד שקר יפיח כזבים : (ו) בקש לץ חכמה. ללמד חכמה : ואין. בעבור התעסקו בדבר ליצנות לא יוכל לדעתה. ודעת לנבון לאיש נבון נקל ללמד יזכור כמו ודעת לנפשך ינעם : (ז) לך מנגד. בהיות המלה קשורה עם מ״ם הוא ענין ריחוק ובהיות עם למ״ד הודיע קירוב לדבר והמ״ם משמש במקום שנים כמ״ם מאל אביך כלומר לך מנגד והתרחק לאיש כסיל ומבלי דעת שהוא איש שפתי דעת כמו התרחק ממנו כלומר מאיש שלא ידעתו חכם: (ח) חכמת. הבין. שם הפועל כלומר חכמתו היא תביננו הדרך הראוי לו. ואולת כסילים היא גוררת המרמה ולעולם יחשבו לרמות אחרים במפלת: (ט) אוילים יליץ אשם. כל אחד מהם והוא מלשון דבור מלשון המליץ בינותם כלומר יליץ לעשות אשם : ובין ישרים רצון. שירצה איש את חברו ופירוש כענין וחטאתם כסדום ...

רשי

גלוז דרכים כלומר עוקש דרכיו : בוזהו. להקב״ה : (ג) בפי אויל חוטר ... מקל של גאוה כגון פרע׳ שאמר מי ה׳ אשר אשמע בקולו (שמות ה) : ... כמו תשמרם תשמור את החכמים : (ד) באין אלפים אבוס בר ... שוורים האבוס ריקם שאפילו תבן אין מצוי בבית : בר. נקי וריקן ... במקום שאין תלמידי... אין הוראה נמצאת כה... (ה) ויפיח כזבים. ותמ... כזב עד שקר : (ו) ... חכמה. כשהוא צריך א... אינו מוצאה בלבו : ... מנגד לאיש כסיל. ... תמיד אצלו : ובל ידעת ... שלא ידעת חכמה : (ח... ערום. מי שהוא ... דרכו לפלס אורחותיו ... כסילים. היא המרמה ... סופה שמביאתם לידי ... (ט) אוילים יליץ אשם ... חוטאים שצריכין לו ... למי שחטאו לו ויולי... אשמם שהם מביאים ... כמו הפלשתים שנאמ... לכם ה׳ טחורי זהב וה... זהב וגומר ונתתם לאלוי... כבוד אולי יקל את ידו ... (ש״א ו) : אשם. אמגד״... ובין ישרים רצון. ... בלע״ז הקב״ה מרוצה ... (י) לב יודע מרת נפש... ויגיעו שעמל בתורה ... בשמחתו לא יתערב זר ... שכר

תולדות אהרן ורב תבואות ... מ״ב : ... יומא פג

... פ״א כשיעשה אשם יתלוצץ ואומר שאינו מועיל בשביל כך אין מביאים אותו שאין בור ירא חטא וכן בכל החקים אבל האשם אבל הישרי׳ רצון לפני המקום ... בו עונותיהם אי כמי מתלוצצים בעון ולפיכך אין חוששין לגזול ולחמוס ול־חטיא אבל בין הישרים לא תמצא אלא רצון המקום ובני אדם שהיא הדרך ... אמר רצון סתם : (י) מרת. ידבר על הנפש המתאוה : יתערב מענין ערב רב כלומר הלב יהיה ראוי שיהי׳ יודע למרר נפשו ולמנוע׳ בזאת ולמנעה מתענוג ... הזה ובשמחתו שישמח לא יתערב דבר זר והוא היגון שלא יתערב בשמחתו והוא שמחת העולם הבא שאין עמה תוגה או שמחת הישועה כענין שמחתי ... (יא) ואהל ישרים. שאינם רוצים בבנייני בתים כמו הרשעים ומואסים חמדת העולם ויושבים באהלים יעמידם השם כען ... סורי

רלבג

ביתה בחכמתה כי היא מעמדת את הבית ושומרת הקנינים אשר בו והאשה האולת תהרוס ביתה בידה מצד העדר השגחתה מהבית וזה הערה גם כן לאשה חכמה המשרתת השכל בחכמה במוחשה לבנות ביתו בעיוניות כי היא עוזרת מאד לבניין הבית ואולם האשה האולת לא תתעורר אליו בזה אבל הורסת בידה הבית שהיה ראוי שיבנהו השכל : הולך בישרו. מי שהוא הולך ביושר הוא ירא את ה׳ כי הש״י ייישיר לזה בתורתו ובמצותיו ומי שהוא נוטה מדרכי היושר הוא מבזה הש״י : בפי אויל. הנה בפי אויל מטה גאוה להשחיתו והפך בדרכי החכמים כי הם באופן מהשפלות ופיוס לאנשים שישמרום מכל רע : באין אלפים. הנה יקרה שממציאות הדברים ומהפקדו ימשך דבר אחר בעינו וזה כשלא ימצאו שורים ימצאו אוצרות התבואה באוכלים השורים מלאים בר והנה מפני המצאם ימצאו רב התבואות כי רב התבואות בכח שור ואפשר שירצה בזה והוא יותר נכון כאשר לא היו שורים של פטם שמפטמים אותם באבוס בר הנה אז יהיו רב תבואות בכח שור והעיר בזה כי הנפש החמרית כאשר לא ישתמשו בה בעבודת השכל היא תאכל פרי תבואתו ותשחיתהו בהשתמשו בהכנתו להתחכם בהגעת תאות החומר ואם ישמשו בה לעבודת השכל יגיעו בכחה רב תבואות בענינים העיוניים : עד אמונים לא יכזב. מי שלא יכזב והוא מי שבושת השקר הוא בהכרח עד אמונים כשישאל על עדות מה ומי שידבר כזבים הוא עד שקר : בקש לץ חכמה ואין. הנה הלץ בקש חכמה ולא יוכל ללמוד ואולם ... היותר עמוק שיהיה בעניני הבינה והוא ידיעת קדושים ר״ל ידיעת מלאכי השרת : לך מנגד ... להתחבר עמו והנה לא תדע שפתי דעת כי חברתו תמנע אותך מזה : חכמת ערום. חכמת ה... הוא הבין דרכו שילך בה בשיתחכם בדרכים ובסדרים שיובילהו אל חפציו ואולם אולת הכסילי... מרמה כי לא יתחכמו למצוא הדרכים הישרים אשר יגיעו בהם אל חפציהם ולזה השתדלו ... און ומרמה יחשב אשם שיגיע׳ בו אל מבוקשם וזה לא יבינו דרכם ולא יגיעו אליו : אוילים י... הוא סבה שידברו האוילים כי כאשר יראו שלא הגיעו אל מבוקשם שיהיה אשמם סבה לזה ... זה לזה ויתמהו במה שהיתה החטאת הזאת ויגידו או מה שהמציאו מהסבו׳ אשר הוא ... כשיתקרו במום הסבות ההם ואמנם בין ישרים יסופר השגת הרצון כי הם יבואו בדברים ... ולזה ישיגו רצונם מצורף לזה שהם נעזרים בו מהשם יתברך : לב יודע מרת נפשו. לב ה... השכל יודע מרירות נפשו הבהמית וצערה מצד היות הנפש אחרת אך לא יתערב עמו זר מ... הנפש בשמחתו במה שהשיג מהשגות עיוניו : בית הרשעים אף על פי שבנינו חזק מאד י... כי אין השם יתברך משגיח בו לשמרו מהפגעים והוא בעצמו יביא אל עצמו פגעים גדולים ... פעולות

מצודת ציון

ענין הטיה והסרה כמו ונלוזים במעגלותם (לעיל ב) : (ג) חוטר. מטה כמו ויצא חוטר מגזע ישי (ישעיה יא) : (ד) אלפים. שורים כמו שגר אלפיך (דברים ז) : אבוס. אוצר התבואה כמו פתחו מאבוסיה (ירמיה נ) : בר. ברור ונקי : (ה) ויפיח. ענין דבור : (ז) מנגד. ממרחק כמו כי מנגד תראה את הארץ (דברים לב) : ובל. הוי״ו היא במקום או כמו אביו ואמו קלל (ויקרא כ) : (ט) יליץ. מל׳ מליצה : אשם. קרבן אשם : (י) יתערב. מלשון תערובות : (יג) תוגה. מל׳ יגון ועצבון : סוג

מצודת דוד

בישרו. ההולך בדרך ישר הוא ירא את ה׳ והמסיר דרכיו מן היושר יבזה א... בישרו כי מחשיבו לכסיל : (ג) חוטר גאוה. גאוה זקופה כמקל : תשמורם ... גאות : (ד) באין אלפים. בהעדר הבקר יהיה אוצר התבואה ברור ונקי ר״ל ... שאין ת״ח אין הוראה מצויה : ורב. הרבה תבואות באה ע״י כח השור כ... בשדה ר״ל המקבל עליו עול תורה כשור לעול ימצא על ידו תורה הרבה ... אמונים. העד אשר יתמיד לדבר אמונות בודאי לא יכזב לדבר העדות אבל הרגיל לדבר כזבים ועם שמה בדברים של מה בכך מ״מ הואיל ורגיל בכך יעיד ג... ויש לחקור הרבה בדבריו : (ו) ואין. לא ימצא בלבו חכמה כי השמן לבו אבל לנבון נקל למצוא דעת כי הורגל בה : (ז) לך מנגד. לך ממרחק לכסיל : ובל ידעת ... תדע שפתי דעת כאומר או הרחק ממנו או סיפך להיות כמוהו : (ח) חכמת ערום. יסוד חכמת הערום הוא להבין דרכו לבל יעשה כפי הזדמן ויסוד אולת ... היא עשות המרמה שחשבו כי לא יעשו גם המה כפי ההזדמן : (ט) יליץ אשם. האשם שמביא היא תליץ עליו להתכפר על מעלו אבל בין ישרים יש ויש רצון ... קרבן : (י) לב יודע. לבו של האדם הוא יודע ומרגיש במרירות נפשו בעמל התורה ואין זולתו מרגיש בצערו של זה לכך בשמחתו בעת קבול השכר לא יע... לחלוק בו כי לנדו יקבל שכרו משלם : (יא) בית. ר״ל עם שהוא בנין חזק כדרך הבית : ואוהל. עם שהוא עראי כדרך האוהל מ״מ ישריח ויעלם מעלפוו... ים

יפה להם אולי ילמדוה. פ"א חמלה מנוחה שלא יודיענ' לכסילים. תודע שהכסילים יודיעוהו כאשר ידעיה ולא תנוח בקרבם כאשר תנוח בלב נבון רוחו יוציא כסיל ויתכן מענין ויודע בהם אנשי סוכות שהודיע פשעיהם בקוצי': (לד) צדקה. היא תרומם גוי ותנשאהו כאשר יעשנה. וחסד ומים נחשב כקרבן חטאת. פ"א צדקה תרומם גוי ישראל. וחסד לאומים חטאת היא כי הוא לע"ג והעד נבוכדנצר וחטאך בצדקה פרוק והוא הנכון: (א) מענה. שניה דבקים. מלת לעבד מושך עצמו ואחר עמו וכן הוא רצונו של מלך הוא לעבד משכיל כי הוא יענה אמרים רכים להשיב חמתו ועברתו ותהי' לעבד מביש שיענהו קשות וזהו ודבר עצב ופירוש דבר עצב המביש שיעצב המלך הוא יעלה אף ואמר יעלה כי מדת הכעס בעת הזעף תעלה ותראה באפי האדם על כן נקרא הזעף אף: (ב) תיטיב. מענין בהטיבו תתקן הדעת היטב. יביע מנחל נובע כלומר לא תפסק האולת מפיהם: (ג) בכל. מרפא. שניהם דבקים. עיני ה' כענין ממכון שבתו השגיח שהביט הרעים והטובים ועיניו הם שכלו וחכמתו: (ד) מרפא. רמז למוסר שירפא נגע השכלו' כעץ חיים שהאוכל מפריו יחיה שנים רבות כן לומד מפיו מוסר יחיה. וסלף שיסלף לשונו לדבר אולת תבא שבר ברוחו כענין רוח נכאה כי אין לשברה רפואה: (ה) יערים. יעשה בערמה בשישמור התוכחות: (ו) בית צדיק. פירוש כבית חוסן הוא אוצר תבואה ותרגום ממגורות חסניא כמו לא יחסן פירוש כבית צדיק אוצר רב מלא תבואות. ובתבואת רשע נעכר' יש תבואה נעכר' כענין זרעו חטים וקוצים וגומר: (ז) יזרו דעת. שילמדוהו לפתאים. ולב כסילים לא כן ילמד כאשר החכמים יזרו או לא כן ידע לזרות דעת והוא הנכון: (ח) זבח. השם יתעב זבחיהם כי מגזל יביאוהו. רצונו השם בתפלתו: (ט) תועבת. כי הולך להרע. ומרדף פועל יוצא ללכו או לאחר והטעם שילוה לרדוף הצדקה השם יאהבהו כנגד תועבת ה' מוסר

ה תרומם גוי. ישראל: ומי' חטאת. שהיו נוטלי' ותנים לזה: (ד) וסלף ברוח. כשיסלף בל' סופה יו שבר הבא ברוח קדי' הפרע מן הרשעי' כמ"ש יום עזה (שמות יד) ים אפילם (ירמיה כ"ח) ים תשבר אניות תרשיש מ"ח): (ו) בית צדיק. בית המקדש שבנה יק חוסן רב ומגדול עוז ובתבואת רשע נעכרת. כלם שהביא מנשה ה: (ז) שפתי חכמים ת. יכתירו דעת כמו זר כן. אינו אמת: (ח) זבח תועבה. בלק ובלעם: ישרים. זה משה: מוסר

לד צְדָקָה תְּרוֹמֵם גּוֹי וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת׃ לה רְצוֹן־מֶלֶךְ לְעֶבֶד מַשְׂכִּיל וְעֶבְרָתוֹ תִּהְיֶה מֵבִישׁ׃

טו א מַעֲנֶה־רַּךְ יָשִׁיב חֵמָה וּדְבַר־עֶצֶב יַעֲלֶה־אָף׃ ב לְשׁוֹן חֲכָמִים תֵּיטִיב דָּעַת וּפִי כְסִילִים יַבִּיעַ אִוֶּלֶת׃ ג בְּכָל־מָקוֹם עֵינֵי יְהוָה צֹפוֹת רָעִים וְטוֹבִים׃ ד מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ׃ ה אֱוִיל יִנְאַץ מוּסַר אָבִיו וְשֹׁמֵר תּוֹכַחַת יַעְרִם׃ ו בֵּית צַדִּיק חֹסֶן רָב וּבִתְבוּאַת רָשָׁע נֶעְכָּרֶת׃ ז שִׂפְתֵי חֲכָמִים יְזָרוּ דָעַת וְלֵב כְּסִילִים לֹא־כֵן׃ ח זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֲבַת יְהוָה וּתְפִלַּת יְשָׁרִים רְצוֹנוֹ׃ ט תּוֹעֲבַת יְהוָה דֶּרֶךְ רָשָׁע וּמְרַדֵּף צְדָקָה יֶאֱהָב׃

שַׁטְיוּתָא תִתְיְדַע׃ לד צִדְקְתָא תְּרוֹרֵם אוּמָא וְחִסוּדָא דְעַמֵּי חַטָּאֵי׃ לה רְעוּתֵיהּ דְמַלְכָּא בְּעַבְדָא סוּכְלְתָנָא וּבְסוּרְחָנֵיהּ יְבַהֲתוּן׃ א מִלְּתָא רְכִיכְתָא מְהַפְּכָא חֶמְתָא וּמִלְּתָא דַעֲזִיזָא מַסְקָא רוּגְזָא׃ ב לִישָּׁנָא דְחַכִּימֵי מְשַׁפַּר יְדִיעֲתָא וּפוּמְהוֹן דְסַכְלֵי נַבִּיעַ שַׁטְיוּתָא׃ ג בְּכָל אֲתַר עַיְנוֹי דַיְיָ חָמְיָן בְּבִישֵׁי וּבְטָבֵי׃ ד אַסְיוּתָא דְלִישָּׁנָא אִילָנָא דְחַיֵּי הוּא וּדְאָכַל מִן פֵּירוֹהִי נִשְׂבַּע׃ ה שַׁטְיָא מַסְלֵי מַרְדוּתָא דַאֲבוּי וּדְמִזְדְּהַר בְּמַכְסְנוּתָא עֲרִימָא הוּא׃ ו בְּבֵיתָא דְצַדִּיקֵי סַגֵּי חֵילָא וַעֲלַלְתְּהוֹן דְרַשִׁיעֵי תִּתְעֲכַר׃ ז שִׂפְוָתֵיהּ דְחַכִּימֵי מוֹדְעִין מַנְדְּעָא וְלִבְּהוֹן דְסַכְלֵי לָא כֵן׃ ח דִּבְחֵיהוֹן דְרַשִׁיעֵי מְרַחְקְתֵיהּ דֶאֱלָהָא וּבִצְלוֹתְהוֹן דִתְרִיצֵי מִתְרְעֵי׃ ט מְרַחֵק אֱלָהָא אוֹרְחֵיהּ דְרַשִׁיעָא וּדְרָדֵף צִדְקְתָא

ב' חד חס' על כן ג' | ד' וחד וכלל מקום ג' | י"ו | י"ב | ג' חס' | ג' | י"ט

עבד: רצון ג' וסי' רצון שה. רצון מלך לעבד רצון מלכים שפתי צדק. שכני סנה: בכל מקום נמסר בסדר ראה: וטובים ל וא' חס' וסימ' צדיקים מנו. גדלים וטובים מאין ני ה' צפות רעים וטובים. ס': יערם ג' וחס' וסימ' רם הוא דזיפים. ושמר ים. לץ תכה ופתי יערם: ט וסימ' נמס' בירמיה סי'

תולדות אהרן צדקה. ב"ב י: מרפא לשון. ערכין טו: וסלף בה. שם עב: זבח רשעים. (סנהדרין כט):

רלבג

אינה מכירים כשהגיע האמת בדבר שכבר הגיע: צדקה תרומם גוי. הצדקה שעושים ישר' בריהם בצדק וביושר תרומם אותם ותתנם למעלה על כל גויי הארצות ואולם החסד שעושים מות על מה שהוא ראוי לאהבת הש"י כאילו תאמר מה שיענו נפשם בענויים נפלאים ומה ה מהדברים הקשי' שיעמיסו עליהם הוא חסרון לא תוספ' בעבודת הש"י ואף אם היתה שמים: רצון מלך. רצון המלך הוא לעבד משכיל וזריז ועברת המלך הוא בעבד מאוחר ובושש ללכת כאשר ישולח: מענה רך. במענה רך ישיב האדם הכעס והחמה אשר יכעס ו ואם יענה דבר עצב וכעס יגביר אף הכועס עליו ויהיה סבה שיעשה לו רעה: לשון ודבורם תטיב דעת השומעים דבריהם כי בזה יתוקנו דעותיהם ויחכמו ואולם מאמר הכסילי' ה להפיס האולת נובעת ממקור לב שומעי דבריו: בכל מקום. הנה עיני ה' הם בכל מקום דברים שופעים מידיעתו והשגתו כמו שנתבאר במקומותיו ולזה הוא מבואר שהם צופו' בטובים מצד ההשגחה הכוללת ומצד הפרטים תדבק השגחתו בטובים אלא שכבר סודר ממנו מה נו לאיש כמעשהו אם טוב ואם רע: מרפא לשון. מי שנותן רפיון לשונו ובפות דברים יגרום לעצמו החיים כי כל מי שיקום עליו להזיק לו יתפייס לו בדבריו ואולם מי שמשים בלשונו סלף ועוות יגרום לעצמו סלף קשה ופתאומי כמו שבר העץ ברוח חזקה כי בזה יוסיף כעס מי שקם עליו: אויל ינאץ מוסר. מי שינאץ מוסר אביו הוא אויל כי לא יתכן קנין ההכמה אם לא יקדם לו המוסר ואולם מי שהוא שומר תוכחת יתחכם כי לקיחת המוסר שים: לקנין החכמה: בית צדיק. הוא חזק מאד מפני לצדים מצד עצמותו ומצד דבקות השגחת הש"י בצד ק. הוא ועם כל זה הנה כשיב' הרשע ר"ל בבית הבוא הנה היא נעכר' והוסר החוסן והזכות ממנה: שפתי חכמים יזרו. ויפזרו הדעת בין האנשים שהוא דבר מסכים לאמת וכ"ש שלבם יצייר האמת ואולם לב כסילים יצייר מה שאינו כן ר"ל מה שאינו צודק: זבח רשעים. הנה זבח הרשעים הוא תועבת ה' כי אין הכוונה בזבחים כי אם להנקות מהחטאים ולעבוד הש"י ואלו מביאים זבחים מזולת שיסורו מהרשע שהם בו ואולם תפלת ישרים היא רצונו יותר מזבח הרשעים כי יש בתפלה תועלת בעצמותה והתועלת בזבח היא בשנות על דרך ההערה כמו שביארנו בספר ויקרא: תועבת ה'. הנה דרך רשע הוא תועב' ה' כי הוא דורך בה אל הרשע במדות ובדעות ואולם מי שהוא מרדף הצדק והיושר במדות ובדעות יאהבהו

מצודת דוד

על הרשע הוא נדחה מה' ולא יוסיף לבטוח עוד בו אבל מי שיחסה בה' אף קרוב למיתה יחשב לצדיק או בעבור הרעה שעשה נדחה הוא לעשות עוד אחרת כי עבירה גוררת עבירה אבל הצדיק כאשר יצר הרע יסיתו בעבור יחסה עצמו למאן הסתתו בהזכיר לו יום המיתה וכאשר אמרו רז"ל: (לג) תנוח. מנוחה ולא יודיענה למי שאינו ראוי לה: ובקרב. מעט החכמה אשר היא הכסילים תודע לכל כי מכריזה ברבים איסתרא בלגינא קיש קיש קריא: תרומם גוי. כמה יתרוממו בעבור הצדקה: (לה) רצון מלך. בנקל יתרצה המלך לעבד משכיל כי אף אם יכעוס עליו יתרצה לו בעבור רוב שכלו אבל על עבד נו כל דבר בושה לפי רוב הסכלות עברתו עליו שמורה נצח: **טו** (א) מענה רך. הכועס על מי והוא משיב לו מענה רך בזה משיב חמתו מעליו אבל אם ישיב במתעב תעלה את האף להתגבר יותר: (ב) תיטיב דעת. תתקן את הדעת כי אף אמרי דעת ידבר בתקון נמרץ ובמלות קצרות אבל פי כסילים אף דברי אולת אמרים כמעיין הנובע: (ג) בכל מקום. אף אם יסיתו במסתרים מ"מ צופות עיני ה' לראות מעשה הרעים והטובים ולא נכחד ממנו: (ד) מרפא לשון: מי רפויה ולא ידבר קשות ורק ידבר רכות היא לו לעץ שמגדל חיים אבל המעקש בלשונו לדבר קשות בא שבר ברצונו כי לא יקובל דבריו ולא ימולא רצונו: (ה) ינאץ. את המוסר וממאן לקבלו: ושומר. השומר בלבו את החכמה יתחכם בסופו: (ו) חוסן רב. מחוזק הוא מאד ולא יחרב: ובתבואות. בעת בוא בו הרשע נשחת הוא: (ז) יזרו דעת. המה מפזרים את הדעת ללמד לכל: לא כן. ר"ל לא כן יחפצו ללמוד כאשר החכמים חפצים ללמד: (ח) תועבת ה'. כשעדיין ו מרשעים ולא שהפללו על המחילה: ותפלת ישרים. השואלים מחילה בעת שבאה סובח התפלה הסיא היא לרצון לה': (ט) דרך רשע. ההולך לעשות רשע ועם שלא עשאה: ומרדף. הרודף לעשות צדקה אף אם נאנס ולא עשאה מ"מ יאהב

מצודת ציון

עכרה וכעס: (א) מענה. מל' עניה ותשובה: (ב) תיטיב. ענין תקון כמו ותיטב את ראשה (מלכים ב' ט'): יביע. ענין דבור כמו יביע אומר (תהלים י"ט) והוא מושאל ממעיין הנובע מים רבים: (ג) צופות. ענין הבטה וראיה: (ד) מרפא. מלשון רפיון: וסלף. ענין עקום ועוות: ברוח. ענינו רצון וכן הנני נותן בו רוח (ישעיה לז): (ה) ינאץ. ימאס: יערים. מלשון ערמה והשכל: (ו) חוסן. ענין חוזק כמו וחסון הוא כאלונים (עמוס ב): ובתבואת. מלשון ביאה: נעכרת. מלשון עכירה ובלבול כמו עכרתם אותי (בראשית לד): (ז) יזרו. ענין פזור כמו יזורה על נוהו גפרית (איוב)

אבן עזרא

(י) מוסר. שאול. שנים דבקים. אבדון בעבור שהוא אובד ממרא' ומדעת בני אדם: מוסר רע. כלומר המוסר נדבר רע הוא לעוזב אורח המצות שלא יחפוץ בו. ושונא תוכחת כתאום ימות והנה שהשאול והאבדון גלויים נגדו הוא בוחן המחשבות ולבות בני אדם העוזב אורח מוסר ושונא התוכחת והוא יתן שכר' שימיתם בלא עתם וירדו אליה': (יב) הוכח לו. פירוש להוכיח. אל חכמים אל בית חכמים. לא ילך שיחשוב שיוכיחו על כן יסור מהם: (יג) לב. לב. כל. ג' דבקים וייטיב מן טובת מראה יפה הפנים. רוח נכאה ונשברת היא על כן לא תלמוד הדע' אבל לב נבון שישמח ואין לו עוכב בעולם הוא יבקש ללמוד דעת. כל ימי עני תאר והוא המתעכב. משת' חסר כ"ף פירוש עני דעת וממון ימיו רעים הפך לב שמח ולב טוב ושמח במשתה תמיד כלומר כלב אוכל ושותה ושמח בכל יום: (טז) מאוצר רב. מקובץ שגזל מהומה באוצר וטעמו שכר מן ויהם ה' פירוש שהרשע יהום בני אדם מהומה גדולה עשר': (יז) טוב ארוחת. עומד במקום שנים בעבור הנושאה עלי אורח כמו שלוחים מן ישלח ומנחה מן נחה. שם בארוחה השלוחה כלומר שיאהב זה לזה טוב מארוחת שור וישנאו זה לזה: (יח) יגרה. מענין מתגרת ידך: (יט) עצל. בכל מקום רשע פירוש דרך עצל כאילו סבובה משוכת חדק קוצים שאינו יודע לצאת ממנה. סלולה כענין סולו סולו המסלה פירוש הרימו הרמה ורומז על הציונים הרמים כדי שלא יטעו ההולכים עליה וכן סוללה כאילו

תרגום

נתרחם: י מרדותא דבישא מטעיא אורחיה ומן דסני מכסנותא ימות: יא שיול ואובדנא קדם אלהא אף לבי בר נשא: יב לא רחם ממיקנא למן דמכסן ליה ולות חכימי לא אזל: יג לבא חדיא משפיר אפי ובכיבא דלבא רוחא ממכתא: יד לבא דמתבין בעי ידיעתא ופומהון דסכלי עטיותא: טו כל יומי דמסכנא בישין ומן דטב ליביה משקיא תדירא: טז טב קליל בדחלתיה דאלהא מן סימתא רברבתא ועאתא בהן: יז טבא שרותא דירקא ורחמותא תמן מן תורי מפטמי בסניאתא: יח גברא חמתנא מגרא תגרא ונגיד רוחא מדעך תגרתא: יט אורחתיהון דעטלי כרצובי וכובי ואורחא דתריצי שפיא:

מקרא

י מוּסָר רָע לְעֹזֵב אֹרַח שׂוֹנֵא תוֹכַחַת
יָמוּת׃ יא שְׁאוֹל וַאֲבַדּוֹן נֶגֶד יְהוָה
אַף כִּי־לִבּוֹת בְּנֵי־אָדָם׃ יב לֹא־יֶאֱהַב
לֵץ הוֹכֵחַ לוֹ אֶל־חֲכָמִים לֹא יֵלֵךְ׃
יג לֵב שָׂמֵחַ יֵיטִב פָּנִים וּבְעַצְּבַת־
לֵב רוּחַ נְכֵאָה׃ יד לֵב נָבוֹן יְבַקֶּשׁ־
דָּעַת וּפְנֵי כְסִילִים יִרְעֶה אִוֶּלֶת׃
טו כָּל־יְמֵי עָנִי רָעִים וְטוֹב־לֵב מִשְׁתֶּה
תָמִיד׃ טז טוֹב־מְעַט בְּיִרְאַת יְהוָה
מֵאוֹצָר רָב וּמְהוּמָה בוֹ׃ יז טוֹב
אֲרֻחַת יָרָק וְאַהֲבָה־שָׁם מִשּׁוֹר אָבוּס
וְשִׂנְאָה־בוֹ׃ יח אִישׁ חֵמָה יְגָרֶה
מָדוֹן וְאֶרֶךְ אַפַּיִם יַשְׁקִיט רִיב׃
יט דֶּרֶךְ עָצֵל כִּמְשֻׂכַת חָדֶק וְאֹרַח

ט' · ה' · ג' חס' יו"ד חלוף וייטיב גסה תנויינא · ופי ק' י"ו יתיר נו"ן י"ו · ל"ג · ל' וחד ואבוס עמים ג' בסי' · ל' פטה חדא · ל' וחסר

כג: בני אדם ט' וסי' בהנחל עליון גוים. גדול העצה ורב. למען אשר לא יגבהו בקומתם. ובנגעי בני אדם דשמואל. הגפן הובישה והתאנה. ותנה כדמות בני אדם. אליכם אישים אקרא וקולי. ושעשעי את בני אדם. שאול ואבדון נגד ה'. בהרבה ספרי מסר' לא מסרי כי אם ו' בני אדם והני תלתיהון דמשלי לא מני יתהון ומכח המסרה דמסר' בני האדם ו' וכל קהלת דכו' ידענא דשארא אינון בני אדם ואשכחנא דאינון ט' ובקצת ספרי מסרה אספמיים מני לון ט' וכל תהלות דכו' בני אדם במ"ב בני האדם וסימ' להודיע לבני האדם. משמים הביט ח': יגרה ג' ובסיפ' וסימ' איש חמה יגרה מדון: רחב נפש יגרה מדון. איש אף תולדות אהרן כל ימי עני. ב"ב קמס קמו סנהדרין קא:

רשי

(י) מוסר רע לעוזב אורח. יסורים קשים מוכנים לעוזב אורח של... (יא) שאול ואבדון נגד ה'. גלוי לפניו כל אשר בתוכה: אף... הוא: (יג) לב שמח ייטיב פנים. אם תשמח לבו של הקדוש... בלכתך בדרכיו ויטיב לך פניו לעשות כל רצונך ואם תעצבהו ירא... ככה כד"א (בראשית ה... אל לבו ויאמר ה' ל... האדם וגומר. רוח נכא... רוח של זעף: (טו)... עני רעים. ואפילו שב... דאמר שמואל שנוי וכ... חולי מעים: וטוב... שלבו טוב במשרו: מש... כל שנותיו דומות לו י... ללמדך שיהא אדם שמ... ורבותינו דרשו מה שדר... (טז) טוב מעט כי... מאוצר רב ומהומה... בני אדם צועקים שנע... מגזל וחמס כמו ורא... רבות בתוכה ועשוקיו... (עמוס ג): (יז) משו... שאובסין לו מאכל ו... כרחו כדי לפטמו וכן... אבוסים (מלכים א... למושלו כנגד קומץ... עני שהכניס משור או... רשע. ד"א טוב ארו... לתת לעני ואהבה שם... לו פנים יפות: משו... להאכילו בשר שמן וירק... זועפות: (יח) איש ח... מדון. אדם שאין מעו... להאריך חמתו יגרה... וארך אפים. שאינו... להנקם ולריב: ישקיט... שהוא כלה ושקט מע... מאליו): (יט) דרך עצל... חדק. דומה בעיני... הדרכים גדורים לפ... חדקים. משוכת. ג'... הסר משוכתו (ישעיה...

קוצים: ואורח ישרים סלולה. כבושה ומופנה. ומדרש אגדה דרכו של עשו כקוץ זה הנסכך בגיזת צמר אם תטלהו מכאן הוא מתערב בכא... אדו...

רלבג

יאהבהו הש"י: מוסר רע לעוזב ארח. מי שעוזב דרך ה' צריך ליסרו במוסר רע וקשה כדי שיוסר ומי ששונא תוכחת ימות ברעתו כי לא ישוב ממנה והספר שרלה בזה כי מי שהוא עוזב הדרך הראוי במדות או בדעות הנה כבר היה לו מוסר רע וחסר ואמנם מי שהוא שונא תוכחת ימות. כמו שקדם: שאול ואבדון נגד ה'. איך יחשוב חושב שלא ישגיח הש"י בלבות בני אדם לחסרונם הלא שאול ואבדון הם יותר חסרים מהם מאד ועכ"ז הם נגד ה' בבריאת העולם כי השאול הוא המרכז אשר סביבו הרקיע השמיני לשתקים ולזה יתחייב שיהיה לו ציון במרכז ההוא וקראו שאול כי הקבר הוא במקום השפל והמרכז הוא המקום השפל במוחלט וקראו אבדון כי הוא רחוק מאד מהשנוי ללבוש צורה אחרת ולפי שהצורה האחרונה היא השפלה שבצורות שבמלאות הטבעיות קרא המקום שהוא אבדון וזהו מבואר כי לבבות בני אדם מתיחסות באופן מה לש"י כמו שבארנו בספו' הן אל כביר ולא ימאס כביר כח לב: לא יאהב לץ הוכח לו. הנה הלץ לא יאהב התוכחת ולזאת הסבה גם כן לא יאהב החכמה ולזה לא ילך אל חכמים ללמוד חכמתם: לב שמח. הנה הלב השמח ייטיב העיון ובכעס הלב ועצבונו תהיה הנפש נכאה ודואגת ולזה היתה השמחה משובחת באופן מהכעס ולזה תמצא כי אלישע אמר שיקחו לו מנגן לשמח לבו ואז היתה עליו יד ה' ונתבאר ג"כ שכל ימי כעס יעקב על בנו יוסף לא שרתה עליו רוח הקדש: לב נבון. יבקש תמיד דעת קדושים ופי כסילים יהיה רועה תמיד אולת בלב הכסילים כי מהלב יבא הדבור אל הפה: כל ימי עני רעים. כל מי שהוא עני בדעות כל ימיו הם רעים אך מי שהוא טוב שכל שמו... כאילו יעשה משתה בכל יום עם שתמיד הוא שותה מנחל עדני נעימות הדעות: טוב מ... ה'. טוב מעט מהממון שיקובץ ביראת ה' ויושר מאוצר רב שיקובץ במהומה ועקה מן העשוקים כי סוף הקנין המעט אל ההצלחה והקיום וסוף זה האוצר הרב אל ההשמתה... טוב ארוחת ירק. טוב לאדם וערב ארוחת ירק עם חברה שהיה אהבה שם ביניהם... במן עם חברה שתהיה שנאה ביניהם כי השנאה תגרה מדון ביניהם ותהיה סבה לרעו... איש חמה יגרה מדון. האיש הכעסן יגרה מדון במקום שיש שלום ואמנם מי שהוא... ישקיט הריב והמדון ויהיה סבת השלום: דרך עצל. הנה דרך העצל היא אצלו כמו... שההליכה עליו בקושי ויוזק המתהלך בו בכל המקומות שתדרך כף רגלו ואמנם ארח ישרים... בפעולותיהם שאינם עצלים היא סלולה ודרוכ' ילכו בה בקלות והספר שירצה בזה ושאת... העצל בחקירות העיוניות מחקור בהם מחקר ראוי היא קשה לו כמו הדריכה במשוכת... כי תמיד ימצא מי שזה ענינו בדרך חקירתו ספקות וערבובים לא יתכן לו שיצא... הקדים כל אותם המחשבות לעיין בהם ולברר הצודקת מהבלתי צודקת ואמנם ד... שדורכים בחקירותיהם ביושר ולזה יקדימו תחלת כל המחשבות הנופלות ב... ויבררו הצודקת מהבלתי צודקת היא סלולה ודרוכה לא יתנגפו רגליהם בה ולא יכשלו...

מצודת ציון

(איוב יח): (יא) אף כי. ענינו כמו כל שכן וכן אף כי אש אכלתהו (יחזקאל ט"ו): (יג) נכאה. נשברה כמו ונכאה לבב (תהלים קט): (יז) ארחת. ענין האכילה התמידית בכל יום כמו וארוחתו ארוחת תמיד (מלכים ב כ"ה): אבוס. שם המקום שמפטמים בו את הבהמות כמו ותמור אבוס בעליו (ישעיה א): (יח) יגרה. מל' תגר והרחור כמו ואל תתגר בם מלחמה (דברים ב). מדון: מלשון דין ומריבה: (יט) כמשוכת. ענין גדר כמו הסר משוכתו (ישעיה ה): חדק: מין קוצים כמו

מצודת דוד

יאהב לס': (י) מוסר רע. יסורים רעים מוכנים לעוזב אורח הנכונה... (יא) שאול. הקבר וגיהנם המה נגד ה' ויודע כל אשר בהם ומכ"ש ש... כל מחשבות לבות בני אדם: (יב) לא יאהב. בעבור שלא יאהב בתוכחה לזה ל... חכמים מפחדו פן יוכיחנו: (יג) לב שמח. שמחת הלב תיטיב תאר פני... ובעבור עצבת לב נשברת הרוח ויושפל בעיני עצמו: (יד) יבקש דעת. י... הדעת ללמדה: ירעה. יעשה את האולת לריע וחבר להיות רגיל עמה: (טו) כל ימי עני רעים. עם כי מצוי לו די מחסורו כי יתקנא בעשירי עם ו... בשלהם אבל מי שיש לו לב טוב לבל ירע עינו בזולתו ישמח בחלקו וימיו נדמים לו תמיד כימי משתה ושמחה: (טז) טוב מעט. יותר טוב מעט הון ס... ה' ויעשר מאוצר רב ובו מהומת קול בני אדם צועקים על העושק אשר בו: (יז) ארוחת. סעודה של ירק במקום שאוהבין אותו טובה יותר מסעודת... על האבוס ובמקום ששונאין אותו: (יח) איש חמה. מי שדרכו לכעוס יגרה מריבה עם בני אדם אבל המאריך אף ואינו ממהר לכעוס ישקיט בזה את... (יט) דרך עצל. במקום אשר ידריך העצל ידמה לו כאלו גדר של קוצים לפניו ומעכבו ללכת בו לגודל העצלות ימצא מניעות לכל מעשיו אבל אורח יש... סס

רשי

נִיד : (יב) יש דרך ישר לפני איש . עוכר עבירה ואומר אין בה עבירה .
דע מרת נפשו ישראל שהם מרי נפש בגלות והיו נהרגים על קדושת השם
לא יתערב זר לעתיד : בית רשעים . בית אדם ישמד יש דרך ישר לפני
עלי ישרה היא בעיני עשו שהוא איש שדה ואחריתה וגו' : (יג) גם בשחוק .
משחק עמהם בעה"ז
ם לעתיד לבא וכן
ר ואתם תלעקו מכאב
ה ס"ה) : (יד) מדרכיו
לב . שטו : ומעליו איש
נקד: (טו) פתי יאמין.
ונכות אחריהם .
חוק יכאב לב . שחוק
שום זמה (לעיל י כ"ג)
אב לב . סוג לב רשע
מן כ"ז) כסף סיגים .
שם הפסולת סוג הוא
המעורבב בפסולת :
איש טוב . וממעל לו
י הלדיק : פתי יאמין .
כיל: וערומים לאשורו.
וו כלומר יכפה מלריב
עד יודע לו אל נכון :
ירא . מן הפורענות:
ע . מן הרעה : וכסיל
. מתחזק לעבור כחוקה:
ומחליק ונופל בארץ
ארץ שלום אתה בוטח .
ב ה) ות"י את מתבטח
וליק וי"מ בטחון ממש
בוטח לומר לא תבואני
יז) קצר אפים. הממהר
נעסו : ואיש מזימות .
עלה רעה : (יח) יכתירו
שוהו כתר לראשם וסוף:
ו רעים לפני טובים .
: (כ) גם לרעהו ישנא
אילו לשוכניו ואוהביו.
אפילו : ישנא רש . עם
אינו יודע לנהוג כשורה :
ככל

משלי יד

וְאֹהֶל יְשָׁרִים יַפְרִיחַ׃ יב יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי־אִישׁ וְאַחֲרִיתָהּ דַּרְכֵי־מָוֶת׃ יג גַּם־בִּשְׂחֹק יִכְאַב־לֵב וְאַחֲרִיתָהּ שִׂמְחָה תוּגָה׃ יד מִדְּרָכָיו יִשְׂבַּע סוּג לֵב וּמֵעָלָיו אִישׁ טוֹב׃ טו פֶּתִי יַאֲמִין לְכָל־דָּבָר וְעָרוּם יָבִין לַאֲשֻׁרוֹ׃ טז חָכָם יָרֵא וְסָר מֵרָע וּכְסִיל מִתְעַבֵּר וּבוֹטֵחַ׃ יז קְצַר־אַפַּיִם יַעֲשֶׂה אִוֶּלֶת וְאִישׁ מְזִמּוֹת יִשָּׂנֵא׃ יח נָחֲלוּ פְתָאיִם אִוֶּלֶת וַעֲרוּמִים יַכְתִּרוּ דָעַת׃ יט שַׁחוּ רָעִים לִפְנֵי טוֹבִים וּרְשָׁעִים עַל־שַׁעֲרֵי צַדִּיק׃ כ גַּם־לְרֵעֵהוּ יִשָּׂנֵא רָשׁ וְאֹהֲבֵי עָשִׁיר רַבִּים׃ כא בָּז־לְרֵעֵהוּ חוֹטֵא וּמְחוֹנֵן עֲנָיִים אַשְׁרָיו׃ כב הֲלוֹא יִתְעוּ חֹרְשֵׁי רָע וְחֶסֶד וֶאֱמֶת חֹרְשֵׁי טוֹב׃

ב' א' מ"ל וא' חס' | ב' חד מ"ל וחד חס' | ג' | ג' . ג' | ג' . ס' | ד' | ב' וחס' . ב' | ד' | סימן . ג' | ענוים קרי ס' מ"ע בכתוב'

תרגום

דְרַשִׁיעֵי יִשְׁתֵּיצֵי וּמַשְׁכְּנָא דְתְרִיצֵי מַפְרִיחַ׃ יב אִית אוֹרְחָא דְסָבְרִין בְּנֵי נָשָׁא דִתְרִיצָא הִיא וְסוֹפָהּ אוֹרְחָא דְמוֹתָא׃ יג אַף בִּגְוֹחֲכָא גְכְאַב לִבָּא וְסוֹפָא דְחֶדְוָתָא חֲמוּצָא׃ יד מִן אוֹרְחָתֵיהּ נִסְבַּע מַן דִמְדִיחַ לִבֵּיהּ וְגַבְרָא טָבָא נִסְבַּע מִן דַחַלְתֵּיהּ׃ טו שַׁבְרָא מְהֵימַן לְכָל מִלֵּי וַעֲרִימָא מִתְבַּיֵן לְטָבְתֵיהּ׃ טז חַכִּימָא דָחֵל וּמִסְטֵא מִן בִּישְׁתָא וְסַכְלָא מִתְחַלֵט בְּסַכְלוּתָא וּמַסְבִּיר בָּהּ׃ יז מַן דְכַרְיָא רוּחֵיהּ מִתְחַשֵׁיב שַׁטְיָא וְסַנְיָא לְגַבְרָא דַאֲרִיכָא תַרְעִיתֵיהּ׃ יח יֵרְתוּן שַׁבְרֵי שַׁטְיוּתָא וּכְלִילְהוֹן דַעֲרִימָאֵי יְדִיעֲתָא׃ יט נִפְלוּ בִישֵׁי קֳדָם טָבֵי וְרַשִׁיעֵי נִתְדוּן בְּתַרְעַיָא דְצַדִּיקֵי׃ כ אַף לְחַבְרֵיהּ סָנֵי מִסְכְּנָא וְרָחְמֵי דַעְתִּירָא סַגִּיעִין׃ כא חַטְיָא שָׁאֵט לְחַבְרֵיהּ וּמַן דְיָהֵב לְמִסְכְּנָא טוּבוֹהִי׃ כב הָלָא תָעֲיַן דְחָשְׁלִין בִּישְׁתָא וְחִסְדָא

מסורה

בשחוק ב' חד מ"ל וחד חס' וסימ' הרואים בשחוק שמשון. גם בשחק יכאב לב . קדמ' מ"ל וד' חס' בליש' בכתובי' וכל נביאים דכו' חסרי' במ"ב וסימ' נמס' בירמיה סימ' כ' . ליש' אח־ינ' כל גבי' מ"ל במ"ב חס' הרואים בשחוק שמשון , פתאני ה' ואפת . ועיין בליש' אחרינא דאית בירמיה סי' כ' : נחלו ד' קמץ וסי' נמסר ביהושע י"ד : ואהבי ד' וסימ' נמסר ביהושע ריש סי' ג' : ענוים ד' חמיין ענוים וקרי' עניים וסימ' בתלים סי' ט' : הלוא ט' מ"ל בכתובי' וסימ' שגאיך ה' אשנא . הלא יתעו חרשי רע . הלוא שמעת בחי . הלוא צויתי את הנערים. הלוא הם כתובים דמגלת אסת־. הלוא ביראת אלהינו תלכו . הלוא כה עשו אבותיכם דבסוף עזרא . הלוא על אלה חטא שלמה . הלוא תאנף בנו עד כלה :

אהרן דרך ישר . קדושין מ עקרים פ' אחרון : מדרכיו . עקידה שער עט : פתי . כריתות ט עקרים פ' אחרון :

אבן עזרא

פורח : (יב) יש . גם . שניהם דבקים . פירוש יש דרך ישר מושב לפני איש והוא דרך המלות ואחר שיושב הדרך לפניו ויסור ממנה ימלא דרכי מות . ומלת גם לרבות על עזיבת דרך ישר וכן הפירוש גם בעבור שחוק העולם ותענוגיו יכאב לב ההתעסק בהם כי השם יכאיבהו ואחרית שמחת ההנאו' תבואהו תוגה : (יד) מדרכיו ישבע . עומד במקום שנים . סוג פעול ע"מ מול ועניינו סור והדעת יקרא לב וכן הפירוש מדרכיו שהם דרכי ההבל מהם ישבע איש וסוג מדעת כי השם ישביעהו שכר מעשיו ואכילהו פרי דרכיו . ומעליו מן עלה זית ודימה מעשיו הטובים במלו' הקלות בעלים והחמורות בפרי וכן הוא וישבע אפי' מן עלה איש טוב והשבע הוא שכר מעשה הטוב. פ"א מעליו מקום מעצמו: (טו) יאמין לכל דבר . לסור מדרך הישרה . וערום יבין בעבור אשורו הראוי לו והטעם דרכו שלא יסור ממנו . על כן אחריו חכם ירא : (טז) חכם . קצר . שניס דבקים . כלומר ירא מהשם וסר מרע וכסיל יתעבר ויכעוס עם אחרים ובוטח שיחיה ומי שהוא קצר אפים שיתעבר בכל עת מעשה אולת . ואיש מזמות מחשבות רעות הוא ישנא שישנאהו השם : (יח) נחלו . שחו . שניס דבקים . כלומר שאולת היא נחלתם . יכתירו יקנו כתר הדעת ויעלו לגדולת החכמים על כן שחו רעים שהם הפתאים לפני הערומים שהם טובים ורשעים וצדיקים כפל הדבר : (כ) גם . בז . הלא . ג' דבקים מלת גם לרבות והוא דבק למעלה עם איש מזמות וכן הוא כאשר ישנא איש מחשבות רעות גם בז לרעהו ישנא הרש בגלל רישו . ואוהבי עשיר רבים בעבור עשרו רבים הם ומי שיבוז לרעהו הראוי לכבדו חוטא הוא אשריו יהי מאושר מפי המאושרים : (כב) הלא יתעו . באמת הם תועים

רלבג

ואולם אהל הישרים אף על פי שהוא חלוש בבנין מאד יתקיים ויעמוד ויעשה פרי : יש חשב שיהיה ישר מפני העלם ממנו האמת בה וכבר יראה בסוף כי אחריתה היא להגיע אל כלים אל מות ואף על פי שאין בדרך ההיא בעצמה חטא ואשם : גם בשחוק . כפעולות השחוק והבטלה שלא יחשב שיהיה בעניינם רשע הנה יכאב לב כי הם שינצר מהשכל שלימותו והנה אחריתה של אותה השמחה היא תוגה לזאת הסבה : שבע . רעות מי שלבו נסוג מהדרך הישרה ומעליו יסור איש טוב כדי שלא יספה בכל פתי יאמין לכל דבר . הנה האיש הפתי יאמין לכל דבר ולזה יתפתה לכל הדברים מזולת אם הוא ראוי לעשות כן אם לא ומזולת התבוננות בדרכים הראוים להגיע אל התכלית לם החכם יבין לאשורו אם הוא ראוי אם לא ובאי זה דרך יגיע אליו : חכם ירא וסר ה החכם הוא ירא מהדברים ומפחד ובסבה זה ישמר עצמו מרע ואולם הכסיל הוא כועס ם מי שראוי לפחד ממנו והוא בוטח שלא יקרהו נזק בזה מפני זאת התכונה יגיעו לו רעות קצר אפים . מי שהוא קצר אפים ר"ל שלא יביט בעניינים כי אם בקצר' ובמהירות מזולת נהם הנה הוא יעשה אולת כי מגדר האולת הוא שלא תבא בדברים לסבותיהם וכן מי שהוא איש מזמות שחושב מחשבות רבו ; וזמן ארוך אם ראוי לעשות הדברים אם לא הנה ישנא כי לא ישיגו ממנו האנשים מבוקשם רק בקושי עצום מאד וזה כי ימצא שום מחשב ; תקבל למה שישאלו ממנו לא יתן שאלתם וזה ג"כ סבה להתבלבל הרבה מעניניו כי מי שיחשוב בכל הדברים אם ראוי שיעשה אותם אם לא בזה האופן לא יעשה דבר גם מהדברים הצריכים לו מאד ולזה צריך שיזהר האדם באלו העניים ולא יעמיק בהם ולזה ראוי לאדם שלא ימהר בזאת החקירה יותר מהראוי ולא יאריך בה יותר מהראוי : נחלו פתאים . הנה הפתאים נחלו אולת כי הם בלתי מעיינים בדרכים איך יגיעו אליו אבל במהירות יפותו לזה ואמנם החכמים ימתינו שימצאו הדעת ר"ל שיעיינו בהתישבות גדול ונפלא כדי שיתברר להם מה שראוי לעשותו ואיך יתישרו להגיע אליו : שחו רעים . הנה לך עדות על מעלת הצדיקים והטובים על הרשעים והרעים שאתה תראה שנפלו הרעים לפני הטובים והרשעים ימצאו על שערי הצדיקים : גם לרעהו ישנא רש . הנה האיש העני בממון או בדעת יהיה שנוא גם לרעהו ואמנם אוהבי עשיר בממון או בדעת הם רבים כי במתן הממון יקנה לו האדם אוהבים או במתן החכמה גם כן : בז לרעהו חוטא . הנה מי שהוא מבזה האנשים עד שיגיע מרוע תכונתו שיבזה גם לרעהו הוא חוטא ומאושר מאד מי שהוא חונן ומשגיח על העניים והשפלים : הלא יתעו . הנה האנשים

מצודת דוד

לפני איש . נראה בעיניו כי ישר הוא : ואחריתה . אבל סוף הדבר הוא מות : (יג) גם בשחוק . אפילו בעבור רבוי השחוק עם כי לא עבר בזה על מ"מ יכאב לבו בעת יקבל הגמול על שהנה לבו לבטלה : ואחריתה . ר"ל פס תסיה אשר השמחה תהפך לתוגה : (יד) סוג לב . שלב הנסוג מה' דרכיו כי גמולו כמפעלו : ומעליו . בעת יקבל הגמול יהיה איש טוב נפרד מעליו לבל יהיה נלקה עמו : (טו) לכל דבר . לדברי לשון הרע הנאמר לו : לדרכו שאמיתי ר"ל לאמיתת הענין : (טז) חכם ירא . החכם יפחד מדבר המפחיד ונשמר ממנו ולזה הוא סר מן הרעה ולא תבוא עליו אבל הכסיל מתמלא ומתקצף על כל ובוטח בעצמו שלא יאונה לו רעה ולא כן הוא וקצר בדבר המובן מעצמו : (יז) קצר אפים . מי שאינו מאריך אפו וממהר לכעוס היא לו : ואיש מזמות . במשך אחר מחשבות לבו לבל ישלם דבר הטובה היא אם רעה יהיה שנוא לכל לשמים ולבריות : (יח) נחלו . ר"ל אוחזים באולתם כאלו נחלתו : אוחזים בדעת ועושים אותם כתר לראשם ויתפארו בה : (יט) שחו . בסוף הדבר יהיו הרעים כפופים ונכנעים לפני הטובים והרשעים יסבבו על שערי בית צדיק : אם : (כ) גם לרעהו . לעני כמותו עם כי הדרך להיות אוהבים בשוים בדבר מהדברים : רבים . בין עניים בין עשירים : (כא) בז לרעהו . המבזה לרעהו ה א ומחונן . המראה לענוים חניגה ואהבה אשרי לו : (כב) הלא יתעו . החושבים רע הלא תועים הם בדעתם כי חשבו על הולת ובאמת עליהם תשוב אבל החושבים טוב

מצודת ציון

(יד) סוג . ענינו החזרה לאחור כמו והוסג אחור משפט (ישעיה נט) : (טו) לאשורו . ענין דרך ופסיעו' כמו באשורו אחזה רגלי (איוב כג) : (טז) מתעבר . מלשון עברה וכעס: (יט) שחו. ענין כפיפה והשפלה כמו וישח אדם (ישעיה ב) : (כב) יתעו . טועה על הרואה ללכת בדרך זה והולך באחר והושאל לכל התועה

אבן עזרא

תועים חורשי רע לפי הזרעותם כי כשיחרוש הרע הוא תועה מדרך הישרה. וחסד ואמת יבואון לחורשי טוב: (כג) בכל עצב. עומד במקום שנים כלומר בעבור כל עצבון ועמל שיטרח לצורך מחייתו יש יתרון ותועלת ובעבור דבור שפתים שהם דברי תומו יש מחסור והטעם שיחסר כל ואף ממעט מותר המתעצב: (כד) עשרם. עם חכמתם הוא תפארת ועטרת רא שכי העושר יועיל לחכמה. ואולת כסילים ואע"פ שיש להם עושר לא יועילם להסירה מהם כי אולתם בעשרם אולת היא או אולת שאין כמוה: (כה) מציל. עד אמת הוא יציל הנפשות הלקוחו' למות ועד שמנהגו בדבר כזב הוא איש מרמה: (כו) ביראת. יראת. שנים דבקים והבית משמש' בעבור שנים ברא הפסוק וכן הפירוש בעבור יראת ה' יהיה השם מבטח עוז לירא להמלט בו בעת צרתו ולבניו בזכותו יהיה השם מחסה עוז וביראת ה' מקור חיים כאילו היראה' מקור החיים לירא בעבור שיסור ממוקשי מות וכן הפשטי': (כח) ברב עם הדרת מלך. בי"ת ברב ובאפס ענין בעבור פירוש בעבור עם רב שיש למלך יהדרוהו בני אדם ובעבור אין לאום לרזון תבואהו מחתה ויתכן שלא היה ירא שמים על כן אין לו לאום: (כט) ארך. מי שהאריך אפו רב תבונה הוא ומי שלא יוכל לסבול כעסו רוחו קצרה על כן יקרא קצר רוח: מרים אולת. כי מאריך אפו ישפיל האולת וזה ירימה בהתכעסו: (ל) חיי בשרים לב מרפא. מענין עד חיותם והלב שלא יזעף ולא יקנא באחר הוא כמרפא לגופו' ומלת לב מושך אחר עמו כלומר חיי הגופות לרפאתם בהיות להם לב מרפא והוא הלב הטוב והשמח שירפא הגוף בשמחתו. ורקב בעצמות מקנא לעשו' רע: (לא) חרף עושהו. שגזר עליו הדלות העושק שלא יוכל השם להצילו מידו. ומכבדו מכבד השם בעבור שאמר הענק תעניק לו על כן: (לב) ברעתו. שיחשוב לעשות לדלים ידחה ויפול רשע. ויש ובטחון לצדיק על השם בעת מות הרשע פ"א וצדיק בעת שימות עוד חוסה במותו כמו חזקיהו: (לג) תנוח. תמצא מנוחה בלבו כשילמדה כי הלב משכן ל... תודע

משלי יד

כג בְּכָל־עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר וּדְבַר שְׂפָתַיִם אַךְ לְמַחְסוֹר׃ כד עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם אִוֶּלֶת כְּסִילִים אִוֶּלֶת׃ כה מַצִּיל נְפָשׁוֹת עֵד אֱמֶת וְיָפִחַ כְּזָבִים מִרְמָה׃ כו בְּיִרְאַת יְהוָה מִבְטַח־עֹז וּלְבָנָיו יִהְיֶה מַחְסֶה׃ כז יִרְאַת יְהוָה מְקוֹר חַיִּים לָסוּר מִמֹּקְשֵׁי מָוֶת׃ כח בְּרָב־עָם הַדְרַת־מֶלֶךְ וּבְאֶפֶס לְאֹם מְחִתַּת רָזוֹן׃ כט אֶרֶךְ אַפַּיִם רַב־תְּבוּנָה וּקְצַר־רוּחַ מֵרִים אִוֶּלֶת׃ ל חַיֵּי בְשָׂרִים לֵב מַרְפֵּא וּרְקַב עֲצָמוֹת קִנְאָה׃ לא עֹשֵׁק דָּל חֵרֵף עֹשֵׂהוּ וּמְכַבְּדוֹ חֹנֵן אֶבְיוֹן׃ לב בְּרָעָתוֹ יִדָּחֶה רָשָׁע וְחֹסֶה בְמוֹתוֹ צַדִּיק׃ לג בְּלֵב נָבוֹן תָּנוּחַ חָכְמָה וּבְקֶרֶב כְּסִילִים תִּוָּדֵעַ׃

נ׳ ותס׳ · י״ו · ב׳ יד יסבר נ׳ · נ׳. ב׳ בתרי נים׳ אף כי לעבד · נ׳ חס׳

תרגום

וּקְשׁוֹט חָשְׁלִין טָבֵי׃ כג בְּכָל מַן דְּאַצְפָּא לָךְ יְהֵוֵי לָךְ יוּתְרָנָא וְסִפְוָתָא יַתִּירָתָא לְחוּסְרָנָא׃ כד כְּלִילָא דְּחַכִּימֵי עוּתְרְהוֹן וְשִׁבְהוֹרְהוֹן דְּסַכְלֵי שְׁטְיוּתְהוֹן׃ כה מַפְצֵא נַפְשָׁא סָהֲדָא דְקוּשְׁטָא וּדְמַלֵּל כַּדָּבוּתָא רַמָּיָא הוּא׃ כו דְּחַלְתֵּיהּ דֶּאֱלָהָא סִבְרָא דְעֻשְׁנָא וְלִבְנוֹי נֶהֱוֵי תּוּכְלָן׃ כז דְּחַלְתָּא דֶּאֱלָהָא מַבּוּעַ דְּחַיֵּי לְדַמְסַטֵּי מִן פַּחָא דְמוֹתָא׃ כח בְּסוּגְעָא דְעַמָּא הַדְרֵיהּ דְּמַלְכָּא וְהֵיךְ דִּבְצִיר עַמָּא מִתְּבַר פַּרְנָסֵיהּ׃ כט מַן דְּנַגִּידָא רוּחֵיהּ סַגִּיעָא בִּיוּנֵיהּ וּמַן דְּכַרְיָא רוּחֵיהּ מַסְגֵּי שְׁטְיוּתָא׃ ל דְּמַפְלֵיג חֶמְתָּא דְּלִבֵּיהּ אָסְיָא הוּא דְּבִיסְרֵיהּ וְהֵיךְ מַלְטִיתָא בְּקִיסָא הָכֵן קִנְאֲתָא בְּגַרְמֵיהּ׃ לא דְּעָשֵׁק לְמִסְכְּנָא חַסּוּדָא עֲבִיד לִבְרָיֵהּ וּדְמַרְחֵם עֲלִיבָא יְקָרֵיהּ׃ לב בְּבִישׁוּתֵיהּ מִסְתְּחֵף רַשִׁיעָא וּדְתָכֵל דְּמָאֵת צַדִּיקָא הוּא׃ לג בְּלִבָּא דְמִתְבַּיֵּן תִּשְׁרֵי חָכְמְתָא וּבְגַוֵּיהוֹן דְּסַכְלֵי

רשי

(כג) בכל עצב. בכל יגיע מלאכה יהיה ריוח אבל דברי שפה אך למחסור: (כח ... חכמים עשרם. שהם עשירים בתורה: ואולת כסילים אולת. קלק... כסילים היא האולת שנתעלל מן החכמה: (כו) ביראת ה' מבטח עוז ... באברהם כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה (בראשית כו) ובכטיחו... אברכך וגו': ולבניו... הוא: מחסה. שיחסו ... בכל זכותו: (כח) בר... שהכבור זכאים הדרת ... הוא: ובאפס לאום. ... דבקים בו: מחתת רזון ... רזונו הוא כביכול נותן ... לאלהי נכר ומשליט את ... על בניו: (כט) מרים ... מפרישה לחלקו: (ל) חי... לב מרפא. לב בשר שה... את הרעה ועובר על ... הוא חיי בריותיו של ... שהן בשר ודם: ורקב... קנאה. אדם בעל חמה ... עצמות הוא לכל: (לב ... במותו צדיק. כשימות ה... שיבא לג"ע: (לג) ב... תנוח חכמה. תשכון ... בנחת לשון מנוחה ומ... ובקרב כסילים תודע ... חכמה שבלבו מכריזה ... בלגינא קיש קיש ... צדקה.

לאום חד מן ב"ה זוגין חר... במצעות תיבותא וחד בסיג... תיבותא וחס' וסי' נמסר... רבתא במערכת אות הוי'... בשרים ב' ומב' לישנא... בשרים לב מרפא.

תולדות אהרן בכל עצ... ל (ברכור... סו בכוריס סד): ברב עם ... פסחים סד יומא כו ע סוכה ...

זבחים יב מנחות סב זוהר תרומה: ורקב. שבת קנב: ברעתו. עקרים מד פ"מ: בלב. ב"מ פה עקידס ...

רלבג

האנשים שהם חורשי רע יתעו בדרכם כי ימצאו להם מונעים רבים מההגעה למבוקשם ואולם חורשי טוב ימצאו בדרכים חסד ואמת והנה האמת הוא שיתישר להם הדרך בדרך שחשבו אותו והחסד הוא שיתישר להם מהטוב יותר ממה שחשבו מפני העזר האלהי אשר ילוה אליהם: בכל עצב. הנה בכל יגיע ועמל יהיה לאדם יתרון ותועלת עד שכל מה שיעמול בו יותר יגיע לו מהתועל' יותר ואולם דבר שפתים הנה היגיע' והרבוי בו אינו ליתרון אבל למחסור: עטרת חכמים עשרם. הנה עטרת החכמים עשרם אשר חכמתם מאליהו כי בו יוכלו תכונותיהם הטובות בנדיבות וצדק ובעושר גם כן יהיו פנויים לעיין בחכמה ואולם אולת הכסילים ר"ל היאה מהדעת האלושה אשר בהם הנה אולתם סבה לו כי הוא סבת הרוע והבלבול בכונותיהם ופעולותיהם והפסד ההוא סבה שיצאו מדעתם מרוב הצער והדאגה: מציל נפשות. הנה מי שיעיד אמת במה שישאל עליו מציל נפשות מהחמס ואולם איש מרמ' ידבר כזבים בעדותו כאשר ישאל עליו והנה זה סבה להשחית נפשו' בחמס: ביראת ה'. יש לבטוח בעוזו ית' שיציל האיש ההוא ירא ה' גם לבני האיש יהיה הש"י למגן ולמחסה עליהם בזכות אביה' ולהצילם מהרעות הנכונות לבוא עליהם: יראת ה'. היא מקור חיים כי ממנה תוצאות ההכמ' אשר בה ישגו החיים הנצחיי' והיא ג"כ סבה לסור ממוקשי מות בעניני' העיוניי' ובעניני' הגופיי': ברב עם. סדר המלך הוא כשיהיה לו רבוי עם כי בם יתחזק כנגד הקמי' עליו ואולם בהעדר העם... לו מחתה שיהיה לו רזון וכחש בקום עליו אדם להלחם בו: ארך אפים. מי שהו' א... וחוקר בו מחקר ארוך הו' רב תבונ' כי בזה ישיג האמת ממה שיחקר בו ואולם מי שהוא ... מהשלמת החקירה אבל ישפוט תכף הנה הו' ירים לו מחלקי הסותר מה שהו' אולת ר"ל מה ... האמת: חיי בשרי'. הנה הלב שהו' מרפא ונותן רפיון ומרגוע לכעסו הוא חיי בשרי' כי ... לו לשמרו מהפעלות הכעס ובו ג"כ תועלת לשמרו מהרע שימשך ממנו לו ולזולתו ולז"א ... בשרי' ואמנ' לב קנאה ושנאה הוא מבלה גם העצמו' לרוב שיגיע הרע ממנו: עושק דל. מי ש... דל הוא כאילו חרף הש"י כי חשב שאין שם מי שישמרהו מידו לחלשתו ועל זה נשען כשעש... כתן אל לבו כי הש"י יוכל להצילו מידו ולזה יהיה מי שחונן אביון מכבד הש"י כי הוא ... בזאת המתנה גמול כי אם מהש"י: ברעתו ידחה רשע. הנה הרשע ידחה ברעתו כשתבא ל... בש"י כי ירעב והתקצף באלהיו ופנה למעלה ואולם הצדיק לא ידחה מאמונתו אפי' בסכנת הנ... במותו יחסה בש"י: בלב נבון תנוח חכמה. הנה בלב נבון תנוח החכמה ולא יפול להכ... אחר הגעתה כי הם יודעים אותה בסבותיה ואמנם בקרב הכסילים תצטרך להתודע לה... לחסרונם

מצודת ציון

התועה בדעתו: חורשי. ענין מחשבה: (כג) עצב. גם העמל נקרא עצב כי עצב בעמל: מותר. יתרון והרוחה: (כח) ובאפס. עניינו כמו באין וכן אפס בלעדי (ישעיה מה): לאום. אומה: מחתת. שבר ופחד: רזון. עניינו כמו שר וכן האזינו רוזנים (שופטים ה): (ל) חיי. ענין רפואה כמו וימרחו על השחין ויחי (ישעיה לה): מרפא. מלשון רפיון עם שהוא בחל"ף כמו על כן הוא מרפא (ירמיה לח): קנאה. עניינו כעס וכן קנאוני בלא אל (דברים לב): (לא) חרף. ענין גדוף: (לב) ועברתו. מל' עברה

מצודת דוד

טוב הוא חסד ואמת כי בעבור מחשבתם הטובה ימשך עליהם חסד ויאומת מ... על מי אשר חשבו הטוב עליו: (כג) בכל עצב. בכל דבר עצבון ועמל ... המלאכה יהיה לאדם יתרון וריוח מה אבל דבר שפתים העמל בו הוא אך ... כי ברוב דברים לא יחדל פשע: (כד) עשרם. אם מצאו עושר מעטרת א... יוכר לכל תפארתם ונדיבות לבם בתתם לאביונים די המחסור ובפנים יפו... וגו'. ר"ל במעשה אולתם יוכר האולת הממונה בלבם כי בעבור היות כל מעשיהם אולת נראה מזה כי יש עוד הרבה אולת תקועה בלבם ויגולה בעת הס... (כה) מציל וגו'. עד אמת הוא מציל נפשות כי אם יעיד להרוג הרוצח אז יציל מידו נפשות בני אדם ואם יעיד לפטרו אז יציל נפש הנדון: ויפיח. המדבר כזבי... בכזביו את איש מרמה כי מסייע לו בעדותו: (כו) ביראת ה'. הליכות האדם ביראת ה' היא לו מבטח עוז וגם לבניו יהיה מחסה לחסות בצל זכותו: (כז) מקור. יר... הוא מקור הנובע חיים כי היראה תזהירו לסור ממוקשי מות הם עונות ופשעים: (כח) ברב עם הדרת מלך. הדרת מלך נראה בעבור רוב העם אשר אתו: ובא... וכשאין עמו עם רב אזי נראה הדרתו במה שהרוזנים יחתו ויפחדו מפניו והוא למשל לומר הדרת המקום הוא כשרבים עושים את המצוה ואם מועטים המה אם ... ביתר שאת ובכונה רצויה הם המהדרים את המקום: (כט) ארך אפים. מי שאינו ממהר לכעוס הוא רב תבונה אבל קצר רוח הממהר לכעוס הוא מרים האו... התבונה כי ע"י הכעס החכמה מסתלקת ובוחר הוא א"כ באולת יותר מן החכמה: (ל) חיי בשרים. מי שיש לו לב רפוי ואינו מקשה לבו לנטור קנאה הוא ... בשרים כי לא ידאג איך ובמה ינקום נקם אבל המקשה לבו ונוטר קנאה הוא סבה להביא רקבון בעצמותיו להתמדת הדאגה: (לא) חרף עושהו. כי בעבור חולשתו ... וחושב הוא שאין ביד המקום להצילו מיד עושקו אבל החונן את האביון הוא מכבד את המקום שעשהו: (לב) ברעתו. בעת בוא רעה

ומאזני משפט וגו'. לשלם לאדם כפעלו . משפט יושטיצ"ה בלע"ז פרעון
דס בפלס ומאזנים: מעשהו כל אבני כיס. כאשר יש באבני כיס משקלות
וגו' הכל לפי פעלו של אדם: (יג) תועבת מלכי' עשות רשע. דבר תעוב הוא
ין הגון להם לעשות רשע: (יד) חמת מלך. הוא כמלאכי מות כשלוחי מיתה:
יכפרנה. יפייסנה:
פני מלך חיים. מי
שסבי' לו פני' חיים הוא
יך אדם ליישר דרכו
צונו כעב מלקוש. מי
ונה לו רצונו טוב לו
ביא את המטר:
שפל רוח. טוב
את ענוים ולהיו' אתם
תהיות מחלק שלל את
) משכיל על דבר
הניתן לב להתבונן
לפלס את דרכיו
וכוטח בה' אשריו.
פלס דרכיו ורואה בה
בה סכנה או חסרון
את בהקב"ה ועושה
שריו. הן אשוריו שלו:

ספתי מלך שיגזור במשפט האמת ולא ימעול באמרי פיו: (יא) פלס. ומשקל. לענין אחד הם וכים מנין. למ"ד לה' כמו בעבור כי הוא צוה לעשות במשקל ובמאזני' במשפט ומעשהו של הפלס. כל אבני כים כי השקל עשרים גרה והטעם שלא יהיה שם גדולה וקטנה. ע"א לה' לו הם והטעם כי הוא חפץ בהם: (יב) תועבת. רצון. חמת. באור. קנה. ה' דבקים. יאהב כל אחד מן המלכים. מלקוש הוא המטר וכן פירושו המלכים ראויים לתעב עושה רשע כי בעבור הצדק שיעשו יכון כסאם וירצו דובר הצדק כלומר דובר אמוני' ישרים יאהב המלך כי חמתו כחמת מלאכי מות שימיתו פתאום הרשעים: (יד) יכפרנה. יבטלנה וישוב חמתו מאליו. ובאור שיאיר עיניו על החכם יש חיים ורצונו שירצהו כעב מלקוש שיצמיח הלקש. וקניין החכמה מה טוב לחכם כי יבטל חמת המלך. חרוץ מלשון גזור כמו אתה חרצת או שם זהב כמו כתם: (יז) מסלת. שיורו לסור מרע היא מסלתם ומי שיחפוץ לשמור נפשו שלא תמות נוצר דרכו הראוי לו והוא דרך המצות: (יח) לפני. טוב. שנים דבקים. גובה רוח על כן טוב לשפל רוח להיות עם ענוים. מחלק מקח בחלק שלל עם גאים כי אז ישבר כהם להיותו עוסק: (כ) משכיל. דבק למעלה כלומר משכיל על דבר השפלות להשפל הוא ימצא טוב שייטיב לו השם. ובוטח בשם לא יחפוץ לחלק שלל עם גאים. אשריו שיהא מאושר ברכות

פִּיו׃ יא פֶּלֶס ׀ וּמֹאזְנֵי מִשְׁפָּט לַיהֹוָה
מַעֲשֵׂהוּ כָּל־אַבְנֵי־כִיס׃ יב תּוֹעֲבַת
מְלָכִים עֲשׂוֹת רֶשַׁע כִּי בִצְדָקָה
יִכּוֹן כִּסֵּא׃ יג רְצוֹן מְלָכִים שִׂפְתֵי־
צֶדֶק וְדֹבֵר יְשָׁרִים יֶאֱהָב׃ יד חֲמַת־
מֶלֶךְ מַלְאֲכֵי־מָוֶת וְאִישׁ חָכָם
יְכַפְּרֶנָּה׃ טו בְּאוֹר־פְּנֵי־מֶלֶךְ חַיִּים
וּרְצוֹנוֹ כְּעָב מַלְקוֹשׁ׃ טז קְנֹה־חָכְמָה
מַה־טּוֹב מֵחָרוּץ וּקְנוֹת בִּינָה נִבְחָר
מִכָּסֶף׃ יז מְסִלַּת יְשָׁרִים סוּר מֵרָע
שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ נֹצֵר דַּרְכּוֹ׃ יח לִפְנֵי־שֶׁבֶר
גָּאוֹן וְלִפְנֵי כִשָּׁלוֹן גֹּבַהּ רוּחַ׃ יט טוֹב
שְׁפַל־רוּחַ אֶת־עֲנָיִים מֵחַלֵּק שָׁלָל
אֶת־גֵּאִים׃ כ מַשְׂכִּיל עַל־דָּבָר
יִמְצָא־טוֹב וּבוֹטֵחַ בַּיהֹוָה אַשְׁרָיו׃

ב׳ . י״ו . ג׳ . ס׳ וחס׳ . ג׳ . ג׳ מן א״ב אלף בג׳ בליש׳ . ג׳ . ג׳ . ענוים ק׳ . ג׳

גַדְגוּל פּוּמֵיהּ׃ יא רַגְיָא וּמַסָּתָא דְתְרִיצוּתָא מִן קֳדָם אֱלָהָא וְעוֹבָדוֹי כּוּלְהוֹן מַתְקְלֵי דְקוּשְׁטָא׃ יב מְרַחַקְתֵּיהּ דְמַלְכִין דְעָבְדִין רִשְׁעָא מְטוּל דִבְצִדְקוּתָא תַּקִין כּוּרְסְיָא׃ יג רְעוּתֵיהּ דְמַלְכָּא שִׂפְוָתָא דְצִדְקְתָא וּמִלְּתָא דִתְרִיצָא רָחֵם׃ יד חֶמְתֵּיהּ דְמַלְכָּא מַלְאֲכֵי דְמוֹתָא אִנּוּן וְגַבְרָא חַכִּימָא נְדַעְכִנֵּיהּ׃ טו בִּנְהוֹרָא דְפַרְצוּפֵיהּ דְמַלְכָּא חַיֵּי וּצְבִיּוֹנֵיהּ הֵיךְ עֲנָנָא בִּבְרֵירוּתָא׃ טז דְקָנֵי חָכְמְתָא טָבָא לֵיהּ מִן דַּהֲבָא סְנִינָא וּדְקָנֵי בִיוּנָא טָב מִן סַגִּיָא גִבְיָא׃ יז שְׁבִילָא דְתְרִיצֵי מִסְטֵי מִן בִּישְׁתָא וּדְמִזְדְּהַר נַפְשֵׁיהּ נָטַר אָרְחֵיהּ׃ יח קֳדָם תַּבְרָא גֵּיוְתָנוּתָא וְקֳדָם תַּקְלָא רָמַת רוּחָא׃ יט טָב הוּא שְׁפַל רוּחַ וְעִנְוְנָא מִן הוּא דְמַפְלִיג עֲדִיתָא עִם גֵּיוְתָנֵי׃ כ דְמִסְתַּכַּל בְּמִלְּתָא יַשְׁכַּח טַבְתָא וּדְמִסְבַּר בֵּאלָהָא

לחכם
תחין וסימ' נמס' במיכה
צון'ג' וסימ' לעיל סוף
ודובר ה' וחס' וסי' פועל
בר משרים. ודבר תמים
בר אמת בלבבו. ודבר
ב. ודבר שלום לכל זרעו:
ומ' ביחזקאל סימ' י"ו:
חס' וסימ' הלוא אלוה
. וראיתי לבית גבה.

אהרן פלס. עקידה שער
לו (פלס יו הוריות
מלכים. עקידה שער ח:
בתרא קיו עקידה ש' כג
באור פני מלך. עקידה ש'
פ' כ"ט (קנה חכמה שם):
שבר. מגלה סו:

רלבג

להגיד האמת ולזאת הסבה בעינה לא ימעל פי המלך במשפט כי יגיד האמת ויהיו משפטיו לפי
ונגבל מהשם ית': פלס. הנה המשקל בדברים העיוניים ומאזני צדק ומשפט לשקול בהם
ל הוא לה' כי יצטרך עזר אלהי לשקול זה בצדק וביותר לרוב הטעיות שאפשר שיפלו בו ולזה
מעשה הש"י כל המשקלים שבכים אשר ישקלו בהם דבר מהדברים העיוניים כי להם סדרים
ם להסיר הדרכים המטעים מהם ואלו הסדרים מתחלפים בהתחלף סוגי העיון והנה העיר
ל דבר המשקלים והמאזנים כי ידיעת היותם בצדק הוא לה' ולזה ראוי שיירא האד' מזה
ר הראשון הוא היותר נכון וידמה לפי הביאור הראשון שיהיה שב אומרו קסם על שפתי מלך
המושל באד' והוא השכל והנה קראו מלך כי בזה האופן יתיישר לו העיון כשימלוך על שאר
והנפש ויפרתוהו כלם וידוע כי החטא לא יקרה בהשגתו המיוחסת לו ולזה לא יקרה טעות
הוא מהשכל לבד אך יקרה טעות באמת מפני היות ההשגה מורכבת מהשכל והחוש כמו
ספר הנפש ולזאת הסבה לא ימעל פיו במשפט במה שישפטהו ממה שהוא מיוחס לו ולזה
ך יפה מה שביארנו ראשונה במאמר פלס ומאזני משפט וגומר וזה הביאור הוא הנראה
המקום: תועבת מלכים. הנה למלכים והם השכלים האנושיים הוא מתועב מאד ושנוא
ע בדעות או במדות וזה כי עשיית הרשע במדות יהיה סבה שלא יכון כסא המלך אבל
ות הנפשיות מלשרתו וימנע מפני זה ממנו השלימות אשר הוא כחיי עליו ועשיית הרשע
יה סבתו לקיחת המחשבות והצורות הדמיוניות לא על נכון הוא סבה שלא יגיע מהם השירות
צדק וביושר יכון הכסא והאדנות שיש לו עליהם אך בזולת זה אין לו תועלת: רצון מלכים
. הנה רצון מלכים הוא שפתי צדק במה שיעידו בעדות בספורי הקודמים כמו שיצטרך זה
שר לא תשלם העמידה על מה שיצטרך לעמוד עליו מן החוש בהם כי אם בזמן ארוך נפלא
ה האנושיים כמו הענין בחכמת הכוכבים ובהרבה מהדברים הטבעיי' ומי שהוא דובר ישרים
יושר בדברים יישירוהו למצוא האמ' במה שיתחקר בו: חמת מלך. הכעס שיכעס המלך הזה
השפליג לחקור בו לפי העדות ושפט מפני זה בדבר מה נמצא אחר זה בחוש בלתי צודק
שיהיה בעדות הנה הוא כמו מלאכי מות להסיר האדם מדרך חיים אל דרך המות כי ידמה
ה בחכמה הוא לבטלה ואמנם איש חכם יסיר זאת החמה כשיפליג תחלה בדבר העדות
להתבונן אם קלתו מסכים לקלתו ואם ימצאוהו בלתי מסכים הנה יעמוד על מה שהיה מהם צודק
מהדרכים רבים מהם שיתבונן באי זה מאלו הדרכים נכפל העדות יותר כי אשר נכפל בו העדות יותר
ידמה היותו מסכים לאמת ומהם שיתבונן מצד המעידים ר"ל שכאשר יעיד בו איש יותר שלם ויותר חכם
הוא יותר שיהיה צדק ומהם שיתבונן בו מצד הטעות שאפשר שיקרה בהרגש בו מהטעות יותר הוא יותר
ראוי שיונח בלתי צודק והנה ג"כ אפשר שיסיר החכם זה הכעס והחמה בצד אחד והוא שאחר שהשיג
בחוש הספק מה שיתחייב מהעדות ישוב להסיר מהעדות מה שחוייב ממנו זה הביטול ויתקר עם
השאר ועם מה שהשיג בחוש כי בזה האופן יתיישר למצוא האמת והנה יסיר החכם זה הכעס בצד אחר
יותר שלם והוא כי מדרכו שלא יעיר בדבר אם לא היה צודק ונקי מהטעות ואם היה אפשר שיהיה
בהרגש טעות יגיד זה הענין בעדותו: באור פני מלך חיים. הנה באור פני המלך הזה בהשגת
המושכלות יושגו החיים הנצחיי' והרצוי שיהי' ממנו לשאר הכחות המשרתות אותו הוא במדרגת העב
שיהיה ממנו המלקוש אשר יביא פרי הצמחי' ותבואתם וזה כי בזה האופן יתיישר לאדם השגת ההצלחה
שהו' הפרי המכוון בו: קנה חכמה. הנה קנין החכמה טוב מאד מקנין הזהב וקנין הבינה נבחר מקנין
הכסף ורמז בזה כי אין לאלו הקנינים יחס וערך לקנין החכמ' והבינה והנה המשיל החכמ' בקנין יותר יקר
מהבינ' כי השגת החכמה היא יותר שלימה מהשגת הבינה כמו שהתבאר מדברינו ואע"פ שכבר יקרה בבינ'
שתחקו' בנושא יותר נכבד ועוד כי הבינ' תשי' ג"כ בדברי המוס' והוא הפילוסופי' המדיני' ואולי אל זאת
הבינ' כיון בזה הפסו': מסלת ישרים סור מרע. דרך ישרי' היא סור מרע כי הם יתבוננו בדרכם וינהגו בו
באופן שימלטו מהרע בדברי' המדיניים או בדברי' העיונים ומי שירצ' לשמו' נפשו מהרע ראוי שישמור דרכו
בזה האופן הנזכר: לפני שבר גאון. הנה הגאוה והגאון וגובה הרוח הוא סבה אל השבר ואל
הכשלון וזה מבואר מאד מענין המדה הזאת: טוב שפל רוח. הנה יותר טוב לאדם הוא שיהי'
שפל רוח ויתחבר עם הענוים והשפלים משיהיה מתחבר עם גאים ויחלק שלל עמהם במה שנצחו
במלחמה אשר שיתה גאותם סבה לה וזה כי אם יקרה מזאת התכונה טוב בקצת העתים הנה יקרה
ממנה רע בעתים רבים והנה חלקם השלל הוא ג"כ לנקמה מהם כי זה שירגלם בזאת התכונה
הפחותה ויהיה זה סבה שיחולו עליהם רעות גדולות: משכיל על דבר ימצא טוב. הנה מי שהוא
מעיין ומסתכל איך ראוי שיתנהג בדבר דבר ולא יעשה מעשיו בזריזות ובבהלה הוא ימצא טוב בדברי'
כי

מצודת דוד

עות ובגנה: (יא) פלס. הנה יש ביד ה' פלס ומאזנים לשקול בהם
שלומין ומעשהו בדבר התשלומין הוא כמו כל אבני כיס הם אבני המשקל
באמתחת ויש שם רבי המשקל וקטני המשקל וכן ישקול המקום תשלומין
י הגמול: (יב) תועבת. דבר תעוב הוא למלכים לעשות רשע כי בעבור
צדק יכון כסאו ולזה יתעב הרשע להעמיד הכסא על כנו: (יג) שפתי
מרי צדק: יאהב. אל המלכים: (יד) מלאכי מות. החמה ההיא כאלו ישולח באדם מלאכי מות: יכפרנה. יעביר את החמה במתק אמרי פיו: (טו) באור. כשהמלך
יו למי ומראה פנים לטובות, ושוחקות היא לו לחיים כי הרבה טובה ביד המלך: ורצונו. רצון המלך הוא כעב המביא מלקוש הוא המטר המאוחר היורד על הקשין
ילות: (טז) מה טוב. מה מאוד הוא טוב יותר מחרוץ והוא מין זהב טוב: וקנות בינה. קנין הבינה: (יז) מסלת. דרך הישרים הוא לסור מרע כי יתבוננו
שלא יבואו לידי גדול עון והרוצה לשמור נפשו ישמור דרכו לבלי לכת כפי הזדמן: (יח) לפני שבר. טרם יבוא שבר על הרשע בא לו מתחלה גאון וממשל
זה יכשל הנער: גובה רוח. על רוב הטובה הבאה לו טרם הכשלון וכשל הדבר במ"ש: (יט) טוב. יותר טוב להיות שפל רוח להתחבר עם הענוים אף אם מעט
ירוית עמהם מלת הימחלקו שלל רב מאשר ירוית עם הגאים כי פן ילמד ממעשיהם: (כ) משכיל. המתבונן וצופה לסוף הדבר ימצא

מצודת ציון

ימעל. ענין בגידה ואשמה: (יא) פלס. ענין יושר כמו פלס מעגל רגליך (לעיל ד) והושאל על מטה המאזנים כי הוא מיישר המשקל: כים. אמתחת ושק: (יד) יכפרנה. ענין העברה וקנוח ועם"ז יקראו המזרקים כפורי זהב (עזרא א) כי הכהן מקנח ידו מן הדם בשפת המזרק: (טו) מלקוש. כן נקרא המטר המאוחר כמו יורה ומלקוש (דברים י"א): (יח) גאון. ענינו ממשלה כמו גאון יעקב (עמוס ז'): כשלון. ענין חלשות ונפילת הכח: (יט) שלל. הון רב: (כד) צוף דבש. חלות דבש וכן ונופת צופים

אבן עזרא

ברבות טובתו : (כא) לחכם לב . שהחכמה בלבו . יקרא נבון שיבין מה שלא למד . ומתק שפתים טעם ואיש ילמד מתיקון שפתים אז יוסיף לקח והמתק רמז לחכמה המתוק' כענין ומתוק מדבש : (כב) מקור . פירוש השכל הוא המקור שיקירו משם חיים לבעליו : ומוסר אוילים . מוסר אולת : (כג) לב . צוף . שנים דבקים . חכם יראה השכל על פיהו . ועל שפתיו יוסיף . הלב להראות הלקח : (כד) צוף . דבש חסר כ"ף כלומר כצוף דבש כן אמרי נועם מתוקים : (כה) יש דרך ישר . מי שם לפני איש להתעסק באמרי נועם. ואחריתה שיעזבה ימצא דרכי מות ואמר דרכי כי סבות המות רבות. פ"א שילך דרכים שיביאוהו למות : (כו) אכף . כבד וגרם כלומר נפש עמל תעמל לעד כל ימיו כי פיהו אכף גרם וסבב עליו לעמל בעבור שלא למד אמרי נועם והפך זה החכמה תחיה את בעליה : (כז) ועל שפתיו . על כל אחד משפתיו הרפש כאש צרבת. פ"א המלשין : נרגן . דברי סרה ברכילות : (כח) איש . העושה חמס מפתה רעהו שיעשה חמס כמוהו : (כט) בדרך לא טוב . כלשון זכר : (ל) עוצה. לפי דעתי שיועלם את עיניהם עולם עיניו הם משרש עוצה עיניו והמ"ם סימן הפועלים והראוי עוצה אותם

תרגום

טוּבוֹהִי׃ כא חַכִּים לִבָּא יִתְקְרֵי סוּכְלְתָנָא וּדְחַלְיָן סִפְוָתֵיהּ מוֹסִיף אוּלְפָנָא׃ כב מַבּוּעַ דְּחַיֵּי סוּכְלָא דְמָרֵיהּ וּמַרְדּוּתֵיהּ דְשַׁטְיֵי שַׁטְיוּתָא׃ כג לִבָּא דְחַכִּימָא מִסְתַּכַּל פּוּמֵיהּ וּבְסִפְוָתוֹהִי מוֹסִיף אוּלְפָנָא׃ כד כַּכְּוָרִיתָא דְדוּבְשָׁא מַאֲמָרָא דְבוּסְמָא חַלְיוּתָא דְנַפְשָׁא וְאַסְוָתָא לְגַרְמֵי׃ כה אִית אָרְחָא דְמִתְחַזְיָא בְעַיְנֵי בְנֵי נָשָׁא דְתְרִיצָא הִיא וְסוֹפָהּ אָרְחָתָא דְמוֹתָא אִנּוּן׃ כו נַפְשָׁא דְלָעְיָא לְעוּתָהּ תְּסוֹבַר דְּמִן פּוּמָא אָתֵי לָהּ כֵּיפָא׃ כז גַּבְרָא טְלוּמָא חָפַר בִּישְׁתָא וּבְסִפְוָתֵיהּ נוּרָא יָהֲבָא זְלִיקֵי׃ כח גַּבְרָא מְהַפְּכָנָא יְגָרֵי תִגְרֵי וְחַרְתָּנָא מַעֲרִיק רַחֲמֵיהּ׃ כט גַּבְרָא חֲטוֹפָא מְשַׁרְגֵג חַבְרֵיהּ מוֹבִיל לֵיהּ בְּאָרְחָא דְלָא שַׁפִּירָא׃ ל רָמַז

משלי טז

כא לַחֲכַם־לֵב יִקָּרֵא נָבוֹן וּמֶתֶק
שְׂפָתַיִם יֹסִיף לֶקַח׃ כב מְקוֹר חַיִּים
שֵׂכֶל בְּעָלָיו וּמוּסַר אֱוִלִים אִוֶּלֶת׃
כג לֵב חָכָם יַשְׂכִּיל פִּיהוּ וְעַל־שְׂפָתָיו
יֹסִיף לֶקַח׃ כד צוּף־דְּבַשׁ אִמְרֵי־
נֹעַם מָתוֹק לַנֶּפֶשׁ וּמַרְפֵּא לָעָצֶם׃
כה יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי־אִישׁ וְאַחֲרִיתָהּ
דַּרְכֵי־מָוֶת׃ כו נֶפֶשׁ עָמֵל עָמְלָה
לּוֹ כִּי־אָכַף עָלָיו פִּיהוּ׃ כז אִישׁ
בְּלִיַּעַל כֹּרֶה רָעָה וְעַל־שְׂפָתָיו כְּאֵשׁ
צָרָבֶת׃ כח אִישׁ תַּהְפֻּכוֹת יְשַׁלַּח
מָדוֹן וְנִרְגָּן מַפְרִיד אַלּוּף׃ כט אִישׁ
חָמָס יְפַתֶּה רֵעֵהוּ וְהוֹלִיכוֹ בְּדֶרֶךְ
לֹא־טוֹב׃ ל עֹצֶה עֵינָיו לַחְשֹׁב

כ"א · י"ד חס' וי"ו · ס' חס' בליש' · יו"ד קדמ' · כ"ב · י"ד חס' וי"ו · ג' · ל' · ל'. כ"ב · שפתו קרי · ל'. י"ב · ג' נוין אריכין זעירי · ד' · ל'

רשי

(כא) לחכם לב יקרא נבון . שלמד חכמה מרבו . יקרא נבון סופו ש[...] בדברי' מפולפל בחכמתו ויקראו אותו נבון : ומתק שפתים יוסיף[...] כשאדם מטעים דבריו לתלמיד וממתיק דבריו בטעמים יוסיף לקח : [...] חיים שכל לבעליו . וכן פתרון המקרא שכל הבעלים מקור חי[...] לו : ומוסר אוילים או[...] אוילים ע"י אולת בל[...] וכן משמעו האולת יס[...] לאוילים : (כג) לב חכ[...] פיהו . לבו מלמד [...] לדבר נחות : (ועל [...] יוסיף לבו לקח) : (כ[...] דבש . מתוק דבש . [...] בלע"ז : . אמרי נועם[...] תורה : (כה) יש דר[...] ישר לפני איש : (כו) [...] לצרכו הוא עמל : כי [...] פיו . כשפיהו כופהו ו[...] מאכל אז עמלו ע[...] שאכל מה שעמל כבר : [...] רעה . בלבו חורש ה[...] שפתיו כאש צרבת . [...] כאש שורפת על שו[...] שמוציאה בפיו וגומר[...] צרבת שורפת כמו [...] כא) ונצרבו בה כל [...] (כח) ונרגן מפריד [...] וע"י ריגונו ותרעומה[...] ממנו אלופו של עולם:[...] עיניו . ל' קריצה ו[...] עלין

ולפני כשלון גבה רוח : יוסיף י"ד חס' וי"ו וסימ' בשמואל ב' סוף סי' ג' גבי קינות דוד על אבנר : ומרפא ג' וסימני' וזרחה לכם יראי שמי . צוף דבש אמרי נועם. הנני[...] ארוכה : ונרגן נו"ן בתרא זעירא והוא חרמן ג' נוגין אריכין זעירין וסימניהון נטע ארן וגשם יגדל . ונבושזבן רב סריס. ונרגן מפריד אלוף . ואיגון מן א"ב דאתין זעירין[...] בריש ספר ויקרא ובמסר' רבתי בריש מערכת אות האלף בס"ד :

תולדות אהרן נפש עמל . סנהדרין לט : איש תהפוכות . זוהר ויקרא :

רלבג

כי זה ממה שיתיישר בו להגיע אל התכלית הנרצה ומי שהם מבטחו עם זה בה' לא במה שהכין מהסבות אחריו כי הש"י ימציא לו חפציו ואף אם שגג בהכנת הסבות : לחכם לב יקרא נבון . הנה לחכם לב יקרא נבון ר"ל כי השגתו החכמה תישירהו להשגת הבינה גם בדברים המדיניים להתבונן בלקיחת התחבולות להעמידו בשלום עם כל אחד מהאנשים ואע"פ שכבר התבונן בזה בלבו באופן ראוי הנה במתיקות דבריו יוסיף קנין טוב על מה שחשב בלבו כי ערבות הדברים ומתיקות' ימשוך הנפשות ויקחם : מקור חיים . הנה ההשכלות וההתבוננות הוא בעליו של מקור חיים והמנהיג אותו וזה כי ממנו מבוע המיועדת החיים הגופיים והחיים הנצחיים אם החיים הגופיים מפני ההשתכלות בדברים המדיניים אשר בו יושלל הסרת הרע ממנו מהאנשים ושיגיע לו הטוב והעזר מהם ואם החיים הנצחיים כי זאת התכונה כלי להפליג החקירה בדברים העיוניים לפי מה שראוי אשר היא סבה למצוא האמת בהם ואולם האוילים לא יקנו מוסר כי אם מהאולת והמשל שכאשר קרה לאויל רע מה מפני שלא השגיח בסבות המביאות אותו להשגת מבוקשו אז יקחו מוסר מפני שהאולת היא להשגיח בפועל ההוא כשיקרה לו שנית בסבה אשר לא השגיח בה קודם זה שהיתה סבה אל שנגזר ממנו אשר יזם לעשות והנה התועלת שיקח בזה הוא מעט מאד וזה כי אולתו תסבב שלא יקח בזה מהתועלת רק בכמות הדבר ההוא ובסבה שהיא לבדה וכבר יהיו שם סבות אחרות יפקד המסובב בהפקדם והוא לא ישגיח בהם אם לא בשיפקחו עיניו במה שיראם בנסיון וזה רחוק מאד שיגיע בשלימות בזה האופן גם בפועל אחד מיוחד ואולם עם המשכיל מקור חיים ומבוע בכל הדברים וזהו ההבדל הנפלא שיש בזה בין המשכיל והאויל : לב חכם ישכיל פיהו . הנה מה שהוא מצוייר בלב החכם יודיעהו פיו לאנשים כי דבריו יסכימו אל מה שהוא מצוייר בנפשו אם בדברים המדיניים לפי שלא יכחד בלב ולב ואם בדברים העיוניים כי הוא מגיד חכמתו יודע לדבר באופן יסכים מה שיאמר למה שהוא מצוייר בנפשו והנה הוא ידבר באופן שעל שפתיו יוסיף קנין טוב על מה שהיה בלבו וזה כי בלב לא יתכן שיהיה למאמר כי אם כוונה אחת והוא יאמר אותו בדרך יכלול על כוונות מתחלפות כלם מועילות וכבר יהיה זה ג"כ ומגיד אחר והוא בדברים [...] התועלת והוא שיוסיף על שפתיו ממתק הדברים וערבותם מה שיוסיף לקחת הנפשו[...] אל כל מה שירצהו ובדברים העיונים ג"כ מגיד מה שיעריב המאמר מן הדברים המיפים [...] ומקשטים אותו: צוף דבש . הנה אמרי נועם שיצאו מפי החכם הם כמו צוף דבש שהוא [...] המרגשת כשיזון האדם ממנו והוא עוד מרפא לאיברים הכתושי' כשיושם עליהם ולזולת [...] וכן אמרי נועם החכמים יערבו לנפש המשכלת ובהם עוד הישרה לתקון הגוף ולגרר [...] חליי המדות הפחותות : יש דרך . הנה ימצא דרך שהוא ישר לפני האיש ולא ירגיש [...] ממנו כי אחריתה היא דרכי מות והנה האיש החכם ייטיר להתרחק מהדרך ההוא : [...] הנה נפש האיש העמל עמלה לו ולתועלתו כאשר כפף פיהו והכניעו על העמל ההוא ר"ל [...] תאו' פיהו למזונות ולמשקים הערבים בדרך שלא יבטלהו רדיפת התאוות הכן תנק[...] וההתעמלות בהגעתה הנה העמל ההוא יהיה לו לבדו מה שאינו כן בעמל אסיפת הקני[...] האדם ואחר יאכל ומי שעמל בו לא יהנה ממנו ולא יהיה לו יתרון כי אם ראות [...] מה נפש האיש העמל תמיד להשגת טרפו עמלה בסבתו בעצמו כי פיו הכניעו וכפפו [...] וכאילו יישיר בזה שאם היה האיש ההוא מונע ממנו יתרון המזון ולא יקח ממנו כי א[...] לבד וימלט בזולתו לפי מה שאפשר אז יהיה קובץ על יד מעט מעט עד שישיג מה[...] עמל : איש בליעל . הנה האיש הבליעל חורש הרעה בלבו ומה שיצא ממנו אל שפתי[...] רושם הרע שהוא בלבו ויהיה משחית כמו האש השורפת וכאילו אמר שיותר רע יצא [...] שהוא בלבו כי ישתדל להעמיק בדבריו בדרך שימשך מהם רע נפלא : איש תהפוכות י[...] האיש הכוזב הנה מנהגו לשלח ריב ומדון בין האנשים ולא יספיק לו בזה עד שיעורר [...] להפריד השר והגדול מעמו ר"ל שיסבב שימרדו בו : איש חמס . הנה האיש שהוא [...] יפתה בפיו רעהו להמשך למנהגו ובדבורו בהגרים לו לבלך אותו בדרך לא טוב: עוצה עיניו.מי [...] עיניו

מצודת ציון

נופים (תהלים יט) : לעצם . ר"ל לגוף כי העצמות הם מעמידי הגוף : (כו) אכף . מלשון כפיה ועישה וכן ואכפי עליך לא יכבד (איוב לג) : (כז) כורה . חופר בור כמו בור כרה (תהלים ז') : צרבת . ענין שריפה כמו ונצרבו בה כל פנים (יחזקאל כ"א) : (כח) ונרגן . ענין תלונה כמו ותרגנו באהליכם (דברים א) : אלוף . שר כמו ואל תבטחו באלוף (מיכה ז) : (ל) עוצה . ענין סתימה כמו ויעצם את עיניכם

מצודת דוד

ימצא טוב כי יצליח ואם אחר כל ההתבוננות יבטח בה' אשרי לו : (כ[...] לב . למי שלמד חכמה מרבו סופו יקרא נבון כי יתחכם להבין דבר מתו[...] ומתק . הממתיק אמרים לזולת למען יערב לו להיות מקובל על הלב הנה[...] לעצמו כי בזה יוסיף ללמוד להבין תוכיות הדבר: (כב)שכל . השכל הוא לבעל[...] המובע חיים כי בעבורו בא לו חיים : ומוסר . היסורים הבאים על האוילים הם בעבור אולתם : (כג) ישכיל פיהו . ילמד את פיו להמתיק אמרים וכאשר יהי[...] על שפתיו יוסיף עוד למוד להבין תוכיות הדבר א"כ בא הההשכלה מן הלב אל הפה וחוזרות לבוא מן הפה אל הלב עד אין תכלית : (כד) צוף דבש . הממתי[...] בנעימות רב המה ערבים לשומעיהם כחלות הדבש והמה מועילים לנפש ולגוף כי בזה ימשוך לבות בני אדם אחר דעתו הן בדבר המוסר הן בדבר הנצרך : (כ[...] איש . לפי ראות עיניו : ואחריתה . אחרית הדרך ההוא הולך אל דרכי מות : (כו) עמלה לו . טורח המלאכה יעמוד לו לצרכו כאשר פיו יכוף אותו לתבוע ה[...] יהיה לו למלא שאלתו : (כז) כורה רעה . דרכו לחפור ולחפש תחבולות לעשות רעה לבני אדם וגם ירבה לדבר דברי חדודים ומכעיסים כאלו על שפתיו אש [...] (כח) איש תהפוכות . המספר אמרים ממה שנאמרו הוא מגרה מריבה בין הבריות : ונרגן . המתלונן אחר מעשה בני אדם מפריד מן האנשים את השר אש[...] כי מורדים בו וגם הוא נספך להם לאויב : (כט) יפתה רעהו . לאחוז גם הוא בדרכי חמס ומוליכו בדרך לא טוב למצוא חבר לעצמו : (ל) עוצה . הסותם עינ[...] לספר אמרים (כי דרך המעמיק לחשוב מה יסתום אז עיניו לבל יבלבלו אותו דברים הנראים) : קורץ . המנדנד בשפתיו לרמ[...]

רשי

...ן לצאת ידי עלילותיו בלא ממון : (כ) בן חכם ישמח אב וכסיל אדם
...י. גורם לאמו שמבזים אותה : (כא) אולת . שמחה היא לחסר לב :
...י מחשבות באין סוד. בלא עצה לא תקום מחשבה : (כג) שמחה לאיש במענה
...זו ע"י מענה רך. ודבור נחת הבריות אוהבים אותו ורבותינו דרשוהו על
...סא אם מוצאים בפיה'
...ו תתקיים בם וישמחו:
...תו מה טוב . שואלים
...כפסח ובהלכות הח:
(כד) אורח חיים למעלה
כמו שרפים עומדים
(ישעיה ו) כלומר לפני
...טוב ומוכנת אורח
(כז) עוכר ביתו . שהוא
...: ושונא מתנות יחיה.
...הוא שונא מתנות כל
...א את הגזל : (כח) לב
...נה לענות . יחשב ויכין
...קודם שישיב דבר :
...ר עינים . בתורה .
... שואלין ממנו דבר
...: להשיב . ולפי פשוטו
... דבר שהוא תאוה
...עינים . משמח הלב
...תאות הלב כגון גן
ירק

אבן עזרא

כאילו יש לה צנונים סלולים ללכת דרך ישר : (כא) ויישר . ינקש דרך ישר ללכת בה : (כב) הפר . שמחה . שנים דבקים . סוד ענין עצה פירוש שאחרים יפרו מחשבות החושבי' בעבור כי אין עצה ובעבור יועצים תקום מחשבת הנועצים ותבא שמחה לאיש היועץ בבא מענה פיו . ודבר העצה שיבא בעתו מה טוב לנועצים : (כד) ארח חיים . שהוא למעלה למשכיל כלומר המשכיל יתעסק לעשות רצון יוצרו אולי ילך בארח החיים שהיא למעלה והם חיי הנפש המתאוה לשוב אל האלהים למען שתסור מן השאול שהוא למטה : (כה) בית גאים . שיש להם גאוה יסח השם בית' ויהרסנו. אלמנה עניינו אלהי' שהוא דיין אלמנות מן אלמנה יצב גבולה : (כו) רע. כלומר איש רע. וטהורים נחשבים ככסף טהור שאין בו סיגים . אמרי נועם שינעמו לשם : (כז) עוכר . לב . רחוק . ג' דבקים . הבוצע שהוא הגוזל מסבב שיעכור ביתו מתנות השוחד : (כח) לב צדיק . יחשוב לענות על דין הצדק . יביע כנחל נובע פירוש ידבר הרעות כדי להטות דין על כן רחוק השם מהם וישמע תפלת הצדיקים . פ"א לענות מן לענה ורחש והוא רחוק בשביל שאין הלמ"ד בשוא : (ל) מאור . אזן . פורע . ירשת . ד' דבקים. וכן שפירוש המאור שתחזנה העינים הוא ישמח לב וכשתשמ' האזן תוכחת שנה יש גם חיי' וילין בקרב חכמים אז תדשנהו התוכחת יותר משמועה טובה :
פורע

משלי טו

ישָׁרִים סְלֻלָה׃ כ בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח־ ב' חד מ"ל.ז'
אָב וּכְסִיל אָדָם בּוֹזֶה אִמּוֹ׃ כא אִוֶּלֶת
שִׂמְחָה לַחֲסַר־לֵב וְאִישׁ תְּבוּנָה
יְיַשֶּׁר־לָכֶת׃ כב הָפֵר מַחֲשָׁבוֹת בְּאֵין ב'
סוֹד וּבְרֹב יוֹעֲצִים תָּקוּם׃ כג שִׂמְחָה
לָאִישׁ בְּמַעֲנֵה־פִיו וְדָבָר בְּעִתּוֹ ל"ב
מַה־טּוֹב׃ כד אֹרַח חַיִּים לְמַעְלָה ל'
לְמַשְׂכִּיל לְמַעַן סוּר מִשְּׁאוֹל מָטָּה׃ ב' ס"ף
כה בֵּית גֵּאִים יִסַּח ׀ יְהוָה וְיַצֵּב ל'. ל' וא' יתי'
גְּבוּל אַלְמָנָה׃ כו תּוֹעֲבַת יְהוָה
מַחְשְׁבוֹת רָע וּטְהֹרִים אִמְרֵי־נֹעַם׃ ל'
כז עֹכֵר בֵּיתוֹ בּוֹצֵעַ בָּצַע וְשׂוֹנֵא ב' מ"ל
מַתָּנֹת יִחְיֶה׃ כח לֵב צַדִּיק יֶהְגֶּה ב' חס'.וא' מ"ל
לַעֲנוֹת וּפִי רְשָׁעִים יַבִּיעַ רָעוֹת׃
כט רָחוֹק יְהוָה מֵרְשָׁעִים וּתְפִלַּת
צַדִּיקִים יִשְׁמָע׃ ל מְאוֹר־עֵינַיִם כ"א
יְשַׂמַּח־לֵב שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֶּׁן־ ז'
עָצֶם׃ לא אֹזֶן שֹׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים ב' וחס' וא'

תרגום

כ ברא חכימא יחדי לאבוי
וברא סכלא משיט אמיה :
כא שטיותא חדותא היא לחסיר
לבא וגברא דמתבין תריצות
מהלך : כב בטולא דמחשבתא
היך דלית רזא ובסוגעא דאלין
דמתמלכין עצתא תקום :
כג חדותא לגברא במלתא
דפומיה ומלתא בעדנא סגי
טבא : כד ארחא דחיי מעליא
לסוכלתנא דנסטא מן שיול
תחתיתא : כה ביתא דגיותנא
נסתר אלהא ויעתד תחומא
דארמלתא : כו מרחקתיה
דאלהא מחשבתא דבישתא
ודכין מלי בסימתא : כז מוביד
ביתיה מכנש ממון דשקר
ודסני מוהבתא דמגן יחי :
כח לבא דצדיקא רנן בהימנותא
ופומהון דרשיעי מביע בשתא :
כט רחיק הוא אלהא מרשיעי
וצלותהון דצדיקי ישמע :
ל נהורא דעיני מחדי לבא
שומעתא טבא מדהנא גרמא : לא אודנא דשמעא מכסנותא

מסורה

...: ישמח ז' וסי' נמסר
...סימ' ק"ד : יישר ב'
...א יישר ארחותיך . ואיש
...שר לכת : במענה מענה
...וסימ' בלשון ארמי חדותא
...תתא . וביאורם ובושו
... שמחה לאיש במענה
...ים מערכי לב : מתנת ג'
... וא' מ"ל וסימ' ולבני
... אשר לאברהם . ויתן
...ם בר"ת . ושונא כתנת
...ציעתא מ"ל : שומעת ו'
... וא' קמץ וחס' וסי' ושרה
...תה. ורבקה שמעת בדבר
...בת שבא שמעת דמלכים.
... תוכחת חיים . אזן שמעת
... מוביח חכם על אזן

ארח חיים. עקידה ש' קא : בית גאים . ברכות נח (ברכות יג) : ושונא תוכחת . מגלה כח סוטה מז קדושין נט בתרא יג חולין מד : שמועה טובה . גיטין נו : אזן שומעת . עקרים מג פ"ב :

תולדות אהרן שמחה. ערכין נד: ודבר בעתו . סנהד'

רלבג

...כן שהוא חכם ישמח האב שמשער בענין שלימו' חכמתו יות' מהאם . והאדם הגדול שהוא בוזה אמו כי אליה ייוחס יותר רוע מוסרו מפני שקדו תמיד אצלה בקטנותו או ירצה שהו' ...מו והוא הנכון : אולת שמח'. מי שהוא חסר השכל ישמח באולת והוא ההשתדלות בדבר ...' הראויות ואמנ' איש תבונ' ייסיר ההליכה אל המבוקש כי הו' יבא בה בסבותיו הראויות : ...'. הנה בסבת שלא היה סוד ועצה בדב' יופרו המחשבות בו רוצה לו' שלא יצאו לפועל ...ב יועצים בדבר לשגיע אל המבוקש תשוב המחשבה שחשבו בעשיית הדבר ההוא : שמחה ...ה פיו. הנה ישמח האיש בדבור פיו כשיהיה לו לדבר אל המלך או אל הגדול ואמנם היה ראוי ...תדל שיהי' דבורו בעתו הראוי בשיקדי' לו מה שראוי לקדום כי דבר בעתו מה טוב : ארח ...ר דרך חיים הוא למעלה אל איש המשכיל כי כל מה שיהיה הדבר המושכל יותר נכבד תהיה יותר נכבדת ויותר ערב' ולזה יעלה תמיד בהשגותיו וחקירותיו אל הדברים שיותר עליונים ...דים ולזה קרא לעליונים שהם יותר נכבדי' למעל' כי השמי' יותר נכבדי' מהיסודו' והעליון ...וא יותר נכבד מהשפל ממנו ולזה היה ארח חיים למעלה אל האיש המשכיל כאלו היה זה ...המקום היותר שפל שהוא שאול : בית גאים. בית האנשים הגאים והתקיפים יחריב הש"י ויעמוד גבול האלמנה ואם הוא אלוש והאלמנה ג"כ היא חלושה : תועבת ה'. מחשבות רע הם תועבת ה' כי הם התחלה לתוארי' בדעות ובמדות ואמנם אמרי נועם הם טהורי' ונבחרים אל הש"י או ירצה בזה כי תועבת ה' היא מחשבות האיש הרע כי הם ברע תמיד ואולם מחשבות האנשים הטהורים הם אמרים שינעמו לש"י ויתערבו : עוכר ביתו וגו'. מי שהוא לוקח שוחד לדון דין הוא עוכר ביתו ומשחית בהפך מה שהוא חושב ואמנם מי שהוא שונא גם המתנות ולא ירצה ללקח' מהאנשים יחיה ויתקיים לפי שהוא בוטח בש"י ואינו נשען על מתנות האנשים : לב. הצדיקים יהגה ויתעסק תמיד לענין ולתועלת ואמנם פי רשעים ודבורם יביע הרעות והשחתות טבעיות כי דבורם יישיר אל כל רע ומחשבות הצדיק תיישיר אל הטוב : רחוק ה' מרשעים. הש"י רחוק מעזור לרשעים ומשמוע לקולם ואמנם הוא ישמע תפלות הצדיקים לעשות בקשתם וזה לאות כי תפלתם היא הנשמעת : מאור עינים ישמח לב. מאור עיני הלב ישמח השכל כי שמחתו בהשגות העיוניות ושמועה טובה יתענג האדם בה עד שכבר תשמין העצם ותמלאהו מוח ובכלל הנה תמצא שהשמחה תשמין האדם : אזן שומעת. הנה האזן השומעת תוכחות חיים ר"ל שתקבל מוסר בהשגת החכמה שהיא החיים הנה היא תלין בקרב חכמים ר"ל שכבר ייישירהו זה אל שיתחכם ויעמוד בין החכמים או ירצה בזה שכבר תלין בקרב חכמים

מצודת דוד

...ך סלולה וכבושה כי ימצא צדדים לבטל המניעות : (כ) ישמח אב. בראותו ...ושב בחכמים: בוזה אמו . כי דרך נשים לגעגע על בניהן ולמנוע מהם שבט ...הבריות מבזין אותם לומר ארור שזה גדל : (כא) אולת . כאשר יעשה חסר ... יחשב בעיניו לשמחה : ואיש תבונה . ישמח כאשר ילך בדרך הישר : ...ור . מחשבות האדם יופר ויבוטל כשלא יועץ עצמו עם יועצים לשמתיק ...ע"י הרבה יועצים תקום המחשבה : (כג) שמחה . כל איש ישמח באמרי יומתק לו עצת נפשו אבל דבר בעתו מה מאוד הוא טוב ור"ל אף אם לא יהיה עצת נפשו בהשכל ואף אם הצליח בהעצה היה בדבר כיוצא בו מ"מ אין כל ...שוות ואולי היועצים יגלו אזנו לאמר לא עת עתה לעשות כזאת : (כד) אורח . שמורה אורח חיים לנפש המשכיל ללכת למעלה אז תשוב אל אלהים למען תסיר ...ולרדת אז אל שאול מטה והוא הגיהנם אבל תשוב אל מקורה אשר חוצבה ממנו : (כה) ויצב . במקומו יעמיד גבול אלמנה אם כי תשש כוחה וחלשה עזרתה : ...חשבות רע . המדבר רכות ומחשבותיו לרעה : וטהורים . ראוים אמרי נועם להיות טהורים מבלי תערובות מחשבה רעה : (כז) עוכר וגו' . הבוצע בצע ...לו ישחית ביתו כי בא זה ואיבד את זה אבל השונא אף מתנות כי ישען בה' אז המקום יתן לו עוד חיים מה שאין ביד אדם לתת : (כח) יהגה . טרם ...ישוב בלבו מה יענה וע"כ דבריו מעטים אבל פי רשעים ירבה לדבר רעות כמעיין הנובע כי ידבר כל העולם על רוחו ואינו חושש : (כט) רחוק וגו'. מלשמוע ...אתם : (ל) מאור עינים . הארת עינים בדבר המסופק ישמח לב כי אין בעולם שמחה כהתרת הספקות : שמועה טובה בדבר חדושי התורה : (לא) אוזן שומעת , אוזן אשר תשמע התוכחה המביאה חיים סופה תהיה כרוך אחר החכמה ותלין

מצודת ציון

כמו טובה כחדק (מיכה ז) : סלולה . ר"ל ממושמש בו הרבה להסיר אבני המכשול ודוגמתו סלסלה ותרוממך (לעיל ד) : (כב) סוד . ענין עצה שדרכו להיות בסוד לבל יודע . או שהעצה הוא למעשה כיסוד לבנין : (כג) במענה . ענין אמירה כמו ומה' מענה לשון (לקמן טז): (כה) יסח . ענין עקירה כמו ונסחתם מעל האדמה (דברים כח) : (כז) בוצע בצע. הגוזל הון כמו ובוצע ברך (תהלים י) וכמו מה בצע (בראשית ל"ז) : (כח) יהגה. יחשוב כמו הגיון לבי (תהלים יט) : לענות . מלשון עניה ותשובה : (ל) תדשן. ענין שומן : (לא) תלין. ענין התמדה כמו צדק ילין בה (ישעיה א') :
פורע

אבן עזרא

(לב) פורע. כי לומד המוסר יכתירהו ויצפינהו והמתרחק ממנו כאילו יגלהו ויפרעהו מן כי פרוע כלומר פורע מוסר החכמים חפץ להמית נפשו ושומע תוכחת מפיהם הוא קונה לב והטעם דעת ויראת השם: (א) לאדם. כל. גול. כל. ד' דבקים. מערכי לב שיערוך בלבו המחשבות ומאת השם דבור הלשון שהוא יוציאנו כי טרם הדבור ידענו כענין אין מלה בלשוני והשם שיודע ומערכי לב רואה מענה איש וזהו כל דרכי איש שהוא זך ונקי בעיניו רואה השם דרכיו כי הוא תוכן הרוחות לעשות רצונו: (ג) גול. עם המוזכר ידבר כלומר הודיעהו דרכיו כי הכל יפעל השם למען הזך ויתן שאלתו ויעשה חפצו כאשר ישאל וכאשר תגול אליו ימלא משאלותיך. וגם לרבות על משאלות הזך כלומר אפי' גם הרשע יבוא ליום רעה שלא יזיק לזך: (ה) יד ליד. יד השם בעבור יד הרשע כלומר יד השם תשחיתהו בעבור ידו שתעשוק על כן לא יהי נקי כי יקבל שכרו: (ו) סור. היראה גוררת שיסור מרע: (ז) ישלים. יביאם בברית שלם עמו ומלת גם לרבות על הרצון: (ח) טוב מעט. ממון מקובץ בצדקה מהממון רבה מקובץ ברשע. בלא משפט ולא יעשה צדקה כמשפט: (ט) לב אדם. צדיק שיחשוב דרכו הראוי לו והשם יכין צעדו שלא יכשל ויעזרהו כענין בא ליטהר מסייעין אותו: (י) קסם. חסר כף הדמיון קוסם קסמי' כלומר גוזר גזרים וקסם שם כלל על גזרת משפט הכוכבים וכן גזרין שיגזרהו להיות כן כלומר כקסם שהוא דבר גוזר כן יאות להיות על ספתי

תרגום

דחיי בינת דחכימי תבות: לב מדיש מרדותא מסלי נפשיה ודשמיע מכסנותא דחיי קני חוכמתא: לג דחלתיה דיי מרדותא דחוכמתא ומן דמתיקר יהוי ענון: א מן בר נש תרעיתא דלבא ומן יי ממלא דלישנא: ב כלהון ארחתיה דגברא דכין אנון בעינוי ואלהא מתקן ארחתיה: ג גלי לאלהא עובדך ומתקנן מחשבתך: ד כלהון עובדין דאלהא לאלין דמשתמעין ליה ורשיעא ליומא בישא: ה מרחקתיה דאלהא כל דרם בלביה מן בישתא לא נדכי: ו בטיבותא וקושטא מתכפר סורחנא ודחלתיה דאלהא מסטי מן בישתא: ז כד אתרעי אלהא בארחתיה דגברא אף לבעלי דבבוי נשלים ליה: ח טב קליל בצדקתא מן סגיעא דעלתא דלא בדינא: ט לביה דבר נשא מחשב ארחתיה ואלהא מתקן הלכתיה: י קסמא על שפותיה דמלכא ובדינא לא

משלי טו–טז

ג' בקרב חכמים תלין: לב פורע מוסר
ג' מ"ל. ג' מ"ל מואס נפשו ושומע תוכחת קונה
י"ב י"ו מייחדין לב: לג יראת יהוה מוסר חכמה ולפני
כבוד ענוה:
י"ג טז א לאדם מערכי־לב
ד'. ג'. י"ו ומיהוה מענה לשון: ב כל־דרכי־
איש זך בעיניו ותכן רוחות יהוה:
ג גל אל־יהוה מעשיך ויכנו
ג' חס' וי"ו ג' מחשבתיך: ד כל פעל יהוה למענהו
וגם־רשע ליום רעה: ה תועבת
יהוה כל־גבה־לב יד ליד לא ינקה:
ד' ו בחסד ואמת יכפר עון וביראת
יהוה סור מרע: ז ברצות יהוה
פ' מ"ל ב' חס' דרכי־איש גם־אויביו ישלם אתו:
ב' מ"ל כסי' ח טוב מעט בצדקה מרב תבואות
בלא משפט: ט לב אדם יחשב
דרכו ויהוה יכין צעדו: י קסם |
על־שפתי־מלך במשפט לא ימעל־

רשי

ירק וההרות המושכי': (לג) ולפני כבוד ענוה. הענוה גורמת שהכב[וד] ... (א) לאדם מערכי לב. הוא סודר עלתו ודבריו בלבו: ומה' מענה לשו[ן] ... להשיב הקב"ה משכילו בדבריו או אם זכה מזמן לו מענה טוב: (ב) ... רוחות ה'. ומונה הלבבות מי הטוב ומי הרע: (ג) גול אל ה' מעשיך והשלך עליו צרכי[ך] ... מחשבותיך. ד"א גול [אל ה'] מעשיך. התפלל לפני ... צרכיך: ויכונו. יתכססו ו... (ד) כל פעל ה' למענ[הו] ... עשה בשביל קילוסו ... לה' בתודה (תהלים ...) להעיד עליו כלומר פני ... עליו על גבורותיו שניי[ן] ... תילים: וגם רשע. ע[ל] ... ליום רעה. וכל זה ... (ה) יד ליד לא ינקה ... בא לו גמול גובה לבו: ... פ' סור מרע. על ... ה' סור מרע: (ז) ... דרכי איש גם אויב[יו] ... אתו. ירצה לו שיהי[ו] ... עמו: (ט) לב אדם יח[שב] ... ללכת דרך ישר: וה' י[כין] ... כמו ששנינו (שבת ...) לטהר מסייעין לו: (י) ... שפתי מלך. על ש[פתי] ... היושב בדין:

שמעת בתרא קמץ: ומי[הוה] ... ומה' מענה לשון. בחי[...] ... הגורל. בית והון נחל[ת] ... רבים מבקשים פני ... ד' וסימ' נמסר בס[...] ... אויביו ה' מ"ל וסימ' ו[...] ... לך: יקום אלהים יפוצ[ו] ... ימין צריו. אויביו יג[...] ... ברצות ה' דרכי איש ג[ם] ...

תולדות אהרן כל פע[ל] ...
קיו יוז ...
שער לס נדרים כב ... (י...
תוע:ת פ'. סוטס ד ה: ...
ברכות ס: ברעת פ'. ...
תולדות (תרומו' מו): קס[ם] ...

רלבג

חכמים ללמוד חכמתם: פורע מוסר מואס נפשו. הנה מי שהוא פורע מוסר במדות הוא מואס נפשו כי לא יתכן שיהיה לנפש שלימות בזולת זה ואמנם מי שהוא שומע תוכחות הוא קונה שכל כי המוסר הוא התחלה להשגת החכמה: יראת ה' מוסר חכמה. יראת ה' היא תישיר אל לקיחת המוסר בחכמה והענוה והשפלות תישיר להשגת הכבוד: לאדם מערכי לב ומה'. כמה שיסדר מהדברים בלבו אך יצטרך עם זה עזר אלהי להוציא הדברים בפיו כי כמה דברים ימצא שיבלבלו הדברים בפיו אף על פי שנערכו בלב באופן שלם: כל דרכי איש זך בעיניו. הנה כל אחד מדרכי איש הוא זך בעיניו והמשל כי הכח המתעורר השכלי יפיה הדרך הטוב זך בעיניו והנה המתעורר הדמיוני יפיה הדרך הרע זך בעיניו מצד היותו ערב או מועיל לפי מחשבתו ומי שיעזר לתכן הרוחות אל שישאר הרוח והרצון בדרך הטוב הוא הש"י הוא לתכלית ולתועלת כי על צד ההשגחה ישמר האיש הטוב מהתגאל בפעולות הרעות: גול אל ה' מעשיך. סבב כל מעשיך לעבודת הש"י ואז יכונו מחשבותיך כי הש"י יעזרך להשלימה: כל פעל ה' למענהו. הנה כל אשר פעל הש"י הוא לתכלית ולתועלת וגם מה שתראה שיוזק הרשע ליום רעה הוא לתועלת כי בזה תועלת ללקיחת המוסר: תועבת ה'. הנה הגאוה היא מדה מגונה מאד ומתועבת לש"י כי היא סבה לרעו' גדולות בענינים המדיניים והיא ג"כ מהגדולות שבסבות למנוע השלימו' הנפשיי ולזה יהיה ברע זה האיש המתנהג בזאת המדה הפחותה ולא ינקה מהרעות הפתאומיות שלא יוזק בהם: בחסד ואמת. הנה מי שיתנהג ביושר ובאמת בגמילו' חסדים יכופר לו העונש שהיה ראוי לבא עליו: ברצות ה' דרכי איש. כאשר ירצה השם יתברך דרכי האיש מפני תום דרכיו הנ[...] יסיר ממנו הרעות הנכונות לבא עליו ולזה ישלים אתו כל אויביו וכל שכן שישמרהו מ[...] מדיניים אנשים לא היו שונאיו מקדם ואפש' שרמז בזה עוד אל הצור האלהי שילוה לו כדע[ת] ברצות השם ית' דרכו ישמרהו מהטעו' בעיון עם שגם אויבי האמת בעיון ההוא ישלי' עמ[ו] הספקות הנופלות בו מצד המחשבות המקבילות הנמצאות לו והנה ההשלמה היא הסרת [...] בשיתבאר שהמחשב' ההיא תתאמת בנופא אחר זולת זה ואמנם המחשבה שאינ' צודק' בעל[...] בה לנפשלמה אבל שתוסר לגמרי: טוב מעט. מהממון שיקובץ בצדק וביושר ממי שיקב[ץ] בלא משפט רוצה לומר בגזל ובחמס ובדרכים בלתי ישרים וכן העיר בזה בענינים העיונ[יים] טוב שישיג האדם מעט מהדברים העיוניים וישלים בהם החקירה בצדק וביוש' מאשר יש[יג] בזולת חקירה ישר' כי זה ממה שיניאהו לחשוב שהשיג האמת מזולת שיהיה כן וגם אם [...] הנה לא השיגהו בדרכיו ולא יכנס זה בגדר הידיעה: לב אדם. הנה לב האדם יתכונן איך [...] בדרכו במה שירצה לעשותו אמנם בהולאה לפועל יצטרך עזר אלהי שיכין צעדו ויישירהו אל [...] בדרך ההוא כי לא לאד' דרכו: קסם על שפתי מלך. הנה על שפתי מלך דבר ידמה לקסם [...] בדברים כי כל דבר לא יכחד מן המלך לסבות רבות יתקבצו בזה הא' כי עיניו במלכותו נ[...] כאמרו פלגי מים לב מלך ביד ה' והשנית כי בסבת רצון האנשים למצוא חן בעיניו יגל[ו] ...

מצודת ציון

(לב) פורע. ענין השבתה ובטול כמו ותפרעו כל עצתי (לעיל א'): (א) מערכי. ענין סדור: מענה. ענין אמירה: (ב) זך. ברור ונקי כמו שמן זית זך (שמות כז): ותוכן. מלשון תוך: (ג) גול. גלגל וסבב: (ז) ישלים. מלשון שלום: (י) קסם. ענין ניחוש כמו קוסם קסמים (דברים י"ח): ימעל

מצודת דוד

ותלין בקרב חכמים לשמוע דבר חכמה: (לב) פורע. המבטל את ה[מוסר] מואס נפשו כי מה ראה שאינו חושש בתקנתה: קונה לב. יקנה ב[ינה] ומשכיל: (לג) מוסר חכמה. היראה תחשב למוסר להאזין חכמה ו[...] היא סבה לחכמה וקודמת לה וכן לפני כבוד על כרחך היה הענוה [...] היא סבה להביא את הכבוד א"כ היא לפניו: טז (א) לאדם. ביד האדם לערוך הדברים בלבו בסדר נאות אבל מה' בא העזר לסדר אמריו בלשון לבל [...] (ב) זך בעיניו. כי אינו רואה חובה לעצמו: ותוכן. ה' הוא בוחן רוחו של כל אדם ויודע הוא אם דרכיו זכאים אם לא: (ג) גול. סבב מע[שיך] להיות מביא לעבודתו ואז יכונו ויתבססו מחשבותיך: (ד) כל. הכל ברא ה' למען קלוסו וגם טובת הרשע וכח הזרוע שנתן בו הוא להיות מוכן לרצועת [ה'] בוא הרעה להיות שבט אפו ואם כן גם זה הוא למענהו: (ה) יד ליד. מידו של מקום יבוא הגמול ליד המחויב ולא ינקה ממנה כי לא תשוב ריקם: (ו) [...] בעבור החסד והאמת אשר יעשה האדם יכופר העון ובלבד כשהוא סר מרע בעבור יראת ה' לא מיראת הבריות: (ז) ברצות. כאשר ירצה ה' דרכי הא[יש] ישרים או גם אויביו ישלים עמו ומכל שכן שלא יתעוררו עליו אויבים חדשים: (ח) טוב. יותר טוב הון מעט הבא בצדק ביושר מהרבה תבואות הב[אה] במשפט כי אם בגזל ובעושק: (ט) יחשב דרכו. באיזה דרך יהלך: יכין. מכין פסיעותיו ללכת במקום שירצה: (י) קסם. אמרי המלך ברורים [כ]קסם על שפתיו כי אין דבר נכחד מאת המלך לפי שכל האנשים יחזרו למצוא חן בעיניו ולזה ימצא בכל דבר מי מגלה אוזן המלך לזה לא ימעל פיו במשפט ...

תַּהְפֻּכוֹת קֹרֵץ שְׂפָתָיו כִּלָּה רָעָה׃ לא עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמָּצֵא׃ לב טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר׃ לג בַּחֵיק יוּטַל אֶת־הַגּוֹרָל וּמֵיְהוָה כָּל־מִשְׁפָּטוֹ׃

יז א טוֹב פַּת חֲרֵבָה וְשַׁלְוָה־בָהּ מִבַּיִת מָלֵא זִבְחֵי־רִיב׃ ב עֶבֶד־מַשְׂכִּיל יִמְשֹׁל בְּבֵן מֵבִישׁ וּבְתוֹךְ אַחִים יַחֲלֹק נַחֲלָה׃ ג מַצְרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב וּבֹחֵן לִבּוֹת יְהוָה׃ ד מֵרַע מַקְשִׁיב עַל־שְׂפַת־אָוֶן שֶׁקֶר מֵזִין עַל־לְשׁוֹן הַוֹּת׃ ה לֹעֵג לָרָשׁ חֵרֵף עֹשֵׂהוּ שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא יִנָּקֶה׃ ו עֲטֶרֶת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים וְתִפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם׃ ז לֹא־נָאוָה לְנָבָל שְׂפַת־יֶתֶר אַף כִּי־לְנָדִיב שְׂפַת־

וְחָשֵׁב הֲפִכָתָא גָזֵים בְּשִׂפְוָתֵיהּ וְגָמַר בִּישְׁתָא׃ לא כְּלִילָא דְשַׁבְהִירָא סֵיבוּתָא בְּאָרְחָא דְצִדְקָתָא מִשְׁתַּכְחָא׃ לב טָב נְגִיד אַפֵּי רוּחָא מִן גַּבְרָא וּדְמַכְבֵּישׁ נַפְשֵׁיהּ טָב מִן הוּא דְאָחֵד מְדִינְתָא׃ לג בְּעוּבָא דְעֵצְתָא נָפְלָא פִּצְתָּא וּמִן אֱלָהָא נָפֵק דִינֵיהּ׃ א טָבָא הִיא לַחְמָא שְׁרַבְתָּא וְשַׁלְוָתָא בָהּ מִן בֵּיתָא דְמָלֵי דִבְחֵי דְדִינָא׃ ב עַבְדָא סוּכְלְתָנָא יִשְׁתַּלַּט בְּבַרָא מְבַהֲתָנָא וּבֵינַת אַחֵי נִפְלַג יְרוּתְתָא׃ ג צַרְפָא נְקֵי לְסַאמָא וְכוּרָא לְדַהֲבָא וֶאֱלָהָא בָּדֵיק לִבַּיָא׃ ד גַּבְרָא בִישָׁא צַיֵּת לְסִפְוָתָא דְעָאתָא שִׁקְרָא וְרַגְלוּתָא עַל לִישָׁנָא דְעָאתָא׃ ה דְמַצְדֵי לְמִסְכְּנָא מַרְגֵז לְבָרְיֵהּ וּדְחָדֵי לְתַבְרָא דְחַבְרֵיהּ לָא מִזְדַּכֵּי׃ ו כְּלִילָא דְסָבֵי בְּנֵי בְנַיָּא וְשִׁבְהוֹרְהוֹן דִבְנַיָּא אֲבָהָתְהוֹן׃ ז לָא יָאֵי לְטַפְשָׁא שִׂפְתָא יַתִּירְתָּא אַף לָא לְשַׁלִּיטָא שִׂפְתָא דְשִׁקְרָא׃

רשי

י (תהלים לב) : כלה רעה . כמו כי כלתה אליו הרעה וגומר וגורם לבא לם : (לא) בדרך צדקה תמצא . ע"י הצדקה מאריכין ימיהם : של ברוחו . כובש את יצרו : (לג) בחיק יוטל את הגורל . בינו לבין עצמו ל גורל : ומה' כל משפטו . לברור לכל אחד ואחד חלקו : (א) טוב פת שלוה בה . טוב היה אחריב ביתו ועירו והי' בבירותיהן של ישראל : א זבחי ריב . שהיו בחי ריב בביתו:(ב) עבד ור' . על שהשכיל ב"כ ' פסיעות לכבודו של ' לגדולה ומשל בישרא' עשיהם וחלק נחלתם . ד"א גר צדיק טוב שע ולע"ל יחלק שלל וך ב"י שנאמר (יחזקאל שבט אשר גר הגר וגו' : לכסף . כלי שצורפין ושין אותו מאפר מקלה רם קרוי מצרף : וכור כלי שצורפים בו את שזוקקין בו את הזהב ה שבורה קרויה כור . סף וכור לזהב . כמצרף ף כסף למלאכתו וכן ק הזהב . אבל הלבבות זוקקן ובוחנן ויודע : (ד) מרע . רשע : ל שפת און שקר . מקבל ועידי שקר : מזין . שהוא משקר מאזין על : (ו) עטרת זקנים . בני בניהם הולכין בדרך תפארת בנים אבותם . ה' צדיקים היא תפארת (ז) שפת יתר . דברי כי לנדיב . וכ"ש שלא נאה

אבן עזרא

אותם את עיניהם וכמו כן ותפתח ותראהו את הילד לחללו את ביתו הנכון לחלל אותו וכן הפירוש עוצה עיניו אוטם עיניו בעבור שלא ילך לבו אחרי עיניו בעבור שיחשוב תהפוכו' ברצונו . כלה משלים הרעה כאשר חשב : (לא) עטרת . השיבה היא כעטרת תפארת לראש : (לב) טוב . בחיק . טוב . ג' דבקים . טוב עומד במקום שנים וארך אפים הוא טוב מגבור כי הוא יכבוש כעסו והגבור אע"פ שכובש אחרים אינו יכול לכבוש כעסו . מושל ברוחו לבדו טוב ממושל לוכד עיר שצריך לעזר אחרים וכאשר יוטל הגורל בחיק ומה' משפטו איך יפול כן מאת השם מי שיוכל למשול ברוחו : (א) טוב. הרבה למושלים ברוחם כפת חרבה שיש שלוה בה . מבית מלא זבחי ריב ומריבה שיתכעסו תמיד : (ב) בבן מביש . כסיל . יחלוק יקח חלק : (ג) מצרף . מרע . לועג . שר. ד' דבקים. מצרף מין כור . מזין הראוי מאזין כלומר יש מצרף לכסף וכור לזהב לזקקו וכן יבין הלבבות השם וידע מי שהוא מרע ומחשב רכילות שהוא על שפת איש . שמח מי שמשמח לאיד הרש לא ינקה לא יהיה נקי כל אחד מהם כי השם בוחן הלבבות ויתן שכר למרע וללועג ולשמח לאיד : (ו) בני בנים . שבעבורם מכובדים הזקנים בעבור חכמתם . ותפארת בנים אבות החכמי': (ז) לא נאוה לנבל . לא נחמדת ונאוה לו . שפת יתר כלומר לא יתאוה לעצת שפת חכמים שתביאהו לידי יתרון אבל לנדיב

מ"ל וא' חס' וסימן כי יפול לא יוטל . בחיק יוטל את הגורל . הגם אל מראיו יטל . בתרא חס' : ומה' ד' וסי' לעיל ריש סי' טז : משפטו ו' וסי' נמס' בשמואל א' כו : חרבה ג' וסימן ואמר למלך המלך לעולם יחיה . ואמר אליהם אתם ראים הרעה . טוב פת חרבה. וא' והרבה וכל מנחה : נאוה ד' קמצין וסימ' נאוה כירושלים איומה כנדגלות . לישרים נאוה תהלה . כי נעים נאוה תהלה . לא נאוה לנבל שפת יתר . וא' שחורה אני ונאוה :

אהרן עטרת תפארת . אבות יג : טוב ארך . שם ט עקידס שער ס"ס : טוב פת. עקידס שער מא : לועג לרש . ברכות יח יש סוטה מג (ברכות ד) : עטרת זקנים . אבות יג מנחות מא זוכר שמיני (סנהדרין ג) :

רלבג

אותם או אחד מהם כדי שתשלם לו יותר מחשבת התהפכות והכזבים ואחר כך הוציא מה אל הפועל בשתתך שפתיו ופתח אותם לדבר הדברים בפיו הנה דבורו השלים הרע חשב לא היה מגיע נזק לאנשים אם לא יוציאהו בפיו: עטרת תפארת שיבה. הנה השיבה של תפארת כי האנשים כלם יכבדו איש שיבה ויגיעו האנשים לזה בדרך צדק ויושר בדעות כי בזולת זה יתכן שימות האדם בלא עתו או יהיה הרצון בזה כי השיבה אשר תמצא הוא עטרת תפארת כי מצד היושר בדעות ובמדות ומצד הישישות אשר יתוכר מדרגת האיש ומעלתו בחכמה ובפלוסופיא המדינית כי בישישי' הכמה וארך ימים רוב מה שעמד עליו מהחוש ומצד אורך הזמן אשר שקדו בבקשת החכמה ומצד השקט ובעי בעת השיבה: טוב ארך. הנה מי שימשול בכעסו שיוכל להאריך אפו הוא יותר המנצח זולתו במלחמה ומי שימשול ברצונו ותאותו להניעם אל אשר יחפוץ הוא יותר מי שלכד עיר כי איך ימשול בזולתו מי שלא יוכל למשול ברצונו. יש דברים יחשוב שיהי' והזדמן ונהם באמת הנגלה וסדור מהש"י בחיק וזה כי הגורל יוטל בחיק ויחשוב שיהי' רך הקרי והנה תמצא כי מה' כל משפטו וזה מפורסם מענין הגורל בספורי דברי בר תעמוד על זה מהחוש כי למצליחים יצא על הרוב לפם בגורל שיותר טוב והספך פי יוס והנה אמר לפי מה שאחשוב כי הגבורה במלחמה ולכידת העיר הוא מה' ולזה כם ואולם התכונות המדותיות אשר לאדם עם נפשו הם מפאת בחירתו ולזה יהיה השתפאר בהם יותר ועוד כי הטוב שיגיע מאורך האף הוא יותר עצום ויותר מעט סכנה מהטוב שיגיע מהגבורה וכן הענין במושל ברוחו עם לוכד עיר עם שבזה יגיע לאדם הטוב והמלט מזולת שירע לזולתו : טוב פת חרבה . והנה שבח עוד השלום וגנה הקטטה ואמר כי טוב לאדם שיאכל פת יבשה בלא פרפרת עם השלום משיאכל הזבחים ובשר לשובע עם הריב והקטטה: עבד משכיל. הנה יקרה בעבד האדם כשהיה זריז ומשכיל שיהיה מושל בבן אדוניו כשהי' עצל וכסל כי אדוניו ימשילהו עליו להנהיגו בהנהגה הראויה וכבר יקרה שיחלק זה העבד נחלה בתוך הבני' שהם בני אדוניו כי אדוניו לאהבתו אותו יתן לו במותו חלק מה בנכסיו : מצרף לכסף. הנה הכסף יש לו מצרף יוכל האדם לבררו מסיגיו ובו יוכל לבחון כמה יש בו מן הסיגים כשיקח ממנו משקל מה ויעמוד על השיעור שיחסר ממנו וכזה יש ג"כ כור לזהב לברר אותו מסיגיו ואולם הלבבות אין שם מי שיבחנם זולתי השם יתברך : מרע מקשיב. הנה האיש המרע הוא מקשיב על דבר און כי בו חפץ וזה ג"כ הוא מתספך והוא כי האיש השקרן מאזין ומקשיב על דברי הרשע והעוות מהשקר ימשכו הרעות ומהרעות ימשך השקר : לועג לרש חרף עושהו . הנה מי שהוא מלעיג על העני מפני עניו כבר חרף הש"י שיסודר ממנו זה הענין באופן מה כמו שמגנה המלאכה הוא מחרף בזה הפועל אותה ומי שהוא שמח לאיד שיבוא על איש אחר לא ינקה שיפול בכמו הרע ההוא : עטרת זקנים . כי האהבה הדמיונית תמשך אליהם אך אין הענין כן באבות כי אין האהבה עולה כל כך לאבי האב אבל תפארת בנים הם אבותם : לא נאוה . הנה לא יאות לנבל לדבר דברי

מצודת דוד

"ר : כלה רעה . הנה זה גמר הרעה אשר חשב עליה כי רמזה ועשה (לא) עטרת וגו' . ההולך בדרך צדקה תמצא בו עטרת תפארת שיבה כי ים בגדולה ותפארת : (לב) מגבור . כי הגבור לא יתגבר כ"א במעשה והמאריך אף יתגבר על כל בשב ואל תעשה : מושל ברוחו. מי שבידו לכבוש א טוב מגבור שלוכד עיר מגלגל וכפל הדבר במ"ש : (לג) בחיק . דרך גורל להניח פתקין בחיק או לזולתו במקום נסתר ומשם יקחום להניחם על הסמנות לדעת מה למי ואמר בזה אל תסרהרו על הגורל לומר שבא בקרי והזדמן כאילו פתקי הגורל אל החיק עד לא הוציאום כבר נגזר משפט הדבר מה' וזכר כל א' בחלקו אשר חלק לו אלוה ממעל : יז (א) טוב . יותר טוב לאכול פת חרבה ויש שלוה . משיהיה לו מלא הבית בשר זבוח בריב וקטטה : (ב) בבן מביש . בבן האדון אשר הוא מלא מדברי בושה : יחלוק נחלה . העבד הזה יקח חלק נחלה בתוך האחים כאלו היה אחד מהם : (ג) מצרף . הכסף והזהב כאשר מי ירצה לדעת כמה יש בהם מן הסיגים יקח ממנו במשקל ידוע וישימו בכור והסיג ישרף ונשאר הזהב נקי ובזה יבחן השכל אבל לבות בני אדם יבחנם ה' הטובה היא אם רעה : (ד) מרע . איש רע מקשיב לשמוע דבר און ושקר וכן בהפוך כי איש שקרן משמוע לשון הוות לשבור בני אדם ולהרע להם ור"ל אהובים במה זה לזה ולא יתפרדו : (ה) חרף עושהו . כי בלעגו כאלו יאמר שלחסרון דעתו העני ולא ה' פעל כל

מצודת ציון

עיניכם (ישעיה כט) : קורץ . ענין נדנוד לרמז כמו קורץ בעיניו(לעיל ו) : כלה. ענין גמר והשלמה : (לב) ברוחו . ענין כעס : (לג) יוטל . ענין השלכה : (א) פת . חתיכת לחם מל' פתות אותה פתים (ויקרא ב) : חרבה . יבשה : (ג) מצרף וכור . שמות הכלים אשר יתיכו בהם הזהב והכסף : (ד) מזין . כמו מאזין ר"ל מקשיב באזנו : הוות . ענין שבר ורעה כמו מדבר הוות (תהלים נ"א) : (ה) לאיד . ענין תקלה ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב ל"א) : (ז) נאוה . מל' נאה וכן נאוה תהלה (תהלים קמז)

אבן עזרא

לנדיב לא נחמדת לו. כל מר הנדיב לא יתאוה שפתי איש שקר כאשר התאוה הכסיל: (ח) אבן חן. חסר כ"ף וכן ידה ליתד תשלחנה אע"פ שאין זה מקומו אפרשנו לפי שהוא נעלם בעבור מלת תשלחנה שהוא בלשון רבות וכן ענינו כידה ליתד תשלחנה הנשים הנזכרות בפסוק תבורך מנשים אם תעשינה כאשר עשתה על כן תהיה מבורכת יותר מהן וכן זה כאבן היקרה שיש לה חן בעיני כל רואיה כן יש חן לשוחד בעיני בעליו והוא הלותן כי בעבור שהוא אסור לקחתו לא יקרא הלוקח בעליו וכן אל תמנע טוב מבעליו כי הוא הלוקח: (ט) מכסה. מי שמבקש לאהוב רעהו יכסה פשעו שפשע בו ולא יודיעהו: ושונה בדבר. לפשוע פעם אחרת מפריד אלוף שיאהבנו יותר ממנו: (י) תחת. י"א מן תנחת עלי ידך תרגום וירד כמו נזיד מן ויזד לטעת מן נטע והוא רחוק: (יא) אך. ממעט הגערה מן המרי כי לא תועיל בו והוא חסר כמו איש מרי שמרה כי השם יבקש לעשות לו רע: אכזרי שלא ירחמנו. ישולח בו להמיתו: (יב) פגוש. ואל יפגוש בו כסיל בעת אולתו כי הוא קשה מהדוב: (יד) פוטר. לשון פתיחה כלומר כפותח מקור מים ההולכים ויתערבו עם אחרים עד שיתגברו על הארץ כן הוא ראשית מדון מדומה למים. וקודם התגלה התערב זה בזה במדון ראוי הריב לנטוש אותו. פ"א כפטר מים כן ראשית מדון תתחיל במעט ויצא הרבה התגלע התגלות: (טו) מחיר. לקנות בו חכמה ואין לו לב שיחפוץ ללמוד: (טז) בכל עת. יאהב איש רעהו ואח אוהב לעת צרה הנולדת

משלי יז

ח כֵּיפָא דְשׁוֹחֲדָא חֲסִידָא הִיא בְּאַפֵּי מַאן דְשָׁקֵל לָהּ לְכָל אֲתַר דְמִתְפְּנֵי שְׂכוּלָא: ט דִמְכַסֵּי חוֹבָה בָּעֵי רְחִמוּתָא וּדְשָׁנֵי מִלְּתָא מְפָרֵק רַחֲמָא: י עָלָא בְּעָתָא בְּמַן דְמִתְבַּיֵּן טָב מִן דִמְמַחֵי לְסַכְלָא מְאָה חוּטְרִין: יא בְּרַם גַּבְרָא מְרִידָא בָּעֵי בִּישְׁתָא וּמַלְאֲכָא נוּכְרָיָא יִשְׁתַּדַּר עֲלֵיהּ: יב פָּגִיעַ דוֹב וּרְתִיתָא בְּגַבְרָא חַכִּימָא לָא מִתְזִיעַ וְסַכְלָא בְּשַׁטְיוּתֵיהּ נָפֵל: יג דְפָרַע בִּישְׁתָא חֲלַף טָבְתָא לָא תִפְסוֹק בִּישְׁתָא מִן בַּיְתֵיהּ: יד אָשֵׁד דְמָא הֵיךְ מַיָּא מְגָרֵי תִגְרֵי וְקֳדָם אִצְטַדְיָא אַטְעֵי דִינָא: טו דִמְזַכֵּי לְרַשִּׁיעָא וּמְחַיֵּב לְצַדִּיקָא מְרַחֲקְתֵּיהּ דֶאֱלָהָא אַף תַּרְוֵיהוֹן: טז לְמָא דֵין אָזְלָא לֵיהּ תַּגְרוּתָא לְסַכְלָא דְלֵית לֵיהּ לִבָּא וְחָכְמְתָא: יז בְּכָל עִדָּן גַּבְרָא

שָׁקֶר: ח אֶבֶן־חֵן הַשֹּׁחַד בְּעֵינֵי בְעָלָיו אֶל־כָּל־אֲשֶׁר יִפְנֶה יַשְׂכִּיל: ט מְכַסֶּה־פֶּשַׁע מְבַקֵּשׁ אַהֲבָה וְשֹׁנֶה בְדָבָר מַפְרִיד אַלּוּף: י תֵּחַת גְּעָרָה בְמֵבִין מֵהַכּוֹת כְּסִיל מֵאָה: יא אַךְ מְרִי יְבַקֶּשׁ־רָע וּמַלְאָךְ אַכְזָרִי יְשֻׁלַּח־בּוֹ: יב פָּגוֹשׁ דֹּב שַׁכּוּל בְּאִישׁ וְאַל־כְּסִיל בְּאִוַּלְתּוֹ: יג מֵשִׁיב רָעָה תַּחַת טוֹבָה לֹא־תָמוּשׁ רָעָה מִבֵּיתוֹ: יד פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוֹשׁ: טו מַצְדִּיק רָשָׁע וּמַרְשִׁיעַ צַדִּיק תּוֹעֲבַת יְהֹוָה גַּם־שְׁנֵיהֶם: טז לָמָּה־זֶּה מְחִיר בְּיַד־כְּסִיל לִקְנוֹת חָכְמָה וְלֶב־אָיִן: יז בְּכָל־עֵת אֹהֵב הָרֵעַ וְאָח לְצָרָה יִוָּלֵד:

(מסורה בגליון: י"א בכתובי׳ · ל׳ בטע׳ מלעיל · ל׳. ל׳ מ"ל · ל׳ · ג׳ · תמוש ק׳ · ל׳ ומ"ל. כ"ח יד · י"ו מיחדין · ב׳ · ל׳ · ס׳. ל׳ וחד ואח)

אל כל ואל כל י"ג בכתו׳ ותריסר וסי׳ אמור אל כל עם הארץ. הן ישא איש בשר קדש. אמר אל רחבעם בן שלמה. ולא שמענו אל עבדיך. ממכון שבתו השגיח. היוצר יחד לבם המבין. אז לא אבוש בהביטי. אבן חן השחד בעיני בעליו. כי מי אשר יבחר. וישלח ספרים אל כל מדינות. ונשלוח ספרים ביד הרצים. ויכתב מרדכי את הדברים. וישלח ספרים אל כל היהודים אל שבע: הרע ה׳ בקריאה ג׳ בישין וב׳ טבין וסי׳ ואם הרע תריעו גם אתם. חדלו הרע. בכל עת אהב הרע. היהפך כושי עורו. וכל הרעלאיש מתן. וחד

רשי

נאה שפת שקר לנדיב: (ח) אבן חן. בשהאדם בא לפני הקב"ה ומפייסו … ושב לו. אבן חן ומרגליות היא בעיניו: אל כל אשר יפנה ישכיל … שיבקש ממנו מצליחו: (ט) מכסה פשע. מבקש אהבה. אם יחטא איש ל… מכסה עליו ואיננו מזכיר לו חטאתו ואינו מראה לו פנים זועמות גורם לו … אותו: ושונה בדבר … איבה ומזכירו כך וכך … מיד: מפריד אליף. או … ממנו אלופו של עולם … הקב"ה שהזהירו לא ת… תטור (ויקרא י"ט): (י) … גערה במבין. תחת ז… למעלה בתי"ו מה שאין … המקרא לכך אני אומר ש… דבר כמו חתת. וכן … הנכנסת גערה ניכרת כמו … ממאה מכות שמכין את … (יא) אך מרי יבקש רע … מי שכל דבריו מרי וסרב… יבקש רע תמיד: (יב) … שכול באיש. טוב לאדם … בו דוב משכל ואל יפגע … מן הכסילים המסיתים … לסור מה׳ ומתורתו: (יד) … מים ראשית מדון … במריבה הוא כפותח חור … אגפי אמת המים והמים … בו. והחור הולך ומר… המדון הולך וגדל תמיד … התגלע. קודם שתתגלע … נטוש את הריב: (טז) … מחיר ביד כסיל לקנות … ללמוד תורה: ולב אין … בלבו לקיימה ואינו לומ… אלא לקנות שם: (יז) ב… אוהב הרע. לעולם הו… רעים לקנות אוהבים: … לצרה יולד. לעת הצרה … הרע כאח לעזור לך ול… בצרתך:

תולדות אהרן אל כל. סנהדרין נג: תחת. ברכות ז.: לא תמוש. כתובות נג: פוטר מים. קדושין מ סנהדרין ו ז (סנהדרין יח): למה זה. ע: בכל עת. זוהר בשלח: ואח לצרה. סנהדרין קכ:

רלבג

דברי מעלה ויתרון כי הדברים ההם יאבדו בזה האופן וכ"ש שאין ראוי לנדיב דבר שקר והכזב: אבן חן השוחד. הנה השוחד הוא אבן חן בעיני האנשים אשר יתן להם השוחד כאילו היו מרגליות שיתנו חן לנושאם אל כל אשר יפנה מהדברים יצליח: מכסה פשע. מי שהוא מכסה פשע שפשע בו ולא ירצה לזכרו הוא מבקש אהבה כי בזה האופן ישיגה ומי שהוא שונה בדבר מפריד אלוף כי זכר הפשעים יבוא לרעות גדולות עד שאלו המדות הפחותו׳ יפרידו השר והגדול מעמו: תחת גערה במבין. הנה הגערה תחת במבין ליסר אותו ויקבל בה מוסר יותר ממה שיקבל הכסיל מהמוסר אם יכוהו מאה הכאות: אך מרי. הנה לא די שלא יקבל מוסר בהכאו׳ אבל תמצא עם זה בקלתו שיבקש רע ושנא איש מרי כי הוא מרגים שיוכל מלך מריו או יחולו עליו רעות ועכ"ז יתחזק בו ולזה איננו זר אם ישיג מה שיבקש הנה ישיגהו היותר רע שאפשר רוצה לומר שכבר ישולח להכותו מכת אכזרי ולא יחמול עליו אשר על כן מרם בש"י או יהיה הרצון בזה הנה לא די שלא יקבל מוסר אבל הוא תמיד יבקש מרי ואע"פ שישלח בו מלאך אכזרי להכותו מכות נפלאות הנה עם כל זה יוסיף על חטאתו פשע: פגוש דוב שכול. הנה פגישת הכסיל באולתו היא פגישת הסכנה מפגישת דוב שכול באיש כי אולת הכסיל תמיתהו בקלות: משיב רעה. הנה מי שהוא משיב רעה תחת טובה אשר גמלוהו ראוי שלא תסור רעה מביתו וזה לשתי סבות האחד מפני שהאנשים לא ישתדלו להטיב לו לפי שהם רואים שהוא משיב רעה ת… ולזה כאשר תהיה הרעה בביתו לא תסור משם כי לא ישתדל איש בהסרתה והסבה השני… זה העונש ראוי שיבא עליו מהש"י על זאת התכונה הפחותה כי היא תמנע האדם מכל … והשלימיות וזה כי האדם נכנע לש"י מפני רבוי הטובות אשר הוא גומל אותו תמיד … יכיר לאנשים הטובה שהם עושים לו לא יכיר לש"י בטובות שהוא חונן אותו ויהיה זה … הכפירה בשם יתברך: פוטר מים. הנה ראשית המדון הוא במדרגת פותח מקום יצאו מ… כי הם תמיד ירחיבו הפתח ההוא מלד שטף עובר בו ובהיות הענין כן הנה ראוי לעז… אשר הוא סבת המדון קודם שיתערב הריב והמחלוקת כי אחר זה יתחזק תמיד הריב ו… שליט האדם להשקיטו: מצדיק רשע. הנה מי שהוא מצדיק מי שהוא רשע בדין או … שהוא צדיק בדין הנה כל אחד מאלו הוא מתועב ושנוא אצל הש"י וזה כי הוא ראוי … הרשעים ולבזות מעשיהם כי בזה תועלת להרחיק האנשים מעשו׳ כמעשיהם ובזה ראוי לקרב הצדיק … מעשיהם לזאת הסבה בעינה: למה זה. ישתדל הכסיל בקנין החכמה והנה הוא חסי… אותה כי אין לו לקבלה: בכל עת. יתחבר האוהב לאהובו בימי הטובה ובימי הרעה … האוהב במה שהוא אוהב ר"ל שלא יעזוב אהובו לעתות בצרה. ואולם האוהב שיתחדש … בעת

מצודת ציון

קמו): לנבל. אדם פחות ונבזה: (ח) אבן חן. יש אבני יקר המרבים חן למי שנושאם ואמרו שכן סגולת המרגליות: (ט) ושונה. מל׳ שנית: אלוף. שר ומושל: (י) תחת. ענין פחד ושבר כמו אל תערוץ ואל תחת (יהושע א׳): (יא) ישלח. ענין גרוי ושסוי כמו ושן בהמות אשלח בם (דברים ל"ב): (יב) פגוש. ענין פגיעה: שכול. מי שבניו מתים קרוי שכול כמו לא תהיה משכלה (שמות כ"ג): (יג) תמוש. ענין הסרה כמו לא ימוש (שם יג): (יד) פוטר. ענין פתיחה כמו פטר רחם (שם): התגלע. כמו התגלה כה"א וכן בכל תושיה יתגלע (לקמן יח): נטוש. עזוב: (טז) מחיר. ענינו

מצודת דוד

כל זאת: שמח לאיד. השמח על תקלת חבירו לא ינקה מן התקלה כ… תבוא גם עליו: (ו) בני בנים. אף בני הבנים ישימום עטרה לראשו להתפ… אם הגונים הם אבל הבנים אין דרכם כ"א להתפאר באבותם כי יותר מחוייבים … אביהם מכבוד אבי אביהם ולזה עיקר התפארם באביהם: (ז) לא נאוה. … בעיני הנבל דברי מעלה ויתרון ולא יחפוץ בהם וכ"ש שלא נאה שפת שקר ב… שנדבה לבו בחכמה כי יותר יומאס החכם בשקר משימאס הנבל בדברי מ…

(ח) אבן חן וגו׳. השוחד הוא בעיני בעליו המקבלו כאבן המסוגל להרבות חן הנושאו כי כמו כן ישא הנותן חן בעיני המקבל ואל כל אשר יפנה ישכיל למצוא … ורואים להצדיק את הנותן: (ט) מכסה. אם יחטא איש לאיש והוא מכסה על פשעיו ולא יזכירם הנה בזה מבקש אהבה ר"ל היא סיבה להיות מתאהב על ה… ושונה בדבר. המספר הפשע ושונה בה לספרה שנית לבל ישכחנה מפריד מעצמו אלופו של עולם כי יעבור על לא תטור: (י) תחת. גערת המוכיח היא מפלח… בלב המבין יותר ממה שיחרד הכסיל אם יוכה מאה מכות: (יא) אך מרי. מי שכל דבריו אך למרות בה׳ הוא מבקש רעה לעצמו בעה"ז: ומלאך אכזרי ישול… לדונו אחרי מיתו: (יב) פגוש. מוטב לפגוש באיש דוב שכול מבניו אשר דרכו לטרוף אשר יפגוש בעבור מרירת הלב ועכ"ז יותר טוב שיפגוש הוא בו משיפגוש בו איש כסי… ידבר אולתו להסיתו לעבירה: (יג) תחת טובה. במקום הטובה שעשה לו: לא תמוש וגו׳. כי לא ימלא מי משתדל להצילו מהרעה הואיל ואינו משלם כמו הג… (יד) פוטר מים וגו׳. תחלת המריבה היא כפותח חור בגדר אמת המים והמים יוצאין דרך בו והחור הולך ומתרחב כי כן דרך המדון שהולך וגדל

רשי

(יח) אדם חסר לב תוקע כף . ערבות ממון . ד"א תוקע כף לאפיקורסים
...ת בדרכיהם והרי כבר : עורב ערובה לפני רעהו . כבר ערב
לשמור מצותיו : (יט) אוהב פשע . לפשוע בחבירו: אוהב מצה .
ולריב: מגביה פתחו. מדבר בגאוה כמו שמור פתחי פיך (מיכ' ז) : (כב) לב
...ב גהה . כשהאדם שמח
...יו מאירין : (כג) שוחד
...יקח . הקב"ה מקבל
...טה ופיוס מחק הרשעי'
...סתר דינו לבינס :
...ורחות משפט . להפוך
...ה לטובה : (כד) את
...חכמה . החכמה לפני
... : ועיני כסיל בקצה
...מר אין החכמה מצויה
...רחוקה היא ממני איך
...ות סדר נזיקין שהוא
...מסכת כלים ל' פרקים
...ת כ"ד פרקים. אבל
...א דבר קל היום שונה
...ים ומחר שנים ואומר
...תן שהיו לפני מעולם :
...ם לאביו בן כסיל .
...עס כעס הוא להקב"ה:
...לדתו . לכנסת ישראל
...אותם : (כו) גם ענוש
...טוב . לא אמר הקב"ה
...ם ישראל מעל הארץ
...ב בעיניו לענוש כולם :
...יבים עלי יושר. להכות
...נכם שהיו נדיבים עלי
...מר והשארתי בישראל
...פים כל הברכים אשר
...לבעל (מלכים א יט) :
...לי יושר. דוגמת האמור
...אחד ונדיב נדיבות יעץ
...נדיבות יקום (ישעיה
...) נדיב על נדיבות :
...אמריו. מי שהוא יודע
...ו מרבה בדברים. :
... . מוגע דברים איש
תבונה

משלי יז

יח אָדָם חֲסַר־לֵב תֹּקֵעַ כָּף עֹרֵב
עֲרֻבָּה לִפְנֵי רֵעֵהוּ׃ יט אֹהֵב פֶּשַׁע ג' בתרי טעמ'
אֹהֵב מַצָּה מַגְבִּיהַּ פִּתְחוֹ מְבַקֶּשׁ־
שָׁבֶר׃ כ עִקֶּשׁ־לֵב לֹא יִמְצָא־טוֹב
וְנֶהְפָּךְ בִּלְשׁוֹנוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה׃ כא יֹלֵד ל'. ג' מ"ל ב' חס'
כְּסִיל לְתוּגָה לוֹ וְלֹא־יִשְׂמַח אֲבִי ל'
נָבָל׃ כב לֵב שָׂמֵחַ יֵיטִב גֵּהָה וְרוּחַ ב' חס'. ל'
נְכֵאָה תְּיַבֶּשׁ־גָּרֶם׃ כג שֹׁחַד מֵחֵק ד' חס' בליש'
רָשָׁע יִקָּח לְהַטּוֹת אָרְחוֹת מִשְׁפָּט׃
כד אֶת־פְּנֵי מֵבִין חָכְמָה וְעֵינֵי י'
כְסִיל בִּקְצֵה־אָרֶץ׃ כה כַּעַס לְאָבִיו ל'
בֵּן כְּסִיל וּמֶמֶר לְיוֹלַדְתּוֹ׃ כו גַּם עֲנוֹשׁ ל'
לַצַּדִּיק לֹא־טוֹב לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל־
יֹשֶׁר׃ כז חוֹשֵׂךְ אֲמָרָיו יוֹדֵעַ דָּעַת ב' מ"ל
וְקַר־רוּחַ אִישׁ תְּבוּנָה׃ כח גַּם אֱוִיל יקר ק'
מַחֲרִישׁ חָכָם יֵחָשֵׁב אֹטֵם שְׂפָתָיו
נָבוֹן׃

תרגום

רָחִים הוּא וְאַחָא לְעַקְתָא
מִתְילִיד׃ יח בַּר נָשׁ חֲסִיר
רַעְיָנָא מַשְׁלֵם יְדֵיהּ וְעָרֵב
עַרְבוּתָא עַל חַבְרֵיהּ׃ יט דְרָחֵם
חוֹבָא רָחֵם מַצּוּתָא וּמֵרִים
תַּרְעֵיהּ בָּעֵי תַבְרָא׃ כ מַן
דַעֲקִים לִבֵּיהּ לָא מַשְׁכַּח טַבְתָא
וּדְמִתְהַפֵּךְ בְּלִשָּׁנֵיהּ נָפֵל
בְּבִישְׁתָא׃ כא דְמוֹלִיד סִכְלָא
חֲמוּצָא דִילֵיהּ וְלָא חָדֵי אֲבוּי
דְטַפְשָׁא׃ כב לִבָּא חָדְיָא מַשְׁפִּיר
גוּפָא וְרוּחָא רְכִיכְתָא מְיַבְּשָׁא
גַרְמָא׃ כג שׁוֹחֲדָא מִן עוּבָּא
יְסַב רַשִׁיעָא לְמִצְלֵי אָרְחָא
דְדִינָא׃ כד אַפּוֹי דְסוּכְלְתָנָא
חָדְיָן בְּחָכְמְתָא וְעַיְנוֹי דְסִכְלָא
בְּעוּמְקָא דְאַרְעָא׃ כה בְּרָא
סִכְלָא מַכְבִּיד אֲבוּי וּמְמַרְמִיר
לְאִמֵּיהּ׃ כו לְמִתַּךְ לְצַדִּיקָא
לָא שַׁפִּיר אַף לָא לְמִמְחֵי
צַדִּיקַיָא דְאָמְרִין תְּרִיצוּתָא׃
כז דְחָשֵׂךְ מִלּוֹי יָדֵיעַ יְדִיעֲתָא
וְדִמְכִיכָא רוּחֵיהּ גַבְרָא דְמִתְבַּיַן׃ כח וְאַף שַׁטְיָא דְשָׁתֵק חַכִּימָא הוּא מִתְחַשֵּׁב וְדָבְלֵי

אבן עזרא

הנולדת ולא יאהב בכל עת. יולד ראוי להיות תולד כמו ובא עליך רעה : (יח) אדם. אוהב . שנים:דבקים . כלומר אדם שתוקע כף להיות ערב לפני רעהו המלוה הוא יקרא חסר לב והוא אוהב לעשות בעבור פשע ומלה שינלה עמו רעהו . פתחו רמז למפתח השפתים כלומר כאשר הוא מרים קול פתח דבריו לערוב ערובה הוא מבקש שיבואהו שבר פתחו מן שמור פתחי פיך : (כ) יפול ברעה . שחשב לעשות : (כא) נבל . מדבר נבלות : (כב) לב . גהה . חסר ה"ף מרפא כלומר הלב שהוא שמח בחלקו וייטיב לגוף כגהה בעבור שתולדתו לשמוח כמו לא יגהה מכם אבל רוח נכאה וכועסת על הבלי העולם תיבש עצם שהוא עיקר הגוף ולא תועיל בו גהה : (כג) מחיק . נסתר שהם ישרות יקח השוחד : את . כעס . שנים דבקים : (כד) את פני . החכמה שהוא ילמדה מכל אדם . בקצה ארץ המה משוטטות לבקש חכמה ו יחשוב אנשי מקומו כסילי כמוהו על כן מכעים אבי ברצותו ללכת למרחוק : (כו) גם ענוש לצדיק לא טוב . דבק בפסוק פנים ואחור וגם לרבות על השוחד שיקח רשע ואחרי כן יענש הצדיק וכן הוא לענוש הצדיק בדינו לא טוב הענוש כי שם הפועל הוא מתאר בשם דבר ולא טוב להכות הנדיבים על ישרם : (כז) חושך. גם . שנים דבקים . הודיע כי מדת השתיקה טובה כלומר חושך אמריו ושותק הוא דעתן ורוח הוא הדעת כלומר שדעתו יקרה והפך זה כל רוחו יוציא כסיל. וגם לרבות על חושך אמריו גם

וחרע הרעתי : בלשונו ו' מ"ל ופי' נמסר בשפטים סימן ז' וזכריה סימן י"ד: יולד ב' חס' וסימן צאו וראו אם יולד. כסיל לתוגה לו : ייטב ב' וסימ' כי ייטב אל אבי את . לב שמח ייטב גהה . וט' חסר בליש' וסימ' ביחזקאל סוף סי' ל"ג : מחיק ד' חסרים בליש' וסי' נמסר בריש סיפרא סי' ה' : ועיני י' וסי' תמצא נמסר באיוב סי' י"א בס"ד : יודע כל סיפרא מ"ל במ"ב וסימ' ידע צדיק דין דלים . בפשע ארץ רבים . וכל תריסר ודברי הימים וקהלת מ"ל במ"א וסימ' כי איננו ידע מה שיהיה . וי' מ"ל בשאר קרי' וסימן נמסר בשמואל א' סי' ב"ו :

אהרן מגביה פתחו. עקידה שער לו : ורוח נכאה. גיטין נו: כעס לאביו . (תענית סו) : גם ענוש. ברכות ז שבת קמט סנהדרין קה ע"ג ד : חושך אמריו. עקידה ש' סב : גם אויל. פסחים נט עקידה ש' סב (פסחים לו) :

רלבג

הוא אח לא אוהב או ירצה בזה כי האוהב יתחבר לאהובו בכל עת כדי שישמח עזרהו לעת רעתו אמנם האח לא יחוש להתחבר עם אחיו בעת טובתו אך בצרתו יתעורר הטבע יכריחהו על זה מפני היותו עצמו ובשרו : אדם חסר לב . והנה ספר עתה מהעזר ו טוב לעזור ובסוף הענין ישוב לו לנזק גדול ולזה לא יהיה זה העזר כי אם מאדם אשר יכנס האדם ערב בפרעון חוב רעהו ויתקע כפו לפרעו כי זה יהיה סבה אל שישוב א ויגיעהו נזק מזה שישוב פרעון החוב עליו : אהב פשע . מי שהוא אוהב למלאת פשע אמרו לו או יעשו וידקדק בהם בזה האופן הנה הוא אוהב מריבה ומחלוקת כי זה יוליד מי שהוא מגביה פתחו להשקיף בדברים בגד שיפים עצמו בעליונות מקום כי זה יהיה ימלא פשע בדברים להשבו עצמו גדול המעלה ושראוי לו מהכבוד הרבה הנה הוא מבקש סבה להביא עליו רעות גדולות והנה לקח זה הלשון על צד שלימות המשל כי מגובה ה שיפול משם וישבר : יולד כסיל . הנה האיש המוליד כסיל יולד אותו לרעה לו כי נו מצד חסרון דעתו ורוע עניניו ולא ישמח האיש הנבל העושה נבלות או הדבר :

לב שמח . הנה משמחת הלב יתחדש טוב מראה הגוף להתפשט הדם והחום הטבעי בחלקי הגוף והרוח נכאה שהיא הפך שמחת לב הוא תיבש האיברים מפני התקבץ הדם והחום הטבעי בפנימי הגוף והנה יבאר בזה שהשמחה משובחת והנלטער מגונה : שחד . הנה הרשע יקח שחד מחיק ר"ל שיקח אותו בנגעה בדרך שלא יודע ויקחהו להטות ארחות משפט : את פני מבין חכמה . הנה המבין ימצא את פניו חכמה כי כל מה שירגיש אותו מהדברים הנמצאים ימצא חכמה נפלאה כשיחקור למה שהוא על מה שהוא עליו והאדם הכסיל כשיבקש החכמה הנה עיניו בקצה הארץ לחשבו כי שם לבד תמצא לו ולזאת הסבה יתעצל בבקשתה : כעס לאביו . הנה הבן שהוא כסיל מכעים אביו תמיד והוא ממר ליולדתו כי לא יקבל מוסרם ולא די לו בזה אבל יהיה בוחר הרע כל כך למי שהוא לא טוב גם ענוש עד שכבר יענוש הצדיק על צדקו ויכה הנדיבים על יושרם כי כל עושה טוב הוא רע בעיניו : חשך אמריו . הנה האיש היודע דעת מונע אמריו שאינו מדבר דבריו בלתי צריך ומי שהוא איש תבונה נותן לעצמו יקרת רוח ולא יהיה מסב ומתחבר מאד עם בני המעלה ולא יהיה מרבה דברים אך דברו יהיה יקר לא שיעשה זה דרך גאוה כי זה יהיה מגונה: גם אויל מחריש

מצודת דוד

...ני. עד לא נתגלה המדון לבני אדם נטוש את הריב כי אחר שמתגלה ימלאו ... ולא במהרה תשקט : (טו) מצדיק וגו'. ואף רק בדברים כי מהראוי לגנות ...שע ולשבח מעשה הצדיק : (טז) למה זה . ר"ל הכסיל המוליך מחיר כסף ...קנות חכמה למה לו זה המחיר ומה הועיל בה ואם לקנות חכמה לעצמו ...לו לב מבין דברים מושכלים : (יז) אוהב ברע . ר"ל אהבת הרעים היא בין ביום טובה בין בעת צרה אבל אהבת האח אינה תמידה כ"כ ורק בבוא צרה על אחיו אז ישוב להשתדל בו כי עצמו ובשרו הוא וא"כ הרי הוא כאלו האח נולד לצרה : (יח) תוקע כף . דרך חסר לב לתקוע כף בערבות ממון לפני רעהו ר"ל בסביל רעהו : (יט) אוהב . מי שאוהב לפשוע בחבירו הלא יאהב מצה כי יעשה מריבה ...גביה. המרים קול פתחי פיו כדרך גסי הרוח הוא מבקש שבר כי מעותדת לבוא עליו בעבור הגאוה : (כ) עקש לב. המחשב עקשות : ונהפך בלשונו . המהפך ...ונו לדבר תמימות ובקרבו ישים ארבו הוא עצמו יפול בהרעה אשר חשב לזולת : (כא) לתוגה לו. ילד דבר להיות לו לתוגה : (כב) ייטיב גהה . השמחה תיטיב ...ר רפואה ושברון רוח תייבש מוח העצמות : (כג) שוחד וגו'. הרשע יקח שוחד מחיק הנותן בסתר רב למען הטות ארחות משפט לזכותו בדין : (כד) את פני . ...מצויה לפני המבין כי ילמד מכל אדם אבל הכסיל ישוטטו עיניו בקצה הארץ כי יחשוב אין מי במקומו ללמוד ממנו כ"א מהחכמים היושבים מרחק: (כה) כעס. ...הוא מכעיס לאביו וממרר לאמו אשר ילדתו : (כו) גם ענוש וגו'. ר"ל מי שהוא לא טוב ימאס כ"כ בצדק עד אשר גם יענש לצדיק על צדקו ויתמיד להכות ...ם על מעשה היושר כי בעיניו לרע תחשב : (כז) חושך אמריו . המונע דברים בעלים הוא יודע דעת : יקר . מי שרוח פיו הוא יקר וחשוב ויתמעט

מצודת ציון

ענינו דמי הדבר וערכו כמו ובלא מחיר יין וחלב (ישעיה נה) : (יח) ערב ערבה. מלשון ערבות ממון : (יט) מצה. ענין מריבה כמו הן לריב ומצה תצומו (שם נ"ח): פתחו. על פתח הפה יאמר וכן שמור פתחי פיך (מיכה ז') : (כא) לתוגה. מל' יגון : (כב) גהה. כמו כגהה ותחסר כ"ף הדמיון ועניינו רפואה כמו ולא יגהה מכם מזור (הושע ה') : נכאה. שבורה כמו ונכאה לבב (תהלים ק"ט) : גרם . עצם כמו תשבר גרם . (לקמן כ"ה) : (כה) וממר . מל' מרירות : (כז) חושך. מונע : אוטם

אבן עזרא

גם אויל מחריש חכם יחשב : (א) לתאוה. לא. שנים דבקים . למ"ד לתאוה כמו בעבור . נפרד הנע והנד והנפרד ממקומו ילבקש חכמה בעבור תאוה שיתאוה ללמוד ובכל אנשי תושיה יתערב וילך עמם : (ב) והכסיל לא יחפוץ. ללמוד תבונה אלא יחפוץ במה שהתגל' לבו והוא הסכלות כי הלב הוא נסתר ויתודע ויתגלה בסכלות או בחכמה : (ג) בבא . רמז ליום הולדו . בא גם בוז עמו שיבוז לאחרים ועם קלון שיקלה אותם באה חרפה שיחרפ' והטע' הקלון גורר החרפה כענין ועבירה גוררת עבירה: (ד) מים עמוקים . שהם קרים וזכים כן דברי פי איש חכם וכנחל נובע תמיד כן מקור חכמתו שלא תפסק : (ה) שאת . שפתי . פי . ג' דבקים . וכן הפירוש לא טוב לשאת פנים רשע בדינו וכן לדיק בדינו שהוא זכאי ושפתי כסיל הוא הרשע הנזכר ששפתיו מסבבין שיבואו בריב ופיו יביאהו בריב בעבור מהלומו' כלו' בעבו' שיקר' להלום רעהו ולהכותו והנה פיהו יתן מחתה לעצמו ושפתיו יסבבו מוקש לנפשו ולא טוב לשאת פניו : (ח) דברי . גם . ב' דבקים . כמתלהמים כדברים מסותרים ומתכסין מן דברי הרכיל שידברם בסתר ובטן כמו ללב וגם לרבות כלו' מדבר הרגינות גם הוא מתרפ' במלאכתו שלא יעשנה בהיותו רכיל . אח הוא לאדון המשחית מה שיש ברשותו ואמר אח בעבור שהוא דומה לו בהשחתת מלאכתו וכמו ועשה אח כי מעשה הרע הוא אח לעבירות :

מגדל

רשי

תבונה : (א) לתאוה לבקש נפרד. מי שהוא נפרד מהקב"ה שלא לשמוע ... לתאות לבו ויצרו הרע הוא רודף וסוף בכל תושיה יתגלע בין חכמים תגל... ורבותינו דרשוהו בלוט שנפרד מאברהם על תאות לבו שנאמר (בראשית ...) ויבחר לו לוט את כל ככר הירדן כל המקרא הזה ע"ש ניאוף נאמר וסו... קלונו בבתי כנסיו' ובבר... לא יבא עמוני ומואב... כג) : (ב) כי אם בהתג... כ"א בגלוי לבו הוא ח... מה שבלבו : ועם קלו... חרפה מי שבוחר בקל... חרפה היא לו : (ד) דבר... כל איש שבמקרא ל' ... בגבורה הוא : מקור... כנחל נובע וכמים ... (ה) שאת פני רשע ... כאס' פירשו רבותינו לו... לרשעים שנושאים לו... בעה"ז ונפרעין מהן ... טוב וגו' . טוב להם ... שמכריעין להם כף ... בעולם הזה ונפרעין ... לעולם הבא . ול... כמשמעו : (ו) שפתי כ... בריב . כל דבריו ב... תגר : ופיו למהלומו... קורא ליסורין להכו... (ח) דברי נרגן כמ... מהלומות : (ט) ג... במלאכתו . פורש מן ה... ת"ח : לבעל משחית ... מג...

משלי יח

יח א לְתַאֲוָה יְבַקֵּשׁ נִפְרָד בְּכָל־תּוּשִׁיָּה יִתְגַּלָּע׃ ב לֹא־יַחְפֹּץ כְּסִיל בִּתְבוּנָה כִּי אִם־בְּהִתְגַּלּוֹת לִבּוֹ׃ ג בְּבוֹא רָשָׁע בָּא גַם־בּוּז וְעִם־קָלוֹן חֶרְפָּה׃ ד מַיִם עֲמֻקִּים דִּבְרֵי פִי־אִישׁ נַחַל נֹבֵעַ מְקוֹר חָכְמָה׃ ה שְׂאֵת פְּנֵי־רָשָׁע לֹא־טוֹב לְהַטּוֹת צַדִּיק בַּמִּשְׁפָּט׃ ו שִׂפְתֵי כְסִיל יָבֹאוּ בְרִיב וּפִיו לְמַהֲלֻמוֹת יִקְרָא׃ ז פִּי־כְסִיל מְחִתָּה־לוֹ וּשְׂפָתָיו מוֹקֵשׁ נַפְשׁוֹ׃ ח דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי־בָטֶן׃ ט גַּם מִתְרַפֶּה בִמְלַאכְתּוֹ אָח הוּא לְבַעַל מַשְׁחִית׃

ז' מ"ל · ג' · ח' מ"ל · ג' וחס' · ח' דגשי' וכל איוב דכו' במ"א · ב' · ג' וכתיב ס'

שִׂפְוָתֵיהּ מִתְבַּיַּן׃ א רַגְתָא בָּעֵי ב' ותגר הקיני פָּהְיָה וּבְכָל מַרְכָּנָא מִצְטְדֵי׃ ב לָא צָבֵי סַכְלָא בְּסוּכְלְתָנָא אֶלָּא בְּשַׁטְיוּתָא פָּחֵי לִבֵּיהּ׃ ג כַּד אָתֵי רַשִׁיעָא בְּשַׁטְיוּתָא יֵיתֵי וּבְצַעֲרָא וּבְחִסוּדָא׃ ד מַיָּא עֲמִיקֵי פּוּמֵיהּ דְּגַבְרָא נַחְלָא דְנָבֵיעַ מַבּוּעַ דְּחָכְמְתָא׃ ה לְמִסַּב אַפֵּי לְרַשִׁיעָא לָא שַׁפִּיר אַף לָא לְמִצְלֵי דִינָא לְצַדִּיקָא׃ ו סִפְוָתֵיהּ דְּסַכְלָא מַיְתָן לֵיהּ לְדִינָא וּפוּמֵיהּ מַסְטֵי לֵיהּ לְחַרְתָּא׃ ז פּוּמֵיהּ דְּסַכְלָא שַׁצְיָא הוּא לֵיהּ וְשִׂפְוָתֵיהּ פַּחָא אִנּוּן לְנַפְשֵׁיהּ׃ ח מִלּוֹי דְשִׁגּוּשָׁא מַרְסְנָן לֵיהּ וּמַחְתָן לֵיהּ לְעוֹמֶק דִּשְׁיוֹל׃ ט וְאַף דְּמִתְרַפֵּה בְּעַבְדְּתֵיהּ חַבְרָא

בבוא ח' מ"ל וסימ' נמסר בסדר מקצותלים סימן נ"ב ׃ במשפט ח' דגשי' וסימ' לא תעשו עול במשפט וחברו . ויגבה ה' צבאות במשפט . על כן לא יקומו רשעים . ידרך ענוים . שאת פני רשע לא טוב . שמח בחור בילדותך . וכל איוב דכו' במ"א על זה פקחת עיניך ׃

תולדות אחרן, לתאוה . נזיר כג סוריות י : לא יחפוץ . עקידה שער סב : בבא רשע . סנהדרין קיג : שאת פני רשע . יומא פז מגלה כח : ... עקידה ש' ל וש' סב : דברי נרגן . עקידה שער כה : גם מתרפה . עקידה שם זוכר שלא :

רלבג

מחריש . והנה ימשך טוב ממניעת הדבור שבכר יעלה מהאדם אולתו וכן יחשב נבון מי שהוא פותם שפתיו ולא ידבר : לתאוה יבקש . מי שיבקש לגבול החקירה בדבר הנפרד והפשוט אשר אליו תעלה תאותו הנה הוא יתערב בהשגת כל נימוס מושכל אשר בדבר דבר כי זה דרך החקירה השלימה ר"ל להעלות הדבר אל יסודותיו והסבות הפשוטות אשר מהם היה או ירצה בזה מי שיבקשה בעבור תאותו הגופיות הנה אם יחקור במושכלות יתבלבל בכל מושכל ומושכל ואפי' כאשר היה מהם קל ההבנה ויתערב לו הענין בזולתו מפני מיעוט חקירתו בדברים המושכלים ורב שקדו על התאוות הגופיות : לא יחפוץ . הנה הכסיל איננו חפץ בתבונה רק בעת שיתגלה לבו והסרון דעתו כי אז לבד יחשוב שיהיה רב תבונה אך אחר זה לא יזדרז ללמידת החכמה : בבוא רשע . הנה בבא רשע. בא עמו גם בוז כי מדרכו לבזות האנשים ועם הקלון והבוז שיש עמו מפני פעולותיו המגונות יחרף זולתו בדברים ההם בעינה כי כמוהו פוסל האנשים בקלונו בעצמו : מים עמוקים . הנה דברי פי איש חכם הם מים עמוקים שיקשה להגיע אל תכליתם וכן יקשה לעמוד על סוד דברי פי איש חכם כי הם כמו נחל שהוא נובע ותמשך הנביעה ממנו תמיד כן ימצאו מקור החכמה נובעת באלו הדברים וכל אשר ימצאו בהם הנה עדיין יש להם כח למצוא בהם יותר או יהיה רומז בזה אל הלב שהוא מבוע הדברים כן כל מה שיביע מהם ישאר בו כח להביע מהם יותר : שאת פני רשע . הנה לא טוב לשאת פני רשע במשפט להטות משפט הצדיק כי יקרה אם יכבד האיש השופט לרשע במשפט ההוא יסתמו טענות הצדיק החולק עמו לחשבו כי דעת השופט קרובה אל שכנגדו : שפתי כסיל יבאו בריב . ובמחלוקת כי איננו מדבר כי אם דברי קנטורין ופיו יקרא למהלומות והכאות חזקות שוברות את האדם : פי כסיל . דברי הכסיל הם מביאים... והם מוקש נפשו כי גורם רע לעצמו מגדדים רבי' כי בהם יתחבר ריב עם האנשים ... לו לרעות גדולות ומהם כי מצד סכלותו יחשוב הרבה פעמים לומר מה שהוא עוזר... את רעהו ויהיה הענין בהפך ומהם כי הוא יגלה הדבר שיהיה ראוי שיסתיר וי... לבלבול ריב בעניניו ובמבוקשיו : דברי נרגן . דברי האיש הנרגן על לא דבר מעור... בדמיון האנשים שמראים עצמם מוכים ונשברים כדי שיחמלו עליהם שאר האנשים... כדברים קשים מאד אל שכנגדו עד שהם יורדים אל חדרי בטנו ויתפעל לבו מהם ... כי יקשה מאד לאדם שיאמרו לו שאמר או עשה דברים מגונים והוא יודע שאין הדבר... מתרפה . גם מי שהוא מתעצל במלאכתו באי זו מלאכה שיתעסק בה הנה הוא אח ... שיליב משחית ללכוד האנשים וזה יהיה מגדדים כי בעל זאת המלאכה יכמוך על ש... באמונה ולא ירגיש במה שיתחדש לו מעצלות הפועל שהוא כמו שלא ירגיש בשח מי ... שלכדו והשני כי אם עשה המלאכה לעצמו הנה עצלותו בו יסבב שלא ימצא לו טרפו ... בעל משחית בעבור בקשת המזון והשלישי כי אם תהיה זאת המלאכה אשר לאדם במ... והוא השגת המושכלות הנה עצלותו בה תסבב שילכד השכל בפחי הגוף ובפחיתותיו . ... שיראה לנו עתה בזאת הפרשה שהגלנו ביאוריה . והנה התועלת המגיעות ממנה... הענינים הנכללים בה וזה מבואר מאד במאמר מאמר ממנה ואולם על דרך כלל הנה ... על הרחקת הכסילות והרשע והעולה והאולת והפקרות והמרמה והשנאה והקפדנות ו... א...

מצודת ציון

(כח) אוטם . ענין סתימה וכמו אוטם אזנו (ישעיה לג) : (א) תושיה. כן נקראת התורה והוא מל' יש כי ישנה לעולם ולא תסוב ,לאין כיתר הדברים : יתגלע . כמו יתגלה בה"א : (ג) בוז . בזיון : (ו) למהלומות . ענין הכאה המשברת כמו והלמה סיסרא (שופטים ה') : (ח) נרגן . מתלונן כמו ונרגן מפריד

מצודת דוד

וימעט בהם הוא איש תבונה וכפל הדבר במ"ש : (כח) גם אויל מ... שיוכל להשתיק גם את האויל שלא יוסיף לדבר אולתו המחרים הזה לא... דבר גדול עשה : אוטם. הסותם שפתי האויל ר"ל המחדיל אותו ממאמרי... וכפל הדבר במ"ש : יח (א) לתאוה וגו'. ת"ח הנפרד לפרוש מן התור... ללכת אחר תאות הלב הנה בכל מקום שעוסקים בתורה תגלה חרפתו על כי מאז היה עמהם ופירש מהם : (ב) בתבונה . להוסיף בינה על מה שבידו : בהתגלות לרבים מעט חכמה שבידו להתפאר בה : (ג) בא גם בוז . כי דרכו לבזות בני אדם : ועם קלון. עם אדם שיש בו קלון רב כי יביא עמו חרפה כי דרכו לחרף בקו... במומו : (ד) מים עמוקים וגו' . ר"ל דברי איש מיהר הדברים שאינם מחכמת התורה המה כמים עמוקים אשר הרוצה לשאוב מהם יצטרך לדלותם בכלי כי המ... מעצמם אל פי השותה וכן יתר הדברים שאינם מחכמת התורה ע"כ מעצמו יסרח להבינם כי המה לא יסייעו לו אבל חכמת התורה היא כנחל הנובע אשר נו... אל פי השותה אם יתקרב לו וכן חכמת התורה תשכיל את העוסקים בה : (ה) שאת . הנושא פני הרשע לזכותו במשפט הנה כפולה חטאתו כי נשא פני הרשע ו... הצדיק אשר שניהם לא טובים ומלת לא טוב חוזר למעלה ולמטה : (ו) יבואו בריב . לא ידבר בנחת ובשלום כ"א במריבה ובהרמת קול ופיו יקרא לעצמו הכ... המשברות כי בעבור אמרים כאלה יוכה מאנשים : (ז) מחתה לו . מביא על עצמו מחתה ושבר : מוקש נפשו . מביאים מוקש לנפשו : (ח) דברי נרגן . דברי ה... קשים כמכות המשברות ועוד הם יורדים חדרי בטן אבל המכות המה ממעל על הגוף ואחז בדרך מליצה כאומר הנה המכות אשר הם ממעל נוח לרפאותם מא... בחדרי בטן וכן קשה לרפאות דברי המתלונן : (ט) גם מתרפה . אפי' המתעצל במלאכת התורה ורפויה היא בידו הוא אח וחבר למי שמשחית את דברי התורה בדי... כי סופו יהיה כמוהו כאשר ישכח דברי התורה : (י) מגדל . משען שם ה' הוא כמגדל חזק ועוד יותר כי המתחזק במגדל הנה יושב בו כלוא ולא יפנה ללכת אנ... במ...

רשי

עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב. והוא מתחזק: (יא) וכחומה
עשרו לו בחדרי משכיתו מפני שהבית נרצף ברצפת אבנים הסוככים
קרוי אבן משכית: (יד) רוח איש. רוח גבר שהוא איש גבור ואינו
בלבו ומקבל כל הבא עליו בשמחה ובחבה: יכלכל מחלהו. אין
מטליו: (טז) מתן אדם
כפשוטו. ומדרשו בכותני
דבר שמרחיב לו חלקו
ס בחיין לפני גדולים
מרים עליו שהוא חשוב:
ן עצומים יפריד. אלו
יונין כמו (ישעיה מ"ג)
כומנתיהם ובמשנה שנים
כדין. ע"ש שריבותם
קרויס עצומים או לשון
לשון אוטם כמו עוצם
ס לג): (יט) אח נפשע
צו. יש אח נפשע מאחיו
מרדו קרית עוז כגון לוט
עשו ביעקב: ומדינים
ארמון. ומריב' שביניהם
ס לעולם כבריח זה
בו שערי ארמון שלא
יכנסו

ג' וסי' ומגדל עז היה
העיר. מגדל עז מפני
מגדל עז שם ה' בו ירוץ
ונשגב: מחלהו ל' והוא חד
ין דמשמשין הו בסוף
וסימ' נמס' במסר' רבתא
אות הה"א בס"ד: ינחנו
ה' בדד ינחנו. ולפני
ינחנו: ובא כתיב י' וקרי'
הוא חד מן כ"ב מלין דכתיב
יש תיבו' וקרי' וי"ו וסימ'
סס' במסרה רבתא במערכ'

משלי יח

י מגדל־עז שם יהוה בו־ירוץ צדיק — ג'
ונשגב: יא הון עשיר קרית עזו — ד' וב' קמץ
וכחומה נשגבה במשכיתו: יב לפני־ — ל. ל' וחס'
שבר יגבה לב־איש ולפני כבוד
ענוה: יג משיב דבר בטרם ישמע
אולת היא־לו וכלמה: יד רוח־איש
יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי — ל'
ישאנה: טו לב נבון יקנה־דעת
ואזן חכמים תבקש־דעת: טז מתן — ס'
אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו: — י"ו מיתרין. ב'.
יז צדיק הראשון בריבו יבא רעהו — ס"ג. ד' ובא קרי
וחקרו: יח מדינים ישבית הגורל
ובין עצומים יפריד: יט אח נפשע — ב'
מקרית־עז ומדונים כבריח ארמון: — ומדינים ק' ל'
כ מפרי פי־איש תשבע בטנו

תרגום

הוא לגברא מחבלנא: י מגדלא דעושנא שמיה דאלהא וביה גרהט צדיקא ונתרים ביה: יא מזליה דעתירא קריתא דעושניה וכשורא ירום משריה: יב קדם תברא יתרורם ליביה דגברא וקדם יקרא ענותנותא: יג מהדר פתגמא עד לא שמיע שטיותא ליה ובהתתא: יד רוחיה דגברא תסובר כרהניה ורוחא מכבתא מן נטעיניה: טו לבא דמתבין נקנא ידיעתא ואדנא דחכימי תבעי מנדעא: טז מוהבתיה דבר נשא מרוחא ליה וקדם רברבי מקימא ליה: יז זכי הוה קדמאה בדיניה ואתא חבריה ונציח ליה: יח תגרי מבטלא פצתא ובינת תקיפי פרשא: יט אחא

ני מן אחוי היך קריתא עשנתא ואחרא היך סוברא דחוסנא: כ מן פרי פומיה דגברא תסבע כריסיה

אבן עזרא

(יא) מגדל עוז שם ה'. הון. לפני. ג' דבקים. בו בשמו ירוץ שלא יכשל או ירצץ אויבו אע"פ שהוא בשורק כמו ארוץ גדוד ונשגב בעת יסובבהו ולא יוכל לו: (יב) וכחומה. הכ"ף משמש לפניו וכן הפי' כמגדל עוז כן שם ה' לצדיק בעת צרה והון עשיר מדומה בעיניו כקרית עוזו ויחשוב שיהי' נשגב בו כצדיק בשם וכחומה נשגבה יחשוב הונו שהוא בבית משכיתו תרגום ויסקף ואסתכי: (יג) משיב דבר. לשואלים טרם שיבין כמו גוי אשר לא תשמע לשונו האולת היא תהיה לעצמו. פ"א האולת היא תחשב לו וכלימה שיכלימהו המדבר עמו או אחרים: (יד) רוח. לב. ב' דבקים. פירוש רוח איש יסבול חליו ומדות הגוף וזו היא הרוח המשכל' החכמה סובלת הדאגות. ורוח נכאה היא המתעצבת והכועסת על הבלי העולם כאשר לא תשיגם משכל נכאה מלאה. מי ישאנה בהיותה נכאה כי היא נושאת הגוף אע"פ שהיא נשואה בתוכו וזאת הרוח הנכאה לא תלמוד חכמה אבל לב נבון הסובל מחלתו יקנה הדעת בתבונתו. ואזן חכמים סובלי הקורות תבקש לשמוע הדעת: (טז) מתן. צדיק. ב' דבקים. ומתן רמז לשחד שיתן ויוציאהו למרחב מצרתו. ולפני גדולים ינחנו הם לוקחי השוחד שלא יכשל לפניהם בדין: (יז) צדיק. שיצדיקוהו הגדולים. הראשון הוא הנותן המתן. וכא אף על פי שיבא רעהו ויחקרהו בדין לא יוכל להרשיעו: (יח) מדינים. אח. שנים דבקים. נפשע בעבור הפשע היוצא ממנו יקרא כן ומלת כולל הדלתות והזכירו בעבור שאין להם חוזק ועוז כי אם עם הבריח וארמון הוא מבצר כלומר ובין עצומי' וחזקי' יפריד הגורם שלא ילחמו ואפי' יהיה אח נפשע מקרית עוז הפושעים במלכם כענין תפשע לבנה ומדיני האח יהיו כעוז ברי' ארמון הגורל יפריד ביניהם ואמר אח כי רוב התגרות הם על נחלת האחים

תולדות אהרן מגדל עוז. עקידס שם ומבוא שעריס: לפני שבר. עקידס ש' עו: משיב דבר. בתרא לא עקידס ש' עו: יכלכל מחלהו. עקידס שם עקרים מג סכ"ד: מתן אדם. (הוריות מח): צדיק הראשון. זוהר וישב: אח נפשע. נזיר כג הוריות י עקידס שער עה: מפרי. חולין נט:

רלבג

ודך ותועלת והבלטער והיות בו לדבר ובלתי שומע עלה: מגדל עוז שם ה'. הנה שם ה' הוא ... כי בו עוז לאדם ותוקף עד שלא ינלחהו שום דבר רע ובו יחסה מכל מזיק מחוץ כי הש"י ... בו ויצילהו מפני דבקות השגחתו בו ודבקות האדם בו הוא מצד השגתו לפי מה שאפשר ... הנפלאות המושכלות אל הש"י אשר שפע ממנו מציאותו בבריאתו העולם ובו הוא עומד ... הוא שמו על הצד שביארנו בספר מלחמות ה' והנה הצדיק ירוץ בדברים אשר יבקש מצד ... אשר לו בשם ית' וימצא נעזר בש"י עד שכבר ימצא מתחזק מאד במה שבקש אותו יותר ממה ... ומתחזק בו אם פרח הרבה לבקש הסבות הנאותות להגיע הדבר ההוא מזולת הבטחון בש"י והנה ... המאמר נאות עוד מצד המשל כי מדרך המרוצה שתחלים האדם והוא היה אומר שהצדיק ... ירוץ בו נשגב ותתחזק וזהו האמת כמו שביארנו: הון עשיר. הנה ההון הוא לעשיר כמו ... כי יבטח שיהיה לו לעוז לפי מחשבתו ולפי ראותו הנה ההון הוא לו כחומה נשגבה כי ... הבאים להזיק לו והנה ההבדל בין זה העוז והעוז הקודם הוא מבואר כי העוז הקודם הוא ... אלא וזה העוז איננו עוז כי אם בדברים מה וגם בהם הוא סבת הרע כמו שזכר במה שקדם ... לא שמע געדם ולזה לא יהיה ההון עוז כי אם למחשבת בעל ההון לא לפי הענין בעצמו: ... הנה גובה הלב והגאוה הוא סבה אל השבר והשפלות והענוה הוא סבה אל הכבוד וזה ... נמשך עיון מענין אלו התכונות: משיב דבר. מי שהוא משיב דבר בטרם ישמע ויבין הדבר ... מה משיב עליו הנה זה הענין הוא לו אולת וכלמה כי כבר ישיגהו בושת מפני שלא ישיב כראוי ... שיבין האדם בדברים קודם שישיב עליהם: רוח איש. הנה רוח האיש לא די שיסבול הגוף

הבריא ויסעדהו ויסודרו ממנו פעולותיו אבל גם בהיותו חולה יכלכל אותו ואולם כשיהיה החולי ברוח בעצמה שתהי' נכאה ונשברת מי ישאנה הנה אין שם מי שישאנה כי החומר הוא מונהג ממנ' לא מנהיג ולזה יחלק הגוף בהפעלותיה: לב נבון יקנה דעת. שהלב האיש הנבון יקנה דעת קדושים מעצמו כי מרוב פלפולו יוציא דבר מתוך דבר והחכמי' יבקשו לשמוע הדעת וללמוד אותו מהיודעים לשיעורים כי דעתם קצר' להבין זה מעצמ': מתן אדם. הנה האד' שילטר' לו בעסקיו ללכ' לפני גדולי' הנה אם יתן להם מתן ירחי' לו הדר' וינחנו זה המתן לפני גדולי' לעשות חפציו: צדיק הראשון. ולזה ראוי לפזר בזה האופן בעת הצורך ובזה עוד תועלת לו בהכנסו לפניה' קודם הנכנס בעל ריבו כי מדרך האנשי' להאמין בספור המגגד להם ראשונה ולזה יהיה אצל השופט האיש הראשון שיבא לפניו צדיק בדברי ריבו כי יאמין לדבריו וכאשר יבא רעהו להגיד לו הפך הדברי' ההם לא יאמינהו כי אם אחר החקירה השלימה והנה לזאת הסבה מנעה התורה שלא ישמע הדיין דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חברו כי זה יהיה סבה אל שתסים דעתו יותר קרובה אל מי שישמע דבריו בראשונ' וכאילו העיר על זה ג"כ החכם בזה הפסוק: מדיני' ישבי' הגורל. הנה הגורל יבטל מדיני' ומחלוקת מהאנשי' בדברי' שיש לחלוק זה עם זה והו' יפריד בין תקיפי' וחזקים וישמר' מהזיק זה לזה: אח נפשע. האח שפשע בו אחיו הנה עם היותו נפשע הוא טוב לאחיו יותר מקרית עוז להצילו ולעוזרו בעתו' הצורך. כי לא יזכור לו אז מה שפשע בו כי הו' עצמו ובשרו וכן איש המדיני' ר"ל אשר עורר מדיני' כנגד אחיו הנה הוא לאחיו כמו בריח הארמון המבריח מכות' לכותל אשר הוא קושר הכתלי' ומעמיד הבנין כן הוא סבת קיום אחיו ועמידתו אותו ושומר מכל משחית יקום עליו בחזק' היד: מפרי פי. הנה מפרי דברי איש ישבע בטנו אם לטוב אם לרע הנה הוא ישבע פרי

מצודת דוד

שם ה' ירוץ הצדיק בכל מקום שירצה ומתחזק שם: (יא) הון. העושר היא ... קרית עוז כי לפעמים יתחזק בו לפדות נפשו ממות: במשכיתו. האוצר אשר בחדרי ... הוא לו כחומה חזקה וכפל הדבר במ"ש: (יב) יגבה לב. כי המקום מגדלו ... יגבה לבו למען תכפל צערו בבוא השבר: ולפני כבוד ענוה. כי הכבוד הוא ... הענוה א"כ הענוה תקדם לה: (יג) בטרם ישמע. עד לא יבין דברי השואל: היא לו. להמשיב יחשב אולת ולכלימה כי לא ישיב כהוגן וכראוי: (יד) רוח איש. רוח ... אשר באיש יסבול ויחזיק חולי הגוף כי היא מנהגת את הגוף בבריאתו ואף כי בחליו אבל כשהרוח עצמה נכאה ושבורה בעצב ויגון מי ישאנה כי אין הגוף נושא ... להחזיקה כי אם היא את הגוף: (טו) לב נבון. מי שיש לו לב נבון הנה מעצמו יקנה הדעת בבינת הלב אבל החכמים שאין בידם אלא מה ששמעו הנה אזנם תבקש ... אחר הדעת לשמוע מזולת כי אין להם בינה להבין מעצמם: (טז) מתן אדם. הנצרך בעסקיו ללכת לפני גדולים שמתן שנותן ירחיב לו הדרך והוא מנהיג אותו לפני ... ים: (יז) צדיק. הבא ראשון בריב ידמה לצדיק בריבו כי יוכל להטעים דבריו ולהכניסם בלב השופט ולא אמר מי בחלוף וכאשר יבא רעהו ויאמר החלוף ידמהו לשקרן ... לחקור בדבריו: (יח) מדינים. הגורל יבטל המריבה בדבר חלוקת דבר מה כי ע"י הגורל יבורר חלק כל אחד ואחד: ובין עצומים. בין המתחזקים במריבה יפריד ... ולא ירינו עוד מעתה: (יט) אח נפשע. האח הנפשע מאחיו מ"מ בבוא עליו צרה יחזיק במעוז אחיו הפושע יותר מקרית עוז והמריבה שביניהם לא תתמיד והרי הוא ... כמבריח לנעול שערי ארמון אשר לא יתמיד להיות נעול כי אנשים רבים רגילים לבוא בשער ארמון: (כ) מפרי. מאמרי פיו תשבע בטנו ר"ל הגמול

מצודת ציון

מפריד אלוף (לעיל טז): כמתלהמים. ענין הכאה המשברת והוא הפוך מן הלום: (יא) קרית. מל' קריה ועיר: במשכיתו. עניינו הרצוף ברצפת אבנים והוא מלשון סכך וכסוי כמו ואבן משכית (ויקרא כ"ו): (יד) יכלכל. ענין סבלה והחזקה כמו השמים וגו' לא יכלכלוך (מלכים א' ח'): מחלתו. מלשון חולי: נכאה. שבורה: (טז) מתן. מתנה ודורון: (יח) ישבית. יבטל כמו שבת נוגש (ישעיה יד)

אבן עזרא

האחים: (כ) מפרי. מות. ב' דרכים. ביד מקום. יאכל פריה כנגד תבואת שפתיו כלומר אם ידבר רע יבואהו מות ועל דבר טוב ישיג חיים: (כב) מצא. שהוא יבקש להיותם עזר כנגדו וימצא' הוא ימצא טוב השם ימציאהו טובתו בעבור הדבקו במה שגזר עליו השם: (כג) תחנוני' ידבר רש. בבקשו מאומ' מהעשיר ועזות פירושו אמרות עזות:
(כד) רעים. כמו זדים גאים והעד עליו להתרועע או יהיה מנחי הלמד ע"מ גאים ורע ע"מ גא מאד כלומר איש יאהב רעים כדי שיתרועעו עמו ויתחברו אליו כי יש אוהב שדבק מאח: (א) טוב. גם. אולת. ג' דרכים כלומר הולך בדרך תומו מעקש מלד שפתיו המעוקשים יקרא כך: (ב) גם לרבות על גנותו שהוא כסיל כלומר בעבור שאין לו דעת הנפש השכלית לשוב מדרכי העקשות לא טוב הוא. ואץ שירוץ לגזול הוא חוטא:
(ג) דרכו. הוא עסקו ומלאכתו כמו מעשות דרכיך.. יזעף יתעצב ויכעס ולא ישוע לאל בעת צרתו: (ד) הון. עד. רבים. כל. ד' דרכים. וכה' הודיע שבה מתוכן דליס וגנות מפזר הונו ברעים: יוסיף רעי'. על רעיו וכשהוא דל יפרד מרעהו כי ירקיקהו. רעהו עד שיפרד ממנו ויתכן שיהי' עד שקר על כן נתדלדל: (ה) ינקה. לא יהיה נקי מן השכר. ויפיח ענין דבור: (ו) רבים. מן רבי המלך כלומר ונדיב בעבור שיתנדב לבו לתת לעניים תגדל מעלתו עד שהגדולים יחלו פניו שיעזרם או שיאהבם כענין במנחה פניך יחלו. וכל הרעי' יתחברו לאיש מתן לאיש נותן להם מתנות ומלת רחקו לשון רבים מחוברת מן היחידים כי מרעהו אחד הוא וטעמו כל אחד ואחד עד שרחקו כלם ומרדף

משלי יח יט

תְּבוּאַת שְׂפָתָיו יִשְׂבָּע׃ כא מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד־לָשׁוֹן וְאֹהֲבֶיהָ יֹאכַל פִּרְיָהּ׃ כב מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיָּפֶק רָצוֹן מֵיְהוָה׃ כג תַּחֲנוּנִים יְדַבֶּר־רָשׁ וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוֹת׃ כד אִישׁ רֵעִים לְהִתְרֹעֵעַ וְיֵשׁ אֹהֵב דָּבֵק מֵאָח׃

יט א טוֹב רָשׁ הוֹלֵךְ בְּתֻמּוֹ מֵעִקֵּשׁ שְׂפָתָיו וְהוּא כְסִיל׃ ב גַּם בְּלֹא־דַעַת נֶפֶשׁ לֹא־טוֹב וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא׃ ג אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְעַל־יְהוָה יִזְעַף לִבּוֹ׃ ד הוֹן יֹסִיף רֵעִים רַבִּים וְדָל מֵרֵעֵהוּ יִפָּרֵד׃ ה עֵד שְׁקָרִים לֹא יִנָּקֶה וְיָפִיחַ כְּזָבִים לֹא יִמָּלֵט׃ ו רַבִּים יְחַלּוּ פְנֵי־נָדִיב וְכָל־הָרֵעַ לְאִישׁ מַתָּן׃ ז כָּל אֲחֵי־רָשׁ ׀ שְׂנֵאֻהוּ אַף כִּי מְרֵעֵהוּ רָחֲקוּ

(Marginal Masoretic notes: י"ו; ג'; ב'; ו' בליש'; ב'. יו"ד חס' וי"ו; ב'. ב'; י"ג ב' וכת גול; ס' ב' ענין; ב' בטעם; ג')

תרגום

וּמִן עֲלַלְתָּא דְשִׂפְוָתֵיהּ נִסְבַּע׃ כא מוֹתָא וְחַיֵּי בִּידָא דְלִישָׁנָא וּדְרָחֵם לֵיהּ גֵיכוּל מִן פֵּרוֹי׃ כב דְמַשְׁכַּח אִתְּתָא טָבְאָתָא מַשְׁכַּח וּמְקַבֵּל רְעוּתֵיהּ מִן אֱלָהָא׃ כג תַּחֲנוּנֵי מְמַלֵּל מִסְכְּנָא וַעֲתִירָא מְמַלֵּל עַשִּׁינָתָא׃ כד אִית חַבְרֵי דְמִתְחַבְּרִין וְאִית רָחֲמָא דָּבֵק מִן אָח׃ א טָב מִסְכֵּינָא דִמְהַלֵּךְ בִּתְמִימוּתָא מִן הוּא דִמְעַקְּמָן אָרְחָתֵיהּ וְהוּא סָכֵל׃ ב מַן דְּלָא יָדַע נַפְשֵׁיהּ לָא שַׁפִּיר לֵיהּ וּדְקַלִיל בְּרִגְלוֹי לְבִישְׁתָּא חָטְיָא הוּא׃ ג שַׁטְיוּתָא דְבַר נָשָׁא מְטַלְטְלָא אָרְחָתֵיהּ וְעַל אֱלָהָא מִתְרְעֵם לִבֵּיהּ׃ ד מָזָלָא מוֹסִיף חַבְרֵי סַגִּיעֵי וּמִסְכְּנָא פָּרִישׁ חַבְרֵיהּ מִנֵּיהּ׃ ה סָהֲדָא דְשִׁקְרָא לָא נִזְדְּכֵי וּדְמַמְעֵי כַדְבוּתָא לָא נִתְמְלַט׃ ו סַגִּיעֵי דִמְשַׁמְשִׁין קֳדָם רַבָּא וְדִלְבִישִׁין יָהֵיב מוֹהַבְתָּא׃ ז כּוּלְהוֹן רָחֲמוֹי דְמִסְכְּנָא סָנְיָן לֵיהּ וְאַף חַבְרוֹי רָחְקִין מִנֵּיהּ

רשי

יכנסו בו: (כא) ואהביה יאכל פריה. אוהב את לשונו ומרגיל לחו[...] שכרה בעה"ז: (כב) מצא אשה מצא טוב. מצא תורה. ובמשמעו אשתו[...] ויפק רצון. ויוציא. זה פשוטו. ד"א אדם שמצא אשה ומצא טוב וג[...] אותו האיש מוציא רצון מהקב"ה. רבי יוסף קרא: (כג) תחנונים ידבר [...] זה בכך ודרך זה בכך [...] ארץ שאע"פ שעשיר ינ[...] הרש ידבר תחנונים ו[...] הרב לתלמיד: (כד) א[...] להתרועע. אדם שקונה [...] סוף יבוא יום שיצר[...] ויקרבהו ואם תאמר מ[...] אוהב דבק מאח שיקיה[...] מקרוביו ואחיו: (ב) ג[...] דעת נפש לא טוב. [...] לאדם שהוא בלא תו[...] ברגלים חוטא. החוט[...] ודש העונות בעקביו ו[...] הוא זה אעבור עליו. [...] פירשו גם בלא דעת [...] את אשתו לתשמיש הנ[...] כרחה. ואץ ברגליכ[...] זה הבועל ושונה. ד"א זה[...] על גבי עשבים בשבת: [...] אדם תסלף דרכו. בנו[...] הרע כי באולתו תכ[...] ועבר עבירו' ונפרעין מי[...] לו הצרה זועף לבו ע[...] וממהר אחר מדת הדין [...] יוסף שאמרו מה זאת ע[...] לנו (בראשית מב): (ד) [...] רעים רבים. אוהב[...] ויש לפותרו במי שלמ[...] (ו) רבי' יחלו פני נדיב [...] הכל נעשים רעים: לו[...] יש לפותרו בנותני [...] לפותרו במרבילי תורה [...] אחי רש. קרוביו: אף [...] רחקו. וכל שכן מרעיו [...] ואוהבי

אות היו"ד בס"ד ‡ לשון כ"א י"ו קמצין וסימ' נמס' במסר' רבתא בערך ל"ש בס"ד‡ רעים ה' וסימ' לאמר הן ישלח איש את אש[...] יגיד רעים. הון יוסיף רעים רבים. איש רעים להתרועע. אכלו רעים שתו ושכרו דודים‡ ואץ ו' קמצין בליש' וסימ' נמסר ביהושע כ[...] ימלט י"ג וסי' בלשון ארמי תפש לגברא דשבא שביא וצדקיהו חמא וערק ופשט ידא באתתא חכימתא דשקרת במיבאל. וביאורם נכ[...] סוף סי' י"ח ובירמיה סימן מ"ו ‡

תולדות אהרן מות וחיים. ערכין יו: מצא אשה. ברכות ח יבמות סג: תחנונים. סנהדרין מד: איש רעים. ברכות סג סנהדרין ק: גם ב[...] עירובין ק זוכר תוריע: ואץ ברגלים. שם: אולת. תענית ט:

רלבג

פרי שפתיו והמשל כי הדובר רכות ישיב חמה כמעט' פיו ויאכל פרי דבריו שיסי' הרע ממנו והדובר קשות יעורר החמס. ויביא עליו מהרס הרעה: מות וחיים. הנה ביד לשון מות וחיי' כמו שזכרנו. ומי שיאהב הדבור אין ספק שיאכל פריו לטוב או לרע כמו שקדם: מצא אשה. מי שמצא אשה ר"ל שיהיו' כחות הנפש במדרגת הנפש שהיא משרתת בעלה ואוהבת אותו וישרתו השכל בכל מאמצי כחם הנה האיש ההוא מצא טוב כי בזה יושג לו השלימו' האנושי ובזה האופן ישיג חפצו ורצונו מהש"י כי תדבק השגחתו בו: תחנוני' ידבר רש. הנה העוני סבה אל שתהי' לשון הרש מבקש' החיי' כי הוא ידבר תחנוני' ובזה האופן לא די שלא יעור' מדיני' אבל ישקיט הריב והחמס מעליו ואמנם העשיר יבטח בעשרו לחשבו שהו' קרית עוזו וידבר מפני זה עזות וזה יהיה סבה לשבירתו כי לא יוכל בכלל להתנהג עם כלם כראוי להתנהג עם הרע ויהיה סבה לסור האהב' מהם: איש רעי' להתרועע. וכבר ימצא אוהב יותר דבק לאדם בעת הצורך מהאח ולזה ראוי לאדם שקנו' לו אוהבים רבים ולא ירבה ברעי' כי כבר ימצא באוהבים מי שיאהב תכלי' האהב' אף על פי שאינו רע וההרבות ברעים יהיה סבה אל שישחית ברעות והחבר' לקלות מפני קלות: טוב האיש העני שהוא הולך בתו' וביושר ממי שהם כסלו בעשרו ולזה הוא מעקש דרכיו כי הוא בוטח בעשרו שיכסה על מומיו וכאילו באר בזה ד' אחר אשר בו העושר סבת הרעות לקלת העשירים או ירצה בזה שטוב העני הולך בתומו בעיון מן העשיר שהו' עקש דרכיו במושכלו' או הוא כסיל ורמז בזה אל ב' מיני הסכלות שהאחד קנין הדעות הנפסדות והשני הוא העדר והנה באר בזה כי טוב העוני עם החכמ' מהעוש' כמו שנתבאר בספר קהלת: גם בלא דעת. גם בסבת העדר הדעות יהיה רצון האדם ותא' שהוא לא טוב ומי שהו' מהיר ללכת אל התאוות הגשם הוא חוטא: אולת אדם. הנה ר' תהיה סבה לעוות דרכו בחפציו מפני שגלא בא כהם כסבות הנאותות ואחר זה כשלא יכונו יכעס לבו על הש"י שענש אותו לפי מחשבתו אל שיגלר ממנו מה שיום לעשותו גלא יבין כי היתה זאת לו: הון יוסיף. הנה הון העשיר יוסף לו רעים רבים כי הוא מהנה א' ותם תמיד ב' הדל לא יקנה לו רעי' אבל דלותו יהיה סבה אל שיפרד מרעהו כי אין לו במה שיהנהו [...] הרעות ביניהם: עד שקרים. מי שיעיד שקרים וכזבים ויסבב בזה להצדיק רשע ולהרשיע[...] ינקה מהעונש כי הש"י יעבישהו עונש נפלא על זה וכן מי שידבר כזבים לא ימלט כי זה ג[...] גדולות כמו שקדם: רבים יחלו פני נדיב. הנה הנדיבות הוא חלק טוב כי רבים ונכבדים יח[...] להשיג נדבת לבו וכל האנשים הם רעים וחברים לאיש נותן מתנות ומזה הצד יהיה נבחר הדלות: כל אחי רש. וזה כי גם אחי העני שנאוהו בראותם שלא יקבלו בו תועלת ואם ובשרו ואין צריך לומר שהאנשים שהיו מרעיו קודם זה עתה רחקו ממנו הנה דלותו הוא ה[...] אחי

מצודת ציון

י"ד): (יט) כבריח. הוא בעין מקל משימים לרוחב הדלת לסגרו: ארמון. היכל מלך: (כב) ויפק. יוליא כמו יפיק תבונה (לעיל ג): עזות. חזקות וקשות: (כד) להתרועע. מל' ריע וחבר: (ב) ואץ. ענין מהירות כמו ולא אץ לבא (יהושע י'): (ג) תסלף. תעקם כמו וסלף בה (לעיל ט"ו): יזעף. יכעס כמו זעף ה' אשא (מיכה ז'): (ה) ויפיח. ענין אמירה: (ו) רבים. גדולים והשוכים כמו רבי המלך

מצודת דוד

הגמול כהמפעל הטובה היא אם רעה: תבואת. האמרים הבאים מספ[...] וכפל הדבר במ"ש: (כא) ביד לשון. בכח הלשון מסור המות והחיים [...] בד"ת יחיה ואם בלה"ר ימות: ואוהבים. האוהב להרבות בה אמרים יא[...] אם טוב ואם רע: (כב) מצא טוב. כי היא עוזרתו בעמלו: ויפק רצון [...] מצילתו מן החטא: (כג) תחנונים. עם כי העני ידבר דבריו בתחנונים ובהכנעה עכ"ז ישיב לו לפעמים העשיר דברי עזות: (כד) איש רעים. האיש יאהב את הרע[...] יתרועעו עמו ויתחברו אליו כי לפעמים ימצא אוהב הדבק לאהובו באהבת נפש יותר מן האח ולזה יחפוץ בחברתם בעבור הטובה הבאה לפעמים: יט (א) הולך בתו[...] מרמה בפיו לאסוף הון והרי הוא בעניו: מעקש. ממי שהוא מעקש בשפתיו לרמות בני אדם והוא הולך לכסיל יחשב כי לא יצליח בה: (ב) גם בלא דעת. אפי[...] עבירה בלא דעת וכוונה מ"מ בודאי לא טובה נפשו כי לא יאונה לצדיק כל און: ואץ. הממהר ברגלים ללכת אל המקום אשר נשאו לבו הנה לחוטא יחשב כי [...] להתבונן תחילה פן יבא מזה דבר פשע: (ג) אולת. האולת שהאדם עושה היא מעקמת דרכו כי ע"י אולתו נכשל ולבו לא כן ידמה כי יזעף על ה' להרהר אחר [...] (ד) הון. העושר יוסיף לבעליו רעים רבים כי הוא אהוב לכל בין לעניים בין לעשירים אבל הדל נפרד הוא אפילו מרעהו הדל כמוהו: (ה) לא ינקה. עם כי [...] בב"ד ולא קבל ענשו לא ינקה מדין של מעלה: לא ימלט. כי בעבור שרגיל לדבר כזב סופו להעיד שקר ולא ימלט מן העונש כאשר יוזם: (ו) רבים. גדול[...]

רשי

מרדף אמרים לא המה. אומר פלוני ופלוני ופלוני קרובי ופלוני ופלוני
ל דברי הבל. ויש לפותרו במי שהוא רש בתורה ובמעשים טובים: מרדף
א המה. מחזור להורות הלכ' ולאו בידו. והמדרש פותרו ביוסף שהיה
אחיו דבה ואמר לאביו שהן חשודין על אבר מן החי לכך שנאוהו ונקרא
היו מוציא דבת שקר
ור אחר אמרים לא
קרינן ומרדף אמרים
לעמן יוסף לו המה.
ורו דבתו הוא היה
אוכלים אבר מן החי
טיל עליהם אפילו
קלה היו שוחטין שעיר
ר וישחטו שעיר עזים
וא אמר שהיו מזלזלין
ות לכך לעבד נמכר
א אמר שהיו נותנים
בנות. הארץ אמר
ך שאני מגרה בך את
ותשא אשת אדוניו
לט) (בב"ר): (י) לא
תענוג אף כי לעבד.
אין נאה שעבד ימשול
(יא) שכל אד' האריך
להאריך. אם עשה
א לו. ותפארתו.
על מדותיו: (יב) נהם
ף מלך. הקב"ה:
טורד. דלף גשמים
ית ומטריח וטורד
ת כך מדיני אשה רע':
ה תפיל תרדמה.
ביאה לידו שינה.
ליה. אבל המשל על
תלמודו סוף שאלין
כמה ממנו והוא
פש רמיה תרעב. סוף
וכן הרמאי בתלמודו לעשות תורתו חבילות סוף שהוא ישכח : דלף . כלומר דלף טורד ענינו מגרש בני אדם כן מדיני אשה כמו טרדין .
מצוה שומר נפשו בוזה דרכיו ימות . שאינו נותן לבו לשקלן : פ"א דלף טורד שלא ישקוט ואחר שדבר בכסיל ואשה רעה אמר כי בית והון
מלוה
ינחלו האבות לבניהם ואינם יכולים להנחיל להם האשה המשכלת החכמה כי
היא : (טו) עצלה . שם דבר ע"מ מותה כבשה כלומר העצלה היא תפיל תרדמה על העצל וכן הנפש החושבת לרמות אחרים היא תרעב ורמיה ע"מ
(טז) שומר מצוה . שלא יעזבה שומר נפשו מן המיתה . ובוזה דרכיו והראויים לו . ימות בידי שמי' טרם עתו כתיב יומת שב"ד ימיתוהו אם נודע שבזה דרך
המצות

משלי יט

מְמֶּנּוּ מְרַדֵּף אֲמָרִים לֹא־הֵמָּה׃ ב' לו ק'
ח קֹנֶה־לֵּב אֹהֵב נַפְשׁוֹ שֹׁמֵר תְּבוּנָה
לִמְצֹא־טוֹב׃ ט עֵד שְׁקָרִים לֹא יִנָּקֶה
וְיָפִיחַ כְּזָבִים יֹאבֵד׃ י לֹא־נָאוֶה
לִכְסִיל תַּעֲנוּג אַף כִּי־לְעֶבֶד מְשֹׁל ג' ומ"ל
בְּשָׂרִים׃ יא שֵׂכֶל אָדָם הֶאֱרִיךְ אַפּוֹ ב' בתרי לישנ'
וְתִפְאַרְתּוֹ עֲבֹר עַל־פָּשַׁע׃ יב נַהַם
כַּכְּפִיר זַעַף מֶלֶךְ וּכְטַל עַל־עֵשֶׂב ג' דגשים
רְצוֹנוֹ׃ יג הַוֺּת לְאָבִיו בֵּן כְּסִיל וְדֶלֶף ב' חס'
טֹרֵד מִדְיְנֵי אִשָּׁה׃ יד בַּיִת וָהוֹן ג' חס'
נַחֲלַת אָבוֹת וּמֵיְהוָה אִשָּׁה מַשְׂכָּלֶת׃ ד'. ד'. ג'
טו עַצְלָה תַּפִּיל תַּרְדֵּמָה וְנֶפֶשׁ רְמִיָּה
תִרְעָב׃ טז שֹׁמֵר מִצְוָה שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ

תרגום

אִיכָּא דְמָטַךְ בְּמִלּוֹי לָא שְׁרִיר׃
ח קָנֵי לִבָּא טָבָא רָחֵם נַפְשֵׁיהּ
נָטַר בְּיוּנָה מַשְׁכַּח טָבְתָא׃
ט סָהֲדָא דְשִׁקְרָא לָא נִזְדְּכָא
וּדְמַוְעֵי כַּדְבוּתָא נֵאבַד׃
י לָא יָאֵי לְסַכְלָא פִּנּוּקָא אַף
לָא לְעַבְדָּא דְנִשְׁתַּלַּט
בְּרַבְרְבָנִין׃ יא שָׂכְלֵיהּ דְּבַר
נָשָׁא נְגִידוּת אוּרְחֵיהּ
וְשִׁבְהוֹרֵיהּ דְנַעֲבַר עַל חוֹבָא׃
יב נָהֵם הֵיךְ אַרְיָא זַעֲפֵיהּ
דְמַלְכָּא וְהֵיךְ טַלָּא עַל עִסְבָּא
רְעוּתֵיהּ׃ יג בַּר סַכְלָא קַשְׁיֵהּ
הוּא לַאֲבוּי הֵיךְ קַרְסֵי וְהֵיךְ
דָלְפָא דְדָלֵף תִּגְרֵי דְאִתְּתָא׃
יד בֵּיתָא וּמָזְלָא וִירוּתְתָא הוּא
דַאֲבָהָן וּמִן אֱלָהָא מִתְמַסְרָא
אִתְּתָא לְגַבְרָא׃ טו עַטְלוּתָא יַהֲבָא שִׁנְתָא וְנַפְשָׁא רְמִיתָא תִכְפַּן׃ טז דְנָטַר פּוּקְדָנָא נָטַר

ככפיר ג' דגשים וסי' נהם ככפיר זעף מלך. נהם ככפיר אימת מלך. עזב ככפיר סכו. וא' כשחל לאפרים וככפיר לבית יהודה : הות ב' חס' וסימ' שקר מזין על לשון הות. הות לאביו בן כסיל : ומה' ד' וסימ' נמסר

תולדות אהרן לא נאוה. חולין קלג : בית והון. מ"ק יח זוכר ויומי : בוזה. נדה יו :

אבן עזרא

ומרדף פועל יוצא אל פועל האמיתי כדבר בו פעול כי הרש הוא המרדף והאמרים הם הרודפים והאחים או הרעים מורדפים כמו ואויביו ירדף חשך ורדפה את מאהביה והענין דבק למעלה עם ודל מרעהו יפרד כל אחי הרש והדל ישנאוהו. כל שכן רעיו שרחק ממנו אחר התחברותם אליו בעבור מתנותיו והרש מצוה לרדוף אחריהם שלוחי אמריו אולי יתקרבו אליו רעיו ולא המה שומעים: (ח) קונה. על. ב' דבקים. הדעת יקרא לב אוהב נפשו להחיותה. עד עת כלא. ושומר תבונה אחר שקנה אותה בעבור למצא הטוב שמרה שהש"י ימציאהו טובתו בעולם הזה ובבא אבל עד שקר שלא קנה הדעת לא יהי נקי מן השבר: (י) לא נאוה. ונחמד להיות לכסיל תענוג וזה כנגד שומר תבונה שימצא טוב ויתכן שהכסיל הוא עד שקר. תענוג טעמו להתענג בעולם. אף כי לעבד משול בשרים ונכבדים לא נאה: (יא) עבור על פשע. שיעבור עליו כדי שיתרחק ממנו וזה דרך משל כי הרוצה להתנקם עומד על הפשע ונושא עון כאלו עבר עליו ועזבו. האריך פועל עבר יוצא לפעול האמתי וטעמו השכל הוא יאריך אפו של אדם. ותפארתו שיפארוהו אחרים בעברו על פשע : (יב) זעף מלך. על המכעיסים אותו. וכטל על עשב שירטיבהו כן רצונו של מלך למי שירצה בו : (יג) הוות. הקורות תהיינה נקראות הוות כלומר הבן הכסיל יסבב הוות לאביו :

רלבג

אמרים לא המה ר"ל שיעלילוהו שאמר או עשה כנגדם מה שאינו כן: קונה לב. מי
לו הוא אוהב נפשו כי בזה הגיע אל הצלחת הנפש והוא שומר בלבו התבונ' למצא הטוב
ליתי והוא דעת קדושי': עד שקרי'. מי שיעיד שקרים בעניני החכמה אשר הצטרכו
ל בעדות לא ינקה' כי הוא סבה להכשיל האנשים השומעים עדותו בדברים העיוניים ומי
עניים העיוניים ובפרט בשרשים ובהתחלות הנה הוא יאבד כי זה סבה להרחיקו משלימותו
: לא נאוה. הנה לא יתכן שיגיע לכסיל תענוג כי בסב' סכלותו ראוי שיגיע לו צער
כ"ש שלא יאות לעב' שיהיה מושל בשרים וכאילו אמר זה להעיר שאין ראוי שישי' האד'
נפשו שהוא ראוי שיהיה עבד ומשרת לשאר' חלקי' הנפשיות המגיעות האדם אל השלימו'
מה שיבלבל הפעולו' האנושיו' וישיב פעולותיו בהמיות ולא אנושיו': שכל האדם יסבב
אפו ולא יכעס בקלות על הדברי' המכעיסי' כשיפגעו אות' ותפאר' האדם הוא שיהיה
ולא יחזיק במחלוקת כי בזה ישים האהב' בינו ובין זולתו: נהם ככפיר. הנה כעס המלך
' כי לו כח לעשות מה שיגזור מהכעס מהרע לאשר יכעס עליו ולזה ידמ' כעס המלך
שישאג לטרף ורצוי המלך ידמה לטל על עשב שיגדל אותו ויזונהו ולזאת הסבה ראוי
המכעס יותר מזולתו כי כעסו יותר קשה והוא יותר מזיק: הוות לאביו בן כסיל. הבן
אביו הוות ושברי' מרוב כעסו ויגונו על רוע ענינו ולעני' האדם כשתהיה אשתו מעוררת
לו. מדני' כמו שיצטער בדלף הטורף שידלוף בבי' בהתמדה כי זה סבה שתצר לו העמיד' בבית וכן באשת
מדני' בשו' כמו שיאמ' אחר זה: בית והון. הנה אפשר שירש האדם מאבותיו בית שייטב לבו בו
והון ועוש' ואמנם שתהיה לו אשה משכלת הנה זה ממה שלא יתכן להיות כי אם מה' כי אין זה תלוי
בבחירה מכל וכל אבל צריך שילוה לו עזר אלהי: עצלה תפיל תרדמה. מדרך העצלה שתפיל תרדמ'
וזה מבואר מן החוש כי העצלה תרדי' הכחו' ותשימ' נואים ובכמו זה תמצ' שהנפש הבוטחת שתשיג
די טרפה ברמיה ותתעצל מפני זה מהשתמשו' במלאכו' לבקשת הטרף תרעב כי לא ימצא לה בזה
האופן מזונה או ירצה בזה כמו שהעצלה תפיל תרדמה ותמנע מהנפש המרגשת פעולת' תחת השבו
לתת תענוג ומרגוע לכחותי' כן נפש איש רמיה תרעב ותמנע ממנ' פעולת' בהשגת' המושכלות תחת
חשבו כי בזה האופן ישיג בקלות די טרפה ויהיה יותר פנוי להשלי' נפשו והיה זה כן כי מדרך הרמיה
שתמנע האדם מהשגתה השלימות: שומר מצוה. הנה מי שהוא שומר מצו' הש"י בתורתו שתמי' הו'
שומר נפשו כי היא מיישר' האיש לתיקון הגוף ולתיקון הנפש ואולם מי שהוא בוזה דרכם יתעלה ימות
מפני פתיות מדותיו וחסרון שכלו אשר הם סבה אל שימות האדם בלא עתו עם שיגיע לו הש"י מהעונש
על עברו על מצותיו כמו שנתבאר בעדות מדברי הנביאים: מלוה ה'. הנה מי שהוא חונן דל כאילו
מלוה לש"י מה שיתן לעני כי על הש"י להשביע לכל חי רצון ולזה ישלם לו הש"י גמולו ויברכהו בגלל
הדבר הזה ולכן נתן הש"י לעשיר הברכה בכל משלח ידו למען ישמחו העניי' בטובו כמו שנזכר בתור':
יסר

מצודת דוד

מחלים פני הנדיב להשיג נדבת לבו וכל הרעים יתחברו לאיש הנותן מתן :
. אף אחיו שהם עצמו ובשרו שנאוהו כ"ש שכל אחד מרעהו רחק ממנו על
כולם: מרדף. אף כי ירדף אמרים להשתעשע עמהם בדברים בעלמא לא
יהמו לו לעצמו הועיל ואין שומע להם: (ח) קונה לב. לפי שהדעת הוא בלב אמר קונה לב ור"ל קונה הדעת הוא אוהב נפשו והשומר תבונה בלבו לבל
ימצא טובה למצוא טוב: (ט) לא ינקה. אף אם לא הוזם לא ינקה מדין של מעלה: יאבד. סופו לאבדון כי יבא לידי עדות שקר: (י) לא נאוה וגו'. כי בהיותו
ובו יחזיק בכסילות: אף כי. כ"ש שלא נאה שהעבד ימשול בשרים כי עוד יכריח כולם אחר רוע תכונתו אשר קנה בעבדותו: (יא) שכל. השכל שבאדם היא
כי היא תייסרו שלא לבא לריב מהר: ותפארתו. התפארת הנאמר בו היא שיאמרו עליו שהוא עובר ומוחל למי שפשע נגדו: (יב) נהם וגו'. כעס המלך
דומה לנהמת כפיר אריות ורצון המלך היא טובה כטל היורד על העשב כי ביד המלך להשפיל או לרומם: (יג) הות. בן כסיל יסבב הוות לאביו: ודלף. כמו טפות
דלף לתוך הבית אשר יוריד את בני הבית ללכת ממנו כן מריבות האשה יוריד את בעלה להתרחק ממנה: (יד) נחלת. ינחל האדם מאבותיו: ומה' וגו'.
תלוי ביד אבותיו: (טו) עצלה. העצלות תפיל על בעלים שינה עמוקה כדרך היושב בטל: ונפש רמיה. שמתאוה להיות נזון מן המרמה ולא ממעשה ידיו
סופה תרעב כי לא בכל עת יוכל לרמות: (טז) בוזה דרכיו. המבזה את דרכיו הראויים

מצודת ציון

סמלך (ירמיה מח): יחלו. יבקשו כמו ויחל משה (שמות לב): (י) נאוה. נאה ויפה: (יב) נהם. כן נקרא שאגת הארי וכן ארי נוהם (לקמן כ"ח): זעף. כעס: (יג) הות. שברון לב: ודלף. ענין טפטוף

אבן עזרא

המצות בגלוי: (יז) מלוה. מי שיחון הדלים הש' ילוהו כי העושר בידי אדם הוא פקדון והלואה וגמולו שיחון אותו השם כשחנן הדלים: (יח) כי יש תקוה. שתקוה שיאריך ימים ביסרך אותו. ואל המיתו שימית אחרי'. אל תשא נפשך לפרנס אותה מגזלתו כענין ואליו הוא נושא את נפשו להתפרנס ממנה. פ"א ואל המיתו שאחרים ימיתוהו אז אל תשא נפשך ביסרך אותו. פ"א ואל המיתו לאחרים אם לא תיסרנו תמיתנו ויצא ממנו גדל חמה. פ"א אל תשא נפשך ממנו שתחשוך ממנו מוסר. אבל הבן שהוא גדל חמה מצד חמתו הגדולה עזבהו ויהיה מקבל ענשו כמו נשא עונש ואל תתעסק בהצלתו כי אם תצילהו פעם אחת צריך אתה עוד שתוסיף להצילו פעמי' רבו': (כ) שמע עצה. לשני הדרכים שהודעתיך למען תדע חכמה בשמעך מוסר ואל תלך אחרי מחשבתם כי רבות מחשבות בלב איש ואינן קיימות זולת עצת ה': (כב) תאות אדם. תהיה לעשות חסדו כלומר יתאוה תמיד לעשו' חסד למי שראוי לו או תאות מן נאוה קדש. וטוב רש מאיש כזב שאמר לעשות חסד והוא מכזב הרש טוב ממנו כמו איש מתהלל במתת שקר: (כג) יראת ה' לחיים. בעבור חיים ירא אותו. ושבע ילין בל יפקד רע. הירא בל יפקד ולא יזכור היגון שכבר קרהו כלומר לא תזכרנה צרותיו בהיותו שבע מטוב האל: (כד) בצלחת. כמו צלוחית חדשה והענין כאילו ידו טמונה בצלחת. לא ישיבנה כי לא ימצא מאומה שיאכל על כן צריך אדם לבקש מחיתו ולא להתעצל: (כה) לץ. יערים. ילמד ערמה: (כו) משדד. פועל וכן

תרגום

נַפְשֵׁיהּ וּדְמַשִּׁיט אוֹרְחָתֵיהּ יְמוּת׃ יז מַן דְּבָעֵי דְּנָזֵיף לֶאֱלָהָא מִתְרַחֵם עַל מִסְכְּנָא וּפוּרְעָנוּתָא טָבְתָא מְשַׁלֵּם לֵיהּ׃ יח רְדֵי בְּרָךְ מְטוּל דְּאִית סְכוּיָא וּלְמִיתוּתֵיהּ לָא תָרִים נַפְשָׁךְ׃ יט גַּבְרָא חֶמְתָּנָא מְקַבֵּל תָּבָא וּכְמָה דְּמִתְעֲלֵי עַל טוּגְנֵיהּ מוֹסִיף׃ כ שְׁמַע עֵצְתָא וְקַבֵּל מַרְדוּתָא מְטוּל דְּתִתְחַכַּם בְּסוֹפָךְ׃ כא סַגִּיעָן מַחְשַׁבְתָּא בְּלִבֵּיהּ דְּגַבְרָא וְעֵצְתָא דֶּאֱלָהָא הִיא תְקוּם׃ כב רַגְנְתֵיהּ דְּבַר נָשָׁא חַסְדֵּיהּ וְטָב מִסְכְּנָא מִן גַּבְרָא כַּדָּבָא׃ כג דַּחַלְתֵּיהּ דֶּאֱלָהָא לְחַיֵּי וּמַן דְּשָׂבֵיעַ מִנֵּיהּ נְבוּת וְלָא נִפְקוֹד בִּישְׁתָא׃ כד עַטְלָא דְּמַטְשֵׁי יְדֵיהּ בְּשַׁחְתֵיהּ אַף לָא לְפוּמֵיהּ מְקָרֵב לֵיהּ׃ כה לְמַמְקְנָא תִּמְחֵי וְשַׁבְרָא מִתְעָרֵם וְאַכֵּים לְסוּכְלְתָנָא דְּנִתְבַּיַּין יְדִיעְתָא׃ כו דְּבָזֵי לַאֲבוּי וּמַעֲרִיק לְאִמֵּיהּ בְּרָא הוּא מְבַהֲתָנָא וּמ…

משלי יט

בּוֹזֵה דְרָכָיו יָמוּת׃ (ימות ק')
יז מַלְוֵה יְהוָה חוֹנֵן דָּל וּגְמֻלוֹ יְשַׁלֶּם־לוֹ׃ (ו' חס' בליש')
יח יַסֵּר בִּנְךָ כִּי־יֵשׁ תִּקְוָה וְאֶל־הֲמִיתוֹ אַל־תִּשָּׂא נַפְשֶׁךָ׃
יט גְּרָל־חֵמָה נֹשֵׂא עֹנֶשׁ כִּי אִם־תַּצִּיל וְעוֹד תּוֹסִף׃ (גדל ק') (ל"ד. ג' חס')
כ שְׁמַע עֵצָה וְקַבֵּל מוּסָר לְמַעַן תֶּחְכַּם בְּאַחֲרִיתֶךָ׃
כא רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב־אִישׁ וַעֲצַת יְהוָה הִיא תָקוּם׃ (ל')
כב תַּאֲוַת אָדָם חַסְדּוֹ וְטוֹב רָשׁ מֵאִישׁ כָּזָב׃ (י"ו)
כג יִרְאַת יְהוָה לְחַיִּים וְשָׂבֵעַ יָלִין בַּל־יִפָּקֶד רָע׃ (ב' וימת אברהם)
כד טָמַן עָצֵל יָדוֹ בַּצַּלָּחַת גַּם־אֶל־פִּיהוּ לֹא יְשִׁיבֶנָּה׃ (ב' כי יגיע) (כ"ב)
כה לֵץ תַּכֶּה וּפֶתִי יַעְרִם וְהוֹכִיחַ לְנָבוֹן יָבִין דָּעַת׃ (ג' חס')
כו מְשַׁדֶּד־אָב יַבְרִיחַ אֵם בֵּן מֵבִישׁ וּמַחְפִּיר׃ (ל')

רשי

(יז) מלו' ה' חונן דל וגמולו ישלם לו. כשיחלה ויטה למות צדקתו מליצה … מדת הדין לומר העני היתה נפשו מפרכסת. לצאת ברעב וזה פרנסה … לגופה אף אני אחזיר לו נפשו: (יח) יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל ת… אל תכשו מכת מות: (יט) גדל חמה נשא ענש וגו'. אם תעביר … ותציל את שונאך אם ר… באה לו עוד תוסיף ימי… (כב) תאות אדם חסו… שהבריות מתאוים לאו… חסדו: וטוב רש מא… והם איש כזב הוא ומב… עושה טוב איש רש… (כג) ושבע ילין. הירא… שלא יפקד בשום רעה: … עצל ידו בצלחת… שהשיעבירה מן האור… רקנית מחמם ידו בת… לו בשלו בסירות ובדודי… (דברי הימים ב לה) ומ… יצחק הלוי שמעתי בצל… תרגום ויבקע ולא ב… והגליד על שם שהקי… מבקעין וצולחים הידי… שמעתי בצלחת קר… שקורין פאנדאדור"י ב… טומנה בחיקו (סא"א) … תכה ופתי יערים. … פרעה ומלחמת עמלו… יתרו ונתגייר: (כו) … יבריח אם. מבריח… מביש ומחפיר. דרכיו… שרה את בן הגר המצו… לעבודת גלולים וגילוי…

מסורה

בסיפ' ריש סימן י"ו: בוזה חד מן ו' זוגין חד כתיב ה' וחד כתיב י' וקמצין וסימ' ראה ויכשילהו עליו לשונם. ראי והקרוב אליו כרי… מקול פרש ורמה קשת. רמי בני אפרים נשקי רמי קשת. מכה אבן חליינו הוא נשא. מכי לכן תן את בניהם לרעב הגירם. מרוה והי… את כל מדוה מצרים אשר יגרת דכי תבא. מדוי והסיר ה' ממך כל חלי: בוזה שומר מצוה שומר נפשו. בוזי לכם הכהנים בוזי ש… מגרש עריהם לא ימכר. ושרי הרי בגלבוע אל טל ואל מטר: יערם ג' חס' וסימ' כי ערום יערם הוא דזיפים. ושמר תבחת יערם. לץ… יערם: ומחפיר ל' והוא חד מן שטה חדא ומח ברישי' וסימ' נמסר במסרה רבתא במערכת אות המ"ם בס"ד:

תולדות אהרן מלוה ה'. ברכות יח ברכות י עקידה ש' פט: רבות. סנהדרין כו: יראת ה'. עקרים מג פל"ד: ושבע ילין. ברכות יד נס:

רלבג

יסר בנך. בקטנותו כי בזה יש תקוה להגיעו אל השלימות ואף על פי שינעק ויצמח בהכותך אותו לא תשא נפשך אל המייתו וצעקתו להתפעל ולחמול עליו מפני זה ולהמנע מליסרו כי טוב לו שיקבל המוסר עם ההמי' והצעק' משימנעו' שמח עם העדר קבול המוסר: גדל חמה. מי שהוא גדול חמה לא ימלט שלא ישא עונש על זאת המד' הפחות' כי בזה יעורר מדיני' עם האנשי' ואם יקרה שבעת מה תצילהו החמה מהקם עליו כי יירא ממנו בראותו חוזק חמתו הנה עוד תוסיף זאת התכונה להתנהג ככה עם אחרים עד שיהיה בהם מי שיקום עליו ויפילהו ברע כי הוא יבקש רע בזאת התכונה הפחותה: שמע עצה וקבל מוסר. שמע עצה בדבר דבר כדי שתתיישר להתנהג במנהגי' המשובחים ותדרך בהם שתרצה להשיגו בדרכי' הראויי' וקבל מוסר מהגדולי' ממך ומהתור' כי זה יהיה סבה שתחכ' באחריתך או ירצה בזה שמע עצתי וקבל מוסר כי זה יישירך לקנו' חכמ' באחריתך כי לקיחת המוסר צריך שיקדם בקנין החכמ' כמו שקדם. ראוי שתדע כי לא יועיל לאדם טוב ההתבוננות בדברי' שלא יפול ברע אם חטא לש"י בצד מן הצדדי' באופן שיהיה ראוי לעונש או שלא יגיע מה שגזר הש"י מהטוב לשכנגדו וזה כי רבות מחשבו' בלב איש והש"י יסבב לפעמים שיפול האדם במחשבה מאלה שמחשבו' אשר תובילהו אל מה שגזר הש"י עליו לטוב או לרע מצד ההשגחה או מצד העונש ולזה ראוי לאדם שישתדל להתקרב אל הש"י כפי מה שאפש' כי לא תועיל לו בזולת זה שום תחבול' להמלט ממה שגזר הש"י עליו אבל ימצא שכל מה שחשב להתרחק מהדבר ההוא ימציא הסבות המקרבות אותו אליו וזה מפורסם מאד מהרבה מספורי הנבואה: תאות אדם חסדו. הנה תאות האדם היא בטבע מה שהוא חרפה לו כי יצר לב האד' רע מנעוריו ויהיו תאוותיו מפני זה אל תאות החומר אשר בו נשתתף לבהמ… יותר טוב הרש שלא ישיג דבר מהתאוות מאיש כזב שישבע תמיד באלו ההנאות שהם … ירצה בזה תאות האדם היא שישיג חסד הש"י בדברי' ויותר טוב להשיג זה מי שהוא … והוא מי שיש לו הסכלות שהוא העדר מאיש כזב שיש לו הדעות הכוזבות וזה כי הרש … אם נצמוד החכמה ואיש הכזב צריך שירפא תחלה ממום דעותיו הכוזבות המרחיקות א… מה שאפשר מהש"י ובזה מהקושי העצום ר"ל להעתיקו מן הדעות האלו ואחר זה יצטרך לל… לפי הסרפים האמתיים: יראת ה'. הנה יראת ה' תישר האדם אל החיים הנצחיים והנה ב… ילין שבע כי לא ירעב ולא יכסוף התאוות הגופיות כי לא יזכר אצלו דבר רע שיהרהר … הש"י תמנעהו מלכסוף הדברים המגונים האלו: טמן עצל. הנה העצל כאילו טמן ידו בצל… קטנ' שיקשה להוציאה משם וכן ימצא הענין בו כי לעצלותו תמצאנה ידיו כאילו הם אסורו… שום מלאכה ואף על פי שיחסר לו מזון ויצטרך לו מפני זה לטרוח במלאכה מה שישיג … הנה עם כל זה לא ישליט בידו לעשו' בה מלאכה יחיה בה וזהו אמרו גם אל פיהו לא ישיבנה … הנה אם תכה לץ להקנותו מוסר הנה האיש הפותה הרואה זה יתחכם בזה ויקח בעצמו ע… מהדבר אשר הוכה עליו האיש הלץ ויקח מוס' בהכאת זולתו אך לנבון אם תוכית לו … יבין דעת כי לבו פונה אל השלימות: משדד אב. הנה הבן שהוא מביש ומחפיר הוריו … ורדיפתו אל התאוות הוא סבה שישודדו שודדים אביו כדי שיחלק מהשלל עמהם או או… ויכו…

מצודת ציון

שפטוף כמו דלפה עיני (איוב יו): טורד. ענין גרושין כמו ולך טרדין (דניאל ד): (כג) ילין. ענין התמד' כמו צדק ילין בה (ישעיה א): יפקד. ענין זכרון והשגחה: (כד) בצלחת. שם כלי בשול כמו ובדודים ובצלחות (דברי הימים ב לה): (כה) יערם. מלשון ערמה: (כו) משדד. מלשון שדידה וגזלה: ומחפיר. ענין בושה

מצודת דוד

הראוים אליו ימות בלא עתו: (יז) מלוה וגו'. החונן את הדל בתת לו … כמלוה את ה' והנה יפרע לו דמי ההלואה ויוסיף עוד לשלם לו גמול ההלואה: (יח) כי יש תקוה. ר"ל אל תסיר ידך מלייסרו אף אם תראה … תועלת כי יש תקוה אולי ברבות המוסר יועיל: ואל המיתו וגו'. אבל … נפשך להמיתו על רוע מעשיו: (יט) גדל חמה. מי שהוא גדל חמה ישא עונש על חמתו כי בודאי יעשה רע על מי אשר יכעס כי אם תציל אותו מידו הנה עוד תו… כי כן דרך גדלי החמה ואם תעמוד מנגד יעשה מעשהו ומעותד הוא אל העונש: (כ) למען תחכם באחריתך. אם לא חכמת בראשית ימיך: (כא) רבות. לפעמ… האדם מחשבות רבות שונות זו מזו ואין אחד בהם מתקיים אך הדבר אשר יעץ ה' היא תקום ועם לא היתה מן המחשבות שחשב הוא: (כב) תאות. מה … יתאוו אל בן אדם הוא בעבור החסד שהכניס להם אבל העשיר המכניס חסד וכוזב הנה הרש טוב ממנו כי על כי לא מצאה ידו אין דרכו להכניס ואין מב… לידי כליון עינים: (כג) לחיים. היא סיבה לחיים ויתמיד בשביעה ולא יזכר אל הרע ר"ל לא תבוא עליו רעה: (כד) טמן עצל. הנה העצל יתעצל במלאכה וכל כ… באכילה וידיו טמונים בצלחת לקחת התבשיל המתדבק בו והנה סופו שגם אל פיהו לא ישיב ידיו כי לא ימצא מה לאכול ולהשיב אל פיו: (כה) לץ תכה. כאשר… המתלוצץ על החכמה עם כי לא תועיל לו הנה הפתי המחוסר הבינה יתחכם בעבור זה אבל לנבון אף דברי החכמה יועילו לו ויבין דעת יותר ממה שבידו: (כו) משדד… הבן שהוא מביש ומחפיר פני אביו גורם שאביו מגרש לאמו על אשר הדריכתו בדרך הזה ובע"כ יבוזו נכסיו לתת לה כתובתה והרי הבן הזה הוא …

רשי

ח׳ אמו וירע הדבר מאד בעיני אברהם (בראשית כא): (כז) חדל בני ו׳. מקרא קצר הוא וזהו פירושו חדל בני לשגות מאמרי דעת בשביל יסר. חדל לשגות כמו מלשגות וכן וחדל לעשות הפסח (במדבר ט) וכן לספור (בראשית מא): (כח) עד בליעל ילין משפט. יעיד לאד׳ מליצת ורין ומית׳. ופי רשעי׳ ... האון יבלעהו: ... נו ללצים. הקב״ה זימן ... ם של ברעת לזה הלך ... בלשון הרע: (ב) נהם ... ימת מלך מתעברו. ... (ג) כבוד לאיש שבת ... נות ממריבה וכל אויל ... ת מריב תגל׳ קלונו: ... עצל לא יחרש. מפני ... ב העצל ואינו עושה ... ואינו עוסק בתורה: ... עמוקים עצה בלב איש. ... ב חכם סתומה: ואיש ... לנה. ותלמיד נבון בא ... ה ממעיו: (ו) רב אדם ... ם חסדו. הרבה יש בני ... עתים אל אוהביהם ... ם אותם חסד וקוראים ... דוחקם: ואיש אמונים ... המבטיח ועושה: איש ... מבטיח לו לעשות חסד: מלך

אבן עזרא

וכן יבריח פירוש בן מביש מאוה לשדד אביו. והוא מסבב שתברח אמו. מביש נותן בושה לאביו: (כז) חדל בני. לשגות מאמרי דעת. ושמע מוסר. פ״א זה הפסוק דבק ראשו עם סופו. וכן הוא חדל בני מאמרי דעת אם תאבה לשמוע מוסר ואחרי כן לשגות: (כח) ילין. ידבר שעדותו הוא משפט ונדק מן המליץ או ידבר ליכנות על המשפט יבלע כמו כבלע את הקדש: (כט) נכונו ללצים שפטים. אחת השם כלומר השם ישפטם בעבור שילינו המשפט ונכונו מהלומות שהכסילים הלומים ע״י אדם כענין ושבט לגו כסילים: (א) לץ היין. חסר איש היין לץ הוא הומה פירוש צועק שיתנו לו שכר. לא יחכם לא ילמד חכמה בהתעסקו ביין: (ב) נהם ככפיר. מתעברו. מתעבר עמו. נפשו הוא החוטא בעבור שאינו חולק כבוד למלכות: (ג) כבוד. שהמלך יכבד לאיש המתעבר אם ישב וישקוט ממריבה על כן בקמץ הלמ״ד כי הוא ידוע והו׳ המתעבר עמו. יתגלה יתערב במריבה: (ד) מחורף. המ״ם תחת בי״ת כלומר בעת החורף. ושאל שישאל מן הקוצרים ולא יתנו לו מאומה בעבור עצלותו: (ה) מים עמוקים. חסר כ״ף כלו׳ כמים עמוקים שהם קרים וזכים ורגל לא תרפשם כן החכמה והעצה שהיא בלב איש זכה וברורה. ואיש אחר ידע התבונות ידלה העצה מלבו כלומר ילמדה מנו: (ו) רב אדם. כלומר הרוב בבני אדם כל אחד יקרא חסדו כלומר יתפאר שיעשה חסד ולא יקראהו מי ימצא פ״א

משלי יט–כ

כז חֲדַל־בְּנִי לִשְׁמֹעַ מוּסָר לִשְׁגוֹת מֵאִמְרֵי־דָעַת׃ כח עֵד בְּלִיַּעַל יָלִיץ מִשְׁפָּט וּפִי רְשָׁעִים יְבַלַּע־אָוֶן׃ כט נָכוֹנוּ לַלֵּצִים שְׁפָטִים וּמַהֲלֻמוֹת לְגֵו כְּסִילִים׃

כ א לֵץ הַיַּיִן הֹמֶה שֵׁכָר וְכָל־שֹׁגֶה בּוֹ לֹא יֶחְכָּם׃ ב נַהַם כַּכְּפִיר אֵימַת מֶלֶךְ מִתְעַבְּרוֹ חוֹטֵא נַפְשׁוֹ׃ ג כָּבוֹד לָאִישׁ שֶׁבֶת מֵרִיב וְכָל־אֱוִיל יִתְגַּלָּע׃ ד מֵחֹרֶף עָצֵל לֹא־יַחֲרֹשׁ יִשְׁאַל בַּקָּצִיר וָאָיִן׃ ה מַיִם עֲמֻקִּים עֵצָה בְלֶב־אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלֶנָּה׃ ו רָב־אָדָם יִקְרָא אִישׁ חַסְדּוֹ וְאִישׁ אֱמוּנִים מִי יִמְצָא׃

(מסורה בגליון: ל׳ · ב׳ ושעך · ל׳ · ב׳ יחכם׳ קירות · ג׳ דגשי׳ · ל״ב · ושאל ק׳ ב׳ מבקשים מים · ל״ג ד)

תרגום

כז פרש ברי ושמע מרדותא ולא תשגא מן מאמרי דפומי: כח סהדא רגלאה ממיק בדיניה ופומהון דרשיעי מפיק עאתא: כט מתקנין לממקני דיני ומחתא לגשמיהון דסכלי: א ממקנא הוא חמרא ורויתא שכרא וכל דשגי ביה לא נתחכם: ב נהם היך אריא אימתא דמלכא ומן דמחמית ליה חטי על נפשיה: ג יקרא הוא לגברא דיתב דלא דינא וכל דשטי מצטדי: ד מתחסד עטלא לא שתיק ושאל בחצדא ולית: ה מיא עמיקי עצתא בלבא דגברא וגברא דמתבין נדלינה: ו סוגעא דבני נשא מתקרין גברי מרחמני וגברא מהימנא

סמ׳ שדים נכונו. נבונו מים: ככפיר ג׳ דגשים לעיל סימן י״ט: ושאל וקרי׳ ושאל והוא מן דכתי׳ יו״ד בריש תיבו׳ וקרי׳ וי״ו וחד מנהון פלוגתא דרב נחמן וסימ׳ במסרה רבת׳ במערכת אהרן לץ היין. גיטין סח: מים עמוקים: פסחים נג עקידה ש׳ יז כל ז׳ פסוקים: רב אדם. (שבת ג קדושין ס):

רלבג

ע מהאב ולזאת הסבה בעינה יבריח יהאם ולזה ראוי לאב ולאם שייסרוהו בקטנותו שלא זה ההפסד ואחר שהזהיר הבן לשמוע מוסר שב להזהיר שלא יכלה ימיו בזאת הפילוסופיא די לו בה שתיישירהו אל לקיחת המוסר אשר הוא הנעה לקנין החכמה: חדל בני. ואמר שמוע חכמת המוסר תמיד באופן שתשגה בה יותר מאמרי דעת כי אין ראוי לאד׳ שיאבד ותיה כמו שביארנו בפרשת בראשית אבל ראוי שתשגה תמיד באהבת אמרי דעת אחר מוסר דבר ראוי ומספיק להיות הנעה לקנין החכמה: עד בליעל. הנה העד הבליעל שיעיד וולת כפיו מחשבתו הרעה לתכלית שיהיה המשפט מפי השופט כמו שחשב וזה צריך לו לפי הרעה ע״י זולתו ואמנם פי רשעים יבלע ויכסה האון אשר במחשבתם כדי שלא יודע רצונם זה סבה אל שיוכלו להשיג מחשבתם ולא יהיו נשמרים האנשים מהם או ירצה בזה בעד בליעל נספורי המישרים להשגת הענינים העיוניים וברשעים בעלי הדעות הכוזבות בפנות תוריות ויהיה הרצון בו עד בליעל ילין משפט במה שיגיד ואם לא ירגיש כי ממנו יעמיד בר המשפט ויהיה זה העד סבה להטעותו ובכלל הנה בקשת המשפט סבה אל שידבר אלו יקרה שיטעה בעדות לסבות מה כמו שביארנו בחמישי מספר מלחמו׳ ה׳ והנה לפעמי׳ תמצא דברים בעדות לחזק הדעת שנראה לו נודק בחקירותיו כמו שתמצא זה לגליינוס במה שחלק במה שהנית שהלב לבדו הוא החי ולזה הוא המבואר שהמשפט שנראה לו נודק הוא סבה העדו׳. אך האון והשקר אשר לרשעי׳ בהתחלות הוא סבה אל שיהיו דבריהם נפתחי׳ מה שאחר ההתחלות: נכונו ללצים שפטים. כי מפני הלעיגם על האנשים ימצאו בהם שישפטו ם גדולים ולגוף הכסילים נכונו שברים כי לסכלותם יעשו ענינים מגונים כנגד האנשים ואפשר כי נלצים בעד הבליעל שילין ספורים כוזבים יביאו לטעות החכמים בדבר משפטי העיון ולזה ונו להם שפטים כי הם עושים רעה גדולה אם לא ירגיש בזה ולזה צריך לאדם שיזהר בדבר אלו שלא יגיד רק האמת ויתבונן שיהיה ענין ספורו נקי מהדברים המטעים והמשל כי לפעמים צונן יראה הכוכב רחוק מכוכב אחר יותר מהמרחק האמתי אשר ביניהם ומי שיקח העדות יטעה החוקרי׳ בזאת המלאכה הסומכי׳ על מבטיו והנה קרא הכסילים בעלי הרעות

הנפסדות כי יש עמם הסכלות שהוא קנין וכמו שסכלותם בהתחלות ישבר וישחית מהם במה שאחריה׳ כן ראוי שישבר גופם לפי שרוב נטותם אחר הדברים הגופיים היה סבה אל שיטעו בעיון מפני שלא הפליגו החקירה בו לרוב התעסקם בעניני הגוף: נהם ככפיר אימת מלך. הנה אימת המלך המושל באדם והוא השכל האנושי שהוא ראוי שימשול בשאר כחות הנפש וכן סודר מהם יתברך ביום הבראם ראוי שתהיה כל כך חזקה כאילו ינהם לטרוף ככפיר כי באמת מי שיסו׳ מעבודתו ידרך אל ההפסד וההשחת ומי שהוא מתחבר עמו ואינו רוצה לשמוע הוא חוטא נפשו ומפסידה ויהי׳ סופו לאין והנה המתעבר עמו הוא בעל התאוה כי הכח המתעורר ההוא יריב עם הכח המתעורר השכלי ויובילהו זה אל הכליון וההפסד: כבוד לאיש. שיבבות מריב וזה יהיה בירא את השם כי אין לו תאוה לרע ולזה תטיינה כל מחשבותיו טובות אך כל אויל יתבלבל ויתערב בריב ויהיה זה סבה להפילו ברע ויהיה זה כן באויל כי הוא יתשוב שיהיה ההערב בריב הוא הטוב למיעוט חקירתו בדברים: מחורף עצל לא יחרוש. אמר להעיר על העצל מלבקש השלימיות כי בסופו יהיה משולל מהשגתם כי העצל איננו חורש אדמתו ועובד אותה כראוי בחורף וזה הוא סבה אל שלא יעשה פרי אשר זרע בה וכן העצל לא ישתדל בתחלת ענין לתכן גופו בלקיחת המוסר ולזה לא יכול להשיג החכמה ולא השתדל בה ג״כ וזה יהיה סבה אל שלא יתן פריו השכל ששם בו הש״י: מים עמוקים עצה בלב איש. הנה העצה אשר בלב איש בכח לא ישיגוה בקלות אבל אחר החקירה הרבה כי היא במדרגת המים העמוקים מאד אשר יקשה להגיע אל מה שהוא בתחתיהם ואולם איש תבונה ידלה העצה מלבו בטוב חקירתו והפלגתו בה: רב אדם. הנה הרבה מבני אדם תמצא שיכריז כל אחד מהם חסדו בשיספר אני עשיתי חסד כך וכך לפלוני ויחשבו מפני זה בהם שהם אנשי חסד כי גם איש אמונים אשר יעשה הראוי בדברים נבד בזולת חסד יקשה המצאו והיה זה כן כי לא יתכן שיקרא האדם איש חסד בעבור חסד אחד שעשה אם לא ינהג כך בכל הדברים וכן לא יתכן שיקרא האדם איש אמונים אם לא בשיתמיד בזאת התכונה לעשו׳ האמת והיושר תמיד ואפשר שירצה בזה רב אדם יקרא בעת הצורך האיש שהו׳ גמל חסדו שישיב לו גמולו והנה יקשה למצוא באלו שקבלו החסד איש אמונים שיתעורר להשיב גמול לאשר גמל אותו החסד אך יתנכר אליו כאילו לא קבל טובה ממנו ולזה אין ראוי לאדם שישי׳ בשר זרועו אך יבטח בש״י ואפשר שתהיה הוי״ו במלת חסדו נוספ׳ ויהיה הרצון בזה

מצודת דוד

אביו דמי הכתובה ומבריח את אמו ממנו: (כז) חדל בני וגו׳. לפעמים ... ית לשגות מאמרי דעת ברא ות כוזבות ויפתח אמריו במוסר השכל למען ... ו עד כי ישוב להדיח מאמרי דעת ואמר חדל בני לשמוע המוסר של הבא ... שגות מאמרי דעת ולא תאמר את הטוב נקבל ואת הרע לא נקבל כי תהיה ... תויו: (כח) ילין משפט. במשפט יתקן אמריו במיטב המליצה למען יקובלו על הלב ויאמינו לו: יבלע און. דברי האון יאמר בבליעה לבל ירגישו שעלם הכוונה על דבר ... לא כי יחשבו שלפי תומו ידבר: (כט) שפטים. משפטי יסורים: ומהלומות. מכות המשברות נכונו לגוף הכסילים: כ (א) לץ היין. שותה היין הוא לץ ושותה השכר ... עק בשכרותו וכל השוגה בו ר״ל כל מי שישגה בו בדעתו לחשוב הואיל והיין מפקח הרבה א״כ בשתייתו הנה באמת לא יתחכם כי אף אם מעומו יפה רובו קשה: ... כנהמת הכפיר כן מאוים פחד המלך על מי אשר יכעס עליו והמכעיסו מחסר נפשו כי יסתכן בעצמו ועובר על ירא את ה׳ בני ומלך: (ג) כבוד. הנטלה ... נה הוא כבוד לאיש וכל אויל יתגלה בעת המריבה כי כאשר ירבה אמרים יגולה אולתו לכל: (ד) מחורף. מסיבת צנת החורף לא יחרוש העצל את שדהו ... קציר שואל תבואה ואיננה כי לא נמחה שדהו הואיל ולא חרשה: (ה) מים עמוקים. דרך החכם להסתיר עצתו בעומק הלב ויקשה לזולתו להשיגה הרי היא ... עמוקים שאי אפשר לשאוב המים התחתונים אבל איש תבונה ידלנה כי מתחלה ישאוב העליוני׳ ויוכל לשאוב אח״ז את התחתוני׳ ור״ל מתחלה יחקור הדברים המסתעפי׳ ... יבין את העצה הטמונה בלב: (ו) רב אדם. רוב בני אדם יכריז כל איש החסד שעושה עם הבריות ויתפאר בזה אבל מי ימצא בהם איש אמונים כי רבים יקראו אשרי

מצודת ציון

בושה: (כז) לשגות. מל׳ שגגה ומשגה: (כח) יליץ. מל׳ מליצה: (א) הומה. ענין צעקה: שוגה. מל׳ שגגה: (ב) נהם. כן נקרא שאגת האריה: אימת. מל׳ אימה ופחד: מתעברו. מל׳ עברה וכעס: חוטא. ענין חסרון כמו קולע באבן אל השערה ולא יחטיא (שופטים כ׳): (ג) יתגלע. כמו יתגלה בה״א: (ה) ידלנה. ענין שאיבה כמו דלִם דלה לנו (שמות ב): (ח) מזרה. ענין פריסה ושטיחה כמו כי

ז מִתְהַלֵּךְ בְּתֻמּוֹ צַדִּיק אַשְׁרֵי בָנָיו
אַחֲרָיו׃ ח מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא־ ב' מ"ל בסיפ'
דִין מְזָרֶה בְעֵינָיו כָּל־רָע׃ ט מִי־יֹאמַר
זִכִּיתִי לִבִּי טָהַרְתִּי מֵחַטָּאתִי׃ י אֶבֶן ל' וחד וטהרתי
וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה תּוֹעֲבַת יְהוָה
גַּם־שְׁנֵיהֶם׃ יא גַּם בְּמַעֲלָלָיו יִתְנַכֶּר־ ל'
נָעַר אִם־זַךְ וְאִם־יָשָׁר פָּעֳלוֹ׃ יב אֹזֶן
שֹׁמַעַת וְעַיִן רֹאָה יְהוָה עָשָׂה גַם־ ס' . ל'
שְׁנֵיהֶם׃ יג אַל־תֶּאֱהַב שֵׁנָה פֶּן־ ב'
תִּוָּרֵשׁ פְּקַח עֵינֶיךָ שְׂבַע־לָחֶם׃
יד רַע רַע יֹאמַר הַקּוֹנֶה וְאֹזֵל לוֹ ד' מ"ל
אָז יִתְהַלָּל׃ טו יֵשׁ זָהָב וְרָב־פְּנִינִים ג'
וּכְלִי יְקָר שִׂפְתֵי־דָעַת׃ טז לְקַח־ י"ח כלים'
בִּגְדוֹ כִּי־עָרַב זָר וּבְעַד נָכְרִים ב' נבריה ק'
חַבְלֵהוּ׃ יז עָרֵב לָאִישׁ לֶחֶם שָׁקֶר ל"כ

מַנּוּ מַשְׁכְּבֵהּ׃ ז דִּמְהַלֵּךְ בְּתַמִּימוּתֵיהּ צַדִּיקָא הוּא וְטוּבֵיהוֹן לִבְנוֹהִי בָּתְרוֹהִי׃ ח מַלְכָּא דְּיָתֵב עַל כּוּרְסְיָא דְדִינָא מְפַזַּר מִן קֳדָמוֹהִי כֻּלְּהוֹן בִּישָׁתָא׃ ט מַן דְּיֵימַר זַכֵּי הוּא לִבִּי וְאַדְכְּיֵית מֵחוֹבְתִי׃ י מַתְקְלָא וּמַתְקְלָא כֵּילְתָא וְכֵילְתָא מְרַחֲקִי אִנּוּן קֳדָם אֱלָהָא אַף תַּרְוֵיהוֹן׃ יא אוּף בְּעוּבָדוֹהִי מִתְיְדַע טַלְיָא אִין דְּכֵי וְאִין תְּרִיצִן עוֹבָדוֹהִי׃ יב אֻדְנָא דְּשָׁמְעָא וְעַיְנָא דְּחָזְיָא אֱלָהָא אַבְרֵי תַּרְוֵיהוֹן׃ יג לָא תְּרַחֵם שִׁנְתָּא דִּלְמָא תִּתְמַסְכֵּן פְּתַח עֵינָךְ וּשְׂבַע לַחְמָא׃ יד חַבְרָא לְחַבְרֵיהּ נֵאמַר דְּקָנֵית וְהֵידֵין נִשְׁתַּבַּח וְנֵימַר׃ טו דְּאִית דַּהֲבָא וְסוּגְעָא דְּכֵיפֵי טָבְתָא וּמָנֵי דִּיקָרָא שִׂפְוָתָא דִּידִיעְתָא׃ טז נְסֵיב לְבוּשֵׁיהּ מְטוּל דַּעֲרִיב לְחִלְוֹנֵי וְלָא אַפֵּי נוּכְרִיתָא מַשְׁכְּנֵיהּ׃ יז עָרִיב לְגַבְרָא

אבן עזרא

פ"א שיאמר אמת על נפשו : (ז) מתהלך בתומו . הוא יקרא צדיק . אשרי בניו אחריו כי בגלל צדקו יהיו מכובדים עד שיאשרום אחרים הנה ירש אדם מטובת אביו : (ח) ומלך שישב על כסאו . לעשות דין הוא יזרה כל מי שהוא רע בעיניו כי אז יעמוד על כסאו : (ט) מי . זה שיאמר זכיתי לבי מעון נעורי טהרתי מחטא ילדותי והטעם אין אדם שילך תמיד בתומו ולא יחטא : (יא) גם. יתנכר . הפך ההכרה וכן ויתנכר אליהם והענין שהתנכר מן הנערות בעבור מעלליו . אם זך מחטא ואם ישר פעלו כי הנער הכסיל נודע ונכר באולתו וזה מתנכר במעשיו הטובים כאילו מתכסה בהם ולא יכירו רואיו מעשיו אם נער עשה כאשר הם זכים וישרים : (יב) אזן . אל . רע . ג' דגשים כלומר מאזן לשמוע מוסר והעין לראות התוכחת עשה השם על כן אל תאהב שנה שלא נברא העין לישן כי אם שעה ידועה ואחרי כן לראות ולבחור בדרכי המוסר . פקח עיניך מן השינה כי אז תשבע לחם וראה הקונה שיאמר על הממכר רע רע ויבזהו כדי שיוכל לקנות בזול וכאשר הולך בעצמו עם הממכר אז יתהלל ויתפאר בעצמו ויאמר שהוא יודע לקנות דבר נחמד ובאמת כן הוא שיש זהב ופנינים רבים למי שיש לו שפתי דעת שידע בעסקי סחורה : (טז) לקח . חבלהו . לשון נווי : (יז) ערב . לחם שקר . שהעיד

תולדות אהרן אזן שומעת . עקידה שם עקרים מג פ"ב : רע רע . בתרא פד : לקח . מציעא קטו בת:א קע"ג :

רשי

(ח) מלך יושב על כסא דין [...]
לפרשו כנגד הקב"ה [...]
כנגד שופטי אמת [...]
שומעת ועין רואה וגו' [...]
מעשה ידיו הם והוא [...]
שומעת מוסר ועין [...]
המולד : (יג) אל תא[הב] [...]
תורש . כי תעשה רש [...]
רע יאמר הקונה . הנה [...]
ע"י הדחק ויסורי [...]
אוי לי על רעה [...]
הזאת וכשהולך לו מלח[...]
יתהלל על הצער שנצטר[ך]
לו . והולך לו : (יז) ער[ב] [...]
לחם שקר . ניאוף [...]
ואי[...]

אות היו"ד בס"ד [...]
בסיפ' וסימ' והוא יושב [...]
מלך יושב על כסא ד[ין] [...]
ל' מי יאמר זכיתי . [...]
מלין משמשין תי בסוף [...]
דכו' וסימ' נמס' במ[...]
במערכת אות התי"ו בכ[...]
ו' ה' פתחי' וא' קמץ [...]
בסיפרא סוף סימן ט"ו [...]
ויגרא : הקונה ד' מ"ל [...]
והיה כעם ככהן כעבד [...]
העת הגיע היום . פו[...]
רע רע יאמר הקונה : ג' [...]
כתי' וקרי' נכריה והוא [...]
מלין דכתי' מ"ם בסופ[...]
קרי' וסי' נכרים לקח [...]
זר קדמא . שלשים [...]
מהשלשים . ויהמם [...]
ויפיצם דשמואל . שני[...]
כל מצות ה' אלהיהם . [...]

רלבג

בזה כי כבר יקרא הקור' רב אדם איש חסד ר"ל שיקרא לאחד מהם איש חסד אבל תדע שאין הענין כן כי יקש' למצוא איש חסד כי גם איש אמונים יקשה למצוא: מתהלך בתומו . הצדיק שהוא מהלך בתמימו' וביוש' במדותיו ובדעותיו והו' איש אמונים על דרך האמת לא די שיהיה נשמר מהרעות כי גם בניו יהיו מושגחי' מהש"י בסבתו עם שמתכונתו גם כן שיישי' בניו לעבודת השם ית' ותדבק בהם גם כן ההשגח' מאדם: מלך. הנה המלך והוא השכל כשיושב על כסא דין לשפוט בדברים העיוניים לפי מה שראוי ויקח משאר הכחות העזרות הראוי להגיעו אל האמת בדרושיו הנה הוא מזרה ומפזר בעיונו כל רע במדות ובדעות כי יזהר מהדברים המטעים והעבירו כחותיו יסיר התאוות הרעות והמגונות והנה זה בלי ממה שילטרך לאיש אמונים כשיהיה איש אמונים ע"ד האמת . ועתה יבאר שכבר יקשה המצאו כמו שזכר תחלה ואמר מי הוא שיוכל להתפאר שהו' איש אמונים ע"ד האמת מי יאמר זכיתי לבי ואמר מי הוא שיוכל להתפאר שיאמר זכיתי לבי בדעות ונמלטתי מהשקר בהם היה זה ממה שיקשה מאד לרוב הדברים המטעים ומונעי' מהשלמ' החקירה בהרבה מהדרושים ומי יאמר טהרתי מחטאתי בענינים הגופיים והמדיניים ולא שתנהגתי בהם כי אם ביושר ובאמת: אבן ואבן. הנה המשקל הקטן מהראוי או הגדול מהראוי והמדה הקטנה מהראוי או הגדולה מהראוי הנה שני אלו הדברים מתועבי' לש"י במדות ובדעות וזה כי הנבחר והראוי במדות הוא השווי והיושר מזולת שיהיה לאחד מהקצוות כמו שנתבאר בפילוסופיא המדינית והנבחר בדעות שלא לקצר מהאמת הראוי בדבר דבר ושלא להפליג עליו יותר מהראוי כאילו תאמר שמה שיסבול אותו מופת מוחלט לא יקצר בו ויסמך על מופת ראיה או על הקדמות מפורסמו' ומה שלא יסבול מופת מוחלט לא יבקשהו וכן לא יחקו' במה שאין דרך אל השגתו ולא יקצר לחקור במה שיוכל להשגתו ובהיות הענין כן מי הוא זה ואי זהו שיוכל להתפאר באיש אמונים: גם במעלליו . הנה אע"פ שימצאו בחוש פעולות האדם טובות וישרות הנה אפשר לו שיתנכר בהם ותהיינה פעולותיו בנגלה טובות ולבו ברע והנ' קרא האיש הזה נער לא מלך ר"ל שהשכל בו הוא מערת

לא מלך : אזן שומעת ועין רואה . הש"י עשה גם שניהם כלים להשגת האמת בדעות ובמדו[ת] [...] החושים הם יותר נכבדים שבחושים לקחת מהם ההקדמות הראשונות עם ההשגות במוחשים [...] כלי' אל שיקנה האדם אליו החכמה שהשיגוה אשר התגשים כי באזן ישמע דבריהם וילמד [...] יראה דבריהם בספריהם ולזה היו אלו החושים מהגדולים שבכלים אל שישלם לאדם להיות [...] במדות ובדעות והם עם זה כלים לחטא וזה מבואר מענינים : אל תאהב שינה . אל תתעלל [...] כמנהג העצלים כי זה יהיה סבה שתאבד הונך ותורש ואם תפקח עיניך בזריזות תשבע לח[ם] [...] בדעות ואולם בעצלה לא די שלא השגת שלימות אבל גם ההתחלות אשר אצלך מהחום תאבד [...] יהיה לך מהם תועלת : רע רע יאמר הקונה . הנה אין הענין בקנין החכמה כמו בשא' [...] שאר הקנינים מפני שיהיה מחירם כסף יקרה בקנין הקנין ההוא לרע בהיותו לו ובשלא יהי[ה] [...] לטוב והנה הפך זה ימצא בקנין החכמה שי לא יתאבנו אדם לטוב כי אם אחר שהשיגהו יש [...] כי יש בשאר הקנינים קנינים חמודים כמו זהב ורב פנינים אך אין בהם כלי יקר כמו [...] שאר הקנינים יחשבו מאד יתרון ערכם ואין הענין כן בשפתי דעת כי הם טובי' על כל [...] המישרים תכלית הישר' למצוא דברי חפץ כי בזה האופן יקובלו לאדם דעות זולתו ותספר [...] בזה כי המשיג קצת המושכלות שהם הגעה לו אז יהלל על כל הקנינים המושכל אשר [...] קודם זה וידמה שהשלול הזה הוא מה שיאמר יש זהב ורב פנינים אך כלי יקר הוא שפתי [...] יביאו לקנין דבר נחמד מזהב ומפז רב : לקח בגדו . הנה מי שערב זר והוא הנמשך אל [...] לתאוות הגופיות הפשיטהו מכל קנינו להפרע ממנו והנה השכל הוא הערב בעד האיש הזה [...] והיא הנפש המתאוה כמו שקדם ברא"ש זה השפר קח משכונו להפרע כי השכל הוא המקבל [...] שלא השיגהו תענוג מאלו הפעולות המגונות כמו שקדם : ערב לאיש לחם שקר. בתחלת [...] תאמר שאם יעטה ויחשוב שאין שם גמול ועונש אך אחר זה יספק לו המזון הערב ההוא [...] תוע[...]

מצודת ציון

כי חנם מזורה הרשת (לעיל א) : (ט) זכיתי. מל' זך ונקי : (י) איפה . שם מדה בת ג' סאים : (יא) במעלליו . במעשיו כמו אשר עולל לי (איכה א) : יתנכר . מלשון נכר וזר : (יג) תורש . מל' רש ועני : פקח . פתח כמו עיניו פקח (איוב כז) : (יד) ואוזל . ענין הליכה כמו אזלו מים מני ים (שם יד) : (טו) פנינים. הם המרגליות : (טז) חבלהו. ענין משכון כמו אם חבל תחבל (שמות כב) : (יז) ערב. ענין מתיקות כמו וערבה לה' מנחת (מלאכי ג) : חצץ . אבנים דקים כמו ויגרס בחצץ שני (איכה ג) :
ולפותה

מצודת דוד

(ז) אשרי בניו . אשרי לבניו אחרי מותו כי יחסו בצל זכותו : (ח) מלך יושב ה' על כסא דין אז מפזר ושמות בעיניו כל רעות בני האדם אף [...] בסתר : (ט) מי יאמר . ר"ל הואיל והכל גלוי לפניו מי יוכל להכחיש ולומר זכה ובהירה מבלי סיג עון ואני כבר טהרתי עצמי מחטאתי כי עשיתי תש[ובה] [...] (י) אבן ואבן. הטוש שני אבני משקל גדולה וקטנה מראה את הגדולה וש[...] הנה תועבת ה' גם שניהם כי גם הגדולה עשויה רק לרמות ולא לשקול בה : (יא) גם במעלליו וגו' . ר"ל גם הנער בשנים אף בעת יעשה מעלליו מדעת עצמו [...] אנשים מלומדה מ"מ יוכל הוא להתנכר ולהביא ספק בלבות בני אדם אם פעלו זך וישר כי כקטן כגדול עלולים הם לרמות ולהתנכר במעשיו לבל יכירו בו האמת [...] שומעת . ר"ל גוף אוזן ותוש השמע אשר היא שומעת וכן גוף העין ותוש הראיה אשר הוא רואה הלא ה' ברא גם שניהם הגופים והחושים וכל פעל ה' למענהו [...] (יג) פן תורש . כי בעת השינה תבטל מן המלאכה : פקח . פתח עיניך למעט בסגירת עינים בשינה ואז תשבע לחם וגם' למשל על עסק התורה : (יד) רע רע . [...] חפץ לבזותו בפני המוכר ויכפול אמריו לומר שהוא רע למען ימכרנו בזול וכאשר יקנהו והולך לו אז יתהלל לפאר א"ע לומר שיודע לקנות חפצים בזול וגם' למשל [...] חכמת התורה מתוך צער ודוחק אשר יתרעם אז על קושי הדוחק אולם לאחר [...]ם לאחר זה יתהלל בעצמו על הצער שסבל כי לפום צערא אגרא : (טו) יש זהב . הנה יש במו[...] ורבה פנינים א"כ הואיל ויש הרבה מהם אין בהם חשיבות כ"כ אבל שפתי דעת הם ככלי יקר ר"ל ככלים העשוים מאבני יקר שהחשיבות רב בהם מאד על [...] תכניתם והמה דברים שאינם מצויים : (טז) לקח בגדו . לקח למשכון את בגד הערב ולא תאשם בזה כי מעצמו נעשה ערב בעבור הזר והכניע עצמו בזה : ובע[ד] [...] כפל הדבר לומר בין ערב בעבור איש בין בעבור אשה עניה הוערב : (יז) ערב . מתוק לפי האיש מאכל גזול אבל אחרית הדבר אשר יספק בפיו לחצץ המ[...] בפיו

רשי

א פיהו חצץ. אבנים דקות וכן ויגרס בחצץ (איכה ג): (יח) מחשבו' [...]ן ובתחבולו' עשה המלחמה. אם באת להלחם כנגד השטן בא בתחבולו' [...]ספלה ותענית: (יט) גולה סוד הולך רכיל ולפותה שפתיו. המדב' חלקו' [...] ולהסיתך: (כ) מקלל אביו ואמו ידעך נרו באשון חשך. בהנשיף ובהשחיר [...]לומר בבא הרעה:

[...]ה מבוהלת בראשונה. [...]מהר וליטול תחלה כגון [...]ני ראובן שמהרו לטול [...]בר הירדן ודברו בבהלה [...]ירות נאן נבנ' למקנינו [...] לטפנו (במדבר לב) [...]העיקר טפ' שהקדימו [...]פס. ואחריתה לא [...]שגלו כמה שנים קודם [...]עי' כמו שמפורש בסדר [...]דרש רבי תנחומ' בשנת [...]חז ויער ה' את רוח [...] וגו' ושאר שבטים גלו [...]לחזקיהו היא התשיעית [...]אלה: (כה) מוקש אדם [...]. כשאדם נכשל ונוקש [...]וקלקל את קדושתו כמו [...] (עובדיה א): ואחר [...]קר. צריך אדם לחזור [...]גו' לנדור ולהביא ולבקש [...]: (כו) מזרה רשעים. [...]חילו: מלך חכם. [...] וישב עליהם אופן. [...]ם הסיב עליה' ויגהגהו [...] (שמות יד) כנגד והככד [...]את

אבן עזרא

שהעיד שקרים בעבורו: (יח) מחשבות. תכון. כל אחת בעצה שיועץ עם חברו או יכון מה שחשב לעשות: (יט) ולפותה. שיפתוהו אחרים. לא תתערב שיגלה סודך והוא הרכיל: (כ) נרו. רמז לנשמתו ידעך כנגד מות יומת. באישון חשך כפול כלומר שימות בחשיכה או החשך משל לצרות: (כא) מבוהלת בראשונה. מגזלה. ואחריתה שהיא גזולה לא תבורך והטעם לא ירדו עליה גשמי ברכה וכתוב מבוחלת בחי"ת להודיע כי נחלה גזלה היא נמאסת ונגעלת לשם מן בחלה בם: (כב) אל. ה"א אשלמה מחובר במקף ברי"ש רע וכן הפי' לא תאמר לשלם רע למרעים לך. קוה לשם שיש לו כח לשל' לו גמול ויושע לך מידם: (כד) מה'. מוקש. שנים דבקים. מצעדי שיצעד ללכת. ואדם איננו מבין עת לכתו עד כי השם יוליכהו ויושיבהו אשר מאתי מצעדי גבר. והוא יתן מוקש בלכתו לאשר ילע ויאכל קדש ואחר שינקש ידור נדרים להביא לבקר אויל ינצל מנהמוק' וילע מן בלעיך יעלעו דם כמו יבלע: (כו) מזרה. להפיק אותם וכבר הסיב עליהם אופן עגלה לדוש אותם כלו' ידכאם ואחרי כן יסירם

משלי כ

וְאַחַר יִמָּלֵא־פִיהוּ חָצָץ׃ יח מַחֲשָׁבוֹת בְּעֵצָה תִכּוֹן וּבְתַחְבֻּלוֹת עֲשֵׂה מִלְחָמָה׃ יט גּוֹלֶה־סּוֹד הוֹלֵךְ רָכִיל וּלְפֹתֶה שְׂפָתָיו לֹא תִתְעָרָב׃ כ מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ יִדְעַךְ נֵרוֹ בֶּאֱשׁוּן חֹשֶׁךְ׃ כא נַחֲלָה מְבֹהֶלֶת בָּרִאשֹׁנָה וְאַחֲרִיתָהּ לֹא תְבֹרָךְ׃ כב אַל־תֹּאמַר אֲשַׁלְּמָה־רָע קַוֵּה לַיהוָה וְיֹשַׁע לָךְ׃ כג תּוֹעֲבַת יְהוָה אֶבֶן וָאָבֶן וּמֹאזְנֵי מִרְמָה לֹא־טוֹב׃ כד מֵיְהוָה מִצְעֲדֵי־גָבֶר וְאָדָם מַה־יָּבִין דַּרְכּוֹ׃ כה מוֹקֵשׁ אָדָם יָלַע קֹדֶשׁ וְאַחַר נְדָרִים לְבַקֵּר׃ כו מְזָרֶה רְשָׁעִים מֶלֶךְ חָכָם וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם

(מסורה בשוליים: ח'. כ"נ — ס' ב' מ"ל — ל'. ב' — יתיר יו"ד מבהלת ק' — ח' מ"ל.ג' והס' — ל' — ל' וחס' — וד' בליש' — ב' — ט' — ל' — ב' לי לבקר — כ"א)

תרגום

בְּלַחְמָא רַגְלָא וּבָתַר הָיְדֵין נִתְמְלֵא פּוּמֵיהּ חֲצָצָא׃ יח מַחְשַׁבְתָּא בְּעֵצְתָא תִתַּקַן וּבְמַדְבְּרָנוּתָא מִתְעֲבִיד קְרָבָא׃ יט דְּגָלֵי רָזָא אָכַל קוּרְצָא וּלְמַן דְּמְשַׁרְגַג בְּשִׂפְוָתֵיהּ לָא תִתְחַלַט׃ כ דְּלָיִט לַאֲבוּי וּלְאִמֵּיהּ נִדְעַךְ שְׁרָגֵיהּ אֵיךְ אֲתוּנָא דַחֲשׁוֹכָא׃ כא יְרוּתְתָא דְמִסְרַהֲבָא בְּקַדְמֵיתָא וּבְסוֹפָא לָא תִתְבְּרֵיךְ׃ כב לָא תֵימַר אֲשַׁלֵּם בִּישְׁתָּא סַבָּא לֵאלָהָךְ וְיִפְרְקִנָךְ׃ כג מְרַחֲקִין אַנּוּן קֳדָם אֱלָהָא מַתְקְלָא וּמַתְקְלָא וּמִשְׁחֲתָא דְרַמְיוּתָא לָא שַׁפִּיר קֳדָמוֹי׃ כד מִן קֳדָם יְיָ הִלְכָתֵיהּ דְּגַבְרָא וּבַר נָשָׁא לָא מִתְבַּיַּן אָרְחָתֵיהּ׃ כה פַּחָא הוּא לְגַבְרָא דְנִדַר לְקוּדְשָׁא וּבָתַר הָכֵי חָדְיָא לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ׃ כו מְבַדַּר לְרַשִׁיעֵי מַלְכָּא חַכִּימָא וּמְהַפֵּךְ עֲלֵיהוֹן

דינור נגד ונפיק דדניאל: מבחלת נחלה מבהלת מבחלת כתיב וקרי מבהלת והוא הד מן ד' מלין כתיב ח' וקרי' ה' וסימ' עמיהוד ואבשלום ברח ויל[ד]. רהיטנו קורות בתינו

[...]חלת נחלה מבחלת בראשונה. ולחתם שבעים נחתך: ואדם ט' וסימ' ואדם אין לעבוד את האדמה. אוקיר אנוש מפז. ואדם עליה בראתי. ואדם ביקר בל ילין. ואדם על עפר ישוב. ואדם מה יבין דרכו. ואדם יפיק תבונה. ואדם לא זכר את האיש המסכן. ומצא חן ושכל טוב:

[...] אהרן אל תאמר. זוכל מקן: מה יבין. חולין ז: מוקש. סנהדרין (נדרים לו): ואחר נדרים. נדרים כא:

רלבג

[...]ין וישבר עם זה שניו אשר יאכל באמצעיתם: מחשבו' בעצה תכון. הנה המחשבות המקבילות [...] בעבורם הוא נכון בענינם הנה בעצה שלימה שתתישב לו בזה תכין לו המחשבה הצודקת וזה [...]ן כל אלו המחשבו' ויברור הצודק מהבלתי צודק בחקיר' שלימ' ובייטוב רב ואם יקרה שם שתי [...]קבילות הלחם בתחבולות על המחשב' המרחיק' האד' משלמותו ובזה תמלט מהמבוכה בשאל' [...]דולי' אשר יביאו המחשבו' המקבילו' הנופלו' בהם להתבלב' בענינם או ירצ' בו' על דבר המחשבות [...]אדם לחטא עשה מלחמ' עמה' בעצה אשר תבין ובתחבולו' בדרך שתכניע אותם המח[שבו]' הרעו' [...]. לא תתערב עם מי שהוא גולה סוד והולך רכיל כי זה סבה לרעות גדולות בדברים [...]ולא עם מי שאומר דברי פתות והסתה בשפתיו להדיחך מעל הדרך הטובה ואפשר [...]ה מי שהוא גולה סוד בענין המבוכה שיש במחשבות מקבילות אשר בהתחלות שיצטרך [...]הם בעצה שתדון ובתחבולות הוא. במדרגת מי שהוא הולך רכיל שמשחית העולם ברכילותו [...]יא מבוכה בלב האנשים שדעתם קצרה לצאת ממנה ויביא מפני זה עליהם הפסד רב [...]ם ולזה השמר לך מהתערב עם מי שמרחיב שפתיו לדבר באלו הדברים כי באלו החקירות [...]נה עד שאין ראוי שיתיר האדם לחקור בהם עם זולתו ולא עם עצמו כ"א בעת שיתחזקו [...]צות באמתיות התוריות והעיוניות כי אז ימלט מזאת הסכנה: מקלל אביו ואמו מי שהוא מקלל [...] יכבה נרו וישאר בשחרות החשך והיה זה כן לפי שזה מונע ממנו קבולו המוסר מהם וזה סבה [...]נו כל צלמות עם שזה ממה שירגילהו לבלתי הכר הטוב למי שגמלהו טוב והיה סבת היותו [...]אופן מה ויעתק מה מזה אל שיכפור בש"י אשר בראו ושפעו לו ממנו כל הטובות עם [...]: שיפסידסדר המדינה כי לא יתחזק האדם להטיב לזולתו אם לא מפני תקותו שיכיר לו [...]אשר גמלה: נחלה מבהלת. הנה הנחלת הנחלה היא נבהלת בראשונה כי היא באה לאדם [...]ולת עמל לזה תמצא כי אחריתה לא תבורך כי מפני שלא עמל בה היורש לא תיקר בעיניו [...]ל מאד לגמרה ובזה האופן ישחית נחלתו בקלות וזה דבר מפורסם מאד מענין הירושה [...]הנה העיר ;זה כי הקניינים מהחכמה אשר יעמול האדם יותר בהשגתם הם יותר יקרים מהמושכלות אשר יגיעו בקלות והצלחה המגעת מהם היא יותר עצומה ואשר ירצו להשיג ההשגות בזולת עמל וחקירה ושקידה הנה אחריתה לא תבורך כי זה יהיה סבה אל שיתקבשו בהשגותיהם ולא יקנו מהם הצלחה כי אם הפכה: אל תאמר אשלמה רע. לאשר גמלני רע כי אין זה מדרך איש אמונים כי הוא לא יחפוץ בעשיית הרע אך תקוה אל ה' והוא יושיעך מכף אויביך ולא תשאל ממנו שיעשה להם רע אך שיושיעך כי זה הוא הדרוש שיאות לך בזולת הגעת רע לאחר: תועבת ה'. הנה תועבת ה' אבן ואבן ר"ל אם יהיו במדותיך משקלים מתחלפים לנהג עם קצת האנשים בתכונה אחת ועם קצתם בתכונה אחרת אך ראוי שתנהג עם כלם בתכונה אחת והיא בקשת הטוב והיושר והשלימות ולזה אין ראוי שתהיה תשוקתך להרע לקצתם ולהטיב לקצתם אך תהיה מגמת פניך להטיב לכלם ובזה תלך בדרכי הש"י ולזאת הסבה ג"כ לא טוב בעיני הש"י לשקול במאזני מרמה שישימו המשקלים שישקלו בהם מתחלפים: מה' מצעדי גבר. הנה מצעדי גבר בדרכו שילך בהם הם מה' כי צריך שילוה לו עזר אלהי בכל פסיעה ופסיעה. ואדם מה יבין דרכו מעצמו אם לא ילוה לו העזר האלהי הנה לא לאדם דרכו וזה מבואר בדברים המדיניים כי פעמים רבות יתחדשו מונעים בדרכו או עוזרים לא קוה להם ויותר מבואר זה בדברים העיוניים כי אף על פי בקצת ההתחלות ילקחו מהמוחשים הנה לא ישלם לקיחתם והגעה לדרוש והדרכים והסדרים המישרים לו אם במה שישפע להם מהשם י"ת כמו שביארנו בבאורינו לספר הנפש וביר השירים ובמאמר הראשון מספר מ"י: מוקש. האדם וחטאו מבלע ומשחית הקדש השופע לו מאת הש"י כי הוא שופע לכל מוכן לקבלו והוא הסבה לבקר ולעיין ולתפש אחר נדרים מה היתה הסבה המונעת שלא הגיעו אל התכלית המכוון בהם וזה כי לולא מוקשו שסבב להטיא כוונותיו יכונו מחשבותיו ונדריו ישלם: מזרה רשעים. הנה המלך החכם ויראו ממנו הרשעים ויתפזרו אנה ואנה והאופן המרכבה אשר סבבוהו ללכת להשחית זולתם השיבו עליהם עד שברשתם אשר טמנו ילכדם ובשוחתם יפולו ואפשר שיהיה הרצון במלך חכם מי שהוא מושל באדם והוא השכל ובחכמתו יזרה ויפזר הרשעים והם בעלי הדעות הנפסדות ויסבב שיהיו נזורים אחור מהדעות ההם ולא ישלימו דרכם אשר הם פונים

מצודת דוד

[...] ואינם משביעים ר"ל עוד ירזה משמן בשרו: (יח) מחשבות בעצה. מחשבות [...] בעצת יועצים תכון ותתקיים ואם תלחם במי עשה מלחמה בהתחכמות רב כי [...]גם שכנגדך הרבה מחשבות בעצה ולזה מהצורך להתחכם ביותר: (יט) גולה [...]'. לא תתערב להתחבר עם מי שטבעו לגלות הסוד ולא יוכל לעמוד על עצמו [...]ר דבר. מה ולא עם מי שהולך רכיל בכוונה מיוחדת ולא עם מי שלדברי שפתיו המה פתיות אשר בעבור הסכלות יגלה הסוד לאומו: (כ) ידעך נרו. יכובה נשמתו [...]ת החושך ר"ל בבוא יום הגמול עת תאיר נשמת הצדיק ולפי שדימה את הנשמה לנר דימה את הגמול לעת צורך הארת הנר: (כא) נחלה מבוהלת. נחלה הבאה [...]בראשית בבהלה ובמהירות ופתאום עם כי ישמחו בעליה הנה אחריתה לא תבורך כי שלמה בה עינה ביאה ואין בה סימן ברכה: (כב) אשלמה רע. למי שפשע נגדי [...]סיף עוד מי לפשוע בי: קוה. אך קוה אל ה' והוא יושיע לך מיד הבאים לפשוע בך: (כג) אבן ואבן. אבן משקל גדולה וקטנה מראה את הגדולה ושוקל בקטנה: [...]. מאזנים העשוים לרמות בהם לשקול בפחות לא טוב בעיני ה' וכפל הדבר במ"ש: (כד) מה'. מדרכי כף רגלי האדם הוא מה' אבל האדם עצמו מה יבין [...]ר"ל לא ידע כלל ימו ונחנו מה (שמות יז): (כה) מוקש אדם. מכשול מוקש עבירה משחית קדושת האדם ותקנתו לבקר אחר נדרים ולזבוח לה' לבקש על נפשו: [...]זורה. מלך חכם דרכו לפזר את הרשעים לבל יהיו בחבורה אחת להמתיק עצת רשע ומשיב להם גמול מדה במדה כאופן המתגלגל ושב למקומו כן ישוב הגמול אל המעשה

מצודת ציון

(יט) ולפותה. מל' פתי ושוטה: תתערב. מל' תערובות: (כ) ידעך. ענין כיתר וקפילה כמו דועכו כאש קוצים (תהלים קי"ח) והיא כבוי הנר כי השלהבת נדחה ונקפץ מן הפתילה: באישון. ענין שחרות וחושך וכן באישון לילה (לעיל ז): (כד) מצעדי. מדרך הרגל כמו ויהי כי צעדו (שמואל ב' ו): (כה) ילע. ענין השחתה ובלבול כמו על כן דברי לעו (איוב ו): לבקר. ענין דרישה וחפוש כמו לא יבקר (ויקרא יג)

יסירם מפניו: (כז) נר ה' נשמת אדם. דרך משל כי הנשמה אצולה מאורו וכית מנוחתה מראש ומשם תאיר לרוח ולנפש בשכלה ויאורו באורה על כן יקרא ה הוא מחפש בו חדרי בטן והוא רמז ללב שהוא חדר המחשבות.. פ"א נר ה' ירמוז לאור שכלו כלומר נר אלהים חופש נשמת אדם וחופש כל חדרי ב כאשר יחפש לב המלך וידע מה שיחשוב לב רשעים אז ישלח חסדו ואמתו לנצור המלך מרעה ויסעוד השם כסאו בעבור החסד שיעשה המלך: (כט) תפארת ה שנים דבקים. חבורות שיחובר בם האדם. פצע שיצא מהם הדם. תמרוק מענין תמרוקיה מרקו הרמחים מורק ושוטף והוא ע"מ תגמול כלומר כאשר ה בחורים הוא כחם ושיבת הזקנים בחכמה היא. כדרם שיהדרום אחרים כן חבורות פצע הדר להיות תמרוק באיש רע שיסיר רעותיו וכן מכות שתגענה עד חדרי בטנם הם תמרוקי הרשע: (א) פלגי. חסר כ"ף. על כל אשר יחפוץ השם יטה לב המלך: (ב) כל. עשה. שנים דבקים. פי' כל דרך איש ישר בעיניו רואה השם והוא תוכן לבות לעשות רצונו על כן ידענו ועיניו רמז לשכלו ומעשה צדק והמשפט הוא נבחר לשם מזבח: (ד) רום. ע"מ סוג כלומר רום שירים עיניו בגאוה הסך ושח עינים. ורחב לב שירחיבהו לסבול הצרות וירא מהשם. נר חסר יו"ד וטעמו שיניר ויחרוש הרשע לעשו' חטאת ענין שלשת': (ה) מחשבו'. אדם חרוץ. אך למותר שיש לו יתרון בהתעסקו בסחורה ואך למעט מעשה הרשעים הנזכרים. וכל אץ כענין אץ ברגלים שירוץ לרעה בעבור שיבואהו מחסור הוא אץ וממהר ואך למעט מותר החרוץ

כז נֵר יְהוָה נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן׃ כח חֶסֶד וֶאֱמֶת יִצְּרוּ־מֶלֶךְ וְסָעַד בַּחֶסֶד כִּסְאוֹ׃ כט תִּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה׃ ל חַבֻּרוֹת פֶּצַע תַּמְרִיק בְּרָע וּמַכּוֹת חַדְרֵי־בָטֶן׃

כא א פַּלְגֵי־מַיִם לֶב־מֶלֶךְ בְּיַד־יְהוָה עַל־כָּל־אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַטֶּנּוּ׃ ב כָּל־דֶּרֶךְ אִישׁ יָשָׁר בְּעֵינָיו וְתֹכֵן לִבּוֹת יְהוָה׃ ג עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לַיהוָה מִזָּבַח׃ ד רוּם־עֵינַיִם וּרְחַב־לֵב נִר רְשָׁעִים חַטָּאת׃ ה מַחְשְׁבוֹת חָרוּץ אַךְ־לְמוֹתָר וְכָל־אָץ אַךְ־לְמַחְסוֹר׃ ו פֹּעַל אֹצָרוֹת

(י"א פסו' ריש' וסופי' · נו"ן · ג' · תמרוק ק' · ד' חד כתי' ו' ג' דסמי' · ג' חס' · ד' כליש)

גַלְגְלָא׃ כז שְׁרָגָא דֶאֱלָהָא נִשְׁמְתָא דִבְנֵי נָשָׁא וּבָצְיָא כֻלְהוֹן גַוַיָא דְכָרִיסָא׃ כח חִסְדָא וְקוּשְׁטָא יִנְטְרוּ לְמַלְכָּא וּמְתַקֵן כוּרְסֵיהּ בְּחִסְדָא׃ כט שְׁבְהוֹרָא דְעוּלֵימַיָא תוּקְפֵיהוֹן וּשְׁבָחָא דְסָבֵי סִיבְתָא׃ ל שׁוּחְנֵי וּפוּדְעָתָא פְּגַעוּ בְבִישָׁא וּמַחְיָתָא בְּגַוָה דְכָרִיסָא׃ א הֵיךְ טִיפֵי דְמַיָא לִבֵּיהּ דְמַלְכָּא בְּאִידוֹי דֶאֱלָהָא וּלְאַתַר דְצָבֵי נָרְכַן לֵיהּ׃ ב כֻּלְהוֹן אָרְחָתֵיהּ דְגַבְרָא תְּרִיצָן אִינוּן בְּאַפּוֹי וֶאֱלָהָא מְתַקֵן לִבֵּיהּ׃ ג מַן דְעָבֵד צִדְקְתָא וְדִינָא מִתְרְעֵי בֵיהּ אֱלָהָא מִן דִבְחָא׃ ד רָמוּת עַיְנֵי וּבְעֵי לִבָּא וּשְׁרָגָא דְרַשִׁיעֵי לְחֶטְאָה׃ ה מַחְשַׁבְתָּא דְגַבְּיָן לְיוּתְרָנָא וְרַגְלָא דְמַסְרְהֲבָא לְחוּסְרָנָא׃ ו מַעְבְּדָנוּתָא דְסִימָתָא בְּלִשָּׁנָא

את לבו (שם ה): נשמת אדם. הנשמה מעידה עליו בדין: (כט) בחירים כחם. כמו בחורים כחם כן הדר שיבה: חבורות פצע ת דרשו רבותינו המרק לדבר עבירה סוף בא לו וחבורות: ומכות ח (זה הדרוקן): (ב) כל ישר בעיניו ותוכן. ומו עינים. גסות הרוח: חפץ למלאות תאות לו של רשעים חרישותם הוא חטאתם: (ה) חרוץ. אדם ישר המת ובמשפט חרוץ: אך להצלחה ולריוח באות דוחק את השעה: אוצרות. להרבות הו ש

עשה ד' ב"כ וסי' בס' וי סי' ק"א. צדקה ומשפ וסי' כי ידעתיו למען אהב צדקה ומשפט. ומשפט נבחר לה' מזב. וב' ואץ וסים' נמסר נ

תולדות אהרן נר ה'. פסחים ז ח עקידה ש' סח עקרים מד פל"ה זוהר משפטים (פסחים כו): תפארת בחורים. אבות יג (סנהדרין ל): חבורות. שבת לג: פלגי מים. ברכות נה: (ברכות ד ר"ס נו):

רלבג

פונים אליו ובזה ימלטם מהרע העלום הזה וזה יהיה ממנו אם לעצמו אם התחיל להשתכל באלו הדעות אם לזולתו בשיישירם לעמוד על מקום הטעות בהם: נר ה'. ולבאר מי הוא זה המלך אמר כי נשמת האדם והוא השכל הוא נר ה' והוא חופש כל העמוקות אשר בנמצאות לעמוד על סודם לפי מה שאפשר בעזר הש"י במה שישפיע עליו מאורו וזיוו בו יעמוד על אמתת הדברים העיוניים: חסד ואמת יצרו מלך. כי בחסד אשר יעשה לעמו ימשך לבבם אליו והוא כמו מסעד לכסאו כי בזה ירוממוהו עליהם ויגשאוהו ויכנעו לעבודתו ובאמת יהיה נשלם תקון העם והמלכות והנה העיר בזה על המלך שמושל באדם והעיר בזה כי אין המכוון למי שיבקש השלימות להשחית גופו ולעבור שארו כמו שיחשבו הכסילים אבל צריך שיעשה חסד להשגיח בבריאות גופו ואיבריו ובזה יהיה נשמר ויבא לו מהם העזר הראוי כי בהלותם יחלה הוא ג"כ עם שלא יוכל להם אז לשרתו השרות הראוי במה שיצטרך לו מהם בדרושים אשר יחקור בהם ובזה האופן ג"כ יהיה מתחזק כסאו ורוממותו עליהם כי יעבדוהו מאהבה ואם יעמיס עליהם עולו ולא יוכל שאתו יהיה זה סבה אל הבעיטה בו: תפארת בחורים. הנה כמו שתפארת הבחורים לאם כי אז הם ר"ל בימי הבחרות בתכלית מעלם הגבורה כן הדור החכמים הוא המלא השיבה להם כי אז יתיישבו בלבם הדעות האמתיות לסבות שזכרנו במה שקדם: חבורות פצע. הנה קצת הרעות לא ירפאו כי אם בדבר רע וזה שהחבורות הפצע יהיה נקיונם ומירוקם ברע כאילו תאמר שיושם בהם מה שיאכל הבשר כדי שיתגלה ויהיה שם מקום תלא המוגלה ובמכות מגלות חדרי בטן הפצע ההוא כדי לנקות כל עכושיו וכן ראוי בשוה להתנהג ברפואות חליי המדות והדעות כי בעל המדה הפחותה ירפא ממנה בשירגילוהו להתנהג בהפך התכונה ההיא והפך כל אלקיה כדי שיתנקה ממנה נקוי שלם ואף על פי שהפך התכונה ההיא הוא ג"כ מגונה יתנהג בה עד יסור חליו וכזה יצטרך לבעל הדעות הנפסדות שיעיין בכל המקומות שהישירוהו אל זה הטעות ויסור מהם ואע"פ שיקרה מזה שיצטרך לחקור במה שאין דרך אדם לחקור בו הנה לא ימנע מזה מי שבא לרפאתו כדי להסיר חליו ממנו: פלגי מים. הנה לב המלך ורצונו הוא ביד ה' כמו פלגי מים שיוכלו להטותם אל אשר יהיה שמה החפץ כן יטה הש"י לב המלך אל כל אשר יחפוץ והנה העיר בזה כי פעולות המלך ומחשבותיו הם מוגבלות מהש"י והוא כמו שליח הש"י במה שיעשהו מדבר המלכות וזה כלו הוא מיושר החכמה האלהית כי אילו היה פועל המלך באלו הדברים מסור לבחירתו בשלימות כדרך המס' לבחירתו פעולותיו בעצמו היה זה הענין סכנה נפלאה אל העם אשר תחת המלך ההוא ולזה לא ... זאת ההנהגה למלך כי גבוה מעל גבוה שומר ולזאת הסבה אמר אליהוא ממלוך אדם ... עם כאילו אמר ממוקשיהם סבה שימלוך אדם חנף ולזאת הסבה ייחס הש"י המשפ... מהשופטים באמרו כי לא אצדיק רשע כמו שביארנו שם והנה המכוון ראשונה מזה ... להעיר על המלך שהוא מושל באדם שקדם זכרו והודיע בזה כי אין בו בעצמו השג... תהיה תמיד אל הטוב מצד עצמו ולזה אמר כי רצון מלך הוא ביד ה' כמו פלגי מים ... כל אשר יחפוץ ואולם החטאים יקרו לאדם מצד שאר הכחות: כל דרך איש ישר בעיניו ... מהדרכים ימצא בו טוב מה אם מועיל אם ערב אם כבוד אם נצוח או זולת זה מהענינ... בהם שיותם טובות אך מי שמיישר הלבבות ומתקנם להגיע אל הטוב האמתי הוא הש"י ... זה הטוב ובדריכה אליו יצטרך עזר אלהי לרבוי המונעים אשר לאדם מהדריכה אליו ... אפשר שיגיע אלא באמצעות השפע השופע מהש"י: עשה צדקה. עשיית היושר והמשפ... המדיניים והעיוניים נבחר לה' מהקרבת הזבח כי אלו הדברים מקנים השלימות בעצמ... הזבח אם בו הערות להקנות השלימות כמו שביארנו בבאורינו לדברי התורה הנה זה ... הדרך הרמז והסימן לא בעצמותו והעיר עם זה ג"כ בזה הפסוק על מה שהעיר שמ... הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים ועל מ"ש שלמה וקרוב לשמוע מתת הכסילים... בו כי יותר נבחר לש"י מי שיתנהג בצדק ובמשפט בשישמור דרכי התורה ממי שיהיה ... על חטאו: רום עינים. הנה מי שירים עיניו לעיין במה שאין מחוק האנושי להשיגו ... רחב לב ולרחב לבו הוא מוכן לעמוד על חקירות עמוקות הנה זה הענין שממנו הוא ... ברעות והרישתם שלא יעיינו תחלה אי זה יובילם אל הדרוש ואם אפשר להם לעמוד ... אם לא גבוה חטאת חסרון לא יתרון ותוספת במעלת שכל כאמרו אל תתחכם יותר ... מחשבות חרוץ. הנה מחשבות החרוץ והזריז אשר כלם מוגבלות ונגזות ... כשיתחיל בפעולותיו הם כלם ליתרון ולתוספת טוב כי יתנהג בעניניו לפי מה ... יגיעו התכליות אשר הוא פונה אליהם וכל מי שהוא ממהר לעשות פעולותיו ... והתיישבות אם ראוי שיעשם אם לא ואיך ראוי שיעשם הנה לא יגיע לו מהם כי ... לא יתרון ותוספת טוב וכאילו ביאר בזה שהאיש רחב לב שהרים עיניו לעיין במה ... כי

מצודת ציון

): (כו) מזרה. ענין פזור כמו מזרה ישראל יקבצנו (ירמיה לא): אופן. גלגל: (ל) תמרוק. ענין כוך והסירות כמו מרקו הרמחים (שם מו): (א) פלגי מים. אמת המים: (ב) ותוכן. מל' תוך: ד) ניר. ענין חרישה כמו נירו לכם ניר (שם ד) והוא מושאל על המחשבה כמו שהושאל לה ל' חרישה כמ"ש אל תחרוש על רעך רעה (לעיל ג): (ה) חרוץ. זריז ויושר: אץ. ענין מהירות כמו ולא אץ לבוא (יהושע)

מצודת דוד

המעשה למען יוסרו: (כז) נר ה'. כמו שדרך האדם לחפש בחפץ ע"י הנר ... ה' כל מחשבות חדרי בטן ע"י נשמת האדם כי היא יודעת הכל ומעידה על ... (כח) חסד ואמת. אשר יעשה המלך הם שומרים אותו כי בזה מרוצים ... ושומרים נפשו: וסעד. בחסד שעשה תמך כסא מלכותו לעמוד על עמדו: (כט) ... כמו שכח הבחורים הוא להם לתפארת כן שיבת הזקנים היא להם להדר: (ל) חבורות פצע. החבורות והפצעים הם המזככים באיש רע להעביר ממנו עבירת העון ... יקבל הגמול ותלך העון: ומכות. גם מכות בחדרי בטן יזככו העון: כא (א) פלגי מים. כמו פלגי מים המה ביד האדם להטותם אל מקום הרצה ע"י חפירו... כן לב המלך ביד ה' להטותו אל כל אשר יחפוץ: (ב) ישר בעיניו. כי אינו רואה חובה לעצמו: ותוכן. ה' הוא בתוך לבו ויודע הוא אם ישר דרכו או לא: ... עשיות צדקה ומשפט נבחר בעיני ה' מהבאת זבח: (ד) רום עינים. דרך נשי הרוח להרים עיניהם כלפי מעלה לא כענוים המשפילים עיניהם למטה לארץ... לב. ענין בקשות התענוגים הרבה והתאוה להם: נר רשעים. הדברים האלה הלא המה מחשבות הרשעים ויחשבו לחטאת: (ה) למותר. אי בהם דבר בטל א... יתרון מה: וכל אץ. הממהר במעשיו אין בהם דבר ריוח אך להביא עוד חסרון מה: (ו) פועל. המאסף אוצרות ע"י לשון שקר המה הבל נדף כי לא יתקיימו ביד... עוד

(ו) פועל. שוד. הפכפך. ג' דבקים. וכן הוא פועל שיפעלהו הון אולרות בעבור לשון שקר. שהעיד שקר. הבל נדף ילך פיעל ההמון או הפועל יקרא הבל ושקר יקבלוהו על כן יהי נדף והם מבקשי מות המעידים שקר וכן שוד שישודדו אחרים וישימו השוד באולרותם יגורם מן מגוררות במגרה כלו' ישברם: שם תאר לדרך והוא הפך הישר כלומר הפכפך הוא דרך איש ודרך זר: (ט) טוב לשבת על פנת גג. כי בכפול הבית תשאר הפנ' כי הוא חוזק הבנין וטוב יכ לבד לסבול הרוח מסבול אשת מדינים. חבר שם דבר כי שם התאר מלרע כלומר ובית חברה כלו' שיהיה לו בית להתחבר עמה: (י) נפש רשע אותה. לעשות רע ולא ימלא חן בעיניו רעהו: (יא) בענש. שיענשהו ב"ד והוא פועל יוצא כמו וענש' אותו או בענוש בתחו עונש אז ילמד חכמה הפתי. ובהשכיל פועל יוצא לאחר. יקח דעת בלבו: (יב) משכיל. מלמד שכל לבית רשע כמו איש וביתו והבית רמז לבנים. פ"א משכיל עומד וטעם לומד שכל בעבור בית רשע שפישין הרשע ומסלף דרך קללה שהש' יסלפם ויאבדם וזה הנכון: (יג) אוטם. סוגר מזעקת דל שיזעק אליו מפני עשקו. גם הוא יקרא לשם או לבני אדם בעת לרתו: (יד) יכפ'. פי' ישפיל כמו יכפף כמו שוגג ומשגה המחוקק מחוקה והוא פועל יוצא והוא עומד במקום שנים כלומר שחד המובא בחיק כלומר בסתר יכפה חמה עזה וכזה הפ' הזכיר שאם לא תועילהו לעקתו יתן מתן ושחד כי הם ישפילו האף והחמה כי מדתם לעלות בפני האדם והשוחד יכפם וישכילם: (טו) שמחה. שתבואהו שמחת ישועה בעשותו משפט. ומחתה תבא לפועלי און: (טז) תועה. כי החכמה היא דרך ישרה והעוזב אותה הוא תועה במעש' הרע. מדרך השכל והוא שם התאר

בִּלְשׁוֹן שָׁקֶר הֶבֶל נִדָּף מְבַקְשֵׁי־		דִּשְׁקְרָא וְיִתְחַבְּלוּן וְיִנַּתְרוּן
מָוֶת׃ ז שֹׁד־רְשָׁעִים יְגוֹרֵם כִּי	ל'	אִלֵּין דְּבָעְיָן לְמוֹתָא׃ ז דְּבוּזָּא
מֵאֲנוּ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט׃ ח הֲפַכְפַּךְ	ל'	דְּרַשִּׁיעֵי יַעַלְנוּן וְלָא צָבְיָן
דֶּרֶךְ אִישׁ וָזָר וְזַךְ יָשָׁר פָּעֳלוֹ׃ ט טוֹב	ל'	דְּיַעְבְּדוּן דִּינָא׃ ח דְּהַפֵּךְ אָרְחֵיהּ
לָשֶׁבֶת עַל־פִּנַּת־גָּג מֵאֵשֶׁת מִדְוָנִים	מדינים ק'	דְּגַבְרָא הוּא נוּכְרָאָה וּדְדְכֵי
וּבֵית חָבֶר׃ י נֶפֶשׁ רָשָׁע אִוְּתָה־	ג'	תְּרִיצָן עוֹבָדוֹהִי׃ ט טָב לְמִיתַב
רָע לֹא־יֻחַן בְּעֵינָיו רֵעֵהוּ׃ יא בַּעְנָשׁ־	ב' רשע. ב'	עַל קַרְנָא דְּאִגָּרָא מִן אִתְּתָא
לֵץ יֶחְכַּם־פֶּתִי וּבְהַשְׂכִּיל לְחָכָם	ל'	תַּגְרָנִיתָא וּבֵיתָא טַרְקָא׃
יִקַּח דָּעַת׃ יב מַשְׂכִּיל צַדִּיק לְבֵית		י נַפְשֵׁיהּ דְּרַשִּׁיעָא רָגְגָא בִּישְׁתָא
רָשָׁע מְסַלֵּף רְשָׁעִים לָרָע׃ יג אֹטֵם	ג'. ב' חס'	וְלָא מִתְרַחֵם בְּעַיְנוֹי חַבְרֵיהּ׃
אָזְנוֹ מִזַּעֲקַת־דָּל גַּם־הוּא יִקְרָא	ז'. ג'	יא בְּתַבְרֵיהּ דְּמַמְקְנָא נֶחְכַּם
וְלֹא יֵעָנֶה׃ יד מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה־	ב' מן א"ב. ה'	שַׁבְרָא וּבְסוּכְלְתָנוּתֵיהּ
אָף וְשֹׁחַד בַּחֵק חֵמָה עַזָּה׃ טו שִׂמְחָה	ל' וחס'	דְּחַכִּימָא יָסַב יְדִיעֲתָא׃
לַצַּדִּיק עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּמְחִתָּה		יב מִתְתַּכַּל צַדִּיקָא בְּבֵיתֵיהּ
לְפֹעֲלֵי אָוֶן׃ טז אָדָם תּוֹעֶה מִדֶּרֶךְ	ג' חד מ"ל	דְּרַשִּׁיעָא וּמְטַלְטֵל רַשִּׁיעָא
		בְּבִישְׁתָא׃ יג דִּמְסַכַּר אֶדְנֵיהּ
		דְּלָא נִשְׁמַע לְצְוָחְתֵיהּ
		דְּמִסְכְּנָא אַף נִקְרָא לֶאֱלָהָא
		וְלָא נִתְעֲנֵי׃ יד מוֹהַבְתָּא בְּטִישָׁא
		מְדַעֲכָא רוּגְזָא וְשׁוּחְדָא

בְּעוּבָא חֶמְתָּא עַשִּׁינְתָּא׃ טו חֶדְוָתָא דְּצַדִּיקָא לְמֶעְבַּד דִּינָא וְשַׁצְיָא לְאִילֵּין דְּעָבְדִין עָאֲתָא׃ טז בַּר נָשָׁא דְּתָעֵי מִן אוֹרְחָא דְּסוּכְלְתָנוּתָא עִם בְּנֵי

נדף וגו'. מוקשי (ס"א ...זות הם לו: (ז) יגורם. ...תם: (ח) הפכפך דרך ... איש והוא זר סר מן ...רכו הפכפך: (ט) ובית ...נכנס לבית חבירו לדבר ...ו: ומדרש אגדה ציבא ...שכינה להסתלק מטל ...הם כאשת מדיני': ובית ...יח שמחברים בו רעים ...כגון ללם שהעמיד חכש' ...': (יא) בענש לץ יחכם ...י יסורי הללים הפתאים ...ם ושבים בתשובה: ...כיל לדיק. לדיקו של הקב"ה נותן לב להכרית ...ע כגון זכר עמלק: ...בסתר. לדקה: ושוחד ...ק זו לדקה יכפה אף. ...: (טו) שמחה לצדיק ...שפט. שמחה להקב"ה ...ן בלדיקים כדי לזכותם ...עה"ב ושמחה ללדיק ...מביא יסורין עליהם כדי ...עה"ב כך נדרש במדרש ... ומחתה היא לפועלי ...י שאין נותנין לב לשוב ...יסורין מועילין להן ...ן ולא להועיל: (טז) אדם ...דרך השכל. פורש מן התורה

...ים דכתי' מדוני' ו' בסי' וסימ' את נפשע מקרית עז. טוב שבת בארץ מדבר. טוב שבת על פנת גג. למי אוי למי אבוי. פחם לגחלים ועצים לאש. דלף טורד ביום סגריר׳: קמצין וד' פתחין וסימ' בסוף בחקתי: מזעקת ג' וסימ' מזעקת חשבון עד אלעלה. אטם אזנו מזעקת דל. מזעקת מושל בכסילים: תועה ג' ב' חסר וא' מ"ל וסי' וימצאהו איש והנה תעה. או חמורו תעה. אדם תועה מדרך השכל. בתרא מ"ל:

אהרן טוב לשבת. ר"ה לא: נפש רשע. עקידה ש' יב: אוטם אזנו. חגיגה נה: מתן בסתר. סוטה ה בתרא ע (פאה כא): שמחה לצדיק. עקרים מג פל"ג

רלבג

...טעותו בזה היותו ממהר בזאת החקירה בזולת שיעמוד תחלה אם אפשר ההגעה אליה ואיך: ...ות. רבות בדברים העיוניים בהתחלה כוזבת הנה ההתחלה אשר עליה נכונו היא הבל ודבר ...יתכן שתעמוד כלל והאולרות הם מבקשי מות והפסד כי לא יושגו בהם אהבות חיים ...ם הבל ודבר שאינו ולזה יקרה מהם אבדן הנפש והכליון: שוד. הרשעים בדעות שסודדו ...זבות וההקדמות המישירות אל האמת עד שהיה זה סבה שיהיו להם דעות כוזבות ...הנה זה הטעות יאסרם במאסרו וימנעם ממצוא האמת במה שאחר ההתחלות והיה זה ...שיטעו בכל הדברים והנה קרה להם זה ההפסד בדעותיהם מפני שלא רצו לעשות במשפט ... בהתחלות שיתישבו בהם בדרך שימלאו האמת: הפכפך דרך איש וזר. הנה מפני ...הפכפך דרך כל איש מהם וזר כשיעיינו במה שאחר ההתחלות כי יצטרך להם לבלבל עיונם ...בריס זרים הפכיים לאמת בדרך שישמרו שרשיהם והתחלותיהם. ואולם האיש הזך והנקי ...בשרשים וההתחלות לא יצטרך לעיין דברים במה שאחר ההתחלות כי אם ביושר ובצדק: ...ת. טוב לאדם שישב יחידי על פנת גג בזולת מחסה ומסוער מזרם וממטר משישב עם ...ים והוא עם זה בבית אשר בו קבוץ מהאנשים כי יקשה מאד לסבול מדיני אשה והעיר ...ה המאמר שטוב לאדם שיהיה לשכלו עזר מהאשה אשר נבראה עמו לעזרתו ויהיה מתבודד ... בהשגתו איש מהאנשים ולא יגין עליו זולתו מהמונעים ותהיה האשה אשר נבראת לעזרתו ...נה עמו כי לא יוכל אחד מהם לתקן את אשר עותה ולא יועילו לו העוזרים אם לא יהיה לשלום עמה בדרך שתכנע לעבודתו וזה מבואר מאד: נפש רשע. הנה התבאר לך כי נפש הרשע אין תאותה כי אם לדבר רע כי לא יוחן בעיניו רעהו ולו היתה דרך הרשע טובה בעיניו היה ראוי שיאהב כל מי שיתחבר אליה כמו שיאהבו אנשי המעלה קנתם את קנתם: בענש לץ יחכם פתי. הנה כשיגיע העונש ללץ על דברי ליצנותו אז יחכם פתי הנפתה לכל הדברים ויבין כי זאת הדרך היא לא טובה וכאש' ירא' שילליחו דרכיו להכם אז ישתדל לקנות דעת: משכיל לדיק לבית רשע. כלדיק המצליח לבית הרשע וזה יהיה כשיעמוד בביתו כי אז יברך הש"י ביתו בגלל הלדיק או כשהיה הטוב הזה דבק לרשעים מאבותיהם שהיה בהם איש לדיק אשר בעבורו ימשך לרשע הזה טוב הנה זה העגין סבה לסלף הרשעים ולהוליכם בדרך רע כי הם חשבו כי זה הטוב הגיע לרשע בסבת הרשע ובזה ג"כ יטעה הפתי כי הוא נפתה לכל מה שיראה לו בתחלת המחשבה שהוא טוב: אוטם אזנו. הנה מי שהוא חותם אזנו שאינו רוצה לשמוע לעקת דל לחננו מאשר הגיע אלוה בידו הנה ישיב הש"י גמולו שישיבהו לדלות ויקרא ולא יענה ר"ל שלא יחמלו האנשים עליו וזה מדה כנגד מדה ואפשר שירצה בזה כי גם הוא יקרא לש"י ויצעק אליו בעת צרתו ולא תשמע תפלתו כי הש"י יתנהג עמו בדרך אשר הוא מתנהג בזולתו: מתן בסתר. הנה המתן שיתן האדם בסתר למי שיכעס עליו מכניע האף והחמה אשר לו עליו והשחד שינתן בחיק ר"ל בסתר יכפה חמה עזה ויכניעה: שמחה לצדיק. כשיעשה משפט ודין בארץ הנה זה העגין שמחה לצדיק שאז יבטח לבו שלא ילכד ברשת המלכות כי הוא נשמר מעשות רע וזה העגין הוא מחתה ושברון לפועלי און כי אז יפחדו מאד שיענשו על רוע מעשיהם: אדם תועה

מצודת דוד

...המות כי המה סיבה למות על ידם: (ז) שוד. הגזל עלמו יביא עליהם פחד ...לעשות משפט להשיב הגזל לבעליו: (ח) הפכפך. המתהפך במעשיו פעם כך ...הפך הנה פעם דרך איש לו ופעם הוא זר מן הדרך אבל האיש הזך פעלו ישר ... מבלי השתנות: (ט) על פנת גג. מבלי מחסה מזרם וממטר ויחידי מבלי ...אנשים: מאשה. מלשבת עם אשת מדינים אף בבית חבורת אנשים: (י) אותה ...ן מפסת הרשע על כי יתמיד לחשוב שמעשיו טובים אבל יודע הוא ברעתם ונפשו חשקה לה ולזה לא יוחן בעיניו רעהו רשע כמותו כ"א חשבם למובה א"כ מהראוי ...רעהו כמשפט אנשי הצדק: (יא) בענש. בעת בוא עונש על הלץ אם לא יועיל לעצמו מועיל הוא לפתי הסמוכל הנכם כי יתחכם על כי יפחד לנפשו: ובהשכיל. ...ם אף בלמדו דברי השכל הוא עצמו יקבל תועלת ויקח דעת נוסף על מה שבידו: (יב) משכיל לדיק. כאשר הלדיק עומד בבית רשע הלדיק הזה מצליח ביתו ...ע כי נתברך בגללו והיא סיבה לסלק את הרשעים לעשות רע כי יחשוב בעבורו נתברך ביתו ומעשיו טובים בעיני ה': (יג) אוטם. הסותם אזנו משמוע לעקת דל ...נק מפני נוגשיו גמולו שגם הוא יקרא בעת לרתו לעזרה ואין מי ישיב לו: (יד) מתן. הנותן מתן בסתר למי שחרה אפו בו הנה המתן הזה יכפה את האף ולא ...אף כבר: ושוחד בחק. הנותן שוחד בחיק ר"ל בהסתר או יכפה בזה חמה עזה והקסם וכפל הדבר במ"ש: (טו) שמחה. הלדיק ישמח בעת יעשה משפט ועשיית ...ביא שמחה לפועלי און: (טז) מדרך השכל. מדרך התורה: בקהל. ר"ל אחר שמיתה הנשמה בקהל המתים או ינוח ולא יתעה עוד אבל כל ימי חייו הוא מוסיף

מצודת ציון

(יהושע י'): (ו) נדף. ענין דחיפה ומוכה כמו תדפנו רוח (תהלים א): (ז) יגורם. מל' מגור ופחד וכן מגורת רשע (לעיל י): (ט) פנת. זוית: חבר. חבורת אנשים וכן חבר כהנים (הושע ו): (י) יוחן. מלשון חן: (יב) משכיל. ענין הצלחה כי המצליח במעשיו נראה להבריות שעושה בהשכל: מסלף. מעקם כמו ויסלף דברי בוגד (לקמן כב): (יג) אוטם. סותם: (יד) יכפה. ענין כסוי ובדרז"ל כפה עליהם הר כגיגית (שבת פח): (טו) ומחתה. ענין שבר: (טז) רפאים. הם המתים שנרפו ונחלשו בגוה

אבן עזרא

שם התאר או שם פועל: רפאים. מתים: ינוח. שלא יתעה עוד או שם תהיה מנוחתו ולא יהיה לו חלק עם הצדיקים והוא הנכון: (יז) איש אוהב
שמחת מאכל ומשתה הוא איש מחסור והטעם יחסר כל וזהו אוהב יין ושמן לאכלו לא יעשיר כלומר לא יקבץ עושר: (יח) כפר. כלומר שינצל הצדיק מ
היורדות ויפול הרשע תחתיו: (יט) טוב שבת בארץ מדבר. לסבול החורב והקרח מאשת מדינים כלומר מאשה שתכעיס בעלה: (כ) אוצר. שם כלל על מה שיל
מן המאכלי' הטובים והזכיר השמן לבדו כי הוא משובח מכלם אשר בו יכבדו אלהים ואנשים בעבור דשנו הטוב שמוהו ראש לעניים והטעם שהחכם יאצרהו ולא יאכלי
כנגד חכמים מיד שיקנהו יבלעהו:
ואם כסיל סמוך לאדם הוא שם העין וכמוהו זובח אדם או האדם הוא הכסיל ושניהם נכונים: (כא) רודף. שימהר לעשותו צדקה כאילו רודף אותה ימצא חיים שיאריכון ימיו וימצא צרכו מאל ישעו וכבוד שיכבדוהו בני אדם או יתן לו כבוד השם כלומר ממון מן כבד מאוד: (כב) עיר גבורים עלה חכם. להורות כי טובה חכמה מגבורה עוז רמז לחומות כענין עד רדת חומותי'. מבטחה שהיו בוטחי' בה הגבורים: (כג) שומר פיו ולשונו. שניהם שותפים בדבור והענין שישמרם מדבר נבלות אז ישמור נפשו מכל דבר רע. פ"א שומר פיו מאוכל ולשונו מדבר הרע: (כד) יהיר. כמו גבר יהיר כלומר זד מתגאה לץ שמו ואמרו רז"ל כיון שנתיהר עליהם בעברה שיתעבר לעשות זדון והעברה רמז לחמה שעברה וגברה על מדת הרצון כענין עברו ראשי בהתגבר העונות: (כה) תאות. כל. ב' דגשים. תמיתנו כאשר לא ישיג מה שיתאוה. כי מאנו כאילו הוא חפץ לעשות וידיו אומרים לא תעשה: (כו) וצדיק יתן. לעצל. ולא יחשוך מתנותיו: (כז) זבח. עולות ושאר הקרבנות והעד וזבחת עליו את עולותיך וגומר כלומר זבחים שיקריבו תמיד הרשעים יתעב השם וגם כי בעבור שיעשו הזמה יביאום יותר

משלי כא

הַשְׂכֵּל בִּקְהַל רְפָאִים יָנוּחַ׃ יז אִישׁ
מַחְסוֹר אֹהֵב שִׂמְחָה אֹהֵב יַיִן
וָשֶׁמֶן לֹא יַעֲשִׁיר׃ יח כֹּפֶר לַצַּדִּיק ו'
רָשָׁע וְתַחַת יְשָׁרִים בּוֹגֵד׃ יט טוֹב
שֶׁבֶת בְּאֶרֶץ־מִדְבָּר מֵאֵשֶׁת מִדְוָנִים מדינים ק'
וָכָעַס׃ כ אוֹצָר ׀ נֶחְמָד וָשֶׁמֶן בִּנְוֵה ג'. ו'
חָכָם וּכְסִיל אָדָם יְבַלְּעֶנּוּ׃ כא רֹדֵף
צְדָקָה וָחָסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה
וְכָבוֹד׃ כב עִיר גִּבֹּרִים עָלָה חָכָם ו' חס'
וַיֹּרֶד עֹז מִבְטֶחָה׃ כג שֹׁמֵר פִּיו ו' חד חס'
וּלְשׁוֹנוֹ שֹׁמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ׃ כד זֵד ו' מ"ל. ל' בדל"ת
יָהִיר לֵץ שְׁמוֹ עוֹשֶׂה בְּעֶבְרַת ב'. ב' מ"ל
זָדוֹן׃ כה תַּאֲוַת עָצֵל תְּמִיתֶנּוּ כִּי־
מֵאֲנוּ יָדָיו לַעֲשׂוֹת׃ כו כָּל־הַיּוֹם
הִתְאַוָּה תַאֲוָה וְצַדִּיק יִתֵּן וְלֹא יַחְשֹׂךְ׃ י'
כז זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה אַף כִּי־

תרגום

אַרְעָא נִתְתְּנַח׃ יז גַּבְרָא דִי
חֲסַר לֵיהּ וְרָחֵם חֶדְוָתָא וְרָחֵם
חַמְרָא וּבֻסְמָא לָא נֶעְתַּר׃
יח שַׁלְחוֹפֵיהּ דְּצַדִּיקָא רַשִׁיעָא
וְשַׁלְחוֹפֵי דְתָרִיצֵי בָּזוֹזֵי׃ יט טָב
לְמִתַּב בְּאַרַע מַדְבְּרָא מִן
אִתְּתָא תִגְרָנִיתָא וּמַרְגְּזָנִיתָא׃
כ סִימָתָא רְגִיגְתָּא וּמִשְׁחָא
בְּדִירֵיהּ דְחַכִּימָא וְסִכְלָא דִבְנֵי
נָשָׁא נִבְלְעִנּוּן׃ כא דְרָדֵף צִדְקְתָא
וְחִסְדָּא יַשְׁכַּח חַיֵי וְצִדְקְתָא
וִיקָרָא׃ כב לְמְדִינְתָּא
דְגִבָּרֵי סָלִיק חַכִּימָא וְאָחֵת
עוּשְׁנָא דְסִבְרָא׃ כג דְנָטֵר
פּוּמֵיהּ וְלִישָׁנֵיהּ נָטַר מִן עָקְתָא
נַפְשֵׁיהּ׃ כד מְמִקְנָא מְרִיחָא
זֵידָנָא שְׁמֵיהּ עָבֵד חֲרִינָא
בְּזֵידָנוּתֵיהּ׃ כה רְגִגְתָּא דְעַטְלָא
מְמִיתָא לֵיהּ דְּלָא צָבְיָן אִידַיִן
דַעֲבְדִין עֲבִידְתָּא׃ כו כָּל יוֹמָא
רָאֵג רִגְתָּא וְצַדִּיקָא יָהֵב וְלָא
מַחֲשֵׁךְ׃ כז דִבְחָא דְרַשִׁיעֵי מְרָחֵק הוּא מְטוּל דְבַעֲבֵרְתָּא

רשי

התורה: בקהל רפאי[ם] גיהנם: (יז) איש מחס שאוהב שמחת משתה (יח) כופר לצדיק רש ישרים בוגד. צדיק ני בא תחתיו כגון מרדכ (יט) טוב שבת בארץ מ זה על פסוק השכינה (כ) וכסיל אדם. וכו' אדם: (כב) עיר גבו חכם. זה משה רבינו ש המלאכים גבורי כח (ו תורה): (כד) יהיר. סופו להיות לץ שאינו מוסר: (כו) וצדיק י צרכי ביתו שהקב"ה (כז) אף כי בזמה יבי כשהוא מביאו להרשי רעה כגון קרבנות ב שלא היו מביאים אלא ישראל

ושמן ו' וסי' נמסר ב י"ו: מרונים דקרי' וסימן לעיל בהאי סי ב' וסימ' כל עץ נחמד אוצר נחמד ושמן: וחסד וסימ' לשון ארמי טבא ונטר אסתר. וביאור וחסד ירדפוני. רדף צד חיים וחסד עשית עם הברית וחסד דעזרא. ות לפניו. רדף צדקה וחכ

וצדיק י' וסימ' מדבר שקר תרחק. ואתה בן אדם אמור אל בני עמך. הנה עפלה לא ישרה. זרח בחשך אור. חנון ה' וצדיק ואל
וצדיק ילבש. בפשע איש רע מוקש. כל היום התאוה תאוה. לוה רשע ולא ישלם. בעבור סופה ואין רשע:

תולדות אהרן כופר לצדיק. (ברכות יג): אדם תועה. בתרא עט: אהב יין. זוכר שמיני: טוב שבת. ר"ה לא: רודף צדקה. ברכות
קדושין מ ב"ב ט (פרק טו): שומר פיו. ב"מ פג: זד יהיר. ב"ב י ע"ג יח: תאות עצל. עקידס שער נח: זבח רשעים ב
סנהדרין קיב שבועות יב זבחים ז:

רלבג

תועה. האיש התועה מדרך השכל והוא התועה בדעותיו יבא בגורלו לנוח עם קבוץ האנשים שימותו יחד מיתה פתאומית וימות עמהם או ירצה בזה שהוא בקבוץ האנשים הדורכים אל המות והכליון כי הם ישמחו בדעותיו לפי שבהם יפתחו להם השערים למלאת תאוותיהם. איש מחסור. מי שהוא אוהב השמחות הגופיות להתענג בתאוותיו הוא איש מחסור כי באלו התאוות יאבד הונו ומי שהוא אוהב יין ויהיה הומה להתענג בהם לא יעשיר לזאת הסבה בעינה וזה מה שיקרה לבעלי זאת התכונה מהרע גם בדברים הגופיים עד שזה הוא סבה אל שלא יקנה האדם שום שלימות נפשיי וכבר נרמז זה ג"כ באמרו איש מחסור ובאמרו לא יעשיר כי החסרון היותר חזק הוא חסרון השכל והעושר היותר חזק הוא שלמות במושכלות: כופר לצדיק. כאשר היה ראוי מצד ההשגחה הכוללת שיגיע רע מה לצדיק השם יתברך ישית הרשע כפרו וישית הבוגד כופר לישרים והיה זה כן כי מההשגחה הדבקה להם ימשך שיצלו ולפי שהתועלת ברע הוא אבדן הרשעים בו כמו שנזכר בס' איוב והתבאר עוד בספר איוב הנה יביא הש"י הרשע והבוגד אל הרע ההוא: טוב. לאדם שישב בארץ מדבר משישב בבית עם אשת מדינים וכעס שתכעס תמיד עם בעלה ותריב עמו והנה ביאר בזה כי הכעס גם כן מגונה כמו שהשמחה בתענוגי הגוף מגונה: אוצר נחמד. הנה בנוה החכם יבא אוצר נחמד ושמן מפני דבקות ההשגחה בו עם שהוא ישמור קנינו ולא יפזר מהם כי אם ההכרחי ואולם הכסיל אם היה לו כמו זה האוצר הנה יבא אדם ויבלענו ולא יאכל הכסיל ממנו: רודף צדקה. מי שהוא רודף הצדקה והיושר במדות ובדעות ורודף לעשיית חסד לזולתו ולהטיב להם הנה הוא ימצא החיים הגופיים והנפשיים וימצא הצדק והיושר בדעות וימשך לו כ כאמרו כבוד חכמים ינחלו וזה כי מפני יושר דעותיו ירשיע כל לשון תקום אתו למשפט: הנה החכם עלה בעיר גבורים ונלחם בחכמתו כי טובה חכמה מגבורה עמו שנזכר ב והוריד עוז העיר והמבצר שהיו בוטחים בו והנה העיר בזה על מעלת החכמה והטוב גם בעניני הגבורה וזה אמנם יהיה לחכם מצד חכמתו ומצד דבקות ההשגחה האלהית ב פיו. מי שהוא שומר פיו ולשונו מלדבר שומר נפשו מצרות רבות כי רעות רבות י חטא הדבור כמו שקדם: זד יהיר. הנה הרשע הגאה שעושה הרע בגאוה לץ שמו כי ה יעשה הזדון מצד גאותו על דרך הלעג להיות האנשים נחשבים לפניו כאין ובהמת הזדו ולילנות וכבר ימצאו אנשים רעים בזה התואר שזכר שישחיתו זולתם על דרך הלעג לה להם לאין כמו שסופר מאיש אחד שחתך רגל איש בלילה כשהיה ישן והוא לא היה עשה זה על דרך הלעג והנה בא זה על מום הלילנות והרע שיגיע ממנו: תאות עצל. יתאוה תמיד אל קנין השלימיות והעצלה תמנעהו מההשתדלות בהשגתם הנה ימות ויא הסיבה כי מאנו ידיו לעשות דבר להשיג מה שאליו התאוה: כל היום התאוה. העצ תעשה בו התאוה רושם אחר ואולם הצדיק יתן הראוי מהפועל וההשתדלות בדבר ד ידיו מה שראוי בהשגת המלאכות והחכמות: זבח רשעים. אם הרשעים יביאו זבח לשם ית' העבוד' הנה הוא נתעב אצל הש"י כי הם לא יכוונו בו מה שכוון בו מהש"י וגם כאש' י והשתכ

מצודת ציון

(כ) בנוה. במדור: יבלענו. מלשון בליעה: (כב) ויורד. מלשון ירידה והשפלה: (כד) יהיר. גס הרוח כמו גבר יהיר (חבקוק ב): בעברת. מל' עברה וכעס: (כה) מאנו. לא רצו: (כו) יחשוך. ענין

מצודת דוד

מוסיף והולך לתאות בכל יום יותר: (יז) איש מחסור וגו'. האוהב שמ ומשתה יהיה איש מחסור ר"ל חסר מכל טובה: אוהב יין וכו'. כפל הד (יח) כופר. אם נגזר מיתה על הצדיק ובאלה הגזירה אין מדה"ד מחפ יותן רשע לפדיון נפשו: ותחת וגו'. כפל הדבר במ"ש: (יט) בארץ מדבר. במקום שאין אנשים: מאשת. מלשבת במקום מיושב עם אשת מדינים והמ (כ) אוצר וגו'. דרך החכם לאצור באוצרו דברים נחמדים ושמן טוב להתקיים לעת הצורך אבל הכסיל שבבני אדם בעודו בכפו עד לא הניחו מידו יבלענו ולכ לא ימצא לעת הצורך: (כא) רודף. הרודף לעשות צדקה וחסד עם הבריות ימצא גם הוא מה' חיים וצדקה וכבוד: (כב) עיר גבורים. בא לשבח החכמה מהגבורה החכם עלה לעיר גבורים ונלחם והוריד חוזק בטחונם אשר התחזקו במבצר העיר: (כג) שומר וגו'. כל אחד ירבה אמרים לא י פשע וחוטא נפשו: (כד) זד יהיר. איש זדון המתיהר בדבור הנה שמו העצמי הוא לץ כי בעבור הגאוה ילעג ויתלוצץ בבני אדם אבל העושה רע בעבור הגאו איש זדון: (כה) תאות. התאוה שהעצל מתאוה לנוח על משכבו היא תמית אותו כי מאנו ידיו לעשות מלאכה להתפרנס בה ומה א"כ יאכל והרי הוא מת ברעב היום. העצל הזה יתאוה בכל עת למלאות נפשו הריקה והצדיק יתן לו מזוני ויחזור ויתן ולא ימנע הנתינה ממנו עם כי פשע בנפשו: (כז) זבח רשעים. ב רשעתם בעת יזבחו הקרבן כי לא שבו לה' הנה הקרבן הוא תועבה: אף כי. וכ"ש שתועבה היא כאשר יביאנו במחשבה רעה לרמות את הבריות להכי

רשי

(כח) ואיש שומע. שקבל מה שכתוב בתורה לא תענה ברעך וגו' (שמות ...ח. תמיד: (כט) העז איש רשע בפניו. הרשע מראה עזותו בשעת ... בפניו. מל' אף: (ל) אין חכמה וגו'. אין כל חכם ונבון חשוב לנגד ה' ...ם שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב: (א) נבחר שם מעשר רב. שם ...
...כסף ומזהב. נבחר חן ...ו עושה כולם ה'. כשעני ...נשיר פרנסני והוא עונה ...שה כולם ה' הקב"ה ...תם חדשים לזה עני ולזה ...) ערום ראה רעה. עונש ...ירה ונכתר ולא עבר (ד) עקב ענוה. בשביל ...ראת ה' באה. ד"א ...קר והיראה טפלה ועקב ...ם לרגליה: (ה) צנים ...ו (במדבר לג) לצנינים ...ובאו עליך הוצן (יחזקאל ... גדודים ולסטים. צנים ...ם טמוני' בדרכי המעקש ...לומר יסורים מוכני' לו: ...שו ירחק מהם. שמייסר ...גלל מהם: (ו) חנוך לפי מה שתלמד לנער ... בדברים אם לטוב אם גם כי יזקין לא יסור ממנה

אבן עזרא

יותר יתעבם: (כח) עד. כאילו הוא עד שקר. ואיש שומע שאבד העד כל ימי נכחו ידבר לאחרי' כי בעבור שקרו אבד זכרו: (כט) העז. נתן העזות בפניו ולא יתבייש ואדם ישר יוכל להכין דרכו הראוי ולא להיות עז פנים: (ל) אין. סוס. שנים דבקים. כלומר אין איש שתועילהו חכמתו ותבונתו ועצתו כנגד ה' כלומר ינצל מידו באחת מהם אף על פי שיכינו סוס לנוס בעבור יום מלחמה אין יכולת להמלט ולהושיע נפשם כי לשם התשועה והוא יתננה למי שירצה: (א) נבחר. עשיר. שנים דבקים. טוב עומד במקום שנים וכן הוא שם טוב וחן טוב נבחר מעושר רב. כי עשיר ורש נפגשו ור"ל שהסבות יורדות מן השמים על הארץ ובני אדם המקבלים נפגשו בהם. כלומר שפגש בזה העושר ובזה הרשות. וזה עושה כלם ה' שהוא יתן העושר והרשות והוא עושה העשיר והדל. אבל שם טוב איננו פגע כי האדם קונהו לעצמו במעשיו הטובים וחן שיתן חנו בעיני כל רואיו על מעשה הטוב על כן נבחרו מעושר רב: (ג) ערום. שלמד ערמה הוא רואה רעה הבאה ונסתר ונחבא עד שיעבור זעם ורשעים עברו ברעה ונענשו קבלו עונש: (ד) עקב. צנים. שנים דבקים. עקב סוף ענוה מסבבת יראת השם כענין מלוה גוררת מלוה ומסבבת לעניו עושר וכבוד וממון או' שיכבדוהו אחרים. וחיים. שיאריכו ימיו: (ה) צנים פרשו כמו ולצנינים ועינינו סלונים. בדרך עקש שיהיה נלכד בהם והעניו ששומר נפשו ואינו עושה רע רחוק מהכנים: (ו) חנוך. למד כמו חניכיו כלומר מלומדי כלי מלחמה שלו. גם לרבות הזקנה על הנערות

משלי כא–כב

בְּזִמָּה יְבִיאֶנּוּ׃ כח עֵד־כְּזָבִים יֹאבֵד
וְאִישׁ שׁוֹמֵעַ לָנֶצַח יְדַבֵּר׃ כט הֵעֵז
אִישׁ רָשָׁע בְּפָנָיו וְיָשָׁר הוּא ׀ יָכִין
דְּרָכָיו׃ ל אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה
וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד יְהוָה׃ לא סוּס מוּכָן
לְיוֹם מִלְחָמָה וְלַיהוָה הַתְּשׁוּעָה׃
כב א נִבְחָר שֵׁם מֵעֹשֶׁר רָב
מִכֶּסֶף וּמִזָּהָב חֵן טוֹב׃ ב עָשִׁיר
וָרָשׁ נִפְגָּשׁוּ עֹשֵׂה כֻלָּם יְהוָה׃
ג עָרוּם ׀ רָאָה רָעָה וְיִסְתָּר וּפְתָיִים
עָבְרוּ וְנֶעֱנָשׁוּ׃ ד עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת
יְהוָה עֹשֶׁר וְכָבוֹד וְחַיִּים׃ ה צִנִּים
פַּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ
יִרְחַק מֵהֶם׃ ו חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל־פִּי
דַרְכּוֹ גַּם כִּי־יַזְקִין לֹא־יָסוּר מִמֶּנָּה׃

ב' מ"ל בליש' / ושומע תוכחת יבין ק' / דרכו ק' / ל'. ג' ר"פ בסי' סמ"ך. ל' ב' / ג'. א' / ונסתר ק' / ב' כתיב כן פתח דכלך / י' מ"ל / ג' חס' בליש' / ב'

תרגום

מיתי ליה: כח סהדא דכדבותא יאבד וגברא שמועא שריראית ממלל: כט מתציף אפוי גברא רשיעא ותריצא הוא מתקן אורחיה: ל לית חכמתא ולית ביונא ולית עצתא היך דאלהא: לא סוסיא מתקן ליומא דקרבא ואלהא הוא פורקנא: א שמא טבא אתבחר מן עותרא סגיעא ומכספא ומן דהבא שפיר חסדא: ב עתירא ומסכנא פגעון בחד ותרויהון אלהא ברא אינון: ג ערימא חזי בישתא ומטשי ושברי עברין וחסרין אנון: ד עקבא דענותנותא דחלתא דיי עותרא ויקרא וחיי: ה גשבא בארחא עקימתא ומן דנטר נפשיה ירחק מנהון: ו אדרכא לטליא לקבל אורחיה דלא

...' בצירי וסימן נמסר ...י בשלה: ופתיים ב' כתיב ופתיים עברו ונענשו. ...רך יאיר. ועיין בריש ...את סימן א': שומר י' נמסר בשמואל א' סימן בסיפרא סימן י': חנך ...יש' וסי' ובני מדין עיפה. חנך משפחת החנכי. חנך לנער על פי דרכו:

אהרן העז איש. תענית ז: אין חכמה. ברכות יט עירובין סג מ"ק יז סנהדרין פב: ערום ראה. זוהר נח: ופתיים. כריתות טו; עקב ענוה. (שבת ג שקלים מב): צנים פחים. כתובות ל מציעא קז בתרא קמד ע"ג ג:

רלבג

...הוא נתעב כי הם מביאים אותו על החטא והם בלתי מנקים עצמ' מהחטא כהביאם הזבח ...' למי שיטבול מפני הטומא' בעת שיהי' שרץ בידו ואפשר שירצה בזה כי כ"ש שיהי' נתעב ...' יביאהו בעליו עם מחשבת החט' והוא הזמה שעשה: עד כזבים יאבד. ר"ל כאשר יביאוהו ...ב פעמים רבות יאבד העדו' ויפסק ואיש שומע הכזב מפיו יגידהו וישנה בספורו אין קץ ...שנוי כי הוא יגיד אמת כמה שיגיד ששמע מפי זה העד שכבר שמעו מפיו והיה זה כן לפי ...יס יש בלבו מחשבה מקבלת: העז איש רשע. הנה לא בפיו לבד יחלוק הרשע על מה ...ו אבל גם בפניו העז לחלוק עלי' כמה שאמן פניו וחזקם שלא ישיגם השנוי והתפעלות ...שיג בתואר פני מי שידבר דבר כזב ואמנם האיש הישר יבין בלבו דרכו אשר ידרוך בה בפיו ...יו: אין חכמה. הנה לא תועיל חכמ' ותבונה ועצ' במה שיחשוב אדם לעשותו לנגד ה' כי ...חכם ויתבונן ויקח בו העצה היותר נכונה לא יוכל לשנות גזרת הש"י כלומר להגעתה כמו ...ענין מכירת יוסף ומספורים אחרים באו בדברי הנבואה ואפשר שיהיה הרצון בזה כי לא ...כמה ותבונה ועצה בהשתדלות בהגעת חפציו לאשר הוא נגד ה' ואולי ר"ל למי שהוא דבק ...א ייסיר דרכיו וארחותיו באופן שיכונו מחשבותיו ולשני הפירושי' ימשך יפה מה שנזכר אחר ...מוכן. הנה הסוס מוכן ליום מלחמה להיות כלי לרוץ על האויב ולנגחו אך שקר הסוס ...' התשוע' מהש' היא לבד ולזה תמצ' פעמי' רבות שינצח החיל המעט והחלוש את הרב ...זה ממה שיור' שלא יועיל כל כלי המלחמ' לבטל גזר' הש"י ולא יצטרכו לאשר הש"י בעזרו: ...מעושר. ידוע כי השם הטוב יהיה לאדם בסב' יוש' תכונותיו ופעולותיו והוא נבחר וטוב לאד' ...והחן הטוב שיש לו מהאנשי' הוא נבחר מכסף וזהב כי בסבת יושר תכונותיו ופעולותיו והיותו אהוב לאנשים יהיה לו מחסה מהרעות יותר ממה שיוכל לחסות בכספו וזהבו כמו שיאמר מבל הדיוט יותר טוב אהוב בשוק מזהב בארגז. עשיר ורש נפגשו. ולבאר כי העושר איננו נחסר מאד אמר כי כבר יקרה בעשיר ורש שיפגשו זה את זה כאילו תאמר שהעשיר ירד מעט מעשרו והרש יעלה ויקנה העושר מעט מעט עד שיקר' מזה שיהיו שוים בקנינים לפי שהש"י עושה זה עני וזה עשיר או ירצה בזה שהעשיר והרש נפגשו שלא יוכל לחיות זה בלא זה והמשל שאם היו כל האנשים עשירים לא ימצא איש עושה מלאכה מהמלאכות המעשיות ויפסד הייטוב ואם היו כלם עניים לא יוכלו להתפרנס זה מזה ולזה הוא מבואר כי הש"י עושה קצת האנשים עשירים וקצתם עניים כדי שיתקיים המציאות ויהיה אמרו עשיר ורש נפגשו כאמרו חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו: ערום. הנה האיש הערום והחכם ראה הרעה קודם בואה ונסתר להמלט ממנה ואולם הפתאים לא נתנו לבם לזה ועברו במקום הרעה עם השיגם ההפסד והעונש: עקב ענוה. בסבת תכונת הענוה יגיע האדם אל שיקנה יראת ה' כי מפני היותו שפל בעיניו יתבונן מפני זה בנמצאים הנכבדים העליונים ממנו וכאשר יראה עוצם הש"י הנה יקנה מזה שיירא מהש"י בתכלית מה שאפשר ומזה יגיע אל שיקנה עושר בקניינים המדומים ובדעות ויקנה ג"כ כבוד וחיים בעניינים המדיניים וזה מבוא' במעט עיון מה שקדם מהדברים: צנים פחים. הנה בדרך האיש העקש והוא ההולך בדרך מעוות שאינו מגיע כראוי אי זה הדרך ראוי שילך ימצא צנים להנזק בקרירות האויר וימצא בו פחים להלכד בהם רגליו ומי שהוא שומר נפשו והוא המתבונן בדרכיו והולך בהם דרך ישרה ירחק מאלו הדברים המזיקים כי הוא לא ימסור עצמו לסכנות ויעיין באי זה דבר ראוי שיתשדל בהשגתו ובאי זה אופן שיהיה נמלט מהרעות והפגעים: חנוך לנער. אשר יתנוך לנער על פי הדרך אשר מנהגו וטבעו ללכת בה לחשבו והשגתו שכבר יקבל המוסר כאשר

מצודת דוד

...אלפים: (כח) יאבד. אף אם לא יוזם בב"ד ולא קבל העונש מ"מ יאבד ...יים: ואיש שומע. ר"ל ועם כי יאבד העד הוא בעבור עונש כזביו הנה דבריו ...דו לשכח מן הלב כי כל איש השומע דברו יספרם עד עולם בחשבו כי אמת ...(כט) העז. הרשע מראה עזותו בעת כעסו ולא יתבונן במעשיו אבל הישר יבין ...כל עת אף בזמן הכעס: (ל) אין חכמה. לא יועיל שום חכמה ועצה לבטל ...מקום: (לא) סוס. עם כי מוכן הסוס ליום המלחמה לנוס בו בעת ירדפוהו מ"מ ביד ה' היא התשועה ואם לא יהיה נושע מעתו שקר הסוס לתשועה: (א) נבחר. שם טוב נבחר מעושר רב וחן טוב נבחר מכסף וזהב: (ב) עשיר. מוסב למעלה לומר לזה נבחר שם וחן מעושר כי העושר לא ישובח והעוני לא יגונה ...' ילא הדבר בגזרה היורדת מן השמים ופגשה בשם בזה העושר ובזה העוני כפי הגזר כי ה' עושה כל אלה ולא בעבור רוב החכמה העשיר העשיר אבל השם והחן ...בחירת האדם עצמו: (ג) ראה רעה. הערום רואה הרעה המעותדת לבא ונסתר ממנה ר"ל שומר עצמו מן הרעה טרם בואה אבל הפתאים עברו דרך הרעה ...ונרו והשיגה אותם העונש וההפסד: (ד) עקב. סוף הענוה היא יראת ה' ר"ל הענוה תסבב היראה כי כשיכיר בשפלות עצמו יגדיל רוממות המקום ותבוא בלבו ...רוממות וימצא עושר וכבוד וחיים: (ה) צנים פחים. קוצים ופחים יקושים נמצאים בדרך עקש ר"ל המעקש דרכיו יתייסר בקוצים וילכד בפח אבל השומר נפשו ...דרך העקש הנה ירחק מצנים ופחים ולא עליו יבאו: (ו) חנוך. התחל והרגל את הנער בשנים להוליכו בעבודת ה' לפי דרך חכמתו אם מעט ואם הרבה וכשיהיה מורגל

מצודת ציון

ענין מניעה: (כז) בזמה. במחשבה רעה כמו זמה היא (ויקרא יח): (כט) בפניו. בכעסו וכן ופניה לא היו לה (שמואל א א) כי הכעס נראה בפני האדם: (ב) נפגשו. ענין פגיעה כמו רש ואיש תככים נפגשו (לקמן כט): (ג) ונענשו. גם הפסד הממון קרוי בל' עונש כמו וענשו אותו מאה כסף (דברים כב): (ד) עקב. ענינו סוף ואחרית ע"ש שהעקב הוא סוף הרגל: (ה) צנים. קוצים כמו ולצנינים בצדיכם (במדבר לג): (ו) חנוך. הוא ענין התחלה לדבר שעתיד לעמוד בו כמו ולא חנכו (דברים כ)

אבן עזרא

הנערות: (ז) עשיר . זורע . טוב . ג' דבקים . ברשים שאין להם מאומה ימשול בהם בכח ולווה ממנו יכריחנו שיהי' עבדו . זורע שיעשה עולה העשיר למשול ברשים יקצור און יקבל שכרו כראוי לו . ושבט . כי העברה מדומה לשבט כענין הוי אשור שבט אפי והטעם שיתעבר ברשים יכלה השבט ולא יעבור בהם עוד כי השם יכלהו . ואיש טוב עין שיתן לדלים מלחמו הוא יבורך מלא ברכת ה' : (י) גרש . הסירהו מפניך כי אז יצא המדון מקרבך. וישבות דין שלא יביאך למשפט וישבות קלון שלא יקלך : (יא) אוהב . עומד במקום שנים טהר לב שהוא טהור מרעות שהם כנגד הסיגים ואוהב חן שפתיו כלומר איש חן בעבור שיש לו שפתי דעת גם יתכן להיות חן שם התאר ומי שיאהב שניהם תגדל מעלתו עד שיהיה המלך רעהו כחושי הארכי אוהב הטהורים שהיה רעה דוד : (יב) עיני . דברה תורה כלשון בני אדם . עיניו חפצו ורצונו או שכלו נצרו אנשי דעת מכל רע . ויסלף יעות השם דברי בוגד החושב רע על אנשי דעת ויבטלם : (יג) עצל . רשע . ארי בחוץ עלה כדי שלא יצא לבקש מחייתו . ארצח שהארי ירצחהו : (יד) שוחה . אולת . שנים דבקים . שוחה ע"מ גולה והטעם כשוחה שהיא עמוקה כן פי נשים זרות לזעומים מי שהשם זעם אותו וחפץ במיתתו יפול שם . אבל הנער אע"פ שהאולת קשורה בלבו ראוי להכותו בשבט מוסר כי הוא ירחיק האולת ממנו: (טז) עושק. אך. למעט מה שיחשוב להרבות לו כלומר עושק דל להרבות לנפשו או לתתו לעשיר אך בעבור מחסור שיבואהו עשקו : (יז) הט .

כי

רשי

מתנה : (ז) עשיר ברש' ימשול . עם הארץ צריך לתלמיד חכם לעולם : עולה יקצר און . לפי זריעתו קצירתו לפי פעולתו יהיה קבלת מ... ושבט עברתו יכל' . קנה השבולת שלו כלה והולך לו . יש אומרים (שב... חמתו שרודה בני אדם כלה והולך לו לפי שמפסיד אף יכולתו : (י) גרש... הרע : (יא) אוהב ט... שפתיו . מי ששפתיו ... מלך . הקב"ה אוהבו ... (יג) אמר עצל ארי ב... אצא ללמוד תורה : (... עמוקה פי זרות . ... גלולים : זעום ה' . מי ... שונאו נופל ונכשל ב... כזוף מלפניו : (טז) ... להרבו' לו . עושר : נו... סוף שנותן ממונו ... העשירי' ואך למחסו... (יז) הט אזנך ושמע דבר... ללמוד תורה מחכם ... ולבך תשית לדעתי . ...

משלי כב

ז עָשִׁיר בְּרָשִׁים יִמְשׁוֹל וְעֶבֶד לֹוֶה
לְאִישׁ מַלְוֶה׃ ח זוֹרֵעַ עַוְלָה יִקְצׇור־
אָוֶן וְשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ יִכְלֶה׃ ט טוֹב־
עַיִן הוּא יְבֹרָךְ כִּי־נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל׃
י גָּרֵשׁ לֵץ וְיֵצֵא מָדוֹן וְיִשְׁבֹּת דִּין
וְקָלוֹן׃ יא אֹהֵב טְהׇור־לֵב חֵן שְׂפָתָיו
רֵעֵהוּ מֶלֶךְ׃ יב עֵינֵי יְהוָה נָצְרוּ
דָעַת וַיְסַלֵּף דִּבְרֵי בֹגֵד׃ יג אָמַר עָצֵל
אֲרִי בַחוּץ בְּתוֹךְ רְחֹבוֹת אֵרָצֵחַ׃
יד שׁוּחָה עֲמֻקָּה פִּי זָרוֹת זְעוּם יְהוָה
יִפׇּל־שָׁם׃ טו אִוֶּלֶת קְשׁוּרָה בְלֶב־
נָעַר שֵׁבֶט מוּסָר יַרְחִיקֶנָּה מִמֶּנּוּ׃
טז עֹשֵׁק דָּל לְהַרְבּוֹת לוֹ נֹתֵן לְעָשִׁיר
אַךְ־לְמַחְסוֹר׃ יז הַט אׇזְנְךָ וּשְׁמַע
דִּבְרֵי חֲכָמִים וְלִבְּךָ תָּשִׁית לְדַעְתִּי׃

ג' חס' א' ז' מ"ל ב' מ"ל. ג' מ"ל ד' ב' . ג' . ד' ל' קמץ וא' טסול עינים ל'. ב' חסר ל' יתיר ו"ו ב' בנפשו ב' סיס נאן ל' וחד שמע דברי ס'

תרגום

כד נסוב נסמי מניה : ז עתירא במסכני נשתלט ועבדא יוזיף לגברא מוזפנא : ח דזריע עולא נחצד עאתא ושבטא דחרינגיה נגמור : ט מן דטבא הוא עיניה הוא נתברך מטול דיהיב מן לחמיה למסכינא : י תרך ממקנא ואפיק לתגרנא ויבטל דינא וצערא : יא רחם אלהא דכי לבא ובחסדא דשפותיה יתחבר למלכא : יב עינוי דאלהא נטרן ידיעתא ומטלטל מליהון דבזוזי : יג אמר עטלא בחכינונותיה אריא אית לברא ובינת שוקי מתקטלנא : יד גומצא עמיקתא פומא דנוכריתא ומן דמרגז קדם אלהא נפל תמן : טו שטיותא קטירא בלביה דטליא שבטא דמרדותא נרחקיה מניה : טז דעשק למסכנא מסגי ליה בישתא ודיהב לעתירא חוסרנא הוא ליה : יז ברי צלי אדנך ושמע מלי...

יקצור ג' מ"ל וסי' שבלי' יקצור . זורע עולה יקצור און. וראה בעבים... גרש ג' וסימני' גרש ה... כלה גרש יגרש . גרש... מדון: ויצא ג' וסי' ביר... י"ג וסוף חבקוק: קשו... ונפשו קשורה בנפשו... קשורה בלב נער... ירחיקנה : לעשיר ב' וס... נתן לעשיר אך למחסור וסימ' איך תאמר אהבו... אין אתי . כי עיניך ול... תשית לרעתי . עיניך א... אל תבהל על פיך ולבך...

תולדות אהרן ועבד לוה . בתרא י נא סנהדרין לא : טוב עין . נדרים לח סוטה לח זוהר ויקהל ונשא : גרש לץ . יבמות סג : אשב טהר . עקידה...
שוחה עמוקה . שבת לג : הט אזנך . חגיגה טו :

רלבג

כאשר יגדל הנה ימשך שלא יוכל להסירו אחר זה מהדרך הרעה ההיא וגם לא יסור ממנה מעצמו וגם בעת זקנתו : עשיר ברשים ימשול . האיש העשיר ימשול ברשים ולזה ישובח העושר מזה הצד וכי ילוה מטובו לאיש הנה האיש הלוה הוא לו כפוף ונכנע כאילו הוא עבדו מצד החסד בגמל אותו והנה בזה האופן ימשול העשיר ברשים במה שיגמל להם מהחסד : זורע עולה. אך מי שיתשוב למשול באנשים בהפך זאת התכונה והוא בעול והחמס שיעשה להם הנה לא תמשך ממלכתו עליהם כי כבר יגיע לו רע מהרע שיעשה ר"ל כי במה שיזרע מהעול יצא לו קציר נאות למה בעצ' אותו מהרע וזה הקציר והפרי שישיג מזה הוא עמל ואון לא דבר שיש בו תועלת ויקרה לו מהרע מה שיכלה בו שבט עברתו ר"ל שלא תשאר לו שררה יוכל להכות בה האנשים בשבט עברה כמו שהיה עושה קודם זה : טוב עין. אך מי שהוא טוב עין וימשול באנשים בהטבתו להם הוא יבורך מאת הש"י ויתחזק כחו להטיב להם ולמשול בהם מפני שנתן מלחמו לדל כי בגלל הדבר הזה יברכהו הש"י : גרש לץ . מדרך הלץ לשנוא האנשים ולהלעיג בהם ולעורר להם מדינים ולזה אם תגרש לץ מהבית יצא המדון ממנו כי הוא היה המעורר מדינים שם וישבות מהבית ריב וקלון המריב שם והמביישם האנשים : אוהב טהר לב . אך מי שהוא טהור לב ואוהב בלי לב ולב הנה החן והאהבה שמראה בדבריו לאהובו רעיונו מולך ומושל בו אז ירצה בזה כי לא יאמר בפיו רק מה שבלבו לעשות והנה הביאור הראשון הוא יותר נקשר אל מה שלפניו מן הדברים : עיני ה' . הנה עיני ה' והשגחתו שומרת דעת החכמים לקיים מחשבותיהם ועצתם הוא מסלף דברי הבוגדים להפילם ממועצותיהם: אמר עצל . הנה העצל לא יצא מפתח ביתו לעשות מלאכתו מרוב העצלה ויאמר כי הארי בחוץ לטרפו אם יצא מביתו והלסטים ברחובות להרגו אם ילך שם : שוחה עמוקה . הנה הפה ... ותהפוכות ודברים הם הפך האמת וביחוד בהתחלות והשרשים הם בדמיון השוחה העמ... בה אין לו תחבולה לצאת ממנה וזעום ה' הוא מי שיפול בזאת השוחה כי תמיד יתר... הנכונה והשלימות כל מה שיתחזק בזאת התכונה הפחותה : אולת קשורה בלב נער ... קשורה אולת בהתחלה ענינו כי מפני היותו נבהל ונחפז לעשות מה שיחשוק לא יוד... בסבות הנאותות ולא יתיישב להתבונן מה שראוי לעשות ומה שראוי שיתרחק ממנו א... ירחיק מהנער האולת הזאת ולזה ראוי לאדם ליסר בנו בתחלת ענינו כי אז יוכל להנ... עושק דל להרבות לו . מי שהוא עושק הדל והוא הכח המתעורר לתאות הגופיות ל... מתאוותיו דבר הנה זה הוא להרבות לו כי כל מה שיתמיד להתנהג תמעט תאותו לו... ולזה יהיה תמיד שבע ומי שיתן לעשיר תאוותיו והוא האיש הנמשך אחר התאוות... למחסור כי תמיד יהיה יותר רעב בסבת רוב תאוותיו כאמרם אבר קטן יש לו לאדם ... מרעיבו שבע או ירצה בזה הנה אם הדל העושק כבר יש לו השתדלות מה כי הביו... מגמתו להרבות לו קניינים אך הדל הנותן לעשיר הנה אין לו בזאת המתנה תועל... קנינו כי העשיר לא יחשוב מאד המתן הזה עם שהוא יבזה הדל וילעיג עליו על מה ... ישתדל להטיב לו גמול וזה מפורסם מהעשיר והנה הביאור הראשון הוא יותר נכון ... ושמע דברי חכמים . ללמד חכמתם ושים עם זה לבך לדעתי ולא תשען על דברי ... רק במה שיסכים מהם עם מה שהודעתי לך המיוסד על יסודות התורה כי התורה ... לב...

מצודת ציון

כ') : (ח) ושבט עברתו. הושאל לשון שבט על העברה והזעם וכן אשור שבט אפי (ישעיה י) : (י) וישבות . ענין הבטול כמו שבת נוגש (שם יד) : (יב) ויסלף . ויעקם : (יד) שוחה . בור כמו בשחת עשו (תהלים ט') : זרות . מל' זר : זעום . ענין כעס : (יז) תשית . תשים כמו שת לי אלהים זרע (בראשית ד) : נעים

מצודת דוד

מורגל בעבודת ה' אז גם כי יזקין לא יסור ממנה כי יתן לב להשכיל כש... הביא : (ז) עשיר . העשיר בדעת ימשול בעניי הדעת וכן עבד לוה לאיש לו... כמו שהלוה הוא מוכנע להמלוה על כי לוה לו די מחסורו כן ימשול הח... הדעת על כי יספיק להם משאלותם בדבר החכמה : (ח) זורע . כמו דר... מה שהוא יקצור כמין שזרע כן הגמול לפי המעשה : ושבט עברתו . שבט חמתו שהיה מכה ורודה בה הנה יכלה ר"ל יפסיד היכולת : (ט) טוב עין . הנותן לעני... יבורך מה' כי הלא נתן מלחמו לדל ואם עוד יבורך בנכסיו ישפיע עוד יותר ולא ירע לבבו בתתו לו : (י) גרש לץ . גרש ממך את הלץ ויצא המריבה כי דרך לץ ... ריב : וישבות . אז ישבות דין וקלון כי בהיות ריב יגשו למשפט ויריבו לבזות זה את זה ובהאין מחרחר ישבות הכל : (יא) אוהב . מי שאוהב איש טהר לבב... און ויאהב את מי שיש חן באמרי שפתיו על כי בדעת ידבר הנה המלך מכבדו כי כן דרך המלך לאהוב אנשים כאלה : (יב) עיני ה' . המקום ישגיח בשמירת ... הדעת ויעוות לקלקל דברי עצת הבוגד אשר ידבר לנכוד אנשי הדעת לא יוכל להם : (יג) אמר עצל . בעבור העצלות לא יצא מפתח ביתו לעשות מלאכתו ו... לאמר הלא הארי בחוץ וימרוף נפשי ובתוך הרחובות אהיה נרצח מן הלסטים המצויים שם : (יד) שוחה . כחפירה עמוקה אשר הנופל בה קשה לו לעלות כן יה... בפתויי פי זרות היא המינות אשר יקשה מאוד לפרוש ממנה : זעום ה' . מי שה' זעם עליו וחפץ במיתתו הוא נכשל בה כי לא יאיר עיניו . בתחלת פתויי לון... הדבר וכזביו : (טו) אולת קשורה . דבוק הוא במעשה האולת כאלו קשורה בלבו אבל שבט המוסר ירחיק ממנו את האולת : (טז) עושק דל . דבר בכה... אין העשיר מניח לגזול ממנו כי חזקה ידו : להרבות לו . בחושבי שבזה יתרבה הונו : נותן לעשיר . וכן הנותן מתן לעשיר : אך למחסור . בשתי אלה לא י...

משלי כב

יח כִּי־נָעִים כִּי־תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ
יִכֹּנוּ יַחְדָּו עַל־שְׂפָתֶיךָ׃ יט לִהְיוֹת
בַּיהוָה מִבְטַחֶךָ הוֹדַעְתִּיךָ הַיּוֹם
אַף־אָתָּה׃ כ הֲלֹא כָתַבְתִּי לְךָ (שלשים ק׳)
שָׁלִשׁוֹם בְּמֹעֵצוֹת וָדָעַת׃ כא לְהוֹדִיעֲךָ
קֹשְׁטְ אִמְרֵי אֱמֶת לְהָשִׁיב אֲמָרִים
אֱמֶת לְשֹׁלְחֶיךָ׃ כב אַל־תִּגְזָל־דָּל
כִּי דַל־הוּא וְאַל־תְּדַכֵּא עָנִי בַשָּׁעַר׃ (י״ב בליש׳)
כג כִּי־יְהוָה יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת־
קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ׃ כד אַל־תִּתְרַע
אֶת־בַּעַל אָף וְאֶת־אִישׁ חֵמוֹת לֹא (ב׳ א׳ חס׳ תתגור)
תָבוֹא׃ כה פֶּן־תֶּאֱלַף אֹרְחֹתָו (ד׳ מ״ע בסי׳ תיו ק׳)
וְלָקַחְתָּ מוֹקֵשׁ לְנַפְשֶׁךָ׃ כו אַל־
תְּהִי בְתֹקְעֵי־כָף בַּעֹרְבִים מַשָּׁאוֹת׃
כז אִם־אֵין־לְךָ לְשַׁלֵּם לָמָּה יִקַּח
מִשְׁכָּבְךָ מִתַּחְתֶּיךָ׃ כח אַל־תַּסֵּג
גְּבוּל עוֹלָם אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבוֹתֶיךָ׃ (ג׳ מ״ל)
כט חָזִיתָ אִישׁ ׀ מָהִיר בִּמְלַאכְתּוֹ
לִפְנֵי־מְלָכִים יִתְיַצָּב בַּל־יִתְיַצֵּב
לִפְנֵי חֲשֻׁכִּים׃

תרגום

וְלִבָּךְ שִׁים לִידִיעָתִי׃ יח מְטוּל דְּבַסִּימִין נְטַר אִינּוּן בְּכַרְסָךְ וְנִתַּקְנוּן אֵיךְ חֲדָא עַל שִׂפְוָתָךְ׃ יט דְּנֶהֱוֵי בֶּאֱלָהָא סִבְרָךְ וְאוֹדַעְתָּךְ יוֹמָנָא הָדָא אַף אַנְתְּ׃ כ וְהָא כְּתָבֵת אִנּוּן לָךְ עַל תְּלָתָא זִמְנִין בְּעֵצְתָא וִידִיעֲתָא׃ כא לְאוֹדְעָנָךְ קוּשְׁטָא וּמִלֵּי דְּתְרִיצוּתָא דְּתַהֲפִיךְ מִלְּתָא דְּקוּשְׁטָא לִמְשַׁדְּרָיךְ׃ כב לָא תִגְזוֹל לְמִסְכְּנָא מְטוּל דְּמִסְכֵּינָא הוּא וְלָא תְמַכֵּיךְ עַנְיָא בְּתַרְעָא׃ כג מְטוּל דֶּאֱלָהָא דָאֵן דִּינְהוֹן וּמִתְפְּרַע פּוּרְעֲנוּתְהוֹן דְּנַפְשֵׁהוֹן׃ כד לָא תִתְחַבַּר עִם מָרֵי מְרִירוּתָא וְעִם גַּבְרָא חֶמְתָנָא לָא תֵעוֹל׃ כה דְּלָא תֵיַלֵּף אָרְחָתֵיהּ וְתַשְׁכַּח פַּחָא לְנַפְשָׁךְ׃ כו לָא תֶהֱוֵי מְשַׁלֵּם אִידָךְ בַּעֲרָבוּתָא עַל חַבְרָךְ׃ כז אִם לֵית לָךְ דְּפָרֵיעַ נִסְבִּין תַּשְׁוִיתָךְ מִתַּחְתָּיךְ׃ כח לָא תַשְׁנֵי תְּחוּמָא דְּמִן עַלְמָא דַּעֲבַדוּ אֲבָהָתָךְ׃ כט אִין חֲזֵיתָא גַּבְרָא דִּמְהִי בַּעֲבִידְתֵיהּ קֳדָם מַלְכֵי נְקוּם וְלָא נְקוּם קֳדָם

רשי

ולמוד ממעשיו: (יח) כי ... כי לך לאחר זמן אם ... ותלפנס בבטנך שלא ... ואימתי יהיו שמורים ... ומן שיכונו על שפתיך ... יחם בפיך: (יט) להיו׳ ... טחך הודעתיך. אני ... שתבטח בה׳ ותעסוק ... לא תאמר איך אבטל ... ואיך אתפרנס: ... כתבתי לך שלשי׳. תור׳ ... כתובים: (כא) להודיעך ... שלישים כתבתי לך כדי ... תוכם: קושט אמרי ... להשיב אמרים אמת: ... לשולחך הורחה: ... תגזול דל. אל תגזלנו ... דל בעבור שהוא דל ... לעמוד נגדך: (כג) כי ... ריבם וקבע. ויגזול את ... בעיהם. גוזליה׳ ובלשון ... ומה גזילה במסכ׳ ראש ... הוא גברא לקמיה ... קבען סלניא וכו׳: ... תתרע. אל תתחבר ... : (כה) פן תאלף. ... : (כו) אל תהי בתוקעי ... כים משאות. הלואות ... את מאומה (דברי׳ כד): ... תסג גבול עולם. אל ... ור מנהג אבותיך ואז״ל ... לכלה תחת הגפן בשעת ... כדי שיפול בתוכו הפרט ... אמר אל תסג גבול וגו׳. ... יסוגו אחור (תהלים קכט)

אבן עזרא

כי. להיות. הלא. להודיעך. ה׳ דגושים. לדעתי. ללמוד דעת. כי נעים דעתי או כי תהיה נעים כשתשמרם בבטן רמז ללב. יכונו הדברים על שפתיך להיות זכרון. שלישים דברים שלישים כתוב בוי״ו והטעם אתמול שלשום כתבתי להודיעך אמרי אמת בספר מועצות ודעת. קשט ע״ד הפועלים כמו ישע. אמרים אמת הנכון אמרי אמת וכן טורים אבן סיגים כסף אילים נמר וכן רבים ע״ד קלרה. וטעם להשיב כענין וישב משה את דברי העם אל ה׳ כלומר כשאודיעך קשט דברי אמת כמו כן אשיב לו אמרים כענין נעשה ונשמע. לשולחיך לשם ששלחני אליך ליסרך כי השכל שליח השם לשולחיך בל׳ רבים כמו אלוה עושי: (כב) אל. כי דל הוא. ויש׳ לער בדלותו על כן אל תגזלהו. בשער שהם עוזרך כענין כי אראה בשער עזרתי: (כג) וקבע. יחבל או יגזול כמו היקבע אדם אלהים: (כד) אל. פן. שניהם דגושים. תתרע תהי רע. את כמו עם. לנפשך בעבור נפשך שתלכד במוקש ותמות בעונך: משכבך. בשכבך עליו אם אין לך זולתו: (כח) אל. חזית. שניהם דגושים. עשו תקנו הגבול אבותיך. אבל התעסק במלאכה מי שהוא מהיר במלאכתו תגדל מעלתו עד שיעמוד לפני מלך: (כט) חשוכים. עניים ותרגום דלות חשיכן מן העם הדלים עמא

... ר: ודעת ד׳ ג׳ קמץ וא׳ פתח וסימ׳ נמסר בישעיה סימן ל״ג ובא״ב רבתי אות ט׳: אמרים ... מרדף אמרים. להודיעך קשט אמרי אמת: דל. י״ב פתחין בליש׳ וסימ׳ נמסר בשפטים סימן ... סימן קמ״ב: תבוא ד׳ מ״ל בסיפ׳ וסימ׳ כי תבוא חכמה בלבך. ואת איש חמות לא תבוא. ... ם ינעם. רעך וריע אביך: אבותיך ג׳ מ״ל וסי׳ שוב אל ארץ אבותיך. בשלום תמות ובמשרפות. אל תסג גבול עולם. אנ״ך:

... אהרן כי נעים. עירובין נד סנהדרין לט: הלא כתבתי. מגלה ז: אל תגזול. ב״ק קיט ב״מ קיב סנהדרין ז (כתובות י): אם אין. בבא לג: ר״ה ו סנהדרין כב ובזים כט: חזית. שם קד:

רלבג

... שיקלרו מהשגתי בדרך החכמה: כי נעים. ומתוק הוא לנפש כי תשמור דברי החכמים ... יחדיו עם דעתי שהישרתיך אליו על שפתיך: להיות בה׳. אך אתה אחרי הגיעך ... דרגה שזכרתי הודעתיך היום שלא תשען על חכמתך ובינתך אך יהיה תמיד בה׳ מבטחך ... שתישיר מהסבות להגעת דרושך כמו שנזכר במה שקדם כי לבוא יוקדמו הסבות אם ... לא נהיה הדבר: הלא כתבתי לך. דברים נכבדים להישירך למועצות בדברים המדיניים ... דברים העיוניים ואחשוב שקראם שלישים כי כמו שהמלך ינהג כל עם המלכות וכן הענין ... השלישים ינהיגו כל אחד חלק מהכלל הוא כן קרא שלישים ההישרות שבתן בדברים ... התבונה ותבונה ובדעת ודעת: אל תגזל דל. להשעך שהוא חלוש ולא יגיע ממנו לך נזק ... ולא יוכל לעמוד כנגדך ואל תדכא עני בשער לזאת הסבה כי תראה שם עוזרך ולעני אין ... כי ה׳ יריב ריבם. כי יש שם חזק ממך לקחת נקמתי ממך והוא השי״ת כי הוא יריב ריבם ויגזול נפש הגוזל אותם מדה כנגד מדה כי הגוזל את הדל גוזל ממנו חייו: אל תתרע. אל תתחבר עם איש כעס להיות לו רע ולא תבא את איש חמות להתחבר ללכת עמו: פן תאלף. פן תלמד דרכיו ויהיה זה סבה שתקח מוקש לנפשך כי האיש הכעסן יבואו לו רעות גדולות ממיתות אותו: אל תהי בתוקעי כף. להכניס עצמך בשעבוד תחת רעיהם לפרוע הזבן והם האנשים שהם עורבים ההלואות בעבור זולתם: אם אין לך לשלם. בבוא המלוה להפרע מאומה למה תביא עצמך אל שיקח משכבך מתחתיך ולא תמצא לך מטה תשכב בה וזאת ג״כ הערה טובה שישמור השכל מהיות ערב בעד הנפש המתאוה: אל תסג גבול עולם. ר״ל שלא תשנה הגבול שגבלו הראשונים בענין הקרקעות כדי לעשוק מרעהו ולהוסיף על קרקעו וזאת ג״כ הערה שלא ישנה הגדרים הקודמים שגדרו הראשונים כי בכלם תועלת: חזית איש. אמר לשבח תכונת הזריזות ולהרחיק העצלה הנה כשראית איש מהיר וזריז במלאכתו תמצא שהוא יתיצב לפני המלכים והגדולים כי הם יקרבוהו אליהם

מצודת דוד

... חסרון בעשרו כי הגזל יאבד עוד את שלו ובאת מאן לעשיר בעצמו מחסר ... המקום לא ימלא החסרון כי לא עשה מצות ה׳ במתן ההוא: (יז) ולבך. ר״ל ... עת האוזן בלבד כי גם לבך שים לדעת התורה להבינה ולזכרה: (יח) כי ... נעים תהיה כאשר תשמרם בלבך הכתון בבטן וכאשר כל דברי התורה יחדיו ... ונים על שפתיך מבלי שגיאה ובלבול ולזה שים לבך להם כי השומע מבלי הבנת ... יוכל להוציא דבר מבלי שגיאה ואף מהר ישכחם: (יט) הודעתיך היום. ... ם הנה הודעתיך עתה להיות מבטחך בה׳ ופנה מכל עסקך להעמיק בדברי ... בכל לב: אף אתה. ר״ל עם שאתה רק לומד לעצמך ואינך גדול כשמלמד לאחרים מ״מ אף אתה בטח בה׳ כי יש תקוה גם לך: (כ) הלא כתבתי. ר״ל ופן ... איך אבטח בה׳ לפנות לבבי מכל עסקי להעמיק בדברי מלמדי שמא שוגים גם המה בדברי התורה ואין מקום לבטוח בה׳ ולקבל שכר ולז״א הלא כתבתי לך ... התורה דברים חשובים ונכבדים אמורים במועצות ודעת: (כא) להודיעך. ר״ל דברי התורה היא עשוים המה להודיעך אמיתת אמרי אמת לדעת להבדיל ... אמת ובין השקר ולא תירא א״כ עוד פן ידיחוך בשגגתם כי תוכל להשיב אמרי אמת ותשובה נוצחת להמטעים ומגרשים אותך מדרך האמת: (כב) כי דל הוא. ... בעבור כי דל הוא ואין לאל ידו לעמוד למולך: ואל תדכא. אל תכתת העני בשער המשפט כאשר ישפוט עמך: (כג) כי ה׳. ר״ל אם אין לאל ידו לריב ריבו ... ה׳ יריב ריבם ומן קובעיהם יקבע את הנפש כי ימות ויאבד נפשו: (כד) אל תתרע. אל תתחבר עם בעל אף ולא תבוא בדרך אחד עם בעל חמה וכפל הדבר ... (כה) פן תאלף. פן תלמוד דרכו ותקח בזה מוקש לנפשך: (כו) בתוקעי כף. בחברת אנשים התוקעים כף זה בעבור זה להיות ערב בחיבו בשעבוד מקויים: ... ס. בחברת אנשים הנעשים ערבים על ההלואות וכפל הדבר במ״ש: (כז) אם אין וגו׳. ר״ל אם לא יהיה לך לשלם למה תגרום שהמלוה יקח ממך מצעות משכבך: ... אל תסג. הדרך לעשות דבר לסימן בין שדה האיש לשדה רעהו לדעת גבול השדות ואמר סימן הגבול אשר מעולם אשר עשו אבותיך אל תחזור לאחור אל תוך ... שדך להרחיב את גבולך: (כט) חזית. כאשר תראה איש מהיר וזריז במלאכתו דע כי סופו יעמוד לפני מלכים לשמשם ולא יבא למדה זו לעמוד ולשמש לפני שפלים

מצודת ציון

(יח) נעים. ענין מתיקות וערבות: (כ) שלישים. שרים ונכבדים כמו ומבחר שלישיו (שמות טו) ור״ל דברים חשובים ונכבדים וכן שמעו כי נגידים אדבר (לעיל ח): במועצות. מל׳ עצה: (כא) קשט. ענין אמת כמו מפני קושט סלה (תהלים ס): לשולחיך. ענין שרוד וגרושין כמו הן ישלח איש (ירמיה ג): (כג) וקבע. ענין גזל כמו היקבע אדם אלהים (מלאכי ג): (כד) תתרע. מל׳ ריע וחבר: (כה) תאלף. תלמד כמו כי יאלף עונך פיך (איוב טו): משאות. ענין הלואה כמו משאת מאומה (דברים כד): (כח) תסג. ענין ההחזרה לאחור כמו אחור מסיג גבול (שם כז): חזית. ענין ראיה כמו ואחזה אנכי (לקמן כד): חשכים. שפלים ופחותים כי כמו שנקראים השרים חורים מל׳ חיור ולובן

אבן עזרא

אל לך : (כח) כחתף. כאשר הוא תוכל לחטוף או תארוב. תוסיף על הבוגדים אחרים כמותם : (כט) למי אוי. כאילו הזהיר להשמר מן היין או שיקרא על קורותיו אוי. אבוי שם דבר מן אביון. למי שיח. נגעים. למי פצעים חנם שיבואוהו חנם. חכלילות אודם העינים מרוב שתיית יין : (ל) למאחרים. חסר וכן הוא למאחרים שבת על היין. ממסך שם התאר ע"מ ממשח וטעמו יין מסוך מן מסכה יינה : (לא) אל תרא. אל תחפוץ לראות אע"פ שהוא נותן היין בכוס ויפה. עינו כלומר מראהו : יתהלך. בכוס. במישרים יחשוב שהוא ישר ולא יזיק לו : (לב) אחריתו. לאחר שיהא נשתה ואחר שתייתו כנחש ישוך אותך ויפרש אותך כענין ישך ומזה הענין נקרא פרש בעבור הפרישין אשר ברגליו : (לג) זרות. חסר כלומר יראו נשים זרות והטעם יחפצו לראותם : (לד) כשוכב בלב ים. כי יחשוב שהוא חוכה והיא נוסע. חבל שם והוא החבל שקשיר בברזל הספינה והענין שלא תרגיש עת הכותך ונסעך. ותאמר כאשר ישך אותך היין הכוני מכים ולא אדע עת חליתי מן המכות : (לה) הלמוני. הולמי' ולא הרגשתי ההולם. מתי אקיץ מייני. אוסיף לבקשו לגלה : (א) אל. כי. בהם הזהיר מן האישים הרעים באנשי רעה לעשות כמעשיהם כי לעשות שוד יחשוב לבם : (ג) בחכמה. הזהיר להדבק בחכמה

רשי

אסטרייו"א בלעז : (כח) אף היא כחתף. פתאום : ובוגדים באדם תוס[יף] בישראל בוגדים לה' : (כט) למי אוי למי אבוי. לשון צעקה ויללה : [למי] למי שיח. למי שיש לו מדינים עם הבריות ושיחה יתירה לו אוי וא[בוי] דברים רב פשע : למי חכלילות עינים. מרוב יין מאדימים עיניו ו[...] (ל) ממסך. ממוג וה[...] כמו ממכר : לחק[ור] שחוקרין ובודקין היכ[ן] טוב : (לא) אל ת[רא] יתאדם. אל תתן ב[...] יתן בכוס עינו יתהלך [...] המרבה שכרות [...] דומות לו למישור [...] ישרים בעיניו : בכ[יס] כתיב כלומר השות[ה] בכוס והחנוני בכיס [...] (לב) יפריש. ל' עק[...] בלעז. כמלמד הב[...] בפרש תורי ובגמ' ד[...] אגוילו"ן בלע"ז. [...] מפרישו מן החיים : [...] יראו זרות. כשת[...] בוער בך ומשיאך לה[...] (לד) והיית. משוגע : [...] ים וכשוכב בראש [...] הספינ' כע לפול ממנו[...] בל חליתי וגו'. [...] אינו מרגיש בכל סו[...]

תרגום

כח וְהֵיךְ מְטָרֵף עֵינָהָא כְּמָנָא וְצָאֵר אַבְנָא שַׁבְּרֵי׃ כט לְמַן וַי לְמַן דֵּיוָא וּלְמַן תִּגְרֵי וּלְמַן שׁוּחָא וּלְמַן פּוּדְעֲתָא מַגָּן וּלְמַן סוּמְקָנוּת עַיְנוֹי׃ ל לְהָלֵין דִּמְוָחֲרִין עַל חַמְרָא וְאָזְלִין וּמְעַקְּבֵי בֵּית מִזְגָּא׃ לא לָא תֶּחֱמֵי חַמְרָא דְּסִימּוֹק וְיָהֵב בְּכָסָא עֵינֵיהּוּמְהַלֵּךְ תְּרִיצָאִית׃ לב וְאַחֲרִיתָא הֵיךְ חִוְיָא נָכֵית וּכְחוּרְמָנָא דְּפָרֵיחַ׃ לג וִיחַוְרוּן עֵינָךְ בְּנָכְרֵיתָא וְלִבָּךְ יְמַלֵּל תַּהְפּוּכְתָּא׃ לד וְתֶהֱוֵי הֵיךְ דְּשָׁכֵב בְּלִבֵּיהּ דְּיַמָּא וְהֵיךְ מַלָּחָא דְּדָמֵךְ בְּאַלְפָא׃ לה וְתֵימַר מְחוֹנַנִי וְלָא אִכְרְהִית וּבַזּוֹנַנִי וְלָא יְדַעִית לְאֵימָת אֶתְּעִיר וְאוֹסִיף אֶבְעֵינֵיהּ עוֹד׃ א לָא תִּטַּן בְּמָרֵי בִישְׁתָּא וְלָא תִּתְרַגְרַג לְמֶהֱוֵי עִמְּהוֹן׃ ב מְטוּל דְּרַבּוּנָא רָגֵן לִבְּהוֹן וְעַוְלָא שִׂפְוָתְהוֹן מְמַלְּלָן׃

משלי

נָכְרִיָּה׃ כח אַף־הִיא כְּחֶתֶף תֶּאֱרֹב
וּבוֹגְדִים בְּאָדָם תּוֹסִף׃ כט לְמִי־
אוֹי לְמִי אֲבוֹי לְמִי מדונים [מִדְיָנִים] לְמִי־שִׂיחַ
לְמִי פְּצָעִים חִנָּם לְמִי חַכְלִלוּת עֵינָיִם׃
ל לַמְאַחֲרִים עַל־הַיָּיִן לַבָּאִים לַחְקֹר
מִמְסָךְ׃ לא אַל־תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם
כִּי־יִתֵּן בכיס [בַּכּוֹס] עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים׃
לב אַחֲרִיתוֹ כְּנָחָשׁ יִשָּׁךְ וּכְצִפְעֹנִי
יַפְרִשׁ׃ לג עֵינֶיךָ יִרְאוּ זָרוֹת וְלִבְּךָ
יְדַבֵּר תַּהְפֻּכוֹת׃ לד וְהָיִיתָ כְּשֹׁכֵב
בְּלֶב־יָם וּכְשֹׁכֵב בְּרֹאשׁ חִבֵּל׃
לה הִכּוּנִי בַל־חָלִיתִי הֲלָמוּנִי בַּל־
יָדָעְתִּי מָתַי אָקִיץ אוֹסִיף אֲבַקְשֶׁנּוּ
עוֹד׃

כד א אַל־תְּקַנֵּא בְּאַנְשֵׁי רָעָה
וְאַל־תִּתְאָו לִהְיוֹת אִתָּם׃ ב כִּי־שֹׁד
יֶהְגֶּה לִבָּם וְעָמָל שִׂפְתֵיהֶם תְּדַבֵּרְנָה׃

ג׳ / ס׳ מ"ל גליס׳ / ד׳ / מדינים ק׳ / ג׳ / ג׳ / בכוס ק׳ / כ׳. ג׳ / ג׳ וחס׳ / ס׳ / ג׳ / ג׳. ל׳ מן א"ב / ס׳. ג׳ / ב׳ פלעוני / ג׳

באדם ד׳ חטפין וסימ׳ [...] כי תהיה באדם. או[...] יג"ע. ובוגדים באדם תו[סף] שלט האדם באדם. וחו[...] יודע. וכל לאדם דכ[...] מן ה׳ קמצין וסימ׳ לב[...] בפומיה אמר וביאורם [...] שמות ובירמיה ס[...] ובצפניה סוף סימן [...]

קמצין וסימ׳ נשך כל דבר אשר ישך. ואחריתו כנחש ישך : הכוני ב׳ וסימ׳ הכוני בל חליתי. הכוני פצעוני. וא׳ והכוני. ונאס[...] ונשמרתי. ואל תתאו ב׳ ובסיפרא זסי׳ אל תלחם את לחם רע עין. אל תקנא באנשי רעה. וא׳ אל תתאו למטעמותיו ר"פ קדמא ז[...] חד מן ה׳ יחידאין אל ומלה אחרא ולית להון זוגא וסי׳ אל פשטתם היום. אל תתאו לכטעמותיו קדמ׳ דסיפרא. אל תשא יסר בנך. אל[...] חמס. וקשיא לי האי אל תקנא באיש חמס דבמסרה כתיב ולית להון זוגא והאיכא מנהון יתיר מן א׳ ועיין לקמן בחאי ס[...]

תולדות אהרן

למי אוי. סנהדרין ע: אל תרא. פסחים קח כתרא לו סנהדרין ע מנחות פו (פסחים לו) : כי יתן. יומא עד עקידה שער נו :

רלבג

אשר ימשך האד׳ יותר להם הם הזנות ושתיית היין הזהיר בהם יותר להתרחק מהם ואמר להרחיק מהזונה כי שוחה עמוקה זונה וגו׳ : אף היא. שהיא תארוב לאדם להמיתו כאיש חטף וזה תעשה במרמה בהתקרבה לו לזנות עמה ולא יהיה נשמר ממנה ותמית אותו ותוסיף בחברתה בוגדים באדם יתחברו עמה להרוג האנשי׳ אשר תפיל׳ ברשת הפתוי לבא אליה וזה מפורסם מענינה היום כי היא תתחבר עם הרוצחי׳ ותביא האנשים בפתויה לבא במקום אשר יפלו שם ביד הרוצחים למי נזק והפסד ולמי ריב וקטטה וקינה ונהי ולמי מכאוב ופצעים בלי סבה תתייב זה אבל בחנם ולמי ימלא האודם בעינים והפסדם : למאחרים. הלא לאנשים השוקדים על שתיית היין ובאים לחקור אי זה יין הוא יותר חשוב לשתות ממנו להמשכם לזאת התאוה תמיד וזה יהיה סבה כי בסבת היין יתחברו ויגיעו רעות גדולות להם מקלת השכורים לקלת : אל תרא יין כי יתאדם. כי בכוס מראהו ויתהלך למישרי׳ במנהג היין הטוב שתהלה הדק יראה למעלה בכוס ואולם היין אשר נהפכו בו שמריו העליונים תמצא שאינו הולך למישרים כי מה שיהיה עליון ממנו בכוס ימצא נוטה אל השמרות והנה הזהירו שלא יפתהו טוב מראה היין ויושר ענינו : אחריתו. כי אחריתו הוא גרע לאשר ימשך אל הסנהה [...] ישוך האדם כנשיכ׳ הנחש וכלפעוני יעקוץ וזה מבואר מהרעות הנפלאות הנמשכות מהשכ[רות] הדעות הנמשך ממנו : עיניך יראו זרות. ולהעיר על זה אמר הנה השכרות יראה לעי[ניו] דברים שאינם כן מגד רוב האידים העולים אל המוח. ולכן ידבר תהפוכות ודברי[...] דברי שגעון לזאת הסבה בעינה : והיית כשוכב בלב ים. כספינה שחוזק תנועת הספינ[ה] ויראה לו דברים לא כן וכמי שהוכב בראש הספינה שיתבלבל יותר מפני ראותו הים ו[...] התנועה : הכוני. ואז תאמר הכוני מכים. בל חליתי כי השכרות ימנע ההרגש באשר [...] מכים ופוצעים ולא ידעתי מפני העדר ההרגש אז ועם כל זה ימשיכך היין אליו עד שתא[...] מזה השכרות שאוכל להוסיף ולבקש היין עוד כי זה דרך השכורים : אל תקנא. ותתמה[...] השכורי׳ תמיד לעשות רעה לאנשים ולא תתאו להיות אתם כי לבם לא התעסק כי אם ל[...] ודבריהם תהיינה בעמל : כי שוד. רוצה לומר שלא ידברו כי אם דברי שקר אשר יוליכ[...] ב[...]

מצודת ציון

(כח) כחתף. כמו כחטף בטי"ת וענינו מהירות הלקיחה כמו וחטפתם לכם (שופטים כא) : (כט) שיח. ענין דבור כמו יערב עליו שיחי (תהלים קד) : פצעים. מכות המוליאות דם כמו פצע תחת פצע (שמות כא) : חכלילות. אדמימות כמו חכלילי עינים מיין (בראשית מט) : (ל) למאחרים. מל׳ אחור ועכוב : ממסך. ענין מזיגה והוא תערובת המים ביין כמו מסכה יינה (לעיל ט) : (לא) יתאדם. מלשון אודם : (לב) וכצפעוני. הוא מין נחש : (לג) זרות. מל׳ זר ונכר : (לה) חליתי. מל׳ חולי : הלמוני. עניינו מכות המשברות כמו יהלמני צדיק (תהלים קמ"א) : אקיץ. אעיר מן השינה : (ב) יהגה. יחשוב כמו [...]

מצודת דוד

ממנה כי כן קשה לפרד מן הזונה אחר שנכשל בה ונאמר למשל על המינו[ת] זונה נכריה אשר לא מבנות ישראל הנה היא כבאר צרה ודחוקה שאי אפ[שר] בה מגד אל לך להתחכם לעלות ממנה : (כח) אף היא. עם כי אינה מ[...] ואינה רגילה כ"כ עם היהודים מ"מ כאשר תוכל לחטוף מי מהם אז ת[...] וע"י פתויה הולכת ומוספת בוגדים בבני אדם ומוסב למעלה לומר כאש[ר] ע"י אמרי ידעתי שעינך דרכי תלונה ולא תכשל בזה : (כט) למי אוי. [...] צעקת אוי ואבוי וזה צעקת יללה : מדינים. דין ומריבה עם אנשים : שיח. ר"ל רבוי דברים בלא השכל ובלא סדר : פצעים חנם. דרך השיכור להתקוט[ט] בחבירו וכאשר יחזיר חבירו ויפצע בו נראה כאלו פצעו על חנם כי זה שפצע תחלה לא מדעת עשה כי היה מבולבל ביינו : חכלילות עינים. אדמימות ע[ינים] שתיית היין והוא דבר נגאי : (ל) למאחרים. כל הדברים האלה מיוחדים המה להמאחרים שבת על היין ולהבאים לחקור אחר יין שמזגו יפה : (לא) אל תתן עינך ביין אשר יתאדם במראיתו והוא נחמד ומשובח : כי יתן. כי מי אשר יתן מראית עינו וחפצו בכוס היין הולך הוא במישרים ר"ל אין דרך מ[...] על כולם יחשוב כי ישרים המה כי לא יבחין עוד מעתה : (לב) אחריתו. ר"ל אם בעת השתיה יערב לחיך הלא אחריתו מרה והרי הוא כנחש הנושך בעק[ב] ירגיש ואחריתו ישגא מאוד כי יבטבע ונופח עד הקדקד : יפריש. המפרשים חייו האדם ממנו ע"י ארסו וכפל הדבר במ"ש : (לג) יראו זרות. דברים ש[...] כי מרוב השכרות ידמה שרואה דבר מה ואין כל מאומה : תהפוכות. הפוך השכל והאמת : (לד) בלב ים. אנשי הספינה ההולכת באמצע הים כשהרוח [...] להיות שוכבים בעבור חוזק תנועת הספינה : בראש חבל. הוא תורן הספינה שכל החבלים תלוים בו והשוכב שם דעתו מבולבלת מפני ראיית הים ומהירו[ת] (לה) הכוני. עודך מתנמנם יהיו שפתיך דובבות על המשכב לאמר מה בכך שהכוני בעת השכרות הלא לא חליתי ומה בכך שהלמו אותי בהכאות הלא לא הר[גשתי] מתי אקיץ משתנומה ואוסיף שוב לבקש את היין ולזה הזהר בם מאוד כי קשה לפרוש ממנה : כד (א) באנשי רעה. בהצלחת אנשי רעה : להיות אתם. לעשות [...] (ב) כי שוד. מחשבותם על הגזל ומלדברים עמל ע"כ הרחק מהם כי מעשיהם [...]

ג בְּחָכְמָה יִבָּנֶה בָּיִת וּבִתְבוּנָה
יִתְכּוֹנָן: ד וּבְדַעַת חֲדָרִים יִמָּלְאוּ ל׳ ומ״ל. ה׳
כָּל־הוֹן יָקָר וְנָעִים: ה גֶּבֶר־חָכָם
בַּעוֹז וְאִישׁ־דַּעַת מְאַמֶּץ־כֹּחַ: ו כִּי ל׳
בְתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה־לְּךָ מִלְחָמָה
וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ: ז רָאמוֹת לֶאֱוִיל
חָכְמוֹת בַּשַּׁעַר לֹא יִפְתַּח־פִּיהוּ: ד׳. כ״כ
ח מְחַשֵּׁב לְהָרֵעַ לוֹ בַּעַל־מְזִמּוֹת ב׳ חד לסרע
יִקְרָאוּ: ט זִמַּת אִוֶּלֶת חַטָּאת וְתוֹעֲבַת
לְאָדָם לֵץ: י הִתְרַפִּיתָ בְּיוֹם צָרָה ל׳
צַר כֹּחֶכָה: יא הַצֵּל לְקֻחִים לַמָּוֶת ב׳ ול׳ מ״ל. ל׳
וּמָטִים לַהֶרֶג אִם־תַּחְשׂוֹךְ: יב כִּי־ ל׳. ל׳ ומ״ל
תֹאמַר הֵן לֹא־יָדַעְנוּ זֶה הֲלֹא־תֹכֵן
לִבּוֹת ׀ הוּא־יָבִין וְנֹצֵר נַפְשְׁךָ הוּא י״ו
יֵדָע וְהֵשִׁיב לְאָדָם כְּפָעֳלוֹ: יג אֱכָל־
בְּנִי דְבַשׁ כִּי־טוֹב וְנֹפֶת מָתוֹק עַל־
חִכֶּךָ: יד כֵּן ׀ דְּעֶה חָכְמָה לְנַפְשֶׁךָ ל׳
אִם־מָצָאתָ וְיֵשׁ אַחֲרִית וְתִקְוָתְךָ

ג בְּחָכְמְתָא מִתְבְּנֵי בֵּיתָא
וּבְבִיוּנָא מִתַּקַּן: ד וּבִידִיעֲתָא
קִיטוֹנֵי מִתְמַלְיָן כָּל מָזְרָא
יַקִּירָא וּבַסִּימָא: ה טָב גְּבַר
חַכִּימָא מִן עֲשִׁינָא וְגַבְרָא
דִּידִיעֲתָא מִן הוּא דְּזָרִיז
בְּחֵילֵיהּ: ו מְטוּל בְּמַדְבְּרָנוּתָא
תַּעְבֵּד לָךְ קְרָבָא וּפוּרְקָנָא
בְּסוּגְעָא דְמַלְכָּנָא: ז מִתְרְעֵם
שַׁטְיָא בְּחָכְמְתָא וּבְתַרְעֵי
לָא פָּתַח פּוּמֵיהּ: ח מַן דְּחָשֵׁב
לְמַבְאָשָׁא נִקְרוּן לֵיהּ מָרֵי
תַרְעִיתָא בִישְׁתָּא: ט תַּרְעִיתָא
דְּשַׁטְיָא חֶטְאָה וּמְרַחַקְתָּא
דְּבַר נָשָׁא חַכִּימָא מְמַקְנוּתָא:
י אִין תִּתְרַפֵּי בְּיוֹמָא דְעָקְתָא
מִתְתְּעִיק חֵילָךְ: יא פְּצֵא
לְאִלֵּין דְּמִתְנַסְּבִין לְמוֹתָא
וּמִתְדַּבְּרִין לְקִטְלָא חֲסוֹךְ:
יב וְאִין תֵּימַר דְּלָא יְדַעְנָא
דָּא הֲלָא תַּרְעִיתָא דְלִבָּא
אֱלָהָא בָּצֵי וּדְנָטֵר נַפְשָׁךְ
הוּא יָדַע וּפָרַע לְבַר נָשָׁא
הֵיךְ עוֹבָדוֹי: יג בְּרִי אֱכוֹל דוּבְשָׁא מְטוּל דְּטָב וְכַבְרִיתָא דְחֵילָא עַל חִכָּךְ: יד הֵיכְנָא
אִתְחַכַּם בְּנַפְשָׁךְ דְּאִין מַשְׁכַּחַת קַדְמֵיתָא אָתְיָא אַחֲרִיתָא דְטָבָא מִנָּהּ וְסִכּוּיָךְ לָא נִגְמַר:

רשי

חר לשתות: (ה) גבר חכם בעוז. איש חכם הוא תמיד בעוז: (ז) ראמות
מות. מין אבן יקרה שאינה מצויה כמה דתימא ראמות וגביש (איוב כח)
כל חכמה דומה לכסיל כאבן יקרה וכמרגליות לקנות לומר איך אעסוק
מתי תעלה בידי אבל החכם שונ׳ היום מעט ולמחר מעט: (ח) מחשב
ורש תחבולות רשע. לו
ות יקראו. גורם לו רע
קוראים לו בעל מזמות
עים: (ט) זמת אולת.
לת חטאת לבעליה:
לאדם לץ. ליצנות היא
ת את האדם על הקב״ה
ריות: (י) התרפית.
תורה: ביום צרה צר
מלאכי השרת לא יהיו
כחך זה מדרש חכמים.
וטו התרפית ביום צרת
עמוד תנגד. צר כחכה.
פורענותך דכתיב אם
החריש וגו׳ (אסתר ד):
ל לקוחים וגו׳. להציל
קוחים למות. את המטי׳
אם תחשוך מלהצילם על
תי צר כחך: (יב) כי
שמא תאמר וזהו כי
בלשון דלמא: (יג) אכל
ש. כלומר דרך בני אדם
דבש כי טוב הוא אף:
עה חכמה לנפשך. וכשם
יודף לאכול דבש כן תהא
דעת חכמים: אם מצאת.
אותה

אבן עזרא

בחכמה כי בעבורה ימלא הבית והחדרים מכל הון: (ד) יקר. והון נעים: (ה) גבר. שהוא בעוז נמלא. מאמץ פועל יוצא כלומר איש שיש לו דעת הוא מאמץ: (ז) ראמות. שלא יוכל להגיע אליהם. בשער שהם החכמים: (ח) מחשב להרע לו. זמת. ב׳ דגשים. כלומר מי שיחשוב רע יקראו הקוראים לו בעל מזימות כענין ויקרא לו אל אלהי ישראל והטעם יקראו את שמו ונקרא כן כי מזמת איש אולת ומחשבתו לעשות חטא וזהו זמת אולת חטאת. ותועבת נסמך כמו שנת לעיני ופי׳ לבני אדם איש לץ תועבת שהם יתעבוהו: (י) התרפית. הצל. כי. ג׳ דגשים. התרפית ביום צרה הבאה על הדרך ולא הצלתו. צר כחכה כמו צרתך פי׳ הצל אם תחשוך מן הלקוחים למות בבא צרתם שתאמר לא היינו יודעים עת נלקחו למות הלא תוכן לבות לעשות רצונו ונוצר נפשך ממות הוא יבין וירא שלא אבית להצילם וישיב לאדם כמוך כפעלך שתהיה בצרה כמוהו ולא תמצא מציל: (יג) אכל. בן דעה. צווי והראוי בקמץ כמו רדה ובא בסגול כמו ידשנה סלה. וכן הפירוש אכל דבש והנופת שהם מתוקים לחיך גם כן דעה החכמה בעבור נפשך שתחיה. אם מצאת. חכמה. ויש אחרית. רמז לזקנה או לבנים שישארו אחר מותו כמו ולא לאחריתו:
ותקותך

תולדות אהרן ובדעת. סנהדרין
לב: כי בתחבלות.
סנהדרין שם מב ווסר ויצא: התרפית.
ברכות סג ווסר ויצא ויצא: הצל.
(מציעא י):

ג׳ כ״כ וסי׳ נמס׳ בואתחנן
ל סימן כח ובמשלי
עיין שם: בחכה ל׳
רפית והוא מן ב׳ מלין
ה בסוף תיבותא וסימ׳
סדר וארא: ידע י״ט וסי׳
ספר תהלות סי׳ צ״ב: על
אכל בני דבש. וחד זלשונך
אל חכך. ואינון חד מן א״ב
חד חד אל וחד על ולית
מ׳ במסר׳ רבתא במערכת
אל״ף בערך אל בס״ד:

רלבג

ל מפני המחשבה אשר בלב המקבלם למה שבפיו זה מה שיקרה מהמשך אל התאוות והרשע הספד: בחכמה. והאולם בחכמה יבנה בית בנין האדם כי היא חלקו מכל עמלו והנשאר ממנו יתו ובתבונה יגיע היופי והשלימות בבית הזה: ובדעת. הקדושים ימלאו חדרי זה הבית והוא כל הון יקר ונעים. כי זה השלימות ערב ויקר למי שישיגהו השלימות מכל הון יקר כמו שקדם: גבר יקנה החכמה בעוז שיהיה לשכלו לכבוש תאוות החומר ולנצח אותו. ואיש דעת הוא מחזק די הכח אשר לשכל להכניע שאר הכחו׳ לעבודתו. וזה כי למעלת הידיע׳ והחשק הנפלא אשר לשקוד בה תהיה כל השתדלותו בה ובזה האופן יכנעו שאר הכחו׳ אל זאת הדרים׳: כי ת תעשה לך מלחמה. עם היצר הרע והוא הכח המתעורר אל התאוות הגופיות והתשועה ממנו בנות היועץ לתת עצה על זה או יהיה הרצון באמרו ברב יועץ ברבוי היועץ וגדולתו כי אז יותר נשמעי׳ ויתחכם יותר להמציא התחבולות אשר ינוצח בהם היצר הרע עם שאז יקל יותר י בשגות החכמות והערבו׳ הנפלא אשר בהשגתם יכניע הכחות הגופיו׳ כלם והנה זה הפסו׳ מבאר כמה שאמר ואיש דעת מאמץ כח: ראמות. הנה החכמו׳ רמות לאויל לא ישער בעצמו שיוכל ולזה לא יפתח פיהו בהיותו בשער את החכמים ובאר אחר זה הסבה ואמר מחשב להרע הנה מחשב לבו להרע לו המחשבות ולחברם אליו ישתדל בזה האופן שיהי׳ בעל המחשבות הנופלות

בזה בכללם הנה החכמות יקנאו אליו שיקנה אותה כי זה הוא דרך אשר יגע בה השגתה לאדם כמו שזכר הפילוסוף בספר הנפש ובמה שאחר הטבע כי בזה יוכל לברור הצודק מהם מהבלתי צודק ותגיע לו הידיע׳ בזה בלא שום ספק כמו שהתבאר שם: זמת אולת. אך איש אולת הוא רחוק מאד מזה כי הזמה והמחשבה היא לאיש אולת חטאת וחסרון לפי שהוא יעשה פעולותיו בלא הסתכלות ומחשבה כמו שזכרנו במה שקדם וכן הזמה והמחשבה הוא דבר מתועב ונמאס לאדם לץ כי אינו כי אם בדברי לעג בזולת ישוב והסתכלות או ירצה בזה כי זמת איש אולת היא חטאת וחסרון כי הוא לא ישלים המחשבות אבל יעשה לפי המחשבה העולה על לבו ראשונה ותועבת הזמות תמצא לאדם לץ כי הוא לרוע עניינו לא יקח מן המחשבות כי אם מה שהוא יות׳ מתועב ויותר מרוחק כי הוא הנרצה אצלו: התרפית. הנה אם התרפית מהשתדלות הראוי בקנין החכמה הנה בבא יום צרה אז כחך צר וקצר מעמוד כנגד הצרה ההוא: הצל. אם תמנע עצמך להציל הלקוחים למות ומטים להרג והם הכחות השכליות כי הצלתם תהיה בקנין החכמה והשלימות ובזולת זה ימותו ויפסדו: כי תאמר. הן לא נוכל לדעת אלו המחשבות אשר קבולם מביא לקנין המחשבה הלא הש״י שהוא תוכן הלבבות ומשלים אותם והוא שומר נפשך הוא יודע אם השתדלת בזה הקנין כאשר תמצא ידך והוא ישיב לאדם גמול כפעלו: אכל. על כן השתדל לאכול זה הערב ללב כדבש ונופת אל החיך והוא החכמה: כן דעה. כן ידיעת החכמה ימתק מאד לנפשך

מצודת דוד

: (ג) בחכמה. בעבור עסק החכמה יבנה בית האדם ובעבור התבונה יתכונן ה הבית: (ד) ובדעת. בעבור הדעת ימלאו החדרים כל הון וגו׳: (ה) בעוז. בחוזק בדבר יראת ה׳: ואיש דעת. בעל דעת העדיף מהחכם הוא מאמץ כח ה ומוסיף והולך: (ו) כי בתחבולות. ע״י תחבולות הדעת תוכל לעשות מלחמה ולפ״ר המסית לעבירה: ותשועה. התשועה ממנו היא באה ברבות מעלת היועץ וגדולתו בדעת ולזה מאמץ כח בכל פעם כאשר יתחכם בדעת החכמ׳: (ז) ראמות. ות המה להאויל כאבן יקר אשר תקשה השגתו ותדל מהם לזה לא יפתח פיו בשער מקום שבת החכמים כי לא למד מאומה: (ח) מחשב להרע. י לא עשה הרעה סוף יגלה קלונו ויקראו לו בעל מחשבות רעות: (ט) זמת. מחשבת אולת ורשע נחשבת לחטאת עם כי לא עשה מעשה: ותועבות ר״ל הליצנות מתעבת את האדם בעיני כל עם כי אין בה כ״א עקימת שפתים: (י) התרפית. אם היית מרפא ידך מתברך מלעזור לו ביום צרתו אזי יהיה כחך צר מלעזור לעצמך בבוא צרה עליך: (יא) הצל וגו׳. מוסב על אם תחשוך האמור בסוף המקרא לומר אם תחשוך להציל את הלקוחים למות והמטים להרג: (יב) כי . כי תחכם לומר הן לא ידענו אם לקוחים המה למות: הלא. ר״ל הלא לא יועילו דברך כי הלא ה׳ שהוא בוחן לבות בני אדם הוא יבין אם ידעת אם לא : ונוצר וגו׳. כפל הדבר במ״ש: והשיב. הוא ישיב גמול האדם כמפעלו ואם ידעת והתרפית יהיה צר כחך מדה במדה: (יג) אכול. כשם שמאכל דבש טוב וכשם שהשים מיפין מדבר מתוק על חכך: (יד) כן דעה. כ״כ דע חכמה לתקן את נפשך אם מצאת אותה ויש לך לב משיג: ויש אחרית. ר״ל ומובה היא מן הדבש כי בזה יש אחרית טוב אבל הדבש לפעמים יזיק באחרונה: ותקותך. הגמול שאתה

מצודת ציון

כמו והגיון לבי (שם יט): (ה) מאמץ. מחזק: (ו) ברוב. ענינו גדולה וחשיבות כמו ורבי המלך (ירמיה מא): (ז) ראמות. שם אבן יקר וכן ראמות וגביש (איוב כח): (י) התרפית. מל׳ רפיון: כחכה. כמו כחך: (יא) ומטים. מל׳ נטיה: תחשוך. תמנע: (יב) תוכן. מל׳ תוך: (יג) ונופת. ענין הזלה

אבן עזרא

ותקותך להטיב לך השם : (טו) אל תארוב. אל תאוה לרשע שיהא אורב לנוה צדיק. פ"א אל תארוב את הרשע לנוה הצדיק להרגו. רבצו מקום שירבצו שם (טז) שבע. כענין רבות רעות צדיק. וקם נגד מכלם ויצילנו ה'. יכשלו ברעה שחושבי' על הצדיק : (יז) אל תשמח. הזהיר שלא ישמח אדם על גזרת השם יהיה אויבו : (יח) ורע בעיניו. כלומר איננו חפץ שתשמח כשתקח נקמה ממנו. והשיב מעליו אפו כשתשמח בהכשלו והשבות האף שיבטל הגזרה וידחה על לא תרחמהו : (יט) תתחר. תתערב. בהם לעשות כמעשיהם : (כ) כי לא תהיה אחרית. וסוף לרע והטעם לא ישאר לו בן וככד אחרי מותו. נר נפשם טרם קדם : (כא) ירא. עומד במקום שניהם. שונים מן ישנה הכתם הטוב תרגום החליף. פירוש ירא השם והמלך שהמליך השם לעשות משפט. ועם שונים שישתנו במעשים הרעים אל תתערב : (כב) כי פתאום. יקום אידם עליך אם לא תירא מהם. ופיד וכיד אחד הם וטעמם צרה וצוקה. שניהם השם והמלך. מי יודע עת בא אידם ופידם : (כג) גם. אומר. ולמוכיחים. שפתים. ד' דבקים. גם אלה הדברים ידועים לחכמים הם חכמי המשפט כי הכרת הפנים במשפט לא טוב הדבר והשופט האומר לרשע בדינו צדיק אתה יקבוהו עמים בעבור שלא עשה משפט כמשפט. ולמוכיחים הרשעים על רשעם יבא להם נועם ה'. ברכת טוב כנגד יקבוהו וטעם ברכת טוב שברכתו תבא עליו. ומשיב דברים ישרים בדין השפתים נושק כלומר יעמדו דבריו כנשיקת

משלי כד

טו אַל־תֶּאֱרֹב רָשָׁע לִנְוֵה צַדִּיק אַל־תְּשַׁדֵּד רִבְצוֹ׃
טז כִּי שֶׁבַע ׀ יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם וּרְשָׁעִים יִכָּשְׁלוּ בְרָעָה׃
יז בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל־תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל־יָגֵל לִבֶּךָ׃
יח פֶּן־יִרְאֶה יְהוָה וְרַע בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ׃
יט אַל־תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים אַל־תְּקַנֵּא בָּרְשָׁעִים׃
כ כִּי ׀ לֹא־תִהְיֶה אַחֲרִית לָרָע נֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ׃
כא יְרָא־אֶת־יְהוָה בְּנִי וָמֶלֶךְ עִם־שׁוֹנִים אַל־תִּתְעָרָב׃
כב כִּי־פִתְאֹם יָקוּם אֵידָם וּפִיד שְׁנֵיהֶם מִי יוֹדֵעַ׃
כג גַּם־אֵלֶּה לַחֲכָמִים הַכֵּר־פָּנִים בְּמִשְׁפָּט בַּל־טוֹב׃
כד אֹמֵר ׀ לְרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה יִקְּבֻהוּ עַמִּים יִזְעָמוּהוּ לְאֻמִּים׃
כה וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעָם וַעֲלֵיהֶם תָּבוֹא בִרְכַּת־טוֹב׃
כו שְׂפָתַיִם יִשָּׁק

תרגום

טו לָא תִכְמַן רַשִׁיעָא לְדִירֵיהּ דְצַדִּיקָא וְלָא תַרְכֵין בֵּית מִשְׁרֵיהּ׃ טז מְטוּל דְשׁוּבְעָא זִמְנִין נָפֵל צַדִּיקָא וְקָאֵי וְרַשִׁיעֵי מִתְתַּקְלִין בְּבִישְׁתָּא׃ יז בְּמַפָּלוּתֵיהּ דִבְעִיל דְבָבָךְ לָא תֶחֱדֵי וְכַד יִתְקַל בְּבִישְׁתָּא לָא יְדוּץ לִבָּךְ׃ יח דְלָא יַבְאֵשׁ בְּאַפּוֹי דֶאֱלָהָא כַּד יֶחֱזֶה וִיהַפֵּךְ רוּגְזֵיהּ מִנֵּיהּ׃ יט לָא תִתְחַסֵּם בְּבִישַׁיָּא וְלָא תִטַּן בְּרַשִׁיעַיָּא׃ כ מְטוּל דְלָא הַוְיָא אַחֲרִיתָא טָבָא לְבִישֵׁי וּשְׁרַגְהוֹן דְרַשִׁיעֵי נִדְעָךְ׃ כא דְחַל מִן אֱלָהָא בְּרִי וּמִן מַלְכָּא וְעִם שַׁטְיֵי לָא תִתְחַלַּט׃ כב מְטוּל דִבְשָׁלְיָא אָתֵי תְבַרְהוֹן וְסוֹפָא דִשְׁנֵיהוֹן מַן יָדֵיעַ׃ כג אַף הָלֵין לְחַכִּימֵי אֲמִרְנָא לְמִסַּב אַפֵּי בְדִינָא לָא שַׁפִּיר׃ כד דְיֵימַר לְרַשִׁיעָא צַדִּיק אַנְתְּ יְלִיטוּנֵיהּ עַמְמֵי וִיבַרְוּנֵיהּ אוּמָּתָא׃ כה וּלְמַכְסָנֵי יִבְסַם וַעֲלֵיהוֹן תֵּיתָא בִּרְכְּתָא טָבְתָא׃ כו שִׂפְוָתְהוֹן נִנְשְׁקוּ

רשי

אותה. אז יש אחרית : תתחר. להיות כמותם תתחרה (ירמיה י"ב) מתחר' בארז (שם כב): את ה' בני ומלך. ירא ובלבד שלא יסירך מי ולעולם יראת ה' קודמ שונים אל תתערב האומ רשיות יש : (כב) ופיד שכר ע"ג ושכר עובדיה אלה לחכמים. כל שבענין שלמטה אמרי' היושבים בדין שלא יכי במשפט כי לא טוב : (כו יסק. ראויס כל שפתיכ הכן

ורשעים ז' וסימ' נמנ סיפרא סוף סימן ב' : במרעים חד מן כ"ג פסוקי ומצע* אל אך כך כתו בכל הספרים וסימן נמסר ב' סימן א'. וקשה דא אמרי דאינון ה' אל דס' אחרא יחידאין ולית ומני אל תקנא באיש על כרחין לא יתכן אל תתחר חד מן הכ"ג אל לפי דעת האי מסרה בכולהו ספרי דוקני דאי תקנא ואינון לדור א במרעים. אל תקנא בא ודין אל תקנא ברשעים. אם אינון ג' אל תקנא ד לא נמסרו בשום ספר תקנא דסמי' ואנן ל

תולדות אהרן כי שבע. סנהדרין ז : בנפול אויבך. ברכות נה מגלה יו נדרים מ אבות יא : ירא את ד'. סוטה כב : אומר לרשע. בס מב עקידה ש' סב : ולמוכיחים. תמיד כח : שפתים ישק. גיטין ט :

רלבג

לנפשך אם מצאת החכמה תשיג בזה אחרית טוב והוא ההצלחה האנושית. ותקותך לא תכרת כי היא חייך החיים הנצחיים אשר לא ישיגם מות : אל תארוב. אתה האיש הרשע אל תארוב לנוה הצדיק להזיק לו ולשוללו אל תשדד המקום שהצדיק רובץ שם : כי שבע. וזה כי אם תחשוב לעשות זה לא יעלה בידך כי הצדיק יפול פעמים רבות ויקום בכל פעם ופעם להדבק השגחת הש"י בו אך הרשעים יכשלו ויפלו ברעה אחת לבד : בנפול אויבך אל תשמח. כשיפול אויבך אל תשמח במפלתו ואל יגל לבך בהכשלו : פן יראה ה'. רוע תכונתך בזה הענין וישיב מעל אויבך אפו וישיבהו עליך מפני רוע תכונתך כי אין ראוי שישמח ברע כי השם יתברך הרחיק מציאותו לפי מה שאפשר ומה שיגיע יגיע במקרה ושנית כמו שנתבאר במקומותיו : אל תתחר. באנשים המרעים והמשחיתים להתקוטט עמהם פן ישחיתוך ואל תקנא בהצלחה שתמצא לרשעים לתמוד ללכת בדרכיהם : כי לא תהיה אחרית. והשארות לאיש הרע: נר רשעים ידעך. ויכלה או יהי' הרצון באומרו אל תתחר במרעים שלא יתערב בהם ללכת בדרכיה' והוא יותר נכון : ירא את ה' בני ומלך. לשמור מצותיו ותורתו וירא עם זה המלך לעשות מצותו ולא תקל בו אך יראתך המלך תהיה נמשכת ליראת ה' לא חולקת עליו ר"ל במה שהוא כנגד יראת ה'. ועם האנשים השוני' מצות הש"י ומצות המלך ר"ל שהם עוברים על מצותיה' ועושים הפך מה שצוו אל תתערב : כי פתאם יקום איד'. וזה מבואר בעוברים על מצות הש"י כי ימשכו להם מזה רעו' נפלאות פתאומיות ואמנם בעוברים על מצות המלך יתבאר זה ג"כ לפי לא יכחד מן המלך לרב האנשי' הנכספים להיות אוהבי' למלכות והם יגלו לו הדברים הנ מצותיו למצא חן בעיניו. ואם תאמר שכבר תקח עצה להמלט מהרע ההוא הנה לא תוכל הפי' והרע הבא מה' לחט' שיוכל החוטא להתחכם להנצל ממנו וכן הענין ברע הבא מהמל דבריו כי לא תהיה לחוטא בזה הקדמת הודעה אבל ישימהו תכף בבית האסורים עד שיתבא גם אלה. האזהרות הם לחכמים הנה הכר פנים במשפט להטות הדין מפני התנופה הוא ד רוצה לומר שהוא דבר רע : אומר לרשע. וכן הדבר במי שהוא שופט אם יאמר על לרשע שהוא צדיק יקללוהו עמים וישנאוהו רבים כי זה יביא האנשים לאהוב הרשע ולש ואולם למוכיחים הרשעי' על רשעם ומיישרים אותם אל הטוב עליהם יהיה נועם ותנ ועליהם תבא מהאנשים ברכת טוב ואפשר שכל זה דבק אל השופטים שיאמרו אל מי בדין שהוא צדיק ויהיה הכרת פנים במשפט נתינת כבוד לאח' מהחלקים הבאים לדין כ שיבא לצאת המשפט מעוקל כי בזה יסתתמו טענות החולק עמו לחשבו שדעת הדיין שכנגדו. או ירצה בזה ולמוכיחים ינעם הנה האיש המשיב דברים נכוחים וישרים הוא כאילו נשקם בפיהם כי השקר שנוא והאמת אהוב והנה המכוון בזה ראשו' בזה המאמר של

מצודת ציון

הזלה ונטיפה כמו ונופת צופים (תהלים יט): חכך. מל' חיך : (טו) תשדד. מל' שדידה וגזלה : רבצו. מקום רבצו והוא המקום אשר ישכב שמה לנוח כמו כרע רבץ כאריה (בראשית מט) : (יט) תתחר. ענין ההתערבות להדמות כמו ואיך תתחרה את הסוסים (ירמיה יב) : (כ) ידעך. ענין כיבוי וקפיצה כמו דועכו כאש קוצים (תהלים קיח) וזהו כבוי הנר שקופץ השלהבת מן הפתילה : (כא) שונים. מל' השתנות וחלוף כמו ודתיהם שונות (אסתר ג) : תתערב. מלשון תערובות : (כב) אידם. ענין שבר ומקרה רע כמו שמח לאיד (לעיל יז) : ופיד. ענייני כמו איד וכן אם בפידו להן שוע (איוב ל) : (כד) יקבוהו. יקללוהו כמו מה אקוב (במדבר כג) : יזעמוהו. מל' זעם וכעס : לאומים. אומות : (כה) ינעם. מל' נעימות ויופי : (כו) ישק. מל' נשיקה ור"ל חבור השפתים וכן נדק

מצודת דוד

שאתה מקוה בעבורם הנה לא תכרת כי בוא יבוא וכפל הדבר במ"ש : תארוב רשע. אתה רשע בראותך כי מטה יד הצדיק אל תארוב על מ תגזול מקום רבצו בחושבך כאשר החל לנפול לא יוסיף לקום : (טז) כי אף אם הצדיק נופל שבע פעמים יחזור ויקום אבל הרשעים הם הנכשלים תקומה בבוא עליהם הרעה : (יז) ובכשלו וגו'. כפל הדבר במ"ש : (יח) ורע על שאתה שמח בתקלתו : והשיב מעליו. ר"ל עליך ישוב האף מעליו כי מ ועליך יחול : (יט) אל תתחר. אל תתערב עם המרעים לעשות כמעשיהם ו בהצלחת הרשעים : (כ) לא תהיה אחרית. ר"ל לא תהיה האחרית כמו כי סופם לאבדון ויוכבה נר נשמתם : (כא) ירא וגו'. אתה בני מתחילה ירא את ה' ואח"כ את המלך לעולם יראת ה' קודמת : ועם שונים. עם אנשים שמשני המלך וילכו בשרירות לבם הרע עמהם אל תתערב : (כב) יקום אידם. שבר של העוברים על מצות ה' ודבר המלך : ופיד שניהם. עונש העובר על מצות המלך מפקודת המלך : מי יודע. מה גודל העונש : (כג) גם אלה לחכמים. ר"ל עם כי נראה שהדברים האלה כל חכם יבין מדעתו ואין מצורך להזהיר אמורים גם המה לחכמים והם יוסיפו לקח להבין תוכיות הדברים : הכר פנים. ר"ל אף לעשות משפט אמת ולומר להיוצא זכאי הנה הכרתי פניך לזכותך טוב ידבר כי יש בדבר ח"ס לפני הזכאים : (כד) יקבוהו עמים. כי כאשר יראה הרשע שקוראים אותו צדיק יתפקר עוד יותר לעשות רעה לכל האומה יקללו כולם את שקוראו צדיק : יזעמוהו לאומים. כפל הדבר במ"ש : (כה) ולמוכיחים. אבל לשמוכיחים את הרשע ינעם הדבר לומר לו בתוכחותיהם הלא אתה רק בדברים אחדים תשנה לצאת חסר ממך גם את אלו : ועליהם. על המוכיחים בהם תבא ברכת טוב כי בהטיבו לעשות כ"א יאמרו לו בכם מלא יעיז פניו לומר שהדין עמדו אבל בדברים כאלה ימשך לבבו אליו לשמוע בקולו : (כו) שפתים ישק. כי עתה כדברים כדברים האלה אז הרשע שוה ישק שפתיו בתחתו

רשי

בחוץ. זה מקרא: ועתדה בשדה. זו משנה. אחר ובנית ביתך. ד"א כמשמעו בתחלה קח לך שדות וכרמים ואחר כך ועתדה לשון (בראשית לא) שיש לך בהמות בשדה ואח"כ ובנית ביתך תקח אשה: והפתית בשפתיך. תפתה' לרעך בדבורך: (ל) איש עצל. שאינו חוזר על תלמודו: (לא) קמשונים. כסו. נכסו: חרלים. קמשונים והרי הם חדים. וגדר אבניו נהרסה. אינו חוזר על תלמודו משכח ראשי פרקי' וסוף דברי חכמים מזה לזה ועל טהור טמא ועל טמא מחריב את העולם: מהלך רישך. הדברים מהם יבואו לך במרוצ': אלה משלי שלמה אשר. חזר לדורש' כשנתמנה למלך והוא הושיב בכל עיר כדאמרינן בדקו מדן ועד באר מצאו עם הארץ: העתיקו. החזיקו: (ב) כבוד הסתר דבר. כגון מעשה מרכבה

מקרא

משיב דברים נכחים: כו הכן בחוץ
מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר
ובנית ביתך: כח אל-תהי עד-חנם
ברעך והפתית בשפתיך: כט אל-
תאמר כאשר עשה-לי כן אעשה-
לו אשיב לאיש כפעלו: ל על-
שדה איש-עצל עברתי ועל-כרם
אדם חסר-לב: לא והנה עלה כלו
קמשונים כסו פניו חרלים וגדר
אבניו נהרסה: לב ואחזה אנכי אשית
לבי ראיתי לקחתי מוסר: לג מעט
שנות מעט תנומות מעט חבק
ידים לשכב: לד ובא-מתהלך רישך
ומחסריך כאיש מגן:

כה א גם-אלה משלי שלמה
אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך-
יהודה: ב כבד אלהים הסתר דבר

ל׳ | ל׳ | ל״ב | ב׳ ר״פ בסיפ׳ | ל׳. ב׳. ל׳ | ל׳. ל׳ | ב׳ וחס׳ | ב׳. י״ו ר״פ דנ׳ ב׳ חד כתי׳ א׳. ל׳ | ד׳. ג׳ | ב׳ מסם מל ס ג׳ | ב׳ חסר ובפסו׳

מסורה

מאן: דאיש חד מן כ״ג סרה רבתא בערך איש הנה ב׳ ר״ף בסיפ׳ וסימ׳ לקראתו. והנה עלה כלו כסו ב׳ וסימ׳ כסו הרים פניו חרלים. חבוק ב׳ ובסיפ׳ וסימ׳ מעט שנות מות. וחברו: ובא י״ו נמסר בשמואל ב׳ סי׳ ה סימן מ״ז: משלי ד׳ ספרא: חזקיה ג׳ וסימ׳ אשר היה אל צפניה. גם לי שלמה. עזור אמר ויהי בשנת שלש להושע עד וישלח מלך אשור את הכהן דכו׳ חזקיה במ״א חזקיהו וסי׳ ויהי בשנה הרביעית

תרגום

דאלין דמהפכין מלי תריצתא:
כז אתקן לברא עבידתך
ועתדה לך בחקלא ובתר
כן בני ביתך: כח לא תהוי
סהדא רגלא בחברך ותשרגג
בשפותך: כט לא תימר
היך דעבד לי כן אעבד ליה
ואהפך ליה היך עובדוי: ל על
חקלי דגברא עטלא עברית
ועל כרמי דבר נשא
חסר רעינא: לא והא
סליק כליה יערי וכסיו אפוי
חורלי וסינא דכיפוי אתעקר:
לב וחזית אנא ושמית לבי
וחמית וקבלית מרדותא:
לג קליל תנום קליל תדמוך
קליל תשים ידיך על חדיך
ותדמוך: לד ותיתי תדרכך
מסכנותך וצריכותך היך גברא
טבברא: א אף אלין מתלוי
דשלמה עמיקי דכתבו
רחמוי דחזקיה מלכא דיהודה:
ב יקרא דאלהא מן דמטשי

אבן עזרא

כנשיקת שפתים: (כז) הכן. נוכח הבן המוזהר ידבר. ועתדה העמידה עתד אחר ההכנה. וי"ו ובנית תחת או כלומר או תבנה ביתך אם אין לך בחוץ מלאכה: (כח) והפתית. ה"א התימה כלומר לא תעיד עדות שקר ולא תפתה אחר להעיד. פ"א ואם תפתה רעך: (כט) אל תאמר כאשר עשה לי רעה. כן אעשה אפתנו אולי אשיב לו כפעלו כענין מי יפתה את אחאב: (לא) עלה. בלשון יחיד על כל אחד מהקמשונים ידבר קמשונים וחרולים לשון קוצים: (לג) מעט. פירשתיו: (לד) מתהלך. חסר או משרת כי כ"ף כאיש משרת במקום כ"ף כנגד הבן המוזהר: אפרש החלק השלישי זה החלק יתכן להיותו חלק ספר בפני עצמו בינות ספרי שלמה ואנשי חזקיהו החכמים העתיקו משליו הנעימ' וחברום עם אלה: (א) גם אלה משלי שלמה. זה הפסוק הם פר אמרו ויתכן שהיה שבנא כי הוא היה סופר המלך וספר בו שנת ההעתקה ומלת גם לרבות הראשונים. העתיקו. לוה להעתיק המשלים האלה מספריו להיות מחברת אחת ותחלת זה החלק היה כבוד אלהים: (ב) כבוד. שמים. הגו. ד' דגשים. וכן הפירוש כבוד אלהים דבר כבודו בספור מעשיו הנבראים יש מאין הסתירהו כי מי יוכל למלל כבודו ולהגיע אל תכליתו ואין לתמוה

תולדות אהרן הכן בחוץ. סוטה מד זוהר תולדות: על שדה. סנהדרין קג עקידה ש' סה: גם אלה. שם קא: כבוד אלהים. שבת קנג:

רלבג

פנים לאחד מחלקי הסותר כדי שלא ימנעהו זה מלחקור חקירה שלימה במה שיחקור עליו ותו והמשכו ואהבו אחד מחלקי הסותר. ואם בזה האופן מהחקירה יאמר לדעת הכוזב תשיגהו קללה מרבים ולאשר יוכיחו האמת בדרוש כחקרה בזה מחקר שלם ינעם ויערב מה יברכוהו הבאים אחריהם הרואים דבריהם בשנתרצו לחקור בדברים מחקר שלם: הכן. חוץ והוא מה שיצטרך לך להקדים מהמוחשות והכן בשדה לך מה שעתיד להצטרך לך בחקירותך ות ואחר זה תוכל לבנות ביתך בעיוניות: אל תהי עד חנם ברעך. לספר כוזבים בספוריך היישיר על דרושי החכמות כי בזה תסבב להטעות האנשים בדעות וכן אם תמלא דעת לתי ישר בעיניך אין ראוי שתמלא ספורים בשפתיך בלתי צודקים לשבר הדעת ההוא וכן אם הדעת ההוא בספורי' כוזבים אין ראוי שתעשה כן כמה שתביא מהמוחשות לסתר דעתו של המעיינים בזאת החקירה בבלבול חוק: אל תאמר. ולזה אין ראוי שתאמר כאשר עשה דעתו בספורי' כוזבים כן אעשה לו לבטל דעתו להשיב כפעלו שיחשוב היותו דבר ראוי. עם זה להרחיק מעדות שקר לשבר חבירו בשפתיו שיחשוב שאין בו חטא כי הוא אינו עושה בר כנגדו אך ימשך לו הרע מדברו ואע"פ שגמלו רע אשר יעיד עליו עדות שקר אין ראוי מתו ממנו בזה האופן ואחר זה הזהיר מהעצלה בפעולות ובעיון כי העצלה בפעולות תשחית ם ותהיה סבה שלא יהיה לו מהם פרי והעצלה בבקשת העיון תסבב שיהיו הקניינים העיוניים נזיקים במדרגת הקוצים שיזיקו לכל הקרב אליהם: על שדה איש. ולזה אמר על שדה איש עצל עברתי שמרוב העצלה לא ישתדל לחרוש ולזרוע והנה עלו בו עשבים רעים וקוצים וגדר אבניו שנבנית סביבו לשמור פריו נהרסה כי עצלותו לא ישתדל לתקנה וכן הענין בכרם אדם חסר השכל שנטעה הש"י לתת פרי הטוב המשמח אלהים ואנשים והוא השכל ההיולאני אשר לו כח להשיג המושכלות והנה לעצלותו בבקשת החכמה לא עלו לו כי אם דעות כוזבות ומזיקות לאדם בהצלחתו המדעית והמדינית והוסר הגדר שהיה סביבו בדרך שישאר לו מדרכו לשאר כחות הנפש: ואחזה אנכי. וכאשר ראיתי זה הרע הבא מן העצלה בפעולות ובדעות שמתי לבי אל זה ולקחתי מוסר להמלט מהעצלה אשר ימשוך ממנה זה הרע וראיתי שהעצה הנכונה בזה למי שירצה להמלט ממנה הוא שיישן מעט ויתנמנם מעט ומעט יחבק ידיו לשכב לתת מנוחה לאיברים וכאשר תעשה כן לא יהיה לך ריש וחסרון מתמיד כי התרילות יהיה סבה להמצי' לך מזונך בקלות ולהמציא לך הדרוש אשר תדרוך בהשגתו: ובא מתהלך רישך. ולזה כשיבוא לך ריש וחסרון יבא כמהלך שלא יתעכב עמך כמו הענין באיש מגן שהוא בא כמהלך. ובכאן נשלם מה שהגבלנו באורו בזה המקום. והתועלות המגיעות ממנו הם מבוארים מדברינו: גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו. החכמים שהיו בדורו של חזקיהו וידמ' שבעבור זה הפרידם מהמשלים האחרי' כי אלו המשלים לקטום ממשליו החכמי' ההם ואולם המשלי' שקדם זכרם נמצאו באופן הנזכ' בדברי שלמה: כבוד אלהי' הסתר דבר. ר"ל כי במה שיבקשו מהש"י לא יהי' כבו' הש"י שיודיע שאלת' כי הש"י יודע הכל הלא תרא' כי אשת ירבעם היתה מתנכר' בבואה אל אחיה השילוני וטרם שהגידה לו דבר אמר לה אחיה את דבר בקשתה כאשר גלה אזנו הש"י ואולם כבוד מלכים

מצודת דוד

ולא יפחחם לדבר עזות מול המוכיחים והדרכם יהיה עוד משיב להם נכוחים לומר גם בדברים האלה אעשה כאשר אמרתם: (כז) הכן. בתחלה הכן לך בחוץ והם מלאכת שדה וכרם: ועתדה. הזמן לך בשדה די מחסורך ... בנה ביתך לשבת בו כי אם לא תכין די מחסורך לא תוכל שבת בית כי ... ללחם: (כח) עד חנם. ר"ל דבר שלא ידעתו ועם כי היא בדבר חנם ... היזק ממון: ברעך. בעבור אמונת רעך ר"ל על כי ידעת שדבריו ... והפתית. ר"ל אף אם בשום פעם פתית אתה לרעך בשפתיך לעשות כזאת עכ"ז אתה לא תעשה כן: (כט) אל תאמר. אל תחשוב אשיב להאיש הזה כפעלו ... אמין לי והעיד כן אאמין לו: (ל) על שדה וגו'. הוא ענין מליצה לומר הנה התבוננתי במעשה העצל: (לא) כלו. על כל השדה עלה קוצים כי בעבור העצלות ... כראוי לחתוך שרשי הקוצים לבל יגדלו: וגדר. גדר האבנים שהיה סביב נהרסה כי העצל סר השגחתו: (לב) ואחזה. וכאשר ראיתי אני את כל זה שמתי ... מה העצלות עושה וכאשר ראיתי לקחתי מוסר לעזוב דרך העצלות: (לג) מעט שנות. ר"ל ראיתי כי דרך הנכון למעט בשינה ותנומה וגו': חבוק ידים. ... לנוח מחבק ידיו זה בזה: (לד) ובא. ר"ל א"כ תעשה או אף אם פעם יבא לך העוני לא תתמיד כי תלך לה כדרך המהלך בדרך שאינו מתעכב זמן ... אחד: ומחסורך. אף אם יבא לך חסרון מה בעושר לא יתעכב החסרון וכדרך האיש המלובש במגן לרדת אל המלחמה שאין דרכו להתעכב במקום מן ... וכפל הדבר במ"ש: כה (א) גם אלה. יראה כי מתחלת הספר עד הנה היה מועתק ביד הכל ומכאן עד סופו לא היה מועתק כ"א בידי אנשי חזקיה ... אשר העתיקו הדברים האלה מספרי שלמה אשר נזדמן להם ולזה אמר גם אלה משלי שלמה ר"ל עם כי לא נמצאו ביד הכל מ"מ גם אלה דבריו אשר ... אנשי חזקיה והמה נאמנים על הדבר הזה ולכן קבלום: (ב) כבוד ה'. הוא להסתיר דבר גדולת רוממותו כי א"א לבוא עד התכלית ומוטב להמעיט מלהרבות

מצודת ציון

צדק ושלום נשקו (תהלים פה) שר"ל תלוים ומחוברים זה בזה: נכוחים. אמיתים וישרים כמו ונכחה לא תוכל לבוא (ישעיה נט): (כז) ועתדה. ענין הזמנה כמו התעתדו לגלים (איוב טו): (לא) קמשונים חרולים. מיני קוצים כמו קמוש וחוח במבצריה (ישעיה לד) וכמו תחת חרול יספחו (איוב ל): וגדר. כותל: נהרסה. מל' הריסה ונתיצה: (לב) ואחזה. ענין ראיה כמו חזית איש מהיר (לעיל כב): (לג) תנומות. היא השינה הקלה: מתהלך. הראוי כמתהלך ותחסר הכ"ף: רישך. מל' רש ועוני: (א) העתיקו. כותב הדברים מספר אל ספר יקרא מעתיק לפי שנראה כאלו מעתיק ומסיר הדברים משם

אבן עזרא

לחמוה אם מצאנו ספרו בגוים את כבודו והגידו את כבודו . בעמים כי זה הכתיב מדבר כהשמד האויבים והושיע האוהבים . וכבוד מלכים מה שהוא כבוד להם הקור הדבר ואל תחקור מעשה אלהים כי שמים הם למעלה מאדם והאד' לעומק מתחתיו והמלכים שיש בהם יכולת להתעסק בחכמה בלבד אין חקר והטעם אינם יכולים לחקור כבודו ולדעת מה למעלה ומה למטה אף כי תחקרנו אתה כאשר יסיר ויהגה הצורף סיגי הכסף אז יצא לו מן המצורף הכלי כאשר יחפוץ וכן המלך יסיר הרשע שהוא לפניו ואז יכון בצדק כסאו וזהו כבודם ותפארתם בדין לחקור עד שיהיו נזהרין במשפטי המלוכה : (ו) אל . כי . ב' דגשים . תתהדר תהיה הדור במלבוש ומרכבה כמוהו . ובמקום גדולים שיעמדו שם אל תעמוד . כי טוב שיאמר לך עלה הנה ועמוד עמנו מהשפילך לפני נדיב באמרו לך סור מעלי . ראו.השפלתך ראו תחת יראו : (ח) אל . ריבך . פן : תפוחי . נוס . ב' דגשים. אפניו האל"ף נוסף כאל"ף מי אפסים אזרוע או היא שרש מן אופן עגלה והטעם על סבובו ומשכיות מצפונות ומסתרים . וכן הפירוש אל תצא מהר לריב במריבת אחרים פן תהיה נכלם . מה תעשה באחרית המריבה להמלט בהכלימך רעך ויחפרך אבל ריב שלך ריב עם רעך . וסוד שהודיעך אחר על רעך אל תגלהו במריבתך : פן יחסדך . יחרפך שומע ויקראך רכיל ודבת הסוד שגלית לא תשוב כלומר שלא תשיב מה שדברת : תפוחי זהב . כלומר כצורת תפוחי זהב במצפוני כסף כלומר שהם גנוזים עם הראוי להם כן דבר שהוא דבור על הפנים הראוי' ולא לגלות סוד אחר . פ"א הראויים ולא לגלות

מלתא ויקרא דמלכי מן דבצי
מלתא : ג שמיא רמין
וארעא עמיקא ולבא דמלכי
לא מתבצי : ד גבו סולאנא
מן סומא דנפוק מאנין צרפא:
ה נתטריד רשיעא מן קדם
מלכא ויתקן בצדקתא
כורסיה : ו לא תשתבהר קדם
מלכא ובדוכתא דרברבי לא
תקום : ז מטול דטב דנימר
לך סוק הכא מן דמשפלך
קדם שליטא מן דחזין עינך :
ח לא תפוק בדינא מסרהבאית
דלא תדון באחריתה כד
יחמיץ יתך חברך : ט דינך
דון עם חברך (באחריתא)
ורזא אוחרנא לא תגלי : י דלא
נחסדך מן דשמע וטיבך לא
הפיך : יא חזורי דדהבא בגנודי דסמא מלתא דמלל

וּכְבֹד מְלָכִים חֲקֹר דָּבָר : ג שָׁמַיִם
ב' מטל הארץ לָרוּם וָאָרֶץ לָעֹמֶק וְלֵב מְלָכִים אֵין
ג' חד כתי' ה' חֵקֶר : ד הָגוֹ סִיגִים מִכָּסֶף וַיֵּצֵא
ב' חד מ"ל לַצֹּרֵף כֶּלִי : ה הָגוֹ רָשָׁע לִפְנֵי־מֶלֶךְ
ל' וְיִכּוֹן בַּצֶּדֶק כִּסְאוֹ : ו אַל־תִּתְהַדַּר
כ"ג ר"ף אל . אל . ב' לִפְנֵי־מֶלֶךְ וּבִמְקוֹם גְּדֹלִים אַל־
ל' תַּעֲמֹד : ז כִּי טוֹב אֲמָר־לְךָ עֲלֵה הֵנָּה
ל' מֵהַשְׁפִּילְךָ לִפְנֵי נָדִיב אֲשֶׁר רָאוּ
ו' חס' בליש' עֵינֶיךָ : ח אַל־תֵּצֵא לָרִב מַהֵר פֶּן
מַה־תַּעֲשֶׂה בְּאַחֲרִיתָהּ בְּהַכְלִים
אֹתְךָ רֵעֶךָ : ט רִיבְךָ רִיב אֶת־רֵעֶךָ
ל' . ל' וְסוֹד אַחֵר אַל־תְּגָל : י פֶּן־יְחַסֶּדְךָ
שֹׁמֵעַ וְדִבָּתְךָ לֹא תָשׁוּב : יא תַּפּוּחֵי
ל' . ל' וחס' זָהָב בְּמַשְׂכִּיּוֹת כָּסֶף דָּבָר דָּבֻר עַל־

למלך חזקיהו : וארץ ג' וסי' יחוו מתיך נבלתי . כי הנני בורא שמים. שמים לרום וארץ לעומק. וכד שמים וארץ דכו' : סיגים ג' מ"ל וסימ' הגו סיגים מכסף . כסף סיגים מצפה על ח"ש . כור סיגים כסף היו . וא' כספך היה לסיגים : לריב ה' וסימ' והיה כי יבאו אבותם או אחיהם לרוב כתי' . נצב לריב ה' ועומד : והנה קרא לריב באש . אל תצא לרב מהר. אם יחפוץ לרב עמו . וחר למשפט ולריב דד"ה : ב' מגהון חסר אל תצא . אם יחפוץ. וששׁ חסר בליש' וסימן נמסר בסדר משפטים ובא"ב רבתי אות ר' :

תולדות אהרן שמים לרום . שבת יא : הגו רשע . זוסר במיני : כי טוב . מ"ק כח : אל תצא . סנהדרין מד : ריבך . שם . כלגת . זוכר שלה : נשיאים . יומא עה תענית ח יבמות עח סנהדרי, כט

רשי

מרכבה ומעשה בראשית : וכבוד מלכים חקור דבר . כשאתה דורש
מלכים או בכבוד חכמים שעשו סיגים לתורה וגזירות שגזרו בהם
לחקור ולדרוש ולשאול טעם לדבר אבל כשתדרוש במעשה מרכבה
בראשית ובחוקי' הכתובים בתורה כגון חוקים ודברים שהשטן מקטרג
ומשיב עליהם כאכילת
וכלאי כרם ושעטנז
לחקור רק להסתיר ולו
מלך הוא : (ג) אין חקר
שמים ולעומק הארץ ולל
אין חקר שכמה דינים
לפניהם וכמה מלחמות
לתת לב לכולם ואם כל
מדברים וכל הידים כוה
יכולין לכתוב זאת :
סיגים מכסף . מתוך כ
הוגה מן המסילה (שמ
כשם שאין הכלי של כ
למלאכת צורף עד שיוצי
סיגים של נחשת שבו כד
כסטרין מטונס עד שיוציא
הרשעים ויעשו בהם דין
תתהדר לפני מלך. להרא
ולהתגאות לפני מלך לב
לפני מי שגדול ממך
שיאמרו לך עלה הנה
בלא רשותו ויאמרו לך
(ז) אשר ראו עיניך .
אמת : (ח) פן מה ת
תבא לידי לא תדע מ
באחריתה : (ט) ריבך
רעך . ואם על כרחך ל
לריב ולהוכיח עם רעך
אחר אל תגלה לא כ
דופי אבותיו שמתו ש
יודעין אותו ואתה תגלה
יחסדך שומע . חרפה
(יהושע ה') מתרגמינן
דמצרא . פן יחסדך
ויקראך מוציא דבה: (יא
זהב . כעין כפתורין מצויירין על משכיות כסף משכיות כלים ה צופין בה
ושכותי כפי (שמות לג) : דבר דבור על אפניו . על כנו ודוגמתו כשהו
אפוני

רלבג

מלכים הוא בהפך זה ר"ל לחקור הדבר הבא לפניהם באופן שלם כדי שיוציא משפט אמת כי הם אינם יודעים מהדברים רק מה שיודיעום הפך מה שנמצא בזה בש"י : שמים לרום. הנה המעלה והמטה אע"פ שאינם נגדרים מצד טבע הקו הישר שיוויר בו התוספת בב' לדדיו וזה תמיד הנה המניחו' יגבילם ושם השמים המעלה אשר בתכלית ומרכז הארץ שם המטה אשר בתכלית ואמנם לב מלכים והשקפתם במה שיצטרכו שיסתכלו בו מהעניינים הבאים לפניהם הוא לאין קץ כי יתחלפו הנושאים ויתחלפו העניני' במין האחד מהדברים ויתחדשו מזה ענינים רבים לאין קץ במין האח' בענין מהדברי' כדי שיגיע החלק לכל אחד כראוי לו : הגו סיגים. הנה כמו שכאשר יוציאו הסיגים מהכסף יצא ממנו לצורף כלי ככף לרוף כן כשיסירו מחברת המלך הרשע שהיה לפניו והיה מאנשי עצתו אז יכון כסאו בצדק והנה אמר זה כי צריך למלך ליזהר שלא יהיה במה תיו ובאנשי עצתו רשע או רשעים פן יביאוהו להטות משפט צדק והוא לא ידע והנה אספר שהעיר באלו הפסוקים על דבר השכל האנושי שהוא המלך בכחות האדם הנפשיים לפי מה שיכבד הש"י לאדם ביום הבראו ואמר בכאן דבר עמוק מאד מהסודות האלהי' והוא כי מפני שהיה נימוס הנמצאות וסדרם ויושר' המושכל בנפש הש"י ידענו צד אשר הוא בו אח' כמו שבארנו מס' מספר מ"י ובראשון ממנו לא בצד אשר הוא בו רבים שיתלוק המציאות והתמר מה שאינו מחולק אלא ליור הש"י הוא מבואר שכבוד הש"י במושכל דבר דבר מאלו הוא הסתר דבר כי לא יראה ויתברר המושכל הסו' מהשא' אלא הש"י איך ישיגהו עם שאר המושכלו' בצד אשר הם בו אחד שילך מהם מהלך השלמות והצורה . ואמנם כבוד מלכים הוא לחקור דבר ודבר ביחוד מחקר שלם באופן שיוסרו ממנו כל המחשבות המקבילות לו והוא מבואר שהכח אשר נשכל
השגת המושכלות הוא עלום ונפלא עד שלגודלו יאמר שאין לו קץ : הגו רשע. ואמר
לצורף כלי ראוי כשיסורו הסיגים מהכסף כן כשיוסר הרשע שהוא לפני מלך והוא הכח המת
שיכנע לעבודת השכל עד שלא יתאוה לתאוות הגופיות אז יכון כסאו בצדק ויהיה סבה שיגי
בדרושיו : אל תתהדר לפני מלך. להת מעלה וגדולה לעצמך אבל תעמוד לפניו בשפלו
גדולים לתת לעצמך מעלה כמעלתם לשבת עמהם במקומם כי טוב שיאמרו לך עלה הנה מן
עצמך מהשפילך לפני נדיב וגדול אשר ראו עיניך והורגלת עמו מקדם ואולם אמר זה כי מי
אדם ואחר כן עלה במעלה יתיר' לעצמו להתנהג עמו כבראשונה ואין זה ראוי לו שיתלו
מה שהוא עתה : אל תצא לריב מהר. ולמחלוקת אבל ראוי לך להרחיק עצמך מזה לפי
הבט מה תעשה באחרית הריב כשיכלים אותך רעך באמרו דברים מגוני' כנגדך או בנכותו
טוב לך להשמר שלא תבא לזה התכלית והתכונה : ריבך ריב את רעך. כשיקרה שיהיה
עם רעך תהיינה דבריך עמו בדברי ריבך לבד ולא תגל סוד אחר לנייםו פן יחסדך שמא
לחרפה מהשומע דבריך בגלותך הסוד והדבה שתשיגם מזה לא יתכן שתשוב אחור : תפוחי
אחר שהזהיר מהדבור המגונה העיר אל הדבור המשובח ואמר כי כמו תפוחי זהב במ
שיש בהם נקבים דקים יראה דק העיון מהם תפוחי הזהב כן הדבר שהוא דבור על א
תועלת במה שיובן ממנו בהתחלת העיון וכאשר יפליג להתבונן בו האיש דק העיון ימצא בו
הזהב

מצודת ציון

מאס לכתבם באחר ועם כי נאמרו גם בראשון מ"מ נראה הוא כאלו מסיר מאס : (ב) חקור. ענין חפוש ודרישה : (ג) לרום . מל' הרמה וגבהות : (ד) הגו. ענין הסרה כמו כאשר הוגה מן המסילה (שמואל ב כ') : סיגים . הוא פסולת הכסף : (י) יחסדך. ענין חרפה כמו חסד הוא (ויקרא כ) : ודבתך . על הרוב יאמר על דברי גנאי ומעלמו יובן : (יא) במשכיות . מל' סכך וכסוי וכן ואבן משכית (שם)

מצודת דוד

מלהרבות וכמ"ש לך דומיה תהלה (תהלי'סה) אבל כבוד מלכים הוא לחקור ז
רוממותם הואיל ואפשר לבוא עד התכלית א"כ המעטים יחשב כאילו כבר בא ע
ומוטב להרבות מלהמעיט: (ג) אין חקר. ר"ל אלו שלשת הדברי' דומים זל"ז שא
ולדעת רום השמים ועומק הארץ ורוחב לב המלך כי הרבה משפטים באים לפ
עניני ב"א וצריך לתת לב לכולם: (ד) הגו. כמו כאשר יוסר הסיגים מן הכסף יצא אז לצורף כלי מהודר כי יוכל אז לעקמו ולייפרו כפי צורך המלאכה: (ה) הגו ר
כאשר יוסר הרשע העומד לפני המלך יהיה אז כסאו נכון בצדק משא"כ כשהרשע לפניו עומד ומטעה את המלך לעוות את הצדק : (ו) אל תתהדר . אל תנ
הדר ויפה להתגאות כאשר תעמוד לפני המלך ואל תדחוק עצמך לעמוד במקום שהגדולים והחשובים עומדים שם : (ז) כי טוב . יותר טוב לך לשבת במקו
והאומר יאמר לך עלה הנה לשבת במקום הגדולים משתגביה לשבת ויאמר לך השפל ורד לפני הנדיב ואל תשב במקומו : אשר ראו . אשר כן ראו עיניך שי
אשר אומרים להעולה רדה : (ח) אל תצא. אל תתגרה במריבה מהר עד אשר תחקור אם יש בזה דבר אשמה על שכנגדך כי פן לא תדע מה תעשה באחרית
בעת יכלים אותך רעך לומר הלא אין אשמה בידי והנה הסכלת עשו להתקוטט עד לא חקרת האמת : (ט) ריבך ריב . אף אם מצאת בו אשמה אחר החק
ריב ריבך רק עמו לבזות אותו לבד אבל לא תגלה סוד של אחר להטיל פגם באבותיו בדברים שאינם ידועים לכל כי מה לך להם לבזותם: (י) פן יחסדך. פן
יחרפך לקרות לך הולך רכיל: ודבתך. הדבה אשר הוצאת מפיך לא תוכל להשיב אחור ותתחרט ולא תוכל לתקן : (יא) תפוחי זהב . כמו ציורי תפוחי זהב

רשי

...(תהלים פח) מכוססת ומיוסבת בקרבי ואין זה מגזרת אופן וגלגל (ישעי' כח) ...זה נקוד פת"ח תחת הפ"א כמו האופנים ולא יפול בו נקודת חטף קמץ: ...זהב וחלי כתם. עדי קבועת זהב כמו ותעד נזמה וחליתה (הושע ב) כמו ...(שיר ז). כתם. לשון תכשיט זהב וכן כתם פז (שם ה): (יג) כצנת שלג. ...שלג שאדם מתאוה לו ...ולא שלג ממש שהשלג ...הוא בשעת קציר: ...(יד) נשיאים ורוח וגו'. כאשר ...ולת שוא כשהשמים ...בעבים והרוח מנשבת ...שיבא גשם ולא בא ...ערים וכלות עיניהם ...מתפאר לומר כך וכך ...ליד גבאי והוא משקר ...עניים למתנתו ואינ' ...(טו) בארך אפים יפותה ...צוד שהקב"ה מאריך ...נו נפרע יתנו לב ...פתותו בתשוב' ותפל': ...בתפלה ותחנונים: ...ם. עצם קושי הגזרה: ...מצאת וגו': (יז) הוקר ...שם שאם מצאת דבש ...לחכך את' צריך שלא ...כו פן תשבענו והקאתו ...רגלך מבית רעך אע"פ ...רכך מנע מלבא שם ...ישבעך וישנא אותך. ...דרשו אל תהי רגיל ...ולהביא תמיד חטאו' ...בית ה' שנקרא רע ...כתי' זה דודי וזה רעי: ...וחרב. שם כלי מלחמ': ...רעה. רצוצה: מועדת. ...מעדו קרסולי (תהלים ...מבטח בוגד. מכזב בו ...כשן רעה ומועדת: ...בגד ביום קרה. בגד ...מוסר כלי שהוא ראוי ...עליו לפי שהוא בלוי ...כן ויסר ויעדי. וזה פתרונו

משלי כה

אָפְנָיו׃ יב נֶזֶם זָהָב וַחֲלִי־כָתֶם
מוֹכִיחַ חָכָם עַל־אֹזֶן שֹׁמָעַת׃
יג כְּצִנַּת־שֶׁלֶג בְּיוֹם קָצִיר צִיר נֶאֱמָן
לְשֹׁלְחָיו וְנֶפֶשׁ אֲדֹנָיו יָשִׁיב׃
יד נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אָיִן אִישׁ
מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת־שָׁקֶר׃ טו בְּאֹרֶךְ
אַפַּיִם יְפֻתֶּה קָצִין וְלָשׁוֹן רַכָּה
תִּשְׁבָּר־גָּרֶם׃ טז דְּבַשׁ מָצָאתָ אֱכֹל
דַּיֶּךָּ פֶּן־תִּשְׂבָּעֶנּוּ וַהֲקֵאתוֹ׃ יז הֹקַר
רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ פֶּן־יִשְׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ׃
יח מֵפִיץ וְחֶרֶב וְחֵץ שָׁנוּן אִישׁ־
עֹנֶה בְרֵעֵהוּ עֵד שָׁקֶר׃ יט שֵׁן רֹעָה
וְרֶגֶל מוּעָדֶת מִבְטָח בּוֹגֵד בְּיוֹם
צָרָה׃ כ מַעֲדֶה־בֶּגֶד ׀ בְּיוֹם קָרָה

ב' בתרי ליש' · ל' ותלקת ותלי · ל' · כ"ד · ג' · ג' וחס'. ד' · ב' · ל'. ל' · ל' וחס' · ל' וחס' · ב'. ל' · ג' חד מלעיל · דין מלעיל כי ו · רעה מלרע · ל' · ב' בליש' · קמוי חרן

תרגום

פסיאית: יב קדשי דדהבא
ומני דזמרגדא מכבסנותא
דחכימא על אודנא דשמעא:
יג איך קרירותא דתלגא
ביומא דחצדא היכנא אזגדא
מהימנא למשדרוי ונפשיה
דמריה מהפך: יד ליומא דעננא
ורוחא דמטרא לאית מדמי
גברא דמשתבהר במהובתא
דשקרא: טו בנגדותא דרוחא
משתרגג רשאנא ומלתא
רכיכתא תברא גרמא:
טז דבשא משכחת אכול
סופקנך דלא תשבע
ותתיבניה: יז כלא רגלך מן
ביתיה דרחמך דלא נסבעך
ומסנינך: יח איך פריעא וסיפא
נגידא שנינא גברא דמסהד
על חבריה סהדותא דשקרא: יט איך שינא בישתא ורגלא מועדא היכנא סבריה
דבוזא ביומא דעקתא: כ דשקל מרטוטא מן חבריה ביום

וחלי ב' בתרי ליש' וסימ' ויהי גבולם חלקת דיהושע. נזם זהב וחלי כתם: בארך ג' וסי' ביחזקאל סימן ל"א: יפתה ג' וסימ' בארך אפים יפתה קצין. אלי יפתה ונבלה לו. והנביא כי יפתה: מפיץ ב' וסימ' עלה מפיץ על פניך. מפיץ וחרב וחץ שנון: רעה ג' בתלת ליש' וסי' כי רעה היא. שן רעה ורגל מועדת. רעה התרעעה הארץ. בתרא מלעיל:

תולדות אהרן כצנת. זוכר שלח: נשיאים. יומא עה תענית ח יבמות עה סנהדרין כט (סנהדרין כג קדושין סב): ולשון רכה. גיטין סח: דבש מצאת. חגיגה יד (חגיגה עז): סוקר רגלך. חגיגה ז: מפיץ וחרב. סנהדרין כט: מעדה. חולין קלג:

אבן עזרא

לגלות. דבור תרגום וינהג כלומר נהוג על אפניו וכנזם זהב וחלי כתם כן משים התוכחות על אזן שומעת: (יג) כצנת שלג. קרירות ויתכן להיותו מן צנה וסוחרה בעבור שהגין על האדם בעת קציר מפני החום כן ציר נאמן. ונפש חסר וטעמו כתאות נפש אדניו ישיב לו מענה וכן כי נפש הוא חובל חסר חי. פ"א ונפש אדניו כאילו נפש האדון דבקה בציר בלכתו ובשובו ישיבם אל קרבו באמונתו: (יד) נשיאים. נקראו כן העננים בעבור שינשאו מקצה הארץ ורוח נושאם: וגשם אין. בנשיאי' להמטיר. כן איש משקר ומכזב שיתן ואין לו מאומה מדומה לעננים ואין נכון לעשות כן: (טו) בארך אפים. בעבור שהקצין האריך אפו על זמומיו ולא נקם מהם או יפתוהו שונאיו ויוכלו לו ולשונם הרכה תשבר גרם: (טז) דייך. מה שהוא די לך לאכלו. והקאתו כי הדבש חם והגוף לא יכילנו על כן תקיאנו: (יח) מפיץ. חסר נו"ן ודוגמת מפץ אתה לי והוא שם כלי וכן נו"ן נשיתי טובה וצור ילדך תשי והראוי תנשי ע"מ תטעי. עד שקר עדות והוא שם דבר ויתכן להיות שם התואר כלומר איש עד שקר: (יט) שן. מענין חץ שנון ונאמר שנים כי שם שתי מערכות: רועה. שם מנתרועע: ומועדת. ע"מ יושבת והשורק תחת חולם כשן נשבר בעת האוכל או כרגל מועדת בעת המרוצה כן מבטח הבוגד שיבגוד בעת צרה הבוטח בו. פ"א נכון להיות שן כשן הסלע ויהיה שן ורגל משל אחר והטעם כשן נשברת ותמעד הרגל העומדת עליה כן מבטח הבוגד: (כ) מעדה בגד. תרגום ויסר ולא

רלבג

...יבוארו רבים מפסוקי' זה הספר לפי מה שביארנו מהם: נזם זהב. הנה כמו שם זהב שיאות להשלים קשוט מי שיש לו חלי זהב עד שלא יאות זה בלא זה כן התוכחה הישרה כשתוכיח לאזן ...התוכחה השיאה תשלים קשוט השומע למוסר ובזולת האזן השומעת לא יאות התוכחת ולא יועיל כאמרו אל תוכח לץ פן ישנאך: כצנת שלג. הנה כצנת שלג ביום קציר שהיא ערבה מאד ...ם בטבעי שלא יתחזר מפני חום האויר בעת ההי' וישיבהו לפנימי הגוף כן ציר נאמן לשולחיו וישיב לאדניו נפשו והיינו כמה שהשלים תשוקתו באופן שלם בענין השליחות אשר שלחו: ...הנה האיש המתהלל במתן ולא יתנהו ר"ל שיראה עצמו חפץ לתת ולא יתן דומה לעננים ורוח כשיבואו שיבטחו הרואים שיהיה מטר ואחר זה לא יהיה מהם גשם והנה גנה זה שהלק מהדבור ...מאד: בארך אפים. בהארכת האף והכעס יפותה השליט כשיכעס על הארץ ר"ל שאם לא יכעס מדבריו אך יסבול אותם הנה זה יהיה סבה להסיר ממנו הרע שחשב להבי' עליו פתאו' אך ...רעתו בשלימות אך לשון רכה תשבר העצם שהוא מהדברי' היות' קשים והיות' תקיפים ר"ל שתשבר תשב' קשי החמה והאף ותתירם בשלימו' או ירצה בזה כי אם היה הקצין ארך אפי' הנה בזה ...יגיע ממנו רע בלתי ראוי וזה ממה שיורה שאם היה רב הכעס הנה רב כעסו יבלבל עניניו ולא יוכל אדם לפתותו לבלתי עשות מה שיתחייב מכעסו והשאר יתבאר באופן הקודם או ירצה בזה ...תה כשיכעס על אד' בארך אפי' ר"ל בשלא יבקשו ממנו להמלט האי' ההו' אבל האריך האף זמן מה ובזה האופן אולי ימלט בבו' העת ההוא כי אולי תשך חמתו וזאת התבולה טובה במה שבקש ראובן ...בלת יוסף אך לשון רכה תשבר קושי האף תכף: דבש מצאת. כשמצאת דבש והם עניני החכמה כמו שקדם אכול ממנו הראוי לך לבד ולא תחקו' במה שלא תוכל להשיגו שמא מביאך זה ...השגת מפני השבוש שיקרה בזאת ההשג' והמשיל זה הענין בדבש כי כן דרך הדבש כמו שזכ' הרב המור' כי מי שיאכל ממנו כראוי יקח בו תועלת ומי שיוסיף לקחת ממנו יותר ממה שראוי ...שיקיאהו מגד קלקולו האצטומכא: הקר רגלך מבית רעך. שלא תתמי' לבא בביתו יותר מן הראוי כי זה יהי' סבה שישבעך ותסור אהבתו ממך וזה מבוא' כי מה שישקו' אדם בו אינו חשו' בעיניו ...זיה לעתי' רחוקי'. והנה המשיך זה הפסו' לפסוק הקוד' להתיחסו' אשר ביניה' וידמה שבו הערה ג"כ לבקשת החכמה שלא יטריד האדם בו עיונו יותר מהראוי כי ילאו כחותיו ויהי' זה הנה ...השגתו: מפיץ וחרב. הנה איש עונה ברעהו עד שקר דומה בזה הפועל לבעל מפיץ וחרב וחץ שנון שיהרוג האנשי': שן רעה. הנה הבטחון שיש לו לאדם שיבגוד בו אוהבו דומ' לשן הנשבר ...ס בה המזון ולרגל המועד' בהלכה האדם בה בדרך כי האד' יבטח שיעזר בשיניו בעת לקיחתו המזון וברגליו בעת לכתו ולזה לא יהיה לאד' תועל' בשן והרגל שיהיו בזה האופן וכן לא יהיה לו ...בלא יהיה נעזר בו בעת צרה: מעדה בגד. הנה עדי הבגד וקשוטו לא יועיל להציל מקור ביום קרה וכן לא יועיל חומץ אחר הנתר לרחוץ' כתם הבגדי' או ירצה בזה שהחומץ כשיוש' על נתר

מצודת דוד

...כי על כסף שהוא דבר מפואר כן הוא דבר המדובר על אופניו ר"ל דבר ...על ענינו וחוזרת אליו כאופן העגלה המתגלגל וחוזר למקומו: (יב) נזם זהב. ...זהב עם עדי קבועת הכתם שהנזם יפה היא לעדי הכתם ולא בלעדה כן יפה ...תוכחת החכם על אוזן השומעת כי אם אין שומע לה לא ניכר יפיה: (יג) כצנת. ...השלג היא לנחת אם מי ימצאנו בעת הקציר להקר בו את הגוף כן ציר ...נאמן לנחת למשלחו ומשיב נפשו: (יד) נשיאים. כמו אם יבואו עננים ...ויצפו אז על המטר ולא יבוא אז מרובה לצער המצפים כן איש ...המתהלל לומר שיתן מתן למי וישקר באמריו כי בזה ירבה לצער המצפה: (טו) בארך אפים. ...הקצין יכעוס על מי והוא מאריך אפו לסבול הכעס ולא ישיב אמרים ...יפותה ממנו הקצין ותנוח חמתו: ולשון רכה. ואם יוסיף לדבר למולו רכות אז הדבר הזה תשבר ותבטל קושי הכעס מכל וכל: (טז) דבש. כמו אם ...הראוי הוא שתאכל ממנו מעט להיות די לך להשיב הנפש כי כשתאכל הרבה כדי שביעה פן תקיא את הכל ותאבד גם המעט שאכלת בתחילה: (יז) הוקר. ...רגליך יקרים וחשובים מבלי יבואו תדיר בבית רעך כי פן ישבע ממראית פניך וישנא אותך כי האוהב שנראה לפרקים אהוב ביותר וכשיתמיד לבראות מאבד ...אהובה: (יח) מפיץ וגו'. המעיד בחבירו עדות שקר הורגו בלשונו כבכלי קרב: (יט) שן רועה. כמו שן הנשבר בעת יטחון בו המאכל וכמו רגל השומטת ומחלקת

מצודת ציון

(שם כו): אפניו. מל' אופן עגלה: (יב) נזם. שם תכשיט הנתון על האף: וחלי. ענין עדי ותכשיט כמו ותעד נזמה וחליתה (הושע ב): כתם. זהב יקר וטוב וכן בכתם אופיר (תהלים מה): (יג) כצנת. מל' צנה וקור ובדרז"ל בשר צונן (פסחים עו): ציר. שליח כמו וציר בגוים שולח (עובדיה א): ישיב. ענין השקט והנחה כמו בשובה ונחת (ישעיה ל): (יד) נשיאים. עננים ע"ש שמתנשאים עצמם למעלה: מתהלל. מל' הלול ושבח: במתת. מל' מתנה: (טו) קצין. שר ומושל כמו קצין תהיה לנו (שם ג): גרם. עצם כמו חמור גרם (לעיל יז) ור"ל הקושי: (טז) והקאתו. ענין החזרת המאכל מן הגוף וכן וספק מואב בקיאו (ירמיה מ"ח): (יז) הוקר. מל' יקר: (יח) מפיץ. שם כלי המשבר וכן מפץ אתה לי (שם נא): שנון. ענין חדוד: עונה. מעיד כמו לא תענה (שמות כ'): (יט) רועה. ענין שבירה כמו תרועם בשבט ברזל (תהלים ב'): מועדת. ענין החלקה והשמטה כמו ולא מעדו קרסולי (שם י"ח): (כ) מעדה. מל' עדי וקשוט: קרה. מל' קרירות: נתר. מין אדמה רכה עשוי לכבס בו כמו

אבן עזרא

ולא מדה עליו שהל ביום קרה וחומץ על נתר מדומים וכן שר בשירי שמחה על לב רע ונתר ידוע להתכבס בו והנה אם המים ופרפרוהו כל שכן החומץ כלומר מסיר או מעביר בגדיו מעליו והולה מדומה לשניהם ומלת רע מן תרועם כלומר שבור וזה דרך מוסר שלא יכעוס החולה ולא יכביד עליו בשיריו ודבריו: (כא) רעב. וצמא. עוברים. שנאך נפתח בעבור אות הגרון: (כב) כי גחלים. בזכרו המאכל והמשקה שנתת לו תשרפנו כאילו גחלים הבאת על ראשו לשרפו וישמור מעשות לך רע. ישלם לך. גמול טובתך: (כג) תחולל. דגש בכסוק פנים ואחור והוא מן חלילה כלומר תמנע. פ"א מן חולל אילות כענין תהאיבו באבנים ראתה ותחל הארץ יחיל ה' מדבר קדש כלומר אחזה חיל וכן פירוש רוח צפון היא תביא חול לגשם ותכריעהו עד שיכלא ולא ירד על הארץ כי תפזר העבים לפאות וכן פנים נזעמים יחוללו לשון סתר שמדבר הרכילות בסתר יתנו לה הפנים חיל בהראות הזעם בהם עד אשר ימנעה מן הרכילות וזה דרך מוסר שלא יקבל אדם לשון הרע: (כה) מים קרים. מדומים לתועלת הגוף וראוי כל אדם לבשר טובות ולהמנע מבשורות רעות: (כו) מעין. אכול. ב' דבקים. מעין ומקור כפל דבר כלומר כמעין שהרגל תרפשהו וכמקור המים שהוא נשחת כן הצדיק שימוט לפני רשע ודימהו למעין כי פיהו מקור המוסרים ואין נכון שירפשו אותו הרשעים: (כז) אכול. צווי כלומר אכול דבש אבל הרבות לא טוב כי מאכל הדבש הנאוי הוא טוב. וחקר כבודם של צדיקים הוא כבוד לחקור ור"ל שיחקור חכמתם שהיא כבודם ותפארת' והנה זה אכול דבש ראוי מדומים וכמוהו אכול בני דבש כי טוב וכתיב בתריה כן דעה: (כח) פרוצה. שנעשית פרצה בחומותים. אין

משלי כה

כ חֹמֶץ עַל־נָתֶר וְשָׁר בַּשִּׁרִים עַל לֶב־רָע׃
כא אִם־רָעֵב שֹׂנַאֲךָ הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם וְאִם־צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם׃
כב כִּי גֶחָלִים אַתָּה חֹתֶה עַל־רֹאשׁוֹ וַיהוָה יְשַׁלֶּם־לָךְ׃
כג רוּחַ צָפוֹן תְּחוֹלֵל גָּשֶׁם וּפָנִים נִזְעָמִים לְשׁוֹן סָתֶר׃
כד טוֹב שֶׁבֶת עַל־פִּנַּת־גָּג מֵאֵשֶׁת מִדְוָנִים וּבֵית חָבֶר׃
כה מַיִם קָרִים עַל־נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וּשְׁמוּעָה טוֹבָה מֵאֶרֶץ מֶרְחָק׃
כו מַעְיָן נִרְפָּשׂ וּמָקוֹר מָשְׁחָת צַדִּיק מָט לִפְנֵי־רָשָׁע׃
כז אָכֹל דְּבַשׁ הַרְבּוֹת לֹא־טוֹב וְחֵקֶר כְּבֹדָם כָּבוֹד׃
כח עִיר פְּרוּצָה אֵין חוֹמָה אִישׁ אֲשֶׁר אֵין מַעְצָר לְרוּחוֹ׃

תרגום

דִקְרְתָא הֵיךְ הוּא דְרָמֵי תִילָא עַל נִתְרָא וּמְצָרֵף לְלִבָּא כִּיבָא הֵיךְ סַסָא לְמָנָא וְאֵיךְ מַלְטִיתָא בְקִיתָא הֵיכְנָא בַּרְיוּתָא מַחְדָא לִבֵּיהּ דְגַבְרָא׃ כא אִין כָּפֵן סָנְאָךְ אוֹכְלֵיהּ לַחְמָא וְאִין צָחֵי אַשְׁקֵיהּ מַיָא׃ כב מְטוּל דְגוּמְרֵי דְנוּרָא חָתֵי אַנְתְּ עַל רֵישֵׁיהּ וֶאֱלָהָא נְשַׁלְמֵיהּ לָךְ׃ כג רוּחָא גַרְבִיתָא בָטְנָא מִטְרָא הֵיכְנָא אַפֵּי בְנִיסָתָא וְלִישָׁנָא מְטַשְׁיָא׃ כד טָב לְמִיתַב עַל קַרְנָא דְאִגָּרָא מִן דְלְמֶעְמַד עִם אִתְּתָא תִגְרָנִיתָא וּבֵיתָא טַרְקָא׃ כה מַיָא קְרִירֵי עַל נַפְשָׁא מְשַׁלְהַתָא הֵיכְנָא שְׁמוּעֲתָא טָבְתָא מִן אַרְעָא רְחִיקְתָּא׃ כו הֵיךְ דְסָכֵיר אֱנִישׁ מַעְיָנָא וּמַבּוּעָא מְחַבֵּל צַדִּיקָא דְנָפֵל קֳדָם רַשִׁיעָא׃ כז לְמֵיכַל דוּבְשָׁא סַגִּי לָא שַׁפִּיר אַתְּ לָא לְמִבְצְיָא מְרֵי מִיקַּרְתָּא׃ כח הֵיךְ קַרְתָּא דְתַרִיעָא וְלָא אִית לָהּ שׁוּרָא הֵיכְנָא גַבְרָא דְלָא מַצְעַר רוּחֵיהּ׃

בשירים ד' חס' בליש' וסימ' ואשלחך בשמחה ובשרים בתף. והשבתי המון שריך וזכרת. ועפעפיך יישרו נגדך: מדונים ו' כתו' כן וקרי' מדינים בסיפר' ופי' נמס' לעיל בסיפרא סי' כ"א: נרפש ג' כתיב שי"ן בליש' רפישה וסימ' ואת הנותרים ברגליכם תרפשון. ורבתריה מרפש רגליכם תשתינה. מעין נרפש ומקור משחת: עיר פרוצה חד מן י"ו פסוקים אית בהון אין אין במצעות פסו' וסימ' נמסר בישעיה סימן מ' ובירמיה סוף סימן ה':

תולדות אהרן אם רעב. סכה נב מגלה טו זוסר פנחס: כי גחלים. שם שם: רוח צפון. תענית ז: מים קרים. יומא סו זוסר אחרי מות: מעין נרפש. עקרים מד סט"ו: עיר פרוצה. עקידה ש' מ וש' כ:

רשי

פתרונו בגד בלוי הרי הוא ביום קרה כחומץ על נתר: נתר. מין אדמה כגון אדמה שלנו הנקרא קריד"א והיו חוקקים אותה ועושין כלים ואספ... חומץ ממסמסו ונשחת. אף שר בשירים על לב רע. דומה לשניהם זה שר בשירים זה המלמד תורה לתלמיד רשע אשר אין בלבו לקיימה: (... רעב שנאך. כמשמעו. ... פירשוהו על יצר הרע ... הוא ואומר לך להשכימו ... משוך את עצמך לבית ... והאכילהו מלחמה של ... השקהו מים מימיה של ... (כב) כי גחלים. הם ... חותה ושואב מן המדו... על ראשו: חותה. כמו ... גחלים מתוך השסק ... כדאמר לחתות אש ... (ישעי' ל): וה' ישלם לך ... עמך שלא יתגבר עליך: ... צפון תחולל גשם. תולי... את הגשם: ופנים ... תחולל לשון סתר לה... שיהיו פני הקב"ה זועם ... דמיון סתרון המקרא ... עשויה לחולל גשם ול... עשוי' לפנים נזעמים: ... שבת על פנת גג. ... השכינה נאמר: מאשת ... כנסת ישראל שהרגיז... מעשיה' והקניטו להקב' ... חבר. בית שחברו ... לשכינה: (כה) על נפש ... עשויה להשיב נפש עיפ' ... טובה. אף היא שוה ... יעקב ותחי רוח יעקב ... (ראשית מה): (כו) מע... עכור ברגלים: צדיק ... רשע. כשהצדיק מט ל... ויראה להוכיח על ... שנאוי הדבר כמעין נר... נשחת: (כז) אכול דב... דבש יותר מדאי ר... לדורש במעשה מרכבה ... בראשית לגלות לרו... הארץ מגלגלים על הדברים ושואלים מה למעלה מה למטה: וחקר כבוד... והיכן החקר ראוי להיות בדברי חכמי' אשר כבודם כבוד בגזירו... לשאו...

רלבג

נתר אין בו תועלת להעביר הכתם ואף על פי שכל אחד מעביר הכתם בפני עצמו כשיתערבו יפסי' האח' את האחר וזה דבר ראוי שיתבאר מן החוש כן האיש אשר שר בשירים אל לב רע ... אינו מתפעל להרחיב לבו בשירי' כי אין לו בשיריו תועל' או ירצה בזה שכמו מי שיש לו קור ביום קרה וילבש על בגדיו בגדי עדי וקבוץ אשר בהם ב' תועלו' להשלים הצלה מהקור ולהתקשט ... שיעביר חומץ על הבגד שיש בו כתם אח' שהעביר בו הנתר שיש בו תועל' להשלי' העברת הכתם ולסקנו' לנגד ההוא ריח החומץ אשר הוא מסיר העפוש' כן מי ששר בשירי' רבים על לב רע כי ... ישלי' הוצאת היגון מהלב ויקנה עוד שמח' בנפש וזה הפי' השני שפירשנו הוא הנכון לפי מה שאחשוב: אם רעב שונאך. לא תמנע מלתון עליו להאכילו לחם ואם הוא צמא השקהו מים כי זאת מ... מאד להיטיב לכל האנשי' לאוהב ולשונ' ואם ירע לבך איך תיטיב לו תחת אשר עשה לך רעה תדע באמת כי אתה עם גמלך בזה הראוי לנפשך מטוב המדו' הנך לוקח נקמתך ממנו: כי גחלים ... הענין קשה לו כאילו אתה חותה גחלי' על ראשו לשרפו מרוב בשתו על הטוב שיקבל ממך תחת הרעה אשר גמלך וה' ישלם לך טוב' תחת הטובה אשר גמלת אותו: רוח צפון. הנה כמו שהר... תברא הגשם בירושלם כי היא תביא שם האידים העולים מהים כי הים הוא צפוני להם כן לשון סתר שיספר אדם לחבירו דברי רכילות יברא פנים נזעמי' ויתדמ' והנה הזכיר בכאן מזה הדבור ... האופן: טוב שבת. טוב לאיש שישב בלא חבורה על פנת גג משישב עם אשת מדיני' שתעורר ריב וקטטה לו תמיד ואע"פ שהוא בבית שיש בו חבורה מהאנשים: מים קרים. הנה כמו שהנפש ... הנאה ותועלת במי' הקרים להשיב לפנימי הגוף החום הטבעי שהתפזר מפני התנועה כן יקח האדם הנאה גדולה ותועלת בשמוע' טובה שתגיע לו מארץ מרחק בקרוביו ואוהביו כי זה ישיב נפ... שישיבו המים הקרי' נפש העיף אליו: מעין. הנה מעין שמימיו נובעים אשר נתטנף ברפש עד שנשחת המקור ממהם נובעים מי המעין מטנוף הרפש ידמה לצדיק אשר הוא מתמוטט לפני רשע ו... כי הרשע משחית הוד הצדיק ומטנף אותו בדרך שירחיק האנשים מלכת בדרכו כמו שירחיק טינוף הרפש השתיה ממי המעין: אכול דבש. אכילת הדבש יותר מן הראוי לא טוב וסוא הכה... קדושי' כי יספיק שילמד מהחכמ' על שהם נמצאי' לא שיפליג לחקור מה הם ואיך ענינ' כי הסרבו' בחקר כבוד' אינו כבוד כי לא יוכל השכל האנושי להשיג על אמתת זה באופן שלם: עיר פ... האיש אשר לא יוכל למשול בו ברצונו דומה לעיר פרוצ' שאין לה חומה לשמור העיר שלא יכנסו בה משחיתים וזה שלא ימשול ברצונו מוכן לרעות רבות מפני המסרו ביד תאותו ורצונו והשליט...

מצודת ציון

כמו אם תכבסי בנתר (ירמיה ב'): רע. מושבר כמו שן רועה: (כב) חותה. ענינו שאיבת האש מהיקוד כמו לחתות אש מיקוד (ישעי' ל): (כג) תחולל. ענין בריאה והולדה כמו הן בעון חוללתי (תהלים נא): נזעמים. מל' זעם וכעס: (כד) פנת. זויות: (כו) נרפש. ענין רמיסה כמו ברגליכם תרפשון (יחזקאל לד): מט. מל' נטיה: (כח) פרוצה. ענין שבירה: מעצר. ענין מניעה כמו ותעצר המגפה (במדבר יז): לרוחו

מצודת דוד

ומחלקת בעת ירוץ בדרך כן הוא מבטח שבוגד בבוא עת צרה והיא שעת שבטחון והוא בוגד אז בו כשן ורגל שבוגדים בעת הצורך: (כ) מעדה. כ... על גופו בגד מקושט ביום קרה ונחמד הוא למראה שעין אבל אין בזה ש... לשנן מהקור וכמו שסופך חומץ על נתר שבעבור רכות הנתר וחוזק החו... סדקים ממעל אבל לא יוגבר כח החומץ לחלקו חלקים מפורדים כן הוא השר בשירי שמחה על לב נשבר שמלאה לה תוגה כי אף אם יפתח פיו למלא שחוק מ... שמור בלבו ולא הלך לו: (כא) האכילהו. ואל תשור לו שנאה: (כב) כי גחלים. במה שתאכיל אותו יצר לו כאלו שאבת מהיקוד גחלים לתת על ראשו כי יבוש ... אשר תגמול לו טובה על הרעה ועם כי תחשב זה לנקמה מ"מ ישלם לך ה' שכר צדקה: (כג) רוח צפון. כמו שרוח צפוני מוליד את הגשם כן לה"ר הנא... מוליד פנים של זעם מן האמור עליו על האומר: (כד) על פנת גג. מבלי מחסה ויחידי מבלי חברת אנשים: מאשת. מלשבת בית עם אשת מדינים ואף במקום חבורת ... (כה) מים קרים וגו'. שני אלו שהאתן שוה והם מים קרים הנשפכים על נפש העיפה מרוב החום ושמועה טובה הבאה לאדם ממרחק: (כו) מעין נרפש. כמו מעין הנרמס ברגל שהנה נעכר המים ולא ישתוהו מעתה: ומקור משחת. הנשחת ברמיסת הרגל וכפל הדבר במ"ש: צדיק. וכן כאשר ימוט הצדיק לנפול לפני הרשע היא כיבה לצ... תורה מפיו באמרם אם לעצמו לא הועיל מה יועיל לזולת: (כז) אכול דבש. לאכול דבש הרבה לא טוב כי מעוטו יפה ורובו קשה אבל מרבית חקירת כבודם של צדיקים ל... ר"ל מהראוי להרבות לחקור חכמתם שהיא כבודם ותפארתם: (כח) עיר פרוצה. כמו עיר נפרצה חומתה ולא נבנית חומה במקום הפרצה הנה

כו א כַּשֶּׁלֶג בַּקַּיִץ וְכַמָּטָר בַּקָּצִיר כֵּן לֹא־נָאוֶה לִכְסִיל כָּבוֹד׃
ב כַּצִּפּוֹר לָנוּד כַּדְּרוֹר לָעוּף כֵּן קִלְלַת חִנָּם לֹא תָבֹא׃ ג שׁוֹט לַסּוּס
מֶתֶג לַחֲמוֹר וְשֵׁבֶט לְגֵו כְּסִילִים׃
ד אַל־תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן־תִּשְׁוֶה־לּוֹ גַם־אָתָּה׃ ה עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן־יִהְיֶה חָכָם בְּעֵינָיו׃ ו מְקַצֶּה רַגְלַיִם
חָמָס שֹׁתֶה שֹׁלֵחַ דְּבָרִים בְּיַד־כְּסִיל׃
ז דַּלְיוּ שֹׁקַיִם מִפִּסֵּחַ וּמָשָׁל בְּפִי כְסִילִים׃ ח כִּצְרוֹר אֶבֶן בְּמַרְגֵּמָה
כֵּן־נוֹתֵן לִכְסִיל כָּבוֹד׃ ט חוֹחַ עָלָה
בְיַד־שִׁכּוֹר וּמָשָׁל בְּפִי כְסִילִים׃

ג' דגשי' · ג' · לו ק' · פ' · ב' לשוני · ג' · ג'. ג' וחד פסוקים · ג'. ג' · ו' מ"ל

א אֵיךְ תַּלְגָּא בְּקַיְטָא וְהֵיךְ מִטְרָא בְּחַצְדָא הֵיכְנָא לָא יָאֵי לְסַכְלָא יְקָרָא׃ ב הֵיךְ צִפְּרָא דְטָאֵס וְהֵיךְ פַּרְחַתָא דְפָרְחָא הֵיכְנָא לְוָטְתָא דְמַגָּן לָא תֵעוֹל׃ ג שׁוֹטָא לְסוּסָא וּמַגְלְבָא לַחֲמָרָא וְשׁוּבְטָא לְגוּשְׁמֵיהוֹן דְסַכְלֵי׃ ד לָא תְתַל פִּתְגָּמָא לְסַכְלָא הֵיךְ שַׁטְיוּתָא דְלָא תִדְמֵי לֵיהּ אַף אַנְתְּ׃ ה אֶלָּא מַלֵּל עִם שַׁטְיָא בְּחַכִּימוּתָךְ דְלָא נִסְבַּר בְּנַפְשֵׁיהּ דְחַכִּימָא הוּא׃ ו מַן דְרָהֲטָא בְּרִגְלוֹי שָׁתֵי חֲטוּפָא מַן דִמְשַׁדַּר מִלֵּי בְּיַד סַכְלָא׃ ז אֵין תִּתַּל הַלִּכְתָא לַחֲגִירָא תְּקַבֵּל מִתְתָא מִן פּוּמֵיהּ דְסַכְלָא׃ ח הֵיךְ נִקְצָא דְטָסָא בְּקַלְעָא הֵיכְנָא מַן דְעָבֵד יְקָרָא לְסַכְלָא׃ ט כּוּבָא סָלֵק בִּידָא דְרַוְיָא וְשַׁטְיוּתָא

כצפור ג' דגשים וסימ' התשחק בו כצפור . כצפור לנוד . צוד צדוני כצפור : ושבט ה' וסימ' כי יוצר הכל הוא . ושבט מצרים יסור . ושבט עברתו יכלה . ושבט לגו כסילים . ושבט לגו חסר לב : נותן ו' מ"ל וסי' הנני נותן בו רוח דסנחריב . ואתה נותן להם את אכלם בעתו . נותן לבהמה לחמה . נותן לרש אין מחסור . נותן לכסיל כבוד . וצדיק חונן ונותן :

תולדות אהרן כצפור . מכות יא (מכות לא) : אל תען . שבת ל מציעא פד : פן תשוה . עקידה ש' ל: ענה . שבת שם: פן יהי'. עקידה שם : כצרור . חולין קלג עקידה ש' שב :

רשי

ב טעם גזרו כך ולמה סייגו בכל גזירה וגזירה : (א) כשלג בקיץ .
וטחין התאנים בחמה ליבשן ולעשות קציעות כדאמר הלחם והקיץ
נערים (שמואל ב טז) : (ב) כצפור לנוד . שהוא נד וכדרור שהוא
נו : כן קללת חנם לא תבוא . למי שהוציאה בפיו . דרור הוא עוף
יונדל"ש בלעז ונקרא
רק בבית כבשדה :
לסוס . הוא עשוי ואף
לגו כסילים יסורין
רשע : (ד) אל תען
ברי ריב ומלה פן תשוה
) ענה כסיל . הבא
רעה הודע לו אולתו :
חכם בעיניו . וטעם
ים אלו מפורש בתוכם
בדבר שתשוה לו אם
נה כסיל בדבר שאם
הו יהי' חכם בעיניו :
רגלים חמס שותה .
ח דברים ביד כסיל
ה רגלי שלוחים הרבה
שלוח לתקן מה שעות
אשר שלחו בתחלה
מס שחבירו זועף עליו
ת הכסיל:(ז)דליו שוקים
הו כמו דלו עיני (ישעי'
ים של כל אדם נראין
והים ממנו . ודבר זה
כסיל האומר אותו על
חכמה איך אנו באים
חכמה נפלאה וגבוהה
ו . המשל אומר דליו
פסח : (ח) במרגמה .
א בלעז שאבן שצוררין
תקיים היא שם שעומד'
ך הנותן לכסיל כבוד
קיימא . ורז"ל דרשו
למד תורה לתלמיד
ין שהוא כזורק אבן
ם : (ט) חוח עלה ביד שכור . כחוח שהוא נדבק ביד שכור כן המשל
למטה נדבק בפי הכסיל להיות להם לחוח ולקוץ מכאיב . ומהו המשל :

רב

אבן עזרא

אין חומה שלא נכנסה חומה במקום פרץ לעבור אנשים ויצא מי שירצה כן איש אשר אין מעצור לרוחו לנפשו לעצור מאמריו והנה שתיקה טובה להם : (א) כשלג. לא נאה בקיץ וכמטר שלא נאה בקציר כן לא נאה לכסיל כבוד שיכבדוהו אחרים : (ב) כצפור . שוט . אל . ענה . ד' דגשים . וטעם שמות העופות והבהמות אשר פרשו הראשונים הם כחלומות בלי פתרון והזכיר הצפור והדרור כי הם דרות בבתים עם בני אדם וצריכין לנוד מהרה ממקו' למקום מפני העוברים והשבים כן מהרה קללת חנם לו לכסיל המקלל תבא והעד אל תען כסיל וכתיב לא בא"ל"ף להודיע כי למקלל תבא ולאשר יקולל לא תבא : (ג) שוט . כמו שבט ומתג ידוע להודיע כי ג' ראויים להכותם:(ד)אל תען כסיל.כאשר יקללך. תשוה . כמו תדמה : (ה)אבל ענהו בדבר חכמה כנגד אולתו והודיעהו סכלותו שלא יהי' חכם בעיניו : (ו) מקצה . וקוצץ ענין אחד כמו שוגג ומשגה כורת רגליו ושותה חמס שיחמסהו הכסיל . פ"א מקצה מן קצה האחד ואחרי הקצות את הבית הסר הקצוות והוא הטיח אשר על האבנים ופי' מקצה מרחיק אל הקצה רגליו ואינו הולך לדרכו וטעם חמס שותה מחמס שעושה בשלוח ביד כסיל דבריו ישתנו : (ז) דליו . מן כי דליתני שטעמו הרימותני והוא חסר ה"א התימה כלומר הדליו והרימו השוקים מפסח אחר שאין לו רגלים כלומר משל בלי שכל כגוף בלי רגל. פ"א דלו כמו דללו ויו"ד דליו כאל"ף בזאו נהרים כלומר דללו השוקי' מהפסח מבלי רגלים וכן משל בלי שכל : (ח) כצרור אבן . איננה ראויה יקרה בעבור שאיננה מתוארת ביוקר . ומרגמ'. דבר משובח וחברו ארגמן וכן רגמתם שטעמו תפארתם וכן פירוש כצרור שיצרור אדם אבן דקה במרגמה בתוך צרור כן נותן לכסיל כבוד מדמה הצרור כנגד הנותן והאבן כנגד הכסיל ומרגמה כנגד הכבוד : (ט) חוח . שעלה ביד שכור להכאיב בו בני אדם . ומשל בפי כסילים

מדמה

רלבג

שמור שלא יעלה שם הפורץ מפני תאותיו המגונו' : כשלג . הנה כירידת השלג בקיץ שהוא תכן לפי המנהג הטבעי וכמטר בקציר שהוא מזיק ובלתי נאות כן לא יאות לכסיל כבוד כי לפי הנהוג לתת לו כבוד ונתינת הכבוד לו הוא דבר מזי' להמון העם יבא לחשוב שאין יתרון לחכם על הכסיל : כצפור לנוד . הנה כמו הצפור שהוא נד ממקומו בקלות וכדרור לעוף אל הבית כן קללת חנם לא תבא אל המקולל כי כך תהיה נדה ממנו בקלות ותשוב לאשר יצאה הקללה מפיו כמו שישוב הדרור לבית אשר יצא ממנו : שוט לסוס. הנה הכסילים דומים לבהמות שלסבת ערך האדם בהנהגתם להכותם כי האדם ינהיג הסוס כאשר ירצה כשיהיה לו שוט יכה בו וינהיג החמור כשיעקון אותו האדם במתג כמנהג החמורים כן ינהיג האדם הכסילים כאשר ירצה כאשר בשבט בדרך שיקבלו מוסר : אל תען כסיל כאולתו . במה שיטיח כנגדך מהדברים לחסרון דעתו כי אין ראוי שתטה אזנך לשגעונותיו . פן תשוה לו גם אתה ר"ל שיהיה זה סכלות ממך אם יו באופן שתתפעל מהם : ענה כסיל כאולתו . להסירו מהטעות שנפל בו בדברי חכמה . פן יהיה חכם בעיניו במה שתלא מזה וישאר עם הדעת הנפסד ההוא והנה בזה אין ראוי לך לשתוק כי שתסיר המכשולות מלפני האנשים בחזקת היד : מקצה וגו' . הנה מי ששול' דברים ביד כסיל קוצץ הרגלים לאשר רצונו ללכת ולא ישאר לו כלי ילך בו כן אין כלי לכסיל להוביל הדברים אל המקום אשר הוא שולחו שם כי אין לו דעת לשמור צורת הדברים ההם באופן אשר שמם בפיו והוא שותה חמס במה שישיב לו הכסיל מהדברים וזה מב' צדדים הא' לפי שהכסיל לא יאמר באופן אשר צוה בהם ויהיה זה סבה אל שלא תהיה תשובת המשיב ערבה ונאותה אל מה ששלח לו שולח הדברים ויהיה מפני זה חמס השולח על לא חמס בכפיו כי הכסיל סבב זה כי הכסיל לא ישיב הדברים באופן שצוהו המשיב ויהיה זה סבה אל שיבאו הדברים שצוהו המשיב מבולבלים ובלתי נאותים : דליו שוקים . גבהו שוקים מפסח שהאחד גבוה מחבירו וזה גורם ללכת ביושר וכן הענין במשל אשר בפי כסילים כי לא יסכים המשל לנמשל מפני מה שיוסיפו או יחסרו בזכרם המשל : כצרור . הנה כצרור שבו אבן יקרה בגל אבני מרגמ' שאינו ראוי שיושם ים בזאת כן אין ראוי שינתן לכסיל כבוד והוא החכמה כי אינו ראוי לה ונקראת החכמה כבוד כי הוא כבוד האנשים והודם ולזה אמר כבוד חכמים ינחלו : חוח . הנה כמו שביד שכור עלה

חוח

מצודת דוד

קלה שמירת העיר כי כל הרוצה בא בה כן איש אשר לא יוכל למנוע רוח אמרי ה מקלקל שמירת נפשו וכמ"ש שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו (לעיל כא)א"כ שמר רוח אמרי פיו מקלקל שמירת הנפש: כו (א) כשלג. כמו אם יורד השלג את התאנים ומטר בעת הקציר שהמה דברי' שאינם נאין כי מפסידים התאנים כן לא נאה לכבד את הכסיל שאז יחשוב שאין יתרון לחכמים : (ב) כצפור. כמו רח מקנו להיות נודד להשיג מאכלו וכמו הדרור הפורח מקנו לעוף השמים חוזרים לקנם כן קללת חנם חוזרים ובאים אל המקלל עצמו מפיו יצאו ואל יצאו : (ג) שוט. הנה שוט הוכן להכות בו הסוס להטותו הדרך ומתג הוכן צוכו בו אל מקום הנרצה ושבט הוכן לגוף הכסילים לייסרו לעזוב אולתו סר בדברים : (ד) אל תען . אל תשיב לכסיל כאשר ידבר אולת בדברי ריב ומלה כי כשתשיב תהיה דומה לו בעיני השומעים כי אין הפרש בין מאריך ויחשבו גם אותך לכסיל כמוהו כי בוודאי לא יחשבו שניהם לחכמים כי אין דרך החכמים להתקוטט זה בזה (וקצר הכתוב ולא פירש לומר בדברי ריב ומלה כי וקרא יובן שהוא בדבר שדברי שניהם דומים) : (ה) ענה . השב תשובה לכסיל כאשר ידבר אולתו בדבר התורה והראה לו טעותו כי פן יחזיק עצמו לחכם כי יאמר את מענה ולכך ענהו ולא תחשב בזה כמוהו כי הכל יראו שדבריו אולת ודבריך בהשכל (וקצר הכתוב גם בזה הואיל ומאליו יובן מסוף המקרא) : (ו) מקצה וגו'. את מרגוע לרגליו ושולח אמריו ביד כסיל הנה הכסיל לא בדעת ידבר ומהפך הכוונה ובע"כ צריך הוא לכתת רגליו לרוץ מהרה לתקן מה שקלקל הכסיל ושותה כי חבירו יזעף עליו בעבור דברי השליח הנאמרים בלי דעת כי יחשוב שכן יצאו מפי המשלח : (ז) דליו . כמו שהשוקים מן הפסח המה נגבהים זה מזה ולזה וכן המשל בפי הכסילים לא תשוה אל הנמשל : (ח) כצרור . כמו שצורר אבן בכלי הקלע שזמן מועט ישאר בתוכו כי הוא עומד לזרוק כן הנותן

לכסיל

מצודת ציון

לרוחו . ענין דבור כמו וברוח שפתיו (ישעיה י"א) על שם שבאה ברוח הפה : (א) בקיץ . הוא עת שטיחת התאנים ליבש כמו וקיץ וחורף (בראשית ח) : נאוה . נאה כמו נאוה תהלה (תהלים לג) : (ב) כדרור . הוא עטלף ותקרא דרור ע"ש שמקננת בבתים כאלו היתה חפשית מבני אדם כי דרור הוא ענין חירות כמו וקראתם דרור (ויקרא כה) : (ג) שוט . שרביט ושבט כמו קול שוט (נחום ג) : מתג . הוא כעין הרסן עשוי להנהיג בו במתג ורסן עדיו (תהלים לב) : לגו . לגוף כמו אחרי גוך (יחזקאל כג) : (ד) תען . מל' עניה ותשובה : תשוה . מל' השואה ודמיון : (ו) מקצה . מל' קציצה וכריתה : חמס . דברי סרה וקרוב לענין נחמסו עקביך (ירמיה יג) שהוא הסרה : (ז) דליו . ענין הרמה כמו דלו עיני למרום (ישעיה לח) : שוקים . שוקי הרגלים : מפסח . מחגר : (ח) כצרור . ענין קשירה כמו צרור כספו (בראשית מב) : במרגמה . כן יקרא הקלע על כי בו רוגמים ומשליכים האבנים והוא מל' באבן ירגמו (ויקרא כ) : (ט) חוח . מין קוץ כמו החוח אשר בלבנון (מלכים ב' יד) :

רב

אבן עזרא

מדמה לחוח המכאיב בעבור שידבר משל ואין לו שכל: (י) רב. מן רבי המלך כלומר כי הרב והגדול בעם הוא מחולל הכל ומושל ונותן שכר לכסיל ומכריחו בעבודתו וכן שוכר עוברים והם הסרבנים כמו מדוע אתה עובר. פ"א זה הפסוק דבק בעליון ומלת רב הרבה כמו רב לכם וכן פירוש הכסיל הממשל משלים רבים מחולל כל אדם כחוח ביד שכור ומי ששוכר הכסיל ונותן שכר לעוברים עובד מצות שאין יכולת להכריחם מדומה וכן שכרו וענשו: (יא) ככלב. אחר שיקיאנו ישוב ויאכלנו. כן הכסיל שונה פעם שנית לעשות אולת ולא יתבייש: (יב) חכם בעיניו. למראה עיניו והוא העצל והעד חכם עצל בעיניו. תקוה טעמו יקוה להיות כסיל ממנו מן העצל. פ"א יש לכסיל תקוה שיבואהו מה שיקוה לאל יותר מן העצל: (יג) שחל בדרך. מלה ותואנה כדי שלא יצא להתעסק במלאכה והזכיר ענין העצל לבלתי הדמות אליו: (יד) הדלת. התי"ו שרש כתי"ו קשת או התי"ו תחת ה"א. תסוב דבק בפסוק פנים ואחור. צירה מן תרגום תרתין צירין והם הפותות וכן הפירוש הדלת תסוב על צירה בהסג' ובהפת' וכן עצל יסוב על מטתו מצד אל צד ולא יקום לבקש מחייתו על כן אחריו טמן. פ"א הדלת תסוב על שיפתחו הדלתות לצאת איש ואיש למלאכתו ועדיין העצל על מטתו: (טו) בצלחת. מרוב חפוש כדי שישיבנה אל פיהו ולא ימצא מאומה על כן צריך האדם לבקש מזונותיו: (טז) משבעה. יתכן שהם רואי פני המלך. משיבי טעם אחר שהמלך ישאל' דברו אין ללמוד ממנו: (יז) מחזיק באזני כלב. חסר כ"ף כמחזיק באזני כלב שאין ראוי לעשות כן מדומה למתעבר על ריב לא לו ומתעבר כועס במריבה ומלת עברה שעברה על מדת הרצון: (יח) כמתלהלה. כמשתטה כמו ותלה ארץ מצרים כלומר נסתכל' עצתם כלומר כמשתטה היורה זיקים כלומר משליך ניצוצו' וחצים וכלי מות: (יט) משחק. אחרים כן המרמה חברו ואמר לרעהו המתרעם ממנו משחק אני ממך רמיתיך ואין נכון לעשות כן: (כ) באפס. פחס. באפס באין. ישתוק תרגום מחריש שתיק כלומר ישתוק

רשי

(י) רב מחולל כל. הקב"ה ברא את הכל ודן את הכל כסיל כחכם צריכין לשום חכמה: ושוכר כסיל. לא כב"ו שלא ישכור אלא פועל... ולא ישכור אלא העוסקים במלאכתו אבל הקב"ה מחולל כל ושוכר... ושוכר עובר דרכים הבטלנים מכל מלאכה. ומדרש אגדה ושוכר... וסכרו מעינות תהום (... ח) ולשון עושי שכר (... הקב"ה סוכר מזל כסיל... נימות החמה מת... ומאז הוא סוכר וסוגר... הים מלילך בו עד... ובדברי רבי משה... מחולל כל עשיר יש... הרב' ואם שוכר כסיל... הנה הוא כשוכר... דרך שרואין בקלקול... להורות איך יתכן ול... לפעול ודבר ריק... ענין כאן: (טו) בצלחת... חמה נותן ידו מפני... (טז) משיבי טעם... (יז) מחזיק באזני כל... להתעבר על ריב ל... הוא כאוחז באזני כ... שישכנו על חנם: (יח)... כמתיגע לרות זיקי... כמו ובזיקות בערתם... מל' זקוקים דינור... פרונזולא"ש מלשון... (זכריה ט) וכן בגמ... פסיק לן ויורה חצי... (יט) כן איש רמה... ומסית את חבירו... לדרכי מות וכשחבי... שהוא מתעה אותו א... אני: (כ) באפס עצי... שני דברים אלו... שבאפס עצים תכבה... נרגן של לה"ר המס...

י רַב מְחוֹלֵל־כֹּל וְשֹׂכֵר כְּסִיל וְשֹׂכֵר
עֹבְרִים׃ יא כְּכֶלֶב שָׁב עַל־קֵאוֹ
כְּסִיל שׁוֹנֶה בְאִוַּלְתּוֹ׃ יב רָאִיתָ
אִישׁ חָכָם בְּעֵינָיו תִּקְוָה לִכְסִיל
מִמֶּנּוּ׃ יג אָמַר עָצֵל שַׁחַל בַּדָּרֶךְ
אֲרִי בֵּין הָרְחֹבוֹת׃ יד הַדֶּלֶת תִּסּוֹב
עַל־צִירָהּ וְעָצֵל עַל־מִטָּתוֹ׃ טו טָמַן
עָצֵל יָדוֹ בַּצַּלָּחַת נִלְאָה לַהֲשִׁיבָהּ
אֶל־פִּיו׃ טז חָכָם עָצֵל בְּעֵינָיו מִשִּׁבְעָה
מְשִׁיבֵי טָעַם׃ יז מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי־כָלֶב
עֹבֵר מִתְעַבֵּר עַל־רִיב לֹּא־לוֹ׃
יח כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיֹּרֶה זִקִּים חִצִּים
וָמָוֶת׃ יט כֵּן־אִישׁ רִמָּה אֶת־רֵעֵהוּ
וְאָמַר הֲלֹא־מְשַׂחֵק אָנִי׃ כ בְּאֶפֶס
עֵצִים תִּכְבֶּה־אֵשׁ וּבְאֵין נִרְגָּן יִשְׁתֹּק׃

ל' ומ"ל וחד מסולל. ב' ל' | ל' ומ"ל ס"חס' בכתובי' | ב' מ"ל. | ל' וחד נספכו ציריה | ב'. ג' | ב'. ל"ו | ס' | ל'. ל'

תרגום

בְּפוּמֵיהּ דְסַכְלָא׃ י סַגִּי חָיֵישׁ בִּשְׂרֵיהּ דְסַכְלָא וְרַוְיָא עָבַר יַמָּא׃ יא הֵיךְ כַּלְבָּא דְהָפֵךְ עַל תְּיוּבֵיהּ הֵיכְנָא סַכְלָא דְתָנֵי בְּסַכְלוּתֵיהּ׃ יב אִין חֲזֵיתָא גַּבְרָא דְחַכִּים בְּעֵינֵי נַפְשֵׁיהּ סַכְלָא טָב מִנֵּיהּ׃ יג אָמַר עַטְלָא שַׁחְלָא בְּאָרְחָא אַרְיָא בֵּינָת שׁוּקֵי׃ יד הֵיךְ תַּרְעָא דְמִכָּרַךְ עַל צִירְתָּהּ הֵיכְנָא עַטְלָא עַל עַרְסֵיהּ׃ טו עַטְלָא מַטְשֵׁי אִידֵיהּ בְּשַׁחְתָּא לָעֵי דְנֶהֶפְכֵי לְפוּמֵיהּ׃ טז עַטְלָא חַכִּים בְּעֵינוֹי טָב מִן שׁוּבְעָא יָהֲבֵי טַעֲמָא׃ יז דְלָכֵד בְּאֶדְנוֹי דְכַלְבָּא נָצֵי וּמִתְנְצֵי עַל דִינָא דְלָא דִילֵיהּ׃ יח אֵיךְ הוּא דְמִתַּחַת דְפָשֵׁט גִירֵי שְׁנִינֵי דְמוֹתָא׃ יט הֵיכְנָא גַבְרָא דְמַרְמֵי בְּחַבְרֵיהּ וַאֲמַר מְגַחֵךְ גַחֲכֵית׃ כ הֵיכְנָא דְלֵית קֵיסֵי דְעָבָא נוּרָא וְהֵיכְנָא דְלֵית שְׁגוּשָׁא יִשְׁתַּק תִּגְרָא׃

ראית ה' חס' בכתובים וסימ' אשר ראית את עניי. אם ראית גנב ותרץ. ראית איש חכם בעיניו. האיל אשר ראית. ראתה כי אתה עמל. בתר' ראתה כתי'. וכל שאר קרי' דכו' חס' במ"ב מ"ל בליש' וסי' וראי' אתה ונאספת. לך הגד למלך אשר ראית: להשיבה ג' וסימ' במלכים א' סי' י"ג: לא לו ה' דסמי' וסימ' וידע אונן כי לא לו. לרשת משכנות לא לו. הוי המרבה לאלו. עובד ומתעבר על ריב לא לו. ולא לו תהיה בראשונה:

תולדות אהרן ככלב. יומא פו פז (יומא מח):

רלבג

הוא אשר יוזק בו ועוז מל... אשר יועילו לו או שלא י... הענין במשל שהוא בפי כ... הכוונות אשר אפשר ב... יביאו מהם הכסילים מ... בו: רב מחולל כל...

שהוא בעל קטטה ומחלוקת ממית הכל ומשחית אותה אך הוא מטיב לכסיל ולבעלי עבירה כדי שיתחברו עמו או ירצה בזה הרבה ימצא מי שיבא נער וכאב לכל האנשים והוא... לכסיל ולבעלי עבירות להיותם נאותים אל שיהיו חברים לו או ירצה בזה השליט שהוא מביא חיל ואימה על כל האנשים מרוב ההזק אשר יגיע להם ידמה הכסיל ובעלי העבירות שהוא שוכר... שמתחם לאיד זולתם ולא ירגישו שהם יוזקו ג"כ בו וזה ממה שיתפרסם בו חסרון דעתם ורוע תכונתם: ככלב שב על קאו. הנה כמו הכלב שישוב לאכול המאכל שהקיא אותו ולא ירגיש כי... היזק כן הענין בהכסיל שהוא שונה באולתו אחר התבאר לו שהביא קרה לו רע ממנה: ראית איש. שהוא חכם בעיניו ואם איננו חכם לפי האמת הנה יש תקוה לכסיל... לקנות קנין החכמה כי החכם בעיניו יספיק לו מה שהוא בו מהחכמה לפי דעתו ולא משתדל לקנות ממנה עוד ואולם הכסיל שאינו חכם בעיניו מכיר חסרונו וישתדל בקנ... אמר עצל. הנה לעצלות העצל לא ירצה לצאת מביתו לעשות שום פעולה ולא ישתדל בעיון וידמה אליו כשיביאהו הכרוז לצאת מביתו שים שחל בדרך אשר ילך בה ארי בין הרחובות שיטר... יצא מפתח ביתו: הדלת תסוב על צירה. הנה כמו שהדלת תסוב על צירה ואיננה נפרדת ממנו כן דבק העצל אל מטתו לרוב אהבו השינה כי עצלה תפיל תרדמה ואמר על צד ההפלג... העצל לא יתן ידו אל פיו להביא בו מזון כאלו טמן ידו בצלוחית קטנה שלא יוכל להוציאה משם וכאילו בעבר בזה כי אפילו לצורך מזונו לא יעזבוהו ידיו לרוב עצלותו: חכם עצל. הנה... הוא חכם בעיניו יותר מרבים מן החכמים שישיבו טעם לכל מה שישאלו מהם: מחזיק וגו'. מי שהוא עובר ומתעבר על ריב לא לו דומה למי שיבקש מזון מהכלב ויאחז מפני זה ב... כאילו מבקש שישכהו כמו מי שמראה עצמו כאלו הוא לואה ובלתי יכול לעשות דבר רע: כמתלהלה. ואחר זה כי מלא מקומו יורה זיקי אש וחצים ומות כאמרו ידכה ישוח ונפל בעצו... כן איש רמה את רעהו. ויבין לחשוב שכל מה שעשה עשה על דרך השחוק והלעג: באפס עצים. הנה כמו שכאשר יעביר העצים תכבה אש כן בהעדר הנרגן המעורר מדינים ישתוק ה...

מצודת ציון

(י) רב. מל' מריבה: מחולל. מל' חלל והרג: עוברים. ר"ל בעלי עבירה עוברים על דת: (יא) קאו. מל' הקאה: שונה. מל' שנים: (יג) שחל. שם משמות האריה: (יד) צירה. רגל הדלת הנתון בחור המפתן וכן נאמר בדרך שאלה נהפכו עליה ציריה (ש"א ד): (טו) בצלחת. שם כלי בשול כמו ובדודים ובצלחות (ד"ה ב' לה): נלאה. ענין עייפות כמו ונלאו מצרים (שמות ז): (יח) כמתלהלה. ענין יגיעה ועייפות כמו ותלה ארץ מצרים (בראשית מז): היורה. ענין השלכה כמו ירה בים (שמות טו): זקים. ניצוצות כמו מאזרי זיקות (ישעיה נ): (כ) באפס. הוא כענין לא כמו ואפס כמוני (שם מו): נרגן. מתלונן: (כא) פחם. הם

מצודת דוד

לכסיל כבוד כי מעט זמן ישאר בכבודו כי מהר יבזה את עצמו במעשי... (ט) חוח. כמו הקוץ העולה ביד שכור שהוא נוקב כפיו ומזיק בו לאחרי... אשר בפי הכסילים יזיק לעצמו ולאחרים: (י) רב. איש ריב ירבה חלליו... ואין מי יגש אליו אבל ישכיר את הכסיל ואת העוברים על דת למען יהיו... להכאיב עמהם את הבריות: (יא) ככלב. כמו הכלב אשר דרכו לחזור... המאכל אשר קאה מגופו ולא יבין כי בעבור רוע המאכל קאה אותו ומה לו... כן הכסיל שונה לעשות שוב אולתו אשר נכשל על ידו ולא יבין: (יב) ראית. כאשר תראה איש חושב עצמו בעיניו לחכם ולא כן הוא הנה יש תקוה להמחזיק עצמו לכסיל... כי הוא ילמד ויתחכם אבל המחזיק עצמו לחכם לא יחפוץ ללמוד מזולת: (יג) אמר עצל. לרוב העצלות יבזים לומר איך אלך הלא שחל בדרך וגו' ואהיה נטרף: (יד) ... הדלת תסבב עצמה על הציר הנה והנה ולא תצא ממנה כן העצל יתהפך על מטתו ולא יקום: (טו) טמן. הנה העצל יתעצל במלאכה וכל היום עוסק באכילה וידיו טמונים ב... התבשיל המתדבק בו והנה בסופו יהיה נלאה ועיף להשיב ידו אל פיו להשים בה המאכל והוא ענין מליצה לומר שיחסר לחמו וכאלו נלאה להשים המאכל אל פיו... עצל. העצל הוא חכם בעיני עצמו יותר משבעה רואי פני המלך היודעים להשיב טעם על כל אשר ישאלום כי בעבור העצלות יתחכם למצוא טעם על בטול ה... (יז) מחזיק. כמו האוחז באזני כלב הנה הוא גורם לעצמו נשיכת הכלב כן המתמלא עברה וזעם להתעבר ולכעוס על ריב שאין נוגע אליו כי כאשר יוזק בדבר... גרם לעצמו: (יח) כמתלהלה. כמו המתייגע לזרוק ניצוצים של אש הנכבים טרם יבואו אל מי שזורקם ולא יזיקו אותו הנה עכ"ז לא יגע לריק כי כוונתו... לזרוק בו חצים ודברים הממיתים: (יט) כן איש. כן המרמה את רעהו וכאשר ירגיש בדבר ישיב לומר הלא לשחוק עשיתי וכוונתי היתה לגלות לך הנה ידוע... כן הוא ושמרו ממנו כי דעתו לרמות כאשר ימצא ידו: (כ) באפס וגו'. שני אלו שוין המה כמו כשאין עצים תכבה האש מעצמו כך כשאין...

רש"י

...וק מדון: (כא) פחם לגחלים ועצים לאש. פחם של אש עשוי להבעיר ...מומות ועצים עשוין להסיק אש ואיש מדון לחרחר ריב: (כב) כמתלהמים. ...מים ורז"ל פרשו כמתלהמים כמת להם דברי המרגלים היו להם למיתה: ...ן. היא מיתת הדרוקן: (כג) מצופה על חרש. כסיגי כסף המדובקים על החרש ...אותו בו והוא מבהיק ...א כסף ואין בו תועלת ...ים דולקים ולב רע ...אחר הבריות להסיתם ... ומדברים. אחד בפה ...ב ולב רע נראין כאוהבין ...יבים. דולקים כמו ...חרי (בראשית לא): ...נכר שונא. בדבורו השונא שלא יכירו שהוא ...קר דישקנויש"ט בלע"ז: ...זה שנאה. הטוס' מעשיו ...ומכסה במשאון שהוא ...ז"א שואת חשך) את ...שנאוי להקב"ה סוף ... מגלה רעתו בקהל ...ו שהוא רשע: (כז) כורה ...כגון בלעם שהשיא עצה ...ל ישראל והפיל מהם ...ף ובא למדין לתבוע ...הרג ביד ישראל: וגולל. ...סופו של המעמיד מכשול ...ו: וגולל אבן. מגללו ... למקום שיכשלו בו בני ...אגדה פותרו באבימלך ...בעים אחיו על אבן אחת ...ת באבן שנאמר ותשלך ...את פלח רכב ותרץ ... וגו' (שופטים ט'): ...שנא דכיו. מי שמקבל ...ע שונא את הנדכאים ...שכן על לשון הרע רדף ...דוד והרג נוב: ופה ...ה של חלקלקות: יעשה עושה דיחוי שדוחה את ...מעל הקב"ה: (א) אל . אל תתפאר עכשיו בדבר שעתיד להיות ליום מחר: כי לא תדע מה ...שמא היום יולד שום רעה שיבטל מחשבות מחר: ונטל

משלי כו

מָדוֹן׃ כא פֶּחָם לְגֶחָלִים וְעֵצִים לְאֵשׁ
וְאִישׁ מִדְוָנִים לְחַרְחַר־רִיב׃ כב דִּבְרֵי
נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי־
בָטֶן׃ כג כֶּסֶף סִיגִים מְצֻפֶּה עַל־חָרֶשׂ
שְׂפָתַיִם דֹּלְקִים וְלֶב־רָע׃ כד בִּשְׂפָתוֹ
יִנָּכֵר שׂוֹנֵא וּבְקִרְבּוֹ יָשִׁית מִרְמָה׃
כה כִּי־יְחַנֵּן קוֹלוֹ אַל־תַּאֲמֶן־בּוֹ כִּי
שֶׁבַע תּוֹעֵבוֹת בְּלִבּוֹ׃ כו תִּכַּסֶּה
שִׂנְאָה בְּמַשָּׁאוֹן תִּגָּלֶה רָעָתוֹ בְקָהָל׃
כז כֹּרֶה־שַּׁחַת בָּהּ יִפֹּל וְגֹלֵל אֶבֶן אֵלָיו
תָּשׁוּב׃ כח לְשׁוֹן־שֶׁקֶר יִשְׂנָא דַכָּיו וּפֶה
חָלָק יַעֲשֶׂה מִדְחֶה׃

כז א אַל־תִּתְהַלֵּל בְּיוֹם מָחָר
כִּי לֹא־תֵדַע מַה־יֵּלֶד יוֹם׃ ב יְהַלֶּלְךָ
זָר וְלֹא־פִיךָ נָכְרִי וְאַל־שְׂפָתֶיךָ׃

תרגום

כא טַרְטְקַל לְגוּמְרֵי וְקִיסֵי לְנוּרָא וְגַבְרָא תִגְרָנָא מְחָרֵה בְהוּתָא׃ כב מִלּוֹי דְשִׁגּוּשָׁא מַדְכְּנָן לֵיהּ וְהִנּוּן נָחֲתָן לְגַוָּה דְכַרְסָא׃ כג הֵיךְ כַּסְפָּא מְסַלְיָא דִקְרִים עַל חַסְפָּא הֵיכְנָא שִׂפְוָתָא דְדָלְקָן וְלִיבָּא בִישָׁא׃ כד מִן שִׂפְוָתֵיהּ מִתְיַדַּע סָנְאָה וּבְגַוֵּיהּ סָאֵם רַמְיוּתָא׃ כה וְאִין מְחַנֵּן בְּקָלֵיהּ לָא תְהֵימִין בֵּיהּ מְטוּל דִשְׁבַע בִּישָׁתָא אִית בְּלִבֵּיהּ׃ כו דִמְכַסֶּה סְנוּאָתָא בְּמוּרְסָתָא תִתְגְּלֵי בִּישְׁתֵיהּ בִּכְנִשְׁתָּא׃ כז דְחָפַר גּוּמָצָא בֵּיהּ נְפוּל וְדִמְעַרְגֵּל כֵּיפָא עֲלוֹי הָפְכָא׃ כח לִישָּׁנָא דְשִׁקְרָא סָנֵי אָרְחָתָא דְקוּשְׁטָא וּפוּמָא דִפְלִיג עָבֵיד תַּרְכּוּנְתָּא׃ א לָא תִשְׁתַּבְהַר בְּיוֹמָא דִלְמְחָר דְלָא יָדַעַתְּ מְנָא יְלִיד יוֹמָא׃ ב נְשַׁבְּחָךְ חִילוֹנֵי וְלָא פוּמָךְ

מרינים ק' · ג' · ג' מ"ל · ל' · בשפתיו קרי · ג' · ל' · ל' · ל'. ג'. ל' · ב'. ל' · ל' · ג'. ל' · ב' · ל'

מדינים ו' כתיב מדונים וסימן נמסר בסיפ' סי' כ"א: סיגים ג' מ"ל וסימן נמסר לעיל בסיפ' ריש סימן כ"ה: ובקרבו ג' וסימ' ובקרבו הם יושבים דיהושע. ובקרבו ישים ארבו. ובקרבו ישית מרמה: בקהל ל' רפי וד' דגשים וסימ' בלשון תרגום נסוק נצלי דסגין אתפקדית. וביאורם נמסר בסוף ספר שופטים: חלק ג' קמצין וסי' ואנכי איש חלק. ומקסם חלק. ופה חלק יעשה מדחה:

תולדות אהרן תכסה. סוטה ט: וגלל. עקידס שער סג: יהללך זר. נדרים סב סנהדרין מג זוכר בלק:

אבן עזרא

ישתוק איש מדון: (כא) פחם. מן ימטר על רשעים פחים ופחים על משקל אחים וזה הפסוק הפך הראשון: לחרחר. מן על תתחר והוא אל תתערב: (כב) כמתלהמי'. הפוך מן הלמה סיסרא והוא פועל יוצא כמו התגלחו את נזרו פירוש כמכים כן דברי הנרגן והוא הרכיל כענין לכו ונכהו בלשון והם הדברים. בטן. רמז ללב: (כג) כסף. בשפתיו. כי. תכסה. כורה. ה' דבקים. כסף סמוך אל סיגים. דולקים מן דלקת והזכיר הכסף כי לבת הדולקת היא שמדמה אליו והחרש מדומ' למחשבת השנאה וכן הפירוש ככסף מזוקק מסיגים שהוא מצופה על חרש כן שפתים דולקים ובוערים מדומים לכסף כלומר ככסף שהוא נכר כשהוא מצופה על החרס כן בשפתיו הדולקים יוכר שונא. ובקרבו כלומר בקרב לבו ישית המרמה שיחשוב לרמות רעהו. וכי ידבר תחנונים השונא אל תאמן בו כי שבע תועבות שיתעבם השם הם בלבו לעשותם והם הנזכרים למעלה בפסוק שש הנה. ותכסה השנאה בלב השונא בעבור משאון שיבואהו יכסה ויעלים השנאה כי אז תגלה רעתו הנגזרת עליו בתוך קהל בגלוי והמשל כורה שחת בה יפול והגולל אבנים להכות אחר אליו תשוב כי השם ישיבה אליו ע"י אחר ויהיה מוכה בה. פ"א גולל כמו וגללו את האבן כלומר וגולל אבן גדול סביב תשוב אליו ג"כ מסבב רעה לרעהו אליו תשוב: (כח) ישנא דכיו. דבק בפסוק פנים ואחיר כלומר לשון דובר שקר ישנא איש דכיו וישנא פה דובר חלקות אשר יעשה מדחה לניחו' אחר: (א) אל. יהללך. ב' דבקים. פי' אל תתהלל על מעשה הצדקה בעבור יום מחר שתאמר מחר אעשה. ילד כמו תולדות יעקב ענין קורות וכן זה כאילו היה נולד המקרה כלו כי לא תדע

רלב"ג

...ים. הנה כמו שהפחם מוכן להיות ממנו גחלים שמשחיתים ושורפים כל אשר ידבקו בו וכן העצים מוכנים להיות אש להשחית אשר סביבם כן מוכן איש מדינים לחרחר ריב בין האנשים להשחיתם: ...ן. הם כמו משתברים כי כן דרך הכסילים והמסכסכים שיראו עצמם כאלו ישתברו דבריהם ואומרים לא אספר לך הכל או לא אומר לך הכל ובזה יבא הפעלות חזק בנפש שומע דבריהם ...בריהם לחדרי לב השומע בזה האופן כי יחשוב שמה שלא יגידו מזה הוא יותר קשה ממה שיגידו: ככסף סיגים. הנה כמו כסף עם סיגים שהוא צפוי לחרש אשר הנראה יחשב היותו ...ת שיהיה כן ואשר הוא בתוכו דבר פחות מאד כן הענין בשפתים שהם דולקים ורודפים חברת האדם ואהבתו הולכי רע כי יחשוב לפי דבריו היותו אוהב ובתוכו מה שאין בו תועלת ...ם נראים ככסף והם כסף סיגים שנראה ככסף מזולת שיהיה כן: בשפתיו ינכר. הנה השונא יסבב בשפתיו שלא יכירו שנאתו אך בקרבו ישית מרמה ללכוד שונאו ברשתו: כי יחנן קולו. ...דברי חן אל תאמן בו אחר שידעת שהוא שונא כי בלבו תועבות רבות ואע"פ שבפיו יאמר דברי חנופה וחלקות: תכסה שנאה. כאשר תתכסה השנאה בעבור שאין ר"ל שהוא מקום ...ו בארץ שואה ומשואה ולא ישמור ממנו בעבור היותו מרבה לו כאוהב והוא ישחיתהו ולא יראה אדם הנה הש"י יסבב שמה שעשה בסתר יגלה במקום רואים ובקהל ויקח ענשו הראוי לו ...עשה בסתר או יראה בזה שהש"י יעניההו כשיביא עליו רע בהפך מה שחשב הוא כסה שנאתו כדי להגיע רע לשונאו במקום מאשר אין אשר לא עבר אדם שם והש"י יביא לו רעה גלוית לכל ...ואים. או יראה בזה שהש"י יסבב שרעתו אשר חשב להביא לשונאו תגלה ותודע בקהל: כרה שחת. וזה יהיה בשיפילהו בשחת אשר כרה להפיל בו שונאו ולא יתברר לכל כי קרהו להפיל בו ...ב אליו האבן אשר גלל להשחית שונאו וזה הוא הגמול הראוי לו על זה: לשון שקר ישנא. איש לשון שקר ישנא הנדכאים בשקריו אע"פ שלא גמלוהו רע אך ישנאם לבד מפני הרעה שעשה ...נו שהם שונאים אותו על הרע שגמלם אך פה חלק יעשה מדחה לזאת השנאה ויסיר ר"ל כשידברו הנדכאים דברי חלקות לאשר הרע להם ויראו שהם בוטחים בו ואינם חושבים בשום פנים ...הוא סבת נפילת הרע עליהם: אל תתהלל. במה שתבטח לעשותם ביום מחר כי לא תדע מה מקרה היום כי אולי יתחדשו לך מקרים מונעים מהביא מחשבתך לפועל: יהללך זר ולא פיך

מצודת דוד

...לחרחר ריב תשתוק המריבה מעצמה: (כא) פחם. כמו הפחמים מוכנים ...להבעיר האש כן איש מדון מוכן הוא לחרחר ריב: (כב) דברי נרגן. דברי ...כמה קשים כמכות המשברות ועוד המה יורדים חדרי בטן אבל המכות המה ...וף ממעל וכאומר הנה המכות אשר המה ממעל נוח לרפאות ולא כן מכות ...ן וכן קשה לרפאות דברי המתלונן: (כג) כסף סיגים. כמו המצופה כלי חרש ...מעורב בסיגים הנה כאשר יראה שרואה כי סיגים המה יתן לב לבחון בפנימיותם ...חרש כן השפתים הרודפים אחר אהבת הבריות ובלבו יחשוב מרמה הנה ...ימלא בשפתיו מאומה רע ואם מעט הוא ידוע תדע שלבו מלא זדון: (כד) בשפתיו. בחלקלקות שפתיו יעשה השונא עצמו כאלו הוא נכרי מן השנאה ...נמלו אבל בקרב לבו ישים המרמה ואיננה עוזבה: (כה) כי יחנן. אם ישא קולו בתחנונים אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו: (כו) תכסה. כאשר תתכסה השנאה ...ר"ל שעושה דבר השנאה והרעה במקום שאין אנשים רואים הנה סוף הדבר תגלה רעתו בקהל רב ואז יקבל גמול הרעה: (כז) כורה. החופר בור לרגלי חבירו ...הוא עצמו יפול בה וכן הגולל אבן על חבירו סופו תשוב אליו וכפל הדבר במ"ש ור"ל החורש רע על חבירו הוא עצמו יוכשל ברעתו: (כח) לשון שקר. איש ...נא את הנדכאים בשקריו ואף אם לא גמלוהו רע כי יחשוב שאויבים המה לו על כי נדכאו בשקריו אבל פה חלק ידחה את השנאה היא ר"ל אם ידבר אליו ...ת לנראות בעלמם כאלו אינם יודעים מדברי שקריו אז השנאה היא נדחית מעצמה: כז (א) אל תתהלל. אל תשתבח עצמך במה שתבטיח לעשות ביום מחר ... תדע מה דבר יקרה כי פן יקרה דבר אשר לא תוכל עשותו: (ב) יהללך. ר"ל אף בדבר שכבר עשית יהללך זר וגו': נכרי וגו'. הוא כפל הדבר במ"ש:

מצודת ציון

הם גחלים כבוים כמו נופח באש פחם (שם לד): לחרחר. להבעיר את המריבה והחרון והוא מל' והעצמות יחרו (יחזקאל כד): (כב) כמתלהמים. ענין הכאה המשברת והוא הפוך מן יהלמוני צדיק (תהלים קמא): (כג) סיגים. הוא פסולת הכסף: מצופה. מחופה: דולקים. ענין רדיפה כמו דלקת אחרי (בראשית לא): (כה) שבע. ר"ל הרבה וכן שבע יפול צדיק (לעיל כד): (כו) במשאון. בהוכך כמו אמש שואה ומשואה (איוב ל): (כז) כורה. חופר כמו בור כרה (תהלים ז): שחת. בור כמו ויפול בשחת (שם): וגולל. מל' גלגול וסבוב: (כח) דכיו. ענין שבירה וכתיתה כמו או דכו במדוכה (במדבר יא): מדחה. מל' דחיה: (א) תתהלל. מל' הלול ושבח: ילד. ענינו מקרה וכן אלה

אבן עזרא

מה יקרך מקורות היום ולא תוכל עשותו ביום מחר כענין אם לא עכשיו אימתי : יהללך זר. אחר המעשה . ולא פיך . קודם המעשה . נכרי . כפל דבר : (ג) כובד . סמוך . ונטל תרגום וישא פי' כובד אבן ומשל החול מדומה בכבדו'. וכעס אויל יותר כבד : (ד) אכזריות . דבקה זאת המלה בחכמה כי היא יוצאה ממנה . ושטף רמז למעשה העושה באפו שהוא כמים שוטפים כלומר אכזריות מן החמה ושטף מן האף מדומים שהם קשים ומי יוכל לעמוד לפני איש קנאה שהיא קשה ועזה משניהם . כי היא היולדת אותם והעד כי קנאה חמת גבר והטעם כי הקנאה מולדת חמתה:(ה) טובה תוכחת מגולה. מלת תוכחת עומדת במקום שנים . כלומר תוכחת מגולה שיוכיחוהו בגלוי טובה מתוכחת אהבה מסותרת כלומר שאוהביו יוכיחוהו בסתר טובה ממנה המגולה כי בגלוי יתבייש ויוסר: (ו) נאמנים . חזקים הם פצעי אוהב שיפצע וידכא בגלוי הראוי להוכיח עד שיוסר והשונא נשקהו נשיקות חזקות ונעתרות ולא יוכיחהו כדי שילכד בפשעו . ופירוש נעתרות עבות פ"א נעתרות חזקות כנגד נאמנים כמו העתרתם עלי . תבוס תרמוס : (ז) ונפש שהיא רעבה כל מר מתוק הוא לה . על כן כאשר הצפור שהיא נודדת מקנה אחר מחייתה כן איש נודד ממקומו לבקש מחייתו ויהיה שבע : (ט) שמן . לשמחה וקטרת להריח נותן שמחה ללב. וכן ישמח לב מתק רעהו מעצת נפש שיעצהו מתק סוד כאשר יועץ לנפשו המתק ישמחהו כמו אשר יחדיו נמתיק סוד נתייעץ מתק סוד : (י) אל תבא ביום אידך . כי ישנאך כענין כל אחי רש שנאוהו : טוב שכן קרוב . שיהיה קרוב לעזרך מאח רחוק מאידך על כן אל תעזוב רעיך : (יא) חכם ללמוד

רשי

(ג) ונטל . משא : וכעס אויל . שהאויל מכעיס להקב"ה גורם לבא
לעולם : (ד) ושטף אף . ומי יעמוד . לפני קנאתו של קנא ונקם : (ו)
ל' גודל כמו העתרת' עלי (יחזקאל לה) : (ז) תבוס נופת . תרמוס כרגל
קמינו (תהלים מד) : כל מר מתוק . כל דבר מר מתוק לה . ויש לפותרו
תורה המראה א"ע כשבע
מתאוה לדברי תורה
נפש : תבוס נופת . אף
המיושבים על הלב איננ
עליו והמתאוה לה אפי'
הבאים לו במרירות ובי
מתוקים לו : (ח) נודד
שהולכת ומטלטלת
הנודד ממקומו ת"ח
הלמוד מלחזור על ג
(ט) שמן וקטרת .
אפרסמון וריח קטרת
לב : ומתק רעהו מעצת
שחברו מקרבו וממתק
הוא טוב ממ' שנפשו יועצ
ומתק רעהו המכשיו
שהן מתוקין להקב"ה
ממה שהוא ממלא
(י) רעך ורע אביך .
שנקרא רע לישר' ורע א
את אבותיך: אל תעזוב .
יבא עליך פורענות: וב
אל תבטח בבני עשו
שיקרבוך מיכנו כשגל
לבבל היו אומרים ל
בקולר בבקשה מכם
בדרך אחיכו בני עשו ויצ
בני ישמעאל יוצאים
ומקדמין אותם במיני
ונודות נפוחים : מאחר
טוב שיכון ביניכם
לקוראיו משתכואו
שנתרחק לאמור יקרב
אבי וגו': (יא) חכם בנ
בני : ושמח לבי . וא

משלי כז

ג כֹּבֶד אֶבֶן וְנֵטֶל הַחוֹל וְכַעַס אֱוִיל
כָּבֵד מִשְּׁנֵיהֶם׃ ד אַכְזְרִיּוּת חֵמָה
וְשֶׁטֶף אָף וּמִי יַעֲמֹד לִפְנֵי קִנְאָה׃
ה טוֹבָה תּוֹכַחַת מְגֻלָּה מֵאַהֲבָה
מְסֻתָּרֶת׃ ו נֶאֱמָנִים פִּצְעֵי אוֹהֵב
וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא׃ ז נֶפֶשׁ
שְׂבֵעָה תָּבוּס נֹפֶת וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה כָּל־
מַר מָתוֹק׃ ח כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן־
קִנָּהּ כֵּן אִישׁ נוֹדֵד מִמְּקוֹמוֹ׃ ט שֶׁמֶן
וּקְטֹרֶת יְשַׂמַּח־לֵב וּמֶתֶק רֵעֵהוּ
מֵעֲצַת־נָפֶשׁ׃ י רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ
אַל־תַּעֲזֹב וּבֵית אָחִיךָ אַל־תָּבוֹא
בְּיוֹם אֵידֶךָ טוֹב שָׁכֵן קָרוֹב מֵאָח
רָחוֹק׃ יא חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי

תרגום

נוּכְרָאָה וְלָא שִׂפְוָתָךְ׃ ג יַקִּירָא
כֵּיפָא וּנְטוּל חָלָא וְרוּגְזֵיהּ
דְּשַׁטְיָא יַקִּיר מִן תַּרְוַיְהוֹן׃
ד נַכְזְרָיוּתָא הִיא חֵימְתָא
וְחֵיפָא הִיא רוּגְזָא וּמַנוּ קָאֵם
קֳדָם קַנְאֲתָא׃ ה טָבְתָא
מַכְסְנוּתָא דִּמְגַלְיָא מִן
רַחֲמוּתָא דִּמְטַשְׁיָא׃ ו שַׁפִּירָן
אִנּוּן פּוּדְעָתֵיהּ דְּרָחֲמָא וּבִישָׁן
נוּשְׁקָתָא דְּסָנְאָה׃ ז נַפְשָׁא
דְּשָׂבְעָא דָּיְשָׁא כַּבְרִיתָא
וְנַפְשָׁא דְּכָפְנָא כָּל מִידַם
דְּמְרִיר חָלֵי לָהּ׃ ח הֵיךְ צִפְּרָא
דִּמְשַׁנְּיָא מִן קִנָּהּ הֵיכְנָא הוּא
גַּבְרָא דִּמְשַׁנֵּי דוּכְתֵּיהּ׃
ט מִשְׁחָא וּבוּסְמָא דְּמַחְדֵין
לִבָּא הָכְנָא גַּבְרָא דִּמְבַסִּים
לְחַבְרֵי בְּתַרְעִיתָא דְנַפְשֵׁיהּ׃
י חַבְרָךְ וְחַבְרֵיהּ דַּאֲבוּךְ לָא תִּשְׁבּוֹק וּבְבֵיתָא דַּאֲחוּךְ לָא תֵעוֹל בְּיוֹמָא דְּתַבְרָךְ
טָב שָׁבְבָא קָרֵיב מֵאַח רָחִיק׃ יא אִתְחַכַּם בְּרִי וְחַדִּי לִבִּי

החול ב' בתרי ליש' כבד אבן ונטל החול . להבדיל בין הקדש ובין החול : ומי יעמוד בו וסימ' אתה נורא אתה . ומי יעמוד לפני קנאה : מאהבה ג' וסימ' מאהבה אשר אהבה דאמנון . מאהבה מסתרת : נודד ב' מ"ל וסי' בעוף נודד קן משולח . כן איש נודד ממקומו : ישמח ז' וסי' בתלים סימן ק"ד : תבוא ד' מ"ל בסיפ' וסימ' נמסר בתלים בא"ב רבתי אות ת' ובסיפרא סי' כ"כ :

תולדות אהרן נאמנים . תענית כ סנהדרין קה : נפש שבעה . קמא נב: כצפור . ברכות נז חגיגה ט: טוב שכן . מציעא קח : חכם בני . ברכות ד שבת יד עירובין כא (יבמות ג סוטה יח קדושין סד) :

רלבג

פיך . וזה כמה שעשית

שתהלל עצמך כי זאת תכונה פחותה טוב שיהללך זר ולא פיך נכרי ואל שפתיך : כובד אבן . הנה האבן יכבד מאד לנשאו וכן הענין במעמס החול אך שאת הוא כבד משניהם : אכזריות . הנה החמה תביא לאכזריות כי בעל החמה לא ירחם על אשר יכעס עליו והאף כמו שטף מים שישחית הכל אך הקנאה היא יותר קשה מאד כי בעל לו ברעותו טוב לזולתו. ויבחר הרע לו ולזולתו יותר מטוב לו ולזולתו כמו שספר מהמקנא והמתמדן שאמר להם המלך מפני הכירו תכונותיהם שהוא מוכן לעשות להם טוב כיד המלך ישא ויתן לו ולב' יותן כפלים והנה המתמדן לא רצה לשאול כדי שיהיה לו כפל מאת המקנא והמקנא לא רצה לשאול שום טובה לעצמו לדאגתו על הטוב שיהיה לחברו ומיהר לשאול מהמלך שינקרו שישאר חבירו עור משתי עיניו : טובה . התוכח' והקטטה שיעשה האדם את רעהו בגלוי להוכיחו על רעותיו יותר מהאהבה שהיא מסותרת ולא יראה ממנה רושם בגלוי כי לא יהיה תועל' בזאת נאמנים . הנה פצעי אוהב הם נאמנים וישרי' כי הם לתכלית טוב אם להוכיחו אם למלטו מרע כמו שיקרה לאדם ברעותו כי אחיו או קרובו הפליג לעשות רע לאחרים או לומר חרפות ק והם ידמו לקחת נקמתם ממנו ולהצילם מידם ימהר להכותו בפניהם על מה שעשה או אמר כנגדם ובזה יתפייסו וימלטהו מידם אך נשיקות שונא הם נהפכות כי מראה לו אהבה להכשילו לפ רצונו : נפש שבעה . בעל נפש שבעה והוא האיש המסתפק בשמח בחלקו יבוס גם הדברים המתוקים ר"ל שאינו נבהל להון ולא יפנה לקנין ההון אפי' במה שיושג ממנו בדרכים ערבים ומתו ואולם בעל נפש רעבה הוא נבהל להון באופן חזק עד שאפילו מה שיושג ממנו במרירות ובקושי ובעברה הוא מתוק לו לעוצם תשוקתו לאלו הקניינים והנה זה המאמר לפי פשוטו הוא מבו וכאלו הערה הוא שלא ישתדל האדם לקחת מהמזון שיעור רב הכמות כי זה יביאהו למאוס אפי' הדברים הערבים ושלא ירעיב עצמו מאד כי זה יביאהו לתאוק בם בדברים המרים אך ינהג בדרכי וידמה שקשר זה הפסוק לפסוק הקודם להעיר כי נשיקות שונא דומות ללקיחת נופת בנפש שבעה שיהיה סבה להקיא המזון אשר בבטנו ופצעי אוהב דומים ללקיחת המזון המר בנפש רעבה כי לא יורגש במרירותו ויגיע ממנו התועלת שבכר יזון ממנו ויחיה בו בהפך הענין בלקיחת הנופת בנפש שבעה : כצפור נודדת מקנה . לסבה חזקה בשלא תוכל לחיות בארץ מפני חוזק החום או כן איש נודד ממקומו ר"ל שאין ראוי שיהיה נודד ממקומו אם לא לדמיון הסבה הזאת כמו שמצאנו באברהם וביצחק שהתעוררו להעת' ממקומם לסבה חזקה והיא הרעב שהיה שם או ירצה בזה שי נודדת מקנה תמצא בלי קן ותצטרך לבנותו כן איש נודד ממקומו יחסר לו כל : שמן וקטרת . הנה הסבה בשמן והרבות הקטור טוב הריח ישמח הנפש והם דברים באים מחוץ כן מתק סוד האדם עם רי העצה טוב מהעצה שיקח מאדם בנפשו בלי עזר אחר : רעך ורע אביך . מי שהיה רעך ורע אביך אל תעזבהו כי טובה לך אהבתו מאד ולא תשען שתבא אל בית אחיך ביום אידך ותבטח בזה לעזוב א טוב לך שכן קרוב יותר מהאח שהוא רחוק כי רחוק המקום הוא ממה שימעט שקר האהבה ואולם השכן הקרוב יהיה מוכן לך תמיד לעזר ולהועיל בכל עניניך : חכם

מצודת ציון

אלה תולדות יעקב (בראשית לז) ולפי שהזמן מוליד הקורות אמר ילד יום : (ג) ונטל . ענין משא כמו נטילי כסף (צפניה א) : (ו) פצעי . הם מכות המוציאות דם : ונעתרות . ענין רבוי כמו ועתר ענן הקטורת (יחזקאל ח) : (ז) תבוס . ענין רמיסה כמו יבוס צרינו (תהלים ס) : נופת . ענין הזלה והטפה וכן ונופת צופים (שם יט) ותחסר מלת צופים והוא מובן מעצמו : (ח) מן קנה . מן מדורה : (ט) וקטורת . עשן בשמים : (י) אידך . מל' איד ומקרה רע : (יב) נענשו . גם הפסד ממון נקרא עונש

מצודת דוד

(ג) כובד . הנה האבן יש לה כובד רב וגם החול משאו רב אמנם כעס ה לשאת ולסבול יותר משני אלו כי מחסרון הדעת ירבה לכעוס : (ד) א החמה מביא לידי אכזריות והאף יסית לשטוף ולאבד ולפני בעל קנאה מי י ולהתקיים כי קשה היא עוד יותר מהחמה והאף כי בעל הקנאה יבחר בר גם לזולתו משיבחר בטוב לו ולזולתו : (ה) תוכחת . מגולה . אף המוכיח ומכלים למוכח מכל מקום טובה היא אם באה מאהבה מסותרת בלב המוכיח וכוונתו לייסר דרכי המוכח ולא לקנתר : (ו) נאמנים . האוהב הפוצ למען ייסר לכת הנה הפצעים הם נאמנים המה כי עשו שליחותם והועילו לזה כי בעבורם ייטיב דרכו אבל מן השונא אפי' הנשיקות מרובות המה והנה למ ואין בהם תועלת : (ז) תבוס . בעבור שבעה תרמוס אף נופת צופים : כל מר . כל דבר מר נחשב לה למתוק : (ח) כצפור . כמו שיקשה לצפור אם שנודד כן יקשה לאיש הנדידה ממקומו : (ט) ישמח . כ"א משמח את הלב : ומתק . וכן ישמח אמרי מתק מחבירו הבאים מעצת נפש ולא לחניף ולרמות : (י) רעך אוהך וגם את אביך אהב ומהכרא שנשרשה האהבה ולזה אל תעזוב אהבתו ואל תבטח לומר הנה בבוא עלי יום איד אבוא אל בית אחי לשאול ממנו יותר טוב שכן הקרוב עמך בכל עת כרעים אהובים מאח הרחוק ממך ולא יתחבר עמך : (יא) חכם בני . כן אמר שלמה לבנו התחכם בני ושמח לבי וא בדבר חרפה לאשר יחרפני כי אם תהיה סכל בעל כרחי אשים יד לפה כי אפחד של

רשי

: (יב) ערום ראה רעה . רואה פורענות הבאה על הארץ ונסתר הימנה
ן מן העבירה ופתאים לא נסתרו אלא עברו בדרך רעה : ונענשו .
(יג) כי ערב זר . אדם שנעשה ערב גורם שאמר הדיין למלוה קח בגדו :
ד רעהו : יש משבח את חבירו יום יום והברכה נהפכ' לקללה
עליו שהוא וותרן
צמיר והכל באין ושואלין
לבות מתגרת בו לגנו'
נדרש במסכ' ערכין .
במדרש רבי תנחומא
עם שהיה מברך את
קול רם שנאמר וישא
(מדבר כג) ל' נשיאות
יען להטיאם :
פורד . גשם הנוטף
תוך הבית וטורד את
. ביום סגריר . יום
כל נסגרים בבתים' :
יום נשתוה . שניהם
(טז) צופניה לפן רוח .
לשומרה מתזנותיה
ח הוא כשם שאי אפשר
ח כן היא לא תצנע :
(טז) יקרא . קורא הוא
מוא עליו עד שיגרשנה
מטהר בשמן בכהן ידו
(יז) יחד פני רעהו .
מחדדין זה לזה
(יח) יאכל פריה . וכן
ניו יכובד . ויאכל פרי
(יט) כמים.כללו הפנים
ראה לתוכן כן מראות
ב האדם לאדם . חברו
שאדם יודע שחבירו
הוא מראה לו פנים :
ואבדון לא תשבענה .
את הרשעים לתוכם
כסה

אבן עזרא

ללמוד חכמה . חרפי בעבור שלא היה לו בן משכיל : (יב) ערום . פתאים עברו . חוק מגוה על כן יענשו הפתאים וימותו בלא עתם : (יג) קח . מברך . שניהם דבקים . מברך רעהו הוא שהיה ערב בעבור זר ומברך רעהו המלוה בקול גדול כדי שישמעו אחרים הברכ' למצוא חן בעיניו שלא יקח בגדו בבקר השכםשיבכים למלאכתו ויברכהו יחשוב לו רעהו המברך כאלו קללו ולא יחמול מקחת בגדו : (טו) דלף. היא טפת המטר כמו ידלוף הבית . טורד מגרש תרגום ויגרשוס וטרדינון . סגריר כפול הלמ"ד על משקל זרזיף כלומר ביום שיסגרו בני אדם מפני דלף המטר הטורד והמגרש אותם . או המטר נקרא סגריר. ואשת מדינים נשתוה לדלף שהיא מגורשת משכניה והרוצה לצפון אותה שלא ירצה לשלח מדנים יצפון רוח והכל אפילו שמן מור שתמשח ימינו האשה . יקרא לה לפתותה רוח הוא כי לא יוכל ליסרה ותהפוכו' הרוח רבות ואין יכולת באדם לאחוז בה על כן דמה האשה לרוח ובענין שהימין מוכנת לכל דבר אמר ושמן ימינו וכמוהו הנה ימינך : (יז) ברזל בברזל . בי"ת בברזל מוסכת במקום שנים והטעם בפני רעהו וטעם הבי"ת בעבור . יחד שנים שרשים חדד יחד ונקרא הזעם פנים בעבור שיראה בהם כמו שמציגו פני ה' חלקם ופנים לא היו לה עוד וענינו זעם וחרון וכן פי' ברזל בעבור ברזל הוא מחודד וכן הוא איש יחד בעבור פני רעהו כלומר שהוא מחדד לריב עמו בעבור חמות רעהו : (יח) נוצר תאנה . יתכן שיהיה דבק למעלה שאין ראוי להתחדד עם אדניו כמו עם רעהו ומי שישמרהו מכל דבר רע האדון יכבדהו : (יט) כמים . שאול . פירוש כמים שגברו בעבור מים אחרים שיתערבו גם כן הפנים בעבור הפנים והטעם חמות כמים כן לב האדם מלא רע בעבור האדם שישנאהו והוא פי' נכון והזכיר שאול ואבדון כי השונאים רעיהם בלבבם חנם יורדים אליהם והם לא

משלי כז

ד' וְאָשִׁ֖יבָה חֹרְפִ֣י דָבָֽר׃ יב עָר֤וּם ׀
רָאָ֣ה רָעָ֣ה נִסְתָּ֑ר פְּ֝תָאיִ֗ם עָבְר֥וּ
ד' נֶעֱנָֽשׁוּ׃ יג קַח־בִּ֭גְדוֹ כִּי־עָ֣רַב זָ֑ר
וּבְעַ֖ד נָכְרִיָּ֣ה חַבְלֵֽהוּ׃ יד מְבָ֘רֵ֤ךְ
ג' מ"ל רֵעֵ֨הוּ ׀ בְּק֣וֹל גָּ֭דוֹל בַּבֹּ֣קֶר הַשְׁכֵּ֑ים
קְ֝לָלָ֗ה תֵּחָ֥שֶׁב לֽוֹ׃ טו דֶּ֣לֶף ט֭וֹרֵד
ו' מדינים קרי בְּי֣וֹם סַגְרִ֑יר וְאֵ֥שֶׁת מדונים נִשְׁתָּוָֽה׃
ג' טז צֹפְנֶ֥יהָ צָֽפַן־ר֑וּחַ וְשֶׁ֖מֶן יְמִינ֣וֹ
ג' וחד סירוגע ברזל בחזל יִקְרָֽא׃ יז בַּרְזֶ֣ל בְּבַרְזֶ֣ל יָ֑חַד וְ֝אִ֗ישׁ
יַ֣חַד פְּנֵֽי־רֵעֵֽהוּ׃ יח נֹצֵ֣ר תְּ֭אֵנָה יֹאכַ֣ל
פִּרְיָ֑הּ וְשֹׁמֵ֖ר אֲדֹנָ֣יו יְכֻבָּֽד׃ יט כַּ֭מַּיִם
ה' הַפָּנִ֣ים לַפָּנִ֑ים כֵּ֤ן לֵֽב־הָ֝אָדָ֗ם לָאָדָֽם׃
ואבדון ק' ו' כ שְׁא֣וֹל ואבדה לֹ֣א תִשְׂבַּ֑עְנָה וְעֵינֵ֥י

תרגום

וְאַחֲזַר מִלְּתָא לְאִלֵּין דִּמְחַסְּדִין
לִי : יב עֲרִימָא חֲזָא בִּישְׁתָּא
וּמִטְּשֵׁי וְשַׁבְרֵי עָבְרִין עֲלָהּ
וְחַסְרִין : יג מִתְנְסֵיב מִדְּמוּתֵי
דְּמַן דְּעָרֵיב לְנוּכְרָאָה וְעַל אַפֵּי
נוּכְרָיָא מַשְׁכְּנֵיהּ : יד דִּמְבָרֵךְ
לְחַבְרֵיהּ בְּקָלָא רָמָא בְּצַפְרָא
בְּקִידוּמָא לְוָטְתָא תִּתְחֲשֵׁיב
לֵיהּ : טו אֵיךְ דִּלְפָּא דְּנָטֵיף
בְּיוֹמָא דְּסַגְרִירָא הֵיכְנָא
אִתְּתָא תַּגְרָנוּתָא דְּנָצְיָא :
טז רוּחָא גַּרְבִּיתָא קַשְׁיָא
וּבִשְׁמָא דִימִינָא מִתְקַרְיָא :
יז פַּרְזְלָא בְּפַרְזְלָא לָטֵישׁ וְגַבְרָא
לָטֵשׁ אַפֵּיהּ דְּחַבְרֵיהּ : יח דְּנָטַר
תֵּינְתָּא אָכֵיל פֵּירְהָא וּדְזָהֵיר
בְּמָרֵיהּ נִתְיַקַּר : יט הֵיךְ מַיָּא
וְהֵיךְ פַּרְצוּפֵי דְּלָא דָּמְיָן חַד לְחַד הֵיכְנָא לִבֵּיהוֹן דִּבְנֵי נָשָׁא לָא דָּמְיָן חַד לְחַד :
כ שְׁיוֹל וְאָבְדְּנָא לָא סָבְעָן וְעַיְנֵי

ואשיבה ד' וסימ' ואשיבה כל העם אליך . ואשיבה ידי עליך . ואשיבה שפטיך כבראשנה . ואשיבה חרפי דבר : השכים ג' מ"ל בליש' וסימן מן שלש עשרה שנה . ואשרה אליכם את כל עבדי בת"א . מברך רעהו בקול גדול בבקר השכים : ואשת ו' וסימ' ואשת נח ושלשת נשי בניו . ואשת נעורים כי תמאס . היא חברתך ואשת בריתך . ואשת איש נפש יקרה . ואשת מדינים נשתוה . ואשת חצרון אביה : ועיני ו' וסימ' ועיני לאה רכות . והנה עיניכם ראות . ועיני ישראל כבדו מזוקן . ויאמר יואב אל המלך דיוסף ה' דסוף שמואל . וישח אדם וישפל איש . ועיני רשעים תכלינה . אם אמנע מחפץ דלים . לחלק יגיד רעים . שאול ואבדון לא תשבענה . את פני מבין חכמה :

תולדות אהרן מברך רעהו . ערכין יו : דלף טורד . יבמות סג : ברזל . תענית ז : נוצר תאנה . ברכות נו עירובין נד : שאול . תמיד לב :

רלבג

ותשמח בזה בענין לבי
שתוכל להשיב דבר למחרף
חרפות שיחרפני אך אםןתוכל
תוכל להשיב חורפי דבר
ספר מומיך: ערום. מי שהוא
באה דעת הגוף וכליו ונסתר מהרעה ההיא במשלו על תאותיו אך הפתאים הנפתים לתאות עברו בהם והשיגם רע והוא שכולם ערב שכלם אל הנפש המתאוה ולוקח מהשכל לבושו
או מה שיש לו כח עליו מהשגת המושכלות : מברך רעהו . מי שמברך רעהו בקול גדול והוא רגיל בכך ויש מים לברכו בבקר יום יום זה הענין יחשב לו לקללה מאת הש"י כי עושה מאדם
יותן לו התודה והברכה בדמיון מה שראוי לתת לש"י או ירצה שאשר יברך את רעהו בקול גדול על הטובה שהטיב ותגנו בדרך שישמעו דבריו לא יתאחר הזמן שתחשב לו לקללה כי זה יסבב
ים בלתי הגונים לבקש מרעהו מאותו הדבר אשר ברעהו עליו והמשל שאם ברך ראובן לשמעון בקול גדול על שאלה שישה יין טוב הנה ישמעו דבריו אנשים רעים וילכו לשמעון שיתן להם
א ויגרום לו בזה הפסד תחת אשר הועילהו ובכמו זה הענין צריך האדם להזהר שלא יתן כלו להכירו כמה שאפשר שיגיעהו נזק והמשל שכבר יקרה שאל שר גדול משמעון שישלח לו מיינו ואמר
טוב וכאותו מעמד בא ראובן וברך את שמעון על מה שנתן לו מיינו הטוב כי זה יהיה סבה שיכעס על שמעון השר הגדול ההוא והנה רבו מאד המינים אשר אפשר שיגיע בהם נזק מזאת
אפשר שירצה בזה עוד שאשר יברך בקול גדול מחשבתו אשר באה אליו תחלה בחקרו בעיון מה ויהיה זה סבה שיקלר מחקור בו עוד על שאר המחשבות הנופלות בו הנה
תחשב לו לקללה כי זה ממה שיסגור לפניו שערי העיון: דלף טורד . הנה כמו שיקשה ביום שיצטרך האדם לעמוד נסגר בביתו מעולם המטר כשיהיה דולף בביתו עד
לסגן עליו מהמטר כן הענין באשת מדינים כי האדם יבטח בבואו לביתו כי שם ינוח לו. והיא מטרדת אותו ומכאבת לבו בלד שאין לו תהבולה מהצטער עליה :
ו שידמה לצפנה לכסות קלונה לא יוכל על זה כי היא מגל' נבלות' כמו שלא יוכל האדם לצפון הרוח שלא נודע במקום שהוא בו כי בנשיבתו הוא מודיע מציאתו ומקומו וכמו שלא יוכל לצפון שמן
ו ידו כי ימינו יקרא לאנשים שיש לו שמן מפני רושם השמן שיש בו : ברזל בברזל יחד . הנה כמו שהברזל מתחדד בברזל כן החברי' מתחדדים זה את זה בדבר העיון : נוצר תאנה. הנה כמו
נה יאכל פריה ולולי שמירתו אותה יאכלו אחרים פריה כן מי ששומר אדוניו ישיגהו ממנו הפרי הראוי והחשוב שרמז באדוניו אל החלק המושל באדם והוא השכל כי כאשר ישמר אותו שלא ימשלו
ת הנפש יקרה הכבוד והחכמה : כמים הפנים . הנה כמו שיורשמו במים מפני המביט בהם ויחשב הרושם ההוא אל ראותו בדרך שירא' בזה תאר פניו כן ענין בלב האדם לאדם כי האדם ישיג
ו כמה שישפע לו ממנה ומהשפע ההוא ישוב לב האדם לראות בו עצמו וזה מבואר מדבריהם בספ' הנפש ובמאמר הא' מספר מלחמות ה' והם התבאר איך ישכיל האדם זה הכח אשר לו להשגת
מושפע וערום מהמושכלות : שאול ואבדון . והוא החומר אשר הוא סבת ההפסד לא ישבעו בלבישתם הצורו' כי תמיד יבקשו צורות אחרות בסבת בלתי השמע הכחות המתפעלות מהם אל הכחות
ן לב האדם לא תשבענה מהמושכלות ובזה ביאר סוד עמוק מענין השכל והסיולי כי כמו שהסיולי ערום מלד עצמו מהצורות ולו כח על קבולם כלם עד שייחס ההיולי אל הצורות הוא יחס השכל
ההיולאני

מצודת דוד

ה מומך : (יב) ערום . כשראה הערום הרעה המעותדת לבוא נסתר ממנה
עלמו מן הרעה ערם בואה אבל הפתאים עברו דרך הרעה ולא נשמרו
אותה הרעה ובא להם הענוש וההפסד : (יג) קח בגדו. קח בגד הערב למשכון
וזה בזה כי מעלמו נעשה ערב בעבור הזר והבנים עלמו בזה : ובעד נכריה .
בר במ"ש ולומר בין ערב בעבור איש בין בעבור אשה ענין הוא : (יד) מברך . המשבח רעהו בקול גדול בפרסום רב בכל בוקר בהשכמה ר"ל בתמידות
הנה לקללה תחשב לו כי כאשר ישבחוהו בנדיבות לב רבים יחלו פניו ומחסרים עשרו : (טו) דלף . הנה מפסוף המטר לא יטריד בני הבית כ"א ביום בוא המטר אשר
אדם להיות נסגרים בתוך הבית כי אז יטפטף המטר אל הבית ויטריד בני הבית ממקום למקום אבל כשאין מטר אין מפטוף ואין טרוד אבל אשת מדינים נשתוה
היא להטריד את בעלה : (טז) צופניה . החושב להסתיר הדבר בפני הבריות דומה הוא למסתיר את הרוח לכלוא אותו כי אז ירעים בקולו נפלאות וכן בעלת
כל עוד שירצה להסתיר את הדבר היא מוספת והולכת : ושמן . כמו המושח עצמו בשמן אם ירצה להעלים לא יוכל כי ידו הימנית אשר ימשח בה היא תכריז על
כי היא נותנת ריח לכל הקרב וכן א"א להעלים מריבת האשה : (יז) ברזל . כמו הלוטש ברזל הסכין באחר נעשית חדה ושנונה כן יחדדו איש פני רעהו ר"ל
שנים יחד ועוסקים בתורה הנה מחדדים זא"ז : (יח) נוצר . כמו השומר אילן תאנה הנה יאכל פריה נוסף על השכר כן השומר אדוניו יאכל פרי גמול מעשיו כי
נד מן האדון נוסף על התשלומין : (יט) כמים . כמו דרך המים מראים את הפנים בדומים להפנים המסתכלים בה אם שוחקות שוחקות ואם עצבות עצבות כן
ם לאדם אם לבו טוב על חבירו ייטיב גם לבו ואם רעה תרע גם היא : (כ) שאול . הקבר והגיהנם אינם שבעים מלקבל אנשים וכן עיני האדם

מצודת ציון

עונש וכן וענשו אותו מאה כסף (דברים כב): (יג) חבלהו . ענין משכון כמו אם חבול תחבול (שמות כב) : (יד) מברך . ענין התפארות כמו אשר המתברך בארץ (ישעיה סה): (טו) דלף . ענין טפטוף כמו דלפה עיני (איוב טז) : טורד . ענין גרושין כמו ולך טרדין (דניאל ד) : סגריר . מל' סגירה : נשתוה . מל' השואה ודמיון : (יז) יחד . מלשון חדידה ושנון : (כ) שאול . בור הקבר : ואבדון. הגיהנם : מלרף

אבן עזרא

לא תשבענ' ועיני האד' כמו כן לא תשבענ' לראות כי כשתחזינה הולכין לאבדון לא תאמר שבענו מראותו ונוסר : (כא) מצרף. אם. ריפות החטים הכתושים וכן הפי' מצרף יש לכסף לצרפו וכור לזהב לזקקו . ואיש כלומר כל אחד צרוף וזקוק לפי מהללו כלומר לפי מה שנתכוון להללו . אבל אם תכתוש את האויל בתוך המכתשת בחזקה לא תסור אולתו מעליו כאשר תסור קליפת הריפות ואיש כמו ואיש לא נעדר ואיננו בן אדם : (כג) ידוע . חסן . גלה. כבשים. ודי. ה' דגשים . חוסן אוצר . מחיר כסף חלוף כמו כסף מחיר זה ולפי דעתי ממנו מחיר כלב חלוף ותמורה . ונראה מהיום שעבר וכן הפירוש פני צאנך אשר שמו פניהם ללכת שם שית לבך שלא תשכחם ואל תשת לבך אל מעלה גדולה כי לא לעולם קיימים האוצר והמלוכה נראה הדשא' והעשבי' יאספו עמך ויהיו מאכל לצאנך והכבשים יהיו בעבור מלבושיך ועתודים חלף שדה והחלב כענין מאכלך ומאכל בני ביתך וחיים שתחיינה בו נערותיך: (א) נסו ואין רודף רשע . הרשעים ינוסו או כמו נסים ואין רשע רודף אותם אבל רודף אותם קול עלה נדף. ככפיר שיושב לבטח כן הם בוטחים ואינם נסים: (ב) בפשע ארץ. עם הארץ יש להם רבי' שרי' להשחיתם ובעבור אדם מבין יודע דעת שישיבם מפשעם כן יאריך

משלי כז כח

הָאָדָם לֹא תִשְׂבַּעְנָה׃ כא מַצְרֵף
ב' דסמי'. ל'.ג' לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב וְאִישׁ לְפִי מַהֲלָלוֹ׃
ל' ומ"ל ל' כב אִם־תִּכְתּוֹשׁ אֶת־הָאֱוִיל ׀ בַּמַּכְתֵּשׁ
ל' בְּתוֹךְ הָרִיפוֹת בַּעֱלִי לֹא־תָסוּר
מֵעָלָיו אִוַּלְתּוֹ׃ כג יָדֹעַ תֵּדַע פְּנֵי
ב' חסיינה צֹאנֶךָ שִׁית לִבְּךָ לַעֲדָרִים׃ כד כִּי לֹא
ודור ק' לְעוֹלָם חֹסֶן וְאִם־נֵזֶר לְדוֹר וָדוֹר׃
כ'. י"ד כה גָּלָה חָצִיר וְנִרְאָה־דֶשֶׁא וְנֶאֶסְפוּ
ל'. ב' מדוע אדוס עִשְּׂבוֹת הָרִים׃ כו כְּבָשִׂים לִלְבוּשֶׁךָ
כ' ל'. ב' וּמְחִיר שָׂדֶה עַתּוּדִים׃ כז וְדֵי ׀ חֲלֵב
עִזִּים לְלַחְמְךָ לְלֶחֶם בֵּיתֶךָ וְחַיִּים
ב' מ"ל לְנַעֲרוֹתֶיךָ׃

כח א נָסוּ וְאֵין־רֹדֵף רָשָׁע
ד' חד חס' וְצַדִּיקִים כִּכְפִיר יִבְטָח׃ ב בְּפֶשַׁע
ל' אֶרֶץ רַבִּים שָׂרֶיהָ וּבְאָדָם מֵבִין
יֹדֵעַ כֵּן יַאֲרִיךְ׃ ג גֶּבֶר־רָשׁ וְעֹשֵׁק

דְגַבְרָא לָא סָבְעָן׃ כא צָרְפָא
לְכַסְפָּא וְכוּרָא לְדַהֲבָא וְגַבְרָא
מִן פּוּמָא דִמְשַׁבְּחָנוֹי׃ כב אִין
מָחֵית לֵיהּ לְשַׁטְיָא בְּמַכְתְּשֵׁי
בְּגוֹ סִיַעְתָּא וּבְאוּדְרָךְ לָא
תַעֲבִיר מִנֵיהּ שַׁטְיוּתֵיהּ׃
כג מַה דְרָעֵי אַנְתְּ דַע אַפֵּי עָנָךְ
וְשִׂים לִבָּךְ עַל קוּטִין׃ כד מְטוּל
דְלָא לַעֲלַם הִיא אַחְסָנָא אַף
שְׁלָם דָרָא לְדָרָא׃ כה שְׁבַח
עֲמִירָא וְאִתְחֲמִי דִתְאָה
וְאִתְכְּנֵשׁ עִשְׂבָּא דְטוּרֵי׃
כו אִמְרֵי לִלְבוּשָׁךְ וְגַדְיָא
לְתַגְדוּתָךְ׃ כז וְסוּפְקָנָא דַחֲלָבָא
דְעִזֵּי לְמֵיכוּלְתָּךְ וּלְמֵיכוּלְתָּא
דְבֵיתָךְ וְחַיֵּי לְטַלְיָתָךְ׃ א עָרְקִין
רַשִׁיעֵי בִּדְלֵית דְרָדֵף לְהוֹן
וְצַדִּיקֵי הֵיךְ אַרְיָא דְמִסְתְּכֵי
לְמֵיכוּלְתֵּיהּ מְסַבְּרִין
לְחָכְמְתָא׃ ב בְּחוֹבֵיהָא
דְאַרְעָא סַגִּיעִין רַבְרְבָנָהָא וּבְנֵי
נָשָׁא דְמִתְבַּיְנִין בִּידִיעֲתָא נִגְדוּן׃ ג גַּבְרָא מִסְכְּנָא דְעָשֵׁק

וגראה ה' וסימ' ונראה שנית אל הכהן . ונראה אל הכהן והיה במקום השחין . והביאותיו ונראה פני ה'. אני חשפתי שוליך . גלה חציר ונראה דשא : וצדיקים ד' חד חס' וסימ' נמסר בסוף הושע : יודע ב' חס' בסיפרא וסימ' בפשע ארץ . ידע ה' דין דלים :

תולדות אהרן אם תכתוש . סוטה מב כריתות יא : כי לא . יומא פו סנהדרין ז : כבשים ללבושך . הגיגה יג חולין פד : ודי חלב . ברכות נו . חולין שם ברכות ו : וצדיקים . זוהר תרומה :

רשי

כשם שעיני האדם רשע לא תשבענה מלשוט אחר יצר הרע מלמלא[ת]... (כא) מצרף . כלי עשוי לצרוף כסף והכור עשוי לבחון זהב ואיש נצרף... לפי מהללו ע"י שהבריות מהללי' אותו במעשיו הטובים נבחן לרבים... אם רע : (כב) הריפות . חטים הנידוכים במכתש : מכתש א... מורטיו"ר בלעז : בע... בוכנא פולין מורטר"ול... שם שמעלין אותו ומכי... נקרא עלי : (כג) פ... אל יקלו בעיניך להיו... תמיד מה הם צריכים כ... לא לעולם חוסן . ...ם עשיר בכסף ובזהב א... יתקיים לעולם לכך ... דברים קטנים שלך : ג... כשגלה החציר בימי ני... הדשא ונאספו עשבים ... ויטיב לך שיהיו גזוי... כבשים ללבושך : (... שדה . ישוו לך העד... תאכל הבשר ותמכור ... (כז) ודי . פרנסתך ... וללחם ביתך . תסתך... העזים' הרי מליכה... כן הוא. פני צאנך הרנ... על הצבור ישאם בחיו... לאט . כי לא לעול... וזאת יאכל פירו' והק... גלה חציר . כשיתפשט... ותגדל התורה על יד... הכבשים האלה לבו... התלמידים לו לשם ו... והדר : (א) נסו ואין ר... נסו הרשעים כשיבא ... בדבר קל מאין רודף ... אמין לבו בהקב"ה כ... יבטח בגבורתו : (ב) ... רבים שריה . שזהו ... לארץ בהיות קליני... הרודפי' רק אחר בלע... מבין . ובשביל אדם מ... הפורענות מלבוא : ... רש . דיין עם הארץ ט... כד...

רלבג

השיולאני אל המושכלות : מצרף לכסף. הנה יש לכסף מצרף לצרוף ממנו סיגיו וזה ידוע לצורפי' ולזהב כור מיוח' ג"כ לבאר ממנו סיגיו וכן הענין בשאר הדברים כל אחד מהם בדרך המהולל בו אשר נתבאר בנסיון שיתבררו בו סיגיו אך מהאויל אין תחבולה שתוכל בה לברר סיגיו ר"ל אולתו כי הוא יחשב היותו חכם: אם תכתוש. ולזה הוא מבואר שאע"פ שתכתוש אותו במכתש בתוך החטים שיכתשו בו בעלי להסיר קליפת' וסיגם לא תוכל להסיר מעליו אולתו והנה זכר זה בזה המקום לפי שאולת סבה חזקה למנוע השגת השלמות כי האויל יסתפק במה שיראה לו מהעניני' בתחל[ה] ידוע תדע. הנה כאמ' תרצה לקחת המושכלות מהחוש דע פני צאנך והם המוחשו' אשר ישרוך אליהם . ושית לבך לעדרים ר"ל למוחשות המסכימות אשר ישלם בהם ההשגות כי מהם תעמוד ע... באמתיו' ולו תסתפק במה שתגיע מהחוש בזולת ההשגות הראוי בו יקרה מזה הטעות הרבה בקנין המושכלות כמו שהתבאר במקומותיו והנה לזאת הסבה המשיל זה לצאן כמו שאמר בספר ה... כעדר הרחלי' לפי מה שבארנו שם : כי לא לעולם חוסן . וראוי שתזדרז בקנין המוחשות בזה האופן כי לא יתמיד לאדם לעולם חוסן ותוקף וכח להשתדל באלו ההשגות ולקנותם כי במות האדם... זה הכח אשר לו מצד החומר ואע"פ שהנזר והמלכות שיהי' לשכל במה שקנה מהמושכלות הוא מתמיד לו לדור ודור כי השכל הנקנה הוא נצחי והוא ידע כי המוחשו' יגיעו תחלה לחושי' ... באמצעותם אל החוש המשותף ומדרגת' בו קרובה אל המדרגה שהיתה להם בחוש חוש אלא שלא יתפעל החוש המשותף מהם באופן הפעולות החושים ממוחשיהם ואחר זה יתקרבו אל ה... הרוחניות ויוסרו מהם הרבה מקליפות בהגיעם אל הזוכר והשומר והדמיון כמו שנתבאר בספר החוש והמוחש : גלה חציר . ולזה אמר שכאשר גלה חציר וסר והוא העשב שיוציא חוש יו... יוציא דשא בחוש המשותף : כבשים ללבושך. וכאשר נכרתו אלו העשבי' יקבלם הכח הזוכר והשומר באופן שיהיו מהם כבשי' ללבוש השכל לבוש עדיו ותמורת תבואת שדה יגיעו לך עתודים ... נכבדי' מתבואת השדה לאין שיעור : ודי חלב . ויגיע לך מהם חלב עזים מה שיספיק ללחמך והוא שיקנה מהם מהמושכלות ויספיק ללחם ביתך אשר יבנה בחכמה והו חיים לנערותיך ו... המשרתו' השכל וזה יהיה מפני ב' צדדין הצד הראשון כי בחכמה יתיישר האדם להשיג לחם חוקו בקלות כאמרו ארך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד והצד הב' כי גם יהיה האדם מוג... וימצא לו מפני זה לחם חוקו וישמר מהרעות הנכונות לבא עליו : נסו ואין רודף . אך הרשע בדעותיו ובמדותיו כבר ימצאו מהם רבים שכל אחד מהם הוא כעזב ומשולח אל המקרים ולזה ... שיבואהו רע ויגום אע"פ שאין רודף לו אמנם כל אחד מהצדיקי' יהיה ביתו שלום מפחד ויבטח ככפי' שאין פחד שום דבר לנגד עיניו : בפשע ארץ. הנה בעבור פשע הארץ והיות העם... מחויבים כליה רבים שריה וזה יהיה כלי להשחיתם בקלות וכמו שרבוי השרים כלי להשחיתם בקלות כן יאריך קיומם ועמדתה בעבור אדם מבין יודע כי בזכותו יהיו מושגחי' כאמרו אין... רש ועושק דלים. ידמה למטר סוחף שישחית התבואות בדרך שלא ימצא לחם ומתכמת זה המשל כי המטר מכוון ראשונה לגדל הצמחי' ויהיה בזה האופן כלי להשחיתם וכן הגעת הקנינים ... להשי[ן]

מצודת ציון

(כא) מצרף וכור. שמות כלי הצורפים: (כב) תכתוש. ענין כתיתה וטחינה : במכתש. שם הכלי שכותשים בו : הריפות . מל' רפיון ור"ל החטים הנגרסים הנקלפים מקליפותיהן וכן ותשטח עליו הריפות (שמואל ב יז) : בעלי . הוא יד המכתש שדוכין בו וכן והעלות והכפות (דברי הימים ב' כד) : (כג) שית . ענין שימה : (כד) חוסן . ענין חוזק ויאמר על העושר וכן חוסן ויקר יקחו (יחזקאל כב) : נזר. כתר : (כה) ונאספו . ענין כליון כמו אסף אסיפם (ירמיה ח') : (כו) ומחיר. ענין ערך הדבר ושויו כמו יקחו במחיר (דברי הימים ב' א') : עתודים . עזים זכרים : (כז) ודי . ענין ספוק הצורך : ללחמך. למאכלך : ללחם ביתך. כמו וללחם ביתך בוי"ו : (א) ככפיר. שם משמות האריה : (ג) סוחף . ענין שטיפה

מצודת דוד

האדם לא תשבענה מן העושר וחושק להרבות עוד : (כא) מצרף . הכסף ו... ירצו לדעת הטובים המה וכמה יש בהם מן הסיג הנה יקחו מהם במשקל י... בכור והסיג ישרף ותשאר נקי ובזה יבחן הכל והאיש יבחן לפי מהללו כמו ... אותו בני אדם כן הוא : (כב) אם תכתוש . אם תשים את האויל במכתש בתוך ... הנכתשים ועמהם תכתוש אותו ביד המכתש עכ"ז לא תסור ממנו אולתו כי לו... (כג) ידוע . תן לבך לדעת בעצמך פני צאנך מה הם צריכים : שית לבך ... לתת להם די מחסורם וכפל הדבר במ"ש : (כד) כי וגו'. עם כי כביר מצאה ... גם מזה אל תנח ידך כי לא לעולם יתקיים חוזק העושר ותהיה אז נושע בעדרי הצאן : ואם נזר . וכי נזר העושר היא דבר המתקיים לכל ימי הדורות וכפל הדב... (כה) גלה. לפעמים נגלה החציר ונראה דשא ופעמים נאספו וכלו עשבות הרים לזה תן דעתך להכין לעת אשר לא תמצא: (כו) כבשים. גיזת הכבשים יהיה לצורך מלבושך ו... יהיו לך בערך שדה כי כמו תבואת השדה נקצרת בכל שנה ושנה והארץ לעולם עומדת כן גיזת העתודים תתמיד והעתודים קיימים ומעברין נקבותיהם ומולידים ולדות כ... המה קיימים לבעליהם : (כז) ודי חלב עזים. יהי לך די מחסורך חלב עזים למאכלך ולמאכל אנשי ביתך ובזה ימצא חיים לנערותיך ולא ימותו ברעב והוא למשל לומר... חכמת בדברים עיונים למוד גם דברים פשוטים קלי העיון ותוכל לעסוק בהם לעת תחלש כח העיוני וללמד עם מי אשר קצרה דעתו להשכיל דברים עיונים ות... בדברים פשוטים : כח (א) נסו וגו'. על הרשעים תפול חתת אלהים וינוסו מבלי מי ירדוף אף אחר אחד מהם לשיפחדו כולם כי רודף אין ועכ"ז יבוא המורך ב... הצדיקים כ"א מהם אף כשהוא יחידי יהיה בוטח ושאנן במשענת ה' ככפיר הבוטח בכחו : (ב) בפשע . בעבור הפשע עם הארץ ירבו קציניס שרוצים רק טוב... והארץ הנה נשחתה : ובאדם . בעבור אדם מבין יודע דעתם להשיבם מפשעם יאריך המקום קיום הארץ אף בהיות כן שרבים קצינים כי לא ירעו ול...

...ל שאינו מתון בדין הרי הוא כמטר הסוחף את השדה ואין עושה פירות: שוטף ובמשנה נסתחפה שדהו וכן נסחף אביריך (ירמיה מו)נשטפו ומעדו : (ה)אנשי רע לא יבינו משפט.אינם משימים לב לפורעניות העתיד' שיתבוננו זובו מדרכם ויגלו : ומבקשי ה' יבינו כל. טובה ורעה . משפט . יוסטיצ"א כך פירש רבי תנחומא ... כמבול : (ו) טוב רש. ... שבתורה : והולך בתומו. ...ם טובים : (ז) ורועה ... מחבר לו זוללים והוא ...ם : (ח) מרבה הונו בנשך ... לחונן דלים . הרשות ... עליו שהוא מתעשר בלא ... ונוטלין ממונו ונותנין בו ומתקנין בו הדרכים וזהו ... דלים כך דרשו רבי ...א.(י) בשחותו . מל' שחת: ...יש עשיר ודל מבין. כנגד ...מיד הוא מדבר שהתלמיד ...על ידו הרב מתחכם : ...ופש אדם. יתחפש בכל ...עלילות: (יג) ומודה ועוזב. פשעיו ועוזבם משוב הם עוד

יאריך הטעם : (ג) סוחף. שוטף או סוחב הזרעים : (ד) יהללו רשע. בעבור שילך בדרכיהם. יתגרו בם. בעוזבי התורה : (ה) אנשי רע. שיתעסקו במעשה הרע לא יבינו משפטי ה'. ומבקשי ה'. בבית תפלתו או יבוקש המשפט מפיהו ע"י נביא הם יבינו כל דבר טוב : (ו) בתומו. בדרך תומו : (ז) ורועה. מן רעה המלך : זוללים. המתאווים לאכל בשר והטעם זוללי בשר: יכלים. יתן כלימה: (ח) לחונן. לאיש שיחון הדלים : (ט) גם תפלתו. שיתפלל לשם בצרתו יתעב : (י) משגה. מדרכם אולי יכשלו בדרך רע: בשחותו. שעשה ללכדם הוא יפול: ינחלו טוב. אחרי מות המשגה: (יא) ודל מבין. יוכל לחקור בדבר שהוא חכם בעיניו: (יב) רבה. גדולה תפארת שיתפארו עם הארץ ברצותם הצדיקים שמחים ועליזים. יחופש אדם. שהרשעים יחפשו הונם

דַּלִּים מָטָר סֹחֵף וְאֵין לָחֶם: ד עֹזְבֵי
תוֹרָה יְהַלְלוּ רָשָׁע וְשֹׁמְרֵי תוֹרָה
יִתְגָּרוּ בָם: ה אַנְשֵׁי־רָע לֹא־יָבִינוּ
מִשְׁפָּט וּמְבַקְשֵׁי יְהוָה יָבִינוּ כֹל:
ו טוֹב־רָשׁ הוֹלֵךְ בְּתֻמּוֹ מֵעִקֵּשׁ דְּרָכַיִם
וְהוּא עָשִׁיר: ז נוֹצֵר תּוֹרָה בֵּן מֵבִין
וְרֹעֶה זוֹלְלִים יַכְלִים אָבִיו: ח מַרְבֶּה
הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְתַרְבִּית לְחוֹנֵן דַּלִּים
יִקְבְּצֶנּוּ: ט מֵסִיר אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ
תּוֹרָה גַּם־תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה: י מַשְׁגֶּה
יְשָׁרִים בְּדֶרֶךְ רָע בִּשְׁחוּתוֹ הוּא־
יִפּוֹל וּתְמִימִים יִנְחֲלוּ־טוֹב: יא חָכָם
בְּעֵינָיו אִישׁ עָשִׁיר וְדַל מֵבִין יַחְקְרֶנּוּ: ל' וה' וסדל יב
יב בַּעֲלֹץ צַדִּיקִים רַבָּה תִפְאָרֶת
וּבְקוּם רְשָׁעִים יְחֻפַּשׂ אָדָם: יג מְכַסֶּה
פְשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ וּמוֹדֶה וְעֹזֵב יְרֻחָם: ל' וחד ירחם יתום

ל' לְמִסְכְּנֵי אֵיךְ מִטְרָא חֲבִיטָא דְּלֵית בֵּיהּ יִתְרָן: ד דְּשָׁבְקִין נָמוֹסָא מִשְׁתַּבְּחִין בְּרִשְׁעָא וְאִלֵּין דְּנָטְרִין אוֹרַיְתָא מִתְגָּרְיָן בְּהוֹן דִּיתוּבוּן: ל' ה בְּנֵי נָשָׁא בִּישֵׁי לָא מִתְבַּיְנִין דִּינָא וּדְבָעֵי מִן קֳדָם יְיָ מִתְבַּיְנִין כּוּלְּהוֹן טַבְתָּא: ל' מ"ל ו טָב מִסְכֵּינָא דִּמְהַלֵּךְ בְּתַמִּימוּתֵיהּ מִן הוּא דִּמְעַקְּמָן אָרְחָתֵיהּ וְהוּא עַתִּיר: יתיר ב' ז דְּנָטַר אוֹרַיְתָא בְּרָא הוּא דְּמִתְבַּיַּן ד' חס' וּדְמִתְחַבַּר לְזָלִילֵי מַחְמֵץ אֲבוּי: ב' אבור ח דְּמַסְגִּיעַ מַזָּלֵיהּ בְּנוּכְתְּתָא וּבְרִבִּיתָא לְמַן ל' דִּמְרַחֵם עַל מִסְכְּנֵי מְכַנְּשֵׁיהּ: ט דְּמַסְכִּיר אוּדְנֵיהּ דְּלָא נִשְׁמַע אוֹרַיְתָא אַף צְלוֹתֵיהּ ל' מְרַחֲקָא הִיא: י דְּמַשְׁגֵּי תְּרִיצֵי בְּאָרְחָא בִּישְׁתָא ל' בְּגוּמוֹצָא הוּא נָפֵל וּשְׁלִימֵי וּתְמִימֵי גָּרְתוּן טַבְתָּא: יא גַּבְרָא עַתִּירָא חַכִּים הוּא בְּעֵינוֹי וּמִסְכְּנָא סוּכְלְתָנָא בָּסַר לֵיהּ: יב כַּד יֶחֱדוּן צַדִּיקַיָּא סַגִּיעָא שְׁבָהוֹרָא וּבְקוּמָא דְּרַשִּׁיעֵי מִבְצֵי בַּר נָשָׁא: יג דִּמְכַסֶּה חוֹבוֹי לָא

ומבקשי ה'. ל' והוא חד מן מ' מלין יחידאין נסבין ו' ואינון קריבין לאדכרה ולית להון זוגא וסימ' נמסר בריש ספר שמואל: ובתרבית כן כתי' וקרי' ותרבית והוא חד מן ד' מלין דכתי' ב' בריש תיבו' ולא קרי' וסימ' בבית ואת עיני צדקיהו עור. בישראל וירא יואב כי היתה פני דשמואל. ובתרבית מרבה הונו בנשך. בבית ויתנהו על יד עשי המלאכה קדמא דפסו' דיאשיהו. וחד חלוף לא כתיב ב' וקרי' וסי' תחלת ויתנם ביד הגבעוני': ודל י"ב פתחין בליש' וסימ' נמסר בשפטים סימן ו' ותלים סימן קמ"ב: ירחם ב' וחסרים חד פתח וחד קמץ וסימ' אשר בך ירחם יתום. ומודה ועזב ירחם בתרא קמץ.

תולדות אהרן עוזבי תורה. ברכות ז מגלה ו: מרבה הונו.

מליצת ע: מסיר אזנו. שבת י: ותמימים. אבות יב: חכם בעיניו (הוריות מח): מכסה. יומא פו עקידה ב' שג עקרים פכ"ו זוהר בראשית: ומודה. הע.ית טו

רלבג

מסכון: מה שישלם בו הכרתי גופו והגעתם בעוסק הוא כלי ...ר לו הכל : עוזבי תורה. ...רשע על רשעו ויתגרו בשומרי לחשבם שהתורה היא בלתי ...התנהג בה או ירצה בזה עוזבי ...יהללו הדעת הנפסד אשר ...דעות בעניןהשרשים והשתלות ...יוכן להם פתח לעזוב התורה ...כי התורה , יתגרו באותם ...ההוזבות וישתדלו לבאר מומם: ...ע. וגזאת הסבה הנה האנשים ...ם ברע לא יבינו משפט אמת ...כי הם יבחרו מה שיאות אל ...ותבע בו מעשיות הרע וזה ...בה שלא יעמדו על האמת העיוניים אך מבקשי ה' והם שומרי התורה יבינו כל הדברים על אמתת' כי אין להם תשוקה תמנעם מהשלמת החקירה בדברים אך יהיה להם עוד מהתורה עזר והישרה לעמוד על הדעות ...ית כמו שהתבאר מדברינו בה : טוב רש. טוב מי שלא השיג במושכלו' כי אם מעט והוא הולך בהם בתמימות ויושר ממי שעקש דרכיו בעיונו ולמד בזה האופן הרבה מהדרושים וזה מבואר : נוצר תורה. הנה מי שישמור התורה הוא בן מבין כי היא תגיעהו אל השלימות במוסר ובדעות אך מי שיעזוב את התורה ויתחבר עם הזוללים להמשך אל תאות החומר הנה הוא יהיה כסיל ...לים אביו לרוע פעולותיו ר"ל שמחרפיו יכלימוהו בזכרם לו מומי פעולות בנו ועניניו : מרבה הונו. מי שירבה הונו בנשך ובתרבית שהוא דומה לעושק מצד התורה שמנעה זה הנה הש"י ישיב ...להשיב ההון לאשר עשקו מהם באופן מה וזה כי הנשך והרבית יוקח מהדלים מפני צרכם אל ההלואה והש"י יסבב שיהיה העושר המקובץ בזה האופן לאיש אשר הוא חונן דלים וממנו יותן ל... עניים כמנהגו : מסיר אזנו. הנה מי שמסיר אזנו משמוע תורה לא די שפעולותיו תהיינה מתועבות מזה הצד כי הסרה ממנו ההישרה לתקון הפעולות אך גם תפלתו שיחשוב שיהיה עבודה ...יא מתועבת כי מפני הסרו מלמידת התורה והתנהג בדרכיה לא יתכן שתהיה כוונתו בה ראויה : משגה ישרים. מי שמשגה ישרים ומטעה אותם כדי שילכו בדרך רע אשר חפר בו שחת להפילם ...יב הש"י גמולו שהוא יפול בשחותו והתמימים ינחלו טוב בהפך מה שכוון המשגה אותם או ירצה בזה כי התמימים שיתנו לכל איש עצה הוגנת כדי שישיגו הטוב ינחלו הם בעצמם הטוב ומזה ...שמה שיכוין האדם להגיע לזולתו טוב או רע כמוהו יגיע לו : חכם בעיניו. האיש העשיר הוא חכם בעיניו מפני ראותו הצלחת דרכיו ודל מבין יחקרנו מצד חכמתו ויסבב שיוציא העשיר בפיו ...יתבאר מומו וחסרון מדתו כמו הענין בחקירת העדים שהוא לעמוד על מה שבדבריהם מהמומים ואז יתבאר לעשיר כי לא יוכל להשמר מענות על הדל המבין מה שהתבאר בו מום שכלו ובזה ג"כ ...להיישיר היודעים ללמד חכמתם לזולתם וזה כאיש העשיר בדעות יקרה לו למהירות שכלו לעמוד על הדברים בקלות וזה יהיה סבה שלא יעמיק להפליג בהם להתיר כל הספקות הנופלות בהם ...לפניו תמיד קל הסבה יחקרנו ויספק לו ספקות ישתדל הרב בהתירם וזה יהיה סבה להשלמת הידיעה בזה הדרוש ללמד שיהיה חכם בעיניו : בעלוץ צדיקים. ובהצלחתם רבה תפארת בעולם ...ישיגו האדם הנהגה ישרה ומשובחת ובתקומת הרשעים ורוממותם ירבה קלות בעולם כי מפני ידיעתם איך יעשו הדעות ישתדלו לחפש ולהראות כי גם הטובים עושים אותם הפעולות כי מתחבתם הנהגת זולתם כהנהגתם כאמרו ומוכיח לרשע מומו או ירצה בזה כי בקום רשעים יחופש אדם לפי שכבר יסתר מפחדו כאומרו בקום רשעים יסתר אדם ולזה יחופש במקומות אם יוכלו למוצאו : ...פשעיו. מי שמכסה פשעיו ומעלים אותם כשיחקרו אותם מהם לא יצליח כי זה יהיה סבה אל שיסקר בפשעו או שישיגהו בושת כשימצא בהם ספק דבריו והמנם מי שכבר חטא ומודה ועוזב דרכיו

מצודת דוד

...מיתו : (ג) ועושק דלים. דבר בהווה כי העשיר אין מניח לגזול עשרו כי חזק הוא ...: מטר. הרי הוא כמטר שוטף בחזקה וגורף הזרעים ואין לחם אף כי דרך ...להגדיל התבואה מ"מ לפעמים. עוד יפסיד כן הרשע הזה חושב להרבות הונו ...עוד יבוא לו חסרון : (ד) עוזבי תורה. אלו שאחזו בתורה ועזבוה יהללו עוד ...רשע א"כ המה גרועים ממנו כי הרשע יודע בעצמו שלא טובים מעשיו אבל ...לאכזון אבל הם מהללים מעשיו וכמ"ש רז"ל הנה ופירש יותר מכולם : יתגרו בם. יעשו מריבה עם הרשעים אף אם רבים המה לא יחניפו אותם : (ה) לא יבינו משפט. ...זה עליהם משפט פורעניות לא יבינו שבגמול באה כי חושבים הכל למקרה : יבינו כל. כל דבר הבאה מן השמים יבינו למה באה ועל מה באה ואינם תולים שום דבר במקרה : ...לך בתומו. שאינו מרמה בפיו לאסוף הון והרי הוא בעניו : מעקש. ממי שמעקש דרכיו לרמות הבריות להרבות הון והרי הוא עשיר : (ז) נוצר. השומר את התורה יאמרו ...והוא כבן של איש מבין ובעבור הבריה הזהיר את בנו לשמור התורה א"כ מכבד את אביו במעשיו אבל המחבר עצמו לזוללים לרדוף אחר התאוה ויעזוב בזה את התורה הנה ...יכלים את אביו כי יאמרו הבריות אביו היה סכל ולא למדו מעולם דעת התורה : (ח) מרבה הונו. המרבה הונו בנשך ובתרבית הנה לא לעצמו יקבץ ההון כי המקום יקח ממנו ...ויתן לחונן את הדלים : (ט) מסיר וגו'. על כי אינו מקשיב דברי התורה ולכן ישלם מדה במדה כי המקום ב"ה מתעב תפלתו ואינה מתקבלת ולא לרצון תהיה : (י) משגה. ...המשגה את הישרים לשגות ללכת בדרך רעה הנה המשגה עצמו יפול בהשחתה ההיא אבל התמימים המוליכים בדרך ישר ינחלו גם הם טוב : (יא) חכם. העשיר מחזיק עצמו לחכם ...אבל הוא כן כי אף הדל אם הוא מבין יחקור בדברי החכמה יותר ממנו כי אין העושר סבה אל החכמה : (יב) בעלוץ. בעת ישמחו הצדיקים על כי גדלה הצלחתם וכל דבר נעשה ...ויהיה אז רבה תפארת המקום כי לא ישמע בה קול נוגש ומעקשות אבל בעת יקומו רשעים למשול בה אז יחופש האדם כי הרשעים הם יחפשו לעשוק הונם : (יג) מכסה. המכסה פשעיו לומר לא עשיתי מאומה רע : ומודה ועוזב. המודה ... פשעו

מצודת ציון

שטיפה וגריפה כמו נסחף אביריך (ירמיה מו) : (ד) יתגרו. מלשון תגר ומריבה : (ז) ורועה. ענין חבור וריעות : זוללים. מרבים באכילה : (ח) הונו. מלשון הון ועושר : בנשך ותרבית. נשך בכסף ותרבית באוכל וכן נאמר את כספך וגו' בנשך ובמרבית וגו' אכלך (ויקרא כה) : לחונן. מל' חנינה ומתנה : (י) משגה. מל' שגגה : בשחותו. מל' שחת ובור ור"ל תקלה וסבה : (יב) בעלוץ. ענין שמחה כמו תעלץ קריה (לעיל י"א) : רבה. גדולה כמו על ארץ רבה (תהלים ק"י) : יחופש. ענין בקור ודרישה : ומקשה

אבן עזרא

הונס ויעשקום: (יד) מפחד תמיד. מן השם ולא יפשע. ומקשה לבו. לבלתי הבין התוכחת'. יפול ברעה. שחשב לעשות: (טו) ארי. נגיד. חסר כ"ף. שוקק. מן שוק כלומר דורס כן מושל. שהוא רשע על עם דל. וכן נגיד שהוא חסר תבונה נמשל לארי ולדוב בעשקו העניים. שנאי ביו"ד להורות כי על המושל והנגיד ידבר: (יז) אדם עשוק בדם. כמו עושק וכן אגור כמו אוגר השדודה כמו השודדה השכוני כמו השוכן ומי שהוא עושק בדם נפש רוצה טובותיו יביאוהו לצרה שילך אל הבור להמית נפשו ולהשליכה במקום רע ולא ימצא מי ישיבנו: פ"א אדם עשוק מממונו ומעצמו בעבור דם נפש ששפך עד רדתו לבור הוא ינום ממקום למקום כי הוא מפחד על נפשו והבור רמז לקבר: אל יתמכו בו. דרך אזהרה כלומר שלא יתמכוהו אחרים בנפלו ולא ירחמו עליו בשביל שהשחית הנוצר בצלם אלהים; (יח) הולך. בדרך תמים והעד ונעקש דרכים מגד דרכיו המעוקשי'. דרכי' אינם שתים לבד והעד באחת שהבי"ת נקודה בשבא כלומר באחת מהן: (יט) ומרדף. פועל יוצא ללב. וריקים הם המורדפים והרדיפה היא המהירות ללכת אותם ריקים שהם רשים שאין להם מאומה וכן נעור וריק: (כ) איש אמונות. שיעשה אמונות הוא רב ברכות כלומר שיברכוהו אחרים או השם והוא הנכון וסוף הפסוק לעד. ואץ. ממהר להעשיר לא יהיה נקי מן השבר: (כא) לא טוב. דבק בפסוק פנים ואחור וכן הוא הפירוש ובעבור פת לחם שיפשע וימרוד גבר לא טוב: (כב) נבהל להון. כפי' ואץ להעשיר כלומר נבהל ואץ לקבץ הון יקרא איש רע עין שעינו רעה כמו ורעה עיניך. חסר. כשיקבצנו ולא יתן לעניי ממנו: (כג) אחרי. אמר שלמה מי שיוכיח אדם אחר מאותי ונעתרות נשיקות שונא (לעיל כז):

משלי כח

יד אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה: טו ארי־נהם ודב שוקק מושל רשע על עם־דל: טז נגיד חסר תבונות ורב מעשקות שנאי בצע יאריך ימים: יז אדם עשק בדם־נפש עד־בור ינוס אל־יתמכו־בו: יח הולך תמים יושע ונעקש דרכים יפול באחת: יט עבד אדמתו ישבע־לחם ומרדף ריקים ישבע־ריש: כ איש אמונות רב־ברכות ואץ להעשיר לא ינקה: כא הכר־פנים לא־טוב ועל־פת־לחם יפשע־גבר: כב נבהל להון איש רע עין ולא־ידע כי־חסר יבאנו: כג מוכיח אדם אחרי חן

ל' | ב' חד חס' י"ד מ"ל ס' | שונא ק' | ל'. ד' וזעירא | ל' | ד'. ו' | ל' | י"ט ל' וחד ובחסר ובכפן

תרגום

נצלח ודמודי חטוי ושבק נרחם עלוי אלהא: יד טובוהי דבר נשא דמדליח לביה תדירא ומן דמקשי לביה נפל בבישתא: טו אריא נהם ודובא מצריח. על רשיעא דמשתליט על עמא מסכנא: טז שליטא חסיר הונא סגיען עושקוי ואנא דשני טולמיא נגדון יומוי: יז בר נשא דחשש בדמא דנפשא עד גובא נערוק לא נצורוניה: יח דמהלך בתמימותא נתפרק ודמעקמן ארחתיה נפול בחדא: יט דפלח בארעיה נסבע לחמא ודרדף סריקותא נסבע מסכנותא: כ גברא מהימנא סגיען ברכתיה ודרהט בעולא דנעתר לא מזדכי: כא מסב באפי לא טב ועל פתתא דלחמא נחוב גברא: כב דמסתרהב לממלא גברא דביש עייניה ולא ידע דחוסרנא אתי עלוי: כג דמכס לבר נשא קדמוי חסדא נשכח טב מן

על עם ה' וסימ' ויבאו על ליש על עם שקט. כי אתה המלכתני על עם רב דד"ה. ויקראו בקול גדול דד"ה. כי חרפו ויגדילו על עם ה' צבאות. ארי נוהם ודוב שוקק. וכל ששואל וישעיה ותהלות דכו' על עם במ"ג אל עם וסימ' השלת בים צירים. פרשתי ידי כל היום. ויתהלכו מגוי אל גוי: ברכות ד' קמצין וסימניהון ברכות לראש צדיק. איש אמונות רב ברכות. כי תשיתהו ברכות. עברי בעמק הבכה: ידע י"ט

תולדות אהרן אשרי אדם. ברכות ס גיטין נה: ארי נוהם. מגלה יא: אדם עשוק. יומא פו זוהר משפטים: איש אמונות. זוהר מקץ: מוכיח אדם. תמיד כח:

רשי

עוד: (יד) מפחד תמיד. דואג מעונש ובכך מתרחק מעבירה: (טו) ארי... הוא להם: ודוב שוקק. נהימה לארי ושקיקה לדוב שניהם לשון צעקה: (ט... תבונות. מתוך שהוא חסר תבונה הוא רב מעשקות כי אינו נותן לב... ומרבה לעשוק שהרי השונא בצע יאריך ימים: (יז) אדם עשוק בדם נפש (... עליו עושק דם) הוא ה... את חבירו ואבדה נפשו... עד בור ינום. עד יו... ינום לעזרה שיתכפר לו... יתמכו בו. משמים להספ'... לשוב שלא יהא הוא ב... ותלמידו בגיהנם כך נדר... יומא: (יח) יפול באחת א... אחת ואין תקומה למנ... (יט) ישבע ריש. ע"ה... (כ) איש אמונו'. הנותן מע... באמונה שאין עד בדבר א... הקב"ה רואה ומרבה לו ו... ואץ להעשיר. דוחק ע... להתעשר בשל עניים: (כא)... גבר. המטה משפט: נבה... ממהר להרבות הון ו... תרומותיו ומעשרותיו: כי... יבואנו. חסרון יבא לו שה... משתלחת במעש' ידיו: (כג... אדם וגו'. על עבירות ש... ומפרישו מהם: אחרי חן... זמן חן ימצא בעיניו... ממחליק לשון. מצינו בב... רבה כל מקום שנאמר א... אינו אלא מופלג. אחר. ו... בתנחומא על אלה הד... מוכיח אדם אחרי. זה משה ... את ישראל אחר הקב"ה ש... אדם שנא' (יחזק' לד) אדם... ונאמר בו כי מצאת חן ב... (שמות לג) ממחליק ל... בלעם האומר לישראל ... מתוקנים מה טובו אהליך ... (מדבר כ"ו) משה מכריז ... לכם פן יפתה ובלעם... ומחניף עשו תאותכם ... מקפיד לא איש אל ויכזב ... אבל בכם אומ' ולא עשה ... צוח על שניה' נאמני' פלעי... ... גוזר

רלבג

דרכיו הרעים ירוחם ויהיה שיהיה פשעו לש"י או לאדם כי כבר ירחם עליו מי שפשע בו בראותו אותו מתחרט על מה שעשה מזה: אשרי אדם מפחד תמיד. למי שראוי לפחד ממנו כי זה הנה אל ש... בלקיחת העצה ההוגנת להמלט מהרע אשר הוא מפחד ממנו ואולם מי שהוא מקשה לבו ושם לאל הדברים שראוי לפחד מהם הוא יפול ברעה הלא תראה כי הקשא' הלב המריבה ב"ה הראשון... וזה שאם לא היה צדקיה מקשה לבו והיה משים צוארו תחת עול מלך בבל לא גלינו מארצנו אז וכן הענין בבית ב' לא היו נכנעין למלכות אחרת ונותנין צוארם תחת עולם: ארי נהם. הנה... הארי הנוהם על דברי הטרף והדוב השוקק והולך לטרוף ימצא הרשע המושל על עם דל אין כוונתו כי אם להשחית ולהרע להם ולעשקם בכסף מה שראוי שיהיה מחוק המושל: נגיד. וזה דרך... שהוא חסר תבונות ורב מעשקות אך הנגיד שהוא שונא בצע יאריך ימים המונהגים ממנו בהנהגתו הישרה ובשמירתו אותם מהרע ובהפך הענין ברשע שיכסף לעולם או ירצה בזה הנה בדמיון הארי ה... שישמעו קולו החיות ויברחו כן הענין ברשע המושל על עם דל כי לא יוכלו שאתו וימרדו בו וכן הענין בנגיד חסר תבונות ורוב מעשקות אך מי שהוא שונא בצע יאריך ימים על ממלכתו: אדם ע... בעבור חטא דם הנפש אשר חטא בו האדם יהיה ענשו מהש"י שהוא עשוק ורצוץ מאחרים בזולת רע שיעשה להם וינוס מרוב הרודפים אשר לו עד בואו אל קבר ואין איש סומך ומסייע אותו... שלבות רדפוהו ואנס כי חטא דם הנפש הסב' לו זה: הולך תמים. בתמימות ויושר יושע מהרע ומהרע הנכון לבא עליו ואע"פ שהיו הדרכים המביאים אל הרע רבים והדרך הטוב אחד לבד ואם... נעקש ועוזב דרכי יושר כשלא יהיו לפניו כי אם שני דרכים אחד טוב ואחד רע תביאהו עצתו לבחור הדרך אשר יפול ויכשל בה ויעזוב הדרך הטוב: עובד אדמתו. מי שישתדל לעבוד אדמתו... לחם כי האדמה תתן פריה ומי שאינו מתעסק בישובו של עולם אבל הוא מרדף אחרים ריקים יחסר לו כל טוב והעיר גם כן שמי שמשתדל בזולת מה שבכח מהשגת המושכלות אל הפועל ישבנ... מהשגות ההם שהם מזון השכל ומי שהוא מרדף ריקים ולא ישתדל בהשלמ' נפשו ישאר בחסרון הדעת: איש אמונות. איש שמתעסק באמונה במדיניות ובדעות הוא רב ברכות מגד יושרו ל... כהפלו ומגד דבקו בש"י ומי שאינו מתעסק באמונה לא במדות ולא בדעות אך הוא מתעסק בעול בעסק הממון כדי שיתעשר במהירות ולא יזדקק בדעותיו כדי שיעבור בכל הדרושים במע... הנה הוא לא ינקה מרע וזה מבואר מאד: הכר פנים במשפט. הוא דבר לא טוב כי כשיכבד השופט האחד מבעלי הדין יהיה זה הנה שישתתמו טענות בעלי דינו לחשבו שדעת הדיין קרובה... שכנגדו ובסב' מעט שחד שיקח השופט יפשע ויטה הדין כי לאהבתו האיש אשר לקח ממנו שחד לא יוכל לראות לו חובה ויעלים ממנו אמתת הדין: נבהל להון. הנה האיש הכילי נוהג בכילות... שיקנה בזה הון ביותר מעט מהזמן ולא הרגיש כי זאת התכונה הפחותה היא הנה שיבואהו חסר כי אין לאיש כזה אוהבי' ולזה יתכן שיקרו לו נזקים והפסדים: מוכיח לאדם. וילך בתוכחות... שיודיע

מצודת ציון

(יד) ומקשה. מלשון קשה וחזק: (טו) נוהם ושוקק. שאגת הארי נקרא נהימה ושאגת הדוב שקיקה: (טז) נגיד. שר ומושל: מעשקות. מל' עושק וגזל: בצע. עושק וגזל: (יז) עשוק. גזול ונשחת בעין: יתמכו. ענין סעד: (יח) ונעקש. ענין עקום: (כ) ואץ. ענין מהירות כמו ולא אץ לבא (יהושע י'): (כא) גבר. איש: (כה) יגרה. מל' תגר ומריבה: ידושן. מל' דשן ושמן וכן ירויון מדשן ביתך

מצודת דוד

שפשע ועוזב אותו ולא יפשע עוד ירוחם מה' ומעביר פשעיו: (יד) מפחד תמיד. מהדבר המפחיד ונשמר ממנו: ומקשה. המחזק לבו ולא יחת מדבר המפחיד... נשמר ממנו הנה הוא יפול ברעה ההיא: (טו) ארי. כמו שאגת הארי והדוב... את הבריות כן מפחיד ממשלת הרשע על עם דל כי דרכו להזיק תמיד... (טז) נגיד. כאשר יהיה הנגיד חסר תבונה ירבה מעשקות עם כי שונא הבצע מאריך ימים כי הכסיל לא יבין את זאת: (יז) אדם עשוק. מי שנפשו עשוקה בעון שפ... דמים הנה עד כי ימות ויקבר ינוס מפחד רודפים ולא ימצא מי יתמוך בידו כי מאוד הרשיע לעשות: (יח) יושע. מן הצרות הרבות אשר סבבוהו: באחת. בנוא... אחת נופל בה בלי תקומה: (יט) עובד אדמתו. בחרישה וזריעה: ומרדף. ההולך אחר דברים ריקים שאין בהם תועלת יתרבה בו העוני עד כי ישבע ממנו... הרבוי והוא ענין מליצה: (כ) איש אמונות. המתעסק באמונה ולא ירמה את הבריות מעותד הוא לרב ברכות אבל הממהר להעשיר את עצמו לא יחדל מלרמות לא... נקי מהגמול הראוי: (כא) הכר. לא טוב לדיין להכיר פני האחד ולכבדו כי בזה יסתתמו טענות בעל דינו בחשבו שדעת הדיין קרובה אליו ויאמין לו ויזכהו ב... ועל פת לחם ר"ל שיתכן שבעבור מתנה מועטת שחושב הדיין לקבל ממי שמכיר לו פנים שיפשע בנפשו להוציא המשפט מעוקל: (כב) נבהל. הבהול להרבות הון... בודאי

...ל אביו. הקב"ה: ואמו. כנסת ישראל המחטיאה את הרבי' שגוזל הקב"ה ממנו בניו וגוזל מהם טובה: משחית. ירבעם: (כה) רחב נפש. להשיג ...תו: יגרה מדון. מגרה עליו מדת הדין: (כז) נותן לרש. צדקה: ...חסור. להרבות לו צדקה הס"א). וכן הרב שאינו מונע תורה מפי ...: (א) מקשה עורף. ...: פתע ישבר. אחר ... (ג) ורועה. מחבר לו ...רבותינו אמרו האומר ...זו נאה אשכנה וזו אינה ...אשכנה וסיוע במקרא ...נות במקרא מלא אלא ...: (ד) יעמיד ארץ. אם ...ות הוא יעמיד ארץ: ואיש ... איש גאות שאינו חש ...תון כדין ורבותינו אמרו ...ין דומה למי שאינו ...נות אורחים וליקח שוחד ...יד ארץ ואם דומה לכהן ...רומות על הגרנות הוא ...: (ה) מחליק. מדבר חלקות

מצותי חן ימצא בעין כל רואיו יותר מן המחליק לו לשונו: (כד) אין פשע. אין עלי פשע כי יאמר שלי הוא באמת: חבר הוא לאיש משחית. הוכו כי הוא יסיתהו לגזול אביו: (כה) רחב נפש. כענין שנפשו רחבה ואינה מפחדת מהשם: יגרה מדון. יערב: ידושן. ישבע דשן: (כו) ובוטח בלבו היא כסיל. והולך בדרך חכמים לבטוח בשם ימלט מצרה: (כז) נותן לרש. אין לו מחסור כי השם ימלא צרכיו כענין מלוה ה' חונן דל. ומעלים עיניו מן העניים רוב מארות לו: (כח) יסתר אדם. הם עושי משפט שיסתרו מפני הרשעים וסוף הפסוק לעד: (א) איש. שצריך תוכחות והם יוכיחוהו תמיד ומקשה ערפו פתאום ישבר ולא יהיה לו מרפא: (ב) ברבות צדיקים. כענין רבה תפארת: (ג) איש. ישמח. בן שמחה לאביו. ורועה. מן רעך או מענין כמרעיתם וישבעו כלו' מפרנס הזונות והעד יאבד הון: (ד) ואיש תרומות. ידענו כי תרומות הנשיא שהוא לוקח מעם הארץ היא שית האיפה כלומר מלך בעבור משפט שיעש' יעמיד הארץ ואיש לוקח תרומות רבית יותר מן המדה הידועה יהרוס אותה: (ה) גבר. בפסע. מחליק מדבר חלקות על רעהו אולי יוכל לרמות אותו. פעמיו. דבק עם גבר מחליק כענין ורשת אשר טמנו תלכדו והפסוק

ימצא ממחליק לשון: כד גוזל | אביו ואמו ואמר אין־פשע חבר הוא לאיש משחית: כה רחב־נפש יגרה מדון ובטח על־יהוה ידשן: כו בוטח בלבו הוא כסיל והולך בחכמה הוא ימלט: כז נותן לרש אין מחסור ומעלים עיניו רב־מארות: כח בקום רשעים יסתר אדם ובאבדם ירבו צדיקים:

כט א איש תוכחות מקשה־ערף פתע ישבר ואין מרפא: ב ברבות צדיקים ישמח העם ובמשל רשע יאנח עם: ג איש־אהב חכמה ישמח אביו ורעה זונות יאבד־הון: ד מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה: ה גבר מחליק על־רעהו רשת

ס' חס' בכתו' נ"א　י"ג בכתוב' ו' מ"ל　ל'. ל' וחד מלרע ס'　ג' ומ"ל　ד'　ל' מ"ל　ג' חס' ו'　ב' פסוק

הוא דמפליג בלישן: כד דגזל לאבוי ולאמיה ואמר לית חובא חברא הוא לגברא מחבלנא: כה גברא רחב מגרג תגרי ודמסבר באלהא נדהון: כו דתכל על לביה סכלא הוא ודמהלך בחכימותא נתחמי מן ביש: כז דיהב למסכנא לא נחסר ליה ודמחמי עיניה מן מסכנא סגיעין לוטתיה: כח בקומא דרשיעי מתטשי בר נשא ובאבדיהון נסגון צדיקי: א גברא דלא מקבל מכסנותא ומקשי קדליה בענלא נתתבר ולא תהוי ליה אסו: ב בסוגעא דצדיקי חדי עמא ובשולטנא דרשיעי נתאנח עמא: ג גברא דרחם חכמתא נחדי אבוי ודמתחבר בזניותא מוביד מזליה: ד מלכא בדינא נוקים ארעא וגברא עולא עקר לה: ה גברא דמתפלג על חבריה מצודתא

וסימ' נמסר בתלים סימן צ"ב: ובוטח ה' חס' בכתובים וסימ' כי המלך בטח בה'. אשרי אדם בטח בך. כמוהם יהיו עושיהם. וחברו. ורחב נפש יגרה מדון. וכל נביאים דכו' חס' במ"ב וסי' אלהיך אשר אתה בוטח בו. ובארץ שלו' אתה בוטח: ברבות ג' מ"ל וסימ' ברבות צדיקי' ישמח העם. ברבות רשעים ירבה פשע. ברבות הטובה רבו: תרומות ג' ב' חסרי' ו' בתרא וסימ' כל תרומת הקדשים אשר ירימו. הרי בגלבוע אל טל. ואיש תרומות יהרסנה. וסי' כל טוריא דמלכא. אנ"ך.

תולדות אהרן גוזל אביו. ברכות ל"ד סנהדרין ק"ב זוהר תשא ופקודי ותזריע: ברבות. מגלה י"א: ורועה זונות. עירובין סה סוטה לו: מלך במשפט. כתובות קה סוטה מח סנהדרין ז יד זוהר מקץ ושמיני:

רלבג

...ייק שיקרב לו בסוף אם התכונה ההיא כמו שעשיתי הפסוק קודם הנה ימצא חן ...ם ההוא יותר ממי שמחליק ...תשנה לו תכונתו הפחותה ...שיר בזה אל דרך התוכחת האופן שיקבל בו תועלת כי ...יה ממשיכת הלבבות מה בדרך שירגיש הנוכח כי ולכבודו אמר לו המוכיח זה או תהיה היו"ד באחרי ...ען בו כי מי שמוכיח האדם שיתבאר לנכח הרע שקר' ...שמע תוכחתו ירגיש ויאמר שמעתי לעצת פלוני הייתי ימצא לזאת הסבה חן בעיני ...ל ממחליק לשון כי הוא היה ברע ולזה ישנאהו בסוף: ...מי שגוזל אביו ואמו ואומר ...פי שאחר מותם יהיה קנינם ...א חבר לאיש משחית כי זה ...זול ולעשוק לאחרים ויבחית ...זני. זאת התכונה: רחב ...מי שהוא רחב נפש והתאוה יסבב לו חוזק רדיפתו התאוות שיגרה מדון כנגדו כי לא ימצאו לו ויצטרך ברדפו השגתם שיעשה כנגד האנשים מה ...מדון כנגדו אמנם מי שהוא בוטח על ה' ושם מפני זה כל תאוותיו נגדו הוא ידושן בהשגת חפציו ואיפשר שירצה בזה כי מי שהוא רחב נפש לפזר ולתת לאנשים כדי שיאהבוהו ...אל שיגרה מדון כנגדו כי יאבד הונו בזאת התכונה ויצטרך לעשוק לאנשים עם שהוא בוטח בזה באוהביו אשר קנה לפי מחשבתו בפיזורו להם עם שכבר יגרה ג"כ מדון כנגדו מהאנשים אשר ...אלה כי הם ידמו תמיד לקחת תועלת ממנו וכאשר יראו שיסור תועלתו מהם בהתמוטט ידו ישוב ביניהם האהבה שנאה כי יחשבו שסרה אהבתו מהם ולזה מסך ידו מהם הנה בטחונו ...היו זרועו סבב לו ההפך אך מי שישי' מבטחו בש"י לבד ישיג חפציו ויהיה נחת שלחנו מלא דשן בהפך הענין ברחב נפש: בוטח בלבו. הנה הכסיל לא יתישב בדברים קודם התחילו לדרוך ...אך הוא בוטח בלבו שלא יחסר לו טוב העצה ולזה יקרה לו רע בהם ואולם מי שילך בחכמה הוא ימלט מכל רע ומכל מונע ממה שהוא דורך אליו כי כבר הקדים תחלה הסבות המביאו' אל ...הנהגתו והסיר הסבות המונעות: נותן לרש. מי שהוא נותן מהונו לעני יברכהו מפני זה הש"י ולא יהיה לו מחסור כמ"ש התורה כי בגלל הדבר הזה וגו' אך מי שהוא מעלים עיניו ...א רב קללות ומארות וזהו מדה כנגד מדה: בקום רשע. בהיות שררה וממשלה לרשעים יסתר במה שהוא אדם והוא האיש הטוב וזה לשתי סבות האחת כי כל האנשים הטובים יברחו ...הרשעים והשני' כי מפני מה שיראו האנשים מהצלחת הרשע יהיה נבחר להם הרשע מהצדק מהורך לזה כי הרשע המושל בהם ינהיג' בהנהגתו ובאבוד הרשעים אז ירבו צדיקים בארץ לב' ...שיאבדו אל המושלים ישובו אשר ברחו מהם והשני כי באבוד הרשעים אז זה שהיו יוכר לאנשים מום הרשע ויחזיקו מפני זה בצדק: איש תוכחות. כשיהיה איש תוכחות שיגואהו לו רעות ...ד התוכחת והוכה במכאובי' להסירו מהרע שהוא בו במדות או בדעות והוא עם זה מקשה עורף ואינו רוצה לעזוב דרכו הנה ישבר ברע בפתע פתאום שלא תהי' לו רפוא' ממנו וזאת מדה ...הוא לא רצה לרפא וכל מה שהוסיף עוד הוסיף סרה ולזה יבא לו רע לא יוכל להרפא ממנו: ברבות צדיקים. בהרבות הצדיקים ישמח העם כי הם אוהבים המונהגי' מהם וישתדלו בתקונ' לפי ...עם שמצדם יהיו מושגחים מהש"י והפך זה כלו במשול רשע והענין מבואר: איש אוהב חכמה ישמח אביו. לטוב מוסרו וענינו ומי שנמשך אל התאוות ורועה זונות הוא יאבד הון אביו ...קנין כל הון וכל שלימות אנושי: מלך. המלך יעמיד ארץ במשפט כי זה יהיה סבה להשלמת תקון המדינה שלא יעשקו קצתם לקצתם ואם היה המושל מטה המשפט בעבו' תרומה שיפרים ...גזל שיעשה כאילו תאמר שאם חייב ראובן לשמעון ק' מנה יפטר ראובן אם יפרים ויריס לו מעט' מנה הנה סך מה הוא יהרוס הארץ ויפסידנה כי זה יגרום להתבלבל סדר המדינה כי כל א' ...ויבטח שבשחד מה שיתן אל המושל יפטרהו והנה לא יקרא זה האיש מלך כי אין כמוהו ראוי להיות מלך: גבר מחליק. גבר שהוא מחליק הדרך בעבור רעהו שיפול בהלקלקות ההם הוא פורש

מצודת דוד

...א רע עין כי ירע עינו לתת צדקה מהונו ולא יתן לב לדעת שבעבור מניעת ...לא חסרון בעשרו: (כג) מוכיח. המוכיח את מי ומפרישו מן העבירה ...שפירש מן העבירה ימצא המוכיח חן יותר ממי שדיבר עמו בחלקלקות ...ין בעיניו: (כד) אין פשע. כי הלא הכל שלי המה אחר מותם: חבר הוא. ...חבירו של האיש המשחית אנשים אחרים וגוזל רכושם כי סופו יהיה כמוהו לגזול משל אחרים: (כה) רחב נפש. המתאוה למלאות נפשו בכל דבר בשפע רב ...יחר ריב בעבור רוגז הלב על כי יחסר לו בכל עת והוא דואג ועצב בעבור התאוה ובעבור המריבה ומשמן בשרו ירזה אבל הבוטח בה' שהוא יזמן לו די מחסורו ...ועצב הרי הוא נעשה דשן ושמן: (כו) בוטח בלבו. העומד בצרה ובוטח בתחבולות לבו הוא כסיל אבל ההולך בדרך חכמה לבטוח בה' הוא ימלט מן הצרה: ...מחסור. לא יוחסר עשרו בעבור פזור הצדקה אבל המעלים עיניו מן הרש ועושה עצמו כאלו לא יראהו לבלי תת לו הנה יבוא בעשרו הרבה קללות ותרד לטמיון: ... בעת יקומו הרשעים אז יסתר כל אדם שאינו מהם כי יפחדו מהם ובעת יאבדו הרשעים אז ירבו הצדיקים כי יתאספו העירה ממקום מחבואם: כט (א) איש ...הצריך אל התוכחה ומקשה ערפו ולא יאבה לשמוע ישבר פתאום ואין מי ירפא לו: (ב) ברבות. בעת גדלו הצדיקים ומושלים בעם אז ישמחו כי בעבורם יהיו ...מס': (ג) ורועה. המחבר עצמו לזונות מאבד הון אביו בתת להם אתנן ויצער עוד את אביו: (ד) במשפט. בעבור המשפט אשר יעשה בין העם יתקיים המדינה ...מעושק ידיהם כי הכל יביא במשפט אבל איש אוהב תרומות ר"ל כאשר יפרשו לו חלק מן העושק עוזב המשפט הוא מהרס את אנשי המדינה כי יתרבו עושקים: (ה) גבר מחליק. מי שמחליק את הדרך למען ימעדו בה רגלי רעהו

מצודת ציון

ביתך (תהלים לו): (כז) ומעלים. מל' העלמה: מארות. מל' ארור: (ב) ברבות. ענין גדולה כמו ורבי המלך (ירמיה מ"א): יאנח. מלשון אנחה: (ג) ורועה. מל' ריעות וחבור: (ד) תרומות. ענין הפרשה כמו ויקחו לי תרומה (שמות כ"ה): (ה) פעמיו. רגליו כמו פעמיו ירחץ בדם הרשע (תהלים)

אבן עזרא

והפסוק הבא לעד כלו' בעבור פשע יוקש רע מוקש או מוקש רע אחד: (ו) וצדיק ירון. בנפשו במוקשו : (ז) יודע צדיק דין דלים. בעבור שיתעסק בריב ריבם. ורשע לא יבין דעת ומשפט : (ח) יפיחו. ישבבו. פחים כלו' שהשם ישים פחים ללכדם בעבור אנשי לצון. וחכמים. בחכמתם ישיבו אף השם ;וינצלו מן הפחי' : (ט) איש. את. כמו עם כלומר חכם שיצא למשפט עם איש אויל. ורגז. יחרד או ישחק אין נחת לחכם עמו:(י) אנשי דמים. שישפכו דם הם ישנאו התם ויהרגוהו. יבקשו נפשו. נפש התם וידרשו דמו. פ"א נפשו דבקה עם אחד מאנשי דמים וכן הוא וישרים יבקשו נפשו איש דמים להמיתם בעבור התם או מלת נפשו דבקה עם אחד מן וישרים ויהיה הענין כפול : (יא) כל. באחור. כמו נסוגו אחור והוא שם דבר או שם תאר או שם והוא הנכון למבין ואחור רמז ללב שהוא אחר מוצא השפתים וכן יכחידנה תחת לשונו רמז ללב שהוא תחת הלשון:ישבחנה. מן משביח שאון פי' ישקיט כלומר כל רוח דעתו יוציא כסיל ויודיעהו לאחרים כענין ובקרב כסילים תודע וחכם בלב אשר הוא אחר המוציא ישבחו רוח דעתו וישקיטנה ולא יוד ענה לכסיל כענין בלב נבון תנוח חכמה : (יב) מושל. כשידברו לו שקר וישמעם אז ישרתוהו רשעים : (יג) תככי'. שהדלות ישברהו כמו מתוך ומחמס ומזה הענין תוכו לרגליך נשברו ויהיה תכך ותכה. נפגשו. כי הרש והדלות כאשר יגזרם השם וירדו משמים כמטר היורד על הארץ יפגשו בם והם נפגשו : מאיר. כי הם הולכים בחשך הדלות והשם יאיר עיניהם למלאת חסרונם והכל כפי המעשים. פ"א תככים שגזלו לו הונו בתוך ומרמה: (יד) מלך. באמת שיוציא דינם באמת המשפט ולא יהדר פני גדול. כסאו לעד יכון לו

משלי כט

פורש על־פעמיו : ו בפשע איש
רע מוקש וצדיק ירון ושמח: ז ידע
צדיק דין דלים רשע לא־יבין דעת:
ח אנשי לצון יפיחו קריה וחכמים
ישיבו אף : ט איש־חכם נשפט
את־איש אויל ורגז ושחק ואין נחת:
י אנשי דמים ישנאו־תם וישרים
יבקשו נפשו : יא כל־רוחו יוציא
כסיל וחכם באחור ישבחנה: יב משל
מקשיב על־דבר־שקר כל־משרתיו
רשעים : יג רש ואיש תככים נפגשו
מאיר | עיני שניהם יהוה : יד מלך
שופט באמת דלים כסאו לעד

פרם על הלכתיה : ו גברא
בישא בחוביה מתציד וצדיקא
דיין וחדי : ז ידע צדיקא
דנהון דמסכני ורשיעי לא
מתבינין ידיעתא : ח גברא
ממקני ממלדין כדבא וחכימי
מהפכין רוגזא : ט גברא
חכימא דיין עם גברא שטיא
ורגז וחאך ולא מתתבר :
י גברי דאשדין דמא סנין
תמימותא ותריצי בעין לה :
יא כולא חומתיה מפיק סכלא
וחכימא ברעינא מאכה :
יב שליטא דצאת מלי דשקרא
כלהון משמשנוי רשיעי :
יג מסכנא וגברא מצעיא
פגיעו חד בחד ואלהא מנהיר
עינוי דתרויהון : יד מלכא דדאין בקושטא למסכני

לצון ג' וסי' שמעו דבר ה' אנשי . עד מתי פתיים . אנשי לצון יפיחו קריה : נשפט ה' קמצים וסימניהון נמסר בישעיה ריש סי' נ"ט ובירמיה סוף סימן ב' : וחכם ד' וסי' הנמצא כזה . אין נבון וחכם כמוך . ילד מסכן וחכם . וחכם באחו' ישבחנ' : נפגשו ג' וסימ' עשיר ורש נפגשו . חסד ואמת נפגשו . רש ואיש תככים נפגשו : שופט ו' מ"ל וסי' נמסר בעמוס סי' ב' :

תולדות אהרן יודע צדיק . שבת קנה: איש חכם . סנהדרין קג עקידה ש' נד : מושל . חולין ד : רש . תמורה יו :

רשי

חלקות : (ו) בפשע איש רע. יבא מוקש : וצדיק. שלא הלך בדרכיו ירו... (ז) דין דלים. ייסורי דלים ומה הם צריכים ונותן להם לב : (ח) יפיחו ... כלהבת אש הנפוח ברוח : (ט) איש חכם נשפט. מתוכח עם האויל : וא... בין מראה לו פנים זעופו' בין שמראהו פנים שוחקו' אין נחת לא בזו ולא... מוצא קורת רוח מלינו... שהראה לו הקב"ה פניכ... ומסר בידו אדום ובשו... (ד"ה ב כה) ויבא את... ולהם השתחוה לאח... הקב"ה פנים זועפות ו... מלכי ארם ויזבח לאל... כי אמר אלהי ארם... להם : (י) יבקשו נפשו ל... ונראה שכן הוא כמה ... לאביתר (שמואל א כב) יבקש את נפשי יבקש... מי שיגמול לי חסד ... ואין הפותרים מודי... (יא) באחור ישבחנה ... הכסיל כל רוחו ... וישפילנו במענה לשו... לו משביח שאון ימי... סה) בשוא גליו אתה... (שם פט) : (יג) ואיש ... איש מזימות בעל ... ורבותינו (תמורה ... רבה פ' ל"ד) פירש... שאו...

רלבג

פורש רשת על פעמיו כע... שמחשב להפיל רעהו : ... בעבור פשע ארץ איש רע ... רבים עמו אוי לרשע ואוי ... הצדיק ימלט מהרע השטוי... המלטו ועל אבדן הרשע כ... רשעים רנה או ירצה בזו... פשע איש רע יתחדש לו ... והצדיק הוא בהפך זה ... הטובות ממנו עד שבכר... תמיד לרוב הצלחתו ...

ההשגחה האלהית בו : יודע צדיק . הנה הצדיק יודע הדין והחוק אשר לדלים וישתדל לתת להם חקם הן מכחות נפשו המשרתים את השכל כאמרו גומל נפשו איש חסד הן מס... יחבר להם לחם ושמלה והרשע לא יתן לו לשכלו חוקו מהדעות וזה בהפך הענין בצדיק כי הצדיק ישגיח בזולתו לתת להם חוקם ובחלקים הפחותים והרשע לא יתן חוקו גם לחלק היותר ... אנשי לצון. האנשים הליצנים ישבבו שיתחדש ריב וקטטה וזה מבואר מעניינם ואולם החכמים הם בהפך זה כי הם סבה שיתחדש השלום וישיבו בחכמתם האף והכעס אשר מקנאת האנ... איש חכם . הנה כשישפוט איש חכם את איש אויל ונשאו ונתנו עמו בדברים הנה לא יניח האויל את החכם לדבר דבריו ולהשלימם אך פעם יכעס על מה שישמע מדברי החכם ולא יניח... ופעם ישחק וילעיג על מה ששמע מדבריו ולא יתן לו נחת להשלמת דבריו כדי שיוכל להשלים התכלית אשר כוון לבארו בדבריו וכאילו הזהיר בזה המאמר החכם שלא יתוכח את האויל : א... הם שונאים התם והיושר כי דרכו הפך דרכ' ואולם הישרים יבקשו רצונו בכל עוז וידמ' שקר' תם הכח המתעורר מפאת השכל כי אין תאוותיו כי אם לתמימות ושלמות והנה אנשי דמים הם ... בעלי ריבו והוא הכח המתעורר אל התאוות ולזה ישנאוהו אך הישרים יבקשו רצונו בכל עוז כי תאוותיהם הם תמיד אל הטוב והתמימות : כל רוחו . הנה הכסיל יוציא כל רצונו ותאוותיו ... שיתעורר אליה מזולת שיתישב בעניינה אם הוא ראוי שימשך אחריה אם לאו ולזה יקרו לו מזה רעות גדולות ואולם החכם ישקיט התאו' המגונה כשתעלה על לבו באחור ר"ל בשיאחר הו... עד שיתישב בה אם הוא ראוי אם לאו ובזה האיחור ישקיט התאוה המגונה ההיא או ירצה בזה כי החכם ישקיטנה באיחור ר"ל בשיפנה עורף ולא פנים אל התכונה ההיא וירגיל עצמו ב... תרופת אלו החליים או ירצה בזה כי הכסיל יוציא בפיו כל רוחו ורצונו מאין מעצור בריבו עם זולתו ולזה יאמר דברים רבים ורעים ומגוני' ואולם החכם כשירצה זה הענין מן הכסיל בריב... רוח הכסיל בשיפנה אליו עורף ולא פנים ויסור מלפניו : מושל מקשיב. הנה כשהיה המושל מקשיב על דבר שקר אז יהפכו כל משרתיו להיות אנשי רשע כי המשרתים ישתדלו לעשות ... וכאשר יראו כי רצונו ברשע יתנהגו תכונת הרשע ואפשר שהעיר במושל המקשיב על דבר שקר אל הכח המתעורר אל התאוות הגופיות כי כשהיה הוא מושל באדם הפך המכוון בו וישוב ... משרת לו עם שאר כחות הנפש הנה גם השכל יהיה רשע בו כי הוא ישרתהו לקחת התחבולות אשר ישלם בהם הגעת מה שיתאוה אליו : רש ואיש תככים הנה הרש והוא העני בעי... מחשבה יכנס ממנה אל העיון ההוא והוא נבוך מפני זה בעיון ואיש תככים שיש לו מחשבות רבות מקבילות בדרוש אשר יחקור בו נפגשו בענין המבוכה והדלות בעיון ואע"פ שהאיש הת... שתהיינה לו ידיעות בדרוש וזה כי הוא להקבלת המחשבות יקרה לו כאילו הוא נלכד בקשר ומחוזק המבוכה לא ידע אנה יעט והנה הש"י הוא מאיר עיני שניהם במה שישפיע ממנו על ה... להישירו אל המקום אשר ממנו יתיישר להגעת הדרוש ההוא ובמה שישפיע ממנו להישירו לצאת מהמבוכה במחשבות רבות המקבילות ההם כי בזה מהקושי' הנפלא בקצת הדרושי' הגדולים ויצ... אלהי והתורה ממה שיתישר מאד להסרת המבוכה הנפלאה בהרבה מהדרושים הגדולים אשר יקשה לאדם בהם לברור המחשבות הצודקות מהבלתי צודקות באופן שנזכר בס' הניצחות וכמה שנ... מלך שופט . הנה המלך שהוא שופט באמת דלים לשונאיו לאור משפטם בהפלגת חקירות עם שכנגדו ועם זולתם על דבר זה הריב הנה יכון לעד כסאו וזה כי יאשרוהו העם על זה הדבו... ילוה לו ג"כ עזר אלהי בהתמיד לו ממלכתו וזה שהעיר ג"כ בזה אל מה שקדם וקרא דלים חלקי הסות' שאין נראה האמת בקצתם יותר מקצת והמלך הוא השכל האנושי כמו שקדם כי הוא ... וכו'

מצודת ציון

תהלים נ"ח): (ז) דין. משפט יסורים: (ח) יפיחו. ענין נשיבה כמו נופח באש (ישעיה נ"ד): קריה. עיר: (יא) רוחו. עניינו כעס וכן הניחו את רוחי (זכריה ו'): ישבחנה. ענין השפלה והשקטה כמו משביח שאון ימים (תהלים ס"ה): (יג) תככים. מל' הכאה ושבירה: נפגשו. ענין פגיעה

מצודת דוד

רעהו ויפול לארץ הנה בזה פורש רשת על פעמי עצמו ר"ל הוא עצמו יפ... אשר חשב על הזולת: (ו) בפשע. בעבור פשע איש רע יבוא לו מוקש ו... שלא הלך בדרכיו ירונן ויהיה שמח כי לא עליו תהיה המוקש : (ז) דין ד... הדלים ודוחק עניים: לא יבין. לא יתן לב להבין ולדעת מחסורם : (ח)... ילהיבו העיר בלהבת אש המחלוקת כמו הרוח המפיח באש להעלות השלהבת כי דרכם לחרחר ריב בין אנשים : ישיבו אף . דרכם לתווך השלום ולהשיב... מאחיו : (ט) איש חכם. כאשר החכם יבוא במשפט עם איש אויל הנה מאוד יקשה להחכם כי בין כעס עליו בין שחק עמו לא מצא נחת כי בעת כעס אחז... בכעס ובעת שחוק נגסה לבו בעבור זה וכאלו הזהיר להתרחק מן האויל : (י) אנשי דמים. שופכי דמים : יבקשו נפשו. דורשים נפש התם להשיב עמס : (יא... דרך הכסיל בעת יכעס הוא מוציא מן השפה ולחוץ כל כעסו ובקיל שאון והחכם יבוא באחרונה וישקיט כעסו וישפילנה במענה לשון חכמה ובמתק שפתי דעת: ... כאשר המושל מקשיב דבר שקר ומקבל דברי שקר אז כל משרתיו מתהפכים לרשעים כי למען ימצאו חן בעיניו מספרים לו שקרים וחוטאים בנפשותם : (יג)... ר"ל בין הרש מעודו בין הנולד בעושר ואחר זה הוכה ונשבר בחלי העוני לא במקרה באו כי מה' יצא הדבר בגזרה היורדת מן השמים ופגעה בהם והם נפגשו... וכן מאיר וגו' ר"ל וכן כאשר יעשיר העני או הנולד בעושר והוכה בחלי העוני כאשר יחזור לקדמותו לא במקרה יבוא כי ה' הוא המאיר עיני שני... העוני כי הרעה והטובה הכל בגזרה ולא במקרה : (יד) באמת. ולא ישא פני בעל

ד

רשי

...רב השיני פרק א׳ ומלמדו: (טו) ונער משולח. (שמלחו אביו ללכת ...לבו סופו מביש אמו ישמעאל על שהיה רשע גרש לשרה שאמרה ...גרש את האמה וגומר) (בראשית כא): (יח) באין חזון יפרע עם. ...ישראל שהנבואה מסתלקת מהם ע״י שהם מלעיבי׳ בנביאים יפרעו ...ווצאין לתרבות רעה:

...בין ואינו מענה. כיון שרואהו ...שותק והוא חוזר ומקלקל ...ליסרו במכות ועונשין ...עם עבד ממש אלא ...ממרי׳ דברי השופטים: ...בדבריו. ממהר ונבהל ...תקוה לכסיל ממנו. ...תקוה יותר ממנו: ...מפנק מנער עבדו. יקר ...מנון. שליט וכן לפני ...שמו (תהלים עב) וכן ...שבמקרא שהנין קס תחת ...שלוט בנכסיו: (כב) איש ...מדון. כשמשמעו מדון ...דין: (כג) יתמוך כבוד. ...אל הכבוד ותומך בו ...(כד) אלה ישמע. ...אין אותו אם ראית פלוני ...לי כך וכך ומתוך שהוא ...עמו אינו מגיד: ...חרדת אדם יתן מוקש. ...הוא מוקש עבירה יתן ...לאדם ד״א כמשמעו מתוך

אבן עזרא

לו ולזרעו: (טו) שבט. להכות ותוכחת עם השבט יתן כל אחד חכמה לפתאים: משולח. שילך על פי רצונו ולא ייסרהו אביו הוא יתן בושה לאמו: (טז) ברבות. במפלתם. כענין פשעם. יראו צדיקים וישמחו: (יז) ויניחך. ויתן לך מנוחה. מעדנים בקחתו מוסר: (יח) באין איש חזון שאין לעם חזון להוכיח אותם אז יפרע עם ויגלה. אשרהו. אחרים יאשרוהו ברבות ע בתו: (יט) בדברים. בלבד לא יוסר עבד בשבט ותוכחות ראוי ליסרו. כי יבין. אעפ״י שיבין המוסר לא יענה למייסר לומר כן אעשה: (כ) אץ בדרכיו. ממהר לדבר או ממהר בעניניו. תקוה לכסיל מפורש בשני ענינים בפסוק ראית איש חכם בעיניו: (כא) מפנק. תחת מעדנים. ואחריתו שהוא מפונק יחפוץ להיות כבן והוא מן נין ונאמר פועל מזה השם והוא ינון שמו כלומר קרא נין כענין אמר אלי בני אתה: (כב) איש אף. הוא ירא׳ באפו ע״כ יקרא אף. יגר׳ יערב. חמה קשה מאף והעד וחמתו בערה בו ואף בפנים לבד: (כג) יתמוך כבוד. אפי׳ בשפלותו יתמכהו שלא יפיל מעליו כבודו או כבוד השם יתמכהו: (כד) שונא נפשו. שאלה תמיתהו כשישמענה ולא יגיד הגנבה כענין וכלתו את עליו: (כה) חרדת. פועל נופל על החרדה אם הוא הלשון כמו ויאכד את לב מתנה כלומר חרדת

משלי כט

יכון׃ יד טו שֵׁבֶט וְתוֹכַחַת יִתֵּן חָכְמָה וְנַעַר מְשֻׁלָּח מֵבִישׁ אִמּוֹ׃ טז בִּרְבוֹת רְשָׁעִים יִרְבֶּה־פָּשַׁע וְצַדִּיקִים בְּמַפַּלְתָּם יִרְאוּ׃ יז יַסֵּר בִּנְךָ וִינִיחֶךָ וְיִתֵּן מַעֲדַנִּים לְנַפְשֶׁךָ׃ יח בְּאֵין חָזוֹן יִפָּרַע עָם וְשֹׁמֵר תּוֹרָה אַשְׁרֵהוּ׃ יט בִּדְבָרִים לֹא־יִוָּסֶר עָבֶד כִּי־יָבִין וְאֵין מַעֲנֶה׃ כ חָזִיתָ אִישׁ אָץ בִּדְבָרָיו תִּקְוָה לִכְסִיל מִמֶּנּוּ׃ כא מְפַנֵּק מִנֹּעַר עַבְדּוֹ וְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה מָנוֹן׃ כב אִישׁ־אַף יְגָרֶה מָדוֹן וּבַעַל חֵמָה רַב־פָּשַׁע׃ כג גַּאֲוַת אָדָם תַּשְׁפִּילֶנּוּ וּשְׁפַל־רוּחַ יִתְמֹךְ כָּבוֹד׃ כד חוֹלֵק עִם־גַּנָּב שׂוֹנֵא נַפְשׁוֹ אָלָה יִשְׁמַע וְלֹא יַגִּיד׃ כה חֶרְדַּת אָדָם יִתֵּן מוֹקֵשׁ

(מסורה בגליון: ג׳. ג׳ — ס׳.ד׳. — ל׳. י״ב — רפי׳. ל׳ וחד סאובלים — ל׳ ל. — ב׳ — י׳ — ל׳. ג׳ — ל׳ — ל׳ מ״ל — ל׳ וחד אם לא יגיד. ל׳ וחד ותהי לחרדת אלהים)

תרגום

כּוּרְסֵיהּ לְעָלַם תַּקִּין׃ טו שִׁבְטָא וּמַכְסְנוּתָא יָהֲבִין חָכְמְתָא וְטַלְיָא דְּלָא מְקַבֵּל בְּעָתָא מַבְהִית אִמֵּיהּ׃ טז בְּסוֹגְעָא דְרַשִׁיעֵי חוֹבָא נְסַגֵּי וְצַדִּיקַיָּא יֶחֱמוּן בְּמַפַּלְתְּהוֹן׃ יז רְדִי בְּבְרָךְ וִינִיחָךְ וְיִתֵּן תַּפְנוּקֵי לְנַפְשָׁךְ׃ יח בְּסוֹגְעָא דְעַוְלָאֵי מִתְתַּרַע עַמָּא וּדְנָטַר אוֹרַיְתָא טוּבוֹהִי׃ יט בְּמִלֵּי לָא מִתְרְדֵי עַבְדָּא דְּיָדַע גִּיר וְלָא בְּרִיעַ׃ כ אִין חֲזֵיתָא גַּבְרָא דִמְעַרְקִין מִלּוֹי סִכּוּיָא דְטָב הוּא סַכְלָא מִנֵּיהּ׃ כא מִתְפַּנֵּק מִן טַלְיוּתֵיהּ לְעַבְדָּא נֶהֱוֵי וּבְאַחֲרִיתֵיהּ יְהֵי מְנַסָּח׃ כב גַּבְרָא רַגְזָנָא מְגָרֵג תִּיגְרֵי וְגַבְרָא חֶמְתָּנָא סַגִּיעִין חוֹבוֹי׃ כג רָמוּתָא דְבַר נָשָׁא תַּשְׁפְּלִנֵּיהּ וּמַן דְּמַכִּיכָא רוּחֵיהּ נִפְלֵג יְקָרָא׃ כד דְּפָלֵג עִם גַּנָּבָא סָנֵי נַפְשֵׁיהּ נִפְסַק מוֹמְתָא וְלָא מוֹדֶה׃ כה תַּלּוּמְיָא דְבַר נָשָׁא עַבְדָּא לֵיהּ תְּקוּלְתָּא

ירבה ה׳ וסי׳ הבה נתחכמה לו. וכאשר יענו אותו כן ירבה. ובקרך וצאנך ירביון ב׳ בו ברבות רשעים ירבה וכל דסמי׳ כי וכי דכו׳ ורבה במ״א ירבה בפתח תחת היו״ד וסימ׳ יעזוב רשע דרכו: מנער ג׳ וחסרי׳ וסימ׳ מפנק מנער עבדו. רטפש בשרו מנער. עני וגוע: ולא יגיד ל׳ וחד אם לא יגיד ואינון מן זוגין חד לא וחד ולא וסי׳ נמסר במסרה רבתא במערכת אות הלמ״ד בערך לא בס״ד:

תולדות אהרן יסר בנך. מכות ח: בדברים. כתובות עז עקידה ש׳ קד: מפנק מנוער. סכה נב: ובעל חמה. נדרים כב:

רלבג

...ישפוט באמת באלו הדרושים ...לעד כסאו אך בזולת זה יהיה ...כי השאלות אשר יקרה בהם זה ...שיש בו רושם חזק בהגעת ...האנושית והעדרה: שבט ...השבט והתוכחת יתן לנער ...כי בזה יקנה שלמות המדו׳ ...אין לו דרך להגיע אל החכמה ...שהוא משולח לרצונו הוא ...המוסר והחכמה והוא בזה מביש ...רוע עניניו עם שאליה ייוחס הרבה מרוע תכונותיו כי יאמרו האנשים כי היא סבבה זה עד שלא תקנתהו מוסר בקטנותו: ברבות רשעים. ברבוי הרשעים ירבה פשע בעולם נוסף על ...היה ראוי שיעשוהו לו היה כל אחד מהם נפרד מחבירו כי יעזרו קצת בקצת ויעשו יחד פשע בעולם שלא ישלם בהסבת קבוצם והנה אף על פי שהם שונאים הצדיקים כמו שקדם ובאומרו ...זה ותועבת רשע ישר דרך הנה לא יוכלו להזיק להם אך ימלטו הצדיקים מידם ויראו במפלתם כי סוף הרשעים ואחריתם הוא לרע: יסר בנך. בעודו קטן בדרך שתקנהו מוסר ...לך הנחה וקורת רוח מפני טוב מוסרו ויתן לנפשך מעדנים מרוב שמתהדך בו עם שזה יישירהו לקנין החכמה ובה יתן לנפשך מעדנים במה שתשמע מפיו מדברי חכמה: באין. נבואה ...עם ויבוטל ממנו קנין המוסר ור״ל בנבואת התורה כי היא הגיעה בנבואה וזו מישרת להקנאת המוסר וההנהגה הישרה הן בקבוץ הבית הן בקבוץ המדינה ואין דרך בזולתה להקנאת ...בקבוצים המדיניי׳ כי האנשים להתחלף מזגיהם יתחלפו תכונותיהם מאד ויתבלבל מפני זה ענין קבוצם לולא התורה שתנהיגם יחד בהנהגה אחת ונימוס אחוי ומי שישמור תורה אשרהו כי בה ...המוסר באופן שלם והיא ג״כ דרך אל הגעת החכמה והבינ׳ במה שיתיסר מהתחלותיהם ואפשר שירצה בזה כי בהעדר ראיית מה שיתכן שיקרה מדבר דבר בדרך שיודע אם ראוי להשתדל בהגעתו ואם ...איך יתכן שיגיעו אליו ויפרע עם ויבוטל מהם מה שכוונו להגיע אליו או יפרעו מוסר בהשתדלם בהגעות מה שאין ראוי שישתדלו בהגעתו אמנם שומר תורה אשרהו כי התורה תמנעהו ...דלו במה שאינו ראוי ושמירתו התורה תישרהו למצות חפציו: בדברים. הנה מי שהוא עבד תאותו לא יקנה המוסר בדברים אבל יצטרך שיכוהו בשבט וכמה שידמ׳ לו ואמנם כאשר יבין האיש ...לא יצטרך בקנין המוסר אפי׳ מענה ודבור כי יספיק לו מעט רמז או גערה תלושה כאמרו תחת גערה במבין: חזית איש. כשראית איש מהי׳ בדבריו לעשות בזולת התיישבות ולקיחת עצה הנה ...זה יותר ממנו למי שיש לו הסכלות שהוא העדר כי הוא מעשר כדבר סכלותו ומפני זה יבקש עצה בדבריו ואולם האץ בדבריו הוא חכם בעיניו ולא ישאל עצה: מפנק מנער עבדו. אשר ...עבדו תענוג בקטנו הנה לא יקום שיסרתהו אך יהיה אדון לו וזה הערה שלא יתן האדם תענוגיו בעת הקוטן לכח המתעורר אל התאוות הגופיות אשר הוא ראוי שיהיה עבד לשכל האנושי ...יעשה הענין כן הנה הוא ישיב המלכות והשררה אליו באחרית ויהיה השכל עבדו תחת שיותו ראוי להיות מושל עליו: איש אף. יסבב לגרות מדון כנגדו ברוב כעס מרוע דבריו ופעולותיו ...עסו וזה יהיה סבה להפילו ברעות גדולות וכמו שהכעס הוא סבה להשחית גופו כן הוא סבה להשחי׳ נפשו כי מרוב כעסו לא תוכל התורה למנעו לעשות מה שיגיעהו אליו כעסו ויביאהו זה ...ת פשעים גדולים: גאות אדם. הנה גאות האדם תביאהו אל השפלה כי יקח לעצמו מדרגה בלתי ראויה ויהיה זה סבה אל שיורידוהו הגדולים אשר שם משם וישפילוהו יותר מהראוי ...ז מבואר מאד מהשום ומי שהוא שפל הנה בשפלותו ובענותו יתמוך ויחזק הכבוד לו כי יכבדוהו האנשים מאד ויעילוהו בראותם השפלתו עצמו מאד בפניהם: חולק. מי שהוא חולק עם ...הוא שונא נפשו ואע״פ שיש לו בזה התגלגלו׳ מה כי הוא אינו גונב והוא מקבל בזה מתנ׳ מהגנב הנה יביאהו זה לחטא עצום שכבר ישמע אלה שיקלל ומי שיודע זה אם לא יגיד והוא יודע ...ת הבושת העצום שיקרה לו מזה אם יגיד דבר הגנבה ימנע מהגיד ויקרה לו בזה חטא ועונש עצום: חרדת האדם ופחדו על מה שאין ראוי לפחד ממנו יגרום מוקש ונזק והמשל שכאשר ימלא ...רע אחד בדרכו ויכי׳ שהוא אתפחד ותרד ממנו יתעורר מפני זאת הסבה להזיק לו ולשוללו להכירו שכבר ינצחוהו וכבר ירבו המשלים על זה גם כן מלדדים אחרי׳ מזולת זה ואמנם האיש הבוטח בה׳

מצודת דוד

...ואם הוא עשיר: (טו) שבט ותוכחת. שבט מוסר והתוכחה כל אחד מהם יתן ...ה בלב הפתאים אבל הנער המשולח ללכת בדרכי לבו וימנעו ממנו שבט ותוכחת ...ור הכל ובזה הכל מביישים אמו לומר שהיא מנעה המוסר ממנו כי כן דרך ...ים לנגוע על בניהם א״כ הוא גורם לבייש את אמו כי לא נמצא בו חכמה: ...) ברבות. עת גדלו הרשעים בעם יתרבה הפשע כי תאותם על הפשע והצדיקים ...אחוז בפשע יראו במפלתם וישמחו על אשר לא נמשכו אחריהם: (יז) ויניחך. יתן לך מנוחה ולא תרגז בעבורו ועוד יתן מעדנים לנפשך ר״ל תשמח עוד במעשיו: ...) באין חזון. באין נבואה יבוטל העם מקנין המוסר אבל השומר עסק התורה אשרי לו כי המאור שבה מחזירו למוטב: (יט) בדברים. ר״ל בדברים לבד לא יקבל ...ור כי אע״פ שיבין דברי המוסר אין מענה בפיו לומר אעזוב דרכי: (כ) חזית. אם ראית איש הממהר בעניניו דע אשר יש להכסיל תקוה להצליח בעניניו יותר ...נו אם יעשה בישוב הדעת: (כא) מפנק. המענג את עבדו מנערותו עודו לא נטה שכמו לסבול עול עבודה הנה באחרית ימיו יהיה הוא שר ושליט על האדון כי ...ה לבו ויחדל מן המלאכה והוא מוטל על האדון לתת לו די מחסורו: (כב) איש אף. הכעסן דרכו להתחר ריב עם הבריות: רב פשע. כי בעת הכעס לא יבחין ...קון מעשיו וכמ״ש רז״ל הכועס אפילו שכינה אינה חשובה נגדו: (כג) תשפילנו. הגאוה עצמה תהיה סיבה להשפיל אותו: יתמוך. שוטן הוא את הכבוד שלא תפול ...ו: (כד) אלה ישמע. ר״ל לזאת שונא נפשו כי הלא ישמע שמשביעין שיבואו היודעים ויעידו על הגניבה ועל כי חלק עמו לא יגיד וישא עונו ומאבד נפשו: ...) חרדת אדם. החרדה שהאדם חרד בבוא עליו מקרה רע הוא יוסיף לו עוד מוקש על כי לבו בל עמו קרוב הוא להיות נכשל בדבר קל אבל הבוטח בה׳ ולא יחרד

מצודת ציון

פגיעה: (טו) משולח. נעזב על רצון עצמו כמו קן משולח (ישעיה טז): (טז) ברבות. ענין גדולה: (יז) מעדנים. דברים חמודים כמו מעדני מלך (בראשית מט): (יח) יפרע. ענין השבתה ובטול כמו תפרעו כל עלתי (לעיל א): (יט) מענה. מל׳ עניה ותשובה: (כ) אץ. ענין מהירות כמו ולא אץ לבוא (יהושע י׳): (כא) מפנק. ענין עונג ועדן כמו מעדני מלך (בראשית מט) ת״א תפנוקי מלכין: מנון. שר ושליט כמו לפני שמש ינון שמו (תהלים עב): (כב) יגרה. ענינו התחלת המריבה: (כד) אלה. שבועה

אבן עזרא

חרדת אדם שהוא מחריד אחר המורדת תתן מוקש לנפשו : ישוגב . השם ישגבהו מפני המחריד . פ"א שיחרדהו השם ויתן לו המוקש שישים ללכוד העניים . פ"א איש מפחד ולא יתן מבטחו בשם יבואהו מה שיירא : (כו) רבים . גדולים בעבור מתנותיו או בעבור עזרו ומאת השם יבא משפט מעלת איש כי בידו המשרה והשפלות:

רשי

מתוך שאדם צר עין וחרד אם יעשה צדקה יצטרך אל הבריות חרדת לו מוקש . והראשון נוח לי : (כו) פני מושל. לדון לפניו : ומה' איש . אם יזכה או אם יתחייב ובמושלים דבר הכתוב : (כז) ישר דרך שהוא ישר בדרכיו : (א) אגור בן יקה. דברי שלמה שאגר את הבינה והיא

משלי

וּבוֹטֵחַ בַּיהוָה יְשֻׂגָּב׃ כו רַבִּים מְבַקְשִׁים פְּנֵי־מוֹשֵׁל וּמֵיְהוָה מִשְׁפַּט־אִישׁ׃ כז תּוֹעֲבַת צַדִּיקִים אִישׁ עָוֶל וְתוֹעֲבַת רָשָׁע יְשַׁר־דָּרֶךְ׃

ל א דִּבְרֵי ׀ אָגוּר בִּן־יָקֶה הַמַּשָּׂא נְאֻם הַגֶּבֶר לְאִיתִיאֵל לְאִיתִיאֵל וְאֻכָל׃ ב כִּי בַעַר אָנֹכִי מֵאִישׁ וְלֹא־בִינַת אָדָם לִי׃ ג וְלֹא־לָמַדְתִּי חָכְמָה וְדַעַת קְדֹשִׁים אֵדָע׃ ד מִי עָלָה־שָׁמַיִם ׀ וַיֵּרַד מִי אָסַף־רוּחַ ׀ בְּחָפְנָיו מִי צָרַר־מַיִם ׀ בַּשִּׂמְלָה מִי

ד' · ג' בתרי לישנ' לולי כעם ז'. ל'. ב' · ל' וחסר · ג'

תרגום

וּדְמַסְבַּר בֵּאלָהָא נֶעְשַׁן׃ כו סַגִּיעֵי דְבָעְיָן אַפֵּי דְשַׁלִּיטָא וּמִן קֳדָם אֱלָהָא דִינֵיהּ דְגַבְרָא׃ כז מְרַחַקְתָּא דְצַדִּיקֵי גַבְרָא עַוְלָא וּמְרַחַקְתָּא דְרַשִּׁיעֵי גַבְרָא דְתְרִיצֵי אָרְחָתֵיהּ׃ א מִלּוֹי דְאָגוּר בַּר יָקֶה דְקַבֵּל נְבִיּוּתָא וְאָמַר גַּבְרָא לְאִיתִיאֵל לְאִיתִיאֵל וְאוּכָל׃ ב מְטוּל דְבוּרָא דִבְנֵי נָשָׁא אֲנָא דְלָא אִית בִּי בְיוּנָא דִבְנֵי נָשָׁא׃ ג וְלָא יְלִיפִית חָכְמְתָא וְלָא יְדַעִית יְדִיעְתָּא דְקַדִּישֵׁי׃ ד מַן סְלֵק לִשְׁמַיָּא וּנְחֵת מַן אֲחַד רוּחָא בְּחָפְנוֹי וּמַן צַר מַיָּא בְשׁוּשִׁפָא · וּמַן אֲקִים בְּרִיָּתָא

ומה' ד' וסימן ומה' מענה לשון. בחיק יוטל את הגורל. בית והון נחלת אבות. רבים מבקשים פני מושל: בן ז' בליש' וסימ' נמסר בינה ועיין בסיפר' ריש סימן כ"ג: וירד ג' פתחים וסי' ויט שמים וירד

תולדות אהרן דברי אגור. עקידה ש' יו כל הפרשה: כי בער. סנהדרין נב: מי עלה. עקידה שם זוסר ויקהל:

אבן עזרא

(א) חלק רביעי. דברי אגור. היה בימי שלמה הולך ביושרו יודע דעת ונכבד בדורו על כן המלך שלמה אסף דברי חכמתו בספרו . בן בחירק כמו בנרי כ"ו ריש ורש בן נון בן לילה בן הכות . המשא. הנבואה כענין נושא השם לבן אדם . נאום על משקל זבול. הגבר הוא אגור כענין שגברה חכמתו . איתיאל ואוכל היו חכמים חברי אגור או תלמידיו : מגן . כמ"ס כוסף וכן מגנן כמו משברי אל : תוסף . מורכב מן יסף וספה שהוא ספות החטאת והעד עליו השבא אשר תחת הסמ"ך והפ"א והמורכב הוא מן תוסף ומן תוכף ע"מ ירד : ועתה אשוב לפרש ואומר כי דברי החכם הם ז' חלקים וכלם ע"ד מוסר וכל חלק מד' דברים לבד שתים שאלתי וכן נהגו חז"ל כאמרם ד' מידות באדם ד' מידות בתלמידים ובתוך אלה שהם פסוקים הדבקים ספר ד' יסודות והם שמים הן יסוד האש שהיא חמה ויבשה ורוח יסוד הלחות והחום ומים קרים ולחים וארץ יסוד הקור והיבוש'. וכן הפי' דברי עומד במקום שנים כאלו דברי אגור דברי המשא והנבואה כענין עצת אחיתופל כאשר ישאל איש בדבר האלהים . נאם הגבר יתכן ששאלוהו דברי חכמות אלהיות איתיאל ואוכל והגבר השפיל עצמו ואמר להם איך תשאלוני כי אני בער יותר מאיש ואפילו בינת אדם אחד אין לי . ולא למדתי חכמה על ענין האלהי ולא דעת אל אדע כלומר אין לי חכמה ודעת : (ד) מי הוא שעלה שמים וירד .כלומר שיש בו כח לעלות אל השמים הגבוהים ולרדת אל הארץ שהי' לעומק לא אדעו בחכמתי . בחפניו .כדי שיבין השומע כי חפניו

רשי

פירשוהו חכמי' : המש
זו אמר על כן : נ
לאיתיאל . אמר הגבר ה
המשא הזה על עצ
איתיאל על שסמך ע
להרבות זהב וסוסי
שהוזהר מלהרבות
איתיאל ואוכל ארבה
יסירו את לבבי ארבה
אסור ארבה סוסים
את העם מצרימה :
ואוכל . בשביל שאמר
ואוכל לעשות ולא
לאיתיאל . על איתי
ואמר פרעה לבני יש
בני ישראל : (ב) כי בע
על שסמכתי על חכמ
שהקב"ה דאג שמא יו
עבירה : (ג) ולא למדת
ולא דעת קדושים
שגרעתי או הוספתי
משה : (ד) מי עלה
כמשה : מי אסף רו
הכבשן : מי צרר מים
תהומות (שמות טו) כ
נד (שם) בתפלתו של מ
הקים . את המשכן ש
נתכנסו כל אפסי ארץ כך נדרש בפסיקתא : מה שמו ומה שם בנו
תאמר כבר היה דוגמתו אמור מה שם בנו איזו משפחה יצאה ממנו ו
הוא

רלבג

בה' ואינו מתפחד מדבר בעולם בטחונו בשם ואפילו במה שראוי לפחד ממנו באופן מה ישוגב ויתחזק להמלט מהרע ההוא כמו שתמצא בדוד שהתחזק באלהיו לרדוף אחרי הגדוד א צקלג וכמו שתמצא בחזקיה על דבר סנחריב : רבים מבקשים פני מושל. לחלות פניו שיעי כראוי והם לא יבינו כי מה' משפט איש לא מהמושל ולזה ראוי לבקש מהש"י זה כי המשפ הוא והמושל יטה לבו אל אשר יטנו השם יתעלה כאמרו פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל א יטנו ואפשר שהעיר בזה אל הדרושים שלא יתכן שיגיע להם השכל מזולת מה שהישירם אליו ואמר כי לשוא יבקשו פני המושל באדם להשיגם כי לא ישלם המשפט לאיש בהם כי אם מה': תועבת צדיקים. הנה כמו שאיש עול הוא שנוא ומתועב אצל הצדיקים כן ישר דרך הוא מתועב אצל וזה מבוא' מן התוא' והנה כבר נשלם מה שהגבלנו ביאורו בזה המקום והנה התועלו' המגיעים ממנה מבוארים במעט עיון: דברי אגור בן יקה וגו'. עד דברי למואל דברי אגור ידמה שלמה ק אגור מצד הדברי' שכלל אותם בזה הספר כמו שקרא עצמו קהלת מצד הדברים הכללי' בספר קהלת והנה אגור הוא מענין הקבוץ והאסיפ' וקרא עצמו בן יקה ר"ל בן אשר יקיא והרצון שהו בתוכו ומקובץ מהמחשבות המקבילות בדרושים הגדולי' ורוצה להקיא המעטם והמשא מן המחשבות הבלתי צודקות כדי שישארו לו הצודקות וספר שכבר אמר זה המאמר לאנשים אחד שמו ואמרו גם כן לו לחבירו שהיה שמו אוכל: כי בער. ולפי שאני בער מאיש ואין לי בינת אדם באלו הדרושים העמוקים : ולא למדתי חכמה. ואין בי כח לדעת דעת קדושים והם המניעים אשר השמימיי' הנה תקרה לי מצד חסרוני מבוכה חזקה באלו הדרושים שאזכיר ובדומיהם לולי מה שהוסרתני אליו התורה הא' הוא שכבר יפול ספק במה שנתפרסם שכבר ישפעו כחות מהשמי' ישלם שבארץ כמו שנראה שישפעו מהשמש תקופות היום ותקופת השנה אשר להם מבוא נפלא בדברי' הטבעיים בכל מה שתחת גלגל הירח ונראה כמו זה בירח ר"ל שכבר יגיע ממנו רושם באלו השפלים וכן הכוכבי' הנשארים ואין הענין בקצתם יותר מפורסם ויותר נגלה מקצת והספק הוא על זה התואר : מי עלה שמים . מי מהדברים השפלים עלה לשמי' או מי מהשמי' ירד לארץ שיתכן התיחסות בין השמים ובין הארץ באופן שיתכן שישפעו כחות מהשמים ישלם בהם מה שבארץ כי זאת השאלה עמוקה ומסופקת מאד מפנים רבי' ונזכיר מהם היותר חזקים לקצר המאמ' בזה ה הוא שכבר ידמה שיתחייב היות למשפיע בפועל באופן מה שאצל מקבל השפע בכח והמשל כי האש לא תשוב מה שהוא חם בכח חם בפועל אלא מפני שיש לאש חום בפועל ובהיות הענין כן והו במה שאין ספק בו שאין לגרמים שמימיי' דבר מאלו האיכיות אשר ישפעו מהם באלו הנמצאות השפלו' ר"ל החום והקור והלחות והיובש הנה יפול ספק חזק איך ישפעו אלו האיכיות והנמש' להם כ השמימיים והאופן הב' והוא חזק העומק ג"כ הוא שכבר יחשוב חושב שהדברי' המתחלפים יתחייב שתהיינה התחלותיה' מתחלפות ולזה ידמה שיהיה מחוייב היות ההתחלה מתיחסת למה שהיא לו עד שתהיה התחלת הדברים הבלתי נפסדים זולת התחלת הדברים הנפסדים ולפי שהתחלת הדברים הבלתי נפסדים יתחייב היותה בלתי נפסדת הנה ידמה שיתחייב מזה היות התחלת הדברים הנפסדי' וזה ממה שירחיק היות השמים התחלה למה שבארץ אלא שאם יונח שעלה לשמי' דבר מאלו הנמצאות השפלות והוא נפסד כמו הם ובעל תכלית וממנו ירדו וישפעו אלו הכחות אם דבר בתכלי והביטול ואם רצינו להשלי' הספק בזה הצטרכנו למאמ' ארוך לא יכילהו זה הביאור ויספיק לנו מה שזכרנו מזה והספק הב' מי אסף רוח בחפניו השמי' להיות נאצל מכללם רוח א' באופנים והם והיא

מצודת ציון

שבועה כמו ושמעה קול אלה (ויקרא ה) : (כו) משפט. עניינו דבר הראוי וכן על העמוד כמשפט (מלכים ב יא) : (א) אגור. ענין אסיפה כמו אוגר בקיץ (לעיל י) : בן. מל' בינה : יקה. מל' הקהה : המשא. הנבואה : נאום. ענין אמירה : לאיתיאל. המלה הזאת מורכבת משתי תיבות אתי אל והלמ"ד הוא כמו בעבור וכן פתח פיך לאלם (לקמן לא) : ואוכל. מלשון יכולת : (ב) בער. הסכל מבלי דעת כמו בהמה והוא מל' אנחנו ובעירנו (במדבר כ) : (ד) וירד. מל' ירידה . או הוא ענין ממשלה ושלטנו' כמו וירד מים עד ים (תהלים עב) : בחפניו. עניינו מלא כפו' הידים כמו ומלוא חפניו קטורת (ויקרא טז) : צרר. ענין קשירה כמו צרור כספו (בראשית מ"ב) : בשמלה. בסדין : אפסי

מצודת דוד

יחרד ביותר הנה יתחזק אף מהמקרה אשר הדביקתהו מאז : (כו) מבקשים. ויבקשו ממנו ליתן להם שררה מה כי הדבר מסור בידו אבל באמת מה' כל איש כמ"ש רז"ל אפילו ריש גרגותא מן שמיא מנו ליה : (כז) תועבת. כמו עול הוא מתועב לצדיקים כן איש ישר דרך הוא מתועב לרשע : ל (א) דברי א וגו'. ר"ל אלה הם דברי שלמה אשר אגר ואסף את הבינה ובעבור מרבית הקיא את הנבואה כי נטלה ממנו : נאום הגבר. ר"ל על כי דברי הגבר הוא היה לומר בעבור איתיאל וחוזר ומפרש לומר שאמר בעבור איתיאל ואוכל ר"ל עמדי והוא נתן לי חכמה מפיו ולזה אוכל לעשות מה שלבי חפץ להרבות נשים וכסף וזהב כי עכ"ז לא אסור לבבי מה' כי אין חכם כמותי צריך גדר ושימור אם כן סמך על אסיפת רב הבינה אמר ארבה נשים וגו' ולא אסור וגו' ולבסוף נאמר בו נשיו הטו את לבבו (מלכים א' י"א) ואחר זה נאמר ויתאנף וגו' כי נטה לבבו שנראה אליו פעמים וכאומר מה שנראה אליו פעמים כבר נראה אבל מעתה לא הוסיף לראות לו עוד בעון כי נטה לבבו מה' א"כ מרבית אסיפת הבינה היתה סיבה ל הנבואה : (ב) כי בער אנכי. ר"ל ואלה דבריו שאמר עתה רואה אנכי שאני נבער מדעת איש ואין לי בינת אדם כי הנה דבר ה' מאסתי וחכמתי מה לי : (ג) ולא למ הריני כאלו לא למדתי חכמה : ודעת. ולא האמור בתחלת המקרא משמשת בשתים כאלו אמר ולא דעת קדושים אדע ר"ל לא הבנתי דעת אמרי קודש במה שאמר ס ולא ירבה לו נשים ולא יסור וגו' (דברים יז) כי אין הכוונה לומר כשירבה שמא יסור כאלו היה הדבר תלוי ומסופק אלא הכוונה היא לומר שבודאי יסור ואין חכמה תורת משה : (ד) מי עלה. מי עוד עלה השמים כמו שעלה משה השמים וירד בשלום , או ר"ל שעלה לקחת התורה מיד המלאכים : מי אסף . כאשר זרק משה הכבשן נתפזר על כל הארץ כאלו אסף הרוח בחפניו לפזרה על ידו ואמר מי אסף עוד כמוהו : צרר . כשבקע הים עמדו המים היורדים ולא הלכו בדרכם כאלו אותם בשמלה ומי צרר עוד כמוהו : מי הקים. כי עד לא נתנה התורה היתה הארץ מתמוטטת לפול וכאשר קבל משה את התורה הקים קצות הארץ . לעמוד

...יון הם רצונו או שכלו. כלומר שיאסוף הרוח שלא תהי' נושבת. מי צרר מים. כאילו צררם בעבים הדומים לשמלה להמטיר על הארץ. כל אפסי ארץ שלא
...אפסים הם הקצוות העומדות על בלי מה. מה שמו ומה שם בנו שידעהו בחכמתו. כי תדע אתה איתיאל אדם או בנו הגד לי שם אחד מהם שידעהו
...ינו יכול לדעתו ואין בנבראים שידעו בחכמתו: (ה) כל אמרת אלוה צרופה. כענין אמרות ה' אמרות טהורות והם המצות הצרופות כזהב המזוקק ובהם
...יראת השם ואין ראוי להתעסק בזולתה. על כן אל תוסף על דבריו אתה איתיאל כענין לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו : (ו) פן יוכיח

הֵקִים כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ מַה־שְּׁמוֹ
וּמַה־שֶּׁם־בְּנוֹ כִּי תֵדָע׃ ה כָּל־ ו'
אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה מָגֵן הוּא
לַחֹסִים בּוֹ׃ ו אַל־תּוֹסְףְּ עַל־דְּבָרָיו ג' ומ"ג. ל'
פֶּן־יוֹכִיחַ בְּךָ וְנִכְזָבְתָּ׃ ז שְׁתַּיִם ב' ר"פ
שָׁאַלְתִּי מֵאִתָּךְ אַל־תִּמְנַע מִמֶּנִּי ס'. ג' בסיפ'
בְּטֶרֶם אָמוּת׃ ח שָׁוְא ׀ וּדְבַר־כָּזָב
הַרְחֵק מִמֶּנִּי רֵאשׁ וָעֹשֶׁר אַל־תִּתֶּן־ ג' בסיפ'
לִי הַטְרִיפֵנִי ׀ לֶחֶם חֻקִּי׃ ט פֶּן ל'
אֶשְׂבַּע ׀ וְכִחַשְׁתִּי וְאָמַרְתִּי מִי יְהוָה ב'
וּפֶן־אִוָּרֵשׁ וְגָנַבְתִּי וְתָפַשְׂתִּי שֵׁם ס'

דְּאַרְעָא מַן שְׁמֵיהּ וּמַן שׁוּם
בְּרֵיהּ אִין יָדַעְתָּ׃ ה כּוּלְהוֹן
מֵימְרוֹי דֶאֱלָהָא צְרִיפָן וּמְסַיַּע
לְאִלֵּין דְּמִתְרַחֲצִין בֵּיהּ׃ ו לָא
תוֹסֵף עַל מִלּוֹי דְּלָא יַכְסְנָךְ
וְתִתְכַּדֵּב׃ ז תַּרְתֵּין שְׁאֵילַת
מִנָּךְ לָא תִּכְלֵי מִנִּי עַד לָא
אֱמוּת׃ ח דְּגָלְתָא וּמִלְּתָא
כַּדְבוּתָא אַרְחֵיק מִנִּי מִסְכְּנוּתָא
וְעוּתְרָא לָא תִתֵּן לִי זוּנֵי לַחְמָא
מִסְתִּי׃ ט דְּלָא אֶשְׂבַּע וְאֶכְפַּר
וְאֵימַר מַנוּ אֱלָהָא וּדְלָא
אִתְמַסְכֵּן וְאֶגְנוֹב וְאַחֲלֵיל שְׁמֵיהּ

דשמואל. מי עלה שמים וירד. ויש שמים וירד דתלים: שם ו' פתחי' וסי' בלשון ארמי אברם אברהם נמר קרתא דבריה בוכרא. וביאורם ויקרא אברם שם בנו, ויקרא אברהם שם בנו. על שם שמר אדני החר. וגם שם עיר המנה. מה שמו ומה שם בנו. ויהי שם בנו הבכור יואל: שתים ב' ר"פ וסימ' שתים הנה קראותיך. שתים שאלתי מאתך אל תמנע ממני: מאתך ח' וסימ' נמס' בריש מלכים סימן ב': מי ה' ב' דסמי' וסי' אשר אשמע בקולו. פן אשבע וכחשתי: ופן ה' וסימ' ופן תשא עיניך השמימה. ופן

תולדות אהרן אל תוסף. מגלה ז: שתים שאלתי. עקידה שער יו: הטריפני. עירובין יח ביצה יו סנהדרין קח:

בך בעניין שעבר על מצות לא תעשה. ונכזבת תהי. נכזב בהתעסקך בחכמה אחרת זולת חכמת מצותיו ונכזבת כענין בנים כחשים ונקראו כן ממרים פי השם. פ"א בן יקה בן יקהת עמים כי בשביל דוד נאמר לבן שלמה בן יקה וקהלת ואגור הוא נאם הגבר לאיתיאל בדבר הנשים והסוסים שאמר ארבה ולא אסור לבבי ואוכל. כי בער. איתיאל מתנחם אח"כ ואמר עשיתי כמי שלא למד חכמה ולא ידע דעת שחקים ובקש קהלת שידע במשפט להצדיק ולהרשיע בלא עדים ולא אמרה תורה אלא על פי עדים ועל זה נאמר בקש קהלת וגו' שיענה מן השמים ולא היה לו כן או אמר וכתוב יושר דברי אמת בשביל התורה כל אמרת אלוה צרופה אל תוסף וגומר. ואני לא שאלתי דבר נכון ששאלתי דבר שלא היה לי לישאל כילד היה לו למשה שעלה שמים וירד ואהרן שאסף רוח שנא' ויעמוד בין החיים ובין המתים ואליהו
שצרר מים בשמלה ויהושע שהקים כל אפסי ארץ שמש בגבעון דום. מה שמו כי בניהם לא הגיעו לשמם ולדעתם. אף אני שאני מהם. ועתה שתים שאלתי מעמך: אלוה. אל. שתים. ג' דגשים. ע"ד תפלה: (ח) שוא. כמו שקר. ודבר כזב שלא אהיה עד כזב. וי"ו ועושר תחת או. הטריפני מן ויהי טרף בביתי. חקי הראוי לי להעמיד בו הנפש: (ט) וכחשתי. זהו ואמרתי מי ה'. כענין לא ידעתי את ה'. ותפשתי שאשבע על הגנבה: ואתפש בשבועת שם אלהי לשקר והתפיסה בהזכרת השם:
אל

...תדע. אם תדע מי
...לא יראת לעבור על
...כל אמרת אלוה צרופ'.
...לא כתב דבר שלא
...ה לי ליזכר: (ו) פן
...ונכזבת. יוכיח על
...י תוספתך אתה כא
...ה וכ"ש אם תגרע:
...שאלתי מאתך. שכשיו
...י הקב"ה: (ח) ראש.
...טריפני. ל' מזון וכן
...ליראיו (תהלים קיא):
...ע. מתוך עושר וכחשתי
...מרוב גאוה ומהו
...אמרתי מי ה'. כלומר
אין

רלבג

...יה אשר באופנים שקראו ...ם כנפם הנאצלת מהגלגלי' ...זות' בס' ב"ח כי בזה גם ...זקות כמו שביארנו בה' ...א' איך ישפע א' בלתי ...ם וכב' איך יתכן בעלול ...שלם מכל א' מהעלות ...ר שפע מהם כי זה ענין ...זוכרנו עם מניעי הגרמי' ...ושפע' מהם וככר יפול ...סתבך זה הרוח ביסודות ...יתכן בו זה והספק הג' ...ים בשמלה באופן שיהיה ...מים העליוני' מחלק מה ...ר כתור' ויתבאר מדברינו ...ה' שיהיה מחוייב. שיהיה ...לגלגל גם בלתי שומר תמונתו הוא הנקר' מים העליוני' והנה הספק בזה הוא כי זה הגר' העליון הוא נקי מהאיכיו' אשר ישלם בהם הקרוש והסתקשות לדברים ולא יתכן ג"כ שנניח חדוש העולם ...או הוא יהיה סבת בהם הענין בגשמים אשר אלינו שקלתם יקרשו מהקור וקלתם יקרשו מהחום כמו שיתבאר בס' האותות והנה השאלה עמוקה וקשה מאד ואם באנו לפרשה המאמר בה ובמה ...ספק במציאות המים העליונים אשר הספק הזה הוא ג"כ בכח זאת השאלה הצטרכנו לאמא' ארוך מאד וכב' יעמוד על זה במעט עיון מי שיראה מדברינו בג"ס בה' מספר מ"י והספק הד' ...ל אפסי ארץ באופן שיסו' זה החלק נגלה ממנ' לא יקיפוהו המים כמו שהיה ראוי לפי הסדור הטבעי וזה כי אם אמרנו שהסב' בזה משפע הגרמי' השמימיי' כמו שזכ' הפילוסוף הנה יתחייבו ...י' בספק הראשון מאלו ועוד שכב' בארנו בספר מ"י ובבאורינו לספר השמי' והעולם שא"א שייוחס זה אל הכוכבי' שאם היה הענין כן היה מחוייב שיהיה הנגלה מהארץ שלם סבוב כי הכוכבים ...' סביב הארץ סבוב שלם ואנחנו לא נמצא הנגלה מהארץ יותר מי"ב שעות כמו שזכ' בעולמים סיוני שנתבא' מחלקיות הירחי' שסביבו מהם המזרחיי' והמערביי' ובכלל אין דרך לתכם לעמוד לא יעור כמה שזכר' התור' מזה מה שמו ומה שם בנו כי תדע הנה קראו לסבה הקרוב' לזה הפועל בן כי היא עלולה מהעלה האחר' הגבוה ממנ' ורצה בזה אמו' לי מה היא הסבה הפועלת שהסבה השיא תפעל זה בהמצאו' סבה אחרת יותר קרובה קרא שם לזה' הסבה הקרוב' שיאו' שישפעו ממנו אלו הדברי' לפי מה שיורה עליו שמו והמשל באלו השמו'. כי אנחנו נאמ' כי ...ד' בהמצאו' שהשכל הפועל והשכל הפועל בראשו בהמצאו' זרעי הזכר והנקבה הנאו' להיו' ממנו זאת הסוג' כמו שהתבא' בטבעיו' ואולם באלו הספקות שזכרנו לא תוכל לקרוא שם לא לפועל ...יאות להיות ממנו זאת ולזה צריך שתקרא אלו המחשבות המחוייבות ספק באלו הדברים ותשען על אמרת הש"י בתורה ובנביאים שהתבאר ממנ' אמונ' אלו הענינ' אשר נפל בהם הספק ...ם כמה שזכר' מחדוש העולם כי לא נצטרך אחר זה לבקש באלו הדברי' סבות ממין הסבו' אשר יותנו בדברי' הטבעיי' וכבר התבאר כל זה מדברינו במאמ' הה' והו' מספר מלחמו' ה': ...מרת הש"י צרופה ר"ל שהיא נקייה מן הסיגי' והדברים שילכו במדרגות המות' והוא מגן לחוסים בו לשמרם מהטעו' ומהדברי' בכמו אלו המקומות אשר הטעות מרחיק בהם האדם מהצלחתו ...זכרו אלו השרשים הגדולים בתור' ובדברי הנביא: אל תוסף. על דברי הש"י אך יתבונן בהם באופן לא יצטרך למה שתבין מהם תוספת בדברים ההם שאם הקלת בעיונם עד שתשכל מעליך הבאו' תאמ' שהוא אשר מלה או מלו' כך שמא יוכיח בך הש"י שאר האנשי' מעשו' ככה מפני עלם מה שיגיעו לך מהרע והספק עד שתשא' הכל וכזב מזולת השארות כלל: שתי' שאלתי. ...מדבר אל השם יתבר' שתי שאלות שאלתי מאתך אל תמנע ממני בטרם אמות כי אחר המות לא יתחדש לאד' קנין השלימו' אם לא בחייו: שוא ודב' כזב הרחק ממני. בהשגותי שוא ודבר ...ם ואתבלבל בעיוני ושלא יהיה עיוני בדב' שכל שאין לו מציאות כאילו תאמר שיהי' העיון במציאו' הרקו' וידמ' שרמז בשוא אל מה שהוא שקר ודבר כזב אל מה שהוא שכל או הפך זה והנה ...חקירה והעיון במה שאינו נמצ' לחשבו שהוא נמצא אם מפני שבוש הדמי' אם מפני ספו' כוזב קרה לו אם מפני דעות ירשו בזה מזולתו והשאלה הב' היא שלא תתן לי עוני ודלו' בדעו' לקצר ...ש' לאדם השגתו ולא תתן לי ג"כ עושר לפנות להשתכ' במה שאין לאדם השגתו אך השפיע לי בדעות המזון הראוי לשכלם לא פחות ולא יותר וזאת באמת היא שאלה גדולה לא יתכן שימצ' איש ...פי' מן הכ' אבל הוא ראוי שישתדל כל אחד מהאנשי' המעייני' בזה כחוק' שיד: פן אשבע. להשתכ' במה שלא אוכל להשיגו ואומ' מי הוא הש"י ר"ל מה הוא וזה דבר לא יתכן שיושג ...תנו' זאת החקירה אל שאכחש ואעשה אלוה מדבר בלתי נמצא כן כשאחייב לאלו' מהות בלתי נמצא כן ויביא זה לכפירה ולהאמין בזולתו ופן אורש ואקצ' מהחקור במה שאפשר ...ויהיה זה סבה אל שלא אעמוד על חיוב היות שם אלוה הוא הפועל לכל הנמצאו' ויהיה קצורי עבה שאגנוב האלוה מהנמצאות ואומר שאין שם אלוה כמו שהיה אומר ...נתו ואתפוש כי לא תפשתי בזה כי אם השם לבד כי הנקרא בו אין לנו מציאות ויהיה זה יותר קשה באופן מה ממה שיגיע מהפסד בשבת התתכם יותר ממה שראוי:
אל

מצודת דוד

...עמדה ומי הקים עוד את הארץ כמוהו: מה שמו. הוא ענין מליצה ...ל אם היה מי כמוהו אמור נא מה שמו או אם שכחת שמו אמור שם ...בניו מי מאז דוגמתו ור"ל ומאחר שלא היה מעולם מי יערוך אליו ...כי לנטות מדבריו על פי אומדן הדעת ואמר כמתרעם על עצמו ותוסף ...ת ומלמד דעת לבל יאחז מי דרכו להשען על חכמתו: (ה) כל אמרת. עתה רואה אני אשר כל אמרת אלוה היא צרופה ומזוקקת מבלי סיג ומכשול והוא ...להציל מן מכשול הטעות את החוסים בו ולא החוסים בחכמתם כמוני כי אם לא חסיתי במשען חכמתי לומר ארבה ולא אסור לא הייתי נכשל בעבירה כי ...סיג שהדבר תלוי ומסופק מכל מקום אין להשען בחכמה ולסור ממנה: (ו) אל תוסף. הואיל ואמרתו צרופה מבלי סיג ומכשול טעות לזה אל תוסף מה ...שיגרר בדברך ימצא ככזב ומוטעה ואיך א"כ תחובר לאמרת אלוה הצרופה: (ז) שתים. עתה ידבר מול המקום ב"ה ואמר שני דברים אני שואל ממך ...ממני בטרם אמות ר"ל כל ימי חיי לא יהיו מנועים ממני: (ח) שוא ודבר כזב. היא היא וכפל הדבר בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל יב): ...מן בלבי לדבר אמת ולמאס בשקר: הטריפני. פרנסני מאכל קצוב די הספוק להחיות הנפש ולא יותר: (ט) פן אשבע. ר"ל כי כשיהיה לי עושר רב ...יתר ואתגאה ואכחש בה' לומר מי ה' כלומר אין אלהים.: ופן אורש. ואם אהיה עני פן כשאהיה רש ביותר אגנוב הון למלאות נפשי המתאוות ואתפוש
בפי

מצודת ציון

אפסי. קצות: ומה. הוא"ו במקום או: (ה) צרופה. זקוק מסיג כמו לשון צרף צורף (ירמיה ו'): (ו) יוכיח. ענין ברור דברים כמו לכו נא ונוכחה (ישעיה א): בך. ר"ל בדבריך: ונכזבת. מל' כזב: (ח) ראש. עניות: הטריפני. ענין מזון כמו טרף נתן ליראיו (תהלים קי"א) והוא מושאל מל' מזון החיה הבא ע"י טרף: חוקי. הקצוב לי וכמו ואכלו את חוקם (בראשית מ"ז): (ט) ותפשתי.
ענין

אבן עזרא

(י) אל תלשן. בפסוק הזה הזהיר מן הרכילות והזכיר עבד הבורח כי קשה מכל הרכילות: אל תלשן אל תגלהו ותודיעהו באשר הוא ועבד הבורח מהמון לארץ ישראל להתגייר שלא ישיבוהו לו שנא' עמך ישב בקרבך. עבד אל אדניו שניהם אינם ישרה כענין לא תסגיר עבד אל אדניו ושם הזכיר שלא יוכל אדניו. ואשמת. וכבר אשמת בעבור שברח אליך לכנו' השם לחסות תחת כנפיו: (יא) דור דור. דור. דור. לעלוקה. מי דור אביו יקלל מנואתו לאדון דברים אלה דבקים בפי' עם ד' בנו' והעד על זה דור אביו יקלל עין תלעג לאב לעלוקה כמו עוות וראוי להיות עקולה מן משפט מעוקל והיא תהפך כמו כשב כבש יערוף ושתים ושלש דרך אריכו'.
בנות תולדות כלומר שהשם הולידם וכן בנותיו והון טעמו ממון. פ"א כמו רב לך הונך. ליקהת מן יקהת עמים וטעמו לחבור אם ופי' יש דור שאביו יקלל וראוי לכבדו: לא יברך כי גמלתו וראויה לברכה ויש דור שהוא טהור ונכבד בעיניו ומצואתו לא רוחץ כלומר ומי שלא יוכל לרחוץ את בשרו מצואתו ואי' ירחץ לבבו מרעתו ויחשוב שהוא טהור רמז למתגאי': (יד) חרבות. העשוקים האביונים: לעלוקה. כענין העקולי' והעוותי' שעושין הד' דורות יש בנות ותולדות ד' אשר בם ידינם השם: (טו) שאול. שישליכו בו הדור המקלל וימותו בלא עתם כענין מקלל אביו ואמו מות יומת. ועוצר רחם שיעצור הרחם פה הבטן ולא יולידו בעבור הדור שלא רוחץ מטומאת זכות ושלא יהיה לו בנים ולא יהיה לו זרע: וארץ לא תשבע מים באין מטר ויבשו זרועים ויהיו מושפלים הגאים והרמים ברעב: ואש. היא היורדת מן השמים לאכול הדור האוכלים העניים

אֱלֹהָי׃
י אַל־תַּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָו פֶּן־יְקַלֶּלְךָ וְאָשָׁמְתָּ׃
יא דּוֹר אָבִיו יְקַלֵּל וְאֶת־אִמּוֹ לֹא יְבָרֵךְ׃
יב דּוֹר טָהוֹר בְּעֵינָיו וּמִצֹּאָתוֹ לֹא רֻחָץ׃
יג דּוֹר מָה־רָמוּ עֵינָיו וְעַפְעַפָּיו יִנָּשֵׂאוּ׃
יד דּוֹר ׀ חֲרָבוֹת שִׁנָּיו וּמַאֲכָלוֹת מְתַלְּעֹתָיו לֶאֱכֹל עֲנִיִּים מֵאֶרֶץ וְאֶבְיוֹנִים מֵאָדָם׃
טו לַעֲלוּקָה ׀ שְׁתֵּי בָנוֹת הַב ׀ הַב שָׁלוֹשׁ הֵנָּה לֹא תִשְׂבַּעְנָה אַרְבַּע לֹא־אָמְרוּ הוֹן׃
טז שְׁאוֹל וְעֹצֶר רָחַם אֶרֶץ לֹא־שָׂבְעָה מַּיִם וְאֵשׁ לֹא־אָמְרָה הוֹן׃
יז עַיִן ׀ תִּלְעַג לְאָב וְתָבוּז לִיקֲּהַת־אֵם יִקְּרוּהָ

(מסורה בגליון: ל' · אדניו ק' · ל' . ל' · ל' · ד' · ל' · ג' · ס' . · ג' · ל' ותכ' · ל')

דֶאֱלָהָא׃ י לָא תַלְשֵׁן עַבְדָא לְמָרֵיהּ דְלָא נְצַעֲרִינָךְ וְתִתְחַיַב׃ יא דָרָא דַאֲבוּהִי נְצַעַר וּלְאִמֵיהּ לָא נְבָרֵךְ׃ יב דָרָא דְדָכֵי בְעַיְנוֹי וּמִצָאתֵיהּ לָא אִשְׁתְּזֵג׃ יג דָרָא דְרָמוּ עַיְנוֹי וּגְבִינוֹי מְנַטְלִין׃ יד דָרָא דְסַפְסְרֵי אִינוּן שִׁינוֹי וְחָרִיפֵי אִנוּן גִיבוֹי לְמֵיכַל מַסְכְּנֵי מֵאַרְעָא וְלַעֲלִיבֵי מִן בְּנֵי נָשָׁא׃ טו לַעֲלוּקָא תַּרְתֵּין בְּנָן הַב הַב תְּלַת אִינוּן דְלָא שָׂבְעָן וְאַרְבַּע דְלָא אָמְרָן מִסְתָּא׃ טז שִׁיוֹל וְאַחֲדַת רַחֲמֵי וְאַרְעָא לָא שָׂבְעָא מַיָא וְנוּרָא לָא אָמְרָה מִסְתָּא׃ יז עַיְנָא דְמַצְרְיָא לְאָב וְשָׁיְטָא קְשִׁישׁוּתָא דְאִמָּא

רשי

אין אלהים: ותפשתי ... להרגיל להשבע בו לשקר: תלשן עבד · אל תמ... אדם לצעוק עליו לה... הוא רשע אשר אביו ... התועבות האמורות ב... וראיה לדבר מהושע ... כדאיתא בפסחים פ'... שהלשין את ישר... החליפם באומה אחר... הקב"ה קח לך א... (הושע א): (יג) דו... עיניו. זה גסות הרוח (... חרבות שיניו. החיצונו... שניו הפנימיות. ומאכ... (טו) לעלוקה. מנחם כר... כמשמעו למדנו ... והפותרים אומרים ... שאול ומורד וכן כמ"ש ... למדנו כן שפותר ... עדן וגיהנם זו א נ... לדיקי' וזו אומרת ת... וארבע לא אמרו ה... לנו: (טז) ועוצר רחם ... (יז) ליקהת אם. לקב... ונקהן בפני אמו ... עמים (ראשית מט) ... והיו"ד יסוד כמי ... מן: יקרוה. לשון ... הכור (שמות לג) ...

יסורו מלבבך. ופן תדרש לאלהיהם. ופן ירך לבבכם ותיראו. ופן אורש וגנבתי ותפשתי: ומצאתו ל' דור טהור בעיניו ומצאתו והוא חד מן מלין יתידאין נסבין ומ' בריש תיבותא וסימ' נמס' במסרה רבתא במערכת אות המ"ם בס"ד: ארץ ד' פתחין באתנחתא וסי' כי לא שלום ידברו. נוראות בצדק תעננו. תחת שלש רגזה ארץ. דור חרבות שניו: מים ג' פתחין באתנחתא ובסוף פסו' וסימ' באנו באש ובמים. ישם נהרות למדבר. ארץ לא שבעה מים. וסימ' בלשון ארמי מדברא ונורא גהנם. וב' זקפין קמצין וסימ' ארץ נחלי מים. יבשו אפיקי מים. ובלשון ארמי סימן נחליא יבשין וכל אס"ק דכו' ובמ"ג פתחין וסי' דמסרי בליש':

תולדות אהרן אל תלשן. פסחים פז עקידה שער יט: לעלוקה. ע"ג יז עקידה שם וש' כד: שלש הנה. ברכות יד: שאול. ברכות יד סנהדרין לב עקידה שם: עין תלעג. עקידה שם וש' מה (פ"ס טו קדושין סא):

רלבג

אל תלשן. והוסיף להזהיר שנית על דברי התורה שלא יתעה בעיונו בהם ויתפתה ויתלה בזה בדברי תורה ולפי שהתורה הוא כמו עבד לש"י לשרתו· בה בהגעת השלימות בה לאדם ... יתלה האדם בדעותיו המשובשות בדברי התורה כי בזה כאלו הלשין העבד אל אדניו לומר לו שהטעה אותו עבדו ואמר שאם תעשה כן אולי יקללך אדניו והוא הש"י ותהיה לשממון ... היותך מיקל בתורתו והמביל ואמר כי זה הפועל המגונ' מהבנת דברי התורה בזה האופן התח' ידמה אל הדבור שמקלל הוריו אשר גדלוהו והביאוהו אל המציאות בלד מה ולא יתן להבנ... אך יקללם וכן הענין בזה המעיין עם התורה כי אלו היה נותן כבוד לדברי התורה היה מעמיק בהבנתם באופן ראוי וישמח בזה מהטעות בדבריה אך הוא מקל בדברי התורה עם ... משפעת לו במוסר ובדעות עד שהיא תגדל נפשו ותזונה מהמזונות אשר תקנה בהם החיים הנלחיים: דור טהור. ואמר ממשל על מי שנכנס בעיונו שוא ודבר כזב שהוא דומה אל ... בעיניו ולא רוחץ מטנוף והלכלוך היותר מגונה והוא הצואה שירגישו בעיפושה כל הקרובים אליו וכן הענין הזה בשוא כי השוא ודבר כזב אלל מזון הנפש הוא כמו הצואה אלל מזון הגוף כי ... והמותר שלא יאות ליזון ממנו הוא הצואה והנפש תזון מהדעות ותקח האמת ותשליך השק' כי לא יאות להזון ממנו ואמר ממשל על מה שיתחכ' יותר ויעיין במה שאין דרך אל השגתו ... הדו' שהוא עז פני': דור שרמו עיניו ועפעפיו ינשא בהפך מה שיעשה הביישן והיא מדה מגונה מאוד מביאה לחטאים גדולי' וכן זאת התכונה מביאה בדעות בחטאים כמו שקדם: דור חרבות ... על מי שיורש וגנב ותפש שם אלהיו שזה דומה אל הדור ששניו הם כמו חרבות לחתוך ולהשחי' הדברים ומזונות מתלעותיו והם השני' הטוחנות הם לאכול עניים ולכלותם מן הארץ ולכלות אביו ... וכן זה ישחית בזה כל עניני הדעות כי יתבלבו בקלות בדעותם החסרות ואולם החכמים לא יתכן שיזוקו בכמו אלו הדעות הנפסדות ואמר עוד ממשל על עולם אכלו והשחתו בזה הדעת הנפסד ... הלב וזה תמי' לא ישבע כי ימלאו שתי בנות לעלוקה והיא התולעת הנקרא' ארטוגי' בלע"ז שהוא מוצץ הדם מן האדם לא ישבע עד שיתמלא ממנו מלוא נפלא ואחר יפול ויקי' הדם ואחר כן ... בזה האופן לא ישבע וכל א' מאלו השלש יאמרו הב הב לא תשבענה: לעלוקה. הב הב לא תשבענה ג' הנה אשר לא תשבענה וד' שלא אמרו הון די הון הא' היא שאול והיא ההיולי הראשון ... המוהלט להיות מציאותו החסר שבמציאות היסודיות והוא מבואר שלא ישבע בלבישתו הצורות א' אחר אחת וכן עוצר רחם והוא ההריון כי אז יעצור הזרע ברחם ועוצ' פי רחם והוא לא ... כי תמיד יבקש ההריון וכן הארץ לא שבעה מים כי אם ימטר עליה תצטרך אחר זה למטר וזה תמיד לא יכלה או ירלה בזה והוא יותר נכון כי תמיד יתהוו המים בבטנה לא ... במקורותיה ואולם הד' היא היותר דומה לזה הענין הנמשל ולזה הבדילה מהשאר והיא האש שלא אמרה הון כל מה שיתמיד להמצא אלו מה שאפשר שיבער בו האש וכן הענ... הנפסדות אשר יקרו מפני הדלות בדעות כי הם לא יסורו מלהשחית האנשים כל מה שהתמיד להמצא חסר דעת יתכן שיטעה בהם: עין תלעג לאב. ואחר שהשלים זה המשל שב להמשיל ... בכוונות התורה מגד הקלות בה והוא אשר המשיל בדור אשר אביו קלל ואת אמו לא יברך ואמר כי עין הלב שתלעג לאב והיא התורה ותבוז לקבוץ האם והוא ג"כ דברי התורה שלא ... שיוי

מצודת ציון

ענין אחוה: (י) תלשן. מל' מלשינות ולה"ר: ואשמת. מל' שממה כמו עדרי הצאן נאשמו (יואל א'): (יב) ומצואתו. מל' צואה וטנוף: (יג) רמו. גבוה: ועפעפיו. אישון העין: (יד) חרבות. מלשון חרב: ומאכלות. סכינים כמו ויקח את המאכלת (בראשית כ"ב): מתלעותיו. הם השינים הפנימים וכן מתלעות עול (איוב כ"ט): (טו) לעלוקה. היא תולעת הגדלה בנהרות המוצצת דם עד כי נתמלא כל גופה ובדרז"ל סכנת עלוקה (ע"ג יב): הב. תן כמו הבה לי בנים (בראשית ל'): הנה. הוא כמו המה לזכרים: הון. ענין די והרבה וכן יאמר על רבוי הממון: (טז) ועוצר רחם. מניעת ההריון וכן כי עצור עצר ה' בעד כל רחם (בראשית כ): (יז) ליקהת. ענין קבוץ ואסיפה כמו ולו יקהת עמים (שם)

מצודת דוד

בפי להזכיר את שם ה' להשבע בו על שקר: (י) אל תלשן. אל תדבר לה"ר לפני אדוניו ודבר בהווה כי דרך לה"ר לאמרו לפני מי שהנאמר עליו מפחד מפניו: יקללך. פן העבד יקללך והיה לשממה: (יא) דור וגו'. ... לומר אפי' הדור פרוץ אשר וגו' ופן תחשוב להלשין ביניהם למען יסיר חר... ויאבדו בעונם על"ז אזהיר לך אל תלשן: לא יברך. לא יזכירם בלש... בלשון קללה: (יב) דור טהור. אף אם הדור ההוא מחזיק עצמו לטהור ... ועל ידי זה לא נרחץ מטנוף המעשים כי המחזיק עצמו לחוטא משרסר ... ולא כן המחזיק עצמו לטהור: (יג) דור מה רמו. אף אם הדור ההוא מה מאוד רמו עיניו וגו' ר"ל המה גסי הרוח: (יד) דור חרבות. אף אם הדור ... דומים לחרבות ומתלעותיו למאכלות לאכול בהם את העניים לכלותם מן הארץ ולהשחית את האביונים מבני אדם ר"ל אוכלים בכל פה ומשחיתים אביונים עד ... מן בני אדם וגדלה א"כ רעתם עד מאוד: (טו) לעלוקה. דימה בור הקבר לעלוקה כי מוצצת ושואפת כל הבריות אליה כדרך העלוקה המוצצת את הדם ... הם ג"ע וגיהנם הג"ע אומרת תן לי לדיקים והגיהנם אומרת תן לי רשעים והוא ענין מליצה כאלו יאמר אל יחשוב הצדיק כי יצר לו המקום בג"ע ואל יחשו... הגיהנם כבר נתמלא מפה אל פה ולא ימצא לו מקום כי לא כן הוא כי כל אחת מתאוות עוד על אנשים כי הנה רחבות ידים וכ"א יבוא אל מקומו: שלש הנה. ר"ל ... שלש הנה המשפטים הנראים אשר לא תשבענה מלשפוט הפוש ולא יקילו במשפט על"ז יש עוד אחריהם הרביעית אשר תקח עוד משפט ומרבית מיני היסורין ... די לנו לעשות המשפט כי לא ירפו ידיהם ממנה: (טז) שאול. הוא הקבר אשר לא תשבע מקברים מתים אשר ימותו בחורים או לצאצאיהם לעיניהם: ועוצר ... כמלא אשר נעצר רחם האשה ולא תוליד בנים והמה הולכים ערירים: ארץ. רבות פעמים ירד הגשם בשיעור מיעוט ואין די בו להשביע למאת ... כליס ברעב והנה שלשת המשפטים ההנה מתמידות: ואש. ר"ל אחר מות האדם נשפט הוא במיני אש הגיהנם והיא שורפת והולכת כי לא תכבה ולא ... (יז) עין תלעג. העין המלעגת ברמיזתה על מוסר האב ומבזה לקבולי תוכחות האם וסדרי אמריה כי דרך נשים לה: יקרוה. גמול ענשו הוא ...

ועושקים האביונים כאש שירדה עליהם בימי אליהו וכן ותצא אש מלפני ה' או האש רמז לחום המייבש כאש ולא ירד הגשם והזכיר האב והאם פעם שנית יור הלועג והמקלל רע מהג' דורות ועין שתלעג לאב המוסר אותו ותבוז לחברת אם המיסרת אותו יהי חלל ויקרו עיניו עורבי נחל שאין מרחמין על בניהן וף לקבורה כי המכבד אותם יאריכון ימיו: (יז) בני נשר. שירחמו על אבותם ובניהם: (יח) ושלשה. דרך: כן. ג' דבקים. נפלאו. נעלמו. ומחתה. מן שב וכן הפי' ד' הם שנפלאו ממני ולא ידעתי אותם בחכמתי. הנשר לא אדע איך הוא מעופף ברקיע באויר השמים והוא לא ידע אנה ינוח על הארץ. ודרך נחש איך יתכן ללכת על סלע בלי רגלים ואינו יודע באי זה מקום יוכל לנוח. ודרך אניה בלב ים. המסתכנת לעבור בלב ים ולא תדע לאי זה מחוז יוליכנה הרוח: בעלמה. בזנותו עמה שלא יירא מהשם בעברו על מצות לא תנאף ולא יתבונן סופו. ג"כ דרך אשה מנאפ' למה לא תירא מהשם כי הנשים בכלל האנשים וכאשר אכלה ומחתה מאכל מפיה כדי שלא תדע שאכלה כן תזנה ותכחש ואמרה לא פעלתי און והאדם ראוי להשמר ממנה. פ"א דרך הנשר שלא יעזוב אחריו דרך שיראה אדם מאין עבר וכן כלם אשה מנאפת יכול בעלה מכסה דבר בשתים ואחר בשלש ואחר בארבע: (כא) תחת. בעבור רגז הארץ רמז לעם הארץ: (כב) תחת עבד. שהמליכו השם עליהם בעבור חטאם ואינו מרחם על משלו ירגזו העם. ונבל בהיות שבע ומושל בעבור פשעם. ותחת אשה כאשר היא בעולה כי תשנא את שונאיה שמאסוה ולא יכילוה על כן יפחדו ויתכן שנבעלה בעבור עון שונאיה. ושפחה שהיא יורשת גבירתה ומושלת עליה בגלל פשע הגברת על כן ראוי לאדם להשמר מעון ולא ימשלו הנבזים על הנכבדי': (כד) ארבעה. חמשה פסוקים דבקים: קטנים. קטנים מן הנבראים בארץ. מחוכמים והשם החכימם לעשות כן: (כה) לא עז. שאין כח בהם. ויכינו. מאכלם כפי יכלתם: (כו) לא עצום

עֹֽרְבֵי־נַחַל וְיֹאכְלוּהָ בְנֵי־נָֽשֶׁר׃ ל'
יח שְׁלֹשָׁה הֵמָּה נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי וְאַרְבָּעָ ג' בסי' עה ק'
לֹא יְדַעְתִּים׃ יט דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר ׀ בַּשָּׁמַיִם ל'. ד' פסוק דמיין
דֶּרֶךְ נָחָשׁ עֲלֵי־צוּר דֶּֽרֶךְ־אֳנִיָּה בְלֶב־ ג'
יָם וְדֶרֶךְ גֶּבֶר בְּעַלְמָֽה׃ כ כֵּן ׀ דֶּרֶךְ
אִשָּׁה מְנָאָפֶת אָכְלָה וּמָחֲתָה פִיהָ ל' וחד האשה המנאפת. ל'
וְאָמְרָה לֹֽא־פָעַלְתִּי אָֽוֶן׃ כא תַּחַת
שָׁלֹשׁ רָגְזָה אֶרֶץ וְתַחַת אַרְבַּע לֹא־ ד' חס
תוּכַל שְׂאֵֽת׃ כב תַּֽחַת עֶבֶד כִּי יִמְלוֹךְ ד' מ"ל בליש'
וְנָבָל כִּי יִֽשְׂבַּע־לָֽחֶם׃ כג תַּחַת שְׂנוּאָה
כִּי תִבָּעֵל וְשִׁפְחָה כִּֽי־תִירַשׁ גְּבִרְתָּֽהּ׃ ד'
כד אַרְבָּעָה הֵם קְטַנֵּי־אָרֶץ וְהֵמָּה
חֲכָמִים מְחֻכָּמִֽים׃ כה הַנְּמָלִים עַם ל'. ל'
לֹא־עָז וַיָּכִינוּ בַקַּיִץ לַחְמָֽם׃ כו שְׁפַנִּים ל' וחד לשפנים

גַּחְצוּגֵיהּ עוֹרְבֵי דְנַחְלָא וְיֵסַמּוֹן יָתֵיהּ בְּנֵי נִשְׁרָא׃ יח תְּלַת אִינוּן דִּגְנִיזָן מִנִּי וְאַרְבַּע דְּלָא יְדַעִית אִינוּן׃ יט אָרְחָא דְנִשְׁרָא בִשְׁמַיָּא וְאוֹרְחֵיהּ דְּחִוְיָא עַל שׁוּעָא וְאוֹרְחָא דְאִלְפָּא בְּלִבֵּיהּ דְיַמָּא וְאָרְחָא דְגַבְרָא בְּעוּלֵמְתָּא׃ כ הֵיכְנָא אָרְחָא דְאִתְּתָא גַּיַּרְתָּא אָכְלָא וּמְכַפְּרָה פּוּמָהּ וְאָמְרָה לָא עֲבַדִית מִדַּעַם דְּעָתָא׃ כא תְּחוֹת תְּלָת רוּגְזָא אַרְעָא וּתְחוֹת אַרְבַּע לָא יָכְלָא לְמִסְבְּרָא׃ כב תְּחוֹת עַבְדָּא כַּד נִמְלוֹךְ וְטַפְשָׁא דְיִשְׂבַּע לַחְמָא׃ כג תְּחוֹת שְׂנוּאַתָּא דְהָוְיָא לְגַבְרָא וְאַמְתָא דִי יָרְתָא לְרִבּוֹנְתָהּ׃ כד אַרְבְּעָא אִנּוּן דִּזְעִירִין בְּאַרְעָא וְהִנּוּן חַכִּימִין וּמְחַכְּמִין׃ כה שׁוּמְשְׁמָנֵי לָא עַשִּׁין עַמְּהוֹן וּמְתַקְּנִין בְּקַיְטָא מֵיכַלְהוֹן׃ כו וְחַנְסֵי

בלב ים ד' וסי' קפאו תהמת. והיית כשכב בלב ים. ותכבד מאד בלב ים. דרך אניה בלב ים: ימלוך ד' מ"ל בליש' וסי' ואדניה בן חגית מתנשא. ועתה הנה אדניה מלך. כי מלוך תמלוך וקמה בידך. ובחמה

תולדות אהרן שלשה המה. עקידת שער ט כל הפרשה: דרך הנשר. חולין קלט: דרך אניה. שבת פג: ודרך גבר. קדושין ב: כן דרך. שם: אכלה ומחתה. יומא עם כתובות יג סה: תחת שלש. זוהר ואתחנן. עקידת שער יו: ארבעה. עקידת שער עא:

עורב שהוא אכזרי על בניו ולא יאכלנה ולא יקננה נשר שהוא רחמני ויאכלנה ויהנה בה. אכזרי הוא כמו שנאמ' (תהלים קמז) לבני עורב אשר יקראו והנשר רחמני שנאמר על אברתו (דברי' לב): נפלאו ממני. נכסו משחלפו ואיני יודע להיכן הלכו להסתר מן העין: ומחתה. כופה פיה למטה כאשר ימחה הצלחת סך על פניה. אכלה. נקיה דבר הכתוב:

שממית

רלבג

מדבר דבר מדבריו ומקבוץ סדר שלהם קצתם עם קצת עד סנה אל שיטעה בכוונותי ... ההוא העופות הדורסים לבא אליו בקלות ר"ל שפתאום כמו שהעיר באמרו פן יקללך מ' ממשל על זה הענין מההקל ורה עד שיטעה בדברי' שלא ורה אי זה הדרך עבר בה אל זה הטעות: ג' המה ני דרכיהם ואינם משאירים דרך ההוא. וד' הם שלא ידעתים יהיה ממנו רושם מגונה ואם והראשון הוא דרך הנשר יוכר באויר רושם מהדרך כו לטרוף טרף. והשני הוא עלי צור ולא יוכר בסלע ההוא דרך בה אך תכלית דרכו להזיק כמנהג הנחש. והשלישי אניה בלב ים שלא יודע אי זה האניה שטבעה בים. והרביעי גבר בעלמה שהיא בעולה שלא יוכר בה אך הוא הפחית מעלת הדרך ההוא בזה המשגל המגונה עד שתשוב זאת העלמה מגונה בעיניו אשר היתה חביבה ויקרה בעיניו וכן הענין במי שדרך ... בדברי התורה זה מנהג התסר כי הוא ימצא בהם בזה האופן המגונה דברים מגונים תשוב להיות אצלו מגונה תחת אשר היתה יקרה: כן דרך אשה. ולזה המשיל זאת העלמה לאשה מנאפת דרכה שתנאף ותקנח הערוה ואמרה לא פעלתי און ואמר עוד ממשל על מי שיכנס שוא וכזב בעיונו: תחת ג'. כי תחת שלש חרדה ותחת ד' לא תוכל לסבול הא' הוא תחת עבד כי ימלוך ראוי למלוך כמו שאין ראוי למלוך הכזב והשוא ויגיע אל השכל האמת לבדו והנה השקר הוא כמו עבד ומבר' למלא האמת והב' הוא תחת האיש הנבל המרדף רקי' כי ישבע לחם כי אינו ראוי לכך כי דרכו זאת ראוי שתביאהו אל הדלות והעוני עד שיחסר לו לחם ובמלה כאמרו ומרדף רקי' ישבע ריש מפני שאינו עוסק בישובו של עולם וכן הענין בשוא ודבר ... מישובו של עולם אבל הם דברים בלתי נמצאים והשלישי תחת שנואה כי תבעל כי אין ראוי שיתחבר האדם אל האשה שהיא שנואה לו וכן הענין בחבור שוא ודבר כזב אל השכל כי הם שנואים אל ... ד' תחת שפחה כי תירש גבירת' ותשוב הגבר' משרתת לה כן הענין בשוא ודבר כזב עם השכל כי הדעת הכוזב' היא כמו שפחה ומשרתת אל האמתית כמו שזכרנו והיה ראוי שינחל השכל הדעת האמתית ... תוליאנה מהחבר' עם השכל בכאן הפס' אחר לשכל בשוא ודבר כזב ועליו ידמה גם כן שאמר ושפחה כי תירש גבירתה והוא שכבר ביארנו בראשון מספר מלחמות ה' שההצלחה תהיה לשכל במושכלות ... אשר השיג מהלד שהם בו אחד ויקרה מהתערב המושכל הכוזב במושכלות האמתיות שתהי' צורת האחדות המגעת מכללו' המושכלו' דבר שאינו כן ויפסיד בזה זאת ההצלח' הנפלא' המגע' לו ...ות במה שהם אחת וזה עיון נפלא מאד ועמוק והוא מבוא' מאד ממה שביארנו מאלו העמוקות בא' מספר מלחמו' ה' ואמר עוד ממשל על העשיר בדעת שיתחכם יותר שני משלים במשל הראשון ... חכמה היא ממה שראוי שילוה אליו הקוטן: ארבעה. ואמר שארבעה הם קטני ארץ והם חכמי' מחוכמי' ביאור על שאר הבעלי חיים להורות כי החכם צריך שיהי' קטן בעיניו ולזה ראוי שיירא מחקור ... גדולים אשר אין דרך לו להשיגם ובזה ישמ' מהסבריסה להתחכם יותר מהראוי לו כי יכיר שפלותו ושדעתו קצרה להשיג זה הראשון הם הנמלים שהם עם לא עז ביחס אל שאר ב"ח ואף על פי שהם

מצודת דוד

...כיס המצוים אצל הנחל המה ינקרו העין יבוא העורב האכזרי שנאמר לבני עורב אשר יקראו (תהלים קמז) ויפרע ממי שהראה אכזריות להלעיג על האב והאם ...מה לא יאכלו את העין כי אכזרים המה ולא יהנו מן האכזר: ויאכלוה. ...שר הרחמנים שנאמר כנשר יעיר קנו וגו' (דברים לב) הם יאכלו את העין ...ן האכזר: (יח) שלשה המה. ר"ל כמו שאלה השלשה המה נפלאו ונעלמו ממני ... עת דרך מהלכם אחר שהלכו כן דבר הרביעי לא ידעתי אותם להכיר הדבר ...עשה: (יט) דרך הנשר. הדרך שהלך בו הנשר כאשר פרח לגד אויר השמים ...עת אותו כי פרח באויר ואין הדרך ניכר: דרך נחש. הדרך שהלך בו הנחש על הסלע אין לדעת אותו כי אין מדרך הרגל ניכר על הסלע אף כי הנחש הולך על ... וקבותיו לא נודעו: דרך אניה. הדרך שהלכה בו הספינה בתוך חוזק עומק הים אין לדעת אותו כי מיד כשתלך ממקום מהלכה ישובו המים לאיתנו ולא יוכר: ודרך ... ויסוף להם דבר הרביעי והוא דרך נאוף גבר בעלמה ר"ל בבעולה שלאחר המעשה לא יוכר הדבר גם בשניהם בנואף ונואפת: (כ) כן דרך. ר"ל כי כן הוא ...של האשה המנאפת מסתרת זנותה לומר לא פעלתי און הואיל ואין מי מכיר ואחז במשל כאלו אכלה דבר מה ומקנחת פיה לבל יהיה נראה אם אכלה ואולי יגנה ...ומר הלא על כי ידמו בדבר הנסתר אל שלשת האלה מלאה לבם לעשות מעשיהם והנה מה' לא יראו עם כי אין כל דבר נעלם ממנו: (כא) תחת. בעבור שלשה ... ירגזו יושבי הארץ ובעבור הרביעי לא יוכל לסבול הרוגז והחרדה כי רב הוא: (כב) תחת עבד. האחד הוא בעבור העבד כאשר ימלוך כי לא ידע תכסיסי ... ובשגעון ינהג: ונבל. השנית כאשר הנבל ישבע לחם כי רבים לומדים מעשיו באמרם הלא לא יחסר לחמו ובעבור זה יתרבה הרוגז והחרדה: (כג) תחת שנואה. ...ת הוא בעבור אשה השנואה במעשיה זונה מנאפת כאשר תנשא לבעל כי אז תוכל לתלות הריונה בבעלה ותרבה לפתות אנשים לזנות עמה ובעבור זה יתרבה ... והחרדה: ושפחה. הרביעית היא כאשר שפחה יורשת ממשלת גברתה ותשוב הגברתה משרתת לה ובעבור פחיתת מעלתה וסכלות דעתה לא תשכיל לכבד את ... ראוי לכבוד ויתרבה החרדה עד למאוד כי זהו דבר קשה יותר מכולם ואף מעבד כי ימלוך הואיל והיא אשה קלה דעתה ובל ידעם מה: (כד) קטני ארץ.

בריות

מצודת ציון

(שם מט): יקרוה. ענין נקיבה כמו ויקרו את עיניו (שופטים ט"ז): (יח) נפלאו. ענין העלמה כמו כי יפלא ממך (דברים י"ז): (יט) בלב ים. חוזק הדבר נקרא לב וכן לב השמים (שם ד') והוא מושאל מלב בעל חי שהוא חזקו: ודרך. הבעילה תקרא בשם דרך כמ"ש רז"ל (קדושין ב'): בעלמה. הרכה בשנים תקרא עלמה ועם היא בעולה כמו הנה העלמה הרה (ישעיה ז'): (כ) ומחתה. מל' מחיה וקנוח כמו מחה והפך על פניה (מלכים ב' כ"א): (כא) רגזה. חרדה: שאת. מל' משא וסבל: (כב) ונבל. איש פחות ונבזה: (כג) גברתה. האדונית שלה: (כה) הנמלים. שם בריה קטנה: עם. יאמר כן בדרך השאלה וכן עדת דבורים (שופטים י"ד): (כו) שפנים. שם בריה מה: עצום. חזק:

חוזק

אבן עזרא

עצום. טעמו. רב כמו וירבו ויעצמו. בסלע ביתם להסתר שם: (כז) חוצץ. פועל עומד כמו יורד כמו חדשיו חוצצו כלומר נקבצו ונאספו כענין כי מלאו ימי וכן ויצא חוצץ יצא מאוסף ומקובץ כענין אסף החסיל. פ"א מן חצצון תמר: (כח) שממית. שם חיה ויתכן שהיא החיה הנמשלת לאדם בצורה ובדמות והעד שהי' היה בידיה תתפש כלומר שתופשת מה שיתנו לה היא נמצא בהיכלי מלך בעבור חכמתה ואלה הד' הם מחוכמים והנוכר ראוי ללמוד מהם דרך ארץ: (כט) ג'. ה' דבקים. ג' וד' דרך אריכות. צעד ולכת כפל כלומר שהולכים בנחת: (ל) ליש מטיב לכת בעבור שהו' גבור ואינו מפחד מבהמה כאריות ונמרים ודובים ולא ישוב מפני כלם כי הוא גבור מכלם: (לא) זרזיר. שם חיה סמוך למלת מתנים כלומר זרזיר ממתנים והזכירו כי הוא קל ברגליו וייטיב לכתו כי בעת הבורך יוכל להשיג טרפו. פ"א דבורים. פ"א נשר. או תיש וייטיב צעדו בלכתו כי הצאן לא תעבורנה לפניו והענין כעתודי' לפני צאן. אל אינכו ל' פיום. קום. פעול כמו סוג לב כלומר שאין אדם קום להלחם עמו אז וייטיב צעדו כי בעבור לדקו אין שטן מוקם כנגדו: (לב) אם נבלת. לנגד איתיאל ואוכל דבר ואם זמות שים יד לפיך ואל תדבר. פ"א אם נבלת המלה לשון עבר תחת עתיד והטעם אם תהיה נבל כלומר אם תעשה נבלה בעת שתתנשא למלוכה או

רשי

(כח) שממית. ארגיז"א בלע"ז: בידים תתפש. בידה היא אוחזת ומתדבקת ... (כט) מטיבי צעד. הולכים ומצליחי' בגבורתם: (לא) זרזיר מתנים או ... ידעתי מהו ולפי המשמע היא חיה תשושה מתנים: ומלך אלקום. לא ... הוא לפי פשוטו. ומדרש אגדה פותרין חמש פרשיות אלו של ארב... דברים כנגד ד' מלכות שנתאמצה ממשלתן ... בעון שעברו על חמש ... תורה הזכירם חמשה ... שאול ועוצר רחם. שא... בבל שנאמר בנבוכדנצר ... כשאול נפשו (חבקוק ...) רחם זו היא מדי ... עצרו רחמים מישרא... להשמיד להרוג ולאבדם ... (ארץ לא שבעה מים ...) שלא שבעה מלגזור גזרות על ישראל: ואש לא ... נגד עשו שעשה בחימה ... על ישראל שאמרו להם ... ונשים ביום אחד: ... הנשר. זו בבל. ... ארך האבר: נחש. ... דרך אניה בלב ים. זיון קלה בגזירותי': דרך ג... זו פרס שאמרה לפו... גברת: כן דרך אשה ... הרעה גרמה להם לכנ... שנאפה בעבודת גלי... הוא הם רעניות לו... ואמרה לא פעלתי או ... הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי ע"כ לשון רש"י שבמק"ג): רו... א"י: תחת עבד. זה נבוכדנצר שהיה עבד למרודך בלאדן וכותב אגרותיו ... בחולין: ונבל כי ישבע לחם. זה אחשורוש שעשה משתה מאה ושמונים יום ... כי תבעל. כנגד יון: ושפחה כי תירש גברתה. זה עשו שהיה לו לעבוד ליעקב ונהפך הדברים: הנמלים עם לא עז. זו בבל שנא' (ישעיה ...) כשדים זה העם לא היה: ויכינו בקיץ לחמם. נבוכדנצר עשה כבוד אח' להקב"ה בימי מרודך בלאדן אשר שלח ספרים לחזקיהו וכתב שם שלם למלכ... שלם לקרתא דירושלם שלם לאלהא רבא ונבוכדנצר כותב אגרותיו היה ולא היה שם אותו היום וכשבא וספרו לו מה שעשו א"ל אלהא רבא קרית ליוו... ליה בסוף רץ אחר השליח והחזירו בשביל אותו מרוצה זכה למלכות הרי שהכין בקיץ לחמו כדרך הנמלה: שפנים עם לא עצום. זה מדי ופרס: וישי... ביתם. שבנו בית המקדש: שממית בידים תתפש. זה עשו שנא' והידים ידי עשו (בראשית כז): בהיכלי מלך. שנכנס להיכל מלך והחריבו: ליש גבור בבה... נבוכדנצר שנאמר (ירמיה ד') עלה אריה מסובכו: זרזיר מתנים. זו מדי ופרס שזרזו מתניהם והרגו לבלשצר ונטלו מלכות בבל: או תיש. זה יון ש... שנא' (דניאל ח) והצפיר השעיר הוא מלך יון: ומלך אלקום עמו. זו אומת אדום שאמר אני ואפסי עוד אין נגב לעומתו. אלקום אין עומד עמו: ... נבלת בהתנשא. אם נתנבלת ע"י חבירך שחירפך (ס"א על ידי דבורך שחרפת וגדפת) את עצמך סופך להנשא בדבר: ואם זמות. בלבך להתקוטט שים ... ושקן

תרגום

דְעַמְהוֹן לָא תַקִּיף וְעָבְדִין לְהוֹן בֵּיתָא בְקַתְרִין: כז וְקַמְצֵי דְמַלְכָּא לֵית לְהוֹן וּמִתְכַּנְשִׁין כֻּלְּהוֹן כַּחֲדָא: כח וְאַקְמְתָא דְמִסַּכְּבָא בִידָהָא וְעָמְדָא בְּבֵיתָא דְמַלְכֵי: כט תְּלָתָא אִנּוּן דְשַׁפִּירָן הֲלִיכָתְהוֹן וְאַרְבְּעָא דְשַׁפִּיר מְהַלְּכִין: ל אַרְיָא גִבָּר בִּבְעִירָא וְלָא הָפֵיהּ מִן כָּל מִדַּעַם: לא וְאַכְּבָא דְמִזְדַּרְבֵּל בֵּינָת תַּרְנְגוֹלֵי וּתְיָשָׁא דְאָזֵל בֵּית גִּיוֹרָא וּמַלְכָּא דְקָאֵם וּמְמַלֵּל בֵּית עַמְּמֵיהּ: לב לָא תִתְרוֹרָם דְלָא תִטַּפַּשׁ וְלָא תוֹשִׁיט אִידָךְ

משלי ל

עַם לֹא־עָצוּם וַיָּשִׂימוּ בַסֶּלַע בֵּיתָם:

כז מֶלֶךְ אֵין לָאַרְבֶּה וַיֵּצֵא חֹצֵץ

כֻּלּוֹ: כח שְׂמָמִית בְּיָדַיִם תְּתַפֵּשׂ

וְהִיא בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ: כט שְׁלֹשָׁה

הֵמָּה מֵיטִיבֵי צָעַד וְאַרְבָּעָה מֵיטִבֵי

לָכֶת: ל לַיִשׁ גִּבּוֹר בַּבְּהֵמָה וְלֹא־

יָשׁוּב מִפְּנֵי־כֹל: לא זַרְזִיר מָתְנַיִם

אוֹ־תָיִשׁ וּמֶלֶךְ אַלְקוּם עִמּוֹ: לב אִם־

נָבַלְתָּ בְהִתְנַשֵּׂא וְאִם־זַמּוֹתָ יָד לְפֶה:

ב' ויתן לחסיל · ג' וחס' · ב' ענג · ב' חד מ"ל וחד חס' · ו' דגשי' · ו' · ג' · ג' · ג'. ג'

שפוכה אמלוך. תחת עבד כי ימלוך: לארבה ב' וסימ' ויתן לחסיל יבולם. מלך אין לארבה ויצא חצץ כולו: בהיכלי ב' וסימ' ענג. שממית בידים תתפש: מיטיבי לכת חד מן ט' חס' בריש' חטבה וסימ' נמסר ביחזקאל סוף סימן ל"ג: בבהמה ו' דגשים וסימ' נמסר בסדר נח: ולא ישוב ו' וסימ' ברשון ארמי תורא אשתבע

תולדות אהרן ש"ש. שם: זרזיר. סנהדרין פב (ר"ס נז): אם נבלת. ברכות סד נדה כו (יבמות יג):

רלבג

שהם תקיפים ביתם גודל גופם כי הם נושאי' כפיהם כפלים רבי' ממשקלם והם מתחכמים להמצי' הצריך להם מזון בקיץ והוא העת אשר ימצא בו להם וזה ממה שיישיר החכם שלא ישתדל בחקיר' שיתכן שימצא לו כל שכן שאין ראוי שיתחיל בחקירה שלא יתכן שתמצא בעת מהעתי' וכבר זכר שלמה במה שקדם אופן חכמת הנמלי' במה שיכינו בקיץ לחמם כאמרו לך אל נמלה עצל השני הכפ... עם לא עצום ובחרו לשום בסלע ביתם ובמקום חזק משכנם וזאת גם כן הערה שלא יעמיק אדם לחקור רק במה שיש לו תוקף וחכמה להשיג אמתתו לא במה שיהיה מרמס לכל חולק יבא ויזיק... אין לו טענה ראויה ידחהו בה מעליו: מלך אין לארבה. הארבה אין לו מלך שיעמיד בהסכמה אחת והוא יוצא כלו בעת מוגבל אשר יתכן לו לכרות עשבי התבואות להיותם לו למזון וזה ג"כ ער... שלא ישתדל לחקור במושכלות רק בעת הראוי ובשיעור שנוכל עליה': שממית. והוא העכביש היא ג"כ בריה קטנה ובחכמת' תעשה בידיה יריעה היא כמו רשת תתפש בה הזבובים והדבורים ווז... אשר יתכן שיתפשו בה כי בזה תשיג מזונה כמו שנזכ' בספ' ב"ח והיא באה ג"כ בהיכלי מלך ומשם תפרה אוכל לה. וזה ג"כ הערה לחכם שלא ייראו מתקו' בדברים הגדולים אשר אפשר של... אמתתם כמו השממית דרך משל לא תירא מלבא בהיכלי המלך אחר שכבר תוכל להשיג משם די טרפה ואפשר שנאמ' כי אמרו בהיכלי מלך הוא לבאר כי עם חכמת' תטעה בזה כי היא כו... ישלם לה ממנה תועלת אבל תגרום לה המות וההפסד כי היא בהיכלי מלך לא יעזבו המשרתי' המנקים אותם יריעו' העכבים אך יכבדו' ויסירו' וזה קרה לה מפני הרסה לבא בהיכלי מלך והיא... לבא בהם וכן הענין במי שיתהל' יותר ר"ל שלא יגיע לו מזה פרי אך יגרום לעצמו ההפס' והמשל הב' זכר בו ג' הנה מטיבי צעד ר"ל שהם ממהרי התנוע' לכל הדברי' מזול' שיבררו הראוי נב... וד' הם מטיבי לכת בדמיון הקוד' בג' הראשוני' והנה הבדיל הד' מן הג' להתיחסו יותר אל הנמשל והוא העשי' בדעת המתחכ' יותר מהראוי לו הא' הוא ליש שהוא גבו' בבהמה והוא רץ לז... ב"ת שימצא לא ישוב מפני כל על רוב בטחו על גבורתו וכבר יקר' לו מזה רע בעתי' מה בהלחמו עם שתקיף ממנו כמו שנמצא בספורי' הב' הוא זרזיר מתני' והוא הכלב הדק המתנים שיולי... לגוד ועניינו ג"כ שימהר לרוץ מזולת שיביט אם הוא תקיף מהב"ת שהוא רודף אותו או הענין הוא בהפך וכבר יקרה לו מזה הרב' מהרע וההפסד והג' הוא התיש והוא קל המרוץ וירוץ מפני ז... מי שתקיף ממנו ויקרה לו מפני זה הפסד ורע והד' הוא המלך שאין תקומ' עמו לא' ממי שנלח' עמה' כי כמו זה המלך יתעור' תמיד לרוץ להלח' לכבוש ארצות מפני ראותו רוב הצלחתו ולא ... אם ראוי להלח' לו אם לא ויביאהו זה להלחם תמי' כמו שקר' לאלכסנדר עד שיפול ביד שתקיף ממנו וכזה יקר' לעשי' בדעת כי הוא נשען על חכמתו ולא יתישב מתחל' במה שיחקו' אם הוא ... בו אם לא ולזה יפול בזה הטעו' אשר יגרו' לו הפסד רב: אם נבל'. ולאית ממלו' מה שתחקו' בו הנה הסבה בזה היא גאותך שנשענת על חכמתך שתמצאהו ולא הסתכלת תחלה אם יתכן לך לעמ...

מצודת ציון

(כז) חוצץ. מאוסף ומקובץ וכן נקרא אסיפת אבנים קטנים כמ"ש ויגרס בחצץ (איכה ג): (כח) שממית. היא עכביש: תתפש. מלשון תפישה ולכידה: (כט) צעד. ענין הלוך ופסיעות כמו כי צעדו (שמואל ב' ו'): (ל) ליש. שם משמות האריה וכן ליש אובד (איוב ד'): (לא) זרזיר. ר"ל חגור כי ויעשו להם חגורות (בראשית ג') תרגומו זרזין: תיש. הוא זכר העזים: אלקום. המלה היא מורכבת מבנים אל קום ר"ל אין עומד: עמו. נגדו כמו ואין עמך להתיצב (דברי הימים ב' כ'): (לב) בהתנשא. מלשון התנשאות

מצודת דוד

בריות קטנות אשר בארץ: מחוכמים. ר"ל עם כי ב... ארץ ואין חכמה גדולה ראוי להם לפי צורך השגת די מזונם מ"מ המו... מה' בהשגחה פרטיות למען ילמדו דעת את העם: (כה) ויכינו. עם כ... יתאזקו להכין מאכלם בעת הקיץ עת מצוא התבואה בשדה ולהטמין על י... והמה מלמדים דעת את העצלנים להכין די מחסורם בעוד היות ל...

(כו) וישימו. עם כל חולשתם יתחזקו לעשות לעצמם מקום מדור בתוך הסלע כי יחפרו בו מעט מעט עד כי ירחיבו מקום לשבת והמה מלמדים דעת את העם ... תכמת התורה על כי ארוכה מארץ מדה אלא ישנה מעט מעט עד כי יגמור את כולה: (כז) מלך אין לארבה. להנהיגם יחד באסיפה אחת כדרך המלך ועב... מעצמם לצאת יחד באסיפה אחת ולא יפרדו אלה מאלה ואסיפה היא להם רב התועלת כ"א הלכו יחידים היו בני אדם לדים אותם אבל כשהם ... במספר כולם חדלים מהם הואיל וא"א לצוד את כולם ולמדו דעת את העם שלא יריבו ואיש את אחיו יעזורו: (כח) בידים. במעשה ידים תלכד די... כי אורגת כעין יריעות והזבובים נסבכים ונלכדים בהם והמה לה למאכל ואף כי היא בהיכלי מלך מקום למצא שם הרבה מטעמים מ"מ תבחר לאכו... ידיה ותלמד דעת להיות האדם נזון מיגיע כפו ולא ליהנות משל אחרים: (כט) שלשה המה. כמו אלה השלשה המה צועדים והולכים בטוב ר"ל בבטחון ... הרביעי הוא מן המטיבים ללכת ודומה להם בבטחון והצלחה: (ל) ליש. האריה הגבור שבכל הבהמות והחיות כי חיה בכלל בהמה שנאמר זאת הבהמה ... לבי ויחמור [דברים יד]: ולא ישוב. ברדפו אחר מי לא ישוב לאחוריו עד ישיג ויטרוף טרף: (לא) זרזיר מתנים. הוא כלב הציידים שהוא דק במתניו כ... בלו...

לג כִּ֤י מִ֪יץ חָלָ֡ב י֘וֹצִ֤יא חֶמְאָ֗ה וּֽמִיץ־אַ֭ף יֽוֹצִיא־דָ֑ם וּמִ֥יץ אַ֝פַּ֗יִם י֣וֹצִיא רִֽיב׃

לא

א דִּ֭בְרֵי לְמוּאֵ֣ל מֶ֑לֶךְ מַ֝שָּׂ֗א אֲֽשֶׁר־יִסְּרַ֥תּוּ אִמּֽוֹ׃ ב מַה־בְּ֭רִי וּמַ֥ה־בַּר־בִּטְנִ֑י וּ֝מֶ֗ה בַּר־נְדָרָֽי׃ ג אַל־תִּתֵּ֣ן לַנָּשִׁ֣ים חֵילֶ֑ךָ וּ֝דְרָכֶ֗יךָ לַֽמְח֥וֹת מְלָכִֽין׃ ד אַ֤ל לַֽמְלָכִ֨ים ׀ לְֽמוֹאֵ֗ל אַ֣ל לַֽמְלָכִ֣ים שְׁתוֹ־יָ֑יִן וּ֝לְרוֹזְנִ֗ים או שֵׁכָֽר׃ ה פֶּן־יִ֭שְׁתֶּה וְיִשְׁכַּ֣ח מְחֻקָּ֑ק וִֽישַׁנֶּ֝֗ה דִּ֣ין כָּל־בְּנֵי־עֹֽנִי׃ ו תְּנוּ־שֵׁכָ֣ר לְאוֹבֵ֑ד וְ֝יַ֗יִן לְמָ֣רֵי נָֽפֶשׁ׃ ז יִ֭שְׁתֶּה וְיִשְׁכַּ֣ח

ב' וכפסו' · ל' וחד למואל בחולם · ל' · ב' בתרי לישנ' כ"ד · ב' ומהו שם ל' · ל'. ב' וכפסו' · ג' מ"ל בליש' אי ק' · ל' · ב' מ"ל בליש'

לפומך : לג דמן דמיצא חלבא נפקא חמאתא ומן כבושא דרוגזא נפוק דמא ומן חרינא דאפי נפוק דינא : א מלוהי דלמואל מלכא גביותא ומרדותא דרדתיה אמיה ואמרת ליה : ב וי ברי ווי בר כרסי ווי בר נדרי : ג לא תתן לנשי חילך וארחתך לבנת מלכין : ד אזדהר מן מלכי למואל מן מלכי דשתין חמרא ומן שלטוני דשתין שכרא : ה לא תשתי ותטעי הונך ותשנא דינהון דכולהון בני עניי : ו הבון שכרא לאבלי וחמרא למרירי נפשא : ז ונשתון ונטעון מסכינתהון

ונפל אריה אדבר וגחך . וביאורם נמסר בירמיה סימן ח' : ומיץ ב' ובפסוק ואינון מן א"ב מן ב"ב ובפסוק וסימ' נמסר במסרא רבתא במערכת אות הבית בס"ד : ברי ב' בתרי ליש' וסימ' מה ברי ומה בר בטני . את ברי' יטריח עב : מה כ"ד בסגול וסימ' נמסר בסדר כי תשא : מלכין ל' ודרכיך למחות מלכין . והוא חד מן ב' מלין דמשמשין נ' אריך בסוף תיבותא וסי' נמס' במסרה רבתא במערכת אות הנו"ן בס"ד : לאובד

תולדות אהרן כי מיץ . ברכות סג : דברי למואל . זוהר ויחי : אשר יסרתו . סנהדרין ע זוהר בראשית : מה ברי . סנהדרין שם : ולרוזנים . שם מב : תנו שכר . ברכות מ עירובין סה סנהדרין מג ע :

רשי

ת : (לג) כי מיץ חלב . כי כאשר תצא חמאה על ידי מיץ חלב ודם על ז החוטם יותר מדי כן יצא ריב על ידי מיץ אפים של כעס . מיץ סחיטה ור"א בלע"ז כמו (שופטי' ו) וימץ טל וגו' ורבותינו פירשו אם נבלת עצמך רי תורה לדרוש ו שאול ספיקותיך לרבך ואפי' נראית לו כשוטה בלא לב תהא מנושא ואם זמות ת זמם על פיך וחסמת ולא שאלת לו הכל סופך לך דבר הלכה תתן יד תאלם שלא תדע לענות ו. כאשר מיץ חלב יוציא כן מיץ אפים שרבך כועס לא הבינות מהר ואתה עליה סוף יוציא מפיך ן הלכות רבות והוראות : ברי למואל מלך . דברי המלך שאמר למו הקב"ה בשביל שהטה כנגד . למואל לאל כמו (איוב ופי דברים לשמו של שאמר המלך : משא יסרתו אמו . כשהתחתן פרעה ביום חנוכת בית והכניסה לו כמה מיני ר ונער כל הלילה וישן עד ארבע שעות כדאית' תא והיו מפתחות בית תחת מראשותיו ועל שעה שניכו על תמיד של קרב בד' שעות ונכנסה הוכיחתו על המעשה הזה: אשר יסרתו אמו . משא של שיסרתו אמו : (ב) מה מה זאת עשית והגדת בני ולא בן אביך הכל שאביך צדיק גמור היה ואם אתה רשע יאמרו אמו גרמה לו : בר בטני . אביך כיון שמתעברות אינן שבות לתשמיש ואני דחקתי ונכנסתי כדי שיהא מלובן ומזורז שהתשמיש יפה כל ששה חדשים אחרונים : ומה בר נדרי . כל כיך היו נודרות שיהא להן בן הגון למלכות ואני נדרתי שיהא לי בן מלובן : (ג) אל תתן . אל תתיש : לנשי' חילך . כחך : (ד) אל למלכי' למואל . דבר הגון למלכים שהם להקב"ה . למואל כמו למו פי (שם) : אל למלכי' ין . אין נאה להם להשתכר : אי שכר . כמו אין שכר : (ה) מחוקק . הכתוב וכ"ש מה שהיא בגרס' : (ו) לאובד . למי שסופו לאבוד לרשעים : למרי נפש . המלטערין

אבן עזרא

או אם זמות וחשבת לעשות נבלה שים יד לפה ולא תעבוד המזמה. פ"א ואם עברת שחשבת להתנשא לפניו ואם זמות שים יד לפיך . פ"א אם נבלת חשוב בלבך בהתנשא בעזר הבורא ואם זמות בעבור רשעך שים יד לפה : (לג) מיץ . ג' שרשים האחד אסם המזון והשני ימצו ויסתו והשלישי למען תמוצו ומיץ החלב והאף הטעם כמן אחד מאלה יצא מהם הדבר העומד בכח לצאת על ידי מעשה כח מאה והדם ואפים יקראו נחרים בעבור שיראו בהם וטעמו כן מיץ אפי' שיחרה אפו בכל עת כאילו ימיצנו המיץ יוציא ריב כלומר שיריב עם בני אדם ורצה לומר הזהר מן הנבלות כי הוא גורר הכעס והכעס גורר המריבה: (א) דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו . בתחלת הספר הודיע כי יסרו אביו על החכמה וספר כאן שיסרתו אמו בת שבע אחר מות אביו ללמדו חכמה להתרחק מן הנשים ומן היין . כי הם סבת הרשע והפשע ובעבור חכמתם וכבודם שבח האשה החכמה ע"ד אלפא ביתא להיות לזכרון . למואל הוא שלמה ויתכן שנקרא כן כי בימיו היה להם אל אחד ולא עבדו לפסילי' ג"כ נקרא העומד על כסאו עמנו אל : (ג) ודרכיך . עומד במקום שנים . למחות מן מחיתי. מלכין . נו"ן תחת מ"ם כמו לקץ הימין לא יאמין בחיין . אי . כמו אין ופעם בחירק כמו אי נקי כלומר אין נקי . חלוף . שם דבר מן כליל יחלוף יגזור וכן הפירוש דברי למואל המלך דברי משא ונבואה הם שיסרתו אמו : מה ברי . טעמו מה אתה נחשב ברי ובר בטני שאני ילדתיך . נדרי שנדרתי בעת לדתי אותך אם אמלט מצירי יולדה על כן יסרתיך שלא תתן לנשים חילך ואל תתן דרכיך למחות דרכי המלכים כלומר שלא יהיה מנהגך לשנות מנהג המלכים כי לא יאות להם זנות ושתות יין ושכר פן ישתה כל אחד מהם וישכח מה שפי' מחוקה

רלבג

אם לאו אם היה שיתכן לך זה לא הכינו' תחלה מה שראוי שיהי' מוכן לך להעמידך על אמתת החקיר' ההיא או יהי' הרצון באמרו אם נבלת אם נפלת כי הגאוה בחכמ' היא סבת הנפיל' כמו שקר' ואם לפה ר"ל שאם חשבת לתקו' בא' מהדרושים הגדולי' לא תמהר להכנס בזאת החקיר' מנע עצמך מזה עד התישבך אם יש לך פתח להכנס ממנו בזאת החקירה ואמ' יד לפה לפי המשל כי החושב לדב' שימה' עד שיתישב בדברי' ההם אם הם ראויי' אם לא אך ישי' ידו לפיו למנוע פיו מלדבר או ירצה בזה ואם חשבת מה שתלטר' בעבורו לשי' יד לפה והוא הטעו' שיקר' לך בהשג' הש"י אשר יביאך הנה סבת זה היה ג"כ בהתנשא כי גאותך סבב' לך להכנס בזאת החקיר' אשר אין לך דרך להשגת'. ולזה הובילה אותך אל הטעו' הנפל' לכחש בש"י והנה אמר יד לפה בדמיון מ"ש איוב אם אראה' יכל וירא יקר הולך ויפת בסת' לבי ותשק ידי לפי וזה כי מי שנשתבש בכמו זה לא יוכל להוציא מפיו שבושו כי ישמיתוהו שאר האנשים המאמיני' בש"י ולפי זה הפי' שפירשנו עתה אשר הוא נכון לפי יהיה הרצון באמרו אם נבלת בהתנשא' אם לאית למצוא מה שראוי שתמציאהו הנה זה הלאות יגיע לך בעבור התנשאך וגאותך בחכמה כי בעבור זה נשענת על חכמתך ולא הבינות תחלה לדרוש חקור בו מה שראוי שיובן להשיגו אל השגתו וכן אם זמות וחשבת מה שתלטר' בעבורו לשים יד לפה שלא ידעו האנשים מום דעתך כי כחשת לאל ממעל והנה זה הגיע לך בעבור התנשאך בחכמתך שיאך לכך להכנס בחקירות אשר אין דרך להכנס בהם ואמנם היה שבקצת החקירו' הגדולו' ימצא לאדם פתח אחר היגיעה הרבה ובקצת לא ימצא לו פתח להכנס בהם ולזאת הסבה היפירנו שיתישב זאלה בחקירות הגדולו' אם יש לו דרך להכנס בהם לפי שכמו שתמצ' בדברים הטבעיי' אשר ילכו מדרגות המותרו' שמקצת' יוציאו האדם תועלת ומקצתם לא יוציאו כי אם נזק כן הענין בשוה באלו הגדולות ההולכות לפי מה שיתשוב במדרגת המותרות אשר אין ראוי שיפנה השכל אליהם וזה כי בקצת' ימצא אחר היסוב פתח ודרך להכנס בהם ויושגו בהם אחר שיגיע' דברים היקרים מאד ובקצתם

מצודת דוד

וירוץ קל מהר לגוד חיות בבטחון גדול ומצליח בדרכו : או תיש . גם הוא נעד כי הוא קל המרוץ וילך בעדר תחלה כמ"ש כעתודים לפני צאן (ירמיה) נעת במרוצתו ומתגבר על כל : ומלך אלקום עמו . כן הרביעי ייטיב לכת ו והוא מלך גבור אשר אין עומד נגדו במלחמה כי הלך ילך בבטחון רב בכל אשר יפנה ולמד דעת שאין ללכת ברכות לבב למלחמה ולעזוב הדבר המקרה רק יהיה אזור בגבורה אז יצמח ויצליח ע"פ הרוב כמו אלו שע"י זים גבורה בעצמם הולכים בטח ומצליחים : (לב) אם נבלת . אם נעשית נבל ר"ל אם חרפך מי ובדיבורו עשה אותך לנבל עכ"ז תשא אתה בהתנשאותך ר"ל אל תשיבו בקנטור נה וכדבר אחד הנבלים רק שמור פתחי פיך כדרך אנשי השלום : ואם זמות . אם תהיה מלא ממחשבת קנטור וקשקש שים יד לפה לסתמו בחזקה : (לג) כי מיץ כי נו שמיצת וסחיטת החלב מוציא חמאה ומיצת האף מוציא דם כן מיצת הכעס מוציא ריב ר"ל התעוררת הכעס מוציא הוא את הריב ולזה סתום פיך ואל תעורר כעס ל אותך כי עוד יוסיף לריב ולדבר בך דברי נבלה : לא (א) דברי למואל מלך . ר"ל אלה דברי המלך אשר הוא אל ה' ומשיחו : משא וגו' . ר"ל בזה יספר דברי המוסר אשר יסרתו אמו אשר נחשב בעיניו כמשא לדבר ה' ואחז"ל כשהתחתן שלמה עם בת פרעה ביום חנוכת בה"מ הכניסה לו כמה מיני כלי זמר והיה כל הלילה והיה ישן למחרתו עד ד' שעות על היום ומפתחות העזרה היו מראשותיו ולא יכלו להקריב התמיד ונכנסה אמו אצלו והיתה מייסרתו בדברים האלה : גם ברי . אתה בני אשר הגדלתיך מה זאת תעשה : ומה בר בטני . לפי שפעמים יקרא בן למי שלא ילדו כ"א גדלו כמ"ש חמשת בני מיכל בת שאול (שמואל ב י) מירב אחותה ילדם ומיכל גדלם לזה הוסיפה לומר בר בטני לומר הנה בבטני היית אם כן אני ילדתיך ואני גדלתיך ומאוד חוששת אני בתקנתך : ומה בר נדרי . תעשה זאת אתה בר נדרי ר"ל מרוב אהבתי בך היו כל נדרי עמך כמשפט האוהב שכל נדריו ושבועותיו המה בחיי אושנו : (ג) אל תתן . ר"ל אל תתיש כחך תשמיש עם הנשים (כי רב התשמיש מחליש כח הזכר ומבריא הנקיבה וכאלו נותן מכחו לנקבה) : ודרכיך . אל תתן דרכיך למחות ולהשחית דרכי המלכים ר"ל זנה משפט הראוי אל המלכים להיות זהירים במעשיהם על צד השווי והנכון : (ד) אל למלכים למואל . אין דבר זה הגון למלכים אשר המה אל ה' ומשיחיו : אל יס . אין הגון למלכים כאלה שתות רב יין ולרוזנים כאלה אין ראוי שכר וכפל הדבר במ"ש : (ה) פן ישתה . פן כשישתה ישתכר וישכח דבר החקוק בתורה ועי"ז ישנה דין העניים וכפולה א"כ חטאתו כי גוזל העניים ומעוות הדין : (ו) לאובד , למי שהוא אבוד ברב השוני ; למרי

מצודת ציון

התנשאות ורוממות : זמות . ענין מחשבה : (לג) מיץ . מלשון מצילה וסחיטה כמו וימץ טל מן הגזה (שופטים ו') : חמאה . היא בומן החלב : אף . חוטם : אפים . מל' אף וחימה : (א) למואל . המלה היא מורכבת משנים למו אל ר"ל אל ה' כמו וידמו למו עצתי (איוב כט) : משא . נבואה : יסרתו . מלשון מוסר : (ב) ברי . הוא תרגום של בני : (ג) חילך . כוחך כמו ביום חילך (תהלים ק"י) : למחות . מל' מחיה ומחיקה : מלכין . נו"ן במקום מ"ם וכן לקץ הימין (דניאל י"ב) : (ד) ולרוזנים . ענין מושלים ושרים : אי . כמו אין . וכן ימלט אי נקי (איוב כ"ב) : שכר . יין ישן : (ה) מחוקק . מלשון חקיקה

משלי לא

רִישׁוֹ וַעֲמָלוֹ לֹא יִזְכָּר־עוֹד׃ ח פְּתַח־
פִּיךָ לְאִלֵּם אֶל־דִּין כָּל־בְּנֵי חֲלוֹף׃
ט פְּתַח־פִּיךָ שְׁפָט־צֶדֶק וְדִין עָנִי
וְאֶבְיוֹן׃ י אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא
וְרָחֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ׃ יא בָּטַח בָּהּ
לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר׃
יב גְּמָלַתְהוּ טוֹב וְלֹא־רָע כֹּל יְמֵי
חַיֶּיהָ׃ יג דָּרְשָׁה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים
וַתַּעַשׂ בְּחֵפֶץ כַּפֶּיהָ׃ יד הָיְתָה
כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּבִיא
לַחְמָהּ׃ טו וַתָּקָם ׀ בְּעוֹד לַיְלָה
וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרֹתֶיהָ׃
טז זָמְמָה שָׂדֶה וַתִּקָּחֵהוּ מִפְּרִי כַפֶּיהָ
נטע כָּרֶם׃ יז חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ
וַתְּאַמֵּץ זְרוֹעֹתֶיהָ׃ יח טָעֲמָה כִּי־טוֹב
סַחְרָהּ לֹא־יִכְבֶּה בליל נֵרָהּ׃
יט יָדֶיהָ שִׁלְּחָה בַכִּישׁוֹר וְכַפֶּיהָ

ג' / ג' ומ"ל / ד'. ג' / ד' חס' בליש' / וחד מכרס רפי / ג' / ג' בליש' / ב' / ה' ר"פ / ג' מ"ל / נטעה ק' / ב' חד חס' וחד מ"ל / ד' / בלילה ק' / ג'

תרגום

וְשַׁתְּקִיהוֹן לָא נִזְכְּרוּן תּוּב׃
ח פְּתַח פּוּמָךְ לְהָלֵין דְּלָא
מִסְתַּלּוּ דִּין וְדוּן לְכוּלְהוֹן בְּנֵי
עוּלֵי׃ ט פְּתַח פּוּמָךְ וְדוּן
צִדְקְתָא וְדוּן לַעֲנְיֵי וְלַעֲלִיבֵי׃
י אִתְּתָא כְּשַׁרְתָּא מַנוּ יִשְׁכַּח
יַקִּירָא הִיא מִן כֵּיפֵי טָבְתָא
טִימָהָא׃ יא דְּתָכֵל עֲלָהּ לִבֵּיהּ
דְּבַעְלָהּ וְלָא מִתְבְּזָא וְלָא
חָסְרָא׃ יב פַּרְעֲתֵיהּ טָבְתָא
וְלָא בִּישְׁתָּא כָּל יוֹמֵי חַיָּהָא׃
יג תְּבַעַת עַמְרָא וְכִתָּנָא
וַעֲבַדַת הֵיךְ צְבִינָא דְּאִידָהּ׃
יד וַהֲוָת הֵיךְ אִלְפַּת דְּתַגְּרָא
דְּמִן רָחִיק מַיְתְיָא מֵיכְלוּתָא׃
טו וְקָמַת בְּלֵילְיָא וִיהַבַת מְזוֹנָא
לְבֵיתָהּ וּפוּלְחָנָא לְטַלְיָתָהָא׃
טז וְאִתְחַשְּׁבַת בְּתַרְעִיתָא
וּנְסֵבַת חַקְלָא וּמִן פֵּירֵי דִּידָהָא
נְצַבַת כַּרְמָא׃ יז וַאֲסַרַת
בְּעוּשְׁנָא חַרְצָהָא וְזָרְזַת
דְּרָעָהָא׃ יח וּטְעַמַת מְטוּל
דְּטָבְתָא תַּגָּרוּתָהּ וְלָא דָּעֵךְ בְּלֵילְיָא שְׁרָגָהּ׃ יט יְדָהָא פַּשְׁטָא בְּכוּנְשְׁרָא וִידָהָא לְבָבִין

אבן עזרא

מחוקק על ספר. עוני שאחרים ענו אותו. רישו. שהיין משמח הלב על כן עמלו לא יזכור עוד בהתעסקו ביין. למ"ד לאלם כמו בעבור. בני חלוף בני תמותה בעבור משפט המות ואמר שיחקרו עליו היטב: אשת חיל מי ימצא. חיל ממון כמו אשה שתקנה חיל וממון בחכמתה מי יוכל למצוא. מכרה. מן תמכרו מאתם: (יא) בטח בה. בעבור: תכין. ושלל. שהיא קונה. לא יחסר הבעל על כן יבטח בה: (יב) גמלתהו. תשיב לו גמול טוב. בעבור שבטח בה ולא גמלתו רע: (יג) דרשה. לקנות צמר ופשתים. בחפץ כפיה כאילו הכפים חפצות לעשות והפך זה כי מאנו ידיו לעשות: (יד) כאניות. ההולכות למרחוק: (טו) לילה. קודם עלות השחר. לביתה. לבניה. וחוק מאכל כענין ואכלו חקם לחם חק: (טז) זממה. חשבה לקנות שדה: מפרי. רמז להון יגיע כפיה כלומר מפרי כפיה נטעה ניטע לה כרם כי אין מנהג הנשי' לנטוע: (יז) בעוז מתניה. כאילו העוז חגרה: (יח) טעמ'. כמו ברוך טעמך כלומר יעלה כי

מסורה

ב' מ"ל בליש' וסימ' אם אראה אובד. תנו שכר לאובד: פתח ד' וסי' ויאמר פתח החלון קדמא. פת' לבנון דלתיך. פתח פיך לאלם. פתח פיך שפט צדק: ורחוק ד' חס' בליש' וסימ' נמסר בשמואל א' סימן כ"ו: חייה ג' בליש' ב' מ"ל וא' חס' וסימ' לצרר לגלות ערותה עליה. ויחיה ותגדל עמו. גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה. מציעה חס': היתה ה' ר"פ וסי' היתה לי נחלתי כאריה ביער. היתה עלי יד ה'. היתה לי דמעתי לחם יומם. היתה יהודה לקדשו. היתה כאניות סוחר: נטעה זממה שדה נטע כתיב וקרי' נטעה בה"א וכן בלילה טעמה כי טוב סחרה ואינון מן כ"ט מלין חס' ה' בסוף תיבו' וקרי' וסי' במס' רבתא במערכת אות ה' בס"ד:

תולדות אהרן

פתח פיך. גיטין לז (סנהדרין כח): אשת חיל. עקידה שער א זוהר תזריע: דרשה. זוהר קדושים ועקידה ש' כב: היתה. מציעא פד:

רשי

המלעטרין על עניים ו... כל בני חלוף. אלו הה... שחלפה עזרתם והפ... (יא) ושלל לא יחסר... לא יחסר טוב: (ט... מזון: וחוק. כ... הקצוב להם: (יט) כי... שקור ן ווירע י"ל כלט... ל

רלבג

ובקלתם לא ימלא להם ... בהם ויותר נפלא מזה כי ... דרושי' גדולים ויקרים ... ההשגה לאדם ודרושי' אחר ... לא ימלא לאדם פתח להכנה ... כי האד' אין לו פתח לה... בידיעת ריבוע העיגול ר"ל ... שטח מרובע שוה לשטח ... ויכנס בחקירו' גדולות ו... לאין שיעו' וזה ממה ... התישבו' בדברים אשר ... יש לו פתח להשיגם אלא ... שיתברר לו במלאכה מלא... הדרושי' אשר אפשר ... מהדרושים אשר אי אפשר ... מ"ן הלב. והנה הדברי' ... ימלא בקלת מותרי' תועל... ימלא הם אלו שוכר ו... שממיץ החלב שהוא מותר ... האדם חמאה שהיא יותר ... ערכה מהגבינה וממוץ' ... האדם דם ביגיעתו בו לה... בזה עלמו וממות' הכעם ... שיעזב ויונק'יולי' האדם ר... הוא גורם המחלות והפ... וכלאן נשלם ביאור זה ה... ביאור בזה הספר והוא ... התועלת לקחת מוסר ה... מבואר מדברינו בביא"ר: ... הנה קרא שלמה עלמו למו... אמרו בתורה והוא כהן ל ע... שהוא הי' לאל מלך כי ה' ...

מישרים לאל בתכלית מה שאפשר ואמר כי אלו הם הדברים אשר אמרה לו אמו במוסרה והנה זכרם בזה הספר להיותם רבי התועלת וידמה שהכבר אמר לה שלמה שתשאל ממנו ויעשה חפצה והיא אמנ: מה אבקש בני אשר גדלתיך ומה בן בטני שהיית במעי בהיותי מעוברת ממך ואולם אמרה זה כי כבר יקרא בן מי שאינו בן בטנה כאמרו אלה בני מיכל בת שאול לפי שהיא גדלה אותם ואע"פ כי הם בני מרב אחותה ומה שאבקש לך בן נדרי ר"ל שמרוב אהבתי אותך היו כל נדרי בך כמשפט האוהב שיהיו נדריו ושבועותיו בחיי אהובו או ירצה בזה שבעבורו היו נדריה תמיד לה': אות... כחכה אשר לך בדרישת החכמה והשגתה וזה כי רוב העסק עם הנשי' יסיר האדם מהשקידה על החכמה ויהיה לבו שוגה בהם תמיד ולא יהיו דרכיך למחות העלות והמחשבות הרבות אשר יצטר ל... לחקור בחכמת מחקר ראוי ואמר זה כי ההתמדה עם הנשים תמנע התישבות באלו המועלות והמחשבות: אל למלכים. אתה בני שהוא למואל אל יהיו דרכיך דומים לדרכי המלכים או... שרודפים שתיית היין ושואלי' איה שכר לשתותו כי אין למלך כמוך שהו' לאל נכון לעשו' כן: פן ישתה וישכח. מזה הדין הבא לפניו בתורה ויהיה זה סבה אל בישנה דין כל בני עוני אשר הוא... כי בו נכלל הטא הטיית המשפט ותטא קביע' הענוי נפש וכל אחד מאלו הוא חטא נפלא ולזה זכר שינוי דין כל בני עוני שלא יתחדש מזה ג"כ שינוי בדין העשירים אבל זכר מה שיתחדש יות' מהרע א'... כמנהג המוכיחי' וכמו זה המנהג נהג שלמה ברוב התוכחות הנכללות בזה הספר: תנו שכר לאובד. הנה השכר והיין אינו ראוי כי אם למרי נפש ולאובד שישכח המר נפש לדין ולא ידע סדר יגו... בהם יתבאר משפטו ודינו ראוי שתפתח פיך להישירו להגיד דברי ריבו והנה האלם הוא שאינו יודע להגיד כלל מדברי ריבו ובני חלוף הם בעלי התמורה שיאמרו הפך מה שבלבם וראוי לשופט ול... שלא יפקד מהם משפטם מצד חסרונם בדבור ובהגדת עניני ריבות': פתח פיך. בענין שתשפוט צדק אל דין עני ואביון ולא יפקד מהם משפטם מפני חלשתם וחוזק אשר כנגדם: אשת חיל. ... הספר באופן החומר המשרת אל השכל שרות שלם באופן שיגיע לו קנין שלמותו ותאר אותו בנקבה כמנהגו וקראה אשת חיל מצד שלמות כחה להגיע אל השכל מה שיצטרך לו ממנה מהצורות הא... שהוא קשה השמל' ורחוק מכרה וערכה מערך הפנינים כי אין לו יחס עמה: בטח בה. הנה לב בעלה בטח בה שתמציא לו מה שצריך להקדים מן החוש בדרושו ולא יחסר שלל להיות טרף ... גמלתהו טוב. כל ימי חייה גמלתהו טוב ונכנעה לעבודתו ולא נטתה כלל מעבודתו: דרשה צמר ופשתים. להיות טווה בהם למה שיצטרך לבית' מהלבוש ועשת' זה בחפץ כפיה כמשפט המשרת הא... רצון אדוניו ולא כמשפט המשרת על צד ההכרח ואמנם אמר זה לפי שהמגיע מהמוחשות אל השכל יתוקן בתקונים רבים קודם הגיעו אליו ובזה יוסרו מהם הרבה מהמשיגים החומריים ויתקרבו ... הרוחני כמו שנזכר בספר החוש והמוחש: היתה כאניות. הסוחרי' הגדולי' שיביאו סחורותיהם מארץ מרחק כן תביא מזונ' ממרחק למה שיצטרך אל השכל בדרושים יקשה לעמוד מן החוש אנ... באמצעות או בעדות מהקודמי' אשר ראוי לבטוח בהם שיגידו האמת: ותקם בעוד לילה. בזריזות וזריזות לתת טרף לביתה וחוק לנערותיה להעמיד בריאו' הגוף כי בו יעמוד בריאות הנפש וה... שספר מזריזות בדמיון זה הענין קנאתו לשרות בעלה וקנאתו להעמיד בריאו' הגוף שהוא גם כן לשרות השכל עד שהכבר זממ' שדה קנתה שדה ונטעה כרם להוציא מהם פרי אל השכל: חגרה בעוז מ... בזריזות לחפציה ואמצה זרועותיה לעשות פעולותיה בזריזות: טעמה. הכירה כי סחרה הוא טוב מצד הפרי המגיע ממנו לשכל ולזה תנהיג בזריזו' בשרותו עד שלא יכבה נרו בלילה להתרחק מן ה... שלו:

מצודת ציון

חקיקה וכתיבה: וישנה. מל' השתנות וחלוף: (ז) רישו. מל' רש ועני: (ח) לאלם. הלמ"ד היא במקום בעבור וכן לאיתיאל (לעיל ל): חלוף. מל' התחלפות ותמורה: (י) אשת חיל. ר"ל זריזה וישרה: מפנינים. הם המרגליות: (יא) ושלל. ענין בזת המלחמה: (טז) זממה. חשבה כמו כאשר זממתי (זכריה ח): (יח) טעמה. ענין עלה כמו וטעם זקנים יקח (איוב י"ב): (יט) שלחה. ענין הושטה כמו שלח אצבע (ישעיה נ"ח): בכישור. הוא הכלי שהפשתן כרוך בו ואין לו דומה: תמכו. ענין השענה

מצודת דוד

למרי נפש. למי שנפשו מרה לו בעבור מרבית העמל והיגיעה: (ז) ישתה. י... ישתה ישתכר וישכח רישו ועניו והעמל אשר שמר לנפשו לא יזכר עוד... השכרות כי היין מפיג הצער: (ח) פתח פיך. אל תשתה היין ותהיה נדון... ופתח פיך בעבור האלם ר"ל אם מי יבוא לדין ויהיה כאלם לבלי דע... טענותיו אתה פתח פיך בעבורו לסדר טענותיו: אל דין. גם פתח... דין כל הבנים ההולכים המחליפים דבריהם ממה שנלבב בעבור סכלותם, ופתח פיך להיישירם אל הכוונה הנרצה להם כאשר יאות לעשות. לשופט צדק לס... לאמיתו: (ט) פתח פיך. בדרישות וחקירות ושפט לצדקון דין עני ואביון ולא יפקד מהם משפטם בעבור חולשתם עם חוזק בעל דינם: (י) אשת חיל. כסות... מוסרי אמו חזר לשבח אשת חיל לכבוד אמו למען היות לה לזכרון: מי ימצא. מי יוכל למצוא אשת חיל כי הוא דבר יקר ומלתא דלא שכיחא: ורחוק. אם ו... למכרה אז שוויה רחוק משל שווי הפנינים כי היא שווה יותר והוא ענין מליצה: (יא) בטח. כשאין האיש בביתו יבטח בה שתשמור כל אשר בבית ובמקומה... לא יחסר מלשלול שלל כי לא יהיה נבהל וממהר לביתו מפחד חסרון מה בבית: (יב) גמלתהו טוב. בכל ימי חייה כאשר בעלה ייטיב עמה גמלה לו טוב לעומת הט... את הרע לא גמלה לו כמפעלו: (יג) דרשה. בעצמה חפשה אחר צמר ופשתים לטוות אותן עם כי אין על האשה אלא לטוות ולא לחזור אחריהן: בחפץ כפיה. לא עשתה... ע"י כפיה ונגישה כי אם ברצון כפיה וכאלו הכפים עצמן רוצים במלאכה: (יד) כאניות סוחר. כספינות הסוחרים ההולכים למרחוק כן היא תביא מאכלם ממרחק... שם מסחר להיות ניזונת מזה אף שעל הבעל לזונה: (טו) בעוד לילה. קודם אור היום: ותתן. מחלקת מזון לבני ביתה: וחוק. מזון הקצוב תחלק לנערותיה: (טז)... כאשר חשבה על השדה ונתנה עיניה בה לא תשקוט עד אשר תקנה: מפרי כפיה. משכר מעשה ידיה נטעה כרם: (יז) חגרה וכו'. חגרה מתניה בכח וגו'... היתה מתגברת בעצמה לעשות מלאכתה: ותאמץ. חזקה זרועותיה במלאכה והוא כפל ענין במ"ש: (יח) טעמה וכו'. כאשר יעלה בעצמה כי טוב סחרה למצוא בכ... לא יהיה נרה כבוי בלילה ועוסקת בסחורה אף בלילה: (יט) ידיה. עם כי חושבת בסחורה מ"מ לא זזה ממלאכת נשים ותושיט ידיה לאחוז בכישור ולתמוך בפלך... השווי.

רשי

...ת כ׳ לטוות. פלך פושי״ל בלע״ז: (כא) לא תירא לביתה. לבני ביתה: ...זלינה: לבוש שנים. בגדי צבעונין: (כב) מרבדים. מצעות נאות ...כמו מרבדים רבדתי (לעיל ז): (כג) נודע בשערים בעלה. ניכר ...חביריו מפני מלבושיו שהם נאים: (כד) לכנעני. תגר: (כה) ליום ... ביום מותה נפטרת ...: ותשחק. כל ימיה ... מיתתה שיחא נכבד ...: (כז) צופיה. היא נותנת לב על צורכי ... איך ינהגו באמת ...: (כט) רבות בנות. ...רין אותה בעלה ובניה: ... החן. אשת החן ויופי ...לין אותה אלא הכל ...קר אבל אשה יראת ה׳ ... תתהלל: (לא) מעשי׳. ...שיה מעיד עליה להללה ...מיר כל זואת וכא זו שפירשתי. אבל לפי ... על התורה ולומדיה ... מתחברת: [י] אשת חיל. ...ירה: מי ימצא. אשרי ...מצוא אותה: מפניניכ. ...: [יא] ושלל לא יחסר. ...רות בעוה״ז ובעוה״ב: ...שה צמר ופשתים. לפי ...׳ לאשה דבר לפי המליצ׳ ... מלאכת הנשים. והמשל ... דורשת התורה מקרא ...ודרש ומחזרת אחריהם ...כי התלמידי׳: [יד] היתה ... סוחר. מביאה היא ...ברכה ומזון: [טו] ותקם ...לה. משכימי׳ באשמור׳: ...טרף לביתה. שונה הרב ...יום כחוק הקצוב להם: ...׳ שדה. וממה בזמם ... את עשו איש שדה: ... מן העולם להאבידו: ... מעשיה נטעה כרם. ... לקיימם לחיי העה״ב: ... עמה. דבורה: לא יכבה ... נרה. בליל כתיב חסר ... שמורים שנגפו המצריים ... לישראל והגינה עליהם: ... בכישור. בכשרון מעשי׳: ... פלך. משען ומשענה כמו ... (ב׳ ג) מחזיק בפלך: ... פרשה. למי שמשים ... עליה כעני בו היא ...׳: [כא] לא תירא לבית׳ ... שדנין בו הרשעים מאש ... לבוש שנים. ברית דם ...׳. ד״א מלובשים בכפל נתן תתן (דברים טו) פתוח תפתח (שם) העניק תעניק (שם) כל אלו מצילין אותן משלג גיהנם. כך הוא ...בתנחומ׳: [כד] סדין עשתה. לבוש תפארת נותנת לחכמים: וחגור נתנה לכנעני. (ס״א) (למי) לפי שהוא חגיר בסחרתה ...אזור למתניהם: [כה] ליום אחרון. אין להם להתעצב ממדת הדין כי ינצלו ממנו וכל ימי חייהם ישחקו ליום הדין. מי ...צריך לדאג נופל בדבר לשון שחוק כמו (איוב יא) וישחק לרעש כידון: [כז] צופיה הליכות ביתה. התורה מלמדתם דרך הטוב ... מעבירה: [כח] קמו בניה. התלמידים: בעלה. הקב״ה: [ל] שקר החן. שב על כל הע״ג והכל גדולתן ויופין: [לא] תנו לה. לעתיד לבא: מפרי ידיה. תפארת וגדולה עוז פאר וממשלה:

משלי לא

תָּמְכוּ פָלֶךְ׃ כ כַּפָּהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי ב׳
וְיָדֶיהָ שִׁלְּחָה לָאֶבְיוֹן׃ כא לֹא־תִירָא ו׳
לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֶג כִּי כָל־בֵּיתָהּ לָבֻשׁ ג׳ חס׳ בכתו׳
שָׁנִים׃ כב מַרְבַדִּים עָשְׂתָה־לָּהּ שֵׁשׁ ב׳
וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁהּ׃ כג נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים ג׳
בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם־זִקְנֵי־אָרֶץ׃ ל׳
כד סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר נָתְנָה ל׳. ל׳
לַכְּנַעֲנִי׃ כה עוֹז־וְהָדָר לְבוּשָׁהּ ג׳. ג׳
וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן׃ כו פִּיהָ פָּתְחָה ב׳. ל׳ וחד ופתחת
בְחָכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל־לְשׁוֹנָהּ׃ ב׳
כז צוֹפִיָּה הֵילְכוֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם יתיר יו״ד
עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל׃ כח קָמוּ בָנֶיהָ
וַיְאַשְּׁרוּהָ בַּעְלָהּ וַיְהַלְלָהּ׃ כט רַבּוֹת ב׳. ל׳
בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל־ ג׳
כֻּלָּנָה׃ ל שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה ב׳ עלי היו.
יִרְאַת־יְהוָה הִיא תִתְהַלָּל׃ לא תְּנוּ־ ב׳
לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים ל׳ וחד מלכות ופילגשים
מַעֲשֶׂיהָ׃ ל׳

חזק

סכום פסוקים של ספר משלי. תשע מאות וחמשה עשר ותשר דבורה סימן. וסדריו שמונה. אז תלך לבטח דרכך סימן׃

תרגום

מְעִזְּרָא׃ כ יְדָהּ פְּשִׁטָא לַעֲנִיָּא וּדְרָעֶיהָ מוֹשִׁיטָא לַעֲלִיבֵי׃ כא לָא יִדְחֲלוּן בְּנֵי בֵיתָהּ מִן תַּלְגָּא מְטוּל דְכוּלְהוֹן בְּנֵי בֵיתָהּ לְבִישִׁין הֲווֹ זְהוֹרִיתָא׃ כב תְּשַׁוְיָתָא עַבְדַת לָהּ בּוּצָא וְאַרְגְוָנָא לְבוּשָׁהּ׃ כג יְדִיעַ הֲוָה בֵּינַת מְדִינְתָּא בַּעְלָהּ כַּד יָתִיב הוּא עִם סָבֵי אַרְעָא׃ כד פְּתָנָא עֲבַדַת וְזַבְנַת וְזוּנָרָא יְהַבִית לִכְנַעֲנָאָה׃ כה עוּשְׁנָא וְהַדְרָא לְבוּשָׁהּ וְגַחְכָא בְּיוֹמָא אַחֲרִיתָא׃ כו פּוּמָהּ פַּתַחַת בְּחָכְמְתָא וְנִימוּסָא דְחִסְדָּא עַל לִישָּׁנָהּ׃ כז וְגַלְיָן אָרְחָת דְבֵיתָהּ וְלַחְמָא חֲבִינָנוּת לָא אָכְלָא׃ כח קָמוּ בְנָהָא וִיהֲבוּן לָהּ טוּבָא בַּעְלָהּ וּמְשַׁבְּחָהּ׃ כט סַגִּיעָן בְּנָתָא דְקַנְיָי עֻתְרָא וְאַתְּ עֲבַרְתְּ עַל כֻּלְּהוֹן׃ ל מְטוּל דְשִׁקְרָא הוּא חִנָּא וּסְרִיק הוּא שׁוּפְרָא אִתְּתָא דְחַלְתֵּיהּ דַאֲלָהָא הִיא מִשְׁתַּבְּחָא׃ לא הֲבוּ לָהּ מִן פֵּרֵי דִידָהָא וְנִשַׁבְּחוּנָהּ עוֹבָדָהָא בְּתַרְעֵי׃

אבן עזרא

כי טוב להתעסק בסחורה על כן לא יכבה: (כ) פרשה. לחם לעני: לביתה. בניה כלו׳ לא תירא משלג היורד על הארץ כי כל אחד מביתה לבוש מתולעת שני או כל ביתה לבוש שנים שם ממין פשתים והארגמן ממין הצבעים והוא אדום: (כג) זקני. הזקנים וישבו בעלה עמהם בעבורה: לכנעני. סוחר כמו כנעניה נכבדי ארץ: (כה) עוז. כאילו העוז וההדר לובשת: ליום אחרון. לעת זקנתה תוכל לעמוד משחקת ואינה מפחדת מן החסרון או לעולם הבא: חסד. שהיא מוכנת לעשות חסד: (כז) עצלות. אשת עצלות: (כח) קמו. בבקר בניה כי לא יכבה בלילה נרה. ויהללה. זה המהלל שיאמרו לה רבות בנות עשו חיל קנו חיל. עלית כמו ותעל אחד מגוריה כלומר גדלה על כלנה: (ל) שקר החן. גם זה הפסוק מהלל בניה הוא שהם אומרים לשקר אשת החן והבל הוא היופי: (לא) תנו. הבעל אומר לבניו תנו לה מפרי ידיה עד שיהללוה המהללים על מעשיה או מעשיה הם יהללוה והנתינה בדבור כענין תנו לה׳ אלהיכם כבוד:

נשלם ספר משלי

רלבג

שלחה בכישור וכפיה תמכו פלך. לטוות הצמר והפשתים: כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון. וזה משלימות חריצותה בתעשה מה שתשלם בה לשכל חוקי לקנותו מההון מה שיספיק לה ולבית׳ ולתת לעניי׳ חוקם: לא תירא. בגדי שני אמ׳ זה מגיד אח׳ להורו׳ על חריצות׳ לקנות מה שיצטרך מההון ומגיד אחר אמ׳ זה להיות מה שתכין אל השכל מהמוחשות רחוק מלהתעות השכל והנה עשתה לה מרבדים וקשוטים במדות: שש וארגמן לבושה. רוצה לומר בגדים חמודי׳ ונקיים במדות המשובחות לא בגדים צואים במדות המגונות: נודע בשערים. והנה בעלה הוא נודע בחכמה בשבתו עם חכמי הארץ מגדל רב הסיסרה שתישרהו לקנין החכמה: סדין עשתה ותמכר וחגור. אשר עשתה נתנה לסוחר למוכרו לו כדי שיהיה לה הון לקנות בו ככל אשר תשאל נפשה: עוז והדר לבושה. הנה לבושה הוא עוז והדר ר״ל שישלם במדותיה היופי והתוקף להכניע תאוותיה הגופיות וזה ממה שישלם בשתנהג בדרכי התורה ותשחק ליום המות כדרך אנשי המעלה שלא יחרדו מן המות כי אין רצונם לחיות כי אם להשלי׳ השכל ואח׳ השלמו כמעט שיתפלו במות כי היא החיים להם: פיה פתחה בחכמה. כי ממנה ילקחו התחלותיה ונימוס החסד שעשה הש״י לנמצאות יתבאר על לשונה במה שיגיע אל השום מזה הענין אשר הפליא הש״י חסדו ביצירותיו: צופיה. תמיד היא צופיה ומבטת ההליכות והדרכים אשר יובילום אל ביתה אשר תתחבר בו אל השכל להשפיע לו מהמום המצטרך לו בחקירות ולא תאכל מזון העצל שהוא חסר התיקון

וזה שתקנה מאלו הצורות הדמיוניות יהיה שלם התיקון להביט אל השכל הנה האשה אשר בה משפטה תשוכת מגיד כחות הנפש ומגיד השכל: רבות בנות. ויאמרו כי רבות בנות עשו חיל אך את עלית על ... שקר החן. אשר במה שתכין אל השכל פעמים יביא זה לטעות בדרושים העמוקים אשר לא תחובר להם יראת ה׳: תנו לה. הנה לאשה אשר כזאת יותן מפרי ידיה כי ימשך מההשגחה הדבקה ... בשכל טוב לא גם בדברים הגופיים כמו שביארנו בד׳ מספר מלחמות ה׳ ויהללוה מעשיה בשערים שם יספר נועם מדותיה וטוב מוסרה ויראתה מהש״י והנה התועלת בזה המאמ׳ לפי הנמשל מבואר וכן תועלת עוד לפי המשל להישיר האשה שתשתדל בעבודת בעלה ובתיקון ביתה בזה האופן:

מסורה

כפה ב׳ וסי׳ וקצתה את כפה. כפה פרשה לעני: לא תירא ה׳ וסי׳ ביחזקאל סימן ג׳: לבוש ל׳ חסר בכתוב׳ כי כל ביתה לבש שנים. וכל נבי׳ דכו׳ חס׳ במ״ב מ״ל וסי׳ ושריון קשקשי׳ הוא לבוש, הוצא לבוש לכל עבדי: נודע ב׳ קמצי׳ וסימ׳ נודע ביהודה אלהים. נודע בשערים בעלה. וחד ונודע מה שהיה: לבושה ג׳ וסימ׳ ממשבצות זהב לבושה. שש וארגמן לבושה. עוז והדר לבושה: הילכות ד׳ ולית דכוותיהו כ״ב וסימן נמסר בתלים סימן מ״ח: ויאשרוה ב׳ וסי׳ אחת היא יונתי. קמו בניה ויאשרוה: עלית ג׳ וסי׳ מה לך איפה כי עלית כלך לגגות. גם שם עלית לזבח זבח. ואת עלית על כלנה: והבל ג׳ וסימני׳ נמסר בסדר בראשית וישעי׳ ריש סימן מ״ט: תתהלל ב׳ וסימ׳ בקדוש ישרא׳ תתהלל. אשה יראת ה׳ היא תתהלל:

תולדות אהרן לא תירא. זוהר ויחי ואקת: נודע בשערים. זוהר וירא: סדין עשתה. פסחים כ: פיה. ברכות י זוהר תולדות: קמו בניה. עקידה נעילת שערים: ותורת חסד. סכה מט (סס כ) רבות בנות. סנהדרין כ: שקר החן. תעניות כו:

מצודת דוד

(כ) פרשה. לקחת מידם מתנתם ולא קפצה יד: שלחה. הושיטה לתת ליד כלם לקחת בעצמו: (כא) לא תירא. לא תפחד בעבור אנשי ביתה מקרירות כי כ״א מאנשי ביתה מלובש במלבוש צבוע תולעת שני כי צבע השני שהוא צובעו לחמם מאוד: (כב) מרבדים. מצעות נאות עשתה לעצמה ולובשת מלבושי ארגמן אשר עשתה ממעשה ידיה: (כג) נודע. בעבור מלבושי ספאר שעשתה הוא נודע וניכר בין חביריו בעת יושב עמהם בשערים מקום ישיבת הזקנים והחשובים

מצודת ציון

השענה: פלך. הוא הכלי שבו המטוה ודומה לו ומחזיק בפלך (שמואל ב׳ ג׳): (כב) מרבדים. מצעות המטות וכן מרבדים רבדתי (לעיל ז): שש. פשתן משובח: וארגמן. לבוע בצבע אדום ושמו ארגמן כמו ותכלת וארגמן וגו׳ ושם (שמות כ״ה): (כד) סדין. מין לבוש עשוי להתעטף: וחגור. חגורה ואזור: לכנעני. תגר כמו בת איש כנעני (בראשית לח): (כז) צופיה. ענין הבטה כמו צופות רעים וטובים (לעיל טו): (כח) קמו. ענין ההתעוררות לדבר מה כמו קום לא שבה (ראשית כז): ויאשרוה. ענין שבח והלול כמו אשרי האיש (תהלים א): (כט) עשו. ענינו קנין וכניסה כמו ואת הנפש אשר עשו בחרן (ראשית יב): חיל. עושר: עלית. מלשון עליון: (ל) שקר והבל. ענינם דבר שאין בו ממש: תתהלל. מלשון הלול ושבח:

והחשובים כמ"ש ועלתה יבמתו השערה [דברים כה]: (כד) סדין וגו'. מלבד מה שעשתה לצרכה עשתה למכור לתגרים: (כה) עוז והדר. מלבושה חזק ודבר המתקיים ומסודר ביופי: ותשחק. כל ימיה תשמח על הכבוד שיהיה לה ביום מותה: (כו) פיה פתחה. כל מאמריה המה בחכמה: ותורת חסד. לימוד של חסד על לשונה ר"ל מלמדת ומזרזת לעשות חסד עם הבריות: (כז) צופיה. מבטת בהליכות אנשי ביתה ומיישרת דרכם בצניעות וביראת ה': ולחם עצלות. ר"ל לא תשהה באכילתה להתעכב בה זמן הרבה כדרך העצל אלא תמהר בה וחוזרת למלאכתה: (כח) קמו. בעבור כ"ז קמו בניה ובעלה ומשבחים ומהללים אותה: (כט) רבות. וכה יאמרו הן אמת יש הרבה בנות אשר קנו וכנסו הון רב במעשה ידיהן אבל את גדלת לעלות על כולהן: (ל) שקר החן. חן האשה ויופיה המה שקר והבל ר"ל אין בהם תועלת רב עד להלל את האשה באלה אבל אשה יראת ה' היא הראויה להללה בזה: (לא) תנו לה. לזאת תנו לה מפרי ידיה ר"ל שלמו לה גמול מעשיה להללה ולשבחה: ויהללוה וגו'. ר"ל כשרון מעשים יהללו אותה בשערי' מקום מושב החשובים ואין א"כ מהצורך לפרסם שבחה כי מעשיה הם המעידים עליה והם המהללים אותה וכל הענין אמורה גם למשל על הנפש המשכלת שהיא עוזרת לבעליה כאשה לבעלה: [י] אשת חיל מי ימצא. מי הוא המוצא נפש משכלת על שלימותה לדעת ולהבין מעצמו כל דבר חכמה והשכל וכאומר הלא זה קשה במציאות אבל נמצא און ותחבולה לדעת הכל והיא על כי מכירה פעולתה רחוקה היא משכר הפנינים ואין לה ערך ודמיון עמה כי מוכר הפנינים יקח המחיר והמה יוצאים מתחת ידו אבל המלמד חכמה לזולת במחיר למוד חכמה אחרת נשארו שתיהן ביד כל אחד ואחד א"כ בעל נפש יוכל להשכיל בזה חכמות מרובות: [יא] בטח. הבעל נפש משכלת יבטח בה ולא יחסר מלשלול שלל החכמות מן הזולת כי יש מה ללמ"ד תמורתן: [יב] גמלתהו. הנפש המשכלת תדריך בעליה בנתיב ישר לטוב לו ולא תשיאו ללכת ארחות עקלקלות לרע לו וכל הימים לא יארע לו תקלה על ידה: [יג] דרשה. הן תשכיל לחקור מצפוני טעמי המצות שהשטן משיב עליהם כלבישת שעטנז צמר ופשתים יחדיו והדומים ועם כי לא השכילה עכ"ז תעשה בחפצה מבלי התרשלות: [יד] היתה. תשכיל דברים עיוניים קשה ההבנה ע"פ הצעות מרובות וראיות מחולפות

כספינה הזאת המביאה סחורה מארץ מרחק: [טו] ותקם. עודנה נבוכה ומ בדבר המחקר עוד חשכו נגוהות ההיקש וזהרי ההשכלה המצא או ערך דברים מושכלים בחכמות אחרות: [טז] זממה. כל מה שתכסוף לה ותשיג ותתחכם עוד להבין דבר מתוך דבר ועושה עוד לילים ופרקים: [יז] ח זריזה היא ומשתדלת מאוד לחקור ולהעמיק בדברים מושכלים: [יח] טעמה. תחל לחקור במושכלות ותמצא מוצא הדבר אז לא תרפה ידים ולא שר תבוא אל התכלית ולא יעלנה עומק המושג כי תתחכם להאיר המאפל [יט] ידיה. כשתחלש כח העיוני תטייל בדברים קלי העיון: [כ] כי. אמריה במליצה נאותה להכנים חכמה והשכל בלבות חלושי הדעת ודלי ה [כא] לא. אינה מתפחדת מרוע המקרים ומסערות המתרגשות כי הזכו שבידה המה לה למגן ומחסה: [כב] מרבדים. על כי הרנתה מענ ונכוחים תתעדן בדשן בעולם הגמול: [כג] נודע. בעל נפש היפה נודע גן עדן ולא יניפו הדלתות מפניו אף הוא נודע בשבתו בחברת ישיבה של כי יכינו לו מקום שבת בראש: [כד] סדין. חקרה והשכילה מדעתה דב ומאורה תשפיע להניק לזולת במחיר מושכלות אחרות: [כה] עוז. מגי עשתה במיטב הענין ובכוונה רצויה לכן עוד היותה על האדמה תש עת הפרדה מן הגוף כי תבטח במפעלה לשוב אל מקור הקודש אשר ממנו [כו] פיה. אין עסקה כ"א בהשתדלות החכמה ותשפיע לזולת אף בהס גמול אם לא מצאה ידו די חכמה לתתה לה תמורת חכמתה: [כז] צופיה. מבטת ומעלת על זכרונה הליכות עולם כי שם ביתה האמתי הנצחי לזאת בשקידת החכמה עודה בארץ: [כח] קמו. המלאכים שבראה בקיום ה אדון כל הנשמות כולם כאחד מהללים ומפארים אותה: [כט] רבות. הן בכל החכמות למיניהם ימצא בהם דברים טובים אבל תועלת חכמת ה על כולן: [ל] שקר. העיונים הדקים והתחכמות החקירות הנמצאות בשל אין תועלתן רב מול חכמת התורה כי כמוסה כאין נגדה: [לא] תנו המשכלת בחכמת התורה יש שכר בעמלה והיא המלמדת מעשים הגונים העולה על כולנה:

ספר מנחת שי משלי

(כל תיבה אשר אותיותיה נפרדות אליה ירה המחבר אבן פנת רעיוניו.)

א (א) משלי. מ' רבתי ומדרש אגדה מלמד שהתענה מ' יום שתנתן לו חכמת התורה כמשה דכתיב ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה והכי איתא באגדת משלי ועיין מסורת הברית הגדול: (ג) ומשרים. ג' וסימן כי אתה בחן לבב (ד"ה א' כ"ט): לקחת מוסר השכל. כל מעגל טוב (משלי ב') ע"כ. ובכמה ספרים מסור ג' ב' מלא וחד חסר ולא מסיימי ומדחזינן בכולהו ספרי דההוא דד"ה ודמשלי ב' מלאים אית לן למימר דדין חסר ובקצת ספרים נמסר ומישרים ג' ותו לא ונכתבו שלשתן מלאים: (ד) לתת לפתאים. בס"ס האל"ף נחה והיו"ד נעה כמ"ש בתהלים סי' קי"ו: (ט) לגרגרתך. במקצת ספרים מדוייקים חסר וא"ו וחסר יו"ד עיין במסורת: (יד) גורלך תפיל. התי"ו דגושה מפני הטפחא שבמלת גורלך: (יז) מזרה. בספרים מדוייקים חסר וא"ו וכן נמסר עליו לית וחסר: (יח) יארבו. ברוב הספרים האל"ף בחטוף סגול: (יט) בצע בצע. כן הוא במדוייקים בב' טעמים ובס"א נמסר לית בטעם מלעיל ותו אשכחנא בשטה חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיה דחשיב ליה כגוויהו ועיין מ"ש בישעיה ס"ג: (כא) תאמר. ב' בצירי בהפסק וסי' ועתה צוה ויכרתו לי ארזים (מלכים א' ה'). בפתחי שערים: (כב) פתים. נכתב בלא אל"ף עם יו"ד למ"ד הפעל לבד ויו"ד הרבים נפלה וכן כי משובת פתים תהרגם שבסמוך והמסורת תבא עליהם ב' חסר כתיב בחד יו"ד לחוד תאהבו פתי בגעי' והה"א בחטף פתח ועיין בס' הרכבה: תאהבו. בילקוט איכה רמז תתקל"א תאהבו פתי תאהבון כתיב אמר הקב"ה בנוהג שבעולם אדם אוכל אחנה ב' ימים או ג' ימים ונפשו קוטה עליו ואתם הרי כמה שנים ואתם עובדים אלילים שכתוב בה לא תאמר לו צואה תאמר לו ואין נפשכם קוטה ע"כ פי' אחנה דגים קטנים כבושים כדתנן פ' י' דתרומות ר' יהודה מתיר באחנה. ובפ' הנודר מן המבושל מן האחנה מותר בטרית טרופה. והא דרים נו"ן תאהבון תרגום דג צוחא אבל לא נמצאת בספרים שלנו: (כג) תשובו. בספרים ישנים כ"י ומהדפוס מלא וא"ו: לתוכחתי. הלמ"ד בגעיא: (כז) כשאוה. כשואה ק': ואידכם. בגעיא הוא"ו בס"ס: יאתה. האל"ף בחטוף סגול ברוב הספרים לא בשוא לבדו כמו שנמצא בקצתם וכן בשרשים עדיך תאתה (מיכה ד') בנות האל"ף. ובנוע (איוב ל"ז) מצפון זהב יאתה. כסופה יאתה והמסורת עליהם יאתה ב': (כח) אענה. הע"ין בחטף סגול: (לא) ויאכלו. הוא"ו בגעיא בס"ס: (לג) ושאנן. הנו"ן בפתח וזה א' מן הארבעה וסימן נמסר בירמי' סימ' ל' במ"ג:

ב (ב) אזנך. חד מן החסרים יו"ד במסורת: (ג) כי אם לבינה. בכל הספרים האל"ף בחירק ובמקרא גדולה כתוב בגליון כי לפי התרגום הוא אם בצירי שתרגם א י מ א ע"כ. ויראה לי שזהו כפי מדרשי רבותינו ז"ל שדרשו כן על דרך אל תקרי אם אלא אם דיש אם למקרא ולמסורת כי הא דאמרינן בחלומות בפ' הרואה הבא על אמו בחלום יצפה לבינה שנאמר כי אם לבינה תקרא והכי איתא בהדיא במדרש רבה פ' נשא דברי למואל מלך משא וגו' זו היתה תורה שמסרתי לשלמה שנקראת אם לומדיה כמה דתימא כי אם לבינה תקרא אם כתוב ע"כ. וכן הוא בהקדמת תיקוני הזוהר דף ב' י"א ותיקונים דף ל"ד מ"א ל"ט ובזוהר פ' תרומה דף קט"ז וריקאנטי פ' כי תצא דף רי"א בשם ספר הבהיר ושערי צדק סוף מדה שמינית נדרש כאילו נכתב בצירי אם וכולן יאמרו דרך דרש וכיוצא בזה נדרש בתיקוני הזוהר דף ל' ודף כ"ה אם תשכבון בין שפתים אל תקרי אם אלא אם עוד שם דף נ"א כי אם ליראים אל תקרי אם אלא אם הה"ד איש אמו ואביו תיראו וכו': (ד) וכמטמנים. הוא"ו בגעיא בספרים ישנים: (ז) ולפן. יצפן ק': (ח) חסידו. חסידיו ק': (י) לנפשך. בס"ס הלמ"ד בגעיא: מזמה תשמר עליך תבונה תנצרכה. כ"ה בס הטעמים במדוייקים כ"י: (יד) בתהפכות. הבי"ת בגעיא בס"ס: (טז) להצילך מאשה זרה. בדפוס מנאפולי כתוב רעה וטעות הוא: החליקה. ברוב הספרים החי"ת בחטף סגול וכן חבירו שבסימן ז':

ג (יב) כי את אשר. הכלל את בצי"רי. ובמקף בסגול וזולתי מקף בא בסגול בג' מקומו' וזה אחד מהם כמ"ש בתהלים סי' ס' ובאיוב סוף סימן מ"א: יאהב. ברוב הספרים האל"ף בחטף סגול: יקרה היא. לית מלעיל ונמנה בשטה חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיה בסוף מסורת גדולה: (טו) מפניים. מפנינים ק' והכתיב מפניים ודין הוא חד מן מלין דחסרין נו"ן וקריין ודרשו בבבלי סוף הוריות ובירושלמי פרק הכונס ובמדרש רבה ריש פרשת נשא יקרה היא מפנינים מכ"ג שנכנס לפני ולפנים ונראה לי דדרשו תחלה יו"ד קדמאה אדלקמיה דהוי מפני ובתר הכי דרשו יו"ד תנינא אדבתריה דהוי מפנים והיינו דאמר יקרה היא מכ"ג שנכנס לפני ולפנים וקרוב לזה ראיתי אח"כ במסורת הברית הגדול והנאני: (יז) וכל נתיבתיה. הוא"ו בגעיא: (יח) ותמכיה. הוא"ו בגעיא: (יט) יהוה בחכמה. יו"ד של שם בגעיא בספרים ישנים: (כא) אל ילזו מעיניך. קדמאה ילזו תניינא יליזו לקמן סי' ד' ובמסרה ריש פ' בהעלתך חשיב לההוא עם ז' זוגים מתחלפים קדמא' וא"ו תנינא יו"ד ואע"ג דכתיב הכא ילזו חסר וא"ו לאו לענין הכתיבה איתשיל במסו' רק לענין הקריא' כדאשכחן מנחת קנאות הוא מנחת קנאות היא וכמ"ש בפרשת נשא: (כד) וערבה שנתך. הוא"ו בגעיא: (כז) לאל ידיך. ידך ק': (כח) לרעיך. לרעך ק': והוא יושב. חד מן ב' מלא בספרא: (ל) אל תרוב. תריב ק': (לב) ואת ישרים. הוא"ו בגעיא בס"ס: (לד) ולעניים. ולענוים קרי:

ד (א) מוסר אב. חד מן י"ב פתחים וסימן נמסר בסימן ז' במ"ג והמלה מלעיל: (ג) ב במקצת דפוסים אחרונים לפני כתיב לבני קרי. ויש ספרים שכתוב בהם לבני א פירש העמנואל ואין הדבר כן שהרי חבירו מלמד עליו לפני אפרים ובנימן ומנשה והמסורת צווחת ואומרת ב' סבירין לבני וקריין לפני ומטעין בהו ש"מ דכי הדדי ניניהו בספרי דוקני דכתיבין וקריין לפני: (ד) יתמך דברי. במקצת ספרים כתוב יתמך המ"ס. וזהו דעת ב"נ וברוב הספרים בקמץ חטוף וכב"א. וכ"כ רד"ק במכלול דף כ"ב חטוף אע"פ שלא בא על מלה זעירא או מלה מלעיל לפי שהיו"ד מועמדת בגעיא ע"כ. השוא נח כמו י ק ט ל עני (איוב כד): ותיה. החי"ת בשוא לבדו: (ח) סלסלה. במ אחרונים כתב יו"ד אחר למ"ד ושבוש הוא ועיין מ"ש (בד"ה א' ה'): תכבדך. ב' בטע כמנהגא שאל אביך ויגדך ודין וכן כתבם המכלול בדף ע"ז: (יא) הריתיך. חסר וא"ו אחר ה יו"ד אחר רי"ש ואחר תי"ו והמסורת לית וחד והורתיך אשר תדבר ועיין מה שכתבת שמות: בלכתך. הבי"ת בגעיא בס"ס: (יג) נצרה. דגש הצד"י לתפארת: (טו) פרעהו ולית כוותיה וחד בדל"ת פדעהו מרדת שחת (איוב ל"ג) ובמ"ג מערכת אות הדל"ת כ בית"א מן חד דל"ת וחד רי"ש ולית דכותא: (טז) כי לא ישנו. נעלמה היו"ד פ"א הפ ויו"ד איתן מועמדת בגעיא להורות עליה. מכלול דף קל"א וכתב רבי אליה המדקדק ב פ' ז' ובהגהת שרשים שמתג לפעמים מבדיל בין לשון ללשון כגון לא ישנו אם לא ירעו להורות על יו"ד השרש שפרשו ישן. ואחרי דברי לא ישנו שאין בו מתג פרשו שנה. שהוא לשון מורא כמלאים חסרים יו"ד השרש והמתג מורה עליו להבדיל בין לשון מורא ל ונגזלה. הוא"ו בגעיא בס"ס: יכשולו. יכשילו קרי: (יט) כאפלה. בכ"ף ולית כוותיה פה. דגש הקו"ף לתפארת: (כה) יישרו. חד מן ד' חסרים יו"ד בתר שי"ן בלישנא ועי לא הביטו לנוכח המשרה שלפניהם: (כו) רגלך. בלא יו"ד: וכל דרכיך. הוא"ו בגעיא וא"ו אחר כ"ף:

ה (ד) ואחריתה. בגעיא הוא"ו בספרי ספרד: מרה כלענה. הכ"ף רפה: (ו) נע פעלים: (ט) ובנתך. חלוקים הספרים במילוי וחיסור יו"ד אחר תי"ו וגם בוא"ו (יא) ונהמת. במקצת ספרים כ"י הוא"ו בגעיא ואומרים שכן הוא לב"א אמנם בחילופים לב"נ: בכלות. בבי"ת וחד בכ"ף ככלות כחי תהלים ע"א ואיכון מן א"ב חד כ"ף וחד ג"כ במסורת תהלים ע"א במ"ג: (יב) ואמרת. הוא"ו בגעיא ובטעם מיושב: (יג) ולא שמ בגעיא בס"ס: (טו) ונזלים. בהרבה מדוייקים חסר וא"ו אחר נו"ן: (טז) יפוצו. בכל כ"י בוא"ו שורק: (יח) מקורך ברוך. הבי"ת רפה: (יט) ויעלת חן. הוא"ו בגעיא: (כא) הוא"ו בגעיא: (כב) עוונותיו. חד מן ד' דכתיבין בהון תרי וואוי"ן בלישנא. ועיין (בד"ה א' כ"א) והעי"ן בגעיא בס"ס וטעם המלה מיושב:

ו (ג) והנצל. בגעיא הוא"ו: ורהב רעיך. כל רעך שבספר משלי חסר יו"ד אחר ע שהוא מלא והיינו דדרש רבי יצחק ביומא פרק י"ה אם ממון יש לו בידך התר לו פ לאו הרבה עליו רעים ופירש רש"י רעיך בתרא דקרא כתיב מלא לפי שהוא לשון רבים פרשת ויגש רעיך השני מלא כלומר שצריך להתרפס לפני שניהם לפני המלוה שימתין ל שיוליאהו מהערבו': (יא) ובא כמהלך ראשך ומחסרך דוכטי' כ"ד. ובא מ ת ה ל ך ר י ש ך ו כ וסי' שכתך ומשענתך ובמדר' משלי ובא כמהלך ראשך. זה מלך המשיח שעתיד לעבור כ שנה' ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם: (יב) הולך עקשות פה. בכל ספרים ישנים מהדפ וא"ו וכן נכון עפ"ם דקהלת ט': (יג) קורץ בעיניו. בכמה ספרים כתיב בעינו וקרי בעיניו מולל ב ר ג ל ו שבפסוק אולם בספר מוגה מטוליטולא שהיה כתוב כן בתחלה נמחק הקרי בפנים ב ע י נ י ו היברא ודאי דהכי מוכח מהמסורת דבמערכת אות היו"ד נמסר סימן דחסרין יו"ד באמצע תיבותא וקריין וחשיב בהדייהו מולל ברגליו ושביק מלת בעיניו למ כתיב ביו"ד: (יד) מדנים. מדינים קרי: (טו) יבוא אידו. בנסחא כ"י יבוא לית ובמסורת פרשת בהעלתך איכא פלוגתא ובלישנא בתרא דהתם אית דאמרי פתאום יבוא מלא במשלי ועיין מ"ש בסימן ז': (טז) תועבות. תועבת קרי: (יח) ממהרות. בוא"ו גרגרתך. במקצת ספרים חסר וא"ו וחסר יו"ד עיין במסורת ריש משלי: (כב) בשכבך. בג (כט) כל הנגע. בספרי ספרד הכ"ף מתוגה אע"פ שהמלה מוקפת וכבר נתבאר ענין זה בסוף

ז (ב) וחיה. בס"ס היו"ד בסגול כי המנהג בצירי וכן כתוב במכלול דף קנ"ג הלווי ב נ ה אחד בסגול שמר מצותי וחיה: (ז) בפתאים. נכתב באל"ף יו"ד האל"ף נחה ו (ח) פנה. הה"א במפיק מסורת ושרשים: (ט) בנשף בערב יום. כ"כ בספרי מקף אחר בערב: (יג) העזה פניה. לית מלעיל מס"ג בסופה בפתח וחד מלעיל ולית דכוותיה: ותאמר לו. ה' בפתח וזה לבדו מלעיל עיין במסורת אסתר סי

דף

...ת המדקדק שם : (טז) אטון · כתוב בספר באר מים חיים בחלק שני ממנו הנקרא מקור
חסר כתיב ועולה ששים ופירושו מרבדים רבדתי ערשי מפסוקי דרחמי של מנין ששים
...ים המזוקים ע"כ · ובספרים שלנו נכ..ב בוא"ו : (יח) באהבים · בכמה ספרים האל"ף
אבל רד"ק כתב בשרשים שהוא בחטף קמץ וכן הוא בס"ם המדוייקים : (כ) צרור · בס"ם
...א וכן הוא לב"א : הכסא · הכ"ף בסגול : ליום הכסא יבא ביתו · במדוייקים חסר וא"ו
...ר אל עבה יבא שבסמוך וכן נכון ע"פ המסורת שכתבתי למעלה בסימן ו' : (כג) כבדו ·
...א : (כה) ואל תתע · תעה לבבי פלצות בעתתני בראותי ריבוי החילופים שנפלו בספרים
...עינו · איש לדרכו פנינו · ואין מי יורה דעה · ידין כהלכה · בכמה ספרים חדשים וגם
...ם ונדפסים בלא וא"ו ואף באיזה ספר שבתחלה נכתב בוא"ו נגררה אח"כ ובקצת דפוסים
...ו א ל בוא"ו ואף בס"א כ"י מוגה בוא"ו אע"פ שלא נכתב כן בראשונה ונסחא זו
...יני מפני שמצאתי במ"ג כ"ג פסוקים בקריאה רישא ומציעתא א ל א ל וסימן נמסר
א' ואין זה ממניינם וכן הוא עם וא"ו בתרגום ובפירש ן' עזרא ורלב"ג וקב ונקי ויחייא
מאיר נתיב : אך קשה שבמ"ג נמסר סימן מן כ"ב יתידאין ו א ל ולית להון זוגא ואין זה
...ם יקיים בנו מקרא שכתוב וידעו תועי רוח בינה : תתע · בטעם א' לבד בתי"ו בס"ם ואף
...ם בב' טעמים שניהם בתי"ו ראשונה כי כן משפט המלה להיות מלעיל כמו ותלך ות ת ע
· תחת גערה במבין (משלי י"ז) וכל הקורא אותו מלרע אינו אלא תועה : בנתיבותי' ·
מדוייקים : (כו) ועצומים כל הרגי' · רבים ועצומים החילופים שנפלו על הרגיה ועל זוגה
...ף סימן כ"ו והמסורות אומרות ב' חד מלא וחד חסר ולא מסיימי ואין לי להורות אך ע"פ
...ים שנזדמנו לפני דישעיהו מלא ודין חסר : (כז) ירדות · בס"ם חסר וא"ו אחר יו"ד :
...מרמים · בכמה ספרים כתוב מרומים מלא וא"ו ואינו נראה כן מהמסורה דאיוב י"ו
ד' מלא בלישנא ואין זה מהם ובמסורה תהלים סימן קמ"ח נמסר ג' מלא בלישנא ולא
...ם ושדי במרומים דאיוב ותושבי לה מטעות : נתיבות · בספרים מדוייקים מלא וא"ו:
...חים · פליגי ביה ספרי המזק הוא הרפה : (ה) פתאים · האל"ף נחה והיו"ד נעה : (ו) כי
...ם באל"ף : (ט) למצאי דעת · בשוא הצד"י : (יב) אני חכמה · האל"ף בגעיא בספרי ספרד
חסר · ועיין מה שכתבתי במשלי כ"ו : (יג) שנאת רע · השי"ן בגעיא : ופי תהפכות ·
...המדוייקים יש טעם מפסיק במלת ופי ותי"ו תהפכת דגושה וכ"כ ן' עזרא ובס"א מדוייק
...י כתף ימין ומיושב : (טו) ורזנים · חסר וא"ו אחר רי"ש ועיין מ"ש בחבקוק א' : יחקקו ·
חסר וא"ו אחר חי"ת : (טז) כל שפטי צדק · כמה ספרי וספרייא איסתפקו בהך תגבותא
מאין אי קריא א ר ץ או צ ד ק ולא ידעו לאכרועי איכא נוסחי עתיקי דבקדמיתא הוו
ובתר הכי גרירו לה וכתבו א ר ץ ואיכא נוסחי דעבדי איפכא ואיכא מאן דארכבי' אתרי
א ר ץ צ ד ק ואיכא מינייהו דכתבי מלה חדא בבתי גואי ומלה אחרא בבתי בראי ולא
אדון בה דלית ביכולא לא מחזיק בדק ולא שופט צדק לאהוד דין אשכחנא דמתרגמינן דיוני
ותזינא נמי במאיר נתיב דמייתי ליה בשרש נדב : שפט · ובשרש צדק וכן הוא בפירוש יחייא
...ולי · גם בספרו של בעל אור תורה נמחק מלת א ר ץ ונכתב צדק ואמר שבס"ם כתוב צדק
...י הגיהו ארץ והנכון צ ד ק וסימניך צדק צדק תרדוף ע"כ · פירוש דאיכון תרי פסוקי דסמיכי
...יהון צדק · ה' יקיים בנו מה שאמר ע"י ישעיה נביאו כי ה' שופטינו ה' מחוקקנו ה' מלכנו
אמן כי"ר: (יז) אהביה · אהבי קרי: נתיבות · בספרים מדוייקים מלא וא"ו: (כא) ואצרתיהם ·
...ריש הוא"ו בגעיא : (כג) ה' קנני · יו"ד של שם בגעיא : (כד) באין תהומות · מתחלפת
...ר וא"ו קדמאה וזה תלוי בחילוף המסורות שהובא במקרא גדולה פרשת בשלח : (כה) לפני
...גימ"ל רפה : (כז) בחקו חוג · רפה הקו"ף מכלול דף קפ"א ואבן עזרא : (כח) עינות
...פרים כ"י מדוייקים השי"ן בחירק וכ"כ בשרשים ובסמוך עינות מים בצירי · בעזוז עינות
...ק כן צריך להגיה בספרי השרשים שלנו כמו שמצאתי בשרשים כ"י ישן · גם בעל מכלל יופי
כתבו שזהו בחירק כי כן דרכם להעתיק משרשים וזה לשון בעל הלשון · ובסמיכות ממנו
עשרה עינות מים · וממנו בחירק בעזוז עינות תהום : (כט) בחוקו מוסדי · ממה שכתוב
...שרשים משמע שזה דומה לבחקו חוג · דלעיל · חסר וא"ו ורפה הקו"ף וכן נמצא באיזה
...ם כרוב הספרים זה השני מלא וא"ו וכן במסורת ב' ובענין חד חסר וחד מלא : (לד) אשרי
...א בס"ם בשני מאריכין כמ"ש בריש ספרא : (לב) מצאי חיים · מצא קרי : (לו) וחטאי ·
געיא בס"ם :

...תיה · השי"ן בחטף פתח : (ד) מי פתי · רפי הפ"א : חסר לב אמרה לו · הדין קדמאה
...ר · אמרה בלא וא"ו ואידך דלקמן ותסר לב ואמרה לו בוא"ו והוא חד מן ח' זוגין
...עניינא מתחלפים קדמאה לא נסיב וא"ו ותניינא נסיב וא"ו וסימנהון במסורה רבתא אות
...הבי"ת בגעיא וברוב הספרים השי"ת בשו"א לבדו : (ו) פתאים · האל"ף נחה והיו"ד נעה
...לים קי"ו : (ח) ויאהבך · ברוב הספרים האל"ף בחטף סגול : (יב) לבדך תשא · הלמ"ד
...(יג) כומי' · פליגי ספרי אי חסר הוא או מלא וזה תלוי בנסחאות המסורות דהכא אמרינן
חסר וחד מלא וסי' נמסר במ"ג סי' ז' ובישעי' כ"ב אמר ב' מלא ואחד חסר : פתיות ·
...ו פתוחה והיו"ד דגושה וי"ם שהתי"ו קמוצה : (יד) וישבה · הוא"ו בגעיא בס"ם :
...במישרים · הפ"א סמוכה במאריך בס"ם : (יח) ולא ידע · הוא"ו בגעיא בס"ם :

...רשעים יהדף · בכמה מקראות מהנדפסות באחרונה ראיתי ב ו ג ד י ם · ואתקוטטה
...קוראים כנגדי בכל הספרים כ"י ודפוסים ישנים וכן בעשרים וארבע גדול כתוב ר ש ע י ם
...ו ושרשים ומאיר נתיב וכל המפרשים וזהו א' מהשיבושים שכיון שנפל בדפוס א' כולם
...כריו ועל כיוצא בזה אמרו שבשתא כיון דעאל עאל ולפיכך הוצרכתי לכותבו : יהדף ·
...שני היו"ד בסגול חוץ מדפוס נאפולי שהוא בפתח ורד"ק כתב בשרשים כי מצא חילוף זה
...ס המדוייקים : (ט) הולך בתם · הולך מלא : בתם · חסר עיין מסורת ס' בהר סיני :
...דנם · במדוייקים חסר יו"ד וכן במסורת ב' חד חסר וחד מלא והמלא הוא ומוצא כלי
...ישעי' כ"ד : (כ) נבחר · י"ם נבחר בפתח : (כד) היא תבואנו · בספרים מדוייקים מלא
מסורת תבואנו ג' ב' מלא ואחד חסר וסימן כל יד עמל ת ב א נ ו (איוב כ) : מגרת רשע ·
...ע רעה תבואנו · קדמאה חסר ואיכא דמסרי ודרש רעה תבואנו חסר :

...את נלועים · הוא"ו בגעיא : (ג) ושדם · ישדם קרי והוא בקמץ חטוף מן הכפולים כמ"ש
מכלול דף קפ"א : (יג) ונאמן רוח · האל"ף בח"ם וכ"כ רב פעלים בבנין נפעל ועיין מ"ש
סימן ז' : (טו) רע ירוע · בס"ם אין שום טעם ברי"ש ר ע : ושנא · חסר וא"ו אחר
...בישעיה סי' ס"א כי זהו אחד מן ד' חסרים שנזכרים שם וכן הגי' במקצת ספרים :
במקצת ספרים חסר וא"ו : (יח) עשה פעלת · הפ"א רפה : (כב) ינקה רע · הרי"ש בדגש
...ה בבא עליו מלה מלעיל מכלול דף ע"ב : (כד) תדשן · השי"ן רפויה וכבר הארכתי ענין
...וארא על אתה תדבר : (כו) מנע בר · בסוף מסרה גדולה נמסר שטה חדא דכל חד וחד
...דכוותיה ואחד מהם מנע בר ועיין מה שכתבתי בישעי' ס"ג : יקבהו לאום · זוהר פרשת
...א לאם כתיב והכי דריש ליה חסר וא"ו וכן במס"ג סוף מערכת אות וא"ו נמסר סימן מן
חד מלא וא"ו באמצעות תיבותא וחד כסיב וא"ו בריש תיבותא וחסר וחד מהנהו זוגי לאום
...דרת מלך (משלי יד) . ולאם מלאם יאמץ . ברם בספרי דוקני ל א ם ד ב ר ב ע ם
...לום ד מ נ ע ב ר (משלי י"א) מלא . וכן במסרה דדפוסא פ' תולדות יתק גבי ולאם
...ן נמסר כלם חסר בר מן אחד מלא וסיומא דמלתא אשכחנא בהדיא במסרה כתיבת יד כל
...ר בר מן יקבהו ל א ו ם ואמטול הכי צריך לאגיה במסרה רבתא לאום מונע בר ופליגא
אספרא דזוהר : (ל) פרי צדיק . הפ"א בגעיא :

...הב דעת . האל"ף בגלגל והש"א במרכא : (ג) ואיש מזמות ירשיע . במסרה כ"י כך מצאתי
...שיע ה' בקריאה וסימנהון ובכל אשר יפנה ירשיע (שמואל א' יד) . טוב יפיק דהכא .
(איוב ל"ד) . נקי . והוא ישקט ומי י ר ש ע בתראה חסר ומ"ש נקי נראה לי שהוא פסוק
... ר ש י ע ו תילים ל"ד ותילופים אחרים יש במסרות שלנו (בשמואל א' ע"ו) (ואיוב ל"ד)
...נו רק ד' ירשיע שאותו דתילים כתוב ירשיעו בוא"ו והעולם משתיקן שזה דמשלי חסר כי
...הוא ישקט ומי י ר ש ע ואכן ארוכא דספרי דוקני סמכינן : (ד) בעלה . העי"ן בשוא לבדו :
...הפ"א רפה : (ח) לפי שכלו . הלמ"ד בגעיא : (י) ורחמי . הוא"ו בגעיא בס"ם : (יד) ישוב .
... : (טו) ושמע לעצה . הלמ"ד בשוא : (טז) אויל ביום . ג' ביום דגשים ומטעין בהון וסימן
...לת סימן י"ב ועיין מ"ש שם : (יט) שפת אמת . השי"ן בגעיא : תכון לעד. בס"ם העי"ן
...אשכנזים קמוצה : (כג) כסה דעת . בס"ם הדל"ת דגושה ובאשכנזים רפוי' : (כד) למס .
...בס"ם : (כה) ישחנה . בשי"ן ימנית לשון שפלות ומה שאמרו ביומא פ"ת חד אמר ישחנה
...וחד אמר ישיחנה לאחרים דרך דרש נאמר כמו שכתבתי בנפשי' א' : (כח) נתיבה . הה"א
...ס ראוי' במפיק מכלול דף ל"ב ושרשים : אל מות . תרגומו ל מ ו ת א דומה שהוא קורא

א ל בסגול וכן ראיתי במקצת ספרים ישנים כתובי יד ובכל שאר ספרים שלפני בפתח וכן פירשו
כל המפרשים :

יג (ד) תרצים תדשן · התי"ו דגושה בכל הספרים ואינה דומה אל נפש ב ר כ ה ת ד ש ן דלעיל סימן
י"א שאינה סמוכה ליהו"א : (ה) דבר שקר · הדל"ת בגעיא : (ו) תם דרך · במקף ישוב החולם
לקמץ חטוף : (ט) הלוך את חכמים · הולך קרי : וחכם · יחכם קרי : רב אכל · במקף ישוב החול' לקמץ
חטוף וכ"כ רש"י ז"ל ובספרי' מדוייקי' אין מאריך ברי"ש :

יד (א) חכמות נשים · החי"ת בפתח רש"י ורד"ק ועיין מ"ש בשופטים ה' על חכמות שרותי' : (ג) בפי
אויל · הבי"ת בגעיא : תשמרם · הי' ראוי עם הכנוי חטף קמץ ובא השורק במקומו מכלול דף
כ"ג : (ד) ורב תבואות · במקף ישוב החולם לקמץ חטוף גם במסורת דברי הימי' · סימן כ"ח נמנה
בכלל הקמוצים וטעה מי שכתבו בחולם או בפתח : ובל ידעת שפתי דעת · כתוב בפירוש עמנואל ובפי'
קב ונקי שיש ספרים שכתוב בהם שפתי ש ק ר ולא ראיתיו עד הנה בשום ספר ותרגומו בספותי' ידיעתא
וכן פירשוהו אבן עזרא ורש"י ורלב"ג ויחייא : (ט) ובין ישרים · בעל המסורת הביא בסוף יונה ובמשלי
כ"ג מסרה אחת מן ו' בן בלישנא ד' מנהון חסרים ובכלל המלאים מונה ו ב י ן י ש ר י ם רצון ונתקשה
מאד על מסרה זו לפי שבכל הספרים כתוב ו ב י ן ישרים בצירי ומסרה זו לא ראיתי' בשום ספר כ"י
וכן מצאתי שבן בן ובן ד' בלישנא בקריאה וסי' והי' אם בן הכות הרשע · (דברים כה) · בן יקה ·
(משלי ל) · אתה חסת על הקיקיון ש' בו · וכל בן נין דכוותי' · ועיין עוד מ"ש בסי'
כ"ג : (י) מרת נפשו · הרי"ש דגושה על פי המסורת ולכן המ"ם בקמץ חטוף מכלול דף ע"ב ודף ר"כ :
(יג) גם בשחק · חסר וא"ו וכבר נתבאר ענין זה תשלומו בירמיה סימן מ"ח : (טז) ובוטח · במקצת
ספרים חסר וא"ו אחר הבי"ת ועפ"ה הוא מלא כי לא נמנה במשלי כ"ח במנין החסרים : (יז) קצר
אפים · הקו"ף בגעיא : (יח) נחלו פתאים · האל"ף נחה והיו"ד נעה : יכתרו דעת . טעה המדפיס
אותו מלא יו"ד כי הוא חסר בספרים מדוייקים וכן במסורת ב' וחסר וסימן כי י כ ת ר ו צדיקים ·
י כ ת ר ו דעת : (יט) שחו · במקצת ספרים השי"ן קמוצה והמלה מלעיל אבל בס"ם השי"ן פתוחה והמלה
מלרע וכן במסו' שחו ב' וסי' שחו גבעות עולם דחבקוק · שחו רעים וכן כתוב בשרשים שרש שחח:
(כא) ומחונן ענוים · ענוים ק' : (כב) הלא יתעו · הה"א בגעיא בס"ם : (כג) בכל עצב · במקצ'
ספרים העי"ן בציר"י ורד"ק כתב שהוא בשש נקודות: (כח) ובאפס לאם · עיין מ"ש לעיל סימן י"א
הגל יקבהו לאום : (לב) ברעתו ידחה רשע · הבי"ת בגעיא בס"ם : והסה במותו · הבי"ת רפה: (לד) תרומם
גוי · ס"א תרומם גוי וס"א תרומם : (לה) רצון־מלך בגעיא ובמקף :

טו (א) מענה רך · בא הרי"ש בדגש במלה זעירא בבא עליו מלה מלעיל מכלול
דף ע"ב : (ג) בכל מקום · הבי"ת בגעיא : (ה) תוכחת יערים · המסורת שבדפוס אומרת יערים
ג' וחסר וסימן ע ר ם י ע ר ם הוא דזפים (שמואל א' כ"ג) · ושמר תוכחת י ע ר ם · לץ תכה ופתי
י ע ר ם סימן י"ט · אבל בכמה ספרים מדוייקים מהדפוס וכ"י תוכחת יערים מלא יו"ד והמסורת
שלהם אומרת י ע ר ם ב' וחסרים וסימן ערם יערם הוא · לץ תכה ופתי יערם · (ט) צדקה · יאהב ·
ברוב הספרים האל"ף בחטף סגול : (י) שונא תוכחת ימות · הנו"ן במירכא והתי"ו רפויה : (יא) בני
אדם · הבי"ת בגעיא : (יב) לא יאהב לץ · האל"ף בחטף סגול ברוב הספרים : (יג) ייטב · חסר האמנם
בסימן י"ז י י ט י ב גהה מלא : ובעצבת לב · דגש הצד"י לתפארת מכלול שקל פֶּעֶל : (יד) ופני
כסילים · ופי ק' : (כה) יסח ׀ ה' · יש פסיק בין יסח לשם שלא יראה כמחרף ח"ו : (כח) יהגה
לענות · הגימ"ל דגושה : (ל) מאור עינים · המ"ם בגעיא : (לב) קונה לב · המסור' כל קונה בשתי
נקודות אבל מצאתי קונה לב בדגש הלמ"ד א"כ הוא בג' נקודות מפני הדגש מכלול דף קנ"ב :

טז (ב) כל דרכי איש · בס"ם יש מאריך במלת כל ומכל מקום קריאתו בקמץ חטוף כמו שכתבתי בסוף
פרשת ראה : (יג) ישרים יאהב · האל"ף בחטף סגול ברוב הספרים : (טז) קנה חכמה · הקו"ף
בגעיא : (יז) שמר נפשו · בספרים מדוייקים חסר וא"ו וכן ראוי כי לא נמנה במסורת בכלל המלאי'
וסי' נמסר בהאי ספרא סי' יו"ד כמ"ג : נצר דרכו · (יח) לפני שבר גאון וכו' הוא חצי הספר בפסוקי' :
(יט) ענוים-ענוים ק': (כז) ועל שפתיו כאש-שפתו ק' בוא"ו והכתי' ביו"ד וא"ו ודין הוא חד מן ז' מילין
דכתיבין י' במציעות תיבותא ולא קרין וסי' נמסר במ"ג אות י' : (כח) ונרגן · חד מן ג' אריכין זעירין :

יז (ב) ימשל · בכל ספרים ישנים חסר וא"ו : בבן מביש · מתחלפת בבן בסגול ועיין מסורת פ' ויצא :
(ז) שפת יתר · בדפוסים אחרונים היו"ד בקמץ אבל בדפוסים ישנים ובספרים מדוייקים כ"י
בסגול : (ט) מכסה פשע · המ"ם בגעיא : (י) תחת גערה · לית מלעיל מסרה גדולה בסיפא בשטה חדא
דכל חד וחד מלעיל לית דכוותיה : (יג) תמיש · תמוש קרי : (יד) פוטר מים · בב' טעמים מכלול דף
ל"ס : (טז) למה זה · הזי"ן דגושה : (יט) מגביה פתחו · הפ"א דגושה מדין מפיק כמו שכתבתי בעובדי' :
(כ) עקש לב · הקו"ף בסגול וי"ם בצירי : (כב) ייטיב גהה · בספרים כ"י ודפוסים ישנים מלא יו"ד
ומה שנמסר כאן במסורת הדפוס ב' חסר וסי' כי ייטיב אל אבי (שמואל א' כ') · לב שמח ייטב גהה ·
כ"ל להגיה לב שמח ייטב פנים דלעיל סימן ט"ו שכן הוא חסר בכל הספרים והתם נמי מסורת ב' חסר:
(כג) שחד מחק רשע יקח · הטעם מפסיק במלת מחק וכן פירשו רובי המפרשים אבל לפירוש רש"י וליחייא
מלת מ ח ק קשורה עם רשע והנה הם מטעים בעלי הטעמים : (כו) עלי ישר · ישמו ישרים על זאת
בראותם בספריהם ע ל י ש ר ואני כותב ע ל י י ש ר וכדי שלא יאמרו עלי עד מתי אתה מכניס
ראשך בין המחלוקת ומי הוא זה ערב את לבו לשלוח יד בספרי הקדש · אודיע לכל כי לא מלבי אני
בודה חילוף זה אף מי שהעיר את רוחי היה ראש המפרשים רש"י ז"ל כי בפירוש נכתב שלש פעמים
ע ל י · וגם בפירוש החכם דון יוסף יחייא כתוב כן אח"כ חפשתי בספרים ומצאתי דפוסים ישנים
מנאפולי ומשונצין כתוב עלי וכן הוא במאיר נתיב שרש ישר · נדב · נכה · ואף בספרים כתובי יד
קדמונים ראיתי מהם שנכתבו כן בתחלה ועדיין לא נתקררה דעתי בכל אלה עד שמצאתי מדרשי
רבותינו ז"ל בויקרא רבה פרשה כ' ותנחומא פ' אחרי מות הובא גם בילקוט משלי רמז תתקנ"ו ובכלם
כתוב ע ל י · ה' יורנו זה הדרך ישכון אור ויניחנו בארץ מישור אמן : (כז) וקר רוח · יקר קרי :

יח (א) לתאוה · בגעיא הלמ"ד בספרי ספרד : (ג) בבוא רשע · הגעיא בבי"ת : ועם קלון · בגעיא
הוא"ו בספרי ספרד : (ו) יבאו בריב · הבי"ת רפה : למהלמות · הלמ"ד בגעיא : (יב) ולפני
כבוד · הכ"ף רפויה : (יז) יבא רעהו · ובא קרי : (יט) ומדונים · ומדינים קרי : (כד) איש רעים ·
עיין מה שכתבתי בשמואל ב' סימן י"ד :

יט (ז) כל אחי רש · כ ל זה אין בו מקף כי איננו חטוף כחבריו אלא נקרא בקמץ רחב וכן כל עצמותי
תאמרנה שבמזמור ל"ה והשאר שהם נקודים קמץ הם חטופים כולם זולתו אלו השנים כמ"ש
בתילים : שנאהו · השי"ן בגעיא : מרעהו · במקצת ספרים המ"ם בצירי ובס"ם בשוא וכ"כ רד"ק בס'
מכלול דף רמ"ו שהמ"ם בשוא : לא המה · לו קרי : (טז) בוזה · בהרבה ספרים הזי"ן בסגול אמנם
במסורת נמנה עם ז' זוגין חד כתיב ה"א וחד כתיב יו"ד וקמצין : יומת · ימות קרי : (יז) מלוה ה' ·
בסגול הוא"ו במקצת ספרים ורד"ק הביאו עם הדומים בצירי במכלול דף קכז : (יט) גרל חמה · גדל
קרי והוא חד מן ד' מלין דכתיבין רי"ש וקריין דלי"ת וסימן במסורת ירמיה סוף סימן ל"א : גדל ·
הגימ"ל בגעיא וכ"כ הבלמשי בשקל פָּעוּל : (כג) ושבע ילין · כ"כ עפ"ה וְשָׂבֵעַ והם ב' במקרא
ותבו וימת אברהם : (כה) והוכיח · י"ם והוכח הכ"ף בצירי : ובמדוייקים
בחירק והוא ג"כ מלא יו"ד כי לא נמנה במסורת הגדול עם החסרים ומ"ש שם במערכת אות היו"ד
ו' חסרים בלישנא ב' חסרים וא"ו ושארא חסרים יו"ד · כ"ל להגיה ג' חסרים וא"ו ושארא חסרים
יו"ד וכן נמסר בפרשת וירא ג' חסרים יו"ד בלישנא : (כו) משדד · המ"ם בגעיא : (כז) חדל בני ·
הטעם שנמצא במקצת ספרים בחי"ת היא געיא כי כן נמצאת בכמה מקומות באמצע החטף פתח
והחטף סגול ויש מהן רבות בס"ם ולא ידעתי מה (הם) משמשות :

כ (א) שגה בו · הגימ"ל בסגול וכן ברוב הספרים בית בו דגושה : (ד) ישאל · ושאל קרי :
(ה) עמקים · העי"ן בחטף פתח : (ו) רב אדם · במקף ישוב החולם לקמץ חטוף : (יג) אל
תאהב · האל"ף בחטף סגול ברוב הספרים · שבע לחם · השי"ן בגעיא : (יד) רע רע · בס"ם שניהם
פתוחים וכן משמע מכללי המסורת ערך רע : ואזל לו · בספרים שלנו בטעם אחד בלבד בזי"ן ובמכלול
דף ל"ס כתב שהוא בב' טעמים וְאָזֵל ועיין מ"ש בהושע ד' אלל צ ר ר רוח : (טו) ורב פנינים ·
במקף ישוב החולם לקמץ חטוף : (טז) לקח בגדו · הלמ"ד בגעיא : נכרים · חבלהו · נכריה קרי :
(כ) באישון · באשון קרי ומה שכתב רד"ק בשרשים שרש איש שנפל במלה זו עי"ן הפועל ר"ל בקרי
כי הכתיב ביו"ד כמו באישון לילה ואפלה סימן ז' ובדפוס נאפולי כתוב ב א ש ו ן חסר יו"ד ובחולם
השי"ן והוא טעות : (כא) מבחלת · מבהלת קרי והוא חד מן ד' מלין כתיבין חי"ת וקרי ה"א וסימן
נמסר במ"ג כאן ובשיר השירי' א' · ועיין מה שכ' בעל הטורים פרשת מטות פ' ומקנה רב היה לבני
ראובן ומדבר רבה סוף פ' מטות : (כה) ילע קדש · כ' בעל מכלל יופי שמלת י ל ע מלרע ולמד כן
מהמכלול ד' קמ"ב שהביא זה עם דומים אחרים שהם מלרע בפתח עם אות גרונית : וכן ראיתיו
מלרע בדפוס שונצין · ובדפוסי' אחרים בשני טעמים אמנם בספרי' כתובי יד מדוייקי' הוא מלעיל
כמנהג המלות הסמוכות למלה זעירא או מלעיל : (ל) תמריק ברע · תמרוק קרי :

כא (ג) כל דרך איש · הכ"ף מתוגה בספרי ספרד ואף על פי כן קריאת המלה בקמץ חטוף מהטעם
שכתבתי לעיל סימן י"ט ובסוף פרשת ראה : (ד) נר רשעים חטאת · תרגומו ושרגא
דרשיעי לחטאה דומה שהיה קורא נֵר בציר"י כמו שנמצא במקצת ספרים אבל במדוייקים
הוא בחירק וכן משמע מדברי הראב"ע שכתב נר חסר יו"ד וטעמו שניר ויהרוס הרשע לעשות
חטאת וגם רד"ק הביאו בשרש ניר עם אותם שהם בחירק · ואם לחשך אדם לפקפק בזה אמור לו כלך
אצל מסורת ירמיה סי' ד' דבהדיא אמרה ניר ח' ז' מלא וחד חסר והתם חשיב לכולהו ומסיים בה הכי
נר רשעים חטאת בתראה חסר · ובהגהת שרשים א"ה והוא כמו נ ר בציר"י · וכן ישבע רש · בחירק ·
רש ועושר בציר"י · וכן נר רשעים בחירק כמו נר בציר"י וכן תרגומו שרגא דרשיעי ע"כ : (ו) מבקשי
מות

מות · לשון רש"י פעל אוצרות לשרבות הון בלשון שקר הבל נדף וגו' מבקשי מות עד כאן · דומה שהיה כתוב בספרו מוקשי במקום מבקשי : (ט) מדונים ובית · מדינים קרי : (יח) בענם לך · י"ס בפתח הבי"ת : (יט) מדונים וכעס · מדינים קרי : (כב) עיר גברים · חד מן ז' חסרים על פי המסורה ובויקרא רבה פרשת ל"א גברים כתיב חסר וא"ו שכלם גברים ואין בהם נקבה פי' לשון גבר זכר שכל המלאכים זכרים : מבטחה · ה"א הכנוי נחה והיתה ראויה להדגש מכלול דף ל"ב וכן מצאתי במסורת כ"י מבטחה לית ורפי ה"א : (כט) יכין · יבין קרי והוא חד מן ג' מלין דכתיבין כ"ף וקריין בי"ת : דרכיו · דרכו קרי :

כב (ג) ויסתר · ונסתר קרי · ועיין בספר הזוהר פרשת נח דף ס"ט : ופתיים · בשני יודי"ן ותכרו פתח דבריך יאיר : ונענשו · הוא"ו בגעיא בס"ם : (ח) וקצור און · כתיב בוא"ו וקרי בקמץ חטוף מפני המקף והוא חד מן מלין דיתירין וא"ו ומטפין קמצין על פי המסורת וחשיב ליה נמי בהדי ג' יקצור מלא וא"ו ותרתי אחריני בהולם : (י) גרש לץ · בב' טעמים וכן במכלול דף ל"ה : (יא) טהור לב · יתיר וא"ו וקריאתו בקמץ חטיף כדלעיל אע"פ שלא נמנה במסורת עם האחרים : (יד) יפול שם · גם זה נמנה עם מלין דחטפין קמצין ויתרין וא"ו : (טו) קשורה בלב · הבי"ת רפויה : (כ) שלשים · שלישים קרי : (כה) תאלף · האל"ף בחטף סגול ברוב ספרים : ארחתו · ארחתיו קרי : (כח) אל תסג גבול עולם · פ"ה דפיאה מי שאינו מניח את העניים ללקוט וכו' הרי זה גוזל את העניים ע"ז נאמר אל תסג גבול עולים · כלומר אל תקרי עולם אלא עולים והכי איתא במד' ילמדנו סוף פ' וישלח ועיין בפי' המשנה להרמב"ם וביפה מראה ותוספות יו"ט ומ"ש במלאכי סימן ב' : (כט) לפני מלכים · במאריך ובמקף :

כג (א) את מושל בין · המסורת שלפנינו בעשרים וארבע גדו' מלאה בלבולים אבל במסרה כ"י כך מצאתי בין ג' ב' חסר וחד מלא וסימן אם בין סכות · דברי אגור בין יקה · בין תבין את אשר לפניך · וחד ב ן לילה היה ובן לילה אבד · וכל בן נון דכוותא ועיין עוד מ"ש למעלה בסימן י"ד : (ד) להעשיר · הלמ"ד בגעיא : (ה) התעיף · התעיף קרי : זאיננו · הוא"ו בגעיא בס"ם : ועיף · יעוף קרי : (ז) שער · הציו קמץ והציו פתח וטעמו למטה רש"י וכן נמסר עליו לית מלרע : אכול ושתה · בספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן מסו' יחזקאל ב' נמסר ה"א אכול מלא וזה אחד מהם : (יד) תכנו בשבט · הבי"ת רפויה : (טז) ותעלזנה · העי"ן בחטף פתח : (כ) בזללי · הבי"ת רפה : (א"ה אלה דברי הרב בעצמו ולא ידענא לאפוקי מאי ואי לא דקא מסתפינא הוה אמינא דטעות סופר הוא ועל בי"ת ב ס ב א י או ב ש ר קאי ע"כ) : (כד) גול · גיל קרי : יגול · יגיל קרי כן היא בכמה ספרים אבל בס' א' כ"י מוגה יגיל בכתוב וכן נראה ממסורת הגדול שבמערכת אות היו"ד יש אלפ"א בית"א כתיב וא"ו באמצע תיבותא וקריין יו"ד ולא נמנה שם רק מלת גול : יולד · ויולד קרי : וישמח · ישמח קרי עיין זוהר פרשת במדבר דף קי"ט ובסוף ספר הזוהר בהגהת קצת טעיות שנפלו בדפוס : (כו) תרצנה · תרצנה ק' : (כז) עמוקה · מתחלפת עמוקה : (כח) תארב · בחטף סגול האל"ף ברוב ספרים · באדם תוסף · בכמה ספרים מדויקים חסר יו"ד ונמסר עליו ג' חסרים וכבר נתבאר זה הענין בעמוס ה' : (כט) למי מדונים · מדינים קרי : (ל) למאחרים · המ"ם רפה והלמ"ד מועמדת בגעיא · מכלול ד' י"א : (לא) בכיס · בכוס קרי ומדרש אגדה יש בויקרא רבה פרשת י"ב ובמדבר רבה פרשה י' ומדרש אסתר ריש פרשה ה' ומדרש משלי דף ע"ב וילמדנו פרשת שמיני : (לד) וכשכב בראש חבל · במדבר רבה פרשת י' חבל כתיב זה היה המן שנחנק בחבל :

כד (ד) ימלאו · בס"א כ"י ימלאו · ואין לחוש עליו דבהדיא כתב רד"ק במכלול דף ע"ג שנשאר עם השוא כאשר הי' בלתי הפסק והראוי בצירי : (ה) בעוז · הבי"ת קמוצה ברוב הספרים ועיין מ"ש במלאכי ב' אלל ומה האחד : (ז) לך כחכה · מלא ה"א בסוף תיבה ובזוהר פרשת ויצא קנ"ג ופרשת וישלח דף קע"ד נדרש לך כח כה : (יב) הלא תכן לבות · הה"א בגעיא בס"ם : (יז) אויביך · אויבך קרי : ובכשלו · משפטו ובהכשלו ונפלה הה"א מהמכתב : (כא) עם שונים . בס"א כ"י מוגה ועם בוא"ו וכן בדפוס שונצין · והכי איתא בסוטה פ' הי' נוטל ובמדבר רבה פ' ט"ו ובתנחומ' וכן הוא בתרגום ובמפרשים רבים אבל ברוב הספרי' הוא בלא וא"ו וכן בשרשים ומאיר נתיב ובמסורת שונים ב' בתרי לישנא ומלא וסימנהון עם שונים אל תתערב וכלים מכלים שונים : הכר פנים · במקצת ספרים ה כ ר פנים בציר"י הכ"ף והטעם בה"א ויש ספרים ה כ ר פנים הטעם בכ"ף ועיין לקמן בסימן כ"ח : (כד) אמר לרשע · במקצת ספרים ישנים הלמ"ד בקמץ וברוב הספרים בשוא : (כז) ועתדה בשדה · הה"א במפיק כנוי למלאכה שזכר כמ"ש בשרשים ולפיכך הבי"ת דגושה וכן כתב בעל מקנה אברהם : אחר ובנית ביתך · התי"ו בקמץ : (לא) קמשונים · במקצת ספרים חסר וא"ו : נהרסה · ברוב הספרים הה"א בחטף סגול : (לד) רישך · ביו"ד : ומחסריך · ביו"ד ועיין מה שכתבתי בסימן ו' :

כה (א) גם אלה משלי שלמה וגו' · בספרים המדוייקים זה הוא ראש הפרשה : (ז) אמר לך · בספרי ספרד האל"ף בגעיא . ובספר אחד כ"י א מ ר לך בחולם המ"ם ואין לסמוך עליו כי בספרים אחרים בקמץ חטוף : עלה הנה · בספרי ספרד העי"ן בגעיא : (ח) אל תצא לרב · איסתכלו כמה נוסחי דדפוסא דכתיב בהו ל ר י ב מלא יו"ד אבל בכולהו נסחי כ"י חסר ומסורת כוותייהו אזלא והכי איתא בפסיקתא אל תצא ל ר ב מהר · לרב כתיב · לעולם אל תהי רץ אחר השררה למה פן מה תעשה באחריתה וגו' · למחר בא ושואלים לך שאלות מה אתה משיבם : (יא) על אפניו · האל"ף בקמץ חטוף וכן כתב רש"י ז"ל : (יג) ציר נאמן · האל"ף בחטף סגול ברוב הספרים : (טז) והקאתו · במקצת ספרים האל"ף בחולם ובמדוייקים נחה : (יז) פן ישבעך · העי"ן בחטף פתח בכל המדוייקים וטעות נפל בכל הדפוסים שהעי"ן בסגו"ל : (כ) מעדה בגד · במקף בין שתי המלות : (כא) האכלהו לחם · במקצת ספרים מלא יוד : (כג) תחולל גשם · מלת תחולל בשני טעמים : (כד) מדונים · מדינים ק' : (כו) מעין · העי"ן בשוא לבדו : (כח) מעצר · ברוב הספרים העי"ן בשוא לבדו והתי"ו בקמץ :

כו (ב) לעוף כן · הכ"ף בציר"י במדוייקים : קללת חנם · הלמ"ד בשוא לבדו כמ"ש בס' כי תצא ושופטי' ט' והם ג' במסורת : לא תבא · לו קרי ובזוהר פרשת וישלח דף קע"ה רבי יוסי אמר כתוב קללת חנם לא תבוא ואוקמו' לו בוא"ו ואי קללת לדיקא הוא אפי' דלא אתכוון בה כיון דנפקא מפומי' נטיל לה ההוא יצר הרע וקטרג בה בשעתא דסכנה כמו שאירע ליעקב כשאמר עם אשר תמצא את אלהיך לא יחי' וכו' כדאיתא בבראשית רבה פרשה ע"ד סימן ג' ומדרש קהלת פסוק כשגגה שיוצא מלפני השליט · ועיין פ' ב' דמכות ובמסורת הברית הגדול אזהרה לאדם שלא יקלל את חברו שודאי לו למקלל תבוא אי נמי שישמור שלא יקללוהו חנם דלו תבוא כמאמרם ז"ל אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה הנה הוא לך כסות עינים ונתקיים בזרעה דכתיב ותכהין עיניו מראות : (ה) ענה כסיל · בס"ם העי"ן בגעיא וכן מצאתי במסרה כ"י כלשון הזה תהי־לו תהי־

ידך שאו־זמרה תנה־עון עשה־אתי למען שמך עלי עשור ענה־

בסיף · כל אלו והדומים להם געיאן ומקפן לא טעמן שופר וכל דקרי לחד מנהון שופר טעי ויש כמותם אני אמרתי · אני ראיתי אני חכמה וכל אני געיא ושופר עד כאן וצריך עיון בחילופי' כי מהם נראה שמלת ענה בגעיא הוא לב"נ אך לא לב"א : דליו · בס"ם ישן כ"י מצאתיהו קמוץ וכן כתבו ר' יהודה חיוג עם העוברים בבנין הקל ורד"ק כתב בשרש דלה והנהנו מצאנוהו פתח הדלת · וכן כתבו רבי י ע ק ב בן אליעזר ואם כן הוא צווי מהדגוש ברפיון הלמ"ד ומשפטו להדגש : (י) מחולל כל · בשני טעמים : (יא) קאו · בצירי וחסר יו"ד : (יח) כמתלהלה · בגעיא הכ"ף בס"ם : (יט) הלא משחק אני · הה"א בגעיא בס"ם : (כא) ואיש מדונים . מדינים קרי : (כד) בשפתו · בשפתיו קרי : (כו) תכסה · במקצת ספרים כתוב ת כ ס ה בשוא התי"ו ורפי הכ"ף וטעות נפל בהם כי הוא מהתפעל והראוי תתכסה וכ"כ רד"ק בשרשו : בקהל · י"ם שהבי"ת בפתח והרוב בשוא : (כח) לשון שקר · בגעיא הלמ"ד בס"ם : לשון שקר · בדפוס נאפולי כתוב ד ב ר ש ק ר ושקר הוא דובר :

כז (א) מה ילד · במקצת ספרים היו"ד בסגול : (ו) ונעתרות · נפתחה הנו"ן : (י) רעך ורעה · ורע קרי : (יב) נסתר · בדפוס נאפולי כתיב ונסתר בוא"ו וטעות הוא שנתחלף להם זה עם אותו שהוא בסי' כ"ג דכתיב יסתר וקרינן ונסתר : פתאים · האל"ף נחה והיו"ד נעה : נענשו · ברוב הספרים העי"ן בחטף סגול וברש"י כתוב ונענשו בוא"ו וכן מצאתי בס"א כ"י אמנם בשאר ספרים לא נמצא בוא"ו רק אותו שבסימן כ"ב : (טו) ואשת מדונים · מדינים קרי וגם זה אחד מן הששה הכתובים בוא"ו ונקראים ביו"ד · ובסימן נמסר בהאי ספרא סימן כ"א במ"ג ועיין בשרשים שרש רן : נשתוה · כתוב במכלול דף ק"ט שהוא מלעיל : (כ) שאול ואבדה · ואבדו קרי וכ"כ בשרשים שנפל הנו"ן של אבדון ונכתב בה"א וי"ס שכתוב ואבדון בפסוק ואחרים שכתוב ו א ב ד ה קרי · ו א ב ד ו וכולם משובשים : (כב) בעלי · במקצת ספרים הבי"ת בקמץ ובמכלול כא שלא כמנהג הבי"ת בפתח והעי"ן בשוא וסגול והמנהג ברוב כ"י העי"ן בשוא ופתח : (כד) נזר לדור דור · ודור ק' : (כה) עשבות הרים · דגש השי"ן לתפארה : (כז) ודי חלב עזים · בספר פתח דברי בשער המלות אות הדל"ת כתוב ל' זה ונמצא בחירק ודי זהב · ודי חלב עזים עד כאן · וכן כתב רב פעלים בשער המלות ואין גירסא זו מצויה אצלנו · ולא עוד אלא שבמסורת ריש פ' תזריע נמסר סימן מן ו' די בצירי וחד ודי ללחמך · בגעיא הלמ"ד בס"ם :

כח (ג) בפשע · בגלגל ובמאריך : (ג) גבר רש ועשק · בספרי דוקני בלא וא"ו החבור : (ח) ותר[בית] ותרבית קרי כן הוא בספרים מדוייקים ונמנה במסירת עם ד' מלין יתרין ב' וקר... יקבצנו · י"ס יקבצנו ובמדוייקי' בשני שואין וכתוב בשרשים שזהו מחלוקת ב"א וב"נ לב"... הקל ולב"א מן הדגוש ולפי זה יש לתמו' על מה שנהגו בשני שואין : (טז) את ה... בגעיא בספרי ספרד : (טז) שנאי · שנא קרי · (יז) א ד ם · לית דלי"ת זעירא : עד בור ינ... ספרים בור מלא וא"ו אבל בספר אחד כ"י נגררה הוא"ו ומצאתי לו ראי' מהמסורת שאומ... וסימן כי יפתח איש בור וגו' תניינא דפ' עד בר ינוס · אמנם לא מצאתי לבי לחלוק על רוב ה... ועוד שבכלם נמסר בפרשת משפטים על כי יכרה איש בר לית חסר : (יח) ונעקש · בשוא... בספרים מדוייקים ובפתח הקו"ף : (יט) ישבע לחם · ישבע ריש · בספרי ספרד היו"ד במאריך... ריש · בספר אחד כ"י הרי"ש בצירי ורד"ק כתבו בחירק וכן הוא בשאר ספרים : (כא) ה... הספרים מתחלפים בנקוד ובטעם על האופנים שכתבתי למעלה בסימן כ"ד : (כב) נבהל · ... שכתוב בהם נ ב ה ל בשוא לבדו הבי"ת כמנהג · אמנם ברוב ספרים קדמונים המדוייקים ה... קמץ וכה"א בקמץ וכן משמע במסורת כתיבת יד שהה"א בקמץ שכן אומרת נבהל ג' ב'... פתח וסימן ותרא כי נבהל (שמואל א' כח) · היתי נבהל · נבהל להון · קדמאה פתח וכן כתב רד"ק ב... ותרא כי נבהל מאד · פעל עבר כי הוא פתח והמסורת עליו לית כוותיה פתח · נבהל להון... הוא קמוץ והבי"ת מפואר בקמץ חטוף עד כאן לשונו · וכן כתב החכם ר' יונה בספר הר... ידע כי חסר · מלת חסר ברי"ש וזה ברור והוצרכתי לכותבו מפני שבוש הדפוסי' שהוא בדל... אני תגר על המדפיסים שבדרך שהם הולכים לבם חסר ובשמות רבה פרשת ל"א דרשו... פנים רבים וכלם מענין חסרון · ואחד מהם כתבתי בפ' חיי שרה על פסוק ויעקב אלהים פ... שם : (כג) מוכיח אדם אחרי · בעשרים וארבע גדול כתוב אחרי בצירי הרי"ש וגם בנסח... בבאות מספרד נכתבו כנכתבה אלא שאחרי כן החליפו הצירי לפתח ומי יודע מי הי' היוצר... ודברי רש"י ז"ל ברורים שהוא קורא אחרי בצירי ומי אנכי שאבא אחרי המלכים את אשר... ומכללם הגאון רבי סעדיה ורבי יוסף קמחי ורבי דוד בנו ואחרים רבים מהמפרשי' שכולם... בפתח הרי"ש ומצאתי ראיה להם ממדרש דברים רבה ריש פ' א' רבי פנחס בשם רבי אמר... מוכיח זה משה · אדם אלו ישראל שנאמר ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם · מהו אחרי א... בשביל להביאן אחרי חן ימצא זה משה דכתיב וגם מצאת חן בעיני ממחליק לשון זה בלע... בנבואותיו וגבה לבם ונפלו בשטים · ד"א מוכיח אדם אחרי א"ר יהודה בר סימון מהו... הקב"ה כביכול משה הוכיחנו אחר ישראל · והוכיח לישראל אחרי · לישראל אמר אתם... להקב"ה אמר למה יחרה אפך בעמך ע"כ לשון המאמר לעניננו וע' עוד ברבינו בחיי ריש ד... ותו גרסינן בגמרא פ"ק דתמיד אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל המוכיח את חבר... שמים זוכה לפלגו (ס"א לחלקו) של מקום שנאמר מוכיח אדם אחרי חן ימצא · ופי'... לחלקו של מקום למחילה שלו בתוך מחיצתו שכן נאמר מוכיח אדם הרי הוא אחרי כלומר... אחר אדם אחרי · המוכיח יהיה אחריו · לשון אחר ממפרש קדמון המוכיח יהיה אחרי כך... כל אלה הפירושים מכוונים לדעת אחד אלא שמתחלפים בפירושם ומכולם למדנו דקריאה זו... בפתח הרי"ש וראיתי גם כן לבעל באר שבע שכתב בפ"ק דתמיד זה הלשון בספרים מדוי... מוכיח אדם אחר · ולא אחרי · כן מצאתי כתוב בפסקי תוספות ע"כ · ולבי אומר לי דחיל... שכתבו בתוספות אינכו באותיות רק בנקודות בין פתח לצירי כמו שכתבתי ומעתיקי הספר... לפי שלא ראו הנקודות ולא ידעו להבחין בין זה לזה כמו שגם אנחנו לא נדע כוונת... הניקוד של ספרים מדוייקים שלהם ואחרי כותבי ראיתי לי' התוס' במקומו שאומר בספרים... נקוד מוכיח אדם וכו' הרי שהפרש הוא בניקוד · ה' יזכנו להיות בחלקו ולמצוא חן בעינ...

כט (ד) ואיש תרומות · זוהר פרשה שמיני דף מ' תרומות כתיב כד"א וזאת התרומה... הספרים שלנו תרומות כתיב וכן במסורת ג' ב' חסר וחד מלא וסימן כל תרומת... הרי בגלבע (שמואל ב' א') ואיש תרומות חד בתורה חד בנביאים חד בכתובים וסימן כל עונ... ובספרים מדוייקים זה דמשלי מלא והאחרים חסרים : (ו) בפשע איש רע מוקש · במקצת... מלת איש בטעם ימנית וכן משמע מפי' הרלב"ג : ירון · בא בשורק תחת חולם · מכלו... ושרשים שרש רנן : ושמח · בס"א כ"י ושמח ואינו כן בשאר ספרים וכ"כ בשרשים כי... פעור : (יב) משל · חסר וא"ו עפ"ה : על דבר שקר · כ"כ ולא על שפת שקר : כל משר... מלת כל במאריך אע"פ שהוא במקף וכן מצאתי בס"א קדמון כ"י ובשאר ספרים של... (יג) רש ואיש תככים · אע"פ שאיננו עתה בהגהת רש"י לא יכולתי להתעלם מלהעיד על... בספרים שכתוב בהם איש מזומות במקום ואיש תככים והדרש שהביא הוא מפ"ב דתמורה... פ' ל"ד : מאיר עיני · ברוב ספרים מדוייקים הטעם במ"ם וי"ס הטעם באל"ף וכס"א כ... בב' טעמים ובכולם אין פסיק אחריו : (טו) משלח · בקמץ הלמ"ד בספרים מדוייקים :... (טז) במפלתם · בגעיא הבי"ת : (יח) יפרע עם · כ"כ בב' טעמים : (כב) רב פשע · בפ... במדוייקים וכן נכון כי לא נמנה במסורת ד"ה ב' כ"ת עם הקמוצים :

ל (א) בן יקה · בחירק הבי"ת בספרים מדוייקים והמסורת מוכיח כמ"ש בזה הספר סימ... ן' עזרא ורד"ק : ואכל · הכ"ף רפויה : (ו) אל תוסף · לית ומלא ודגש גם במכלול ד... ק"ל הביאו עם דומים אחרים שהשוא האחרון נע כמו וי בך וי ש ב ויש שקוראים כל י... בסוף המלה נחים ועיין בפרק רבי אליי' המדקדק שער ששי : (ח) ודבר · הוא"ו במאריך ב... ראש · באל"ף : (ט) ותפשתי · אולי בעבור היות ו ג נ ב ת י מלעיל היה הבא אחריו מלעיל... בספר מאזנים · ועיין מ"ש ביחזקאל מ"ג : (י) אדנו · אדניו קרי : ואשמת · אין בו... (יד) מתלעתיו · בגעיא המ"ם בס"ם : (טו) הב הב · בי"ת דהב קדמאה זעירא וכן מסור... בי"ת זעירא : (יז) תלעג · במאריך התי"ו : ות ב ז ליקהת · היו"ד נחה והקו"ף... ויאכלוה · בגעיא הוא"ו : (יח) וארבעה · וארבע קרי : (יט) אניה · האל"ף בחטף קמץ ברו... (כ) ומחתה פיה · הפ"א רפה : (כד) ארבעה הם · לית מלעיל ונמנה בסוף מסורה גדולה... דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיה : (כח) שממית · בספרים כ"י מדוייקים בשי"ן שמאלית... בעל מאיר נתיב ובעל הלשון ואף הביאו בשרש בפני עצמו לפי שאינו כשרש האחר שהביא... (כט) מיטבי לכת · בספרים מדוייקים מלא יו"ד בתר מ"ם וחסר יו"ד בתר טי"ת וכן דינו... דיחזקאל סימן ל"ג : (לב) אם נבלת בהתנשא · הבי"ת רפויה :

לא (א) אשר יסרתו · האל"ף בגעיא : (ג) מלכין · בנו"ן במקום מ"ם : (ד) אל למלכים... למלכים · בס"ם שניהם הלמ"ד במאריך והמ"ם בלא דגש וי"ס בדגש : למואל · בגעי... או שכר · אי קרי ובעל מכלול יופי קורא אותו בחירק שכן כתב אי שכר חסר נו"ן ומשפ... ואם הוא בחירק כמו ואין יש פה תחת ידך ע"כ · ודבריו לקוחים מהשרשים... לשונו שם ולרוזנים אי שכר חסר נו"ן ומשפטו אין שכר וכן אי כבוד משפטו אין... הוא בחירק כמו ואין יש פה תחת ידך · ויתכן לפרש שניהן כמו איה ומלת אל למלכים... שני' ופירושו והאל לרוזנים שיאמרו איה שכר לשתות וכן אי כבוד כלומר איה כבוד שא... היום עכ"ל · והמכלול יופי טעה בהבנת הלשון וחשב שמה שאמר רד"ק ואם הוא בחירק... פסוק אי שכר ואינו כן רק על פסוק אי כבוד דסליק מיניה ואם על שניהם הוא אומר... בחירק וזה ברור · גם בעל הלשון טעה בזה שכתב בספרו כדברים האלה וענין אחר והיא... כמו אין ולרוזנים אי שכר אי כבוד והם בחירק כמו ואין יש פה תחת ידך ע"כ ·... שחשב לתקן לשון השרשי' והתיקון נהפך עליו לקלקול : כי בכל הספרי' חדשים וגם... אי שכר בצירי וכ"כ החכם אבן עזרא אי כמו אין ופעם בחירק כמו אי נקי כלומר אין... שכר · כן כתוב : (יד) היתה · כאניות · האל"ף בחטף קמץ לא בחטף פתח : (טז)... נטעה קרי : (יז) חגרה בעוז מתניה · במקצת ספרים ח ג ר ה בטעם ימנית ב ע ו ז... דגושה אבל ברוב המדוייקים בשני גלגלים והבי"ת רפויה וכן נראה מפירושי המפרשים... מצאתי בי"ת בעוז קמוצה וכן משמע מפירש ן' עזרא ואין כן בשאר ספרים כי אם בשוא... המסורת שנמסר בעוז ב' חד מלא וחד חסר וסימנהון ועמד ורעה בעז ה' (מיכה ה')... מתניה : (יח) טעמה · פעל עבר וטעה מי שכתב ט ע מ ה מפיק ה"א יחשב שהוא שם :... בלילה קרי ונדרש בשוחר טוב מזמור קל"ו על כתי' בת פרעה שהיתה בכורה ובתפלתו של... דכתיב לא יכבה בלילה נרה ליל כתי' כד"א ליל שמורים : (כג) נודע · בס"א כ"י הנד"ו גדולה... עליו לית לד"ו גדולה ולא מצאתי כן בשאר ספרים ועיין מ"ש בישעיה כ"ו : הליכות · הלית... (ל) אשה יראת ה' · לב"א היו"ד במאריך ובמקרא כ"י יראת היו"ד בשוא והרי"ש בפתח... והם שלש טעיות בתיבה אחת : (לא) תנו לה · בספרים אחרים כתב יד התי"ו בגעיא ואין... בשערים · הבי"ת רפה :

ספר משלי נשלם ונגמר . תהלות לאל אשר בריתו שמר :

הקדמה בסדרן של כתובים ומי כתב כל כ"ד ספרים

כתובים כפי מה שאמרו חז"ל בפ"ק דב"ב. רות. תהלים. איוב. משלי. קהלת. שיר השירים. קינות. דניאל. מגלת אסתר. עזרא. דברי הימים. וזה הסדר הוא לפי הזמן כמו פירש רש"י שם אכן בעלי המסורת והספרדים סדרום בסדר אחר ד"ה. תהלים. איוב. משלי. רות. שיר השירים. קהלת. קינות. אסתר. דניאל. עזרא. והאשכנזים מסדרים באופן אחר: משלי. איוב. חמש. מגילות. דניאל. עזרא. ד"ה. ובמקצת ספרים נהג לסדר חמש מגילות אחר חמשה חומשי תורה שהם חמש אצל חמש. ועוד לפי שנהגו כל ישראל לקרותם בצבור כמו התורה הנאמרת בצבור וסדרו שיר השירים בתחלה בחג המצות שהוא ראש לרגלים. וכן כל אחד ואחד כפי סדר זמנם מחג המצות ואילך. עוד נכון להקדים שיר השירים שבכל הכתובים קדש והוא קדש הקדשים ומעלתו גדולה מאד כדאיתא בזוהר פ' תרומה דף קמ"ג קמ"ד קמ"ה והחכם יחייא בהקדמת פירושו לכתובים נתן טעם למנהג קריאתם בזמנים הללו. וסמכו משלי כדי לסמך הבן אצל האב. ואחריו איוב. שבלשתן מניגון א' והשאר כס' הגמרא לפי זמנם ובמדרש חזית פליגי בג' ספרים שכתב שלמה איזה מהם כתב תחלה ור' חייא רבה אמר כסדרת דלעיל ומייתי סייעתא מקרא וידבר שלשת אלפים משל זה משלי. ויהי שירו חמשה ואלף. זה שיר השירים. וקהלת בסוף אמרה. ואיכא נמי התם גווני אחריני דלא דמיין להנך דכתבינן ואמרים שס' קהלת כתב תחילה ואח"כ ספר משלי ואחרון אחרון חביב ספר שיר השירים וזהו דעת חכמי האמת וכן נאמר בפירוש במדרש הנעלם והוא ג"כ דעת ראב"ע במדרש כמ"ש בהקדמתו לחמש מגלות ועיין זוהר פרשת בא ריש דף ל"ט ופרשת אחרי מות דף ס"ד וכיון שבא לידינו לדבר בסדר הספרים ראיתי לכתוב ג"כ מי כתבן כדאיתא התם בב"ב משה כתב ספרו ואחיה כמ"ד איוב בימי משה היה ושמונה פסוקים שבסוף התורה איכא מ"ד יהושע כתב ואיכא מ"ד משה כתבן בדמע. יהושע כתב ספרו והא דכתי' וימת יהושע וגו' אסקיה אלעזר. והא דכתיב ואלעזר בן אהרן מת אסקיה פנחס. שמואל כתב ספרו וספר שופטים ורות והא דכתיב ושמואל מת. אסקיה גד החוזה ונתן הנביא. דוד כתב ס' תלים ע"י עשרה זקנים שנזכרו בגמרא שם ופירש רש"י כתב בו דברים שאמרו זקנים הללו שהיו לפניו ויש שהיו בימיו כגון אסף והימן וידותן הלוים המשוררים עכ"ל. ועיין במדרש חזית פסוק כמגדל דוד צוארך. ומדרש קהלת פסוק ...נו לאכס שיש שם חילוק דעות. ירמיה כתב ספרו ספר מלכים וקינות. חזקיהו וסיעתו כתבו ישעיה משלי שיר השירים וקהלת. אנשי כנסת הגדולה כתבו יחזקאל תרי עשר דניאל ומגלת אסתר. עזרא כתב ספרו ויחס של ד"ה עד לו. הכי איתמר התם בגמרא ורבינו גרשום ז"ל פירש שהוא חשב היחס בד"ה מאדם הראשון עד עצמו. וכן נראה מפירוש רש"י והריטב"א ז"ל ויחס בדברי הימים א' ה'. אך לא נזכר שמו שם כמו שנזכר בספר עזרא רק שם אביו ושם אחיו וכתב הריטב"א שם שיש גורסין עד ולו והוא ראש פסוק ולו אחים בני יהושפט ד"ה ב' כ"א אחד כי באותו פסוק הוא ייחוסו עכ"ל והתוספות כתבו בשם ר"ח ז"ל הייחוס עצמו כתוב לפני זה הפסוק ע"כ. ואני שמעתי ולא אבין כי אין באותם הפסוקים ייחוס עצמו כלל וצריך לי ...בעל חכמת שלמה דרך אגרת היתה אתו שפירש עד לו מלשון עדות כלומר עדות למה שייחס את עצמו כבר בספר עזרא וכו' ובתר הכי אמרינן בגמרא ומאן אסקיה נחמיה בן חכליה ...קאי אדברי הימים ובעל חכמת שלמה פי' דקאי אעזרא וכן כתב רש"י בספר עזרא בתחלת פסוק דברי נחמיה מכאן ואילך כתב נחמיה ספר זה ע"כ. ואמרינן נמי בסנהדרין פרק חלק ...מילי דעזרא נחמיה אמרינהו. (ופירש רש"י רוב דברים שבספר עזרא) מ"ט לא איקרי ספרא על שמיה אמר רב ירמיה בר אבא מפני שהחזיק טובה לעצמו שנאמר זכרה לי אלהי לטובה ורב יוסף אמר מפני שספר בגנותן של ראשונים וכו'. ה' יזכרנו לטובה ויפקדנו בישועתו אמן :

במסכת סופרים בפ"ט שלא נתנו חכמים שיעור לשירת דוד שבשמואל ותהלים מ"מ לבלר מובהק מרצפן באותיות בראש וסוף וכן תהלים כולו ואיוב ומשלי וכך היו נוהגים הקדמונים ...כ"כ ר"י בהשותפים דמשום הכי כתבו איוב בהדי תלים ומשלי לפי שהוא מענין אחד כתבום מעין שירה ומקראות קצרים וגגון אחר ולפי שאין בזה סידור מצוה כלל שאין כל הפסוקים שוים ...נות נכנס א' מהם בגבול חברו ומבלבל הקריאה לקורא בהם ותכבד המלאכה על המדפיסים. על כן בחרתי למשוך ידי מזה ושלא לעשות הפרש בין אלו ובין שאר כתבי הקדש כי הכל הולך אחר כוונת הלב ורחמנא לבא בעי בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען והוא יסייע יתן על מה דאשתאר :

ועתה אתחיל לדבר בטעמים ובנגונים בגזרת ארני האדונים

המדקדקים בכללי בג"ד כפ"ת דסמיך ליהו"א כי בג' ספרים. תילים. משלי. איוב. הטרחא אשר היא בראש תיבה מפסיק אשר היא באמצע אינו מפסיק כמו **סְבָבוּנִי פָּרִים רַבִּים** הפ"א דגושה **אַבִּירֵי בָשָׁן כִּתְּרוּנִי** הכי"ת רפויה וכן קדר **הִלַּכְתִּי בְּלֹא** חמה הכי"ת דגושה **קַמְתִּי בַקָּהָל** אשוע איוב ל' הכי"ת רפה לפי שהטרחא אינה בראש התיבה רק אחר תנועת הקו"ף :

...רו שהמקל השלישי לזרקא שהוא, במקום הסגולתא בשאר ספרים גם הוא מפסיק כמו **בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי. יִרְבּוּ עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ בַּל אַסִּיךְ** ...בשיבא גם בלא זרקא כמו **מֵאִתְּךָ תְהִלָּתִי בְּקָהָל רָב** וזולתם הרבה. עוד יש ...שני לזרקא משפט אתנח וסוף פסוק לשנות הנקוד כמ"ש רד"ק במכלול שקל פעל ולפי שיש באלה הספרים פסוקים קצרים לפיכך משונים הם בטעמיהם ...בהם נגינות רבות כמו כמלת אשרי וביו"ד מהפך וכמלת אחרות שלא נמצאו כהנה בשאר כתבי הקדש כמו שכתבתי בסוף מאמר המאריך ולא לחנם נכתבו והם כמוסים באוצרות מי שעמד בסוד ה':

ובסוף ספר בשם קדמון הרפיס במהר"ר אליעזר פרובי. צאלו יצ"ו שמות טעמי תהלים וכלליהן בקצור ואלו הן :

ב צִינּוֹר עוֹלֶה וְיוֹרֵד יְמָנִית חוֹנֶה גַּרְמֵיה | צִינּוֹרִית כָּתֵף יָמִין גַּלְגַּל פּוֹנֶה מַרְעִישׁ מַרְעִיד כָּתֵף יָמִין וּמְיוּשָּׁב סוֹף פָּסוּק :

...שב הם א' בראש הפסוק והשני קודם הסוף פסוק ואשר קודם הסוף פסוק לעולם יש לו הכתף ימין :ב צינור בסוף תיבה ויש לו ניגון וצינורית בראש תיבה ואין לה ניגון ובאו בפסוק אחד ...פ אל יכשו כי קויך והניגון לצינור : ג הימנית היא שאנו קוראין אותה טפחא בטעמי נביאים ובתילים משלי ואיוב באה בשני אופנים האחד בראש התיבה קודם הנקודות ואין התיבה ...נקודה רק שהניגון נעשה לתיבה שהיא בראשיתה אע"פ שיהיה הגלגל אחריה או קודם לה בתיבה אחרת ויש לה דין טעם מפסיק והב' באה אחר התנועה' ועושה מלעיל מלרע ואין לה ...: ד כשיבאו שני גלגלים זא"ז בין בראש הפסוק בין בסופו הניגון לשני אע"פ שאינו טעם מפסיק : ה הגרמיה תבא לפעמים קודם המיושב ולפעמים קודם הצנור וכשתבא עם ...ימיה מסורכת ויותר נמוכה : ו הכתף ימין יבא לפעמים לבדו לטעם קודם הסוף פסוק ועם המיושב ברוב : ז הפונה אין לו ניגון רק מלעיל או מלרע : ח כשתבא הגרמיה ואח"כ ...ב היורד אין לה ניגון כגון פסוק חרפה שברה בתילים ס"ט וכשתבא לבדה בלא מיושב אחריה או בלא צינור אין לה גם כן ניגון : ט מרעים ומרעיד יש קוראים אותם מנענע ומנדנד וכשמותם ...וניגון א' לארבעתם : י אם המיושב או הכתף ימין לבדו יבאו קודם הסוף פסוק עם איזה טעם אחר כגון הגלגל והטפחא וכיוצא הטעם נעשה למיושב או לכתף ימין ולא לשאר הטעמים ...הנזכר ואם יבוא הגלגל עם איזה טעם אחר תוך מהב' הנזכר הטעם נעשה לגלגל סוף דבר המיושב הכתף ימין קודמים והגלגל שני להם לעשות הטעם קודם הסוף פסוק : סריק

אמר המגיה אחרי הדפסת הטעמים של תהלים כפי דעת הרב המחבר כאשר עיני הקורא תחזינה מישרים אמרתי ראוי ג"כ להדפיסם כפי נוסח הקדמון שנמצא בכל המקראות כדי שמתוך שניהם יבין ויבחין הקורא ולא יכשל בקריאות ואלה הם באזהרותיהם שנדפסו ממע' המגיהים הקדמונים ,

...דע קורא נעים כי באו בתהלים משלי איוב פסוקים קטנים מכל שאר כ"א הספרים לכך נשתנו הטעמים משאר טעמי המקרא ובמקום הסגולתא המשרת לזרקא בא באמ"ת העולה ויורד. והזרקא אשר בא בלי עולה ויורד אין לו מלכות ונקרא צנורי. עוד הראית לדעת כי הטרחא בראש תיבה קודם הנקודה הוא מלך ומפסיק ונקרא דחי אבל אינו מטעים כ"א ...ים כמו בור **כָּרָה**. מזמור ו' הטעם בכ"ף ואינו נטעם אלא ברי"ש לפי משקלו כמו עשה בנה פנה מלרע **אֵלִי** שם כ"ב גם השני מלרע כראשון אבל בש.הטרחא אחר הנקודה ראשונה מטעים ואינו מפסיק כלל. והוא כמו מאריך או שופר הולך ושאר טעמים בלתי מפסיקים :

ואלה הם למוצאיהם למניחם , בעזר בורא השמים ונוטיהם .

עוֹלֶה וְיוֹרֵד יָרֵחַ בֶּן יוֹמוֹ פָּזֵר גָּדוֹל פָּסֵק | רְבִיעַ שׁוֹפָר מְהֻפָּךְ אַזְלָא פָּסֵק | שׁוֹפָר עִלּוּי רְבִיעַ . רְבִיעַ יוֹרֵד גָּדוֹל וְיוֹרֵד . זַרְקָא רְבִיעַ יוֹרֵד פָּסֵק | שׁוֹפָר הוֹלֵךְ רְבִיעַ יוֹרֵד שַׁלְשֶׁלֶת גָּדוֹל שַׁלְשֶׁלֶת קָטֹן טַרְחָא שׁוֹפָר אֶתְנַח רְבִיעַ מֻגְרָשׁ מַאֲרִיךְ סוֹף פָּסוּק : דְּחִי אֶתְנָח גְּרִישׁ סוֹף פָּסוּק : רְבִיעַ גָּדוֹל (בלא אתנח) מַאֲרִיךְ סוֹף פָּסוּק : פָּסִיק | צִנּוֹרִי :

...אל תהלות יש ענינים נפלאים כמו שספרו הקודמים מהסגולות הנפלאות אשר לכל מזמור ומזמור ומהתמדת ההשגחה האלהית על כל מי שירבה בקריאתם בכונה רצויה ויתפלל בהם ערב ובקר וצהרים והיתה הידיעה הזאת מפורסמת אצלם ומפני ששמעתי רבים מעם הארץ באמרם המזמורים בבתי כנסיות שאינם בקיאים בפיסוקי הטעמים גם לא ידעו ולא יבינו פשטי הכתובים ...ופלה לא ידעו במה יכשלו ופעמים רבות יביעון בפיהם חרבות בשפתותיהם ובאים לידי חירוף וגידוף חלילה אשר כל שומעם תצלנה שתי אזניו והסילול נהפך לחילול ח"ו. גמרתי להעיר על ...קצת דתילים מאותם שנעשו לכוונה זו להרחיק החירופים והגידופים ולזות שפתים ירחק ממנו כמו שגלטויינו מרבותינו בהרבה מקומות ומתהלים ילמדו לשאר ספרים ולשומעים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב וכתיב ואֹרַח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום בס' ידקו ויתהללו כל זרע ישראל :

...מצאתי בגמרא פרק קמא דברכות דאשרי האיש ולמה רגשו חדא פרשתא היא דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים בה באשרי פתח באשרי דכתיב אשרי האיש וסיים באשרי דכתיב אשרי כל חוסי בו וכתבו התוספות דכל פרשה לאו דוקא דהא' לא אשכחן שום פרשה אחרת שמתחלת באשרי ומסיימת באשרי אלא ...אל"ל תימה מעין פתיחה כמו תהלה שפתח בתהלה וסיים בתהלה תהלת ה' ידבר פי וכן הרבה פרשיות שמתחילות בהללויה ומסיימות בהללויה. וכן הודו וכן ה' אדונינו. ולכך תקנו חכמים ...ברכות לעשות חתימתן מעין פתיחתן : ובפ"ב דמגלה מה ראו לומר ברכת השנים בתשיעית אמר ר' אלכסנדרי כנגד מפקיעי שערים דכתיב שבר זרוע רשע וגו' ודוד כי אמרה בתשיעית אמרה ...שם כפרש' תשיעית וא"ת שמינית היא אשרי ולמה רגשו גוים תרתי פרשתא היא והתוספות הקשו עליו מדאמרינן בפ"ק דברכות דאשרי ולמה רגשו גוים חדא פרשתא היא . ...ל"ל דלמנצח על מות לבן ולמה ה' תעמוד ברחוק תרתי ניהו עכ"ל. האמנם בנסחת רש"י כ"י ישנה מצאתי לשון אחר והוא זה . וא"ת עשירית היא אשרי ולמה רגשו גוים חדא פרשתא ...אמרי' בברכות גבי י"ח ברכות בפ"ק ע"כ. וזו היא גירסא ישרה בעיני אע"פ שאין גירסת הספרים מודין לה ובזה הכל מתוקן ואין מקום לקושיות התוס' כלל ולדברי שכל אשרי ולמה רגשו חדא ...שהיא כמסקנא דגמרא דלעיל ועל מות לבן ולמה ה' תעמוד ברחוק תרתי איגון אבל רד"ק כתב כי למה רגשו גוים הוא מזמור שני וכן מצאנו אותו בכל הספרים המדוייקים שהוא ראש מזמור ...ואנו כותבים אותו שני ע"כ ואמרינן בירושלמי פרק כל כתבי דריב"ל אשכח בספרא דאגדתא דכתיב בה מאה וארבעים ושבעה מזמורות שכתוב בתילים כנגד שנותיו של אבינו יעקב מלמד שכל ...שבעו ישראל מקלסים להקב"ה כנגד שנותיו של יעקב שנאמר ואתה קדוש יושב תהלות ישראל והכי איתא בשוחר טוב מזמור כ"ב וק"ד וכתב בעל יפה מראה אע"ג דלספרים דידן ק"ן ...ו אמרו בפ"ק דברכות דאשרי ולמה רגשו גוים חד הוא והכי נמי ירצה דב' מקומות אחרים מונים חז"ל א' מה שמנו בספרינו לשנים עכ"ל ואני מצאתי בכמה ספרים בהלל שאין לא לנו תחלת המזמור וכ"כ רד"ק שם. עוד מצאתי בס' קדמון כי הללו את ה' כל גוים אינו תחלת מזמור רק הוא דבוק עם מזמור שלפניו פסו לנו קמ"ו כמציינא דירושלמי ושיתא טוב :

(כל תיבה אשר אותיותיה נפרדות אליה ירה המחבר אבן פנת רעיוניו.)

א (א) אַשְׁרֵי האיש במלת אשרי יש בה שני מאריכין א' באל"ף וא' בשי"ן וכ"כ החכם לונזאנו בסוף ספר עבודת הקודש שלו כן מצאתי מסורת כ"י כלשון הזה אשרי ד' ריש פ' בטעם מאריכין וסי' אשרי האיש אשר לא הלך. אשרי אדם לא יחשב. אשרי הגבר אשר שם ה'. אשרי אדם שמע לי (משלי ח) וכולם כתיבין כן בס"ס בשני מאריכין ועיין בסוף מזמור ל"ח: ובדרך חטאים. החי"ת בפתח לא חטף פתח: ובמושב לצים. מלא וא"ו ובמסורה ב' בקריאה ואידך ובמושב זקנים יהללוהו בסי' ק"ז וגם הוא מלא: (ב) ובתורתו. הוא"ו במאריך: (ג) והיה כעץ. טעם המלה מיושב ובס"ס הוא"ו בגעיא: פלגי מים. ברוב הספרים המ"ם קמוצה ועיין במסורה פ' עקב על פסוק ארץ נחלי מים וגירסא דהתם ניחא אבל בתילים ס"ו ומשלי למ"ד חשיב בהדי ג' פתחין באתנחתא וסוף פסוק ישם נהרות למדבר ובשבושא הוא וצ"ל ישם מדבר לאגם מים: (ד) כמץ. חסר וא"ו וכן נמסר בהדיא כ מ ץ ב' דגושים והפרים וסימן וגבעות כ מ ץ תשים (ישעיה מ"א): כי אם כמוץ אשר. האל"ף בגעיא בספרים מדויקים: תדפנו. הדל"ת דגושה:

ב (א) יהגו ריק. היו"ד בלא מאריך והה"א בשוא לבדו והגימ"ל דגושה ודומה לו ובתורתו יהגה: (ג) ננתקה. הנו"ן בגעיא: (ז) אספרה אל חק. מסכת סופרים אספרה אל חק זה קדש וחכמים אומרים הרי זה חול ובקצת ס"ס אל"ף אספרה בגעיא: ה' אמר אלי. היו"ד בגעיא בס"ס: (יא) עבדו את ה' ביראה. ב' ביראה דגושה לא מדין מפסיק שהשני גלגלים גם כי הם מנגינת הימנית אינם מפסיקים רק מדין מפיק בעבור קריאת ה' באל"ף דלי"ת כנהוג וזה כלל גדול בכל המקרא ואעידה לי עדים ויהרג ה' כל בכור כי אין במלת ה' רק שופר הפוך שאינו מפסיק ומלת כל דגושה וכן ויתעבר ה' בי למענכם פ' ואתחנן. ואני אל ה' בטחתי (תילים לא). וכן בישעיה כ"ז ביום ההוא יפקד ה' בחרבו שיש תרסא בשם שאינו מפסיק והבי"ת דגושה וכן רבים בתילים כמו אודה ה' כצדקו. אשירה לה' בחיי. אזמרה לאלהי בעודי. למען שמך ה' תחייני. אהללה ה' בחיי. ענו לה' בתודה. כי רוצה ה' בעמו. מצות ה' ברה. ואני אל ה' בטחתי. וכלם דגושים מפני היו"ד של קריאת השם וזולתה יהיו רפין. כמו ישוב עמלו בראשו. נתתה שמחה בלבי. קרבה נפשי גאלה. סמר מפחדך בשרי. משליך קרחו כפתים. יהללו שמו במחול. לעשות נקמה בגוים. כל אלה ודומיהם שהם בשני גלגלים לעולם רפין:

ג (א) בברחו. הבי"ת בקמץ לבדו והוא חטוף: (ב) ה' מה רבו צרי. צריך ליזהר בטרחא שבשם פן ח"ו יבוא לידי חירוף כמ"ש בפ' קרח אבל כל הקרב הקרב: (ג) אומרים. בלא מאריך באל"ף: ישועתה לו באלהים. היו"ד בגעיא: (ו) ואישנה. בלא מאריך בוא"ו: הקיצותי. מלא וא"ו ועיין מ"ש בירמיה ל"א: (ח) קומה. הטעם מלרע וכן כל קומה אשר בזה הספר זולתי וקומה לעזרתי שהוא מלעיל רד"ק ומסורת: (ט) הישועה. כל הישועה שבמקרא היו"ד רפה מכלול דף נא:

ד (ב) בקראי. הקו"ף בקמ"ץ לבד וכן חנני והם הטועים: (ג) בני איש. הנו"ן במאריך: תבקשו כזב. הכ"ף רפה: (ה) ואל תחטאו. הוא"ו בגעיא: (ז) נסה עלינו. הנו"ן בגעיא ובמסורת ב' דין כתוב בסמ"ך וה"א וחד כתיב בשי"ן ואל"ף קומה ה' אל נשא ידיך והוא חד מן י"ב זוגין בקריאה חד מן ב' ב' חד כתיב אל"ף בסוף תיבותא וחד כתיב ה"א וסימן נמסר במזמור י' במ"ג: עלינו. בספרים כ"י מדויקים בטעם מונח:

ה (ב) אמרי האזינה. יהוה בינה הגיגי. בפסיקתא דספר תילים יש פסיק בין האזינה לשם וכן הוא בס"ס ובטעם מיושב בשם: (ג) הקשיבה לקול שועי. בספרים מדויקים כן הוא בטעם גרמיה: (ד) יהוה בקר. יו"ד של שם בגעיא: אערך לך. בקמץ לבד והוא חטוף: (ה) כי לא אל חפץ רשע אתה. כך הם הטעמים בס"ס ויש פסיק בין רשע לאתה כי חלילה לאל מרשע: לא יגרך. המסורת עליו לית וחסר ובקצת ספרים יש מאריך בגימ"ל להורות על חסרון וא"ו ולכן נ"ל שהשוא נע כמ"ש בסוף ס' ויצא: (ז) יתעב ׀ ה' יש פסיק בין יתעב לשם כפי פשט הכתוב הוא שהשם הוא המתעב איש דמים ומרמה ולא בא לומר שאיש הדמים הוא המתעב ועוד כדי להרחיק לשון תועבה מהשם: (ח) אבוא ביתך. טעה מי שכתבו ביו"ד אחר תי"ו: היכל קדשך. במאריך הה"א ובמקף בין שתי המלות וכמוהו רבים כמ"ש במאמר המאריך: (ט) הושר. הישר קרי: (יא) האשימם אלהים. האל"ף בגעיא בס"ס: (יב) ויעלצו. הוא"ו בגעיא. י"ס שהעי"ן בפתח אבל רד"ק כתב שהעי"ן והלמ"ד בשוא: (יג) תעטרנו. בספר אחד כ"י תְּעַטְרֶנּוּ וגם בדפוס מויניציאה נרשם כן בצדו אמנם בשאר ספרים אינו כן וגם רד"ק כתב שהוא כמו יעטרנו המלך:

ו (א) עַל־השמינית. כן כתיב: (ב) ה' אל באפך תוכיחני. יו"ד השם בגעיא: ואל בחמתך תיסרני. הוא"ו בגעיא: (ג) חנני. החי"ת בקמץ לבד והוא חטוף: אמלל. בס"א כ"י הלמ"ד בקמ"ץ ובשאר ספרים בפתח וכ"כ ר' עזרא וכ"כ רד"ק בפי' וגם בשרשים כתב שנמצא פתוח ברוב הספרים וכן ראוי כפי המסורת: (ד) ונפשי. אין בו צנור: ואת. ואתה קרי: (ה) שובה ה'. בטעם מלרע וסימן במסורת כאן וזה א' מהם: (ז) יגעתי באנחתי. הבי"ת בגעיא: (ח) עששה. העי"ן בגעיא: (י) תפלתו יקח. בגעיא:

ז (ה) שולמי רע. במקצת מדויקים מלרע הטעם במ"ס ונמסר עליו לית ומלא: ואחלצה צוררי ריקם. במדויקים אין במלת ואחלצה כתף ימין ומיושב ולכן נגינת סוף פסוק במלת צוררי וכן נכון לפי' רש"י ורד"ק שמלת ריקם איננה סמוכה למלת צוררי אבל לפי אבן עזרא ואחרים שפירשו הצוררים אותו שנאת חנם נכון להיות כתף ימין ומיושב במלת ואחלצה: (ו) ירדוף. הרי"ש בפתח ודקדוק המלה עיין בפי' רד"ק ומכלול דף ל': (ז) קומה. מלרע: (יב) שופט צדיק. מלא וא"ו (וכד"ה ב' כ"ו) יש חלופי מסרות ושם אכתוב בס"ד מה שנראה בעיני: (יד) לדולקים. הלמ"ד בגעיא: (יז) ישוב עמלו בראשו. הבי"ת רפה: ועל קדקדו. קו"ף שניה בחטף קמץ כמ"ש בשמואל ב' יד:

ח (ג) מפי עוללים ויונקים. בס"ס הוא"ו בגעיא ובקצת ספרים ו י ו נ ק י ם מלא וא"ו: ותחסרהו מעט. המ"ם דגושה בס"ס:

ט (א) על מות. יש מחלוקת בין הסופרים והמפרשים אם הוא חדא מלה או תרין מלין ומדרשי אגדה יש רבים ואין מהם הכרע רש"י כתב שראה במסורת הגדול שהיא תיבה אחת שהרי חיבר לה והוא ינהגנו על מות במזמור מ"ח והחכם ר' עזרא כתב כאן כי שתי מלות הן וכ"כ בסי' מ"ח שבעל המסורת אומר שהם שתי מלות וכדברים האלה כתב רד"ק בשרש עלם על ינהגנו על מות ותו אשכחנא בלישנא אחרינא על מות ב' בסיפרא וסימן על מות לבן. כי זה אלהים אלהינו ולית דכוותייהו דסמיכין ע"כ. ופי' דסמוכין ר"ל שהם סמוכין זה לזה אבל הם תרין מלין כי הא דאמרינן מי הוא זה ג' דסמיכי וסימן בירמיה ל' ודכוותה שבטי בני ישראל ג' דסמיכין וסימן ביהושע ד' ודכוותייהו טובא במסורת: (ז) חרבות. אמר בן נברט כי מלת חרבות בפתח בספר קדמון על כן פי' בו כמו חרבות צורים והנכון בעיני שהחי"ת חטוף בקמץ. הראב"ע ור' אליה המדקדק בהגהות שרשים שיש מחלוקת אם החי"ת חטף פתח או בחטף קמץ והוא לשון חרבן ע"כ. ואני מצאתיו בכל מדויקים שלפני בחטף קמץ: (ט) והוא ישפוט תבל. בס' א' מדויק יש הפ"א בקמץ והוא חטף מפני המקף אמנם בשאר ספרים בחולם ולא מייתבא דעתי עלייהו שפיר משום מאי דחזינא בחילופי דידן דלב"א בקמץ ולב"נ בחולם ועיין מ"ש במזמור ל"ו: (יב) ה ג י ד ו בעמים. בספרים מדויקים מלא יו"ד וב"א ה ג ד ו חסר: (יג) צעקת עניים. ענוים קרי והוא חד מן ה' דכתיבין עניים וקריין ענוים ובחילופיהון כתיב ענוים וקריין עניים כמו שנמסר כאן במסורת: (יד) חננני ה'. יש ספרים שהחי"ת בפתח ואם כן הוא צווי מבנין פעל הדגוש בשקל ל מ ד נ י ונרפה הנו"ן כמו בהתחננו אלינו (בראשית מ"ב כ"א) וזהו דעת רד"ק בפי' וכן כתב הוא עצמו בס' מכלול ד' קפ"ב בשם ר' יהודה ואח"כ אמר שנמצא במקצת ספרים בקמץ וכן הוא ברוב ספרים שלנו ואם כן הוא צווי מהקל בשקל א ק ר נ י אל וקריאתו בק"ח בעבור השוא הבא אחריו גם כי הוא נע בפגישת שני הנונין וכ"כ ר' אלייא בספר ההרכבה אות החי"ת ובעל צוית און בפרק רביעי משער השביעי שלפי הספרים שהחי"ת בקמץ הוא חטוף וכיוצא בזה כתבתי בירמיה ה' על יש ד ד ם ובש"ה ז' על ש ר ר ך אגן הסהר: חנני ה'. בטעם מיושב ברוב הספרים: (טו) למען אספרה כל תהלתיך. מלא יו"ד בתר תי"ו על פי המסורת ועיין מ"ש רד"ק: (יט) ענוים. עניים קרי ביו"ד וכתיב בוא"ו: (כ) קומה. (כא) שיתה. מלרע:

י (א) למה. ג' ראש פסוק רפין וסימן למה אמרת אחתי הוא (בראשית יב). למה ה' תעמד. למה ה' תזנח נפשי: (ב) יתפשו. בגרמי' לאחריו: (ג) ב ר ך נ א ץ ׀ ה'. יש פסיק לשם וכן למטה בפסוק על מה נאץ ר ש ע ׀ א ל ה י ם יש פסיק בין רשע לאלהים שלא רשע וניאוץ אל קדוש ישראל: (ד) רשע כגבה. בדפוס ישן מויניציאה בבי"ת וכן נרשם ובשאר ספרים בכ"ף וכן במסורת כ ג ב ה ב' בקריאה וסימן אשר כגבה ארזים גבהו (ה) דרכו. דרכיו ק': (ז) אלה פיהו מלא. אין במלת פיהו מיושב ושא"א דגושה: בס"א כ"י מ ר מ ת בלא וא"ו וכ"נ מהתרגום ובשאר ספרים בוא"ו: (ח) במארב. האל"ף בשוא לבדו כמו שכתבתי ביהושע ח': לחלכה. הלמ"ד בגעיא: (ט) לחטוף עני יחטף הספרים בנקודות ובאותיות במקצתם שתי המלות בשוא לבד וי"ס שתיהן בחטף פתח וכבר מספרד הראשון בח"ס ומלא וא"ו והשני בשוא וחסר: (י) ודכה. ידכה קרי ויש בו תילים: חלכאים. חל כאים קרי והנה בחלכאים מחלוקת יש בין כתיב לק' אם היא שתים ומדקדק גדול אמר כי חלכאים מלה א' כן כתב הראב"ע ולשון רש"י ראיתי חלכאים א' מחמש עשרה תיבות הכתובות תיבה אחת ונקראות שתי תיבות כמו בגד וכו' א' כ"ז וכ"כ רד"ק בפי' ובשרשים שרש חיל ושרש חלק ובס' ההרכבה אות הה': כ"כ במאריך בכ"ף בס"ס: (יב) אל תשכח עניים. ענוים קרי: (יג) על מ ה ׀ נ א ץ א ל ה י ם. יש פסיק בין רשע לאלהים כמו שאמרתי בראש המזמור. ובמקצת דפוסי שני גלגלים בנאץ רשע והוא נכון בעיני: (יד) ראתה. חסר יו"ד: כי א ת ה ׀ ע מ ל ו כ ע ס תביט. יש פסיק בין מלת אתה למלת עמל להרחיק החירוף כלפי מעלה ח"ו: (טו) במקרא גדולה דפוס בומבירגי שע"ת כתוב ת ד ר ו ש בוא"ו ובחטף קמץ כמנהג קצת ספרי הראויות בקמץ חטוף כי הוא במקף וכן מצאתיהו בקמץ חטוף במקרא כ"י וגם נמסרה עם מלין דיתירין וא"ו וחטפין קמצין אבל בחלופים מצאתי שזהו לקריאת ב"נ אבל לקריאת סומכים עליו בחולם וכ"כ רד"ק בשרש דרש ועיין מ"ש בעמוס ז':

יא (א) נודו. נודי קרי ויש בו דרש באגדת תילים והמלה מלעיל בשקל קומי שובי ראוי' על הקרי ובס"ס אין בהם רביע לא בדלת ולא בנו"ן ובספרים כ"י שים בנו"ן: (ד) בהיכל קדשו. הבי"ת בגעיא: (ו) אש וגפרית. בס"ס בטעם ימנית

יב (ג) שוא ידברו. היו"ד בגעיא בס"ס: (ז) אמרות ה'. במקצת ספרי הדפוס לבד אך בכמה ספרים כ"י ודפוסים ישנים בחטף פתח: בעליל. העי"ן בחטף פתח רשעים יתהלכון. ויקרא רבה ריש פ' ל"ב ר' יהודה אומר סביב לרשעים הצדיקים ולפי זה היה צריך להיות פסוק הטעם במלת רשעים ולכן אמר לו רבי נחמיה עד מתי את מעקם ומעוות ובמדרש תילים גרים עוקם) עלינו את המקרא אלא סביב לצדיקים הרשע וכו': כרם זלות. מלת כרם חסר וא"ו והתם במדרש רבתי ושוחר טוב דרשי ליה לשון הקרי ולשון כרם כמו הכתיב זיל קרי התם:

יג (ב) עד אנה ׀ תסתיר. בגרמיה וכן עד ירום: (ו) יגל לבי. במקצת ספרים אחד לבד בגימ"ל:

יד (א) השחיתו התעיבו. ההי"ן בגעיא: (ב) יהוה משמים. בגעיא בס"ס: על בני א (ג) אין עשה טוב. כן הוא בס"ס בצירי ובמקף וכן חברו שבסמוך ועיין בסימן כ"ידעו. חסר וא"ו כי לא נמנה עם ט' מלאים בכתובים: כל פעלי. ב"כ: (ה) שם מלת פחד הפ"א רפה:

טו (א) מי ישכן. כל האומר ומי ישכן בוא"ו אינו אלא טועה: (ד) בעיניו. בגע

טז (א) שמרני. השי"ן מעמדת בגעיא וקריאתה בקמץ רחב תמורת קמץ חטוף כן כ"י מדויקים וכ"כ רד"ק בפי' ובמכלול דף י"ח ובדף רי"ו בשרשים. וכמוהו חסיד אני. במזמור פ"ו עיין מ"ש שם: (ב) אמרת ליהוה. לית לשון זכר: (ה) יהוה ובמיושב: מנת חלקי. י"ס הנו"ן בפת"ח ובמקף בין שתי המלות ובספרים אחרים בקמץ (ו) בנעמים. במקצת ספרים מדויקים חסר יו"ד קדמאה וכן מצאתי מסורת כ"י דדיקא תוארם הנאהבים והנעימם כתיב. חבלים נפלו לי בנעמים כתיב. תודיעני כתיב ושאר כל לישנא מלא: שפרה עלי. במאריך השי"ן: (י) חסידך. בס"ס ביו"ד ומסור עליו יתיר יו"ד:

יז (ג) זמתי. מלרע אבל בירמי' ד' כי דברתי זמתי מלעיל וכן נמסר עליו לית מלעיל: פריץ. בספרים מדויקים כ"י וגם בדפוסים ישנים מלא יו"ד וכן הגי' בספרו במסורת פריץ ב' וחברו והוליד בן פריץ: (ה) תמך אשרי. י"ס תמוך אשורי: נמוטו נ מ ו ט ו רפי ועיין רד"ק בפי' ובשרש מטט: (ט) מפני רשעים זו. הימנית במלת רשעי רד"ק ולא כן למפרשים אחרים: (יא) אשרנו. יש במלה זו חלופים רבים במילוי או אחר שי"ן ובמלוי ותיסור יו"ד אחר רי"ש: סבבוני. סבבונו קרי: (יד) ממתים ידך מחלד. כתוב בס' דקדוק ישן שכל ב' אותיות רצופות באמצע תיבה תנקד האחת בחטף הַלְלוּ צַלְלוּ שְׁמֲמוֹת עולם חֲצוֹצְרוֹת אֲרוֹמִמְךָ וכיוצא בהן וכן מְמֻתָם מְמֻתִים מחלד ועיין מ"ש בריש סדר לך לך: וצפינך. וצפונך קרי: לעולליהם. מלא וא"ו ובחילופים משמע שכן הוא למדינחאי אבל לא למערבאי:

יח שירה זו נאמרה גם בספר שמואל אך יש הפרש ביניהם במלות שונות כמו שהעירותי מהן שם ולפי שכתבתי אותה בסדר שירת הים ושירת דבורה מהטעמים האמורים ראיתי אני לכתבה כדמותה בצלמה דלא גרעא מינה שתיהן נתנו מרועה אחד. (א"ה השטה הוכרחנו לשנות מדעת הבעלים הרב המחבר שכתב מלמעלה עד ומיד שאול בשני הזאת סוף שטה אחת ושאר הפסוק בשטה אחרת ראינו להעיר על זה אוזן הקורא כדי שלא יד שלא ברשות) יהי רצון שנזכה לשיר את שיר ה' על אדמת הקודש בירושלים אמן: קבלנו קריאתו בקמץ חטוף אשר לא כדת בהיות העי"ן גרונית וכן א ב ח נ ך על מי מריבה ולזה הסכים הקמחי וי"ס אֶרְחָמְךָ בקמץ רחב וכן מצאתי בספר דקדוק ישן כי אין החטוף רק במקום חולם הדומה לו קצת דרך קריאה על כן יאמר בשם א ר ח מ ך ה' חזקי בקמץ רחב כי הוא בא מן א ר ח ם ולא מן א ר ח ו ם ויש חולקין עכ"ל: (ג) ה' סלעי. סמ"ך במאריך כן הוא בס"ס: ומצודתי ומפלטי. קל בלא דגש ספרים מדויקים וכמוהו בס' שמואל ובמזמור קמ"ד: (ה) ונחלי בליעל. בגעיא בס"ס: היו"ד בגעיא: (יב) חשכת מים. אין ביו"ד מיושב: (יד) בשמים יהוה. בגעיא בס"ס: בו. במדויקים הפך בב' טעמים כמו שכתבתי בשמואל: (כז) עם נבר. בספרי ספרד וספר א' בפתח: (לא) החוסים בו. יש ספרים ה ח ס י ם חסר וא"ו: (לד) ועל במתי מדויקי' חסר וא"ו וכן חברו בשמואל והמסו' ג' חד מלא והוא דסוף חבקוק: (לה) ונחת (לו) וענותך. בגעיא: (מח) ואויבי. בגעיא: (מג) ואשחקם. בגעיא: (מד) מריבי ע בס"ס: (מז) אלוהי ישעי. מלא וא"ו ע"פ המסורה כמו שכתבתי בשמואל חסירות ויתרות כל אלהי שבמקרא חסר וא"ו במ"א מלא וירום אלהי ישעי ולמה כשהיושו החסרות מתמלאות: (נ) בגוים ׀ ה'. יש פסיק בין בגוים לשם מפני הכבוד כמו שכתבתי

יט (ב) מספרים. בגעיא בס"ס: (י) יראת ה' טהורה. מלא וא"ו ועיין מ"ש בריש משפטי. בגעיא: (יא) ומפז רב. ס"א הפ"א בפת"ח: (יד) אל ימשלו בי אחית במקצת מדויקים מלת בי בטעם ימנית ונכון הוא לפי משמעות הכתוב: (טו) יִהְיוּ לרצון

ך כלנבך וכל. הוא"ו בגעיא : (ו) ובשם אלהינו . כן הוא בס"ס : (ז) ישע ימינו .
בצירי כי לא נמצאו בסגול רק חמשה והניאם המכלול דף ר"ס ובעל המסורת בישעיה
וין זה מכללם וכן הוא בס"ס : (ט) קמנו . אין בנו"ן רביע : (י) יהוה . בגעיא בס"ס :
עוז . העי"ן בקמץ חטוף מפני דגשות הזי"ן וכן נהלת בעוז . אתה פוררת בעוז סי' ע"ד
ם ג' חסרים וא"ו עפ"ה : מה יגיל . יו"ד האיתן דגושה כדין דחיק והגימ"ל בסגול כי
ל ויתיר . יו"ד בתר גימ"ל רד"ק בפירוש ומכלול דף קמ"ב ועיין זוהר פ' פקודי ריש דף
י תשיתהו ברכות . בס"ס מלת תשיתהו בגלגל ולפיכך השי"ת רפויה . וספרים אחרים
י"ת דגושה : (י) ותאכלם אש . הוא"ו בגעיא : (יג) כי תשיתמו שכם . בספרים מדוייקים
מלת כי בימנית ולכן שתי"ו דגושה וי"ס כי תשיתמו במקף והתי"ו רפויה :
ולהי אקרא . בס"ס יש געיא בא"ל"ף בין שוא לסגול ולא ידענא למאי הלכתא : ולא דמיה .
וא"ו בגעיא בס"ס : דמיה לי . כתב בעל המסורת דומיה ד' א' חסר וסימן ולילה ולא
אלמתי דומיה סימן ל"ט אך אל אלהים דומיה נפשי בסימן ס"ב . לך דומיה תהלה סימן
חסר וכן הוא חסר במקצת מדוייקים ועיין מ"ש בסימן ס"ה : (ח) ילעגו לי . בספרים
ים יו"ד והגימ"ל רפה : (ט) כי חפץ בו . בהרבה מדוייקים בשני טעמים : (יב) אל
תמני בימנית : (טו) והתפרדו כל עצמותי . בס"ס הכ"ף במאריך אע"פי שהמלה
ין בסוף פ' ראה על כ ל הבכור ויש עוד שנים למטה בזה המזמור : (טז) ולעפר .
: (יח) כלנים . יש גם המקל השלישי : כארי . הכ"ף בקמץ ועיין מ"ש בישעיה ל"ו :
רמים . כתב רד"ק בשרש ראם ובהגיה הא' ומקרני ר א מ י ם עניתני . ע"כ . אמנם
שלנו כתוב רמים בחסרון האל"ף : (כה) ובשועו . בגעיא : (כו) מאתך תהלתי . בגעיא :
אליו קמץ והאיו פתח וי"ס כולו קמוץ : (כח) כל משפחות . בס"ס במאריך וכן כל דשני
ומשל בגוים . בספרים מדוייקים חסר וא"ו בתר מ"ש . וכן במסורת קהלת סימן ט' נמסר
מושל י"ד מלאים ואין זה מהם :
נחות . כן מצאתי במקצת מדוייקים כ"י : ינהמני . החי"ת בחטף פתח : (ו) ושבתי בבית .
בי"ת דגושה בס"ס :
שר לא נשא לשוא נפשו . נפשי ק' . ובמקצ' ס"ס כתוב נפשו בו' זעירא וכן מסור עליו וא"ו
זעירא . ודעות רבות יש במלה זו חלוקות זו מזו הא' שאין כאן קרי וכתיב והכתיבה והקריאה
ובחולם וכ"נ מהתרגום שתרגם לחייבא נפשיה וכן בב"ר פ' כ"ט סימן ו' ובשמות רבה
בדברים רבה ריש פרשת וזאת הברכה ובתנא דבי אליהו ריש פ' י"ז ובמדרש שוחר טוב בפי
נאמרו אשר לא נשא לשוא נפשו זה משה שלא נשא לשוא נפשו של מצרי וכו' . ד"א
וכו' אשר לא נשא לשוא נפשו של נמרוד . ד"א מדבר ביעקב וכו' אשר לא נשא לשוא
ן . אך במדרש הנזכר שנמצא אצלינו בדפוס כתוב בתחלה אשר לא נשא לשוא נפשו זה
כמו שכתוב לעיל ואח"כ אומר זה אברהם וכו' אשר לא נשא לשוא נפשו של נמרוד
זה יעקב וכו' אשר לא נשא לשוא נפשו של לבן וכו' ע"ש . גם החכם בעל העקידה בתחלת
סוף שער כ"ה ובעל נוה שלום במאמר י' פ' ה' ובעל העקרים במאמר ג' חלק ל' כלם
נוא"ו וכ"כ ר' אלייא המדקדק בס' המסורת מאמר ט' ז"ל והנה במסרות המדוייקות לא
ן הקטנה וא"ו זעירא אך וא"ו קטיעא פי' וא"ו קצוצה מעט מלמטה כמו את בריתי שלום
ה וכן לא נשא לשוא נפשו וא"ו קטיעה . ותמהתי אני על כל המפרשים אשר ראיתי שלפי
וא כתיב נ פ ש ו וקרי נפשו וכן ראיתי ברוב נסחאות המסורת ואין ספק כי הוא טעות
צו מן זה ובין פדה נ פ ש ו מעבור בשלח (איוב ל"ג) שהוא קרי נ פ ש י וכן נמנה עם מ"א
וא"ו וקריין יו"ד ולשוא נפשו לא נמנה עמהם הרי שאינה אלא וא"ו קטיעא וכן בהגהותיו
תב א"א לשוא נפשו רבים טועים סבורים שהוא כתיב נפשו וקרי נפשי ואינו אלא וא"ו
את המלה כנקודתה נפשו עכ"ל . הדעת השני שכתוב נפשי וקרי נפשו וזהו דעת הראב"ע .
תוב נפשו וקרי נפשי כמו שראיתי בספרים כ"י מדוייקים וכן נתפשט המנהג בספרי הדפוס
עת רד"ק כמו שכתב בפי' הפסוק וכ"כ החכם ר' יונה המדקדק בס' הרקמה בשער ממ"ס
לשו"ן והחפ"ץ ב"ו זולת"ו כשבע ה' בנפשו במקום בשמו וכמוהו אשר לא נשא לשוא נפשי
י ע"כ . וכ"כ בעל יפה תואר בב"ר פ' כ"ט סימן ז' וכן הוא מפורש בספר הזוהר פ'
"א ופרשת תזריע דף מ"ה וכ"כ בעל מראות אלהים בחלק התכלית ריש פ' ס"ב והכי משמע
רי במאמר ג' סי' כ"ז כמו שפירש במהו"רר יהודה מוסקאטו ז"ל ז"ל קרי השם וכ"כ בתשובה
יוסף אזק ז"ל לכמה"רר עזרא מפאנו ז"ל ולא תקשי לן מספרי דאגדתא דכל היכא דאיכא
שי כפי הכתיב או כפי הקרי והכתיב הלזה ובתר הכי הביא המדרש שאינו דורש אלא הכתיב
כבר נודע שדרכו על הרוב לתקן הדבור אחר פשט הכתוב גם לא יקשה ממה שלא נמנה
ת מאינון דכתיבין וא"ו בסוף תיבותא וקריין יו"ד כי פעמים רבות מצאתי מסרות דנראתי
ויירי כמ"ש בפ' בשלח על ה ש ל ו וזמנין דבלרי כגון הכא דמסיר מ"א מלין וכפרטן אתה
ומה שכתב רבי אלייא שטעו הסופרים בין זה ובין פדה נפשו מעבור בשלח (איוב לג) שהוא
וכן נמנה עם מלין דכתיבים וא"ו וקריין יו"ד אחרי המחילה ממנו נראה שהוא הטועה
ויפכא כתיב פדה נ פ ש י וקרי נפשו ונמסר עליו שהוא חד מן כ"ד מלין דכתיבין יו"ד
תא וקריין וא"ו וסימן נמסר במ"ג מערכת אות יו"ד ואותן מ"א דכתיבין וא"ו וקריין יו"ד
פ במוצאל ולית דין ביניהם גם לא אחדל לומר כי במסורת הדפוס במנין אותיות זעירות כתוב
לא נשא אולי נפל בלבול בספרים בין וא"ו לשוא לוא"ו נפשו דסמיך ליה . אל ה' נפשי
ל נפשי משפת שקר וכפר על אשר חטא על הנפש ונפשי ישובב ינחני במעגלי צדק למען שמו
באיוב ל"ג : (ו) דורשו . דורשיו קרי : (ז) והנשאו . בגעיא : והנשאו . הראשון והנשאו
ני ושאו מי הוא זה והוא חד מן זוגין קדמאה נסיב אות וחסר מלה ותניינא חסר אות ויתיר
מלה וסימן נמסר ביחזקאל י"א במ"ג :
אליך ה' נפשי אשא . במדרש הזית פסוק השבעתי אתכם אליך ה' נפשי אשא אשיא כתיב
שהיו משיאין עצמן על קדושת שמו של הקב"ה פירש מדליקין כמו וישאם דוד ואנשיו
שרפם וישרפם ולא נמצא . כתוב זה בספרנו : (ב) אלהי . האל"ף בגעיא בס"ס בין שוא
ארחתיך . י"ס שהאל"ף בקמ"ץ חטוף אבל במדוייקים בחולם וכ"כ רד"ק בשרשים והספרים
במילוי או חיסור וא"ו קדמאה ותניינא : (ה) הדריכני באמתך . בית רפה : ולמדני . הוא"ו
זכר רחמיך . הכ"ף בחולם ובדפוס ישן מויניציא"ה בקמץ חטוף והוא טעות שכן במסור'
נמסר ז כ ר ג' קמצין וסימן כחסדך זכר לי אתה . זכר דבר לעבדך . זכר עניי ומרודי .
בין לעז"ן (פירש זכר עניי זכר זאת זכר נא) דכוותהון קמצין : (יא) וסלחת . הוא"ו בגעיא :
איו . בס"ס ביו"ד אחר רי"ש וס"א ליראיו חסר : (יז) ושא לכל חטאתי . כל חטאתי חסר
וא"ו בר מן דין ושא לכל חטאותי :
לרופה . נרפה קרי : (ו) ואסבבה . חסר וא"ו : (ח) יהוה אהבתי . בגעיא בס"ס : (י) מלאה
אחד . בס"ס השי"ן דגושה : (יא) אלך . בטעם רביע :
המה כשלו . רפי : (ה) כי יצפנני בסכה . בריש מס"ג באלפ"א בית"א מאותיות קטנות ס'
כי יצפנני ב ס כ ה ולא מצאתיה קטנה בשום ספר גם לא בנוסחא א' כ"י מאותיות קטנות
ק"ג בריש ספר ויקרא ס' יצפנני ב ס כ ה טעות הוא עוד כתוב שם ס' בסופה . ו ב ס ע ר ה
יש א') שכתוב ובסערה בשי"ן והם שנים במסור' כתיבים שי"ן ואחרו אשר בסערה ישופני
ואות קטנה דכתם הוא סמך ב ס ו פ ה ועמ"ש בריש נחום : יסתירני . במקצת מדוייקים
וי"ס חסר : (ו) סביבותי . הסמ"ך בגעיא : סביבתי . הכ"ל בכמה ספרים חסר וא"ו :
וא"ו בכל הספרים : (יא) למען שוררי . ברוב ספרים ישנים מלא וא"ו : (יג) לולא . בטעם רביע
על ולמטה כן הוא בספרים מדוייקים וכן מצאתי במסרה כ"י דין נקוד למעלה ולמטה
אם לעיל ובמסרה אחרת כ"י מצאתי כלשון הזה ל ו ל א נקוד מלעיל ומלרע בר מן וא"ו דלא
לא מלעיל ע"כ . וכן ראיתי במקרא כ"י משוליטולא ובפ"ק דברכות תנא משמיה דרבי
נקוד על לולא אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב

לצדיקים לעתיד לבא אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו דשכר שמא יגרום החטא והחסיד
יעבץ כתב כל לולא שבמקרא מפורש וזה סתום כי לא פירש מה היה אם לא היה מאמין ע"ש :
בטוב . הבית בגעיא :

כח (ד) ידיהם תן להם . בספרים מדוייקים בצירי וכן הי' ראוי להיות אע"פ שהוא במקף לפי שאינו
סמוך למלה זעירא או מלה שהיא מלעיל כמו ת ן להם ה' מה תתן תן להם רחם משכיל (הושע
ט') אבל במכלול דף ק"ב כתוב שנמצא א' בסגול שלא כמנהג ת ן להם כפעלם והמסורה עליו לית כותי'
סגול וחד ו ת ן עני' אם (פרשה קרח) וכ"כ בהגהת לוית חן ש"ה פ"א : (ה) כי לא יבינו . אין
אתר כ י פסק : (ז) עזי . בג' נקודות הע"ין : ונעזרתי . הוא"ו בגעיא : (ט) ורעם . בס"ס המדוייקים
הוא"ו במאריך וזה מ"ש בחילופים ב"א ו ר ע ם יוציא הרי"ש ב"נ לא יוציא ועיין מ"ש בשופטים ה' :

כט (ו) ושריון . בשי"ן שמאלית כמ"ש בסוף דברים עוד מצאתי הכרעה לזה במ"ג ריש מערכת אות
השמך שנמסר שם סימן מן ה' זוגין חד ס' וחד ש' כגון סתרי ושגיגי . ואלנפן וסתרי וא'
מהם הוא שריון דצידנים יקראו . ושריון דויריך ידם כמו עגל : (ח) יחולל אילות . בספר הזוהר פ'
אחרי מות דף ס"א אילת כתוב חסר ובספרי דילן מלא : ויחשוף . החי"ת בחטוף סגול : (יא) יהוה
עוז . בגעיא :

ל (א) מזמור שיר חנכת הבית . ב' בטעם פזר הדין ואידך שירו לה' שיר חדש סי' צ"ח ועיין זוהר
פרשה בלק דף כ"א : (ד) יהוה העלית . בגעיא : העלית . הלמ"ד בחירק וכן במסורת ג'
בקריאה וסימן לך עלה מזה . ושמעו מצרים . העלית מן שאול נפשי : מיורדי בור . מירדי קרי והיו"ד
דגושה והוא מקור והיה ראוי בקמ"ץ חטוף ונמשך הקמץ בטעם כמו ר ד פ י טוב והכתיב מיורדי בור
ונמשלתי עם יורדי בור ונמסר עליו לית יתיר וא"ו : (ח) ה' ברצונך . בגעיא : העמדה להררי .
למ"ד בגעיא : (ט) ואל אדני אתחנן . בספרים מדוייקים בשם של אדנות וכן נמסר במסורת הגדולה
במנין קל"ד : (יא) הי' עוזר . בגעיא בין השוא לסגול בס"ס :

לא (ג) לצור . בגעיא : מעוז . בזי"ן ובמזמור ע"א מעון בנו"ן כמ"ש שם בס"ד . וכן מצאתי במסרה
כ"י סימן קדמאה לצור מעוז תנינא לצור מעון וחד פסוק סימן מפיקים מזן אל זן :
(ד) ותנהלני . במאריך בוא"ו בס"ס : (ה) מעוזי . נכתב בוא"ו עם הדגש : (ו) בידך אפקיד רוחי
פדיתה אותי . כן הוא ברוב ס"ס : (ט) העמדת במרחב רגלי . הבי"ת רפוי' בספרים מדוייקים
כ"י וכן דינה כפי הכלל שכתבתי בראש הספר : (י) עששה בכעס . הבי"ת רפה ופליגי בה ספרי :
(יא) ביגון . אין בבי"ת געיא : כשל בעוני כחי . הכ"ף רפה : (יב) ולשכני . במאריך הלמ"ד בס"ס :
למיודעי . במאריך הלמ"ד בס"ס : (יד) מָגוֹר מסביב . כן כתוב : (טו) ואני עליך בטחתי יש
פסיק בין וא ני ובין ע ל י ך כדי שיהיה דבריו של אדם ברורים כלפי מעלה ואל ימהר להוציא
מפיו בבהלה וא ני ע ל י ך כי האלהים בשמים ואדם עלי ארץ : (טז) בידך עתתי . חסר וא"ו :
(יז) הושיעני . מלא יו"ד : (י"ח) יהוה אל אבושה . בגעיא : (כג) נגרזתי . סימן תלים נגרזתי קינות
נגזרתי יונה נגרשתי : מנגד עיניך . כן כתוב : (כד) אהבו . האל"ף בסגו"ל ובס"א בחטף
סגול וטעות נפל בחילופים שלנו מב"א וב"נ :

לב (א) נשוי . בגעיא : (ב) אשרי אדם . עיין מ"ש בריש סיפרא : (ד) בהרבני . לית וחסר :
(ה) ואתה נשאת . בלא פסק באמצע : (ו) לעת מצוא . במדוייקים כ"י מלא וא"ו ואל"ף :
לשטף . במדוייקים כ"י בחמש נקודות וכ"כ רד"ק בשרשו : (ח) ואורך . בגעיא : (ט) בל קרב .
חסר וא"ו :

לג (י) יהוה הפיר . בגעיא :

לד (א) ויגרשהו . י"ס בפתח הגימל ובס"א מדוייק כתוב ו י ג ר ש ה ו הרי"ש בחטף פתח גם
בחילופים נראה שזהו דעת ב"א : (ב) תהלתו . בגעיא : (י) יראו את ה' . האל"ף נחה כמ"ש
בסוף יהושע : (יא) כל טוב . בחולם גם לא נמנה במסורה עם אותם שהם בשורק : (יב) לכו בנים .
בגעיא : (יט) ואת דכאי . בגעיא : (כב) יאשמו . האל"ף בשוא לבדו ודומה לו תאשם שמרון הושע
י"ד : (כג) ולא יאשמו . האל"ף בשוא לבדו והשי"ן בשוא . הראשון נח והשני נע : כל החסים בו .
בס"ס במאריך ובמקף ועיין מ"ש סוף פ' ראה :

לה (א) ריבה . מלרע : (ב) וקומה . לית מלעיל בספרא : (ג) ישעתך . בגעיא : (ו) יהי דרכם .
בגעיא בס"ס : וחלקלקת . חסר וא"ו : (י) כל עצמותי . ב' קמצין בטעם בקרי' וסי' כל אחי
רש שנאוהו (משלי יט) כל עצמותי תאמרנה וכן במכלול דף ר"ב כל מלת כל שהיא במקף ישוב החולם
לקמץ חטוף חוץ משנים שיקראו בלא מקף בקמץ רחב כל עצמותי תאמרנה . כל אחי רש כמ"ש
(במשלי יט) : מי כמוך . במסרה שלנו בדניאל ה' נמסר סי' מן י"א מלין דגושין בתר יהוא בלא
מבטל ושנים מהם ה' מי כמכה נאדר בקדש . כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך ובסוף הסי' כתוב
כל עצמותי פלוגתא דב"א וב"נ וכ"כ בפ' עקב על פ' ויענך וירעבך אמנם בכל ספרי המדקדקים לא
נמנה זה דתילים עם היוצאים מן הכלל וגם בפלוגתות שלנו שבין ב"א וב"נ לא נמצא זה עמהם וכן
בכל הספרים שלנו רפי כדינן וכר מן דין אשכחנא בס' דקדוק ישן כלשון הזה וכן מי כמכה שבשירת
הים הסמוך לאזכרת השם והוא מי כמכה השני שבפ' הוא נדגש שלא יהא נראה כמו ה' מ י כ ה ולא
יזכר שם מיכה גבי אזכרת השם אבל מי כמכה הראשון שאינו סמוך לאזכרת השם יעמוד בעומדו
להרפותו וגם כל עצמותי תאמרנה ה' מי כ מ ו ך רפי כמשפט חוק יהוא אף כי סמוך לאזכרת השם
לפי שלא נאמר על הים ולא הודגש רק אותן שעל הים כי מיכה גנב פסלו והעבירו בים שנאמר
ועבר בים צרה על כן נכון לדקדק באותו שעל הים כמבואר . עוד כתוב בס' הנזכר עם זו
גאלת פלוגתא בין ב"א ובין ב"נ ובס' ר' אברהם אבן עזרא דגש מפני הוגן הקריאה ע"כ . וכתבתי כל
זה להראות שטעות נפל במקרא גדולה בכל המקומות בדניאל ובפרשת עקב כי מה שכתוב
שם דמחלוקת ב"א וב"נ . ובס' עזרא נאמר על פסוק עם זו גאלת כי באמת יש בו מחלוקת ב"א
וב"נ אבל זה דתילים ליכא מאן דפליג דהוא רפי ועיין מ"ש בפרשת בשלח בשם א"ת : (טו) ונאספו .
בגעיא : (יז) כמה תראה . כן כתוב : (כא) ראתה עינינו . בלא יו"ד תניינא : (כה) אל יאמרו
בלבם האח נפשנו אל יאמרו . בס"א כ"י ו א ל יאמרו בוא"ו וכן היה כתוב
בס"א ישן נושן רק שנמחקה אח"כ אות הוא"ו ויפה נעשה למחוק אותה שכן במסורת שמואל ב' א'
נמסר סימן מן כ"ג פסוקים בקריאה רישא ומציעתא אל אל ודין חד מנהון ויש לדעת כי במסורה שם
כתוב אל יאמרו בלבבם וכן מצאתי בס"א ישן שבתחלה הי' כתוב בלבבם ואח"כ הגיהו בלבם וכן
נכון שזהו א' מן ע' בלבם בקריאה וסי' נמסר ביחזקאל י"ד : בלענוהו . העין בשוא ופתח :

לו (ז) צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה . זה א' מן המקראות שקראו רבותינו עיטור סופרים
כמ"ש סוף פרשת בשלחך ומה שכתב הר"ן בשם רבו דמלת כהררי נפסק בטעם ממלת אל
לא נמצא כן בספרינו אדרבא איפכא שיש מקף בין שתי המלות : כהררי אל . מפני הגעיא שעם השוא
תקרא פתח בהרחבה בקריאת אות הגרון שבצידה מכלול ד' קפ"ט : אדם ובהמה תושיע . בס"ס
אדם ובהמה תושיע וכן נ"ל נכון להפסיק הטעם במלת תושיע שלא יהא נראה ככופר
ח"ו : (ח) מה יקר . זכר ר' יהודה מה י ק ר חסדך פעל עבר ואולי
מצאו בספרו הקו"ף פתוחה ומאשר מצאנו אנחנו בספרנו קמוץ כולו נכון להיות תאר השם שרשים :
(יג) דחו ולא יכלו . נדעת החכם ר' יהודה מלת ד ח ו מלעיל בפלם מה ט ב ו והחכם ר' יונה כתב
כי מצא אותו בספר מדוייק מלרע וכן מצאנוהו בספרים מדוייקים מלרע רד"ק בפי' ומכלול דף
קמ"ו ושרשים :

לז (ג) יבולון . לית ומלא : (ד) משאלת . לית וחסר וא"ו : (ט) וקוי . בהגעת הוא"ו שהוא עין
הפעל מן קוה והיו"ד סימן הרבים אבל ו ק ו י ה' יחליפו כח ישעיה מ' בהגעת היו"ד שהוא
במקום עי"ן הפעל והוא"ו למשך כוא"ו ש ו מ ר י ויו"ד הרבים נפלה מהמכתב כ"כ רד"ק בפי' וכן
צריך להגי' במכלול יופי ובפי' רד"ק מדפוס נפולי והחכם אבן עזרא כתב על זה בתילים שהיו"ד תחת
הוא"ו ועל אותו שבישעי' לא כתב מאומה נראה שהוא סובר בהפך ולפי מה שנמסר במק"ג שלנו הכא
והתם נראה דאתיא כוותי' : יירשו ארץ . בשני יודי"ן ובמאריך : (יג) כי יבא יומו . חסר וא"ו
אחר בית : (טו) וקשתותם . בספרים מדוייקים השי"ן דגושה והתי"ו רפוי' וכן נכון כמ"ש בישעיה
ה' וירמי' נ"א ונחמיה ד' וכ"כ ר' יונה בספר הרקמה שדגשת השי"ן הוא מפני פגישת שתי התוי"ן
כמו

כמו שדגשו נו"ן ירמיה ה ע נ ת ת י : (טו) טוב. בלא רביע : (יז) כי זרועות. בלא פסק באמצע : (כ) כי רשעים. בלא פסק באמצע : כלו בעשן כלו. הראשון מלרע והשני מלעיל לסוף פסוק מכלול דף קנ"א : (כה) ולא ראיתי. בגעיא : (כז) סור מרע ועשה טוב. מלת טוב בטעם רביעי לא באתנח : (כח) כי ה' אהב משפט. הגרמי' קודם מלת א ה ב ולא אחריו : את חסידיו. ב"ר פרשת פ"ו חסידו כתיב זה יוסף וכן בערוך ע' חסד הובא זה המדרש בספר הזוהר פרשת וישב האי קרא אוקמיה באברהם חסידו כתיב ע"כ. גרס בספרי דידן לא אשכחנא רק ב' חסרים עפ"ה ופי' רגלי חסידו ישמר דשמואל. ודרך חסידו ישמר משלי ב' : (לט) מעוזם. בוא"ו עם הדג"ש : (מ) יפלטם. בהללי יפלטם בלא דגש :

לח (ב) יהוה אל. בגעיא : אל בקצפך. הקו"ף בסגול רד"ק : תוכיחני. התי"ו רפוי' וכן תיסרני : (ד) בעצמי. העי"ן נחטף פתח : (ז) נעויתי שחתי. במקראות מדוייקות חסר וא"ו אבל כאבל אם קדר שחותי בסימן ל"ה מלא וא"ו והמסרה תבא עליהם ב' חד מלא וחד חסר : (ט) נפוגתי. מתחלפים נפוגותי : (י) אדני נגדך. י"ם בגעיא : (יא) ואור עיני. בגעיא : (יב) וקרובי. מלא וא"ו : (יג) וינקשו. במקצת מדוייקים הקו"ף דגושה אבל ר' יונה בספר הרקמה הביאו עם מלין המוקלין ורד"ק לא הביאו נראה שהוא קורא אותו דגש : (כ) ואיבי. געיא בס"ם : (כא) רדופי טוב. רדפי קרי והכתיב בוא"ו אחר דלי"ת ונמשך הקמץ בטעם כמו מ י ר ד י ב ו ר :

לט (א) לידיתון. לידותון קרי : (ה) הודיעני ה' קצי. הגרמי' היא אחר השם ולא קודם : (ז) ולא ידע. בגעיא בס"ס ובלא מאריך בלמ"ד : (ט) מכל פשעי. בס"א מטוליטולא המ"ם במאריך מִכָּל־פשעי : (יב) בתוכחות. בגעיא : (יג) שמעה תפלתי. י"ם שהמ"ם בחטף קמץ והו דעת רבי יונה בספר הרקמה והאפודי בפ' י"ו וים ספרים בחטף פתח וכמו זר נתשבו וגם רד"ק לא זכר זרות זה בחביריו ובעל אור תורה כתב המ"ם בשוא לבד בספרי ספרד :

מ (ג) מטיט היון. בקצת ספרים הוא"ו בסגול ובס"ם בציר"י וכ"כ בשרשים שהוא בשקל עקב : ויקם. הקו"ף בסגול על פי המסורת : (ה) אשרי. עיין מ"ש בריש ספרא : ולא פנה. הוא"ו בגעיא בס"ס : (ח) במגלת ספר. אין בס"א רביע : (יז) כל מבקשיך. בס"ס במאריך : יאמרו תמיד. במקצת ספרים כתוב ו י א מ ר ו בוא"ו ולפי דעתי נתחלף להם בין זה ובין אותו שבמזמור ע' שכתוב בוא"ו בכל הספרים וכן נראה בעיני להכריע מהמסורת שזהו בלא וא"ו. שכן ביפעיה (סימן יד) נמסר ט' ו י א מ ר ו ותרי מנייהו י ר נ ו וישמחו סימן ל"ם ישישו וישמחו בך סי' ע' ואי הוה דין בוא"ו הוה להו עשר והתם במזמור (ע' ול"ה) נמסר ט' רפין והכא לא נמסר מידי ש"מ כדכתיבנא. הו אשכחנא בתר הכי מסרא דיקא וברירא דאמרה הכי קדמאה ויאמרו תמיד תנינא יאמרו תמיד תליתא ויאמרו תמיד וזו אינה צריכה לפנים : (יח) ומפלטי. קל הלמ"ד ברוב ספרים ויש מהם בדגוש : אתה. בס"ם האל"ף בפתח כמ"ש במזמור ע' ובשופטים י"א וכן כתב המכלול דף רמ"ב :

מא (ג) ימלטהו. בגעיא והלמ"ד דגושה : (ג) יאשר. ואשר קרי : (ד) ה' יסעדנו. בספרי ספרד בגעיא : (ה) אני אמרתי. בגעיא ומקף לא בשופר כן הוא בס"ם ועיין מ"ש במשלי כ"ו : (ז) יקבץ און. במקצת מדוייקים היו"ד במאריך : (ט) דבר בליעל. בגעיא :

מב (ב) אפיקי מים. כ"כ : (ד) הָיְתָה־לִּי. כ"כ : באמר. קדמאה באמר בתרא באמרם וי"ס שהאל"ף באמר בשוא לבדו ואינה נקראת וכ"כ האבודרה"ם בס' של פסח ובמסו' מונה ג' באמר חסר בקריאה וזה אחד מהם ושנים אחרים הם בחטף סגול בכל הספרים : וגם זה כמותם ברוב הספרי' : (ו) ותהמי. קדמאה ותהמי תנינא ותליתא ומה תהמי ובמקצת דפוסי' הה"א בשוא לבדו וכן מצאתי בס' אחד כ"י ישן ואולם בשאר ספרים בחטף סגול : (ז) אלהי. בס"ם יש געיא באל"ף בין שוא לסגול : (ח) תהום־אל־תהום. כ"כ : (ט) ובלילה שירה עמי. ב' במסורת חד כתיב וא"ו ויהי ש י ר ו חמשה ואלף וחד כתיב ה"א ובלילה ש י ר ה עמי ובמסו' רבתא מערכת אות האלף חשיב להו באל"פא בית"א מן ב' ב' ותרויהון בתרי ליסנא ורש"י פי' שירה עמי תהא תנייהו בתוכנו שירה לשון תנייה כדמתרגמינן ויתן ושרא וזה למדתי מתוך מסורת הגדולה שחבר את זה עם ויהי שירו חמשה ואלף באלפ"א בית"א של שתי תיבות החלוקין בפתרונן לימד שאין זה לשון שיר ומדרש האגדה פותרו לשון שיר וכו' ע"ש. עוד נ"ל שיש בזה רמז שלמדו רבותינו בפ"ק דע"ז מזה הפסוק שבלילה הקב"ה יושב ושומע שירה מפי חיות הקודש וגם למה שאמרו בס' הזוהר פרשת ואלה שמות דף י"ח שהקב"ה ברא המלאכים הממונים בחסדו ביום וברא המלאכים הממונים לומר שירה בלילה ואיתא התם א"ר נחמיה אשרי הזוכה לדעת באותו שיר דתני' הזוכה באותו שיר ידע בעניני התורה והחכמה ויאזין ויחקור ויוסיף כח וגבורה במה שהיה ובמה שעתיד להיות ובזה זכה שלמה וכו' ועיין ברעיא מהימנא ריש פרשת נשא וריקאנטי פרשת בראשית דף כ"ז מערכת האלהות פ"ג בפי' חייט סוף דף ל"ג : (י) למה שכחתני. למה הראשון רפה ומלרע והשני דגוש ומלעיל מסורת ורד"ק בפי' ומכלול דף רס"ו ומה שכתוב כאן במסורת ואם הוא סמוך לאותיות אה"ע צריך להגיה א"כ כמ"ש בירמי' ט"ו : שכחתני. קדמאה למה שכחתני בתראה למה זנחתנו והוא חד מן ג' זוגים מתחלפים קדמאה שי"ן ותנינא זי"ן כמו שנמסר במלכים ב' י"א : קדר אלך. קדמאה אלך בתראה אתהלך והאבודר"הם נתן סימן ש"א ל ז"א"ת. פי' הראשון "שכחתנו "אלך השני "זנחתני "אתהלך : (יא) ברצח בעצמותי. בגעיא : (יב) ומה תהמי. ברוב הספרים הה"א נחטף סגול כמ"ש לעיל :

מג (א) מאיש מרמה. במקצת ספרים בטעם א' לבד באל"ף ובמקצתם כמ"ם וי"ם בב' טעמים והחכם לוזאטו כתב שהוא מלעיל : (ב) אלהי מעוזי. במדוייקים נכתב בוא"ו עם הדגוש כ"כ רד"ק : למה זנחתני. לָמָּה הא' רפה ומלרע והב' דגוש ומלעיל : ואודך בכנור. בבי"ת רפה : (ה) ומה תהמי. ברוב הספרים הה"א בחטף סגול כמו שכתבתי במזמור דלעיל וכם ג' בענין. והאבודרהם כתב בסדר של פסח שמצא בספרים המדוייקים הראשון והשני בשוא והשלישי בשוא וסגול :

מד (ג) אתה ידך גוים. בספרי ספרד ידך בטעם מרעים וי"ס יָדְךָ גוים : (יג) תמכר עמך בלא. בי"ת רפה : (יט) לא נסוג אחור לבנו. במסורת פרשת דברים לא תסיג ד' כתיבין סמ"ך בלשון הסגה והתם חשיב להו וכל נסיגה דכוותא בסמ"ך בר מן חד כתיב שי"ן לא נשוג אחור לבנו ע"כ והך גירסא אינה אלא מן המתמיהות שהרי בכל הספרים כתיב לא נסוג בסמ"ך בלא מחלוקת ואומר אני בטעות סופרים הוא שנתחלף להם דוד ביהונתן וכך צריך לגרוס לא נ ש ו ג אחור ופסוק הוא בשמואל ב' א' בקינת שאול ויונתן דכתיב קשת יהונתן לא נ ש ו ג אחור ואין לגמגם בזה דוודאי הכי הוא והתם נמי נמסר עליו לית כתיב שי"ן : ותט אשרינו. בספרים מדוייקים כ"י יתיר יו"ד יש מהם גם מלא וא"ו וכ"כ החכם לוזאטו בכל ס"ם מלא יו"ד וקשה כי ותט לשון יחיד : (כב) הלא אלהים יחקר זאת. במדוייקים ח"ו וכן נכון כי איננו במנין ט' מלאים בכתובים : (כד) למה תישן אדוני. יש פסיק בין תישן לשם כי השינה מדה גופנית ואין ליחס אותה אל הבורא רק בשאלה ודכוותיה וייקץ כישן שבמזמור ע"ח וכל כיוצא בזה שנאמר בתורה ובדברי נביאים וכתובים הוא דרך משל ומליצה לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע ועל הכל אמרו הכמים דברה תורה כלשון בני אדם : (כה) ולחצנו. בגעיא : (כז) קומה. מלרע וכל תהלות דכוותיה בר מן אחד וקומה בעזרתי כמ"ש בסי' ל"ה :

מה (ד) חֲגוֹר־חַרְבְּךָ עַל־יָרֵךְ. כ"כ : (ה) על דבר אמת. כ"כ : (ט) בגדותיך. מתחלפת בגדתיך ח"ו : (י) ביקרותיך. כתב החכם אבן עזרא שיש מחלוקת בין בעל המסורת והקריאה הכי האחד ביקרותיך על דרך ב י מ י נ ו והשני כדרך מ י ש כ י עפר. ורש"י כתב ביקרותיך קו"ף דגש לפי שהוא לשון בקור ואע"פ שכתוב יו"ד לפניה ראיתי בנקוד רב סעדיה תיבה זו סדורה עם מי נתן למשיסה יעקב (ישעיה מב) שכתוב בו יו"ד והסמ"ך מודגשת ורד"ק כתב במכלול ד' ק"ה של קריאת ב"נ הבי"ת בחירק והיו"ד נחה והקו"ף דגושה ובשרשים הוסיף של קריאת ב"א הבי"ת בשוא והיו"ד בחירק כמשפטו ב י ק ר ו ת י ך וכ"ה בעל לוית חן בפ' ראשון מהשער השני ובעל מכלול יופי תמה על הרד"ק שבפירוש תילים לא הזכיר כי אם קריאת ב"נ וגם בהגהות שרשים א"א קשה לי מאחר שאנו סומכים על קריאת ב"א למה הוא נקוד בכל הספרים כפי קריאת ב"נ ע"כ ובמכלול שקל פ ע ל הובאה מלה זו עם מלות אחרות שהדגש בהן לתפארת ועיין עוד בשרשים שרש י ק ר : (יד) כבודה. נכתב בוא"ו עם הדגש ועיין (שופטים י"ח) : (טו) בתולות. עיין מ"ש במגלת אסתר סימן ב' : (טז) תובלנה בשמחת. חסר וא"ו וכן נמסר עליו :

מו (ג) ממשב וזעו. הסי"ת בשוא ופתח : (ד) ירעשו הרים. היו"ד במאריך (ה) ישמחו. בגעיא : (ז) המו גוים. במקרא גדולה נמסר עליו לית מלעיל וגימל זוכריה ע' נמסר המו ג' מלרע וא' מלעיל ה מ ו גוים מטו עוד כתב המגי' שם כי המסרה מונים ג' המו ונמצאו ד'. המו כמו יין. המו מעי לו. המו גוים מטו ממלכות המו עלי. אבל נ"ל כי הם ג' מלרע וא' מלעיל והוא המו גוים מטו ממלכות ע"כ. מאד על דבריו כי בכל הספרים המו גוים מלרע כחביריו ומה שכתב דבכל ספרי המסרה המו ונמצאו ד' הוא לפי שבעלי המסורת לא מנו המו כמו יין. עם ג' אחרים בכתובים לא רק מנו אותה עם הכתובים ו ה מ ו בוא"ו וזה למדתי מתוך מסורת הגדולה שאמרנו וסימנהון ויתגעשו ולא יוכלו ו ה מ ו גליו (ירמיה ה') ו ה מ ו גליהם כמים רבים (שם ו ה מ ו כמו יין. כללא דמילתא דאיכא ג' המו בלא וא"ו וג' והמו בוא"ו וכולהון מלר ספרי המסורת דמסרי ג' ה מ ו שפיר קאמרי אך צריך לתקן בזכריה ו ה מ ו כמו יין מ"ש בזכריה בס"ד : (ט) לכו חזו. בגעיא במקצת ספרים וכן הוא בחילופים כ"י לב"א מפעלות להים. זהו אחד מן המקראות הקשין אגלי במקרא אם כתוב כאן אלהים או שם כתובים הן בספר תילים אחד בזה המזמו' ואחד במזמור ס"ו אותו שבמזמור ס"ו כתוב לכו ור אלהי' ואין בו מחלוקת וכן הוא בבראשית רבה פרשת פ"ד אבל זה בסי' מ"ו רואה אני בו מחלוק הספרים מימי עולם ומשנים קדמוניות. כי בספרי הדפוס שאצלנו וגם בספרים כ"י מדוי מפעלות ה' בשם של י ה ו ה וכן תרגם המתרגם וכן הוא במאיר נתיב שורש פעל וכן פיר יחייא והחכם אלשיך בפירושיהם על תילים והכי איתא בפ"ק דברכות ובבראשית רבה וגם וזוהר ריש פ' נח. אבל בזוהר סוף פרשת בראשית ר' יהודה פתח לכו חזו מפעלות אלהי שמות בארץ וכו' והתם דריש טעמא דקרא מ"ט כתיב בשם אלהים ולא בשם של י"ד נקיט בפרשת ואלה שמות דף ה'. והרמ"ע ז"ל במאמר שברי לוחות כתב בלשון הזה נפר מהזוהר דף נ"ח ב' ר' יהודה פתח לכו חזו מפעלות אלהי' והיא גופא קשיא ניתי ספר ת דהא מפעלות ה' כתיב דע כי תרי קראי נינהו חד במזמור מ"ו לכו חזו מפעלות ה' אשר בארץ. וחד במזמור ס"ו לכו וראו מפעלות אלהים נורא עלילה על בני אדם והאי קרא שפיר כי מה שהוא נורא עלילה מפעלות הדין הוא. ואחרי שזכר שם אלהים בדקדוק לפי הזר ותחמו בסופי תיבות נורא עלילה על בני אדם. ומספר ראשי תיבות בגימטריא אלהי"ם. וגם כל המזמור מראשו לסופו מיוחד על שם אלהים זולתי הזכרה אחת באל"ף הוא דין ולנו בו עיונים נחמדים בדבר הלמד מענינו בפסוק עולות מחים ובדבר הלמד מ אחרון יעוינו במקומן אשר יש לכם יהם אמין עם הכלל בזה שכל המזמור ההוא פיוס רב של מעלה אבל ההוא קרא במזמור קמא לא ברירא לן מילתא אי י ה ו ה דקאמר רחמי הכלינו ביה תנאי התם בפרשת בראשית ור' יהודה שפיר ידע דכתיב י ה ו ה ור' ינאי דהאה לסיועי' והאי דפתח ביה בשם אלהים איהו לדרשא והכי קאמר כיון דפשיטא לן ה' מוכחא מילתא דהכא בדינא משתעי קרא מכמה טעמי חדא דנקט מפעלות ותשב אחרינא דכתיב מפעלות אלהים ותו ליכא בקראי כי האי גוונא אלא ה' קנני ראשית מפעליו מאז והתם נמי בדינא איתמר שהרי נתחלה עלה במחשבה לברא את העולם והנה פועל ה' ודכוותיה נאמר ומה שיגא אל גמר המעשה על ידי קדימת החסד והתוב אבל מפעל מורה כח הראשון שעלה במחשבה כדמוכח קרא כסדר משלי וכן בטוב דרשה בשנה אתה זוכר את כל המפעל. ועוד האי תנא לסיועי' למלתיה דריש תו קשה וכן שמות מלשון שממה כדאיתא התם וכל אלו הן ראיות נכוחות לפי סברתי כאוכרה לדינא איתמר וכמוה בסדום גפרית ואש מאת ה' אבל בריש פרשת נח בדף פתח בהאי קרא בדרשה אחריתא דלא עסיקי ואתיא בדינא אלא ברחמי דוקא ודרש ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו והוא לא החליף את האזכרות דלא אצטריך ל ספרי הזוהר ממוסיף גורע שכתב שם תוות קשה הוגד לי גנוב הוא אתו מפרשת בר ביתו ואין בזה ספק אף על פי שראיתי מן המפרשים הגאים והמשובחים מי שכתב בנ לשונו. ואנכי לא ידעתי בנסתרות ממני רק בנגלות לנגד עיני מפי ספרים ומפי סופרים נ ועוד בספר אחד כתיבת יד מכמה מאות שנים מספרד ושכנו כתוב מפעלות אלהים מ"ו וכן ראיתי בדפוס קדמון וכן הוא בילקוט תילים. ובמדרש אסתר רבתי אל בגתן ותרש. וכן מצאתי בהגהות הגמרא דפוס קושטאנטינא שנת רע"א בפרקא קמ וכן משמע מפירוש הרד"ק דתילים וכן פירשו בעל נורא תהלות ומאיר תהלות והר"ר גם המאיר נתיב בשרש הזה כתב לכו הזו מפעלות אלהים וכן בשרש אלה כתוב אלהים וכן משמע פשט לשון הזוהר בפרשת בראשית מלבד מה שכתב דוגמתו בפרשת ואלה דבר הכל נשמע כי אלהים כתוב גם בזה המזמור ומה גם כי פשט שני המזמורים מיוסדים על שם אלהים. עוד מצאתי ראי' מהמסרה שכתוב מפעלות אלהים בב' במקרא גדולה מערכת אות האלף נמסר אלין מלין דמשמשין אלהים ולית דכוותייהו אלהים לית. הכר אלהיך לית וכו'. והתם חשיב ואזיל לכלהו ואם איתא דחד מהנך כתיב מפעלות ה' הוה לי' למימני' אידך דכתיב אלהים בהדי הנך דמשמשין אלהים ולית ומדלא מני ליה בהדייהו שמע מינה דתרוייהו כתבין אלהי' וזו היא אגלי ר שאין עליה תשובה. ובגם הלום ראיתי אחרי כתבי שרשים כתיבת יד שבמקום שכת באצלנו בדפוס שרש פעל לכו וראו מפעלות אלהים כתוב שם לכו חזו מפעלות אלהים בעל הלשון שדרכו להעתיק דברי השרשים כתוב כן ראו עיני ושמחתי שזה מבואר בעצמו שבדפוס היה מתוקן מתחלתו ונתעוות מהמדפיסים לפי שמצאו כתוב מפעלות אלהים וה הסופר בין חזו ובין ראו ותקנו לפי דעתם לכו וראו ונסחת שרשים כתיבת יד מאושרת בעיני כי היא שוה עם גרסת רד"ק בפירוש תילים. ואף על פי שאיני כ עצמי בין מחלוקות הבאים בכתבי הקודש וכל שכן בשמות הקדושים לא יכולתי לסרב ל תלו פני לכתוב להם מה שמצאתי על זה והם יבחרו הטוב בעיניהם ואם שגיתי יבינו ליב יכפר בעד ויצילנו משגיאות עד יבא מורה צדק ויורנו את אשר נדבר ועמ"ש במזמור ס"ו ו

מז (א) למנצח. אין מאריך בלמ"ד : (ה) את גאון. זהו אחד מן ג' את נקוד סג בלא מקף רד"ק ומסורת כאן ומשלי ג' ועמ"ש באיוב סוף סי' מ"א : (ח) כי מלך כס"א כ"י ובדפוס ישן כתוב ע ל כ ל הארץ ואף בספר אחד ישן מספרד כ"י נכתב כ מלת ע ל ואח"כ עררה גם בדפוס ישן מויניציאה נכתב בלדו ס"א ע ל וכן הוא ל וכן נראה מפי' ן' עזרא ורד"ק ואין להכריע זה ממה שמצאנו במ"ג ז' ע ל כ ל ה תהלות דכוותא בר מן ב' על הארץ וסימן ויקרא רעב על הארץ. כי גבה שמים ולומר שזה כתוב על כל הארץ דהתם לא מסיר רק הנהו דכתיב בהו מלת ע ל סמוך א אי איח ביניהון מלת כ ל או לא אבל כ ל הארץ דלא קדים לפו מלת ע ל לא מייר דטובא איכון : (ט) ישב על כסא. אין מאריך ביו"ד : (י) נאספו. ברוב הספרים האלף בש

מח (ב) גדול ה' ומהלל מאד. י"ם ה' ומהלל בשני גלגלים : (יג) ספרו. המסור' י כי"ת רפין ותברו לכו ספרו את ישראל (ד"ה א' כ"א) : (יד) לחילה. בגעיא : לחילה. לא וזוא חד מן י"א זוגין חד מפיק וחד לא מפיק וכ"כ בהגהת שרשים שרש חיל א"א לחילה רפה וזיא נוספת אבל והכה ביה חילה (זכריה ט') הה"א במפיק שהיא נכ הנסתרת ע"כ. ובירושלמי פ' ב' דמגילה ושילהי מועד קטן עתיד הקב"ה להיעשות לצדיקים לעתיד לבא. מה טעמא שיתו לבכם לחילה לחולה כתוב והכי איתא בויקרא פרשה י"א ובמדרש חזית פסוק על כן עלמות אהבוך ופסוק שובי שובי השולמית פסוק אין זכרון לראשונים וכן בתיקוני הזוהר בריש תיקונא חד ופסרין והוא זימנא מספר וגו' שם הגיות יהלכונלויתן זה יצרת לשחק בו ויהי חדי עמהון הה"ד שיתו לבכם לחולה כתוב ע"כ. ובכל ספרי' שלנו כתוב וקרי לחילה טו"ד והכי איתא באגדת מסכימות כל המסרות : (טו) על מות. שתי מלות כמ"ש בריש מזמור ט' וכן כתב רד"ק

מט (ו) למה אירא. חד מן ה' דגשין אף על גב דסמיכין לא"ה וסימן נמסר במ"ג

ר מכלול בסופו על מלת מה : (ו) יסובני . בספרים מדוייקים נכתב בוא"ו עם הדגש
ן : (י) ויחי־עוד . בגעיא : (יב) לעולם . מפני הגעיא שעם השוא קודם אות הגרון תקרא
יאת האות שבלדה מכלול דף קפ"ט : לדור ודר . ד' דסמיכי כתיבי כן קדמאה מלא ותנין
במ"ג : (יג) כבהמות נדמו . דומה בעיני שקצת מהקדמונים היה כתוב בספריהם נ ד מ ה
ים הרב רבינו משה מקוצי שכתב בחיבורו בהקדמת חלק העשין נ ד מ ה כתיב נ ד מ ו וקרי
יון מצאתי ממדרש קהלת רבתי על פסוק גם במדעך מלך אל תקלל ואיתא נמי בויקרא
ב ומשם נראה דכתיב נ ד מ ה וכן כתב בעל מתנות כהונה הכי גרסינן נמשל כבהמות נדמה
אלא שתיקה ע"כ . אך גירסא קליפתא קא חזינא הכא דלא אשכחנא כי האי גוונא בספרי
נא גם בעל אות אמת בהנהו תרי דוכתא דמדרש קהלת ויקרא רבה הגי' צריך לומר כבהמות
דמו אלא שתקו שתקתים וכו' : (יד) כסל למו . רד"ק אמר שהוא בשש נקודות אבל בס"ס
ים וכן במסורת ולדעת רשע כ ס ל (קהלת ז) לית סגול : (טו) לשאול שתו . כן הוא
ריך בלמ"ד וכב"א ויש מן הנקדנים שנקדו השי"ן בחטף פתח ואין דעתי נוחה
ת העולם בשוא נח . (שתו מלרע) אבל בעל לויית חן בשער ד' פ' ו' כתב כאן לשאול שתו
י בשמים פיהם סימן ע"ג מלרע וכן כתב רב פעלים . ובעל א"ת בפרשה בהעלתך על פסוק
כתב שגם הוא מצא במסרה כ"י כאן לשאול שתו מלעיל וא"כ כתב ומיהו אם הוא מלעיל
ע עדיין ובמקומו יתבאר בע"ה עכ"ל . אבל לא ראיתי שכתב על זה מאומה בשום מקום
כ"י מסור על זה לית מלרע וא' מלעיל שתו בשמים ע"כ . ואומר אני שאם מסור בידיהם
אם לדין יש להשיב להיות פתוח ודגוש וגם מדברי רש"י ואבן עזרא ורד"ק בספר מכלול דף
ס דשתי מלות אלו שוים הם לכל דבר כשם שנשתנו שניהם מן הכלל להיות פתוחים ודגושים
ביניהם הפרש לא אישתמיט חד מינייהו למכתביה : ונירם . ונורם קרי : (טז) מיד שאול .
בספרים כ"י ודפוסים ישנים מלא : (יז) כי יעשר . העי"ן בחטף פתח :

מור לאסף . סמ"ך במרכא : אל אלהים יהוה . בס"ס יו"ד של שם בגעיא וגם בשם של
ים געיא אחת בין השוא לסגול ויש פסיק בין אל לאלהים להורות שכל א' מהם שם קדש
כמ"ש במזמור פ"ט אל חסין יה ויהושע כ"ב ודוכתי אחריני וכן משמע בירושלמי פרק
ומרינן התם שלשתם שם א' כאינש דאמר וכו' . וכן נראה מפי' הראב"ע והתרגום שלא
י ורד"ק : (ב) מכלל יופי . הכ"ף רפה : (ג) יבא אלהינו . בס"ס בב' טעמים וס"א בטעם
: ואל יחרש . הוא"ו בגעיא : (ה) כרתי בריתי . הבי"ת רפה : (ז) שמעה עמי ו בגרמיה :
יך . אלהיך בטעם גלגל : (ח) ועולתיך לנגדי תמיד . יש ספרים ו ע ו ל ת י ך לנגדי תמיד
ושב על עולתיך ומירכא תחת לנגדי : (י) כי לי כל . כ"ף של כל רפה : (טו) ותכבדני .
ריך : (טז) ותשא בריתי . בי"ת רפה : (כ) באחיך תדבר . התי"ו רפויה בכל הספרים ועיין
ארא על אתה תדבר : (כא) והחרשתי . בגעיא בס"ס : (כג) יכבדנני . בגעיא וכן מצאתי
כ"י לב"א : ושם דרך . כמה טעו בהאי תיבותא דקרו ו ש ם בשי"ן ימנית ואטעו לכולהו
זייעי ממאי דאשכחו בויקרא רבה פרשת ט' אמר רבי ינאי ושם כתיב דשיים אורחיה סגי שוי
ש אורחותיו בדרך ארץ הרבה שוה ודריש ושם מלשון שומת ב"ד שהוא בשי"ן ימנית וקושטא
קרין בשי"ן שמאלית ומדרש אגדה הוא על דרך אל תקרי כי הא דאמרינן בפירקא קמא
'ק דסוטה אמר ריב"ל כל השם אורחותיו בעוה"ז זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה שנאמר
ארלנו בישע אלהים אל תקרי ושם אלא ושם כלומר אל תקרי בשי"ן שמאלית אלא בשי"ן
ם נמי במ"ק ויקרא רבה מקמי הכי דרשי ליה באנפי אחרינא בשי"ן שמאלית כדקרינן והכי
בכולהו נסחי עתיקי . ואע"ג דלדידי מילתא דפשיטא היא ולית בה ספיקא חזינא לברורה
יפה תואר בב"ר פרשה ד' סימן ט' ומאן דלא סגי ליה בהאי ליעיין בספרא רבתא דמסיר
בשי"ן שמאלית ז"ל קרי במסורת סדר ויצא ודין חד מנהון וכן פירשו הראב"ע ורש"י ורד"ק
י בספר מתורגמן שרש לדה ו ש ם דרך ארחנו וגירסת תרגום ומאן דיזדי אורחא ביסא
ש שהיה קורא ו ש ם בשי"ן ימין ובפתח על משקל ו ת ם לריק כהכם לשון שממה ע"כ .
פרים שלנו מתורגם ו ד י ע ד י אורחא ביסא וכו' : בישע אלהים . היו"ד בצירי על פי
המסורת דישעים סימן מ"ה . וכן כתב המכלול דף ר"ד :

נצח . בגעיא בס"ס : (ד) הרבה . הרב קרי : (ז) הן בעוון חוללתי . ד' מלאים תרי ווי"ן
ת בקריאה וזה אחד מהם ועיין מ"ש רש"י (בדברי הימים א' כא) : (יא) וכל עונתי .
ס"ס : (טז) מדמים אלהים . בגעיא בס"ס בין השוא לסגול : (יט) זבחי אלהים . במקצת
י"ת בחטף פתח ומה שהביאם לזה היה בראותם המאריך עם החירק כמ"ש רד"ק בכמה
מקומות ואין כאן מקום להאריך :

האדמי . ברוב המדוייקים חסר וא"ו : (ד) עשה רמי' . בס"ס השי"ן בצירי וכן ראוי על פי
ורת דפרשת בשלח ומלכים ב' ז' : (ה) אהבת רע . בא הרי"ש בדגש במלה זעירא בבא עלי'
מלעיל מכלול דף ע"ב והוא קמוץ עפ"ה : (ט) מעוזו . בוא"ו עם הדגש :

נ"ג הלז משונה קצת ממזמור י"ד ורועה א' אמרן ברוח הקודש וניתנו לידרש קצתם באו
במדרשי רבותינו ז"ל וקצתם פירשם אבן יחייא) .
ס משמים . האל"ף בגעיא בס"ס : על בני אדם . הבי"ת בגעיא בס"א מטוליטולא : (ד) כלו
לן הוא אומר בסימן י"ד הכל סר ויש בו דרש באגדת תילים : נאלחו . ברוב הספרים האל"ף
ול וכן חברו לעיל בסימן י"ד : אין עשה טוב . בציר"י וכן דינו כפי המסורת דמלכים ב' י"ז
ין עשה טוב שבסמוך : (ה) פ ע ל י א ו ן . כ"כ : (ו) פחדו פחד . פחד הפ"א רפויה :

למנצח בנגינת . במקצת מדוייקים חסר וא"ו וכן במסורת בנגינות ג' מלא בלישנא וסימן בקראי
. אל באסף תוכיחני . ונגינות שותי שכר סימן ס"ט : (ב) הלא דוד . הלא כתיב בלא וא"ו
מדוייקים וכן נכון כי איננו במנין ט' מלאים בכתובים : (ג) ובגבורתך תדינני . בספרים
ייקים התי"ו רפויה ועיין בפרשת וארא על אתה תדבר : (ה) כי זרים קמו עלי . תרגומו
ים קמו עלי וכן תרגום במזמור פ"ו ע"פ אלהים זדים קמו עלי נראה שהי' קורא שניהם זדים
ספרינו כתיב כאן זרים ובשמעיני' מן הדא מסרה דאמרה זדים ד' וכל אלפא ביתא רבתי
ולא נחשב זה במספרם : קמו עלי . במרכא : ועריצים . בגעיא בס"ס : בקשו נפשי . קל
הקו"ף : (ו) בסמכי נפשי . בגעיא : (ז) ישוב הרע . ישיב קרי :

למנצח בנגינת . במקצת מדוייקים חסר וא"ו כמ"ש במזמור דלעיל : (ה) ואימות מות .
וב ס"ס ט' ע"פ ו א מ ת ו אל תבעתני אומרת המסורה ואמתו ד' חסר יו"ד בלישנא ובמסור'
מנו ה' ומוסיף ואימות מות ובכל ספרים שלנו כתוב ואימות מלא יו"ד וגם בס"א כ"י מסור
לא : (ו) יראה ורעד יבא בי . חד מן י"ד דסבירין יבואו לשון רבים מסורת סוף פ' שמיני
א ת י י ן למאי דסבירין : (יב) ולא ימיש . בגעיא : (יג) כי לא אויב . כ"כ :
מות . ישי מות ק' ושוא חד מן ט"ו מלין דכתיב מלה אחת וקריין תרתי
כד"ה א' כ"ו במ"ג . ולשון רד"ק בפי' כתוב בלא אל"ף וקרי באל"ף כמו לא ישיא אויב בו
וכן כתוב בשרשים שהוא בחסרון אל"ף כמו אל יני ראשי וע' מ"ש במלכים ב' י"ח על אל
לכם : (יט) מקרב לי . בקמץ חטו"ף : (כ) ויענם . בגעיא : (כא) בשלומיו . בס"ס מלא
א חסר : (כב) מחמאת . בס"ם המי"ת בשוא לבד וכן נקוד במכלול דף מ"ז ובבעל הלשון
אחרים בח"פ : וקרב לבו . במקצת ספרים אין בו מקף והטעם במלת וקרב ואם כן קריאתו
חב ורד"ק כתב שהוא חטוף כמו מ ק ר ב לי דלעיל ולפי דבריו צריך לומר שבמלת וקרב אין
זולת המאריך דאינו נחשב טעם דהטעם ומקף הם תרתי דסתרן אהדדי כמ"ש במאמר
וכן מצאתי בספר מדוייק מטוליטולא ומה שכתב ר' אלייא המדקדק בפרקי שירה שיר י"ב
הי' קורא ו ק ר ב לבו כמו ו ז ה ב הארץ ההיא ובעשרים וארבע של החכם לוצאטו מצאתי
שון הזה אצל פסוק דלעיל פדה בשלום נפשי מקרב לי התרגום וראב"ע מפרשים מקרב לי
נה ורד"ק ורש"י פירשו ענין מלחמ' ודעת התרגו' צ"ל עקר שאילו הי' ענין מלחמה מה ת"ל
וקרב לבו כל"ע ענין מלחמה ולענין קריאתו מקרב לי ודאי בקמץ חטוף כיון שהוא במקף
ב לבו בספרי הדפוס אין בו מקף ולפי זה אפשר שקריאתו בקמץ רחב אך בס"ס הוא במקף
ל שקריאתו בקמץ רחב ואין כן דעת רד"ק עכ"ל : (כד) יחבך . במקצת ספרים במאריך :

למנצח על יונת . הטעם ביו"ד : (ה) באלהים אהלל דבר וגו' מה יעשה בשר לי . הדין
קדמאה בשר לי ותניינא דמזמורא אדם לי וא' פסוק סימן על בשר אדם לא ייסף : (ז) יגורו . הראב"ע
פירשו מגזרת גדוד נראה שהוא גורס יגודו בדל"ת ולית דחש ליה : יצפינו . יצפונו ק' : (יג) תודת
לך . ברובן של ספרים מדוייקים חסר וא"ו תניינא : (יד) סלת . יש במסורת ע' ה ל ו א מלא בכתובים
ואין זה מהם וכן הוא חסר במדוייקים :

נז (א) אחסה . ברוב הספרים כ"י מדוייקים החי"ת בשוא לבדו ועיין מ"ש בסוף יואל :
(ד) ויושיעני . בגעיא בס"ס : (ה) בני אדם . בגעיא : (ז) כרו לפני שיחה . בחירק וכל
האומר שוחה בשורק קורא אני עליו משגה ישרים בדרך רע בשחותו הוא יפול משלי כ"ח :
(ט) עורה הנבל . כתוב במכלול דף קל"ז וכבר באו מהם מלרע ע ו ר ה הנבל וכנור ש ו ב ה ה'
וכו' עכ"ל וכן בס"ס הוא בשני טעמים טעם הראשון הוא ימנית בראש תיבה כמנהג שאינו עושה
מלעיל בתהלים והטעם השני מורה שהוא מלרע . ומלת הנבל בספרי ספרד בצירי אבל בכלי נבל תילים
ע"א בסגול והמסורת עליו לית סגול ואחד עם וא"ו והי' כנור ו נ ב ל ישעיה ה' : (י) אודך
בעמים ו אדני . יש פסיק בין בעמים לשם שלא ליתם אלוהות לעמים ודכוות' בסוף סי' י"ח וסימן ק"ח
ודוכת' אחריני : בלאמים . הלמ"ד רפה : (יא) כי גדול עד שמים . פסחי' פרק מקום שנהגו רבא רמי
כתיב כי גדול מעל שמים חסדך סימן ק"ח וכתיב כי ג ד ל עד שמים חסדך הא כיצד כאן בעושים
לשמה כאן בעושים שלא לשמה וכו' ועיין בספר הזוהר פרשת ויחי דף ר"ע : ועד שחקים . בגעיא
בס"ס : (יב) רומה על שמים . הראשון השמים בה"א וזה שמים בלא ה"א :

נח (ד) תעו מבטן . מלרע כמשפטו באינו סמוך למלה זעירא או מלעיל כמו ביין שגו ובשכר
תעו (ישעיה כח) וכן כל תעו שבמקרא מלרע חוץ מן תעו מדבר ישעיה י"ו שהוא מלעיל וכן
נמסר עליו לית מלעיל וגם במכלול דף קכ"א כתוב ובאו מהם מלעיל ת ע ו מדבר . כלו בעשן כ ל ו .
ויודעיו לא חזו ימיו (איוב כד) : (ה) יאטם . בספרים מדוייקים כ"י האל"ף בשוא לבדו וכן הוא
בבעל הלשון : (ז) אלהים הרס . בגעיא בס"ס : נתוץ ו ה' יש פסיק בין נתוץ לשם מפני כבודו של שם :
(ח) תגו . תגיו קרי וכן נמנה במסורת עם מלין דחסרים יו"ד באמצע תיבותא וקריין : (ט) תמס
יהלך . התי"ו בסגול : חזו שמש . מלעיל :

נט (ב) הצילני מאיבי ו אלהי . יש פסיק בין מאיבי לשם מפני הכבוד : (ה) בלי עון . בגעיא :
ירצון ויכוננו . י"ש שכתוב בהם ו י כ ו נ נ ו ואינם נכונים וגם רד"ק כתב ו י כ ו נ נ ו .
תי"ו התפעל נבלעת בדגש ומשפטו ו י ת כ ו נ נ ו : (ו) ואתה ה' א ל ה י ם ו צ ב א ו ת
בפסיקתא דספר תילים יש פסיק בין אלהים לצבאות וכן מצאתי בס"א כ"י ישן יותר משלש מאות שנה
ונסחא זו ערבה עלי מהטעם שאכתוב במזמור פ"ט אל חסין ו יה : כל הגוים . בס"ס כל במאריך
ובמקף וכבר כתבתי מזה סוף פ' ראה : (יא) אלהי חסדו . חסדי קרי : (יג) דבר שפתימו . בגעיא :
(יד) ואינמו . בגעיא בס"ס : וידעו . מפני הגעיא שעם השוא אבל היו"ד תקרא חירק בהרחבה
מכלול ד' קפ"ט : (טז) ינועון . יניעון קרי : (יח) עזי אליך אזמרה . הראשון ע ז ו אליך א ש מ ר ה
וזה ע ז י אליך א ז מ ר ה הוא חד מן ג' זוגין מתחלפין קדמאה שי"ן ותנינא זי"ן וסימן נמסר
במ"ג מלכים ב' סימן י"ח :

ס (א) שושן . בשורק ובפתח ובמסורת ב' פתחין וזה אחד מהם ואחרו מעשה שושן באולם (מלכים
א' ז') וכל שושן הבירה דכוותי' : (ב) את ארם . את זה נקוד סגול והוא במאריך בלא מקף שלא
כמנהג וכן באו שנים אחרים כמו זה . את גאון יעקב . את אשר יאהב ה' יוכיח (משלי ג') רד"ק כאן
ומסורת במזמור מ"ז ומשלי ג' ואכתוב עוד מזה באיוב סוף סי' מ"א : (ז) וענני . ועננו קרי :
(ח) אעלזה . המסרה עליו ג' ב' חסרים וא' מלא וסימן ואני בה' אעלוזה דחבקוק . אלהים דבר
בקדשו . ואחרו בסימן ק"ס . דחבקוק מלא וכולן העי"ן בחטף סגול בכמה ספרים ובספרדים כולן
בשוא לבדו : (יב) ולא תצא . בגעיא בס"ס :

סא (ה) אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר . הביתי"ן רפי"ן : (ז) כמו דר ודר . ברוב ספרים
מדוייקים שניהם חסרים וא"ו וכן נכון כפי המסורת דמזמור קמ"ה : (ט) לשלמי . הלמ"ד בגעיא :

סב (א) על ידותון . בגליון מ"ג כתוב על פי' הראב"ע נראה שהי' גורס לידותון ולי נראה שאין
הכרע ובכל ספרים שלנו כתוב על ידותון וכן נדרש באגדת תילים על הדתות ועל הדינים שאתה
עושה לנו : (ד) תרצחו . סנהדרין פרק חלק פיסקא אנשי סדום דרש רבא מאי דכתיב עד אנה
תהותתו על איש תרצחו כלכם וגו' מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומושיבין אותו אצל קיר
נטוי ודוחין אותו עליו ובאין ונוטלין את ממונו . נראה שהמדרש קורא ת ר צ ח ו בפתחות הרי"ש מן
ועתה מ ר צ ח י ם . י ר צ ח ו שכמה וכך היא קריאת בן נפתלי וממזורה רבה ובעל אמת אבל קריאת
חכמי טבריא ור' פינחס ראש הישיבה והראב"ע רי"ש ת ר צ ח ו קמוצה וחטופה מפני דגשות הצד"י
ועלייהו סמכינן משום דב"א קאי כוותייהו : (ה) יקללו סלה . הקו"ף במאריך והלמ"ד בשוא ובלא
דגש : (ט) בטחו בו . בי"ת בו רפה : (יג) כמעשהו . בגעיא בס"ס וכן הוא לב"א :

סג (ב) אלהים אלי אתה אשחרך . אל"ף אשחרך בגעיא בס"ס : כמה . במפיק הה"א
ואין לו חבר במקרא : (י) בתחתיות . געיא בס"ס : (יא) מנת־שעלים . ר' יונה בספר
הרקמה כתב מלת מ נ ת עם הזרים שבאו קמוצים בסמיכות וכן ו מ נ ת המלך מן רכושו (דברי
הימים ב' ל"א) : (יב) והמלך ישמח . כפי הנראה בחילופים הוא"ו בגעיא לב"א . וכן מצאתי בספר
מדוייק מטוליטולא : כי יסכר . תימא שבמסורת הגדולה ובפ' נח נמסר כל לישנא כתיב סמ"ך בר מן
א' כי י ש כ ר פי דוברי שקר וזהו שקר כי בכל הספרים כתוב י ס כ ר בסמך ויראה לי דצריך לומר
כל ע ו ש ה ש כ ר אגמי נפש (ישעי' י"ט) וכן בשרשים שרש סכר כתב כי י ס כ ר פי דוברי שקר .
ו י ס כ ר ו מעינות תהום ענין סגירה ומזה הענין אעפ"י שנכתב בשי"ן כל ע ו ש ה ש כ ר אגמי נפש
וגם המאיר נתיב הביאו בשרש סכר ומאי דכתיב התם במסורת וכל אתרא כתיב שי"ן כמ"א וסכרו
עליהם יועצים צ"ל וסכרים עליהם יועצים עזרא ד' :

סד (ה) לירות במסתרים . במקצת מדוייקים חסר וא"ו אבל ל י ר ו ת במו אפל סימן י"א מלא
והמסרה תבוא עליהם ב' א' מלא וא' חסר : (ו) יספרו . בגעיא בקצת ס"ס : (ז) יחפשו עולת .
בס"ס מדוייקים יש במלת יחפשו שתי געיות אחד ביו"ד וא' בפ"א : תמנו . בדפוס קדמון וגם במקרא
כ"י ספרדית כתוב טמנו בטי"ת קמוצה וכן הוא לפי רש"י ז"ל ולראב"ע ורד"ק בתי"ו פתוחה ובמסורת
הגדול תמנו ג' וסימן האם תמנו לגוע . חסדי ה' כי לא תמנו . תמנו חפש מחופש ע"כ . וקשה בעיני
למה לא נמנה עמהם וברעב ת מ נ ו ירמיה מ"ד : עמק . ס"א עמוק מלא : (ח) פתאום . ברוב
המדוייקים מלא : (ט) ויכשילהו . ס"א ויכשילוהו מלא וא"ו : יתנודדו . ס"א יתנדדו . חסר וא"ו :
ראה בם . ס"א ראה בסגול :

סה (ב) לך דומי' . במסורת תילים סימן מ"ב דומי' ד' א' חסר וסימן ולילה ולא דמי' לי . נאלמתי
דומי' . אך אל אל אלהים דומי' נפשי . לך דומי' תהלה קדמאה חסר ע"כ . ואולם לפי מה
שנמצאו בכתובים ברוב הספרים המדוייקים כולם מלאים חוץ מהאחרון וא"כ היה ראוי להגיה במסורת
בתראה חסר ואיכא דמסרי ד' ב' מלאים וב' חסרים ולא מסיימי ואי קושטא הכי צריכין למימר
דקדמאה ובתראה חסר : לך דמיה תהלה . רפה התי"ו : (ה) תבחר . התי"ו במאריך כמו למען
ת מ ח ץ רגלך ובקצת ספרים הבי"ת (והמ"ם) בחטף פתח בשניהם שחשבו לתת להם דין הגעיא ואין
זה הדעת מחוור אלא כמ"ש במאמר המאריך בס"ד : (ז) נאזר . האלף בשוא לבדו כמ"ש בריש ירמיה
וכן במכלול דף ע"ב : (ט) מוצאי בקר . רפי הבי"ת : (י) ותשקקה . במקצת מדוייקים ותשקקיה ביו"ד
ועמ"ש בלפניה א' על אחפש : למחה . אין במ"ם דגש :

סו (ג) יכחשו לך . היו"ד בגעיא בס"ס וכן בחילופים לב"א : (ה) לכו וראו מפעלות אלהים . ב"ר פ'
פ"ח סי' ב' כתיב לכו חזו מפעלות ה' וגו' וכן בעל יפה תואר נראה דט"ס יש כאן וצ"ל לכו
וראו מפעלות אלהים והוא הכתוב במזמור ס"ו דסיפי' דקרא נורא עלילה על בני אדם ע"כ . גם במדרש
ילמדנו פ' וישב מייתי מפעלות אלהים נורא עלילה אך צריך להגיה שם לכו וראו במקום לכו חזו ועיין
מ"ש במזמור מ"ו : (ו) ים ליבשה . הלמ"ד בגעיא : נשמחה בו . בס"ס במקף בין שתי המלות ובלא
טעם בתי"ת והבי"ת דגוש' מדין דחיק : (ז) הסוררים אל ירימו . ירומו קרי : (ח) ברכו עמים ו אלהינו .
בס"ס יש פסיק בין עמים לאלהינו וכן נכון מהטעם שכתבתי בסי' נ"ז וסימן ס"ז וכן נמנה בפסיקתא
דספר תילים : (יב) באנו באש . במקצת מדוייקים אין מקף בין שתי המלות : (יח) לא ישמע ו אדני .
בספרים כ"י מדוייקים יש פסיק בין ישמע לשם וכן הוא בפסיקתא דתילים וכמוהו אמרי האזינה ו
אדני . בסי' ה' . אהבתי כי ישמע ו ה' (סי' קט"ז) . הצעקתו ישמע ו אל איוב כ"ז . אך שוא לא
ישמע

ישמעו ׀ אל אביון ל"ה. הטה ה' ׀ אזנך (סי' פ"ו) וחד טעמא לכולהו :

סז (ד) יודוך עמים ׀ אלהים. יש פסיק בין עמים לאלהים שלא יהא נראה כאומר שהעמים הם אלהים וכן חברו שבמזמור ובמקצת ספרים שניהם בשני גלגלים יוֹדוּךָ עַמִּים : (ה) ישמחו. היו"ד במאריך בס"ס : (ו) יודוך עמים. השני יעשה הטעמים כמו הראשון :

סח (ד) וצדיקים. בגעיא בס"ס : ישמחו יעלצו. בס"א דפוס ישן כתוב ויעלצו בוא"ו וראיתי אחרים נסתפקו בזה אמנם ברוב הספרים הוא בלא וא"ו : (ז) בכושרות. מלא דמלא אע"פ שדרשוהו רז"ל על פנים רבים כדאיתא בפ"ק דסוטה וספרי פ' ראה ודוכתי אחריני ואין זה תימא כמ"ש בסוף מלאכי : (ח) אלהים בצאתך. האל"ף בגעיא בס"ס : בצעדך בישימון. הבי"ת בישימון רפה : (יב) המבשרות. המ"ם רפויה והה"א סמוכה בגעיא מכלול דף כ"א : (יז) תרצדון. געיא בס"ס : (יח) אדני בם. חד מן ג' רפין במפיק כמ"ש בישעיה ל"ד : (כ) ברוך אדני יום ׀ יום. יש פסיק בין יום יום : ישועתנו. געיא בס"ס : (כא) האל ׀ לנו. מלת האל בשני טעמים ויש פסיק אחריה כמנהג בכמה מקומות כשסוף תיבה ותחלת מה שלאחריה שוין כמו אל תט לבי לדבר ׀ רע סימן קמ"א. וכן ואם זרוע כאל ׀ לך (איוב מ). להנחיל אהבי ׀ יש (משלי ח). ולאביגיל וגו' שלח דוד מלאכים ׀ מהמדבר (שמואל א כה). הנה עבדי ׀ יאכלו (ישעיה ס"ה). לכל ׀ לראש (סוף ד"ה א') ודומיהן : למוצאות. געיא בס"ס : תוצאות. לפי המסורה דפרשת מסעי חסר וא"ו קדמאה וכן הוא במקצת מדוייקים : (כד) למען תמחץ. התי"ו במאריך והמ"ם בשוא נח כמו שכתבתי במזמור ס"ה על אשרי תבחר : (כו) קדמו שרים אחר נגנים. זה א' מן המקראות שקראו עיטור סופרים וכבר ביארתי זה הענין על תשלומו סוף פ' בהעלתך : (כז) במקהלות. מפני הגעיא שעם השוא תקרא פתח בהרחבה מכלול דף קפ"ט ובפ"ק דכתובות מניין לברכת חתנים בעשרה שנאמר ויקח עשרה אנשים דרות רבי אבהו אמר מהכא במקהלות ברכו אלהים וכתבו התוספות אע"ג דמקהלות תרי קהלות משמע אין סברא לחלק בין עשרה לעשרים בשום ענין ומקהלות דעלמא בעי למימר ומיהו בירושלמי פ' שלשה שאכלו דריש במקהלות חסר וא"ו עכ"ל. ובכל ספרים שלנו מלא וכן במסורת פרשת מסעי ויחנו במקהלת לית חסר וא' מלא במקהלות ברכו : (כט) עוזה. נכתב בוא"ו עם הדגוש : (לו) נתן ׀ עז. יש פסיק בין נתן לעז :

סט (ו) אלהים אתה ידעת. אל"ף של אלהים בגעיא בס"ס : (ח) כסתה כלמה. כ"ף של כלמה רפי : (י) וחרפות. מתחלפת וחרפות רפי : (טז) תאטר. האל"ף בשוא לבדו במדוייקים : (כא) ולמנחמים. מקצ' מדוייקי' הלמ"ד במאריך : (כג) ולשלומים. געיא בס"ס : (כה) שְׁפָךְ־עליהם זעמך. בספר אחד כ"י כתוב שְׁפֹךְ ונכתב בצדו מתחלפת שְׁפָךְ־ ואני מצאתיה קמץ חטוף בכל שאר ספרים שלפני : (כח) תנה עון. בגעיא : (לב) מקרן. לית וחסר במה מדליקין אמר רב יהודה שור שהקריב אדם הראשון קרן אחד היתה לו במצחו שנאמר מקרין מפרים ופריך מקרין תרתי משמע אמר רב נחמן מקרן כתיב ופירש"י תרתי משמע דסתם מקרין כל קרניו וכן פי' בפ' אלו טרפות וכן כתב רבינו תם בפרקא קמא דע"ז דמקרן נראה קרן אחד יותר ממקרין. ובמתנות כהונה דייק מדכתיב חסר יו"ד משמע בעל קרן א' כמו בתלת בערי יהודה סר וא"ו ודרשו חז"ל חד בתולה הוה מקרין משמע בעל שתי קרנים כמו מפרים וחבריו ע"כ. ועיין עוד בירושלמי פ' במה מדליקין ומדרש קהלת פסוק מה שהיה הוא שיהיה ומערכת האלהות פ"ט : (לג) ראו ענוים ישמחו. כן כתיב ישמחו בלא וא"ו בראש תיבה ועמ"ש בד"ה א כ"ג : (לה) יְהַלְלוּהוּ שמים וארץ ימים וְכָל. בס"ס שתי התיבות בגעיא :

ע (ג) מבקשי נפשי. אין דגוש בקו"ף : (ה) כל מבקשיך. קו"ף רפה : (ו) עזרי. זה כתוב עזרי ובמזמור מ' עזרתי ובמדרש קהלת רבתי פ' ראה זה מצאתי אמרה קהלת אמר ר' ירמיה זה רוח הקוד' פעמי' משיחה בלשון זכר ופעמים משיחה בלשון נקבה כתוב א' אומר אמר קהלת וכתוב א' אומר אמרה קהלת כתוב א' אומר עזרי ומפלטי וכתוב א' אומר עזרתי ומפלטי כתוב א' אומר רגלי מבשר וכתוב א' אומר מבשרת ציון וכן בילקוט קהלת רמז תתקע"ז : ומפלטי. קל הלמ"ד ברוב ספרים ויש מהם בדגש : יהוה אל תאחר. זה כתוב ה' אל תאחר ובמזמור מ' אלהי :

עא (ג) לצור מעון. במקצת ספרים ישנים כתוב מעוז בזי"ן וכך הוא גירסת המתרגם שפירש זה כמו שפירש לצור מעוז שבמזמור ל"א. אמנם לפי' כל ספרים מדוייקים כ"י זה כתוב מעון בנו"ן וכן במסורת מעון ד' ומלא בקריא וסימן (תבעטו. והבטת (שמואל א' ב'). לבוא. כנ"ל) תפלה למשה. וכל ב"ב וקריו דכוותהון בר מן חד ועל (נ"ל ואת) קריתים (מדבר ל"ב) כן מצאתי במסרה כ"י ועמ"ש במזמור ל"א : (ד) אלהי פלטני מיד רשע. האל"ף בגעיא בס"ס : (ו) בך תהלתי. תי"ו ראשונה רפה : (ז) לרבים. במקצת דפוסים ישנים הלמ"ד קמוצה ובמדוייקים כ"י בשוא : (ט) ככלות כחי. בכ"ף וחד בבי"ת בבלות בשרך (משלי ה) כמ"ש במסורת : (יא) רדפו ותפשוהו. כן הוא לב"א : (יב) חישה. חושה קרי : (יד) והוספתי. במקצת דפוסים ישנים והוספתי מלעיל וכן כתבו רד"ק ומכלל יופי אבל בכל ספרים כ"י מדוייקים מלרע וכן במסורת. והוספתי ד' בקריאה ב' מלעיל וב' מלרע על ימיך. על כל תהלתך מלרע. הגדלתי. וגדלתי מלעיל. ומה שכתוב כאן בפירוש רד"ק והוספתי קריאתו מלעיל (נ"ד) משגה הוא ונ"ל קריאתו מלרע וכן בפירוש רד"ק הנדפס בעיר נאפולי כתוב קריאתו מלרע וגירסא ישרה היא ועמ"ש (במלכים ב' כ') : (טז) בגברות. כן כתיב : (יח) וגם עד זקנה ׀ ושיבה. בטעם גרמי' אחר מלת זקנה : לכל יבא. חד מן י"ד דשבירין יבואו לשון רבים וקרינן יבוא לשון יחיד מסורת סוף פרשה שמיני ועיין בפירוש רד"ק : (כ) הראיתנו. הראיתני קרי : תחיינו. תחייני קרי ובמקצת ספרים כתוב תחיני ביו"ד אחד ועיין בסימן פ' ובסימן פ"ה : תעלנו. תעלני קרי : (כא) גדלתי. בס"ס בגעיא : תנחמני. בס"ס בגעיא : (כב) בכלי נבל. המסורת עליו לית סגול והיה כנור ׀ ונבל (ישעיה ה) מכלול דף ר"ד ושרשים : אזמרה לך בכנור. בי"ת רפה : (כד) מבקשי רעתי. מאן דקרי מבקשי נפשי טעי במילתא דמיינקיא אמרין כל יומא בגו מדרשא ובכנישתא ושטיותא ליה ובהתתא :

עב (א) לשלמה אלהים. האל"ף בגעיא : (ב) ידין עמך בצדק ועניך במשפט. שתי הביתי"ן רפויות : ועניך במשפט. בדפוסים ישנים ובמדוייקים כ"י בשני יודי"ן והאי דמסיר בעל המסורת ג' בלישנא וחד מיניהו כי לא יחדל אביון וגו' לאחיך לעניך והוא ביו"ד אחד כתיב לא קשיא מידי דלא נחית בעל המסו' רק לתת סי' לתלת מלין דשוין אהדדי בלישנא בקריאה ולאו לענין חסר ומלא איתמר דגם חית עניך שבסימן ע"ד כתוב בשני יודי"ן והוא חד מהני תלת : (ד) ישפט עֲנִיֵּי עם. העי"ן בגעיא בס"ס : (ז) יפרח בימיו. בגעיא ובמקף : (יא) כל גוים. במאריך : (יב) ואין עזר לו. הוא"ו בגעיא בס"ס וכן הוא בחילופים לב"א : (יז) שמו לעולם. געיא בס"ס : ינין. ינון קרי : כל גוים יאשרוהו. מלת כל במאריך : (יח) עשה נפלאות. בס"ס בצירי וכן ראוי כפי המסורת בפרשת בשלח : (יט) וימלא. בנסחא ספרדית וְיִמָּלֵא ואיכא למיטעה ממאי דאמרינן במסורת וימלא ב' בקריא וסימנהון. ואולם חי אני. וברוך שם כבודו : את כל הארץ. יש מחלוקת בין הספרים כי במקצתן כתוב כל הארץ בחולם ואי תשיבנא לאכרועי הוה אמינא דנוסחי דכתיבין בקמץ יאות הן עבדין ועדיפי טפי דמדחזינן במסרה רבתא סימן מן י"ד פסוקי דאית בהון את כל הארץ וכולהון קמצין מסתברא דהדין נמי דכוותייהו : (כ) כלו תפלות. בקמ"ץ חטוף מפני דגשות הלמ"ד :

עג (ב) נטוי. נטיו קרי : שפכה. שפכו קרי : (ה) אינמו. בספרים מדוייקים אין בו יו"ד אחר הנו"ן וכן יצא מחלב עינימו שבסמוך : (ט) תהלך. הה"א בחטף פתח ועיין מ"ש ביהושע ו' : (י) לכן ישיב. ישוב קרי : (יא) ואמרו. בגעיא בס"ס : השגו חיל. בשי"ן שמאלית : (טז) עמל היא. הוא קרי : (יט) ספו תמו. תי"ו רפי : (כד) ואחר כבוד. הטעם על ואחר ואינו דבוק עם כבוד כי הנגינה מפריד ביניהם רש"י ורד"ק ואבן עזרא לפירוש השני אבל לפירושו הראשון ואחר כבוד סמוך : (כח) קרבת. בספרים כ"י הקו"ף במאריך ובקצתם הרי"ש בחטף פתח ועיין מ"ש בישעיה סימן נ"ח : מחסי. בספרים מדוייקים כ"י ודפוסים ישנים החי"ת בשוא לבדו ונכון לעשות כן שאין זה מן ט' רפין בלישן במסורת וסימן במזמור ס"ב במ"ג ומה שנמסר כאן במקרא גדולה ט' רפין בלישן וגם נקדו החי"ת בחטף פתח טעות הוא :

עד (ה) כסבך עץ. בקמץ חטוף ובמדוייקים הבי"ת במאריך והסמ"ך בשוא לבד וכן הוא לב"א ובקצת ספרים הסמ"ך בשוא ופתח כמנהג קריאתם במלת בסבכי היער (ישעיה י') ובכיוצא והעולם נוהגים לקרות בסבך בשוא נח כמו יקטל עני יתמך דברי תשכן עליו ודומיהם כמו שכתבתי במאמר המאריך : ועת. ועתה קרי : (ו) וכילפות. הפ"א דגושה ובמקצת ספרים וכלפות בלא יו"ד בשרשים כתוב שהיו"ד למשך : ישלמון. הה"א בחטף פתח בכל המדוייקים : (ז) שלחו באש. קלה הלמ"ד וכ"כ ר' יונה בספר הרקמה וכמוהו ר יש קלים מהדגש כמ"ש ביחזקאל מ' וכמ"ש דף ע"ד. ובמסורת שופטים א' שלחו ד' דגשין וסתם חשיב להו ואזיל וכל דסמיכי דגשין בר מן א' רפי שלחו באש מקדשך ומטעין ביה : משכן שמך. המ"ם במאריך במדו ראויה שאין מאריך בזה מניע השוא הבא אחריו : (ח) שרפו כל. כ"ף רפה : (יא) למה ת דגושה : חוקך כלה. חיקך קרי : (יח) חרף ׀ ה'. יש פסיק אחר חרף כדי להרחיק לשון חי יְהַלְלוּ שְׁמֶךָ. כן הוא בס"ס : (כג) עולה תמיד. במדוייקים חסר וא"ו :

עה (ב) הודינו לך אלהים. האל"ף בגעיא בספרי ספרד : (ז) ממדבר הרים. בקצת הספרים הבי"ת קמוצה וכן פי' רד"ק בפי' תילים ובשרשים ובמקצת הספרים ממדבר פתח ואם כן יהיה הרים מגזרת הר לפי שהוא סמוך והנכון שהוא סמוך וא"כ יהיה הרים מענין רוממות וכן במדרש תנחומא ובבמדבר רבה פרשת כ"ג כל הרים שבמקרא הרים חוץ מזה שהוא רוממות לומר שאין אדם מתרומם מדרכים הללו עושה נוטל מזה ונותן לזה וכו' : (ח) כי אלהים שפט. חסר וא"ו ועיין מה שכתוב בד"ג (ט) ביד ה'. הבי"ת בגעיא : (י) ואני אגיד לעלם. במקרא גדולה נמסר במסורת לעלם וסימן במסרה רבתא בערך ע"ו. ובמסרה רבתא לעלם ח"י חסרים וסימנם נמסר בתילים קרחים מכאן ומכאן ועברתי עליהם עד שמצאתי כל הענין ואלו הן ואני לעלם. כאדם לעלם. ימלך לעלם ועד. ועבדו לעלם. אות הוא לעלם. אתן לזרעכם ונחלו לעלם. תעבודו. למען ייטיב להם ולבניהם לעלם. ואמרתי חי אנכי לעלם. יחי אדני המלך (מלכים סוף סימן אל"ף) ושבו דמיהם בראש יואב ובראש זרעו לעלם (מלכים א' ב') ישראל לעלם (מלכים א' ט') באהבת ה' את ישראל לעלם (מלכים א' י') עמים יהודון (תילים מ"ה). ואני אגיד לעלם (תילים ע"ה) ואתה מרום לעלם ה' (תילים צ"ב). מאסו אחיה (איוב ז'). וכן במסרה כ"י בלשון קלר ועיין מ"ש בפ' כי תשא סימן ל"א :

עו (ג) בשלם סוכו. בהרבה מדוייקים נכתב בוא"ו עם הדגש וכן במסורת (ירמיה כ) בקריאה וסימן עזב ככפיר סכו כן כתיב. ויהי בשלם סוכו כן כתיב. ויתאם כתיב בשי"ן : (ד) רשפי קשת. הפ"א רפה על פי המסורת וכן כתב רש"י ז"ל ועיין שיר (יב) נדרו. הנו"ן מעמדת בגעיא מכלול דף י"ט ויש ספרים שהדל"ת בשוא ופתח : האל"ף בגעיא בס"ס : יבילו שי. בספרים מדוייקים חסר וא"ו אחר יו"ד וכן במסורה וחד חסר יובילו מלכים שי. נדרו ושלמו קדמאה מלא :

עז (א) ידיתון. ידותון קרי : (ב) והאזין. בדפוס ישן כתיב וְהַאֲזִין ואין להאזין אליו י"א שהיה ראוי להיות והאזין כאן לא האמין ור' משה אמר שהוא לשון שם הפועל : (ג) נגרה. הגימ"ל דגושה : (ח) הלעולמים. הלמ"ד רפה והה"א בלא געיא ס"א : הלעולמים יזנח ׀ אדני. יש פסיק בין יזנח לשם : (יא) חלותי היא. כא מלעיל מפני אשר בלדו מכלול דף קכ"ע ועיין עוד שם : (יב) אזכיר. אזכור קרי : (טו) עשה פלא הוד מלת עשה בצירי ומלת פלא רפי ומלת בעמים רפי : (טז) גאלת בזרוע. במקצת ספרים בטעם ימנית ובי"ת בזרוע ג"כ דגושה ולא ידעתי למה שמתנאי אתי מרחיק כשהה"א צריך שהמלה הסמוכה לה תהיה מלה זעירא או מלעיל בתנועה הראשונה שלה או באות ראשונה בשוא ואין כאן שום א' מאלה התנאים ובס"א כ"י ישן מצאתיו רפי כמשפט כ"כ ובמכלול בשער אותיות אהו"י כתוב כי הוא נדגש מדין אתי מרחיק אבל אינו על המנהג באות שני ובמקצת נוסחאות מספרי המסרה נמנה זה עם אותם שיצאו מן הכלל ועיין גם ה' על הקרנות כן היא : (יז) ראוך מים אלהים. האל"ף בגעיא בס"ס : (יט) רַגְזָה וַ הוא במדוייקים : (כ) ושביליך. ושבילך קרי : ועקבותיך. דגש הקו"ף לתפארת : (כא) ביד משה. מפני הגעיא שעם השוא תקרא חירק בהרחבה מכלול דף קנ

עח (ב) אפתחה. בספרים כ"י מדוייקים הפ"א בשוא לבדו ורד"ק כתב שיש ספרים חטף וגם הראב"ע כתב קמצות הפי"א בחטף בעבור אות הגרון כמו אשמעה מה ידבר (ד) מספרים. המ"ם בגעיא בס"ס : ונפלאותיו. חסר וא"ו בתר אלף על פי המסורת דפ (ה) ביעקב. הבי"ת בגעיא : (ח) נאמנה את אל. כן כתוב בספרים מדוייקים את אל וב ישנים כתוב אל אל ואין לסמוך עליהם : (ט) בני אפרים. בגעיא : (יא) ונפלאותיו. בס אחר אלף וכן נכון עפ"י דפרשת שמות כי לא נמנה שם עם החסרים : (טו) בתהמות רש"י משמע שהיה קורא בתהמות בבי"ת וכן נמצא באיזה דפוס אמנם במדוייקים כ"י רד"ק בפי' תילים ובשרשים שרש תהם : (כ) הֲגַם־לֶחֶם יוּכַל תֵּת אִם־יָכִין שְׁאֵר כך הם הטעמים במדוייקים : (כא) נשקה ביעקב. בשי"ן שמאלית לשון היסק והבערה : (כד) מן לאכל. ברוב הספרים האל"ף (כה) לצדה. יש מחלוקת בספרים אם הוא חסר יו"ד או מלא ואולם לפי המסורת מלא ז' נמנו ג' חסרים ואין זה מהם : (כז) וּכְחוֹל. כן הוא בספרי ספרד : (כח) סביב ב' חד חסר וחד מלא וסימן ויפל בקרב מחנהו נבואה למשכנותיו בסימן קל"ב הראשון חסר והשני מלא : (לב) בכל זאת חָטְאוּ־עוד. כן הוא בספרי ספרד במאריך ובמקף : בנפלאותיו. במקצת מדוייקים מלא וכן נכון על פי המסורת דפרשת (לד) ודרשוהו. י"ס ודרשהו : ושחרו אל. כ"כ ושי"ן במאריך : (לה) גאלם. בס"ס כ' וטעות הוא : (לו) ויפתוהו. אני הספר וקשיא לי הא דאמרינן בפ"ק דקדושין והוא רחום יכפר עון תליין דפסוקי' ועיין מ"ש בסוף פרש' לו : (לח) ולא ישחית. הוא"ו בגעיא : (מ) מלרע כי כן טבע המלה להיות מלרע כמו כמה לי עונות וחטאות (איוב יג) כמה נר (איוב כא) : (מב) אשר פדם. בס"ס יש געיא באל"ף : (מד) יזליהם. מדוייקים חסר וא"ו אחר הנון : (נו) ועדותיו. מלא וא"ו כתיב ועיין מ"ש בסדר ואתחנן (סא) ותפארתו ביד. הוא"ו בגעיא וכן ביד רפוי' שאין טעם מפסיק קודם לה : (סג) לא הו בוא"ו עם דגש בלמ"ד : (סה) ויקץ כישן אדני. יש פסיק בין כישן לשם כי אין למעלה שינה ועיין מ"ש לעיל בסימן מ"ד : (סז) ובשבט. הוא"ו בגעיא וכן הוא בס"ס : בספרים מדוייקים כ"י ודפוסים ישנים היו"ד בחירק וכן מוכחת מסורת סוטע ד' עיין בכף ובחולם ואחד כתס פרח (ישעיה יח) בקמץ חטוף :

עט (א) אלהים באו גוים. בס"ס בגעיא האל"ף באמצע החטף סגול או בראשו : בנתן בגעיא : (ג) סביבות ירושלם. שניהם בגעיא בס"ס : (ו) אל הגוים. ובירמיה (ז) ואת נוהו. בגעיא : (י) איה אלהיהם. בגעיא האלף בס"ס בראש החטף סגול בגיים. בגוים קרי : (יג) אשר חרפוך אדוני. בשם של אל"ף דל"ת : (יג) לדור ודר. חד מ מלא ותניינא חסר וסימן במסרה גדולה סימן מ"ט :

פ (ב) רעה ישראל. זה אחד מן ד' מילין רעה קמצין כתוב ה"א על פי המסורת וכן דפוסים ישנים ועיין מ"ש בישעיה סימן ס"ג : הכרובים. במדוייקים כ"י וגם בדפוס יש וכן נכון כי לא נמנה במסורת פרשת תרומה במנין החסרים : (ג) לפני אפרים. עיין במשלי סימן ד' על לפני אמי : ולכה. בה"א והוא חד מן ד' ולכה כמו ולך על פי המס ג"כ רש"י ז"ל וטעם הנגינה נמשך על מלת לישעתה שיש בה גלגל ואינה דבוקה למלת מפריד ביניהם ואתי שפיר למאי דדריש ר' חלקי' בשם ר' אבהו ולכה מלא כתיב שכל הי שלך הוא שוחר טוב וב"ר פ"ט ודכוותי' דריש נמי ר' אבהו בפסוק יגל לבי בישועתך המקראות הקשין שישועתו של הקב"ה כביכול היא ישועתן של ישראל יגל לבי בישועתך אין אלא בישועתך אמר דוד ישועתך היא ישועתנו ודכוותי' בפסוק ארך ימים אשביעהו בישועתי ודכוותי' דריש נמי בפסוק רמה קרני בה' כי שמחתי בישועתך דוק ותשכח. שכתבתי בישעיה מ"ג ובשמואל ב' ז' (ירמיה ל"א) על פסוק למסלה דרך הלכתי חוזר פ' עמוד ב'. ריקאנטי פרשת בראשית דף כ"ו כ"ח בחיי פרשת בשלח פסוק זה אלי ואנוהו מתחלפים הספרים ולפי המסורת חסר וא"ו כי הוא א' מן ו' חסרים בלישנא וסימן ודוכתא אחריני. (ט) גפן ממצרים. במדוייקים כ"י ודפוס ישן מלת גפן בימנית : בקמץ חטוף מפני דגשות הסמ"ך : ארזי אל. האלף במאריך לב"א וכן הוא (יב) קצירה. ברוב המדוייקים חסר יו"ד אחר רי"ש : (יד) מִיָּעַר. העי"ן תלויה באגן

נים. ויקרא רבה פ' י"ג ומדרש תזית פסוק כמעט שעברתי מהם. ואבות דרבי נתן פ' ל"ג
בפ' לו קודש ויהם עליו את החשן ובשופטים י"ח : (טו) וכנה. כף רבתי : (יח) תהי ידך.
ציה. ועיין מ"ש במשלי כ"ו : (יט) תחיינו. י"ס תחינו ביו"ד א' לבד ועיין לעיל סימן ע"א
ולקמן סימן פ"ה :
עוזנו. במקצת מדוייקים נכתב בוא"ו עם דגש בשין ובלא יו"ד : שאו־זמרה. מפני
שעם השוא קודם אות הגרון תקרא שורק בהרחבה מכלול דף קפ"ע :
. המסורת עליו לית וכתיב ה"א ורבותינו דרשו במסכת ר"ה פ' ב' איזה חג שהחודש
בו הוי אומר זה ר"ה ויש בזה פי' רבים עיין עליהם ובזוהר פ' אמור דף ק' ע' ב' ופרשת
רל"א ע' ב' ופרשת שופטים דף רע"ה : (ו) עדות ביהוסף שמו. פסוק זה מתחיל בעי"ן
עי"ן רמז למה שאמרו בסוטה פ' אלו נאמרים בא גבריאל ולמדו שבעים לשון. א"נ לפי
מן הערוה זכה שלא ישלוט בו ובזרעו ע"ה מדה כנגד מדה כאמרם ז"ל אל תקרא עלי
עולי עין עיין מסורת הברית הגדול : שפת לא ידעתי אשמע. כתוב בספר רב פעלים שבמסרה
ריס מלא שפת לא ידעתי אשמע לית פתח בס"פ ולא מצאתי כן בשום ספר : (ח) ואחלצך.
ים. בספרים ישנים הרי"ש קמוצה : אבחנך. קבלנו קריאתו בקמץ חטף אשר לא
ת העין גרונית וכן ארחמך ה' חזקי בפלס אזכרך מארץ ירדן וכ"כ רד"ק בפי' ובשרשים :
ז פיך. בסגול : ואמלאהו. נפל ממנו הדגש להקל : במועצותיהם. בגעיא : (יד) לו עמי.
לו בטעם מיושב :
) מזמור לאסף אלהים נצב. בגעיא האל"ף בס"ס : בקרב אלהים ישפט. אלהים זה משמש
ו וחול מסכת סופרים פרק ד' ועיין מה שכתבתי בפרשת משפטים סוף סימן כ"ב על אלהים
וסוף פרשת ויצא על אלהי אביכם : (ג) שפטו דל. בספרים כ"י בפתח כמו השני ואולם
לם הראשון בקמץ והשני בפתח : אני אמרתי. האל"ף בגעיא בס"ס ועיין מ"ש במשלי כ"ו :
גבל. ברוב הספרים הבי"ת קמוצה ועיין מ"ש ביחזקאל כ"ז : (י) כסיסרא. הכ"ף בגעיא :
נעין דאר. הבי"ת בגעיא : (יג) נירשה־לנו. י"ס נירשה לנו הנו"ן בגלגל : (יד) אלהי
בגעיא האל"ף בס"ס : כגלגל. הכ"ף רפה : (יח) ויאבדו. הוא"ו בגעיא : (יט) וידעו.
געיא : וידעו. במקרא גדולה היו"ד בקמ"ץ וטעות הוא כי הוא אחד מן י"א מלין וידעו
בקריאה וסימן במזמור כ"ט בת"ג :
) מאה בית. במכלול דף ק"ו הובאה מלת מלאה עם מלות אחרות שהן מלעיל והנה
א נסופן נכתב ולא תדגשו המלות שלאחריהן כמו מלאה גת (יואל ג') נוססה בו ודומיהן
לת מאה בב' טעמים ועיין מ"ש בפ' קרח על ויוצא פרח : קן לה. קוף רבתי ועיין מ"ש
יי פרשת תולדות יצחק אל קלתי בחיי : (ה) עוד יהללוך. היו"ד בגעיא בס"א מטוליטולא :
. חד מן ה' קמצים בקריאה וסי' בפ' שמיני : (ח) יראה אל אלהים בציון. הראשון אול
דש מסכת סופרים פ' ד' : (יב) כי שמש ומגן ה' אלהים. במקומות רבים מהזוהר תמצא כי
ן ה' נבאות וכבר העיר בזה הרמ"ע ז"ל במאמר שברי לוחות ואמר אל תתמה כי זהו דרך
ג"כ לדרוש הפסוקים בחלוף וחסר ויתיר ממה שהם כתובים במקומם כי היכי דתתפרש הוית
מלה קיימי כמו הן אל כביר לא ימאס דנקיט בגמרא וקרא כתיב הן אל כביר ולא ימאס
ו והתם בסוף המאמר האריך על זה בדברים נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת להוכיח
כי בצדק כל אמרי פי הזוהר אין בהם נפתל ועקש ישמע חכם ויוסף לקח לקיים דברי חכמים
תבונות יקנה ואינו מן הצורך להאריך כאן. ועיין עוד מ"ש במזמור מ"ו ובסוף פרשת בא
ואיוב ל"ו ובד"ה א' ה' אצל פסוק ואלה ראשי בית אבותם :
) שבות. שבית קרי : (ג) כסית כל. הכ"ף רפה : (ד) אספת כל. הכ"ף רפה : (ו) לדר
ר. בספרים מדוייקים שניהם חסר וא"ו : (ז) הלא אתה. בס"ס הה"א בגעיא וכן הוא
ם לנ"א : תחיינו. מתחלפת תחיכו ביו"ד אחד בלבד כדלעיל סימן פ' : (ט) אשמעה.
' מס"ס נכתב בצדו נ"א אשמעה חטף קמץ ועיין מ"ש בריש מזמור ע"א בשם הרא"ב"ע :
ואל ישובו. הוא"ו בגעיא בס"ס :
) תפלה לדוד. בספרים מדוייקים אין פסיק אחר לדוד. (ב) שמרה נפשי. בספר קדמון כ"י
קרא לשון למודים שחובר לר' שלמה ירחי מצאתי כתוב לשון זה בכלל הקמץ חטוף אם
דעת איזהו השוא שאחר קמץ שהוא נח ראה אם תמצא כוונת המלה אם לא כמו במלת
זאת לעולם (ד"ה א כ"ט) שהוא צווי או השוא הוא נח שאם תקראנו בקמץ רחב יהיה פועל
א הפך כוונת הפסוק ועל זה נפל הספק במלת כרתו יערה (ירמיה מו). כי יפלו בה
ושים אם צווי אם פעל עבר עכ"ל. נראה מדבריו דהדין נמי דכוותיה בקמץ חטף ומצאתי
דמוניו' מסייעא ליה וזו היא כל קריאה שמרה קמץ בר מן א' חטף שמרה זאת לעולם
ים דכוותיה חטף בר מן א' שמרה נפשי עדותיך סימן קי"ט קמץ עוד מצאת
אחרת בסוף מסורה גדולה שלנו בשטה מן כ"א דכל חד וחד לית בספר כוותיה וכל קריאה
בר מן חד וכו' ואחד מהם שמרה נפשי עדותיך וכל קריאה דכוותיה בר מן א' שמרה זאת
ואלין תרתי מסראתא חד אורחא אית להו אלא דמחלפי בגירסתהון ומתרווייהו שמעינן
שמרה נפשי בקמץ חטף כמו שמרה נפשי והצילני סימן כ"ה. שיטה ה' שמרה לפי
"א. אבל דעת רד"ק אינו כן שהרי כתב בפי' על שמרה נפשי שהשי"ן נקרא בק"ח וגעיא
מן להורות כי כן נקרא ולא בקמץ חטף והוא צווי כמו שמרה זאת לעולם זכרה לי אלהי
סוף נחמיה שהם חטופים כמשפט אבל זה נמשך בשי"ן בטעם להאריך נועם הנגון. וכן שמרני
חסיתי בך סימן ל"ח י"ו. וכן כתוב במכלול דף י"א ודף רי"ו ובשרשים שרש שמר. עוד כתב
סימן ל"ח ובשרשים שרש עשק על עשקה לי ערבני שלפי דעתו הוא צווי ואע"פ שאינו
כנה כמוהו שמרה נפשי כי חסיד אני ונסתאותינו. הם כדעת רד"ק במאריך ולדעת יש אומרים
הרא"ב"ע קריאתו גם כן בקמץ רחב כי הוא פועל עבר. ועיין מה שכתב החכם לוצאטו בפרק
שהם שהדפיס בסוף ספר עבודת מקדש. ומה שכתבתי גם אני בסוף מאמר המאריך : (ח) אין
אלהים ׀ אדני. יש פסיק בין באלהים לאדני כי גדול כבוד ה' וכן הוא בפסיקתא דאהלות
ת ספרים כ"י מצאתי יהוה כמעשיך בשם המיוחד אבל במס"ג נחשב באותם שהם בשם של
: ואין כמעשיך. בגעיא הכ"ף : (יא) ליראה שמך. בספרים מדוייקים אין כתוב בהם מלת
כן ספרו בגוים כבודו סימן צ"ו וספרים שכתוב בגליוניהם את קרי ולא כתיב טעות הוא כי
מסורת היא ברות ע"פ כי אמר אלי אל תבואי י' מלין דקריין ולא כתבן ולא נמנה בהם אלו
אבל בד"ה א' י"ו כתוב ספרו בגוים את כבודו : (יד) אלהים ׀ זדים קמו עלי. מסכת סופרים
אלהים זדים קמו עלי קדש אלא שהקורא צריך שיהא מפסיק בקריאתו : ועדת. השי"ן בחטף
פתח : בקשו נפשי. הקו"ף בלא דגוש ברוב המדוייקים :
א) יסודתו. בשורק : (ד) לידעי. הלמ"ד בגעיא : וצר. בס"ת כ"י חסר וא"ו אחר לד"י
מסורת מסייעא ליה כי לא נמנה זה ביחזקאל כ"ו עם י' מלאים בלישנא בקריאה : (ו) יהוה
. יו"ד של שם בגעיא : (ז) כל מעיני. בס"ס מלת כל במאריך ובמקף ומכל מקום קריאתו בקמץ
ווף כמ"ש בפרשה ראה על כל הבכור והנה כמוהו נמצאו רבים בתילים ובמקומות אחרים :
(ב) יום צעקתי בלילה. כתב הרא"ב"ע כי יום צעקתי קשור עם תבא אחריו וכן דעת רד"ק וכן
הוא לפי גירסת הטעמים בספרים מדוייקים לכן בי"ת בלילה רפויה ואין נראה כן מפירש"י ז"ל :
מללות. בחולם הלד"י כמ"ש בפרשה בשלח ובכל הספרים מדוייקים כן כתיב חסר וא"ו קדמאה
וא"ו תנינא וכן צריך להגיה במסרה פרשת בשלח ועיין גם כן מ"ש (בנחמיה ט"ו) : (י) בכל יום.
ספרים כתוב בכל יום וכן הוא בתרגום ובפירש הרא"ב"ע ורד"ק ובמסורת בכל יום ג' וסימנם
עם בכל יום. עיני דאבה מני עני. בכל יום אברכך. ומה שכתב המגיה שראה בספר מדוייק
בכל עת דומה בעיני שהיה ספר משובש : (יא) תעשה פלא. התי"ו במאריך בס"ס ועיין מ"ש
נג"ד כפ"ת דסמיך ליהו"א בדין דחיק ואתי מרחיק ובמאמר המאריך : (יד) תפלתי תקדמך.
תפלתי בגעיא בס"ס : (טז) נשאתי אמיך. במקצת ספרי' כתוב אימיך מלא יו"ד ואינם נכונים
: אחד מן ד' חסרים יו"ד בלישנא וסימן נמסר באיוב סוף סימן ט' : (יט) מידעי. המ"ם בגעיא :
ו. תימה גדולה על רש"י שפירש מחשך נחשכתי ונהדלתי מהם משמע שהיה גורס מחשך בשי"ן

שמאלית לשון ולא חשך ממני פגשת שרשים ומהמסורת יש להוכיח שהוא בשי"ן ימנית שכן אומרת
מחשך ב' וסימן מיודעי מחשך. אשים מחשך לפניהם לאור :

פט (ד) לדר ודר אודיע. במקצת ספרים שניהם מלאים ואינם נכונים כי לא נמנה זה הפסוק עם
החמשה מלאים במסורת תילים סימן קמ"ה אבל ברוב הספרים שניהם חסרים והמסורת שלפנינו
האומרת לדר ודור לית דכוותיה כתיב כן וסימן חסדי ה' עולם אשירה וד' חלוף דור קדמאה מלא
ותניינא חסר וכו' צריך לומר ובניתי לדר ודור כסאך סלה שבסמוך כי שם נמסר בספרים לית כתיב
כן וכן נמסר בהדיא במסורת תילים סימן מ"ט : (ד) כרתי ברית. הבי"ת רפויה : (ט) חסין ׀ יה.
יש פסיק בין חסין ליה לפי שמלת חסין הוא תואר ואינו סמוך ליה כאומ' ח"ו חסין של יה אבל הוא
מוכר' בשקל גביר והם שני שמות של הקב"ה וכ"כ הרא"ב"ע ורד"ק ורבי אלייא הלוי וכמוהו האדון
יה דפ' משפטים וחבריה דכי תשא ואחרי' כיוצא בהן כמ"ש במזמור כ"ט ויהושע כ"ב : (טו) יקדמו.
היו"ד בגעיא : (טז) באור פניך. הבי"ת בגעיא : (יח) תרים קרנינו. תרום קרי : קרנינו. בהרבה
ספרים מדוייקים כתוב קרנינו ביו"ד הרבים וכ"כ רד"ק : (כ) לחסידיך. בכמה ספרים מדוייקים
כתוב לחסידיך ביו"ד לשון רבים וכן הוא לרש"י והרא"ב"ע והתרגום אבל לרד"ק הוא בלא יו"ד :
הרימותי בחור. הבי"ת רפה : (כח) אף אני. בשני ספרים ישנים אחד מהם כ"י ואחד מהם מהדפוס
כתוב אני בחטף פתח ורד"ק כתב שהוא בקמץ שלא בהפסק אבל הוא בהעמדת טעם כי הוא בטרחא
ויש לו לפעמים משפט הפסק וכן ברכני גם אני אבי. וכן ברביע אם אני לא אעבר אליך.
וכן במכלול דף רס"ב : (כט) אשמור לו. חד מן יתרין וא"ו ותטפים קמצים על פי המסורת :
(מד) הקמתו. הקו"ף בצירי ובלא יו"ד אחריה וי"ס ביו"ד ומהם בחירק וספרי הדפוס הם כגירסא
ראשונה : (מה) מטהרו. במקרא גדולה הטי"ת בקמץ לבד ובכמה ספרים מהדפוס וכ"י כתוב
מטהרו בשוא לבדו. וס"א הטי"ת בחטף קמץ וכן כתבו רבי יונה והרא"ב"ע והרד"ק שהוא בחטף
קמץ לתפארת בעבור אות הגרון וכן דגש הטי"ת לתפארת כדגש מקדש ה' : (מו) העטית. העי"ן
בחטף סגול : (מח) זכר אני. בקמץ חטוף לא בחולם כמו שנמצא באיזה ספרים : ע' מה שוא.
השי"ן דגושה : (מט) ולא יראה מות. בדגש המ"ם בס"ס : (נ) הראשונים ׀ אדני. יש פסיק בין
הראשונים לאדני כי יוצר הכל הוא ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין אלהים : (נב) אויביך ה' ׀ יש
פסיק בין אויביך לשם, שלא יהא כאומר שהאויבים הם אלוהות ח"ו ולהרחיק ג"כ מממו ית"ש כל
לשון שנאה וחירוף ח"ו כי חייבים אנו לכבדו ולא הבו תמיד : עקבות. דגש הקו"ף לתפארת :

צ (א) אדני מעון. בשם של אל"ף דל"ת ובטעם מיושב ובספרי ספרד האל"ף בגעיא : (ב) ותחולל.
בתרי טעמא התי"ו בגלגל והלמ"ד במירכא : עד עולם. הכי איתא בנסחי דספרד עד בלא
וא"ו לא כספרים דגרסי עוד בוא"ו ויש זה הוכחה מהמסרה דמני בישעיה סימן נ"ט ובדברי הימים
א' כ"ט. י"ב ועד עולם בוא"ו ולית דין בהדייהו : (ד) בעיניך. בגעיא : (ח) שת. שתה קרי
והמלה מלרע וכן במסורת ב' חד מלעיל וחד מלרע וסימן כל שתה תחת רגליו. שתה עונותינו
לנגדך. וכן כתב רד"ק בפירוש ובמכלול דף קל"ה : (י) ורהבם. קריאת הרי"ש בקמץ חטף :
(יג) שובה. מלרע : (יז) ויהי נעם אדני. יש מחלוקת בספרים אם הוא בשם של אדנות או בשם
המיוחד ועל המסורת יש לסמוך שהוא באל"ף דל"ת :

צא (ד) באברתו יסך לך. יש ספרים מלת לך בטעם מיושב : כנפיו תחסה. בכל הספרים החי"ת
בשוא לבדו ומ"ש עליו במקרא גדולה חד מן טי"ת רפין בלישנא טעות הוא כי אין זה
ממניינם ועיין מה שכתבתי בסוף יואל : (יב) פן תגוף. בהרבה מדוייקים חסר וא"ו : (טו) ואענהו.
הוא"ו בגעיא והעי"ן בחטף סגול : עמו־אנכי בצרה. הבי"ת רפויה :

צב (ה) במעשי. הבי"ת בגעיא : (ו) מה גדלו. הגימל דגושה :
אויביך יהוה. יו"ד של שם בגעיא : (יב) בקמים עלי מרעים. בקמים עלי קשור עם מלת
מרעים וכן מוכיחים הטעמים : (יג) כלבנון ישגה. בספר אחד כתיבת יד מצאתי ישגא באל"ף
ובכל שאר הספרים בה"א ועיין מ"ש באיוב ח' : (טז) ולא. הוא"ו בגעיא : ע*לתה. עולתה קרי :

צג (ג) נהרות יהוה. בגעיא : (ה) נאוה קדש. כל נאוה שבמקרא לא מפיק אל"ף בר מן דין
וספרי דכתבי האי נמי נאוה לא יאות עבדי דבמסורת חשיב ליה עם מלין דמפקין אל"ף :

צד (ג) עד מתי רשעים ׀ ה'. יש פסיק בין רשעים לשם כי רחוק ה' מרשעים ושלא יהא כמחרף
ח"ו : יביעו ידברו. בשני גלגלים שהניגון נמשך לשני : (ה) ונחלתך. בגעיא : (ז) לא יראה
יה. יה ד' דגש בתר יהו"א על פי המסורת וסימן ויאמרו לא יראה יה. אשרי הגבר אשר
תיסרנו יה. מן המצר קראתי יה. יסר יסרני יה. ובמסורת דניאל ה' נמנו עם י"ח מלין דגשין
בתר יהו"א בלא מבטל : (ט) אם יצר עין. מלת יצר בב' טעמים במדוייקים : (יא) יהוה ידע.
יו"ד של שם בגעיא : (יב) תיסרנו יה. אחד מן ד' דגשים כדלעיל : (יט) ישעשעו. בס"ס המדוייקים
היו"ד בגעיא והשי"ן והעי"ן הראשונים פתוחות וכן כתב רד"ק בפירוש ומכלול דף קפ"ה ושרשים :
(כא) יגודו. במקצת ספרים חסר וא"ו :

צה (ה) ידיו יצרו. בריש פ"ק דכתובות סהיב בבלי אחד ורבי חייא שמו ויכשת ידיו יצרו ידו
כתיב ובכל ספרינו כתוב ידיו גם לא נמנה במס"ג עם כ"ו מלין חסרים יו"ד באמצע תיבותא
וקריין : (ו) לפני ה'. הלמ"ד במאריך בס"ס :

(זה המזמור ל"ו כתיב ג"כ בד"ה א' ט"ז סמוך למזמור הודו לה' קראו בשמו אחר פסוק ובנביאי אל
תרעו ואמרו רבותינו שהחלק הראשון היו אומרים אותו בבוקר והחלק השני היו אומרים בערב
ויש בין מזמור זה לאותו שבד"ה איזה חילופים במלות שונות כמו שנמצא גם במזמור הודו ובחרתי
להעיר על קצת מהם כדי להבחין בין זה לזה ומי שיתן בהם טעם לשבח יבא ברכה מאת ה') :

צו (ב) מיום ליום. ובד"ה מיום אל יום : (ג) ספרו בגוים כבודו. בספרים ישנים אין בהם מלת
את לא בקרי ולא בכתיב וכן הוא במסורת סוף וישב אבל בד"ה כתוב את כבודו ועיין מ"ש
בסימן פ"ו : (ד) נורא הוא. ובד"ה ונורא : (ה) כי ׀ כל אלהי. צריך להדגים כ"ף של כל מפני
הטעם מפסיק ולכן צריך להפסיק בין מלת כי למלת כל כמו שידוע ג"כ אצל בעלי הסוד וכן צריך
להפסיק בין אלילים ובין וה' שמים עשה שלא יהא כחוזר למעלה : עז ותפארת במקדשו. ובד"ה
עז וחדוה במקומו : (ח) ובאו לחצרותיו. בד"ה ובאו לפניו : (ט) חילו מפניו. בד"ה חילו מלפניו :
(יא) ירעם. בס"ס היו"ד במאריך וכן הוא בחילופים לב"א וקבלנו קריאתו בשוא נח : (יב) יעלז
שדי. בד"ה יעלץ השדה : ירננו כל עצי יער. בד"ה ירננו עצי היער : (יג) לפני ה' כי בא כי בא
לשפט הארץ. ובד"ה מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ : ישפט תבל. לפי הנראה בחילופים הפ"א
בקמ"ץ חטף לב"א ולב"נ בחולם ובכל הספרים הפ"א בחולם כב"נ שלא כמנהג ולפיכך אני אומר
שהחילוף שביניהם הוא אם יש מאריך בפ"א דומיא דחילופי אחריני דהתם ואי בעית אימא איפוך
לב"א בחולם ולב"נ בקמץ כדאפליגו כי האי גוונא גבי כי יגנב איש בפרשת משפטים ואחריני
דכוותייהו ועיין מ"ש בסימן ט' על ישפט תבל :

צז (ד) האירו ברקים. קדמאה במזמור ע"ז האירו ברקים בתרהא האירו ברקיו. קדמאה רגזה
ותרעש בתרהא ראתה ותחל. קדמאה במזמור כ' ויגידו שמים בתרהא הגידו השמים : (ט) כי
אתה ה'. בלא גרמי' אחר אתה :

צח (ט) לפני ה'. כן הוא בס"ס בב' מאריכין ועיין בריש תילים על מלת אשרי :

צט (ד) אתה כוננת. בלא ה"א בסוף תיבה : (ו) בקראיו. הבי"ת בגעיא : קראים. האלף נחה
וכן הטאים לה' שמואל א' יד : (ז) ידבר אליהם. ביו"ד כי לא נמנה עם החסרים בספר
כתובים : (ט) רוממו. המ"ם בשוא לבדו וכן חברו שבמזמור : והשתחוו. הוא"ו בגעיא :

ק (ג) הוא אלהים. בב"ר פ' ק' גרסינן הוא האלהים וה"ג בזוהר פרשת ויקרא דף ח' ועל המסורת
והספרים יש לסמוך כי זה הוא אחד מן ד' הוא אלהים דסמיכין בקריא וסימן נמסר כאן
במסרה גדולה : ולא אנחנו. ולו קרי בוא"ו וכתיב ולא באלף ואיכא נסחא דאית בהו איפכא
ואחריני דכתיב בהו ולא באלף ולית בהו הקרי בוא"ו וכולהו אישתבשו דהדין הוא חד מן ט"ו
דכתיבין לא באלף וקריין לו בוא"ו וסימן במ"ג פ' שמיני וכולהו אתי לדרשא כדכתבינן בכמה דוכתי
ובהאי נמי דרשי ביה ר' יהודה בר סימון ור' אחא בב"ר פ' ק' חד אמר הוא עשנו ולא אנחנו בראנו
את נפשינו לא כפרעה שאמר לי יאורי ואני עשיתני (יחזקאל כ"ט) וחד אמר הוא עשנו ולו אנחנו
משלימים את נפשנו ע"כ. ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. מר דריש כפי הכתיב ומר
דריש כפי הקרי ועיין עוד בספר הזוהר סוף פ' וירא ומערכת האלהות ריש פרק ד' ובספר מגות
הלוי

הלוי לחכם אלקבץ בהקדמת פ' המגלה דף י"ד :

קא (א) לדוד מזמור . ז' דקדים דוד למזמור והדין חסר וא"ו למערבאי ולמדנחאי כולהון מלאין : (ג) דבר בליעל. בגעיא : עשה סטים . כתוב בה"א ועיין מ"ש בירמיה כ"ב : סטים. ב' א' כתיב סמך וא' כתיב שי"ן כמ"ש בהושע סי' ה' : מלושני . כתוב בוא"ו וקרי בקמץ חטוף והוא חד מן יתירין וא"ו וחטפין קמצין עפ"ה : (ה) אותו אצמית . מלא א ת ו לא אוכל חסר כן מצאתי בספרים מדוייקים ואף במסרה גדולה נמנה הראשון בכלל כ"ד מלאים ולא השני והכי איתא בערכין פ"ג אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע אמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם שנאמר אתו לא אוכל אל תקרי אתו אלא א ת ו : גבה עינים. הגימל בגעיא :

קב (ד) כי כלו בעשן. בבי"ת ותרגומו ארום אישתיציאו היך תננא יומי ואגרמי היך תפיא אתכון דומה שהי' קורא כעשן בכ"ף וכן נראה מפי' יחייא אבל בכל ספרים מדוייקים בבי"ת וכן משמע מפי' הראב"ע ורד"ק ומפרשים אחרים רבים ובמקרא גדולה מסור עליו לית וזה פירושו שאין לנו בכל המקרא אלא ג' בעשן בבי"ת וזה לבדו בשוא הבי"ת ושנים אחרים גם כלו בעשן כלו מזמור ל"ז והבערתי בעשן רכבה (נחום ב) בסגול : (ה) הוכה . בוא"ו עם הדגש רד"ק בפי' ומכלול דף ק"ה ודף קס"ז ושרשים : (ז) חרבות . יש חילופים בספרים מי בקמץ החי"ת ומי בחטף פתח ובמדוייקים בחטף קמץ : (ח) כצפור בודד . בבי"ת והוא חד מן ג' בודד בקריאה ומלא והקורא נ ו ד ד בנו"ן כמו והיה כעוף נודד (ישעיה ט"ז) וכן כצפור נודדת מן קנה (משלי כ"ז) הרי הוא כאיש נודד ממקומו : (י) כי אפר כלחם אכלתי . בכ"ף ותנא דבי אליהו דאמר בפ' ב' כי בעשרים ושתים שנה שנסתלקה רוח הקודש מדוד מלך ישראל בכל יום ויום היה מוריד דמעות ואוכל פתו באפר שנאמר כי אפר כלחם אכלתי לאו דגרים באפר בבי"ת אלא שהיה אוכל האפר והלחם יחדו כמו שבני אדם אוכלים הלחם לבד וכתב בעל לחם דמעה בפסוק קומי רני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך . שלא אמר כי אפר בלחם בבי"ת כי אז היה משתמע שטבל האפר בלחם אבל אפשר שהיה האפר מועט ועתה השמיענו שהיה האפר כשיעור הלחם : ושקוי . בתנועת הוא"ו וחד ושקויי בהושע ב' כמ"ש שם : (יא) ותשליכני . בספרים שלפני ותשליכני מלא יו"ד והמסורת ותשליכני ב' א' ריש פסוק וחד סוף פסוק וסימנם כי נשאתני ותשליכני . ותשליכני מגולה דיונה ובספר אחד מדוייק מטוליטולא נגרר היו"ד ורווח ליה עלמא ללמ"ד וכן בקצת מסרות נמסר ב' חד מלא וחד חסר ואי מן הדא מסורתא לית את משמע מינה כלום דלא מסיימא נשמיענא מן הדא דבמסורת רבתא חשיב כל מלין דחסרין יו"ד בלישנא דהשלכה וחד מנייהו כי נשאתני ותשלכני : (יג) וזכרך . יש טעות במקצת הספרים שכתוב כסאך במקום וזכרך וכן טעה בו החכם ר' אברהם בן עזרא שפירש כסאך והטעות הוא בין פסוק זה ובין פ' של קינות הדומה לו כי אותו של קינות הוא אתה כסאך וסי' איכ"ה ושל תילים ואתה וזכרך וסימן וא"ו זיי"ן רד"ק : (יד) לחננה . שני הנוני"ן קלים בלי דגש : (טו) ואת עפרה . בגעיא : (טז) וכל מלכי . הוא"ו בגעיא בס"ס : (יט) תכתב זאת לדור . בספרים מדוייקים מלא וא"ו : (כד) כחו . כחי קרי : (כז) המה יאבדו . ברוב הספרים בגרמי' : יאבדו . הבי"ת בציר"י : ויחלפו . בס"ס הוא"ו בגעיא :

קג (א) לדוד ברכי נפשי . במקצת ספרים הבי"ת במאריך וכן כלם שבמזמור זה והדומים להם ובכל האופנים קריאתם בקמץ רחב כמ"ש בישעיה מ"א : (ג) לכל עונכי . י"ס ביו"ד אחר נו"ן וברובם אינה : (ד) המעטרכי . הה"א במאריך בס"ס : (ה) תתחדש כנשר . דל"ת במרכא ונו"ן בגלגל כך הם הטעמים במדוייקים : (ו) עשה צדקות . במקצת מדוייקים השי"ן בציר"י וכן הוא לפי מסורת מלכים ב' ז' יען לא נמנה זה עם אותם שהם בסגול : (יא) כי כגבה . בספרים אשר אתנו כ"ף כגבה רפויה ובמכלול דף ק"א כתוב דפליגין עלי' וכן כתב ר' אברהם דבלמ"ש : (יב) הרחיק ממנו . הה"א במאריך במדוייקים וכן הוא לב"א והרי"ש בשוא נח כפי קבלתינו : יהוה בשמים . היו"ד בגעיא בס"ס :

קד (ב) עטה־אור . כ"כ : (ג) המקרה במים עליותיו . הטעם שבשי"ן היא געיא כמו שמצאת פעמי' רבות כיוצא בזה בס"ס קודם השוא או אחריו ואינם מקפידים בזה : המהלך . הה"א במאריך : (ט) גבול שמת . הגימל בגעיא וכן בחילופים לב"א : (יא) ישברו פראים . בשי"ן ימנית : (יב) עפאים . י"ס שבעין בחטף פתח ויש מהם בקמץ לבד והמדוייקים בחטף קמץ וכן נכון כמו עפיה שפיר . אתרו עפיה דניאל ד' שבעי"ן בקמץ חטוף והאל"ף עפאים נחה והחירק תחת היו"ד וכמוהו פתאים לבאים ועיין מ"ש בדניאל ד' : (טו) ויין ישמח . פרק בתרא דיומא וסנהדרין פרק בן סורר ומורה רבא רמי כתיב ישמח וקרינן ישמח זכה משמחתו לא זכה משממו . ופי' רש"י כתיב ישמח בשי"ן לשון שממה שמשממו ונוטל שמחת לבו וקרינן ישמח לשון שמחה שאם זכה וידע להזהר בעצמו מלשתות יותר מדאי משמחו שמספקא את הלב . ובשתי מקראות כ"י ישנות מאד מצאתי כתוב ישמה בה"א וק' ישמח בחי"ת אולי בנוסח גמרתם היו גורסין רבא רמי כתיב ישמה וקרינן ישמח ולא נמצא כזה בספרינו וגם בעל המסורת מונה זה במנין ז' ישמח ולא שם ספרם ביניהם מכלל שכולם שוים : (א"ה הואיל דאתא לידי נימא ביה מילתא דשמענא בשם הגאון הגדול מהר"ר יהודה בריאל זצוק"ל והוא כי ישמח הוא מבנין הכבד אשר הוא יורה על דבר והפכו כמו ודשנו סקלו מאבן . ודומיהם וא"כ אתי שפיר בנידון דידן דלאו למימרא דכתיב ישמה בה"א וק' ישמח בחי"ת אלא דאפשר לפרשו בשני ענינים מביא השמחה או מבטלה דהם שתי ענינים הפוכים והקרי והכתיב חדא נינהו ובהכי אין צורך לפי' רש"י ודוק ע"כ) : ישמח ל ב . בגעיא הלמ"ד : ולחם לבב . בגעיא : (טז) ארזי . בס"ס מאריך בא"ף : (יח) מחסה לשפנים . במקצת ספרים השי"ן דגושה וברובן שלפני רפויה והלמ"ד במאריך במקצתן : (יט) למועדים . בשוא הלמ"ד : (כב) מעונתם . בדפוסים אחרונים כתוב מ ע ו נ ת ם בקמץ הנו"ן וטעות נפל בהם כי בדפוסים ראשונים ובכל ספרים כ"י בחולם : (כג) ולעבדתו . בגעיא : (כד) מעשיך יהוה . בגעיא : קנינך . בס"א כ"י ובדפוס ישן מלא יו"ד אחר נו"ן שניה ואין כן בשאר ספרים : (כט) תסף רוחם . חד מן ג' חסרים ומלרע וסימן במ"ג בפ' בראשית : ואל עפרם . הוא"ו בגעיא בס"ס : ויעשנו . הוא"ו בגעיא בס"ס : (לד) אשירה לה' בחיי אזמרה לאלהי בעודי . שתי הביתי"ן דגושות : (לה) ב ר כ י ן נ פ ש י ן א ת ה' . בחדא שיטה ה ל ל ו י ה צריך לכתבו באמצע השיטה ובפרק קמא דברכות אמר ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פזי מאה ושלש פרשיות אמר דוד ולא אמר הללויה עד שראה במפלתן של רשעים שנאמר יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה ופרכינן הני ק' ושלש . מאה וארבע הויין ומהדרינן דאשרי ולמה רגשו חדא פ' היא וכבר הארכתי בענין זה בפתיחת זה הספר ובויקרא רבה פ' ד' ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יוחנן אמר מאה ועשרים מזמורים אמר דוד ולא אמר בהם הללויה עד שראה במפלתן של רשעים שנאמר יתמו חטאים וגו' ונראה שצריך להגיה מאה ושלש מזמורים כגרסת גמרתינו והכי איתא במדרש תילים אמר ר' שמואל בר אבא מראש הספר ועד כאן מאה ושלשה מזמורין ואין כתיב בהן הללויה וכשהרשעים נגמרין מה כתיב ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה ולמה באבוד רשעים רנה . ולענין אם מלת הללויה היא מלה אחת או שתים ראיתי בספרים גירסאות משונות קצת מהם שתי מלות חלוקות לגמרי וקצתם במקף ביניהם ומקצתם מלה אחת וזה דעת רד"ק אבל ריא"ז פסק בסוף פסחים שהן שתי מלות וכותבין הללו בשיטה אחת ויה (בשיטה) אחרת והא מילתא תליא באשלי רברבי תנאי ואמוראי דירושלמי פרק לולב הגזול ופ"ק דמגילה פליגי בה אמוראי חד אמר נחלק ואינו נמחק וחד אמר נמחק ואינו נחלק ולא אסיקנא הילכתא כחד מינייהו ובמסכת סופרים פ' ה' הלכה י' פליגי נמי תנאי בהאי גוונא איפכא דאמוראי אמרי לשמעתייהו בהגאי . ובזוהר סוף פרשת ויצא בכל אינון שירין ותושבחן דקאמר דוד הא תנינן דלעילא מכלהון היא הללוי' בגין דכלול שמא ושבחא כחדא וכו' וכן בפרשת ויחי דף רל"ב ובשוחר טוב מזמור א' ואתיא כריב"ל דאמר בירושלמי פרק לולב הגזול ובבלי פ' ע"פ בעשרה מאמרות נאמר ספר תילים וכו' וגדול שבכולן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת (כלומר דשתי תיבות הן) ואמר התם בבבלי דפליגא דידיה אדידיה דאמר ריב"ל מאי הללוי' הללוהו בהילולים הרבה אלמא תיבה אחת היא והתם נמי אמרינן דרב ס"ל דשתי תיבות הן דאמרי' ת"ש דאמר רב חזינא להו לתהלי דבי חביבי (פי' ר' חייא דודי) דכתיב בהו הללו בחד גיסא ויה בחד גיסא ורבה הכי ס"ל מדאמר התם בבבלי מרתבי' בלבד הא היא מכלל דהללוי' תרתי נינהו אבל רב חסדא פליג עלייהו דאמר רב חסדא אמר ר' יוחנן הללוי' כסי' וידידי' אחת הן כלומר שאינן נחלקות לשתי תיבות וירושלמי נמי מייתי עובדא דרב דאמר שמעית מן חביבי אם יתן לי אדם ספר תילים של ר"מ מוחק אני שבו שלא נתכוון לקדשן הוי בו אמר הללוי' כלומר ילפינן מינה דרב אמר הללוי' תיבה אחת עובדא פליגא אעובדא דלעיל דגמרא דילן ותו גרסינן התם בפסחים ילקוט תתע"ג איתמר רב אמר הללויה סוף פירקא רבה בר רב הונא אמר הללויה ריש פירקא . ופי' המורה דבמק פעמים הללויה כ"ע ל"פ דחד סוף פירקא וחד ריש פירקא כי פליגי במזמורים שאין בו הללויה א' לבדו בין מזמור למזמור ע"כ . ואמרינן בתר הכי אמר רב חסדא חזינא להו רב חנין בר אבא דכתיב בהו הללויה באמצע פירקא אלמא ספוקי מספקא ליה אמר ר' חנ הכל מודים בתהלת ה' ידבר פי הללויה דבתריה ריש פירקא רשע יראה וכעס הללויה דבתרי פירקא שעומדים בבית ה' הללויה דבתריה ריש פירקא . קראי פי' בעלי מקרא מוסיפ מנחל בדרך ישתה הללויה דבתריה ריש פירקא ראשית חכמה יראת ה' הללויה דבתריה ע"כ וקשיא לי על הא דאמרן שעומדים בבית ה' הללויה דבתריה ריש פירקא דמשמע שבא אחריו רישיה הללויה וכן פסק ריא"ז ולאו הכי הוא בספרי דילן זאת ועוד את גדולה סוף פרשת בשלח חשיב במסורת מן מלין דלא מספקא ה"א הללויה קדמאה ול כדין בשום סיפרא דכולהו במפיק :

(המזמור הלז ק"ה כתיב ג"כ בד"ה א' סי' י"ו עד ובנביאי אל תרעו ויש ביניהם אי במלות שונות ואעיר על כל אחד מהם כדי שלא יטעו התלמידים בהם)

קה (א) עלילותיו . בספרים ישנים כ"י ומהדפוס מלא וא"ו ובד"ה נמסר ב' חסר דד"ה ועוד אחר בישעיה סימן י"ב : וכל נפלאותיו . בדפוסים ישנים וספרים כ"י וא"ו וכן ראוי כפי המסורת בסדר ואלה שמות : (ה) זכרו נפלאותיו . ברוב ספרים וא"ו : ומשפטי פיו . ובד"ה ומשפטי פיהו : (ו) זרע אברהם . ובד"ה זרע ישראל : (ח) ובד"ה זכרו לעולם : (ט) לישחק . בשי"ן ובד"ה ליצחק וחד בסוף סימן לתקה שרק סי' לשי"ן כי ד"ה קודם תילים לסדר בע"י המסורת כמ"ש בפתיחת ספר זה וחבו אחד מה' בשי"ן כנוי ליצחק ועיין בספר נפוצות יהודה סוף דרוש כ"ג : (יא) אתן את ארץ . ובד"ה את (יב) בהיותם . ובד"ה בהיותכם : (יג) ממלכה . ובד"ה וממלכה : (יד) לא הניח אדם . ד הניח לאיש : (טו) ולנביאי . ובד"ה ובנביאי : (יח) בכבל רגליו . רגלו קרי : (כב) לא האל"ף בשוא לבדו בדפוסים ישנים ספרים כ"י : שריו . במדרש שוחר טוב שרו כתיב זה רש"י שהביא זה המדרש ולא נמצא כן בספרינו גם במ"ג לא נמנה עם אותם שחסרים יו"ד תיבותא וקריין : (כח) שלח חשך . כן הוא בס"ס בשני טעמים ובמכלול דף נ"ה כמ"ש סי' ד' אבל שלח מלך דלעיל בטעם א' ועיין מ"ש בהושע ד' על צרר רוח וכן במסורת בס"ס החי"ת בשוא לבד וספרים אחרים בחטף פתח : את דבריו . דברו קרי : (כט) וי המ"ס ע"פ המסורת : (לו) ויך כל בכור בארצם . בדפוס ישן מנאפולי כתוב במלרע בתרגום ופי' הראב"ע ספוקי מספקא ליה גם החכם לונזאנו כתב שמצא בנוסחא אחת ובכל ס"ס בארצם : למסך . עיין מ"ש בפרשת תרומה סימן כ"ו : (מ) שלו . חסר המסורה : (מה) ינצרו הללויה . תיבה אחת :

קו (א) הללויה הודו . תיבה אחת : כי לעולם חסדו . ירושלמי פרק היה קורא רבי יו חסדא אמר צריך להתיז כי לעולם חסדו ע"כ ופי' יפה שצריך להרחיק תיבת כי מתי דלא לישתמע כלעולם כתיבה אחת ונשמע מינה כשם שהעולם לא יתקיים לעד כי שמים י והארץ כבגד תבלה כן יהיה חסד האל יתברך ח"ו וזה אינו כי חסדי מאתך לא ימוש אומר דצריך להתיז ס' של חסדו דלא לישתמע חזדו בזי"ן ואין משמעותו כלום א"נ חזו דו שתי רשויות ח"ו כנ"ל : (ב) מי ימלל גבורות . זוהר פרשת יתרו דף פ"ג אמר רבי חייא ה' חסר דהא כולהו כלילן בדא ומסורת פליגא עליו דמסרא גבורות ב' מלא וסימן וד ואין ערכו (איוב מ"א) מי ימלל גבורות ה' : (ג) צדקה בכל עת . הבי"ת רפויה : (ד) פקדני . ב כתוב ו פ ק ד נ י בוא"ו ואין כן בשאר ספרי' וגם בס"א היה כתוב בראשונ' בוא"ו ואח"כ נגרר פ ק ד נ י לית ואילו היה בוא"ו היתה אומרת ב' ואידך זכרני ופקדני (ירמיה ט"ו) : גויך . כתוב גוייך בב' יודי"ן ובשאר ספרים ביו"ד אחד בלבד וכ"כ רד"ק בשרשים שנפלה י מהמכתב ונשארה במבטא : חטאנו עם אבותינו וגו' . בס"א כ"י ישן חסר וא"ו ופן אבת שבסמוך והמסורת מכרעת כמותו שכן בירמיה ט"ו נמסר אבותינו ח' מלא ואין אנ (ט) בתהמות כמדבר . מלת כמדבר בכ"ף וכן אמרו בש"ר סוף פ' כ"א מה במדבר לא אף בתהומות לא חסרו כלום וכן במסורת כ"י כמדבר ו' בקריא וסימן ושמתיה כמדבר (ה שם תבל כמדבר (ישעיה י"ד) . משלח ונעזב כמדבר (שם סימן כ"ז) . נלאה כמדבר (ירמיה) כמדבר (צפניה ב') . בתהמות כמדבר וזה שלא כגירסת רש"י שהוא קורא במדבר בבי"ת : כבודם . זהו א' מן י"ח פסוקים ת"ס והיל"ל את כבודי אלא שכינה הכתוב הראב"ע כו' באיוב סימן ל"ב וכולם מפורשים כאן במסורה ובמדרש ילמדנו פרשת בשלח ומקצתם בכ בהעלתך ומכילתא פ' בשלח וכתבתי' בזכריה סימן ב' משם תראה : (כג) להשמידם . בגע (מה) חסדו . חסדיו קרי : (מז) וקבצנו . הוא"ו בגעיא בקצת ספרים : להודות . במק להדות חסר וא"ו קדמאה : (מח) ואמר כל העם אמן . בחדא שיטה מלת הללויה צרי באמצע שיטה וחדא מלה :

קז (ג) מצפון . בלא וא"ו בראשית המלה : (ד) תעו במדבר . מלרע ועיין מ"ש במזמ (ה) תתעטף : (ו) ויצעקו . קדמאה ויצעקו בצד"י תניינא ותליתאה ויזעקו בזי"ן ויצעקו בצד"י וסימן הולכי מדבר ויורדי הים בצד"י וסימן מי"ן . יסורים וחולים בזי"ן וסי (ו) יצילם . קדמאה יצילם תניינא ותליתאה יושיעם רביעאה יוציאם : (יג) ממצוקותיהם יושיע מדוייקים חסר וא"ו אחר צד"י ומלא וא"ו אחר קו"ף וכן ממצוקותיהם יושיעם שבסמ על כל אחד מהם ב' כתיב כן : (יט) ממצוקותיהם יושיעם . כן כתוב :

(כג) ׆ יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים : (כד) ׆ המה ראו מעשי ה' ונ במצולה : (כה) ׆ ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו : (כו) ׆ יעלו ש תהומות נפשם ברעה תתמוגג : (כז) ׆ יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם ת (כח) ׆ ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקתיהם יוציאם : (מ) ׆ שפך בוז ע ויתעם בתהו לא דרך : ט"ת פסוקים אית בהון הדין סימן נו"ן הפוכה כזה ׆ וסימן ה האחרון . ויהי העם כמתאוננים . יורדי הים באניות . המה ראו מעשי ה' . ויאמר ויעמד שמים ירדו . יחוגו וינועו כשכור . ויצעקו אל ה' בצרתם . שפך בוז על נדיבים . ומקרין א בתורה ע"כ במסורת פרשת בהעלתך . ובפסיקתא דרבי טוביה ויהי בנסע הארן מסומ ולמטה נונין הפוכין שהן דומין לכ"ף ורש"י פי' אך רק כל מקום שנאמר אך ורק מיע למעט לומר שאין זה מקום הפרשה הזו ורש"י כתב כאן יש סמניות כס' זו ובאין לידרש ב ורקין למעט לומר צעקו קודם גזר דין נענין לאחר גזר דין אינן נענ ע"כ . וכן בערוך אכין ורקין מיעוטין וכו' הכי נמי עשה בתילים נוני"ן הפוכין כדין רק ואך ע"כ . ונוגין מבעלי המסרה נונין מנוזרות מלשון נזורו אחור שכן בתחלה מתחיל הסופר לכתבן כס ואחר כך הופכן לאחור וסימניות הללו צריך לעשותן קודם הפסוקים כמו שכתבתי בפרשת ולא באמצע הפסוקים שהרי יש קצת מהם שאין בהם נו"ן וכן מצאתי בספר אחד קדמון מדוייק ועיקרא דמילתא איתא בפ"ק דר"ה ת"ש יורדי באניות וגו' . המה ראו מעשי ה' וגו' . ויאמר וגו' . יעלו שמים . וגו' . יחוגו וינועו וגו' . ויצעקו אל ה' וגו' . יודו לה' חסדו וג ואיכא בין גמרא ומסורת פסוק יודו לה' חסדו . ופסוק שפך בוז על נדיבים . דגמ בגווייהו . יודו לה' חסדו ומסור' חשיב שופך בוז . ורש"י כתב במסכת ר"ה בין פסוק סימנות הפוכין כזה . אכין ורקין באין לדרשה וכו' . עוד מצאתי במסורת ישנה אותיות מ בקרי' הן הטבעה כ' בתורה ויהי בנסע הארן וז' במזמור יאמר גאולי תחלתן יורדי הים וסופן שופך בוז על נדיבים : (כג) באניות . אין דגש בנו"ן : מעשי ה' . ביו"ד והוא דכתיבין כן במסורת : (כז) יחגו . במקצת ספרים חסר וא"ו : (כח) וממצוקתיהם יוציאם . דעניינא וממצוקתיהם בוא"ו בתחלת המלה ואחריני בלא וא"ו ודין הוא חד מן מלין דמשמ בריש־יהון ובמקצת ספרים כתובי יד זה האחרון מלא וא"ו אחר הצד"י וחסר וא"ו אחר הקו"ף

עליו

עליו לית נכתב כן : (לז) ויטעו כרמים . בדגש בטי"ת שרשים :
יש הראשונים מזה המזמור ק"ח נאמרו במזמור נ"ז וח' פסוקים האחרונים נאמרו במזמור
ס' ואין ביניהם חילוק רק במקצת תיבות) :
עורה הנבל . בס"ס עורה בשני טעמים ועמ"ש בסי' נ"ז: (ד) אודך בעמים ' ה'. יש פסיק בין
יש לבם כמ"ש במזמור נ"ז : ואזמרך. בוא"ו ובסימן נ"ז אזמרך בלא וא"ו : בלאמים . הלמ"ד
) מעל שמים . ובסימן נ"ז עד שמים ועמ"ש שם : ועד שחקים . סוא"ו בגעיא : (ו) ועל כל
סימן נ"ז על כל הארץ : (ז) וענני. בספרים מדוייקים כן כתיב וקרי ביו"ד אבל במזמור ס'
"ו וקרי ביו"ד : (ח) אעלזה.עיין מ"ש בסי' ס' : (ט) לי גלעד לי.קדמא' דסיפר' לי גלעד ולי.
גלעד לי ואחד פסוק סי' ו לי הדברי וגו' לי הוספת לי וגו'(דניאל ד): (י) עלי פלשת אתרועע.
עלי פלשת התרועעי : (יא) עיר מבצר. ובסימן ס' ע י ר מ צ ו ר : (יב) הלא
ובסי' ס' הלא אתה אלהים : ולא תצא . בגעיא :
ימו עלי רעה . בטעם ימנית לא מיושב : (י) ודרשו מחרבותיהם. כתב ר' יעקב בן אלעזר כי
כלי אשר בטוליטולא כתוב עליו במסרה לית כותיה חטף וגם הנגיד כתב שמצא כן במסר'
ספרים כ"כ רד"ק בשרשים ובפי' הוסיף שלקריאה הזאת תהיה המלה לווי כמו ח ר ב ו מאד .
ה וערת לפרש כעינעל קריאה זו ובהגהו' ברש"ה א"א ויהי' דרשו בקמץ חטוףכמו ו ד ר ש ו
בנין פועל או כחולם בעבור הרי"ש שאינה מקבלת הדגש על משקל כי ג ר ש ו ממצרים : וכן
באחד הפנים וז"ש ודהשו משמע מאת אחרים שהרי נקוד חטףקמץ ע"כ וכן מצאתי גם אני בס'
רך שמסור לית כתי' חטף. הא"כה תחלת דברי רד"ק בפי' כך הם ומלת ודרשו נקראת בקמץ
ואמרו דרך ה' וכן קבלנו קריאתה : (יב) ואל יהי . בגעיא : (יד) אל תמח . המ"ם בקמץ :
ואביון.בס"ס בטעם ימנית וס' אחד מוגה ביו"ד : ונכאה . י"ס בצירי וי"ס בסגול : (יז) ולא
בגעיא: (יט) תהי לו . בגעיא : ולמזח. המ"ם בצירי שרשים : (כא) עשה אתי . בס"ס כעי"ן
עיין מה שאכתוב במשלי כ"ו : (כב) חלל . אליו קמץ ואליו פתח והוא פעל עבר רד"ק ואבן
(כג) כנטותו . בכ"ף רד"ק : נהלכתי . ברוב ספרים מדוייקים הה"א בחטף סגול : (כז) וידעו
את. בס"ס הוא"ו בגעיא אע"פ שאין נראה כן מדברי לשון למודים שהבאתי לשונו במאמר
: (כח) ועבדך . בס"ס בגעיא : (כט) כמעיל . המ"ם רפה והכ"ף בלא מאריך רד"ק בפי'
כ"א וכן בישעיה נ"ט : בשתם . הבי"ת בקמץ לבד : (לא) משפטי נפשו . ג' נפשו מטעין
ואל עונם ישאו נפשו (הושע ד')להושיע משופטי נפשו. ולא נתתי (איוב ל"א) מסורת הושע :
בסדרי. בדל"ת מעינן סדר וכן הוא במס"ג מערכת אות דל"ת בהלפ"א בית"א מן חד וחד חד
ת וחד רי"ש ובב"ר פ' נ"ע סימן ע' בהדרי קדש מהדרו של עולם הקדשתיך והכי גרסי' בתם
הל"ת ופי' רש"י ממזרח שהוא הדרו של עולם דכתיב קורא ממזרח עיט ונאמר על אברהם מי
מזרח וגו' וכן פירש בעל יפה תואר מעניןסדר וכן צריך לגרוס בפי' אב"א לעולם בדל"ת וז"ל
קדש מהדרו של עולם הקדשתיך פי' בזכות שמסרת עצמך על קדושת שמי הבאתיך להדרו של
יינו הר המוריה שהוא גבוה מכל הארצות וגם הוא הדרו של עולם כמ"ש יפה נוף משוש כל
גם יצאה אורה לעולם כמ"ש והארץ האירה מכבודו (יחזקאל מ"ג) : בהדרי הכ"ל. הבי"ת
ילדתיך. במקצת מדוייקים מלא יו"ד בתר מי"ו וחסר וא"ו בתר דל"ת ויש חילופים בספרים:
צדק . תרתין מילין ועיין מ"ש בפ' לך לך : (ה) מחץ ביום אפו . מלרע : (ו) מחץ
ראש . מלעיל מפני מלה זעירא :
(א) הללויה. תיבה אחת : נפלאותיו . בס"ס מלא וא"ו וכן נכון עפ"ה דה' ואלה שמות כי
נמנה שם עם ז' חסר וא"ו בליסנא : (ב) לירא'ו. ברוב המדוייקים חסר יו"ד בתר
"ש : (ז) נאמנים . במקצת ספרים האל"ף בחטף סגול ובס"ס בשוא לבדו :
) וכעס. בס"ס כולו קמוץ ולרש"י אליו קמץ ואליו פתח ועיין מ"ש בקהלת סימן ה' :
קיג (א) הללויה . תיבה אחת וכן במזמור דלעיל ובסוף זה המזמור : (ד) על כל גוים ' ה'.
יש פסיק בין מלת גוים לשם מפום כבוד שמו יתב' כמ"ש במזמור נ"ז : (ח) עם נדיבי .
בס"ס אין מיושב במלת עם :
) ממשלותיו. המ"ם בפתח : (ד) רקדו כאילים . במדויקים מלא יו"ד גם אחר האל"ף וכן
אוי ע"פ המסורה בסימן כ"ט וסימן פ"ט : (ח) למעינו . הטי"ן בשוא :
) לא לנו . י"ס שאין זה תחלת המזמור וכ"כ רד"ק וכבר דברתי בזה בפתיחת הספר : על
אמתך . חד מאלפ"א בית"א מן ב' ב' לא נסבין וא"ו בריש תיבותא ומטעין בהון וסי' במסרה
: (ד) עצביהם. הטי"ן בגעיא בס"ס : (ז) לא יהגו בגרונם. הגימ"ל דגושה וכן בי"ת בגרונם :
הללו-יה . אין געיא ביו"ד של יהללו רק הוא מאריך בה"א במקצת ספרים : (יח) הללויה .
צריך לכתבו באמצע שיטה ותיבה אחת :
(א) אהבתי כי ישמע ' ה' יש פסיק בין ישמע לשם כמו שכתבתי בסוף מזמור ס"ו : (ד) אנה
ה' מלטה נפשי. במקצת ספרים בטעם אחד לבד כנו"ן וברוב הכ"י שלפני בשני טעמים ובמסורת
יבין ה"א בליסן בקשה וסי' אנה ה' זכר נא דמלכים ותבירו דישעיה . ב' דיוגה ב' דהלל וכלל
מדברי רד"ק בפירוש ומכלול דפרש"א ובשרשים שרש אן שכל אנא באל"ף הוא לעולם מלעיל וכו'
פשה דלעיל בה"א שהם לשון בקשה ותחנה ונתן טעם לדבריו כי האל"ף קמוצה והנו"ן דגושה
על נוים תן בפ' א' שער ע' ואולם בספרים שלנו אמת הדבר כי האל"ף קמוצה והנו"ן דגושה
אך בטעמים יש חילופים בספרים כמ"ש על-בל א' מהם במקומו ובספר דקדוק ישן כ"י מצאתי
שון בקשה בין באל"ף ובין בה"א מלרע ולשון א י ה מלעיל וטופס לשונו הוא זה א נ א אשר
לשון נ א קמץ ואין הדגש מבטלו ולא נודע לי טעם בדבר אך הטעם לפי שאין הדגש בא מפני
האל"ף שלפניו שאין ביסוד התיבה רק נ א והאל"ף שבראש התיבה יתירה והרבה אלפי"ן נמצאו
ה יתרות בתחלת יסוד התיבה כמו אל"ף של ו א ת ו ת י ב א ז נ כ ם . וכאל"ף שבאבחת חרב.
"ף של ויתאבכו גאות עשן.וכן אל"ף של א נ א מיותרת ואין בשרש יסודו כי אם נא ותדע כי
א נ א למשה לפי שהנו"ן עיקר התיבה ואין האל"ף עיקר כמו אנה שפתרונו א י ה שהנגינה
כמו עד א ן לכך טעמו באל"ף ודגש בקמ"ץ כי נרפים הם אבל אנא שהוא כמו נ א טעמו
בה אות עיקר ויש לפתור על בקשות הנו"ן כדי להספרים בין אנה אשר פתרונו לשון נ א ל א נ ה
ינו איה ולכך אין דגש הנו"ן מבטל הקמץ כן נראה לי . ואותם שפתרונם איה כולם נגינתם
נר מן ב' שנגינתם למטה על פי המסורת וסי' א נ ה אנחנו עלים . אנה מרוחך עכ"ל . ובעל
הגרסה הביא שתי הסברות במשפטי הגעיות וכתב כלשון הזה יש מעמידין הקריאה באמת
בראשם שסימנם ל"ב אי"ש בהיותם בקמץ וקודמו' לדגש כמו ל מ ה . ב ת י ם . א נ א . י מ ה .
. ואנחנו לא ראינו מן המדקדקים בלשונם שיעמידו כי אם לי"ש בלבד ובעל ערוגות
בתר ללכת אחרי הספרים שהם בב' טעמים וראה לפשר שתהיה קריא' א נ א בהעמדה
א מלעיל ולא מלרע בהחלט כי כך יתייבו תרי טעמי כמ"ש ביחזקאל כ"ב כללא דנקטינן דהלה
בדבר והאיש החכם נמבין מדעתו יבחר לו אחד מהם כאשר יחפוץ כי הוא יבחר ולא אני וה'
נדרך אמת ועיין מ"ש בסוף פ' ויחי : (ו) פתאים. כל פתאים האל"ף נחה והיו"ד נעה והיא
הפעל ויו"ד הרבים כפלה רד"ק בפירוש ושרשים ומכלול דף רל"ט ועיין מה שכתבתי בסי' ק"ד :
. ב' בסיפרא דין מלרע וחד מלעיל כי דלותי מאוד בסימן קמ"ב : (ז) שובי נפשי . חד מן ג'
בטעם מלרע וכן במכלול דף קנ"ז : (יא) כל האדם כזב : (יב) כל תגמולוהי . שניהם במאריך
בס"ס : (טז) אנה ה' כי אני . זהו אחד מן השנים הכתובים בה"א בלשון בקשה ובספר אחד
טעם אחד בלבד כנו"ן ובכמה ספרים בשני טעמים ועיין למעלה בפסוק אנה ה' מלטה נפשי :
נגדך בן אמתך . האל"ף של מלת א נ י בגעיא בס"ס וכן בחילופים לבן אשר : (יט) בתוככי
ירושלם . שתי המלות בגעיא : הללויה . צריך לכתבו באמצע שיטה ותיבה אחת :
(ב) הללויה . שבסוף סימן קי"ז צריך לכתבו באמצע שיטה ותיבה אחת :
קיח (ב) יאמר נא ישראל . היו"ד במאריך : (ה) קראתי יה. חד מן ד' דגושים כמ"ש בסי'
נ"ד : במרחב יה . פליגי אמוראי בסיף ערבי פסחים אי הויא חדא מלה או תרתין
במסורת סוף בגלא חשיב ליה בהדי מלין דלא מפקא ה"א ואתיא כמ"ד חדא מלה ובספרי דידן
מלין והכ"א במפיק : (יב) כדבורים . במסורת הדפוס ג' בליסנא חסרים וסימן כאשר תעשינה
כ יה פ' דברים . והנה עדת דברים שופטים י"ד . סבוני כדברים . אנ"ך וכן נמסר בשופטים .
בספרים ישנים כ"י ומהדפוס דאורייתא חסר ודנביאים וכתובים מלא ומסרא דילהון ג' בליסנא

ב' מנכון מלה : (יד) עזי. ג' קמצים בקריאה וסימנהון וזמרת יה דויושע ה' ודישעיה והגלילא כמ"ש
בפ' בשלח וכתב הר' שלמה אלמולי בספר הליכות שוא שכל אות שהאות שאחריו דגושה הנה אותה
האות הראשונה א"א שתהיה נקודה בשוא מורכב כלל והטעם שכיון שהשוא המורכב יש לו דין שוא נע
והשוא נע אין אחריו דגש לעולם אם כן יתחייב שכשאחריו דגש אין באות הקודמת שוא מורכב כלל
וא"ת הנה מצאנו רבי עקרה הרי"ש בשוא קמוץ והנו"ן דגושה וכן עזי וזמרת יה . תני יהודה תגיך .
התשובה כי זה טעות נפל בספרי אשכנז ולרפת ונתפשט בכל הספרים הנדפסי' ונעתקים מהם אבל בכל
ספרי ספרד המדוייקים אין לא ברני ולא בעזי ותגי . כי אם קמץ לבד וזה כי אין צריך לשום שו"א
לסורות על החטיפות כי הדגש מספיק לשיורה על זה לפי שכל הדגש מריך את האות הקודמת וממשיכה
אלנו עכ"ל . ואולם מצאתי לר' יהודה בן בלעם הספרדי שכתב כלשון הזה יש סופרים שאינם מחברים
חטף קמץ באות אם בא שוא תחת אות הסמוכה לה אלא נוקדים אותה בקמץ לבדו ועושים אָרְבָּה.
רְחָבָה. אָכְלָה בשילה. ולא יתכן בעיני להיו' כן לפי שמצאנו אכלה בשילה במסור' לית
דכוותיה וא"כ הוא הלא מלינן כמו כן נקוד אָכְלָה ומתחת פיה בקמץ לבדו
ועתה נסתר המסורת ועוד קָרְבָה אל נפשי גאלה מלינו במסורה לית דכוותיה ומלינו עוד
קָרְבָה שנת השבע נוקד כמו כן בקמץ . לפיכך נראה בעיני שיתכן חטף קמץ באות אעפ"י
שהאות השניה לה נוקדת בשוא כדי להפריד בין לשבא ובין לשעבר עכ"ל . ואין זה כלום
דכוונת המסרה היא על הקריאה לומר דאָכְלָה בשילה הוא לבדו קריאתו בקמץ חטוף וכן קָרְבָה
אל נפשי גאלה משא"כ באחרים שקריאתם בקמץ רחב וכן כתב ר"ש אלמולי
בעניין זה שאם מלינו לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ לְעָבְרֵךְ בברית. בחטף קמץ העי"ן והשי"ן זה הוא
טעות שנפל בכל הספרים הנדפסים נמשך מספרי אשכנז
ולרפת אולם בספרים המדוייקים אין עין לעבדה לעברך בברית ולא שי"ן לשמרה כי אם
בקמץ לבדו והסבה בזה כי כמו שהדגש בנו"ן רני היא סיבת
חטיפות הקמץ הקודם אליו ואין הקמץ ההוא צריך שיתחבר עמו לסבה שזכרנו ככה באלה שהשו"א
באחר הקמץ היא סבת חטיפת הקמץ הקודם אינו צריך עוד אל חברת שוא ועוד שאם היתה עי"ן
ל ע ב ד ה נקודה בשוא קמץ היה מתחייב שיחטוף שוא העי"ן שוא הבי"ת וכבר נתבאר שאין שוא
מחטיף שוא : (יח) יסרני יה . חד מן ד' דגושים ב' במזמור זה וב' במזמור נ"ד : (כה) אנא יהוה
הושיעה נא אנא יהוה הצליחה נא. הספרים מתחלפים יש מהם בטעם אחד לבד כנון ויש מהם בב'
טעמים ועיין מ"ש למעלה בפ' אנה ה' מלטה נפשי : הצליחה נא. המסורת עליו לית ומלרע ואחד
הצליחה ומלעיל . והצליחה נא לעבדך (נחמיה א') וכ"כ בשרשים ובלוית חן פ' כ"ג מהשער ג' אך קשה
לי שמלת ה ו ש י ע ה ומלת הצליחה שבפסוק זה שוים הם בטעמם ברוב הספרים ובשניהם יש זרקא
באמצע תיבה וטעם אחר בסופה ומה ראו לחלק ביניהם לקרות הצליחה מלרע והושיעה מלעיל וראיתי
בחבור קטן מדקדוק שנקרא דברי אגור לר' יעקב לוי מתושבי קזאלי מונפירא שסתרים מאוד נגד
הקוראים שתי המלות מלעיל ולמד להם כי שניהם מלרע ועדיין אין דעתי נוחה בזה ואיני שומע לדבריו
לקרות הושיעה מלרע דאי הכי לא איסתמיע רד"ק ושאר מדקדקים ובעלי המסורת למימרי' כי היכי
דאמור גבי הצליחה דסמיך ליה ומדלא אמרי מידי שמע מינה דקריאתו מלעיל כדינו ולא נפיק מכללי'
והכי אשכחנא בסיפרי עתיקי דכתיב הושיעה בטעם גלגל בשי"ן והי הדא מלתא רפיא בידך פוק חזי
מאי עמא דבר : (כז) בעבותים . בכמה ספרים חסר וא"ו אבל בס"ס מלא ובמ"ג כתוב ב ע ב ת י ם
כן דינו חסר כי לא נמנו במסורת כי אם ב' מלאים והנה ביחזקאל סי' ג' עכ"ל . והומר הני שאין זו
ראיה דהתם ג' ע ב ו ת י ם קא חשיב ולא גמרינן בעבותים מעבותים: (זכר שלא לכתוב כי אם פסוק א'
בטעם א' באמצע הנייר ולהניח שטה אחת חלקה בין אל"ף לבי"ת וכן בין כל אות ואות מכ"ב אותיות) :
קיט (ג) לא פעלו . הפ"א רפויה : (ד) אתה צוית פקודיך . ו' חסרים וא"ו וסימנהון אתה צויתה
פקודיך . הנה תאבתי לפקודיך . ואתהלכה ברחבה . זאת היתה לי כמעט כלוני בארץ . צעיר
אנכי ונבזה. וסימנהון אסוזכ"ן: (יד) בדרך עדותיך . בוא"ו נקראת. כן הוא בשמנה אותיות באלפ"א
בית"א זאת וסימנה פר"ך ב"ן דמ"ה בר מן א' צויתה צדק ע ד ת י ך ונמצאו עוד שנים אחרים במסורת
ולשלמה בני תן לבב שלם לשמור מצותיך ע ד ו ת י ך (ד"ה א' כט.) ולא הקשיבו אל מצותיך ולעדותיך
(נחמיה ט). ומה שכתוב במסורת הדפוס בדרך עדותיך שמתי ט' מפקי' וא"ו צריך להגיה י' מפקי'
וא"ו ולהוסיף ו ל ע ד ו ת י ך דנחמיה: (יט) גר א נ כ י בארץ . אין שום טעם באל"ף : (כ) גרסה
נפשי לתאבה. בבי"ת ובקצת נוסחי עתיקי דדפוסא כתוב לתאוה בוא"ו וטעותא היא : (כט) ותורתך.
וא"ו בגעיא: (ל) משפטיך שויתי.במירכא כן הוא בספרים כ"י לא בגלגל: (לא) דבקתי ב ע ד ו ת י ך.
חד מן ח' מפקין וא"ו בעינין : (לג) והנרהו. במכלול דף כ"א הנד"י בחטף קמץ ולא ראיתי כן בשום
ספר ועיין בישעיה כ"ז : (לו) הט לבי אל עדותיך. חד מן ח' באלפא ביתא בוא"ו נעה : (מ) תאבתי
לפקודיך. בספרים מדוייקים חסר וא"ו וכן דינו מהמסרה שהבאתי למעלה : (מא) ויבאני חסדך.חסר
יו"ד הרבים מהמכתב ולית כוותיה : (מג) ואל תצל. סוא"ו בגעיא: (מד) ואשמרה תורתך תמיד .
סוא"ו בשו"א ויש מי שכתב אותו בקמץ לפי שמצא במסורת ח' ואוי"ן קמצין בתמניא אפי' (פי' אלפין)
בא"ב וא' מהם ואשמרה תורתך תמיד וטעות נפל במסורת הדפוס וצריך לגרוס וא ש מ ר ה ת ו ר ת ך
שבאות זיי"ן וסימנו מוכיח ז"ז הנפ"ק ר"ש שניה הראשונים באות זיי"ן ובמסורת הדפוס מנפ"ע ר"ל
הנפ"ק וכן מצאתי במסרה כ"י כל אלפא ביתא ו"א בשוא סוא"ו בר מן ח' קמצינוסי' ואתנחם. ואשמרה.
ואשיבה. ואקימה . ואשתפה . ואשועה . ואתקוממה . ואהבה : (מה) ואתהלכה . סוא"ו בשוא
ובדפוס ישן בקמץ ושבוש הוא כמ"ש במסורת דלעיל : (מט) זכר דבר . במקצת ספרים ז כ ר בחולם
וברוב בקמץ חטוף : (נא) הליצני . הה"א בחטף סגול ובדפיסים ישנים בחטף פתח ואין לחוש לו :
(נב) זכרתי משפטיך. בספרים כ"י אין פסיק בין זכרתי למשפטיך אבל יש פסיק בין מעולם לה' שלא יהא
נראה כאומר מ"ו מעולם של ה' ומיתזי כשתי רשויות חלילה וכן הוא בפסיקתא דתהלים: (סו) האמנתי.
האל"ף בחטף סגול : (עח) אשיח בפקודיך. בדפוסים ישנים וברוב ספרים כ"י מלא וא"ו וכן ראוי כי
לא נמנה במסרה עם הו' חסרים שכתבתי למעלה : (עט) וידעו . וידעו קרי : (פב) תנחמני . התי"ו
בגעיא : (נא) למשפטיך . הלמ"ד בגעיא בס"ס : (נג) לא אשכח פקודיך. ברוב ספרים ישנים מלא
וא"ו וכן נכון כמ"ש לעיל : (נד) לך אני . בס"ס בגעיא : (נו) לכל תכלה. בגעיא: (נט)כי עדותך .
סוא"ו נקראת : (ק) כי פקודיך נצרתי . מלא וא"ו כי אינו מהששה חסרים וכן הוא בספרים ישנים:
(קג) אמרתך. באתנח וי"ס ברביע: (קט) נפשי בכפי. הבי"ת רפה: (קיא) נחלתי עדותך. הוא"ו נעה :
(קיג) ותורתך אהבתי. סוא"ו בגעיא בס"ס: (קיד) לדברך יחלתי. כן הוא בספרים כ"י: (קיז)ואשעה.
אין דגש בשי"ן: בחקיך . הבי"ת דגושה וי"ס רפה : (קיט) סגים. במקצת מדוייקים חסר יו"ד קדמאה
ומסורת משלי ריש סימן כ"ה מסייעא להו : (קכא) עשיתי משפט וצדק . כל קריא צדק ומשפט בר מן
חד מילוף משפט וצדק : (קכב) ערב עבדך . כל אלפא ביתא אית בכל פסוק חד מן עשר לישני אלין .
אמירה . דבור . עדות . דרך . משפט . פקוד . צווי . תורה . חק . אמונה . ואינון רמיזין לעשרה
פתגמי אורייתא דאיתיהיבת על טורא דסיני בר מן חד ערב עבדך לטוב דלית ביה חד מכל אלו ואית
דגרסי צדק במקום אמונה: (קכט) פלאות עדותך . סוא"ו נעה : (קל) פתח דבריך . הפ"א בקמץ קטן
להבדיל בינו ובין פ ת ח השער שהוא בפתח קטןשרשים וכןבמסורת לית קמץובמסרה אחרת כל קריא
פ ת ח ו פ ת ח בג' נקודות בר מן א' קמץ פתח דבריך יאיר שהיא פתחון דברים לכתחלה : מבין
פתיים . בשני יודי"ן וכן ערום ראה רעה דמשלי כ"ב והמסורת תבא עליהן ב' מלא בתרין יודי"ן :
(קלג) ואל תשלט . סוא"ו בגעיא : (קמ) ועבדך . בגעיא הוא"ו : (קמב) ותורתך . בגעיא סוא"ו :
(קמד) צדק עדותך לעולם . סוא"ו נעה : (קמה) קראתי בכל לב. הבי"ת רפה : (קמו)לדבריך יחלתי.
לדברך קרי : (קמט) כמשפטיך חיני. הכ"ף בגעיא בס"ס : (קנ) קרבו רדפי זמה. בספרים מדוייקים
מלת קרבו בימנית וכנכון לא בגלגל: (קנה) וכל מצותיך. סוא"ו בגעיא: (קנו) רַחֲמֶיךָ רַבִּים
יהוה. כן הם הטעמים בס"ס וצריך ליזהר שלא ישמוך מלת ר ב י ם לשם וכן
דקדק בעל הטעמים להניח פסיק בין שתי המלות להרחיק הרבוי משמו ית' : כמשפטיך . הכ"ף
בגעיא : (קנז) מעדותיך לא נטיתי . סוא"ו נעה : (קנט) כחסדך. הכ"ף בגעיא : (קסא) ומדבריך .
ומדברך קרי : (קעה) תחי נפשי ותהללך . מפני הגעיא שעם השוא תקרא תירק בהרחבה
כשתבא קודם אות הגרון וזה אחד מן הדומים במכלול דף קפ"ע וכן הוא בספרים כ"י בגעיא :
יעזרני . במקצת ספרים כ"י מדוייקים יעזרני בשני שוואים : (קעו) תעיתי כשה . בספרים
מדוייקים בסגול וכן דינו לפי שאינו סמוך כמ"ש השרשים בשרש שה :

קב (ג) יהוה הצילה נפשי. בגעיא בס"ס : (ז) אני שלום. האל"ף בגעיא בס"ס וכן בחילופים לב"א :
קכא (א) שיר למעלות. זהו לבדו עם למ"ד : (ד) שומר ישראל. בספרים מדוייקים מלא וכן
משפטו כי נמנה במסורת עם המלאי' : (ז) יהוה ישמרך. בס"ס בגעיא : (ח) יהוה ישמר.
בס"ס בגעיא : ישמר צאתך. בקמץ חטוף ובמקצת ספרים ישנים כתוב ישמר בחולם ומצאתי כתוב
שזהו דעת ב"נ :
קכב (ג) עמדות. בטעם א' לבד : (ט) א ב ק ש ה ט ו ב . כן הוא הטעם ברוב ספרים ישנים :
קכג (ב) אל יד אדוניהם. האל"ף בגעיא בס"ס : (ד) לגאיונים. לגאי יונים קרי והוא
חד מן ט"ו מלין כתוב מלה חדא וקרי' תרתי :
קכד (ד) נחלה. קריאתו מלעיל כי הטעם בנו"ן והחי"ת בשוא לבדו וכן נחלה מצרים (במדבר ל"ד)
והמסורה תבא עליהם ב' בטעם מלעיל ושארא טעמא בלמ"ד וכתב הרא"בע כי מלת נחלה
נמצא על ג' דרכים וכולם שונים האחד הוא נחלה לישראל עבדו החי"ת בחטף פתח והה"א לנקבה.
והשני נחלה מפתי (ירמי' י') שהוא לשון חולי פעל עבר מבנין נפעל והחי"ת בשוא לבדו והמלה
מלרע. והשלישי נחלה עבר על נפשנו. החי"ת בשוא והמלה מלעיל כי הטעם בנו"ן והה"א נוספת :
קכה (א) כהר ציון. בגעיא : (ב) ירושלם. בגעיא : (ד) ולישרים. היו"ד נחה : (ה) עקלקלותם.
העי"ן בגעיא בס"ס :
קכו (ד) שובה ה'. מלרע : שביתנו קרי וכ"כ רד"ק שכתוב בוא"ו וקרי ביו"ד וקשיא לי
שלא נמנה במסרה גדולה עם מלין דכתובין וא"ו באמצע תיבה וקרי' יו"ד וראיתי לא' מספרי
ספרד שבתחלה נכתב הקרי והכתיב כספרים שלנו ואח"כ נמחק מבחוץ הקרי ונגררה הוא"ו שבפנים
ונשארה יו"ד :
קכז (ב) משכימי קום. בשני טעמים במקצת ס"ס : שנא. כל שנה כתוב בה"א בר מן חד כתיב
אל"ף כן יתן לידידו שנא מלמד שת"ח שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומנדדין
שינה מעיניהם בעוה"ז לעסוק בתורה הקב"ה נותן להם נחת רוח לחיי העוה"ב וישנים שינה אחת
וממנה מקיצים לחיי העוה"ב כמו שנאמר על זאת הקיצותי ואראה ושנתי ערבה לי :
קכח (ג) אשתך. בסגול האל"ף ומה שכתוב במקנה אברהם והחטף סגול בא תמורת חירק כגון
אשתך כגפן טעות הוא ור"ל והסגול ועיין בחיי פ' וישלח : (ה) יברכך יהוה. בספרים כ"י
אין געיא ביו"ד של שם :
קכט (ג) למענותם. למעניתם קרי : (ח) ברכת ה' אליכם. מאן דכתיב עליכם טעי :
קל (ה) ולדברו. הוא"ו בגעיא :
קלא (א) ה' ו לא גבה. יש פסיק בין ה' ובין לא גבה שלא יהא כאומר ח"ו כי ה'
אינו גבוה ומקרא כתיב כי רם ה' וגו' וגבוה :
קלב (ד) אם אתן שנת. בספרי כדפוס הנו"ן קמוצה ובמדוייקים כ"י פתוחה וכן כתוב במכלול דף
רל"ב וכאן כתי"ו ובפתח שלא בסמיכות אם אתן ש נ ת לעיני. תמה למו תילים כ"א אבל הם
סמוכים אותיות השמוש ובהגהת ר' אליה המדקדק אמר המגיה שנת קמוץ ואמרו בתי"ו שב לשנת
וחמת ופתח שב לחמת כלבד והעד על זה שאמר בשרשים ובלי סמיכות עם התי"ו אם אתן שנת ולא
הזכיר הפתח עד כאן. ותמה אני מאד ממנו לפרש דברי המכלול הפך האמת כי דבריו מוכיחים
שאינם בתי"ו ובפתח והעד שהביא מהשרשים אדרבה סותר את דבריו שהרי בתחלה הביא מתוקה
ש נ ת העובד שנת עולם (ירמיה נא) שהם בפתח ואח"כ אמר ובלי סמיכות עם התי"ו אם אתן שנת
לעיני ומדלא חילק ביניהם ש"מ דהוא נמי בפתח כוותהון גם בעל הלשון שדרכו להעתיק השרשים כתב
ובסמיכות מתוקה ש נ ת העובד ובמוכרת על דרך סמיכות אם אתן ש נ ת לעיני עד כאן. ואף בעל
המסורת מנה ה' ש נ ת בלשון שינה לא הפרים ביניהם : לעיני. אין בלמ"ד געיא : לעפעפי. הלמ"ד
בגעיא : (ח) קומה ה' וגו'. אלה השלשה פסוקים אמרם ג"כ שלמה בבית המקדש בחנכתו כמו שכתוב
בדברי הימים ב' ו' אלא שיש בין אותם הפסוקים ובין אלה שינוי מעט והענין אחד : (יב) ועדתי זו.
ברוב המדוייקים בטעם אחד לבד בתי"ו ובספר מדוייק מטוליטולא בב' טעמים : (יג) אוה. מפיק
ה"א : (טו) צדה. הה"א במפיק והמלה מלרע כי אין סימנית שבראש התיבה עושה מלעיל
בעבורה : (טז) וכהניה. הוא"ו בגעיא בספרי ספרד :
קלד (ב) שאו ידכם. לית חסר יו"ד הרבים :
קלה (א) הללויה. צריך לכתבו באמצע שיטה ולעשותו תיבה אחת : (ב) שעמדים. יש
ספרים שיש גלגל בעי"ן או בשי"ן וחרות הוא : (ג) הללויה כי טוב. תיבה אחת :
(ה) ואדנינו. כל לשון אדון ואלוה שרכב עליו בוכ"ל הוא רפי האל"ף ולא מפיק כגון באדני. באלהים.
ואדני. ואלהים. ואלהיו. כאדני. כאלהים. לאדני. לאלהים. בר מן ז' מפקין אל"ף וסימנהון
בתילים סי' קל"ו כמ"ג חס אחד מהם : (ז) מעלה נשיאים מקצה. קצה הקו"ף : (ט) שלח אותת.
בכמה ספרים כתובי יד ודפוסים ישנים כן כתיב מלא וא"ו קדמאה וחסר וא"ו תנינא : (כא) ירושלים.
בגעיא : הללויה. עיין מ"ש בסוף מזמור ק"ד :
(המזמור הלז קל"ז צריך לכתוב כלו אריח על גבי אריח ולבנה על גבי לבנה כמו שנמצאו בספרים כ"י) :
קלו (ג) הודו לה'. ו' מפקין בליסנא : (ו) לרקע. במדוייקים חסר וא"ו :
קלז (ב) כנרותינו. במדוייקים חסר וא"ו אחר נו"ן : (ג) שאלונו שובינו. געיא בס"ס והלמ"ד
בשורק : שובינו. השי"ן בחולם : (ה) ירושלם תשכח. היו"ד בגעיא : (ז) יום ירושלם.
היו"ד בגעיא : (ט) את עלליך. במקצת מדוייקים חסר וא"ו וכן במסורת ב' חד מלא על נפש
ע ו ל ל י ך (איכה ב') :
קלח (ב) כי הגדלת על כל שמך. מצאתי בספר דקדוק ישן על כל שמך שיוצא מן הכלל שהוא במקף
וניקוד חולם אבל בכל ספרים שלנו הוא בקמץ כמנהג : (ג) תרהבני בנפשי. במקצת מדוייקים
מלת תרהבני בטפחא ובי"ת בנפשי רפוייה כדינא ובקצתם תרהבני ברביע ובי"ת בנפשי דגושה :
(ו) ממרחק. בקצת הספרים החי"ת פתוחה וקצתם קמוצה :
קלט (ג) וכל דרכי. הוא"ו בגעיא : (ה) ותשת עלי כפכה. שודו ותשת עלי הפכך ועל כן מלא בה"א
עיין במסורת שבסוף ספר לקוטי שכחה ופאה דף כ"ח ע"ב : (ו) פלאים. פליאה קרי : לא
אוכל לה. מלת אוכל בשני טעמים : (ז) אנה אלך. זה אחד מן השנים מלרע והשני אנה אנחנו עולים :
(י) ותאחזני. הוא"ו בגעיא : (יב) לא יחשיך. במדוייקים החי"ת בשוא לבדו כמ"ש בירמיה י"ג :
(טו) עצמי. העי"ן נקראת בקמץ חטוף : בתחתיות. הבי"ת בגעיא : (טז) ועל ספרך. הוא"ו בגעיא :
ולא אחד בהם. ולו קרי. ומדרשי אגדה יש רבים ועיין מ"ש בריש הקדמת הרא"בד לספר יצירה :
(יז) ולי מה יקרו. כתב רב פעלים שדגש דחיק ואתי מרחיק דגש חזק ולכן ימצא גם ביתר האותיות ולי
מה יקרו רעיך. מה טבו אהליך יעקב ודומיהם : (יט) אלוה ו רשע. יש פסיק בין אלוה לרשע וכן
צריך להפסיק בקריאה שלא יהא נראה כמתרף ח"ו וכן בפסוק הלא משנאיך ה' ו אשנא שבסמוך יש פסיק
בין השם לאשנא משום כבודו של מעלה כמ"ש פעמים רבות : (כ) למזמה נשוא. חד מן מלין דכתיב
אל"ף בסוף תיבותא ולא קרינן הרא"בע ורד"ק ומסורת דניאל ג' זרים פ' שלח לך : נשוא עריך. אמר
בעל המסרה על ויהי ע ר ך (שמואל א' כ"ח) ב' בלישנהון חד חסר וחד מלא והשמדתי ע ר י ך (מיכה
ה') ולדעתי אינו מזה הענין נשוא נשוא עריך כי לא חשבו עמהם ג"כ בשרשים אבל במס[פר]
בשמואל ובמיכה נמסר ת' בלשון דכתו בקריאה ונחשב עמהם גם נשוא נשוא עריך
קמ כמו נחש. בגעיא : מאויי. כתב רד"ק בפירוש שהיו"ד דגושה ובמכלול דף רכ"ו ור'
כי מאויי רשע רפי ולא מצאנוהו אנחנו כן אלא בס"א ירושלמי ראיתיו רפי קמוץ הוא
הספר אשר סמך עליו ר' יונה כי הוא מביא ראיה תמיד ממקרא ירושלמי וזהו שהיה בסיקום
שנים רבות ע"כ. וגם אני מצאתיו כן בספר אחד כ"י ישן : (י) יכסומו. יכסימו קרי : (יא) ימיטו
ימוטו קרי : (יג) ידעת. ידעתי ק' ובמסו' ב' כתיב ידעת וק' ידעתי. והשני ידעת כי כל א[...]
מ"ב) ואינון ראש פסוקא ולית דכותהון :
קמא (ב) משאת. כן כתיב בשני מאריכין : (ג) נצרה. דגש הצד"י לתפארת : (ד) לדבר רע
פסיק באמצע : פעלי און. הפ"א במאריך : (ה) יוכיחני הוא"ו בגעיא : אל [...]
האל"ף ע"פ המסורת וכמו שאמרתי במיכה א' :
קמב (ד) נתיבתי. הנו"ן בגעיא : (ז) כי דלותי. מלעיל וחד מלרע דלותי ולי [יושיע]
קמג (ה) במעשה. במקצת ס"ס בגעיא וכן הוא לב"א בחילופים : (ו) נפשי כארץ
החכם ערמאה במאיר תהלות שלו פירש כאלו הוא כבי"ת כארץ שכן כתב כי [...]
כי היא בארץ עיפה הוא גוף אדם היא לך סלה כי הנפש המשכל' היא חלק אלוה מעולמו וכו'.
יחייא פי' בבי"ת וזהו לשונו אף כי המעשה הטוב הוא נמנע ממני המסבבה טובה עודנה אתיו
שהיא עתה בארץ עיפה ויבשה מכל טוב לבלתי היותה בארץ אשר עיני ה' אלהיך בה מרא[שית]
ועד אחרית השנה היא לך אלהי עולם סלה והנצחיות ע"כ. ומגו כללא דמסורת פ' לך לך
דכתיב בכ"ף דנמסר התם ה' כארץ בכ"ף והדין חד מנהון ונוסחי דיקי נמי כוותה סליק ודא
התרגום ון' עזרא ורד"ק ואחריני ולא משגיחינן בערמאה ויחייא לגבי ן' עזרא ורד"ק
בגירסא טפי מיניהו : (ט) מאויבי ו ה'. יש פסיק בין מאויבי לה' כמנהג בכמה מקומות
והאבדת. בגעיא :
קמד (א) המלמד ידי לקרב. המ"ם רפויה והה"א סמוכה בגעיא מכלול דף נ' ומל[...]
הקו"ף רפויה והלמ"ד בלא געיא מכלול דף כ"א : (ב) ומפלטי. קל הלמ"ד וכמו
רד"ק בפי' ומכלול דף ע"ד ובשרשים והגהה שם ועיין במזמור י"ח : הרודד. במדוייקים
וא"ו : עמי. חד מן ג' דסבירין ע מ י ם וסימן נמסר במ"ג (שמואל ב' כ"ב) וכתבם המכ[לול]
פועלים וכ"כ ר' יונה בספר הרקמה : תחתי. כתב רש"י כי בספר מדוייק מוגה יש מ[...]
תחתיו ק' ע"כ. ולא נמצא כן בספרים שלנו ולא במסרתינו : (ג) יהוה מה אדם. היו
בס"ם : ויעשנו. הוא"ו בגעיא בס"ס : (ט) אלהים שיר חדש. האל"ף בגעיא בס"ס : (יא)
מיד בני נכר. הבי"ת בגעיא בס"ס וכן בחילופים לב"א : (יג) לאונינו. כ"כ במדוייקים :
במדוייקים מלא וא"ו גם אחר צד"י : (יד) מסבלים. המ"ם בגעיא :
קמה (ד) וגבורתך. ביו"ד ועיין מ"ש בישעיה סימן ס"ג : (ו) וגדלותך. וגדולתך קרי וק'
שנכתב ביו"ד הרבוי אחר התי"ו וכן הוא בדפוסים אחרונים אבל בדפוסים ראשונים
כ"י מדוייקים לא נמצא בהם יו"ד וכן מסתבר דלא נמנה במסורת רק' עם ס"ב מלין דכתיב
מאוחר וסימנם נמסר במ"ג אות הוא"ו : (ח) וגדל חסד. בס"ס המדוייקים כתוב ו ג ד ל
חטוף ובלא וא"ו אחר דלי"ת וכן הוא בדפוסים ישנים ובמקצת דפוסים כתיב ו ג ד ו ל
ויש להם על מה שיסמוכו מהמסרה שלנו שנמנה זה עם המלות שיש בהם וא"ו יתירה
בקמ"ץ חטוף וכבר נמנו במסרה זו תיבות אחרות עם וא"ו שלא נמצאו כן בספרים
לסמוך עליו אדרבה יש לדחותה מפני מסרה אחרת האומרת ו ג ד ל ב' חד מלא וחד חסר
וגדול כח דריש נחום והחסר הוא זה. וכן כתב רד"ק בהדיא הכא והתם : (י) יברכוכה
מלין דכתיבין ה"ס בסוף תיבותא ובזוהר פרשת נשא דף קמ"ו אל תקרי יברכוכה אלא יברכו
תברכו בשם המפורש כה תברכו בלשון הקדש. ועיין עוד בזוהר פרש' ואתחנן דף רס"ז
פרשת נשא ושערי אורה דף י' וברבינו בחיי פרשת בשלח על פסוק זה אלי ואנוהו יברכו
כה כלומר בענין הזה והוא נגלה ונסתר כענין נוסח הברכות שתקנו ברוך אתה לנוכח וא[ח"כ]
נסתר וזה שאמר מיד כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו לנוכח ואח"כ אמר להודיע ל[בני]
גבורותיו וכבוד הדר מלכותו שלא לנוכח להורות שאעפ"י שהוא יתברך נסתר ונעלם מ[...]
משיג נגלה הוא ונמצא בלבבות : (יב) וכבוד הדר. ברוב הספרים הכת' ימין והמיושב במלא
(יג) וממשלתך בכל דור ודור. כן הוא לפי המסרה שלנו קדמאה מלא תנינא חסר והרבה ס[פרים]
שניהם מלאים : (טז) פותח את ידך. חסר יו"ד על פי המסורת : (כא) יהוה ידבר פי.
ידבר בגעיא ולא יו"ד של שם :
קמו (א) הללויה. ריש פירקא וחדא מלה : (י) ימלך ה' לעולם. הלמ"ד בגעיא :
הללויה. חדא מלה :
קמז (א) הללויה כי טוב. חדא מלה : (ג) הרופא. במקצת ספרים חסר וא"ו : לעצבותם
הצד"י לתפארת : (יא) רוצה יהוה. עיין מ"ש בסימן קמ"ט : המיחלים. הה"א ב[...]
(יז) קרחו. במקצת ספרים מדוייקים הקוף בפתח ובמאריך וכן נקוד פתח בספר בעל הלש[ון]
בקמץ ובמאריך וברוב הדפוסים בקמץ חטוף : כפתים. רד"ק מנאו בספר מכלול דף ק"ז ע[ם]
כמו הן אני כפיך (איוב לג). ויהי כבאך שם העיר (שופטים י) וכ"כ בעל מקנה אברהם ו[...]
הלוי בפרק שירה ובפי' מהלך שבילי הדעת שבכלל שתי אותיות בג"ד כפ"ת זו אבל זה ש[...]
דגושה הוא אם שתיהם ממולא אחד אבל אם הן משתי מוצאות תהיינה רפות ובספר רב פע[לים]
שמכלל שתי אותיות יצאו ג' רפין שלא כמנהג עפ"ה ויהי כבאך שם העיר. משליך קרחו [...]
הן אני כפיך לאל. ועוד אחר שלא הזכירו בעלי המסורת ורפה גם הוא. והיא כפורחת ע[...]
ע"כ : (יט) דברו. דבריו קרי :
הללויה. שבסוף וריש המזמור שלאחריו חדא מלה :
קמח (ב) צבאו. צבאיו קרי : (ה) יהללו. היו"ד בגעיא בספרי ספרד : (יב) בתולות. [...]
ישנים ובכל ספרים כ"י שלפני מלא דמלא ועיין מ"ש באסתר ב' : (יד) לכל [...]
הלמ"ד בגעיא :
הללויה. שבסוף וריש המזמור שלאחריו חדא מלה :
קמט (ד) כי רוצה. ב' מלא ואידך רוצה ה' את יראיו וכס"ם שניהם הצד"י [...]
(ה) יעלזו. בשני שוואין : (ו) פיפיות. ב' ואידך בישעיה סימן מ"א ועיין מ"ש [...]
(ז) בלאמים. קל הלמ"ד ולא מצאנוהו דגש כי אם בספר אחד כ"י : (ח) לאסור. האל"ף בשוא [...]
הללויה. שבסוף וריש המזמור שלאחריו חדא מלה :
קנ (ב) גדלו. הגימ"ל בשלש נקודות רד"ק בשרשים : (ג) בנבל. במקצת ספרים הנו' [...]
ורד"ק כתב שהוא בצירי : (ד) ועגב. חסר וא"ו אחר עי"ן והגימ"ל רפויה ועיין מ"ש [...]
יופי באיוב למ"ד : (ה) בצלצלי תרועה. הבי"ת בגעיא :
הללויה. חדא מלה כתיב :

תם ספר תהלים. בעזר מגביה שפלים :

חלק שנים עשר

איוב דניאל עזרא נח׳

מקראות גדולות

עם

ל״ב פירושים

הלא המה : תרגום אונקלוס , תרגום ירושלמי , תרגום למגלות ,
תרגום שני לאסתר עם באור , פירש״י שלם עם המראה מקומות ,
אבן עזרא , רמב״ן , בעל הטורים כולו , ספורנו , תרגום יונתן
לנ״ך , מסורה גדולה , מסורה קטנה , מערכת המסורה , רד״ק ,
רלב״ג , פירוש רבינו סעדיה גאון , פי׳ רבינו ישעיה , כלי יקר ,
חידושי מהרש״א , אדרת אליהו , מצודת דוד , מצודת ציון ,
יוסף לקח , אגרת שמואל , לחם דמעה , ספורנו לשה״ש וקהלת ,
מנחת שי , תולדות אהרן , תולדות יעקב , ביאור לגבולין ובנין
הבית , באור על יהושע ישעיה ודה״י , מהגאון מווילנא וצוק״ל ,
וסדר הפטרות עם ביאור המלות , ועוד הרבה מעלות וכללי
המסורה והדקדוק .

מוגה ומדויק במלא וחסר דגש ורפי

בהשתדלות הנגיד מוהר״ר **עקיבא פרענקעל** נ״י

ווארשא

בשנת וה׳ ברך את **אחרית** איוב מראשיתו לפ״ק

בדפוס הרבני מוה׳ יואל לעבענזאהן נ״י

אהרן

משה

MIKRAOS GÉDOLOS Tom 12.

w WARSZAWIE
w Drukarni J. Lebensona
1864.

Wolno drukować z warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury,
po wydrukowaniu, prawem przepisanéj liczby exemplarzy.
Warszawa dnia 10 (22) Listopada 1864.

p. o. Cenzora B. CYMERMAN

אזהרה

גם אלה לחכמים יבינו מדעתם, כי לא כגוים שהיו בימים הקדמונים, האומות אשר אנחנו ב"י מתגוררים כעת בארצותם, וכתושבים ואזרחי הארץ אנחנו בי כי הגוים בימים הקדמונים יושבי אדמת ספרד וצרפת ואשכנז אכזרים היו נגדנו וגזרו עלינו גזרות ושמדות, אשר לזאת המחברים שהיו בימיהם כת שטנה, לא כן האומות אשר בזמנינו, טובות גדולות עשו עם אבותינו ועמנו, ובצל כנפיהם נחסה, וחלילה לנו לדבר או לכתוב ואף לחשוב שום גנאי עליהם במקומות המעטים שנזכר בהם תיבת גוי וכדומה הכוונה על אותן שהיו בימים הקדמונים על אדמת ספרד וצרפת כי הם השיגו אבותינו כל הצרות והגירוש אחת נעשה על אדמת האומות אשר אנחנו גרים עתה ביניהם.

הקדמה לאבן עזרא

תנו כבוד לאל נורא · והוא רואה ולא יראי
והוא נשגב בחכמתו · ודרכו לאנוש הורה .
וזה פירוש בסוד איוב · כדרך טעמי תורה .
לאברהם בנו מאיר · ספרדי בנו עזרא .
ברומי חברו בלשון · אבותינו ואם קצרה .
היותו לעטרת הוד · ולצפירה מפוארה .

אמר אברהם בעבור היות כל נברא בראו מים ומאין נמצא עמו חסרונו וחסרון העליונים בתנועות כנגד המולך לא בעצמם ולא בתבניתם וחסרון השפל בתבניתו לא בעצמו וחסרון התחתיים בעצם ובתבנית וזאת סיבת התלאות הקורות לנשמה ולגוף או לשניהם או לעושר ולבנים ולנשים ולחבריהם והכל במספר במשקל בגזירת האחד אשר אין לו ראשית ואין שני לו על כן אמרו אנשי שקול הדעת כי התוכחות הבאות על בן אדם יש מהן ליסר אותו כעניין והוכח במכאוב על משכבו כדרך האב המייסר את בנו על מעשה רע שעשה עד שלא ישנה כדרך הרופא שהוא משקה לחולה דבר להסי' חליו ויש תוכחות על תגרת מעשה כאב החומל על הבן וידריכהו בדרך הישרה כמו הרופא המאכיל הבריא ואם יפחד שיארע לו מחלה ישקהו במשקה לשמור מתכונת בריאות גופו ויש תוכחות לקבול שכר וסיבת היות' רבות ואיוב הצדיק העיד הכתוב שהיה יחיד בדורו בצדקתו ותוכחותיו לא היו על מעשה רע או תגרת מעשה וכאשר הואלתי לפרש איוב הוצרכתי לפרש תחלה כל המלות והרוב בעניני' הקשים כי רובי פירושי הקדמונים בספר הזה אינם על דקדוק הלשון ויש מהם על דרך דרש ואחר שאשלים לבאר כל מה שהזכרתי אפרש עיקר העניין בכל ויען איוב או אחד מחבירו ובכלל אומר כי אליהוא היה חכם מהכל כאשר יתברר מדבריו על איוב וחבריו וטעמי עניניו קרובים לדברי השם על כן לא חרה אפו בו כאשר חרה אפו על אליפז וחבריו גם אמר השם לאיוב תרשיעני למען תצדק: ועתה אחל לבאר:

הקדמה לרלבג

אמר לוי בן גרשום ראינו לבאר הספר הזה ר"ל ספר איוב ביאור רחב ולהע כיד שכלנו לראותנו זה הספר גדול התועלת בהצלחת הא והמדעיית ובכלל הנה נבנה התורה בכללה על השורש המתבאר' בזה הספר ולזה יח הספר אל משה רע"ה ואמר משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב ואולם נחלקו בעניני או דבר קרה וזה כי זה הדרוש אשר נתקו' עליו בזה הספר הוא אם השם ית' משגיח כמו שחייבו זה פנות התורה ופוקד אותם על כל מעשיהם אם לא וזה שכאשר יונח באישי האדם כמו שחייבו זה הפנות התוריות יחשב שכבר ייוחס אל השם ית' עול מ הנופל בטובת אישי האדם ורעתם ר"ל שכבר ימצא צדיק ורע לו רשע וטוב לו וזה הפילוסו' להאמין שהשם ית' בלתי יודע דבר מאלו הדברים הפרטיי' כמו שנזכר במה ולחוזק הספיקות הנופלאות בזה הדרוש לא סרו הקודמים מלספק בו ולא יסורו המ שכבר נסתפקו בו גדולי החכמים והנביאים ואמרו רז"ל שכבר נסתפק בו משה רבי' ע"ה במה שבקש ואמר הודיעני נא את דרכיך וכבר יראה שהענין הוא כן מהתשובה אשר ית' על זאת הבקשה והוא אומרו ה' ה' אל רחום וחנון וכן תמצא שחבקוק הנביא הסתפק באמרו למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו וכן תמצ' שדוד ע"ה הסתפק בו תלים כי קנאתי בהוללים שלום רשעי' אראה כי אין חרצובות למותם וגו' הנה אלה עולם השגו חיל אך ריק זכיתי לבבי וסוף הדברים ואחשבה לדעת זאת עמל הוא השאלות והספקות הנופלות בזה הדרוש המציאנו משה רבי' ע"ה זה הסיפור הנפלא כל הספיקות הנופלות בו על דרך החקירות העיוניות כמו שיתבאר מדברינו וזהו אשר זה הספר כי לא ראינו בו לאחד מהקודמים המבארים ממי שהגיענו דבריהם ביאור ביאור ענינו אבל תכלית מה שכוונו הוא לבאר המלות והתיבות ולזה היו רחוקים מאד מ הביאור וזה שראוי למבאר שינהיג ביאור המלות והתיבות לפי כוונת הענייני' אשר הדברים כאשר היו המלות משותפות כמו הענין בזה הספר ואם לא יתן אל לבו תחלה הענינים לא יובן אליו ביאור המלות אם לא במקרה וזה מבואר בנפשו ולזה היו הביאורים סורגנו בהם מקטנותינו כבר מנעו ממנו הבנת דברי זה הספר זמן מה עד אשר פקחנו לעיין בענייני זה הספר והנהגנו אחרי זה ביאור המלות לפי הענינים ההם ומצאנו שהמלות מתבארות בזה האופן בזולת זרות ולא מצאנו שהתעורר אחד מהקודמים לחקור בדעות אלו ה נחלקו עם איוב בזה הספר זולת המעט שכתב מזה הרב המורה בספרו הנכבד מורה הנבוכים וכבר העירנו מה שכתב מזה לחקור בדברי אלו האנשים חקירה מופלגת כדי שיתבאר לנו מדבריהם בו אחד אחד מהם וכאשר הפלגנו העיון בזה האופן מצאנו דעותיהם על מספר החלקים אשר אפשר שתשפוט החלוקה בזה בדרוש למשכילים ואולם אמרתי למשכילים לפי שהחלקים אשר תפול הנב להמון האנשים בזה הדרוש הם בלתי מוגבלים וגם מוקפים והוא מבואר שהוא ראוי למי שישלים החקירה בזה הדרוש ובזולתו שיזכור הדעות אשר תשפוט החלוקה ותפול בהם המחשבה למשכ הספיקות הנופלות באחת אחת מהם והסתרים אשר אפשר שיותרו בהם עד שתתישב לו בזה האופן הדעת האמתי ואיך שיהיה ענין זה הספר ר"ל שיהיה למשל או ספור דבר קרה הנה מה ש ממנו בחבורו הוא להעמיד האנשים המעיינים בעיון על אמתת זה הדרוש הוא מבואר שראוי שיהיו הדעו' אשר יזכרו בו לפי חלקי הסות' אשר יפלו בזה הדרוש למשכילים שאם לא היה הענין ז לא היה מגיע מזה הספר ההתאמתות בזאת החקיר' והנה נבאר בע"ה עם ביאור דברי אלו האנשים איך נשלמו בדעותיהם כל חלקי הסותר וטענת כל אחד מהם בכל הצדדים אשר אפשר לו לנו דעתו ולבטל דעת החולק עמו ולא הסכמנו בזה הביאור לבאר מפני מה נטינו בביאור מלה מלה ממה שבאר בם זולתינו להיות זה ממה שיתבאר במעט עיון למי שיראה ביאורינו זה עם שאנו המנהג היו דברינו בתכלית האריכות והיה זה סבה שיקוץ בו המעיין והנה במקומות רבי' מזה הספר נראו לנו ביאורים רבים ובחרנו הנאות מהם לפי הענין ולא רצינו לזוכרם כלם לבחרינו אין ראוי שיקוץ המעיין אם יראו לו בקצת דברי זה הספר ביאורים אחרים נאותי' זולתי אשר זכרנום ועוד כי אין מחוק המבאר שיזכור כל הביאורים אשר אפשר שיעשו במאמר אשר יבארהו גם כן שלא ימנע למאמר ההוא ביאור זולתי אשר יזכרהו ולא תהיה תפיס' אם מלא למאמר ההוא ביאור זולת הביאור אשר זכרנו והנה אחשוב שמי שאמר מרז"ל בזה הספור משל היה אמנ' מה שראה מהפלג' החקירה בזה הדרוש על דרך החלוק ההכרחית אשר לא ימנע ממנה אחד מחלקי הסות' ולזה הרחיק היו' אלו הדעות לקודמים לפי שהוא רחוק שימצאו במקר' אנשים בדרוש אחד ויהיו דעותיהם על מספר החלקים אשר תשפוט אותם החלוקה ואולם מי שאמר שכבר היה הנה יחזק דעתו מה שאמר יחזקאל נח דניאל ואיוב ואיננו בטל שימצאו דעות האנשים על מספר החלקים אשר תשפט' החלוק' כי כבר זכר הפילוסוף דרושים רבים קצתם בטבעיות וקצתם באלהיות נמצאו בהם דעות הקודמים על מספר החלקים אשר תשפוט החלוקה ולזה לא זה המאמר היות זה הספר דבר קרה וממה שיורה שזה הענין הוא ספור דבר שקרה הוא זכרו שם איוב ושם עירו ומספר קניניו ובניו בתחלה ובסוף ושם בנותיו ושכבר נתן להם אביהם אחיהם ומספר ימי חיי איוב ומה שזכר גם כן משם רעיו ויחסיהם אמר אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליהו בן ברכאל הבוזי ממשפחת רם וזה כי כמו אלו התארים יעשו בספורים האמתיי' להוסיף האמנ' בהם וקודם שנתחיל בביאור זה הספר נקדים הקדמה אחת מקפת בכל מה שיכללהו זה הספר ונאמר שהרעות הנופלות הם מיוחסות בכללם אל הסבה או אל הקרי וזה שהרעות הנופלות לא ימלטו משתהיה התחלתם במקבל בעצמו או מחוץ ואמנם הרעות אשר התחלת' במקבל הם אם מצד המזג אם מצד המדות והתכונות הנפשיות ואשר הם מבואר התיחסם אל ההיולי כי הסבה בזה השמע הכחות המתפעלות אל הכחות הפועלות כמו שהתבאר בדברי מהאותות וכן יתבאר זה ברעות הנופלות מצד המדות והתכונות הנפשיות כי א יהיו כאשר לא יתנהג האדם בהם כפי מה שראוי וזה לא יהיה מן השכל כי השכל אמנם ידריך האדם בהדרכה הראויה בדבר דבר מאלו הענינים האנושיים וכן הרעות אשר התחלתם חוץ התחלתם המזג והבחירה כמו הענין במלחמות הוא מבואר ממה שקדם התיחסם אל ההיולי ואשר אין התחלתם המזג ולא הבחירה כמו הפכת הארצות והרעש והאש הנופלת מן השמים והנ הנה לא יגיע מהם רע כי אם במקרה וזה שלמה שהיו בכאן יסודות הפכיים והיה מדרך ההפכים שיפסידו קצתם קצת יתחייב שתהיינה בכאן סבות עליונות פועלות אותם ושומרות מציאותם פעם אחת מן ההפכי' על האחר ופעם יגבירו ההפך האחר וזה בסבוב ישר וסדור מתמיד כמו שהתבאר בטבעיות ולזה יתחייב שיתהוה האש פעם והאוי' פעם והמים פעם והארץ לפי היחסי' אשר לפועל אל המתפעל ובזה ישמר זה המציאות השפל לפי ששמירתו אמנם היה בשווי הנמצא ביסודות אשר הורכב מהם וסבת זה השווי הוא זה הפועל המגיע אל היסודות השמימיים ואמנם יגיע מזה רע במקרה מצד שיקרה שיפול האש על איש אחד ויהרגהו או שתהפך הארץ על היושבים בה מצד שקרה היותם שם ובכלל הנה לא תמצא רע מגיע בעצמות מהשם אמר אין דבר רע יורד מלמעלה וראוי שלא יעלה ממנו שאלו המקרים אשר יפול בהם רוע הסדור הם מוגבלים באופן מה מהגרמים השמימיים וזאת סיבת הגעת הידיע' באלו המקרים ע אם בחלום אם בקסם אם בנבואה כמו שהתבאר בספר החוש והמוחש וזה כי זאת ההודעה לא תהיה אם לא מסבה פועלת לם הידיע' באלו העתידות אלא שעם כל זה כבר יתאמת התיחס אל אשר בהם רוע הסדו' אל ההיולי וזה כי בעבור שהגרמים השמימיים משתתפים בהנהגת האדם והיה מחוייב מפני זה שיגיעוהו קצת רעות מצד קצתם בעתי' מה הערי' השם יתברך בשם בנו השכל ולהשלים מה שחסר לנו מצד הנהגת הגרמים השמימיים ולזה תהיה זאת ההגבלה אשר באלו המקרים מתיחסת אל ההיולי כי השכל הוא השליט להטו' אותנו מזאת ההנהג' כאשר נראה וכ זה בשלימות בביאורינו לספר החוש והמוחש ובספ' מלחמות ה' ולהיות השכל הוא השליט על זאת ההנהגה היו אלו המקרים אפשריים לא מחוייבים והנה יתבארו בזה הספר הצדדים אשר י בהם מאלו הרעות מצד השכל האנושי להתאחדותו באופן מה בשכל הפועל וראוי שתדע שאלו הרעו' אשר נפל בהם רוע הסדור אינם רעות אנושיות וזה שהרעות האנושיות ראוי שתהיינה בחלק ה הטובות האנושיות כי הנושא להפכים אחד ולמה שהיו הטובות האנושיות בחלק מחלקי הנפש אשר נקרא שכל לא במזון והחוש לפי שאינם לאדם במה שהוא אדם הנה הוא מבואר כי הרעות האנושיות בזה החלק בעיני וכמו שהטובות האנושיות הם שלמות השכל האנושי במושכלות כן הרעות האנושיות הם הפסד ממנו השלימיות וזהו ממה שראינו להקדימו קודם שנתחיל בביאור זה הספר והנה במ עצמינו לבאר ראשונה במאמר מאמר ממאמרי זה הספר המלות אשר באו במאמר ההוא אשר יצטרכו אל ביאור ואחר כן נבאר ענין המאמר ההוא ואחר כן נבאר הכלל התועלת מן הדברים מה להקל בביאור זה הספר ולהעמיד בקלות המעיין בדברינו על אמתת דברי הספר · ומהנה נתחיל ונאמר ·

מן מ"ח מלין דנסבין א' במצעות תיבותא ולא קרי' וסימנהון תאספון לא תוסיפון לתת תבן . והאספסוף אשר בקרבו.ויאצל וירד ה' בענן וידבר.משאת כי תשה ברעך. ובניהו בן יהוידע בן . רפאתי ויצא אל מוצא המים . רפאנו את בבל ולא נרפתה . ונרפאו ויאמר אלי המים האלה . בראדך בעת ההיא ונאשאר אני . וששאתיך ושובבתיך וששאתיך .ורצאת ויכלו את הימים.ואענה את זרע דוד למען זאת. ואעשיר אשר קניהן יהרגון . וקאם שאון בעמיך

הלא חכמה תקרא ותבונה תתן

איש י"ב ר"ף בתורה ובאיוב ב' באיוב וי' בתורה וסי' איש אשר ירקח כמוהו . איש אשר יעשה כמוהו באיוב : וכל איש י"ו וסימ' האנשים על הנשים . וכל איש אשר נמצא . ועשה בצלאל . ויכו

איש

ויפק רצון מיי כי בי ירבו ימיך

שאר . איש אמו ואביו תיראו . איש איש מזרע אהרן . איש על דגלו באתת . איש כי ידר נדר . האיש · ויתקבצו אליו ב' בו · אשר בחר בו ה' . ויאמר אבשלום . ודוד בא מחנימה . והמה

חטאים ויגידו לשאול לאמור . ויאסף לרא מפני . חלאמה ויגד לדוד ויאסף את כל יש' דשמואל . המלאכים ויהי לתשובת השנה דשמואל . העירתי מצפון ויאת · בארת כי שתים רעות עשה עמי ב' בפסו' . שאסיך לכן כל אכליך יאכלו . השאטות בטרם תגלה רעתך . שאטך כי ומבלקה , דכאת אתה דכאת כחלל רהב . ותדכאנני עד אנה תוגיון . מאום אם תטה אשורי מני . מאום ילדים אשר אין בהם . בוראם ואשלחה

היה בארץ־עוץ איוב שמו והיה האיש ההוא תם וישר וירא אלהים וסר מרע׃ ג׳.ל׳

ב ויולדו־לו שבעה בנים ד׳.ס׳

א גְּבַר הֲוָה בְּאַרְעָא דְעוּץ אִיּוֹב שְׁמֵיהּ וַהֲוָה גַּבְרָא הַהוּא שְׁלִים וְתָרִיץ דָּחֵל מִן קֳדָם יְיָ וְעָדֵי מִן בִּישׁ : ב וְאִתְיְלִידוּ לֵיהּ שְׁבַע בְּנִין

והיה האיש ההוא ב' דסמי' וסימ' בערים · גדול מכל בני קדם : וסר מרע ד' וסימן נמסר בישעיה סי' נט : ויולדו ה' וסימן ויולדו להם בנים אחר המבול · ויולדו לדוד בנים בחברון דשמואל ל' חסר וי"ו · ויולדו עוד לדוד בנים · ויולדו לאבשלום · ויולדו לו שבעה בנים דאיוב. וא' וילדו להם :

רשי

[אי]ש היה בארץ עוץ. פי' בארץ ארם כמה דכתיב את עוץ בכורו מבני נחור (בראשית כב): והיה האיש. אע"פ שהוא לשון עתיד כן [לשו]ן עברית ולשון מליצתו והווה האיש ההוא גדול מכל בני קדם בני [א]רמי שארם במזרחו של עולם הוא שנאמר (במדבר כג) מן ארם ינחני [הר]רי קדם · דבר אחר [...]איוב · בוז זה אליהוא בן [...]בוזי והרי הוא שאמר [...]מן לא) ובוז משפחות [...]הוא ממשפחתי ומתחה [...]ינו דאמרי איכסי מיניה [...]א ליזול ביה נרגא . [...]ץ עוץ בארץ שנוטלין [...]ת רעית על הקב"ה [...]שית י) מן הארץ ההיא [...]ר ומה עלה נטלו שהיו [...]לא כל הימנו ליטול את העליוני' וליתן לנו את התחתונים אלא בואו לארץ שנער ששם אלוהות הרבה שנא' בה (ירמיה נ) ארץ פסילים היא ונעשה מגדל

אבן עזרא

(א) **איוב** היה מבני בניו של נחור אחי אברהם והקרוב אלי שהיה מבני עשו והענין מוכח בארץ עוץ כמו שישי ושמחי בת אדום יושבת בארץ עוץ ולא יתכן לומר שלא היה בעולם בעבור שאמ' יחזקאל ונח דניאל ואיוב והם אמר טוען אולי איוב אחר היה שהזכיר הנביא יאמר לו אם כן אמור כן בדניאל ונח והנה כתוב בפסוק אחר אם יעמוד משה ושמואל לפני ואף כי מצאנו שמואל בן עמיהוד והנה לא מצאנו איוב אחר כתוב בספרי הקדש והאומר שהוא תולדות אהרן איש היה ב"ב טו (סוטה ג) :

רלבג

[הנ]ה כבר היה איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע עלה והצליח מאד בקניינים המדומים כמו קנין הצאן והבנים והיו בניו מתנהגים באופן שלא לפי ההנהגה המדינית בדרך שתשלם [ה]אחוה והאהבה ביניהם ולזה היו אוכלים יחד תמיד כדי שיתוקן הקבוץ יותר ביניהם והנה איוב ליראתו שהשם יתברך היה מקדש אותם מהיקף להיקף רוצה לומר מז' ימים לז' ימים [וה]עיר אותם אל מה שראוי ואחר כן היה מקריב קרבנות עליהם ליראתו שמא חטאו וברכו השם יתברך בלבבם לרוב העושר והשלום אשר היה להם כי הם היו סבות הבעיטה באופן [...]לא תאר אותו הכתוב בחכמה לשכלותו בדרוש אשר בעבורו חובר זה הספר ואף על פי שהיה כבר חכם בעניינים הטבעיים כמו שיראה מדבריו . וזכר אחר זה ממשל כאילו [...]מדבר עם אשר יבאו מאתו אלו הרעות המדומות אשר התחלתם מחוץ והוא השטן דרך משל וקראו שטן להיותו מטה מן הדרך המכוון מהשי"ת כמו שהתבאר במה שקדם ולפי שהוא

מצודת דוד

[בארץ ע]וץ . יתכן שהיא ארם נהרים כי נחור היה אדון הארץ כמ"ש אל ארם נהרים אל עיר נחור (בראשית כד) ועוץ היה בכור נחור כמ"ש את עוץ בכורו (שם כב) וע"כ קראו שם הארץ ע"ש בנו הבכור כי לו משפט הממשלה: תם וישר . עם הבריות : (ב) שבעה בנים . אף זה יחשב לברכה שהיו בניו הזכרים כפולים

אבן עזרא

שהוא יובב בן זרח מבצרה שמא בחלום ראה זה כי אין לו על מה ישען לא על דברי הנביאים ולא על מה שהעתיקו חכמינו ז"ל ואל תתמה על מלת איוב שמו כי איננו רשע כלל והנה כתוב ה' איש מלחמה ה' שמו והפך הדבר ויהי איש אחד מהר אפרים ושמו מיכיהו אולי בעל הדרש על הרוב. הנמצא דבר מקום איוב סמוך לחרן מטעם וילך אל ארץ בני קדם: (ה) הקיפו. טעמו כאשר השלימו תקופת ימי השבוע כי שבעה בנים היו לו: אולי. כמו פן לשון תגרה ומורא שמא יהי כך וכך וכמוהו אולי ימושני אבי אולי לא תאבה האשה: וברכו. לשון כינוי והפך כמו ברך נבות אלהים ומלך: (ו) ויהי היום. הגאון רב סעדיה אמר כי השטן בן אדם היה מקנא באיוב ופי' בארץ בארצו לבדו ופירש כל אשר לו בידך בחפצך וכמוהו היד יואב אתך ופירש אך את נפשו שמור שמור נפשך שלא תבקש נפשו ואמר כי המלאכים אין להם קנאה והנה שכח ויתיצב מלאך ה' בדרך לשטן לו ובספר דניאל מפורש ואין איש מתחזק עמי על אלה כי אם מיכאל שרכם ועוד ואני בשנה אחת לדריוש המדי עמדי למחזיק ולמעוז לי שהוא החזיק למיכאל ועזרו ולבאר סוד אלה הדברים לא יכילם ספר והמבין סוד מערכות הצבאות והשתנות המעשים כפי השתנות התנועות ידע עיקר השטן והכלל שהוא מלאך · וטעם ויהי היום יום ראש השנה שכל בני העולם עוברים לפני השכינה כבני מרון או יום דינו של איוב לבדו ולא אוכל לפרש או יהי' פירושו ויהי היום שאירע בו כך וכך כמו ויהי היום ויעבור אלישע: (ז) משוט · כמו סבוב וכמוהו שוטטו בחוצות ירושלים וענין בארץ

תרגום

ותְלַת בְּנָן: ג וַהֲוָה גֵיתֵיהּ שַׁבְעָא אַלְפִין דְעָן מִן אַלְפָא לְכָל בְּרָא וּתְלָתָא אַלְפִין דְגַמְלַיָא מִן אַלְפָא לְכָל בְּרַתָּא וַחֲמֵשׁ מְאָה פַּדְנִין דְתוֹרִין לְגַרְמֵיהּ וַחֲמֵשׁ מְאָה אַתְנָן לְגֶרֶם אִתְּתֵיהּ וּפוּלְחָנָא סַגִּיעָא לְחֶדָא וַהֲוָה גַּבְרָא הַהוּא רַב בְּנִכְסִין מִכָּל בְּנֵי מַדִנְחָא: ד וְאָזְלִין בְּנוֹי וְעָבְדִין שֵׁירוּתָא בֵּית גְּבַר יוֹמֵיהּ עַד מִשְׁלַם יוֹמֵי שִׁבְעָא וּמְשַׁדְרִין וּמְזַמְנִין לִתְלָת אַחְיָתְהוֹן לְמֵיכַל וּלְמִשְׁתֵּי עִמְּהוֹן: ה וַהֲוָה כַּד שְׁלִימוּ יוֹמֵי שֵׁירוּתָא וְשַׁדַּר אִיּוֹב וַמְזַמֵּן וּמַקְדִּים בְּצַפְרָא וּמַסֵּק עֲלָוָן סְכוּמֵי כּוּלְהוֹן אֲרוּם אֲמַר אִיּוֹב דִּלְמָא חָבוּן בְּנַי וְאַרְגִּיזוּ קֳדָם יְיָ בְּרַעְיָנֵיהוֹן הָכְדֵין יַעְבֵּד אִיּוֹב כָּל יוֹמַיָּא: ו וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְדִינָא בְּרֵישׁ שַׁתָּא וַאֲתוֹ כִּתֵּי מַלְאֲכַיָּא לְמֵיקוֹם בְּדִינָא קֳדָם יְיָ וַאֲתָא אַף סִטְנָא בְּמִצִיעֲהוֹן: ז וַאֲמַר יְיָ לְסִטְנָא מְנָן אַתְּ אָתֵי וַאֲתִיב סִטְנָא קֳדָם יְיָ וַאֲמַר מִן שׁוּט בְּאַרְעָא לְמִבְדַק בְּעוֹבָדֵי בְּנֵי אֱנָשָׁא וּמִן מְהַלְּכָא בָהּ: ח וַאֲמַר יְיָ לְסִטְנָא אַשְׁוֵיתָא לִבָּךְ בְּעַבְדִּי

איוב א

וְשָׁלוֹשׁ בָּנוֹת: ג וַיְהִי מִקְנֵהוּ שִׁבְעַת אַלְפֵי־צֹאן וּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי גְמַלִּים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת צֶמֶד־בָּקָר וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֲתוֹנוֹת וַעֲבֻדָּה רַבָּה מְאֹד וַיְהִי הָאִישׁ הַהוּא גָּדוֹל מִכָּל־בְּנֵי־קֶדֶם: ג' מ"ל.
ד וְהָלְכוּ בָנָיו וְעָשׂוּ מִשְׁתֶּה בֵּית אִישׁ יוֹמוֹ וְשָׁלְחוּ וְקָרְאוּ לִשְׁלֹשֶׁת אַחְיֹתֵיהֶם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת עִמָּהֶם: ג' וחד ואחיותיהן
ה וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה וַיִּשְׁלַח אִיּוֹב וַיְקַדְּשֵׁם וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְהֶעֱלָה עֹלוֹת מִסְפַּר כֻּלָּם כִּי אָמַר אִיּוֹב אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וּבֵרְכוּ אֱלֹהִים בִּלְבָבָם כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל־הַיָּמִים: ל' וחד ברכו ג'
ו וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל־יְהוָה וַיָּבוֹא גַם־הַשָּׂטָן בְּתוֹכָם: כ"ו.
ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן מֵאַיִן תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר מִשּׁוּט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ: ט"ו מ"ל ז' פסוקים ויאמר ויאמר
ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ עַל־עַבְדִּי ג"א כ' וכנין

רשי

מגדל וראשו מגיע בשמים ונעשה לנו שם (בראשית יא) ואין שם האמור עבודת כוכבים שנאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו (שמות כג) הקב"ה ישב עליהם כדין והעמיד עליהם עדים שנא' וירד אלהים לראות את המגדל (בראשית יא) וכי צריך ירידה לפני המקום לראות עיני ה' משוטטות על (זכריה ד) אלא ללמד לדורות שאין דנין אלא ראייה שנאמר או ראה (ויקרא ה): והיה. ויהי ומשמעו לשעבר ויסר · אבל בדברים ובינו לא היה צדיק וירא אלהים וסר (ג) שבעת אלפי צאן מנה תחילה: גדול מכל מדור הפלגה דכתיב מקדם (בראשי' יא) איננו כן שהרי בו הגדול שנאמר ושם חברון לפנים הגדול בענקים היה לו לכתוב אדם כתב האדם הגדול שהוא אדם גדול נסיונות לפיכך כותב הכי"ן ואיוב שנאמר עמד אלא באחת ויסר וגו' מכל אותו נתפס על אותו עון (ד) והלכו בניו ועשו איש יומו · בבית כל יומו: ושלחו וקראו ושולחים וקוראים תמיד: (ה) ויהי כי כאשר כלו ימי המשתה היה איוב בכל סוף שחזרו ימי חלילתם ומקדשם כלומר מזמן כמו התקדשו למחר והשכים בבקר והעלה שהיה משכים ומעלה כתב בלשון עתיד לעשות כן תמיד היומים: מספר כולם והבנות: וברכו · כלפי מעלה: ככה יעשה כמו היה עושה בדבר הזה ותדיר בו לשון עבר ופעמים (ו) ויהי היום. אותו

ועבודה רבה ב' וסי' ועבדה רבה ויקנאו אתו · ועבדה רבה ויהי האיש ההוא גדול: אחיתיהם ה' בלישא וסימני' והחייתם את אבי ואת אמי · בצדקתך אחיותך. ואחיתיהם צרוית ואביגיל. וקראו לשלשת אחיתיהם. ויבאו אליו כל אחיו וכל אחיתיו: ז' פסוקים ויאמר ויאמר וסימ' הכי קרא שמו. וירא את הנשים ואת. וירא את בנימן אחיו. בני הם אשר נתן לי. מי שמך לאיש. אל השטן מאין. תבא וחברו: תבא

תולדות אהרן כי הקיפו. זוהר פנחס: והשכים. (יומא מה): בני האלהים. ב"ב טו: השטן. (נדרים לב): משוט. (יומא עז) זוהר אמר: השמת לבך. ב"ב טו זוהר אמר:

ר"ה (שהוא יום תרועה וצוה הקב"ה לשטן להביא זכות וחובה של כל הבריות הס"ד משט בארץ): ויבואו בני האלהים להתיצב על ה'. לריב עמו שאין לה' על ד ן שנאמר (ישעיה ג) נצב לריב ה': ויבא גם השטן בתוכם. לקטרג הבריות: (ז) משוט בארץ ומהתהלך בה · כן דרכי לשוט ולראות רעים וטובים בכל הארץ ולא מצאתי כאברהם שנא' בו קום התהלך בארץ (בראשית יג) ואמרו רז"ל שטן לשם שמים נתכוון כדי שלא יהא נשכח לפני אלהינו זכותו של (ח) השמת לבך על

רלבג

שהוא בלתי מכוון לעצמו אמר ויבוא גם השטן בתוכם כמי שלא כיון בואו וזכר שטוטו והתהלכו הוא בארץ לבד כי שם ימצאו אלו הרעות לא בנמצאות העליונות ואולם בני האלהים המנהיגות המציאות במלאכות השם יתברך וזכר כאילו הש"י היה מונע מהגעת הרעות לאיוב להיותו איש תם וישר והשטן סבב שנתן כל אשר לו בידו רק שלא ישלח ידו כי אי כולו להעיר שאין לשטן זאת הממשלה בשלמות כי אם ידבק השם' בשם יתברך לא ישלוט השטן עליו כמו שיתבאר בזה הספר וזכר שהשטן הרע לו מצד הרעות הנופלות מקצת ש לך

מצודת ציון

(ג) צמד. זוג וכן ויקח צמד בקר (ש"א יא) על כי דרכם ללכת מצומדים ומחוברים יחד: (ה) הקיפו. סבבו כמו הקף פעם אחת (יהושע ו): ויקדשם. ענין הזמנה כמו התקדשו למחר (במדבר יא): וברכו. לשון כנוי כלפי מעלה: (ו) בני האלהים. הם המלאכים הקרובים אל השכינה להיות מבני ביתה וכן ויריעו כל בני אלהים (לקמן לח): על ה'. סמוך לו וכן והחונים עליו (במדבר ב) ואמר בלשון בני אדם: השטן. מלאך מקטרג: (ז) משוט. ענין

מצודת דוד

כפולים מהנקבות ועוד יותר: (ג) צמד בקר. חשב הבקר זוגות לפי שהם עומדים לחרוש בבקרים וא"א לחרוש בפחות משנים וכחד חשיבי אבל גמלים עומדים לרכיבה ולהטעין משאות והאחד ראוי לה: ועבודה רבה. תולאה נקרא עבודה על כי תוליא למחה ע"י עבודה שעובדין בחרישה וקצירה כן ביצחק ועבודה רבה (בראשית כו): גדול. בעושר ובנכסים: מכל ב ר"ל מכל אנשי ארצו כי ארם היה בפאת המזרח כמ"ש ארם מקדם (ישעיה ט): (ד) והלכו. לפי שהדבר היה תמידי נופל בו לשון עבר אף לשון עתי למטה ככה יעשה איוב וגו': בית איש. בבית כל איש ביומו הקבוע לו: ושלחו. בכל יום היו שולחים להזמין האחיות על המשתה: (ה) כי הקיפו. כשע המשתה בחזור חלילה ואמר בכל פעם שהקיפו ר"ל אחר יום המשתה של האחרון שבהם שהיה עתיד הראשון להתחיל שוב בתחלה: ויקדשם. הזמינם לו להיטהר בדרכי ה': מספר כולם. לפי מספר הבנים והבנות: אולי. שמא בעבור טוב לב ממשתה תמיד חטאו וגדפו בלבבם כלפי מעלה ולזה כי היא מכפרת על הרהור הלב: ככה. כמשפט הזה עשה כל הימים: (ו) ויהי היום. ר"ל היום המוכן שיבואו בו לפני המקום מלאכי מעלה מלמדי זכות והוא יום ראש השנה שהוא יום המשפט: בני האלהים. הם מלמדי הזכות: גם השטן. ללמד חוב ולקטרג על הבריות: (ז) מאין תבוא. מאיזה מקום ולפי שאין רשות לקטן לדבר עד שיתחיל עמו הגדול לזה פתח עמו ושאלו: משוט. בא אני מן השטיטה בארץ ומן ההתהלכות בה וכפל הדבר במלות שונות היטב חפשתי לראות מעשי בני האדם וכאומ' הנה מצאתי חבילות חבילות פשעי בני אדם: (ח) השמת.

אבן עזרא

בארץ בכל העולם כמו התהלכנו בארץ: (י) שכת בעדו. מן לשיכים בעיניכם הסר משוכתו והיה לבער וטעמו ששכת בעדו כמו משוכת הכרם שלא יגע בו רע: פרץ. רבה כמו ופרצת ימה וקדמה: (יד) ידיהם. מקומם כמו ויד תהיה לך: (טו) ותפל שבא. מחנה שבא: (יז) ויפשטו. כמו אל פשטתם היום: (יח) עד זה מדבר. עד שזה זה המדבר והוא

רשי

. שתרצה לקטרגו: (ט) החנם ירא איוב. בתמיה: (י) הלא את שכת ... שהוא יודע שאתה רגיל אצלו לעשות לו נסים ופרה ורבה ... זה צדקות הללו אבל לא ניסית אותו: (יא) ואולם. לו היית נוגע בכל ... אם לא על פניך יברכך. מיד בתמיה: ואז (יב) ויאמר ה' אל ... כל אשר לו בידך: ... אותו היום ... ילה לאכול בבית ... בכור: בני האלהים ... הם הקרובים לשכינה ... ביתו ועל הם כך ... לו: להתיצב על ה' ... כמו (בראשי' מה) לכל ... אין: [ז] מאין תבא. ... דרך ארץ שהגדול ... ולה ומרשה הקטן ... שוט בארץ כאשר ... על' והגבד להשתתפין ... תם' לשון תימה הוא: ... שלם במעשיו: שכת ... בעדו כמחיצה זו ... משוכתו (ישעיה ה) ... בעד האמור בלשון ... אלא לשון כנגדו ... וכפר בעדו (ויקרא ... לשון כנגדך והכפיך ... מגן בעדך וכן ה' ... (תהלים ג): [י] פרץ ... חזקו כמו וכן יפרוץ ... ומתרגמינן יתקוף זהו ... ורבותינו ז"ל אמרו ... שטעמו הקב"ה מעין ... שלאחר חרישת ... היו זורעים עם החריש' ... אתונות מיד חזיז מן ... ד) על ידיהם: כמו ... ב) איש על ידו ואינו ... אלא על שם שהות ... ן לידו: (טו) ותפול ... נפלה וחנתה מלכות ... ם כמו (בראשית כה) ... ל אחיו נפל: ואת ... משרתיך השומרים ... ואמלטה אין מליטה ... השמטה שנשמט מן ... אתי להגיד לך וכיון ... מת כן הוא כס"א: ... יום במשרתים שומרי ... הכתו':(יז)ויפשטו על ... זה לשון בזזו בז לפי ... ל, זמן שהם מהלכים ... חד והולכים במארב ... בהם ויכריתו את ... מגיעי' למקום המקנ' ... ורחב המקנה זה לכאן ... אן לאסוף המקנה והמלאכים

ח אִיּ֗וֹב כִּ֣י אֵ֤ין כָּמֹ֙הוּ֙ בָּאָ֔רֶץ אִ֣ישׁ
תָּ֧ם וְיָשָׁ֛ר יְרֵ֥א אֱלֹהִ֖ים וְסָ֥ר מֵרָֽע׃
ט וַיַּ֧עַן הַשָּׂטָ֛ן אֶת־יְהוָ֖ה וַיֹּאמַ֑ר
הַֽחִנָּ֔ם יָרֵ֥א אִיּ֖וֹב אֱלֹהִֽים׃ י הֲלֹא־
אַ֠תָּה שַׂ֣כְתָּ בַעֲד֧וֹ וּבְעַד־בֵּית֛וֹ וּבְעַ֥ד
כָּל־אֲשֶׁר־ל֖וֹ מִסָּבִ֑יב מַעֲשֵׂ֤ה יָדָיו֙
בֵּרַ֔כְתָּ וּמִקְנֵ֖הוּ פָּרַ֥ץ בָּאָֽרֶץ׃ יא וְאוּלָם֙
שְֽׁלַֽח־נָ֣א יָֽדְךָ֔ וְגַ֖ע בְּכָל־אֲשֶׁר־ל֑וֹ
אִם־לֹ֥א עַל־פָּנֶ֖יךָ יְבָרְכֶֽךָּ׃ יב וַיֹּ֨אמֶר
יְהוָ֜ה אֶל־הַשָּׂטָ֗ן הִנֵּ֤ה כָל־אֲשֶׁר־לוֹ֙
בְּיָדֶ֔ךָ רַ֣ק אֵלָ֔יו אַל־תִּשְׁלַ֖ח יָדֶ֑ךָ
וַיֵּצֵא֙ הַשָּׂטָ֔ן מֵעִ֖ם פְּנֵ֥י יְהוָֽה׃
יג וַיְהִ֖י הַיּ֑וֹם וּבָנָ֨יו וּבְנֹתָ֜יו אֹכְלִ֗ים
וְשֹׁתִ֥ים יַ֛יִן בְּבֵ֖ית אֲחִיהֶ֥ם הַבְּכֽוֹר׃
יד וּמַלְאָ֛ךְ בָּ֥א אֶל־אִיּ֖וֹב וַיֹּאמַ֑ר
הַבָּקָר֙ הָי֣וּ חֹֽרְשׁ֔וֹת וְהָאֲתֹנ֖וֹת רֹע֥וֹת
עַל־יְדֵיהֶֽם׃ טו וַתִּפֹּ֤ל שְׁבָא֙ וַתִּקָּחֵ֔ם
וְאֶת־הַנְּעָרִ֖ים הִכּ֣וּ לְפִי־חָ֑רֶב
וָֽאִמָּ֨לְטָ֧ה רַק־אֲנִ֛י לְבַדִּ֖י לְהַגִּ֥יד לָֽךְ׃
טז ע֣וֹד ׀ זֶ֣ה מְדַבֵּ֗ר וְזֶה֮ בָּ֣א וַיֹּאמַר֒
אֵ֣שׁ אֱלֹהִ֗ים נָֽפְלָה֙ מִן־הַשָּׁמַ֔יִם
וַתִּבְעַ֥ר בַּצֹּ֛אן וּבַנְּעָרִ֖ים וַתֹּאכְלֵ֑ם
וָֽאִמָּ֨לְטָ֧ה רַק־אֲנִ֛י לְבַדִּ֖י לְהַגִּ֥יד לָֽךְ׃
יז ע֣וֹד ׀ זֶ֣ה מְדַבֵּ֗ר וְזֶה֮ בָּ֣א וַיֹּאמַר֒
כַּשְׂדִּ֞ים שָׂ֣מוּ ׀ שְׁלֹשָׁ֣ה רָאשִׁ֗ים
וַֽיִּפְשְׁט֤וּ עַל־הַגְּמַלִּים֙ וַיִּקָּח֔וּם וְאֶת־
הַנְּעָרִ֖ים הִכּ֣וּ לְפִי־חָ֑רֶב וָֽאִמָּ֨לְטָ֧ה
רַק־אֲנִ֛י לְבַדִּ֖י לְהַגִּ֥יד לָֽךְ׃ יח עַ֚ד זֶ֣ה

ד' . פ' / אתה ק' / ג' . ג' . סימן / ו' / ג' . ל"א / ג' / ג' / ד' / ג' / ד' / ג' : ג'

איוב אֲרוּם לֵית דִכְוָתֵיהּ
בְּאַרְעָא דְעָמְמֵי גְבַר שְׁלִים
וּתְרִיץ דָחֵל מִן קֳדָם יְיָ וְעָדֵי
מִן בִּישׁ: ט וַאֲתֵיב סִטְנָא קֳדָם
יְיָ וַאֲמַר הַאֶפְשַׁר דִי לְמַגָּן אִיּוֹב
דָחֵל קֳדָם יְיָ: י הֲלָא מֵימְרָךְ
טַלְלְתָּא אַמְטוּלְתֵיהּ וְאַמְטוּל
בֵּיתֵיהּ וְאַמְטוּל כָּל דִי לֵיהּ מִן
חֲזוֹר חֲזוֹר עוֹבָדֵי יְדוֹי בָּרֶכְתָּא
וְגֵיתוֹי תְקִיפוּ בְּאַרְעָא:
יא וּבְרַם אוֹשֵׁיט כְּדוּן מְחַת יְדָךְ
וּקְרִיב בְּכָל דִי לֵיהּ אִין לָא
בְּאַנְפֵּי מֵימְרָךְ יַרְגְּזִנָּךְ:
יב וַאֲמַר יְיָ לְסִטְנָא הָא כָל
דְאִית לֵיהּ מְסִיר בִּידָךְ לְחוֹד
לְוָתֵיהּ לָא תְשֵׁיט יְדָךְ וּנְפַק
סִטְנָא בְּהַרְמָנָא מִן קֳדָם יְיָ:
יג וַהֲוָה אִתְחוֹלֵי יוֹמָא שְׁבוּעֲתָא
וּבְנוֹי וּבְנָתֵיהּ אָכְלִין וְשָׁתַיִן
חַמְרָא בְּבֵית אֲחוּהוֹן בּוּכְרָא:
יד וְאִזְגַּד אֲתָא לְוַת אִיּוֹב
וַאֲמַר תּוֹרַיָא הֲוָאָה רָדִין וְאַתְנָן
רָעְיָן עַל סִטְרֵיהוֹן: טו וּנְפַלַת
בְּתְקֵיף לִילִית מַלְכַּת זְמַרְגַד
וּדְבָרַתְנוּן וְיַת עוּלֵמַיָא קְטַלוּ
אוּכְלוּסָהָא לְפִתְגַם דְחָרֶב
וְאִשְׁתְּזֵבִית לְחוֹד אֲנָא בִלְחוֹדִי
לְחַוָאָה לָךְ: טז עַד כְּדוּן דֵין
מְמַלֵל וְדֵין אֲתָא וַאֲמַר אִשָׁתָא
מִן קֳדָם יְיָ נְפַלַת מִן שְׁמַיָא
וְאוֹקִידַת בְּעָנָא וּבְעוּלֵמַיָא
וְגַמְרַתִּינוּן וְאִשְׁתְּזֵבִית לְחוֹד
אֲנָא לִבְלְחוֹדִי לְחַוָאָה לָךְ:
יז עַד כְּדוּן דֵין מְמַלֵל וְדֵין
אֲתָא וַאֲמַר כַּסְדָאֵי מַנִיאוּ
תְּלָתָא רֵישֵׁי אוּכְלוּסִין
וּפְשָׁטוּ עַל גַמְלַיָא וְדַבְּרִנּוּן וְיַת עוּלֵמַיָא קְטַלוּ לְפִתְגַם דְחָרֶב וְאִשְׁתְּזֵבִית לְחוֹד אֲנָא לִבְלְחוֹדִי לְחַוָאָה לָךְ: יח עַד כְּדוּן דֵין מְמַלֵל

רלבג

לקחת כמו המלחמות ומלך השנויים הגופלים מהסיבות כמו התחדשות האש וסרות וסקרים לזכור הרע הנופל מלך מלחמה לסיותו יותר מאדיו לפי שהתחלתו הבחירה המכוונת אל זה השכלית

י"ו חס' וסי' לקמן ריש סי' ב': הלא כל סיפר' חסר' וכל שאר כתו' דכות' חסר במ"ש מ"ל וסי' נמסר' במשלי סי' י"ד: ואולם כל סיפרא ר"פ ואולם במ"ג אולסוסי' שלח נא ידך וגע אל עצמו. אולם אני אדרוש אל אל. אולם אני אל שדי אדבר. וכל שאר קרי' דכו' במ"ה ר"פ ואולם וסימ' נמסר בסדר וארא: ושותים ו' ה' חס' וא' מ"ל וסימ' נמסר בשמואל א' סימן ל': ואת הנערים ג'וסי' ואת הנערים ידעתי אל מקום פלני אלמני. ותפל שבא ותקחם ואת הנערי'. עוד זה מדבר וזה בא: ויאמר צ"א פתחי' וסימ' בסס' רבתא בערך אמר: ואמלטה ד' בליש' וסימ' אמלטה נא שמה. אמלטה נא ואראה את אחי. ותפל שבא ותקחם. אש אלהים נפלה. כשדים שמו שלשה ראשים. והנה רוח גדולה. ואמלטה בעזר שני: ויקחום ב' וס"ל וסימ' מתוך האהל דעכן. ויאמר כשדים שמו שלשה ראשי':

תולדות אהרן תם וישר. סוטה כז לא ב"ב טו: החנם. שם עקדה שער מב: שכת. ב"ב טו: וגע. ב"ב טו עקידה שער מב: אשר לו. ב"ב טו: ויהי היום. ב"ב טו: ומלאך בא. ב"ב טו: ותפול שבא. ב"מ לג: אש אלהים. ב"ב טז: כשדים. ב"ב טו טז (סוטה כ):

מצודת ציון

ענין הסליחה אנה ואנה כמו שטו העם ולקטו (שם יא): (י) שכת. ענין גדר כמו הסר משוכתו (ישעיה ה): (יא) וגע. מל' נגיעה: על פניך. בעבור כעסך וכן אתן את פני (ויקרא כ) וזה על כי בכעסים יוכר הכעס: יברכך. לשון כאי כלפי מעלה: (יד) ומלאך. שליח: (טו) ותפול. ענין חנייה כמו נופלים בעמק (שופטים ז): ואמלטה. ענין הצלה: (טז) אש אלהים. דרך המקרא שרוצה להגדיל דבר מה סומכו למלת השם וכן ארזי אל (תהלים פ): (יז) ראשים. חלקים כמו וראש אחד בא (שופטים ט): ויפשטו. מל' התפשטות והטיית: מעבר

מצודת דוד

לך לקטרג גם על איוב אשר באמת אין כמוהו וכו' וכאומר לא מצאתי מאומה רע: (ט) החנם. וכי בחנם ירא איוב מה' מבלי שכר: (י) שכת בעדו. הגנת עליו כאלו גדרת עליו ועל ביתו ... תת את הרעה לקרוב אליהם: ומקנהו פרץ. בעבור רוב המקנה ... פרצו גדרם ר"ל כאלו לא יכילם מקום נגדר כי מלאו פני תבל: ... ובאמת נסה ושלח עתה בו מכת ידך וגע בבני ביתו ועשרו לאבדם ... לא. הוא ענין לשון שבועה וגזם ולא אמר הרי הוא כאלו אמר אם לא ... לי כך וכך: וכן אם לא שויתי ודוממתי (תהלים קלא): על פניך. ... עליו בדבר אבדן בני ביתו ועושר יגדף כלפי מעלה: (יב) הנה ... אשר בידך לאבד הכל אבל לא תשלח ידך אל גופו להכות גם בו: ... לאבד בני ביתו עם כל העושר: (יג) ויהי היום. כאשר בא היום ... בבית הבכור אז אירע מה שאירע וכוונת השטן היה להקניט את איוב ביותר בחושבו הלא זה היום בבוקר העליתי עולות מספר כולם כמ"ש למעלה ויהי כי הקיפו וגו' ואם כן מנוקים המה מעון ומדוע אם כן מתו ובעבור זה ירבה לגדף: (יד) ומלאך בא. אחד מנעריו בא לבשרו הרעה: על ידיהם. אצלם בסמוך להם: (טו) ותפול שבא. עם שבא חנתה עליהם ולקחה הכל לעצמה: ואת הנערים. החורשים עם הבקר והרועים האתונות: להגיד לך. כי ארז"ל שאחר שגמר דבריו מת גם הוא והרי הוא כאלו אמר הנה לא נמלטתי כ"א להגיד לך ולא להשאר חי: (טז) עוד זה. כשהיה עוד הראשון מדבר דבריו בא זה השני ואמר הנה אש חזקה וגדולה נפלה מן השמים והתחילה להבעיר בצאן ובנערים שומרי הצאן ושרף את כולם: (יז) כשדים. חיל כשדים חלקו עצמן על שלשה חלקים ופשטו עצמן בעבור הגמלים לקחת כלדך שולי המקנה אשר יתפזרו מסביב לאסוף המקנה: ואת הנערים. המה רועי הגמלים: (יח) עד זה. כמו בעוד זה: אוכלים

אבן עזרא

והוא אחרית הבאים:(כ) ויגז את ראשו. טעמו שער ראשו וכן הורידו לארץ ראשן: (כא) אשוב שמה. רמז לקבר הידוע וכן כי עת לכל חפץ על כל המעשה שם · ויש אומרים כי מבטן אמי היא הארץ והענין אדם הראשון או בעבור היות העצמות שהם מוסדי הגוף מן הארץ וכנגד הארץ: (כב) תפלה · כמו תפל והענין לא יצא מפיו דבור שאין לו טעם: (ג) ותסיתני · דברה תורה כלשון בני אדם והענין שיחשבו אנשים שאין להם דעת שיכולת להסית אותו: (ד) עור בעד עור · גוף בעד גוף ויש אומר

רלבג

התכלית ואולם הרעות הנופלות אשר יקרו מצד השנויים המתחדשים ביסודו' הם מיוחסים אל הקרי והזדמן ואחר זה זכר שכבר הגיע מתום איוב ויושרו ויראתו השם שלא חטא בכל זאת רק נתן שבח לשם ית' ואמר ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך ואח"כ התחיל בסיפו' המין האחר מן הרעות אשר התחלתו במקבל כמו העצם והמזג וקרא התחלת זה הרע גם כן שטן להיותו מטה מהדר' הראוי ואמר בו להתיצב על ה' מה שלא אמר כן בראשון לפי שזה החלק מהנפש אשר בו תהיה העצם הוא מכוון בעצמו לעבוד השכל האנושי ולהגיע לו שלימותו וזה מבואר למי שיעיין בספר הנפש וידע כחות הנפש האנושית לאי זה תכלית נמצאו באדם אלא שכבר יקרה בקצת העתים שיהיה מה שישפטהו זה החלק מהנפש בלתי ישר ובלתי נאות עד שיתחדשו מזה חלאים ומכאובים מצד רוע ההנהגה וזכר על צד המשל שזה השטן השתדל בכל אופני ההשתדלות להזיק איוב בגופו ושהש"י נתן הכל ברשותו זולת נפשו כי הוא אשר לא נתן לשטן ממשלה עליה אבל הוא הענין בהפך ר"ל שהיא המשול עליו ותנהיגהו כאשר תרצה ויחם עם זה המסרו ביד זה השטן לסבת היותו בלתי שלם נראה השם עד אלה

תולדות אהרן בניך ובנותיך. ב"ב טז: רוח גדולה. שם (ברכות יג): ויקם איוב. מ"ק כ כא ב"ב טו (מ"ק פג סוטה כ): ערום. ב"ב טו עקדה שער קא: ה' נתן. ברכות סב וזוכר תלוה (סוטה יד): ויהי היום. ב"ב טו: משוט. (שבועות לג): ותסיתני. חגיגה ה ב"ב שם חולין ד:

מצודת ציון

(יט) מעבר. מצד: פנות. זויות: (כ) מעילו. שם מלבוש מה: ויגז. ענינו כמו קרחי וגזי (מיכה א):(כא) יצאתי. כמו יצאתי בא"י:(כב) נתן. ענינו האמירה על הדבר וכן נתנו לדוד רבבות(ש"א יח) ויתכן שהוא מל' שם יתנו צדקות ה'(שופט' ה): תפלה. ענין דבר גרוע שאין בו טעם וכן ובנביאי שומרון ראיתי תפלה (ירמיה כג): (ג) ועודנו. ועודו הוא: ותסיתני. מל' הסתה ופתוי: לבלעו. להשחיתו כמו בלע ה' (איכה ב) מכף

מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמַר בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ
אֹכְלִים וְשֹׁתִים יַיִן בְּבֵית אֲחִיהֶם
הַבְּכוֹר׃ יט וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה בָּאָה
מֵעֵבֶר הַמִּדְבָּר וַיִּגַּע בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת
הַבַּיִת וַיִּפֹּל עַל־הַנְּעָרִים וַיָּמוּתוּ
וָאִמָּלְטָה רַק־אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ׃
כ וַיָּקָם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת־מְעִלוֹ
וַיָּגָז אֶת־רֹאשׁוֹ וַיִּפֹּל אַרְצָה
וַיִּשְׁתָּחוּ׃ כא וַיֹּאמֶר עָרֹם יָצָתִי
מִבֶּטֶן אִמִּי וְעָרֹם אָשׁוּב שָׁמָּה
יְהוָה נָתַן וַיהוָה לָקָח יְהִי שֵׁם יְהוָה
מְבֹרָךְ׃ כב בְּכָל־זֹאת לֹא־חָטָא
אִיּוֹב וְלֹא־נָתַן תִּפְלָה לֵאלֹהִים׃
ב א וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי
הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל־יְהוָה וַיָּבוֹא
גַם־הַשָּׂטָן בְּתֹכָם לְהִתְיַצֵּב עַל־
יְהוָה׃ ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן
אֵי מִזֶּה תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת־יְהוָה
וַיֹּאמַר מִשֻּׁט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ׃
ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הֲשַׂמְתָּ
לִבְּךָ אֶל־עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כָּמֹהוּ
בָּאָרֶץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים
וְסָר מֵרָע וְעֹדֶנּוּ מַחֲזִיק בְּתֻמָּתוֹ
וַתְּסִיתֵנִי בוֹ לְבַלְּעוֹ חִנָּם׃
ד וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר
עוֹר בְּעַד־עוֹר וְכֹל אֲשֶׁר לָאִישׁ יִתֵּן
בְּעַד נַפְשׁוֹ׃ ה אוּלָם שְׁלַח־נָא יָדְךָ
וְגַע אֶל־עַצְמוֹ וְאֶל־בְּשָׂרוֹ אִם־לֹא
אֶל־פָּנֶיךָ יְבָרְכֶךָּ׃ ו וַיֹּאמֶר יְהוָה

וְדֵין אָתָא וַאֲמַר בְּנָךְ וּבְנָתָךְ
אָכְלִין וְשָׁתְיָן חֲמַר בְּבֵית
אֲחוּהוֹן בּוּכְרָא׃ יט וְהָא זַעְפָא
רַבְּתָא אָתְיָא מִסִּטְרֵי מַדְבְּרָא
וְקָרִיב בְּאַרְבַּע זָוְיָן דְּבֵיתָא
וּנְפַל עַל עוּלֵימַיָּא וּמִיתוּ
וְאִשְׁתֵּזֵבִית לְחוֹד אֲנָא
לִבְלְחוֹדִי לְחַוָּאָה לָךְ׃ כ וְקָם
אִיּוֹב וּבְזַע יַת מְעִילֵיהּ וְסַפַּר
יַת רֵישֵׁיהּ וּנְפַל עַל אַרְעָא
וּסְגִיד׃ כא וַאֲמַר עַרְטִילַי
נְפַקִית מִן כַּרְסָא דְאִמִּי
וְעַרְטִילַי אֲתוּב לְבֵית קְבוּרְתָּא
מֵימְרָא דַיְיָ יְהַב וּמֵימְרָא דַיְיָ
וּבֵית דִּינֵיהּ נְסִיב יְהֵי שְׁמָא דַיְיָ
מְבָרַךְ׃ כב בְּכָל דָא לָא חָב
אִיּוֹב וְלָא מְסַדֵּר מִלֵּי מַחְטֵי
קֳדָם יְיָ׃ א וַהֲוָה יוֹם דִּינָא רַבָּא
יוֹם שְׁבוּק סָרְחָנַיָּא וַאֲתוֹ כִּתֵּי
מַלְאֲכַיָּא לְמֵיקוּם בְּדִינָא קֳדָם
יְיָ וַאֲתָא לְחוֹד סִטְנָא
בִּמְצִיעֵיהוֹן לְמֵיקוּם בְּדִינָא קֳדָם
יְיָ׃ ב וַאֲמַר יְיָ לְסִטְנָא מְנָן אַתְּ
אָתֵי וַאֲתֵיב סִטְנָא קֳדָם יְיָ
וַאֲמַר מִן לְמֵשׁוּט בְּאַרְעָא
לְמִבְדַּק בְּעוֹבָדֵי בְּנֵי נָשָׁא וּמִן
מַהֲלָכָא בָהּ׃ ג וַאֲמַר יְיָ לְסִטְנָא
אֶפְשַׁר דְּשַׁוִּיתָא לִבָּךְ בְּעַבְדִי
אִיּוֹב אֲרוּם לֵית דִּכְוָתֵיהּ
בְּאַרְעָא דְּעַמְמֵי גְּבַר שְׁלִים
וּתְרִיץ דָּחִיל מִן קֳדָם יְיָ וְעָדֵי
מִן בִּישׁ וְעוֹד כְּדוּן הוּא
מַתְקֵף בִּשְׁלֵימוּתֵיהּ וְגָרִיתָא
מֵימְרִי בֵיהּ לְסַלְעֲמוּתֵיהּ מַגָּן׃
ד וַאֲתֵיב סִטְנָא קֳדָם יְיָ וַאֲמַר
אֵבְרָא אַמְטוּל אֵבְרָא וְכָל דִּי
לְבַר נָשׁ יִמְסוֹר אַמְטוּל נַפְשֵׁיהּ׃
ה בְּרַם אוֹשִׁיט כְּדוּן מְחַת יְדָךְ וּקְרִיב לְגַרְמֵיהּ וּלְבִסְרֵיהּ אִין לָא בְּאַנְפֵּי מֵימְרָךְ יַרְגְּזִינָּךְ׃ ו וַאֲמַר יְיָ לְסִטְנָא

רשי

והמלאכים הללו שלוחי שטן היו וכדי להקניטו ולהחטיאו בישרוהו תחילה הפ... מועט ואח"כ בגדול הימנו וכן כולם: (יט) מעבר המדבר · מצד שני ... והיה הבית מצד זה וזהו לשון עבר במקרא: על הנערים. בניו ... צריך להזכיר הבנות: (להגיד לך · שהיה לו רשות להגיד והיה מת ב... רגע. סא"א): (כ) וי... כמו (ירמיה ו) גזי ... ומתרגמינן תלישה וכמו ... עא) ממעי אמי אתה גוזי (כא) מבטן אמי. הא"כ ... לוקחתי משם או אמי ... וערום. אשוב שמה ... הוא מדבר ומה שמה ... תשובתו ומל שהוא ... ולא יחליף החוק לשוב ... אל העפר לפיכך ... להזכירו: (כב) תפלה ... שמן ותפלות נתן על ... כמו (ירמיה כג) ובנביאי ש... ראיתי תפלה: ולא נתן ... תפלה ועול אל הקב"ה ... יח)נתנו לדוד הרבבות ... האלפים: (ב) אי מזה ... מקום שתוכל לומ ... אני בא: (ג) מחזיק ... (שמות ד) ושלח ידו ... מחזיק באזני כלב (מ... ותסיתני בו. הסית ... כל לשון הסתה או ... לשון המשכה שממשיך ... לעצתו: (ד) עור ב... אבר בפני אבר כן ... אדם כשרואה החרב ... ראשו מגין בזרועו ... כל אשר לאיש בממון ... נפשו. בפני נפשו ... שזה יודע בנפשו שנתח... אינו מצטער על ממונו ... אבל: אם לא. תראה בעיד...

ובנותיך ג' ומ"ל וסימ' פתו... בנותיך. ואכל קצירך ול... זה מדבר וזה בא: ערום ... ויפל ערם כל היום דשאו... ערםוכסיתו. כי אמר אלי ... ערם יצתי מבטן אמי: ת... בירמיה סימן כ"ג: תבו... וסי' בסדם אל תבא. ... אשלח. ואל המקדש לא ... בי התאנף ה'. אשימה ... בקמת רעך. בכרם רעך ... ברעך. וכתבת עליהן ... תמר אחותי קרמא. אשות... בחדר דמלכים. קדש ... ראשית תבאתה. אל ... תבא. אי מזה תבא וי... כי לפני לחמי. ברכ... תבא כל רעתם. וכל מ... במ"ד מ"ל וסי' נמס' ב... אות ת' ובמשלי סוף ...

מצודת דוד

אוכלים. היו אוכלים וכו': (יט) ויגע בארבע פינות. עם כי בא מעבר אחד הקיף את כל הבית מסביב:על הנערים. המה בניו ומשרתיהם ולא זכר הבנות כי כ"ש הוא ביות הנקבות המה חלושי כח ביותר: (כ) ויקרע. בעבור הצער והאבל: ויגז את ראשו. תלש שער ראשו וקצץ בדבר המוכן: וישתחו. אל ה' לברך על הרעה: (כא) ערום וגו'. ר"ל כמו שיצאתי מבטן אמי ערום מבלי עושר כן אשוב אל הקבר זולתם וכאומר מה לי להתרעם על אבדן הבנים והעושר הלא לא נולדו עמי ואשוב א"כ כמו שנולדתי ולתוספות ביאור אמר הלא ה' נתן לי והוא לקח את שלו ומה לי להתרעם עליו: שמה. ר"ל אל מקום הידוע המוכן לכל ולא הוצרך לפרש כי מובן הוא מאליו וכן על כל המעשה שם (קהלת ג): (כב) בכל זאת. עם כי באו עליו צרות תכופות זו על זו מ"מ לא חטא להתרעם אחר ה' ולא אמר עליו דברי תפלה: ב (א) ויהי היום. היום המוכן לשיבואו בו מלמדי הזכות... (ב) אי מזה. איה המקום אשר תאמר מזה אני בא: (ג) ועודנו. עם ... שבר על שבר עודו אוחז בתמימתו: ותסיתני. דבר בלשון בני אדם ו... עליו להשחיתו בחנם מבלי עון כ"א לנסותו: (ד) עור בעד עור. ר"ל ק... אם דרך אנשים לתת עור בעד עור שאם יבוא מי להכותו בעור פניו ה... על פניו לקבל ההכאה בעור היד ואם כן הוא במקלת גופו אל קלות... שיתן האיש את כל אשר לו בעד נפשו וכאומר הנה איוב יחשוב פן ... המיתה ונאבד כל אשר לו תמורת נפשו ויעמד חי ולזה מקבל בסבר פ... (ה) אל עצמו ואל בשרו. במכאובי הגוף עצמו הקשה מאבדן הבנים וה... הניך

רשי

(ו) אך את נפשו שמור. שלא תצא מכאן אמרו חכמים קשה היה ... שטן יותר משל איוב כאומר לחבירו שבור חבית זו ושמור יינה ... רד בו. בדלי"ת כתוב ולשון משנה היא גורדו ומעמידו על גלדו ... ברי"ש אינו אלא לשון סחיבה כמו גורר אדם מטה וספסל: ... אותו: ומת. לשון ... מת בהר (דברי' לב): ... לא די נברכנו אלא גם ... נקבל ואת הרע לא ... בשפתיו. אבל ... (יא) רעי איוב ... לנוד. כמו מי ינוד לך ... לא תנודו לו (ירמיה ...) ולא הכירוהו. כי ... מחמת הייסורין: ... לומר למעל' מראשיה' ... והוא היה להם מנהג ... (יג) לארץ. על ... בצערו: מענה ... (א) ויען. ויצעק שכל ענייה

אבן עזרא

אומר כי מנהג האדם להסתיר עינו בידו אם יפחד ממכה בעבור היותה נכבדת: (ח) להתגרד. להתחכך ואין לו אח במקרא ויש אומרים חרס כמו בגרב ובחרס: בתוך האפר. כדרך אבילות וילבש שק וישב על האפר. והאומר כי שבתו באפר לקרר השחין צריך להביא ראיה שהיה השחין חם ולח; (י) בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו. להורות כי עוד יחטא בשפתיו ויוציא מפיו מלים ברוב צערו: (יא) אליפז התימני. ממשפחת תימן בן אליפז בן עשו והקרוב שהיה קרוב מימי משה כי לא יתיחס לתימן כי אם אחר דורות. וחז"ל אמרו כי משה כתב ספר איוב והקרוב אלי כי הוא ספר מתורגם על כן הוא קשה בפירוש כדרך כל ספר מתורגם: השוחי. מבני קטורה אשת אברהם את ישבק ואת שוח: הנעמתי. לא ידענו אם יחוסו למדינה או למשפח': (יד) ויקלל את יומו. אעפ"י שלא ישיג ליום ברכה או קללה לכן מרוב הצער יאמר המצטער מקולל יהא היום שנולד בו והשעה שנולד בה גם יש ימים שיהיו כן בהיות שני המאורות על מתכונה קשה וזה צריך פירוש ארוך וכן אמר ירמיה ארור היום אשר יולדתי בו ויש אומר כי על שם היום מהשבוע יאמר שהיה מתאוה שלא ישמע זכרו הוא היום שנולד בו והנכון הוא הראשון: (א) ויען איוב. כמו וענית ואמרת כהביאו הבכורים ויהיה ענינו כמתחיל או שאלוהו חבריו אחר מלאת שבעת ימים מה לך אז ענה להם וכן וענית ואמרת בהביאו הבכורי' ישאלוהו הכהני' מה זה. ידוע כי אין בלשון הקדש

איוב ב

אל־השטן הנו בידך אך את־נפשו ב׳
שמר: ז ויצא השטן מאת פני ב׳
יהוה ויך את־איוב בשחין רע
מכף רגלו עד קדקדו: ועד ק׳
ח ויקח־לו חרש להתגרד בו והוא
ישב בתוך האפר: ט ותאמר לו
אשתו עדך מחזיק בתמתך ברך ל׳ חסר
אלהים ומת: י ויאמר אליה כדבר ל׳ וחסר וחד ומות
אחת הנבלות תדברי גם את־ ב׳
הטוב נקבל מאת האלהים ואת־ ב׳
הרע לא נקבל בכל־זאת לא־חטא ב׳
איוב בשפתיו:
יא וישמעו שלשת ׀ רעי איוב את ג׳ מלעיל
כל־הרעה הזאת הבאה עליו ויבאו
איש ממקמו אליפז התימני ל׳ מ״ל
ובלדד השוחי וצופר הנעמתי
ויועדו יחדו לבוא לנוד־לו ולנחמו:
יב וישאו את־עיניהם מרחוק ולא
הכירהו וישאו קולם ויבכו ויקרעו ויראו יוסף ג׳
איש מעלו ויזרקו עפר על־ ב׳ חסר
ראשיהם השמימה: יג וישבו י״א
אתו לארץ שבעת ימים ושבעת ד׳ בליש׳
לילות ואין־דבר אליו דבר כי ראו
כי־גדל הכאב מאד: יד אחרי־
כן פתח איוב את־פיהו ויקלל
את־יומו:

ג

א ויען איוב ויאמר: ב יאבד ב׳

תרגום

בידך לחוד ית נפשיה נטר: ז ונפק סטנא בהרמנא מן קדם יי ומחא ית איוב בשיחנא בישא מפרסת רגליה ועד מוקדיה: ח ונסיב ליה פחר לאתקרצפא ביה והוא יתיב באמצע קטמא: ט ואמרת ליה דינה אתתיה עד כדון את מתקף בשלימותך בריך מימרא דיי ומית: י ואמר לה היכמא די ממללן חדא מן נשיא דעבדין קלנא בבית אבהתהון הכדין את ממללא לחוד ית טבא נקבל מן קדם יי וית בישא לא נקבל בכל דא לא חב איוב בספוותוהי ברם ברעיניה הרהר במלין: יא ושמעו תלתא חברי איוב ית כל בישתא הדא דאתת עלוהי (כד חמון ית אילני פרדסיהון די יבישו ולחם סעודתהון אתהפך לבישרא חיא וחמר משתיהון אתהפך לדמא) ואתו גבר מאתריה (ובדא זכותא אתפציו מן אתר מזומן להון בגהנם) אליפז די מן תימן ובלדד די מן שוח וצופר די מן נעמה ואתחברו כחדא למיתי למנד ליה ולנחמותיה: יב וזקפו ית עיניהון מן רחיק ולא אשתמודעוהי וארימו קלהון ובכו ובזעו גבר מעיליה ודרקון עפרא על רישיהון לצית שמיא: יג ויתיבו עמיה לארעא שבעא יומין ושבעא ליליין ולית די ממלל עמיה פתגם ארום דחמון סגא כיבא לחדא: יד מן בתר כדין פתח איוב ית פומיה ולטט ית יומיה: א ואתיב איוב ואמר: ב יהובד

רלבג

... באמונתו כאשר ינוסה וזהו ... שלח נא ידך וגע אל עצמו ... אם לא על פניך יברכך וכן ... על דרך האמת כי איוב ... ומבולבל בענין ההשגחה ... יום אמונתו בזה בלתי שלימה ... אלו הדעות הנופלות אל ... אמר שאין הש"י משגיח ... ר"ל באישיהם. ואילו היה ... האמת בזה לא היה נעתק ... אל ההאמנה בחלופו והנה ... נכון זה הביאור מהמבוכה ... היתה חסרונו בהשגו' ... אשר השלימות בהם שבת ... מאלו הרעות המדומות. ... הגיע מתום זה האיש ויתברר ... כשת' אותו אשתו לבלתי ... תמתו ונוכחת במכאובות חזקים ... בכל זה בשפתיו אלא שהכר ... מחשבתו היה נבוך ומבולבל ... בסופהענין אז"ל בשפתיו ... חטא אבל בלבו חטא: עוד ... שמעו רעי איוב באו לנוד ... וכראותם חוזק שברו לא ... דבר אליו דבר ואחשוב שאלו ... חכמים מפורסמים בזמן ... יחד עמו בעיוניות, ונמצא ... במבוקש התוריי זה ... אשר הוא לפי מה שתשפטהו ... כמו שיתבאר אחר זה. וכראות ... אין דובר אליו דבר פתח פיהו ... יומו לפי שדעתו היה כמו ... מדבריו שכל מקרי האדם הם ... ומסודרים לפי מערכת הככבי' בעת הלידה: ... מלות המענה. (א) ויען. הרצון

... את אהרן הנו בידך. חולין מג: וישבו אתו. (ברכות ...): אחרי כן. מ"ק כח: יאבד. נדה טז:

מסורה

מאת פני ה׳ וסימ׳ ויהי אך יצא יצא. לא כן לכו נא הגברים. קרבו שאו את אחיכם. ויקרב מאת פני הבית מבין המזבח דמלכים. ויצא השטן מאת פני ה׳: נקבל ב׳ ובפסוק ואינון מן א"ב מן ב"ב ובפסוק וסימ׳ נמסר במסר׳ רבת׳ במערכת אות הב׳ בס"ד: הבאה ג׳ בטע׳ מלעיל וסי׳ ארדה נא ואראה הכצעקתה. כל הנפש לבית יעקב. וישמעו שלשת רעי איוב: ולא הכירוהו. חד מן ולא דסמי׳ לה׳ וסי׳ נמסר במסר׳ רבתא במערכת אות ל׳ בס"ד: וישאו קולם נשיאת קולם ד׳ חסר׳ את בליש׳ וסי׳ נמסר בסוף ספר שופטים: וישבו אתו לארץ ד׳ בליש׳ פי׳ קשור עם למ"ד וסי׳ ונקתה לארץ תשב. שבי לארץ אין כסא בת כשדים. וישבו אתו לארץ שבעת. ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון: ויקלל ד׳ וסי׳ נמסר בסדר אמו׳:

מצודת דוד

... כמו על פניך ור"ל בעבור כעסך יגדף כלפי מעלה: (ו) הנו בידך. הנה הוא ... הכותו בעצמו ובבשרו להכאיבו אך שמור את נפשו לבל תצא מגודל הכאב: ... א. להכות את איוב: בשחין רע. הכואב ביותר: מכף רגלו וכו׳. ר"ל בכל ... הגוף: (ח) ויקח לו חרס. איוב לקח בידו שברי חר׳ לחכך בהם מקומו׳ השחין: ... האפר. לקרר חמימות השחין: (ט) עודך. עדיין אתה מחזיק בתמימתך וכאלו אמרה אל תחזיק עוד אלא ברך את ה׳ ובצון זה תמות מיד והנה טובה לך משתחיה ביסורים ... ים כאלה: (י) כדבר וגו׳ תדברי. כדבר אחת מנשי הנבלות: גם את הטוב. ר"ל אם אמנם שדי הרע לנו הנה עוד יבוא מועד אשר נקבל גם את הטוב ולא נוסיף ... עוד את הרע: בכל זאת. עם כי נלקה בגופו ומצא מסית מ"מ לא חטא בשפתיו לברך את ה׳ כאשר הסיתהו אשתו: (יא) וישמעו. מן המספרים: איש ממקומו. כ"א ... ממקומו אל מקום איוב ובהיותם שם נאספו יחד לבוא אל איוב להיותה לנודד עליו בראש וכדרך המיצר בצרת האוהב ואף לנחמו בדברי תנחומין: (יב) ולא הכירוהו. כי ... מאור פניו בעבור רוב הצרות והמכאובות: ויקרעו איש. כל אחד קרע מעילו וזרקו עפר למעלה מראשיהם לאויר השמים כי כן היה להם מנהג אבלות וצער: (יג) לארץ. על ... לגודל צערו: ואין דובר. אין מי בהם דובר אליו דבר כי ראו אשר גדל הכאב מאד ולא מצאו עדיין מקום לנחמו: (יד) אחרי כן. כאשר חלפו שבעת הימים: ויקלל ... יומו. אשר נולד בו בחושבו שכל מקרי האדם המה מוגבלים ומסודרים לפי מערכות הכוכבים בעת הלידה ובשריון ולזה הוכח גם הוא במכאוב כי לא מצא בעצמו עון אשר ... ואשם ולכן ממרירות לב קלל יומו על כי בו הורו מערכות הכוכבים בו לרעה: ג (ב) יאבד. היום

מצודת ציון

(ז) מכף רגלו. כמו שנקרא תוך היד כף כן נקרא תחתית הרגל: קדקדו. הוא אמצעית הראש מקום יחולק שם השער אילך ואילך: (ח) להתגרד. ענין חיכוך ובדרז"ל גורד כדרכו ואינו חושש (שבת קמ): (ט) ברך. לשון כנוי כלפי מעלה: (י) הנבלות. הפחותות וגרועות: (יא) ויועדו. ענינו מלשון וועד ואסיפה: (א) ויען.

אבן עזרא

הקדש סי' שירה על סי' האמצעי ואין בלשונם חוץ מעתיד ועבר וכל מה שתמצא באיוב שהוא לשון עתיד הוא בינוני או לשון עבר : (ג) יאבד יום · היה מתאוה שיאבד בתחלה היום שנולד בו אם נולד ביום ואם נולד בלילה שתאבד הלילה שאמר המבשר הורה גבר וכמוהו ויאמר ליוסף והורה כמו יולד וכמוהו ותהר את מרים כי היום שנולד בו יהיה יום חשך והנכון שיתאוה להיותו יום חשך עד שלא יהיה יום וזה טעם יאבד · יום ולילה הם כנגד הארץ מפאת השמש בעבור היות הארץ באמצע הגלגלים וצבאות מעלה ואין להם חשך כלל גם קדרות הלבנה מפאת הארץ שהיא למטה אין אור אלא ממעל וזה ענין אל ידרשהו אלוה ממעל כי הארץ היא חשך : (ג) תופע . כמו תשקיף : נהרה · אור וכמוהו ונהורא עמיה שרי ויש אומרי' כי כמוהו המנהרות אשר בהרים : (ד) יגאלהו . מן לחם מגואל ויש אומר שהוא מן גאל ועניינו שיפדוהו וימשכוהו לנפשם והוא רחוק : יבעתוהו·יפחידוהו שלא יעמוד כמו ובעתתו רוח רעה : כמרירי יום · כמו קטב מרירי ויש אומרים כי הכף כמו כאלו הלילה כמשיגי גב"ל וענין מרירי יום חוזק החום הדומה לסם המות ואם נולד בלילה הלילה ההוא יקחהו אופל : (ה) יחד · יתחבר מן יחד והנכון בעיני שהוא אל ישמח כמו ויחד יתרו עניינו אל ישמח להחשב בימי שנה : (ו) גלמוד · שומם כמו גלמודה : (ז) העתידים · שהם מזומנים לעורר אבלם כמו ועתדה בשדה לך ועתידותיהם שוסיתי ונו"ן לויתן מקום מ"ם ועניינו אבל וכדברי רבותינו ז"ל אשה לא תעורר לויתה במועד ויש אומרים כי על אנשי ספינה שחשבה להשבר מדבר שקללו היום שנכנסו בה שהם עתידים שיאכלם לויתן והוא מין דג גדול והקרוב כי אוררי יום הם הספדנים בכל לשון, שיקללו הימים:(ח) נשפו . תמצא מלת נשף להתחלת הלילה ולאחריתו: בעפעפי שחר.י"א כמו השקפה וכמוהו התעיף עיניך בו ואיננו והנכון שהוא על דרך משל בעינים והשחר דמה להם והענין כאשר יפתח השחר עפעפיו כעינים שיש להם עפעפים והוא האישון ונקרא עפעף על שם החור : (ט) לא סגר . יחסר פותח הרחם : דלתי בטני . הטבועה

רשי

עניה האמורה בתורה אינה אלא לשון הרמת קול ואב לכולם ומנו כיום רם (דברים כז): (ג) אולד בו. לשון עתיד שהיה אומר הלואי ויאבד היום שהיה עתיד להולד בו ואז לא הייתי נולד : והלילה . אף היא תאבד : אמר המבשר אשר עליו הדבר מוטל: הורה גבר. שעיבר אבי את אמי .בנקבה הורתה וזכר נוהג לו הו את הנקבה : והלילה אמר א' מן המקומות שהיס את דבריו מפני של לפרש מי הוא ומליצה האומר · (ודומה ל בסלע סוסים אם יחרוש היה לו לומר אם יח בבקרים'ורז"ל אמרו מל על ההריון לילה שמו : ההוא יהי חשך. תמיד כשיגיע אותו יום : אל אלוה ממעל . לטובה תופע עליו . נהרה א זוהר ומתרגמינן נ (ד) יגאלהו . כמו לחם (מלאכי א) כמה גאלנ והוא ל' ליכלוך:צלמו'. (חשך) שאינו מאיר ענגה . אפילה : כמרי שדים המושלים בצהרי קטב מרירי והוא מושל שנאמר ומקטב ישוד (תהלים צא) : (ה) אל י ישמח כמו ויחד יתרו (פ"א אל יתאחד ס (ו) גלמוד. יחיד. יחסו ומכל בריה :(ז) יקבוהו כמו קבה לי(במדבר כב) יום · המקללים את יו לפי שהם מכוונים לקו מתוך צערם : העתידי לויתן.להיות ערירים ב ליחד לוויו שלהם מחבת ואשתו מאין בנים.ובגמ' ראיתי עורר לויתן לקונ שלהם כשימות כמו לא ינ מתו : (ח) נשפו . חשך בעפעפי .בזהרורי כמו ו יזלו מים (ירמי' ט) : (ט סגר . מי שיכולת בידו לסגור וגם זה מן המקראות דומין להלילה אמר:דלתי שילאתי ממנו שאם עשה כן ויסתר עמל מעיני:(י) למה לא מרחם אמות · וכו' מרחם (הייתי סא"א) מוכן למות מיד ומדבר יצא

יוֹם אִוָּלֶד בּוֹ וְהַלַּיְלָה אָמַר הֹרָה
גָבֶר׃ ג הַיּוֹם הַהוּא יְהִי־חֹשֶׁךְ אַל־
יִדְרְשֵׁהוּ אֱלוֹהַּ מִמָּעַל וְאַל־תּוֹפַע
עָלָיו נְהָרָה׃ ד יִגְאָלֻהוּ חֹשֶׁךְ
וְצַלְמָוֶת תִּשְׁכָּן־עָלָיו עֲנָנָה יְבַעֲתֻהוּ
כִּמְרִירֵי יוֹם׃ ה הַלַּיְלָה הַהוּא
יִקָּחֵהוּ אֹפֶל אַל־יִחַדְּ בִּימֵי שָׁנָה
בְּמִסְפַּר יְרָחִים אַל־יָבֹא׃ ו הִנֵּה
הַלַּיְלָה הַהוּא יְהִי גַלְמוּד אַל־
תָּבֹא רְנָנָה בוֹ׃ ז יִקְּבֻהוּ אֹרְרֵי־
יוֹם הָעֲתִידִים עֹרֵר לִוְיָתָן׃ ח יֶחְשְׁכוּ
כּוֹכְבֵי נִשְׁפּוֹ יְקַו־לְאוֹר וָאַיִן וְאַל־
יִרְאֶה בְּעַפְעַפֵּי־שָׁחַר׃ ט כִּי לֹא
סָגַר דַּלְתֵי בִטְנִי וַיַּסְתֵּר עָמָל מֵעֵינָי׃
י לָמָּה לֹּא מֵרֶחֶם אָמוּת מִבֶּטֶן

יומא דאתילידית ביה (ומלאכא
די ממני על עבור) ולייא די
אמר אתברא גבר: ג יומא
ההוא יהי קבלא לא יתבעיניה
אלהא מן לעלא ולא תפע עלוי
שפרפרא: ד ישננון יתיה
חשוכא וטולי מותא תשרי
עלוי עננא יבעתון יתיה היך
מרירי יומא (צערא דאצטער
ירמיה על חורבן בית מקדשא
ויונה באטלקותיה בימא
דטורסים): ה ליליא ההוא
ידברניה קבלא לא יתיחד עם
יומין טבין דשתא במנין רישי
ירחיא לא יעול: ו הא ליליא
ההוא יהי צערא לא תעול
רננא (דתרנגול ברא למקלסא)
ביה: ז ילטטוניה נבייא די
לטטין יומא דפורענותא
דאטימוסא לאדכר
באתערותהון אליותהון: ח יתחשכון כוכבי נשף שיריה יסתכי לאנהרה ולא יחמי
בתימורי קרצתא: ט ארום לא אחד כאתי דלתתי דהנון דשי כרסי וטמר עמלא מן
עיני: י למה לא מן רחמא אמות מכרסא כד נפקית

תופע ל' וחד ותופע ואינון חד מן זוגין חד תי"ו חד ותי"ו ואינון מנא"ב מן ב"ב חד נסיב ו' וחד לא נסיב ו' ו"ל להון זוגא וסי' נמס' במס' רבת' במערכ' אות התי"ו בס"ר :ירחי' ד' וסי' נמס' בסדר שמות: יקבוהו ג' וסי' אררי יום. מונע בר יקבוהו לאו'.אמר לרשע צדיק אתה: שחר ח' וסימ' נמסר בישעיה סוף סימן ה' ובתלי' סי' קח ; ויסתר ב' דגשים וסימניהון משה פניו.ויסתר עמל מעיני:מעיני ד' וסימ' נמס' בויצא ובישעיה סי' תולדות אהרן.הורה גבר . סנהדרין לו נדה עז : נשפו . פסחים ב : לא סגר . בכורות מה :

רלבג

הרצון בו ויקרא כמו וענית ואמרת שהרצון בו קריאה לא תשובה : (ג) והלילה אמר הורה גבר . הרצון בו הלילה שאמר המבשר שהורה בה גבר והוא ל"ל ההריון ויחס ההריון ללילה לזה המשגל לפי החק האנושי ארז"ל מלאך הממונה על ההריון לילה שמו : (ד) יגאלהו . יטנפוהו וילכלכוהו או יהיה הרצון בו שיהיו גואליו וקרוביו חשך וצלמות בדרך שישכנו עמו הח עולה לענין אחד : כמרירי יום . הוא מענין עורנו כתנור נכמרו רוצה לומר חמימות היום ובא במשקל סגריר והרצון בו שיבעתהו כאידה העולים בסבת חמימות היום עד שימנעו אורו : (ה) אל י בימי שנה . הרצון בו לא יהיה אחד בימים שלא יבא במספר עמהם : (ו) גלמוד . הרצון בו יחידיות ר"ל שלא ילכו בלילה חברת האנשים יחד : (ז) לויתן . אבלם : (ח) ככבי נשפו. ה הגדולים הנראים בתחלת הלילה ובסופה ולא ימנע הראותם האור הנמצא אז : ואל יראה בעפעפי שחר. ר"ל שלא יבקע השחר : (ט) דלתי בטני . ר"ל הבטן אשר היה בו הריוני והוא בי ר כנוים

מצודת ציון

עניינו הרמת קול וכן וענו הלוים וגו' קול רם (דברים כז): (ג) אולד. אמר דבריו כאלו ידבר קודם הלידה:(ג)תופע.תזרח כמו הופיע מהר פארן(שם לג) נהרה. אורה כמו ונהורא עמיה שרא (דניאל ב): (ד) יגאלהו.כמו יגעלהו בעי"ן ועניינו טנוף ולכלוך וכן לחם מגואל(מלאכי א) : וצלמות. צלו של מות הוא חשכת הקבר: יבעתוהו. מל' בעתה וחרדה: כמרירי.ענין חמימה כמו כתנור נכמרו (איכה ה)ובא בהכפל למ"ד הפעל על משקל סגריר (משלי כז): (ה)אופל . חשך עב: יחד. מל' אחד : (ו) גלמוד. יחידי כמו עדת חנף גלמוד(לקמן טו) :(ז)יקבהו.ענין קללה כמו לכה קבה לי (במדבר כב):העתידים. המוכנים כמו להיות עתידים ליום הזה (אסתר ג): עורר. מל' התעוררות : לויתן . ענין אבלות וכירושלמי לא תעורר אשה לויתה במועד (מ"ק פרק מקנין):(ח) נשפו. תחלת הלילה וסופו שניהם קרואים נשף וכדרז"ל תרי נשפי הוו וכו' (ברכות ג) והוא ענין חשך כמו בנשף בערב יום (משלי ז) : בעפעפי . הוא האישון שבעין ובושאל לבקיעת אור השחר והוא האור הנוכן בפאת המזרח טרם יגלה השמש שהוא נראה כפתיחת העין : (י) אמות . אמר

מצודת דוד

היום אשר נולדתי בו יהיה אבוד ר"ל בכל שנה כשיבוא היום ההוא יהיה בו אך שיהיה אבוד ממנו שם יום: והלילה אמר הורה גבר. ר"ל וכ"כ תהיה אבוד אשר המשכיל לדעת מתי היתה זמן העבור אמר באותה הלילה עיבר אבי את (כי זמן הלידה נראה וידוע לכל אבל זמן העיבור לא יבין כ"א המשכיל ברא (ג) אל ידרשהו. להשפיע בו טובה ממעל: ואל תופע. לא תזריח בו אורה: (ד) אלו חשך וצלמו'. ילכלך ויטנף אותו ותשכון עליו חשכת הענן: יבעתוהו. יפחדוהו תוקף היו' ר"ל האידים העולים בסיבת תוקף החום ימנעו אורו: (ה) הלילה ההוא עיבר בו אבי את אמי: יקחהו אופל . האופל יקח אותו לחלקו לישמש בו: אל י יתאחד בימי שנה להתחבר עמהם להיות כמוהם ואל יבוא בימי מספר החדשי הדבר במ"ש : (ו) יהי גלמוד . כ"כ יגדל בו החשך עד שיהיה יחידי ר"ל בו חבורות אנשים יחד לטייל ולא תבוא בו א"כ רננה כי לדרך חבורות אנשים ההולכים יחד לטייל אשר ישירו וירננו בדרך מהלכם אבל כשלא ילכו בו חבורות לא יש רננה : (ז) יקבהו וגו'. הספדנים המאררים בהספדם את יום מיתת המת אשר יספדוהו ומוכנים המה לעורר אבלות ולמדו לשונם לארר ולקלל המה יקבו הלילה ההוא: (ח)כוכבי נשפו. אף הכוכבים הגדולים הנראים בתחלת הלילה ובסופו גם המה יהיו חשוכים בהלילה ההוא עם כי אורם רב עד שלא ימנע הראותם קצת האורה אשר היא בתחלת הלילה ובסופו: יקו.הלילה ההוא יקוה שיבא אחריו אור השמש ולא יהיה כי לא תזרח השמש ביום שלאחריו ואם בבקיעת השחר וזהרו הלילה ההוא כי לא יאיר אחריו אור השחר:(ט) כי לא סגר.ר"ל בעבור זה יהיו מקוללים כן על אשר לא שמו אז מערכת השמים לסגור דלתי בטני הוא הטבור אשר דרך המאכל לסגרת הולד כ"א היה נסגר הייתי אז מת במעי אמי והיה א"כ נסתר מעיני העמל אשר אני עתה בו : (י) למה לא מרחם אמות . כאומ

רשי

לשון מתיד כאלו עומד עכשיו ביום יציאת הרחם ואומר (למה) לא אמות למה לא מבטן יצאתי ואגוע. למה לא היתה לי גוועה מוכנת : (יא) מדוע ברכי אמי קודם למיתה : כי אינק . נגזר עלי לינק מהם לפי שהוא ס לידה הוא מזכיר דברים של אחריו בלשון עתיד: (יב) שכבתי. הייתי שוכב

ג) הבונים חרבות למו .
למעמידי שם לבנות
רבות לזכרון להם כמו
אח) וכנו ממך חרבות
רא לך גודר פרץ כלו'
ם ובעלי שם או הלואי
עתי ואהיה כנפל ומה
א אהיה כנפל טמון
ומד על לשון שהתחיל
שון תימה ומוסב על
מדוע קדמוני ברכים
לא אהיה כנפל טמון :
לים · תינוקות ולכך
תם עוללים שכולם
יכלוך כמו (לקמן טז)
בעפר וכמו ויתעללו
הלילה (שופטים יט) :
לו רוגז. נמנעים מרוגזם
גים ורגילים להרגיז
ושם ינוחי. ושם נחו דבר
תבו בלשון עתיד :
וגדול שם. שם ניכר מי
י שפל ולפי שאותה
דולת עולם הוא ואותו
שפלות עולם הוא :
ה יתן . (הנותן והוא
לעמ' אור . למי שגדל
דה למה נותן לו אור
לא המיתו כהוולדו :
כים למות . למרי נפש
מתאוים למות וקובלים
יננו: ויחפרוהו. מרגלים
: ממטמונים . יותר
' אחר מטמוני אוצרות:
כא) שמחים אלי גיל .
ם היו מוצאים קבר: אלי
גיל הגילה והששון
אות) קבר : (כב) לגבר
כו נסתרה . כל טובות
ל נסתרו מאת בעל
לא הביט בהם : ויסך
דו . עשה מחיצה לפניו
נמסגר כמו (הושע ב)
את דרכך : (כג) תבא . כמה : ויתכו . לשון נתך אראה נגרים ויורדים כמים ויש לפרש נתיכה ל' רביים : (כד) פחד פחדתי.
ל ימי עמדתי בפחד על זה כמו שאמרנו (לעיל א) ויהי כי הקיפו וגו': ואשר יגורתי. הן עתה הועתד ונגזר שיבא לי :
לא

איוב ג

יָצָאתִי וְאֶגְוָע׃ יא מַדּוּעַ קִדְּמוּנִי
בִרְכָּיִם וּמַה־שָּׁדַיִם כִּי אִינָק׃ יב כִּי־
עַתָּה שָׁכַבְתִּי וְאֶשְׁקוֹט יָשַׁנְתִּי אָז ׀
יָנוּחַ לִי׃ יג עִם־מְלָכִים וְיֹעֲצֵי אָרֶץ
הַבֹּנִים חֳרָבוֹת לָמוֹ׃ יד אוֹ עִם־
שָׂרִים זָהָב לָהֶם הַמְמַלְאִים בָּתֵּיהֶם
כָּסֶף׃ טו אוֹ כְנֵפֶל טָמוּן לֹא אֶהְיֶה
כְּעֹלְלִים לֹא־רָאוּ אוֹר׃ טז שָׁם
רְשָׁעִים חָדְלוּ רֹגֶז וְשָׁם יָנוּחוּ יְגִיעֵי
כֹחַ׃ יז יַחַד אֲסִירִים שַׁאֲנָנוּ לֹא
שָׁמְעוּ קוֹל נֹגֵשׂ׃ יח קָטֹן וְגָדוֹל
שָׁם הוּא וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדֹנָיו׃
יט לָמָּה יִתֵּן לְעָמֵל אוֹר וְחַיִּים לְמָרֵי
נָפֶשׁ׃ כ הַמְחַכִּים לַמָּוֶת וְאֵינֶנּוּ
וַיַּחְפְּרֻהוּ מִמַּטְמוֹנִים׃ כא הַשְּׂמֵחִים
אֱלֵי־גִיל יָשִׂישׂוּ כִּי יִמְצְאוּ־קָבֶר׃
כב לְגֶבֶר אֲשֶׁר־דַּרְכּוֹ נִסְתָּרָה וַיָּסֶךְ
אֱלוֹהַּ בַּעֲדוֹ׃ כג כִּי־לִפְנֵי לַחְמִי
אַנְחָתִי תָבֹא וַיִּתְּכוּ כַמַּיִם שַׁאֲגֹתָי׃
כד כִּי פַחַד פָּחַדְתִּי וַיֶּאֱתָיֵנִי וַאֲשֶׁר

תרגום

וְאֶתְנְגֵד׃ יא מָה דֵין אַקְדִּימוּ יָתִי דְכוּבַיָא וּמַה תְּדַיָא אֲרוּם אֵינִיק׃ יב אֲרוּם הַשְׁתָּא שְׁכִיבֵית וְאֶשְׁדוֹךְ דְּמֵכִית בְּכֵן יְנוּחַ לִי׃ יג עִם מַלְכַיָא וְיָעֲטֵי אַרְעָא דִּמְשַׁכְלְלִין צַדְיָן לְהוֹן׃ יד אוֹ עִם רַבְרְבַיָא דִּדְהַב לְהוֹן דִּמְמַלְיָן קוּרְטוֹרֵיהוֹן סִימָא׃ טו אוֹ הֵיךְ נִפְלָא דִּטְמִיעַ בִּמְעַיְנָא לֵית אֶפְשַׁר דְּאֶהֱוֵי הֵיךְ טַלְיָא דְּלָא חָמוֹן נְהוֹר אוֹרַיְתָא׃ טז תַּמָּן רַשִׁיעַיָא דַּעֲבַדוּ תְּתוּבָא פְּסַקוּ רוֹגֵז גֵּהִנָּם וְתַמָּן יְנוּחוּן תַּלְמִידַיָא דְּאִשְׁתַּלְהֵי חֵילְהוֹן בְּאוֹרַיְתָא׃ יז כַּחֲדָא אֲסִירֵי מִדְרְשַׁיָא שְׁלִיאוּ לָא שְׁמַעוּ יַנְקֵי בֵּית רַבָּא קָל אֲמוֹרָאָה׃ יח יַעֲקֹב דְּאִתְקְרֵי דַרְדַּק וְאַבְרָהָם דְּאִתְקְרֵי קַשִּׁישׁ תַּמָּן הוּא וְיִצְחָק עַבְדָּא דַיְיָ דְּנָפַק בַּר חוֹרִין מִן כּוּפְתָא מִן קֳדָם רִבּוֹנֵיהּ דִּידֵיהּ׃ יט לְמָה יְהִיב לְלָעֵי נְהוֹרָא וְחַיֵי לִמְרִירֵי נְפַשׁ׃ כ דְּאוֹרְכִין לְמוֹתָא וְלֵיתוֹי וְחָפְסִין לֵיהּ מִן טוֹמְעַיָא׃ כא דַּהֲווֹ חָדָן לְדִיצָא הַשְׁתָּא יֶחְדוּן אֲרוּם יִשְׁכְּחוּן בֵּית קְבוּרְתָא׃ כב כָּל אִלֵין מְרִירָתָא לִגְבַר דִּי אוֹרְחֵיהּ מִטַּמְרָא וְטַלֵל אֱלָהָא אַמְטוּלְתֵיהּ׃ כג אֲרוּם קֳדָם סְעוּדָתִי תֵּנְחָתִי תֵעוּל וְנַתְזָן הֵיךְ מוֹי אַכְלְיוּתִי׃ כד אֲרוּם דְּלוּחָא דְּדָחֵית וְאָתֵת

אבן עזרא

יבא המאכל לולד קודם שיולד : (יא) ומה שדים . כטעם למה וכמוהו מה יתאונן : (טז) שם רשעים. הם המתנועעים חדלו מרוגזם:(כ) ויחפרוהו. יבקשוהו יותר מהחופרי' למצא מטמון : (כא) אלי גיל . יש אומרים כי גיל תנועה לשמחה ולאבל כמו רנה ואחרים אומרים כי עניינו כמו השמחים ללכת אל גיל כן ישישו . חזר ופירש מי הוא מהמחכים למות :
הוא (כב) הגבר אשר דרכו נסתרה. ממנו והאל סגר עליו וזה עניין ויסך אלוה בעדו כמו יסגור על איש · והגאון רב סעדיה פי' בו להפך ואמר כי עניינו כי אין צורך לחיים אלא הגבר אשר דרכו נסתרה אפי' באכילה לא יתענג : (כג) ויתכו כמים שאגותי · עד שיבכה או הוא על דרך משל שלא יתערב כי אם ירוצצו זאת אחר זאת ולא

רלבג

(יג) הבונים חרבות למו . ר"ל שהם בונים המקומות אשר היו חרבים לקרא שמם על הבניינים ההם : (טז) חדלו רוגז . ר"ל חדלו יראה כמו העניין באמרו לב רגז שהרצון בו לב ירא והרצון בזה שאחר המות סרה יראת הרשעים מעל האנשים : (כ) ויחפרוהו ממטמונים . ר"ל שהם יבקשו המות יותר ממטמונים : (כב) ויסך אלוה בעדו. ר"ל שגדר השם בעדו דרכו אשר ילך בה עד אשר ימנעו ממנו כל מבוקשיו : (כג) ויתכו כמים שאגותי. ר"ל שכבר נגרו אחת אחר אחת כמים הנגרים

סה ובסוף הושע : ואשקוט ג' מ"ל בליש' וסי' ולמען ירושלם. אשקוטה ואביטה. כי עתה שכבתי ואשקוט : הבונים ה' וסי' אבן מאסו. הבנים חרבות למו. כי הכעיסו לנגד הבנים. ויסדו הבונים את היכל ה'. הבונים בחומה והנשאים . וא' והבונים איש חרבו אסורים : רגז ג' וחס' וסימ' שם רשעים חדלו רגז . לא שלותי ולא שקטתי . קצר ימים ושבע רגז : וגדול ח' וסימ' והוא שכור . ויאמר המלך אל עבדיו . מאין כמוך ה' גדול אתה וגדול. וילך דוד הולך וגדול. וחברו . כי האיש מרדכי הולך וגדול . כי מרדכי היהודי משנה. קטון וגדול שם הוא : נסתרה ג' וסימ' בתלים סימן ל"ח : ויסך ד' וסימ' ויסך על ארון העדות. ויקם דוד מהארץ. ויסך בדלתי' ים. ויסך אלוה בעדו:

תולדות אהרן ישנתי . ברכות נז: חדלו רוגז . נדרים כא : קטן וגדול . ב"מ פה : אלי גיל . ברכות ח :כי פחד . ברכות ס :

מצודת דוד

ואם בעבור סכנת אמי נשארתי חי במעיה למה לא מתי מיד בצאתי מבטן . כאשר יצאתי מבטן היה לי לגוע ולמות וכפל הדבר (יא) מדוע קדמוני . מדוע באו לפני ברכי המילדות כמשפט המילדת אותי בצאתי מן הרחם כמשפט המילדת הלא טוב היה לי ליפול בארץ ומה שדים . למה נמצאו שדים לאמי להניק אותי הלא טוב הי' לי בהעדרם הייתי מת ברעב : (יב) כי עתה . א"כ היה הייתי א"כ עתה שוכב בקבר וכאשר הייתי ישן בקבר אז היה לי מנוחה וכפל הדבר במ"ש : (יג) עם . הייתי א"כ שוכב עם מלכים ודומה להם כי לא ניכר בקבר יתרון לזה : הבונים וגו'. דרך המלכים והגדולים לבנות ערים חרבות ושוממות למען ם לזכרון : (יד) או עם שרים . או הייתי שוכב דומה לשרים בעלי הזהב הנה בקבר לא היה ניכר יתרון עלי לא לבעלי הממשלה ולא לבעלי העושר אבל עתה אל מי אדמה ואשוה : (טו) או כנפל טמון . מוסב על למה האמור העניין לומר או למה כנפל טמון לא אהיה ר"ל למה לא הייתי נפל והוא הנופל מרחם קודם זמנו עד לא כלו חדשיו בעוד לא נתפשטו איבריו ועדיין הוא טמון קלוט בקלתו : כעוללים וגו'. הם הנפלים אשר לא ראו אור העולם וכפל הדבר במ"ש : (טז) שם . ר"ל מה שאתאוה לשכון בקבר הוא בעבור כי שם הרשעים מרגזם ולא יוסיפו להתרגז ולכעוס על אנשים ומצאו א"כ שוכני הקבר מרגוע מן הרשעים : יגיעי כח . אותם שהיה כחם יגע ועיף מן העמל הנה ו במנוחה : (יז) יחד . האנשים שהיו במאסר עד לא מתו הנה שם כולם יחד בהשקט ושאנן ואין מי ישמע שם קול נוגש המכריח לעבודת המלך : (יח) קטן וגו'. הוא הקטן להגדול ואין יתרון לזה על זה ושם נעשה העבד חפשי מאדוניו כי לא יעבדנו עוד : (יט) למה יתן . ר"ל ואם אמנם הקבר הוא מקום מנוח ומרגוע ן אור העולם למי שנפשו עמל בצרות ולמה יתן חיים וגו' וכפל הדבר במ"ש : (כ) המחכים . הלא המה אשר יקוו למות ומדוע איננו ואף כי יחפשו יותר מאחר מטמונים : (כא) השמחים . הנה האנשים שלימי הדעת השמחים אל דבר אשר ראוי ונכון לגיל בו הלא המה ישישו כאשר ימצאו קבר וסיבת מות : גבר. מוסב למעלה לומ' הלא ישישו כאשר ימצאו קבר לגבר אשר דרכו נסתרה ממנו שיש לו קשי המזל לבל יוכל לעשות דרכו לגמור מעשהו אשר החל ואלוה דר בעד דרכו לבל יוכל לעבור בו ובעבור זה ישישו שלימי הדעת כאשר ימצאו לו קבר כי יאמרו טוב מותו מחייו והואיל וכן הוא למה יתן א"כ לעמל אור: (כג) כי ני לחמי. למה לי חיים הלא מר לי מאד כי אף לפני מאכלי תבוא אנחתי

מצודת ציון

אמר דבריו כאלו ידבר עד לא יולד : ואגוע . ואמות כמו כי גוע אהרן (במדבר כ) : (יא) קדמוני . באו לפני כמו ולא יקדמנהם מגן (ישעיה לז) : ומה . ענינו כמו למה וכן מה יתאונן אדם (איכה ג) : (יג) למו . להם : (טו) טמון . מכוסה ונסתר : כעוללים . כן יקרא התינוק הרך כמו עוללי טפוחים (שם ב) וכן יקרא במעי האם : (יז) שאננו . מל' שאנן והשקט : נוגש . מל' נגישה וכפיה : (יח) חפשי . ענין חרות כמו יצא לחפשי חנם (שמות כא) (יט) למה יתן . מי שבידו ליתן וקצר בדבר המובן מאליו וכמוהו רבים : (כ) המחכים . המקוים כמו וחכיתי לה' (ישעיה ח) : ויחפרוהו . מל' חפירה ור"ל יחפשו כי המחפש חופר בקרקע : ממטמונים . מאוצרות כי הדרך להכניס במקום טמון ונסתר : (כא) אלי גיל . אל גיל : (כב) ויסך . ענין גדר כמו אתה שכת בעדו (לעיל א) : (כג) ויתכו . ענין שפיכה ויציקה כמו עד נתך מים (ש"ב כא) : שאגותי . צעקותי : (כד) כי פחדתי . אשר פחד פחדתי וכן כי גוע אהרן (במדבר כ) : ויאתיני

ד׳ . ב׳ יָגֹרְתִּי יָבֹא לִי׃ כה לֹא שָׁלַוְתִּי ׀
ט׳ ר״פ לא ו לא וְלֹא־שָׁקַטְתִּי וְלֹא־נָחְתִּי וַיָּבֹא
ג׳ רֹגֶז׃
ד א וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי
ל׳ . וַיֹּאמַר׃ ב הֲנִסָּה דָבָר אֵלֶיךָ תִּלְאֶה
ל׳ וַעְצֹר בְּמִלִּין מִי יוּכָל׃ ג הִנֵּה
ב׳ יִסַּרְתָּ רַבִּים וְיָדַיִם רָפוֹת תְּחַזֵּק׃
ג׳ מ״ל . ל׳ וק׳ מלרע ד כּוֹשֵׁל יְקִימוּן מִלֶּיךָ וּבִרְכַּיִם כֹּרְעוֹת
תְּאַמֵּץ׃ ה כִּי עַתָּה ׀ תָּבוֹא אֵלֶיךָ
ל׳ וַתֵּלֶא תִּגַּע עָדֶיךָ וַתִּבָּהֵל׃ ו הֲלֹא

קָוָתִי וּמָה דִדְלַחִית יֵיתֵי לִי׃ כה לָא שְׁלֵיית מִבְּסוֹרְתָּא דְתוֹרֵי וְאַתְנַן וְלָא שְׁדוֹכֵית מִן בְּסוֹרְתָּא דְיִקְדְתָּא וְלָא נְיָחֵית מִבְּסוֹרְתָּא דְגַמְלַיָא וַאֲתָא רוּגְזָא עַל בְּסוֹרְתָּא דִי בְנַיָא׃ א וַאֲתֵיב אֱלִיפָז דְמִן תֵּימָן וַאֲמַר׃ ב הַעַל נִסְיוֹן פִּתְגָמָא דְמָטָא לְוָתָךְ תִּשְׁתַּלְהֵי וּלְמֶעְכְּבָא בְּמִלַיָא מָן יְכוּל׃ ג הָא כְּסַנְתָּא סַגִיעִין וִידַיָא חַלְשַׁיָא תַּקְפְתָּא׃ ד דִתְקַל בְּחוֹבָא יְקִימוּן מִלָךְ וְאַרְכוּבַיָא דְחַמְטָן בַּעֲבֵירָא תְּחַיֵל׃ ה אֲרוּם כְּדוּן תֵּיתֵי לְוָתָךְ וְתִשְׁתַּלְהֵי תִּמְטֵי גַבָּךְ וְאִתְבַּהַלְתָּא׃ וַהֲלָא

תולדות אהרן ויען אליפז. מ״ק כח: הנסה. סנהדרין סט: כסלתך. ב״מ נח סנהדרין סט:

אבן עזרא

ולא תפסקנה: (א) ויען אליפז· הנסה· הנו״ן לשון רבים והסמ״ך מקום שי״ן והה״א מקום אל״ף וכמוהו נסה עלינו אור פניך ה׳: (ב) ועצור במלין לא נוכל. וי״א הנסה המנסה וטעם דבר כדבר ואחרים אמרו כי הדבר הוא המנסה ועצור במלין לא נוכל שלא

הנסה ב׳ בתרי ליש׳ וסי׳ או הנסה אלהים . הנסה דבר אליך תלאה: יקימון ל׳ והוא חד מן שטה חדא כתיב יוד דכל חד וחד לית דכו׳ וסימ׳ נמס׳ במסר׳ רבת׳ במערכת אות היו״ד בס״ד:

רשי

(כו) לא שלותי. מדלג [...] ויבא רוגז: מענה אליפז (א) [...] כן עשו היה ועל [...] בחיקו של יצחק זכה [...] עליו שכינה: התימני. רגז [...] מאחריו של עשו בא״א (ב) [...] לשון תימה הבעבור [...] אליך תלאה בנסיון [...] בורחך ובא אליך את [...] ומעתה עציר במלין [...] מלהשיבך: (ג) הנה. רבים [...] דברים הוכחתם ויסרתם [...] רפות. ויגורות מפורו[ת] [...] עליה׳ אתה היית רך [...] ולומר אל תירא שכך [...] הדין: (ד) יקימון [...] הם מליך להקים את[ה] [...] (ו) הלא יעתה סופך וכי [...] תל[...]

רלבג

סנגרים אשר ירוצו רץ לקראת רץ בלי הפסק: (כו) ויבא רגז. ר״ל מה שהייתי ירא ממנו ויהיה רוגז מענין יראה על דרך אמר שם רשעים חדלו רגז:

ביאור דברי המענה נעק איוב ואמר יאבד יום אשר יולדתי בו והלילה אשר היה בו ההריון לאמר: היום ההוא יהיה חשך. היום ההוא אשר יולדתי בו יהיה חשך אל ישתדל בו אלוה ממעל להזריח [...] ולא יאיר עליו שום אורה יהיה עם היום ההוא חשך וצלמות בדרך שלא יהיה אור בו: יבעתהו האדים המזיקים העולים בסבת חוזק החום מהיום: הלילה ההוא אשר הרתה בו אמי יקחהו [...] שלא יהיה בו אור הככבים לא יהיה נמנה באחת מימי השנה עד שיצורף אל השנה ולא יבא במספר הירחים עד שיצורף אל החדש. הנה הלילה ההוא יהי גלמוד עד שלא ילכו בו חברת האנשים [...] שעיר וברחובותי׳ ולא תבא בהם רננה בו. והאנשים אמר זה לפי שמנהג ההולכים בלילה שישירו וירננו. יקללו הלילה ההוא כל האנשים העתידים לעורר אבלם על קושי יומם שהם מקללים [...] מרירות נפשם. יחשכו הכוכבים הגדולים הנראים בלילה ההוא בתחילתם ובסופם עם הסתר שאר הכוכבים בסבת האור הנמצא אז ויתמיד החשך בלילה ההוא לבלתי סור. יקוה ל[...] ולא יזרח ולא יבקע השחר בה בדרך שלא יהיה אחריה יום. כי לא סגר הלילה ההוא דלתי בטן אמי שלא תתעבר וסי׳ מסתיר בזה עמל מעיני ואחר שנתעברה למה לא מתי [...] מרחם אמי עד שתכף שיצאתי מבטן אגוע כי זה היה יותר טוב לי מחיותי לראות בזה הרע אשר מצאני. מדוע קדמוני ברכי׳ ברכי המילדת להצילני בעת הלידה ולמה נמצאו [...] להניק אותי להחיותי. כי עתה אם הייתי מת מרחם הייתי שוקט ונח מאלו הרעות בקבר. עם מלכים ויועצי ארץ אשר הם בונים המקומות החרבים למו להקרא שמם עליהם [...] שרים זהב להם הכונסים להם אוצרות כסף הנה אלו האנשים עם טוב הצלחתם לפי הנראה לא היה להם בקבר יתרון עלי. או למה לא הייתי כנפל שאמות מרחם ולא יושלם ההריון כי כמו העולל [...] במעי אמם אשר לא ראו אור הנה המות נבחר מאד וזה כי בעת ההמו׳ הרה יראת הרשעים מעל האנשים ר״ל שהמתים אינם יראים מהרשעים ושם ימצאו מנוח היגעים כל האסירים הם [...] בקבר ולא שמעו קול נוגש. שם המות לקטן ולגדול אין יתרון בו לאחד על האחד ושם העבד חפשי מאדוניו לא יעבדנו ולא ירדה בו. הנה תמה למה יתן השם לאיש הקשה יום אור היה [...] יתן חיים לאנשים המרי נפש. והנה המות להם יותר טוב עד שמחכים למות למצוא מרגוע לנפשם ולא ימצאוהו וישתדלו למצוא אותו יותר ממטמון לרוב תשוקתם אליו אם יאמר האומר כי [...] בתשוקתם אל המות שיהיה המות יותר טוב להם כי כן מנהג החולים שתהיה תשוקתם אל מה שיזיקם ולא יתכן לומר שיהיו הענינים ההם המזיקים טובים להם מפני תשוקתם אליהם [...] נמצא שהאנשים האחרים השמחים אל מה שראוי לשמוח עליו ישמחו ויגילו כי ימות האיש הקשה יום אשר גדר השם דרכו עד אשר לא יוכל להשיג דבר ממה שיבקשהו לרעותה כי הם [...] ואולם זכר השמחים אל מה שראוי לשמוח עליו כי מהם לבד תלקח הראיה בזה הענין לפי שבכאן אנשים רעי התכונה ישמחו כי ימצא רע לזולתם ולא תעיד שמחתם על הרע ההוא [...] ההוא טוב למקבלים אותו וזה מבואר בנפשו ואחר שהתיישב שהמות טוב לכמו אלו האנשים המרי נפש הנני תמה למה השתדל השם שיתן לי חיים שכבר השיגני מהמרירות עד ש[...] מתאנחת גם בעת היות מאכלי לפני אשר היה ראוי שישכחני צרתי השתדלותי בלקיחת מזוני ונתכו כמים שאגותי אחת אחר אחת כמים הנגרים בלי הפסק כי אין הפסק בין שאג׳ לשאג׳. [...] פחדתי בעת שלותי פן יבואוני הרעות האלה אשר באו לי ואשר יגרתי בא לי. לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי. מזה הפחד עד שבא מה שהייתי ירא ממנו: והכלל העולה מהדברים [...] איוב היה שכל מקרי האדם הם מסודרים ומוגבלים לפי מערכת הככבים בעת הלידה ולזה קלל היום שנולד בו לחשבו כי הוא היה סבת הרעות שקרהו וקלל ליל ההריון להיותו מורה על [...] שיקרה לעובר ברחם ועת צאתו מרחם וכבר זכרו זה בעלי המשפט ולזה היה מורה ליל ההריון על עת הלידה אשר הוא מורה לפי דעתם על כל מקרי האדם בחייו וקלל יום הלידה [...] מורה בעצמות ראשונה על מקרי האדם בחייו וקלל ליל ההריון אחר זה להיותו מורה בשנית עליהם וזה שהוא יורה על עת הלידה אשר הוא מורה על אלו המקרים ועוד נתרעם על ליל [...] אשר לא היתה הורתו אם שלא נתעברה אמו אם שלא תשלים הריונה ותפיל אם שימות בצאתו מרחם אמו כי אלו המקרים הם לפי מערכת הכוכבים ברגע רדת הטפה ברחם לפי [...] בעלי המשפט והנה בחר איוב לא היותו על היותו בסבת המקרים האלה אשר קרוהו ונתרעם על השם ית׳ המסדר זאת ההנהגה אשר מצד מערכת הככבים אשר ימצא בה זה האופן מה[...] והיושר אשר יבא ממנה רעות לטובים וטובות לרעים כמו שיזכור איוב במה שאחר זה איך לא סדר במי שיולד בכמו זה המערכת שימות מרחם ולא יראה ברע כי זה יותר טוב להם לפי [...] ויחס זה לשגגם לשם ית׳ או לגאות וקצור וכבר שגג בזאת ההנחה בב׳ צדדים. האחת כי זאת ההגבלה המסודרת מצד מערכת הככבים לא תחייב על כל פנים הגעת המקרים אשר יורו עליהם [...] כשאמרו אפשריים מצד הבחירה האנושית כמו שזכרנו בפתיחתנו לזה הביאור והשנית לחשבו שאלו הרעות המדומות הם רעות אנושיות עד שיבחר המקבל הרעות ההם המות מהחיים וזה אמנם [...] אם היו אלו הרעות רעות אנושיות לפי שהמות משובח על החיים הבלתי אנושיים לפי דעת קצת הקודמים כמו שנזכר בספר המדות ואולם הטובות האנושיות עם הרעות הבלתי אנושי[ות] [...] משובחות בעצמם ואפשר שנאמר שאיוב לא שגג בצד השני כי היה מאמין בהשארות הנפש כמו שנבאר במה שיבא בע״ה ואולם אמר זה לצער אלו החיים אשר היה בהם וגנותם [...] היה אלו העדר ההצלחה האנושית עם העדר אלו הרעות אשר היה בהם מתיקות קניין ההצלחה האנושית עם קניין אלו הרעות ואע״פ שהם רעות בלתי אנושיות ואולם בצד הראשון [...] בלי ספק כמו שיורה תשובת ריעיו לו במה שיבא ותשובתו אליהם ולולא זה לא היינו אומרים שטעה בו כלל וזה כי אנחנו נראה ירמיהו ע״ה קלל את יומו אלא שירמיהו לא הביאתהו לזה [...] בזאת ההגבלה היא מצד המערכה כמו שהתפרסם מדבריו במקומות רבים מנבואתו ואמנם אמר זה על צד ההפלגה והגזמא לחוזק מרירות נפשו והנה דעת איוב היה כמו שיתבאר [...] שההשגחה האלהית אינה באישי האדם כלל כל שכן בשאר אישי ב״ח אבל הם כלם משולחים ונעזבים אלא ההנהגה המסודרת מהגרמת השמימיים והביאהו להאמין זה החוש והעיון אם [...] שנראהו מרוע הסדור הנופל באישי האדם הטובות והרעות אם העיון לסיות אלו הענינים הפרטים הזמניים בלתי אפשר בהם לפי מחשבתו שיהיו ידועים אצל השם יתברך לפי שאי אפשר [...] בו ידיעות מתחדשות ונפסדות ולא ידע אם כן הענינים הזמניים מי שאין לו יחס עם הזמן כלל וזהו אמרו מדוע משדי לא נצפנו עתים ויודעיו לא חזו ימיו ירצה בזה מדוע לא יהיו נעלמים [...] ית׳ הענינים הזמניים והזמנים והנה אין לו יחס עם הזמן עד שיודעיו לא חזו ימיו אבל ראוהו קיים ועומד ורחוק מההתפעלויות כולם בתכלית המרחק ומי שזה דרכו אי אפשר [...] בזמן כלל כמו שיתבאר בטבעיות ועוד שאלו הענינים הטבעיים הארציים לרוחק מדרגתם מהשם יתברך הנה ימאסם השם יתברך ויתעצם בהכרת לפחיתותם כי אין מדרך השלם בתכלית [...] להשגית בדברים אשר הם בתכלית החסרון ועוד כי השכל לא ישיג הדברים מצד מה שהם בו פרטיים אבל תהיה בו ההשגה לכחות אחרים כמו הדמיון והחוש ואם אין בשם יתברך [...] הכחות אשר יושג בהם הפרט אי אפשר שישיג אלו הדברים הפרטיים והוא אומרו העיני בשר לך אם כראות וגומר הנה אלו הטענות שמצא שיקיים בהם דעתו איוב בזה הדרוש. וכ[...] מספק ויאמר אם היה דעת איוב כן על מה היה מעלה עולות לירא׳ שמא חטאו בניו והוא ירא את השם שהתשובה והתפלה אל השם יתברך בלתי מועילה להיותו בלתי משגיח בזה העולם [...] כי איוב היה מאמין בהשארות הנפש כמו שיראה מדבריו במה שאחר זה ולזה היה מקריב בניו לעבודת השם יתברך כפי היכולת אע״פ שלא היה מאמין שיהיה בזה גמול גופני [...] היה רוצה לצאת ידי שתיהן רצוני שלמה שהיה נבוך ומבולבל בענין השגחת השם יתברך היה רוצה לעשות הראוי לפי כל אחת מהדעות ולזה היה עושה פעולות שמאמין בגמול ובעונש [...] קנייניו עד שהשיגהו מה שהגיע ואז התרחקה ממנו האמונה הזאת לדעתו בעצמו שהוא היה צדיק ושאין השגת אלו הרעות על צד העונש למרי שקדם: באור מלות המענה (ב) הנסה [...] תלאה

מצודת ציון

ויאתיני. בא אלי כמו אתא בקר (ישעיה כא): יגורתי. ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כב): יבא לי. כמו בא לי: (כו) נחתי. מל׳ נחת ומנוחה: (א) ויען. מל׳ עניה ותשובה: (ב) הנסה. מל׳ נסיון והיא בה״א התימה: תלאה. ענין עייפות ויגיעה כמו את כל התלאה (שמות יח): ועצור. ענין מניעה ועכבה כמו שרים עצרו במילים (לקמן כט): במילין. ענין דבור: (ג) רפות. מל׳ רפיון: (ד) כושל. ענין נפילת הכח והחלשות: כורעות. היא הנפילה על הברכים: תאמץ. תחזק: (ה) ותלא. כמו ותלאה: עדיך. אליך.

מצודת דוד

[...] אנחתי ולא הלכה הצער בשמחת התענוג במאכל ושאגותי המה תכופים מבלי [...] כמי׳ הנגרים ויורדים: (כה) כי פחד. הפחד אשר פחדתי בעת שלותי פן יבואו [...] הרעות האלה הנה כן באו אלי: ואשר יגורתי. כפל הדבר במ״ש: (כו) [...] שלותי. מעולם לא ישבתי בשלוה ובהשקט ובנחת כי יראתי מן הרעה [...] ומתרגשת בעולם והנה בא עלי הרוגז והחרדה (העולה מהמענה היא [...] איוב נבוך בדעתו ומסתפק לומר שכל מקרי האדם המה מוגבלים ומ[...] לפי מערכת השמים אשר יורו בעת ההריון והלידה ולזה קלל יום הולדתו וליל עיבורו אף יתרעם מול המקום המסדר את ההנהגה ההיא לומר מדוע לא סד[...] מי שיהי׳ ראוי להולד בכמו זה המערכה שנולד הוא שימו׳ או ברחם האם או בצאתו ולא יראה ברעה כי טוב לו המות): ד (ב) הנסה. האם ראו [...] שכאשר המנסה אותך בדבר רעה מן הרעות נעשית מיד עיף ויגע מלהיות מחזיק בתומתך ולכן מי יוכל להתאפק לעצור בדברים מבלי להשיב: (ג) הנה [...] הנה מאז הלא אתה יסרת רבים אשר הרבו דברים כלפי מעלה: וידים רפות. הידים שהיו רפות באמונת השם אתה היית מחזק באמרי מוסר: (ד) כושל. [...] הכושל היו מליך מקיימים אותו וברכים הכורעות לנפול אתה היית מאמץ ר״ל כל מי שהיה נבוך בהשגחת המקום בעבור מה שהגיעהו מהרעות בחושבו שבא מ[...] המערכה ולא בהשגחה הנה מאז היית אתה מעמידו על האמת לומר שבא בהשגחה ומצד העונש על הפשע והנה שבו כולם והודו לדבריך: (ה) כי עתה. וכאשר עתיתנו [...] אליך מה מהרעות נעשית נלאה ועיף להחזיק עצמך וכאשר נגעה אליך הרעה נעשי[ת]

יִרְאָתְךָ כִּסְלָתֶךָ תִּקְוָתְךָ וְתֹם ל׳
דְּרָכֶיךָ: ז זְכָר־נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד
וְאֵיפֹה יְשָׁרִים נִכְחָדוּ: ח כַּאֲשֶׁר י׳ כתיב כן
רָאִיתִי חֹרְשֵׁי אָוֶן וְזֹרְעֵי עָמָל
יִקְצְרֻהוּ: ט מִנִּשְׁמַת אֱלוֹהַּ יֹאבֵדוּ ג׳ וחס׳
וּמֵרוּחַ אַפּוֹ יִכְלוּ: י שַׁאֲגַת אַרְיֵה ל׳
וְקוֹל שָׁחַל וְשִׁנֵּי כְפִירִים נִתָּעוּ: ל׳
יא לַיִשׁ אֹבֵד מִבְּלִי־טָרֶף וּבְנֵי לָבִיא
יִתְפָּרָדוּ: יב וְאֵלַי דָּבָר יְגֻנָּב וַתִּקַּח ב׳. יג׳
אָזְנִי שֵׁמֶץ מֶנְהוּ: יג בִּשְׂעִפִּים ג׳. ל׳
מֵחֶזְיֹנוֹת לָיְלָה בִּנְפֹל תַּרְדֵּמָה עַל־ ל׳
אֲנָשִׁים: יד פַּחַד קְרָאַנִי וּרְעָדָה ל׳
וְרֹב עַצְמוֹתַי הִפְחִיד: טו וְרוּחַ עַל־ ל׳

דחלתך סבוך סברך ושלמות
אורחתך: ז אדכר כדון מן
דזכי כאברהם הובד והאן
תריצין כיצחק ויעקב
אתכחדו: ח היכמה די חמיתי
דרא דטובענא עבדי שקרא
ופלחי לעות ישתלמון כמניה:
ט מן מימר אלהא יהובדון ומן
זעפא דנחיריה ישתיצון:
י אכליות דשעיר דמתיל לאריא
טרפא וקלא דליה דמתיל
לשחלא מרתיחין כדביא
בחטופיהון ורברבנוי דמתילין
לליתא מתפרשין למבז בזתא:
יא היכמה דאריא יהובד
מדלית עדאה היכדין יהובד
ישמעאל מדלית זכותא ובנוי
לסטיא אתפרשו מן אורחין תריצין: ת"א ישמעאל דמתיל לאריון יהובד מדלית זכותא
ובנוי דלוט דמתיל לליתא יתפרשון מקהלא: יב לותי פתגם אתאמר בנטיר ואליפת
אודני קצת דאתמצי מניה: יג במחשבתא דמן חזותא בליליא כד נפלת שנתא על
בני נשא: יד דלוחא ערעני ורתיתא וסוגעי אברי דליה: טו וזיקא על אפי יעבר

רשי

[...]יראתך שהיית ירא שמים כסלתך היא (ע' תוס' ב"מ נח). מחמת כסילות [...] מדעת שלימה וכן תקותך ותום דרכיך הכל כסילות: (ז) נכחדו. נעלמו [...]מו ותכחד מן הארץ (שמות ט): (יט) כאשר ראיתי. אשר (כן) נכחדו [...]ן ומכינים את האון במחשבתם כחורש זה שמכין לפני הזריעה ואחרי כן [...] במעשיהם את העמל [...] שהם יקצרוהו כלומר [...]נבאה עליהם. וראיתי [...] מנשמת אלוה יאבדו. [...] סערתו וכעסו: [...]פו יכלו. כלים תמיד [...] המבול דיבר: (י) שאגת [...]ל שחל וגו'. הארי גדול. [...]בינוני. והכפיר קטן: [...]תעו. כלומר המלכים [...] והנבדים וכל שמות [...]ת אריה הם: (יא) ליש [...]בלי טרף. השרים אבדו [...] האובד מבלי מזון כך [...]ם מעשות חמס. אובד [...]ון אדם האובד דבר [...]א הוא עצמו הולך [...] כמו תעיתי כשה אובד [...]קיט) וכמו הייתי ככלי [...]ם לא): ובני לביא [...]. מדבר בדור הפלגה [...]פוצו משם על פני כל [...] (יב) ואלי דבר יגונב. [...]ל תוכחתו שהוכיחו עד [...] תזעק זכר נא מי הוא [...] וגו' כאשר ראיתי וגו'. [...]ותיך אלי דבר נבואה [...] הסגנון כדבר גנוב לפי [...] הקודש נגלה על נביאי [...]וכבים בפרהסיא משל [...]יתה לו אשה ופלגש [...]ל אשתו בא בגלוי ואצל [...]א בסתר ובגניב' כך [...]נביאי עובדי כוכבים ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה (בראשית כ) וכן ויבא אלהים אל לבן וגו' (שם לא). לבלעם נוסף וגלוי עינים (במדבר כב). [...]בחזיונות הלילה. אבל בנביאי ישראל כתיב (שם יב) פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות במדרש תנחומא מצאתי מוגה ול"ש: ותקח אזני שמץ מנהו. [...]ת רוח הנבואה: (יג) בשעיפים. במחשבות: (יד) פחד קראני. מן הרוח שבא אלי ורוח הוא מלאך שנאמר (תהלים קד) עושה מלאכיו רוחות:
תסמר

אבן עזרא

שלא נשיבך: (ו) כסלתך. דבר שתשען עליו כמו וישימו באלהים כסלם: (ז) נכחדו. נכרתו כמו ותכחד מן הארץ: (י) שאגת אריה. פירש בו רבי משה הכהן נ"ע כשאגת אריה והענין שישליט עליהם המקום אריות וחיות ופירש רבי יונה נתעו נלתעו מן מלתעות ושניהם רחוקים ופירושו שדמה אף אלהים לשאגת אריה על טרפו ופי' נתעו כמו יתעו לבלי אכל ומלת נתעו שבה על הכפירים וכמהו קול דודי הנה זה בא: (יב) יגונב. מן גנב ועניינו נחטף: שמץ מנהו. כל המפרשים פירשו בו מעט לפי הענין והנכון בעיני שהוא מטעם ומה שמץ דבר נשמע בו ועניינו כי לא יכלה אזני לקחת הטוב המעולה ממנו כענין פנים ואחור הנזכרים בפרשת כי תשא: (יג) בשעיפים. מחשבות:
תסמר

ואיפה י' כתיב ה' וסימני' ויאמר לו המלך איפה הוא. איפה הם רעים. איפה שמואל ודוד. איפה לא שגלת. ואיפה ישרים נכחדו. איפה היית ביסדי ארץ. איפה לקטת היום ואנה עשית. ואפה האנשים אשר הרגתם. ואיש אל ידע איפה הוא. ואלה איפה הם: ואלי ג' וסימ' ואני יסרתי רבים. ואלי דבר יגונב. ואלי יאספו כל חרד:

תולדות אהרן כסלתך. ב"מ נח סנהדרין פט: נקי אבד. ב"מ נח סנהדרין פט זוהר פנחס: יגונב. סנהדרין פט:

רלבג

[...]א מענין נשאה במסורת הס"ן בס' והאל"ף בה"א וכמהו נסה עלינו אור פניך ה' והרצון בו אם נשא משל ונדבר אליך ולהשיב על דבריך תלאה או יהיה מענין נסיון והוא היותר [...]ן בו כאם כאשר נסה השם להגיע אליך דבר מן הרעות תלאה ובזה אמר כי עתה תבא אליך ותלא: (ו) כסלתך. ר"ל תקותך והרצון בו שמה שהיית ירא אלהים לא היה אלא לתקותך [...]קנייניך וכאשר ראית אבוד הקנינים ההם סרה יראת השם מצל פניך. וי"ו ותום דרכיך כפ"א רפה בלשון ישמעאל והרצון תקותך תום דרכיך ר"ל תקותך שישמרו קנייניך היתה סבת תום [...] סר תמימותיך בסוף הקניינים ההם: (ח) וזורעי עמל. הרצון בו עול וכן תחת לשונו עמל ואון והמשיל השתדלות באון לחרישה וזריעה וקצירה להורות על רוב השתדלותם בו ועשותם תחבולות [...]שישיגהו כמו הענין בעובדי האדמה שיעשו מלאכות רבות להגיע אל התכלית המבוקש מהם: (י) אריה ושחל וכפירים וליש ולביא הם משל לאנשים הרעים אשר כל מגמתם להזיק לזולתם כמו [...]א אשר יכספו לטרוף זולתם מהב"ח: (יב) יגונב. ר"ל יעלם ויתכסה: שמץ מנהו. ר"ל מעט ממנו וכמוהו ומה שמץ דבר נמצא בו: (יד) עצמותי. איברי

מצודת דוד

[...]מזוהל ומבלי דעת מיושבת לדבר דברי רוח: (ו) הלא יראתך. הלא עתה [...]נפרע שכל יראתך היתה למען בטחונך בה להשיג מבוקשך ע"י ולא מדעת [...]מירלאת ברוממות: תקותך ותום דרכיך. תקותך היתה עם תום דרכיך ר"ל [...] תום דרכיך מאהבתה אותה אבל מחשבת השגת תקותך היתה עמה כי הלא [...]אבדן תקותך תפר היראה: (ז) זכר נא. עתה החל לסתור דבריו ואומר [...] דעתך לזכור מי הוא הנקי הנאבד מכל וכל ואיה הם הישרים אשר נכחדו [...]קומם: (ח) כאשר. מוסב למעלה לומר מי הוא נקי אבד וכו' להיות דומה [...]איתי אשר חורשי און וזורעי עמל שהם יקצרו פרי זרעם ר"ל כמו החורש [...]שדה לזריעה ואח"כ זורע הלא יקצור הזורע שזרע כן חושב הרע ועושהו מקבל הגמול משלם ויאבד לנצח: (ט) מנשמת. מנשיבת הבל פיו יאבדו ר"ל במעט [...]דבר קל בהפחת רוח בעלמא: ומרוח וכו'. כפל הדבר במ"ש: (י) שאגת אריה. עם כי היה להם שאגת אריה וקול שחל לאיים ולהפחיד את הבריות ושיני [...]לאכלם בכל פה הנה בסופם המה נתעו לבלי דעת למצוא כלום מהרעה הבאה עליהם: (יא) ליש. עם כי היה גבור כאריה סופו אובד הוא מבלי מצוא [...]ון להחיות נפשו ומת ברעב ובניו יתפרדו הנה והנה לבקש אכלם ומוסב למעלה לומר מי הוא נקי אבד כאשר ראיתי אבדן רשעים מבלי תקומה ואם היה [...] המערכה ולא בהשגחה ראוי היה להיות מקרה אחד לכל לצדיק ולרשע: (יב) ואלי דבר יגונב. הנה בא אלי דבר נבואה בגניבה ועל כי היה מעובדי [...]לא בא אליו הנבואה בדרך ישרה ממקום הקדוש כ"א בדרך עקלקלות ויתייחס כאלו גנוב הוא מן הקדושה: ותקח אזני. קבלה אזני מן הנבואה משהו [...]ולא כולו אף לא חלק גדול: (יג) בשעיפים. בעת היו המחשבות מלאות מחזיונות לילה ר"ל מראיית הדמיונות הנראים בלילה על המשכב והיא החלת [...]אז הרעיונים מלאים מדמיונות שהרהרו ביום: בנפול. בעת אשר התרדמה נופלת על אנשים כי בתחלת הלילה האדם נלאה ועיף ממלאכת היום והתרדמה [...]עליו וכפל הדבר במ"ש לתוספת ביאור ולהפלאת המליצה: (יד) פחד. אז בעת ההיא קרה לי פחד וגם רעדה והפחד ההיא הפחיד את הרוב מעצמותי [...] ואחזום חיל ורתת: (טו) ורוח וגו'. המלאך הדובר חלף ועבר לפני:
תסמר

מצודת ציון

אליך כמו ועדיכם אתבונן (לקמן לב): כסלתך. ענין בטחון ותקוה כמו אשר יקוט כסלו (לקמן ח): ותום. הוי"ו באה במקום עם וכן ויוסף היה במצרים (שמות א) ור"ל עם יוסף שהיה במצרים: (ז) נא. עתה: ואיפה. איה פה: נכחדו. נכרתו כמו ותכחד מן הארץ (שם ט): (ח) עמל. ענינו עול: (ט) מנשמת. ענין נשיבה וכן מנשמת רוח אפו (ש"ב כב): יכלו. מל' כליון: (י) שחל וכפירים ליש ולביא המה שמות הארי זכר ונקבה אלא שזה גדול מזה: נתעו. מל' תועה ועניינו מי שאינו יודע מה לעשות: (יא) יתפרדו. יתפזרו: (יב) שמץ. ענין מעט ומשהו וכן ומה שמץ דבר (לקמן כו): (יג) בשעיפים. ענין מחשבה וכן לכן שעיפי ישיבוני (לק' כ): מחזיונות. ענין ראיה כמו ואתה תחזה (שמות יח): תרדמה. היא שינה עמוקה: (יד) קראני. מל' מקרה: (טו) ורוח. ר"ל המלאך:
יחלוף

אבן עזרא

(טו) תסמר. תרעיד כמו סמר מפחדך בשרי ורבינו האיי ז"ל פירש שהוא ממסמרות כי הכתב כמכתב נטוע: יחלוף. יהליך כמו חלף הלך לו: (טז) יעמוד. זה בחלום: דממה וקול. כמו קול דממה דקה וזו דרך נבואה קטנה: (יח) לא יאמין. אין אמונה בעבדיו כנגדו שהוא לבדו שלם בלא חסרון: תהלה. כמו אמרתי להוללים אל תהולו בעבור חסרונם: (יט) אף שוכני בתי חומר. ק"ו הדריס בבתי חומר והנכון בעיני שעבדיו ומלאכיו הם העליונים שאין להם גשם שהוא גוף ונפשות בני אדם נחצבות מהם ואף שוכני בתי חומר הם הגופות שיסודם בעפר: ידכאום. ענין בתי חומר ידכאו השוכנים בעבור שיכלה הגוף כעש ורובי המפרשי' פירשו לפני עש לפני שמש ואמר כי עש כמו ועיש על בניה תנחם והם שבעה כוכבים קרובים מהמצוק הצפוני כמו שש ושיש והטעם כל ימי היות עיש: (כ) מבלי משים. פי' מבין וכמוהו וישימו וישכילו: יוכתו. מן כתית והטעם כמו בבקר יציץ וחלף: (כא) הלא נסע יתרם. יש מפרשים יסע יתרון דעתם ויאבד ואחרי' אמרו כי הוא כמו כי יתרי פתח שיסע יתר אהלי והקרוב אלי שהוא כמו יתרה עשה שהוא ממון וענינו שיאבד ממונם במותם: ימותו ולא בחכמה. חכמו שיקבצו ממון גם יורה זה הפסוק כי האדם לא נברא אלא שילמד חכמה: (א) קרא נא. אם איננו כן שאל אם תמצא מי שיענה אותך: ואל מי מקדושים תפנה. או אמור מפי מי מהקדושים שהיו בארץ שמעת: (ב) כי. ידוע כי לאויל יהרג כעס: (ג) משריש. כמו ותשרש שרשיה שעשה שרשי': ואקב

תרגום

מִצַּדְהֲבָא עַלְעוֹלָא בִּסְרִי׃ טז יְקוּם וְלָא אִשְׁתְּמוֹדַע חֶזְוֵיהּ דְּמוּ לְקֳבֵל עֵינַי חֲשַׁשׁ וְקָל סוֹגְעִין אֶשְׁמָע׃ יז אַכְרֵז וַאֲמַר אֶפְשַׁר דְּבַר נָשׁ מֵאֱלָהָא יִזְכֵּי אִם מִן דַּעֲבְדֵיהּ יִדְכֵּי גְּבַר׃ יח הָא בְּעַבְדוֹי נְבִיַּיָּא לָא יְיַמִּין וּבְאִזְגַּדּוֹי יְשַׁוֵּי עִילָא׃ יט כָּל דְּכֵין רַשִׁיעַיָּא דְּשָׁרְיָין בִּקְבוּרַת טִינָא דִּי בְּעַפְרָא שִׁיתְאֲסֵיהוֹן יְדַכְּכִנּוּן קֳדָם זַחֲלָא׃ כ מִצַּפְּרָא לְרַמְשָׁא מִשְׁתַּפְפִין מִן דְּלֵית מְשַׁוֵּי לְהוֹן אַרְבָּא לְעָלְמָא יְהוֹבְדוּן׃ כא הֲלָא מְדֵלֵית זָכוּתָא לְהוֹן אִנְטֵל סָעִיד מִנְּהוֹן יְמוּתוּן וְלָא בְחָכְמְתָא׃ א קְרֵי כְּדוֹן הַאִית עָנֵי לָךְ וּלְמַן מִן קַדִּישַׁיָּא תִּתְפְּנֵי׃ ב אֲרוּם לְשַׁטְיָא יִקְטוֹל רוּגְזֵיהּ דְּקִירִים וּשְׁבַיְרָא תְּמִית טְנָנָא דְּבִרְיָתָא׃ ג אֲנָא חֲמֵית שַׁטְיָא דְּמִתְנְצִיב וְלַטֵּית מְדוֹרֵיהּ

איוב ד

פָּנַי יַחֲלֹף תְּסַמֵּר שַׂעֲרַת בְּשָׂרִי׃
טז יַעֲמֹד ׀ וְלֹא־אַכִּיר מַרְאֵהוּ תְּמוּנָה לְנֶגֶד עֵינָי דְּמָמָה וָקוֹל אֶשְׁמָע׃
יז הַאֱנוֹשׁ מֵאֱלוֹהַּ יִצְדָּק אִם־מֵעֹשֵׂהוּ יִטְהַר גָּבֶר׃
יח הֵן בַּעֲבָדָיו לֹא יַאֲמִין וּבְמַלְאָכָיו יָשִׂים תָּהֳלָה׃
יט אַף שֹׁכְנֵי בָתֵּי־חֹמֶר אֲשֶׁר־בֶּעָפָר יְסוֹדָם יְדַכְּאוּם לִפְנֵי־עָשׁ׃
כ מִבֹּקֶר לָעֶרֶב יֻכַּתּוּ מִבְּלִי מֵשִׂים לָנֶצַח יֹאבֵדוּ׃
כא הֲלֹא־נִסַּע יִתְרָם בָּם יָמוּתוּ וְלֹא בְחָכְמָה׃

ה

א קְרָא־נָא הֲיֵשׁ עוֹנֶךָּ וְאֶל־מִי מִקְּדֹשִׁים תִּפְנֶה׃
ב כִּי־לֶאֱוִיל יַהֲרָג־כָּעַשׂ וּפֹתֶה תָּמִית קִנְאָה׃
ג אֲנִי־רָאִיתִי אֱוִיל מַשְׁרִישׁ

יחלוף ד' וחס' וסימ' והאלילים כליל יחלף. ורוח על פני יחלף. בבקר כחציר יחלף. אם יחלף ויסגיר: תהלה ל' ובמלאכיו ישים תהלה והוא חד מן מלין דמשמשין לה בסוף תיבותא וסימ' נמסר במסר' רבתא במערכת אות הלמ"ד בס"ד: עש ה' וסימ' וכצמר יאכלם סס · ידכאום לפני עש. כבגד אכלו עש. עשה עש כסיל וכימה· עש יאכלם: ואל מי ד' וסימ' ואל מי יעלה מעלינו · ואל מי תדמיון אל. ואל מי תדמיוני ואשוה. ואל מי מקדושים תפנה: כעש ד' כתיב שי"ן בלישנא ואינון מן מלין דכתיב שי"ן וקרי'

תולדות אהרן האנוש. עקידה שער עד עקרים מ"ד פ"ס:

רשי

(טו) תסמר. הרוח שערת בשרי: תסמר. הוא ל' אדם שעמדו שערותיו: (טז) עמוד היה בפני ולא הייתי מכיר מראהו: דממה וקול. קול דבאחשאי הייתי שומע. ד"א דממה וקול אשמע קול שמעתי מדממה אבל דמה לא שמעתי דממה אלו המלאכים שאומרים שירה כדמתרגם ואחר הרעש קול דממה דקה (מלכים א יט) קל דשבחין בחשאי. משה דממה ... מכאן שהראשונים נשתתקו ... והאחרוני' בבת קול כאדם ... בפטיש וקול ההברה ... למרחוק. כך הוא ... (יז) האנוש מאלוה יצדק בתמיה: ואם מעושהו ... גבר. ואם יותר מעושהו ... גבר ומה זה חבירך ... (יח) הן בעבדיו. הצדיקים ... יאמין שלא יחטאו לו ... מן העולם לפני זמנם: ... ל' הוללות: (יט) אף. ... שוכני בתי חומר אשר ... יסודם. קברם: ידכאו ... עש. מן השמים מתי... כחם עד שהן שפלים ... לפני הרימה האוכלתן ... (כ) מבקר לערב יכתו ... אחד הם כתותים ונד... מבלי משים. על לב ... לקונם: לנצח יאבדו. ... הוא מקרא חסר: (כא) ... נסע יתרם בם. כמו (יש... יתרה עשה וגו' גאותם ... תתבלע בגופן והנה ... ונסחת כמו (שם לג) ... יתידותיו: (א) קרא נא ... דבר הנבואה מכאן ואיו... לתוכחתו צעק הרבה מ... ואל מי מקדושים. הגוזרו... עליך: תפנה. להלחם אתו... לאויל וגו'. לאויל כמוה ... כעסו שאלו היית שותק ... מדת הרחמים עליך: קנאה. כעס

רלבג

איברי: (יח) לא יאמין. הוא מענין אמת ר"ל שלא ישיגו האמתות והקיום מעצמותם אבל להם סבה בהיותם אמת כמו שיש להם סבה בהיותם נמצאים ולזה היה חסרון בחק אלו הנמצאים ... ביחס אל הש"י וזה כי הש"י לבדו יהיה אמתותו וקיומו מעצמותו או יהיה הרצון בזה שהש"י לא יאמין בהם שישלימו מעצמם מה שהוכן להם מהפעולות אם לא יהיה בזה עזר מהש"י וזה ... בארנוהו במה שאין ספק בו בחלק הב' מהמאמר החמישי בספר מלחמות ה': תהלה. רוצה לומר אורה ויהיו הלה והלל שני שרשים בענין אחד והרצון בו ולא במלאכיו ישים אורה ר"ל ... להם והוא ההשגה במה שהם משיגים מצד עצמותם אבל מצד הסבה הראשונה והוא השם ית' ויתברך ואולם השם ית' אין לו ההשגה במה שישיג מזולתו: (יט) עש. הרצון בו כלוי והוא שם והפ... ועלמי עששו עששה מכעס עיני והרצון בו שכבר ידכאום מקרים אם מחוץ אם מרוע הנהגתם ויפסידו קודם שיגיעם הכלוי הטבעי וזה דבר אמתי אין ספק בו וזה כי רוב המתים מתים ... בסבת מקרים מה ולא ימצא שימות המות הטבעי אחד מאלף: (כ) מבלי משים. חסר לב והרצון בו מבלי משים לב להשלים נפשם וכמוהו וישימו וישכילו יחדו. והרצון בו וישימו לב: (כא) נסע יתרם בם. רוצה לומר שכבר נסע ממקומו יתרונם אשר בם על שאר הב"ח והוא השכל והלך הוא לו כי הוא בתחלת ענינו חסר ומי שלא ישלימהו לא ימצא לו יתרון על שאר ה... המות כמו שנאמר אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו: (ב) לאויל. הוא האיש אשר יכוין פעולותיו תכלית מה ולא יבא אל הגעת התכלית ההוא בסבות הראויות והוא מבואר ... התכלית

מצודת ציון

יחלוף. יעבור כמו חלף הלך לו (ש"ה ב): תסמר. מל' מסמר ויתד ור"ל נתקשה כמסמר וכן סמר מפחדך בשרי (תהלים קיט): (טו) ולא אכיר. הוי"ו היא כטעם אעפ"כ וכן הנמלים וגו' ויכינו וגו' (משלי ל): תמונה. צורה: דממה. מל' דמיה ושתיקה: (יח) יאמין. ענינו קיום וכן יתד במקום נאמן (ישעיה כב): תהלה. ענין אורה כמו בהלו נרו (לקמן כט): (יט) אף שוכני. תתפרש מלת כי וכאומר אף כי והוא ענין כ"ש כמו אף כי אש אכלתהו (יחזקאל טו): חומר · טיט: עש. ענין הבלוי וההפסד כמו עששה מכעס (תהלים ו): (כא) יתרם. ענין רבוי ותוספת: (ב) כעש. כמו כעס בסמ"ך: ופותה. מל' פתוי: ואל

מצודת דוד

תסמר. קבוצת שערת בשרי תעמוד ותתקשה כמסמר כדרך המתפחד ו... (טז) יעמוד. עם כי בעת חלף לפני היה עומד זמן מה עם כל זה לא הייתי מכיר ... אף כי היתה תמונת פניו לנגד עיני: דממה וקול אשמע. שמעתי קול נמוך מ... היתה מורכבת משתיקה וקול: (יז) האנוש. והנה שמעתיו אומר האנוש ... יצדק ר"ל האם אפשר שיהא האדם מוצדק בסדר ההנהגה יותר מן המק... ואם הגבר יהיה טהור במפעליו יותר מה' אשר עשהו וכאומר שלא אפש... שהוא המסדר ההנהגה מה הנה לא יסדרה באופן יהיה מקרה אחד לצדיק ו...

ואיך א"כ יחשוב מי שהמקום ב"ה מסר הכל ביד הנהגת מערכת השמים עד כי יהיה מקרה אחד לצדיק ולרשע ויצדק א"כ האנוש מאלוה: (יח) הן בעבדיו. ה... בעבדיו המלאכים עם כי ירבו מאוד בשלימות רב עכ"ז לא נתן בהם קיום בעצמם לבל יצטרכו בכל עת השפעת אלוה עליהם: ובמלאכיו. מלת לא משמשת ב... כאלו אמר ובמלאכיו לא ישים תהלה והוא כפל הענין במ"ש לומר הנה לא שם במלאכיו עצמם להיות בהם אורה מאליהם כי הכל בא ממנו בכל עת ו... שלם מאד מן מלאכי מעלה ואין לו ערך ודמיון עמהם: (יט) אף שוכני. ומכ"ש שהוא שלם מבני אדם השוכנים בבתי חומר ר"ל בעולם השפל אשר יסוד ... בעפר הארץ שהוא הנה לדכא אותם לפני הבלוי והרקבון המושל בהם לא כמלאכי מעלה השוכנים בעולם העליון אשר לא יקרה להם הבלוי וההפסד וכאו... משכנות עולם השפל ומקריו המה סבות מונעות ההשגה והשלימות ולזה אינם אפילו כמלאכי מעלה וכ"ש הוא מאד רחוק מערך שלימות המקום ב"ה ואי... מי אשר יצדק אנוש מאלוה: (כ) מבוקר וגו'. כל היום המה כתותים ומדוכאים ומבלי משים בו הכתיתה כ"א אולת אדם תסלף דרכו וחובל בעצמו: לנצח ... וכן בכל יום המה כתותים ואבודים והיה א"כ שלימות האדם אם אין בו דעת אף לשמור עצמו: (כא) הלא נסע וגו'. יתרון החכמה אשר ניתן בהם יותר ... בע"ח הלא נסע והלך מהם כי המקריים המתהוים מזולתם ומעצמם המה יסבבו להסליך החכמה מנגד ולזה ימותו ולא ימצאו חכמה ר"ל יהיה לבם צפון מחכ... כי ימותו ובהיות כן היה א"כ שלימות האדם לחשוב אשר יצדק מאלוה: ה (א) קרא נא. כהתימו לספר דברי המלאך אמר לאיוב פן תאמר איוב ... ברוח לדבר בך ומדוע לא דבר בי לזה אמר דע לך כי נבאשת בעיני ה' על כי בעטת ביסורים ובחון הדבר וקרא אתה אל השמים ותראה האם יש מי אש... לך ואל מי ממלאכי מרום תפנה להמליץ טוב בעבורך הלא נבאשת בעיני כולם ולזה לא ידברו בך מעתה: (ב) כי לאויל. לשוטה כמותך יהרוג הכעס אשר יכע... הרעה כי בעבור זה לא ימצא מלמד זכות ומשיב דבר: ופותה. הנפתה בלבו אחר תאוות שאלות המדומות תמית הקנאה אשר יתקנא בשאלות הרשעים ... להתרעם על ה' כי מאבד עולמו באין מליץ יושר: (ג) אני ראיתי. אבל אני כאשר ראיתי

רשי

...מה כמו (דברים לג) הם קנאוני : (ד) ירחקו בניו . זו היא קללה
...:וידכאו. בדגש הוא ידוכאו ואם הוא נקוד רפי משמש ידכאו אחרים :
...קצירו . של רשע : רעב יאכל . כי ימות רשע יבואו הרעבים שקיוו
...שתלמו גזילותיו מנכסיו : ואל מצנים יקחהו . כמו ויקחו אליך
...ה) כלומר לצורך העני
...מגינים וכלי זיין של
...יקחהו השופט הממונה
...שאף . ובלע איש איש
...ם שגזל בחייו : חילם .
...שגזל זה בחייו :
...א יצא מעפר . מכה
...ל האדם לא לחנם הוא
...העפר תצמח לו : און
...שכר : (ז) כי אדם
...לד . כי אי אפשר שלא
...קבל עמל בחטאו לקבל
...ואיכו כבני רשף שהם
...רוחות שהם יגביהו עוף
...התחתוני' יגביהו לעוף
...ן התחתונים סא"א)
...ם שטן ויל"ר: רשף.
...פי קשת (תהלים עו)
...מעופפת נקרא רשפי ל'
...א):(ח)אולם אני אדרוש.
...באים עלי יסורים הללו
...רש אל הקב"ה בתפילה
...ואלו הייתי שם דברתי
...י) הנותן מטר על פני
...רץ ישראל : ושולח מים
...וצות. ע"י שליח לשאר
...(יא) לשום שפלים
...הוא נותן את המטר
...ר מחשבות ערומים
...להפקיע שעריס ולקנות
...עניים במעט תבואה :
. שקומטים פניס
ברעב

איוב ה

וְאֶקּ֖וֹב נָוֵ֣הוּ פִתְאֹֽם׃ ד יִרְחֲק֣וּ בָ֭נָיו מִיֶּ֑שַׁע וְֽיִדַּכְּא֥וּ בַ֝שַּׁ֗עַר וְאֵ֣ין מַצִּֽיל׃ ה אֲשֶׁ֤ר קְצִיר֨וֹ ׀ רָ֘עֵ֤ב יֹאכֵ֗ל וְֽאֶל־מִצִּנִּ֥ים יִקָּחֵ֑הוּ וְשָׁאַ֖ף צַמִּ֣ים חֵילָֽם׃ ו כִּ֤י ׀ לֹא־יֵצֵ֣א מֵעָפָ֣ר אָ֑וֶן וּ֝מֵאֲדָמָ֗ה לֹא־יִצְמַ֥ח עָמָֽל׃ ז כִּֽי־אָ֭דָם לְעָמָ֣ל יוּלָּ֑ד וּבְנֵי־רֶ֝֗שֶׁף יַגְבִּ֥יהוּ עֽוּף׃ ח אוּלָ֗ם אֲ֭נִי אֶדְרֹ֣שׁ אֶל־אֵ֑ל וְאֶל־אֱ֝לֹהִ֗ים אָשִׂ֥ים דִּבְרָתִֽי׃ ט עֹשֶׂ֣ה גְ֭דֹלוֹת וְאֵ֣ין חֵ֑קֶר נִ֝פְלָא֗וֹת עַד־אֵ֥ין מִסְפָּֽר׃ י הַנֹּתֵ֣ן מָ֭טָר עַל־פְּנֵי־אָ֑רֶץ וְשֹׁ֥לֵֽחַ מַ֝֗יִם עַל־פְּנֵ֥י חוּצֽוֹת׃ יא לָשׂ֣וּם שְׁפָלִ֣ים לְמָר֑וֹם וְ֝קֹדְרִ֗ים שָׂ֣גְבוּ יֶֽשַׁע׃ יב מֵ֭פֵר

ה׳.ל׳ · י״ג. · ל׳ · י״א בטעם. ל׳ · ג׳ מ״ל בליש׳ ג׳.ל׳ · ל׳. ג׳ פסוק׳ אית בהון ואין אין · ל.ל

תרגום

בִּתְקֵיף׃ ד מִתְרַחֲקִין בְּנוֹי מִפּוּרְקָנָא לְעָלְמָא דְאָתֵי וְיִשְׁתַּפְּפוּן בְּמַעֲנָא דְגֵיהִנָּם בְּיוֹם דִּינָא רַבָּא וְלֵית דְפָצֵי׃ ה דִּי חַצְדֵיהּ כַּפִּינֵי יֵיכְלוּן וּפוּלְמוֹסִין בְּמָנֵי זֵינָא יְדַבְּרוּנֵיהּ וְיֵיבְזוּן לִסְטִיסִין נִכְסֵיהוֹן׃ ו אֲרוּם לָא נָפֵיק מֵעַפְרָא שְׁקַר וּמִן אַדְמְתָא לָא יִרְבֵּי לֵעוּת׃ ז אֲרוּם בַּר נָשׁ לְמִלְעֵי בְּאוֹרַיְתָא אִתְבְּרֵי וּבְנֵי מַזִּיקֵי בְּגוֹבְהָא יְטוּסוּן׃ ת״א אֲרוּם בַּר נָשׁ לְלֵיעוּת אִתְיְלִיד וְסוֹפוֹהִי הֵיךְ נִצִּין דְנָתְרִין מִן גוּמְרַיָּא וּמִתְגַבְּהִין הֵיכְדֵין יְעוּף׃ ח בְּרַם אֲנָא אֶתְבַּע אוּלְפַן מִן תַּקִּיפָא וְלֶאֱלָהָא אֲשַׁוֵי מִלְּתִי׃ ט עָבֵד רַבְרְבָן וְלֵית סְכוּם פְּרִישָׁן עַד דְלֵית מִנְיָן׃ י דִּיהַב מִטְרָא עַל אַפֵּי אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וּמְשַׁדֵּר מַיָּא עַל אַפֵּי מְחוֹזֵי עַמְמַיָּא׃ יא מְטוּל לְשַׁוָאָה מַכִּיכֵי אוּלְצָנָא לְרוּמָא וְאוּכָמֵי מִסְכֵּינוּתָא תַּקִּפוּ פוּרְקָנָא׃ יב דְבַטֵּל מַחְשְׁבָתְהוֹן דְמִצְרָאֵי

מסורה

סמ"ך וסי' נמסר בהושע סי' ב' : מישע ה' פתחין וסי' נמסר בישעיה סי' מ"ה: יאכל י"ג וסימ' נמסר בסדר אמור אל הכהנים : כי י"א בטעם וסי' נמסר במסרא רבתא בערך כי בס"ד : יולד ג' דגשים ומל' וסי' לנער היולד. אשר יולד לישראל . כי אדם לעמל יולד : אולם ג' ר"פ בסיפר' וסימ' נמסר בריש סיפרא : דברתי ב' וסי' על דברתי מלכי צדק . ואל אלהים אשים דברתי: ישע ת' בסגול בישעיה סי'

אבן עזרא

ואקב . קללתי כמו מה אקב והטעם קללתי נוהו שהוא ביתו שיבוא לו רע פתאום : (ד) בשער. בפרהסיא : (ה) יזרע ורעב שאין לו כח יתגבר עליו ויאכל קצירו : ואל מצנים. כמו ולצניניס כי הזרע כשלא יהיה מנוקה ירבו חוחיו ויקחו הרעבים הקציר מבין החוחים: צמים. יש אומרים כמו צמאים והענין כפול כי זכר הרעבים והצמאים ויש אומר כי צמים האבן התקיפה כלשון ישמעאל וא"ר משה שפירושו הבתולות בעלות הצמות והוא רחוק : כל עמל שהוא עם און הוא כמוהו בענין אמר כי הרשע לא יצמח לבן בן אדם יולידנו וכאילו לא יולד אלא לעשות עמל ואון בענין הן בעון חוללתי כי תולדות בן אדם קרוב' לעשות רע כטעם כי יצר לב האדם רע: (ז) ובני רשף . יש אומרים כי כאשר תולדות העוף לעוף כן תולדות האדם לעמל וכמוהו ולחומי רשף שפירושו אכולי עוף ויש אומרים כי בני רשף הראוי' להיות בגיהנם יגבהו בעולם הזה וזה הפירוש בלא רשף רק הוא קר ויש אומרים כי בני רשף הם ניצוצי האש והוא קרוב בעבור שהאדם רגיל לראות השמש זורחת ושוקעת אין זריחתה ושקיעתה אלא בעיניו ובעבור בא הגשם לפרקים מעטים גם יש עתים שיכלא הגשם בשעת הצורך ויצעקו בני אדם אל הבורא ויצוה על העבים להמטיר וזה יהיה להם אות גדול על כן הזכיר אחר עושה גדולות הנותן מטר: (יא) לשום שפלים. הבוכים השואלים

תולדות אהרן

הולדות אהרן לעמל יולד. סנהדרין לט : ובני רשף .

ברכות ה : אני אדרוש . עקרים מ"ד פ"ח : הנותן מטר. תענית ב ע : ושולח מים . נזיר ג ב"ב סח נדה יט : מפר . נדרים ל סנהדרין נו עקרים מ"ד פ"ט :

רלבג

...כמו האיש הזה אלא במקרה ולזה יהיה כועס תמיד כאמרו אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו : ופותה . הוא האיש הרב התאוה אשר יפותה לבו לכל ההצלחות המדומות וישאר ... הקנאה והמכאוב הבוא ונרף הפותה שיהיה אויל כי מדרך הפותה לאויל כאמרו נחלו פתאים אולת והסבה בזה כי לחוזק תשוקתו בעניניס יתהלל במהירות להשיגם ויהיה זה סבה שלא ... בסבות הראויות : (ד) בניו . הם הנמשכים אחריו להתנהג במנהגו וכמו זה אמר הכתוב ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו . והרצון בזה האנשים הנמשכים אחריו כמו שביאר ... : (ה) אשר קצירו רעב יאכל. שב אל האויל וירצה בזה שכבר יגיע מרוע הצלחתו שהאיש הקשה יום והוא הרעב יאכל קצירו של האויל : אמרו ואל מצנים יקחהו ושאף צמים חילם. ... כי האויל אשר זכר או אל כלל האוילים וירצה בצנים לניניס וקוצים והרצון באסיפה הכפוי והתקום על דרך אומרו כעבד ישאף צל והרצון בצמים האיש הפרוץ וקראו צמים לפי ... פריצים שיהיו מגדלי צמה ר"ל שער ואמר שלאיש קשה המזל אשר יקח קצירו מבין הקוצים והצניניס לרוע הצלחתו וישפ' עם זה שמה שלקח מן הקציר יבא איש פריץ ויחזק ... בו ממנו יהיה חילם וזה תכלית רוע ההצלחה ר"ל שהאנשים יותר רעי ההצלחה שימצאו ימצאו מצליחים על אלו האוילים ויהיה להם חילם ונכסיהם ואפשר שבכל הפסוק יהיה שב ... ויספר מלת אל והרצון בו אל אשר קצירו יאכל איש רעב ונקשה ואל אשר יקח קצירו מן הקוצים ויפ' עם זה שמה שלקחהו מן הקוצים יגזלהו ממנו איש פריץ יהיה חיל בני ... זכר : (ז) בני רשף . הם כידודי אש : (יא) וקודרים . הם האנשים הקשי יום וקראם קודרים כי לרב אבלם ידמה להם שיחשך האור שהוא אבלם ולזה אמר הבכיה על רוב הצרות

מצודת דוד

...ת האויל משלה שרשיו להתפשט בארץ בחוזק רב הנה לא קנאתי בהצלחתו ...וס טרם יבוא במחשבתי הרהור קנאה הייתי שופט ברעיוני לגזור אומר ...בר אשר יהיה נוהו מקולל : (ד) ירחקו. כי בניו יהיו מרוחקים מתשועת ...בעוון אביהם לא ימצאו מרחמים : וידכאו בשער. במקום פרסום בשער ...יו מדוכאים מבני אדם ואין מי יציל : (ה) אשר קצירו. נכון בידו אשר ...יהו יאכל כל מי אשר ירעב ויתאוה לו : ואל מצנים יקחהו . יקחו את הקציר מבין הקוצים ולא ימנעו לקחת כמות שהם עם הקוצים כגונב דבר אשר ...ן הרואים כ"א יברר האוכל לקחת לעין כל ולא ימצא מי ימחה בידו . או להיפך שיקחו הקציר עם הקוצים ולא ישאירו כלום ולא כדרך המתפחד שחוטף ...אשר ללכת לדרכו : ושאף צמים . כ"א מן הצמאים אשר האויל הזה הצמיאו בקחת ממנו עשרו הנה בסוף הגבר ידו וכ"א יחזור ויבלע את עושר עצמו מה ...וכל אחד יקח את שלו : (ו) כי לא יצא וגו' . ר"ל הלא עינינו רואות אשר נהפוך בעולם עמל ואון והנה אינם צומחים ויוצאים מן האדמה לבוא מאליהם ...כ"א באים לשלם גמול המפעל ולזה כאשר ראיתי האויל המשריש שפטתי שהוא הראוי להיות מן המקבלים העמל והאון כי לו נאה כי לו יאה : (ז) כי אדם . ...דם נברא להיות עמל על טרפו לא לקחת מזולתו דבר אשר לא עמל בו : ובני רשף . וכאשר ניצוצי רשפי אש הוחק טבעם להגביה עצמם לעוף למעלה כן ...האדם לעמול על טרפו וזה האויל לא כן עשה לזה יקבל גמולו משלם : (ח) אולם . באמת אם הייתי אני מדוכא ביסורין לא הייתי מתרעם כמותך אבל ...ייתי אל ה' להתחנן לפניו : ואל וגו' . כפל הדבר במ"ש : (ט) עושה גדולות. כי הוא עושה גדולות וא"א לחקור אותם ולדעתם וכאומר לזה הייתי דורש לה' כי ...ושיע וימשול במערכת השמים ולכל אשר יחפוץ יטם עם כי נראה כאשר תשפוט המערכת כן הוא ע"פ הרוב מ"מ הכל בידו ועם כי לא נדע פתרון הסדר ...נור כי קצרה דעת האדם וכאשר אין חקר לכל הגדולות שעושה המקום ב"ה : עד אין מספר. גנודל רבוים : (י) הנותן מטר. עם כי רבות פעמים לא ...נבע על המטר עכ"ז יתן הוא זולת הטבע בהשגחה פרטיות : ושולח וגו'. כפל הדבר במ"ש : (יא) לשום . בכדי להשים למרום בגבהי המעלה את השפלים ...אלהם כי בהיות המטר האדמה תתן יבולה ורווח להם ונראה גם בזה גודל ההשגחה : וקודרים . הנשחרים מעקת הרעבון נתחזקו בישע אלהים וכפל ...במ"ש: (יב) מפר. בהשגחתו מפר מחשבות חכמים המתחכמים בערמות ותחבולות

מצודת ציון

(ה) ואל . הוא כמו ואת וכן וירדפו אל מדין (שופטים ז) ועניינו מן כמו כלאתי את העיר (שמות ט) : מצנים . המ"ם נוספת ועניינו קוצים וכן צנים פחים (משלי כב) : ושאף . ענין בליעה והמשכה אל הפה כמו שאפה רוח (ירמיה ב) : צמים . כמו צמאים : חילם . עשרם : (ו) און . ענין שבר : (ז) רשף . גחלת אש כמו רשפיה רשפי אש (ש"ה ח) . (יא) וקודרים . ענין שחרות כמו שמש וירח קדרו (יואל ב) : שגבו ישע . כמו שגבו בישע :
תוקים

אבן עזרא

השואלים מטר אז ראו החכמים והערומים שלא תועיל חכמתם: (יב) תושיה. כטעם חכמה ורבי משה פירש שהוא מן יש: (יג) נמהרה. נבערה כמו ולבב נמהרים: (יד) יומם. ענינו ביומם: (טו) ויושע מחרב. אביונים והטעם מחרב אויבים: מפיהם. שאם ירעבו יוכל אויב לצור עליהם והענין הנה המקום כאשר ירצה ליסר בני אדם ימנע הגשם בעתו וכאשר ישובו אליו יענם ויושיע׳: (יח) תרפינה׳ ביו״ד והטעם כמו אל״ף וכמוהו רפינו את בבל ולא נרפתה: (יט) בשש צרו׳. יתכן היות זכר שבע על דרך המקרא ואחרים ספרו אותם והם ז׳ במספר: (כא) בשוט לשון. כי הלשון הרע הוא כמו שוט ויותר נכון היות לשון אומה כמו לשונות הגוים ושוט מן שוטטו בחוצות ירושלים כאשר תשוטט לשון בארצך תחבא: (כב) כפן. תרגום רעב או הוא מן כפנה שרשיה וטעמו אספה: (כג) כי עם אבני השדה. כאילו ברית כרתה

רשי

ברעב: (יב) ולא תעשינה ידיהם תושיה. אותה עצה שדימו [...]
(יג) נמהרה. כל העצה העשויה במהירות היא סכלות: (יד) יום [...]
חושך. שאין עצתם מתקיימת ונעשית ואור חכמתם נהפך לחושך: ([...]
את הכסלים: מחרב. ומאיזה חרב מפיהם שהיו סבורים לבולעם [...]
להשמידם: ומיד חז[...]
אביון: (טז) ועולתה [...]
והרשעה כמו (תהלים [...]
עולות. עלילות: קפ[...]
כמו לא תקפוץ: (יז) [...]
אנוש וגו׳. ביסורין [...]
(מרפא) מכאובי׳ של [...]
אדרו׳ אליו על יסורין [...]
והיה לך לקבלם ולא [...]
(יט) בשש צרות. כשיב[...]
יצילך על ידי יסורין [...]
בהם וגם בשביעית [...]
יגע בך ועכשיו הוא [...]
(כא) בשוט לשון. של [...]
אוחך אלו כן השבע [...]
וחרב לשונוסך וגו׳ [...]
ליסטי׳: (כג) אבני השד׳ [...]
כן: וחית השדה. שנקר[...]
בלע״ז וזו היא חית [...]
ובלשון משנה תורי [...]
נקראים אדני השדה [...]
לך. יהיה לה של[...]
(כד) וידעת כי שלום [...]
ואז בכל מקום תהי [...]

איוב ה

מחשבות ערומים ולא־תעשינה
ידיהם תושיה׃ יג לכד חכמים
בערמם ועצת נפתלים נמהרה׃
יד יומם יפגשו־חשך וכלילה ימששו
בצהרים׃ טו וישע מחרב מפיהם
ומיד חזק אביון׃ טז ותהי לדל
תקוה ועלתה קפצה פיה׃
יז הנה אשרי אנוש יוכחנו אלוה
ומוסר שדי אל־תמאס׃ יח כי הוא
יכאיב ויחבש ימחץ וידו תרפינה׃
יט בשש צרות יצילך ובשבע לא־
יגע בך רע׃ כ ברעב פדך ממות
ובמלחמה מידי חרב׃ כא בשוט
לשון תחבא ולא־תירא משוד כי
יבוא׃ כב לשד ולכפן תשחק
ומחית הארץ אל־תירא׃ כג כי
עם־אבני השדה בריתך וחית
השדה השלמה־לך׃ כד וידעת כי־

תרגום

דחכימו לאבאשא לישראל
ולא עבדא אידיהון מלכת
חכמתהון׃ יג מאחד חכימי
פרעה בחכימותהון ומלכת
אסטגנינוהי עוקמניא אוחית
עליהון׃ יד בימם יערעון חשוך
והיך ליליא ימשמשון
בטיהרא׃ טו ופרק עמיה מן
קטילא דפומהון ומן יד מלך
תקיף עמא חשיכא׃ טז והות
למסכנא סברא ונכלתא
דרשיעי טפית פומה׃ יז הא
טוביה דאברהם גברא חסידא
דיכסניה אלהא ואנת ישראל
מרדותא דשדי לא תרחיק׃
יח ארום הוא מיתי כיבא ומעל
סמתירא ימחי וידוי מסין׃
יט בשית עקתין יפצנך
ובשביעתא לא יקריב ביך
ביש׃ כ בכפן דמצרים פרקך
ממותא ובקרבא דעמלק
מקטול סיפא׃ כא בנזקא
דלישן דבלעם תטמר ביני
ענניא ולא תדחל מן חבל מדינאי כד ייתי׃ כב להבל סיחון ולאולצן מדברא תגחך
ומן משריית עוג דמתיל לחיות ברא דארעא לא תדחל׃ כג ארום עם לוחי אבנא
דאתיהיבו בפומבי בחקלא קימך וכנענאי דמתילין לחיות ברא אשלימו עמך׃ כד ותנדע

מסורה

מ״ה: ולא־תעשינה ב׳ סי׳ כזמתכנה ידיהם תושיה: בצהרים י״ב וסי׳ נמסר במלכים א׳ סימן י״ח: ויושע ג׳ חסר וסימן ויושע ה׳ את יושבי קעילה. ויושע ה׳ את דוד דשמואל. ויושע מחרב מפיהם. וחד קוה אל ה׳ ויושע לך: אשרי אנוש ב׳ דסמי׳ וסי׳ יעשה זאת. יוכיחנו אלוה: ובמלחמה ג׳ וסימ׳ או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי. ואת בית יהודה ארחם. ברעב פדך ממות ובמלחמה. וא׳ במלחמה ועבד על כנו מעביר: יבוא ד׳ מ״ל בסיפרא וסימ׳ לא תירא משוד כי יבוא. כי לא לפניו חנף יבוא. המיראתך יוכיחך. בכפל רסנו מי

תולדות אהרן ברעב. תענית יא: בשוט לשון. גטין נו:

רלבג

הלרות ונבט לארץ והנה [...]
אבן בעריפים ואמר [...]
קודר שתושי: (יב) [...]
שם לכל נימוס וסדור [...]
התורה תושיה כי היא [...]
הגלות ויקרא תושיה. כב[...]
לאדם במה שהוא אדם [...]
והוא אמרו ותושיה נדחה [...]
נהגה תורה בעת שהיה [...]
מאמין בתורה עד שיתפש[...]

נמנו התורה אבל התפאר שלא נדחה ממנו הנימוס והסדור אשר ראוי לאדם במה שהוא אדם להתנהג בו בדרך שישלים נפשו ואפשר שהבר היה נימוס מה לאומר אשר היה [...]
והתפאר שהבר התנהג באותו נימוס בשלימות ויקרא תושיה מה שהוגבל וסודר במחשבה והשתדלות לעשות מהפעולות עד שיגיעו אל התכלית אשר כוונו עליו והמשל אם חשב גנב [...]
גנבה מה וסדר הפעולה ההיא בלבו ואיך יתנהג בה עד שישלים לו עשיית הגנבה הנה זה הסדור אשר סדר בלבו ושמהו כמו חוק לו יקרא תושיה ובזה האופן אמר ולא תעשה [...]
תושיה ר״ל שלא יעשו מה שסידרו והגבילו במחשבתם לעשות מהפעולות: (יג) נפתלים. הם העקשי׳ אשר יעמיקו לבקש עקלתונות עד שיגיעו למבוקשם ואמר שעם עומק [...]
האנשים יסבב השם שתהיה עצתם נבערת ונמהר׳ ותהיה נמהרה מענין נמהרי לב והם הפתיים: (טו) ויושע מחרב. אשר הפיול ושב אל השפלים והקודרים שזכר ראשונה או [...]
האביון שזכר בסוף הפסוק והוא יותר נכון וכוונת הפסוק שהשם הושיע האביון מחרב ומיד חזק: מפיהם. של הרשעים ומאמרם ר״ל שיהיה פיהם ומאמרם כלי להושיע בו [...]
כוונו להרע לו והמשל שהם יאמרו שירדפו אחרי פלוני להרגו וישמע הדבר איש מה ויגיד עלתם לאיש ההוא וישמר מלכת בדרך ההוא ויגלל או שיהיה במאמרם מסבול העלה מה שיגלגו [...]
ואפשר שנאמר שהרצון בזה שהשם יושיע אביון מחרב ומפיהם ומיד חזק ובזה האופן מההשגחה ואולם יושיעם מפיהם על דרך משל שלא יהיו טרף לשיניהם בשישבר שיניהם כמו שאמר [...]
כפירים נתעו וגם כן הנה ישמרו שלא יהיו טרף לשיניהם במה שיסבב השם יתברך לאלו האנשים הרעים מסבול העלה: (כא) בשוט לשון תחבא. ר״ל כאשר תשוטט לשון הרשא[...]
היא סבת מריבות חזקות ורעות שם תחבא ר״ל שלא תזכר: (כב) כפן. הוא כשהתבואה ביד שומרי האוצרות ואז תהיה ביוקר לא בסבת חסרון התבואה ואולם הרעב הוא חסר [...]
ופק.

מצודת ציון

(יב) תושיה. מל׳ יש: (יג) נפתלים. עקשים כמו אין בהם נפתל (משלי ח): (יד) יומם. ביומם: יפגשו. יפגעו: ימששו. ענין החיפוש בידים להשמר ממכשול כמו כאשר ימשש העור (דברים כח): (טז) קפצה. ענין סתימה וכן וכל עולה קפצה פיה (תהלים קז): (יח) ויחבש. מל׳ תחבושת ורפואה כמו לחבוש לנשברי לב (ישעיה סא): ימחץ. ענין הכאה כמו מחץ ראש (תהלים קי): (כא) בשוט. ענין הליכה אנה ואנה כמו משוט בארץ (לעיל א): (כב) ולכפן. ענין אסיפה וכן כפנה שרשיה (יחזקאל יז) ובדרז״ל יש כנופיא (שבת ס) ועם הוא

מצודת דוד

ותחבולות: תושיה. כל מה אשר יש עם מחשבותיהם לעשות: (יג) בערמם [...]
הערמה אשר חשבו לעשות לזולת בזה עצמה לוכד אותם ויפול בשחת יפעל [...]
נפתלים. עצת העקשים נעשים במהרה כי תשוב על עצמם והוא ענין מ[...]
הואיל והוא ייעצה ואליו תשוב א״כ נעשית במהירות רב כי האדם קרוב א[...]
ואין לעצה מרחוק ללכת: (יד) יומם. באור היום יפגשו את החשך ר״ל [...]
הנראה לעין כל תסכל עצתם ויתעו בה: וכלילה. כמו ההולך בחשכת [...]
דרכו למשש ביד לבל יוכשל בדבר מה כן ימששו בעת הצהרים ור״ל אף בדבר המוזן בתחילת המחשבה יהיה מח עיניהם מראות מהשכל לנוחם [...]
במ״ש: (טו) ויושע. ובהכול דעתם יושיע ה׳ את מי אשר היה עצתם עליו ויהיה נושע מחרב והוא מפיהם של הרשעים ההם אשר חשבו לבלעם חיים כי [...]
ידעו מה יעשו להשיג תוחלתם: ומיד חזק. בזה יושיע האביון מיד החזק ממנו וכפל הדבר במ״ש: (טז) ותהי. בהכול דעת הרשע תהיה למלאות [...]
אשר ייחל עליה: ועולתה. והנה העולה סתמה פיה ולא תוכל להרע לו ונראה א״כ מכ״ז גודל ההשגחה: (יז) הנה. הואיל והכל בא בהשגחה הנה [...]
אשר יוכיחנו אלוה במשפט יסורין כי בזה ימורק העון להטיב אחריתו וגם אתה אל תמאס מוסר שדי: (יח) כי הוא יכאיב. ביסורין הוא מכאיב ובהם [...]
התחבושת והרפואה כי בהם ממורק העון ותלך לה: וידיו. הידים אשר ימחץ בהם הם עצמם מרפאים בזה את המחץ מחלי העון וכפל הדבר במ״ש: (יט) [...]
הנה דע לך אשר בעבור היסורין הבאים עליך נתמרק העון ועוד לא יוסיפו הצרות לגעת בך כי יצילך ה׳ בעת יבוא בעולם אחת משש הצרות האמורות [...]
ובדבר השביעית אשר לא תחשב לצרה כמוהם מ״מ לא יגע בך הרע שבו: (כ) ברעב. בעת בוא רעב בעולם יפדך ה׳ שלא תמות מחסרון האוכל ובמלח[...]
מיד חרב האויב: (כא) בשוט לשון. בעת יתרבה לה״ר בעולם ותשוטט הלשון לדבר רכיל אתה תהיה נחבא ונסתר ממנה כי לא תדבר עליך ולא תירא [...]
והאבדון הבאה ע״י לה״ר: (כב) לשוד. לעת בוא שודד לגזול הון או בעת בוא כפן ר״ל עת יאצרו התבואות לייקר השער הנה תשחק ותלעג [...]
יגעו בך לרעה: ומחית הארץ. בעת יהיה משלחת החיות לא תירא מהם הרי הם ששה צרות במספר רעב ומלחמה ולה״ר שודדים כפן חית הארץ: (כג) כי [...]
אבני השדה, אשר עם אבני מכשול המושלכים ע״פ השדה יהיה כאלו כרת ברית

עמהם

שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא
תֶחֱטָא׃ כה וְיָדַעְתָּ כִּי־רַב זַרְעֶךָ
וְצֶאֱצָאֶיךָ כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ׃ כו תָּבוֹא
בְכֶלַח אֱלֵי־קָבֶר כַּעֲלוֹת גָּדִישׁ
בְּעִתּוֹ׃ כז הִנֵּה־זֹאת חֲקַרְנוּהָ כֶּן־
הִיא שְׁמָעֶנָּה וְאַתָּה דַע־לָךְ׃

ה' בליש'
ג' . ד'
ג'
ג'

אָרוּם שְׁלָם בֵּית אוּלְפָּנָךְ
תִּזַמִין מְדוֹר בֵּית מַשְׁכְּבָךְ
וְלָא תִּנְזִיק׃ כה וְתִנְדַע אֲרוּם
סַגִּיעִין בְּנָךְ וּבְנֵי בְנָךְ הֵיךְ
עִסְבָּא דְחַקְלָא׃ כו תֵּיעוֹל
בִּשְׁלֵימוּת שְׁנָךְ בְּכוּבָא
לְקְבוּרְתָּא הֵיךְ מַסַּק גְּדִישָׁא
בְּעִדָּנֵיהּ׃ כז הָא דָא פַּשְׁפַּשְׁנָא
יָתָהּ הֵכְדֵין הִיא קַבִּלְנָהּ וְאַנְתְּ

אהלך: ופקדת נוך ולא . כמו אל הסטרה ולא (שופטים כ) וזו היא ת שמנינו למעלה: בא בכלח אלי קבר. מן הדבר. ובכלח אין קרא להבין מליצתו ולפי המליצה יפתר וילמד שהוא ל' גמר בישול: כשבישלה כל צורכה ירשו בכלח במטרית שיס שנה: כעלות גדיש. כאשר נסתלק הגדיש מן הקרקע בעתו: מענה

אהרן שלום אהלך. שבת לד יבמות סב סנהדרין עס: תבא בכלה. מ"ק כח:

כרתה עם האבנים שלא תנזק בכן ועשית שלום עם החיות: (כד) ופקדת נוך. תמצאנו כאשר עלה במחשבתך ולא תחטא: בכלח. אין לו חבר כי אם שני' בספר הזה וטעמו שימות במלאת מספר ימיו והיא הזקנה: (כו) כעלות גדיש. כהכרת וכמוהו אל תעלני בחצי

יבוא: כעשב הארץ ה' וסי' נמסר בסדר בא אל פרעה:

רלבג

נוך ולא תחטא. ר"ל בני נוך והם בני ביתו וכאילו אמר שבכר חטא מפני שלא השגית בבנין באופן הראוי לשומרם מחטא: (כו) כעלות גדיש. מענין כריתה וכמוהו אל תעלני בחצי ימי: ביאור דברי המענה השיב אליפז ואמר ידענו שאם נסה מלל ודבר אליך להשיב על דבריך יכבד עליך אלא שעם כל זה לא אוכל למנוע מלהשיב על דבריך כי מי יוכל להתאפק מלין על דבריך אלה או יהיה הרצון בזה האם כאשר נסה השם להגיע אליך דבר מן הרעות תלאה ומי יוכל לעצור במלין מלהוכיחך על תכונתך זאת. הנה במה שקדם היות מיסר אחר שמעת מהם דברים כאלה וסידים אשר היו רפות באמונת השם היית מחזק והאיש הכושל היו מקימים מיליך והברכים הכורעות היית מאמץ והיית אומר לו שמה שהגיענו לא על צד העונש למרי קדם ר"ל שכל מי שהיה נבוך באמונת השם יתברך בעבור מה שהגיעהו מהעונש היית מחזק אותו עד שיאמינו כולם כי על כל מעשה גמול ומשפט להיות המדינ' ותקון כללות האדם וזה שהמון אם לא ייראו מהעונש לא ימנעו מעשיית הרעות כאשר יביאם טבעם להשתוקק אליהם. והנה עתה כאשר תבוא אליך הרעה נלאית אשר נגע עדיך היית נבהל הנה זה ממה שיורה שיראתך השם לא היה אלא לבטחונך בשמור לך קנייניך ותקותך בשישמור לך אלו הקניינים והיתה הנה תמימות דרכיך לא טוב כי לפי מה שאני רואה מדבריך עתה אינך מאמין שיהיה בכאן גמול ועונש. והחל אליפז לסתור דבריו מהמוחש ואמר זכור נא מי הוא נקי ואבד ואיפה תמצא שנכחדו ישרים מתי זה מהאנשים המשתדלים בכל עוז בעשיית העול והחמס שיאבדו ויכלו מרוח אף השם ואולם הנקיים והישרים ואם היה שיגיעום קצת רעות אינם מכלות ומאבדות אותם לגמרי כמו שיגיע בענין ברעות הרשעים וזה לאות שאלו הרעות אינם נופלות במקרה כמו שאתה מניח ר"ל שאם היה הענין כן לא היה בזה הבדל בין הישרים והרשעים ואולם היות רעות הישרים יותר מעוט עונותיהם לא שיהיו להם רעות בזולת מרי כמו שהיה מניח איוב הנה האנשים הרשעים אשר הבוקהם לטרוף טרף כמו החיות הרעות נמצאו שנתעו שיניהם עד שיבצר מהם ... לעשות והראה אותם אובדים מבלי מציאתם הטרף ובניהם יתפרדו אנה ואנה ישוטטו לבקש די טרפם וזה דבר נמצא בלי ספק בהם כי הרבה מה שתמצא מהאנשים הרשעים אשר ... לזולתם להזיק לאחרים שברוב העתים לא ימצאו והמנע מהשבתם הרעה וזה ממה שיורה שהשגחת הש"י הוא באישי האדם. ואמר אליפז הנה באמת אופן השגחתו יגונב ויעלם ממני אלא ... קחה אזני שמץ מנהו מעט מזאת השגה אשר תעמידנו על היות השגחתו בשפלים וזה בשעיפים מחזיונות לילה בנפול תרדמה על אנשים קראני פחד ורעדה ורוב עצמי הפחיד ... אשר הראה בהלו' מהדברים העתידים לבא עלי אשר סבת הודעתם הוא השם יתברך וזה שמה שהגיד לי המראה ההיא הוא ענין רוחני. יעבור על פני תסמר שערת בשרי מדי בואו ... ראה כי כבר ייוהדו החלומות הצודקים מאחר החלומה שבכבר יקרה מהם החרדה והתפעמות הרוח כמו שנזכר בספר ההוש והמוחש ויעיד על זה מה שנזכר מחלום פרעה והלום ... וכנה יורה על היותו רוחני שהוא יעמוד לפני ולא אכיר מראהו אך המונה לנגד עיני אשר יראה אותה לי הכח הדמיוני ואשמע דבריו הנפלאים כאילו הם מורכבים מהקול ... שהשכל יקבלם רוחניים בזולת קול והמדמה מראה אותם כאילו הם דברים קוליים בהותיות וקול. ואחר כן החל אליפז בטעני' בליטות ואמר איך אפשר שתאמין שיהיה הנה ... כמין האנושי וממציאו ומנהיגו והוא בלתי משגיח בו עד שבכבר ימצא לדיק ורע לו רשע וטוב לו. כאם אפשר באדם שיהיה לדיק יותר מהשם ית' כאם יהיה האדם טהור יותר ... כמו אלו הענייניס יהיו מיוחסים אל הפועל באדם ר"ל אם ינהיג מדינה אחת ולא ינהיגנה ביושר ואיך אפשר שיאוייר בהשם ית' עם היותו בתכלית השלימות מה שהוא חסרון ועול ... הם. הן בעבדיו לא יאמין ובם השכלים הנפרדים לא יתן אמתות וקיום בעצמותם אבל מה שלהם מן האמתות והקיום הוא מזולתם והוא השם ית'. ולא ישים במלאכיו אורה מעצמותם ... אין אור להם והוא השבגה במה שהם משיגי' מצד עצמותם אבל מצד מה שהשפע למציאותם מהסיבה הראשונה והוא השם יתברך ולזה הוא מבואר שאלו המלאכים והם הם שלימים ... אל האדם הנה הם הצריכו מאד ביחס אל השם יתברך כי אין יחס בין מי שמציאותו וקיומו והשגתו מעצמותו ובין מי שהוא לו מציאותו וקיומו והשגתו מזולתו. ואם באלו עם פשיטותם ושלמותם ... ימצא חסרון אצל השם יתברך הנה אין ספק שהאדם חסר מאד ביחס אל השם יתברך כי הוא שוכן בבתי חומר ר"ל בזה העולם השפל ובעפר יסודו ר"ל שקיום צורתו הוא בחומר שלם כי הוא ... ולפי שצורתו היא היולאנית ואל זה גם כן אי אפשר שיכוון במה שאמר שוכני בתי חומר ר"ל שצורותיהם היולאניות עם החסרון הנמצא להם בעצמותם יחוייב עוד בהם שיהיו נפסדים ואין ... ג"כ מוגבל בהם שם עד שיהיו בטוחים ממנו עת מה אבל ידכאום מקרים ויפסידום קודם שיגיעם הכלוי והפסד הטבעי. מבקר לערב ישיגם המות במעט שבה מבלי משים לב לפנות אל ... האנושי יאבדו אבידה מוחלט' ולא יהיה להם השארות כלל. הלא האדם ואם לו קצת שלמות והוא ההבנה השכלי' אשר לו בה יתרון והשארות הנה יקרה לו ברוב שיסור יתרונו אשר בו וימו' ... לפי שבהגעת השלמות לו מהקושי העצום לקושיות בעצמו ולרבוי המונעי'. אם תשבת להיות במדרגה השכלית והמלאכים להיותך בעל שכל ראה מה מאד רחקה מדרגתך מהם עד שאם תקרא אליהם ... מי שיענך. ואל מי מקדושים תפנה שיענך הלא היותר שפל מהם לא יענך לרוחק מדרגתך ממנו ואם הענין כן ביותר שפל מהם ראה מה מאד רחקה מדרגתך ממדרגת השם יתברך ובהיות הענין ... מבואר שלא יתכן שיוחס לשם יתברך עם שלמותו מה שהוא חסרון בחק האדם אשר הוא בתכלית מהחסרון ביחס אל השם יתברך. והוסיף אליפז להתיר ספק מה בענין הרעות אשר נראה ... מרי קדם ואמר שהם אינם רעות יהיה ראוי שידהג האדם עליהם ויחסה אל האולת והפתיות ועל זה אמר הנה לאויל יהרג כעס כי הוא ידהג תמיד כאשר לא יבואו מבוקשיו אשר הוא הסבת ... לפי שלא דרך בהגעתם בסבות הראויות והוא מבואר שכמו זה האיש כועס תמיד כאשר לא יבואו מבוקשיו אשר ביוון אליהם ויחשוב שבכבר ענשו השם יתברך אלא שהוא מבואר שכמו ... רע כמו שלא יקרא רע אם לא תלא ספינה מהספירה בקרקע כי לא תעשה הספינה בכמו זה הפעל והאיש הפותח אשר יפותה לבו לכל הסכלות המדומות תמיתהו קנאתו כי עיניו לא ... תמיד עם הקנאה והמכאוב הכוא מאורך לזה שהוא ישתדל לרוב קנאתו להגיע אל מבוקשיו במהירות וידרוך מפני זה בהגעתם בסבות בלתי נאותות. כמו הענין באויל אם יקרה ... משרים ומגלית בקצת הענינים הנה כאשר ראיתי זה בא אידו פתאום וקללתי נוהו למיעוט השארות קניינו אשר כשן אליהם כי לא יגיע לכמו האיש הזה שום תכלית אם לא במקרה ומה שהו' ... מעט כמו שהתבאר במקומו. הנה בניו הנמשכים אחריו ירחקו מישע וידכאו בשער לעיני כל העם ואין מציל לפי שכמו זה האיש לא ישתדל ג"כ בקנין האוהבים כמו שלא ישתדל בשאר השבו' ... מה שמשתוקק אליו אלא כבר יגיע מהרוע לאויל ולבניו האוחזי' דרכו עד שיהי' אילם לאיש קשה המזל שיאמום אותו האיש הרעב ויאכל קצירו ואל' יקח קצירו מבין הקוצי' לרוע בצלחתו ויקוה האיש ... קחו ממנו וזה תכלי' ברוע ר"ל שיהיו השפלים שבאנשי' גוברי' עליהם. הנה לא יצא מעפר און ועמל ר"ל שאין הארץ סבת רוע הסדור הנופל בטובות אישי האדם ורעתם אשר הוא און ועמל כמו ... איוב וזה שכוונתו היה כי למרחק אלו הענינים אשר בארץ במדרגה מהשם יתב' הוא מחוייב שיהי' בלתי משגיח בהם כאמרו מה אנוש כי תגדלנו וגו' האף על זה פקחת עיניך וגו'. אבל ... באו' בכאן בזול' מרי קדם אין ראוי בהם שיקראו רעות לפי שהם מיוחסו' אל הכלות המקבל כמו שזכ' באויל ופותה וזה שהאדם יולד לעמל ולהשתדל בקניני' אשר יצטרכו אליו כי לא נתנו לו ... בפועל אבל נתנו לו הכלים אשר אפשר שבהם יגיע אל מה שיצטרך אליו וכמו שבידודי האש יולדו להתנועע תכף התסוות' ולהגבי' עוף מה שהתמידו כנאצי' עד שיסור החלק האשי מהם ויפול ... נסיות הענין כן ראוי שהאדם יולד לעמל בשלמויותיו אשר ירצ' שגעתם אליו הנה אם לא ירדוף בהגעתם בסבות הראויות אין זה עונש אם לא יגיעו וזה מבואר בנפשו. ולהיו' הענין כן הנה ... אליפז שאמר שהרעות הבאות על איוב היו על צד העונש' והתוכח' למרי קדם ולזה אמר אליו אם הייתי במקומך הייתי דורש אל אל ומתפלל אליו שירחם עלי כי הוא משגיח בזה העולם השפל השגחה ... על זה הגדולות והנפלאות אשר הוא עושה ומכללם נתינת המטר בסדר וביושר אשר בו חיי כל נימצא וזה שהמטר על הרוב יהיה במקומות הנגלים מהארץ מאדים יביאו' אליהם רוחות ממקומות ... ומה שזה דרכו הוא מיוחס אל הקרי והנזדמן הוא ראוי שיהי' מעט ואמנם נרא' המטר תמיד בדרך שישלמו בו הנמצאים הנ' זאת ראיה חזקה שבכאן משגיח בענין ... זולת הטבע ולזה תמצא בכל הנביאים והחכמים כשהם יספרו נפלאות השם שהם יספרו תהלה נתינת המטר ועוד יראה בכאן מה שיתחזק שהשם יתברך משגיח באישי האדם וזה שהרשעים אשר ... עשיית הרעו' אל האנשי' השפלי' והחלושי' ימנע מהם אשר יזמו לעשות עם היותם בעלי כח והחכמים לרע וזה שהשם ית' ישגב לשו' האנשים השפלים הנרדפים למרום הגלחה ולהשגיב ישע ... המדוכים והאבלי' והוא מיפר עצת הרשעים החכמים לרע אשר ישתדלו להרע להם ולא תעשינה ידיה' מה שחשבו לעשותו. החכמים הוא לוכד בערמם ר"ל שרוב ערמם ישים השם ית' כלי למנוע ... יזמו לעשו' והמשל שכאשר ידעו באיש שילך בחוץ ויבקשו לרדוף אחריו לקחת אשר לו ישפטו לאיזה צד הלך ויעמיקו בו ויאמרו שהוא יותר ראוי שיהיה לכתו לזה הצד לסבות מה יזכרום ורוב העמקתם ... שישפטו שהוא הלך בצד אשר לא הלך בו וירדפוהו שם ולא ימצאוהו. ועצת הרשעים הנפתלים המבקשים דרכים עקלתונים ומעמיקים בהם לכל הצדדים האפשריים כדי שיגיעו למבוקשם להשיג
עשיית

מצודת דוד

כל תגוף באבן רגלך והיא ההבטחה אשר לא תחשב לצרה כשאת הראשונים: שדה. הוא ענין מליצה לומר כאלו חית השדה היו השלוחים בדבר לחוף ביך ובין אבני השדה וכאלו הם השלימו לך את האבנים ההם: (כד) וידעת. וס שהאיש תהא יודע ומובטח אשר השלום באהלך: ופקדת. תזכור ותשגיח כי לך תהיה ולא תהיה נחסר ממך למסר ביד אחר: (כה) וידעת. תהיה יודע ובטוח אשר הרבה יהיה זרעך: וצאצאיך וגו'. כפל הדבר במ"ש: א בכלח. בעת הזקנה תבוא אל הקבר כמו שמסלקין את הגדיש מן השדה בעת שנתייבש כל צרכו כן תסולק מן העולם בעת ימלאו ימיך: (כז) הנה זאת. זאת חקרנוה בהשכל ודעת וכן היא האמת לזאת שמע אותה להבינה היטב: ואתה דע לך. כאומר הנה עשיתי את שלי ואתה דע לך בנפשך אם תבחר ... תחדל (העולה מהמענה הכיא שהחלים אליפז שהכל בא בהשגחה והביא ראיה מאבדן הרשעים מבלי תקומה ולא כן יאבדו הצדיקים וים:ל דעת איוב במה שהכל מסר ביד מערכת השמים ומקרה אחד לכל לצדיק ולרשע כי ישיב אמרים הלא בחיק האדם השלם יחשב דבר כזה לעול עם שאינו שלם אף במלאכי מעלה אין לו ערך עם שלימות המקום ב"ה ואיך אם כן יעלה על הדע' שיש עול זה בחוקו יתברך ועם כי נראה שברוב הפעמי' בא כאשר תשפוט המערכה מ"מ בא ובעבור קוצר הדעת לא נדע פתרון הדבר ויוכיח עוד על ההשגחה מנתינת המטר זולת הטבע ומהשכל הרשעים ברעתם אשר חשבו לזולת ומסכול דעתם הנראה לעין כל וישפוט על יסורי הצדיקים אשר יבואו למרק מעט העון אשר בידם למען ישגא אחריתם ויחוס עלתו לאיוב לבל יבעט ביסורין כי באו למרק העון

מצודת ציון

הוא הסוף: (כד) ופקדת. ענין זכרון והשגחה כמו פקד פקדתי (שמות ג): נוך. מל' נוה ומדור: תחטא. ענינו חסרון כמו קולע וגו' ולא יחטיא (שופטים כ): (כו) בכלח. עת זקנה וכן עלימו אבד כלח (לקמן ל): אלי קבר. אל קבר: כעלות. ענין סלוק כמו אל תעלני

אבן עזרא

בחלי ימי : (א) ויען איוב . לו שקול ישקל . והותי . מן הוה על הוה : (ג) לעו . כמו ושתו ולעו כלומר נסתרו כאילו נבלעו ויש אומרים שהוא תרגום מן לחיים והוא רחוק : (ד) ביעותי אלוה . כמו לחרדת אלהים : יערכוני · כלומר יערכו עמי מלחמה : (ה) הינהק · אין לו חבר בלשון מקרא וידמה ללשון קדר: בלילו. מן ויבל לחמורים בליל חמיץ והטעם כי היושב בהשקט לא ישאג ולא ידאג וכמו כן אתם יאמר איוב לחבריו ועוד שתדברו דברים שאין בהם ממש וזה טעם היאכל תפל מבלי מלח : (ו) חלמות · בדברי רבותינו חלמון מבפנים ויש אומרי׳ שהוא ריר צמח גם הוא בלשונם החלמה : (ז) מאנה לנגוע נפשי · החבורות שמאנה נפשי לנגוע בהם

רשי

(מענה איוב) : (ב) והותי . שברי : ישאו יחד . עם משקל שכנגדם ואם [illegible] ומים יכבד ממנו : (ג) לעו . מגומגמין כאדם שאין בו כח להוציא [illegible] כתיקונו וכן ושתו ולעו (עובדיה א) שכן דרך שיכור לגמגם בדבריו : (ד) חמתם [illegible] ארס שלהם דרך פרסיים לתת ארס של נחש בחציהם : (ה) הינהק [illegible] וגו׳ . כלומר וכי לחנם [illegible] והלא בהמה שוטה אין [illegible] בזמן שיש לה דשא וכש[illegible] יגעה אא״כ אין לו בליל[illegible] בפרא נוהג לנהק ובשו׳ [illegible] (ו) היאכל תפל . ד[illegible] בלי מלח וצריך להמתיק[illegible] במלח קרוי תפל כ[illegible] (שבת קכח חולין קי[illegible] כא): אם יש טעם בר[illegible] מחמת החלמות כשאל[illegible] חזק שמרבה ריר ורוקנו [illegible] כלומר וכי סבורים אם [illegible] מתקבלות תשובות אין [illegible] ממש . ריר . כמו (ש״א כא) ויורד רירו על ז[illegible] חלמות. כמו (לקמן לט) [illegible] בניכם ל׳ חוזק ויש פ[illegible] חלום ואין נראה בעי[illegible] דגשות הלמ״ד : (ז) [illegible] לנגוע נפשי . כלומר [illegible] לי לזעוק כי דברים שהיו [illegible] ממאנת וקלה לנגוע ב[illegible] נגיעה : המה כדוי לח[illegible]

איוב ו

כ״ב ו א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר: ב לוּ
ג׳מ״ל. ד׳ כתיב שי״ן בליש׳ שָׁקוֹל יִשָּׁקֵל כַּעְשִׂי וְהַיָּתִי בְּמֹאזְנַיִם
והותי ק׳ יִשְׂאוּ־יָחַד: ג כִּי־עַתָּה מֵחוֹל יַמִּים
ג׳ יִכְבָּד עַל־כֵּן דְּבָרַי לָעוּ: ד כִּי
ג׳ חִצֵּי שַׁדַּי עִמָּדִי אֲשֶׁר חֲמָתָם שֹׁתָה
ג׳. ג׳ רוּחִי בִּעוּתֵי אֱלוֹהַּ יַעַרְכוּנִי:
ג׳.ו׳.ג׳ ה הֲיִנְהַק פֶּרֶא עֲלֵי־דֶשֶׁא אִם יִגְעֶה־
ג׳.ג׳ שּׁוֹר עַל־בְּלִילוֹ: ו הֲיֵאָכֵל תָּפֵל
ג׳ מִבְּלִי־מֶלַח אִם־יֶשׁ־טַעַם בְּרִיר
ג׳ חַלָּמוּת: ז מֵאֲנָה לִנְגּוֹעַ נַפְשִׁי הֵמָּה
כִּדְוֵי לַחְמִי: ח מִי־יִתֵּן תָּבוֹא שְׁאֶלָתִי

תרגום

דַּע לָךְ: א וַאֲתֵיב אִיּוֹב וַאֲמַר:
ב מָאִים מִתְקַל יִתְקַל רוּגְזִי
וְאִתְרְגוּשְׁתִּי בְּמַסַּחְתָּא יִטְלוּן
כַּחֲדָא: ג אֲרוּם כְּדוּן יַתִּיר
מֵחָלָא דְיַמָּא יִתְיַקַּר בְּגִין כֵּן
מִלַּי מִשְׁתַּלְהֲיָן: ד אֲרוּם גִּירֵי
שַׁדַּי בַּהֲדֵי דִּי אֲרְסְהוֹן שָׁתְיַת
רוּחִי בִּיעוּתָא דְמִן קֳדָם אֱלָהָא
יְסַדְּרוּן לְקִבְלִי: ה הַאֶפְשַׁר
דְּמַבְרִים מָרוֹדָא עֲלַוֵי דִתְאָה
הֵיךְ יִגְעֵי תוֹרָא עַל אַסְפַּסְתֵּיהּ:
ו הַאֶפְשַׁר דְּמִתְאֲכֵל תַּבְשִׁילָא
מְדַלְיַת מִלְחָא אִין אִית טַעַם
בְּחֶלְבּוֹן בֵּעֲתָא וְחֶלְמוֹנָא: ת״א
כְּמָה דְלָא מִתְאֲכֵל מִידֵי בְשַׁשׁ בְּלָא מִלְחָא הַכְדֵין לֵית טַעְמָא בְּרִירָא דְחֶלְמוֹנָא: ז סְרִיבַת
לְמִקְרַב נַפְשִׁי הִגּוּן מִתְחַשְּׁבִין הֵיךְ דָּוְותָא לִסְעוּדָתִי: ת״א סְרִיבַת לְמִקְרַב נַפְשִׁי הִגּוּן
עָבְדִין יָתִי אִסְתְּנִים וַהֲוַת מִסְתְּיָא לִסְעוּדָתִי: ח מַן יְהֵיב

כעשי ד׳ כתיב שי״ן בלישנא ואינון מן מלין דכתיב שי״ן וקרי׳ סמ״ך וסי׳ נמסר בהושע סי׳ ב׳ :יערכוני ל׳ והוא חד מן מלי׳ דמשמשי׳ נ״י בסוף תיבותא וסי׳ נמסר במסר׳ רבתא במערכת אות הנו״ן בס״ד : פרא ו׳ וסי׳ נמסר בסדר לך לך :

תולדות אהרן שקול ישקל. ב״ב ט״ז:

רלבג

עשיית העול והחמס ישימהו השם נמסר׳ והסר׳ ותסי׳ הנה שלא ישפטו הדבר אשר ירצוהו כפי מה שראוי בענייניהם הברורים . ביום ובלכתם ילכו כאשר ר״ל שאפי׳ בעניינים המבוארי׳ בנפשם בהתלת המחשבה תסכל עצתם.ובזה האופן יושיע השם ית׳ השפלים והקודרים מחרב הרשעי׳ שלא יזיקם מפיה׳ וממאמר׳ של אלו הרשעים ר״ל שפיהם ודבריהם אשר הסכימה עצתם בהם שם השם ית׳ [illegible] השפלים והקודרים ובזה האופן הושיע השם ית׳ האביון מיד חזק ממנו עד שכבר תהי׳ לדל תקו׳ שלא יעזבהו השם ית׳ ביד הרשעים ואנשי עולה קפצו פיהם להצטערם על אשר לא הגיע בהכליותם אליו וזאת הטענה שזכר בכאן מבוארת ונגלית מן החוש וזה שאנחנו נמצא ברשעים רבים מכוונים להרע ומשתדלים בו ולהם הכלים אשר בהם אפשר שיזיקו לרבים ויהיה עם זה ההיזק המגיע [illegible] הנה זה ממה שיורה כי שם גבוה שומר ובהיות הענין כן אין לך להתרעם מהשם ית׳ אם הוכיחך וייסר אותך על עונותיך כי מאושר הו׳ מי שיוכיחהו השם ית׳ וזה שהטובים יוכיחם כדי שיחזרו לטוב הרעים ימיתם בהמלאת סאתם ולזה ראוי לך שלא תמאס מוסר השם ית׳ כי הוא כשייסר הטובים ירפאם ויחבש׳ אחר הכאתו ומוחצו אותם . אם תשוב ותכנע טרם בוא הצרות בעול׳ יצילך מהן ושבע לסיותם מספרים שלימים עם שכבר זכר מהצרות כמו זה המספר והם הרעב והמלחמה ולשון הרע והשוד וכפן וחיות הארץ ואבני השדה .ברעב יפדך השם ית׳ שלא תמות מצד חסרון האוכל יצילך שלא תהרג כאש׳ תשוטט הלשון להרע לאנשים בלשון הרע לא תזכר שם וכאשר יבוא השודד לשלול שלל ולבוז בז לא תירא כי לא יגע בך רע. לשוד ולכפן תלעג ותשחק שלא תנזק בהם [illegible] החיות הרעות שיטרפוך ולא מאבני השד׳ שתנגוף בהם רגליך כי אתה כאלו כרת ברית עם אבני השד׳ וכאלו השלמה לך חית השד׳.וידעת כי שלום אהלך וידעת כי בביתך יהיה שלום ופקדת [illegible] ותמצא שילכו בדרך השם ולא תחטא וזה אמר לו אליפז להעיר שהוא אולי חטא כאשר לא השגיח בתקון אנשי ביתו כדי שיהיו יראי׳ מהשם ית׳ ואף על פי שלא חטא במעשיו בעצמו ולזה נענשו [illegible] באבדן שאר קנייניו ולזה אמר אם היית עושה ככה תדע באמת כי היה רב זרעך ובניך יהיו רבים כעשב הארץ וגם את׳ לא תמות בלא עתך אם התנהגת בזה המנהג אבל תבא בזקנ׳ המופלגת [illegible] שיכרת הגדיש בעתו .הנה זכו מה שחקרנוהו והוא האמת בעצמו שמע אותו ודע לך שהאמת׳ והתנהג בו : והכלל העולה מן הדברים הוא שאליפז היה מאמין שהרעו׳ הבאות לאישי האדם הם מצ[illegible] מהשם ית׳ על צד העונש על מה שחטאו והי׳ מתיר זה הספק במה שנראה מהגעת הרעות בזולת מרי באמר שכבר יהיו בכאן רעות מצד האולת והפתיות ואלו אינם ראויות שיקראו רעות [illegible] וקיים דעתו תחלה מהחוש ואמר שאנחנו לא נמצא שאבדון והשכחד בישרים ובנקיים כמו שימצא ברשעי׳ וזה ממה שיור׳ שסבת המצא רע ברשעים הוא היותם רשעים וזה אמנם יהי׳ על צד הע[illegible] הנקיים והישרים כשיטעהו הטאים מה יוכיחם השם יתברך וייסר׳ אך לא יאבדו ולא יכחדו וזה ג״כ קצת טענ׳ על איוב על בהרו במות יותר מן היסורין שהיה נוסר בהם. והטענה השנית [illegible] מההודעה אשר תקר׳ בחלום אשר תור׳ על השגחתו ית׳ באישי האדם וזאת טענה חלוש׳ כאשר לא יאמר בזה יותר מזה השעור כי אע״פ שנודה בזאת ההודעה לא יתחייב מזה שיהי׳ השם ית׳ מג[illegible] האדם על הגד שיאמין אליפז וזה מבואר למי שיעיין בספר החוש והמוחש וכבר שיער אליפז בחולשת זאת הטענה ולזה אמר ואלי דבר יגונב וגו׳ ואולם אליהו הרחיב המאמר בזאת הטענה וי[illegible] עניין ההשגח׳ במה שאין ספק בו . והטענ׳ השלישית היא לקוחה משלימות השם יתברך ותסרון האד׳ ואופן סדור׳ כן הנה האדם לשלימות הנמצא בו לא יעלים עיניו ממה שינהיגהו ולא יעש[illegible] מאתו עול וזה כי האדון השלם לא יעלי׳ עיניו מהפעולות הנעשות במדינתו ולא יעש׳ להם עול ר״ל למונהגים מאתו הנה יתחייב מזה שיהי׳ מה שהוא יותר אמתי בשלימות יותר אמתי בהתרחק מן ה[illegible] ממה שינהיגו להיות היותר שלם מתרחק יותר מן התסרון ואולם מה שיראה מן הרעות אשר לא יוקדם להם מרי הם בסבת האולת והפתיות והם אינם ראויות שיקראו רעות כמו שביארנו וכן [illegible] שיגיעו לזאת הסב׳ טובות לרעים אלא שזה לא יתקיי׳ כי אם זמן מועט כאמ׳ אני ראיתי אויל משריש וגו׳ והנה זאת הטענ׳ היא לקוחה מצד הפתות והיותר. והטענ׳ הרביעית מה שירא׳ מהו[illegible] בסדור שישלמו בו הצמחים והמנע מהרשעים החכמים להרע מחשבתם הרעה להרע לשפלים התלוש׳ על הרוב ואופן סדור המאמ׳ בזה הוא על זה התואר אם היה השם ית׳ בלתי משגיח בזה [illegible] היה התהוות המטר במקום מהמקומות הנגלי׳ מהארץ מעט ולא יתכן שישלימו בו הצמחים על הרוב לפי שרוב מה שיתחד׳ מזה הוא מתייחס אל המקרי והמזדמן אם לא היה בכאן פועל א[illegible] זולת הטבע לפי שהוא על הרוב מהעננים יביאום הרוחות במקום אשר ירד שם עוד גשם שכבר ישלמו במטר הצמחים על הרוב ויתחייב מזה שהשם ית׳ משגיח בזה העולם השפל וכמו זה האופן בנ[illegible] ההיקש השני אם היה השם ית׳ בלתי משגיח באישי האדם היתה מחשבת הרשעים החכמים יוצאת אל הפועל על הרוב לפי שהם ישתדלו בהוצאתה אל הפועל בסבות היותר נאותות כמו הענין בא[illegible] אשר יעשה האדם במחשבה והשתדלות שהתכלית יגיע בהם על הרוב עוד נשנה אבל אנחנו נמצא שמחשב׳ הרשעים החכמים לא תצא אל הפועל אם לא על המעט ויתחייב מזה שהשם יתברך משגיח ב[illegible] הנה נאלו הטענות ייחס אליפז הרע׳ הבאה אל איוב למרי קדם ממנו ומכניו על האופן שביארנו ונתן עצה אליו שישוב אל ה׳ וירחמהו : ביאור מלות המענה ויען איוב ויאמר : (ג) לעו [illegible] (ד) חצי שדי. חצים חזקים על דרך כקול שדי וסי׳ שדי בגריך : חמתם . ארסם על דרך חמת תנינים יינם : ביעותי אלוה . ביעותים חזקים על דרך רוח אלהים כהררי אל : (ה) בלילו. ר״ל תבו[illegible] ממנ׳: (ו) בריר חלמות. הוא ריר הבריאה מהחלימני והחייני רצה בזה שאין טעם בריר הבריאה ואולם בריר החול׳ יש בו טעם לפי הליחה הגוברת עליו או יהי׳ בריר חלמות ריר מלובן הביצ׳ [illegible] חלמון התל׳ ואת׳ יברו׳ הטבע ממנה החלק היותר דק והו׳ החלבון והנ׳ הריר ההו׳ לא ימצ׳ בו טעם :(ז)כדוי לחמי.כמו תליי בשרי:(ע)ויבלעני. ענין השלמה וכלוי והרצון בו ויכלני או יהי׳ זה מע[illegible] והטע

מצודת ציון

תעלני בחלי ימי (תהלים קב) : גדיש . כרי מן עמרי תבואה : (ב) לו . ענינו כמו אם וכן לו החייתם אותם (שופטים ח) : כעשי . כמו כעסי בסמ״ך : והותי . ענין שברון רוח כמו הוה על הוה (יחזקאל ז) : (ג) לעו · ענין מגומגם ונשחת כמו ושתו ולעו (עובדיה א) : (ד) חמתם . ארסם כמו חמת תנינים (דברים לב) : בעותי . מל׳ בעתה וחרדה : (ה) הינהק . כן נקרא קול צעקת הפרא והוא מל׳ ונאק נאקות (יחזקאל ל) בחלוף ה״א באל״ף וכן בין שיחים ינהקו (לקמן ל) : יגעה. כן יקרא קול צעקת השור כמו הלוך וגעו (ש״א ו) : בלילו . מל׳ בלבול וערבוב : (ו) תפל . ענינו דבר שאינו מתוקן כל צרכו וכן טחים אותו תפל (יחזקאל יג) : בריר . רוק הפה כמו ויורד רירו (ש״א כא) : חלמות . ענין בריאות וחוזק כמו ותחלימני והחייני (ישעיה לח) : (ז) מאנה . מל׳ מיאון : כדוי . מל׳ מדוה וחלי

מצודת דוד

שמון לטוב לו כל הימים : ו (ב) כעשי והותי . היא היא כי בעבור שכן [illegible] יכעס האדם בעצמו ור״ל אם היו שוקלין אותם לשומם במאזני משקל ולשאת עם הדבר הנתון לעומתם וכדרך השוקלין : (ג) כי עתה . אז היה עתה [illegible] אשר הוותי יכבד מחול הימים אם ישומם לעומתם : על כן . בעבור גודל [illegible] לזה דברי המה מגומגמים להרבות בתרעומות ולהסתפק בהשגחה ולומר [illegible] ופעם בהפוך : (ד) כי חצי שדי . חצי היסורין הבאים משדי מתמידים לש[illegible] (עם כי איוב חשב שבא הכל מצד המערכה עכ״ז אמר דבריו אל מול ד[illegible] שהכל בא מה׳ בהשגחה) : אשר חמתם . היא הליחה המעופשת הזלה מהן ואחז במשל מדרך הפרסיים אשר ימשחו חציהם בארס הנחש : בעתי . [illegible] הבאות מאת המקים ב״ה עורכים מלחמה עמי : (ה) הינהק . וכי יצעק הפרא כאשר יעמוד על הדשא ולא יחסר מאכלו וכי יצעק השור כשעומד על התבוא[illegible] במוץ וכאומר הלא בהמה שוטה לא יצעק בחנם ומכ״ש איש כמוני : (ו) היאכל . וכי יאכל אדם בשר בהמה ודג כשהן חיין ולא יהיו מלוחין כל צרכן כי [illegible] לאכלם כ״א ע״י מרבית המליחה לא זולת : בריר חלמות . ברוק הבריאות כי ברוק החולה יש טעם מאחת מארבעת המרות אשר תגבר בו אבל ברוק הבריא[illegible] כלל וכאומר וכי אקבל ממך אמרים ריקים מבלי טעם חכמה : (ז) מאנה . השחין אשר מעולם מאנה נפשי לנגוע בה בעבור מיאוסה המה דומים כחליי [illegible] השחין אשר מאסתי לנגוע בה מהתענג ומרוך לבב והשחין אשר עתה בי הנה ידמה זה לזה ואיך א״כ אתרחק מבשר עצמי ומדוע א״כ לא אזעק מרה : (ח) [illegible] לזאת

רשי

נכונים לחמש בהם כמפות שלחני שלחמי נתון בהם כדוי לי ויכרות יהם (שמואל ב י) כ"ש מפי רבי משלם רופא. ע"א כמפות שמסכנין בהן נבשיל ומאכל זב מהם. דוי לשון דוה וזה לחמי כל מאכל קרוי לחם ד לחם רב (דניאל ה) וכמו נשחיתה עץ בלחמו (ירמיה יא) ותירגם יונתן ות' במיכליה ל"א המה מאכלי. כלומר גם לבי בהם בדימה כאשר אני במאכלי ולשון משנה שנו כי דוו במסכת שבת: אל. וירצה: וידכאני. יתה: יתר ידו. יגדל תו כמו הנה יד ה' הויה ט): ויבצעני. ויכלני ע אמרתו (איכה ב) ידיו (זכריה ד): (י) ותהי עוד. ותהי עוד זאת לי: ואסלדה בחילה ולא. ואבקש ממנו סליחה מול מלבלעני ואני איני לו דמיון במקרא זולתי משנה הוא לשון ירא שכיד סולדת בכן מלכוות ן כלומר אתחולל בדאג' בקשה זו: כי לא. ולא חסרתי אמריו ן: (יא) מה כחי. סבול: כי איחל. כי על יום רפואה או עד יתה: איחל. כמו ויחל עוד ראשית ח): ומה קיצי. ומה קיצי וחזק כי אאריך כי האריקיצי מלסבול: נפשי. ר תאות אדם בכמה ת כמו אם יש את נפשכם ג): (יג) האם אין עזרתי בי. ימא הנה זאת תבא עלי עזרתי בי אותם רועים י לעזרני אינם בעזרתי: נדחה. עצה של יועצים ממני שקמה עלי להקניט: (יד) למס מרעהו למי שמונע חסד מחבירו ד משמשת כמו לרב. לנו. לשב. מם גם הוא לשון פועל. כמו בא שב גד גם אלה לשון עושה: למס. החסד מכלה אותו. כמו וחס השמש ונמס (שמות טז): אחי בני מליצתי: בגדו בי. כמו הנחל הבוגד בגידות כמו שמפרש בענין: כאפיק נחלים. מוצא נחלים יעברו ממיד' נכוח' וריעות ומה היא זו של נחל: (טז) הקודרים מני קרח. אם בא עליהם קרח נקמטים ונעשים קריס (קרשים קריס): ועלימו יתעלם. מתכסה השלג שנופל על הקרח הרי אחת שנתכסה מן העין ואין הנמצא מוצא מים לשתות: (יז) בעת יזורבו. ל' יצורבו כחום השמש: נצמתו. רטרי"ם בלע"ז כמו וחומץ צומתן בל' (פסחים מ:) צ' מתחלפת בז' כמו צעקה זעקה: יזורבו. לשון ונצרבו בה כל פני' (יחזקאל כא) וכמו אש צרבת (משלי טז): נדעכו נקפצו ממקומם: ילפתו. יאחזו אורחות דרכם כמו וילפת שמשון (שופטים טז) וכן ויחרד האיש וילפת (רות ג) שחבקתו האשה: (יט) תימא. ארץ ישמעאל שהיא נמוכה והמים

ותקותי יתן אלוה: ט ויאל אלוה וידכאני יתר ידו ויבצעני:
י ותהי־עוד נחמתי ואסלדה בחילה לא יחמול כי־לא כחדתי אמרי
קדוש: יא מה־כחי כי איחל ומה־
קצי כי־אאריך נפשי: יב אם־כח
אבנים כחי אם־בשרי נחוש:
יג האם אין עזרתי בי ותשיה נדחה
ממני: יד למס מרעהו חסד ויראת
שדי יעזוב: טו אחי בגדו כמו־
נחל כאפיק נחלים יעברו:
טז הקדרים מני־קרח עלימו יתעלם־
שלג: יז בעת יזרבו נצמתו בחמו
נדעכו ממקומם: יח ילפתו ארחות
דרכם יעלו בתהו ויאבדו: יט הביטו
ארחות תמא הליכת שבא קוו־

ותיתי שילתי וסברי יתן
אלהא: ט ושרי אלהא לממסכן
יתי יתיר ידיה ויעתיר יתי:
י ותהי דא תנחומתי ואבוע
ברתיתא ולא יחוס על רשיעא
ארום לא כסיתי מלי קדישא:
יא מה חילי ארום אוריך ומה
סופי ארום נגדנא נפשי:
יב אין חילא היך אבניא חילי
אין בסרי קרים כנחשא:
יג המדלית סיועי בי וחוכמתא
אתברחת מני: יד לגברא
דמנע מן חבריה חסדא ודחלת
שדי ישבוק: טו אחי בזוו היך
נגוד נחלא היך מפקנות פצדי
נחליא עברין: טז דשחימין מן
צנתא עליהון יתחיל תלגא:
יז בעדן דחבו דר טובענא
אשתרבבו אתמגרו ברתחיה
אתמחיאו מן אתריהון:
יח מטול דמקלקלין אסרטי
אורחיהון סלקין ללמא ויהובדון: יט אסתכו אסרטי תימא הליכתא דזמרגד סברו

ל' וחסר | ל'. ל' וחד ויתיר. ל' | י"ד. ל' | ד' מ"ל | י | ב' למען שמי | ב' | כ"ו. ל' | ל' ל' | ל' | ל'. ל'. ל' | ל'. ל' | ב' דגשי' | ב'. ד' ול' חסר

אם כח חד מן י"ב פסוק' רישיה ומצעות אם אם וסימ' אם בגפו יבא. אם זרחה השמש עליו דמים לו. אם ימצא הגנב. אם בעליו עמו. אם ענה תענה. אם אתם תבאו אלי. אם גנבים באו לך. אם יתקע שופר בעיר. אם תחנה עלי מחנה. אם אבא באהל ביתי. אם תדברנה שפתי. אם כח אבנים כחי: בתהו ב' דגשים וסימ' ויטו בתהו צדיק. יעלו בתהו ויאבדו: הביטו ב' וסי' ארחות תימא. אליו ונהרו:

תולדות אהרן ותפים. שם סב: למס. שבת סג כתובות נו קידושין סג: אחי בגדו. עירובין סה: נצמתו. סנהדרין כט: ילפתו. סוטה ג.ע"ג ה:

אבן עזרא

בהם קודש היות המה חוליי גופי ויש אומר לנגוע כמו לחלוש וכמוהו וינגעו את יהושע והטעם כי נפשי מאנה שתחלש ואמות: המה'. ישוב על האזיר: (ט) וידכאני. לגמרי: יתר ידו. כמו הנה יד ה' הויה: ויבצעני. ויכלני כמו כי יבצע ה': (י) ואסלדה. כמו בילה סלודה והוא משל לחוזק הכאב והתמה שלא יחמול ואני לא כחדתי דבריו ואין לי עזר מנפשי ואני ראיתי רב האיי ז"ל שפירש ואסלדה לשון הגבהה: (יד) למס' כמו וימס לבב העם והענין כי המס מרעהו חסד הוא וענינו שחשבתי להיות לי עזר מאחרי': (טו) אחי בגדו. וכאפיק נחלים חוזק: (טז) הקודרים. מזמן רדת הקרח יתעלם רדת השלג ולא יראה עליהם בעבור קדרותם ודומה להם חשכת מים: (יז) בעת יזורבו. כאשר יתקררו מדברי רז"ל משום דמזדרבבי: נצמתו. יתקשרו כמו כןמדבריה' באמרם צומת הגידין והוא מקום שהתחברו בו והטעם אע"פ שהם בכח הזה: בחמו. כשיבא החום כאילו שבו ממקומם ולא היו שם מן ידעך נרו שענינו לשון כבוי וכליון והנכון בעיני כי זה הפסוק כפול בענין בדרך פסוקי זה הספר וספרים אחרים ויהיה ענין יזורבו יתחממו ואין לו חבר ופירוש נצמתו נכרתו כמו ונצמיתם ה': (יח) ילפתו. יתעוותו כמו ויחרד האיש וילפת וילפת שמשון והטעם על הנחלים שיעלו באחד והענין כי המים תולדתם לרדת למטה וכאשר ישובו אחד יעלו בתהו ויאבדו ומפרשים יפרשו זה הפסוק על הולכי מדברות ואיננו נכון: (יט) הביטו ארחות

רלבג

אחד: (י) ואסלדה בחיל'. ר"ל אע"פ שהי' מתחמם ונכו' בחיל ובמכאוב אשר הביא עליו השם ית': (יב) אם בשרי נחוש. ר"ל שאם בשרי מהברזל החזק והוא הנקרא נחשת אשר יעשה ממנו ... (יג) ותושי' נדח' ממני. ר"ל שאם נדחה ממני תושיה היא ההנהג' האנושי' אשר היה ראוי שיתנהג בה: (יד) למס מרעהו חסד. בתמיה והרצון בו היתכן שלאיש התם אשר המסו ... וזה הגרות הבאות עליו יסו' מרעהו חרפ' ויאמר עליו שיראת שדי היה עוזב על כן בא עליו הנזק הזאת או יסו' חסד דבק עם יראת שדי ויסו' פי' אסיתכן שייחסו אליו רעיו מפני שהוא ... יראת שדי היה עוזב: (טז) הקודרים מני קרח. ר"ל שאלו הנחלים קודרי' לרוב עמקם בסבת הקרח והשלג הנתך ונעלם בהם וזה שקצת הנהרו' יהיו מימיהם השלגים אשר בהרים כאשר יותכו הנהרו' לא יתמידו כל השנה: (יז) יזורבו. ר"ל ירוצו ויגרו ואז נצמתו ר"ל נכרתו ויש מי שפירש יזורבו יתחממו והרצון בו יזורבו בחלוף זר"י בזי"ן לפי שהם ממוצא אח'. ויעיד על פירושו אמר בחומו נדעכו ממקומם ר"ל בהגיע החום נעקרו ממקומם וזה שאלו הנהרות הסוב' ממימי הגשמים והקרח והשלג יעדרו בעת הקיץ: (יט) ארחות תימא. הם השיירות ההולכות לתימא וכן

מצודת דוד

בלותי תבא שאלתי ויתן אלוה הדבר שאני חושק ומקוה לה: (ט) ויואל. וירצה וידכא אותי מן העולם ויפתח ידו להכות בי עד ישלים את ימי חיי: (י) ותהי נחמתי. חזר לנחם את עצמו ואמר הנה עוד לי נחמה מה עם כי אני נכוה אחרי אשר לא יחמול עלי מ"מ אתנחם מעט על כי לא מנעתי אמרי קדוש לי לשחרעם על עצמי לומר שאני גרמתי לי הרעה מלד העונש: (יא) מה עתה חזר להשיב על מה שאמר אליפז הנה במכאוב היסורים ימורק העון אחריתו וע"ז אמר לו מה כחי. כי אקוה למוכה הלא כבר תם כחי עד מאד וא"כ לי לחזור לאיתני: ומה קצי. מהו קץ ימי אשר אאריך לעכב נפשי אולי הלא מעט ימי האדם ומה לי במובה אשר תבוא לאחר זמן על ימים מעטים: אם כח אבנים. וכי כחי כאבנים וכי בשרי חזקה כנחושה עד שאוכל לשאת ... כאלו ולחזור לקדמותי: (יג) האם. וכי גם זאת יבוא לי שלא יהיה בי עזר מה הראוי עתה לי והיא תנחומות הוסבים: ותושיה. וכי יהיה נדחה ממני ... אשר יש עם מחשבותי כי תשחק על אמרי ותלעג למו: (יד) למס. היתכן אשר לא יש שנמס בשרו מגודל המכאוב יהיה לו עוד חרפה מרעהו ויעזוב יראת ... כי שלא אין פחד אלהים לנגד עיניו לומר הלא די לו בהמכאוב ולמה עוד אקניטו: (טו) אחי. רעי בגדו בי כמו נחל אשר ירבה לבגוד באנשיו: כאפיק. ... נחלים אשר יעברו ממקומם וילכו להם וכפל הדבר במ"ש: (טז) הקודרים. כי הנחלים הקודרים מסחלת ימי הקרח היא עת כי ירבו מי הנחלים ויחשכו הנחלים ... עומק המים והשלג היורד על הנחלים ההם מתעלם ומתכסה בהם לרוב עומקם וחשכותם: (יז) בעת יזורבו.

מצודת ציון

ותלי: לחמי. כן יקרא הבשר וכן ולחמם בגללים (צפני' א): (ט) ויואל. וירצה כמו ויואל משה (שמות ב): יתר מל' התרה ופתיחה: ויבצעני. ענין השלמה כמו וידיו תבצענה (זכרי' ד): (י) ואסלד'. ענין חמום וכויה ובדרז"ל יד סולדת בכן (שבת מ): בחילה. מל' חלחלה ורעדה: כחדתי. ענין מניעה והעלמה כמו לא כחדו (ישעי' ג): (יא) איחל. מל' תוחלת ותקוה: (יג) ותושיה. מל' יש: (יד) למס. מל' המסה והמגה: חסד. ענינו חרפה כמו חסד הוא (ויקרא כ): (טו) כאפיק. ענינו זרם מרוצת המים כמו כאפיקים בנגב (תהלים קכו): (טז) הקודרים. ענין שחרות וחושך כמו שמש וירח קדרו (יואל ב): מני. מן: קרח. הוא הגליד הנקפ' מהקור כמו משליך קרחו כפיתים (תהלים קמז): יתעלם. מל' העלם ומכוסה: (יז) יזורבו. כמו יצרבו כי זסשר"ץ מתחלפים והוא מענין חמום כמו צרבת השחין (ויקרא יג): נצמתו. ענין כריתה כמו לצמיתות (ויקרא כה): נדעכו. ענין ניתור וקפיצה כמו דעכו כאש קוצים (תהלים קיח): (יח) ילפתו. ענין אחיזה כמו וילפת שמשון (שופטים טז): בתהו. במקום שממה: (יט) קוו. מל'

אבן עזרא

ארחות תימא. הם הערב ומשכן רובם במדבר הגדול שאין יש בו: (כ) בושו כי בטח. לבם והענין מאשר בטחו: באו עדיה. עד המקום כי ימלא בלשון נקבה כמו ולא עוד תשורנו מקומו וטעם הנחלים כי השיירות יבושו כאשר יגעו למקום שמקוים להיות שם מים והם למאים וכן אחי בגדו בי: (כא) כי עתה הייתם לו. למקום כאשר ראיתם החתת שהביא עלי ותיראו: (כה) נמרצו. חזקו כמו קללה נמרצת: (כו) הלהוכח למלים תחשובו. מלים ממש שתוכלו להוכיח בהם והענין שאין לכם ראיה: ולרוח. ועוד כי תחשבו אמרי נואש שהם רוח והענין שתחשבו שדבריכם נכונים ודברי מי שהוא נעדר הכל: (כז) אף על יתום. זה יורה כי אינכם רחמנים רק אם תפילו קיר או הדומה לו על יתום לא תחושו ותתכרו ותשמחו באיד רעכם. ותכרו מן ויכרה להם כרה ויתכן היות תכרו מן כי יכרה איש בור והוא נכון להדבקו עם תפילו: (כח) ועל פניכם. כמו על פני אהרן אביהם: שובו נא אל תהי עולה. אתכם תראו צדקי במלתי: (א) הלא צבא. זמן קצוב: (ב) כעבד ישאף צל. כאשר השלים

רלב״ג

וכן הליכות שבא הם שיירות סוחרי׳ ההולכו׳ לשבא והנה זכר אלו השיירו׳ לפי מה שאחשו׳ לפי שמהלכ׳היו למקומו׳ הרחוקים כאם׳ יסעו מן הארץ אשר הי׳ שם איוב והיה שם באמצע דרכם מדברו׳ לא ישב אדם שם: (כב) שחדו בעדי. הרצון בו תנו שחד בעדי: (כו) אמרי נואש. קראעצמו נואש להיותו נואש מטוב לחוז׳ בברן: (כז) ותכרו. הרצון ותחפרו ותעמיקו הרה: (א) צבא. קץ וזמן קצוב: (ב) ישאף. יקוה: פעלו. שכר פעולתו

רשי

והמים נגרים שם: קוו. לשון קו נטוי. ד״א ל׳ יקוו המים: (כ) בושו כי בטח. בושו שותיה כי בטח כל איש ואיש לשתות מהם: (א) באו עדיה. עתה הייתם לו. הייתם נמשלים לאותו נחל: תיראו חתת. ופחד המכה ותיראו לומר האמת ומחניפים את בעל ריבי: (כב) ומכחכם שחדו בעדי וממונכם: (כה) מה נמרצו כמו קללה נמרצת (מלכים א ב) לשון דבר דבור על אופניו (משלי כה) וכן נמלא לחך (תהלים קיט) כולן נמ״ת הם ולמ״ד מתחלפת ברי״ש אם אמרי יושר הייתם ... היו מקובלים אבל עת מה יוכיח הוכח מכם. כ הוכח שבאיוב בירור הדבר ... ומעמידים על הלכ ... (כו) הלהוכח מילים ... הלבדר דברים חשובו ... ולרוח. הם ... אמרי נואש. שאין ... כמו (ירמיה ב) ותאמרי נואש איני חושש לדברי הנאים ... (כז) תפילו. בד גבו ... מפילים האף על ... בקו משפט ותכרו שוחה ... ריעכם להפילו: (כח) ... התרצו לפנות אלי ולשמ... ותראו אם על פניכם אכזב ... (כט) שובו נא. לבחון ... שלא תהא עוד עולה ו... (לחקור והרי) צדקי ... (ל) אם חכי לא יבין ... לא יבין כשאני מדבר ... (א) הלא צבא וגומ׳ ... הדבר אשר אמרתי לכם ... ולהכות כי כי איך אחרי ... על הוותי הלא ידעת כי ... צבא וזמן לאנוש כמה יחיה ... שכיר. שנשכר לשנה וכו׳ ... ימי שכירתו כן זה ... שנים הקצובות לו. ... צבא הניתן לי: (ב) כעבד ... צל. כעבד שהוא יגע ... ויקף

לְמוֹ׃ כ בֹּשׁוּ כִּי־בָטָח בָּאוּ עָדֶיהָ
לו קרי וַיֶּחְפָּרוּ׃ כא כִּי־עַתָּה הֱיִיתֶם לֹא
תִּרְאוּ חֲתַת וַתִּירָאוּ׃ כב הֲכִי־אָמַרְתִּי
הָבוּ לִי וּמִכֹּחֲכֶם שִׁחֲדוּ בַעֲדִי׃
כג וּמַלְּטוּנִי מִיַּד־צָר וּמִיַּד עָרִיצִים
תִּפְדּוּנִי׃ כד הוֹרוּנִי וַאֲנִי אַחֲרִישׁ
וּמַה־שָּׁגִיתִי הָבִינוּ לִי׃ כה מַה־נִּמְרְצוּ
אִמְרֵי־יֹשֶׁר וּמַה־יּוֹכִיחַ הוֹכֵחַ מִכֶּם׃
כו הַלְהוֹכַח מִלִּים תַּחְשֹׁבוּ וּלְרוּחַ
אִמְרֵי נֹאָשׁ׃ כז אַף עַל־יָתוֹם תַּפִּילוּ
וְתִכְרוּ עַל־רֵיעֲכֶם׃ כח וְעַתָּה הוֹאִילוּ
פְנוּ־בִי וְעַל־פְּנֵיכֶם אִם־אֲכַזֵּב׃
כט שֻׁבוּ נָא אַל־תְּהִי עַוְלָה וְשֻׁבִי ושבו ק׳
עוֹד צִדְקִי־בָהּ׃ ל הֲיֵשׁ־בִּלְשׁוֹנִי
עַוְלָה אִם־חִכִּי לֹא־יָבִין הַוּוֹת׃
ז א הֲלֹא־צָבָא לֶאֱנוֹשׁ עֲלֵי־ עלי ק׳
אָרֶץ וְכִימֵי שָׂכִיר יָמָיו׃ ב כְּעֶבֶד
יִשְׁאַף־צֵל וּכְשָׂכִיר יְקַוֶּה פָעֳלוֹ׃

לְהוֹן׃ כ בְּהִיתוּ אֲרוּם אִתְרְחִיצוּ
בְּטַעֲוָתְהוֹן אֲתוֹ לְגַבָּהּ
וְאִתְכַּסִּיפוּ׃ כא אֲרוּם כְּדוּן
הֲוֵיתוּן כְּלָא הֲוֵיתוּן חֲמֵיתוּן
תְּבָרָא וְאִתְבְּהַלְתּוּן׃
כב הַבְקוּשְׁטָא אֲמָרִית הֲבוּ לִי
וּמִן נִכְסֵיהוֹן שְׁחַדוּ אַמְטוּלְתִי׃
כג וְשֵׁיזְבוּנִי מִן יַד מְעִיקָא וּמִן
יְדֵיהוֹן דְתַקִּיפֵי פְּרוּקוּ יָתִי׃
כד אַלִּיפוּ יָתִי וַאֲנָא אֶשְׁתּוֹק
וּמַה דְשָׁלִיתִי אַסְבִּירוּ לִי׃
כה מַה בְּסִימִין הִנּוּן מִלִּין
תְּרִיצִין וּמַן דְּכָשַׁר לְכַסָּנָא
יְכַסַּן מִנְּכוֹן׃ כו אֶפְשַׁר דִּלְכַסָּנָא
בְּמִלַּיָא אַתּוּן חָשְׁבִין וּלְקִבְלָא
אַמְתִּילוּ מְלֵי יָאוּשָׁא׃ כז רְגֵיז
עַל יַתָּם תְּשַׁדּוּן וְתַחְשְׁלוּן עַל
חַבְרֵיכוֹן׃ כח וּכְדוּן שְׁרוּ
אִסְתַּכָּלוּ בִי וּקְדָמֵיכוֹן אִם
אֲכַזֵּב׃ כט תּוּבוּ כְדוּן לָא תְהֵי
רַשִׁיעָא וְתוּבוּ תוּב לְזַכָּאוּתִי
בָהּ׃ ל הַאִית בְּלִישָׁנִי רִשְׁעָא
אִין מוֹרִיגִי לָא יִתְבַּיַּן רְגוּשְׁתָּא׃
א הֲלָא חֵילָא לְבַר נָשׁ עֲלֵי אַרְעָא וְהֵיךְ יוֹמֵי אֲגִירָא יוֹמוֹי׃ ב הֵיךְ עַבְדָּא דְשָׁאֵף

ויחפרו ל׳ בושו כי בטח והוא חד מן כ״ב זוגין נסבין ו״י בריש תיבות׳ ונסבין ו׳ בסוף תיבותא חד מלעיל חד מלרע וסי׳ נמסר במסרא רבתא במערכת אות הוי״ו בס״ד: ומכחכם ל׳ הכי אמרתי הבו לי והוא חד מן מלין דמשמשין ומ״כ ברישיה וסימ׳ נמסר במסרה רבתא במערכת אות מ׳ בס״ד: הוכח ה׳ וסימ׳ לא תשנא את אחיך. מה נמרצו אמרי יושר. הוכח בדבר לא יסכן. הוכח יוכיח אתכם. לא יאהב לץ הוכח לו. וחד והוכח אל אל אחפץ: ושובו ה׳ חסר בנביאים וכתובים וסי׳ אם תבעיון בעיו שבו אתיו. ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים דאריך. וגם עתה נאם ה׳ שבו עדי. ויעד ה׳ בישר׳ וביהודה. ושבי עוד צדקי בה כן כתיב: עלי הלא צבא על כתיב וקרי׳ עלי ביו״ד והוא חד מן י״ב מלין חסר יו״ד בסוף תיבותא וקרי׳ וסי׳ ישב ולא הוריש מוזה ואת ישב דור. בנית ושבו אליך בכל לבם דמלכים. מעל וימהר ויסר את האפר. יד ונתנו את הכסף המתוכן דמלכים. אלה והעוים עשו את נבחן. הוציא כי קדבו את אבותיכם. ועשית כי כה אמר אדני ה׳ ועשית. על הלא צבא לאנוש. וצפו לא יאמין שוב מני חשך. ידעת כי יעשה ה׳ דין עני. ידעת כי כל תוכל ולא יאש

מצודת ציון

מל׳ קו ותבל: (כ) עדיה. אליה כמו תגע עדיך (לעיל ד): ויחפרו. ענין בושה: (כא) חתת. שבר כמו חתתה קשתותם (ירמיה נא): (כב) הבו. תנו: (כג) צר. שונא: עריצים. חזקים: (כד) הורוני. למדוני כמו את מי יורה דעה (ישעיה כח): (כה) נמרצו. נתחזקו כמו ותבל נמרץ (מיכה ב): ומה. הוי״ו הוא במקום אבל: יוכיח. ענין ברור דברים כמו והוכיח בדברים (מ״ב יט): (כו) נואש. ענין דבר שאין בו ממש ואין לחשוש עליו וכן ותאמרי נואש (ירמיה ב): (כז) ותכרו. ותחפרו כמו בור כרה (תהלים ז): (כח) הואילו. התרצו כמו ויאל משה (שמות ב): ועל פניכם. לפניכם כמו על פני (שם ג): (כט) שובו. התעכבו כמו לא ישבו באהרן ה׳ (הושע ט): (ל) הוות. דברי רשע ושבר: (א) צבא. קץ וזמן וכן חליפות וצבא עמדי (לקמן י): (ב) ישאף. יתאוה

מצודת דוד

בימי הקיץ בעת יתחממו נכרתו ממקומם ואינם כי נתייבשו הנחלים: בחומו. בזמן החום נקפאו ממקומם וכפל הדבר במ״ש: (יח) ילפתו. המים ההם יאחזו ארחות דרכם ... נודע למי אנה הלכו ורק הם לבדם יודעים ארחות דרכם מאשר נתייבשו בחום נבלעו בארץ וכל המים עלו בתוהו מקום שאין שם אנשים לשתות מהם והרי הם כאלו נאבדו מאנשים: (יט) הביטו. המים ההם הביטו ארחות תימא ללכת שמה ודרך הסיון ... עשוהו לעצמן קו ישר ללכת בו והוא ענין מליצה לומר לא נודע איה הם כי ... בדרך רחוק מאוד לתימא ולשבא: (כ) בושו כי בטח. הנה כ״א אשר בטח לשתות מהנחלים ההם בושו כאשר באו למקום הנחל ולא מצאו מים: באו. כאשר באו אל ... נחפרו ונכלמו כי אין מים וכפל הדבר במ״ש: (כא) הייתם לו. דומים אתם לנחל הזה כי כמו שהנחל בגד באנשיו והלך לו בזמן החום אשר היא העת ... ביותר למים כן אתם בגדתם בי בעת צרה עת המצטרך לתנחומות האוהבים: תראו חתת. כאשר ראיתם השבר הבא עלי תפחדו לומר שאמת מולהמ... ב״ה שלא יקרה לכם כמקרי: (כב) הכי אמרתי. האם אמרתי תנו לי מה מן הסון: ומכחכם. ממון שלכם הבא בעמל וכח ממנו תנו שוחד בעבורי כ״א אמרי ... היה מקום לחשוב כי בעבור שאלת ההון תרשיעו אותי על לא חמס: (כג) ומלטוני. ע״י השוחד מלטו אותי מיד הצר ופדו אותי מיד העריצים וכאומר שלא ... לתת שוחד ואין מחשבותי עליו ומדוע א״כ תרשיעו אותי: (כד) הורוני. למדו אותי מה פשעי ואני אחריש לשמוע אמריכם ותבינו לי מהו הדבר אשר ... לשתאמרו שבאו היסורין למרק העון: (כה) מה נמרצו. מה מאד חזקו אמרי יושר אבל מה יועיל הויכוח אשר מכם אם לא נאמרים ביושר: (כו) הלהוכח. ... להתוכח תחשבו אשר מלים בעלמא יספיק להם אבל לא כן הוא כי אמרי נואש לרוח הם מחולים ואין בהם תועלת: (כז) אף על יתום. מתוך דבריכם נר... שאינכם רחמנים ואפי׳ על היתום תפילו המכשול ולא תחוסו עליו ותחפרו בור על ריעכם לנפול בו ואל תחמולו: (כח) ועתה. הואיל ואין ממש בדבריכם ... לפנות אל אמרי לשמוע אליהם ותראו אם אדבר לפניכם כזב ודבר שאין בו ממש: (כט) שובו נא. התעכבו עתה לבחון דברי ותראו אשר לא תמצאו בם עולה ו... ע״ד. להתעכב יותר לבחון היטב ותראו שאני צדיק בדבר והדין עמדי: (ל) היש. וכי יש בלשוני עולה ר״ל וכי שמעתם ממני מאז דברי עולה: אם חכי. ... לא יבין מה הם דברי הוות וכאומר הלא ידעתם אותי מאז שאינני מדבר עולה בזדון הלב ולא בעבור הסכלות ולזה שמעו אמרי: ז (א) הלא צבא וגו׳. ... אמריו לומר הלא צבא לאנוש ר״ל הלא קץ וזמן יש לאדם על הארץ וימיו מוגבלים וקצובים כימי שכיר: (ב) כעבד. כמו העבד העמל במלאכה כל היום ... צללי

רשי

יתאוה מתי יהיה צל הערב והשכיר אשר יקוה פעלו לערב לפי שהיה היום לעמל ויתאוה לביאת השמש : (ג) כן הנחלתי לי . משמים
א ויסורין אותו נכא הניתן לאנוש אלי ארץ : ולילות עמל מנו לי.
שמים) : (ד) אם שכבתי. בלילה צפיתי ואמרתי וגו' : ומדד ערב. מתי
א עת קימה ועת מידוד
ון ותדד שנתי (בראשית
"ס הוא עיקר נופל כמו
שמר: ושבעתי נדודים.
דודים על מטתי ביום
לפי שלא הייתי יכול
יסורים עד נשף של יום
ש בשרי רימה:(ה)וגוש
שת עפר והיא העלתה
דרך גוש עפר ללחלח
חלודה : רגע . נקמט
ע היס (ישעיה י) פ"א
ע ל' נוח גל אחר
ל) גל כקמטים הללו :
קלו. ימי טובתי מיהרו
י ארג. מני אריג'הנעשי'
כן אמר חזקיה (שם לח)
אורג חיי:באפס תקוה.
ה עוד לטובה : (ז) לא
ני . לאחר מיתה וכאן
וב בתחיית המתים :
תשורני . לא יראני עוד
שתחפוץ לראותי אחר
: עיניך בי ואינני.
מדבר למה הוארכת
ולדכאני ביסורים
א' שתשים עיניך עלי
עולם : (יא) גם אני
ד פי . הואיל ואיך
ני גם אני לא אמנע
ולצעוק על מדותיך :
אני . שממת עלי חול
: אם תנין . דג גדול
בנבכי ים כי תשים
מר השטן הזה לשומרני
לא נפשי : (יג) ישא
משכבי . משכב הלילה
רתי מעט ואוכל למנוע
(טו) מות מעצמותי .
י בוחר יותר מאיברים
הללו

איוב ז

ג כֵּ֤ן הָנְחַ֣לְתִּי לִ֭י יַרְחֵי־שָׁ֑וְא וְלֵיל֥וֹת
עָ֝מָ֗ל מִנּוּ־לִֽי׃ ד אִם־שָׁכַ֗בְתִּי וְאָמַ֗רְתִּי
מָתַ֣י אָ֭קוּם וּמִדַּד־עָ֑רֶב וְשָׂבַ֖עְתִּי
נְדֻדִ֣ים עֲדֵי־נָֽשֶׁף׃ ה לָ֘בַ֤שׁ בְּשָׂרִ֣י
רִ֭מָּה וְגִישׁ עָפָ֑ר עוֹרִ֥י רָ֝גַ֗ע וַיִּמָּאֵֽס׃
ו יָמַ֣י קַ֭לּוּ מִנִּי־אָ֑רֶג וַ֝יִּכְל֗וּ בְּאֶ֣פֶס
תִּקְוָֽה׃ ז זְ֭כֹר כִּי־ר֣וּחַ חַיָּ֑י לֹא־תָשׁ֥וּב
עֵ֝ינִ֗י לִרְא֥וֹת טֽוֹב׃ ח לֹֽא־תְ֭שׁוּרֵנִי
עֵ֣ין רֹ֑אִי עֵינֶ֖יךָ בִּ֣י וְאֵינֶֽנִּי׃ ט כָּלָ֣ה
עָ֭נָן וַיֵּלַ֑ךְ כֵּ֥ן יוֹרֵ֥ד שְׁ֝א֗וֹל לֹ֣א יַעֲלֶֽה׃
י לֹא־יָשׁ֣וּב ע֣וֹד לְבֵית֑וֹ וְלֹא־יַכִּירֶ֖נּוּ
ע֣וֹד מְקֹמֽוֹ׃ יא גַּם־אֲנִי֮ לֹ֤א אֶחֱשָׂ֫ךְ
פִּ֥י אֲֽ֭דַבְּרָה בְּצַ֣ר רוּחִ֑י אָ֝שִׂ֗יחָה בְּמַ֣ר
נַפְשִֽׁי׃ יב הֲֽיָם־אָ֭נִי אִם־תַּנִּ֑ין כִּֽי־
תָשִׂ֖ים עָלַ֣י מִשְׁמָֽר׃
יג כִּֽי־אָ֭מַרְתִּי תְּנַחֲמֵ֣נִי עַרְשִׂ֑י
יִשָּׂ֥א בְ֝שִׂיחִ֗י מִשְׁכָּבִֽי׃ יד וְחִתַּתַּ֥נִי
בַחֲלֹמ֑וֹת וּֽמֵחֶזְיֹנ֥וֹת תְּבַעֲתַֽנִּי׃
טו וַתִּבְחַ֣ר מַחֲנָ֣ק נַפְשִׁ֑י מָ֝֗וֶת

ג' / ג' / וגוש ק' / ד'. ג' / כ"ט / ו'. ג' / ג' ב' מ"ל / ג' ר"פ / ג' / ג'.ה' בליש' / ב' / ג"ו. ג' / ג'. ג' / ג'

תרגום

טוּלָא וְהֵיךְ אַגִירָא דִמוֹדִיק
סִטְרֵיהּ׃ ג הֵיכְדֵין אִתְחַסְנֵית
לִי יַרְחִין דְמַגָּן וְלֵילְוָן דִלְעוּת
חֲשִׁיבוּ לִי׃ ד אִין שְׁכִיבֵית
וַאֲמָרֵית אֵימָתַי אֲקוּם וּנְדֵית
בְּרַמְשָׁא וּשְׂבַעִית נְדָדַת
שֵׁינְתָא עַד עִדָּן שַׁפְרַפָּרָא׃
ה לְבַשׁ בִּסְרִי מוּרְנֵי וְגַרְגֶשְׁתָּא
דְעַפְרָא מַשְׁכִי רְטַט וְאִתְמְסֵי׃
ו יוֹמַי קְלִילוּ מִן גַּרְדֵית מָחֵי
וּפְסָקוּ מִדְלֵית סִבְרָא׃ ז אִדְכַּר
אֲרוּם הֵיךְ רוּחָא חַיַי לָא
תְתוּב עֵינִי לְמֶחֱמֵי טָב׃
ח לָא תִסְכֵּי יָתִי עֵינָא דְחָמְיָא
יָתִי עֵינָךְ בְּמֵימְרִי וְלָא אִיתַי׃
ט הֵיכְמָא דְפָסֵק תְּנָנָא וְאָזֵל
הֵכְדֵין דְנָחֵית לְבֵי קְבוּרְתָּא לָא
יִסַּק׃ י לָא יְתוּב תּוּב לְבֵיתֵיהּ
וְלָא אִשְׁתְמוֹדְעֵיהּ תּוּב
אַתְרֵיהּ׃ יא לְחוֹד אֲנָא לָא
אֶמְנַע פּוּמִי אֲמַלֵל בְּעָקַת רוּחִי
אֲשִׂיחַ בִּמְרִיר נַפְשִׁי׃
יב הַהִכְמִצְרָאֵי דְאִתְחַיַבוּ
לְמִטְבַּע בְּיַמָא דְסוּף אִתְחַיְבֵית
אֲנָא אִין כְּפַרְעֹה דְאִשְׁתְּנִיק
בְּמִצוּעֵיהּ בְּחוֹבֵיהּ אֲרוּם תְּמַנֵי עֲלֵי מַטְרָא׃ ת"א הַהִכְיַמָא רַבָּא אֲנָא דְמִתְרְגֵף לְקַצָּיָא אִין
לְוְיָתָן דְאַטִימוּס לְאִתְחֲדָא אֲרוּם תְּשַׁוֵי עֲלַי נְטִירָא׃ יג אֲרוּם אֲמָרֵית תְּנַחֲמִנַנִי
דַרְגָשִׁי יְסוֹבַר בְּמַלֵי בֵית מִשְׁכְּבִי׃ יד וּתְבַרְתַּנִי בְחֶלְמַיָא וּמֵחֶזְוָנַיָא תְּבַעֲתָ יָתִי׃
טו וּבְחָרַת שִׁרְנוּקָא נַפְשִׁי מוֹתָא מִן קִיוּם גַרְמַי׃

אבן עזרא

השלים ממלאכתו : (ג) מנו לי. זמנו לי כמו מנה את מאכלכם : (ד) ומדד ערב . מן וימדדם בחבל ויחסר לבי : נדודים . מן ותדד שנתי : (ה) וגוש . י"א שהוא מונגשה כעירים ואחרים אמרו שהוא מין חיות והקרוב שהוא מינעפר כענין מושני אדמת עפר יקיצו : רגע . א"ר משה נבקע וכמוהו על רגעי ארץ רגע אחד ממנו ועניגו חלק ואמר כי וימאס מן נמס והאל"ף תחת הסמ"ך כאל"ף אשר בזאו נהרים והנכון בעיני שרגע מן הוגע הים ויהיה וימאס כמשמעו בעבור שנשתנה : (ו) מני ארג · כענין קפדתי כאורג חיי: באפס תקוה . בהכרת תקות החוט או תקוה ממש : (ז) לא תשוב עיני. אחר מותי ומלת זכור למקום ידבר וכן כי תשים עלי משמר ועניגו משמר הים כטעם בל ישובון לכסות הארץ : (טו) מות מעצמותי. בחרה נפשי מות יותר משתדור בעצמותי כי הגוף לנפש כמו בית ועיקר הגוף הם העצמות כמו היסוד והעמודים: לכקרים

רלבג

פעולתו. כמו הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו ר"ל שכר פעולתו : (ד) ומדד ערב. ר"ל מדד לבבי אורך הלילה להיותי בלתי ישנקלל וזה כי בעת השינ' לא ירגיש האדם שרגש שלם: (ה) רגע וימאס. נבקע והיה נמאס מצד בליהה הסרות' אשר בו : (ו) ארג . הוא כלי האורג שבו חוט האורג שיניעהו האורג בקלות מקצה אל קצה : (יג) בשיחי . בצערי

בימי דויד ואסף מקדם : קלו ד' וסימני' נמסר בסדר נח : ויכלו ג' וסימ' המים מן החמות.בבשת ימי. באפס תקוה. אנ"ך : ראי ו' וסימ' הגם הלם ראיתי אחרי . על כן קרא לבאר באר . ויצחק בא מבוא באר. וישב יצחק עם באר. עם יפה עינים וטוב . לא תשורני עין ראי. וא' אתה אל ראי : גם אני ו' ר"פ וסי' בשפטים סוף סימן ב' : תנין ח' בליש' וסימ' נמס' בסדר וארא ותלי' סי' צ"א:וחתתני ל' בחלמות ומחזינות והוא חד מן מלי' דמשמשין ני בסוף תיבותא וסימן נמסר במערכת אות הנו"ן בס"ד: אחיה ד' וסי' ויפל אחזיה בעד השבכה·מאסתי לא לעולם אחית. לא אכות כי אחיה . גמל על עבדך
ת אהרן כלה ענן. ב"ב קז:
אחיה . וא' הבינני ואחיה : לרגעים ד' וסימני' אני ה' נצרה . חרדות ילבשו על הארץ ישבו . נחרדו לרגעים איש לנפשו . לרגעי' תבחננו :

מצודת דוד

ב לנוח ממלאכתו וכמו השכיר אשר יקוה עת השלמת פעלו : (ג) כן הנחלתי . מנחיל לעצמי ירחי שוא ר"ל מצפה אני מתי יעבור החדש אולי יקל חליי בא ורוצה אני לנחול מהרה את החדשים אולם היא לשוא כי לא הוקל ולילות עמל . ר"ל וכ"כ בדבר הלילות עם כי אצפה מתי יעברו לילות העמל זמינו לי . ר"ל בכל לילה מהלילות אצפה מתי תעבור הנה לשוא תוחלתי: שכבתי . כאשר אשכב בלילה אמרתי מתי אקום ותנוד הערב ותלך לה כי ל חליי ביום וכאשר לא הוקל אצפה בכל שעה מהיום מתי תנוד השעה כי אולי יקל בשעה האחרת אבל אני שבע כל היום ממחשבות נדודים עד
כן מוזר הלילה וכאומר הלא כדרכי כן דרך כל סובלי יסורים וימי האדם הלא קצובים המה וא"כ החושב כן חפץ הוא לקרב עת המיתה כי ייטב לו מחיי שמור בזה דעת אליפז שאמר שהכל בא בהשגחה והרשעים יאבדו בעוונם וימותו אבל הצדיקים ימורק מעט עוונם ע"י היסורים כי בהיות כן שבאה הכל ; יחשב עוד יותר לעול כי המיתה טובה היא מחיי צער ורעה א"כ גמול הצדיקים מגמול הרשעים : (ה) לבש . הנה מרוב פצעי הנגעים עלתה הרמה על היא כאלו לבושה מהם ומגוש עפר הארץ כמ"ש למעלה והוא יושב בתוך האפר ועפר ואפר אחד הוא : עורי . עור בשרי נתבקע ונמס : (ו) ימי קלו . מהרו קלות יותר מן הארג אשר תמהר ללכת בקלות בין חוטי השתי : ויכלו . יהיו כלים מבלי תקוה כי לא אקוה עוד לחזור לקדמותי כי נחליתי מאד עד שא"א לשוב : (ז) זכור. חזר פניו כלפי מעלה ואמר הנה ה' אם כן הדבר כמ"ש אליפז שבאו היסורים למרק העון להיטיב האחרית עד מתי אהיה מעונה תן לדעתך לזכור כי חיי אפיס אשר כמו הרוח ואם הממתין עוד הנה שוב לא תשוב עיני לראות טוב כי אמות טרם בא הטובה : (ח) לא תשורני . העין הרואה אותי עתה לא יראני עוד כי אמות ואקבר וכאשר תשים עיניך בי להיטיב לי לא אהיה עוד בעולם : (ט) כלה ענן. ר"ל לא אקוה שאשוב ותחייני לראות בטוב כי כמו הענן אשר הולך לו ולא ישוב זה הענן בעצמו כן היורד אל הקבר לא יעלה עוד ממנה ומזה ארז"ל שכפר בתח"ס : (י) מקומו. אנשי מקומו לא יכירו אותו עוד טוב אליהם וכפל הדבר במ"ש : (יא) גם אני וגו' . כאומר הואיל ואין היסורים חדלים ממני ולא אקוה עוד לראות טוב לכן לא אחדל גם אני מאמר פי ואדברה צר רוחי וכאשר אבדתי אבדתי : אשיחה וגו' . כפל הדבר במ"ש : (יב) הים אני . וכי אני דומה אל הים או אל הלויתן אשר שמת עלי משמר להיות כלוא מבלי לצאת מהם בעת מן העתים כאשר שמת את החול אל הים להיות לו למשמר לבל יעברנהו וכאשר חבשת את הלויתן בנבכי ים לבל יצא בשום פעם שלא עולם : (יג) כי אמרתי . אם אמרתי ערשי תנחמני כי משכב השינה תשכח הצער : ישא בשיחי משכבי . משכב הלילה תבער ותלהט בשיחי לכלותה, וכפל הדבר (יד) וחתתני . אבל גם התנחומין הזה לא עלתה בידי כי בעת השינה שברת אותי בחלומות רעים והחרדת אותי מן החזיונות הקשות כי רואה אני בחלומי כל ביום על כי תמיד אהרהר בהם כי כן הדרך לראו' בחלום הרהורי היום ;

מצודת ציון

יתאוה כמו אל תשאף הלילה (לקמן לו) : (ג) מנו . הזמינו כמו וימן ה' דג (יונה ב) : (ד) ומדד . מל' נדידה : נשף . ערב כמו נשף חשקי (ישעיה כא) : (ה) וגוש עפר . חתיכת עפר ובדרז"ל גזרו על גושה (שבת טו) : רגע . נתבקע כמו ואל רגעי ארץ (תהלים לה) : וימאס . מל' המסה : (ו) ארג . כן יקרא הכלי אשר ישליך האורג בין חוטי השתי : באפס . מבלי : (ח) תשורני . תראני כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד) : (יא) אחשך . אמנע ואחדל : אשיחה . מל' שיחה ודבור : (יב) תנין . זה הלויתן כת"י : (יג) ערשי . מטתי כמו ערשו ערש ברזל (דברים ג) : ישא . תבער ותלהט כמו ותשא הארץ מפניו (נחום א) : בשיחי . ענייני ספור התלאות כמו מרוב שיחי וכעסי (ש"א א) : (יד) וחתתני . ענין שבר כמו תראו חתת (לעיל ו) : מחזיונות . ענין ראיה כמו ואתה תחזה (שמות יח) ור"ל הדמיונות שרואים בחלום וכפל הדבר במ"ש
ותבחר

טו מִֽעַצְמוֹתָֽי׃ טז מָאַסְתִּי לֹא־לְעֹלָם אֶחְיֶה חֲדַל מִמֶּנִּי כִּי־הֶבֶל יָמָֽי׃ יז מָֽה־אֱנוֹשׁ כִּי תְגַדְּלֶנּוּ וְכִֽי־תָשִׁית אֵלָיו לִבֶּֽךָ׃ יח וַתִּפְקְדֶנּוּ לִבְקָרִים לִרְגָעִים תִּבְחָנֶֽנּוּ׃ יט כַּמָּה לֹא־תִשְׁעֶה מִמֶּנִּי לֹֽא־תַרְפֵּנִי עַד־בִּלְעִי רֻקִּֽי׃

כ חָטָאתִי מָה אֶפְעַל ׀ לָךְ נֹצֵר הָֽאָדָם לָמָה שַׂמְתַּנִי לְמִפְגָּע לָךְ וָאֶהְיֶה עָלַי לְמַשָּֽׂא׃ כא וּמֶה ׀ לֹא־תִשָּׂא פִשְׁעִי וְתַעֲבִיר אֶת־עֲוֺנִי כִּֽי־עַתָּה לֶעָפָר אֶשְׁכָּב וְשִׁחֲרְתַּנִי וְאֵינֶֽנִּי׃

ג׳ י״א חס׳. ד׳. ב׳. מן ח״ב. ד׳. כ״ו. ל׳. ל׳. ל׳. ג׳. כ״ד. ל׳. ל׳.ב׳.

טז רְחִיקִית דְּלָא לַעֲלַם אֶחֱי פְּסַק מִנִּי אֲרוּם לְמָא יוֹמַי׃ יז מַה בַּר נָשׁ אֲרוּם תְּרַבְּנֵיהּ וַאֲרוּם תְּשַׁוֵּי לְוָתֵיהּ לִבָּךְ׃ יח וְתִסְעֲרִנֵיהּ לְצַפְרַיָּא לְשַׁעֲתָא תִבְחֲנִנֵּיהּ׃ יט כְּמָא לָא תִשְׁבּוּק מִנִּי לָא תַשְׁלְנַנִי עַד דְּאֶבְלַע רָקִי׃ כ חָבֵית מַה אֶעְבַּד לָךְ נַטְרֵיהּ דְּבַר נָשָׁא לְמָא שַׁוִּיתַנִי לְמַאְרַע לָךְ וַהֲוֵיתִי עֲלַי לְמַטּוֹל׃ כא וּמָא דֵין לָא תִשְׁבּוּק מְרוֹדִי וְתַעְבַּר יַת עֲוָיָתִי אֲרוּם כְּדוֹן לְעַפְרָא אֶשְׁכּוּב וְתִתְבְּעִנַנִי וְלָא אִיתַי׃

רשי

הללו שבי: (טז) מאסתי. בחיי כי סוף סוף לא לעולם אחיה. חדל ממני. מלהרע לי כי מעט ימי: (יז) כי תגדלנו. לשית אליו לבך לפקוד מעשיו בכל בקר ולבחון לכל רגע: (יט) כמה. עת ארוך אשר לא תשעה ממני כמו (שמות ה) ואל ישעו בדברי שקר וכן (ישעיה יז) שעה מעלי וחדל: בלעי. כמו בליעת רוקי: (כ) לך. כשוגג האדם בא היצר ומעורר עליו כל מעשה (ס״א חובתו): ואהיה עלי למשא. זה אחד מן התיקונים שכינה הכתוב וכן תיקון... (כא) ומה לא תשא פשעי. הדבר הזה שאינך נושא פשעי ושחרתני

תולדות אהרן מס אנוש מ״ג פי״ח ... תפקדנו. ר״ס טו (ר׳

אבן עזרא

(יח) לבקרים. לכל בקר וטעמו תמיד וכמוהו חדשים לבקרים: (יט) תשעה. כמו תרפה וכן שעו מני: (כ) למפגע. כי תפגע בי ידך ומכתך: ואהיה עלי למשא. תיקון סופרים אע״פ שפירושו כאשר הוא

למשא ג׳ וסי׳ אם עברת אתי והיית. ולמה יהיה עבדך עוד למשא דכמהן. למה שמתני למפגע לך. וא׳ לעבו׳ ולמש׳: ואינני ג׳ וסימ׳ עיני בי ואינני. ושחרתני ואינני. בטרם אלך ואינני׃

רלבג

בצערי וכן אריך בשיתי: (טו) מעצמותי. מאברי: (יט) תשעה. תרפה ותסור מהכאב: (כא) שחרתני. בקשתני: וזהו ביאור מלות המענה: ביאור דברי המענה ענה איוב טוען על דברי אליפז

ואמר על מה שהיה מנית שהתוכחת והמוסר יהי׳ לישרים ולנקיים על המעט שלהם מהחטאים והמות והאבדון יהי׳ לרשעים מאד גודל חטאם ומגלל עצמו על מה שהיה בוחר המות על הייסורין שהיה נוסר בהם. לו שקול ישקל כעסי והתרעומ׳ אשר אני מתרעם על ייסורי כנגד שברי במאזנים הנה לא יכבד הכף האחד מהמאזנים על הכף האחר ולפי ששברי יכבד מחול ימים על כן דברי נשחתו והיה כעסי כנגד מה שהשברתי. בו וזה כי חצים חזקים עמדי אשר ארסם שות׳ נפשי. ויערכוני תמיד בעותי׳ חזקים ונפלאים התחשוב שאתרעם ללא דבר. היכסק פרא כשימצא לפניו דשא ממנו אם יגעה השור כשימצא מספוא לפניו שיאכל ממנו. הנה באמת איני מתרעם אלא על מה שראוי להתרעם ממנו. היאכל דבר תפל מבלי מלח יתן לו טעם אם יש טעם בריר חלמות כן אני לרוב חוליי לא אמצא טעם במזוני. הנה אשר מאנה לנגוע נפשי מרו׳ האסטניסו׳ והמיאוס המה כמו חליי בשרי ואיך אוכל להתרחק ממנו. הנה מרוב המכאוב והחולי אחשוק מי יתן ויראה השם וידכאני דבר נוסף על חליי בדרך שיכלני כי המות נבחר מאלו החיים. והנה באמת אף על פי שאני נכוה בחולי והמכאוב החזק הנה אני מתנחם כי לא כחדתי אמרי קדוש להתרעם על עצמי ולומ׳ אם הייתי נשמר מחטא לשם לא הי׳ מגיע אלי זה. מה כחי כי איחל שירפאני הש״י וייטיב לי אחריתי כמו שהבטחתני הנה אין לי כח לשאת זה החולי ומה אאריך תוחלתי עד שירבה זרעי ואמלאי כמו שהבטחתני הלא מעט נשאר במדת ימי כל שכן עם כמו אלו הצרות. האם כחי חזק ככח האבן ואם בשרי חזק כנחשת שאוכל לסבול זה החלי. הא כי מנפשי הסתגב׳ הנאותה כראוי׳ שתהי׳ לי לעזר ולהועיל והוא ההתנהג ביראת השם והסליחה בדרכים המשובחים האם נדח׳ ממני ההנהג׳ האנושית ר״ל שלא אתנהג במה שראוי לו להתנהג בו עד שתאמר שעונותי הטו אלה. האם יתכן שיהי׳ לאיש המדוכ׳ חרפ׳ מרעהו ויאמר עליו שיראת שדי היה עוזב על כן באה עליו הצר׳ הזאת כמו שאת׳ אומר אלי הזאת התוכחת שיחמלו רעיו עליו. הנה רעי בגדו בי כמו הנחל ואפיקי הנחלים שיגברו וירבו הקודרי׳ לרוב עמקם מהקרח והשלג הנתך עליהם והנה בעת שירבו נכרתו ונפסקו לפי שאין שם רבויים מלע אבל לשבות מחוץ וכלות המים הבאים עליהם יעדרו וכבות חום הזמן שימנעו מימי הגשמים ותכלה התכת השלגים יעקרו ממקומם או יסורו הנחלים ויאבדו. אם לשלפת ארחות דרכם או מקוריהם אל מקומות אחרים אם שיעלו בתהו ויאבדו ור״ל שתסור הוויית המים ממקוריהם ויכלו לגמרי וזה יהי׳ אם בשלא יתחדש מן האיד המתהדש שם במקום ההוא מים אבל יעלה אל הארץ חדוש האיד ההוא והנה שתי אלו הסבות נזכרו בספר האותות לספק הנהרות וכבר הביאו הסותרים העוברים שם בימות הגשמים אלו הנהרות ברואם וקוו שבעת החום שיערכו המים שם מים רבים ובבואם אל אלו הנהרות בעת החום ולא מצאו שם דבר בושו ותפרו על תקותם והנה עתה הייתם לי אתם רעי דומים לזה הנהר וזה שאני בעתתי בכם שתעזור מכם ותנחומותיכם יסורו חליי נהפך הוא כשראית׳ התאת המגיע אלי יראתם להתקרב לי ונהפכתם לזרי׳ ולמה התנכרתם אלי. הכי אמרתי לכם שתתנו לי דבר מהונכם ושתעשו שוחד בעדי מעמיד מיד צר ולפדותי מיד עריצים ואילו היה כן החרשתי כי אמרתי להציל הונם עשו מה שעשו אבל איני מבקש מכם דבר ולמה תתנכרו אלי כי תאמרו שגיתי בדברי ועל כן אתם מתווכחים עם מה ששגיתי בו ואני אחריש ובואו עמי בטענות אמתיות לא בטענות כוזבות האלה לומר עלי שחטאתי ואתם ידעתם לדקתי ותום לבבי. הנה נמרצו ונחקו אמרי יושר אבל מה יועילו התוכחות מכם. האם יהי׳ ראוי שלהתווכחותכם עמי תחשבו למלים ולרוח דברי מזולת שתבואו עליהם בטענ׳ שאם זה מחוק המתוכחת השלם. הלא באמת אני שופט שאתם מפילים אף על יתום בשירי נפ לתולעתו לפי שאתם תכרו ותעמיקו לדבר סרה על רעיכם כי תראו כי מעט ידו וזה לאות שכוונתכם לרדוף התלונים. ועתה הואילו וראו אם אכזב במאמרי ושובו להשיב על דברי בזולת עם כאשר תשובו להתוכח עמי בזה האופן יראה לדקי בזה ההתוכחות. היש בלשוני עולה במה שאני טוען שהשם ית׳ בלתי משגיח באישי האדם אם חכי לא יבחן הסוות אשר השברתי בהם ויעץ לנבחר מהם אם לא הנה באמת אבאר להם שבאופן מה ימצא המות נבחר על כמו אלו החיים וזה שהכבר כמצא קן וזמן קצוב לאנוש על הארץ וכימי שכיר שהם מוגבלים. ה העבד המתעמל תמיד שיקום בא הלילה למצוא מרגוע לנפשו וכמו השכיר שיקום בא הפעת שישלם בו שכירותו כדי שיפרעוהו מגלאכתו כן הנחלתי לי ירחי שוא ולילות עמל וזה שכאשר אני כחו מקום שאהי׳ בחדש האחר כי אמרתי אולי לא יכבד עלי הפעת בחדש האחר ככבדו בחד׳ הזה והלילו׳ שאחשוב לשכב ולישן למצו׳ מרגוע למחלתי הנה גם לא ישכב לבי. וזה שאם שכבתי הנה אלילו׳ מתי אקום וימודד לבבי אורך הליל׳ בהבת העדר השינה ממני ושבעתי נדודי׳ על ערשי בהבת מחלתי עד בוא השח׳ מזול׳ מנות כלל ובהיו׳ הענין כן הוא מבואר שאני בוחר תמיד המ החיים אשר אני בהם לפי שזמני מוגבל ואני בוחר תמי׳ שהתקרב אל המות כי בבקר אני מקוה אל הערב הבא ובערב אני מקוה הבקר הבא והוא מבואר שזאת התשוקה תמצא בכל מי שייסורי הייסורין ולזה מבואר שהמות נבחר יותר מהם באופן מה. הנה מרוב נגעי עלתה רמה בבשרי וגוש עפר ועורי נתבקע והיה בתכלית המיאוס בסיבת הליחה אשר שם. ימי קלו יותר מן ארג יניעם האורג מקלה אל קלה בקלות כן ימי חיי הם מעטים ויכלו בזולת תקוה טובה כי לא אשער שאוכל לחיות ולראות טוב אחר זה השבר והחלי. אהה השם יתברך אם אמת הם בעו שאתה הוכחתני ותטיב לי באחריתי עד מתי תמתין להעביר ממני הרע׳ אשר אני בה. זכור כי רוח חיי ואי איפשר שתשוב עיני לראות טוב. לא תשורני עין רואי לאבדי בעת בא קץ עיניך בי להטיב לי ולא תמצאני ואין לי תקו׳ שתשוב ותחייני לראות טובך. כי כמו שכלה ענן וילך לגמרי ולא ישוב הענן ההוא בנית כן מי שירד שאול לא יעל׳ ולא ישוב לביתו. גם אני לא בעבור דברכם שלא אתרעם מהשם יתברך אם אמת אתכם מה שאתם אומרים שהוא משגיח באישי האדם. אדברה עם לרות רוחי ואשיחה עם מרירות נפשי. אהה השם יתברך אם אני התוכחת ממך על מה אתה מפליג ככה בעשיית הרע לי. היש אני אם תנין כי תשים עלי משמר ומאסר לא אוכל לצאת ממנו בעת מן העתי׳ כמו שהים לא יצא מגבולו בעת מן העתי׳ אם ממאסרו לירות האנשים ממנו. כי אמרתי אתנחם מרעתי בעת היותי על ערשי. ישא בצערי משכבי לחשבי שאמצא מרגוע כאשר אישן הנה גם בעת השינ׳ לא אמצא מרגוע. כי אז תחתני בר רעים ותזוונות קשים בעתוני. עד שבחרה מחנק נפשי ומות יותר מהיות׳ עם עצמותי ואיברי. מאסתי בחיי כי לא לזמן ארוך אחיה עד שאוחיל שיבא עת אראה בו טוב. אהה הש חדל ממני כי הבל ימי ויכלו בזה הרע. ואחר שסתר איוב בכמו אלו המאמרים מה שאמר אליפז שאלו המכאובים אשר חלו עליו הם על צד התוכחה ובאר ממה שירגיש בהם שהמות הוא נב מהם בא בטענה חזקה לסתור דעת אליפז במה שהי׳ אומר שהשם משגיח באישי האדם ומבין אל מעשיהם ואמר שהוא בלתי אפשר שישגיח השם יתברך באדם לחסרון האדם ושלימות הש כל שכן שיפקדנו תמיד לבקרים ולרגעים יבחננו אם חטא אם לאו עד שיגיע לו מה שראוי לפי מעשיו בעת עת ותהיינ׳ בו ידיעות מתחדשות תמיד לאין תכלית כמו שהיה אומר אליפז שי יתברך אם אמת מה שאמר אליפז כמה מן הזמן לא תסור מני מלהכאיבני עד שלא תרפני אפילו זמן מועט שאוכל לבלוע בו רוקי עם היותי תם וישר ויהי גם כן שחטאתי כמו שאמול אוכל עשות לך שומר האדם ונוצרו לפי מה שאמר אליפז. למה שמתני למפגע לך כאילו אין לך לעשות דבר רק להרע לי כאילו הייתי לך למשא האם זה מחוק הפועל והשומר עם מה שיפעלו ור״ל שיהי׳ שונא מה שישמור אותו והנה לפי תקון הסופרים שתקנו וכתבו ואהי׳ עלי למשא יהי׳ פירוש שהכבר הוספת להרע לי עד שהייתי עלי למשא וקצתי בחיי ומה לא תשא פשעי ותעבר הנ

מצודת ציון

במ״ש: תבעתני. מל׳ בעתה וחרדה: (טו) מעצמותי. האברים יקראו עצמות כי הם המעמידים אותם: (יז) תשית. תשים: (יח) ותפקדנו. תשגיח בו כמו ופקדת נוך (לעיל ה): לבקרים. בכל בקר

מצודת דוד

(טו) ותבחר וגו׳. נפשי תבחר למות ממיתת חנק ותבחר המות יותר מחיות עצמותי: (טז) מאסתי. מאסתי חיי כי לא לזמן ארוך אחיה ומהו הטובה אשר אקבל בזמן קצר לזאת חדל ממני את החיים כי הלא הבל ימי ואין בהם ממש

המה: (יז) מה אנוש. עד הנה אמר דבריו לפי דעת אליפז שהכל בא בהשגחה ועתה בא לחוות דעתו וכאומר איך אאמין שהכל בא בהשגחה וכי מה קן אשר תחשיב אותו לגדול ומכובד עד שתשגיח בו וכי תשים אליו לבך הלא קטן הוא ובזוי מאד: (יח) ותפקדנו. וכי תשגיח בו בכל בקר וכי תבחין מעיו רגע וכי זו היא כבודך: (יט) כמה. כאומר ולו אף אם תשגיח בי ומאד הטובה באו עלי היסורים מה זה תכבד עלי ידך כמה הרבה מן הזמן אשר לא תסיר המלקות בי ולא תתן לי רפיון אף זמן מועט משך שעור בליעת הרוק: (כ) חטאתי. ועוד אף אם לו חטאתי מה אני עד שאוכל לפגום בך ועוד הלא אתה נוצר האדם ולמה בראתני להיות נכון לשאתה תפגע בי מכת ידך וכאומר הלא בתחילת בריאתי ידעת כי כן אהיה וכאלו בראתני להנקם בי להיות כמטרה לחץ: ואהיה עלי למשא. תקון סופרים הוא והראוי ואהיה עליך למשא ומוסב על למה שמתני כאומר למה בראתני להנקם בי ולהיות עליך למשא לפגום מה בקדושתך הלא מוב היה ובלא תקון יאמר שאומר הן קצתי בחיי ולא אוכל לסבול את עצמי ואני עלי למשא והוא מענין לשון מליצה: (כא) ומה וגו׳. ועוד הלא כבר קבלתי די הגמול ומה למה לא תמחול פשעי להביא עלי הטובה גמול הלדק: כי עתה. ר״ל הלא עתה בזמן קרוב אשכב לעפר כמתי עולם וכאשר תחפש אותי לגמלני גמול הצדק אהיה עוד בעולם ויקופה א״כ שכרי (העולה מהמענה הזה לסתור דעת אליפז שאמר שהכל בא בהשגחה וגמול ישלם כי ישיב אמרים אם כן הוא יהיבוד נוסף כי גמול היסורים אשר ישולם להצדיקים על מעט העון רעה היא מגמול האבדון אשר ישולם לרשעים ויביא ראיה מבעלי המכאוב אשר יאפו יום יום בהם

כו

איוב ח

ח א וַיַּעַן בִּלְדַּד הַשּׁוּחִי וַיֹּאמַר׃
ב עַד־אָן תְּמַלֶּל־אֵלֶּה וְרוּחַ כַּבִּיר
אִמְרֵי־פִיךָ׃ ג הַאֵל יְעַוֵּת מִשְׁפָּט
וְאִם־שַׁדַּי יְעַוֵּת־צֶדֶק׃ ד אִם־בָּנֶיךָ
חָטְאוּ־לוֹ וַיְשַׁלְּחֵם בְּיַד־פִּשְׁעָם׃
ה אִם־אַתָּה תְּשַׁחֵר אֶל־אֵל וְאֶל־
שַׁדַּי תִּתְחַנָּן׃
ו אִם־זַךְ וְיָשָׁר אָתָּה כִּי־עַתָּה
יָעִיר עָלֶיךָ וְשִׁלַּם נְוַת צִדְקֶךָ׃ ז וְהָיָה
רֵאשִׁיתְךָ מִצְעָר וְאַחֲרִיתְךָ יִשְׂגֶּה
מְאֹד׃ ח כִּי־שְׁאַל־נָא לְדֹר רִישׁוֹן
וְכוֹנֵן לְחֵקֶר אֲבוֹתָם׃ ט כִּי־תְמוֹל
אֲנַחְנוּ וְלֹא נֵדָע כִּי צֵל יָמֵינוּ עֲלֵי־
אָרֶץ׃ י הֲלֹא־הֵם יוֹרוּךָ יֹאמְרוּ לָךְ
וּמִלִּבָּם יוֹצִאוּ מִלִּים׃ יא הֲיִגְאֶה־
גֹּמֶא בְּלֹא בִצָּה יִשְׂגֶּא־אָחוּ בְלִי־
מָיִם׃ יב עֹדֶנּוּ בְאִבּוֹ לֹא יִקָּטֵף

(מסורה:) כ' בתרי לישנ' סלכתם · ל' · ח' · ס' · ד' · ג' · כ' חס' יושבי עין דר · ל' חסר א' · ג' · ל' שטס · ד' · י' · ל' · ג' ל' ג' ב' · ל'

תרגום

א וַאֲתִיב בִּלְדַּד דְּמִן שׁוּחַ וַאֲמַר׃ ב עַד אֵימָתַי תְּמַלֵּל כְּאִלֵּין וְזַעֲפָא רַבָּא מֵימְרֵי פוּמָךְ׃ ג אֶפְשַׁר דֶּאֱלָהָא יְעַקֵּם דִּינָא וְאִם שַׁדַּי יְקַלְקֵל צִדְקָא׃ ד אִין בְּנָךְ חָבוּ קֳדָמוֹי וְשַׁדְּרִנּוּן בְּאַתַר מַרְדֵיהוֹן׃ ה אִין אַתְּ תְּקַדֵּם בִּצְלוֹ קֳדָם אֱלָהָא וּלְוַת שַׁדַּי תְּצַלֵּי׃ ו אִין בְּרִיר וּתְרִיץ אַתְּ אֲרוּם כְּדוּן יִתְגַּבַּר עֲלָךְ וִישַׁלֵּם יָאֵיַת צִדְקָךְ׃ ז וִיהֵוֵה שֵׁירוּתָךְ זְעֵר וְסוֹפָךְ יִסְגֵּא לַחֲדָא׃ ח אֲרוּם שְׁאַל כְּדוּן לְדָר קַדְמַי וְכַוֵּין לְפִשְׁפּוּשׁ אֲבָהָתְהוֹן׃ ט אֲרוּם מֵאִתְמְלֵי אֲנַחְנָא וְלָא נִדַּע אֲרוּם הֵיךְ טוּלָא יוֹמָנָא עֲלַוֵי אַרְעָא׃ י הֲלָא אִנּוּן יַלְפוּנָךְ וְיֵימְרוּן לָךְ וּמֵרְעוּתְהוֹן וּמֵרַעְיוֹנֵיהוֹן יַפְּקוּן מִלִּין׃ יא הַאֶפְשַׁר דְּאִתְגָּאֵי גּוֹמֶא בְּלָא בִצָּא יִסְגֵּא עַרְקָא בְּלָא מַיָּא׃ יב עַד דִּיא הוּא בְּגֵיוּתֵיהּ לָא אִתְלִישׁ וְקֳדָם כָּל עִסְבָּא

רשי

...י. תבקשני ולא תמצאני: (מענה בלדד): (ב) ורוח כביר. רוב דברים: כביר. ...: (ג) האל יעות משפט. הה"א נקוד פתח ומליצתו לשון תימה: ...לחם ביד פשעם. על ידי פשעם. (הפשע) הוא נעשה שליח להובילם: ...אתה תשחר וגו'. יעיר עליך את זכותך: (ו) ושלם נות צדקך. ויעש' את נות צדקך ...ומים: (ז) והיה ראשיתך ...ראשיתך שהברה מצער ...אחריתך שיסגה מאוד: ...ר רישון. על דור ראשון. ...דברים ד) כי שאל נא ...ראשונים: וכונן. הכן ...לעמוד על חקרי אבותם: ...יגאה גומא. זאת יאמרו ...ומא גדל אלא בעוד ...לחה במימיה ...חיה. בילה מריש"ק ...: (יב) באבו. בליחלוחו ...: לא יקטף. לא ישבר ...ק כמו (שם כג) וקטפת ...: ולפני כל חציר ייבש. ...ל חציר ייבש. כשהמים ...והבילה חריבה ...כן

...תרי ליש' וסימ' אן הלכתם. ...תמלל אלה: יעיר ה' וסי' ...ישעיה סי' נ': ושלם ג' ...סדר ויקרא: מצער ב' וסי' ...סדר וירא: ישגה ג' וסי' כארז ...ישגה. ישגה אחו בלי מים. ...: ישגה מאוד: יוצאו ד' ...עלה ותצא מרכבה ממצרים ...בעת ההיא נאם ה' יוציאו ...זות. הלא הם יורוך יאמרו ...לו ויוציאו ממצרים מרכבה

...ת אהרן אם זך. (ר"ס נו): יסגה מאד. קידושין ...תמול. זוכר ואתכן:

אבן עזרא

הוא בלא תיקון ככון: (א) ויען בלדד: (ב) כביר. גדול וכמוהו והוריד כאביר והאל"ף נוסף: (ד) אם בניך חטאו לו · יש אמר שהוא דרך מוסר ולא אדע למה הוצרכו לזה: (ו) ושלם נות צדקך · היא הנשמה וטעם ושלם משלום או מתשלום ויחסר בית מנות צדקך: (י) הלא הם. ישוב לחקר אבותם: (יא) בלא בצה · כמו ביצאותיו וגבאיו: אחו · ענינו צמחי אחו כמו ותרעינה באחו: (יב) באבו. במקום צמחו: לא יקטף · אפי' שלא

רלבג

במה שהכאבתני והסיר מעלי הצרה כזאת כי עתה לעפר אשכב מחוזק הכאב וכאשר תשחרני לגמלני טוב על צדקתי ויושר לבבי לא תמצאני ויוחס אליך העול כאשר תקפח שכרי בצדק והיושר שעשיתי ובהיות הענין הזה כן אין המלט לפי דעת אליפז משייוחס העול לש"י בזאת ההכאב' אשר הכאיבני ואף על פי שאוד' שכבר חטאתי כל שכן כשאניח שלא חטאתי כמו שהוא האמת: והכלל העולה מהדברים הוא שאי אפשר שיהיו הרעות המגיעות לאישי האדם מיוחסות אל העונש מהש"י ויהי' עונש הרשעי' שיכחדו ויאבדו ועונשי הטובים שחטאו מעט מכאובות ויסורין כמו שהיה אומר אליפז לפי שאם הי' כן הי' יותר קשה עונש הטובים מעונש הרשעים ויהי' זה עול בחק הש"י וזה שהו' ספר שכב' הגיעהו מחוזק המכאובו' עד שהיה בוחר המות על אות' החיים וזה דבר כבר אמרו גם כן איוב בתחלי' הביאור בזולת המענ' הזה אמר אם שוט ימית פתאום למסת נקיים ילעג רצה בזה אם שוט ימית הרשע פתאו' הנה הוא ילעג וישחק למסת נקיים לפי שיותר קשה הנסיון והייסורי' ההם מהמות הפתאומי' כל שכן שכבר יאמר איוב שלא חטא כי כבר הי' יודע בעצמו שלא חטא והנ' איוב הביא ראי' על שהמות יותר נבחר אצלו להיות ימיו קצובים והוא הי' מיחל בהיותו בירא זה מי יתן הירח השני בערב יאמר מי יתן בקר הנה א"כ הוא הי' בוחר שיתקרב אל המות וזה מופת לכל מי שישיגוהו מכאובות כאלו שיחשוק סור סמו' אלו נבחר באופן מה מאלו החיים שאם לא הי' כן הנה לא הי' חושק סור הזמן אשר הוא בו כדי שלא יתקרב אל המות ולפי שקרה ...ר הוא בו הוא מבואר שכל אחד מאנשי המכאובות האלו יבחר המות על החיים ההם במקר' ואם לא ירגיש בזה ולזה הי' בוחר איוב שייחס אל השם יתברך העדר ההשגח' באישי האדם כדי ממנו העול ברוע הסדור הנופל בטובות אישי האדם ורעותם אשר אין המלט ממנו במה שהניח אותו אליפז כמו שביארנו בזה המענ' ואולם לא גנו רעי איוב אותו במה שכפר בהחיית לפי שלא היו מאנשי תורתינו ולא סופר גם כן אז מגיע זה הייעוד לפי מה שאחשוב ועוד ביאר לבתי סבות באי אפשר שישגיח השם באישי האדם האחת להיות האדם נמאס בעיניו ...שרונו ביחס אל שלימות הש"י והשנית להיות אלו הידיעות הוות מתחדשות תמיד ואי אפשר שתהייג' בש"י ידיעות מתחדשות כל שכן שתהיינה בו ידיעות מתחדשות ...לית וכו' לא השתדל איוב לסתור טענות אליפז אשר הי' מקיים דעתו בהשגח' אבל סתר דעתו והביא טענ' בזה מן החוש והעיון האמתי והנה לא סתר טענותיו בעצמם שלא נתכח' לו איך תשלם השב' בדברים הם מזולת שנניח שהשם יתברך משגיח בפרטי האדם אם לפי שהטענית ההם לא יתחייבו על כל פנים שהש"י משגיח באישי האדם כי לאומר שיאמר השגח' היא מזולת הש"י ואם באנו לבאר זה בשלימות הצטרכנו למאמר ארוך ולזה נקצר ונעמוד על מה שיש בו די בזה המקום ונאמר שיש לאומר שיאמר באלו הטענות כולם שהם לא יחייבו ...ייב מהם אליפז וזה שהבודע' שהי' בחלום כבר אפשר שיותחם אל הסדור והשפע אשר מהגרמים השמימיים והשכל הפועל כמו שהתבאר במקומותיו וענין הגשמים והמנע מהרשעים ...לשמור הטובים אפשר שיותחם גם כן הסדור והשמירה לגרמים השמימיים לפי מה שהשם יתברך עליו ואולם מה שאמר שמה שהוא חסרון בחק האדם לא יתכן שיוחס לשם יתברך ...הטענה בלתי צודקת על כל פנים כמו שירא' זה הפילוסוף וזה כי מה שהוא חסרון בחק האדם לא יתחייב על כל פנים שיהי' חסרון בחק הש"י וזה כי כל מי שיש לו כח על פועל מה ...ועל ההוא שלימו' לו מהצד שהוא כחיי עליו וכאשר לא יצא הכח ההוא אל הפועל ההוא יהי' זה לבעל הכח ההוא חסרון ואולם לא יהי' חסרון למי שאין לו כח על הפועל ההוא אם ימנע ...פועל ההוא והמשל שקריאת התרנגול הוא שלימות לו מהצד שהוא כחיי עליו וכאשר תבצר ממנו זאת הפעול' הנה יהי' זה חסרון בחקו ולא יהי' זה חסרון בחק האדם או שאר בעלי חיים אם ...נס זאת הפעול' ובהיות הענין כן הנה לא יהי' חסרון לשם יתברך אם לא ישגיח על כל מעש' האדם עם היותו שליט בכל המציאות ובכלל הנה הי' חסרון לשם יתברך אם אמרנו שלא ידע ...אבל אם אמרנו שהוא ידע הדברים הנמצאים הנכבדים ולא ידע הדברים האובדים הפחותים מהצד שהם בו אובדים לפחיתותם וידעם מהצד אשר הם בו נצחיים הנה אין זה חסרון בחק הש"י ...חסרון בחק השכל האנושי המנע ממנו השגת הדברים הפרטים אשר ישיגום החושים. הנה זה ממה שאפשר שיאמר לבאר שלא יתחייב מטענות אליפז מה שחייב מהם ואולם מה האמת ...ביארנוהו בספר מלחמות ה' ובביאורנו לספר החוש והמוחש ושם ביארנו שהשם יתברך ידע כל הדברים בשלימות והאופן אשר ידעם בו וכבר יתבאר האמת ברוב אלו הטענו' במה שיבא ...ספר: ביאור מלות המענה ויען בלדד השוחי ויאמר. (ב) ורוח כביר אמרי פיך. ר"ל איך תוציא מפיך רוח חזק כנגד השם יתברך שתחשוב לו לשבר הרי אמתות האמונ' בעניין ההשגח': ...עליך. הנה מעורר הטוב בעבורך או יהי' ענינו ישים עליך ומזה הענין פי' קצת מפרשי' אמרו ג"כ והתעוררתי כי מצאו רע: ושלם. ויעמיד בשלום: נות צדקך. ר"ל נפשך כי הנפש היא ...ק ומשכנו: (יא) יגאה. יגדל: בצה. הוא טיט: אחו. הוא צמח האחו: (יב) עודנו באבו לא יקטף.

עודנו

מצודת דוד

ימי האדם הלא קצובים המה ויתאוו אם כן בהתקרב עת המות ויוסיף אומר ...בוד המקום להשגיח בשפלים והוכיח בדברים לומר אף אם ישגיח ואף אם ...ואשם מה יפעל בו ולמה ברא אותו ויתרעם עוד לומר הלא די לו בעונש עד כה ומתי יקבל גמול הצדק וכי יקופח שכרו) : ח (ב) עד אן. עד מתי אלה הדברים הלא אמרי פיך יחשבו לכעס חזק: (ג) האל. וכי האל יעות מבלי תת עונש לרשעים כפי הגמול · וכי יעות הצדק לבלי תת גמול שכר ...ים ואיך תאמר שמסר הכל ביד מערכת השמים והיה א"כ כצדיק כרשע: ...ם בניך. ר"ל ראה שאין הדברים באים במקרה כ"א בהשגחה לפי הגמול ...זר בניך חטאו בעשותם משתה תמיד המביא לידי קלות ראש הנה אז גרשם ...עולם במקום פשעם פי בבית המשתה מתו במקים הרשע שם המשפט : (ה) אם אתה וגו'. ר"ל ומזה תשכיל לדעת כאשר אתה תדרוש לה' שירחמך ...ן אליו להעביר אשמתך: (ו) אם זך. ר"ל אם תעשה בזכות ויושרות הלב לא ברמיה הנה לא יקופח שכרך כי מעתה יעורר רחמיו ויעשה נות לצדק שלם ותמים ...כל מחסורך כי גמול הוא משלם: (ז) ראשיתך מצער. המובה שהיה לך בראשית ימיך תחשב למעט כי המובה שיהיה לך באחרית ימיך יגדל מאד עד ...ו תחשב למעט המובה שהיה לך מאז: (ח) כי שאל נא. עתה שאל דבר לדורות הקודמים והכן דעתך אל מה שחקרו אבותיהם ומסרו להם: (ט) כי תמול. ...ו אנחנו לימים כאלו ביום אתמול נולדנו ולא נדע כל הקורות לסבית ראיה מן המוחש: כי צל ימינו. כמו הצל אשר לא יעמוד זמן רב במקום אחד כי ינטה ...ו בעבור הלוך השמש כן אנחנו מקרוב נולדנו ולא עבר עדיין זמן רב: (י) יורוך. ילמדו אותך ויאמרו לך מה שקבלו מאבותם אשר חקרו מהדברים אשר נתפרסם ...הם מן החוש; ומלבם. אף מלב עצמם יוציאו דברים אשר חקרו בשכלם ע"פ הדברים אשר קבלו מאבותם; (יא) היגאה.

והנה

מצודת ציון

בקר וכן תדשים לבקרים (איכה ג) : (יט) תשעה. תתדל כמו שעה ממני ואבליגה (תהלים לט) : (כ) למפגע. ענין הכאה מכת מות כמו גש פגע בו (ש"ב א) : (כא) ומה. ולמה וכן מה יתאוננו (איכה ג) : שתרתני. תדרוש אותי כמו שוחר טוב (משלי יא) : (ב) ורוח. ענינו כעס כמו הניחו את רוחי (זכריה ו) : כביר. חזק כמו אל כביר (לקמן לו) . (ד) וישלחם. גרשם כמו שלח מעל פני (ירמיה טו) והוי"ו היא במקום אז וכן אם בחוקתי תלכו וגו' ונתתי וגו' (ויקרא כו) ור"ל אז נתתי וגו' : ביד. במקום כמו יד אבשלום (ש"ב יח) : (ו) זך. מל' זכות ובהירות : (ז) מצער. מעט כמו הלא מצער היא (בראשית יט) : ישגה. יתגדל כמו כארז בלבנון ישגה (תהלים צב) : (ח) רישון. כמו ראשון : (ט) תמול. אתמול : (יא) היגאה . היגדל כמו כי גאו המים (יחזקאל מז) : בצה. טיט הלח כמו הטבעו בבוץ רגליך (ירמיה לח) : אחו. שם למח מה וכן ותרענה באחו (בראשית מא) : (יב) באבו.

ר"ל

וְלִפְנֵי כָל־חָצִיר יִיבָשׁ׃ יג כֵּן אָרְחוֹת
כָּל־שֹׁכְחֵי אֵל וְתִקְוַת חָנֵף תֹּאבֵד׃
יד אֲשֶׁר־יָקוֹט כִּסְלוֹ וּבֵית עַכָּבִישׁ
מִבְטַחוֹ׃ טו יִשָּׁעֵן עַל־בֵּיתוֹ וְלֹא
יַעֲמֹד יַחֲזִיק בּוֹ וְלֹא יָקוּם׃ טז רָטֹב
הוּא לִפְנֵי־שָׁמֶשׁ וְעַל־גַּנָּתוֹ יֹנַקְתּוֹ
תֵצֵא׃ יז עַל־גַּל שָׁרָשָׁיו יְסֻבָּכוּ בֵּית
אֲבָנִים יֶחֱזֶה׃ יח אִם־יְבַלְּעֶנּוּ
מִמְּקֹמוֹ וְכִחֶשׁ בּוֹ לֹא רְאִיתִיךָ׃
יט הֶן־הוּא מְשׂוֹשׂ דַּרְכּוֹ וּמֵעָפָר
אַחֵר יִצְמָחוּ׃ כ הֶן־אֵל לֹא יִמְאַס־
תָּם וְלֹא יַחֲזִיק בְּיַד־מְרֵעִים׃ כא עַד־
יְמַלֵּה שְׂחוֹק פִּיךָ וּשְׂפָתֶיךָ תְרוּעָה׃
כב שֹׂנְאֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־בֹשֶׁת וְאֹהֶל
רְשָׁעִים אֵינֶנּוּ׃

יִיבַשׁ׃ יג הֵיכְדֵין אָסְרַט כָּל
דְשָׁלַיִן אֱלָהָא וּסְבַר מְדִילְטוֹר
תְּהוֹבַד׃ יד דִי תְזוּחַ סִבְרֵיהּ
וְהֵיךְ בֵּי מְטַוְיָתָא רוֹחֲצָנֵיהּ׃
טו מִסְתְּמִיךְ עַל בֵּיתֵיהּ וְלָא
יְקוּם וְתִתְקִף בֵּיהּ וְלָא יִתְקַיֵם׃
טז רְטִיב הוּא קֳדָם מַדְנַח
שִׁמְשָׁא וְעַל פַּרְיוֹנֵיהּ יַנְקוּתֵיהּ
תִּפּוֹק׃ יז דִי עַל אַיְגַר שָׁרְשׁוֹי
חָרְשִׁין בֵּית אַבְנַיָא יְעוּיַן׃
יח אִם יְסַלְעֲמִנֵיהּ מִן אַתְרֵיהּ
וּמְכַדֵב בֵּיהּ לָא חֲמֵית יָתָךְ׃
יט הָא הוּא חֶדְוַת אוֹרְחֵיהּ וּמִן
עַפְרָא אוֹחֲרָן יִבַלְבְּלוּ׃ כ הָא
אֱלָהָא לָא יַרְחֵיק שְׁלִים וְלָא
יִתְקַף בְּיַד מַבְאִשִׁין׃ כא עַד
דִי מַלֵא חוֹכָא פּוּמָךְ וְסִפְוָתָךְ
הֵיךְ יַבָּבָא׃ כב סָנְאָךְ יִלְבְּשׁוּן
בַּהֲתָא וּמַשְׁכְּנָא דְרַשִׁיעֵי

י"ו מיחדין · ל'. ל' · ד'. ח'. ד' · ד'. ל' וחס' · ל' · ל' · ל' ול' מלעיל · ס'. ג' · ל' כתיב ס'

רשי

(יג) כן ארחות כל שוכחי אל. להצליח בעת ששעתו משחקת לו עד [...]
שאתו: ותקות. סופו של חנף יאבד: (יד) אשר יקוט. יקצור ויכרות [...]
והבטחתו: כסלו. היא מחשבת מבטחו כמו (לקמן לא) אם שמתי זהב כסלי [...]
יקוט. לשון קציר כמו (יחזקאל טז) כמעט קט: ובית עכביש. שאינו קיים [...]
מבטחו: (טז) רטוב הוא [...]
וחזק מזלו טרם [...]
עת פקודת מכת חומו [...]
ולפי שדימהו כגומא [...]
הענין: ועל גנתו יונקי [...]
יונקתו שורש היונק [...]
הילדה הגדל בשנה זו [...]
יונקתו קטף: (יז) יב[...]
יתאחזו בענף ובסוב:
אבנים. יחזה מקום אין [...]
ובונה לו למצודה ו[...]
יחזה לשון גבול יגב[...]
יבננו עד גבולו וכן מי [...]
(תהלים קז) וכן מחוז [...]
(מלכים א ז) כל א[...]
מכתו: (יח) וכשיבלענו [...]
הנפרע ממנו ומקרא [...]
זה: וכחש בו. מקו[...]
ראיתיך. שאין נשאר [...]
שרש ולא ענף וכו[...]
כלא היה שאין [...]
כמשלת צדיקים כי [...]
ויקום וזה יפול בלא [...]
(יט) הן הוא משוש ד[...]
רשע שכל משושו וגם [...]
ללא תקוה תשוב: ומ[...]
צמחו. בני אדם [...]
הנה שחים עד עפר [...]
אחר. אדם אחר יג[...]
גדולתו של זה כשם שמצינו ולחוטא נתן ענין וגו' (קהלת ב) ע"כ [...]
עצמך אם רשע היית אין תקומה למפלתך ואם תם היית כו': (כ) הן [...]
ימאס תם. ולא יחזיק ביד משנאיך המריעים לך עד אשר ישו[...]
עליך וימלא שחוק פיך

אבן עזרא

שלא יקטפנו אדם הוא ייבש מאליו: (יד) אשר יקוט. פי' הגאון בו הבל השמש והוא רחוק לכן הוא מן ונקוטותם ופי' כסלו השענו כמו אם שמתי זהב כסלי: (טז) רטוב הוא לפני שמש. קודם זרוח השמש ותרגום לחים רטיבין: ועל גנתו. הענין כפול: (יז) על גל. כמו גל אבנים. יחזה. יסתכך כמו קרן חזו': (יח) אם יבלענו. כאילו אחר בלעו וכאילו לא נראה: (יט) הן הוא. זהו דרכו המעולה ומנהג תולדותיו וזהו משל על הרשעים שלא

דר"ה: ולפני י"ו מיחדין וסימ' נמסר בסדר פנחס: מבטחו ד' וסי' והיה ה' מבטחו. אשר שם ה' מבטחו. ינתק מאהלו מבטחו. ובית עכביש מבטחו: ולא יקום ד' וסי' עוצו עצה ותופר. ישען על ביתו ולא יעמוד. ואיש שכב ולא יקום. לא יעשיר ולא יקום חילו: הן ה' פתחין וסימ' הן עם לבדד ישכן. הן עם כלביא יקום וכארי. הן הוא משוש דרכו. הן זאת לא צדקת אענך. הן תוי שדי:

רלב"ג

עודנו באבו ולחותו ורעננותו לא כי' ראוי שיקטף ויכרת ועכ"ז ייבש בקלו' קודם כל חציר עם המצא אצלו לחותו ומזונו אשר ממנו יזון או יהי' הרצון באמרו לא יקטף בזולת שיקטף: (יד) אשר יקוט. יכרות כטעם ונקוטותם: כסלו. ר"ל מבטחו וכמוהו וישימו באלהי' כסלם: בית עכבים. הוא הבית שאורג' העכבים והמשל בית זה הרשע דומ' לבית העכבי' להעיד על חולשתו: (טו) ישען על ביתו. הוא חושב להשען על חוזק ביתו שלא יוכל להזיק אותו מזיק ולא יעמוד ולא יתקיי': יחזיק בו. ר"ל יחזיק עצמו בו שהו' יחשוב שהו' חזק מצד חוזק ביתו אשר בו ולא יקים ולא יתקיי': (טז) רטוב הוא לפני שמש. ר"ל הצמח ההוא לח ורענן והשמ' מביע בו ולזה הפליג בצמיחתו עד שיצאו לו יונקותיו על גנתו אשר הוא נטוע בה ר"ל שיצאו לו יונקו' משרשיו: (יז) על גל שרשיו יסובכו. ר"ל שעל גל המים יסתבכו שרשיו עד שמרוב מזונותיו יסתעפו שרשיו באבני הסלע ויסי' יחזה יסתכך כטעם קרן הזות: (יח) יבלענו. יעקרנו ויסירנו עד שיכחש האילן ממקומו ויאמר לא ראיתיך רוצ' לומ' שלא ישאר שם רושם כלל: (כ) ולא יחזיק ביד מריעים. לא יאחוז לשיצילם מהרעות אבל יביאם עליהם כטעם ויחזיקו האנשי' בידו:

ביאור דברי המענה. ענה בלדד השוחי ואמר עד אן תמלל דברים קשים כאלה כנג' השם ותוצי' מפיך רוח כבי' כנגדו. האם השם יתברך יעוות משפט אין ספק שכל מה שיעש' הוא במשו[...]
הנה אם חטאו לו בניך שלחם ובערם מן העולם בעבור פשעיהם. ואם אתה משחר אל אל שירחמך ומתחנן לפניו שיסלח לך אם חטאת או אם זך וישר אתה כמו ש[...]
עתה יביא אליך הטוב ויעמיד בשלום נפשך ויסי' הרע שהביא אליך לטוב לפי שבלדד הי' חושב כמו שיתבאר מדבריו כי הרעות יבאו לטובי' אשר לא קדם להם מרי ועל[...]
להם טוב כמה שעתיד ומה שנחשב אותו רע הוא טוב אלא שאנחנו לא נדע שיעור החכמ' האלהית אשר חייב' הגעת הטוב לו בכמו אלו הסבות ולנקיים אשר קדם[...]
מעט יבואו רעות אלושות וכאשר ישובו לש"י יהפכו לטוב והאל לזכור הבדל מה בין הרעות שיבאו לרעים והרעות אשר יבאו לטובים ובין הטובות אשר יבאו לטובים והטובות אשר יגיעו[...]
כי הטובות שיבואו לרעים הם רעות ואם לא נשער אופן היותם רעות והרעות אשר יגיעו לטובים הם טובות ואם לא נשער בזה לקצורנו בהשגת החכמ' האלהית ונתן ראיה מן המקו[...]
כי שאל נא לדורות הקודמים וכונן אל מה שחקרו אבותיהם כי אנחנו נצטרך בזה לקבל עדות מהם לפי שתמול אנחנו ולא נדע הענינים אשר יצטרכו לזמן ארוך לעמוד עליהם מן ה[...]
זמננו. הלא הם יורוך האמת ויאמרו לך מה שנתפרסם להם מן החוש עם מה שהוציאו משכלם. הנה הגומא לא יגדל בזולת טיט ר"ל שהוא צריך ללחו' רב ולא ישגא צמח האחו בלי מ[...]
אותו תמיד. ובעוד שזה הצמח בלחותו ורעננותו בזולת שיכרת ויקטף הנה קודם ייבוש כל צמח אחר וכן הענין בשוכחי אל שכבר יגיעם רע שיכלם לגמרי על מקומ' ובתשב' לנ[...]
ותאב' תקו' הרשע כבר הכרת תקותו וביתו אשר הוא בוטח בו בחזקו יהי' חלוש כמו אריגת העכבים שהוא בתכלי' החולש'. הנה הוא נשען על חוזק ביתו ויחשוב להתחזק בו ולא יתקיי' [...]
ובכלל הנה כל מה שיהיה עליו לעזר יאבד ממנו כמו האחו והגומא שיבשו פתאו' עם היותם בלחו' אשר היו ניזונים ממנו ובהיות הענין כן הנה טובות הרשעים הם רעות ואולם אנחנו לא[...]
האופן אשר הם בו רעות ונפלא מפני זה בשנראה הגעת אלו הטובות אל הרשעים ואחר שזכר אופן המשל בהיות טובות הרשעים רעות בא להביא משל ודמיון ברעות הצדיקים איך י[...]
טובות ואמר. הנה העץ שהוא רענן הוא במקום שהשמש רואה אותו ויוצאת יונקתו משרשיו על הגן אשר הוא נטוע בו לרבוי לחיתו ויסתבכו שרשיו על גל המים עד שמרוב מזונו יסת[...]
באבני הסלע אם יוציאנו מוציא ממקומו בשלמות עד שלא ישאר ממנו רושם שם כלל. הנה זאת העקירה שנעקר זה האילן מהמקום ההוא הוא משוש דרכו ומעפר אחר יטעוהו בו יצמחו [...]
באופ

מצודת ציון

ר"ל בלחלות הראוי לו לפי טבע הצמח ההוא וכן באיבי הנחל (ש"ה ו) ור"ל בצמחי הנחל הלחים: יקטף. יכרת וישבר כמו רך אקטף (יחזקאל יז): (יג) חנף. כן יקרא הרשע על כי מחניף ליצרו וממלא תאויו: (יד) יקוט. יוכרת כמו ונקטו בפניהם (שם ו): כסלו. בטחונו כמו יראתך כסלתך (לעיל ד): עכבים. שממית: (טז) רטוב. מלוחלח: יונקתו. ענפיו הרכים כמו ויעל כיונק לפניו (ישעיה נג): (יז) גל. מעין כמו גולת מים (יהושע טו): יסובכו. יתאחזו כמו עד סירים סבוכים (נחום א): יחזה. ענין גבול כמו מחוז חפצם (תהלים קז): (יח) יבלענו. ישחיתנו: (יט) דרכו. ענין סדר והנהגה. (כא) ימלה. כמו ימלא באל"ף: יתפלגון.

מצודת דוד

והנה כה יאמרו לך וכי יגדל עץ גומא בלא טיט הלח וכי יגדל [...]
בלי מים הלא אין דרכם לגדל אלא במקום המים לבוא בהם מ[...]
הלחלוחית ושפע הרטיבות: (יב) עודנו באבו. כשהוא עדיין ל[...]
הראוי הנה אז לא ישבר אבל כאשר פסקה הלחלוחית דרכו להתייבש [...]
כל חציר כי רב הלחלוחית שבו היא סבה להתייבש מהר כאשר תסור מ[...]
(יג) כן ארחות. כן דרך של כל שוכחי השם עם כי בעת הצלחתם כמה [...]
במובה אבל בבוא יום הפקודה תקות כל אחד אבודה חיש קל מהר: (יד) אשר יקוט. אשר אז יוכרת במחונו והרי היא כאריגת העכבים שאינם מקיימ[...]
(טו) ישען. עם כי הוא נשען על חוזק ביתו להתחזק בו הנה לא יעמוד בידו ועם כי יאחוז בו בחזקה לא יתקיים בידו כי יאבד ממנו בעת יכלה די ג[...]
מעשה הטוב שעשה וא"כ מרבית הטובה סיבה היא לו לרעה לקרב את האבדון כאשר מרבית הלחלוחית של הגומא והאחו סבה הוא להם להתייבש מהר: [...]
הוא. ר"ל ובדבר רעות הצדיקים ימשילו לומר הנה העץ רענן אשר הוא רטוב אף בעמדו אל מול השמש וענפיו מתפשטים על כל הגן אשר הוא נטוע בו: (יז) [...]
גל. ושרשיו נאחזים אצל גל המים ועומד בגבול של בית אבנים והוא דבר הנותן פאר לאילן: (יח) אם יבלענו. אם מי ישחיתו לעקרו ממקומו: וכחש ב[ו] [...]
שיעקרו עם כל שרשיו לבל ישאיר שארית מה עד שהאילן יכחש במקומו לומר לא ראיתיך מעולם על כי לא נשאר שם זכרון מה והוא ענין מליצה: (יט) הן [...]
משוש דרכו. ר"ל עם כי נראה שהשחית את האילן הנה לא כן הוא כי זה הוא שמחת דרכו של האילן כי מעפר אחר אשר עתה ינטע בו יצמחו לו יונק[ות] [...]
יותר שלם כי כן דרך קצת מן הצמחים אשר תשיג' יותר שלימות כאשר יעקרו ממקומם ויוטעו במקום אחר א"כ הרעה הזה הסבה היא וכן רעת הצדיקי[ם] [...]
תחשב ועם כי לא נדע היאך הוא בעבור סכלות הדעת: (כ) הן אל. כי האל לא ימאס תם להרע לו על לא תכלית טוב וכאשר לא יחזיק ביד מרעים להי[...]
על לא תכלית רע: (כא) עד ימלה. ר"ל וכן לא ימאס בך וישגא אחריתך עד אשר ימלא פיך שחוק ותרועת שמחה בעבור רוב הטובה: (כב) שונאיך. השמח[ים] [...]
ואוהבי רעתיך הם ילבשו בושת כאשר יראו אותך בטובה: ואוהל. אבל אהל הרשעים היא תאבד ואין לו לשוב לקדמותו ולא כן אהלך כי תשוב ותכונן כמא[ז] [...]
מסמענם היא שדעת בלדד כדעת אליפז שהכל בא בהשגחה ויוכיח מאבדן בניו בבית המשתה במקום הרשע שם המשפט ויחוס דעתו שטובת הרשעים המ[...]
רע כמו מרבית הלחלוחית מקצת הצמחים ואף רעת הצדיקים לטובה תחשב כמו עקירת קצת הצמחים ואנחנו לא נדע היאך מקוצר הדעת ואף יכחש את א[...]
כי

ועגה איוב) : (ג) לריב עמו . להתווכח עמו : (ד) חכם לבב . הוא לריב :
ח . להיפרע : מי הקשה . לבו והלך שלם פרעה הקשה ונחסר וכן כל
: (ה) המעתיק הרים. המסלקם כהופכו סדום : ולא ידעו . עד שנהפכו:
גיז ארץ . כהכיתו אליה ותרעד : (ז) האומר לחרס . לשמש דום והוא
מרת מלך ולא יזרח :
וכנגד הכוכבים יסגור
ולא יאירו : (ח) נוטה
בדו . ומלאכים נכראו
י שלא תאמר מיכאל
צפון וגבריאל בדרום :
תי ים . על גובהי ים
זה בראשית נאמר שגבהו
התחתונים לרום למעלה
: (ט) כסיל וכימה .
כם : וחדרי תימן .
שם סופה כמו שאמר
ר תבוא סופה (לקמן
(יא) הן יעבור וגו' .
י כל אשר יחפוץ יעשה:
עלי . לפני ולא אראנו :
תוף . יכה שתאום כמו
בג) היא כחתף תארוב
לשון

אבן עזרא

שלא יעמדו : (א) ויען איוב : (ב) אמנם ידעתי כי כן : (ד) מי הקשה
אליו . לבו : וישלם . והיה שלם : (ז) לחרס . לשמש כמו בטרם יבא החרסה :
יחתום . יעלים : (ט) עש . הם שבעה כוכבים : כסיל וכימה . שני כוכבים
גדולים האחד בפאת שמאל מגלגל הנוטה והשני בפאת נגב ועש בפאת צפון
הגלגל הגדול : וחדרי תימן .
הם הכוכבים שהם בפאת נגב
הגלגל הגדול ובעבור היות
הי שוב בפאת שמאל ולא יראו
אותם הכוכבים על כן קראם
חדרי כאלו הם במקום נחבא :
(יא) ויחלוף . יהלוך וכן חלף
הלך לו : (יב) הן יחתוף. ישחית
כמו

ט א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃
ב אָמְנָם יָדַעְתִּי כִי־כֵן וּמַה־יִּצְדַּק
אֱנוֹשׁ עִם־אֵל׃ ג אִם־יַחְפֹּץ לָרִיב ס'
עִמּוֹ לֹא יַעֲנֶנּוּ אַחַת מִנִּי־אָלֶף׃
ד חֲכַם לֵבָב וְאַמִּיץ כֹּחַ מִי־הִקְשָׁה ל'.ד'
אֵלָיו וַיִּשְׁלָם׃ ה הַמַּעְתִּיק הָרִים ל'
וְלֹא יָדָעוּ אֲשֶׁר הֲפָכָם בְּאַפּוֹ׃ כ'.ל'
ו הַמַּרְגִּיז אֶרֶץ מִמְּקוֹמָהּ וְעַמּוּדֶיהָ ל'.ד'
יִתְפַלָּצוּן׃ ז הָאֹמֵר לַחֶרֶס וְלֹא ל'.ל'
יִזְרָח וּבְעַד כּוֹכָבִים יַחְתֹּם׃ ח נֹטֶה
שָׁמַיִם לְבַדּוֹ וְדוֹרֵךְ עַל־בָּמֳתֵי יָם׃ ל' מ"ל
ט עֹשֶׂה־עָשׁ כְּסִיל וְכִימָה וְחַדְרֵי
תֵמָן׃ י עֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד־אֵין חֵקֶר ל' חס'. ב' פסו' מטעי' כאון כסי'
וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר׃ יא הֵן
יַעֲבֹר עָלַי וְלֹא אֶרְאֶה וְיַחֲלֹף וְלֹא־ ג' פסו' ולא ולא. ד'
אָבִין לוֹ׃ יב הֵן יַחְתֹּף מִי יְשִׁיבֶנּוּ
מִי־יֹאמַר אֵלָיו מַה־תַּעֲשֶׂה׃

לֵיתוֹהִי׃ א וַאֲתֵיב אִיּוֹב וַאֲמַר׃
ב בְּרַם בְּקוּשְׁטָא יַדַעִית אֲרוּם
הֵיכְנָא וּמַה יִדְכֵּי בַּר נָשׁ עִם
אֱלָהָא׃ ג אִם יִצְבֵּי לְמִנְצֵי
עִמֵּיהּ לָא יְתִיבִינֵיהּ חֲדָא מִן
אֲלַף׃ ד חַכִּימָא לִבָּא וְאַלִּים
חֵילָא מַן אַקְשֵׁי לְוָתֵיהּ וְאִשְׁלֵם׃
ה דִמְסַלֵּק תַּקִּיפִין הֵיךְ
טוּרַיָא וְלָא יַדְעוּ אֲרוּם הֲפִיכְנוּן
בְּרוּגְזֵיהּ׃ ו דְמַרְגִּיז אַרְעָא
מֵאַתְרָהּ וְעַמּוּדָהָא מִתְרַפְּפִין׃
ז דַּאֲמַר לְשִׁמְשָׁא וְלָא יְדְנַח
וְאַמְטוּל כּוֹכְבַיָא יַחְתּוֹם בַּעֲנָנֵי׃
ח דְמָתַח שְׁמַיָא לִבְלְחוֹדֵיהּ
וּמְטַיֵּל עַל רוּם תְּקוֹף יַמָּא׃
ט דַעֲבַד עָשׁ נִפְלָא וְכִימָא
וְאִדְרוֹנֵי שִׁטְרֵי מַזָּלַיָא בִּסְטַר
דָּרוֹמָא׃ י דַּעֲבַד רַבְרְבָן עַד
דְלֵית סוֹף וּפְרִישָׁן עַד דְּלֵית
מִנְיָן׃ יא הָא יֶעְבַּר עֲלַי בִּשְׁמֵי
מְרוֹמָא וְלָא אֶחֱמֵי וְיַחֲלוֹף
וְלָא אֶתְבַּיַּן לֵיהּ׃ יב הָא יַחְטוֹף
אֱנָשׁ בְּעָלְמָא וּמַן יְתִיבִנֵּיהּ מִן

וסי' נמסר בעמוס סימן ז'
סימן כ"ח : ואמיץ ד' ג'
חס' וסי' הנה חזק ואמץ.
ים. ואמיץ לבו בגבורים .
: ואמיץ כח . קדמ' חסר :
ה' ד' מ"ל וא' חס' וסי' את
צר דמשכנא קדמא. וחבירו
תניינא דפקודי . אנכי
עמוריה . חצבה עמודיה
עמודיה יתפלצון. בתרא
. דמשכנא תניינא דפקודי
' פסו' בסיפר' מטעין בהון
א עשה גדולו' ואין חקר
. תנינא עושה גדולות עד
ונפלאות. ואפ"ס ונעו מים

ת אהרן המרגיז . חגיגה יב : לחרס . מנחות קי : עש . ברכות נח : עושה גדולות . ברכות נח תענית
ב ע נדה לא :

רלבג

כאופן יותר שלם ממה שתהיינה צומחת לו שם ויסתעפו שרשיו ויסובכו וזה דבר מבואר נגלה מן החוש ר"ל שקצת הצמחים תהיינה יותר שלמות כשיעקרו ממקומם ויטעום במקום אחר וכן רעות התם והיושר שאנחנו נחשוב אותם רעות ואינם רעות אבל הם טובות. ובכלל הנה השם ית' לא ימאס התם אבל ישגיח בו וישמרהו תמיד ולא יציל הרשעים מהרעות כאשר הביאם עליהם כמו שעשה זה בנקיים שקדם להם מרי מעט רצה לומר שהם כשישובו אל השם יתברך יצילם מהרע ההוא ויתהפכו להם לטוב. הנה אם היית עושה כמאמרי שתשחר אל אל ותתחנן לפניו יגיע לך מהטוב עד שימלא שחוק פיך מהטוב אשר ייטב לך ממקום אחר ושפתיך ימלא תרועה מרוב השמחה. שונאיך ילבשו בושת ויהרוס אוהל הרשעים: זה ביאור דברי מענה . והכלל העולה מהדברים הוא שדעת בלדד היה שכל טובות האדם ורעותיו מוגבלות ומסודרו' מאת הש"י בצדק ובמשפט לא יפול דבר ומה שיחשב מרוע הסדור בטובות האדם ורעותיו הוא מצד שכלותנו וזה כי הנקי כשיבואו לו רעות הסטובות בעצמותם אלא שאנחנו לא נדע האופן אשר בעבורו היו טובות והביא משל בזה מן הצמחים כי קצתם ישחיתו אותם ויעקרו ממקומם וזה טוב מקום אחר תהיה צמיחתם יותר טובה וכן הם רעות הצדיקים וטובות הרשעים הם רעות על דרך האמת שיכחדו בם הרשעים ויאבדו ולא יועיל' רוב עושם אשר בידם כמו הענין בעשבי ינשו עם המצא אצלם הלחות והרעננות ולא נראה מדבריו בספר הזה שיסוב בזה הענין האדם לשאר ב"ח וזה שהחטאה והפשע ושכיחת האל והחנפות והתמימות אשר זכר לא ימצאו כי אם בדו מבין שאר בעלי חיים כי לא יתוארו באלו התארים שאר הב"ח ר"ל שלא יאמר בהם שהם מרעים או חנפים או שוכחי אל או תמימים והוא מבואר שאיננו מתחייב במי שיודה שהשם ית באישי האדם ופוקד אותם על כל מעשיהם בצדק ובמשפט שיודה שיהיה הענין כן בשאר אישי ב"ח כי אולי נבדל בזה האדם לפי דעתו להיותו בעל שכל ולזה ראוי יותר שיהיה כל מעשיו ואמנ' היה מתחייב במי שיודה שהשם ית' משגיח על שאר ב"ח ולא ישיגם דבר מהמקרים אם לא במשפט שיודה זה באישי האדם כי זאת ההשגחה תהיה יותר במי שיהיה כך כמו שהתבאר בספר ב"ח ובכלל הנה אין ראוי שנייח' לאדם מהמום בדעותיו רק מה שנמצאהו מבואר מדבריו או מתחייב מהם ולזה לא הסכמנו אנחנו שיהיה דעת בלדד בהשגחה את הם המעתזל"ה כמו שזכר הרב המור' ז"ל והחשוב שמה שהניעו לבנית דעת בלדד ע"ז האופן הוא מה שימצא מדעות האנשים המפורסמים בזמנו בהשגחה ולפי שראה בתיאבות מה בלדד ודעת כת המעתזל"ה יחס מפני זה דעת המעתזל"ה לבלדד ובכלל הנה אם היו דעות האנשים שזכר הרב המורה על מספר חלקי הסותר אשר ימצאו בזה יה ראוי שיפרשו דברי אלו האנשים בדרך שיסכימו לדעות ההם אע"פ שלא יהיו פשטי דבריהם מורים הוראה נגלית שיהיה להם הדעת ההוא אלא שהוא מבואר שמספר הדעות ההם ת המעתזל"ה והאשעריי"ה יצאו מהסוויות הנמצאות למדברים אשר קיימו בהם דעותיהם בחדוש העולם ואיננו ראוי שימנו כמו הדעות ההם חלקי הסותר כי המחשבה לא תפול בכמו הם תחלה והעיון האמיתי ירחיקם ולזה נמשכנו אנחנו בביאורנו זה אל מה שיורה פשטי דברי אלו האנשים ונר' לנו מהם שדעותיהם הם על מספר חלקי הסותר אשר בזה הדרוש לפי פשטו החלוקה לאנשים המטיבים בעיון והנה נבאר בע"ה במה שיבא איך נמצאו דעות אלו האנשים על מספר חלקי הסותר בזה הדרוש והנה בלדד ואם הוא דבר כנגד המוחש ככר ימצא מן הראות כי הרבה פעמים יגיע לאדם רע ויתבאר בסוף הענין שהכר היה סבה לסבי' עליו טוב או לשומרו מרע יותר חזק והרבה פעמים יגיעו לאדם טובות יתבאר בסוף שהם הגעת הרע או למונעו מטוב אחר יותר חזק : ביאור מלות המענה ויען איוב ויאמר : (ד) וישלם . ויעמוד עמו בשלום : (ה) המעתיק הרים. עוקר ההרים ממקומם וזה יעשהו השם באמצעות הרוח הנעצר בתוכו כמו שהתבאר בספר האותות : ולא ידעו . חסר ועניינו ולא ידעו האנשים מי הוא אשר הפכם באפו ר"ל שסבת העתקם ממקומ' נעלמת מההמון : (ו) המרגיז . ניע : יתפלצון . יתנודדו ויתנועעו : (ז) לחרס . הוא השמש : יחתום . יסגור עד שלא יראו הם הככבים השם וזה בענני' קצתם תחת קצת ויהיה שב אל כוכבי לכת לבד או שיסתרו באור יהיה שב אל כל הכוכבים או יהיה הרצון באמרו ובעד ככבים יחתום' ר"ל כל כך יעדר אור השמש בעת הלקוי' עד שיראו הככבים : (ח) ודורך על במתי ים. ועניינו שהוא נוטה הגשם על במתי ים והוא השמים וככביו ההולכים באיזור גלגל המזלות או נוטין ממנו מעט לצפון ולדרום : (ט) עש כסיל וכימה. הם צורות בגלגלי הככבים הקיימי' : וחדרי תימן . הם רום הדרומיות : (יא) ויחלוף . ויעבור : (יב) הן יחתוף . חסר ועניינו הן יחתוף האדם אם ירצה ולא ימצא מי שישיבנו ממעשיו :
שחתו

מצודת דוד

א אחריתו) : ט (ב) אמנם וגו'. בא להשיב על דברי בלדד ואמר מה
ז האל יעות משפט וגו' הנה באמת ידעתי גם אני כי כן הוא בעבור זה
שהכל בא מצד המערכה אבל כל תלונתי מהו הגמול כאשר יצדק אנוש עם
ת בדרכיו הלא גם הוא נעזב להנהגת המערכה והיה כצדיק כרשע ומקרה
להם : (ג) אם יחפוץ . אם הצדיק ירצה להתווכח עם המקום על קפחון שכרו הלא לא ישיב לו אף תשובה אחת מן אלף שאלותיו : (ד) חכם לבב . ועוד הלא הוא נב ואמיץ כח בתכלית השלימות ומי הוא אשר דבר קשות למולו ונשאר בשלום כי הלא גבר עליו אם בחכמה אם בכח ובעבור זה מי הוא אשר לא ירעד ת עמו (ועם כי היה מסתפק בהשגחה הנה על הרוב ידבר אבל יודע היה אשר בידו הכח לשדד המערכה כאשר ירצה) : (ה) המעתיק . הלא הוא המעתיק הרים ממקומם והמון האנשים לא ידעו מי הוא אשר הפכם באפו כי נעלמה מכל סיבות הסיבתם : (ו) המרגיז . הוא המרעיד את הארץ לנוד ממקומה ועמודי יתרדון כי כאשר תעצר הרוח בבטן הארץ תרעד עמודים הם תחתיות הארץ ואף פני האדמה ממעל : (ז) האומר . הוא הגוזר על השמש שלא יזרח ואינו זורח מול הכוכבים לבל יאירו בעולם ועל ימי המבול יאמר כי לא שמשו אז המזלות : (ח) נוטה שמים . עם כי הוא מקיף כל העולם פרשו הוא לבדו : ודורך . על גבהי הים לבל ישטפו לכסות הארץ כי מי אוקיינוס גבהו מן הארץ כן אחז"ל : (ט) עש כסיל וכימה . שמות מזלות הן : וחדרי תימן . ים בפאת הדרום אצור בהם רוח סופה כמ"ש מן החדר תבוא סופה (לקמן לז) : (י) עד אין חקר . עד שא"א לחקור אחריהם להבינם : עד אין מספר . לגודל רבוים : ן יעבור . אף כי בכל עת יעבור אצלי כי מלא כל הארץ כבודו אבל לא אראנו : ויחלוף . עם כי יחלוף לפני לא אתבונן תמונתו : (יב) הן יחתוף . הוא חוטף את
האדם

מצודת ציון

(ו) יתפלצון . יתנודדו כמו ותבהני פלצות (שם נה) : (ז) לחרס . לשמש כמו מלמעלה החרס (שופטי' ח) : יחתום . יסגיר כמו כי חתום הוא (ישעיה כט) : (יא) ויחלוף . ענין העברה כמו חלף הלך לו (ש"ה ב) : (יב) יחתוף . כמו יחטוף בטי"ת ועניינו מסירות הלקיחה וכן כחתף תארב (משלי כג) :
בהתו

אבן עזרא

כמו כחתף תארוב: (יג) עוזרי רהב. אנשי הממשלה: (יז) ישופני. כמו ישופך ראש: (יט) מי יועידני. כמו מי כמוני ומי יועידני: (כא) לא אדע נפשי. בתימה או לא אדע רע לנפשי: (כג) למסת נקיים ילעג. הלועג והפך הדבר כי יתן המקום הארץ ביד הרשע שלא יוכלו לשאת פניו: (כד) מי הוא ויכזיבני: (כו) אבה. יש אומרים שם מקום או שם נהר שוטף ויש אומרים פירות כמו ואביה שניה והראשון נכון: יטוש. אין לו ריע במקרא ופירושו יעוף לפי הענין: (כז) אעזבה פני. כעסי כמו ופניה לא היו לה עוד:

ואבליגה

רשי

לשון פתאום הוא: (יג) לא ישיב אפו. מפני יראת (וצדקת ס') תחתיו שחו. נכא מרום שבאו לעזור את מצרי'. מצרים נקרא רהב שמר... קראתי לזאת רהב הם שבת (ישעיה ל) על שם גאותם אשר אמ... וגו' (שמות ג): (יד) אף. כ"ש: (טו) לא אענה. אירא להרים קו(ל) לפ...

למשופטי: כמו שוכ... (טז) לא אאמין. ... להאמין מיראתי או כי... לא אירא(נו): (יז) אשר בש... נתחלפה צורתי (ס' ש... לפניו: ישופני. יכת... אותו טחון (דברי' ט) ... ושפית יתיה: פצעי. המוציאה דם וליחה: (יח) ... יתנני. אינו מניחו... רוחי אלי: (יט) אם ל... אריב עמו אם ל... אמיץ הנה הוא. ולא ל... מי יוכל להועידני לפ(ני)... דבר משפטי: (כ) א(ם) אצדק פי ירשיעני. ... דברי מיראה ויעק(שני)... (כא) תם אני. יודע ... שאני תם ואעפ"כ ... נפשי במה אמצא ... (כב) אחת היא. בעו(ן) ... אמרתי שתם ורשע ... בעבורה. ומה היא: (כג) ... שוט. ל' של שטן ימי ... את הצדיק: למסת נקי(ם)... שהמית ילעג: (כד) ... כלפי. שטן: פני שופטיה ... מהכחין בדבר אמת: ... איפוא. דבר אמת ... הוא המכלה את בנ(יו)... (כה) וימי. עם כליון שאוגר ... קלו מני רץ: (כו) ל... נהר שוטף: יטוש. ... (כז) שיחי. דברי צע(קתי):

חמ

יג אֱלוֹהַּ לֹא־יָשִׁיב אַפּוֹ תַּחְתָּו

שָׁחֲחוּ עֹזְרֵי רָהַב׃ יד אַף כִּי־אָנֹכִי

אֶעֱנֶנּוּ אֶבְחֲרָה דְבָרַי עִמּוֹ׃ טו אֲשֶׁר

אִם־צָדַקְתִּי לֹא אֶעֱנֶה לִמְשֹׁפְטִי

אֶתְחַנָּן׃ טז אִם־קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי לֹא־

אַאֲמִין כִּי־יַאֲזִין קוֹלִי׃ יז אֲשֶׁר־

בִּשְׂעָרָה יְשׁוּפֵנִי וְהִרְבָּה פְצָעַי חִנָּם׃

יח לֹא־יִתְּנֵנִי הָשֵׁב רוּחִי כִּי יַשְׂבִּעַנִי

מַמְּרֹרִים׃ יט אִם־לְכֹחַ אַמִּיץ הִנֵּה

וְאִם־לְמִשְׁפָּט מִי יוֹעִידֵנִי׃

כ אִם־אֶצְדָּק פִּי יַרְשִׁיעֵנִי תָּם

אָנִי וַיַּעְקְשֵׁנִי׃ כא תָּם אָנִי לֹא־אֵדַע

נַפְשִׁי אֶמְאַס חַיָּי׃ כב אַחַת הִיא

עַל־כֵּן אָמַרְתִּי תָּם וְרָשָׁע הוּא

מְכַלֶּה׃ כג אִם־שׁוֹט יָמִית פִּתְאֹם

לְמַסַּת נְקִיִּם יִלְעָג׃ כד אֶרֶץ נִתְּנָה

בְיַד־רָשָׁע פְּנֵי־שֹׁפְטֶיהָ יְכַסֶּה אִם־

לֹא אֵפוֹא מִי־הוּא׃ כה וְיָמַי קַלּוּ

מִנִּי־רָץ בָּרְחוּ לֹא־רָאוּ טוֹבָה׃

כו חָלְפוּ עִם־אֳנִיּוֹת אֵבֶה כְּנֶשֶׁר

יָטוּשׂ עֲלֵי־אֹכֶל׃ כז אִם־אָמְרִי

אֶשְׁכְּחָה שִׂיחִי אֶעֶזְבָה פָנַי

ג׳ · ב׳ · ל׳ · ל׳ · ב׳ ולאמר. ב׳ · ל׳ ומס׳ · ל׳. ב׳ · ס׳ · ח׳ · ל׳. י״ג ר״ף · ד׳ כ״כ. ל׳ · כ״ף. ד׳ · ל׳. ד׳ רפי׳ · ב׳. ל׳ ומ״ל

יֵימַר לֵיהּ מָה אַתְּ עָבֵיד׃ כ״ד תחתיו ק׳

יג אֱלָהָא לָא יְתִיב רוּגְזֵיהּ תְּחוֹתוֹי שְׁחָן רַשִׁיעַיָּא יִתְבַּרוּן גֵּיוְתָנַיָּא דִּמְסַיְעִין בְּסוּגְעָא׃ יד אַף כָּל דְּכֵן אֲרוּם אֲנָא אֲתִיבִנֵּיהּ אֶבְחַר פִּתְגָמַי עִמֵּיהּ׃ טו דְּאִין זַכֵּית לָא אֲתִיב לְמַן דְּדָיֵן יָתִי אֲצַלֵּי׃ טז אִין קְרֵית וַאֲתִיב יָתִי לָא אֵימִין אֲרוּם יְצִית לְקָלִי׃ יז דְּעַד חוּצֵי בִינָתָא מְדַקְדֵּק עִמִּי וְאַסְגֵּי הַלְבְּשׁוּשֵׁי מַגָּן׃ יח לָא יִשְׁבְּקִנַּנִי לַאֲתָבָא רוּחִי אֲרוּם יִסְבְּעִנַּנִי מְרִירַיָּא׃ יט אִם לְחֵילָא עֲלִים הָא הוּא וְאִין לְדִינָא מַן יַסְהִיד עֲלַי׃ כ אִין זַכֵּי אֲנָא פּוּמִי יְחַיְּבִנַּנִי שְׁלִים אֲנָא וּמְקַלְקֵל יָתִי׃ כא שְׁלִים אֲנָא לָא אֵינְדַּע נַפְשִׁי אַרְחִיק חַיָּי׃ כב חֲדָא מְכִילָא הִיא בְּגִין כֵּן אֲמַרִית שְׁלִים וְחַיָּב הוּא מְשֵׁיצֵי׃ כג אִין בְּרוּגְזָ יְגוּת בְּתְכֵיף כַּד מִתְמַסְמְסִין זַכָּאִין יִרְחַךְ׃ כד אַרְעָא אִתְמְסַרַת בְּיַד חַיָּבָא מִן קֳדָם יְיָ דִּינָהָא יְחַפֵּי זְכוּתָא אִין לָא דֵּיכֵי מַן הוּא׃ כה יוֹמַי קְלִילוּ יַתִּיר מִן טוּל עוֹפָא דְּרָהֵט עֲרַקוּ לָא חֲמוֹן טָבְתָא׃ כו חָלְפִין עִם אִלְפַיָּא דְּטָעֲנִין מִגְדַּיָּא הֵיךְ נִשְׁרָא דְּטָיֵס עַל מֵיכְלָא׃ כז אִין אֵימַר אֶתְנְשֵׁי מִלַּי אֶשְׁבּוֹק רוּגְזִי וְאַ[illegible]

תולדות אהרן בשערה . [illegible] נב: תם ל. שער ו: מכלה. עקרים מ״ד [illegible] ב״ב טז: אשכחה. עקידה [illegible]

מסורת

עד ים: רהב י״ב בחד לישן דכתיב ה׳ וסי׳ אתה דכאת כחלל רהב. אזכיר רהב ובבל. תרהיבני בנפשי עז. ולא פנה אל רהבי׳. ורהב׳ עמל ואון. לך התרפס ורהב רעיך. ובתבונתו מחץ רהב. תחתיו שחחו עוזרי רהב. שהם הרהיבוני. שערך כעדר. ירהבו הנער בזקן. לכן קראתי לזאת רהב. עורי עורי לבשי עז: בשערה ב׳ כתי׳ שי״ן וסי׳ בסופה ובשערה דרכו. אשר בשערה ישופני: והרבה ב׳ וסי׳ והרבה להשיב אפו. והרבה פצעי חנם: ירשיעני ב׳ וסי׳ הן אדני ה׳ יעזר לי מי הוא. אם אצדק פי ירשיעני: ימית ה׳ וסי׳ גואל הדם הוא ימית את הרצח. וחבירו. ולא ימות אתי ואת עמי ישבע לי כיום. מחרב חזאל ימית אלישע ב׳ בו. וברוח שפתיו ימית רשע. אם ימית את עבדו. אם שוט ימית פתאום: קלו ד׳ וסימ׳ נמסר בסדר נח: כנשר ד׳ רפי׳ וסי׳ כנשר יעיר קנו. כנשר יטוש עלי אוכל. כנשר חש לאכול. כנשר יעוף השמים:

רלבג

(יג) שחחו. שפלו: עוזרי רהב. הם העוזרים בגאוה ובתוקף: (טו) למשופטי אתחנן. בתמיה והרצון בו ואיך אתחנן אל השם יתברך הנה אם קראתי ויענני לא אאמין כי יאזין קולי להיותי פחות מאד ביחס אליו: (יז) ישופני. יכתתני: חנם. בלא עון: (כא) תם אני לא אדע נפשי. ר״ל הנני אפס ותם עד שלא אדע בעצמי נפשי ר״ל שאין נכרים כחתי׳ באיברי: (כג) אם שוט ימית פתאום. ענינו אם שבט ימית הרשע פתאום כמו שאמר בלדד הנה הרשע הוא ילעג לראות אשר ינסה בזה השם יתברך הנקיים לפי שהוא ימות תכף ולא יאריך ברע הוא והנקיים יתמידו ברע ההוא: (כו) אניות אבה. הוא מענין רצון והם האניות שישיגו רצונם בהם ההולכים בים לפשתית כי הם יצטרכו ללכת במהירות אל אשר יעוף: (כז) שיחי. דברי נגעי: פני. כעסי:

ואבלגה

מצודת ציון

(יג) שחחו. כפפו כמו וישח אדם (ישעיה ב): רהב. ענין גאוה והתחזקות כמו ורהבם עמל (תהלים צ): (טו) למשפטי. כמו לשופטי: (יז) בשערה. כמו בסערה בסמ״ך: ישופני. יכתת אותי כמו הוא ישופך ראש (בראשית ג): פצעי. הוא מכה המוציאה דם: (יח) יתנני. ענין עזיבה וכן ולא נתן סיחון (במדבר כא): רוחי. על הנשימה יאמר: (יט) יועידני. ענינו עת קבוע וכן מי כמוני ומי יועידני (ירמיה מט): (כג) שוט. שרביט כמו שוט לסוס (משלי כו): למסת. מלשון המסה והמגנה: (כו) יטוש. ימהר ויפרח כי כנשר חש לאכול (חבקוק א) תרגומו דטוס למיכל: (כז) שיחי. ספור התלאות: פני. כעסי כמו אתן את פני (ויקרא כ):

ואבליגה

מצודת דוד

האדם בכח ובגבורות ומי ישיבנו ממעשיו מי יאמר אליו למה תעשה... (יג) אלוה לא ישיב אפו. ר״ל לא ימצא מוחה בידו אשר בעבור זה ישיב... שכעס עליו כי תחת רגליו כפפו קומתם כל העוזרים בהתחזקות ובגאוה ו... נגדו למחות בידו: (יד) אף כי אנכי. ומכ״ש חלש כמוני איך אשיב אמ... אבחרה לברר דברי עמו (ואף כי רבת פעמים אגר שרצונו להתווכח ע... מכאב לב יתהפך במליו פעם יאמר כך ופעם כך וכדרך בני אדם): (טו) ... צדקתי. עם כי צדקתי לא אדע איך לדבר עמו להשיב אמרי לו כי הן ק... למולו: למשופטי אתחנן. וכי אתחנן לשופט אותי הלא מערכת השמים הם שפטו עלי היסורים ומה יועיל א״כ תחנון: (טז) אם קראתי. אם כשאקרא אל... לי עכ״ז לא אאמין בעצמי אשר ישמע קולי והוא מדרך הפלגה לומר כ״כ הדבר נמנע בעיני על שאכחיש גם את עצמי: (יז) אשר בשערה. הלא הוא ... אותי ברוח סערה והרבה פצעי בחנם על לא חמס בכפי ואם הייתי נחשב בעיניו היה מגדל המערכ׳ בעבורי (ואף כי תלה היסורים במשפט המערכה עכ... כאלו המקום כתת אותו כי הוא נתן הממשלה ביד המערכה): (יח) לא יתנני. אינו מניח אותי להשיב נשימתי אלי כי כל היום ימר לנפשי עד ישביעני מן הר... (יט) אם לכח. ר״ל הנה הרעות שהביא עלי אם המה מגדל הכח והתוקף שיש לו בזולת שמירת המשפט הן ידעתי כי אמיץ הוא וכל יוכל ולא יבצר ממנו ... ואם המה מגדל המשפט כאשר יאמרו חברי מי הוא אשר יקבע לי יום מיועד ונקרבה יחד למשפט לברר הדין עם מי: (כ) אם אצדק. היתכן אם אמנם ... במעשי ופי יעשה אותי לרשע בחמיס וכי בעבור אמרי פי אחשב לרשע הלא מעצמי אני תם וישר והוא עשה אותי לעקש בהבאת היסורים על לא חמס ו... כעשיתי עקש להרהר ולהתרעם: (כא) תם אני. עם כי אני תם וישר ולא ימצא בי עון עכ״ז לא אכיר בי נפשי החיונית כי הרעיני כמת. ובעבור זה אמאס ח... לי המיתה: (כב) אחת היא. בזה ישיב על מה שאמר בלדד שרעות הצדיקים המה לטובה ולא כן רעות הרשעים וע״ז אמר הלא מין אחת הם ודרך אחת ... א״כ ישתנו בפעולתם ע״כ אמרתי שהרעה מכלה התם והרשע זה כזה כי אין טובה באה מן הרעה: (כג) אם שוט. ר״ל אף לפי דבריך אשר שבט המכה ימ... את הרשע כאשר יקבל די גמול מעט מעט׳ הטוב שעשה ולא כן ימהר להמית את הצדיק הלא גם זאת עוד למיבה יחשב לרשע כי הוא ישחק ומלעיג ... הנקיים בארוכות ימי היסורין וטובה בעיניו המיתה הפתאומית: (כד) ארץ נתנה. הנה הרשע בעודו כל הארץ שלו היתה לעשות בה חפצו לגזול ולעשוק ו... הנה שופטי הארץ יעלימו עין ממנו וכאלו יכסה פניהם לבל יסתכלו במעשיו: אם לא. ר״ל אם תאמר לא כן הוא איה פה האיש ומי הוא אשר יכו... (כה) וימי. אבל אני עם כל צדקותי הנה מהרו ימי ללכת בקלות רב יותר מהאדם הרץ וברחו ממני וכאלו לא ראו טובה כי הכל נשכח עתה בבוא מרבית ... (כו) חלפו. עברו עם האניות ההולכות על נהר אבה הממהרות ללכת: כנשר. עפו מהר כנשר הממהר לעוף בעבור השגת האוכל: (כז) אם אמרי. אם אחשב אש... וספו...

רשי

ואבליגה. אתחזק כמו המבליג שוד על עז (עמוס ה) : (כח) יגורתי כל
שלא יניחוני מלצעוק : ידעתי כי לא תנקני. מטוני מלהפרע ממני:(כט) למה
איגע. לבא במשפט : (ל) בבור . נקיון : (לא) בשחת תטבלני. להיות
מגואל כלומר או תמצא לי עון רב : (לב) במשפט . בדברי תוכחות
משמש ג' לשונו' תחלתו
דברים . אמצעיתו פסק
פי משער יסורין וגיבוי
פעמים שהמקרא כותבו
תחלתו ופעמים ע"ש
ו ובעמים ע"ש אחריתו:
ית.דרשני"ר בלע"ז מרא'
חובתו וזכותו : ישת
טר אימתו וניגושו: על
. שלא יחזק החזק את
(לה)כי לא כן אנכי. על
כי ירא אני מוחזק כי
תחייב בדין : (א) נקטה
נפשי מתקוטטת על
חי והוא לשון ונקוטות'
(יחזקאל כ) : אעזבה
זי. צרתי לזעוק ולקבול
כל לשכחו ולהבליגו :
ב . בתמיה כי תעשוק
מן הצדיק את צדקו ועל
עים ומקניטים הופעת
יאות להם פנים שוחקו' :
מי אנוש ימיך. להתגרות
ק : (ז) על דעתך . יודע
(ח) עצבוני . עשאוני .
ים כמו אין מעצבין את
מסכת שבת (דף קמו)
קיולותיך יחד סביב
ותבלעני

אבן עזרא

ואבליגה. ואתחזק כמו המבליג שוד : (כח) עצבותי. מן בעצבון : (לא) ותעבוני שלמותי · רבים פירשו בו מפאת החבורות והשחין והנכון בעיני שהוא דרך משל כי שלמותי היו מתעבות אותי ומרשיעות והוא כנגד אם התרחצתי במי שלג : (לה) כי לא כן אנכי עמדי · אינני עם נפשי כמו שחשבתם : (א) נקטה נפשי · אם עזבתי שלא אדבר או דברתי כעניין החרשתי בלו עצמי בשאגתי : אעזבה · יש אומר שהוא מן עזוב תעזוב עמו והקרוב אלי שהוא כמשמעו : (ג) ועל עצת . כאילו הופעת על עצת רשעים : (ז) על דעתך כי לא ארשע · ואם רשעתי לא אוכל להנצל כי אתה היוצר : (ח) עצבוני · רובי המפרשים אמרו כי עצבוני הוא מלשון קדר כראו מיתרי הגוף ופי' ותבלעני

איוב ט י

ואבליגה : כה יגרתי כל־עצבתי ידעתי כי־לא תנקני : כט אנכי ארשע למה־זה הבל איגע : ל אם־התרחצתי במו־שלג והזכותי בבור כפי : לא אז בשחת תטבלני ותעבוני שלמותי : לב כי־לא־איש כמני אעננו נבוא יחדו במשפט : לג לא יש־בינינו מוכיח ישת ידו על־שנינו : לד יסר מעלי שבטו ואמתו אל־תבעתני : לה אדברה ולא איראנו כי־לא־כן אנכי עמדי :

י א נקטה נפשי בחיי אעזבה עלי שיחי אדברה במר נפשי : ב אמר אל־אלוה אל־תרשיעני הודיעני על־מה־תריבני : ג הטוב לך כי־תעשק כי־תמאס יגיע כפיך ועל־עצת רשעים הופעת : ד העיני בשר לך אם־כראות אנוש תראה : ה הכימי אנוש ימיך אם־שנותיך כימי גבר : ו כי־תבקש לעוני ולחטאתי תדרוש : ז על־דעתך כי־לא ארשע ואין מידך מציל : ח ידיך עצבוני ויעשוני יחד סביב

תרגום

כח כנשית כולהון צערי ידעת ארום לא תזכי יתי : כט אנא אתחיב למא דין לדמא אלעי: ל אין אסחיית במי תלגא ודכאית באהלא ידי: לא היכדין בשחותא תטמשנני ומרחקין יתי כסותי : לב ארום לא בר נש דכמי אתיבניה נעול כחדא בדינא : לג לא אית ביננא מכסין ישוי ידיה על תרויננא: לד יעדי מעלי מחתיה ודחלתיה לא תבעית יתי : לה אמלל ולא אדחל מניה ארום לא הכנא אנא בהדי :

א אתנזרת נפשי בחיי אשבוק עלי מדי אמלל במרירות נפשי : ב אימר לאלהא לא תחיבנני אודע יתי מטול מה תנצי עמי : ג התקין קדמך ארום תטלום ארום תרחק לעות ידך ועל מלכת דרשיעי אופעת : ד העינין כבר בשרא לך אין כמחמי בר נש תחמי : ה הכיומי בר נש יומיך אין שניך היך יומי גברא : ו ארום תבעי לעויתי ולחובי תתבע : ז על מנדעך ארום לא אתחיב ולית מן ידך פצי : ח ידך צירוני ועבדו יתי כחדא חזור חזור וסלעמתא יתי :

רלבג

ואבליגה. ואתחזק ויהיה בודד או יהיה יוצא ויהיה פי' ואחזק לבי : (כח) כל עצבותי.כל הכעסים אשר לי : (לא)אז בשחת תטבלני . ר"ל תכניס גופי בשחת : (לב) כי לא איש כמוני. עניינו אין השם ית' איש כמוני לדבר עמו : (א) נקטה נפשי.נכרתה: שיחי . דברי כעסי . (ג) הופעת . עניינו ההבטחה וההשגחה או יהיה עניינו אורה וזוהר. ר"ל שיגיע לרשעים בעצתם אורך וזוהרך עד שישלימום: (ז)על דעתך.אל ידיעתך: ואין מידך מציל . ואין מנגעך מציל או יהיה פי' שלא ימלא מי שיסיבך ממעשיך: (ח) עצבוני . ציירוני כטעם עצביהם כסף

תולדות אהרן תעשק. עקידה שער כא עקרי' מ"ד פ"י:
ספיני . עקידה שער כא : תבקש . ב"ב עו זוהר פנחס ד פסוקים :

ג' וסימ' השע ממני .
ני ואבליגה . ושית ממני
: יגרתי ד' וסי' כי יגרתי
ף והחמה . העבר חרפתי
תי. ואשר יגרתי יבא לי.
' עצבתי ידעתי : שנינו ג'
תו בין שנינו.אשר נשבענו
תנו.ישת ידו על שנינו אנך:
' חס' י' בליש'וסי' נשאתי
פונה . יסר מעלי שבטו .
לי הרחק . הנה אמתי לא
. ובמסרה אחריתי מני ה'
אמות מות: הטוב ד' רפי'
טוב לך כי תעשוק . הטוב
ה.הטוב היותךכהן . הטוב
' אתכם : ולחטאתי ל' כי
עוני והוא חד מנקי"ח מלין
יל'בריש תיבותא וסי'נמס'
בתא במערכ' אות הלמ"ד
די"א מ"ל וסי' נמסר לקמן

מצודת ציון

ואבליגה. אתחזק כמו המבליג שוד(עמוס ה) : (כח) יגורתי . אאסוף כמו אוגר בקיץ(משלי י): (כט) איגע. מל' יגיע : (ל) והזכותי. מל' זכות ובהירות : בבור. הם עשב המנקה וקרוי בורית ויקרא גם אהל כדרז"ל (שבת נ) : (לא) בשחת . בבור:תטבלני. מל' טבילה ור"ל תורידני: שלמותי . מלבושי: (לג) מוכיח. מברר אמרים כמו אשר הוכיח ה' (בראשית כד) : (לד) ואמתו . מל' אימה ופחד : (א) נקטה. נכרתה כמו אשר יקוט כסלו (לעיל ח) : אעזבה . ענין עזיבת משא וכן עזוב תעזוב עמו (שמות כג) : (ג) תעשוק. ענין גזל : הופעת. הארת וזרחת : (ח) עצבוני. מלשון עצבון: כמו
ויעשוני . ענין כתישה

מצודת דוד

...לאותי ואעזוב כעסי ואתחזק להתאפק מלצעוק ומלהתרעם : (כח) יגורתי . כל העצבון אשר לי לאגרם תוך הלב מבלי לצעוק עוד הנה עם כל זה ידעתי ...קה אותי מן היסורין ולא ארויח א"כ מאומה : (כט) אנכי ארשע . ר"ל אף ...תי למה זה הבל איגע להתחנן לפניו כי מה אועיל הלא כ"כ אני מדוכא ...עד שא"א לי לחזור לקדמותי : (ל) אם התרחצתי . אף אם ארחץ עצמי במי ...קה כפי בבורית המנקה ר"ל אם אשוב לה' ואעביר מעלי לכלוך העון : ...בשחת . ר"ל התשובה לא יועיל כ"א להביא עלי המיתה לטבול אותי ולהורידני ...ת הקבר ולאשר שלמותי יתעבו אותי כי יפשטו אותם מעלי בהוריד אותי ...כלומר אך את התשובה ההיא אוכל לקבל אבל לא אקוה לחזור לקדמותי : ...לא איש כמוני . אין המקום ב"ה איש כמוני שאשיב לו נבוא יחדיו במשפט ...דין עם מי כי אם אלו היה מהאפשר להתווכח עמו אז כאשר יצאתי זכאי ...ה מפליא נימיו להחזירני לקדמותי משא"כ ע"י תשובה כי אז יהיה די ...מיתה : (לג) לא יש. אין בינינו מברר דברים אשר ישים יד ממשלתו על ...ביות נשמעים לו : (לד) יסר . אם יסר מעלי שבטו המכה בי הם היסורין ולא ...תי פחדו : (לה) אדברה. אז אדבר דברי להתווכח על מה הביא הרעה עלי על ... בכפי ולא אירא ממנו כי לא ימצא בידי דבר פשע כי לא כן אנכי עם ...שר אני בעיניכ' אשר תחשבוני לרב פשע אשר לא כן הוא : י (א) נקטה נפשי. ...אמר נכרתה נפשי בעת עודני חי ולזה אטען על עצמי משא ספור תלאותי ...מרירות נפשי : (ב) אומר . אני אומר אל אלוה אל תעשה אותי לרשע להביא עלי הרעות כמשפט הראוי לרשע הודע לי על מה תריב עמדי לדין אותי כמשפט הרשע מה פשעי : (ג) הטוב לך . וכי טוב בעיניך אשר תעשוק גוף האדם על לא חמס : כי תמאס. מוסב על הטוב לך לומר וכי טוב לך אשר תמאס פועל ידיך הלא מחוק הפועל לאהוב מעשה ידיו ולא למאסם : ועל עצת רשעים. וכי טוב לך שתופיע על עצת רשעים ר"ל שתגיע אליהם זהרך בעצתם עד שישלימום וכאומר מדוע תעשוק הצדיק ותעשה חסד לרשע אשר שניהם לא יצדקו : (ד) העיני בשר לך . וכי יש לך עינים דומים לעיני ב"ו שאינו רואה בהם תעלומות לב כי הלא רואה אתה כל תעלום ויודע אתה מי הצדיק ומי הרשע ומדוע תחליף משכורתם : אם כראות. כפל הדבר במ"ש : (ה) הכימי . ר"ל ואף אם חטאתי למה זה מהרת בתשלימי הגמול בזאת"ז אחד באחד יוגשו וכי ימיך הלים כימי אנוש אשר בעבור זה ימהר יחיש לשלם כל הגמול בחשבו פן ימות עד לא ישלים לשלם כל הגמול אבל אתה הלא חי וקיים לעד ובכל עת אני בידך : אם שנותיך וגו' . כפל הדבר במ"ש : (ו) כי תבקש . אשר תבקש על עוני ותדרוש על חטאתי לחפש אחר כולם לנרפם יחד לשלם על הכל כאחד מבלי הפסק בנתיים כאלו לא הייתי מסור בידך בכל עת : (ז) על דעתך . ר"ל הנה לפעמים ימהר האדם לשלם גמול הרעה בחשבו פן יעזוב דרכו ואז ימנעו אנשים מלנקום ממנו מעתה · ולזה אמר הנה מהרת לשלם הכל על כי יודע אתה שלא ארשע עוד מעתה אבל הלא אין מציל מידך ומי ימנע בידך לעשות בכל עת כחפצך הן לנקום נקם הן לרחם : (ח) ידיך עצבוני . ומדוע א"כ
מכות

וַתְּבַלְּעֵנִי׃ ט זְכָר־נָא כִּי־כַחֹמֶר
עֲשִׂיתָנִי וְאֶל־עָפָר תְּשִׁיבֵנִי׃ י הֲלֹא
כֶחָלָב תַּתִּיכֵנִי וְכַגְּבִנָּה תַּקְפִּיאֵנִי׃
יא עוֹר וּבָשָׂר תַּלְבִּישֵׁנִי וּבַעֲצָמוֹת
וְגִידִים תְּשֹׂכְכֵנִי׃ יב חַיִּים וָחֶסֶד
עָשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי׃
יג וְאֵלֶּה צָפַנְתָּ בִלְבָבֶךָ יָדַעְתִּי כִּי־
זֹאת עִמָּךְ׃ יד אִם־חָטָאתִי וּשְׁמַרְתָּנִי
וּמֵעֲוֺנִי לֹא תְנַקֵּנִי׃ טו אִם־רָשַׁעְתִּי
אַלְלַי לִי וְצָדַקְתִּי לֹא־אֶשָּׂא רֹאשִׁי
שְׂבַע קָלוֹן וּרְאֵה עָנְיִי׃ טז וְיִגְאֶה
כַּשַּׁחַל תְּצוּדֵנִי וְתָשֹׁב תִּתְפַּלָּא
בִי׃ יז תְּחַדֵּשׁ עֵדֶיךָ ׀ נֶגְדִּי וְתֶרֶב
כַּעַשְׂךָ עִמָּדִי חֲלִיפוֹת וְצָבָא עִמִּי׃
יח וְלָמָּה מֵרֶחֶם הֹצֵאתָנִי אֶגְוַע
וְעַיִן לֹא־תִרְאֵנִי׃ יט כַּאֲשֶׁר לֹא־
הָיִיתִי אֶהְיֶה מִבֶּטֶן לַקֶּבֶר אוּבָל׃
כ הֲלֹא־מְעַט יָמַי יחדל [וַחֲדָל] ישית [וְשִׁית] מִמֶּנִּי
וְאַבְלִיגָה מְּעָט׃ כא בְּטֶרֶם אֵלֵךְ
וְלֹא אָשׁוּב אֶל־אֶרֶץ חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת׃
כב אֶרֶץ עֵיפָתָה ׀ כְּמוֹ־אֹפֶל צַלְמָוֶת
וְלֹא־סְדָרִים וַתֹּפַע כְּמוֹ־אֹפֶל׃

ט אִדְּכַר כְּדוּן אֲרוּם אֵיךְ טִינָא
עֲבַדְתַּנִי וּלְעַפְרָא תְּתִיבִנַּנִי׃
י הֲלָא הֵיךְ חַלְבָא סַנַּנְתָּא יָתִי
וְהֵיךְ גוּבְנִין קְרַשְׁתָּא יָתִי׃
יא מַשְׁכָא וּבִסְרָא אַלְבֵּשְׁתַּנִי
וּבְגַרְמַיָא וְגִידַיָא אַשְׁתֵּיתַנִי׃
יב חַיֵי וְחִסְדָא עֲבַדְתָּא עִמִּי
וְדִכְרָנָךְ נְטַרַת רוּחִי׃ יג וְאִלֵּין
אַטְּשְׁתָּא בְּלִבָּךְ יְדַעִית אֲרוּם
דָא גַבָּךְ׃ יד אִין חָבֵית
וּנְטַרְתַּנִי וּמִן חוֹבִי לָא תְזַכִּנַּנִי׃
טו אִין חָבֵית חֲבַל עֲלַי מִן דִּינָא
רַבָּא וְזָכִיתִי לָא אֶזְקוֹף רֵישִׁי
מִן קֳדָם הַיְבַיָא דְאֶסְבַּע חִסוּדָא
וְאֶחֱמֵי סִגּוּפִי׃ טז וְאָרֵים יְדֵיהּ
הֵיךְ אַרְיָא תְצוּד יָתִי וּתְתוּב
תְּדִין בִּי׃ יז תְּחַדֵּת סָהֲדָךְ
לְקִבְלִי וְתַסְגֵי רוּגְזָךְ בַּהֲדִי
מִתְחַלְּפָן מַחְוָתָא מִתְחַלִּין
גַּבִּי׃ יח וּלְמָא מִן רַחֲמָא
אַפֵּקְתַּנִי אִתְנְגִיד וְעֵינָא לָא
תִסְכְּנַנִי׃ יט הֵיכְמָה דְּלָא
הֲוֵיתִי אֱהֵי מִן כְּרֵיסָא לְבֵי
קְבוּרְתָּא אִתְעַל׃ כ הֲלָא
קַלִּילִין יוֹמַי וּפְסַקִן וְשַׁוֵי עֲלַי
וְאָנוּחַ זְעֵיר׃ כא עַד דְּלָא אֵיזֵל
וְלָא אֲתוּב לְאַרְעָא חֲשׁוֹכָא
וְטוּלָא דְמוֹתָא׃ כב אַרְעָא
דְּתִימוֹרְהָא הֵיךְ קְבַל טוּלֵי מוֹתָא וְלָא סִדְרֵי יְתוּר בְּנֵי נָשָׁא וּמְפַעְפְּעָא הֵיךְ קְבַל׃

רשי

ותבלעני. הם התולעים: (ט) תשיבני. לבסוף: (י) כחלב תתיכני. כטי[פה] תולדותי: (יב) ופקודתך. פקודת משמרתך שמניתה לי שריס שמרה רוחי. כבטן אמי. ואחר כך: (יג) ואלה צפנת בלבבך. לבלעני כח אין (אתה) זוכרם: ידעתי כי זאת עמך. הכל כמפו״ש ולא שכחת: (יד) חטאתי ושמרתני. כי מלהעלים ולעבור (ומעתה) ומעוני מנקני אלא על הכל (טו) שבע קלון. אני עניי. אין זה שם דבר ראה עני כלע״ז שכל שעה כמו שאתה אומר (לקמן כסיף) כמו (בקמץ תחת שי״ן) וראה כמו ורואה (טז) ויגאה כשחל ויגדל בעיניך להיות ולפח נפש את אשר כשי אשר תפרוש לי מצודה גבור כשחל: ותשוב. יום: תתפלא בי. ולהפליא במשפט לי (במדבר ו): (יז) עדיך על חליפת החלאים ובאו וצבא עמי. זמנים ליסורי אלו משמשים וחוזרים ומתחלפים משונים מאלה ומ[...] אחר: (יח) אגוע ועין לאחר הלואי אגוע מרחם: (יט) הלוואי הייתי מובל: (כ) ממני. תשית עלמך מ[...] כמו (ושעיה סה) קרב [...] לעלמך ורחק (כא) בטרם אלך. ולא הגיע עת מותי ואבליגה [...] וארגיע: (כב) עיפה דבר חשוכה כמו שחר צלמות היא ולא סדום (שאין שם סדרי אדם) מנהגים שאין שם ישוב כמו אופל הוא): ותופע מקום מופע שבה [...] תולדות אהרן כחלב [...] עור ובשר [...] נדה כה זוכר יתרו: ופקודתך [...] נא: עפתה. סועה מם עקרי [...]

אבן עזרא

ותבלעני שהוא מן כסוי על הקרבים המכוסים והנכון בעיני שפי' ידיך כמו יד ה' הויה ועלבוני כמשמעו גם ויעשוני כמו הנני עושה את כל מעניך ועשיתם רשעים גם ותבלעני כמשמעו: (י) תתיכני. כמו כהתוך כסף: (יב) ופקודתך. היא הפועלת והוא כמו לוויך: (יג) ואלה. עניינו על השגגות והעניין אחר שעשית עמי כל זה הח־סד מה לך לפון עמך שגגותי: (טו) שבע קלון. יחסר מלת אני: (טז) ויגאה. יחזור על עניי שכל יום ויום יתגבר ותשב. פעם אחר פעם כעניין אך כי ישוב: תתפלא בי. תראה פלאיך בי: (יז) עדיך. הם הנגעים שיעידו: חליפות וצבא. הולכות ועומדות כמו הלא צבא והעניין שהם עתה בזמן הזה ועניינו על התלאות: (כ) ושית ממני. הרף ממני כמו ונשתו מים: ואבליגה. ואתחזק: (כב) עיפתה. חשך וכמוהו עושה שחר עיפה: סדרים. הם מערכות הכוכבים

ותרגום

בסיפר' סימן י״ד: כחומר ב' וסי' כחמר ביד היוצר כן אתם בידי. זכור נא כי כחמר עשיתני: ובשר ח' וסימ' נמסר בסדר תזריע וביחזקאל סימן ל״ז: וחסד ה' וסימ' בלשון ארמי טבא רדף חייא ונטר אסתר. וביאור' בתהלות סימן כ״ג ובמשלי סימן כ״א: ומעוני ל' אם חטאתי ושמרתני והוא חד מן שיטא הדא דמשמשין ומעי ברישי' וסימ' נמסר במסר' רבתא במערכת אות המ״ם בס״ר ותמצא' בשט' ומ' כי שם ביתם: כעשך ד' כתי' שי״ן בלישנהו' ואינון מן מלין דכתיב שי״ן וקרי' סמ״ך וסי' תמצא נמסר בתריסר בספר הושע סימן ב': ולמה ה' ר״פ וסי' בסדר שלח לך ומטות: וחדל ושית יחדל ישית כתי' ביו״ד וקרי' וחדל ושית בוי״ו ואינון מן כ״ב דכתי' יו״ד בריש תיבות' וקרי' וי״ו וסימ' במסר' רבת' במערכ' אות היו״ד בס״ר: ארץ י״ג ר״פ. וסימ' נמסר בספר תהלות בסימן ס״ז:

רלבג

כספוהב שהם הצלמי' אשר הם מצויירים לפי הצורה אשר ירצו לעשותה ורמז בה אל הכח המצייר אשר נתן השפית' בזרע ומעניין זה ארז״ל אין מצליבין את הקטן: ותבלעני. ותשחיתני: (י) כחלב תתיכני. רמז בזה אל הזרע אשר ממנו ההווים ר״ל זרע האשה שהוא נתך תחלה ונגר ואחר כן יקפיאהו ויעמידהו החום הטבעי אשר בזרע הזכר כמו שהתבאר בטבעיות: (יא) תשוככני. תכסני כי העצמות והגידים הם מחוץ סביב האיברים הנכבדים הפנימיים ובזה נשמרים באופן מה עם שבעצמות יהיה לגוף קיום ועמידה ובגידים תשלמנה תנועות האיברים החלקיות: (יב) ופקודתך. ופקידותך והרצון בזה ופקידותך אשר שמת בכחותי הפועלו' למחול על הכחות המתפעלות הנה הפקידות ההו' שמרה רוחי בקרבי כי לולא זה לא הייתי יכול להתקיים כלל וזה שהאדם לדקות חמרו [...] ויפסד לולי רבוי הכלי' אשר שם בו השם לעזור בשמירתו הזמן האפשרי: (יד) ושמרתני. במשמר ובמאסר: (טו) וראה. מקור והרצון בזה הנני שבע קלון ורואה עניי תמיד: (טז) [...] מי יתן ויגדל הכאב הבא עלי עד שתצודני כשחל שימית בפעם אחת אבל אתה תשוב להכותי מכה אחר מכה ותראה פלאות בי: (יז) עדיך. נגעיך ולו דמיון מה בלשון ארמי כי הספחת נקר[את] [...] חליפות. מעניין הרית': וצבא. רבוי: (כ) וחדל. המנע מהבי' עלי אלו הרעות: ושית ממני. הרפה ממני: ואבליגה. ואתחזק או ואחזק לבי: (כב) עיפתה. אורה: ולא סדרים [...] כארץ דבר שומר סדר ויושר בעניינים הפרטיים: ותופע. ותאיר:

מצודת ציון

כמו הנני עושה את כל מעניך (צפניה ג): (י) תתיכני. מל' התכה ויציקה וכן כהתוך כסף (יחזקאל כב): תקפיאני. כאשר דבר נזול יתהפך להיות עבה ודבר גוש נקרא הקפאה כמו קפאו תהומות (שמות טו): (יא) תשוככני. מלשון סכך וכסוי ועם הוא בשי״ן: (יב) ופקודתך. ימלותיך: (יג) צפנת. הסתרת: (טו) אללי מל' יללה ובאה האל״ף במקום היו״ד כמו ישי ואישי (ד״ה ב): (טז) ויגאה. ויגדל כמו היגאה גומא (לעיל ח): (יז) כעשך. כמו כעס בסמ״ך: וצבא. ענין זמן כמו הלא צבא לאנוש (לעיל ז): (יח) אגוע. אמות: (יט) אובל. אובא כמו והוא לקברות יובל (לקמן כא): (כב) עפתה. חשכה וכן תעופה כבוקר תהיה (לקמן יא): סדרים. שתים מערכות (ויקרא כד) ת״א סדרין: ותופע. אורה וזריחה כמו הופיע מהר פארן (דברים לג): יפעה

מצודת דוד

מכות ידיך העציבו אותי וכתשו אותי ובאו כולם יחד סביבי ותשחית אותי [...] זה מהרה: (ט) זכר נא. הן עתה דעתך לזכור שעשית אותי כיוצר העושה [...] בחומר ועתה תתעוקק להשיבני אל העפר לבטל פעולתך הנפלאה: (י) כ[חלב] בעת היצירה מתחילה התכתני כחלב לברור הצלול מזרע אבי ואמי ואח[ר] אותי כגבינה היא התחלת היצירה: (יא) עור ובשר. אח״ז הלבשת א[ת] להאיברים הפנימים בלבוש עור ובשר לשומרם מהנזק כי בהם תלוי [...] האדם: תשוככני. כסית אברי הפנימים בעצמות וגידים המקשרים יחד א[...] להיות מסובכים ונאחזים אלו באלו: (יב) חיים וחסד. בעת ההיא עשית ע[מדי] לתת בי רוח החיוני ולא בעבור גמול מה כי עדיין לא עשיתי מאומה אבל בחסד עשית זאת: ופקודתך. מלוחך שמרה רוחי בקרבי לבל תצא עם כי הגוף מלא נקבים: (יג) ואלה. ואם שנת אלה הדברים ואופן עשייתם צפנת בלבבך ואין זולתך מי ישיג אותם עכ״ז את זה ידעתי אשר הדבר הזאת היא [...] ברצות אתה יצרת ואיך א״כ תחבל מעשה ידיך הנעשה בחכמה נפלאה ובצלמות רב: (יד) אם חטאתי. אף אם חטאתי האם ראוי אשר שמרתני זה זמן [...] במכאובי' האלו ולא תנקני עדיין מכתמי העון: (טו) אם רשעתי. לזאת אשפוט שאין הבדל בין הרשע ובין הצדיק ובין אם רשעתי אללי לי בין אם [...] ארום ראשי בין כך ובין כך אני שבע מקלון חרפת רעי ומראו' עניי ושפלותי כ״א היה הבדל בין צדיק לרשע אף אם לו רשעתי מ״מ הלא כבר קבלתי [...] והריני מנוקה מעון ומה זה לא ילכו היסורין: (טז) ויגאה. מי יתן יגדל הרעה גדולה עלי כ״כ עד שתצוד אותי בה כשחל [...] אשר יצוד דבר מה [...] פעם אחת ולא ישנה וכן אתאוה להיות נשחת ברעה גדולה עד לכלה אבל תשוב לצוד אותי פעם אחר פעם ותראה בי פלאות לשמור הנפש ולא תתן אותה לרד[ת] (יז) תחדש. בכל עת תחדש נגדי עדים אשר יעידו לך על רוע מפעלי ועל רשעי [...] אשר ירשיעו אותי: ותרב. ע״י תרבה כעסך עלי כי הרבה [...] וברוב דברים לא יחדל פשע: חליפות. והמה מחליפים עצמם פעם ידבר זה ופעם זה ואת כולם אשיב: וצבא עמי. לא ימסרו ללכת אבל יתעכבו עמי [...] ומרבים דברים ובע״כ אשיב על כל דבריהם: (יח) ולמה. אם ככה אתה עושה לי למה הוצאתני מרחם אמי היה לי לגווע ברחם ולא היה עין רואה [...]

...לות המענה: ביאור דברי המענה ענה איוב ואמר אמנם אני ידעתי כי כן ר"ל על מה ...ואמרת עד אן תמלל אלה לא תחשוב שאמרתי מה שאמרתי לריב עם השם יתברך אבל ...לפי דעת אליפז ואולם אני אחשוב ג"כ שהשם ית' לא יעות משפט ולזה גזרתי שהוא ...ית באישי האדם כדי שלא איחס עליו עול. ואולם שם השם ית' ענייניהם לפי מה ...על הגרמים השמימיים ואף על פי שהיה יותר טוב כמו שאמרתי לאנשים המרי נפש ...רתם איגני מיחס בזה עול אל השם ית' וזה שזה אמנם היה ממנו מצד שלא היה ...ביה ענין פרטי האדם מסודר ממנו באופן יותר שלם ובכלל הנה הוא מבואר שאין ראוי ...ב עם השם יתברך ולהטית דברים כנגדו. כי איך יתכן שיצדק אנוש עם אל בריבו עמו ...פ שיחפץ לריב עמו לא יוכל כי השם ית' לא יעננו בשום דבר מדבריו ועוד כי הוא ...לית החכמה ויכול במה שירצהו ולזה ראוי לירא לבריב עמו כי מי הקשה אליו ויעמוד ...ה שהאדם ישמר מהריב עם שתקיף ממנו ותכם ממנו כ"ש עם מי שהוא בתכלית ...התוקף. הנה מרוב כחו עוקר הרים ממקומם ולא הכירו המון האנשים מי הוא ...באפו לפי שסבת העתקם ממקומ' נעלמת מהם. והנה השם יתברך הוא הסבה בזה ...ות הסבות ר"ל שהוא הסבה הראשונה וזה אמנם יהיה בסבת האד האיד הקיטורי ...רץ שיתהוה ממנו רוח ידהה הסר הכוח ויגביהנו עד שתבקע הארץ ויצא הרוח ולא ...ר הוא בעת נפלו ולזאת הסבה בעינה הוא מגיד הארץ ממקומה ויתנודדו העמודים ...נסמכת עליהם ר"ל שלמטה יצא התנודדות תחלה בסבת הרוח הנעצר שם ובסב' ...הארץ הסמוכה לארץ ההיא תתנודד הארץ אשר עליה. הנה אומר לשמש ולירח ולא יזרח ...בעת דבוקו עם הירח ולא היה לירח מרחב לפי הנראה ואע"פ שהשמש חזק האור ...ב אורו ימנע הראות הככבים הנה ימנע הירח אורו ממנו ולא יאיר וכזה יקרה בשאר ...ת שיעדר אורם כשיסתירו אותם השפלים מהם. הוא נוטה שמים לבדו בזולת אמצעי בינו ...נעת הבריאה ואולם היסודות ומה שהורכב מהם ברא באמצעות הגרמים השמימיים ...ו נושה הגשם שידרוך על במתי ים והוא השמים וככביו ההולכים באיזור גלגל המזלות ...ממנו מעט לצפון ולדרום כמו ככבי לכת והככבים הקיימים אשר בשתים עשרה המזלות ...ה הצורות הצפוניות והדרומיות אשר בגלגל המזלות והנה בבריאת' מהפלא מה שלא ...ב כי אלו הככבים עם היותם מטבע אחד בעינו יעשו פעולות מתחלפות בזה העולם ...וספר איוב מאלו הצורות עש והוא בנות עיש וכסיל וכימה שהם שתי צורות מעידות ...ירת חום וקור רצוני שכסיל מעיד על רוב הקור וכימה על רוב החום וחדרי תימן הם ...הדרומיות. ובכלל אם באנו לספר נפלאותיו לא נוכל כי הוא עושה גדולות עד אין ...פלאות עד אין מספר וזה מבואר למי שעיין בטבע זה המציאות ובפרט באיברי הב"ח ...שתעפש בהתחלתם הנה באמת הוא יעבור עלי ואם לא אראהו ויעבור לפני תמי' ולא ...ו כי כבודו מלא עולם והוא עם כל דבר מנבראיו כי הוא הנימוס והסדר אשר בו יתקיים ...ל מהנמצאות באופן מה כמו שביארנו במה שאין ספק בו בספר מלחמות ה' אם ...אדם ויבחיתהו מי ישיבנו היש שם גבוה ויותר חזק ממנו ומי יאמר אליו מה תעשה. ...מת אלוה לא ישיב אפו כי הוא בלתי מקבל השינוי והתמורה ולזה יהיה מה שאמרת לי ...אל השם יתברך להסיר מעלי את הרע הזה מבואר הבטול. השוחרים בגאוה ובתוקף ...חתיו ר"ל שלא יועיל עזרם כנגד השם יתברך. אף כי אנכי אדבר ואריב עמו איך יתכן ...ה אע"פ שצדקתי לא אמצא בעצמי דרך לדבר עמו ואיך אתחנן למשפטי אם חטאתי כמו ...ייעך אותי. הנה אם קראתי אליו ומצאתי שהוא עונה אותי אע"פ כן לא אאמין כי יאזין ...מנם אמר זה לפי שהוא מבואר לפי דעתו שהב"ה בלתי משגיח באישי האדם לתשרוגם ...כווי' נפסדים והנה התחזקה זאת האמונה אצלו מצד העיון עד שאע"פ שיראה בהמות' ...אלים לא יסור ממנה וכאשר השלים איוב ההתגלות על מה שהיה מוכיח אותו בלדד כמה ...ריב עם השם יתברך ולא היה מתחנן לפניו להעביר רעהו שב להשיב על דבריו במה ...מנית שאם היה איוב זך וישר היו אלו הרעות הבאות עליו טובות באחרית. ואמר הנה ...נושה מאד על לא חמס בכפי כי השם יתברך יכתת אותי בסערה והרבה פצעי על לא פשע ...חטא' וזה בתמידות עד שלא יתנני השב רוחי כי ישביעני תמיד מקרים קרים ואיך ...קרא כמו אלו הרעות הנפלאות טובות הלא אם השם יתברך יעשה מה שיעשה מהרעות מצד ...תוקף אשר לו בזולת שמירה שיהיה במשפט ידעתי שהוא יוכל לעשות הכל כמו שיחפוץ ...והארצות בכחו ובגבורתו וזה בהשתלשלות הסיבות כי הוא הסיבה הראשונה בכל מה ...ובזולתו לא יעשה דבר ואם יעשה זה מצד המשפט כמו שאתה אומר מי יועידני עמו ...יחד למשפט כי ידעתי שהוא עושה לי עול אם העניין כדבריך. אבל מה אעשה והנה אם ...פי ירשיעני רשע בעיני שומעי דברי. הנני תם ופי יביא לחשוב שאני עקש והנה אמר זה ...נגד חביריו שהיו מחשיבים אותו חוטא על דבריו. הנה באמת תם אני ואפס עד שלא אדע ...נפשי ר"ל שאין נכרים כחותי' באיברי. ולזה אמאס חיי כי איננם היים על דרך האמת ...העניין כן הנה לא אקוה שיהיו אלו הרעות לסבה טובות אחרות כמו שאתה אומר כי ...ריגש בעצמי שאני תם ואפס באלו הרעות. אחת היא הדרך אשר יזוקו בה הטובים ...ועל כן אשפוט שאין הבדל בין התם והרשע כמו שאמרתי ובאמת כי בלדד אמר בזה מאמר ...פי שאם היה כדבריו היה ראוי שתהיינה רעות הצדיק מזולת מין רעות הרשע כי ...הדברים ההפכים ראוי שתהיינה הפכיות לפי שהם יביאו אל תכליות הפכיות ואם אמרתי ...ה הבדל כי רעות הרשעים הם באופן שיכלום פתאום והנקיים לא יבואו להם רעות ...אבל יבאו עליהם רעות ויסורין להביא עליהם טוב כמו שזכרת בדבריך הנה באמת לא ...בזה השם יתברך מהעול וזה שיותר רע מה שיבא לצדיקים ממה שיבא לרשעים לפי ...ים שוקדים ברעותיהם זמן ארוך והרשעים יכלו תכף. ולזה אמר אם שבט ימית הרשע ...הנה הרשע ההוא ולעג למסת הנקיים וליסוריהם לפי שיותר קל לסבול מה שבא עליו ...לקוצר זמנו ממה שבא מהרע לנקיים ועוד ימצא בזה עול אם היו אלו הטובות והרעות ...מהשם יתברך וזה שכבר ימצאו רשעים קצתם מצליחים מאד עד שכל הארץ נתנה ביד'. ...פני הארץ יכסו רוצה לומר שיצליחו עין מתמסיהם ואם לא איפה מי הוא שיכזיבני ...אל כמותם ויאמר שאין זה אמת או שאותן הטובות הם רעות. הנה ימי עם צדקתי ותום ...הלכו במהירות בלא חמדה כמו שילכו במהירות האניות המתוקנות בתכלית התקון בים ...ויעופף במהירות הנשר כשידבק האוכל. אם אמרתי אשכחה שברי ואעזוב כעסי ואתחזק מעט ...ה מאד כל הכעסים אשר לי הם שכבר ידעתי שלא תנקני באחרית מאלו הרעות. הנה ...עתי למה זה הבל איגע להתחנן לפני השם יתברך כמו שאתה מיעץ אותי: הנה אע"פ ...זלתי בימי שלג להסיר לכלוך החטאים ההם והזכותי כפי בנקיות לא יועיל לי. לפי ...כיסה באופן שלא יועיל לי שובי אל השם יתברך אם היה הרשעתי לפי שהם פוגים אל ...ולזה כשאקום הסמלע בהתחנני אל השם יתברך אז יגיעני המות ויביאני אל שיתעבוני ...י להיות מת. הנה השם יתברך לא איש כמוני עד שאוכל לענות אותו ולבוא יחדו במשפט ...ו ג"כ בינינו מוכיח ישית ידו על שנינו וישפוט מי יצדק. הנה אם יסיר מעלי שבטו בדרך ...תבעתני אימתו אז אדברה על מה שהביא עלי מן הרע על לא חמס בכפי ולא אראנו כי

לא כן אנכי עמדי כמו שאתם חושבים ברשעתי וזה שאני יודע בעצמי שלא חטאתי. הנה מרוב מכאובי נכרתה נפשי בחיי אעזוב עלי דברי שברי ואשיחה במרירות נפשי עם השם יתברך אם העניין כדבריהם שיהיו אלו הרעות מגיעות ממנו על הכוונה הראשונה. אומר אל אלוה אל תעניש הודיעני על מה תריבני ותכעס עמי כי אין בי חטא תוכל לתלות בו כעסך עמי. הטוב לך כי תעשוק האדם ותמאסהו להביא עליו רע על לא חמס בכפיו וכי תמאס מה שעשית אותו בזה מתוק השלם הלא כל פועל אוהב מה שיפעלהו כ"ש שלא ימאסהו ואם טוב לך שתופיע על עצת רשעים ר"ל שיגיע אליהם ונרכך בעצתם עד שישלימוה הנה זה תכלית העול אם היו אלו העניינים מגיעים מהשם יתברך על הכוונה הראשונה כמו שאתה אומר ר"ל שאם ימאס הטובים ויביא הכלא' אל הרעים עד שלא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות ואיך איפשר כך שתהיה משגיח בענייני האדם הפרטיים האם עיני בשר לך עד שתדע אלו הדברים הפרטיים ההיולאניים. אם כראות אנוש תראה אשר לו כחות נפשים ההיולאנים ישיג בהם הדבר במה שהוא פרטי כמו כח הדמיון והחו' ושאר הכחות הנפשיות אשר ינהגו מנהגם. הכימי אנוש ימיך ושנותיך כשנות גבר עד שהדע העניינים הזמניים הפרטיים ותבקש לעוני ולחטאתי תדרוש ואיך אפשר שישיג הדברים הזמניים הפרטיים מי שאין לו יחס כלל עם הזמן. הנה איך יתכן שתבקש לי עון ותטאת ואלו ידיעתך כי לא ארשע אם היה שתשגיח בפרטי האדם ותבין אל כל מעשיהם כמו שאומרים רעי. והכאבת אותי עם זה שמכאוב חזק ממית עד שאין מידך ונגעך שהבאת עלי מציל ר"ל שלא אוכל להנצל ממנו בשום פנים. הלא ידיך יצרו אותי ועשאוני בעת ההויה זה הציור הנפלא אשר באיברי גופי והקשרם קצתם בקצת והשתעפם קצתם מקצת באופן שכבר יצאו השכליים האנושיים להשיג אופן החכמה בזאת הבריאה בשלימות ועשית אותי יחד סביב בעת הבריאה. רוצה לומר שהתחלת ההויה היתה מהאמצע והוא הלב ואחר ליירת איברי סביב יחד ואף על פי שקצתם ישלמו קודם קצת לפי שאי אפשר שיתהוו האיברים הנפרדים כמו שהתבאר בספר ב"ח ועתה תבלעני ותשחיתני. זכור נא כי כחמר וכעפר הייתי בעת שעשיתני ועתה למה תשתוקק להשיב אותי אל העפר ותבטל ממני פעולתך הנפלאה הלא בעת ההויה התכתני תחלה כחלב ואחר כך הקפאת אותי כגבינה ואולם אמר זה כי הזרע אשר נתהוה ממנו והוא דם הנקבה נתך תחלה ואחר כך הקפיאו החום אשר בזרע הזכר עם הכח האלהי לתת לו צורה ותמונה כמו שהתבאר בספר ב"ח. עור ובשר הלבשת אותי האברים הפנימיים לשומרם ובעצמות וגידים תסכס האיברים הפנימיים לשומרם ולהיות לי עמידה וקיום ולהקשר האיברים קצתם בקצת ולתת להם מהתחלתם המזון והחום והתנועה עד שנמצאת בו. חיים וחסד עשית עמדי להשגית בי בבריאתי זאת ההשגחה הנפלאה במה שהמצאת בי מאיברי והכחות הנפשיות ולא די שהמצאתני בזה האופן הנפלא אלא שמת בי פקודה שתשמרה רוחי וחיי ר"ל שנתת מגוי ושלטנות לצורתי על כחותיי המתפעלות עד שישמור בזה מציאותי כי שמירת מציאות כל מורכב הוא כאשר יגברו כחותיו הפועלות על המתפעלות וכבר הוכנו באדם כלים רבים וכחות נפשיים רבים תשלם בהם זאת השמירה הזמן האפשרי כשלא היה שם מונע מצד רוע ההנהגה או זולת זה מהדברים שיהיו סבה אל שימות האדם בלא עתו. הנה אלו העניינים אשר באדם במה שהוא אדם צפנת בלבבך להיותם בלתי פרטיים ולא זמניי' והם אופני החכמה בבריאותו ושמירת מציאותו הזמן האפשרי ר"ל שאתה משגיח באדם באלו העניינים האנושיים. ידעתי כי זאת ההשגחה וההנהגה עמך היא ואולם במקרים אשר הם פרטיים וזמניים לא יתכן שתהיה משגיח. אתה ה' אלהים אף על פי שאודה שחטאתי האם ראוי שתשמרני במשמר ובמאסר אלו המכאובים תמיד ולא תנקני מעולם ממעשי. הנה אם רשעתי אוי לי ואם צדקתי אוי לי ג"כ כי לא אוכל לשאת ראשי להיות שבע קלון מהחרפות אשר תרפוני רעי בהם ולראותי בעניי ובשפלותי. מי יתן ויגדל מאד הרע שאתה עושה לי עד שכמצודת השחל תצודני פעם אחת ולא תשנה לי כלומר שתמיתני תכף אך אתה תשוב לצוד אותי צידה אחר צידה ולתת לי מכות ונגעים רבים להפליא זה אחר זה. תחדש עדיך נגדי ותרב כעסך עמי בנגע ובנגע ר"ל שהם רעים מאד ורבים עד שנגעים מכריתים אותי ורבוי גדול מהם עמי. ואם ככה אתה עושה לי טוב שלא הוצאתני מרחם ולא תראני עין והייתי כאילו לא הייתי ולא יצאתי לאויר העולם עד שמבטן לקבר אובל כי איוב היה רואה שטוב לאדם הקשה יום שלא נברא כמו שקדם ולמה תרדפני כמו אלו ההרדפות אם העניין כמו שאומרים רעי שיהיו הרעות מגיעות מאתך. הלא מעט ימי חדל ממני אם תרצה שארגה בטוב בטרם אמות הסר ממני אלו המכאובים והנגעים אשר הוליתי בהם ואחזק מעט בטרם אלך אל מקום שלא אשוב ר"ל אל המות והוא העדר והוא אשר קרא ארץ חשך וצלמות. הנה זה מציאות השפל ימצא עיפתו ואורו חשך כמו אופל וזה כי בו ימצא כל המות וההעדר ולא ימצא בו סדור והגבלה במה שימצא בו מחיים אבל האור ההוא חשך כמו אופל וזה מחוייב בו מצד פחיתותו וחסרונו: והכלל העולה מהדברים הוא שאיוב לא היה מריב עם השם יתברך ושייחס אליו עול במה שיביא מהרעות לאישי האדם אבל היה מרחיק זה וייחס אלו הרעות אל ההגבלה המסודרת מהכוכבים ואולם מה שהתרעם מהשם יתברך הוא למה לא סדר בכמו אלו האנשים הקשה יום שלא יתהוו כי יותר היה להם זה טוב וייחס לזה התהוותם לשגגה אל השם יתברך או ללאות וקוצר ואולם מה שנמשך בדבריו מההתרעם אל השם יתברך על הרעות הבאות עליו הוא לפי שהשם יתברך סדר זה הסדור אשר מהגרמיים השמימיי' אשר בו מהעדר הצדק והיושר מה שזכרו איוב ר"ל תם וישר הוא מכלה או הוא לפי דעת רעיו שיראו שהשם יתברך הוא משגיח באישי האדם ושם בהם הרעות והטובות במשפט ועוד כי מה שהיה טוען איוב מענייניו שלא הטא היה נעלם לרעיו ולזה היה אפשר שיאמרו לו שאינם מאמינים בזה ולזה היה חושק שיהיה מתוכח עם השם יתברך אם היה אפשר שאם היה שידע מעשה האדם היה ידוע לו מעשה איוב וצדקו ותום לבבו ואם היה עם זה מגיע לו כמו אלו הרעות הממיתות היה עול ולזה היה שופט איוב שהשם יתברך בלתי יודע אלו הדברים הפרטיים והכבר עזבם והניחם תחת ממשלת הגרמים השמימיים לשומרם כפי מה שאפשר והנה כבר ביאר איוב במה שאמר בלדד שהרעות אשר לנקיים הם טובות ואם לא נשער הוא כוזב מצד ההום כי אין הבדל בין הרעות אשר לצדיקים ובין הרעות אשר לרשעים אבל הם אחדות במין וזה היה בלתי אפשר אם היה העניין כמו שאמר בלדד וזה שהדברים אשר תכליותיהם הפכים ראוי שיהו מתחלפים במין. האלהים אלא אם היה זה במקרה כמו שנמצא לדבר אחד בעינו שיהיה הבה לדבר והפכו אלא שהוא הבה לאחד מן ההפכים בעצם ולאחד במקרה ובזה האופן ימצא לחום החמום והקור וימצא לקור הקרור והחמום כמו שנזכר ברביעי מהאותות ועוד שכבר נתבאר לאיוב מרעותיו שהם ממיתות ומוליכות אל המות כמו העניין ברעות אשר לרשעים עם שהתבאר לו מעצמו שהוא היה תם וישר ועוד שאם העניין כן היה הרע אשר יגיע לנקיים יותר קשה ואף על פי שנודה שיהיה תכליתו לטוב לפי שהרע המגיע לרשעים ימיתם פתאום ולא ירגישו ברע כי אם זמן מועט ואולם הנקיים יתמיד להם הרע זמן ארוך והוסיף להפליא איוב על מה שהתחכם השם יתברך בבריאת האדם בתכלית מה שאפשר מהשלמות וטוב ההשגחה איך ראוי שיסדר כמו זאת הבריאה

מצודת דוד

...יתי נקבר מיד: (יט) כאשר וגו'. אז הייתי כאלו לא הייתי כי הייתי מובל ...מבטן אל הקבר והרי הוא כאלו לא נבראתי מעולם: (כ) הלא מעט ימי. ואם ...תי בעבור לקבל עוד הטובה הלא ימי מעטים המה ומתי אקבל הטובה ולזה ...היסורין ושית אותם ממני ואתחזק מעט זמן: (כא) בטרם אלך. בטרם אמות ...בדרך אשר לא אשוב והיא אל ארץ חושך וצלמות חשכת הקבר: (כב) ארץ ...ה וגו'. החושך שלה היא כמו חשכת אפלה והוא צלו של מות ואין שם סדרי

מערכות הככבים ומזלות: ותופע. אף מקום המאיר ומזהיר שבה היא כחשכת אפלה. ולזה חדל ממני היסורים עד לא אלך אל המקום ההוא (העולה מהמענה היא לסתור דעת בלדד שאמר שהכל בא בהשגחה וטובת הרשעים לרעה ורעות הצדיקים המה לטובה כי ישיב אמרים לומר איך יתכן אם המה מין אחת ודרך אחת להם וישתנו בפעולת' ואם בעבור המיתה הפתאומית הבאה לרשע הלא עוד לטובה יחשב ויבחר בזה מלהיות מיוסר כמו הצדיק אף יתלונן למה זה ימסר לשלם כל

אבן עזרא

ותרגום וערוך יסדר : (א) ויען צופר : (ב) הרב דברים לא יענה : (ג) בדיך. כמו כזביך מן אשר בדה מלבו : (ו) כפלים . שלא ידעו בני אדם : ישה. ישכח ויש אומרים שהוא מן כי תשה ברעך על ענין רחוק : (ח) עמקה . על מלת המקום או ישוב לתושיה : (י) אם יחלוף · כמו כל בני חלוף : ויקהיל · הוא הפך :(יא) וירא און ולא יתבונן · יראה האון ואינו צריך להתבונן : (יב) נבוב . כמו נבוב לוחות : ילבב. יקנה לב שהיא החכמה כמו קונה לב : ועיר פרא . כמו עיר . ופרא הוא האדם כאשר יולד

רשי

הוא : מענה צופר : (ב) לא יענה . מאחרים מפני רוב דבריו : (ג) בדיך שאתה בודה מלבך : מתים יחרישו . בני אדם : (ד) ותאמר . זך לקחי וכר הייתי בעיניך : (ו) תעלומות חכמה . ותדע כי כפלים לת[ושיה] יש לתורה שלא קיימת : כי (השורש) ישה כמו (דברים כד) · כי תשה (כלו') הרבה יש לו עוזב בדברי עוניך : (ז) החקר [אלוה] תמצא . שאתה סבור שקת' ה[...] (ח) גבהי שמים . דבר [...] כגובהי שמים מה תוכל ועמוקה היא החכמה (ט) מדה . מדוד שלה (ס"א נוד) וכאן הזכיר מידוד בל' [...] אמר מדתה) : (י) א[ם יחלוף] ויסגיר . ביסורין את [...] ויקהיל . כל פמליאות [...] על שהסגיר : ומי ב[...] בדברים למלא עול ב[...] מפני שהנידון שליו וגם רבים . כן דרכו : (יא) כ[י הוא] ידע מתי שוא וירא א[ון ולא] יתבונן . שהם עושים י[...] ודומה כמי שלא יתבונן [...] כי מאריך אפו : (יב) נבוב . חלול בלא לב [...] הבין דרכו : ילבב . יק[נה] לשו[...]

יא א וַיַּ֗עַן צֹפַ֥ר הַֽנַּעֲמָתִ֗י
וַיֹּאמַֽר׃ ב הֲרֹ֣ב דְּ֭בָרִים לֹ֣א יֵעָנֶ֑ה
וְאִם־אִ֖ישׁ שְׂפָתַ֣יִם יִצְדָּֽק׃ ג בַּ֭דֶּיךָ
מְתִ֣ים יַחֲרִ֑ישׁוּ וַ֝תִּלְעַ֗ג וְאֵ֣ין מַכְלִֽם׃
ד וַ֭תֹּאמֶר זַ֣ךְ לִקְחִ֑י וּ֝בַ֗ר הָיִ֥יתִי
בְעֵינֶֽיךָ׃ ה וְֽאוּלָ֗ם מִֽי־יִתֵּ֣ן אֱל֣וֹהַּ
דַּבֵּ֑ר וְיִפְתַּ֖ח שְׂפָתָ֣יו עִמָּֽךְ׃ ו וְיַגֶּד־
לְךָ֤ ׀ תַּֽעֲלֻמ֬וֹת חָכְמָ֗ה כִּֽי־כִפְלַ֥יִם
לְת֫וּשִׁיָּ֥ה וְדַ֡ע ׀ כִּֽי־יַשֶּׁ֥ה לְךָ֥ אֱ֝ל֗וֹהַּ
מֵעֲוֺנֶֽךָ׃
ז הַחֵ֣קֶר אֱל֣וֹהַּ תִּמְצָ֑א אִ֤ם עַד־
תַּכְלִ֖ית שַׁדַּ֣י תִּמְצָֽא׃ ח גָּבְהֵ֣י
שָׁ֭מַיִם מַה־תִּפְעָ֑ל עֲמֻקָּ֥ה מִ֝שְּׁא֗וֹל
מַה־תֵּדָֽע׃ ט אֲרֻכָּ֣ה מֵאֶ֣רֶץ מִדָּ֑הּ
וּ֝רְחָבָ֗ה מִנִּי־יָֽם׃ י אִם־יַחֲלֹ֥ף וְיַסְגִּ֑יר
וְ֝יַקְהִ֗יל וּמִ֣י יְשִׁיבֶֽנּוּ׃ יא כִּֽי־ה֭וּא
יָדַ֣ע מְתֵי־שָׁ֑וְא וַיַּרְא־אָ֝֗וֶן וְלֹ֣א
יִתְבּוֹנָֽן׃ יב וְאִ֣ישׁ נָ֭בוּב יִלָּבֵ֑ב וְעַ֥יִר

[Masorah marginal notes: ג'. ב' / ב' / ב' מ"ל / ב' חד מ"ל / ג'. ב' / ד' רפין / ב' / ל' / ל' / ס'. ל' / ג' וחס' ודגשי' ל' מפי' / ל' ד' ל' / ל' / ל'. ל' וחד עיר]

א וַאֲתֵיב צוֹפַר דְמִן נַעֲמָה
וַאֲמַר׃ ב אֶפְשַׁר דְמַסְגֵי מִלַיָא
לָא יִתוֹתַב וְאִין בַּר נָשׁ מָרֵי
שִׂפְוָן יִזְכֵּי׃ ג כַּדְבוּבַיךְ גוּבְרַיָא
מַשְׁתְּקִין וּדְחֵכְתָּא וְלֵית
דְמַכְסֵף׃ ד וְתֵימַר דְכֵי אוּלְפָּנִי
וּבְרִיר הֲוֵיתִי בְעֵינָךְ׃ ה וּבְרַם
מַן יִתֵּן אֱלָהָא מְמַלֵל וְיִפְתַּח
סִפְוָתוֹהִי עִמָּךְ׃ ו וִיחַוֵי לָךְ
כְּסוּיָן דְחוּכְמְתָא אֲרוּם כוּפְלָא
לְחוּכְמְתָא וְדַע אֲרוּם אַנְשֵׁי
לָךְ אֱלָהָא מֵעֲוָיָךְ׃ ז אֶפְשַׁר
דִפְשְׁפוּשׁ אֱלָהָא תִשְׁכַּח אִין
עַד סִיפֵי שַׁדַי תִשְׁכַּח׃ ח בְּגַבְהֵי
שְׁמַיָא מָה אַתְּ עָבֵד בְּאוֹרַיְתָא
דַעֲמִיקָא מִן שְׁיוֹל מָה אַתְּ יָדַע׃
ט דִנְגִידָא יַתִּיר מִן אַרְעָא
מִשְׁחֲתָהּ וּפַתְיָהּ יַתִּיר מִן יַמָא׃
י אִין יַחֲלוֹף וְיֵיחוֹד שְׁמַיָא
בַּעֲנָנֵי וְיִכְנוֹשׁ מַשִׁרְיָן מִן
יָתִיבְנֵיהּ׃ יא אֲרוּם הוּא חַכִּים
גַבְרֵי שִׁקְרָא וְאֶפְשַׁר דַחֲמֵי
שְׁקַר וְלָא אִתְבַּיַן׃ יב וּגְבַר

תולדות אהרן ארוכה . עירובין כח: וירא און. (ר"ה נז) : נבוב. ב"ב יב :

הרב ג' ב' חסר וא' מ"ל ומי רב עם ישראל . עם שדי[...] דברים לא יענה. קדמ' מ"[ל] ב' א' מ"ל וא' חסר וסימ[...] צידני' שקט . ותלעג ו[...] קדמ' מ"ל: לקחי ג' וסי' ב' [...] ובמלכי' א' סימן י"ז: ויפת[ח] ליש' ב' קמץ וא' פתח וכו' ואשנה דיהושע. ויפתח הע[...] גבור חיל. ויפתח שפתיו [...] שום קרתא וחד שום גבר [...] פתיחא בתרא פתח וסי' [...] פתח: תכלית ה' וסימ' תכ[לית] שנאתים . ולכל שנאה [...] עד תכלית אור עם חשך . אם עד תכלית שדי תמצא . ועד תכלית בית אלישיב : ארוכה ג' וחס' ודגשי' וסי' ותהי המלחמה ארכ[ה] ב[...] שאול . לאמר ארכה היא . מארץ מדה : יחלוף ד' וסימ' נמסר בישעיה סימן ב' ובריש ספרא סימן ד' :

רלבג

הבריאה הנכבדת באנשים הקשה יוס אשר סדרו להסמערכת הככבים בגיחם מרחם מקרים רעים ומפסידים אותם ומה תועיל להם זאת הבריאה הנפלאה האם ראוי בחק הפועל השלם שיעשה פועל הבעלם ר"ל שיעמיק ויפליא בטוב הבריאה והוא בעצמו יסדר תכף מה שיפסיד הלא יותר טוב לכמו אלו האנשי' שלא יהיו נבראים והנה הביא איוב בזה המאמר שני מופתים חזקים יבטל בהם שיהיה השם יתברך יודע הענינים הפרטיים המופת הראשון סדורו כנהגם יתברך אין לו כח מן הכחות אשר יושגו בהם הענינים הפרטיים כי אין לו כח היולאני כמו שהתבאר במופת בטבעיות ובאלהיות וכל מי שאין לו כח מן הכחות אשר יושגו בהם הענינים הפרטיים לא ישיגם ויתחייב מזה שהשם יתברך אינו יודע אלו הענינים הפרטיים ואל זה הסיקם רמז באמרו העיני בשר לך אם הכראות אנוש תראה והמופת השני סדורו כנהגם יתברך אינו זמני ומתנועע להיותו בלתי היולאני וכל מי שישיג הדברים הפרטיים זמניים מצד שהם פרטיים וזמניים הוא זמני ומתנועע לפי שיתחייב היותו היולאני אחר שהוא יקבל הדברים אשר ישיגם קיבול היולאני ויולד מזה בתמונה השנית שהש"י לא ישיג הדברים הפרטיים ואל זה הסיקם רמז באמרו הכימי אנוש ימיך וגו' ואולם איוב יודה שהש"י משגיח במינים להיותם בלתי זמניים ולזה ימצא באלו הנמצאות השפלות הסדר והיושר במה שלהם מצד המיניי וימצא בהם הערבוב והעדר הסדר במה שהם בו פרטיי' ולזה אמר במליאות הפרטי באלו העניינ' השפלי' אשר בעולם ההוים וההפסד שאורו הוא כמו אופל לפי שלא ימצא בהיי' הנמצאי' בו [...] ביאור מלות המענה ויען צופר הנעמתי ויאמר : (ג) בדיך. כזביך : (ד) לקחי . נמוסי והנהגתי אשר אני מתנהג בה : ובר. נקי : (ו) לתושיה . לפי הנימוס והסדור אשר יש[...] העונשים במרי מרי : כי ישה לך אלוה מעונך. ר"ל שהשם יתברך העלים ממך ושכח אותך דברים רבים עוית בהם ואין אתה מעער שיהיה לך עון בהם ואולם אמר זה לפי שהיה [...] יתאמת כשלא יעשה טוב תמיד להשתדל להשכיל ולדעת הש"י כפי היכולת ולזה תחשוב להיותך צדיק והנך חוטא וזה האופן מהעיון כאילו העלימו הש"י מן האדם ר"ל שלא ברא[ו] [...] להשיג זה וזה כי האדם לקצורו מהשיג עצמו באופן שלם ולא ידע מה שאפשר לו לעשות מן הטוב אשר הוא חוטא לפי דעת צופר אם יקצר מזה ואולם השם יתברך אשר בראו ידע [...] מה שאפשר לו לעשות מן הטוב ויעניֵשהו אם יקצר מזה או יהיה הרצון במלת ישה ילוה ויהיה פי' מעונך מעונשך על דרך גדול עוני מנשוא והטעם כי השם יתברך ילוה בעבורך [...] קץ מענשך ואינו רוצה להפרע ממך יחד מן ימיתך : (ט) מדה . מדתה ר"ל מדה מה שבין הגובה והעומק או יהיה שב אל חכמת השם יתברך שזכר. באמרו ויגד לך תעלומות חכמה : [...] יכרית : ויסגיר. וישים במסגר ובבית כלא : ויקהיל . שיאסוף אנשים במקום אחד או במדינה אחת מזולת שישימ' במאסר : (יא) וירא און ולא יתבונן . ר"ל וירא איש און ואשר לא יתבונן השם יתברך להשכיל ולדעת אותו כי הוא ג"כ עון או ירצה בזה כי הש"י ידע אנשי שוא ומרמה ואשר ראה און ר"ל אשר טעה בעיוניות וידע גם כן האיש אשר לא יתבונן להשכיל בזה[...] זכר בזה האופן ב' מיני הסכלות אשר הוא קנין והוא אשר טעה בעיוניו והסכלות אשר הוא העדר והוא אשר לא ישתדל להתבונן בנמצאות ויהיה וירא און מענין ההשגה השכלית [...] ראה הרבה חכמה ודעת : (יב) נבוב . חלול : ילבב . ישכיל : ועיר פרא . ועיר ופרא ר"ל שהוא נמשל כבהמ[ות]

מצודת ציון

(ב) יענה. מלשון עניה ותשובה: (ג) בדיך. כזב הבדוי מן הלב כמו מלבך אתה בודאם (נחמיה ו) : מתים. אנשים כמו מתי מספר (בראשית לד): (ד) לקחי. ענין הלימוד והשכל כמו הלוקחים לשונם (ירמי' כג): ובר. ברור ונקי: (ו) לתושיה. כן נקראת חכמת התורה והוא מל' יש על כי ישנה לעולם ולא תחזור לאין כשאר הדברים: ישה. ילוה כמו אשר ישה ברעהו (דברים טו): (י) יחלוף. יעבור מן העולם וכן עד בוא חליפתי (לקמן יד): ויקהיל. יאסוף כמו ויקהל משה (שמות לה): (יב) נבוב. חלול וריק כמו נבוב לוחות (שם כז) : ילבב. מלשון לב ר"ל יקנה לב : ועיר . כן

מצודת דוד

יא (ב) הרוב דברים וגו' . איך לא יח[...] כל גמול הרשע שלא האדם הוא בידו בכל עת וירב אמריו לאל [...] פועל ידיו הנעשה בחכמה נפלאה ובשלימות רב) : המרבה דברים לא יהיה לו תשובה עליהם וכי לא ימצא מענה גם ע[...] הדברים : ואם איש שפתים. וכי היודע להמליץ אמריו במיטב הדבור וי[...] זה יצדק : (ג) בדיך. הדברים אשר אתה בודה מלבך ישתיקו את האנשים [...] בתרעומתך כי חושבים שכן דברת והאמת אתך ובעבור זה תוסיף להלעיג [...] על כי אין מי מכלים אותך עליהם : (ד) ותאמר זך לקחי . תאמר אל מול המקום הנה למוד הרגל דרכי היא זכה וברורים וגם בעיניך אני בר ונקי ר"ל יודע אני [...] עמדי ותעשוק גמולי : (ה) ואולם . אבל באמת מי יתן שידבר בך אלוה ויפתח שפתיו להתווכ' עמך : (ו) תעלומו' חכמה. סודו' מסתרי החכמ' אשר יתחייב' הבא' הטוב [...] הבא אשר יחטא האד' : כי כפלים לתושיה. אשר לפי חכמ' התור' ראוי עוד לך כפלים מן המכאוב אשר בא עליך אבל לא יוותר הכל כי דע אשר הוא הלוה לך מ[...] ותקבל עליהם גמול לאח"ז ועתה תמה בהלגאה אלוך : (ז) החקר. מה תתרעם על רעות הצדיק וטובות הרשע וכי אתה תמצא חקר משפט ה' וכאומר וכי י[...] מי הוא הראוי להקרא צדיק ומי לרשע יחשב כי הכל היא לפי שעור מדרגת הכנת האדם כי מי שהכנתו מרובה ומקצר בעבודת אלהים לא לצדיק יחשב ומז[...] מעט הנה כל דבר לרב יחשב ומי הוא היודע תעלומות לב מי הכנתו מרובה ומי הכנתו מועטת וכאלו ישפוט על ייסורי איוב שבאו על אשר קצר בחכמה [...] היתה הכנתו : עד תכלית . כאומר אף אם חכמת לדעת מה וכי תמצא עד התכלית : (ח) גבהי שמים . הנה סדור אלוה בהשלום הגמול לרעים ולטובים הלא יה[...] כגבהי שמים ומה א"כ תפעל למו לעמוד על אמיתתם והלא היא עמוקה משאול מה תוכל לדעתה : (ט) ארוכה . מדת הסדור ההיא ארוכה מן הארץ ורחבה מן [...] המקיף את העולם ואיך א"כ אפשרי להשיג בחכמת הלב : (י) אם יחלוף . לזאת אף אם ימצאו מרבית אנשים אשר שוו בדבר המעל ועכ"ז יענשו בעונשים [...] את מי מהם יכרית מן העולם ואת מי יסגיר במאסר היסורין ואף מהם יקהיל לאספם אל מאמר לכלאם בה הנה עכ"ז אין מי להשיב על גמול תשלומיו [...] הוא ידע . ר"ל אם לפי דעת האדם ישוו כולם בדבר המעל הוא על כי אינו יודע שיעור הכנת כ"א ואחד אבל המקום ב"ה יודע הוא אנשי שוא ר"ל מי [...] מעלו בשקר כי הבינו המעל ושקרו בעצמם לעשות' מתאות הלב ומי הוא אשר ראה און בלבו וטעה במחשבתו לומר שאין כאן מעל אולם יכול היה לעמוד על [...] שיעור הכנתו היתה מרובה אבל קצר בחכמה ויודע מי הוא אשר לא יתבונן כלל כי נפון לבו משכל ועשה המעל מחסרון הדעת ועל כולם יביא במשפט ולכן [...] משפט לכ"א לפי הראוי לו כי באמת לא ישוו בדבר המעל : (יב) ואיש נבוב . כי

לבוראו ולפשפש במעשיו או אדם אשר היה כעיר פרא לימוד מדבר קל בלא דעת: אדם יולד. ילמד עצמו להיות אדם חדש כסדר בני אדם ויכוין
(יג) אם אתה. היית מכוין לבך אחר יסורין: ופרשת אליו כפיך. בתחנה: (יד) ותרחק און (מידך ואל תשכן באהליך עולה): (טו) כי אז. אם אתה היית בטוח
פניך ממום שתגרום לעצמך לשאת פניך מכל מום (מתוך כך): והיית מוצק. חזק כמו מצוקי ארץ: (טז) עמל תשכח. וכל עמל היית שוכח: וכמים עברו.
כן יהיה לך כל זכרון עמל: (יז) ומצהרים יקום חלד. יותר מאור צהרים יקום לך חלד מזל וזמן כמו וחלדי כאין נגדך (תהלים לט) ד"א
חלד כמו יקום אור חלודה לומר שיהיה מקום אפילה יותר מאור צהרים זו אבל הראשון לא נראה: תעופה. אפילה שלך תהיה ע"א תעופה לשון שחר (לעיל ג) שאם און אופל היה לו לומר נקוד בשו"א כמו תנופה תרומה תנומה: ועיני רשעים. שונאיך: בפניהם ברעתך לראות בו (תאוותם) וכל כליון שבלשון קודש זהו המצפה ואינו משיג וכמו ועיניך כלות אליהם וגו' (דברים): ומנוס. הוא מבטח: . מה שהם מקוים כך למפח נפש יהי להם:

פֶּרֶא אָדָם יִוָּלֵד׃ יג אִם־אַתָּה הֲכִינוֹתָ ו'
לִבֶּךָ וּפָרַשְׂתָּ אֵלָיו כַּפֶּךָ׃ יד אִם־
אָוֶן בְּיָדְךָ הַרְחִיקֵהוּ וְאַל־תַּשְׁכֵּן ל'
בְּאֹהָלֶיךָ עַוְלָה׃ טו כִּי־אָז ׀ תִּשָּׂא ל'
פָנֶיךָ מִמּוּם וְהָיִיתָ מֻצָק וְלֹא תִירָא׃ ל'.ג' חסר.
טז כִּי־אַתָּה עָמָל תִּשְׁכָּח כְּמַיִם ג' כסיפ'. ג' רפי'
עָבְרוּ תִזְכֹּר׃ יז וּמִצָּהֳרַיִם יָקוּם חָלֶד ל'
תָּעֻפָה כַּבֹּקֶר תִּהְיֶה׃ יח וּבָטַחְתָּ ל' וחסר
כִּי־יֵשׁ תִּקְוָה וְחָפַרְתָּ לָבֶטַח תִּשְׁכָּב׃ ג' בס ושנה וכסית
יט וְרָבַצְתָּ וְאֵין מַחֲרִיד וְחִלּוּ פָנֶיךָ ל'
רַבִּים׃ כ וְעֵינֵי רְשָׁעִים תִּכְלֶינָה ג' ר"פ
וּמָנוֹס אָבַד מִנְהֶם וְתִקְוָתָם מַפַּח־ ג'. ל'. ל'.
נָפֶשׁ׃

חָרִיף יִתְחַכַּם לִבֵּיהּ וְעִילָא דִמְרוֹדָא הֵיךְ בַּר נָשׁ אִתְיְלִיד: ת"א וּבַר נָשׁ מְפַלְפֵּל יָדֵיק וְעוֹלֵם מְסָרְבָן דְאִתְבָּן גַּבְרָא רַבָּא מִתְעֲבֵד: יג אִין אַתְּ כַּוְּנְתָּא לִבָּךְ וְתִפְרוֹס לְוָתֵיהּ בִּצְלוֹ יְדָיךְ: יד אִין שְׁקַר בִּידָךְ רָחֵק יָתֵיהּ וְלָא תַשְׁרֵי בְּמַשְׁכְּנָךְ עַוְלָא: טו אֲרוּם הֵידֵין תִּזְקוֹף אַפָּיךְ דְּלָא מוּם וְתֶהֱוֵי סְנִין מַחְבּוּלָא וְלָא תִדְחַל: טז אֲרוּם אַתְּ לְעוּת תִּתְנְשֵׁי הֵיךְ מוֹי דַעֲבַרוּ תִּדְכַּר: יז וּמִטְהַר יוֹמָךְ יְקוּם גּוּשְׁמָךְ דַהֲלָךְ בְּגַרְגּוּשְׁתָּא דְפַעְפּוּעָא דְקִבְלָא הֵיךְ צַפְרָא תֶּהֱוֵי: יח וְתִתְרְחִיץ אֲרוּם אִית סְבַר וְתַתְקִינֵי קְבוּרְתָּא לְרוֹחְצָן תִּשְׁכּוּב: יט וְתִרְבַּע וְלָא דְמָנִיד וִישַׁחֲרוּן אַפָּךְ סַגִּיעִין: כ וְעַיְנֵין דְרַשִׁיעַיָא תִשְׁתֵּיצוֹן וְשֵׁיזְבוּתָא הוֹבֵד מִנְהוֹן וּסְבַרְתְּהוֹן מַפַּח נְפַשׁ:

יולד וכמוהו ככנש אלוף: (יז) אמר ר' משה כי חלד כמו חלודה בלשון רבותינו ז"ל והענין כי תשוב החלודה ותאור יותר מצהרים והנכון כי חלדך פי' זמנך יקום וענין יקום יעמוד כמו וקם הבית: תעופה י"א תסתכל וכן התעיף עיניך בו ואחרים אמרו כי תעופה מן עיפה והוא נכון והענין אם עשית תשובה יעמוד חלדך כשמש צהרים ובעת החשך תשוב כבקר כענין ישוב לימי עלומיו תתחדש כנשר נעוריכי: (יח) וחפרת. כאילו חפרת סביבותיך כמו שיעשו סביבות חומות

תולדות אהרן הכינות. ג. עקרים. מ"ד פי"ז: תכלינה. ר"ס נא:

מסורה

וסי' והוא יהיה פרא אדם. ד מדבר ל' כתי' כן. פרא היצחק פרא עלי דשא. ועיר שיולד. מי שלח פרא חפשי: חסר וסי' הכל מצק נחשת. מצק ולא תירא: ולא תירא ן ולא תירא משוד כי והיית מצק: ומצהרים ל' ד והוא חד מן שיטה חדא ומצ ברישיה וכל חד וחד וסימ' נמסר במסרה רבתא אות המ"ם בס"ד בשיטת ועיני י' וסימ' נמסר במשלי סוף סימן כ"ז: ומנוס ג' וסי' ומנוס אבד מנהם. מדוע ראיתי המה חתים נסוגים. ואני אשיר עזך:

רלבג

כבהמות בעת הולדו: (טו) תשא פניך ממום. תסיר עצמך ממום התלאים והמכות אשר הולית בהם: מוצק. חזק: (טז) עמל תשכח. עמל הצרות אשר באו עליך תשכח: (יז) תעופה. תאיר ותזהיר: (כ) מנהם. כמו מהם: מפח. דאגה ודאבון:

ביאור דברי המענה ענה צופר הנעמתי ואמר התחשוב דבריך יבצר ממני מענה או תחשוב שאצדק בכזביך בעבור ריבוי דבריך באמת אתה הרבית לכזב עד שכזביך יחרישו האנשים ולא ימצאו מענה ודבר והלעגת לעגים רבים כנגד השם יתברך ...ם אותן מרעי על זה ואמרת שההנהגה שהנהגת בה היא זכה ושאתה בר ונקי בעיני השם יתברך אם היה שישגיח באלו הענינים ואולם מי יתן אלוה דבר ויפתח שפתיו עמך ויגד לך חכמה וסודותיה אשר יתחייב ממנה הבא' הענוש על מרי ומרי כשיעור אשר ימצא עליו כי לפי הסדור והנימוס ההוא היה ראוי שיגיעך השם יתברך מהרע כפלים על מה שהביא עליך השם יתברך ילוה בעבורך ויניח מצוקך עד עת קץ כי אינו רוצה להפרע ממך יחד פן ימיתך ולזה הוא רוצה להביא עליך רעה אחר רעה בשיעור שתוכל לסבול והוא מה שנתרעמת בו או יהיה הרצון בזה הנה מתרעם על ריבוי המכאובות אשר באו עליך אבל ראוי שיגיעו לך יותר מהם כפלים על מה שמרית לפי הנימוס האלהי אשר יסודר ממנו הענוש למרי מרי חכמת שתסור מכת השם יתברך ממך עדיין והנה להכלותך בזה הנימוס אתה חושב שיעשה לך הש"י עול במה שהפלא והרבה מכותך ואין הענין כן ודע גם כן כי אתה עוית הרבה ...מעט בזה כי יהכן שיהיו לך עונות ידע השם יתברך בהם שהם עונות וענין היותם עונות נעלם ממך ונסתר ולזה תחשוב במה שבא עליך מהענוש שבא על לא חמס בכפיך ואין ...וזה שצופר היה רואה שהשם יתברך יענוש האדם אם יקצר מעשות הטוב אשר אפשר לו לעשות כאילו תאמר אם יקצר מהתבונן בפעולות השם יתברך ובדרכיו כפי היכולת וזה השיעור ...לאדם לפי שלא ידע טבעו בשלימות ולזה לא ישער מה שאפשר לו לעשותו מהטוב ואולם השם יתברך אשר ברא זה ידע זה ובהיות הענין כן הנה ישיג ההכלות בזה הדרוש מפני ...אל האחד שאינך יודע שיעורי העונשים הראויים במרי מרי לפי ששעורי המרי נעלמים ממנו ופעמים יהיה המרי אשר הוא יותר קלוש אצלנו יותר חזק אצל השם ונתאמת מפני זה איך בגיע ...ויעשה המרי שיותר קלוש יותר מהעונשים והשני שבכאן אנשים רבים תחשוב בהם שהם נקיים והם רשעים על אשר קצרו מעשיית הטוב האפשרי להם ואפשר שנאמר שהרצון באמרו תעלומות חכמה וגו', שאי אפשר לאדם שידע מי הוא צדיק או מי הוא רשע וזה כי לפי הכנת האדם לקבול השלימות יצטרך שתהיינה פעולותיו אשר יהיה בהם צדיק ולזה מי שהיה מוכן לשלימות חלק גדול ולא דרך בקיבול השלימות ההוא ודרך אל קיבול השלימות למטה מהשלימות אשר היה מוכן לקבל אותו הנה יהיה האיש ההוא רשע אצל השם יתברך והאיש אשר קיבל חלק מעט מאד ולא היה מוכן אל שיקבל ממנו יותר הוא צדיק בעיני השם יתברך וזה האופן מההכנה אשר ייוחד בה אחד אחד מהאנשים נעלם ממנו ולזה נחשוב ברשע שהוא צדיק והוא רשע כי אנחנו לא נדע מה שהיה מוכן אליו אחד אחד מהם מקבול השלימות. ולזה אמר צופר שאם היה אפשר שיגיד השם יתברך לאיוב תעלומות חכמת ההכנה הזאת אשר נבראה יודע כי כפלי' מהשלימו' אשר קבל היה ראוי שיקבל לפי ההכנה ההיא ולזה יחשוב איוב שהוא צדיק והוא רשע באמת ויפורש אומרו ודע כי ישה אלוה מעונך לפי הפי' הראשון אשר ספי' הוא נאות אלינו בזה הפסוק ואיך תחשוב בזה הסדור המגיע מהשם יתברך לאישי האדם מהטובות והרעות שיהיה בלתי ישר. האם לך חכמה כחכמ' הש"י עד שתדע מדרגת הכנת האנשים שתוכל לדעת מה ראוי שיגיע להם מהש"י מהטובות והרעות על מעשיהם עד שכאשר לא ימצא הענין כפי מה שתחשוב תגזור שזה עול הנה באמת אי אפשר לאדם שידע זה ...לא האדם חקר אלוה ולא ישיג הש"י עד תכלית ההשגה ואיך אפשר שתשיג אופן חכמת הש"י והנה לא תוכל להשיג מעשיו כי לא תוכל להשיג מקום הגובה אשר יגבילוהו השמים ולא ...עמק אשר הוא עמוק משאול והוא מרכז הארץ. הנה מדת מה שבין הגובה והעומק ארוכה מארץ וזה השיעור אשר בין הגובה והעומק אינו קו אחד לבד אבל לו רוחב יותר מרוחב הים כי ...נדי שמרכז עד השמים ואם לא תוכל להשיג בשלמות המעלה והמטה אשר פעל השם יתברך ר"ל שלא תדע ארכו ורחבו והמקומות אשר יכלה אליהם איך תדע חכמת השם יתברך ואפשר הרצון בזה ואיך אפשר לך שתשיג אופן זאת החכמה אשר יסודר ממנה זה הסדור המגיע לאישי האדם בטובות וברעות. והנה היא גבוהה ממך גובה נפלא כמו גובה השמים והיא עמוקה ...אול ומדתה ארוכה מארץ והיא רחבה יותר מהים המקיף בארץ. כי אם יגיע השם יתברך לאנשים עונשים מתחלפים על מריים עד שקצתם יכרות וקצתם יענה אותם בשימם במסגר ובמאסר וקצתם לא יענה אותם בשימם במסגר ובמאסר אבל יקהילם ויאספם אל מקום אחד או אל מדינה אחת מי הוא שיוכל להשיב ולומר לו שהוא עשה עול על ענייניו בהכביד העונש על קצתם יותר

מצודת דוד

אל הריק מחכמה עם כי עשה העמל מחסרון הדעת עכ"ז ענה יענה כי איש נבוב וריק מחכמה לקנות לב להשתדל בחכמה להשכיל דרכי ה' כי כל אשר יולד הוא כעיר פרא מבלי חכמה וכאשר יכין לבו הנה ישכיל וכ"כ אל איש נבוב להכין לבו להרגיל בחכמה: (יג) אם אתה. אם תכין לבך ר"ל תרגיל לבך בחכמה ובעבור מרבית הכנתך ותפרוש כפיך אל ה' להעביר עונך בהקלרת על הנה בחכמה ובעבודת אלהים לפי רוב ההכנה: (יד) אם און. אם יש בידך דבר עבירה הרחיקהו ממך ועזוב אותה ואל תשכן באהליך עולה כי לחנם ממך: (טו) כי אז. כאשר כן תעשה אז תרים פניך למעלה מבלי מום ר"ל לא תלך עוד שחוח ופני' למטה ואף מכאובך ירופא ותהי' מבלי מום: והיית ...ת וכלאה תהיה חזק ולא תירא מפחד כי לא יקרב אליך: (טז) עמל תשכח. העמל שהיה לך תשכח בעבור רוב הטובה ורק מעט תשאר בזכרונך כמים ...ממקומם אשר זכרונם ישאר מעט בלב האנשים ולזה ירום לבך ולא תלך עוד שחוח: (יז) יקום חלד. יקום לך זמן מאיר יותר מעת הצהרים: תעופה. חשך תחשך להיות מאיר כאור הבוקר: (יח) ובטחת. תשב בטח כי יש תקוה לשבת בטח כאשר כן תעשה: וחפרת. כאלו חפרת סביבך חפירה עמוקה לבל קרוב ...תשכב לבטח מבלי מחריד: (יט) ורבצת. וכאשר תרבץ לנוח אין מי יחרידך: רבים. גדולי העם יחלו פניך למלאות משאלותם בהיות לאל ידך: (כ) ועיני. אבל הרשעים עם גודל הצלחתם סוף תכלינה עיניהם כי לא ישיגו תוחלתם וכאשר יבואו ימי הפקודה יאבד מהם המנוס כי לא ימצאו מי לנוס אליו לעזרה: . ר"ל מוכנים הם לדאבון נפש וכאלו יקוו לה כי בוודאי כן יהיה (העולה מהמענה היא שדעת צופר כדעת אליפז ובלדד שהכל בא בהשגח' אולם גמול החלק לפי שעור מדרגת הכנת האנשים ומי שהכנתו מרובה וקצר בחכמה יחשב לרשע ומי שהכנתו מועטת אף שמעט לרב יחשב עד כי ימצא מרבית אנשים ישוו

מצודת ציון

פרא. חמור הבר כן נקרא הסמור בקטנותו וכן עיר בן אתונות (זכריה ט): (טו) מוצק. חזק כדבר הניצק ממתכת: (יז) חלד. זמן כמו וחלדי כאין נגדך (תהלים לט): תעופה. ענין חשך: (יט) ורבצת. ענין השכיבה לנוח: יחלו. ישאלו ויבקשו: רבים. גדולים כמו ורבי המלך (ירמיה מא): (כ) תכלינה. המתאוה לדבר ואינה באה קרוי בל' מקרא כליון עינים: ומנוס. מל' ניסה ובריחה: מנוס. מפח: מפח נפש. דאבון נפש

על

יותר מקצת עם היות לפי הנראה מריים שוה או יחשוב כאשר יגיעהו מעט מהעונש
שהוא יותר רב מרי או יחשוב כאשר יגיעהו יותר מהעונש שהוא נקי ויושר כי אלו
הם נגדי המבוכה והבלבול הנה אי אפשר ליחס מפני זה עול אל השם יתברך . כי הוא
ידע אנשי השוא והמרמה ויעניש על פעולותיהם הרעות וידע גם כן אשר ראה לבו
און בעיוניות רצה לומר אם עשה בעיוניות יענישהו על התרשלותו מהחקור בעניינים
באופן הראוי עד שקרהו השבוש וידע גם כן אשר לא יתבונן בדרכי השם יתברך
כדי שישכיל וידע אותו ויענישהו על סכלותו . וזה שהאיש נברא נבוב וחלול ומוכן
להשכיל כדי שילבב וישכיל דרכי השם יתברך כי הוא נמשל כבהמות בעת הולדו ונתן לו
השם יתברך שלמותו בכח והמציא לו הכלים אשר בהם אפשר שיוציאהו אל הפועל
ולזה יענש אם לא ישתדל בו כפי הראוי ולזה יעלם ממנו הרבה מאלו העניינים
ונחשוב במי שהוא רשע שהוא צדיק ומי שהוא צדיק שהוא רשע כי מי שלא ראינו
אותו עושה רשע וחמס נחשבהו נקי וצדיק והנה אינו נקי וצדיק בחק השם יתברך אם
לא עשה הטוב האפשרי לו לפי הכנתו ולזה יתכן שנחשוב באנשים שיהיה שוה מריים
עם היותו בלתי שוה כי כבר תתחלף הכנת אחד מהאנשים להכנת האחר והנה שיעור
המרי הוא לפי מדרגת ההכנה רצוני שהפועל המגונה האחד בעינו יהיה מרי רב
כאשר עשהו מי שהכנתו שלימה מאד ויהיה מרי חלוש כאשר עשהו מי שהכנתו חסרה
מאד ונחשוב מפני זה במה שהוא יושר שהוא עול מצורף לזה העלם ממנו העונש
הראוי במרי מרי ופעמים יהיה מה שנחשוב בו שיהיה ענשו יותר מעט יותר רב ונחשוב
מפני זה שיהיה העדר הסדור נמצא באלו העניינים . הנה אם אתה הכינות לבך אל
השם יתברך ופרשת אליו כפיך רצה לומר שתקרב אליו כפי היכולת בהשכיל . דרכיו או
ירצה בזה אם אתה הכינות לבך לשוב אל הש"י כפי היכולת ותתפלל אליו כפי היכולת
שירחמך . והיית מרחיק מידך און אם הוא בידך וזה אם בדעות אם במעשים ואולם
הרחקת האון בדעות הוא לעזוב הדעות הנפסדות בהם ואולם הרחקת האון במעשים יהיה
בהשיבהו לראוי לו עד שלא תשכן באהליך עולה . הנה אז תסלק עצמך מאלו המכאובות
והנגעים אשר חלית בהם והיית חזק ולא תירא . הנה מה שעמלת בו מן ההון והבנים
שאבדת תשכח עד שכמו המים שיעברו במהירות ויסורו כן יהיה זכרך אלו הדברים אשר
באו לך בזכרך אותם . ויבא לך זמן יותר טוב בהיר ומזהיר יותר מהצהרים ויתוסף
אורך תמיד כבקר תהיה שאורו הולך וחזק כל מה שהיה נמצא . ובטחת כי יש תקוה
רצה לומר שלא תפחד שתאבד הקניינים ההם כמו שהיית עושה מקדם . אבל תהיה
לך תקוה ובטחון שישמרו ויהי' הפחד מסולק ממך עד שאם תחפור בעדם בזולת גדר
וכסוי לבטח תשכב שם ורבצת ואין מחריד ויגיע מאלה הצלחתך עד שרבים ונכבדים
יחלו פניך . ואולם הרשעים ואם להם הצלחות הנה הם ביגון ובפחד כל ימיהם עד
שעיניהם תכלינה מרוב היגון ומרוב הפחד שיש להם לא ימצאו מנוס כי לא ימצאו מקום
יבטחו בו ולא תהיה תקותם שיבואם טוב אבל הם מקוים שיבואם רע ויראו ממנו עד
שתפח נפשם מהדאגה :

והכלל העולה מהדברים הוא שצופר יסכים לבלדד במה שיאמר שהטובות והרעות
הנופלות באישי האדם הם כולם מוגבלות ומסודרות מהשם
יתברך לפי מעשה איש ואיש ואולם יתיחד בהתרת הספק אשר יקרה בזאת ההנחה מצד
רוע הסדור הנמצא בתום בטובות אישי האדם ורעותיו וזה שבלדד התיר זה הספק במה
שאמר שמה שנחשבהו רע במה שיבא מן המקרים לנקיים הוא טוב ומה שיבא מהטוב
לרשעים הוא רע ואם לא נשער ואולם צופר התי' זה הספק באמר שרוע הסדור אשר
נראהו באלו הטובות והרעות הוא לקצורנו מהשיג האמת בזה וזה שצופר ירצה שבכאן
הכנות פרטיו' ייוחד בהם איש ואיש ולפי שיעור מדרגת ההכנה אשר לאדם יתחייב
שתהיינה פעולותיו אשר יהיה בהם צדיק וכשיקצר מזה הנה הוא רשע לפי שהוא
קצר מעשיית הטוב האפשרי לו ואף על פי שנראהו שלא עשה שום פעל מגונה
אבל היו פעולותיו כולם טובות ולזה נחשוב בו שיהיה צדיק ונתמה איך באו עליו
אלו הרעות וכבר יתכן שימצא איש שיעשה מעט מהטובות והוא צדיק לפי שלא הוכן לו
שיקבל מהשלמות יותר מזה השיעור ונחשוב בו שלא יהיה צדיק מצד מיעוט הטוב הנמצא
בפעולותיו ולזה נתמה על רב הטובות המגיעות לו וכן ראוי שנבין הענין בפעולות
המגונות רצה לומר שבאשר מדרגת הכנתו חסרה יהיה עונשו חלוש על הפעל המגונה
מאד לפי שהוא ימנעהו מהשלימות הפחות אשר היה מוכן אליו ושמדרגת הכנתו שלימה
יהיה ענשו רב על הפעל המגונ' לפי שהוא ימנעהו מהשלימות הנכבד שהיה מוכן אליו
ובהיות הענין כן יהיה קצורנו מהשיג האמת באלו הטובות והרעות איך ראוי שיהיה
הענין בהם משני צדדים הצד האחד שאנחנו לא נדע אופן חכמת השם יתברך אשר יתחייב
ממנה שיעור העונש במרי מרי ולזה נתמה במי שימרה מרי מעט לפי מחשבתנו ונראה לו
מהעונש יותר ממי שהפליג יותר במרי לפי מחשבתינו והצד השני שכבר יתכן שיהיה לאדם
עון ופשע ולא נשער בזה ונתמה איך יגיע לו רע וזה שהוא ירצה שכבר יהיה מרי אם
שבטל האדם מהשתדל במושכלות כפי מה שאפשר לו ואם יעלם בידו דעת בלתי נכון
בעיוניות מצד קצורו מחקור בדברים כפי מה שראוי לפי שהש"י בראו בעל שכל לזאת
הכוונה ובכלל הנה הוא מרי אצל צופר אם יקצר האדם מעשיית הטוב האיפשרי לו לפי
הכנתו והוא מבואר שמזה הצד ימצאו רבים שהם רשעים ולא נשער בזה ובהיות הענין
כן הנה לא ימנע שלא ימצאו אנשים שוים במריי' לפי מחשבתינו ויתחלפו עונשיהם הבאים
עליהם מהש"י חלוף נפלא עד שקצתם ימית וקצתם יעניש בשישימם במסגר וקצתם לא
יפיגם העונש שישמו במסגר אלא שיקבצו ויאספו אותם אל עיר אחת או אל מדינה
אחת והסבה בזה כי כשנחשוב בהם שהם שווים במרי הם מתחלפים בו מאד ואנחנו לא
נשער ואולם מה שנראה מהטובות לקצת הרשעים הנה צופר יתיר הספק בזה בשיאמר
שאינם נמלטים מהרעות לפי שהם עם מה שלהם מהצלחה יפחדו פחד תמיד שתבואם
שואה ויהיו בפחד ובדאב לב תמיד ודי להם בזה העונש מצד פחיתות מדרגת הכנתם ואחר
שנתיישב זה נאמר שכבר נאמרו בזה הספר כל חלקי הסותר אשר אפשר שתפול בהם
המחשבה למשכילים בזה הדרוש ונתייחד בחלק חלק מהם אחד מאלו האנשים אשר נחלקו
בזה הספר וזה שלא ימנע הענין מחלוקה אם שיהיה כל מה שישיג האדם מטוב ורע
מוגבל ומסודר מהשם יתברך לפי מעשיו אם שלא יהיה דבר ממה שישיג האדם מטוב ועד
רע מוגבל ומסודר לפי מעשיו ר"ל שלא יועיל לו באלו הטובות והרעות הבאות עליו אם
עושה טוב ולא יזיקהו בהם אם יעשה רע אם שיהיה קצתם מוגבל ומסודר לפי מעשה
האדם וקצתם לא וזאת החלוקה הכרחית ולפי שמי שירצה שכל הטובות והרעות הבאות
לאדם הם מוגבלות ומסודרות מהשם יתברך ישיגהו ספק מצד התום לפי מה שיחשב שכבר
נמצאת בתום סותר זה המאמר והוא שקצת הצדיקים יגיעהם רע יותר ממה שיגיע לקצת
הרשעים וקצת הרשעים יגיעהם טוב יותר ממה שיגיע לקצת הצדיקים הוא מבואר שזה
הספק יותר אם בנגודה בזאת הטענה אם בנחלק עליה ואולם המחלוקת הוא מב'
צדדין לבד אם מצד המחלוקת על נושא זה המאמר והוא מה שיאמר אותו צופר אם
מצד המחלוקת על נשואו וזה יאמר אותו בלדד ואולם המחלוקת על נשואו הוא מה
שאמ' שמה שנחשבהו רע אינו רע אבל הוא טוב ומה שנחשבהו טוב אינו טוב אבל הוא
רע ואולם המחלוקת על נושאו הוא שיאמר שמי שנחשבהו צדיק אינו צדיק ומי שנחשבהו
רשע אינו רשע או אם היה רשע הנה מדרגתו ברשע חלושה מצד חולשת הכנתו וזה

רלבג

מי שנחשבהו צדיק אינו נמלט מהמרי שכבר חטא בבלתי עשותו הטוב האפשרי
בעיוניות ובזה התיר הספ' ברע המגיע לצדיקים ומה שנראה שמגיע יותר מ
הצדיקים ממה שמגיע לקצת הרשעים הנה הוא יתיר הספק הזה באמר שאנו
נדע שיעור העונשים הראוייה לפי מרי מרי כי לא נוכל להשיג שיעור הכנת ה
אשר יסודר ממנה זה הסדור והנה המרי לאשר נחשוב אותו צדיק ימשוך
עצום מהמרי אשר לאשר נחשוב אותו רשע והוא מבואר שיתחייב לבעל
שינית שהאפשרות עשיית הטוב אינו שוה בכל האנשים שאם היה האפשרות
היה בהכרח מרי הרשעים יותר עצום לפי שכבר היה נכלל בו המרי אשר לצד
שלא עשו הטוב האפשרי להם בעיוניות וישאר הספק למה יגיע מהרע יו
הצדיקים ממה שיגיע מהרע לקצת הרשעים עם היותם למטה מהם בהשגות
ואולם כשיונח שזה האפשרות מתחלף לפי שההכנות אשר לאיש ואיש
מתחלפות כבר אפשר שיאמר שמרי הצדיק בבלתי עשותו הטוב האפשרי לו
חזק המרי מהרשע אשר הוא למטה ממנו בעשיית הטובות לפי שהרשע הכנ
בעשיית הטובות ביחס אל הכנת הצדיק ומה שירצה שיגיע מהטובות לקצת
הנה אם שיהיה רשעם מצד קצורם מעשיית הפעולות הטובות או מצד עשותם
המגונות ואם היה רשעם מצד קצורם מעשיית הפעולות הטובות הנה נוסף
הספק בזה שיאמר שהם צדיקים לפי שלא הוכן להם שיקבלו מהשלימות
גדול ואם היה רשעם מצד עשותם הפעולות המגונות הנה התיר צופר
בשיאמר שהם אינם נמלטים מהפחד אשר הוא רע נפלא ולפי שהפחד
בלתי מורגש נחשוב בכמו אלו האנשים שלא יגיעם שום רעה ודי להם
אף על פי שפעולותיהם מגונות מאד לפי שמדרגת הכנתם היא פחותה
כן במה שאחר זה. שאם לא יענשו הם כבר יענשו בניהם הבאים אחריהם
בזה העונש לפי מחשבתו כי הטוב אשר תכליתו רע הוא רע ואולם
כמו שאמרנו שמה שנחשבהו רע אינו רע לפי שהוא יביא אל תכלית
שירצה מהטובות לרשעים הוא רע לפי שהוא יביא אל תכלית רע וכבר
מכלמה שבאתו והגומא כמו שביארנו שלא יועילם לאותם ותענוגותם
בקלות והוא מבואר שאין בכאן צד שלישי מהמחלוקת על סותר זה המא
התאמת מן התום לפי שאם נחלק בו בנושא ובנשוא יחד ישאר הספק
מבואר בנפשו רצה לומר אם נאמר שמי שנחשוב אותו צדיק הוא רש
ומה שנחשבהו טוב הוא רע והפך וזה כי לא יתהדם מזה מאמר זול
אשר חייב הספק ואולם היתר זה הספק אשר יהיה בנגודה בזאת הה
שיאמר שאלו הרעות והטובות אשר נמצאם מגיעות לאנשים בזולת
מגיעות מהשם יתברך אבל ייוחסו' לסבה אחרת כאילו תאמר הפתיו
כמו שירצה אליפז והוא מבואר שהיתר זה הספק אשר יהיה בנגודה בזו
הוא גם כן באחד משני צדדים אם שנאמר שזאת ההשגחה האישיית היא
מן האנשים אך לא בכל דבריהם אם שנאמר שההשגחה האישיית היא בק
ובקצת לא ואולם מי שירצה שאין דבר מהטובות והרעות ההם מוג
מהשם יתברך הנה הוא כבר ירצה בטובות והרעות ההם הסדור בהכרח
הגיע לנו ידיעה בהם אם בחלום אם בקסם אם בנבואות ואין בכאן
שייוחס אליו זה הסדור זולת המערכת אשר לככבים בעת הלידה תוייב
הדעת שיאמין שזאת ההגבלה היא מצד הגרמים השמימיים ולזה לא
הצדק ולא יזיק בה הרשע כי הכל מוגבל לו לאדם בגיחו מרחם
החלוקה היא על דעת איוב ואולם מי שירצה שקצתם מוגבל לפי
ורשעו מהשם יתברך וקצתם בלתי מוגבל לפי שאין זאת ההשגחה לכל
לקצתם והם הראויים לה לפי מה שיתבאר במה שאחר זה הוא מאמר
האמת בעצמו כמו שיתבאר במה שיבוא והנה אליפז היה מתקרב לזה הדע
כי הוא היה מודה שבכאן רעות אינם מוגבלות מהשם יתברך והם הנה
תהיינה לנו מצד הפתיות והאולת אלא שאין ראוי להתרעם עליהם כי אין
שיקראו רעות לפי שהאדם נברא מגולל מכל הטובות והרעות והקניינים
כחיי עליהם ואם לא ישתדל להגיע להם בסבות המביאות אותם אין ל
עליהם אם לא יגיעו אליו אלא שבזה הצד לא הותרו כל הספקות
לא נוכל לייחס כל הרעות אשר נראה שיפול בהם העדר הסדור
והפתיות ומה שנוהג מנהגה ועוד שאם הודינו שמזה הצד יותר הס
מה נעשה בהעדר הסדר הנמצא בטובות הנשארות זמן ארוך ונמצא
בבית אחד ואל איזה דבר ניחסהו וזה שהוא בלתי אפשר שניחסהו
והפתיות כי מה שיגיע מהטובות בזה האופן לא ישאר כי אם זמן מועט
מאדיי רצה לומר שלא יתכן שיגיע בזה האופן טובות רבות לרשע
בתום מהם וזה גם כן אפשר שיסופק ברעות המגיעות הרבה לצדיקים
שאי אפשר שיוחסו אל האולת והפתיות כי מה שהוא בזה התאר הוא
היה מציאותו בקרי ובהזדמן ולזה היה דעת אליפז יותר חסר בעניין
בלדד וצופר ויותר שלם באופן אחר ואולם היותו יותר חסר
מהספקות אשר הביאוהו לזה הדעת הם נשארות עמו מה שאין כן ב
וצופר ואולם היותו יותר שלם כי הוא לא היה מכחיש המוחש אבל
בזולת הכחשת המוחש שיתיר הספיקות כמשפט כל חכם ועוד. כי
ממנו המשיך דעתו הוא אמתי בעצמו ואולם טעה במה שאחר הסר
הוא כששער שהוא בטל שייוחסו כל הטובות והרעות אל גמול
השם יתברך לפי מעשה האדם כמו שיתבאר מהתום והיה בטל ג
יהיה בהם דבר מוגבל מאת השם לפי מעשה האדם לפי מה שיגזרהו
שזכר אליפז בזה הספר במה שטען על איוב הנה חייב בהכרח שי
מיוחס אל השם יתברך לפי צדק האדם ורשעו וקצתם בלתי מיוחסת
לא אמר אליפז יותר מזה השיעור היה מחוייב היות מאמרו אמת ו
בשלא הבדיל באופן שלם מה שייוחס אל השם יתברך מאלו הטובות
ממה שלא ייוחס אליו ולזה לא עמד טעמו בו כשטען עליו איוב
לסתור דעתו כמו שיתבאר במה שאחר זה ועוד כי דעת אליפז היה
האמת ואם אינו בעצמו אמת כי הוא כבר שם כל השתדלותו לסתי
בזולת הכחשת המוחש ומי שמנהגו זה המנהג הנה כשישער בספקו
בדעתו מצד המוחש ומי יחקור בצד אחר שינית דעתו יותרו
בזולת הכחשת המוחש ואולם בלדד וצופר אמרו מאמר בלתי
הניחו למוחש רושם . אבל התירו הספק כשאמרו שאלו הדברים נעל
ואם הענין כן איך ידעו שאלו הדברים הם בסדר וביושר מי
זה והנה אין להם מאזני הבחינה ולא די בשרש שפעלו בו זה שימ
האמת בזה הדרוש אבל מי שמנהגו זה המנהג לא יתכן שי
בשום דבר כי אם לאנשים הנחלה לידיע' ממה שנראה אותו מהדברים
לא יהיה לידיעת דבר דרך :

רשי

(איוב) : (ב) תמות חכמה. כשתמותו תמות עמכם כל חכמה כי כל חכמה בכם. (ג) גם לי לבב כמוכם · ואת מי אין כמו אלה. שהקב"ה שליט לעשות ולהאריך שלוות רשעים אינכם אלא כמשחקים בי. ואני הוא (ההוה) שחוק לרעהו : (ד) אהיה קורא. להקב"ה ויעננו מלער הקנטתכם ומה יעננו שחוק לצדיק ותמים שחוק צדיק תמים. היא אשר יעננו ידעתי אני אמרתם. כי : (ה) לפיד ... של גיהנם עומד למי ... בעשתנותו לומר שלום ... : נכון. מזומן הוא ... שאכן להיות במועדי ... מועדת : (ו) ישליו. ... כי ימי ישליו אוהלים ... השוכנים באהלים ... והם שודדים שנאמר ... ידו בכל (ראשית טז) : ... שלימות יש למרגיזי ... אשר הביא לו הבור ... בידו אם טוב אם רע : ... אוזן מילין תבחן. ... ידעו ואת השומעים ... אשר החיך יטעם לאכול : ... ישישים חכמה וגו'. לדעת כי

... אהרן שחוק. חגיגה ה : ... לפיד. סנהדרין קח: ... נב(תענית סו): שאל נא. ... לה: בישישים. שבת קנב ... קניס כס :

יב [1] ויען איוב ויאמר׃
[2] אמנם כי אתם־עם ועמכם תמות
חכמה׃ [3] גם־לי לבב | כמוכם לא־
נפל אנכי מכם ואת־מי־אין כמו־
אלה׃ [4] שחק לרעהו | אהיה קרא
לאלוה ויענהו שחוק צדיק תמים׃
[5] לפיד בוז לעשתות שאנן נכון
למועדי רגל׃ [6] ישליו אהלים |
לשדדים ובטחות למרגיזי אל
לאשר הביא אלוה בידו׃ [7] ואולם
שאל־נא בהמות ותרך ועוף השמים
ויגד־לך׃ [8] או שיח לארץ ותרך
ויספרו לך דגי הים׃ [9] מי לא־ידע
בכל־אלה כי יד־יהוה עשתה זאת׃
[10] אשר בידו נפש כל־חי ורוח כל־
בשר־איש׃ [11] הלא־אזן מלין תבחן
וחך אכל יטעם־לו׃ [12] בישישים
חכמה וארך ימים תבונה׃ [13] עמו
חכמה וגבורה לו עצה ותבונה׃
[14] הן יהרוס ולא יבנה יסגר על־
איש ולא יפתח׃ [15] הן יעצר במים

(מסורה בגליון: ד' חס' · ב' · ל' · ב' · ל' · ד' רפי · ג' · ב' וחסר יטעם לאכל · ל' · ד' ר"פ · ג' ומ"ל בליש' · ס'. ג' · לפיד. סנהדרין קח: ... ד' וסימ' את מי עשקתי. יורה דעה. ואת מי דאגת ואת מי אין כמו אלה : ז' חסרים בכתובים וסימן ... סימן ב' ע"ש :לאשר הביא ... אתלים לשודדים והוא מן ... מן מ"ו לא מלעיל. ברוש ... וסימ' נמסר במס' רבתא ... אות הלמ"ד בס"ד:ויגד ד' נמסר בשפטים ס' י"ד: ... וסי' יקומו ויספרו לבניהם. לך דגי-הים. ויזבחו זבחי ... תיך ב' וחס' וסי' וחך אכל)

[1] ואתיב איוב ואמר׃
[2] בקושטא ארום אתון חבריא ועמכון תסוף חוכמתא׃
[3] לחוד לי לבא דכמתכון לא פריש אנא מנכון ועם מן לית דכמת אילין׃
[4] חוכא לחבריה אהי דקרי לאלהא ועני יתיה חיך לזכאה שלימא׃
[5] אודא דבסיר לרשיעא מן מחשבא שליו מכון להרפתקי זמנא׃ ת"א בוערא בסיר לעשיו דמן מחשבתא רחיין שליו ברם הוא מעתד לאזדעזעת רגלא׃
[6] ובני עשיו דשלין במשכניהון יתמסרון לבזוזין ובני ישמעאל דרחיצין יתמסרין לשאר אומיא דמרגזין אלהא דכמתהון דמן אלהא בידיה׃ ת"א ובני ישמעאל דשלוין במשכניהון יתמסרון לבזוזין ועמונאי ומואבאי דשרין רחצן יתמסרון ביד רשיעיא דמרגזין אלוה היך פרעה דאיתיה אלוה עלוהי מחתא בדיה׃
[7] וברם שייל כדון בעירי ויילפונך ועופא דשמיא ... ך׃ [8] או מלל לארעא ותלפנך וישתעון לך נוני ימא׃ [9] מן לא ידע בכל אלין ארום מחת ידא דיי עבדת דא׃ [10] די בידיה נפשתא דכל חי ... א דכל בסר גבר׃ [11] הלא אודנא מלין תבחן ומוריגא מיכלא יטעם ליה׃ [12] בקשישיא חכמתא ונוגדי יומין בינתא׃ [13] עמיה ... תא וגבורתא דיליה מלכא ובינתא׃ [14] הא יצדי ולא יתבני יסגור על גבר בקבורתא ולא יתפתח׃ [15] הא אחד במיא ומתיבשין וכד

אבן עזרא

תומות המדינה : (ב) אמנם כי אתם עם : תמות החכמה. עמכם בעבור כסילותכם כענין נסרחה חכמתם: (ג) ואת מי אין כמו אלה. מי לא ידע בכל אלה : (ד) שחוק לרעהו. שבתי כאדם שהיה שחוק לרעהו והוא כשחוק לרעהו והתימה שהיה זה שסב לשחוק קורא לאלוה ויעננו:(ה) לפיד בוז. הלמ"ד נופל והוא מן אם בפידו להם שוע בעבור הפיד שבא לו שב בוז כמו ובוז משפחות במחשבת השאנן : לעשתות. כמו אולי יתעשת האלהים אבדו עשתנותיו : נכון למועדי רגל. וזה דבר יביא האדם שתמעד רגלו כענין ואני כמעט נטיו רגלי : (ו) ישליו. כי ירא׳ שהם השודדים העושים החמס בפרהסיא בשלוה וישליו ישמח עצמו ואחר עמו כמו יחי ראובן ואל ימות שעינכו ואל יהי מתיו מספר מתיו כעניין ואני מתי מספר : בטוחות. ענינו משכנות בטוחות מן בטח : לאשר הביא אלוה בידו. עובדי כו"ם שיעשה אלוהו בידו : (יב) ואורך ימים. טעמו ובארך ימים : בי"ת בישישים

רלבג

ביאור מלות המענה ויען איוב ויאמר: (ד) שחוק. לעג : (ה) לפיד. מענין לפידיסויסיה אומרו לפיד בוז כמו לפיד ובוז : לעשתות. למחשבות מענין עשתונותיו ואיפשר שתהיה למ"ד לפיד משמש׳ ויהיה ענינו מי שהוא נכון לפיד ואיד הוא נבזה למחשבו׳ השאנן וכן מי שהו׳ נכון למועדי רגל וכפל הענין במלו׳ שונו׳:(ו) לשודדים. לעושים חמס ושודדים האנשים: ובטוחות. חסר מלת משכנות והרצון בזה שכבר ימצאו משכנות למרגיזי אל שיבטחו בהיותם בהם ולא יפחדו משום דבר: לאשר הביא אלוה בידו. ר"ל לעובדי כו"ם שיביאו הכו"ם בידיה׳ וישתחוו להם או ירצה בזה שבידו הביא והמציא אלוה ר"ל שידיו עשו הפסל ואחר יסגוד לו וישתחוה ולא יפקח עיניו כי הפסל הזה הוא מעשה ידיו כדרך אמרו למעשה ידיו ישתחוו לאשר עשו אצבעותיו:(ז) בהמות ותורך. תלמדך כל אחת מהם : (ח) שיח. דבר: (יד) יסגור על איש. ר"ל כבר ישים איש במסגר ולא יצא ממאסרו לעולם: סוגג

מצודת ציון

על שם שקרובים הנפש לפתח לצאת מן הגוף וכן ונפש בעליה הפחתי (לקמן לא) : (ג) לא נופל. לא פחות וגרוע וכן נופלים מערלים (יחזקאל לב) : (ד) לרעהו. מלשון רעיון ומחשבה כמו בנת לרעי מרחוק (תהלים קלט):(ה) לפיד. הוא העץ שמנדלקים בו האש ונשרף גם הוא כמו כלפיד יבער (ישעיה סב) ועל כי לא יצלח למלאכה ובזוי הוא אחד אמר לפיד בוז : לעשתות. למחשבות כמו אבדו עשתונותיו (תהלים קמו): שאנן. שוקט ובוטח כמו שאנן מואב (ירמיה מח) : למועדי. ענין החלקה והשמטה לנפול כמו ולא מעדו קרסולי (תהלים יח) : (ו) ישליו. מלשון שלוה: ובטוחות. ר"ל משכנות בטוחות וקצר בדבר המובן : (ז) ותורך. ותלמדך : (ח) שיח. מלשון שיחה ודבור : (יב) בישישים. הזקן הרבה יקרא ישיש והוא מלשון יש כי עומדים בו הויות ימים רבים : (יד) יפתח. ענין התרה מן המאסר : (טו) יעצור. ענין

מצודת דוד

... כר המעל בעיני העם ויתחלפו בגמול עונשם וישפוט על ייסורי איוב על כי ... חכמה לפי שיעור הכנתו) : יב (ב) אמנם. האמת כי אתם הרבים ולמולי ... לעם כי נשארתי לבדי ואין מי יחזיק בידי אבל וכי בעבור כי אתם הרבים ... תמות החכמה עמכם ר"ל וכי כל החכמה היא בכם עד שאם תמותו תמות ... ולא תשאר בעולם : (ג) גם לי לבב. הנה לא כן היא כי גם לי יש לב ... כמו לכם ואינני נופל במעלה להיות גרוע ופחות מכם : ואת מי. ועם מי ... יש אין לב מבין כמו שיש עם אלה הריעים וכי חכמה גדולה יש בכם אשר ... לא נשאר האנשים : (ד) שחוק לרעהו. על כי הרבה נופר לבזותו אמר ... אני אהיה לשחוק וללעג למחשבתו אשר בעבור גודל הצלחתו אשר ישיג כל תאותו כאלו בכל אשר יקרא לשאול מאלוה יענה וישיב לו למלאות שאלתו לזה גבה ... כי ישחוק עלי אשר אני באמת צדיק תמים : (ה) לפיד בוז וגו'. כי כן הדרך אשר למחשבות איש שאנן ושקט מרוב כל יחשב כלפיד הבזוי את מי אשר ... כון שימעדו רגליו לפול ולזה הרבה נופר לשחוק בי : (ו) ישליו. אבל לא מרוב חכמה ויושר לבב רבה הצלחתו כי הלא ראינו אשר אהלי השודדים המה ... ומשכנות בטוחות נמצאים למרגיזי אל לאשר יעבוד כו"ם אשר לא ימוש ממקומו ומביא אותו בידו ועכ"ז אליו ישתחוה ולו יעבוד וא"כ אף מהצלחת נופר אין ... על החכמה ויושר הלבב : (ז) ואולם. אבל חכמת מה לך ואם בהודעת העלמת חקר אלוה לא נצרכנא לך כי באמת שאל אל הבהמות וכ"א תלמדך העלם חקר ... אלה לומר משלימות יצירת היצורים ומהחכמה אשר בהם יתחלפו אלה מאלה מכל זה נוכל להשכיל שלא נמצא חקר אלוה וכאלו הם יורו ויגידו את זאת : ... לך. ר"ל מטבעי ארבעה היסודות וכל הדברים הנמצאים בארץ המורכבים מהם מאלה תוכל להבין העלם חקר אלוה : (ט) מי לא ידע בכל אלה. מי הוא הסכל אשר לא ... לדעת העלמות חקר אלוה באמצעית אלה הדברים זולת מאמריך : כי יד ה' וגו'. כי הלא יד ה' עשתה כל זאת ומהם הלא יוקח ראיה על עומק חכמתו שאין חקר לה : ... בידו וגו'. מוסב למקרא שלפניו לומר הוא האלהים אשר בידו וגו' : ורוח וגו'. זכר לעצמו רוח האדם על כי היא העולה על כולנה : (יא) הלא אזן. האוזן השומעת תבחן ... הם ממי נאמרו והחיך הטועם הוא יטעם לו טעם המאכל המר הוא אם מתוק כי בו ניתן ההרגש הזה ויובן א"כ הרבה מן הדברים ע"פ החוש : (יב) בישישים חכמה. ... זה ימצא הרבה מן החכמה בלב הישישים כי בעבור רוב הימים ראו הרבה בחוש ומהם יקחו התחלה להבין דבר מתוך דבר : ואורך. הבי"ת מן בישישים משמשת ... כאלו אמר ובאורך ימים תבונה והוא כפל ענין במ"ש ועל כי נופר היה לעיר ממנו לימים אמר איך תתפאר בחכמה למולי ואני ישיש וזקן ממך : (יג) עמו. ... רוב השנים ידעתי א"כ בלעדך שעם ה' תכלית החכמה והגבורה : לו עצה. הוא המשכיל לתת עצה ובידו התבונה : (יד) הן יהרוס. כאשר יחפוץ להשגיח הלא ... המערכה והשוה מהרם דבר מה הנה לא יבנה בזולת רצונו : יסגור. כאשר יסגור במאסר על איש הנה לא יפתח בזולת חפצו : (טו) הן יעצור. ימנע הנביעה במים

אבן עזרא

בישישים ישרת עצמו ואחר עמו כמו וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל
שדי: (טז) לו שוגג. הוא ידע שגגתו של האדם או שישגה אחרים והם לא ידעו:
(יז) שולל. כל אחד מהם יוליכם שולל מדעת כטעם וסר מרע משתולל:
(יח) מוסר מלכים. כמו מוסרות ומוטות: (כג) משגיא. מן אל שגיא:
ויאבדם. הפך משגיא: שוטח. מן
וישטחו להם כמו פורש והענין
מפיץ ומזר: וינחם. הפך הענין:
(כד) ויתעם. בעלת תהו:
אם

רשי

כי עמו חכמה וגו׳:(טו) וישלחם ויהפכו ארץ. בשליחותו כאשר עשה לד׳ אנ
שהציף שלישו של עולם: (טז) לו שגג. האדם השוגג: ומשגה ש
המשגהו: (יז) שולל. שם דבר הוא שטות. מוליכם בשטות כשה רו
לערבב ולבלע חכמתם כמו וסר מרע משתולל (ישעיה נט) אשתוללו אבירי
(תהלים עו) ותי״ו אשר בשתו
ואשתוללו כן דרך לשון עבר
בתיבה שיסודה שי״ן כח
והוא בא לדבר בלשון
נפעל או מתפעל נותן
אחר אות ראשונה
כמו וישתכחו בעיר (קהלת
וישתמר חוקות עמרי (מיכה
מסתולל בעמי (שמות ט
החגב (קהלת יב):
ישוטט לשון הוללות
(יח) מוסר מלכים פתח ל
מוסר שהלם מעל אחו
ומעבירם ממלוכה: ויאסר
במתניהם. בתחילתם
חפץ בהם חוגר חלציהם
כח למלוכה:(יט) כהנים
כמו כהן מדין (שמות
און (בראשית מא):(כ) ואף
אף לנאמנים כי פעמי
נכללים לדבר סרה כגון
והאמין בה׳ וסוף
אדע: (כא) ומזיח אפיק
ואזור החזקים מרפה את
אגורם להתיש כחם כמות
קט) ולמזח תמיד יח
אפיקים. חזקים כמו
נחושה (לקמן מ) אפיקיו
(שם מא): (כג) משגיא
ויאבדם. יש אומרים
עשה למצרים כשהשיא
ישראל לפני בעל צפון
יד) שגו ואמרו תדעו
עמנו לטבעם בים כאשר
כל הבן הילוד היאורה
(שם א) וקשה ירא...
צפון שלא נעשו בו שפטים
אלהי מצרים וגרם המקום להשגותם כדי לטבעם וזה הלשון אינו עיקר דאם כן היה לו לומר בצד ימין משגיא כמו שוגה אבל זה עיקר מגדיל לן
כח מגיא את הגוים ומצליחם ולבם מתגאה בהצלחת׳ והוא היה אבדן שלהן מה שהצליחו: שוטח. מרבה אותם להשטיח בארץ ולכסותם: (כד) בתוהו לא ד
בתוהו שאינו דרך: (ג) אולם אני. איני מבקש אלא לדבר
אלי

תרגום

יְשַׁלְחִנּוּן מִתְהַפְּכִין בְּאַרְעָא: טז גַּבֵּיהּ עוּשְׁנָא וְחוּכְמְתָא
דִּי לֵיהּ שָׁלֵי וּמַשְׁלֵי:
יז דְּמוֹבִיל מָרֵי מַלְכָיָא כַּד
מִשְׁתַּלְשְׁלִין וְנַגּוֹדַיָּא יִתְעַלַּב:
יח שׁוּשִׁילְתָּא דְמַלְכַיָּא מַשְׁרֵי
וְאָסַר קְמוֹר בְּחַרְצֵיהוֹן:
יט דְּמוֹלִיךְ רַבְרְבָנַיָּא בְּבִזְתָּא
וְתַקִּיפַיָּא מְקַלְקֵל: כ מַעְדֵי
קְשׁוֹט סִפְוָתָא מִמְהֵימְנִין וּטְעֵם
סָבַיָּא יְסַלֵּק: כא שָׁדֵי בַּסְרָנוּתָא
עַל סַרְכַיָּא וּתְקוֹף תַּקִּיפַיָּא
מַחְלֵשׁ: כב מְגַלֵּי עֲמִיקָתָא מִן
חֲשׁוֹכָא וּמַפֵּק לִנְהוֹרָא טוּלֵי
מוֹתָא: כג מַפֵּישׁ לְעַמְמַיָּא
וּמְאַבְדִנּוּן מְשַׁטַּח מְצוּדְתָא
לְאוּמַיָּא וְדַבְרִנּוּן: כד מַעְדֵי
חָכְמַת לִבָּא דְּרֵישֵׁי עַמָּא
דְּאַרְעָא וּמַתְעֵנוּן בִּדְמָא דְלֵית
אוֹרְחָא: כה יְמַשְׁמְשׁוּן חֲשׁוֹךְ
וְלָא נְהוֹרָא וּמַתְעֵנוּן הֵיךְ
רַוֵי: א הָא כוּלָּא חֲמַת עֵינִי
שְׁמַעַת אוּדְנִי וְאִתְבְּיֵנַת לַהּ:
ב הֵיךְ מַנְדַּעְכוֹן יְדַעִית אוּף אֲנָא לֵית פָּרֵישׁ אֲנָא מִנְּכוֹן: ג בְּרַם אֲנָא לְוַת שַׁדַּי
אֲמַלֵּל וּמְכַסְּנָא עִם אֱלָהּ

איוב

וַיְבַשׁוּ וִישַׁלְּחֵם וְיַהַפְכוּ־אָרֶץ: טז עִמּוֹ
עֹז וְתוּשִׁיָּה לוֹ שֹׁגֵג וּמַשְׁגֶּה: יז מוֹלִיךְ
יוֹעֲצִים שׁוֹלָל וְשֹׁפְטִים יְהוֹלֵל:
יח מוּסַר מְלָכִים פִּתֵּחַ וַיֶּאְסֹר אֵזוֹר
בְּמָתְנֵיהֶם: יט מוֹלִיךְ כֹּהֲנִים שׁוֹלָל
וְאֵתָנִים יְסַלֵּף: כ מֵסִיר שָׂפָה
לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זְקֵנִים יִקָּח: כא שׁוֹפֵךְ
בּוּז עַל־נְדִיבִים וּמְזִיחַ אֲפִיקִים רִפָּה:
כב מְגַלֶּה עֲמֻקוֹת מִנִּי־חֹשֶׁךְ וַיֹּצֵא
לָאוֹר צַלְמָוֶת: כג מַשְׂגִּיא לַגּוֹיִם
וַיְאַבְּדֵם שֹׁטֵחַ לַגּוֹיִם וַיַּנְחֵם: כד מֵסִיר
לֵב רָאשֵׁי עַם־הָאָרֶץ וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ
לֹא־דָרֶךְ: כה יְמַשְׁשׁוּ־חֹשֶׁךְ וְלֹא־
אוֹר וַיַּתְעֵם כַּשִּׁכּוֹר:
יג א הֶן־כֹּל רָאֲתָה עֵינִי שָׁמְעָה
אָזְנִי וַתָּבֶן לָהּ: ב כְּדַעְתְּכֶם יָדַעְתִּי
גַם־אָנִי לֹא־נֹפֵל אָנֹכִי מִכֶּם:
ג אוּלָם אֲנִי אֶל־שַׁדַּי אֲדַבֵּר וְהוֹכֵחַ

ד׳ הכר בליש׳ . ל׳ . ד׳ ר״פ . ל׳ . ג׳ ור״פ . ג׳ . ג׳ . י״ב . ג׳ ור״פ . ג׳ . ל׳ מ״ל . ל׳ . ל׳ . י״ג חס׳ . ז׳ . ל׳ . ל׳ . ז׳ . ג׳ וכ׳ ו״ה . כ״ט . ח׳ . ל׳ . ל׳ . ג׳ ר״פ בסיפ׳ . ל׳ ג

תולדות אהרן, בוז. פסחים קיא:

יטעם לו. יטעם לאכול: עמו ד׳ ר״פ וסי׳ עמו הראובני והגדי. עמו זרוע בשר. עמו חכמה וגבורה לו עצה. עמו עז ותושיה: יהרוס ג׳ מ״ל בליש׳ וסי׳ לנתוש ולנתוץ ולהאביד. המה יבנו ואני אהרוס. הן יהרוס ולא יבנה: מוליך ג׳ ר״פ וסי׳ מוליךלימין משה. מוליךיועצים שולל. מוליך כהנים: שולל ג׳ וסי׳ אילכה שולל כן כתיב. מוליךכהנים. מוליך יועצים. קדמה כתיב יוד: ומזיח ל׳ אפיקים רפה והוא חד מלין דמשמשין ומז ברישיה וסי׳ במסר׳ רבת׳ במערכת אות המ״ם בס״ד בשיטת ומ׳: לאור ז׳ קמצין וסי׳ בלשון ארמי צוח סמי׳ וסבר למיפק בצפרא וקם בליליא. וביאור׳ נמסר בסדר בראשית ובסוף מיכה: וינחם ז׳ וסי׳ נמסר בשמואל א׳ סימן כ״ב: אזני ח׳ וסימן ויאמר לו חלילה לא תמות. כי קשרתם כלכם עלי ב׳ בו. ויאמר המלך לרצי׳. אטה למשל אזני. ואלי דבר יגונב. הן כל ראתה עיני שמעה אזני. ולמלמדי לא הטיתי אזני:

רלבג

(טז) שוגג ומשגה. שני שרשים בענין אחד: (יז) מוליך יועצים שולל. ר״ל שהוא מוליך שלל כל אחד מהיועצים כאשר ירצה ואף על פי שהם טובי העצה לא יועיל להם עוז עצתם י מענין הוללות וסכלות: (יח) מוסר מלכים. מאסר מלכים: פתח. התיר: (יט) כהנים. שרים וכמוהו ובני דוד כהנים היו: ואיתנים. חזקים: יסלף. יעות: (כ) לנאמנים. הבו הממהרים לדבר נאות או ירצה בזה האנשים הנאמנים בדבריהם לטוב טעמם ותכמתם: זקנים. חכמים: (כא) ומזיח אפיקים רפה. ותוזק חזקים התלים או ירצה בזה ואזור חזקים הס ולמזח תמיד יתגרה: (כג) משגיא. מרבה: שוטח. מפזר: (ב) לא נופל אנכי מכם. לא חסר אנכי מכם: (ד) אליל. מלת אל נגזרת מן אל ועניינה הדל: לא

מצודת ציון

ענין מניעה: (יז) שולל. ענין שטות כמו אשתוללו אבירי לב (שם עו): יהולל. ענין סכלות וכן וקוסמים יהולל (ישעיה מד): (יח) מוסר. קשרי רצועות העול כמו מוסרי צוארך (שם כב): פתח. מתיר: ויאסור. קושר כמו הסוס אסור (מלכים ב ז): אזור. חגורה כמו ואזור עור (שם א): (יט) כהנים. שרים כמו ובני דוד כהנים (ש״ב ח): ואיתנים. וחזקים כמו איתן מושביך (במדבר כד): יסלף. יעות כמו ויסלף דברי צדיקים (שמות כג): (כ) לנאמנים. הוא מלשון וינאמו נאום (ירמיה כג) שהוא ענין דבור והנו״ן האחרונה נוספת לסימן שם תואר כמו רחמן והנאים בלשונם היודעים חכמת הדבור יקראו נאמנים: וטעם. ענין תוכן הדבור כמו בשנותו את טעמו (תהלים לד): (כא) ומזיח. חגורה וכן ולמזח תמיד יתגרה (שם קט): אפיקים. חזקים כמו אפיקי נחושה (לקמן מ): רפה. מלשון רפיון:(כב) צלמות. צלו של מות הוא חשכת הקבר: (כג) משגיא. מגדיל כמו כארז בלבנון ישגה (תהלים צב): שוטח. פורש כמו וישטחו להם שטוח (במדבר יא): וינחם. וינהיגם כמו לך נחה (שמות לב): (כה) ימששו. ענין התפוש בידים הנה והנה להשמר ממכשול כמו כאשר ימשש העור (דברים כח): (ב) לא נופל. לא

מצודת דוד

במים ונעשה המקום יבש: וישלחם. ופעם ירבה מימיהם וישלחם לשטוף פני הא ומהפכים הארץ כי מאבדים הרבה: (טז) עמו עוז. בידו החוזק והתשיה לחזק ואת מי להתיש כח זרועו: לו שוגג. יודע הוא שגגת האדם עם כי הא האדם בנפשו: ומשגה. יודע הוא הדבר אשר האדם משגה בו את הזולת לא ידעו הזולת: (יז) מוליך. חכמי לב בעלי עצה מוליך בדרך שולל ויגל השופטים עם כי מאד חכמו: (יח) פתח. מתיר קשר השרים ר״ל מסי רצועות העול אשר שמו על העם: ויאסור. וכאשר יחפוץ יקשור האזור את ר״ל יאמץ כוחם כי האזור במתניו הוא מחוזק ומזורז: (יט) מוליך כהנים הו מוליך בדרך שולל ויעוות החזקים בעלי הכח לבל ילחמו בדרך הנימוס ו (כ) לנאמנים. להמדברים בעלי המליצה יסיר מאמר שפתותם עד לא יכ מה בלבבם ומהזקנים בעלי המדע יקח מיטב תוכן האמרים: (כא) שופך
יביא בוז הרבה על נדיבים כמים הנשפכים ומרפה חגורת החזקים ר״ל יתיש כוחם כי החגור הוא מזורז וכאלם כשנרפה החגור: (כב) מגלה. ר״ל מלמד הנב להשכיל דברים עמוקים קשה ההבנה: צלמות. ר״ל דברים הנעלמים ביותר מוציא לאור כי יתן האדם דעה ויאיר עיניו להבין דבר מתוך דבר: (כג) משג׳ מגדיל את האנשים בממשלה רב והוא מאבדם: שוטח. הוא יפרסם ע״פ האדמה במרחב רב והוא ינהיגם מארצם ללכת גולה: (כד) מסיר. פעם מסיר ל ראשי העם המנהיגים אותם והמה יתעו את העם ללכת בעלת תוהו לא בדרך ישר ועלה נכונה: (כה) ימששו. ולמה ממששים בידיהם במקום החשך אשר ולא ילכו במקום אורה ר״ל שוגים ללכת בעלת תוהו ולא יפנו אל מול העצה הנכונה: ויתעם. ה׳ מתעה אותם להיות מבולבלים בדעתם כמו השכור: יג (א) הנ אלה. כל הדברים האלה שאמרתי הנה ראתה עיני הדברים הנראים ושמעה אזני הדברים הנשמעים ובין העין ובין האזן הבינים לכל אחת מהנה שבדבר ה׳ (ב) כדעתכם. כשיעור ידיעתכם ידעתי גם אני לא פחות וגרוע אנכי מכם בדבר הידיעה ומה זה תספרו לפני מפלאות ה׳: (ג) אל שדי אדבר. לא אחפוץ לסתווכח

…תוכחה עמו אחפוץ : (ד) טופלי שקר. מחברי דברי שקר : רופאי אליל כולכם. כל אליל שבמקרא לשון אל ורבותינו פירשו זה גיד הנשה
…רפואה ושמו אלל : (ו) וריבות. הוכחות : (ז) הלאל תדברו עולה. אחרי אשר תחת אל באתם לריב לא טוב שתדברו עולה : ולו תדברו רמיה. בעבורו
…רמיה כמו (לקמן לג) הן אני כפיך לאל, וכמו אל הארץ אשר דבר להם (דברים ט) לעבורכם וכמו ילחם לכם (שמות יד) האתם תריבון לבעל
…ו) הוקשה בעיני לדמותו כאן והוא דוגמת כיד משה לו על קרח (במדבר יז) : (ח) הפניו תשאון. וכי להחניף לו בשאת פנים באתם : אם
…לו תתווכחון על רמיה :

…כי יחקור אתכם …שקרים : אם כהתל …תהתלו בו . לומר …שינו עלמיכו שקרים : …יוכיח אתכם. הלא יודיע …כם : אם בסתר. וכי …תעמדו לפניו בדין פנים …לומר שם נשאו פניך : …שאתו . גבהו ואימתו …כם ויש אומרים שאתו …אשו כמו ויפאם דוד …שמואל ב כ) וכמו משאת …(שופטים כ) : (יב) זכרוניכם …פר . זכרוניכם נמשל …תם סבורים להתמשל …שאמר אנכי עפר …(בראשית יח): לגבי חומר. …יהי גביכם אלו : …גבה שלכם כמו ותבני לך …(יחזקאל טז) : (יג) ויעבור …מה שיעבור עלי בעון …עבור עלי ואל תחושו על …צריך לשאת ולאחוז : …בשני. לייסורי ולכופני …תיקה : ונפשי אשים …ים נפשי למות בייסורי …(טו) הן יקטלני. הלא …לי אינני נפרד ממנו …אייחל על כן אין …פע בדברי : אך דרכי. …והגתי בהם : אל פניו …לדעת מה ששטני : …הוא . וכאשר אני שלם …הוא גם הוא לי לישועה …אם אתם חן בעיניו : …פניו חנף יבוא . וזה …(לקמן מב) כי לא …אלי נכונה : (יח) ערכתי …הוכחת דברים סדרתי …בלבי מה להשיב : …ריש ואגוע . אם לא …חריש ואגוע : (כ) אך …תעם עמדי . דין של …דין של מטה ואם באחת תבוא

אֶל־אֵל אֶחְפָּץ׃ ד וְאוּלָם אַתֶּם
טֹפְלֵי־שָׁקֶר רֹפְאֵי אֱלִל כֻּלְּכֶם׃
ה מִי־יִתֵּן הַחֲרֵשׁ תַּחֲרִישׁוּן וּתְהִי
לָכֶם לְחָכְמָה׃ ו שִׁמְעוּ־נָא תוֹכַחְתִּי
וְרִבוֹת שְׂפָתַי הַקְשִׁיבוּ׃ ז הַלְאֵל
תְּדַבְּרוּ עַוְלָה וְלוֹ תְּדַבְּרוּ רְמִיָּה׃
ח הֲפָנָיו תִּשָּׂאוּן אִם־לָאֵל תְּרִיבוּן׃
ט הֲטוֹב כִּי־יַחְקֹר אֶתְכֶם אִם־
כְּהָתֵל בֶּאֱנוֹשׁ תְּהָתֵלּוּ בוֹ׃ י הוֹכֵחַ
יוֹכִיחַ אֶתְכֶם אִם־בַּסֵּתֶר פָּנִים
תִּשָּׂאוּן׃ יא הֲלֹא שְׂאֵתוֹ תְּבַעֵת
אֶתְכֶם וּפַחְדּוֹ יִפֹּל עֲלֵיכֶם׃
יב זִכְרֹנֵיכֶם מִשְׁלֵי־אֵפֶר לְגַבֵּי־חֹמֶר
גַּבֵּיכֶם׃ יג הַחֲרִישׁוּ מִמֶּנִּי וַאֲדַבְּרָה־
אָנִי וְיַעֲבֹר עָלַי מָה׃ יד עַל־מָה ׀
אֶשָּׂא בְשָׂרִי בְשִׁנָּי וְנַפְשִׁי אָשִׂים
בְּכַפִּי׃ טו הֵן יִקְטְלֵנִי לא אֲיַחֵל אַךְ־
דְּרָכַי אֶל־פָּנָיו אוֹכִיחַ׃ טז גַּם־הוּא־
לִי לִישׁוּעָה כִּי־לֹא לְפָנָיו חָנֵף יָבוֹא׃
יז שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ מִלָּתִי וְאַחֲוָתִי
בְּאָזְנֵיכֶם׃ יח הִנֵּה־נָא עָרַכְתִּי
מִשְׁפָּט יָדַעְתִּי כִּי־אֲנִי אֶצְדָּק׃
יט מִי־הוּא יָרִיב עִמָּדִי כִּי־עַתָּה
אַחֲרִישׁ וְאֶגְוָע׃ כ אַךְ־שְׁתַּיִם אַל־

אצבי׃ ד וברם אתון מחברי
שקר כמאסי אליל ומודקא
דפלטיה סכינא הכדין כולכון׃
ה לוי דמשתק תשתקון ותהי
לכון לחוכמתא׃ ו שמעו
כדון מכסנותי ומצות ספותי
אציתו׃ ז הלאלהא אתון
ממללין שקר ולותיה תמללון
נכילתא׃ ח האפוי תסבון אין
לאלהא תנצון׃ ט התקין
ארום יפשפש יתכון אין היך
דמתלעבא בבר נש תתלעבון
ביה׃ י מכסנא יכסן יתכון
אין בטומרא אפוי תסבון׃
יא הלא באזדקפותיה על
כורסי דינא רתיתיה תבעת
יתכון ורתיתיה יפול עליכון׃
יב דכרנכון מתיל לקטמא לגב
טנא גביכון׃ יג שתקו
מני ואמלל אנא ויעבר עלי
מדעם׃ יד מטול מה אטול
בסרי בככי ונפשי אשוי כד
על גב ידוי׃ טו הא אין
יקטלנני קדמוי אצלי ברם
אורחתי קדמוי אכסן׃ טז לחוד
הוא לי לפורקנא ארום לא
קדמוי דילטור יעול׃ יז שמעו
וקבילו מלתי ותנויי
באודניכון׃ יח הא כדון סדרית
דינא ידעית ארום אנא אזכי׃
יט מן הוא דינצי בהדי ארום
השתא אשתוק ואתנגד׃ כ לחוד תרתין לא תעבד עמי

(ח) אם לאל תריבון. אם בעדו כמו ואמר פרעה לבני ישראל : (יא) הלא שאתו. אשו כמו והמשאת העלה או כענין רוממה על השמים : (יב) משלי אפר. זכרו כי אתם נמשלים לאפר : (יז) ואחותי. האל"ף מקום ה"א והוא מן אחוה דעי אף אני : כפך

החרש ו' וסי' ואם החרש יחריש לה. ויאמרו לו החרש שים ידך. החרש אנכי אדבר. החרש ואאלפך חכמה. מי יתן החרש תחרישון. כי אם החרש תחרישי בעת הזאת : ותהי י"ד רפי' וסי' נמסר בשמואל א' סי' י"ח: תריבון ג' וסי' מה תריבון עמדי. האתם תריבון לבעל. אם לאל תריבון. אנ"ך : הטוב ד' רפי' וסי' נמסר בסיפרא סי' י' : הוכח ה' וסי' נמס' בסדר קדשים ובסיפרא סוף סי' ו' : משלי ד' וסי' נמסר בריש משלי וע"ש: ויעבור ג' וסימן ויעבר אחד מהנערים ויקחה. אמר לנער ויעבר לפנינו ויעבר. ויעבר עלי מה : ונפשי ה' וסי' נמסר בתלים סימן ל"ה : כפי בכפי ט' וסימן והיה בעבור כבודי והסירותי את כפי. ואראה כי אינך מושיע ואשימה. ותבא האשה אל שאול. וגם אני אכה כפי אל כפי ב' בו. והנה הכיתי כפי אל בצעך אשר עשית. על מה אשא בשרי בשני. נפשי בכפי תמיד: ערכתי ג' וסימ' את שבע המזבחות. נר למשיחי. הנה נא ערכתי משפט :

תולדות אהרן טופלי. חולין קכא: שאתו. עקרים מ"ג פ"ב : יקטלני. סוטה כז: לישועה. (סוטה כ): חנף. סוטה מב סנהדרין קג :

רלבג

(ז) הלאל. האם בעבו' אל: ולו תדברו רמי' ואם בעבורו תדברו רמיה :(יא) שאתו. התנשאותו ורוממותו : (יד) לגבי חומר גביכ'. לגופי חומר נמשלו גופיכם: (יג) ויעבור עלי מה. ר"ל ויעבור עלי מהרעות מה שיהי' אם מעט ואם הרבה: (יז) ואחותי. והגדתי : (יט) אחריש ואגוע. הטעם אם אחריש אגוע לחוזק

מצודת דוד

…ממכם כ"א אל שדי אדבר ועמו אחפוץ להתווכח : (ד) ואולם. אבל מכם …ועלת כי אתם מחברים יחד דברי שקר כי תאספו עלי עון רב אשר לא כן …ות כן אתם כולכם רופאי הבל ר"ל מה שתנחמו אותי לומר כשאשוב לה' …ריתי הלא הבל הוא כי אין בי עון לשוב עליו : (ה) ותהי לכם לחכמה. …יכם נראה כסכלות לכם לזאת שתקו ואולי יחשוב מי שאתם חכמים :

מצודת ציון

לא פחות וגרוע:(ד) טופלי. ענין חבור ודבוק כמו ותטפול על עוני (לקמן יד) : אליל. אל ולא ולכן יקראו עבודת כוכבים אלילים בעבור זה: (ט) כהתל. ענין לעג כמו התלת בי (שופטים טז):(יא)שאתו. לשון אשו כמו ותשא הארץ מפניו (נחום א) : תבעת. מל' בעתם והרדם : (יב) לגבי. ענין גוף כמו על גבי חרשו (תהלים קכט): (טו)אל פניו. לפניו: (יז) ואחותי. אמרי כמו יחוה דעת (שם יט): העלה

…ל. הבינו עתה ויכוח אמרי : וריבות. הוא הויכוח וכפל הדבר במ"ש : (ז) הלאל. וכי בעבור להצדיק את האל תדברו עולם לתלות בי עון רב : ולו . וכי …תדברו רמיה בתמיה וכי הגון הדבר : (ח) הפניו. וכי תשאו פניו להחניף לו כאשר תריבון בעבורו וכי רצונו בזה : (ט) הטוב . וכי יהיה טוב לכם כאשר יחקור …משפט על הדברים האלה וכי תהתלו בו לומר אז לפניו מהתלות הנה לכבודך דברנו כל אלה וכאשר יהתל איש ברעהו : (י) הוכח . דעו שיוכיח אתכם אם תחניפו …פניו בסתר בעמקי הלב כי יודע הוא תעלומות לב אשר בזדון תדברו ולא משגגה המה : (יא) הלא שאתו. שריפת לבב אשר תבעת אתכם : ופחדו וגו'. ואיך …אצדק במשפט : (יב) זכרוניכם. ר"ל הלא בני אדם כולכם וזכרוניכם מעולים לזכרון האפר וגופכם דומה לגוף החומר ומה זה לא יראתם מפחד המשפט : …ישו. לזאת שתקו מעתה מלדבר מה ממני לתלות בי עון רב ואני אדבר דברי ואף אם יעבור עלי מהרעות מה שיעבור אם רב ואם מעט ר"ל לא אחדל …מפחד יראת העונש : (יד) על מה. בעבור מה ר"ל מה העון אשר בעבורו אשא כל בשרי בשיני כי כל הבשר נלקה ונשחת ולא נותר מהם כ"א לבד הבשר …בשיני כמ"ש ואתמלטה בעור שני (לקמן יט) : ונפשי. ועל מה נפשי קלה להתפרד ממני כאלו היתה בכפי אשר מיד בפתיחת היד תפול ממנה : (טו) הן …ר"ל אל תחשבו שצעקתי יורה שעל אשר אחשב שאבד' תוחלתי הרס ממני בעבור זה יראת ה' כי לא כן הוא כי אף אם יקטלני עוד אקוה לו לעדן את נפשי …ברוחני ומדוע א"כ תסור ממני יראה וכל דברי לא לסתרים נגדו אך חפצי לברר דרכי לפניו לפלס אותם : (טז) גם הוא. וכן ידעתי כי מלבד זכיותי …ו וילמדו עלי זכות יהיה גם הוא לי לישועה בעבור יושר אמרי כי חפצי באמת ולא להחניפו לומר לפניו הן צדקת כי אמנם חטאתי ואם לא כן הוא כי …לא יבוא לפניו כי חנף הוא לו : (יז) שמעו. הבינו אמרי ויכנסו באזניכם : (יח) ערכתי משפט. סדרתי אמרים לטעון במשפט וידעתי אשר אצדק על פיהם : …הוא יריב. ר"ל מי הוא אשר ערב לבו לגשת לריב עמדי להשתיקני מבלי טענות צדקות : כי עתה. אם אחריש עתה בעבור הטענות הכוזבות אשר יגיד …הלא אמות ואגוע מכאב מניעת הדברים : (כ) אך שתים. חזר פניו כלפי המקום

אבן עזרא

(כא) כפך. מכחך בעבור היות המכה הידועה מכן אדם בכף וכמוהו הנה יד ה' הויה : (כה) תערוץ. תפחיד או התגבר עליו והראשון נכון : (כו) מרו. ו' מן מרי : (כז) בסד. כמו ושדת אותם בסיד שירא בו כל ארחותי ורבינו האי ז"ל אמר שהוא כבל מדברי רבותי' ז"ל : על שרשי רגלי. על עיקרי רגלי תשים חק וגבול והוא רמז לבן אדם : (ד) מי יתן טהור. ענייני כענין הן בעון חוללתי כי האדם נברא מדבר טמא : (ה) אם חרוצים. כבר גזרת עליו גזירה כמה יחיה וחרצת משפטו ושמת לו חקים וגבולים לא יוכל לעוברם : (ו) שעה. הרפה כמו שעו מני : ויחדל. ישמח בחלדו כמו כל יושבי חלד או ויחדל מהתרעם: עד ירצה. ישלים

אסתר ב' וסי' ומפניך אסתר והייתי נע ונד. אך מפניך לא אסתר: וקרא ד' וסימן קום לך אל נגוה. וחברו. וקרא ואנכי אענה או אדבר. וקרא שם בבית לחם : נדף ד' ג' קמצין וא' פתח וסימ' נמסר בסדר בחקתי: תערוץ ג' מ"ל בליש' וסי' אולי תוכלי הועיל אולי תערוצי. העלה נדף תערוץ. כי אערוץ המון רבה ובוז משפחות: ושבע ג' וסי' ויגוע יצחק וימת ויאסף. אדם ילוד אשה. וימת איוב זקן ושבע ימים: רגז ג' וסי' נמסר בריש סיפרא סי' ג': כצל ה' דגשי' וסי' ויצורי כצל כלם. ויברח כצל ולא יעמוד. ויעשם כצל. ולא יאריך ימים כצל. כצל ימינו עלי ארץ דד"ה: סימן כל סיפרא במשפט דגשים במ"א רפי' וסימ' אף על זה פקחת עיניך : כשכיו' ב' וסימן כשכיר כתושב יהיה עמך. עד ירצה כשכיר יומו:

רלבג

לחוזק הכאב ואמנא מרגוע בספרי ענייני מכאובי : (כא) כפך. מכחך : (כה) תערוץ. תשבור: (כו) כי תכתוב עלי מרורות. ר"ל את' גוזר עלי גזירות קשות ומרות: (כז) בסד. הוא כלי מכלי המאסר שאוסרין בו רגלי הנאסר בדרך שלא יוכל ללכת אנה ואנה ליפוש בלעז: תתחקה. שב אל הסד והרצון בו שחקיקת המאסר ההוא שנאסרה בו רגליו הוא כאילו נחקק על שרשי רגליו עד שיהיה החקק בו כשעור רגליו בצמצום בדרך שיעמדו בו בדוחק ולפי זה הפירוש יהיה הסד נקבע ואין זה זר בלשון כי כמה שמות יבואו בלשון זכר וישתמשו בהם שימוש לשון נקבה ולפי זה הפי' יתכן גם כן שישוב אמרו תשמור כל ארחותי אל הסד לפי שהוא נאסר בה ולא יוכל לצאת ממנה וללכת באשר ירצה: (כח) כרקב. כעניין הנרקב שיבלה בקלות : (ב) כציץ. כפרח: וימל. ויכרת כי ספרת נכר' בקלות מצע : (ה) אם חרוצים ימיו וגו'. אם ימיו קצובים ומוגבלים כמו שמבואר מענייננו הניחהו וישלים זמנו : (ו) שעה מעליו. הרפה ממנו : ויחדל. וישלים

תרגום

הידין מן קדמך לא אטמר : כא ידך מעלוי ארחק ודחלתך לא תבעית יתי : כב ותקרי ואנא אתיב או אמלל ותתיבנני : כג כמה לי עוין וחובין מרודי וסורחני אודע יתי : כד למה שכנתך תסלק ותחשבנני לבעל דבבא לך : כה הטרפא דשקיף תתבר וית גלא יבש תרדוף : כו ארום תכתוב עלי מרירתא ותרתנני עוית טליותי : כז ותשוי כד בשיע רגלי ותנטור כולהון אסרטי על סמיוני רגלי תרשום : כח והוא היך רקבובית יתבלי היך לבוש דגמריה זחיל :

א בר נש דאתיליד מן אתתא גוץ יומין ושבע רוגזא : ב היך ניצא נפק ואתמולל ועריק היך טולא ולא יקום : ג לחוד על דין פקחתא עינך ויתי תעיל לדינא עמך : ד מן יתן דכי מן גבר דאסתאב בחובין אלולפן אלהא די הוא חד די ישבוק ליה : ה אין לא יתוב סריגין יומוי מנין ירחוי גבך גזרתו עבדת ולא יעבר : ו פסיק מניה ויפסוק מחתיה עד דיקבל סוטריה היך כאגירא ביומיה : ז ארום אית

איוב

תעש עמדי אז מפניך לא אסתר : כא כפך מעלי הרחק ואמתך אל תבעתני : כב וקרא ואנכי אענה או אדבר והשיבני : כג כמה לי עונות וחטאות פשעי וחטאתי הודיעני : כד למה פניך תסתיר ותחשבני לאויב לך : כה העלה נדף תערוץ ואת קש יבש תרדף : כו כי תכתב עלי מררות ותורישני עונות נעורי : כז ותשם בסד רגלי ותשמור כל ארחתי על שרשי רגלי תתחקה : כח והוא כרקב יבלה כבגד אכלו עש :

יד א אדם ילוד אשה קצר ימים ושבע רגז : ב כציץ יצא וימל ויברח כצל ולא יעמוד : ג אף על זה פקחת עינך ואתי תביא במשפט עמך : ד מי יתן טהור מטמא לא אחד : ה אם חרוצים ימיו מספר חדשיו אתך חקו עשית ולא יעבר : ו שעה מעליו ויחדל עד ירצה כשכיר יומו : ז כי יש

רשי

תבוא למשפט אז מפניך לא אסתר אם נדון של מעלה אני אומ[ר] חט... מכסה פשעיו לא יצליח וגו' (משלי כח) ואם נדון של מטה אף אנכי... אשרי כסוי חטאה ל"ש (סא"א) : (כא) כפך מעלי הרחק. כפייתך כ... אליהוא ואכפי עליך לא יכבד (לקמן לג) ויש פותרים כפך כלומר... לי לאומרו כי לא מיכו... כי אם להגן כמו ושכותי... (שמות לג) : (כד) פניך הסת... לראות את דרכי... (כה) תערוץ. תחיד... (כו) מרורות. סרבנ... מריתי פיך אתה כות... הטובות שפעלתי : (כ... בלשון ארמי סדנא בבי... עץ גדול שנותנין... האסורים ובל' יוני... תתחקה. אתה עצמך... על פשיעותי כן פשט זיכ... וכמו מחק הארץ (יחזק... האמה (שם) זה היסוד... בלע"ז כן על הסיב חק... (ישעיה מט) : (כח) וא... יבלה. הגוף הזה אנ... ירקב ויבלה ואין כבודך... (ג) אף על זה. הכבו... פקחת עיניך. לדקדק... ואותי. אתה מביא נפש... עוונותי : (ד) מי יתן ט... מדבר טיפה סרוחה ו... שהיא טמא לא אחד... שלא יחטא : (ה) אם... ימיו. אם גמול זה ה... ש־רוצים וקצובים ל... ומיועד למיתה : ומגור... אחך. קצובים וחוק... לו ולא יתקיים עוד... די לך בתשלומין הללו... מעליו. באותו מיעוט... ויחדל לו ממכאוב... בזקנותו ותשות כחו... מותו כשכיר הרוצה ל... עבודת יומו כי... העולם חלוטה וגלמ[ות]... ל

תולדות אהרן ילוד א...
שער ס' מ...
נדה ע ז...

מצודת דוד

(כה) העלה. עלה אילן : נדף. כתוש כמו כקש נדף (ישעיה מא) : תערוץ. ומשבר... האלן (שם ב) : קש. תבן דק : (כו) מרורות. מל' מרי וסרבנות : ותורישני. ... (כז) בסד. עצים חקוקים עשוים להסגר בהם רגלי התפוש וכן וישם בסד רגלי (לקמן) סדנא בסדניה יתיב (פסחים כח) : שרשי רגלי. הם העצמות הרגל שהם העיקר, לשם תח... מל' חקיקה: (כח) יבלה. מל' בליה ורקבון : עש. כן שמו של התולעת האוכל הבגדים וכן כ... עש (ישעיה נא) : (א) רוגז. חרדה כמו מרגיז הארץ (שם יד) : (ב) כציץ. כפ... ויוכרת כמו ימולל ויבש (תהלים צ) : (ג) פקחת. פתחת כמו פקח עיניך (משלי כ) : (... כרות במדה וקצוב כמו אתה חרצת (מ"א כ) : (ו) שעה. הסר כמו השע ממני (תה... וינו...

מצודת ציון

המקום ואמר אך אל תעשה עמדי שתי הדברים הם האמורות למטה ואז לא אסתר מפניך כי אמצא מענה להתווכח : (כא) כפך. המחת היא אשר בעת הויכוח הרחק מעלי מכת ידך לבל ימרדוני והשנית אשר אז אל תפחד אותי אימתך שלא ישתתמו טענותי : (כב) וקרא. או קרא לומר מה פשעי ואני אשיב לך או אדבר אני יושר דרכי ואתה תשיב לי : (כג) כמה. כמה מספר העוונות והחטאות אשר תחשוב לי כמה הם אף הודיעני מה הם פשעי וחטאתי כי אני לא ידעתי מאומה בידי לא פשע ולא חטאת : (כד) למה פניך תסתיר. אחז במשל מדרך האדם המצוה ליסר את מי ומסתיר פניו לבל יראה בו שלא יכמרו רחמיו עליו : ותחשבני. ואתה חושב אותי לך לאויב ומורד עד אשר תשתדל מאוד בהבאת הרעות עלי : (כה) העלה. וכי תערוץ עלה נדף וכי תרדוף את קש יבש וכי זהו כבודך והלא אני כא... (כו) כי תכתוב. כל המרי והמרד הנמצא בי תכתוב עלי בספרך למען לא ישכח ואף העוונות שעשיתי בנעורי עוד לא הייתי שלם בשכלי הנה אתה מוריש ... לקבל הגמול גם עליהם כאשר ידקדק האדם אחר הדומה לו : (כז) ותשם בסד רגלי. עם כי שמת רגלי בכבלי עצים הנורים והוספת עוד לשמור כל ארחותי ... והלא רגלי סגורים ואיך אוכל לברוח ועוד תוסיף להכאיב אותי כי תחקק נקבי עלי הסד מצומצמים לפי מדת שרשי רגלי הם עצמות הרגל והמה דוחקים הרגל ומצערים ביותר ור"ל הנה תייסר אותי במכאוב על מכאוב אשר לא אוכל לש... ובכנגד אשר אכלו החול עת וכי כבודך היא זו לרדוף אחר בריה שפלה כזאת : (כח) והוא. הלא הגוף הנרדף ממך הלא יבלה ויושחת כדי... יד (א) אדם וגו'. הלא האדם הוא ילוד מאשה וא"כ מקורו משחת כי א... מלאה נואה ופיה מלאה דם ואף הוא קצר ימים ומרובה בחרדות עד כי ישבע מהם לגודל רבויים : (ב) כציץ. דומה הוא לציץ אשר יוכרת מיד כאשר יצא ... זמן רב : ויברח. מהר יברח מן העולם ככל הזה אשר לא יעמוד זמן רב במקום אחד כי כאשר יפנה השמש כן ינטה הצל ממקומו : (ג) אף על זה. אף ... שפלה כזה פקחת עיניך להשגיח במעשיו ולדקדק אחריו ויותר מזה שגם אותי שאני מנוקה מעון תביא עמך במשפט לענשני על אשר קצרתי בחכמה לפי שיט... וכאשר אמר צופר : (ד) מי יתן. וכי אפשר שהנולד מן הטמא יטהר כ"כ עד שיתמיד בכל עת להרחיב לבו בחכמה והלא אני ואמי שניהם היו ממאים מטמ... לא רק שאחד להיות זה וזה גורם כ"א שניהם היו ממאים זה כזה ומאוד קשה להיות הנולד מהם טהור כ"כ : (ה) אם חרוצים. אם אמנם ימי האדם ... וכרותים במדה ומספר חדשיו שמה עמך כי אתה שמת להם מספ' ועשית לו חוק קבוע עד כמה יחיה ולא יעבור הגבול : (ו) שעה. לזאת הסר מעליו ... ויו'

רשי

נרים: (ז) כי יש לעץ תקוה. שיחלוף: ויונקתו. אשר מגזעו: לא תחדל.
ענף: (ט) ועשה קציר. היא יונקת כמו (תהלים פ) תשלח קציריה
נטע. שם דבר הוא וטעם הכרתו למעלה בנו"ן וננקד כולו קמץ
זהוא סוף פסוק אף מגזרת נטע הוא: (יא) אזלו מים מני ים· ממקום
בא ויוצא ממקורו הבא
מן הים: ונהר. הבא
חרב ויבש לעולם. כן
ב ולא יקום: (יד) כל
אי איחל. לתחייה:
קרא. תחיה היא קרא
נכי אענך להוכיח דברי:
תחמוד: (טז) כי עתה.
רוע לי: צעדי. אתה
לא תשמור. אינך ממתין
אתי מלהפרע כמו ואביו
את הדבר (בראשית לז)
שתתקיים ובלשון משנה
(סנהדרין סג) לא יאמר
לחבירו שמור לי בצד
כוכבי' פלונית ל' המתן:
ום בצרור. חתום ומשומר
בגד ככסף ומרגליות שלא
: ותטפול על עוני.
ת על עוני: (יח) ואולם
ל. הר הנופל גבהו יבול
עבר ותהא לו תקומה
ממנו וצור אשר נעתק
גם הוא. יבול לשון
: או (יט) אבנים אשר
ים. נעכרים עליהם תמיד:
. השטיפו ספיחיה של אבן
לעפ' ולנמוח בו דב' כאשר
ספיח הקציר שעבר כן
עפר זה ספיחיה לאבן:
ותקות

אבן עזרא

ישלים כמו והרצה את שבתותי': (ז) יחליף. יעשה מה יהיה חלף לו: (ט) קציר
סעיף כמו תשלח קציריה עד ים: (יא) אזלו מים. כן דמה האדם: (יד) כל ימי
צבאי. זמני: חליפתי. מיתתי מן והאלילים כליל יחלוף או הליכתי כמו חלף
הלך לו כי הנולד יקרא בא והמת נקרא הולך כמו דור הולך ודור בא
אנכי הולך בדרך כל הארץ:
(טו) תקרא ואנכי אענך.
לקחת נפשי אין בי כח למאן:
תכסוף. כאילו תתאוה לראות
מעשה ידיך והיא הנשמה כטעין
כי רוח מלפני יעטוף: (טז) לא
תשמור. רק על חטאתי וכמהו
אין טוב באדם שיאכל ושתה
כאשר פירשתי בספר קהלת:
(יז) ותטפול. כמו טפלו עלי:
(יח) הר נופל. יש אומרים
שהוא מן הנפילים ויש אומרים
נופל ויבול: (יט) אבנים. המים
הם משחקים האבנים בזמנים
רבים: ספיחיה. ישוב לשבולת
המים והענין ישטפו גליה עפר.
כן

[Main text]

ז כִּי יֵשׁ
לָעֵץ תִּקְוָה אִם־יִכָּרֵת וְעוֹד יַחֲלִיף
וְיֹנַקְתּוֹ לֹא תֶחְדָּל׃ ח אִם־יַזְקִין
בָּאָרֶץ שָׁרְשׁוֹ וּבֶעָפָר יָמוּת גִּזְעוֹ׃
ט מֵרֵיחַ מַיִם יַפְרִחַ וְעָשָׂה קָצִיר
כְּמוֹ־נָטַע׃ י וְגֶבֶר יָמוּת וַיֶּחֱלָשׁ
וַיִּגְוַע אָדָם וְאַיּוֹ׃ יא אָזְלוּ־מַיִם מִנִּי־
יָם וְנָהָר יֶחֱרַב וְיָבֵשׁ׃ יב וְאִישׁ שָׁכַב
וְלֹא־יָקוּם עַד־בִּלְתִּי שָׁמַיִם לֹא
יָקִיצוּ וְלֹא יֵעֹרוּ מִשְּׁנָתָם׃ יג מִי
יִתֵּן ׀ בִּשְׁאוֹל תַּצְפִּנֵנִי תַּסְתִּירֵנִי
עַד־שׁוּב אַפֶּךָ תָּשִׁית לִי חֹק
וְתִזְכְּרֵנִי׃ יד אִם־יָמוּת גֶּבֶר הֲיִחְיֶה
כָּל־יְמֵי צְבָאִי אֲיַחֵל עַד־בּוֹא
חֲלִיפָתִי׃ טו תִּקְרָא וְאָנֹכִי אֶעֱנֶךָּ
לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִכְסֹף׃ טז כִּי־עַתָּה
צְעָדַי תִּסְפּוֹר לֹא־תִשְׁמוֹר עַל־
חַטָּאתִי׃ יז חָתֻם בִּצְרוֹר פִּשְׁעִי
וַתִּטְפֹּל עַל־עֲוֺנִי׃ יח וְאוּלָם הַר־
נוֹפֵל יִבּוֹל וְצוּר יֶעְתַּק מִמְּקֹמוֹ׃
יט אֲבָנִים ׀ שָׁחֲקוּ מַיִם תִּשְׁטֹף־
סְפִיחֶיהָ עֲפַר־אָרֶץ וְתִקְוַת אֱנוֹשׁ

[Masorah marginalia]

ג'. ס"ג
ל'. ב'
חנוך לנער
ג' חד מ"ל
ל'
כ'. ה' בליש'
ד'.
ו' ססי' ולא לא ולא
ל'. ג' חד מ"ל
ל' וחסר
ל'
כ'
כ' מ"ל. ד' מ"ל
ל' חס'
ל'
ל' ומ"ל
כ' מ"ל

[Targum]

לְאִילָנָא סְבַר אִין יִתְקַץ תּוּב
יִשַׁבְשֵׁב וְיִנְקוּתֵיהּ לָא תִפְסוֹק׃
ח אִין מִתְסַב בְּאַרְעָא שׁוֹרְשֵׁיהּ
וּבְעַפְרָא יְסוּף נִצְבֵיהּ׃ ט מִן
הֲנָיַת מוֹי יְלַבְלֵב וְיַעְבֵּד זָאזָא
הֵיךְ נִצְבָא׃ י וְגַבְרָא יְמוּת
וְיִתְמַקְמַק אִתְנְגִיד בַּר נָשׁ
וְאָן הוּא׃ יא אֲזַלוּ מוֹי מִן יַמָּא
דְסוּף וְהַדְרוּ לְבֵית כְּנִשְׁתְּהוֹן
וְיוֹרְדְנָא אִתְנְגִיב וְיִתִיבֵשׁ
קֳדָם אֲרוֹנָא דַיְיָ וְהַדְרוּ עַל
בֵּית פַּרְצִידֵהוֹן׃ יב וּבַר נָשׁ
שְׁכִיב וְלָא יְקוּם עַד דְּלֵית
שְׁמַיָּא לָא יִתְעַרוּן רַשִׁיעַיָּא
וְלָא מִתְעָרִין מִבֵּית דְּמִכְהוֹן׃
יג לְוַי בְּבֵית קְבוּרְתָּא תְּטַשְׁנַנִי
תְּטַמְרִנַנִי עַד דִּיתוּב רוּגְזָךְ
תְּשַׁוֵי לִי גְזֵירָא וְתִדְכְּרִנַנִי׃
יד אִין יְמוּת גַּבְרָא רַשִׁיעָא
אֶפְשַׁר דִּיחֵי מְטוּל הֵיכְנָא כָּל
יוֹמֵי חֵילִי אוֹרִיךְ עַד דְּיֵיתֵי
חִלוּפֵי חַיָּי׃ טו תְּהֵי קָרֵי וַאֲנָא
אָתִיב לָךְ לְעוֹבָדֵי אִידָךְ
תִּרְגְּרֵג׃ טז אֲרוּם כְּדוֹן
פְּסִיעָתִי תִּמְנֵי לָא תִנְטוֹר
עַל סוּרְחָנִי׃ יז חֲתִים בְּסֵפֶר
דִּכְרָנַיָּא מְרוֹדִי וּתְחַבַּר עַל
עֲוָיָתִי׃ יח וּבְרַם טוּר נָפֵל יִתַּר וְטִינָר מִסְתַּלֵּק מִן אַתְרֵיהּ (ת"א) וּבְרַם לוֹט דְּאִתְפְּרֵשׁ מֵאַבְרָהָם דְּמָתִיל לְטוּר רָם
נָתַר וְתַקִּיפָא סָלֵיק אִיקַר שְׁכִנְתֵּיהּ מִסְדוֹם דְּהוּא אַתְרֵיהּ׃ יט אַבְנַיָּא שַׁיְפָא מַיָּא שְׁטַפָא כְּתָהָא עַפְרָא דְאַרְעָא

תולדות אהרן אם יזקין. יומא עב:
אבנים. קדושין ל:

רלבג

תדלו וזמנו: (ז) יחליף. יוסיף להצמיח
גזע אחר רמו"ש בלע"ז: לא תחדל.
לא תמנע מלהצמיח: (ט) קציר. בד
ופארה ברנק"א בלע"ז: (י) ויחלש.
ויכרת כמו ויחלש יהושע את עמלק
והטעם שלא יוסיף להחליף כמו שעושה
העץ אבל הוא כולו נכרת לגמרי:
(יג) תשית לי חק ותזכרני. ר"ל תשים
לי טבע וכדור שאשיב לחיות עוד כמו
הענין בעץ ואז תזכרני להטיב לי:
(יד) צבאי. מדת ימי: חליפתי.
כריתתי: (טז) לא תשמור. לא תמתין
מענין ואביו שמר את הדבר: על
חטאתי. על עונשי כדרך ממטאת
סדום: (יז) חתום בצרור פשעי. הטעם
פשעי חתום וסתום וצרור בצרור בדרך
שלא יסור הפשע עם מה שיגיע עלי
מהעונש בעבורו אבל ישאר פשעי תמיד:
ותטפול על עוני. ותחבר ותוסיף עון
על עוני: (יח) הר נופל יבול. ר"ל
כהר שנפל יבולה ויפסד: (יט) תשטוף
ספיחיה עפר ארץ. הרצון בזה כמו
ששחקו

[Masorah]

ב' וסימ' חנוך לנער על פי
אם יזקין בארץ שרשו: איו
ב' וסי' בלשון ארמי בנתיהון
א מתגלגלין ובהתין ומייתין.
ים נמסר בסדר שמות: ו'
ולא לא ולא וסי' נמסר בסוף
קח קרח: תצפנני ל' מי יתן
והוא חד מנמלין דמשמשין
ף תיבותא וסי' נמסר במסרה
במערכת אות הנו"ן בס"ד:
ה ידיך ב' וסי' ולא תשתחוה.
ת ידיך תכסוף: ידיך י"א
ימ' תבאמו ותטעמו. שבעת
חג לה' אלהיך. כי תקצר קצירך בשדך. וישלחו אנשי גבעון. ושמעת מה ידברו דגרעון ופורה. ויאמר עבד מלך הכושי. והכרתי פסיליך. ואמר אליו מה המכו'. תקרא
ואנכי אענך. ידיך עצבוני. אל תתן את פיך. וכל תהלו' דכות' מ"ל במ"ה חסרי' וסי' שם סימן ל"ב:

מצודת דוד

חדל מהם במעט ימיו עד אשר יבואו ימי הזקנה וירצה במיתה ויקום לה
הרוצה בהשלמת היום ומקוה לה: (ז) כי יש לעץ תקוה. הלא האדם הוא
גרוע מעץ השדה כי לעץ יש תקוה לחזור לקדמותו אף אם יכרת עוד יחליף
ענפים אחרים תמורתם ולא יופסק ממנו ענפיו הרכים: (ח) אם יזקין. אף
קין שרשו בארץ על שלא ישאר בו לחלוחית: ובעפר וגו'. כפל הדבר במ"ש:
ריח מים. מ"מ כשיבוא עליו מעט מים ומיד כשיריח את המים יחזור ויפרח
ענף כאלו נטעו זה מקרוב: (י) וגבר. אבל גבר כאשר ימות הלא מאד נחלש
א יחזור עוד לקדמותו וכאשר יגוע איו הוא הלא לא ישוב עד עולם:
אזלו. כמו כאשר ילכו להם המים מן הים והנהר הנמשך ממנו הלא יחרב ויבש
ישוב בו המים מעצמו בזולת מי הים: (יב) ואיש. וכן כאשר ימות האיש לא
עוד: עד בלתי שמים. עד יבלו ויופסדו השמים ר"ל עד עולם לא יקיצו מתים ולא יעורו מן השינה: (יג) מי יתן. ר"ל אם היה מהאפשר להחיות אחר
ם תהיה שאלתי מי יתן שתסתירני בשאול עד ישוב אפך ממני ותשים לי חוק מתי ישיב אפך ממני ואז תזכרני להוציאני משם לחיות ע"פ האדמה: (יד)
. אבל אין זה אפשרות כי אשר ימות האיש השם יחזור ויחיה אך כל ימי הזמן שניתן לי אקוה להשאר חי עד בוא עת חליפתי ולא לאח"ז: (טו) תקרא. מי
תקרא לאמר מדוע תייסרני ואנכי אשיב להתווכח עמך הן ידעתי כי תחמוד אותי הואיל ואני מעשה ידיך ולמה א"כ תמאס בי אם אנא זכאי: (טז) כי עתה.
ר מעשה הטוב שעשיתי הנה תספור צעדי לדקדק אחרי בכל פסיעה ופסיעה ולא תמתין מלהפרע על חטאתי ר"ל לא תפרע מעט מעט כ"א על הכל ביחד:
חתום. ועכ"ז סגורים פשעי בקשר מעולה ולא ינוכה מה מהם ע"י היסורים אשר חלפו ועברו עלי: ותטפול. ועוד תחבר על עוני דבר עון אשר אין
ם עליו כי תורישני עונות נעורי אבל אחר שאספר מעשה הטוב אשר עשיתי הן ידעתי כי תכסף עלי: (יח) ואולם. ובאמת כמו הר הנופל אשר נעשה בלה ומופסד
א יוסיף לקום וכמו הצור אשר יעתק ממקום גדולו הנה לא ישוב לנמוח מעתה כאשר מאז: (יט) אבנים. וכמו אבנים אשר המים שוחקים מה מהם כאשר יעבר
ם בתמידות הנה שמעט הנשחק לא תשוב למקומו: תשטוף ספיחים. וכמו הספיחים של עפר הארץ אשר שמה ממעל הנה בבוא שטף מים הלא נקל תשטוף
ם ולא יוחזרו למקומם: ותקות אנוש. ודומה לזה האבדת תקות האדם כי לא

מצודת ציון

(ז) ויונקתו. ענפיו הרכים: (ח) גזעו. גם הוא ענין שורש כמו מגזע ישי (ישעיה יא):
(ט) קציר. ענף כמו תשלח קציריה (תהלים פ): (יא) אזלו. הלכו כמו ואזל לו או יתהלל
(משלי כ): יחרב. גם הוא ענין יובש כמו חרבו המים (בראשית ח): (יב) בלתי. ענינו כמו
בלה: יקיצו יעורו. ענין הניעור מן השינה: (יג) תצפנני. מלשון צפון ונסתר: חוק.
זמן קבוע: (יד) צבאי. זמני כמו הלא צבא לאנוש (לעיל ז): איחל. מלשון תוחלת ותקוה:
חליפתי. ענין ההעברה מן העולם וכן אם יחליף ויסגיר (לעיל יא): (טו) תכסוף. תחמוד כמו
נכסוף נכספתה (בראשית לא): (טז) צעדי. פסיעותי: תשמור. תמתין כמו ואביו שמר את הדבר
(שם לז): (יז) חתום. ענין סגירה: בצרור. ענין קשור כמו צרור כספו (שם מב): ותטפול.
ותחבר כמו טופלי שקר (לעיל יג): (יח) יבול. מל' בליה והפסד: (יט) שחקו. טחנו כמו ושחקת
ממנה הדק (שמות ל): ספיחים. הם הגדילים מהגרעינין הנופלים מאליהם בעת הקציר כמו ספיח
קצירך
יקוה

הָאֲבַדְתָּ׃ כ תִּתְקְפֵהוּ לָנֶצַח וַיַּהֲלֹךְ ג׳
מְשַׁנֶּה פָנָיו וַתְּשַׁלְּחֵהוּ׃ כא יִכְבְּדוּ ל׳ ; ב׳
בָנָיו וְלֹא יֵדָע וְיִצְעֲרוּ וְלֹא־יָבִין ג׳ י״ט. ל׳
לָמוֹ׃ כב אַךְ־בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכְאָב
וְנַפְשׁוֹ עָלָיו תֶּאֱבָל׃ ח

וּסְבַר בַּר נָשׁ הוֹבַדְתָּא׃
כ תַּשְׁלְמִנֵּיהּ לְעָלְמָא וְיֵזִיל
מְתַנֵּי קְלַסְתְּרֵיהּ וּתְשַׁדְּרִנֵּיהּ׃
כא שָׁרְיָן בִּיקָר בְּנוֹי וְלָא יִידַע
וּמִצְטַעֲרִין וְלָא יִתְבַּיַּן לְהוֹן׃
כב בְּרַם בִּסְרֵיהּ מִן רַחֲשָׁא
עֲלוֹי כָּאֵב וְנַפְשֵׁיהּ בְּבֵית דִּינָא
עֲלוֹי מִתְאַבְּלָא׃(ת״א) בְּרַם בִּסְרֵיהּ עַד לָא יִסְתַּתֵּם גּוֹלְלָא עֲלוֹהִי כָּאֵב וְנַפְשָׁא שְׁבַעְתָּא

ותשלחהו ל׳ תתקפהו לנצח ויהלך והוא חד מן מלין דמשמשין הו בסוף תיבותא וסי׳ נמסר במס׳ רבתא במערכת אות הה״א בס״ד: ונפשו ח׳ וסי׳ נמסר בריש סדר ויגש ומשלי סי׳ כג:

אבן עזרא

כן תקות האנוש האבדת במותו: (כ) תתקפהו. תתגבר עליו ותשנה פניו: (כא) יכבדו. מלשון כבוד וכמוהו למען שמי יכבד ה׳: ויצערו. הוא הפך הדבר: (כב) אך בשרו עליו יכאב. ענינו ימס וירקב וישחת כמו וכל החלקה הטוב׳ תכאיבו באבנים. ופי׳ עליו על עצמו ודרך הדרש ידוע ובשרו הוא גופו וכמוהו רבים בקהלת: החכם

רשי

ותקות אנוש אינה כ...
תשומות אבדה סלה:(כ) תתקפ...
תחזק ממנו ותאנסהו תק...
ויהלך מן העולם: (כא) יכב...
יהיו נכבדים ככסף וכזה...
לא ידע: ויצערו. וימעטו כ...
והוא לא יבין: (כב) אך ב...
עליו יכאב. קשה רימה ל...
כמחט בבשר החי: ...
אליו

תולדות אהרן יכבדו. בו״ש ...

רלבג

שׁשחקו המים האבנים וכתתו אותם עד שלא יהיה מציאות לאבנים ההם וכמו שתשטוף שבולת המים ספיחים של עפר ארץ עד שתסור מציאת הספיחים ההם ויאבדו כן תקות אנוש האבד...
יהיה ספיחי׳ ספוך כמו מטר סוחף והרצון בו שכמו שתשטוף כל אחד מספיחי המים עפר ארץ ותאבדהו כן תקות אנוש האבדת: (כ) תתקפהו. תנצחהו: (כא) יכבדו. ירבו כטעם עם כ...
ויצערו. וימעטו: (כב) תאבל. תכאב והצטער: ביאור דברי המענה ענה איוב ואמר באמת כי אתם במדרגת העם והמון ועמכם תמות חכמה ותעדר לפי שאתם מכחישים המוחש...
נעשה שהם מהמוחש לא יהיה בכאן לחכמה דרך שלא ידעתם שגם לי לבב כמוכם ואינני חסר מכם. ואת מי מן האנשים לא ימצא לבב ושכל כמוכם. הנני שחוק ולעג לרעי שמצליח...
שמרוב הצלחתו קורא אל אלוה ויענהו בכל מה שיקרא אליו ר״ל שלא יבצר ממנו כל אשר שאלו עיניו מרוב הצלחתו ולזה ילעג וישחק תמיד על צדיק תמים כמוני והנה איוב אמר זה כל...
או כנגד כל רעיו. הנה למחשבות האיש השלו והשאנן יהיה האיש הנכון למועדי רגל כמו לפיד האש שישחית עצמו וזולתו כשיקרב אליו ולזה ירחקו ממנו ולא די שירחקו ממנו מפני יראת׳...
רע בהתקרבם אליו אבל הוא גם כן בוז בעיניהם וירחקו ממנו מצד המיאוס והבזיון ואחר שהתרעם איוב על צופר ממה שבזה אותו שב לטעון על דבריו במה שאמר שהרשעים...
אותם מצליחים הנה הינם נמלטים מהרעות לפי שהכבר יבהלם פחד תמיד ולא ימצאו מנוס יבטחו בו ואמר איוב טוען על דבריו שהחוש יסתור זה. וזה שהכבר ימצאו שודדים שיעמדו...
באהלים ואם אין בהם שום בנין חזק וזה יורה על היותם בוטחים שלא יזיקם מזיק וימצאו גם כן למרגיזי אל בעודדים לפסל אשר עשו ידיהם שהוא הקשה שבעונות מקומות חז...
יבטחו בהם ויהיו נקיים מהפחד ולזה הוא מבואר שדברי צופר הם בלתי צודקים ואם חשבת אתה צופר להפליג בספור חכמת השם יתברך הנה לא נצטרך לקחת עדות על הפלגת חכמתו מ...
והמעט כמו שעשית אתה אבל אספר לך מחכמתו מעניינים מבוארים יותר מעידים על חכמתו ממה שספרת. וזה שאם תשאל הבהמות ועוף השמים ודגי הים ובעלי חיים הסוים בכ...
הם יורוך חכמת השם יתברך במה שבהם בצירתם מהשלמות והחכמה אשר יעלו השכלים האנושיים מדעת אופן החכמה ההיא בשלמות. מי לא ידע בכל אלה כי יד ה׳ עשתה זאת אשר...
כל חי ורוח כל בשר איש והנה הבדיל האדם מבין שאר בעלי חיים להיות בריאתו יותר נפלאה ירצה בזה שלא יסכל אחד מהמון האנשים כי באמת יד ה׳ עשתה אלו הנבראים מצד השלמו...
בבריאתם כי לא יתכן שימצא זה השלמות הנמצא בבריאתם והיות הויתם מתמדת אם היה מיוחס התהוותם אל המקרי וההזדמן כמו שחשבו קצת הקודמים וכל שכן הנפש והשכל שבהתחלתם שיה...
מאורה שהיא שכל כמו שהתבאר בספר בעלי חיים ואולם הצורות המזגיות היה אפשר לאדם שיטעה בהם ויחשוב שהתחלתם מקרי והזדמן לפי שהכבר יחשוב שביסודות די...
ויתחדשו מהם מזג ואם הוא מבואר למעיין בחכמה הטבעית והאלהית שזה גם כן בלתי אפשר שישלם בזה הסדור היושר אלא כשיהיה התהוותם מהסתחלה שהיא שכל. הלא...
הדברים כי היא השומעת אותם והחיך יטעם האוכל וישיג הבדלי הטעמים ורצה בזה כי מהחוש נקח התחלה ושרש על מה שנחקר בו. ולזה תמצא בישישי׳ חכמה ואורך הימים יהיה סב...
מצד שבאורך הזמן יתבארו לאדם מהחוש דברים רבים יעמוד מהם על אמתת מה שיחקור עליו וזה אמר כנגד צופר שהיה צעיר ממנו לימים או כנגד שניהם מרעיו כי כבר אמר במה...
ועתה שחקו עלי צעירים ממני לימים ולזה השיב אליפז במענה הבא אחר זה גם שב גם ישיש בנו וגו׳. ואמר איוב כי לפי מה שהתבאר אלו מהדברים המוחשים התבאר לו שעם השם ית...
תכלית החכמה והגבורה אם החכמה למה שיראה מטוב הסדר והיושר בפעולותיו אשר אי אפשר בהם שלימות יותר ואם הגבורה כי אנחנו לא נראהו לואה מעשות מה שאפשר עשי...
החכמה ולו עצה והתבונה וזה שבמה שימשך רע מה בבריאותיו מסכלת החומר ימצא לו טוב העצה בבריאתה היא לסמיאה מה שיסיר הנזק ההוא כמו שהתבאר למי שמעיין בספר בעלי...
התבונה במה שברא מהגרמים השמימיים כי בריאתם מיוחסת אל התבונה כאומרו כונן שמים בתבונה והסבה בזה כי מה שבריאתו ויצירתו תהיה בעבור עצמותו ייוחס אל החכמה...
הבריות השפלות ואולם תמונת הגרמים השמימיים וכמותם ומרחקם מהארץ ותנועתם היא בעבור זולתם וזה ייוחס אל התבונה כי התבונה היא הוצאת דבר מדבר זולתו והנה הגרמים השמימיים...
בזה האופן מהתמונה והיציאה מהמרכז ובזה המרחק ובזה הכמות ובזה השיעור מהמהירות והאיחור בתנועתם להשלים ההויות אשר בזה העולם השפל כמו שביארנו במה שאין ספק בו בחמישי מספר מ...
ה׳. פעם ימשך מפעולות השם יתברך שיהרוס בניין מה ולא יבנה ופעם יהיה איש באסר ולא יצא ממאסרו לעולם והוא הפך הענין הראשון באופן מה וזה כי המאסר יבנה ולא יהרס...
איוב יחס זה לשם יתברך בהשתלשלות הסבות לפי שממנו היתה באופן מה זאת ההגבלה והסדור אשר באלו הענינים מצד הגרמים השמימיים פעם יעצר במים ויבשו ופעם ישלחם עד שיב...
יהפכו ארץ. עמו עז ותושיה ר״ל עמו הסדור והיכולת והיושר אשר סודר ממנו זה המציאות המוחש ולו ייוחס מה שיהיה שוגג בזה העולם השפל ר״ל שלא ישמור הסדר׳ והיושר והמש...
הכחות המושפעות בזה העולם מהגרמים השמימיים שימשך מהם פעם מה שיתבלבל בו הסדר והיושר או יהיה המשגה החומר כי הוא סבת שעד׳ הסדר והשוגג המורכב מהחומר והצור...
מוליך יועצים משוללים וערומים ולא יועילם טוב עצתם והשופטים עם רוב חכמתם ישימם הוללים ר״ל שיעשו פעולות הוללים. הוא יתיר בקצת העתים המאסר אשר אסרו בו המלכי׳...
אשר תחתיהם ויאסור מאסר במתני המלכים רצוני שיסיר הממשלה מהם ויעבדו זולתם. הוא מוליך האדונים והשרים עם חזקם משוללים וערומים ולא תועילם גבורתם והחזקים יסלף...
מנימוסי גבורתם ר״ל שלא יתנהגו בענין הגבורה כראוי ויניחוה מפני זה. מסיר שפה לאנשים הנאמנים בדבריהם לטוב טעמם וגבורתם וחכמתם עד שלא ימצאו מענה וטעם זקנים י...
שבקצת העתים ימנע מהזקנים עם רוב חכמתם נתינת הטעם בדבר המבואר טעמו להם. לפעמים ישפוך בוז על נדיבים והם האנשים המכובדים וחוזק החזקים החלים. גם מן החשך...
הוא מגלה ומוציא לאור ההויה אשר היה לו כח עליה ר״ל שמן החומר הנעדר מן הצורה יגלה הצורה הנמצאה׳ בו בכח ויוציא אותה בפועל ובזה האופן יוציא לאור צלמות. הנה הוא...
לגוים פעם ויאבדם פעם אחרת ופעם שוטח לגוים ויפזרם ר״ל שהוא מגלה אותם מעל אדמתם ופעם ינחם על אדמתם. מסיר שכל האנשים המנהיגים העם עם טוב הנהגתם עד שלפעמים...
וילכו בתהו לא בדרך נכון. ימששו חשך ולא אור בכל מה שיכוונו אליו ויתעם אותם כתעות השכור. הנה כל אלו הענינים יחס איוב אל השם יתברך בהשתלשלות הסבות ר״ל שהם...
לפי דעתו מהגרמים השמימיים ויוחסו אל השם יתברך מפני היותו הסבה הראשונה לכל מה שימצא ומקצת אלו הדברים שזכר איוב יהיה קצת ראיה על שאלו הענינים הם מוגבלים ומסודר...
המערכת שאם לא היה הענין כן הוא מן הפלא למה תמנע בעת מן העתים מהחכם חכמתו ומהמנהיג הטוב טוב הנהגתו ומהגבור הכחו׳ הראוי לו בגבורתו וכן הענין בשאר מה שזכר...
שנוהג זה המנהג. אמר איוב לבלדד וצופר הן כל אלו הענינים ראתה עיני ושמעה אזני ולא אביא עדות בזה מזולתי כמו שעשה בלדד באמרו שאל נא לדור ראשון וגו׳. הנה כדעתכ׳ מפעולו...
ית׳ ונפלאותיו ידעתי גם אני איננו חסר מכם. ואולם אני ארצה לדבר אל שדי ולהתוכח עמו אם אוכל באופן אשר זכרתי ר״ל למה לא סבב באנשים הקשי יום לפי המערכ...
יתפשו או ימותו מהרחם ויהיה טוב להם מהתהוותם לנקמה מהם כי המות יותר טוב מן החיים לכמו אלו האנשים או למה סדר בטובות אישי האדם ורעתם זה הסדור אשר ימשך בו מהעול...
הכבל בו בין צדיק לרשע וזה כי הוא לא יבא עמי בהתוכחתי עמו כי אם בטענות אמתיות אם היה אפשר זה. ואולם עמכם לא ארצה להתוכח כי אתם טופלי שקר מחברים שקרים בטענותי...
ובהתנצלותיכם אתם רופאי הבל. מי יתן החרש תחרישון בזה הויכוח ויהיה לכם לחכמה ר״ל שכבר תאמרו בשתיקותיכם מייחס אליכם הסכלות מצד דבריכם הכוזבים והחסרים. שמ...
התוכחותי עמכם וריבות שפתי. האם ראוי שתדברו בעבור השם ית׳ מה שאת׳ משערים שהוא עולה ורמיה להיות לו התנצלות שהוא אינו עושה עול. האם ראוי שתשאו פניו ותתפאר...
לא כן להרחיק ממנו שיעשה עול במה שאתם משערי׳ שהוא כזב. האם אתם מתוכחים בעבור האל וטוענים טענות כוזבות למען יצדק. הטוב כי יחקור השם ית׳ אתכם אם אתם מהת...
כהתל באנוש ר״ל שבאדם היה אפשר שיכסה פשע אוהבו בדברי שקר לכסות קלונו. ואולם בשם ית׳ אינו ראוי אבל הוא עון חזק כי זה ממה שיביא להאמין לטוען בעבור השם ית׳ שהוא...
עול לפי שהוא משער במום טענותיו אשר יקויים בהם שהשם ית׳ לא יעות משפט. הלא השם יתברך יוכיח אתכם אם בדבר של סתר תשאו פניו ואולם אמר זה לפי שהם השתדלו לשאת פ...
יתברך בדבר של סתר עד שבלדד אמר שמה שנתחשב שיהיו רעו׳ הם טובות אלא שזה יסתר ממנו ולא נדע אופן חכמת הש״י בזה מפני מה הם טובות וצופר אמר שכבר יסתר ממנו אופן חכמ...
ית׳ אשר יתחייב ממנה שיעור העונש במרי מרי כי הוא לבדו ישער וידע מדרג׳ המרי אשר יעשה איש ואיש כי בזה יבדל לפי מדרגת הכנת האנשים וזאת המדרגה ידועה לו לבדו. והמשש...
מרי מי שהכנתו פחותה בעיון אם בטל זמן מה מהשתדל בעיון כמרי מי שהוא מוכן יותר בעיון אם בטל זמן כשיעור הזמן ההוא מהשתדל בעיון עד שכבר אפש׳ שיהיה מרי האיש המוכן מאו...
אם ביטל זמן מועט מהשתדל בעיון יותר עצום ממרי מי שהכנתו פחותה בעיון אם הרג את הנפש או ניאף ולמה לא תיראו מהשם ית׳ להתל בו כמו אלו ההתולים. הלא שאתו הי...
שתבעת אתכם ופחדו היה ראוי שיפול עליכם הנכם פחותים מאד בעיון עד שזכרוניכם הם מתמשלים לאפר ולגופי חומר נמשלו גופיכם ר״ל כי אתם פחותים כמו עפר ואפר ולזה העליו...
בידכם בזאת החקיר׳ אשר אנחנו מתוכחים בה. החרישו ולא תדברו ממני ואדברה אני לבדי ויעבור עלי מה שיעבור מהרע ולא תחושו לנחמני. מה העון שעשיתי שימשך לי זה העונש הנפלא...
בשרי בשיני ר״ל שלא נשאר לי בשר רק בשרש שיני כדרך אומרו ואתמלטה בעור שיני ונפשי קלה להתפרדה ממני כאילו היא בכפי. הנה השם יתברך ימיתני בלא ספק לא איחל שאנצל מזה...
ועם כל זה אשתדל בכל עוז להוכיח דרכי אל פניו לפי שזאת ההנהגה היא המשובחת לפי החוק האנושי ואף על פי שלא אחשוב שיהיה לי בזה תועלת להנצל מאלו הרעות ומה שנקרה לו אי...
יהיה ספי׳ כן אף על פי שימיתני השם יתברך הנני מיחל בו שתושע בו נפשי. אבל דרכי אוכיח בכל עוז אל פניו כי לא לפניו חנף יבא. אבל הצדיקים יבואו לפניו ויושעו בו תשועת עו...
שמעו

מצודת ציון

קליך (ויקרא כה): (כ) תתקפהו. ענין האחיזה בתוקף כמו ואם יתקפו האחד (קהלת ד): משנה. מל׳ שנוי: (כא) ויצערו. וימעטו כמו הלא מצער היא (בראשית יט): יתכון

מצודת דוד

יקוה לשוב לקדמותו אחר המיתה: (כ) תתקפהו. האבדון תאחז אותו בחו...
באחיזה המתקיימת עד נצח והרי הוא הולך אחוז בה ואין עוזר לו: משנה פ...
והוא משנה פניו ותשלח אותו שלוח עולמית ולא ישוב עוד: (כא) יכבדו. ה...
בניו יהיו מכובדים לא ידע מזה וכן אם ימעטו בכבוד לא יבין את זאת: (כב) אך בשרו עליו. אך עודו חי כאשר בשרו עוד עליו אז יכאב מדבר המכאוב וכ...
נפשו אבלו אז תתאבל בעבור צער ורוע המקרה אבל לאחר המיתה לא ירגיש עוד בדבר מהדברים ויאמר בזה אם אמנם כן הוא סוף האדם שעם ממנו נ...
ימי חייו כי די לו בזה (העולה מהמענה הזה כי יסכל אמרי צופר לומר עליו כי מעט השיג מן החכמה וכי הוא יודע יותר ממנו אף יגנה ריעיו בכללם על אש...
שחנפו לה׳ ותולים בו עון רב אשר לא כן ויסתור דעת צופר שאמר שבאו עליו היסורים על כי קצר בחכמה לפי שעור מדרגת הכנתו כי ישיב אמרים הלא כ״...
בעבור

טו א וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי
וַיֹּאמַר׃ ב הֶחָכָם יַעֲנֶה דַעַת־רוּחַ
וִימַלֵּא קָדִים בִּטְנוֹ׃ ג הוֹכֵחַ בְּדָבָר
לֹא יִסְכּוֹן וּמִלִּים לֹא־יוֹעִיל בָּם׃
ד אַף־אַתָּה תָּפֵר יִרְאָה וְתִגְרַע
שִׂיחָה לִפְנֵי־אֵל׃ ה כִּי־יְאַלֵּף עֲוֺנְךָ
פִיךָ וְתִבְחַר לְשׁוֹן עֲרוּמִים׃
ו יַרְשִׁיעֲךָ פִיךָ וְלֹא־אָנִי וּשְׂפָתֶיךָ
יַעֲנוּ־בָךְ׃ ז הֲרִאישׁוֹן אָדָם תִּוָּלֵד
וְלִפְנֵי גְבָעוֹת חוֹלָלְתָּ׃ ח הַבְסוֹד

(Masorah marginal notes: ל׳. ס׳ — ל׳ מ״ל. י׳ — ל׳. ב׳ ובענין — ל׳. ב׳ רפי׳ ומ״ל — ל׳ וכתיב כן — י״ו מיחדין ל׳)

תרגום

יוֹמֵי אַבְרָא עֲלוֹי מִתְאַבְּרָא בְּבֵית קְבוּרְתָּא׃ א וַאֲתִיב אֱלִיפַז דְמִן תֵּימָן וַאֲמַר׃ ב הַאֶפְשַׁר דְחַכִּימָא יָתִיב דַעְתָּא דְדָמֵי לְזַעְפָא וִימַלֵּי הֵיךְ רוּחַ קְדוּמָא כְּרֵיסֵיהּ׃ ג דִמְכַסֵּן בְּמִלִּין וְלָא יַלִּיף וּמִלַּיָא דְלֵית מְשָׁשָׁא בְהוֹן׃ ד לְחוֹד אַתְּ אִין תָּפֵשׁ דַחַלְתָּא וְתִבְצוֹר מִלְּתָא קֳדָם אֱלָהָא׃ ה אֲרוּם יְאַלֵּף סוּרְחָנָךְ פּוּמָךְ וּתְהֵי בָחֵר לִישָׁנָא דְחַכִּימַיָא׃ ו יְחַיְּבִנָךְ פּוּמָךְ וְלָא אֲנָא וְסִפְוָתָךְ יַסְהֲדוּן בָּךְ׃ ז הָא כְקַדְמָאֵי אָדָם בְּרָא אַבָּא וְאִמָּא אִתְיְלִדְתָּא וּקְדָם גִלְמָתָא אִתְבְּרֵיתָא׃ ח אֶפְשַׁר דְבָרָז אֱלָהָא תִשְׁמַע וְאִתְּפַשְׁתְּ

תולדות אהרן. תפר יראה. ב"ב. טז: ערומים. פסחים ג: הראשון. שם ה:

רשי

(ב) החכם יענה דעת
...מוה היא וכי מי שהוא
...נה ווריס קול בדעת
...והבל: (ג) הוכח בדבר
...ן. להתווכח בדבר שלא
...מכן הנאה כמו ותהי
...ת (מלכים א א) וכמו
...(קהלת י) יהנה בם:
...אתה. כל שכן אתה
...אוד אתה תפר יראה
...דבריך ותגרע שיחה
...יגרע נטפי מים (לקמן
...ותגרע אליך חכמה:
...יאלף עונך. ילמד הרע
...לדבר כדברים האלה
...לבחור לשון ערומים:
...עך פיך ולא אני. כלו׳
...על שאלתי ונמצא פיך
...כי טוב לי שירשיעך
...אני וזו היא שאלתי:
...ישון אדם תולד.
...אדם תולד. ק"א
הזאת

אבן עזרא

(ב) החכם יענה דעת. קדים. רוח קדים: (ג) יסכון. יועיל. כמו לא יסכן גבר ויש אומרים יסכון ילמד: (ה) יאלף. ענייני סיך ילמד כן אדם ווידיעו עונך

הוכח ה׳ וסימני׳ לא תשנא את אחיך. מה נמרצו אמרי יושר. הוכח בדבר לא יסכן. הוכח יוכיח אתכם. לא יאהב לץ הוכח לו. וחד והוכח אל אל אהפין: ערומים ב׳ רפי׳ וסימ׳ ותבחר לשון ערומים. מפר מחשבות ערומים. וב׳ דגשי׳ וסימני׳ ויהיו שניהם ערומים האדם. ובגדי ערומים תפשיט. וסימ׳ ערטלאין דגשי׳ חכימין רפין: ולפני י"ו מיחדין וסימן ולפני הכפרת יזה. והזה אתו על הכפרת. ולפני עור לא תתן מכשול. לפני אלעזר הכהן ולפני. ולפני הדביר עשרים אמה. ולפני יום ולא שמעתם. ולפני ירח דור דורים. ולפני כבוד ענוה. תפלה לעני כי יעטוף. ולפני התגלע הריב נטוש. ולפני גדולים ינחנו. ולפני כל חציר יבש. ולפני הלשכות מהלך עשר. הראשון אדם תולד. אשר נתתי לפניכם ולפני. ולפני מזה וכל לפני ולפני דכו׳:

רלבג

מאמרי והגדלתי הנה ידעתי כי אני אצדק אם ערכתי משפט עם מי שיבא עמי בטענות צודקות. מי הוא שיריב ויתוכח עמדי כי עתה אם אחריש אגוע מחוזק המכאוב. אמנם השם תעשה עמי שני אלו הדברים שאזכור לך אחר זה ואז לא אירא להתוכח עמך אם היה אפשר זה. הרחק ממני מכתך ר"ל שלא תכני במכותיך עתה עד התברר המשפט והסר אימתך ממני תבעתני ויסתתמו טענותי. ואחר שתסיר מעלי אלו השתים המונעות אותי מלהתוכח עמך קרא ואנכי אענה או אדבר והשיבני. כמה לי עונות וחטאות עד שתענישני בעבורם זה העונש ידיעני פשעי וחטאתי כי איני יודע בעצמי לא פשע ולא חטאת. למה תסתיר פניך ממני ותחשבני לאויב לך עד שכל השתדלותך הוא לרע לי. האם נאות לך שתשבור ותרדוף בריאה שפלה מה לשפלותה ולחולשתה כעלה נדף וקש יבש. כי תכתוב עלי אלו המרורות אשר תענישני בהם ותורישני עתה העונות שהייתי עושה בנעורי. כי איני יודע בעצמי חטא אחר עד שאתה משים ותשמור הסד הזאת אשר נאסרים בה רגלי כל ארחותי בדרך שלא אוכל ללכת אנה ואנה כאשר ארצה על שרשי רגלי תתחקה זאת הסד בדרך שחקיקתה מצומצמת בכמו שיעור רגלי ולזה נסירים ממנה ולהניע רגלי ממקומם רוצה בזה שכבר נסתרה דרכו ויכלאו ממנו כל משאלותיו לא יוכל להשיג אחד מהם. ומה נחשב זה שעלה הנדף וקש שיבש ר"ל האדם והוא כרקב יבלה ...לות כמו הבגד שאכלו עש. אדם הוא ילוד אשה ר"ל שבריאתו מטיפה סרוחה והוא דם הנקבה והוא עם זה קצר ימים ושבע רוגז ורעה. הנה הוא כציץ השדה שכאשר יצא יכרת ויברח אין לו עמידה וממשות ולא יתקיים. אמנם השם יתברך אף על בריאה שפלה כזאת תפקח עיניך ותביא אותי במשפט עמך על שלא עשיתי כל ימי טוב בלי הפסק כמו שהיה צופר אומר שתענוש אותי על שלא עשיתי מה שאי אפשר לאדם לעשותו. ואיך אפשר שיהיה מזאת הבריאה הפחותה הטמאה בטומאת הכחות החומריות מה שיהיה טהור ולא יעשה דבר רק ...רק כמו המלאכים הנה אין אחד שיוכל לעשות טהור מטמא כזה האופן או ירצה שלא ימצא אחד מהאנשים שיהיה טהור בזה האופן. אמנם השם אחר שימיו קצובים הרפה מעליו וישלם עד אשר יבא העת אשר ימות בו מות טבעי וירצה יום הסוף או כמו השכיר שיקוה יום שישלים בו שכירותו כדי שיפרע מפעלו וזה כי בעת הזקנה המופלגת ירצה אדם המות כאמרו עד אשר לא יבאו ימי רעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ. וזה כי יש לעץ תקוה אחר הכרתו או אחר זקנתו או אחר מותו ואולם האדם כאשר מת כבר נכרת ...דם ממנו תקוה שישוב לחיות ולזה ראוי שתעזבהו וישלים ימיו. הנה כמו שכאשר אזלו המים מני ים והנהר יחרב ויבש לא ישאר בהם דבר מן המים הנה שיהיה כחיי אל שישיבו בו לאיתנם. כן האיש כאשר מת לא יקום לעולם כי לא ישאר בו דבר שיהיה כחיי על שישובו בו החיים האנושיים עד שיפסדו השמים השמים לא יקיצו ולא יעורו משנתם ר"ל שלא יחיו ...כמו שלא יפסדו השמי׳. מי יתן ויהיה אפשר שיהיה האדם אחר מיתו והיה שאלתי שתצפנני בשאול ותסתירני שם עד שוב אפך ואחר כך תשית לי חק ותזכרני ותחייני ולא ארגיש בזה ...חוק אשר תוליתי בו. אם כאשר ימות גבר ישוב לחיות כל ימי הצבא המוגבל לי עתה לחיות איחל ואחשב בה חליפתי אולי הסיר מערכתי יותר טובה בעת התהוותי אז ממה שהיתה יום ...: מי יתן ותקרא ואנכי אענך ואתוכח עמך האם ראוי שתכסוף להשחית מעשה ידיך. כי עתה צעדי תספור לא תמתין על ענשי ר"ל שאינך נותן לי מרגוע מאלו המכאובים כלל. חתום ...עד שלא יסור עם מה שחלו עלי מהמכות והנגעים אבל הוא קיים תמיד ולא די בזה אבל אתה מוסיף לי עון על עוני. ואולם כמו ההר אשר נפל והצור אשר נעתק ממקומו יבלו ויפסדו לקדמות׳ לעולם. וכמו האבנים ששחקו המים אותם שנפסדו ולא ישיבו כמו שהיו וכמו ספיחיה של עפר הארץ אשר תשטפם המים ויפסדו ולא ישובו לקדמותם לעולם כן תקות אנוש האבדת ישוב לחיות אחר מותו. תגלחהו ההפעלות האמיות גלות נצחי ויעדר ואמנם אמר זה לפי שהמות הוא כשיגלתו הכחות המתפעלות הכחות הפועלו׳ כמו שהתבאר בטבעיו׳ וכאשר ישנה שיהפיך פניו וידרוך אל ההפסד והשלחתו שלוח עולמי הנה אחר המות לא ירגיש האדם דבר מאלו הדברים שהיה מרגיש בהם בעודו חי. הנה כבר ירבו ויכבדו בניו ולא ידע או יצערו ולא יבין למו אך בשרו בעת שהיה עליו כאב יכאב וירגיש בדברים המצערים אותו ר"ל בעוד שהוא חי ונפשו בעת שהיא עליו תאבל ותרעם למכאובים שיקרוה אמנם אחר המות לא יהיה בזה הרגש לא לבשרו ולא לנפשו והנה אמר איוב כל זה לפי דעת רעיו שיראו שאלו המכו׳ חלו עליו לעונש על מריו והוא ירחיק זה שאם היה הענין כן לא היה ראוי שירדפהו השם יתברך בהרדפות לפי שהוא היה צדיק וישר ואם היה שחטא הוא מעט והיו׳ הענין כן הנה הוא מבוא׳ שכבר יעשה לו השם יתברך עול אם ימיתנו באלו המכאובות אשר הם מוליכות אותו אל מות לפי מה לו מהם על מרי מעט אשר אפשר שיותם לו עם שיקפת שכרו מן הצדק והיושר שעשה כי הוא לא ישוב לחיות אחר מותו בדרך שיוכל אז להטיב לו השם יתברך על הטוב אשר עשה: עולה מהדברים הוא שאיוב גינה דעת צופר ובלדד לפי שהיו מבטלי׳ שידיעה לפי שכאשר לא יעשה מהמוחש שרש ובתחלה לא יהיה בכאן לידיעה דרך וגינה אשר היה מבזה אותו להיות צופר שאנן ושליו והוא היה נכון למועדי רגל ואחר כן הביא ראיה מהחוש לסתור דברי צופר והוא שאנחנו נמצא מהרשעים המצליחים מי שאין להם פחד כלל ושפע בלתי אפשר בצופר שידע מפעלות השם יתברך ונפלאותיו השיעור אשר היה הוא יודע אותו בזה כי הוא היה צעיר ממנו ואורך הזמן יוסיף אמו׳ בעניינים מצד מה שיושג בו מהמוחש ולפי אך לצופר מהחוש מה שראוי בזאת החקירה היה טועה בזה המבוקש זה האופן מהטעות ואחר כן גינה צופר ובלדד על אשר היו מגלים השם יתברך מעשיית העול בכמו אלו הטענות כי זה היה ממה שיורה שהם יאמינו שהש"י עושה עול אבל ירצו לשאת פניו בזה האופן כמו שיכסה האדם פשע אוהבו באי זה צד שיוכל ואחר כן הביא ראיה מחוזק הכאב לסתור לפי שלא היה לו פשע והיה עם זה נענש בזה העונש הנפלא ואחר ביאר ואמר שלא יאשימהו אדם על זה הדעת שהיה לו ויאמר שלפי זה הדרך יהיה שוה עובד אלהים ועשות צדקה הוא יראה שראוי לאדם שינסיג גופו ונפשו במנהגים המשובחים כדי שתגיע לנפש הצלחתה ותושע בשם יתברך ואחר כן הביא שתי טענות האחת יסתור בה שיהיה השם יתברך משגיח אדם והב׳ יסתור בה. בייחוד דעת צופר אמנם הראשונה היא שהאדם הוא פחות ונבזה ולזה לא יתכן שיהיה השגחת השם יתברך בו עם היותו בתכלית הכבוד ולא תחשוב זאת הטענה חלושה פלוסופית וכבר השתמשו בה הפלוסופים וחייבו ממנה שהשם יתברך לא ידע כי אם עצמו ואופן הביאור בו כי השם יתברך אם יקנה כמו אלו הידיעות הנה יחשוב שיתחייב מזה שישלם פחות וזה בתכלית הגנות ועוד שהשמחה והשלימות יהיה יותר למשיג בשיושג אלו היותר נכבד ולפי שהשלם יעשה פעולתו ביותר שלם שאפשר הנה יחשוב שיתחייב מזה שלא ישיג רק כי אם הענינים היותר נכבדים ולזה שפטו שלא ישיג השם יתברך כי אם עצמו ואולם האמת בזה כבר ביארנו בספר מלחמות ה׳. והטענה השנית שלא יתכן שיענש האדם על אשר מה שאי אפשר לו עשייתו ולפי שאי אפשר לאדם שיעשה הטוב תמיד להיותו חומרי ר"ל שאי אפשר לו שישכיל ויתבונן תמיד בפעולות השם יתברך הנה לא יתכן שיענש על זה זכר מהפלגת מכאובו שהוא היה בוחר המות עליו והנה ההתוכחות שהיה לו עם השם יתברך בזה המענה הוא לפי דעת אלו האנשים החולקים עמו לא לפי דעתו וכן טענה על דבריהם ס: ביאור מלות המענה ויען אליפז התימני ויאמר: (ג) יסכון. יועיל: (ד) שיחה. תפלה כטעם ולפני ה׳ ישפוך שיחו: (ה) יאלף. ילמד ויודיע: ערומים. האנשים המדברים בערמה

מצודת דוד

כי נולד הוא ממאת ולכן א"א להיות מוטהר כ"כ ולא יתכן שיענש המקום ע"ד דבר אפשרי): טו (ב) החכם. היתכן לחכם שישיב תודעת דברי רוח שהם מן מחשבות רוח קדים ודברים שאין בהם ממש: (ג) הוכח. לתוספת ...פרש אמריו לומר וכי ראוי להתווכח בדבר שאין בו הנאה ותאמר מלים ...ן בהם תועלת כי מה לנו בזה הויכוח אם תחכם מאתנו או אנו ממך: (ד) אף אתה. ר"ל שלא אף אתה עם רוב חכמתך תפר היראה כי במה שתאמר ...אל מלך המערכה תפר היראה מהמין בעם ואף אתה מגרע וממעט התפלה לפני האל כי אם בהיות הכל מצד המערכה אין מקום לתפלה והנה חטאתך רבה (ה) כי יאלף. אמרי פיך ילמד את עונך לזולת ר"ל דבר העון אשר בך אשר תחשוב כי שוא עבוד אלהים הנה העון הזה תלמד לזולת לאחוז בה גם הוא: ...אבל בחרת לשון ערמה להסתיר הדבר במתק אמרי המליצה ולא תאמרנה בפה מלא ותתפסך במלים אולם מתוך הדברים נראה הכוונה: (ו) ירשיעך פיך. ...פיך יגידו רשעך ולא אנכי אני לאומרם ודברי שפתיך יעידו בך על העון אשר בידך: (ז) הראישון. ר"ל מה תבוז לדברי צופר על כי הוא צעיר לימים ...איש וכי ראשון נולדת לאדם וכי נבראת לפני הגבעות עד שלא הוקדם לך מי מבני אדם וכאומר מהו אשר הוא צעיר לימים שלא יתכן שקבל אמריו ממי שקדם

מצודת ציון

(ג) יסכון. ענין הנאה וכן לא יסכן גבר (לקמן לד): ומלים. ואמרים: (ד) תפר. תבטל: ותגרע. מל׳ גרעון: שיחה. ענין אמירת התפלה וכן ויצא יצחק לשוח בשדה (בראשית כד): (ה) יאלף. ילמד כמו פן תאלף ארחותיו (משלי כב): (ו) יענו. יעידו כמו לא תענה (שמות כ): (ז) גבעות. הרים: חוללת. נבראת כמו ותחולל ארץ (תהלים

אבן עזרא

עוקך : (ח) ותגרע אליך . המגרעת היתה לחכמה והלטרכ' אליך או תשים החכמה אצלך גרועה ותהיה התי"ו לנוכח : (י) כביר . גדול וכן הוא בלשון קדר : (יא) לאט . דבר בלאט עמך כמו בסתר : מה יקחך לבך . מה ראיה תקח כמו ויקחו האנשים מצידם או הוא מן יערף כמטר לקחי : (יב) ירזמון עיניך. אין לו חבר והסוף כלשון קדמונינו ז"ל : (יג) כי תשיב אל אל רוחך . כעסך כמו כל רוחו יוציא כסיל: (כ) מתחולל. מן חיל כיולדה : ומספר שנים. שיוקס כהם ממנו : (כא) קול פחדים

רש"י

הואיל משמשת לשון תימה לפיכך נקודה בחטף פתח ומליצתו הרא[...]
הכולר מאדמה נולדת שידעת לקיים כל חכמת מלות הבורא : (ח) ות[...]
ותרבה מלמעלה למטה לרדת עליך : (י) כביר . מרובה ימים מאביך : ([...])
ממך תנחומות אל. אשר הטיב לך הבור עד עתה ימים רבי' ודברו הט ב [...]
עמך בלאט ונחת דש[...]:
הנעים ולשון פעל הו[...]
דבר ולכן הוא נקוד [...]
וחציו פתח : (יב) יקח[...]
כמו יערוף כמטר לקח[...]
לב) : ירזמון . כמ[...]
כמו שמלה שלמ[...]
כב) : (יד) מה אנוש[...]
מה כחו שיוכל להיות[...]
הקב"ה:(טו)ושמים.לא[...]
זכו . יזהרו כל לי זך[...]
(טז) אף. כל שכן: ונאל[...]
ומעורבב וכן כולו[...]
נאלחו (תהלים נג) (י[...]
חכמים יגידו . ויתנו[...]
ולא כחדו עוונם מבו[...]
אשר ראיתי והנני[...]
והיכן ראיתי יהודה[...]
בוש במעשה תמר[...]
ולא בוש במעשה [...]
היה שכרם : (יט) [...]
נתנה הארץ . בש[...]
יהודה למלכות [...]
שניהם מן הנחלה [...]
גורשו מן נחלתם בע[...]
שהודו : ולא עבר [...]
כשבא משה לברכם ש[...]
לג) יחי ראובן [...]
וזאת ליהודה . ד"[...]
זר בתוכם בנחלה של[...]
החלוקה בספר (יהו[...]
(כ) כל ימי הרשע . [...]
מחטאו ואינו מודה [...]
ימיו: הוא מתחולל. [...]
הבטחתו שישלם [...]
פעל כל מספר שנים[...]
לעריץ הוא מתחולל [...]
ל' אנינות ולא [...]
(כא) קול פחדים בא[...]
הגיע עת תשלומי: בש[...]
שרוי בשלום אז השו[...]
(כב) וצפו הוא אל [...]
ועתיד הוא אלי חרב[...]
ללחם איה ומלאכו : [...]

איוב טו

אלה תשמע ותגרע אליך חכמה׃ ט מה־ידעת ולא נדע תבין ולא־עמנו הוא׃ י גם־שב גם־ישיש בנו כביר מאביך ימים׃ יא המעט ממך תנחומות אל ודבר לאט עמך׃ יב מה־יקחך לבך ומה־ירזמון עיניך׃ יג כי־תשיב אל־אל רוחך והצאת מפיך מלין׃ יד מה־אנוש כי־יזכה וכי־יצדק ילוד אשה׃ טו הן בקדשו לא יאמין ושמים לא־זכו בעיניו׃ טז אף כי־נתעב ונאלח איש־שתה כמים עולה׃ יז אחוך שמע־לי וזה־חזיתי ואספרה׃ יח אשר־חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם׃ יט להם לבדם נתנה הארץ ולא־עבר זר בתוכם׃ כ כל־ימי רשע הוא מתחולל ומספר שנים נצפנו לעריץ׃ כא קול־פחדים באזניו בשלום שודד יבואנו׃ כב לא־יאמין שוב מני־חשך וצפו הוא אלי־חרב׃ כג נדד הוא ללחם איה ידע ׀ כי־

ג' . ל' . ל' . ג' ומ"ל . ג' בתרי לוש' והמלך לאט . ל' . בקדושיו ק' . ד' . ד' . ג' ג' א' . בספ' מוגה דגש . ב' על ראש רגעים . ל' . ב' דגשים כא וי' יברך . וצפוי ק' . ד' דגשי' כג

תרגום

לותך חוכמתא : ט מה ידעת ולא נדע תתבין ולא גבנא הוא : י לחוד סיב וקשיש בנא ודרב מאבוך יומיא : (ת"א) לחוד אליפז דסיב ובלדד דקשיש בהדנא וצופר דרב מאבוך יומין : יא הזעיר מנך נחמתא דאלהא ומלא בניח חזי למללא גבך : יב מה ילפנך רעיונך ומה מרמזין עינך : יג ארום תתיב לאלהא רוחך ותהנפק מפומך מליא : יד מה בר נש ארום יזכי וארום ידכי ילוד אתתא : טו הא בקדישי עלאי לא יהימין ואנגלי מרומא לא זכאין קדמוי : טז כל דכן מרחק ומסאב בר נש שתי היך מוי עילתא : יז אחוי לך קבל מני ודין דחמתי ואשתעי : יח די חכימיא יחוון ולא מכדבין מן מסורתא דאבהתהון : (ת"א) דשבטוי דיעקב חכימיא יתובון ולא יכסו ממה דאלפונון אבהתהון : יט להון בלחודיהון אתיהיבת ארעא ולא עבר חילוני במציעהון : כ כל יומי רשיעא הוא מתפס ומנין שניא אתטישו לתקיפא:(ת"א)כל ימי דעשו רשיעא מורכין ליה דיעבד תתובא ולא תב מנין שניא אטמרו לישמעאל תקיפא:כא קל דלוחיא בגהנם באודניה כד שרין צדיקי בשלמא בחיי עלמא בזוזתיה ייתיניה : כב לא יהימין בחיוי למתב מן חשוכא ואטימוס הוא לקטלין בחרבא: כג מנדד הוא למזונא האן הוא

מסורה

לאט ב' בתרי לישנא וסי' והמלך לאט את פניו. ודבר לאט עמך : ירזמון ל' מה יקחך לבך. והוא חד מן א"ב דמשמשין יר בריש' ון בסופי' וסימ' נמסר במסר' רבת' במערכת אות הנו"ן בס"ד : זכו ג' וסימ' זכו נזיריה משלג. ושמים לא זכו בעיניו. וכוכבים לא זכו בעיניו . נא' רחצו הזכו: נתעב ג' ב' פתח וסימ' כנצר נתעב. כי נתעב דבר המלך על יואב. אף כי נתעב ונאלח : מתחולל ב' מ"ל וסימ' הנה סערת ה' חמה יצאה קדמא . כל ימי רשע הוא מתחולל: ומספר ה' ד' פתחין וא' קמץ וסי' נמסר בסדר בלק ובירמיה סי' יא : בשלום ב' דגשי' וסימ' ה' יברך את עמו בשלום . בשלום שודד יבואנו: ללחם ד' דגשי' וסימ' ותרעב כל ארץ מצרים . לא רעב ללחם ולא צמא . והיתה ללחם לאזכרה . נודד הוא ללחם איה :

תולדות אהרן מן בקודשיו. חגיגה ה: ושמים . זוהר ויגש : נתעב . יומא עב : אשר חכמים. סוטה ז [...] עה סוטה טז כ) : להם לבדם . (סוטה טז) : נודד . ביצה לב זוהר פנחס :

רלבג

בערמה ובמרמה : (ח) ותגרע אליך חכמה. ותמנע לך החכמה עד שתהיה כולה לך ואין לזולתך אחך:(יא)תנחומות אל . תנחומות אלו האנשים ר"ל בלדד וצופר : לאט . סתר ולאט : (יג) רוחך . רצונך : (טז) ונאלח . נתעב ונמאס : (יז) אחוך . אגידך : (כ) מתחולל . מענין חיל כיולדה : לעריץ . הוא הרשע ונקרא כן בהיותו תקיף ועורך שאר האנשים:(כב) וצפוי הוא אלי חרב. ר"ל שכבר יראהו החרב והטעם שכבר יעבור עליו החרב ויפלו

מצודת ציון

(תהלים ל) : (י) כביר . הרבה כמו מזער לא כביר (ישעיה טז) : (יא) לאט . ענין ההסתר והטמון כמו לאט את פניו (ש"ב יט) : (יב) יקחך . ילמדך כמו לקח טוב (משלי ד) : ירזמון . הוא הפוך מן ירמזון והוא מל' רמיזה : (טו) יאמין . ענין קיום וכן הן בעבדיו לא יאמין (לעיל ד) : (טז) ונאלח . נבאש כמו יחדיו נאלחו (תהלים נג) : (יז) אחוך . ענין הגדה : חזיתי . ראיתי : (יח) כחדו . מנעו כמו ולא כחדו ממני (ש"א ג) : (כ) מתחולל . מל' חלחלה ורעד : נצפנו . נסתרו : לעריץ. לחזק כמו עריצי גוים (יחזקאל כח) ור"ל החזק ברשע : (כב) וצפוי . ענין הבטה כמו צופה רשע (תהלים לז) : (כג) איה . אנה : ומעקה

מצודת דוד

שקדם לך אשר שפע גם הוא מן החוש אשר ראה ברוב הימים : (ח) הבוד[...] תתפאר למולו במרבית הידיעה הבאה מפאת החכמה האם התבוננת [...] להבין מסתוריו : ותגרע . וכי הגרעת את החכמה מיתר האנשים לק[חת] כאומר וכי כל החכמה לקחת לעצמך לך לבדך ואין לזרים אתך : (ט) [מה] מהו החכמה אשר ידעת אתה ואנחנו לא נדע ומה הדבר אשר תבין ואין [...] היא עמנו : (י) גם שב . כאומר ואם תתפאר בחכמה עם הזקנה הלא[...] גם איש שיבה גם ישיש הזקן הרבה יותר מאביך ועם כי נופר היה [...] הנה אמר זה על בלדד או על עצמו : (יא) המעט . מה תתרעם על היסורין על כי עשית מה מן הטוב והיסר וכי מעט היא ממך תנחו[מות] על מכאוב היסורים מן הטוב והצלחה שהיה לך מאז אשר קבלת בהם די גמול מעשה הטוב שעשית והנה דבר הטוב הנמצא בך עדיין היא עמך נסת[...] נקית עדיין ממנה ועתה הנה תקבל גם גמול הרעה כאשר קבלת גמול מעשה הטוב והנה הטובה מאז תחשב לתנחומין על הרעה הבאה עתה עליך : (יב) מ[ה] מה מלמדך לבך לכחש בהשגחה ומה תרמז להשרים בלב אנשים דעה כוזבת : (יג) כי תשיב . אשר תשיב רוח פיך אל ה' ותוצא מלין למולו : (יד) מה [...] האדם אשר יזכה במעשיו עד שיאמר שה' מעות משפטו לעונשו על לא דבר : וכי יצדק . בתמים והוא כפל ענין במ"ש : (טו) הן בקדושיו . הנה במלאכ[יו] לא נתן בהם קיום בעצמם לבל ימרכו בכל עת השפעת אלוה : ושמים . לבא השמים עם כי זכים ובהירים המה הנה בעיניו לא יזכו וא"כ לכולם יש [...] למולו : (טז) אף כי . כ"ש האדם הנתעב במעשיו והנבאש במעלליו ומרבה לעשות עול כדרך השותה את המים אשר ירבה לשתות די ספוקו על כי אין [...] בעדו מחיר ואם כל אלה בו א"כ כ"ש הוא שיש לו חסרון רב מול שלימות המקום ב"ה ואיך א"כ ילדק : (יז) אחוך . אגיד לך דבר ושמע אלי וזה אשר ראיתי [...] נך : (יח) אשר חכמים יגידו . מוסב למעלה לומר אספר לך מה שראיתי בחוש הדבר אשר יגידו החכמים ולא מנעו מלספר מה שקבלו מאבותם : (יט) ה[ם] החכמים ההם משלו ברוב חכמתם על כל העולם כאלו להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר בתוכם לנחול עמהם איש זר אשר איננו מהם וכאומר ה"אל ולו [...] מאבותם ואין דרך האב להשריש דבר כזב בלב הבן והמקבלים היו חכמים גדולים משכילים לבחון האמת הוא או כזב ואף עיני כן ראו בחוש א"כ בודאי אמ[ת] הדבר : (כ) כל ימי רשע . וזהו הדבר אשר ראיתי אני מה שקבלו החכמים ההם מאבותם אשר כל ימי הרשע מלאים מפחד עם כי יתלת דואג הוא [...] יגיעהו הרע ומספר השנים אשר נצפנו להצלחת העריץ ימלאו חלחלה וכפל הדבר במ"ש : (כא) קול פחדים . ואשר יגור יבוא לו כי יבוא באזניו קול פחד [...] עודו ישב בשלום יבוא עליו השודד : (כב) לא יאמין . בבוא עליו החשך לא יאמין בעצמו שישוב עוד ממנו לחזור לקדמותו : וצפוי . וה"א נראה אל החרב כ[י] רואהו ובא עליו : (כג) נודד . והוא נודד ממקומו בעבור הלחם לבקש איה ימצאהו : ידע . יודע

נָכ֣וֹן בְּיָד֣וֹ יֽוֹם־חֹֽשֶׁךְ׃ כד יְֽבַעֲת֣וּהוּ
צַ֣ר וּמְצוּקָ֑ה תִּ֝תְקְפֵ֗הוּ כְּמֶ֤לֶךְ ׀
עָתִ֬יד לַכִּידֽוֹר׃ כה כִּֽי־נָטָ֣ה אֶל־אֵ֣ל
יָד֑וֹ וְאֶל־שַׁ֝דַּ֗י יִתְגַּבָּֽר׃ כו יָר֣וּץ אֵלָ֣יו
בְּצַוָּ֑אר בַּ֝עֲבִ֗י גַּבֵּ֥י מָגִנָּֽיו׃ כז כִּֽי־
כִסָּ֣ה פָנָ֣יו בְּחֶלְבּ֑וֹ וַיַּ֖עַשׂ פִּימָ֣ה עֲלֵי־
כָֽסֶל׃ כח וַיִּשְׁכּ֤וֹן ׀ עָ֘רִ֤ים נִכְחָד֗וֹת
בָּתִּים֮ לֹא־יֵ֪שְׁבוּ לָ֫מוֹ אֲשֶׁ֖ר הִתְעַתְּד֣וּ
לְגַלִּֽים׃ כט לֹֽא־יֶ֭עְשַׁר וְלֹא־יָק֣וּם
חֵיל֑וֹ וְלֹא־יִטֶּ֖ה לָאָ֣רֶץ מִנְלָֽם׃ ל לֹֽא־
יָס֨וּר ׀ מִנִּי־חֹ֗שֶׁךְ יֹ֭נַקְתּוֹ תְּיַבֵּ֣שׁ
שַׁלְהָ֑בֶת וְ֝יָס֗וּר בְּר֣וּחַ פִּֽיו׃ לא אַל־
יַאֲמֵ֣ן בַּשָּׁ֣ו נִתְעָ֑ה כִּי־שָׁ֝֗וְא תִּהְיֶ֥ה
תְמֽוּרָתֽוֹ׃ לב בְּֽלֹא־י֭וֹמוֹ תִּמָּלֵ֑א
וְ֝כִפָּת֗וֹ לֹ֣א רַעֲנָֽנָה׃ לג יַחְמֹ֣ס כַּגֶּ֣פֶן
בִּסְר֑וֹ וְ֝יַשְׁלֵ֗ךְ כַּ֝זַּ֗יִת נִצָּתֽוֹ׃ לד כִּֽי־
עֲדַ֣ת חָנֵ֣ף גַּלְמ֑וּד וְ֝אֵ֗שׁ אָכְלָ֥ה אָֽהֳלֵי־

ג׳ וחסר | ג׳ וכסי׳ ובסיפרא ג׳ | ג׳ כתרי ליש׳ בא״ד מס | ה׳ ג׳ מ״ל | ב׳. ג׳ | ג׳ · ד׳ | ג׳. ג׳ | ג׳ חס׳ א׳ | ג׳. ב׳ חד מלרע ג׳ | ב׳ רפין

יְדַע אֲרוּם מְעַתַּד בִּידֵיהּ יוֹם
חֲשׁוֹכָא׃ כד יְבַעֲתוּנֵיהּ עָקָא
וּמְעִיקָא יַחְזְרוּנֵיהּ הֵיךְ מְלִיךְ
דְּאִיטִימוֹס לִגְלוּגְדְקָא׃
כה מְטוּל דְּאוֹשִׁיט לְאֱלָהָא יְדֵיהּ
וּלְוָת שַׁדַּי יִתְגַּבַּר׃ כו יִרְהוֹט
לְוָתֵיהּ בְּתוּקְפָּא בְּקוֹשִׁי רוּם
תְּרֵסוֹי׃ כז אֲרוּם חֲפָא אַפּוֹי
בְּשׁוּמְנֵיהּ וַעֲבַד רוּטְבָא עֲלוֹי
כִּפְלָא׃ כח וַעֲבַד שְׁכוּנַן
בְּקִרְוִין צַדְיָן יָתִיב בְּבָתַיָּא
דְּלָא יִתְבוּן לְהוֹן דִּי אִתְעַתַּדוּ
לִיגּוּרִין׃ כט לָא יִתְעַתַּד וְלָא
יִתְקַיֵּם עֻתְרֵיהּ דְּקֹרַח וְלָא
יִתְמְתַח לְאַרְעָא מִנְּהוֹן וּמְהָלִין
טַבְתָּא דְדָתָן וַאֲבִירָם׃ ל לָא
יֶעְדֵּי מִן חֲשׁוֹכָא שִׁבְשֵׁיהּ
תְּיַבֵּשׁ שַׁלְהוֹבִיתָא וְיֶעְדֵּי
בְּזַעֲפָא דְפוּמֵיהּ דֶּאֱלָהָא׃
לא לָא יְהֵימִין בְּבַר נָשׁ
דְּבְשִׁקְרָא תָּעֵי אֲרוּם שִׁקְרָא
תְּהֵי פֵּרוּגֵיהּ׃ לב בְּלָא יוֹמֵיהּ
תִּתְמְלֵי קְבוּרְתָּא וְעוּבֵיהּ לָא תְהֵי עֲבוּפְיָא׃ ת״א עַד לָא יוֹמֵי תִּתְמְלֵי סִבְתֵיהּ וְכַלְתֵיהּ
לָא תְהֵי גְנָנָא׃ לג יַתֵּר הֵיךְ גּוּפְנָא בּוּסְרֵיהּ וְיִטְלוֹק הֵיךְ זֵיתָא לַבְלְבֵיהּ׃ לד אֲרוּם

פחדים. באחריתו: (כד) תתקפהו כמלך. שהוא מוכן להכנס במלחמה ואין לו דומה ויש אומ׳ כי יסובוהו צרות כהקף הגלגל סביבות הכדור שהיא הארץ ויהי׳ כמו כדור אל ארץ וכ״ף כדור נוסף וכ״ף כידור שורש והוא רחוק: (כו) בעבי גבי מגיניו. ישוב על עובי הצואר ומגיניו הם העצמות על דרך משל וגבי הם המיתרים: (כז) כי. חלבו כסה פניו וכאילו יצטרך לעשות פימה עלי כסל להוציא מהחלב וזהו דרך משל כי בתחלת יעשי׳ הרשע ובסוף להפך כענין בפרח רשעים כמו עשב: (כח) ובסוף ישכון ערים נכחדו׳ ויש אומרים כי יבחר מקום אין שם יושב להתבודד בו להרע שהיו מעותדים כמו עתידים להיותם גלים כמו גל אבנים וכן גלים נלים: (כט) חילו. עשרו כמו עשה לי את החיל הזה: יקום. יעמוד: מנלם. הדבר השלם שלהם ופי׳ יטה כמו נוטה שמים וכתוהו כנלותך כהשלימך: (ל) ויסור. אפילו ברוח פיו: (לב) בלא יומו תמלא. רובי המפרשים אמרו שהאל״ף במקום למד הכפל והוא מן וקטפת מלילות ומלשון רבותי׳ מוללו. ומריח בו: וכפתו. מן כפה ואגמון: (לג) יחמס. כמו ויחמס כגן סכו נחמסו עקביך ועניינו יתפזר: (לד) ואש אכלה. דמה אף

תתקפהו ב׳ ובספרא.וסי׳ תתקפהו לנצח ויהלך.תתקפהו כמלך עתיד לכידור: בעבי ב׳ בתרי ליש׳סימ׳ האדמה. גבי מגניו: וישכון ה׳ א׳ מל׳ וסימ׳ וישכון כבוד ה׳ על הר. וישכן ישראל בטח בדד.וישכן הענן במדבר סיני. וישכון ערים נכחדות. וישכן בירושלים. ערים מל׳: ולא יקום ד׳ וסי׳ נמסר בסיפרא סי׳ ח: ט׳ר״ת לא ולא ולא וסי׳לא תשתחוה לאלהיהם. שמעתי לא תגנבו. לא איש אל ויכזב. לא אכלתי באני ממנו. לא יצעק ולא יענה. לא ירעבו ולא יצמאו. לא דכאו עד היום. לא שלותי ולא שקטתי. לא יעשר ולא יקום חילו:
תולדות אהרן עדת חנף. סוטה מב:

ומר מובטח הוא לגוד: ידע. לו באמת: כי נכון. ומזומן לבוא בידו כלומר מו יום חשך כמו מן הכא בדו (בראשית לב): (כד) תתקפהו. מצוקה ממנו ותאנסהו: כמלך עתיד לכידור. לא מצאתי דמיונו תרו באותיות המתחלפות רי״ש בדלית כמו אשכנז וריפת שבתורה בדברי הימים א א) יפת וכן כתים ודודנים כאן לכידור כמו כאותו המלך שהוא יקוד באש של גיהנם חריב שנתגבא הגביא יה ל)כי ערוך מאתמול ם היא למלך הוכן ויליו יקד יקוד ודומה די אש יתמלטו (לקמן (ס״א אש) לפידים. ס״א אש) להכות: ץ אליו. היה רץ אל בגובה וזקיפת צואר :בעבי גבי מגיניו. בחזק׳ ל׳ גובה כמו ותבני לך גב טז): (כז) פימה עלי עשה פה על חלצים ועובי שומנו כפול על נראין כמין פה: פימה. ויותה הפלירה פיס א יג) זו היא לימ״א ים שיש לו פיות הרבה הפלר פיות: (כח) וישכון נחדות. כן דרך בעלי ימים חרבות להם: לא יקום חילו. לא לימים רבים: ולא יטה. מלילתו כמו ויטו אחרי סיא ח) שפי׳ ויגטו הם ף כאן לא יגטה מן לארץ מתת תאותם מחשבתם והוא כשתי מן להם: מן. הכנתם ן להם המלך (דניאל ב לו הפלירה פיס בשתי מואל א יג) וכן אראלים וילהון (ישעיה לג) זה פיני ומנחם מסייעני. ד״א לשון כנלותך לבגוד (שם) והנו״ן שבו יסוד נופל לשון תכלית לא יטה לארץ להיות בטילה גזירת חרוץ: (ל) ויסור. מן העולם: ברוח פיו. של בשלם וזה מקרא חסר ויש פותרים בשביל רוח פיו שהרע לדבר סרה: (לא) אל יאמן. אותו אשר בשוא נתעה כי שוא יהיה תמורתו ויגיעו ות ד) ועל התמורה: (לב) בלא יומו. תעמוד תמורתו על מליאתה מליגדל ומלהגדל יח עוד כמו (בראשית כ) וימלאו לו ארבעים יום פי׳ ואשלימו: וכפתו. כיפת ענפיו

רלבג

עליו אימו׳ מות: (כד) תתקפהו כמלך עתיד לכידור. תתחזק המצוק׳ עליו ותסבבהו כמו המלך שעתיד לכידור ומזומן למלחמה הנקרא טורני״ם בלעז או יהיה הרצון בזה תנצחהו המצוקה עליו כמו שיתקוף המלך ויאנוס האיש ההוא שהוא עתיד להתפש בכידור והם האנשים הנדונים לטביעה שכאשר ירצו לטובעם בקלות יקשרו ראשם בין ברכם וידיה׳ ורגליה׳ בדרך שיהיו ׳ עד שלא יוכלו לשום פנים להנצל מהטביעה: (כו) בעבי גבי מגיניו. במקום שגופי מגיניו יות׳ עבי׳ ויותר חזקים: (כז) פימה עלי כסל. שעשה פיות על כסליו מרוב השומן: ר העתהו לגלים. אשר היו עתידים לגלים: נלי׳. ר״ל שממון: (כט) מנלם. שלמות׳ כענין כנלות׳ לבגוד יבגדו בך: (לא) בשו׳ נתעה. ר״ל האיש הנתעה בשוא ובהבלי העולם אחריהם כי שוא תהיה תמורתו כי תמורתו תהיה שוא והבל ר״ל שהבר יפסד ויעדר: (לב) תמלא. תכרת והוא שב אל יונקתו האמורה למעלה: וכפתו. הוא כמו יונקתו והרצון בו (לג) יחמוס. יגלה כעעם ויחמוס כגן סכו: בסרו. בוסר שלו: נצתו. כמו פרחו: (לד) אהלי שחד

מצודת דוד

הוא בעצמו שיום החשך יהיה נכון ומתקיים בידו כי בעצמו ישפוט אשר אליו הרעה ובעבור זה יוסיף לדאוג בכל עת: (כד) יבעתוהו. הצרות אותו: תתקפהו כמלך. הצרה תאחוז אותו בחוזק כמלך האוחז בממשלתו: לכידור. מזומן הוא להיות דומה לכידור נע ונד ומטולטל ככדור הזה גל ונזרק מיד ליד: (כה) כי נטה. על אשר נטה ידו אל ה׳ לבזות כלפי נטיית היד והיה מתגבר עצמו למולו כי חשב אשר כוחו ועולם ידו עשה לו אשר: (כו) ירוץ אליו. היה רץ מול ה׳ בצואר זקוף ובגאוה בעבור עובי גופי אשר עליו ר״ל על כי היה בוטח ברוב חוזקו ותקפו: (כז) כי כסה. כי השתגע נפשו לשמנו את בשרו עד כי כסה פניו בחלבו ועשה על כסליו כפולים מרוב השומן והמה נראים כשפתי הפיות ובעבור רוב השובה נגסה לבו וחזקו לבזות כלפי מעלה: (כח) וישכון. שכן בערים נגזרות ונחרבות כי בנה אותם לעשות כדרך הגדולים אשר יבנו ערים נחרבות להיות לשם לשם וכמ״ש (כט) שבנים חרבות למו: בתים. שכן בבתים אשר לא היו ראוים לשבת בהם אשר הוכנו וסומנו להיות גלים ודגורין כדרך החורבות: (כט) לא יעשר. ובעבור לא יעמוד עשרו ולא יתקיים חילו והוא כפל ענין במ״ש: ולא יטה. לא יהיה נמוי מהם לנפול בארץ תכליתם ושלמות נמולם כ״א על ראשם יחול ויקבלו מגלם: (ל) לא יסור. לא יהיה עוד נעזר לשוב לקדמותו: יונקתו. ענפיו הרכים תיבש אותם השלהבת עד שיסורו ממקומ׳ ויוטו ברוח פיו של המגשב כדרך ויפם אשר לרוב קלותו יתנדנד ברוח קימע׳ ר״ל בדבר קל יאבד הצלחתו: (לא) אל יאמן. התועה ללכת בדרך שוא לא היה מאמין אשר תמורתו תהיה שוא ר״ל יהיה כמפסלו: (לב) בלא יומו. לזה תמלא ותשלם זמנו בלא זמנו ר״ל ימות קודם זמנו: וכפתו. ענפיו לא יהיו רטובים ר״ל לא יבא טובה לזרעו אחריו: תאוס. מי שבידו להסיר הוא יסיר זרעו בסנס קלם כגפן הזה המסיר בסרו במעט סנס: וישלך. והוא ישליך זרעו אשר כזית המשליך אשר נצתו והוא כפול זמ״ש: (לד) כי עדת וגו׳. כי כן ראוי שתהיה עדת חנף יחידי ולא

מצודת ציון

(כד) ומצוקה. גם הוא ענין צרה: תתקפהו. יאחזו בחוזק: עתיד. מזומן כמו העתידים ערר לויתן (לעיל ג): לכידור. עשוי הוא לשחוק בו לזרקו מיד ליד וכן כדור אל ארץ רחבת ידים (ישעיה כב): (כו) בעבי. מל׳ עב: גבי. גופי כמו לגבי חומר גביכם (לעיל יג) ויאמר על גוף כל דבר: (כז) פימה. מל׳ פה: כסל. הוא חלק הבדרס הסמוך לכליות כמו אשר על הכסלים (ויקרא ג): (כח) נכחדות. נגזרות ונכרתות כמו ותכחד מן הארץ (שמות ט): למו. להם ר״ל בהם: התעתדו. הוזמנו: לגלים. ענין תל ודגור: (כט) חילו. עשרו: מנלם. תכליתם והשלמתם כמו כנלתך לבגוד (ישעיה לג): (ל) יונקתו. ענף רך: (לא) תמורתו. מל׳ תמורה וחלוף: (לב) תמלא. תושלם כמו ובמלאת ימי טהרה (ויקרא יב): וכפתו. ענפיו כמו כפות תמרים (שם כג) ע״ש שהמה כפופים: רעננה. ענין לחות ורטיבות כמו בשמן רענן (תהלים נב): (לג) יחמס. יסיר כמו נחמסו עקביך (ירמיה יג): בסרו. כן יקרא הפרי בלא נגמר בשולו כמו ובוסר גומל (ישעיה יח): נצתו. פרחו כמו הנצו הרמונים (ש״ה ו): (לד) גלמוד. יחידי כמו הלילה ההוא יהי גלמוד (לעיל ג): אכלה. שרפה.

אבן עזרא

אף אלהים לאש בעבור שהרו עמל: (לה) ובטנם. רמז למחשבות הנסתרות: (ב) שמעתי כאלה רבות: (ג) או מה ימריצך. מי יהיה תקיף ממך וינצחך: (ה) וניד. כמו תנודה והענין להוכיחם: (ו) מה מני יהלוך. לא יהלך כאבי: (ז) אך עתה הלאני. הכאב ולנגדו יאמר השימות

גלמוד ג' וסימ' היום ההוא יהי גלמוד. כי עדת חנף גלמוד · בחסר ובכפן גלמוד: כאלה ג' וסימ' לא כאלה חלק יעקב. קדמ' ותניינא · שמעתי כאלה רבות: לו כ"ב וסימ' נמסר במסר' רבת' בערך לו: במלים י' בליש' וסימ' הלהוכח מלים תחשובו. הלא הם יורוך. הוכח בדבר לא יסכן. גם אנכי ככם אדבר'. עד' אנה תוגיון נפשי. אדעה מלים יענני. שרים עצרו במלים. חתו ולא ענו. כי מלתי מלים. כתר לי זעיר: ותקמטני ל' לעד היה. והוא חד מן מלין דמשמשין ני בסוף תיבותא ול' דכו' וסי' נמס' במסור' רבת' במערכ'

תרגום

סיעת דילטור לצערא ואשתא גמרת משכני שוחדא: לה דחשלין לעות וממללין שקר ורעיוני כרסהון מתכנין נכלא: א ואתיב איוב ואמר: ב שמעת כאלין סגעיתא מנחמין דלעות כולכון: ג האית סוף למלי זיקא או מה יבסמינך ארום תתיב: ד לחוד אנא כותכון אמליל לוי דאית נפשכון חלופי נפשי אחבר עליכון במליא ואטלטל עליכון במו רישי: ה אחילכון במו פומי וטלטול ספותי יתמנע: ו אין אמליל לא יפסוק כיבי ואפסוק מה מני ייזל: ז לחוד כדון שלהייני

מקרא

שֹׁחַד׃ לה הָרֹה עָמָל וְיָלֹד אָוֶן וּבִטְנָם תָּכִין מִרְמָה׃

טז א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ ב שָׁמַעְתִּי כְאֵלֶּה רַבּוֹת מְנַחֲמֵי עָמָל כֻּלְּכֶם׃ ג הֲקֵץ לְדִבְרֵי־רוּחַ אוֹ מַה־יַּמְרִיצְךָ כִּי תַעֲנֶה׃ ד גַּם ׀ אָנֹכִי כָּכֶם אֲדַבֵּרָה לוּ יֵשׁ נַפְשְׁכֶם תַּחַת נַפְשִׁי אַחְבִּירָה עֲלֵיכֶם בְּמִלִּים וְאָנִיעָה עֲלֵיכֶם בְּמוֹ רֹאשִׁי׃ ה אֲאַמִּצְכֶם בְּמוֹ־פִי וְנִיד שְׂפָתַי יַחְשֹׂךְ׃ ו אִם־אֲדַבְּרָה לֹא־יֵחָשֵׂךְ כְּאֵבִי וְאַחְדְּלָה מַה־מִנִּי יַהֲלֹךְ׃ ז אַךְ־עַתָּה הֶלְאָנִי הֲשִׁמּוֹתָ כָּל־

רש[י]

...עגפיו כל ענפי אן... לכיפה: (לה) הרה עמל ... און. עשה רעה ויש... הלידה לפי ההריון ... תזמין: מרמה. למה... להם תאוותם: (מעט ... (ג) ימריצך. ישערך ... דברים נמרצים על ... (ד) ככם אדברה ... יודע לקנתר: לו ... ביסורין תחת נפשי ... הייתי מחבר עליכם ... ומניע עליכם ראשי ... ומאמין אתכם כמו ... החרישו התאמצו ועמד... כאשר אתם תאמרו ... (ה) וניד שפתי. שאנו... עתה וצועק אז יחשך ... ולא אנוד עוד. אבל ... (ו) אם אדברה ... (ז) השימות. לשון שקו... אשתו...

רלבג

שחד. הבנויים ...

ביאור דברי המענה ענה אליפז התימני ואמר היתכן לחכם שיטעון טענות כוזבות אשר הם דברי רוח והבל. אם מחוק החכם שיתווכח בדברים וטענות בלתי מועילות בהאמתת האמתתו. הנה לא תוכל להנצל שלא תעשה העול גדול מאלו הדברים כי עתה תפר מההמון יראת השם ית' כי ההמון לחולשת שכלם לא יראו מעשות רעות הן יעניסם השם ית' ולזה כשתאמר שלא יועיל הצדק שלא יבאו אלו הרעות אלא למי שנמערכתו בעת הלידה שיבואהו אתה מפר יראת השם ית' מההמון ואתה גם כן מונע התפלה ית' על הרעות הבאות לאיש איש כי התפלה עליהם שוא ובטל לפי דבריך. הנה דבריך יודיעו לאנשים עונך כי אתה בוחר בדבריך לשון הערומים המדברים בערמה ובמרמה ובדרך הנה לא אצטריך אני לומר שאתה רשע ועל זה באה עליך הצרה הזאת כי פיך ושפתיך יעידו בך שאתה רשע. מה זה שהתפארת בישישות וזקנה האם נבראת קודם אדם הראשון ו... הגבעות הלא אם צופר הוא צעיר לימים הנה לא ימנע מפני זה שיגיע לו מהחום מה שהספיק בזה הדרוש וזה שיתכן שקבל כבר עדות מאנשים יותר קודמי' ממך עד שכבר הגי' שהתפרסם מזה החום זה זמן ארוך ולזה אם אינך ראשון לכל האנשים תהי' טענתך בזה בטלה. האם שמעת בסוד אלוה ונגלה לך כבר עד שתמנע לך החכמה ותהיה לך לבדך לא... מה ידעת מפעולות השם ית' ולא נדע ומה תבין מהם ולא עמנו הוא ועוד שאם תטעון כי בעבור ישישותך יתכן שתהיה חכם יותר. הנה גם שב גם ישיש בנו כביר ימי' מאביך ואחשוב יותר ישים מאיוב ואולם שאר רעיו היו צעירי' ממנו או צופר לבדו היה צעיר ממנו. המעט ממך התנחומות שנתמוך בהם אלו האנשים ר"ל צופר ובלדד עד שקראת להם רופאי אליל שטענו לקיים שהשם ית' מבין את כל מעשה האדם ושופט אותו עליהם הוא דבר של לאט ושל סתר עמך עד שקרא' אותם טופלי שקר וקרא' סתר אלו הטענות והוא מה שאמרת בסתר פנים תאחן. איך לקחך לבך ואיך רמזו עיניך להשיב אל אל רוחך והוצאת מפיך מלין כנגדו. איך תחשוב שתהיה נקי וצדיק עד שלא יתכן שיגיעך עונש הנה אי אפשר ... שיהיה נקי וצדיק ואיך תחשוב שהשמים נמלט מהחסרון הלא בעיני השם ית' אין נמלט מהחסרון כי גם המלאכים והגלגלים ישיגם חסרון מה לפי מה שמציאותם יצטרך אל מציאות ממנו ועוד בהם חסרון נפלא ביחס אל השם ית' כמו שביארנו בחמישי מספר מלחמות ה' ולזה לא ימצא השלימות כי אם בשם ית'. ובהיות הענין כן איך תחשב עצמך נקי מהחטא היותך נתעב ונאלח ושותה כמים עולה כי האדם זה דרכו ולזה אין לך להתרעם על הש"י על זה העונש כי בלי ספק אי אפשר מזולת שמרית ואם אינך מבע' בזה כי יתכן שחטא רבים כם חטא אבל השם ית' מגד שלמותו ואינך חושב בהם שיהיו חטא. הנה אגידך שמע ... שראיתי בחום ומה שיגידוהו חכמים ולא כחדו במה שקבלו בזה מהחום מאבותם. כי לא עדות ממה שיגידוהו הפתותים כי אין לסמוך עליהם אבל ממה שהגידו השלימי' אשר להם לבדם נתנה הארץ מרוב חכמתם ושלמותם לא עבר זר בתוכם הלא הם יגידו. וראיתי גם כן ... הרשע ואם הוא מגלית הוא מתחולל כל ימיו ר"ל שיאחזהו חיל וכאב לב כל ימיו לירחתו ולפחדתו שיגיעהו רע ומספר השנים אשר נצפנו לתוקף החומס אנשי' יהיה בכל אחד ... פחדים באזניו שיגיעהו רע והנה בהיותו בשלום יבואהו השודד והצר לו בדרך שלא יאמין שוב מני החושך והנרס היא. הלא החרב יראה אותו בדרך שיפלו עליו אימות מות. הוא נודד ללחם אנה ימצאהו כי אין לו לחם לאכול ידע כי נכון בידו יום חשך וצרה גדולה ולזה הוא בכאב לב תמיד: צר ומצוקה יבעתוהו. תתחזק המצוקה עליו ותאנוס אותו שיתקוף ויאנוס כאיש שהוא עתיד להשפט בכידור והם האנשים הנדונים לטביעה שיקשרו ראשם בין ברכם וידיהם ורגליהם בדרך שיהיו כמו הכידור עד שלא יוכלו להנצל מהטבי' ... שנטה הרשע אל ידו ותשב להתגבר על השם ית'. הנה הש"י ירוץ אליו להכותו בצוארו במקום שיהיו מגניו יותר חזקים ויותר עבים לפראותו כי לא תועיל גבורתו כנגד השם ית' שכסה הרשע פניו בחלבו מרוב השומן ושכן בערים חריבות ר"ל שבנה אותם ושכן בבתי' אשר לא היו נושבים אבל היו עתידים להיותם לגלים גלים ובנה אותם מחדש כדי שיו... יותר בהם שיהיו חזקים ולהיותם לזכר לו. הנה יענש שלא יעשר ולא יעמוד עשרו אשר בעבורו היה מאמין עצמו ולא יטה לארץ שלמותם ר"ל שבניניהם אשר עשה לא ... יחרבו ויפלו. לא יסור מני חשך הצרות יונקתו אשר היתה צומחת' מאד בהיותו בעשרו עד שהיה בתכלית השומן והדשנו' תיבש שלהבת הצרות הבאות עליו עד שיגיעהו מהכחישות שרות ... ויסירהו ממקומו. בעבור שלא היה מאמין זה האיש הנתעה בשוא ובהבלי העולם כי ימיו לם כי ימותו ותהיה שוא והבל תמורתו ר"ל שלא היה מתפחד מהמות הנה היה ענשו שימות בלא ... יונקתו בלא עתו וכפתו אשר איננה רעננה יסור בקלות הפרח והנה שהוציא הרשע לעשות פרי כמו הגפן שיתמום וישחית בסרו וכזית שישליך נצתו במעט סבה. הנה קבוץ החנפים סופו להיות ... שישחיתו קודם קצת ולא ישלם הקבוץ ביניהם ואש אכלה האהלים הבנויים משחד ועול לפי שהם יחשבו וישתדלו תמיד בעמל ואון ומחשבתם תכין מרמה תמיד ולזה יעניבם הש"י בכמו אלו ... והכלל העולה מהדברים הוא שהוא היה מגנה איוב על אמר שלא חטא והוא מעיד שכבר חטא שהוא בדבריו אלה יפר יראת השם מהאנשים וימנע מהתפלל אליו בעת הצר' אשר שבו להנצל מהרע הנה בו מהתקון המדיני והסיבה אל הצלחת הנפש מה שלא יעלם והביא ראיה מהחום על היות אלו הרעות מסודרות מהשם ית' לפי מעשה האדם למה שימצא מהרע אשר לא נפקד איש מהם שלא ישיגוהו רעות אם מצד הפחד אם מזולת זה וזה ממה שיור' על כי אלו הרעות הם לרשעים מפני היותם רשעים ועוד שאנחנו נראה העונש הבאה עליהם מדה כנגד מדה ואילו היה מוגבל בגיתו מרחם לא היה אפשר זה אלא אם נאמר שכבר הוגבל ג"כ אז שהיה זה האיש עושה מה שיהא דומה לעונש המוגבל לבוא עליו וזה בתכלית הבטול כי אם היה הענין כן תבטל הבחירה ויהיו כל הענינים מחוייבי' הנה זה הוא לבד מה שהוסיף אליפז לטעון בזה המענה: ביאור מלות המענה ויען איוב ויאמר: (ב) עמל. הבל וכזב (ג) ימריצך. ר"ל מה יחזקך מה שטענת בדבריך: (ה) אאמצכם במופי. אחזיק אתכם בדברי: וניד שפתי יחשך. מה שאנוד אתכם בדברי יחשך כאבכם מכם: (ז) השימות כל עדתי. שממות שוממי'

מצודת ציון

(לה) עמל ואון. ענינם שבר ויגיעה ודבר רע: (ג) ימריצך. יחזקך כמו מה נמרצו אמרי יושר (לעיל ו): (ד) לו. כמו אם וכן לו החייתם אותם (שופטים ח): במו ראשי. בראשי וכן במו פי אתחנן (לקמן יט): (ה) אאמצכם. מל' אומץ וחוזק: וניד. מל' נדידה: (ו) מני. ממני: (ז) הלאני. ענין עייפות כמו הנסה דבר אליך תלאה (לעיל ד): השמות. מל' שממה: ותקמטני

מצודת דוד

ולא ימצא בה לא בנים ולא בנות: ואש. חרון אף ה' הבוערה כאש תאכל ... הבנוים בממון שוחד: (לה) הרה עמל. כמו שהרה עמל כן ילד און ... שהלידה היא לפי ההריון כן הגמול לפי המעשה: ובטנם. הלב הנתון בבטן ... הכינה המרמה ולזה יקבל גמולו משלם באין מחסור (העולה מהמענה השיבהו ... אמריו לומר לאיוב איך תאמר לא חטאתי הלא בדבריך אלה תחטיא עוד את אחרים כי תגרים בלבם את מכשול עונך לחשוב שאין משגיח והנה רעתך רבה ... יתרעם על היסורים בעבור מעשה הטוב שעשה ישיב לומר הלא מאז קבלת עליהם גמול וחוב העון עדיין הוא בידך ותקבל גמול בהיסורים האלה ויוכיח על ... ממפלת הרשעים מבלי תקומה ואף בימי טובתו תמלא נפשו מחלחלה ויפחד בכל עת אשר הרעה תבוא עליו אשר לא כן בנקי ולדיק): טז (ב) שמעתי. כדברים ... שמעתי רבות פעמים ומה תועלת בהכפלם כי כולכם מנחמים תנחומי הבל לומר שאחר התשובה ישגה אחריתי ואם אין בידי עון מה מקום לתשובה ומה ז... לפני עונש הרשעים לעורר לבי לתשובה: (ג) הקץ. וכי ימצא סוף לדברי רוח הלא דברים כאלה תוכל להרבות עד בלי די ואת כולם ישא הרוח: או וגו'. מ... אשר מחזק אותך ומזרזך על ההשבה עד שבע"כ תשוב ועם בלא דעת וכאומר הלא אין בדבריך חכמה ואף אינך כפוי ומוכרח להשיב א"כ חדל לך ולא תוס... עוד או שאמר לו מדוע לא אמרת הדברים האלה בראשונה כי לדברי חכמה בע"כ יתמו האמרים אשר חשב עליהם. עד כי יחזור ויחשוב מה להשיב א... רוח אין קץ כי אין על מה לחשוב או מה חוזק ועזר מצאת מהדברים הנאמרים עד כי תשוב לענות שוב הדברים שאמרת בתחלה הלא המה כפל ענין ורוב ... שוות: (ד) גם אנכי וגו'. אמר בדרך תימה וכי אם היו נפשכם מדוכאו' ביסורי' במקום נפשי וכי הייתי מדבר גם אנכי ככם לתלות בכם עון רב הלא ... הייתי עושה אבל הייתי מחבר בדברים על דבריכם להתלונן עמכם ולהפליג ברוע המקרה אף הייתי מניע עליכם בראשי כמיילל ומילר: (ה) אאמצכם. עו... מחזק אמריכם בפה מלא: וניד שפתי. הנדת שפתי בדבור היה מחדיל אמריכם כי הייתם מנוחמים בדברי כי כן דרך המצטער כאשר יראה שמפליגין ב... ומתלוננים עמו להצטער בצרתו מתנחם הוא בזה: (ו) אם אדברה. כאומר ואם בזה תחשבו להחדיל אמרי במה שתאמרו שאני מיפר היראה אשר היא ע... לבל ילכו היסורים הנה לא כן הוא כי כמו אם אדברה לא יחשך כאבי כן לא יחשך אם אחדל מלדבר כי אם מן העון אשר ילך לו על ידי מירוק ה... עד שאשוב להיות נקי לשילכו היסורים וכאומר הלא אין בידי עון ומתחלה בחנם באו ומדוע א"כ ילכו: (ז) אך עתה הלאני. כאומר אף לא אחדל ...

רשי

וכמו שומו שמים (ירמיה ב) שתקו והתמהו : (ח) ותקמטני : . הקמטתני והקדרתני בשביל עד שהיה לעד על עוני להשטינני : השטן הוא הצר:ילטוש . יחדד כמו לוטש כל חורש וגומר (בראשית ד): ...ין עלי בפיהם . פתחו כמו ופערה פיה (ישעיה ה) : יתמלאון . והרבה לו דומין במקרא ...זריך מלא (ירמיה ה) ...או עליו מלא רועים ...א) ואינו משתנה מלשונו ...מילוי נאסף הוא : ...ירני אל אל עויל . הקב"ה אל אויל לץ ...ני : ועל ידי רשעים ...טיית תנחומיו ורפואתי רשעים שאינן אלא : ד"א ירטני כמו ...ין רצוי ותנחומים : ...פרני . אותו עויל לי ויפצפצני . לשון נשבר הרבה בחבטה רבה ...תם איש אל אחיו ...ד) וכפן טולליך אל ...ליס קלז): (יג) רביו . ...יו כמו רובה קשת ...כא) : מררתי . מרה ...) גלדי . מכה יבשה ...גלד ול' משנה (ר"ה ...עמידו על גלדו : ...ולכלכתי ונגותי כמו ...ה (שופטים יט) לי ...י וכמו עוללה לנפשי : קרני . זיוי לשון ...ידו לו (חבקוק ג) : ...מרו . נקמטו כמו ...מועיה כל' משנה וכן מעי חמרמרו : צלמות . שחשכו ודמע' : (יז) ותפלתי קוללתי חבירי ולא ...ו רעה : (יח) ואל ...י בארץ להבליע בו ...י לשמים תעלה : בשמים עדי . יודעי היודע

...סר אחרי: יפלח.חולין מג:

איוב טז

עדתי : ח ותקמטני לעד היה ויקם בי כחשי בפני יענה : ט אפו טרף וישטמני חרק עלי בשניו צרי ילטוש עיניו לי : י פערו עלי בפיהם בחרפה הכו לחיי יחד עלי יתמלאון : יא יסגירני אל אל עויל ועל־ידי רשעים ירטני : יב שלו הייתי ויפרפרני ואחז בערפי ויפצפצני ויקימני לו למטרה : יג יסבו עלי רביו יפלח כליותי ולא יחמל ישפך לארץ מררתי : יד יפרצני פרץ על־פני־פרץ ירץ עלי כגבור : טו שק תפרתי עלי גלדי ועללתי בעפר קרני : טז פני חמרמרה מני־בכי ועל עפעפי צלמות : יז על לא־חמס בכפי ותפלתי זכה : יח ארץ אל־תכסי דמי ואל־יהי מקום לזעקתי : יט גם־עתה הנה־בשמים עדי ושהדי במרומים : כ מליצי רעי

צדיתא כל סיעתי : ח ונקפתני לסהיד הוה ואקים לאסהדא עלי כדבובי על אפי : ט רוגזיה תבר ונטר לי דבבו עסי עלי בככוי מעיקי היך אזמל חריף עינוי לי : י פתחין עלי פומהון בחסודא מחו ליסתי כחדא עלי בנסא מתמלאין : יא ימסרנני אלהא לות מרי זדונא ועל ידי דרשיעון ממרטט יתי : יב שליוא הויתי ודעדקנני ואחד בקדלי ותברנני ואוקמנני ליה לפלגיכא : יג יחזרון עלי גררו יקטע כוליתי ולא יחוס ישדי לארעא מרירתי : יד יתקפנני תקוף על אפי תקוף ירהוט עלי היך גברא : טו סקא חייטית עלוי משכי ופלפלית בעפרא איקרי : טז אפי מטשטשין מן בכותא ועל תימורי טולי מותא : יז על דלית חטופא בידי וצלותי דכיא : יח ארעא לא תחפין אדמי ולא יהי אתר לקבלתי : יט לחוד כדון דאית בשמיא מסהדי ומסהיד עלי במרומיא : כ פרקליטי חברי קדם אלהא זלגת עיני :

אבן עזרא

השימות המתאבלים עלי : (ח) ותקמטני : מלשון קשור מדברי רבותינו ז"ל או כמו אשר קומטו ולא עת והם קרובי' : (ט) אפו טרף . ישוב אל צרי הבא אחריו : (י) יתמלאון . כמו תמלאמו נפשי : (יא) ירטני . כמו כי ירט הדרך לנגדי ואם הם שנים שרשים. ויש אומר וע"י ועל מקום והקרוב כמשמעו: (יג) רביו. כמו השמיעו אל בבל רבים : מררתי . הוא כנגד הכבד : (טו) עלי גלדי . עורי והוא מלשון קדר : ועוללתי . כמו והעלתי וכמוהו במעל ידיהם ויש אומרים שהוא מן עול והוא יותר נכון : (טז) חמרמרו. בלשון קדר התאדמו ברוב החום או הוא מן יהמו יחמרו מימיו : (יח) ארץ אל תכסי דמי. כמו און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' אכן שמע אלהים ה' וכן ותפלתי זכה ואת ארץ אם אכזב אל תכסי דמי : ואל יהי מקום

אות הנו"ן בס"ד : אל אל יסגירני אל קדמ' בצרי תניי' בסגול וכל קריא' חלוף ועיין כל האי שיטה במסר'רבתא בערך אל"ף דשם נמסר יתהון בס"ד: ולא יחמול ד' וסימן ואחרי כן נאם ה' אתן את צדקיהו מלךיהודה.וישלך עליו ולא יחמול. יסבו עליו רביו.כי קנאה חמת גבר: ותפלתי ג' וסימ' ותפלתי על חיקי תשוב . ותפלתי ברעותיהם נשמטו. ותפלתי זכה : זכת ג' וסי' בסדר אמור:עדי ושהדי חד מנט'פסו'אית בהון תרתין מלין ופתרונן חד וסי' נמסר בשמואל א' ריש סימן י"ב: במרומים ד' ומ"ל בליש' וסי' הוא מרומים ישכן.נתן הסכל במרומים. הללוהו במרומים . הנה בשמים עדי ושהדי במרומים : ויוכח ב' א' ר"פ וא'ס"פ וסי' ירא אלהי אבותינו ויוכח . ויוכח לגבר עם אלוה :

רלבג

שוממים וכא אמרו הלאני השימות כל עדתי פעם לנוכח ופעם שלא לנוכח על דרך אומרו משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו : (ח) ותקמטני . מענין קמטים כי הם עדות על הכחישות ועל הדלות :(ט) ילטוש עיניו לי.יעיין אותי בעין רעה ויהיה ילטוש מגזרת חרבו ילטוש ר"ל יבריק ויאדיד : (י) פערו. פתחו והרחיבו עלי פה : יתמלאון .

(יא) יסגירנו. ימסירני : עויל. שקרן: ירטני . יטה אותי ממה שהייתי בו והוא מגזרת ירט הדרך לנגדי והם שני שרשים בענין אחד ר"ל ירט ורטה : (יב) ויפרפרני . שברני וכתתני התפוררה ארץ וכן ויפצפצני מגזרת וכפטיש יפוצץ סלע : למטרה . כמטרה לחץ והנה הוא הרושם שמניחין מורי החצים לירות בו : (יג) רביו . מורי החצים אשר לו מגזרת ...כו : יפלח . יבקע:(טו) גלדי . הוא הקרום שיעלה על המכה כאמרם הגלידה המכה: ועוללתי . בעפר קרני . ר"ל העליתי עפר על ראשי:(טז) חמרמרו . נמלאו חמר ולכלוך:(יט) ושהדי ועדי

מצודת דוד

...ד שאחלל אמרים כי הלא אך עתה הלאני עד שא"א להלאות ...י עשה שממה כל עדתי הם בניו ובנותיו וכל בני ביתו ומה א"כ יוכל ...ד : (ח) ותקמטני . הקמטים שבי המה לעד על גודל הכאב והכחש ...בי לעד כי הכחש הנראה בפני הוא יענה על חוזק הכאב :(ט)אפו טרף.אף ...אותי וגומר איבה עלי ושנני לבוז עד כל הרואה חרק עלי בשיניו וצרי ...ו נשמה יתירה להסתכל בי בעין רעה : (י) פערו . פתחו עלי פיהם ובדברי ...לחיי ר"ל חרפת דבריהם המה לי כאלו הכו אותי על הלחי שהיא מכת ... . כל המחרפים אותי נקבצו עלי יחד ואמר זה על רעיו שהיו מחרפין ...) יסגירני . ה' אסר אותי ביד כל איש עול כי כל הרואה לועג בי ...ירטני . יעקם וישחית אותי ע"י הרשעים המעיקים לי וכפל הדבר במ"ש: ...יושב הייתי בשלוה ופתאום עשה אותי לפרורים ואחז בערפי ורצץ אותי ...ולא השברים הנה והנה : ויקימני . העמיד אותי להיות לו למטרה לזרוק ...ם מכאובי היסורים : (יג) יסובו . המורים בקשת אשר לו סבבו עלי ...' יפלח כליותי ולא יחמול עלי ואת מי המרה ישפוך על הארץ והוא ...ורים מחולפים : (יד) פרץ . על פני פרץ בעוד שהמכה הראשונה פקודה ...ם השניה ולא תמתין השניה עד שתלך לה הראשונה : ירוץ . היא מהר יביא עלי היסורים כגבור הממהר לרוץ במלחמה : (טו) שק תפרתי . כי על המכה ...התרפא והעלה גליד הדרך לשום עליה בגדי' רכים כאמר גפן וכלומ' אבל אני מרוב היגון והצער תפרתי שק ללבשו ממעל לגלדי המכה ולכלכתי זוהר ...כדרך האבלים רבי היגון אשר ילבשו שק ומעלים אפר על ראשם : (טז) פני חמרמרו . מן הבכי נתכווצו מקומות פני ועל אישון עיני פרוש השכת ...) על לא חמס . וכל זה בא לי לא בעבור חמס כ"א בחנם : ותפלתי זכה . תפלתי למקום היתה מעולם זכה ונקיה מבלי הרהור מחשבה המבטל כוונת התפלה: ... . אתה ארץ אל תבלע את דמי הנגרי' מפצעי לכסותם מן העין אלא יהיו נראים לכל ויבקשו עלי רחמים : ואל יהי מקום . להסתר שם זעקתי כ"א תעלה ...(יט) גם עתה . כאומר עם כי עתה נבאשתי בעיני .רעי אף שמאז החזיקו אותי לצדיק עתה ברעותם שיד ה' נגעה בי חזרו לתלות בי עון רב אבל ...עתה מלאתי עד לי על יושר לבבי והוא ה' היודע הכל : ושהדי במרומים . כפל הדבר במ"ש : (כ) מליצי רעי . אתם רעי המדברים עמדי בדבר

מצודת ציון

(ח) ותקמטני . ענין כווץ וכן אשר קמטו (לקמן כב) ובדרז"ל ונתפשטו הקמטין (ב"ב קנ) : כחשי . ענין רזון כמו ובשרי כחש משמן (תהלים קט) : יענה . יעיד כמו לא תענה (שמות כ) : (ט) וישטמני.ענין נטירת האיבה כמו וישטום עשו (בראשית כז): חרק . ענין שחיקת וטחינת השנים אלו באלו בהתקצף האדם על מי וכן ויחרקו שן (איכה ב) : ילטוש . יחדד כמו חרבו ילטוש (תהלים ז) : (י) פערו . פתחו כמו ופיהם פערו למלקוש (לקמן כט) : בפיהם . הבי"ת נוספת : לחיי . הוא גובה הפנים : יתמלאון . יתקבצון כמו מלא רועים (ישעיה לא) : (יא) יסגירני . מסר אותי כמו לא תסגיר עבד (דברים כג) : עויל . כמו עול : ירטני . ענין עקום וכן כי ירט הדרך לנגדי (במדבר כב) :(יב) ויפרפרני . ענין שבירות לחתיכות רבות כמו פור התפוררה (ישעיה כד): בערפי . הוא אחורי הראש והצואר : ויפצפצני . ענין הרציצה עם הפזור וכן וכפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כג) :למטרה.הוא הדבר אשר המורים בחצים יכוונו להפיל בו חציהם והוא ענין שמירה כי משמרת תרגומו מטרת ויקרא כן ע"ש שהמורים שומרים להפיל בו : (יג) רביו . המורים בקשת כמו רובה קשת (בראשית כא) : יפלח . יבקע כמו ויפלח אל סיר (מ"ב ד) : מררתי . מל' מרה: (יד) יפרצני . מל' פרצה ושבר : (טו) גלדי . היא הקרום העולה על המכה ובדרז"ל הוגלד פי המכה (כתובות עו) : ועללתי . ענין לכלוך ועם"ז יקרא הקטן עולל כי הוא מלוכלך בעפר ובדומן: קרני . ענין זוהר כמו קרן עור פני משה (שמות לד) : (טז) חמרמרו . נתכווצו וכן מעי חמרמרו (איכה א) ובדרז"ל נחמרו בני מעיים (חולין לו) : צלמות . צלו של מות הוא חשכת הקבר : (יט) ושהדי . כמו ושהדי בסמ"ך והוא עד בלשון ארמי : במרומים . בשמי מרום : (כ) מליצי . המדבר במיטב הדבור בדבר שיוכות יקרא מליץ:

דלפס

אבן עזרא

מקום לזעקתי. לא תמצא זעקתי מקום ויש אומרים ארץ גלי דמסי ואל יהי מקום שתעכב שם זעקתי אלא תעלה מיד: (כ) דלפה. כמו תזל וכמוהו ידלוף הבית: (כב) כי שנות מספר. דבר שיש לו מספר במהרה: יאתיו. ישלמו: (א) נזעכו. מהענין יתפרש שאין לו חבר במקרא: (ב) אם לא התולים עמדי. יתרעם על חביריו שיאמרו' התולים: ובהמרותם תלן עיני. לא אישן על שימררו חיי או מן סורר ומורה כמו כל איש אשר ימרה את פיך: (ג) שימה נא. חזר למקום: ערבני. ערוב אותי מן ערב את הנער: מי הוא. מחברי לידי יתקע: (ד) צפנת. הסתר' והתעלמת וכסית: לא תרומם אותם. ומי יגיד לרעיו חלקות' נקום ממנו ועיני בניו תכלינה: (ו) והציגני. יאמר על הכאב ויש אומרים על אליפז: למשול. להיות למשל ולשנינה: ותפת לפני'. כמו מקום התפת לפני בני אדם ועיניהם ויש אומרים כי התי"ו האחרון נוסף והוא כמו תוף (ז) ויצורי. הם האיברים הנוצרים: (יא) זמותי. מחשבותי ובלשון קדר דבר שיקשור וזהו קשר המחשבה: מורשי לבבי. כפי הענין שעיפים והכהן ז"ל אמר שהוא

רשי

היודע דרכי: (כ) דלפה. דומעת וזולפת דמעה ל' דילוף: (כא) ויוכח והלואי יעשה לי זאת שיתן לי מקום להתווכח גבר עם אלוה כמו שני הריבים ריב גבר עם קונו וריב בין אדם לרעהו: (כב) כי שנות הקצובים מספר לימי חיי: יאתיו. יגיעו. ואז ארח לא אשוב אהלך: (א) נזעכו נקפצו כמו נדעכו (...) קברים לי. מוכן אל... (ב) אם לא. אם לא זה כ... שבני אדם התולים בדו... בתנחומי להתל בי: ו... כמו ויתרו בו (... ממרים הייתם (דברים... בהקנטתכם: תלן ע... ולבי ומחשבתי לנור... (ג) שימה נא. ... ערבני. בתקע כף ל... יחד כמו מי הוא א... יתקע וויטיב לו ... לבם צפנת משכל. ... תרומם תפארתך על ... (ה) לחלק יגיד. לחלקי... כל אחד מהם את ... תכא להם עיני בניו ... (ו) ותופת. כמו ת"ק... של בריות אני: ... איברים שאני נוצר ... (ח) ישומו. יתמהו: ... יש צדיק שומע בהתולו... הללה: יתעורר. ... (ט) ויאחז (כל) צדי... לעמוד כנגד כת ... (י) ואולם כולם. ... לכם תשובו נא ובאו... אמצא בכם חכם. ... מלעיגי' על קבלתי: (... הנה ימי טובתי שהו... עברו: זמותי. שזמו... בטובה: נתקו מור... מחשבות שלבי מורשני... אומר לי לירש טובה... (יב) לילה ליום ישימו... אלה הופכי' לי לי... מכרת התולים לא נשן... אור קרוב. וקצר לי מפני צרות חשך לילה. אור קרוב כאשר ... נראה לי שעתה מקרוב האיר היום ונקצר והלך לו כמו (בראשית ... רו

איוב טז–יז

כ אֶל־אֱלוֹהַ דָּלְפָה עֵינִי׃ כא וְיוֹכַח לְגֶבֶר עִם־אֱלוֹהַ וּבֶן־אָדָם לְרֵעֵהוּ׃ כב כִּי־שְׁנוֹת מִסְפָּר יֶאֱתָיוּ וְאֹרַח לֹא־אָשׁוּב אֶהֱלֹךְ׃

יז א רוּחִי חֻבָּלָה יָמַי נִזְעָכוּ קְבָרִים לִי׃ ב אִם־לֹא הֲתֻלִים עִמָּדִי וּבְהַמְּרוֹתָם תָּלַן עֵינִי׃ ג שִׂימָה נָּא עָרְבֵנִי עִמָּךְ מִי־הוּא לְיָדִי יִתָּקֵעַ׃ ד כִּי־לִבָּם צָפַנְתָּ מִּשָּׂכֶל עַל־כֵּן לֹא תְרֹמֵם׃ ה לְחֵלֶק יַגִּיד רֵעִים וְעֵינֵי בָנָיו תִּכְלֶנָה׃ ו וְהִצִּגַנִי לִמְשֹׁל עַמִּים וְתֹפֶת לְפָנִים אֶהְיֶה׃ ז וַתֵּכַהּ מִכַּעַשׂ עֵינִי וִיצֻרַי כַּצֵּל כֻּלָּם׃ ח יָשֹׁמּוּ יְשָׁרִים עַל־זֹאת וְנָקִי עַל־חָנֵף יִתְעֹרָר׃ ט וְיֹאחֵז צַדִּיק דַּרְכּוֹ וּטְהָר־יָדַיִם יֹסִיף אֹמֶץ׃ י וְאֻלָּם כֻּלָּם תָּשֻׁבוּ וּבֹאוּ נָא וְלֹא־אֶמְצָא בָכֶם חָכָם׃ יא יָמַי עָבְרוּ זִמֹּתַי נִתְּקוּ מוֹרָשֵׁי לְבָבִי׃ יב לַיְלָה לְיוֹם

(מסורה: כ"ט.ג' חד ר"פ וחד ס"פ; ג'.ג'; ג' וכתי' כן; ב' רק ברחוב; ב'; ס'; ו'. ג' חס'; ג'. ד' כתיב; סי"ן בליש'; ג'.י"ח. ג' חסר; ובאו ק'; ג'; ג')

תרגום

כא אֶפְשַׁר דִּמְכַסַּן בַּר נָשׁ עִם אֱלָהָא וְהֵיךְ אֱנָשׁ עִם חַבְרֵיהּ׃ כב מְטוּל דִּשְׁנֵי מִנְיָן אָתְיָן וְאִסְרָטָא דְּלָא אֱתוּב אֵיזֵיל׃ א נַפְשִׁי מִתְחַבְּלָא יוֹמַי דְעִיכוּ קִבּוּרִן מִתְקַנָּן לִי׃ ב אִין לָא מִתַּלְעֲבִין בַּהֲדִי וּבִפְרוֹגֵיהוֹן תְּבִית עֵינִי׃ ג שַׁוֵּי כְדוּן עָרֵב יָתִי עִמָּךְ מַן הוּא לִידִי יְקַיֵּם׃ ד אֲרוּם לִבְּהוֹן אַטְמַשְׁתָּא מִסָּכְלְתָנוּ מְטוּל הֵיכְנָא לָא תְרוֹמֵם לְהוֹם׃ ה לִמְפַלַּג עַל אַחְוָיַת חַבְרַיָּא וְעֵינֵי בְנוֹי תִּשְׁתֵּיצוּן׃ ו וְעַתְּדַנִי לְמַתְלִין בְּעַמְמַיָּא וְגֵיהִנָּם מִן קְדָם אֶהֱוֵי׃ ז וּכְהֵית מִן רְגִיז עֵינִי וְקַלַּסְתּוֹרֵי הֵיךְ טוּלָא כּוּלְהוֹן׃ ח יִשְׁתַּתְקוּן תְּרִיצֵי עַל דָּא וְדַכֵּי עַל דִּילָטוֹר יִתְגַּבַּר׃ ט וְיוֹחֵד צַדִּיקָא אוֹרְחֵיהּ וּדְכֵי אִידֵי יוֹסִיף אִתְחַיָּלוּתָא׃ י וּבְרַם כּוּלְהוֹן תְּתוּבוֹן אֱתוּ כְדוּן וְלָא אֶשְׁכַּח בְּכוֹן חַכִּים׃ יא יוֹמַי עֲבַרוּ רַעְיוֹנַי אִתְבַּטִּילוּ לוּחֵי לִבְבִי׃ יב לֵילְיָא הֵיךְ יְמָמָא יְשׁוּן נְהוֹרָא קָרִיב מְסַלְּקִין מִן קֳדָם

מסורה

תלן ב' וסי' רק ברחוב אל תלן דפילגש. ובהמרותם תלן עיני: תרומם ב' וסי' צדקה תרומם גוי. על כן לא תרומם. וא' ותרוממנו גליו: רעים ה' וסי' בלשון ארמי שלח חולקא לגברא דאתא ואוסף וביאורם לאמר הן ישלח איש. לחלק יגיד רעים. איש רעים להתרועע. באתי לגני וגו' אכלו רעים. הון יוסיף רעים רבים: וטהר ג' וקמצים וסי' וישלח אליו אלישע מלאך. ויגשו עבדיו וידברו. ויאחז צדיק דרכו. וא' טהר לב חן שפתיו: זמותי ל' מורשי ל' רפדתי ל' יצועי ואחותי ל' לשחת

רלבג

ועדי: (כ) דלפה עיני. תדמע עיני: (א) חובלה. נשחתה: נזעכו. נכרתו: (ב) התולים. אנשי מהתלות ובא בשקל עלומים שהוא אנשי עולם: ובהמרות'. ובהכעסת' אותי מענין מרו ועצבו את רוח קדשו: תלן עיני. ר"ל שעיני רואה הכעסתם ולנה שם: (ג) שימה נא ערבני עמך. שימה נא לבך בי להשיב על דברי בהתווכחי עמך ותן לי ערב אוכל לבטוח בו שתשיב על דברי כי תשוקתי היא להתווכח עמך לא עם אלו האנשים: לידי יתקע. הוא מענין תקיע' כף לקי"ל: (ה) לחלק. מענין שפתי חלקות: רעים. מחשבות ורעיונים כטעם בנת לרעי: (ו) למשול עמי'. להיות למשל ולשנינה בגוים: ותפת. הדון כענין תפתה האמור בדניאל: לפנים. קודם (ז) מחשבותי מגזרת כי יצר לב האדם: (ח) ישומו. יתמהו: יתעורר. יתמה ויפלא ויקבל הפעלות רב: (יא) זמותי נתקו. מחשבותי נפסקו: מורשי לבבי. מחשבותי כי הלב ירש ממחש...

מצודת ציון

דלפה. ענין עפטוף כמו דלף טורד (משלי כז) כי דמעת הבכי יורדת טפה טפה: (כב) יאתיו. יבואו כמו אתה בקר (ישעי' כא): (א) נזעכו. כמו נדעכו וענינו ניתר וקפיצה כמו נדעכו ממקומם (לעיל ו): (ב) התולים. ענין לעג כמו התלת בי (שופטים טז): ובהמרותם. מלשון מרי והקנטה: תלן. ענין התמדה כמו לדק ילין בה (ישעיה א): (ג) יתקע. ענין תחיבת יד ביד לקיום דבר כמו ושונא תוקעים (משלי יא): (ה) הכלינה. המתאוה לדבר ואינו משיגה קרוי כליון עינים: (ו) והציגני. העמידני כמו תציג אותו לבד (שופטים ז): ותופת. כן יקרא הגיהנם כמו כי ערוך מאתמול תפתה (ישעיה ל) ע"ש שכל המתפתה ביצרו נופל בה: (ז) ותכה. ענין עכירות כמו כהה הנגע (ויקרא יג): ויצורי. כן יקרא תאות הלב כי הוא פועל המחשבות כמו וכל יצר מחשבות לבו (בראשית ו): (ח) ישומו. יתמהו כמו שמו שמים והשמו (לקמן כא): יתעורר. מל' התעוררות: (ט) דרכו. הנהגתו: אומץ. חוזק: (יא) זמותי. מחשבותי כמו כאשר זמם (דברים יט): נתקו. ענין העתקה: מורשי. מל' ירושה: רפדתי

מצודת דוד

מליצת סויכות שלא אל אלוה תדמע עיני ושלא לפניו גלויים יוד' ד... (כא) ויוכח. הלואי היה מקום לגבר להתווכח עם אלוה כאשר בן אד... ריעו: (כב) כי שנות. כאומר הנה יש עמדי מה להתווכח כי הלא שנות הקצוב' לפי זמן שעמדת הלחות הלא יבואו לי כי קרבו השלמתם ... המכאוב אשר מהרו להתייבש את הלחות והמיתה קרובה לבוא והלך ר"ל אשר לא אשוב עוד ומתי א"כ אקבל גמול יושר דרכי: יז (א) רוח ה... הלא כבר רוחי נשחתה וימי חיי הלא נקפצו ממני והלכו להם והרבה ק... ר"ל בכל מקום מדרך כף רגלי אני קרוב למות כאלו בכל מקום מו לי ... (ב) אם לא התולים. הנה מגודל הכאב אני קרוב למיתה אף אם לא ... רעי המהתלים בי ואף אם לא התמידה עיני לראות במה שהם ממרים ומקניטים אותי והוא כפל ענין במ"ש ור"ל הנה בלא הם אני קרוב למיתה והמה ... עוד לצער ויגון: (ג) שימה נא. חזר פניו כלפי המקום ואמר שים עתה לבך אלי לתת לי ערב במקומך להיות במוח בו שתשלם התווכחות בינינו לבל... ומי הוא אשר יתקע ידו לתוך ידי לקבל על עצמו בקיום גמור להשלים את התווכחות: (ד) כי לבם. אין לי חפץ ברעי אלה כי לבם הסתרת מ... בחכמה ידברו על כן לא תרומם ע"י כי אין בידם מענה להצדיק אותך ולרומם תפארתך: (ה) יגיד רעים. כ"א מן הרעים יגיד לדברי חלקלקות ו... בדעת ידבר והן ידעתי שכ"א יקבל גמול כי תכלה עין בניו לבל ישיגו תוחלתם כי רע עליך הדבר כי לא לפניך חנף יבוא: (ו) והציגני. המכאוב ... להיות למשל לכל העמים כי כאשר יקרה למו רוע המקרה יאמרו שהוא נמשל ודומה למקרה איוב: ותופת. הנה אני לגיהנם לפני הבריות כי רואים ... מחולפים דוגמת ייסורי גיהנם: (ז) ותכה. עיני כהתה מרוב הכעס כדרך הסורה בצער אשר יכעס על עצמו: ויצורי. כל תאות מחשבות לבי לא יתקיים ... אשר לא יתקיים במקום אחד כי בכל עת ינטה ממקומו כאשר ינטה השמש: (ח) ישומו. הישרים יתמהו על גודל מכאובי מבלי חמס והנקי יתעורר ... המחניף לה' מבלי מענה מספקת: (ט) ויאחז. ועכ"ז יאחז צדיק דרכו ולא יעזבנה בחושבו שלא שוא עבוד אלהים כי יודע שהוא שאת הטוב יקבל בתענו... וטהר ידים. מי שהוא טהור ידים מגזל ועושק הלא יוסיף עוד אומץ בראותו רוע הסדור הנופל בקנייני עוה"ז ובהצלחתו כי מעתה מאד ימאס בו ו... בהצלחת הנפש ויחדל כפו מעושק' ואמר זה להשיב על דברי אליפז שאמר לו שמיפר יראה ואמר אדרבה עוד יוסיפו בה: (י) ואולם. ובאמת אתם כולכם ... להשכיל אמיתת הדבר ולא אמצא בכם חכם כי לא בחכמה שפטתם לומר שאני מיפר יראה: (יא) ימי עברו. הנה מרוב המכאוב עברו ימי חיי ...

רשי

...ונה נתיישב' מקרוב מחדש . וכמו כי רננת רשעים מקרוב (לקמן כ) וכמו מקרוב באו (דברים לב) : (יג) אם אקוה שאול . כמו אם חרוצים ימיו ... כלומר מאחר שאני מקוה שאול ביתי : ובחשך רפדתי . שיטחתי ... בקבר : (יד) לשחת קראתי אבי אתה . להתלונן בו ימים רבים ...ות אני מאחר שתקותי ...ת : (טו) ואיה אפו ... ואת למה נחשבת ומי להריצה עדי : (טז) בדי ...רדנה . אותם אברים ...ירד שאול שתהא יחד נחת: נחת. מלונקל' ותנח הרוח (במדבר יא) : ...בלדד) : (ב) קנצי . סוף : ...שתקו להבין ולשמוע את ...בר.(ג) נטמינו בעיניכם . נחשבנו

אבן עזרא

שהוא מן את מורשיהם בדרך רחוקה : (יב) לילה ליום ישימו. חבריו:(טז)בדי שאול · כמו סעיפי שאול על דרך משל כאילו השאול עץ למטה כמו ותעש בדים והראוי להיות אל בדי שאול תרדנה הנבראות או יש ב תרדנה על בדי כי בדי השאול תפולנה ותרדנה וכאילו האדם על סעיפי השאול : נחת . יש אומרים ירד או נחת כמשמעו כי יחד יש לנו על עפר נחת : (ב) עד אנה תשימון קנצי למלין. הנו"ן נוסף והנכון שאין לו

יָשִׂימוּ אוֹר קָרוֹב מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ׃ יג אִם־
אֲקַוֶּה שְׁאוֹל בֵּיתִי בַּחֹשֶׁךְ רִפַּדְתִּי ג׳
יְצוּעָי׃ יד לַשַּׁחַת קָרָאתִי אָבִי אָתָּה
אִמִּי וַאֲחֹתִי לָרִמָּה׃ טו וְאַיֵּה אֵפוֹ ג׳ ר״פ . ד׳ כ״ל בנו״ן
תִקְוָתִי וְתִקְוָתִי מִי יְשׁוּרֶנָּה׃ טז בַּדֵּי
שְׁאֹל תֵּרַדְנָה אִם־יַחַד עַל־עָפָר ג׳ חסר
נָחַת׃

יח א וַיַּעַן בִּלְדַּד הַשֻּׁחִי וַיֹּאמַר׃
ב עַד־אָנָה ׀ תְּשִׂימוּן קִנְצֵי לְמִלִּין ג׳ . ג׳ . ג׳
תָּבִינוּ וְאַחַר נְדַבֵּר׃ ג מַדּוּעַ
נֶחְשַׁבְנוּ כַבְּהֵמָה נִטְמִינוּ בְּעֵינֵיכֶם׃ ג׳ . ב׳ בנקע׳

חֲשׁוֹכָא׃ יג אִין אֲנָא סָבַר דְבֵי קְבוּרְתָּא בֵּיתִי בַּחֲשׁוֹכָא מַאֲכִית שְׁוִוּיָי׃ יד לְשַׁחְתָא קְרֵיתִי אַבָּא אַנְתְּ אִמִּי וַאֲחָתִי לְרִחְשָׁא׃ טו וְהָאן הֵיכְדֵין סִבְרִי וּמְתִינוּתִי מַן יְסַכְּנָהּ׃ טז מַנְדְּעוּ לְבֵי קְבוּרְתָּא תַּחְתַּן אִין כַּחֲדָא עַל עֲפַר שְׁכְבָן׃ א וַאֲתֵיב בִּלְדַּד דְמַן שׁוּחַ וַאֲמַר׃ ב עַד אֵימַת תְּשַׁוּוּן הַרְפַּתְקֵי לְמִלַּיָא תִתְבַּיְנוּן וּמִבָּתַר כֵּן נְמַלֵּל׃ ג מָא דֵין אִתְחַשַּׁבְנָה הֵיךְ בְּעִירָא טְמַעְנָא בְּמֶחֱמֵיכוֹן׃

: איה ג' ר"פ וסי' ואיה אשר עשית לך.ואיה נביאכ' ...או לכם . ואיה איפו תקותי: ...כתי' כנבוי"ו וסי' נמס' בס' ...שמו' ב' סי' ט': תשימון ג' ...א תשימון עליו נשך . אם ...ימון פניכם.עד אנה תשימון ...מלין: נחשבנו ג' וסי' נמס' ...יצא: טורף ד' וחסר וסימ' ...בואה בתוכה . אריה טרף ...צו עלי פיהם . טרף נפשו

רלבג

אשר ישתמש בהם בחקירותיו הדבר דכר: (יג) רפדתי יצועי. הצעתי ערשי: (טז) בדי שאול. כמו לבדי שאול והרצון בו לירכתי שאול: אם יחד על עפר נחת. אם ינוחו יחד על עפ' והבו' בשאול השפל שבמקומות והוא מרכז הארץ וכמוהו ואציעה שאול הנך כי הוא הפך השמים שהוא המעלה במוחלט :

ביאור דברי המענה . ענה איוב ואמר שמעתי כמו אלה הדברים פעמים רבות הנה כולכם מנחמי' תנחומי עמל וכזב. הלא ימצא קץ לדברי רוח והבל כמו אלה דבריכם או מה יחזק דעתך מה שתטען ותענה הנה אין בהבריקמה שיחזק דעתך בו. גם אנכי הייתי מדבר עמכם ככם לו הייתם במקומי אחביר עליכם במלין לנחם אתכם ואניעה עלי' כמו ראשי לנוד לכם ולהיות מיצר בצרתכם . אם היה הענין כן אחזיק אתכם ...מה שאגיד לכם בדברי יהיה להפליג על חוזק ספור שבריכם יהבן כאבכם מכם כי הרבה יתפייסו מי שהושבר כאשר ינודו לו ויספדו אותו בחיזק שברו ושיעור מה שאבד ממנו. הנה אם אדבר ...ך כאבי ממני או אם אחדל מהדבור לא יועיל לי ולא יסור דבר מצרתי. אך עתה הלאני השם שם כל חברי שממים. איני צריך לעד אחר על צרתי כי הקמטים שבי מרוב הכחישות יעידו ...שי ודלותי יעיד על חוזק שברי ומכאובי. אף השם יתברך טרף אותי וישטמני הכלית השנאה והגיעני להיות חרפת אדם ובזוי עם עד שצרי חרק עלי בשיניו לכעסו עלי וילטים עיניו ...ן אותי בעין רעה. הרחיבו עלי פיהם אויבי בחרפותיהם אשר הם מחרפים אותי הכו לחיי יחד עלי יתקבצון כל שונאי והנה אמר זה לפי מה שאחשוב כנגד רעיו שהיו מחרפין אותו. ימכור ...ם יתברך ביד שקרן ועל ידי רשעים הטה אותי ממה שהייתי בו. שלו הייתי ויפרפרני השם ויכתתני אחז בערפי וישברני ויקימני לו למטרה לירות בי חציו. יסובו עלי מורי החצים אשר ...כליותי ולא יחמול לשפוך לארץ מררתי והנה אמר זה כנגד המכות והמכאובות אשר הגיעו בו. יפרצני השם פרץ על פני פרץ ר"ל מכה אחר מכה ירוץ עלי כגבור להכות אותי בכח ובתוקף מכות ...מה שהוגלד ממכותי תפרתי שק שהוא בגד קשה והנה הוא מכאיב ומצער אותי מאד ועוללתי ראשי בעפר ואפר וכל זה מרוב היגוני בכיית היגון יתגברו האנשים שק ויעלו עפר על ראשם. פני ...חומר ולכליך מרוב הבכי ובסבת הבכי הסכו ראותיי עד שעל עפעפי צלמות. כל הצרות האלו באוני על לא חמס בכפי וגם תפלתי היתה זכה שלא הייתי מתפלל שיבא רע לאויבי ולא הייתי ...מתפלל לשם יתברך קודם בוא אלי הצרה הזאת וזה שאיוב כמו שזכרנו היה נבוך התלה בזאת החקירה והיה רוצה לצאת ידי שתיקן ולזה היה מקריב קרבנות אל השם יתברך לכפר בעד בניו. ...תכסי דמי והחמס הנעשה לי בסבת זה הסדור המסודר מהשם יתברך או יהיה הרצון בזה אל תכסה החמס הנעשה לי הנה אמת מה שיאמרו רעי שהייתה אלו הרעות מאת השם יתברך על לב ואל יהי מקום להסתר שם זעקתי על החמס הנעשה לי. גם עתה הנה בשמים עדי שהאמת אתי אם היה השם יתברך משגיח באלו הדברים הפרטיים כמו שאתם אומרים אתם רעי המליצים ...אלוה תדמע עיני ואליו דברי לא עמכם שאם היו דברי עמכם היה מבואר שלא תהיה טענה עליכם מה שאספר מהחמס הנעשה לי אם הענין כדבריכם לפי שכלכם תאמרו שאינכם מאמינים מה שאני אומר שאין חמס בכפי. ואולם דברי עם השם יתברך שאם היה הענין כדבריכם רצוני שיהיה השם יתברך מבין את כל מעשה האדם היה הוא יודע האמת בזה ולזה תהיה מזה הגד ...ם יתברך לבאר שאם היה משגיח באישי האדם בכמו האופן שאתם אומרים הוא עושה עמי עול וחמס. מי יתן שיוכל האדם להתווכח עם השם כמו הויכוח שיהיה בין אדם לרעהו. כי מספר ...הנשארים לי לחיות יהיו באים עתה ואמות או תהיה רוחי נשחתה ונכרתים ימי בלא אשלימם ויהיו עתה קברים לי. אם אין רעי המליצים לי אנשים מהתלות עמי ולזה אכרת מלהתווכח כמה שאומרים להמרותי ולהעציבני רואה עיני ולנה בם ר"ל שאין הכעסים אשר הם מכעיסים אותי ומדברים כנגדי נעלמים ממני. אבה השם יתברך שים לבך בי לשמוע דברי ולהשיב עליהם ...זקתי להתוכח עמך אם היה אפשר זה לדעתי שאתה לא תלך בהתווכחך עמי כי אם בדרך אמת לא בטענות כוזבות כמו שעושים אלו האנשים ואם היה אפשר תן לי ערב שאוכל לבטוח בו ...ההתווכחות עמי הנני משתוקק מאד מי אלא שיתקע לידי לקיים שיהיה ההתווכחות ביני ובינך אם היה אפשר וכל זה אמר איוב להורות שהאמת אתו ולמאסו בטענות ...ת שטוענים לו רעיו . הנה לבם צפנת משכל ואין בכם תבונה ולא דעת כי היה ראוי שלא יעלם מהם כי על דברים כמו אלו ההתבוננות והמרמות לא תרומם . ...חליק אליך יגיד המחשבות העולות בלבי כדי שיגלה אותך שאינך עושה עול אבל תענישהו על מה שיתאל בך כהתל באנוש עד שעיני בניו תכלינה. והציגני השם ית' להיות למשל ולשבינה תחת ...קודם זה להם לאדון ולשר. עד שכהתה עיני מהכעס אשר הם מכעיסים אותי כלעגם עלי ומחשבותי הם כלל ר"ל שלא אוכל להחזיק ולהתיישב בהם מרוב דאגותי. ישומו ויתמהו ישרים על ...עה הבאה על הצדיקים על לא חמס בכפיהם ונקי יתעורר על חנף ויתמה מדוע דרכו צלחה עם רוב עונותיו ופשעיו. ויאחז עם זה הצדיק דרכו הטובה ומי שהוא טהר ידים יוסיף אומץ ללכת ...השם ית' ואף על פי שאין בזה גמול גופני אבל יעשו זה להושיע נפשם כי זה כל פרי האד' וזו תשוב' על מה שאמר אליפז אף אתה תפר יראה וזה שהרשעי' אינם יראים השם ית' כלל ...' לא יפרו יראת השם יתברך מפני זה אבל יאחזו דרכם כדי שתגיע להם הצלחת הנפש ויוסיפו אומץ בדרכם הטוב' לבזותם הכלי זה העולם מפני רוע הסדור הנופל בקנייניו ובהצלחותיו ויבימו ...זה כל כונת' בהצלחת הנפש. ואולם כולכם תשובו ובאו נא ולא אמצא בכם חכם ולזה שפטתם שאני מפר יראה. הנה מרוב מכאובי על לא חמס בכפי באתי עד קצי כאילו ימי עברו מחשבותי ...מני אשר הם מורשי שכלי כי השכל כשירצה לחקור בדבר יירש תחלה מהמחשבה חלקי הסותר אשר תפול בהם והטענות המקיימות אותם והמבטלות אותם. הנה מחשבותי המבולבלות עתה ...הדברים אשר הם היו מבוארים לי ונגלים כאור היום חשוכים ונעלמים כלילה האור אשר היה קרוב אלי וחזק הבראות ישימוהו כלילה מפני חשך הצרות על מה שהם מנחמים אותי שאחריתי ...מאד. הנה אשיבכם מילין אם אני בחוזק המכאוב עד שאקוה שיהיה ביתי שאול ואמות וארפד יצועי בחשך ואקרא לשחת אבי אתה אמי ואחותי לרימה לדעתי שאין לי המלט מהמות על זה הכאב ... הנה איה איפה תקותי האם אקוה שאראה הטוב הגופיי אחר מותי או אמר זה כנגד מה שהיו אומרים שהשם ... שהבדל בין הרשעים והצדיקים כשיבואום צרות שהרשע לא יאמין שוב מני חשך ואולם ...נוטת שהשם יתברך יסיר המכאוב ההוא ממנו הנה לרבוי המכות האלו והמכאובים אשר חוליתי בהם אם ינוחו יחד על עפר תרדנה ותצלנה לכבדם לירכתי שאול ר"ל למרכז הארץ כי לא תוכל ...להכיל ולשאת אותם ואיך אוכל אני לכובלם ולחיות אחרי נפלם בי ואמנם אמר זה על צד ההפלגה והגוזמא : והכלל העולה מהדברים הוא שאיוב יסתור דברי אליפז במה שהביא ראיה מהחוש ...ם הבא לרשעים וגזר מפני זה שכל הרעות הנופלים באישי האדם הם במשפט לפי מעשיהם ואמר בזאת הגזירה בלתי צודקת לפי שכבר נמצאו בו אלו הרעות הנפלאות אשר אין לו תקוה לחיות ...ם על לא חמס בכפיו ואם יאמר אומר שזאת הטענה לא יודה בה אליפז ולזה איזה טענה עליו הנה תשובת איוב בזה כי דבריו הם עם השם יתברך אשר יודע שהאמת הוא כמו שאמר איוב אם ...יהיה פוקד האדם על כל מעשיו כמו שאמרו רעי איוב ומה שגנה אותו אליפז שהוא היה מיפר יראה באמרו כמו אלו הדברים הנה כבר נתגלגל איוב וביאר שאינו צודק אבל הענין בהפך וזה ...עים אינם יראים השם יתברך עד שיתכן שיאמר שהוא היה מיפר יראת השם יתברך מהם בכמו אלו הדברים והצדיקים לא יסורו מפני זה מלהחזיק בדרכי השם יתברך לפי שתכליתם אינו הגמול ...אבל הצלחות הנפש ולא די שלא יסורו מפני זה הדעת מדרכם הטובה אבל יוסיפו אומץ להחזיק בה ולהשתדל בשלמותם הנפשיי לבזותם הקנייניים וההצלחות הגופיות לרוע הסידור הנופל בהם ...סכל: ביאור מלות המענה ויען בלדד השוחי ויאמר : (ב) קנצי . כמו קצים ואמר זה לפי שאיוב היה אומר דברים רבים במענה אחד וכשיחשב שיכלה המאמר לסופו לתכלית אחד מדבריו יתחיל

מצודת דוד

...ומרוב בלבול הדעת נעתקו מחשבותי אשר היו לי לבבי למורשה ר"ל עם כי מושב הייתי מחשבות חכמים כאלו לבבי נחל אותם לו לנחלה הנה עתה נעתקו : (יב) לילה ליום ישימו . רוב המכאוב יבלבלו מחשבותי וישימו עתה לי חשוכים ...מים כחשכת הלילה את הדברים המבוארים ונגלים כאור היום : אור קרוב . ...ת שהחכמה שהיתה מאז קרובה לי הלכה לה מפני חשכת הצרות והוא מקרא כאלו אמר אור איננה קרובה מפני חשך : (יג) אם אקוה . כאומר והנה הבל תנחמוני לומר שאחריתי ישגא מאד כי הלא אם אני כ"כ בחוזק המכאוב עד אקוה שיהיה ביתי בשאול להציע משכבי בחשכת הקבר : (יד) לשחת . אקרא לשחת אבי אתה ואל הרמה אקרא אמי ואחותי אתה ר"ל מאד קרבה נפשי לרד' ...לפיות עם הרמה כבן עם אביו ואמו ואחותו : (טו) ואיה . וא"כ איה תקותי מתי אקבל הטובה ומי יראה את תקותי כי הלא אמות ואיך א"כ אראה בטוב' ...אקוה לה : (טז) בדי שאול וגו' . הלא צרותי רבו עד מאד עד שאם הונחו יחד על העפר היו יורדות ונוללות אל רוב עומק השאול לרוב הכובד והוא מל' ...נם ומליצה לומר שמאד רבו עד שא"א להחיות עוד אחריהם (העולה מהמענה' הסיא אשר יתרעם על חביריו שאינם מתנהג' עמו כדרך המנחמים ואמר דרכו ...י שלא חטא וכי המקום יודע האמת והוא לו לעד ואם בדבר שחשב אליפז אשר יחטא ואם להכשיל הרבים במכשול עוונו לחשוב שאין משגיח וא"כ הוא עוב ...ים ישיב לומר לא כן הוא כי עוד יוסיפו אומץ להדול מעושק כי יאמינו בקניני עולם הבא כראותם רוע הסדור וישימו תקותם בהצלחת הנפש) : יח (ב) עד אנה . ...מתי תעריכו אמרים ותשימון סוף לדבריכם ואחר עשו תנו לב להבין אמרי איוב ותוכן ויכוחו . ואחר נדבר להשיב עליהם ולא נוסיף לדבר עוד דבר שאינו ...ין הויכוח ומכל יתמו דברינו : (ג) מדוע . בעבור מה נחשבנו כלות מס חסורים אנו בעיני

מצודת ציון

(יג) רפדתי . הצעתי כמו ירפד חרוץ (לקמן מא) : יצועי . מצעות מטתי כמו אז חללת יצועי (בראשית מט) : (יד) לשחת . לבור קבר : (טו) ואיה אפו . ענינים אחד כי אפו הוא כמו איה פה והוא כפול במלות נרדפות כמו אדמת עפר (דניאל יב) : ישורנה . יראנה כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד) : (טז) בדי שאול . כמו בשאול ויורה עוד על מרבית העומק וכן בדי שופר (לקמן לט) : נחת . מלשון הנחה : (ב) קנצי . הוא מלשון קץ וסוף : (ג) נטמינו . מלבון

אבן עזרא

לו דומה ופניינו רוב: (ח) כי שולח ברשת ברגליו. פי' כי רגלי שולחו ברשת: שבכה. בלשון קדר כמו רשת והוא כענין מסוכך: (ט) יאחז. הפח בעקבו יתחזקו עליו הצמאים והכהן נ"ע אמר הבתולות ואחרים אומר בלשון קדר אבנים הפך כי עם אבני השדה בריתך: (יב) יהי רעב אונו. כמו בן אוני והענין שישבע ממנו: לצלעו. כמו ולצלע המשכן: (יג) בדי עורו. סעיפי עורו על דרך משל: יאכל בדיו. הם בניו: בכור מות. חיזק או ראשית והענין שיבכר המות בבאו: (יד) ותצעידהו. עצתו ותקותו: למלך בלהות. לגדול שבבלהות. (טו) תשכן באהלו. חיה זרה: מבלי לו. מבלי שידור הוא שם: יזורה. יפורש וכן ואתכם אזרה בגוים: (יח) ינדוהו. ירחיקוהו.

באפו: חשך ד' וסימ' ויגהום עליו ביום ההוא. אור חשך באהלו. כוכבי השמים וכסיליהם. חשך משחור תא"ם: ברשת ב' וסימ' ברשת זו טמנו. כי שלח ברשת ברגליו: צמים ב' וסימ' ושאף צמים חילם. יחזק עליו צמים: סביב ג' ר"פ וסי' בסוף יחזקאל: לרגליו ד' וסי' נמסר בסדר שמות: עורו ג' מ"ל וסימ' היהפך כושי עורו. יאכל ברי עורו התמלא בשכות עורו: ינתק ג' וסי' נמסר בשפטי' סי' י"ו: תשכון ג' מ"ל וסי' בימים ההם תושע יהודה. לכן ישבו ציים את איים. תשכון באהלו מבלי לו יזורה

רש"י

נחשבנו בעיניכם טמונין ואין יסוד בתיבה זו זולתי ט' מ' כמו ... פלשתאי (בראשית כו) תרגום של סתמום פלשתים. יש מפרש טמינה וטעות הוא בידם שא"כ צריכה התיבה שתי נונין אחד ביסוד וא' ב... של רבים: (ד) טורף נפשו. חוזר על איוב לך אני אומר הטורף ומחבל ... וכעסו: הלמענך ... לדקדק תעזב הארץ ... מדתה: ויעתק צור. ... (ממקומו) מדעתו ... (ה) גם. עתה ... זאת תנהג לדורות: אור ... ידעך. יקפץ ממקומו ... אסטנצליל"א: (ז) יצרו ... קצרים צעדי כחי: ות... מעליו עצתו שיועץ ... יתקיים: (ח) כי וגו' ... שולח ברשת (שולחו) רגל... על הרשת וליתפש: וע... יתהלך. היא רשת ... עשויה כמו רשת והוא ... שבראשי הבתים: (ט) יאחז ... בעקב פח: (י) טמון ... תחת רגליו: חבלו ... מצודתו אשר ילכד בה: ... טמון עלי נתיבו. כשם ... חבל מלכודת לעו... (יא) בלהות. שדים: ו... לר גליו. (יפצהו) יחב... הארץ: (יב) אונו. בנו: ... אשתו: (יג) יאכל בדיו ... ויאכל כל שא' בדיו בניו ... בכור מות. שר המו... (תהלים פט) אני בכור א... (יד) ינתק מאהלו. מ... מבטחו. שהיא בוטחת ... (מבטחו) מבטחת שלו ... בוטחת עליו: ותצעדהו ... תצעידהו ותשלחהו (מעליו) ... למלך השדים: (טו) ... באהלו. אלמ': מבלי לו ... (שלא תהא שלו) שהרי ... וסוף יזורה על נוהו ג... (יח) יהדפוהו. מן העו... (יט) נכד. בן ה... נשמו

איוב יח

ד טֹרֵף נַפְשׁוֹ בְּאַפּוֹ הַלְמַעַנְךָ תֵּעָזַב אָרֶץ וְיֶעְתַּק צוּר מִמְּקֹמוֹ׃
ה גַּם אוֹר רְשָׁעִים יִדְעָךְ וְלֹא־יִגַּהּ שְׁבִיב אִשּׁוֹ׃
ו אוֹר חָשַׁךְ בְּאָהֳלוֹ וְנֵרוֹ עָלָיו יִדְעָךְ׃
ז יֵצְרוּ צַעֲדֵי אוֹנוֹ וְתַשְׁלִיכֵהוּ עֲצָתוֹ׃
ח כִּי־שֻׁלַּח בְּרֶשֶׁת בְּרַגְלָיו וְעַל־שְׂבָכָה יִתְהַלָּךְ׃
ט יֹאחֵז בְּעָקֵב פָּח יַחֲזֵק עָלָיו צַמִּים׃
י טָמוּן בָּאָרֶץ חַבְלוֹ וּמַלְכֻּדְתּוֹ עֲלֵי נָתִיב׃
יא סָבִיב בִּעֲתֻהוּ בַלָּהוֹת וֶהֱפִיצֻהוּ לְרַגְלָיו׃
יב יְהִי־רָעֵב אֹנוֹ וְאֵיד נָכוֹן לְצַלְעוֹ׃
יג יֹאכַל בַּדֵּי עוֹרוֹ יֹאכַל בַּדָּיו בְּכוֹר מָוֶת׃
יד יִנָּתֵק מֵאָהֳלוֹ מִבְטַחוֹ וְתַצְעִדֵהוּ לְמֶלֶךְ בַּלָּהוֹת׃
טו תִּשְׁכּוֹן בְּאָהֳלוֹ מִבְּלִי־לוֹ יְזֹרֶה עַל־נָוֵהוּ גָפְרִית׃
טז מִתַּחַת שָׁרָשָׁיו יִבָשׁוּ וּמִמַּעַל יִמַּל קְצִירוֹ׃
יז זִכְרוֹ־אָבַד מִנִּי־אָרֶץ וְלֹא־שֵׁם לוֹ עַל־פְּנֵי־חוּץ׃
יח יֶהְדְּפֻהוּ מֵאוֹר אֶל־חֹשֶׁךְ וּמִתֵּבֵל יְנִדֻּהוּ׃
יט לֹא נִין לוֹ וְלֹא־נֶכֶד בְּעַמּוֹ

תרגום

ד דִמְצַעַר נַפְשֵׁיהּ בְּרוּגְזֵיהּ הַאֶפְשַׁר דַאֲמְטוּלָךְ תִּשְׁתְּבַק אַרְעָא וְטִינָר יִסְתַּלֵק מִן אַתְרֵיהּ: ת"א דְטָרִיד נַפְשֵׁיהּ לְגַרְמֵיהּ אֶפְשַׁר דִמְטוּלְתָךְ תִּתְנְשֵׁי אַרְעָא מִן לְמִתַּב וְתַקִיפָא יִסְתַּלֵק מִן אַתְרֵיהּ: ה לְחוֹד נְהוֹר רַשִׁיעֵי יִטְפֵי וְלָא יִנְהַר גִיהַ נוּרֵיהּ: ו נְהוֹר חֲשַׁךְ בְּמַשְׁכְּנֵיהּ וּשְׁרָגֵיהּ אַמְטוּלְתֵיהּ יִטְפֵי: ז יִתְעַיְקָן פְּסִיעַת תּוּקְפֵיהּ וְתִטְלוֹקְנֵיהּ מִלְכְּתֵיהּ: ח מְטוּל דְאִשְׁתַּדַר בִּמְצַדְתָּא בְּרִגְלוֹי וְעַלוֵי סְרַגְתָּא יְטַיֵל: ט יֶאחוֹד בְּתִקְלָא דְפַחָא יִתְקוֹפוּ עֲלוֹי גַבְרַיָא: י טְמִיעַ בְּאַרְעָא אַשְׁלֵיהּ וְאוֹחַדְתֵּיהּ עֲלוֵי שְׁבִילָא: יא חֲזוֹר חֲזוֹר יְבַעֲתוּנֵיהּ אִתְרְגוּשִׁין וּמְבַדְרִין יָתֵיהּ לְרִגְלוֹי: יב יְהֵי כַפָּן בִּיר בּוּכְרֵיהּ וְצַעֲרָא מְכַוַן לְאִנְתְּתֵיהּ: ת"א יְהֵי כַפַּן בַּאֲנִינוּתֵיהּ וְצַעֲרָא מְזוּמָן לִסְטְרֵיהּ: יג יֵיכוּל בוּצִנִין דְחָפִין לְמַשְׁכֵיהּ יְגַמַר בְּנוֹי מַלְאַךְ מוֹתָא: ת"א יֵיכוּל בִּסְרָא תְקוֹף מַשְׁכֵיהּ יְגַמַר בְּנוֹהִי שְׁרוּי מוֹתָא: יד יִתְגְזַר מִמַשְׁכְּנֵיהּ רוֹחֲצָנֵיהּ וְתוֹבְלְנֵיהּ לְמֶלֶךְ רְגוּשְׁתָּא: טו תִּשְׁרֵי אִנְתְּתֵיהּ בְּמַשְׁכְּנֵיהּ מִדְלֵית לֵיהּ וְיִבַּדַר עַל מְדוֹרֵיהּ גוּפְרִיתָא: טז מֵאַרְעָא בְּנוֹי יִשְׁתֵּיצוּן וּמִשְׁמַיָא יִתְגְזַר אוּבְדָנֵיהּ: ת"א מִלְרַע שָׁרְשׁוֹהִי יִתְיַבְּשׁוּן וּמִן לְעֵיל יִתְמוֹלֵל זָאזֵיהּ: יז דָכְרָנֵיהּ הוּבַד מ... אַרְעָא וְלָא שְׁמָא לֵיהּ עַל אַנְפֵּי אַשְׁקָקוֹ: יח יֶהֶדְפוּנֵיהּ מִנְהוֹרָא לַחֲשׁוֹכָא וּמִתֵּבֵל יַגְלוּנֵיהּ: יט לָא בִיר לֵיהּ וְלָא בִיר ...

רלב"ג

יתחיל בטענה אחרת ולזה ישים תכליות רבים לדבריו כאילו אמר עד אי זה מקום מהויכוח תשתדלו ברבוי הדברים והטענות וזה כי יתכן שבמאמר הראשון יזכרו כל טענותיהם ומהמאמר ההוא ואילך לא יצטרכו לזכור טענות חדשות לקיים דבריהם אך ישתדלו לבד להתיר הספיקות במה שטענו החולקים עמהם על דעתם: (ד) ויעתק צור. ויסתלק צור: (ה) ידעך. יחשך: (ז) יצרו. ענין צרות: צעדי אונו. פסיעות כחו: ותשליכהו. ותעזבהו: (ח) שבכה. רשת: (ט) צמים. פריץ: (י) חבלו. החבל שיקשור בו רגליו וילכד בו: ומלכודתו. הוא הפח שילכד בו: (יב) אונו. זרעו כשעשראשית אונו: (יג) בדי עורו. ענפי עורו ובדיו: יאכל בדיו בכור מות. יאכל איבריו הגדול שבחליי' הממיתים: (יד) ינתק. יסתלק: למלך בלהות. אל החזק והקשה שבבלהות: (טו) מבלי לו. מבלי שלא היה שלו אבל גזלו: (טז) ימל קצירו, יכרתו ענפיו: (יח) ינידוהו. ישליכוהו

מצודת ציון

מלשון הטימות וכן ונטמתם בם (ויקרא יא): (ד) צור. סיוצר: (ה) ידעך. יקפץ ויכתר כמו נדעכו ממקומם (לעיל ו): יגה. יאיר ויזרח כמו יגיה חשכי (תהלים יח): שביב. ניצוץ כמו שביבין די נור (דניאל ז): (ז) אונו. כחו כמו מצאתי און לי (הושע יב): (ח) שבכה. מצנפת ר"ל רשת הארוגה כמצנפת וכן בעד השבכה (מלכים ב א): (ט) פח. רשת: צמים. כמו צמאים: (י) טמון. נסתר: נתיב. דרך: (יא) בעתוהו. מלשון בעתה: בלהות. הוא הפוך מן בהלות וכן בלהות אתנך (יחזקאל כו): והפיצוהו. יפזרו כמו והפיצך ה' (דברים כח): (יב) אונו. בניו הבאים מכחו וכן וראשית אוני (בראשית מט): ואיד. מקרה רע כמו הלא איד לעול (לקמן לא): לצלעו. לאשתו ע"ש שנאמר ויבן וגו' את הצלע וגו' לאשה (בראשית ב): (יג) בדי. ענפי כמו ותעש בדים (יחזקאל יז) והוא מושאל על האברים: בכור. ענין שר כמו גם אני בכור אתנהו (תהלים פט): (יד) ינתק. יעתק: מאהלו. זו אשתו וכעין זה ארז"ל על וישב מחוץ לאהלו (ויקרא יד): ותצעידהו. מלשון צעדה והלוך: (טו) יזורה. יפוזר כמו זורה את גורן (רות ג): נוהו. מדורו: (טז) ימל. יכרת כמו ימולל ויבש (תהלים צ): קצירו. ענפו כמו ועשה קציר (לעיל יד): (יז) חוץ. ענין שוק כמו וחוצות תשים לך בדמשק (מ"א כ): (יח) יהדפוהו. ענין דחי' וכתישה כמו אל ידפנו (לקמן לב): ינדוהו. מל' נדידה: (יט) נין. זה הבן: נכד.

זה

מצודת דוד

בעיני איוב כבהמה עד כי יאמר עלינו לבם נפנת משכל: נטמינו בעיניכם. בפניכם ... לומר אשר אטומים אנחנו מחכמה: (ד) טורף נפשו. אתה איוב הטורף את ... ומשחיתה בהראות כעסו מול המקום וכי למענך תעזב הארץ ר"ל וכי ע"י ... שתאמר צדיק אתה ומיוסר על לא חמס וכי בעבור זה נחליט לומר שהארץ נעזבה ביד מערכת השמים והיוצר נעתק ממקום העולם ולא ישגיח בו: (ה) גם כי הנה לא כן הוא כי כאשר אמרנו כן גם היא אשר אור רשעים והצלחתם ... מהם ולא יזרח ניצוצי אשו והוא משל על מרבית ההצלחה: (ו) אור. חשך. אור אשר באהלו יחשך ונרו המאיר עליו יוקפץ השלהבת ממנו ר"ל יוסר שלחתו ... לה בהשגחת ה': (ז) יצרו וגו'. הפסיעות שפסע בכח בהרחבת מקום ... יהיו צרים ודחוקים ועצת עצמו תשליכהו בשפל המצב כי המקום יסכל עצתו ... בה: (ח) כי שולח. בעצת עצמו יהיה נשלח ברגליו לבוא בתוך הרשת ... נלכד בה: ועל שבכה. מעצמו יתהלך על הרשת העשויה מעשה שבכה וכפל הדבר במ"ש: (ט) יאחז. הפח תאחזנו בעקב רגלו להיות נלכד בה והמקום יחזק עליו את הצמאים והשודי הכח: (י) טמון. חבל הפח אשר ילכד בה יהיה טמון ... לבל ירגיש בה להיות נשמר מלכד: ומלכדתו. הפח אשר ילכד בה תהיה פרושה עלי נתיב מקום מהלכו ואמר במשל לשון הנופל בלכידת החיות: (יא) סביב בעתו... סביבות מהלכו בעתוהו שדים מבהילים ופרשו הפח אל רגליו לנפול בה מחרדת הבעתו: (יב) יהי רעב. הרעב יהיה על בניו ומקרה רע מוכן על אש... (יג) יאכל. ישחית ענפי עור גופו הם האיברים שהם כבדים אל האילן וחזר ופי' אשר שר המות הוא ישחית את בדיו (וזכר העור ולא הבשר לפי שהעור ... על השה הגוף ממעל): (יד) ינתק. יסתלק מאשתו מבטחו ר"ל מבטח שלו מה שהיתה בוטחת עליו: ותצעידהו. היא תוליך אותו אל הקבר למסרו ביד ... השדים: (טו) תשכון. היא תשכון באהלו מבלי לו כי הוא מת ואיננו ובסוף תחרב נוהו כאלו פזרו עליו גפרית בוערה: (טז) מתחת. השרשים אשר מתחת נתייבשו ו... אשר ממעל יכרת: (יז) זכרו. יפרש המקרא שלפניו לומר זכרו יהיה אבוד מן הארץ כי לא ישאר מי מבניו ובעבור זה לא יהיה לו שם ע"פ חוצות העולכים ... שמו: (יח) יהדפוהו. הצרות הבאות עליו יהדפו אותו מאור העולם אל חשכת הקבר: ומתבל. מן העולם ינידו אותו וכפל הדבר במ"ש: (יט) לא נין. לא ישאר לו ...

רשי

אחרונים . תמהו כשומעם על איד אשר בא לו : שער . לא יתכן להיות
ר שאין טעם שער (בשי"ן אלא בעין) ואינו נהפך לקמן באתנחתא
. ל"ש : (כא) אלה משכנות עול . זה אחריתם : (מענה איוב) :
ן . ל' תוגה : (ג) עשר פעמים עשר פרשיות יש עד כאן :
. תתכרו לי :
תלין . אני הוא
כות על משוגתי :
מנם . אתם נוספים
ותוכיחו עלי חרפתי
וכיחים חרפתי על
אצעק (על) חמס .
: (י) ויסע . לשון
עקירה

אבן עזרא

ירחיקוהו כמו נדה : (יט) במגוריו . המקומות שהיה גר שם :(כ) נשמו אחרונים. רשעים כמוהו : וקדמונים . הם חבריו : (כא) וזה מקום לא ידע אל . עול ישרת עצמו ואחר עמו וכן הוא וזה מקום עול לא ידע אל : (ב) עד אנה תוגיון . מן יגון : (ג) זה עשר פעמים . אמר הגאון רב סעדיה ז"ל בין בדברי איוב ותשובת חבריו הם עתה עשר פעמים. והנכון בעיני שהוא כמו ואפו עשר נשים בעבור היות חשבון עשרה סך חשבון : (ה) עלי תגדילו . נפשותיכם : (ו) ומצודו . עניינו מצודתו : (ז) ויסע כעץ . כאשר יוסע העץ

וְאֵין שָׂרִיד בִּמְגוּרָיו׃ כ עַל־יוֹמוֹ
נָשַׁמּוּ אַחֲרֹנִים וְקַדְמֹנִים אָחֲזוּ
שָׂעַר׃ כא אַךְ־אֵלֶּה מִשְׁכְּנוֹת עַוָּל
וְזֶה מְקוֹם לֹא־יָדַע אֵל׃
יט א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃
ב עַד־אָנָה תּוֹגְיוּן נַפְשִׁי וּתְדַכְּאוּנַנִי ל׳. ל׳
בְמִלִּים׃ ג זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים י׳ בליש׳
תַּכְלִימוּנִי לֹא־תֵבֹשׁוּ תַּהְכְּרוּ־לִי׃ ל׳ . ל׳
ד וְאַף־אָמְנָם שָׁגִיתִי אִתִּי תָּלִין י׳ ר״פ
מְשׁוּגָתִי׃ ה אִם־אָמְנָם עָלַי תַּגְדִּילוּ ל׳
וְתוֹכִיחוּ עָלַי חֶרְפָּתִי׃ ו דְּעוּ־אֵפוֹ ד׳ כתיב כן
כִּי־אֱלוֹהַּ עִוְּתָנִי וּמְצוּדוֹ עָלַי הִקִּיף׃ ל׳. ל׳ ומ״ל
ז הֵן אֶצְעַק חָמָס וְלֹא אֵעָנֶה אֲשַׁוַּע ל׳
וְאֵין מִשְׁפָּט׃ ח אָרְחִי גָדַר וְלֹא ג׳
אֶעֱבוֹר וְעַל־נְתִיבוֹתַי חֹשֶׁךְ יָשִׂים׃ ג׳ ומ״ל. ב׳ומ״ל
ט כְּבוֹדִי מֵעָלַי הִפְשִׁיט וַיָּסַר עֲטֶרֶת ל׳
רֹאשִׁי׃ י יִתְּצֵנִי סָבִיב וָאֵלַךְ וַיַּסַּע ג׳
כָּעֵץ תִּקְוָתִי׃ יא וַיִּחַר עָלַי אַפּוֹ ג׳. ל׳

בְּעַמֵּיהּ וְלֵית מְשֵׁיזֵיב בְּיִתּוּבֵיהּ:
כ מְטוּל יוֹמֵיהּ אִצְטְדִיאוּ
בַּתְרָאֵי וְקַדְמוֹנָאֵי אֲחַדוּ
עַלְעוֹלָא : כא וְיֵימְרוּן לְחוֹד
אִלֵּין מַשְׁרְיַת עַוְלָא וְדֵין אֲתַר
דְמַן דְלָא יְדַע אֱלָהָא : א וַאֲתִיב
אִיוֹב וַאֲמַר : ב עַד אֵימָת
תְּנַקְטוּן נַפְשִׁי וּתְשַׁפְּפוּנַנִי
בְּמִלַיָא : ג דְנָן עֲסַר זִמְנִין
תְּכַסְפוּנַנִי לָא תִבְהֲתוּן
תִּשְׁתְּמוֹדְעוּן לִי : ד וּבְרַם
בְּקוּשְׁטָא שְׁלֵיתִי גַבִּי תְּבִית
שָׁלוּתִי : ה אִין בְּקוּשְׁטָא עֲלַי
תִּתְרַבְרְבוּן וְתַכְסְנוּן עֲלַי
חִסוּדִי : ו יְדָעוּ הַשְׁתָּא אֲרוּם
אֱלָהָא תַּקְפַנִי וּסְרִיגֵיהּ עֲלַי
אַחֲזַר : ז הָא אֶקְבַּל מִן קֳדָם
חֲטוּף וְלָא אִתּוֹתַב אַצְלֵי וְלֵית
דִינָא : ח אִסְרָטֵי חֲטַר וְלָא
אֶעְבַּר וְעַל שְׁבִילַי חֲשׁוֹךְ יְשַׁוֵי:
ט אִיקָרִי מֵעֲלַוַי אַשְׁלַח וְאַעְדִי
כְּלִילֵי דְרֵישִׁי : י יְצַדְנַנִי חֲזוֹר
חֲזוֹר וְאֵיזִיל וְאַטֵּל הֵיךְ קִסָּא
סְבָרִי : יא וּתְקֵף עֲלַי רוּגְזֵיהּ

רלבג

(כ) נשמו . תמהו : שער . ...אור דברי המענה ענה ...עד אי זה מקום תאריכו ...מו קץ שם למיליכם תבינו ...נאמר ואחר נדבר ונענה ...ו יודעים דבר לפי דבריך. ...נו כבהמה ונהיינו טמאים ...ותקים עד שהמת אותנו ...זיפות הב"ה ואולם אמר ...בר אמר איוב עליהם ...לי אפר ושלא ימצא בהם ...יתברך לשן לבם משכל . ...ו שמרוב כעסו טורף ...ו האם בעבור בעדות ...בעייניך נשפוט שהארץ ...ור השם יתברך מהמקום ...ולכו שם ר"ל האם נשפוט ...כת מפני העדר הסדור ...ניך לפי דבריך שאין הבם ...גית באישי האדם אחר ...צאת זה העניין ההולך ...שים על הסדר שזכרנו ...שהצדיקים שיבואם רע ...טוב אחר יותר טוב ...ם או שהרע ההוא הוא ...ואם לא נשער ולזה ...שיבא לצדיק רע מכלה ...הרע שיבא לרשעים הוא ...ואם אתה אומר שאין ...אין לנו להאמין אותך ...נאמין שהבר מרית בדרך שראוי לך זה שעונש או שאין הרע הבא אליך ממית אותך ואם התחשוב בו זה . והחל בלדד בספור הרעות הנופלות לרשעים לאמת דעתו שזה על צד המשפט: ...י ברעות הגופיות הבאות לרשעים אבל גם אורם ידעך ויחשך רוצה לומר שאור מחשבתם ועצתם יחשך וילכו בחשך בכל הדברים שיבחרו אותם . צעדי אונו יהיו צרים עד שלא ימצא ללכת כאשר ירצה ועצתו תשליכהו ותעזבהו עד שלא תפול עצתו כי אם ביותר רע. כי שולח ברשת ברגליו עד שלא יוכל ללכת אנה ואנה ועל רשת יתהלך וילכד שם . הפח יאחזהו שלא יוכל ללכת יחזק עליו איש תקיף ופריץ ויתקפהו . טמון בארץ החבל אשר ילכד בו ומלכודתו טמון עלי נתיב אשר ילך בו עד שלא יוכל לראותו ולהשמר ממנו אבל ילך להלכד בו ...ער. סביב מכל צדדיו בעתוהו בלהות חזקות והפיצוהו ממקומו לברוח אנה ואנה ברגליו ולא יהיה לו בהמה לרכוב עליה : יהי רעב זרעו שלא יהיה לו דבר לתת להם לאכול ומכה נכונה . יאכל זה הרע ענפי עורו ובדיו ר"ל שלא ישאר בחלקי עורו חלק שלם שלא יאכל איבריו הגדול שבחליים הממיתים . ינתק מאהלו מבטחו עד שלא יהיה בוטח בו ותצעידהו עצתו אל ...יהיה לו שם החזק שבבלהות . תשכון השולה באהלו מפני שלא היה שלו אבל בנאו בעושק וגזל ולזה יזורה על נוהו גפרית לשרפו ויחרב . מתחת שרשיו יבשו וממעל יכרת קצירו עד שיכרת ...ישאר לו שורש ולא ענף והרצון בו שהבר יכרת זרעו . זכרו אבד מני ארץ ולא שם לו על פני חוץ . יהדפוהו הצרות הבאות עליו מאור החיים אל החושך ומתבל ינידוהו וישליכוהו . ...נין ולא נכד יהיה שריד בביתו . על יום העול והרשע בבא עליו כל אלו הצרות יתמהו הבאים אחריו ותמהו הקודמים עד שאחזם שער בזה . הנה אלו משכנות האיש העול וזה ...אשר לא ידע והשכיל השם וזה דבר נמצא ונמשך בחוש לפי דעת בלדד ואולם הרעות הבאות לצדיקים אינם מזה המין כי אינם מכלות אותם לגמרי עד שלא ישאר לו זכר : ...ולה מהדברים הוא שבלדד משיב על מה שכבר אמר אליו איוב שעונש הרשעים והטובים הוא אחד בעינו והוא אמרו אחת היא על כן אמרתי תם ורשע הוא מכלה שאין העניין ...א כמו עונש הרשעים מתחלף מאד לעונש הטובים והפליג מפני זה בזכירת הרעות שימצאו מגיעות לרשעים ולפי שכמו אלו הרעות הנפלאות תמצאנה מגיעות לפי מאמר בלדד ...: הנה יראה שסבת הגעתם הוא רשעם ולזה לא יבטל מזה הגד מה שהניח בלדד להתיר הספק על מה שנראה אותו מרוע הסדור באלו העניינים ואמר שאף על פי שאיוב יטעון ...הגיע אליו שאין העניין כן שאין ראוי לבטל זאת הגזרה הנמצאת לפי דעתו צודקת בחוש מפני מה שיטעון איוב מעצמו כי הנה אפשר שחטא איוב ואם לא עשה עול מפני שלא ...דע השם כפי היכולת כי זה גם כן חטא אלו ולזה אמר וזה מקום לא ידע אל : ביאור מלות המענה ויען איוב ויאמר : (ב) תוגיון . מענין יגון : (ג) תהכרו לי . תלעיגו ...יהיה מענין עזות פנים : (ו) ומצודו . רשתו : (ט) כבודי . הוני : (י) ויסע . מענין נסיעה :

גדודיו

על גוהו : זכרו ל' אבד מני ארץ וכל תריסר דכו' במ"א זכרו תורת משה עבדי:וקדמונים ל'אחזו שער: ואף ט' ר"פ וסימ' ואף גם זאת בהיותם.ואף כי תשלחנה לאנשים. ואף כי היין בוגד .ואף אלהי' עלה בהם.ואף אמנםשגיתי. ואף הסיתך מפני צר.ואף שמהתהםשאלנה.ואף מאניא די בית אלה'.ואףמאני בית: גדר ג' וסי' ארחי גדר ולא אעבור . גדר דרכי בגזית. גדר בעדי: אעבור ג' ומ"ל וסימ' נמסר בתלים סוף סי' קמ"ב: ויסע ג' וסי' בס' בשלח: כעץ ג' וסימני' יבש היה כעץ . ויסע כעץ תקותי. ותשבר כעץ

מצודת ציון

זה בן בכן : שריד . שיור כמו שריד ופליט (ירמיה מב): (כ) נשמו . תמהו כמו פנו אלי והשמו (לקמן כא): שער. כמו סער בסמ"ך : (ב) תוגיון . מל' יגון : (ג) תהכרו . מל' נכרי וזר: (ד) שגיתי . מל' משגה ושגגה : תלין . מל' לינת לילה ור"ל בהסתר : (ה) אם אמנם. אשר אמנם: ותוכיחו. מל' הוכחה ובירור : (ו) ומצודו . כענין רשת וכן ונתפש במצודתי (יחזקאל יב) : הקיף מל' הקפה וסבוב : (ז) אשוע . אצעק :

גדודיו

מצודת דוד

...ין ולא נכד ולא ישאר מי מהם במקום שהיה גר שם כי מהם ימותו ומהם ...ל עם אחר : (כ) על יומו . על מקרה יומו יתמהו האחרונים הרואים ...וקדמונים אשר ראוהו עוד ברום הצלחתו הנה עתה יחרדו מאד ויאחזם ...מרוח סערה : (כא) אך אלה . ר"ל הנה לצדיק לא יקרה כזאת אך ...קשות כאלה באים על משכנות העול וכמו זה בעצמו בא על מקום איש ...ידע אל ר"ל המקצר בחכמה לדעת את אלהים (העולה מהמענה הזה ...איוב לומר שלא יודה לדברו שאין המקום משגיח בשלם אף כי יצעק ...א מיוסר על לא חמס והביא ראיה ממפלת הרשעים בעצת עצמם עד כי ...ב ולא יקרה כן בצדיקים ואם בעבור הרעה הבאה על איוב הנה יתכן כי ...בעבור שקצר בעבודת האל ומיעט בחכמה לפי הבנתו המרובה אשר ישוה ...עושה עול) : יט (ב) עד אנה . עד מתי תצערו את נפשי ותדכאו אותי ...יחור : (ג) זה עשר פעמים . כי על הנה ענה איוב חמשה מענות ורעיו ...ולא חמשה מענות בדברי קנתור ו.זה אמר שלא הכלמתם אותי זה עשר ...י גם מה שלא קבלו מאמריו לכלימה תחשב לו : לא תבושו . איך לא תבושו להעיז פנים למולי ותעשו את עצמיכם כאלו אתם נכרים וזרים ממני ולא ידעתם אותי : (ד) ואף אמנם וגו'. אף אם אפשר שגיתי לעשות הרע הלא אתי לבד תלין משוגתי ר"ל הלא לא ראיתם ממני מאומה רע אולם יוכל להיות שעשיתי הרע ביני לבין עצמי בהצנע ומה לכם עלי כי איך תוכלו לדעת מסתרי : (ה) אם אמנם . אשר האמת מה שאתם מגדילים עלי עון כי תוכיחו לברר עלי חרפת עוני מרוב המכאוב הבא' ומזה תשפטו שיש בי עון רב : (ו) דעו . הנה לא כן הוא אך דעו איפה המתווכחים עמדי כי אלוה מעוות משפטי אף רשתו אשר סיבב עלי ללכדני היא בעוות לא בעבור עון מה:(ז)הן אצעק . הנה אני צועק על החמס הנעשה לי ואין לי מענה : ואין משפט . אין לי משפט הגמול הראוי : (ח) ארחי גדר. עשה גדר בדרך מהלכי ולא אוכל לעבור אף שם את החושך במקום נתיבתו ר"ל לא אוכל להשליט חפצי בדבר מן הדברים : (ט) הפשיט . הסיר כבודי מעלי ואני לבוז בעיני הכל : עטרת ראשי . ר"ל ממשלתי : (י) יתצני . נתץ אותי מסביב ואני הולך בתוך ולא אוכל להרפא : ויסע . עקר ממני תקותי כמו המסיע לעקור עץ אילן ממקומו אשר לא ישוב עוד למקומו לתקעו שוב כשהיה כן לא אקוה עוד לחזור לקדמותי :

ויחשבני

אבן עזרא

המן ממקומו : (יב) ויסולו . מן סלון ממאיר כמו הכני סך את דרכך בסירים מן כמשוכת חדק וכן דרכי סורר מן סירים : (יח) עוילים . נערים או רשעים בעלי עול : (יט) וזה אהבתי . זה שאהבתי כולם נהפכו בי : (כ) ואתמלטה בעור שני . הענין לא נמלטתי אלא כמו שני בעור : (כב) כמו אל . הוא הקדוש : (כד) לעד בצור יחצבון היה מתאוה שיחצבו במקום שלא ימחו : והתאויתי שאדע שגואלי שדיבר בשבילי טוב הוא היום בחיים או יהיה אחרון שיולד : (כו) ואחר עורי נקפו זאת . כמו ונקף סבכי היער וענין זאת עצמי ועורי ובשרי : אחזה אלוה . הנגעים שיחדש עלי : (כח) כי תאמרו . היש בכם שיאמר

רשי

עקירה: (יב) ויסולו . לשון מסילה : (יג) אך זרו . ל' אכזר : (יז) לבני בטני שגדלתי בביתי כאלו הם בני : (יח) עוילים מאסו בי . כבזה אני בעיני נערים בעיני שרים : (כ) דבקה עצמי . שאני כחוש מטובי בשרי : בעור שני בשרי היה לקוי בשחין ובתולעים חוץ מחניכי שיניו : (כד) בעט ברזל . יחצבון בצור מעבירין את הטופרת ע... לתת לאותיות מראה שחור להכירם וכן דרך חוקקי ... יתכן לפרש עט של עופרת ... רך הוא אצל האבן : ... ידעתי גואלי חי . ואני ... למעלה אתם תרדפוני ... ידעתי גואלי חי לרע... יתקיים ויעמוד : ואחרון על ... יקום . לאחר שיכלו ... עפר הוא אחרון יעמוד ... יתקיים : (כו) ואחר ... זאת . והם אינם כו... לגואלי אלא את ... עורי נקפו ונקרו ... והרדיפה הזאת שאמ... לי כנוקף ומותך כו... (ישעיה י) ונקף סבכ... ומבשרי . אני רואה ... אלוה . ל' משפט ... (כח) כי תאמרו מה ... כמו (דברים ז) ... בלבבך שהוא משמש ל... כלומר ושהיו נותנ... וחמול ולומר למה נרד... דבר . הנמצא בו מה ... א...

<table><tr><td>

ויחשבני לו כצריו : יב יחד יבאו גדודיו ויסלו עלי דרכם ויחנו סביב לאהלי : יג אחי מעלי הרחיק וידעי אך זרו ממני : יד חדלו קרובי ומידעי שכחוני : טו גרי ביתי ואמהתי לזר תחשבני נכרי הייתי בעיניהם : טז לעבדי קראתי ולא יענה במו פי אתחנן לו : יז רוחי זרה לאשתי וחנתי לבני בטני : יח גם עוילים מאסו בי אקומה וידברו בי : יט תעבוני כל מתי סודי וזה אהבתי נהפכו בי : כ בעורי ובבשרי דבקה עצמי ואתמלטה בעור שני : כא חנני חנני אתם רעי כי יד אלוה נגעה בי : כב למה תרדפני כמו אל ומבשרי לא תשבעו : כג מי יתן אפו ויכתבון מלי מי יתן בספר ויחקו : כד בעט ברזל ועפרת לעד בצור יחצבון : כה ואני ידעתי גאלי חי ואחרון על עפר יקום : כו ואחר עורי נקפו זאת ומבשרי אחזה אלוה : כז אשר אני אחזה לי ועיני ראו ולא זר כלו כליתי בחקי : כח כי תאמרו מה נרדף לו ושרש

</td><td>

ותחשבנני ליה היך מעיקוהי : יב כחדא ייתון אוכלוסוהי וכבשו עלי ארחתהון ושרון חזור חזור למשכני : יג אחי מעלוי ארחיק וידעי אתעבידו חילונאי מני : יד פסקו קריבי ומידעי אנשיוני : טו דירי ביתי ולחינתי לחילוני יחשבונני היך בר עממין הויתי במחמיהון : טז לעבדי קריתי ולא יתיב בפומי אבעא מניה : יז רוחי נוכריתא לאנתתי ואתחננית לבר מעי : יח לחוד ינקיא רחקו מימרי אקום וממללין מני : יט רחקו יתי כל אנשי רזי ודין די רחמית אתהפכו בי : כ במשכי ובבסרי דבקת גרמי ואשתתרית במשך ככי : כא חוסו עלי חוסו עלי אתון חברי ארום מחתא דיי קריבת בי : כב למא תרדפונני דכמת אלהא ומבסרי לא תסבעון : כג מן יהב יתי ויכתבון מלי מן יהב בפתקא ויתרשמון : כד בקולמוס דפרזלא וברכמישא לעלמא בטינרא יתפסלן : כה ואנא ידעית דפריקי קים ומן בתר כדין פורקניה על עפרא יקום : כו ומן בתר דאתפח משכי תהי דא ומבסרי אחמי תוב אלהא : כז די אנא אחמי לי ועיני יחמון ולא חילוני שלימו כליתי בעובי : כח ארום תמרון

</td></tr></table>

ל' · מתאוהם . ל' מ"ל · ל' . ל' וחד · זר . ל' וחס' · ל' וחד זרס ומלעי' . ב' · ב' · ל' . ב' ובפסוק · ל' חס' · ד' כתיב כן · ל' . ד' חס' בליש' · ג' ג' . ג' · ומלעיל · ב' . ד' · ד' · ג' חסר בליש' · ד' חסר . ב'

עולה: זרו ב' וסימ' ויודעי אך זרו מני . לא זרו מתאותם:ולא יענה ה' וסימ' וזעקתם ביום ההוא . אז יזעקו אל ה' דמיכ'.ישאהו על כתף. שם יזעקו ולא יענה. לעבדי קראתי ולא יענה : אקומה ג' וסימ' נמסר בשמואל ב' סי' ג' : חנוני חנוני ב' ובפסוק והוא חד מן א"ב זמן כ"ב ובפסו' וסי' נמסר במסי"ה רבת' במערכת אות הבי"ת בס"ד:ועפרת ד' חס' בליש' וסימ' נמסר בסדר מטות וזכריה סימ' ה' : בצור ג' וסימ' והכית בצור.בא בצור והטמן. לעד בצור יחצבון:אחזה ד' וסי'אני בצדק אחזה פניך.בלעדיאחזה אתה הורני . ואחר עורי נקפו זאת. אשר אני אחזה לי . וא' ואחזה אנכי

תולדות אהרן חנוני . ב"ב קטז :
מי יתן . ב"ב טז :
נקפו . מדרש רבה פ' וירא וזכר לך :

רלבג

(יב) גדודיו . גדודי הצרות : ויסלו עלי דרכם . באורח הדרוכה והסלולה לרוב ההליכה בה : (יג) זרו ממני . היו כזרים : (יז) וחנותי לבני בטני . הרצון בזה פה היותי חונן אותם מאד הוא בעבור בני בטני ר"ל כדי שאעמיד ממנה בנים או יהיה הנותי מקיר כמו השכח חנות אל והרצון בזה שהייתי חונן אותם בעבור שאעמיד ממנה בנים זר הוא לה ואינ' מתרצת כלל לי ואיפשר שהיו לו עתה בנים כי לא ידענו הזמן אשר היה מעת אבדן בניו עד עת התוכחו עם רעיו ויהיה פירושו ומה שאני חונן בני הוא זר לכם : (יח) עוילים . אנשי עול וחמס : (כ) ואתמלטה בעור שיני . רוצה לומר שלא נשאר לי עור שלם כי אם הדבק לשרש שיני :(כח)יד אלוה. מכת השם : (כג) ויוחקו . ויוכתבו : (כד) יחצבון . יחקקו : (כו) נקפו . כמו

מצודת ציון

(יב) גדודיו . מחנות:ויסלו... והדרך כבושה :(יג) זרו. מלשון... (יד)ומיודעי. אוהבי ומכירים... לבינה תקרא (משלי ז) :... רצוני כמו הנני נותן לו ב... לו):וחנותי . מל' תחנה:... נערים, וכן ישלחו כצאן עו... כה) והוא מלשון עול ימ... סה): (יט) נהפכו בי . כמו... בבהמה אשר אני רוכב בכ... ומשפטו עליה : (כא) תנוני... ותפלה : (כג) בספר . ב... ספר ע"ש סופו : ויוחקו . ... (כד) בעט . בקולמס כמ... (תהלי' מה):יחצבון. התקיק... חציבה : (כו) נקפו . ענין... ונקף סבכי היער (ישעי' י)... אראה כמו ואתה תחזה (... (כז) בחקי. ר"ל בתוך מ... נרדף . למה נרדף כמו... א...

מצודת דוד

(יא) ויחשבני . יחשב אותי כאלו הייתי מן מצריו ועי"ז ירבה להכות בי : (יב) יחד . כל גדודי המכאובות באו כאחת והלכו בדרך סלולה וכבושה ולא תעה מי מהם בדרך מסלכו והמה חונים סביב לאהלי ולא הלכו להם מיד : (יג) אחי . גדודי המכאוב הרחיקו מעלי את קרובי כי בעבורם יחשבוני לרב פשע : וידעי . אשר היו יודעי לפנים הנה עתה לא ידעוני והמה אך זרו ונתנכרו ממני : (יד) חדלו קרובי . לבוא אלי לבקרני : (טו) גרי . הדרים בביתי ושפחותי : לזר תחשבוני . יחשבו אותי לאיש זר והייתי בעיניהם כאיש נכרי אשר לא ידעוהו מעולם : (טז) במו פי . אף כי אתחנן לו בפי ואדבר אליו רכות עכ"ז לא ישיב לי : (יז) רוחי . רצוני בדבר התשמיש זרה לאשתי ולא תאבה לעשותה ואף כי אחנן לה להעמיד פרי בטן מ"מ אינה נשמעת לי : (יח) גם עוילים . אף הנערים מאסו בי וכאשר אקימה לפניהם לכבדם והמה ידברו בי דברי בוז ולא יחשבו כבודי למאומה : (יט) תעבוני . כל אנשי עצתי תעבו אותי : וזה . כ"א מהעומדים פה לפני אשר אהבתי מעולם הנה נהפכו עלי לאויבים ויחרפו אותי : (כ) בעורי . לגודל הרזות דבקה עצמי בעורי ובבשרי ועל כי נשאר מעט מן הבשר נדבק שלה גם בהעור : ואתמלטה . אין מתום בבשרי וכולו מוכה ונגוע ורק נמלטתי מן הלקוי בהבשר הדבוק בשורש השנים הדומה לעור : (כא) חנוני . חוסו וחמלו עלי אתם רעי ולא תוסיפו לחרפני כי מכת יד אלוה נגעה בלער הזה : (כב) למה תרדפוני . ר"ל למה תצערו אותי בדברי חרוף כמו אותי האל בהבאת המכאוב וכי עדיין אינכם שבעים מן המכאוב אשר בבשרי תוסיפו עוד להכאיב נפשי באמרי חרוף : (כג) מי יתן אפו . מי יתן לי יום פה שעיאה ויכתבון אמרי ומי יתן ויוחקו בספר והוא כפל ענין במ"ש : (כד) ברזל . ויהיו חקוקים בעט ברזל ויותך עופרת בחללי החקיקות למען יהא ניכר ומתקיים ואת הכתב עצמו יחצבון בצור למען יעמוד לעד ויבחנו ... הדין עם מי כי אמר הרשע רעי לומר שבאו עלי היסורים בעבור קוצר השגתי את ה' : (כה) ואני ידעתי . אבל לא כן הוא כי הן אני ידעתי שה' כאל להגיע אלים שגלותה הוא חי וקים לעד וכאשר תחרב כל העולם יתקיים ... על העפר וא"כ יודע אני מה שאפשר לדעת : (כו) ואחר עורי . ועכ"ז ... עד אחר שבלה עורי שברו גם את העצם הזאת עם כי שייהי רואה ... אותו בדבר שאפשר יותר ממה שאני רואה ומשיג בשרי : (כז) אשר אני ... הנה המכות האלה נגלים וידועים לכל ואשר אני אחזה לי לבדי ורק עיני ... זר הוא אשר כלו כליותי בחיקי כי בזה ארגיש אני לבד ולא נראה לזולת ... תאמ...

רשי

[ב]לבבכם הטובה הזאת שרש דבר על מה הוא עומד : (כט) כי חמה . [ג]דולים עון המביא לידי חרב : למען תדעון . ותבינו סוד הפורענות [של] הרשעים ויש אם למסורת שדין כתיב כלו' שיש דין בעולם [שופ]טים ה) שקמתי דבורה כן ראיתי בתנחומא : (מענה צופר) : [..]י ישיבוני . מחשבותי [..] מענה לפי . ובעבור [..] ושותק ושמתי כי [..]שיבוני סעיפי לענות . [..] ממך יסורי כלימתי [..]לימני . ועל כן דבר [..]י מבינתי להשיבך : [..]יקותי כמו עת לחשות : (ד) הזאת . תימה [..]ה מדה המהלכת על [..] הדורות מני עד : [..]ת רשעים . כל ימי [..]קרוב באה ולא לאורך : ושמחת חנף עדי רגע. [..]ט תכלה : (ו) שיאו . (ז) כגללו . גלל של [..]לא ימצאהו . יודעיו : [..]פתו . ראתהו :

נכיו

אבן עזרא

שיאמר מה נרדף לו : ושרש דבר . רע . יש לכם לגור מפני חרב : (כט) כי חמה . בעבור עונות יבא חרב : למען תדעון שדון . כמו דין שיש דין : (ב) לכן שעפי . חושי בי . מהירותי להשיבך : (ג) כי מוסר. כלמה שמעתי ממך ורוח תבונתי תענני : (ז) כגללו . מן כאשר יבער הגלל עד תמו : (ח) ויודד. כמו ירותק : (ט) שזפתו . ראתהו

דָּבָר נִמְצָא־בִי׃ כט גּוּרוּ לָכֶם ׀
מִפְּנֵי־חֶרֶב כִּי־חֵמָה עֲוֺנוֹת חָרֶב
לְמַעַן תֵּדְעוּן שַׁדִּין׃
כ א וַיַּעַן צֹפַר הַנַּעֲמָתִי
וַיֹּאמַר׃ ב לָכֵן שְׂעִפַּי יְשִׁיבוּנִי
וּבַעֲבוּר חוּשִׁי בִי׃ ג מוּסַר כְּלִמָּתִי
אֶשְׁמָע וְרוּחַ מִבִּינָתִי יַעֲנֵנִי׃
ד הֲזֹאת יָדַעְתָּ מִנִּי־עַד מִנִּי שִׂים
אָדָם עֲלֵי־אָרֶץ׃ ה כִּי רִנְנַת רְשָׁעִים
מִקָּרוֹב וְשִׂמְחַת חָנֵף עֲדֵי־רָגַע׃
ו אִם־יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם שִׂיאוֹ וְרֹאשׁוֹ
לָעָב יַגִּיעַ׃ ז כְּגֶלְלוֹ לָנֶצַח יֹאבֵד
רֹאָיו יֹאמְרוּ אַיּוֹ׃ ח כַּחֲלוֹם יָעוּף
וְלֹא יִמְצָאֻהוּ וְיֻדַּד כְּחֶזְיוֹן לָיְלָה׃
ט עַיִן שְׁזָפַתּוּ וְלֹא תוֹסִיף וְלֹא־עוֹד

י' מ"ל · שדון ק' · ל' . ל' · ב' י"ב · ס' · ל' · ד' · ל' · ס' . ג' · ו' חס' בליש' · י"ג פסו' בסי' ולא ולא

מַה נִרְדַּף לֵיהּ וְעִקַּר מִלְּתָא
נִשְׁכַּח בֵּיהּ׃ כט דְּחוּלוּ לְכוֹן
מִן קֳדָם חַרְבָּא אֲרוּם בִּדְרְגִיז
אֱלָהָא עַל סוּרְחָנְוָתָא מְגָרֵי
קָטוֹלִין דְּחַרְבָּא מִן בִּגְלַל
דְּתִנְדְּעוּן דְּדִין קְשׁוֹט הוּא מָרֵי
דִינָא׃ א וַאֲתִיב צוֹפַר דְּמִן
נַעֲמָה וַאֲמַר׃ ב מְטוּל דְּרַעְיוֹנַי
מְתִיבָן לִי וּמְטוּל דִּרְגִישְׁתִּי
בִי׃ ג מַרְדּוּתָא דִּכְסוּפִי אֶשְׁמַע
וְהֵיךְ פּוּחָא מִן בִּיוּנְתִּי יְתִיבְנַנִי׃
ד הֲדָא יָדַעְתָּא מִן אוּרָא מִן
עִדָּן דְּאִשְׁתְּוֵי בַּר נָשׁ עֲלוֵי
אַרְעָא׃ ה אֲרוּם בּוּעַת רַשִׁיעֵי
שְׁצִית בַּעֲגַל וְחֶדְוַת דִּילְטוֹר
עַד שַׁעְתָּא׃ ו אִין יִסַּק לְצֵית
שְׁמַיָּא זוּקְפֵיהּ וְרֵישֵׁיהּ לַעֲנָנָא
יִמְטֵי׃ ז הֵיךְ רַעְיֵהּ לְעָלְמָא
יְהוֹבֵד חָמוֹי יֵימְרוּן הָאן הוּא׃
ח הֵיךְ חֶלְמָא יְטוּס וְלָא
יַשְׁכְּחוּנֵיהּ יִגְלֵי הֵיךְ חֶזְוָתָא דְּלֵילְיָא׃ ט עֵינָא סַקַרְתֵּיהּ וְלָא תוֹסִיף וְלָא תוּב תִּסְכְּנֵיהּ

ת"א גורו . זוכר מגרע: שיאו . יומא פו סנהדרין ז :

[..]: תדעון ד' וסי' למען [אש]ר יפלה ה' . בזאת [..]ה' שלחני לעשות . גורו [..] חרב . ויאמר יהושע [..]ען : הזאת ה' וסימ' [..] עליזה . הזאת חשבת [..] הזאת ידעת מני עד . [..]י. הזאת העיר שיאמרו: וסי' נמסר בריש סדר [..] ה' בלישנ' וסי' בלשו' [..]יהון דמלכיא מתגלגלין [..]יתין וביאור' נמסר בסדר [..]ת ואיוב סימן י"ד :

רלבג

כמו נקבו או נקפו ישברו: (כט) שדון. שיש דין והוא שם בשקל בוז והרצון בזה בעבור מה שאתם יודעים לפי דבריכם שיש דין ומשפט על כל מעשה האדם גורו לכם מהכעים אותו בכמו אלו החרפות אשר אתם מחרפים אותי ויהיה תדעון הווה ואם הוא לשון עתיד וכמוהו ימצאו רבים בלשונינו או יהיה דון תואר בשקל טוב מלחמה ויהיה הרצון בזה בעבור מה שאתם יודעים לפי דבריכם שהאדם נידון על כל מעשיו ואם טוב ואם רע ראוי לכם שתיראו מהכעים אותי בזה האופן כי הוא חטא נפלא :ביאור דברי המענה ענה איוב ואמר עד אנה תתנו יגון לנפשי ותדכאו אותי במליכם אלא שאתם מבזים אותי בכה ואין בהם טענה צודקת לאמת דעותיכם אבל הם מלים לבדה זה עשר פעמים דברנו את' אל אחד ובכל מענ' שהשיבות' לי תכלימוני בדבריכם או אמר עשר על צד הרבוי כי לא דברו עמו כי אם חמשה פעמים ולא תבושו לומר לי כמו אלו הדברים ותעיזו פניכם לי . ואף אמנם אם יהי' כדבריכם ששגיתי מה לכם עלי תהיה שלי משוגתי והניחו אותי . ואם אמנם עלי תגדילו משובה ותוכיחו עלי חרפתי בעבור מה שאתם רואים כי מהמכות והפגעי' להאמינכם כי הכל במשפט והביאו ראיה מזה שאני הייתי חוטא.דעו באמת כי השם עיותני והקיף עלי רשתו לנופדני על כפי. כן אזעק המה על נגעי וצרותי אשר באו בסבת מערכת הככבים בעת הלידה שלא כדין ואין עונה אותי אשוע ולא אמצא משפט.גדר השם המסדר זה הסדור ארחי עד שלא אוכל לעבור הנתיבות שאני מכוין עליהם חשך ישים ולא אוכל ללכת בהם.כבודי מעלי הוסיר מעלי הפשיט כמו שהשיגני מאבדן קנייני ויסר זרעי שהיה עטרת ראשי כמו שאמר עטרת זקנים בני בנים. הרס במכותיו שלא לאבד קנייני ובני עד שאני נחשב כאילו הלכתי ויסע בזה הפועל כעץ תקותי ר"ל שאין לי תקוה כמו שאין תקוה לעץ כשנתלש והוא סביב לעקרו משורש מן הארץ אשר היה משרש א אילו יונח כן ימות בלא ספק וכן אני כשהוסרו ממני קנייני אשר היה בהם חיי רוחי הנני נחשב למת. ויחר עלי אפו להכותי אחר זה באלו המכות הנפלאות ויחשבני לו כאילו הייתי אחד [..] אותי בכל עת על לא חמס בכפי. יחד יבאו גדודי הצרות בי ויסולו עלי דרכם ר"ל שדרכה סלולה ודרוכה לבוא אלי מרוב הסתמדם ויחנו אלו הגדודים סביב לאהלי. הנה מרוב הצרות אשר עלי אחי ויודעי וקרובי ומיודעי לזרים עד שרחקו ממני ושכחוני כי במוט רגלי האנשים ימאס הרבה שיעלימו עיניהם מהם אויביהם וקרוביהם וישכחו אותם. ולא זה לבד אלא האנשים [..]יתי וכם אוכלי לאמהי ושפחותי תחשבו אותי לזר נכרי הייתי בעיניהם. לעבדי קראתי ולא יענה ואף גם זאת שאתחנן לו בדברי למלאות שאלתי ולא אצוונו כדרך שיצוה האדם לעבדו [ו]כל זה לא יענה. רוחי היא זרה לאשתי עם היותי חונן אותה מאד כדי שאעמיד ממנה בנים. גם האנשים הפחותים בעלי העול מאסו כי אקומה בפניהם ולא יבושו עם זה מלדבר [..] ובזויים. כל אנשי סודי תעבוני ואלה העומדים עמי ושם רעי אשר אהבתי. נהפכו לי לשונאים ותרפוני חרפות רבות. הנה לרוב כחישותי דבקה עצמי יחד בעורי ובבשרי כאילו [..]ר כלל ולא נשאר כי עור שלם שלא נקבוהו העצמות רק הדבק לשרש השיניים שהוא דומה לעור. חנוני חנוני אתם רעי כי מכת השם נגעה בי ללא פשע. למה תרדפוני כמו אלה מתרפים אותי או ירצה אם השם רודף אותי בכמו אלו המכות למה תרדפוני כמוהו עד שלא תשבעו מבשרי לרוב שנאתכם אותי. מי יתן איפה ויכתבון מילי בדרך שיעמדו לנצח [..]ר זה לשערו שדבריו צודקים ואף על פי שרעיו היו מרחיקים אותם בטענותיהם הכוזבות ואין לאומר שיאמר שאני תעיתי בשלא השתדלתי לדעת השם כפי היכולת כמו שאמר בלדד על [..]רו וזה מקום לא ידע. אל כי אני ידעתי כי מי שגואל נפשי ומגיע לה הצלחתה אשר הוא חי וקיים לנצח. וידעתי שהאחרון אשר על עפר יקום והוא השם יתברך ר"ל שהאחרון מהפועלים [..]הארץ הוא השם יתברך וקראו אחרון להיותו האחרון אצל חקירתינו כי אנחנו נתחיל מן המאוחר ונלך ממנו אל הקודם ואמנם הוא ראשון במציאות ואיפשר שיהיה אומרו ואחרון על עפר [..] על ההצלחות והקיום על דרך אמרו אני ראשון ואני אחרון ואמנם הביאור הראשון נכון יותר מאד יותר מצד הענין ומצד הלשון . ועם כל זה הכו מכותי עד שאחר שנקפו עורי שברו את העצם . [..]ראה יד השם יתברך ומכתו או ירצה בזה הנה כבר הפליגו מכותי עד שאחר שנקפו עורי שברו עצמי עם היותי רואה השם ומשיג אותו יותר מבשרי ואמר זה לפי שבכבר היו מיחסים לו [..]לא ידע השם יתברך כמו שקדם במענה הקודם הנה מה שקדם מסיפור הרעות היה דבר נגלה . ואולם הרע המשיג אותי אשר אני אחזה לי לבד הוא שאני מצטער כי מרוב חליי כלו [..]יך גופי . הנה היה ראוי לכם שתאמרו למה נרדוף אותו והנה נמצא בו שרש דבר ר"ל שראוי לי להתרעם על מה שאני מתרעם ולשפוט מפני זה שאין השם יתברך משגיח באישי האדם [..]יותי צדיק וישר וראוי שיעשה כי ממה שיראה בו שרש בזאת החקירה . הנה בעבור מה שתדעו שיש דין ומשפט על כל מעשה האדם גורו לכם מהכעיס אותי כמו אלו ההכעסות כדי שלא [..]רב כי החמה אשר אתם מביאים לי בזה האופן הוא עון גדול שענשו הנפילה בחרב להיותו מהקפים שבעונות : והכלל העולה מהדברים הוא שמה שאמר בלדד שאין ראוי שיסתרו [..]כוללת אשר עמכם מפני מה שיטעון איוב מעצמו הנה יאמר איוב שטענין בהפך שהוא ראוי שיקחו ממה שראו מגיע בו מהרעות שרש זה הדבר והתחלתו להתאמת אצלם שהוא צדיק וישר [..]התאמתות אשר לכם באנשים אשר הגיעם רע שהביאו ראיה מהם ועוד שהגזירה הכוללת כשלא תהיה צודקת באיש אחד הנה היא כוזבת ומה שטען בלדד כי איוב אולי תעה בשלא [..] כבר סתר איוב מאמרו וביאר שהוא ידע אותו כפי היכולת במאמר מורה באמת שהוא ידע אותו והוא אומרו בו שהוא אחרון על עפר יקום כי זה הוא האופן אשר יגיעו בו אל הידיעה כשנחקור מסבות אלו הענינים המוחשים הפועלות אותם עד שנגלה אל הסבה האחרונה והנה גנה אותם איוב על שהם היו חוטאים חטא נפלא בהכעיסם אותו בזה האופן עם הודאתם כל המעשה גמול ומשפט : ביאור מלות המענה ויען צופר הנעמתי ויאמר : (ב) שעפי. מחשבותי : חושי. הרגשי : (ו) שיאו. רוממותו : (ז) כגללו. כצואתו : (ח) ויודד . מענין הנודנו : (ט) שזפתו . ראתהו :

מצודת ציון

(איכה ג): (כט) גורו. פחדו כמו ואשר יגורתי (לעיל ג): שדון. אשר דון השי"ן היא במקום אשר כמו עד שקמתי דבורה (שופטים ה) ודון הוא מל' דין ומשפט: (ב) שעפי. מחשבותי כמו בשעפים מחזיונות (לעיל ד): חושי. מל' חוש והרגשה: (ד) הזאת. בה"א השאלה: (ו) שיאו. מל' השנשאות: (ז) כגללו. כצואה כמו גללי האדם (יחזקאל ד): (ח) כחזיון לילה. כמראית חלום הלילה: (ט) שזפתו. ראתהו

מצודת דוד

. כי כן ראוי אשר תאמרו למה נרדף אותו וכי עיקר דבר עון נמצא בו דבריכם שבאו עלי היסורים בעבור קוצר השתדלות דעת את ה' ואם אמנם מה שאפשר לדעת א"כ מה לעשות עוד : (כט) גורו לכם . לזאת חדלו ממני נפשיכם מפני חרב הפורעניות פי החמה אשר אתם כועסים עלי על חנם היא עונות אשר החרב באה עליהם : למען תדעון . בעבור כי אתם תדעון אשר יש דין בעולם לשלם לאיש כגמולו כי הלא תשפטו שיש משגיח ושלם ישלם לזה [..]ם וחדלו ממני (העולה מהמענה הזאת אשר יתרעם על רעיו לומר מדוע תרשיעו אותי וכי מצאתם בידי מאומה רע ואם בעבור מכאובי היסורים תשפטו [..]עון רב הנה לא כן הוא כי על חנם באו ואם בעבור קוצר השתדלות בידיעת ה' הלא ידעתי מה שאפשר לדעת ויגנה אותם על אשר יחרפו אותו בדברים כי [..]מודים לפורעניות בעבור זה לפי אשר ישפטו הם שיש משגיח ומשלם גמול) : כ (ב) לכן . בעבור מרבית דבריך הנה מחשבותי יכריחו אותי להשיב לך ועל כי [..]רגש' מרובה לחוש ולהרגיש בדבר כלימה ר"ל בעבור מרבית דבריך ובעבור מרבית הרגשתי אשיב לך : (ג) מוסר כלמתי . על כי אשמע יסורי כלימה מה שאתה [..] אותי ולזה הרצון מהבנת לבי יכריחו אותי להשיב לך : (ד) הזאת . אם האמת הוא אשר זאת ידעת וגו' וכאומר הלא לא תוכל לכחש בה ודוגמתו הנגלה נגלתי [..]"א ב) : מני עד . דבר הנהוג מן העולם מן העת אשר שם אדם על הארץ : (ה) כי רננת . אשר שמחת הרשעים היא מזמן קרוב כי לא תתמיד לזמן רב עד [..]ו הנה היא מזמן רחוק : עדי רגע . ר"ל תתעכב זמן מועט וכפל הדבר במ"ש : (ו) אם יעלה . אף אם יתגבר ויעלה גבהו עד לשמים וראשו יגיע עד לעבים [..]ושל לגודל ההצלחה : (ז) כגללו . הנה הוא מהר יאבד לנצח כגללו המאוסה מאד ועד עולם ואשר ראוהו בהצלחתו יאמרו איה הוא כי לא ישאר לו זכר מה : [..]לום . והרי הוא כחלום אשר יעוף בעת היקיצה כן יעוף הוא מן העולם

רשי

(י) בניו ירצו דלים. על אנשי סדום נאמר מענה זו שהיו גולני וחכ… על עניים : וידיו תשבנה. חמס כפיו : אונו. כח אונסו : (יא) עצ… מלאו עלומיו. כח נערותיו : ועמו על עפר תשכב. כי ימות אוכ… כחו : (יב) אם תמתיק. כך ווסתו של רשע אם תמתיק בפיו רעה …יכו… לה עתה שטה שתחו… יכר… תחת לשונו. עד … שתכליח : (יד) לחמו …מיו אידו נהפך למרורות… (טו) חיל. ממון : (טז) …ח… נחש שרף : (יז) בפ…ות נחלי. גן עדן כמת…ין וחמאה : (יח) משי… הגזל שגזל : כחיל … כאשר תהיה תמורתו … גדולים אז יביאהו … יעלוס ש. וכן יעלו… שלשתן מתחלפות : (…) עזב דלים. לאחר שרצ… עזב הדלים ונטרד … והלך לו והם חוזרי׳ ו… גזלותיו : כי רצץ. כ… (שמות יח) כי יהיה … בא אלי. כשיהיה לו … לא ידע. את בטנו … בטנו אומר לו תמיד … למלאכי : ועל כן … כבשר יופי חמדתו : … כי יבא פוחת וכולך … ותמם כעס חמודו (… (כא) אין שריד לאכו… ממאכלו לחלק לעניי … לא יחיל טובו. לא … (שם) יחילו דרכיו וכ… מדבר שהיה עיניה׳ לא … כי כן העיד (יחזק… סדום גאון שבעת לח… עני ואביון לא החזיק … פירשו אין שריד לאכל… תלמידי חכמים על … ובשרידים אשר ה׳ … (כב) במלאות ספקו. … תאות לבו די. אז : יצר … עליו צרה: ספקו. ל׳ די כמו … כל ספיקו גמליא. … היספקון : כל יד עמלו … תחזק עליו ותכר יד עניים : (כג) יהי למלא בטנו ישלח בו חרון אפו … חרון אפו יהי למלא בטנו ואין זה לשון קללה

אבן עזרא

ראתהו כמו ששזפתני השמש : (י) בניו ירצו דלים. הפירוש נכון שהוא מן רצון ובמה יתרצה כי בניו יוצרכו לרצות הדלים שגזל ועוד שיתכן שבימיו תשבנה ידיו אונו כמו הונו כמו מצאתי און לי ואמון כמו המון : (יא) עצמותיו מלאו. חטאת עלומיו : (יב) יכחידנ׳. שיעש׳ דבריו בסתר : (טז) ראש פתנים יינק. הפך נהרי נחלי דבש וחמאה ושניהם על דרך משל כענין שרש פורה ראש ולענ׳ ובסוף משיב כל מה שיגע בו בחיל תמורתו שבא לו הדבר הסוף : (יט) עזב דלים. במותו : (כ) בחמודו. שחמד והתאוה הוא לא השאיר כלום : (כא) יחיל. יקוה : (כב) במלאת ספקו. כאשר יגיע לכל מה שיספיק לו אז יצר לו ויד העמלים תבואנו כענין בפרוח רשעים

איוב כ

תְשׁוּרֶנּוּ מְקוֹמוֹ׃ י בָּנָיו יְרַצּוּ דַלִּים וְיָדָיו תָּשֵׁבְנָה אוֹנוֹ׃ יא עַצְמוֹתָיו מָלְאוּ עֲלוּמָו וְעִמּוֹ עַל־עָפָר תִּשְׁכָּב׃ יב אִם־תַּמְתִּיק בְּפִיו רָעָה יַכְחִידֶנָּה תַּחַת לְשׁוֹנוֹ׃ יג יַחְמֹל עָלֶיהָ וְלֹא יַעַזְבֶנָּה וְיִמְנָעֶנָּה בְּתוֹךְ חִכּוֹ׃ יד לַחְמוֹ בְּמֵעָיו נֶהְפָּךְ מְרוֹרַת פְּתָנִים בְּקִרְבּוֹ׃ טו חַיִל בָּלַע וַיְקִאֶנּוּ מִבִּטְנוֹ יֹרִשֶׁנּוּ אֵל׃ טז רֹאשׁ־פְּתָנִים יִינָק תַּהַרְגֵהוּ לְשׁוֹן אֶפְעֶה׃ יז אַל־יֵרֶא בִפְלַגּוֹת נַהֲרֵי נַחֲלֵי דְּבַשׁ וְחֶמְאָה׃ יח מֵשִׁיב יָגָע וְלֹא יִבְלָע כְּחֵיל תְּמוּרָתוֹ וְלֹא יַעֲלֹס׃ יט כִּי־רִצַּץ עָזַב דַּלִּים בַּיִת גָּזַל וְלֹא יִבְנֵהוּ׃ כ כִּי ׀ לֹא־יָדַע שָׁלֵו בְּבִטְנוֹ בַּחֲמוּדוֹ לֹא יְמַלֵּט׃ כא אֵין־שָׂרִיד לְאָכְלוֹ עַל־כֵּן לֹא־יָחִיל טוּבוֹ׃ כב בִּמְלֹאות שִׂפְקוֹ יֵצֶר לוֹ כָּל־יַד עָמֵל תְּבֹאֶנּוּ׃ כג יְהִי ׀ לְמַלֵּא בִטְנוֹ יְשַׁלַּח־בּוֹ חֲרוֹן

(עלומיו ק׳)

תרגום

אַתְרֵיהּ׃ י בְּנוֹי יְרַעוּן מִסְכְּנִין וִידוֹי מְשַׁלְּמָן תְּקוֹף צַעֲרֵיהּ׃ יא גַרְמוֹי אִתְמְלִיאוּ חֵילֵיהּ וּבַהֲדֵיהּ עַל עַפְרָא תִשְׁכּוּב׃ יב אִין מִתְבַּסְמָא בְּפוּמֵיהּ בִּישְׁתָא יְכַדְּבִנָהּ תְּחוֹת לִישָׁנֵיהּ׃ יג יְחוּס עֲלָהּ וְלָא יִשְׁבְּקִנָהּ וִיכַסְנָהּ בִּמְצַע מוֹרִיגֵיהּ׃ יד מֵיכְלֵיהּ בִּמְעוֹי אִתְהֲפִיךְ אַרְסָא דְחוּרְמָנִין בְּגַוֵּיהּ׃ טו נִכְסִין דִּסְלֵעַם יִפְלֵט יָתֵיהּ מִכְּרֵסֵיהּ יְתָרְכִנֵּיהּ אֱלָהָא׃ טז רֵישֵׁי חוּרְמָנַיָּא יִינַק תִּקְטְלִנֵּיהּ לִשַּׁן חִוְיָא׃ יז לָא יִזְכֵּי לְמֶחֱמֵי בְּטִיפֵי נַהֲרָוָת נַחֲלַיָּא דְמִן דּוּבְשָׁא וּלְוָי (וּלְוָאֵי)׃ יח מְתִיב לֵאוּת חוּרְנָא וְלָא יִגְמַר כִּדְעִתְרֵיהּ מִתְיְהַב שַׁלְחוּפֵיהּ וְלָא יְדוּץ׃ יט אֲרוּם רָעַע עִסְקָא דְמִסְכְּנִין בֵּיתָא אֲנַס וְלָא בְנָא יָתֵיהּ׃ כ אֲרוּם לָא יָדַע דִּיהֵי שְׁלֵיו בִּכְרֵסֵיהּ בְּגוּשְׁמֵיהּ לָא יִשְׁתֵּיזֵב׃ כא לֵית מְשֵׁיזֵב לְמֵיכְלֵיהּ מְטוּל הֵיכְנָא לָא יוֹרִיךְ טוּבֵיהּ׃ כב תִּתְמְלֵי סַאֲתֵיהּ יִתְפְּרַע מִנֵּיהּ כָּל אִידָא דְלָעֵי תֵּיתְנֵיהּ׃ כג יְהֵי לְמִמְלֵי כְרֵסֵיהּ יְגָרֵי בֵיהּ תְּקוֹף רוּגְזֵיהּ וְיָחֵת עֲלוֹי מִטְרִין

וידיו ד׳ וסימ׳ וידיו לא שטף במים. וידיו תבצענה. וידיו תשבנה אונו. ימחץ וידיו תרפינה: ויכחידנה ל׳ אם תמתיק בפיו רעה: וימנענה ל׳ בתוך חכו. ואינון מן מלין דמשמשין נה בסוף תיבות׳ וסי׳ נמס׳ במס׳ רבתא במערכ׳ אות הנו״ן בס״ד: ירא ה׳ ד׳ מנהון מלעיל וסי׳ ירא ה׳ עליכם וישפט. ועתה ירא פרעה. ירא אלהי אבותינו ויוכח. ובמותו אמר ירא ה׳. אל ירא בפלגות: ימלט ה׳ וסימ׳ בעמוס סוף סי׳ ב׳: טובו ג׳ וסי׳ אחר ישובו בני ישראל. מה טובו ומה יפיו. אין שריד

תולדות אהרן ויקחנו. סנהדרין קו: אין שריד. שם נב: ספקו. סוטה ט ערכין טו:

רלבג

תשורנו. תראנו : מקומו. ענין אנשי מקומו שהיו רואים אותו תמיד : (י) ירצו דלים. יעשו רצון דלים : אונו. גזלתו : (יא) עצמותיו מלאו עלומיו. ר״ל עצמותיו נמלאו מחטא נעוריו : (טו) חיל בלע. ההון אשר בלע ואכל : (טז) ראש פתנים. מענין ראש ולענ׳ ופתני׳ הם נחשי׳ : (יח) יגע. הם הרצון שישיב יגיעו : ולא יעלוס. לא ישמח : (יט) כי רצץ עזב דלים. כאשר רצץ הדלים עזב אותם ר״ל שלא עזב אותם עד אשר רצץ אותם : (כ) בחמודו לא ימלט. בחמודו ועשרו לא ימלט דבר שהכל יאבד : (כא) יחיל. יצליח : (כב) במלאת ספקו. בהיות לו די : יצר לו. מענין צרות ודוחק : עמל. תואר והרצון בו איש עמל ואון : (כג) בלחומו. בבשרו :

מנשק

מצודת ציון

ראתהו כמו ולא שזפתו עין איה (לקמן כח) : תשורנו. תראנו כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד) : (י) ירצו. מל׳ רצוי וכן ובמה יתרצה (ש״א כט) : אונו. הגזל אשר בכח וכן כלחם אונים (הושע ט) : (יא) עלומיו. נעוריו כמו בן מי זה העלם (ש״א יז) : (יב) יכחידנה. ענין מניעה והעלמה כמו ולא כחד ממנו (שם ג) : (יד) פתנים. מין נחש : (טו) חיל. עושר כמו כי רב חילי (לקמן לא) : יורישנו. מלשון הורשה וגרושין : (טז) אפעה. מין נחש : (יז) בפלגות. הנגרים לחלקים כמו פלגי מים (תלים א): נהרי נחלי. כפל ענין בשמות נרדפים כמו מספר מפקד (ש״ב כד): (יח) תמורתו. מל׳ תמורה וחלוף : יעלוס. ישמח וכן יעלוץ ויעלוז כי זסהר״ץ מתחלף : (יט) רצץ. שבר וכתת : (כא) שריד. שיור : יחיל. יצליח כמו יחילו דרכיו (תלים י) : (כב) ספקו. די צרכו : עמל. עול וכן ולא ראה עמל בישראל (במדבר כג) : (כג) בלחומו. מל׳ מלחמה :

מנשק

מצודת דוד

והדורשים אחריו לא ימצאוהו : ויודד. ינוד מן העולם כמראות הלילה ו… וכפל הדבר במ״ש : (ט) עין שזפתו. העין אשר ראתהו מאז לא תוסיף … ואנשי מקומו לא יראוהו עוד : (י) בניו ירצו דלים. בע״כ ירצו ויפייסו … על הגזל אשר גזל מהם אביהם : וידיו. או בחייו יותש כחו ובע״כ ידיו על… הגזלה אשר גזל בכח זרועו : (יא) עצמותיו. לפי שעצמותיו נמלאו מחט… ותשכב עמו על העפר ר״ל לא שב מהם עד כי ימות ויקבר : (יב) אם … כאשר מתקה בפיו עצת רעה והיתה כשרה בעיניו לעשותה אז היה מנעה … והסתירה תחת לשונו לבל יודע למי עד אשר עשאה :(יג) יחמול. מרוב … כאלו יחמול עליה ולא יעזבנה ומנעה מלגלותה ומסתירה בתוך חכו : (…) והיה גמולו אשר מאכלו נהפך במעיו ללכת הפך המנהג כי תשוב לצאת דרך הפה בהקאה והיא בקרב בטנו כמרה של נחשים ובע״כ יקיאה דרך הפה כי … אותה ור״ל בכל דרכיו הוא נכשל הפך המנהג : (ט) חיל בלע. עם כי בלע העושר לא יתקיים בידו כי יקיא אותה והמקום יגרש העושר מבטנו : (טז) ראש… יימר לנפשו כאלו יינק ומצץ ארס נחש שהוא בפיו שבראש ולשון אפעה תהרגהו בארסו : (יז) אל ירא. לא ירא למצוץ בפלגות של נהרי דבש וחמאה … הנחש ימצוץ ר״ל לא יראה עוד בטובה כ״א את הרעם יקבל : (יח) משיב יגע. בע״כ יהיה משיב יגיעו של חבירו מה שגזל ממנו ולא יבלע אותה להחזיק… כחיל תמורתו. כשיעור העושר כן יהיה תמורתו ר״ל כן יהיה שער הטוני : ולא יעלוס. לא ישמח עוד כי לא יחזור לקדמותו : (יט) כי רצץ עזב דלים. … את הדלים אז עזבם ולא קודם הרצילה : בית גזל. גזל מהם בית אשר לא בנהו ולא עמל בו : (כ) כי לא ידע. על כי לא ידע שלוה בבטנו כי בטנו היתה … משביעה ועסק למלאותה לזה לא ימלט מה בכל חמדת עשרו כי הכל יאבד : (כא) אין שריד לאכלו. לא היה משאיר ממאכלו על יום שמחרת כי … די מחסורו על כן לא יצליח טובו ועשרו להתקיים בידו : (כב) במלאות ספקו. בעת ימלא די ספוקו כשיהיה בתכלית העושר אז יהיה צר לו וכאילו … השמים לארץ וכל יד איש עמל ואון תבוא עליו לעשקו ולחמסו כי יותש כחו : (כג) למלא בטנו. ירבה בו הצרות עד כי יהיו למלא בטנו לגודל הרבוי …

נואה ועת יד: וימטר עלימו. הקב"ה: בלחומו. בזעף מלחמתו פחים אש וגפרית מ' (בראשית יט) וה' המטיר על סדום וגו': (כד) תחלפהו. חצים שזורק הקשת ת גופו לעבור מעבר אל עבר. ל"א תחלפהו. כמו תחליפהו (תקדמהו) קשת ה) שלף. השולף על ו את הנשק: ויצא. הנשק: מגוה. מתוך תערה: וברק. פלדור"ש כמו ולמען היות לה זקאל כא) פורבי"ר: יהלוך. ממורתו של לוך ומשם יהיו אמים הרשע: (כו) לצפוניו. פוני גנוזים הצפונים לו: ופח. אש של גיהנם: ירע הלו. תבא רעה לשריד אהלו. כל הפרשה כולה דוס: ירע שריד באהלו. ט הנמלט מהם באה אהלו זו אשתו שהיתה לא כן מצאתי במדרש ומא: (כז) מתקוממה. הקם כנגדו: (כח) יגל. : נגרות. יהיו אוצרותיו למשיסה ולבז כמו ה) כמים המוגרים ארצה: ורו מאל. האמור עליו מקום אמרו לשון זכר אמרי האזינה (תהלי' ה). אמרתו

רשעים. וי"א כהגיע יום מפלתם וכמוהו תחת רשעים ספקם כמו ויספק את כפיו הכה: (כג) בלחומו. בבשרו ויתכן היות בלחומו כמשמעו כמו יהי למלא בטנו: (כד) תחליפהו. כמו כליל יחלוף ויש אומרים כמו וחלפה רקתו: (כה) שלף. ישלוף החץ מהאשפ' ויצא מתוכה וכמו ברק ירוץ כן יבואו אימים עליו פתע פתאום: (כו) תאכלהו אש לא נפח. כדי שיעור ולא תמא נפשו במהר': (כח) יגל. יגלה ממקומו: יבול ביתו. כנהרות נגרות ויתכן שיחסר עם ביתו או יבול אנשי ביתו ויאמרו בני אדם זה חלק אדם רשע

אַפּוֹ וְיַמְטֵר עָלֵימוֹ בִּלְחוּמוֹ׃ כד יִבְרַח מִנֵּשֶׁק בַּרְזֶל תַּחְלְפֵהוּ קֶשֶׁת נְחוּשָׁה׃ כה שָׁלַף וַיֵּצֵא מִגֵּוָה וּבָרָק מִמְּרֹרָתוֹ יַהֲלֹךְ עָלָיו אֵמִים׃ כו כָּל־חֹשֶׁךְ טָמוּן לִצְפּוּנָיו תְּאָכְלֵהוּ אֵשׁ לֹא־נֻפָּח יֵרַע שָׂרִיד בְּאָהֳלוֹ׃ כז יְגַלּוּ שָׁמַיִם עֲוֺנוֹ וְאֶרֶץ מִתְקוֹמָמָה לוֹ׃ כח יִגֶל יְבוּל בֵּיתוֹ נִגָּרוֹת בְּיוֹם אַפּוֹ׃ כט זֶה ׀ חֵלֶק־אָדָם רָשָׁע מֵאֱלֹהִים וְנַחֲלַת אִמְרוֹ מֵאֵל׃

ל'. ל' ג' ל' ג'. ל' ל'. ל' ומלעיל ל' ומ"ל ל' וחד ויגל אזניך

תולדות אהרן לצפוניו. סנהדרין לב זבחים לא חולין קלג :

בשלדיה: כד יערוק מן זיני פרזלא תשלחפניה קשתא דברכומא: כה שלף ונפק מתיקה וברקא ממרירתה יהלוך עלוי דחיליא: כו כל חשוכא טמיע לטשיותיה תגמרניה נור דגהנם דלא נפיח ישרי משזב במשכניה: כז יפרסמון אנגלי מרומא סורחניה ודירי ארעא יקומון למבאשא ליה: כח יטלטל עבור ביתיה משחיה וחמריה מזדלפן ביומא דרוגזיה: כט דין חולק בר נש רשיעא מן קדם יי

לאכלו: נשק ג' קמצין בליש' וסי' והמה מביאי' איש מנחתו דמלכים. וחברו דד"ה. יברח מנשק ברזל: וברק ג' וסי' וברק רדף אחרי הרכב. ותשר דבורה וברק. וברק ממררתו יהלוך: ירע ל' ומלעיל שריד באהלו: מתקוממה ל' ומ"ל יגלו שמים עונו: אמרו ל' והוא חד מן א"ב משמש או בסוף תיבותא וסימ' נמסר במסר' רבת'

רלבג

(כד) מנשק ברזל. כלי זיין של ברזל: תחלפהו. תכריתהו או ירצה בזה תעבור בו ויהיה זה אל החץ אשר יורו מזאת הקשת החזקה: (כה) מגוה. מהתיק אשר לה או ירצה בזה מגוף הרשע: וברק. הוא להט החרב: ממרורתו. היא ...ר כה משכן האדומה: (כו) לצפוניו. בעבור החטאים אשר צפן: ירע. ישבר: מתקוממה לו. שונאה אותו: (כח) יגל. יגלה ממקומו וינוד: נגרות. כמו הנסרות הנגרות: (כט) ונחלת ... רוצה לומר שזה לו לנחלה בעבור מה שאמר מאל והטית דברים כנגדו: ביאור דברי המענה ענה צופר הנעמתי ואמר באמת מחשבותי יכריחוני להשיב על דבריך בעבור הרגישי בי ...תי שמעתי ממך במה שקדם מדבריך ורוח מבינתי יביאני לענות לך. הזאת ידעת שכבר נמשך בזה המנהג מעת היות העולם ומעת שנברא האדם והוא כי רננת הרשעים וטובם והצלחתם קרוב ר"ל שלא יתמיד להם ושמחת החנף לא תקום כי אם עד רגע כלומר זמן מועט והנה אמר זה לתשובה למה שטען על דברי איוב באומרו ישליו אהלים לשודדים. אם יעלה ...ממותו וראשו לעב יגיע רוצה לומר שיהיה בעליונות ההצלחה. הנה הוא יאבד ויפסד במהירות כהפסד גללו בקלות ובמהירות עד שרואיו יאמרו איו כי יאבד לנצחו. כמו החלום והחזיון לא יזכור אותם האדם כאשר הקיץ ויאבד זכרו במהירות כן יעופף זה הרשע וילך לאבדון מהר. העין שראתה אותו לא תוסיף לראותו ולא עוד יראנו עין אנשי מקומו להיות כלה ואבד. ...לו על בניו ויעשו רצון הדלים לרוב שפלותם תחת אשר עשקם אביהם או ידי העושק בעצמו תשבנה הגזלה אשר גזל. לפי שעצמותיו נמלאו מחטאת נעוריו ועמו על עפר תשכב חטאתו ולא הםם. או הרצון בזה לפי שהוא מלא עצמותיו מהדברים העלומים והמכוסים אשר גנב וגזל ר"ל שעשה עושר ולא במשפט ועמו על עפר תשכב הגזלה היא ולא ישיבם. ולפי שכאשר בפיו הרעה אשר חשב לעשותה וערבה לו יכחיד אותה ויסתירנה תחת לשונו ר"ל שלא יגלה אותה עד עשותה המזימתה כאילו הוא חומל עליה מרוב אהבתו אותה ולזה לא יעזבנה בתוך חכו. הנה ישיב לו הש"י על כל זה גמול מדה כנגד מדה: וזה שלחמו נהפך במעיו ללכת הפך המנהג ר"ל שישוב לצאת דרך הפה בקיא. הנה לחמו יהיה כמרורת פתנים בקרבו כל ...ר בלע יקיאנו ומבטנו יורישנו אל הפך מה שהיה עושה שהיה מעכב לעצמו ההון אשר גזל ולא היה רוצה להנות ממנו דבר ותחת אהבתו הרעה עד שיסתירנה תחת לשונו יתן לו השם ...עמוד עמו ותכלהו והיא שהוא ינק ראש פתנים ותהרגהו לשון אפעה באחרסו. ולא יראה בשפע הדברים הערבים כמו הדבש והחמאה אבל יבאו בקרבו תמיד הדברים הרעים תחת אהבתו הנה הוא ישיב יגיעו ויניחהו לאחרים ולא יהנה ממנו ויהיה יגיעו שישוב כשיעור החיל אשר גזל והוא תמורתו ולא ישמח בזה החיל גם כן כי לא נשאר לו ולא נהנה ממנו. או יהיה כמו שישיב החיל תמורת מה שגזל ולא ישמח בגזלה היא אחר אשר ישיב אותה כן ישיב גם כן יגיעו ויניחהו לאחרים עד כאן מחשבותי ישיבוני. ובעבור שהרגשתי בעצמי ולא אסמוך בזה ...הקודמין לבד הנה אע"פ שתרפת והכלמת אותי בדבריך הנה רוח מבינתי יענני ויסבב שאשיב על דבריך הנה באמת זאת ההקדמה כמלאת צודקת תמיד מני עד עתה מעת היות אדם עלי ...כי הצלחת הרשעים ושמחתם לא תתקיים כי אם זמן מועט ולזה אין ראוי בכמו זה שיקרא טוב כי תכליתו רע אם יעלה רוממותו לשמים הנה הוא יאבד אבד נצחי בקלות כמו שתאבד הנה כמו החלום שלא ישאר ממנו זכר ולא רושם בכח הזוכר לפי שאותם הרשמים אינם נרשמים שם באופן הרושם הדברים המושגים בחוש כן לא ישאר ממנו זכר כלל העין שראתהו לא ...אותו ולא יראוהו עוד אנשי מקומו בעבור מה שגזל לדלים האומללים בסבת תקפו ותוזקו הנה ישיב הש"י גמול שיהלכו בניו ויוכרחו לרצות דלים אשר תקפם אביהם או ידיו בעצמם תשבנה ...י ישיבהו הש"י באופן מהשפלות והחולשה שיוכרח לעשות זה תחת מה שאיבריו מלאו חטא נעוריו ועמו על עפר ישכב החטא ההיא כי לא יכנע לבב מפני הזקנה והישישות אבל יהיה יגרו ...ד ולא יעזוב דרכיו הרעים ותחת מה שהיה מדרכו לקבץ אליו הרעות והפחתיות עד שכאשר תהיה הרעה מתוקה בפיו הנה לא ירצה לספר אותם לאנשים אבל יכחידנה תחת לשונו ויחמול עליו ...נה וימנענה בתוך חכו ליראתו פן ילמדו האנשים זה וירדו לאומנתו או יתחכמו להשמר שלא יזיקם אלו הרעות והתמסים הנה ישיב הש"י גמולו והוא שהוא יסבב במה שהיה בקרבו לשמור מגיאות ...און שישוב דבר רע ומשחית עד שיהיה בקרבו מרורת פתנים וזה מהפלגת המשל כאילו הוא היה חפץ שיהיו עמו תמיד הדברים הרעים והש"י יעשה לו זה כאילו הוא נמשך בזה לרצונו והנה ...לע ואכל יקיאנו וישיבנו לבעליו ולא ישאר עמו אבל יהיה מסונו מה שהוא בתכלית מהמהירות והרוע וזה שהוא יינק ראש פתנים ותהרגהו לשון אפע' באחרם אשר שם ולא יראה בשפע הטובים והערבים כמו דבש וחמאה והנה יקרה לו זה מרוב הרע שישיב גם יגיעו ויניחהו לאחרים ולא יהנה ממנו וזה גמולו בעבור שהיה מעכב לעצמו העושק והגזל ולא היה רוצה להנית ...מפני שרצץ הדלים ועזבם ר"ל שלא עזבם עד אשר רצץ אותם וגזל מהם בית אשר לא בנהו הנה גמולו שלא ידע אכד שלו בקרבו אך יהיו הם כלם נגועים ורצוצים כמו שרצץ הדלים ולא ימלט ...יעברו דבר שלא יאבד תחת אשר גזל בית אשר לא עמל בו יאבד ממנו מה שעמל בו. בעבור שלא היה משאיר דבר מאשר בידו לאכלו אבל היה בוטח שיגזול ויתמוס די ספקו הנה יהיה גמולו ...ת טובו עד שיצטרך לקחת מזולתו מה שיאכל או ימות ברעב. ולזאת הסבה הנה ברבות טובתו שלא יחסר לו דבר אז יהיה צר לו ויהיה עני לפי שכל יד איש עמל ואון תבואהו לעושקו. ואם ...היה עושרו למלא בטנו רוצה לומר שישליטהו השם לאכול ממנו הנה ישלח בו השם חרון אפו ויוריד עליו בשטף חרון אפו בבשרו. מרעה אל רעה יצא כאשר יברח מנשק ברזל תכריתהו קשת ...יא מנחשת כי הוא יראה בכח חזק ולזה יתכן שהחץ ינקוב אותו ויעברהו. שלף החץ היורה ויצא מגוף זה הרשע ר"ל שיעבור גופו והבריק בלהטו וממרורתו יצא והוא המקום היותר מסוכן ...ר למוכה בו שיחיה ובכלל הנה כל אחד מהאימים יהלך עליו ואיפשר שנאמר והוא יותר נכון שהרצון בזה שלרוב היות זה הרשע נכון לרע הנה תכף שישלוף האדם חרבו ויצא מתיקו ויברק ...רב הוא הנה יהלוך על הרשע אימים ממרורתו שתכרת בזה החרב וירצה בזה שתכף שיראה החרב יפלו עליו אימות מות. כל חשך וכל רע טמון לו בעבור צפוניו ר"ל החטאים אשר צפן תאכל אותו אש אשר לא נופח במפוח ר"ל האש הנופלת מן השמים וישבר מי שהיה שריד לאהלו עד שלא יהיה לביתו שריד. השמים יגלו עונו כי נלחמו מן השמים עמו ויגלה בזה ...הוא היה רשע והארץ כאילו היא שונאה אותו לרוב המקרים הרעים אשר יגיעו לו ממנה. יגלה יבול ביתו ממקומו ביום אף השם ר"ל שיעשקוהו האנשים ממנו ויסירוהו בחוזק ובמהירות ...רות הנגרות אשר ילכו בחוזק ובמהירות. הנה זה הוא חלק אדם רשע מאלהים ונחלת מי שאמר מאל דבר שלא כהוגן ואולם אמר זה כנגד איוב שהיה מטה דברים לפי מחשבתו כנגד ...ברך והנה באו לאיוב כמו אלו הרעות שזכרם בסוף דבריו ר"ל שמן השמים נלחמו עמו והארץ מתקוממ' לו כמו שזכר בראש זה שספר רצוני שקצת הרעות באו לו על יד המלחמה והוא ...מו חיל שבא והכשדים וקצתם היו מן השמים והוא מה שהגיע לו מן הרע בסיבת האש והרוח: והכלל העולה מהדברים הוא כי צופר על מה שסתר בו איוב דבריו בעבור ההצלחה הנמצאת ...וביותם נקיים עם זה מפחד והוא אמרו ישליו אוהלים לשודדים ישיב שהוא לא ירחיק שלא תמצא זאת ההצלחה זמן מועט לרשעים אבל אחריתם לרע ואם לא יהיה זה הרע בימיו בכר

יהיה

מצודת דוד

...ן אפו ובשפע רב כמטר ישפוך עליו בעת הלחמו עמו להפרע ממנו: ...רח. כאשר יברח מכלי זיין של ברזל אז קשת נחושה תעבור בו חציו מעבר ... בדרך מהלכו ר"ל עם כי ינצל מצרה אחת תשיג אותו השנית: (כה) שלף ...על כי נכון הוא לחרב לזה כאשר מי ישלף החרב מתיקה אז להב החרב מגודל ...ה והאימה שיש בו יהלוך וישליך עליו פחדים כי יהיה לבו חלל בקרבו: ...ל חשך. כל מיני חשכת הצרות טמונים ושמורים לכלות מצפוני גנזיו: תאכלהו. ...או אש אשר לא נופח במפוח להבעירה ביותר כי בהיות כן לא תמא נפשו מסר ויהיה מעונה זמן רב: ירע. ישבר וירוצץ הנשאר באהלו והם אשתו ובניו: ...לו שמים. מרוב הצרות אשר יבוא עליו מן השמים יהיה נגלה ונודע לכל שהוא רב פשע: מתקוממה לו. תקום עליו לאויב להפרע ממנו כי שדהו לא תצמח ...: (כח) יגל יבול ביתו. תבואת אנשי ביתו יגלה מהם וביום בא עליו אף ה' כשימולא שאתו יספוך עליו האף כמים המוגרים מבלי הפסק: (כט) זה חלק. ...זה הוא חלק של אדם רשע הניתן לו מאלהים והגמול הזה בעצמו הוא נחלת האיש אשר אמרתו הוא מן האל לדבר עליו שלא כהוגן ולגנות מעשיו. ...: מהמענה הזה היא להוכיח על ההשגחה מהפלגת פורעניות הרשעים ומבלי תקומה והפורענות בעצמה מגלה עוונה וכמו גמול הרשעים כן גמול המסרבר אחר

ה'

מצודת ציון

(כד) מנשק. כלי זיין כמו והשיקו בנשק (יחזקאל לט): תחלפהו. תעבור בו כמו חלף הלך לו (ש"ה ב): (כה) שלף. ענין הוצאה כמו שלף איש נעלו (רות ד): מגוה. ענין גוף כמו גוית שאול (ש"א לא) והושאל על תיק החרב שהיא כמו הגוף לנפש: וברק. הוא להב החרב כמו ברק חרבי (דברים לב): ממררתו. מפחדתו המר: אמים. מלשון אימה ופחד: (כו) ירע. ישבר וירוצץ כמו תרועם בשבט ברזל (תהלים ב): (כח) יגל. מל' גלות: יבול. צמח האדמה כמו לא תתן את יבולה (דברים יא): נגרות. ענין הולכה ושפיכה כמו וכמים הנגרים (ש"ב יד):

שאוני

אבן עזרא

רשע : (ב) שמעו שמוע : (ג) שאוני . מעט : (ו) פלצות . כמו ועמודיה יתפלצון : (ז) עתקו. כמו שמנו עבו כמו ויצא עתק מפיכם הון עתק : (י) עבר. לשון הריון: יגעיל . מלשון רבותינו ז"ל מגעילן ברותחין והענין שיקפא זרע הקרי : (יא) עויליה׳. מן עול ימים:(יב) ישאו. קול בתוף וכנור : (יג)וברגע . בלא ענויים : (טו)כי נפגע בו . כמו ואל תפגע בי לשון בקשה:(טז) הן לא בידם טובם.רק מהמקום ניתן להם אף על פי שעצתם ולנריהם רחקו מני

רשי

אמרתו לשון נקבה מגזרת אמרות טהורות : (מענה איוב) : (ב) ותהי זאת תנחומותיכם . את אשר תחרישו ותשמעו אלי זאת תהי לי תנחום מ
(ג) שאוני . סבלוני : (ד) האנכי לאדם שיחי . למה תעמדו על
וכי אני לאדם כמוני משיח שישמע קולי ואם מדוע לא תקצר רוחי . לצע
לי : (ה) פנו אלי .
והשמו . התמהו לדברי
יד על פה. שלא תדעו
(ו) ואם זכרתי .
רוצה לומר מדוע רשעים
ונבהלתי. שאני רואה
המכול עתקו גם
חיל : (ט) שלום מפחד.
היו מזיקין שולטין
(י) שורו עבר . את ה
ולא יגעיל . לא יורה
פסולת שיהא חוזר ונפל
בלא הריון כל לשון
פליטה הוא וכן כל
מגעילן ברותחין וכן
נגעל מגן גבורים (שמו
כפלט משיחתו והיה
כמשח בשמן שהיו רגילי
מגיני עור כדי ש
ומחליק את הרומח
המכה בו והוא כמו שר
מגן(ישעי׳ כא):תפלט ש
תלד את וולדה : ולא
בלא עת : (יא) ישל
עויליהם וגו׳. כעת
הולך ומרקד מיד
כמזיק נלחם בו
אומרת לו אמו
מספריים ואחתוך שערך
כראשית . לך והדליק
הנר בראשית רבה :
היו נושאין קול
וכנור . עוגב אינו אלא
על שם העגבות
כלע"ז כ"ש : (יג) וברג
יחתו . כשמגיע יום מ
מת לפי שעה בנחת בלא
יחתו . ירדו וכת גוס
(טו) ומה נועיל . מ
יש לנו כי נפגע בו
צריכין לו אסי׳ לטיפת
כי אד יעלה מן הארץ (
ב) : (טז) הן לא בידם
נתת

איוב כא

כא א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃
ב שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ מִלָּתִי וּתְהִי־זֹאת
תַּנְחוּמֹתֵיכֶם׃ ג שָׂאוּנִי וְאָנֹכִי אֲדַבֵּר
וְאַחַר דַּבְּרִי תַלְעִיג׃ ד הֶאָנֹכִי
לְאָדָם שִׂיחִי וְאִם־מַדּוּעַ לֹא־תִקְצַר
רוּחִי׃ ה פְּנוּ־אֵלַי וְהָשַׁמּוּ וְשִׂימוּ
יָד עַל־פֶּה׃ ו וְאִם־זָכַרְתִּי וְנִבְהָלְתִּי
וְאָחַז בְּשָׂרִי פַּלָּצוּת׃ ז מַדּוּעַ רְשָׁעִים
יִחְיוּ עָתְקוּ גַּם־גָּבְרוּ חָיִל׃ ח זַרְעָם
נָכוֹן לִפְנֵיהֶם עִמָּם וְצֶאֱצָאֵיהֶם
לְעֵינֵיהֶם׃ ט בָּתֵּיהֶם שָׁלוֹם מִפָּחַד
וְלֹא שֵׁבֶט אֱלוֹהַּ עֲלֵיהֶם׃ י שׁוֹרוֹ
עִבַּר וְלֹא יַגְעִל תְּפַלֵּט פָּרָתוֹ וְלֹא
תְשַׁכֵּל׃ יא יְשַׁלְּחוּ כַצֹּאן עֲוִילֵיהֶם
וְיַלְדֵיהֶם יְרַקֵּדוּן׃ יב יִשְׂאוּ כְּתֹף
וְכִנּוֹר וְיִשְׂמְחוּ לְקוֹל עוּגָב׃ יג יְבַלּוּ
בַטּוֹב יְמֵיהֶם וּבְרֶגַע שְׁאוֹל יֵחָתּוּ׃
יד וַיֹּאמְרוּ לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ וְדַעַת
דְּרָכֶיךָ לֹא חָפָצְנוּ׃ טו מַה־שַּׁדַּי
כִּי־נַעַבְדֶנּוּ וּמַה־נּוֹעִיל כִּי נִפְגַּע־
בּוֹ׃ טז הֵן לֹא בְיָדָם טוּבָם עֲצַת

י"ד · ל' וכתיב כן · ב' וכטילוני · ג'. ב' חריתי · ב' חד קמץ · ל' · ו' ר"ף נסיס · ד'. · ז' · ל' ל' וחס' · ל' · ג' · ב'ב' ל' וחס' · ל'. יכלו ק' · י"א · ל' וחד טוכס כתקק בחולם

תרגום

וְאַחְסָנַת מֵימְרֵיהּ מִן קֳדָם
אֱלָהָא׃ א וַאֲתִיב אִיּוֹב וַאֲמַר׃
ב שְׁמַעוּ וְקַבִּילוּ מִלְּתִי וּתְהֵי
דָא תַנְחֲמַתְכוֹן׃ ג סְבוּלוּ יָתִי
וַאֲנָא אֲמַלֵּל וּמִן בָּתַר דְּמַלֵּית
תִּדְחָךְ׃ ד אֶפְשַׁר דַּאֲנָא לְבַר
נָשׁ מִלְּתִי וְאִין מָדֵין לָא
תִתְעִיק רוּחִי׃ ה אִתְפְּנוּ לְוָתִי
וּשְׁתוּקוּ וְשַׁוּוֹן אִידָא עַל פּוּמָא׃
ו וְאִין דְּכָרִית וְאִתְבְּהֵלִית
וַאֲחַד בִּסְרִי רְתִיתָא׃ ז מָדֵין
רַשִּׁיעַיָּא יְחוֹן אַתְקִיפוּ לְחוֹד
קְנוֹי נִכְסִין׃ ח בְּנֵיהוֹן מְכַוְּנִין
קֳדָמֵיהוֹן עִמְּהוֹן וּבְנֵי בְנֵיהוֹן
לְמֶחֱמֵיהוֹן׃ ט בָּתֵּיהוֹן שְׁלָם
דְּלֵית דְּלוּחָא וְלֵית מְחַת
אֱלָהָא עֲלֵיהוֹן׃ י תּוֹרֵיהּ
מַבְטִין וְלָא יַפֵּלֶט תְּשֵׁיזֵב
תּוֹרְתֵיהּ וְלָא תְתַכֵּל׃
יא יְשַׁדְּרוּן הֵיךְ עָנָא טַלְיֵיהוֹן
וְרוֹבְיֵיהוֹן יְטַפְּזוּן׃ יב יִטְלוּן
בְּתַפִּין וְכִנָּרִין וְיֶחֱדוּן לְקָל
אַבּוּבָא׃ יג יְגַמְרוּן בְּטָבָא
יוֹמֵיהוֹן וּבְמַרְגּוֹעָא לְבֵי
קְבוּרְתָּא נָחְתִין׃ יד וַאֲמַרוּ
לֶאֱלָהָא זוּר מִנָּנָא וּלְמִחְכַּם
אוֹרְחָתָךְ לָא צְבֵינָא׃ טו מַה
שַׁדַּי אֲרוּם נִפְלְחִנֵּיהּ וּמָה צְרוֹךְ אִית בֵּיהּ אֲרוּם נְצַלֵּי בְּמֵימְרֵיהּ׃ טז הָא לָא יִשְׁתַּתַּר בִּידֵיהוֹן

במערכת אות הויו בס"ד : ותהי י"ד וסים' נמסר בשמואל א' סימן י"ח : דברי ג' וסים' עורי עורי דברי שיר . כי מדי דברי בו זכור אזכרנו . ואחר דברי תלעג . וא' בדברי עמך . וא' ובדברי אותך : פלצות ד' וסים' תעה לבבי פלצות בעתתני . וכסתה אתכם פלצות . יראה ורעד יבא בי . ואם זכרתי ונבהלתי: יחיו ז' וסי' ויאמרו אליהם הנשיאים יחיו . מתים בל יחיו . יחיו מתיך נבלתי . הלעולם יחיו . ה' עליהם יחיו. מדוע רשעים יחיו. ומשפטים אשר לא יחיו: תשכל ג' וסי' מחוץ תשכל חרב . ולא תשכל לכם הגפן. תפלט פרתו ולא תשכל: בטוב ט' דגשי' וסי' הנה ארצי לפניך.עמך ישב בקרבך . כי בטרם ידע. חמאה ודבש יאכל . הנני פקד על שמעיה.יבלו בטוב ימיהם. וחברו אם ישמעו ויעבדו יבלו : וחסידך ישמחו . המשביע בטוב :

תולדות אהרן

תולדות אהרן בתיהם. סנהדרין קח זוהר תזריע : שורו עבר . סנהדרין קח : ויאמרו לאל.(שבת ח) : מה שדי . סנהדרין קח עקרים מ"ד פי"ח :

רלבג

יהיה בימי בניו והוא אמרו בניו ירצו דלים וגזה ראוי שלא יקרא זה בהצלחה אחר שאחריתה לרע ובזה השב בלדד להמלט ממה שנראה אותו מההצלחה לרשעים והוסיף לאמת דבריו שהכל במשפט מפני שמה שנראה אותו מהרעות לרשעים הוא מדה כנגד מדה והוסיף גם כן עתה לאמת שאיוב היה חוטא מפני שהיה אומר דברים לאל שלא כהוגן : ביאור מלות המענה ויען איוב ויאמר : (ב) מלתי. מאמרי : (ג) שאוני . סבלוני ר"ל סבלו דברי : (ה) והשמו . והתמהו : (ז) עתקו . הזקינו מענין עתיק יומין : (י) ולא יגעיל. ולא יוציא הזרע חוץ לרחם : תפלט פרתו. תלד לזמן הראוי והוא מענין והסג ולא תפליט: (יא) עויליהם . מענין עול ימים ר"ל בניהם הקטנים : (יב) ישאו בתוף וכינור.ישאו רנה כאילו היה לפניהם תוף וכנור מרוב השמחה: (יג) וברגע שאול יחתו . ובזמן קצר מאד ימותו וזה כלו מרוב ההצלחה שלא יגיעם צער גדול בבא עליהם המות : (טו) נפגע בו. נתפלל אליו : ידעך

מצודת ציון

(ג) שאוני . מל' משא וסבל : (ד) שיחי. אמרי : תקצר רוחי . היושב בצער קצרה נשימתו ולא יוכל להאריך בה : (ה) והשמו . תתמהו כמו על יומו נשמו (לעיל יח) : (ו) פלצות . רעדה כמו ותכסני פלצות (תהלים נה) : (ז) עתקו . הזקינו כמו ועתיק יומין (דניאל ז) : (י) יגעיל . ענין השלכה אל החוץ ובדרז"ל געולי עכו"ם (נזיר לז) : תפלט . גם הוא ענין הוצאה אל החוץ ובדרז"ל פולטת ש"ז (שבת פו) ומענייננו אל יצא פליט מן העיר (מ"ב ט) : תשכל . מי שבניו אבודים קרוי שכול כמו כאש' שכלתי שכלתי (בראשי' מג) : (יא) עויליהם . עולליהם והוא מל' עול ימים (ישעיה סה) : ירקדון . יקפצון : (יב) עוגב . שם כלי זמר : (יג) יבלו . ענין זקנה כמו אחרי בלותי (בראשית יח) : יחתו . ירדו וכן שמה הנחת (יואל ד) : (טו) נפגע. נתפלל

מצודת דוד

ה׳ ומגנה מעשיו וכאומר לאיוב הנה זה חטאתך וזה פריה) : כא (ב) ותהי זאת . השמיעה לדברי יחשב לי לתנחומין : (ג) שאוני . סבלו אמרי ושתקו עד אדבר ואחר אכלה דברי תלעיגו עליהם אם יהיה מה להלעיג בם : (ד) האנכי וכי אנכי אדבר דברי אל אדם לשאחשוב אין דעתו עליו להשיב אמרי ה׳ אדבר : ואם מדוע . ר"ל ואם כן הוא שאל ה׳ אדבר והוא אינו מדוע א"כ לא תקצר רוחי ואיך לא אצעק במר נפש : (ה) פנו אלי . אמרי והן תתמהו ושימו יד על פה לסתמו כי לא תמצאו מענה להשיב : (ו) ואם זכרתי . וכאשר זכרתי בהדברים האלה נבהלתי ורעדה אחז את בשרי כי המעשה : (ז) מדוע . וזה אמר מדוע יחיו הרשעים ויזקינו גם חזקו

(ח) זרעם נכון . נכונים המה בטובה לפניהם ר"ל בחייהם והמה עמהם יחד במקום אחד וישמחו זה בזה : ולעיניהם . כפל הדבר במ"ש : (ט) מפחד . מכל פחד מדבר מה : ולא שבט . לא בא עליהם שבט פורעניות מאלוה : (י) שורו עבר . מעבר את נקבתו כי ישליך זרעו בעומק רחמה ולא יפליט כלפי החוץ ופרתם המעובר בזמנו ולא תשכל את הולד להפילו נפל : (יא) ישלחו . שולחים עולליהם לנפשם מבלי אומנים ומגדלים כצאן הזה שאין מי מגדלם ועוסק בתקונם:ירקדון . מלאו כח לרקד כדרך הנערים : (יב) ישאו . היו נושאים ומרימים קול זמר בתוף וכנור והיו שמחים כאשר ישמעו קול עוגב כדרך המתעדן ומתענג : (יג) יבלו . הזקינו ימיהם בטובה וכאשר בא עתם ירדו לקבר ברגע מבלי אריכת המכאוב : (יד) ויאמרו . האנשים ההם אמרו לאל סור עצמך ממנו ולא תאוה לנו מאומה ולדעת דרכיך : (טו) מה שדי . בזו את ה׳ ואמרו מה שדי כי נעבוד לו ומה תועלת יבוא לנו כאשר נתפלל אליו : (טז) הן וגו׳ . וכי באמת לא היה בידם טובם אשר שמלאו עיניהם בתאוה : עצת. כאומר אל תחשבו שגם אני אבחר דרכם כי לא כן הוא כי עצת הרשעים רחקה

[...]אין כל טובם בידם: ועצת רשעים רחקה מני. איוב היה משבח [...]רחה אותם ולא נמנה עמהם: (יז) כמה נר רשעים ידעך. [...]א׳ חוזר למה רשעים יחיו כמה תאריך זמן זה וחוזר ומקללם נר [...]עך וגו׳: חבלים. גורל הראוי להם: (יט) אלוה יצפון לבניו אונו. [...]כי מדה היא שכן זה [...]ל ימיו ויבא בשלום [...]ום ואונו ורשעו יצפין [...]בניו ללקות להם: [...] וידע. שבא הוא [...] שישלם לרשע עצמו [...]ין שהרשיע לעשות: [...]עיניו כידו. שברו. [...]ל׳ לתצוא לו דמיון [...]אם לפי ענין הפסוק [...] וכן הרב׳ לא נמצא לו [...] כידו. לשון אידו א׳ [...]כב״ק): (כא) כי מה [...]יתו אחריו ומספר [...]צו. כי מה הוא חושש [...]בלע״ז וחסן בביתו [...]ו לדאג בחייו בפורענו׳ [...]לבא עליהם אחרי [...]חדשיו נקבלו ויכלו [...]ה שהבטיחם המקום [...]ו מאה ועשרים שנה [...]זו היא שאמרתי לכם [...] והשמו: (כב) הלאל [...]את. היש אחד מכם [...]א תחת האל שילמד [...] היא המדה הזאת: [...]ים ושפוט. כגון אני [...] והחשובים הוא מייסר [...] מהם כמו (לקמן כד) [...] דרך כרמים האמור [...]שותלת כאגדת חלק. [...]אל ילמד דעת כלומר [...]יך ללמדו דעת לשפוט [...]את עצמו יודע שכן אבל [...]צע דינים רמים בגבהו [...] ואינו חש לדקדק זה [...] ולא הראשון: (כג) זה. [...]מות. נכנס בעצם תומו [...]שלימתו לא חסר: כמו שאנן: (כד) עטיניו מלאו חלב. ל׳ משנה הוא (מנחות פו.) עוטנו [...]ד בוכרים הזיתי׳ יחד ושומנן מתעגל ומתאסף לתוכו כדי שיהא מוכן כשעוכרו [...]כבד ואותו כלי שעוכרין אותו כדי להאסף שמנו לתוכו נקרא מעטן אף כאן חלבו ולחלוחו ושומנו נקרא עטיניו: (כה) וזה ימות בנפש מרה. הרמים [...]ם אליו יפרע מיד מהם: (כו) יחד על עפר ישכבו. ולאחר מותן אין ניכר לבריות מי הרע מי הטוב כי כזה כן זה יחד על עפר ישכבו: (כז) הן [...] מחשבותיכם. והמזמות אשר עלי תחמוסו. תריעו לחשוב חמס: (כח) כי וגו׳. בשביל הרעה אשר באתני אתם אומרים ראו איה ביתו של זה שהיה נדיב [...]ל ומשכנות שאר רשעים כלומר כמוהו כמוהם ברשעו אבד ביתו. (ולמה אתם בוטחים בשלותכם): (כט) הלא שאלתם וגו׳. כל זה אתם מושלים עלי משלות

רִשְׁעִים רָחֲקָה מֶנִּי׃ יז כַּמָּה ׀ נֵר־
רְשָׁעִים יִדְעָךְ וְיָבֹא עָלֵימוֹ אֵידָם
חֲבָלִים יְחַלֵּק בְּאַפּוֹ׃ יח יִהְיוּ כְּתֶבֶן
לִפְנֵי־רוּחַ וּכְמֹץ גְּנָבַתּוּ סוּפָה׃
יט אֱלוֹהַּ יִצְפֹּן־לְבָנָיו אוֹנוֹ יְשַׁלֵּם
אֵלָיו וְיֵדָע׃ כ יִרְאוּ עֵינָו כִּידוֹ
וּמֵחֲמַת שַׁדַּי יִשְׁתֶּה׃ כא כִּי מַה־
חֶפְצוֹ בְּבֵיתוֹ אַחֲרָיו וּמִסְפַּר חֳדָשָׁיו
חֻצָּצוּ׃ כב הַלְאֵל יְלַמֶּד־דָּעַת וְהוּא
רָמִים יִשְׁפּוֹט׃ כג זֶה יָמוּת בְּעֶצֶם
תֻּמּוֹ כֻּלּוֹ שַׁלְאֲנַן וְשָׁלֵיו׃ כד עֲטִינָיו
מָלְאוּ חָלָב וּמֹחַ עַצְמוֹתָיו יְשֻׁקֶּה׃
כה וְזֶה יָמוּת בְּנֶפֶשׁ מָרָה וְלֹא אָכַל
בַּטּוֹבָה׃ כו יַחַד עַל־עָפָר יִשְׁכָּבוּ
וְרִמָּה תְּכַסֶּה עֲלֵיהֶם׃ כז הֵן יָדַעְתִּי
מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וּמְזִמּוֹת עָלַי
תַּחְמֹסוּ׃ כח כִּי תֹאמְרוּ אַיֵּה בֵית־
נָדִיב וְאַיֵּה אֹהֶל ׀ מִשְׁכְּנוֹת רְשָׁעִים׃
כט הֲלֹא שְׁאֶלְתֶּם עוֹבְרֵי דָרֶךְ

טוּבֵיהוֹן מִקְּבַת רַשִׁיעֵי רַחֲקַת מִנִּי׃ יז כְּמָא שְׁרָגָא דְרַשִׁיעֵי יִטְפֵּי וְיֵיתֵי עֲלֵיהוֹן תַּבְרֵיהוֹן עַדְבִין יְפַלֵּג בְּרוּגְזֵיהּ׃ יח יְהוֹן הֵיךְ תִּבְנָא קֳדָם זַעְפָּא וּכְמוֹזָא דִיטַלְטְלִנֵיהּ עַלְעוֹלָא׃ יט אֱלָהָא יִטְשֵׁי לִבְנוֹי צַעֲרֵיהּ יִפְרַע לְוָתֵיהּ וְיִדַּע׃ כ יֶחֱמוּן עֵינוֹי תְּבִירֵיהּ וּמִן רוּגְזֵיהּ דְשַׁדַּי יִשְׁתֵּי׃ כא אֲרוּם מָה רְעוּתֵיהּ בְּבֵיתֵיהּ בַּתְרוֹי וּמִנְיָן יַרְחוֹי אִתְפַּלִּיגוּ׃ כב הַאֶפְשַׁר דְלֶאֱלָהָא יַלֵּף מַנְדְּעָא וְהוּא שְׁמֵי מְרוֹמָא דָאֵין׃ כג דֵּין יְמוּת בִּתְקוֹף שְׁלִימוּתָא כּוּלֵיהּ שַׁדִּיךְ וּשְׁלֵיו׃ כד בִּיזוֹי אִתְמְלִיאוּ חֶלְבָּא וּמוֹקְרָא דְגַרְמוֹי פַּטִּים׃ כה וְדֵין יְמוּת בְּנַפְשָׁא מְרִירָא וְלָא אֲכַל בְּטַבְתָא׃ כו כַּחֲדָא עַל עַפְרָא שָׁכְבִין וְרִיחֲשָׁא תַּחֲפֵי עֲלֵיהוֹן׃ כז הָא הֵין גַּלְיָן קֳדָמַי מַחְשְׁבָתְכוֹן וְזִמְיוֹנִין דְּעָלַי תַּחְשְׁלוּן׃ כח אֲרוּם תֵּימְרוּן הָאָן בֵּית אַרְכוֹנָא וְהָאָן פְּרָסָא דְמַשְׁכְּנֵי דְרַשִׁיעַיָא׃ כט הֲלָא שְׁיֶלְתּוּן עָדֵי אוֹרְחָא וְסִמָנֵיהוֹן לָא

מני: (יז) חבלי אף יחלק להם הפך חבלים נפלו לי בנעימים ויש אומרים מן חבלי יולדה והראשון נכון: (יט) אונו. רשעו כמו מחשבות און כטעם פוקד עון אבות: וידע. כמו וידע אלמנותיו: (כ) יראו עיניו. כל אחד ואחד מבניו: כידו. כמו אידו מן הענין ואין לו חבר: (כא) כי מה חפצו. מה יועיל לו כל מה שהשאיר אחריו: חצצו. כמו לא יחצו ימיהם: (כב) הלאל ילמד דעת. כאילו לא ידע המקום מה יעשה: (כג) שלאנן. הלמ״ד נוסף: עטיניו. כלשון ישמעאל המקום שיברכו עליו הגמלים על המים: (כד) ישוקה. כאילו ישוקה תמיד ממשקה על כן לא ייבש: (כז) תחמסו. מן חמס: (כח) בית נדיב. בעל ממון ואיננו צדיק: תנכרו

ויבא י״א רפים בקרי׳ וסי׳ ויבא בקרבנו ויושיענו. ויבא סגנים כמו חמר. ויבא שודד אל כל עיר. ויבא כגשם לנו. פתחו שערים ויבא גוי צדיק. שאו שערי׳ ראשיכם. וחברו. ויבא עלימו אידם. ויבא מלך הצפון. ועמד מנצר שרשי׳ ב׳ בפסוק: מה חפצו חד מן ז׳ מה קמצים דסמי׳ לח״ע וסי׳ הכר מה לך עמדי קח לך. ומה חטאתי כי דלקת אחרי. כי מה עבדך הכלב. ואמרת על מה על כי העיר. ומה חשחן אנתנא. ויאמר לה מה עבדת. כי מה חפצו בביתו: וזה כ״ג ר״פ וסי׳ נמסר ביחזקאל סי׳ מ״ו: ישכבו ג׳ קמצין וסי׳ בסדר וירא: שאלת׳ ב׳ וסי׳ ועתה הנה המלך אשר בחרת׳. הלא שאלת׳ עברי דרך. וחד ושאלתם

רלבג

(יז) ידעך. יכבה ויחשך: חבלים. צירים ומכאובות: (יט) אונו. גזלתו: (כ) כידו. אידו: ומחמת שדי ישתה. ר״ל משפע חמתו או יהיה חמת נאד ויהיה הרצון בזה ישתה מחמת השם יתברך ויראה ר״ל שישתה כוס התרעלה: (כא) חצצו. נחתכו ונגבלו ויהיה חצץ ותלה שני שרשים בענין אחד: (כג) בעצם תומו. בתוקף שלמותו: (כד) עטיניו. הם השדים: ומוח עצמותיו ישוקה. ר״ל שכל אחד מעצמיו מלא מוח מרוב השומן והדשנות: (כז) תחמסו. מענין חמס: יחשך

מצודת דוד

[...]חקה ממני ולא אחזק בה: (יז) כמה. כאומר הנה ראיתי רשעים רבים [...]וב ימיהם ואם ימצאו רשעים מדוכאים כמה הם במספר וכי רבים המה [...]אינו שיהיה נר רשעים כבויה ר״ל שיבוטל עשתם והצלחתם וכמה הם אשר [...]יהם האיד הראוי להם ואשר יחלק להם המקום צירים ומכאובים בחרון [...]ח) יהיו כתבן. מוסב על כמה שאמר במקרא שלפניו לומר כמה הם אשר [...]יו כתבן לפני רוח ואשר יהיו כמוץ שרוח סופה נוכנו ממקומו ומגידו [...]נה הלא מעטים המה אשר יקבלו הגמולי׳ האלה ואמר זה להשיב על דברי [...]אמר מפלגת פורעניות הרשעים יוכר השגחתם וישיב הוא לומר והלא [...]המה אשר יקבלו מכאובות ורובם יבלו בטוב ימיהם: (יט) אלוה יצפון. [...]נה אלוה ממתין לבניו גמול עון הגזל שאנס בכחו הלא מהראוי היה שאליו בעצמו ישלם גמול הרעה וידע כי יש אלהים שופטים בארץ: (כ) יראו. [...]עיני הרשע עצמו יראו כידו ורעתו והוא עצמו ישתה מחמתו וכעסו של המקום: (כא) כי מה חפצו. מה רצונו בתקנת ביתו אחרי מותו ומה הוא חושש [...]יל ומספר חדשיו אשר הוקצב לו הלא נקבצו אליו וקבל את שלו וכבר נשלמו: (כב) הלאל. היש מי אשר בעבור האל ילמד דעת להבין משפטו והלא [...]ברך ישפוט משפטים רמים אשר גבהו מתבונת האדם: (כג) זה ימות. הנה אף ברשעים האחד ימות בתוקף שלמותו וכל ימי חייו ישב בהשקט ובשלום: [...]טיניו. השדים שלו מלאו חלב ולא נתייבש מוח עצמותיו כאילו היו משקין אותו בדבר המלחלח כי כל ימיו התענג בתענוגים: (כה) וזה ימות. והאחד [...]נפש מרה מן קושי המזל ולא אכל מעול׳ בסעודה טובה ועונג: (כו) יחד. והמה שוכבים לאחר המיתה על העפר יחד זה כזה והרמה תכסה על שניהם [...]זומה ולכאומר מדוע יהיה כן הלא שניהם היו שוים בדבר הרשע ואף לאחר המיתה ישוו ומה זה שהאחד היה בחייו השקט ושאנן והאחד בנפש מרה: (כז) הן [...]. הנה ידעתי מה שאתם חושבים להשיב על אמרי: ומזימות. אבל מה מן המחשבות אשר המה מקבילות ומנגדות להם הנה אותם תסירו בעבורי ולא [...]ל כאומר הנה הדברים המסייעים להם תאמרו ולא את המקבילות: (כח) כי תאמרו. אשר תחשבו לומר איה בית נדיב וכאומר הלא לא ימצא לו בית חוק [...]ם כה כי יחסה בסת׳ אהלו מבלי פחד ומבלי מורך ואיה אהל משכנות הרשעים כי לא ימצא מי מהם שוכן באוהל כי לרוב פחד לבבו יפקיר עצמו בבית השחוק יותר [...]ל ותחשבו א״כ לומר שהפחד הזה הוא בעצמו יחשב להם לגמול ועונש: (כט) הלא שאלתם. כאומר והנה הסרתם בעבורי מה מן המחשבות כי הלא שאלתם לעוברי

מצודת ציון

נתפלל ונבקש כמו ואל תפגע בי (ירמיה ז): (יז) ידעך. ענין ניתר וקפילה כמו דעכו כאש קוצים (תהלים קיח) ור״ל יופסק השלשלת וזה כבוים: אידם. ענין מקרה רע: חבלים. צירים ומכאובים כמו חבלי יולדה (הושע יג): (יח) וכמוץ. היא פסולת התבואה: (יט) אונו. ענין הגזל שעשק בכח ואון: (כ) כידו. ענינו כמו אידו. או הוא מל׳ כידון ורומח: (כא) חצצו. נקבצו כמו ויצא חצץ כולו (משלי ל): (כג) בעצם. בחוזק כמו וכעצמו נשברה הקרן (דניאל ח): תומו. מל׳ תמימות: שלאנן. הוא מלה מורכבת מן שלוה ושאנן וכפל עוד לומר ושליו להפלגת הענין: (כד) עטיניו. הם השדיים והוא מושאל מדרז״ל (ב״מ סד) המעטן של זיתים והוא שם כלי עשוי לאצור בה הזיתים להתאסף שמנם: (כז) תחמוסו. ענין הסרה כמו נחמסו עקביך (ירמיה יג): (כח) נדיב. שר ובעל ממון: (ל) איד. מקרה רע: יחשך. ימנע: עברות. מל׳ עברה וזעם: יובלו

אבן עזרא

(כט) תנכרו. כמו תכירו: (ל) ליום איד. ליום חשך וקרוב ממנו ואיד יעלה מן הארץ כענין יום ענן וערפל: (לא) מי יגיד על פניו דרכו. חוזר למקום והענין מי הגיד לו דרכו להיות כן והוא יעשה מה שירצה ואין מי ישלם לו וי"א שהוא דבק והענין על מחשבת הרשע שיעשה מה שירצה ואין מי ישלם לו: (לב) ועל גדיש ישקוד. אמר רב האיי ז"ל שהיא הקובה שעל הקבר כמנהג ארץ ישמעאל והקרוב שהוא עפר והדומ' לו ואין לו חבר: (לג) רגבי נחל. בלשון ישמעאל מקום חפירות הנחל והוא קרוב בעבור ורגבי' ידוכו: ואחריו כל אדם ימשוך. שימותו אחריו ואין מספ' למתים שלפניו: (לד) ותשובותיכ'. כן ענינו כשא' מעל בתשובותיכם

איוב כא

ל וְאֹתֹתָם לֹא תְנַכֵּרוּ׃ ל כִּי לְיוֹם אֵיד יֵחָשֶׂךְ רָע לְיוֹם עֲבָרוֹת יוּבָלוּ׃ לא מִי־יַגִּיד עַל־פָּנָיו דַּרְכּוֹ וְהוּא־עָשָׂה מִי יְשַׁלֶּם־לוֹ׃ לב וְהוּא לִקְבָרוֹת יוּבָל וְעַל־גָּדִישׁ יִשְׁקוֹד׃ לג מָתְקוּ־לוֹ רִגְבֵי נָחַל וְאַחֲרָיו כָּל־אָדָם יִמְשׁוֹךְ וּלְפָנָיו אֵין מִסְפָּר׃ לד וְאֵיךְ תְּנַחֲמוּנִי הָבֶל וּתְשׁוּבֹתֵיכֶם נִשְׁאַר־מָעַל׃

נ' וחס'. נ"ג ר"פ. נ' מ"ל. נ' . ב' מ"ל. ב' . ג' ר"פ. נ' כתיב כן

תִּשְׁתְּמוֹדְעוּן׃ ל אֲרוּם לְיוֹם תְּבִירָא יִתְמְנַע בִּישׁ לְיוֹם רְגוֹזְתָא יִתְעֲלוּן׃ לא מַן יְחַוֵי קֳדָמוֹי אוֹרְחֵיהּ וְהוּא עֲבַד מַן יְשַׁלֵם לֵיהּ׃ לב וְהוּא לִקְבוּרָן יִתְעַר וְעַל גְּדִישִׁין יְעִיר׃ לג בְּסִימָן לֵיהּ גַּרְגִּשְׁתָּא דְנַחְלָא וּבַתְרוֹי כָּל בַּר נָשׁ יִנְגּוֹד וּקְדָמוֹי לֵית מִנְיָן׃ לד וְהֵיךְ תְּנַחֲמוּנַנִי לְמָא וּתְיוּבְתְּכוֹן

לו: ואתותם ל' והוא חד מן מלין דמשמשין תם בסוף תיבות' וסימ' גמסר במסר' רבתא במערכת אות התי"ו בס"ד: אין מספר כל קרי' אין מספר במ"ד ואין. מספר וסימ' בריש יואל ותלים סימן ק"ה:

רשי

משלות: ואותהם. אשר הודיעו אתכם לא תנכרום משום על לב כמותם... אליהם (בראשית מב): (ל) כי ליום. אמרו לכם אשר ליום א' ד יחשך רע... מונע ונחשך מרעה ושמור ליום הקבוע לאידו כמו אשר חשכתי לעת צ... לח) הכנעתים ומשכתים להודיעם עד יום קרב ומלחמה: (לא) מי יו... על פניו דרכו. מי ה... הגדול אשר יגיד על ... ולא יראו ממנו כמה ... זה הקב"ה שעשה: ו... לו. וגמול רשעו מי ... (לב) והוא לקברות ... סופו יובל לקבר: ... ישקוד. כשהוא נקבר ... אצל הגדישים: (וע... ישקוד. ידוכו אותו ... קיים המצות השייכו... לקט שכחה ופאה ושא... הנוהגים בעומר ובגד... שקדו וימהרו עליו ... הג"ה מר"ע): (לג) ר... בלשט"ז בלע"ז: ול... מספר. לנמשכים לצ... כל אלה מזומות תחת...

(לד) ואיך תנחמוני הבל. מאחר שתשובותיכם נשאר מעל נשכחה ואב... תשובות החכמה ותשובותיכם לא נשארה בידכם אלא תשובת מעל. מעלה ... הוא

רלבג

(ל) יחשך רע. ימנע האיש הרע שלא יגיע אליו האיד: עברות. מענין עברה: (לב) ועל גדיש ישקוד. רלה לומר שהוא יהיה שוקד לעמוד על הקבר ונקרא הקבר גדיש להתקבץ עליו עפר ואבנים ויגבה על הארץ כצורת גדיש ואיפשר שיהיה גדיש כמשמעו וירצה בזה שהוא יעמוד בחוץ בקבר אשר אצל הגדיש שהוא בשדה: (לג) רגבי נחל. בקעי המישור אשר הוא קבר... (לד) ותשובותיכם נשאר מעל. רוצה לומר תשובותיכם נשארו כוזבות ובטלות: ביאור דברי המענה ענה איוב ואמר לרעיו שמעו שמוע מלתי ותחרישו ותהי זאת תנחומותיכם שתנחמוני... אם תחרישו על דברי כי יותר טובה לי היא שתיקתכם מתשובתכם אחר שאתם מכעיסים אותי בה כעס נפלא. סבלו דברי ואנכי אדבר ואחר דברי מה שתתקעו בו המיית לבבי תלעיג... אם תרצה. והנה אמר זה כנגד צופר האם שיחי לאדם שאוכל להשיבו מרצונו בהשתדלותי ומדוע לא תקצר רוחי אחר שדברי עם השם יתברך אשר לא אוכל להשיב אפו ממני. אתם... אלי ותמהו ושימו יד על פה מרוב התימה והוא שיהיה איש תם וישר כמוני מוכה בכמו אלו המכות הנפלאות על לא פשע ולא חטאת. אם באתי לזכור רוע הסדור הנופל באלו הענינים האדם הנה נבהלתי ואחז בשרי פלצות ובעתה. איך אפשר שיהיה לרשעים מה שנמצא להם מטוב ההצלחה מדוע רשעים יחיו ויזקינו גם גברו בעושר ובכח. ויהיה זרעם נכון עמם לפניהם שישבו בשלום בהסכמה אחת והוא לפניהם ולאחיהם הם לעיניהם עד שישמחו בהם תמיד. בתיהם ישלם שלא יגיע בהם פחד ואין מכת השם עליהם כלל ר"ל שלא יגיעם שום רע. ... פרתו ולא יגעיל ויוליא הזרע לחוץ פרתו תלד לזמן הראוי ולא תשכל אך יחיה העגל וזה משל על רבוי הצלחתם בקנייניהם בכל ענייניהם. ישלחו בניהם הקטנים וילכו כצאן שילכו ת... ירקדון מרוב השמחה. ישאו רנה מרוב שמחתם כאילו לפניהם תוף וכנור וישמחו כאלו יהיה לפניהם קול עוגב. יבלו בטוב ימיהם ר"ל שלא יראו רע כל ימיהם ויבא להם המות ... צער וזה כלו מטוב ההצלחה. ואם תאמר מי היו אלו המצליחים בזה האופן תדע באמת כי הם היו הרשעים שהכעיסים עד שאמרו לאל סורו ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו ולזה הלכו תמיד בדרכים... ובזו השם י"ת ואמרו מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נתפלל אליו ונבקש ממנו לרכינו הנה באמת עם כל זה לא אשבח הרשעים אבל רחקה ממני עצתם ואע"פ שנמצאו מצליחים מהצלחתם וזה כי זאת ההצלחה איננה דביקה להם כמו הענין בהצלחת הנפש אבל היא חוץ מהם ולזה אמר שטובם אינו בידם ולזה לא ירד אחריהם כבודם במותם. כמה מהזמן ימצא נר הרשעים ויבא עליהם אידם ויחלק להם השם חבלים ומכאובות באפו ובקצפו עליהם. ויהיו כתבן לפני רוח וכמוץ גנבתו סופה להדחות מרעה אל רעה כמו שאתם מספרים מענייני הרשעים זה ימצא מעט וזה שהגדתי מטוב הצלחת הרשעים ימצא הרבה ולזה יהיה השום חולק על הרוב עם מאמריכם. ואין לך התפלאות במה שאמר' שאם לא יבא העונש לרשע יבא לבניו ו... השם תגמול גזילתו וזה שכבר היה ראוי שישלם העונש אליו בעצמו. וידע כי תחת מרותו בשם השיגהו זה העונש יראו עיני השחתת אידו ורעתו וישתה מחמת השם וירעל כי אי זה ... לו לרשע במה שיגיע לבניו אחרי מותו. והנה מספר חדשיו אשר היה לו לחיות הוגבלו וכלו ובהם לבד יגיע לו הצער וההכאה אמנם אחר המות לא ירגיש בענייניהם המצערים והמשמחים. ילמד האדם דעת להשתכל בהם איך ראוי שתהיה הנהגת השם יתברך בזה העולם השפל עד שיהיה הכל בצדק ובמשפט ואיך איפשר זה ר"ל שילמד האדם לאל דעת והנה הוא בחכמ... הנמצאים העליונים כמו המלאכים והגרמים השמימיים ויהיה ישיג בזאת ההנהגה הנפלאה אשר לא ישוג אופן החכמה בה באה מה שהגיעך מהטעות בהפסק בדרכיו בזה האופן עד שאמרת שהם... תכליתם לרע היא רע הנה יתחייב מזה שלא יעשה השם רק רע לצדיקים ולרשעים. וזה שאמר ימות בעצם תומו והיה שאנן ושלו כל ימיו עד שעטיניו מלאו חלב מרוב השומן... מעצמיו ישוקה במות ר"ל שהוא מלא מות. וזה אשר ימות בנפש מרה ולא אכל בטובה כלל הנה תכליתם יחד אל מות ורמה תכסה עליהם ולפי שהמות שהיא תכליתם הוא רע הנה ... שיהיה כל מה שקרה להם בחייהם רע היו אלו האנשים צדיקים או רשעים הנה בהרחיק העול מהשם תיחסהו לו וזה בתכלית הביטול והגנות. הנה ידעתי מחשבותיכם והמזימות הנה אתם חומסים בעבורי בודאים מלבבכם ר"ל שאתם תשתדלו לחשוב במחשבות חמס לטעון עלי ולעשוק האמת ממני או יהיה הרצון באומרו ומזימות עלי תחמוסו שאתם בהיותכם חו... הדרוש אשר אנחנו מתוכחים בו לא תקחו כל המחשבות המקבילות אשר תפולנה בזה הדרוש אבל תחמסו ותגזלו קצתם בעבורי ולא תפנו אל המחשבה אשר תפול לאמת דעתי ולמנגד... לפי שמדרך החוקר בדבר חקירה שלימה שיקח כל חלקי הסותר אשר תפול עליהם המחשבה ואחר יברור הצודק מהבלתי צודק ואם לא לקחתם כלם לא תשלם לו החקירה ולזה אמר איוב ... לוקחים המחשבות החולקות עליו והיו חומסים המחשבות המסכימות לדעתו והנה זה הפירוש הוא יותר נכון לפי מה שאחשוב והנה זכר בכאן המחשבה אשר לקוחה לאמת דעתם וכנגד... המחשבה אשר חמסו ואמר הנה ידעתי המחשבה אשר בניתם דעתכם בה במה שאמרתם שהרשע אינו נמלט מהפחד. כי תאמרו איה בית נדיב ואיה אהל משכנות רשעים רוצה לומר שהנדיב ... ממנו הפחד לא ישתדל בבניינים החזקים אבל יספיק לו האהל להיות לו למחסה ולמסתור מזרם וממטר ואולם הרשעים יצטרכו הבניינים החזקים מרוב הפחד והנה הפחד הוא עונש הרשע שקדם מדבריכם אלא שכבר בארתי לכם מהסבה שאין זה צודק והנה המחשבה אחרת צודקת היא הורסת דעתכם והיא מה שאמרתי שכבר ישלו אהלים לשודדים. ועוד הלא שאלתם ... דרך שיודעים קורות הזמן והאותות והרשמים שיגידו מזה לפי האמת ולא תכחישו. וזה שהם יספרו כי כבר יקרה פעמים רבות של יום איד ר"ל שהיום בא איד בעיר או במדינה יחשך ה... משיגיע אליו האיד וינצל מרוב הצלחתו מבין שאר האנשים ובעת שיובלו העברות בארץ אשר הוא בה יחשך מהם וינצל וזה ממה שיוסיף לו בטחון ויסיר ממנו הפחד. ואחר שהרשע לא יע... בימיו מי יגיד על פניו של אותו רשע דרכו להוכיחו ולומר שעל זה בא אליו זה העונש והוא שעשה הרע מי ישלם לו כמעשהו אחר מותו האם מחוק השופט היושר שיביא העונש על חטאת ה... אשר לא עשו זה החטא כמו שאמרת. והוא לקברות יובל אחרי מותו ועל הקבר ישקוד תמיד עד הספדו. הנה ערבו ומתקו לו בקעי המישור אשר הוא קבור בהם ר"ל שלא ירגיש בשום ... מותו ואחריו ימשוך המות כל אדם כי הוא סוף ולפניו משך אנשים אין מספר והיות הענין כן הנה ימצא זה הרשע נקי מכל העונש או אם תקרא המות עונש הנה אין נקי הצדיק מ... וכבר התבאר שאין ראוי שיקרה עונש לו מה שיקרה לבניו אחריו כי לא יגיע לו מזה צער וזה דבר כבר התבאר בספר המדות רצוני שאין ראוי שיקרה בלתי מצליח מי שיבואו הרעות ... וקרוביו אחריו. ואיך תנחמוני הבל באמרכם שאם אשוב אל האל ואשוב אליו יסורו מעלי המכות האלה והנה כל תשובותיכם נשארו כוזבות ובטלות: והכלל העולה מהדברים ... שאמר צופר שאין ראוי שיבטלו הגזירה הכוללת שהשלמתה מן האמת להם מפני מה שקרה לאיוב הוא בטל שכבר הביא איוב ראיה מהמוחש מזולתו סותרת דבריהם והיא רוב הצלחה הנמצא... מהרשעים עד שלא יראו ברע בחייהם ולא יפחדו פחד אבל כבר ינצלו מהרבה מהרעות הנופלות לאנשים אשר הם אצלם ויאמר שזה יותר נמצא ממה שהיו הם מעידים מרעות הרשע ... שהיו מעידים מזה איננו נמצא רק על המעט ובאר שמה שהיה טוען צופר בזה שהשם יתברך אם לא יענש הרשעים בעצמם כבר יגיעם העונש אחר מותם והוא שכבר יענשו בניהם ולזה ראוי ש... כמו זה הצלחם אחר שתכליתם לרע הוא בתכלית הגנות לפי שמזה הצד יתחייב שלא יגיע לאחד מהאנשים רק רע אחר שתכלית כולם הוא אל המות ותכלית כל הקניינים אל ההפסד ... כן

מצודת ציון

יובלו. יובאו כמו יובל שי (ישעיה יח): (לב) גדיש. הוא כרי מאלומות התבואה: ישקוד. ימהר כמו כי שוקד אני (ירמיה א): (לג) רגבי. צרורות עפר כמו ורגבים ידבקו (לקמן לח): נחל. עמק וגיא: (לד) מעל. שקר כי ומעלה מעל (ויקרא ה) ת"א וישקר שקר: (ב) יסכן. ענין

מצודת דוד

לעוברי דרך שיודעים הקורות המתהווים בעולם: ואותותם. האות ... אשר נתנו לספורם הלא לא תוכלו להתנכר אותו לומר שהסימן זר ונכרי ... הוא: (ל) כי ליום איד. והנה הם ספרו אשר לעת בוא איד בעולם הנה ... ורע יחשוך ממנו ולא עליו תהיה: ליום עברות יובלו. מוסב על ... לומר שהרע נחשך לעת אשר יבואו עברות וכעסים וכפל הדבר במ"ש וכאומר שלא בעבור זה יאמן לבבו ולא יחת ולא יפחד והמה מנגדים לדבריכ... תאמרום: (לא) מי יגיד. ובעבור רוב הצלחתו מי א"כ יוכל להגיד דרכו לפניו ולהוכיחו ולהפחידו מן העונש כי שלא למאד ילעג למו: והוא עשה. ... הוא עשה את הרע אשר חשב לעשות אין מי ישלם לו גמול: (לב) והוא לקברות יובל. כשיבוא יומו יזכה לקבורה כדרך כל הארץ: ועל גדיש ישקוד. ימה... על תל הקבר העשוי כגדיש כי לא יתמהמהו בקבורתו למען לא יתבזה אחר המיתה (וקראו גדיש ע"ש סופו כי אחר הקבורה נעשה תל וכן (ישע... ומחני קמח): (לג) מתקו לו. צרורות עפר הנחל אשר יקבר בה שלא ימתק לו קבר במקום המעולה והנבחר ואף כבוד יעשו לו במותו כי אחר ארונו ... האדם ללותו וגם לפניו ילכו בלי מספר להכין כל צרכי קבורתו וכדרך אשר עושים לגדולים וחשובים: (לד) ואיך. כאומר ובהיות כן נראה א"כ שאין ... ואין גמול ואיך תנחמו אותי באמרי הבל לומר כשאשוב ישגה אחריתי ומה יועיל תשובה אם אין משגיח: ותשובותיכם. מה שהשבתם לי מגמול הרשעי... הכוזבתי אותם כי מעטים המה אשר יוגמלו רע ומרובים מהם יקבלו הטוב ונשאר א"כ תשובתכם מעל ושקר (העולה מהמענה היא לסתור דברי צופר אשר ... ההשגחה

רשי

...קד כולו קמץ וטעמו מלמיל כ"ש : (מענה אליפז) : (ב) הלאל יסכן ...ולהנאת היוצר יועיל גבר ויהנה כאשר ילמד דעת אל הבריות וחכמה. ...ון לשון הנייה כמו ותהי לו סוכנת (מלכים א א) והשני לשון למוד ...כן הסכנתי (במדבר כב) וגם הראשון יתכן להיות נפתר לשון למוד ...יוצר ולדרכו ילמד ...ילמד השכל : ...שדי. כמו כי מה חפצו ...ו (לעיל כא) ההנאה ...אם תצדיק מעשיך ...לפניו שיבא עמך ...דרכיך : ואם בצע. ...אם תתם דרכיך : ...תך יוכיחך. או אם ...יירא מפניך יבא ...ך : (ה) הלא. יודע ...תך רבה : (ח) ואיש ...ארץ. בתמיה וכי ...יות גדול תירש את ...הוא ראוי להתקיים : ...דריך בה כמו ותשבו ...י' יא) : (יא) או ...ראה. כלומר לא ...בטחונך בכח לאמר : ...לוה. גובה שמים. ...ראות : וראה ראש ...רמו. כמו וראה ...ף מענה החמישי ...ומר ונותן אתה עין ...כים כי רמו ובשביל ...(יג) מה ידע אל. ...שך : הבעד ערפל ...כנגד החשך הזה ...ת. הנה : (יד) עבים ...ו ולא יוכל לראות : ...יתהלך. ולא ידע ...ארץ : חוג. עוגל ...ים כמו ובמחוגה ...עיה מד) קומפ"ש ...) הארח עולם. ...הדרך ...רן ואיש זרוע. סנהדרין ...נח: מה ידע. פסחים ...: וחוג. ברכות ג :

איוב כב

כב א וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתֵּמָנִי
וַיֹּאמַר׃ ב הַלְאֵל יִסְכָּן־גָּבֶר כִּי־יִסְכֹּן
עָלֵימוֹ מַשְׂכִּיל׃ ג הַחֵפֶץ לְשַׁדַּי כִּי
תִצְדָּק וְאִם־בֶּצַע כִּי־תַתֵּם דְּרָכֶיךָ׃
ד הֲמִיִּרְאָתְךָ יֹכִיחֶךָ יָבוֹא עִמְּךָ
בַּמִּשְׁפָּט׃ ה הֲלֹא רָעָתְךָ רַבָּה וְאֵין־
קֵץ לַעֲוֺנֹתֶיךָ׃ ו כִּי־תַחְבֹּל אַחֶיךָ
חִנָּם וּבִגְדֵי עֲרוּמִּים תַּפְשִׁיט׃ ז לֹא־
מַיִם עָיֵף תַּשְׁקֶה וּמֵרָעֵב תִּמְנַע־
לָחֶם׃ ח וְאִישׁ זְרוֹעַ לוֹ הָאָרֶץ
וּנְשׂוּא פָנִים יֵשֶׁב בָּהּ׃ ט אַלְמָנוֹת
שִׁלַּחְתָּ רֵיקָם וּזְרֹעוֹת יְתֹמִים יְדֻכָּא׃
י עַל־כֵּן סְבִיבוֹתֶיךָ פַחִים וִיבַהֶלְךָ
פַּחַד פִּתְאֹם׃ יא אוֹ־חֹשֶׁךְ לֹא־
תִרְאֶה וְשִׁפְעַת־מַיִם תְּכַסֶּךָּ׃
יב הֲלֹא־אֱלוֹהַּ גֹּבַהּ שָׁמָיִם וּרְאֵה
רֹאשׁ כּוֹכָבִים כִּי־רָמּוּ׃ יג וְאָמַרְתָּ
מַה־יָּדַע אֵל הַבְעַד עֲרָפֶל יִשְׁפּוֹט׃
יד עָבִים סֵתֶר־לוֹ וְלֹא יִרְאֶה וְחוּג
שָׁמַיִם יִתְהַלָּךְ׃ טו הַאֹרַח עוֹלָם

ל' חס' · ג' · ד' א' וג' ל' · ל'. ל'. ד' מ"ל בסיפרא · ב' ומ"ל שניהם · מ'. ל' · ד' · ל' בכתו'. ב' וכתיב כן וחכרס · אפי. ב' מ"ל · ב' וכסי' · ג' · ל' · ו"ל. ל' וכ' חוג · ל'

תרגום

אִשְׁתַּתַּר בְּהוֹן שִׁקַר׃ א וַאֲתִיב
אֱלִיפַז דְּמִן תֵּימָן וַאֲמַר׃
ב אֶפְשַׁר דְּלֶאֱלָהָא יֵאלֵף גְּבַר
וְכַד יֵלִף אֶפְשַׁר דַּעֲלֵיהוֹן
מַשְׂגַּח׃ ג הַעִסְקָא אִית לְשַׁדַּי
אֲרוּם תִּזְכֵּי וְאִין מָמוֹן אֲרוּם
תַּשְׁלֵם אוֹרְחָתָךְ׃ ד הַמִדַּדְחֵל
מִנָּךְ יַכְסְנָךְ יֵיתֵי עִמָּךְ בְּדִינָא׃
ה הֲלָא עַל בִּישְׁתָּךְ דִּסְגִיָּא
וְלֵית סוֹף לְעַוְיָתָךְ׃ ו אֲרוּם
תְּמַשְׁכֵּן אֲחוּךְ מַגָּן וּלְבוּשִׁין
דְּעַרְטִילָאִין תְּשַׁלַּח׃ ז לָא מַיָּא
לִמְשַׁלְהֵי תַּשְׁקֵי וּמִן כַּפְנָן
תִּמְנַע לַחְמָא׃ ח וּגְבַר נִצְחָן
לֵיהּ אַרְעָא וּסְבִיר אַפִּין יָתִיב
בָּהּ׃ ט אַרְמְלָתָא שַׁדַּרְתָּא
סְרִיקְתָא וְאֶדְרָעַת יַתְמֵי
תְּשַׁפֵּף׃ י מְטוּל הֵיכְנָא
חֲזָרְנוּתָךְ פּוּחִין וִיבַהֲלִנָךְ
דְּלוּחָא בִּתְכֵף׃ יא אוֹ
בַּחֲשׁוֹכָא תִּשְׁרֵי וְלָא תֶחֱמֵי
וְסוּגְעַת מַיָּא תַּחְפְּנָךְ׃ יב הֲלָא
אֱלָהָא בְּגוֹבְהֵי שְׁמַיָּא וַחֲמֵי
רֵישׁ כּוֹכְבַיָּא אֲרוּם זְקִיפוּ׃
יג וְתֵימַר מָה יָדַע אֱלָהָא
הַאֶפְשַׁר דִּלְהָלָא לְאַמִּטְתָא
יְדִין׃ יד עֲנָנַיָּא טְמִיר לֵיהּ וְלָא יֶחֱמֵי וּתְקִיף רוּמָא דִשְׁמַיָּא יְטַיֵּל׃ טו הַאוֹרְחָא דַּהֲוָה מִן

אבן עזרא

מן ומעלה חטא : (ב) הלאל יסכן גבר. יועיל כמו הוכח בדבר לא יסכון ויש אומרים ישטן ועניינו הישטן האדם במעשיו על המקום או ישטן אדם משכיל על המקום ועל הגבר רק כפי מעשיו והקרוב שהוא כמו יוכיח וקרוב ממנו הסכן נא עמו ושלם והעניין הלאל יוכיח גבר או יוכיח בין שניהם משכיל : (ט) וזרועות יתומים ידוכא. כל אחד מהזרועות : (יא) או חשך לא תראה. חשבת שאתה בחשך לא תראה ; ושפעת מים. פי' ששעת רוב וכמוהו שפעת גמלי' כן חשבת : (יג) הבעד ערפל. מסתר ערפל : (יד) וחוג שמים. על חוג השמים יתהלך ולא ידע מה יעשה למטה בארץ : (טו) הארח עולם. תשמור. ארח

החפץ ג' וסי' החפץ לה' בעולות. לשדי כי יצדק. אל תתמה על החפץ: יבוא ד' מ"ל בסיפר' וסי' ולא תירא משוד כי יבו'. כי לא לפניו חנף יבוא. המיראתך יוכיחך. בכפל רסנו מי יבוא: ערומים ב' דגשים וב' רפין וסי' ערטלאין דגשין חכימין רפין וביאורם נמסר בסיפרא ריש סימן ט"ו : עיף ועיף ח' וסי' נמסר בתהלות סימן ס"ג: ונשוא ד' ג' מ"ל וסי' ונעמן שר צבא מלך ארם היה איש גדול. שר חמשים ונשוא פנים. זקן ונשוא פנים. ונשוא פנים ישב בה. וא' נשוא עון. נעמן חס': גובה ג' וסי' הלא לאלוה גבה. וראיתי לבית גבה. ולפני כשלון גבה : ולא יראה ו'. וסי' ולא יראה בך ערו' דבר. ולא יראה כי יבא חום. ולא יראה כי יבא טוב. ואל שמעיה הנחלמי. מי גבר יחיה ולא יראה מות. עבים

רלבג

כן השם יתברך עושה עול אחר שיענוש כל האנשים הצדיקים ורשעים עם שהוא מבואר בנפשו שאין עונש לרשע במה שיגיע לבניו אחריו כי הוא לא ירגיש בזה ויהיה עול גם כן בחק השם יתברך שיענוש הבנים על עון אבותיהם ואבותיהם נקיים ואולם מה שנאמר בתורה פוקד עון אבות על בנים הוא באופן אחר אין הנה מקום הביאור בו: ביאור מלות המענה ויען אליפז ...: (ב) יסכון. יועיל : (ג) בצע. תועלת : תתם. מענין תם וישר : (ו) תחבול. תקח משכון : (ט) וזרועות יתומים ידוכא. כל אחד מזרועות היתומים : (יב) ראש ככבים. העליון ...אלו בו ככבים והוא הגלגל המזלות או יקרא ראש כוכבים המקום שיהיו בו הככבים הנכונים תמיד בתנועת' האמצעית כי המקום ההוא הוא בתכלית הרוממות וגובה כמו שביארנו בספר

מצודת דוד

...שפלות ופורעניות הרשעים כי השיב אמרים לומר הלא מעשים המה ...הם הפורעניות ורובם יבלו בטוב ימיהם ולא יחושו במה שיהיה לבניהם ...עבור כי ירא אשר ביום רעה המה במוטב לא יפחדו מאום פחד והוא ...א אשר לו בחייו ובהכבוד אשר יעשו לו במותו כדרך הגדולים : ...אל. וכי לאל יועיל ויהנה הגבר בצדקו אלא המשכיל יועיל ויהנה אל ...כן מה לו להטיב לך בכדי שתעמוד בצדקך הלא מה לו בזה : ...וכי מה צורך בא לשדי אם תהיה צדיק וכי בצע כסף בא לו אם תלך בדרך תם וכפל הדבר במ"ש : (ד) המיראתך. וכי בעבור יראתו אותך לבל תרשיע ...ויבוא עמך במשפט הלא מה לו אם תרשיע : (ה) הלא וגו'. כאומר אבל אני אשיבך מלין בעבורו שהדין עמו בדבר היסורים הבאים עליך כי הלא ...ר"ל לגדול כמותך יחשב כל דבר לרב כי הרבה ילמדו ממך וזה ואין קץ לעונותיך כי הכל בא ממך ותלוי בך : (ו) כי תחבול. אם דבר מי למולך ...בכסף ותקח ממנו משכון ועם הוא בחנם כי לא לוה ממך מאומה : ובגדי ערומים תפשיט. אף מן האנשים שאין להם כ"א מלבוש אחד ובהעדרם ...גם פשטת בגדיהם ונשארו ערומים וקראם ערומים ע"ש סופם וכן אפיתי על גחליו לחם (ישעיה מד) : (ז) לא מים. לא השקית מים לעיף ומנעת ...כי כאשר חבשת את מי בבית האסורים היה נמנע ממנו לחם ומים : (ח) ואיש זרוע. כאומר הנה בעניי הטעם התאכזרת ועשית משפט חרוץ ...ה אלה ובעל זרוע היה לו כל הארץ ועשה בה כל חפצו ולא מחית בידו עם כי היה לאל ידך : ונשוא פנים. מי שהיה נשוא פנים בעבור רוב העושר ...ישב בכולה כאלו היתה שלו ולא מחית בו : (ט) אלמנות. אבל כאשר שמעת דבר עולה מאלמנות לא חסת עליהן כי גרשת אותן מן הארץ ריקם כי עוד ...לכן ובזה נדכא א"כ חוזק היתומים בניהן כי כאשר גרשת אמותיהן לקחת כל אשר להן אל מי יפנו היתומים לעזרה ולא חסת גם עליהם : (י) על כן. ובגמול ...ם סביבותיך פחים להלכד בהם ותבהיל אותך פחד פתאום לנפול בפח מחרדת הפחד :(יא) או חשך וגו'. או בא עליך חשך אשר לא תראה את הפח להשמר ...בית המים כמו אותך ור"ל הנה בגמול הוכן לך מכאובים בעבור הפחד השלוח עליך נתבלבל דעתך לבל תוכל להזהר או המקום הכל דעתך והחשיך שהלך ...להזהר או שרבים מכאובים כמים היכן לך על שיהיה מן הנמנע להשמר מהן : (יב) הלא אלוה. כאומר ואם אמנם כל אלה עשית ותכחש לומר צדקתי אין ...חשוב הלא אלוה ברום השמים ורואה אתה ראש הככבים ותחילתם אשר רמו למעלה ותאמר הלא ה' למעלה מכולם ויש א"כ מרחק רב ממנו לארץ : ...ובעבור זה תאמר מה ידע אל ממעשה בני אדם הלא רב המרחק וכי דרך הערפל אשר סביבו ישפוט מעשה האדם וכאומר וכי הערפל המפסיק ...הנה לידע : (יד) עבים סתר לו. הלא העבים לו למסתור ולא יראה דרך בם כי הלא יתהלך על עגול השמים וא"כ העבים יפסיקו בינו לארץ : ...א. האם תשמור בלבך הדרך אשר טעו בו כל בני עולם וחזר ופירש אשר

מצודת ציון

ענין תועלת והנאה כמו הוכח בדבר לא יסכון (לעיל טו) : (ג) החפץ. ענין צורך כמו אם כלי אין חפץ בו (ירמיה כב) : בצע. ענין הנאת ממון כמו מה בצע כי נהרוג את אחינו (בראשית לז) : (ו) תחבול. תמשכן כמו לא יחבול רחים (דברים כד) : (ט) שלחת. ענין טירוד וגירושין : ידוכא. יכותת : (י) פחים. רשתות : (יא) ושפעת. הרבה כמו שפעת גמלים (ישעיה ס) : (יג) ערפל. עב העבן : (יד) וחוג. ענין עגול כמו חוק חג על פני מים (לקמן כו) : דרכו

אבן עזרא

אורח העולם הם האומרים כן היה העולם ואיננו חדש : (טז) קומטו. נכרתו בלא עתם : נהר יוצק יסודם. הם אנשי דור המבול שעל הארץ שהוא יסוד בני אדם כמו נהר שיוצק : (יט) יראו צדיקים. על נח ועל בניו : (כ) אם לא נכחד קימנו. רובי המפרשים אמרו שהוא קימנו בקמץ קטן שהוא תחת המ"ם והנכון שהוא חסר דגש והוא קיימנו וכמוהו ודיגו' אם לא נכחד הנקי הנזכר למעל' הוא קיימנו כעולם והענין כי אנחנו עדים שלא מת הנקי : ויתרם אכלה אש. אנשי סדום: (כא) הסכן. הרגל או התוכח : ושלם. תהיה בשלום : בהם. תהיה בין טובים או בין רעים תבוא לך טוב': (כד) בצר. כמו כסף : ובצור נחלים. זהב אופיר : (כה) והיה שדי. יהיה תקיף כמו כקול שדי : בצריך. כספך : וכסף תועפות לך. הענין כפול על המנהג ותועפו' אומץ ותוקף כמו ותועפות הרי' לו כתועפות ראם לו ויש אומרי' והיה שדי בצריך כמשמעו כמו עמו אנכי בצרה והראשון יותר נכון להדביקו בסוף הפסוק : (כט) כי השפילו. כי הנה אתה תורה

רשי

הדרך הראשונים אשר מאז : תשמור. שמרת בלבך לזכור מה נהיה (טז) קומטו ולא עת. נגזרו בלא עתם : נהר וגו'. ונהר של מבולו ואש של סדום הוצק ביסודם : (כ) אם לא נכחד קימנו. התשר אם לא נכחד יקומם : קימנו. כמו קומתו של אותו הדור כמוהו בית אל ומצאנו ושם דבר כמו עמו : ויתרם [...] אכלה אש. ברותח [...] תנחומא דרש שהיו [...] ולא מתו בתהומות [...] רותחין מלמעלה [...] יתרה שלהם. כ"ש: ( ) למוד להיות עמו [...] ושלם. ותהיה שלם [...] בהם בדברים האל[...] טובה. תבואך טובה [...] על עפר בצר. על[...] אליו תשית על [...] ומבצרים: ובצור נחל[...] גבוהים שבנחלים [...] לך אוסף כבירת [...] סגולת מלכים [...] ואוצרים זהב [...] (כה) והי' שדי בצרי[...] קדש תמהתי על פת[...] קללה שימנה עם [...] ואת היית בעוכר [...] יא) עם עוכרי וע"[...] מן המקראות חסרי[...] שדי שופט בצריך [...] לאמרו חול לשון [...] פתרונו) והיה חוסן [...] ושית על עפר בצו[...] עתק תהיה : נבצר ל[...] כן פתרונו שהרי [...] וכסף תועפות לך [...] ותועפות ראם לו [...] (כו) ותשא אל [...] לא תבא להרים [...] לשאול צרכיך [...] (כז) ונדריך תשלם. [...] שירצו קרבנות תשו[...] (כח) ויקם לך. כנ[...] (כט) כי השפילו וא[...] ואם רואה דורך [...] בהבטחה להגביהו [...]

מ"ל בליס' תִּשְׁמֹר אֲשֶׁר דָּרְכוּ מְתֵי־אָוֶן׃
חצי הספר *טז אֲשֶׁר־קֻמְּטוּ וְלֹא־עֵת נָהָר יוּצַק
י"א יְסוֹדָם׃ יז הָאֹמְרִים לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ
נ"ג ר"פ וּמַה־יִּפְעַל שַׁדַּי לָמוֹ׃ יח וְהוּא מִלֵּא
בָתֵּיהֶם טוֹב וַעֲצַת רְשָׁעִים רָחֲקָה
ג' מֶנִּי׃ יט יִרְאוּ צַדִּיקִים וְיִשְׂמָחוּ וְנָקִי
נ' יִלְעַג־לָמוֹ׃ כ אִם־לֹא נִכְחַד קִימָנוּ
ב'. ל' וְיִתְרָם אָכְלָה אֵשׁ׃ כא הַסְכֶּן־נָא
ל'.ל' עִמּוֹ וּשְׁלָם בָּהֶם תְּבוֹאַתְךָ טוֹבָה׃
י"ב ר"פ. ט' כב קַח־נָא מִפִּיו תּוֹרָה וְשִׂים אֲמָרָיו
ז'.ל' בִּלְבָבֶךָ׃ כג אִם־תָּשׁוּב עַד־שַׁדַּי
תִּבָּנֶה תַּרְחִיק עַוְלָה מֵאָהֳלֶךָ׃
ב' נערפ'. ל' כד וְשִׁית־עַל־עָפָר בָּצֶר וּבְצוּר נְחָלִים
ל' אוֹפִיר׃ כה וְהָיָה שַׁדַּי בְּצָרֶיךָ וְכֶסֶף
ל'. ב' יתענג תּוֹעָפוֹת לָךְ׃ כו כִּי־אָז עַל־שַׁדַּי
ל' רפי תִּתְעַנָּג וְתִשָּׂא אֶל־אֱלוֹהַּ פָּנֶיךָ׃
ל' . ב . כז תַּעְתִּיר אֵלָיו וְיִשְׁמָעֶךָּ וּנְדָרֶיךָ
ו'. ל'ומל ויקו' תְשַׁלֵּם׃ כח וְתִגְזַר־אֹמֶר וְיָקָם לָךְ
וְעַל־דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר׃ כט כִּי־
ד' הִשְׁפִּילוּ וַתֹּאמֶר גֵּוָה וְשַׁח עֵינַיִם

עַלְמָא תִּנְטוֹר דִּי טַיִּלוּ אֱנָשֵׁי שִׁקְרָא׃ טז דְּאִתְבַּטִּילוּ מִן אַרְעָא בְּלָא עִדָּנְהוֹן בְּאַרְעִית נַהֲרָא אַתִּיךְ גּוּפְהוֹן׃ יז דְּאָמְרִין לֶאֱלָהָא זוּר מִנָּנָא וּמָא יַעֲבֵד שַׁדַּי לְהוֹן׃ יח וְהוּא מַלֵּי בָּתֵּיהוֹן טוּבָא וּמִלְכַתְהוֹן דְּרַשִּׁיעֵי רַחֲקַת מִנִּי׃ יט יֶחֱמוּן צַדִּיקַיָּא וְיֶחְדּוּן וְזַכָּאָה יְדַחֵךְ לְהוֹן׃ כ אִין לָא אִתְמְנִיעוּ מִלְּמֵקוּם וּמוֹתַרְהוֹן גַּמְרַת אֶשָּׁתָא׃ כא אֲלֵף כְּדוּן עִמֵּיהּ וְתִשְׁתְּלֵם בְּהוֹן עֲלַלְתָּךְ טוּבָא׃ כב גְּמַר כְּדוּן מִפּוּמֵיהּ אוֹרַיְתָא וְשַׁוֵּי מֵימְרוֹי בְּלִבְבָךְ׃ כג אִין תְּתוּב עַד שַׁדַּי תִּתְבְּנֵי תַּרְחֵק עַוְלְתָא מִמַּשְׁכְּנָךְ׃ כד וְשַׁוֵּי עַל עַפְרָא כְּרַךְ תַּקִּיף וְהֵיךְ טִינָרָא דְנַחְלַיָּא דַהֲבָא דְאוֹפִיר׃ כה וִיהֵי שַׁדַּי כְּרַךְ תּוּקְפָּךְ וּמִן כְּסַף תְּקוֹף רוּמָא דִילָךְ׃ כו אֲרוּם הֵיכְדֵין עַל שַׁדַּי תִּתְפַּרְנֵק וְתִזְקוֹף קֳדָם אֱלָהָא אַפָּךְ׃ כז תְּצַלֵּי קֳדָמוֹי וִיקַבֵּל מִנָּךְ וְנִדְרָךְ תְּשַׁלֵּם׃ כח וְתִגְזַר מֵימְרָא וִיקוּם לָךְ וְעַל אוֹרְחָתָךְ יַזְהַר נְהוֹרָא׃ כט אֲרוּם דְּרָא דְאַמֵּאךְ יִתְעֲבֵד גֵּיוְתָן וְשַׁוַּח

סתר לו : תשמור ד' מ"ל בליש' וסי' נמסר בשמואל ב' סימן י"א: יוצק ב' וסי' והכהן הגדול. נהר יוצק יסודם : לאל י"א וסי' נמסר בתלים סי' נ"ו : ונקי ג' וסי' ונקי וצדיק אל תהרוג. ונקי ילעג למו. ונקי על חנף יתעורר: קח י"ב ר"פ וסי' נמס' בסדר במדבר סיני ובירמיה סימ' מ"ג: ושים ט' וסימ' נמסר בסוף סדר בשלח. עד שדי חד מן י"ו יחידאין עד דסמיך למלה אחרא וסי' נמסר במסר' רבת' בערך עד : על שדי ג' זוגין על דסמיך לשי"ן וסי' על שערי ויעמד השערים. על שערי שחו רעים לפני טובים. על שער ויבן עזיהו מגדלים. על שער צוארך כמגדל השן. על שדי כי אז על שדי תתענג. על שדי אם על שדי תתענג :

תולדות אהרן אשר קומטו. חגיגה יג : והיה שדי. (ברכות סג) : ותגזר אומר. שבת נט תענית כג כתובות קג סוטה יב ב"מ קו (תענית כז) : השפילו. תענית כג :

רלבג

בספר מלחמות ה' וכנס גובה המקום הזה יעמידנו על אמתת מרחק הכוכבים מן הארץ בתכלית מה שאפשר מקוטן השיעור כמו שבארנו שם: (טז) קמטו. נכרתו מן העולם . ו[...] ר"ל ביסודם וכמעמדם עד שטבעו תוך נהר רב והוא מי המבול: (כ) אם לא נכחד קימנו. באמת כאשר מת האיש אשר הקימנו והעמידנו והוא נח אכלה שארית בעלי הדעת ה[...] סדום : (כא) הסכן. הרגל כמו הסכן הסכנתי : ושלם. והעמוד בשלום : (כג) תבנה. ר"ל תשוב לבנות אחר שהרסך באלו הפגעים הרעים אשר קרו בך או יהיה תבנה מגזר' [...] לו בנים ומזה הענין גם כן ואבנה גם אנכי ממנה : (כד) בצר. זהב: ובצור נחלים אופיר. ר"ל שבסגולות הצור נחלים בשפע וברבוי כן ישפע השם יתברך לך זהב אופיר : (כ[ה]) בצריך. הרצון שיהיה רב זהבך על דרך כקול שדי שמורה על החוזק ועל ההפלגה : תועפות. לשון חוזק כדרך תועפות ראם לו או יהיה מענין הכפל כדמתרגמינן וכפלת ותעו[...] השלם. ר"ל שלא יבצר ממך דבר מהדברים אשר תשתדל בעשייתם : (כט) ותאמר גוה. ר"ל שתעמוד בגובה ותוקף ולא יגיעך רע : ושח

מצודת ציון

(טו) דרכו. הלכו : (טז) קומטו. נתכווצו כמו ותקמטני לעד היה (לעיל טו) ור"ל הזקינו כי דרך הזקינים להתקמט בפניהם : (כ) אם לא. באמת והוא כענין שבועה וכאומר אם לא היה כן יבוא עלי כזאת וכזאת וגזה ולא אמר וכן אם לא שויתי ודוממתי נפשי (תהלים קלא) : נכחד. נמנע: (כא) הסכן. ענין הרגל וכן וכל דרכי הסכנת (שם קלט) : (כד) בצר. מבצר : (כז) תעתיר. תתפלל כמו יעתר אל אלוה (לקמן לג) : (כח) נגה. תורת כמו מנוגה נגדו (תהלים יח) : (כט) גוה. כמו גאה בחלוף אל"ף בוי"ו וענינו גדולה ורוממות כמו היגאה גומא (לעיל ח) : ושח

מצודת דוד

אשר דרכו בו אנשי און הם אנשי דור המבול : (טז) אשר קומטו. א[...] זה הזקינו ומלאו קמטים בלא עתם ר"ל נכרתו מן העולם קודם [...] מי המבול נשפך ביסודם ר"ל בארץ אשר עמדו עליה : (יז) האומרים א[...] על האל הנה הוא סור ממנו ומהו הדבר אשר יפעל שדי להם בלא [...] ומסר הכל ביד מערכת השמים : (יח) והוא מלא. ואף כי המקו[...] בתיהם מטוב ומה היה להם לכחש בהשגחתו ובאמת עצת הרשעים [...] ממני ר"ל לאי אוכל להבין מה ראו לשמו' זה שלא לא היו חסרים כלום ולמה זה כחשו בהשגחתו : (יט) יראו צדיקים. נח ובניו הצדיקים ראו במפלת[...] על אשר מלאו אחרי ה' ולא נמשכו אחרי דעתם : ונקי. כ"א מהם לעג עליהם בעבור סכול דעתם : (כ) אם לא. באמת האיש אשר קיים והעמיד א[...]נו שממנו הושתת העולם הלא הוא היה נמנע ונבדל מלהיות אגוד עם בני דורו והנותרים מאנשי הדעת הזרה הסיה הלא שרפה האש ובמה אנשי סד[...] וכאומר ואיך תחזיק בדעת הזרה הסיה הלא מגמול אנשי הדעת הכיה נראה ההשגחה כי כולם נאבדו ונח לבד ניצול וכל הנותרים מאנשי הדע[...] מן העולם : (כא) הסכן נא. לזאת מעתה הרגל עצמך עם ה' להאמין בהשגחתו והיה עמו בשלום ולא תתרעם עוד למולו : בהם. בעבור הדברים הה[...] אליך טובה :(כב) קח נא. מעתה קח בלבך התורה הנהוגה מפיו כדרך המאמין בהשגחה : (כג) אם תשוב. כאשר תשוב לה' תחזור ותבנה ממה שהיי[...] תרחק. אך תרחיק מאהליך עולה שלא תהיה כמובל והרץ בידו : (כד) ושית. ר"ל המקום יהיה לך לחוזק כאלו שמת לך מבצר בנוי על עפר האר[...] מהפעמי ממעל בנובה : ובצור וגו'. ר"ל יתקיים עושרך כאלו שמת זהב אופיר בצור חזק אשר בעמקים אשר יתקיים מפאת מקומו ומפאת עצמו [...] הוא החזק שבזהבים : (כה) והיה שדי בצריך. המקום יהיה מבצריך וכסף תהיה עפות ופורחות לך ר"ל יתרבו בכל עת : (כו) כי אז. כשתשוב לה' אז [...] על משענת ה' ר"ל הוא יענג נפשך : ותשא. תוכל לישא פניך אל ה' לשאול צרכיך כי תהיה בטוח שימלא שאלתך : (כז) תעתיר. אתה תעתיר א[...] לך : ונדריך תשלם. דרך השואלים צרכיהם מאת המקום לנדור נדרים על תנאי כמ"ש אם יהיה אלהים עמדי וגו' (בראשית כח) ולזה אמר הנ[...] כי ימולא משאלותיך : (כח) ותגזר אומר. ר"ל כשתחלים בדעתך לעשות דבר מה אז המקום יקיים לך הדבר ההוא : נגה אור. תזריח אור ההצלח[ה] :

רשי

…בנרה הנאה (אליו) בטוכו:יושיע. אותו אלוה בידך ובתפלתך:(ל)ימלט אי נקי. …כמו אי כבוד (ש"א ד) אין כבוד וכן (משלי לא) ולרוזנים אי שכר אין שכר …להם שכרות שלשתן חברם מנחם במחלוקת אחת ואע"פ שהן שתי …מפרשין כן ונמלט את אי נקי בבור כפיך וכן שמעתי. ל' אחר שמעתי …אומרים מפי ר' יעקב …לשון אדם השרוי בצער …והיו"ד יתירה בתיבה …יושבי בשמים (תלים קכג) …לא שמעתי מפי הרב: …איוב): (ב) גם היום. …כל תנחומין הללו: מרי …במקומו עומד כי אין …בדבריכם: ידי כבדה. …נגעי תקיפה יותר מאנחתי …קולי וזעק לפי מכתי: …מצאהו .לשופטי: תכונתו. …כסאו: (ד) משפט. …דברים:(ה) אדעה מלים …וגם אם יסתום אותי …לפניו שמא ידבר הוא עמי

איוב כב–כג

יוֹשִׁעַ׃ ל יְמַלֵּט אִי־נָקִי וְנִמְלַט בְּבֹר כַּפֶּיךָ׃ ב' חס'.ח'. ל'

כג א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃

ב גַּם־הַיּוֹם מְרִי שִׂחִי יָדִי כָּבְדָה עַל־אַנְחָתִי׃ ל' חס'.

ג מִי־יִתֵּן יָדַעְתִּי וְאֶמְצָאֵהוּ אָבוֹא עַד־תְּכוּנָתוֹ׃ ל'. ל'

ד אֶעֶרְכָה לְפָנָיו מִשְׁפָּט וּפִי אֲמַלֵּא תוֹכָחוֹת׃ ג'

ה אֵדְעָה מִלִּים יַעֲנֵנִי וְאָבִינָה מַה־יֹּאמַר לִי׃ כ'. י' נלי' ל' מלעיל.

ו הַבְרָב־

תרגום

בְּסוּרְחָנָא תִּפְרוֹק׃ ל יְשֵׁיזֵב גְּבַר דְּלֵיתוֹי זַכַּאי בִּזְכוּתָךְ וְאִשְׁתֵּיזֵב בְּבְרֵירוּת יְדָךְ׃

א וַאֲתִיב אִיּוֹב וַאֲמַר׃ ב לְחוּד יוֹמָנָא מְרִיר מֵימְרֵי מַחֲתִי תַּקְּפַת עַל תּוּנְחָתִי׃ ג מַן יְגְזוֹר אֶנְדַּע וְאַשְׁכְּחִינֵיהּ אֵיתֵי עַד מְדוֹר בֵּית מוּקְדְּשֵׁיהּ׃ ד אֲסַדֵּר קֳדָמוֹי דִּין וּפוּמִי אֲמַלֵּיל מַכְסְנוּתָא׃ ה אֶנְדַּע מִלַּיָּא דִּיתִיבְנַנִי וְאֶתְבַּיַּן מַה יֵימַר לִי׃ ו הַבְסוּגְעֵי חֵילָא

אבן עזרא

…תורה כאשר שפלו הרשעים תאמר אתה גוה כמו גאה והענין כי הגאו' …התפילה איתם כענין לפני שבר גאון: ושח עינים יושיע. המקום: (ל) גם ימלט אי נקי. יש אומרים שהוא חסר שי"ן ועניינו איש נקי וזה רחוק לכן פירושו שהמקום יושיע שח עינים שהוא אדם אח' גם ימלט אי נקי כמו יושב האי הזה והסך ארץ כי תחטא לי: ונמלט בבור כפך. ונמלט תהיה בבור כפך:(ב)גם היו' מרי שיחי. מורה הוא שיחי מכל השיחות כענין עני ישראל מורה מאוד ועניינו משונה: ידי. מכתי כמו ידי ליל' נגר' ולא תדמ' והענין שמכתי יותר כבד' מאנחתי:(ג)ואמצאהו. על המקום: עד תכונתו. עד תכונת

מסורה

ימלט ח' וסימ' ואבד מנוס מקל וחזק. ודבתריה ותפש הקשת לא יעמוד ב' בו. מי גבר יחיה. כי לא ידע שלו. ימלט אי נקי. אין אדם שליט ברוח. שקר הסוס לתשועה. ואמלא ג' וסימ' לא תהיה משכלה. אערכה לפניו משפט. להנחיל אוהבי יש. וא' ואמלא אתו

רלבג

עינים. שפל עינים: (ל) ימלט אי נקי ימלט בזכותו אי גדול: ביאור דברי המענה. ענה אליפז התימני ואמר האם האדם מועיל לש"י כאשר יועיל על עצמו המשכיל המיישיר דרכיו אשר יענוש הש"י הרשע תכף עשותו רשע מצד יעשה לשם יתברך ויגמול טוב לצדיק תכף עשותו טוב מצד התועלת שהגיע לשם יתברך הנה אין הענין כן כי מה שיעשה השם יתברך מזה אינו כי אם על צד החסד והחנינה להטיב אל … ולייסרם עד שיגיעו אל הצלחת הנפש אשר בעבורה נבראו לא לצורך עצמו ולזה יקרה שיאריך לרשע זמן ארוך לבלתי קבלו הפעולות ברע אשר יעשהו וכדי שיתן הרשע אל לבו לעזוב … בזמן הארוך וישוב אל השם ולא יאריך לצדיק כדי שלא יתחזק בדרך הרע אשר החל להתנהג בו ולזה אין פלא אם תמצא ההצלחה לרשע זמן ארוך והיה הטענה אשר חשבת לסתור בה … החפץ לשם יתברך כי תצדק להועיל לו ואם יגיע לו תועלת כי תתם דרכיך עד שיגמול טוב לצדיקים תכף עשותם הצדק והיושר כדי שיועילוהו. המיראתו ממך שתזיקהו בעשותך הרעות … ויבא עמך במשפט הנה אין הענין כן אבל מה שיעשהו השם יתברך הוא להועיל לבני האדם ובהיות הענין כן הנה יאריך השם יתברך לרשע להועיל לו ואם לא ישוב תוך הזמן אשר … יגיעהו העונש הראוי ובזה נתרו כל הספיקות שהיית מספק בהם על דבריו זולת מה שטענת שאתה תם וישר ובאו עליך אלו הרעות הרבות ולא במשפט. ולזה אשיבך כי באמת אין … צדיקים וזה כי אני אורך כי באמת רעתך אשר הביא השם עליך היא רבה כמו שאתה אומר אבל אין עול כי אין קץ לעונותיך עד שרעתך היא כשיעור עונותיך או תהיה סבה ברעתך … תיך אתה בעיניך. אתה היית לוקח משכון מאחיך חנם ובגדי האנשים מחוסרי בגדים תפשיט להיות לך למשכון עד שיוכרחו ללכת ערומים וימותו בקרה וזה עון פלילי. האיש העיף והצמא … קנו אפילו מים להשיב רוחו אליו ומהאיש הרעב תמנע לחמך עד שימותו בצמא וברעב. ואולם אתה היית מכבד האנשים התקיפים והאדונים אשר הם נשואי פנים להאכילם ולהשקותם … אדונים בביתך. ואולם החלושים כמו אלמנות ויתומים לא השגחת בהם לתת להם דבר ולא להצילם מעושקיהם ואלו העונות הם חזקים לאין קץ. על כן סביבותיך פחים מכל צדדיך ללכדך … פחד הרבה בואת פתאום. או יבהלך חשך המאפילים עד שלא תוכל לראות ושפעת מי הצרות הרבות תכסך ע"כ לא תתרעם אם יגיעך כמו אלה הצרות הרבות כי עונותיך אשר זכרתי … היית נמלט מהם השו אלה. באמת השם יתברך בגובה שמים כי שם נראית פעולתו יותר למעלה הנמצאים אשר שם וראה העליון שבגלגלים שבו כוכבים כי הם רמים מאד. ואולם אמר זה … בהתרחם קצת ידענו העליון מהם ומצד חלוף הכמות בתנועותיהם ידענו כמה יתחייב שיהיה מרחק זה הגרם השמימיי אשר הוא ראשון לכל הגלגלים אשר בהם כוכבים לכל הפחות … קטנו בזה מזה הנה מצאנו גובה אלו הככבים עלום מאד או יראה ברוחם כוכבים גובה גלגל תנועת הארך בכוכבי המבוכה אשר אלו ימצא תמיד הכוכב מפני תנועת האורך תמיד כי רמו מאד … ננוסים כמו שביארנו בחמישי מספר מלחמות ה'. התחשוב כי בעבור זה המרחק העצום אשר בינינו ובין השמים אשר הם כבוד השם ית' יעלם ממנו מה שיעשה בכאן ואמרת מה ידע אל … בה האדם הבעד ערפל שיבדיל בינו וביניהם יוכל לשפוט אותם ולראות מעשיהם. הלא העבים מבדילים בינינו ובינו ולא יראה מעשינו אבל יתהלך בחוג השמים ושם תהיה השגחתו. ולמה … כמו אלו הדברים האם דרך אנשי העולם תשמור שדרכו בו אנשי העולם בימי המבול וקראו הורת עולם לפי שטעו או כל אנשי העולם בזה זולת נח וביתו אשר נצל בצדקתו. אשר נכרתו … יומם והיה ביסודם נהר יוצק עד שטבעו כולם. הלא הם חטאו בזה החטא בעינו שהם היו אומרים לאל שהוא סר מהם ובלתי משגיח בהם ושלא יפעל לשם השם יתברך דבר והוא מלא … טוב והצליחם הצלחה רבה ועם כל זה לא הודו לו על הטוב אשר השפיע לשם הנה עצת אלו הרשעים ודרכם אשר דרכו בה היא רחוקה מאד ממני או יהיה אומרו עצת רשעים רחקה מני שב … מה שאמר איוב עצת רשעים רחקה מני והרצון בו איך תאמר עצת רשעים רחקה ממך ואתה בוחר דרך אלו הרשעים ועצתם שהיו חושבים שהשם יתברך עזב את הארץ. הנה כשראו הצדיקים … כן שמחו והם נח ובניו כי על כן לא סרו אלו האנשים מאחרי השם ונקי ילעג להם והוא נח. הנה באמת כאשר נכחד האיש אשר הקימנו והוא נח תכף אכלם אש שארית האנשים אשר … על זה בדעת והם אנשי סדום ועמורה וזה כאלו ממה שיתאמת ממנו שאלו הרעות היו על צד העונש שאם היו מצד המערכת איך קרה שיהיה יחד ברבים כמו זה הרבוי ושיהיו כולם רשעים ואיך … שינצל נח ובניו והוא לבדו היה צדיק ביניהם. ובהיות הענין כן הנה איעצך שתרגיל עצמך על השם יתברך ר"ל שתלך בדרכיו ואז יהיה לך שלום הנה אם תלך בדרכיו תבואתך טובה. קח … פיו הנימוס הראוי שיתנהג בו האדם ההולך בדרכי השם ושים אמרי השם בלבבך ויהיו עיניך ולבך ללכת בהם כל הימים. אם תשוב עד שדי תבנה אחר שנתץ השם והרס אותך באלו הצרות … הביא עליך תרחיק עולה מאהליך אם לך דבר מאחר שלא כדין. וירבה השם עושרך בעבור זה עד שתשים על עפר זהב מרוב העושר וכהולאת הצור נחלים בחיל ורבוי כן ישפיע לך השם זהב … וסיה זהבך רב וכבד וכסף יהיה לך כפול על מה שהיה לך מקדם. הנה אז היית מתענג בזה המנהג היית מתענג על השם יתברך בשבת דבקותך בו וכאשר תשא אל אלוה פניך ותעתיר … ישמיעך בכל מה שתשאל ממנו ותשלם נדריך ר"ל שלא יבצר ממך דבר מהדברים אשר תשתדל בהם. וזה גם כן אמרו ותגזור אומר ויקום לך השם ועל דרכיך נגה אור הסף מה שהיה איוב … עם ממנו כאומרו ארחי גדר ולא אעבור ועל נתיבותי חשך ישים. אם היית נוהג כן תמצא שכאשר השפילו שאר האנשים ובאו בשפלות הצרות תאמר גוה ר"ל שתתעלה מהם ותתגאל וזה כי … יושיע מי שהוא שח עינים כמוך. הנה יגיע מהצלחתך לך עד שתמלט בבור כפיך אי גדול הראוי לבוא עונש גדול עליו וזה כי האיש הנקי ימלט בזכותו אי גדול: והכלל העולה מהדברים הוא … שהיה איוב טוען ממה שיראה לרשעים מהצלחה זמן ארוך אינו מחוייב שלא יהיה הכל מוגבל ומסודר מהשם יתברך וזה שהאמנם היה מחוייב שיענש הרשע תכף עשותו הרשע אילו היה מגיע … היזק אל השם יתברך כדי שיציל עצמו מן ההיזק אבל למה שהוא מבואר שלא יגיע היזק כלל אל הש"י ברשע שיעשה הרשע הוא מבואר שמה שיעשה השם יתברך מזה ר"ל לשפוט האדם על … אינו רק להועיל לבני האדם ובהיות הענין כן לא ימנע שלא תתמיד הצלחת הרשע זמן ארוך לפי שהשם יתברך כבר האריך לו עונשו כדי שישוב אליו תוך הזמן ההוא ויעזוב דרכו הרעה … שלא יגיע נזק לשם יתברך ברשע שיעשהו הרשע הוא דבר ביארו אליפז מהפך זאת הגזירה ואם הוא מבואר בעצמו והוא שאם לא יגיע תועלת לשם יתברך בצדק הצדיק הנה לא יגיע לו נזק … ברשע לפי שהתועלת והנזק הם שני הפכים ונושאם אחד ואולם הוא מבואר שלא יגיע תועלת לשם יתברך בצדק הצדיק הנה אם כן הוא מבואר שלא יגיע לו יתברך היזק ברשע הרשע והנה … זה אליפז על זה האופן לפי שהיה מבואר אצלו שלא יגיע תועלת לשם יתברך בצדק הצדיק לפי שהוא מועיל לעצמו לבד ואולם ברשע הרשע היה אפשר לספק שיזיק באופן מה לשם יתברך לפי … מפסיד ומשחית פעולות השם במה שהוא מזיק לשאר האנשים והפועל יצטער כשישחיתו פעולותיו לפי מה שיחשב ואפשר שנאמר שאליפז לא ביאר הסמפט האחד מאלו השנים אבל הניח כל … מהם על שהוא מבואר בעצמו ואולם מה שהיה טוען איוב ממה שבאו עליו מהמכות והנגעים להפליא בלא פשע הנה אליפז ישיב על זה שכבר חטא איוב חטאים נפלאים ואם לא הרגיש בזה מהם … היה לוקח למשכון בגד האנשים חסירי הבגדים ונשארו ערומים והיו מתים בקרה ולא היה נותן לעני הצמא מים לשתות ולרעב לחם לאכול והיו מתים ברעב ובצמא ואולם העשירים והתקיפים … מכבד אותם ומאכילם ומשקם וזה היה בתכלית הגנות וזה שאם לא היה נותן דבר מהונו לאיש מהאנשים היה לו התנצלות מה על מה שלא היה מטיב לעניים והוא כי אהבתו ממונו היתה … המונעת לא שנאתו העניים והצדקה ואולם כשהיה מפזר ונותן לעשירים ובלתי נותן דבר לעניים היה מבואר כי משנאתו העניים והצדקה היה נמנע מזה. ומהם שלא היה חונן אלמנות בהם … מבקשות ממנו להצילן מיד עושקיהם והיה מניח היתומים ביד עושקיהם ולא היה עוזר אותם. ומהם שכבר חטא במה שהיה אומר שהשם עזב את הארץ והוא עון פלילי כי בכמו זה הענין … אנשי דור המבול ואנשי סדום ועמורה ועל זה הגיעם מהעונש מה שכבר הגיע. והביא ראיה אליפז על שהשם פוקד האדם על מעשיו ממה שקרה לאנשי דור האבוד שלא ניצל מהם כי אם … וביתו כי הוא לבדו היה צדיק בדור ההוא ומה שקרה לאנשי סדום ועמורה שאם היה הענין לפי המערכת היה בתכלית הזרות שיסכים במקרה בזה הרבוי והפלאת הרשע לרוע המערכת ולזה נתן … אליפז לאיוב שישוב אל השם יתברך ויטיבהו השם יתברך הטבה נפלאה לא ישערה: ביאור מלות המענה ויען איוב ויאמר: (ב) מרי שיחי. הרצון בו שהמריתי והפלגתי בכעסי להתרעם דברי תרעומת רב: ידי. מכתי: (ד) תוכחות.

מצודת דוד

…שפילו. אם תראה אנשים אשר כושלו עד עפר תוכל לומר בהבטחה שיבא להם …גולה ורוממות כי המקום ישלים מאמריך: ושח. מי שעיניו כפופות בעבור …הצרות יושיע המקום בתפלתך: (ל) ימלט אי נקי. המקום ימלט מהצרה את מי אשר …אין נקי מעון ותמלטתו תהיה בעבור נקיית כפיך כי זכותך תגן עליו (העולה מהמענה היא אשר ישיב לאיוב לומר מה תתרעם על אשר לא ישיב לך כי הלא …אין הצדק בין תרשיע מה לו בזה ולמה א"כ ישיב לך לבל תרשיע אף ילדיק עליו דין המקום באמרו הנה כזאת וכזאת עשית ולאיש כמוך יחשב לרב כי הכל ילמדו …ממך אף יתרעם עליו לומר אם אמנם כזאת עשית ותכחש לומר לדקתי כי תאחז בדעת אנשי דור המבול אשר כחשו בהשגחה והלא מגמול ענשם והצלת נח ומהפיכת …סדום ותברותיה אשר אחזו בדעת הסיה מהם יוכל ההשגחה ויחוה לו עצתו לשוב אל ה' להאמין בהשגחה ולשתוק מן התרעומות ואז ישנא אחריתו): **כג** (ב) גם …היום. ר"ל אף עתה שהרביתי להתרעם ולספר התלאות במרד וסרוב עכ"ז עוד מכתי כבדה על אנחתי כי אין הנעקה בערך הצער: (ג) ידעתי. לדעת מקום …אל לאשר אמצא אותו או הייתי בא עד מכון שבתו: (ד) אערכה. הייתי מסדר לפניו משפט להשפט עמו והייתי ממלא פי בדברי ויכוח: (ה) אדעה. יודע

מצודת ציון

ושח. ענין כפיפה והשפלה כמו וישח אדם (ישעיה ב): (ל) אי נקי. כמו אין נקי וכן אי כבוד (ש"א ד): בבור. מל' ברור ונקי: (ב) מרי. ענין מרד וסרוב: שיחי. ספור תלאותי: ידי. מכתי ע"ש שסדרך להכות ביד: (ג) תכונתו. מל' כן

אבן עזרא

תכונת מקומו: (ו) לא אך הוא ישים בי. כמו וישימו ויסכילו אין משים כי אלא הוא: (ז) שם. יראה ישר נוכח: ואפלטה. נפשי לנצח ולא הייתי מתפחד לכן לא אוכל למצוא אותו: (ח) הן קדם אהלך. מזרח: ואחור. מערב והוא ברא פאת שמאל ולא אוכל לחזותו שם: (ט) והוא יעטוף ימין. ולא אראנו ולמה הייתי מפלט נפשי משופטי ממנו שהוא שופטי: (י) כי ידע דרך עמדי. הדרך שהיה עמדי ולא אטה ימין ושמאל: (יב) מצות שפתיו. עשיתי ולא אמיש והיה חוקי לצפון אמרי פיו והענין שהיו צפונים בלבי ולא יזוזו משם: (יג) והוא באחד. יש אומרים שהבי"ת נוסף והאמת שאיננו נוסף ולא אוכל לפרש כי יש בו סוד גדול: (יד) כי ישלים חוקי. ימלא החוק שגזר עלי: (יז) כי לא נצמתי. היה מתאוה שיכרת וימות כאשר היה בחשך קודם שיצא לאויר העולם: (א) מדוע משדי. רובי המפרשים יפרשו שדי במקום הזה שדד וכן פירושו למה לא נצפנו עתים משדי: וידעיו. לא יראו הימים והענין אילו נצפנו עתים משדי לא

איוב כג

כֹּחַ יָרִיב עִמָּדִי לֹא אַךְ־הוּא יָשִׂם בִּי׃
ז שָׁם יָשָׁר נוֹכָח עִמּוֹ וַאֲפַלְּטָה לָנֶצַח מִשֹּׁפְטִי׃
ח הֵן קֶדֶם אֶהֱלֹךְ וְאֵינֶנּוּ וְאָחוֹר וְלֹא־אָבִין לוֹ׃
ט שְׂמֹאול בַּעֲשֹׂתוֹ וְלֹא־אָחַז יַעְטֹף יָמִין וְלֹא אֶרְאֶה׃
י כִּי־יָדַע דֶּרֶךְ עִמָּדִי בְּחָנַנִי כַּזָּהָב אֵצֵא׃
יא בַּאֲשֻׁרוֹ אָחֲזָה רַגְלִי דַּרְכּוֹ שָׁמַרְתִּי וְלֹא־אָט׃
יב מִצְוַת שְׂפָתָיו וְלֹא אָמִישׁ מֵחֻקִּי צָפַנְתִּי אִמְרֵי־פִיו׃
יג וְהוּא בְאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ וְנַפְשׁוֹ אִוְּתָה וַיָּעַשׂ׃
יד כִּי יַשְׁלִים חֻקִּי וְכָהֵנָּה רַבּוֹת עִמּוֹ׃
טו עַל־כֵּן מִפָּנָיו אֶבָּהֵל אֶתְבּוֹנֵן וְאֶפְחַד מִמֶּנּוּ׃
טז וְאֵל הֵרַךְ לִבִּי וְשַׁדַּי הִבְהִילָנִי׃
יז כִּי־לֹא נִצְמַתִּי מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ וּמִפָּנַי כִּסָּה־אֹפֶל׃

כד

א מַדּוּעַ מִשַּׁדַּי לֹא־נִצְפְּנוּ עִתִּים וְיֹדְעָו לֹא־חָזוּ יָמָיו׃

(מסורה: ל׳ חסר. ל׳ מלרע וקמץ. י״ב. ג׳. ל׳. ב׳ דגשים. ל״ג ר״פ. מ׳. ג׳. ל׳. ל׳. ל׳. ל׳ ב׳. וידעיו ק׳)

תרגום

יִנְצֵי עִמִּי לָא בְּרַם הוּא יְשַׁוֵי תִגְרָא בִּי׃ ז תַּמָּן תְּרִיצָא וְתַקִּין עִמִּי וְאִשְׁתֵּזֵיב לְעָלְמָא מִדְּדָאִין יָתִי׃ ח הָא לְמַדִנְחָא אֲהָלוֹךְ וְלֵיתוֹי וּלְמַעַרְבָא וְלָא אִתְבַּיַּן לֵיהּ׃ ט בְּצִפּוּנָא בְּמֶעְבְּדֵיהּ וְלָא אֶחְמֵי כַּד מְכַבֵּן דָּרוֹמָא וְלָא אֶסְכֵּי׃ י אֲרוּם גְּלֵי קֳדָמוֹי אוֹרְחָא דְעִמִּי בְּחַן יָתִי הֵיךְ דַּהֲבָא אַפֵּיק׃ יא בְּאַסְתּוֹרֵיהּ אֲחַדַת רַגְלַי אוֹרְחָתֵיהּ נַטְרִית וְלָא צְלִית׃ יב פּוּקְדָנָא דְסִפְוָתוֹי וְלָא אֶעְדֵּי מִגְּזֵרְתִי אֲטִישֵׁית מֵימְרֵי פּוּמוֹי׃ יג וְאִין הוּא יְחִידָאי וּמַן יְתִיבִנֵּיהּ וְנַפְשֵׁיהּ רַגְנַת וַעֲבַדַת׃ יד אֲרוּם יַשְׁלֵם הֵיךְ בְּקַדְמֵיתָא גְזֵרְתִי וְדִכְמָתְהוֹן סַגִּיעִין עִמֵּיהּ׃ טו מְטוּל דְּהֵיכְנָא מִן קֳדָמוֹי אִתְבְּהַל אִתְבַּיַּן וְאֶדְחַל מִנֵּיהּ׃ טז וֶאֱלָהָא רַכֵּךְ לִבְבִי וְשַׁדַּי בַּהֲלַנִי׃ יז אֲרוּם לָא אִתְגַּמְרַת מִן קֳדָם חֲשׁוֹךְ וּמִן קֳדָמַי טַמַּר קַבְלָא׃ א מַדִּין מִשַּׁדַּי לָא אִתְטְמִישׁוּ עִדָּנַיָּא וּדְחַכִּימִין יָתִי

רשי

עמו. ואדעה מלים יענני רבי תנחומא: (ו) הברב כח. דברים וכח... של חטאיו יריב עמדי: לא אך. מכה וכפיה לא ישים בי אך... ואימתו (ועוד יפתר) לא אך הוא ישים בי כי לא ישים בי אך הריב של זכות... פשעי ולא תשומת עלילות: (ז) שם. במקום ריבנו: ישר. כושר מעלו... יהא נוכח ונגלה ונרא... לפניו: נוכח. מוכח... אפלטה לנצח כי לא יוא... עון: (ח) הן קדם. ... הוא חוזר למי יתן ידעת וגו׳ קדם. מזרח שנאמר ... מזרחה (שמות כא): ... מערבי האהל והמזרח ... עולם נמצא המערב אחוריו ... עולם: (ט) שמאל. ... בעשותו. כשבראו לא ... מקום כסאו שם שארא... אחז. תרגום של ארא... שהטעם תחת האל״ף ... אחיזה הוא היה טעמו ... תחת החי״ת: יעטוף ... כיסה פני הדרום בפניו ... לא אראנו: (י) כי ידע דרך ... אשר עמדי מהו לפיכך ... בא לריב עמדי: בחנני וגו׳ ... כזהב אצא אם יריב ע... (יא) באשורו. במעגלו ... אם תטה אשורי (לקמן ל״א) כונן אשוריו (תלים מ): ... אט. איני רגיל לנטו... (יב) מחוקי צפנתי אמרי פיו יותר מחוקי מזונותי ... זריז לצפון אמרי פיו כמו ... ל) לחם חוקי מזונו... (יג) והוא. לפי שהוא ... בעולם ויודע דעתן ומ... של בריות ומה יש להם ... לפניו לפיכך תשובות ... לפניו: ומי ישיבנו ... נפשו אותה ויעש: (יד) ... ישלים חקי. ידעה ... לא ישיב ידו עד אשר ... חוק גזירותיו פורעניות אשר ... עלי: וכהנה רבות עמו. כי כהנה רבות עשה: (טו) על כן. שאינו גומל לאדם ... דרכיו: מפניו אבהל. וכשאתבונן בדרכיו אפחד ממנו: (יז) כי לא נצמתי ... חשך. בזאת אני נבהל כי לא נצמתי לאלוטין וגמיתות קבר מפני החשך ... הבא עלי וכן לא כסה מפני את האופל הזה עד מותי: ומפני כסה אופל ... כי לא שבראש הפסוק חוזר: (א) מדוע משדי לא נצפנו עתים. קבלה ... למה לא נצפנו עתי ימי האדם מן הקב״ה שלא ידע יום מות האדם שמא לא ... פורענות ויקדמנו יום המיתה: ויודעיו לא חזו ימיו. מיום האדם כמות ... ימים

מסורה

רוח: נוכח ל׳ מלרע שם ישר והוא חד מן שיטה דכל חד וחד ל׳ דבות׳ מלרע וסי׳ נמסר במס׳רבת׳ במערכת אות השי״ן בס״ד: אחז ג׳ חד מלעיל וסימ׳ חיל אחז ישבי. והנה אחז בקרנות המזבח. שמאל בעשתו ולא אחז בתר׳ מלעיל וכל שום גבר קמץ ומלרע: כזהב ג׳ דגשים וסימ׳ וישב מצרף ומטה׳. בחנני כזהב אצא. וכלי נחשת מצהב: ונפשו ח׳ וסי׳ ונפשו קשור׳ בנפשו. ונפשו מאכל תאוה. ונפשו אות׳ ויעש. ונפשו משאול תציל. ונפשו לא חיה. ונפשו עליו תאבל. ונפשו לא תשבע מן. ונפשו שוקקת: ומפני ב׳ וסימ׳ ומפני כסה אפל. ומפני לא חשכו רוק

רלבג

דברי תוכחות: (ו) ישים בי. הרצון בזה ישים בי כח: (ז) נוכח עמו. מתווכח עמו: ואפלטה. עצמי ובשרי או נפשי: (ח) קדם. מזרח: ואחור. מערב: (ט) שמאל. צפון: ולא אחז. ולא אראם: יעטוף. יכסה ויעלים: ימין. דרום: (יא) באשורו. פסיעתו: ולא אט. ולא אטה: (יב) ולא אמיש. ולא אסור ממנה. והנה מצות שפתיו דבק עם ולא אט והרצון ולא אטה מצות שפתיו ולא אמיש או יהיה ולא אט דבק עם דרכו שמרתי ועם מצות שפתיו יהיה דבק ולא אמיש ויהיה וי״ו ולא אמיש נוספת כמו וי״ו ואיה וענה: (יג) באחד. בענין אחד: ונפשו אותה. ורצונו ככספה: (יד) חקי. המצטרך אלי כי המצטרך לאדם יקרא חק כאמרו הטריפני לחם חקי: (יז) נצמתי. נכרתי: מפני חשך. קודם בא חשך המקרים הרעים: ומפני כסה אופל. והיה מכסה ומעלים מפני אופל הצרות האלו ר״ל ... שלא

מצודת ציון

כן ובסים: (ח) קדם. הוא פאת המזרח כי יחשב פני האדם אל מול זריחת השמש וא״כ המערב היא מאחור והצפון משמאל והדרום מימין: (ט) אחז. אראה כמו ואתם תחזו (שמות יח): יעטף. מל׳ עטיפה וכסוי: (יא) באשורו. בצעדו כמו ואשרו בדרך בינה (משלי ט): אט. מל׳ נטיה: (יב) אמיש. אסור כמו לא ימיש (שמות יג): מחוקי. דבר קבוע וצורך קרוי חוק: צפנתי. הסתרתי: (יג) ונפשו. ורצונו כמו אין נפשי אל העם הזה (ירמיה טו): אותה. תבקש כמו אוה למושב לו (תהלים קלב): (טז) הרך. מל׳ מורך ופחד: (יז) נצמתי. נכרתי כמו יצמיתם ה׳ (שם צד): אופל. אפלה: (א) חזו. ענין ... גבול

מצודת דוד

... פאת הצפון עכ״ז לא אראנו שם וכאלו עטף לכסות פאת הדרום ולא אראהו גם שם: (י) כי ידע. לזה הסתיר עצמו ממני כי יודע הוא הדרך אשר דרכתי ... והוא בחן מעשי ויצאתי נקי כזהב מבלי סיג עון: (יא) באשורו. רגלי אחזה במצעדיו ודרכיו שמרתי ולא הייתי נוטה משם: (יב) מצות שפתיו. מוסב על לא ... שמרתי שאמר במקרא שלפניו וכאלו אמר מצות שפתיו שמרתי ולא אסיר אותם מלבי ויותר מלחם חוקי צפנתי אמרי פיו ובעבור זה ימנע להתווכח עמדי: (יג) והוא באחד. ועם כי נגלה לפניו יושר דרכי עכ״ז הוא בדעת אחת ולא יאבה להסיר מעלי היסורים ומי יוכל להשיב אותו מחפצו וכאשר יתאוה נפשו כן יעשה בין במשפט בין בזולת המשפט: (יד) כי ישלים. הן ידעתי כי ישלים בי כל היסורים כפי החוק אשר גזר עלי ולא יסירם ממני בעבור כושר דרכי: וכהנה. כמו הדברים אשר עושה עמדי כן יש עמו רבות ענינים כאלה אשר יעשה לבני אדם: (טו) על כן. בראותי שאינו חוזר מחוק גזרתו אבהל מפניו וכאשר אתבונן מעשיו אפחד מן ... והוא כפל ענין במ״ש: (טז) ואל הרך לבי. נוסף על היסורים הביא האל עוד מורך בלבי להיות מתפחד ביותר: ושדי הבהילני. כפל הדבר במ״ש: (יז) כי לא נצמתי. והסבה היא כי מעולם כשהיה חשך ואבדון בעולם לא נכרתי אני מפני החשך כי לא היתה עלי וכשהיה אופל בעולם היה ה׳ מכסה את האופל מפני ... ראיתיו ועל כי לא הורגלתי בצער ולא ראיתיו מימי לזה עתה בבוא עלי צרות שונות בא בלבי מורך רב ובהלה רבה: **כד** (א) מדוע. עתה החל ... ולהתלונן על טובת הרשעים ועל כי שגה בדעתו לומר שהכל תלוי במערכת השמים אשר שפטו בעת ההריון והלידה לזה אמר מדוע לא יהיו הוראות השעות ... נצפנים ונסתרים ונכנעים לפני המקום כי מהראוי היה שכולם יחד יתחבאו מפניו ... ולא

ב גבולת ישיגו עדר גזלו וירעו: ג חמור יתומים ינהגו יחבלו שור אלמנה: ד יטו אבינים מדרך יחד חבאו עניי־ארץ: ה הן פראים | במדבר יצאו בפעלם משחרי לטרף ערבה לו לחם לנערים: ו בשדה בלילו יקצירו וכרם רשע ילקשו: ז ערום ילינו מבלי לבוש ואין כסות בקרה: ח מזרם הרים ירטבו ומבלי מחסה חבקו־צור: ט יגזלו משד יתום ועל־עני יחבלו: י ערום הלכו בלי לבוש ורעבים נשאו עמר: יא בין־שורתם יצהירו יקבים דרכו ויצמאו: יב מעיר מתים | ינאקו ונפש־חללים

לא חמין יומוי: ב תחומיא ישנון עדרא אנסון ורעון: ג חמרא דיתמי ידברון ימשכנון תור ארמלא: ד יצלון חשיכי מן אורחא כחדא אטמרו מסכני ארעא: ה היך דין כמרודיא במדברא נפקו לעובדיהון בישיא מקדמין לבזא במשרא אנם ליה מזונא לטליה: ו בחקלא מדלא דלהון חצדין וכרמא דרשיעי יכסחון: ז ערטלי יביתו דלית כסותא ודלית להון חופאה בקורא: ח מקלוחיא דטוריא מטמשין ומדלית משרוי גפפו טינרא: ט יאנסון מבזת יתם ועל עניא ממשכנין: י ערטלי אוליכו מדלית כסו וכפנין נטלו מנהון עומרא: יא ביני אשותהון יעצרון משח מעצרתא עצרו ומריהון אצחיאו: יב מקרתא בני נשא נהקין ונפשת קטולין בחרבא תצלי ואלהא לא ישוי

רשי

...תרגמינן עידן כעידן סא"א). ד"א מדוע יודעיו ואוהביו של הקב"ה אינן ...זות סוף דרכיו ומדותיו: ימיו. זו היא דרך שנהג בימיו כמו לא יחרף ...מי (לקמן כז) ומה הן המדות התמוהות: (ב) גבולת ישיגו. אותן להשיג גבולות שהן קונין שדות כנגד שדות אחרים ובלילה הם מרבים ...שהיו עושים גדריהם תוך תחום שכיניהם ...יג דמתרגמינן משגה ...ים הגבול סא"א): עדר ...עו. לעצמן: (ג) חמור ...נהגו. ועושין כל רעות ... נעכין. סוף דבר ... ושים תפלה להודיעם ...מציאם גמולם: (ד) יחד ...יי ארץ. מפני שיראים ...) הן פראים. הפראים ...מודי מדבר לארוב ...רים: יצאו בפעלם. ...כתן ומה היא הפעולה ...טרף מבקשים לטרוף: לחם לנערים. ונעריו של רשע במדבר המה לו לחם ...משם הוא חוטף ואוכל ...מהם אוכלים. לנערים ...כים אתו לגזול כמו אכלו הנערים ראשית בשדה. של אחרים: ...גולו: יקצירו. לגזול: ...ע ילקשו. וכרמים של רשעים האלו כוטלים ולקשו אספריימנ"ט ...קש שלהם. לקש לשון כמו בתחלת עלות ...מוס ז) תירגם יונתן יסד ר"א (בהושענא ...מרר) לקש מארבה. ...ם רשע ילקשו. ילקשו אותה מהשחיתה כי את של העניים ויתומים הם אוכלים. ילקשו כמו ופיהם פערו למלקוש זמן אחרון וכמו לקישא ללבן): ...ילינו. הם מלינים את העניים: מבלי לבוש. שנטלו כסוין: (ח) מזרם. היורד מן ההרי' ירטבו ויתלחלחו אותן הערומים לפי שמבלי ...אין מחסה להחסות בו: חבקו צור. נחבאים בנקיקי הסלעים וגם שם הזרם יורד ומקלח עליהם ורוטבם. רטוב תרגום של לח וכל מי שאינו ...יוי לח: ירטבו. מוויישט"א בלע"ז: (ט) משד יתום. יניקת היתום מקים מוצא מאכלו ומזונותיו כמו ושוד מלכים תינקי (ישעיה ס): יחבלו. ל' אם חבול ...(שמות כב) וכמו חבול לא יחבול (יחזקאל יח): (י) הלכו. הם הלכוהו בלי לבוש: ורעבים נשאו עומר. ומרעבים נטלו העומרים של לקט ...ורעבים אותם שהיו נושאים עומר לפי שאלו גוזלים אותם מהם והיו נשארים רעבים: (יא) בין שורותם יצהירו. ויעשו שמן. בעלי זתים: ויקבים דרכו. ...ים: ויצמאו. לאחר זמן לפי שאלו הרשעים גוזלים אותם מהם: בין שורותם. כמדומה לי שעושין הזתים שורות שורות בבית הבד והיצהר זב ביניהם: (יב) מעיר מתים

אבן עזרא

לא הייתי מתרעם עליו כי יודעיו לא ידעו מה יהיה אלא הוא שידע העתים שיעשו בהם הרשעים הרשע למה יחריש: (ב) גבולות ישיגו. כמו לא תשיג גבול רעך: (ד) יחד חבאו. מפניהם: (ה) והם כמו פראים במדבר. מן הערבה יבקש לחם לנעריו לא מן היישוב: (ו) בלילו. שאיננו לו: ילקשו. ענינו יכרתו הלקש כמו מסעף פורה יכרית הסעיף: (ז) ערום ילינו. פועל יוצא יפשטו הערום עד שילין בלי לבוש: (ח) מזרם הרים. על הערומים ידבר שיחבקו הצור בשביל שאין להם מחסה וירטבו מהזרם היורד מן ההרים: (י) ורעבים. ומרעבים נשאו עמר: (יא) יצהירו. יעשו היצהר והוא שמן זית שיצהר כצהרים בעבור הנר: ויצמאו. אחרים והם בעליהם: (יב) מעיר מתים

תולדות אהרן גבולות ישיגו. סנהדרין קט: יצהירו. (יבמות ז):

גבלות ב' כתי כן וסי' ואסי' גבלות עמים. גבלות ישיגו. ועיי"ן בתלים סימן ע"ד: אביונים ג' חס' בליש' וסי' כי יעשה ה' דין עני משפט אבינים. יטו אבינים מדרך. ומתנות לאביונים: בפעלם ל' הן פראים במדבר והוא חד מן מלין יחידאין דמשמשין לם בסוף תיבותא וסי' נמס' במסרה רבתא במערכ' אות הלמ"ד בס"ד: חבקו ב' וסי' מבלי מחס' חבקו צור. אשפתו': הלכו ב' דגשים וסי' ערום הלכו מבלי לבוש. שועלים הלכו בו: שורותם ל' בין שורתם יצהירו יקבים והוא מן חד מלין דמשמשין תם בסוף

רלבג

...ואה אותה: (ג) יחבלו. יקחו למשכון: (ד) חובאו. ר"ל שנטו מהדרך להחבא מפני הרשעים פן יעשקום: (ה) הן פראים במדבר. הנה אלו הרשעים הם כמו פראים במדבר שהם חיות ...זו שם לטרף כן אלו הרשעים מבקשים תמיד לטרוף האנשים: ערבה לו לחם לנערים. ר"ל מהמדבר יוציא הרשע לו לחם ולנעריו מן העושק אשר יעשוק האנשים הבאים שם: ...תבואתו: ילקשו. יאחרו: (ז) בקרה. בבא הקור: (ח) מזרם הרים ירטבו. מהמים הנשפכים מההרים יתלחלחו העניים אשר הפשיטום אלו רשעים כי הם יעמדו מפני זה אצל ...ות להם למחסה: ומבלי מחסה חבקו צור. מפני שאין להם מחסה חבקו הצורים להיות להם למגן: (ט) יגזלו משוד יתום. מרוב השוד אשר יעשו יגזלו היתום ולא ירחמו עליו: ...גזולו. ר"ל מה שעל עני והוא לבושו אשר יתכסה בה יקחו למשכון: (י) ערום הלכו מבלי לבוש. הם סבבו שילכו העניים ערומים מבלי לבוש: ורעבים נשאו עומר. ושילכו רעבים ...ר נשאו עומר ר"ל שלא יניחום לאכול ממנו: (יא) בין שורותם יצהירו. ר"ל האנשים העושים השמן בין שורות בית הבד ואשר דרכו ביקבים לעשות היין יצמאו ולא יניחום ...תות מהשמן והיין אבל יגזלו אותם מהם: (יב) מעיר מתים ינאקו. מן העיר יצעקו האנשים מפני החמס הנעשה להם: חללים. הרוגים: תפלה

מצודת דוד

...פיו כי הלא כל יודעי המקום מן החכמים והנביאים לא הגבילו לו זמן ...וא מחודש עם העולם כי כולם פה אחד יאמרו שהוא קדוש לעולם מבלי ...ות המסדר מערכת השמים ומדוע א"כ לא ימשול בהם להיות נלפנים ...נעים לו לבל יהיה מה שמורים בעתים ההם: (ב) גבולות ישיגו. והן ...מי רשע ישיגו גבולות רעיהם כי יכניסו גדרם אל גבול רעיהם להרחיב ...גולים מרעיהם שדיהם ועוד יגזלו עדר ורועים בהשדה הגזולה והנה ...כפולה: (ג) חמור. גוזלים חמור היתומים וינהגו לעצמן בפרסום רב ...גם משכנו שורה כי יעלילו עליה לומר שהיא חייבת להם ולא כן הוא: ...מטים את האביונים מן הדרך כי יראים מהם לבל יפגשום ונוטים ללכת בתוכו לא דרך: יחד. כל העניים כאחד נחבאו במקום נסתר ליראתם מהם: ...ראים. הנה הם כמו הפראים אשר במדבר כי כ"כ יצאו המדברה בעבור פעלם אשר המה משחרים שמה לטרוף טרף להרוג אנשים: ערבה לו. מוציא ...הערבה מאכל נעריו כי גוזל כל העובר בה וממנו פרנסת אנשי ביתו: (ו) בשדה. בכל שדה אשר ימצאו קוצרים יגזלו ואם אינה שלהם אבל כרמו של ...כי נח יותר לתלוש ענפי כרם מלקצור יבול שדה מ"מ יאחרו מלקחת מה ממנו עד אשר לא ימצאו ממקום אחר כי אוהבים הם את הרשע ולא ימהרו ...שלו: (ז) ערום ילינו. גוזלים המלבוש והנגזל לרוב עניו יתמיד כן ערום מבלי לבוש ואין לו במה לכסות עצמו בעת הקור: (ח) מזרם הרים. על כי ...הם ילכו אל בין ההרים להסתר שם מפני הרוח נעשו שם רטובים מזרם המים היורד מן ההרים: ומבלי מחסה. בעבור שאין להם לבוש לחסות ...בלנה חבקו את הצור להגין עליהם מתוקף הקור: (ט) יגזלו משוד יתום. הוא כמו השוד משוד יגזלו יתום. ור"ל מרוב השדידה אשר הורגלו בה ...את היתום: ועל עני. המלבוש שעל העני יקחו למשכון כי מעלילים עליו לומר שהוא חייב להם ולא כן הוא: (י) ערום הלכו. גוזלים ...שהוכים אותו ללכת ערום מבלי לבוש: ורעבים. מוסב על מלת הלכו לומר העניים נושאי עומר השכחה יעזבו ללכת רעבים כי יגזלו עומרם ואין להם ...: (יא) בין שורותם. עם כי נמשך היצהר בין שורות בית הבד ועם כי דרכו אנשים את הענבים להוציא היין לרדת ולזוב ביקבים עכ"ז המה צמאים כי ...יהם גזלו שמנם ויינם ואינם מוצאים לשתות: (יב) מעיר. מן העיר יאנחו

מצודת ציון

גבול כמו מחוז חפצם (שם קז): (ב) ישיגו. כמו יסיגו בסמ"ך וענינו הרחקה לאחור כמו לא תשיג גבול (דברים יט): (ד) חבאו. מל' מחבואים: (ה) פראים. חמור הבר: משחרי. דורשים ומבקשים כמו ומשחרי ימצאנני (משלי ח): ערבה. ענינו כמו מדבר: (ו) בלילו. מלשון יבול ותבואה: ילקשו. ענין איחור כמו ופיהם פערו למלקוש (לקמן כט): (ז) ילינו. ענין התמדה כמו צדק ילין בה (ישעיה א): (ח) מזרם. שטף הלך המים: ירטבו. מלשון רטיבות ולחות: חבקו. ענין סבוב הידים בדבר מה: (י) עומר. אגודה של תבואה כמו ושכחת עומר בשדה (דברים כד): (יא) שורותם. מל' שירה וידוע הוא בדרז"ל וכן עלו בשרותיה (ירמיה ה): יצהירו. מל' יצהר והוא השמן: יקבים. כן נקראו הבורות שהיין יורד וזב בהם כמו וגם יקב חצב בו (ישעי' ה): (יב) מתים. אנשים כמו מתי מספר בראשית

מתים . הם בני אדם יצעקו מעיר : ואלוה לא ישים תפלה. לא יעשה זה חנם ושוא תפלה כמו תפל: (יג) במורדי אור . השם שהוא אור המאורות : (יד) לאור יקום רוצח. בדרכים ויש אומרים שהוא כמו חשך ואמרו כי כמהו ולילה אור בעדני ואיננו כי אם אור ממש : ובלילה יהי כגנב . יורה עליו. ודמה הגנב לנואף שיעשה דבריו ועבירותיו בסתר כאילו ישי' סתר בפנים שלא יראו כאלו יחתמו היום שלא יראו בו . ומה שכרם שהמקום ישוב להם הבקר כצלמות כי יכיר עליהם בלהות וישים אותם כדבר שה"א קף על פני מים כאשר ינוד הקנה : (יח) תקולל חלקתם ולא יפנה אחד מהם דרך כרמים ויאבדו מהעולם הם וחלקתם וכרמיהם כמימי השלג שיגזלו אותם ציה גם חום ולא יראה השלג שהיה בעולם כן ירדו אל שאול והם חוטאים : (כ) ישכחהו רחם . אמו

מתים ינאקו מתיה וטוביה.של עיר ינאקו מחמת אותן האונסין : לא ישים תפל[ה] להקפיד עליהם וליקח נקמה : (יג) המה . הרשעים האלה הם דוח[ת] שמרדו באור . בשביל המטר שהיה עולה מן הארץ ולא היו צריכים [ל]גלו[י] (יד) לאור יקום . אם היו עומדים ביום היו הורגים עוברי ד[רכים] ובלילה יהי כגנב.לחתור בתי[ם] (טו) ועין נואף. והנואף ש[...] היה שומר וממתין עד נ[...] לל[...] וגו' : וסתר. ובסתר יש[ים] לעבור עבירה.של כל [...] חשודין דור המבול [...] שנאמר ותמלא הא[רץ] (ראשית ו) ועל העריות[...] כי השחית כל בשר [...] (טז) יומם חתמו למו [...] שהיו חלשים מהם מעש[...] ביום היו חותרים בבתי[...] וביום היו חתומים וא[...] בבתיהם : לא ידעו [...] היו מכירין את האור [...] עת מהלכם : (יז) בקר למו צלמות . ש[...] נסגרים ובלילה היו [...] למחתרתם ולא היו יו[...] המזיקים כלל : כי יכי[ר] צלמות . מכיר היה כל[...] המבהילים ולא היה ירו[...] ורבותינו פירשו [...] למו ביום היו עושים [...] היכן מרתפו של בית וק[...] של עשיר שהיו מפקידי[ם] אצל בעלי בתים עשירי[ם] הם שיניחנו בבית גנז[...] מריחין והולכים שם [...] שם : (יח) קל הוא [...] מים . כשהיו הצד[יקים] ומשותלת מוכיחים ואומרים להם שעת

<table>
<tr>
<td>

תְּשַׁוַּע וֶאֱלוֹהַּ לֹא־יָשִׂים תִּפְלָה׃
יג הֵמָּה ׀ הָיוּ בְּמֹרְדֵי־אוֹר לֹא־הִכִּירוּ
דְרָכָיו וְלֹא־יָשְׁבוּ בִּנְתִיבֹתָיו׃
יד לָאוֹר ׀ יָקוּם רוֹצֵחַ יִקְטָל־עָנִי
וְאֶבְיוֹן וּבַלַּיְלָה יְהִי כַגַּנָּב׃ טו וְעֵין
נֹאֵף ׀ שָׁמְרָה נֶשֶׁף לֵאמֹר לֹא־
תְשׁוּרֵנִי עָיִן וְסֵתֶר פָּנִים יָשִׂים׃
טז חָתַר בַּחֹשֶׁךְ בָּתִּים יוֹמָם חִתְּמוּ־
לָמוֹ לֹא־יָדְעוּ אוֹר׃ יז כִּי יַחְדָּו ׀
בֹּקֶר לָמוֹ צַלְמָוֶת כִּי־יַכִּיר בַּלְהוֹת
צַלְמָוֶת׃ יח קַל־הוּא ׀ עַל־פְּנֵי־מַיִם
תְּקֻלַּל חֶלְקָתָם בָּאָרֶץ לֹא־יִפְנֶה
דֶּרֶךְ כְּרָמִים׃ יט צִיָּה גַם־חֹם יִגְזְלוּ
מֵימֵי־שֶׁלֶג שְׁאוֹל חָטָאוּ׃ כ יִשְׁכָּחֵהוּ

</td>
<td>

ג'.
י"ט ר"פ . ל' ותכר
ל' יד . ד' מ"ל .
ה' . ח'
ל' . ל'
ל'
ס'
ל'
ו'. ג'

</td>
<td>

חוּבָא׃ יג הִנּוּן הֲוֹן בְּמָרְדִין
בְּאוֹרַיְתָא לָא אִשְׁתְּמוֹדְעוּן
אוֹרְחָתֵיהּ וְלָא אִתְיַתְּבוּ
בִּשְׁבִילוֹי׃ יד לְאוֹרְתָא יְקוּם
קָטוֹלָא יִקְטוֹל עַנְיָא וַחֲשִׁיכָא ז'.
וּבְלֵילְיָא יְהֵי הֵיךְ גַּנְבָא׃
טו וְעֵינָא דְגַיָּפָא נַטְרַת נֶשֶׁף
לֵילְיָא לְמֵימַר לָא תִסְכְּנַנִי
עֵינָא וּטְמוּר אַפַּיָּא יְשַׁוֵּי כְּלַפֵּי
לְעֵיל׃ טז חָאֵק בַּחֲשׁוֹכָא בָּתַיָּא
בִּימָמָא מְחַתְּמִין לְהוֹן בְּגִנְזַיָּא
לָא יָדְעוּ נְהוֹרָא׃ יז אֲרוּם
כַּחֲדָא צַפְרָא דָמֵי לְהוֹן הֵיךְ
טוּלָא דְמוֹתָא אֲרוּם אִשְׁתְּמוֹדַע
פּוּרְעֲנוּת טוּלָא דְמוֹתָא׃
יח קְלִיל הוּא לְמִישַׁט עַל אַפֵּי
מַיָּא תְּהֵי לִיט אוֹרְחָא

</td>
</tr>
</table>

שְׁעִיעַתְהוֹן בְּאַרְעָא לָא יִסְכֵּי שְׁבִיל כַּרְמַיָּא׃ יט צַחְיָא וּלְחוּד חוּמְתָא אָנְסִין מֵימֵי תַלְגָּא וְלֵיתֵיהוֹן הֵיכְדֵין לִשְׁיוֹל אִתְנְשִׁיאוּ דְאִתְחַיָּבוּ׃ ת"א הֵיךְ צַחוּתָא וְחוּמָא אָנְסִין מֵימֵי תַלְגָּא וְלֵיתֵיהוֹן הֵיכְדֵין לִשְׁיוֹל

תיבותא וסי' נמסר במסר' רבתא במערכת אות התי"ו בס"ד : המה י"ט וסי' נמסר בספר תהלים סי' מ"ח : לאור ז' קמצים וסי' נמסר בסדר בראשית ובסוף מיכה : ועין ט' וסי' וזנוח ועין גני תפוח והנבשון ועיר המלח ועין גדי . ועין גנים והנבשון וקדש ואדרעי. ועין חדה. וקדש ואדרעי ועין חצור. עין ימינו כהה . ועין נואף שמרה נשף . ועין אלהיהם הות אל שבי יהודיא . ה' קדמאי שום קרתא : על פני המים ה' וסימ' ופרשי מכמרת על פני מים. השולח בים צירים ובכלי גמא. נדמה שמרון מלכה כקצף על פני מים. קל הוא על פני מים :

תולדות אהרן לאור . פסחים ב : נשף . סוטה י : חתר . סנהדרין קט (מעשר שני גו) : קל הוא . סנהדרין קח : כרמים .(יבמות ז) : ציה . שבת לב :

לבא עליהם היו אומרים קלים אנו לשוט על המים ויש לנו גומא ודברים קלים לעשות מהם אניות ולשוט : תקולל חלקתם בארץ לא י[פנה דרך] כרמים . היו מקללים את חלקם בארץ לאמר לא יפנה דרך הטוב בדרכי הצדיקים הרמים ושוכנים ברומו של עולם . ל"א כרמים הם הצדיקי[ם] הדור כמו ונתתי לה את כרמיה משם (הושע ב) ת"י ית פרנסהא היו מקללים את חלקם בארץ לאמר לא יפנו דרך הטוב נשבעים שלא יפנו את ד[רכם] ל"א תקולל חלקתם מתקלקלת היתה חלקתם שהיו משחיתים זרעם לבטלה כמו כי השחית כל בשר את דרכו (ראשית ו) תקולל לשון קלקול מ[...] אשר ידע כי מקללים להם בניו (שמואל א ג) ל"א תקולל חלקתם הדורות שאחריהם מקללים בהם מי שפרע מדור המבול . כ"ש . ל"א [...] חלקתם לא יפנה דרך כרמים. לא היו מקבלים תוכחה מן הטובים . לשון אחר היו קלים לשוט בספינות להרוג ולחמוס ממון ודרך ייסוב [...] ונטיעת כרמים אין חושש לילך : (יט) ציה גם חום יגזלו . מפני רעתם גרמו להם שנה אחת להשתנות עולם משנה סדריו זרע וקציר [...] וקיץ וחורף : מימי שלג . כמו ומימי שלג גם אותם גזלו מן העולם לפי ששאול חטאו יש תיבות חסירות ווי"ן כמו (ירמיה יא) ואני ככ[בש] והוא נפתר ככבש ואלוף עוד הרבה במחברת מנחם בן סרוק : (כ) ישכחהו רחם . אמו . דרש רבי תנחום שהיו דור המבול נוטלים את בניהם [...] אות

רלבג

תשוע . תצעק: תפלה . דבר בלא טעם : (יג) במורדי אור. שהיו מורדים בשם יתברך שהוא אור העולם ואיפשר שיהיה הרצון בזה אור היום והוא יותר נכון לפי מה שיספר [...] (יד) לאור יקום רוצח . בעבור האור יקום הרוצח בבקר השכם קודם הגיעה אור היום לברוג העניים והאביונים : כגנב . הכ"ף נוספת וכמוהו והוא כאיש אמת : (טו) שמרה נשף . [...] תשורני . תראני : (טז) חתר. מענין מחתרת : יומם חתמו למו . אשר חתמו להם ביום : (יז) כי יכיר בלהות צלמות . בבא העת אשר יכיר איש את רעהו והוא כשיאיר היום הוא להם [...] צלמות : (יח) קל הוא על פני מים . קל הוא לברוח בבא הבקר על פני המים ושם יתחבא כדי שלא ימצא : (יט) יגזלו מימי שלג. ר"ל שהם ישחיתו אותם בקלות עד שיראה כאלו [...]

מצודת ציון

(בראשית לד) : ינאקו . ענין אנחה כמו ונאק נאקת חלל (יחזקאל ל) : תפלה . ענינו דבר גרוע שאין בו טעם כמו ולא נתן תפלה (לעיל א) : (יד) כגנב . הכ"ף באה לאמתת הענין וכן יהי כרשע אויבי (לקמן כז) : (טו) שמרה . תצפה כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית לז) : נשף . חשכת הלילה : תשורני . תראני : (טז) חתר . חפר כמו אם במחתרת ימצא הגנב (שמות כב): חתמו . סגרו כמו כי חתום הוא (ישעיה כט) : למו . להם :(יז) צלמות . חשכת הקבר : בלהות. הוא הפוך מן בהלות : (יח) חלקתם . כן נקרא השדה כמו ראו חלקת יואב (ש"ב יד) : (יט) ציה . חורב . ויובש

מצודת דוד

יאנחו אנשים מגודל חמסם ובשדה תשוע כל נפש מחללים אשר רצחו וגו'. כאומר ואיך א"כ תאמרו כל מעשה אלוה המה במשפט ולא ישים [...] שאין לו טעם ומדוע יאריך אף לרשע כזה אשר יאבד הרבה מן האנש[ים] וברעב בלא מוטב לאבד נפש אחת להעמיד כל הנפשות האלה : (יג) ה[מה] הרשעים ההמה היו בין אשר המורדים באור ודומים להם והם האי[...] יתגבר גם חולי השחורה אשר ימאסו לשבת במקום האור כ"א בחש[ך] הרשעים האלה ימאסו באור היום כי טוב להם חשכת הלילה כי אז יעשו מעשיהם ולא יראום מי : לא הכירו דרכיו . אינם מכירים דרכי האור ולא ישבו [ב]נת[יבותיו] כי לא יכלו לעשות מאומה באור היום : (יד) לאור . בעבור אור היום המונע חפציו יקום הרוצח השכם עד לא יאיר ויקטול עני ואביון אשר יש[כימו] למלאכתן : ובלילה . בעצם הלילה יהיה גנב לגנוב בחשכת הלילה : (טו) ועין נואף . הרי הוא כעין נואף אשר גם היא תמרוד באור היום כי תשמ[ור] את הנשף כי תחשב לומר אז לא תראני עין אדם כי חשכת הלילה ישים לי הסתר פנים לבל יראני מי : (טז) חתר . וכן הוא יוסף על הנשף כי בחש[ך] חותר הוא את הבתים לכנוס בהן דרך המחתרת לגנוב מה בבית וביומם סגרו א"ע לבל יהיו נראים לבני אדם למען לא יכירום מי ולא ידעו א"כ [...] כי לא יראו החוצה : (יז) כי יחדיו . הגנב והנואף יחדיו זה כזה יחשב למו הבוקר לצלמות ומאד ימאסו בו : כי יכיר . כאשר יאיר היום ויכיר איש את [...] להם בלהות צלמות : (יח) קל הוא . כאשר יברח בהאיר היום הוא קל מאד לשחות ולשוט ע"פ המים כי ירא ללכת בארץ פן יפגעו בו הרודפים ולזה י[...] המים מקום שאין אנשים הולכים שם : תקולל . החלקה אשר ילכו עליה בארץ היא מקוללת מאד לפי שלא ילכו במקום אשר יעבד ויזרע כ"א במקום [...] שאין אנשים מצויים שם אף לא יפנה ללכת דרך כרמים כי יפחד מן האנשים המצויים בכרמים וכאומר והנה יפחדו מאנשים ולא יראו מה' : (יט) [...] חום . והנה בבוא עת פקודתם ימותו במיתה קלה ומהר כמו שהיובש עם צרוף החום גוזלים ומאבדים בקלות ומהר את המים הנוזלים מהשלג כן ה[...] מ[...]

רֶחֶם ׀ מְתָקוֹ רִמָּה עוֹד לֹא־יִזָּכֵר
וַתִּשָּׁבֵר כָּעֵץ עַוְלָה׃ כא רֹעֶה עֲקָרָה
לֹא תֵלֵד וְאַלְמָנָה לֹא יְיֵטִיב׃
כב וּמָשַׁךְ אַבִּירִים בְּכֹחוֹ יָקוּם וְלֹא־
יַאֲמִין בַּחַיִּין׃ כג יִתֶּן־לוֹ לָבֶטַח
וְיִשָּׁעֵן וְעֵינֵיהוּ עַל־דַּרְכֵיהֶם׃
כד רוֹמּוּ מְּעַט ׀ וְאֵינֶנּוּ וְהֻמְּכוּ כַּכֹּל
יִקָּפְצוּן וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת יִמָּלוּ׃
כה וְאִם־לֹא אֵפוֹ מִי יַכְזִיבֵנִי וְיָשֵׂם
לְאַל מִלָּתִי׃

אִתְנְשִׁיאוּ דְאִתְחַיָּבוּ: כ אַכְזְרָאִין דִנְשִׁיאוּ לְרַחְמָא מִסְכְּנִין אִתְבְּסִימוּ לְרַחֲשָׁא תּוּב לָא יִדְּכַר וְתִתְּבַר הֵיךְ קִיסָא עִילְתָא: ת"א מְטוּל דְבַטִּילוּ אַפְרָשׁוּתָא דְמַעֲשַׂר דְאִתְפַּקְּדוּ בְּעִדָּן חוּמָא דְקַיְטָא אִתְמְנַעוּ מִנְהוֹן מֵימֵי מִטְרָא וְתַלְגָא לְבֵית קְבוּרְתָּא אִתְחַיָּבוּ: כא דְמָרַע עֲקָרָא דְלָא תֵילֵד וְאַרְמַלְתָּא לָא יוֹטִיב: כב וְנָגֵיד גִּבָּרַיָּא בְּחֵילֵיהּ יְקוּם וְלָא יְהֵימִן בְּחַיֵּי: כג יְהִיב לֵיהּ תְּיוּבְתָּא לִרְחִיץ וְיִסְתְּמִיךְ וְעֵינוֹי עַל אוֹרְחָתְהוֹן: כד אוֹרִיכוּ כִּזְעֵיר פּוֹן וְלֵיתוֹי רַשִּׁיעָא וְאִתְמַכִּיאוּ כְּכָל מָה יִתְקַטְעוּן וּכְרֵישׁ שִׁבּוֹלָא יִתְקַטְּפוּן: כה וְאִין לָא קְשׁוֹט דְּכֵי הָן הוּא מַן דִּיכַדְבְּנַנִי וִישַׁוֵּי כִּדְלָא הֲוַת עַקָר מִלְּתִי:

רשי

[...]תיהם לסתום ארובות התהום ואפילו אמו לא היתה מרחמת עליו : [...]. למות ולאכול רמה בשרם : עוד לא יזכר . בשנה אחת [...] ארכא שניתן להם מתחילה היה איוב קובל שהרבה מתו ולא ראו [...]זה : (כא) רועה עקרה לא תלד . כך היה מנהגם נושא שתי נשים [...]יוש ואחת לבנים זו לתשמיש משקה כוס [...]ין שלא תלד עולמית [...] תפנוקים ומרחילה כדי שתהא נאה וזו לבנים מלבושה בגדי [א]רעיבה וזהו שאומר [...] לא תלד היה רועה [...]את האלמנה שעומדת [...]טיב : (כב) ומשך . [...]ותן אבירים בכחו [...] ולמחייה מתוך [...]אריך להם : יקום . [...] ולא יאמין בחיין . [...] ביום הזה נבקעו כל [...]שית ז) : (כג) יתן [...] עד יום אידם [...] (כד) רומו מעט . [...] העולם כמעט רגע : [...] נדכאו ונתמסכנו : [...]. כאשר כל הנקפלים [...] בעת קציר וכציר [...]נקפלים יחד כן תמו (כה) ואם לא איפו . [א]מרתי יבא אחד מכם [...] וישם לאל מלתי . שאני מהרהר אחריו לדעת מדותיו שמאריך [...]ים. ואת אוהביו כמוני הוא מייסר ואינו ממתין כמו שקיבל (למעלה כג)

אבן עזרא

אמו ותמתק לו רמה יותר : (כא) רועה עקרה . מן תרועם בשבט שהיה רועה עקרה לא תלד וזכר העקרה בעבור שאין לה בנים שיעזרו אותה והאלמנה שאין לה בעל. ועוד שמשך אבירים בעלי כח בכחו והוא שידע כאשר יקום ממטתו שיתכן שימות : (כג) יתן לו לבטח . נתן לו המקום מה שרצה וישען כי יוכל להנקם ממנו ועיניהו על דרכיהם : (כד) רומו מעט . אמר אם התרוממו מעט כלם יאבדו : והמכו . מן וימכו בעונם : ככל . ככולם : (כה) לאל . ללא : המשל

כעץ ג' וסימ' יבש היה כעץ. ויסע כעץ תקותי. ותשבר כעץ עולה : בחיין ומשך אבירים הוא חד מן א"ב נו"ן ארוכה בסוף תיבותא וסי' נמסר במס' רבתא במערכת אות הנו"ן בס"ד: ואם לא ב' בסיפר' וסימ' ואם לא אפוא מי יכזיבני . ואם לא ישמעו בשלח יעברו :

תולדות אהרן רומו. סוטה ס :

רלבג

חטאו.וכן ישתית שאול בקלות האנשים אשר חטאו : (כ) רחם. אוהב תרגום אהבה מרחם: מתקו רמה. רמה תאכלהו וימתק לה : (כא) רועה עקרה . משבר עקרה : (כב) יקום ולא יאמין בחיין. יקום כל אחד מהאבירים ולא יאמין בחיין ליראתו מהרשע:(כד) רומו מעט. פועל עבר וענינו כשהרו אלו האנשים והרחיקו מעט לא ימצא אז הרשע בעיר אבל ישי' עיניהו על דרכיה' להרגם: והומכו. פועל עובר מבנין הופעל והשרש כמך והיה כמך ומכך שני שרשים בענין אחד והוא מענין וימוכו בעונם : ככל יקפצון. ככל אחד מהאנשים אשר לא כרתו ברית עמהם יקפצו הרשעים פיהם שלא יצעקו ויהרגו אותם : ימלו. יכרתו : (כה) לאל. להבל ולדבר שאינו :

ביאור דברי המענה ענה איוב ואמר גם היום שהמריתי והפלגתי בכעסי להתרעם תרעומת רב כבדה [ידי על] אנחתי ולזה אל תאשימני אם הגדלתי והוספתי להתרעם על מכאובי . מי יתן ידעתי איפה השם יתברך ואמצאהו ואבא עד תכונתו שאם היה אפשר זה הייתי עורך לפניו משפט [ואו]כיח עמו בטענות חזקות ואז אדעה מה שיענני ואבינה מה יאמר לי ואדע האמת מזאת החקירה כי באמת לא יבא עמי בכמו אלו הכזבים אשר אתם באים עד שאתה התעללת בי [לחייב]תי באלו החטאים אשר זכרת אשר אני נקי מהם לפי האמת האם כאות לשם יתברך שיריב עמי ויתקפני ברוב כחו הנה אין זה ראוי אך הוא ישים בי כח לעמוד לפניו ולהתווכח הנה [היה] הישר מתווכח עמו אם יגיעהו דבר ולא במשפט והייתי נצול לנצח משופטי כי השם יתברך כשישמע כי הדין עמי היה משיב אפו ממני אבל מה אעשה שאני לא אוכל למצוא השם [...]ס לד אלך במזרח לבקשו ואיננו ואלך במערב ולא אמצאהו גם כן אלך בצפון אשר שם עושה מעשיו הנפלאים אשר בארץ לפי ששם היסוד עם כל זה לא אוכל לראותו שם שהכסה דרום [...]ין שם יישוב והמים מקיפים בו ולא אוכל לראותו שם. הנה אם ידע השם הדרך אשר דרכתי בה ובחנני הייתי יוצא נקי כלי סיג כזהב לפי שבאשורו אחזה רגלי שמרתי דרכו ולא [...] ר"ל הנימוס האנושי אשר יתנהג בו כל שלם. ממצות שפתיו לא סרתי ושמרתי אמרי פיו יותר ממה שאני שומר ההנהגה אשר היא חקי לשמור חיי כמו המאכל והמשתה ההכרחי ומה [...] כי ההכרחי לאדם בחייו יקרא חק כמו שזכרנו. והוא כאשר היה בענין אחד ומי ישיבנו ממנו והנה לא ישתנה רצונו ואין שם יותר חזק ממנו יכריחהו על זה אבל הוא שליט במה [...]שבל מה שאותה רצונו עשה. הנה הגיע מרוב יכלתו וחכמתו שהשלים חקי בבריאתי ר"ל שהמציאת בי כל האיברים והכלים אשר יצטרכו למציאותי וכמו אלו הנפלאות תמצאנה רבות עמו [...]ומיו על כן מפניו אבהל לעולם מעלהו ומציאותו אתבונן בנפלאותיו ואירא ממנו. וזה אמר איוב להשיב על אליפז במה שייחס לו מהרעה אשר היה לאנשי דור המבול ולאנשי סדום כי חלילה [...]ואל היה ירא מהשם יתברך מצד התבוננותו במעשיו הנפלאים. ואל הרך לבי בתלאותיו אשר תלה בי ואירא תמיד מהיום הבא שלא אכאב בו כאב אנוש. ושדי הבהילני מפני שלא נצמתי [...]מפני חשך הלרות והיה מכסה מפני אופל המכאובים מה שאני לא אירא מהמות כאשר הוא סוף כל האדם אבל פחדתי אל אלו המכאובים אשר לא אוכל לשאת אותם. ואחר זה שאל איוב לסתור [...]מן הבקש ואמר מדוע לא יהיו נעלמים משדי הענינים הזמניים ויודעיו לא חזו לו ימים ר"ל שלא ראו לו יתם אל הזמן ולזה הוא מבואר שהשם יתברך בלתי יודע באלו הענינים הזמניים. [ו]אל איוב לסתור דעת אליפז מן התוס במה שנגלה השם יתברך על ההצלחה הנמצאת לרשעים זמן ארוך במה שאמר כי מפני שאין זה בתוכחת מהשם יתברך כי אם להועיל לאנשי הארץ הנה [...]ך עונש הרשע זמן ארוך. והחל איוב לסתור דבריו מהתוס ואמר שאלו הרשעים אשר ספר בהצלחתם היו משיגים גבול וגוזלים העדר ורועים שם בקרקע הנגזל וזה חטא נפלא. והיו [...]ור היתומים ולוקחים למשכון שור אלמנה אשר בהם היו חורשים ומשיגים די טרפם על שיהיו סבת מותם ברעב העניים יטו מדרכם לפחדם מהם שלא יהרגום יחד חיבאו מפניהם עניי [...] אלו הרשעים הם כמו חיות רעות במדבר לטרוף באשר ימצאו הם יוצאים למלאכתם לבקר לשחר לטרוף מן המדבר יוציא לחם כל אחד מאלו הרשעים לו ולנעריו כי יהרגו האנשים העוברים [...]אשר להם. בהיותם בשדה בלילו ותבואתו יקצרו ואם אינו שלהם ולא די שהם יניחו בדם הרשע ולא יניצו בו אבל גם כרמו שהוא מוכן בקלות לאכול ממנו יאחרו וילקטו מלקחת ממנו לפי שהם [...]רשע ולזה לא יגעו באשר לו אם לא כאשר לא ימצאו במקום אחר. ערום ילינו בני אדם בלילה מבלי לבוש ר"ל שיגזלו מהם כסות לילה ולא יהיה להם כסות להתכסות בו בקור. ואלו [...]ילכו להסתר מהרות בין סלעי ההרים וירעבו שם מזרם ההרים והלאות הנמצא בהם . ומבלי מחסה חבקו צור להסתר שם . מרוב בודדות האנשים יגזלו היתום ויקחו למשכון הבגד אשר על העניים

מצודת ציון

ויובש:(כ)עוד.ענינו זמן רב וכן ויבך על צואריו עוד (בראשית מו):עולה. איש עולה:(כא) רועה. משבר ומרצץ כמו תרועם בשבט ברזל (תהלים ב) : (כב) אבירים. חזקים: בחיין. הנו"ן במקום המ"ם:(כג) וישען. ויסעד: (כד) רומו. מל' הרמה והגבהה: והומכו. ענין שפלות כמו ימך המקרה (קהלת י) : שבולת. היא קנה התבואה כמו שבע שבלים (בראשית מא) : ימלו. יכרתו כמו ימולל ויבש (תהלים צ) : (כה) לאל. ללא ואין: במרומיו

מצודת דוד

[...] האנשים אשר חטאו ולא סבלו מכאוב החולי :(כ)ישכחהו וגו'.מעט יחלם [יש]כחהו רחם אמו ר"ל אף אחר אשר נולד ברחמה תשכח בו הואיל ומעט חלה [ויב]א לקברו ומעט נשאר בזכרונה : מתקו רמה. מתוק הוא לפי הרמה כי [...]ן בשרו לא ירזה כי ימות בריא ושמן ויומתק בשרו לרמה : עוד לא יזכר. [...] נזכר בפי הבריות לזמן מרובה כי הואיל ולא סבל מכאוב החלי אין מה [...]מנו :ותשבר כעץ עולה. האיש עולה נשבר בקלות רב כשבירת העץ אשר תמהר להשבר מן הברזל וכדומה אשר ירבו להתעקם הנה והנה טרם ישבר : (כא) רועה [...] עם כי הרבה להרשיע עד כי היה מרצץ גם את העקרה עם כי לא ילדה ואין לה מי מחזיק בידה ואף האלמנה ירצץ עד כי אין לה מי ייטיב לה [...]מרה לה מאוד עכ"ז לא חמל עליה והיה א"כ מהראוי שיקבל גמולו : (כב) ומשך . אבל לא כן היה כי המקום משך את כ"א מן האבירים הרשעים אל [...]בעודו בכחו כי לא נחלה במכאוב החולי : יקום . עודו קם על רגליו בריא וחזק ופתאום קרבה נפשו למות עד לא יאמין בעצמו שישאר חי ולא סבל [מכ]אובי החולי : (כג) יתן לו לבטח . וכל ימי חייו יתן לו המקום לשבת בטח והוא נשען ממנו לבל ימוט וכאלו ישגיח בעיניו על דרכי הרשעים ההם [...]לו כאדם המסתכל בדרכי אוהב ומזרזו להזהר : (כד) רומו מעט . כאומר אם אמנם שכן ראוי הוא שירומו במעלה ובכבוד למען יכפל צערם כאשר [יפ]ול ממצב אבל ראוי היה שירומו רק מעט מן הזמן וילך לו הכבוד ואיננו ומיד ישובו להיות שפלים ונבזים וכ"כ פעמים רבות וכמו כל דבר אשר ידלג [פ]עמים הוא למעלה באויר ופעם למטה בארץ ומעט זמן יתעכב למעלה ויותר מזה ינוח למטה בארץ : וכראש וגו'. ובבוא עתו ראוי היה להיות מיוסר [...]. זמן רב כמו זקן השבולת הנפרך מאליו מעט מעט עד כי נפרך הכל כן היה ראוי להאריך זמן חליו עד כי ימות מאליו ומוסב על ראשית אמריו לומר כן היה ראוי [...]ם האלה אולם השמדת השלוה וקלות המיתה בא להם מצד מערכת הכוכבים אשר עמהם כן בעת ההריון והלידה ומדוע משדי לא נצפנו עתים למה לא יבטל [...] אשר יורו בהעתים ההם כנגדי שיקבלו גמולם משלם : (כה) ואם לא . ואם תאמרו אין הדבר כן איה הם האים ומי הוא זה אשר יכזב אותי לומר שלא [...] ברכת טובה ושלוה לאנשים כאלה וישים את אמרי תלונתי לאין וכאומר הלא א"א לכחש דבר המפורסם והמלוי (העולם מהמשנס הסיא כי יכחים דברי [...]לומר שאין כאמת אתו כי אחז בדרכי המקום ובמשפט עשה מה שעשה אף יתרעם על מה יאריך המקום אפו ולא יאבד את הרשעים המאבדים נפשות [...] שיתכן שיהיו עליהן ולא על פנתות הנאבדים על ידיהם והנה מלבד ההצלחה שיש לרשעים בחייהם לא נפרדים מהם במותם כי ימותו בקלות ומבלי מכאוב

אבן עזרא

(ב) המשל ופחד. הממשלה והפחד עמו וממנו עושה שלום במרומיו שאין בהם מלחמה כי כולם טוב והרע הוא במטה לארץ ואלה הדברים צריכין פירוש: (ה) יאהיל. יש אומרי' כי האל"ף נוסף מן לא יהלו אורם

זפחד ב' וסי' תפל עליהם אימתה ופחד. המשל ופחד עמו עשה שלו' במרומיו: ועל מי ד' וסימ' ועל מי נטשת מעט הצאן. ועל מי הרמות קול דמלכים. וחברו דישעי'. ועל מי לא יקום ואורהו: וכוכבים ו' וסימ' נמסר ביואל סימן ב': ובן אדם ה' וסימ' נמסר בסדר בלק:

תולדות אהרן המשל. ר"ה כג זוהר ויקרא (ר"ה ה): לגדודיו. חגיגה י נז: תולעה. תמורה לא:

תרגום

א וַאֲתִיב בִּלְדַד דְּמִן שׁוּחַ וַאֲמַר: ב שׁוּלְטָנָא וּדְרוּחְתָא גַבֵּיהּ עָבֵד שְׁלָם בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא: ת"א מִיכָאֵל מִן יְמִינָא וְהוּא דְאֶשָּׁא וְגַבְרִיאֵל מִסְמָאלֵיהּ וְהוּא דְמַיָא וּבִרְיָתָא קַדִּישָׁתָא פְּתִכִין אֶשְׁתָּא וּמַיָא וּבְשׁוּלְטָנוּתֵיהּ וּבִדְחַלְתֵּיהּ עָבֵד שְׁלָמָא בִּשְׁמֵי שְׁמַיָא דִילֵיהּ: ג הָאִית סְכוּם לְאוּכְלוּסוֹי וְעַל מַן לָא יְקוּם נְהוֹרֵיהּ: ד וּמָה יִזְכֵּי בַר נָשׁ עִם אֱלָהָא וּמָה יִזְכֵּי יְלִיד אִנְתְּתָא: ה הָא עַד דְּפִגְמָא סִיהֲרָא בְּסֵטַר מַדִּינְחָא לָא יְנַהַר שִׁמְשָׁא וְכוֹכְבַיָא לָא אִתְבְּרִירוּ קֳדָמוֹי: ו אַף כָּל דְּכֵן בַּר נָשׁ דְּבִתְיוֹ רִיחֲשָׁא

איוב כה

כה א וַיַּעַן בִּלְדַּד הַשֻּׁחִי ג' וחסר
וַיֹּאמַר: ב הַמְשֵׁל וָפַחַד עִמּוֹ עֹשֶׂה ל' . ב' . ב'
שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו: ג הֲיֵשׁ מִסְפָּר
לִגְדוּדָיו וְעַל־מִי לֹא־יָקוּם אוֹרֵהוּ: ד'
ד וּמַה־יִּצְדַּק אֱנוֹשׁ עִם־אֵל וּמַה־
יִּזְכֶּה יְלוּד אִשָּׁה: ה הֵן עַד־יָרֵחַ
וְלֹא יַאֲהִיל וְכוֹכָבִים לֹא־זַכּוּ בְעֵינָיו: ו' . ג'
ו אַף כִּי־אֱנוֹשׁ רִמָּה וּבֶן־אָדָם ה'
תּוֹלֵעָה: ב'

רשי

(כג) כי לא נצמתי ... חושך ואלו שגבולות ... אלה עשו לא הוכו ... (מענה בלדד): (ב) המ... עמו. כלפי שאמר איוב ... לפניו משפט אמר ... ופחד עמו. המשל זה ... ופחד זה גבריאל כלו ... יכול להשיב את אחד ... עושה שלום במרומיו. ... עולים כל א' סובר ... ראשון לפי שאינו ... שלפניו לפיכך אינו מת... ל"א עושה שלום במ... ומים בלולין ואין מי ... את האש. כ"ש: ... יצדק ילוד אשה. שאמ... כוכב אלא (לעיל ...) (ה) עד ירח. כמו ... עליו שחל (לקמן כח): יאהיל. כמו לא יה... (ישעיה יג) והאל"ף זו בא"ה כמו ולאדיב את נפשך (שמואל א ב) אל"ף יתי... לא יאהיל לא יהיה לו צל כשאינו מאיר אין לו צל והראש ושניהו

רלבג

העניים וכזה האופן יסבבו שילכו העניים מבלי לבוש לגזלם מהם כסות יום וסבבו שילכו רעבים האנשים אשר נשאו עומר כי יגזלו אותו מהם ולא יהיה להם לאכול. הנה האנשים אשר באוצרות בית הבד יעשו שמנם ואשר יקבים דרכו לעשות יינם יצמאו כי אלו האנשים יגזלו שמנם ויינם ולא יניחום לשתות מהם. מן העיר יצעקו האנשים על החמסים אשר עשו להם ונפש הנ... לעיר תצעק אל אל ואיך תאמר שהשם לא ישים בכל אלה הדברים דבר בלתי טעם וזה שאחר שאלו הרשעים ממיתים רבים מן האנשים בחרב ובעירום ובצמא ומכלים אותם בכל עוז הנכי... בחק השם יתברך אם היה פוקד האנשים להועיל להם שלא יצריך לכמו אלו האנשים הרשעים כדי שיציל מידם אלו האנשים אשר יהרגו אותם כי הרחמניות על אלו הרשעים הוא אכזרי... הטובים. הנה לא תוכל לגלגל השם יתברך על זה בשום פנים ולדעת איוב גם כן יהיה זה חסרון בחק השם יתברך בסדרו זה הסדור אשר מצד הכוכבים שימשך ממנו זה העון והחמס ה... האנשים היו במורדי אור ר"ל שימרדו באור היום המשמח האנשים והם ידאגו בבואו לא הכירו דרכיו ולא ישבו בנתיבותיו אבל הרחקו ממנו בכל עוז ועשו מעשיהם בלילה כדי שלא י... האנשים בעבור שאור יקום הרוצח השכם קודם שיאור היום ויהרג עני ואביון אשר ימצאם בדרך יוצאים במלאכתם ובעצם הלילה יהי גנב לגנוב מה שיוכל להסתרו אז מהאנשים. ועין נו... בא הערב לאמר אז לא תראני עין וישים לי חשך הלילה הסתר פנים. חתר האחד מהם בקירות הבתים אשר יומם שמו אותם בהם כדי שיכירום בלילה ויגנבו הנמצא שם הנה כל אלו האנשים לא ט... האור למאסם בו. כי יחדו יהיה להם הבקר כשיבא כמו צלמות וכאשר יבא אור הבקר אשר יוכל אז להכיר איש את רעהו ולראותו הוא להם כמו בלהות צלמות כי אז יבהלו וינוסו כדי ש... קל הוא לנוס בבא היום על פני המים כדי שלא ימצאו החלקה אשר הם הולכים בה בארץ היא מקוללת מאד ר"ל שהם לא ילכו במקום שיעבד בו ויזרע ולא יפנה אחד מהם דרך כרמי ה... ימצאום שם עובדי הכרמים והשדות אבל ילכו במקומות החרבים להסתר מהאנשים. הנה אלה האנשים עם רוב מרים לא יגיעם שום עונש בחייהם אבל ימותו בקלות כי כמו שהציים והחום ז... השלגים ויפסידום בקלות בדרך שלא ישאר מהם רושם כן ישחית שאול בקלות אלו האנשים אשר חטאו. ישכחהו כל אחד מאוהביו ותאכלנו רמה כאילו הוא דבר מתוק לה עוד ולא... וישבר בקלות כעץ איש העולה ובלא צער. ובזה הוא מבואר שלא יתגלגל השם במה שאמרו אליפז. הנה זה האיש הגיעהו מן האכזריות עד שהיה משבר העקרה אשר לא תלד עם היותה מרת נ... משבר גם כן האלמנה אשר לא ייטיב מטיב לה עם מרירות נפשה לא היה חומל עליה. כמו היה רב עד שיהיה מושך התקיפים בכחו ויהרג יקום כל אחד מהם ולא יאמין בחייו מיראתו מ... נותן לו מתנה לבטח והיה נשען שלא יזיקהו ועם כל זה לא היה נשמר הרשע מלהזיק להם אבל היה עיניהו על דרכיהם לרדוף אחריהם. או הרצון בזה שזה הרשע היה נותן לו ידו לבטח וה... ברית עמו ועל זה היה נשען האחר שלא ירע לו ועם כל זה היה עיניהו על דרכיהם לרדוף אחריהם להזיק להם. התרחקו מעט אלו האנשים והנה אין הרשע בעיר והומכו אלו האכזריכ... אחריהם כשאר כל האנשים אשר לא כרתו ברית עמו יקחם הרשע ויקפוץ פיהם כדי שלא יזעקו ויהרגם בקלות כראש שבולת שתכרת במהרה ועם כל אלו הרעות לא נראה שיגיע לו עונש ח... במותו כאשר זכר ולזה הוא מבואר שאין התגלגלות לשם במה שאמרו אליפז שהוא יצריך לרשעים. ואמר איוב אם תרצה לחלוק על זה מי הוא אשר יכזיבני וישם מלתו לאל כי לא יוכל ו... לחלוק על דברי לסיום החוש מעיד שהענין כדברי: והכלל העולה מהדברים הוא שאיוב ישיב לאליפז שמה שייחס לו מהעונות הוא שקר וכזב כי כבר אחזה רגלו תמיד בדרכי ה... התגלגלות לשם במה שאמר אליפז כי מפני שאין השם מוכיח לרשעים כי אם להועיל לבני אדם יתכן שיעמידם בהצלחתם ויאריך להם העונש זמן ארוך אולי ישובו וזה שאנחנו נראה מהרשעים ר... שהם עושים חמסים גדולים גורמים להמית האנשים בסבת העירום והרעב והצמא והם גם כן ממיתים האנשים ונואפים וגונבים בלילה מה שיוכלו ולא חסה עינם על האלמנות והעקרות... משחתם ובכבר יגיע מרוב רשעם ומרים שיכרתו ברית עם אנשים כדי שישענו ויבטחו בהם ואחר ימיתום ולמה יאריך השם לכמו אלו הלא היה ראוי שיכלה אותם תכף כדי שלא ימיתו ש... שלא יותר טוב שימותו אלו כדי שינצלו האחרים מידם. ועוד שאנחנו נראה בכמו אלו הרשעים שלא יגיעם עונש כלל בחייהם ובמותם ימותו מיתה קלה בלא צער ואיה איפה הצונש וי... האנשים על מרים הלא זה כלו ממה שיורה שאין האדם נפקד על מעשיו מאת השם: ביאור מלות המענה ויען בלדד השוחי ויאמר: (ב) המשל. מענין ממשלה ושולטנות: ופחד וכו' ופחד יצחק: (ג) יקום. יעמוד: אורהו. אורו: (ה) יאהיל: יאיר: ביאור דברי המענה ענה בלדד השוחי ואמר השולטנות והיראה אשר עם השם עושה שלום במערכות השמים עד... נסכמים להתנועע תמיד התנועות המוגבלות להם עד שישלם מכללותם פועל השם בזה העולם השפל ולא ישנו את תפקידם ליראתם ממנו ולחוזק ממשלתו עליהם והנה זה ממה שיורה על ה... וגבורתו היש מספר לגדודי השם וחייליו ועל מי מהנמצאות לא יקום אורו וזהרו הנה הם כולם שופעים מאתו לא נפקד איש. ואחר שהענין כן שהשם יתברך בזה האופן מן השלימות יך... שיצדק האדם עם אל ויזכה הנה זה בלתי אפשר כי לשלמות השם יחשב למרי מה שאינו מרי לפי מחשבת האדם. הן הירח ימצא חסר אצל השם עד שלפעמים יסור אורו כאילו תאמר ת... כאשר היה הירח בראש התלי או בזנבו ויעדר אז הפעל הנמשך מאתו מצד אורו וכוכבים לא זכו בעיניו עד שפעמים יכתרו קצתם בעמוד תחתיהם קצת ויעדרו אז פעולותיהם בזה העו... ואם באלו עם שלמותם נמצא חסרון בחק השם יתברך כל שכן שיהיה חסר האדם בחק השם אשר הוא רמה ותולעה: והכלל העולה מהדברים הוא שאין ראוי שנחשוב שיעשה השם עם ה... בו מהשלמות והגבורה דבר שלא כהוגן אלא שרוע הסדור הנופל בדעות אשר תמצאנה לאישי האדם שיחשב בהם שהם צדיקים ויגיעום רעות אשר לא יתכן שיאמר בהם שהם בעבור ע... מכלות ומביאות אל מות והוא מה שהיה מתרעם עליו איוב לפי דעת בלדד הוא מצד שהאדם לחסרונו לא ירגיש במה שיחטא שהוא מרי בחק השם מצד שלימותו כי האדם הוא חסר א... השם והוא מבואר שהוא בתכלית התולשה כי אין ראוי שיענש האדם על מרי לא ישוער בו לאדם במה שהוא אדם ולזה לא ענהו איוב על זה דבר אבל גינה דבריו. ואיפשר שנאמר בכוו... שאין ראוי שיותם לשם עם שלמותו מה שהוא עול וחסרון בחק האדם אשר הוא בתכלית החסרון בחק השם יתברך ולזה ראוי שנשפוט שהשם בלתי עוזב לאישי האדם להיותם בעלי שכל ושג... על כל מעשיהם ומה שנמצאו בלתי שומר הסידור הראוי בטובות אישי האדם ורעתם נייחסהו אל סכלותינו לבלתי שערינו במקרים ההם הרבה מה שנחשוב במקרים שיהיו רעים ויהיו ו... באמ

מצודת ציון

(ב) במרומיו. בשמי מרום: (ג) לגדודיו. למחנותיו: (ד) יזכה. מל' זכות: (ה) עד. ענין הסרה כמו לא עדה עליו שחל (לקמן כח) כמו אשר עבר (בראשית טו) ת"א דעדא: יאהיל. מל' יאיר ויזרח כמו בהלו נרו (לקמן כט): זכו.

מצודת דוד

מכאוב חולי וכ"ז הוא בעבור כי כן שפט המערכה בעת ההריון והליד... א"כ מדוע לא יפדד המקום הוראת המערכה הלא הוא סדרם): כה (ב) המשל ופחד עמו. גודל הממשלה ומרבית הפחד אשר עם ה' כ"א מהם עו... במערכות השמים לבלא יתנגדו זה לזה בפעולת עולם השפל ולבל ישנו את תפקידם ר"ל לא כשתאמר אתה שאין מערכות השמים נכנעים למקום כי הן יכני... אם מיראת הרוממות אם מפחד העונש: (ג) היש מספר. וכי יש מספר לגדודיו הם מלאכי מרום אשר יורה על גודל ממשלתו ולזה ייראו יראת הר... ועל מי וגו'. על מי מן צבא מערכות השמים לא יעמוד אור השפעתו ולזה יפחדו לבל ימנע מקום השפעתו: (ד) ומה יצדק. כאומר ואם תנ... א"כ מדוע לא יפדד המערכה לשלם גמול הצדיק כי מהו האדם להיות צדיק עם האל הלא לגודל שפלות האדם ורוממות האל אף המעט מן... תחשב לרב ואיה א"כ צדקתו: ומה יזכה וגו'. כפל הדבר במ"ש: (ה) הן עד ירח. הנה העביר והסיר אור הירח לבל תאיר כשעור האורה אשר... כשנבראה והוא על שקנאה בשמש ואמרה א"א לשני מלכים וכו' ואם כי היה מעט מן המרי ומעלתם הלא גדלה מ"מ כמוה כאין מול המקום ואף המעט תחש... כוכבים. כל הכוכבים כולם עם רוב זהרם אינם זכים בעיניו וכמוהם כאין למולו: (ו) אף כי. וכ"ש האדם אשר הרמה תאכלנו הבזוי מאד מוכ... איך לא יחשב ממנו מעט מן המרי לרב ואיה א"כ צדקתו: ובן אדם תולעה. כפל הדבר במ"ש (העולה מהמענה היא כי יאמר הן באמת יכנעו ל... מערכות השמים אם מיראת הרוממות אם מפחד העונש אבל אין לאדם גמול מה על המקום כי לגודל רוממות המקום ושפלות האדם אף מעט מן המ... לרב

רשי

מעתי : (מענה איוב) : (ד) ונשמת מי יצאה ממך . מי שם נגד הרוח מפיך מי לא ידע זאת : (ה) הרפאים . גיהנם המרפה את הבריות : שנעשה חללים שלו : מתחת מים ושוכניהם . בעמקי עמקים . וגם ערום שאול נגדו . לדעת ולראות את כל מה שבתוכו : (ז) על …אין כלום ביסוד כי הם …אויר על חוזק זרועותיו …ה ודוגמ׳ פי׳ בלימה …ו (תהלים לב) במתג …ו לבלום (כך ראיתי …(ח) ולא נבקע ענן . …לו מימיו ביחד: תחתם. …ים : (ט) מאחז . פני כסא הכבוד כולו …חשך סתרו (שם יח) : הכסא ענני כמו ודמות החיות רקיע (יחזקאל … חוק חג . קומפ״ש …לשון ובמחוג׳ יתארהו …ד) סיבבו בקול להיות …ול) חוק גבול …לא יעבור הים אותו …שיכלה אור וחשך : …פי . כשבראם והקריסם …ים וגער בהם ועמדו …ובחוזק : ויתמהו . …לה (ס״א כאדם תוהה במקום אחד : (יב) רגע הים

אהרן בלימה . חולין סט :
מאחז . שבת פח
ירופפו . חגיגה יב : רגע
הים . ב״ב עד :

איוב כו

כו א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃
ב מֶה־עָזַרְתָּ לְלֹא־כֹחַ הוֹשַׁעְתָּ ל׳ י״א חד מ״ל
זְרוֹעַ לֹא־עֹז׃ ג מַה־יָּעַצְתָּ לְלֹא י״א
חָכְמָה וְתֻשִׁיָּה לָרֹב הוֹדָעְתָּ׃
ד אֶת־מִי הִגַּדְתָּ מִלִּין וְנִשְׁמַת־מִי
יָצְאָה מִמֶּךָּ׃ ה הָרְפָאִים יְחוֹלָלוּ ל׳
מִתַּחַת מַיִם וְשֹׁכְנֵיהֶם׃ ו עָרוֹם
שְׁאוֹל נֶגְדּוֹ וְאֵין כְּסוּת לָאֲבַדּוֹן׃
ז נֹטֶה צָפוֹן עַל־תֹּהוּ תֹּלֶה אֶרֶץ ב׳ בטוח על תוהו
עַל־בְּלִימָה׃ ח צֹרֵר־מַיִם בְּעָבָיו ל׳
וְלֹא־נִבְקַע עָנָן תַּחְתָּם׃ ט מְאַחֵז ל׳
פְּנֵי־כִסֵּה פַּרְשֵׁז עָלָיו עֲנָנוֹ׃ י חֹק ג׳ כתיב ס׳
חָג עַל־פְּנֵי־מָיִם עַד־תַּכְלִית אוֹר ס׳ . ס׳
עִם־חֹשֶׁךְ׃ יא עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפָפוּ ל׳
וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ׃ יב בְּכֹחוֹ רָגַע ל׳ וחד ויתמהו ט

תרגום

ובר נש דבמותוי מורני :
א ואתיב איוב ואמר : ב מה
סיעתא מדלית חילא פרקתא
באדרע דלא עשין : ג מה
מלכתא מדלית חוכמתא
ודמי לך דחוכמתא לסוגעא
אודעתא : ד ית מן חויתא
מליא ונשמתא דמן נפקת
מנך : ה אפשר דגבריא
דמתמזמזין יתברין ואנון
מלרע למיא ומשריתהון :
ו ערטילא מפרסם שיול
לקובליה ולית חופאה לבית
אבדנא : ז דמתח צפונא על
למא זקיף ארעא עלוי מיא
מדלית מדעם דסמיך לה :
ח דצרר מי מטרא בעננוי
ולא אתבזע עננא תחותוי :
מאחד באמטתא דמן
ה מן בגלל דלא יחמוניה מלאכיא פרס היפרגודא עלוי עננא דיקריה : י גזר למשרי רקיע על אנפי
עד סוף נהורא עם חשוכא : יא עמודין דשמיא מזדעזעין ורתתין מן מזופיתיה : יב בחיליה גזר

אבן עזרא

אורם : (ב) מה עזרת ללא כח. התעזר מי שאין לו כח : (ד) ונשמת מי. והענין ממי קבלת אלה הדברים שדברת : (ה) הרפאים . אפילו הרפאים שהם מתים המקום יחוללם מתחת מים ושוכני האדמה והענין על גרגרי הזרע כי בשאול שהוא מקום סתר יעשה חפצו : (ז) הוא שנטה צפון שהוא מקום ישובו של עולם על תהו: תולה ארץ על בלימה . שתי מלות כענין כי הארץ תלויה באמצע הגלגלים : (ט) פני כסא . הוא השמים כענין ה׳ בשמים הכין כסאו : פרשז. אין לו חבר ועניינו פרש והדומ׳ לו : (י) עד תכלית אור עם חשך . עד מקום שהוא תכלית האור שכל מה שיש למעלה הוא אור ולמטה בהפך ויש אומרים שעניינו עד שיכלה האור והחשך והראשון נכון בעיני: (יא) ירופפו. כמו ירפו ויש אומרים יתנועעו וכלשון רבותינו ז״ל רפפות : (יב) רגע . עניינו בקע :

ספרה

ללא י״א וסימ׳ השמחים ללא דבר. נדרשתי ללא שאלו. נמצאתי ללא ב׳ בו. והיה בהן ללא אלהים דד״ה דאבים. ללא עמי עמי אתה. הקשית בניה ללא לה. מה עזרת ללא כח. מה יעצת ללא חכמה. וימים רבים לישראל בפסוק בד״ה: יחילו הרפאים והוא חד מן מלין דמשמשין לו בסוף תיבותא וכל חד וחד לית דכותהון וסימ׳ נמס׳ במסר׳ רבתא במערכת אות הלמ״ד בס״ד : כסה ג׳ כתי׳ ה׳ וסימ׳ שש מעלות לכסה ב׳ בו. מאחז פני כסה : תכלית ה׳ וסימ׳ נמסר בתלים סימן ק״מ ובסיפר׳ סימן י״א : ויתמהו ל׳ רפי עמודי שמים ירופפו. והד ויתמהו ואינון חד מן כ״ב זוגין נסבין וי״ו בסוף תיבותא חד מלרע וחד מלעיל וי״ו בריש תיבותא ונסבין ו׳ בסוף תיבותא וסימ׳ נמסר במסר׳ רבתא במערכת אות הוי״ו בס״ד :

רלבג

[ע]ד במה שקדם ולא הוצרך איוב להשיב על דבריו לפי שאין בהם טענה נוספת על מה שקדם לו מהדברים וכבר קדמה תשובת איוב על כל הטענות ההם : ביאור מלות המענה ויען [או]מר : (ג) ותושיה. הנימוס והסידור האלהי הנמצא בנמצאות : (ד) ונשמת מי יצאה ממך . ונפש מי יצאה ממך והרצון מה נמדת בני האדם במאמריך כי מי שילמד אחירו דבר דומה כאלו …הו בדבר המגיע לנפש בלמוד ההוא כי הנפש תשלם ותעשה בלמוד המושכלות ותהיה היא והמושכלות אשר תשיגם דבר אחד ולזה אמר ואת הנפש אשר עשו בחרן והם האנשים אשר משכום …ושרה לעבודת השם ולהשגת האמת : (ה) הרפאים . הם גרגירי הזרע וקראם רפאים להיותם קודם הזריעה כמתים וימצא להם כח נפשי כשנזרעו וזה פלא גדול ואמר …זים אשר יצמחו בקרקע הים והנסרות כמו האלמוג והדומה לו ממה שיצמח תחת המים וזה פלא שיגיע פועל השם באמצעות הגרמים השמימיים לכמו אלו המקומות …וך המים והארץ אשר עליהם משיגיע שם פועל הכוכבים או ירצה ברפאים הדומימיים והם המתהוים כמו המתכות ושאר הדברים ההוים בבטן הארץ מתחת המים ותחת שוכניהם מצד האידים [ש]יגיעו שם הכוכבים כמו שהתבאר בטבעיות וקראם רפאים להיותם כמתים שאין בהם כח נפשי כלל והנה זה הביאור יותר נאות מצד הלשון כי לפי הביאור הראשון היה ראוי שיאמר הרפאים יחוללו . יבראו : ושוכניהם . ומתחת שוכניהם : (ו) שאול . הוא המטה במוחלט והיא מרכז הארץ ואמר זה על צד ההפלגה וגוזמא רצוני שאפילו במקום ההוא יגיע פועל השם יתברך …ם ערום שלא יהיה למעלה ממנו גשם יכסהו וימנעהו מקבול פועל הגרמים השמימיים וקרא המקום ההוא אבדון ג״כ להיותו יותר רחוק מקבול פועל הגרמים השמימיים מכל מקומות הארץ …ה נעדר השלמות יותר משאר חלקי הארץ כי המות והאבדון ייוחס לנעדר הצורה והשלימות : (ז) על בלימה . על מה שאין לו מציאות בעצמותו והוא מרכז הארץ כי עליו נתלית הארץ כמו …בטבעיות : (ט) מאחז פני כסא. מאחז ומעבה האויר אשר על פני רקיע השמים אשר נקרא כסא כאמרו השמים כסאי : פרשז עליו עננו . ובזה האופן פרש עליו עננו ר״ל כי בהתעבות הוא יתחדש ממנו הענן כמו שהתבאר בספר האותות : (י) חג . הגביל וייחסו למחוגה לפי שהמחוגה מגבלת תכליות הטעת העגול המתחדש בסבתה : (יא) ירופפו . יתנועעו ויזדעזעו :

רגע

מצודת דוד

[ומכש]יו א״כ לדקתו) : כו (ב) מה עזרת . מהו העזר אשר נתת בדבריך למי [שאי]ן בו כח מעצמו להבין אמיתת ההשגחה : הושעת . מלת מה משמשת בשנים … מה הושעת למי שאין בו עוז בזרועו להבין מאליו וכפל הדבר במ״ש : … יעצת . מהו העצה שנתת למי שאין בו חכמה לדעת משכלו : ותושיה . …דעת חכמת אלהות בשעור מרובה וכפל הדבר רבות פעמים כדרך המשתל… (ד) את מי . אל מי הגדת דברים כאלה כאומר וכי ימצא מי שאינו … מעצמו עד שילמדך לדבריך : ונשמת מי . נשיבת הרוח של מי יצאה ממך …מי שמעת הדברים האלה ובדרך לעג אמר : (ה) הרפאים . כאומר ואם …ספר מרוממות האל הנה יותר מזה ידעתי ואספר גם אני ואומר הנה הגיהנם מקום המתים אשר יש בה חללים רבים והם שנעשה מדורי גיהנם והוא …מים והשוכנים בהם כי פתח אחד יש לגיהנם בים : (ו) ערום וגו׳ . ועם כי הוא בעומק הארץ מתחת למים עכ״ז יודע המקום כל בה כאלו היתה ערום …מכסה : (ז) נוטה צפון . ר״ל רקע הארץ על תוהו כי אין שם דבר מחזיקו ועל כי עיקר הישוב הוא בפאת הצפון לז״א נוטה צפון וגו׳ : על בלימה . על דבר …ו ממש כי כל העמדת כדור הארצי לבל יתקרב לפאה מן הפאות הוא בעבור כי כל חלקי היסוד מתחוקק ליסודו והרי כל כדור הארצי נשען על נקודת המרכז …מנעית הכדור נקודה שאינה מתחלקת : (ח) צורר . קושר מי המטר בהעבים להיות אצור בו ולהוריד טפות טפות לבד ומעולם לא נבקע הענן תחת המים עד …יפלו בבת אחת : (ט) מאחז פני כסה . השמים נקרא כסא כמ״ש השמים כסאי (ישעיה סו) ואמר הנה האויר אשר על פני רקיע השמים מעבה עד שיהיה …לאחוז בו ובזה פירש על הרקיע את ענני כי בזה האופן יהיה הוויות הענן כי יתעבה האויר : (י) חוק חג. עשה חוק הקפת החול על פני מי הים ובל יעברנה …ד תכלה האור עם החושך ר״ל לעולם עד שתחרב כל העולם כלו : (יא) עמודי שמים . הארץ תקרא עמודי השמים כי היא מרכז להם וכאילו מעמידה והושאל …שמים אשר המרכז להם העיקר והיסוד ואמר הנה לפעמים ירעדו מקומות הארץ וינועו ממקומם וכאשר יגער בהם המקום יינוחו במקומם כאדם שמתמה מגערת …מאיים עליו ועומד על עמדו : (יב) בכחו . ברב כחו בקע הים ובתבונתו הכה בו את מצרים כי הכל

דעתם

מצודת ציון

מל׳ זכות ובהירות : (ג) ותושיה . כן יקרא החכמה כי ישנה לעולם ולא תשוב לאין כיתר הדברים : (ד) את מי . אל מי : ונשמת . מלשון נשימה ונשיבת רוח כמו מנשמת אלוה יאבדו (לעיל ד) ועניינו הדבור הבא בהפחת רוח וכאשר יאמר ויפיח לקץ (חבקוק ב) : (ה) הרפאי׳. כן יקראו המתים ע״ש שנרפו ונחלשו ע״י מ״ה : יחוללו . מל׳ חלל ונבוב : (ו) שאול . הוא הגיהנם וכן אבדון : (ז) תוהו . ענינו דבר שאין בו ממש : בלימה . היא שתי תיבות בלי מה : (ח) צורר . קושר כמו צרור כספו (בראשית מב) : (ט) כסה . כמו כסא בהא״ף : פרשז. מל׳ פריסה והזי״ן נוספת : (י) חג . ענין סבוב ועגול וכן וחוג שמים יתהלך (לעיל כב) : תכלית . מלשון כליון : (יא) ירופפו . ירעדו כי עמודיה יתפלצון (לעיל ט) תרגומו מתרופפין : (יב) רגע . בקע כמו עורי רגע (לעיל ז) :

מחץ

(יג) שפרה. הה"א נוסף וענינו תקן מן שפר או מן שפרירו או הכי"ת במלת ברוחו נוסף ויחסר דגש מס"א של שפרה: נחש בריח. התנין אשר בים ויש אומרים כי הוא התלי ונקרא נחש בעבור שהוא כמו מעות ובריח שהוא מבריח מן הקצה אל הקצה:(יד) שמץ דבר. כמו לשמצה: (ב) חי אל הסיר משפטי. נשבע חי אל שהכיר מן סורר או הסיר כמשמעו. כל הימים שאחיה: (ד) אם תדברנה שפתי עולה: (ו) לא יחרף. לא יקטן לבי כאדם שיש לו חרפה: (ח) ישל. יש

הים. כמו עורי רגע (לעיל ז): נקמט. קמטי' קמטים נעשו (כך כספר) המים נאספו מפשיטתן ונקמטו קמטים) עד שנקוו למקום המוכן להם: מחץ רהב. מצריים קרויין רהבים: (יג) ברוחו שפרה. בדבריו וברוח פיו איהל כמו ונטה אהל שפרירו (ירמיה) חוללה ידו. את פרעה נחש בריח (ישעיה) חיל וצרה וכן במקום הלא זאת היא המחוללת מחוללת תנין (שם נא) יסדה ידו את לויתן כמו חוללתי (משלי ח): (יד) דרכיו. קלות ומועט שאר גדולות שבו: דבר נשמע בו. מה אדם יכול להבין ד"א שמץ כמו לשמצה (א) ויוסף. עמדו רעיו כאשר הוכיחם אליהוא ולא ענו עוד (לקמן) (ב) חי אל. שבועה באמת הסיר את משפטי דרש ר' יהושע שמאהבה איוב את המקום אין לשבוע בחיי המלך אלא מי שאוהב את המלך: (ה) אם אתכם אם אומר הדין לחייבני: לא אסיר לא אודה לדבריכם לומר תם: (ו) בצדקתי החזקתי לומר שאני צדיק: לא לבבי. אותי מימי מן ומדה שנהגתי בימי יהי כרשע אויבי: (ח) תקות חנף. כי למה היה וגו

יַמָּא וּבְסוּכְלְתָנֵיהּ מְחָא גִבַּרְיָא׃ יג בְּרוּחַ פּוּמֵיהּ אַפֵּי שְׁמַיָּא אִשְׁתַּבְהֲרוּ בְּרַת יְדֵיהּ קְוִיָּתָן דְּמַתִּיל לְחִוְיָא טָרִיק׃ יד הָא אִלֵּין סִיָּפֵי אוֹרְחָתוֹי וּמַה דִּי אִתְמְצֵי מִן קְצַת מִלְּתֵיהּ נִשְׁמַעְנָא מִנֵּיהּ וְרִכְפַּת גְּבוּרָתוֹי מַן יִתְבַּיַּן׃

א וְאוֹסִיף אִיּוֹב לְמִטַּל מַתְלֵיהּ וַאֲמַר׃ ב קַיָּם אֱלָהָא אַעְדִּי הִלְכַת דִּינִי וְשַׁדַּי אַמַּרַר נַפְשִׁי׃ ג אֲרוּם פְּסַק תּוּב נִשְׁמְתִי בְּמֵימְרִי וְרוּחָא דֶאֱלָהָא בִּנְחִירַי׃ ד אִין מְמַלְּלָן סִפְוָתִי שִׁקְרָא וְלִישָׁנִי אִין מְרַנֵּן נִכְלָא׃ ה חָס לִי אִין אֲזַכֵּי יָתְכוֹן עַד דְּאֶתְנְגִיד לָא אַעְדֵּי שְׁלֵמוּתִי מִנִּי׃ ו בִּזְכוּתִי תַּקִּיפִית וְלָא אֶשְׁבְּקִנָּהּ לָא יְחַסֵּד לִבְבִי מִן יוֹמָי׃ ז יְהֵא הֵיךְ חַיָּבָא בְּעֵל דְּבָבִי וּדְקָאֵם עֲלַי הֵיךְ רַשִׁיעָא׃ ח אֲרוּם מַן סְבַר דִּילְטוּר אֲרוּם יִכְנוֹשׁ מָמוֹן דְּשִׁקַּר אֲרוּם יַנְתַּר אֱלָהָא נַפְשֵׁיהּ׃ ט אֶפְשַׁר

הַיָּם וּבִתְבוּנָתוֹ (ובתבונתו ק׳) מָחַץ רָהַב׃ יג בְּרוּחוֹ שָׁמַיִם שִׁפְרָה חֹלְלָה יָדוֹ נָחָשׁ בָּרִחַ׃ יד הֶן־אֵלֶּה ׀ קְצוֹת דְּרָכָו (דרכיו ק׳) וּמַה־שֵּׁמֶץ דָּבָר נִשְׁמַע־בּוֹ וְרַעַם גְּבוּרָתָו (גבורותיו ק׳) מִי יִתְבּוֹנָן׃

כז

א וַיֹּסֶף אִיּוֹב שְׂאֵת מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר׃ ב חַי־אֵל הֵסִיר מִשְׁפָּטִי וְשַׁדַּי הֵמַר נַפְשִׁי׃ ג כִּי־כָל־עוֹד נִשְׁמָתִי בִי וְרוּחַ אֱלוֹהַּ בְּאַפִּי׃ ד אִם־תְּדַבֵּרְנָה שְׂפָתַי עַוְלָה וּלְשׁוֹנִי אִם־יֶהְגֶּה רְמִיָּה׃ ה חָלִילָה לִּי אִם־אַצְדִּיק אֶתְכֶם עַד־אֶגְוָע לֹא־אָסִיר תֻּמָּתִי מִמֶּנִּי׃ ו בְּצִדְקָתִי הֶחֱזַקְתִּי וְלֹא אַרְפֶּהָ לֹא־יֶחֱרַף לְבָבִי מִיָּמָי׃ ז יְהִי כְרָשָׁע אֹיְבִי וּמִתְקוֹמְמִי כְעַוָּל׃ ח כִּי מַה־תִּקְוַת חָנֵף כִּי יִבְצָע כִּי יֵשֶׁל אֱלוֹהַּ נַפְשׁוֹ׃ ט הֲצַעֲקָתוֹ

שמץ ב׳ וסימ׳ ותקח אזני שמץ מנהו. הן אלה קצות דרכיו: משפטי י"ו בלישני׳ וסימ׳ נמסר ביחזקאל סימן מ"ל ובתלי׳ סימן י"ז: אם תדברנה חד מן י"ב פסו׳ רישי׳ ומציעותהון אם אם וסימ׳ נמסר בסדר משפטים ותלים סימן כ"ז ובסיפ׳ סימן ו׳: ולשוני ג׳ וסימ׳ ולשוני מדבק מלקוחי. ולשוני תהגה צדקך. לשוני לא יהגה רמיה. ואינון מן ד׳ זוגין ולש ברישי׳ מן ג׳ ג׳ וסימן ולשוני ג׳ דלעיל. ולשנינה ג׳ והיתה לשמה למשל. והכרתי את ישראל דמלכים. ונתשתים מעל אדמתי דד"ה: ולשוב ג׳ וסימ׳ נמסר ביהושע

רלבג

(יב) רגע. נח: מחץ רהב. הנה מה שיגבה מהים על הארץ ר"ל שסבב שלא יגבה הים על החלק הנגלה מהארץ: (יג) ברוחו שמים שפרה. ברצון השם היו השמים בזה האופן מהיופי והשלימו׳ אשר הם בו: חוללה. בראה: נחש בריח. הוא דמות הנחש הנראה סובב בגלגל המזלות והוא העגול החלבי: (יד) שמץ מנהו. מעט: ורעם גבורותיו. והמוי גבורותיו: ביאור דברי המענה ענה איוב ואמר מה עזרת לדעתך בהשגחה לפי מחשבותיך באלו המאמרים אשר אמרת הנה אין להם כח לעזור לדעתך ולהתגלל מהספקות אשר ספקתי על דבריך ומה יעצת עם לבבך להשיב על הספקות אשר ספקתי לך מאין חכמה ותוספה נימוס השם בנפלאות וסדורו אשר הודעת לרוב ר"ל שמה שהגיד ממנו הוא מעט מזער. את מי הגדת אלו הדברים ומה למדת אותנו בזה הלא אני יו ויותר מגימים פעולות השם וגבורותיו ונפלאותיו. הלא המתלכים יבראו השם יתברך מתחת המים ותחת הדברים השוכנים בארץ וזה בתכלית הפלא ר"ל שיגיע שם בבטן הארץ בזה האופן ה פעל הגרמים השמימיים השופע מהשם יתברך. הנה המשפה בתוהלע והוא מרכז הארץ הוא לפני השם כאילו הוא ערום ואין לו כסות עם כסותו אותו הארץ עד שכבר יגיע פועל השמ עומקו. הנה השם נטה הצפון אשר שם הייסוד על תוהו כי הוא נשען על מרכז הארץ אשר אינו כי אם נקודה ותולה הארץ על בלמה ר"ל שהיא נשענת ונסמכת על הנקודה שהיא מרכזה חוץ ממנה כמו שהתבאר בטבעיות וזה בתכלית הפלא. הנה הוא צורר מים בעביו ולא נבקע ענן תחתם כאשר יוליכום הרוחות עד הגיעם אל המקום אשר ירד שם המטר. הנה השם יאחז פני כסא יראתו האויר אשר על פני השמים ויתעבה מצד הקרירות ואז פירש עליו עננו כי בזה האופן יהיו הויות הענן וספר זה לפי שנעלם מהמון האנשים. גזר חק על פני מים שלא יעבור גו שיראה זה החלק הנגלה מן הארץ בצד הצפוני תמיד ויתהוו בו אלו ההויות עד המקום שיכלה בו סיות האור עם החשך בכל יום ר"ל שיהיה קצת כל יום מימי השנה אור וקצתו חשך וזה חק עד מרחב ס"ו מעלות וכ"ה דקים ועד שם נתחך הי סוב לפי מה שספרו הקודמים ואולם שם יהיה יום אחד בשנה אין בו לילה ויום אחד כנגדו אין בו יום ומשם ואילך יתוסף זה השיעור וע עד שיגיע אל מה שתחת הקוטב הצפוני ויהיה שם חשה חדשים בשנה אין בהם לילה והם ימות התמה ושפה חדשים בשנה אין בהם יום והם ימות הגשמים. עמודי שמים ירופפו ויודעזעו הארץ אשר ירעשו מגערת השם. בכח הרעש אשר סבתו הרוח הסווה תחת הארץ בסבת האיד סעשני הנעצר שם וקראם עמודי שמים להיות השמים נסמך על הארץ כמו שהתבאר בספר בכח השם וגבורותיו נח הים ולא ירוץ על הארץ כדי ש"א יטבעו הסוויים שם ובתבונת השם הכה מה שיגבה מן הים על הארץ ויפסידהו. וזה כי לסיות שאר המימות מתערבים במי הים היה ראוי שיגביהו מי הים על החלק הנראה מהארץ ויטבע אלא שהשם סבב בתבונתו שיכלה השמש ושאר הכוכבים בתומ׳ מימי הים בשיעור מה שיבא אליו מהנהרות עד שלא יתוסף כלל. ברצון השם ותכמתו היו השמים בזה האופן מן היופי והשלימות אשר הם בו בבריאתם עד שאי אפשר להיותם באופן אחר יותר שלם להגיע לזה המציאות השפל מה שיצטרך אליו הגע ברא ידו ויצרה העגול החלבי אשר בגלגל הכוכבים הקיימים אשר בו מן הפלא והפעלם מה שכבר התבאר בספר האותות והנה אנחנו אמרנו בכל זה קצת מאמר בחמישי מספר מלחמות אלו הדברים אשר ספרתי הם קצת דרכי השם ומה מעט הדבר שנשמע בו בזה הספור. ואולם תוקף גבורותיו ונפלאותיו לא ימצא מי שיבין אותם: והכלל העולה מהדברים הוא מבואר איוב להשיב על דברי בלדד יותר מזה השיעור לפי מה שזכרנו במענה הקודם ובכלל אם היה משיב אותו עליהם לא יהיה כי אם כפל דברים לפי שכבר השיב על זאת הטענה במה שקדם אותה מהתוס: ביאור מלות המענה ויוסף איוב שאת משלו ויאמר: (ו) יחרף. יעה ומזה הענין שפחה נחרפת לאיש ר"ל שהיא נוטה מצד עבדות לצד חירות כמו שזכר הרב מור (ח) יבצע. יגזול: ישל. יעמוד בשלוה: הורה

מצודת ציון

מחץ. הכה והרג כמו מחץ ראש (תהלים קי): רהב. מצרים קרואים כן כמ"ש קראתי לזאת רהב (ישעיה ל): (יג) שפרה. ענין אוהל כמו ונטה את שפרירו (ירמיה מג) ואוהל הישה נקרא כן מל׳ אמרי שפר (בראשית מט): חוללה. בראה כמו ותחולל ארץ (תהלים צ): בריח. בענין מטה עשוי לשומו לרוחב השער לסגרו: (יד) דרכיו. מעשיו ופעולותיו: שמץ. ענין מעט ומעט וכן ותקח אזני שמץ מנהו (לעיל ד): ורעם. ענין רעש ותמים: (ב) חי אל. ר"ל כמו שהאל הוא חי וכן חי ה׳ (ש"א יז): המר. מל׳ מרירות: (ד) יהגה. ידבר כמו ולשוני תהגה (תהלים לה): (ה) תומתי. מל׳ תמימות: (ו) יחרף. ענין נטיה וכן שפחה נחרפת (ויקרא יט) שר"ל נוטה מן העבדות לחרות: (ז) כרשע כעול. הכפי"ן באו לאמתת הדבר וכן בלילה יהיה כגנב (לעיל כד): (ח) חנף. רשע המחניף ליצרו לעשות

מצודת דוד

דעתם ומשכם אל הים להכותם נפש: (יג) ברוחו. ברוח פיו איהל את על הארץ וידו בראה את הלויתן הדומה לנחש ומבריח את הים מן הקצה אל הק (יד) הן אלה. הדברים האלה המה מקצת דרכיו ומה מאד דבר מעט אשר בו ר"ל הן לא ידענו ולא שמענו כ"א מעט מדרכיו לא כולם אף לא חל מהם: ורעם. אף גבורותיו הנשמעים לכל כקול רעם מי יוכל להתבונן מלפוני הנפלאות אשר בהם ואף כי הנעשים בשמים ממעל ומתחת לארץ אשר ידעם אנוש וכאומר הנה השמעתיך יותר מאשר השמעת ועדיין לא הגעת גדול מנפלאות ה׳ (סעולה מהמענה הזה כי ילעוג על בלדד שאמר דברים קצ לכל ומיעט לספר מנפלאות ה׳ וסיפר הוא יותר ממנו ואמר שעכ"ז עדיין לא הגיע אף הוא לחלק גדול ממפלאות ה׳ ולא חש להשיב יותר כי במרבית כאלו אמר לו מה בכך שלפי רוממות המקום ושפלות האדם יחשב המעט. מן המרי לרב הלא כ"ש הוא שמרבית המרי מן הרשע יחשב לרב ומה זה לי לו גמול): כז (א) ויוסף איוב. ברצותו כי אין מי יענה לו על אמריו הוסיף עוד להרים קול בדברי משל ואמר דבריו והמשל הוא כתיב לא ידעו עי וכדומה: (ב) חי אל. הריני נשבע חי אל אשר הסיר משפט גמול מעשי במה שמסר הכל ביד מערכת השמים: ושדי. מוסב על חי לומר חי שדי אשר לנפשי והוא כפל ענין במ"ש: (ג) כי כל עוד. אשר כל זמן שתהיה נשמתי בי ורוח חיים מאלוה יהיה באפי: (ד) אם תדברנה. מוסב למעלה לומר שנשבע יהיה עלי אשר כל ימי חיי אם תדברנה שפתי עולה להתלונן בחנם או אם לשוני ידבר רמיה להצדיק עלי את הדין מן השפה ולחוץ. עם כי לבי לא כן ה כאומר לא אצעק בחנם ולא אודה ברמיה: (ה) חלילה לי. חולין וגנאי הוא לי אם אומר ברמיה שאתם צדיקים בדבריכם והדין עמכם כי הן הרשעתי ולבבי לא כן יחשוב לא אדבר רמיה כי עד אמות לא אסיר תומתי ממני לדבר רמיה בפה ולא בלב: (ו) בצדקתי. כי הנה בצדק אשר עשיתי מעולם לא בדרך עראי כי החזקתי בה בחוזק רב ולא נתתי לה רפיון ומימי לא נטה לבבי ממנה: (ז) יהי כרשע. מדת הרשע ופעול רעים המה בעיני עד שאני מקו

רשי

סופו של רשע הגוזל ממון : כי ישל. כי ישליך המקום את
יו לשון של נעליך (שמות ג) ונשל הברזל (דברים יט) : (י) אם על שדי
כפל התמיהה היא ככל התמיהות הכפולות שכן דרך הראשונה בה"א
:אם כמו הירוצון בסלע סוסים אם יחרוש בבקרים (עמוס ו) . היא
לה ואם הכי לא יבין
ל ו) אף כאן הצעקתו
אם על שדי יתענג .
כי הוא רשע חנף .
להתענג ולסמוך על
ב"ה ולקרא אליו בעת
צמיה : (יא) אורה
מה המדה שביד אל
עם שדי לא אכחד .
י ידע דרך עמדי
ג) : (יב) כולכם
זה חלק אדם רשע :
הבל תהבלו . להיות
חנופים : (יד) אם
ו למו חרב . ירבו
ביסורים ותחלואים
מחו אלמנותיו במיתתן
נה : (יז) וכסף נקי.
רשע לנקי יחלקנו
: (יח) בנה כעש .
הבונה חור שאינו
וכסוכה שעשה נוצר
הכרם שאינה של קיימא
צר הכרם שאינו שומרה
: זה שמעתי סא"א) :
יר ישכב . ימות בעשרו
שלא יאסף לקבורה:
ו'. שדים : גנבתו סופה.
ו לדראוניס:(כב) וישלך
משליך עליו רעה ולא
: מידו . של רשע ומכחו
ו: ברוח יברח. בן עלתו
מסייעו בתחלה יברח
ידו בשעת כשלונו כמו
שעשה

ת אהרן כלכם חזיתם . ב"ב
עו (סוטה כ):יכין.
מש ב"ק קיט ב"מ סא :
וישלך. מגלה טו :

יִשְׁמַע ׀ אֵל כִּי־תָבוֹא עָלָיו צָרָה׃
י אִם־עַל־שַׁדַּי יִתְעַנָּג יִקְרָא אֱלוֹהַּ
בְּכָל־עֵת׃ יא אוֹרֶה אֶתְכֶם בְּיַד־
אֵל אֲשֶׁר עִם־שַׁדַּי לֹא אֲכַחֵד׃
יב הֵן־אַתֶּם כֻּלְּכֶם חֲזִיתֶם וְלָמָּה־זֶּה
הֶבֶל תֶּהְבָּלוּ׃ יג זֶה ׀ חֵלֶק־אָדָם
רָשָׁע ׀ עִם־אֵל וְנַחֲלַת עָרִיצִים
מִשַּׁדַּי יִקָּחוּ׃ יד אִם־יִרְבּוּ בָנָיו
לְמוֹ־חָרֶב וְצֶאֱצָאָיו לֹא יִשְׂבְּעוּ־
לָחֶם׃ טו שְׂרִידָיו בַּמָּוֶת יִקָּבֵרוּ
וְאַלְמְנֹתָיו לֹא תִבְכֶּינָה׃ טז אִם־
יִצְבֹּר כֶּעָפָר כָּסֶף וְכַחֹמֶר יָכִין
מַלְבּוּשׁ׃ יז יָכִין וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ וְכֶסֶף
נָקִי יַחֲלֹק׃ יח בָּנָה כָעָשׁ בֵּיתוֹ
וּכְסֻכָּה עָשָׂה נֹצֵר׃ יט עָשִׁיר יִשְׁכַּב
וְלֹא יֵאָסֵף עֵינָיו פָּקַח וְאֵינֶנּוּ׃
כ תַּשִּׂיגֵהוּ כַמַּיִם בַּלָּהוֹת לַיְלָה
גְּנָבַתּוּ סוּפָה׃ כא יִשָּׂאֵהוּ קָדִים
וְיֵלַךְ וִישָׂעֲרֵהוּ מִמְּקֹמוֹ׃ כב וְיַשְׁלֵךְ
עָלָיו וְלֹא יַחְמֹל מִיָּדוֹ בָּרוֹחַ

ג' תתענג · ג' בתרי ליש' לידה · ג' · ג' · י' · ג' ואל תסגר. ג' · ג' חסר · ג'. ל' י' · ג'. ג' · ל' · ג'. י"ב · ג' · ל'. ל'. ג' · ד'

דִּקְבִלְתֵּיהּ יְקַבֵּל אֱלָהָא אֲרוּם
תֵּיתֵי עֲלוֹי עָקָא׃ י אִין עַל
שַׁדַּי יִתְפַּרְנַק יְהֵוֵי קָרֵי אֱלָהָא
בְּכָל עִדָּן׃ יא אַלֵּיף יָתְכוֹן
בִּנְבוּאַת אֱלָהָא דִּי עִם שַׁדַּי לָא
אֲכַסֵּי׃ יב הָא אַתּוּן כּוּלְּכוֹן
חֲמֵיתוּן וּלְמָא דֵין הֶבְלָא
תֶּהְבְּלוּן׃ יג דֵּין חוּלַק בַּר נַשׁ
חַיָּבָא מִלְּוַת אֱלָהָא וְעַדַב
תַּקִּיפִין מִשַּׁדַּי יְקַבְּלוּן
פּוּרְעָנוּתְהוֹן׃ יד אִין יִסְגְּעוּן
בְּנוֹי מְטוּל דִּקְטָלִין בְּחַרְבָּא
וּבְנֵי בְנוֹי לָא יִסְבְּעוּן לַחְמָא׃
טו מְשֵׁיזְבוֹי בְּמוֹתָא יְהוֹן
קְבִירִין וְאַרְמְלָתוֹי לָא תִבְכְּיָן׃
טז אִין יִכְנוֹשׁ הֵיךְ עַפְרָא סִימָא
וְהֵיךְ טִינָא יַתְקֵין לְבוּשָׁא׃
יז יַתְקֵין וְצַדִּיקָא יְהֵי לְבִישׁ
וְסִימָא זַכֵּי יַפְלֵיג׃ יח בְּנָא
הֵיךְ רִקְבוּבִיתָא בֵּיתֵיהּ וְהֵיךְ
מְטַלַּלְתָּא דְּעָבֵיד נָטַר פֵּירֵי׃
יט עַתִּיר יִדְמוּךְ וְלָא יִתְכְּנֵשׁ
עֵינוֹי פְּקַח וְלֵיתוֹי׃
כ תִּדְבְּקִנֵּיהּ הֵיךְ מַיָּא רִגְשְׁתָּא
לֵילְיָא טַלְטְלַנֵּיהּ זִיקָא׃
כא יַטְלְנֵיהּ רוּחַ קִדּוּמָא וְיֵיזֵל
וִיעַלְעֲלִנֵּיהּ מִן אַתְרֵיהּ׃ כב וְיִטְלוֹק עֲלוֹי וְלָא יְחוּס מִן

אבן עזרא

יש אומרים מן שלל והקרוב אלי שהוא מן של נעלך כי ישל הנפש מעל הגוף : (טו) שרידיו. הנגים הנשארים מהחרב : (יח) בנה כעש ביתו. שפעמוד כעש מן עושה עש ושם נוצר על ביתו כמו חומה שישמרנו בלילה : (יט) עשיר ישכב ולא יאסף. אף על פי שלא ימות : (כ) כמים. כפתע פתאום כי כן דרך הנהרות : (כא) קדים. רוח קדים : (כב) מידו ברוח יברח. הענין יברח הוא מידו : ישפקו

סימן כ"ב ובירמיה סימן מ"ד : אורה ב' בתרי לישני וסימ' צרה אורה. אורה אתכם ביד אל : ולמה זה ג' וסימן ולמה זה לי בכורה. ולמה זה חרה לך על הדבר הזה. ולמה זה הבל תהבלו: יקחו י' בקריאה וקמצי' וסי' אשה זונה וחללה ב' בו. ובליעל כקוץ מונד. אהליהם וצאנם יקחו. ונחלת עריצים משדי יקחו. קשר נביאה בתוכה. והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו. ומבניך אשר יצאו דמלכים. וחברו דישעיה. בניך ובנותיך לקחו : כעש ג' וסי' אנכי כעש לאפרים. ותמס כעש חמודו. בנה כעש ביתו : ואיננו י"ב וסימ' כי לקח אותו אלהים. ערות על יאור. שדד זרעו ואחיו ושכניו. יבקש את עון ישראל ואיננו. התבוננת על מקומו ואיננו. כי רוח עברה בו. המחכים למות ואיננו. דמו מעט ואיננו. הן קדם אהלך ואיננו. עשיר ישכב ולא יאסף. התעיף עיניך בו ואיננו.

רלבג

אורה. אלמוד : (יג) עריצים. הם התקיפים המוחזקים שאר אנשים להשענם על תקפם וגבורתם : (טו) שרידיו. הם בניו כי הם השרידים הנשארים מן האדם : (יז) וכסף נקי יחלוק. האיש הנקי יחלוק כספו ויפזרנו תחת אשר קבץ אותו הרשע והרצון בזה כי הנקי ימשול על אשר לו : (כ) תשיגהו כמים בלהות. תשיגהו בלהה אחרי בלהה בלי העסק למו שיגרו המים בשטף בלי הפסק : (כא) קדים. רוח קדים : וישערהו. מענין רוח סערה : (כב) מידו. ממכתו

מצודת דוד

עלי לרעה שסוא יהיה רשע ועול כי כ"כ הדבר רע בעיני עד שתחשב לקללה:
ימה תקות. כאומר אף לדעתי שהכל מסור ביד מערכת השמים והיה כלדיק
עכ"ז אין לבחור ברשע כי מה יהיה תקות רשע אשר יגזול אנשים כאשר
אלוה את נפשו ממנו כי הלדיק יקוה אל תענוג הנפשי אבל הרשע אל מה
(ט) הצעקתו . ואם לתקות תענוגי הגוף וכי כשיבוא עליו צרה ישמע אל צעקתו
ממנה כאומר וכי בעבור רשעו יחדל ה' את המערכה אשר לא יעשה אף
הלדיק ונקי: (י) אם על שדי יתענג . וכי ישען על ה' לענגו בטובה וכי יבטח לקרוא לה' בעת הצורך כאומר הלא אף תפלת הלדיק איננה נשמעת אף כי רשע וחוטא:
אורה אתכם . כאומר אין דברי להסית אנשים לבחור ברשע רק אני מלמד אתכם הנהגה אשר היא ביד האל ולא אחדל מלדבר מה אשר עם שדי לבל יתלו
במקום בגמול הלדיק והרשע כי הכל בא מצד המערכה אבל עכ"ז מהראוי לבחור בלדק בעבור תענוג הנפשי : (יב) הן אתם וגו' . כאומר הלא גם אבדן
יה הוא מפורסם ומצוי על שאתם כולכם ראיתם ובודאי לא אכחיש המוחש ולמה זה א"כ תדברו הבל בחנם לחשוב שבוחר אני ברשע : (יג) זה חלק. ר"ל זה חלק
האמור למטה אשר ראיתם הלא גם היא שמורה עם אל להביא עליו באמצעות המערכה כאשר שמורה להביא על הלדיק ועם כי הרשע מעותד לאבדן
בעולם הגלחי עכ"ז עודו בחייו מקרה אחד לו ולהלדיק כי לא ינלל גם הוא מסבות המערכה : ונחלת . וזהו האמור למטה היא נחלת עריצים המתחזקים
לא להם אשר יקחו משדי באמצעות המערכה כאשר יקחו הלדיקים והוא כפל ענין במ"ש : (יד) אם ירבו . אף אם ירבו בני הרשע לפעמים לא ישמח
כי יהיו נתונים אל החרב ואף אם יתרבו לאלאיו הם בני בנים הנה לפעמים לא ישבעו לחם : (טו) שרידיו . הנשארים מחרב הנה לפעמים יקברו גם היום בעת
עליו כמות ולזה לא תבכינה אלמנותיו עליהם לבל ישבר לבו וכמ"ש רז"ל חולה שמת לו מת אין בוכין לפניו שלא ישבר לבו : (טז) אם יצבור . אף אם
כסף רב כעפר ויכין מלבוש מרובה כחומר : (יז) יכין . לפעמים הוא לבד המכין אבל הכל בא ליד הלדיק וילבש הוא וכספו בא ליד הנקי ויחלק לאשר
בעיניו וכאומר הואיל ופעם יקרה שהלדיק יצלח יותר מהרשע א"כ למה יבחר מי בדרך הרשע : (יח) בנה כעש ביתו . ר"ל פעמים יהרס ביתו בקלות כבית
וכסוכה אשר עשה שומר הכרם לשבת בו : (יט) עשיר ישכב . לפעמים כאשר ישכב חולה על מטתו יהיה עדיין עשיר ולא ימות בעשרו עוד עיניו פקוחים ולא
שחת ואבד העושר ואין לו כי מעת נפל למטה נשבר חזקו ויבוזו כל אשר לו : (כ) תשיגהו . לפעמים תשיג אותו בהלות תכופות זה אחר זה כשטף מים אשר לא
לילה . מרוב הבהלה לא ישב בביתו עד אור היום כי בעוד לילה ינום לנפשו כאלו רוח סופה גנבו בלילה מתוך הבית : (כא) ישאהו . וכאלו רוח הקדים
למרחוק והולך הוא במקום שהוא שם ולא ישוב עוד לביתו : וישערהו . כאלו רוח סערה יעקרו ממקומו וכפל הדבר במ"ש : (כב) וישלך . זה שבידו
להשליך

מצודת ציון

לעשות פתוין : יבלע . יגזול כמו בולע בלע (חבקוק ג) : ישל . ענין הסרה ושליפה כמו של נעליך (שמות ג) : (יא) אורה . אלמד כמו יורה דעה (ישעיה כח) : אכחד . אמנע : (יב) חזיתם. ראיתם : (יג) עריצים. חזקים : (יד) למו חרב . אל חרב וכן למו פי (לקמן מ) : (טו) שרידיו. הנשארים מהם : (טז) יצבור. ענין כרי וגל כמו ויצבור עפר (חבקוק א) : (יח) כעש . מין תולעת : נוצר . שומר : (יט) יאסף . ימות כמו יאסף אהרן (במדבר כ) : פקח . פתח כמו פוקח עורים (תהלים קמו) : (כ) בלהות . בהלות : (כא) וישערהו . רוח סערה יעקרו וכן כמון

אבן עזרא

(כג) ישפקו. בני אדם עליו ועל ביתו כפימו: (א) יזוקו. כמו יזקקו והענין כי הכל תלוי במזל בני אדם גם המקומות: (ב) ומאבן יצוק נחושה. והי' ראוי להיותו נחוש: (ג) אבן אפל. היא הארץ שהיא עיקר האופל גם היא עיקר קדרות הלבנה בשעה שתכדר בחצי החדש בהיותה עם ראש התלי או הזנב: (ד) גם יפרוץ המקום נחל שהוא גר והענין מוגר כמים המוגרים עד שנשכח מרוב שדרכו בני אדם: דלו. כמו דללו וחרבו. מאנוש שנעו שהם הולכים ונעים:(ה)ותחתיה. ויש ארץ שתחתיה נהפך כמו אש כארץ גפרית והרי האש: (ו) ויש ארץ מקום ספיר אבניה. גם יש מקום לא נדע מה יש שם: (ז)גם לא ידעו עיט. הוא העוף: (ח) לא עדה. עבר תרגום אשר עבר בין הגזרים האלה וכמהו מעדה בגד ביום קרה: (ט) בחלמיש שלח ידו. המקום ויהפוך ההרים משרשיהם ויבקע יארים בצורים ובחלמיש: (י) וכל יקר. הם המים שיוציא מהצורים. והפך זה שיובש הנהרות

רשי

שמשה חרבונה להמן (מגילה ז): (כג) ישפוק עלימו כפימו. כיודע[...] לפניס ועתה רואים בשברו: (א) כי יש לכסף מוצא. גם זה טעם א[...] הראשון שאמר בצדקתי החזקתי. כי למה אהיה רשע אם בשביל כסף[...] יש מוצא וסוף אבל החכמה מאין תבוא זה סוף הפרשה הוא יקר[...] על כן כל ימי נתתי [...] ללמוד: ומקום. יש לז[...] יזוקו ויתכו אותו: (ב) אבן[...] נחושה. מן ההר יצק [...] כנחושה הרי תחילה [...] לכל דבר שכל העו[...] וכל אשר בו: (ג) ק[...] כמקום מתי תהיה [...] שהשמים נמלחו והאר[...] ולכל תכלית דבר הוא [...] אבן. אשר משם יצ[...] וצלמות אבן מקום מוצ[...] לכן נקרא אבן במקום[...] כאדם הנוגף את רגל[...] שיש לו צער (כ"ש. [...] תוהו ואבני בוהו. [...] דמן טורא אתגזרת [...] (דניאל ד): (ד) פרץ [...] סדום ועמורה נחלי אש [...] מעם גר. ממקום שה[...] ונוגר: הנשכחים מני [...] אלו אנשי סדום שהיו [...] רגלי אורחים מאר[...] משכיבים האורח במטה[...] ארוך יותר מקטעין [...] היה קצר מאריכין [...] מפורש באגדה: דל[...] פריצת נחל זה ומאנוש [...] (ה) ארץ אשר ממנה י[...] נהפך מקומה כמו אש: [...] ספיר. הוו אבניה: [...] ידעו עיט. לא עבר [...] של ליסטין: ולא שזפ[...] איה. לפי שהיא רואה [...] משאר עופות ולכך נק[...] שהיא עומדת בבבל ורוא[...] בארץ ישראל כך מפור[...] (חולין סג.) כלומר לא[...]

מרגלים: (ח) לא עדה עליו. עבר כדמתרגמינן אשר עבר בין [...] (ראשית טו) (נ"ל הגזרים וע' בתרגום) דעדא: שחץ ושחל. משבעה שמותיה [...] הם (בסנהדרין צה) ששה שמות יש לארי'. והקב"ה מה עשה: (ט) בחלמיש [...] והפך שרשי ההרים מלמעלה למטה: (י) בצורות יאורים בקע. חוזר [...] עליו.

יִבְרָח׃ כג יִשְׂפֹּק עָלֵימוֹ כַפֵּימוֹ וְיִשְׁרֹק עָלָיו מִמְּקֹמוֹ׃

כח א כִּי יֵשׁ לַכֶּסֶף מוֹצָא וּמָקוֹם לַזָּהָב יָזֹקּוּ׃ ב בַּרְזֶל מֵעָפָר יֻקָּח וְאֶבֶן יָצוּק נְחוּשָׁה׃ ג קֵץ ׀ שָׂם לַחֹשֶׁךְ וּלְכָל־תַּכְלִית הוּא חוֹקֵר אֶבֶן אֹפֶל וְצַלְמָוֶת׃ ד פָּרַץ נַחַל ׀ מֵעִם־גָּר הַנִּשְׁכָּחִים מִנִּי־רָגֶל דַּלּוּ מֵאֱנוֹשׁ נָעוּ׃ ה אֶרֶץ מִמֶּנָּה יֵצֵא־לָחֶם וְתַחְתֶּיהָ נֶהְפַּךְ כְּמוֹ־אֵשׁ׃ ו מְקוֹם־סַפִּיר אֲבָנֶיהָ וְעַפְרֹת זָהָב לוֹ׃ ז נָתִיב לֹא־יְדָעוֹ עָיִט וְלֹא שְׁזָפַתּוּ עֵין אַיָּה׃ ח לֹא־הִדְרִיכֻהוּ בְנֵי־שָׁחַץ לֹא־עָדָה עָלָיו שָׁחַל׃ ט בַּחַלָּמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ הָפַךְ מִשֹּׁרֶשׁ הָרִים׃ י בַּצּוּרוֹת יְאֹרִים בִּקֵּעַ וְכָל־

ג' חד מ"ל · ג' לגמ'יס. ג' · ג' · ל' וחד ולחסן ס'. ל' מ"ל · ב' · י"ג ר"פ · ל' וחסר · ב' · ב'. ב' · ב' · ל' · סימן

תרגום

ידיה מערק יערוק׃ כג ישפוק עלויהון ידהון וישרוק עלוי מן אתריה׃ א ארום אית לסימא מפקנא ואתר לדהבא מסננין׃ ב פרזלא מעפרא יתנסיב ואבנא יתיך ברכומא׃ ג סוף שוי לחשוכא ולכל סופא הוא מפשפש אבנין מפולמן דמתמן נפק חשוך וטולי מותא׃ ד תקיף נחלא מן אתרא די מזדלח מרזביא דמתנשין מן למעבר רגלא אזדקפו מבני נשא אטלטלו׃ ה ארעא דמנה נפק מזונא ולרע מנה גהנם דצנת תלגיה מתהפכא דכמת אשתא׃ ו וגינתא דעדן די אתר דשבזיזא אבנהא ועפרורין דדהבא ליה׃ ז אורחא דלא חכמיה עופא ולא סקרתיה עין טרפיתא׃ (ת"א) שביל איכן חיי דלא חכמיה סמאל דפרח היך עופא ולא סקרתיה עינא דחוה׃ ח לא טיילו בה בני אריותא זיאר עלוי ליתא׃(ת"א) לא הליכו בה בני אדם ולא סטא עלוהי חויא׃ ט בשמיר אושיט ידיה הפך מן עקריהון טוריא׃ י בטינרין נהרין בזע וכל

הנהרות

תולדות אהרן קץ. זוכר מקץ: לכסף מוצא: (ברכות ה הוריות מח): פרץ. סנהדרין קט זו"ר וירא: יצא אוכל. סנהדרין קט: ספיר. שם: ועפרות. חולין פח: נתיב. סנהדרין קט זוכר וירא: שזפתו. חולין סג: הדריכהו. סנהדרין קט:

ואיננו חס' לנפשו: יקח ג' ב' קמץ וא' פתח וסי' יקח נא מעט מים ורחצו. גם שבי גבור יקח ומלקוח. ברזל מעפר יקח. אנ"ך: תכלי' ה' וסי' נמסר בתלים סי' ק"מ וסיפרא סי' י"א; דלו ב' א' מלרע וא' מלעיל וסי' דלו מאנוש נעו. דלו עיני למרום קדמ' מלעיל: שזפתו ב' וסי' ולא שזפתו עין איה. עין שזפתו ולא תוסיף: הדריכוהו ב' א' מ"ל וא' חס' וסי' כתרו את בנימין הרדיפוהו מנוחה הדריכהו. לא הדריכוהו בני שחץ. בתרא מל': בחלמיש ל' שלח ידו. וא' חלמיש ההפכי הצור ואינון חד מן ה' זוגין חד ח' וחד וח' בריש תיבותא וסי'

רלבג

ממכתו: (כג) עלימו כפימו. עליו כפיו: (א) ומקום לזהב יזוקו. ויש מקום בארץ אשר יזוקו הזהב ויוציאוהו משם: (ב) ואבן יצוק נחושה. ר"ל שמהאבן יוציאו ויתיכו בעת מם נחושה והוא הברזל החזק אצי"ר בלע"ז או ירצה אבן יצוק אבן חזק מגורת והיית מוצק ובראון בו שמאבן חזק יקח נחושה: (ד) פרץ נחל. גדל: מעם גר. מהמקום שהיה גר בו האדם: דלו. גבהו וכמוהו דלו עיני למרום: (ז) עיט. עוף: שזפתו. ראתהו: איה. הוא מין אחד מהעוף:(ח) הדריכוהו. דרכו בו: בני שחץ. בני גאוה ותוקף והם פריצי החיות: שחל. אריה: (ט) בחלמיש. בצור החזק: (י) יאו[רים] בהרים

מצודת ציון

כמוץ ישוער מגורן (הושע יג): (כג) ישפוק. כמו יספוק בסמ"ך והוא מענין הכאה כמו ויספוק את כפיו (במדבר כד): עלימו כפימו. עליו כפיו: וישרוק. הוא השמעת קול בקבוץ השפתים וכן ישום וישרוק (ירמיה יט): (א) יזוקו. ענין יציקה כמו יזוקו מטר לאדו (לקמן לו): (ג) אבן. ר"ל יסוד ועיקר: (ד) גר. ענין הולכה ושפיכה כמו מים מוגרים (מיכה א): הנשכחים. אשר נשכחים וכן ההלכוא אתו (יהושע י): דלו. הורמו והוגבהו כמו דלו עיני למרום (ישעיה לח): (ה) ותחתיה. מקומה: (ז) נתיב. שביל ודרך: עיט. שם עוף מדברי וכן איה: שזפתו. ראתהו כמו עין שזפתו (לעיל כ): (ח) הדריכהו. ענין לעדה והלוך והוא מל' דרך: שחץ. ענין גאוה וכן מלך על כל בני שחץ (לקמן מא) ובדרז"ל אנשי ירושלים אנשי שחץ הן (שבת סב): עדה. עבר וכן עד ירח (לעיל כה): (ט) בחלמיש. בצור חזק ולפי שלא יפול לשון חלמיש אלא על הצור אמר חלמיש מבלי זכר צור וכן חלמיש למעינו מים (תהלים קיד): (י) בצורות. מלשון צור וסלע: יאורים. נחלי מים

מצודת דוד

להשליך הוא ישלך עליו הרבה מן הצרות ולא יחמול עליו וכל עשרו ומו[...] מידו: (כג) ישפוק. מי אשר ידעו לפנים יכה כפיו זה בזה על מפלת[...] הרואה באבדן דבר גדול: וישרוק. על שברו ישרוק כ"א מאנשי מקומו א[...] בהצלחתו וגם השריקה הוא מדרך הרואה באבדן דבר חשוב וחוזר הוא על[...] אמריו לומר אם אמנם שגם הרשע מעותד למקרי הזמן כמו הצדיק למה י[...] ברשע הלא נוסף עליו הצדיק כי יתענג בתענוג הנפשי ולא כן הרשע: כח[...] יש לכסף מוצא. הוסיף לאמת דבריו שאף אם מקרה אחד לצדיק ולרשע[...] יש לאחוז בצדק כי הנה לכסף יש מקום מוצא וכ"כ יש מקום לזהב אשר הוא נ[...] והמה מקומות מן האדמה: (ב) ברזל. אף הברזל יש לו מקום מוצא מן העפ[...] יוקח משם ויש אבן אשר יצוק נחושת א"כ נראה לעין מקום מוצאם והזר ונראה עת יפסקו כי יש תכלית להם כי לא לעולם ימצאו הכסף והזהב וגו' במקום [...] (ג) קץ שם לחשך. אף לחשך שם קץ מתי תכלה כי בהאיר היום תכלה החשך ור"ל לכל דבר יש תכלית בין לטוב בין לרע: ולכל תכלית. המקום ב"ה [...] לדעת תכלית כל דבר מתי יהיה עם כי אנחנו לא נדע עת תכלית כל דבר: אבן אופל. וכן חוקר לדעת מתי תכלה יסוד האופל וצלמות והוא כדור ה[...] (ד) פרץ נחל. הנה פעמים יפרץ הנחל גדרו לנטות מעם המקום אשר היה נגר ונשפך: הנשכחים.. אשר נשכחים המה מעתה מן רגלי האנשים אשר היו לשאוב ממימיו כי מעתה לא ילכו עוד אל המקום ההוא כי המים דלו והורמו מאנשיו ונעו ללכת משם ובאו א"כ המים ההם עד תכליתם כי נאבדו מן הבוא: (ה) ארץ. הנה ארץ שמנה אשר יצא ממנה לחם רב בבוא עת תכליתה נהפך מקומה ותהיה יבשה כמו שרופה באש: (ו) מקום. הנה המקום אבנים הגדלים בה המה ספירים ושם עפרות אשר יוקח משם הזהב: (ז) נתיב. בבוא עתה תהיה שממה להיות נתיב אשר לא ידעו עיט ולא ראתהו ע[...] כי לא יבואו שמה מגודל השממון והוא מדרך גוזמא והפלגה: (ח) לא הדריכהו. לא עברו דרך בו בני גאוה הם פריצי החיות אף לא עבר עליו שחל השממון: (ט) בחלמיש. בבוא קץ הסלעים החזקים הגדלים בהרים אז ישלח המקום את ידו בהם ומהפך את ההרים מן השורש בהבת הרוח הנסער בארץ: (י) בצורות. בבוא סוף הצורים בקע במקומם יאורים עד כי יכסו הצורים: וכל יקר. כל הדברים היקרים אשר בעולם הנה עין המקום מסיכן

רשי

שאמר כי לכל דבר יש מוצא. ובצורות בקע למוצא היאורים וכן: כל ראתה עינו. מהיכן יצא לבריות (כמו שעשה לישראל הך סלע ויזובו: (יא) מבכי נהרות חבש. בבריאת העולם כשבכו מים התחתונים. בכי נבכי ים (איוב לח): חבש. כמו ויחבש את חמורו (בראשית כב) כ"ש. מבכי וגו' מפני בכייתן של שהיו בוכין לאמר מה חבש ותיקן להם נהרי ... ן הסלע ויחבש להם ... ואתקין) : ותעלומה ... אור. אלון יש ברקיע ... תעלומה משם תולדות ... לתקופתו (בפרקי ר' ...) כלומר לכל דבר יש סוף רק לחכמה לא מוצא ... מפיו ולא סוף עולמית: ... חכמה. התורה: (יג) ולא ... בארץ החיים. במי שמחיה ... מי שממית עצמו עליה ... ובערבון: (יד) תהום ... לא בי היא. אם תשאלנה ... תהום העוסקים במוצא ... ת ובמוצא זהב וכסף ... תהומות הארץ יאמרו ... בי היא. איני בקי ... (שבת פט. ע"ש היטב ... ויס אמר. ויורדי הים ... יאמרו לך לא עמדי ... למה לפי שאינם יכולים ... כשאר פרקמטיא לתת ... ם בדמים. ובאגדה הוא ... שבשעת מתן תורה בא ... פני הקב"ה ואמר לו היכן ... א"ל אצל בן עמרם. בא ... משה אמר לו היכן ... אצל ים בא לו אצל ים ... היכן תורה לא בי היא ... בן עמרם בא לו אצל בן ... אמר לו היכן תורה אצל ... בא לו אצל תהום אמר ... תורה א"ל אין עמדי ... בן עמרם בא לו אצל ... ים אמר לו היכן תורה ... הקב"ה וזהו שאמר תהום ... לא בי היא וים אמר אין ... (טו) לא יותן סגור. זהב סגור זהו זהב טוב שבשעה שנפתח כל חנויות של סגרות: (טז) לא תסולה. לא תשתבח לשון סולו לרוכב בערבות (תלים ... שבחה לומר חשובה היא ככתם אופיר וכשוהם יקר לא שבח הוא לה וכן ... ים בפז (איכה ד): ותמורתה וגו'. ותמורתה לא בכלי פז: (יז) זהב. טהור כמרגלית: (יח) ראמות וגביש. שמות אבנים טובות שבים הם: לא יזכר. (יט) פטדת כוש. אבן טובה היא כמו אודם פטדה. כתם היא קבולת עדי לתכשיטי נשים ונקראת הקבולה כתם בלשון עברי ובלשון ערבי אלחלו והוא ... וחלי כתם (משלי כה) וכן ותעד נזמה וחליתה (הושע ב) ויש פותרים כתם כתר ולא נכון כי לא מצינו פעולה בלשון זה כאשר מצינו בלשון כתר מכתיר מלאכים ... ות: (כא) ומעוף השמים.

איוב כח

יְקָר רָאֲתָה עֵינוֹ׃
יא מִבְּכִי נְהָרוֹת חִבֵּשׁ וְתַעֲלֻמָהּ יֹצִא אוֹר׃
יב וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה׃
יג לֹא־יָדַע אֱנוֹשׁ עֶרְכָּהּ וְלֹא תִמָּצֵא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים׃
יד תְּהוֹם אָמַר לֹא בִי־הִיא וְיָם אָמַר אֵין עִמָּדִי׃
טו לֹא־יֻתַּן סְגוֹר תַּחְתֶּיהָ וְלֹא יִשָּׁקֵל כֶּסֶף מְחִירָהּ׃
טז לֹא־תְסֻלֶּה בְּכֶתֶם אוֹפִיר בְּשֹׁהַם יָקָר וְסַפִּיר׃
יז לֹא־יַעַרְכֶנָּה זָהָב וּזְכוֹכִית וּתְמוּרָתָהּ כְּלִי־פָז׃
יח רָאמוֹת וְגָבִישׁ לֹא יִזָּכֵר וּמֶשֶׁךְ חָכְמָה מִפְּנִינִים׃
יט לֹא־יַעַרְכֶנָּה פִּטְדַת־כּוּשׁ בְּכֶתֶם טָהוֹר לֹא תְסֻלֶּה׃
כ וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תָּבוֹא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה׃
כא וְנֶעֶלְמָה מֵעֵינֵי כָל־חָי וּמֵעוֹף הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה׃

תרגום

אִיקְרָא חֲמָת עֵינֵיהּ׃ יא מִן קְלִילֵי נַהֲרַיָא זְרַז וּמְחַרְבָא דְתַעֲלוּמָא יַפִּיק נְהוֹרָא׃ יב וְחוּכְמְתָא מְאָן הָאן תִּשְׁתְּכַח וְהָאן דֵין אֲתַר בִּיוּנְתָּא׃ יג לָא יְדַע בַּר נַשׁ עֲלוּיָהּ וְלָא תִשְׁכַּח בְּאַרְעָא דְדָנִין דְמִחַטְּיָן בְּחַיֵיהוֹן׃ יד תְּהוֹמָא אֲמַר לָא גַבִּי הִיא וְיַמָּא אֲמַר לֵית בַּהֲדִי׃ טו לָא יִתְיְהֵב דְהַב סְנִין חִלוּפָהָא וְלָא יִתְקַל סִימָא פְּרוּגָהּ׃ טז לָא תִשְׁתַּלְחַף בְּפִטְלָן דְמִן אוֹפִיר בְּבִירוּלִין יָקָר וְשַׁבְזִיזָא׃ יז לָא יַעַרְגָהּ דַהֲבָא אִסְפַּקְלָרָא וּפְרוּגָהּ מָאנֵי אוֹבְרִיזִין׃ ת"א לָא יְסַדְרְנָהּ גְבַר עֲתִיר בִּדְהַב וּזְכוּכִיתָא לָא יְהַב חִלוּפָהּ מָאנֵי דְדַהֲבָא סְנִינָא׃ יח סַנְדַלְכִין וּבִירוּלִין לָא יִדְכַּר וְנִגְדָא דְחוּכְמְתָא מִן מַרְגְלָין׃ ת"א לֵית אֶפְשַׁר דְתִשְׁתְּכַח בְּקִילוּתָא אֱלָהִין בְּיוּקְרָא הֵיךְ דַהֲבָא וּמַן דְלָא יִנְטְרוּנָהּ אָזְלָא וּמִתַּבְּרָא הֵיךְ זְגוּגִיתָא וּפְרוּג אַגְרָה לְעָלְמָא דְאָתֵי מְנֵי פְּזוֹזַיָא׃ יט לָא יַעַרְגִנָהּ מַרְגְלָא יַרְקָא דְאַתְיָא מִכּוּשׁ בְּפִטְלָן דְכֵי לָא תִשְׁתַּלְחַף׃ כ וְחוּכְמְתָא מִנְהָאן אַתְיָא וְהָאן דֵין אֲתַר בִּיוּנְתָּא׃ כא וְכַסְיָא מִמְחֵמֵיהוֹן

ט' · ל'. ל'וחסר. ל' · חס' · ד' · ל' וחד ערכה · ג'. ג' · ג' · ז'. כ' · ל' · כ' וכתנין · ל' · י"ח. ד' מ"ל · ל' וחד פטרת · ב' · ל'. ד'

עינים רמות לשון שקר: מעיני ד' וסימן ואם כל עדת ישראל ישגו. והיה אם מעיני העדה. ונעלם מעיני אישה. ונעלמ' מעיני כל חי: הבין ג' וסימן הפככם אם כחומר. והילדים האלה ארבעתם. אלהים הבין דרכה:

אבן עזרא

הנהרות. (יא)] ופירוש מבכי מרוץ וכמוהו נבכי ים: חבש. יעצור כמו לא חובשו לא אהיה חובש: ותעלומ' יוציא אור. מה שהיה בתעלומות הנהרות יראו כאשר ייבשו המים וענין אלה הדברים שהמקום יעשה הדבר והפך הדבר יתן טוב לרשע גם ישלם לו רע אפילו מקומות הארץ משתנים ארץ תצמיח וארץ לא יעלה בה כל עשב. ולדעת עיקר אלה הענינים למה זה לא יוכל האדם לדעת תהו' אמר אילו היה האדם יכול לרדת אל תהום לא ימצא זאת החכמה או למעמקי הים: (טז) תסולה. תערוך וכמוהו המסולאים בפז: בכתם אופיר. הוא הזהב: (יז) זכוכית. היא אבן יקרה זכה או הדבר הידוע: ותמורתה. ולא תמורתה: (יט) בכתם טהור. בעבור שאמר טהור יורה שהוא זהב כי אילו היה אבן

תולדות אהרן והחכמה. סוטה יג כא עקידה שער לט עקרים מ"ג פ"ב זוכר אדרת האזינו (ברכות ס הוריות מח): ערכה. שבועות ה: החיים. סנהדרין קיא: תהום. שבת פט: יערכנה. חגיגה טו (חגיגה עז): ונעלמה. שבועות ה:

נמס' במסר' רבת' במערכ' אות החי"ת בס"ד: עינו ט' וסימ' נמסר בסדר משפטים: ואי זה ד' דסמי' וסי' ואי זה מקום מנוחתי. והחכמה מאין תמצא. והחכמה מאין תבא. מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו דמגלה: בארץ החיים ג' וסי' אמרתי לא אראה יה. אמרתי אתה מחסי. ולא תמצא בארץ החיים: וים ג' קמצים וסי' קצוי ארץ וים רחוקים. וים אמר אין עמדי. וים מים והר ההר דמיכה: יותן ז' וחס' וסי' נמסר בסדר שמיני ופנחס: כלי וכלי י"ח בליש' וסימני' נמסר בסדר ויקהל: ראמות ג' מ"ל בא' וו' וסימניהון ראמות וגביש לא יזכר. ראמות לאויל חכמות. ויששכר וגד דד"ה. ועיי"ן משלי גבי פסוק

רלבג

נהרים: (יא) מבכי נהרות. מהזלת הנהרות והגרתם: חבש. עצר וסתם: (טו) סגור. זהב: (טז) תסולה. תערוך: בכתם אופיר. בזהב אופיר: (יח) ראמות וגבים. הם מרגליות יקרות: ומשך חכמה מפנינים. ומשיכת החכמה וההשתדלות בהשגתה יותר נבחר מפנינים: (יט) פטדת כוש. היא פטדה הנמצאת בארץ כוש והיא אבן יקרה: בכתם טהור. בזהב צרוף ונקי: תסולה. תערוך

מצודת דוד

ילאו ומתי יכלו כאומר עם כי אנחנו לא נדע הכל אבל ידועים הם למקום: ... בכי נהרות. בבוא תכלית הנהרות יסגור ויכלא עומק מימיהם לבל יהיו ... ומושכים כמאז ובבוא קץ הארץ היבשה אז יצא לאור המעין הנעלם מעין ... וירבה מימיו עד כי יכסה פני האדמה וכאומר הואיל ויש קץ ותכלית לכל ... בגופניים לא יחשבו א"כ בגלותם למאומה: (יב) והחכמה. אבל הגלות ... לא כן הוא כי מאיזה מקום היא נמצאת הלא אין לה מקום גופני המוצא ... גד שנחשוב כאשר יכלה הדבר הבוא תכלה גם החכמה: ואי זה. איה זה המוצא הבינה וכפל הדבר במ"ש: (יג) לא ידע. ולזה אין לדעת ולהעריך מערכה כי כל חפצים לא ישוו בה הואיל והוא דבר המתקיימת לעד: ולא תמצא. ... מצאת לקנותה בחלק מן הארץ אשר שם בעלי החיים והיא החלק הנגלה מן המים: (יד) תהום. אלו היה ביכולת האדם לרדת אל התהום לקנות שמה החכמה ... תהום משיב לומר לא בי היא החכמה ואם יפרוש מי אל הים הסובב את הישוב לקנותה שמה ישיב לאמר לא עמדי הוא והוא מדרך הפלגה ומליצה לומר ... השיג עומק החכמה אף אם יתגדל הרבה לחזור אחריה אם לא יקנה מתחלה יראת ה' וכאשר יאמר למטה: (טו) לא יתן. אין מי יתן במחירה ... ם זהב סגור כי א"א לקנותה בזהב: ולא ישקל. כפל הדבר במ"ש: (טז) לא תסולה. לא תשובח החכמה בכתם אופיר אף לא בשוהם יקר וחשוב אף ... ספיר ר"ל אין שבח לחכמה לומר עליה שהיא משובחת כאלה כי באמת חשובה עוד יותר ויותר: (יז) לא יערכנה. לא יהיה נערך אליה זהב וזכוכית: ... זה. מלת לא משמשת בשנים כאומר לא יהיה תמורתה וחלופה כלי פז כי רחוק שווים מאויה: (יח) לא יזכר. חשיבות האבנים ההם לא יזכר מול החכמה כי כמוהם כאין מול החכמה: ומשך חכמה. משיכת החכמה ר"ל ההשתדלות בה והעיון להוציאה מכח אל הפועל יקרה היא מפנינים: (יט) לא ... לא יהיה נערך אליה אבן פטדה הבא מארץ כוש: לא תסולה. אין שבח לה לומר שהיא ככתם מזהב טהור וכפל הדבר פעמים רבות כדרך המליצה ... החשיבות: (כ) והחכמה. כאומר הואיל והחכמה חשובה כ"כ נחקור נא לדעת איזה דבר יהיה התחלה והצעה אל הגעת החכמה ואיה זה המקום שתגיע לנו הבינה ממנו: (כא) ונעלמה. אבל היא נעלמה מעיני כל חי ונסתרה היא מעוף

מצודת ציון

מים: יקר. ענין חשיבות: (יא) מבכי. ענין עומק המים וכן נבכי ים (לקמן לח): חבש. ענין סגירה וכליאה כמו חבוש בטמון (לקמן מ): (יג) ערכה. ענין השווי והשומא: (טו) סגור. זהב טוב הנסגר בכור הצורף לבסיר הסיג: מחירה. ענינו דבר הנתון בערך שוויה כמו יקחו מקום במחיר (מ"א י): (טז) תסולה. חשובה כמו המסולאים בפז (איכה ד): בכתם אופיר. מין זהב יקר הבא מאופיר: בשוהם וספיר. שמות אבני יקר: (יז) וזכוכית. היא זכוכית לבנה היקרה מזהב כמ"ש רז"ל בזוגיתא חיורתא (חולין פד): פז. זהב מזוקק: (יח) ראמות וגביש. שמות אבני יקר: מפנינים. הם המרגליות: (יט) פטדת. שם אבני יקר

אבן עזרא

אבן יקרה מה ענין טהור והנה הוא כמו זהב טהור: (כב) אבדון ומות. הם המתים הקדמונים אמרו לנו כי גם הם שמעו מאחרים כי לא יוכל האדם לדעת אלה הענינים וכי אם הבורא לבדו שברא הארבעה המוסדות והם הארץ השמים והרוח והמים והם נזכרים בשני הפסוקים והוא יראה פלאים חדשים בדברי המטר על כן אמר בעשותו למטר חק: (כו) לחזיז. אומץ ותוקף הוא וכמוהו יי' עושה חזיזים: (כז) אז ראה ויספרה. אין ויספרה מן ויספר משה כי אם ממספר או מן וללמדה ספר והענין היא כתובה אלו וכמוהו יספר שחקי' בחכמה

רשי

מלאכים המעופפים: (כב) אבדון ומות אמרו. המאבדין וממיתין עליה אמרו באזנינו שמענו שמעה שהמיגע בה מתקיימת בו. בהגדה אשר פירשתי למעל' שבא השטן לפני המקום אמר לו היכן תורה א"ל וכו' והיינו דכתיב אבדון ומות אמרו באזנינו שמענו שמעה
לישראל. אבל: (כג) אלהים הבין
דרכה והוא ידע את מקומה
שיודע הוא היכן שורה
ישכחוה ויאמרו לה כי
הבין דרכה נסתכל בה
העולם באותיותי' כסדרם
יצר כל היצורים כאשר
בסוד ספר יצירה: (כד)
לקצות הארץ יביט.
יכנס ויבראם ותחת כל
צרכי בריותן ראה בה: (כה)
וגו' בה משקל לרוח.
לפי כחה וכן המים
לפי מה שהיתה ארץ
להשקותה יש ארץ נגובה
הרבה גשמים ויש ארץ
צריכה כל כך: (כו) חק
קצובה לפי כל ארצות
ופלג להשקות כל אר'
ובעשותו דרך לכל החזיז
יצאו שני קולות דרך
פן יחריב את העולם:
ראה. ראה אותה נסתכל
ובעצתה יעשה הכל: ויספ'
אותיותיה כפולו' ופשוטו'
והאמצעית והאחרונית הוא אמת חותמו של הקב"ה וכן בשאר סדרים ברא
ודבר באותיות הללו והכל מפורש בסוד ספר יצירה: הכינה. זימנה
(כח) הן יראת ה' היא חכמה. זו צריכה לזו ואין חכמה יפה בלא
מעכב

איוב כח

כב אֲבַדּ֣וֹן וָ֭מָוֶת אָמְר֑וּ בְּ֝אָזְנֵ֗ינוּ
ג׳ שָׁמַ֥עְנוּ שִׁמְעָֽהּ׃ כג אֱ֭לֹהִים הֵבִ֣ין
ג׳ ססו׳ דמיין דַּרְכָּ֑הּ וְ֝ה֗וּא יָדַ֥ע אֶת־מְקוֹמָֽהּ׃
כד כִּי־ה֖וּא לִקְצוֹת־הָאָ֣רֶץ יַבִּ֑יט
תַּ֖חַת כָּל־הַשָּׁמַ֣יִם יִרְאֶֽה׃ כה לַעֲשׂ֣וֹת
ג׳. ג׳ לָר֣וּחַ מִשְׁקָ֑ל וּ֝מַ֗יִם תִּכֵּ֥ן בְּמִדָּֽה׃
ג׳ חסר. ג׳ כו בַּעֲשֹׂת֣וֹ לַמָּטָ֣ר חֹ֑ק וְ֝דֶ֗רֶךְ לַחֲזִ֥יז
ו׳ כתו׳ כן. ג׳. ג׳ קֹלֽוֹת׃ כז אָ֣ז רָ֭אָהּ וַֽיְסַפְּרָ֑הּ הֱ֝כִינָ֗הּ
ג׳. פ׳ וְגַם־חֲקָרָֽהּ׃ כח וַיֹּ֙אמֶר׀ לָֽאָדָ֗ם הֵ֤ן
יִרְאַ֣ת אֲ֭דֹנָי הִ֣יא חָכְמָ֑ה וְס֖וּר
מֵרָ֣ע בִּינָֽה׃

ז׳ דְּכָל חַי וּמֵעוֹפָא דִשְׁמַיָּא
כ״ט ר״ף. מִטַּמְּרָא׃ כב בֵּי אַבְדָנָא וּמַלְאַךְ
מוֹתָא אֲמַרוּ בְּאַתְיַהֲבָא
לְיִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁמַעְנָה שְׁמַעְנָה
שְׁמוּעֲתָא׃ כג אֱלָהָא אִתְבַּיַּן
אוֹרְחָהּ וְהוּא יָדַע יַת אַתְרָהּ׃
כד אֲרוּם הוּא לְסַיְפֵי אַרְעָא
יִסְתַּכֵּל תְּחוֹת כָּל שְׁמַיָּא
יֶחֱמֵי׃ כה לְמֶעְבַּד לְרוּחָא
מַתְקְלָא וּמַיָּא אַתְקֵין
בְּמִשְׁחֲתָא׃ כו בְּמֶעְבְּדֵיהּ
לְמִטְרָא קְיָמָא גְזֵרְתָא וּמַהֲלַךְ
לַחֲזִיזֵי דְרָהֲטִין בְּקָלַיָּא׃
כז הֵידֵין חַמְיָהּ וְאִשְׁתָּעְיָהּ עִם
מַלְאֲכֵי שֵׁירוּתָא אַתְקְנָהּ
לְחוֹד פַּשְׁפְּשָׁהּ יַתָהּ׃ כח וַאֲמַר לְבַר נָשׁ הָא דַחֲלְתָא דַיְיָ הִיא חוּכְמְתָא וּדְמֶעְדֵי מִן בִּישְׁתָא

לרוח ג׳ וסי׳ והשלישית תזרה לרוח. לעשות לרוח משקל. ומה יתרון לו שיעמול לרוח: אז ראה חד מן ג׳ פסו׳ דכל מליהון מפקין ת׳ וסימ׳ מזוני דשבת בהכנה. וביאורם שארה כסותה ועונתה לא יגרע. חדשה ושבתה וכל מועדה: הכינה

תולדות אהרן אבדון. שבת פט: הבין. שם פסחים פז גטין יז זוהר בראשית ואדרת האזינו: לקצות. זוהר וירא: יראת ה'. שבת לא זוהר מקץ עקרים מ"ג פל"ג:

רלבג

הערוך: (כו) ודרך. ומנהג מוגבל ומסודר: לחזיז קולות. לברק אשר הוא סבה לקולות והרעמים או יהיה לחזיז קולות חסר וי"ו והרצון לחזיז וקולות: (כז) ויספרה. במה בספ' וכתב אותה ר"ל שם אותם לחק ולנמוס: ביאור דברי המענה כאשר ראה איוב שאין אחד מרעיו עונה אליו דבר הוסיף לשאת משלו על ענייננו ואמר חי השם אשר הסיר משפטי בסדרו טובות האדם ורעתם בזה האופן אשר סדרם ר"ל מצד הגרמים השמימיים או אמר חי השם אשר משפטי אם הענין כדבריכם שיבאו מאתו הטובות והרעות לבני האדם במשפט לפי מעשיהם ותי שדי אשר המר נפשי כי כל עוד בחיים חייתי לא תדברנה שפתי עול ומרמה להודות לדי חלילה לי אם אצדיק אתכם לומר שהאמת אתכם במה שאתם אומרים עלי שכבר חטאתי עד אמות לא אסיר תומתי ממני לומר שאני רשע וחוטא כמו שאתם אומרים עלי. בצדקתי החזקתי לומר לא ארפ' ולא יטה לבבי מימי מזה הדעת אשר אני בו ומה שאתם אומרים עלי שאני נסכם לרשעים במה שאני אומר שהשם עזב את הארץ כי לפי זה הדעת לא יועיל הצדק על הרשע וזה מ שאני לא נשמרתי מלחטא חלילה לי מזה. יהי כרשע אויבי ומתקוממי כעול ואפשר שהרצון גם כן במה שקדם לו מהדברים זאת הכוונה בעינה והיא כי הוא יאמר כי חי השם עם האמי איני נענש לפי מעשיו לא אחטא בשפתי לומר דבר עול ורמיה חלילה אם אצדיק אתכם באמרכם גם עתה שהגיע לי מה שהגיע מהרעות ללא משפט כי אז יראה לכל שצדקתם במה שאמרתם עלי הנה עד יום מותי לא אסיר תומתי ממני ולא יטה לבבי מהדלך הטוב אשר החזקתי בו מימי. יהי אויבי ומתקוממי כעול וכרשע ואולם אמר זה לשנאתו העול והרשע וזה כי למה ישובו הדעת אשר אני בו העול והרשע. מה תקות חנף כי יגזול ויעשה חמס ואם היה שינית השם יתברך בשלום אותו ולא יעניששהו שיבטח שבבא אליו הצרות יצילהו השם ממנה בצעקו אליו אפשר לפי זה הדעת ולא לפי דעתכם כי איננו מתענג על השם ודבק בו עד שיוכל להתפלל אל השם בכל עת שירצה ותשמע תפלתו כאמרו אז תתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך ובהיות הענין איך ראוי לכם לשפוט שאני אשבח הרשע העול כלא הרשע והעול מוכן לפי דעתי לרעות כמו הצדיק ואין לו תכלית אחר זולת ההצלחה המדומה אשר הוא עתיד או מזומן שתאבד ממנו בבא יום יהיה לו אז המלט מזה בשום פנים ואולם הצדיק בבא יום אידו תאבד הצלחתו המדומה ותשאר הצלחתו האמתית והיא הצלחת הנפש. ואפשר שנאמר שהרצון באמרו אם על שדי יתענג הוא אומר האם יתענג זה הרשע על השם כשתדבק בו תמיד נפשו במה שישכיל ממנו ויקרא אל אלוה בכל עת להשכיל ולדעת אותו להיות עמו תמיד עד שתגיע לו הצלחת מבואר שזה בלתי אפשר כי לא תגיע הצלחת הנפש עם המדות הפחותות כמו שהתפרסם ונתבאר במה שאין ספק בו. הנני מלמד אתכם מה שביד אל אשר עם שדי איני מעלים באמת עוזב אישי האדם אל הסידור המוגבל מצד המערכת. הנה איך תאמינו מפני זה שאני משבח את הרשע והנ' אתם כלכם חזיתם וספרתם שכב' הגיע לכם מכתו' שזה חלק אדם אל. ונחלת העריצים הרשעים אשר יקחו משדי ר"ל שכבר יגיעו לכם רעות נפלאות כמו שספר אחר זה ואתם ידעתם שכל ראיותי על דעתי אני לוקח מהחוש. וכאשר היה זה כמוחש יראה שכבר הגיעו מן הרעות הנפלאות לרשעים אבל שאני חלקתי עמכם במה שאמרת' שלא ימלט רשע שלא יקרה לו כך וטענתי שכבר יראה מהמוחש שיגיע לקצת הרשע ולא יגיע שום עונש עד יום מותם איך תאמינו שאני משבח הרשע ולמה זה הבל תהבלו לומר שאני בוחר אורח הרשעים אשר היו בדור המבול ואנשי סדום ועמורה. הנה כמו יקרה הרבה שאם ירבו בני הרשע יהיה תכליתם למות בחרב וצאצאיו לא ישבעו לחם והשרידים הנשארים ממנו והם בניו יקברו במותם שלא יעזבום עד שתצא נפשם לגמרי ולא תבכינה ומות בניו לרשעתו אפילו אלמנתו. אם יצבור כעפר כסף ויכין מלבוש ללבוש עד שימצא לו בשפע כמו החומר. הנה יכין הלבוש ואיש צדיק ילבשהו והכסף אשר קבץ יהיה לנקי ויחלקוהו כאשר ירצה. בנה ביתו כעש ר"ל שביתו יהרס בקלות כבית העש וכסוכה אשר עשה נוטר הכרמים שאין לה קיום. עשיר ימות ולא יאסף לקבורה אך ישחב סחוב והשלך בקבורת חמור ויכלה במעט זמן עד שבזמן אשר יוכל האדם לפקוח בו עיניו יספה מיד לאין. תשיגהו כמים בלהות ר"ל שיבאו אליו בשטף ובמרוצה ובלילה תגנבהו סופה ורוח קדים ויניעהו ממקומו מהצרות הבאות עליו ולא יוכל להמתין עד אור הבקר אבל יקום בלילה. ישלך עליו השם מכותיו ומכאוביו ולא יחמול ממכתו ברוח קדים יברח ויחשוב להמלט. יספוק על שברו כפיו וישרוק עליו ממקומו לרוב התימה על מה שיקרהו מהרע הנה זה הוא מה שספרתם שכבר ימצאו הרבה שיקרה לרשעים אלו הרעות ואני לא חלקתי עמכם בזה אבל באמרתי לא ימצא בכל הרשעים אבל כבר ימצאו בהם מצליחים ולא ישיגם שום עונש ואמנם היתה אלי הסבה ברע שיקרה לרשעים ולטובים כי לכל אלו הענינים הנמצאים בזה העולם השפל ימצא קץ כי שכבר ימצא בקצת העתים במקום מה מהארץ שיצא ממנו הכסף להתחדשו אז שם וכן ימצא בארץ מקום אשר יזוקו ממנו הזהב ויוציאוהו משם וכן ימצא במקום מה מהארץ שיוציאו ממנו הברזל שם אז ויצוק האבן נחשת והוא הברזל החזק ר"ל שכבר הוציאוהו משם בעת אה. לפי שהשם שם קץ לסדר ההוייה אשר במקומות מהארץ וכאשר יבא קצם יעשו שם כמו אלו ההויות

מצודת ציון

יקר: (כו) לחזיז. כן יקרא הענן וכן ה' עושה חזיזים (זכריה י): קולות. כמו וקולות ותחסר הוי"ו וכמוהו רבים: (כז) ויספרה. מלשון ספר: בסלו

מצודת דוד

מעוף השמים עם כי יגביהו לעוף אל השמים מקור החכמה והוא ענין (כב) אבדון ומות. ר"ל המתים שכבר מתו הם אמרו הנה באזנינו שמענו שמעה ופרסום שבחה ואין להשיג נתיבות ביתה ליוקר מציאותה: (כג) אך אלהים הוא השן הדרך ההולך אליה והוא יודע מקום תחנותה: (כד) כי הוא וגו'. כי המקום יביט לקצות הארץ ורואה כל מה אשר תחת להשפיע על כולם באמצעית מערכות השמים: (כה) לעשות לרוח משקל. לשלוח את הרוח במשקל לכל מקום כפי הצורך: תכן במדה. לתת בכל מקום רוב ההרים ויבשות האדמה: (כו) בעשותו. בעת הבריאה כשעשה למטר חוק קבוע מתי ירד ואיך ירד ע"פ האדמה וכשעשה דרך לענן וקולות הרעמים דרך יהלכו: (כז) אז. בעת עשותו כל אלה אז ראה את החכמה והשתמש בה ושמה אותה בספר למען תתקיים לעד והכינה בסדר היותר נכון וגם חקרה כל מצפוניה והוא ענין מליצה וחוזר למעלה לומר לזה הבין אלהים דרכה כי השתמש בה מאז: (כח) ויאמר לאדם. ר"ל הואיל וכן חכמת האדם יספ עומק מסתרי החכמה הרי הוא כאלו אמר ה' אל האדם הנה יראת ה' הוא המבוא אל החכמה וסרת מן הרע היא הבינה ר"ל ע"י יראת דברים נעלמים אשר אין להשיג ע"פ הטבע כי אז יתן ה' חכמה בלבו וכ"ז חוזר על ראשית אמריו שאמר כי יש לכסף מוצא וגו' לומר שלא החכמה מחפשים וא"א לקנותה מבלי יראת ה' ולזה אף אם מקרה אחת לצדיק ולרשע יש לאמונה בצדק וביראת ה' להשיג מצפוני החכמה המחשבה ביותר ההמה כי ירבה אמרים לומר שלא יאמר רחוק שמחה כי לא ידבר רמיה לחבריו והוא יודע בעצמו שלא כן הוא ואף כי יחשוב שמקרה אחד לצדיק ולרשע לבחור ברשע כי שלא גם הרשע מעותד הוא למקרי הזמן ויתרון לצדיק ממנו כי יתענג בתענוג הנפשי ויוסיף לאמת דבריו באמרו שלא כל קנייני אליו

כט

כט א וַיֹּסֶף אִיּוֹב שְׂאֵת
מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר: ב מִי־יִתְּנֵנִי כְיַרְחֵי־ ל׳
קֶדֶם כִּימֵי אֱלוֹהַּ יִשְׁמְרֵנִי: ג בְּהִלּוֹ ל׳. ל׳
נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי לְאוֹרוֹ אֵלֶךְ חֹשֶׁךְ:
ד כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי בִּימֵי חָרְפִּי בְּסוֹד ל׳
אֱלוֹהַּ עֲלֵי אָהֳלִי: ה בְּעוֹד שַׁדַּי
עִמָּדִי סְבִיבוֹתַי נְעָרָי: ו בִּרְחֹץ ל׳
הֲלִיכַי בְּחֵמָה וְצוּר יָצוּק עִמָּדִי ל׳
פַּלְגֵי־שָׁמֶן: ז בְּצֵאתִי שַׁעַר עֲלֵי־ ל׳ מלעיל
קָרֶת בָּרְחוֹב אָכִין מוֹשָׁבִי: ד׳. ל׳
ח רָאוּנִי נְעָרִים וְנֶחְבָּאוּ וִישִׁישִׁים
קָמוּ עָמָדוּ: ט שָׂרִים עָצְרוּ בְמִלִּים י׳ בליש׳
וְכַף יָשִׂימוּ לְפִיהֶם: י קוֹל־נְגִידִים ב׳. ל׳ וחד לפיהן

תרגום

היא בְּיוּנְתָא: א וְאוֹסִיף אִיּוֹב
לְמִטַּל מַתְלֵיהּ וַאֲמַר: ב מַן
יְסַדְּרַנַּנִי הֵיךְ יַרְחִין דְּקַדְמָיִן
יוֹמַיָּא דִי אֱלָהָא יִטְרַנַּנִי:
ג בְּאַנְהָרוּתֵיהּ שְׁרָגֵיהּ עֲלֵי
רֵישִׁי לִנְהוֹרֵיהּ אֵיזֵל חֲשׁוֹכָא:
ד הֵיכְמָא דַּהֲוֵיתִי בְּיוֹמֵי
חֲרִיפוּתִי בִּזְמַן דְּרָז אֱלָהָא עֲלֵי
מַשְׁכְּנִי: ה בְּעוֹד כְּדוֹן דַּהֲוָה
מֵימַר שַׁדַּי בְּסַעֲדִי חֲזוֹר חֲזוֹר
דִּילִי עוּלֵימַי: ו בְּמִשְׁזוֹג
אִסְתַּוָּרֵי בִּלְוָאֵי וְטִינָרָא יָזֵיף
עִמִּי טִיפֵּי מְשַׁח: ז בְּמַפְּקֵי
תַּרְעָא עַל קַרְתָּא בִּפְתָאָה
אַתְקִין מוֹתְבִי: ח חֲמוּ יָתִי
עוּלֵימַיָּא וְאִטַּמַּרוּ וְקַשִּׁישַׁיָּא
יְקוּמוּן זְקִפוּ: ט נְגִידַיָּא כְּנִישׁוּ
בְּמִלַּיָּא וְאִידָא יְשַׁוּוֹן לְפוּמְהוֹן: י קָל אַרְכוֹנִין אִטַּמַּרוּ וְלִישָּׁנְהוֹן

רשי

...יוב) : (ב) מי יתנני ...ים . כימים קדמונים ...גדולתי : (ג) בהלו ... אור ושמחה : לאורו . ...לך בכל חשך וצרה ...אה לעולם לי היה ...) בימי חרפי . בימי ...שון ארמי הוא חרפי ...בסוד אלוה עלי אהלי . ...רי הדור באים לאהלי ...דברי הקב"ה בתורה ...ג לשעה : (ה) נערי . (ו) הליכי . רגלי : ...מו בחמאה : וצור ...י פלגי שמן . כלומר ... וכל תאות לב הנוחים ...ן : יצוק . כמו ויצקת : ... . קרה גבוה מוכנת ...ת לזקני העיר: ברחוב ...כאשר ברחוב הייתי ...שבי : (ח) היו נערים ...ותי ונחבאים וישישים ...:(ט) שרי' עצרו במילי'. שאפתח

אבן עזרא

בחכמה : (ג) לאורו אלך . בחשך : (ד) חרפי. גדולתי בלי דומה כי אם לפי הענין ויש אומרי' שהוא מן נחרפ' כפלשתי' שערכו מלחמה ויש אומרים שהוא מן חורף שבו יחל הזרע : (ו) בחמה. חסר אל"ף והוא בחמאה כמו בית שן ובמקום אחר בית שאן וזה על דרך משל : (ז) עלי קרת . שער הקריה

תולדות אהרן כירחי . נדה ל : ונחבאו. (מ"ק פג):

וגם חקרה: כירחי קדם ל' מי יתנני כירחי קדם וכל קרי' חלוף כימי קדם והוא חד מן שיטה מן ל' דכל חד וחד לית דכו' חלוף וסימ' נמסר במסר' רבת' במערכ' אות החי"ת בערך חלף בס"ד : ברחוץ ל' הליכי ל' בחמ' ל' חס' וצור יצוק עמדי . בצאתי ל' מלעיל שער עלי קרת : ברחוב ד' וסי' לא כי ברחוב נלין . רק ברחוב אל תלן. ברחוב אכין מושבי. כשלה ברחוב אמת : לפיהם ל' וחד לפיהן ואינון חד מן י"א זוגין מיחדין חד נסיב נו"ן וחד נסיב מ"ם בסוף תיבות' וסימ' נמסר בסוף סדר

רלבג

תכלית אשר הוא חוקר ומבקש במה שיורוהו אבן אפל וצלמות ר"ל החומר הראשון אשר עמו הנעדרים כולם והוא סוף כל הדברים ההווים או קרא אבן אופל וצלמות היסוד הארצי כי הוא הנעדר ביחס אל שאר הנמצאות המוחשות בקצת העתים יפרוץ נחל ויגדל מאצל המקום שהיה האדם גר שם קודם זה להיותו יבשה לפי שליובש המקום ההוא קץ וגבול וימצא גם כן הפך זה ם הנחלים הנשכחים מני רגל וגבהו מאנוש עד אשר לא עבר אדם שם לרוב עמקם ינועו ויכלו וישוב יובש במקום ההוא אשר היה בו הנהר ההוא כבר תמצא ארץ שתצא ממנה לחם להיותה נם ובבא קצה יהפך תחתיה כמו אש שייבשם וישרפם עד אשר לא יעבד בה ולא יזרע . כבר ימצא מקום אשר אבניו הם ספיר ובו ימצאו עפרות זהב ויבאו שם האנשים תמיד לקחת הספירים נבא קצו יהיה חרב עד שאפילו העופות והחיות לא יבאו שם . נבא קץ ההרים החזקים ישלח האדם ידו ויהפכם משרש בסבת הרוח הנסגר בבטן הארץ . בצורים החזקים בקע יאורות בקצת א קצם וקודם זה ראתה העין כל יקר אשר בהם להיות יבשה והפך זה כי בקצת העתים עצר השם הזלת הנהרות ומה שהיה נעלם בקרקעם יוציא לאור ותראהו העין ובהיות הענין כן רצוני כלית לכל אלו הדברים החומרי' הוא מבואר שאין ראוי שתקרה ההצלחה באלו הקניינים החומריים הנלאה לפי שכלם יאבדו בבא קצם ובזה הענין שוים הרשעים והצדיקים ואחר שהצדיקים י' ויהיה הצלחת הנפש מה שאינו לרשעים והם שוים בהצלחה האחרת לרשעים הוא מבואר שאני משגת הצדיק על הרשע . והנה איוב החל לספר מעלות החכמה והבינה וקושי המצאה נה כי אם ביראת השם וסור מרע ולזה הוא מבואר ג"כ שכבר יגונה הרשע וישובח הצדק מזה הצד והחל ואמר והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום הבינה שיקח האדם אותם משם נעלמת מהאדם עד שלא ידע ערכה ולא תמצא בחלק מהארץ אשר שם החיים והוא החלק הנגלה מהארץ ולא בתהום . ולא בים אשר הוא מקיף בשאר חלקי הארץ . ואולם אמר זה חושב שיהיו במוחשות די בקנאת החכמה כי כבר התבאר בספר הנפש שאין בהם די בקנין המושכלות שהוא שצריך שיהיו' בכאן שכל פועל בנו אלו המושכלות ומקנה אותם לנו ועם באר בס' מלחמות ה' שאין כח בנו להשיג זה הנימוס והסידור אשר לנמצאות כפי מה שהוא עליו והוא הענין אשר היה בו זה הנימוס והסדור אחד ובזאת המדרגה לא תמצא בשלמות כי נדו ולזה לא ידע ערך החכמה בשלמות כי אם הש"י . ואולם יתחלפו מדרגות האנשים בהחכמה לפי התקרבם אל זה הנימוס במושכל אשר בנפש הש"י ורחקם ממנו . ואמר שלרוב מעלת יותן זהב תחתיה ולא ישקל כסף מחירה ולא תערך בזהב אופיר ולא בשוהם יקר וספיר לא ישום לגם זהב וזכוכית לגנה ולא תמורתה כלי פז ראמות וגביש אשר הם אבנים יקרים אחד מהם לפני החכמה ומשיכת החכמה והשתדלות בקניינה יותר ערב ויותר יקר מפנינים . לא ישום לחכמה פטדה הכושי' בכוש שהיא יקרה מאד בזהב טהור לא תערך . ואולם ירות כי קנין החכמה יותר מכל הקניינים האחרים ולזה לא יעזוב המשכיל הדרישה בחכמה מפני ההשתדלות בקנין אלו ההצלחות המדומות והוא ג"כ יותר ערב לפי שאין יחס אל מגיע לנו בקניינים המדומים עם הערבות המגיע לנו בהשתדלותינו בחכמה . והחכמה מאין תבא ר"ל איזה דבר יהיה התחלה והצעה אל הגעת החכמה לנו ואי זה מקום שתגיע לנו . והנה היא נעלמת מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה עם הגביהו לעוף ויתכן שיהיה מרחוק . אבדון ומות אמרו באזנינו שמענו שמע החכמה ר"ל כי מגד הנעדר והמות הנמצא ובכלל מגד החסרון הנמצא בחומר הראשון אשר לגם נשפע שבכאן סבה היא שכל תקנה לו אלו הצורות . והאריך מפני זה אל החקירה בטבע המושכל אשר לנמצא נמצא מאלו שפלים אשר הוא החכמה ואז נדע כי הש"י הוא לבדו אשר אלו הידיעה בשלימות בזה הנימוס אשר לנמצאות כי הוא יעשה כל הנמצא ויביט לקצות הארץ לעשות שם מעשהו ותחת כל ה . לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה ר"ל שהוא ישתדל שיהיה שווי בין היסודות שיהיה האויר והמים כשיעור הראוי וכן הענין בשאר היסודות כי זה השווי אמנם יהיה בהם מפני מפני השווי אשר ביניהם בעצמם בכמות ובאיכות ומפני השווי אשר בסבות הפועלות אותה בשובם בסיבוב כי בזה ישמר השווי אשר בין היסודות והוא ענין בתכלית הפלא והחכמ' ר חק ונימוס עד שלא יהיה ביותר מהראוי כדי שלא יגבר היסוד המימי יותר מהראוי . ובעשותו דרך ומנהג לחזיזים ולרעמים עד שלא יגבר האש והרוח יותר מהראוי . הנה היסדו המנהג והחק ראה החכמה וכתב אותה ר"ל שהם אותה לחק ולנימוס והכינה וגם חקרה עד שיסדר אותם באופן היותר שלם . ואמר לאדם הן יראת ה' היא דרך אל שיגיע החכמה ע הוא הצעה אל הגעת הבינה לפי שאי אפשר שיגיע שלמות הנפש עם הטרדה בתאוות הגופניות וזה מבואר בנפשו ולזה הוא מבואר שלא ישובח העול והרשע לפי דעת איוב כי הוא הצלחת הנפש אשר היא ההצלחה האנושית : והכלל העולה מהדברים הוא שאיוב התנצל במה שאמרו לו שכבר יראה מדעתו בענין ההשגחה שהוא משבח הרשע ומתהלך בו אחר ן שיגיע הטובות לרשעים בסיבת רשעם וזהו מה שהניע הרשעים הקודמים אל שיתנהגו בתכונת הרשע ר"ל האמינם שהש"י עזב את הארץ והוא שיאמר בתשובה בזה שחלילה לו מרשע י זה הדעת הרשע והעול וזה שאע"פ שנודה שכבר יקרה שתהיה לרשע ההצלחה מה אין ראוי מפני זה שיתפשק עניינו כי הוא מוכן למקרי הזמן אין לו המלט מהם בשום פנים כמו הענין שאיוב היה מאמין שהענין אחד בצדיק וברשע בטובות המדומות שכבר ימצאו רשעים רבים יגיעו להם רעות נפלאות עד שמטבע אלו ההצלחות שיעמדו בסוף בהכרח להיותם חמריות ין כן ר"ל שהצדיקים והרשעים הם שוים בענין זאת ההצלחה המדומה ושיהיה לצדיקים הצלחה נצחית ערבה ויקרה מאד והיא החכמה והבינה אשר היא הצלחת הנפש אשר לא תגיע הם ובהשמר מהרשע והעול הוא מבואר שיותר נבחר מאד לפי דעת איוב הצדק מהרשע : ביאור מלות המענה ויוסף איוב שאת משלו ויאמר : (ג) בהלו נרו . כאשר היה מאיר חרפי . נערותי והוא מענין חורף כי אז יחל זמן הזריעה : (ו) בחמה . בחמאה : יצוק . יציו נובעים ממנו : (ז) שער עלי קרת . בשער העיר על הקריה ר"ל על העיר : (י) קול נגידים

מצודת דוד

...ינם וקנין החכמה עומדת לעד א"כ טובה היא מכל הקניינים ואין להשיגם ...ת המקום וא"כ מי יבחר ברשע לאבד החכמה היפה) : כט (א) ויוסף. ...י עד כה אין מי יענה לו הוסיף עוד להרים קול בדברי משל ואמר ...ומשל הוא בהלו נרו וגו' ורבים כמוהו : (ב) מי יתנני . מי יתן אותי ...זה כמו שהייתי בחדשים הקודמים כמו הימים אשר שמרני אלוהי : ... נרו . כשזרחה אור השפעתו על ראשי וכשהיה חשך בעולם הלכתי אני לאור השפע עלי מאת המקום : (ד) כאשר . מוסב על מי יתנני לומר מי יתן ...ת כאשר הייתי בימי קדמותי בעת התאספו כולם אל אהלי להמתיק סוד בדבר מצות אלוה : (ה) בעוד . בעת היה עוד שדי עמדי להטיב לי ונערי היו ...לשמש אותי : (ו) ברחוץ . בעת רחצו מקומות מהלכי בחמאה והוא מדרך גוזמא והפלגה ולומר כ"כ גדולה השפע עד כי היה החמאה נשפך בארץ ואין מי ...' בוז יבוזו לו מרוב כל : וצור . הצור אשר היה עמדי היה יוצק ושופך נחלי שמן והוא משל על מרבית השפע וגודל ההצלחה : (ז) בצאתי . בעת יצאתי ...' אל העיר לשבת במושב הזקנים שדרכם לשבת בשער העיר כמ"ש אל זקני העיר השערה (דברים כב) : ברחוב . בעת הכנתי מושבי ברחוב העיר : ...', כאשר ראו אותי הנערים אז נחבאו לבשתם להתראות לפני : קמו עמדו . קמו מפני והשארו עומדים ולא מלאם לבם לשבת עמדי : (ט) עצרו . מנעו בדברים

מצודת ציון

(ג) בהלו . ענין האור וזריחה כמו עד ירח ולא יאהיל (לעיל כה) : (ד) חרפי . קדמותי ובדרז"ל חרפי ואפלי (נדה סה) : בסוד . ענין עצה על כי נעשה בסוד . או שהעצה למעשה היא כיסוד לבנין : עלי אהלי . אל אהלי : (ו) בחמה . כמו בחמאה והוא שומן החלב : (ז) עלי קרת אצל הקריה והעיר : (ח) ונחבאו . הסתירו עצמם : (ט) עצרו . מנעו כמו ועצור במלין (לעיל ד) : וכף . כף היד : לחכם

ל׳. ל׳ י נחבאו ולשונם לחכם דבקה׃
ל׳ יא כי אזן שמעה ותאשרני ועין
ל׳ ראתה ותעידני׃ יב כי־אמלט עני
ח׳ משוע ויתום ולא־עזר לו׃ יג ברכת
י״ו חסר. ל׳ וחסר אבד עלי תבא ולב אלמנה ארנן׃
ל׳ יד צדק לבשתי וילבשני כמעיל
ל׳. י״ו וצניף משפטי׃ טו עינים הייתי
לעור ורגלים לפסח אני׃ טז אב
ה׳ חסר בליש׳ אנכי לאביונים ורב לא־ידעתי
אחקרהו׃ יז ואשברה מתלעות
ל׳ עול ומשניו אשליך טרף׃ יח ואמר
ב׳ על שפת הים עם־קני אגוע וכחול ארבה ימים׃
יט שרשי פתוח אלי־מים וטל ילין
בקצירי׃ כ כבודי חדש עמדי
ל׳. ל׳ וקשתי בידי תחליף׃ כא לי־שמעו
ל׳. ב׳ מ״ג ויחלו וידמו למו עצתי׃ כב אחרי
דברי לא ישנו ועלימו תטף
ב׳ לקיים דבר. ל׳ מלתי׃ כג ויחלו כמטר לי ופיהם
פערו למלקוש׃ כד אשחק אליהם

למוריגיהון אדבקת׃ יא ארום
אודנא שמעה אמרת טב לי
ועינא דחמת ואסהדת עלי׃
יב ארום אשזיב עניא דבעי
ויתם ולא סעיד ליה׃ יג ברכתא
דאובדא עלי תיתי ולבא
דארמלתא אמלי תושבחתא׃
יד זכותא לבישית ואלבשנני
היך מעילא ומצנפתא דיני׃
טו נהור עינין הויתי לסמיא
וטיול לחגירא אנא׃ ת״א תיר
הויתי למסכנא דדמי לסמיא
וטיל לקצור ערסא דמתיל
לחגרא אנא׃ טז אבא אנא
לחשיכיא ותגרא דלא ידעית
אפשפשניה׃ יז ותברית ניבי
מקלקל ומבכוי רמיתי
עדאה׃ יח ואמרית עם תוקפי
בשרכפי אתנגיד והיך חלא
אסגי יומיא׃ יט עקרי פתיח
למבועי מיא וטלא יבית
בחצדי׃ כ יקרי חדת גבי
וקשתי בידי משתלחפא׃
כא מני קבילו ואוריכו ושתיקו
למלכתי׃ כב בתר פתגמי לא
יתנון ועליהון תשפר מלתי׃ כג ואוריכו היך מטרא לותי והיך אריסיא דפומהון פתחו למלקושא׃ כד אגחך אז

אבן עזרא

הקריה: (יד) כמעיל. שהוא על הבגדים נראה לעין וכן הצניף כן היה משפטי: (יט) בקצירי. סעיפי כמו תשלח קציריה עד ים: (כ) וקשתי בידי תחליף. יש אומרים כי אחליפנו מיד אל יד ולא תסור ממני ויש אומרים תחלוף כמו כל בני חלוף שהייתי מורה בה חצי ולא אחטיא ואחרי׳ אומרים כי אני בידי הייתי מחליף הקשת ולא הוצרכתי לאחר ויש אומרים בידי תחליף לא תכר׳ בכח ידי: (כב) לא ישנו. מן פעם שנית: ועלימו תטוף. תזל כטל: (כג) ויחלו. מן

בהר סיני: דבקה ל׳ ולשונם לחכם דבקה והוא חד מן מלין דמשמשין קה בסוף תיבותא וסי׳ נמסר במסר׳ רבתא במערכת אות הקו״ף בס״ד: ויתום ה׳ וסי׳ נמסר בסדר משפטים: משפטי י״ו בליש׳ וסי׳ נמס׳ ביחזקאל סימן ט״ל ובתלים סימן י״ז: ורב ו׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נמסר בסדר משפטים ובא״ב רבתי אות ר׳: וכחול ב׳ בתרי ליש׳ וסי׳ על שפת הים. וכחול ארבה ימים: פתוח ד׳ וסי׳ נמסר בסדר חקת התורה ותלים סי׳ ח׳: וקשתי ל׳ כבודי חדש עמדי. וא׳ קשתי ואיכון חד מן ד׳ זוגין חד ק׳ וחד וק׳ וסי׳ קשתי ל׳ את קשתי נתתי בענן. וקשתי ל׳ וכבודי חדש עמדי. קלוי ל׳ ואם תקריב מנחת. וקלוי ל׳ ויאכלו מעבור הארץ. קטב ל׳ הנה חזק ואמיץ לה׳. וקטב ל׳ מזי רעב ולחומי רשף. קובע ל׳ וילבש שאול את דוד. וקובע ל׳ ובאו עליך חצן רכב וברזל. קבל ל׳ ותבאנה נערות אסתר. וקבל ל׳ היהודים אשר החלו:

תולדות אהרן ארנין. ב״ב טז: צדק. עקידה שער נח: וכחול. סנהדרין קח:

רלב״ג

נגידים נחבאו. גם הנגידים שתקו בבואם ממני: (יא) ועין ראתה ותעידני. העין אשר ראתה היתה מגדלת ומנשאת אותי ויהיה ותעידני מענין עד נאמים או יהיה פירו׳ שהעין אשר ראתה אותי העידה על צדקתי ותם לבבי: (יג) ארנין. אעמיד בשמחה וברננה: מתלעות. הם השינים אשר יטרפו בהם חיים בעלי המתלעות והנה אמר זה דרך משל להורות כי הוא היה מכניע הרשע ומכריתו להשיב מה שהיה חומס: (יט) בקצירי. בענפי: (כ) וקשתי. וכחי וגבורתי תתחדש: (כא) ויחלו. וימתינו ויקוו: וידמו. וישתקו: (כב) לא ישנו. לא ישתדלו לקחת עצה אחרת: תטוף מלתי. תזל אמרתי והטעם שישאלו קצתם לקצת מה אמר וג קצתם לקצת מאמרי: (כג) ופיהם פערו למלקוש. ופיהם פתחו לשאול עצתי כמו שיקוה אדם למלקוש ויבקשנו:

רשי

שאפתח אני תחלה: (יא) כי אזן. אשר שמעה מלתי ותאשרני ראתה. בכל מקום בגודלי ובושר מידתי: (יג) ברכת אובד. אם בטוחו ונטרד: עלי תבא. כי הייתי זן את בניו ואת אשתו ורבות שהיה גוזל שדה יתומים ומשביחה ומחזירה להם ופשטיה דקרא אינו אלא
שאין קרוי אובד לא
שהוא עצמו אובד ש
אובד (תהלים לא)
כשה אובד (שם קיט)
אובדות (ירמיה נ):
אלמנה ארנין. שהיה ט
על אלמנות לאמר קו
או אני אשיאנה כד
עליה תובעים: (יד) צ
וילבשני. רדפתי אני
והוא נמצא לי כמעיל
תכשיטים נאים כן ק
נאה וטהור: (יח) ועם
קני אגוע. בשביל
הייתי אומר בלבי כ
יהיה קני וביתי נכון ע
וכחול ארבה ימים. עוף
חול ולא נקנסה עליו
שלא טעם מעץ הדעת
אלף שנה מתחד׳ ומחז
(יט) שרשי פתוח וגו׳
הייתי אומר בלבי
שרשי ולא ימות קצירי
קציר (לעיל יד)
ענפים רכים של אילן
(כ) שכבודי יתחדש ע
תמיד: וקשתי. ואיני
תמיד לטובה: (כא)
ויחלו. השומעים
מוחלים שיתקיימו
מתקיימות כי מסור
היה בידי: (כב) תט
ל׳ נבואה וכן לא תטי
ישחק (עמוס ז) כלומ
היה דברי: (כג) למלק
ארוך היו מדברים בי
שעותיו

מצודת ציון

(י) להם. מל׳ חיך: (יא) ותאשרני. ענין שבח והלול כמו אשרי האיש (תהלים א): (טו) לפסח. חגר ברגליו: (יז) מתלעות. הוא הפוך מן מלתעות כפירים (שם נח) והם השינים הגסות: (יח) קני. מדורי והוא מושאל מל׳ קן צפור (דברים כב): (יט) ילין. ענין התמדה כמו תלן עיני (לעיל יז): בקצירי. בענפי כמו ועשה קציר (לעיל יד): (כא) וידמו. ושתקו כמו וידום אהרן (ויקרא י): למו עצתי. אל עצתי: (כב) ישנו. מלשון שנוי: תטוף. ענין הזלה והוא מושאל לדבור וכן אל תטיפו יטיפון (מיכה ב): (כג) פערו. פתחו כמו פערו עלי בפיהם (לעיל טז): למלקוש. ענין איחור וכן וכרם רשע ילקשו (לעיל כד) וכן יקרא גשם המאוחר מלקוש: יפילון

מצודת דוד

בדברים ולא השלימו אמריהם בעבור בואו ושמו ידיהם בכפם ולא דב
(י) נחבאו. נסתרה קולם ולא היה נשמע וכאלו דבקה לשונם אל חככם לב
לדבר: (יא) כי אזן. וכל זה בא לי בעבור יושר דרכי כי האוזן אשר שמ
מפעלי היתה משבחת אותי והעין אשר ראתה מיטב דרכי היתה מעידה
(יב) כי אמלט. כי דרכי היה אשר אמלט בכל עת את העני מצעקתו ש
מפני מגשיו ואף את היתום ואף את כל מי שאין לו עוזר שהלפה עזרו
במזל את כולם הייתי ממלט: (יג) ברכת אובד. באה עלי ברכת האיש
כי הנכתיו והוא ברך אותו: ארנן. העמדתי ברינה ושמחה כי הסרתי

(יד) צדק לבשתי. מרבה הייתי בצדק עד כי הייתי מעוטף בה: וילבשני. הצדק עטה בא אלי להלביש אותי ר״ל ג״כ הייתי רגיל בצדק עד שבכל עת מרודים להכנס כי כן דרך העניים לחלות פני איש מתן: כמעיל. כמו המעיל שהוא לבוש העליון וכמו המצנפת הנתונה על הראש ממעל אשר בעבור זה מדרכם ונקיים כן היתה משפטי זכה ונקיים מבלי הטיה מה: (טו) עינים וגו׳. ר״ל מי שהיה עור או פסח ולא היה יכול לעשות צרכיו בעבור זה אני הייתי עו הוא כאלו הייתי לו לעינים ורגלים: (טז) אב אנכי. הייתי לאביונים כאב להושיעם מכף חומסיהם: וריב וגו׳. כאשר לא ידעתי אמיתת דבר הריב ה לדעתם: (יז) ואשברה. שברתי שיני העול אשר יאכל בהם את האביונים והוצאתי את הטרף מבין שיניו ר״ל הכחשתי כחם והוצאתי את הגזלה מתחת ידם: בעבור יושר דרכי אמרתי כאשר אגוע ואמות אהיה עם קני ר״ל לא תחרב ביתי עד כי אמות אף אמרתי אשר ארבה ימים כמספר חול הים והוא (יט) שרשי פתוח. שרשי יהיה פתוח אל המים ויהיה רטוב ומלוחלח והטל יתמיד בענפי. ר״ל חשבתי שלא תסור הצלחתי: (כ) כבודי. הכבוד אשר עמ בכל עת: וקשתי. החוזק והתוקף אשר בידי היא תחליף את כבודי כי בעבורם יחליפו לי כל הפעם בכל פעם כבוד חדש: (כא) לי שמעו. ר״ל חזקה עד אשר שמעו לי לכל אמרי וטרם דברי היו מייחלים ומתאוים שאדבר דברי: וידמו. והמה שתקו אל עצתי ולא ערבה להם להשיב אמרים עליה: דברי. אחר שדברתי את דברי לא השתדלו לקחת עצה פעם שנית אל הדבר ההיא: ועלימו. אמרי פי היה מדובר ביניהם כי יספרוהו זה לזה יחכבו אמרי: (כג) ויחלו. היו מייחלים ומקוים לשמוע אמרי כאשר יקוו אנשים למטר השמים ולאחר זמן באיחור רב פתחו פיהם לדבר דבריהם כי אשר אדבר אני כל דברי תחלה: (כד) אשחק. כאשר הייתי משחק אליהם לא האמינו בעצמם שאני שוחק אליהם כי היה הדבר זר להם לגודל
פני

סתיקה שהיו תאיבים לשמוע דברי: (כד) לא יאמינו. שאני משחק מפני חשיבותי: ואור פני לא יפילון. היו יראים להתקרב אלי ולהגיס (כה) אבחר דרכם. כל דרכיהם ועצתם אני הייתי בוחר להם שהיו איזה דרך נלך ומה נעשה: ואשב ראש. אם היו מסובים אני סב בראש המסובים:
כח ידיהם למה. היה. יתן בימים רשעים היו לת בהם כי פורענות ים: עלימו אבד כלח. (ג) בחסר ובכפן. היו עורקים ציה. שמבריחין יו מקרב בני אדם לילך אמש שואה ומשואה. בלע"ז: (ד) הקוטפים עלי שיח. בהיותם היו קוטפים להם על אילנות היערים מלוח שם עשב הוא מי נקרא קקו"לין וכל' מלוחים מלוגש בלע"ז שנינו (קדושין סו.) לוחים על שלחנות של אילן כמו אחד השיחים ת כא): (ה) מן גו. עיר היו נגרשין: ון נחלים. יש ארץ מתבקעת ששם היו נחורי העפר וחורי סלעים: וכפים. תרגום ים: (ד"א בערוץ נחלים. הנקיק שעושה הנחל (ו): (ז) חרול יספחו. "ש בלע"ז היו נאספים ספחו על בית יעקב יד): (ח) נכאו. בימי ין שהייתי מספילם ל' נכה

מן יחל ישראל: (כד) ואור פני לא יפילון. ידוע כי השחוק יסיר אור פני המושל ואני הייתי משחק ומרוב פחדם לא היו מאמינים כי אשחק ולא יפילו אור פני: (כה) אבחר דרכם. למעלה מדרכם כחכם שינחם אבלים. ולמה יראו לי עתה כח ידיהם והם חסרי כח: (ב) כלח. ימי הזקנה והעניין שהיו בתחלה בנער עד שנם לאם ולא יודע מתי יזקנו: (ג) בחסר ובכפן. תרג"ם רעב: גלמוד. מקום בלא יישוב: הערקים. הנסים אל ציה תרגום ויגם וערק ובלילה הם במקום שואה: (ד) הקוטפי'. מן וקטפת מלילות: מלוח. מן לחים: עלי שיח. אפילו עלי השיח שהוא האילן וכמוהו לשוח בשדה ללכת בין שיחי השדה: (ה) מן גו. תרגום תוך ועניינו מתוך בני. אדם יגורשו בעבור הסרונם ויריעו בני אדם עלימו כמו לגנב: (ו) בערוץ. במקום שיפחד אדם לרדת אליו: (ז) שיחים. אילני': ינהקו. כמו הפראים: חרול. מן כסו פניו חרולים והוא רוח: יסופחו. מן ונספחו על בית יעקב יתקבצו ויאספו: (ח) נכאו. יותר נכאים ושפלים מן הארץ או מאנשי הארץ כמו וכל הארץ באו

תולדות אהרן אבחר'. מ"ק כח כתובות סט: בחסר. (תענית סד): הקוטפים'. חגיגה יב ע"ג ג:

גלמוד ג' וסי' הלילה ההוא יהי גלמוד. כי עדת חנף גלמוד. בחסר ובכפן גלמוד: לחמם וסי' ככה יאכלו בני ישראל את לחמם. לחמם בדאגה יאכלו. אין גחלת לחמם. כי לחמם לנפשם. ושרש רתמים לחמם. ויכינו בקיץ לחמם: שיחים ל' בין שיחים ינהקו וחד השיחים ואינון חד מן ה' זוגין חד נסיב שו וחד חש ברישיה וסי' שטר ל' אשר אין לה קצין.השטר ל' ויהי לעזיהו

לֹ֣א יַ֭אֲמִינוּ וְא֥וֹר פָּ֝נַ֗י לֹ֣א יַפִּילֽוּן׃
כה אֶֽבְחַ֣ר דַּ֭רְכָּם וְאֵשֵׁ֣ב רֹ֑אשׁ וְ֝אֶשְׁכּ֗וֹן כְּמֶ֣לֶךְ בַּגְּד֑וּד כַּאֲשֶׁ֖ר אֲבֵלִ֣ים יְנַחֵֽם׃ ב' · ב' מ"ל. ב'
ל א וְעַתָּ֤ה ׀ שָֽׂחֲק֬וּ עָלַ֗י
צְעִירִ֣ים מִ֭מֶּנִּי לְיָמִ֑ים אֲֽשֶׁר־מָאַ֥סְתִּי אֲ֝בוֹתָ֗ם לָ֝שִׁ֗ית עִם־כַּלְבֵ֥י צֹאנִֽי׃ ט' בסיפ'
ב גַּם־כֹּ֣חַ יְ֭דֵיהֶם לָ֣מָּה לִּ֑י עָ֝לֵ֗ימוֹ אָ֣בַד כָּֽלַח׃
ג בְּחֶ֥סֶר וּבְכָפָ֗ן גַּ֫לְמ֥וּד הַעֹרְקִ֥ים צִיָּ֑ה אֶ֝֗מֶשׁ שׁוֹאָ֥ה וּמְשֹׁאָֽה׃ ג' ל'ומד חסר · ל' · ל'
ד הַקֹּטְפִ֣ים מַלּ֣וּחַ עֲלֵי־שִׂ֑יחַ וְשֹׁ֖רֶשׁ רְתָמִ֣ים לַחְמָֽם׃ ל' · ח' · ב'ג
ה מִן־גֵּ֥ו יְגֹרָ֑שׁוּ יָרִ֥יעוּ עָ֝לֵ֗ימוֹ כַּגַּנָּֽב׃ ו' · ל' · ל'
ו בַּעֲר֣וּץ נְחָלִ֣ים לִשְׁכֹּ֑ן חֹרֵ֖י עָפָ֣ר וְכֵפִֽים׃ ב' · ל' ומ"ל
ז בֵּין־שִׂיחִ֥ים יִנְהָ֑קוּ תַּ֖חַת חָר֣וּל יְסֻפָּֽחוּ׃ ל'ומד כשיחים ל'
ח בְּֽנֵי־נָ֭בָל גַּם־בְּנֵ֣י בְלִי־שֵׁ֑ם נִ֝כְּא֗וּ

וְלָא יְהֵימְנוּן וְקַלַסְתּוֹר אַפַּי לָא אִסְתַּכְּלוּן׃ כה אֶבְחַר אוֹרְחֵהוֹן וְאֵתִיב בְּרֵישֵׁיהוֹן הֵיךְ חַתְנָא וְאֶשְׁרֵי כְּמַלְכָּא בְּחֵילָא הֵיךְ כְּמַן דַּאֲבֵילִין מְנַחֵם׃ א וּכְדוֹן מְגַחֲכִין עֲלַי דַּעֲדְקִין מִנִּי לְיוֹמִין דִּי רְחֵיקִית אֲבָהָתְהוֹן לְשַׁוָּאָה עִם כַּלְבַיָּא נָטְרֵי עָנִי׃ ב אוּף חֵיל יְדֵיהוֹן לְמָה לִי עֲלֵיהוֹן הוֹבִיד כּוּךְ׃ ת"א לְחוֹד חֵיל יְדֵיהוֹן לְמָה לִי לְקַבָּלוּתֵיהּ שׁוֹחֲדָא אִין אִתְגְּזַר לְהוֹן לְהוֹבָדָא בְּכוּךְ קְבוּרְתָּא׃ ג בְּחוּסְרָנָא וּבְאוּלְצָנָא דְּלָא וְלַד הֲוֹן עָרְקִין רַשִׁיעַיָּא בְּאַרְעָא צַחְיָא חֲשׁוֹכָא הֵיךְ רוּמְשָׁא אֲתַר שׁוּחָא וְרִגוּשְׁתָּא׃ ד דְּתָלְשִׁין הוֹבֵי חוֹלַף עִסְבֵּי מֵיכְלָא וְעִקְרִין רְתִימִין מְזוֹנֵיהוֹן׃ ת"א דְּשָׁבְקִין פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא מִן לוּחַ לִבְּהוֹן מְטוּל מֵלֵי דְּעָלְמָא עָקְרֵי רוּתְמַיָּא מִתּוֹקְדִין וּמִתְעַבְדִין גּוּמְרִין לִמְזוֹנֵיהוֹן׃ ה מִן שַׁלְהַיָּא מִתָּרְכִין מִיַּבְּבִין עֲלֵיהוֹן הֵיךְ גַּנָּבָא׃ ו בִּתְקוֹף פַּצִּידֵי נַחְלַיָּא לְמִשְׁרֵי [...]תָא דְּעַפְרָא וְאַבְנַיָּא׃ ז בֵּינֵי אִילָנַיָּא נָהֲקִין תְּחוֹת הִיגֵי מִתְחַבְּרִין׃ ח בְּנַיָּא דְנָבָל עִם בְּנֵי הֶדְיוֹטִין

שקד ל' ויהי דבר ה' אלי וגו' מקל שקד. השקד ל' גם מגבוה ייראו. שוקים ל' דליו שוקים מפסח. השוקים ל' יככה ה' בשחין. שיחים ל' בין שיחים ינהקו. השיחים ל' ותשלך את הילד תחת. שאלתיהו ל' ותבא האשה. השאלתיהו ל' וגם אנכי דחנה

רלבג

[...]ון: לא יחסרו אור פני ר"ל שלא יקלו בי מפני שחקי אליהם ולא תסו' יראתי מעל פניהם: (ב) כלח. זמן: (ג) בחסר ובכפן גלמוד. בסבת חסרונ' והרעב אשר הם יהיו [...]בלי חברה: העורקי' ציה אמש ומשואה. שרודפים ארץ ציה ובאים אליה ורודפים מקום החשך והוא שקראו אמש ורודפי' המקומות השוממים ר"ל מקום המדבר והם שקראם [...]שואה: (ד) הקוטפים מלוח עלי שיח. מרוב חסרונם הם כורתים עשב נקרא שמו מלוח על האילן לאכול העשב ההוא אע"פ שאין העשב ההוא נאות לאכילם: ושורש רתמים לחמם. [...]ם ולחמם לשעדר סמזון שם מה מהם והנה הרתמים הו' עשב נקרא כך או יהיה לחמם מקור והיה הלמד משמשת ויהיה ענינו לחמם עצמם כי יצטרך להם מה שיחממם בעבור עמד' במקומות [...]אין מחסה: (ה) מן גו יגורשו. מתוך העיר יגורשו: (ו) בערוץ נחלים. הוא הנקיק שעושה הנחל סביבותיו: חורי עפר וכיפים. מחילות עפר ונקרות הסלעים: (ז) בין שיחים ינהקו. בין [...] ינהקו: תחת חרול יסופחו. תחת הקוצים יתנגעו ויתנגפו להכנס הקוצים בבשר' ויהיה יסופחו מענין ספחת או יהיה ביאור יסופח יתאספו ויתחברו מגזירת ספחני נא: (ח) נכאו. הוא

מצודת דוד

[...]ני. ועם כי שחקתי אליהם עם כ"ז לא היו מגרעין ומחסרין זוהר פני להניס [...]עמדי להקל בכבודי להכסות מאור פני: (כה) אבחר. אני הייתי בוחר [...]אשר ילכו בה וישבתי בראש כולם ושכנתי ביניהם במקום המעולה כאשר [...]המלך בתוך הגדוד: כאשר אבלים ינחם. הייתי להם כאיש אשר ינחם את האבלי' [...]מו שכולם יתנו לב לשמוע דברי המנחם להסיר מעליהם את היגון כן כולם [...]לב לשמוע אמרי וחוזר לראשית אמריו לומר בעבור גודל חוזקת היד כזה [...] מיוסר לכת ומחיבה יתירה הנה חשבתי שהיא תחליף כבודי לתת לי כבוד [...]בכל פעם: ל (א) ועתה. כאומר אבל לא כן הוא כי עתה נהפך עוד הדבר [...]חקו עלי אף אנשים צעירים ממני לימים ומבוזי משפחות אשר מאסתי את [...]לשום אותם עם הכלבים שומרי צאני להיות גם הם לשומרים עם הכלבים: [...] כח ידיהם. לא בלבד על שהיו פחותים במעלה מאסתים כי גם בעבור [...]מרתי למה לי כח ידיהם כי בלא מעט היא ואין בו די להציל הצאן מן הבא [...]ם: עלימו אבד כלח. הזקנה שהיתה בהם היא היתה אבודה כי מה תועלת היתה בהזדקנם הואיל והיו פחותים במעלה וחלושי הכח: (ג) בחסר. בסבת חסרון [...]ר ובסבת הרעב ישבו גלמוד מבלי חברת אנשים כי נכלמו לשבת בין אנשים: העורקים. היו נסים לארץ ציה ושממה: אמש וגו'. המקום שאין אנשים מצוים [...]ויר קלונם: (ד) הקוטפים. היו תולשים למאכלם עשב מלוח ועלי אילן ושורש רתמים היה לחמם ומזונם עם כי הדברים האלה אינם נאותים למזון האדם: [...]מן גו. מן תוך העיר היו נגרשים והבריות היו מריעים עליהם בקול לאמר גרשו גרשו כאשר יריעו על הגנב בעת יגירם: (ו) בערוץ. למען ירוחקו מבני [...] לשכון בחריצי העמקים ובנקבי העפר והסלעים: (ז) בין שיחים. בין האילנות יצעקו ויהמו כפראים בעבור הרעב ותחת עצי הקוצים יתקבצו ויתאספו: (ח) בני נבל. [...] בניהם השוחקים עלי אשר יקראו בני נבל גם בני בלי שם על כי לא היה לאביהם שם על פני חוץ הנה מאז נשברו ונדכאו גם המה מן הארץ כי בעבור פחיתת

מצודת ציון

(כד) יפילון. ענין גרעון ופחיתות כמו נופל אנכי מכם (לעיל יב): (א) שחקו. לעגו: צעירים. ענין מיעוט כמו ולא יצערו (ירמיה ל): (ב) כלח. זקנה כמו תבוא בכלח אלי קבר (לעיל ה): (ג) ובכפן. ענין רעבון כמו לשוד ולכפן (שם): גלמוד. יחידי כמו הלילה ההוא יהי גלמוד (לעיל ג): העורקים. הבורחים וכן אנכי בורחת (בראשית טז) ת"א ערקת: אמש. ר"ל חושך כחשכת הלילה כמו ויוכח אמש (שם לא): שואה ומשואה. ענין חשך ושממון כמו יום שואה ומשואה (צפניה א) וכפל הדבר לרוב השממון: (ד) הקוטפים. ענין תלישה כמו וקטפת מלילות (דברים כג): מלוח. שם עשב מה ובדרז"ל אבותינו היו אוכלין מלוחין וכו' (קדושין סו): עלי שיח. עלי אילן כמו תחת אחד השיחים (בראשית כא): רתמים. שם אילן מה כמו רותם אחד (מ"א יט): (ה) גו. הוא התרגום של תוך: יריעו. ענין הרמת קול: (ו) בערוץ. ענין שבר וחריץ והוא מלשון לערוץ הארץ (ישעיה ב): חורי. נקבים כמו חור פתן (שם יא): וכפים. תרגום של סלע כיפא וכן ובכפים עלו (ירמיה ד): (ז) ינהקו. הוא מושאל מצעקת הפרא כמ"ש הינהק פרא (לעיל ו): חרול. מין קוצים וכן ממשק חרול (צפניה ב) יסופחו יתחברו ויתאספו כמו ספחני נא (ש"א ב): (ח) נבל. כן יקרא אדם פחות ונבזה: נכאו. נדכאו ונשברו כמו תהגו אך נכאים (ישעיה טז): יתרי

אבן עזרא

כאו מצרימה: (יא) כי יתרי פתח. הסך קשתי בידי: ורסן מפני שלחו. בתחלה היה רסן להם כמו לבהמות מפני פחדי ועתה שלחו רסן מפני ויש אומרים כי הסוס הזקן יסירו הרסן ממנו ויעזבוהו וישחקו בני אדם והנערים ממנו וכן ורסן מפני שלחו. והוא רחוק: (יב) פרחח. קטנים כאשר הם פורחים: רגלי שלחו. הם נתנו חוחים בדרך: ויסולו. מן סלון ממאיר: (יד) כפרץ רחב יאתיו. התלאות והם ארחות אידם והתגלגלו עלי במקום שואה והטעם שאין עוזר לי: (טו) ההפך עלי. יש אומרים כי בימים הקדמונים אם באו עלי בלהות תרדף נדיבתי פי׳ מזלי וענייננו מזלי תרדפם כרוח הבלהות ותדחפ׳ ותעבור ישועתי לבוא אלי כעב במהירות: (טז) ועתה עלי תשתפך נפשי. והקרוב אלי כי ההפך על כל בלהות וכל בלהות תרדף כרוח נדיבתי והיא נפשי כעניין ורוח נדיבה תסמכני וכעב שעברה כך עברה ישועתי ועתה על כן תשתפך עלי נפשי כי יאחזוני ימי עוני: (יז) לילה עצמי נקר. ישוב אל עוני: ועורקי. בלשון קדר גידי: (יח) ברב כח. העוני והכאב: יתחפש לבושי. כלומר שלא אזכירנו בעבור שיצר עלי: (יט) הורני לחומר. השליכני ונמשלתי לעפר ואפר: תשאני

תרגום

ישתפפון מן ארעא: ט וכדון זמרהון הויתי והויתי להון לשותא: י רחקונני רחיקו מני ומן קדמי לא מנעו רוקא: יא ארום שושלתי ונימי אטוני שרא וסנפני וזממא מן קדמי פטרו: יב על ימינא בחוצפא בניהון קימין רגלי שדרו וכבשו עלי אסרטי תברהון: יג צדיאו שבילי לפורענותי מהנין ית דסעיד להון: יד כתקוף פלטיות גלדי ימא אתין תחות רגושא מתגלגלין: טו אתהפך עלי רגושתא תרדוף כזעפא רבנותי והיך עבא עברת פורקני: טז וכדון עלי מצטערא נפשי יחדונני יומי עניותא: יז ליליא גרמי מתפקפקין מני ודמעסן יתי לא שכבין: יח בסוגעי חילא יתבלש לבושי אגב כתוני יזרזנני: יט אשוו יתי לטינא ואתמתיל בעפרא וקטם: ת״א אקשו יתי לאדם דאתברא מן טינא ואמתיל לאברהם דאדמי לעפר וקטם: כ אבעי

איוב ל

מִן־הָאָרֶץ׃ ט וְעַתָּה נְגִינָתָם הָיִיתִי וָאֱהִי לָהֶם לְמִלָּה׃ י תִּעֲבוּנִי רָחֲקוּ מֶנִּי וּמִפָּנַי לֹא־חָשְׂכוּ רֹק׃ יא כִּי־יתרו [יִתְרִי ק׳] פִּתַּח וַיְעַנֵּנִי וְרֶסֶן מִפָּנַי שִׁלֵּחוּ׃ יב עַל־יָמִין פִּרְחַח יָקוּמוּ רַגְלַי שִׁלֵּחוּ וַיָּסֹלּוּ עָלַי אָרְחוֹת אֵידָם׃ יג נָתְסוּ נְתִיבָתִי להותי [לְהַוָּתִי ק׳] יֹעִילוּ לֹא עֹזֵר לָמוֹ׃ יד כְּפֶרֶץ רָחָב יֶאֱתָיוּ תַּחַת שֹׁאָה הִתְגַּלְגָּלוּ׃ טו הָהְפַּךְ עָלַי בַּלָּהוֹת תִּרְדֹּף כָּרוּחַ נְדִבָתִי וּכְעָב עָבְרָה יְשֻׁעָתִי׃ טז וְעַתָּה עָלַי תִּשְׁתַּפֵּךְ נַפְשִׁי יֹאחֲזוּנִי יְמֵי־עֹנִי׃ יז לַיְלָה עֲצָמַי נִקַּר מֵעָלָי וְעֹרְקַי לֹא יִשְׁכָּבוּן׃ יח בְּרָב־כֹּחַ יִתְחַפֵּשׂ לְבוּשִׁי כְּפִי כֻתָּנְתִּי יַאַזְרֵנִי׃ יט הֹרָנִי לַחֹמֶר וָאֶתְמַשֵּׁל כֶּעָפָר וָאֵפֶר׃ כ אֲשַׁוַּע

פרחח ל׳ על ימין וחד פרחת ואיתן חד מן ט״ו זוגין חד ח׳ וחד ה׳ ולית להון זוגא וסי׳ במסר׳ רבתא במערכת אות הה״א בס״ד: כפרץ ד׳ וסימ׳ פרץ ה׳ את איבי לפני דשמואל. וחברו דד״ה פרץ האלהים את אויבי. כפרץ נופל נבעה. כפרץ רחב יאתיו: ישועתי ל׳ חסר ו׳ בליש׳ וסי׳ וינבל צור ישעתו: ותהי התשעה ביום ההוא. מי יתן מציון ישעת ישראל. ולכה לישעתה לנו. אמר לנפשי ישעתך אני. וכעב עברה ישעתי: לחומר ב׳ וסימ׳ והחמר היה להם לחמר. הורני לחמר ואתמשל:

רשי

נכה רוח: (יא) כי יתרי פתח. יתר קשתי פתח כמו שאמר למעלה וקשתי בידי תחליף כלומר כחי התיש מי שנידו לעשות: ורסן מפני שלחו. רסן מרוסנים בו שלחוהו מפני כי אינם יראים מעתה מתני: (יב) על ימין. עומדים פרחים קטנים כאמר הדיוטים שאיני חשוב בעיניהם להצטנע מפני: רגלי שלחו. אבנים צר להם דוחפים אותי ויסולו עלי אורחות אידם דרך נכלה שיש להם לפני מוסים מסילתן לפני ולא ייראו: (יג) נתסו. הטוב׳ ואין חוששין לה כמו נתצו וסמ״ך בלדי״ק: להותי יעילו. להקניטני מוסיפין: (יד) כפרץ רחב. שנגדר שבכל ומוכרים עם כן יאתיו להכלימוני: תחת שואה. כלומר מתגלגלים ובאים עד שמגיעין אצלי כדי שלא אשמט: (טו) ההפך עלי. נהפכו עלי בלהות. שדים: תרדוף רעה: את נדיבתי. שהיה שורה עלי: (טז) ועתה. אל הצר תשתפך נפשי כאדם רוחו כי יאחזוני ולהשתפך נפשי: ימי עוני. כהם: (יז) ניקר. כמו העיני ההם תנקר (מדבר טז) פוריי״ר בלע״ז התולעים בשרי מעל עצמי: ועורקי. אין להם מנוח׳ גיד כלשון עורק כך פי׳ דונש לשון עורקי רודפי המבריחים: (יח) יתחפש לבושי. לבושי גלד אחר גלד פושט את בגדיו ולובש בגדים אחרים משונים מראשונים אותם בגדי חופש כמו ... (כב) התחפש ... ומתורגם אישתני: כפי כתנתי יאזרני. שאוזר ומעניק כוארי כן יאזרני לבושי כל סביבי: (יט) הורני לחומר. הורני ילמדני השחין הזה לישב כמו שאמרנו (למעלה ב) והוא יושב בתוך האפר ד״א הורני לחומר פי׳ לשון ירה בים (שמות טו): ואתמשל. נדמיתי ובמדרש רבי תנחומא רבי

רלבג

הוא מעניין נכה רוח ומבנין נפעל והרצון שהם שפלים ונכנעים יותר מהארץ: (ט) נגינת׳ הייתי. ללעג הייתי להם כמו אני מנגינתם: למלה. שלא ידברו כי אם בי: (י) לא חשכו רוק. לא נמנעו לרוק בראותם אותי מרוב בזותם אותי: (יא) כי יתרי. מענין מתריס׳ פתח. הסיר: ורסן מפני שלחו. רסן היראה אשר היה להם ממני קודם שקראוני אלה הצרות שלחו והסירו מפני: (יב) על ימין פרחח יקומו. על ימיני יקומו הילדים והנה נקראו הילדים כן לשמצה הפרח בתחלת הווית הפרי וכזה אמרו חז״ל פרחי כהונה: שלחו. דחו ויודיכו: (יג) ולהותי יועילו. לשברי יעזרו: (יד) כפרץ רחב יאתיו. כפרץ רחב שיבאו בו המי׳ בשטף יבאו עלי: (טו) נדיבתי. נפשי וכן ישועתי וקרא הנפש נדיבה כי יגיע עד שתגיע חקו כל א׳ מהאברים וקראה ג״כ ישועה לפי שהיא מושיע׳ הגוף ושומר׳ אותו מדת ימיו כמו שהתבאר בטבעיות: (טז) תשתפך נפשי. ישתפכו חיי: (יז) נקר. נקב: ועורקי השופקי׳ לא ינוחו ר״ל שלא תשקוט תנועתם כלל עם השינה לחוזק המכאוב ורוב החום הנכרי אשר בי: (יח) יתחפש. ישתנה: כפי כתנתי יאזרני. כמו שיסובב הכתנת את הצואר כן יסובבני חליי: (יט) הורני לחומר. השליכני אל הטיט ואל העפר

מצודת ציון

(יא) יתרי. הוא חבל הקשת כמו כוננו חצם על יתר (תהלים יא): פתח. ענין התרה כמו פתחת למוסרי (שם קטז): ורסן. הוא הסוסה בפי הסוס להטותו בו אל הדרך כמו במתג ורסן (שם לב): (יב) פרחח. ענינו מי שהתחיל לצמוח ולהפרית שער זקנו ובדבז״ל פרחי כהונה (מדות פ״א) וכפל הלמ״ד הפעל כמו ביום הגריר (משלי כז): (יג) נתסו. כמו נתצו בצד״י כי זסשר״ץ מתחלף והוא ענין הריסה: להותי. לשברי כמו יעוז בהותו (תהלים נב): יועילו. מל׳ תועלת: (יד) יאתיו. יבואו כמו אתה בקר (ישעיה כא): (טו) נדיבתי. כן תקרא הנפש על כי היא בעלת הנדיבות וכן נאמר ורוח נדיבה תסמכני (תהלים נא): (טז) עוני. מל׳ עינוי ויסורין: (יז) נקר. ענין נקיבה ושבירה כמו יקרוה עורבי נחל (משלי ל): ועורקי. כן יקראו הגידים בל׳ ערבי: (יח) יתחפש. ענינו חליפות והשתנות הכסות באחר׳ כמו התחפש ובוא במלחמה (מ״א כב): כפי. כשעור כמו איש כפי אכלו (שמות טז): יאזרני. יחגור אותי כמו אזור מתניו (ישעיה יא): (יט) הורני. השליך אותי כמו ירה בים (שמות טו):

מצודת דוד

עמדתי פחיתת אביהם לא מלאו מי יחננם: (ט) ועתה. והנה עתה יתגדלו עלי ולא לנגון כי ינגנו בדברי המקרים אשר באו עלי ואני אהיה להם למלה כי כל ביחתם המה בי: (י) תעבוני. מאסו אותי ורחקו עצמם ממני ולא מנעו לפני ובכר בזיון הוא לרוק בפני האדם: (יא) כי יתרי פתח. מי שבידו פתח יתר קשתי לבל אוכל לירות עוד מעתה ובזה עינה כחי כי הנני מסובב ולא אוכל להלחם למולם ור״ל המקום התיש כחי: ורסן. החוזק שהיה ליגלי להטותם לכל אשר אחפוץ כאדם האוחז ברסן הסוס להטותה בדרך הנ׳ שלחו וגרשו מפני את הרסן ר״ל פרקו העול ויצאו מתחת ידי: (יב) על ימיני. ערבה לב הנערים לגשת לעמוד על ימיני וכאשר להם המקום שלחו וגרשו לדחפם להלאה והוא דרך בזיון: ויסולו. הדרכים אשר ילכו בהם לצער ולשבר אותי עשו אותם עלי מסילה ודרך כבושה לרוב התמדתם ללכת בהם: (יג) הנתיב אשר אני אלך בה נתצו והרסו ר״ל מונעים אותי לעשות חפצי: להותי יועילו. המה מועילים להגביר הותי ושברי עם כי אין להם בזה עזר מה על״ז יעשוהו משנאתם אותי: (יד) כפרץ רחב. כמו פרצה רחבה אשר יבוא בה המים בשטף רב כן יתאספו רבים יחד לבוא אלי לצערני ובמקום חשך ויסבבו לבוא אלי שלא ארגיש בהם להשמט מהם עד לא יבואו: (טו) ההפך עלי. קבוצת בהלות הפכה עצמה לבוא עלי ותרדוף נפשי כרוח הרודף מוץ הרים ומה הרגילה לבוא עלי מאז הנה עתה עברה מהר כעב הזה הממהר לעבור ממקומו: (טז) ועתה. הואיל ועברה הישועה תשתפך נפשי אשר עלי ורוצה לצאת כי ימי... יאחזו אותי ואין הישועה באה להוציאני מידם: (יז) לילה. בלילה תכבד חליי עד כי נקר ונשבר עצמי מעלי ואף גידי לא ישכבון ר״ל אף בעת משכב השינה לא מתנועעים כי דופקים והולכים בעבור החום הנכרי אשר בהם מרוב החלי: (יח) ברב כח. בעבור רוב כח החלי ישתנה לבושי בכל עת כי מסבת לכלוך הזיעה והליחה הזלה מהשחין יתטנף המלבוש ובע״כ יחליפנה באחרת: כפי כתנתי. כשעור כתנתי המסבבת כל גופי מסביב כן יחזרני החלי בכל סביבי: (יט) הורני לחומר. הזה השליך אותי אל הטיט לגנן בה חום השחין ואני נמשל ודומה כעפר ואפר להיות מושלך ארצה כמוהם: (כ) אשוע. הן אם אצעק אליך ולא תענה לי עמדתי

רשי

סרם את המקרא אני נמשלתי לאברהם בצדקתי שקרא עצמו עפר ואפר
א)והוא דנני כרשעי דור הפלגה (שמרדו בו בבנין המגדל) שכתוב בהם
ב להם לחומר(שם יא):(כ)עמדתי. לראות לשתוק ולהבין כמו ובפתחו עמדו
לא ענו עוד (נחמיה ח):ותתבונן בי. מחשב עלי לשנות את נגעי: (כב) תשאני
יס:תרכיבני ותמוגגני
לשות ותשות כח היה
ותמוגגני תושיה :
ועל תושיה עומד ואין
כתי"ו של תשאני :
עתי . כי יודע הייתי
תשיבני . מקום
ד לכל חי בקבר :
א בעי . ובהשחת' היה
ע לשלוח יד כמו לעי
ם בפידו. אם היה שולח
שבר על בריותיו :
היה משעשען תנחומין
וכן פירשו רבותינו
ה מכה אומה ומושיב'
וכיא פיד לזו ומשעשע'
שלקתה בבר ומתנחמת
פיד לאשור ושעשע
שנא' התיטבי מנא
ם ג)הביא פיד למצרי'
אשור שנא' הנה אשור
חזק' לא, ועוד יפתר
תפלה ותחינה מועלת
ה) אם לא בכיתי לקשה
ומכיר אם לא הייתי
כה על עניים קשי יום
פשי לאביונים כי על
באתני זאת : (כו) כי
תי וגו' . כלומר כי
זה ראוי לי : (כז) ולא
יכולין לידום ולהחריש:
חמה. לא שזפתני השמש
ר:(כט) אח הייתי לתני'
ים ובנות יענה עסוקים
יתיהם: (ל)חרה. לשון דבר
מתייבש מפני חום האש
מפוח (ירמיה ו) ותוכו
חזקאל טו) : (א) ברית
עיני . שלא להסתכל
ים : ומה אתבונן על
מה לי להתבונן בה
ה חסידותי שלא לתת עין אפילו בפנויה שמא לאחר ימים תשא ונמצאתי
נשואה כך מפורש באבות דרבי נתן : (ב) ומה חלק וגו' . שגמלני
כך

אבן עזרא

(כב) תשאני אל רוח. במחשבו' כל הלילה תרכיב בנפשי דברי' והתושיה שהיא כעין החכמ' תמוגגני כמו והגבעו' תמוגגנ'. ופ"א אתה נשאתני ברוח והרכבתני ואדע באמ' כי תמוגגני הסך תרכיבני : (כג) כי ידעתי מות תשיבני ובית מועד. בית מזומן : (כד) בעי. כמו מעי מפלה והוא הקבר והעניין כי אין מי ישלח ידו לעזרו בקבר. ובשעת הפיד הוא השבר לא יועיל השוע לנפשות והוא הנדיבות והעניין הממון ובעל השוע יקרא שוע כאולם כמו לא נכר שוע : (כה) לקשה יום. מי שהיה יומו קשה עליו : עגמה. דאגה כפי העניין ואין לו חבר : אח הייתי לתנים. כענין אעשה מספד כתנים והם חיות יש להם קול משומם : (ל) שחר. מן שחור : (א) ברית כרתי. כאילו כרתי ברית עם עיני שלא יסתכלו מה שאין לי צורך ואחר שלא אביט מה אתבונן על בתולה והמסתכלים מה חלק יבא להם ממעל ונחלה שיתן

מקרא

אֵלֶיךָ וְלֹא תַעֲנֵנִי עָמַדְתִּי וַתִּתְבֹּנֶן (ג' חסר בליש')
בִּי׃ כא תֵּהָפֵךְ לְאַכְזָר לִי בְּעֹצֶם יָדְךָ (כ' . ג')
תִשְׂטְמֵנִי׃ כב תִּשָּׂאֵנִי אֶל־רוּחַ
תַּרְכִּיבֵנִי וּתְמֹגְגֵנִי תְּשֻׁוָּה׃ כג כִּי־ (ג' . חסר בליש' תשיה ק')
יָדַעְתִּי מָוֶת תְּשִׁיבֵנִי וּבֵית מוֹעֵד
לְכָל־חָי׃ כד אַךְ לֹא־בְעִי יִשְׁלַח־יָד (ג')
אִם־בְּפִידוֹ לָהֶן שׁוּעַ׃ כה אִם־לֹא (ג' . י"ד . ג')
בָכִיתִי לִקְשֵׁה־יוֹם עָגְמָה נַפְשִׁי (ג')
לָאֶבְיוֹן׃ כו כִּי טוֹב קִוִּיתִי וַיָּבֹא
רָע וַאֲיַחֲלָה לְאוֹר וַיָּבֹא אֹפֶל׃ (ג' . י"ג)
כז מֵעַי רֻתְּחוּ וְלֹא־דָמּוּ קִדְּמֻנִי יְמֵי־ (ג' . ג' . ב' חסר)
עֹנִי׃ כח קֹדֵר הִלַּכְתִּי בְּלֹא חַמָּה (ג')
קַמְתִּי בַקָּהָל אֲשַׁוֵּעַ׃ כט אָח הָיִיתִי (ד' דגשים)
לְתַנִּים וְרֵעַ לִבְנוֹת יַעֲנָה׃ ל עוֹרִי
שָׁחַר מֵעָלַי וְעַצְמִי־חָרָה מִנִּי־חֹרֶב׃ (ג' מלרע ג' מלעיל)
לא וַיְהִי לְאֵבֶל כִּנֹּרִי וְעֻגָבִי לְקוֹל (ג' חסר . ב' חסר בליש')
בֹּכִים׃

לא א בְּרִית כָּרַתִּי לְעֵינָי וּמָה
אֶתְבּוֹנֵן עַל־בְּתוּלָה׃ ב וּמֶה ׀ חֵלֶק

תרגום

מִנָּךְ וְלָא תַעֲנֵי יָתִי קָמֵת
וְתִתְבְּיַן בְּמֵימְרִי׃ כא תִּתְהַפֵּךְ
לְאַכְזָרָאָה לִי בְּאַלִימוּת אִידָךְ
תִּנְזְמִנַנִי׃ כב תִּטְלְנִנִי לְפוּחָא
תְּרַכְּבִנַּנִי וְתַמְסְנַנִי
בְּתְשִׁיתָא׃ כג אֲרוּם גְּלֵי קֳדָמַי
דִּלְמוּתָא תְּתֵיב לִי וּבֵית
קְבוּרְתָּא מְזַמֵּן לְכָל דְּחַי׃
כד לְחוֹד לָא בִּרְתְּחָא יְשַׁדַּר
מַחְתֵּיהּ אִין בְּעִדָּן צַעֲרֵיהּ
יְקַבֵּל צְלוֹתְהוֹן׃ ת"א בְּרַם
לָא לְגַרְמֵיהּ יִגְרַג מַחְתֵּיהּ אִין
בְּחַטָּאֵי יְשַׁוֵּי לְהוֹן אִסְפַּלְעִיתָא׃
כה אִין לָא בְּכֵית לִקְשֵׁי יוֹמָא
עַגְמַת נַפְשִׁי לַחֲשִׁיכָא׃
כו אֲרוּם טָב סְבָרֵית וַאֲתָא
בִּישׁ וְאוֹרִיכֵית לִנְהוֹרָא וַאֲתָא
קִבְלָא׃ כז מְעֵי חֲמַרוּ וְלֵית
בְּהוֹן חֵיזוּ דְּמָא אַקְדִּימוּ יָתִי
יוֹמֵי עֲנִיוּתָא׃ כח אוּכָם אֲזַלִית
מִדְּלֵית שִׁמְשָׁא קָמֵת בִּקְהָלָא
אֲבָעֵי׃ כט אַחָא הֲוֵיתִי לִירוֹדִין
וְחַבְרָא לִבְרַת נַעֲמִיתָא׃
ל מַשְׁכִּי שְׁחַם מֵעֲלַוַי וְגַרְמִי
חֲרַךְ מִן נוּגְבָא׃ לא וַהֲוָה לְאֶבְלָא
כִּנָּרִי וְאַבּוּבִי אַמְתִּיל לְקָל בָּכְיָן׃ א קְיָם גְּזָרִית לְעֵינַי וּמָה אֶסְתַּכַּל עַל בְּתוּלְתָּא׃
ב וּמָה חוּלַק טָב יְהִיב אֱלָהָא

תולדות אהרן

תולדות אהרן בעי . ע"ג ד :
קדר. (תענית סו):
ברית . ב"ב טז :

מסורה

ותתבננג' חס' בליש' וסימ' וקדמניות אל תתבננו . עמדתי ותתבנן בי . התבננת עד רחבי ארץ : ותמוגגני ג' חס' בליש' וסימ' והגבעות התמגגו . ברביבים תמגגנה צמחה תברך. ותמגגני תשיה: להן י"ד וסי' נמס' בסד' פנחס וביחזקאל סימ' כ"ג: ואיחלה ל' כי טוב קויתי והוא חד מן מלין דמשמשין לה בסוף תיבותא ופי' נמסר במסר' רבתא במערכת אות הלמ"ד בס"ד: הלכתי ג' וסימ' קדר הלכתי בלא חמה . אם הלכתי עם שוא . ולא הלכתי בגדולות : בקהל ד' דגשי' וסימ' בלשון ארמי ניסוק נצלי דסגין אתפקדית וביאורם בסוף שופטים : חורב י"ו מלעיל וחס' וסימ' הייתי ביום אכלני חרב . על הגזה לבדה. על הגזה לבדה . ויהי חרב אל הגזה לבדה. תהיה מושלכת לחרב לחרב ולקלל' תהיה בצרה דירמיה . חרב ואל מימיה ויבשו . ונתתי את ארץ מצרים . וסוכה תהיה לצל יומם מחסה מזרם ז כחרב בציון ב' בו וחרשו ערי חרב . קול ישורר בחלון

רלבג

ספר (כ) עמדתי. שתקתי: ותתבונן בי . ולא תתבונן בי : (כא) בעוצ' ידך תשטמני . בתוקף כחך תשנאני : (כב) ותמוגגני תושיה . אתה תמוג ותסיר ממני התושי' והנימוס אשר הייתי מתנהג בו:
ו מועד לכל חי. הבית אשר הוא נועד לכל חי והוא הקבר : (כד) בעי . שרשו בעה וכא בשקל מרי ועניינו תפלה או תהיה הנה משמשת ועניינו בשממון : בפידו . באידו : שוע . לצעקה
היה מענין נדיבות : (כה) עגמה . דאגה : (כז) רתחו . מענין רתיחה : ולא דמו . ולא נחו מהרתיחה : (כח) בלא חמה . בלא שמש והרצון שאין הייתי קודר מפני שזופתני השמש :
ם. שקולם קול בכי וכן קול בנות יענה: שחר . מענין שחרות : (ל) חרה . נתיבשה :
וככר

מצודת דוד

תקתי ולא תתבונן בי להציל אותי מן הרעה ומלת לא משמשת בשנים וכאילו
תתבונן בי. או ר"ל תתבונן בי להחליף נגעי המכאוב : (כא) תהפך .
רחום ותהפך להיות עלי לאכזר : בעוצם. בחוזק ידך תראה בי נטירת
(כב) תשאני. נשאת אותי למעלה אל מקום אשר ישלוט שם חוזק הרוח
רכבתני שיניעני הנעות חזקות ובזה תמוגג אותי בתשות כח והוא למשל על
סורים : (כג) כי ידעתי. אשר לפי גודל התשות ידעתי שחיש מהר תשיבני
לבוא אל הקבר מקום מיועד לכל חי : (כד) אך לא בעי. אך נחמתי
לא תכה יד בקבר אשר בשברון הקבר תהיה ישועה ליסורין כי אז ילכו
לא אקום עוד לחזור לקדמותי : (כה) אם לא בכיתי. האם לא בכיתי
רות מי שיומו קשה עליו שיש לו קושי המזל האם לא עגמה נפשי בעבור
יון להיות מילר בצרתו : (כו) כי טוב קויתי. כי בא עלי עונש מר אשר קויתי לטוב ויבא רע וכו' כאלו היה בידי עון זה : (כז) מעי רתחו. הלא מעי רתחו כי
לו לחמול עליו ולא שתקו מן הרתיחה ועכ"ז קדמוני ימי עוני : (כח) קודר וגו'. ר"ל כמו הנשחר מעצמו ולא שזפתו השמש כאז הולך הוא בשחרות כי לא
ורות בעמדו בצל כדרך השחרות הבאה מן השמש כן לא אקום שילכו היסורים ממני כי באו עלי בלא עון ופשע לאחשב שימרקו העון וילכו להם ולכן קמתי
ואצעק בקהל ובין כך ובין כך לא ילכו היסורים : (כט) אח הייתי. אני דומה לתנים ובנות יענה כי המה ישוועו ויצעקו תמיד מבלי הפסק וכמו כן גם
עורי שחר מעלי. נשחר עורי אשר ממעל ועצמי נתייבשו מן חום החלי : (לא) ויהי לאבל כנורי. מה שהרגלתי מאז לשמוע קול כנור ועוגב נהפך עתה לצעוק
ול בוכים : לא (א) ברית כרתי וגו'. כאומר מדוע קראני כל אלה הלא כרתי ברית לעיני לבל יסתכלו בדבר האסור ומה היה הזמן אשר אתבונן על בתולה
שהסתכלתי בה כ"א זמן מיעוט בעת אחשב אולי אשאנה אני או בני אבל לא הרבתי להתבונן בה יותר מאשר הכרח : (ב) ומה חלק. קובל ומתרעם לומר ראו
כא

מצודת ציון

(כ) עמדתי. ענין שתיקה כמו עמדו לא ענו עוד (לקמן לב):(כא) תשטמני. ענין נטירת האיבה כמו לו ישטמנו (בראשית נ): (כב)ותמוגגני. מל' המגה והמסה:(כג) מועד. מיועד ומזומן:(כד) בעי. בקבר שעשוי כתל ודגור והוא מל' לעי השדה (מיכה א):בפידו. ענין שבר כמו ופיד שניהם (משלי כד): שוע. מלשון ישועה ונפלה היו"ד וכאשר יאמר בול הרים (לקמן מ) מן יבול: (כה) עגמה. דאגה ובדרז"ל עגמת נפש (מגילה כח) : (כו) ואיחלה . מל' תוחלת : (כז) רותחו . נתחממו כמו רתח רתחיה (יחזקאל כד) והוא מענין המלה וכאשר יאמר נכמרו רחמיו (בראשית מג) אשר גם הוא ענין חמום כמו כתנור נכמרו (איכה ה) : דמו . שתקו כמו וידמו לאו עצתי (לעיל כט) : קדמוני. בא לשני וכן מדוע קדמוני ברכים (לעיל ג) : (כח) קודר. ענין שחרות כמו שמש וירח קדרו (יואל ג) : (כט) לתנים. מין נחש : ורע. וחבר : לבנות יענה. מין עוף : (ל) חרה. ענין יובש כמו נחר מפוח (ירמיה ו) : חורב. ענין חמימות כמו ביום אכלני חורב (בראשית לא): (לא) כנורי ועוגבי. שמות כלי נגון : (א) אתבונן. ענין הסתכלות יתירה וכן ואתבונן אליו בבקר (מ"א ג) :
לעדי

אבן עזרא

שיתן להם שדי: (ג) הלא איד לעול ונכר. כמו ביום נכרו ועניינו מן נכר והוא רע שלא הורגלו בו: (ה) ותחש. מן חושה: (ז) מאום. כמו מאומה: (ח) ישורשו. יכרת שרשם כמו ושרשך: (י) תטחן. דמה המשכב לשני טוחנות: נו"ן אחרין במקו' מ"ם כמו לקץ הימין קח לך חטין: (יא) פלילים. כמו ונתן בפלילים שיוקח הדין ממנו:

(יב) תשרש. כמו שורשו:

(טו) ויכוננו ברחם. אל אחד:

(טז) ועיני אלמנה אכלה. שגזלתיה ויכלו עיניה לאותו שגזלתי: (יח) מנעורי גדלני כאב. גדל היתום עמי ואנהגה טב אל האלמנה ויש אומרים כי מנעורי גדל עמי היתום ומבטן אמי אנהג' לדקתי והראשון יותר נכון

תרגום

מִעֵלָא וְאַחְסָנַת שַׁדַּי מִשְּׁמֵי
מְרוֹמָא: ג הֲלָא צַעְרָא
לְזֵידוֹנָא וּתְבִירָא לְעָבְדֵי שְׁקָר:
ד הֲלָא הוּא יֶחֱמֵי אוֹרְחָתַי
וְכָל פְּסִיעָתַי יִמְנֵה: ה אִין
הַלְכֵית עִם שִׁקְרָא וּזְרִיזַת עַל
נְכִילוּת רַגְלִי: ו יִתְקְלַנִּי
בְּמַשְׁחַתָּא דִצְדְקָא וְיֵדַע אֱלָהָא
שְׁלֵימוּתִי: ז אִין תִּצְלֵי
אִסְתַּוְרִי מִן אוֹרְחָא וּבָתַר עֵינַי
הֲלַךְ לִבִּי וּבִידַי אַדְבֵּיק מִדַּעַם
חִבּוּלָא: ח אֶזְרַע וְחוֹרָן יֵיכוּל
וְלִבְלְבֵי נִצְרַי יִתַּלְשׁוּן: ט אִין
אִשְׁתַּרְגַג לִבִּי עַל אִתַּת גְּבַר
וְעַל תְּרַע חַבְרִי כְּמַנֵּית:
י תְּשַׁמֵּשׁ עִם חוֹרָן אִנְתְּתִי
וַעֲלָהּ יֶחְמְטוּן חוֹרָנִין:
יא אֲרוּם הִיא זְנוּ וְהוּא סוּרְחָן
פְּרִישׁ: יב אֲרוּם אֶשָּׁא הִיא
עַד בֵּי אַבְדָּנָא תְּגַמֵּר וּבְכָל
אִנְבֵּי תְּלַשָּׁא: יג אִין רַחֵקִית
דִּין עַבְדִּי וְאַמְהָתִי כַּד אִית
לְהוֹן תִּגְרָא בַּהֲדִי: יד וּמָה
אַעֲבֵד כַּד יְקוּם אֱלָהָא וַאֲרוּם
יִסְעַר מָה אֲתִיבִנֵּהּ: טו הֲלָא
בִּכְרֵיסָא עַבְדַנִי מַן דַעֲבְדֵיהּ
וְאַתְקֵן יָתָנָא בִּמְעֵיָא חָד:
טז אִין אִתְמַנַע מִלְּשַׁלָּמָא
צִבְאוּת מִסְכֵּינָא וְעֵינֵי
אַרְמַלְתָּא אֲשֵׁיצִי: יז וַאֲכָלֵית
טוּלְמִי בִּלְחוֹדִי וְלָא אֲכַל יַתָּם
מִינָהּ: יח מְטוּל דְּמִטַּלְיוּתִי אַסְגִיעָנִי הֵיךְ כְּאַבָּא וּמִכְּרֵיסָא דְאִמִּי דַבְּרָנִי בְּנִיחוּתָא: יט אִין

איוב לא

אֱלוֹהַּ מִמָּעַל וְנַחֲלַת שַׁדַּי מִמְּרֹמִים:
ג הֲלֹא־אֵיד לְעַוָּל וְנֵכֶר לְפֹעֲלֵי אָוֶן:
ד הֲלֹא־הוּא יִרְאֶה דְרָכָי וְכָל־צְעָדַי
יִסְפּוֹר: ה אִם־הָלַכְתִּי עִם־שָׁוְא
וַתַּחַשׁ עַל־מִרְמָה רַגְלִי: ו יִשְׁקְלֵנִי
בְמֹאזְנֵי־צֶדֶק וְיֵדַע אֱלוֹהַּ תֻּמָּתִי:
ז אִם־תִּטֶּה אַשֻּׁרִי מִנִּי הַדָּרֶךְ וְאַחַר
עֵינַי הָלַךְ לִבִּי וּבְכַפַּי דָּבַק מאוּם:
ח אֶזְרְעָה וְאַחֵר יֹאכֵל וְצֶאֱצָאַי
יְשֹׁרָשׁוּ: ט אִם־נִפְתָּה לִבִּי עַל־אִשָּׁה
וְעַל־פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי: י תִּטְחַן
לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין:
יא כִּי־הוּא זִמָּה וְהִיא עָוֺן פְּלִילִים:
יב כִּי אֵשׁ הִיא עַד־אֲבַדּוֹן תֹּאכֵל
וּבְכָל־תְּבוּאָתִי תְשָׁרֵשׁ: יג אִם־
אֶמְאַס מִשְׁפַּט עַבְדִּי וַאֲמָתִי בְּרִבָם
עִמָּדִי: יד וּמָה אֶעֱשֶׂה כִּי־יָקוּם
אֵל וְכִי־יִפְקֹד מָה אֲשִׁיבֶנּוּ: טו הֲלֹא־
בַבֶּטֶן עֹשֵׂנִי עָשָׂהוּ וַיְכֻנֶנּוּ בָּרֶחֶם
אֶחָד: טז אִם־אֶמְנַע מֵחֵפֶץ דַּלִּים
וְעֵינֵי אַלְמָנָה אֲכַלֶּה: יז וְאֹכַל פִּתִּי
לְבַדִּי וְלֹא־אָכַל יָתוֹם מִמֶּנָּה:
יח כִּי מִנְּעוּרַי גְּדֵלַנִי כְאָב וּמִבֶּטֶן
אִמִּי אַנְחֶנָּה: יט אִם־אֶרְאֶה אוֹבֵד

רשי

כך: (ג) הלא איד לעול. לו ראוי ולא לי: ונכר. דוגמת ואל תרא ביום אחיך ביום נכרו (עובדיה א): (ד) וכל צעדי יספור. ורואה אם הלכתי ... שוא: (ה) ותחש. ותמהר כמו אחישנה (ישעיה ס) כי גז חיש (תהלים צ) (ז) מאום. הוא מום דבר שמץ ואל"ף זו כתובה ולא קריא במסורת גדו...
והוא מגזירת לא תאסיף אם עשיתי הייתי ראוי לבא כי ר... זו: (ח) אזרעה ואחר י... וצאצאי ישורשו. יעקרו ... (ט) ועל פתח רעי ארבתי ... יושב לי גמולי: (י) תטו... אשתי. רבותינו פירשו ... תשמיש כמו ויהי טוחן ... האסורין (שופטים ז): (...) היא זימה. וירא ... עשיתי שהוא עון פלילי... שמשפט יסורין ראויין ל... ידו: (יב) ובכל תבואתי ... האש הזאת לכן כמנעת ... כשהוא מדבר בל' עיקו... תשרש ובל' שרש אומר ... וכן ישורשו ל' עיקור ... שרש: (יד) ומה אעשה ... זאת נתתי אל לבי וכי ... את דרכי מה אשנו ... (טו) ויכוננו ברחם. א... אמי והוא בבטן אמו ... יוצר א': (טז) אכלה. ... מלאתי תאותה שהול... עינים המתאוה ואינו ... קרוי כליון עינים: (...) מנעורי גדלני. ככשר... כאב המגדלני והמלמ... למד

רלבג

(ג) ונכר. איד זר ונכרי: ... ותמהר: (ז) מאום. כמו ... אל"ף או יהיה כמו מאומה ... אם דבק בכפי דבר מגונה ... (ח) וצאצאי ישורשו. והצמחים ... בקרקעות יעקרו משרש או ... והבנים אשר אני עתיד ... ויעקרו מן העולם והביאור ... נכון: (י) תטחן לאחר א... מענין טחינה ברחים: (...) דבר כיעור: פלילי. ... לחוק העון: (יב) תשרש. ... ויכוננו ברחם אחד. ר"ל ... כונן אותנו ברחם אשר ... (טז) ועיני אלמנה אכלה. ... ממנה משאלות לבה: (יח ... דל...

מסורה

תולדות אהרן נסמן. סוטה י:
בבטן. כתובות ל:

חרב בסף. ואקרא חרב על הארץ. עצמי חרה מני חרב: רגלי ו' וסי' כי אמרתי פן ישמחו לי. אם אמרתי מטה רגלי. רגלי עמדה במישור. כי חלצת נפשי ממות: באשורו אחזה רגלי. אם הלכתי עם שוא. וב' לרגלי וסימ' ויברך ה' אותך לרגלי. נר לרגלי דבריך: יאכל י"ג וסימ' נמסר בסדר אמר: ועליה ג' וסי' ועליה למרום שובה. ועליה כתנת פסים. ועליה יכרעון אחרין: הוא זמה והיא עון חד מן ג' דכתיב הוא וקרי' היא וחילופי' ה' כתיב היא וקרי' הוא וסי' נמס' בתלים סימן ע"ג: בריבם ל' וחסר והוא חד מן ו' חס' בלישן ריב וסימ' נמסר בסדר משפטים ובתלים א"ב רבתי אות ר': עשהו ג' וסי' ויטש אלוה עשהו וינבל. עשהו פסל ויסגד. הלא בבטן עשני עשהו: אכלה ג' וסי' אני טרם אכלה לדבר. חצי אכלה בם. ועיני אלמנה אכלה: אנחנה ל' כי מנעורי גדלני כאב. והוא חד מן מלין דמשמשין נה בסוף וסי' נמסר במס' רבתא במערכת אות

מצודת ציון

(ד) צעדי. פסיעותי: (ה) ותחש. ותמהר כמו חשתי ולא התמהמהתי (תהלי' קיט): (ו) ישקלני. מל' משקל: במאזני. בכף המאזנים: (ז) אשורי. רגלי שאני פוסע בה כמו תמוך אשורי (שם יז): מאום. כמו מום או הוא מל' מאומה ור"ל דבר מה מעון: (ח) ישורשו. יעקרו השרשים וכן מסעף פארה (ישעיה י) ומשפטו יסיר הסעיפים: (י) יכרעון. מל' כריעה ועניינו השכיבה לזנות: אחרין. כמו אחרים כמ"ש: (יא) זמה. מחשבה רעה כמו זמה היא (ויקרא יח): פלילים. ענין משפט כמו אשר פללת לאחותך (יחזקאל יז): (יד) יפקד. ענין זכרון והשגחה: (טז) אכלה. המתאוה לדבר ואינו משיגה קרוי כליון עינים: (יח) אנחנה. והנהגתי

מצודת דוד

נא מהו החלק שיתן לי מן אלוה ממעל לתשלום גמול מעשי: ונחלת וגו'. כפל הדבר במ"ש: (ג) הלא איד לעול. הלא לאיש עול ראוי איד: ונכר. ר"ל איד זר ונכרי אשר לא נהייתה מעולם הראוי הוא לפועלי און ולא על איש כמוני: (ד) הלא הוא. אמר כן לדעת רעיו לומר אם משגיח הוא כדבריהם הלא רואה הוא דרכי וגו': (ה) אם הלכתי. מוסב למקרא שלפניו לומר הלא יראה אם הלכתי עם אנשי שוא להדמות להם ואם רגלי מהרו ללכת על דרך מרמה: (ו) ישקלני. מי יתן אשר ישקלני במאזני צדק לשום זכיותי לעומת עונותי אז ידע אלוה תומתי כי הזכיות יכריעו: (ז) אם תטה. אם נטתה רגלי מן הדרך הראוי והנכון ואם לבי הלך אחר מראית עיני ואם בכפי נדבק מום ממומי העבירה: (ח) אזרעה. אזי יהיה הגמול אשר אזרע אני את שדי ואחר יאכל תבואתי: וצאצאי. או הצמחים היוצאים יעקרו עם השורש: (ט) אם נפתה. אם היה לבי נפתה מן היצה"ר על אהבת אשה ואם ארבתי על פתח רעי לחזור אחר אהבת אשתו לזנות עמה: (י) תטחן. יהי הגמול שבעבור גודל העוני תטחן אשתי תבואה ברחיים של יד לצורך אחר להחיות נפשה ויהיה זה סבה אשר יכרעון עליה אחרים זולתי כי בהיותה רדופה אחר פרנסתה ימצאו לה מאנסים ומפתים לזנות: (יא) כי היא זמה. כי מחשבת הזנות היא מחשבה רעה והוא עון הראוי להשפט עליו: (יב) כי אש היא. מחשבת הזנות היא לאש השולכת ושורפת עד אשר תאבד הכל כן מחשבת הזנות תבער ... תשקוט עד יבלע מעשהו וכ"כ ראוי להיות הגמול שהעון עצמו תאבד ... תשקוט עד תשרש בכל תבואתי לעקור הכל עם השורש: (יג) אם אמ... מאסתי משפט עבדי ואמתי בעת היה להם ריב ודין עמדי וכי לא קרבת... למשפט אף כי ידי משלה עליהם: (יד) ומה אעשה. כי אמרתי אם אין ב... לעמוד נגדי אבל מה אעשה כאשר יקום האל לנגדי וכאשר יפקיד עלי עו... מה אשיב לו: (טו) הלא בבטן. וכי הוא נופל וגרוע ממני הלא מי ש... בבטן אמי הוא עשה אותו בבטן אמו ואת כלנו הכין ברחם אחד הוא רחם ... היתה אם כל חי וא"כ אנשים אחים אנחנו: (טז) אם אמנע. האם מנע... חפץ הדלים האם כליתי עיני אלמנה מבלי למלאות שאלתה: (יז) ואוכל. ... פתי לבדי וגו': (יח) כי מנעורי. כמו האב המגדל בנו מעת נעוריו ... הצדקה גדל אותי מנעורי ולא זזה ממני ומעת צאתי מבטן אמי אנהג עו... היא ולא זזתי ממנה ואמר דרך הפלגה ור"ל מאוד דבקתי בה כאלו ה... אותי ואני אותה: (יט) אם אראה. אם ראיתי איש אובד וכלה מבלי לב... ראיה

מִבְּלִי לְבוּשׁ וְאֵין כְּסוּת לָאֶבְיוֹן׃
כ אִם־לֹא בֵרְכוּנִי חֲלָצָו וּמִגֵּז כְּבָשַׂי חלציו ק׳
יִתְחַמָּם׃ כא אִם־הֲנִיפוֹתִי עַל־יָתוֹם
יָדִי כִּי־אֶרְאֶה בַשַּׁעַר עֶזְרָתִי׃
כב כְּתֵפִי מִשִּׁכְמָה תִפּוֹל וְאֶזְרֹעִי
מִקָּנָה תִשָּׁבֵר׃ כג כִּי־פַחַד אֵלַי אֵיד
אֵל וּמִשְּׂאֵתוֹ לֹא אוּכָל׃ כד אִם־
שַׂמְתִּי זָהָב כִּסְלִי וְלַכֶּתֶם אָמַרְתִּי
מִבְטַחִי׃ כה אִם־אֶשְׂמַח כִּי־רַב
חֵילִי וְכִי־כַבִּיר מָצְאָה יָדִי׃ כו אִם־
אֶרְאֶה אוֹר כִּי יָהֵל וְיָרֵחַ יָקָר הֹלֵךְ׃
כז וַיִּפְתְּ בַּסֵּתֶר לִבִּי וַתִּשַּׁק יָדִי לְפִי׃
כח גַּם־הוּא עָוֹן פְּלִילִי כִּי־כִחַשְׁתִּי
לָאֵל מִמָּעַל׃ כט אִם־אֶשְׂמַח בְּפִיד
מְשַׂנְאִי וְהִתְעֹרַרְתִּי כִּי־מְצָאוֹ רָע׃
ל וְלֹא־נָתַתִּי לַחֲטֹא חִכִּי לִשְׁאֹל
בְּאָלָה נַפְשׁוֹ׃ לא אִם־לֹא אָמְרוּ
מְתֵי אָהֳלִי מִי־יִתֵּן מִבְּשָׂרוֹ לֹא
נִשְׂבָּע׃ לב בַּחוּץ לֹא־יָלִין גֵּר דְּלָתַי
לָאֹרַח אֶפְתָּח׃ לג אִם־כִּסִּיתִי
כְאָדָם פְּשָׁעָי לִטְמוֹן בְּחֻבִּי עֲוֺנִי׃
לד כִּי אֶעֱרוֹץ ׀ הָמוֹן רַבָּה וּבוּז־

אֱחָמֵי עַרְטִילַי מִדְּלֵית כְּסוּתָא
וְלֵית חוּפָאָה לַחֲשִׁיכָא׃ כ אִין
לָא בָרִיכוּ יָתִי חַרְצוֹי וּמִגִּזְתָא
דְאִמְרַי יִשְׁתְּחַן׃ כא אִין
אֲרֵימִית עַל יָתַם יְדִי אֲרוּם
אֶחְמֵי בְתַרְעָא סִיוּעִי׃ כב כַּתְפִי
מִן שִׁכְמָה תִפּוֹל וְאֶדְרְעִי מִן
קָנָה תִתְּבַר׃ כג אֲרוּם דְּלִיתַ
לְוָתִי תְּבַר אֱלָהָא וּמִן מִסְפְּיֵיהּ
לָא אֲסוֹבַר׃ כד אִין שַׁוִּיתִי
עַל דְּהַב סִבּוּיִי וּלְפִטְלָוָן
אֲמָרִית רוּחְצָנִי׃ כה אִין אֶחְדֵּי
אֲרוּם סַגָּא עֻתְרִי וַאֲרוּם
בְּסוּגְעָא אַשְׁכְּחַת יְדִי׃
כו אִין אֶחְמֵי אִסְתְּהַר אֲרוּם
יְנַהַר וְסִהֲרָא זִיוְתָן מְהַלֵּךְ׃
כז וְשַׁרְגַג בְּטוּמְרָא לִבִּי וּנְשַׁקַת
יְדִי לְפוּמִי׃ כח לְחוּד הוּא
סוּרְחָן פְּרִישׁ אֲרוּם כַּדְּבִית
לֶאֱלָהָא מִלְּעֵלָא׃ כט אִין אֶחְדֵּי
בְּצַעֲרָא דְסָנְאִי וְיִבְּבֵית אֲרוּם
אַרְעֵיהּ בִּישׁ׃ ל וְלָא שַׁבְקִית
לְמֶחְטֵי מוּרִיגִי לְמִשְׁאַל
בְּמוֹמָתָא נַפְשֵׁיהּ׃ לא אִין לָא
אֲמַרוּ אֱנָשֵׁי מַשְׁכְּנִי מַן יִגְזוֹר
מִבִּסְרֵיהּ לָא נִסְבַּע׃
לב בְּשׁוּקָא לָא יְבִית גִּיוֹרָא
דָשַׁי לְאַכְסַנְיָא פְתַחִית׃ לג אִין
בְּאָדָם קַדְמַי מְרָדֵי לְמִטְמַע בְּעִטְפֵי סוּרְחָנִי׃ לד אֲרוּם אֶתְגַּבַּר רְכִפַּת גֵּיוְתַנְיָא וּבְסִיר גְנִיסְתָא

רשי

...שר לבי מנעורי: ומבטן אמי אנחנה. למידה זו: (כב) משכמה. הוא ...תף: מקנה. הוא עצם העליון העגול כקנה ועל שהוא עגול ...רא אותו כן: (כג) כי פחד אלי גו'. פחד היה בעיני אידו שהוא מביא ...עים לכן חדלתי מעשות: ומשאתו. ומכובדו: (כד) כסלי. כמו ...ע כסלו (לעיל ח) ומחשבתי וע"ש שכליות ...לי' הם והכליות יועצות המחשבה כסל: ולכתם. ...זהב ואוצרות: אמרתי ... להתחזק בהם על ...: (כה) אם אשמח כי ... לא הייתי נוהג שמחה ...מניים בעשרי שלא ...כי: (כו) אם אראה ...יהל. חמה בתקופת ...והילה: וירח יקר ...עיה והולך כמו אור ...זכריה יד) כיקר הרים ...): (כז) ויפת בסתר ...מש ולירח לאמר אלוהות ...ת עובדי כוכבים הנדחים ...)לכל צבא השמים: ...נתתי לחטוא חכי. ...שונאי ולתובעו ממון ...י עליו כדי להשביעו ...באלה נפשו של שונאי: ...ו נשבע. מתוך שהאה ...אים אותי על שהייתי ...בהכנסת אורחים: ...רח. לא היה דלתות ...מיים ומוקפין בית שער ...או מוכבין בקרני זוית ... את האורחים מלבא ...ואין להם דרך לבוא כל ...(לג) בחובי. במחבואי: ...אערוץ. מתחילה הייתי ...המון רבה של רשעים ...ף בין כשדיים זה הפעם לא

...אהרן ומגז. חולין קלו ...בכורות טז: פחד. ...ג סנ"ב: כסיתי. עקרים מ"ד פכ"ו:

אבן עזרא

נכון בעבור שהוא דבק עם הפסוקים למעלה ולמטה: (כד) כסלי. משעני כמו כי ה' יהיה בכסלך: (כו) אם אראה אור. הוא השמש: וירח יקר. בחצי החדש: (כז) ויפת בסתר. כמו פן יפתה לבבכם: ותשק ידי לפי. מין ממיני עכו"ם כי רובי הקדמונים טרם באו הנביאי' היו עובדים שני המאורו' על כן אמר גם הוא עון פלילי כי כחשתי לאל ממעל והענין שהוא למעלה מהמאורות: (כט) והתעוררתי. לשמוח: (ל) לשאול באלה נפשו. לקלל אותו: (לא) מי יתן מבשרו לא נשבע. בעבור שלא היה גר לן בחוץ כי אם באהלי: (לג) אם כסיתי כאדם פשעי. כדרך בני אדם לכסות פשעם מבני אדם: בחבי. כמו חבי כמעט רגע: (לד) כי אערוץ. אפחד: ובוז משפחות

הגו"ן בס"ד: משכמה ל' מפיק ה"א שכמי משכמה תפל והוא חד מן י"ח מלין לא מפקין ה"א בסוף תיבותא ומטעין וסימ' נמסר במסרה רבתא במערכת אות הה"א בס"ד: ומשאתו ל' כי פחד אלי אד והוא חד מן מלין יחידאין דמשמשין ום ברישיה וסי' נמסר במסרה רבתא במערכת אות המ"ם בס"ד: יהל ב' בתרי לישנא א' פתח וא' קמץ וסימ' לא יהל שם ערבי. אם אראה אור כי יהל. בתרא קמץ: ולא ד' ר"פ בסיפ' וסי' ולא נתתי לחטא חכי. ולא אמר איה אלוה עשי. ולא ערך אלי מלין. ולא נמצא נשים יפות: בחוץ ב' ר"פ וסימ' בחוץ תעמוד והאיש. בחוץ לא ילין גר: כאדם ג' וסימ' נמסר בהושע סי' ו': אערוץ ג' מל' בליש' וסי' בסיפ'

רלבג

גדל עמי: (כג) ומשאתו. ומרוממותו: (כד) כסלי. מבטחי: ולכתם. ולזהב: (כו) אור כי יהל. שמש כי יאור וכמוהו נר ואור חשך בעריפיה: (כז) ויפת. מענין פיתוי והסתה: (כט) בפיד. באיד: והתעוררתי. ושמחתי והרצון האם נתעוררתי להתנועע תנועת הגיל והשמחה: (ל) באלה. בקללה: (לא) מתי אהלי. אנשי אהלי: (לב) לארח. לדרך כדי שיראה האורחים בבואם ואספם הביתה: (לג) בחבי. בסתרי: (לד) אערוץ המון רבה. הייתי יכול לשמור המון רבה מהאנשים: ובוז

מצודת דוד

...אין כסות לאביון: (כ) אם לא. האם לא ברך אותי חלצי האיש ההוא ...ו בלבשתיו ובאמת ברך אותי חלציו בעבור זה והוא ענין מליצה: ומגז. ... יתחמם בשרו מגיזת כבשי הלא באמת עשיתי לו מלבוש מן הגזה: (כא) אם ... אם על היתום הנפתי יד להכותו בבטחון כי אראה לי עוזרים בשער המשפט ...יתום חלפה: (כב) כתפי. גמול ענשי יהיה אשר כתפי הוא גובה היד תפול ...הוא רוחב הכתף או זרועי תשבר מן העצם העליון העגול כקנה: (כג) כי ...י. נמנעתי להניף יד כי היה אלי פחד מאוד אל הבא לשלם גמול אף לא ...ות כזאת מרוממות האל ר"ל מלבד יראת העונש שהיה לי מאז היה בי ...את הרוממות: (כד) אם שמתי. האם שמתי במחוני בזהב האם אמרתי על ...הוא מבטחי וחדלתי מלבטוח בה': (כה) אם אשמח. האם שמחתי אשר היה רב עשרי ואשר מצאה ידי מרבית הון וכאומר שלא קנייני עוה"ז לא היו נחשבים ...אומה לשמוח בהם: (כו) אם אראה. האם כאשר ראיתי אור השמש אשר יזהיר ביותר והירח המאיר והולך ומוסיף אורה: (כז) ויפת. וכי בעבור אורם ... נפתה לבי בסתר המחשבה לומר שיש בהם אלהות ואף שמתי את ידי לפי לנושקם לבלי הוציא את הדבר מרע הזה מן השפה ולחוץ ור"ל וכי כן היה בתמים ... שלא דברתי בפי מאומה רע כן לא היה לבי נפתה במחשבה: (כח) גם הוא עון פלילי. כי אמרתי גם המחשבה לבדה הוא עון הראוי להשפט עליו כי בזה ...כחתים באל היושב ממעל לתלות האלהות במעשה ידיו: (כט) אם אשמח. האם שמחתי בעבור פיד שונאי וכי התעוררתי לקום עליו לשלם לו גמול כאשר ... בחובי כאשר החל לנפול לא יוסיף לקום: (ל) ולא נתתי. ר"ל לא סוף הדבר שלא שלמתי לו או גמול אלא אפילו אם היה לי עליו מה מתביעת ממון לא ...ו את חכי לחטוא בו לשאול נפשו בשבועת האלה למען ישבע לשקר ויתחייב נפשו: (לא) אם לא. האם לא אמרו עלי אנשי אהלי ונערי מי יתן לנו לאכול ...ונאכל ולא נשבע כי כ"כ נאבל לתאוה עד כי נחשוק לאכול עוד כי לאויבים היו לי: (לב) בחוץ. והסבה היה כי במקומי לא לן מעולם בחוץ הגר הבא מארץ ...נעלמי פתחתי דלתי ביתי להאורח הבא כי לא האמנתי למתי אהלי שהם יכניסו לבית את כל הבא. או ר"ל פתחתי הדלתות אל מול הדרך להעיר לב אנשים ... ביתי ובעבור זה רבו כמו רבו אנשים הולכי אורח והיה להם למורח להתעסק ולזה היו לי לאויבים: (לג) אם כסיתי. האם כסיתי פשעי כדרך שאר ... אשר יכסו פשעם ויכחשו בהם כי הלא אם קרה לי מה מדבר פשע לא כחשתי בה: לטמון. מוסב על אם לומר האם היה דרכי לטמון עוני במחבואי לבל ...מי והוא כפל ענין במ"ש: (לד) כי אערוץ. ר"ל וכי עשיתי כזאת עד שיבוא עלי הדבר הזה אשר מאז היה הכח בידי לערוץ ולשבר המון רב מן האנשים ועתה הבזוי

מצודת ציון

אותה כמו ולא נחם (שמות יג): (כ) חלציו. מתניו: (כא) הניפותי. הרימותי כמו לא תניף עליהם ברזל (דברים כז): (כב) ואזרעי. האל"ף נוספת: (כד) כסלי. ענין בטחון כמו הלא יראתך כסלתך (לעיל ד): ולכתם. הוא הזהב הטוב: (כה) כביר. הרבה כמו מזער לא כביר (ישעיה טז): (כו) יהל. יאיר ויזרח כמו בהלו נרו (לעיל כט): יקר. ענין בהירה ובהירות וכן אור יקרות (זכריה יד): (כז) ותשק. ענין חבור ודבוק והוא מושאל מל' נשיקה שהוא דבוק השפתים: (כח) לאל. באל ובאה הלמ"ד במקום הבי"ת וכן בוחר אתה לבן ישי (ש"א כ) ומשפטו בבן ישי: (כט) בפיד. ענינו כמו איד וכן אם בפידו להן שוע (לעיל ל) וענינו שבר ומקרה רעה: והתעוררתי. מל' הסערה והתגברות: (ל) ולא נתתי. לא עזבתי כמו ולא נתן סיחון (במדבר כא): (לב) לאורח. הוא שם משותף להאיש הבא מהדרך ולהדרך עצמו: (לג) בחבי. כמו בחבאי באל"ף והוא מל' מחבואה: (לד) אערוץ. אשבור כמו בערוץ נחלים (לעיל ל): המון. עם רב. ולתוספת ביאור

אבן עזרא

משפחות יחתני. והנבזה במשפחות יחתני ויפחידני כי יחתני כמו חתת אלהים: (לה) הן תוי. יש אומרים שהוא חסר אל"ף והעניין כי אתאוה שיענני שדי והנכון שהוא כמו והתוית תי"ו והעניין כל מה שרשמתי שדי הוא שיענני : איש ריבי. שיריב בשבילי : (לו) אענדנו. כמו ענדם ועניינו כמו אשים : (לז) מספר צעדי אגידנו. כל דרכי הייתי מגיד לו לפניו : (לט) ונפש בעליה הפחתי. כמו מפח נפש : (מ) באשה. מין ממיני הקוץ כמו ויעש באושים

סוף סימן י"ג : הן ה' בסגול וסי' הן עם לבדד ישכן. הן עם כלביא יקום וכארי. הן הוא משוש דרכו. הן זאת לא צדקת אענך. הן תוי שדי : אדמתי ג' וסי' הלא זה דברי עד היותי על אדמתי. ונטשתי' מעל אדמתי דד"ה. על אדמתי תזעק : תלמיה ב' וסימני' תלמיה רוה נחת גדודיה. תלמיה יבכיון : יבכיון ב' וסי' מלאכי שלום מר. תלמיה יבכיון : כחה ב' וסימ' לא תוסף תת כחה. אם כחה אכלתי

תרגום

יתברנני ושתקית לא אפוק מעלנא : לה מן יגזור עלי דיקבל מני הא רגוגי דשדי עני יתי ופטקא דכתב אנש תגרי : לו אין לא על כתפי אסוברניה ארכבניה כלילן לי : לז מנין פסיעתי אחוניה דכמת ארכונא אקרבניה : לח אין עלי ארעא תקבול וכחדא תלמיהא בכין : לט אין חילה גמירית בלא כסף ונפש דמרהא אפחית : מ חלף חנטיא יפקון סלוי וחלף סערתא הזמי שלימו

מקרא

מִשְׁפָּחוֹת יְחִתֵּנִי וָאֶדֹּם לֹא־אֵצֵא פָתַח׃ ל' · ל'
לה מִי יִתֶּן־לִי ׀ שֹׁמֵעַ לִי הֶן־תָּוִי שַׁדַּי יַעֲנֵנִי וְסֵפֶר כָּתַב אִישׁ ס'
רִיבִי׃ לו אִם־לֹא עַל־שִׁכְמִי ל' מלרע
אֶשָּׂאֶנּוּ אֶעֶנְדֶנּוּ עֲטָרוֹת לִי׃ ל' וחד ואשאנו
לז מִסְפַּר צְעָדַי אַגִּידֶנּוּ כְּמוֹ־נָגִיד
אֲקָרְבֶנּוּ׃ לח אִם־עָלַי אַדְמָתִי ל' . ג'
תִזְעָק וְיַחַד תְּלָמֶיהָ יִבְכָּיוּן׃ לט אִם־ ג'. ב'
כֹּחָהּ אָכַלְתִּי בְלִי־כָסֶף וְנֶפֶשׁ ב'
בְּעָלֶיהָ הִפָּחְתִּי׃ מ תַּחַת חִטָּה ׀ ב'
יֵצֵא חוֹחַ וְתַחַת־שְׂעֹרָה בָאְשָׁה ל'
תַּמּוּ דִּבְרֵי אִיּוֹב׃

רשי

לא היה (ישעיה כג) : יחיתני. מיראני : (לה) הן תוי שדי יענני. שיעיד עלי המקום בדין כמ"ש עלי כי אין כמוהו בארץ תם וישר וירא אלהים (לעיל א) גם משה שכתב ספרו וספרי יעיד עלי. (ד"א) כן היה תאוותי לתוות אותי ואת כושרי : שדי יענני. לבקשה זאת : וספר כתב איש ריבי. יכתוב גם הוא ספר להתווכח עמי : (לו) אשאנו. לכתוב את ספרי : אענדנו. אקשרנו לספר עטרות לי : (לז) מספר צעדי אגידנו. לאותו האיש : (לח) אם עלי אדמתי תזעק. על לקיחת ... ופאה ומעשרות שלא נתתי מעשרות כראוי : ויחד תלמיה יבכיון. שחרשתי בשור ובחמור יחדיו : (לט) בלי כסף. לא נתתי לשכירים ולעשקם ד"א זה מעשר שני דכתיב וצרת הכסף (דברים יד) : ונפש בעליה. ... ארים העובד בה : (מ) חוח. ... (דבר מבאיש) כמו ... (ישעי' ה) (אם עשיתי ...) תחת חטה יצא חוח ... אושיא למדתך תורה ארץ שדה שמעלה חוח ... לזורעה חטים. שמעלה ... יפה לזורעה שעורים ... בילקוט) ומה טעם תחת ... יצא חוח : תמו וגו'. עד ... חוזר ומתנבא כמה נבואות ואת אומר תמו דברי איוב אלא כך אומר ... לא עשיתי כן יתמו דברי איוב ואל יהי פתחון פה לומר לפניך בערת ה... דברים

רלבג

ובוז משפחות יחיתני. שאיש הנבזה שבמשפחות יכניעני ויבזני או ירצה בזה האיש שהוא מהמשפחות היותר נבזות: (לה) תוי. סימני ותוי מגז' והתוית תיו : יענני. יעיד לי או יהיה הרצון בתוי תאותי ויהיה ביאור יענני יענה אותי בהתווכחי עמו על טענותי כי כבר חשק איוב זה כמו שזכר במה שקדם : (לו) אענדנו. אקשרנו : (לט) הפחתי. הדאגתי : (מ) באשה. הוא מין ממיני האות מגזרת ויעש באושים והרצון בזה שכאשר יזרע בארצו לא תוציא צמחה אבל יצמחו בה קוצים וחרולים : ביאור דברי המענה הוסיף איוב לשאת משלו מתגלגל שלא חטא ומתרעם על רעיו שמיחסי' לו עול ורשע ואמר מי יתן אותי והייתי על האופן שהייתי בימים הקודמים אשר היה השם שומר אותי ר"ל שהייתי מגלית כאש' היה נרו מאיר על ראשי עד שלאורו הייתי הולך בחושך ואור לי. כאשר הייתי בנערותי בחבר' השם עלי אהלי ר"ל שלטוב הצלחתי היה בכל מה שארצהו. בעוד שהיה השם עמי היו סביבותי נערי לשמש אותי. ברחוץ דרכי בחמאה מרוב ההצלחה שבאה אלי והוציא לי הש"י שמן מצור. הנה אז כאשר יצאתי בשער על הקריה ... מושבי ברחוב ראוני נערים ונחבאו לבשתם ממני וישישים קמו עמדו לכבדי. השרים והנגידים אשר היו מדברים מנעו דבריהם בבואי מיראתם ממני וכ"ש שאר האנשים. לפי שהאוזן א... פעולתי וצדקתי היתה מאשרת אותי והעין אשר ראתה מעידה על צדקתי ושם לבבי. וזה שכבר הייתי ממלט העני כשהיה משוע מהחמס הנעשה לו והיתום אשר לא היה עוזר לו. ה... ממריבותו ועליו היתה באה ברכתו עלי רוצה לומר שהוא היה מברך אותי במה שהייתי חונני והאלמנה שמרת נפש הייתי מעמיד שמחה מרוב הטבתי לה. צדק לבשתי ומרוב שקדי ... ר"ל שהוא בא אלי שאלבשהו וזה כי כשתתחזק זאת התכונה בלב האדם יבאו העניים והמרודים אליו ויהיה זה סבה אל שיחזיק יותר בזאת התכונה ובזה לבשתי משפט ויושר כמ... שיסובבו האדם ויקיפו אותו. עינים הייתי לעור ורגלים לפסח ר"ל שהייתי עוזר אותם ומשלים חסרונם כפי היכולת. הנה הייתי לאביונים כאב להושיע אותם מחומסיהם וכאשר לא יד... אחקרהו לאמתו. וכאשר מצאתי האמת הייתי מכרית העול בחוזקת היד להשיב אל העשוק מה שהיה חומסו. ומפני היות מעשי בזה האופן מהיושר והצדק הייתי בוטח שאמות עם היו... רוצה לומר שלא ימותו בני בחיי ולא יחרב ביתי והייתי בוטח שיארכו ימי עד שיהיה מספר ימי חיי כחול אשר על שפת הים לרוב. ואומר כי בזכותי זה יהיה שרשי פתוח אלי מים ול... בקצירי רוצה לומר שלא יחסר לי המזון אשר הייתי ניזון ממנו ותבא לי הטובה מכל צדדי והצמח תמיד והגדל בקנייני כצמות האילן אשר יבא לו המזון מלמעלה ומלמטה. והייתי בוטח שיה... מתחדש עמי תמיד ר"ל שלא די שיתקיים בי כבודי אבל יתוסף תמיד לטוב פעולתי וכחי וגבורתי יתחזק תמיד. הנה הנגידים והשרים שמעו אלי כשהייתי מדבר לעשות כדברי והם הי... ומקוים לדברי קודם דברי ויחרישו עד שתבא עצתי ובבא עצתי לא ישנו לקחת עצה אחרת אבל יקבלוה ויקיימוה עליהם תטיף מלתי שיאמר אחד לאחד מה שאמרתי אני. והנה היו מיחלים ל... כייחל האדם למטר ופיהם יפתחו לשאול עצתי כמו שישאלו האנשים המלקוש מאת הש"י. הנה כאשר אשחק ואלעג עליהם היו כאילו הם בלתי מאמינים שאני משחק ולא היו מפילים ... מפני יראתי אשר היתה על פניהם לשחוק עלי ולהתל בי. כאשר רציתי לבחור דרכם וללכת עמהם הייתי יושב בראש והייתי שוכן ביניהם כמלך בגדוד שהוא נורא וכאיש המנחם אבלים נותנים לב לשמוע דבריו להסיר מעליהם יגונם או יהיה ביאור אבחר דרכם אני הייתי בוחר להם הדרך אשר ילכו בה בדבר דבר ממה שיעשוהו כי הם יבקשו עצה ממני והייתי יושב בראש כמ... יושב ביניהם. ועתה התהפך הזמן עד שילעגו עלי צעירים ממני לימים אשר אבותם היו פחותים כל כך עד שהייתי מואס לשית אותם על כלבי לשמור אותי כי היו פחותים בכל כח וגבורה לא היו שוים כלל עד שלפחיתותם אבד הזמן עליהם כי אין בהם תועלת כלל כל כך הם פחותים עד שהיו גלמוד מאין חברה בסבת החסרון והכפן אשר היה להם תמיד ה... רודפים למקום ציה והשך ואפלה להסתר שם לכסות קלונם. מרוב החסרון והרעב היו כורתים מלוח על האילן לאכלו ושרש רתמים היה לחמם ומזונם עם היות אלו הדברים בלתי נאותים ל... מזון לאדם. מתוך העיר יגורשו מרוב ביושם אותם יריעו עלימו בהכנסם שם כמו שיריעו על הגנב ולזה היו הולכים בנקיק הנחל להסתר שם מסרות ובחורי העפר ובחורי הסלעים. בין ש... ינעקו מהרעב והעירום ותחת הקוצים והחרולים יתנגעו ויתנגפו לסכנם בקלות הקוצים בבשרם להיותם ערומים. הנה אלו האנשים אשר שחקו עליהם בני אנשים נבלים ובני אנשים בלי ... לומר שלא נשאר להם שם לפחיתותם אשר נכנעו ושפלו יותר מן הארץ. והנה אמר זה לפי מה שהתשב כנגד לוסר שהיה צעיר ממנו לימים וחרף אותו ובזהו מאד או אמר זה כנגד כ... כמו שזכרנו במה שקדם. ועתה נגינתם הייתי ללעג ושחוק עלי כל היום ואהי להם למלה כי לא היו מדברים כי אם בבזיונותי עם היותם צעירים ממני לימים: והיותם בני פחותים זה ה... הפחיתות יתעבו אותי ורחקו ממני והקלו בי כל כך עד שבסביבתם בי היו רוקקים למאסם אותי. והסבה בזה כי השם יתברך פתח היתר אשר היו נקשרים בו האנשים קודם זה ליראתם ממ... מפני זה כל אחד מהם ורסן היראה אשר היתה להם שלחו והסירו מפני. על ימיני יקומו ילדים ודחו רגלי להפיל אותי וידריכו עלי אורחות אידם מרוב התמדתם להזיק לי. היתה הד... אשר דרכו בה להזיקני סלולה ודרוכה כמו הדרך שידרכו בה רבים. כאשר רציתי להשתדל בדבר מה נתסו נתיבתי עד שיבצר ממני אשר יזמתי. הנה הם עוזרים לשברי רוצה לומר להוסיף ... שברי ואלו האנשים אשר היו בני נבל לא היה עוזר להם מקדם לפחיתותם. או יהיה ביאור אמרו להוותי יועילו כאילו הגיעם תועלת בשברי ולזה ירצו להזיקני. כפרץ רחב שיעברו בו המ... ובמהירות כן יבאו אלי אלה הפחותים להכאיבני תחת השואה הבאה עלי התגלגלו לבא אלי בכאב להוסיף מכאוב על מכאובי. נהפכו עלי בלהות תרדוף כל אחת מהם כרוח נפשי ותרדוף ...
סעב

מצודת ציון

ביאור אמר רבה : יחתני. מל' חתת ושבר : ואדום. ואשתוק כמו וידום אהרן (ויקרא י) : (לה) תוי. כמו תאוי והוא מל' תאוה ותחסר האל"ף וכן ת"י רגוגי וכ"כ ולא תתאוה (דברים ה) ת"א ולא תירוג : יענני. מל' ענייה ותשובה : וספר. הוא"ו היא במקום או : (לו) אם לא. הוא ענין שבועה כמו אם לא שויתי ודוממתי (תהלים קלא) : אענדנו. ענין עניבה וקשירה וכן ענדם על גרגרותיך (משלי ו) : (לח) תלמיה. הערוגות כמו תלמי שדי (הושע י) : (לט) הפחתי. הדאבתי כמו מפח נפש (לעיל יא) : (מ) חוח. מין קוץ : באשה. דומה הוא לשעורה וגרוע

מצודת דוד

הבזוי מן המשפחות משבר ומפחד אותי ובע"כ אשתוק ואסבול ולא אצא מפתח ביתי ליראתי ממנו : (לה) מי יתן וגו'. מי יתן לי איש אשר ישמע אלי על תשוקתי כי הן תאותי אשר שדי יענה לי לומר מה פשעי וכמ"ש למעלה והודיעני כמה לי עונות וכו' או שאיש ריבי המתווכח עמדי יכתב בספר כל ד... ויכוחו למען יעמדו ימים רבים ויבחנו דור אחרון הדין עם מי וכמ"ש למעלה מי יתן בספר ויוחקו : (לו) אם לא. אם אמצא איש אשר ימלא תשוקתי באמת הלא הנה באמת אשא אותו על שכמי ולא יהיה עלי למשא ואקשור אותו על ראשי להיות לי לעטרות כי מאוד אחבבנו ואתפאר בו : (לז) מספר. אגיד לו פסיעותי ר"ל אגלה לו מצפוני לבי ואקרב אותו כמו שמקרבין את השר : (לח) אם עלי. חוזר לדבריו הראשונים ואמר אם אדמת שדי זועק עלי להעיד שהי... בגזל ואם תלמיה כולם יחד יבכיון להתאונן על שכבוש תחת ידי שכר הפועלים עובדי אדמה וזהו ענין מליצה : (לט) אם כחה. עתה חזר ופירש אמריו ... אכלתי כח השדה ותבואתה בלי כסף מחירה לעובדי האדמה ואם האדבתי והכאבתי נפש בעלים הראשונים לעשוק שדהו מבלי כסף שברו : (מ) תחת חטה. ... גמול העונש שבמקום החטה הזרועה יצא חוח ובמקום השעורה תצמח באשה: תמו דברי איוב. גם אלה דברי איוב שאמר נשלמו אמרי ולא אדבר עוד מעתה ... הנה כבר ספרתי כושר דרכי ורוב המכאוב הבאה עלי אחר מרבית הגדולה וההצלחה שהיה לי מאז ואין לי מענה על דברי ומה א"כ אוסיף לדבר עוד ע... המדברים האלה כי יספר מרבית גדולתו וגודל הצלחתו שהיה לו מאז וכשרון מעשיו אשר בעבורם בא לו הגדולה והכבוד ואיך נהפך הדבר מן הקצה אל הקצה ... הצעירים ומבוז משפחות יבזוהו ואף יסבול מכאובות סוגות ולא בעבור עון מה כי מאד היה נזהר בכל הדברים ... להזהר בהם וירבה לספר מרבית צדקתו ...
סגנונו

(כ) כך ראיתי בפסיקת' עשר תעשר (שם יד) כן מן הפסוקים האלו : אליהוא) : (ב) ממשפחת אברהם שנאמר האדם בענקים (יהושע יד) זה : מאלהים . יותר מן המקום

אהרן ויחר אף . (סוטה ב): חרה אפו. זוכר קרח :

לב א וַיִּשְׁבְּתוּ שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים ג' טעם ביום הששי
הָאֵלֶּה מֵעֲנוֹת אֶת־אִיּוֹב כִּי הוּא
צַדִּיק בְּעֵינָיו׃ ב וַיִּחַר אַף ׀ אֱלִיהוּא
בֶן־בַּרַכְאֵל הַבּוּזִי מִמִּשְׁפַּחַת רָם
בְּאִיּוֹב חָרָה אַפּוֹ עַל־צַדְּקוֹ נַפְשׁוֹ ל' וחד כאיוב
מֵאֱלֹהִים׃ ג וּבִשְׁלֹשֶׁת רֵעָיו חָרָה

פִּתְגָמֵי אִיּוֹב׃ א וּפְסַקוּ תְּלָתָא
גַּבְרַיָּא הָאִלֵּין מִלְּאָתָבָא יַת
אִיּוֹב מְטוּל דְּהוּא זַכַּי בְּעֵינוֹי׃
ב וּתְקֵף רוּגְזָא דֶּאֱלִיהוּ בַּר
בַּרַכְאֵל בּוּזָאָה מִן גְּנִיסַת
אַבְרָהָם בְּאִיּוֹב תַּקִּיף רוּגְזֵיהּ
מְטוּל זַכָּאוּתֵיהּ נַפְשֵׁיהּ מִן
אֱלָהָא׃ ג וּבִתְלָת חַבְרוֹי תַּקִּף

כאושים : (ב) הבוזי . מבני נחור אחי אברהם ואת בוז אחיו ויתכן היותו בן ממשפחת האם כמו יאיר בן מנשה שהוא מבני יהודה כאשר מפורש בדברי הימים : ממשפחת רם . והקרוב שהוא אבי עמינדב והוא מבני ישראל : חרה אפו על איוב . על שהצדיק נפשו יותר מאלהים והרשיע המקום בדברו ברוב צערו : (ג) ובשלשת רעיו חרה אפו

: באיוב ל' ויחר אף אליהוא. וחד כאיוב ואינון מן א"ב מן חד חד חד בא וחד כא וסימ' נמס' במסרה רבתא במערכת אות הבי"ת

רלבג

עבור בקלות. ועתה הגיעני מחוזק המכאובות עד שהאילו נהפכו תוי אצלי ונשלכו ויאחזו אותי ימי עוני הנה מה שהייתי חושב שיתמיד אותי השם הצלחתי ויאריך ימי לטוב מעשי. החולי עצמי מעלי ועורקי לא תנוח תנועתם כלל עם השינה מחוזק המכאוב והחום הנכרי אשר בתוך גופי. ואמנם אמר זה לפי שדפק האיש הישן אינו דופק בחוזק כמו דפק האיש הניעור ם החום הטבעי בעת השינה בפנימי הגוף כמו שהתבאר בטבעיות. ברוב כח החולי יתחפש לבושי מצד הליחה הסרוחה היוצאת מכל גופי ומעגם' תמיד בגדי כפי כתנתי שיסובב צוארי י חלייו סביב גופי. החליכני החולי לחומר ונמשלתי כעפר ואפר כאילו אין בי חיים. ועל זה החמס הנעשה לי אצעק אליך ולא תענה אותי או אם עמדתי ושתקתי מלזעוק אליך לא להשגית עלי ולהציל אותי. תהפך לאכזר לי עד שהכני באלה המכות האכזריות ותשנא אותי בתכלית השנאה להכות אותי בכחך מכת אויב תגביה אותי ותרכיבני על הרוח שיבלבלני נעות חזקות ותמוג ממני התושיה אשר הייתי מתנהג בה מרוב הבלבול והערבוב אשר ערבב שכלי זה המכאוב. הנה ידעתי כי אל מות תשיבני ולבית אשר מועד לכל חי והוא הקבר אלו האנשים מנחמים אותי תנחומי הבל. אך לא ישלח יד לעזור מהמות הבעי והדרישה אשר ידרוש האדם מהש"י ואע"פ שבעת המות ימצא לאנשים צעקה אל השם עד שהוא כמו כלם שהצעקה אל השם תועיל הנה אין כח בזה המפורס' שיסתור דעתו אשר יחייבהו החוש והקש כמו שקדם רצוני שאין התפלה מועילה בזה. ואפשר שנאמר שהרצון בזה כי אף מיתם לשם יתברך בהשתלשלות הסבות שהוא יביאני אל מות הנה באמת הוא לא ישלח יד בעי ובשממון הבא לאלו הכמאות השפלות שאע"פ שבפידו הבא עליהם ימצא לכמאות נדיבות שבזה האופן יגיע נדיבות הפועל להיות בזה העולם השפל כי ההוייה לא תהיה לדבר כי אם בהפסד לדבר הנה לא נשפוט מפני זה שההפסד מכוון לעצמו אבל הוא בלתי מכוון כוונת. ואילו היה אפשר לצורות האלו שתעמודנה בחמריהם לנצח לא היה מנעם מזה הש"י אבל ישים בהם כלים לשמור מציאותם כפי מה שאפשר. האם לא בכיתי לקשה יום ועגמה יון להיותי מיצר בצרתם כי יבא עלי הטובה שבכל הענינים אשר קויתי שיבא טוב בא רע וכאשר הייתי מייחל לאור ויבא עלי אופל הצרות. מעי רותחו בחום השחין ולא דמו ולא תיחה ובאוני ימי העוני. מרוב הצרות הלכתי קודר בלא חמה שנשתנתה מרוב צרותי לא אבוש לזעוק בקהל. אח הייתי לתנין ורע לבנות יענה לקונן תמיד ולעורר נהי. עורי עלי מעולם החום ועצמי נתייבשה מרוב היובש. ונהפך לאבל כנורי ועוגבי לקול בוכים הלא באמת אם לא הייתי מיצר בצרת הקשי יום והאביונים והייתי שמח לאידם היה ראוי שיבאו עונשים אבן הייתי מיצר מצרתם ולמה באוני הצרות האלו. הנה כרתי ברית לעיני שלא להסתכל על בתולה להשתדל לשכב עמה ליראתי מעונש השם כי מה חלק אלוה ממעל ונחלת מים למי שיעשה כמו זה הפועל. הלא לעול ראוי שימצא איד ואיד זר ונכרי לפועלי און ולמה בא אלי זה האיד הנכרי. הלא הש"י יראה דרכי ויראה אם הלכתי בדרכי הקרות ה רגלי ללכת על דבר מרמה כאשר ישקלני השם במאזני צדק אז ידע תומתי ולזה הוא מבואר שלא הייתי ראוי אל שיגיע השם אלי זה העונש. אם נטתה אשורי מני הדרך הישרה אחר עיני לחשוק ולחמוד מה שאינגו לי ובכפי דבק דבר מגזל תבואני זאת הקללה שמה שאזרע בקרקעותי יאכל אחר והצאצאים אשר לי בקרקעותי ישורשו ויעקרו. אם נפתה לבי בעולת בעל ועל פתח רעי ארבתי לבא אליה תבואני זאת הקללה והוא שתטחן לאחר אשתי ויבכבו עמה אנשים אחרים ואולם זכר הטחינה כי היא היתה אז מהעבודות המיוחדות אשר ם האשה את בעלה והוא מבואר שלא יהיו מהאשה לזולת בעלה כמו אלו העבודות אם לא בסבת העוני המופלג או בסיבת הניאוף. והנה זה המנהג היה נמשך עד זמן רבותינו ז"ל הטחינה בעבודות שהאשה עושה לבעלה. ואפשר שתהיה זאת הקללה שימות ותהיה אשתו לאחר לאשה ולזה אמר שתטע' לאחר זאת העבודה שלא היתה בזמן ההוא כי אם מהאשה היה לה איש אחר זולתו וישגלנה ולזה אמר ועליה יכרעון אחרין. כי הוא זמה והוא עון פלילי אם הייתי משתדל לנאוף עם אשת רעי. כי אש היא עד אבדון תאכל ותכלה ותשרש תבואתי אם הייתי חומד אשר לרעי והיה דבק בכפי דבר מחברי שלא כדין רוצה לומר שכבר היה נשמר מאלו הרעות ליראתו מהש"י מהעונש אשר היה חושב שיגיע למי שהיה עושה אם הייתי מואס משפט עבדי ואמתי בהתווכחם עמי מצד שפלותם ועולם ידי הלא באמת הייתי נשמר מזה ליראתי שיגיעני עונש מהשם. כי מה אעשה כי יקום אל לשפוט אותי וכי דוק ענייני ויבחנם מה אשיבנו ואי זה התנצלות יהיה לי. הלא מי שעשני בבטן הוא ג"כ עשהו ופועל אחד בעינו והוא הש"י כונן אותנו ברחם אמנו אחד ולזה אין ראוי שאתגאה אמאס משפטו בריבו עמי. האם הייתי מונע מחפץ דלים ועיני אלמנה אכלה שאמנע ממנה משאלות לבה. והייתי אוכל פתי לבדי מזולת שאאכיל ממנו ליתום. הנה אין הענין כן כי מנעורי את התכונה שהיה גודל עמי היתום כאילו הייתי אב לו ומעת צאתי מבטן אמי הייתי מנהג האלמנה ומדריך אותה אל מה שיאות לפי כחי. וכאשר ראיתי מי שהוא אובד מחסרון הלבוש אין לו לבוש אמת ברכוני חלציו כי בהיותו מערומו ומגז כבשי היה מתחמם כי הייתי מלבים אותו. האם הייתי מניף על יתום ידי להכותו להשעני כי אראה בשער אנשים עוזרים לי ולזה לא ו. הנה אם הייתי עושה כן תבואני זאת הקללה ר"ל שתפול כתפי משכמה ואזרועי תשבר מקנה שלה. הנה מכל זה הייתי נשמר לפחדי שיגיעני השם אידו ומרוממותו לא אוכל להמלט אם שמתי זהב תקותי ונתתי שמחה בלבי כי רב חילי וכי מצאה ידי הרבה מהעושר והמון עד שאשכח הש"י מעושרי אם הייתי רואה השמש כאשר יאיר והירח שהולך ממנו היקר והאור השמש והיה נפתה לבי על זאת אפי' בסתר להאמין כי השמש הוא האלוה להאצילו על הירח זה האור ולהגלות פעולותיו בזה העולם השפל והיתה נושקת ידי לפי כדי שלא אוציא מפי רתי בלבי הלא באמת הייתי נשמר מזה ר"ל שלא להרהר בלבי בזה הדבר כלל לפי שהוא עון פלילי כי הייתי מכחש לאל ממעל. אם עשיתי כן אין לאדם שיתיר לעצמו לספק בכמו זה הענין קוצר דעתו יעלם ממנו האמת ויבא להכחיש שיהיה האלוה נמצא. האם הייתי שמח באיד משנאי והתעוררתי לגיל ולשמוח כי מצאו רע. הנה לא נתתי לחטוא חכי לזכור אותו לרע ולקללו יה שמח לאידו או יהיה הרצון באמרו והתעוררתי כי מצאו רע שכבר השיגני הפעולות ונער כי מצאו רע להיותי מיצר בצרתו ואע"פ שהיה משנאי באמת היו שונאים אותי אנשי אהלי עד אחם אותי אמרו מי יתן מבשרו לנו ונאכל ולא נוכל להיות שבעים מרוב תשוקתינו לאכלו ולבלותו וזאת השנאה היתה מצד שטרחתי אותם בעבודת האורחים כי בחוץ לא היה לן גר והייתי י על אם הדרך כדי שיכנסו העוברים והשבים בביתי האם כסיתי כאשר האנשים פשעי לטמון בסתרתי עוני עד שלא יחשב לי עון במה שהיה לי עון הלא באמת לא עשיתי זה כי לא גל שאצטרך אל זה כלל או יהיה פירושו שאם קרה שפשעתי כנגד איזה שיהיה לא כסיתי פשעי להתנצל בדברי שקר אך הודיתי האמת כי הייתי באופן מהגבורה והכח עד שאוכל לערוץ המון או כשהיה מריב עמי איש שפל ובזוי מבוז המשפחות שתקתי ולא אצא מפתח ביתי לריב עמו להתרחקי מן המחלוקת מי יתן שומע לי על זה החמס הנעשה לי אלו המכאובות שלא כדין או יהיה פירוש כי אערוץ המון רבה וגו' תחת אשר היה לי מקדם כח לערוץ המון רבה הנה עתה נהפך עלי הזמן עד שמי שהוא מבוז המשפחות יחתני ואמר זה בסין מבזים אותו אשר סיפר עליהם שהם בני נבל גם בני בלי שם. והנה מרוב בזותם אותי שתקתי ולא אוכל לצאת פתח כדי שאמלט מבזיונם מי יתן לי שומע שישמע ויחקור אם ההם אומרים שאני חטאתי ועל רוב פשעי וחטאי באה אלי הצרה. הנה הסימן והאות אשר לי על צדקי הוא שדי יהיה עדי שלא חטאתי אם היה משגיח בזה כמו שאמר הנה בשמים עדי ' איש ריבי כשוטן על דברי הוא ג"כ לי לעד מצד החוש והטעות אשר בטענותיו. ולזה אאהב מאוד אותו הספר עד שעל שכמי אשא אותו ואקשור אותו עטרת לי הנה אם היה שומע לי אגיד לו מספר עליו כדי שירצה באמת ויחפש' כפי מה שראוי ואקרבנו כמו שיקרב האדם האדון והנגיד לפי שהוא עדות על צדקתי ותום לבבי מצד הראות מומיו והגלותם ויש מי שפירש תוי מגזרת תום אע"פ ואם היה כן יהיה הביאור הנה תאותי שיענני השם על ריבי כל טענותיו וטענותי שיכתוב בספר איש ריבי עמו גם תאותי כי כבר התפוקק איוב ואמר מי יתן איפה ויכתבון מלי שכמי הייתי נושא זה הספר ואקשרנו לעטרות לי לאהבתי אותו. ואפשר שנאמר שיהיה הרצון באמרו מספר צעדי אגידנו וגו' מספר צעדי אגיד לאיש ריבי כדי שיכתוב בספ' ואקרבנו כאילו ואע"פ שהוא איש ריבי. אם היתה צועקת אלי אדמתי ר"ל להיותה נגזלת והייתי מפיח נפש בעליה ואם תלמיה עלי יבכיון לעשוק שכירות החורש אותה ולאכול כחה בלי כסף תבא עלי זאת ת שיצא תחת זרע חטה הזרע הנזרע בה קוץ ודרדר: והכלל עולה מהדברים הוא שהוא אמר שלא חטא כלל גם לא היה בוטח שיהיה האדם בלתי נפקד על מעשיו טרם הגיעו זה העונש אבל היה שיפקדהו על מעשיו כמשפט כל מאמין בגמול ועונש ולזה לא יתכן שיאמרו שיהיה זה עונש בא אליו על החטא אשר לו בהאמינו שהשם עוזב אנשי הארץ ולא יבין אל כל מעשיהם ולזה השם שהספק זמנו מתכלית הטוב אל תכלית הרע על לא חמס בכפיו: וישבתו שלשת האנשים האלה מענות את איוב כי הוא צדיק בעיניו: ביאור דברי זאת הפרשה ויגעו שלשת רעי תו לפי שהוא היה צדיק בעיניו ולא מצאו לו שום טענה יוכלו בה לקיים שכבר הוכח במשפט. ויחר אף אליהו בן ברכאל הבוזי שהיה מבני בוז בן אחי אברהם כאמרו הנה ילדה מלכה ים לנחור אחיך את עוץ בכורו ואת בוז אחיו והיה ממשפחת איש אחד מזרע בוז שהיה שמו רם. באיוב וברעיו חרה אפו באיוב על אשר הצדיק עצמו יותר מהש"י ובשלשת רעיו חרה ר לא מצאו מענה לענות לאיוב על טענותיו והיה זה סבה שהרשיעו את איוב להטית דברים כנגד השם או יהיה ביאור אמרו וירשיעו את איוב כי הוא כעס עליהם על אשר הרשיעו את איוב חטאים רבים עם דעתם בו שהוא היה צדיק וישר כי זאת הטענה היתה סיבה שלא מצאו מענה שטען איוב על עצמו שהוא היה צדיק. ואליהוא המתין את איוב בדברים ולא ענה תכף שמעו המתין אם יענוהו חבריו ובראותו כי אין עונה אליו ויחר אפו: ביאור מלות המענה. ויען אליהו בן ברכאל הבוזי ויאמר: מחוות

מצודת דוד

ויספום על עצמו גמול עונש אם חטא בדבר מה): לב (א) וישבתו . ים הנזכרים פסקו מלהשיב לאיוב כי הוא החזיק את עצמו לצדיק ומעתה עניה בדבר היסורים אשר באו עליו: (ב) הבוזי . מבני נחור אחי אברהם כמ"ש את עוץ בכורו ואת בוז אחיו (בראשית כב): ממשפחת רם. כי רם היה מזרע יוב. על איוב חרה על שהצדיק את עצמו יותר מן האל כי אמר שהוא עשה משפט וצדקה וראוי הוא לגמול טוב והמקום מסר הכל ביד המערכה ונעתק ממנו גמול צדקו : (ג) רעיו. של איוב :

מצודת ציון

וגרועה ממנה וכן ויעש באושים (ישעיה ה) שהיא מין דומה לענבים וגרועה מהם: (א) וישבתו. נחו

אבן עזרא

אפו. על שהרשיעו איוב וכן אמרו לו הלא רעתך רבה ירשיעך פיך ולא אני האורח עולם תשמור וכתיב כי הוא מתקון סופרים והאומרים כן ידעו מה שנעלם ממני: (ד) חכה את איוב. כמו לכן חכו לי: (ו) זחלתי. פחדתי וממנו זוחלי עפר בעבור שיפחדו בני אדם מהם כענין האימים לפנים ויש אומרים כי פי' זחלתי שבתי לאחור וכן כל' קדר וזוחלי עפר נקראין כן בעבור הפוך הלוכם מבני אדם: (ט) לא רבים יחכמו. ושמש לו ולאחר וכן הוא ולא זקנים יבינו: (יא) אזין. כמו אאזין: (יד) ולא ערך אלי מלין. אע"פ שלא ערך אלי מלין. תמה אך חתו ולא ענו עוד על חברי איוב: (טו) העתיקו. י"א ולא העתיקו מהם והענין שלא דברו עד שיעתיק אדם דבריהם או יהיה פי' העתיקו מן עתקו שהמלים

תולדות אהרן מענה. עקרים מ"ד פ"ו: חכה. זוהר קרח: אליהו. עירובין סג: צעיר. שם זוהר תרומה: והוחלתי. סוטה לט:

רלבג

(ו) מחוות דעי. מהגיד דעתי: (יא) הוחלתי. המתנתי: אזין. כמו האזין: (טו) העתיקו מהם מלים. הסירו מהם

מצודת ציון

נתו ופסקו כמו שבת נוגש (שם יד): (ד) חכה. המתין כמו לכן חכו לי (לפניה ג): (ו) זחלתי. ענין אימה ופחד והוא מל' דחלתי בחלוף הזי"ן בדל"ת וכן ימי נזעכו (לעיל יז) שהוא מלשון נדעכו בדלי"ת: מחות. מלהגיד כמו ואחותי באזניכם (לעיל יג): (יא) הוחלתי. ענין המתנה כמו ויחל עוד (בראשית ח): אזין. אקשיב באזני: (יב) ועדיכם. ואליכם כמו תגע עדיך (לעיל ד): (יג) ידפנו. ענין הכאה ודחיה כמו עלה נדף (ויקרא כו): (יד) ערך. סדר: (טז) עמדו. שתקו וכן עמדתי ותתבונן בי (לעיל ל): מלתי

מקרא

אַפּוֹ עַל אֲשֶׁר לֹא־מָצְאוּ מַעֲנֶה
וַיַּרְשִׁיעוּ אֶת־אִיּוֹב׃ ד וֶאֱלִיהוּ
חִכָּה אֶת־אִיּוֹב בִּדְבָרִים כִּי זְקֵנִים־
הֵמָּה מִמֶּנּוּ לְיָמִים׃ ה וַיַּרְא
אֱלִיהוּא כִּי אֵין מַעֲנֶה בְּפִי שְׁלֹשֶׁת
הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר אַפּוֹ׃ ו וַיַּעַן ׀ אֱלִיהוּא
בֶן־בַּרַכְאֵל הַבּוּזִי וַיֹּאמַר צָעִיר
אֲנִי לְיָמִים וְאַתֶּם יְשִׁישִׁים עַל־
כֵּן זָחַלְתִּי וָאִירָא מֵחַוֺּת דֵּעִי
אֶתְכֶם׃ ז אָמַרְתִּי יָמִים יְדַבֵּרוּ
וְרֹב שָׁנִים יֹדִיעוּ חָכְמָה׃ ח אָכֵן
רוּחַ־הִיא בֶאֱנוֹשׁ וְנִשְׁמַת שַׁדַּי
תְּבִינֵם׃ ט לֹא־רַבִּים יֶחְכָּמוּ וּזְקֵנִים
יָבִינוּ מִשְׁפָּט׃ י לָכֵן אָמַרְתִּי
שִׁמְעָה־לִּי אֲחַוֶּה דֵעִי אַף־אָנִי׃
יא הֵן הוֹחַלְתִּי ׀ לְדִבְרֵיכֶם אָזִין
עַד־תְּבוּנֹתֵיכֶם עַד־תַּחְקְרוּן
מִלִּין׃ יב וְעָדֵיכֶם אֶתְבּוֹנָן וְהִנֵּה
אֵין לְאִיּוֹב מוֹכִיחַ עוֹנֶה אֲמָרָיו
מִכֶּם׃ יג פֶּן־תֹּאמְרוּ מָצָאנוּ חָכְמָה
אֵל יִדְּפֶנּוּ לֹא־אִישׁ׃ יד וְלֹא־עָרַךְ
אֵלַי מִלִּין וּבְאִמְרֵיכֶם לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ׃
טו חַתּוּ לֹא־עָנוּ עוֹד הֶעְתִּיקוּ מֵהֶם
מִלִּים׃ טז וְהוֹחַלְתִּי כִּי־לֹא יְדַבֵּרוּ

ד׳ · ל׳. ד׳ חסר א׳ · ל׳ וחד וחלק מטמ׳ חכה מפי׳ · ס״א · ל׳ · ל׳.ג׳. ל׳ ד׳ · ל׳ חסר וי״ו י״ת · ד׳ · ל׳ · ל׳. ל׳ · ג׳ מ״ל · ל״ד׳ ג״ף נסי׳ · ל׳ · ב׳ אנשי · אוקיתו

תרגום

רוּגְזֵיהּ מְטוּל דְּלָא אַשְׁכַּחוּ
תְּיוּבְתָּא וְחַיִּיבוּ יַת אִיּוֹב׃
ד וֶאֱלִיהוּ מַתֵּן יַת אִיּוֹב בְּמַלַּיָּא
אֲרוּם סָבִין הִנּוּן מִנֵּיהּ לְיוֹמַיָּא׃
ה וַחֲמָא אֱלִיהוּ אֲרוּם לֵית
תְּיוּבְתָּא בְּפוּם תְּלַת גּוּבְרַיָּא
וּתְקֵיף רוּגְזֵיהּ׃ ו וַאֲתִיב
אֱלִיהוּ בַּר בַּרַכְאֵל בּוּזָאָה
וַאֲמַר זוּטַר אֲנָא לְיוֹמַיָּא וְאַתּוּן
קַשִּׁישִׁין מְטוּל הֵיכְנָא
אִסְתַּפֵּיתִי וּדְחֵילִית מִלְחַוָּאָה
מַנְדְּעָא יַתְכוֹן׃ ז אֲמָרֵית
יוֹמַיָּא יְמַלְּלוּן וּסְגִיעֵי שְׁנַיָּא
יוֹדִיעִין חוּכְמְתָא׃ ח בְּקוּשְׁטָא
רוּחַ נְבוּאֲתָא הִיא בְּבַר נָשׁ
וּמֵימַר שַׁדַּי תְּבִינִנּוּן׃ ט לָא
רַבְרְבָנֵי חַכִּימִין וְסָבַיָּא יְבִינוּן
דִּינָא׃ י בְּגִין כֵּן אֲמָרֵית קַבֵּל
מִנִּי אֲחַוֵּי מַנְדְּעִי בְּרַם אֲנָא׃
יא הָא אוֹרִיכֵית לְפִתְגָּמֵיכוֹן
אֲצֵית עַד בְּיוּנְתְכוֹן עַד
דְּפַשְׁפְּשׁוּן מַלַּיָּא׃ יב וְגַבֵּיכוֹן
אֶתְבַּיֵּין וְהָא לֵית לְאִיּוֹב מְכַסַּן
מְתִיב מֵימְרוֹי מִנְּכוֹן׃
יג דִּלְמָא תֵימְרוּן אַשְׁכַּחְנָא
חוּכְמְתָא אֱלָהָא יַשְׁקְפִנֵּיהּ לָא
גְּבַר׃ יד וְלָא סַדַּר לְוָתִי מִלִּין
וּבְמֵימְרֵיכוֹן לָא אֲתִיבִנֵּיהּ׃
טו אִתְבַּרוּ לָא אֲתִיבוּ תוּב
אִסְתַּלְּקוּ מִנְּהוֹן מַלַּיָּא׃
טז וְאוֹרִיכֵית אֲרוּם לָא יְמַלְּלוּן

רשי

המקום: (ג) וירשיעו את איוב. זה אחד מן המקראות שתקנו סופרים הכתוב וירשיעו כלפי המקום בשתיקותם היה לו לכתוב אלא שכינה וכן וימירו את כבודם בתבנית שור כבודו היה לו לכתוב אלא שכינה אראה ברעתי (במדבר יא) ברעת' היה לו לכתוב אלא שכינה הכתוב וכ מקומו בספרי ובמסורת

(ד) חכה. המתין: כי זקנים המה ממנו לימים. לכן חדל לו עד שהשתיקהם (מענה אליהו): (ו) זחלתי יראתי: (ח) אכן רוח בבנוש, בחכמה ולא ע"י וזקנה אלא רוח המקום: (יב) ועדיכם אתבונן. הרוני בכם וראיתי כי אין לאיוב: (יג) פן תאמרו מצאנו חכמה. בשתיקותינו להקניטו עוד: כי אל ידפנו לא איש. לא היה לכם לומר כן המקום נכך: (יד) ולא ערך אלי מלין. קבלה היא ל ערך אלי מלין: ובאמריכם לא אשיבנו... לא במותן שהשיבותם לו הייתי (טו) העתיקו. סרו מהן הני

בס"ד: לא מצאו ד' וסי' ו שלחו צעירהם. ובשלשת ר אפו. ויצא מן בת ציון כל טבעו בארץ שעריה: ואל חס' וסי' אחיו בני חיל וסמכיהו. ליהודה אליהו מא ואליהו חכה את איוב. חשבת למשפט: דעי ד' וס דעי למרחוק. על כן זחלתי אחוה דעי אף אני. ואענה חלקי: אכן י"ח וסי' נמסר רבתא בערך אך בס"ד ו וסי' אשא דעי למרחוק. זחלתי ואירא. אחוה דעי אענה אף אני חלקי: תת והוא חד מן מלין דמשנ ברישי' ונ' בסופי' וסי' תגו ואבדתם את שמם. תלכו תלכו ריקם. תעבדון ל' את על ההר הזה. תרבון ל' ישר' ושמרת לעשות. ר כל אלמנה ויתום. תפ ויאמרו לו לאסרך ירדנו ד תחתון ל' הלוך ואמרו חנניה. תחשבון ל' מה על ה'. תהיון ל' ואנשי קדש לי. תלחמון ל' כה אמר תעלו. תנוסון ל' ותאמרו ל סוס. תחקרון ל' אזין עד תבו

מצודת דוד

לא מצאו. לא השכילו למצוא מענה על דברי איוב: וירשיעו את איוב. הוא תיקון סופרים והוא כנוי אל המקום ור"ל במה שלא מצאו מענה הרשיעו דין שמים, ובלא תקון יאמר שבמה שלא השיבו גרמו לאיוב שירשע עוד יותר להרבות בתלונה כי יחשוב שרעיו הודו לו: (ד) ואליהו חכה. עד כה המתין מלהשיב את איוב בדברים השמורים בלבו מאז החל להתלונן והוא לפי שהלשת רעיו הכם היו זקני' ממנו למספר ימים ולא רצה להשיב אמרי' לפניהם וכאשר יאמר למטה: (ה) וירא. כאשר ראה אשר אין מענה בפיהם אז חרה אפו גם עליהם ולא המתין עוד: (ו) צעיר אני. כאומר דעו מה שהשתקתי עד הנה לא הי' בעבור כי לא ידעתי מה להשיב ועתה למדתי מה מדבריכם לא כן הוא כי התשובה נכונה בפי מאז אבל על כי אני צעיר לימים ואתם זקנים על כן יראתי מלהגיד דעתי לכם: (ז) אמרתי. כי אמרתי כמו שמרבית הימים ילמדו הדבור להילד כן רוב השנים יודיעו חכמה לבעליהן כי לפי רוב השנים ירבו בחקירה והשתדלות העיון ולזה אמרתי מה ידעתי אשר לא ידעו המה ובעבור זה חדלתי אמרי כי יראתי פן אשים לבוז: (ח) אכן. באמת רואה אני עתה כי רוח השכלי אשר היא באנוש היא המלמדת חכמה הנער יהיה או זקן: ונשמת. הנשמה הבאה משדי היא המבינה את כולם כנער כזקן והוא כפל ענין במ"ש: (ט) לא רבים. ולכן לא ימצאו בעולם חכמים רבים אף כי רבים המה אשר שוקדים בעיון החכמה והשתדלות החקירה כי אין הדבר תלוי כ"א ברוח השכלי ומעט המה אשר קנו אותה: וזקנים. מלת לא משמשת בשנים לומר לא זקנים יבינו משפט החכמה עם כי יאריכו ימי השתדלותם והשקדת חקירותם:

(י) לכן. הואיל והחכמה תלויה ברוח האדם לכן אמרתי לאיוב שמעה לי אחוה דעתי אף אני עם כי אני צעיר לימים כי אולי הוכנה רוחי ביותר: (יא) הן ה הנה כבר שמרתי דרכי המוסר כי הוחלתי עד אשמע דבריכם והייתי מאזין עד התמו דברי תבונותיכם עד תשלימו לחקור אמרים והוא כפל ענין במ"ש: (יב) ועדיכם. ואל דבריכם הייתי מתבונן והנה אין מי בכם מברר אמרי אין אחד מכם עונה אמרים ראוים לו כאומר הנה לא שמעתי זולתי קול אבל אין בכם ממש: (יג) פן תאמרו. פן תחשבו לומר הנה מצאנו תשובה ומוחכמת לומר לו שיש בידו עון רב אחר שהאל היה בעוכריו והוא ידפנו לא כמוני ולא חסיד קב"ה דעביד דינא בלא דינא כאומר הנה באמת לא דברתם כי אין זה תשובה הראוים לו להשתיק המיית לבבו הואיל והוא יודע שאין בידו עון רב והנה קשר בדבר המובן מאליו: (יד) ולא ערך אלי כאומר עכ"ז לא יחשוב איוב שהדין עמדו כי כל הטענות אשר ערך למול מסיפור יושר דרכו וכשרון הנהגתו הנה כל אלה לא ערך אלי ר"ל אין מי לדחות אמרי כי לא אשיב לו כאמריכם לומר שבא לו בעבור מרבית פשעו לדחותם בסיפור יושר דרכו: (טו) חתו. בעבור הכלות התשובה נשברו כי אין דבריהם ולא מצאו עוד מענה והסרו הדברים מפיהם ולא ידברו עוד: (טז) וה כאומר הנה מתחלה הוחלתי כי חשבתי שהמה ישיבו בהשכל ואף בראותי כי חכמה הוחלתי עוד עד כי לא ידברו כלל עד כי שתקו ולא ענו כלל ותמו מכל

רשי

הנה בטני מלא רוח . דברים להשיב בתוכו : כיין לא יפתח . חדש שאינו נפתח והוא כוכח ואף בתוך אובות חדשים ומבקעם : אובות. עשויין בקומת אדם גבוהים : (כא) לא אכנה . לא אשנה דברי ...פו לכבודו כמו שאמרתי למעלה וירשיעו את איוב זהו כינוי שמשנה את ...ר בשביל כבודו ואף זאת ...עשה כי בשה מלא אוכיחנו: כמעט ישאני. ישלקני מן ... ויש פותרים ישאני כמו הארץ מפניו (נחום א) : ...יות אל עשתני. ואיני ...ותר ממך : (ו) הן אני ... לאל . כמו שאל פיך ...כח למי שלא יבעתך הן ...מקומו של הקב"ה ובשבילו ...דבריו : (ז) ואכפי . ...י כמו אכף עליו פיהו ...ין) : (ט) חף . טהור ...שף כמו נזיר לא יחוף וכמו בכל חפין את הכלים: תנואות

...ן ל' בשובה ונחת : ואל ...' אל נא אשא פני איש וחד ...ים ואינון חד מן ט' זוגין חד ...ד ועל וסימני' נמסר במסר' ...במערכת אות העי"ן בערך ...'ר:האזינה י"ז וסי' וישא משלו ...קום בלק ושמע האזינה עדי. ...האזינה ה' בינה הגיגי. תפלה ...שמעה ה' צדק. האזינה אלהים ...י ואל תתעלם. שמעה תפלתי ...שועתי האזינה ואל דמעתי. ...שמע תפילתי האזינה לאמרי ...אזינה עמי תורתי. רעה יש' ...אלהי' צבאו' שמעה תפילתי. ...ה ה' תפילתי והקשיבה בקול. ...לה' אלי אתה. ה' קראתיך ...לי. ה' שמע תפילתי האזינה ...חנוני. ואולם שמע נא איוב. ...ה זאת איוב עמד. האזינה

...ות אהרן ודעת. פסחים ג:

איוב לב

כי עמדו לא־ענו עוד : יז אענה
אף־אני חלקי אחוה דעי אף־אני :
יח כי מלתי מלים הציקתני רוח [נ' חסר. בליש']
בטני : יט הנה בטני כיין לא יפתח
כאבות חדשים יבקע : כ אדברה
וירוח־לי אפתח שפתי ואענה : [נ']
כא אל־נא אשא פני־איש ואל־
אדם לא אכנה : כב כי לא ידעתי [נ' וחד על אדם]
אכנה כמעט ישאני עשני :

לג

לג א ואולם שמע־נא איוב
מלי וכל־דברי האזינה : ב הנה־
נא פתחתי פי דברה לשוני בחכי :
ג ישר־לבי אמרי ודעת שפתי
ברור מללו : ד רוח־אל עשתני [כ'. נ']
ונשמת שדי תחיני : ה אם־תוכל
השיבני ערכה לפני התיצבה : [נ' וחד ערכי בדגש]
ו הן־אני כפיך לאל מחמר קרצתי [ד'. י"א]
גם־אני : ז הנה אימתי לא תבעתך [נ']
ואכפי עליך לא־יכבד : ח אך [נ']
אמרת באזני וקול מלין אשמע :
ט זך אני בלי־פשע חף אנכי ולא [נ' : נ' מלרע ואתנח]

תרגום

שתקו ולא אתיבו תוב :
יז אתיב לחוד אנא חולקי
אחוי מנדעי אוף אנא :
יח ארום מליתי מליא עקתני
רוח דכריסי : יט הא כריסי
היך חמר חדת דלא יתפתח
לגינן חדתין יתבזע : כ אמלל
ויירוח לגרמי אפתח ספותי
ואתיב : כא לא כדון אסב
אפי גבר ולבר נש לא
אשתמודע: כב ארום לא ידעית
לאשתמודעא כזעיר פון
יסובר לי אפין דעביד יתי :
א וברם שמע כדון איוב מלי
וכל פתגמי אצית : ב הא
כדון פתחית פומי מלילת
לישני במוריגי : ג תריצות
לבבי מימרי ומנדע ספותי
בריר מלילו : ד רוח דאלהא
עבדת יתי ומימר שדי
תקימנני : ה אין תוכל
תתיבנני סדר קדמי אתעתד :
ו הא אנא דכמתך לאלהא
מן טינא אתרשית לחוד
אנא : ז הא אימתי לא
תבעתינך וטוני עלך לא ייקר :
ח ברם אמרת באודני וקל
מליא אשמע : ט זכי אנא מדלית מרד שזיג אנא ולא

אבן עזרא

שהמלים עתקו מהם : (יט) הנה בטני. על דרך משל כענין בטנך תאכל ומעיך תמלא : כאובות חדשים. י"א שהוא כדברי רז"ל לא יכניס אדם ראשו תחת אובו ורובי המפרשים אמרו שהם נאדות וזה נכון כי אל תפנו אל האובות עיקר אמונתם כנאדות היא : (כב) כמעט ישאני. ישרפני כמו וישאם דוד והענין אם נשאתי פני איש המקום לא ישמרני : (ג) ברור מללו. דבר ברור : (ו) הן אני כפיך. כדבריך ומחשבותיך עם האל והענין כפי איש ואיש לפי מהללו כאילו אמר אני כמוך : קורצתי. נחתכתי מן קרץ מצפון: (ז) ואכפי. יש אומרים כי פירושו דבר קשה וכמוהו כי אכף עליו פיהו ויש אומרים שהם שתי מלות כמו אכזר ואלבאים : (ט) חף אנכי. יש אומרים שהוא כמו כסוי חטאה והוא קרוב ואחרים אומרים שהוא חסוף בצדק כענין צדק לבשתי וילבשני ורובי המפרשים פרשוהו לפי הענין כמו

רלב"ג

מהם הדבור ונשארו כמו אלמים : (טז) עמדו. שתקו : (יח) הציקתני. מגזר' מצוק ר"ל שהיה צר רוחי בקרבי לרוב תאותי להשיב על דבריו: (יט) כיין. כאוב יין : כאובות חדשים יבקע. ויבקע בקלות כמו הנודות החדשים שיבקעו בקלות כשישימו בהם היין : (כ) וירוח לי. כמו ורוח לשאול : (כא) לא אכנה. לא אעלים שמו לכנותו בכינוי אחר כדי שלא אומר בביאור דבר כנגדו אבל אקראהו בשמו ואומר עליו בביאור מה שיתבאר לי מהמום בדעותיו ובדבריו : (כב) ישאני. ישרפני כמו וישאם דוד ואנשיו : (ה) ערכה. ערוך דבריך: (ו)קורצתי. נבראתי ונוצרתי : (ז) ואכפי. כמו וכפי והרצון בו כמו ידי ומכתי והוא כנגד מה שאמר איוב כפך מעלי הרחק ואימתך אל תבעתני: (ט) זך. נקי וכן חף והוא מענין מה שאמרו

מצודת דוד

...ל : (יז) אענה. עתה אענה אף אני חלקי כפי החלק שעלו הם ואף אני אגיד ... : (יח) כי מלאתי מלים. ר"ל א"א לי להתאפק כי אני מלא מן אמרים ואויר ...במני דחוקה וצרה לי בעבור מרבית האמרים אשר בה והוא מלשון מליצה ...ה : (יט) כיין. כנאד יין אשר לא נפתח ולא פג טעמו ולזה הוא חזק ביותר ...שר יבקע את הנאד ויוצא וכמו נאדות חדשים אשר יתבקע מהר מחוזק היין ...נהם ויוצא א"כ היין מאליו כן הדברים השמורים בבטני כאלו יבקעו הבטן ...מאליהם : (כ) אדברה. לזאת אדבר דברי ואוציא מלין ויהיה לי בבטני הרווחה ...גלוי : אפתח. רק אפתח שפתי ובזה אענה כי הדברים יצאו מעצמם לגודל ... וגם זה ענין מליצה : (כא) אל נא אשא. הנה עתה לא אשא פני איש להחניף למי להכות על קלונו אף לא אדבר אל אדם בכנויים כאלו אין דברי עליו ...פה מלא איחד עליו הדבור ולא ברמז : (כב) כי לא ידעתי. כאומר אף אם ארצה לכנות לא אוכל כי כ"כ הדבר זר אצלי כאלו לא ידעתי לעשותו : כמעט. ...ני קרוב הדבר אשר ישרפני ה' אשר עשני בעבור עון חנופת הכינוי (העולה מהמענה היא אשר אליהוא יתן טעם אשר שתק עד הנה כי בעבור אשר ריעי ...היו זקנים ממנו לימים לא ערב לבו לגשת לדבר אמריו כי חשב אשר ברוב השתדלות יושג החכמה והמה השתדלו בה הרבה מן הימים אבל אחר שראה שלא ... במענה ובסוף עמדו ולא ענו עוד ע"כ לא היה לו עוד מה אפשר להתאפק לחשוך אמריו ואמר אשר מעתה ישיב אמרים בפה מלא ולא יחניף אף לא יכנה) : ...(א) ואולם שמע נא. ר"ל אל תחשוב הואיל ומרובים הם אמרי לא בדעת אדבר ומה לי בהם יותר משל שלשת הרעים כי אולם שמע עתה מלי ואת כולם ... ואל תקוץ בהם לרבויים כי לא דברי ריק המה : (ב) הנה נא. עתה אפתח פי ומעצמה תדבר לשוני בנגיעתה בחיך כדרך המדבר וכאומר הנה כבר ערכתי ... ומסר לשוני לדבר נחות מבלי המתנה ועכוב : (ג) יושר לבי אמרי. הנה אמרי המה ביושר הלב לא כדבר שפתים להטעות ולרמות : ודעת שפתי ...מללו. הוא כפול כמו ודעת ברור שפתי מללו ר"ל שפתי יאמרו דעת ברור ונקי מבלי הטעאה וכפל הדבר במ"ש : (ד) רוח אל. רצון האל ברא אותי ומאמר ...חייני ומועל א"כ עלי לשמוע עבורו ולהצדיקו : (ה) אם תוכל. אם תמצא ידך די השיב על מאמרי השיבני : ערכה. ערוך טענותיך לפני והתיצב למולי ר"ל ...שתוכל להשיב אמור : (ו) הן אני כפיך לאל. הנני נשפט עמך בעבור האל כמאמר פיך שאמרת לא איש כמוני אעננו נבוא יחדיו במשפט (לעיל ט) עתה ...איש כמודכי מחומר קורצתי גם אני כמו אתה : (ז) הנה אימתי. לא תהיה נרעד מפחדי להסתם טענותיך : ואכפי. הכפיה והנגישה ממני לא יכבד עליך ...ין לי חוזק עליך כי כמוני כמוך : (ח) אך אמרת באזני. כאומר אם לא דברת אלי כ"א לרעיך אך באזני באה ושמעתי גם אני : וקול מלין. קול דברים בעלמא ... מבלי השכל : (ט) חף אנכי. מנוקה אני משון

מצודת ציון

(יח) מלתי. כמו מלאתי בא"ף: הציקתני. ענין צר ודחוק כמו לא מוצק תחתיה (לקמן לו): רוח בטני. הבל בטני ואוירו: (יט) כאובות. כנאדות ואין לו דומה במקרא: (כ) וירוח. מל' הרווחה והוא הפוך הדחק: (כא) אכנה. מל' כנוי שאינו שם העצמי וכן ובשם ישראל יכנה (ישעי' מד) והדרך הוא שהרוצה לספר שם מי מפני הכבוד וכדומה אז מזכירו בכנוי כאלו הכוונה על אחר : (כב) כמעט. ר"ל קרוב הדבר ומעט המרחק והכ"ף בא לאמתת הדבר : ישאני. ענין הבערה והשריפה כמו ותשא הארץ מפניו (נחום א) : (ד) רוח. רצון כמו הנני נותן בו רוח (ישעיה לז) : ונשמת. מל' נשימה ונשיבה והוא ענין מאמר הבא בנשימת הרוח: (ו) קורצתי. נחתך ונחטב לצמי והוא מל' קרץ מצפון (ירמיה מז) : (ז) תבעתך. מל' בעתה ורעדה : ואכפי. מל' כפיה ונגישה כמו כי אכף עליו פיהו (משלי טז) : (ט) זך. מלשון זכות ובהירות : חף. נגרד ומנוקה ובדרז"ל למסמך

אבן עזרא

כמו זך: (י) הן תנואות. כמו וידעתם את תנואתי: ימצא. המקום: (יא) בסד. כמו ושדת אותם בשיד: (יב) ירבה. יגדל והענין כי תאמר כי גדול האל מאנוש. ועניינו בעבור שלא צדקת אענך שאראה לך גדולת המקום: (יד) לא ישורנה. על הנפש ועניין ובמוסרם יחתום אחר שייסרם יחתום גזר דינם: (יז) וגוה. כמו ותאמר גוה והוא כמו גאה ויכסה הסך יראה כי עיקר הגאוה ראיית העין: (יח) וחיתו. הנפש החיה: בשלח. נשק כמו ואין משלחת במלחמה: (יט) ורוב עצמיו. במכאוב איתן כי הראשון ישמש עצמו ואחר עמו והעניין כפול כמנהג: (כ) וזהמתו. כעניין יתעב ויבאש לו וכן הוא בלשון קדר ואין לו חבר במקרא: (כא) יכל. כמו יכלה: מראי. עד שלא יראה: ושפו. כמו ואכות אותו טחון תרגום ושפית יתיה: (כב) לממיתים. למלאכים הממיתים: (כג) אם יש עליו מלאך. להגיד לאדם. בעד אדם כמו אמרי לי אחי הוא מזה הפסוק תלמוד כי המלאכים הממיתים המבקשים נפש האדם רבים ומלאך אחד הוא פקיד עליו לשמרו והמבין סוד מערכות הצבאות יודה כן: (כד) ויחננו. המקום ויאמר אל המליץ

תולדות אהרן באתא. עקידה שער מד: בחלום. עקידה שער סט: יגלה. עקידה שער כט עקרים מ״ד פ״ו פי״א: ושפו. זוהר בשלח: מליץ. שבת לב זוהר נשא (קדושין סא):

רש״י

(י) תנואות: עלילות ל׳ תואנה (שופטים יד) לשוב מן המקום: (יב) כי ירבה אלוה מאנוש. אין המקום צריך כל כך לדקדק אחר האדם כי ירב... להקב״ה צדקות יותר מאנוש: (טז) אז יגלה אוזן אנשים. כמו ... לאבימלך בחלום הלילה: ובמוסרם יחתום. חותמן ואוסרן ביסורין על ... (יז) להסיר אדם. ... מעשה. שהיה בדעתו ... וגוה מגבר יכסה. ... למען הכניעו ולהשפילו ... כדי שיחשך נפשו ... גמורה: גוה. כמו ... (יח) וחיתו מעבור בשלח ... בשלחו וחרבו של מלאך ... כלומר לטובתך הביא ... יסורין: שלח. כלי ... (נחמיה ד) ידו אחת ... השלח: (יט) והוכח. ל׳ ... שישוב מעונו: ורוב עצמו ... שהוא איתן מוכיחן ... (כ) וזהמתו חיתו ... ממאסתו נפשו וחייתו ... כל מאכל: ונפשו. ... כל מאכל תאוה: (כ...) בשרו מראי. יחסר ... ממראה כמו כלו בדמעות ... (איכה ב) מכלות עינים ... כו): ושופו עצמותיו. ... ממקומו. ושופו כמו ... מדוכתיה (חולין מב) ... רואו. אין להם מראה ... (כג) אחד מני אלף. ... פשטו והוא מליץ ... ויחננו

איוב לג

עָוֹן לִי׃ י הֵן תְּנוּאוֹת עָלַי יִמְצָא יַחְשְׁבֵנִי לְאוֹיֵב לוֹ׃ יא יָשֵׂם בַּסַּד רַגְלָי יִשְׁמֹר כָּל־אָרְחֹתָי׃ יב הֶן־זֹאת לֹא־צָדַקְתָּ אֶעֱנֶךָּ כִּי־יִרְבֶּה אֱלוֹהַּ מֵאֱנוֹשׁ׃ יג מַדּוּעַ אֵלָיו רִיבוֹתָ כִּי כָל־דְּבָרָיו לֹא יַעֲנֶה׃ יד כִּי־בְאַחַת יְדַבֶּר־אֵל וּבִשְׁתַּיִם לֹא יְשׁוּרֶנָּה׃ טו בַּחֲלוֹם ׀ חֶזְיוֹן לַיְלָה בִּנְפֹל תַּרְדֵּמָה עַל־אֲנָשִׁים בִּתְנוּמוֹת עֲלֵי מִשְׁכָּב׃ טז אָז יִגְלֶה אֹזֶן אֲנָשִׁים וּבְמֹסָרָם יַחְתֹּם׃ יז לְהָסִיר אָדָם מַעֲשֶׂה וְגֵוָה מִגֶּבֶר יְכַסֶּה׃ יח יַחְשֹׂךְ נַפְשׁוֹ מִנִּי־שָׁחַת וְחַיָּתוֹ מֵעֲבֹר בַּשָּׁלַח׃ יט וְהוּכַח בְּמַכְאוֹב עַל־מִשְׁכָּבוֹ וְרוֹב עֲצָמָיו אֵתָן׃ כ וְזִהֲמַתּוּ חַיָּתוֹ לָחֶם וְנַפְשׁוֹ מַאֲכַל תַּאֲוָה׃ כא יִכֶל בְּשָׂרוֹ מֵרֹאִי וְשֻׁפּוּ עַצְמוֹתָיו לֹא רֻאּוּ׃ כב וַתִּקְרַב לַשַּׁחַת נַפְשׁוֹ וְחַיָּתוֹ לַמְמִתִים׃ כג אִם־יֵשׁ עָלָיו ׀ מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי־אָלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ׃ כד וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר

ס׳ וכל אל אלה כל דכוי · יב ר״פ. ל׳ומ״ל · ג׳ · ל׳ וחסר · ל׳. ל׳ · ל׳. ורוב ק׳ · ל׳ חסר · ס׳. ל׳ · ל׳. ושפו ק׳ · ל׳ · ל׳ וחד סמלין · ל׳. ל׳ וחד יחננו

תרגום

סירחנא לי׃ י הא תרעומתא עלי ישכח יחשבנני לבעל דבבא ליה׃ יא ישוי בשיע רגלי ינטר כל שבילי׃ יב הא דא לא זכיתא אתיבנך ארום יתרברב אלהא מן בר נש׃ יג מא דין לותיה נציתא ארום כל פתגמוי לא יתיב׃ יד ארום בחדא שותא ימלל אלהא ובתניתא לא אצטריך למסביה׃ טו בחלמא מן חזונא דליליא כד נפלת שינתא עמיקתא על בני נשא בניומתא על בי מדמכא׃ טז היכדין יגלי אודנא בני נשא ובמרדותהון יחתום׃ יז לאעדאה בר נש מן עובדא בישא וגיותנותא מגברא יכסי׃ יח ימנע נפשיה מן שוחתא וחיוי מן למעבר בשלחא׃ יט ומתמכסין בכיבא על בי מדמכיה וסוגעי איברוי תקיפין׃ כ ומתוגבא דנקיט ליה מרחיקא נפשיה מזונא ונפשיה מיכלא רגיגא׃ כא ישתצי בסריה מן דיוו ושפין גרמוי לא אתחמו׃ כב וקריבת לשוחתא נפשיה ונשמתיה למיתותא׃ כג אין אית עלוי זכותא מזדמן מלאכא חדא פרקליטא מן בני אלף קטיגוריא לחואה לבני נש תריצותיה׃ כד וחם

רלב״ג

שאמרו חז״ל נזיר לא יתוף את ראשו: (י) תנואות. עלילות והסבות ממצותיו ר״ל שלא יעליל אותו שסרתי ממצותיו או ירצה בזה שהוא ימצא בעבורי מה שיסיר אותי ממבוקשיו עד שלא אוכל לעשו׳ אחד מהם: (יא) בסד. הוא מאסר יושמו בו רגלי הנאסר: (יב) ירבה אלוה מאנוש. מגזרת רבים ונכבדים והרצון שהש״י יותר נכבד מאד מהאדם: (יד) ישורנ׳. יראנה: (טז) ובמוסרם. במאסרם ויסוריהם: (יז) וגוה. וגוף או ירצה בו וגאוה: (יט) ורוב עצמותיו איתן. וברוב עצמיו מכאוב איתן והרצון בו וברוב איבריו מכאוב חזק: (כ) וזהמתו. מענין מיאוס והרצון שנפשו תביאהו למאוס בלחם: (כא) מרואי. ממראה: ושפו. וגבהו: ראו. נראו: פדעהו

לקול מילי: הן ח׳ פתח ... נמסר בסיפר׳ סי׳ ח׳ וסימ׳ ... ריבות ל׳ נמל׳ וכל ליש׳ ... חסרים וסי׳ נמסר בסדר ... ותלים בא״ב רבתי אוח׳ ... ובשתים ג׳ וסי׳ בשתים יכ... ובשתים יכסה רגליו ובש׳ ... בו. כי באחת ידבר אלי ... לא ישורנה: מעשה י׳ פת׳ ... ויקח משה ואלעזר הכהן א... והית תחת בשם מך יהיה ... יהיה למצרים מעשה. הפ... כחמר היוצר. ויקברהו ... דאסא דד״ה. להסיר אדם ... את כל זה ראיתי ונתון. ... תמצא ידך לעשות בכח... ובכל מעשות אשר החל. כי את ... מעשה אלהים יבא במשפט ... נעלם: ראו ל׳ ושפו עצמותיו והוא חד מן ד׳ אלפי״ן דגשין וסי׳ ויביאו לו את ... דיוסף. תביאו לחם תנופה. ושפו עצמותיו לא ראו. ויביאו לנו כיד אלהינו ... דעזרא: לאדם ולאדם י״ג וסי׳ ולאדם אמר כי שמעת לקול. ולאדם לא מצא עזר. כתנת עור וילבשם. האנכי לאדם שיחי. מגיד לאדם מה שיחו. להגיד לאדם ישר ...

מצודת ציון

למסמך לתפיסה טבילה (נדה סו): (י) תנואות. עלילות ודברים המבוטלים וכן וידעתם את תנואתי (במדבר יד) ויתכן שהוא ספוך מן תואנה הוא מבקש (שופטים יד): (יא) בסד. הם כבלי עצים לסגור בהם רגלי התפוס וכן ותשם בסד (לעיל יג): (יב) ירבה. יגדל כמו ורבי המלך (ירמי׳ מא): (יד) ישורנה. יראנה כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד): (טז) ובמוסרם. מוסר יסורים: יחתום. ענין גמר והשלמה וכן ועל החתום (נחמיה י) ובדרז״ל כל חותמי ברכות (ברכות סג): (יז) וגוה. כמו וגאוה: (יח) בשלח. בחרב כמו ויעש שלח לרוב (דה״ב לב): (יט) והוכח. ענין גמול עונש וכן והוכחתיו בשבט אנשים (ש״ב ז): איתן. חזק כמו איתן מושבך (במדבר כד): (כ) וזהמתו. ענין מיאוס ותיעוב ובדרז״ל ואין מעבירין הזוהמא (חולין קה) ור״ל המאוס והלכלוך: (כא) ושפו. ענין כתיתה כמו הוא ישופך ראש (בראשית

מצודת דוד

מעון והוא כפל במ״ש: (י) הן תנואות. הנה מצא עלי עלילות דברים וחוש... לו לאויב וכאלו ינקום בי: (יא) ישם בסד. שם רגלי בכבלי עצים סגורי ו... הוסיף לשמור כל ארחותי לבל אברח עם כי רגלי סגורים וא״א לי ללכת ור״ל ... עלי מכאובות עד בלי די והנה הדברים האלה שמעתי אותך מדבר: (יב) ... וגו׳. ר״ל הנה זאת אשר אענך שלא תצדק בתרעומותיך הוא על כי ירבה ... במעלה מן האנוש ואם האיש השלם אינו מבקש עלילות כ״ש המקום ב״ה א... מאד ממעלת האנוש וכאומר לא אשיב לך כמו שהשיבו רעיך שלא תצדק בא... אתה מלא עון כי יתכן שאתה צדיק ועכ״ז לא תתרעם בצדק כי בודאי הדין עם...

וכאשר יפרש אמריו לממש במענה הזאת חשבת למשפט וכו׳:(יג) מדוע אליו ריבות. מדוע טענת למולו על אשר לא יענה לאדם כל דבריו ר״ל לא יגלה אוזן האדם במה... ואשם למען יחדל מהם וימהר לשוב וזהו מה שאמר פשעי וחטאתי הודיעני (לעיל יג): (יד) כי באחת. הנה לא כן הוא כי האל ידבר בענין אחת ועוד בענין שני למי א... יראנה את הראשונה ולא יבין בה: (טו) בחלום. האחת הוא כי בחלום מראית הלילה או בעת נופלת תרדמה על אנשים והיא שינה עמוקה או בעת התנמנם על ... והיא שינה קלה לכ״א לפי הכנתו: (טז) אז יגלה. בחלום יגלה אוזן אנשים כי מראה לו בחלום דבר ידמה לאשר נגזר עליו שהיא מדה במדה לדבר אשר חטא ואשם: ובזה... יחתום. ואם לא ישכילו לדעת ע״י החלום ולא ישובו לה׳ אז יגמור הסודעה במה שישלח עליהם יסורים הראוים להם הדומים אל פשעיהם להשכיל מהם ולשוב לה... כם האמירה לנבוח וכמ״ש תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם (תהלים צ): (יז) להסיר. ר״ל מתחלה יגלה אוזן בחלום למען הסיר את האדם מן ... הנזירים כאשר ישוב לה׳ ולמען יהיה נכסה הגאוה מן האדם לבל יוסיף להתגאות עוד ולמרוד בה׳: (יח) יחשוך נפשו. ובזה ימנע נפשו מן הקבר וגם ח... מעבור בחרב ר״ל גם בימי חייו ינצל מן היסורים: (יט) והוכח במכאוב. וכאשר הוכח במכאוב על כי לא השכיל בהודעת החלום ולא שב לה׳ ובא לו כ... השניה שיתייסר במכאוב לשכוב חולה על משכבו הנה מתחילה עדיין רוב עצמיו איתן וחזק כי אולי ישכיל במעט מן המכאוב: (כ) וזהמתו. ואם עדיין לא ... אזי תכבד החולי עד כי נפשו החיוני תמאס את הלחם: מאכל תאוה. תמאס אף מאכל ערב שכל אדם תאב לה: (כא) יכל בשרו. אז משמן בשרו ירזה ו... הראיה ר״ל תחסר לכלות כאלו יראה לעין כליון הבשר ואף עצמותיו יכותתו עם כי לא רואו לעין האדם כי מצפנים המה מ״מ כן היא באמת: (כב) ות... וכאשר עדיין לא השכיל קרבה נפשו לבוא אל הקבר כי יסתכן מאד: וחיתו. נפשו החיונית קרבה לבוא על ידי שלוחי מ״ה הממיתים את האדם: (כג) ...

נו. המקו׳ : פדעהו. כמו פדאהו אל״ף מתחלפ׳ בעיי״ן והענין מוכיח מלאתי כופר והוא פדיון : (כה) רטפש בשרו. רוטפש אשקוש״א בלע״ז :
תעורר בשרו מן הנוער שהוא מנוער ומשוקק (בייסירי) חליו ואין לתיבה זו דמיון במקרא ולפי הענייניס הוצרכנו לפרשו כמשמעות הענין והפותרו בלשון
הטי״ת נתוספ׳ בו כמו (בראשית מד) נצטדק טועה הוא מאוד כי אין טי״ת מתוספת בתיבה כי אם בלשון מתפעל או נתפעל ובתיבה שיסודה
בשאר תיבות כמו צדק ונצטדק וכמו צרוע (ויקרא יג) נצטרע . ציר נאמן. וילכו ויצטיירו . צדה הצטיידנו אותו (יהושע ט) : ישוב. בכחו וברפואה
ותו : (כו) בתרועה.
(כז) ישור על אנשי׳.
ית של אנשים כשניצול
ודה ליוצרו : ולא שוה
היה לי שכר כדבריו :
ים שלש. מייסרו על
חליו שלא להשחיתו
יכעים לפניו ידאג
ומן המיתה שנאמר
לא אשיבנו (עמוס
א)

להשיב לאדם כפעלו.
טוב לפניו. ולאדם שלא
לא הגרתי לאדם. כי
הבירה. כי לא לאדם
נפשי נפשו קרי פדה
בשחת והוא חד מן
כתיב י׳ בסוף תיבותא
סימ׳ נמס׳ במס׳ רבתא
ות יו״ד בס״ד: החרש ו׳
בסיפ׳ סימן י״ג : אם
מ׳ היש ה׳ בקרבנו ואם
ה.עץ אם אין. הנעשה
ין. אם אין אתה שמע

אהרן רטפש. נדרים
מח : ישור. יומא
מח): יפעל. יומא פו :
פקידס שער ט :

פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת מָצָאתִי כֹפֶר׃
כה רֻטֲפַשׁ בְּשָׂרוֹ מִנֹּעַר יָשׁוּב לִימֵי ל׳. ג׳
עֲלוּמָיו׃ כו יֶעְתַּר אֶל־אֱלוֹהַּ ׀ וַיִּרְצֵהוּ ל׳
וַיַּרְא פָּנָיו בִּתְרוּעָה וַיָּשֶׁב לֶאֱנוֹשׁ כ״ס ל׳ וחד
צִדְקָתוֹ׃ כז יָשֹׁר ׀ עַל־אֲנָשִׁים ישר במשא
וַיֹּאמֶר חָטָאתִי וְיָשָׁר הֶעֱוֵיתִי וְלֹא־
שָׁוָה לִי׃ כח פָּדָה נַפְשִׁי מֵעֲבֹר נפשו ק׳
בַּשָּׁחַת וְחַיָּתִי בָּאוֹר תִּרְאֶה׃ כט הֶן־ וחיתו ק׳
כָּל־אֵלֶּה יִפְעַל־אֵל פַּעֲמַיִם שָׁלוֹשׁ
עִם־גָּבֶר׃ ל לְהָשִׁיב נַפְשׁוֹ מִנִּי־
שָׁחַת לֵאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים׃ לא הַקְשֵׁב ל׳. ל׳
אִיּוֹב שְׁמַע־לִי הַחֲרֵשׁ וְאָנֹכִי אֲדַבֵּר׃ י׳
לב אִם־יֵשׁ־מִלִּין הֲשִׁיבֵנִי דַּבֵּר כִּי־ י׳ בליש׳
חָפַצְתִּי צַדְּקֶךָּ׃ לג אִם־אַיִן אַתָּה ל׳. ד׳
שְׁמַע־לִי הַחֲרֵשׁ וַאֲאַלֶּפְךָ חָכְמָה׃ ו׳. ל׳

עָלוֹי וַאֲמַר פְּרוֹק יָתֵיהּ
מִלְמֵחַת בְּשׁוּחֲתָא אַשְׁכְּחֵית
פּוּרְקָנָא׃ כה אִתְחֲלִישׁ בִּסְרֵיהּ
יַתִּיר מִן רְבוּתָא יְתוּב לְיוֹמֵי
טַלְיוּתֵיהּ׃ כו וְצַלֵּי קֳדָם אֱלָהָא
וְרַעֲנֵיהּ וַחֲמָא אַפּוֹי בִּרְעָוָא
וִיתִיב לֶאֱנָשׁ כְּצִדְקָתֵיהּ׃
כז יִתְרֵיץ לִבְנֵי נָשָׁא וְיֵימַר
חָבֵית וּתְרִיץ קַלְקֵילִית וְלָא
הֲוָא שָׁוֵי לִי׃ כח פְּרוֹק נַפְשֵׁיהּ
מִלְמֶעְבַּר בְּשׁוּחֲתָא וְנִשְׁמָתֵיהּ
בִּנְהוֹרָא מַעֲלְיָא תֶחֱמֵי׃ כט הָא
כָּל אִלֵּין יַעְבֵּד אֱלָהָא תְּרֵי
זִמְנִין וּתְלָת עִם בַּר נָשׁ׃
ל מְטוּל לַאֲתָבָא נְפַשׁ מִן שׁוּחֲתָא
לְאַנְהָרָא בִּנְהוֹר חַיָּיא׃
לא אֲצֵית אִיּוֹב קַבֵּל מִנִּי שְׁתִיק
וַאֲנָא אֲמַלֵּל׃ לב אִין אִית
מִלִּין אֲתִיב יָתִי מַלֵּל אֲרוּם
צְבִיתִי לְזַכָּאוּתָךְ׃ לג אִין לָא

המליץ פדעהו. כמו פדהו בענין ואין לו חבר במקרא : (כה) וכן רטפש. ועניינו רך : (כו) וירא פניו בתרועה. כמו בשמחה : (כז) ישור. יהוב כמו ישיר כשך יקושים על כן נקראת החומה שור כמו בנות צעדה עלי שור בעבור שהם סובבות המדינה : ולא שוה לי. ולא עשיתי השוה והעניין שיתודה נגד אנשים בפרהסיא

רלבג

(כד) פדעהו. מענין פדיון : (כה) רטפש. התלחלח ונרטב : עלומיו. נעוריו : (כו) בתרועה. בשמחה או בתפלה וצעקה: (כז) ישור. הוא מענין הבט׳ והשגחה : (לג) ואאלפך. ואלמדך : ביאור דברי המענה ענה אליהוא בן ברכאל הבוזי על קצת דברים זכר בזה המענה שאמרם איוב ואמר צעיר אני לימים ואתם ישישים על כן יראתי מהגיד דעי לכם . כי אמרתי שארך הימים יתן דעה לאנשים לענות הראוי בדברי׳ ורוב שנים יודיעו חכמה. אכן לפי מה שאמצא מכם הוא מבואר שאין הענין מצד הישישות אכן רוח והבנה היא באנוש עד שיהכם איש מאים לזאת הסבה והשפע הבא לאנשים מהש״י תבינם ותשימם חכמים לא אורך הימים והישישות . לא הנכבדים יבינו זקנים משפט ר״ל שאין סבת החכמה והבינה הישישות והכבוד . ובהיות הענין כן נשענתי להשיב על דבריך ואם אני צעיר לימים ואמרתי לך שמעה לי אף אני . הנה השתנתי לדבריכם אאזין ואשמע דבריכם מזולת שאענה עד שאשמע תבונותיכם ותחקרון מלים להשיב לאיוב . ועדיכם אתבונן לראות אם תענו אותו והנה אין מכם דברי איוב . אולי תתגללו ותאמרו מצאנו חכמה בשתיקתנו אל ידפנו לא איש ר״ל לא יצטרך לאדם שירדפנו ויהדפנו על חטאיו כי די במה שיהדפנו השם . הנה איוב לא ערך אלי יכם במה שזכרתי והוא אמרכם אל יהדפנו לא איש ראוי לי שאשתוק ולא אשיבנו ולי התגללות יותר מכם בשתקי כי לא ערך אלי מלים לדבר עמי ואפשר שיהיה הרצון באמרו לא אשיבנו שאני אשיבנו במאמרים אינם כמאמריכם כי לא אבא אליו בטענות כוזבות כמו שעשיתם והיה זה סיבה שלא מצאתם מענה. יראו רעי איוב מהשיב לו העתיקו והסירו והוחלתי זמן מה אולי ידברו גם לא ידברו ושתקו ולא ענו מזמן ארוך התעוררתי לענו׳ חלקי כי מלאתי מלים וטענות להשיב אל איוב לרוב תאותי להשיב לו כאילו אני במצוק ובצער עד שאשיב. כאוב יין אשר לא נפתח עדיין שהוא מלא וכאובות חדשים שהם נבקעים בקלות כן יבקע נפשי בקלות לאוציא הטענות והראיות אשר לבי מלא מהם ותאר זה הענין בבקיעה וא כאילו יכריחהו הידוע אליו בזאת השאלה להשיב אל איוב כי טבע המושכלות כן הוא בטבע ר״ל שלא יוכל לסגוע המשיג להודיע מה שישיג לזולתו . לא אשא פני איש ו ואל אדם לא אכנה ר״ל שלא אכנה שמו להחליפו שלא אומר בבירור דבר כנגדו כי לא הורגלתי בזאת התכונה הפחותה מיראתי שאם אתנסג בה ישרפני השם ויכלני . והנה אמר ני איוב שלא רצו לומר בבירור מה שאמרו כנגד איוב אבל כינו והעלימו כמו שתמצא שאמר בלדד ברצותו לומר שלא השתדל איוב להשיג ולדעת השם כראוי אך אלה משכנות עול וזה ע אל. ואמר צופר ברצותו לומר שכבר חטא איוב כשסעית דברים כנגד השם זה חלק אדם רשע מאלהים ונחלת אמרו מאל ולא רצו לומר בביאור שאיוב חטא באלו הדברים . ואולם יוב מלי הנה נא פתחתי פי לדבר אליך והיה מאמרי היושר המצוייר בלבי והדעת אשר יגידו שפתי יהיה ברור ונקי מן הטעאה ר״ל שלא אבא אליך בטענות אשר תוכל לומר בהם כמו שהיו עושים רעיך ועל זה כעסת עליהם והראית שמאד יכבד עליך הויכוח עמהם מזה הצד והיית חושק שיהיה אפשר בשם ית׳ שיתווכח עמך כמו שיתווכח אדם עם רעהו ויסיר אימתו אל תבעתך הנה הגעת אל מה שהיית חושק שאני אדם כמוך ורוח אל עשתני ונשמת שדי תחייני ולא אבא אליך כי אם בטענות צודקות. אם תוכל השיבני על דברי ערוך והתיצב לפני . הנה אני כפיך לדבר בעבור אל ולהתווכח עמך ר״ל שאני אדם כמוך וכבראתי מחומ׳ כמוך ואין לך אימה ויראה ממני וכפי מכתי לא יכבד עליך כי לא אכה אותך . אך י שאתה זך ונקי בלי עון ובלי פשע . הנה הש״י ימנעני ויסירני מכל מה שאני חפץ להגיע אליו ר״ל שגדר דרכי ויחשבני לאויב לו למנוע ממני מבוקשי כמו שישתדל האדם למנוע וקשו . ישם בסד רגלי וישמור כל אורחותי לבלתי אוכל להשיג אחד מהדברים אשר אשתוקק אליהם ועל זה נתרעמ׳ מהש״י בסדרו מציאות האדם בזה התואר שימצא בו בזה האופן מרוע שאמרת שיותר טוב היה אחר שאי אפשר מזולת רעות מצד המערכ׳ שיסבב השם שימותו האנשים סקשי יום מרחם ויחסת זה לש״י לקיצור או לנליאות. הן זאת הטענה לא צדקת שאענה אותך כי הש״י נכבד מאד יותר מהאדם ולזה ראוי שנתבונן בזה ולא נשלח דברינו בתחלת המחשבה לגנותו על מה שסידר מזה כי בזה מהחכמה והשלימות מה שלא יעלם שהיה האדם היותר שלם שבאלו הנמצאות יתויב שיהגיה בו הטבע יותר ולזה נשתתפו כל הגרמים השמימיים בשמירתו ובסידור הנהגתו ואם כבר יקרה מזה רע מה במקרה וזה הרע שם להסרתו לפי היכולת ולזה ברא האדם בעלי שכל וזה כי השכל ימשול על זה הסידור המסודר מהמערכת וממנו תהיה הבחיר׳ אל הטוב כאשר היה שלם והנה הבחירה אשר תהיה ממנו

מצודת דוד

אשר יהיה כלון אז בב״ד של מעלה אם ימצא עליו מלאך מלמד זכות ומליץ ד על האדם יושר מה אשר עשה ואף אם המלאך הזה הוא אחד מן אלף ם מלמדים עליו חובה והוא לבדו מלמד זכות: (כד) ויחוננו. עכ״ז יחנן אותו ויאמר אל המלאך המליץ פדה אותו מרדת שחת כי בהזכות והיושר ההיא י פדיון נפשו עם כי רבו מלמדי החוב וכי היושר ההיא לגודל ורב יחשב ויכריע את הכל : (כה) רוטפש . ואז ירוטב בשומן ויתרבה בשרו יותר מימי דרך האדם להיות אז רטוב וממולא בבשר : ישוב לימי עלומיו. בחוזק ובבריאות : (כו) יעתר. וכאשר יעתר אל אלוה וירצה אותו בתפלה וירא פניו להודות תרועה על שגאל נפשו מן המות : וישב . ואז עוד ישיב לו המקום גמול צדקתו ולא ינכה בעבור מה אשר גאל נפשו מן המיתה : (כז) ישור. וכאשר יצעד מרבית אנשים ויתודה ברבים ויאמר הנה חטאתי ועויתי את דרך הישר ולא אחזתי דרך השוה והישר ובעבור זה בא עלי המכאוב ולא על חנם : (כח) פדה וידוי הזה פדה נפשו מעבור בשחת הקבר ונפשו החיוני תראה באור החיים ר״ל הצלת המות יחשב על מעשה הוידוי אבל לא ינוכה מה מצדקתו : (כט) הן כל דברים האלה יפעל האל פעמים שלש עם האדם ר״ל כאשר ישוב ויחטא עד שלש פעמים יעורר לבו לתשובה בחלום ואם לא ישכיל יוכח במכאוב: (ל) להשיב . יב נפשו מן הקבר ולהיות עוד נפשו מאירה באור החיים הנצחיים בעוה״ב : (לא) הקשב איוב . כאומר הנה הסבתי לך על מה שאמרת שלא יענה המקום ם כי לא כן הוא כי החלום והמכאוב הן הן אמריו והקשב עוד ושמע אלי ושתוק ואנכי אדבר להשיב על יתר דבריך : (לב) אם יש מלין. אם יש מה יב על הדברים שכבר אמרתי השב עליהם ודבר כל אשר בלבבך כי כל חפצי להצדיק אותך וטוב לך לדבר כל מה שבלבבך על כולם אשיב להיישירך בדרך צדק כ״א תחדל מלדבר ותשמור הדברים בבטנך תשאר א״כ בדעת כוזבת ולא תצדק עוד : (לג) אם אין. אם אין בידך מה להשיב שמע אתה אלי והחרש חכמה ביתר הדברים (שעלה מהמענה ההיא אשר אמר לאיוב הנני איש כמוך כאשר שאלת ואני אשיב לך במקום האל ועל מה שהתלונן איוב לומר מדוע המקום לגלות לאיש פשעו ישיב לאמר לא כן הוא כי בחלום ידבר בו ויוכיחו במכאוב וזו היא שאמיר׳ לגבוה ויספר עוד חסדי המקו׳ ואף יבטיחו להשי׳ עוד על יתר דבריו):

מצודת ציון

(בראשית ג): (כד) פדעהו. כמו פדהו : (כה) רטפש. הוא מלה מורכבת מן רטוב ומן פש שהוא ענין רבוי כמו פשה תפשה(ויקרא יג): עלומיו. נעוריו כמו בן מי זה העלם (ש״א יז): (כו) יעתר. ענין מרבית התפלה כמו ויעתר יצחק (בראשית כה): (כז) ישור. יצעד וילך כמו ואשרו בדרך בינה (משלי ט) : העויתי. העקמתי והוא מל׳ עון ועוית : (לג) ואאלפך. אלמדך כמו יאלף עונך פיך

ויען

לד א וַיַּעַן אֱלִיהוּא וַיֹּאמַר׃
ב שִׁמְעוּ חֲכָמִים מִלָּי וְיֹדְעִים הַאֲזִינוּ
לִי׃ ג כִּי־אֹזֶן מִלִּין תִּבְחָן וְחֵךְ
יִטְעַם לֶאֱכֹל׃ ד מִשְׁפָּט נִבְחֲרָה־
לָּנוּ נֵדְעָה בֵינֵינוּ מַה־טּוֹב׃ ה כִּי־
אָמַר אִיּוֹב צָדַקְתִּי וְאֵל הֵסִיר
מִשְׁפָּטִי׃ ו עַל־מִשְׁפָּטִי אֲכַזֵּב אָנוּשׁ
חִצִּי בְלִי־פָשַׁע׃ ז מִי־גֶבֶר כְּאִיּוֹב
יִשְׁתֶּה־לַּעַג כַּמָּיִם׃ ח וְאָרַח לְחֶבְרָה
עִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן וְלָלֶכֶת עִם־אַנְשֵׁי־
רֶשַׁע׃ ט כִּי־אָמַר לֹא יִסְכָּן־גָּבֶר

(מסורה: ח׳ ; ב׳ אכל יטעם ; י״ו . י״ו ; וחד כאיוב ; ל׳ . ל׳ ; ד׳ ; י״ו)

אַתְּ קַבֵּל מִנִּי שְׁתִיק וְאַלְפִינָךְ חוּכְמְתָא׃ א וַאֲתֵיב אֱלִיהוּא וַאֲמַר׃ ב שְׁמַעוּ חַכִּימַיָּא מִלַּי וְיָדְעַיָּא אַצִּיתוּ לְמֵימְרִי׃ ג אֲרוּם אוּדְנָא מִלַּיָּא בָּחֲנָא וּמוֹרִינָא טַעֲמָא לְמֵיכַל׃ ד דִּין נִתְרְעֵי לָנָא נִדַּע בֵּינָנָא מָה טָב׃ ה אֲרוּם אֲמַר אִיּוֹב זַכְּאִית וֶאֱלָהָא אַעְדֵּי דִינִי׃ ו עַל דִּינִי אֲכַדֵּב בַּר נָשׁ דְּשָׁדֵי גִּירֵי מְדַלְיַת סוּרְחָנָא׃ ז מַן גַּבְרָא הֵיךְ אִיּוֹב דְּשָׁתֵי דוֹהֲכָא הֵיךְ מַיָּא׃ ח וַאֲזַל לְאִתְחַבְּרָא עִם עָבְדֵי שְׁקַר וּלְהַלָּכָא עִם אֱנָשֵׁי רִשְׁעָא׃ ט אֲרוּם אֲמַר לָא

רשי

א) : (מענה אליהו :) (ג) כי אזן מלין תבחן. כאשר חך י... האוכל : (ה) משפט... דברים : (ו) אכזב. ... שופטי שלא דנני אמו... חולה מכתי כמו ואנ... כ יב) : חצי . נגעי ... יסכן גבר . לא יהנה ... עמ

לי : האזינו ח׳ ומל׳ ... השמים ואדברה . שנו... האזינו רוזנים. האזינו תו... עם עמורה . שמעו זאת ... האזינו . הקשיבו אלי ע... חכמים מלי . האזינו שנו ... ובית המלך האזינו : כאיוב גבר. וא׳ באיוב ואינונמן ... וא׳כא׳ וסי׳ נכסר בםס׳רב׳ ... אות׳ הבי״ת בס״ד ; ולית ... את כל המצוה אשר א... את ה׳ האמרת . רק ... דיהושע . וארח לחברו...

אבן עזרא

בפרהסיא : (ו) על משפטי . בעבור שאבקש משפט יאמרו כי אכזב : אנוש חצי . פירוש מחצי כענין אנושה מכתך : בלי פשע . בלי עון או הוא חצי אע״פ שלא יפשע כעניין אל השערה ולא יחטיא והוא דרך משל : (ז) מי גבר כאיוב : מי שהוא כאיוב ראוי שישתה לעג כמים דרך משל בעבור שארח לחברה כאילו הוא עם חברת הרשעים כדברו : לא

רלבג

ממנו תגלת הבחירה אשר תהיה מצד המערכת אם ירצה האדם להמשך אחר שכלו. ועוד כי מי שישלים השכל עד שיהיה לו דבקות מה עם השכל הפועל ככר ישגיח בשמירתו מאלו הרעו׳ השכל הפועל אם בשיודיעהו אלו הרעו׳ טרם בואם כדי שישמר מהם אם בצד אחר כמו שיזכור אליהו אחר זה. מדוע אליו ריבו׳ האם מפני שלא הודיע אותך זה הרע כדי שתקח עצה להנצל ממנו אחר שאתה ישר לב הנה כל דבריו שיודיע לאדם היושר כדי שינצל מהרע הנכון לבוא עליו מצד המערכת לא ידבר בהם אך היה בזאת ההודעה מדרגות לפי התחלפות מדרגות המ... בדרך אחת ידבר אל והוא שתגיע ההודעה׳ בחלום לאשר יגיע מדרגת׳ מהתאחדו׳ בשכל הפועל אל שיוכל לקבל ההודעה בזה האופן ובדרך שנית ידבר לאשר לא יראה דרך הראשונה ... התאחדותו בשכל הפועל והוא ביאר שני אלו הדרכים אחר זה . הנה בחלום ובחזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים בעת שישן על משכבו כי אז תנוח הנפש המרגשת מפעולותיה ויהיה ... זה כאיש השלם להתבודד שכלו מבין אשר כחות הנפש ויתאחד בשכל הפועל . אז יגלה הש״י אוזן אנשים ובמוסרם ויסוריהם אשר יחתום לפי המערכ׳ לבא עליהם כדי שינצלו מהם ... עליו כי הבחירה האנושית מושלת בזה הסידור כמו שקדם ויפיה ג״כ הנה שיראו מהש״י יותר וישובו אליו בכל עוז. ואמנם היה זה הגילוי בעת השינה להסיר אדם מעשה הנכסף ... ולהסיר פועל החומר אשר מגבר יכסה ויעלים שפע השכל הפועל ר״ל כי החומר לא יערבב השכל אז להיות הנפש בלתי טרודה בהשגות החושיות. ובזה האופן יחשוך הש״י נפש ... ויחשוך נפשו מעבור בחרב ואולם הדרך השני׳ הוא שמי שלא תגיע מדרגתו אל שיקבל שפע השכל בשיודיעהו הרע הנכון לבוא עליו הנה השכל להתאחדותו בו התאחדות מה ... באופן אחר רחוק מזה . והוא שיוכיחהו במכאובות לשמרו שלא ילך בדרך אשר היה נכון ללכת בה ולמות ועל זה כדרך אמר אודך ה׳ כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני וביארו ... המשל במי שרצונו ללכת במדבר או בים עם שיירה מה ונגף באבן רגליו ועודו בדרך ונשמר מהשליכ׳ שם וזאת השייר׳ טבע׳ בים או אבדה באופן אחר הנה הוא מבואר שזה הרע בא ... והנה כמו שהטבע שם כחות טבעיות בקצת בעלי חיים לשמרם ואם לא השיגו השם נשמרים בזה כמו ששם כח בקצת בעלי חיים לברוח מהבעלי חיים המזיקים אותם ברואהם אותם ולא ... להם ההרגש בהם מזיקים אבל שם ריחם דרך משל מגונ׳ אצלם שינוסו מפני זה ויגע להם התועלת המכוון אשר לא נסו בעבורו והיא השמירה מהטרף כן האדם לסיותו בתכלית ה... אל שאר הבעלי חיים כאשר היה לו התאחדות מה בשכל הפועל מצד הטבע האישי ישגיח בו ויסבב סיבות להצילו מרעתו ואם לא ירגיש וישער בהם להצלתו ואפשר שיהיה ראש סור ... השנית אמרו להסיר אדם מעשה ויסיה הביאור בעבור מה שיסיר האדם מעשה השכל הפועל להיותו טרוד בעניינים הגופיים ובהשגות שאר כחות הנפש כמו החוש והמחשבה והדמיון ... ויעלים ממנו זה האופן מן ההגדה למיעוט התאחדותו בשכל הפועל הנה יחשוך אותו מן הרע הנפלא הנכון לבא עליו כשיוכיחהו במכאוב על משכבו על ערש דוי כמו שקדם או ... פירוש אמרו להסי׳ אדם מעשה כי זה ההודעה תהיה כדי שיסיר האדם המעשה הרע אשר היה מתכסה בו ויכסה ממנו גאותו ויסתירה ר״ל שיכנע לבבו ברואותו הרע הנכון לבא ע... יסתבך האיש היסר במעשים המגונים אשר החל להתנהג בהם ויסור ממנו שלימותו והביאורים הראשונים יותר נאותים ונכונים מצד הענין ואם זה נאות יותר לפי מה שיחשב מצד הל... במכאוב על משכבו וברוב איבריו יהיה מכאוב חזק ותתעב נפשו לחם בסבת החולי ונפשו תתעב מאכל נתאו לבריאים. יכלה בשרו מראות ר״ל שלא יראה בו בשר מרוב הכחישות ו... העצמות אשר לא היו נראים קודם החולי . הנה זאת ההודעה בזה האופן תהיה לאדם אם יגיעהו התאחדות מה בשכל הפועל בדרך שיהיה עליו מלאך מליץ הקטנה שבהצלות להגיד לאדם ... בו וישמר מן הרע ובזה האופן יחון אותו ויאמר להציל אותו ולפדותו מרדת שחת מצאתי כפר והוא הסרת זה המכאוב . והנה בסוף הענין יבריא וישוב רענן ורטוב יותר ממה שהיה ... וישוב בכחו ובבריאותו שהיה בימי נעוריו. וימשך לזה מן התועלת ג״כ שבעת חליו יחנן אל לבו להתפלל אל הש״י וירצה אותו ויראהו הש״י פניו בזאת התפלה והצעקה מפני שהוא משתדל ... ית׳ ולשוב אליו ובזה האופן ישיב הש״י לאדם צדקתו כי אע״פ שהרע נכון לבא לצדיק מצד המערכת אשר אי אפשר מזולתו והשם ית׳ שם בו כלי אל שינצל מהרע ההוא וישיב לו צדק... השם על האנשים ויאמר ואשר יאמר חטאתי והעויתי הדרך הישר ולא שוה לי . ויישר דרכיו אל השם יתברך פדה נפשו ממות ותראה נפשו באור החיים . הנה כל אלו ההודעות יעשה הש״י ... או שלש עם גבר להשיב נפשו ממות כדי שיאור באור החיים ר״ל להוכיחו כאשר יתחיל לדרוך בדרכים בלתי נאותים כי השכל הפועל כמו שישגיח על המתאחד עמו להצילו מהרעות הנכונות ל... מצד המערכת כן ישגיח בו להצילו מהדרכים אשר ימנעוהו מהגעה אל השלמות והם פעולות הרשע שכל מי שיחזיק בהם ירחיקוהו מהשם ית׳ לפי שהם ג״כ מוגבלות מצד המערכת ולהם ... להביא עליו ייסורין לשמרו מפעולות הרשע יותר מג׳ פעמים כי אחר כן שבה לו זאת התכונה קנין חזק ולא יותר ממנה לעולם . הקשב איוב שמע לי החרש ואנכי אדבר אם יש לך ... על דברי השיבני דבר כי אני חפץ שתצדק אם יהי האמת אתך . ואם אין לך טענות להשיב על דברי שמע לי החרש ואני אלמדך החכמה והידיעה האמיתית בזה הדרוש :

והכלל העולה מהדברים שאליהו יראה שהטובות והרעות הם מוגבלות ומסודרות מצד המערכת ובזה יותר הספק בהצלחה הנמצאת לרשעים כי אין ראוי שנפלא אם יסבב הש״י מאות... אשר הם נגרמים השמימיים שיגיעו טובות לאנשים היו רשעים או צדיקים כי אם היה אפשר שלא יגיע רע מהם לנמצאות השפלות לא היה מקצר הש״י מזה ... הראשונה במה שהמציא היא הגעת הטוב כמו שלא יפלא איש על מה שישגיח הש״י בשמירת הבעלי חיים הפחותים והמציא להם המזון והכלים אשר בו ישיגוהו עם היותם טורפים ומשחית... והיותם בלתי ראויי׳ להגיע טוב להם מפני צדקם לפי שהם בלתי מתוארים בצדק כן אין ראוי שיפלא אם יגיעו טובות מהש״י בזה האופן לאנשים היו צדיקים או רשעים כי הם יותר נכבד... בעלי חיים אלא שהתיר זה הספ׳ בזה האופן מדברי אליהוא הוא בלתי מבואר כלל מדבריו כאילו לא השתדל להתיר הספק בו לחשבו שהענין מבואר בהתחלת העיון שלא תהיה מזה הלדיע... הש״י ולזה נבאר זה הספק לאיוב כמו שנבאר במה שאחר זה במה שדבר עם השם ית׳ והנה הרע לא יחוייב מפני זה שיבא לצדיקים כי הש״י שם בהם כלי ישמרו בו מאלו הרעות והוא השכו... בו לפי הראוי בדרך שיתאחד אחדות מה בשכל הפועל בו כי כשהיה הענין כן תגיע הודעה לאדם בדרך שישמר מאלו הרעות בפנים שונים לפי מדרגתו בהתאחדות המדרגה היותר גבוהה ... לו זאת ההודעה בחלום ובזה ג״כ מדרגות רבות לא זכרם והמדרגה היותר שפלה היא שלא יהיה בכח זה האדם שיגיע לו ממנו שום הודעה לרוב הקשר שכלו בכחות החמריות ולא יגיע לו ... מבין שאר חלקי הנפש הראוי למי שאפשר בו זאת שידיעה כמו שנזכר בספר החוש והמוחש אבל תהיה תכלית ההודעה לו שיסבב השכל הפועל אם לשמרו מרע מוחש מסודר ומוגבל מ... אם לשמרו מרע נפשו שיבואו עליו מכאובים וחליים ישמרו מהנפילה ברע ההוא אם יהיה מוחש או יכנע בהם לבבו אם היה נפשי ואמר שזה אשר יהיה לשמיר׳ מרע נפשי לא יהיה מ... משלשה פעמים והוא מבואר שכמו אלו האנשים יחשבו לצדיקים אחר שהם בתחלת הדריכה אל הרשע ולא יאחזו דרכו עדיין ויקרו להם מהרעות על צד התוכח׳ שלא יקרה לרשעים ולזה... ומבוכה בהמצא כמו אלה הרעות יותר לצדיקים ממה שתמצאנה לרשעים ובזה היתר אליהו הספק במה שספק איוב מהצלחת הרשעים ומעוגש הטובים המוגבל להם לפי המערכת כי אין ... הש״י אחר שהוא המציא להם כלי להנצל מזה הרע ואין ראוי ג״כ שימנע הש״י מבריאת האדם בזה התואר אשר היא נפלאה בשמירתו מפני רע מה יקרה ממנה עם שהוא הערים להמצ... יוכל להנצל בו מהרע מצורף לזה שאליהוא יראה שבזה הרע ג״כ תועלת מה והוא תוכחת הרשעים וכלות׳ כמו שיתבאר וזה ג״כ נמצא במאמר השם לאיוב ובמאמר שלמה עליו השלו... פעל ה׳ למענהו וגם רשע ליום רעה ואחשב שהיה המדרגה האמצעית בין שתי אלה המדרגות שיקרה לאדם פחד על ענין מה היה ראוי לבא עליו רע מה ולא ישיג בו יותר מזה השי... זה השיעור מההודעה יהיה כאשר מצוות הדבר ההוא וינצל מהרע אשר היה נכון לבא עליו וכמו זאת ההודעה מפורסמת מאד מן החוש ואמרו רבותינו ז״ל בשבתה אע״ג דאיהו לא ... חזי ורואי שתדע אתה שמעיין שכמו זה האופן יותר הספק בזה במה שנזכרה תורה בהגעת הרעות לנו בשלא נלך בדרכי השם ובהגעת הטובות בשנלך בהם כמו שנזכר בברכות וקללות... האומה יהיה מושגת כשילך בדרכי הש״י וכאשר יחל לצאת מהדרך הטוב אז יהיה נכון לבא עליו רע מצד המערכת תגיע ההודעה לכלל ההוא באחד משני אלו הדרכים אשר זכר וזה... ביניהם נביא תגיע אליו ההודעה והוא יגיעם לכלל האומ׳ ואם לא הנה יביא על הכלל ההוא יסורין מה ומכאובות אם להצילם מהרע הגופיי הנכון לבא עליהם אם להצילם מן הפחיתות ה... שהוא להסתבך בו ולזה ביארה התורה שכשיבאו על הכלל כמו אלו הרעות לא ייחסום אל המקרי אבל יאמינו שהכל בא מהש״י להוכיחם ולהעתיקם מהרע אמר אם תלכו עמי קרי וגו׳ ... שהקיים בזה הטובות לנו כאשר נלך בדרכי הש״י ונדבק בו על דרך ההשגחה לא מצד מערכת לבד והוא הרעות לנו כאשר נסור מהם וכבר ביארה התורה שבסוף הענין יהיה העונש בהסת... סור ההשגחה האלהית אבל לא יגיע אלינו רע אז אם לא הרע הנכון לבא מצד המערכת אמר והסתרתי פני מהם וזה שהגעת הרעות על דרך ההשגחה להוכיח האנשים לא יהיה תמיד כמו שזכ... בזה המענה : ביאור מלות המענה ענה אליהוא ויאמר : (ו) אנוש חצי . אנושה מכתי . (ט) יסכן .

מצודת ציון

פיך (לעיל טו) : (ב) ויודעים . בעלי דעה : (ו) אכזב . ענין הפסקה כמו אשר לא יכזבו מימיו (ישעיה נח) : אנוש . כאוב ביותר כמו אנושה מכותיה (מיכה א) : (ט) יסכן . ענין

מצודת דוד

לד (א) ויען . לפי שבמענה הראשונה השיב לו בדבר הגלות הפשע ... ועתה בא להשיב בדבר גמול השכר והעונש לזה נתן ריוח בין ענין לענין ... יפה בכל דבר והפסיק מהראשונה והתחיל בשנית : (ב) שמעו חכמים . חזר פניו כלפי הרעים ואמר אתם חכמים שמעו מלי ואתם יודעים האזינו אמרי ... הבינה להבין מאמרי : (ג) כי אוזן . כמו שהאוזן תבחן קולות הדברים של מי המה וכמו שהחך יטעם הראוי לאכול לדעת המר הוא או מתוק כן בעלי חכמ... אמרי אמת וצדק : (ד) משפט נבחרה . אני ואתם נבחרה לנו משפט לברר ברור האמת ונדעה בינינו מה טוב לספרים הבלתי צודק מהצודק : (ה) צדק... צדיק וזכאי : הסיר משפטי . הסיר ממני משפט הגמול הראוי : (ו) על משפטי אכזב . מלבד משפט גמולי אשר אני אומר שפסקה ממני הנה עוד אנושה... פשע ר״ל לא די שחומס גמולי עד שאפילו מייסרני עוד בחנם : (ז) מי גבר כאיוב . הנמצא אדם חשוב בחכמה כאיוב אשר ירבה כ״כ בדברי לעג כמו השות... אשר ירבה לשתות די ספוקו הואיל ואין הדרך לתת בעדו מחיר : (ח) וארח . וילך אורח להתחבר עם פועלי און : וללכת וגו׳ . כפל הדבר במ״ש : (ט) כ...

רשי

עליו : (יג) מי פקד עליו ארצה . מי מושל בו לאמר למה כן עשית כן כי מי זוהו בממשלתו ולמה ימצא תואנות לבריות אינו צריך למושל בו לאמר בשביל זאת הרעותי לו : (יד) אם ישים אליו לבו. על זותו למה יבא בעלילה עליו . הרי מיד יאסוף אליו רוחו ונשמתו
ה שלו שהיא (כפוהה
מוחה בידו ויגוע כל
(טז) ואם בינה. ואם
הבין שמעה זאת .
בינה שם דבר אלא ל'
נה הגיגי (תהלים ה)
ם אלו טעמן למעלה
שאר בינה טעמן
ן : (יז) האף שונא
ו של סוף' צדק:יחבו'.
'ת אינו משפט כי לא
אפשר זאת מי שהוא
תרשיע : כביר .
(יח) האמור למלך
כי הגון וראוי לאמר
ל ולאמר רשע אל
(יט) אשר לא נשא
כלומר למלך עולם
שוא פנים לפניו :
מו ולכילי לא יאמר
ה לב) : (כ) רגע
ירלה : וחצות לילה.
למצרים : יגועשו עם.
ע יעבורו : ויסירו
שלהם : לא ביד .
ידם ואין להם כח :
לא על איש ישים
מר אמרת לא אך
לעיל כג) רק. תטאו
משיכך לא ישים
ל בריותיו עלילות
ל פעם . עוד ל'
הלוך אל אל במשפט.
כשכוא

הלבג

מי פקד עליו ארצה. מי
ידר אלו הענייני' הנמצאי'
ירתם מן השלמות והפלגת
שלא ישוער: ומי שם תבל
סדר אלו הענינים בכללם
(יז) יחבוש . ימשול:
ביר ועשיר: (כ) יגועשו.
ועו : ויעבורו. ויעדרו
אביר . תקיף : (כג) ישים
יגזור מה שיעשה בעתיד :
ירוע

איוב לד

בִּרְצֹתוֹ עִם־אֱלֹהִים׃ י לָכֵן אַנְשֵׁי
לֵבָב שִׁמְעוּ לִי חָלִלָה לָאֵל מֵרֶשַׁע
וְשַׁדַּי מֵעָוֶל׃ יא כִּי פֹעַל אָדָם יְשַׁלֶּם־
לוֹ וּכְאֹרַח אִישׁ יַמְצִאֶנּוּ׃ יב אַף־
אָמְנָם אֵל לֹא־יַרְשִׁיעַ וְשַׁדַּי לֹא־
יְעַוֵּת מִשְׁפָּט׃ יג מִי־פָקַד עָלָיו
אַרְצָה וּמִי שָׂם תֵּבֵל כֻּלָּהּ׃ יד אִם־
יָשִׂים אֵלָיו לִבּוֹ רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו
יֶאֱסֹף׃ טו יִגְוַע כָּל־בָּשָׂר יָחַד וְאָדָם
עַל־עָפָר יָשׁוּב׃ טז וְאִם־בִּינָה
שִׁמְעָה־זֹּאת הַאֲזִינָה לְקוֹל מִלָּי׃
יז הַאַף שׂוֹנֵא מִשְׁפָּט יַחֲבוֹשׁ וְאִם־
צַדִּיק כַּבִּיר תַּרְשִׁיעַ׃ יח הַאֹמֵר
לְמֶלֶךְ בְּלִיָּעַל רָשָׁע אֶל־נְדִיבִים׃
יט אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא ׀ פְּנֵי שָׂרִים וְלֹא
נִכַּר־שׁוֹעַ לִפְנֵי־דָל כִּי־מַעֲשֵׂה יָדָיו
כֻּלָּם׃ כ רֶגַע ׀ יָמֻתוּ וַחֲצוֹת לָיְלָה
יְגֹעֲשׁוּ עָם וְיַעֲבֹרוּ וְיָסִירוּ אַבִּיר לֹא
בְיָד׃ כא כִּי־עֵינָיו עַל־דַּרְכֵי־אִישׁ
וְכָל־צְעָדָיו יִרְאֶה׃ כב אֵין־חֹשֶׁךְ
וְאֵין צַלְמָוֶת לְהִסָּתֶר שָׁם פֹּעֲלֵי אָוֶן׃
כג כִּי לֹא עַל־אִישׁ יָשִׂים עוֹד לַהֲלֹךְ

(Masoretic notes in margin: ג׳ ; י״א ; ג׳ ; ד׳ ; ט׳ ; י׳ ר״פ בסי׳ ב׳ בטעם סגיגי ; ג׳ וחד האמור ; ב׳ ; ג׳ חסר ; ד״י . ג׳ . ג׳ ; י״ו ר״פ אין ואין ; ס׳ . ד׳ חסר)

תרגום

יֵאלֵף גַּבְרָא בְּמִצְבֵית עִם
אֱלָהָא ת״א אֲרוּם אֲמַר לָא
יִסְתַּכַּן בַּר נָשׁ בְּמִרְחֲמֵיהּ עִם
אֱלָהָא׃ י בְּגִין כֵּן אֱנָשֵׁי
חַכִּימֵי קַבִּילוּ מִנִּי חַס לֶאֱלָהָא
מִן רִשְׁעָא וְשַׁדַּי מִן שִׁקְרָא׃
יא אֲרוּם עוֹבָדֵי בַר נָשׁ יְשַׁלֵּם
לֵיהּ וּכְאוֹרְחָא דְגַבְרָא
יְעַרְעִנֵּיהּ׃ יב בְּרַם בְּקוּשְׁטָא
אֱלָהָא לָא יְחַיֵּב וְשַׁדַּי לָא
יְקַלְקֵל דִּינָא׃ יג מַן פַּקֵּד עֲלוֹי
לְמֶעְבַּד אַרְעָא וּמַן שַׁוִּי תֵּבֵל
כּוּלָהּ׃ יד אִין יְשַׁוֵּי עֲלוֹי לְבֵיהּ
רוּחֵיהּ וְנִשְׁמְתֵיהּ לְגַבֵּיהּ
יִכְנוֹשׁ׃ טו יִתְנְגִיד כָּל בִּסְרָא
כַּחֲדָא וּבַר נָשׁ עַל עַפְרָא
יְתוּב׃ טז וְאִין תִּתְבַּיַּן שְׁמַע
דָא אֲצֵית לְקָל מִלַּי׃ יז הַבְּרַם
סָנֵי דִינָא יִסְתַּמַּר וְאִין צַדִּיק
זַכַּי יְחַיֵּב׃ יח הַכָּשֵׁר לְמֵימַר
לְמַלְכָּא רַשִׁיעָא חַיָּבָא
לְאַרְכוֹנִין׃ יט דְּלָא נְסֵיב אַפִּין
לְרַבְרְבָנִין וְלָא אִשְׁתְּמוֹדַע
שׁוֹעָא קֳדָם מִסְכְּנָא אֲרוּם
עוֹבָדֵי אִידוֹי כּוּלְהוֹן׃
כ בְּשַׁעְתָּא יְמוּתוּן סְדוֹמָאֵי
וּפַלְגוּת לֵילְיָא מִתְרַגְּפִין
מִצְרָאֵי וְיַעְבְּרוּן וְיַעְדּוּן דּוֹרְבָּנֵי
לָא בְחֵיל יְדָא׃ כא אֲמַטּוּל דְּעֵינוֹי עַל אוֹרְחֵי בְּנֵי נָשָׁא וְכוּלְהוֹן פְּסִיעָתוֹי יֶחֱמֵי׃ כב לֵית
חֲשׁוֹךְ וְלֵית טוּלָא דְמוֹתָא לְאִטַּמְרָא תַּמָּן עָבְדֵי שִׁקְרָא׃ כג אֲרוּם לָא עַל גְּבַר יְשַׁוֵּי

אבן עזרא

(ט) לא יסכן גבר . לא יועיל כמו הוכח בדבר לא יסכון : ברצותו . כאשר יעשה רצון אלהים : (יג) מי הוא פקד עליו בארץ . או מי ברא תבל כולה : (יד) אם ישים . המקום אל בני אדם לבו כענין וכי תשית אליו לבך מיד יאסוף רוחו אליו כענין והרוח תשוב : (טו) ויגוע הבשר . שהוא הגוף האד׳ הנרא׳ אל עפר ישוב ויש אומרים אם ישים האדם אל המקום לבו והוא רחוק : (יז) יחבוש . ימשול כדרך יעצור יורש עצר וכן לא אהיה חובש : (יח) האמור. הדרך מוסר הוא לומר למלך בליעל ולומר רשע אל אחד הנדיבים : (יט) ואף כי אשר לא נשא פני שרים ולא נכר . כמו יכיר : (כ) רגע ימותו וחצות לילה . כעת המנוחה : יגועשו . יזדעזעו כמו ויתגעשו כי חרה לו : ויעבורו : וימותו כענין חלף הלך לו כי הנולד בא והמת הולך ועובר : ויסורו . וימותו האביר : לא ביד . לא בכח ולא בחיל : (כא) כי עיניו . על כן אין לאיש לשום עוד על לבו ופי׳ עוד

תולדות אהרן אנשי לבב . עקרים מד פ״י רוב המענה
זוהר שלח כל ד׳ פסוקים הנמשכים : חלילה. עקידה מ״ד פ״י:

און: חלילה ג׳ חס׳ וסי׳ חללה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק ב׳ בג.חללה לאל מרשע : ירשיע ד׳ א׳ חס׳ וסי׳ ובכל אשר יפנה ירשיע . והוא ישקיט . אף אמנם אל לא ירשיע . ואיש מזימות ישקיט חס׳ ובקצ״ת ספר״י מסר״ת מונ״ת ב׳ חס׳ והוא ישקי״ט חס״ר ומזמות חס״ר: ואדם ט׳ וסי׳ ואדם אין לעבוד את האדמה . אוקיר אנוש מפז . ואדם עליה בראתי . ואדם ביקר בל ילין . ואדם על עפר ישוב . ואדם מה יבין דרכו . ואדם יפיק תבונה . ואדם לא זכר את האיש המסכן. ומצא חן ושכל טוב:נכר ב׳ א׳ מלעיל וסי׳ כי נכר אתו האלהים. ולא נכר שוע לפני דל : ימותו ג׳ חס׳ וסי׳ וא׳ ימתו הציגו . רגע ימתו וחצות לילה. כי החיים יודעים . וכל אורי׳ וירמיה דכו׳ חס׳ במ״א ויהיו כל האנשים: על איש ה׳ וסי׳ ויען כל איש יהודה על . עד אנה תהותתו . תהי ידך על איש . הן יהרס ולא יבנה. כי לא על איש ישים: ויעמד ד׳ וסי׳ ויעמד אתם סביבות האהל.

מצודת דוד

לה שאמר מי גבר וגו׳ שיאמר כדברי איוב כי אמר לא יסכן וגו׳ ר״ל ותועלת בא לאדם במה שירצה ללכת עם האלהים בדרכו ובפקידיו : לבב . ר״ל אנשי לבב חכמה : חלילה לאל מרשע . לעשוק גמול הראוי: גמול טוב לרשע ורע: (יא) כי פועל אדם . כפי פועל האדם כן ישלם לו אם רע וכפי אורח איש כן יזמין לו וכפל הדבר במ״ש : (יב) אף אמנם . כי וכאלו אמר אף כי ור״ל כ״ש שבאמת היא אשר אל לא ירשיע ר״ל לא ישלם גמול רשע למי אשר לא הרשיע והוא מקרא קצר ומובן מאליו : לא יעות פילו המשפט לא יעות לעשוק גמול שכרו : (יג) מי פקד . וכי מי צוה עליו לברוא את הארץ או מי ברא אותה מבלעדו והלא הוא ברא ומרצונו ברא יומה בא ממנו והכל בידו : (יד) אם ישים . אם היה משים לבו על העולם להפך הכל מיש לאין הלא יוכל הוא לאסוף אליו מהעולם הרוח והנשמה ממנו ר״ל היה מונע מן העולם השפעה הבאה ממנו והיתה שבה לאין : (טו) יגוע . ואז היה גוע כל בשר כולם כאחד ואף מין האדם היה שב אל העפר ממנו וכאומר אם לא היה מעשיו במשפט כ״א מולא תואנות וחושב לאויב ואפאו לאבד כמתנקם מה לו להרבות במיני היסורים הלא בידו לכלותו ה האדם ואף את כל בשר יחד כי הכל שלו ומי א״כ ימחה בידו : (טז) ואם בינה . אם יש לך בינה שמע זאת והבן אותה והאזינה לקול מלי מה ד : (יז) האף . וכי אף גם זאת תאמר אשר הממשלה נתונה ב״ד מערכות השמים ומקרה אחד לצדיק ולרשע באין נכון אשר בדברים כוזבים כאלה תרשיע את המקום אשר הוא באמת צדיק כביר ולא יעות משפט הגמול למסור הכל ביד המערכה : (יח) האמור . וכי על המלך שהוא בליעל או לומר רשע על אחד מהנדיבים ומכ״ש לחשוב כזאת על המקום : (יט) אשר לא נשא . הלא הוא אשר לא נשא פני שרים לוותר להם ולא ניכר לפניו מי הוא השוע ומי הוא הדל להיות חלוקים בדבר משפט הגמול כי כולם מעשה ידיו המה ואין הפרש ביניהם מול המקום : (כ) רגע ימותו. כאשר ה פתאומית כדבר וכיוצא בעבור גמול עונם הלא שניהם ימותו ברגע אחת זה כזה אם דל ואם שוע : וחצות לילה . לפעמים פתאום בחצות הלילה ינועו ויעברו מן העולם על כי חטאו לו והם עצמם הסירו את החזק אשר בהם לא ביד זולת כ״א מהם ובהם : (כא) כי עיניו . כי המקום משגיח על כל וגו׳ וכאשר יחטאו לו עד מהרה ישלח דברו לאבדם מן העולם אם דל ואם שוע ואם רבים המה אף מבלי הכנה קודמת : (כב) אין חשך. אין החשך יחשיך ממנו חור לפועלי און לבל יראה מעשיהם אל מול פני ה׳ : (כג) כי לא וגו׳. כי אין דרכו להשים על איש עונש נוסף על הראוי עד שיאמר האיש אהלך אל

מצודת ציון

ענין הנאה ותועלת כמו הלא יסכן גבר (לעיל כג): ברצותו.מל׳ רצוי ורצון : (י) חלילה . חולין וגנאי:(יא) ימציאנו . ענין הזמנה והושטה כמו וימציאו בני אהרן(ויקרא ט): (יג) פקד. צוה כמו והוא פקד עלי(עזרא א):(יד) יאסוף.יכניס:(יז) יחבוש . ענין ממשלה ע״ש שהוא חובש במאסר את המחוייב וכן לא אהיה חובש (ישעיה ג):כביר. חזק:(יט) שוע . נדיב כמו ולכילי לא יאמר שוע (שם לב): (כ) יגועשו. ענין התנודה והתנועה החזקה כמו וכנהרות יתגעשו (ירמיה מו): אביר. כח ואומץ: (כג) עוד.ענין
תוספת

כג [כִּי לֹא עַל־אִישׁ יָשִׂים עוֹד לַהֲלֹךְ] אֶל־אֵל בַּמִּשְׁפָּט׃ כד יָרֹעַ כַּבִּירִים לֹא־חֵקֶר וַיַּעֲמֵד אֲחֵרִים תַּחְתָּם׃ כה לָכֵן יַכִּיר מַעְבָּדֵיהֶם וְהָפַךְ לַיְלָה וְיִדַּכָּאוּ׃ כו תַּחַת־רְשָׁעִים סְפָקָם בִּמְקוֹם רֹאִים׃ כז אֲשֶׁר עַל־כֵּן סָרוּ מֵאַחֲרָיו וְכָל־דְּרָכָיו לֹא הִשְׂכִּילוּ׃ כח לְהָבִיא עָלָיו צַעֲקַת־דָּל וְצַעֲקַת עֲנִיִּים יִשְׁמָע׃ כט וְהוּא יַשְׁקִט וּמִי יַרְשִׁעַ וְיַסְתֵּר פָּנִים וּמִי יְשׁוּרֶנּוּ וְעַל־גּוֹי וְעַל־אָדָם יָחַד׃ ל מִמְּלֹךְ אָדָם חָנֵף מִמֹּקְשֵׁי עָם׃ לא כִּי אֶל־אֵל הֶאָמַר נָשָׂאתִי לֹא אֶחְבֹּל׃ לב בִּלְעֲדֵי אֶחֱזֶה אַתָּה הֹרֵנִי אִם־עָוֶל פָּעַלְתִּי לֹא אֹסִיף׃ לג הַמֵעִמְּךָ יְשַׁלְּמֶנָּה כִּי־מָאַסְתָּ כִּי־אַתָּה תִבְחַר וְלֹא־אָנִי וּמַה־יָּדַעְתָּ דַבֵּר׃ לד אַנְשֵׁי לֵבָב יֹאמְרוּ לִי וְגֶבֶר חָכָם שֹׁמֵעַ לִי׃ לה אִיּוֹב לֹא־בְדַעַת יְדַבֵּר וּדְבָרָיו לֹא בְהַשְׂכֵּיל׃ לו אָבִי יִבָּחֵן אִיּוֹב עַד־

(מסורה: ל׳ · ד׳ · ל׳ · ל׳ וכתי׳ סמ״ך · ל״ג ר״פ · ל׳ חס׳. ד׳ ב׳ חסרי׳ ב׳ רפין · ל׳ ומד ואל אדם · ד׳ חס׳ · ל׳ וחד האמר · ל׳. ג׳ · ג׳ בסיפרא · ס׳ · ב׳ מ״ל דעת ובהשכיל)

תרגום: עוד לְמֵיזַל לְוַת אֱלָהָא בְּדִינָא׃ כד יִתַּבַּר גַּלְלֵי יַמָּא דְּסַגִּיעִין בְּגוֹ מַיָּא וַאֲקִים חוּרוֹנִין בַּתְרֵיהוֹן׃ כה בְּגִין כֵּן הוֹדַע מַעְבָּדֵיהוֹן וְהָפַךְ לֵילְיָא וּמִדַּכְּבִין׃ כו חֲלַף רַשִׁיעֵי סַפְקִנּוּ בַּאֲתַר דְּחָמְיָן׃ ת״א בַּאֲתַר רַשִׁיעַיָּא פּוּרְעָנוּתְהוֹן בָּתַר דְּיֶחֱמוּן צַדִּיקַיָּא וְיִזְכּוּן בְּדִינָא׃ כז דִּמְטוּל הֵיכְנָא זָרוּ מִבַּתְרוֹהִי וְכָל אוֹרְחָתֵיהּ לָא אַשְׂכִּילוּ׃ כח לְאַיְתָאָה עֲלוֹי קְבִלְתָּא דְּמִסְכְּנָא וְצַעֲקַתְהוֹן דַּעֲנְיֵי יִשְׁמַע׃ כט וְהוּא יַשְׁדֵּיךְ וּמַן יְחַיֵּב וִיסַלֵּק שְׁכִנְתָּא וּמַן יִסְכְּנֵיהּ וּמַסְעַר חוֹבָא עַל עַמָּא וְעַל בַּר נָשׁ כַּחֲדָא׃ ל מִמַּנֵּי מַלְכָּא בַּר נָשׁ דִּילְטוּר מְטוּל תַּקְלָא דִּי בְּעַמָּא׃ לא אֲרוּם לֶאֱלָהָא אֶפְשַׁר דְּאִתְאֲמַר סוֹבְרֵית לָא אֶחְבּוֹל׃ לב בַּר מִמָּה דְּאֶחְמֵיהּ אַנְתְּ אַלְפִנַּנִי אִין שִׁקְרָא עֲבֵדִית לָא אוֹסִיף׃ לג אֶפְשַׁר דִּי מִעִמָּךְ יְשַׁלְּמִנָּהּ אֲרוּם רַחֲקְתָּא אֲרוּם אַנְתְּ תִתְרְעֵי וְלָא אֲנָא וּמָה דִידַעְתָּא מַלֵּל׃ לד אֱנָשֵׁי חַכִּימֵי לִבָּא יֵימְרוּן לִי וְגַבְרָא חַכִּימָא יְקַבֵּל מִנִּי׃ לה אִיּוֹב לָא בְּמַנְדְּעָא יְמַלֵּל וּפִתְגָּמוֹי לָא בְשָׂכְלָא׃ לו צְבֵינָא דְיִתְבְּחַר

אבן עזרא

עוד לטול׳ להלוך אל אל במשפט: (כד) ירוע. ישבר כמו תרועם בשבט ברזל: (כה) מעבדיהם. מעשיהם כמו ועבדיהם ביד האלהים: והפך לילה. יהפוך אורה ללילה: (כו) תחת. במקום הרשעים הכה כמו ויספק את כפיו: במקום רואים. כדי שיתיסרו אחרים: (כח) להביא עליו צעקת דל. שגזלו אותם הרשעים: (כט) והוא ישקיט ומי ירשיע. יניע כענין גלות וכמוהו ובכל אשר יפנה ירשיע והענין הפך ישקיט כי בשעת הגלות יתנועעו בני אדם הלה תראה יאמר והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל: ויסתר פנים. הפך ישקיט אז יתעוררו כל המלחמות: על גוי. על אומה. גם על אדם לבדו. ולא ימליך אדם חנף אלא ממוקשי עם כדי להנקם מהם: (לא) כי אל אל. היוכל אדם לומר נשאתי אלו החלאים לא אחבל. עוד לא אשחת כמו וחבל את מעשה ידיך והענין היוכל אדם לומר די לי לא אראה יותר: (לב) בלעדי. אשר אחזה: אם און פעלתי. בדבורי: (לג) המעמך ישלמנה. רובי המפרשים השתבשו בפסוק זה יש אומרים המעמך ישלם אסרון דעתי כי מאסת דברי ויש אומרים המעמך היה כח עמך להשלים עמך הרעה לעשות שלום כי אתה תבחר דברי אם אומר אמת והנכון בעיני שהוא כן המעמך ישלם הרעה או הטובה: כי מאסת. והענין יש אנשים שיאמרו לא אראה לסבול הרעה בעבור טובה גדולה שיהיה שכרה כענין לא הם ולא שכרם: כי אתה תבחר ולא אני. ולמה תבחר אתה שמא אני אראה לסבול מעט רע בזמן קלוץ בעבור טוב רב בימים אין קץ להם: (לו) אבי.

רלב״ג

(כד) ירוע כבירי׳. ישבור הקיפי׳: (כה) מעבדיהם. מעשיהם: (כו) ספקם. הכה אותם: (לא) נשאתי לא אחבול. סלחתי לא אשחית: (לג) ישלמנה. ישלימנה לעשות: (לו) אבי. מגז׳ אבה והרצון בו ... רצוני

רשי

(כד) ירוע. ירוצץ כמו רוע תרועם ... : (כה) לכן יכיר מעבדיהם ... [אי]ן צורך לו להתווכח עמהם : (כד) ירוע. ירוצץ כמו ... (ישעיה כד) : ויעמד אחרים. במקומם ... שהוא מכיר מעבדיהם הטוב והרע ואין צורך לו להתווכח : והפך לילה. חשך וצרה להם וידכאו : (כו) תחת רשעים. במקומם : ספקם. ... במקום רואים ... (כז) אשר על כן סרו ... כמו (מדבר י) על ... חנותינו במדבר כמו פני ... סרו מאחריו והביאו לנו ... צעקת דלים : (כט) והוא ... משקיט את הדלים ... העושקים ומי ירשיע ... שהסתיר פנים מי ישוו[רנו] ... גוי ועל אדם יחד ... כמרובים שוה לפניו ... ולהסתיר פנים : (ל) ... ממלוך אדם חנף ממו[קשי] ... על דלים שמלך ממוקשי ... ולאלוה כזה לא היה ... בליעל ורשע : (לא) כי אל ... האמר. להאמר אליו ... מאת כל סובלי יסורי ... נשאתי ומקבל וסובל ... ולא אחבול בעצמי ... הנידון לומר : (לב) בלע[די] ... לבד מה שאני יודע ... ולהבין בדרכיך אתה ... און פעלתי לא ... (לג) המעמך ישלמנה ... וגו׳ . כך אמר אליו ... המעמך היה לו להקב״ה ... כפירעון תשלומין ... מאסת . לאמר מאוי ... לעולם אחיה (לעיל ג) ... ויבלעני (לעיל ו) ... שיגבה ממך לפי דעת ... ואתה תבחר התשלומין ... במקום הקב״ה דבר ... בתמיה : (לד) אנשי לב[ב] ... לי . כי איוב לא בדעת ... (לו) אבי יבחן ... הכ״ו

ויעמד את פניו. רוח סערו ... תחתם . וכל דברי הים ... במ״ז וסימ׳ שמן לישרא[ל] ... לפני מזבח דשלמה . ודנ... עשה שלמה כיור . ויצ... ויעמד יהושפט בקהל . ור...

תולדות אהרן ישקיט. זוכר שמיני : המעמך . סנהדרין קד (סנהדרין כט) : איוב . ב״ב טז:

לבשה את. המלך על עמדו: והוא ל״ג ר״פ וסימ׳ נמסר במסר׳ רבת׳ בערך הוא בס״ד: ממלוך ד׳ וחס׳ וסימ׳ כי לא אתך מאסו . ואני מאסתיו ממלך על ישראל . ממלך ... ממקשי עם . ויאסרהו פרעה נכה . בתרא במלוך כתיב וקרי׳ ממלוך : ישלמנה ג׳ וסי׳ ומכה נפש בהמה ישלמנה . ומכה נפש בהמה . המעמך ישלמנה : כי אתה ב׳ בסי׳ ... כי אתה עמל תשכח . המעמך ישלמנה כי מאסת : ודבריו ה׳ וסימ׳ מן השמים השמיעך . הראשונים דיאשיה . ויתר דברי אביה דד״ה . איוב לא בדעת ידב׳

מצודת ציון

תוספ׳ וריבוי וכן ויבך על צואריו עוד (בראשית מו): (כד) ירוע. ירוצץ כמו תרועם בשבט ברזל (תהלים ב): (כה) מעבדיהם. מעשיהם כי תרגום של מעשה הוא עובדא: וידכאו. נשברו ונכתתו: (כו) תחת. בעבור כמו עין תחת עין (שמות כא): ספקם. ענין הכאה כמו ויספוק את כפיו (במדבר כד): (כט) ירשיע. יחריד ויבלבל וכן ובכל אשר יפנה ירשיע (ש״א יד): ישורנו. יראנו כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד): (ל) חנף. רשע שמחניף ליצרו ועושה פתויו: (לא) נשאתי. אשא ואסבול: אחבול. אשחית: (לב) בלעדי. הוא כמו מלבד וכן בלעדי רק אשר אכלו הנערים (בראשית יד): אחזה. אראה כמו ואתה תחזה (שמות יח): הורני. למדני: (לו) אבי. ענין תאוה ורצון כמו

מצודת דוד

אל במשפט כי הרבה הטיגם על הפשע ובעבור זה ישגיח על פרטי מעשה ... לשלם גמול כערך המעשה: (כד) ירוע. הנה ירוצץ חזקים אין חקר להם ... אחרים במקומם על ממשלתם: (כה) לכן יכיר. בעבור אשר יכיר מעשיו ... הפך בלילה אחת לסעמיד אחרים במקומם והמה נדכאו מן הארץ: (כו) ... רשעים. בעבור היותם רשעים לזה הכם ורצלם במקום ימצא שם רואים למ... מוסר: (כז) אשר על כן. אשר נאבדו על אשר סרו מאחרי ה׳: וכל דרכ... אחת מכל דרכיו לא השכילו וכן על כל דבר פשע (שמות כב) ומשפטו ... מכל דבר פשע: (כח) להביא עליו. לזה האבידם מן העולם להביא על כל אחד מהם גמול צעקת הדל אשר עשקו וגמול צעקת העניים הרבים אשר ... עשק ליחיד ולרבים ובא לצעקתם לפני המקום: (כט) והוא ישקיט. כאשר יגזור המקום על מי לשבת שוקט ובוטח ומי הוא יחריד ויבלבל אותו וכאשר ... פנים ממי לבל ישגיח בו לתת לו די מחסורו ומי א״כ יראנו ר״ל מי ישגיח בו למלאות מחסורו כי הכל מיד ה׳ ואין כח במערכת השמים לא לרחק ולא ... ועל גוי. בין על אומה שלימה בין על אדם יחידי כי יכול הוא אף בכוללים ומשגיח אף בפרטים: (ל) ממלוך. הוא המסיר ממלוכה אדם חנף מבלי היות ... עם ר״ל למען לא יביא מוקשים על העם: (לא) כי אל אל האמר. ר״ל על כי נראה שמעשיו בדין נכון הוא לומר אל האל הנה אשא ואסבול המכאוב ולא ... מעשה מעתה: (לב) בלעדי אחזה. ומלבד מה שאראה אני בעצמי להשכיל בדרכיך למדני אתה את המעשה אשר אעשה ואם פעלתי און מחסרון ד... לא אוסיף עוד לעשות כזאת כאשר תלמדני לדעת דרך זו אלך וכאומר הנה דרך הנכון לומר כן ולא להחזיק עצמו לצדיק ולבעט ביסורים: (לג) המעמך. וכ... לבדך יושלם החקירה בדבר הנהגת משפט ה׳ וכי אתה לבדך תכריע כי מאסת אמרי האולת וכפל עוד דברו ואמר וכי אתה תבחר אמיתת הדבר ולא ... גם לי לבב כמוך זמה ידעת מן הסיקה והויכוח דבר ושימה לב לבחון הכנים הסה: (לד) אנשי לבב. הן ידעתי שאנשי לבב יאמרו לי ר״ל יודו למאמ... גבר חכם יהיה שומע לדברי ומהם לא יסור: (לה) איוב. אבל איוב לא בדעת ידבר ר״ל מקושי המכאוב אין דעתו שלימה ולזה דבריו המה לא בהשכ... זאת היה גם הוא מודה לדברי: (לו) אבי. הנה חפצי שעד עולם יהיה איוב בחון ביסורים לראות אם יחזור מדבריו ועם כל צעקתו לא יחדלו ממנו עד אם ... לה׳

רשי

...ב לכל הלואי יבחן ...נצח למען תהיה תשובה ...ן ואף לבני אדם דבר כמו אבי דבר גדול וגו' ... ה) (ד"א אבי כמו ...בוכה (קהלת יב) ל' ...כרו מנחם וכן פתרונו ... איוב עד נצח רצוני ...יבחן איוב עד נצח (לז) יספוק. ל' רוב הרמת קול : בינינו יספוק. הוא אומר מה לנו ולדבריו אף ...וניתי אתי תלין (לעיל יט) ואינו יודע שאנו נענשים ומספיק לנו ... שאנו שומעים כך מפורש בויקרא רבה : (מענה אליהוא) הזאת

איוב לד

נֶצַח עַל־תְּשֻׁבֹת בְּאַנְשֵׁי־אָוֶן׃ ג' וחסר
לז כִּי יֹסִיף עַל־חַטָּאתוֹ פֶשַׁע בֵּינֵינוּ
יִסְפּוֹק וְיֶרֶב אֲמָרָיו לָאֵל׃ ג' ולית מ"ל ובסיפ'. ל'

תרגום

אִיוֹב עַד עַלְמִין מְטוּל תְּיוּבְתָא בְּאֶנָשֵׁי שִׁקְרָא׃ לז אֲרוּם יוֹסִיף עַל סוּרְחָנֵיהּ מְרַד בֵּינָנָא מַסְפֵּק וּמַסְגֵי מֵימְרוֹי קֳדָם

מסורה

יספוק ד' כתיב שי"ן בלישנא וחסרי' וסימ' אם ישפק עפר. פן ישיתך בשפק. בינינו ישפק. ובילדי נכרי' ישפיקו. וי"ש חלוק בספר"י המסר"א י"א כי בינינו יספי"ק הוא בסמ"ך דאמר"י כ"ל ליש' כתיב שי"ן במ"ב כתיב סמ"ך תחת רשעי"ם ספק"ם. בינינו יספו"ק ואמרי שהוא מ"ל ואחרים מוני"ם במקו"ם ביני"נו ישפוק פן יסית"ך בספ"ק ועיי"ן בסדר בלק לשו"ן זה המסור"ת המנג"ד:

אבן עזרא

יש אומרים שהוא כמו אבה כמו רצוני והקרוב אלי שיאמר אבי למקום ויחסר כי' הקריאה אם יבחן איוב לעולם באמת יבחן כטעם' שתשובותיו באנשי און: (לז) כי. כל עת יוסיף על חטאתו פשע: בינינו יספוק. יות' מדאי כמו אם יספוק עפר שומרון והענין מה שהוא

רלבג

רצוני או יהיה קריאה אל השם על תשובות באנשי און. על שהוא משיב להם תשובות בענין אנשי און: (לז) יספו'. יספוק כפיו ויתרעם מהש"י: ביאור דברי המענה השיב אליהוא על קצת דברים זכר שאמרם איוב ואמר שמעו חכמים מילי ויודעים האזינו לי כי אזן מלים תבחן כמו החיך יטעם ...לב בזה שהוא יטעון על איוב מהדברים המוחשים לא שיסתיר המוחש כמו שהיו עושים ריעי איוב נבחרה לנו המשפט והאמת לא נבחר דעת אחד על אחד אם לא מצד העיון והחוש או ...הם אבל נשתדל לדעת אי זה מהדעות הוא יותר טוב. כי אמר איוב צדקתי ואל הסיר משפטי על משפטי שישפטני השם באלו המכאובות האם אכזב באמרי שצדקתי הנה על דרך האמת ...תי מבלי פשע : מי גבר חכם ושלם כאיוב יאמר דברי לעג כאלו. והנה בזה המאמר כאילו הלך להתחבר עם פועלי האון ואנשי רשע כי יאמר שלא יועיל לאדם ברצותו בדרך שהוא והוא הדרך הישר. ואולם אמר זה כי מי שילך בדרך הישרה יאמרו בו שהלך עם אלהים כאומרו את האלהים התהלך נח. לכן אנשי לבב שמעו לי חלילה לאל מעשות רשע ועול כי אדם פעלו ר"ל גמול פעלו על דרך והשכיר יקוה פעלו וימציא לאדם כדרכיו ר"ל שישגיח בטובים וישמר' והרשעים יהיו נעזבים למקרה הזמן הרעים הנכונים לבא עליהם מצד המערכת. ...י לא יעשה רשע ולא יעות משפט הוא מבואר ממה שאומר מי הוא עליו שגזר וסדר כל אלו הנמצאות הנפלאות אשר בארץ בזה הסידור הנפלא מהיושר והחכמה מה שלא יתכן לאדם שישיג ...ם מעט ומי השדר זולתו זה העולם כלו הלא באמת הוא לבדו ברא ובכחו עומד ונשמר תמיד. ואם היה תפן רשע להביא רע בזה העולם בלא דין היה אפשר שיאסוף אליו חיו זה ויפסידהו ויגוע יחד כל חי והאדם על עפר ישוב ואולם זה אינו אבל נמצא הש"י משגיח בו השגחה נפלאה להעמידו תמיד על תכונתו ולזה יתחייב שלא ייוחס לש"י הרשע והעול והם ...שמע אמרי. הגם שונא משפט ימשול בזה העולם הנמצא בו המשפט והחסד בתכלית מה שאיפשר בבריאת הנמצאות אשר בו ובפרט בצמחים ובעלי חיים ואין נאוי ליחס רשע אל מי שהוא ...בר בהנהגתו זאת אשר סידר באנשי העולם מן היושר עד שלא ניכר בה שרים ולא ניכר בה בין נדיב ודל לפי שהם כולם מעשה ידיו. ולזה תמצא שבבא יומם ימותו ברגע ובכמו שיעור ...יחלק הלילה לשני חציין שאינו בזמן אלא כמו שהנקודה בקו ימצא שיתנועעו עם אחר ויעברו מן העולם ויאבדו בבא יומם ויסורו אלו המקרים אשר ימיתום האביר אשר ימשול בזה העם אלו ימותו יחד מזולת שימלו עליהם ידים אבל ברצון השם וגזרתו זה הרע בא להם מצד רשעם להעדר ההשגחה האלהית מפני זה מהם ובהסתירו השם פניו מהם יהיו מטרה למקרה שאמר אחר זה ויסתר פנים ומי ישורנו ועל גוי ועל אדם יחד וכל זה הוא לפי שעיני השם על דרכי איש והוא רואה כל צעדיו ושיתכן שיהיו ממנו צדיקים ורשעים ולזה היה הרע הנופל ...בסידור אשר מהמערכת כמו מכוון לענוש הרשעים כי הרבה מהם שישתדל השם בענייני' אשר מצד הסכרת שיגיע מהם תועלת כמו שהתבאר בספר בעלי חיים. אין חשך ואין צלמות ...פועלי און מיד השם ית' על רשעם כי בלא ספק יגיעם עונש בענייניהם המחוייבים לסור ההשגחה האלהית מהם. הנה לא על איש יגזור ויסדר מה שיעשה בעתיד אבל הכל בבחירתו כל איש ללכת אל אל במשפט וביושר ולא ימנעהו מזה מה שסידר מהמעשים והתכונות הנפשיות מצד המערכת כי זה הסידור כמו שאמרנו ימשול בו השכל. ישבור השם תקיפים רבים אדם לאין חקר ויעמיד אחרים כאשר ימצאו במקומם לעשות עמהם רע כמו הרע הנעשה לקודמי' וזה אמנם הוא מפני הסתר פנים. ומפני זה יכיר לאנשים פעולותיהם כי הם היו ...תם העונש הבא להם עד שידכאו ויאבדו בזמן מועט כמו הרגע אשר יהפך בו הלילה ליום כי אין בין היום והלילה אמצעי. הנה כבר הכה אותם במדרגת אשר ראוי שיוכו בו הרשעים ...ם שיראו הרע המגיע לאלו כרעים ויראו כי הם בעצמם הכנו שיגיעו הרעות להם מפני סור' מאחרי השם ובלתי השכילם דרכיו עד הסרה השגחתו מהם. ובזה תועלת לטובים אשר ...אותם אלו הרעים והם הדלים והעניים אשר היו צועקים להם מפני היותם עשוקים ואפשר שנאמר כי אליהוא יראה כי בכאן ב' סיבות להגעת הרע לרשעים האחד מצד העדר ההשגחה ...הם אשר סבתם סורם ממנו ובלתי השכילם דרכיו ויבאו מפני זה להם הרעות המוגבלות מצד המערכת להם. והשנית השגחה האלהית אשר על הטובים כי יתכן שישגיח השכל הפועל ...טוב שיסיר ממנו כל דבר יזיקהו ויכלה ממנו מפני זה אלו הרשעים ויכוון אל הטבה לטובים בעצמות וזהו דעת תורתינו בלא ספק ר"ל שהרעות יבואו לרשעים לאחת משתי אלו הסיבות ...הרעות על המצרים בעבור ישראל. וזולת זה מה שנזכר בתורה שינהג זה המנהג ונזכר בתורה ג"כ הצד השני מהבאת העונש על הרשע ר"ל סור ההשגחה האלהית ממנו והיותו משולח ונעזב ...ונות לבא עליו אמר והסתרתי פני מהם והיה לאכול ואמר לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם והש"י כאשר ישקיט האדם בשמרו אותו בהשגחתו עליו אמר מי הוא זה אשר ירשיעהו ויעניבהו ...ה ברע המוגבל מצד המערכת שיזיק לאדם בהיות השגחת השם בו והיא תהיה בו בההתאחדותו בשכל הפועל כפי היכולת או אם יסתיר השם פניו ויהיה האדם משולח ונעזב למקרי' ...אותו וישגיח בו להצילו מהרע הנכון לבא עליו וזה הרע יקרה מצד הסתר פנים עד שימשול יחד על גוי ועל אדם המולך עליהם ושבת זה מלוך אדם חנף על זה העם והיות העם הזה רבו ...הפשעים כאילו אמר שהעם לא יענש בעבור חטא המלך אם הם בצד שתהיה השגחת הש"י בהם ולא המלך בעבור חטא העם אבל תהיה הסיבה ברע אשר יקרה חטא שניהם יחד ...מר שיהיה הרצון באומרו ממלוך אדם חנף וגו' שכבר ישגיח מחוזק ההשגחה האלהית עד שלא ימלוך אדם חנף כי אם ממוקשי עם ולזה ישלח להם השם מנהיג שיביאם ואילו לא היה בו כח להשחיתם לפי שהש"י השומר אותם יהפוך לב המנהיג כאשר ירצו באומרו פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו והנה הביאור הראשון יותר נכון ...ומצד הלשון כי לזה הביאור היה ראוי שיאמר מלוך אדם חנף ממוקשי עם ובהיות הענין כמו שאמרתי ר"ל שהש"י ישמור הצדיקים בו מכל רע נכון לבא עליהם מצד המערכ' והרע ...ם על צד ההשגחה לשומרם מרע מה שהוכן לבוא עליהם מצד המערכת והרע יבא לצדיקים על צד התוכחות כשיתחילו לדרוך אל הרשע. הנה אל אל אשר לו היכולת לומר ...אשתית ר"ל שהוא להסיר הרע הנכון לבוא מצד המערכת היה ראוי שתשוב ותאמר בלעדי אחזה בעצמי רשע אתה הורני ואם עול פעלתי לא אוסיף אם לא היית מכיר בעצמך ...שאתה אומר והשתדל להתקרב אליו בדרך שתהיה השגחתו בך ולא תגלגל כי זה בהכרח לפי מה שאמרתי בא אליך אם מצד התוכחות לחטא מה שתהלת בדריכתו אם מצד הסידור ...להעדר השגחה ממך אם להשגחת הש"י עליך להצילך מרע יותר חזק היה נכון לבוא עליך. וזה האופן השלישי אין ראוי לך להתרעם ממנו ואם היה שיהיה רע הבא עליך על זה ...היה על אחד מהאופנים הקודמים הנה התשובה לך אל תועיל לך והאלך משיבים אליך הרעה אשר התחיל לביאה אליך האם נכון שיבא ממך דבר יהיה הבה להשלי' לבא ...ך כי מאסת תייך ולא השתדלת להתקרב אל הש"י כדי שיסיר הרע ממך אבל בחרת שימיתך או יהיה הרצון באומרו כי מאסת מאסת לשוב אל השם ולהכנע לפניו הנה אתה תבחר ולא אני ומה תדע להשיב על דברי. אנשי לבב יאמרו לי ויאמר גבר חכם שומע לי. כי איוב לא ידבר בדעת דבריו אלה ודבריו לא בהשכל רצוני יבחן איוב באלה המכאובים עד נצח ...ממנו תשובות באנשי און ר"ל להשיב להם ראו מה קרה לאיוב על טעות דברים כנגד הש"י או יהיה פירושו על תשובות באנשי און מפני שהיה משיב תשובות באנשי און ליחס מהם ...לש"י והיא שהלהם הנראית לרשעים לפי מה שזכר. כי יוסיף תמיד על חטאתו פשע בינינו יספוק כפיו ויתרעם על הש"י וירבה אמריו לאל כאילו היה אנוש בערכו :

עולה מהדברים הוא כי על מה שהיה איוב טוען שכבר הגיעוהו רעות נפלאות על לא חמס בכפיו ושפט מפני זה שהאדם משולח ונעזב אל הסידור אשר מצד המערכת ולזה היה ...השם יתברך איך סידר הענין בזה האופן בהעדר הסדר והיושר ולמה ברא האנשים הקשי יום אחר שאין להם המלט מהרע ונבחר להם ההעדר מהמציאות והמות מהחיים הנה השיב ...רי איוב בעלים מגדדים הצד האחד שהוא היה אומר שאין חמס בכפיו והוא מבואר שכבר חטא במה שאמר שלא יועיל לאדם בהסתכלו בדרכי השם וכאילו התחבר בזה הדעת עם ...ופועלי און כי הם יעשו מה שיעשו מהרשע והחמס להטעם שלא יגיעם נזק מהש"י על זה ואע"פ שכבר התגלגל איוב מזה הענין והשיב שהוא לא ישבח מפני זה הרשע והעול כמו ...ם מי אל הסיר משפטי הנה אין לו התגלגלות במה שנכנס מסמות בדעתו זאת מצד קיצורו מחקור בזאת החקירה כפי מה שראוי והוא מבואר שהחטא אשר יהיה בדעות הוא יותר עצום ...אשר יהיה בפעולות המדותיות כי כל מה שיהיה הפועל נמרי והמתואר בו יותר חזק ולפי שהחטא אשר יהיה בדעות יהיה המתואר בו השכל והחטא אשר ...לות המדותיות יהיה המתואר בו החומר והכחות הנפשיות החמריות והנה השכל יותר נכבד מהחומר ומשאר כחות הנפש הוא מבואר שהחטא אשר יהיה בדעות הוא יותר עצום ...אשר יהיה בפעולות המדותיות כאילו תאמר הגנבה והגזל ומה שידמה לזה וכ"ש כשנתלו בדעת ההוא אשר היה הטעות השלמיות האנושיות בכללם המדיני והמדעי כמו הענין בזה ...ר טעה בו איוב זה האופן מהטעות והמנס שכבר נתלה בו השלמות המדיני הוא מבואר ממה שקדם וזה שהאנשים לא ימנעו מעשות הרשע והעול אלא לירא' שיגיעם עונש על יתבאר שכבר נתלה בו שלימות המדעי מפני שני צדדים הצד האחד במקרה והוא כשידעו האנשים שבהשלימם שכלם והואהם אותו מסכה אל הפועל ימלטו מאלו הרעות אשר מצד המערכת ...אחר מדברי אליהו ישתדלו להשלים שכלם והצד השני בעצם כי השלמה האנושית היא כשישכיל האדם השם יתברך כפי מה שאיפשר וזאת הגזרה מוסכם עליהם מהפילוסופים ובעלי ...לסי' והיא כמו מבוארת בנפשה למי שהתפלסף וידע ענין השכל ומהו מה שישכיל ולפי שהשגת הש"י האפשרי' לנו הגיע לנו בהשיג מעשיו ואופן פעלו בהם ויותר מה שאיפשר בהשיג אלו הדברים אשר בזה העולם השפל הנה כאשר תעלם ממנו הנהגתו אותם ונטעה בזאת ההנהגה זה האופן מהטעות שטעם איוב תמנע ממנו ההשגה בהם ית' שאיפשרית לנו ...ין כן הוא מבואר שדברי איוב בלתי צודקים במה שהיה אומר שצדק ואל הסיר משפטי והצד השני הוא שאליהו יבאר שהשם לא ישתדל בעשיית הרשע והעול כלל אבל ירחיקהו בכל ...הם אין ראוי שנאמר שהוא סידר בטובות אישי האדם ורעתם סידור בלתי שומר צדק ויושר כמו שהיה אומר איוב אמנם שהש"י איננו חפץ ברשע והעול זה יתבאר בחפוש וגלוי לנו ...דמה אחת מחוייב הודאתה והיא שכל הדברים הנמצאים פועל אותם הש"י ואחר שהוא ית' והקדמה על שהוא אמתית בלא ספק ומחוייבת הודאתה גם לבעלי התורות האלהיות ...ון אמנם כי כשנחפש בכללות בסדור אשר סדר הש"י בזה המציאות מצאנו בו מהצד' והיושר והטובה והחנינה מה שלא ישוער רצוני לומר כשחקרנו בשלמות הנמצא ביציר' מין ומין מהנמצאות

מצודת דוד

תשובות. בעבור שימצאו תשובות באנשי און בראותם שלא הלכו ממנו כ"א בתשובה: (לז) כי יוסיף. כי על החטא אשר יחטא בלבו לכחש עוד יוסיף פשע אשר בינינו בפרסום רב יתלונן די ספוקו וירבה אמריו על האל ואם עכ"ז ילכו לפני היסורים ינטול דלת לפני אנשי און ולא ישובו לה' כי כל בא במקרה וכאשר באו כן הלכו (העולה מהמענה הזאת אשר ישוב לומר שהמקום משלם לכ"א כגמולו ואינו נושא תנואות לחבל מעשה ידיו מכאתו ם היה כן מה לו להרבות בתחבולות הלא הכל שלו ובידו לאבד הכל בקלות ואין מי ימחה בידו אבל עם הכל יעשה במשפט הדל יהיה או שוע המעט אם רב במערכת השמים לבטל גזירת המקום לזאת מהראוי לשוב לה' ולא לבעט ביסורים אף יתאוה לבל ילכו היסורים מאיוב עד כי ישוב למען הורות השב"ש) :

מצודת ציון

כמו לא אבה יבמי (דברים כה): (לז) יספוק. די הספוק ור"ל הרבה מאד כמו במלאות ספקו (לעיל כ): יספן

אבן עזרא

שהוא די בינינו וכנגד המקום ירבה דברים: (ב) הזאת חשבת למשפט אמת. יותר הוא צדקי מצדק אל: (ג) מה יסכן לך. כמו מה יועיל כמו הוכח כדבר לא יסכון: (ה) ושור. ראה כמו אשורנו: מרוב עשוקים. אמר אליהוא עשה מה שתרצה ולא יועיל ולא יזיק למקום רק המקום ישמע זעקת העשוקים מרוב כמו מגדולה או כמשמעו והראשון יותר נכון בעבור שיש אחר ישועו מזרוע רבים: (י) נותן זמירות בליל'. יש אומרים שעל המקום ידבר כענין מוצאי בקר וערב תרנין וכעניין כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים ורובי המפרשים אמרו שמלת לא תשמש עצמה ואחרת עמה וכן הוא ולא אמר איה אלוה עושי ולא היה נותן זמירות בלילה: (יא) מלפנו. חסר אל"ף והוא מן ואאלפך חכמה: (יב) שם יצעקו

רלבג

מהנמצאות עד שלא היה אפשר המצאם באופן יותר שלם רוצה לומר שאי אפשר שיהיה להם מהשלמות בעצמם יותר מהנמצא להם ואי אפשר ג"כ שישלימו קצתם קצת יותר מזה ממה שנמצא להם מהשלמתם קצתם קצת והעדרם קצתם בקצת והנה אלו שתי ההקדמות רמז אליהו באומרו מי פקד עליו ארצה ומי שם תבל כולה רצוני שהוא זכר שהש"י הוא הפועל סידור העולם וטען עם זה בזה הפסוק שזה הסידור יורנו שאין הש"י חפץ רשע והוא מה שהקדים ואמר אף אמנם אל לא ירשיע ושדי לא יעות משפט וביאר זה מזה הסידור אשר סדרו הש"י בזה העולם ובהיות הענין כן הוא מבואר מצד אלו הפעולות אשר פועל אותם הש"י שאיננו חפץ בעשיית הרשע והעול אבל כל השתדלותו הוא לעשות הצדק והיושר בכל הדברים הנמצאים וזה שאם היה חפץ בעשיית הרשע והעול

רשי

(ב) הזאת חשבת למשפט. שהוא משפט הבריות כנגד יוצרם אשר אמר(ת) צ...
משל הבורא: (ג) כי תאמר מה יסכן לך. דרכי יושר: מה אועיל. בצדקת(י) ...
מחטאתי: (ד) ואת רעיך עמך. ששתקו על דבריך: (ה) הבט שמים ו...
שהוא גבוה ואתה כמוך ואין לו תועלת ברשעך ובצדקך למה תתפא(ר) ...
בצדקך: (ח) לאיש (אשר כמ...
יוכל ויועיל רשעך ובצדק...
רשעים רבים אשר: (ט) מ...
עשוקים. שהם עושקים ...
את הבריות לפניו וישה...
מזרוע רבים העושקים ...
(י) ולא אמר. הרשע: ...
עושי. ליראה מפניו: נותן ...
כמו כרמך לא תזמור ...
כה) שמכרית את ה...
בלילה כגון אמרפל ...
ומצרים וסנחריב: (יא) ...
מלמדנו חכמה יותר מבהמ...
חסכנו וגדלנו מבהמו' ...
(יב) שם יצעקו. וראה ש...
צועקים העניים מה...
העושקים אות...

לה א וַיַּעַן אֱלִיהוּ וַיֹּאמַר׃
ב הֲזֹאת חָשַׁבְתָּ לְמִשְׁפָּט אָמַרְתָּ
צִדְקִי מֵאֵל׃ ג כִּי־תֹאמַר מַה־
יִּסְכָּן־לָךְ מָה אֹעִיל מֵחַטָּאתִי׃ ד אֲנִי ל' ומסר וי"ו
אֲשִׁיבְךָ מִלִּין וְאֶת־רֵעֶיךָ עִמָּךְ׃ ל'
ה הַבֵּט שָׁמַיִם וּרְאֵה וְשׁוּר שְׁחָקִים
גָּבְהוּ מִמֶּךָּ׃ ו אִם־חָטָאתָ מַה־
תִּפְעָל־בּוֹ וְרַבּוּ פְשָׁעֶיךָ מַה־ ל' וכל אסף דכו'
תַּעֲשֶׂה־לּוֹ׃ ז אִם־צָדַקְתָּ מַה־תִּתֶּן־
לוֹ אוֹ מַה־מִיָּדְךָ יִקָּח׃ ח לְאִישׁ־
כָּמוֹךָ רִשְׁעֶךָ וּלְבֶן־אָדָם צִדְקָתֶךָ׃ כ' בתרי ליש' שינים מחלב
ט מֵרֹב עֲשׁוּקִים יַזְעִיקוּ יְשַׁוְּעוּ ל'. ג'
מִזְּרוֹעַ רַבִּים׃ י וְלֹא־אָמַר אַיֵּה ד' ר"פ
אֱלוֹהַּ עֹשָׂי נֹתֵן זְמִרוֹת בַּלָּיְלָה׃ ל' · ד'
יא מַלְּפֵנוּ מִבַּהֲמוֹת אָרֶץ וּמֵעוֹף ל'. ל'
הַשָּׁמַיִם יְחַכְּמֵנוּ׃ יב שָׁם יִצְעֲקוּ ל'. ג'

אֱלָהָא׃ א וַאֲתִיב אֱלִיהוּ וַאֲמַר׃ ב הֲדָא חֲשַׁלְתָּא לְדִינָא מַלֵּלְתָּא דְּכַיֵּית מִן אֱלָהָא׃ ג אֲרוּם תֵּימַר מָה יְהֵנֵי לָךְ מָה צְרוֹךְ אִית מִן סוּרְחָנִי׃ ד אֲנָא אֲתֵבִינָךְ מִלַּיָא וְיַת חַבְרָיךְ עִמָּךְ׃ ה אִסְתַּכַּל לִשְׁמַיָא וַחֲמֵי וְאִסְתְּכֵי שְׁחָקַיָא דְּאִתְגַּבְהוּ מִנָּךְ׃ ו אִין חַבְתָּא מָה תַעֲבֵד בֵּיהּ וּסְגִיעֵי מְרוֹדָךְ מָה תַעֲבֵיד לֵיהּ׃ ז אִין זְכֵיתָא מָה תֵיהַב לֵיהּ אוֹ מָה מִן אִידָךְ יְקַבֵּל׃ ח לִגְבַר דְּרַשִׁיעָא דִּכְמָךְ חוֹבָךְ וּלְבַר נָשׁ דַּכְיָא צִדְקָתָךְ׃ ט מִסּוֹגְעֵי טְלוֹמִין מְקַבְּלִין יִבְעוּן מִתְּקוֹף אֶדְרַע דּוּרְבָנַיָא׃ י וְלָא אֲמַר הָאן אֱלָהָא דַּעֲבַדְנִי דִּמְסַדְּרִין אַנְגְּלֵי מְרוֹמָא קֳדָמוֹי תּוּשְׁבְּחָן בְּלֵילְיָא׃ יא דִּמְאַלֵּף יָתָנָא מִבְּעִירֵי אַרְעָא וּמֵעוֹפָא דִּשְׁמַיָא יְחַכְּמִנָנָא׃ יב תַּמָּן

ולבן ב' בתרי ליש' וכו' שינים מחלב. ולבן אדם ... זמירות ד' וסי' זמירות צ... ונעים זמירות ישראל. נותן ז... בלילה. זמירות היו ... יצעקו ג' וסי' בישעיה ... ולא יענה ה' וסי' בסי... י"ש וישעיה סימן מ"ו כ... ג' ובשמואל א' סוף כ...

תולדות אהרן אם חטא. שער מד: זמירות. עירובין יח ז"... ויקרא: מלפנו. עירובין... מ"ג ס"א:

לא היו פעולותיו על צד האופן שהם בו מהצדק והיושר כי לא יבא ממי שהוא חפץ רשע ועול צדק ויושר כי אם מעט ובמקרה ואין לאומר שיאמר שהוא פועל המינים וכה אשר... בבריאתם הצדק והיושר ואיננו פועל האישי' לפי שהמיני' אינם דבר יותר מהאישי' אבל הם האישי' בעצמם ואולם באישים דבר נוסף על הטבע המיניי והם המשיגי' השכליי' אשר... פרטיים כמו שהתבאר במה שאחר הטבע וכאשר התיישב זה כולו הוא מבואר שאין הש"י חפץ רשע ועול ומה שנמצאהו בלתי שומר צדק ויושר בטובות אישי האדם ורעת' ראוי ... איפשר זה מזולת שניחס לשם רשע ועול ואם לא נוכל להשיג זה ראוי שניחסהו אל קצורינו לא שנתליע המאמר מפני רוע הסידור הנמצא לפי מה שנחשוב בטובות אישי האדם ורעו... סידר זה הענין באופן הסר כמו שהיה אומר איוב ואם אמר אומר שאיוב לא ייחס זה הענין אשר היה מתרעם עליו לש"י לרשע ועול אבל ייחסהו ללאות וקיצור וזה לא יבטל מזהב... אליהו בטל ג"כ זה המאמר בכח טענתו זאת ואמר אמנם שהש"י לא ירשיע ולא יעות משפט מצד קצורו ולאותו מהמציא זה הסידור הנמצא בטובות אישי האדם ורעתם באופן יותר... מבואר לפי שהוא לבדו המציא זה המציאות בכללו וסידר אותו בזה הסידור הנפלא אשר הוא מורה על תכלית העולם והחכמה נמצא לפועלו ואם לא השיגהו קיצור וליאו' מהמציא... מהדברים הנפלאים תכלית הפלא בנמצא נמצא כ"ש שלא ישיגהו ליאו' וקיצור במה שהוא למטה מזה והוא הבאת הטוב לטובים והבאת הרע לרעים וכ"ש שלא ילאה להמנע מברוא הוי... יום ולא יקצר מהשיג אם המות הוא נבחר מהחיים לכמו אלו האנשים אם לא והנה יבאר אליהו באופן שני שאין הש"י חפץ ברשע והעול והוא יכית תחלה בכח דבריו כאילו הוא מב... שאין הבאת הטוב בלא משפט עול כאילו תאמר הבאת הטוב לרשעים המסודר להם מצד המערכת לפי שהוא יראה שאין בזה עול כי זה הטוב יבא להם על צד ההשגחה הכוללת אשר הי... באדם רצוני לומר מצד הסידור אשר מהגרמים השמימיים וזה יהיה להם מאשר האדם נולד בעת אשר היה בו מצד הכוכבים זה המצב לא מצד מה שהם אלו האנשים והוא מבואר שאין הי... השם מהשגית במין האנושי זה האופן מן ההשגחה מפני הרשעים אשר אפשר שיהיו בו ואולם היה עול ורשע אם היה מגיע להם טוב מצד מה שהם רשעים או מפני הטבע האי... שהתיישב זה הנה נבאר מדברי אליהוא שאין הש"י חפץ רשע וזה שאם היה חפץ רשע הנה יתחייב לפי דעת איוב שיהיה השתדלותו להביא רע בלא משפט לאלו הנמצאות השפלים גב... המערכת וזה כי הבא' הטוב בלא משפט בזה האופן איננו רשע ועול כמו שקדם והנה אם היה חפץ בהבא' הרע היה משחית זה המציאות השפל ברגע לפי מה שנמצא לש"י מעל' הכ... ועוד שעמידה זה הנמצא קיומו הוא בשם ית' וכאשר לא יסבב הש"י בשמירתו יפסד תכף ואחר זה נשנה מקביל הנמשך ונאמר אבל זה המציאות השפל נפסד ונשחת יחד ויתחייב ... הקודם והוא שאין הש"י חפץ בהשחתה וההרעה והוא מקביל הנמשך מהסקש התנאי הקודם ויתחייב ממנו מקביל הקודם והוא שאין הש"י חפץ רשע וזה המופת רמז אליו אליהו באומרו... אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף לבאר מה שהקדים ואמר אף אמנם אל לא ירשיע ואמר ואדם על עפר ישוב שאם היה דעת איוב שזה העול איננו נמצא רק באדם ולא יח... חפץ להביא רע בלא משפט כי אם לאדם הוא מבואר שאם היה חפץ הש"י בהבאת הרע לא היה מפסיד המין האנושי ברגע ולפי שלא ביאר אליהוא בביאור שהבא' הטוב בלא משפ... מצד המערכת אינו עול נבאר זה הספ' לאיוב אחר דברי אליהוא ר"ל מדוע נמצא' ההצלחה לרשעים כמו שנבאר בביאורינו דעת איוב עם הש"י. והנה הרע אשר יגיע אל הנמצאים השפ... מהגרמים השמימיי' כבר יאמר אליהוא שאין ראוי שיוחס לש"י לרשע ועול לפי שבו תועלת לענוש לרשעים על רשעם ויקבלו בזה תוכחת שאר האנשים וימלטו ג"כ הטובים מיד הרש... וזכר עם זה אליהוא שכבר יביא השם רע לרשעים לזאת הסבה לבד ואם לא היה מחוייב להם מצד המערכת להציל הצדיקים מידם וזה כולו צדק ויושר: ביאור מלות המענה (ב) ... שאני צדיק יותר מאל: (ג) יסכן יועיל: (ה) ושור. וראה: (ט) מרוב עשוקים יזעיקו. מה שטענת שימצאו רוב עשוקים יזעיקו אותם עושקיהם או יהיה מרוב ענין ריב והרצון בו ממנו... עשקים אשר יזעיקו אותם עושקיהם: ישועו מזרוע רבים. יזעקו מגבורת רבים ותוקפים אשר יעשקום: (י) זמירות. דברי שבח: (יא) מלפינו. כמו מא"ג

מצודת ציון

(ג) יסכן. ענין הנאה ותועלת כמו לא יסכן גבר (לעיל לד): (ה) ושור. וראה כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כד): (ט) ישועו. יצעקו: (י) נותן. אומר כמו ולא נתן תפלה (לעיל א): זמירות. מל' זמר ורננה: (יא) מלפנו. כמו מאלפנו באל"ף והוא ענין למוד כמו ואאלפך חכמה (לעיל ...

מצודת דוד

לה (א) ויען. לפי שבמענה השנים השיב בדבר גמול השכר והעונש ... להשיב בדבר היסורים הבא לאיוב עצמו לזה נתן ריוח בין ענין לענין ל... יפה בכל דבר והפסיק מהשנים והתחיל בשלישית: (ב) הזאת. וכי המ... חשבת למשפט צודק שאמרת צדיק אני יותר מהאל כי אני עשיתי ה... יעשוק הגמול במה שמסר הכל ביד המערכה: (ג) מה יסכן לך. אם הכל באה מצד המערכה מה הנאה באה לך מעבודת האל או מה הועיל עם הסמנע מח... ר"ל מן החטא המוטבע באדם אשר כמעט טבעו כופהו עליו וקשה לפרוש הימנה: (ד) ואת רעך עמך. ר"ל כמו שאני חולק עמך כן אני חולק עם ריע כי... שפטו שהיסורים באו עליך בעבור מרבית העון ולבבי לא כן יחשוב: (ה) וראה. עלה תבניתו שאין לו ערך ויחס עמך: גבהו ממך. אשר גבהו ממך מאד ו... ממך עליהם: (ו) אם חטאת. ר"ל ומן השמים תשפוט על היושב ממעל לו אשר אם חטאת מהו הדבר אשר תוכל לפעול בו: ורבו. ואם רבו וכו' וכ... במ"ש: (ז) אם צדקת. וכן אם תצדק מהו הדבר אשר תתן לו בזה או מהו הדבר אשר יקח מעצמו מידך: (ח) לאיש כמוך. שיש לו ערך עמך ב... ישב בקרבך לו יזיק רשעך אשר תעשה לו וכן לו יועיל הצדקה אשר תעשה עמדו אבל לא לה' וכאומר והנה בהיות כן אין על המקום לשלם גמול לאדם ... המנעו מן החטא ולא בעבור עשות הצדק אולם הגמול הבא לאדם הוא בטובו הגדול ובחסדו הרב: (ט) מרוב עשוקים. ולזה כאשר ירבה זעקת עשו... יזעיקו אותם עושקיהם שועתם אשר ישועו מזרוע רבים אשר יאנסום בכח הזרוע והוא כפל ענין במ"ש: (י) ולא אמר וגו'. ר"ל הצדיק אשר בהם הא... זמירות לה' בלילה בהסתר ויחידי לא אמר לזולת איה אלוה העושה אותי ר"ל מדוע הכית בה' ולא תשמור מצותיו ותעסוק רעיך: (יא) מלפנו. הל... למד אותנו דעת יותר מבהמות הארץ ויותר מעוף השמים יחכמנו ואם בהם אין מי יעשוק משל רעהו כ"ש האדם שחננו ה' דעה שאין ראוי לו לעשוק מ... (יב) שם יצעקו. ר"ל ועל כי הצדיק המשכיל ידום בעת ההיא ולא מיחה ברשעי...

רשי

והוא אינו עונה: (יג) אך שוא לא ישמע. מיד: ושדי לא ישורנה. מיד אלא מאריך אפו: (יד) אף כי תאמר. כ"ש אתה שאין לעקתך באה על ידו ואתה תאמר ותזעק על אשר לא תשורנו להתווכח עמו אותם הקובלים וזועקים אינו ממהר לענות' ואתה תלעק שלא תשורנו:

נוו. (דכרך סס"א) בכל שהוא: ותחולל. וקוה ין: (טו) ועתה. דע לך היא פקידת (אפו) זאת אינה כלום לפי רוב: ולא ידע בפש מאד. עאך התנהג הבור' כאילו ם: בפש. ל' רוב כמו (מלאכי ג) וכמו כי גו' (ירמיה ג) כי פשה ויקרא יג): (טז) יכביר. : (א) ויוסף אליהוא. בטעמי רבי משה הדרשן אמר ג' מענות כנגד איוב וזה רביעי לפיכך תוספת: (ב) כתר לי זחוך. כולו ל' ארמי הוא לי מעט ואגידך. כתר זל כאשר תירגם יונתן ני איים ויחלו (ישעיה כתרון: לאלוה. לבאיס במקומו

אבן עזרא

ילעקו. ישוב על רבים העשוקי' גם הם יביא המקום עליהם לרות וילעקו ולא יענה מפני גאון רעים אחרים: (יג) אך שוא. כי שוא לא ישמע אל כי לעקתם היא שוא כי המקום ישלם להם גמולם: ישורנה. דברת השוא: (יד) לא תשורנו. אע"פ שאין לך יכולת לראות המקום: דין לפניו ותחולל לו. כמו קוה ויש אומרים שהוא מן חיל והענין שבול החיל בשבילו כענין דום לה' והתחולל לו: (טו) ועתה כי אין. יש אומרים כי בפש לשון מנוחה והוא חסר כו"ן מן ויכפש והענין בשביל שאין לו דעת לאיוב פקד אפו ולא ידע כי מניחת שכרו רבה ויש אומרים בעבור שלא התחולל' לו פקד אפו עליך ולא ידע בפש פירשו בו שהוא מלשון פרה ורבה סושו וסגו וכמוהו ויכאתם ופשתם והענין שהרשיע ולא פקד אפו בדין וכאילו לא ידע בריבוי דבריך: (ב) כתר לי. רובי המפרשים פירשו בו המתן לי מעט ואומרים כי כמוהו כתרו את בנימן ויתכן היות כתרו סבבו כי כתר ועטרה קרובים בענין כמו עוטרים את דוד וכן מכתיר את הלדיק וכן בי יכתירו לדיקים ויהיה פי' כתר לי שים לי כבוד מעט: (ג) למרחוק. הוא המקו' שהוא העילה הרחוקה כי העילות הרחוקות

איוב לה

וְלֹא יַעֲנֶה מִפְּנֵי גְּאוֹן רָעִים׃ יג אַךְ־שָׁוְא לֹא־יִשְׁמַע ׀ אֵל וְשַׁדַּי לֹא יְשׁוּרֶנָּה׃ יד אַף כִּֽי־תֹאמַר לֹא תְשׁוּרֶנּוּ דִּין לְפָנָיו וּתְחוֹלֵל לוֹ׃ טו וְעַתָּה כִּֽי־אַיִן פָּקַד אַפּוֹ וְלֹֽא־יָדַע בַּפַּשׁ מְאֹד׃ טז וְאִיּוֹב הֶבֶל יִפְצֶה־פִּיהוּ בִּבְלִי־דַעַת מִלִּין יַכְבִּר׃

לו

א וַיֹּסֶף אֱלִיהוּא וַיֹּאמַר׃ ב כַּתַּר־לִי זְעֵיר וַאֲחַוֶּךָּ כִּי־עוֹד לֶאֱלוֹהַּ מִלִּים׃ ג אֶשָּׂא דֵעִי לְמֵרָחוֹק וּלְפֹעֲלִי אֶתֵּן־צֶדֶק׃ ד כִּֽי־אָמְנָם

(מסורה בגליון: ס' · ל' וחד ותחולל · י"א · ל' וחד בפש · ד'. ל' · כ"ב. ל' ותכר · ל' · י' בליש' ד'. ח' · ל')

תרגום

יִקְבְּלוּן וְלָא אַעֲנֵי מִן קֳדָם גֵּיוֹתָנוּתָא דְבִישַׁיָּא׃ יג בְּרַם שִׁקְרָא לָא יִשְׁמַע אֱלָהָא וְשַׁדַּי לָא יִסְכְּנֶה׃ יד לְחוֹד אֲרוּם תֵּימַר לָא יִסְכְּנֵהּ אֲדִין קֳדָמוֹי וְתוֹרִיךְ לֵיהּ׃ טו וּכְדוּן אֲרוּם כְּאִלּוּ לָא הֲוָה אַסְעַר רוּגְזֵיהּ וְלָא יְדַע לְאַפּוּשֵׁי לַחֲדָא׃ טז וְאִיּוֹב לְמָה פָּצֵי פּוּמֵיהּ מִדְּלֵית מַנְדְּעָא מִלַּיָּא יִסְגֵּי׃

א וְאוֹסִיף אֱלִיהוּא וַאֲמַר׃ ב אַמְתֵּן לִי צִבְחַר וַאֲחַוְּנָךְ אֲרוּם תּוּב לֶאֱלָהָא מִלַּיָּא׃ ג אֶטּוֹל מַנְדְּעִי מִן רָחִיק וּלְעָבֵד יָתִי אֶתֵּן צִדְקְתָא׃ ד אֲרוּם בְּקוּשְׁטָא לָא שִׁקְרָא

מסורה

ע י"א וסי' נמסר בסדר ויקרא: ואיוב ד' וסימ' שלשת האנשים האלה בתוכה. ונח דניאל ואיוב בתוכה. ואיוב הבל יפצה פיהו. בדי יתפלל עליכם: למרחוק ח' וסי' ותדבר גם אל בית עבדך דשמואל. וחברו דד"ה. והקול נשמע עד למרחוק. הלא שמעת עד למרחוק דסיפר'. וחברו דישעיה. ויצא שמו. אשא דעי למרחוק. משם חפר אוכל:

רלבג

ובראון בו מלמדנו: (יד) ותחולל לו. מענין תוחלת: (טו) בפש. בריבוי: (טז) יפלה פיהו. יפתח פיהו: יכביר. ירבה: ביאור דברי המענה ענה אליהוא על קלת דברים זכר שאמרם איוב ואמר נת שיהיה מאמר נכון אמרך שאתה יותר לדיק מהש"י כמה שהביא עליך מהמכות והנגעים כי הוא הביאם לך על לא פשע כי תאמר מה יועיל לך כי תתם דרכיך ומה תועיל מעגשיך כי אמרת תם ורשע לם והבאת ראיה מהמוח במה שימלא מהרשעים שישתחו זולתם ואין מוחה בידם וספרת בזה הסיפור הארוך אשר במענה גם היום מרי שיחי. אני אשיבך מלים על זאת הטענה ואת מך שלא מלאו מענה להתיר הספק הזה. ואולם אמר זה לפי שאליפז התחיל להתיר הספק באמרו שאין רשע הרשע מזיק להש"י ולא לדק הלדיק מועיל לו ולזה יתכן שיאריך לרשע כמו מענה הלא יסכן גבר וכאשר טען איוב על זאת ההנחה מה שטען במענה גם היום מרי שיחי לא מלא מענה אחד מהם על דברו כי מה שהשיב בלדד לא יותר בו הספק כלל ולא השיב אחד מרעיו על דבריו אלה. הבט שמים וראה איך גבה ממך במקום ובמדרגה אף כי השם יתברך רחוק מאד ממדרגתינו ובהיות הענין כן מה יזיקו לו חטאינו ופשעינו ומה יועיל לו הלא רשעינו ולדקתינו הוא לנו לבד ולנו התועלת והנזק בהם והנה תועלת הלדק הוא ההגעה אל השארות הנפש בעלמות והשמירה מהרעות הגופיות בשנית מלד ההשגחה האלהית ועונש לא בעלמות אבדן הנפש והמסר אל הרעות הגופיות במקרה מלד העדר ההשגחה האלהית. ואולם מה שיחשב מרוע הסידור מפני שימלא רוב עשוקים יזעיקו אותם עושקיהם וישועו העשוקים ושקים אשר הם רבים והוא מה שטענת במענה גם היום מרי שיחי על זה המאמר אשר זכרתי כאשר אמרו אליפז תדע באמת כי הסבה בזה העדר ההשגחה האלהית מהעשוקים לפי שלא לדבקו בו. ולא אמר אחד מהם איה אלוה עושהו לחקור בו ולהשכיל ולדעת אותו אשר הוא נותן אלו השכחים הנפלאים בזה העולם השפל התחוך ר"ל שממליא בהם עניינים נפלאים מנת בהם. והוא מלמדינו חכמה ובינה וזה הלימוד והסבה הוא לנו יתרון על שאר בעלי חיים ולא נתנו אל לבם להוליא הבנתם זאת אל הפועל עד שישיגו השם יתברך כפי היכולת. שנה שיזעקו העשוקים אל השם יתברך מפני גאון הרעים העושקים אותם ולא יענה השם יתברך. לא שהשם יתברך ישמע זה השוא והחמס וירא אותו ויהיה מסודר ממנו כי איננו משגיח הנברים הפרטיים מלד מה שהם פרטיים. ואולם ידע אותם כלם איש לא נעדר באופן אחר כמו שביארנו בספר מלחמות ה' ובביאורינו לספר החוש והמוחש אבל אמנו סבת זה ההמס כאשור השם יתברך ולא נשתדל ללכת בדרכיו ולהשכיל אותו בדרך שתסיה ההשגחה האלהית בנו. אף כי תאמר לא תוכל לראות את השם באמרך שמאל בעשותו ולא אחז וגו' שישר מעשיך בדין תקוה לו שייטיב אחריתך. ועתה הנה אין מה שפקד אפו ולא ידע איוב בריבוי הרע כי כבר אפשר שהיה רע יותר מהרע שהגיע לו לאין שיעור ולזה היה לו לירא שיוסיף לו רע על אבל איוב לשכל יפתח פיו לדבר כנגד השם ובבלי דעת ידבר דברים כנגדו או יהיה שביאור באומרו ועתה כי אין פקד אפו. ועתה מה שתטעון מהתמסים הנראה לפי המוחש שנעשים תחת הנה עם שאינם תמסים כמו שנזכר כי אמנו שבתם הנה זה מעט מאד ולא ימלא מזה רבוי ולזה הוא מבואר שלא היה לך לשפוט מפני זה הענין שימלא על המעט ביחס אל הטוב הנמלא בזה העולם השפל שיהיה השם יתברך עושה עול ושלא יועיל לאדם מאלו הרעות כי יהום דרכיו אבל אתה תדבר מה שתדבר ותטעון כנגד השם בבלי דעת:
עולה מהדברים הוא שאליהוא ישיב על מה שהיה טוען איוב מהשלמה הנמלאת לרשעים זמן ארוך עם הכאיבם שאר האנשים בכל מיני ההכאבה וההיזק שהרשע לא יזיק לשם יתברך בעשותו הרשע ולזה לא יחויי' שיענשו תכף מרותו ואם אמר אומר שהשם יתברך לא ימלט מהעול בהאריכו לרשע עד בא שעת אשר תמוט רגליו לפי המערכת מפני שהוא מזיק רבים תוך זה הזמן כמו שטען איוב הנה ישיב אליהוא כי אלו האנשים לא יוזקו על יד הרשע אלא מפני שלא השתדלו לדבקה בשם יתברך כפי היכולת כמו שקדם ויבוא להם על ידם את הרע לכם מלד המערכת או הרע הבא להם על לד ההשגחה לא זולת זה וזאת היא הסיבה שלא יבא לאנשים רע מהרשעים כי אם על המעט עם היות כוונתם להרע והם משתדלים בזה בכל אופני ות ולזה הוא מבואר שהם בעלמם הם סבת הגעת הרע להם לא ההשגחה שיאריך הש"י לרשע ובזה הותר הספק בזאת הטענה והנה מה שטען איוב על רעיו במה שהם אומרים שהשם יתברך דם על מעשיו ויודע אותו וביאר שזה בלתי אפשר מלד החוש והעיון כמו שקדם הוא מבואר שכבר הותר הספק כמו שהנית אליהו בזה הדרוש וזה שהוא לא יניח שהשם יתברך ידע אלה הדברים מלד מה שהם פרטיים ולזה אמר אך שוא לא ישמע אל ואמנם ידעם כלם מלד אחד כמו שביארנו באופן שלם בספר מלחמות ה' ובזאת הידיעה אשר לו בהם תגיע ממנו לנביאים באמלעות הידיעם באלו הענינים הפרטיים ערם בואם והוסיף אליהוא להוכיח איוב מפני שהוא עשה גזירה כוללת שהשם יתברך עוזב אישי האדם ושוכחם מפני מה שנמלא מהרעות במין האנושי מעט מאד ביחס אל הטובות הנמלאות בו ולזה אין ראוי שנחליט המאמר מפני הענין הנמלא באדם על המעט שהשם יתברך עוזב אישי האדם ושוכחם אבל ראוי שנחקור בזה הענין שמעטי לאיוב דבר נוכל ליחס אותו מזולת שנבטל מה שיראה מהשגחת השם הנפלאה באישי האדם מפני הטובות הנמלאות בהם על הרוב: ביאור מלות המענה (ב) כתר לי זעיר. המתן לי מעט

מצודת דוד

לדבר גם כדברים האלה לכן שם במקום הרשעים האלה ילעקו גם הלדיקים אותם ולא יענה להם המקום כי יסתיר פניו מפני גאון וגאות הרעי' העושקי' הגמול בא מלד החסד אבל כשירבו רשעים והלדיק לא ימחה בידם או פניו מכולם יחד ולא יעשה עוד חסד אף ללדיק וכאילו יאמר לאיוב שבכל על שלא מיחה כראוי ברשעי הדור: (יג) אך שוא. ר"ל עם כי המקום מסתיר פעמים זהו כשירבו הפושעים והלדיק לא מיחה בהם אך שוא דברי האומר אשר בכל זמן לא ישמע אל ושדי לא יראה את המעשה אשר יעשה כי באמת הוא בכל: (יד) אף כי תאמר. אף שתאמר אתה מול המקום לא תראה את האדם להשגיח בו כמ"ש מה אנוש וכו' ותפקדנו וכו' (לעיל ז) ונמשך מזה דין למעלה ואין מקום לתפלה הנה לא כן הוא כי יש דין למעלה ולזה התפלל לו כי התפלה מועלת כי הואיל והוא משגיח ממילא יש דין ויש מקום : (טו) ועתה. ואף כי הוא משגיח אבל עתה כאשר ירבו רשעים ואין מי יאמר איה אלוה עושי וכו' לזה הסר פניו והסתירו ועשה עלמו כאלו לא ידע גיח באנשי הדור ההוא בעבור כי נתרבה מאד הרשע באין מכלים ואף הלדיק לא יקבל החסד על כי לא מיחה: (טז) ואיוב. אבל איוב יפתח פיו בדברי ומר שאינו משגיח בשפלים בכל זמן: בבלי דעת. בעבור שאין דעתו שלימה מגודל מכאוב היסורים לזה ירבה אמרים בעלמא ולא בהשכל (הטולה מהמענה להשיב על תלונות איוב אשר יתרעם על מכאוביו עם כי עשה את הטוב כי ישיב אמרים לומר שלא אין על המקום לשלם גמול לאדם כי מה יועיל לו בלדקו זיק לו ברשעו אולם מלד החסד בא הגמול ולזה כאשר ירבו הפושעים והלדיק לא ימחה בידם לא יקבל עוד החסד ובעבור זה לא יקבל איוב גמול מעשה כי לא מיחה כראוי ברשעי הדור): לו (א) ויוסף. על כי כבר השיב על כל אשר התלונן איוב אמר ויוסף כי לא בא עתה רק להוסיף דברים לחזק מאמריו ניס: (ב) כתר לי. לבל יחשוב איוב שכבר השלים כל מאמריו ויבוא הוא להשיב מה לזה אמר עוד המתן לי מעט זמן ואגיד לך אמרים כי יש עוד עמדי בעבור אלוה ובמקומו: (ג) אשא דעי. אשא קול להשמיע דעתי למרחוק למען ישמעו רבים וכאומר כל הרולה להשיב יבא וישיב: ולפועלי אתן לדק. אדבר

מצודת ציון

(לעיל לג): (יג) ישורנה. יראנה: (יד) ותחולל. ענין תפלה כמו ויחל משה (שמות לב): (טו) פקד. חסר כמו ויפקד מקום דוד (ש"א כ): אפו. פניו כמו בזעת אפיך (בראשית ג): בפש. ענין רבוי כמו פשה תפשה (ויקרא יג): (טז) יפלה. יפתח כמו פליתי פי (שופטים יא): יכביר. ירבה כמו לא כביר (ישעיה טז): (ב) כתר. ענין המתנה כי ולתורתו איים ייחלו (שם מב) ת"י יכתרון: זעיר. מעט כמו זעיר שם (שם כח): ואחוך. ואגיד

אבן עזרא

כרחוקות רבות כענין האלהי מקרוב אני ולא אלהי מרחוק ויש אומרים שהוא כמשמעו שישא דעו וישמע למרחוק : (ד) תמים דעות עמך . הוא המקום כענין מפלאות תמים דעים והענין הוא יעיד : (ה) ולא ימאס . חנם: (ו) לא יחיה רשע . כענין שנות רשעי' תקצרנה : (ז) לא יגרע מצדיק. כענין הנה עין ה' אל יראיו : ואת מלכים לכס'. הוא יקים מלכים לכסא ואם יגבהו ישיב' : (ח) ואם אסורים בזיקים. או : (יא) ישמעו ויעבדו . השם : (יב) בשלח יעבורו . בנשק המות ימותו כמו יגועו עם ויעבורו: (יג) ישימו אף . כמו יוסיפו אף והוא מן ישים: (יד) בקדשים. מענין הכפל התבר' זאת המלה : (טז) ואף הסיתך . כמו הסירך כמו ויסיתם אלהים ממנו: צר . כמו צר ומצוק : רחב . אל רחב שאין מוצק תחתיה שאין בו מוצק והוא דרך משל כי רחב הוא הקו הסובב העגולה ומוצק הוא הנקודה : ונחת שלחנך . ומה שתניח בשולחנך וזה עשה לך המקום : (יז) ודין רשע מלאת . ותדע כי דין ומשפט יתמכו

תולדות אהרן כביר . ברכות ח עקרים מ"ד פ"י כל שמענה דרך כלל : לא יגרע . מגלה יג זבחים קב זוכר וילא : אסורים. זבחים קב עקרים מ"ד פי"א עד יחלץ עני : וחנפי . סוטה מא : יחלץ . יבמות קב : הסיתך . מנחות נח : ונחת . מנחות ק:

רלבג

מעט : ואחוך . ואגידך : (ה) כביר . רב ההשגחה: כביר כח לב. רב הכנת השכל להשיג המושכלות : (ז) יגרע . ימנע: (יא) ויעבדו. השי"ת: (יב) בשלח יעבורו . בחרב יכרתו : (יג) לא ישועו . לא יתפללו : (יד) ותחייתם בקדשים . ונפשם בהיותם נערים שאז ראויי' להיות קדשים מפני רתיחת הטבע אז : (טו) יחלץ . ינצל : (טז) הסיתך . הסירך והוא מענין ויסיתם אלהים ממנו: מפי צר . מפי הצר והמצוק ר"ל שלא תהיה בפיו למאכל : מוצק . הוא מענין מצוק : ונחת שולחנך . ומה שיורד בשולחנך:(יז) מלאת. פעל יוצא אע"פ שהוא מבנין הקל וכמיהו ומלאו את המקום הזה דם נקיים: סן

תרגום ומקרא

ג׳. ג׳ מְלֵי שְׁלִים מַנְדַּעְתָּא עִמָּךְ׃ ה הָא אֱלָהָא רַבָּא לָא יְרַחֵק צַדִּיקָא מְטוּל דְּהוּא רַב חֵילָא וְחַכִּים לִבָּא׃ ו לָא יְחַיֵּי חַיָּבָא וְדִין עֲנִיֵּי יְהַב׃ ז לָא יִמְנַע מִצַּדִּיקַיָּא עֵינֵיהּ וְעִם מַלְכַיָּא תַקְנַיָּא לְמֵיתַּב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתָא וְיוֹתִיבִנּוּן לְעָלְמָא וּמִתְגַּבְהִין׃ ח וְאִין אֲסִירִין רַשִׁיעַיָּא בְּשׁוּשְׁלָן מִתְאַחֲדִין בְּאַשְׁלֵי סִגּוּפָא׃ ט וִיחַוֵּי לְהוֹן עוֹבָדֵיהוֹן וּמָרְדֵיהוֹן אֲרוּם אִתְגַּבַּרוּ׃ י וְגַלֵּי מַשְׁמַעְהוֹן לְמַרְדּוּתָא וַאֲמַר דִּיתוּבוּן מִן עוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא דְּדָמִין לִלְמָא׃ יא אִין יִשְׁמְעוּן וּפָלְחִין לֵיהּ יְשַׁלְמוּן יוֹמֵיהוֹן בְּטָב וּשְׁנֵיהוֹן בְּמַזְמוּטִין׃ יב וְאִין לָא שָׁמְעִין בְּזֵינֵי קְרָבָא יַעְבְּרוּן וְיִתְנַגְּדוּן מִדְּלֵית מַנְדְּעָא׃ יג וּזְהוֹהֵי לִבָּא יְשַׁוּוֹן רוּגְזָא לָא יִבְעוֹן רַחֲמֵיהּ אֲרוּם כַּפְתִנּוּן׃ יד תְּמוּת בְּטַלְיוּת נַפְשְׁהוֹן וְחַיַּתְהוֹן הֵיךְ מָרֵי זְנוּ׃ טו יִפְצֵי עַנְיָא בְּסִגּוּפֵיהּ וּמְפַרְסֵם בְּדוּחְקָא מַשְׁמַעְהוֹן׃ טז וְאַף פְּצָעֲנָךְ מִפּוּם מְעִיקָא אַפְּתֵי דְּלָא יִתְעַק בְּאַתְרָהּ וּבְנִיחַ פְּתוֹרָךְ מְלָא דִּיהֲנָא׃ יז וְדִין דְּחַיָּבָא אַשְׁלֵמְתָּא

לֹא־שֶׁקֶר מִלָּי תְּמִים דֵּעוֹת עִמָּךְ׃ ה הֶן־אֵל כַּבִּיר וְלֹא יִמְאָס כַּבִּיר כֹּחַ לֵב׃ ו לֹא־יְחַיֶּה רָשָׁע וּמִשְׁפַּט עֲנִיִּים יִתֵּן׃ ז לֹא־יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינָיו וְאֶת־מְלָכִים לַכִּסֵּא וַיֹּשִׁיבֵם לָנֶצַח וַיִּגְבָּהוּ׃ ח וְאִם־אֲסוּרִים בַּזִּקִּים יִלָּכְדוּן בְּחַבְלֵי־עֹנִי׃ ט וַיַּגֵּד לָהֶם פָּעֳלָם וּפִשְׁעֵיהֶם כִּי יִתְגַּבָּרוּ׃ י וַיִּגֶל אָזְנָם לַמּוּסָר וַיֹּאמֶר כִּי־יְשֻׁבוּן מֵאָוֶן׃ יא אִם־יִשְׁמְעוּ וְיַעֲבֹדוּ יְכַלּוּ יְמֵיהֶם בַּטּוֹב וּשְׁנֵיהֶם בַּנְּעִימִים׃ יב וְאִם־לֹא יִשְׁמְעוּ בְּשֶׁלַח יַעֲבֹרוּ וְיִגְוְעוּ בִּבְלִי־דָעַת׃ יג וְחַנְפֵי־לֵב יָשִׂימוּ אָף לֹא יְשַׁוְּעוּ כִּי אֲסָרָם׃ יד תָּמֹת בַּנֹּעַר נַפְשָׁם וְחַיָּתָם בַּקְּדֵשִׁים׃ טו יְחַלֵּץ עָנִי בְעָנְיוֹ וְיִגֶל בַּלַּחַץ אָזְנָם׃ טז וְאַף הֲסִיתְךָ מִפִּי־צָר רַחַב לֹא־מוּצָק תַּחְתֶּיהָ וְנַחַת שֻׁלְחָנְךָ מָלֵא דָשֶׁן׃ יז וְדִין־רָשָׁע מָלֵאתָ דִּין וּמִשְׁפָּט

ואם ו׳ ר״פ בסיפרא וסימ׳ ואם זרוע כאל לך . ואם זכרתי ונבהלתי . ואם אסורים בזיקים . ואם בינה שמעה . ואם לא איפה מי . ואם ישמעו בשלח יעברו : ויגל ד׳ וסי׳ נמסר בסוף מלאכי : אזנם ח׳ וסי׳ ויקרא את בני אהרן . הנה ערלה אזנם . ולא שמעו ולא דבמועצו׳ . וחברו ולא שמעו דבשרירות . ולא שמעו דלשוב . ויגל אזנם למוסר . יחלץ עני בעניו . ויגל בלחץ אזנם . מקץ שו׳ תשלחו : תמות ג׳ וחס׳ וסימ׳ תמת נפשי מות ישרים . תמת נפשי עם פלשתים . תמת בנער נפשם . וא׳ ותמת בצמא: ואף ט׳ ר״פ וסימ׳ ואף גם זאת בהיותם . ואף כי ווי לאנשים . ואף כי היין בוגד . ואף אלהים עלה בהם . ואף אמנם שגיתי . ואף הסיתך מפי צר . ואף שמתהם שאלנה . ואף מאניא די בית אלהא. ואף מאני ביר:

רשי

במקומו : (ד) תמים לדעות עמך . הנה אתחיל עתה לדבר עמך שאת סו... שדעתך שלימה : (ה) הן אל כביר. בחכמה וברחמים : ולא ימאס עם... כביר כח לב. הוא להתנקם לפיכך לא יחיה רשע : (ז) לא יגרע מצ... שיניו. עד אשר עם מלכי' ושיבם: (ח) ואם אסורי'. ואם תראה צדיקי' שיהו אסו... בזיקים של ייסורין ואלם : ילכדו בחבלי אוני . ומיתרים נקרא חבלי ... נקרא חבלי יולדה: בחוב ... קודר"ש בלע"ז אין ... שחטאו לפניו ולא ליפע... לטובתם לנקותם ... לשוב אליו : (ט) ויגד ... פעלם . בייסורין הללו ... שחטאו לפניו וכל דבריו... תנחומין שלימים ... קינתורין כלומר אל תא... יסורין אם צדקת כי ל... לך:(י) ויאמר.כי בייסור ... מאון: (יא) אם ישמעו. ... (יג) וחנפי לב . שהם ש... הם ישימו אף . בבא ... עליהם מחרפים ומגדפי... ישועו.לפניו בתחנה : כשהו' אוכרן בייסורין ל... ירפאם:(יד)תמו' בנוער. ... שעליהם נפשם : יחלץ ... העני השם עצמו ... תחנונים : (טו) יחלץ. ... בשביל עניו שהביא עלי... בלחץ אזנם . בלחץ שהב... מגלה את אזנו לאמר ... (טז) ואף.זאת עוד גדול לך ביסורין הללו הסיתך ... מגיהנם שפיה צר ותחת... לא מוצק . כדי שיהא ... צבור לתוכה ולא ... שתזכה לעולם הבא ונחו... מלא דשן : (יז) ודין רשע... ואם נתמלאת ביסורי ... הדין והמשפט הם היו... יתמכו לך לעתיד מגיים לך

מצודת ציון

ואגיד לך כמו אחוך שמע לי (לעיל טו): (ו) ומשפט . ענינו דבר הראוי והצורך וכן מה יהיה משפט הנער (שופטים יג) : (ז) יגרע . מל׳ גרעון : לכסא.כמו בכסא למ״ד במקום הבי״ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט):(ח) בזקים. בשלשלאות כמו בזקים ועזרו (ישעיה מה): בחבלי . מל׳ חבל ויתר: עוני . ענויים ויסורין: (יא) בנעימים. ענין המתיקות והיופי: (יב) בשלח. מל׳ בחרב כמו מעבור בשלח (לעיל לג): (יד) בקדשים. הם המזומנים למשכב הזכות כמו ולא יהיה קדש (דברים כג) : (טו) יחלץ. יוציא וישלוף כמו חלוץ הנעל (שם כה) : בלחץ . ענין הדחק כמו ולחצו אתכם (עמוס ו) : (טז) הסיתך. מל׳ הסתה ופתוי : מוצק . צר ודוחק כמו ורוחב מים במוצק (לקמן

מצודת דוד

לדק בעבור פועלי ויוצרי : (ד) כי אמנם . כי באמת אין דברי אמרי שקר ... הקניטך כי הדעות המה תמימים ושלמים עמך כאומר שלא אוהבים אנה ... לי להקניטך באמרי שקר אבל האמת אגיד ולזה אשא דעי למרחוק ולא אית... כי לא ימלא מי יכזב אמרי : (ה) הן אל כביר . הנה עם כי האל חזק ... לו יחוס וערך עם מי מ״מ משגיח בשפלים ולא ימאס את התם אם הוא ... הלב לעמוד מול היצה״ר : (ו) לא יחיה רשע . איננו משגיח דרך כלל ... בעת יתן די צורך עניים שפלי הרוח או יבדיל את הרשע מהם ולא יחיה ... עמהם : (ז) לא יגרע . ואף כאשר יעלים עין בעון רשעי הדור יבדיל מהם את הצדיק המוחה בידם ולא יגרע עיניו ממנו עד ירום אותו לשבת לפני מלכים ... ויושיבם . ועד עולם מושיב אותם בכסא ויוגבהו עד למעלה : (ח) ואם אסורים . וגם לפעמים יקרה אשר הצדיקים קשורים בשלשלאות היסורים ונלכדין בחבלי ... (ט) ויגד . ר״ל לא קרה להם כזאת בעבור שאין המקום משגיח בכל עת אבל גם זה בהשגחה בא כי סרו מעט מדרך הישר ויבא עליהם יסורים ובזה כאלו ... להם רוע פעלם ופשעיהם אשר הדרך שהמה מתגברים והולכים אף אם ינטה אליהם כמעט קט: (י) ויגל . ובזה יגלה אזנם לקבל מוסר וכאלו יאמר לה... ישובון מן האון אשר התחילו לאחוז בה ולמובה א״כ יחשב להם : (יא) אם ישמעו. אם יבינו ע״י היסורים אשר לא טוב עשו וישובו לעבוד את ה׳ כמאז : יכ... ישלימו יתר ימיהם בטוב ושנותם בנעימים כי ישגא אחריתם : (יב) בשלח יעבורו. יעברו מן העולם בחרב וימותו על כי לא היה בהם דעת להבין הוראת ה... ולשוב מאון : (יג) וחנפי לב. אבל הרשעים המחניפים ליצרם למלאות שאלתו ופתויו המה מעלים אף וחמה ולא יצעקו אל ה׳ כאשר אסרם ביסורים כי ... הכל במערכת השמים וכועסים על רוע הסדור וחושבים שאין מקום לתפלה : (יד) תמות בנוער . ולכן תמות נפשם בימי נערותם : וחיתם . נפשם החיונ... מהם בין הקדשים ר״ל במיתה מנוולת כמותם ושוה להם : (טו) יחלץ . הנה באמת עוני היסורים לטובה תחשב כי המעונה ביסורים הנה בעבור סעוי יחלצו ... מדין גיהנם הקשה יותר ועוד כי בלחץ היסורים יגלה אזנם לקבל מוסר למען ישובו ולא יחטאו עוד : (טז) ואף הסיתך . אל מול איוב יאמר דע שאף ... הסיתו היסורים לשוב לה׳ להצילך מדין גיהנם אשר פיה צר ודחוק להכביר עשנה בה לצער הרשעים : ונחת . מה ... מונח על שולחנך יהיה מלא דשן ושומן ור״ל ועוד תתענג בתענוג הנפשי בעוה״ב : (יז) ודין רשע . ואף אם נתמלאת מדין יסורים הראוי לרשע מה בכך שלא ... תחשב

רשי

…ם באהבה: (יח) כי חמה. גדולה תהיה: פן יסיתך. יצרך לדבר דברים: …בספק זה אשר תספק ותרב המריך לאל ומאחר שתעלה החמה רב ממון …ממנה: (יט) היערוך שועך לא בצר. וכי באתה לערוך צעקה שלא …וס צרה ושום מאמצי כח לאוסף אם כן במה יגבה את חובו: (כ) אל …לילה. כלומר ואין לך …ביסורים אחרים אל …ותתאוה כלילה שבא …למצרים ולסנחריב …מים מן העולם כשהם …במקומם בשלום כי הם …עולם הזה ובעולם הבא: … כמו אל תעלני …(תהלים קב) כעלות …עתו: (כא) השמר אל …און. לדון ולומר היה …טני ביסורי עניות כי …ורין הללו יש לבחור …עניות אדם שנהגו בו …למוד בעושר כל ימיו …על המקח ואין לו דמים …לביתו בפחי נפש וא"ת …י היה עם הייסורין …ו שאיבד אלא בהמותיו …כסף וזהב ואפילו איבד …עם כסף וזהב טוב …ת עני וחולה מהיות …הולך בשווקים ואין בידו …ן מפורש במדרש רבי … מן המקרא הזה כי …ו יסורי איוב מיסורי …ן באגדות הגמרא: …אל ישגיב בכחו. מתוך …ול ואין להנצל מפניו. …ין כמוהו מורה. כשמורה …לשוב אליו מתרה קודם …י שהוא יודע שאין יכול …ממכתו כמו שהיה מתרה …ל כל מכ' ומכ' הכני ממטי' …חר ברד (שמות ט) והכני …חר ארבה וכן כולם וב"ו …להנקם מאויביו בא עליו …שאם יתרה בו יחזור …ממנו: (כג) מי פקד עליו …יצוה עליו מעולם את הדרך הזה תלך: (כד) זכור. דרכיו וכהזכירך תשגיא מאליך שבח פועל מדותיו: אשר שררו אנשים. אשר ראו אנשים כמו … כד) אשורנו ולא קרוב: (כה) חזו בו. בפעלו: מרחוק. מיצירת עולם עד עכשיו: (כו) מספר שניו ולא חקר. לפיכך צריך לאנוש להביט מרחוק …מה שאירע בראשונים וילמד מהם: (כז) כי יגרע. כי ירבה כמו ותגרע שיחה (לעיל טו) ויש פותרים יגרעם מן השמים להורידם ארץ: ויזקו. …ם את המטר: לאידו. לעננו: (כט) אף אם יבין. או

איוב לו

יתמכו: יח כִּי־חֵמָה פֶּן־יְסִיתְךָ
בְשָׂפֶק וְרָב־כֹּפֶר אַל־יַטֶּךָּ: ל' וכתיב שי"ן
יט הֲיַעֲרֹךְ שׁוּעֲךָ לֹא בְצָר וְכֹל ל'. ל'. ל'
מַאֲמַצֵּי־כֹחַ: כ אַל־תִּשְׁאַף הַלָּיְלָה ל'. ל'
לַעֲלוֹת עַמִּים תַּחְתָּם: כא הִשָּׁמֶר י"ד
אַל־תֵּפֶן אֶל־אָוֶן כִּי עַל־זֶה בָּחַרְתָּ ל' וחד על הון
מֵעֹנִי: כב הֶן־אֵל יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ מִי
כָמֹהוּ מוֹרֶה: כג מִי־פָקַד עָלָיו
דַּרְכּוֹ וּמִי־אָמַר פָּעַלְתָּ עַוְלָה:
כד זְכֹר כִּי־תַשְׂגִּיא פָעֳלוֹ אֲשֶׁר ל'
שֹׁרְרוּ אֲנָשִׁים: כה כָּל־אָדָם חָזוּ־ ג' חסר
בוֹ אֱנוֹשׁ יַבִּיט מֵרָחוֹק: כו הֶן־אֵל
שַׂגִּיא וְלֹא נֵדָע מִסְפַּר שָׁנָיו וְלֹא־ ג'. ג'
חֵקֶר: כז כִּי יְגָרַע נִטְפֵי־מָיִם יָזֹקּוּ ל'. ב'
מָטָר לְאֵדוֹ: כח אֲשֶׁר־יִזְּלוּ שְׁחָקִים
יִרְעֲפוּ עֲלֵי ׀ אָדָם רָב: כט אַף אִם־ ג'

תרגום

וְהִלְכְתָא סָעֲדִין: יח אֲרוּם רְגַז דִלְמָא אַטְעִינָךְ בְּמִסַּת מַזָּלָא וּסְגֵי פּוּרְקָנָא דְעַתְרָא לָא יַצְלְנָךְ: יט ת"א הַאֶפְשַׁר דְמִסְתַּדַּר בָּעוּתָךְ וְכָל דְמִתְאַלְמִין מַשְׁכְּחִין חֵילָא: ת"א הַאֶפְשַׁר דִמְסַדַּר צְלוֹתָךְ לָא בְעָקְתָא וְכָל מָה דְמִתַּקְפִין כֹּחַ מַדְבְּקִין חֵילָא: כ לָא תִדְחוֹק בְּלֵילְיָא לְאַסָּקָא עַמְמַיָא בְּאַתְרֵיהוֹן: ת"א לָא תְגַיֵר אִתַּת חַבְרָךְ בְּלֵילְיָא לְסַלָּקָא עַמַיָא חִלוּפֵיהוֹן: כא אִסְתַּמַּר לָא תִתְפְּנֵי לְשִׁקְרָא אֲרוּם עַל דָא בְחַרְתָּא מִסְגוּפָא: כב הָא בִלְחוֹדוֹי אֱלָהָא תַקִיף בְּחֵילֵיהּ מַן דִכְמֵיהּ מַלֵף תְּרִיצוּתָא: כג מַן יִסְעַר עֲלוֹי אוֹרְחֵיהּ וּמַן יֵימַר עֲבַדְתָּא עֵילִיתָא: כד אִדְכַּר אֲרוּם תַּפִישׁ עוֹבָדֵיהּ דִי שַׁבַּחוּ גוּבְרִין צַדִיקִין: כה כָּל בְּנֵי נָשָׁא חֲמוֹן בֵּיהּ אֱנָשׁ אִסְתַּכַּל מֵרַחִיק: כו הָא אֱלָהָא סַגְיָא וְלָא נִדַע סְכוּם שְׁנוֹי וְלֵית סוֹף: כז אֲרוּם יִמְנַע טִיּוּפֵי מַיָא יְזַלְפוּן מִטְרָא לַעֲנָנֵיהּ: כח דְזָלְחִין שְׁחָקַיָא דְאָתֵי מִטוּל צְלוֹתָא דְבַר נָשׁ רָב: כט לְחוֹד אִין אִתְבַּיַן פְּרִישְׁתָּא

לעלות י"ד מל' וסימ' והמשאת החלה לעלות. ובחור אתו מכל שבטי ישראל. ויוסיפו עוד פלשתים. ויעלו העיר המה ויהי כעבר הצהרים. וישלח המלך רחבעם. וחברו. אז יעלה חזאל. שמעתי ותרגז בטני. ויהי לקץ שנים ויסיתהו. אך הבל בני אדם כזב. אל תשאף הלילה. ויקמו ראשי האבות. ועלי הטה חסד. וכל אוריתא

אבן עזרא

יתמכו הכל: (יח) כי. יש לך שתפחד מחמה פן יסירך בהכו'. והכופר אם היה רב אל יטך: (יט) היערך שועך. הוא ההון ובעל ההון קרא שוע כמו אם בפידו להם שוע והענין היועיל שועך: ולא בצר. והענין בצר לא יערוך לא השוע ולא כל מאמצי כח: (כ) והלא תראה כי לא תשאף לילה והתי"ו לשון נקבה כמו שמצאנו מקום במקום אחד לשון נקבה עד שיוריד מאמצי כח ויעלה עמים תחתם: (כא) השמר אל תפן אל און כי על זה. שתשמר יותר טוב לך שתבחר אותו בימי העוני. והמקום ישגיב אותך: (כב) מורה. כמו אשכילך ואורך ויש אומרים מי יוכל למרות כמוהו ואיננו נכון בעיני: (כד) זכור. כל מה שתזכור ותחשוב בפעליו יותר תראה גדולתם. ופי' תשגיא מן שגיא: שוררו. ראו כמו אשורנו: (כה) כל אדם. מי שיש בו דעת יחזה בפעליו: אנוש יביט מרחוק. על דרך החכמה: (כו) ואין חקר לשניו. דברו הקדמונים על לשון בני אדם: (כז) כי יגרע. פעם יגרע נטפי מים: יזוקו מטר. כאילו

תולדות אהרן היערוך. סנהדרין מד (תענית סו): השמר. ב"ב קטז: תשגיא. ברכות נח (ברכות יג): יזוקו. תענית ע: יזלו. עקרים מ"ד פ"ח:

רלבג

(יח) פן יסיתך בשפק. פן יסירך מן העולם בשפק ובהכאה: (יט) שועך. עושרך והוא מענין ולא ניכר שוע לפני דל: בצר. זהב מגזירת והיה שדי בצריך: (כ) תשאף. תביט ותשתדל: לעלות. לכרות ומזה הענין כעלות גדיש בעתו: תחתם. במקומם: (כד) שוררו. הביטו והשיגו: (כו) שגיא. שגיא כח או יהיה שגיא ונפלא במציאותו: (כז) יגרע. ימנע: נטפי מים. סגרת המים וזה בסבת היובש: יזוקו מטר לאידו. יזלו מהם

מצודת דוד

…י הדין והמשפט הבאים עליך הם יסעדו אותך להנצל מדין גיהנם ולהתענג …: (יח) כי חמה. כי חמת ה' תלה עליך ליסרך לשמרך כי פן יסיתך יצרך …מקום בעבור די ספוק צרכך כענין שנאמר וישמן ישרון ויבעט (דברים …תחים ניסת לו ותהיה נכרת בחטא אז אף רב כופר לא יטך מדין גיהנם …נהרגה יסורים לא יהיה פדיון להנצל מדין גיהנם וא"כ מאד טוב לך … כי עתה תהיה נשמר מן היה"ר: (יט) היערוך. וכי יהיה ערכך …מתוקן מבלי תקדים לה צרה וכל אמיץ כח ותוקף יסורים כי הלא אם …הטובה תבעט במקום מרוב כל ותאבד עדי עד: (כ) אל תשאף. אל …צרה חשוכה כלילה אשר באה על העכו"ם להסתלק מן העולם במקומם …נו כהן והם דור המבול וסדום וחברותיה שבעטו במקום מרוב טובה ונאבדו במקומם ור"ל אל תתאוה לשבת בשלום בהתמד מבלי שבט אלוה כי פן תאבד …כו"ם האלה: (כא) השמר. לזאת השמר מעתה ואל תפנה אל און להרשיע דין שמים כי כל הנה בחרת על זה האון יותר מן ההכנעה למול המקום לומר …ממו מעתה אל תוסיף לעשות כזאת: (כב) הן אל וגו'. מדוע לא תכניע עצמך למולו הלא בכחו הרב יחזק וירומם את אשר ישר בעיניו אף אין מי כמוהו …בשפל המגב את מי שירצה וסכל בידו להרע או להיטיב: (כג) מי פקד. מי צוה עליו דרכו ללמדו מה יעשה ומי אמר לו פעלת עולה. לא כב"ו שיש …ים ללמדו מה יעשה וכשעושה מה בלבו יקרה לפעמים אשר יאמרו לו פעלת עולה וא"כ הואיל ואין לו ערך ודמיון מה זה לא תכניע למולו: (כד) זכור. …ך לזכור מעשיו כי בעצמך תגדיל פעלו. אשר ראו אנשים ר"ל הידועות והנגלות לכל מגודל השגחתו מלבד הנעלמות והנסתרות אשר לא נדע: (כה) כל …חזו בו. הנה כל בני אדם רואים המה בהשגחתו כי הוא יוצר עין כל אדם והלא האנוש לפי ערכו יביט מרחוק ואיך תחשוב שהמקום לא יראה מה שנעשה …כענין שנאמר היוצר עין הלא יביט (תהלים צד): (כו) הן אל שגיא. הנה האל גדול הוא מאוד ולא נדע לשער גדלו ומספר שניו רבו ואין חקר להם כי …ת תחלה ותכלה ולא יושג א"כ מהותו לא מעצמותו ולא ממספר שניו: (כז) כי יגרע. אולם מעט יושג מצד פעולותיו כי לפעמים יחסר נטפי מי המטר …הרבה מטר היה נאסף אל עננו מ"מ בחסדו יכלא את המטר: (כח) אשר יזלו. ולפעמים בהפוך אשר יזלו שחקים מאוצר המים אשר בשמים ממעל עם כי לא יורם אז על המטר מ"מ ירעפו מאוצרו הטוב בעבור שאלת אדם רב ר"ל צדיק וחסיד בדור השואל על המטר: (כט) אף כאשר יבין במקום.

מצודת ציון

(לקמן לו): (יח) בשפק. כמו בספק בסמ"ך וענינו די הספיק והצורך: כופר. מל' פדיון כמו אם כופר יושת עליו (שמות כא): (יט) שועך. מל' שוע ונדיב ושררה: מאמצי. מל' אומץ וחוזק: (כ) תשאף. ענין תאוה ותשוקה כמו כעבד ישאף צל (לעיל ז): לעלות. ענין סלוק כמו כעלות גדיש בעתו (לעיל ה): (כא) מעוני. ענין הכנעה כמו ואלכה לענות מפני (שמות י): (כב) מורה. משליך כמו ירה בים (שם טו): (כג) דרכו. הנהגתו: (כד) תשגיא. תגדיל כמו כארז בלבנון ישגה (תהלים צב): שוררו. ראו כמו ושור שחקים (לעיל לה): (כה) חזו. ראו כמו בלעדי אחזה (לעיל לד): (כז) יגרע. מלשון גרעון וחסרון: נטפי. מל' טיפין: יזוקו. ענין יציקה כמו ומקום לזהב יזוקו (לעיל כח): לאדו. לעננו כמו ואד יעלה מן הארץ (בראשית ב): (כח) יזלו. יטיפו כמו תזל כטל אמרתי (דברים לב): ירעפו. גם הוא ענין נטיפה כמו יערוף כמטר לקחי (שם): רב. גדול וחשוב כמו ורבי המלך (ירמיה מא): הבואות

אבן עזרא

כאילו יזקק המטר מן האיד העולה שהוא סבת המטר כמו ואיד יעלה מן הארץ: (כט) ופעם יבין מפרשי עב. כאילו ישים בינה למפרשי עב כמו הכן להלו את המראה וענין מפרשי בעבור שהם נפרשים : תשואות סוכתו. הענין כפול וענין סוכתו כמו ישת חשך סתרו סביבותיו סוכתו : (ל) הן פרש עליו אורו. על העב מטרו ויש אומרים כי נקרא המטר אור בעבו' המאור הקטנהי בתנועותיו יהיה המטר בגווי הבורא והנכון בעיני כי הן פרש עליו אורו כי הוא כמשמעו כי יפרוש על העב האור : ושרשי הים כסה. כי בם ידין עמים באור ובמטר: (לא) יתן אוכל למכביר. מן כביר שיתיקר או למכביר מן בכברה ורבי משה הכהן אמר כי זה הפסו' דבק עם על כפים וזה איננו נכון כלל כאשר הזכרתי בספר מאזני הלשון : (לב) על כפים כסה אור. הפך הן פרש עליו אורו כאילו בכפים כסה אור והכפים הם העננים כמו וסכותי כפי עליך: ויצו עליו. על השמש: במפגיע. הוא הגשם של העבים כאילו פגעו בשמש בעבור מרוצת העבים : (לג) יגיד. על הגשם: רעו. כמו תרועתו והוא הרעם כמו וישמע יהושע את קול העם ברעה. אפילו המקנה והעולה כמו עלות עלי ירגישו בעת שיקרב זמן ביאת המטר וסימני' רבים יש לבני אדם בבקר ובצאן משכיבתם על צד ימין ובשאר החיות : (ג) תחת כל השמים ישרהו. ואורו הוא הברק ואמר רב סעדיה הגאון כי על המקום ידבר ואיננו נכון כי איננו דבק בפסוקים שלמעלה ומטה ומלת ישרהו כמו משרת עננים וזה הלשון ידוע בדברי רבותינו ז"ל שורין ויש אומרים שהוא מן ישר והוא רחוק : ולא

רשי

או אם יבין אדם מה יש במפרשי עב . בתמיה : תשואות . לשון טרפל וכת
(ל) הן פרש . (על העב את אורו) ושרשי הים כסה בו : (לא) כי בם בע
ידין עמים ייסרם בעצירת גשמי' ברעב וכל מכה . חטאו דור המבול ארו
השמים נפתחו (בראשית ז) אנשי סדום גפרית ומלח שריפה כל ארצה דכ
כט) סיסרא מן השמים נלח
עם סיסרא (שופטים :
אוכל למכביר . משו
מזונות הנני ממטיר לכ
מן השמים (שמות ט)
לנחתום העומד לפני ה
נכנס שונאו חות'גחלים ור
נכנס אוהבו מוציא פת חם
לו . למכביר למי
מרובים וכבירים
למזונות : (לב) על כפים
העננים וכן נשא לבבנו
(איכה ג) על שם עב קו
איש (מלכים א יח) ב
אמרו על (חמס) ועון כ'
אור. המטר נעצר: ויצו
לבא ע"י מפגיע בתפלי
של דור וגדול וחכם
עליו לפני הקב"ה
ודרכיו : (לג) יגיד על
ידרוש להם לבדוק להם
ולשוב אליו : מקנה .
שנקנין בו הגשמים :
עולה. גם למעלה למט
כך) כמו ישובו אל על
או הקם על (שמואל ב
ורבותינו פירשוהו קניין
על המגים דעתו אבל
שנקד מקנה פתח מוכן
אינו דבוק לאף שאילו
הי'נקוד קמץ ולא הי'
הטעם שהוא נטעם
(א)ויתר.ויקפוץ כמו לנו
על הארץ (ויקרא יא)
שלבו תוהה : (ב) שמ
ברוגז קולו . ברעמיו
מרעי' ברקיע כהגה היו
(ג) תחת כל השמים
ראיתיו כמו אשורנו (במדבר כד) והם א תם אורות שהברקים מאירים: (ד)
של אותו אור. ישאג הרעם ומרעים בקול גאונו.והם ברקים ורעמים המביא
המטר : ולא יעקבם. המקום : כי ישמע. לפניו קולו של מפגיע :
יכרית

איוב לו לז

יָבִין מִפְרְשֵׂי־עָב תְּשֻׁאוֹת סֻכָּתוֹ׃
ל הֵן־פָּרַשׂ עָלָיו אוֹרוֹ וְשָׁרְשֵׁי הַיָּם
כִּסָּה׃ לא כִּי־בָם יָדִין עַמִּים יִתֶּן־
אֹכֶל לְמַכְבִּיר׃ לב עַל־כַּפַּיִם כִּסָּה־
אוֹר וַיְצַו עָלֶיהָ בְמַפְגִּיעַ׃ לג יַגִּיד
עָלָיו רֵעוֹ מִקְנֶה אַף עַל־עוֹלֶה׃
לז א אַף־לְזֹאת יֶחֱרַד לִבִּי
וְיִתַּר מִמְּקוֹמוֹ׃ ב שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ
בְּרֹגֶז קֹלוֹ וְהֶגֶה מִפִּיו יֵצֵא׃ ג תַּחַת
כָּל־הַשָּׁמַיִם יִשְׁרֵהוּ וְאוֹרוֹ עַל־
כַּנְפוֹת הָאָרֶץ׃ ד אַחֲרָיו ׀ יִשְׁאַג־
קוֹל יַרְעֵם בְּקוֹל גְּאוֹנוֹ וְלֹא יְעַקְּבֵם
כִּי־יִשָּׁמַע קוֹלוֹ׃ ה יַרְעֵם אֵל בְּקוֹלוֹ

ל' . ד' — ג' — ג' בליש' — ל' . ה'מ"ל — ל' . ב' מ"ל — פ' חסר וכל אוריתא דכו' כמ"א

דעיבא רכפת ענניה טלליה :
ל הא פרס עלוי מטרא ועקרי
ימא חפא : לא ארום בהון דאין
עממיא יהב מיכלא לסוגעא :
לב מטול חטוף ידא מנע
מטרא ופקיד עלוי למחת
מטול מצלי : לג דיחוי לישן
תליתי בחבריה קנאתא
ורוגזא עלוי יסק : ת"א יחוון
באוריתא חד עם חבריה
מטננין ברוגזא ומסלקין ליה
לעילא : ת"א יחוי עלוהי זכותא
דחבריה קנאתא ורוגזא
מעלוהי יסלק : א ברם לדא
יתוה לבי ויטפז מן אתריה :
ת"א על בנוי דאהרן אתנבי
ואמר לחוד לחדא לבי תוה
וישור מן אתריה: ב שמעו משמע ברוגזא קליה והגא היך אשא מפומיה נפק :
ג תחות כל שמיא תריצותיה ונהוריה יקום על סיפי ארעא : ד בתרוי מכלי קל
אכליותיה בקל גותנותיה ולא יעכבנון ארום ישמע קליה : ה כד

ויהושע דכו' במ"ג להעלות וסימ' ואתה תצוה את בני ישראל . צו את בני ישראל . לבנות לנו מזבח : תשאות ד' וסימ' תשואות מלאה עיר הומיה • תשואות חן חן לה • מפרשי עב תשאות סכתו . תשואות נוגש לא ישמע : עולה ה' מל' בליש' וסימ' מן ההר החלק העולה שעירה. והנה איש הבינים עולה . והעולה מתוך הפחת יפול . ואל הכתף מחוצה. מקנה אף על עולה : ישמע י' וסימ' ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו . לא ישמע עוד חמס בארצך . וגלתי בירושלם וששתי • כהקיר בור מימיה כ"כ. כה אמר ה' עוד ישמע במקום • ויתנהו בסוגר בחחי' • והשבתי המון שיריך. קול מלאכה • אחריו ישאג

תולדות אהרן כפים . תענית ז : במפגיע . שם : יגיד. שם ח (תרומות מז) : ישרהו . (ברכות יב) : לשלג . יומא נד תענית ג (חגיגה עז):

רלבג

מהם לחיות הם בכח מטר ר"ל שיעשו מהם איד לא אשר הוא מוכן להיות ממנו מטר : (כט) מפרשי עב . מיני הפרשיות אשר לעב והרצון בו כי כבר יתחדשו עבים מתחלפים זה מזה עד שמקלתם יהיה מטר ומקלתם יהיה רוח ומקלתם עניינים אחרים כמו שזכר אחר זה : תשואות סוכתו. הרצון בסוכתו עננו והרצון בזה המיית עננו והוא הרעם : (ל) אורו. שמשו ומזה לר ואור : (לא) למכביר. לרוב : (לב) כפים. עננים ומזה הענין ושכותי כפי : כסה אור . הוא האיד הקיטורי מתלהב בקלות ובמעט סבה : במפגיע. בממשש ופוגש : (לג) רעו. הוא האיד האחר שהוא רעו ותבירו : מקנה אף על עולה. קנין אף על האיד הקיטורי שמדרכו לעלות למעלה : ויפתק : (ב) והגה . הוא שם מענין הגייה והרצון בו וקול והוא הרעם : (ג) ישרהו . כמו ישרו והטעם שהוא יתיישר לרדת תחת כל השמים עד שישמע שם בכל המקומות אשר הענן עליו אמר זה לפי שהקול הוא תנועה מגעת אל חוש השמע באמצעות האויר המקבל צורת התנועה כהיא או יהיה הרצון בישרהו ילאלאהו והטעם שהוא ילאלא הענן וירד ממנו המטר : ואורו על כנפות הארץ והברק היוצא ממנו ירד למטה על כנפות הארץ וזה פלא משני צדדים האחד שיצא אש מהמקום אשר היו שם המים והשני שירד למטה והנה טבעו שיעלה למעלה : (ד) ולא יעקבם . ולא א
מערום

מצודת ציון

(כט) תשואות . ענין המיה ורעש כמו תשואות חן חן לה (זכריה ד) : (ל) אורו . ענינו המטר וכן כל אור שאמור בענין והוא מלשון יורה ומלקוש (דברים יא) : (לא) למכביר . להרבות כמו מועט לא כביר (ישעיה טז) : (לב) כפים . כן יקראו העננים לפי שבתחלה נראה ככף איד כענין שנאמר עב קטנה ככף איש (מ"א יח) · או לפי שהם כמו כפה על ראשי בני האדם : במפגיע . ענין תפלה כמו ואל תפגע בי (ירמיה ז) : (לג) רעו . מלשון תרועה והוא קול הרעם : על . ממעל כמו נאום הגבר הוקם על (ש"ב כג) : (א) ויתר . ענין קפיצה ודלוג כמו לנתר בהן על הארץ (ויקרא יא) : (ב) ברוגז . ענין רעד וחרדה כמו רגזו ואל תחטאו (תהלים ד) : והגה . ענין דבור כמו ולשוני תהגה (שם לה) : (ג) ישרהו · מל' ישר ושוה : כנפות . קצות : (ד) גאונו . מל' גאוה : יעקבם · ענין סוף

מצודת דוד

המקום עת בוא בטבע פרישת העב תחת השמים : תשואות . עת בוא המיית הענן אשר היא כסוכה על יושבי האדמה והוא כפל ענין במ"ש : (ל) הן פרש הנה לפעמים יגביר חסדו ויפרוש על הענן את מטרו הבא מאוצרו הטוב שרשי הים ועמקם יכסה לבל יתמלא הענן מהם כ"א מאוצרו הטוב : (לא) כי כי המים הבאים מאוצר השמים אשר בהם היה דן את אנשי דור המבול בהם עצמן יתן אוכל עד להרבות ועושה שני הפכים בנושא אחד פעם למחות את כל היקום ופעם יתהפכו לגשמי ברכה עוד יותר ממי המטר בטבע : (לב) על כפים . כבר יקרה אשר יכסה המטר אשר על העבים כלואים בהם ולא יריקו על הארץ ואח"ז יצוה עליה לרדת בעבור תפלת הצדיק השואל עליה : (לג) יגיד עליו רעו . וכבר יקרה אשר הרעם שלו יגיד עליו ויורה עליה אשר קרבה לבוא והנה קנין האף אשר אנשי הארץ העבירו חמת ה' עולה היא ממעל על הוראת הרעם ומבטלת אותה ולא יבוא הגשם וגו' נראה גודל ההשגחה כי פעם הגשמים כלואים ויריקו ע"י המפגיע ופעם מאוד קרבו לבוא והמה נעצרים כאשר יחטאו אנשי הארץ : לז (א) אף לזאת. לפלאי המקום אשר יפעל בעת ירידת המטר עם כי היא הקטנה שבפעולותיו מ"מ אף עליה יחרד לבי ויקפוץ ממקומו לגודל התמהון : (ב) שמעו שמוע. בעת רדתו שמוע נשמע קולו אשר ירעם ברוגז והוא קול הרעם : והגה . הדבור אשר יצא מפיו הוא הרעם שזכר היוצא בגזרת המקום והוא כפל ענין במ"ש (ג) תחת כל השמים ישרהו . והנה משלח את הקול בדרך ישר תחת כל השמים ולא יסבב בדרך עקלתון ואז ושלח גם אור ברקיו על קצות הארץ כי בעת הרעם אז יוצא הברק כאשר נזכרו הטבעיים : (ד) אחריו ישאג קול . אבל שאגת הקול אשר ירעם בקול גאונו נשמע לאוזן אחר ראיית הברק עם כי גם הברק בדרך ישר : ולא יעקבם . אולם לא יאחר באמת את הקולות לבוא לעקבות הברקים ואחריתם אם היה נשמע קולו מיד בבואו ר"ל אם היה נשמע מיד אז היה נ שאינו מתאחר לבוא לעקבות הברק אבל בעבור גסות חוש השמע ודקות חוש הראות יראה הברק טרם ישמע הרעם לזה חושב האדם אשר כן הוא בטבע תולדותם אבל לא כן היא והוא דבר נפלא ותמהון : (ה) ירעם אל . הנה האל ירעם בקולו רעמות נפלאות אשר שמענו ונדעם ומה הם עוד הגדולות אשר עו
ואנחנו

ולשון משנה שנינו (סוטה טז.) בשלש מקומות הלכה עוקבת
(ו) כי לשלג יאמר. ע"י הקולות הללו: הוא ארץ וגשם מטר וגשם מטרו' עוז.
ד' רוחות יבא : (ז) ביד כל אדם יחתום. כשאדם חוטא לפניו האדם
חתם כתב ידו ביום מותו על עבירות שעבר הכתובות לפניו: לדעת כל אנשי

(ד) ולא יעקבם. המ"ם סימן העבים והעניין לא יאחר מן לעולם עקב:
(ו) כי לשלג יאמר. להיות בארץ וכבר הזכרתי בספר מאזני הלשון כי כל דבר
צריך לזמן ומקום על כן ימצאו פעמים בלשון הקדש בלא אות בי"ת כמו הנמצא
בית ה' : (ז) ביד כל אדם יחתום . יש אומרים בעד כל אדם : יחתום.

נִפְלָאוֹת עֹשֶׂה גְדֹלוֹת וְלֹא נֵדָע :
ו כִּי לַשֶּׁלֶג ׀ יֹאמַר הֱוֵא אָרֶץ וְגֶשֶׁם
מָטָר וְגֶשֶׁם מִטְרוֹת עֻזּוֹ : ז בְּיַד־
כָּל־אָדָם יַחְתּוֹם לָדַעַת כָּל־אַנְשֵׁי
מַעֲשֵׂהוּ : ח וַתָּבוֹא חַיָּה בְמוֹ־אָרֶב
וּבִמְעוֹנֹתֶיהָ תִשְׁכֹּן : ט מִן־הַחֶדֶר
תָּבוֹא סוּפָה וּמִמְּזָרִים קָרָה :
י מִנִּשְׁמַת־אֵל יִתֶּן־קָרַח וְרֹחַב
מַיִם בְּמוּצָק : יא אַף־בְּרִי יַטְרִיחַ
עָב יָפִיץ עֲנַן אוֹרוֹ : יב וְהוּא
מְסִבּוֹת ׀ מִתְהַפֵּךְ בְּתַחְבּוּלֹתָו
לְפָעֳלָם כֹּל אֲשֶׁר יְצַוֵּם ׀ עַל־פְּנֵי
תֵבֵל אָרְצָה : יג אִם־לְשֵׁבֶט אִם־
לְאַרְצוֹ אִם־לְחֶסֶד יַמְצִאֵהוּ :

אַכְלֵי אֱלָהָא בְּקָלֵיהּ עַל פְּרִישָׁן דַעֲתִיד לְמֶעְבַּד עָבֵד רַבְרְבָן וְלָא נֵדַע : ו אֲרוּם לְתַלְגָּא יֵימַר הֱוֵי בְּאַרְעָא וּמִטְרָא בָּתַר מִטְרָא בְּקַיְטָא לְמַבְשָׁלָא פֵּרֵי וּמִטְרָא בָּתַר מִטְרָא לְמִצְמַח עִסְבָּא בְּסִתְוָא בְּעוּשְׁנֵיהּ : ז בִּידָא דְכָל אֱנָשָׁא יִרְשׁוֹם לְמִידַע כָּל בְּנֵי נָשָׁא עוֹבָדוֹי : ח וְתֵיתֵי חַיְתָא בִּכְמָנָא וּבִמְדוֹרָהָא תִשְׁרֵי : ט מִן אִדְרוֹן עִילָא תֵּיתֵי זִיעָא וּמִכַּוַּת מְזָרִים קוֹרָא : י מִמֵּימַר אֱלָהָא יִתְיְהַב קַרְחָא וּפַלְטִיּוּת מַיָּא בְּאַתְכּוּתָא: יא בְּרַם בְּבְרִירוּתָא מַטְרַח עִיבָא מְבַדֵּר עֲנַן מִטְרֵיהּ : יב וְהוּא תּוּסְקַפְתָּא מְהַפֵּךְ בְּחָכְמְתֵיהּ לְאַצְלָחָא כַּלְחֵי בְּאַרְעָא בְּעוֹבָדֵיהוֹן וְנָחֲתִין בְּכָל אֲתַר דִי פַּקְדִינוּן עַל אַפֵּי אַרְעָא : ת"א וְהוּא בְּרַחֲמוֹהִי מַיָּא טְמִיעֲתָא מְהַפֵּךְ בְּאַפּוּתְקוֹהִי לְעוֹבָדֵיהוֹן דִבְנֵי נָשָׁא מַגְרֵיתָהּ וּמְשַׁדֵּר יָתְהוֹן לְכָל דְפַקְדִנּוּן עַל אַפֵּי תֵבֵל אַרְעָא : יג אִין מִטְרָא דְפוּרְעֲנוּתָא וְעַמְמַיָּא וּבְמַדְבְּרַיָּא אִין מִטְרָא רַזְיָא לְאִילָנֵי טוּרַיָּא וְגַלְמָתָא אִין מִטְרָא נִיחָא דְחִסְדָּא לַחֲקָלֵי

שהגשם ימנעם לצאת לדעת כל איש מעשה שדהו ואחרים אמרו כי המקום יחתום ביד כל אדם המעשים שיעשו והזכיר זה העניין בפסוק הזה בעבור המטר כעניין אם תשמעו ונתתי מטר ארצכם והקרוב אלי כי על הזורע ידבר כי אחרי ירידת הגשם יזרעו בני אדם והמקום יחתום ביד כל אחד ואחד מה שיהיה מהזרע : (ח) ותבא חיה במו ארב . בעת המטר : (ט) מן החדר תבא סופה. יתכן שהוא כמו חדרי תימן מפאת דרום כאשר פירשתי : וממזרים. י"א שהוא פאת צפון וי"א ממזלות וי"א שהוא מן מזורה הרשת על עניין רחוק והנכון בעיני שהם כוכבים וכמהו התוציא מזרות בעתו: (י) במוצק. היא הארץ שהיא כנקודה באמצ' הגלגלים : (יא) אף ברי . פירושו יש פעם על כן אמר אף כשיהיה האויר ברור והמקום יטריח עב : יפיץ. כמו יפוצו מעינותיך ופי' יפיץ ענן אורו שפעם ירד הגשם והשמש נראה ויש אומרים כי הבי"ת שבמלת ברי משרת ויפרש רי מן רויה וזה רחוק : (יב) והוא . המקום יסובב מסיבות והנכון בעיני שהוא על הגלגל שמתהפך בתחבולות המקום לפעלי בני אדם : (יג) אם לשבט . להשחית הזורע : אם לארצו . או לשבט כמו אבנים גדולות וגשם כים . והנה הזכיר ג' עניינים

ג' | ב' חד כתי' ס' | ד' מ"ל בליש' | ט' | ל' . ב' | ל' | ב' . ל' | ל'.ד'. ל"ג ר"פ | ב' . תיו ק | ב' ר"פ אם אם אם | ל' וחסר .

תולדות אהרן יחתום . תענית יא זוהר לך : מן החדר . ב"ב כה : אף ברי . (תענית סז) : יפיץ . תענית ז : מסבות . זוהר וירא : לשבט. תענית ח (תענית סו) :

קול • וגם נביאים העמדת . וא' וישמע ויקמו הלוים : במו ט' וסימ' כהדוש מתבן במו מדמנה : חציו שרפתי במו אש . חציו שרף במו אש • במו פי אתחנן לו . כי תלך במו אש לא תבוה . לירות במו אפל . ואניעה עליכם במו ראשי . אאמיצכם במו פי . ותבוא חיה במו ארב . קדמא כתיב במי וקרי' במו : מתהפך ב' וסימ' במחנה מדין . והוא מסבו' מתהפך בתחבלתיו : אם לשבט חד מן ב' ר"פ אם אם

. לכודיע על מה הוא
(ח) ותבוא חיה במו ארב.
ועוד שלוחים הרבה יש
ליפרע פורענותיו שילוח
רעות וסופה וקרה :
מזרים . אוצר יש ושמו
: (י) מנשמת . מרוחו :
מים במוצק . בזיקה
ות : (יא) אף ברי . שם
הממונה על העננים והוא
ענן מטרו של המקום :
יו . ענן מטרו: (יב) והוא.
: מסיבות מתהפך
לותיו. של מקום: לפעלם .
ים לפועל המוטל עליהם
אם טוב ואם רע מתהפך
ת הרבה כאותו ששנינו
יו ישראל צדיקים גמורים
ופסקו להם גשמים לסוף
לפחות מהם אי אפשר
נגזרה גזרה אלא הקב"ה
ש שלא בזמנם ועל ארץ
צריכה להם ועתים לטוב'
בו' : כל אשר יצוס .
גשמים לעשית לארץ
והוא מסיבות מתהפך
לותיו . מקיף ענני' ורוחות
ת ההרים שיהיו שותים
יוחותיהם . כאגדת והיה
(יג) אם לשבט . אם
ניות בני אדם מורידם
ובגבעו' שאין מקום זריעה:
ארצו . להורידם כאשר
בתחילת דין לא לשבט ולא
מן השורה אלא בבינונית:
חסד . שנעשו הדור עכשיו
צדיקים משהיו בראש השנ'
גשמים שנגזרו בבינונית
ך בתחבולות מסיבותיהם
בחסד בזמנם ועל הארץ הצריכה להם שלא תרד הטפה מהם לאיבוד :
יאהו. למטר לאחת מן המדות הללו :

רלבג

(ו) מטרות עוזו . מטרות עוז ותהיה הוי"ו נוספת : (ז) יחתום . יסגור ויסתום עד
כל איש לצאת לחוץ מרוב המטר : (ט) מן החדר תבא סופה . מחדר הענן תבא הרוח וזה יהיה כאשר היה נעצר בו איד הספיג לו כי יקרה לזה האיד המורכב שיהיה ממנו הרוח
התבאר בספר האותות : וממזרים קרה . ר"ל שכבר יהיה קור חזק מן הרוחות המזרים ומפזרים האידים והם הרוחות הצפוניות כמו שנזכר בספר האותות או יהיה ממזרים מעניין זרם
מזרים כמו מזרם כמו העניין בתומיך גורלי שהוא כמו תומך או יהיה מורכב מפועל הדגוש והפעיל כי כבר ימצאו רבים מורכבים משני בניינים : (י) מנשמת אל . מרצון אל : במוצק .
מצוק וזה יהיה כאשר יקפא הטל ויהיה ממנו הכפור: (יא) ברי. מעניין בירור וברשו ברם ובא במשקל מרי והרצון בזה כי גם הברור אשר יהיה לחלקי האיד עד שיתפזר ויותך קודם שיתהום
המטר : יטריח עב . רצוני שכבר ימלא עב לפעמים לא יתהווה ממנו שום דבר אבל יתפזר ויותך ולזה אמר יטריח רצוני שמאיאות כמו זה שעב הוא טורח ועמל אחר שלא יגיע ממנו תועלת :
בשום

מצודת דוד

ולא נדעם : (ו) כי לשלג . אשר לשלג יצוה שיהיה על הארץ והננו רואים
בארץ וכן יצוה על גשם מטר וכן יצוה על גשם מטרות עוזו ר"ל גשם חזק
וכולם נראים שמה לעין כל בעת רדתם : (ז) ביד כל אדם יחתום . ועכ"ז
ויחתום בתוך כל בני אדם מלאכיות להם קדימת ידיעה טרם בואם למען
כל אנשי מעשה מעשהו ר"ל בכדי להזדרז כל בעל מעשה לכלות מעשהו
יבוא הגשם לבל ימנעהו בבואו : (ח) ותבוא חיה . עם כי החיה תשיג ידיעת
טרם בואו ותקדים לבוא במקום אשר תשב ותארוב לטרוף טרף ותשכון
ותיה ולא תצא או החוצה וקצרה א"כ השגת האדם אף בדבר אשר תשיג
: (ט) מן החדר. יספר עוד מפלאות המקום ואמר הנה רוח סופה תבוא מן
אשר יכלה שם הרוח והם חדרי תימן כמ"ש עושה עש כסיל וכימה וחדרי
(לעיל ט) : וממזרים קרה. מן המזלות תבוא הקור והיא מזל כימה :
מנשמת אל . מנשיבות רוח האל ר"ל במאמר פיו יבוא הקרח ובא
המים במקום צר ודחוק עד לא יוכלו להעלות גלים כי הקרח עליהם ממעל : (יא) אף ברי . אף בעת יהיה האויר ברור ואין מקום לבוא המטר ע"פ
: עכ"ז יטריח את העב למלאותו בכובד המים רבים והוא יפזר מטרו ע"פ האדמה . ורז"ל אמרו שהמלאך הממונה על המטר שמו אף ברי : (יב) והוא .
הזה הנה מחמת סבות מתהפך הנה והנה ברוב תחבולותיו לעשות פעלם המוטל עליהם כפי כל אשר יצוום המקום להריק המטר ע"פ האדמה ר"ל מה
ים מתהפכים הנה והנה לא במקרה היא כ"א מחמת סבה ולעשות שליחותו של מקום : (יג) אם לשבט . פעם יתהפך להוריד המטר לענוש את הבריות על
י' כאשר יחטאו יורד הוא במקום עמק ומצולה והמטר רע להם : אם לארצו . פעם יתהפך להוריד המטר לארץ ה' ר"ל אל המקום אשר אנשים שמה לה' הנכנעי'
אשר המטר נגזר עליהם: אם לחסד . פעם יתהפך להוריד המטר לעשות בה עוד חסד נפלא יותר ממה שנגזר והוא כאשר נגזר מתחלה מעט גשמים ולאח"ז
הטיבו מעשיהם הנה יפליא חסד להורידם במקום שיותר צורך ואינו מאבד טפה לרדת במקום שאין שם צורך : ימציאהו ,

מצודת ציון

סוף ואחרית כעקב הזה שהוא סוף הרגל : (ו) הוא. כמו היה ובאו הוי"ו ואל"ף במקום היו"ד
והה"א : (ז) ביד . הוא כמו בתוך וכן ביד שני לנתרות (זכריה ד) : יחתום . סתום ויסגיר
כמו כי חתום הוא (ישעיה כט) : אנשי מעשהו . יתשר הנסמך והראוי אנשי מעשה ומעשהו
וכן הארון הברית (יהושע ג) ומשפטו הארון ארון הברית : (ח) במו ארב . בארב כמו
במו פי אתחנן (לעיל יט) : ובמעונותיה . ענין מדור כמו מעון אתה היית (תהלים צ) :
(ט) וממזרים . מזלות וכן התוציא מזרות (לקמן לח) ובא הרי"ש במקום הלמ"ד וכן וידע אלמנותיו
(יחזקאל יט) והיא כמו ארמנותיו ובא הלמ"ד במקום הרי"ש: קרה . מל' קור החורף: (י) מנשמת
ענין נשיבת הרוח כמו מנשמת אלוה יאבדו (לעיל ד) : קרח . הוא הגליד הנקפא מן הקור כמו
משליך קרחו כפתים (תהלים קמז) : במוצק . במקום צר ודחוק כמו רחב לא מוצק (לעיל לו) :
(יא) ברי. מל' ברור ונקי : יפיץ. יפזר כמו והפיץ אותם (יחזקאל לו) : (יב) בתחבולותיו . ענין
ההתחכמות בדבר מה : תבל ארצה . מקום המיושב שבארץ נקרא תבל ור"ל במקום המיושב שבארץ
או כפל המלה בשמות נרדפות כמו אדמת עפר (דניאל יב) : (יג) לשבט. ענין עונש הפורענות
כמו

יד הַאֲזִינָה זֹּאת אִיּוֹב עֲמֹד
וְהִתְבּוֹנֵן ׀ נִפְלְאוֹת אֵל׃ טו הֲתֵדַע
בְּשׂוּם־אֱלוֹהַּ עֲלֵיהֶם וְהוֹפִיעַ אוֹר
עֲנָנוֹ׃ טז הֲתֵדַע עַל־מִפְלְשֵׂי־עָב
מִפְלְאוֹת תְּמִים דֵּעִים׃ יז אֲשֶׁר־
בְּגָדֶיךָ חַמִּים בְּהַשְׁקִט אֶרֶץ מִדָּרוֹם׃
יח תַּרְקִיעַ עִמּוֹ לִשְׁחָקִים חֲזָקִים
כִּרְאִי מוּצָק׃ יט הוֹדִיעֵנוּ מַה־נֹּאמַר
לוֹ לֹא נַעֲרֹךְ מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ׃ כ הַיְסֻפַּר־
לוֹ כִּי אֲדַבֵּר אִם אָמַר אִישׁ כִּי
יְבֻלָּע׃ כא וְעַתָּה לֹא־רָאוּ אוֹר
בָּהִיר הוּא בַּשְּׁחָקִים וְרוּחַ עָבְרָה
וַתְּטַהֲרֵם׃ כב מִצָּפוֹן זָהָב יֶאֱתֶה

(Masoretic margin notes: ב׳ · ג׳ ומד כפס · ב׳. ג׳ · ג׳ · ג׳ וזכר · ג׳ · ג׳ ומד כראי ג׳ · ב׳ בקבר · ח׳ פן יבלע · ב׳)

תרגום

דִּפְרֵי וְכַרְמֵי יִסַּפְקְנֵיהּ׃
יד אֲצִית דָא אִיּוֹב קוּם וְאִתְבְּיַן
פְּרִישׁוּתָא דֶאֱלָהָא׃
טו הֲיִדַעְתָּא כַּד יְשַׁוִּי אֱלָהָא
גְזֵירָתָא עֲלֵיהוֹן וְאוֹפַע עֲנָנֵי
מִטְרֵיהּ׃ טז הֲיִדַעְתָּא עַל
מְבַשְׁקְרָנֵי עֲבָא פְּרִישְׁוָתָא
דִּשְׁלִים מַנְדְּעָא׃ יז דִּי לְבוּשָׁךְ
מִשְׁתַּנִּין כַּד מְשַׁדֵּיךְ אַרְעָא מִן
דָּרוּמָא׃ יח תִּרְקַע עִמֵּיהּ
לִשְׁחָקַיָּא תַּקִּיפִין דְּחֵיזְוָתְהוֹן
כְּאַסְפַּקְלַרְיָא סְנִינָא׃ יט אוֹדַע
יָתָנָא מָה נֵימַר לֵיהּ לָא נְסַדַּר
לְמֶחְמֵי קֳדָם חֲשׁוֹכָא׃ כ אֶפְשַׁר
דִּישְׁתְּעֵי לֵיהּ אֲרוּם אֲמַלֵּל אִין
יְמַלֵּל בַּר נָשׁ אֲרוּם יִקְטְרֵג׃
כא וּכְדוֹן לָא חֲמוֹן מִטְרָא בוֹטֵט
הוּא בִּשְׁחָקֵי וְרוּחָא עֲבַרַת וְדַכִּית יַתְהוֹן׃ ת״א וְהַשְׁתָּא לָא אִסְתַּכַּלוּ בְּאוֹרַיְתָא
אִתְעֲבִידוּ שְׁמַיָּא בְּהִירֵי מִן לְאַחְתָּא טַלָּא וּמִטְרָא וְרוּחַ עֲבַרַת וְדַכְּאִנּוּן׃ כב מִצִּפּוּנָא
דַּהֲבָא יֵיתֵי קֳדָם אֱלָהָא דְחִיל שְׁבָהוֹרָא׃ ת״א מִן צִפּוּנָא

תולדות אהרן בגדיך. גטין לח: תרקיע. (ברכות ג): היסופר. מגלה יח (ברכות יג): לא ראו. תענית ז
זוהר לך (ברכות יג): מצפון. ב"ב כה:

אם וסימ׳ אם לשבט אם לארצו. אם גנבים באו: והופיע ל׳ והוא חד מן ט׳ זוגין מן ג׳ ג׳ ברישיה קדמא ותניינא ה׳ ותליתא וה׳ וסי׳ נמסר במסרה רבתא במערכת אות הה"א בס"ד: חזקים ג׳ וסימ׳ וילכו בני דן לדרפם. הנה נתתי את פניך תרקיע עמו לשחקים: היסופר ב׳ וחס׳ וסימ׳ בקבר חסדך. היספר לו כי אדבר: יבולע ב׳ א׳ פתח וא׳ קמץ וסי׳ פן יבלע למלדולכל העם. אם אמר איש כי יבלע: יאתה ב׳ וסימ׳ ואידכם כסופה יאתה׳ מצפון זהב יאתה:

אבן עזרא

ענייניס האחד למוסר והשני לארצו בעבור צורך הארץ ושוכניה חסידים כענין לפעלם והשלישי לחסדו והנה ישוב אם לשבט אם לארצו פירוש לפעלם: (טו) התדע בשום אלוה עליהם. כאשר שם המקום העבים על בני אדם: והופיע. והראה האור בתוך העננים. או תדע מפלשי עב כמו פלס מעגל רגלך כאלו הם שקולים בפלס: (יז) אשר בגדיך חמים. הענין ימי הקיץ כי רובי הרוחות הם שמאליים בעבור היות השמש בפאת שמאל. ורובי המפרשים אמרו כי בהשקיט בהגיע שהוא הפך שקט ויאמרו כי כמהו ארץ יראה ושקטה וזה רחוק להיות מלה אחת מתפרשת לפירוש והפכו ולא יהיה לה שינוי בבנין כמו שורש ושרש ויותר נכון היה שיאמרו התוכל להתחמם אם לא היתה רוח דרומית: (יח) תרקיע עמו. בחסרון ה"א התימה והשחקים הם על העבים ונקראו כן בעבור היותם אויר דק והוא מן ושחקת ממנה הדק וכן נקראו רק ורקיע והם תחת הגלגלים והענין האתה תעזור אותו להרקיע השחקים ולשום אותם חזקים ולהיותם כראי מוצק על כן יראה האור מהם: (יט) הודיענו מה נאמר לו. אם דעת יש לנו שנאמר לו למה כן וכן לא נוכל לערוך אליו מפני חשך כי אנחנו בחשך: (כ) היסופר לו. ענינו אין צריך שיספר לו אדם. אם אמר איש בלבו כי יחסר ממנו לא יועילנו ורב האיי גאון ז"ל אמר כי יבולע על השמש: (כא) ועתה לא ראו אור. והנה אין כח בידם אפי׳ לראות האור בהעבים בשחקים ובהיר שב לשמש והוא מן בהרות עד שיבוא רוח ותטהר העבים: (כב) מצפון זהב יאתה. ב׳ פי׳ זהב

רש"י

(טו) בשום אלוה. חק ברית עליהם היאך תלויים במאמר: (טז) מפלשי עב גילוי מבוי מפולש כלו׳ לארכן ולרחבן של עבים: התדע. עליהם מפלאות תמים דעים: (יז) אשר בגדיך חמים. במה בגדיך חמים בהשקיטו ארץ מרוח שאינה הורגת את העולם בקרה שרוח מזרחית מחממת שנאמר רוח קדים חרישי׳ (יונה ד) שמשקטת הרוחות מפניה: (יח) חזקים הרקיעים: כראי מוצק כראי שהגשים רואות בו. (מוצק) טריסטייר והוא חזק: (יט) הודיענו מה נאמר להקב"ה בריבנו עמו. לערוך אליו מפני חשך הוי״ה וסכיכותיו: (כ) היסופר לו אדבר. וכי כמדת הכרת שצריך שיספרו אליו היועצים מפיהו: אם אמר אומר מפיו: כי יבולע אליו מ״ד. כמו פן יבולע (ש"ב יז) יגלה. ורבותינו היסופר כל שבחו לו: כי נדבר בו ובגבורתו. איש. לספרם כולם: ממקומו: (כא) ועתה אור. בסוף דבריו של חזר לקנתר אותן שלש איוב על לא מצאו מענה ועתה שלשת רעיך אלה להם להשיבך כל דבר שאמרתי לך. לא רו נעשו כמה כנפלים לא ראו חכמה: בהיר הוא דומה לבהירים בהירים בשחקי׳ להוריד גשם: ורוח כא ומטהרתן ורבו ואין מטר יורד כ דוגמא שלהם התחילו בו וסוף עמדו ולא ענו: (כב) זהב יאתה. הרי הוכח על הראשונו׳ (ועתה לא ר ד"א מדרש חכמים בא מלא בהורות ענוים להוריד גשם רוח עברה ותטהרם ואין גשם יורד זה מדרש חכמים ואינה מתי סדר המקראות: מצפון זהב יאתה. מנשב רוח צפונית ומעביר הגשם והחמה זורח המריקים.

רלבג

(טו) בשום אלוה עליהם. בגזור אלוה עליהם שיהיה ענייניהם בזה האופן: והופיע. והאיר והוא מקור ונם יהיה כשיתלבש האיד הקיטורי: (טז) מפלשי עב. כמו מפרשי וכבר קדם ביאורו: (יח) כראי מוצק. כמראה הנתך והוא כמראה של זכוכית שהיא ספיריית והנה אמר על השחקים שהם חזקים ושהם גם כן ספיריים כראי מוצק: (יט) לא נערוך מפני חשך. לא נוכל לסדר דברינו ולערוך אותם לפני השם יתברך מפני החשך אשר אנחנו בו מפני הטבע החמרי וקיצורינו מהשיג פועל השם יתברך על השלימות: (כ) יבולע. יבחת: (כא) בהיר.

מצודת ציון

כמו בשבט עברתו (איכה ג): ימצאהו. ענין הזמנה והשגה כמו וכאורח איש ימציאנו (לעיל לד): (יד) עמוד. שתוק כמו עמדו לא ענו (לעיל לב): (טו) והופיע. הזריח והוא מושאל על הגלות המטר והראותו: (טז) מפלשי. כמו מפרשי בחלוף הלמ"ד ברי"ש וכמו מזלות מזרות: (יח) תרקיע. ענין פריסה ושטיחה כמו לרוקע הארץ (תהלים קלו) ומשפטו התרקיע בה"א התימה וקצר בדבר המובן וכמוהו רבים: לשחקים. בלמ"ד במקום את וכן הרגו לאבנר (ש"ב ג): כראי. מלשון ראיה ומראה: מוצק. מלשון יציקה: (כ) יבולע. ענין השחתה כמו כבלע את הקדש (במדבר ד): (כא) בהיר. מאיר ומזהיר: (כב) מצפון. ענין טמון ונסתר ואמרו בלשון מליצה כאותה על שזהב בא מפאת הצפון: זהב. רלה לומר מזוקק ונקי כזהב וכן המריקים מעליהם הזהב (זכריה ד)

מצודת דוד

חוזר הוא על כולן ור"ל יזמין ויוציא את המטר לאחת מאלו אם לשבט ... (יד) האזינה. קשוב באזניך את אמרי ושתוק ותן לבך להבין נפלאות כל שבאו מן האל ולו יחשבו ולא אל המערכה: (טו) התדע. ר"ל איך תחשוב בא מצד המערכה הלא למדת חכמה וידעת מה מהדברים הטבעיים. הנה גם זאת תדע מתי שם אלוה המטר על הענן ומתי הופיע וגלה מטר עננו היתה יציאת טפת המטר מן הענן כי לא נודע מהם עד אשר נראה לעין ומלת אור עננו חוזר גם על ראשית המקרא: (טז) התדע. האם תדע מפלשות התמים בדעות אשר יעשה על מפרשי העב ממעל להם וכאומר ומה הנעשה לא ידעת האם תדע מה ממעל להם: (יז) אשר. חוזר הוא על מלת התדע האמור במקרא שלפניו לומר האם תדע הסבה אשר בגדיך חמים בעת ישקיט הארץ מדרום ר"ל כשלא באו אליה ממולה רוח צפון הקרה מאד ונעשה האויר חם ויחמו גם הבגדים הידעת למה כן הוא הלא הם דוממין ומאין בא להם התעוררות וכאומר ואם היה הכל בא מצד המערכה היה א"כ מהאפשר לדעת הכל כאשר נדע דברים הטבעיים: (יח) תרקיע. וכי פרשת עמו את השחקים החזקים הנסים הנעשה ביליקה שהוא חזק יותר מאלו נעשה בהקשת הקורנס או שהמה חזקים בדבר הבהירות כמראה דבר המוצק בעת יתיכו אותו אשר וכאומר וכי כח אל לך עד שתאמר אערכה לפניו משפט: (יט) הודיענו. הודע לנו מה נאמר במשפט וכאומר גם אנו היינו מתווכחים עמו בעבורך מה נאמר: לא נערוך. הלא לא נוכל לסדר משפט למולו מפני חשכת הדעת אשר עמנו מול חכמת המקום: (כ) היסופר לו. ר"ל מה לנו לערוך עמו וכי מהצורך לספר לו אשר אדבר הלא הכל ידוע לו: אם אמר. וכי אמר איש דבר אשר יסתר ממנו והוא כפל ענין במ"ש: (כא) ועתה. כשבא להשלים אמר ועתה אומר אני דרך כלל הנה לפעמים לא ראו אנשים אור השמש והוא כאשר יכסו הענן ועם כי בהיר הוא במקומו בשחקים ומזהיר מאד אבל עברה רוח ותטהר את השחקים מן הענן אז יראוהו והוא מקרא קצר ומובן מאליו: (כב) מצפון. ר"ל ואם השמש אשר נראה הוא לעין כל כאשר יסתר נעלם הוא כאשר יכסו הענן ואיך א"כ יובא ממצפוני הלב דעות וחקירות מזוקקות כזהב על אלוה וכו׳ הלא נעלם הוא בכל זמן ואיך נדע א"כ חקר הנהגת ראיתי

רשי

מעליהם הזהב (זכריה ד) : על אלוה. מלפניו : (מצפון זהב יאתה .
ב הטוב לאותן שיאתיו את עצמן למצות הקב"ה ומאמינים באלוה הנורא
(כג) שדי לא מצאנוהו שגיא כח . לעורר משפטיו על הבריות בגודל
ו ברחמי' וכפרת הבריות שם בדבר מועט לפי היכולת קומץ ומנחה מחלית
נוריס ובני יונה בקר
ערת לבק' ראם ויחמור:
. יסורין : לא יענה .
יותר מדאי וכן לא יענה
יותר מדאי כמה שא"א
איש כמתנת ידו :
ן יראוהו אנשים .
א אליו: (כי) לא יראה
י לב . המתחכמים
אין חכמתם בעיניו
יתינו פירושהו על איוב
אליהוא לפי שהיית
מה ויתירה על דורך
חנם

עַל־אֱלוֹהַּ נוֹרָא הוֹד׃ כג שַׁדַּי לֹא־מְצָאנֻהוּ שַׂגִּיא כֹחַ וּמִשְׁפָּט וְרֹב־צְדָקָה לֹא יְעַנֶּה׃ כד לָכֵן יְרֵאוּהוּ אֲנָשִׁים לֹא־יִרְאֶה כָּל־חַכְמֵי־לֵב׃

ג' / ג' ותכר / ג' מ"ל

אִסְתַּנְיָא יֵיתֵי וְיִנְהַר עַלְמָא קֳדָם אֱלָהָא דָחִיל יוֹדוּן עָלְלֵי עַלְמָא׃ כג שַׁדַּי לָא אַשְׁכַּחְנוּהָ דְאַנְתְּ מְדַבֵּר עִם עָלְלֵי עַלְמָא בְּסוּגְעֵי חֵילָא וְדִינָא וְסוּגְעֵי צִדְקְתָא לָא יְסַגֵּף׃ ת"א שַׁדַּי לָא סַפְּקְנָא לְמִשְׁתָּעֵי סוּגְעֵי חֵילָא וְדִינָא וְסוּגְעֵי צִדְקְתָא לָא יְסַגֵּף׃ כד בְּגִין כֵּן דַּחֲלוּ מִנֵּיהּ גּוּבְרַיָּא לָא יִדְחַל כָּל חַכִּימֵי לִבָּא׃ ת"א מְטוּל דִּדְחִילוּ מִנֵּיהּ גּוּבְרַיָּא לָא יֶחֱמֵי מִבְּנוֹהִי הֵיךְ כָּל חַכִּימֵי לִבָּא׃

תולדות אהרן שדי . ע"ג ד(ברכות יב) : יראוהו . שבת ס ר"ס יז:

אבן עזרא

זהב זוהר השמים הדומה לעין זהב כי מפאת צפון יחל להתזכך. ויש אומרים שפירוש זהב הרוח שהיא זכה כזהב והראשון נכון: ועל אלוה נורא הוד. שיראה הודו של מקום בצאת השמש וישבחוהו בני אדם וישמחו : (כג) שדי לא מצאנוהו. נדע במעשיו שהוא שגיא כח ושגיא משפט : ורב צדקה לא יענה : מלבו כי אם מחסרון המקבל כאשר הזכרתי מעט בתחלת פי' קהלת : (כד) לכן יראוהו אנשים. והוא לא יראה אפי' חכמי לב כענין הן גוים כמר מדלי ורובי המפרשים יפרשו יראה שישוב על כל חכמי לב והענין יראוהו ואם

רלבג

: (כג) שדי לא מצאנוהו וגו'. כרצונו שדי אשר לא מצאנוהו ולא נוכל להשיג אותו הוא שגיא כח ושגיא משפט ושגיא לעשות רב צדקה ולא יעשה רע ויענה האנשים כאמרו כי לא ענה מלבו: ית או יהיה הרצון בו יכבד וישא פנים ויחניף: ביאור דברי המענה אחר אשר ענה אליהוא שלשה מענים במספר מה שהשיבו אליפז ובלדד וצופר אל איוב או כמספר המענים שאמר איוב שלא ריו על אחד מהם וראה שאין איוב עונה אליו הוסיף אליהוא להשיב על דברי איוב וטענותיו ואמר המתן לי מעט ואגידך שאמת כי עוד לי דברים וטענות בעבור הש"י לבאר שהוא משגיח זה הדבקים בו : אשא דעי מענינים רחוקים ואתן צדק לפועלי. ואמנם אמר זה כי ההקדמות אשר יבאר מהם זה הדרוש הם רחוקות כמו שיתבאר. אמנם שדברי אינם כוזבים זה ממה מה שאתה מודה בו וזה שאתה מודה בשם שהוא שלם הדיעות ר"ל שהוא יודע נימוס הנמצאות וסדורם בשלמות לפי שהוא פועל אותם ובהיות הענין כן הנה יתבאר שאין הש"י מואס שלא יהיה משגיח בו מצד היותו מואס אותו כמו שאמרת מה אנוש כי תגדלנו וכי תשית אליו לבך וזה שהש"י הוא רב הדעות והאדם הוא רב כח השכל הדיעות כי הוא כחיי על הנימוס אשר לנמצאות ולזה הוא מבואר מזה הצד שיש לו יחס מה אל הש"י מזה הצד ובפרט כאשר ישתמש בכחו זה ויוציאהו לפועל ובהיות הענין כן אין ראוי שימאסהו הש"י ואולם ההקדמה רחוקה כי הידיעה תאמר בש"י ובנו בשיתוף השם ר"ל בקודם ובאיחור. ולזה הוא מבואר בהש"י לא ישתדל להחיות הרשע לא החיים הנפשיים ולא החיים הגופיים א יחייהו הנפשיים הוא מבואר וזה שאי אפשר שתגיע הצלחת הנפש לרשעים ולא יחייהו ג"כ החיים הגופיים כי אין בו דבר יהיה ראוי בעבורו שתהיה בו ההשגחה יתן משפט העניים העשוקים בזה האופן כי להיות הרשעים משולחים למקרים יתכן שיביא אידם ויגלו מהם. או יהיה הרצון בעניים צדיקים וענוים כי כמוהו ימצאו רבים בספר תהלים שהש"י יתן משפט הצדיקים הראוי להם בהשגחתו בהם בכל ענייניהם. לא יגרע הש"י מצדיק עינו אבל ישגיח בהם ויצילם מהרעות הנכונות לבוא עליהם ויושיבם עם המושלים העליונים ם והנצחיות ר"ל שיתן להם מקום בין המלאכים ושם יתקיימו לנצח ותגבה מדרגתם מאד. ואם יקרה בטובים שיהיו אסורים בזיקים ובכבלי ברזל או יהיו נלכדים בחבלי העוני זה הוא מהש"י להגיד להם פעלם שאינו ישר ושכבר יתגברו פשעיהם אם יחזיקו בזה הפועל ויסתבכו בו. הנה בזה האופן גלה אזנם למוסר כי בזה יוסרו מדרכם הרעה אשר החלו אמר הש"י כי מפני זה ישובון מאון. אם ישמעו אל מצות השם ויעבדו אותו יבלו ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים ר"ל שלא יגיעם שום רע כי להדבקם בש"י תהיה השגחתו בהם ל רע. ואם לא ישמעו ויחזיקו בדרכם הרע אשר החלו לדרוך בו יגיעם מהרע שיעברו בחרב בבא יום אידם וימותו בלא דעת ולא יהיה להם השארות נפשיי וזה הוא העונש האמיתי שעים אשר לא די להם שלא ישמעו לסור מדרכם הרע אבל ישימו אף לשם ית' ויאמרו כי באפו וכעסו הגיעם מה שהגיע להם לא מצד מעשיהם ולזה לא יזעקו ולא יתפללו אליו כי ה תמות בנוער נפשם וחייתם תמות בהיותם נערים ואמנם אמר זה על דרך אמרו ומקשה לבו יפול ברעה כי מי שהוא בזאת התכונה מהקשאת לבו הוא מוכן לרעות ולמקרים יותר מפחדים וכאילו זאת התכונה תמהר קצו. הנה הש"י יציל העני מרעות רבות בענייו אשר הביא עליו ויגל אוזן הלחוצי' במה שילחצם לשוב אל הש"י וירחמם. ואף היה מסיר אותך בזה הביא עליך מצר ומצוק אל רחב שאין שום צרות תחתיה והיה משים מה שינוח על שולחנך והיא המספה או הכלים מלאים דשן לרוב עשרך ובצלחתך אם היית שב אל השם ועובד אותו אבל אתה מלאת דין רשע הדין והמשפט שיסמכו אישי האדם ויסעדו ר"ל הדין והמשפט שבא מהש"י לאישי האדם על האופן שקדם שבו קיום העולם אתה ממלא אותו דין רשע ביהסך ל באלו הדברים וזה בתכלית הגנות ר"ל שיהי' מגיע מסכלותך עד שתשי' הדין והמשפט שיסמכו אנשי העולם ויקיימו דין רשע ועול והייש בזה במדרגת הרשעים שישימו אף ולא ישועו כי חמת השם פן תשיתך ותכלך בהכאות נפלאות עד שלא יצילך מזה רב כופר ולא יהיה נערך עשרך ללוקחו כופר על המכה ההיא לא זהב ולא מאמצי כח שיש לך לא יצילך. אל תביט ילה בהיות לבך פנוי על משכבך בענין הרעות הבאות לאישי האדם כמו כריתת עמים במקומם. השמר אל תפנה אל מה שיתייחס בו און לש"י כי על זה הדעת בחרת בסבת עוני דעתך "ל שפוטעת לבקש ראיות מהמום על היות התמם נמצא ברעות אישי האדם וכאילו אמר אל תסתכל באלו הענינים שיביאוך לחשוב שהש"י עושה עול באלו הרעות הבאות לאישי האדם ויכלך בחמתו במכה אכזרים אשר לא יציל אותך ממנה לא הונך ולא גבורתך. איך תאמר כי באלו הרעות רוע סידור הנה הש"י ישגיב האדם בכחו להציל מאלה הרעות הנכונות מי כמוהו שיורה האדם הדרך הישרה אשר בה יציל מאלו הרעות הנכונות לבא עליו כאשר היה האדם ב האדם באופן שתוכל להגיע אליו זאת ההשגחה וכאשר לא היה זה כן הנה לא הגיע ד הש"י אבל מצד המקבל מי הוא עליון עליו שיבחן דרכו ומנהגו בפעולותיו שיוכל לומר אליו בזה הענין פעלת עולה הלא הוא על הכל והכל ברואים בכחו ולזה ראוי שנתרחק משנייחס י לא נוכל לבחון דרכו ולהשיג אותה עד שנוכל לשים עצמנו שופטים לשפוט שהכבר פעל עולה בדבר מה כי נשגבה דעתו מאד וראוי שנייחס מה שירא' ממנו שהכבר פעל עולה אל קצורינו זכור להשגיח פעל הש"י ולרומם אותו מה שהשיגו האנשים מפליאות פעולותיו בנמצאות הטבעיות מה שכל אדם חזו בו באלו הנמצאות הנפלאות שנבא באמנת' בהקדמות מיוחסות מה שהביע האדם מרחוק בגרמי' השמימיי' שיבא בהם בהקדמות רחוקות כי באלה הענינים תושג משיעור חכמת השם ויופרה מה שאין לו קץ. ואם פעלו הוא כך הנה הוא מבואר א ונפלא מאד במציאותו ולא נוכל לדעת שיעור מדריגתו והוא נלאי לא סר ולא יסור ואיך יתכן שיגנה האדם אשר תמול בואו הש"י אשר לא סר ואיך יתכן לאדם שייחס גנות לנמצא בתכלית המעלה והכבוד עד אשר לא תושג מדרגתו. והנה החל אליהוא לספר מנפלאות הש"י ואמר שכבר יגיע מחוזק השגת' השם ונפלאותיו עד שבעת היותם המופלג שיגרע השם נטפי מים אז יעלו אידי' באלו המקומות היבשים שיזל מהם המטר ברבוי עד שירעפו עלי אדם רב וזה בתכלית הפלא. האם יבין האדם איך יהיו מפרשי העב המתחלפי' קצתם רב ואופן השוותו והמון העננים וקולם עד שקצתם יהיה מהם מטר יורד בנחת ומקצת' מטר יורד בזעף ומקצתם קולות וברקים ומקצת' שלג ומקצתם קרח ומקצת' יהיה רוח ומקצתם בר אך יתפזר ויסור. הנה הש"י פירש בעבור העלאת האידים אורו וניצוצו וכסה אז האיד שרשי הים ולזה הוא נפלא כאשר היו האידים מפועל אחד והוא הניצוץ אשר יהיה מהשמש וחומר אחד על הרוב והוא מי הים איך יקרה שיתחלפו האידים זה האופן מהחילוף. אמנם שידר השם זה בזה האופן כי בעננים ישפוט העמים פעם וייסרם ברעות אשר יבואו להם יתן אוכל לרוב במציאותם וספר תולה האיד אשר יתהוו ממנו הקולות והברקים למה שיש מהפלא בענייננו. ואמר על העננים כסה אור האיד הקיטורי אשר הוא אור בכח קרוב לפי ב במעט מהסבה כמו שהתבאר בספר האותות והוא מפוזר ביניהם ויצו השם על האיד ההוא במה שיפגיע חלקיו קצתם לקצת וידבקהו והוא הקור אשר בענן אשר הוא עוצר בתוכו בחמי' יברחו מהפכם ויתקבצו בעומק הענן כמו שהתבאר בספר האותות. כאשר הגיד עליו האיד הקר שהוא ריעו מה שהגיד ר"ל שעיבה פני הענן ועצר בתוכו האיד הקיטורי בדרך שלא ולאת אז יהיה קנין אף וכעס על האיד העולה בהתקבץ חלקיו ויבקע הענן ויצא ויתלהב מדי צאתו מהענן וזהו הכעס על דרך משל. אף מזה המקרה יחרד לבי ויתר ממקומו. שמעו ן קולו והדבור אשר יצא מפיו ר"ל הרעם שהוא נפלא וחזק עד שתחת כל השמים הוא מתיישר ללכת ולהשמע. ואורו הוא הברק יתנועע וירד על כנפות הארץ וזה ג"כ פלא כי מדרך האש גע למעלה. ואחרי הברק ישאג קול הרעם ירעם בקול גאונו ולא יאחרם ר"ל הקולות שלא ישמעו אחר הברקים בזמן מועט כאשר היה קולו בזה האופן שיהי' נשמע וזה כי הסבה ק אחד כמו שנזכר בספר האותות אבל כי הרעם ישמע אחר הברק זמן מה לפי שהמובע מגיע אל הראות בזולת זמן והקול מגיע אל חוש השמע בזמן לפי שהגעתו אליו יהיה בתנועה אה אשר תחדש הקול עד חוש השמע והוא תהיה בזמן בהכרח והנה יקרה כשהיה מקום הברק והרעם סמוך לאופק שיראה הברק ולא ישמע הרעם לרחקו ממנו כי תכלה התנועה ה אל חושינו ולזה אמר שכאשר ישמע קול הרעם לא יהיה השמעו מאוחר מאד מהראות הברק. ירעם אל בקולו זה הענין נפלאות עושה גדולות ונפלאות אשר לא נוכל להשיג. הנה האיד שלג וירד השלג בארץ ופעם יהיה ממנו גשם מטר ר"ל שאינו יורד בתוקף גדול ופעם יהיה ממנו גשם מטרות עוזו ר"ל שיורד בתוקף גדול וכבר התבארו בספר האותות ואפשר שנאמר שהרצון באמרו וגשם מטר וגו' שפעם יצא ממנו גשם מטר ר"ל שלא יהיה המטר היורד מחלקי הענן מתחלף קצתו לקצתו ופעם יצא ממנו גשם מטרות עוזו ר"ל שיצא ם מתחלפים עד שיורד מקצת חלקי הענן מטר גס ומקצתו מטר דק כמו שיקרה הרבה פעמים בעננים אשר ירד מהם הברד. ויהיה הגשם בתוקף כל כך עד ביסגור בעד כל אדם עד את ולדעת בכל אנשי מעשהו ר"ל שיכירו מה הם עושים ואיפה הם. וגם החיה תבא מרוב הגשם ותשכון במעונותיה. ולפעמים תבא מחדר הענן הסופה ר"ל הרוח החזקה וזה בהיות מתדבק עם החם ויבקש זה לרדת וזה לעלות ויתהוה מזה הרוח כמו שנזכר בספר האותות והנה מקום אבר הוא מזרים ר"ל שהוא סיבת הזרם והשטף אשר יתחדש מהאיד והוא החלק האויר כמו שהתבאר בספר האותות וכבר יהיה ממני הסתקר' אשר יהיה בקצת חלקי זה האיד העשני והאיד העשני והסתקר' ההוא הוא סבת הרות כמו שהתבאר בספר האותות וזה פלא שהכי'

מצודת דוד

יראו מלהגיד הודו פן ימעטו וכענין שנאמר נורא תהלות (שמות טו) :
לא מצאנוהו. עם כי לא מצאנו את האל שדי ר"ל עם כי לא נוכל
יתו והכנס' מדותיו מ"מ הן ידענו כי הוא שגיא כח אבל במשפט ורב צדקה
את האדם מלבו כי אם מה מגמול מעשיו יעשה לו : (כד) לכן. על כי כל מעשיו במשפט לכן יפחדו ממנו האנשים ולא ימרו פיו כי לא יראה כל חכמי
ף חכמי לב אינם חשובים לפניו ואינו רואה אותם להכיר להם פנים במשפט כמ"ש לא ניכר שוע לפני דל (לעיל לד) כי אין משוא פנים לפניו (העולה
הסבה כי יאמר שהמקום משגיח אף בפרטות ויבדיל את הרשע מן הטובה הבאה בעולם וכן יבדיל את הצדיק מן הרעה ואם לפעמים יקרה רע לצדיק
אה לגלות אזנו למוסר כאשר ינסה מעט מלרך היסר וישיב לאיוב שגם עליו באו היסורים לגלות אזנו למוסר לשוב לה' וינצל מדין גיהנם ויתענג בדשן
בו כ"א היה מתמיד לשבת בשלוה היה בועט בה' מרוב כל והיה אבוד לנצח כדור המבול

מצודת ציון

(זכריה ד) : יאתה. יבא כמו ואתה מרבבות קדש (דברים לג) : הוד. ענינו כמו גדר ופאר :
(כג) שגיא. גדול כמו תשגיא ספו (לעיל לו) : יענה. מ"ל ענויים ויסורין :
אור

אבן עזרא

ואם לא יראוהו: (א) ויען ה'. פי' מן הסערה שרוב הנפלאות שסיפר הם בסערת השמים או שדיבר עליו בסערה: (ב) מי זה מחשיך. הענין רצית להחשיך עצתי כמו להעלי' ולהסתיר ובמקום אחר מי זה מעלים: עצה במלים. שדברת בלי דעת: (ה) ממדיה. גבולותי' ור' יהודה בעל הדקדוק נ"ע פי' אותם מן מדד ויתכן שיהיה רמז למדת הגבולים: קו. הוא סבוב

תולדות אהרן הסערה. ב"ב עז נדה נב עקרים מד
פ"ו כונת כל המענה: איפה. עקרים מד פ"ה:

רשי

חכם לפיכך לא זכית להתקיים לך בנים חכמי לב: (מענה מן הסערה... הסערה. מנה שערות שלך ואשיבך דברים כנגדן. מן הסערה שמר... בסערה ישופני (לעיל ט) ממנה אשיב לך כאשר תשמע בסוף הענ... לשטף תעלה גומא לכל שער ד"א בסערה הכהו בסערה רפאהו... בספרי: (ב) מחשיך זה... חשיכה וסכלה. ד... מחשיך עצה בלי דע... הקב"ה מי זה הוא אש... מקלקל במילים וכו'... שכתבתי איש תם וישר... הספר כדי לחול שמי... בא והחשיך וקילקל... ברוב דבריו ואיוב... מעלים עצה (לקמן... הייתי יודע עלתך... מרבה בדברים והקנ... והלא אברהם לא היה... בעשר כך מנאתי: (ג)... כגבר חלציך. רמז ל... מן חלציו ויסוריו:... אי פה: (ה)... מדות

איוב לח

לח א וַיַּעַן־יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִנ הַסְּעָרָה וַיֹּאמַר׃ ב מִי זֶה ׀ מַחְשִׁיךְ עֵצָה בְמִלִּין בְּלִי־דָעַת׃ ג אֱזָר־נָא כְגֶבֶר חֲלָצֶיךָ וְאֶשְׁאָלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי׃ ד אֵיפֹה הָיִיתָ בְּיָסְדִי־אָרֶץ הַגֵּד אִם־יָדַעְתָּ בִינָה׃ ה מִי־שָׂם מְמַדֶּיהָ כִּי

מן ק' · י' כתיב כן. ג"ד · ג'

א וַאֲתִיב יְיָ יָת אִיּוֹב מִן עַלְעוֹלָא דְצַעֲרָא וַאֲמַר׃ ב מַן הוּא דֵין כִּמְחַשִּׁיךְ מִלְכָּא בְּמִלַּיָא מִדְלֵית מַנְדְּעָא׃ ג זְרַז כְּדוּן הֵיךְ גִּבְרָא חַרְצָךְ וְאֶבְעֵינָךְ וּתְהוֹדְעִנַנִי׃ ד הָאן הֲוֵיתָא בְּמִשְׁתְּסֵי אַרְעָא חַוֵּי אִין יְדַעְתָּא בְּיוּנְתָּא׃ ה מַן שַׁוִּי מְשַׁחְתְּהָא אֲרוּם תִּנְדַּע

מנ הסער' חד מן ט"ו מלין דכתיב תיבא חדא וקרי' תרתין מלין וסי' נמסר במסרא רבתא במערכת אות הכ"ף בס"ד בערך כתב: איפה י' כתיב כן וסימ' ויאמר לו המלך איפה הוא. איפה הם רעים. איפה שמואל ודוד. איפה לא שגלת. ואיפה ישרים נכחדו. איפה היית ביסדי ארץ. איפה לקטת היום ואנה עשית. איפה האנשים אשר הרגתם. ואיש אל ידע איפה הוא. ואלה איפה הם. וד' כתי' אפו וסי' ואיה אפו תקותי. דעו אפו כי אלוה. מי יתן אפו ויכתבון מלי. ושארהון איפוא כתיב:

רלבג

שתהי' הסבה אחת בעינה ופעם תסבב הלאות והשטף ופעם תסבב הוית הרות אשר הוא מייבש. מרצון אל יתן מקלת האידים קרח ויתן רחב המים שנעשה מהם הקרח במקום מוצק וצר והוא הקרח והכפור וקרא רחב מים לפי שהוא מתכו ה מהטל והוא יורד ברוחב עד שאינו יורד טיפות אבל הוא כמו לחו' שיתלחלח האוי'. אף ברי יטריח עב לברירה ולפיזור ר"ל שלא יצא ממנו שום דבר אך יותר ויתפזר ויפיץ ענן אורו ואולם אמר ענן אורו לפי שביותר נכון שבעננים שיקרה בהם זה הם העננים רבי האיד הקיטורי אשר הוא נקרא אור כמו שקדם כי ליובשו יקרה לו שיתפזר מנילוץ השמש קודם שיתהוה ממנו המטר. ובכלל זה הענן מת... בתחבולות השם הנפלאות עד שיהיו ממנו כל אלו הדברים המתחלפים אשר זכרנו והסבה בזה כדי שיפעלו כל אשר יצוה הש"י על פני תבל ארצה. פעם להזיק כמו הברקים שימ... באש הנופל בהם או המטר כשיהיה מזיק ופעם להכרת ארצו לצמיחת מוצא דשא ופעם ימציאהו לחסד ר"ל ליתרון הטוב ואם אינו צריך לצמחים. האזינה זאת איוב עמוד והתבונן נ... התדע הסבה איך גזר השם על העננים שיסודרו מהם אלה הענינים בזה האופן. הידעת מה הסבה אשר קבל בה האור והתלבשות האיד הקיטורי הנעצר בעננו. האם תוכל לדעת על... עב אשר יתחלפו לכמה גוונים נפלאות השם וחכמתו בהם. הידעת למה יהיו בגדיך חמי' כאשר תשקוט הארץ מפאת דרום ר"ל כשלא יהיה השמש מתנועע בפאה הדרומי' ותהי' תנו... הצפוניות כי אז יהיה החום בחלק המיושב והנה בידיעת סבת זה החום בקרבת השמש מספיאה הצפוניות מהקושי מה שלא יעלם למי שעיין בטבעיות וכבר ביארנו זה בביאורינו לחכמה הי... הסבה בזה בחמישי מספר מלחמות ה'. האם תרקיע עמו השמים שהם חזקים בתכלית החוזק עד שלא יתפרד דבוקם בשום פנים והם ספירים כמו הראי הנתך ר"ל הזכוכית שיצו... אתה איוב שתושב להתווכח עם השם הודיענו מה נאמר לו כשנתווכח עמו בזה הענין הנה לא נוכל לערוך דברים כנגדו מפני החשך והסכלות כמו שלא יוכל להתווכח מי שלא ידע... אחת עם שיודע בחכמה הרבה. איך נוכל לדבר עמו היסופר לו כי אדב' בדרך שיענני וישלם ההתווכחו' ביני ובינו ואם אמר איש דברי ריבות אל השם והתווכח עמו כאשר היה מבולע... ומכאובים עד שאתה תתשוק להתווכח עמו והוא כאילו אמ' הנסה איש מכאובות להתווכח עם השם ויענהו עד שאתה תכסוף לזה התווכחות. ושב עתה לבאר אופן אחר מענין האידים... העתים יהיה הענין חזק עד שלא יראה האור אשר הוא בהיר וזך בשחקי' ר"ל שאין סיבת העדר האור שילקה הכוכב כי הוא בהיר בשחקים אבל רבוי העננים יהיה סבה שלא יראה האור... כל זה לא יהיה מהם מטר אבל תעבור הרוח ותטהר העבים ותפזר' או תוליכם אל מקום אחר ובזאת הסבה ישלם על הרוב ענין המטר ולזה זכרו לפי שבו מן הזוהר' אם נייחם זה... הרוחות לבד כמו שזכרנו במענה השני מזה הספר. מצפון זהב יאתה ר"ל שיבואו ממנה רוחות מפזרות האידים ומטהרות האויר ומזככות אותו כזהב וזה כולו בעבור פועל הש"י אל... הוד ואפשר שנאמר שהרצון בזה כי מפאת צפון לפי שהם הישוב יבא דעת יקר ונכבד כזהב על הש"י שהוא נורא הוד כי שם הבעלי חיים והצמחים אשר בבריאתם מהחכמה הנפלאה וב... באחד אחד מהם כל מה שאפשר בו מהכלים אשר ישלם בהם מציאותם וישמ' הזמן האפשרי בהם עד שנוכל להשיג מזה דבר יקר ונכבד מהש"י. ובכלל הנה יראה ממה שברא אותו ב... כי שדי אשר לא מצאנוהו ולא נוכל להשיג מדרגתו הוא שגיא כח לעשות משפט ושגיא כח לעשות רוב צדקה וחסד לפי שלא יקצר מהמציא באחד אחד מאלו ה... שיצטרך אליו במציאותו ולא יקצר ג"כ מהמציא באחד אחד מהם מה שאפשר שימציא בהם על צד היותר טוב ולא יענה ר"ל שלא יעשה רע כי אנחנו נראה אותו משתדל בכל עוז באלו הב... הטוב אליהם והוא על דרך אמרו כי לא ענה מלבו. או יהיה אומרו לא יענה שמרוב כחו לא יאחר עשיית המשפט ורוב הצדקה אבל יעשהו תכף בשמאלה המקבל בזול' איחור. לכן... האנשים כי לא יראה כל חכמי לב שלא ישגיח בכולם להצילם מהרע אבל כאשר ידבקו בו ובעת הדבקות. או יהיה פירוש אמרו לא יראה כל חכמי לב שלא ישא להם פנים ולא יכ... אותם אך תכף שתמלא בהם הרעה ייסרם כדי שיעזבו הדרך ההיא כמו שקדם: והכלל העולה מהדברים הוא שאליהוא יבאר שלא ימנע מפני היות האדם פחות ונבזה ביחס אל ה... משגיח בו אבל הוא יבאר שהוא ראוי שישגיח בו ובנית בביאור זה שתי הקדמות האחת עם היותה מבוארת בנפשה כבר הודה בה איוב והוא שהש"י הוא תמים דעות רוצה לומר שנו... המושכלות וזו ההקדמה הודה בה איוב באמרו עמו חכמה וגבורה וההקדמה השנית מתחייבת למי שידע טבע שכל האדם שיודה בה והוא שהאדם כביר כח לב ר"ל שהוא רב ההש... המושכלות עד שהוא כחיי על כולם באופן מה ובהיות הענין כן רצוני שהש"י הוא רב המושכלות בפועל והאדם הוא רב המושכלות בכח והוא מבואר ממה שבפועל שהוא ישלים או... ויוציאהו אל הפועל כפי מה שאפשר והיתה היציאה אל הפועל במושכלות ימצא בה הפועל והמתפעל אחד באופן מה הוא מבואר שכבר יגיע לאדם בזה האופן התאחדות מה ודבקות... שזה דרכו הוא מבואר שאין ראוי שימאסהו הש"י אבל ראוי שתהיה ההשגחה נפלאה מצד ההתאחדות הדבקות ולפי שזה ההתאחדות הוא מפני מה שהגיע לאדם מהמושכלות בה... הכח אשר הוא הטבעי המיניי הוא מבואר שראוי שתהיה ההשגחה האדם המשכיל מצד הטבע האישיי. ובכאן התבאר שאין הש"י עוזב אישי האדם על צד המיאוס והפחיתות... במשכילים ממנו ולפי שהרשע הוא ממה שימנע הגעת המושכלות כמו שזכר איוב במה שקדם הוא מבואר שההשגחה לא תהיה ברשעים אבל היו מטרה לחצי המקרים הרעים הנכונים ל... מצד המערכת ותעדר מהם הצלחת הנפש וזהו עונש המגיע להם על רשעם בעצמות ר"ל העדר מהם הצלחת הנפש ואולם העונש האחר והוא המסרם למקרים הרעים נכונים לצא... במקרה ושנית כאילו כוון מהש"י כדי שיגיע בו רע מוחש לרשעים ונוסרו בהם שאר האנשים ויומלטו מרעתם ואל שני מיני העונש אשר זכרנו רמז אליהו באמרו לא יחיה רשע ר"ל א... הש"י להחיותו החיים הגופיים ולא יחייבו החיים הנפשיים ויורה על זה כי כבר זכר לצדיקים שני מיני הגבול המקבילים לאלו האחד הוא השגחתו בהם אשר ימלטו בה מהמקרים הרע... לבא עליהם והוא אמרו לא יגרע מצדיק עיניו והשני הוא הצלחת הנפש והוא אמרו ואת המלכים לכסא ויושיבם לנצח ויגבהו ובכאן התבאר איוב מציאות היושר באלו הענינים אשר... איוב שימלא החמס וראוי שלא יעלם ממנו שזאת ההשגחה והשמירה תתחלף לפי התחלף הדבר אשר בעבורו היתה ההשגחה רצוני שכאשר ידבק ויתאחד יותר בש"י תהיה ההשגחה... מבואר בנפשו למעיין בדברינו אלה והנה יוכיח אליהוא איוב על אשר לא פשפש במעשיו על הייסורין הבאים עליו ולא שב אל הש"י כי הוא יראה שאם היה שהיה איוב צדיק בזה או... יתכן שיביא הש"י עליו אלו הייסורין על צד ההשגחה להשיבו מהמרי שמוטע אשר החל להחזיק בו וזה שהצדיקים כאשר החלו להסתבך במרי מה יגיע להם הש"י רעות על צד ההשגחה... וכאילו יגיד להם בזה שמכאוב אשר הכאיב' שפעלם אשר החלו לפחזיק בו הרע וימנעהו ממנו וזה כי כבא הרע עליהם יפשפשו במעשיהם וישובו אל לבם במה היתה התעלת הזאת או... תוכחת בזה וישובו אל הש"י יהיו מושגחים ממנו ונשמרים עד שיבלו ימיהם בטוב ושניהם בנעימים ואם לא יקבלו התוכחת ימותו בבלי דעת כי פעולות הרשע מונעות השגת המושכלות ב... ובהיות הענין כן הוא מבואר שאם היה איוב שב אל הש"י היה נצול מאלו הרעות ולהיות הרעות הבאות לאיוב על זה האופן ר"ל על צד ההשגחה להוציאו מהמרי המעטי אשר החל ב... היה מתרעם איוב והיה חושב היותו צדיק לפי שמה שהשיגהו מהמרי היה מעטי ובלתי מושג אליו ואחר כן נגה אליהו איוב על יחסו העול והרשע לשם ית' בזה הסידור אשר סידרו... שימשכו ממנו ר"ל מהסידור אשר מהגרמים השמימיים לפי שבו ישלם הדין והמשפט שיתמכו העולם ויעמידוהו וזה כי בזה האופן בלבד הי' אפשר שיגיע לרשעים רע מוחש על ה... שיעשוהו כי השם ית' לא יעשה רע בעצמות כמו שביארנו בפתיחת זה הביאור וכאילו ישלם התיקון המדיני בזה הרע הנופל בזה העולם מן הסכרת ואולם הצדיקים אין להם לירא מ... כאשר ישתדלו לדבקה בש"י כפי כחם ואמר אל איוב במאמר כולל שכבר היה ראוי לו להשיג פועל השם מהנפלאות אשר הושגו לאנשים במעשיו ולזה היה ראוי לשפוט שזה הסידור... השלימו' האיפשר ואם נמצא בו חסרון מה הוא לפי מתחשבותינו לא לפי האמת וזה שהאיד שהוא ראשית ההוויו' לא יובנו הנפלאות אשר יעשה בו הש"י כ"ש באדם שהוא סוף כל ההווי' ובכלל... בנבראיו ראוי לנו לשפוט שהש"י שגיא כח ומשפט ורב צדקה והרע לא יבא ממנו על הכוונה הראשונה: ביאור מלות המענה ויען ה' את איוב מן הסערה ויאמר: (ה)מי שם ממדיה. וג...

מז

מצודת ציון

(ג) אזר. חגור: כגבר. ר"ל כאיש גבור: חלציך. מתניך: (ד) איפה. איה פה: קו

מצודת דוד

המבול אף יוכיחו על מה לא יכניע עצמו למקום שלא הכל בידו ואין... ויוכיח על ההשגחה על כי הוא יוצר העין ואיך לא יביט הוא אף יוכיח...

הידועים לנו מה הם עוד הנעלמים אף ישוב לאיוב לומר הלא ידעת מה מטבעיות ומדוע לא תדע יתר הדברים אלא ע"כ הכל ממנו בהשגחה ואין לדב... אין להרהר אחר מעשיו כי קצרה דעת האדם להבין מעשה ה' והנהגתו: לח (א) מן הסערה. כי נגלה אליו ברוח סערה: (ב) מי זה מחשיך. מי... זה אשר מלאו לבו להחשיך ולהכל העצה היעוצה ממני בדבר הנהגת העולם: במלין וגו'. אשר יאמר שהכל בא מצד המערכה ובעבור זה יגנה הנהגתי: (ג) אזר... וגו'. הוא ענין חזוק וזריזות כי החגור במתניו הוא מזורז: ואשאלך. אני אשאלך דברים ואתה הודיעני תשובה עליהם אם לא כן הוא: (ד) איפה היי... כאומר איך ערבה לבך לגשת לחקור אחר הנהגתי איה היית בעת יסדתי את הארץ האם ראית לה סמוכות על מה עומדת וכאומר הלא תשכיל לדע מתי... במאמרי כאלו היית בעת הבריאה וראית כי כן הוא: הגד. אמור אם יש לה סמוכות ועל מה תלויה אם יש לך בינה להשכיל אמיתת הדבר: (ה) מי... מוסב על הגד שבמקרא שלפניו לומר הגד מי שם מדות הארץ בארכה וברחבה כמו שהיא עתה: כי תדע. אם ידעת שמי זולתי וכאומר וכי תחשוב...

רשי

: (ו) ירה אבן פנתה . באמצע הים ומשם נשתת כל העולם :
ן יחד . מתחלה כוכבי אור : (ח) בדלתים ים . חול גבול לו :
משכתו יוצא מן התהום כמו גוחי מבטן מושכי: (ט) בשומי ענן . סביבות ים
ו שהוא היקף העולם ועננים סובבים לו כלבוש : חתולתו . תכריכו כמו
א חתלת (יחזקאל טז):
נור . עשיתי לו שברים
כנו בתוכם והם לו חוק
א ועברם כמו וירדפם
ער עד השברים (יהושע
תועלות סביב לעיר :
מיך . מיום שנולדת :
אחוז בכנפות הארץ .
ימיך צוית לאחוז בכנפי
אדם שאוחז בכנפי הטלי'
כן אני עתיד לאחוז
ה ולנער את הרשעים
אומר וה' יטה את ידו
זור (ישעיה לא) כאדם
ידו דבר ומטה ידו והוא
(יד) תתהפך . בגיורין:
חותם . מטבע צורת
מיתן ובתחיית המתים
יעמדו כלבושיהם :
וימנע

איוב לח

תֵּדַע אוֹ מִי־נָטָה עָלֶיהָ קָּו׃ ו עַל־
מָה אֲדָנֶיהָ הָטְבָּעוּ אוֹ מִי־יָרָה אֶבֶן ב'
פִּנָּתָהּ׃ ז בְּרָן־יַחַד כּוֹכְבֵי בֹקֶר ג'
וַיָּרִיעוּ כָּל־בְּנֵי אֱלֹהִים׃ ח וַיָּסֶךְ ד'
בִּדְלָתַיִם יָם בְּגִיחוֹ מֵרֶחֶם יֵצֵא׃ ג'
ט בְּשׂוּמִי עָנָן לְבֻשׁוֹ וַעֲרָפֶל חֲתֻלָּתוֹ׃ ב' · ג' חסר
י וָאֶשְׁבֹּר עָלָיו חֻקִּי וָאָשִׂים בְּרִיחַ ג'
וּדְלָתָיִם׃ יא וָאֹמַר עַד־פֹּה תָבוֹא
וְלֹא תֹסִיף וּפֹא יָשִׁית בִּגְאוֹן גַּלֶּיךָ׃ ד'.ב' חד כתיב ה' אשליך גורל
יב הֲמִיָּמֶיךָ צִוִּיתָ בֹּקֶר יִדַּעְתָּה ידעת ק'
שַׁחַר מְקֹמוֹ׃ יג לֶאֱחֹז בְּכַנְפוֹת השחר ק'
הָאָרֶץ וְיִנָּעֲרוּ רְשָׁעִים מִמֶּנָּה׃ ד' אותיו' תלויו'
יד תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוֹתָם וְיִתְיַצְּבוּ

או מן מתח עלה מתקולתא : ו על מה סמכיהא טמיען או מן שדא אבן זויתה : ז בזמן דמשבחין כחדא כוכבי צפר ומיבבין כל כתי מלאכיא : ח ואגיף בדשיא ימא במגחיה מן תהומא דמן רחמא יפוק : ט כד שויתי ענגא כסותיה ואמטתא לפופיה : י ופסקית עלוי גזרתי ושויתי פריריא היך נגרין ודשין : יא ואמרית עד כא תיתי ולא תוסיף ולא תשוי בגיותנות גלליך : יב המן יומך פקדתא צפר ידעת לקרצתא אתריה : ת"א הביומי בראשית הויתא ופקדתא למהוי צפר ידעת קריצן הן אתריה: יג למיחד בגדפי ארעא ויטלטלון חייביא מנה: ת"א למיחד בסטרא דארעא דישראל ואטלטלו דרא דרשיעיא מנה : יד מתהפכא היך טינא חותמא דילהון ואתעתדון היך כסו זהים : ת"א אתהפכת היך טינא חותמא דדהון ולא

אבן עזרא

סבוב עגולת הארץ: (ו) אדניה . הם ההרים : אבן פנתה. היא הנקודה : (ז) ברן יחד . בעבור שיסובו סביבות נקודות הארץ וכוכבי בקר הם הז' משרתים ויקראו כוכבי אור ובני אלהים הם המערכות העליונו' ותנועת' היא רנתם ותרועתם: (ח) ויסך . כמו הגני סך והעניין סגר : בגיחו. בצאתו כמו מגיח ממקומו כאילו מרחם יצא : (ט) חתולתו. מלבוש וכמוהו והחתל לא חתלת לא הושמת כרוכה בבגד : (י) שברתי כמו בחקי : (יא) ופה ישית . עד פה ישית כחך : (יב) המימיך . המיום שנבראת אתה צוית להיות בקר והודעת השחר מקומו : (יג) ותוכל לאחוז בכנפות הארץ. והנכון כי על השחר ידבר שיאחוז בכנפות הארץ וימותו בכל יום הרשעים ויאבדו כענין יתמו חטאים מן הארץ אף על פי שהצדיק ימות חסד ה' על יראיו וצדקתו לבני בנים : (יד) תתהפך . הארץ בצורות משונות כחומר חותם : ויתיצבו. בני אדם כמו לבוש עליה וכל יום תחליפם . ובסוף ימנע מרשעים

תולדות אהרן הטבעו . יומא נד עקידה שער יג כל המענה: ברן. חולין נא זוהר ויקרא שמיני: עד פה (תהלים ג) : המימיך. (ברכות יב) : ידעת.זוהר שלח: לאחוז. זוהר אחרי : תתהפך. סנהדרין לח (תהלים לב) :

חד כתיב אל"ף וסי' ופה לכם גורל . ופא אשית ליך בתרא כתיב א' : ד מן ד' מלין דאית בהון י' וסי' נו"ן מנשה ויקימו דן את הפסל. עין מיער חזיר מיער. רשעים לאחוז הארץ וינערו.עין מרשעים נע מרשעים אורם :

רלבג

ן שתשיה בזה האופן והנה ממדיה שם ובא בשקל מגרי שאול והיסוד מדד והרצון בו מדותיה וקצות גבוליה : או מי נטה עליה קו. ר"ל לבנותה ולחדשה באופן אשר היא עליו ואולם י מנהג הבונים לנטות קו על בנייניהם : (ו) אדניה. עמודיה : (ז) ברן יחד. מענין רננה : (ח) ויסך. סתם וסגר : בגיחו מרחם יצא. בצאתו מרחם ובהולדו : (ט) וערפל חתולתו. ו וטעם כפול והוא מענין והחתל לא חתלת : (י) ואשבור עליו חקי. ואגזור עליו גזרתי : (יא) ופה ישית בגאון גליך. ר"ל ואל זה השיעור מהגאון ישית גליך מי שהוא פועל אותם ן כאילו אמר שלגובה הגלים שיעור יכלה אליו לפיכך לא יתוסף שיעורו ולזה לא יגבהו הגלים יותר בעת אחת מעט אחר לתוספת שיעור הים והם בעצמם ג"כ מוגבלים כשיעור' עד שלא ולם אשר הגביל הש"י לכם ובזה יהיה נשמר זה המציאות אשר בחלק הנגלה מהארץ שלא יבואו מי הים עליו ואפשר שיהיה הרצון בזה ועל זה המקום ישית הרות בגאון וגובה גליך ולא ל אותו המקום אבל יפסד וישיב לקדמותו בהתנועעו אגל שפת הים ובזה יהיה נשמר זה המציאות אשר בחלק הנגלה מהארץ ואפשר שיהיה בי"ת בגאון נוספת ויראה שהרות ישית גאון בניעו אותם עד מקום מוגבל לא יעברו אותו כמו שקדם : (יב) ידעת השחר מקומו.הודעת מקומו של שחר והוא המקום שזורח ממנו השמש ואולם אמר זה לפי שהשמש לא יזרח תמיד ממקום יתחלף מקום זריחתו דרך משל אל צד הדרומי ר"ל שיתקרב אליו תמיד מהתנועעו מראש סרטן עד ראש גדי ומראש גדי עד ראש סרטן הדבר הפוך ובזה האופן יתחדשו התקופות הארבעה לות להמציא לו הנמצאות השפלות לשמור מציאותם הזמן האפשרי כמו שיתבאר בטבעיות והנה זכר השמש מבין שאר הככבים להראות פעולתו יותר באלו הנמצאות אשר אצלנו : (יג) וינערו . יברחו.להתכה : (יד) תתהפך כחומר חות'. ר"ל כמו החומר והטיט אשר יעשו בו החותם אשר ירצו שהוא מוכן בקלות לקבל החותם ההוא כן תתהפך פעולת השמש לנמשך ממנו פעולות נתחלפות

מצודת דוד

מערכות השמים : או מי נטה וגו'. למדוד ארכה ורחבה ואחז במשל הבנאי והוא כפל ענין במ"ש : (ו) על מה. הנה על דבר מה נשתקע מודי הארץ וכאומר הלא אין לה לא עמודים ולא אדנים ואין לה על מה כי האויר מקיפה : או מי ירה. מי השליך האבן הראשון ההושם בפנת אחז במשל מדרך הבנאי שדרכו להתחיל בנין היסוד מן הפנה והכוונה נקודת המרכז היא אמצעית כדור הארצי אשר היא מעמדת את כל כל יתקרב אל הפאה מן הפאות כי כל חלקי היסוד מתוקק ליסודו: (ז) ברן חד על איפה היית האמור בתחילת הענין לומר איפה היית בעת ירננו כוכבי בוקר הם מערכות השמים וכל בני אלהים הם המלאכים המניעים ריעו לשמי וכאומר וכי לא תשכיל לדעת זאת כאלו היית שם וראית שהמה כולם נכנעים לי ועול מוראי עליהם ומה זה תאמר מדוע משדי לא נצפנו עתים ד) : (ח) ויסך . וכן מי עשה מחילה מול הים כחומה בצורה העשוי בדלתים שאין לבוא כאשר יסוגרו ועל החול יאמר שהוא גבול לים לבל יעברנהו : בגיחו. כי ימשך מימיו לצאת מן הרחם הוא עומק התהום ולזה מהצורך הוא אל הגבול ומי עשה לו הגבול הזה הלא אין ביד ת לשנות דבר ממבעו : (ט) בשומי . איפה היית בשומי לים מלבוש מענן ותכריך מערפל ור"ל כאלו כסיתיו בענן וערפל לבל יראה לצאת מן הגבול ולחוץ הלא תשכיל לדעת שאני העושה כל אלה כאלו הייתי שם : (י) ואשבור . חוק גזרתי עליו כאלו עשיתי עליו מסביב שברים וחריצים וכאלו שמתי בריח ודלתים כאשר יעשו בתקון עיר מבצר : (יא) ואומר . גזרתי עליו עד מקום החול שהוא לו לבריח ודלתים עד שם תבוא ולא תוסיף לצאת להלאה ובמקומו ישים גליו ונאון ולא חוצה לו : (יב) המימך . שאתה צוית מימיך את השמש המשליך ניצוציו להאיר הבקר טרם יגלה הוא על פני הארץ האם צויתו מעולם ללכת ולבלי אומר הלא מעצמו יתנועע בכל עת ולא ישקוט ולא ינוח ואם לא היה נכנע לי לקיים גזרתי היה א"כ ראוי לו לנוח בזמן מן הזמנים : ידעת . הידעת את השמש השחר היה מקומו אשר ישכן שם וכאומר הלא אין לו מקום מנוח והוא כפל ענין במ"ש : (יג) לאחוז . הוא מקרא קצר וכאלו אמר הלא צויתי לאחוז בקצות נערם וינערו הרשעים ממנה והצדיק נשאר בה ועל המבול יאמר אשר הכל נאבדו וישאר אך נח וכי אין השגחה היא זו : (יד)) תתהפך . ומכל אלה תדע עם כי חותם צורת האדם בעת מותו להיות כחומר וכמים חוזות עכ"ז יעמדו בתחיה ויהיו כבראשונה וכמו המלבוש אשר יקופל וחוזר ונפשט והרי הוא כבראשונה ובא להשיב

מצודת ציון

(ה) קו.חבל המדה:(ו) אדניה. הם הדברים אשר יעמידו עליהם העמודים כמו אדני החצר(שמות לח): הטבעו. מל' טביעה והתחיבה בעומק : ירה. השליך כמו ירה בים (שם טו) : פנתה. מל' פנה וזוית : (ז) ברן. מל' רננה : כוכבי בקר. הוא כמו כוכבי אור כי בקר ואור אחד הוא והכוונה היא על כוכבי לכת המאירים ביותר וכן הללוהו כל כוכבי אור (תהלים קמח) : ויריעו. מל' תרועה: בני אלהים. הם המלאכים וכן ויבאו בני אלהים (לעיל א) : (ח) ויסך. ענין מחילה וגדר כמו ויסך אלוה בעדו (לעיל ג) : בגיחו. ענין המשכה כמו כי יגיח ירדן (לקמן מ) : (ט) חתולתו. ענין כריכה ועטיפה כמו והחתל לא חתלת (יחזקאל טז) : (י) ואשבור. מל' שבר והריצים : בריח. כעין מטה עשוי לסגור בו את הדלתות : (יא) עד פה. עד הנה : בגאון. מל' גאוה כי בהרמת הגלים נראים כאלו מתגאים כי יגבהו למעלה ומשמיעים קול גדול : (יב) השחר. היא כמו בקר : (יג) וינערו. ענין הנפילה מן הדבר אשר ינענעו בכח רב כמו גם אני נערתי (נחמיה ה) : (יד) חותם. צורה כמו חותם תכנית יחזקאל

אבן עזרא

מרשעים אורם : (טו) נבכי . כמו גלי ים שירוצו וכמוהו מבכי נהרות חבש : (יח) עד רחבי ארץ. היא הארץ הגדול' המיושב' והנכון כי יאמר התדע כמה רחבי ארץ : (כ) כי תקחנו . להוליכו אל גבולו על האיר ידבר : (כא) י הידעת אז קודם שתולד כמה מספר ימי חייך : (כג) ליום קרב. כמו השליך אבנ' גדולות

רשי

(טו) וימנע. אז מרשעים אורם וכן הוא אומר וזרוע רמה תשבר : (ט[illegible] ים . מסגרי ים כמו נבוכים הם בארץ (שמות יד) : (יז) שערי מ[illegible] גיהנם : (כא) ידעת. כל זאת : כי אז תוולד. כשבראתים : (כג) אשר [illegible] הכנעתי : לעת צר . לחמשת מלכים בגבעון : ליום קרב . מלחמת גוג [illegible]

כמו לבוש׃ טו וימנע מרשעים
אורם וזרוע רמה תשבר׃ טז הבאת
עד־נבכי־ים ובחקר תהום
התהלכת׃ יז הנגלו לך שערי־מות
ושערי צלמות תראה׃ יח התבננת
עד־רחבי־ארץ הגד אם־ידעת
כלה׃ יט אי־זה הדרך ישכן־אור
וחשך אי־זה מקומו׃ כ כי תקחנו
אל־גבולו וכי תבין נתיבות ביתו׃
כא ידעת כי־אז תולד ומספר ימיך
רבים׃ כב הבאת אל־אצרות שלג
ואוצרות ברד תראה׃ כג אשר
חשכתי לעת־צר ליום קרב
ומלחמה׃ כד אי־זה הדרך יחלק
אור יפץ קדים עלי־ארץ׃ כה מי־
פלג לשטף תעלה ודרך לחזיז

ד׳ אותיות תלויות · ב׳ ובענין · ל׳ · ג׳ חסר בליש׳ · ל״ז · ב׳ · ל׳ וחד על גבולו · ד׳ · ב׳. ב׳ בליש׳ · י״א מ״ל · ג׳ וכל אסיף דכו׳ · ל׳

אתבריאו כמו גושמהון בלא
נשמתהון היך כסו סריק׃
טו ואתכסי מן רשיעיא
נהורהון ואדרע מרממא
תתבר׃ טז אפשר דעלתא עד
מערבלי סגור ימא ובפשפוש
תהומא הלכת׃ יז אפשר
דאתגליאו לך מעלני מותא
ומעלני טולא מותא דגהנם
תחמי׃ יח אתבוננת עד פתיי
ארעא דגנתא דעדן חוי אין
ידעתא כולא׃ יט איידין
אורחא ישרי נהורא וחשוכא
הידין אתריה׃ כ ארום
תדברניה לתחומיה וארום
תתבין שבילי ביתיה׃
כא הידעתא ארום בכן
תתיליד ומנין יומך סגיעין׃
כב אפשר דעלתא לקורטורי
תלגי ואפותיקי דברדא תחמי׃
כג די גנזית תלגא לעדן עקתא
בגהנם וברדא ליום קרבא דפרעה ואגחותא דמצראי׃ כד הידין אורחא יתפליג
נהורא יבדר רוח קדומא על ארעא׃ כה מן טייף לשטפא קובתא ואסרטא לעננין קליא׃
ת״א מן טאף לשטפא דתהומא חריצי מיא וקצתהון דלא לעילא ואורחא לענני
דמחתין מתמן מיא בקליא׃ ת״א מן עבד שטפא למרזיבא דמיא

וכרך שהיה במצרים והגאון רב סעדיה פירש אי זה הדרך ישכן אור על מקום שיש בארץ שהוא אור כלו חוץ מיום אחד והפך הדבר ומקום שיהיה שם האור חצי שנה אף על פי שדבריו נכונים אינם מענין הפסוקים וכן פי׳ אי זה הדרך יחלק אור י״א שזה האור הוא גשם : (כד) קדי׳ . רוח קדים : (כה) לשטף תעלה. כאילו תעלה יש לשטף וענין פלג מן פלג אלהים מלא מים: לחזיז קולות. אומן וחיזוק כמו ה׳ עושה חזיזים קולות

התבוננת ג׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נמסר בסיפ׳ סימ׳ ל׳ : אל גבולו ל׳ וחד על גבולו ואינון מן א״ב מן חד חד חד אל וחד על ול׳ דכו׳ וסי׳ נמסר במסרה רבתא במערכת אות האל״ף בערך אל בס״ד: ומספר ד׳ וסי׳ בסדר בלק וירמיה סימן י״א: ואוצרות אוצרות י״א מל׳ וסי׳ עלה שישק מלך מצרים דמלכים תנינא דפסו׳ . ויקח אסא את כל הכסף ב׳ בפסו׳ . ויוצא אסא את כל אוצרות ב׳ בפסוק. ונתתי לך אוצרות חשך . את כל חסן העיר. והלוים אחיה בד״ה קדמא דפסו׳ . ואוצרות ברד תראה . לא יועילו אוצרות רשע. ואת בני התערובות

תולדות אהרן וימנע. חגיגה יב סנהדרין לה קג : וזרוע. סנהדרין נח עקרים מ״ד פ״ט זוהר לך: הנגלו. זוהר ויצא : לשטף . ב״ב עז :

(כד) יחלק אור . [illegible] חמה מפציע לכאן ולכא[illegible] איל : קדים . שמש קורח[illegible] (כה) מי פלג לשטף [illegible] בערביא קורין לשערה [illegible] כל שיער ושיער שברא[illegible] לו תעלה גומא לינק מ[illegible] שאילו שנים יונקות מגומ[illegible] מחשיכות מאור עיניו [illegible] והם לא נתחלפו לי [illegible] לאויב נתחלף לי וזהו מן [illegible] ד״א לשטף טיפה [illegible] פילגתי לכל טיפה גומא [illegible] שאילו יורדות ב׳ טפות [illegible] אחת מטשטשות את הארץ [illegible] טיט: ודרך לחזיז קולות. [illegible] כל קול וקול יש לו שבי[illegible] שנים הולכים בשביל א[illegible] הבריות סובלות את [illegible] שנ[illegible]

רלבג

מתחלפות מצד חלוף מצבו: ([illegible] ים . מעמקי ים : (יח) רחבי [illegible] הנה רחב הארץ הוא מרחק [illegible] השוה והוא המקום אשר יהיו [illegible] והיום שוים לעולם ולזה יהיו [illegible] רחבי׳ האחד מהקו השוה עד הכו[illegible] והשנים מהקו השוה עד תכלית [illegible] (כג) חשכתי לעת צר . מנעת[illegible] לי ואצרתי אותם להשתמש בהם [illegible] ר״ל להגיע הרע לראוי לו:(כד) א[illegible] יחלק אור . הרצון בו אי [illegible] יחלק השמש עד שילך פעם [illegible] היומית בדרך אחד וביום אח[illegible] אחר ויפזר מקום זריחת[illegible] ארץ כמו שהתבאר למי [illegible] מעט מחכמת התכונה ואיפשר [illegible]

הרצון באור האיד הקיטורי אשר יתהוו ממנו הלהבות בקלות ויהיה קדים רוח קדים והוא יותר נכון כי לפי הביאור הראשון יהיה בכאן כפל דברים לפי שכבר זכר זה הענין בענינו כמו שאה[illegible] השימיך נוית בקר וגו׳ : (כה) מי פלג לשטף תעלה וגו׳ . מי חלק לשטף המים מקום שיפול בו וקרא למקום ההוא תעלה והיא חפירה והרצון מי סידר המטר בזה האופן שימטיר בזה המקום ולא [illegible] אחר עד שישלימו בזה האופן הצמחים בהמטירו פעם במקום אחד ופעם במקום אחר וזה שאם היה המטר כולו במקום אחד תמיד לא ישלם צמח לא במקום ההוא מצד רבוי הלחות ולא בזולתו מצ[illegible] וזה מבואר בנפשו ומי שם חק ומנהג לברק ולרעמים ויהיה אמרו לחזיז קולות כאילו אמר לחזיז וקולות או ירצה בזה מי שם דרך לחזיז אשר יתהוו ממנו הרעמים שירד למטה לארץ כסף ופ[illegible] הטבעים

מצודת ציון

(יחזקאל כח) : (טו) רמה. גבוה ונשאה : (טז) נבכי . עומק הים כמו מבכי נהרות (לעיל כח): (יז) שערי מות ושערי צלמות . על הקבר יאמר וכפל הדבר במ״ש : (יט) אי זה . אנה זה : (כג) קרב . גם הוא ענין מלחמה כמו המלמד ידי לקרב (תהלים קמד) : (כד) יפץ . יפזר כמו ויפץ העם (שמות ה) : (כה) פלג . ענין חלוקה כמו נפלגה הארץ (בראשית י) : לשטף . מרוצת המים כמו ורוחו כנחל שוטף (ישעיה ל) : תעלה . חפירה כמו ויעש תעלה (מ״א יח) : לחזיז . כן יקרא הענן

מצודת דוד

להשיב על אמריו שאמר בתח״ה בחשבו שהכל בא מצד המערכה ולפי הטבע וא[illegible] הוא נמנע אלא בטבע ולזה אמר לו המקום אם אמנם שאני משגיח שוב אין לו[illegible] על תח״ה: (טו) וימנע. ואז עם כי תהיה הצלחה על הצדיקים לא יוכלו לו הרש[illegible] כי מהם ימנע אור ההצלחה ואז תשבר זרוע הרמה של בעלי הזרוע והאלו[illegible] בזה על תלונתו בעבור הגמול והעונש לומר אז יקבל כ״א כמפעלו : (טז) הב[illegible]

כאומר איך מלאך לבך להרהר אחרי וכי הרבה חכמה מצאת שאם השכלת עד נבכי הים לדעת מה בה וכי התהלכת בעיונך בחקירות התהום : (יז) הנגלו. האם נו[illegible] שערי מות עד שתשפוט שלא יחיו המתי׳ כמ״ש כלה ענן וילך יורד שאול לא יעלה (לעיל ז) : ושערי וגו׳. כפל הדבר במ״ש : (יח) התבוננת . וכי תבין הדברים בנת[illegible] עד סוף רוחב הארץ ואם תאמר ידעת הכל הגד אם ידעת וכאומר הלא לא ידעת מה הנעשה בארץ ואיך תחקור לדעת הנסגתי : (יט) אי זה . חוזר על[illegible] התבוננת האמור במקרא שלפניו ולומר האם תבין אנה זה הדרך אל מקום אשר ישכון שם האור ואנה זה מקום החשך : (כ) כי תקחנו . אשר תוכל לקחת האור להביאו אל גבול החשך להאיר שם : נתיבות ביתו . של החשך להביא שם את האור והוא מדרך המליצה לומר מה תדע עד שמלאך לבך להר[illegible] אחרי : (כא) ידעת . הידעת טרם שנולדת אשר תוולד אז בזמן שנולדת ועתה הידעת אם רבים מספר ימיך : (כב) הבאת . וכי באת בעיוניך אל אוצרות[illegible] וכי תראה בשכלך אוצרות ברד לדעת ממה המה : (כג) אשר חשכתי. אשר מנעתי מלרדת במצרים כמ״ש ויחדלו וכו׳ לא נתך ארצה (שמות ט) ונשארו תלויים בא[illegible] להיות מוכנים לעת צר להצר לחמשת מלכי האמרי כמ״ש וה׳ השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים (יהושע י) וליום קרב ומלחמה של גוג כמ״ש ונשפטתי וכו׳ ו[illegible] אלגביש וכו׳ (יחזקאל לח) כן דרז״ל : (כד) אי זה . ר״ל הידעת אנה זה הדרך אשר יחלק איר השמש לרדת בעולם בדרך מעוקם שלא יתיך בחומו את הברד ו[illegible] ואנה זה הדרך אשר יפזר עצמו על הארץ רוח הקדים העזה שברוחות ולא יפיל את הברד לארץ ונשאר תלוי ועומד וכאומר ואם אין לך חלק בבינה איך תשכיל הנהג[illegible] (כה) מי פלג . מי חלק חפירה לשטף המים לשמשך בה אל המקום מן המקומות אשר אוונו ללכת ומי פלג דרך לענן וקולות הרעם אל המקום אשר י[illegible] להמטיר

רשי

...אה. ארץ שהיא חשוכה ברעב : (כח) אגלי טל . גלי טל והאל"ף יתירה ...ותי באזניכם (לעיל יג) אל"ף יתירה כראש התיבה להיותו שם דבר וכן ...רב (יחזקאל כא) כמו ניבוח חרב לעקת חרב . ל"א אגלי כמו אגני ...אגנות פלגים שהטל נתון בהם למ"ד מתחלף בנו"ן וכן בספר נחמיה ...כמו לשכה (נחמיה יג):

...ור. גרים"א : (ל) כאבן ...תחבאו . ע"י הקרח ...טיפה שעל פניהם : ...ום יתלכדו . בו ויתאחזו ...(לא) מעדנות כימה . ...מ' שלא תצא כל קורותיו ...את העולם בלינה : או ...כסיל תפתח . להוציא ...פיג לינתה של כימה : ...ות . כל שאר מזלות : ...כב גדול שבכימה והרבה ...קבועים בו ונטל שני ...ממנה לפתוח ארובות ...בקעו במזל טלה ועתיד ...להחזירם לה תנחומה : ...טרו . שטירת המזלות ...להביא על הארץ קור ...ן וחורף : (לד) התרים ...ר . לצוות עליו להתקשר ...מים להיות שפעת מים ...וכוא קדירת העבים ...חשך לא תראה (לעיל ...ו שפעת מים . על פיך ...השמים : (לה) ויאמרו ...קום שנשתלחו שם הננו ...לאותך שאין צריכין ...מקומן ולהשיב שלוחן ...בכל מקום: (לו) בטוחו'. ...ות : לשכוי . זה תרנגול ...מים וי"א זה הלב שהוא ...פה ומחשב את הנולדות:

יסספר

איוב לח

קֹלוֹת׃ כו לְהַמְטִיר עַל־אֶרֶץ לֹא־
אִישׁ מִדְבָּר לֹא־אָדָם בּוֹ׃
כז לְהַשְׂבִּיעַ שֹׁאָה וּמְשֹׁאָה
וּלְהַצְמִיחַ מֹצָא דֶשֶׁא׃ כח הֲיֵשׁ
לַמָּטָר אָב אוֹ מִי־הוֹלִיד אֶגְלֵי־טָל׃
כט מִבֶּטֶן מִי יָצָא הַקָּרַח וּכְפֹר
שָׁמַיִם מִי יְלָדוֹ׃ ל כָּאֶבֶן מַיִם
יִתְחַבָּאוּ וּפְנֵי תְהוֹם יִתְלַכָּדוּ׃
לא הַתְקַשֵּׁר מַעֲדַנּוֹת כִּימָה אוֹ־
מֹשְׁכוֹת כְּסִיל תְּפַתֵּחַ׃ לב הֲתֹצִיא
מַזָּרוֹת בְּעִתּוֹ וְעַיִשׁ עַל־בָּנֶיהָ
תַנְחֵם׃ לג הֲיָדַעְתָּ חֻקּוֹת שָׁמָיִם
אִם־תָּשִׂים מִשְׁטָרוֹ בָאָרֶץ׃
לד הֲתָרִים לָעָב קוֹלֶךָ וְשִׁפְעַת־מַיִם
תְּכַסֶּךָּ׃ לה הַתְשַׁלַּח בְּרָקִים וְיֵלֵכוּ
וְיֹאמְרוּ לְךָ הִנֵּנוּ׃ לו מִי־שָׁת
בַּטֻּחוֹת חָכְמָה אוֹ מִי־נָתַן לַשֶּׂכְוִי

תרגום

וְעֵילָא אַרְחָא דַעֲנָנֵי דְמָחֵית
מִטְרָא בְּקָלִין׃ כו לְאַחֲתָא
מִטְרָא עַל אַרְעָא דְלֵית בָּהּ
גְבַר מַדְבְּרָא דְלָא בַר נָשׁ
בֵּיהּ׃ כז לְמִסְבַּע רְגוּשְׁתָּא
וְאִתְרְגוּשְׁתָּא וּלְמַרְבְּיָא
מַפְּקָנוּת דִּתְאָה׃ כח הַאִית
לְמִטְרָא אַבָּא אוֹ מַן אוֹלִיד
רְסִיסֵי טַלָּא׃ כט מִכְּרֵיסָא
דְמַן נְפַק קַרְחָא וּגְלִידָא
דִשְׁמַיָּא מַן יְלִיד יָתֵיהּ׃ ל הֵיךְ
אַבְנָא מוֹי קְרִישִׁין וּמִטַּמְרִין
וְאַפֵּי תְהוֹמָא מִן קוֹרָא
מִתְאַחֲדִין׃ לא הֲתִקְטוֹר שִׁירֵי
כִּימְתָא אוֹ אַשְׁלֵי דְנַגְּדִין
נִפְלָא תִשְׁרֵי׃ לב הֲתַפֵּק שִׁטְרֵי
מַזָּלַיָּא בִּזְמְנֵיהּ וְזֵיתָא עַל
אֶפְרָחָהָא תְדַבְּרִנּוּן׃
לג הֲיָדַעְתָּא גְזֵירָתָא דִשְׁמַיָּא
אִין תְּשַׁוֵּי שִׁטְרֵי גַלְגְלֵיהּ
בְּאַרְעָא׃ לד אֶפְשַׁר דְּתָרִים
לְעֵבָא קָלָךְ וְרִכְפַּת מַיָּא
תַחְפִּנָּךְ׃ לה אֶפְשַׁר דְתִשַׁדֵּר בַּרְקִין וְיֵהָכוּן וְיֵימְרוּן לָךְ הָא

מסורה

ו' כ"כ. ת"ו — ג' חס' — ל' — ג' בסיפ'. ב' חסר — ל'. י"ו — ל'. ב' בתרי ליש' חד חס' — ל' וכתיב כן — ל' — ס' — ל' — ב' — ל'. ל' — ט'. ד' — ב' כן אמת

כפור ב' חס' בליש' וכי'רק ככפר על הארץ . וכפר שמים מי ילדו : ופני י"ו מיחדין וסימ' נמס' בתלים סימ' פ"ב : התקשר ל' והוא
...לין דמשמשין הת ברישי' וסימ' התמלך ל' כי אתה מתחרה בארז . התקשר ל' מעדנות כימה . התשלח ל' ברקים וילכו . התאמין
...ישיב זרעך . התרעישנו ל' כארבה הוד נחרו . התרים ל' לעב קולך . התצוד ל' ללביא טרף . התשחק ל' בו כצפור . התצלח ל' עתה
שתולה התצלח . ואינון מן א"ב ה"א ברישיה וסימ' נמסר במסר' רבת' במערכת אות הה"א בס"ד :

...אהרן להמטיר. (ר"ה כו): למטר . עקרים מ"ד פ"ח: מבטן. זוהר יתרו: התקשר . ברכות ס: התשלח . ב"ב כה: בטחות. עקרים מ"א פי"ו ומ"ד ס"י :
לשכוי . ר"ה כו (ברכות יג) :

אבן עזרא

קולות חקיפים : (כח) אגלי טל . יש אומרים הוא המטר הדק בלא חבר ויתכן היות האל"ף נוסף : (ל) כאבן . יתחבאו המים עד שיתקשו כאבן והעניין שלא יראו שהם מים : ופני תהום יתלכדו . הענין כפול שאלה שהיו מימי תהום יתלכדו עד שיתקשרו ויש אומרים כי עניינו שיתלכדו על פני תהום והוא קרוב : (לא) התקשר מעדנו' כימה . כוכבים הם בפאת צפון וכסיל בפאת דרום וכימה תקשר הפירות שהם המעדנות וכסיל הפך הדבר והעניין האתה צויתה לכוכבים האלה לקשר ולפתח והקדמונים אמרו כימה הם שבעה כוכבים קטנים והם בסוף מזל טלה והנראים הם ו' והנכון בעיני שהוא אחד והוא כוכב גדול יקרא עין השור השמאלי וכסיל כוכב גדול הו' לב מזל עקרב כי בעלות אלה שניהם במזרח יראו המעשים הנזכרים וזה כנגד זה בבית ובמעלה ובחלק : (לב) מזרות . כוכבים הם ויש אומרים כי הרי"ש תמורת למ"ד ואמרו כי כמוהו וידע אלמנותיו והו' רחוק : ועיש . כבר הזכרתיו : (לג) הידעת חקות שמים . ששמתי והוא שאמר המשורר חוק נתן ולא יעבור : משטרו . שב אל השמים בעבור שיש להם ממשלה על הארץ מן שוטרים : (לד) ושפעת מים . רבים מן שפעת גמלים : (לו) בטוחות . רובי המפרשים אמרו שהם הכליות והנכון בעיני שהם הקרב כענין הן אמת חפצת בטוחות ויורה עליו סוף הפסוק שאמר ובסתו' חכמה תודיעני כי הענין כפול הוא כמנהג : לשכוי . הוא הלב כמו עברו משכיות לבב והעניין צורות חקוקות כמו ואבן משכי' והצורו' הם המחשבות ומביני סוד הרוח

יודו

רלבג

(כז) שואה ומשואה . מדבר ומקומות חריבים : (כח) אגלי טל . טיפי הטל: (ל) יתחבאו . ירצה שהם יתפאו ויסתם ענין המימיות אשר בהם ויהיו מים בכח לא בפועל : (לא) מעדנות . הם ...גים שימצאו בסבת כימה ר"ל בהמצא השמש שם כי אז יתיר חום הזמן האילנות ויתנו פריים והנה כימה היא צורה אחת במזל טלה : ומושכות כסיל . מה שיעצרהו וימשכהו כסיל שהוא ...הדרומיות ובהיות השמש במזל שהוא בו ימנעו האילנות מתתינת כחם לרוב הקור : (לב) מזרות . היא צורה אחת מהצורות הדרומיות ואחשוב שלא היתה נראית בארץ אשר היה בה איוב כי ...ועש : ועיש . היא צורה מהצורות הצפוניות ואינה נסתרת כלל באקלים אשר אנחנו בו : תנחם . תנהגם : (לג) משטרו . מענין שוטר ומושל והרצון אם תשים ממשלת השמים בארץ :
...ות . הוא מענין כי עת מראות עיניהם והרצון בלבבות הטוחות והסתומות : שכוי . הוא שם מענין ההשגחה וההסתכלות פרגום וישקף ואסתכי והוא השכל ההיולאני :

מי

מצודת דוד

...יר. להוריד המטר על ארץ נגובה יבשה עד לא ישב בה איש ועל מקום מדבר ...אין שם אדם לגודל היבשות והוא כפל ענין במ"ש: (כז) להשביע שואה. להשביע ...ר את ארץ חשך ושממה ולהצמיח בה מוצאת הדשא : (כח) היש . האם ...' אב ומי ילד מעייני הטל אשר יצוום לרדת ארצה : (כט) מבטן מי גו' . ...וצו להגליד: מי ילדו . אשר יצוונו לרדת ארצה : (ל) כאבן . ע"י הקרח ...המים ואינם נראים כאבן הנופל במים אשר יכוסה מעין האדם : ופני תהום. ...ר ממעל לתהום המה נלכדים מן הקרח ולא יצאו חוצה ולא ירומו גלים ...אומר וכי מי העושה את כל אלה הלא אני ה' ומה זה לא תירא מלהרהר ...(לא) התקשר . האם אתה תקשר קשרי מזל כימה שלא יוציא כל צמחו להחריב ...ו האם תפתח קשרי רצועות מזל כסיל להוציא חומה לספג צנת מזל כימה : ...וציא . האם תוציא את המזלות כ"א בעתו ולא יעבור המועד וכי אתה תנהג ... עם בניה והם קבוצת כוכבים קטנים שעמו אשר לא יתפרדו זה מזה : ...דעת . האם תדע גזרות צבא השמים אשר ישפטו בארץ האם אתה תשים ממשלת כ"א בארץ מי ימשול על מה מי לחרב מי לרעב מי לשלום וכדומה : (לד) התרים . ...ים לעב קולך להוריד המטר והוא ישמע לך ויכסך שפעת מי המטר : (לה) התשלח . האם תשלח ברקים אשר ילכו והם ישיבו ויאמרו הננו ונעשה דבריך : (לו) מי שת .

מי

מצודת ציון

הענן כמו ה' עושה חזיזים (זכריה י) : קולות . כמו וקולות : (כז) שואה ומשואה . חשך ושממה וכן אמש שואה ומשואה (לעיל ל) : (כח) אגלי . ענין מעין כמו גלות מים (יהושע טו) והאל"ף נוספת כמו האל"ף מן ואחותי באזניכם (לעיל יג) : (כט) הקרח . הוא הגליד שע"פ המים הנקפה מן הקור וכן כעין הקרח הנורא (יחזקאל א) : וכפור. הנופל בימי הקור בעת השחר וכן כפור כאפר יפזר (תהלים קמז): (ל) יתחבאו . מל' מחבואה ומסתור : (לא) מעדנות . ענין קשורים וכן וילך אליו אגג מעדנות (ש"א טו) ובדרז"ל המתיר ראשי מעדנים (כלים פ"כ) : מושכות . אמר דרך משל מן הכים העשוי בו רצועות וע"י משיכת הרצועות יפתחהו ויסגרהו : (לב) מזרות . כמו מזלות הרי"ש במקום הלמ"ד וכן ומזורים קרה (לעיל לו) : על בניה. עם בניה וסמוך להם וכן ויבאו האנשים על הנשים (שמות לה): תנחם . תנהיגם כמו ולא נחם אלהים (שם יג) : (לג) משטרו . מל' שוטר והוא ענין ממשלה מה : (לד) ושפעת . ענין רבוי כמו שפעת גמלים (ישעיה ס) : (לו) בטוחות . בכליות ויקראו כן ע"ש שהם טוחות ומכוסות בחלב והוא מל' וטח את הבית (ויקרא יד) : לשכוי . הלב נקרא כן לפי שהוא צופה ומביט את הנולדות ותרגומו של שדה צופים (במדבר כג) הוא חקל סכותא וכן נאמר עברו משכיות לבב (תהלים עג) :

יספר

אבן עזרא

יודו כן: (לז) מי יספר. פירושו מספיר מי שם אותם כספיר כענין כראי מוצק ויש אומרים שהוא מן ספר ואחרים אמרו מן מספר ואחרים אמרו מי יספר בחכמתו השחקים: ונבלי שמים. הם העבים בעבור שהם מלאים מים: ישכיב. כמו יוריד וכמוהו שכבת הטל: (לח) למוצק. הוא הנקודה: ורגבים ידובקו. הם בקיעות הארץ מהחום והמטר: (לט) וחית כפירים תמלא. כי היא נפשו ריקה: (מ) ישוחו. מן ישח כי כן מנהג הכפיר וכמוהו ידכה ישוח: (ג) תכרענה. ותפלחנה ילדיהן כדי שלא יזוזו ממקומם: חבליהם תשלחנה. פי' תשלחנה חבלים ומכאובו' על ידיה ואחר כך יתרפאו: (ד) יחלמו בניהם. כענין ותחלימני: ירבו. יגדלו בברירות כמו ברור ויש אומרים שהוא תרגום

רשי

(לז) יספר. ידבר ויזכיר תפקיד': ונבלי. שמיין כנודות והגשמים כנוסים בשם כמו נבל יין: (לח) בצקת עפר. ביום שילקתי עפר: למוצק. ליסוד באמצעיתו: ורגבים ידובקו סביבותיו לצדדין עד כי נתמלא ארכו (מ) ישוחו. עומדי' צפוי': למו ארב. לארוב כן דרך הארבי' לשוח ולכוף שלא יכירו בהם: (מא) ... לבלי אכל. שאביהם ... הקב"ה מזמן להם ... נבראים מאליהן ונכנסין ל... פיהם: (א) יעלי ... אשטנבו"ק ושונאה את ... ועולה לראש סלע גבוה כ... לילד כדי שיפול לארץ ... והקב"ה מזמן לו נשר ... בכנפיו: חולל אילות ... לשון חיל יולדה (ירמיה ו) ... רחמה צר ואין הוולד יכול ... ובשעת לידתה אני מז... דרקון ומכישה ברחמה ... ואם מקדים ומאחר רג... מתה. ובין אותם רגע ... מחליף ובין איוב לאויב ... לי: (ג) תפלחנה. מתנו... שלהם ומוציא הוולדות ... לידה שלהם: תשלחנ'. ... בלדתן לרגע שאני מזמין ... (ד) יחלמו. יחזקו: ... למו. משירבו קצת יגלו ... בזרעים ובדשאים ואינכר ... לגידול אביהם ואמם: (ה) ... שאין אדם יכול לגדל פר... עבודת בהמות: ערוד ... הבר: מי פתח מוסרות ... על

הולדות אהרן שמקים. ... בנקת. ... סידעת. ב"ב טז (יבמות ו) ... (שם):

איוב לח

בִּינָה׃ לז מִֽי־יְסַפֵּר שְׁחָקִים בְּחָכְמָה וְנִבְלֵי שָׁמַיִם מִי יַשְׁכִּיב׃ לח בְּצֶקֶת עָפָר לַמּוּצָק וּרְגָבִים יְדֻבָּקוּ׃ לט הֲתָצוּד לְלָבִיא טָרֶף וְחַיַּת כְּפִירִים תְּמַלֵּא׃ מ כִּֽי־יָשֹׁחוּ בַמְּעוֹנוֹת יֵשְׁבוּ בַסֻּכָּה לְמוֹ־אָרֶב׃ מא מִי יָכִין לָעֹרֵב צֵידוֹ כִּֽי־ילדו [יְלָדָיו] אֶל־אֵל יְשַׁוֵּעוּ יִתְעוּ לִבְלִי־אֹכֶל׃

לט

א הֲיָדַעְתָּ עֵת לֶדֶת יַעֲלֵי־סָלַע חֹלֵל אַיָּלוֹת תִּשְׁמֹר׃ ב תִּסְפֹּר יְרָחִים תְּמַלֶּאנָה וְיָדַעְתָּ עֵת לִדְתָּנָה׃ ג תִּכְרַעְנָה יַלְדֵיהֶן תְּפַלַּחְנָה חֶבְלֵיהֶם תְּשַׁלַּחְנָה׃ ד יַחְלְמוּ בְנֵיהֶם יִרְבּוּ בַבָּר יָצְאוּ וְלֹא־שָׁבוּ לָמוֹ׃ ה מִֽי־שִׁלַּח פֶּרֶא חָפְשִׁי וּמֹסְרוֹת עָרוֹד מִי פִתֵּחַ׃ ו אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי

תרגום

אֲנַן׃ לו מַן שַׁוֵּי בְּכָלְיָין חוּכְמְתָא אוֹ מַן יְהַב לְלִבָּא בִינְתָא׃ ת"א לְתַרְנְגוֹל בְּרָא בִּיוּנְתָא לְמִקְלְסָא לְמָרֵיהּ׃ לז מַן יִמְנֵי שִׁבְעָתֵי שְׁמַיָא בְּחוּכְמְתָא וְכִילָוַת שְׁמַיָא מַן יִשְׁרֵי׃ ת"א מַן יִמְנֵי כוֹכְבֵי שְׁמַיָא בְּחוּכְמְתָא וַעֲנָנֵי דְמַתִּילִין לְזִיקַיָא דִשְׁמַיָא מַן יַשְׁכִּיב׃ לח כַּד אִשְׁתָּאַם עַפְרָא לְשִׁתְאָסָה וְגַרְגְשָׁתָא אִדְבַּקוּ׃ לט הֲתָצוּד לְלַיְתָא מְזוֹנָא וּפַרְנָסוּתָא דְאַרְיָוָתָא תְּסַפֵּק׃ מ אֲרוּם שָׁחֲיָן בִּמְדוֹרְתָא יָתְבוּן בְּמַטַּלְתָּא מְטוּל לִכְמָנָא׃ מא מַן יַתְקֵן לְעוּרְבָא מְזוֹנֵיהּ אֲרוּם בְּנוֹי לֶאֱלָהָא יִבְעוּן תַּעֲנָן מִדְּלֵית מֵיכְלָא׃ א אֶפְשַׁר דִידַעְתָּא עִדָּן מֵילְדֵיהוֹן דְיָעֲלֵי טִינָרָא כַּד מִצְטַעֲרִין אַיְלָתָא תִּנְטוֹר׃ ב תִּמְנֵי יַרְחַיָא דִשְׁלֵמָן וְתִנְדַע עִדָּנֵי מֵילְדֵיהוֹן׃ ג חָמְטָן בְּנֵיהוֹן מִתְפַּלְחָן צַעֲרֵיהוֹן מְשַׁדְּרִין׃ ד מִתְחַיְלָן בְּנֵיהוֹן יִסְגוֹן בְּעִבּוּרָא יִפְקוּן וְלָא תָּיְבִין לְהוֹן׃ ה מַן פְּטַר מְרוֹדָא בַּר חוֹרִי וְזוּ... עֲרוֹדָא מַן שְׁרֵי׃ ו דִי שַׁוֵּיתִי מֵישְׁרָא בֵּיתֵיהּ

מסורה

בצקת ל' למוצק ל' ורגבים ל' התצוד ל' ללביא ל' התצד ללביא טרף: במעונות ב' מ"ל דמל' בליש' וסימ' ומי יבא במעונותינו. כי ישחו במעונות. וג' חס' בלישני' מענה אלהי קדם. כפיר קולו ממעונתו. ומענתיו טרפה. וב' כתיב מעונתם חס' וי"ו בתר' וסימ' ואל מעונתם ישובון. ואל מעונתם ירבצון. ושאר' מענות כת' חס' ג' קדמא: ירחים ד' וסי' ותצפנהו שלשה ירחים. וממגד גרש ירחים. במספר ירחים אל יבא. מספר ירחים תמלאנה: פרא ו' וסי' נמסר בסדר לך לך ובסיפר' סימן י"א: פתח ג' וסי' מוסר מלכים. ומוסרות ערוד מי פתח. דלתות פניו מי פתח:

רלבג

(לז) מי יספר. מענין מנין ומספר כמו אספר כל עצמותי: ונבלי שמים. הם הגשמים הארציים הנופלים מלמעלה למטה: (לח) בצקת עפר למוצק וגו'. בהתקשות העפר עד היותו חזק: ורגבים. הם גושי העפר והרצון שחלקי הארץ ידובקו עד שלא ישאר פנוי ביניהם: (לט) וחית כפירים תמלא. ונפש האריות תמלא להמציא להם טרף כי נפשם ריקה בהעדר טרפם: (מ) ישוחו. ישפלו: (מא) ישועו. יצעקו א... סלע. בוק שטיי"ן בלע"ז והיא עולה בראש הסלע בשעה שכורעת לילד והשם יתברך מזמן לה נשר שמקבל אותם הולדות בכנפיו ומציל אותם שלא יפולו כך אמרו רבותינו ז"ל ואם הענין אמת ... הפסוק כן ואם לא הנה יהיה הרצון בזה לפי מה שאחשוב שזה הב"ח אינו נולד כי אם בקושי גדול ולזה יהיה נולד בתכלית הסכנה לולי השגחת השם יתברך להמציא הוולדים באופן מתחזק שלא ... הלידה: חולל אילות. הוא מענין חיל וחבלי יולדה ואמרו רבותינו ז"ל כי האילה רחמ' צר ולא תלד אם לא הכיש' נחש ברחמה והש"י סבב שיבא אליה נחש בעת הלידה להכיש' ברחמ' ותלד ... ימלא הענין כן יהיה הרצון בזה לפי מה שאחשוב שזה הב"ח אינו נולד כי אם בקושי גדול לזה יהיה הענין בו כמו הענין ביעלי סלע ולזאת הסבה יהיה הולד בתכלית הסכנה ועם ... להשגחת הש"י בנמצאות: (ג) תפלחנה. תשברנה ותכתתנה: חבליה'. ציריה': (ד) יחלמו. מענין בריאות והוא מענין תחלימני והחייני: ובבר. בחוץ: (ס) פרא. חיה הנמצאת במדבר אוכלת עשב כבהמה: ערוד. חמור הבר: ע"ה

מצודת ציון

(לז) יספר. מל' ספיר והוא שם אבן יקר הבהיר מאד ור"ל עושה אותם בהירים כספיר: ונבלי. ונודות כמו ונבליהם ינפצו (ירמיה מח) ועל העננים יאמר בל' שאלה: (לח) בצקת. מל' יציקה והתכה: רגבים. הם חתיכות עפר כמו רגבי נחל (לעיל כא): (מ) ישוחו. יכופפו קומתם כמו קודר שחותי (תהלים לה): במעונות. מל' מעון ומדור: למו ארב. לארוב וכן למו פי (לקמן מ): (מא) צידו. ענין מזון כמו לחם צידם (יהושע ט): (א) יעלי סלע. הוא חיה הבר: חולל. חיל וחבלי לידה וכן חלנו כמו ילדנו (ישעיה כו): תשמור. ענין השגחה על דבר מה שלא יעבור המועד וכן משמרות כהונה ולויה יקראו כן עש"ז: (ג) תכרענה. מל' כריעה על הברכים: תפלחנה. ענין בקיעה כמו יפלח כליותי (לעיל טז) ור"ל יצאו דרך הבקיעה ודוגמתו מקבת בור נקרתם (ישעיה נא) ומשפטו יצאתם דרך נקבה: חבליהם. חבלי הלידה: (ד) יחלמו: ענין בריאות כמו בריר חלמות (לעיל ו): בבר. ויוצא אותו החוצה (בראשית טו) ת"א לברא: (ה) פרא. הוא חמור הבר: חפשי. לחירות: ומוסרות: קשרי רצועות העול כמו מוסרות ומוטות (ירמיה כז): ערוד. פרא למוד מדבר (שם ב) תרגומו כערודא: (ו) ערבה מלחה. ענינם כמו מדבר וכן בארץ ערבה ושוחה (שם) וכמו

מצודת דוד

מי שם חכמה בכליות או מי נתן בינה בלב: (לז) מי יספר. מי הוא או את השמים בהירים כספיר טהורים מן העננים ומי הוא המשכיב ופור לשחקים את נבלי השמים והם העננים: (לח) בצקת. מוסב על מי ישכיב בסוף המקרא שלפניו לומר מי הוא המשכיב ופורש את הארץ בעת היה נ... להיות יציקה אחת והרגבים יהיו דבוקים אחת אל אחת להיות גולם אחד ... הלא אני העושה את כל אלה ולא זולתי ומדוע א"כ לא תירא מלפרסם ... (לט) התצוד. האם אתה תצוד ללביא טרף האם אתה תמלא לכפירים ... החיוני והמתאוה: (מ) כי ישוחו. כאומר הלא אני נתתי חכמה בהמה למצוא ... יכפפו קומתם במדורם לבל ירגישו בהם החיות ויברחו ויושבים המה בסו... על החיות לטרוף טרף: (מא) מי יכין. מי הוא המכין מזון לעורב זולתי ... העורב יצעקו אל ה' והמה תועים ואינם יודעים מה לעשות על שאין להם ... הוא המכין להם וארז"ל על כי בני העורב המה לבנים בילדותם ואביהם רוא... שחור והמה לבנים וחושב שהמה בני זנונים שמין אחר בא על אמם לזה ימאס בהם וממאן לזונם והמקום מזמין להם יתושים מגואתם ונכנסין לתוך פיהם למאכל ... איך א"כ תאמר שאינני משגיח בשפלים: לט (א) הידעת. ארז"ל היא הבר היא אכזרית על בניה ובעת שכורעת ללדת עולה לראש הסלע כדי שיפול ולא ... וימות והמקום מזמין לה נשר ומקבל את הולד על כנפיו ולזה אמר לאיוב האם אתה ידעת עת לדתם להזמין לה הנשר: חולל אילות. ארז"ל אילה זו רחמה צר ... שכורעת ללדת מזמין לה המקום דרקון ומכישה ברחמה ומתרפה ויולדת בקלות ולזה אמר האם אתה תשמור העת אשר יבואו לה חיל וחבלי לידה להזמין לה ... (ב) תספור. וכי תספור לה ירחי לידה מתי תמלאנה וכי ידעת עת לידתן לעשות לה אז כדרך המילדת: (ג) תכרענה. הלא כאשר תכרענה ללדת מעצמן יו... דרך בקוע פתיחת פי הרחם ושולחת מעצמה את חבליה כי ילכו להם מיד אחר הלידה מבלי צורך אל המילדת: (ד) יחלמו. והוולדות יתחזקו מעצמן ויהיו בריא... נתרפקו מן הלידה והמה גדלים בחוץ לחורב ביום ולקרח בלילה והמה יוצאים מאת פני אמותם ואינם שבים לכן להיות נזונים מאלהן: (ה) מי שלח וגו'. מלפנו ...

רשי

[...]ל אדם: (ח) יתור הרים מרעהו. הוא עצמו תר לו מקום מרעה: (ט) ריס. [...]אם: עבדך. לעבדך: (י) בתלם עבותו. (או קרת ראם בעבור [...]ל שורך) עבות חבל סקוסרין (סוורי') לתלמי המחרישה: ישדד. יתקן השדה: [...]תבטח בו. לאסוף תבואתך בשביל שכחו רב ויכול לסבול הרבה: ותעזוב [...]יגיעך. לאסוף אל הבית: [...]ף רננים נעלסה. כן שם [...]דול רננים ולשון משנה [...]בר יוכני: אברה. כל [...]רוי אברה על שם שפירח [...] או עוף ששמו חסידה [...]שמו נוצה ראה מה מנהגה: [...]תעזוב לארץ ביציה. והולכת [...]מת למרחוק על עפר: [...]תשכח כי רגל תזוריה. [...] תבקענה: (טז) הקשיח. [...] בניה מלבה כאילו [...]לה: לריק יגיעה. ואינה [...] שתאבדם: (יח) כעת [...] תמריא. כל לשון [...] כאדם שזונה לבו לצאת [...] ומגידולו ומארצו לשוטט [...]רצות ולכסות לו מדות [...] וכן בן סורר ומורה [...] כא) וכל' גמרא אימראי [...]דרב זביד אימראי ונפקא [...]' ס"ג ושם איתא אימרד' ועיין

איוב לט

עֲרָבָה בֵּיתוֹ וּמִשְׁכְּנוֹתָיו מְלֵחָה׃ ב' חד חסר
ז יִשְׂחַק לַהֲמוֹן קִרְיָה תְּשֻׁאוֹת נוֹגֵשׂ ד'. ד' ג' מ"ל
לֹא יִשְׁמָע׃ ח יְתוּר הָרִים מִרְעֵהוּ ל'
וְאַחַר כָּל־יָרוֹק יִדְרוֹשׁ׃ ט הֲיֹאבֶה ג' בת"ת ליש'
רֵּים עָבְדֶךָ אִם־יָלִין עַל־אֲבוּסֶךָ׃ ב'. ל'.י'
י הֲתִקְשָׁר־רֵים בְּתֶלֶם עֲבֹתוֹ אִם־ ב' מ"ל. ל'
יְשַׂדֵּד עֲמָקִים אַחֲרֶיךָ׃ יא הֲתִבְטַח־ ג'. ל'
בּוֹ כִּי־רַב כֹּחוֹ וְתַעֲזֹב אֵלָיו יְגִיעֶךָ׃
יב הֲתַאֲמִין בּוֹ כִּי־יָשׁוּב זַרְעֶךָ ל'. ישיב ק'
וְגָרְנְךָ יֶאֱסֹף׃ יג כְּנַף־רְנָנִים נֶעֱלָסָה
אִם־אֶבְרָה חֲסִידָה וְנֹצָה׃ יד כִּי־ ל'
תַעֲזֹב לָאָרֶץ בֵּצֶיהָ וְעַל־עָפָר
תְּחַמֵּם׃ טו וַתִּשְׁכַּח כִּי־רֶגֶל תְּזוּרֶהָ ל'
וְחַיַּת הַשָּׂדֶה תְּדוּשֶׁהָ׃ טז הִקְשִׁיחַ ל'. ל'
בָּנֶיהָ לְּלֹא־לָהּ לְרִיק יְגִיעָהּ בְּלִי־ י"ה. ב'. ב'
פָחַד׃ יז כִּי־הִשָּׁהּ אֱלוֹהַּ חָכְמָה ל'
וְלֹא־חָלַק לָהּ בַּבִּינָה׃ יח כָּעֵת ל'
בַּמָּרוֹם תַּמְרִיא תִּשְׂחַק לַסּוּס ל'
וּלְרֹכְבוֹ׃ יט הֲתִתֵּן לַסּוּס גְּבוּרָה ל'

תרגום

וּמַשְׁכְּנוֹי אַרְעָא צַדְיָא׃ ז יְגַחֵךְ לִרְגוּשׁ קִרְיְתָא אִתְרְגוּשְׁתָּא דְרָדֵי לָא יִשְׁמַע׃ ח יְאַלֵּל טוּרַיָא מַרְעֵיהּ וּבָתַר כָּל יְרוֹקָא יִבְעֵי׃ ט אֶפְשַׁר דְיִצְבֵי רִימָנָא לְמִפְלְחָךְ אִין יְבִית עַל אֻרְוָתָךְ׃ י אֶפְשַׁר דְתִקְטוֹר רִימָנָא בְּתַלְמָא בְּאַשְׁלֵיהּ אִין יְשַׁדֵּד גַלְמָתָא בָּתְרָךְ׃ יא אֶפְשַׁר דְתִתְרְחִיץ בֵּיהּ אֲרוּם סַגֵי חֵילֵיהּ וְתִשְׁבּוֹק לְוָתֵיהּ לְעוּתָךְ׃ יב אֶפְשַׁר דְתֵימִין בֵּיהּ אֲרוּם יְתִיב זַרְעָךְ וְאִדְּרָךְ יִכְנוֹשׁ׃ יג גַדְפָא דְתַרְנְגוֹל בְּרָא דְמִשְׁבְּחָא וּמַקְלְסָא אִין אֶבְרָא דְחַוְרִיתָא וְנוֹצִיצִיתָא׃ יד אֲרוּם תִּשְׁבּוֹק לְאַרְעָא בֵּיעָהָא וְעַל אַרְעָא תִּדְגַר׃ טו וְשַׁלְיָא אֲרוּם רִגְלָא תְבַדְרִנָּהּ וְחֵיוַת בָּרָא תְּדוּשְׁשִׁנָּהּ׃ טז שַׁחֲנָא עַל בְּנַיָא דְלָא דִילָהּ לִסְרִיקוּתָא לְעוּתָהּ מִדְּלֵית דְלוּחָא׃ יז אֲרוּם אַנְשְׁיָהּ אֱלָהָא חוּכְמְתָא וְלָא פַלֵיג לָהּ בְּבִיוּנְתָּא׃ יח כְּעִדָּן בִּמְרוֹמָא טָיְסָא מְגַחְכָא לְסוּסְיָא וּלְרָכְבֵיהּ׃ יט הַאֶפְשַׁר דְתִתֵּן לְסוּסָא גְבוּרְתָא אֶפְשַׁר

אבן עזרא

תרגום חוץ: (ז) תשואות. קולות מן שאון: (ח) ירוק. הענין אחד כל מקום ירוק: (י) התקשר ריס בתלם. כמו תלמיה רוה והענין התקשר ריס בתלם בעבות: (יא) התבטח בו. כי רב חילך בעבור רוב כחו: ותעזוב אליו יגיעך. ענייננו זרע השדה שבכחו יחרוש וישדד כמעשה השור ויש אומרי' כי תעזוב תשים על גבו כענין עזוב תעזוב עמו והוא רחוק מאד: (יב) התאמין בו כי ישוב זרעך. כי כאשר יחרוש וישדד ישוב לך הזרע: וגרנך יאסוף. כדיש: (יג) כנף רננים. שם עוף אולי נקרא כן בעבור נועם קולו: נעלסה. כמו נפרסה וכן נתעלסה באהבים והטע' האתה נתת לרננים כנף. ונתת אברה היא הכנף וכן ישאהו על אברתו. וגם רוצה לחסידה והוא עוף יבא למועד ידוע כי כן כתוב בספר ישעיה: (יד) כי תעזוב לארץ ביציה. זאת תולדת': תחמם. ביציה מגזרת חום: (טו) תזוריה. מגזרת ויזר: (טז) הקשיח בניה. והטעם תתאכזר על בניה כאילו לא היו שלה וכמהו תקשיח לבנו מיראתך ואין להם שלישי במקר': יגיע בלי פחד. אין לה פחד על הבלים שיהיו בניה שתזורם רגל: (יז) כי השה. מטעם כי נשני אלהי': ולא. נתן לה חלק בבינה: (יח) תמריא. תגבה ואין לו חבר ויש אומרים כי שור ומריא כמהו וטעם מריא שמן מעולה מלשון רבנן: תשחק לסוס. אעבור
רוב

תולדות אהרן נעלסה. מנחות סו בכורות נז:

מסורה

ב' חס' וסי' וכי ירק הזב [...] ואביה ירק ירק. ואחר כל [...]רוש: ישדד ב' וסי' אם ישדד [...]אחריך. אפרים עגלה מלמדה. [...]ח וישדד אדמתו: ישיב חד [...]וגין מן ג' דכתיב ו' במצעו' [...] וקרי' יו"ד וסי' ישוב הרע [...] התאמין בו כי ישוב [...] וגמול ידי אדם ישוב לו. [...] כתי' ו' וקרי' י' וסי' יהודה [...] בימים החמה ובעת ההיא [...] אמאס גם זרע יעקב ודוד. [...]היה באחרית הימים: ללא [...]ים' נמסר בסיפרא סי' כ"ו: [...] בבינה ל' כי השה אלוה [...] תמריא ל' תשחק לסוס: [...]ת' וסי' נמסר בסדר מקץ:

רלבג

(ו) ערבה. מדבר: מליחה. ארץ מליחה והוא מדבר ג"כ: (ז) תשואות. ענין המים: (ח) יתור: מן ויתורו את הארץ והוא שם בשקל יגור: (ט) ריס. [...]אבוסיך. הוא אבוס שאוכלת בו הבהמה: (י) התקשר ריס בתלם עבותו. הרצון בו האם העבות תקשור ריס בתלם לחרוש בתלמי השדה כמו הענין בשור ובחמור וזולת' מבעלי חיים [...] בהם: ישדד. מגזרת שדה והוא החרישה כמו יפתח וישדד אדמתו: (יג) כנף רננים. שם עוף או אפשר שיהיה שם הענף רננים וידבר מכנף העוף הסוף: נעלס'. שמח' ונעלס': אברה. [...]: חסידה. שם עוף: ונוצה. ר"ל נוצת העוף ההוא: (טו) תזורים. תדרכה ותרמסה והוא מגזר' ויזר את הגיזה: (טז) הקשיח בניה. הסיר מדמיונה נתינת לבה לבניה ושכחה אותם: (יז) השה. [...]כת אותה והעלים ממנה: (יח) תמריא. מענין הגבהה:
רעמה

מצודת דוד

[...]בודה: מי פתח. לבל יהיה קשור ברצועות העול: (ו) ערבה ביתו. להיותו [...] בערבה ומשכנו בארץ מלחה: (ז) ישחק. ילעג לקול הומיה הנשמע בעיר [...] ואינו בה ולא ישמע המיית נוגש לנגשו למלאכה: (ח) יתור. ירגל הרים [...]עה ובעצמו ידרוש ויחפש אחר כל עשב ירוק: (ט) היאבה. האם ירצה [...] לעבוד לך וכי יתמיד לעמוד על אבוסך לאכול משלך: (י) התקשר. [...]תקשור את הראם בכלי המחרישה בחבלים עבות הראוי לו בעבור יחרוש [...]די וכי יכתת רגבי העמקים אחר אשר תזרע האדמה למען יכסה בעפר [...]: (יא) התבטח. וכי תבטח בו על כי כחו רב ותעזוב אליו יגיעך אשר בשדה [...] ישמרם: (יב) התאמין. וכי תאמין בו אשר ישיב לביתך גדולי זרעך ויאסף [...]ביתם והוא ענין מליצה לומר הלא אין להאמינו כי את הכל יאכל וכאומר ומי [...]זמין מאכל' הלא אני ואיך תאמר שאינני משגיח בשפלים: (יג) כנף רננים. [...] עוף ובדרז"ל נקרא מווז ונקרא רננים ע"ש שתשמח ותרנן ביופי כנפים [...]נה העוף רננים השמחה בכל עת או מין בעל כנף חסידה או מן נוצה הידעת [...]: (יד) כי תעזוב. אשר כ"א מהן עוזבת ביציה על הארץ ולא תשב עליהם [...] כי תחמם אותם על עפר הארץ ר"ל מאליהם יתחממו באבק הדרכים: (טו) ותשכח. והיא הולכת מהם ותשכח אשר רגל עובר אורח תמעך אותם ורגלי [...]שדה תדוש אותם: (טז) הקשיח. תתאכזר ותקשה לבה כאילו המה אינם שלה והיא בלי פחד אם יהיה יגיעה לריק ר"ל אינה חוששת באבדן הביצים אשר ילדה [...]יגיעם: (יז) כי השה. וזהו על כי השכיחה אלוה את החכמה ולא נתן לה חלק בבינה לשמור ביצתם כדרך שאר העופות: (יח) כעת. כאשר תבוא העת אשר תחפוץ [...]שמים הנה תמרוד בהם ותעוף לדרכה ותשחק לסוס ולרוכבו ר"ל אינה חוששת אם יעבור עליהם סוס ורוכבו וידוש אותם וכאומר ומי הוא השומר אותם הלא אני [...]ואיך תאמר שאינני משגיח בשפלים: (יט) התתן. האם אתה נתתה לסוס גבורה
להיות

מצודת ציון

וכמו ארץ מלחה (שם טז): (ז) תשואות. ענין המיה ורעש כמו תשואות חן (זכריה ד): נוגש. הוא הכופה על המלאכה: (ח) יתור. ירגל כמו מתור הארץ (במדבר יג): (ט) היאבה. הירצה כמו לא אבה יבמי (דברים כה): ריס. כמו ראם והיא חיה גדולה: ילין. ענין התמדה כמו צדק ילין בה (ישעיה א): אבוסך. הוא המקום שמאכילין שם את הבהמות כמו וחמור אבוס בעליו (שם): (י) בתלם עבותו. הבי"ת משמשת בשנים כאלו אמר בתלם בעבותו ותלם היא הערוגה הנעשה בחרישה כמו תלמי שדי (הושע יב): ישדד. ענין כתישת רגבי העפר וכן ישדד לו יעקב (שם י): (יא) ותעזוב. ענין הנחה: יגיעך. התבואה הבאה בעמל ויגיעה: (יב) יאסוף. יכניס אל הבית: (יג) כנף. בעל כנף וכן כל עוף כנף (בראשית א) ור"ל בעל כנף ששמו רננים: נעלסה. ענין שמחה וגילה כמו נתעלסה באהבים (משלי ז): אם. הוא כמו או וכן יאמר בהפך או במקום אם וכמ"ש או נודע כי שור נגח הוא (שמות כא): אברה. ענינו כמו כנף וכן אבר כיונה (תהלים נה) ור"ל בעל כנף חסידה או נוצה והם שמות מיני עופות: (טו) תזורה. ענין מעוך לסוחיא הבלוע וכן והזורה תבקע אפעה (ישעיה נט): תדושה. מל' דישה וכתישה: (טז) הקשיח. הוא מלה מורכבת מן קשה ומן שח ור"ל הקשה לבה והסה מדעתה ועם כי היא בשי"ן וכן תקשיח לבנו מיראתך (שם סג): (יז) השה. השכיחה כמו אתה ישראל לא תנשני (שם מד): (יח) תמריא. מל' מרי ומרד: תשחק. תלעג:
התרעישנו

אבן עזרא

רוב מרולתו : (יט) רעמה . כטעם עזות מן רעמו פניס או מגזרת רעם : (כ) התרעישנו כארבה . שתשמיע לו רעש כמרולתו כאשר ישמע לארבה : הוד נחרו. כמו נחרת סוסיו קול נהלת הסוס: (כא) יחפרו. רגליו בעמק וישיש: בכח. שיש בו: נשק. ידוע: (כב) ישחק. לדבר שיפחד אדם ממנו: ולא יחת. כמו אל תערוץ ואל תחת : ולא ישוב. אחור מפני חרב: (כג) תרנה. קול החצים היוצא מהאשפה כמו ותעבר הרנה: להב חנית וכידון. שהם מרוקים כאילו להב יצא מהם : (כד) יגמא ארץ . יפסע ארץ וקרוב ממנו מגמת פניה' והטעם נוכח פניהם . כל כך ישמע ללכת אל מקו' המלחמה שלא יאמין כי קול השופר הוא אמת : (כה) בדי שופר . כשמעו השופר יאמר האח מרוב שמחתו כמו האח האח והיא מלה תאמ' על השמחה בבוא לאדם חפצו בדי שופר כמו בדי ריק והוא קרוב מטעם אין די בער : יריח מלחמה . כמשמעו כי כן הוא : רעם שרים . ישמיעם שרים ותרועה מרחוק : (כו) יאבר נץ . יעוסף לתימן כי יבקש מקום חם: (כז) יגביה נשר . אין עוף שיגבה יותר ממנו : (כח) סלע ישכון . כן תולדתו : (כט) חפר אוכל. יבקש כמו לחפור את כל הארץ וקרוב מגזרת חופר גומץ והטע' שהוא במקום גבוה ויבקש מזונו כטעם

רשי

ועיין ברש"י בחולין נח ומציעא עו ד"ה (ואמרו) : ט) רעמה . לשון רע[...] כמו רעמו פניס : (כ) כארבה . מדלג ומקפץ כארבה ומרעיש [...] נחרו . כשהוא נופח בנחיריו בקול אימה : (כא) יחפרו בעמק. כמו ויפר[...] את הארץ (שם א) שדרך הפרשים אורבי' בעמקי' ובנחלים : וישיש בכח[...] שמח ויוצא לקרא' נשק:(כב) יחת . ולא יירא : (כ[...]) אשפה . מלאה חצים ו[...] זו בזו ונשמע קולם : [...] כלי של ברזל (וחנית [...]) קרוי להב כמו ויבא [...] אחר הלהב (שופטים [...]) (כד) יגמא ארץ . שוס [...] ברגליו. ע"א יגמא כמו [...] נא (בראשית כד) : ול[...] מרוב שמחה שהוא [...] למלחמה : כי קול שו[...] מלחמה : (כה) בדי [...] די השיב לו בהרבה שופר [...] האח . ל' שאומרים (ה[...]) כשהן שמחין כמו שאומר[...] מחמת נער : (כו) יא[...] יגדל הנץ כנף ומלאך ה[...] לדמות נץ ומעמיד קו[...] דרומית בפרישות כנ[...] תחריב את העולם: (כז[...]) פיך יגביה נשר . השכינ[...] כנשר יעיר קינו (דברים [...]) מסלק פמליא שלו של[...] לאהרן בבואו אל הקדש [...] (כח) סלע ישכן ויתלונן [...] היה אהרן במחתת ק[...] כשנתנ'על אבן שתיה: (כ[...]) חפר אכל . מתפלל [...] כל השנה ואחר כל ה[...] הזה ראה במיתת שני [...] נדב ואביהוא שמתו [...] שמי בהם שנפלה [...] השאר

איוב לט

ג׳.ס׳ הֲתִלְבִּישׁ צַוָּארוֹ רַעְמָה׃
כ הֲתַרְעִישֶׁנּוּ כָּאַרְבֶּה הוֹד נַחְרוֹ אֵימָה׃ כא יַחְפְּרוּ בָעֵמֶק וְיָשִׂישׂ בְּכֹחַ יֵצֵא לִקְרַאת־נָשֶׁק׃ כב יִשְׂחַק לְפַחַד וְלֹא יֵחָת וְלֹא יָשׁוּב מִפְּנֵי־חָרֶב׃ כג עָלָיו תִּרְנֶה אַשְׁפָּה לַהַב חֲנִית וְכִידוֹן׃ כד בְּרַעַשׁ וְרֹגֶז יְגַמֶּא־אָרֶץ וְלֹא יַאֲמִין כִּי־קוֹל שׁוֹפָר׃ כה בְּדֵי שֹׁפָר ׀ יֹאמַר הֶאָח וּמֵרָחוֹק יָרִיחַ מִלְחָמָה רַעַם שָׂרִים וּתְרוּעָה׃
כו הֲמִבִּינָתְךָ יַאֲבֶר־נֵץ יִפְרֹשׂ כְּנָפָו לְתֵימָן׃ כז אִם־עַל־פִּיךָ יַגְבִּיהַּ נָשֶׁר וְכִי יָרִים קִנּוֹ׃ כח סֶלַע יִשְׁכֹּן וְיִתְלֹנָן עַל־שֶׁן־סֶלַע וּמְצוּדָה׃ כט מִשָּׁם חָפַר־אֹכֶל לְמֵרָחוֹק עֵינָיו

(Marginal masorah notes: ג׳.ס׳ ; ג׳. ג׳ ; י״ג פסו׳ כסיפ׳ ולא ולא ; ג׳. ב׳ ועילם ; ג׳ ; ע׳.זס׳ בלים׳.ג׳ ; ג׳. ג׳ כנפיו ק׳ ; ג׳ ומס׳ ומד בל׳. ; ח׳)

תרגום

דְתַלְבִּישׁ צַוְרֵיהּ תּוּקְפָּא׃ כ הֲתַרְגְשִׁנֵּיהּ הֵיךְ גּוֹבֵי שִׁבְהוֹר לְשְׁלוּשְׁתָּא דְנַחִירֵיהּ אֵימְתָא׃ כא מַחְפְּרִין בִּגְלִימָא וְיֶחְדֵי בְחֵילָא יִפּוֹק לְקַדְמוּת קְרָבָא׃ כב יֶחְדֵי לְדְלוּחָא וְלָא יִתְבַּר וְלָא יְתוּב מִן קֳדָם סַיְפָא׃ כג עִלוֹי תִּשְׁרֵי זַיְנָא חַרְבָא שִׁנְנָא מוּרְנִיתָא וְרוּמְחָא׃ כד בִּרְגֵיז וְרוּגְזָא יַעְבֵּד גּוּמְתָא בְּאַרְעָא וְלָא יְהֵימִין אֲרוּם קָל שׁוֹפָרָא׃ כה בְּמִסַּת שׁוֹפָרָא יֵימַר חֶדְוָא וּמִן רָחִיק יְרִיחַ קְרָבָא אַכְלְיוּתָא דְרַבְרְבֵי וְיַבָּבָא׃ כו אֶפְשַׁר דְמִבְיוּנְתָּךְ יִתְאֲבַר בַּר נָצָא פְּרִישׁ גַדְפָּא לְדָרוֹמָא׃ כז אִין עַל מֵימְרָךְ יִתְגְבַהּ נִשְׁרָא וַאֲרוּם יְרוּם שַׁרְכְּפֵיהּ׃ כח כֵּיפָא יִשְׁרֵי וִיבִית עַל כְּרַךְ טִינָר וּמְצַדְתָּא׃ כט מִתַּמָּן חָפַר מֵיכְלָא לְמֶרְחִיק עֵינוֹי

תולדות אהרן המבינתך . גטין לא ב"ב כס :

מסורה

נחרו ל' התרעישנו כארבה והוא חד מן א"ב מן א"א כתיב ו' בסוף תיבותא בחברת או ול' זוגא וסי' נמסר במסר' רבת' במערכ' אות הוי"ו בס"ר: אשפה ב' וסי' ועילם נשא אשפה. עליו תרנה אשפה להב: שופר ב' חס' וסי' אל חכך שפר .בדי שפר יאמר האח . וכל אורייתא דכו' חסר בס"ב מ"ל וסי' והעברת שופר תרועה ב' בו . וכל נביאים וכתובים דכו' מ"ל במ"ב חס' וסי' דלעיל ומן וישלח אבשלום עד סוף ספר' דכו' : למרחוק ח' וסימן נמסר לעיל בספרא סי' ל"ו ומלכים ב' סי' י"ט : ובאשר ד' וסי' נמסר בשופטים סי' ח' ובישעיה סי' ס"ו :

רלבג

(יט) רעמה . חוזק ועוז הקול והגבהה והצלה היוצאת ממנו : (כ) התרעישנו כארבה. התבוא לו הרעש והנענוע אשר הוא רועש כארבה : הוד נחרו אימה . עוצם עיטושו היוצא מנחיריו אימה לשומעיו : (כא) יחפרו בעמק . יחפרו רגליו בעמק כמנהג הסוסים : נשק . כלי מלחמה : (כג) תרנה . תזעק מגזרת ותעבור הרנה במחנה : אשפה . הוא כלי שישימו בו החנית וכידון . הם כלי זיין : (כד) ברעש ורוגז יגמא ארץ . ברעש ותנועה חזקה ובחמה ירוץ עד שידמה כאילו הוא מגמא את הארץ ובולעה לחוזק המרוצה : (כה) האח . מענין ... (כו) יאבר . יעוף ולפי שהעופפות הוא בכנף אמר יאבר : נץ . שם עוף : (כח) ומצודה . סלע חזק וגבוה : (כט) חפר אוכל . יבקש ויחפש האוכל שיהיה נזון ממנו מגזרת ויחפרו את

מצודת ציון

(כ) התרעישנו . מל' רעש : הוד . הדר ופאר : נחרו . הקול היוצא מנחיריו הם נקבי האף וכן נחרת סוסיו (ירמיה ח) אימה ופחד : (כא) יחפרו . ירגלו ויחפשו כמו לחפור את הארץ (יהושע ב) : נשק . כלי זיין כמו בנשק יבערו (יחזקאל לט) : (כב) יחת . יפחד כמו אל תחת (ירמיה א) : (כג) אשפה . כן נקרא נרתק החצים כמו אשפתו כקבר פתוח (שם ה) : להב . ברזל החנית והכידון יקראו להב כי יבריקו כלהב אש וכן ולהבת חניתו (ש"א יז) : (כד) ורוגז . ענין חרדה ומהירות התנועה : יגמא . ענין בליעה ושתיה כמו הגמיאיני נא (בראשית כד) : (כה) בדי. בהרבה כמו בדי אש (ירמי' נא) : האח . הוא ל' שמחה כמו האח האח נפשנו (תהלים לה) : יריח . מל' ריח ור"ל ירגיש : רעם . כמו רעש : (כו) יאבר . מל' אברה וכנף ור"ל יעוף בכנפיו : נץ . שם עוף : (כז) קנו . מלשון קן ומדור : (כח) שן סלע . כן יקרא החדוד הבולט מן הסלע ... ון שן הסלע מהעבר מזה (ש"א יד) ושוא מושאל משן הפה הבולט : ומצודה . מגדל גבוה כמו מצדות סלעים (ישעיה לג) : (כט) חפר . מרגל ומחפש

מצודת דוד

להיות לו אומץ הלב מכל יתר בע"ח : התלביש . האם אתה הלבשת צואר[...] מאויים כרעם : (כ) התרעישנו. האתה תרעישו בקפילה ודלוג כארבה הזבה[...] ממקום למקום והוד קולו היוצא מנחיריו הוא קול אימה: (כא) יחפרו . לרוב [...] ירגלו בו הפרשים בעמק שהוא מקום מוכן למארב ובעבור רוב כחו ישיש [...] יצא לקראת נשק כי יבטח בכחו לעמוד מול נשק והוא ענין מליצה : (כב) [...] ילעג על כל דבר המפחידו ולא ירעד משום דבר ולא ישיב לאחוריו מפני ה[...] חרב: (כג) עליו תרנה . כאשר תרנה האשפה אשר עליו ר"ל כאשר ימהר ל[...] והחצים אשר באשפה מקשקשים ומשמיעים כמו קול רינה וכאשר ישימו עו[...] חנית ולהב כידון : (כד) ברעש . אז ברעש וברוגז על מהרה ירוץ מרח[...] כאלו שתה ובלע את הארץ ואיננה כי חים קל מהר יעבור מרחק רב : ולא [...] ר"ל לא יחוש לקול שופר אשר יריעו במלחמה ולא יחרד ממנו : (כה) בדי שופר . ועוד אפילו יאמר האח וישמח בעת ישמע הרבה שופר : ומרחוק . ומכל[...] אשר מרחוק יריח מלחמה ר"ל ממרחק ירגיש קול אנשי מלחמה ורעם שרי החיל וסמיות תרועה עד יבינו אנשי הצבא מתנועות הסוס אשר החיל בא על[...] (כו) המבינתך . וכי מהבינה הבא מעמך יעוף הנץ ויפרוש כנפיו לעוף לפאת הדרום כי שם יחם לו בזמן החורף : (כז) אם על פיך. וכי ע"י מאמריך יגביה[...] לעוף השמים יותר מאשר כל העופות וכי ע"י מאמריך ירום מדורו למעלה מן הכל: (כח)סלע ישכון. שוכן הוא על סלע הרים ושם יהלונן לקרח בלילה ואף כי ברוח[...] תשלט הרוח ולא יזיק לו : על שן. שוכן הוא על חדודי הסלע הבולט כשן אף ישכון על שן מצודה הוא הזיז היוצא ממגדל גבוה והוא כפל ענין במ"ש : (כט) [...] ר"ל שנה יבחר לשבת במקום גבוה כי משם יחפש למצוא אוכל כי משם למרחוק יביטו עיניו וכדרך העומד במקום גבוה

יַבִּיטוּ׃ ל וְאֶפְרֹחָו יְעַלְעוּ־דָם וּבַאֲשֶׁר חֲלָלִים שָׁם הוּא׃ חיו ק'.ג'.

מִסְתַּכְּלָן׃ ל וְאֶפְרוֹחוֹי גָמְעָן אַדְמָא וּבְאָתַר דְתַמָּן קְטִילַיָא ד'

תולדות אהרן ואפרוחיו . חולין כד:

רשי

(ל) יעלעו . ואינן אלא בלעו דם ומים ונראה ...כה כאומר על על וכן ...מים בהשקאת סוטה (ב.) מערערין אותה ...ותה על כרחה וכן זעקת שבר יעוערו (ישעיה טו) ל' קריאת גרון ...ך ולפי הדרך דבר הנביא : ובאשר חללים שם הוא. לאכול ורבותינו דימו

אבן עזרא

כטע' כחוסר מטמון: (ל) ואפרוחיו יעלעו דם. כמו ושתו ולעו והטעם יבלעו דם איברי החללים שיבוא ויהי העי"ן הראשון כפול או יהי מגזרת עלעה בלשון רבנן והטעם ישברו צלעות החלל להוציא דם והראשון נכון בדקדוק והאחרון עצמו שהוא מגזרת עלס וזה דבר ידוע כי הנשר ירחם ממקום

רלבג

: (ל) יעלעו . יבלעו : חללים הרוגים : ביאור דברי המענה ענה הש"י את איוב מן החשך והסערה ואמר והוא ייוחס זה המראה אל הסערה לפי שהנביאים כשתבא להם הנבואה ביניהם מסך מבדיל מלד החומר מלקבל בשלימות השפע האלהי ולזה תמצא שתיוחס הנבואה אל הערפל או אל החשך והסערה אשר הוא העיד הרב החשיך . מי זה אשר עלתו וטענותיו ם ואפלים מבלי דעת אשר חשקת להתוכח עמי . ועתה אזור נא כגבר חלציך כאדם המתווכח אשאלך והודיעני שאלתי אחר שאתה שופט על מעשי ראה איך תוכל לשפוט את מעשי נ אותם ומשיגם והוא מבואר שהשופט ראוי שתהיה אלו ידיעת מה שהוא שופט . איפה היית שתדע אופן החכמה ביסדי ארץ הגד אם ידעת בינה מי שם מדתה בזה השיעור כי החכמה בזה והטעם כי בהיות מדתה בזה השיעור מן החכמה עד שאם היתה יותר גדולה או יותר קטנה היה נפסד העולם כי העולם ישמר בשווי אשר ביסודות בכמות ובאיכות אשר בטבעיות . או מי נטה עליה קו כדרך הבונים כאשר יתחילו לבנות והרצון בזה מאי זה דבר היתה התחלת הוויתם ואמנם אמר זה להעלם הענין בסבת הווית הארץ לפי שהוא הסעדר ר"ל אל הסעדר קבול המתפעל פועל הפועל ולזה היה מה שרחק מהגרמים השמימיים ארץ וזה פלא שישלים הש"י זה המציאות באלו השתי סבות והיא הסבה המיוחסת אל ים מה כמו הארץ והסבה ההפכית לה אי זה העולם מתקיים במציאות ההפכים ואילו התבאר בזה שאפילו מה שמיוחס אל ההכרח והסעדר ישתמש בו השם יתברך להועלת כפי עד שישלים בו זה המציאות השפל או יהיה פירושו או מי נטה עליה קו לקחת מדתה בהשתוותה כמו שיעשו הבונים ויהיה הענין כפול . על מה אדניה הוטבעו או מי ירה אבן היא נסמכת עליו כי בזה מהחכמה מה שלא יעלם כי היא נסמכת על מרכזה שהיא נקודה לבד וזה לא היה לנקודה ההיא מה שהיא נקודה כי הנקודות כולם מתדמות אבל היה מה שהמלאתו מכוכבי אור אשר הם משבחים ומרננים לפני תמיד רוצה לומר הגלגלים אשר בהם הכוכבים כי כאשר נמלאו אלו הכוכבים מרננים ומשבחים לפני עם כל המלאכים עת המלאת הגרמים השמימיים אז יהיה זה הטבע לזאת הנקודה להיותה אמצע . ומי הוא אשר יסך בדלתים ים בעת התאוותו עד שיהיה שם חלק נגלה בארץ להתאוות בו אלו הנבראות ולא יעבור בו הים ויכסנו שזה היה נפלא מאד ומה שאי אפשר שתנתן בו סבה טבעית כמו שביארנו בספר מלחמות ה' . וגם אחרי כן שמרתי זה המציאות בשומי הענן והערפל תמיד רוצה לומר שאור השמש יעלה ממנו אידים תמיד יחסרוהו עד שלא יעבור גבולו בסיבת המים הבאים עליו מהנהרות כי הוא יחסר באלו האידים כשיעור מה שיתוסף בסבת הנהרות ...ן גזרתי עליו חקי ואשים בריח ודלתים לפני הים שלא יעבור גבולו . ואומר עד פה תבא ולא תוסיף ובזה הגובה יגלה גאון גליך לפי שלא יתוסף גובה הים כלל בסבת מה שזכרנו . ים בקר וסודעת לשחר מקומו אשר ממנו יזרח והוא אמר זה לפי שהשמש לא יזרח בכל יום ממקום אחד אבל יתחלף מקום זריחתו מלד תנועתו בגלגלו הנוטה הנשלמת בשוה ותתחדשנה ת הסנה אשר להם רושם חזק במציאות אלו הדברים ההוים הנפסדים ובשמירתם זמן מה כי בסיבות אלו התקופות יגבר אחד מהספקים אשר עמידתנו בהם פעם אחר פעם עד שישלם ור ויושר לאלו הנמצאות ויתחדשו בזאת הסבה מהפועל האחד פעולות רבות מתחלפות מלד שיתחלף יחסו אל הארץ אשר הם פעולותיו גם יתחדשו לזאת הסבה מהפועל האחד ההוויה כי קרבתו ממנו הוא סבה להוויה ומרחקו ממנו סבה להפסד וזה מקום פלא וחכמה נפלאה ולזה אמר שכבר יתחלפו מקומות הזריחה לשמש לאחוז בכנפות הארץ ר"ל שיהיה פעם בתכלית ...ון וזה בהיותו בראש סרטן ופעם בתכלית הנטייה לדרום והוא בהיותו בראש דלי ואלו החילופים עם שיש להם מבוא גדול בהוויות ושמירת הנמצאות הנה יגיע מהם רע במקרה מלד התגבורת ים ובו גם כן עם שהוא מן הסבה תועלת לנער הרשעים מן הארץ וזה שכבר יתחדשו מזאת הנטיה פעולות מתחלפות מהכוכבים כמו החומר שיקבל החותמות והצורות בתמורה פעם אחר ...דו כמו לבוש שילבשהו האדם פעם ויפשיטהו פעם ולא יעמוד עליו זמן ארוך ובזאת התמורה אשר לנמצאות מלד חילוף מלבי הכוכבים ממנו וחילוף מלבי קצתם מקצת ימנע מרשעים אורם וזרוע רמה אשר לרשעים תשבר וזה כי אם היה נולד הרשע בעת שיהיה לפי המשפט ההוא מצליח הנה יומר עניינו תמיד ויוסף מענין לענין מלד התחלף הוראת הככבים ומשפטיהם בו עד ...מו וכחו עד שיכלה . הבאת עד נבכי ים ובחקר תהום התהלכת שתדע עמקם הנפלא ועם זה יגיעו שם פועל הגרמים השמימיים להוות ההויות הנמצאות בו . הנגלו לך שערי מות ושערי ...הב ר"ל שתדע אי זה מקום מרכז הארץ אשר הוא מות וצלמות ושאול להיותו רחוק מהתכוו' שם דבר עם שהארץ היא בתכלית מהסעדר עד שאין בנמצאות הפחותות מה שהוא במדרגתה והסעדר ולזה כינוהו בעלי התורות הארץ כאילו היא החומר הראשון כמו שזכר הפילוסוף בשני ממה שאחר הטבע ונאמר גם כן בתורה כי עפר אתה ואל עפר תשוב שהם התבוננתה השמש שתדע מה שיקרה במקומות אשר רחבם גדול מהארץ מאד כנגד אם ידעת כל הארץ אי זה מקום מהארץ ישכון האור שם זמן ארוך וחשך אי זה מקומו בעת היותו שם האור כי נתבאר ...ברורות כי מס"ו מעלות וכ"ס דקים רוחב עד ל' מעלות ימלאו מקומות יהיה בהם יום אין בו לילה גם חדש או חדשים עד שיכלה הענין בסוף אל מקום יהיה בו ששה חדשים יום וששה לה. האם ידעת זה הענין מהשמש איך הוא כי תנהיגהו אל גבולו וכי תבין נתיבות ביתו עד שתדע מה שיתחייב מתנועותיו ממקום מקום מהארץ או ידעת זה מלד אורך ימיך שהתאמת לך זה ואולם ספר זה עם ספורו שאר הדברים הנעלמים להיות זה נעלם לאיוב כי בנבואה יבואו כמו אלו העניינים לפי המקבל כאמרו באברהם וספור הככבים להיות זה דבר נעלם לאברהם ואם בנבאים אחריו עד שכבר מנו מספר כל הכוכבים הנראים וקראום בשמות . ויותר זר מזה שכבר יגיע לנביא דבר כוזב בעת הנבואה במה שאין לו מלד שהוא נביא מלד הדעות אשר לו בהם כמו הענין ביחזקאל שהגיע לו בנבואה כאילו הגלגלים מחדשים קולות נפלאים בתנועתם מפני שהיה מאמין שהגלגלים יחדשו קולות בתנועותיהם כמו שזכר הרב המורה . הבאת אל ...לג שתדע מאי זה מקום יצא השלג ואי זו סבה תהווהו . האם תראה מה שיצא ממנו הברד אשר חשכתי אותו להמצא לעת שארצה לעשות רע לעולם ליום קרב ומלחמה . וספר אלו השנים אחד מהם קפיאה למים . והאחד נמצא עם הקור והאחר עם החום ואמר שהברד כבר המציא אותו ואם איננו מכוון כי אם על הכוונ' השנית ומלד ההכרח שיקובל בו תועלת להמציא הנזקים ...בהם הרשעים . ספר נא אי זה הדרך יחלק האיד הקיטורי אשר יהיו ממנו הלהבות עד שפעם יהיה ממנו כוכב מדלג ופעם כוכב בעל זנב וזולת זה מהסימנים אשר יתחדשו מהלהבות ...ו ופעם יהיה ממנו רוח ויפיץ קדים על הארץ . או יהיה הרצון בזה אי זה הדרך יחלק האיד הקיטורי האחד בעינו עד שימצא קצתו חם וקצתו קר בדרך שיתהווה ממנו רוח וזה כי בהווית ...ו יהיה בזה האופן כמו שהתבאר בספר האותות . מי חלק לשטף היורד מהגשמים מקום מוגבל יקבלהו ר"ל שירד במקום אחד ולא ירד במקום אחר לפי הנגזר מאתו עד שישלמו בזה נמצאים ומי שם מנהג וחק לברק ולרעמים עד שילך הענין בסידור ישר ר"ל שיגברו פעם האש והרות ופעם יגברו הפכיהם . מי הוא אשר סידר שפעם ירד המטר על המדברות שלא יגיע ...שם לאנשים ופעם ירד למקומות הנעבדים והנזרעים להצמית מוצא דשא כדי שישלים בזה הגעת הרע לרשעים . היש למטר אב יוליד אותו והמציאו עד שיהיה לו חק להמצא שנה בשנה ...ו או מי הוליד אגלי טל עד שיהיה לו חק להמצא יום ביום בעת סוף הלילה שהוא דומה בתקופות היום לעת הסתו בתקופות השנה . ספר נא מה היא הסיבה המהווה אותם כי בזה מהעומק ...כן מאי זה סבה נהיה הקרח וכפור השמים . לאי זו סיבה יתחבאו ויקפאו המים כאבן עד שיגיע מחוזק הקפאה שיקפאו פני תהום עם עמקם ספר נא מה הסיבה בזה . התוכל לעצור ...יא כימה מהאילנות והפירות הצומחים כי בהיות השמש בכימה אשר היא במזל טלה אז יתנו האילנות והצמחים כחם או אם תוכל להתיר ולפתח מה שיעצרהו וימשכהו כסיל שהוא מהצורות ...וזה כי בהיות השמש במזל שהוא בו אז יהיה הקור ויעצרו האילנות והצמחים וימנעו מהתנת כחם לרוב הקור. התוציא מזרות בעתו והיא צורה הכוללת מהצורות הדרומיות ולא ...יא בארץ אשר היה בה איוב כי אם זמן מועט ואם תנחם עיש על בניה שהיא מהצורות הצפוניות . הידעת חקות שמים ר"ל מה שיתחייב מהכוכבים בהיותם במקום מקום מהגלגל וממבטם ...אשר מה שידמה לזה . האם תסדר ממשלת השמים בארץ עד שישלם בהם זה המציאות השפל וישמרו סידור אלו העניינים אשר היה ראוי שיתייחסו אל המקרי לפי מה שיחשב כמו המטר ...ומה שינהג מנהגם . התרים לעב קולך וירד המטר הישמעו לך הברקים להשתלח כאשר תרצה עד שישלם מענייניהם מה שיצטרך לנמצאות ואולם אמר זה כי השם יתברך שם בזה סידור ...ולך בסיבוב ישר מלד תנועת הגרמים השמימיים והכוכביהם ומלביהם ומבטיהם . מי שת בלבבות הסתומות חכמה או מי נתן לשכל האדם בינה להשכיל הדברים אשר בשמים ואמנם אמר זה ...נברא משולל מכל חכמה ולזה הוא נפלא איך יתכן לו שילמד חכמה לפי שכל למידה ולימוד יצטרך האדם בו לידיעה קודמת כמו שהתבאר בראשון מספר המופת ואחר שאין לו ידיעה ...יא מן הפלא איך יתכן שיהיה לו ידיעה ואולם השם יתברך שם בו כלים להגיע אליו החכמה והחוש והדמיון והכח המתחשב והזוכר כמו שהתבאר בספר הנפש והנה הענין בידיעה אשר ...במלאכות אלו הכחות הוא נפלא מאד וכן הוא נפלא איך ישכיל האדם העניינים אשר אין לו מהחוש התחלה להכנס בהם כי אם הקדמות רחוקות כמו הענין במה שיחקור ממנו מענין ...ואורותיהם ר"ל השכלים הנפרדים ואפשר שיאמר אומר שהוא קרא חכמה ההקדמות הראשונות ובינה התולדות המתחייבות מהם אלא שהביאור הראשון יותר נכון כי החכמה מיוחסת אל מה לנו בהקדמות עצמיות ומיוחסות והבינה מתיחסת אל מה שיתבאר לנו בהקדמות רחוקות וזהו אמרו יי בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וזה שהארץ נמצא מה שבה בעבור עצמה וימשך אשר בה מה שימשך חיוב נגלה כאילו תאמר המשך מהחום התימום והספוגיות וזולת זה מהאיכויות הנמשכות לאיכות איכות מהם ואולם השמים לא נמצא מה שבהם מיציאת המרכז והכוכבים התנועות ושיעורי הנטייה וזולת זה ממה שינהג מנהגם בעבור עצמותם כמו שביארנו בספר מלחמות ה' ולא ימשך מהכחות אשר בהם מה שימשך חיוב נגלה כאילו תאמר המשך מהם החום ...אשר האיכויות כי אין בהם מה שיתיחס לאלו האיכויות כמו שהתבאר בטבעיות ולזה ייחס זה הסידור אשר בשמים כאילו העניינים אל התבונה כי התבונה היא הוצאת דבר מתוך דבר אחר ...במה היא הוצאת דבר מהדבר ההוא בעצמו באופן מה וזה כי הידיעה המגעת מהמופת האמיתי היא מגעת מהדבר ההוא בעצמו כמו שהתבאר במלאכת ההגיון . מי יספר מספר השחקים ...לשום מספרם בזה האופן אשר הוא בתכלית השלימות להשלים זה המציאות השפל עד שאם חסרה אחת מהתנועות הנמצאות לכוכב כוכב מהכוכבים היה בלתי אפשר שישלם זה המציאות ומי ישכיב ויניח באמצע העולם הגשמים הנופלים מן השמים רוצה לומר החלקים הארציים עד שיתחלקו חלקי העפר בזה החוזק אשר הם בו לרוב הכבידות ובקשתם המרכז וחלקי הארץ ...הדבקות חזק ואולם אמר זה לפי שלשחקים מרכזים מתחלפים כמו שביארנו במה שאין ספק בו בספר מלחמות ה' ולזה הוא נפלא למה ינוחו חלקי הארץ במרכז אחד מאלו הגלגלים יותר מהמרכזים

מצודת דוד

(ל) ואפרחיו . ובעבור זה מצוי לו האוכל עד שאפרוחיו יבלעו דם ממה ...סם : ובאשר . ובמקום אשר ימצא בה חללים שם הוא לאכול בשר ולשתות

למרחוק יביט ואין דבר נעלם ונכסה מעיני וכאומר הנה כל אלה בהשגחתי ואיך תחשוב שאינני משגיח בשפלים (העולה מהמענה הזה כי יוכיחנו אלוה לומר בה לבך לגשת להרהר אחרי האם תבין כל מעשי אף יספר הנפלאות אשר לא יתכן לחשוב שבא מלד המערכה אבל בהשגחה שמה ובהיות כן אין לכחש עם שהוא מנגד להטבע וכלה א"כ תלונתו בדבר הגמול והעונש כי אז יקבל כ"א כמפעלו ויוסף לספר מעשיו הנוראים באמור לו ומדוע א"כ לא תירא מלהרהר אחרי ויחיב לו עוד שלא בצדק שהם שאינני משגיח בשפלים כי לא כן הוא כי

מצודת ציון

ומחפש : (ל) ואפרוחיו . כן יקראו העופות בקטנותם כמו אפרוחים או ביצים (דברים כב) : יעלעו . יבלעו כמו ושמת שכין בלועך (משלי כג) : הרוב

מ א וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב
וַיֹּאמַר׃ ב הֲרֹב עִם־שַׁדַּי יִסּוֹר
מוֹכִיחַ אֱלוֹהַּ יַעֲנֶנָּה׃ ג וַיַּעַן אִיּוֹב
אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר׃ ד הֵן קַלֹּתִי מָה
אֲשִׁיבֶךָּ יָדִי שַׂמְתִּי לְמוֹ־פִי׃ ה אַחַת
דִּבַּרְתִּי וְלֹא אֶעֱנֶה וּשְׁתַּיִם וְלֹא
אוֹסִיף׃ ו וַיַּעַן־יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִנ
סְעָרָה וַיֹּאמַר׃ ז אֱזָר־נָא כְגֶבֶר
חֲלָצֶיךָ אֶשְׁאָלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי׃ ח הַאַף
תָּפֵר מִשְׁפָּטִי תַּרְשִׁיעֵנִי לְמַעַן
תִּצְדָּק׃ ט וְאִם־זְרוֹעַ כָּאֵל ׀ לָךְ

ג' חד מ"ל — ל' ומ"ל — כ' — ל' חסר — ד' — מן ק' — ב' ובסיפ' — י"ו — ד' . ו' ר"פ בסי'. ב'

תַּמָּן הוּא׃ א וַאֲתִיב יְיָ יַת
אִיּוֹב וַאֲמַר׃ ב אֶפְשַׁר דְּנָצֵי
עִם שַׁדַּי יִתְרְדֵי מַכְסֵן אֱלָהָא
יְתִיבְנֵיהּ׃ ג וַאֲתִיב אִיּוֹב יַת
יְיָ וַאֲמַר׃ ד הָא אִזְדַּלְזְלִית
מָה אֲתִיבִנָּךְ אִידַי שַׁוֵּית
לְפוּמִי׃ ה חֲדָא זִמְנָא מַלֵּלִית
וְלָא אֲתִיב וְתִנְיָנוּתָא וְלָא
אוֹסִיף׃ ו וַאֲתִיב יְיָ יַת אִיּוֹב
מִן עַלְעוֹלִיתָא דְּצַעֲרָא וַאֲמַר׃
ז זְרֵז כְּדוֹן הֵיךְ גַּבְרָא חַרְצָךְ
אֶשְׁאֲלִנָּךְ וּתְהוֹדְעִנַּנִי׃ ח הַבְרַם
תְּשַׁנֵּי דִּינִי תְּחַיְּבִנַנִי מִן בִּגְלַל
דְּתִזְכֵּי׃ ט וְאִין אֶדְרַע הֵיךְ

אבן עזרא

ממקום רחוק מאד מקום החללי' וירוץ שמה: (ב) הרוב עם שדי יסור. הדרך מוסר הוא שיריב אדם עם שדי: מוכיח אלוה יעננה. איוב שיוכיח השם למה לא יעננה על זאת: (ג) ויען איוב: (ד) הן קלותי. מגזרת קל וקרוב מגזרת קלון והפך הדבר כבד מגזרת כבוד: למופי. המ"ם והוי"ו נוסף במלת למו: (ה) אחת דברתי. דברה אחת דברתי וכן ועשיר יענה עזות: (ו) מן סערה. כחבריו והטעם כי השם ענה את איוב על דבריו להוכיח והודיעו כי איננו יודע דרכי השם שהם כלל אף כי הפרט וכאשר השלים השם להוכיחו שתק איוב ענה השם ואמר לו למה לא תענה והנה השיב מלה שאינה הגוף' ואמר לא אשיב אז אמר לו השם אח' שלא תודה האמת ותחשוב בלבך כי אתה חכם אשאלך והודיעני וזה שתתקת התרצה להפר משפטי החכמה ששמתי בעולם תרשיעני למען תצדק: (ט) ואם זרוע כאל לך. כשם:
ותרעם

רשי

דימו כל ענין זה באהרן בפסיקתא דאחרי מות: (מענה ה'): (ב) הרוב עם שדי יסו[ר]. האם שדי אדם ישתרר: מוכיח אלוה יעננה. הבא להתווכח יעננה... (מענה איוב): (ה) אחת דברתי. כלומר מעט אמרתי ולא אוסיף עוד. ושתים... אחת דברתי. אשר אמרתי (לעיל ט) תם ורשע הוא מכלה לא אענה עוד שתי[ם] שאמרתי (לעיל יג) ... עמדי לא אוסיף: (מע' ה' בסערה): (ח) האף תפ... האף. תוכיח שדבריו ... משפטי ולהראות שהוא ...

תולדות אהרן תפר. ... ס"ז ופ"

הרוב ג' ב' חס' וא' מל' וסי' נמסר בסיפרא ריש סי' י"א: יעננה ב' וסי' וכפים מעקיעננה. מוכיח אלוה יעננה: קלתי ל' חס' הן קלתי מה אשיבך: ולא אוסיף ד' וסי' ולא אוסיף עוד להכות את כל חי. ולא אוסיף עוד להניד את רגל ישראל. ולא אוסיף עוד להסיר את רגל ישראל. אחת דברתי ולא אענה ושתים: משפטי י"ו וסי' נמסר ביחזקאל סימן ט"ל ותלים סי' י"ז: תצדק ד' ג' קמץ וא' פתח וסי' ספר אתה למען תצדק החפץ לשדי כי תצדק. תרשיעני למען תצדק. למען תצדק בדבריך בתרא פת"ח:

רלבג

מהמרבצים האחרים. האם ת... טרף ותשלים מזון הכפירים... במעונותיהם וישבו בסוכה למו לטרוף מה שיגיע להם. כי ... ישלם להם מזונם בזה האופן ... מיוחס אל הקרי אם לא מנ... וההשגחה אשר סדרתי המזו[ן] שישלם להם מזונם. מי י[כין] לידו עד שישמר מינו ולא יאובד כי ילדי העורב ישועו אל ... ויצעקו אל השם דרך משל לתתבונ... כי אין להם זולתו שימציא... אין העורב מכין להם ... הוא שונא אותם בהתהוותם שטבעו זה הטבע ר"ל ש... שהאהבה הדמיונית לבניו אינ[ה] נולדת לבנה בתחלת הי[ותן]

מפני זה שאינם בניו כמו שאמרו קצת הקודמים ולזה הוא מבואר שהמצא להם מזונם הוא מיתרון ההשגחה והחכמה. הידעת עת לדת יעלי סלע ותשמור עת בוא החיל והחבל ללדת והרצון בזה לפי מה שאחשוב שאלו לנער לידתן יהיה הוולד בתכלית הסכנה ועם כל זה הילדים ניצולים ליתרון השגחתי בנמצאות ויכולתי לעשות כל המצטרך. ולזה אנ... ירחים שתשלמנה הריונם בהם וידעת עת לדתנה כדי שתצילם אז. וזה שהם מרוב נער הלידה ועוצר רחמם תכרענה דבוא להם חבליהם רוצה לומר שלא יתחזקו לעשות עצמם ... ובזה תפתחנה ותשברנה ילדיהן וזה כי הם משלחות חבליהם וציריהם ולא יעשו עצמם בבואם כדי שילדו כמנהג שאר הבעלי חיים. ועם זה ימצא מיתרון השגחתו בנמצאות ש... בניהם עד שלא יצטרכו לאמם ויגדלו בתוך במה שימצאוהו מהמזון ולא יצטרכו שתזמינהו להם אמם אבל יצאו ולא שבו למו. מי שלח פרא חפשי שלא יהיה ביתיי ויהיה תחת ממשלת האדם ... ערוד מי פתח והתיר שלא ימשול האדם בו. אשר שמתי משכנו במדבר ובארץ מליחה. הנה לחוזקו ישחק וילעג להמון קריה ולא יירא מהם ולא ישמע תשואות נוגש ר"ל שאין מי שינגוש או... בו לחוזקו והוא פלא איך שם משכנו במדבר לפי שאינו טורף אבל הוא אוכל עשב וצמח האדמה עד שיתפש הרים שירעה בהם במדבר ואחר כל עשב ידרוש ולזה הוא מבואר שכמו זה הבעלי... ישלם לו מזונו כי אם לחוזק השגחתי לפי שהוא במקום לא יעבד בו ולא יזרע ואין האדם ממציא לו מזונו והנה ישלם לו בזה האופן מזונו עד שהוא בזאת המדרגה מהחוזק ולזאת הסי... שאחשב זכר חוזק הראם והיות משכנו במדבר לפי שאינו טורף אבל הוא אוכל עשב. ולזה אמר היאבה הראם לעבוד אותך ויליו על אבוסיך כדי שתמציא לו מאכלו כמו הענין בבעלי חיים ... האלה העבות אשר תשים על הראם תוכל לקשור אותו בתלם כדי שיחרוש וישדד האדמה. התבטח בו כי רב כחו ותעזוב אליו כל עבודת השדה ר"ל שתעשה בו כמעשה השור והחמור. הת... ישיב זרעך וגרנך יאסוף אל ביתיך אם תעמוס התבואה עליו הנה עם אכלו עשב היה משכנו במדבר ושם המציא לו מזונו בדרך שיהיה בזה החוזק אשר הוא בו. הנה כנף עוף אחד שמו כי נעלסה ר"ל שליופיה תשים העוף ההוא עלז ושמח בהביטו בה ואחשב בזה העוף שהוא הנקרא פאו"ן בלע"ז שישמח ויתענג ביופי כנפיו ונוצתו. וגם אברה של חסידה ונוצתה אשר נב... תשימה נעלסה ואמר זה בתמיה מה הסיבה אשר בעבורה רבה שמחת זה העוף שמה. החסידה עד שלא התן אל לבה לשמור מה שתולידהו. כי תעזוב לארץ ביציה ועל עפר תחמם אותם ק... נתנה אל לבה לשים ביציה במקום נשמר ושכחה מרוב שמחתה כי רגל תזור ביצתה וחית השדה תדושה. השכיח השם יתברך אותה בינה להניחם במקום שיפסדו ולא יפיון לה ותשים יגיעה לר... תפחד ותתן אל לבה שביציה נכונים להפסד בזה האופן כי השם יתברך שכח אותה בחכמה ובתבונה אשר בזה הענין לשאר הבעלי חיים ולא נתן לה חלק בבינה. כעת במרום תגביה... לסוס ולרוכבו ר"ל שלא תירא משום דבר ועם כל זה ימצאו הביצים ההם משומרים עד שישמר בזה מציאות המין ההוא מחוזק השגחת הש"י באלו הדברים. התתן לסוס תכונת הגבורה הת... הרעם והכלכלה היוצאת ממנו כאתה מסבב שירעם זה הרעם אשר הוא רועש כארבה ותשים עוצם עיטושו אימה לשומעיו. יחפרו רגליו בעמק משכותו בהם בארץ כדרך הסוסים. ישיש בכ... ולא יירא מלאות לקראת כלי המלחמה. ישחק וילעג לעניינים המפחידים במלחמה ולא יחת ולא ישוב מפני חרב. בעבורו תצעק האשפה אשר שם החצים ולהב חנית וכידון כי הוא יהיה כ... פעולותיהם לסבת העדר פחדו מן החרב. ברעש ובאימה ירוץ בכח עד שהוא כאילו מגמא את הארץ ובולעם ולא יאמין כי קול שופר ר"ל שלא יירא מקול השופר אשר יריעו בו אנשי ה... בדי שופר ישמח ומרחוק ירגיש מלחמה להתאוותו אותה ורעם השרים ותרועתם במלחמה ירגיש מרחוק וירוץ שם ואולם זכר ענין הסוס להתבאר שזאת התכונה שם השם יתברך בו לענין בענין המלחמה עד שהוא לא יתרחק מן ההרג עם היות בטבע כל בעלי חיים להתרחק מן המזיק וזה כולו הוא מחוזק השגחת השם יתברך בזה הנמצא. המבינתך יעוף הנץ ... הקור ויפרוש כנפיו לצד דרום מהרובע המיושב להתרחק מתגבורת הקור כאשר ידע זה העוף בהתחלפות האקלימים ושמה שיתקרב יותר אל מקום היום הוא יותר חם עד שיעוף שם ... מיתרון השגחת השם יתברך ששם בהם זאת התכונה כמו טבע להיותם נשמרים בה. האם על פיך יגביה הנשר לעוף על שאר העופות וירים קנו עד שעל שן סלע ומצודה ישכון ויתלונן ... זה כן כי משם יוכל לראות מרחוק הטרף וימצא לו בזה האופן מזונו עד שאפרוחיו יעלעו דם הטרף אשר יבאו אליהם ובאשר ימצאו חללים שם הוא לקחת מגוף החללים לאכול כאשר זה ... שכל עד שידע שכל מה שיגביה לעוף יוכל לראות יותר הדברים הרחוקים הלא השם יתברך מיתרון חכמתו והשגחתו שם טבעו באופן שיערב לו האויר ההוא הגבוה וימשך לו מזה ... והכלל העולה מהדברים הוא שהשם יתברך הוכיח את איוב על מה שהיה שופט במעשיו שיש בהם חסרון וקיצור ר"ל במה שהיה מתרעם למה הניח השם יתברך אופני האדם בזה הסידור ה... השמימיים שימשך אליו מהעול מה שימשך עד שימצא רשע וטוב לו צדיק ורע לו ואם לא היה אפשר לש"י שיסדר זה באופן יותר שלם למה ברא האנשים הקשי יום כי המות יותר נבחר ... אליו השם יתברך שאין ראוי לו לשפוט זה המשפט לפי שהוא בלתי משיג פעולות השם יתברך והשופט בדבר ראוי שתהיה אצלו ידיעה במה שהוא שופט עליו ועוד כי מה שספר השם יתברך ... אשר נעלמו לאיוב הוא במה שיתבאר ממנו שעם השם יתברך תכלית הגבורה והחכמה לעשות כל מה שאיפשר מן ההטבה לזה הנמצאות השפל ושהוא משגיח בו כפי מה שאפשר והנה ... השם יתברך שמה שברא שימשך ממנו רע מה יש בו תועלת להגיע עונש לרשעים והוא אומרו וינערו רשעים ממנה והנה זה כמאמר מורה כי הצדיקים לא יגיעום אלו הרעות ולזה א... כי הרשעים לבד הם הניזוקים בו כמו שביאר אליהוא ובזה תועלת לשאר האנשים שיקבלו מוסר ויראו מהשם יתברך ותגיע להם הצלחת הנפש והנה כמו ששם הטבע בצמחים כח דוחה ... בלתי נאות לטבעם כדי שלא יוזקו בו כן שם השם יתברך באופן מה כחות דוחים הרעים מכלל האדם כדי שלא יוזקו בהם האנשים וזה אמנם היה ברע הנמשך במקרה מזה הסדור הנמשך ה... השמימיי.

מצודת ציון

(ב) הרוב. מל' ריב: יסור. מל' מוסר: (ד) למו פי. אל פי כמו למו עלמי (לעיל כט): (ז) אזר. חגור: כגבר. כאיש גבור: חלציך. מתניך: (ח) תפר. מל' הפרה ובטול: (ט) זרוע. ענין כח כי הוא נתון כזרוע:
תרעם

מצודת דוד

כי משגיח אני בכל דבר אף בבע"ח ויספר אופן ההשגחה בהם): מ (א) וי[ען] ... מתחלה פסק מן מאמריו למען ישיב לו דבר מה וכאשר עמד ולא ענה השיב לו ש... (ב) הרוב. היא בה"א השאלה כי שאל לו האם אתה הרב עם שדי קי... מדבריו הלא המתווכח עם אלוה ראוי לו לענות תשובתו ומה זה תשתוק: (ד) הן קלותי. הנה הכרתי בעצמי שאני קל מאד ולא למדתי חכמה לדעת משכל בא... ומה זה הדבר אשר אשיב לך כי אין בפי מענה ולזה שמתי ידי אל פי ולא לדברתי מאומה כאשר פסקת ממאמריך: (ה) אחת דברתי. כאומר הנה ה א... דברתי בראשית אמרי לקרוא תגר על אשר מסרת הכל ביד המערכה הנה דברתי אז אבל עתה לא אשיב עוד על דבריך להחזיק מאמרי כי עתה רואה אני שלא מ... המערכה אבל הכל בידיך: ושתים. אבל שתי השאלות אשר שאלתי לומר אם הכל בא בהשגחה מדוע א"כ יבוא הרע על הצדיק וטוב על הרשע הנה עם כי עדיין ... תשובה עליהם עכ"ז לא אוסיף עוד לשאול כי יראתי להרהר אחריך: (ז) אזר נא וגו'. הוא ענין זריזות כי החגור במתניו הוא מזורז: אשאלך. אני אשאלך ו... הודיעני תשובה עליהם והשאלה היא אשר שאל ואם זרוע וגו' תמשוך לויתן וגו' וכדומה אמר שישיב לו אם מודה הוא להדברים האלה: (ח) האף. חזר להשיב גם ... זאת ואמר לו וכי גם משפטי תפר וכאומר הלא זה קשה מהראשונה כי תחשוב שמשפטי בטל על כי לא אשיב לאיש כגמולו: תרשיעני. ר"ל תרשיע את... בעבור כי תחשוב אותך לצדיק כי על רשע וטוב לו אין מקום לתמוה כ"כ כי מי יודע מטמונו של חבירו הצדיק הוא אם רשע אבל עיקר תמיהתו היה על צדיק ... לו ובעבור עצמו יתמה כי חשב עצמו לצדיק והיה מעונה מאד ואמר לו המקום וכי בעבור מחשבתך תרשיע משפטי: (ט) ואם זרוע. כי הנה האדם ...
בצלם

וּבְקוֹל כָּמֹהוּ תַרְעֵם׃ י עֲדֵה־נָא
גָאוֹן וָגֹבַהּ וְהוֹד וְהָדָר תִּלְבָּשׁ׃
יא הָפֵץ עֶבְרוֹת אַפֶּךָ וּרְאֵה כָל־
גֵּאֶה וְהַשְׁפִּילֵהוּ׃ יב רְאֵה כָל־גֵּאֶה
הַכְנִיעֵהוּ וַהֲדֹךְ רְשָׁעִים תַּחְתָּם׃
יג טָמְנֵם בֶּעָפָר יָחַד פְּנֵיהֶם חֲבֹשׁ
בַּטָּמוּן׃ יד וְגַם־אֲנִי אוֹדֶךָּ כִּי־
תוֹשִׁעַ לְךָ יְמִינֶךָ׃ טו הִנֵּה־נָא
בְהֵמוֹת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ חָצִיר
כַּבָּקָר יֹאכֵל׃ טז הִנֵּה־נָא כֹחוֹ
בְמָתְנָיו וְאֹנוֹ בִּשְׁרִירֵי בִטְנוֹ׃
יז יַחְפֹּץ זְנָבוֹ כְמוֹ־אָרֶז גִּידֵי פַחֲדָו
יְשֹׂרָגוּ׃ יח עֲצָמָיו אֲפִיקֵי נְחוּשָׁה
גְּרָמָיו כִּמְטִיל בַּרְזֶל׃ יט הוּא
רֵאשִׁית דַּרְכֵי־אֵל הָעֹשׂוֹ יַגֵּשׁ
חַרְבּוֹ׃ כ כִּי־בוּל הָרִים יִשְׂאוּ־לוֹ
וְכָל־חַיַּת הַשָּׂדֶה יְשַׂחֲקוּ־שָׁם׃

אֱלָהָא לָךְ וּבְקָל דִּכְוָתֵיהּ
תַּכְלֵי׃ י אִתְקִין כְּדוֹן גֵּיוְתָנוּתָא
וְגוֹבְהָא וְזִיוָא וְשִׁבְהוֹרָא
תִּלְבַּשׁ׃ יא בַּדַּר רוּגְזָתָא
דִּנְחִירָיךְ וַחֲמֵי כָּל גֵּיוְתָן
וּמַכְבְּנֵיהּ׃ יב חֲמֵי כָּל גֵּיוְתָן
וְתַבְרְגֵיהּ וַהֲדֵק חַיָּבַיָּא
בְּאַתְרֵיהוֹן׃ יג טַמְעִנוּן בְּעַפְרָא
כַּחֲדָא אַפֵּיהוֹן כְּבוֹשׁ
בְּטוּמְעָא׃ יד וּלְחוֹד אֲנָא
אוֹדֵינָךְ אֲרוּם תִּפְרוֹק לָךְ
יְמִינָךְ׃ טו הָא כְדוֹן בְּעִירַיָּא
דִּי עַבְדִּית עִמָּךְ עִסְבָּא הֵיךְ
תּוֹרֵי יֵיכוּל׃ טז הָא כְדוֹן
לְוָיָתָן דְּחֵילֵיהּ בְּחַרְצוֹי
וְתוּקְפֵיהּ בִּפְרַת דִּכְרֵסֵיהּ׃
יז כַּפֵּף דּוּנְבֵיהּ הֵיךְ כְּאַרְזָא
וְתָנַיָּא דְּפַחְדּוֹי מְשַׁבְּשִׁין׃
יח אֶבְרוֹי תַּקִּיפִין הֵיךְ פְּצִידֵי
נְחָשָׁא גַּרְמוֹי הֵיךְ מַטְלְנָא
דְּפַרְזְלָא׃ יט הוּא שֵׁרוּיָא
אוֹרְחָתֵיהּ דֶּאֱלָהָא דַּעֲבְדֵיהּ
יְקָרֵב סַיְפֵיהּ׃ כ אֲרוּם עַל טוּרַיָּא יְסוֹבְרוּן לֵיהּ וְכָל חֵיוַת

רשי

...ה לשון עדי ותכשיט : (יב) והדוך . ל' דכו במדוכה (במדבר טו) : ...בהמות . מוכן לעתיד : (טז) כחו במתניו. ביציו מתוכים ונסתרים ולא ...לגמרי : בשרירי . כמו שררך (שיר ז) : (יז) יחפוץ . כמו יחפוז ...וכן בלשון חכמים דחפיזה כי אופתא (חולין מז) קשה כעץ : ...ביציו : ישורגו . גדילים ...ויסתרגו (איכה א) או ...מטה בל' משנה והוא ל' ...(יח) אפיקי. חוזק: גרמיו. ...: כמטיל . כמשאוי של ...(יט) ראשית דרכי אל. ...ית נברא ראש לבהמות: ... הקב"ה בעצמו ישחטנו: ... בול הרים ישאו לו . ... תהלים כתוב בהמות ...אלף . אלף הרים נשאו ... ובכל יום רועה את ...(ע"כ יסד רש"י מכאן ואילך

...עדה נא גאון וגבה וכל קרי' ...ין: הכניעהו ל' ראה כל גאה ...חד מן מלין דמשמשי' הו ...ציבות' וסי' נמסר במסרה ...מערכת אות הה"א בס"ד : ...' חד מל' וסימ' ביום חבש ...שבר עמו . פניהם חבש ... פארך חבוש עליך . בתרא ...בבקר ג' דגשים וסי' ופרה ...רענה . זאב וטלה ירעו . ...בבקר יאכל : עצמיו אפיקי ...' פסו' בקרי' אית בהון ב' ...תרונן חד וסימ' ואני זקנתי ... כי עשית משפטי ודיני . ...הדי במרומים : מי שלח ...ושי ומוסרות ערוד . עד ...ני הוא ועד שיבה . עצמיו ...חוש' גרמיו גם שב גם ישיש ... ומשפט יתמוכו . שמחה ...ת אהרן בשרירי. ב"ב עד :

אבן עזרא

ותרעם . בקול כאשר ירעם אל קול הרעם : (י) עדה נא . מגזרת הורד עדיך: (יא) עברות אפיך . כי באף יראה הכעס : (יב) והדוך . אין לו חבר כמו רמוס והטעם אם יש לך גבורה הדוך על גאה והזכיר מהגאי' שנים האחד בהמות שהוא ביבשה והשני לויתן שהוא בים : (יג) חבוש . כמו ולא חובשו : בטמון . כמו בעפר והטעם כפול : (יד) אודך . כמו ומודה ועוזב ירוחם : (טו) בהמות . שם בהמה גדולה אין ביישוב גדולה ממנה . וטעם עמך לפי שהיתה ביבשה כי באחרים יזכור הלויתן שהוא בים ויש אומרים כי טעם עמך שהבהמות נולדו ביום אחד עם אדם הראשון וזה דרך דרש : חציר כבקר יאכל . בעבור זה אמרו המפרשים שהוא הפיל ואיננה ראיה גמורה : חציר . עשב כמו מצמיח הרים חציר : (טז) ואונו . כחו כמו כחי וראשית אוני : בשרירי בטנו . כמו לא כרת שרך : (יז) יחפוץ . יעמיד ואין לו ריע ועמית במקרא והמפרשים הוציאוהו מגזרת חפץ ואין לי בו חפץ : פחדיו . תרגום מרוח אשך פחדין והם הבצים : ישורגו . ישתרגו מגזרת שריגים ישתבכו : (יח) אפיקי . חזקים כנחשת והגלים החזקים נקראו כן : כמטיל ברזל . אין לו חבר והמ"ם בו שורש ופירושו לפי מקומו בכח : (יט) הוא ראשית דרכי אל . בבריאת החיות וכל הבהמות כי למעלה מכולם הוא : העושו . הטעם מי שעשהו יוכל להרגו : (כ) כי בול הרים . כמו יבולה והטע' שההרים ישאו לו יבול : ישחקו שם

רלבג

...ם אשר הוא מכוון להזיק לרשעים כמו שקדם : ויען ה' את איוב ויאמר. והראות השם יתברך שלא היה איוב עונה אותו דבר ואמר האם הוא לקיחת מוסר מהרע הבא לאדם שיריב ...ו עם השם יתברך ואם ראוי במי שיתווכח עם השם יתברך שיענהו השם על התוכחת והטענה ההיא ועם כל זה כבר עשיתי לפנים משורת הדין להשיב על דבריך או ירצה בזה ואם מי ...וכיח אותו יענה על התוכחת ההיא ויטית דברים כנגד השם יתברך או ירצה שמי שיתווכח עם השם יתברך ראוי שיענהו על תוכחתו כשידבר עמו ולזה ראוי לך להשיב על דברי או ...הם : ויען איוב את ה' ויאמר. הן אני נקלה מאד ביחס אליך ומה אשיבך על דבריך אלה הנה שמתי ידי למו פי הנה פעם אחת דברתי עמך ואיני עונה על דבריך ושנית אדבר ואראה אם ...ה להשיב על דבריך ולא אוסיף ויהיה פירוש ושתים ושנית וכמהו ושלש עשרה שנה מרדו שהרצון בו לפי קצת המפרשים שכבר מרדו בשנה שהיתה אחר השתים עשרה שנה שעבדו את ...ר או יהיה הרצון בזה והוא יותר נכון הנה אני הייתי טוען שהרשע והעול נמצא בטובות והרעות המגיעות לאנשים מפני נדדים הלך האחד מתני הרע שימצא מגיע לצדיקים והלך השני מפני ...מצא מגיע לרשעים עד שכבר יגלגלו מהרע בעת בואו לשכניהם כמו שזכר באומרו מדוע רשעים יחיו וגו' כי ליום איד יחשך רע וגו' והנה הלך האחד שדברתי והוא מה שטענתו מהרע ...פל לצדיקים הנני מניח ועוזב אותו ולא אענה לך דבר עליו לפי שכבר התבאר לי היתר הספק בו ממה שזכר אליהוא בביאור רחב יזכרו השם יתברך בקיצור בזה המענה להיותו סומך על מה ...מרו אליהוא לאיוב ואולם הטענה השנית לא סותר עדיין הספק בם בביאור לא בדברי אליהוא ולא בדברי השם יתברך ואיני מוסיף לטעון לך דבר זולתי הטענה ההיא והיא ההצלחה ...לרשעים זמן ארוך אשר הוא עול אם היו הטובות והרעות מגיעות לאנשים מהשם יתברך או ליאות וקיצור אם היו נעזבים אל הסידור אשר מהגרמים השמימיים אשר סדרו בזה האופן ולא ...סדרו באופן יותר מתוקן להגיע לאיש כמעשיו וכפרי מעלליו : ביאור מלות המענה ויען ה' את איוב מן הסערה ויאמר : (ט) תרעם . תעשה קול חזק ומרעיש כמוהו : (י) עדה נא ...כה. לבוש ועדי גאוה וגובה כמו שאני עושה להיות הגבוה במותה : (יא) הפץ. פזר : (יב) והדוך רשעים תחתם. שבור והכת הרשעים במקומם : (יג) חבוש בטמון. חבשם במאסר ...או ירצה שימיתם ויתבאס בעפר והוא מתכת הקבר : (טו) בהמות. הוא בעל חיים שמו כן : (טז) ואונו. וכחו : בשרירי. הוא הטבור : (יז) יחפוץ זנבו. יניע זנבו בחפזה ובמהירות ...ר"י תמורת ז"ן כי הם ממוצא אחד : גידי פחדיו ישורגו. גידי ביציו יסתעפו ויסתרגו : (יח) אפיקי נחושה. הם תיכות חזקות מנחשת והוא הברזל הקשה אלוי"ר בלע"ז : גרמיו כמטילי ...רזל. עצמיו כחתיכת ברזל והענין כפול במלות שונות : (יט) העשו. העושה אותו : (כ) בול. כמו יבול : ישחקו שם. ר"ל שלא יראו ממנו לפי שאינו טורף : נאלים

מצודת דוד

...להים וכאשר ימצא שלם בעצמו שלא ינמש נמיה מה מדרך ה' הנה כחו ...ד וימשול בכל דבר ואף בצבא השמים וכענין שנאמר שמש בגבעון דום וכו' ...שמש וכו' ולא היה כיום וכו' לשמוע ה' בקול איש (יהושע י) ולזה אמר ...תחזיק עצמך לצדיק וכי אם יש לך כח הזרוע כמו האל למשול בכל דבר ...עם כמוהו בקול לגזור מה על צבא השמים כאשר יאות לצדיק שלם ואמיתי: ...ה נא. כאומר נסה עתה לבחון הדבר וקשוט עצמך בגאון ובגובה והלבש ...הוד והדר לעשות מעשים נפלאים : (יא) הפץ. פזר עברת אפך וכעסך ...שי עם לענשם ברוח שפתיך וראה כל גאה והשפילהו ר"ל תן עיניך בו ...הו כאשר ראוי ויאות לצדיק שלם : (יב) ראה וגו'. הוא כפל ענין במ"ש : ...במאמר פיך הדוך את הרשעים במקומם : (יג) טמנם . את כולם יחד טמנם בעפר וחבוש את פניהם במקום טמון ונסתר. ר"ל גזור עליהם שפלות ...וכתישה ותראה אם תתקיים גזרתך : (יד) וגם אני אודך . כאשר תהיה בהמעלה ההיא אשר זכות ימינך תושיע לך להיות לך כח הזרוע הזאת הנה גם ...ידך לומר עליך שצדיק גמור אתה. אבל עתה הואיל ולא כן הוא מה לי במה שאתה לבדך תחשוב עצמך לצדיק : (טו) הנה נא בהמות . כאומר כי אם ...דיק גמור באמת לא היה קצרה ידי מלשלם גמול אם אמנם עשיתי בריות נפלאות כאלה אשר אין מי יעמוד למולם ומי א"כ יעמוד למולי למחות בידי ...גמול והנה הלא היא הבהמה אשר בראתי בשבעת ימי בראשית והנה עתה עודנה עמך ולא מת : חציר . עם כי רבים ימיו לא בא בפיו בשר טריפה כי יאכל עשב השדה כבקר : (טז) הנה נא כחו וגו'. כאומר עם כי לא למד לטרוף טרף ולא נודע א"כ כחו בפועל מ"מ הנה שמורה אלו במתניו והוא ...ז בעלם : ואונו וגו'. וכחו בטבור בטנו והוא כפל ענין במ"ש : (יז) יחפוץ . ימהר להניע זנבו אשר הוא כמו אילן ארז בגודל ובעובי : גידי פחדיו. גידי ...ימה עבים כאלו הין ענפי אילן : (יח) אפיקי נחושה . יש להם חוזק הנחושת : גרמיו . עצמיו כדבר עב וכבד של ברזל והוא כפל ענין במ"ש : (יט) הוא ראשית . ...לו נברא ראשון לבהמות : העושו . לרב חזקו אין מי יוכל לו רק ה' אשר עשאו הוא בעצמו יגיש אליו חרבו להכותו נפש : (כ) כי בול . כי ההרים נושאים ומצמיחים

מצודת ציון

תרעם . מל' רעם ורעש: (י) עדה . מל' עדי וקשוט : גאון. גאוה: (יא) הפץ. פזר כמו יפץ קדים (לעיל לח): עברות . מל' עברה וזעם : (יב) הכניעהו. מל' הכנעה : והדוך . ענין כתישה כמו תשב אנוש עד דכא (תהלים צ) : (יג) טמנם . ענין ההסתרה במקום נסתר כמו והנם טמונים בארץ (יהושע ז): חבוש . ענין תפישה וסגירה כמו מבכי נהרות חבש (לעיל כח) : (טו) נא . עתה : בהמות . כך שמו בהמות וכמ"ש בהמות בהררי אלף (תהלים נ) והוא שור הבר : (טז) ואונו . וכחו כמו מצאתי און לי (הושע יב) : בשרירי . בטבורו כמו שררך אגן הסהר (ש"ה ז) : (יז) יחפוץ. יחפוז לד"י במקום זי"ן כי זסשר"ץ מתחלף והוא מל' החפזון ומהירות : פחדיו. ביציו כי מרוח אשך (ויקרא כב) ת"א מריס פחדין : ישורגו . ענין סעיף וענף כמו הלבינו שריגיה (יואל א) : (יח) אפיקי. ענין חוזק כמו ומזיח אפיקים רפה (לעיל יב) : גרמיו . עצמיו כמו תשבר גרם (משלי כה) : כמטיל. ענין משא כבד כמו. ונטל החול (שם כז) : (כ) בול . כמו יבול בחסרון פ"א הפעל וכן כל תוכל (לקמן מב) ומספטו

אבן עזרא

שם. טעמו כי אינו דורס: (כא) צאלים. כמו צללים והאל"ף תחת אות הכפל כמו אשר בזאו נהרים ארצו: בסתר קנה. גומא שיש על הנהרים: ובצה. כמו בצאתיו וגבאיו מקום הטיט: (כב) יסכוהו צאלים. להיות צללו: (כג) יעשוק נהר. כל כך הוא גדול כאשר ישתה מי הנהר יראה שחסרו המים על כן אמר מלת יעשוק: ולא יחפוז. לא ישתה בחפזון כי לא יפחד מחיה ואדם וכן יבטח: כי יגיח. כמו מגיח ממקומו והטעם קרוב מיציאה וכן אתה גוחי מבטן: (כד) בעיניו יקחנו. כאילו יקח הירדן בעיניו כי יחשוב שישתהו כולו וכאילו במוקשי' ינקוב אפו שיפתח נחיריו לשאוף: (כה) תמשוך לויתן. חסר ה"א התימה: בחכה. ברשת: תשקיע. קרוב מגזרת ותשקע האש: (כו) אגמון. ידוע כמו גומא כמנהג צדי הדגים: (כז) רכות. מלות רכות: (ל) יכרו. היכרו עליו חברי' מגזר' ויכרה להם כטעם סעודה והטעם גנבי' שהתחברו: כנעני'. סוחרים: (לא) בשכות. כמו לשכים בעיניכם והטעם התמל' עורו בשכים עד שתקחנו: בצלצל דגים. אין לו חבר הטעם כדמות חוח בעצמות הדג בו יתפשו הדגים שיקוב בו הראש: (לב) שים עליו כפך. אם

ושש(ון)ליהודים: פיהו כ"ב וסי' נמסר בריש שיר השירים בס"ד: בחכ' ב' וסי' כלה בחכה העלה. תמשך לויתן בחכה: אגמון ג' חס' בליש' וסי' הלכוף כאגמן ראשו. התשים אגמן באפו. כדוד נפוח ואגמן: לעבד עולםג' בליש' וסי' עבד עולם. ואף לאמתך תעשה כן. והיה לי לעבד עולם דאביש. היכרת ברית עמך תקחנו: כצפור ג' דגשין וסי'

תרגום

בְּרָא יְגַחֲכוּן תַּמָן׃ כא תְּחוֹת טְלָלַיָּא יִגְנֵי בְּטַמּוּר קַנְיָא וַעֲרָקָא׃ כב יְטַלְלוּנֵיהּ טְלָלַיָּא גְּנוּנֵיהּ יְחַזְרוּנֵיהּ עַרְבִין דִּנְחַל׃ כג הָא יִטְלוֹם נַהֲרָא וְלָא אִתְבְּהֵל יִתְרְחֵץ אֲרוּם נְגִיד יַרְדְּנָא לְפוּמֵיהּ׃ כד בְּעֵינוֹי יְסַבְּנֵיהּ בְּתוּקְלַיָּא יִנְקוֹב נְחִירֵיהּ׃ כה תְּנַגִּיד לִוְיָתָן בְּחַכְּתָא וּבְאַשְׁלָא תְּקַדַּח לִישָׁנֵיהּ׃ כו אֶפְשַׁר דִּתְשַׁוֵּי אוּנְקְלָא בִּנְחִירֵיהּ וּבְסִלְוָא תִּנְקוֹב לִיסָתֵיהּ׃ כז אֶפְשַׁר דִּיסְגֵּי לְוָתָךְ בָּעוּתִין אִין יְמַלֵּל לְוָתָךְ רַכִּיכָן׃ כח אֶפְשַׁר דִּיגְזוֹר קְיָם עִמָּךְ תִּזַבְּנִנֵּיהּ לַעֲבַד פְּלַח לַעֲלָם׃ כט אֶפְשַׁר דְּתַגְחֵךְ בֵּיהּ הֵיךְ צִפְּרָא וְתִקְטוֹרְנֵיהּ לְטַלְיָתָךְ׃ ל יַעַבְדוּן עֲלוֹי חַכִּימַיָּא שֵׁירוּתָא יִפַלְגוּנֵיהּ בֵּין תַּגָּרַיָּא׃ לא אֶפְשַׁר דְּתִמְלֵא בִּמְטַלַּלְתָּא מַשְׁכֵּיהּ וּבִגְנוּנָא דְּנוּנַיָּא רֵישֵׁיהּ׃ לב שַׁוֵּי עֲלוֹי אִידָךְ אִדְכַּר קְרָב לָא תוֹסִיף׃

איוב מ

כא תַּחַת־צֶאֱלִים יִשְׁכָּב בְּסֵתֶר קָנֶה וּבִצָּה׃
כב יְסֻכֻּהוּ צֶאֱלִים צִלְלוֹ יְסֻבּוּהוּ עַרְבֵי־נָחַל׃
כג הֵן יַעֲשֹׁק נָהָר לֹא יַחְפּוֹז יִבְטַח ׀ כִּי־יָגִיחַ יַרְדֵּן אֶל־פִּיהוּ׃
כד בְּעֵינָיו יִקָּחֶנּוּ בְּמוֹקְשִׁים יִנְקָב־אָף׃
כה תִּמְשֹׁךְ לִוְיָתָן בְּחַכָּה וּבְחֶבֶל תַּשְׁקִיעַ לְשֹׁנוֹ׃
כו הֲתָשִׂים אַגְמֹן בְּאַפּוֹ וּבְחוֹחַ תִּקֹּב לֶחֱיוֹ׃
כז הֲיַרְבֶּה אֵלֶיךָ תַּחֲנוּנִים אִם־יְדַבֵּר אֵלֶיךָ רַכּוֹת׃
כח הֲיִכְרֹת בְּרִית עִמָּךְ תִּקָּחֶנּוּ לְעֶבֶד עוֹלָם׃
כט הֲתְשַׂחֶק־בּוֹ כַּצִּפּוֹר וְתִקְשְׁרֶנּוּ לְנַעֲרוֹתֶיךָ׃
ל יִכְרוּ עָלָיו חַבָּרִים יֶחֱצוּהוּ בֵּין כְּנַעֲנִים׃
לא הַתְמַלֵּא בְשֻׂכּוֹת עוֹרוֹ וּבְצִלְצַל דָּגִים רֹאשׁוֹ׃
לב שִׂים־עָלָיו כַּפֶּךָ זְכֹר מִלְחָמָה אַל־תּוֹסַף׃

רשי

ואילך אינו ל' רש"י): (כא) צאלי'. צל אילנות: (כב) יסוכהו צאלים צללו. או ש... של סתר קנה ובצה מסוכך ומסוכסך באילנות (הרבה): (כג) הן יעשק נ... ולא יחפוז. פרת שמימיו שרים ורבים והוא נהר גדול עושקו וגוזלו מן ב... בשתותו: ולא יחפוז. לא מתקשה בטנו על שתייתו כמו יחפוז זכנו: יבטח כי יג... ירדן. בטוח הוא למ... הירדן לפיהו אילו כי ש... שם כמו גוחי מבטן (תלי' כ...) (כד) בעיניו יקחנו. ... יקחנו בהביטו בו ... מאימתו: במוקשים. כל... של צידים שעולים ... (כה) תמשך לויתן וגו' ... תמשכנו בחכה ותשים ... באפו הידבר אליך תחנונים ... לא תוכל (להתקרב אל) ... מצודה: תשקיע ... תשקיע חבל בלשונו ... ממקומו: (כו) אגמו. כסוף כמו כיפה ואגמי (... ט') ועשוי של ברזל לצ... דגים: התשים. אם ... אגמון באפו להוציאו ... ובחוח. כלי של צייד ... תקוב. כמו תנקוב: (כז) ... אליך תחנונים. אם ... תחנונים ויבקש ע... שתניחהו: אם ידבר ... מלה: רכות ד... תחנונים: (כח) היכרות ב... אם יכרות ברית לעבדך ... להיות לך עבד עו... (כט) התשחק. אם ... ותטייל בו כאילו הוא צ... ואם תקשרנו. לצוא... לצורך) נצריך הקטניכ... בו כצפרים קטנים ש... לתינוקות לטייל ולי... (ל) יכרו עליו חברים. ס... ויחכמו עליו חברים ... לצוד אותו להוציאו מן הים ע"י מכשפות שיחצוהו ויחלקוהו בין תגרי... שעושים צַיָּדֵי הים שצדין דגים גדולים בחכמתם ובאים התגרים וקוניכ... יכרו. ל' כורה שוחה (ירמיה יח): חברים. ל' וחובר חבר: כנענים. תגרים: (לא) ה... אם תמלא תאותך ותעשה סוכות מעורו: ובצלצל דגים ראשו. ואם תעשה מ... דגים כפל לשון: צלצל. סוכת דגים ולסוכה עשויה מראשו קורא אותה צ"ל לפי שעשויה ממנו: צלצל אמבוריץ בלע"ז ל' צל הוא והוא מתיבו' כפולו' כמו ... אדמדם (ויקרא יד) פתלתל (דברי' לב) קעקע (ויקרא יט): (לב) שים עליו כ... לטר

רלבג

(כא) צאלים. אילנות ונקרא צאלים לשיותם בעלי צל: ובצה. טיט ורקק: (כב) יסכהו צאלים צללו. יהיו לו האילנות לסוכה ויהיה לו צל: יסבהו ערבי נחל. הקיפו אותו סביב ערבי נחל לשיות לו לצל: (כג) יעשוק. יגזלו מימיו: ולא יחפוז. ולא יתנועע הנהר בחפזון כמו שהיה עושה בראשונה: יגיח ירדן אל פיהו. יוציא מי הירדן ויכניסם אל פיהו והוא מגז' בגיחו מרחם: (כד) בעיניו יקחנו במוקשים ינקב אף. ידמה בעיניו שיקח כל הנהר וישתה אותו עד שישפיל אפו בשתותו ויגיע לתחתית הנהר וינקב אפו במוקשים הנמצאים שם או ישוב על לויתן ואמר האם יראה בעיני האדם שיוכל לקחת אותו כמו שיקח שאר הדגים ויִנְקֹב אפו במוקשים ללכדו: בחכה. היא הרשת שצדין בה הדייגים: (כה) ובחבל תשקיע לשונו. האם בחבל שתשקיע בים תוכל למשוך לויתן ולצוד אותו כשיסתבך החוט אשר בראש החבל בלשונו: (כו) אגמון. הוא כחות האחד שצדין בו הדגים: תקוב. תנקוב: (ל) יכרו. יסעדו מגזרת כרה גדולה: ... הסוחרים שמתחברים ביחד: יחצוהו. יקחוהו: כנענים. סוחרים: (לא) התמלא. התכרות: בשכות.

מצודת ציון

ומשפטו יבל ויבול ענינו צמח האדמה כמו יבול הארץ (שופטים ו): (כא) צאלים. מל' צל: ובצה. ענינו טיט הלח כמו היגאה גומא בלא בצה (לעיל ח): (כב) יסוכוהו. מלשון סכך: ערבי נחל. שם אילני סרק הגדלים אצל הנחל: (כג) יעשוק. מל' עושק וגזל: נהר. ר"ל כל נהר אשר ישתה ממנו: יחפוז. מל' חפזון ומהירות: יגיח. ענין המשכה כמו בגיחו מרחם יצא (לעיל לח): (כד) בעיניו. הבי"ת תבא במקום עד כמו בהשמים חסדך (תהלים לו) ומשפטו עד השמים ועיניו הוא ענין מעין מים כמו עין המים (בראשית טז): (כה) בחכה. הוא מכלי הצדיה כמו משליכי ביאור חכה (ישעיה יט): תשקיע. ענין שימת הדבר בעומק כמו ככה תשקע בבל (ירמיה נא): (כו) אגמון וחוח. גם הם מכלי הצדים האגמון הוא כעין מחט כפוף כגומא שע"פ המים: (ל) יכרו. ענין סעודה כמו כרה גדולה (מ"ב ו): חברים. בעלי הקסמים כמו וחובר חבר (דברים יח): יחצוהו. ענין חלוקה כמו ותחץ לארבע רוחות (דניאל יא): כנענים. סוחרים כמו כנעניה נכבדי ארץ (ישעיה כג): (לא) התמלא. ענין תחוך וכריתה כמו ימולל ויבש (תהלים צ): בשכות. מל' שכין ועם היא בשי"ן וכן ושמת שכין בלועיך

מצודת דוד

לו יבול למאכלו ומצוים היה לו ולזה הוא רב כח כי לא יחסר לחמו ועם כ... ישחקו כל חית השדה במקומו ולא יטרוף מי מהם להחרידם משם: (כא) ... כאלו אמר התחת ותחסר ה"א התימה בדבר המובן וכמוהו רבים ור"ל ה... תחת צאלים הלא לרב גדלו אין צאלים בעולם לסכך עליו ובהשגחתי יתוס... צל להגן עליו בחמה מפני החמה: בסתר וגו'. ר"ל וכי ישכב בסתר קנה או ב... הגדל בבצה: (כב) יסכוהו. וכי יסכהו צאלים אשר המה ראוים להיות צללו כ... הלא אין בעולם צל הראוי לכסותו: יסבהו. וכי יסבבו אותו ערבי נ... עליו צל מפני החמה הלא כמוסה כאין וכפל הדבר רבות פעמים במ"ש ... גודל המניעה: (כג) הן יעשוק. הא בדרך השאלה לומר הנה מושכו... פיו כאלו עשקו: ולא יחפוז. עם כי לא ימהר לשתות בחפזון וא"כ ... המים במשך זמן השתיה מ"מ שותה את כולו ואף הנמשך בזמן השתיה: יבטח. בוטח הוא בעצמו אשר יוכל למשוך אל פיו כל מי הירדן: (כד) בעיניו. ... כל הירדן יקח אל פיו עד המעינות מקום נביעתו שהוא נובע ממערת פמיים: במוקשים. בכדי לשתות הכל ישפיל פיו עד קרקעית הירדן וינקוב אפו בשמוקשים ... בירדן כאבנים וכדומה כי יפגע בהם באפו והוא מדרך הפלגה וגוזמא וענין מליצה: (כה) תמשוך. כאלו אמר התמשוך ותחסר ה"א התימה בדבר המובן ... לספר מפלאות גבורת הלויתן ואמר לו וכי תמשוך את הלויתן מן המים בחכה כאשר ימשכו יתר הדגים: ובחבל תשקיע לשונו. הוא הפוך וכאלו אמר ... תשקיע בלשונו וכן ותהם בפוך עיניה (מ"ב ט) ומשפטו ותשם פוך בעיניה ור"ל וכי תשים את החבל תוך עומק לשונו למשכו אחריך: (כו) התשים. ... אגמון באפו וכי תנקוב לחיו בחוח כדרך אשר יעשו ליתר הדגים לצודם כי לרב כחו לא יועיל תחבולה אף זרוע עם גבורה: (כז) הירבה. וכי ירבה ... ודברים רכים בכדי לעזבו לנפשו וכאומר הלא א"א לצודו ואיך יחנן אליך לעזבו: (כח) היכרות. וכי יכרות עמך ברית שתקחנו לעבד עולם ותשלחו ב... (כט) התשחק. וכי תלעיג בו כאשר תלעיג בצפור אשר תתן לפניו גרעיני תבואה אל הפח והוא יורד בה לאכול ונלכד שם וזהו השחוק שעם הצפור ... לרדת אל הפח ואמר וכי גם את הלויתן תוכל לצוד בתחבולה כזאת: ותקשרנו. וכי תקשור אותו לבל יברח ותמסור אותו לנערותיך לשחק בו כאשר ... קטן: (ל) יכרו. וכי חוברי חבר יצודוהו בקסמים שבידם ויכרו ממנו כרה גדולה וסעודה חשובה או האם יחצוהו לחלקים בין הסוחרים אשר יקנוהו מי... (לא) התמלא. ואף אם תצודו וכי תכרות בסכינים את עורו לפשיטו מעליו הלא עורו קשה עד מאד ואין לחתכו בסכין: ובצלצל. וכי תתקיע את ...

רשי

…ך לפניו שתשים עליו כפיך להכותו : זכור מלחמה אל תוסף . ואל
…ף זכור גבורתך להלחם בו במלחמה : אל תוסף . מן יסף כמו
…יסף עוד לדעתה (בראשית לח) ובלע"ז דקרייטר"ש . אל תוסף סמ"ך
…ות מפני סוף פסוק כמו אל תותר (בראשית מט) ותותר (רות ב) וכן הרבה
…ו : (א) הן תוחלתו נכזבה.
…ה תוחלתו נכזבה שלא יהא
…ה להלחם ולזוז ממקומו :
…אל מראיו יוטל . אם גם
…מראית פניו יוטל ויושלך
…לעמוד לפניו להסתכל בו
…אימתו : (ב) לא אכזר כי
… . אין אכזר גבור ועריץ
… יעירנו משנתו ויעוררנו
…זו להקימו: ומי הוא וגו' אשר
… ויעמוד לפני אשר אני
…את כל אלה : (ג) מי
…זני . ומי הוא אשר הקדים
…הקבלתו לעבדני ולשמור
… ואשלם לו שכרו : תחת כל
…ם לי הוא . כל אשר בשמים
…וא וכידי לפרוע לו
… ופעולתו ומעבדו : (ד) לא
… בדיו. לא אחריש על
…ל צדיק שהלך לפני בתמים
… ישתלמו שכר טוב אביהם
… טובה בזכותו : ודבר
… וחין ערכו.ודבר גבורותיו
…תגבר לעשות הטוב והישר
…ת סדורו של צדיק אשלם
…ם לבניו אחריו : בדיו .
…והם בניו כמו (יחזקאל יז)
… בדים ותשלח פארות :
… גלה פני לבושו . חוזר
…התשובות לדבר על לויתן
…ל לגלות קשקשות שהן
…רסנו . בכפל שפתיו כשהן פתוחות מי הוא אשר יכנס שם. בכפל הן השפתים
…פולות אחת למעלה ואחת למטה שאין בריה רשאה ליכנס שם מפני
… : (ו) דלתי פניו . הן השפתים כשהוא סוגר פיו מי יוכל לפותחן :
…ת שיניו אימה . אשר מפני פחדו ואימתו אין בריה יכולה להתקר' לשיניו :
…אוה אפיקי מגנים . גאוה גדולה יש לו בחוזק מגיניו הן קשקשים שעליו
…ן עליו כמגן : סגור . הוא חותם שריונו שהו' צר וסגור ועלום שכל קשקש'
…ת דבוקה בו ואדוקה לחברתה שאין בריה יכולה להכותו בין הדבקים
…גאמ' אחד באחד יגשו שכולן מוגשות ותכופות זו לזו : (ט) יתלכדו
…נפרדו . עדיין כופל לשונו שנלכדות ונאחדות כל אחת ואחת בחברתה
…ל תהיינה מתפרדות זו מזו : (י) עטישתיו תהל א ר . בכל עטישה ועטישה
שהוא

מקרא

מא א הֶן־תֹּוחַלְתֹּו נִכְזָבָה הֲגַם אֶל־מַרְאָיו יֻטָל׃ ב לֹא־אַכְזָר כִּי יְעוּרֶנּוּ וּמִי הוּא לְפָנַי יִתְיַצָּב׃ ג מִי הִקְדִּימַנִי וַאֲשַׁלֵּם תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם לִי־הוּא׃ ד לֹא־אַחֲרִישׁ בַּדָּיו וּדְבַר גְּבוּרֹות וְחִין עֶרְכֹּו׃ ה מִי־גִלָּה פְּנֵי לְבוּשֹׁו בְּכֶפֶל רִסְנֹו מִי יָבֹוא׃ ו דַּלְתֵי פָנָיו מִי פִתֵּחַ סְבִיבֹות שִׁנָּיו אֵימָה׃ ז גַּאֲוָה אֲפִיקֵי מָגִנִּים סָגוּר חֹותָם צָר׃ ח אֶחָד בְּאֶחָד יִגַּשׁוּ וְרוּחַ לֹא־יָבֹוא בֵינֵיהֶם׃ ט אִישׁ־בְּאָחִיהוּ יְדֻבָּקוּ יִתְלַכְּדוּ וְלֹא יִתְפָּרָדוּ׃ י עֲטִישֹׁתָיו

(ל' חסר · ע' מ"ש . ב' · ל' . ג' · לו ק' . · ג' מ"ל · ד' מ"ל · ה' וכל זהב סגור · ג"ר"פ.ד' בליש' · ב' · ל')

תרגום

א הָא אוֹרִיכוּתֵיהּ מְכַדְּבָא הַבְּרַם לְמֶחֱמֵי יִטְלוֹק׃ ב לָא אַכְזְרָאָה אֲרוּם יְעִירְנֵיהּ וּמַן הוּא קֳדָמוֹי יִתְעַתַּד׃ ג מַן אַקְדִּימַנִי בְּעוֹבָדֵי בְרֵאשִׁית וַאֲשַׁלֵּם הֲלָא כָּל תְּחוֹתֵי שְׁמַיָּא דִּילִי הוּא׃ ד לָא אֶשְׁתּוֹק כַּדְבוּבֵיהּ וּמֵימַר גְּבוּרְתָא וּבָעוּתָא דַּעֲלָוֵיהּ׃ ה מַן גַּלֵּי אַפֵּי לְבוּשֵׁיהּ בְּכִפְלָא דִפְרוּמְבֵּיהּ מַן יֵעוֹל׃ ו דָּשֵׁי אַפּוֹי מַן שְׁרֵי הַזְּרָנוּת כַּכּוֹי אֵימְתָא׃ ז גְּוָתְנוּת פַּצִּידַיָּא תְּרֵיסִין לֵיהּ אֲחִיד בְּחוֹתָם צִיר׃ ח חַד עִם חַד מְקָרְבִין נִיבוֹי וְרוּחַ לָא יֵעוֹל בְּמִצְעֲהוֹן׃ ט חַד עִם חַבְרֵיהּ מִתְאַדְּקִין מִתְאַחֲדִין וְלָא מִתְפָּרְדִין׃ י זְרִירוֹי תַּנְהַר נְהוֹרָא וְעֵינוֹי כְּתַמְרֵי קְרָצְתָּא׃

אבן עזרא

אם תוכל ואילו עשית זה לא תוסיף עוד להלחם בו כי לא תחיה. והחושב שישים עליו כף : (א) הן תוחלתו נכזבה. כי ממראיו לבדו יפול האדם : יוטל. מגזרת ויטילו את הכלים : (ב) לא אכזר . אין אכזר שיתעירר עמו : (ג) מי הקדימני ואשלם. הקדימני כטעם שנים מכחישים זה את זה והאומרים אם תנלחני אתן לך כך וכך וכן הקדימני כי אני אשלם אם ינלחני כי כל שיש תחת השמים לי הוא : (ד) לא אחריש בדיו . לא אחריש לספר : בדיו שב אל המקדים כמו בדיך ואם ינלחני לא אחריש לספר גבורתו : וחין ערכו . מגזרת מלא חן ויש אומרים בדיו שב אל לויתן מגזרת בתים לבדים והראשון קרוב אלי : (ה) מי גלה פני לבושו . שידע מקומו כי הים הוא מלבוש לו . מי יכפול רסנו להוציאו ממקומו כאשר עושים לבהמות : (ו) דלתי פניו . פיו : (ז) אפיקי . חזקים הם שניו כמגינים וי"א על קשקשותיו : סגור חותם צר . סגורי' כחותם צר שאין ריוח ביניהם : (י) עטישותיו . ידוע מדברי רבותינו

מסורה

במשלי ריש סימן כ"ו : כבנעים ג' בלישנ' וסי' בסוף עובדיה : עורו ג' מל' וסי' היהפך כושי עורו.יאכל בדי עורו . התמלא בשכות עורו : וכל עורות חס' דחס' במ"א וסי' ואת עורות האלים המאדמים : יוטל ג' ב' מל' וא' חס' וסי' כי יפל לא יוטל . בחיק יוטל את הגורל . הגם אל מראיו יוטל בתרא חסר : ואשלם ג' וסימ' בישעיה סוף סימן נ"ז : ערכו ג' וסימ' איש כסף נפשות ערכו . וערכת את ערכו . ודבר גבורות וחין ערכו . סגור ה' וסימ' וישא אותי דרך השער . ודבתריה השער הזה סגור יהיה ב' בפסוק . יהיה סגור ששת ימי המעשה : סגור חותם צר . וכל זהב סגור דכו' : באחיהו ד' בלישנ' וסימ' נמסר בירמיה סימ' ל"ד : ידובקו ב' וסימ' ואיש באחיהו ידבקו . ורגבים ידבקו :

רלבג

הוא החרב שכורתין בו עורות הדגים הגדולים : ובצלצל . הוא החרב שכורתים בו ראשי הדגים הגדולים :(א) אל מראיו יוטל.כשיראה האדם עניני זה הדג יוטל ויושלך לרוב הפחד : (ב) לא אכזר כי יעורנו . לא ימצא אכזר וחזק שיוכל לעורר אותו ולהניעו ממקומו : (ג) ואשלם . ואשלים לעשות מה שנשאר שלא עשהו הקודם לי : (ד) בדיו.כחתיו וגבורותיו או יהיה הרצון בזה איבריו כי האיברים בבעלי חיים הם כמו הבדים באילן : וחין ערכו . כמו וחן ערכו והרצון בו ויופי סידורו אשר באיבריו ויצירתו : (ה) רסנו . הוא הרסן שמשימין בפי הבהמה להנהיג אותה כאשר ירצו : (ז) גאוה אפיקי מגינים . המשיל הקשקשים למגינים לגדלם ואמר אפיקי להורות על חוזקם והרצון באפיקי חזקים ואמר גאוה להורות על גבהם ועביים : סגור חותם צר. אמר שהקשקשים מדובקים וסגורים וחותמים בשר זה הדג חותם צר בדרך שלא יבא רוח ביניהם : (י) עטישותיו. הוא מענין עיטוש

מצודת דוד

…להשקיע בו ראש הדג ולצודו בזה : (לב) שים עליו כפיך . בחון נא ושים
…ידך לאחוז בו והן ידעתי כי לא תוסף עוד לזכור מלחמה למולו כי מה מאד
…למולך ותרעד ממנו והוא ענין מליצה : מא (א) הן תוחלתו . הנה תקות
…עמדו תכזב ותשקר בו כי הקותו נאבדה : הגם . ים תמיהות השן קיימות
… הרה הבת התשעים שנה תלד (בראשית יז) ור"ל הנה גם אל מראית
…ושלך האדם מעמוד נגדו כי אימתו רבה ואיך א"כ ילחם עוד עמדו :
… אכזר . לא ימצא מי שיהיה אכזר על עצמו לעבור בשרו שיעורר עמו
…כי הלא יאבד עצמו לדעת : ומי הוא . ואם אין מי לעמוד למולו א"כ
… אשר יתיצב לפני למחות מה בידי והוא חוזר למעלה לומר אם היית צדיק
…כאשר יאות הייתי משלם לך גמול כי אין מי ימחה בידי : (ג) מי הקדימני .
…כי אין מי אשר הקדים לעשות צדק עד לא גמלתיו הטובה כי מי עשה מזוזה לפתחו עד לא נתתי לו בית וכן הכל והואיל וכן שאין למי עלי לגמלו עוד
…ת אשלם עוד גמול בחסדי ואין מי ימחה בידי כי כל אשר תחת כל השמים שלי הוא וכולם נכנעים עלי וכאומר הנה גם לך הייתי משיב גמול אם היית
…מור בשלימות רב : (ד) לא אחריש . כאומר הנה במה שספרתי לך יש בהם די להשיב על מאמריך ועכ"ז לא אשתוק מלספר לך עוד ממפעלות הלויתן
…ו איבריו וענין הגבורות אשר בו וחין ערכו מול שאר הנבראים למען תשכיל יותר מגדולת רוממותי : (ה) מי גלה . מי יערב לבו לגשת אליו לגלות
…הנראה לעין והוא לבוש הקשקשים אשר הוא ממעל ללבוש העור : בכפל רסנו . ר"ל בשפתיו הכפולים זה על זה מקום ישימו שם הרסן על הסוס ואמר
…לה ומליצה : (ו) דלתי פניו . מי יפתח דלתי פניו הם שפתיו העשויים לסגור ולפתוח כדלתי הפתח ואמר בלשון שאלה מי יפתח שפתיו לשום שם הרסן
…שימו בסוס כי הלא סביבות פניו יש אימה ומי יקרב אליו : (ז) גאוה . ר"ל יוכל להתגאות עם חוזק המגינים אשר עליו הם הקשקשים שהמה לו למגן :
…כל קשקשת סגור ודבוק בעורו כחותם דחוקה שאין לזוז ממקומו : (ח) אחד . קשקשת אחד נגש ודבוק בחבירו עד לא יבוא האויר ביניהם: (ט) איש .
…י' דבוק בחבירו והמה לכודים ונאחזים זה בזה ולא יתפרדו וכפל הדבר פעמים ושלש לגודל הדבוק ולהפלגת המליצה : (י) עטישותיו . ההבל היוצא ממנו
…עת עיטוש תזריח אור ור"ל כ"כ גברה בו חום הטבעי כאלו היה מלא אש וכאלו יבריק ויאיר בעת יוציא ההבל ועם כי טבע הדגים הוא קר : ועיניו .
בקיעות

מצודת ציון

בלועיך (משלי כג):ובצלצל . הוא שם כלי מכלי הצידה אשר בו יוצלל וישקע ראש הדג והוא מלשון צללו כעופרת (שמות טו) שר"ל נשקעו בעומק : (א) יוטל.יושלך :(ב) יעורנו . מל' התעוררות : (ד) בדיו . אבריו וכן יאכל בדי עורו(לעיל יח) והוא מושאל מבדי האילן: ודבר גבורות. וענין גבורות כמו על דבר פעור (במדבר כה): וחין. כמו וחן וכן היות לדוד ניר (מ"א יא)והוא כמו נר: ערכו. מל' ערך ושומא: (ה) פני לבושו . הלבוש הנראה לעין יקרא פני וכן אל מול פניו (שמות כח) : רסנו. והוא הדבר הנותן בפי הסוס לסטותו הדרך ע"י כמו במתג ורסן (תהלים לב) : (ז) אפיקי . ענין חוזק כמו אפיקי נחושה (לעיל מ): חותם . ענין סתימה כמו כי חתום הוא (ישעיה כט) : צר. דחוק : (ח) ורוח . כן יקרא האויר וכן שאפה רוח (ירמיה ב) : (ט) איש באחיהו. כן יאמר בדברים השווים וכן מקבילות הלולאות אשה אל אחותה (שמות כו) : יתפרדו.מל' פרוד והפרשה : (י) עטישותיו . לשון עטוש ידוע בדרז"ל וכן אמרו המתעטש בתפלתו (ברכות כד) : תהל . תזריח כמו בהלו נרו (לעיל כט): בעפעפי . הוא אישון העין והושאל לבקיעת אור השחר וכן בעפעפי

אבן עזרא

רבותינו ז"ל : (יא) כידודי אש . אין ריע לו כמו זיקות יתמלטו כה וכה: (יב) כדוד. סיר וכן או בדוד : ואגמון . אגם המים כאשר יתחמם האויר : (יג) נפשו. הרוח היוצא מאפו : (יד) תדוץ . אין ריע לו והטעם אין דאבה לפניו רק טוב וגאוה : (טו) מפלי בשרו . מקומות השומן שהם תלוים על בשרו והוא קרוב מגזרת ומפל בר נשביר : (טז) לבו יצוק . כמו ויצקת לו: כמו אבן. תקיף: כפלח תחתית . כפלח הריחיים התחתונה שהיא תקיפה : (יז) משתו . חסר אל"ף כאשר יתנשא בים ויראה יפחדו ממנו הגבורים ומהשברי' שיניע בים יתחטאו הנמצאי': (יח) ואם אדם ישיגהו בחרב לא תקום עליו והטעם לא תעמוד : חנית מסע . שמנהג האדם להסיע חנית עמו כשאול : ושריה . מין ממיני הנשק ודעת רבים כמו שריון והוא רחוק בעיני והטעם כי שריון לא יעמוד ויקום עמו : (יט) רקבון . כמו רקב : (כ) בן קשת . הוא החץ

רשי

שהוא מתעטש יהל ותזרח אור : תהל . כמו בהלו נרו (לעיל כט) :ועיניו כעפעפי שחר . עיניו זורחות ומאירות כדמדומי חמה כמו לעת בקר שהשמש מתאדם : (יא) מפיו. מלהבת היוצאת ממנו: מפיו לפידים יהלוכו . לפידים יוצאות מפיו : כידודי אש . כמו לפידים:יתמלטו. פתרונו לפי ענייננו שוינ"ט אישקמולי"ר בלע"ז: (יב) מנחיריו יצא עשן . סיר נפוח על האש שמעלה עשן : ואגמון. פתרונו לפי ענינו לשון כלי חרש הוא כמו דוד נפוח כענין שנא' (ירמיה א) סיר נפוח אני רואה : (יג) נפשו גחלים תלהט . גחלים בוערות ולוהטות ולהבו' דולקות יוצאות מפיו : (יד) בצוארו ילין עז גבורה : ולפניו תדוץ דאבה שאין דאבון ועצבון לפניו אלא מתירא משום בריה . תדוץ ל' דיצה ושמחה : (טו) מפלי בשרו דבקו . נדבקות ותכופות זו בזו שהדגים הן נעשין אחיות חתיכות בבשרו ומדובקות זו בזו וכדג גדול כשהוא מבושל נוטל חתיכות כשהן שוכבות זו על זו וזו אצל זו וכן הולך סדור יצירתו תחלה דבר בקשקשותיו של ... ואחר כן בחתיכות בשרו וזה לבו . מפלי ל' כפילות חתיכות וי"ל כמו פלאי פלווי שבלבו (נדה כא) לשון ביקוע בחתיכותיו . דבקו בי"ת רגל בקמץ קטן כמו ולשונם יכו דבקה וכן הרבה באתנחתא ובסוף פסוק : יצוק עליו . כל מפל ונ יצוק זה על זה אשר לא ימוט ולא יתפרד זה מעל זה . יצוק לשון מוצק והוא ל' עשוי כמו ירד יצוק מן יצק ידוע מן ...

(טז) לבו יצוק כמו אבן . לבו בקרבו חזק ומיוסד כאבן הקבוע' ונתונה יסוד הבנין בחוזק : יצוק כפלח תחתית . כופל מלתו שמיוסד לבו וקבוע כפלח של ריחיים שנתון בתחתיתו של פלח רכב שלמעלה הוא סובב ומגלגל וטוחן ושל מטה אינו זז ממקומו כי קבוע הוא במקומו אשר לא ימוט הוא דרך פלח שנאמר (שופטים ט) ותשלך אשה אחת פלח רכב על ראש אבימלך את שלמטה קרוי פלח תחתית: (יז) משאתו יגורו אלים. מפחדו מתיראים גבורים וקדשים בין דגים בין שאר בריות : משברים יתחטאו . גלי הים שקרוין משברים הן חסרין לפניו שהוא שוברתן בפריחתו כאשר הוא פורח וצף בגלי הים. יתחטאו ל' חסרון כמו (מ"א א) והייתי אני ובני שלמה חטאים : (יח) משיגהו חרב בלי תקום . גבור המשיגהו להלחם בחרב לא יתקיים חרבו כי הוא ישנה חנית מסע ושריה . וכן כל כלי מלחמה הללו שביד המשיג לא יתקיימו ולא יעמדו לפניו של לויתן . מסע י"ל שהוא א' מכלי מלחמה כמו חרב וחנית ... וי"ל מסע דוגמת אבן שלימה מסע וגו' (שם יג) וזהו פתרונו חנית מסע הוא גדול ואינו כוח לטלטל כל כך מפני שהוא גדול וחזק מאוד כענין שנא' בגלית הפלשתי וחץ חניתו כמנור אורגים ולהבת חניתו שש מאות ... ושריה . שריון : (יט) יחשוב לתבן ברזל . כלי זיין של ברזל חשובים לפניו כתבן וכלי זיין של נחושת הם לפניו כרקבות עץ : (כ) לא יבריחנו בן קשת . לא יברח ... בטל

איוב מא

י תְּהַלֶּת אוֹר וְעֵינָיו כְּעַפְעַפֵּי־שָׁחַר׃
יא מִפִּיו לַפִּידִים יַהֲלֹכוּ כִּידוֹדֵי אֵשׁ יִתְמַלָּטוּ׃
יב מִנְּחִירָיו יֵצֵא עָשָׁן כְּדוּד נָפוּחַ וְאַגְמֹן׃
יג נַפְשׁוֹ גֶּחָלִים תְּלַהֵט וְלַהַב מִפִּיו יֵצֵא׃
יד בְּצַוָּארוֹ יָלִין עֹז וּלְפָנָיו תָּדוּץ דְּאָבָה׃
טו מַפְּלֵי בְשָׂרוֹ דָבֵקוּ יָצוּק עָלָיו בַּל־יִמּוֹט׃
טז לִבּוֹ יָצוּק כְּמוֹ־אָבֶן וְיָצוּק כְּפֶלַח תַּחְתִּית׃
יז מִשֵּׂתוֹ יָגוּרוּ אֵלִים מִשְּׁבָרִים יִתְחַטָּאוּ׃
יח מַשִּׂיגֵהוּ חֶרֶב בְּלִי תָקוּם חֲנִית מַסָּע וְשִׁרְיָה׃
יט יַחְשֹׁב לְתֶבֶן בַּרְזֶל לְעֵץ רִקָּבוֹן נְחוּשָׁה׃
כ לֹא־יַבְרִיחֶנּוּ בֶן־קָשֶׁת לְקַשׁ נֶהְפְּכוּ־לוֹ אַבְנֵי־

תרגום

יא מִפּוּמֵיהּ בְּעוּרַיָא יְהַלְכוּן גּוּצִין דְנוּר מִשְׁתֵּזְבִין׃
יב מֵאַפּוּתֵיהּ יִפּוּק קִטְרָא הֵיךְ דוּדָא נְפִיחַ דְעָבֵד כֵּיפָא׃
יג נַפְשֵׁיהּ גוּמְרִין תְּצַלְהֵב וְשַׁלְהוֹבִיתָא מִפּוּמֵיהּ נָפֵק׃
יד בְּצַוְרֵיהּ יְבִית עוּשְׁנָא וְלִקְדָמוֹי תְּדִיץ דַאֲבוֹנָא׃
טו שַׁלְדֵי בִסְרֵיהּ מִתְאַדְקִין יִתַּיֵּסֵד עִלוֹי דְלָא תְזוּעַ׃
טז לִבֵּיהּ מִתְיַסַּד הֵיךְ אַבְנָא וְאַתִּיךְ הֵיךְ פִּלְחָא אַרְעִיתָא׃
יז מִמַּסְפֵיהּ יִדְחֲלוּן תַּקִּיפַיָא מִן תַּבְרַיָא יְדוּן עַלְוֵיהוֹן׃
יח יַדְבְּקִנֵּיהּ חַרְבָּא וְלָא תְקוּם מוֹרְנִיתָא וְקַלְעָא דְמַטְלָא אַבְנָא וְשִׁרְיָנָא׃
יט יַחְשִׁיב לְתִבְנָא פַּרְזְלָא לְקִיסָא בּוּלְטִיתָא כַּרְכּוּמָא׃
כ לָא יַעַרְקִנֵּיהּ גִּרְרָא קַשְׁתָּא לְגִילֵי

תולדות אהרן כעפעפי . ב"ב עד:

ועיניו י"א וסימ' ועינו החלו כהות ב"כ. ועלי בן תשעים ושמונה שנה. וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו. השמן לב העם הזה.ישעה האדם על עשהו ؛ ועיניו את עיניו תראינה. אל ההרים לא אכל . וחברו על ההרים לא אכל . ועיניו תמקנה בחוריהן.ועיניו כעפעפי שחר.ועיניו כלפידי אש : תדוץ ל' בצוארו ילין עז . וא' תרוץ ואינון מן א"ב מן חד חד חד ד' וחד ר' וסימ' נמסר במסרה רבתא במערכת אות הדל"ת בס"ד : אלים ו' כ"ב בנביאים וכתובים וסי' הנחמים באלים . הבו לה' בני אלים . ידמה לה' בבני אלים . משתו יגורו אלים . ועל אל אלים ידבר . ויזבחו לה' זבחים דד"ה.וחד האלים ושחטו האלים ויזרקו הדם דד"ה:לקש ב' רפין וסימ' ובית עשו לקש

רלבג

עטוש : כעפעפי שחר. הוא המקום מהאופק שיזרח ממנו השמש שהוא מאיר טרם זרוח השמש כמו שעה וחומש שעה : (יא) לפידים. לפידי אש : כידודי אש . ניצוצי אש : יתמלטו . יצאו ויולדו ממנו מגזרת והמליטה זכר : (יב) כדוד נפוח . כסיר רותח : ואגמון. הוא דוד גדולה : (יג) נפשו. נשימתו : תלהט . תבעיר ותלהיב מגזרת ולהט אותם : (יד) תדוץ. מענין שמחה: דאבה . כמו דאגה : (טו) מפלי בשרו . הם חלקי הבשר הנופלים ונפרדים קצתם מקצת בשאר הדגים ואמר עליהם שהם דבקים בו : יצוק . מגזר' וסיית מוצק וענייננו חזק :(טז) כפלח תחתית. הוא האבן השפל משני אבני הריחיים או ישיה פלח תחתית החלק מהאבן שהוא אצל המרכז כי הוא ראוי שיהיה יותר חזק שבאבנים : (יז) משתו . מרוממותו ותקפו : יגורו אלים . ייראו חזקים : משברים יתחטאו . ממשברי לב שישיגום בסבת הפחד יתנקו דרך נקביהם לעשות צואתם ומימי רגליהם : (יח) משיגהו . המשיג אותו : בלי תקום . בלי תעמוד ותתקיים כי לחזקו תשבר החרב כשיחשבו להכות בו : חנית מסע ושריה . הם כלי זיין ואמר שאם יכוהו באי זה שיהיה מהם לא יתקיים החרב ולא יזיקהו : (יט) נחושה . הוא הברזל החזק אצי"ר בלע"ז : (כ) בן קשת. הוא

מצודת ציון

בעפעפי שחר (לעיל ג): (יא) לפידים . הוא עטן שמגדלים בו האש ואף הוא יבער מן האש וכן כלפיד יבער (ישעי' סב): כידודי . ענינו ניצוצות ואין לו דומה : יתמלטו . יומלכו כמו אל מראיו יוטל : (יב) מנחיריו. הם נקבי האף כמו הוד נחרו אימה (לעיל לט) : כדוד . כקדרה כמו בסירות ובדודים (דה"ב לב) : נפוח . מעלה רתיחה כמו סיר נפוח אני רואה (ירמיה א) ויקרא כן כי מעלה נפוחים ואבעבועות : ואגמון . הם כלי מכלי הבשול : (יג) נפשו . על הנשימה יאמר בדרך שאלה: גחלים . כגחלים בחסרון כ"ף הדמיון ורבים נמצאים כן : תלהט . תבער ותשרף כמו תלהט הרים (תהלים סג): ולהב . שלהבת : (יד) ילין . ענין התמדה : תדוץ. תגיל ותשמח כי שיטו אתה משוש (ישעי' סו) תרגומו דוצו : דאבה . עצבון כמו ודאבון נפש (דברים כח) : (טו) מפלי . ענין הבקיע והבדל ובדרז"ל אית ביה פילי (פסחים מד) והוא קרוב ללשון אשר נפלה ה' (שמות יא) שהוא ענין הפרשה והבדלה : ימוט . מל' נטיה : (טז) כפלח . כן יקרא אבן הרחים וכן פלח רכב (שופטים ט) כי פלח הוא ענין בקוע כמו יפלח כליותי (לעיל יז) ואבני הרחיים העליון והתחתון נראים כאלו נבקעו מאבן אחת : (יז) משתו . כמו משאתו באל"ף והוא מל' נשא ורוממות : יגורו . יפחדו כמו ויגר מואב (במדבר כב): אילים . חזקים כמו אל גוים (יחזקאל לא) : משברים . כן יקראו גלי הים כמו משבריך וגליך (יונה ב) ע"ש שנראים כמשברים את הים ואף שהם יושברו מעצמן : יתחטאו . ענין חסרון כמו קולע באבן אל השערה ולא יחטיא (שופטים כ) : (יח) חנית מסע ושריה . הם שמות כלי זיין : (כ) בן קשת . אמר בדרך

מצודת דוד

בקיעות עיניו רחבים ומזהירים כבקיעת השחר : (יא) לפידים יהלוכו . מרוב ... הטבעי יחומם הבל פיו כאלו לפידי אש הולכים מפיו וכאלו ניצוצות נמלטים ממנו וכפל הדבר להפלגת הענין : (יב) מנחיריו . ההבל היוצא מנחיריו הוא רב ... כעשן לגודל החום ודומה הוא אל ההבל היוצא מן הדוד והאגמון כשיהיה ... ומרתיח שמעלה אז הבל רב : (יג) נפשו . נשימתו תלהט כגחלי אש וכאלו ... יוצא מפיו : (יד) בצוארו . עם כי הצואר הוא המקום היותר חלש בכל בע"ח ... בצוארו יתמיד העוז והחוזק : ולפניו . החוזק אשר היא לפני הצואר תשמח את העצבון ר"ל כ"כ היא חזקה ומשומרת עד לא תעצב מדבר מכאיב כי אין ... יזיקנה : (טו) מפלי בשרו . חתיכות בשרו המה דבוקים זה בזה כאלו היה ... עליו ביציקה אחת ולא ימוט זה מזה כאשר ימוטו החתיכות ביתר הדגים כי ... בשר הדגים להיות חתיכות זה על זה ונוח לפרוד אותם זה מזה : (טז) לבו ... לבו הוא ביציקה אחת כמו אבן מבלי חלל לא כמו ביתר בע"ח : כפלח תחתית . הוא ביציקה אחת כמו אבן הרחים אשר מתחת שאין בו חלל כלל משא"כ העליון שיש בו חלל מה במקום הנקב שיורד התבואה דרך בה : (יז) משתו . מרוממותו יפחדו אף החזקים : משברים יתחטאו . כשהוא שט בים יחסרו הגלים כי ... הגלים ומקלקלם : (יח) משיגהו . הלוחמים עמו להשיגו בחרב לא תקום בידם זאת המלחמה כי לא ינצחהו בחרב וכן הלוחמים בחנית או במסע או בשריה לא ינצחהו עמהם : (יט) יחשוב . כי כלי ברזל נחשב למולו לתבן וכלי נחושת לעץ נרקב כי לא יזיקהו באלה : (כ) בן קשת . החץ לא יבריח אותו כי לא ... ממנה : נהפכו לו . למולו נהפכו אבני קלע לקש ר"ל לא יזיקו לו כמו שאין הקש מזיק

רש"י

קשת וחצי' ואבני בלסטראו' הרי הן לפניו כקש : (כא) תותח . הוא כלי זיין ...ונו לפי עניינו:וישחק לרעש כידון . לרעש מהומת בעלי מלחמות נוטלי כידון הוא ...ק ומטייל שאינו מתיירא מפניהם : (כב) תחתיו חדודי חרש . במקום ...תו יש זהרורי שמש כי סנפירים שלו אשר תחתיו בבטנו מאירות ומזריחות ...וש : חדודי . כמו חרב חדה ...א שנונה לחה ומלובנה וע"ש ...קורא לזהרורי חדודי : חרש . ...כמו האומר לחרס לא יזרח ...(לעיל ט) בטרם תבא החרס' ...טים יד) : ירפד חרוץ עלי ... מלה כפולה ירפד חרוץ ...ב על חדודי חרס עלי טיט ...ב על תחתיתו במקום שהוא ...על החול זה טיט ריפודו ...ים כזהב חרוץ כעניין שנא' ...דתו זהב (שיר ג) חרוץ מין ...כעניין שנא' מחרוץ תבואתה ...לי ג) טוב פרי מחרוץ ומפז ...ח) . ירפד ל' מצע ומשכב רפידתו זהב (שיר ג) : ...) ירתיח כסיר מצולה . כסיר ...נפוח שלמטל' מהרה רתיחו' ...פות ורצופות כן הוא מרתיח המצולה שהיא גדול' ועמוק': ...ישים כמרקחה . כמרקחת ...ית בשמים שהיא מעורה ...מורכת כמו כן ישים ויערב ...הים כשהוא זז ממקומו : (כד) אחריו יאיר נתיב . כשהוא פורח ושט בים ...ריו מאיר נתיב התהום שלפי שעה שהוא פורח ואין שם מים מחמת ...ולת פריחתו : יחשב תהום לשיבה . תהום חשוב לפניו בחלשות ותשות : ...יבה . לחלשות של זקנה ושיבה : (כה) אין על עפר משלו . מ"ם חטף קמץ ...תרונו ממשלתו שאין בריה מושלת עליו והוא שם דבר מושל ושלטון ...כ המ"ם מנוקדת בחטף קמ"ץ: העשו.כמו העשוי ולא ידעתי לו ריע ופתרונו העשוי ...פחד ומחיתה שאינו מתיירא מן הבריות כמו שנאמר בסוס ישחק לפחד ולא ...ת (לעיל לט): (כו) את כל גבוה יראה . כל הגבוהים שבעולם הוא רואה ...תיו וכן הוא מנהג העול' אשר אותו העומד למעלה רואה את התחתון יותר ...ה שרואה התחתון ואין לתחתון גבורה ונצחון נגד העליון ולויתן זה ...אה את כל הגבורים לומר שאין להם גבורה כנגדו : הוא מלך על כל בני ...ן . מלה כפולה על כל גאוה יראה והוא מלך על כל בני שחץ בני גסות ...ות שבראתי בעולמי שאין להם כנגדו ממשלה ושרר' והאיך נשאך לבך לשאת ...ש לפני להתוכח נגדי כי הנני עושה את כל הנפלאות האלה : (מענה איוב

אבן עזרא

השחן : (כא) תותח . אין ריע לו והטעם כמו נשק : לרעש כידון . כי מנהג האוחז אותו להרעישנו : (כב) חדודי חרש . הטעם תחתיו חרשים חדי' ולא ירגיש בהם : ירפד . יפרוש כמו רפידתו זהב והעניין יציע: חרוץ . דבר כרות כמו אם חרוצים ימיו והטעם כפול : עלי טיט . שיש תחת התהום : (כג) ים ישים כמרקחה . שתרתיח בחזקה : (כד) אחריו יאיר נתיב . יעשה נתיב בים אחריו והוא מאיר והטעם שהוא נראה : יחשוב תהום לשיבה . כי השיער לבן והטעם כפול : (כה) אין על עפר משלו . והטעם כי הנה יש לו ממשלה בים ולא ביבשה : העשו . גבורי עולם כמהו בעולם שלא יחת ויש אומרים כי הוא חסר כי השם עשהו שלא יחת : (כו) את כל גבוה יראה . מרוב ארכו כאשר יגביה ראשו על המים : בני שחץ . מלה מפורד' והפי'

קלע : כא כקש נחשבו תותח וישחק לרעש כידון : כב תחתיו חדודי חרש ירפד חרוץ עלי־טיט : כג ירתיח כסיר מצולה ים ישים כמרקחה : כד אחריו יאיר נתיב יחשב תהום לשיבה : כה אין־על־עפר משלו העשו לבלי־חת : כו את־כל־גבה יראה הוא מלך על־כל־בני־שחץ :

אתחשיבו ליה אבני קלעא : כא היך גילי אתחשיבו ליה נרגיא יגחך לרגוש רומחא : כב תחותוי פרירין דחדדין היך חספא ימיך דהבא סנינא עלוי סאן : כג מרתח היך דודא מצולתא ימא ישוי היך מתכלא : כד בתרוי ינהר שבילא יחשוב תהומא לשיבותא : כה אין על עפרא שולטניה דעבדיה דלא יתבר : כו ית כל גובהא יחמי הוא

ב' לא סדריכוסו

תולדות אהרן חדודי . חולין סז : ירתיח . ב"ב עס :

ודלקו . לא יבריחנו בן קשת . ירתיח ל' כסיר ל' כמרקחה ל' ירתיח כסיר מצולה : העשו ל' והוא חד מן מלין מיחדין בלישן עשייה וסי' עשהו נבל תבל גם אתה.עשוהו ופניתי אני בכל מעשי.עשה ל' כה אמר ה'עשה מפיק·ועשה מפיק.כה אמר ה' בורא שמים . עשיתם. ל' וברחמיך הרבים לא עשיתם . ועשיתם ל' לפני פרעה ואני אחזק. עשתי ל' לא נכחד עצמי.העשו ל' הוא ראשית דרכי אל. העשו ל' אין על עפר משלו. עשי ל' ולא אמר איה אלוה עשי. עשיתה ל' מפיק וידעו כי ידך זאת . ועשותם ל' רשעים כי יהיו אפר פליג עליה :

רלבג

הוא השחן : קלע . הוא כלי כמו תגורה שמשליכין בו אבנים פרונד"א בלע"ז : (כא) תותח . אמרו בו שהוא כלי בעל יתידות נחודדות שצדין בו הדגים ועל שהכלי אחד מצד אחד ורבים מצד אחר אמר נחשבו והנכון שתותח הוא הכלי הגדול שמשליכין בו האבנים הגדולות להפיל החומות והבניינים החזקים ויהיה הענין בזה שהקש נחשבו לו אבני תותח : לרעש כידון. הוא קול תנועת הרומח כשמנענעין אותו להכות בו : (כב) חדודי חרש . סלעים חריפים דומים לחרשים חריפים ליבשם והנה ישכב עליהם ולא ירגיש בהם : ירפד. יציע וישכב עליו: חרוץ. הוא דבר חד כורת: (כג) מצולה . מן ירדו במצולות : כמרקחה . כסיר שיעשו בו המרקחת שהוא רותח : (כד) יחשוב תהום לשיבה . הנה הרואה יחשוב תהום לאיש שיבה מחוזק הלובן למיעוט המים הנשארים שם כי רבוי המים ישימו אותם קודרים : (כה) משלו . מענין משל ודמיון או יהיה מענין ממשלה : העשו. אשר עשו : לבלי חת . לבלי חתת ומורא ר"ל שלא ירא משום דבר : (כו) שחץ. גובה וחוזק : ביאור דברי המענה ענה השם את איוב בנבואה כאשר ראה שהוא מחזיק עדיין בדעתו ואמר אזור נא כגבר חלציך והתבונן להשיב על דברי אשאלך הודיעני . האף תפר המשפט אשר סדרתי אותו בתכלית היושר ותרשיעני ליחס לי ליאות או עול למען תצדק ותאמר שכבר נעשה על לא חמס בכפיך. האם כח כאל לך ובקול חזק כמוהו תוכל לכרעים עד שתוכל להשיג ענין כחו ותאמר שיש לו ליאות וקצור הלא הכח נאמר בשיתוף השם לבד בך ובשם ית' ולזה לא תוכל להשיג כח השם וגבורתו : אם לך כח דומה לכח השם יתברך לבש גאה גאון וגובה כמו שענין בשם יתברך שהוא הגבוה במוחלט לפי שאין גבוה כמוהו אבל כל שאר הנמצאות שפלות ממנו וכאם

...ל מכחו ולזה לא יסיה יחס בין כח שאר הנמצאים וכח השם יתברך לפי שכח השם יתברך הוא לו מעצמותו וכח שאר הנמצאים הוא להם מזולתם ולבש הוד והדר שיהיה בפעולותיך תכלית היופי ...סדר כמו הענין בפעולות השם יתברך וזה כי ליתרון כחו לא קצר מהמציא כל נמצא ביותר שלם שבפנים. הפץ עברות אפך ופזר אותם בדרך שתשפיל כל גאה כמו שאני עושה ואולם אמר זה לא יתכן בפועל השלם שיעשה רע ולולי זה הסידור אשר התחייב ממנו רע מה במקרה לא היה מגיע העונש לאנשי הגאוה והרשע בעניינים הגופיים אשר בו תועלת נפלא ליסר האנשים ...ילם מרעת הרשעים ר"ל שלא יזיקום וכבר יחס זה העונש לאנשי הרשע והגאוה לבד כי כבר התבאר במה שקדם שאין הצדיקים ניזוקים ברעות הכס כאשר ירדפו בצדק כפי הראוי. ראה כל גאה הכניע אותו כמו שאני עושה באמצעות זה הסידור ושבר וכתת הרשעים במקומם והמיתם יחד כמו שאני עושה בקצת העתים עד שתהפך עליהם הארץ ויטמנו יחד בעפר וזה אם נולד במערכת אם ...ד השגחה להציל הצדיקים מידם. והנה אם תוכל לעשות כמו אלו המעשים גם אני אודה לך שתוכל לעשות להציל מכל רע האנשים יראי השם ולמנוע טוב מהרשעים ושמי שלא יסדר בזה האופן ...ליאות תוכל או ליחס לו עול או ליאות וקיצור להיות מתבאר אצלך שהוא אפשרי מצד כחך זה אבל מה תדמה כחך לכחו שתוכל לשפוט אם היה אפשר שיהיה בכאן שלימות יותר במעשי. הנה יגיע מעולם כמי שכבר עשיתי חיה אחת שמה בהמות והיא בתכלית הכח והיא אוכלת עשב כבקר. וימצא לה

מצודת דוד

...יק כאשר יקלעם על מי:(כא) תותח.אבני תותח:לרעש כידון.להמית כל בעלי כידון: ...(כב) חדודי חרש . סלעים חריפים דומים לחרסים חדים המה לו מתחת והוא שוכב ...ליהם ולא ירגיש בהם : ירפד . יציע לעצמו דבר חד מלא חריצים וישכב עליו ...על טיט והוא כפל ענין במ"ש : (כג) ירתיח . בהחום היוצא מן הבל פיו ירתיח ...עומק הים כסיר העומד אצל האש : כמרקחה . כמו שהרוכלים עושים המרקחות ...מיני הבשמים מעורבים יחד כן יעורבב כל אשר בים עם הרתיחה כי כן דרך ...בשיל המרתיח להיות מעורב ומבולבל מן חוזק הרתיחה : (כד) אחריו . כשהוא ...בים ודוחה הוא את מי הים בדרך הלוכו ואחר כי ישוט להלאה יאיר נתיבתו ...ל הנתיב שהלך בו נראה הוא פנוי ממים כי לרוב רחבו לא במהרה ישובו המים לכסות רוחב הנתיב : יחשוב תהום לשיבה . כי בדרך מהלכו נדחו המים ...מקומו ומעט מן המים נשאר מתחת לו ומחשיב הוא את התהום בעיני הרואה לאיש שיבה כי המקום ההוא יהיה לבן כי כשהמים עמוקים נראה חמוך ושחור ...בל כשאינם עמוקים נראה לבן א"כ במהלכו ימעיט גובה המים ומחשיב התהום בעיני הרואה לאיש שיבה במראה לבן : (כה) אין על עפר משלו . אין מי על ...פני הארץ להיות נמשל ודומה לו אשר יהיה עשוי לבל יפחד ויחת משום דבר בעולם כאשר הוא לא יחת: (כו) את כל גבוה . עם שהוא במים מתחת לארץ מ"מ ...ואם הוא את כל הגביה והחזק אשר על הארץ ועם כי יודע הוא מכל הבריות הנפלאות מ"מ לא יחת ממי והוא מלך וראש על כל אנשי גאוה כי הוא מתגאה ...ל כל וכאומר הנה השמעתיך פלאי יציר כפי וממנו תשכיל גודל רוממתי (סעולה מהמענה הסיא להשיב על תלונתו מדוע מכחו אנושה והוא את הטוב עשה כי ...ב אמרים לומר הנה לצדיק אמיתי יש כח הורוע כמו נאל למשול בהמס ובמעל ובחון נא אם תוכל לענות החומאים באמרי פיך אז אודה לך גם אני שצדיק גמור ...אתה אבל מה בכך שאתה משבח עצמך ואם לא כן הוא כ"א היית צדיק אמיתי הנה לא קצרה ידי מלשלם גמול אף אין מי ימחה בידי ויספר מפלאי שור הבר ...פלאי הלויתן להכיר מהם גדולת המקום שאין מי יוכל למחות בידו מלשלם גמול ועם כי אין חוב מוטל עליו לשלם גמול כי כבר גמל הטובה טרם עשה המצוה מ"מ עוד ישלם גמול בחסדו וכ"כ היה גומל טוב לאיוב אם היה צדיק בתכלית ובשלמות

מצודת ציון

השאלה על השחן היוצא מן הקשת כבן היוצא מן האם : קלע . כן שם הכלי אשר יזרקו בו האבנים וכן כף הקלע (ש"א כה) : (כא) תותח . שם כלי מה עשוי לזרוק בו אבנים גדולות להפיל החומה : כידון . מין חנית או רומח : (כב) חדודי . מל' חד וחריף : חרש . כמו חרס בסמ"ך : ירפד . ענין הצעה למשכב כמו רפדתי יצועי (לעיל יז) : חרוץ. מל' חריצים וחדודים כמו למורג חרוץ (ישעיה מא) : עלי . כעלי ותחסר כ"ף הדמיון : (כג) כסיר . כענין קדרה כמו סיר כבשר (שמות יז) : מצולה . עומק הים כמו ותשליכני מצולה (יונה ב) : כמרקחה . ענין ערבוב כמו רוקח מרקחת (שמות ל) : (כד) נתיב . שביל ודרך : תהום . עומק הים : (כה) העשו . כמו העשוי ביו"ד ור"ל אשר עשוי ודוגמתו הבאה ליעקב (בראשית מו) ומשפטו אשר באה : חת . ענין פחד כמו ואל תחת (יהושע א) : (כו) בני שחץ . אנשי גאוה כמו לא הדריכוהו בני שחץ (לעיל

מב א וַיַּעַן אִיּוֹב אֶת־יְהוָה
וַיֹּאמַר׃ ב יָדַעְתָּ כִּי־כֹל תּוּכָל
וְלֹא־יִבָּצֵר מִמְּךָ מְזִמָּה׃ ג מִי זֶה ׀
מַעְלִים עֵצָה בְּלִי־דָעַת לָכֵן הִגַּדְתִּי
וְלֹא אָבִין נִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי וְלֹא אֵדָע׃
ד שְׁמַע־נָא וְאָנֹכִי אֲדַבֵּר אֶשְׁאָלְךָ
וְהוֹדִיעֵנִי׃ ה לְשֵׁמַע אֹזֶן שְׁמַעְתִּיךָ
וְעַתָּה עֵינִי רָאָתְךָ׃ ו עַל־כֵּן אֶמְאַס
וְנִחַמְתִּי עַל־עָפָר וָאֵפֶר׃ ז וַיְהִי

ידעתי ק'. ב' כ"ג. ל'. ב' ד'. פ' בסי' ב' ובסיפ' ב' כ"ט. ל' ב'

מְלִיךְ עַל כָּל בְּנֵי כַּוְרֵי׃
א וַאֲתִיב אִיּוֹב יַת יְיָ וַאֲמַר׃
ב יְדַעִית אֲרוּם כּוּלָא תְּסוֹבַר
וְלָא יִתְמְנַע מִנָּךְ מַחְשַׁבְתָּא׃
ג מַן דֵּין דִּמְכַסֵּי מִלְכְּתָא
בְּלָא מַנְדְּעָא מְטוּל דְּהֵיכְנָא
חַוִּיתִי וְלָא אֶתְבְּיַן פְּרִישָׁן מִנִּי
וְלָא אֶנְדַּע׃ ד שְׁמַע כְּדוּן
וַאֲנָא אֲמַלֵּל אֶשְׁאֲלִנָּךְ
וּתְהוֹדְעִנַנִי׃ ה לְמִשְׁמַע אוּדְנָא
שְׁמַעִית יָתָךְ וּכְדוּן עַיְנַי חֲמֵית
יָתָךְ׃ ו מְטוּל דְּהֵיכְנָא מַאֲסֵית
עֻתְרִי וְאִתְנַחֲמֵית מִבְּנֵי דְּהִנּוּן עַפְרָא וְקִטְמָא׃ ז וַהֲוָה בָּתַר

רשי

איוב): (ב) ידעתי כי כל תוכל. כי הכל תוכל לעשות כאשר ישר בעיניך: לא יבצר ממך מזמה. כופל מלתו שאין מזמה ומחשבה נבצרת ונסתרת ממך אשר כל מחשבותיך תוכל לגמור ולמלאות כי בידך כח וגבורה ובידך לעשות כל הטוב בעיניך ומקרא זה דוגמת ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות (בראשית יא): (ג) מי זה מעלים. אשר העלים ו עצתו ונפלאותיו של הקב"ה בלי דעת. ידעתי כי הכל בידך לעשות וע"כ הגדתי קצת מגבורותיו כאשר היו עם לבבי כאש' ידעתי ולא אבין. אבל לא הבנתי כ כאשר הודעתני כי כמה נפלאות נסתרות ונעלמות ממני אשר אינני יודע: (ה) לשמע אוזן שמעתיך. כמה וכמה פעמים שמעתי שמעך ועתה עיני ראה את שכינתך על כן אשר זכיתי לחזות שכינתך מואס אני בחיי ואהיה מתנחם אילו הייתי נקבר לשוב לעפר ואפר לו לוקחתי משם: (ז) וכשני רעך. בלדד השוחי וצופר הנעמתי: כי לא דברתם. שהרי לא דברתם אלי טענה נכונה כעבדי איוב שהרי הוא לא פשע בי כי אם על אשר אמר (לעיל ט) תם ורשע הוא מכלה וע"י השטן המקטרג את העולם שנאמר (שם) אם שוט ימית פתאום וגו' ואם הוסיף לדבר מפני קושי יסוריו אשר כבדו וחזקו עליו דבר אבל אתם פשעתם על אשר הרשעתם אותו לאמר (לעיל ד) הלא יראתך כסלתך והתחזקתם אותו בחזקת רשע ולבסוף הייתם משותקים

אבן עזרא

והפי' כל נולד במים: (ב) כי כל תוכל. כמו יכול תוכל וכן אם שוב תשבו בארץ הזאת והנכון כי כל דבר תוכל ולא יבצר ממך כל מזמה כי כל הראשון מושך עצמו ואחר עמו: (ג) ואחר שהגבורה והחכמה שלך היא מי זה שיוכל להסתיר עצתך אז יהיה בלי דעת והטעם כי בלי דעת הייתי שרציתי להסתיר עצתך בעולם: לכן הגדתי. יצא דבר מפי שלא כהוגן ונכנסתי בנפלאות ממני ולא ידעתי. והאמ' שלא אוכל לדעת. רק מה שתודיעני אתה וזה טעם אשאלך: (ה) ועתה עיני ראתך. מזה הפסוק נלמד כי איוב לא נתנבא קודם זה רק שמע שהיו נביאים בעולם כאברהם ויצחק ויעקב: (ו) על כן אמאס. בכל דברי: ונחמתי על עפר ואפר.
כי

תולדות אהרן כל תוכל. עקרים מ"ר פ"ז ופ"י :

רלבג

לא כן גם במקומות אשר הם חלושים בשאר הבעלי חיים עד שבמתניו ימצא לו כח וכחו ימצא גם בטבור בטנו. יניע זנבו בחפזה והוא בתכלית הגובה והגודל כמו ארז. גידי ביציו ישורגו ויסתבכו מרב גדלם. עצמיו הם חזקים כמו חתיכות נחושה. הוא מבחר דרכי אל בבריאותיו אלה לחוזק ותוקף מי שעשהו לבד יוכל לגשת לא זולתו מרוב כחו וגבורתו. הנה ההרים ימציאו בעבורו יבול והוא נזון ממנו בזולת עבודה. אנושית וכל חית השדה ישחקו שם ולא ייראו ממנו כי אינו טורף. התחשוב שיוכל לשכב תחת האילנות ובסתר קנה ובצים' אשר הקנה גדל שם. האם יסכוהו אילנות להיות לו לצל האם יקיפוהו ערבי נחל עד שיהיה לאם מגן לו הנה זה בלתי אפשר. כי לגדלו בשתותו בנהר יעשקהו שלא ימסר לרוץ כמבראשונה לרוב חסרון מימיו יבטח כי יכניס כל הירדן אל פיהו עם גודל הנהר שהוא ידמה בעיניו שיקח כל הנהר. שהוא עד שישפיל אפו לתחית הנהר בשתותו ויגע במוקשים אשר שם והנה אמר זה על צד ההפלגה וגוזמא להורות על גדלו וכח זאת הבריאה הנפלאה להורות על שלא יקצר השם יתברך מהגיע הטוב כפי מה שאפשר בבריאה בריאה וזה כי גם באיברים החלושים בטבע הטוב מהבעלי חיים סדרתי כח וגבורה בבעלי חיים אשר אפשר בו זה וסדרתי לו מזונו ושמירתו מהאויר המקיף ואם לא ימצא לו מגן מהאילנות לפי שהגבר שמתי בו כח חזק עד שלא יתפעל מהאויר המקיף ולזה הוא מבואר שלא תהיה עלי ט שימצא מהשגחתי לרשעים עד שישמרו מהרע בעת בואו לאחרים כמו שטען איוב באמרו כי ליום איד יחשך רע וזה כי עקר הכוונה האלהית היא להטיב לכל נמצא כפי מה שאפשר ואם היה אפשר לו שישמר האדם מכל רע לא היה מקצר מזה והנה הרשע כשישמר מהרע הוא מצד המערכה לבד ואולם הצדיק ישמר בעצמות וזהו ההבדל בין שמירת הרשע מהרעות ובין שמירת הצדיק מהם. התוכל למשוך לויתן ברשת כמו הענין בשאר הדגים ואם בחבל אשר תשקיע בים לנוד תוכל למשוך אותו בשיסתבך בחוט שברא' בחבל בלשונו. התוכל לשים אגמון באפו ללכדו ותנקוב לחיין בו בדרך שתקחנו. הירבה אליך תחנונים להיותך מושל עליו ואם ידבר אליך רכות: היכרות ברית עמך ותקחנו לעבד עולם. התשחק בו כמו שישחק האדם עם הצפור ותקשרנו לנערותיך להשתעשע בו כמו שישתעשעו בקצת העופות. האם יסעדו יחד בעבורו הסוחרים ויחלקוהו ביניהם. התכרות עורו בחרב שכורתים הדייגים עורות הדגים ואם תכרות ראשו בחרב שכורתים ראש שאר הדגים. הנה אם תרצה לשים עליו כפיך לנודו לא תוסיף לזכור מלחמה כי הוא בלי ספק ימיתך. הן תקוחו נכזבה ממי שירצה לנוד אותו כי גם אל מראה זה הדג לגדלו תגיע אליו יראה וחרדה עד שיופל ויופל לארץ ולא תשאר בו נשמה מרוב החרדה. לא ימצא אכזר וחזק בעולם שיוכל לעורר אותו ולהלחם בו ואם הענין כן בזאת הבריאה אשר במים שהם הבעלי חיים היותר חסרים כמו שהתבאר בספר בעלי חיים. מי הוא שיתיצב לפני ויהיה לו כח ככחי הלא זה ממה שיורה שלא קצרתי מהמציא טוב כפי מה שאפשר בנבראה נבראה. מי הוא שהקדימני לעשות קצת הנבראות ואשלים לנבראות בשאר עד שתוכל לומר שאף על פי שקצתם הם בתכלית מהשלמות הנה בקצתם ימצא חסרון לפי שהם משני פועלים מתחלפים הנה באמת הם כולם מפועל אחד כי תחת כל השמים לי הוא זה יתחייב שיהיה השלמות נמשך בכל פעולותי כמו שהוא באלו הנבראים אלא שאתה לא תשער. הנה לא אחריש מהזכיר אופן הפליאה באברי זה הבעלי חיים ותלקיו ודבר גבורותיו ויופי השיעור אשר ביצירתו. מי גלה פני לבושו זה הדג להפשיט אותו ממנו מי יבוא בכפל רסנו לפתוח פיו. מי הוא אשר יפתח דלתי פניו שהלא סביבות שיניו יטילו אימה נפלאה על האדם. הנה קשקשותיו הם בתכלית העובי והחוזק כמו המגינים יסגרו אחד באחד חותם צר עד שרוח לא יבא ביניהם להתדבקם אחד באחד. מעטישותיו תבער ותדלק אש ליתרון חומו כאילו אש יצא מקרבו ועיניו הם מאירות כעפעפי שחר. מפיו יצאו לפידי אש ליתרון חומו ויתמלטו ממנו כידודי אש. הלא מנחיריו יצא עשן ליתרון הבישול הנעשה בפנימי גופו ככלי הבישול כמו שיצא עשן מדוד רותח ואגמון נשים תלהיב גחלים ותבעירם ויצא מפיו להב מחוזק החום. בצוארו אשר הוא חלוש בשאר הבעלי חיים לצורך הנעתם אותו הם ילין עוז וכח חזק לפניו תהפך דאבה לשמחה כי אין דאבה לפניו ולא ימצא דבר שיכאיבהו וילערהו. חלקי בשרו הנפרדים קצת מקצת בשאר הדגים הם חזקים ודבקים שבשרו הוא חזק עליו בדרך שלא ימוט ולא יומר מלב חלקי בשרו מקצת. לבו הוא חזק כמו אבן וכמו חזק כמו האבן השפל משני אבני הריחים שהוא היותר חזק. מאימתו ורוממותו יראו חזקים ממשברי לב שיגיעם מיראתם ממנו יתנקו דרך נקביהם כמנהג המפוחדים פחד חזק כי הפחד מדרכו שיעשה לתולשת הכח המתחזק או מי שישיגהו חרב להכותו בו לא תקום כי הוא יותר חזק מהחרב ולזה לא יזיקוהו לא חנית ולא מסע ולא שריה או יהיה הרצון בזה שמי שישיגהו חרב להלחם בו לא תקום החרב להצילו ולא חנית ולא מסע ולא שריה. הנה הוא יחשוב לתבן ברזל ויחשוב נחושה לעץ רקבון מרוב תקפו וקושי הפעלותו מהחרב. לא יבריחנו חץ כי לא יוכל להזיק אותו ואבני קלע נחשבו לו כקש. אבני תותח נחשבו לו כקש וילעג לרעש הרומח כשמניעין אותו להכותו. תחתיו סלעים חריפים וחותכים והוא ישכב עליהם עם גודלו ולא יזיקוהו לחוזק עורו יליע תחתיו דבר כור חד אבל בטיט אשר הוא רך ועם כל זה לא יזוק בו ואולם אמר שהוא אצל טיט כי אילו היה אצל דבר קשה לא היה פלא אם לא יזוק בו כי הדבר ההוא הקשה ישמרהו. ירתיח כסיר מצולות הים וירתיח הים כרתות הסיר המרקחה בהתנועעו בים ישאר מקום פנוי אחריו עד שיראה תחתית הים. הנה הרואה תהום אחר עבור לויתן בו יחשבוהו לאיש שיבה מרוב הלובן בשיבה מיעוט המים הנשארים שם. אין על עפר מי שידמה לו אשר עשו אותו בבריאתו באופן שלא יחת מפוס דבר יכאיבהו כמו הענין בלויתן. את כל גבוה ותקיף יראהו יבוזם והוא מושל על כל הבריות הגדולות אשר בים ואולם אמר זה לנמצא שם בריאות נפלאות בגודל וחוזק ואיפשר שיהיה הרצון בזה ואיך תאמר שאין על עפר שולטנות השם ית' והשגחתו כי הוא עוזב אל המערכה אבל הבריאות אשר עשו באופן שלא יחתו משום מקרה והם הגרמים השמימיים בהם ימשיל וישגיחם וינהיגם ויראה כל גבוה מהנמצאות כמו עילת הגלגלים ועולם השכלים הנפרדים והוא מושל ומושל על כל בני הגובה לא על אלו הנבראות השפלות הלא זה שספרתי מענין אלו הנבראות יורה על השלימות באלו הפעולות והוא ראוי שלא ייוחס לפועלם ליאות וקיצור כמו שעשית אתה והכלל העולה מהדברים הוא שהשם ית' יוכיח איוב על מה שהיה מיחס מהעול לשם יתברך באלו הטובות המגיעות לרשעים והיה מסיר המשפט והיושר ממה שיגיע מהשם יתברך לאישי האדם מהטובות והרעות לצדיק עצמו מהרעות שהגיעוהו ר"ל שהוא היה אומר שהשם יתברך עזב אישי האדם אל הסידור אשר מהגרמים השמימיים ויגיעו אליהם מהם רעות או טובות לפי הוראת בעת הלידה ולא יצילם מהרע עשיית הטוב והיושר ולא ימנע מהם הטוב עשותם הרשע והעול ואמר אליו איך תוכל לדעת שיעור כחי וגבורתי עד שתייחס לי ליאות וקיצור במה שהמצאתי מאלו הענינים על מה שהם עליו האם כמך ככחי עד שתוכל לשפוט על כחי שיש בה ליאות וקיצור הלא הכח והגבורה נאמר באדם ובשם ית' בשתוף השם לבד כמו שהתבאר במה שקדם מדברינו בזה המאמר ובהיות הענין כן אי אפשר שתהיה ידועה אליך גבורתי עד שתשפוט עליה שיש בה ליאות וקיצור הלא הגיע מגבורתי עד שעם היות כוונתי תמיד עשיית הטוב הנה ימשך ממה שסדרתי מזה רע מה במקרה והוא כמו מכוון ממני להגיע הטובה לרשעים עד שימצא השלימות בפעולותי בכל הפנים שאיפשר וזה ממה שיורה על שאין בפעולותי ליאות וקיצור כמו שאתה אומר
ועוד

מצודת ציון

(לעיל כח): (ב) כל. כמו יכול והוא מל' יכולת ונפלה ה"א הפעל וכן בול הרים (לעיל מ): יבצר. ימנע כמו ועתה לא יבצר מהם (בראשית יא): מזמה. מחשבה ור"ל חכמה כי החכמה היא במחשבה: (ג) נפלאות. מכוסות כמו כי יפלא ממך דבר (דברים יז): אלי

מצודת דוד

ובשלימות רב: מב (ב) ידעתי. מאז ידעתי אשר יכול תוכל כל אשר תחפוץ ולא ימנע ממך שום מחשבת חכמה וכן אמר מאז חכם לבב ואמיץ כח (לעיל ט): (ג) מי זה וכו'. ר"ל אולם למה שאמר במענה הראשונה מי זה מחשיך וכו' (לעיל כח) כי מעלים ומחשיך הוא אחד במובנם אלא שאמר ל' כבוד כאלו אמר לו המקום מי הוא זה אשר מלאו לבו לחשוב שנעלמה ממני עצה נכונה והמחשבה ההיא היתה מבלי דעת כי יחשוב שמסרתי הכל ביד המערכה: לכן. ר"ל ע"ז אשיב לכן בעבור הדבר ההיא בעצמה על שהייתי בלי דעת לזה הגדתי או הסכלות הזה ולא הייתי מבין או מהשגחתך הנפלאה כי הדברים אשר ספרתי מגודל השגחתך היו נפלאות ומכוסות ממני ולא ידעתים מאז וכאומר באמת מבלי דעת אמרתי מה שאמרתי אולם עתה אחר שספרת לי מהשגחתך אודה לך שהאמת הוא כן: (ד) שמע נא. חזר ואמר לה' שמע נא אלי ואנכי אדבר להשיב למה שאמרת במענה השנייה אשאלך והודיעני ור"ל אשאלך מתמהון נפלאותי והשיב אם האמת כן: (ה) לשמע אוזן. ר"ל ע"ז אשיב הנה מאז שמעתי שמעך וכאומר וכן היו כדרך דבר הנשמע שאין חקוק כ"כ בלב השומע אבל עתה עיני ראתך וממך יצאו הדברים ולזה הרי הם חקוקים בלבי ומצאתי. א"כ תשובה שלא מקוצר יד מנעת לשלם לי גמול כ"א בעבור שעדיין לא הגעתי לתכלית הצדק בשלימות רב ואין לי גמול מה לבקש מידך: (ו) על כן. בעבור אהבת ההשגה אשר השגתי במה שעיני ראתך מאסתי בכל הקניינים הגופים כי כמואס כאין מול יקר ההשגה ההיא: ונחמתי. עתה יש לי תנחומין רב על הצער שהייתי בו לשבת בתוך עפר ואפר כמ"ש והוא יושב בתוך האפר (לעיל ב) כי הצער הזה היה סבה להשיג
ה אמת

רשי

ומנולחים לפניו והיה לכם לנחמו כאשר עשה אליהוא ולא די לאיוב
ורין כי גם הוספתם על חטאתיכם פשע להקניטו: (ח) והעליתם עולה
למען שתתרצו ותתפייסו לפני ובלבד אשר עבדי איוב יתפלל עליכם
א לחטאתיכם ולפשעיכם לא אזכר עוד: כי אם פניו אשא. שהרי
לקבל תפלתו הרי אם
כן עד אם כלו לשתות
כד) אם כופר יושת
ת כא) וכן הרבה: כי
י לא: (ט) וישא ה׳
וב. וישא כמו נשאתי
דבר הזה (בראשית יט)
תו והסביר לו פנים:
שבות איוב בהתפללו.
לומר בענין זה והרי
כתיב והשיב את
בהתפללו בעד רעהו.
פלל על כל ריע וריע
ונה. על אחד שנים
המקרא במלתו:
ם. כל אשר היו אוהביו
טרם הגיעו אליו
וינודו לו. לשון
בלע״ז: קשיטה.
ם. וכל אחד ואחד:
יתו. יותר מראשית
עושרו

הרן נכונה. ב״ב טז:
בהתפללו. ב״ק צב:

סימ׳ ונח דניאל ואיוב
יו שלשת האנשים.
צה פיהו. ואיוב עבדי
ז׳ בטעם ר״פ וסי׳
סדם ועל עמרה גפרי׳.
שלמה כאשר. נתן
הטיל רוח גדולה אל
שב את שבות איוב
ברך את אחרית איוב:
לישנ׳ וסי׳ נמסר בריש
קאל סי׳ י״ו וביהושע
קשיטה ג׳ וסימ׳ ויקן
ודה. ואת עצמות יוסף.
קשיט׳ אחת אנ״ך: ברך
ברך את אברהם בכל.
רני מאד ויגדל. וירא
יצחק את יעקב. כל
שראל שנים עשר
את יום השבת דזכור.
אשר ברך משה. ברך
עובר אדום דשמואל.
כי הם זרע ברך ה׳.
ה דחזקיהו דד״ה. ברך
את אחרית איוב:

איוב מב

ז ויהי אחר דבר יהוה את הדברים
האלה אל איוב ויאמר יהוה אל ב׳
אליפז התימני חרה אפי בך ובשני
רעיך כי לא דברתם אלי נכונה
כעבדי איוב: ח ועתה קחו לכם ג׳ וחד נין
שבעה פרים ושבעה אילים ולכו
אל עבדי איוב והעליתם עולה
בעדכם ואיוב עבדי יתפלל עליכם ד׳
כי אם פניו אשא לבלתי עשות
עמכם נבלה כי לא דברתם אלי
נכונה כעבדי איוב: ט וילכו אליפז ג׳
התימני ובלדד השוחי צפר
הנעמתי ויעשו כאשר דבר אליהם
יהוה וישא יהוה את פני איוב:
י ויהוה שב את שבית איוב ו׳ בטעם כ״ף שבות ק׳
בהתפללו בעד רעהו ויסף יהוה
את כל אשר לאיוב למשנה: ג׳ בתרי לי׳
יא ויבאו אליו כל אחיו וכל אחיתיו ס׳
וכל ידעיו לפנים ויאכלו עמו לחם
בביתו וינדו לו וינחמו אתו על
כל הרעה אשר הביא יהוה עליו
ויתנו לו איש קשיטה אחת ואיש ג׳
נזם זהב אחד: יב ויהוה ברך את ו׳ ר״פ ב׳
אחרית איוב מראשתו ויהי לו ב׳ חד מ״ל

תרגום

דמליל יי ית פתגמיא האלין
עם איוב ואמר יי לאליפז
דמן תימן תקוף רוגזי בך
ובתרין חבריך ארום לא
מללתון לותי כונתא כעבדי
איוב: ח וכדון סיבו לכון
שבעא תורין ושבעא דכרין
ואזלו לות עבדי איוב ותסקון
עלתא אמטולכון ועבדי איוב
יצלי עליכון ארום אלהן אפוי
אסב מן בגלל דלא למעבד
עמכון קלנא ארום לא מללתון
לותי כיונא כעבדי איוב:
ט ואזלו אליפז דמן תימן
ובלדד דמן שוח צופר דמן
נעמה ועבדו היך דמליל להום
מימרא דיי ונסיב מימרא דיי
ית אפי איוב: י ומימרא דיי
אתיב ית גלות איוב
בצלאותיה מטול דחברוי
ואוסיף מימרא דיי ית כל די
לאיוב בכופלא: יא ואתו
לותיה כל אחוי וכל אחתיה
וכל חכימוי מן קדמת דנא
ואכלו עמיה לחמא בביתיה
ונידו ליה ונחמו יתיה על
כל בישתא דאיתי יי עלוי
ויהבו ליה גבר חורפא חדא
ואנש קדשא דדהבא חד:
יב ומימרא דיי ברך ית סופא
דאיוב מן קדמותיה והוו ליה

אבן עזרא

כי אנכי נבזה כטעם ואנכי עפר ואפר: (ז) ויהי אחר. כי לא דברתם אלי
נכונה. הטעם שהודה ואמר ונחמתי: (ח) כי אם פניו אשא. השם ישא פני
הצדיקים בעולם הזה רק בעול׳ הבא איננו כן. וחלילה שיעשה השם נבלה רק
בעבור שהיו חברי איוב מצדיקי השם אם השם יביא עליהם רע ויאמרו
תועי רוח הנה זה דבר נבלה
ודברי איוב וחברי איוב עוד
אפרש ובמה טעו ואמר השם
שילכו לאיוב בעבור שהרשיעוהו
חנם והנה התברר כי איוב
צדיק גמור היה: (י) שב את
שבות איוב. שהיה נשבה ביד
השטן הוציאו מרשותו: (יא) וינודו
לו. כמו לנוד לו ולנחמו:
קשיטה. כבשה קטנה: (יב) ויהי
לו ארבעה עשר אלף. פירוש
משנה

רלבג

ועוד שבכבר הגיע רע לרשעים בלתי
מחוייב להם מצד המערכת להשגחתי
בצדיקים כדי שלא יזוקו בהם עד שכבר
אמית יהד מספר רב מהרשעים כמו
שספר אליהוא ואיך תוכל לצייר כחי
וגבורתי והנה תמצא מהבעלי חיים אשר
עשיתי מה שהם בתכלית הכח והשגית
בהם להמציא להם מזונם ולהמציא להם
דברים שומרים אותם כפי מה שאיפשר
עד שקצתם לא יזיקם שום מזיק באופן
מהאופנים כמו שיספר מלויתן וזה ממה
שיורה על יתרון כחי וגבורתי ושלא
אקצר מהמציא בנמצא נמצא מה שאיפשר
בו מהטוב לפי הכנת החומר ולא
היה אפשר באדם שימצאו בו איברים
שומרים אותו מכל היזק מזיק כמו הענין
בלויתן לא הייתי מקצר מזה אבל למה
שהיה זה בלתי אפשר הוכנה לו שמירה
מצד המערכת ולזה אם ישמר בעת
מה הרשע מהרע הבא לזולתו לא חסיה
מזה טענה עלי וזה שאם היה אפשר
שישמרו ממנו כל האנשים לא הייתי
מקצר בזה והנה שמתי כלי באנשים
אשר אינם נשמרים מזה הרע מצד
המערכת להצילם ממנו והוא השכל כי בו
יהיו נשמרים אם ידבקו בשכל הפועל כפי
מה שאיפשר: ויען איוב את ה׳ ויאמר.
ענה איוב את השם ית׳ ואמר ידעתי
עתה כי כל דבר תוכל לעשות ואין
ראוי שייוחס אליך ליאות וקיצור ולא יבצר
ממך שום מזמה ותכמה. על מה שאמרת
מי זה מעלים עצה בלי דעת הנה
אמת לכן הגדתי מה שהגדתי מצד שלא
הייתי מבין מעשיך כי הם היו נפלאות
ממני ולא אדע עניינם על כן טעיתי
במה שטענתי מזה ועל מה שאמרת שמע
נא ואנכי אדבר אשאלך והודיעני הנה
מתחלה הייתי שומע ענין השגחתך בזה
העולם לשמע אוזן מזולת ראיה אמתית
ועתה עיני ראתך ונתאמת לי במה
שהשגתי מהדעת ונחמתי על מה שהלאתני בו עד שישבתי בתוך עפר ואפר לדעתי
אופן שהנהגת זה העולם ואופני השגחתך בו לפי מה שאיפשר בנמצא נמצא על כן אמאס מה שהייתי בו מהדעת
הזה עלי וכשאשתדל לדבקה בשם יתברך יסור ממני הרע הזה: ואחר זה אמר השם יתברך לאליפז שיחלה פני איוב שיתפלל השם יתברך עליו ועל רעיו כי לא דברו נכונה לשם
כי איוב אמר שהב אל האמת והודה לדברי השם יתברך וזה שבדבריכם נכנס מהמום והטעות מה שכבר התבאר עד שכבר היו טוענין טענות היה ידוע אליהם שהם כוזבות כדי
שיתברך והולם איוב אם לא הגיע בתחלה אל הדעת האמתי הנה לא היה טוען רק מה שהיה צודק לפי מחשבתו ולהתבאר לו שבכאן רוע הסידור באלו הטובות והרעות היה מניח שהשם
יודע אלו הדברים הפרטים כדי שיהיה לו התנצלות מה וכבר ביאר מצד העיון היות בלתי יודע אותם ולזה הוא מבואר שאף על פי שדעת איוב היה כוזב הנה הוא היה יותר קרוב
כי מדעת אליפז ובלדד וצופר כי הוא היה בנוי על שרשים צודקים ומה שהניחו איוב הוא צודק לפי האמת בכל האנשים אשר לא תדבק בהם ההשגחה האלהית והם הרבים ולזה
לא

מצודת דוד

(ובשני רעיך. המה בלדד וצופר: כי לא וכו׳. על אשר לא דברתם
נכונה ואמתית כי אמרתם שבאו לו היסורים בעבור רוב פשעו
כי לא הרבה לפשוע אולם לא הגיע עדיין לתכלית השלימות וגמול
מצד החסד ולא ראוי הוא לקבל החסד: כעבדי איוב. כמו שאיוב
שאמר שהכל בא מפאת המערכה כן אתם לא דברתם נכונה במה שאמרתם שבא לו בעבור רוב פשעו (ועם שגם איוב לא דבר נכונה מ״מ
ואז״ל מכאן שאין אדם נתפס על צערו כי בעבור קושי היסורין דבר מה שדבר): (ח) והעליתם עולה. לרצות אתכם אלי ואיוב יתפלל עליכם ע״ז
אשא ואקבל תפלתו לבלתי עשות עמכם עונש כעור ומגונה על אשר לא דברתם בעבורי תשובה נכונה כאשר לא דבר איוב נכונה (ועכ״ז אשא פני
למעלה כי הוא דבר מקושי היסורין ואין אדם נתפס על צערו): (ט) וישא ה׳ וכו׳. ר״ל קבל תפלתו ומחל להם העון: (י) בהתפללו בעד רעהו.
תפלל בעד כל ריע וריע שלו לזה שב ה׳ את שבותו להיות כמאז כי המתפלל על חבירו הוא נענה תחלה: ויוסף. אח״ז הוסיף ה׳ על כל העושר אשר
הגיע למשנה ממה שהיה לו מאז: (יא) וכל יודעיו לפנים. אוהביו ומכירו אשר היו לו לפנים טרם בוא עליו היסורין כי בעת שהיה מיוסר חדלו
ריע כמ״ש ויודעי אך זרו ממני וכו׳ (לעיל יט): ויאכלו. לשמוח עמו בעת שב שבותו: לחם. כל סעודה קרויה ע״ש הלחם: וינדו לו. היו מנידים
כדרך שמנחמין את האדם אחר שניצל מצרתו: וינחמו אותו. בדברי תנחומין: איש. כל איש ואיש נתן לו לדורון קשיטה וכו׳ והוא ענין הראות חיבה
(יב) מראשיתו. יותר מהברכה שברכו מאז בראשית ימיו: ארבעה עשר וכו׳

מצודת ציון

(ז) אלי. בעבורי: (ח) לכם. לעצמיכם: כי אם. כי כאשר: נבלה. דבר כעור וגנות ועפ״ז
יקרא פתות המעלה איש נבל: (י) שבות. מלשון השבה: למשנה. לכפל כמו וכסף משנה (בראשית
מג): (יא) לפנים. בימים הקדמונים כמו וזאת לפנים בישראל (רות ד): קשיטה. שם מטבע מעה
וכן במאה קשיטה (בראשית לג): נזם. עדי האף כמו ונזמי האף (ישעיה ג): (יב) אחרית. סוף
הימים

אבן עזרא

משנה ואין כאן השנים לפי שאינן ברשותו . נו"ן שבענה כנו"ן בשנ' אפריס יקח : (יד) ימימה . מגורת ימים תהיה גאולתו : קציעה . מגורת מר ואהלות קציעות : קרן הפוך. מן ותשם בפוך : (טז) ארבעה דורות .בכאן טעה יצחק המהביל שאמר שכל דור חמש ושלשים שנה והנה מאדם ועד נח עשרה דורות ועוד היה הימן בימי דוד ודוד הוא עשתי עשר ליעקב אבינו והימן כפלים הימנו : (יז) ושבע ימים . שהיו ימיו בכבוד ובשמחה :

נשלמו פירושי מלות ספר איוב ועתה אפרש הטעמים

אמר איוב ואשר יגורתי יבא לי הנה חשב אליפז שלא יגור רק בעבור חטא שעשה והנה אומר כלל כאשר ראו חבירי איוב מות כל בניו פתאום ורדת אש מן השמים וביזת אויביו ושחין גופו התברר אצלם כי במכות האלה לא יעשה השם כי אם בחוטאים ובפושעים כאנשי דור המבול על כן אמר ונהר יוצק יסודם ואנשי סדום ויתרם אכלה אש על כן אמרו לו זכר נא מי הוא נקי אבד כן ארחות כל שכחי אל ואמר לפר ועיני רשעים תכלינה ובעבור היות בניו במשתה תמיד והיין ישחית הדעת על כן אמר אם בניך חטאו לו וישלחם ביד פשעם ואמרו שיעשה תשובה והשם יסלח לו ואיוב היה יודע בעצמו שהיה צדיק על כן אמר תם אני ולא אדע נפשי על לא חמס בכפי והיה צועק כי אלה המכות שהכני השם אינם על עקב עון רק חנם על כן אמר והרבה פצעי חנם ענו על זה חביריו כי השם צדיק הוא בכל דרכיו לא יעשה עולה ענה איוב ואמר הנה יש בעולם צדיקים ורשעים במגו... ורשע הוא מכלה ויש רשעים בנעימים וזה טעם ישליו אהלים לשדדים ענו חביריו כי טובת הרשעים איננה עומדת אם יעלה לשמים שיאו ול... יאבד והנה ענה איוב מדוע רשעים יחיו עתקו גם גברו חיל יבלו ימיהם בטוב וברגע שאול יחתו והנה הם בטובה עד יום מותם אז לא ידע בלד... והנה שב לשבח השם המשל ופחד עמו אז ענה איוב מה עזרת ללא כח גם הוא שבח השם והטעם הנה אין לך תשובה כי אם לשבח השם אני יודע לב... אז החריש צופר ושב איוב ויסף לדבר בעבור שלא ענהו אחד מחביריו וטעם ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו אש ואחר כן והחכמה מאי... השם יעשה רצונו יענה רשע גם צדיק .גם יש צדיקים גם רשעים שיתן להם כל טוב שיתאוו והנה יעשה כן בארץ ובנחלים שאין דעת להם ולדעת ז... למה זה נשגבה מדעת האדם והנה הטעם כאשר לא ידעו בני אדם מחשבות השם וגזירותיו שהם עמוקות אולי אלה הגזירות שגזר עלי הוא ידע... ואינם בעבור שחטאתי לפניו ויוסף איוב שאת משלו השני יספר שם צדקותיו ומעשיו כי חביריו אמרו לו אלמנות שלחת ריקם וזה אות כי שופט ... אמר אב אנכי לאביונים ולב אלמנה ארנין וישבתו חביריו מענותו כי הוא צדיק בעיניו כי לא היה כן בעיני חביריו רק הסכימה דעתם שהיה רשע ... אליו הגרות הקשות פתאום ואליהוא חרה אפו על איוב שהאריך לשונו בקוצר רוחו ואמר כנגד השם דברים שלא כהוגן כמו ידעתי כי אכנך הוד... תריבני הטוב לך כי תעשוק תחשבני לאויב לך וזה טעם על צדקו נפשו מאלהים ובשלשת ריעיו חרה אפו על אמרם שהשם צדיק רק איוב הוא רשע ... צדיק ואין ספק שהשם צדיק וזה טעם וירשיעו את איוב והנה סוד דברי אליהוא שאמר לאיוב וחביריו כולכם תעיתם ,כי חשבתם שעמדתם בסוד השם... לחבירי איוב כי השם ינסה ויענה על עקב עון או להסיר עון או לקבל שכר ואמר לאיוב שהיה מתרעם על השם בעבור שלא ישיבנו כי כל דברי... ודבר מגולה הוא במעשה רק תפש איוב ואמר שזאת רשע בדבר פיו שהרחיב על השם וכן אמר האמור למלך בליעל והטעם הדרך מוסר הוא שיו... למלכו בליעל או רשע או מלך לנדיבים כי למלך ישרת עצמו ואחר עמו או טעמו אל אחד הנדיבים כמו בן אתונות והראשון נכון בעיני אף כי השי... נשא פני שרים על כן אמר אבי יבחן איוב עד נצח וארח לחברה עם פועלי און ובאחרונה ויוסף אליהוא והטעם חשוב כי הנה מפלאות הגשם לא ... ולמה כן ומתי וכאשר נפלאו ממנו אלה הסודות כן נפלאו משפטי השם עם בני אדם כי הם עמוקית מאלה שהם בגופות נראות והטעם על איוב ... הרימות קול לאמר למה עניתני היה לך לסבול ולהחריש ולא תדבר גבוהה גבוהה וזה טעם ויען השם מן הסערה והענין אתה שתבקש למה זה... תוליד וידעת כמה תחיה וזה האור שאתה מתענג בו התדע מקימו או תדע למה תולדת העופות גם הבהמות כן וזה טעם התתן לסוס גבורה ... איוב ענה השם שנית הרוב עם שדי יסור אז ענה איוב תשובה איננה נכונה כי לא הצדיק השם רק אמר הנה אחריש ולא אדבר עוד על כן ויען הש... הסערה והזכיר בהמות שהוא שם בהמה וגבורתו שהוא ביבשה גם הזכיר גבורת לויתן והטעם כאילו אמר לאיוב איך גבהת כנגדי על כן הזכיר אל ... והענין הנה בבריותי ולא בנכבדים העליונים רק בחיות שהם בארץ ובמים מתחת לארץ שנים גבורים לא תוכל להם להשתעבד בהם ולא לכרות על ... כי בן אדם לא יגבה לבו כנגד המלאכים ולא כנגד בני האלהים כי הם נכבדים ממנו כפלי כפלים כאשר פירשתי בפסוק הנה אנכי שולח מלאך ברית... משקול הדעת ומדברי התולדת גם דברי הנביאים פה אחד כך ואשר מצאנו כתיב בדברי קדמונינו ז"ל גם הוא אמת כי הם לא דברו רק ע... הנבראים לעתם לכבוד הנביאים רק גובה לבו כנגד החיות והעופות כטעם מלפנו מבהמות ארץ והנה אמר השם כי הנה יש גופות בארץ עמך ... ממך לא תוכל להם ולמה גבה לבך על כן הודה איוב באחרונה ואמ' על כן אמאס ונחמתי על עפר ואפר וזאת היא הנכונה שדבר איוב. באחרונה :

תרגום

ארבסר אלפין דען ושית אלפין דגמלין ואלף פדנין דתורין ואלף אתנן : יג והוו ליה ארבסר בנין ותלת בנן : יד וקרא שמה דחדא ימימא ושום תניתא קציעא ושום תליתתא קרן הפוך : ימימא הוה קרי לה דהוה שופרהא כימַמא קציעה הוה קרי לה דהוה יקרא כעין קציעתא קרן הפוך הוה קרי לה דהוות סגי זיו יקר אפהא היך אזמרגדא : טו ולא אשתכח נשיא שפירתא היך בנתא דאיוב בכל ארעא ויהב להום אבוהום אחסנא במצע אחוהון : טז וחיא איוב בתר דנא מאה וארבעין שנין וחמא ית בנוי וית בני בנוי ארבעה דרין : יז ומית איוב סיב ושבע יומיא : חזק

איוב מב

ארבעה עשר אלף צאן וששת אלפים גמלים ואלף צמד בקר ואלף אתונות : יג ויהי־לו שבענה בנים ושלוש בנות : יד ויקרא שם־האחת ימימה ושם השנית קציעה ושם השלישית קרן הפוך : טו ולא נמצא נשים יפות כבנות איוב בכל־הארץ ויתן להם אביהם נחלה בתוך אחיהם : טז ויחי איוב אחרי־זאת מאה וארבעים שנה ויראה את־בניו ואת־בני בניו ארבעה דרות : יז וימת איוב זקן ושבע ימים :

חזק

ב' מ"ל בסיפ' ג' · ט' מ"ל. ל' · ל' · ג' בנקיבות · ויראה ק' · ג'

סכום מספר פסוקים של איוב אלף ושבעים וסי' א"ע וחציו אשר קמטו בלא עת וסדריו שמנה :

רשי

עושרו:(יג)שבענה .הם פעמים שבע שתי שביעיות כמו (ויקרא יב) שבועים כ... שבועות : (יד) ויקרא שם האחת ימימה. ע"ש יופיתן נקראו שמותיהן : ימ... ומלובנה כיום: קציעה . ריחה נודף ערב ומבושם כקציעה של בשם : ק... על שם הקרן שנותנין בו כחול וכוריה שנאמר ותקרעי בפוך עיניך (... (טו) ולא נמצא נשים יפ... איוב וגו'. ולא נמצא ... נשים יפות כמעשה יופ... איוב ומקרא זה דו... אנשים אשר היו טמאי... כ) וכן הרבה : ויתן לה... נחלה בתוך אחיהם ... חשיבותן ויפיין נתן לם ... עם האחים : (יז) ושב... מן שבע יאמר שבע ...

תולדות אהרן של"ם ... בתרא ק:

רלבג

לא חלק עמו אליהוא כי ... אשר תדבק בהם ההשגחה ... ולזה אמר השם יתברך ... דברו אליו נכונה הוא ... כאיוב או ירצה באמרו כי ... נכונה שלא דברתם בעבו... התגלות מרוע הסידור ... הרעות נכונה כאיוב כי ... היה משיג האמת בזה ה... אותי מסתול במענה נודק... אולם אליפז ובלדד וצופר ... השם יתברך מהסתול בטענות... מבואר במה שזכרנו מדברי ... זה שכבר התפלל איוב ... בעד ריעיו ואמר זה ... אחרית איוב מראשיתו ... לו ובנים ובני בנים עד ... בנים זה הוא מה שנראה ... זה הספר ונכתח שלא ... מכונתינו הכוללת ונחשוב שלא נפל מן החלקיות גם כן ואם היה הוא מעט ובלתי מבלבל הכונה הכוללת :

מצודת ציון

הימים : צמד · זוג כמו ויקח צמד בקר (ש"א י"א) : (יד) ימימה . כחמה תקרא יום כמ"ש לרות היום (ברא' ג) : קציעה . מין בושם וכן מור ואהלו' קציעות (תהלים מה) : קרן . ענין זכר והאדרה כמו קרן עור פניו(שמות לד) : הפוך · שם אבן יקר כמו אבני פוך ורקמה (דה"א כ"ט) :

מצודת דוד

וכו'.כפל ממה שהיה לו מאז וכמ"ש למעלה ויוסף ה' וכו' למשנה : (י... שני פעמים שבעה כפל ממה שהיו בראשונה : (יד) ויקרא . כאומר בנו... נתכפלו בדבר היופי ונקראו בשמות ע"ש יופיים : ימימה . מאירה ... כחמה : קציעה . ריחה היה נודף כקציעה של בושם : קרן הפוך . זוהר היה לה כאבן הפוך : (טו) ולא נמצא וכו' . לא היה נמצא בכל הארץ נשים ... ביופי כבנות איוב : ויתן . בעבור חשיבתן ויפיין נתן לכן אביהם ירושת נחלה בתוך אחיהם : (טז) אחרי זאת . אחרי שהלכו ממנו היסורין : ויראה וכו'. ... ארבעה דורות מבניו ולא מת מי מהם בחייו : (יז) ושבע ימים . ר"ל שחי ימים רבים וההרבה טובה עד שהיה שבע מהם לגודל רבויים ולמרבית הטובה ... וסוא ענין מליצה :

(כל תיבה אשר אותיותיה נפרדות אליה ירה המחבר אבן פנת רעיוניו .)

איש עמם המלה תביר: (ג) וטלוש. בהרבה מדוייקים מלא וא"ו וכן במסורת פרשת
בלק ויחזקאל מ"ח שלוש ה' מלאים וכו' וכל כתובים דכוותא מלאים: (ג) שבעת
בשי"ן במאריך לבן אשר וכן הוא בספרים כ"י מדוייקים ויש מי שנקד הבי"ת בשוא
כי כשוא נח: שבעת אלפי צאן ושלשת אלפי גמלים: ד' אלפי דסבירים אלפים
קרא גדולה פ' כי תשא וב' מנכון בהדין פסוקא: (י) הלא את°. אתה קרי: (יא) שלח
א: בכל אשר לו. בדפוס ישן ב כ ל בחולם וגלגל ואין לחוש עליו: (יח) עד זה
ר וזה בא ויאמר בניך ובנותיך. ע ד זה בפתח: יצתי. לית חסר אל"ף:
ולם שלא. בגעיא: (ז) עד קדקדו. ועד קרי: קדקדו. עיין מ"ש בשמואל י"ד:
התגרד. בדלי"ת רפ"י: (יב) הבאה עליו. זהו א' מן השלשה מלעיל ע"פ המסורת:
עליו. בדפוס ישן כתיב א ל י ו ואין לסמוך עליו:
ען איוב ויאמר. בפתח גדול ומלעיל וכן במסורת חטיב ל"א ויאמר פתחין ומלרע וכל
יוסף דאיוב דכוותא אבל הם כולם מלעיל וכן במכלול דף קי"ג ובספר הבחור
עיקר ו': (ד) יהי חשך. בגעיא: (ה) תִּשְׁכָּן־עליו. כן הוא בספרים מדוייקים
ין הסוף: כִּמְרִירֵי יום. כ"כ: (ו) אל ... יחד. דגש הדל"ת לתקון הקריאה
ה מלעיל ... ואילו היתה מלרע היתה כמו ולא יחס לו רד"ק שרש אחד
ף קי"ב: (יד) חרבות. בחטף קמץ: (טו) הממלאים. כן כתיב והוא קל וכ"כ לוית
שער ד' ובמסורת ג' בקריא והממלאים למני ממסך (ישעיה סה) הממלאים בתיהם
מלאים בית אדניהם (צפניה א): (יח) קול נגש. במקצת מדוייקים חסר וא"ו וכן
מסורת דניאל י"א נמסר נ ו ג ש ב' מלא וסימן ממנו יצא כל נ ו ג ש (זכריה י)
כנו מעביר נוגש שם בדניאל: (כו) ולא נחתי. בגעיא: ויבא רגז. במקצת ספרים
ביו"ד בלי ספק וכן הוא בחילופים לב"א ובחילופים כ"י מצאתי שגם לב"נ הטעם
ביו"ד אלא שהוא בגלגל ולב"א במאריך:
הם דבר. בספרים שלנו הדל"ת רפויה כמנהג ובעל לשון למודים ובעל מקנה אברהם
בכלל אתי מרחיק שיצאו מעטים מן הכלל ומנו בתוכם הנכה דבר ונראה שאמרו כן
ך ת ל א ה שהתי"ו בדגש אע"פ שהמלה מלרע וכן מצאתי במקצת ספרים מדוייקים
ום התי"ו רפויה כמנהג: ועצר. הע"ין בשוא לבדו מכלול דף מ"ט ולוית חן שער א'
ר ג' פ' י"ט וכן כתבו המדקדקים אחרים: (יג) בשעפים. בדגש הש"א: בנפל.
: (טו) יעמד. הע"ין בשוא ופתח: ולא אכיר. הוא"ו בגעיא ואין טעם אחר בלמ"ד:
א נא. הקו"ף בגעיא: יהרג כעש. בשי"ן כמו בסמ"ך וזהו אחד מן ד' כתיב בשי"ן
ובמסורת הושע סי' ב' נמסר סי' מן כל מלין דכתיבין שי"ן וקריין סמ"ך: (ג) אני
ף בגעיא בס"ס וכן הוא בחילופים לב"א ועיין מ"ש במשלי כ"ו: נוהו פתאם. רפה
ד) וַיְדַכְּאוּ. בדפוסים ישנים מנאפולי ושונצין כתוב וְיִדַּכְּאוּ ולא מצאתי כן בספרים
שלפני וראיתי לגאון ר' שמעון בר צמח ... בפי' אוהב משפט שלו
י הגרסאות וכן כתב וידכאו הוא מבנין התפעל והיה ראוי היו"ד בחירק והדלת בדגש
לה תנועת היו"ד בוא"ו ובאה הדל"ת ברפה שלא כמנהג כן מצאתיו בספרים מדוייקים
א במשפטו היו"ד בחירק והדל"ת דגושה וכן כתבוהו ר' יונה ור' דוד קמחי בספר
נכ"ל: (ה) ושאף. י"ס שכתוב בהם ישאף ביו"ד וקרי ושאף בוא"ו ואין לסמוך עליהם
נה זה במסורת עם מלין דכתיבין יו"ד בריש תיבותא וקריא וא"ו: (ז) יולד. נכתב
הדגש והם שלשה במסורת: (ט) עשה גדלות ואין חקר נפלאות עד אין מספר. ב'
סיפרא מטעין בהון וסי' קדמאה עשה גדלות ואין חקר נפלאות. תנינא בסי' ט' עשה
אין חקר ונפלאות. וא' פסוק סימן ונט"ו מים עד ים: (י) ושלח מים. במקצת
ס"ס כתוב בשני טעמים: חוצות. כן ראוי להיות עפ"ס דפרשת בלק: (יב) ולא
הוא"ו בגעיא: תושיה. במקצת ספרים חסר וא"ו והמסורת מסייעם דבישעיה סי' כ"ח
' א' נמסר סי' מן ז' מלאים בלישנא ואין זה מכללם: (יד) ימששו. קלה השי"ן ברוב
היו"ד בגעיא: (טז) ועלתה. מתחלפת ועולתה מלא וא"ו: (יז) יוכיחנו. במקצת
ה יו"ד אחר כ"ף: (יח) וידו. וידיו קרי: (יט) יצילך. ברוב המדוייקים הכ"ף דגושה:
ברוב המדוייקים חסר וא"ו: כי יבוא. הספרים מתחלפים ולפי המסורת מלא:
כי רב. הוא"ו בגעיא בס"ס: (כו) תבוא. נכון להיות מלא וא"ו עפ"ס דאיוב סימן
מנה זה עם החסרים שם: (כז) חקרנוה כן היא. בס"ס המדוייקים מלת כן בסגול
ין אתי מרחיק וכן כתוב במכלול דף ק"ז אעפ"י שמלת כן היא מלה זעירא אחר בהיא
ת היא לא היה לה להיות משפטה כמשפט מלה זעירא אלא שכן מצאנו אותה דגושה
ועיין מ"ש גם במזמור ע"ז על גאלת בזרוע:
פי. השי"ן כמו בסמ"ך והעי"ן בשוא לבד: (ב) והיתי. והותי קרי: במאזנים.
בגעיא: ישאו יחד. אין דגש ביו"ד: (ה) הינהק פרא. היו"ד במאריך בספרים כ"י:
ן חילופים בספרים והנכון כי הוא מלא וא"ו עפ"ס כמו שנמסר בפרשת וירא במ"ג:
מלתי. י"ס שהשי"ן בשוא והאל"ף בצירי ובמדוייקים השי"ן בסגול והאל"ף בחטף סגול
: (יג) ותשיה. במקצת ספרים חסר וא"ו בתר תי"ו ונכון לעשות כן עפ"ס דמשלי
מן ז' מלאים בלישנא בנמנים שם: (יד) למס. המ"ם בקמץ: (יט) ארחות תמא.
אחר תי"ו ע"פ המסורת דישעיה כ"א וטועים הכותבים אותו מלא יו"ד: הליכת.
אחר כ"ף עפ"ה דתילים ס"ת: שבא. בס"א כתוב ש ו א בוא"ו ואין לחוש אליו: קוו
ליה כ"י במקף בין שתי המלות ובלא טעם אחר במלת קוו: (כא) הייתם לו. נפל
ול בין הספרים ולא ראי זה כראי זה ואין לך שום ביניהם במקצתם כתוב ל א באל"ף
קרי וכתיב כלל ובמקצתם כתוב ל ו בוא"ו ובהרבה מהם כתיב ל א בא' וקרי ל ו בוא"ו
והם פירוש פי' שני פירושים א' באל"ף וא' בוא"ו וגירסא זו איננה מאושרת בעיני
מנית תיבה זו עם ט"ו תיבות הכתובות לא בא' וקריין לו בוא"ו בפ' שמיני והגירסא
י היא הכתובה לו בוא"ו בלא שום קרי וכתיב שכן פירשו רובי המפרשים וכן מצאתי
בין מערבאי ומדינחאי דלמערבאי הייתם ל ו בוא"ו ולמדינחאי הייתם לא כתיב לו קרי
ן כמערבאי: תיראו חתת. בס' מוגה מלא יו"ד וכ"כ רד"ק בשרש ירא תיראו חתת
ם כתובים ביו"ד וזה שלא כדברי הלונזאנו שכתב בפרק הליכות שבא תראו חסר יו"ד:
ומרתי. הה"א בגעיא בס"ס: הבו לי. כל הבו טעמם בבי"ת בר מן דין דטעמא בה"א
ז ריש פרשת האזינו גם בסוף מסרה גדולה נמנה בשיטא חדא דכל חד וחד מלעיל ולית
יק שחדו.. עיין מ"ש בשופטים ה' ואיוב ל"ג: נוהם. בספר כ"י נגררה הוא"ו ומסור
זסר אמנם בשאר ספרים מלא וכן במסורת ירמיה י"ת נמסר נואם ד' ואין הפרש
א וחסר: (כט) ושבי. ושבו קרי: (ל) אם חכי לא יבין הוות. מסורת סוף פרשת
וות מלא בר מן ג' חסר וסימן הות לאביו בן כסיל (משלי י"ט). שקר מזין על לשון
י"ז). אם חכי לא יבין הות בתראה פליגא ע"כ. ובכל ספרים מדוייקים זה דאיוב
והגרסא הישרה כמ"ש במסורת משלי י"ט ומשלי י"ז הות ב' חסר והם השנים
במשלי כדלעיל:
ארץ. עלי ארץ קרי: (ה) וגיש. וגוש קרי ובספרים ישנים ספרדים מסור עליו לית
ירא וכן הוא באלפ"א בית"א מאותיות קטנות: (ו) ימי קלו. מלעיל וכן וימי קלו מני
' ועיין מ"ש בפרשת נח על כי קלו המים: (ח) עין ראי. בס"א כ"י וגם בדפוסים
ז באל"ף אמנם בס"ס המדוייקים הטעם ברי"ש וכן דינו כי הוא שם בשקל ל ו ר י
ונו ו כ ל ב ש ר ו מ ר א י (איוב ל"ג). יפה עינים וטוב ראי (שמואל א' ט"ז)
כמ"ש רד"ק שם. ובמסורת פרשת לך לך ר א י ו' בחולם וסימן הגם הלם. על כן קרא לבאר.
ויצחק בא מבא. וישב יצחק עם באר לחי. והוא אדמוני עם יפה עינים. לא תשורני עין ר א י.
וחד אתה אל ר א י בחטף קמץ ע"כ. ד' קדמאי מלרע שהם לדעת קצת מדקדקים פעל עם כנוי
המדבר בעדו. וי"א שהם שם עם כינוי המדבר ג"כ כלומר נבואתי וכתב רד"ק שזהו הנכון וב'
בתראי מלעיל כדאמרן וכן אתה אל ר א י שהוא בחטף גם הוא שם כלומר אל ראות בשקל ל ו ר י
ע נ י וכ"כ הראב"ע: (י) ולא יכירנו עוד. כן הם הטעמים בספרים כ"י לא כמו שנמצא בדפוסים
בכתף ימין ומיושב על מלת יכירנו: מקומו. מלא וא"ו על פי המסורת דריש עזרא ודכוותיה
בלישנא אף לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו בסימן ל"ז ושארא דאיוב חסר וכל מקמו דאורייתא
דכוותיה חסר ודכוותיה בלישנא אל יצא איש ממקמו ועיין מ"ש בסי' י"ד: (יא) אחשך פי.
בקמץ חטוף והתי"ו בחטוף סגול ברוב הספרים: א ד ב ר ה. האל"ף בגעיא בס"ס: (יב) הים
אני. הה"א בגעיא בס"ס ולא יתכן דגש ביו"ד: (יח) לרגעים. כן כתוב בלא וא"ו בתחלת
המלה וד' הם במסורת: (יט) כמה. מלרע כמ"ש במזמור ע"ח: (כ) מה אפעל. העי"ן בפתח:
למה שמתני. כל למה רפי טעמו למטה בר מן דין דהוא לעיל אע"ג דרפי ותביב ליה בטל
במסורת בשטא חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיה זיל קרי בסוף מסרה גדולה דילן:
ואהיה עלי למשא. זהו אחד מן י"ח פסוקים תקון סופרים והיה לו לומר עליך אלא שכינה הכתוב
כראב"ע ורלב"ג ומדרש ילמדנו ומכילתא פרשת בשלח וספרי פ' בהעלתך ומסורת וכבר ביארתי
ענין זה בארוכה בזכריה ב':

ח (ב) תמלל אלה. בלא מאריך בלמ"ד: (ג) יעות צדק. לפי מה שמצאתי בנוסח כ"י בחילופי
ב"א וב"נ לב"א י ע ו ת בצירי הוא"ו ובמאריך ובלא מקף בין שתי המלות ולב"נ י ע ו ת צדק
בסגול הוא"ו ובלא מאריך ובמקף וכן ראיתי בשתי מקראות כ"י כב"א: (ד) חטאו לו. התי"ו
במאריך: (ח) לדור רישון. ביו"ד לבד מקום אל"ף ונמצא ה ר י א ש ו ן אדם תולד (איוב טו)
באל"ף וביו"ד האל"ף שרש והיו"ד למשך שרשים שרש ראש ונימוק המדקדק במכלול דף רכ"ב:
יכונן לחקר אבותם. כך הם הטעמים במקצת מדוייקים: (י) יוצאו מלים. במקצת מדוייקים כ"י
מלא וא"ו וחסר יו"ד גם במסורה פרשת שלח לך וביחזקאל כ"ח נמנה עם מלין מיוחדים דחסרים
יו"ד בלישן יציאה: (יא) היגאה גמא בלא בצה. הה"א נחה: ישגא אחו. בסי"ן ובאמת כי
בספרים רבים כתוב ישגה בה"א כמו שהוא ואחריתך ישגה מאד דלעיל וכן במסורת ישגה ג'
וסימן כארז בלבנון ישגה. ואחריתך ישגה מאד. ישגא אחו בלי מים. אבל רד"ק כתב בספר
השרשים שזה באל"ף מקום ה' וכן כתבו אחריו בעל מכלל יופי ובעל הלשון. וכן מצאתי בס"א
מדוייק כ"י ישן ובקצת דפוסים ישנים וכדאי הוא רד"ק לסמוך עליו והמסורת שהבאתי למעלה
אם היתה כתובה כן בספרי רד"ק ז"ל שלא לענין האותיות נאמרה רק על קריאת המלות כמנהג
בכמה מקומות: (טז) יתניק בו. התי"ו בשוא ופתח: יונקתו. בספר אחד חסר וא"ו אחר
יו"ד: (כ) הן אל. בכל ספרים כ"י שלפני הה"א בסגול כחברו שלמעלה ממנו וכן הגיה בעל
אור תורה בספרו אבל במסורת שלפניו לא נמנה זה עם אותם שהם בסגול: (כא) עד ימלה.
בדפוס נאפולי כתוב ימלא באל"ף וכן בפי' איוב כ"י ישן לא ידעתי המחבר כתב ימלא באל"ף
ואח"כ כתב וי"ס שכתוב ימלה בה"א תמורת אל"ף ע"כ. ולשונו אחרון עיקר שכן הוא דעת
רד"ק וכן במסורת לית כתוב ה"א וגם בסוף פרשת נח ותילים כ' נמסר ימלא ז' ו' כתיב אל"ף
וא' כתיב ה"א וזהו מה שכתוב בה"א: ושפתיך תרועה. במדוייקים כ"י התי"ו רפויה שאין טעם
מפסיק במלת ושפתיך:

ט (ח) במתי ים. במקרא גדולה נכתב בגליון בספר מוגה במתי עב ע"כ. וספר מוטעה הוא
זה: (י) עשה גדלות וגו'. ב' פסוקים מטעין בהון בסיפרא עיין לעיל סימן ה': (יב) ולא
אבין. הוא"ו בגעיא: (יג) תחתו. התחיו קרי והוא חד מן ד' כמ"ש בשמואל ב' ב':
(טו) למשפטי. בכל ספרים שלפני חסר וא"ו אחר ש"ן והמיהני שבמהלך שבילי הדעת בבנין
פועל הכבד מהשלמים כתוב שהוא בוא"ו: (כ) תם אני ויעקשני. נשתתף עם הקמץ מאריך וכן
תם אני שבסמוך ועיין מ"ש בפרשת בראשית אבל כי שת לי: (כג) למסת נקיים. במקצת
מדוייקים בשני יודי"ן וכן נכון על פי המסורה שנמסר ב' נקים חסר יו"ד ואין זה מהם: ביד
רשע. הבי"ת בגעיא: (כד) אפוא מי הוא. בספרים מדוייקים כתיב אל"ף פ"א וא"ו אל"ף אבל
בשרש אף נמנו ד' אפו כתוב בוא"ו על פי המסורת והקבלה וכולם באיוב והראשון שבהם א ם
ל א א פ ו ונראה שהוא זה כי הוא הראשון גם לפי סדר הכתובים וגם במסרה קטנה מסור
עליו ד' כ"כ וכן במכלל יופי כתוב על זה נכתב בוא"ו על פי המסורת והקבלה ובעזרת העוזר
מצאתי בירורו של דבר כי שיבוש נפל בספרי השרשים שהשמיטו וא"ו מן מלת אם. והמכלל
יופי ואחרים טעו מפני שראו אם לא אפו בראשונה בשרשים וחשבו כי הוא זה ואין הדבר כן
שהוא פסוק ואם לא אפו מי יכזיבני בסוף סימן כ"ד וכן בשרשים כ"י ישן כתיב ואם בוא"ו ואל
יבא שום אדם להכזיבני בזה כי המסרה מפורשת בפרשת ויצא כמו שכתבתי וכן מצאתי במסרה
כ"י לשון קלר אפו ד' חסרים אל"ף ואינון בסיפרא וסימנהון ואיה אפו: (יז) דעו אפו. מי
יתן אפו (י"ט) יכזיבני בסימן כ"ד: (כה) וימי קלו. בעל פתח דברי מנאו עם אותם שהם מלעיל
בדף פ"ו ועיין מה שכתבתי לעיל סימן ז' על ימי קלו: (כט) למה זה. מאריך בלמ"ד: (ל) במו.
במי קרי: והזכותי בבור. במקצת ספרים שתי המלות מלאים וא"ו וחילופים אחרים יש:
(לא) שבטו. במקצת ספרים לית טי"ת רבתי וי"א טי"ת דטוב שם משמן וי"א טי"ת דותרא אתו
כי טוב: אל תבעתני. בא פתח גדול תחת קמץ קטן והנו"ן דגושה לתפארת הספסק והראוי
תְּבַעֲתֵנִי מכלול דף מ"ג ולוית חן פ"ה שער ו' בהגהה: אדברה ולא איראנו. האל"ף
בגעיא בס"ס:

י (ב) על מה תריבני. מלת על בגלגל: ולחטאתי. הוא"ו במאריך: (ט) ואל עפר. בגעיא
הוא"ו בספרי ספרד וכן הוא בחילופים לבן אשר: (יא) תשככני. לית וחסר וכתיב שי"ן:
(יג) צפנת בלבבך. הבי"ת רפויה במדוייקים ואין כאן דין אתי מרחיק שאין הטעם בתנועה
הראשונה: (טו) אללי לי. מלרע כמ"ש במיכה ז': (יז) ותרב כעשך. בס"א כ"י ובדפוס נאפולי
כתוב כעסך בסמ"ך וטעות הוא בידם שזהו א' מן ד' דכתיבין שי"ן בלישנא ע"פ המסורה ונודע
עוד ממסרה אחרת שזה כתוב בשי"ן שכן אומרת כעסך ב' חד כתיב סמ"ך וחד כתיב שי"ן וסימן
והספר כ ע ש ך עמנו תילים פ"ס. ותרב כ ע ש ך עמדי: (כ) יחדל. ויחדל קרי: ישית.
ושית קרי:

יא (ה) ואולם. הוא"ו בגעיא: (ו) ויגד לך. במדוייקים הגימ"ל בסגול ויש מאריך ביו"ד
במקצתם: לתושיה. הלמ"ד בגעיא: (ט) ארכה. חד מן ג' חסרים ודגשים: מדה. לית
מפיק ה"א וכן הוא במסורת גדול ושרשים: (טו) מצק. חסר וא"ו על פי המסורת והצד"י
בקמץ בכל ספרים שלפני. ובמכלול דף רל"א ובא בלי סמיכות פתח והיית מצק בפתח במקצת
ספרים ובמסרה אין פתח כי אם מצק נחשת (מלכים א' ז'): (טז) כמים עברו. במקצת ספרים
מדפוסים ישנים וכ"י הכ"ף בפתח אבל בכל ס"ס בשוא וכן במסורת נחשב זה עם ג' רפין
וסימנהון בירמיה סימן נ"א: (יז) תעפה. נמסר עליו ברוב המדוייקים לית וחסר: (יח) ובטחת.
בס"ס יש מאריך בוא"ו מלבד הסימנית: (יט) ורבצת. בס"ס הוא"ו בגעיא: מנוסם. הנו"ן
דגושה והמ"ם בחירק:

יב (ג) כמוכם. בגעיא הכ"ף: שחק לרעהו. שחק קדמאה דפ' חסר ותנייגא מלא וכן במסורת
ירמיה סימן כ' והארכתי בזה בירמיה סימן מ"ת: לאלוה. הלמ"ד בסגול: (ה) לעשתות.
במקצת ספרים בחולם והם משובשים כי במדוייקים הם בוא"ו שורק וכן כתב רד"ק בשרשו שהוא
בפלס עבדות: ואולם. הוא"ו בגעיא בס"ס: (ז) ותרך. ברוב הספרים נמסר על זה ועל שבפסוק
הנמשך ב' וחסר: (יא) הלא אזן. בס' מדוייק מטוליטולא הה"א בגעיא: (טו) ויבשו. ר' יונה
כתב

כתב כי הוא בחירק הוא"ו ונח היו"ד וַיִּבָשׁוּ והנחנו לא מצאנוהו כן בספרים מדוייקים כי אם בשוא הוא"ו וחירק היו"ד וכשרשים: ויהפכו. דף קי"ז רד"ק במכלול. הס"א נחה כמ"ש בשמואל א' כ"ה: (יז) ושפטים. הוא"ו בגעיא: (יח) ויאסר אזור. האל"ף בשוא לבדו כמ"ש בפ' מקץ: (כ) לנאמנים. האל"ף בחטף סגול ברוב הספרים: (כג) משגיא לגוים. הממה יחייא פירשו מענין שגגה וכן פי' הר"ב ר' משה אלשיך וכן דרשו במכילתא פ' בשלח בעל לשון נשתייר מכל היראות שלכן בשביל לפתות לבן של מצרים לטעותן שהוא הציל את עצמו ועליו הוא אומר משגיא לגוים ויאבדם ואיתא נמי בשמות רבה פרשה ט"ו וכי לא היה הקב"ה יכול להציל ישראל מיד מצרים במכה ראשונה אלא לקיים מה שנאמר משגיא לגוים ויאבדם. וגם במדבר רבה פרשה כ' וילמדנו פרשת בלק דרשו פסוק משגה ישרים בדרך רע בשחותו הוא יפול על בלעם הרשע שבתחלה היו הבריות נוהגות בכשרות והוא הטעה אותם בעריות וכמו שהטעה הוטעה בעצה שנתן בה נפל והטעהו הקב"ה שכך כתוב משגיא לגוים ויאבדם. מכל אלה המדרשים משמע שדרשו משגיא לשון שגגה כאילו הוא בשי"ן ימנית אבל בכל הספרים נמצא בשי"ן שמאלית וכן פירשו רוב המפרשים מלשון ריבוי ורוממות כמו הן אל שגיא איוב לו וכן מצאתי במדרש אסתר שאויבי הקב"ה למפלתן הן מתגדלין לפי' וישם את כסאו מעל כל השרים ואח"כ ויתלו את המן הכ"ד משגיא לגוים ויאבדם גם רש"י ז"ל כתב שיש מפרשים פסוק זה כמדרש שהבאתי למעלה מהמכילתא ואמר שאין זה הלשון עיקר דאם כן היה לו להיות בלד ימין משגיא כמו שוגה אבל זה עיקר מגדיל לשון שגיא כח וראיתי גם כן בפי' ר' שמעון בר צמח שכתב כלשון הזה וי"מ משגיא מטעה לשון שגגה וזה הפי' הוא שגגה לפי שהוא בשבולת ואף על פי שנמצא במדרש עכ"ל. ואין לומר דהגדות חלוקות הן. דהא וכא איתא ולא פליגי חד דריש כפי המקרא וחד דריש כפי המסורת כדאשכחן בכמה דוכתי על דרך אל תיקרי ואלו ואלו דברי אלהים חיים כמ"ש בצפניה א':

יג (א) הן כל. תחילת הסימן: (ב) כדעתכם. הכ"ף בגעיא בס"ם: (ד) ואולם. הוא"ו בגעיא: (ו) ורבות. הבי"ת רפה וחסר יו"ד אחר רי"ש. ובקצת מדוייקים מצאתיהו מלא יו"ד: (ז) ולו תדברו. כן כתיב ולו בוא"ו ולבונית ממי שעלה על דעתו שהוא בהל"ף: תדברו רמיה. התי"ו בגעיא בס"ם: (טו) לא איחל. לו קרי ונדרש בסוטה סוף פ' כשם במשנה ובגמרא: (כג) הדיעני. במקצת מדוייקים חסר וא"ו ומלא יו"ד: (כז) ותשם בסד רגלי ותשמור. בספר אחד כ"י ישן נושן כתוב וְתָשֵׂם בסד רגלי ויחיד הוא אבל רבים: ותשמור. מלא וא"ו: ארחתי. במקצת מדוייקים חסר וא"ו אחר ח"ת והיא בקמץ חטוף לקריאת ב"א ולב"נ בחולם: (כח) אכלו עש. בטעם בכ"ף: (כט) ושבע רגז. בספרים ישנים מהדפוס וכ"י הוא"ו במאריך ובחילופי ב"א וב"נ שלפנינו נראה שהשי"ן בשוא ופתח לב"א ולא ראיתי כן בשום ספר גם רד"ק הביאו בשוא לבד ולא אמר כלום מהחילוף זה דומה שהחילוף אינו אלא בטעם המאריך בלבד ועיין מ"ש בשופטים ה': (ל) פקחת עינך. דין הוא חד מן ו' חסרים יו"ד בלישנא וסימן נסדר בפרשת ראה במ"ג: תביא במשפט. כל ס' איוב במשפט הבי"ת בפתח וזה לבדו בשוא:

יד (א) אם חרוצים וגו'. כאן תחילת הסימן: חקו. חקיו קרי: (ג) ויגקתו. בספרים מדוייקים חסר וא"ו אחר יו"ד: ויחלש. בספרים אחרים ישן מאוד כתוב וַיֶּחֱלַשׁ בשוא הוא"ו וגם בדפוס ישן מויניציאה יש הערה מחילוף זה וטועים כל האומרים כן שכן במכלול דף כ"ה יש וא"ו שמורה הזמן שכבר עבר קודם כפעל אשר לפניו כמו הן אתה קצפת ונחטא ר"ל וכבר חטאנו על כן קצפת עלינו. וגבר ימות ויחלש וכבר חלש כי קודם שימות יחלש ויחלה: (ז) אזלו מים. במאריך האל"ף: (ח) ולא יקום. הוא"ו בגעיא: (ט) תָּשִׁית לִי. בספרים מדוייקים כ"כ בב' טעמים: (י) סיחיה. בספר אחד מטוליטולא הס"א בגעיא: (יא) למעשה. בגעיא הלמ"ד בס"ם: (יב) לא תשמר. בספרים ישנים כ"י ומהדפוס חסר וא"ו ומה שנמסר עליו במקרא גדולה ד' מלא הוא שבוש כי במסרה גדולה בשמואל ב' י"א נמסר ג' מלאים בלישנא יתידאין בקריאה וסימן ויהי בשמור יואב (שמואל ב' י"א) לעולם אשמור לו חסדי (תילים פט). ותשמור כל ארחתי (איוב סימן יג). ובמסרה אחריתי מוסיף הארת עולם תשמור (איוב כב). והולם מצאתי אחרי כן לשון מסרה אחת בס"א כ"י ונ"ל יותר נכון תשמור ד' מלא בקריא וסימנהון אז תגליח. ואתה אם תלך. ותשם בסד. הארת ע"כ. והנני מבאר הראשון (בד"ה א' כ"ב). השני (בד"ה ב ז). השלישי והרביעי הם השנים שזכרתי למעלה דאיוב הלד השוה שבכן שזה חסר: (יד) יעתק ממקומו. בספרים מדוייקים חסר וא"ו אחר קו"ף וכן במסורת רים עזרא מסור מקמו ו' חסרים בלישנא ובתר הכי אמר וכל אורייתא ואיוב דכוותה חסר בר מן ב' מלא וסימן ולא יכירנו עוד מקומו סימן ז'. אף לזאת יחרד לבי רים סימן לז: (יט) תשטף ספיחיה. בדפוס ישן כתיב תִּשְׁטֹף בקמץ חטוף והוא דעת ב"נ אבל לבן אשר בחולם: (כ) ויהלך. בדפוס נאפולי וגם בס"א ישן כ"י הוא"ו בשוא ובשאר ספרים בפתח: (כא) ולא יבין. הוא"ו בגעיא:

טו (ב) יענה דעת. ברוב המדוייקים רפה הדל"ת: (ה) עונך פיך. הפ"א רפה: (ז) הראישון. נכתב באל"ף וביו"ד כמ"ש לעיל סימן ח': (ח) הבסוד. כתוב במעשה אפוד פ' ל' כי במקצת ספרים הבי"ת דגושה עכ"ל. אמנם בספרים מדוייקים כ"י רפה וכן מנאו רד"ק במכלול דף ס"א עם הרפוים וכן השמע ממך שבסמוך: (ט) ולא עמנו. הוא"ו בגעיא: (יב) ומה ירזמון. הוי"ו במאריך: (יג) והצאת. במקצת דפוסים ישנים וספרים כ"י חסר וא"ו אחר הה"א וכן הגיהו בס"ם: מפיך מלין. בס"א כ"י כתוב מלים במ"ם ונכתב בגלדו ס"א מלין ע"כ. וקול מלין השמע מהמסרה שאמרה ברים סימן דלקמן במלים י' בלישנא במ"ם ואין זה מהם: (טו) בקדשו. בקדשיו קרי: (טז) ונאלח. הוא"ו בגעיא בס"ם וברוב הספרים האל"ף בחט"ף סגול: (יז) אחוך. במקצת ספרים הוא"ו בדגש ובס"ם בלא דגש וכ"כ רד"ק בשרשים ובס' מכלול דף קס"ד שנפל ממנו הדגש: שמע לי. בגעיא: (כב) וצפו. וצפוי קרי ביו"ד כן הוא בכל ספרים כ"י מדוייקים וטעות נפל בכמה ספרי הדפוס שהשמיטו הקרי ונודע לנו זה מפי המסורה דמני באיוב ז' י"ב מלין חסר יו"ד בסוף תיבותא וקריא וזה אחד מהם וכ"כ הר"ם בר נתן לפוי פעול על משקל בנוי: (כד) יבעתהו. בגעיא היו"ד: (כט) ולא יטה. בלא מאריך בלמ"ד: (ל) יונקתו. בקצת ספרים חסר וא"ו אחר יו"ד: (לא) בשו* נתעה. בכל הספרים חסר אל"ף וכן מסור עליו במקראות לית חסר אל"ף וכתוב בשרשים שרש שוה ואעפ"י שיש ספרים שכתוב מבחוץ במקום הקרי באלף זהו ענינו כמו שוה: (לב) בלא יומו. הבי"ת בגעיא: רעננה. פועל הולף כי הוא מלעיל אף ערשנו רעננה הואר כי הוא מלרע בשרשים וכן במסורת ב' חד מלרע וחד מלעיל:

טז (ד) ככם. כתב רב פעלים דף רכ"ו שמצא בקצת ספרי המסרה ככם אדברה לית כוותי' לירי: (ט) ילטוש. במקצת ספרים כ"י נגרדה הוא"ו אבל בתילים ז' אבל חרבו ילטוש מסור עליו במקרא גדולה ב' מלא וזה א' מהם: (י) יסגירני אל אל עויל. מסכת סופרים פ"ד הראשון קודש והשני חול ובמסירת קדמאה בלירי תנייבא בסגול וכל קריאה חילוף: (יב) וַיְפַרְפְּרֵנִי ואחז בערפי וַיְפַצְפְּצֵנִי ויקימני. בדפוסים ישנים וכ"י מלא יו"ד: יפרלני פרץ על פני פרץ. רפין: יפרלני פרץ. במקצת ספרים כ"י מדוייקים נמסר לית ז' זעירא וכן נמנה במ"ג באלפ"א בית"א מאותיות קטנות אבל במק"ג רים סדר ויקרא כתוב לד"י על פני פרץ וכן ראיתי בנוסח אחד כ"י אמנם לשון ראשון נ"ל עיקר שכן מצאתי בנוסחא מדוייקת רים פרשת חיי שרה האומרת ז' יפרלני פרץ מכוונת עם הספרים כ"י שזכרתי למעלה: (טו) עלי גלדי. במקצת דפוסים כתוב עָלֵי ושבוש הוא: ועללתי בעפר. רפה הבי"ת: (טז) חמרמרה. חמרמרו קרי והחי"ת בחטף קמץ: (יח) ואל יהי. הוא"ו בגעיא בס"ם: (יט) ושהדי. חילופים רבים נמצאים בספרים בענין הנקודות והנכון כמו שמצאתי

בס"ם השי"ן בקמץ והה"א בשוא ופתח וכן בשרשים השי"ן נקראת ומשפטי בקמץ ושלא לחטיף על הה"א הוסב לקמץ רחב והה"א בשוא מה שכתבתי בפרשת תלוה על מלת וישפה. ומלה זו של ושהדי כתוב שמאלית בכל הספרים וכן כתבו בעלי השרשים בשרש שהד ויש לתמוה אליי' המדקדק שהביאה בשרש. שהל בסמ"ך וכתב אין דומה לו במקרא יגר שהדותא כתב זה לבדו כתיב בשי"ן וכל שאר לישנא דסהדותא כתוב ולא מצאתי בזה טעם עד כאן לשונו. ועיין עוד מה שכתבתי בפ' ויצא סהדותא: במרומים. ברוב הספרים מלא וא"ו וכן הוא במסורת כאן מלאים וזה אחד מהם אבל בתהלים קמ"ח נמסר ג' מלאים ואין (כ) דלפה. מאריך בדל"ת:

יז (ב) ובהמרותם. בדגש המ"ם לתפארת מכלול שקל פָּעֵל ושרשים: הוא"ו בגעיא: (ז) מכעש. בשי"ן כמו בסמ"ך על פי המסורת: ידים. במקף ישוב החולם בזה המשקל לקמץ חטף כמו אהב משפט רשע (משלי כ"ב) ובא גם פ"א הפעל בקמץ חטיף אלו לדברי רד"ק במכלול ובשרשים וכן מצאתי במקצת מדוייקים כ"י עם מאריך בוא"ו ובהגהות אין ספק כי זה טעות סופר כי לא יבאו ב' חטפין זה אחר זה לעולם ומסר הטי"ת בשבא והה"א בקמ"ץ חטוף וכן במסורת ומסר ג' קמצין במנין דנעמן ודין עכ"ל. ולי נראה שאין ראיית המסורת מכרעת גם כי לא יבואו ב' חטפין זה אחר זה לעולם אפשר שיבא חטף קמץ קום אעפ"י שקריאתו חטופה. מפני הסמיכות כמו שנמצא במקצת ספרים מדוקדקים ומגער בך שהניח"ל בחטף קמץ (ישעיה כ"ד) וכן כתב בעל הלשון אהב טהר לב אבל וטהר ידים הראשונה חטף קמץ והשניה לא קמץ (י) ואלם. הוא"ו בגעיא: ובאו נא. יש ספרים שכתוב יבאו ביו"ד וק' אבל במדוייקים אין כאן קרי וכתיב כלל גם לא נמנה במסורת במערכת עם מלין דכתיבין יו"ד ברים תיבותא וקריין וא"ו ונראה שזהו מחלוקת למדינחאי ובחילופים שלנו לא נתברר כל הצורך: (טו) ואיה אפו. דכתיבין בוא"ו בסיפרא ועיין מ"ש בסימן ט':

יח (ד) הלמענך. בנסחאות כ"י הה"א בגעיא וכן במכלול בשמוש הה"א תעזב ארץ. מלעיל ועי"ן הפעל בפתח עפ"ה ובדפוס נפולי בסגול ממקמו. בספרים מדוייקים חסר וא"ו וכן דינו כפי המסורת דריש (ז) ותשליכהו. הוא"ו בגעיא: (י) חבלו. החי"ת בפתח עפ"ה וטעות כאפולי שנקוד בסגול: (יא) והפיצהו. חילופים רבים נמצאו במלה זו ובאותיות ובספרים מדוייקים הוא"ו בסגול והה"א בחטף סגול ומלא הפ"א וחסר וא"ו אחר לד"י: (טו) מבלי לו. במקצת ספרים כתוב מבלי אחת ואולם בס"ם הם שתי תיבות וכן נראה מהמפרשים: (יז) זכרו אבד. ברוב הספרים עם מאריך בזי"ן ובמקף בין שתי המלות: (כ) אחזו שער. ופחד בחילוף סמ"ך בשי"ן שמאלית ודין הוא חד מן ג' שער דכתיבין וסימנהון במסרה רבתא אות סמ"ך:

יט (ג) תוגיון. במקצת ספרים נמסר עליו לית ומלא: ותדכאונני במלים הכ"ף בשירק והאל"ף נחה והוא חד מן מלין נסבין אלף באמצעות תיבותא קריין: (ו) דעו. הדל"ת בגעיא: אפו. חד מן ד' דכתיבין בוא"ו ואינון וכן מי יתן אפוא דלקמן ועיין מ"ש בסי' ט': (יב) יַחַד יָבֹאוּ. כן הוא בס"ם: (יג) אך זרו. מלעיל וכן במסורת ב' וסימן אך זרו זרו מתאותם: (יד) חדלו. החי"ת במאריך: ומידעי. הוא"ו במאריך בספרד: (יז) זרה לאשתי. לית בטעם מלעיל וכן נמנה במסירת מסורה בשיטא חדא לכל חד וחד לית כוותיה מלעיל: וחנתי. ברוב המדוייקים נמנה במסורת ב' ואידך וחנתי את אשר אחן: (יט) נהפכו. בשוא הה"א בפ"א מכלול דף ע"ב ושרשים: (כא) חנני חנני. שניהם בקמץ חטוף אחר נו"ן וכן נ"ל במכלול דף קפ"א: (כג) כמו אל. הגאון רבי סעדיה פירשו אל לשון חול כמו אלה והסכים אבן עזרא והרמב"ן ואחרים קדם וא"כ אסור למוחקו: (כג) מי יתן אפו. ד' כתיבין כן כמ"ש (כה) גאלי חי. מסורת עליו לית ומלעיל: (כח) מה נרדף לו. בספרים אחרונים וקדמונים בקמ"ץ הדל"ת ובמקף בין שתי המלות ולכן כתב רד"ק דף כ"ב ודף ר"נ שקריאתו בקמץ חטיף ומה שיש לפקפק בזה אכתבנו בעזרת העוזר והגוזר ית' ויתע': (כט) שדין. שדון קרי ונדרש בשמות רבה ל"ז שיש דין בעולם וכ"כ רש"י בשם מדרש תנחומא ועיין עוד בזוהר פרשת דף כ"ו וריש פרשת מצורע ומדרש ילמדנו ריש פרשת משפטים

כ (ז) כגללו. הכ"ף בגעיא בס"ם: (ח) וידד בחזיון לילה. רבי יהודה הביאו הקל ודומה כי ספרו שלמד בו השגהו שמצא ויודד היו"ד בחירק וא"כ היה מהקל שמצאנו בכל הספרים היו"ד בקבוץ שפתים הוא משלא נזכר שלו בלי ספק שרשי': עלומיו קרי: (כב) במלאות. מלא אל"ף וא"ו: שפקו. בשי"ן כמו בסמ"ך כן הוא ושרשים שרש שפק וכ"כ ר' אברהם פריזול ושיבוש נפל בכמה דפוסים שכתבו ספקו (כג) ישלח בו. היו"ד בגעיא: (כה) ויצא מגוה. בנסחאות ישנות הגאות מספרים ולפי התרגום ורבים מהמפרשים הה"א במפיק. ורד"ק הביא שתי הדעות בשרש גו: מלעיל והרי"ש בפתח שרשים שרש רעם: (כז) מתקוממה לו. חלוקים הספרים אם הוא מלרע ובעל לוית חן כתב בפ' י"א מהשער הרביעי כי הוא מלעיל ובקמץ מפני שהוא זעירא וכ"כ רב פעלים בבנין התפעל מנחי העי"ן מורכב עם המרובע משרש:

כא (ג) תַנְחֻומֹתֵיכֶם. כן הוא בס"ם בשני מאריכין ובספרים אחרים אינם מדוע. בס"א מטוליטולא הוא"ו בגעיא: (ה) והשמו. בין המדקדקים מהם אמרו כי הוא נקרא בקמץ חטוף תחת הה"א והשי"ן דגושה יונה ומהם אמרו שהה"א בקמץ רחב וברפיון השי"ן וזו היא הקריאה הנכונה לדעת רד"ק דף קפ"ג וכן בפי' איוב ישן לא נודע שם המחבר מצאתי כתוב כלשון הזה והשמו והה"א בקמץ ולא בקמץ חטוף כאשר חשבו רבים והשי"ן רפה בראשון ע"כ וכן המדויים

ייקים שלנו ועיין בס' פתח דברי דף ס"ע ובספ' הרכבה אות כוא"ו : (ו) ואם זכרתי . שכתוב אם בלא וא"ו אמנם במסרה גדולה נמנה זה עם י"א הכתובים בוא"ו בראש פסוק ו' בס' איוב כמו שנמסר במסרה קטנה : ונבהלתי . בדפוס נאפולי ונבהלו וטעות הוא : ולא יגעל . אין דגש בגימ"ל : (יב) ישאו כתף . במקצת מדוייקים בכ"ף ובמסורת לית כוותיה בכ"ף דאלו בבי"ת איכא אחריני וכן משמע מפי' רד"ק שרש תפף ומפי' הרמב"ן ורלב"ג אכרכם פרינול וסמאירי אבל רש"י פי' היו נושאים קול בשירה בתוף וכנור דומה שהוא קורא בתף בבי"ת וכן נראה מהרא"בע והתרגום . שוב מצאתי בפי' איוב לרבי יצחק כהן עורר גם הוא מחילוף זה בין קצת מהמפרשים כמ"ש והכאני : (יג) יבלו . יכלו קרי והוא מן י"א מלין דכתיבין בי"ת וקריין כ"ף וסימן נמסר במ"ג במערכת אות הבי"ת ובריש ובריש ד"ה . ובפי' אוהב משפט להר"ש בר צמח כתוב כלשון הזה יכלו קרי בכ"ף וכתוב ת . ובמעגה ויוסף אליסוא סימן ל"ו יבלו קרי וכתיב בכ"ף ובפסוק י ב ל ו בחירי (ישעיה במסרה לית כוותייהו בקריאה והוא זה שהוא כתוב בבי"ת וקרי בכ"ף ע"כ כך נראה לי ה לשונו ומה שכתוב שם ובמעגה ויוסף אליסוא יכלו קרי בבי"ת וכתיב בכ"ף טעות הוא ספק וצריך למחוק מלת בבי"ת דאם לא כן קשיא דידיה אדידיה ומגירסת הספרים והמסורת : מה שדי . בדפוס ישן כתוב ומה בוא"ו וטעות הוא : (כ) יראו עינו . עיניו קרי . עברות . הטעם בזי"ן : (לג) ועל גדיש . הוא"ו בגעיא בספרי ספרד : (לד) תנחמוני . הח"ת בשוא ופתח :

(ד) המיראתך . בס"ם הה"א בגעיא בין שוא לפתח : יכיחך . חסר וא"ו ומלא יו"ד ועיין מ"ש במשלי י"ט : (ה) לעונתיך . בספרים מוגהים חסר וא"ו אחר נו"ן וכן נראה ממסורת ע' דנמסר הפה ו' מלאים וא"ר בלישנא בקריא ואין זה בתוכם : (ו) ובגדי ערומים . ב בוא"ו עם הדגש על פי המסורה ועיין מ"ש בפ' בראשית אבל ויהיו שניהם ערומים : הניגוסיך פתים . הה"א רפויה : (יא) ושפעת מים . הוא"ו בגעיא : (יב) הלא אלוה . א בגעיא בס"ם : (יג) ואמרת מה . הוא"ו בגעיא בס"ם : הבעד . הבי"ת רפה במדוייקים מצאו במכלול דף ס"א עם הרפים ובלא געיה : (טו) השמור . בכל הספרים מלא וא"ו ועיין לעיל סי' י"ד : מתי און . (טז) אשר קמטו . אני הספר : (כ) קימנו . בספרים שלנו ם קמוצה והרא"בע כתב רובי המפרשים אמרו שהוא בקמץ קטן שהוא ציר"י תחת כמ"ש ק כתב שהוא בקמץ במקום ציר"י : תבואתך . התי"ו בגעיא ובקצת מדוייקים הא' בקמץ א בפתח ודקדוק מלה זו כתבה רד"ק במכלול דף קמ"ט ומדקדקים אחרים במלות הזרות ורכבות : (כה) ופי' שדי . הגאון רבינו סעדיה והרמב"ן ז"ל פירשוהו קדם וכן בתרגום נדרש בפ' הרואה כל המשתתף . שם שמים בצערו כופלים לו פרנסתו שנאמר והיה שדי ך וכסף תועפות לך וכן מצאתי בשמות רבה סוף פ' מ' מדרשוהו על שם הנכבד על כן טוב ר שלא למחקו ועיין רד"ק בפי' יחזקאל סימן א' על כקול שדי בלכתם ובשרש שדד : ר . כתב הר"ש בר צמח שהוא לשון יחיד לפי שאין בו יו"ד והרי"ש בסגול מפני האתנח רד"ק כתב ויש ספרים מדויקים אין בו יו"ד ע"כ . ובספרי דידן ביו"ד : תועפות . את ספרים העי"ן בחטף פתח אבל במדוייקים בקמץ וכ"כ בעל הלשון בשרש יעף וז"ל וענין ענין תוקף כשם ע"מ ת ו ל ד ם ת ו ע פ ם מן וכסף תועפות לך ובסמיכות כתועפות לו : (כח) ותגזר אמר . הוא"ו בגעיא ובזי"ן בפתח ובס"א בקמץ חטוף ויחיד הוא אצל רבים וכ"כ הר"ש בר צמח שהזי"ן בפתח : גוה . הס"א רפה : (ה) מה יאמר . לית מלעיל : (ז) נוכח . לית מלרע : (ח) ולא אבין : הוא"ו בגעיא : (ט) בשמאול בעשתו . כן כתוב מלא אל"ף וא"ו ברוב ספרים מדוייקים ואל"ף קדים לוא"ו : אחז . כתב הר"ש בר צמח שהוא לשון ראיה והראוי בתשלומו אחזה ולכן הוא מלעיל והיא לשון אחיזה והאל"ף שרש היה מלרע ע"כ . וכן במכלול דף קכ"ד ובמסורת אחז ג' חד יל וסימן אחז ישבי פלשת . והנה אחז בקרנות המזבח . שמאול בעשתו ולא אחז . בתרא יל וכל שום גבר קמץ ומלרע גם בסוף מסורה גדולה נמסר סימן משמא חדא דכל חד וחד יל ולית דכוותיה וזה א' מהם : (יג) ונפשו . בס"א כ"י ונפשי כתיב ונפשו קרי ונמסר ג' כתיב נפשי וקריין נפשו וסימנהון ונפשי אותה ויעש . פדה נפשי (איוב לג) . נפשו ע"כ . ומסרה זו יתידאה היא ולא נקיטינן כוותא דכולהו ספרי פליגי עלה ולא אשכחנא דא רבתא בהדי מלין דכתיבין יו"ד בסוף תיבותא וקרי' וא"ו רק ,פדה נפשי מעבר בשלח וד ותו נמסר הכא במ"ג ונפשו א' ודין חד מנהון וכולהון כתיבין כן וקריין ובתר הכי אחנא בגבתא עתיקא מאתוון זעירא וא"ו ו נ פ ש ו אותה ודאתא היא לי : (טז) הבהילני . בספרים מדוייקים מלא יו"ד :

(א) וידעו . וידעיו קרי ובמ"ג וידעי קרי וכן מהורגם והתכימין יתי אבל בכל הספרים שמדוייקים ויודעיו קרי ביו"ד ווא"ו וכן פירשו כל המפרשים ואף במסרה גדולה נמנה מלין דחסרים יו"ד באמצע תיבותא וקריין וכולן וא"ו בסוף : לא חזו ימיו . מלעיל מכלול קנ"א : (ד) ענוי . עניי קרי : (ו) יקצירו . יקצורו קרי : (ט) ועל עני . הוא"ו בגעיא : הלכו בלי . זה כתוב ב ל י ושלמעלה ערום ילינו מ ב ל י : (יג) במרדי . הבי"ת בגעיא : יקטל עני . בקמץ חטף וכב"א ועיין מ"ש במשלי ד' על י ש מ ך ד ב ר י : (טז) לא ידעו . במקצת מדוייקים יש מקף בין ידעו למלת אור : (יז) בלהות צלמות . הוקל הלמ"ד שרשים : ולא יאמין . הוא"ו בגעיא : בחיין . בנו"ן על פי המסורת : (כד) ואיננו . הוא"ו בגעיא : והמכו . הוא"ו בגעיא : (כה) אפו . חד מן ד' דכתיבין בוא"ו בספרא כמ"ש בסי' ט' : (ה) ולא יאהיל . ראיתי בלבול בספרים ובמפרשים כי במקצתם כתוב לא יאהיל בלא וא"ו ובמקצתם בוא"ו והובא בשרשים שרש אהל ושרש הלל פעם בוא"ו ופעם בלא וא"ו וליכא ועי מהתם מידי ופירוקא דהך מילתא לא איתברר לי שפיר ברם אשכחנא בתר זימנא מסרה כ"י דמסיר על הדין פסוקא ג' פסוק ו ל א לא :

(ג) ותשים . במקצת ספרים חסר וא"ו אחר תי"ו וכן דינו מכח מסורת משלי ח' וישעיה סוף סימן כ"ח : (ה) לבר מים . מתחלפים הספרים בטעמיהם יש מהם שהטעם בנד"י ם ברי"ש ומהם בב' טעמים ומשמע דהכך בתרא' דייקי טפי וטעמא דמילתא דאשכחנא ליה את חדא מן מלין דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיהם דוק ותשכח בשילהי מסרה רבתא דילן פלוגתא דמערבאי ומדנחאי : (כב) ובתוכנתו . ובתבונתו קרי ונראה שכן צ"ל בחילופים למערבאי : (כד) דרכו . דרכיו קרי: גבורתו . גבורתיו קרי:

(ט) הלעקתו . הס"ם יש געיא בס"א בין שוא לפתח : (יג) אדם רשע עם אל . בס"ם יש פסיק אחר רשע כי רחוק ה' מרשעים : ונחלת עריצים . הוא"ו בגעיא בס"ם : ונאצאיו . האל"ף בס"ם : (טו) שרידיו . בכמה ספרים שרידו כתיב שרידיו קרי אבל במסורת ול לא נמנה עם החסרים יו"ד במצעו' תיבותא : (כא) ממקמו . במקצת ספרים חסר וא"ו ראוי כפי המסורת דריש עזרא : (כג) ישפק . השי"ן שמאלית וחסר וא"ו ע"פ המסורת כים א' ב' ועיין עוד בסימן ל"ד : עליו ממקמו . חסר וא"ו בקצת ספרים וכן נכון כפי המסורת דריש עזרא :

ז (ד) מעם גל . המ"ם במאריך ובמקף בין שתי המלות : דלו מאנוש . בעל פתח דברי כתבו בדף ס"ו עם אותם שהם מלעיל וכ"כ הרא"בע בס' צחות דף "ו וכן במסורת דלו ב' א' מלעיל וא' מלרע וסימן דלו מאנוש נעו . דלו עיני יום (ישעיה לח) קדמאה מלעיל : (ו) יצא לחם . היו"ד במאריך : (ח) לא

הדריכוהו . במסרות כ"י ב' חד חסר וחד מלא וסימנם התרו את בנימין (שופטים כ) . בני שחץ ע"כ . ולא מסיימי הי ניהו חסר והי ניהו מלא ואולם בספרים מוגהים הבוא דשופטים חסר ודאיוב מלא והכי נמסר בהדיא במסרא דדפוסא בכא והחס : לא עדה . בדפוסים ישנים כתיב ו ל א עדה בוא"ו אבל בספרים מדוייקים כ"י בלא וא"ו וכן הוא בשרשים שרש עדה ובפירושי המפרשים : (יא) ותעלמה . לית וחסר ומפיק ה"א ובפרקי רבי אליעזר חלון יש ברקיע ושמו תעלומה ומשם תולדות השמש בתקופתו ולכן מפיק ה"א לתפארת לא לכנוי וכ"כ רד"ק במכלול דף ל"ב ודף רכ"ח ובשרשים וכ"כ הר"ש ב"ר צמח ועיין מ"ש ביחזקאל כ"ב : (יב) והחכמה מאין תמצא . הוא"ו בגעיא בס"ם : ואי זה . במקצת ספרים שתי מלות ובלא מקף ובמקצת ספרים במקף וכן במסורת ד' דסמיכי וסימן ואי זה מקום מנוחתי . ואי זה אשר מלאו לבו דמגלה . והחכמה מאין תמצא . והחכמה מאין תבא דלקמן בהאי סימן : (כ) והחכמה מאין תבוא . הוא"ו בגעיא בס"ם : ו א י ז ה מקום בינה . עיין מ"ש למעלה : (כא) ונעלמה . הוא"ו בגעיא בס"ם : (כו) בעשתו . בספרים מדוייקים חסר וא"ו וכן במסורת ב' חסר וסי' שמאול בעשתו לעיל סי' כ"ג . בעשתו למטר חק : לחזיז קלות . בס"ם כן כתיב חסר וא"ו קדמאה וכן נמנה במסורת תהלים כ"ג עם ו' מלין דכתיבין כן : (כז) ראה . מפיק ה"א וכן במסורת ג' פסוקים דכל מליהון מפקין ה"א וסימן מזוני השבת בהכנה . וביאורה שארה כסותה ועונתה . כל משושה חגה ושבתה וכל מועדה (הושע ב) . אז ראה ויספרה וגו' : (כח) הן יראת אדוני . בכמה ספרים כ"י מצאתי שבתחלה נכתב בשם ההויה ואח"כ הגיהו בשם של אדנות וכן כתוב בספר היכל ה' דף ע"ב השם הזה כתוב באל"ף דל"ת וכך מצאתיו בספרים מדוייקים ע"כ גם במסרה גדולה נמנה במנין קל"ד וזהו האחרון שבהם :

כט (ג) בהלו . הה"א בחירק והלמ"ד בשוא והוא"ו רפה : כירחי קדם . הכ"ף רפה במדוייקים : (ז) בצאתי . לית כוותיה מלעיל : (יב) ולא עוזר לו . הוא"ו בגעיא בס"ם ובס"א כתיב ו א י ן ושיבוש הוא : (יח) וכחול . ראיתי בס' מדוייק ירושלמי ו כ ח ו ל ארבה ימים בשורק לנהרדעי ובחולם למערבאי שרשים ובהגהות א"א מצאתי במדרש ע"ף היא ושמו חול בשורק ולא ידעתי אנה מצא במדרש שהוא בשורק והמדרש הוא בפרק חלק בגמרא אנשי דור המבול דף ק"ח ובבראשית רבה פרשה י"ט בפסוק ותקח מפריו ותאכל ובפסיקתא הובא בילקוט איוב רמז תתקי"ז ואגדת שמואל פ' י"ב . ובמסורת ו כ ח ו ל ב' בקריא ובתרי לישני וסימן וכחול אשר על שפת הים . סוף פרשת וירא . וכחול ארבה ימים . חד לשון חול וחד שם העוף ולית דכוותהון : (כ) כבודי חדש . יש ספרים הציו קמץ והציו פתח ובספרי' מוגהי' כולו קמץ כן מצאתי בפירוש איוב לא ידעתיו : (כג) ויחלו . בדגש הלמ"ד לתפארת מכלול שקל פָּעֵל ורד"ק היה קורא וִיִחֲלוּ שכן כתוב בשרשים שרש יחל ונחה פ"א הפעל והוסב החיר"ק בוא"ו כמנהג אותיות השמות עם היו"ד ברוב עד כאן לשונו . ותמה אני מאד מזה שבכל הספרים שלפני אחרונים וקדמונים הוא"ו בשוא והיו"ד בחירק וכן בחילופים שבין בן אשר ובן נפתלי גירסת ספרים שלנו כב"א וגירסת רד"ק כב"נ וכן בספר קדמון מטולימולא כתוב בפסוק וְיִחֲלוּ ומבחוץ ב"נ וִיחֲלוּ : (כה) כאשר אבלים ינחם . שילהי מסכת משקין אמר רבי אבהו מנין לאבל שמסב בראש שנאמר אבחר דרכם וגו' כאשר אבלים ינחם ופרכינן ינחם אחרים משמע אמר רב נחמן בר יצחק יְנֻחָם כתיב כלו' ק' ביה יְנֻחָם בחירק ביו"ד דיש אם למסורת והאבל הוא מתנחם כן פי' נימוקי יוסף ועיין לשון רש"י ותוספות והריטב"א סוף פ' מציאת האשה בע"י. ובישעיה סימן מ"ב על שלחתי בגלה הארכתי בענין זה עיין שם :

ל (ו) בערוץ נחלים . עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל על ב ע ד ו ג ח ל י ם שהדפים המדפים בעשרים וארבע קטן מויניציאה שנת שע"ט במקום בערוץ נחלים ומכותלי ביתו ניכר כי פחתי הוא ויש ספרים שהרי"ש בחולם וטעות הוא כי הוא בשורק וכ"כ רד"ק בשרשו שהוא שם בשקל גבול זבול : חרי . במדוייקים חסר וא"ו : (ח) בני נבל . הבי"ת בגעיא : (יא) יתרו . יתרי קרי : (יג) נתיבתי . הנו"ן בגעיא : להיתי . להותי קרי : (טז) ההפך . מהפעל הנוסף : (כב) תשוה . תשיה קרי : (כה) עגמה . במקצת ספרים העי"ן במאריך : (כו) ויבא אפל . ברוב ספרים הטעם ביו"ד : (כז) ולא דמו . בס"ם ממולימולא הוא"ו בגעיא : (כח) קמתי בקהל . עיין מ"ש בפתיחת כתובים שהבי"ת רפויה ומ"ש בסוף סדר שופטים ובאלפ"א בית"א קדמאה דאיכה ד' דגשין על הקו"ף נאמר : (ל) שָׁחַר מעלי . לית מלרע : ועצמי חרה . לית מלעיל : (לא) ועגבי . חסר וא"ו אחר עי"ן והגימ"ל רפויה ועיין מכלל יופי :

לא (ב) ונחלת שדי . בס"ם הוא"ו בגעיא : ממרמים במקצת ספרים כ"י חסר וא"ו וכ"כ ממסורת איוב ע"ז : (ד) וכל צעדי . הוא"ו בגעיא : (ה) ותחש . בספרים שלנו התי"ו פתוחה ובפי' איוב כ"י מצאתי לשון הזה ומלת ותחש מצאנו ספרים התי"ו קמץ שהוא מנחי העי"ן והוא ע"מ ותלד שרשו חוש ומקצת ספרים התי"ו פתוחה ויהיה מנחי הלמ"ד ע"כ . ובמכלול דף קל"ט הובא עם נחי העי"ן וכתב וכלם קמוצים האותיות הנוספות אבל ו ת ח ש ע ל מ ר מ ה ר ג ל י פתח אולי הוא מנחי הלמ"ד אע"פ שאין הענין * מורה עליו יהיה שני שרשים בענין אחד ובדף ר"ג כתב התי"ו פתוחה ומשפטה להיות קמוצה : (ז) דבק מאום . האל"ף כתובה ולא קריא וכבר הארכתי בענין זה במלכים ב' ה' : (ח) ונאצאי . הוא"ו בגעיא בס"ם : (י) אחרין . לית נו"ן אריך ובמסורת חשיב ליה באלפ"א בית"א נו"ן אריכא בסוף

* כוונת המחבר הוא שבפי הוראות הענין יהיה מנחי העי"ן שמורה על ענין מהירות או חשש כמו שפירשו המפרשים בזה הפסוק ו ת ח ש ע ל מ ר מ ה . ומצאנו לו דמיון מזה השורש מי י ח ו ש ממני (קהלת ב') . אבל השרשים שמצאנו בנחי הלמ"ד הוראתם לשון שתיקה הוא כמו לא אחשה (ישעיה ס"ב) . ובוודאי הפסוק ו ת ח ש ע ל מ ר מ ה לא נוכל לפרש על זה הענין לכן צ"ל שהם שני שרשים בענין אחד כמו לעיל בשרש י ב ש . עכ"ל המפרש במכלול :

בסוף תיבותא : (יא) כי הוא זמה. היא קרי : והיא. והוא קרי : עון פלילים. בספרים שכתוב בהם פלילי משובשים ויש להפלא מאד מהם כי לא מצאנו כן רק גם הוא עון פלילי שלמטה בפרשה ונמסר עליו לית ולענין מילוי וחיסור היודי"ן ראיתי בלבול במסורות כי בפרשת משפטים נמסר על זה שהוא חסר דחסר ואין מסרה ההיא שוה עם שום א' מהמסורות שכתבתי בפרשת האזינו בשם הרמ"ה ז"ל ובספרים מדוייקים פלילים זה מלא דמלא וזהו ג"כ דעת רד"ק וסיעתו שכתב והקבוץ בכפול יו"ד היחס והוא עון פלילים כלומר שמשפטו היה פליליים בשני יודי"ן בתר למ"ד תגיינא א' ליחס וא' לסימן הרבים כמו עבריים מצריים ודומיהם וכאן נפל יו"ד היחס ונשארה יו"ד הריבוי : (יד) כי יקום. מלרע : (טו) הלא בבטן. בס"ם הס"א בגעיא : ויכוננו. נו"ן ראשונה רפה והשניה דגושה והוא כנוי ליחיד נסתר על משקל ישורנו יצודנו והתימה מהרלב"ג שפי' ויכונן אנחנו כ"כ בעל מכלול יופי ונראה שלמד זה מהמכלול שכתב בדף קמ"ה ישום. ישומנו. יצודנו למדחפות (תהלים קמ). ויכוננו ברחם אחד ועד שאתמה על רלב"ג יש לתמוה על עצמו שלא רלב"ג בלבד פי' כן אלא אף התרגום ורש"י ושאר מפרשים פירשוהו לשון רבים למדברים בעדם כי הדגש שבנו"ן השניה מורה על חסרון נו"ן אחרת שהראוי ויכוננני בג' נוני"ן ודוגמתו תרננה שפתי כמ"ש הראב"ע שם וכן בגמרת א"י פ' אע"פי רבי יוחנן מכל מה דהוה אכיל יהיב לעבדיה והוה קרי עליה הלא בבטן עשני עשהו ויכוננו ברחם אחד. שוב מצאתי אחר זמן בס' הרקמה מהחכם רבי יונה המדקדק שכתב כלשון הזה ויכוננו ברחם אחד עיקרו ויכונננו השתי נוני"ן הראשונות מהעיקר כמו אלהים יכוננה עד עולם סלה ונבלעה הנו"ן הכפולה בנו"ן אשר היא כינוי הרבים המדברים בעדם עכ"ל הסכים למה שאמרנו : ברחם אחד. הראב"ע פי' ויכוננו ברחם אל אחד וכן פירש רש"י הכיננו יוצר אחד ואין פשט זה על סדר הטעמים אבל קמצות הבי"ת מוכיח כמותם שאם היתה מלת אחד סמוכה למלת רחם היתה ראויה ליכקד הבי"ת בשוא : (כ) חלצו. חלציו קרי : (כב) משכמה. הה"א נחה ומשפטה במפיק מסורת ומכלול דל"ב ושרשים ולכן תי"ו תפול רפויה : מקנה. הה' נחה ומשפטה במפיק מכלול שם ושרשים ולכן תי"ו תשבר רפויה : (כו) ויפת בסתר לבי. בשני גלגלים במדוייקים : ויפת בסתר. בס"א מדוייק מצאתי ב' בסתר רפויה ורד"ק כתב במכלול דף ק"כ שנמצא בספרים מדוייקים בי"ת בסתר דגושה וכן וילדת בן שופטים י"ג בי"ת בן דגושה וכן וישבו ממנו שבי בפסיק ואם כן אינו נקשר ויפת עם בסתר ולא ילדת עם בן ולא וישב עם ממנו אלא נקרא בעצמו ויפת בשני השוואים נחים וכן וילדת וכן וישב כמו יפת שאם היו נקשרים ויפת. וילדת היה בי"ת בסתר ובי"ת בן רפיה וכן וישב ממנו שיש פסיק בין וישב ובין ממנו אם היה נקשר לא היה בו פסק א"כ אינם נקשרים כלם שהם בסוף המלה אלא נקראים בעצמן בשני השואים נחים כמו שהם בכל מלות הפסק ועיין עוד מ"ש בפרשת נח אהל וישת מן היין : (ל) לשאל באלה נפשו. ג' מטעין בהון מסורת הושע ד' : (לג) אם כסיתי כאדם פשעי. בדפוס ויניציאה שנת רע"ח כתוב פִּשְׁעִי ואין לכסות פשע זה מלפני הטעמים כי בכל הספרים כתוב פְּשָׁעָי : (לד) לא אצא פתח. כ"כ לא בלא וא"ו בתחלת המלה : (לה) הן תוי. המסורת ה' הן בסגול וסימן נמסר הכא במ"ג ובדוכתי אחריני ודין חד מינייהו בלא פלוגתא כדה בסיפרא עתיקא מדקדוקא אשכחנא הך מסרה בלישנא אחרינא הֵן ה' פתח וסימן הן עם לבדד ישכן. הן עם כלביא יקום. הן הוא משוש דרכו (איוב ח). הן אני כפיך (איוב לג). הן זאת לא לדקת אענך (שם). וחד פלוגתא הן תוי שדי יענני על כאן. ובמסרה דילן הן אני כפיך ליתיה בהאי מניינא דהוא בצירי : תוי. לית מלרע : (לז) אקרבנו. יש ספרים בפתח הקו"ף וברוב בקמץ : (לט) אם כחה אכלתי בלי כסף. כן כתוב והבי"ת רפויה : (מ) באשה. שם בפלם מחרת והתי"ו מקום ה"א עלמה חכמה שהוא ממשקלם ומפני החי"ת שהיא גרונית הוסב הקמץ חטוף תחתיה וזה העי"ן שלו גרונית ולא הוסב הקמץ תחתיה והאל"ף נחה בשוא מכלול דף רע"ז ושרשים :

לב (ג) וירשיעו את איוב. זה א' מן י"ח מקראות שאמרו תקון סופרים הוא זה את האלהים היה לו לומר אלא שכינה הכתוב רש"י והראב"ע והר"ש בר צמח ומאיר איוב ומדרש ילמדנו פרשת בשלח ומסורת וסדרתי כל הסימן בזכריה ב' והם הארכתי בפי' תקון סופרים : (ד) כי זקנים. בגעיא הזי"ן בס"ם : (ז) ידיעו. לית חסר וא"ו : (י) אחוה דעי. הדל"ת רפה : (יא) לדבריכם. בגעיא הלמ"ד בס"ם : תבונתיכם. ברוב המדוייקים כ"י שלפני מלא וא"ו קדמאה וחסר וא"ו תניינא ונמסר עליו לית וכתיב כן : (טו) חתו. מלרע מכלול דף קע"ס אבל בס' פתח דברי דף פ"ו נמנה עם אחרים שהם מלעיל : העתיקו מהם מלים. בדפוס ישן וגם בקדמון כ"י כתוב מלין בנו"ן ואולם במסורת איוב ריש סימן י"ו נחשב עם ו' בלישנא מ"ס : (טז) והוחלתי. כפי הנראה בחילופים הוא"ו בגעיא לבן אשר ולא מצאתי כן בספרים : (י) אחוה דעי. הדל"ת רפה : (כ) וירוח לי. בס"ם היו"ד במאריך : ואענה. העי"ן בחטף סגול :

לג (א) ואולם. בגעיא : שמע נא. בגעיא : וכל דברי. בגעיא : (ג) ישר לבי. כן כתוב בגעיא ובמקף : (ה) ערכה. חד מן י"א זוגין חד מפיק ה"א וחד לא מפיק : (ו) הן אני כפיך. הכ"ף רפויה כמ"ש בתהלים קמ"ז : (ט) זך. במקצת ספרים כ"י בקמ"ץ ורד"ק כתב שהוא בפתח : בלי פשע. בגעיא : חף אנכי. במסרה גדולה מהדפוס וגם במסורות כ"י בהלפ"א בית"א מאותיות קטנות חי"ת חף אנכי קטנה וגם בס' ישן מסולימולא מסור עליו לית זעירא ועיין מ"ש בזה החכם אלקבץ בספר מנות הלוי דף ל"ג ע"א אצל כרפס : אנכי. ח' בטעם מלעיל וכל איוב ואתנח וסוף פסוק וזקף דכותיהון בר מן א' מלרע באתנח והוא זה. מסו' פרשת בראשית ומכלול דף רמ"ב : (יב) לא לדקת. בלא מאריך בלמ"ד : (טז) ובמסרם. בחולם תחת שורק וחס (יז) וגוה מגבר. הה"א נחה : (יט) והוכח. בשורק שרשים : וריב. קרי : (כא) ושפי. ושפו קרי : ראו. זה א' מארבע מקומות שנדגשה הא"ף וסימן מסרתי בפרשת מקץ סימן מ"ג ואין דגש ברי"ש : (כב) לממתים. המ"ם רפה והלמ"ד מועמדת בגעיא וכן במכלול דף כ"א : (כד) פדעה בדל"ת כמ"ש במשלי ד' : (כה) רטפש. במכלול דף קפ"ז ועם אות גרונית תאריך התנועה הקטנה וישתתף פתח עם השוא כמו ומכתם שחדו נעדי ו' ופעמים גם בלא גרונית תאריך התנועה הקטנה וישתתף פתח עם השוא כמו רטפש בשרו עוד כתב בדף קפ"ח ואם ישתתף פתח עם השוא תאריך הקבוץ כמו רטפש בשרו ועיין מ"ש בשופטים ה' : (כח) פדה נפשי. קרי ועיין מ"ש לעיל סימן כ"ג ובתהלים מזמור כ"ד : וחיתי. וחיתו קרי : (כט) פעמים שלוש. במקצת מדוייקים מלא וא"ו וכן במסורת בלק ויחזקאל מ"א שלוש ה' מלאים וכל כתובים דכוותייהו מלאים : (לא) איוב שמע לי. בגעיא : (לב) לדקך. בכל מדוייקים הכ"ף דגושה : (לג) אתה שמע לי. בגעיא :

לד (ו) חצי בלי. הבי"ת רפה : (י) אנשי לבב. כן הוא בס"ם בשני מקומות וכב"א ולב"נ אנשי בטעם א'. לבד בשי"ן כך מצאתי באחד מס"ם וכך צריך להגיה בחילופים : (יד) אם ישים אליו. לבו בחילופים שלנו מהדפוס בין מערבאי למדנחאי יש במקום הזה ואולם במקרא ישנה כ"י מצאתי כתוב באר היטב על פסוק זה דלמערבאי ישים אליו כתיב ולמדינחאי ישיב כתיב ישים קרי : (יט) ולא נכר שוע. במסרה שלנו נכר ב' א' מלעיל וסימן כי נכר אתו אלהים (שמואל א' כ"ג). ולא נכר שוע לפני דל ע"כ. וכן במקצת דפוסים ישנים מטעם בנו"ן גְּבַר־שׁוּעַ אבל בספרים כ"י אין מטעם בנו"ן ובמסרה זו לא נזכר כלום ממלעיל ומלרע : (כא) וכל צעדיו. בגעיא : (כג) להלך אל אל במשפט. הראשון חול והשני קדש מסכת סופרים פ"ד : (כד) ירע כבירים. מלא דמלא בכל מדוייקים : (כט) ומי ירשיענו חסר יו"ד ועיין מ"ש במשלי סימן י"ב : (ל) ממלוך. בדגש המ"ם וכן במסורת ד' בקריאה. וחסרים וסימן שמואל. אדם. פרה וביאורם במ"ג : (לא) כי אל אל האמר נשאתי. אל הראשון חול והשני קדש מסכת סופרים פ"ד ועיין מ"ש באיוב י"ו : (לב) בלעדי אחזה. הה"א בחטף סגול וכן במסורת אחזה ד' וא' ואחזה וסימן נמסר בהאי סימן י"ט במ"ג : (לג) המעמך. הה"א בגעיא : (לו) תשבת. מתחלפים הספרים בחסר ויתיר : בינינו יספוק. המסרות מתחלפות בסדר (ומלכים א' כ') וכאן ובכל ספרים שלפני זהו בסמ"ך ומלא וכ"כ בפרש ספק שהוא כתוב בסמ"ך ואח"כ אמר ובמקצת הספרים בשי"ן אבל במסורת על אם ישפק עפר שמרון. ישפק ג' ב' חסרים וכתובים בשי"ן ישפק עפר שמרון. ישפק עלימו איוב כ"ז. מלא וכתוב סמ"ך בינינו יספוק ע"כ. ומסרה זו היא הנמצאת בספרים שלנו במלכים א' כ' וכן פירשו כל המפרשים בסמ"ך וכן נדרש בויקרא רבה פרשה ד' אתה מספיק בינינו את עונותיך עיין בפירוש ונפירוש הכהן :

לה (ד) ואת רעיך. בגעיא : (ו) מה תפעל בו. י"ם שהעי"ן בפתח ויש בקמץ חטוף ואף רד"ק כתב בשרשים ובמכלול דף כ' כ"ב ר"ל בקמץ חטף מקום החולם מפני המקף והאפודי בפ' י"ו כתב שמעה לשום בכלל דומי'. והחולם שדרכן לשוב קמץ חטוף במקף מה תפעל כי הנגזרה הזאת באה על דמיון אֶפְעַל בפתח וכן מעם במה נרדף לו (איוב י"ט) כי הוא פתוח וכן העיד בעל המורה נרדף ב' חד קמץ וחד פתח יבקש את נרדף קהלת ג' קמץ. מה נרדף לו פתח. ובעל מגן דוד סימן ל"ד השיב עליו שלא אמר כלום כי לפי הספרים המדוייקים שבזמן רד"ק וכן בזמן הזה מלת תפעל היא בקמץ חטוף ורד"ק הכריע מהמאוחר אל הקודם כי מאחר שכל הגזרה שהן על דמיון אפעל לא תבאנה בקמץ חטף כי אם אותן שהם בלא אם כן מה תפעל בו שהיא בקמץ חטף אינה מן אפעל רק מן אפעול ואף שעי"ן הפועל היא גרונית הנה כמוה ומה אצוה ויהוש עליו טענתו על פסוק מה נרדף לו ממסירת שהביא אפשר לומר כי לא ראה זאת המסורת אבל ראה מסורת אחרת שאומרת מה נרדף לו בקמץ וידוע שרד"ק שקל הרבה בספרי המקרא וא"א שלא ראה מה בספרים שהיתה מלת נרדף לו בפתח ועם כל זה אמר באמירה מוסכמת שהיא בקמץ כנראה שראה מסורת שאומרת כן והספרים שהיתה בהם נרדף לו בפתח חשב שהם בטעות עכ"ל גם בס' פתח דברי דף כתוב לשון הזה ובהסמכו במקף ישוב החולם לקמץ חטוף מה תפעל בו איזה הדרך ישכן אור : (י) ולא אמר. בגעיא : (טו) בפש. בספרים מדוייקים הפ"א בפתח וכן כתב רד"ק בשרש פרש :

לו (ג) אתן לדק. לפי הנראה בחילופים לב"א התי"ו בסגול ולב"נ בצירי וכן

ראיתי בדפוסים ישנים ובמקצת ספרים כ"י בסגול כב"א : (ה) ולא
ם. בוא"ו ובפ"ק דברכות מנין שאין הקב"ה מואס תפלתן של רבים
מר הן אל כביר לא ימאס וכתב הרמ"ע ז"ל במאמר שברי לוחות כי זהו דרך
רא כי הכא דהא כביר קמא דקרא שבחו של מקום הוא והדר כתיב ולא ימאס
כח לב הרי שים וא"ו במלת ו לא ובגמרא לא כן וכביר בתרא טוא שבחן
נור בשעה שהן באגודה אחת בכח לב שהיא התפילה ובגמרא לקצר נקט כביר
זמנא בלחוד והשמיט הוא"ו שלא להפסיק הענין כאילו ואמר הן אל את
יר לא ימאס ופשוט הוא והנה כפל כביר בכתוב הוא ככפל מלת יברך שבפ' ה'
ו זה וזה בגמט' ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן כי בזמן שישראל אגודה אחת הן הן שמו
הקב"ה ועמ"ש במזמור פ"ג פ"ד : (ז) לא יגרע מצדיק עיניו . בדפוס ויניציאה
רפ"ת כתוב עינו וכתב מבחוץ עיניו . וגם בפ"ק דמגילה ובזבחים פרק טבול
כתוב עינו והכי איתא בזוהר סוף פרשת ויצא דף קס"ד ובב"ר פרשה ע"א
ום רמז תתק"כ אבל בכל שאר ספרים חדשים גם ישנים כתוב עיניו גם לא נמנה
ורת עם מלין דחסרין יו"ד באמצע תיבותא וקריין וכן הוא במדרש רבה פרשת
ת וכן נדרש בהדיא ברים פרשת נשא אין עיניו אלא תחתיו כמה דתימא והנה
ע עמד בעיניו : (יא) ויעבדו . הוא"ו בגעיא בס"ס : יכלו ימיהם . בכ"ף ועיין
באיוב כ"א : (יב) יעברו . העי"ן בחטף פתח : (יג) וחנפי לב . הוא"ו בגעיא
ם : (יח) בספק . המסורת עליו לית וכתיב שי"ן ובמדרש ילמדנו נראה שהוא
"ך ובשרש ספק כתב והוא כתוב בשי"ן וכן כתבו רבי יונה אבל ראיתיו במקצת
ריס בסמ"ך ע"כ ועיין במסורת איוב ל"ד : ורב כפר . בקמץ חטוף : (יט) שוטך
נצר . בשורק ויש בו דרש בסנהדרין פ' נגמר הדין ובירושלמי פ' ג' דתענית
מות רבה פ' כ"א : (כ) לעלות עמים תחתם . עיין מ"ש בשמואל א' ב' : (לב) עליט
גיע. הבי"ת רפה כמ"ש בפרשת עקב על אבניה ברזל : (לג) מקנה אף על עולה .
קמא דתענית אם לחש אדם בתפלתו ונענה והגיס דעתו עליו מביא אף לעולם
מר מקנה אף על עולה רבא אמר ב' ת"ח שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה
כה מתקנאין באף ומעלין אותו שנאמר מקנה אף על עולה עד כאן . לישנא
יינא ונוחין זה לזה וכו' עיין פי' רש"י ותוספות ולכל הפירושים אין המדרשים
וק הטעמים שהטעם במלת מקנה והיה ראוי להיות במלת אף ואין משיבין על
הדרש ועיין גם כן בפי' רש"י כאן בפסוק ומ"ש במלאכי סימן ב' :

(ד) אחריו ׀ ישאג . יש גרמיה אחר אחריו : (ו) כי לשלג ׀ יאמר. כך הם הטעמים
בספרים כ"י : הוא ארץ . ב' בקריא חד כתיב ה"א וחד כתיב אל"ף וסימנם
גביר לאחיך כתיב ה"א . הוא ארץ . כתיב אל"ף : (יב) בתחבולתו . בתחבולותיו
ועיין בספר הזוהר פ' וירא דף ק"ט ק"י : (טז) מפלשי עב . בשי"ן שמאלית :
הודיענו מה נאמר לו . בס"א כ"י הודיענו כתיב . הודיעני קרי אך מצאתי
כדעת מדינחאי אבל למערבאי הודיענו כתיב וקרי ונראה שכן צ"ל בחילופים
רבאי הודיענו כגירסת כל הספרים : (כ) היספר לו . בס"ס הה"א במאריך :
) ומטהרם . בס"ס במאריך הוא : (כג) ורב צדקה . בקצת ספרים ו ר ב בקמץ
חטוף וטעות הוא כי לא נמנה במסורת ד"ה ב' כ"ח עם הקמוצים :

(א) מן ׀ הסערה . מן הסערה קרי והוא חד מן ט"ו מלין דכתיבין תיבא חדא
וקריין תרתין מלין וסימן נמסר בד"ה א' כ"ז ואותו שבסימן מ' מנסערה
ב מן סערה קרי בלא ה' באמצע וכן צ"ל במסורת ויש בו דרש במדרש רות
לם מלמד שכפף אותו הקב"ה כנחש ההולך על גחון לדבר עמו ובמדרש
רות ויתרות מן הסערה קרי מנהסערה כתיב לפי שהיה איוב מטיח דברים
מעלה ואומר רבון העולמים שמא נתחלף לך בין איוב לאויב שנאמר למה
תסתיר ותחשבני לאויב לך וכשנגלה עליו הקב"ה שנאמר ויען ה' את איוב
סערה אמר לו הקב"ה אני מונה שערותיו של אדם ולא נתחלף לי בין נימא
א ונתחלף לי בין איוב לאויב ומה השיב איוב להקב"ה מי זה מעלי' עצה
דע' לכן הגדתי ולא אבין נפלאות ממני ולא אדע : (ב) בלי דעת . הבי"ת
יא : (ג) אזר נא כגבר . פליגין עליה יש שקוראין הכ"ף רפה והיא קריאת
ויש שקוראים דגש והיא קריאת ב"כ מכלול דף ק"ז ועיין מ"ש ביחזקאל
ן י"ז : (ד) איפה . בה"א בסוף תיבה על פי המסורת ובמדרש ילמדנו פ' כי
אמר ריב"ל איפה כתיב א"ל היכן היתה איפה שלך באדם הראשון תלויה
שו בשערו בצוארו בעיניו באיזה אבר וכו' ואיתא נמי בשמות רבה פ' מ' ועיין
מאיר איוב לערמאה דף ע"א : (ה) נטה עליה קו . הקוף דגושה כמו שכתוב
כלול דף ק"ו : (ח) ים . בקמץ : (יא) ופא ישית . ב' בקריא חד כתיב ה"א
כתיב אל"ף וסימן ופה אשליך לכם גורל (יהושע י"ח) כתיב ה"א ופ"א ישית
ב אל"ף : (יב) המימיך . הה"א בגעיא בס"ס : ידעתה שחר . השחר קרי וזו
א' מן שלש תיבות דקדמיתא נסיב מן תנייתא כמ"ש בשמואל ב' ה' וטעמא
תא בזוהר רים פרשת שלח לך : (יג) ויגערו רשעים . עי"ן רשעים תלויה ואיכון
אותיות תלויות כמ"ש בשופטים י"ח ולית דכותהון בקריא כוליה וכן בעל מסורת
ית הגדול שעי"ן זו תלויה לרמוז שהרשעים הם עשירים בעוה"ז דכן אותיות
זעים עשירים מ"מ סופם שיסתלק העי"ן מהם וישארו רשים ודלים כי לא לעולם

חוסן : (טו) וימנע מרשעים . עי"ן מרשעים תלויה ובפ' חלק מפני מה עי"ן של
רשעים תלוים כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה ע"כ . ד"א למה
עי"ן תלוים לפי שהעי"ן מאורו של אדם ודין הוא שיהא נוטל עינו של רשע שהוא
מאורו כדכתיב וימנע מרשעים אורם וקרוב לזה כתב בעל מסו' הברית הגדול דעי"ן
זו תלויה לרמוז שה' סימא עיניהם של רשעים בל יראו ויהנו מזיו האור שנברא ביום
ראשון וגנוז לצדיקים : (יט) אי זה מקמו . במקצת ספרים מדוייקים חסר וא"ו אחר
הקו"ף ומסורת דרים עזרא אזלא כותייהו : (כו) שאה ומשאה . ברוב ספרים מדוייקים
שתי המלות חסרים וא"ו אחר שי"ן ובקצת מהם שתיהם מלא : (לד) ושפעת מים .
בגעיא : תכסך . הכ"ף דגושה : (לה) ויאמרו לך הננו . כתב בעל מכלל יופי ברפה
הנו"ן הראשונה ונדגש השניה ע"כ . והרואה יראה שלשונו מועתק מהמכלול בשער
דקדוק המלים על מלת הן ואף שם כתוב וברפה הנו"ן הראשונה ויאמרו לך הננו
ואין ספק שהוא שבוש נפל בספרים וצ"ל וברפה הנו"ן השני' וכן הוא בכל הספרים
וגם רב פעלים כתב ובצירי ורפיון השניה ויאמרו לך הננו : (לו) לשכוי . בס"א כ"י
כתוב לשכוי השי"ן בחירק ובטעם מלרע ואין כן בשאר ספרים : לשכוי בינה .
הבי"ת רפה : (מא) ילדו . ילדיו קרי : אל אל . אין מאריך במלת אל הראשונה :

לט (י) התקשר ריס . הה"א בגעיא בס"ס : ריס . כתב הר"ש בר צמח היאבה ר י ם הרי"ש
בצירי שהקשר ר י ם בחירק והסימן ושכן א ר ר י ם עכ"ל ודבר זה נפלא הוא בעינינו כי לא
מצאנו שרש בינינם בשום ספר ואף דברי רד"ק בשרש ראם מוכיחים שהיהם בצירי : (יא) התבטח
בו . הה"א בגעיא בס"ס : (יב) כי ישוב . ישיב קרי : וגרנך . הוא"ו בגעיא בס"ס : (יג) אברה
חסידה ונצה . ההסי"ן רפין : (יד) ועל עפר . הוא"ו בגעיא בס"ס : (טו) ותיש השדה תדושיה .
ברוב ספרים כ"י התי"ו דגושה ועיין מ"ש בפ' וארא אלא אתה תדבר : (כ) התרעישנו. הה"א בגעיא
בס"ס : (כו) המבינתך . הה"א בגעיא בס"ס : כנפ*ו . כנפיו קרי וכתיב כנפו ללמדך שכשפורש
כנף אחד מכסה גלגל חמה כך מצאתי במדרש חסירות ויתרות ועיין גיטין פ' כל הגט וויקרא רבה
פ' כ"ב : (ל) ואפרח*ו . ואפרחיו קרי : יעלעו דם . בס"ס המדוייקים אין דגש בלמ"ד ודקדוק
המלה בשרשים שורש לוע ובמכלול דף קמ"ז ומדקדקים אחרים במלות הזרות :

מ (ו) מנ סערה . מן סערה קרי ועיין מ"ש לעיל סימן ל"ח : (ז) אזר נא כגבר . בס"ס הכ"ף
רפה ועיין מ"ש ביחזקאל סימן י"ז : (יא) עברות . בדפוס נאפולי ובדפוס קושטאנדינה עם
פירוש הכהן ובדפוס ויניציאה עם פירוש המאירי ואוהב משפט העי"ן בפתח וכן מצאתי בס"א
מדוייק כ"י וכ"כ רד"ק בסגול לב"נ ולב"א בפתח : (יג) חבש . במקצת מדוייקים חסר וא"ו ועיין
מ"ש ביחזקאל סימן כ"ד : (טז) כחו במתניו . הבי"ת רפויה : (יז) פחדו . פחדיו ק' : ישרגו .
השי"ן בחולם לא בשלש נקודות כמו שנמצא בדפוס ישן : (כ) וכל חית . הוא"ו בגעיא : (כא) ובצה.
הה"א רפה : (כב) צללו יסכוהו . במקצת מדוייקים מלא וא"ו אחר בי"ת : (כג) ולא יחפוז .
בויקרא' רבה סוף פ' כ"ב ומדרש רבה פ' כ"א בענין גדולת בהמות בהררי אלף אמרינן אליבא
דמאן כל מה שהירדן עושה לששה חדשים ומכניס הוא עושה גמיעה א' שנאמר הן יעשק נהר
ולא יחפוז וכתב בעל מתנות כהונה י"ל דדריש וא"ו של ולא אע"ג שמצאתיו כתיב לא יחפוז
בלא וא"ו וכו' ע"ש ואולם בנוסח קדמון מטוליטולא כתוב ולא בוא"ו וחזיתיו דדחיק ליה עלמא
להאי וא"ו ומתחלה היה כתוב לא בוא"ו (צ"ל בלא וא"ו) וכן הוא בדפוס שונצין ונפולי וויניציאה
שנת רע"ח גם בפירש רש"י ורלב"ג ון' עזרא והתרגום גרסינן ולא בוא"ו וכן הביאוהו רד"ק
ובעל הלשון ומאיר נתיב בשרש חפז : (כט) התשחק בו . הה"א במאריך במדוייקים וכן הוא
לב"א והשי"ן בפתח בכל הספרים וכן צ"ל בחילופים : (לב) אל תוסף . בפתח כמו ותאכל ותשבע
ותתר רות ב' מכלול דף קכ"ז :

מא (ב) יעורנו . בת"ג נכתב בדל"ת בכתוב וזה טעות גמור אך יש מחלוקת בין הספרים . כי
במקצתם יעירנו כתיב ביו"ד וקרינן יעורנו בוא"ו ובמקצת ספרים כתיב וקרי יעורנו בוא"ו
ויש לקיים גירסא זו מדלא חשיב ליה בעל המסורת עם מלין דכתיבין יו"ד באמצע תיבותא
וקריין וא"ו אח"כ מצאתי שזהו מחלוקת בין מדינחאי למערבאי למדינחאי יעירנו כתיב ביו"ד
ולמערבאי יעורנו בוא"ו וידוע דקיס לן כמערבאי : (ד) לא אחריש . לו קרי . ויש לתמוה כי כל
המפרשים פירשו לא אחרי' באל"ף והמנהג ברוב לפרש כפי הקרי ולא כפי הכתיב . האמנם
מצאתי במקצת ספרים מהדפוס ומכ"י שכתוב לא באל"ף ואין בהם הקרי בוא"ו אבל הם נגד
המסורת יען נמנה זה עם ט"ו לא דקריין לו . וסימן נמסר בפרשה שמיני וראיתי ג"כ להר"ש
בר צמח שבתחלה פירש לא באל"ף ואח"כ כתב שראה בספרים המדוייקים לא כתיב באל"ף
וקרי בוא"ו ועל כן פירשו ג"כ בוא"ו עיין עליו ובמדרש תנחומא הובא בילקוט אמר הקב"ה לו
אחריש בדיו לאברהם בלבד שתקתי למה שהוא שתק לך וכו' ובב"ר פ' מ"ט לא אחריש בדיו לך
אני מחריש ולבנים היוצאים ממך וכו' ולפי גירסת התנחומא יהיה פירוש הכתוב בניחותא אבל
גירסת ב"ר יהיה פירוש הכתוב בתמיהה וכי לך ולבנים היוצאים ממך לא אחריש כן פירשו בעל
מתנות כהונה ובעל יפה תואר ואע"פ שאיכי כדאי להכנים עצמי בין הרים הגני מוסיף בזה
דברים דהי גרסינן בב"ר לו אחריש בוא"ו ניחא טפי שיהיה פירוש הכתוב והמאמר בניחותא
והדא אורחא אית להו למסורת ולמדרש בב"ר ולא פליגי אהדדי : (ז) באחד יגשו . במקצת ספרים
מדוייקים הגימ"ל קמוצה כמנהג בהפסק ורד"ק כתב במכלול ד' כ"ג שהיא פתוחה וכן מצאתי
בס"א כ"י שנמסר עליו לית : (ח) עטישתיו . הגעיא בעי"ן בס"ס : (יא) מפיו לפידים . בכל
ספרים מדוייקים מלא דמלא וכן הדין כפי המסרה שכתבתי בפירוש בסוף פרשת יתרו : (יד) בצוארו .
הבי"ת בגעיא בס"ס : (כ) נהפכו . בשוא הה"א ודגש הפ"א מכלול דף ע"ב ושרשים : (כא) נחשבו
תותח . התי"ו רפה : (כו) את כל גבוה . כל את ואת דמקף . בשלש נקודותיו תקף . חוץ
מפסוק שלשה וג' נקודות בהם תרושה . וסימן בהנותו את ארם נהרים . את גאון יעקב .
כי את אשר יאהב . וכל את ואת גר שבטעמו . בשתי נקודות רשומו . חוץ מא' באיוב מיוחד
את כל גבוה ע"כ . והחפץ לדעת מוצאות של אלה הכללים ידרוש במכלול ריש שער דקדוק
המלים ובמסורת סימן ג' מספר המשלים או במזמור מ"ז מספר תהלים :

מב (ב) ידעת . ידעתי קרי ועיין מ"ש בתהלים סוף מזמור ק"מ : (ג) בלי דעת . הבי"ת
בגעיא בס"ס : (ד) שמע נא . בגעיא : (ח) ושבעה אילים . במקצת מדוייקים מלא דמלא
וכן ראוי כפי מה שנמסר לעיל סימן מ"א במקרא גדולה וגם במסרה גדולה ערך א' : (ט) ובלדד
השוחי צופר הנעמתי . כן הוא בספרים מוגים : (י) את שבית איוב . שבות קרי : (יא) קשיטה
אחת . בקצת ספרים כתוב אחת כולו פתח אבל בהרבה מדוייקים כ"י ודפוסים ישנים האל"ף
בסגול והחי"ת קמוצה והמסרה מכרעת כמותם שנמסר ביהושע סי' ו' ובפרשת בשלח אחת ו'
זקיפין פתחין והובאו גם במכלול דרכ"ה ואין זה במנינם : (טז) וירא* את בניו . ויראה קרי :

ק סים קורא אמר רבי יוחנן כי הוה מסיים רבי מאיר סיפרא דאיוב הוה אמר סכי סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הן עומדין אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו גדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם ועליו אמר שלמה בחכמתו טוב שם משמן טוב וגו' :

תם ונשלם ספר איוב . שבח לרופא לכל מכאוב :

ב׳ זוגין מיחדין חד פ׳ וחד שו״ן וסי׳ הסירים כי כקול הסירים· השירים שיר השירים· בסירים הנני שך את דרכך· כשירים מערה בגדי בוסי׳ והיו כגבורים בושים שמה ושיאון וחפרים ושיאון ואנחרת · ולשבי שבקו לעבודת בית · ולשבי ובא לציון גואל· יוסר ואת כל חלב· יושר ביום ההוא יושרי מסתולל עודך מסתולל·

כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה

פיהו. כ״ג בליש׳ וסי׳ ודברת אליו ושמת את הדברים. זכרו נפלאותיו אשר עשה · אלה פיהו מלא יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה · ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודך מיין · ופיהו מבית לכותרות.

בשנת

שְׁל֔וֹשׁ לְמַלְכ֖וּת יְהוֹיָקִ֣ים מֶֽלֶךְ־יְהוּדָ֑ה בָּ֣א כל כתו׳ מ״ל | ס׳ כתי׳ קו נְבוּכַדְנֶאצַּ֧ר בכתוב׳ מֶֽלֶךְ־בָּבֶ֛ל יְרוּשָׁלַ֖͏ִם וַיָּ֥צַר עָלֶֽיהָ׃

אבן עזרא

נאום אברהם בר׳ מאיר אבן עזרא הספרדי זה ספר איש חמודות. מדובר בו נכבדות. ונבואות עוברות ועתידות: וכל דבר בקוצר בחידות. ובמלאכי מעלה סודות. עומדים על יסודות. ומפרשיו לא עמדו בסודו. וכל אחד ביאר כאשר השיגה ידו. ורגלי כולם מועדים. בקץ מועד מועדים. גם התערבה להם החיה. כי שמו רביעית היא השלישיה. ועתה אחל לפרש כפי דקדוק הלשון:

(א) בשנת מצאנו כתוב כי עשתי עשרה שנה מלך יהויקים אם כן מה טעם בשנת שלש למלכותו ועתה דברי אלה בני יאשיהו כתוב כי ארבעה בנים היות הבכור יוחנן השני יהויקים השלישי צדקיהו הרביעי שלום ומצאנו כי במות יאשיהו מלך בנו ומקצת חכמינו ז״ל אמרו כי זה יהואחז הוא יוחנן והנה לא מלך רק ג׳ חדשים וימלוך תחתיו יהויקים אחיו והוא בן עשרים ושלש שנ׳ הוא קטן מיהויקים ואיך קראו הכתוב בכור על כן אמרו שבכור במלכות והוצרכו לומר כי שלום הוא צדקיהו בעבור כי נבואת ירמיהו על שלום דבקה עם נואף של צדקיהו ועוד כי לא מלך על ישראל אחר צדקיהו ולספור הכתוב רביעי בעבור שם בלא גוף דרך זרה ועתה התבונן כי יהואחז הוא שלום ויוחנן לא מלוך תשוס בעבור שנקרא שלום בשני שמות כי הנה שלמה הוא קהלת ובני שמואל שמה ואביה ושם כתוב כי הוא יואל ועמינדב הוא יצהר ואוריאל הוא צפניה וני׳ ככה ובתורה זרח הוא צחר והעד ששלום הוא יהואחז כי כאשר מת האב היה יהויקים בן כ״ה שנה וצדקיהו שהוא השליש׳ בן כ״ד ושלום בן כ״ג וככה הוא שיהואחז

רשי

(א) בשנת שלוש למלכות יהויקים. וכי אפשר לומר כן והלא הוא ... בשנת ד׳ ליהויקים שנאמר (ירמיה כה) בשנה הד׳ ליהויקים ... יאשיהו מלך יהודה היא השנה הראשונה לנבוכדנאצר ומה ת״ל בשנת שלש ... שלש למרדו שנאמר (מלכים ב כד) ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים וישב וימרד ... שלש שנים ובשנת שלש עלה עליו והיא שנת שמונה לנבוכדנצר דאמר מר ... ראשונה כבש נינוה שניה עלה וכבש יהויקים ושלש שנים עבדו ושלש שנים ... והיא היתה שנת אחת עשרה למלכות יהויקים חמש שנים קודם שכבשו ... שעבדו ושלשה שמרד בו ואז מת יהויקים תחת ידו והמליך נבוכדנצר ... יהויכין

רבינו סעדיה גאון

(א) בשנת שלש למלכות יהויקי׳ מלך יהודה בא נבוכדנצר מלך בבל. והלא לא מלך נבוכדנצר אלא בשנת ארבע ליהויקים שנא׳ בשנה הרביעי׳ ליהויקים היא השנה הראשו׳ לנבוכדנצר מלך בבל אמר בשנת שלש אלא לא תוכל לפרש כי אם בשנת שלש למרדו שבשנת ארבע ליהויקי׳ מלך נבוכדנצר וכבש את נינוה ובחמישי׳ ליהויקי׳ כבשו נבוכדנצר ליהויקי׳ ועבדו יהויקי׳ שלש שנים ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים וישב וימרד בו עבדו ששית ושביעית ושמינית ואחר כך מרד בו שלש שנים תשיעית ועשירית ואחת עשרה ובשתים עשרה בא נבוכדנצר וגלהו ליהויקים מירושלים ועלה שנת י״ב למלכות יהויקים מלך יהודה בשנת שלש למרדו: ובשנת שתים למלכות נבוכדנצר. היאך יתכן פסוק זה שכבר אמרנו למעלה שצר על ירושלים וגלה מבני יהודה ולוס לגדלם שלש ני ואחר ג׳ שנים הביאם שר הסריסים לפני המלך ועתה אמר הפסוק בשנת שתים למלכות נבוכדנצר אלא כה פתרונו בשנת שתים לחורבן בית המקדש שיבנה במהרה בימינו ולא טבעו בכל סעולמו על

מצודת ציון

(א) ויצר מלשון מצור ועניינו הקפת החיל על העיר להציר לה ולכבשה: שנער

מצודת דוד

(א) בשנת שלוש למלכות יהויקים. ר״ל למרדו בנ״נ למלוך מעצמו כי ... מלך בשנת ד׳ ליהויקים ובס׳ שהיא שנים לנ״נ עלה עליו ... ועבדו

ום ג' דסמי' וסי' ואת הכלים האלה אשר עשה חירם דמלכים. וחבירו דר"ה ואת הכלים הביא בית אוצר אלהיו. ומזרע המלוכה ד' דסמיכי בלישנ' וסי' ויהי בחדש השביעי
עאל בן נתניה דמלכים. וחבירו דירמיה. ויקח מזרע המלוכה ויכרת אתו ברית. ויאמר המלך לאשפנז רב סריסיו בריש סיפ'. וללמדם ל' ילדים אשר אין בהם כל מאום

תֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה קל"ד.
ת כְּלֵי בֵית־הָאֱלֹהִים וַיְבִיאֵם אֶרֶץ־שִׁנְעָר ג'. מ"ס
אֱלֹהָיו וְאֶת־הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר ג'

אֱלֹהָיו׃ ג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו ג'
לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן־ ג'. ד'. כ'
הַפַּרְתְּמִים׃ ד יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין־בָּהֶם כָּל־מאוּם ג' נ' כ"כ (וככפי דבק מאו')

אהרן ילדים. סנהדרין צג עקידה שער לה:

נו: (ב) ומקצת כלי בית האלהים לקח. ומקצתם נשארו כמו שנאמר כז) כה אמר ה' צבאות אל העמודי' ועל הים ועל המכונו' ועל יתר הכלי' בעיר הזאת: ויביאם ארץ שנער בית אלהיו. לקלם לעבודת כוכבי' אם את השביה כולה אף את האנשים ואת הכלים הביא בית האוצר: הפרתמים

שיהואחז הוא שלום ויקחו עם הארץ את יהואחז בן יאשיהו וימשחוהו וימליכו אותו תחת יאשיהו אביו ועוד שנית כי שלום הוא יהואחז כי כתוב כי פרעה נכו לקחו אחר שלשה חדשים שמלך ויביאהו מצרים וימת שם וכתוב בירמיהו על שלום אשר יצא מן המקום הזה לא ישוב שם עוד כי במקום אשר הגלו אותו שם ימות. ואל תתמה בעבור הכתוב למעלה הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת ה' עליו המלך צדקיהו כי תחילת הפרשה הוא כי כה אמר ה' על בית מלך יהודה יספר על מה שאמר לו השם לפני מלוך צדקיהו והנה יספר מה התנבא ן שהוא שלום אחר שהוליכוהו אל מצרים והחל מן הוי בונה ביתו בלא צדק על יהויקים ושם כתוב ואחרי כן התנבא על יהויכין כי כן כתוב שם וכל תן מלכו לפני צדקיהו ובספר יחזקאל שאמר שא קינה אל נשיאי ישראל שמתו ולא נשאר מבניהם מלך והחל מן יהואחז הוא שלום ואומר ויביאוהו בחחים מצרים והכפיר הוא יהויקים שהמליכו מלך מצרים ויתנהו בסוגר בחחים ויביאהו אל מלך בבל וככה כתוב בדברי הימים ויאסרוהו בנחושתים להוליכו אחרי כן מקונן על יהויכין מטה עזה את אכלתהו ואחרי כן מקונן על צדקיהו ותצא אש ממטה בדיה פריה אכלה ולא היה בה מטה עז שבט למשול נברר כי יהויקים הוליכוהו אל בבל ואל יקשה בעיניך בעבור שאמר להוליכו בבלה ולא אמר ויוליכוהו כי הנה כתוב על צדקיהו בירמיהו ויאסרהו ם להביא אותו בבלה וכתיב אחר ויאסרהו בנחושתים ויביאהו בבלה והנה כתוב בדניאל בשנת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נבוכדנצר אל ויצר עליה ויתן ה' בידו את יהויקים מלך יהודה ומקצת כלי בית ה' ויביאם ארץ שנער והנה הטעם יהויקים והכלים הביאם בית אלהיו להשתחוות י כן אמר ואת הכלים הביא בית אוצר אלהיו ולא יתכן בדרך הלשון לפרש ויביאם כי הכלים לבדם הביא בעבור הכתוב ואת הכלים הביא וכתוב ימים ויאסרהו בנחושתים להוליכו בבלה ומכלי בית ה' הביא נבוכדנצר לבבל ויתנם להיכלו בבל וירמיהו מתנבא על יהויקים כי קבורת חמור יקבר שלך מהלאה לשערי ירושלים ועל כן טעה האומר כי בשנת שלש למלכות יהויקים שהמליכו פרעה היא שנה שלישית למרדו ועל כן הוצרכתי לפרש כי לש למלכות יהויקים שהמליכו פרעה בא נבוכדנצר עליו ויצר על ירושלים ולקחה בתחלת השנה הרביעית ליהויקים והיא השנה הראשונה לנבוכדנצר כי כן הנה הוליכו אל בבל ועמד בנחושתים כמו שנה והיה נבוכדנצר ושב יהויקים למלכותו ויהי לו יהויקים עבד שלש שנים וישב וימרד בו ובא נבוכדנצר יו אל ירושלים והרגו את יהויקים וסחבו אותו מהלאה לשערי ירושלים ותפי נבלתו מושלכת ולא נקבר כי כן התנבא ירמיהו ואל תתמה בעבור וישכב עם אבותיו כי הנה כתוב הנך שוכב עם אבותיך ובמצרים מתו והנה מלך יהויכין בנו ג' חדשים ותפשו נבוכדנצר בשנת ח' למלכו והוא שנת עשתי יהויקים ומלך צדקיהו עשתי עשרה שנה והיא שנת תשע עשרה למלך נבוכדנצר והנה בשלשה חדשים נהרג יהויקים וגלה יהויכין בנו ואל תתמה שתמצא כתוב בשנת שבע לנבוכדנצר וככה על צדקיהו היא שנת שמונה עשרה כי במספר המלכים כאלה וכאלה והלא ידענו כי ירבעם ורחבעם בחדש נו והנה כתוב כי רחבעם מלך י"ז שנה וימלוך אביה בנו תחתיו בשנת י"ח לירבעם והנה אבאר לך זה מחשב אחד יחשוב מיציאת מצרים מניסן או עולם מתשרי ויום אחד בשנה חשוב שנה יספור מיום מלוך המלך עד תקופת שנתו על כן תהיה שנת י"ח י"ט והמשל בנולד ביום ו' לפני שקוע השמש ואת שהיא רדום בתקופת תמוז והיום ארוך ע"ז שעות שלימות והנה יומל הבן בקר יום ששי שהוא יום שמיני כפי חשבון התורה והוא יום שביעי ואיננו ן יחסרו י"ו שעות ואל תתמה בעבור שתמצא ביחזקאל יביאהו במצודות למען לא ישמע קולו כי כן חשבו עבדי נביכדנצר וטעם התמלוך שאל ירמיהו ם כי בנבואה עליו התחשוב כי מלכותך תתקיים לך בעבור היותך מתחרה בארז והנה נשארה השאלה הקשה כבר הזכרתי כי צדקיהו היה במות אביו בן ; והנה יהיה במות יהויקים וגלות יהויכין בן ל"ה שנה והנה כתוב בן עשרים ואחת שנה צדקיהו במלכו וזה החשבון הוא שנקרא מלך שלש שנים לפני יהו כי נודע זה בכל הגוים שהומלך צדקיהו והעד הכתוב בירמיהו בראשית ממלכת יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה דבר השם לירמיהו שיעשה מוסרות אל מלכי אדום ומואב ועמון וצור ביד מלאכים הבאים ירושלים אל צדקיהו מלך יהודה כי אלה המלכים שמעו שנהרג יאשיהו וחשבו כי צדקיהו בשהיה בן כ"א שנה הוא ימלוך תחתיו ואין טענה ממלכות יהואחז כי עם הארץ המליכוהו ולא שמעו דבריו כי לא מלך רק שלשה חדשים ונשאר בפרשה ש והוא ואל צדקיהו מלך יהודה דברתי והנה ירמיה מספר זה הדבר של המוטות אל צדקיהו בעת מלכו אחר גלות יהויכין ואמר לו הביאו צואריכם ך בבל ושם כתוב ויהי בשנה ההיא בראשית ממלכת צדקיהו מלך יהודה וטעם בשנה הרביעית שמרד יהויקים במלך בבל ויש תקון אחד שהמוטות תקנם בראשית ממלכת יהויקים ושלחם בשנה ראשונה למלכות צדקיהו רק אין טעם לתקון הזה ומפרש גדול היה בספרד והוא פירש ספרים בדקדוק ופירש צדקיהו תחת יהויקים וככה אמר ואחרי אבשלום לא נטה כי הוא שלמה ויהי ביום השביעי שהוא הרביעי הגבל את ההר שהוא העם וככה מלות רבות ים ואת כולם ישא רוח כי איך יתכן בלשון שאדם ידבר מלה ורצונו מלה אחרת והאומר בזה מהמשוגעים הוא נחשב וכבר פירשתי כולם וטוב לו שיאמר זי ולא יהפך דברי אלהים חיים: (ב) ויתן. כתוב ומקצת כלי בית אלהים כי בגלות יהויכין הובאו אל בבל כלי חמדת בית ה' כי כן כתוב ואוצרות ואוצרות בית המלך: (ג) ויאמר. זה אשפנז היה סרים והוא היה פקיד על כל הסריסים המשרתים ונשיו וכתוב בדברי יחזקאל והיו סריסים בהיכל מלך ב. גדול כמו קרית מלך רב ע"כ אמר יפת כי הם דניאל וחביריו וראייתו שאמר מזרע המלוכה ולא דבר נכונה כי הכתוב הוא ויהי בהם מבני יהודה מזרע המלוכה שהיו סריסים ולא תמצא בדניאל שהיה סרים רק כתוב עליו ועל חביריו ילדים אין בהם כל מום ואין מום קשה מן הסרים ודניאל וחביריו המלך ללמדם ספר שהוא מכתב כשדים ולשונם רק שיעמדו לפני המלך ולא לפני נשיו ואם טען הטוען אם דבריך אמת שלא היו סריסים למה הפקיד עליהם שר הסריסים התשובה כי צוה המלך לבקש מישראל ילדים וטובי מראה והנבלים עד היום נודעים במשכב זכור ועוד כי אם יסורם הנער תחסר ולא מבקש להיותם העומדים לפניו יודעי כל חכמה כאשר פירשתי ורבי יהושע אמר כי מלת סריסים בלשון הקודש על שני טעמים האחד מסורסים שרתים ושר הסריסים היה שר על משרתי המלך וכמוהו עם הסריסים והגבורים ואין צורך כי הסריסים היו שרים על הגבורים בעבור היותם עבדי ד וה א לא סרסם רק כך לקחם בשביה והיו שומרי נשיו כמשפט המלכים עד היום וכמוהו ואת נשי המלך ואת סריסיו וכתוב ומן העיר לקח סרים אחד א פקיד על אנשי המלחמה. ומלת הפרתמים זרה ולא תמצא במקרא רק במגלת אסתר אולי הוא לשון כשדים או פרסיים כמו סגנים: (ד) ילדים. כמו

רבינו סעדיה גאון

חלם נבוכדנצר. פ"א בשנת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה ככלות השנה השלישית ותחלת רביעית ככתוב הדבר אשר היה אל ירמיהו על כל עם יהודה בשנה הרביעית ליהויקים בן יאשיהו : היא השנה הראשונה למלך בבל וגם אם נותרה מן השלישית ליהויקים בבוא נבוכדנצר אם כן תהיה ראשונה לנבוכדנצר והיא רביעית ליהויקים ואז הביא ליהויקים ועמו לבבל שנאמר ויתן ת יהויקים: (ב) ומקצת כלי בית האלהים. לפי שנותר המשכן והאהל וכל כליו שלא גלו לבבל על שגנזם יאשיהו וירמיהו: ארץ שנער. ארץ ששם ננערו מתי מבול: בית אלהיו. בית ממשלתו יין שנאמר ואתם תהיו לו לאלהים וכתוב אשר ירשיעון אלהים: בית אוצר אלהיו. בית האליל שלו: (ג) לאשפנז. איש פניו זועפים: להביא מבני ישראל. ולא מבני לוי: ומזרע המלוכה. ולא ממלכי ישראל: ומן הפרתמים. פירי תמים כתפוח הזה שאין בו מום ויפה פרי תואר: (ד) ילדים אשר אין בהם כל מאום. ואפי' סירטא של הקזת דם: וטובי מראה. לא שחורין ולא לבנים

מצודת דוד

שנים וישב וימרד בו כמ"ש במ"ב ובשנת ג' למרדו שהיא שנת י"א למלכותו עליו וכמ"ש בדה"ב: (ב) ומקצת כלי וגו'. כי מהם נשארו ולקחם בגלות יכניה רו מהם ולקחם בגלו' צדקיהו וכמ"ש כי כה אמר ה' וגו' ועל יתר הכלים וגו' לקחם בגלותו את יכניה וגו' בבלה יובאו וגומר (ירמיה כז): בית אלהיו. הביא את הכל אל בית אלהיו ואף האנשים לקלם לאלהיו וליתן לו תודה על הנצחון ואח"כ הביא כלי בה"מ אל בית האוצר: (ג) רב סריסיו. שר וגדול על הסריסים: לוכה. ר"ל והמה יהיו מזרע המלוכה והם עצמם יהיו מן הפרתמים ר"ל מגודלים בעושר ובממשלה: (ד) כל מאום. ר"ל שום מום כלל וכלל לא כמו לא

מצודת ציון

(ב) שנער. היא בבל ע"ש שננערו בה מתי המבול כי היא עמוקה מכל העולם: (ג) סריסיו. שריו: הפרתמים. ענין שרים ועושר וכן חיל פרס ומדי הפרתמים (אסתר א) והיא מ"מ זרה ואולי היא מלשון כשדים. וכמוהו רבים ימצאו בזה הספר אשר אין לי עת ביאורם כ"א לפי הקרוב לעניינם: מאום

והוא חד מן קי"ח מלין יחידאין משמשין ול בריש תיבותא וסי' נמסר במסרה רבתא במערכת אות הלמ"ד בס"ד: בלטשאצר סימן מן ריש סיפרא עד והלבישו לדניאל
פי' שי"ן קדים לאל"ף מכאן ואילך אל"ף קדים לשי"ן: על לבו ב' וסים' הלא את הקטר. וישם דניאל על לבו. וכל אוריתא דכו' במ"ב אל לבו וסים' לא ידון רוחי
אל לבו: ויתן האלהים ז' בליש' וסי' ויתן לך האלהים מטל. ויען רעהו ויאמר אין. ויאמרו עלה ויתן ביד המלך דד"ה. ויתן האלהים להימן. את חכמתו אשר נתן
בלבו דד"ה. ויתן האלהים את דניאל. והילדים האלה ארבעתם. וכל קהלת דכו' במ"ב נתן אלהים וסי' ענין רע נתן אלהים לבני האדם לענות בו. ראיתי את הענין
נתן אלהים לבני האדם: המלצר ל' פתח באתנ'. ויאמר דניאל אל המלצר. והוא חד מן פתחים באתנחתא דסיפרא וסים' דכולהו פתחין באתנחתא דבכל קרי'. תמן

וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּלִים בְּכָל־חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת ג׳ ומ"ל ל׳ ב׳.
וּמְבִינֵי מַדָּע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל ל׳.
הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים׃ ה וַיְמַן ל׳. ס׳. ס׳.
לָהֶם הַמֶּלֶךְ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ מִפַּתְבַּג הַמֶּלֶךְ
וּמִיֵּין מִשְׁתָּיו וּלְגַדְּלָם שָׁנִים שָׁלוֹשׁ וּמִקְצָתָם ב׳. ג׳
יַעַמְדוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ ו וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה
דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה׃ ז וַיָּשֶׂם לָהֶם שַׂר
הַסָּרִיסִים שֵׁמוֹת וַיָּשֶׂם לְדָנִיֵּאל בֵּלְטְשַׁאצַּר
וְלַחֲנַנְיָה שַׁדְרַךְ וּלְמִישָׁאֵל מֵישַׁךְ וְלַעֲזַרְיָה עֲבֵד

ב׳ נְגוֹ׃ ח וַיָּשֶׂם דָּנִיֵּאל עַל־לִבּוֹ אֲשֶׁר לֹא־יִתְגָּ
ב׳ בְּפַתְבַּג הַמֶּלֶךְ וּבְיֵין מִשְׁתָּיו וַיְבַקֵּשׁ
ל׳. ד׳ בליש׳ הַסָּרִיסִים אֲשֶׁר לֹא יִתְגָּאָל׃ ט וַיִּתֵּן הָאֱ
ל׳ אֶת־דָּנִיֵּאל לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לִפְנֵי שַׂר הַסָּרִ
י וַיֹּאמֶר שַׂר הַסָּרִיסִים לְדָנִיֵּאל יָרֵא אֲנִי
ב׳ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מִנָּה אֶת־מַאֲכַלְכֶם
ל׳. ב׳ מִשְׁתֵּיכֶם אֲשֶׁר לָמָּה יִרְאֶה אֶת־פְּנֵיכֶם זֹ
ל׳. ל׳ מִן־הַיְלָדִים אֲשֶׁר כְּגִילְכֶם וְחִיַּבְתֶּם אֶת־
ב׳ ובעינן ב׳ ובעינן לַמֶּלֶךְ׃ יא וַיֹּאמֶר דָּנִיֵּאל אֶל־הַמֶּלְצַר אֲשֶׁ

תולדות אהרן וללמדם ספר. חולין כד: וימן. סוכה נט: ולגדלם. חולין כד: ויהי בהם. סנהדרין צ"ג: וישם דניאל. ע"ג לו (ע"ג מא): המלצר. מגלה יג:

אבן עזרא

כמו עור ופסח שאינן ראויין לעמוד לפני מלך על כן כתוב עור ופסח לא יבא הבית והטעם בית מלכות דוד: וטובי מראה. שלא היו ירקרקים ונראים כמו חולים: ומשכילים בכל חכמה. כלל כל: ויודעי דעת. שידעו בתחלת הדבור המדבר מה שהיה בדעתו לדבר באחרונה כי יש חכמים רבים לא ידעו זה עד סוף דבר המדבר: ומביני מדע. שיוכלו להבין לאחרים מה שיש בלבם ובמדע' כמו גם במדעך מלך אל תקלל כי יש חכמים ולאו להוציא בלשונם מה שיש בלבם כי אם בדרך רחוקה ובארחות עקלקלות: ואשר כח בהם. שתהיה תולדתם חזקה להסתיר הפיהוק ויהיו עומדים תמיד לפניו ושיוכלו לכבול בשעת צרכם והנה צוה לבקש מי שנמצאו בו אלה המדות ולא נמצאו בילד פחות מט"ו שנה והנה אין צורך ללמדם השלש שנים כי אם כתב כשדים ולשונם לדבר עם המלך בלשונו והנה גדולים יצאו מירושלים והנה דניאל יצא בן ט"ו שנה בגלות יהויקים לבבל ושמונה שנים מלך והנה כ"ג וי"א לצדקיהו והנה ד' ול' וע' שנה והנו זקן מאד בימי אסתר אולי כבר מת ולא עלה אל בית שני ואיננו שהכבר בראיות גמורות: (ה) וימן. פועל יוצא והטעם לתת להם מנות. ופירוש וכתיב במקרא ונתתיך לבג וקרי לבז והטעם קרוב אולי טעם בג הבשר המבושל: ומיין משתיו. ולא נכתב ומיין משתהו כי יש יום ידוע לשתות יין לבן או יין מקום פלוני ידוע. וטעם לגדלם להרגילם לעמוד ולדעת משפטי המלוכה וזה הוא אשר כח בהם: ומקצתם. י"א ומקצת הילדים ומקצת כלי בית ומקצה אחיו גם הוא נכון והוא שם רשו בסוף השנים הנזכרות והנה כמוהו ומקצת ימים עשרה: (ו) ויהי. טעם מבני יהודה כי היו בירושלים מבני בני מינים אחים כי הכתוב אומר ובעו דניאל וחברוהי להתקטלא: (ז) וישם. כאשר קרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ורב סעדיה אמר כי כל שם לשון נכרי כר והנה נבוכדנצר בלטשצר שהכבר ושם כל מפורש הוא כשו' אלהי ושדרך מישך לשון כשדים הם והגאון אמר כי נגו כמו נבו אלא בלא ראיה: (ח) וישם. כי המלך אסורה גם היין אסיר וכתוב אמר לנסכא ליה למשפטם לאלהיהם: (ט) ויתן. אמר הגאון הטעם שנתנו לחן ולחסד ולרחמים בעיני שר הסריסים לא עשה בקשתו והוא השיב שלא גילה סודו למלך כי לא יחייהו: (י) ויאמר. כתוב מאכלכם והוא הפת והבג. ומשתיכם לשון רבים אשר ישתה המלך והחורף ממנו ישתו גם הם: פניכם זועפים. כפני אנשים זועפים: כגילכם. אין לו ריע במקרא רק בדברי קדמונינו בן גילו: וחיבתם. מגזרת חוב והם שני בניינים ושרשם כמו קם עם קים דברי הפורים האלה: (יא) ויאמר. המלצר. לשון כשדים הוא נותן המנות והנה פירוש אשר מנה כמו הפקיד

רשי

(ג) הפרתמים. דוכסים: (ד) ואשר כח בהם. פירשו רז"ל שיהיו אוזן מן השחוק ומן השיחה ומן השינה מפני אימת מלכות ושמעמידים עצמן ... לנקביהם: וללמדם ספר. מוסב על אשר כח בהם: (ה) וימן. ל' ... מפת בג. הוא שם מאכל המלך בל' כשדים ויש פותרים פת בג לי... נראה כן שהרי כתיב ויהי המלצר נושא את פת בגם ונותן להם זרעונים ... זרעונים חליפי לחם אלא חליפי תבשיל: (ז) בלטשאצר. על שם עבודה ... של בבל שקרויה בל שנאמר די שמיה בלטשאצר כשום אלהי. ... שם ל' חכמה בל' ארמי: (ח) יתגאל. ל' לכלוך: (ט) שר הסריסים ... שר על משרתי המלך: (י) אשר מנה. אשר הזמין וסיפק: כגילכם ... ולשון משנה הוא בן גילו: וחיבתם את ראשי למלך. תגרמו לי להתחייב ... ראשי: (יא) המלצר. הסודר את המנות ואת הקערות שקורין מאיסטרי...

רבינו סעדיה גאון

לבנים יותר מדאי: ומשכילים בכל חכמה. שיודעים להשיב בכל דבר שישאלום: ויודעי דעת. בכל דבר שישמעו: ומביני מדע. שהן בקיאים בעצה: ואשר כח בהם. שהם יכולים ... נקביהן והשחוק והשינה: וללמדם ספר ולשון כשדים. זה המכתב והלשון. פ"א ויתן ה' בידו וכלל לא כתב כי לקח את יהויקים בבלה אלא כתב ויאסרהו בנחושתים להוליכו ולא כתב ויוליכו ... ויביאוהו אלא ויביאם כלל ביאתו עם ביאת כלי בית המקדש: הפרתמים. בדעתי שאינו לשון קדש אלא עם ומלכות: וללמדם ספר. הוא כתב וסופר והוא כותב והוא קורא בלשון כשד... תורגמן: (ה) וימן. ויפקד כמו שנאמר וימן ה' דג גדול: מפת בג המלך. ממטעמי לחם מאכל המלך בגימטריא פת בג פת בר גימ"ל מתחלף עם רי"ש את בם גר והיינו פת חטים כמא... ופת נקיים כמו נשקו בר: ומיין משתיו. בהרג וקונדיטון ועסים: ומקצתם. כמו שנאמר מקץ שבע שנים כלומר בסופן של שלש שנים האלו אחר שיגדלו יבאו ויעמדו בהיכל המלך ב... פ"א ומקצתם מקצת מהם ישמשו את המלך ומקצתם כדי לעמוד בהיכל המלך שיהיו חכמים במלאכתן של המלכים: (ו) ויהי בהם. כתוך אותן השבויים: מבני יהודה. מזרע חזקיהו כ... ישעיהו הנביא ומבניך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל: (ז) וישם לדניאל בלטשאצר. כך תרגמו אנשי לבב דניאל דיין של אלו דיין טוב ונאמן: בלטשאצר. בל ע"ג ... בל עם אצר נפן אצר כמו טשו במגודתם שומר אוצר של בבל. ולחנניה חונן יה. שדרך שד רך דד מפונק ורך. מישאל ששאלתו אמו מאל. מישך מי שרואהו מיד משכך כעסו וי"א מושך ... עזריה עזר יה. עבד נגו עבד נבו בי"ת מתחלף עם גימ"ל כלומר עבד לע"ג הוא: (ח) וישם דניאל על לבו. שהיה קורא קרית שמע בכוונת הלב כמו שנאמר ושמתם את ד... לבבכם: אשר לא יתגאל. שלא לטנף עצמו במאכל ובמשתה שלהם כמו נגואלו בדם וכן לחם מגואל ופירושו מגועל בחילוף אל"ף בעי"ן: (י) אשר מנה. אשר זימן כמו שכתוב וימן להם המ... כל מי שהוא מצטער במאכל ובמשתה שיחסר לו או בשום צער אחר פניו לא יובהקו זולתי יזעפו כדכתיב וירא אותם והנם זועפים והמתרגמן תרגם נכיסין ופתרונו נעורים: כגילכם. ... בקומתכם כמו בן גילו של ראש והספר כבניין גולה שלכם כלומר כגולתכם כמו וגולה על ראשם: וחייבתם את ראשי. שיתיז את ראשי המלך שיאמר שפשעתי במזונותיכם: (יא) המלצר ...

מצודת ציון

(ד) מאום. כמו מום: מדע. ענין מחשבה כמו גם במדעך מלך אל תקלל (קהל' י): ספר. ר"ל כתב הנכתב בספר: (ה) וימן. ענין הזמנה כמו וימן ה' דג (יונה ב): מפת בג. ענין מאכל: (ח) יתגאל. ענין לכלוך וטנוף כמו לחם מגואל (מלאכי א): (י) מנה. הזמין: זועפים. ר"ל רעים וכות מל' זעף וכעס כי פניהם נשתנה מראית פנו לרוע: כגילכם. כדמותכם ובדרז"ל בן גילו (יבמות קכ): (יא) המלצר.

מצודת דוד

לא תאכלו כל נבלה (דברים יד): וטובי מראה. בלובן ובהירות: בכל חכמה. משכילים בכל מיני חכמות: ויודעי דעת. ר"ל בתחלת אמרי המדבר ... לדעת דעתו ותוכן כוונתו ומה יהיו אחרית אמריו: ומביני מדע. ר"ל ש... בלשונותם במיטב הדבור להבין לזולת מה במדעי לבבם ובמחשבתם: ואשר כח ... להתגבר על הטבע לאנוס ולעצור מן השחוק והשינה וכדומה למען יעמדו בהיכל מלך מבלי שום מניעה וכאשר ראוי והגון: וללמדם ספר. מוסב על ... שלפניו לומר להביא מבני ישראל וגו' וללמדם ספר וגו' והוא המכתב והלשון: (ה) וימן להם המלך. כל זה מדברי המלך שאמר לאשפנז הנה המלך יזמין ... יום דבר הצריך להם ביומו ממאכלי המלך ומן היין אשר ישתה הוא (ואף שנ"כ עצמו היה המדבר לא אמר כמדבר בעדו וכן דרך המקרא וכמ"ש ויצלח ... שמואל (ש"א י"ב) עם כי שמואל עצמו היה המדבר וכן רבים כמוהו): ולגדלם. ובאופן זה יהיו מגודלים שלש שנים למען יהיו נראים יפים ובעלי בשר: ומקצת ... שלשת השנים יעמדו בתמידות לפני המלך לשמשו בכל עת: (ו) ויהי בהם. באותן הילדים שהביא אשפנז כדבר המלך ולתוספת ביאור אמר מבני יהודה ר"ל מזרע ... ומה שהם למעלה פי' כאן: דניאל וגו'. כי רבים הביא מזרע מלכי יהודה ובהם היו דניאל וגו': (ז) שמות. מלבד שמותם מהולדם: בלטשאצר. אולי המלה ... בל' כשדים כמו דניאל בל' הקודש וכן יתר השמות: (ח) וישם. חשב בלבו והתעורר בדבר: אשר לא יתגאל. במאכלי האיסור ויין של עכו"ם: ויבקש. שאל ממנו ... פת בג והיין לבל יתגאל: (ט) לחסד ולרחמים. עם כי הוא לא מילא שאלתו מ"מ לחסד יחשב מה שלא גער בו והשיבו בדברים רכים והיה מעלים ... המלצר: (י) אשר מנה. הוא בעצמו הזמין וקבע מאכלכם ואיך אשנה את דברו:

אשר

תא בערך פתח בס"ד : ומראה ז' קמצים וסימ' ומראה כבוד ה' כאש . ומראה הנגע עמק . ומראה הנתק. ומראה אש לילה . ומראה האפנים כעין אבן תרשיש .
לדים האכלים . ומראה הערב והבקר . וא' פתח ומראה ולא בחידת : משתיהם ג' וסימ' והיה כנור ונבל תוף וחליל . בחמם אשית את משתיהם . ויהי המלצר נשא
גם: נבוכדנצר י' חס' וסימ' נמסר במסרה רבתא בערך נב בס"ד: וימצאם ג' וסי' וילך יוסף אחר אחיו . וימצאם עשר ידות על כל החרטמים . וימצאם עשרת אלפים.א"נך :

ריסים על־דניאל חנניה מישאל ועזריה׃
נא את־עבדיך ימים עשרה ויתנו־לנו מן־ (ל' פתח וה' בנס וקמץ ג' רפין .)
ם ונאכלה ומים ונשתה׃ יג ויראו לפניך (ל'. ל')
נו ומראה הילדים האכלים את פתבג (ז' זירי)
וכאשר תראה עשה עם־עבדיך׃ (ל' זירי)
מע להם לדבר הזה וינסם ימים עשרה׃
קצת ימים עשרה נראה מראיהם טוב
י בשר מן־כל־הילדים האכלים את (ל'. ב' בליש')
המלך׃ טז ויהי המלצר נשא את־פתבגם (ב')
שתיהם ונתן להם זרענים׃ יז והילדים (ג'. ל'. ג')
ארבעתם נתן להם האלהים מדע והשכל (ל')

בכל־ספר וחכמה ודניאל הבין בכל־חזון (ג')
וחלמות׃ יח ולמקצת הימים אשר־אמר המלך (ל')
להביאם ויביאם שר הסריסים לפני נבכדנצר׃ (י' חס')
יט וידבר אתם המלך ולא נמצא מכלם כדניאל (ס'. ל')
חנניה מישאל ועזריה ויעמדו לפני המלך׃
כ וכל דבר חכמת בינה אשר־בקש מהם המלך (ל')
וימצאם עשר ידות על כל־החרטמים האשפים (ג'. ל')
אשר בכל־מלכותו׃ כא ויהי דניאל עד־שנת (ה' בטעם)
אחת לכורש המלך׃

ב א ובשנת שתים למלכות נבכדנצר (ט'. י' חס')
חלם נבכדנצר חלמות ותתפעם רוחו ושנתו (ל')

רשי

לשון נסיון: מן הזרועים. מין קטניות תחת פת בג: (יג) וכאשר לפי מה שתראה עשה: (טז) נושא את פת בגם. נוטלו לעצמו: אמר המלך להביאם. שיבאו לפניו: (כ) החרטומי'. אלו שואלי' בטימי עצמות מתים כמה דאת אמר שחיק עצמות שחיק טמיא: האשפים. קים במזל כך מפורש בתנחומא: (כא) ויהי דניאל. בגדולה בבבל עד לכורש המלך לדברי האומר התך זה דניאל ולמה נקרא שמו התך שמגדולתו נחתכין אנו לומר שזהו כורש הראשון שלפני אחשורוש ולדברי כל דברי מלכות נחתכין על פיו נאמר כורש זה הוא דריוש השני אחר ובימי דריוש המדי שהשליכו לגוב אריות לא ירד מגדולתו שנאמר ודניאל דנא הצלח במלכות דריוש ובמלכות כורש פרסאה למדנו שבימי שון היה בגדולה: (א) ובשנת שתים למלכות נבוכדנצר. אי אפשר אלא בשנת שתים לחורבן הבית כך שנויה בסדר עולם וקראו למלכות על שהראה זדונו לכנס לתוך דביר מלכו של עולם: ותתפעם רוחו. בפרעה

אבן עזרא

חכמים ממונה ולהיותו מגזרת אשר מנה החולק מנות קשה מאד ואף כי כתוב על דניאל: (יב) נס. לשון נווי כמו חל נא את פני ה' וטעם ימים עשרה כי אין יכולת בחי לסבול הרעה רק ט' ימים ככה הזכירו בעלי התולדות ותחת פת בג המלך תן לנו זרעונים הם גרגרים כאשר יזקינו ותחת יין תן לנו מים: (יג) ויראו. בסוף עשרה מראינו והזכיר פת בג המלך ואחז דרך קצרה שלא הזכיר יין: (יד) וישמע. אמר יפת בן עלי כי כל יום היה רואה פניהם עד ימים עשרה: (טו) ומקצת נראה. הטעם כל מראיהם ויאמר הגאון זה היה נס גדול ואין צורך כי היו אוכלים אורז הנקרא בלשון ערבי ארוז והוא נכבד מאד וערב מן החטה ועושה דם טהור והוא מאכל אנשי הודו ואין להם חטה ועשו ממנו תבשילים וזה האורז ישגא מאד כאשר יבושל בחלב והכלל כי המעט ממנו משביע והוא כבד במשקליו וגרגיריו דקין מאד ואינן עגולין ותולדתו חמה ולחה והתימה מחכם גדול שאמר שהוא הדוחן שגרגיריו עגולין ויעמוד שנים רבות ולא ירקב והוא מאכל רע ותולדתו קרה ויבשה גם במיני קטנית אפונים ואינם אלה הנמצאים בצרפת כי אלה הם קרים ורעים ומנפחים והאפונים הם נמצאים בספרד ומצרים ורומא והם על ג' מינים מהם לבנים ומהם אדומים ומהם שחורים וזה המין נכבד מכלם ושלשה המינים חמים ולחים ומימיהם רפואה לכבד והם מצהילין ם יותר מן היין ויוכל אדם להכיר שאלה שבצרפת בלי פה והשלשה המינים פה להם והנה האורז והאפונים הם זרעונים ומבריאים את הבשר ועוד כל שהוא תאוה לנפש יותר יועיל ממאכל שאין הנפש אוהבת אותו אף על פי שיהיה חם ולא כתולדת החיים והנה אלו היו אוכלין דבר שתתאוה נפשם ל להם: (טז) ויהי. נושא. בנפשו ואשר קצר לזכיר היין זכרו עתה. ונו"ן זרעונים נוסף כמו לגאיונים ורבים כמוהם: (יז) והילדים. טעם ארבעתם בכל חכמה רק דניאל הוסיף עליהם שהיה מבין בכל חזון ופתרון חלומות כי הוא לבדו היה נביא ולא השלשה: (יח) ולמקצת. בסוף השלש שנים: להביאם. :(יט) וידבר. בלשונו: ולא נמצא. מכל הילדים היהודים שגלו כאלה ארבעתם: ויעמדו לפני המלך. הם לבדם: (כ) וכל. זה יורה כי נבוכדנצר חכמות וימצא כל אחד מאלה ארבעתם יודע עשר ידות על כל חרטום ואשף ויתכן היות עשר לשון רבים כמו מעשרה שליטים בעבור כי עשרה. סך ל ספר יצירה אמר עשר ספירות בלי מה והחרטומים הנם האשפים כי הנה כתוב לקרוא לחרטומים ולאשפים ושם אפרשם: (כא) ויהי. הטעם שהיה שנת אחת לכורש המלך ואילו היה כתוב עד שנה אחת היה נראה כי שנה שלימה עברה ובאומרו שנת אחת הטעם בתוך השנה: (א) ובשנת. אמר הספר

רבינו סעדיה גאון

נר ממולא ונר: מינה. כמו וימן: (יב) נס נא את עבדיך ימים עשרה. באותן הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים והם כנגד עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו שלא יגרום להם נסיונות שנסו אבותינו להקב"ה במדבר: מן הזרועים. הם פול הלבן ופול המצרי ופול העב והגולבון והאפונים והעדשים ותימלין וכל כך למה כדי שיעלו ריח רע מפיהם שלא יבואו עליהן : (טו) ומקצת. ולסוף: ובריאי בשר. שמינים ויפים: (יז) ודניאל הבין בכל חזון וחלומות. ארבעתם היו חכמים בכל ספר אומה ולשון לקרוא ולכתוב ולפרש ויותר עליהם דניאל לפרש כל חזון וחלומות: (כ) עשר ידות. עשרה חלקים כמו וארבע הידות מתרגמינן וארבע חולקין: החרטומים. מלאכתם בחורים אטומים כילד היו נוקבין חור באילן ומכניסין בו מין אותו והוא מגיד להן כל דבר חרטום חור אטום ולמה כתוב החרטמים חסר וי"ו שאולין בקברות בחורי טימי מתים: האשפים. שדוחקין במזל כמו השואפים אביון מתרגמינן דדחקין: ניאל עד שנת אחת לכורש המלך. הוא כורש הגדול שאם תאמר לכורש הקטן היאך אמר למטה בשנת שלש לכורש מלך פרס והיאך אמר ובשנת שתים לדריוש המלך: (א) ובשנת כות נבוכדנצר. חסר אל"ף שמאותו היום נגזרה עליו חסרון מלכות בבל: חלם נבוכדנצר חלומות. ב' חלומות חלם אחת של צלם ואחת של אילן והוא בשמינית למלכותו הגלה ליהויקים דניאל לשם ואם תאמר בשנת שתים לנבוכדנצר היאך נמצא דניאל לשם אלא כשהחריב נבוכדנצר את ירושלם העלהו הכתוב כאילו מלך באותו העת ולכך נאמר בשנת שתים לנבוכדנצר כלומר שנים היו מיום שמלך עד יום שהחריב ירושלם וקדמה גלות יהויקים לחורבן ירושלים

מצודת דוד

יראה. אשר למה תעשה כה שיראה המלך את פניכם זועפים ורעים ר הילדים: וחייבתם. ותהיה ע"י חייב את ראשי למלך כי כן משפט יז את הראש של מי אשר ימרה את דברו: (יא) על דניאל וגו'. ם מאכליהם ומשקיהם: (יב) את עבדך. אמר על עצמו ועל חמ"ו חבריו: ס. ומים יתנו לנו ונשתה: (יג) מראינו ומראה וגו'. תראה מראות פנינו אל מול מראות אלו אם יש מה השתנות אלו מאלו: וכאשר תראה. ולפי מה כה תעשה אם לא יהיה פנינו רעים מפניהם אזי תוסיף תת לנו מן הזרעונים ומים ואם רעים יהיו אז בע"כ נאכל פת בג ונשתה יין: (טו) מן כל. מן כל הילדים וגו': (טז) נושא. נוטל לעצמו: פת בגם. הניתן למאכלם: (יז) ארבעתם. הם דניאל חמ"ו: מדע והשכל. ידיעה בהם ולהשכיל עוד מוגא ספר. מכתב ולשון כל עם ועם ובכל מיני חכמה: ודניאל. ויותר עליהם דניאל שהיה מבין בכל חזון וחלומות ר"ל לדעת פתרון חלומות: (יח) ולמקצת הימים. ולסוף שלשת אשר אמר המלך להביאם. לעמוד לפניו כמ"ש למעלה: ויביאם. אז הביא את כל הילדים לבחור מהם מי ומי יעמדו לפניו: (יט) וידבר אתם. בדברי וכל לנסות חכמת כ"א: ולא נמצא מכולם. להיות חכמים ומשכילים כדניאל חמ"ו: ויעמדו. מינה אותם להיות עומדים לפניו תמיד לשמשו: (כ) חכמת את הבנת דבר מתוך דבר: וימצאם. מצא בהם עשר ידות יותר על כל החרטומים והאשפים: (כא) ויהי דניאל. בגדולה היה בבבל עד שנת וגו' עצמו ממלאכת המלך ומינה את זרובבל תחתיו: ב (א) ובשנת שתים. אחר חורבן הבית ואחר שכבש כל העכו"ם ומלך עליהם חשב מחשבות מה שיהיה הימים ובא לו החלום וכמ"ש בפתרון החלום: חלומות. לפי שהיתה מעניים הרבה אמר חלומות: ותתפעם. נשמתו היתה מקשקשת בו כדרך החרד

מצודת ציון

הוא המסדר המאכל: אשר מנה. אשר הפקיד כמו ומהם ממונים על הכלים (דה"א ט'): (יב) נס. מלשון נסיון: הזרועים. מיני זרעונים כקטניות וכיוצא: (טו) ובריאי. ענין שומן כמו ועגלון איש בריא (שופטים ג'): (יז) חזון. ראיית החלום והוא כפל ענין במ"ש: (כ) ידות. חלקים כמו וארבע הידות (בראשית מז): החרטומים. הם חכמי הטבע: האשפים. הם חכמי הרפואה: (א) ותתפעם. ענין הכאה וקשקוש

ובשנת ט׳ ר״פ וסימן נמסר במלכים א׳ ריש סימן ט״ו : ולמכשפים ב׳ וסימן ויקרא גם פרעה לחכמים . ויאמר המלך לקרא לחרטמים : ותפעם ב׳ וסימן ו
ותפעם רוחו דפרעה .ותפעם רוחי לדעת את החלום : קדמ׳ דסיפר׳ ותתפעם רוחו ושנתו . תנינא ותפעם : סימן קדמ׳ ופשרא נחוה תנינא ופשרא נהחוה : ופשרה
בסיפ׳ וסי׳ ענו תנינות ואמרין למלכא . כען דניאל יתקרי ופשרה יהחוה : מלתה ל׳ כתיב ה׳ מני אזדא . וכל תלתה כתיב ה׳ במ״א נדבכין די אבן גלל תלתא : נה
כתיב ה׳ במ״ב כתיב א׳ וסימן ומלתא יתהובד . קרא מלכא . ושארא בולהון בה״א . סימן שנא מהשנא ישתנא תשנא לבנא למבנא יתבנא מתבנא תתבנא כולהון כתי

נהיתה עליו : ב ויאמר המלך לקרא לחרטמים
ולאשפים ולמכשפים ולכשדים להגיד למלך ל׳. ב׳
חלמתיו ויבאו ויעמדו לפני המלך : ג ויאמר להם ג׳
המלך חלום חלמתי ותפעם רוחי לדעת את־ ב׳
החלום : ד וידברו הכשדים למלך ארמית מלכא
לעלמין חיי אמר חלמא לעבדיך ופשרא נחוא : ג׳. לעבדךק׳.
ה ענה מלכא ואמר לכשדיא מלתה מני אזדא דאי ק׳. ל׳ כתיב ס׳. ב׳

ל׳ מ״ל. י״ד הן לא תהודעונני חלמא ופשרה
ל׳. ל׳ · ח׳ תתעבדון ובתיכון נולי יתשמון : ו והן
י״ד. ל׳. ל׳ ופשרה תהחון מתנן ונבזבה ויקר
ל׳ תקבלון מן־קדמי להן חלמא ופשרה
ל׳ ז ענו תנינות ואמרין מלכא חלמא
ג׳. כתיב ה׳ יתקרי לעבדוהי ופשרה נהחוה : ח ענה מלכא
מן־יציב ידע אנא די עדנא אנתון זבני

תולדות אהרן למלך ארמית. (סוטה כה) :

הספר שהוא שנת שתי׳ למלכו׳ נבוכדנצר על ירושלי׳ אחר שמרד בו צדקיהו והחריבה ור׳ משה אמר כי ב׳ שני׳ נשארו למלכותו : ולא מצאנו כדבר הזה בכל המקר׳ והנכון בעיני למלכותו על כל הגוים שהזכיר ירמיה שיכבשם אז שקט וחשב מחשבות על משכבו מה יהיה באחרית הימים כאשר הזכיר דניאל והזכיר חלומות בעבור שיש בצלם זהב וכסף ונחשת וברזל וכלי חרס ומנהג החולם לראות דבר אחד : ותתפע׳. כמו נפעמתי ולא אדבר וגזרתם את הולם פעם כאדם שידוכה וידוכה. אמר הגאון כי פרעה ידע החלום ולא ידע פתרונו ע״כ כתוב בפרעה ותפעם רוחו שהוא מבנין נפעל ונבוכדנצר שלא ידע החלום והפתרון כתוב עליו ותתפעם רוחו א״כ מה יעשה כי הוא אומר ותפעם רוחי ויתכן היות לדגשות פ״א ותפעם תחת נו״ן בנין נפעל כי הפועל שהוא עובר הוא נפעל כמו וילחם בישראל או לדגשות הפ״א להתבלע תי״ו התפעל והנה יהיה ותפעם רוחו כמו ותפעם כהו כדרך וכבס המטהר את בגדיו ופי׳ נהיתה עליו הפך ושנתי ערבה לי כענין שבוש וכמוהו נהייתי ונחליתי וקרוב הוא מטעם כמו נהי נהיה : (ב) ויאמר. חרטומים. הם חכמי התולדה העיקרים ותולדות כל דבר וכל מעשים שיעשו בלט וכן כתוב בחרטומי מצרים : ואשפים. הם הרופאים. ומכשפים הם המשנים דבר התולדה למרא והכשדים הם חכמי המזלות. והגזרין הם בעלי הקסמים ההולכים לקראת נחשים ואלה הם שהמלך צריך להם לא לחכמי המדות והחשבון והערכים וחכמ׳ והחכמה העליונה והנה קרא לחרטומים שהם יודעים עיקר החלומות ואיך תראה הנפש חזיונות הלילה גם קרא לאשפים שהם יודעים בדפק הזרוע או בגוף הגוף ורובי החלומות הולכים על מתכונת הגוף וקרא גם המכשפים שהם יודעים הטעות הראויות לעשות מהם מעשיהם אולי יסתכלו וידעו מה הלו מערכת הככבים בזאת השעה גם קרא לכשדים שהם יודעים העתידות כפי מלאכתם בדעתם מולדי האדם לנהוג המעלות על הגבולין ועל מבכ׳ המשרתים ושני המאורות ותקופת השנה והחדש והשבוע והיום והם היו יודעים מולד נבוכדנצר על כן ענו הכשדים תחילה כי הדבר תלוי בהם וכחו׳ דבריהם : (ג) ויאמר. אמר אחד מן הגאונים כי היה יודע נבוכדנצר החלום ובא לנסות חכמיו ולולי זה לא האמין בדברי דניאל והנה הכתוב מעיד ורע לדעת החלום וכאשר אמר לו רעיונך על משכבך סליקו מיד נזכר כי כן היה וכאשר הזכיר הצלם אז נזכר לו כן : (ד) וידברו. עתה יחל לדבר לשון כשדים המלך כאשר דברו והשיב להם : (ה) ענה. יש מלות רבות לשון כשדים פירושם כפי טעם המקום. ולפי טעמי אזדא כמו קיימא ואמת הוא והטעם היא תתקיים. ומיהו הן לא תודיעוני החלום ופתרונו חייבי מות אתם . ויפת אמר תעשו קטיעות קטיעות ואמר כי כמוהו נדמה מלך שומרון ודמיתי אמך כאילו אמר חתיכות חתיכות תעשו בחרב. ומלת נולי הריסות וחרבה ושממה ור׳ ישועה אמר כמו דומן : (ו) והן . ונבזבה. מנחה ודורון : (ז) הגאון כי לא הוסיפו טתה על התשובה הראשונה לנכח המלך מדברים כדרך קום נא שבה ועתה לשון יחיד שאינו נמצא יקום אני והטעם כי לנכחו ואמרו אין לנו מענה להשיב רק מה שהשיבונו למלך : (ח) ענה. באמת יודע אני כי העת אתם קונים והטעם אתם דוחים את השעה בעבור

בפרעה נאמר ותפעם רוחו (בראשית מא) שלא נעלם ממנו אלא פתו וכאן שנעלם ממנו גם החלום נכפלה הלשון: ותתפעם. לשון פעימה ובחומש פירש״י ז״ל לשון נקישה : נהיתה עליו. לשון שברון כמו (יחזקא על הווה : (ד) לעלמין חיי. לעולם יחיה : אמר חלמא לעבדך. אמ׳ לעבדך : (ה) מילתא מני אזדא. הדבר ממני הלך : הן לא תהודעוני ופשריה. אם לא תודיעוני החלום ופתרונו : הדמין תתעבדון. לאבריכם והרבה יש בגמרא הדומי הדמוה במסכת גיטין : נולי. אשפה : יתשמון ויעם יהון שומות לאשפות : (ו) והן . ואם: ונבזבה. דורנות : להן . אם תגידו לי : (ז) תנינות. שנית : נהחוה. נגיד : (ח) מן יציב ידע אנא. יודע אני : יציב. דבר אמת ויציב : די עדנא אנתון זבנין. אשר זו יע מסוס

רבינו סעדיה גאון

ירושלם י״א שנים ולא תוכל לפרשו בענין אחר הסתכל לשם לע״לא ותמצא כמה שנים היו עד עכשיו בשנת ארבע ליהויקים מלך נבוכדנצר ויהויקים מלך י״א שנים כמה שנים הם משנת ארבע י״א שמונה שנים ולצדקיהו אחת עשרה הרי תשעה עשר וב׳ שנים משהחריב את ירושלם הרי לך כ״א שנים לפיכך הוי פירוש דבשנת שתים לנבוכדנצר מיום שהחריב את ירושלם : ותתפעבור מקשקש רוחו בקרבו כפעמון ופירשו רבותינו הואיל ונכתב ותתפעם בשני תוי״ן שנטרף בשני טירופין על שכחה החלום ופתרונו שבפרעה אמר ותפעם ששכח הפתרון וזכר החלום : נהיו. כמו נהייתי ונחליתי . פ״א ויסי דניאל עד שנת אחת לכורש . שהיה לראש ולקצין על כל יודעי דעת מיום שפתר החלום עד תום כל מלכות בבל עד תום ע׳ שנה וגם במלכות דריוש מלאכת מלכות בבל עד שנה אחת לכורש כמו שנאמר עד שנת אחת לכורש המלך ואחרי כן עודנו חי ואולם מנע נפשו ממלאכת המלכים ומינה את זרובבל תחתיו על כן מצאנו אותו בשנת מתאבל ומתענה כ״א יום ואם היה במלאכת המלך לא היה יכול לחדול ממלאכת המלך אלא כל הימים במלכות בבל ודניאל בתרע מלכא תמיד וגם בימי דריוש סרכין תלתא די דניאל חד מנהון חדל : ובשנת שתים לנבוכדנצר ודניאל פתר חלומותיו והלא כבר נאמר ולגדלם שנים שלש וכתב ולמקצת הימים אשר אמר המלך ומן החשבון הזה היתה שנת רביעית ואיך אמר ובשנת שתים בשנת שתים חלם עד תום הימים לגדלם שנים שלש ועוד לא באו לפני המלך ועל כן שאל מן הכשדים לבאר חלומו כי עדיין דניאל לא בא לפני המלך : נהיתה עליו. לשון שכתם : חלם תלית וכי הרבה היו אלא חלום אחד של עניינים הרבה על שראה זהב וכסף ונחשת וברזל וחרס לכך נאמר חלומות : מכשפים . שמכחישין פמליא של מעלה ופמליא של מטה . ד״א מכשפים שבלחישה מכים ושפין בשרו וכוחו של אדם : כשדים . כמו שדים שעושין מעשיהן מכח שדים : (ד) ארמית . בלשון ארם : מלכא לעלמין חיי . כלומר יחי המלך : ופשרא נחוא. ופתרון (ה) אזדא . כמו אזלא וי״א אזדא לשון תוקפא כמו זדון ויתכן ואזדא רבא לטעמיה לשון חוזק : הדמין . נתחים כמו וינתחהו מתרגמינן והדמים : נולי. ביזה ואין לו דמיון וי״א נולי כדומן ואולה כאיבום של בהמות . ד״א נולי חריבה : (ו) תהחוון . תגידו : מתנן ונבזבה . מתנות והולאה כגון מתנות זהב וכסף ובגדים והולא׳ לחם ויין ומזונות ואין ונבזבה מע יבוזו יותר מתומם : להן חלמא . רק החלו׳ ופתרונו תודיעוני וכך אמר להם אם אני אומר לכם החלום אתם בודין לי הפשר מלבכם : (ז) תנייגות . ענו פעם שניה ואמרו למלך יאמר לעבדיך ונגד פתרונו : (ח) מן יציב . באמת ויציב אמר לכן הרי אני אומר לכם הגידו לי ואתם אומרים לי אמור אתם לנו שכן כתוב חלמא יאמר לעבדוהי : די עדנא אתון זבנין. זמ עין

מצודת ציון

וכן ויסי בבוקר ותפעם רוחו (בראשי׳ מ״א) והוא מלשון פעמון המקשקש : ושנתו. מלשון שינה: נהיתה. ענין כריתה ושבירה כמו נהייתי ונחליתי (לקמן ח) : (ד) ופשרא. ופתרונו כמו ופותר אין אותו (בראשי׳ מ) תרגומו ופשר לית ליה וכן רוב הספר הוא לשון תרגום והוא ארמית ואין צורך להביא ראיה עליהם : (ה) אזדא · הלכה ובדרז״ל והודא לטעמיה : הדמין. בת״י הוא ענין נתחים : (ו) ונבזבה . ענין דורון גדול כויתור רב ובדרז״ל המבזבז אל יבזבז וכו׳ (כתובות נ) : (ח) יציב . ענין אמת וכמוהו רבים

מצודת דוד

שלא יוכל לעצור הנשימה זמן מה והיא הולכת ובאה : נהיתה עליו . השנה מעליו ולא היה יכול לישן עוד : (ב) לחרטומים . הם חכמי הטבע היודעים עיקר החלומות ואיך תראה הנפש את הדמיונות בעת השינה : ולאשפים. הם הרופאים היודעים בדפק הזרוע ובמי השתן השתנות הגוף ורוב החלומות הם על מתכונת הגוף : ולמכשפים . הם המשנים דבר התולדות למראית העין השעות הראויות במערכו׳ הכוכבי׳ ויוכלו גם המה לדעת החלום כפי המערכות : ולכשדים. הם חכמי המזלות יודעים מה העתידות של מי אשר ידעו עת מולדו וכמו ידעו מולד נ״כ ויוכלו גם הם לדעת את חלומו : להגיד . אשר יגידו מלבם את דברי החלום מה היא : (ג) לדעת . הפעימה והחרדה היא על כי כלתה נפשי לדעת את החלום ממני : (ד) וידברו הכשדים . לזה השיבו הם לפי שהם היותר ראוים לדעת החלום מכל יתר החכמים שבאו על כי יודעים המה מה העתידות : ארמית. בלשון ארמית ר״ל כשדים שבולם רגילים בו וכוונתם היה למען ישמעו כולם ואולי יבוש המלך מן העם לבקש תואנה כזאת : מלכא וגומר. המלך יחיה עד עולם והוא מדרך המוסר לברך את המלך בראשית האמרים: ופשרא נחוה. והפתרון נגיד: (ה) מלתא וגומר. הדבר הלכה ממני ר״ל שכחתי דברי החלום : הן לא וגו׳. אם לא תודיעו לי החלום : הדמין וגו׳. לנתחים תעשו ובתיכון וגו׳ . בתיכם יושמו לאשפות ומקום בזוז : (ו) והן חלמא וגו׳ . ואם החלום והפתרון תגידו : מתנן וגו׳. מתנות ודורונות וכבוד גדול תקבלון מלפני : להן וגו׳ רק החלום והפתרון הגידו וכאומר ולא אשאל עוד אות על הפתרון : (ז) תנינות . פעם שנית והוא הדבר שאמרו בראשונה אולם מתחלה אמרו למלך לנוכח ועתה פחדו לדבר לנוכח כדברים האלה אך אמרו אלו ואלו לפני המלך כאומר אין לנו מענה רק כאשר אמרנו שהמלך יאמר לעבדיו את החלום ונגיד את הפתרון : (ח) מן

א: די כל מלך חד מן י"א מקומות דמתרדפא פשטא אחרי היתיב וסימ׳ או בנבלת בהמה טמאה . אחרי הכתו את סיחן . והיה כל מעבר מטה . איש יושב על כסא דוד
. כי מאסו את תורת ה׳ דישעיה. איש הולך אחר שרירות לבו הרע דירמיה . שקר הנביאים נבאים בשמי . די מלכות תחות כל שמיא . די כל מלך רב ושליט . די
בר נהריא. על כל חרד בדבר אלהינו דעזרא: כ"ח מלין כתיב יו"ד בסיפר׳ וסי׳ חכימי לידעי בני אחרי רעיוני הדרי שלטוני רבי גברי והדברי חטי צפרי תרי וחזוי לחרי

ל׳.ל׳ די חזיתון די־אזדא מני מלתא׃ ט די הן־ ב׳
א לא תהודענני חדה־היא דתכון ומלה ל׳.ל׳.
ה ושחיתה הזמנתון* למאמר קדמי עד די ל׳. ב׳ חד כתי׳ י׳
א ישתנא להן חלמא אמרו לי ואנדע די ל׳
ה תהחונני׃ י ענו כשדיא קדם־מלכא ל׳. דאי ק׳
ין לא־איתי אנש על־יבשתא די מלת ל׳
א יוכל להחויה כל־קבל די כל־מלך רב ל׳. י״א בטעב לאחור
יט מלה כדנה לא שאל לכל־חרטם ואשף ל׳ ל׳

*הזדמנתון ק׳

ל׳.ל׳ כתי׳ ס׳ וכשדי׃ יא ומלתא די־מלכא שאל יקירה
ואחרן לא איתי די יחונה קדם מלכא להן אלהין
ל׳ די מדרהון עם־בשרא לא איתוהי׃ יב כל־קבל
ל׳ דנה מלכא בנס וקצף שגיא ואמר להובדה
ב׳. ל׳ לכל חכימי בבל׃ יג ודתא נפקת וחכימיא
ל׳. ל׳ מתקטלין ובעו דניאל וחברוהי להתקטלה׃
ל׳ יד באדין דניאל התיב עטא וטעם לאריוך רב־
טבחיא די מלכא די נפק לקטלה לחכימי בבל׃

ס למות: כל קבל די חזיתון. כל כנגד שאתם רואים שהלך ממני הדבר כופלים לי להגיד לכם: (ט) די הן חלמא לא תהודעונני. שאם החלום נו לא תודיעוני אחת היא דתכם למות: ומלה כדבה ושחיתה הזדמנתון. ם דבר כזב ונשחת תכינו עצמכם לומר לפני: עד די עדנא ישתנא. עד ישתנה העת כלומר קודם נטות צללי ערב שישתנה מועד הבוקר: עד די ישתנא ל׳ גטרה וגזום הוא כך יענש. והעונש כבר פי׳ למעלה ודוגמתו ל הורג קין (בראשית ד): להן. אך החלום אמרו לי מה חלמתי. ואדע הפתרון תגידו: (י) די מלת מלכא. אשר דבר המלך יוכל להגיד: כל כל כנגד כלומר תשובתינו זו אמת היא לעומת שלא היה מלך מעולם דבר כזה: מלה כדנה. דבר כזה: ואשף. הדוחק במזל: (יא) יקירה. ומשאה כבד: ואחרן לא איתי די יחוינה. ואחר אין אשר יגידה: להן . אך המלאכים אשר מדורם עם בשר ודם אינגו: מדריהון. מגוריהון: רבי תנחומא ואחרן לא איתי. והרגן לא איתי כהן הלובש אורים ם אינו כאן שיגיד לך אמר להם כל כך היה כח באותו בית ונתתם לי להחריבו מיד כעס וגוה להרגן: (יב) כל קבל דנא. לעומת התשובה : מלכא בנס וקצף שגיא. היה המלך בזעף וקצף גדול: בנס בזעף. והנס ם (בראשית מ) ת"א והא אינון נסיסין: ואמר להובדא. ויאמר להאביד. ל ואמר נתעלמו בו מנחם ודונ"ש. מנחם דחק עצמו לתת ב׳ של בנס התיבה ולא פתר בנס וקצף לשון שמות דברים אלא לשון פעל רגז וקצף ואמר להאביד וי"ו שבואמר דחקו לפתור כן ודונש אמר אי אפשר להיות ב׳ וד בתיבה אלא שם דבר הוא וכן פתרו בזעף וקצף גדול אמר להאביד וי"ו טפילה ויתירה כמו וי"ו של ורכב וסוס (תהלים עו). ואני אומר אין הוי"ו דחוקה להיות טפילה ויתירה כי כן פתרונו מלכא בנס וקצף שגיא המלך בזעף וקצף גדול ואמר בזעפו להאבידם ומן המקראות קראי לשון היא : (יג) ודתא נפקת . דת המלך וגזירתו יצא במדינה : ובעו דניאל וחברוהי לה. ונתבקשו דניאל וחביריו ליהרג : (יד) באדין. תרגום של אז: התיב עטא וטעם לאריוך. השיב עצה וטעם לאריוך שם האיש : רב טבחיא. שר ההורגים

מלה יוצאה מפי והיא קיימת והוא אם החלום לא תודיעוני אחת היא דתכם הדת שנתתי שתהרגון ודל"ת הזדמנתון תחת תי"ו התפעל ויאמר ר׳ מרינוס כי כן מלת הזכו כמו הזדכו ולא יתכן להיותו מבנין נפעל בעבור דגשות הכ"ף ור׳ משה הכהן ספרדי אמר כי הוא בנין התפעל ודגשות הזיי"ן להתבלע התי"ו והוא התזכו וזהו הנכון בעיני: (ט) עד די עדנא ישתנה. ואתעסק בדבר אחר: (י) ענו. לא יש אנוש על היבשה שמלת המלך יוכל להגיד והנה כל מלך שהיה לפניך לא שאל כשאלה הזאת: (יא) ומלתא. יקירה. כמו ויקר פדיון נפשם שלא מצאה טעם: אלהין. הם המלאכים העליונים שהם צורת אמת ואינם כגופות והנשמות נגזרות מהן כאור היוצא מהשמש והנשמות הם גופות על כן אינמו יודעות הנסתרות רק מעט ובמראות הלילה שאין הנשמות מתעסקות בצרכי הגוף והיודע בסוד הנשמה יעיד על דברי: (יב) כל. בנס. בזעף תרגום והנס זועפים: חכימי בבל. הם הנזכרים בתחילה: (יג) ודתא. הדת יצאה מלפני המלך: (יד) באדין. אז דניאל השיב עצה וטעם והנה כמו שבעה יעטוהי וטעמו כמו משבעה משיבי טעם עצה פוטיפר שר הטבחים של פרעה לפי דעתי אינו כמו רב טבחיא כי מלת טבח בלשון הקדש תתפרש לשני טעמים האחד הריגה כמו רב טבחים והראיה די נפק לקטלא וכמוהו ככבש אלוף יובל לטבוח כצאן ורבים ככה והטעם השני כמו בלשון ישמעאל מבשל כמו וטבוח טבח והכן כי אין אדם באותו זמן ש חט צאן במצרים כמו לרקחות ולטבחות כי הנשים אינן שוחטות גם וירם הטבח ובעבור כי שר האופים היה אופה הלחם ושר המשקים חבירו ע"כ אמרתי כי שמם המלך בבית חברים שהוא שר המבשלים ולא שמם בבית הסוהר שיאסרו בו
כל

רבינו סעדיה גאון

שהסיתו עמי עד שהסרים ותלכו זבנין כמו זמנין כמו אשר זמם בחילוף בי"ת עם מ"ם באלב"ם: כל קבל. מכבר שראיתם שאזלא והלכה ממני המלה כלומר ששכחתי החלום ואתם נושאים עמי בדברים עד שאזכור החלום . וי"א זבנין ממש כענין המוכרים שנושאין ונותנין בדברים עד שגומרים סחורתם : (ט) די הן חלמא . שאם החלום לא תודיעוני אחת דתיכם למות שכולכם גזירה אחת ולמה לפי שאם אמרתי לכם החלום בודאי כי מלה של כזב ושקר הזדמנתם לומר לפני על פשר החלום : עד די עדנא ישתנא. עד שיתחלף העת מיכן ועד הצהרים כי כן זמן של מלכים מן שלש שעות ביום עד הצהרים : להן חלמא . רק אם החלום תגידו אדע כי פתרונו תגידו לי : (י) ענו כשדאי וגו׳. לא איתי אנש על יבשתא . לא יש על היבשה על הארץ ומר לך לפי שנסתלקה הנבואה : (יא) ומילתא די מלכא שאל יקירה . הדבר שהמלך שואל צריכה נבואה שכן יקירה לשון נבואה כמו ודבר ה׳ היה יקר בימים ההם : ואחרן לא איתי . ובניו שכהנים לא יש כששיה ביהמ"ק קיים היה אדם הולך אצל אהרן ובניו והם שואלין באורים ותומים ומגידים להם כל סתומות עכשיו אין אחר שיגיד זולתי המלאכים שאין מדור שלהן ב ודם. אמר להם כל כך היה ביהמ"ק יפה ונתתם לי עצה להחריבו : (יב) בנס וקצף. זעף וקצף זועפים מתרגמינן נסיסין כעס ואמר להובדא לכל חכימי בבל אחת על החלום ואחת על להחריב ביהמ"ק : (יג) ודתא נפקת . והדת של הריגה יצאה וכל חכמי בבל נהרגין: ובעו דניאל וחברוהי להתקטלא . ליהרג : (יד) עטא וטעם . עצה וטעם :
אמר

מצודת דוד

יודע אני אשר בעת הזאת אתם נמכרים ונמסרים למיתה: כל קבל. כל ר"ל בעבור אשר ראיתם אשר הלכה ממני דבר החלום ועכ"ז תאמרו שאגיד החלום: (ט) די. אשר החלום לא תודיעו לי אחת היא משפטכם ר"ל המשפט שאמרתי הדמין תתעבדון וגומר המשפט הזה יהיה על כולכם אין נקי: ומלה. שקר ונשחת הכינותם לומר לפני עד. אשר ישתנה העת ר"ל במה שתאמרו להגיד הפתרון הנה רואה אנכי אשר הכנתם פתרון כזב ונשחת לומר שיורה על יהיה באחרית הימים כי תחשבו אשר אאמין אליכם עד אשר יעבור הזמן שתקבעו לם ויארכו הימים וישכח הכל: להן. רק החלום אמרו לי ואדע בזה אשר ן תגידו לי וכאומר לא אאמין עוד מעתה אל הפתרון רק כשתאמרו החלום אז אדע באמת שעמכם החכמה להגיד הפתרון האמיתי ועל כי חשב פן בראותם זה עליהם הרעה את המלך פן מלבם יוציאו מלים ויבדאו לומר כזאת וכזאת ראית וזה פתרונו לזה התחכם המלך וחזר ואמר כאלו זוכר הוא את ולנסותם מעליהם אותו: (י) ענו. השיבו הכשדים לפני המלך ואמרו: לא איתי. לא יש איש על הארץ אשר דבר המלך יוכל להגיד: כל קבל. כל כנגד עבור שדבר זה הוא מן הנמנע: די כל. אשר בעבור גודל הקושי כל מלך ושר ושליט דבר קשה כזאת לא שאל לכל חרטום וגו׳: (יא) ומלתא. והדבר אשר שואל היא כבדה וקשה: ואחרן. אחר לא יש בעולם אשר יגידה לפני המלך רק המלאכים אשר מגוריהם עם בני בשר לא יש להם וכאומר אין אחר להגידה המלאכים ואינם פה עמנו: (יב) כל קבל. בעבור זה המלך נעשה בזעף וקצף גדול ואמר להאביד ולהמית לכל חכמי בבל: (יג) ודתא. המשפט יצא והחכמים : ובעו. ונתבקשו דניאל וחביריו להריגה: (יד) באדין. אז דניאל השיב עצה ודבר טעם לאריוך שר הטורגים אשר למלך אשר יצא להרוג לחכמי בבל ועל מת גם בעיני אריוך היה הדבר רע לאבד כל חכמי עמו אבל היה מוכרח מפחד המלך ולזה נתן לו דניאל עצה מה למנוע חרבו מהם ולהתגלל לפני המלך
ודבר

מצודת ציון

בזה כסתר ובתפלס אמת ויציב וזהו מלשון דבר כיציב ועומד ומתקיים: (יב) בנס. בזעף כי והנס זועפים

זיוי מאני לאהלי וקטרו מלי יתקרי סרכי מעלי רוחי בעיני ענני קרישי: ונהירא ונהורא קרי בוי"ו וכתיב יו"ד: והוא גלא כן כתיב והוא חד מן א"ב כתי' יו"ד במצעות תיבותא וק' וי
וסי' נמסר במסר' רבתא במערכת אות היו"ד בס"ד: בהתבהלה ב' וסימ' אדין אריוך בהתבהלה. אדין נבוכד נאצר. וחד ובהתבהלה לגובא: גבר ג' וסי' ועם גבר תמים תתמם אי

טו עָנֵה וְאָמַר לְאַרְיוֹךְ שַׁלִּיטָא דִי־מַלְכָּא עַל־
מָה דָתָא מְהַחְצְפָה מִן־קֳדָם מַלְכָּא אֱדַיִן מִלְּתָא ל׳
הוֹדַע אַרְיוֹךְ לְדָנִיֵּאל׃ טז וְדָנִיֵּאל עַל וּבְעָא מִן־ ל׳
מַלְכָּא דִּי זְמָן יִנְתֵּן־לֵהּ וּפִשְׁרָא לְהַחֲוָיָה לְמַלְכָּא׃ ל׳. ל׳. י׳ ל׳
יז אֱדַיִן דָּנִיֵּאל לְבַיְתֵהּ אֲזַל וְלַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל י"ג ר"פ. ל׳
וַעֲזַרְיָה חַבְרוֹהִי מִלְּתָא הוֹדַע׃ יח וְרַחֲמִין ל׳
לְמִבְעֵא מִן־קֳדָם אֱלָהּ שְׁמַיָּא עַל־רָזָה דְּנָה דִּי כל סיפרא כתי׳ א׳
לָא יְהֹבְדוּן דָּנִיֵּאל וְחַבְרוֹהִי עִם־שְׁאָר חַכִּימֵי
בָבֶל׃ יט אֱדַיִן לְדָנִיֵּאל בְּחֶזְוָא דִי־לֵילְיָא רָזָה י"ג ר"פ.
גֲלִי אֱדַיִן דָּנִיֵּאל בָּרִךְ לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא׃ כ עָנֵה ל׳. ל׳ וחסר
דָנִיֵּאל וְאָמַר לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־ ל׳.ל׳
עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי־לֵהּ
הִיא׃ כא וְהוּא מְהַשְׁנֵא עִדָּנַיָּא וְזִמְנַיָּא מְהַעְדֵּה ל"ג ר"פ. ל׳. ל׳
מַלְכִין וּמְהָקֵים מַלְכִין יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין ל׳

וּמַנְדְּעָא לְיָדְעֵי בִינָה׃ כב הוּא גָּלֵא עַמִּיקָתָא ל׳
וּמְסַתְּרָתָא יָדַע מָה בַחֲשׁוֹכָא וּנְהִירָא עִמֵּהּ ל׳.ל׳. ונהורא ק׳
שְׁרֵא׃ כג לָךְ ׀ אֱלָהּ אֲבָהָתִי מְהוֹדֵא וּמְשַׁבַּח אֲנָה
דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא יְהַבְתְּ לִי וּכְעַן הוֹדַעְתַּנִי דִּי־ ל׳. ב׳ ולהס
בְעֵינָא מִנָּךְ דִּי־מִלַּת מַלְכָּא הוֹדַעְתֶּנָא׃ כד כָּל־ ל׳
קֳבֵל דְּנָה דָּנִיֵּאל עַל עַל־אַרְיוֹךְ דִּי מַנִּי מַלְכָּא ל׳ ל׳
לְהוֹבָדָה לְחַכִּימֵי בָבֶל אֲזַל ׀ וְכֵן אֲמַר־לֵהּ
לְחַכִּימֵי בָבֶל אַל־תְּהוֹבֵד הַעֵלְנִי קֳדָם מַלְכָּא ל׳
וּפִשְׁרָא לְמַלְכָּא אֲחַוֵּא׃ כה אֱדַיִן אַרְיוֹךְ בְּהִתְבְּהָלָה י׳קמץ. י"ג ר"פ ב׳
הַנְעֵל לְדָנִיֵּאל קֳדָם מַלְכָּא וְכֵן אֲמַר־לֵהּ דִּי־ ב׳ וחסר
הַשְׁכַּחַת גְּבַר מִן־בְּנֵי גָלוּתָא דִּי יְהוּד דִּי פִשְׁרָא ג׳
לְמַלְכָּא יְהוֹדַע׃ כו עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר לְדָנִיֵּאל דִּי פתח
שְׁמֵהּ בֵּלְטְשַׁאצַּר הַאִיתָיךְ כָּהֵל לְהוֹדָעֻתַנִי חֶלְמָא יתיר יו"ד
דִּי־חֲזֵית וּפִשְׁרֵהּ׃ כז עָנֵה דָנִיֵּאל קֳדָם מַלְכָּא י"ד

תולדות אהרן ובמזוזא דליליא. זוהר מקץ: יהב חכמתא. ברכות נה: עמיקתא חגיגה יג זוהר תלוס:

כל האסורים בעבור גודל מעלתם שהיו שרים: (טו) ענה. טעם מהחצפה מהירות אז הודיע אריוך לדניאל שיבא ויבקש לו זמן וכן עשה ודניאל בא ויבקש מן המלך בלשון הקדש אם תבעיון בעיו: (יז) אדין. לביתיה אזל. שלא להתעסק בדבר אחר להתבודד עם חביריו: (יח) ורחמין מן קדם אלה שמיא. כי אין בארץ חכם שיוכל להועיל בדבר הזה: (יט) רזא. הוא סוד ורזי לי רזי לי איננו כמוהו רק הוא מגזרת רזון: (כ) ענה והזכיר חכמתא וגבורתא כי לשם לבדו היא החכמה והגבורה באמת וכל הנבראי' במעלה ובמטה כמו מקרה כי מאתו הם: (כא) והוא. כפי חכמתו משנה עתים ומסיר מלכים ומקים אחרים תחתם ואשר ירצה בחכמתו והחכמה שידע האדם הוא נתנה: (כב) הוא. מגלה עמוקות ונסתרות שלא יוכל אדם לדעתם כאשר יתחננו עבדיו אלה כמוני שגילה לי סוד החלום: ידע מה בחשוכא. הפך האדם ולפי דעתי שהטעם מה בכח להיות כמו ותעלומה יוציא אור וטעם ונהורא עמיה שרא הכל לפניו כמעשה ומלת שרא כמו חונה ונהורא כמו ואל תופע עליו נהרה וככה המנהרות: (כג) לך. בעבור היות אבותי נביאים ולא כן אבות גוים אחרים שנתת לו חכמה גבורה על כל חכמיכה הודעתני כי לו לבדו נודע הסוד ואמר די בעינה הוא וחביריו כאומר לא בזכותי לבדי הודעתני זה הסוד ואמר הודעתנא כי הוא הודיעם: (כד) כל. א ופשרא דרך קצרה כי לא יתכן לפתור רק אחר שיודיע החלום: (כה) אדין. השכחת. מצאתי ואין כמוהו בלשון הקדש והאומר כי כמוהו וישתכחו בעי איננו נכון: (כו) ענה. האיתך כהל. היסך יכול: (כז) ענה. חכימין. מלה כוללת

ההורגים המחוייבים הריגה: (טו) על מה דתא מהחצפה. מה זה שדתו חצופה להרוג: אדין מלתא הודע אריוך לדניאל. שקצף המלך על שאינו חלומו: (טז) על ובעא. נכנס ובקש: ינתן ליה. יתן לו: (יט) רזא. בסתר נגלה: (כא) מהשנא. מחליף: מהעדה: מסיר מלכין על שהכין את החלום שמלכות נבוכדנצר פוסקת ומלכות אחרת עומדת: (כב) הוא גלי עמיקתא. גולה עמוקות: ומסתרתא. על שגלה לו עומק זה: (כג) הודעתני. הודעתני (כד) כל קבל דנא. כל עומת זה שנגלה לו הסוד: דניאל על על אריוך. בא אצל אריוך: די מני. שהפקיד: אל תהובד. אל תאבד: העלני. הכניסני (כה) אדין. אז: בהתבהלה. בבהל' כלומר במהירות: הנעל. הכניס את דניאל די השכחת גבר. אשר מצאתי איש: גלותא די יהוד. גלות יהודה: (כו) איתך כהל. היסך יכול: די חזית. אשר ראיתי: (כז) גזרין. שם מין בעל כנף כרס

רבינו סעדיה גאון

(טו) אמר דניאל לאריוך על מה דתא מהחצפה. יצא בחוצפה: אדין. אז הודיע אריוך לדניאל: (טז) על ובעא. נכנס וביקש מן המלך: (יח) ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על רזא דנה. על יד של חלום של נלם כדי שידעו לומר החלו' ופתרונו שלא יהרגו דניאל וחביריו ומכלל דהיכא אחריתי ומאי ניהי אותם של חלום של אילן: (כד) על על אריוך. בא אל אריוך די מני. אשר מינ': העלני. הבא אותי: (כה) בהתבהל'. בחפזון מתרגמינן בבהילו: הנעל. הביא: די השכחת גבר. שמצא איש ומצא מתרגמינן ואשכח: (כו) האיתך כהל. היש יכול גזרי

מצודת ציון

וזועפים (בראשית מ) תרגומו נסיסין: (טו) ענה. ענינו הרמת קול כמו וענו הלוים וגו׳ קול רם (דברים כו): מהחצפה. ממהרת והוא מל׳ חציף הממהר להביא ולהספיר את הבריות: (כו) כהל. יכול וכן ולא

מצודת דוד

ודבר שעלה שיהיה לא פורש מה היא: (טו) על מה. מפני מה המשפט כל כך במהירות מלפני המלך וכאומר מדוע לא נתן לשם זמן על דבר קשה אדין. אז הודיע אריוך את הדבר לדניאל ור"ל סיפר לו שהשיבו שהוא מן זמן ולא שאלו זמן: (טז) על. נכנס ושאל מן המלך אשר יותן לו זמן: ופשרא. ולהגיד למלך אף פתרון החלום כי לפ"ד האחרונים היה יודע החלום וכל שאלת למען דעת אמיתת הפתרון כמ"ש למעלה ותפס העיקר: (יז) לביתיה. הלך לביתו להתבודד ולחלות פני ה׳: מלתא הודע. הודיע להם דבר הדת: (יח) ומן אשר גם המה יבקשו רחמים מה׳: על. בעבור סגלות הסוד הזה: די. אשר לא יאבדו דניאל וחביריו עם שאר חכמי בבל: (יט) בחזוא. במראה החלום בלילה נגלה לו הסוד ההוא: (כ) להוא. יהי שם של אלוה מבורך מן עולם ועד עולם ר"ל מן עולם השפל עד עולם העליון: די חכמתא. אשר החכמה והגבו שלו המה: (כא) מהשנא. משנה העיתים והזמנים והוא כפול במ"ש ור"ל מחליף זמן היום ללילה והלילה ליום: מהעדה. מסיר מלכים ומעמיד מלכים: יהב חכמה לחכמים וקראם חכמים ע"ש סופם כי עד לא ניתן להם החכמה לא יקראו חכמים וכן ובגדי ערומים תפשיט (איוב כב): ומנדעא. ודעת: (כב) הוא גלא הוא מגלה דברים עמוקים ונסתרים: ידע. יודע מה בחשך והאורה שוכנת עמו: (כג) מהודא. מודה ומשבח אני: וגבורתא. התגברות כח השכל: יהבת לי נתת לי: וכען. ועתה הודעת לי את אשר שאלתי ממך אשר דבר המלך הודעת לי ר"ל הנה עתה הוספת לעשות עמדי חסד רב לגלות לי הדבר הזה: (כד) כל בעבור זה שנגלה לו החלום: על על. נכנס אל אריוך אשר הפקידו המלך לאבד כל חכמי בבל: אזל. הלך אליו: אל תהובד. ר"ל מעתה אל תאבדם כלל העלני. הכנס אותי לפני המלך ואגיד לו אף הפתרון: (כה) בהתבהלה. בחפזון הכניס את דניאל לפני המלך: די השכחת. אשר מצאתי איש מן בני גלות יהודה אשר אף הפתרון יודיע למלך: (כו) די שמה. אשר שמו בלטשאצר כמ"ש למעלה שכן כנהו אשפנז: האיתיך. היש עמך יכולת להודיע לי החלום אשר ראיתי והפתרון

מלכותך די רוח . די השכחת גבר די מן בני גלותא : סימן ענה יבנה נרמה נדנה כלהו כתיב ה"א : למלכא נבוכד נאצר ה' דסמי' וסימ' ברם איתי אלה בשמיא . נפל על אנפוהי
יאל סגיד ומנחה . דנא חלמא חזית אנא מלכא נבוכד נאצר . לא חשחין אנחנא על דנא פתגם להתבותך . איתי גבר במלכותך די רוח . ושארא נבוכד נאצר מלכא : רזה ח' וסי'
נה היא אם רזה . בין שה בריאה בין שה רזה . כי רזה את כל הארץ . ורחמין למבעא מן קדם אלה . אדין דניאל בחזוא דליליא . רזא די מלכא שאל לא חכימין . רזא דנא גלי אי להן .
ה רזא דנא . דארמית כתיב א' : המון ג' ומל' וסי' והדקת המון . ונשא המון רוחא . קטיל המון שביבא : רוחא ב' בתרי ליש' וסימ' ויהיו הרמוגים תשעים וששה רוחא . ונשא
רוחא . קדמא מלעיל : מלכיא ג' וסימ' אנת מלכא מלך מלכיא . וביומיהון די מלכיא האנון יקום . ארתחששתא מלך מלכיא : תקיפא ג' ב' כתיב א' וחד כתיב ה' וסימ'

מר רזא די־מלכא שאל לא חכימין אשפין
טמין גזרין יכלין להחויה למלכא : כח ברם
תי אלה בשמיא גלה רזין והודע למלכא
כדנצר מה די להוא באחרית יומיא חלמך
י ראשך על־משכבך דנה הוא : כט אנתה
כא רעיונך על משכבך סלקו מה די להוא
די דנה וגלא רזיא הודעך מה־די להוא :
אנה לא בחכמה די־איתי בי מן־כל־חייא
דנה גלי לי להן על־דברת די פשרא
כא יהודעון ורעיוני לבבך תנדע : לא אנתה
כא חזה הוית ואלו צלם חד שגיא צלמא
רב וזיוה יתיר קאם לקבלך ורוה דחיל :

לב הוא צלמא ראשה די־דהב טב חדוהי
ודרעוהי די כסף מעוהי וירכתה די נחש :
לג שקוהי די פרזל רגלוהי מנהון די פרזל ומנהון
די חסף : לד חזה הוית עד די התגזרת אבן די־
לא בידין ומחת לצלמא על־רגלוהי די פרזלא
וחספא והדקת המון : לה באדין דקו כחדה
פרזלא חספא נחשא כספא ודהבא והוו כעור
מן־אדרי־קיט ונשא המון רוחא וכל־אתר לא־
השתכח להון ואבנא | די־מחת לצלמא הות
לטור רב ומלאת כל־ארעא : לו דנה חלמא
ופשרה נאמר קדם־מלכא : לז אנתה מלכא
מלך מלכיא די אלה שמיא מלכותא חסנא

ת אהרן אנת מלכא . ברכות נח : הוא צלמא . סנהדרין קז : מלך מלכיא . שבועות לה :

ברם איתי וגו' והודע למלכא וגו'. הוא גילה לי רז זה ועל ידי הודיע למלך
חלומו בעתידות : חלמך וחזוי ראשך על משכבך . אשר על משכבך זהו :
רעיונך . הרהורך : על משכבך סליקו . מה שהיית מהרהר ביום מה יהיה
על משכבך עלו : וגלה רזיא הודעך . והקב"ה מגלה רזים הודיעך את
היה : (ל) ואנה לא בחכמה . ואני לא מרוב החכמה שיש בי משאר הבריות
נגלה לי הסוד הזה : להן על דברת די פשר' למלכה יהודעון . יודיעוך
המים : ורעיוני לבבך תנדע . והרהורי לבבך שאתה מהרהר תמיד לדעת מי
אחריך : תנדע . תדע : (לא) חזה הוית . רואה היית : ואלו . לשון והנה :
דכן רב . צורה אשר היה לו כן גדול : וזיוה יתיר קאם לקבלך . היה
לנגדך : ורוה דחיל . ותארו נורא : (לב) די דהב טב . של זהב טוב :
. חזה שלו : ודרעוהי . וזרועותיו : מעוהי וירכתיה . בטנו וירכותיו :
שקוהי די פרזל . שוקיו של ברזל : מנהן די פרזל ומנהן די חסף . מהם
ברזל ומהם של חרס : (לד) די התגזרת אבן . אשר נחתכ' ונבדלה אבן
די לא בידין . אשר לא בידים כי אם מאליה : ומחת לצלמא . והכת'
צורה : והדק' המון . והדיקה אותם : (לה) באדין דקו כחדה . אז הודקו יחד כל מיני מתכות וחרס שהיה בו : והוו כעור מן אידרי קיט . והיו כמוץ
הקיץ : ונשא המון רוחא . ותשא אותם הרוח : וכל אתר לא השתכח להון . כלומר לא נודע מקומ' הראשון ולא ניכר שהיו שם מעולם : הות לטור
נעשית הר גדול : (לו) דנה חלמא . הרי זה החלום שחלמת : ופשריה נאמר וגו' . ופתרונו נאמר לך : (לז) מלך מלכיא . פירשו רז"ל כל מלך דדניאל
מלך

כוללת המכשפין והכשדים : (כח) ברם יש אלה בשמיא . החכמים אמרו לו אלהין
ודניאל אמר אלה חד : (כט) אנת . הזכיר מה שעלה על לבו בשכבו שחשב מה
שיהיה אחריו : (ל) ואנה . דרך ענוה כי אין בי חכמה שאוכל לדעת זה הסוד רק
נגלה לי הסוד בעבור כבודך שתדע פתרון חלומך . ורעיוני לבבך שחשבת בתחילת
הלילה תדעם . ומלת יהודעון שב אל משרתי השם הנכבד : (לא) אנת . ואלו .
והנה כאלו : צלמא דכן . צלם זה : רב . גדול : וזיוה יתיר . אולי כמוהו בחדש
זיו : ורוה דחיל . ומראהו נורא : (לב) הוא . חדוהי . החזה וזרועותיו בטנו
וירכיו : (לג) שקוהי . שוקיו ברזל רגליו יש מהם ברזל ויש מהם חרס : (לד) חזה
התגזרת . כמו לגוזר ים סוף לגזרים אמרתי נגזרתי : ומחת לצלמא . והכתה
בצלם : (לה) באדין . כחדא . יחדיו : כעור מן אדרי קיט . כמוץ יסיער מן גורן
בימי הקיץ : וכל אתר . מקום : לטור רב . להר גדול ומלאה כל הארץ : (לו) דנה .
זהו החלום : ופשרה נאמר . ופתרונו אוכל אני והחכמה לפתור אותו על כן לשון
רבים וזה דרך מוסר : (לז) אנת . חסנא . כמו והיה החסן לנעורת והגאון אמר
מלכות

רבינו סעדיה גאון

רין . אומה הנקראת גזרי מן גזריאה ואית דאמרי גזרין שרים שחותכין על פיהן דברי מלכות כמו ותגזור אומר : (כח) מה די להוא . מה שעתיד להיות : וחזוי ראשך . מחשבתך . אמר
דניאל אנת הוא דניאל וכי לא היה מכירו אלא אמר לו יש בך כח לספר החלום ופתרונו אמר לו יש אמר לו אימתי אמר לו לא לשני ימים ולא לשלשה ימים אלא המתין לי הלילה ובבקר אומר
אדין דניאל לביתיה אזל אז דניאל הודיע הדבר להביריו שיבקשו רחמים מלפני הקב"ה שיגלה להם הסוד: אשף וכשדאי. דע והבן כי פשר כשדאי הוא מכשף כי עם שהיו במדינת בבל כולם
היו ונקראת ארצם כשדים על שם המכשפים כשדים כשידים והם מזרע כשד ועל כן פתר אשף וכשדאי דותק במזלות ובמעשה שדים : הזדמנתון . וזמתם והסכמתם עלי להעבירני עד די עדניה
שאזכור החלום ואומר לכם : (כט) אנת מלכא רעיונך . מחשבותך שהיית מחשב מי ימלוך אחרי : על משכבך סליקו . לפי שאין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו : (ל) די איתי בי . שיש בי :
לבבך . מחשבות רצון לבך שחשבת בלבך כי המלוכה לך ולזרעך תהיה : (לא) ואלו צלם שגיא . והנה צלם כדמות אדם גדול : דכן רב . שכן היה גדול : וזיוה יתיר . זיו שלו זיוותו ביותר מן
[illegible] כסף ונחשת והברזל שבו : ורוה דחיל . מראהו נורא תואר מתרגמינן ריוה : (לב) חדוהי . חזוהי חזה מתרגמינן חדיא : (לד) די התגזרת אבן . כמו גזרו לכם את הילד : די לא בידין . שלא על ידי אדם :
כמון . שיברה ודיקקה אותם : (לה) דקו . לשון כתיתות : כעור מן אדרי קיט . כמוץ מן הגרנות של קיץ : המון . המה : (לז) אנת מלכא . זהו נבוכדנצר : מלך מלכיא די אלה שמיא . זה הקב"ה שהוא
מלך

מצודת דוד

זא . הסוד אשר שאל המלך אין חכמים וגו' יכולים להגידם למלך ובא כמלמד
על חכמי בבל : (כח) ברם . אבל יש אלוה בשמים המגלה סודות והוא הודיע
זה אשר יהיה בסוף הימים וכאומר האלוה אשר הודיע לך הוא גלה לי הסוד הזה :
אשך . מה שראית בראשך לא במוחש ובעין כ"א בכח המדמה אשר בראש והוא
וכפל הדבר בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (לקמן יב) : על משכבך . בהיותך על
נרדם ויושן : דנה הוא . זאת היה : (כט) אנת . מתחלה אמר לו סיבת ראיית החלום
[illegible] אמר אתה המלך מחשבתך בהיותך שוכב על מטתך קודם השינה עלה אז בלבך לחשוב במה אשר יהיה אחרי זאת ר"ל מי ימלוך אחריך : וגלה . ה' המגלה לי הסודות האלה
[illegible] הודיע לך מה אשר יהיה : (ל) ואנה . ואני לא בעבור החכמה אשר יש בי יותר מכל החי נתגלה לי הסוד הזה ר"ל לא מאהבת ה' לי מרוב החכמה שבי גלה לי את
[illegible] הזה : להן . רק בעבור אשר רצה המקום אשר מי מהאנשים יודיע למלך את פתרון חלומו ובזה תדע מחשבות לבבך אשר חשקת לדעת מי ימלוך אחריך ובעבורך
[illegible] המקום להגיד לך : (לא) חזה הוית . רואה היית : ואלו . והנה דמות אדם אחד גדול : צלמא דכן . צורה זה היה גדול וזהרו יתירה ומרובה ועמד למולך : ורוה .
[illegible] נורא ומאוים : (לב) הוא צלמא . הצורה ההוא היה ראשו של זהב טוב החזות שלו וזרועותיו היו של כסף בטנו וירכותיו היו של נחשת : (לג) שקוהי . שוקיו היו של
[illegible] רגליו מקצתם היו של ברזל ומקצתם של חרס ר"ל מקצת של כל רגל היה של ברזל ומקצתו של חרס : (לד) חזה הוית . רואה היית עומד על עמדו עד אשר נכרת אבן
[illegible] אשר לא בידי אדם : ומחת . והכה להצורה על רגליו אשר מברזל וחרס ושחק אותם דק דק : (לה) באדין . אז נשחקו וכתתו כאחד הברזל והחרס וגו' מן אברי הצורה
[illegible] והיו . וכעשו כמוץ אשר יסוער מן הגרנות אשר יכניסו בהם התבואות הגדלים בימי הקיץ : ונשא המון . הרוח נשא אותם ופזרם : וכל אתר . כל מקום לא
[illegible] להם ר"ל שמלאו כל הארץ ולא מצא להם להיות די להחזיק את הכל וה"א ענין גוזמא והפלגה : ואבנא . האבן אשר הכה את הצורה נעשה להר גדול
[illegible] כל הארץ : (לו) דנה . זאת הוא החלום : ופשרה . והפתרון נאמר ולפי שאמר שידיעת החלום הוא מן הנמנע לדעתם בחכמה אבל מן השמים נתגלה לו

מצודת ציון

ולא כהלין כתבא למקרא (לקמן ה) : (כז) גזרין . הם בעלי הקסם ההולכים לקראת נחשים :
(כט) רעיונך . מחשבתך כמו בנתה לרעי (תהלים קלט) : (ל) על דברת . ענינו כמו בעבור וכן
על דברת בני האדם (קהלת ג) : (לא) ואלו . והנה וכן ואלו עיר וקדיש (לקמן ד) : דכן . זה כי
מי האיש הלזה (בראשית כד) ת"א דיכי : (לב) וירכתה . שלשה פרקים יש ברגל העליון קרוי ירך
האמצעי קרוי שוק התחתון קרוי רגל : (לה) כעור . כמוץ או יתכן שהיה אל' נעורת של פשתן וכא
בחסרון

ומלכי רביעאה תהוא תקיפה . מן קצת מלכותא תהוא תקיפא . דחלא ואימתני ותקיפא : חזיתה ה' ב' מל' וג' חסר וסימ' ודי חזיתה רגליא ואצבעתא ב' ב' . ודי חזית פרזלא מ

וְתָקְפָּא וִיקָרָא יְהַב־לָךְ׃ לח וּבְכָל־דִּי דָאְרִין בְּנֵי־ דיירין ק'
אֲנָשָׁא חֵיוַת בָּרָא וְעוֹף־שְׁמַיָּא יְהַב בִּידָךְ
וְהַשְׁלְטָךְ בְּכָלְּהוֹן אַנְתְּה הוּא רֵאשָׁה דִּי דַהֲבָא׃ יתיר ס'.ג'
לט וּבָתְרָךְ תְּקוּם מַלְכוּ אָחֳרִי אֲרַעא מִנָּךְ וּמַלְכוּ ארע ק'
תְלִיתָיָא אָחֳרִי דִּי נְחָשָׁא דִּי תִשְׁלַט בְּכָל־אַרְעָא׃ תליתאה ק'
מ וּמַלְכוּ רְבִיעָיָא תֶּהֱוֵא תַקִּיפָה כְּפַרְזְלָא כָּל־ רביעאה ק'

קֳבֵל דִּי פַרְזְלָא מְהַדֵּק וְחָשֵׁל כֹּלָּא וּכְפַרְזְלָא ד
ס'.ג' מְרָעַע כָּל־אִלֵּין תַּדִּק וְתֵרֹעַ׃ מא וְדִי־חֲזַיְתָ
הין ק'. הין ק' רַגְלַיָּא וְאֶצְבְּעָתָא מִנְּהֵון חֲסַף דִּי־פֶחָר וּמִנְּ
ג' וכתיב ס' פַּרְזֶל מַלְכוּ פְלִיגָה תֶּהֱוֵה וּמִן־נִצְבְּתָא דִי־פַרְ
כ' מ"ל וכסו' לֶהֱוֵא־בַהּ כָּל־קֳבֵל דִּי חֲזַיְתָה פַּרְזְלָא מְ
מנהין ק' בַּחֲסַף טִינָא׃ מב וְאֶצְבְּעָת רַגְלַיָּא מִנְּהֵון פַּ

תולדות אהרן די דהבא . מגלה יא :

מלכות נחלה : (לח) וככל די דיירין . כמו מדור באהלי רשע : (לט) ובתרך . ואחריך תקום מלכות שפלה כתרגום תחתיים ובעבורה נקראה הארץ ארעא כי היא למטה מהכל אמר הגאון רב סעדיה ועליו סמכו כל המפרשים כי הזהב הוא מלכות בבל נבוכדנצר ובנו אויל מרודך ובלשצר בן בנו ובו נפסקה מלכות כשדים וכן כתוב ביה בליליא קטיל בלשצר מלכא ודריוש מדאה קביל מלכותא ונכון הדבר כי הכתוב אומר ועבדו הגוים אותו ואת בנו ואת בן בנו ועוד כתוב והיו לו ולבניו לעבדים שהוא אויל מרודך ובלשצר בנו כי בן הבן יקרא בן כמו אל רעואל אביהן כי הוא חובב חותן משה וכתוב ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויקים מלך יהודה נשא אויל מרודך מלך בבל והנה הוא בין מלכות נבוכדנצר ובין מלכות בלשצר והכסף מלכות מדי ופרס ועוד אפרשה כי שבוש גדול יש במספרם והנחשת הוא מלכות יון ותחלתם אלכסנדרוס מוקדון כאשר יפרש דניאל בדברי נבואותיו ויאמר הגאון כי הד' היא מלכות ארם והנה תהוה תקיפא הוא מלכו' ישמעאל ולא מצא לה זכר בספר דניאל והיא יותר גדולה לארכה ולרחב' מכל המלכיות הנזכרות ואמר כי מלכות ארם דומה לברזל והחרש הוא מלכות ישמעאל ועוד אמר בספרו אל תתמה בעבור שדימה מלכות ישמעאל לחרש והנה איננה פחותה מהמלכיות הנזכרות רק ככה דרך מסדר כליו כי בתחילה יראה הזהב ואחר כך יראה הכסף ואחר הנחשת ואחר הברזל ובאחרונה כלי חרש ואלה דברי תהו ובהו כי אין סדר נכון לסידורו והעד שאמר דניאל על מלכות פרס ארע מנך כמו שהכסף פחות מהזהב ואמר על החרש ומנה תהוי תבירא והעד הנאמן כי החרש ממלכות הברזל שאמר מפורש על אצבעות הברזל ואצבעות החרש מקצת מלכותא תהוי תקיפא והחרש תבירא והנה מלכות אחת היא ואיך תתחבר מלכות ישמעאל עם מלכות ארם וישמעאל לא מלך עליה ואין תורתם אחת ואחר כך יש לתמוה איך לא הזכיר דניאל מלכות ישמעאל ולמה לא היו חמש מלכיות ועתה אפרש דע כי אלכסנדרוס שהיה מלך יון הוא שהרג דריוש הפרסי יפרש דניאל גם הוא היה מלך ארם וארם בעצמה היא כתים כאשר הירה יוסף בן גוריון בספרו ובדניאל ובאו בו ציים כתים ונראה כאשר אפרש ותרגו מיד כתים אשתלחן מן רומאי והנה כתים בן יון אלישה ותרשיש כתים ודודנים אם כן מלכות הנחשת הוא מלכות יון ומלכות ארם הוא מלכות יון אם כן מלכות ישמעאל ובעבור כי מלכות פרס השחיתה כל מלכות כשדים גם מלכות יון השחיתה כל מלכות פרס ולא יכלה מלכות ישמעאל שהוא הברזל מלכות יון רק קצת המלכות השחית והנה עד היום יש מקומות שישמעאל יגלה מלכות ארם ומקומות שישמעאל הוא מנוצח ע"כ אמר מקצת מלכותא תהוי ומקצת תהוי תקיפא ואמר אח"כ וביומיהון די מלכיא איכון והטעם שתי מלכיות מלכו ארם שהוא מלכות יון ומלכות ישמעאל ואלו השתים מלכיות ביום הזה רביעאה זאת היא מלכות ישמעאל שפשטה בעולם כי שבו לתורתם כל פרס ומדי ושבא וסבא ומצרים ואפריקי ורבים מהודו ורובי מלכות כוש : (מא) ודי די פחר . כלי חרש היוצר והנה פירש בעבור זה מלכו פליגא : נצבתא . כמו כח : מערב . כמו ויתערבו בגוים : (מב) ואצבעת . הם שרי ישמעאל ומלכים ו ובמערב

מלך ב"ו חוץ מזה שכנגד הקב"ה אמר וכן פתרונו מלך המלכי' שהוא אלקי ה מלכותא חסנא . מלכות חזק וכבד נתן לך : (לח) והשלטך בכלהון . והשליט כולם שאפילו גוזר על הסוס לא יהא צונף ועל העיף לא יפרח כמו שנאמר חית השדה נתתי לעבדו (ירמיה כז) : אנת הוא ראש' די דהבא . ראש הזה הצורה שראית אתה הוא שמלכותך חזקה ועתה קיימת והיא חשובה מ (לט) ובתרך תקום מלכו אחרי ארע מנך . ואחריך אחר מלכות בלשצר ב תקום מלכות שתטול השררה מזרעך נמוכה ושפלה ממלכות שלך : ארע . ת ונמוכה . כמו שהכסף נמוך ושפל מהזהב . וראית שהחזה שהיא אחר הראש של כסף כך תהא מלכות מדי ופרס אחר מלכות בבל שפלה ממלכות נבוכד ומלכו תליתא אחרי . אחרת : די נחשא . חשובה כנחשת והיא אלכסנדרוס מוקדן : (מ) ומלכו רביעאה . היא קשה כברזל' כאשר ראית השוקי שהם רביעים לראש ולחזה ולמעיים והם של ברזל : מהדק וחשל כלא . מרדד ו כל מיני מתכות שמרדדין אותם בקורנס : וחשל . ומרדד והרבה יש בגמ' דודי (כתובות עז) ביעי חשילתא (חולין נג) : כל אלין . כל מיני מתכות הללו בצורה : תדיק ותרוע . תדיק ותרוצץ : (מא) חסף די פחר . חרס של יוצר ו יש בגמרא מאני דפחרא : מלכו פליגה תהוה . מלכות חלוקה תהיה שני יהיו ממנה כאחד חזק וחלש כמו שמפורש למטה מן קצת מלכותא תקיפא : ומן נצבתא די פרזלא להוא בה . אף החלש יהא חזק על ע"י חוזק חברו שיראו מפניו וזה מן נצבתא די פרזלא להוי בה . מן חוזק הברזל

רבינו סעדיה גאון

מלך מלכיא ואלקי השמים : (לח) ובכל די דארין . בכל מקום שיושבין ודרין בני אדם : אנת הוא ראשא די דהבא . זו מלכות בבל אתה הוא ראש של זהב שראית לצלם מה כראש מעולה על וכזהב מעולה על כל מיני מתכות כך אתה על כל מלכי ארץ : (לט) ובתרך . ואחריך יקום מלכות אחרת : ארע מינך . שפלה ממך כמם שהכסף פחות מן הזהב והיא מלכות מדי ארע כמו בארעית ואיכא דאמרי ארע חלש כמו הורע כוחו ד"א ארע מינך גרוע ממך ד"א ארע מינך שפל ממך תחתיים מתרגמינן ארעאין : תליתאה אחרי . שלישית אחרת כנחשת היא מלכות יון שקטין ישלטו בכל ארץ ישראל : (מ) ומלכות הרביעית תקיפה כפרזלא . היא ארם : מהדק . מכתת : וחשל . כמו כל הנחשלים אחריך : מרעע . כמו מרצץ : תדק ותרוע . תדקק ותרצץ : (מא) ומן נצ פרזלא . ומן מצבת ועמוד של ברזל . פ"א ומן נצבתא ומן תוקף המלוכה הראשונה שקשה כברזל היא מלכות בבל שהיתה דומה לזהב וקשה כברזל : להוא בה . להיות בה : בחסף טינא של טיט : פחר . חרס כמו מאני דפחרא ושנית ארע מינך היא מדי ופרס שנחלקה מלכותן ביניהם וכל אחד שלט בחצי מלכותן חדושי ודרעוהי תרי שנים כחזה הוא מלכות מדי שהיו תורה

מצודת ציון

בחסרון הנו"ן ור"ל כדבר אשר יועבר : (מ) וחשל . ומרדד ובדרז"ל חשלי דודי (כתובות עו) : (מא) די פחר . של יוצר חרס ובדרז"ל כמני דפחר' (תענית ז) : נצבתא . ענין נטיעה כמו מצבת בם (ישעיה ו) ר"ל

מצודת דוד

לזה אמר אולם הפתרון נאמר וכאומר הנה אני והדומים לי נוכל לאמ חלוים היא בחכמה : (לז) מלך מלכיא . מושל על כל מלכי האדמה : די אלהי השמים נתן לך מלכות חזקה תקיפה וחשובה : (לח) ובכל די . בכל אשר שוכנים שם בני אדם וחית השדה ועוף השמים כל המקומות נתן בידך והמשילך על כולם וכמ"ש וגם את חית השדה נתתי לו לעבדו (ירמיה כז) ואז"ל שר ארי וקשר תגין בראשו : אנת . אתה הוא הראש של זהב ר"ל עליך מרמז הראש של זהב אשר בצלו' על כי אתה הראשון בזמן ובמעלה : (לט) ובתרך . ו תעמוד מלכות אחרת פחות ממך ר"ל שפלה וגרוע ממך כמו שהחזות והזרועות המה למטה מן הראש והיו מכסף הגרוע מן הזהב כן המלכות שאחריך תהיה ממך והיא מלכות מדי : ומלכו . ומלכות השלישית אשר תמלוך אחרים יהיה של נחושת אשר תמשול בכל הארץ והוא מלכות אנטיוכוס הקטן וחזקים והיא תמלוך אחרי מדי כמו שהבטן והירכים המה למטה מהחזות והזרועות ומלכות רומיאלום היא כלולה כמ"ש וצים מיד כתים (במדבר כד) ות"א וסיען יזמרון מ וכן בירושלמי מן דרומאי וכתים המה מבני עכו"ם כמ"ש ובני יון אלישה ותרשים כתים ודודנים (בראשית י) : (מ) ומלכו . ומלכות הרביעית תהיה חזקה ולא אמר בה לא בתרא ולא אחרי כמ"ש בשנייה ובשלישית לפי שהמלכות מכשדים מבל וכל ולא נשאר בהם מלוכה וכן מלכות עכו"ם לקחה ממדי מכל וכל ולא נשאר בהם מלוכה אבל לא כן נלקחה המלוכה מעכו"ם מכל וכל : כל קבל . ר"ל לזה רמז עליה כברזל בעבור אשר הברזל מכתת ומר דבר וכמו הברזל אשר מרצץ כל דבר כן המלכות הרביעית תכתת ותרוצץ כל המלכיות האלה ואף הפליטה הנשארת מכשדים וממדי והיא מלכות ישמעא תתפשט מלכותם לאחר התפשטות מלכות עכו"ם כמו שהשוקים והרגלים המה למטה מן הבטן והירכים : (מא) ודי חזיתה . ואשר ראית הרגלים והאצבעות מ חרס של היוצר ומהם ברזל : מלכו . הפתרון הוא שתהיה מלכות חלוקה בקצת המקומות יתחזקו כברזל מול רומילוס ובקצת המקומות יהיו חלושים מול ר כחרס הזה : ומן נצבתא . אבל הכח והיכולת של הברזל תהיה בכולם ר"ל המקומות החזקות שבה יעזרו בכח ידיו את החלושות לבל יכלו א מע"פ האדמה : כל קבל . ר"ל בעבור אשר ראית הברזל מעורב בחרס הטפוי מטים (כי ראה ברזל וחרס מעורב יחד במקום אחד ועם לא נזכר למעלה) ו הנה זה יורה שהחזקות יעזרו להחלשות בעבור הערוב אשר יהיה בהם וכאשר יפרש למטה : (מב) ואצבעת . עתה בא לפרש מה שאמר במקרא שלפניו מלכו פליג ואמר

א. כל קבל די חזית די מטורא אתגזר'. אילנ' די חזית די רבה. ב' קרמאי מל'; תהוה ג' כתיב ה' בסיפר' וסימ' מלכו פליגה תהוה. מן קצת מלכות' תהוה תקיפ'. תהוה ארכא
הא ג' וסי' הא לכם זרע. הא דרכך בראש נתתי. הא כדי פרזלא: כל קבל די חזית סימן כל לשון ארמית דהבא קרים לכספ' במ"ר דקדים כספא לדהבא וסימניהון באדין
פרזלא. כלקבל די חזית די מטורא. ועל מרא שמיא התרוממ'. ומה די עליך ועל אחיך: רזא ח' וסימ' נמסר לעיל בהאי סימן: אדין י"ג ר"פ בסיפרא וסי' נמסר לעיל

ן חסף מן־קצת מלכותא תהוה תקיפא
תהוא תבירה: מג די חזית פרזלא מערב
טינא מתערבין להון בזרע אנשא ולא־
דבקין דנה עם־דנה הא־כדי פרזלא לא
ב עם־חספא: מד וביומיהון די מלכיא
יקים אלה שמיא מלכו די לעלמין לא
ל ומלכותה לעם אחרן לא תשתבק תדק
כל־אלין מלכותא והיא תקום לעלמיא:
קבל די־חזית די מטורא אתגזרת אבן
א בידין והדקת פרזלא נחשא חספא כספא
א אלה רב הודע למלכא מה די להוא

אחרי דנה ויציב חלמא ומהימן פשרה: מו באדין
מלכא נבוכדנצר נפל על־אנפוהי ולדניאל סגד
ומנחה וניחחין אמר לנסכה לה: מז ענה מלכא
לדניאל ואמר מן־קשט די אלהכון הוא אלה
אלהין ומרא מלכין וגלה רזין די יכלת למגלא
רזא דנה: מח אדין מלכא לדניאל רבי ומתנן
רברבן שגיאן יהב־לה והשלטה על כל־מדינת
בבל ורב־סגנין על כל־חכימי בבל: מט ודניאל
בעא מן־מלכא ומני על עבידתא די מדינת
בבל לשדרך מישך ועבד נגו ודניאל בתרע
מלכא:

אהרן ולדניאל סגיד. סנהדרין לג עקרים מ"ג פי"ח: בתרע. עירובין עג:

יהיה במלך הכלה: כל קבל די חזיתה. כל עומת שראית ברזל מעורב
טיט: (מג) מתערבין להון בזרע אנשא וגומר. מתחתניס יהיו עם שאר
ולא יהיו שלימים ונדבקים עמהם באמת ולב שלם ודתיהם שונות מדתי
אומות: הא כדי פרזלא לא מתערב. הלא הוא כמו שאין הברזל נדבק
החרס: (מד) וביומיהון די מלכיא אנון. ביומיה' של מלכים הללו בעוד
של רומיים קיימ': יקים אלה שמיא. מלכו' הקב"ה שלעולם לא תתחבל מלכו
כות מלך המשיח: תדק ותסף. תדק ותכלה כל אלו המלכיות: (מה) כל קבל
כל עומת שראית שנתפרקה אבן מן ההר שהדיקה כל הצלם זה פתרון
החמישית תכלה ותרוצץ את כולם: מה די להוי אחרי דנה. מה שיהיה
אחר מלכות זו שלך: ויציב חלמא. אמת הוא החלום: (מו) אמר לנסכה.
שותו אלוה: (מז) מן קשוט. באמת: ומרא מלכין. אדוני האדונים:
. סתר זה: (מח) לדניאל רבי. לדניאל גדל על כל השרים:
(מט) ומני על עבידתא די מדינת בבל. ויפקד

ובמערב: (מג) די חזית. טעם מתערבין שכולם לוקחות בנות גויס כמו הפרסיים
לוקחים הבבליות והשבאין לוקחין המצריות ואינם דומים אלה לאלה במתכונתם
ובמלבושיהם ומאכלם ומנהגם גם מחלוקת בתורתם ואף כי בני חם שהם לפאת
דרומי' מערבי' לעבר הים והם סמוכים לים הגדול שנקרא אוקיינוס: (מד) וביומיהון.
מלכות המשיח: לא תשתבק. לא תעזב ולא תשאר: כל. וטעם די לא בידין
לא בחיל ולא בכח רק מעלמה בשעת הקץ: (מה) ויציב חלמא. ונכון החלום
ונאמן פתרונו: (מו) באדין. סגיד. השתחוה ויסגד לו וישתחו: ניחוחין. והנה
חשבו כמו אלוה: (מז) ענה. מן קשט. קשט אמרי אמת: (מח) אדין. רבי.
גדל. יש אומרים כי מדינה שם מחוז אם כן איך היו לאחשורוש שבע ועשרים
ומאה מדינה ומלך שיש לו עשרה הוא מלך גדול וכתוב וגזל ומשפט וצדק תראה
במדינה שהטעם עיר המלוכה וכתוב ליהוד מדינתא לבית אלהא רבא ועוד ואני
בשושן הבירה אשר בעילם המדינה ואם עילם מחוז למה לא אמר במדינת
עילם כאשר פירשו במדינת בבל: ורב סגנין. כמו ויבא סגנים: (מט) ודניאל
בשער

רבינו סעדיה גאון

...י לבב כי הלב נתון בחזה והזרועות הוא מלכות פרס גיבורי מלחמה ובעלי זרוע והשלישית כנחושת כדכתיב מעוהי וירכת' די נחש מעים וירכי' אלו בני יון ואנשי מוקדון והוא מלך יון אלכסנדר ואליכסנדרוס מלך מוקדון שהיו קשים כנחשת ושלטו בכל הארץ והרביעית חזקה כברזל דכתיב שקוהי די פרזל קצת מספותריס אומרים כי הוא מלכות אדם ובדעתי אינו כן שאם ...ה אדום והיא הפוא מלכות ישמעאל ולא כן הוא כי לא אמר הכתיב מלכו אחרי פליגה אלא אמר זאת המלכות פליגה תהוי נחלקת תהיה לשנים פריצים אדם וישמעאל אדם חזקה כברזל ...כחרס והופן השני כי לא אמר חמשה מלכיות ולא אמר רביעית וחמישית ואשר אמר פרזלא מערב בחסף טינא ואמר להוון דבקין דנא עם דנא מתערבין ולא נדבקין: (מג) מתערבין להוון ...א. כי נערבין בהם מזרע ישראל ויושבין בהן וגם פרסיים ומגושין ותרמין וכמה מינין ולא נדבקין זה עם זה כמו שאינו מתערב לעולם הברזל עם החרס להיות לכלי אחד ומה שאמר מינה ...יפא ומינה תהוא תביר' כי מקצת המלכות תהיה חזקה וממנה תהיה חלושה ושבורה ואבנא די מחת לצלמא היא מלכות מש"ח בן דוד שנאמר בו והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע ...רם שיהיה בכלל מלכות יון ונתחזקה עם מלכות הרביעית שהיא מלכות ישמעאל: (מד) וביומיהון. וביומי המלכים האלה במלכות הרביעית יקים אלהי השמים מלוכה אשר לעולמים לא ... תעזב לעם אחר תדיק ותכלה כל אלה והיא תקום לעולם: (מה) כל קבל. שראית כי מן ההר הוא אברהם ההר הגדול כאמרו ומראה הררי קדם: אתגזירת. שנגזרה ונפרדה: אבן. ...מר ומשם רועה אבן ישראל ואמר על ידי זרובבל מי אתה הר הגדול לפני זרובבל תהיה למישור והוציא את האבן הראשה: די לא בידין. שלא בידי אדם אלא בגבורת אלהינו יתאל בה ...ה יציב חלמא ומהימן פשרא. פ"א והאצבעתא מהון חסף די פחר ומנהון פרזל הם כפות רגלים עם האצבעות כדאמרינן למעלה רגלוהי מנהון די פרזל ומנהון די חסף: מן קצת מלכותא תהוא ...מלכות עיטום עד מלכות ארקוליאוס היתה מלכות רומא תקיפא שהיתה תופשת כל העולם כולו ומלך גם ישמעאל עמו והיתה מלכות ישמעאל תבירה וחלשה: בזרע אנשא. ש"ש הרבים ...ומוסיפין בני יון ובני ישמעאל ולוקחין אלו ואלו מהן מס ודע שאלו לוקחין מבנותיהן של אלו ואלו מבנותיהן של אלו ואין ביניהם אהבה וזהו שכתוב מתערבין להון בזרע אנשא ולא להוון ...פ"א תקיפא זו אדם תבירה זו ישמעאל מתערבין להון בזרע אנשא ומתחתנים אלו עם אלו ואינם מאמינין באמונתם: (מו) ומנחה וניחוחין אמר לנסכה ליה. לתקן לו כמו נסכתי מלכי ...לכי כלומר שהיה מתקן לו שיהא לוקח מנחה שלו בכל שעה ושעה ויש שפותרין מנחה וניחוחין ממש ואמר לנסך לו כמו שנאמר למנס ממסך שביקש לעשותו אלוה ולא קיבל וחבירו מוכיח ...ראה נבוכדנצר שלא קיבל דניאל אמר לו המלך מן קשוט די אלהכון אלה הוא אלהיך אלהי האלהים ואדוני האדונים ומגלה רזין והודה בהקב"ה: (מח) לדניאל רבי. גידל לדניאל ונתן לו מתנות לרוב

מצודת דוד

...ה שראית אצבעות הרגלים מהם ברזל ומהם חרס הנה זה יורה שמקצת תהיה חזקה ומקצת תהיה שבורה וחלושה: (מג) ודי חזית. עתה בא לפרש ...רוב אשר יהיה ביניהם עד שיעזרו להם ואמר אשר ראית ברזל מעורב בחרס שעשוי מטיט הנה זה יורה אשר יהיו מעורבבים אלו באלו בזרע אנשים כי בנותיהם להם לנשים ואת בנותיהם יתנו להם ובעבור זה יעזרו החזקות להחלשות: ולא להון. אבל לא יהיו דבוקים אלו עם אלו באהבה הבאה מן הלב: ... הנה כאשר הברזל לא יתערב עם החרס להיות דבוקים יחד כן לא יתדבקו המה באהבת הלב ועכ"ז בעבור הערוב יעזרום מול האויב והוא ראמילום: וביומיהון. וביומיהם של אלה המלכים והם מלכות ישמעאל וראמילום גם היא תמשול ותמלוך בעת התפשטות מלכות ישמעאל כמ"ש למעלה: יקום. יעמיד ...שמים מלכות אחת אשר לעולם לא תהיה נשחתה ולא תעזוב מלכותה לעם אחר: תדק. והיא תכתת ותכלה המעט מן המעט הנשאר מכשדים וממדי: ...המלכות ההיא תתקיים לעולם והיא מלכות המשיח שיגלה ב"ב: (מה) כל קבל. ר"ל הדבר הזה מרומז בעבור מה אשר ראית אשר מן ההר נכרת אבן ...אשר לא בידי אדם וכתתה את הברזל וכו' כי כן תהיה מלכות המשיח שתבא לא בחיל ולא בכח כי אם מעלמה בהגעת הזמן: אלה. אלוה הגדול הודיע למלך ...ר יהיה אחרי זאת המלכות המושלת עתה מי ומי ימשול עד ימי עולם: ויציב. כמו שדבר החלום הוא אמת כי כזאת ראית כן נאמנה הפתרון כי בן (מו) באדין. אז המלך ג"כ נפל על פניו והשתחוה לדניאל: ומנחה. מנחה ממש כי אמרו ז"ל שחשב לעבדו עבודת אלהות: וניחוחין. יין הבא לנסכים ולנחת ...ר לנסך לפניו אבל באמת לא נסך לפניו כי לא רצה דניאל לקבל וכן אמרו רז"ל: (מז) ענה מלכא. כשלא רצה לקבל אמר לו המלך אל תחשוב שאני מכחש ...השמים לא כן הוא כי מן קשוט וכו' ר"ל באמת אשר אלהיכם הוא אלהים על כל האלהים וכאומר ואם אמנם כי אלהים אתה מ"מ הוא גדול ממך: ומרא. ...של ושר על כל המלכים ולא כן אתה: וגלה. הוא מגלה סודות אשר יכלת לגלות הסוד הזה וכאומר הנה מה שגילית הסוד הזה הוא בעבור שאלהי השמים ...לה הסודות והוא גלה לך א"כ גדול הוא מאוד ממך ואיך אכחש בו: (מח) אדין. אז גדל המלך את דניאל ומתנות גדולות ומרובות נתן לו והמשילו על כל מדינות ...ורב סגנין. עשהו שר השרים אשר היו על כל חכמי בבל ר"ל שהיה לשר על השרים וכו': (מט) בעא. בקש מן המלך ליתן ממשלה גם לחבריו וקאר בדבר הממונה

מצודת ציון

ור"ל הכח והיכולת ע"ש שהמטעה היא כח הפירות והעלין: (מח) סגנין. ענין שררה גם כמו ויבא סגנים

בסיפרא ריש סי' דא: בתרע ל' ודניאל בעא מן מלכא ומני: צלם ב' וסימ' ואלו צלם חד שגיא צלמא דכן. גבוכד נצר מלכא עבד צלם. וא' וצלם אפוהי אשתני: שית ל' ות
צלם. וג' מתחלפין בקריאתהון וסי' והפרשי' שת שתו השערה. שתו עונותינו לנגדך. פתיה אמין שת: גבוכדנצר מלכא ג' ס"פ בענין וסימ' ונבוכדנצר מלכא שלחס
לאחשדרפניא. בעדנא די תשמעון קל קרנא. כל קבל דנה בה זמנא כדי שמעין: ומן י' זוגין מן ד' ד' תנינא משניא וסי' נמסר במסרה רבתא במערכת אות השי"ן בע
בס"ד: תשמעון ו' וסי' עקב לא תשמעון בקול ה'. והיה עקב תשמעון. אם שמוע תשמעון אלי נאם ה' דירמיה. והיה אם שמע תשמעון דזכריה. בעדנא די תשמעון קל
כען הן איתיכון עתידין די בעדנא: כל קבל דנה חד מן ד' פסו' אית בהון כל כל וכל כל וסי' כל החיה כל הרמש. ועתה כל נביאי הבעל. וראשית כל בכורי כל. וכל תרומת כל

ג א נבוכדנצר מלכא עבד צלם די־דהב ג'
רומה אמין שתין פתיה אמין שת אקימה ל' וחסר
בבקעת דורא במדינת בבל: ב ונבוכדנצר ב'
מלכא שלח למכנש | לאחשדרפניא סגניא
ופחותא אדרגזריא גדבריא דתבריא תפתיא
וכל שלטני מדינתא למתא לחנכת צלמא די
הקים נבוכדנצר מלכא: ג באדין מתכנשין י' זוגין מן ד' בענין תניין
אחשדרפניא סגניא ופחותא אדרגזריא גדבריא מכניין
דתבריא תפתיא וכל שלטוני מדינתא לחנכת
צלמא די הקים נבוכדנצר מלכא וקאמין לקבל וקיימין ק'
צלמא די הקים נבוכדנצר: ד וכרוזא קרא בחיל ל' ס"פ
לכון אמרין עממיא אמיא ולשניא: ה בעדנא
די־תשמעון קל | קרנא משרוקיתא קיתרס ו' מ"ל. קתרוס ק'

ג'. י' זוגין סבכא פסנתרין סומפניה וכל זני זמרא ת
ג' ס"פ ותסגדון לצלם דהבא די הקים נבוכד
מלכא: ו ומן־די־לא יפל ויסגד בה־שע
ד' פסו' כל כל וכל כל יתרמא לגוא־אתון נורא יקדתא: ז כל־קבל
בה זמנא כדי שמעין כל־עממיא קל ק
קתרוס ק' ל' כתיב ס' משרוקיתא קיתרס שבכא פסנטרין וכ
זמרא נפלין כל־עממיא אמיא ולשניא ס
ג' ס"פ בענין לצלם דהבא די הקים נבוכדנצר מלכא: ח
ל' קבל דנה בה־זמנא קרבו גברין כשדאין ו
ל' קרציהון די יהודיא: ט ענו ואמרין לנבוכ
אנת ק'. ל' מלכא מלכא לעלמין חיי: י אנתה מלכא
טעם די־כל־אנש די ישמע קל קרנא משרו
יתיר י'. וסומפוניה ק' קיתרס שבכא פסנתרין וסיפניא וכל זני

תולדות אהרן למכנש. סנהדרין נג:

בשער המלך. כי היא מעלה גדולה כי שם ישבו הדיינין והשופטים וכמה ומרדכי יושב בשער המלך כאשר פירשתי במגלת אסתר: (א) נבוכדנצר. רומיה. הוא גובהו הוא קומתו: פותיה. רחבו שש אמות: בקעת דורא. וישבו שם היא בקעת דורא: (ב) ונבוכדנצר. למכנש. לקבץ ולאסף: אחשדרפנים והנזכרים אחריהם הם מעלות שבע בלשון ישמעאל רק לא נדע פירוש אדרגזריא והבאים אחריהם ויש היה בספרד שפירש אדרגזריא אדירי גזרין ואין צורך על כן נניחם כי לא יועילו: למתה. לבוא: (ג) באדין. אז התאספו הנזכרים: (ד) וכרוזא. המעביר קול בחיל. אמר יפת כי עמים יש להם אלהים ואומים בלא תורה ולשונות מהם תורה אחת להם ולא לשון אחד או באין תורה: (ה) בעידנא. בעת: קל קרנא. קול השופר: משרוקיתא. כלי לשרוק בו רק קתרוס וחביריו כולם כלי נגונים הם גם בלשון הקדש כינור ומחול ומינים ועוגב ושמותם לא ידענום אע"פ שעוגב מגזרת ותעגבה ומינים שני כלים ומחול חליל וכינור כדמות מנורה ואלה סברות בלא ראיה: (ו) ומן. יתרמא. יושלך וכמוהו רמה בים: (ז) כל. כהשלמת כל זה: (ח) ואכלו קרציהון. תרגום לא תלך רכיל המדבר בסתר רעה על אחד כאילו אוכל בשרו: (ט) ענו. משפט המדברים אל המלך להתפלל שיאריכו ימיו: אכת

ויפקד על כל צרכי הממלכות את חנניה מישאל ועזריה: (א) עבד... מלאה לבו לעשות צלם של זהב: פתיה אמין שית אקימה וגו'. אם ל... אלא שם היאך יכול לעמוד בגובה אמין שתין אמר רב ביבי מעמיד... ונופל עד שהביאו כל זהב של ירושלים ושפכו דימום על רגליו לקיים מה... (יחזקאל ז) וזהבם לנידה יהיה: בבקעת דורא. שם מקום: (ב) לאחש... דוכסין: פחותא. שלטונין: אדרגזריא גדבריא וגומר. כולם שם שכו... לחנוכת צלמא. תחלת עבודותיו: (ד) וכרוזא קרא בחיל. הכרוז יו... גדול: לכון אמרין עממיא. לכם כל העמים והלשונות אומרים מכר... המלך במשלחת המלך: (ה) בעדנא דתשמעון קל קרנא משרוקיתא. ק... שורקת כמו (זכריה י) אשרקה להם ואקבצם: קתרוס סבכא וגו'. כולם ל... הם: זני זמרא. מיני זמר למינו ת"א לזנוהי: (ו) אתון נורא. גומנ... לשרוף בה אבנים לסיד והוא כבשן שבכל המקרא: (ז) כל קבל דנה. ... זו שנזהרו במצות המלך על כך: בה זמנא. בו בזמן שישמעו קול הזו... לסימן שיבואו המשתחוים להשתחוות נפלין כל עממיא וגו': (ח) כל ק... כל עומת זו שראו שונאי היהודי' שיש שעה להלשין עליהם: קריבו גוברי... ואכלו קרצהון. הלשינו עליהם. לא תלך רכיל (ויקרא יט) מתרגמ...

תיכול קורצין. ואומר אני שכן היתה דת של הולכי רכיל לאכול לגימא במקום שמלשינין שם והוא סימן קיום דברים שמאותה שעה יש עליהם לברר ב... ולאמת לשון הרע שאמרו ואותה סעודה נקראת אכילת קורצין לשון קורץ בעיניו (משלי ו) שהוא לסימן לשון הרע: (ט) ענו ואמרין. נוהו כל מניה ... לשון

רבינו סעדיה גאון

לרוב והשליטו בכל מדינות בבל ורב על הפחות ועל הסגנים: (א) נבוכדנצר מלכא עבד צלם. כל כך למה כדי להכשיל את ישראל כי על דברת הפתרון שספר לו דניאל שעתידין המלכ... ומלכותן של ישראל להקיים חשב בלבו להפיל את ישראל בעלילה: אקימיה בבקעת דורא. באותו מקום שנפלו שם בני אפרים ויש אומרים הרוגי ישראל היו שם שהרגו הכשדים בבואם בות... הקים שם הצלם כדי להפחידם: (ב) לאחשדרפניא. הם שניים למלכות ופתרונו אחויים שדרים פנימה: סגניא ופחותא. סגנים הם שרי הצבא. ופחותא הם שלטונים וקצינים כמו פחות א... אדרגזריא. באדר גוזרים ובטוב שאם יאמר להם המלך הם גוזרין אותו בטוב: גדבריא. גזברים: דתבריא. דתיהם ברורה שהן יועצי המלך ודתם ועצתם ברורה: תפתיא. שומרי מכז... והמסגרות והפותות ויסוד תפתיא תפתה הם הממונין על הכבשן האש היא התופ' שהם שורפין בני אדם המורדין במלכות. פ"א אדרגזריא אדירים הגוזרים והכורתים המשפט על פי... ונשיאים וקצינים וכל שלטוני המדינים: (ד) וכרוזא. הוא קול האדם המכריז: (ה) קל קרנא. קול השופר שהוא מן הקרן: משרוקיתא. כלי ששורקין בו שלוחי מלכיות לקבץ העם כ... להם ואקבצם: קתרוס. כנור: סבכא. עוגב: פסנתרין. הוא הנבל: סומפוניה. הוא שמשמיעין בו הרועים כמין נוד תפוח ודוגמתו לבית הסמפונות: וכל זנו זמרא. וכל מיני ר... מתרגמינן לזנוהי: (ו) יתרמא. יושלך כמו רמה בים: אתון נורא יקידתא. ככבשן אש יוקדת ככבשן מתרגמינן אתונא: (ז) כל קבל דנה. למען זאת: (ח) ואכלו קרציהון. אמרו רכיל ל... רכי

מצודת ציון

סגנים כמו חומר (ישעיה מא): (ב) לאחשדרפניא וכו'. כולם שמות מיני שררה זו למעלה מזו וידועים המה בל' כשדים: לחנכת. התחלת תשמיש הדבר לגיות משמש והולך קרוי חנוך בל' המקרא: (ד) וכרוזא. ענין השמעת הדבר לרבים: עממיא. הם האומות שיש להם אלוה ותורה: אומיא. הם בלא אלוה ובלא תורה: ולשניא. הם החלוקים בלשונותם בין מבני אלוה ותורה ובין זולתם: (ה) משרוקיתא וכו'. כולם שמות מיני כלי זמר וידועים המה בל' כשדים: (ח) ואכלו קרציהון. הוא מענין רכילות ומלשינות כי לא תלך רכיל (ויקרא יט) ת"א לא תיכול קורצין ע"ש שדרך המלשין לרמז דברו ולקרוץ בעיניו למען לא יבינו כל העומדים והקריצה הזה כאלו אוכל בשר מי אשר ילשין עליו: (י) טעם. ענינו ... כב"מ

מצודת דוד

המובן: ומני. והפקיד את חמ"ז על מלאכת המלך אשר במדינת בבל ... מלכא. היה יושב בתמידות בשער בית המלך והיא דבר גדולה וכבוד: ג (... עשה צורה של זהב קומתו היה ששים אמות ורחבו ו' אמות והעמידו בבקעת ... ואז"ל על כי שמע בפתרון חלומו אשר ישראל ינחלו המלכות בא"י עד ... עשה הצורה בחשבו להכשילם בעון עכו"ם למען לא ינחלו המלוכה: (ב) ... לאסוף את אחשדרפניא וכו' וכל שאר מושלי המדינה לבא לחנוכת הצ... העמיד: (ג) באדין. אז נאספו אחשדרפניא וכו': וקיימין. ועמדו מ... אשר העמיד: (ד) וכרוזא. וכרוז קרא בכח ר"ל בהרמת קול גדול: לכון. וזהו דבר הכרוז לכם אומרים ומזהירים אתם עממיא וכו': (ה) בעדנא. ב... תשמעון קול קרן השופר וכו' וכל שאר מיני זמר אז תפלו על פניכם ותשתחוו אל צורת הזהב אשר העמיד נבוכדנצר המלך: (ו) ומן. ומי אשר לא יפול ויש... מיד בעת הזאת יושלך לתוך תנור אש הבוערת: (ז) כל קבל. בעבור הכרוז הזה לכן בזה העת כאשר שמעו כל העמים קול קרן השופר וכו' נפלו כולם ... והשתחוו אל הצורה (ולא זכר כאן סומפוניה וכללו בכל זני זמרא. או מדעת לא הביאו ליתן פתחון פה למי שלא ישתחוה כי יוכל לומר שלא לא הביאו ... כאשר קרא בחיל כי עלם הכוונה היה להכשיל את ישראל ודבר המלך שלטון אין להשיב ואם יביאו הכל ועכ"ז לא ישתחוו מה לו במיתתן לזה מנע את ה... בחשבו אם לא ישתחוו עדיין אין להם משפט מות ואולי יפתם להשתחוות בשניה): (ח) כל קבל. בעבור זאת אשר כל העכו"ם השתחוו ולא מרו פיו: בה זמנ... בהיה קרבו אנשי כשדים והלשינו מלשינות על היהודים: (ט) ענו. הרימו קול ואמרו וכו' המלך לעולם יחיה והוא מדרך המוסר לברך את המלך בראשית הדב...

ן בה זימנא : מלכא מלכא ל' דסמי' ענו ואמרין לנבוכדנצר מלכא לעלמין חיי . והוא חד מן א"ב תאומים וכל חד וחד ל' דכו' וסימן נמסר במסרה רבתא במערכת אות
ו"ד . כל ד' פשוטה בלישן ארמית קמץ במ"ד פתחין וסי' מברך שדרך מישך תתחרך : הקמת ב' וסי' איתי גברין יהודאין די מנית . והן לא ידיעלהוא לך מלכא :
ג דמל' וסי' לקראת צמא התיו מים . אספו כל חית השדה התיו לאכלה. באדין גבריא אלך היתיו קדם מלכא . בתרא מל' : תשמעון ו' וסי' נמסר לעיל בסיפר' בהאי סי' :
י סי' והן לא יאמינו לי . והן אצוה על חגב . והן חלמ' ופשר'. והן לא תסגדון בה שעתא . והן לא ידיע להוא לך . ב' מנהון ר"פ וסי' והן חלמא ופשרה . והן לא
א לך מלכא : וצלם ל' באדין נבוכדנצר התמלא חמה וב' צלם וסימ' ואלו צלם חד שגיא צלמא דכן . נבוכדנצר מלכא עבד צלם . ואינון מן א"ב מן תרין א' וחד

סגד לצלם דהבא : יא ומן די לא יפל ויסגד
א לגוא אתון נורא יקדתא : יב איתי
יהודאין די מנית יתהון על עבידת מדינת
שדרך מישך ועבד נגו גבריא אלך לא
עליך מלכא טעם לאלהיך לא פלחין
ן דהבא די הקימת לא סגדין : יג באדין
נצר ברגז וחמא אמר להיתיה לשדרך
ועבד נגו באדין גבריא אלך היתיו קדם
: יד ענה נבוכדנצר ואמר להון הצדא
מישך ועבד נגו לאלהי לא איתיכון
ולצלם דהבא די הקימת לא סגדין :
הן איתיכון עתידין די בעדנא די
עון קל קרנא משרוקיתא קיתרס שבכא
רין וסומפניה וכל זני זמרא תפלון

ותסגדון לצלמא די עבדת והן לא תסגדון
בה שעתא תתרמון לגוא אתון נורא יקדתא
ומן הוא אלה די ישיזבנכון מן ידי : טז ענו
שדרך מישך ועבד נגו ואמרין למלכא נבוכדנצר
לא חשחין אנחנא על דנה פתגם להתבותך :
יז הן איתי אלהנא די אנחנא פלחין יכל
לשיזבותנא מן אתון נורא יקדתא ומן ידך
מלכא ישיזב : יח והן לא ידיע להוא לך מלכא די
לאלהיך לא איתנא פלחין ולצלם דהבא די
הקימת לא נסגד : יט באדין נבוכדנצר התמלי
חמא וצלם אנפוהי אשתנו על שדרך מישך
ועבד נגו ענה ואמר למזא לאתונא חד שבעה
על די חזה למזיה : כ ולגברין גברי חיל די
בחילה אמר לכפתה לשדרך מישך ועבד נגו

אהרן יסודאין . מגלה יג סנהדרין צג : לא ידיע . זוכר תולדות:

רס הוא : (י) שמת טעם . גזרת דבר : (יב) איתי . יש : יהודאין . ודה : אלך . אלה : לא שמו עלך מלכא טעס . לא חשו לתת עלה לטעמן צוותיך : (יג) אמר להיתיה. צוה להביא : היתיו . הובאו : (יד) הצדא . ותי צדו ושממה ודבר רק היא בעיניכם אתם שדרך מישך ועבד נגו אשר אינכם עובדים. ה"א של הצדא משמשת בלשון תמיהה : די הקמת . שהקמתי : הן איתיכון עתידין . עתה הנכם עתידים על כרחכם לקבל זו עליכם : והן דון. ואם לא תשתחוו תהיו מושלכים : לגו . לתוך : ומן הוא אלה . ומי הוא שיוכל אתכם מידי : (טז) למלכא נבוכדנצר . למה הוזכר שמו אלא כך אם לקבל עלינו גזירתך לתת מסין וארנוניו' וגולגליו' אתה מלך עלינו אם קב"ה נבוכדנצר שפל אנשים בעינינו וכזוי עם אתה לא חשחין אנחנא . ין אנו על זאת ליטול עצה מה להשיבך כי המערכה מוכן ושגור בפינו: (יז) יכיל א. יכול להצילנו מכל צרה: מן אתון נורא. ומן ידך מלכא ישזיב. מן הכבשן ויציל: (יח) והן לא . ואם לא יחפוץ להציל גופינו ידיע להוי לך : (יט) התמלי חמא . נתמלא חמה : וצלם אנפוהי אשתני. ופרצוף פניו נשתנו : למזא לאתונא. כבשן האש ולחממו : חד שבעה על די חזה למזיה . על אחת שבע פעמים ששיעורהו עד כדי הסיקו וכאילו יבעירוהו ז' שיעורין כמוהו : למזיה. להסיקו : וגברין גברי חיל די בחיליה . ולאנשים גבורי כח אשר בחילו : אמר לכפתה . צוה לאסור אותם שראה מתחזקים לענותו קשות ואמר גבורים הם אלו וזה לגבורים אשר

(י) אנת . שמת הודעת טעמך : (יא) לגו אתון . כבשן האש : (יב) איתי . יש : די מנית יתהון . כמו אשר מנה שר הסריסים והנה יש שאלה אין ספק כי דניאל הוא היה יותר נכבד וידענו שהוא לא השתחוה לצלם למה לא הזכירוהו הכשדים למלך ולפי דעתי כי פחדו להזכירו אחר שידעו שהמלך הקריב לפניו ניחוחין כאשר יעשה לאלהיו ויפת בן עלי אמר כי היו אוהביו על כן לא הזכירוהו והיה צריך : (יג) באדין . להיתיה . כמו שובו אתיו רק הוא מהבנין הנכבד הנוסף כי הפועל יוצא : (יד) הצדא . שאלה האמת הוא ככה : (טו) כען . עתה הנה ישכם עתידים חלק להם כבוד אולי לא יהרגם בעבור כבוד דניאל : (טז) ענו . לא חשחין . לא צריכין אנו להשיבך כי אלהינו שאנחנו עובדים כמו פולח ובוקע בארץ יכיל להצילנו מכבשן האש גם מידך אם ירצה והנה אם לא יציל ידוע יהי' לך : (יט) באדין . אנפוהי . אפו : למזא . להוסיף מוקד כמו מזי רעב : (כ) ולגברין גברי חיל . שהם

רבינו סעדיה גאון

נמינן לא תיכול קורלין סלטיוס למלך:(י) שמת טעם. שמת טעם וגזירה כמו מטעם המלך וגדוליו: (יא)ומן די לא יפל. מי שלא יפול וישתחוה:(יב)איתי גוברין יהודאין.יש אנשים יהודים ולמה קראם ים לפי שכפרו בע"ג שכל הכופר בע"ג נקרא יהודי מרדכי כפר בע"ג של המן ונקרא יהודי שנא' איש יהודי בתיה כפרה בע"ג ונקראת יהודית שנא' ואשתו היהודית: די מנית יתהון. שמנית אותם יהם שרי אלפים מתרגמינן ותמני עליהון: על עבידת מדינת בבל. על מלאכת מדינת בבל לתקן השווקים והדרכים והחומות וכל צרכי העיר : לא שמו עלך מלכא טעם . כלומר אינם על דבריך: (יג)להיתיה. להביא: אלך. אלה: היתיו. הובאו: (יד) הצדא. בודאי: (טז)לא חשחין אנחנא. אין אנו חוששין אין אנו צריכין להשיבך על זה הדבר: (יז) הן איתי אלהנא. הנה יש (יח)והן לא ידיע להוי לך מלכא. ואם לא יציל אותנו אעפ"כ ידועיהיה לך המלך שאנו לא נעבוד ולא נשתחוה לטעותך אלא נמסור נפשינו לשריפה נשאו קל וחומר מעצמן מן הצפרדעים ומה שלא נצטוו על קדושת השם ואפילו הכי מסרו עצמם לשריפה לתוך כבשן האש שנאמר בהם ובתנוריך ובמשארותיך אימתי התנור חם בזמן שהמשארות מצויות לגום בעבור הבורא לקדש שמו אני פרעה אנו על אחת כמה וכמה שנמסור נפשינו לשריפה אם לקדש שמו בבבל לעיני נבוכדנצר : (יט) התמלי חימה . נתמלא חמה ודמות פניו משתנה: ואמר למיזא . אמר להסיק לכבשן שבעתים

מצודת דוד

. אתה המלך עשית גזרת אומר אשר כל איש אשר ישמע קול קרן השופר שאר מיני זמר יפול על פניו וישתחוה אל הצורה : (יא) ומן . ומי אשר לא ותחוה יושלך לתוך תנור אש הבוערת : (יב) איתי . יש אנשים יהודים אשר אותם על מלאכת מדינת בבל והם חמ"ו : גובריא . האנשים האלה לא עשו טעם ועלה לחוש עליך המלך לקיים מאמרך לאלהיך אינם עובדים ואל הצורה אשר העמדת לא השתחוו (ולא הלשינו על דניאל בעבור כי ראו שהמלך חשבו איך ישתחוה הוא אל הצורה) : (יג) באדין . אז אמר נ"נ בכעס וחמה להביא לחמ"ו : באדין . אז האנשים האלה הובאו לפני המלך : (יד) ענה . הרים נ"נ ואמר עליהם : הצדא . וכי חוק גזרתי היא לדברי ריק ושממה אתם חמ"ו אל אלהי לא ישכם עובדים ולצורה הזהב אשר העמדתי לא תשתחוו : (טו) כען . ישכם מוכנים אשר בעת אשר תשמעון קול קרן וכו' וכל שאר מיני זמר אז תפלון ותשתחוו להצורה אשר עשיתי וכאומר אם עתה תשתחוו לא אעשה לכם רע על אשר לא השתחויתם בראשונה : וכן . ואם לא תשתחוו אזי מיד בעת הזאת תושלכו אל תוך תנור אש הבוערת ומי הוא האלוה אשר יציל אתכם מידי : . השיבו חמ"ו ואמרו למלך : נ"נ . אתה נ"נ ולא קראוהו בשם מלך כאומר בדבר זה לא תמלוך עלינו ולא תמשול בנו : לא חשחין . אין אנחנו חוששין ד הזה להשיבך אמרי רצוי וטענות : (יז) הן איתי . הנה יש אלהים הוא אלהינו אשר אנחנו עובדים הוא יכול להציל אותנו מן תנור אש הבוערת ואף מן לך יציל כאומר ובכל אופן שתרצה להמית אותנו יכול הוא להציל מכולם : (יח) והן לא . ואף אם לא יחפוץ להציל ידוע יהיה לך המלך אשר עכ"ז לא יש עבוד לאלהיך ואל צורת הזהב אשר העמדת לא נשתחוה : (יט) באדין . אז נבוכדנצר נתמלא חמה ודמות פניו נשתנה בכעסו על חמ"ו : ענה . הרים קול ואמר ולהסיק את התנור : חד שבעה . ר"ל להוסיף ולהסיק בפעם אחת כשיעור שבעה הסקות על אשר ראוי להסיקו : (כ) ולגוברין גברי . ולאנשים אנשי חיל אשר

מצודת ציון

בכ"מ דבר שיש בו ממש הנעשה בטעם ולא דבר של מה בכך : (יד) הצדא. ענין שממה כי תהו ובהו (בראשית א) ת"א צדיא וריקניא : (טז) חשחין . כמו חוששין הידוע בדרז"ל : (יט) למזא . ענין הסקה ושריפה וכן מזי רעב (דברים לב) : (כ) לכפתה . ענין קשירה ובדרז"ל עבד כפות לו (ב"ק כב)

וא׳ וסי׳ נמסר במסרת רבתא במערכת אות האל״ף בס״ד : הסיקו חד מן מלין כתיב וי״ו בסוף תיבו׳ וחסרים יו״ד בלישן ארמית וסי׳ סלקו קרבו התרהצו הסקו של
הדקו הנפקו : לגוא סימן כל גוא לגוא בגוא. יציב ליציבא גובא לגובא שביבא מתיהבא כלהון כתיב א׳ בסוף וכל דהבא דכו׳ במ״ג כתיב ה׳ וסי׳ ואף מאניא די
מאני בית אלהא. ומה די עלך נעל אחך . וכל עשבא כתבא כתי׳ א׳ במ״ב כתיב ה׳ וסימ׳ די יקרא כתבה דנה יקרון. כרבה ונבזבה רבה כלהון כתיב ה׳ : באדין
בסיפרא וסימניהון כפתו בסרבליהון . באדין קרב נבוכדנצר . מתנתך לך להוין ונבזביתך . באדין מלכא אמר והיתיו לדניאל . באדין דריוש מלכא : וריח ה׳ וסימ

למרמא לאתון נורא יקדתא : כא באדין גבריא
אלך כפתו בסרבליהון פטישיהון וכרבלתהון
ולבושיהון ורמיו לגוא־אתון נורא יקדתא :
כב כל־קבל דנה מן־די מלת מלכא מחצפה
ואתונא אזה יתירה גבריא אלך די הסקו לשדרך
מישך ועבד נגו קטל המון שביבא די נורא :
כג וגבריא אלך תלתהון שדרך מישך ועבד נגו
נפלו לגוא־אתון־נורא יקדתא מכפתין :
כד אדין נבוכדנצר מלכא תוה וקם בהתבהלה
ענה ואמר להדברוהי הלא גברין תלתה רמינא
לגוא־נורא מכפתין ענין ואמרין למלכא יציבא
מלכא : כה ענה ואמר הא־אנה חזה גברין
ארבעה שרין מהלכין בגוא־נורא וחבל ל
איתי בהון ורוה די רביעיא דמה לבר־א
כו באדין קרב נבוכדנצר לתרע אתו
יקדתא ענה ואמר שדרך מישך ועבד
עבדוהי די־אלהא עליא פקו ואתו
נפקין שדרך מישך ועבד נגו מן־גוא נו
כז ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופ
והדברי מלכא חזין לגבריא אלך די־לא־ש
נורא בגשמהון ושער ראשהון לא הת
וסרבליהון לא שנו וריח נור לא עדת בה
כח ענה נבוכדנצר ואמר בריך אלההון ד
שדרך מישך ועבד נגו די־שלח מלאכה

תולדות אהרן גיברין . סנהדרין נג (שבת מ): וריויה . סנהדרין נה: אתחרך . (שבת מ): וריח נור . סנהדרין נג : בריך אלההין. (ברכות יג שבת מ) :

שהם בלבושיהם : לכפתא . לקשור : (כא) באדין . בסרבליהון . הם השמלה העליונה ומנהג האומות לשרוף האנשים במלבושיהם שאינם שוין כלום : וכרבלתהון . כמו ודוד מכרבל במעיל בוץ : ופטשיהון . חלוקין או מכנסים . ולבושיהון שאר בגדים : (כב) כל . מחצפא . במהירות : די הסיקו . כמו והשקו שבע שנים : שביבא . כמו לא יגה שביב אשו : (כד) אדין . להדברוהי . כמו בתוך הדברו : (כה) שריין . מותרין : וחבל . השחתה כמו וחבל את מעשה ידיך : ורויה די רביעאה . ותואר הרביעי : לבר אלהין . בכן אלהים כמו מה ברי ומה בר בטני : (כו) באדין . לתרע . לשער וכמוהו תרעתים שוכתים : פוקו . צאו : ואתו . ובואו כמו שובו אתיו : (כז) ומתכנשין . והדברי מלכא . יועציו שהן נוהגין עמו : בגשמיהון . גופותם כמו וגשם יגדל : וריח נור . ריח אש לא עבר עליהם כמו מעדה בגד ביום קרה : לא התחרך . כמו לא יחרוך רמיה צידו והזכיר הבגד העליון ואין צריך להזכיר האחרים : (כח) ענה . שלח מלאכיה . הוא הרביעי כמו חונה מלאך ה׳ סביב ליראיו

אשר בחילו לאסור אותם : (כא) גובריא אלך . אנשים אלו : כפיתו בכב
נתקשרו בבגדי מעטפותן : פטשיהון וכרבלתהון . מיני מלבוש מלכות
ואע״פ שהיו זוכאין לידון לפני ב״ד דיני מיתה לא שנו בגדיהם להשפיל א
מכאן למדו חכמים שאפי׳ בשעת הסכנה לא ישנה אדם מן הדרך שהוזר
וכרבלתהון. יש לו דוגמא (דה״א טו) ודוד מכורבל : ורמיו לגו את
והושלכו לתוך כבשן בוערה : (כב) כל קבל דנה . כל עומת זאת אשר מ
היתה עזה : ואתונא אזה יתירא . והכבשן הוסק מאד : גובריא אלך . אל
הגבורים אשר קשרו את חנניה מישאל ועזריה והשליכום לכבשן : קטיל כמ
די נורא . שרף אותם כח שביב האש : (כג) מכפתין . קשורין : (כד) תוה . ת
בהתבהלה . ועמד בבהלה : ענין ואמרין עונין ואומרי׳ למלך : יציבא מלכא .
המלך : (כה) שרין מהלכין בגו נורא . מותרין מאסוריהן והולכים בת
וחבל לא איתי בהון . וחבלה לא יש בהם : ורוה די רביעאה . ו
רביעי : דמה לבר אלהין . דומה למלאך שראיתי בהיותי עם סנחריב ב
אוכלוסיו שנאמר (ישעיה לז) ויך במחנה אשור ונבוכדנצר היה שם ונמלט בתוך עשרה שנמלטו מהם : (כו) קרב . לתרע אתון נורא . נגש לשער החכש
בתוכה לדבר עמהם ומתחלה היה רואה אותם מרחוק : פוקו ואתו . צאו ובאו ולא אמר להם עלו ובואו מכאן למדנו שצף קרקעית הכבשן והשוה לארץ ש
לעלות : באדין נפקין . אע״פ שבטוחין בנס העשוי להם לא מלאה לבם לזלזל במלכות לצאת שלא ברשות : (כז) ומתכנשין אחשדרפניא . ד׳ אומ
למעלה באסיפה הראשונה שלא נמנו כאן אדרגזר א דתבריא גדבריא תפתיא הם גבורי החיל אשר הרגם שביב האש בהשליכם את חנניה וחבריו לאור : חזיל
אלך . רואין את האנשים האלה חנניה וחבריו : די לא שלט נורא בגשמהון . אשר לא שלט האש בגופם : גשמהון . גופם בל׳ ארמי ויש רבים בזה בס
ראשיהון לא התחרך. שער ראשיהון לא נחרך: לא שנו. לא נשתנו ממראיתן: לא עדת בהון . לא סרה לתוכ׳ : (כח) ענה נבוכדנצר. צוה נבוכדנצר :

רבינו סעדיה גאון

שבעתים ממה שראוי להסיקו כמו יזה גוים ישרוף גוים: (כ) ולגברין. ולאנשים אנשי חיל אשר בחוזקה ובגבורה: לכפתה. לאסור לאסורך מתרגמי׳ לכפתה יתך : (כא) בסרבליהון. המנעלים ש
שוקים שלהן : פטשיהון . המכנסים שבירכותיהן : כרבלתהון . אלו הקסידין שבראשן כמין כובעים וי״א כרבלתהון הן העליונות המעוטפים בהן : ולבושיהון . שאר בגדיהם . פ״א ה
מקטורין שלהן שעל בלאות שלהן כלו׳ סרבליהון כמו בלאות הם בגדי תמיד. פטשיהון הם המעילים שעליהן. כרבלתהון הם החלוקים שלהן : ורמיו . והשליכו אותם: (כב) מחצפא . דבר
בחוצפה ובתוקף : אזה יתירא. הוסק ביותר : די הסיקו . אשר הוליכו לשריפה. קטיל המון . הרג אותם. שביב האש כמו שביב אשו : (כג) תלתיהון . שלשתם: מכפתין. אסורין :
חרד ויחרד מתרגמינן ותוה : בהתבהלה . במהירות : להדברוהי. לשריו ומנהיגיו וינהג מתרגמינן ודבר : יציבא . נכון : (כה) גוברין ארבעה . ושלא לא היו אלא שלשה אלא גבריאל
של ברד בא וצינן את האש של כבשן : שרין . מותרין ויפתח הגמלים מתרגמינן ושרא : וחבל . כמו מום וחבלה כדתנן החובל בחבירו : ורוה . ותואר כמו יפת תואר שפירת ריוו : ל
למלאך אלהים כמו ויראו בני האלהים וי״א לבר אלהין לבריות ובקיות מלאך : (כז) והדברי מלכא. שרים מנהיגי המלך: לגובריא אילך . לאנשים האלה : בגשמהון . בגופם כמו גשמי
לא התחרך. לא נשרף ואינה שריפה ממש בכל שראש אלא אפילו לא עשתה חרכים וקרחים בראש כאן וכאן ומחלוקתו מצין מן החרכים ואמיתת דבר חרך הוא יוקד : לא עדת בהון.
עליו שהל לשון הסרה ומדמיון המלה יאכל עד כלומר לא אכלה ובזה בהן והוא הסרון לא עלת לא עדת כלומר לא הגיעה ויתכן להמיר עדת עם עלת כי כן נמיר על מידבא

מצודת ציון

כב) : (כא) בסרבליהון. הוא שם מלבוש ובדרז״ל בסרבלי התימי (שבת נח) : פטשיהון. הם המכנסים : וכרבלתהון . מין לבוש עשוי להתעטף בו ודוגמתו ודוד מכורבל במעיל (דה״א טו) : (כב) שביבא . ניצוצות כמו ולא יגה שביב אשו (איוב יח):(כד) להדברוהי. הם היועצים המנהיגים כי וינהג את הצאן (שמות ג) ת״א ודבר : (כה) לבר אלהין. כן יקרא המלאך כאלו הוא מבני בית של השכינה וכן ויבואו בני האלהים (איוב א) : (כז) בגשמיהון. בגופם כי ושבע לגו כסילים (משלי כו) ת״י ושבעא לגושמיהון: התחרך . ענין שריפה כמו לא יחרוך רמיה (שם יב) : עדת . עברה כמו לא עדה

מצודת דוד

בצבאו צוה לאסור ולקשור לחמ״ו ולהשליך לתנור אש הבוערת: (כא) ב
האנשים האלה קשרו אותם כשהם לבושים בסרבליהון וגו׳ : ולבושיהון .
המלבושים : ורמיו . והשליכו אותם לתוך התנור וגו׳ : (כב) כל קבל . בעב
אשר דבר המלך היתה ממהרת והתנור הוסק בהסקה מרובה : גובריא
האנשים האלה אשר העלו את חמ״ו אל פה התנור להשליכם בו : קטיל .
אותם הניצוצות של האש כי היו מרובות ועשו בבהלה ולא היו נשמרים מ
(כג) וגובריא . והאנשים האלה שלשתם חמ״ו נפלו לתוך התנור כשהם קשורים : (כד) אדין . אז נבוכדנצר המלך חרד ועמד בבהלה והרים קול ואמר ליוע
שלשה אנשים השלכנו לתוך האש כשהם קשורים : ענין . השיבו ואמרו למלך אמת המלך כן היא : (כה) הא אנה . הלא אני רואה ארבעה אנשים והמה מו
מקשורים והולכים בתוך האש והשחתה לא יש בהם : ורוה . ותוארו של הרביעי דומה למלאך : (כו) באדין . אז קרב נ״נ אל שער התנור : עבדוהי . עבדיו
עליון צאו מן התנור ובואו אלי : באדין . אז יצאו מן תוך האש כי עד לא דבר אליהם רצות פחדו לצאת כי האדם הוא בעל בחירה ופן ימיתם בידיו : (כז)
ונאספו אחשדרפניא וגו׳ ויועצי המלך וראו את האנשים האלה אשר לא שלט האש בגופם ושער ראשם לא נשרף ונחרך וסרבליהון לא נשתנו מן האש ואף ר
עברה בהם : (כח) בריך . ברוך אלהיהם של חמ״ו אשר שלח מלאכו והציל את עבד

ון׳ וריח שרמותיך כרית. וריח אפך כתפותים. וריח שמניך מכל בשמים . וריח נור לא עדת בהון : נגוא ל׳ כתיב א׳ ומני שים טעם די כל עם אמה. והוא חד מן י״ב דכתיב א׳
תיבות׳ ולא קרי׳ וסימ׳ רפוא למטה בנימן פלטי. ההלכוא ויהי כהוציאם את המלכי׳. הקלים ויאמר ישי לדוד בנו. אבוא אשר אמר אליהם זאת. רצוא והחיו׳ רצוא ושוב. ואתיקיהם
איך הבנין אשר על . נקיא מצרים לשממה תהיה . נקיא ויקראו אל ה׳ ויאמרו אנה ה׳ אל נא נאבדה . נגוא ומני שים טעם די כל עם אמה . ושציא ביתה דנה עד
יפוא ויתנו הכסף לחצבים . ארעא ובתוך תקום מלכו אחרי . יבהלנני ג׳ וסימן חלם חזית וידחלנני . אתכרית רוחי אנה דניאל . עד כה סופא די מלתא : עללין חד מן
סבין יתיר למ״ד וסימן באדין עללין חרטמיא אשפיא . ואדין עללין כל חכימי. עללת מלכתא לקבל מרי מלכא. ולהלחם ויאמר המלך אל ציבא . וחד חלוף חי ובניהו בן
ע בן איש חי דשמואל : כשום ל׳ כתיב כ״ף די שמיה בלטשאצר . כשם אלהי וחד בשם והתנבי חגי ואינון מן א״ב מן חד חד חד בית וחד כ״ף בריש׳ וסימ׳ נמסר

בדוהי די התרחצו עלוהי ומלת מלכא שניו . ל׳ . ל׳
ובו גשמיהון די לא־יפלחון ולא־יסגדון לכל־ ל׳. יתיר יו״ד
ה להן לאלההון : כט ומני שים טעם די כל־
אמה ולשן די־יאמר שלה על־אלההון די־ שלו ק׳
רך מישך ועבד נגוא הדמין יתעבד וביתה ל׳ כתיב א׳
י ישתוה כל־קבל די לא איתי אלה אחרן כל׳ סיפ׳ כוליי וכל עור׳ נו״י
יכל להצלה כדנה : ל באדין מלכא הצלח
דרך מישך ועבד נגו במדינת בבל : ל׳. ל׳
נבוכדנצר מלכא לכל־עממיא אמיא ולשניא
דארין בכל־ארעא שלמכון ישגא : לב אתיא דיירין ק׳
מהיא די עבד עמי אלהא עליא שפר קדמי ל׳. אח ק׳
חויה : לג אתוהי כמה רברבין ותמהוהי כמה ל׳ ל׳. ל׳ מ״ל
קיפין מלכותה מלכות עלם ושלטנה עם־ ל׳
ודר :

ד א אנה נבוכדנצר שלה הוית בביתי ורענן ל׳ ר״פ. ל׳. ל׳
בהיכלי : ב חלם חזית וידחלנני והרהרין על־ ל׳. ל׳
משכבי וחזוי ראשי יבהלנני : ג ומני שים טעם ד׳. ג׳. ל׳
להנעלה קדמי לכל חכימי בבל די־פשר חלמא
יהודענני : ד באדין עללין חרטמיא אשפיא ל׳. עלין ק׳
כשדיא וגזריא וחלמא אמר אנה קדמיהון כשדאי ק׳
ופשרה לא־מהודעין לי : ה ועד אחרין על קדמי ל׳ יתיר י׳
דניאל די־שמה בלטשאצר כשם אלהי ודי רוח־ ל׳ וחד כשם
אלהין קדישין בה וחלמא קדמוהי אמרת :
ו בלטשאצר רב חרטמיא די | אנה ידעת די רוח
אלהין קדישין בך וכל־רז לא־אנס לך חזוי חלמי ל׳ וחד אין אונס
די־חזית ופשרה אמר : ז וחזוי ראשי על־משכבי ג׳ כסי׳
חזה הוית ואלו אילן בגוא ארעא ורומה שגיא :
ח רבה אילנא ותקף ורומה ימטא לשמיא ל׳

דות אהרן אתיא. עקידה שער נו : אתוהי . סנהדרין לג עקידה שער נו : וכל רז. חולין נט:

התרחיצו עלוהי. אשר בטחו עליו: ומלת מלכא שניו. ומלת המלך שנו שלא לקיימו:
בו גשמהון.. ומסרו גופם : לאלההון . זולתי לאלהיהם : (כט) שים טעם .
מר יושם חק : די יימר שלו . אשר יאמר שגגה כלומר שום דבר של גנאי :
מין . אברי׳ כלומר ינתחוהו לאברים : נולי ישתוה . אשפה יושם : די
ל להצלה כדנה . אשר יכול להציל כזאת : (ל) הצלח . הצליח והגדיל
ם : (לא) נבוכדנצר מלכא לכל עממיא . זה טופס כתב האגרת נבוכדנצר
לך שואל לשלום לכל העמים : (לב) שפר קדמי להחויה . טוב לי להגיד :
שלה הוית בביתי . שליו הייתי : (ב) וידחלנני . ואיים עלי והפחדני : (ה) ועד
רן . ועד אשר באחרונה הובא לפני דניאל: כשום אלהי. שכו״ם של בבל בל
ה שעבר שם לשון חכמה הוא באומות : (ו) וכל רז לא אנס לך . וכל סתום לא
ם ולא נכחד ממך : (ח) רבה אילנא ותקיף . גדל האילן והוחזק ועלם :
ימטא

לירא[ו] וככה וישלח מלאך וויציאנו ממצרים ומלאך פניו הושיעם המלאך הגואל
ויסע מלאך האלהים ועוד אבאר לך זה באר היטב : (כט) ומני . שלו . כמו
שגגה וכמוהו על השל : כל . להצלה כדנא כאלהים הזה : (ל) באדין . הצלח .
מגזרת הצלחה וכמוהו ודניאל הצלח : (לא) נבוכדנצר מלכא . עתה יחל לספור
אגרת שכתב נבוכדנצר לכל העמים הדרין בכל ארץ מלכותו ובתחלת הכתב
שלמכון ישגא ירבה כמו הן אל שגיא : (לב) אתיא . אותות : ותמהיא . מופתים
שיתמה אדם מהם שלא ראו כמותן : אלהא עילאה . עליון על כל אלהים : שפר
קדמי להחויה . כמו הנותן אמרי שפר : (לג) אתוהי . רברבין . גדולים וזה
הכפל כמו גלגל : (א) אנה . שלה . כמו שלו הייתי : (ב) חלם . וידחלנני . הפחידני :
והרהורין . הרהור הלב ואין ריע לו : וחזוי ראשי . כי העינים הם בראש או בעבור
היות החזיון במוח : (ג) ומני . יספר כל המעשה שעבר וכתב ככה בעבור כבוד
דניאל שכתב המלך ככה לכל מדינות מלכותו ותפארת גדולה היתה לישראל :

) באדין עלין . באין היו לפניו . אמר אנה ולא אמר אמרית כי גם הוא נכון בלשון וכמוהו אני הגבר ראה ונשאר אני כי אומלל אני כי הוא פתח : (ה) ועד
רין . אחרון ואם בו רוח אלהין קדישין הוא קדוש : (ו) בלטשאצר . לא אנס . לא יכלחך וכמוהו אין אונס כמו מגלה מכריח : (ז) וחזוי . אילן . עץ מתוך
האדמה

רבינו סעדיה גאון

)די התרחיצו.אשר בטחו אשר יבטח מתרגמי׳ דמתרחיץ:ומלת מלכא שניו. ודבר המלך שינו ומסרו גופם לשריפה לבלתי עבוד והשתחוות לכל אלוה זולתי לאלהיהם : (כט)שלו. דבר מכוער והוא לשון
ה מתרגמי׳ שלותה: הדמין . נתחים : נוולי . הוא מקום מופקר ומנוול למואות ולאשפה : (ל) הצלח . הצליח . אז שלח איגרות וכתב כן נכובד מלכא לכל עממיא וגו׳ : (לב) שפר קדמי להחויה.
לי להגיד : (לג) מלכותיה מלכות עלם ושולטניה עם דר ודר. עם דור המבול ודור הפלגה והמצריים וכל דור ודור : (א) שלה . כמו שליו : (ב) וידחלנני . לפי שראה אילן בחלומו ונתכוהו
כן פחד מאד : והרהורין על משכבי . לפי שהיה מחשב בלבו שאין כמוהו לא מלך ולא חכם והראוהו שהוא טיפש ושוטה: (ג) להנעלה . להביא : (ד) גזריא . הם הגוזרים מה שאנים המלך:
ועד אחרין . ואחר כן במעט רגע : די רוח אלהין קדישין . אשר רוח נבואה כמלאכים הקדושים בו : (ו) וכל רז לא אנס לך . כל סתום אינו ספק לך כמו לא יאניבו . פ״א וכל רז לא אנס
וכל רז וסתום אינו נעלם לך כלומר אין אתה נמנע לפי שאתה נביא מובהק אנס כמו נסיסין : חזוי חלמי . החלום אומר אני ופתרונו אמור אתה : (ז) ואלו אילן בגו ארעא . והנה אילן
בארץ

מצודת דוד

דיו אשר בטחו עליו ודבר המלך בטלו ושנו ומסרו גופם אשר לא יעבדו ולא
תחוו לשום אלוה כ״א לאלהיהם : (כט) ומני . וממני נעשה גזרת אומר אשר כל
ולשון אשר יאמר לתלות דבר שגגה ומשגה על האלהים של חמ״ו אזי יעשה גופו
תחים וביתו יושם לאשפה ולמקום נוול : כל קבל . בעבור אשר לא יש אלוה אחר
ר יכול להציל כהצלה הזאת : (ל) באדין . אז המלך הצליח לחמ״ו ר״ל המשילם ממשל
. בכל המדינה : (לא) נבוכדנצר מלכא . עתה יחל לספר דברי האגרת אשר כתב נבוכדנצר לכל העמים וראשית הדברים היו נבוכדנצר מלכא לכל עממיא וגו׳ אשר שוכנים
ל הארץ לכולכם יאמר שלומכם יתרבה ויתגדל : (לב) אתיא . האותות והמופתים התמוהים אשר עשה עמי אלהים עליון יאה ונאה לפני להגיד ולספר : (לג) אתוהי .
אותיו מאוד גדולים ומופתיו התמוהים מאוד חזקים מלכותו מלכות עולמים וממשלתו עם כל הדורות רצה לומר בזמן כל הדורות : ד (א) אנה . זהו תוכן
מר האגרת ואמר הנה אני נ״נ בשלום הייתי בביתי ורטוב ומלוחלח בהיכלי ועל שבהחלום אשר יספר בענין נמשל הוא אל האילן לזה אחז בלשון שאלה מליצת שבח
ונת האילן : (ב) חלם . חלום ראיתי והפחיד אותי : והרהורין . המחשבות בהיותי ישן על משכבי והוא החלום הבא מן המחשבה וראיית ראשי הבהילו אותי ואף זה
רים על החלום הנראה בהמית אשר בראש וכפל הדבר פעמים ושלש והיא דרך מליצה לחזק הדבר ולהגדיל הענין : (ג) ומני . וממני נעשה גזרת אומר להכנים
וני את כל חכמי בבל אשר יודיעו לי פתרון החלום : (ד) באדין . אז נכנסו החרטומים וגו׳ ואמרתי לפניהם החלום ולא הודיעו לי הפתרון : (ה) ועד אחרן .
ד באחרונה נכנס לפני דניאל אשר שמו בלטשאצר כשם אלהי אשר בו רוח אלהים קדושים ואמרתי החלום לפניו : (ו) בלטשאצר . וכה אמרתי לו אתה בלטשאצר
ר החרטומים אשר אני יודע אשר רוח אלהים קדושים בך וכל סוד לא יגלה אותך להיות קשה ממך לבל תדעהו : חזוי . הגיד לך מראות החלום אשר ראיתי ואמור
תה הפתרון : (ז) וחזוי . וזהו מראית ראשי בהיותי שוכב על משכבי : חזה . רואה הייתי והנה אילן בתוך הארץ וקומתו מרובה : (ח) רבה . גדל האילן ונתחזק
וקומתו

מצודת ציון

עדה עליו שאל (איוב כח) : (כט) שלו . שגגה ומשגה כמו על השל (ש״ב ו): (לא) ישגא.
יתגדל ויתרבה כמו כארז בלבנון ישגה (תהלים צב) : (לב) שפר . נאה ויאה כמו אמרי שפר
(בראשית מט) : (לג) כמה . הוא כענין מאד וכדרז״ל כמה גדולים מעשה חייא (כתובות קג):
(א) ורענן . ענין לחות ורטיבות כמו דשנים ורעננים (תהלים צב) : (ו) אנס. ענין סכרת
וגלות

במסרא רבתא במערכת אות הבי"ת בס"ד : ראשי ד' וסימן חלם חזית וידחלנני . וחזוי ראשי על משכבי חזה . חזה הוית בחזוי ראשי . אתכרית רוחי אנה דניאל : ומזון גם
ולאביו שלח כזאת . ומזון לכלא ביה . וחבירו : וכטל ב' ובענין וסי' ברם עקר שרשוהי ר"פ . ודי חזה מלכא עיר וקדיש נחת : סימן קדמא על דברת די פשרא . תני
דברת די ינדעון חייא די שליט : פשרא ב' כתיב א' וסי' דנא חלמא חזית אנה מלכא · אדין דניאל : אמר ג' קמצין בסיפרא וסימ' אמר חלמא לעבדיך ופשרה נחוא . דחזי
ופשרה אמר . ואנת בלטשאצר פשרה אמר:להודעותני ד' מ"ל בליש' וסי' הן לא תהודעונני חלמא . לא יכלין פשרא להודעותני ואנת כהל . כען הן תכול כתבא למקרא של
להום להודעותא די נכתוב : להודעותני ג' ב' מל' וא' חס' וסי' ב' מל' דלעיל וא' חסר וכען העלו קדמי : ומזון לכלא ביה חד מן י"א מלין בטעמא פי' האתנחתא לא יתח

וחזותה לסוף כל ארעא : ט עפיה שפיר ואנבה
שגיא ומזון לכלא בה תחתוהי תטלל | חיות
ברא ובענפוהי ידרון צפרי שמיא ומנה יתזין
כל בשרא : י חזה הוית בחזוי ראשי על משכבי
ואלו עיר וקדיש מן שמיא נחת : יא קרא בחיל
וכן אמר גדו אילנא וקצצו ענפוהי אתרו עפיה
ובדרו אנבה תנד חיותא מן תחתוהי וצפריא
מן ענפוהי : יב ברם עקר שרשוהי בארעא
שבקו ובאסור די פרזל ונחש בדתאא די ברא
ובטל שמיא יצטבע ועם חיותא חלקה בעשב
ארעא : יג לבבה מן אנושא ישנון ולבב חיוא
יתיהב לה ושבעה עדנין יחלפון עלוהי :
יד בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא
עד דברת די ינדעון חייא די שליט ע
במלכות אנושא ולמן די יצבא יתננה וש
אנשים יקים עליה : טו דנה חלמא חזית
מלכא נבוכדנצר ואנתה בלטשאצר פשר
אמר כל קבל די | כל חכימי מלכותי לא
פשרא להודעותני ואנתה כהל די רוח א
קדישין בך : טז אדין דניאל די שמה בלטש
אשתומם כשעה חדה ורעינהי יבהלנה ע
מלכא ואמר בלטשאצר חלמא ופשרא א
יבהלך ענה בלטשאצר ואמר מראי ח
לשנאיך ופשרה לעריך : יז אילנא די חזית
רבה ותקף ורומה ימטא לשמיא וחזותה ל
ארעא : יח ועפיה שפיר ואנבה שגיא ומזון ל

תולדות אהרן ענפוהי . סנהדרין קי : פתגמא . פסחים לג סנהדרין לח : ושפל אנשים . מ"ק יח : ופשרה לעריך . שבועות לה :

האדמה : (ח) רבה . גדל : ימטא . יגיע : וחזותיה . שטיפיו וכמוהו קרן חזות שיש לו כדמות שטיפים : (ט) עפיה . אמר יפת ענפיו וכמוהו מבין עפאים יתנו קול גם הוא פירש וחזותיה עביו וככה קרן חזות ויש אומרים כי עפיה עליו: ואנביה . ופריו : תטלל . כדמות צל : ובענפוהי . ענפיו : צפרי . עוף : יתזן . מגזרת מזון : (י) עיר . מלאך ורבי משה אמר שאיננו גוף והוא ער תמיד ולא ישן : נחית . ירד וכמוהו נחת גדודיה : (יא) קרא בחיל . בכח : וקציצו . כרותו : אתרו . הפילו : בדרו . הפילו או השחיתו : תנוד . נע ונד : (יב) ברם . אך עיקר שרשו בארץ עזבו ויעמוד בין העשבים ובין הדשאים כמו אסור בנחושתים : ובטל יצטבע . ירוה : (יג) לבביה . לבו מלב אנוש ישנו : יחלפון . יעברו כמו הגשם חלף הלך לו : (יד) בגזירת . ככה גזרו שהם משרתי השם כאשר צוה ומאמר קדושים זאת והשאלה למה זה בעבור שידעו החיים כי העליון הוא השם שליט במלכות אנשים השפלה ולאשר ירצה יתננה ושפל אנשים יקים עלה : (טו) דנא . כך אמרתי לדניאל : (טז) אדין . אשתומם . השתומם שעה אחת : מרי . אדוני : לערך . כמו ויהי עריך וזה דרך מוסר עם המלך ויש אומרים כי לבו לשם ואין צורך כי נכון הוא כמשמעו : (יז) אילנא . אמר ר' ישועה כי וחזותיה מלשון חזה שהוא נראה וככה קרן חזות ואם כן איך יפרש ותעלנה חזות ארבע תחתיה : (יח) ועפיה . והפסוק

ימטא לשמיא . הגיע השמים : (ט) עפיה ספיר : ענפיו נאה : ואנבה ש פריו רב : מזון לכולא ביה . וכדי מזון לכל בריה היה בו : תטלל . לשון צ ידורון . ל' מדור ולינה : יתזון . ל' מזון : (י) חזה הוית . רואה הייתי : עיר וקדיש . והוא מלאך שהוא ער לעולם וקדוש : (יא) קרא בחיל . צועק ב גודו אילנא . קוצו האילן : אתרו עפייה . השירו והפילו ענפיו : ובדרו א הפילו פריו : תנוד חיותא מן תחתוהי . ינודו החיות מתחתיו : (יב) ברם ע שרשוהי בארעא שבוקו . אך עיקר שרשיו הניחו : ובאסור די פרזל ונחש . תנו רגליו בכבלי ברזל כשם שעושין לסוס שמניחין אותו באפר כך כבלוהו ב בדתאא . בעשב השדה כלומר באחו שלא יזוז משם : יצטבע . יהא שרוי לשון טבילה : חלקה . חלקו : (יג) ושבעה עדנין . שבע שנים : יחלפו עלוי ויעברו עליו בגזרה זו : (יד) שאלתא . גזרה וע"י שנמלכין בהקב"ה קודש ה הגזרה קורא אותה שאלתא : עד דברת . כמו למען : די ינדעון חייא . כל החיים : ולמן די יצבא . למי שירצה : (טו) פשרא . פתרונו : ואנת כ ואתה יכול : (טז) אדין . דניאל אשתומם . שתק : ורעיונהי . ומחשבותיו : יבהלוי שהיה ירא לפתור לו חלום : מרי . אדוני . אמרו רבותינו מארי חלמא לשנאך הוא תלה עיניו להקב"ה ואמר חלום זה יתקיים על שנאך זה וא"ת לכבוכו
אמר

רבינו סעדיה גאון

בארץ ישראל בעבור הארץ במחילת העולם : (ח) ימטא לשמיא . על שאמר כלנו אעלה על במתי עב : וחזותיה . ומראהו : (ט) עפיה שפיר . כמו מבין עפאי' יתנו קול כלומר ענפיו הם הם שלו יפים : ואינביה . פירותיו מפרי הארץ מתרגמינן מאיבא דארעא הם הלגיונות שלו שמכסין כל הארץ : ומזון לכלא ביה . שהכל מתפרנסין ידו : תטלל חיות ברא . העכו"ם שבח"ל שדומין לחית השדה : ובענפוהי . ובצפרי שמיא . הם ישראל שדומין לעוף השמים : יתזון . לשון מזון ועל דעתי מאחר שאמר ומזון לכלא ביה מה צורך לומר ומיניה כל בישרא אלא ממנו מסיקין ודולקין ואופין כל בני בשר כמו לאזא לאתונה : (י) ואלו עיר וקדיש . והנה בת קול מתעוררת מן הקד' מן האויר ויורדת לקצץ האילן . פ"א עיר וקדיש מלאך וקדיש עיר מחריב וכן ערו : (יא) קרא בחיל . ואותו מלאך היה קורא בכוחו ואמר גודו אילנא קצצו האילן כמו ויתגודדו כמשפטם גודו אילנא הוא המלך : וקיצצו ענפוהי . הענפים הם מלכות : אתרו עפיה . כמו ימרט ראשו מתרגמינן יתר שער רישי' כי ישל זיתך מתרגמינן ארי יתרון זיתך . עפי' הם הענפים הקטנים והם שרי הארץ ואמרו אנשי לבב ענפוהי הם ממש עפיה הם העלי' ומבין עפאים יתנו קול מבין עלים שבאילנות : ובדרו אינביה . ויפך מתרגמי' ובדר נפלו פירותיו הם הסוחרים : תנוד מתחותוהי . תניד תטלל תחתת מלכותו גלות כל הדומים לחית השדה : וציפרי שמיא . הם גליות ישראל ויסודה ממנו מתפזרין : (יב) ברם עיקר שרשוהי . זו היא ושתי ואפילו הכי ובאסור די פרזל ונחש שכפתו' סריסי המלך וסרגו' בברזל בכיבעות כמו אוסרי לגפן . ד"א ובמשמ' כבלי נחשת וברזל : בדתאא . בדשא השדה : יצטבע . יכובם כמו יכב' מתרגמינן יצבע : ועם חיות' חלקי . שהי' חלקו עם חיות ובהמות והיו מרביעין כדכתיב ושור בהמות יותן שנעשה נבוכדנצר תתן לבהמות ואוכל עשב כשור : טריד . טרוד : (יג) לבבה מן אנשא ישנון . שהוסר ממנו לב אנוש ונעשה לבו כבהמה : שבעה עדנין . שבע ש (יד) בגזירת עירין . מלאכי אף וחימה הקדושים שגוזרין מפי הקב"ה : עד דברת . למען : למן די יצבא . למי שירצה יחפוץ מתרגמינן יצבי : ושפל אנשים . הוא נבוכדנצר שהוא קצר ושפל קומה בגזירת המלאכים כל דבר ודבר . ובמאמר קדושי שמים שאולין מן הקב"ה והוא גוזר והם מכריזים בעולם : (טז) אשתומם . שתק ונאלם כשעה אחת כמו ז' ימים משמים בתוכם ומחשבתו הבהילו
מרי

מצודת ציון

ונלוה ועל שם זה נקרא הגזלן אנס : (ט) עפיה . העלין כמו מבין עפאים (שם קד): (י) עיר . מלאך המחריב והוא מלשון ערו ערו (שם קלז) : (יא) גדו . כרתו והוא קרוב מלשון הקמים גדעו (ישעיה ט): אתרו . ענין הפלה והשלכה כמו ראה ויתר גוים (חבקוק ג) : (יד) שאלתא . הוא ענין גזירה ע"ש כי נעשה בשאלת פי ה': עד דברת . כמו על דברת ור"ל בעבור: (טז) אשתומם . ענין תמהון ושתיקה כמו משמים בתוכם (יחזקאל ג) : לערך . לשונאך כמו ויהי ערך (ש"א כח) :
יטעמון

מצודת דוד

וקומתו הגיע עד השמים ומראהו היה נראה לסוף כל הארץ : (ט) עפיה . על שבו היו נאים ויפים ופירותיו היו מרובים והיה די בהם לזון ולכלכל את כל הבריות תחתוהי . תחתיו חסו בצלו חיות השדה ובענפיו יקננו עוף השמים ומפירותיו נזונים כל הבריות : (י) חזה . רואה הייתי במראית ראשי בהיותי ישן על מטתי ואלו . והנה מלאך מחריב והוא קדוש ירד מן השמים : (יא) בחיל . בכח וקול : גודו . כרתו האילן וקצצו ענפיו והפילו עליו ופזרו פירותיו : תנוד . ינודו החיות מתחתיו והעופות ינודו מן ענפיו : (יב) ברם . אבל עיקר שרשיו הניחו ויהיה אסור ומקושר בקשורי ברזל ונחושת בעשב של השדה לבל יזוז ממקומו : יצטבע . יתלכלך בטל השמים : ועם חיותא . עם החיות יהיה חלקו בעשב השדה לאכול חלק כחלק : (יג) לבבה . לבבו ישתנה מלבב אדם ויותן לו לבב חיה ושבעה שנים יעברו עליו להיות כן : (יד) בגזרת . הדבר נגזר בגזרת המלאכים השופטים דין המקום : שאלתא . הגזרה הזאת עשוי במאמר המלאכים הקדושים והיא היא וכפל הדבר במ"ש : עד דברת . בעבור אשר ידעו כל החי אשר מושל במלכות אנשים ולמי אשר יחפוץ יתן אותה : ושפל . וכאשר ירצה יעמיד על המלוכה אדם שפל ופחות מן האנשים : (טו) דנה . זאת החלום ראיתי אני
כ"נ : ואנתה . ואתה אמור הפתרון בעבור אשר כל חכמי מלכותי לא יכלו להודיע לי הפתרון אבל אתה תוכל על אשר רוח אלהים קדושים בך : (טז) אשתומם . עמד משתק ובתמהון כערך שעה אחת ומחשבותיו הבהילו אותו : חלמא . החלום והפתרון אל יבהילו אותך וכאומר הלא לא עליך המה : מרי . אדוני החלום

ום מונה במי"א מקומו' שישרתנ' מאיילא וסי' נמסר לעיל בסיפר' בהאי סי' ובסד' פנחס: תהוה ג' כתיב ה' וסי' מלכו פליג' תהוה. מנקצת מלכות' תהוה תקיפ'י תהוה ארכ' לשלותך:
ג' וסי' מהדק וחשל כלא. כלא מטא על נבוכדנצר מלכא. לדריוש מלכא שלמא: מטא ג' חד כתיב א' וסי' כלא מטא. ועד עתיק יומין. וזמנא. קדמא כתיב א': עדת ב' קמצי'
וריח נור לא עדת. מלכות' עדת מנך. וכל קריי' פתח עדת ישראל עדת ה' ואינון מן שיטה חלופין כל קריאה חדא מלה וכל ספר חלוף לה' וסי' נמסר במסרה רבתא
חלף בס"ד. על נבוכד נצר ב' דסמי' וסימ' כלא מטא. בה שעתא מלתא ספת. ותרין אל נבוכד נצר וסימ' ביד אלעשה בן שפן. וירדפו חיל כשדים. ואינון חד מן ב' זוגין

תְּחֹתוֹהִי תְּדוּר חֵיוַת בָּרָא וּבְעַנְפוֹהִי יִשְׁכְּנָן
דִי שְׁמַיָּא׃ יט אַנְתְּה־הוּא מַלְכָּא דִּי רְבַית יתיר ה'. יתי' י' ופתח.
תְקֵפְתְּ וּרְבוּתָךְ רְבָת וּמְטָת לִשְׁמַיָּא וְשָׁלְטָנָךְ ל'
לְסוֹף אַרְעָא׃ כ וְדִי חֲזָא מַלְכָּא עִיר וְקַדִּישׁ נָחִת ׀
מִן־שְׁמַיָּא וְאָמַר גֹּדּוּ אִילָנָא וְחַבְּלוּהִי בְּרַם עִקַּר
שָׁרְשׁוֹהִי בְּאַרְעָא שְׁבֻקוּ וּבֶאֱסוּר דִּי־פַרְזֶל וּנְחָשׁ ב'
בְּדִתְאָא דִּי בָרָא וּבְטַל שְׁמַיָּא יִצְטַבַּע וְעִם־ ב' וכתי' א'. ל'
חֵיוַת בָּרָא חֲלָקֵהּ עַד דִּי־שִׁבְעָה עִדָּנִין יַחְלְפוּן ג' כתיב א'
עֲלוֹהִי׃ כא דְּנָה פִשְׁרָא מַלְכָּא וּגְזֵרַת עִלָּיָא הִיא ל'. עלאה ק'
דִּי מְטָת עַל־מַרְאִי מַלְכָּא׃ כב וְלָךְ טָרְדִין מִן־ יתיר א'. ה' ר"פ דמיין
אֲנָשָׁא וְעִם־חֵיוַת בָּרָא לֶהֱוֵה מְדֹרָךְ וְעִשְׂבָּא ל' כתיב ה'
כְתוֹרִין ׀ לָךְ יְטַעֲמוּן וּמִטַּל שְׁמַיָּא לָךְ מְצַבְּעִין
וְשִׁבְעָה עִדָּנִין יַחְלְפוּן עֲלָיךְ עַד ׀ דִּי־תִנְדַּע דִּי־ עלך ק'

עלאה ק' שַׁלִּיט עִלָּיָא בְּמַלְכוּת אֲנָשָׁא וּלְמַן־דִּי יִצְבֵּא
יִתְּנִנַּהּ׃ כג וְדִי אֲמַרוּ לְמִשְׁבַּק עִקַּר שָׁרְשׁוֹהִי דִּי
אִילָנָא מַלְכוּתָךְ לָךְ קַיָּמָה מִן־דִּי תִנְדַּע דִּי
ל' חסר. ל' שַׁלִּטִן שְׁמַיָּא׃ כד לָהֵן מַלְכָּא מִלְכִּי יִשְׁפַּר
לך ק'. אך ק' ל' עֲלָיךְ וַחֲטָיָךְ בְּצִדְקָה פְרֻק וַעֲוָיָתָךְ בְּמִחַן עֲנָיִן הֵן
ג' כתיב ס'. ל' ה' ה'. תֶּהֱוֵה אַרְכָה לִשְׁלֵוְתָךְ׃ כה כֹּלָּא מְטָא עַל־
ב' נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא׃ כו לִקְצָת יַרְחִין תְּרֵי־עֲשַׂר
ב' בליש'. ב' כתיב ס' עַל־הֵיכַל מַלְכוּתָא דִּי בָבֶל מְהַלֵּךְ הֲוָה׃ כז עָנֵה
מַלְכָּא וְאָמַר הֲלָא דָא־הִיא בָּבֶל רַבְּתָא דִּי־אֲנָה
ל'. ל'. ל' בְנַיְתַהּ לְבֵית מַלְכוּ בִּתְקַף חִסְנִי וְלִיקָר הַדְרִי׃
כח עוֹד מִלְּתָא בְּפֻם מַלְכָּא קָל מִן־שְׁמַיָּא נְפַל ל'
ב' לָךְ אָמְרִין נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא מַלְכוּתָה עֲדָת מִנָּךְ׃
סימן כט וּמִן־אֲנָשָׁא לָךְ טָרְדִין וְעִם־חֵיוַת בָּרָא מְדֹרָךְ

רות אהרן בנדקה פרוק. סוטה כ ב"ב ד י: לקצת ירחין. (סוטה יח):

והלא ישראל שונאו אפשר שיקללם: לערך. לשונאך כמו ויהי ערך (שמואל ה): (כא) די מטת על מרי מלכא. אשר הגיע על אדוני המלך: (כב) ולך מן אנשא. ואותך יטרדו מבני אדם: לך מצבעין. אותך יטבלו: ושבעה עדנין יחלפון עלך. יש לומר גמול בה"מ שהחריב שנבנתה בשבע שנים: (כג) ודי וגו'. אשר אמרו להניח שרשוהי של אילן והוא הפתרון מלכותא לך קיימת מלכות עומדת לך סוף שתשוב לך מלכותך: מן די תנדע די שליטין שמיא. אשר שתדע שהעליונים מושלים בעולם: (כד) להן מלכא. באמת אתה מלך שמע מלכי: מלכי. עצתי כמו איעצך אמלכיך: ישפר עלך. עצתי תיטב בעיניך מילי: וחטאך בצדקה פרוק. וחטאתך בצדקה פרוק מעל צוארך: ועויתך במחן ענין. ועונותיך פרוק בחנינת עניים: הן תהוה ארכא לשלותך. אולי תהא ארוכה לשלותך שלא תמהר הרעה לבא ומה ראה דניאל להשיא עצה טובה לנבוכדנצר ישראל עניים שהלי גולה מחזירין על הפתחים והשיאו עצה לחננם אמר עניים אלו שהגליתם רעבים הם פרנסם וכן עשה פתח אוצרותיו והיה מפרנסם י"ב חדש: (כה) כלא מטא. כל הפתרון הגיע על נבוכדנצר: (כו) מהלך הולך היה: (כז) הלא דא היא. שמע עניים באים על הפתח וצועקים מה קול ההמון הזה באזני אמרו לו עבדיו אלו העניים שקבעת להם עת פסק אמר הלא דא היא בבל רבתא וגומר ואלמלא ביזבזתי אוצרותי לפרנסת מהיכן הייתי בונה כל הפלטרין הללו מעתה איני מפרנסם כך דרש רבי ואמה: וליקר הדרי. ולכבוד תפארתי: (כח) עוד מלתא בפום מלכא. עדת מנך

והפסוק אחריו אין צריך פירוש: (כא) דנה. הוא הפתרון כאשר נאמר לך. ופי' מלכי עצתי וכמוהו וימלך לבי עלי: (כד) פרק. גאל כמו ויפרקנו מצרינו: במחן ענין. לחון עניים: הן יהיה אריכות לשלותך. או כמו ארוכה לשגגתך: (כה) כולא. הכל בא והגיע כן כתב בספר ואל תתמה שלא כתב עלי רק על נבוכדנצר כמו וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל והוא המספר וככה מה לך הוה גם ענה מלכא כאילו אמר עניתי וכן בפום מלכא: (כח) עדת. סרה ועברה מעליך אין לי דעת לדעת אלו השבעה עדנין מה הם אם ימים או שבועים או חדשים או שנים ולהיות' ימים או שבועי' אין נכון בעבור שכתוב עד די שעריה כנשרין רבה והגאון אמר שהם חדשים ולפי דעתי שהם שנים כמו עדן ועדנין ופלג עדן ואל יעלה על לבך שנבוכדנצר שב בהמה זכר או נקבה כי אין כתוב רק שישכון עם החיות ויאכל עשב כמוהם וטעם ולבב חיות שתסיר דעתו והיא דעת הנשמה והנה בסור חכמת הנשמה שב לבו ונשאר כלב חיה והעד על כל זה שאמר באחרונה עיני לשמיא נטלית ומנדעי יתוב עלי ואני ראיתי אחד מחבריגו נאמן רוח והגיד לי שהיה באי אחת שהיא סרדני"א והנה ערל אחד יצא וברח מאבותיו כי סרה דעתו והשתגע והיה עם האיילים שנים רבות והוא הולך על רגליו וידיו כמוהם והנה הלך מלך האי לצוד צידה ולקח איילים רבים ונלקח הערל השוטה החשוב שהוא איל ובאו אבותיו והכירוהו ודברו אליו ולא ענה ונתנו לפניו לחם לאכול ויין לשתות ולא אבה ונתנו לו עשבים עם האיילים ואכל ובחצי הלילה ברח לאיילות השדה: ודי

רבינו סעדיה גאון

תלמה לערך. לשונאך כמו ויהי עריך ומלאו פני תבל ערי' וכך אמר דניאל מרי רבון כל העולמים החלום יחול על נבוכדנצר אויביך: (יט) די רבית ותקפת. אשר גדלת ותקפת: ורבותך ומטת. וגדולתך גדלה והגיעה: (כב) ולך טרדין. מלאכי אף וחימה: ומטל שמיא לך מצבעין. שמפשיטין מעליך הבגדים שילבש גופך מטל השמים שתלך ערום ויחף והגשם והטל יורדים: (כג) מן די תנדע. למען תדע ששולטין מן השמים ועל פי הבורא השולטנות: ושבעה עדנין. יש פותרין אותן לחדשים ומהן לשנים ומהן לשבועות: (כד) מלכי ישפר עלך. עצתי תיטב עליך מתרגמינן אימלכינך: וחטאך. שעשית בצדקה תפר': ועויתך במחן ענין. ועונותיך תפדם בחנינות עניים. פ"א ועויתך במחן ענין ועונותיך במכות מרדות ובתענית במיתן כמו והפילו השופט

מצודת דוד

אך והפתרון באויבך והוא כפל ענין במ"ש: (יז) אילנא. האילן אשר ראית ר גדל ונתחזק וקומתו הגיע עד השמים ומראהו היה נראה לכל הארץ: (יח) ועפיה. ועליו היו נאים ויפים ופירותיו מרובים והיה די בהם לזון כל הבריות תחתיו היו חית השדה ובענפיו שכנו עופות השמים: (יט) אנת. ר"ל האילן הזה מרמז עליך כי דמית לו אשר נתגדלת ונתחזקת: ורבותך. גדולתך נתגדל בכל עת והגיע השמים וממשלתך בא עד קצות הארץ: (כ) ודי. ואשר ראה המלך מלאך מחריב וקדוש ירד מן השמים ואמר כרתו האילן והשחיתו אותו אבל עיקר שרשיו בארץ ויהיה מאוסר ומקושר באסור ברזל ונחושת בעשב של השדה ובטל השמים יכובס ועם חית השדה יהיה חלקו עד אשר יעבור עליו שבעה שנים: דנה. אתה המלך הנה זאת היא הפתרון דברים כמשמען כי כן יבא עליך וגזרת העליון היא אשר הגיע על אדוני המלך: (כב) ולך. ואותך יגרשון מן אנשים חית השדה יהיה מושבך ויאכילו אותך עשב כמו הבקרים ובטל השמים יכבסו אותך ושבעה שנים יעברו עליך בגזרה זו עד אשר תדע אשר העליון מושל במלכות ולמי אשר יחפוץ יתן אותה: (כג) ודי. ואשר נאמר להניח עיקר שרשיו של האילן הדבר הזה יורה וירמז שהמלכות יתקיים לך ותשוב למלוך מן העת אשר ותדע אשר מושל היושב בשמים: (כד) להן. כאומר אין לך מנוס מן הגזרה ההיא רק אתה המלך עצתי תהיה נאה ויפה עליך ועשה זאת פדה חטאך בצדקה בחנינת עניים והוא כפל ענין במ"ש: הן. הנה בזה תהיה אריכת זמן לשלוה אשר אתה בה ויקוים הדבר באחרית הימים: (כה) כלא. גם זה מדברי גלת עד סוף הענין ואמר באגרתו הנה כל הפתרון הזה הגיע על נ"נ המלך וכמו שמספר והולך (ואף שנ"נ עצמו כתבו לא אמר כמדבר בעדו כ"א כאחר נכר וכן דרך המקרא כמ"ש וישלח וכו' ואת שמואל (ש"א י"ב) עם כי שמואל היה המדבר לא אמר ואותי): (כו) לקצת. לסוף שנים עשר חודש על היכל המלך בבבל היה נ"נ הולך ומטייל: (כז) ענה. הרים המלך את קולו והיה משתבח בעצמו ומתייהר ואמר הלא זאת היא בבל הגדולה אשר אני בניתי אותה להיות בית מלכות: בתקף. והנה בניתי אותה בחוזק כחי לא בעזר זולתי ואף רק לכבוד תפארתי בניתי אותה לא לצורך מה להסגב בה מפני האויב כי ידי משלם לי: (כח) עוד מלתא. עוד היה הדבר בפי המלך ולא גמר עדיין דבריו אז ירד קול מן

מצודת ציון

(כב) יטעמון. מלשון טעימה ואכילה: (כד) מלכי. עצתי כמו וימלך לבי עלי (נחמיה ה):

תרין אל ותרין על וסי׳ נמסר במסרה רבתא בערך אל בס״ד : מה עבדת חד מן ז׳ קמצי׳ דסמי׳ לח״ע וסי׳ומה חטאתי כי דלקת. הכר מה עמדי וקח לך . ויאמר חזאל כי מה עבדך הכלב . ואמרתם על מה על כי העיד . ומה חשחן אנחנא . ויאמר לה מה עבדת . כי מה חפצו בביתו ׳ וכל שאינן סמוכין לחי״ת ועי״ן דכו׳ בממ״ר מה בסגול וכל מה שגול הבא אחריו במתג או במשרת אות של אחריו רפויה כמו מה לידידי אבל מה דארמית ודניאל ועזרא קמוצין: בגוה ה׳ בליש׳ וסימ׳ תבכה נפשי מפני גוה. כי השפילו ותמו גוה . וגוה מגבר יכסה. שלף ויצא מגוה . ודי מהלכין בגוה : כל לישן ארמית דהבא קדים לכספא במ״ר כספא קדים לדהבא וסימן נמסר לעיל בסיפרא סימן ב׳

עִשְׂבָּא כְתוֹרִין לָךְ יְטַעֲמוּן וְשִׁבְעָה עִדָּנִין יַחְלְפוּן
עֲלָיךְ עַד דִּי־תִנְדַּע דִּי־שַׁלִּיט עִלָּיאָ בְּמַלְכוּת עלך ק׳ עלאה ק׳
אֲנָשָׁא וּלְמַן דִּי־יִצְבֵּא יִתְּנִנַּהּ׃ ל בַּהּ־שַׁעֲתָא
מִלְּתָא סָפַת עַל־נְבוּכַדְנֶצַּר וּמִן־אֲנָשָׁא טְרִיד ל׳. ג׳ דסמי׳
וְעִשְׂבָּא כְתוֹרִין יֵאכֻל וּמִטַּל שְׁמַיָּא גִּשְׁמֵהּ
יִצְטַבַּע עַד דִּי שַׂעְרֵהּ כְּנִשְׁרִין רְבָה וְטִפְרוֹהִי
כְצִפְּרִין׃ לא וְלִקְצָת יוֹמַיָּא אֲנָה נְבוּכַדְנֶצַּר עַיְנַי לב ז קקדם בקמן
לִשְׁמַיָּא נִטְלֵת וּמַנְדְּעִי עֲלַי יְתוּב וּלְעִלָּיאָ בָּרְכֵת ל׳. ל׳. אה ק׳
וּלְחַי עָלְמָא שַׁבְּחֵת וְהַדְּרֵת דִּי שָׁלְטָנֵהּ שָׁלְטָן ל׳. ל׳. ל׳ ג׳
עָלַם וּמַלְכוּתֵהּ עִם־דָּר וְדָר׃ לב וְכָל־דָּאְרֵי אַרְעָא דיירי ק׳
כְּלָה חֲשִׁיבִין וּכְמִצְבְּיֵהּ עָבֵד בְּחֵיל שְׁמַיָּא וְדָאְרֵי ל׳.ל׳.ודיירי ק׳
אַרְעָא וְלָא אִיתַי דִּי־יְמַחֵא בִידֵהּ וְיֵאמַר לֵהּ מָה
עֲבַדְתְּ׃ לג בֵּהּ־זִמְנָא מַנְדְּעִי יְתוּב עֲלַי וְלִיקַר ל׳ וא׳ בטעין
מַלְכוּתִי הַדְרִי וְזִוִי יְתוּב עֲלַי וְלִי הַדָּבְרַי ח׳
וְרַבְרְבָנַי יְבַעוֹן וְעַל־מַלְכוּתִי הָתְקְנַת וּרְבוּ יַתִּירָה ל׳.
הוּסְפַת־לִי׃ לד כְּעַן אֲנָה נְבוּכַדְנֶצַּר מְשַׁבַּח ל׳
וּמְרוֹמֵם וּמְהַדַּר לְמֶלֶךְ שְׁמַיָּא דִּי כָל־מַעֲבָדוֹהִי ל׳. כ״ט
קְשֹׁט וְאֹרְחָתֵהּ דִּין וְדִי מַהְלְכִין בְּגֵוָה יָכִל ל׳
לְהַשְׁפָּלָה׃ ל׳
ה א בֵּלְשַׁאצַּר מַלְכָּא עֲבַד לְחֶם רַב ל׳
לְרַבְרְבָנוֹהִי אֲלַף וְלָקֳבֵל אַלְפָּא חַמְרָא שָׁתֵה׃ ל׳
ב בֵּלְשַׁאצַּר אֲמַר בִּטְעֵם חַמְרָא לְהַיְתָיָה לְמָאנֵי ל׳ וא׳ מני דסבל
דַּהֲבָא וְכַסְפָּא דִּי הַנְפֵּק נְבוּכַדְנֶצַּר אֲבוּהִי מִן־
הֵיכְלָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וְיִשְׁתּוֹן בְּהוֹן מַלְכָּא ל׳
וְרַבְרְבָנוֹהִי שֵׁגְלָתֵהּ וּלְחֵנָתֵהּ׃ ג בֵּאדַיִן הַיְתִיו
מָאנֵי דַהֲבָא דִּי הַנְפִּקוּ מִן־הֵיכְלָא דִּי־בֵית אֱלָהָא ל׳
דִּי בִירוּשְׁלֶם וְאִשְׁתִּיו בְּהוֹן מַלְכָּא וְרַבְרְבָנוֹהִי ל׳ וא׳ אשתיו
שֵׁגְלָתֵהּ וּלְחֵנָתֵהּ׃ ד אִשְׁתִּיו חַמְרָא וְשַׁבַּחוּ לֵאלָהֵי

תולדות אהרן שערים כנשרין . נזיר ג : דארי ארעא . יומא כ : לקבל אלפא . מגלה יב:

(לד) ודי מהלכין בגוה. גאוה כמו כי השפילו ותאמר גוה : (א) בלשצר. עבד לחם רב. עשה מאכל : ולקבל אלפא. נגד שרים אלף הפך משפט המלכים : (ב) בלשצר. בטעם חמרא. זאת היתה עצת היין ששתה והשתכר: שגלתיה. כמו והשגל יושבת אצלו והיא הגברת המוכנת למשכב המלך וככה תשגלנה והוא המעשה:ולחנתיה. פלגשיו

מנך. סרה מנך: (כט) טרדין. לשון גירושין: (ל) ספת. הגזירה באתה עו גשמה . גופיה: שערה כנשרין רבה. שערותיו ככנפי נשרים גדלו על כל גו וטפרוהי כצפרין. וצפרניו כצפור: (לא) ולקצת יומיא. לקץ הימים שקבו לסוף ז׳ השנים : נטלת. נשאתי : ומנדעי עלי יתוב. ודעתי עלי חוזרת : ולעלא ברכת. ואת העליון ברכתי : (לב) כלה חשיבין. רבותינו אמרו האי חירגא קמ

לא שמיה אבק הנראה בשמש : וכמצביה עבד בחיל שמיא. וכרצונו עושה בצבא השמים : ולא איתי די ימחה בידיה. ולא יש שימחה בידו : (לג) ביה ומן באותו זמן : וליקר מלכותי הדרי. ולכבוד מלכותי חזרתי : וזיוי. ותואר פני : ולי הדברי ורברבני יבעון. ואותי יועצי ושרי היו מבקשים וחפצים שאשוב: התקנת הוכנתי : ורבו יתירה הוספת לי . וגדולה יתירה מן הראשונה נתוספת לי . אמרו רבותינו שרכב על ארי וקשר תנין בראשו : (לד) וארחתה דין . ו...משפט : ודי מהלכין בגוה . ואשר מהלכין בגאוה יכול להשפיל : (א) בלשאצר מלכא. בנו היה ומלך לאחר אויל מרודך שמלך תחת נבוכדנצר וגם (הוא) בנו של נבוכדנצר : עבד לחם רב . עשה סעודה גדולה מצינו בספר יוסיפון שנלחם ביום עם דריוש המדי וכורש ונצח המלחמה ולערב עשה משתה כמו שנצח לי ...ושעיה ערוך השלחן צפה הצפית אכול ושתה קומו השרים וגו׳ שבתוך המשתה חזרו אויביו ונלחמו על העיר ולכדוה : ולקבל אלפא חמרא . כנגד אלף איש היה שותהין (ב) אמר בטעם חמרא . אמר בעצת היין שנשתכר : להיתיה . להביא : די הנפק . שהוציא : שגלתה . לשון מלכה בלשון ארמי כמו (נחמיה ב) והשגל יושבת אצו היתיו

רבינו סעדיה גאון

השופט והכהו לפניו והוא מלקות ענין כם עינוי גוף ותענית כלומר במלקות ובתעניות יכופרו : הן תהוה ארכא לשלותך.תהוה תעלה וימים ארוכים לשלותך : (ל) ספת . הגיעה : ועשבא כתורין י... תאמר שהוא נעשה חמור או ערוד אלא נשתטה ונעשה בער כבהמה ומן הלכלוך והזיעה והלואה גדלו שערותיו כנוצה של נשרים וצפורניו כצפורני פרס ועוזני׳ שדורסין בצפורניהן : כלא מטא ...בעצמו נבוכדנצר כתב באיגרתו כן כלומר הכל הגיע ובא עליו אלא לקצת ירחין תרי עשר הוא כתבן באיגרת מספר באיגרת:(לא)ולעילאה ברכת. ולעליון ברכתי כלומר הצדיק עליו את הדין:(ל... דארי ארעא כלה חשיבין.כלא היו כן חשובין . ויש שפותרין כלא הוא הפירפור הנראה בעין זריחת השמש כאילו פירתין בו באוירו פירורין דקין כעפר והוא אינו דבר נתפש והולך לו ובט... השמש ואין בממשו כלום כן כל דיירי הארץ לפני הבורא: וכמצביי׳. וכרצונו : די ימחא בידיה. שיבטל בידו : (לג) ורבו . וגדולה : (לד) ודי מהלכין בגוה . בגאוה : יכיל להשפלה . ימו... מדת השפלה כנגד מדת גאותם וימדו בעומר מתרגמינן וכלו בעימרא ויש שפותר יכלה וישפיל ועוד יוכל להשפיל : (א) לחם רב . משתה גדול כמו לכו לחמו בלחמי ולמה גרע ט״ית מן ב... ולא קרא אותו בלטשאצר משום שטלח יד בכלי בית ה׳ ופתרון בלשאצר בלש אוצר מחפש אוצר ויחפש מתרגמינן ובלש וכן כתוב בלדין היתיו מאני דהבא אותו היום נלחם עם כורש ודריוש... על בבל ואז נלח וחזר בשמחת לבו ועשה סעודה לשריו ולגבוריו וכנגד אלף איש היה שותה יין ואותו היום סוף שבעים שנה של גלות בבל ואז אמר בלבו מאחר שלא נגאלו עוד אינן נגאלין ... להביא כלי בית ה׳ ואמר בטעם היין שנשתכר כנגד אלף גיבוריו וצוה להביא כלי כסף וכלי זהב שהביא נבוכדנצר אביו מן ההיכל שבירושלם לשתות בהן יין המלך ושריו: (ב) שגלתיה . אשתו ... עמה כדכתיב ישגלנה וקרינן ישכבנה ואית דאמרי כלבתא שהיתה חביבה עליו כשגל באשת משכב חיקו : ולחנתיה . ופילגשיו ולבני הפילגשים מתרגמינן ולבני לחינתא : (ד) אשתיו . שתו :

מצודת ציון

(לג) יבעון . ענין שאלה ובקשה כמו אם תבעיון בעיו (ישעיה כא) : (לד) בגוה : כמו בגאוה ודוגמתו כי השפילו ותאמר גוה (איוב כב) : (א) לחם רב . כל סעודה קרוי׳ ע״ש הלחם : (ב) שגלת׳ . היא

מצודת דוד

מן השמים ואמר לך נאמר אתה ר״ל המלך דע אשר המלוכה עברה וסרה מ... (כט) ומן אנשא. מן אנשים יגרשו אותך ועם חית השדה יהיה מושבך ויז... אותך עשב כמו הבקרים ושבעה שנים יעברו עליך בגזרה זו עד אשר תדע ש... העליון מושל במלכות אנשים ולמי אשר יחפוץ יתן אותה : (ל) בה שעתא . בעת ההיא כלתה הדבר לבוא על נ״כ כי נשתבש דעתו יתגרש מעצמו למקום החיות לשבת עמ... ומן אנשא. מעצמו נתגרש מן אנשים ואכל עשב כבקרים וגופו נתכבס מטל השמים כי ישב מגלי מחסה : עד די. עד אשר נתגדל שערו ככנפי נשר וצפרני ... ורגליו כצפרני עופות הדורסים כי מרוב הלחות והלכלוך היו גדלים והולכים : (לא) ולקצת . ולסוף השנים שקבעו לו והם שבעה שנים כמ״ש למעלה : אנה א... נ״כ נשאתי את עיני אל השמים כי במשך שבעת השנים לא הכיר בעצמו מי הוא כי לא היה לו בינת אדם ובכלות הזמן התחילה דעתו לחזור אליו מעט מעט... הכיר בעצמו מי הוא והרגיש בדבר ונשא עיניו אל השמים לשאול עזרה מה׳ : ומנדעי . ר״ל שאלתי מה׳ אשר ישיב עלי הדעה והחכמה שהיה לי מאז : ולעל... ולהעליון ברכתי ולחי העולמים שבחתי ופארתי אשר ממשלתו ממשלת עולמים ומלכותו עם כל הדורות ר״ל בזמן כל הדורות : (לב) וכל דירי . כל יושבי ארץ כלא ב... המה חשובים למולו וכחפצו עושה בצבא השמים ושוכני ארץ ולא יש מי אשר ימחה בידו ויאמר לו מה עשית הלא לא נכון הדבר : (לג) בה זמנא . בעת ההיא כ... ברכתי לה׳ אז שבה עלי הדיעה שהיה לי מאז וחזרתי לכבוד מלכותי וזוהר פני שבה עלי ויועצי ושרי שאלו ובקשו לי למשול בהם כמאז : התקנת . הוכנתי על מלכ... וגדולה יתירה ומרובה נתוסף לי : (לד) כען . גם זה מדברי האגרת שאמר עתה אני נ״כ משבח ומרומם ומפאר למלך השמים אשר כל מעשיו אמת ודרכו ד... ואשר הולכים בגאוה ורוממית יכול הוא להשפיל : ה (א) בלשאצר . הוא היה בן אויל מרודך בנו של נ״כ ומ״ש בענין נ״כ אבוהי וכן ואנת ברה כי אבי האב כ... אב ובן הבן נקרא בן : עבד . עשה סעודה גדולה לאלף שריו על כי ביום ההוא נצחו את מחנה דריוש : ולקבל . המלך שתה יין מול אלף שריו כמו כולם יח... (ב) בטעם . בעצת השתת שכרות היין אמר להביא את כלי הזהב והכסף אשר הוציא נ״כ אביו מן ההיכל אשר בירושלים : וישתון . ויהיו שותין בהם המלך ו... והמלכה ופלגשיו : (ג) באדין . אז הביאו כלי הזהב אשר הוציאו מן ההיכל של בית אלהים אשר בירושלים ושתו בהם המלך ושריו והמלכה ופלגשיו ולקצר לא זכר... כסף כי מעצמו יובן : (ד) אשתיו . שתו יין ושבחו לאלהי זהב וכסף וכו׳ ר״ל לעכו״ם אלמים

קו כתיב נפקה קרי בה שעתה נפקו אצבען והוא מן ח׳מלין כתיב ו׳ בסוף תיבות׳וקרי׳ ה׳ וסי׳ להשיבו ויקם אישה וילך. נפשו פרה למוד מדבר. ואיו נביאיכם אשר נבאו.
הנחל יעלה. נפקו בה שעתה נפקו אצבען. אתעקרו משתכל הוית בקרניא. ונפלו ועל קרניא עשר די בראשה. יתגרו ובניו יתגרו ואספו: כתבה ב׳ כתיב ה׳ וסימ׳ קרא
חיל. וכען העלו קדמי: עללין חד מן ד׳ מלין יתיר למ״ד במצעות תיבו׳ וסימ׳ עללין באדין עללין חרטמיא. עללין אדין עללין כל חכימי מלכאי עללת מלכתא
י׳ מלכא. ולהלחם ויאמר המלך אל ציבא. וחד חלוף קרי׳ למ״ד ולא כתי׳ וסימ׳ חי ובניהו בן יהוידע בן איש חי דשמואל: וחכמה כחכמת חד מן י״ח מלין דגשי׳
״א בלא מבטל וסימ׳ כי גאה גאה. ידמו כאבן ה׳ מי כמוך נאדר בקדש. כל עצמותי תאמרנה ה׳ מי כמוך. גלאתי כלכל. ושמתי כדכד. וחכמה כחכמת אלהין.
דתבריא. וב׳ צ׳ קומו צאו מן המקום דלוט. קומו צאו מתוך עמי. וד׳ למ״ד ויאמרו לו חכמיו. ויאמרו לא כי ברחוב נלין. ויאמרו לא כי מלך. ויאמרו לו החרש דבני

א וכספא נחשא פרזלא אעא ואבנא : ה בה־
א נפקו אצבען די יד־אנש וכתבן לקבל
שתא על־גירא די־כתל היכלא די מלכא
א חזה פס ידא די כתבה : ו אדין מלכא
שנוהי ורעינהי יבהלונה וקטרי חרצה
רין וארכבתה דא לדא נקשן : ז קרא מלכא
להעלה לאשפיא כשדיא וגזריא ענה
א ואמר ׀ לחכימי בבל די כל־אנש די־
כתבה דנה ופשרה יחונני ארגונא ילבש
נכא די־דהבא על־צוארה ותלתי במלכותא
ט : ח אדין עללין כל חכימי מלכא ולא־
ן כתבא למקרא ופשרא להודעה למלכא :
דין מלכא בלשאצר שגיא מתבהל וזיוהי
עלוהי ורברבנוהי משתבשין : י מלכתא
לקבל מלי מלכא ורברבנוהי לבית משתיא
עללת ענת מלכתא ואמרת מלכא לעלמין חיי
אל־יבהלוך רעיונך וזיויך אל־ישתנו : יא איתי
גבר במלכותך די רוח אלהין קדישין בה וביומי
אבוך נהירו ושכלתנו וחכמה כחכמת־אלהין
השתכחת בה ומלכא נבוכדנצר אבוך רב
חרטמין אשפין כשדאין גזרין הקימה אבוך
מלכא : יב כל־קבל די רוח יתירא ומנדע
ושכלתנו מפשר חלמין ואחוית אחידן ומשרא
קטרין השתכחת בה בדניאל די־מלכא שם־
שמה בלטשאצר כען דניאל יתקרי ופשרה
יהחוה : יג באדין דניאל העל קדם מלכא ענה
מלכא ואמר לדניאל אנתה־הוא דניאל די־מן־
בני גלותא די יהוד די היתי מלכא אבי מן־יהוד :

ת. אהרן כהלין כתנא : סנהדרין כב : רוח יתירא : פסחים קיג :

תיו. הובאו: די הנפקו. שהוציאו: (ה) נפקו אצבען. יצאו אצבעות יד
ן השמים: לקבל נברשתא. למול המנורה אשר לפני השלחן ודוגמתו
יומא עשתה נברשת של זהב: על גירא. על הסיד טיח כותל הבית כמו
(כז) כאבני גיר מנופצות והיא דומה לסיד: (ו) זיוהי שנוהי. אחריו נשתנו
ורעיונהי. מחשבותיו: וקטריה חרציה משתרין. אזור חלציו נפתח שהיו
מתרוקנין מחמת היראה וחגורו נפתח: וקטרי חרציה משתרין. נתרין:
נתה. וברכיו: דא לדא נקשן. מקישות ודופקות: (ז) בחיל. בכח: להעלה.
ם: כתבה דנה. מכתב זה: ארגונא ילבש. כמשפט הפרתמים: והמניכא.

סלגשיו ו. כה שתים רעות עשה ששתו הכל בכלי הקדש ושבחו לאלהי זהב עץ ואבן:
(ה) בה שעתא. נברשתא. מנורה: על גירא. כאבני גיר והוא הסיד: כותל היכלא.
כמו אחר כתלינו: פס ידא. חתיכת יד וככה יהי פסת בר גם כתונת פסים והכל נגזר
מגזרת כי פסו אמונים והנה ראו ידים בלא גוף: (ו) וקטרי. קשרי חלציו כמעט
היו מותרים: נקשן. כדמות משיקות אשה אל אחותה: (ז) והמניכה. רביד הזהב:
ותלתי. ובשלישי׳ המלכו׳ ישלט: (ט) משתבשין. כמשמעו כאדם לא ידע מה לעשות:
(י) מלכת׳. י״א אשת נבוכדנצר: (יא) נהירו. כמו ונהור׳: (יב) ואחוית אחידן. מגיד חידות
ומתיר

ענק: ותלתי במלכותא ישלט. בשליש המלכות ימשול: (ח) עלין. נכנסין: (ט) שגיא מתבהל. הרבה מתפחד: משתבשין. נחפזין: (י) מלכתא לקבל מלי
. המלכה כלפי ששמעה את דברי המלך ושריו לבית המשתה באה: (יא) איתי גבר. יש אדם במלכותך אשר רוח קדושים בו: כחכמת אלהין. מלאכים:
. מנהו שר על כולם: (יב) כל קבל וגו׳. כלפי אשר רוח יתירה ודעת השכל יש בו והגדת חידות: ומשרא קטרין. פתוס כל סתר נמצא בו בדניאל:
תכול

רבינו סעדיה גאון

קו אצבען די אנש. זה גבריאל שנקרא איש שנא׳ והאיש גבריאל: לקבל נברשתא. נוכח החלון. ד״א נברשתא כמו שמנינו הילני אמו עשתה נברשת של זהב תרין אמוראין פליגי עלה חד אמר
ותה אמר קונכיתא תרגום עקילס לקבל נברשתא לקבל למפרש והיינו עששית ואית דאמרי לקבל נברשתא עששית הדולקת משנה לשנה ופתרון נברשתא נר בר שתא: על גירא · על הסיד
י גיר מנופצות שהיה הסיד של גיר משוח על הקיר ומלובן כמשפט היכל המלך: (ו) זיוהי שנוהי: זיוו ודמותו נשתנה: וקטרי חרציה משתריין. קשרי חליות שבמתניו נמתחו וקשרתם
ין ותקטוריכון מתנים מתרגמינן חרצין שהיו חליות שבשדרה ושבמתנים מתפקפקין ממנו: משתריין. ויפתח מתרגמינן ושרא: וארכובתיה דא לדא נקשן. וברכיו זו לזו מקישין ומכין כי
נ כני אדם בעת שפחד מכין ברך אל ברך ארכובתיה כמו מארכובה ולמעלה נקשן כמו ישתקשקון ברחובות: (ז) ארגוונא. ארגמן מלבוש מלכים: והמניכא. רביד הזהב מתרגמינן מניכא דדהבא:
. ושלישית במלכות ישלוט: (ח) עללין. נכנסין: (ט) וזיוהי שניין. מראיו משתנין: משתבשין. לשון שיבשוך כמו שיבוש גייסות ואית דאמרי שיבושתא זה אמר בכה וזה אמר בכה
אם ברבריכן ואית דאמרי מתבייישין שלא יכלו לפרש: (י) מלכתא. אז באה המלכה כששמעה דברי המלך והשרים ונכנסה לבית המשתה ואמרה לו: (יא) איתי גבר. יש אדם במלכותך
לספר בשבחו של דניאל: (יב) רוח יתירא. גבוהה יתירה: ואחוית אחידן. והגדת דברי חידות ויש פותר אחידן לשון מסגר דברים נעלמים וסגורים ואת הדלת סגרו מתרגמינן וית דשא
ומשרא קטרין. מתיר דברים קשורים וסתומין: (יג) אנת הוא דניאל. וכי לא היה מכירו אלא אמר לו יש בך כח לפרש המכתב הזה ולקרותו: מן יהוד. מארץ יהודה: השתכחת

מצודת דוד

העשוים מן הזהב וגו׳ מאחת מאלה: (ה) בה שעתא. בעת ההיא יצאו קבוצת
ת כשל יד אדם וכתבו מול המנורה על טיח הסיד של כותל ההיכל אשר
: ומלכא. והמלך ראה כף היד אשר כתבה: (ו) אדין. אז זוהר פני המלך
: ומחשבותיו הבהילו אותו וקשרי פרקי עצמות מתניו הותרו ונפתחו מקשירתן
עניין נוזמא והפלגה: וארכבתיה. ברכיו היו מקישות ודופקות זה לזה מגודל
ה והרתת: (ז) בחיל. בכח ובהרמת קול קרא ואמר להביא את האשפים
די כל. אשר כל אדם אשר יקרא זה הכתב ויגיד לו הפתרון אזי ילבש מלבוש ארגמן ויושם על צוארו ענק ורביד הזהב וימשול בשליש המלכות: (ח) אדין
נכנסו כל חכמי המלך ולא יכלו לקרוא את הכתב ולהודיע למלך את הפתרון וכאומר אם לקרות לא ידעו איך א״כ יוכלו להודיע הפתרון: (ט) אדין. אז נבהל
הרבה מ״וד וזוהר פניו נשתנה עליו עוד יותר והשרים היו משובשים ומבולבלים בדעתם מגודל החרדה: (י) מלכתא. המלכה אל מול דברי חרדת
ושריו נכנסה לבית המשתה והרימה קולה ואמרה המלך לעולם יחיה אל יבהל אותך מחשבתך וזוהר פניך אל ישתנה: (יא) איתי. יש איש במדינת מלכותך
רוח אלהים קדושים בו ובימי אביך נמצא בו אורה ושכל וחכמה כחכמת אלהים: רב. שר על החרטומים וכו׳ העמידו: (יב) כל קבל. בעבור אשר רוח
יתירה ומרובה ודעת והשכל ופתרון חלומות והגדות חידות והתרת דברים קשורים וסתומים כל אלה נמצא בו בדניאל אשר המלך קרא שמו בלטשאצר
רק אם לא היה נמצא בו כל הדברים האלה לא היה מסכים על ידי אשפנז לקראו בשם אלהיו: כען. עתה יקראו את דניאל והוא יגיד אף את הפתרון
רק אולי יורה הדבר עוד על טובה ואף אם על רעה חדש לזכור: (יג) באדין. אז הובאם דניאל לפני המלך: אנת. אתה הוא דניאל אשר מן בני
הגולה

מצודת ציון

היא המלכה המיוחדת לו למשכב המשגל: (ה) נברשתא. מנורה ובדרז״ל עשתה נברשת של זהב
(יומא לז): גירא. סיד כמו כאבני גיר (ישעיה כז): פס ידא. כף היד ובדרז״ל שלשים בפיסת
היד (אהלות פ״א): (ו) נקשן. ענין הכאה כמו מקשה תיעשה המנורה (שמות כה) (ז) ארגונא.
ארגמן וכן ובארגון ובכרמיל (דה״ב ב) והוא שם מין צבע הטוב: והמניכא. ענק רצוף בטבעות
להכשיט כי רביד הזהב (בראשית מא) ת״א מניכא דדהבא: (ט) משתבשין. ענין בלבול ושבוש
הדעת: (יא) נהירו. האורה כמו ואל תופע עליו נהרה (איוב ג): ונבוביתך

דן . ועשית קערותיו לרשנו . ור' יה קראתי יה . יסר יסרני יה . ויאמרו לא יראה יה . אשרי הגבר אשר תיסרנו יה . כל עצמותי פלוגתא דבני אשר ובני נפתלי : וכתב' ו
וסי' הן על מלכא . וכען הועלו קדמי חכימא אשפיא : להודעותני ג' ב' מ"ל וא' חס' וסי' לא יכלין פשרא להודעותני ואנת כהל . כען הן תכול כתבא למקרא וכ
הועלו קדמי חכימיא אשפיא . בתר' חס' : מרים ב' בתרי לישני וסי' כי מרי' הם על כן קרא שמה מרה . די הוה צבא הוה מרים : ויקרא ג' ב' כתיב א' וחד כתיב ה' וסותק
ויקרא יהב לנבוכד נצר . וחסנא ויקרא יהב . הנחת מן כרסא מלכות' ויקרה העדיו מנה . בתרא כתיב ה' : ואנת ב' ר"פ נסבין ו' ברישי' וסי' ואנת ברה בלשאצר . וא עז
בחכמת אלהיך . ואינון חד מן י"ד זוגין מן ב"ב ר"פ נסבין ו' בריש תיבות' וסימ' נמסר במסרה רבתא במערכת אות הוי"ו בס"ד : כספא ודהבא כל לישן ארמי דהב קד
לכספא במ"ד דקדים כספא לדהבא וסי' נמסר לעיל בסיפרא סוף סימן ב' : כתבא כלהון כתיב א' במ"ב כתיב ה' וסים' די יקרא כתבה דנא ופשרה * די כתבה דנה יקרון ופש

יד ושמעת עליך די רוח אלהין בך ונהירו
ושכלתנו וחכמה יתירה השתכחת בך : טו וכען
העלו קדמי חכימיא אשפיא די כתבה דנה
יקרון ופשרה להודעתני ולא כהלין פשר
מלתא להחויה : טז ואנה שמעת עליך די
תוכל פשרין למפשר וקטרין למשרא כען הן
תוכל כתבא למקרא ופשרה להודעתני ארגונא
תלבש והמונכא די דהבא על צוארך ותלתא
במלכותא תשלט : יז באדין ענה דניאל ואמר
קדם מלכא מתנתך לך להוין ונבזביתך לאחרן
הב ברם כתבא אקרא למלכא ופשרא
אהודענה : יח אנתה מלכא אלהא עליא
מלכותא ורבותא ויקרא והדרא יהב לנבכדנצר
אבוך : יט ומן רבותא די יהב לה כל עממיא
אמיא ולשניא הוו זאעין ודחלין מן קדמוהי די
הוא צבא הוה קטל ודי הוה צבא הוה מחא
ודי הוה צבא הוה מרים ודי הוא צבא הוא
משפל : כ וכדי רם לבבה ורוחה תקפת להזד
הנחת מן כרסא מלכותה ויקרה העדיו מנ
כא ומן בני אנשא טריד ולבבה ו עם חיותא ש
ועם ערדיא מדורה עשבא כתורין יטעמו
ומטל שמיא גשמה יצטבע עד די ידע די
אלהא עליא במלכות אנשא ולמן די י
יהקים עליה : כב ואנתה ברה בלשאצ
השפלת לבבך כל קבל די כל דנה יד
כג ועל מרא שמיא התרוממת ולמאניא
ביתה היתיו קדמיך ואנתה ורברבניך ש
ולחנתך חמרא שתין בהון ולאלהי
ודהבא נחשא פרזלא אעא ואבנא די לא
ולא שמעין ולא ידעין שבחת ולאלהא
נשמתך בידה וכל ארחתך לה לא הדר
כד באדין מן קדמוהי שליח פסא די
וכתבא דנה רשים : כה ודנה כתבא די
מנא מנא תקל ופרסין : כו דנה פשר מ

עלך ק' · ב' ר"פ · ג' כתיב ה' · ג' ר"פ יתיר · תכול ק' · תכול ק' ג' · והמניכא ק' · ס' בטעם · ח' מלין בטעם · ג' י' קמץ · יתיר ס' · אח ק' · ג' י' חס' ו"ו · זייעין ק' · ג' כתי' א' ג' כתיב א' · ג' בב' לישנא ג' · ג' ב' מ"ל · ג' וכתיב ס' · שווי ק' · ג' ומ"ל · עלאה ק' · עלה ק' יתיר ס' · ג' · ב' פסו' אית · בסון מ' מלין · יתיר י' יתיר ס' יתיר י' · ד' · ג' · ג' · ג' ומ"ל · ג' וכמנין

תולדות אהרן והמניכא . (שבת ח): מרא שמיא . ר"ס ד מגלה יא: מנא מנא . סנהדרין כב:

ומתיר קשורים : (יח) אנת . הטעם שמע אתה המלך : (יט) זייעין . כמו ולא זע ממנו : (כ) להזדה . דרך זדון . וטעם וכל ארחתך ליה שאתה בידו והוא מוליכך למקום חפצו כמו רסן הסוס ביד הרוכב ויפת אמר וארחתך תלך אליו על דרך והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה : (כה) רשים . רשם וכמוהו רשום בכתב : מנא. כל דבר שיספר יחשוב ועוד כי מלת פרסין שניה פרס האחד שהוא פריסת שבירת

(טז) תכול. אם תוכל : (יז) ונבזבתך. דורונותך : לאחרן הב . לאחר תן : (יט) זע
צבא . למי שהיה חפץ : הוה מחא . מחייה : (כ) וכדי רם לבבה . וכאשר ר
להזדה . להרשיע : הנחת . הורד : העדיו מינה . הסירו ממנו : (כא) טריד
(כב) כל קבל די כל דנה ידעת . כל עומת אשר כל זה ידעת שאירע לאביך
להיות ירא מלפני הקב"ה : (כד) שליח פסא די ידא. נשלח כף יד : וכתב
רשים . וזה המכתב אשר חקק: (כה) מנא מנא . מנה אלהא . כלומר מנה זה
מנה אלהא מלכותך : והשלמ

רבינו סעדיה גאון

(יד) השתכחת בך. נמצאת בך: ולא כהלין כתבא למיקרי. לא יכלו המכתב לקרות ולפתור: (יז) ונבזביתך. כמו ונבזבה דהתנן ההם שבזבו כל נכסיו לשון הואה. ד"א ונבזביתך דורון שלך: (יח) א
כך אמר לו אתה המלך בלשאצר תדע כי אל עליון מלוכה וגדולה וכבוד והדר נתן לנבוכד נצר אביך: (יט) די הוה צבא הוה קטיל. שקופם עליו מיתה: מחא. מחיה שמבטל ממנו דין מיתה כ
רה . וכאשר רם לבבו ורוחו נתאמצה ונתחזקה להזיד הורד מכסא מלכותו וכבוד הוסר ממנו : (כא) ערדיא. הם חמורים שבמדבר כמו מוסרות ערוד מי פתח ותנן כדי שיכיר בין חמור
מדריס . מדור ויישוב שלו : גשמה יצטבע . גופו יתכבס שיהיה הולך ערום ויחף : ולמן די יצבא. ולמי שירצה : יהקים עלה . על המלוכה : (כג) לא הדרת. לא נתת הוד ושבח : (כ
נשתלח : פסא די ידא. פיסת היד היא הכף עם האצבעות כמו סוף היד כמו מפסי יד ועד עקבות רגל תהיכת יד כתונת הפסים שהיתה עשויה חתיכות חתיכות ציורים ומן המחלוקת
מי אפסים שמגיעין עד פס הרגל : (כה) ודנה כתבא די רשים . בכתב הקדש ולא יכלו חכמיו לקרותו ולא לפרשו וכך היה כתוב זה על גבי זה זה שיטה ראשונה ממתו"ם ושניה ננקס"ו
אאלר.

מצודת ציון

(יז) ונבזביתך. ענין דורון גדול כמו מתנן ונבזבה (לעיל ב) : (יט) זייעין. ענין חרדה ורתת כמו והיה רק זועה (ישעיה כח): (כא) ערדיא . פראים כמו ומוסרות ערוד (איוב לט) : (כד) רשים . ענין כתיבה וכן את הרשום בכתב

מצודת דוד

סגולה של יהודה אשר הביא המלך אבי מן יהודה : (יד) ושמעת. שמע
אשר רוח אלהים בך והארה והשכל וחכמה יתירה ומרובה נמצא בך : (ט
ועתה הובאו לפני החכמים האשפים אשר יקראו הכתב הזה ולהודיע לי
ולא יכלו להגיד פתרון הדבר ואף שגם קרוא מקרא לא יוכלו הנה כתב לו לכסות קלון חכמי עמו מה דאפשר : (טז) ואנא. ואני שמעתי עליך אשר תוכ
פתרון דבר ולהתיר דברים קשורים וסתומים : כען. עתה אם תוכל לקרות את הכתב כאשר קראו חכמי עמי ועוד תוסיף עליהם להודיע לי אף הפ
תלבש מלבוש ארגמן ורביד של זהב יושם על צוארך ותמשול בשליש המלכות : (יז) באדין. אז השיב דניאל ואמר לפני המלך מתנותך יהיה לעצמך ומרבי
שאתה רוצה לבזבז תן לאחר וכאומר אף אם תתן לחכמי בני עמך בעבור הקריאה לבד לא אתקנא בהם : ברם. אבל אקרא הכתב למלך ואגיד לו אף הפת
מתן : (יח) אנת . אתה המלך שמע הנה אלהי עליון נתן לנ"נ אבוך מלכות וגדולה וכבוד ותפארת: (יט) ומן רבותא. ומרוב הגדולה אשר נתן לו כ
וכו' היו חרדים ומתפחדים מפניו : די הוה . אשר היה רוצה היה הורג ואשר היה רוצה היה מכה ואשר היה רוצה היה מגביה ואשר היה רוצה היה
(כ) וכדי . וכאשר רם לבבו להתגאות וחיזק רוחו להרשיע אז הורד מן כסא מלכותו והוסר הכבוד ממנו : (כא) ומן בני אנשא . מן בני אדם נתגר
לבבו עם החיות להיות דומה להם ועם הפראים היה מושבו וכבקרים האכילו עשב השדה ומטל השמים נתכבס גופו כי ישב מבלי מחסה : עד די .
ידע והכיר אשר אלהי עליון מושל במלכות אנשים ולמי אשר יחפוץ יעמיד על המלוכה : (כב) ואנת. ואתה בנו בלשאצר לא הכנעת לבך בעבור אשר
זאת : (כג) ועל מרא. ועל אדון השמים נתגאית ואת הכלים של ביתו הביאו לפניך ואתה והשרים שלך והמלכה שלך ופלגשך שתו בהם יין : ולאלהי כ
אשר לא יראו ולא ישמעו ולא ידעו מאומה הנה להם שבחת : ולאלוה . אבל אל האלוה אשר נשמתך בידו וכל דרכך מסורים לו והמה בידו הנה אותו לא
(כד) באדין . אז בעבור זה נשלח מלפניו כף של יד וכתב את הכתב הזה : (כה) ודנה . וזהו קריאת הכתב אשר כתב מנא מנא וכו' ואז"ל הכתב היה
בשלש שורות זו למטה מזו והעליונה היה כתוב ממתו"ם ובשניה היה כתוב ננקפ"י ובשלישית היה כתוב אאלר"ן ולזה לא יוכלו חכמיו לקרותו כי הם קראו
לעלם ס

ני: והלבישו חד מן ו׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ המלבשכם שני עם. והלבשו לדניאל ארגונא: והלבשו את האיש. כתנות עור וילבשם. וילבשם כתנות. וילבשהו בגדים ומלאך
ן מן ריש סיפרא עד בה בליליא קטיל בלטשאצר בלשאצר כתיב שי״ן קדים לאל״ף ומן בה בליליא עד סוף סיפרא בלטאשצר בלאשצר כתיב אל״ף קדים לשי״ן:

מנה־אלהא מלכותך והשלמה׃ כז תקל (ל׳ כתיב ס׳ ב׳ ל׳)
תא במאזניא והשתכחת חסיר׃ כח פרס (ל׳. ל׳. ל׳ דגש)
ת מלכותך ויהיבת למדי ופרס׃ כט באדין (ב׳ ומ״ל)
בלשאצר והלבשו לדניאל ארגונא (ל׳ וחסר)
כא די־דהבא על־צוארה והכרזו עלוהי די־ (והמניכא ק׳)
שליט תלתא במלכותא׃ ל בה בליליא
יל בלשאצר מלכא כשדיא׃ (ס״מן חצי הספר)
ו א ודריוש מדיא קבל מלכותא כבר שנין (דאה ק׳ מדאה ק׳ ב׳)
ותרתין׃ ב שפר קדם דריוש והקים על־ (ל׳)
תא לאחשדרפניא מאה ועשרין די להון (ל׳)
מלכותא׃ ג ועלא מנהון סרכין תלתה די (ל׳)

דניאל חד מנהון די להון אחשדרפניא אלין (ס׳ ב׳ חסר)
יהבין להון טעמא ומלכא לא־להוא נזק׃ (ל׳ וחסר)
ד אדין דניאל דנה הוה מתנצח על־סרכיא (ל׳)
ואחשדרפניא כל־קבל די־רוח יתירא בה ומלכא (ל׳ וכתיב א׳)
עשית להקמותה על־כל־מלכותא׃ ה אדין (ל׳. ל׳)
סרכיא ואחשדרפניא הוו בעין עלה להשכחה (ל׳)
לדניאל מצד מלכותא וכל־עלה ושחיתה לא־
יכלין להשכחה כל־קבל די־מהימן הוא וכל־
שלו ושחיתה לא השתכחת עלוהי׃ ו אדין (י״ט בטעם בסיפרא)
גבריא אלך אמרין די לא נהשכח לדניאל דנה
כל־עלא להן השכחנא עלוהי בדת אלהה׃ (ב׳ אלהך די בידך)

ת אהרן פריסת. זוכר לך: ביה בלילא. מגלה יא נדרים סב:

רשי

. חשב קץ שנפסק מלכות של אביך וזרעו ומלא שכבר הושלמה: (כז) תקל
א במאזניא. תקל זהו פירושו נשקלת לפניו במאזנים ונמצאת חסר מכל
(כח) פרס פריסת מלכותך וגו׳. כלומר ופרסין משמע שני פרסין האחד
מלכותך נשתברה מלכותך והשני שנתנה למדי ופרס: (א) ודריוש מדאה
לכותא כבר שנין שיתין ותרתין. למה מנה שנותיו לומר לך ביום שנכנס
ר להיכל בימי יהויקים (צ״ל יהויכין) נולד שטנו דריוש מגלות יכניה ועד
׳ב שנה ואמר מר גלו בימי יהויכין בשבע לכיבוש יהויקים שהוא שמנה
נצר נשתיירו לנבוכדנצר שלשים ושבע שהרי מ״ה מלך ושלשה ועשרים
מרודך כמ״ש רז״ל במסכת מגילה ב׳ שעבדו לבלשצר הרי ס״ב: (ג) ועלא
ולמעלה מהן: די להון אחשדרפניא. שיתנו האחשדרפניא הללו עצה
האפרכים: ומלכא לא להוא נזיק. והמלך לא יהא נפסד בשום דבר
המוטל עליהם לעשות: (ד) דניאל דנה. דניאל זה: מתנצח. מתגבר:
עשית. המלך היה חושב בלבו להקימו על כולם: (ה) הוו בעין עלה.
קשים עלילה למצוא לדניאל בדבר המלכות שיוכלו להלשין עליו: (ו) די
שכח. אמרו ביניהם לא נמצא לדניאל זה שום עלילה: להן השכחנא
עלוהי

אבן עזרא

שבירת מלכותו וכריתותה ופרס השני מגזרת מדי ופרס על כן אמר ויהיבת
למדי ופרס: (ל) קטיל. נהרג כמו יקטול עני ואביון: (א) ודריוש. דע כי זה
דריוש המדי איננו דריוש הפרסי שנבנה הבית בשנת שתים למלכותו והנה על דעת
הקדמונים כאשר אפרש שטעה דניאל בחשבונו שנה אמרו בשנת שבע נלקחה
אסתר ונולד דריוש שהוא בנה בשנת שמונה לאחשורוש וכל מלכותו י״ג שנה
והנה מלך יהוא בן ו׳ שנים כי בשנת שתים למלכותו נבנה הבית והנה כתוב בן
שבע שנים יהואש במלכו וקרוב מזה המספר יאשיהו המלך והנה כתוב על זה
דריוש שהיה זקן במלכו על כשדים ס״ב שנה וידוע כי כורש תפש בבל כאשר
כתוב בספר ישעיהו וכתוב כורש מלך בבל ואחריו מלך אחשורוש ואחר אחשורוש
על דעת חכמינו מלך דריוש הפרסי שהוא בן אסתר על כן אע״פ שכתוב בשנת
אחת לדריוש בן אחשורוש מזרע מדי איננו זה אחשורוש שלקח אסתר רק הוא
אחר וככה היה אבי דריוש הזקן שהוא המלך הראשון ממלכי מדי ופרס שמלך
על הכשדים כאשר נתפשה בבל ונפסקה מלכות כשדים בטרם מות בלשצר ואין
צריך להאריך כי הדבר ברור הוא ואין ספק בו ובספרי מלכי פרס כי דריוש זה
הזקן היה חותן כורש ושניהם תפשו בבל כי כורש היה מלך פרס וזה דריוש היה
מלך מדי וכתוב הנני מעיר עליהם את מדי והנה כורש הניח חתנו על מלכות
כי כירש המליכו כי כורש אמר כל ממלכות הארץ נתן אלהים בידי והנה בזמן אחד מלכו על כן בנפול כשדים שלו ישראל מבבל עם זרובבל כאשר זה
הוא מלך הגדול על כן כתוב ויהי לו ולבניו לעבדים עד מלוך מלכות פרס ופירוש בשנת אחת לכורש שמלך על בבל שהיו שם ישראל כי מלך היה
על כן נקרא כורש מלך בבל: (ב) שפר. בכל מלכותא. הטעם מלכות כשדים: (ג) ועלא. סרכין. גדולים מהאחשדרפנים: נזיק. כמו בנזק המלך:
ין. מתנצח. כמו מנצח: עשית. חשב כמו עשתונותיו וככה עשתי עשרה כאשר פירשתי בספר המספר: (ו) אדין. בדת. מנהג וכן בלשון ישמעאל:
הרגישו

רבינו סעדיה גאון

ופסור מגיד מנא מנא תקל ופרסין וזה פתר מנא מנא מנה אלהים פעמים ימי מלכותיך ורמז והנה שלמה ופספה מלכות בבל כי כן כתוב והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד: (כח) פרס
מלכותך. נחלקה מלכותך שכן קורין לחצי מנה פרס ועוד מפרסת פרסה מתרגמינן דסדיקת פרסתא כלומר חלוקת פרסה וכן גם זה פרס חלק והוא מן פרוסה שפורסין ומחלקין מן הלחם
עם כן אמר להלבים לדניאל ארגמן ולתת רביד זהב על צוארו להחניפו למען ילך ויתפלל ויבטל הגזירה אמר לו כבר נגזרה גזירה לפי שטעית בחשבונך שסמכת על הכתב לפי מלאת לבבל
שנה כילד שנה ראשונה שמלך נבוכד נצר כיבש נינוה בשנים כיבש את יהויקים ומשם שתחלה הגולה שנאמר ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכין נשא אויל מרודך מלך בבל בשנת מלכו
יהויכין מלך יהודה ויצא אותו מבי׳ הכלא שמונה קודם גלות יהויקים שקדם ומלך ול״ז שנה היה אחרי כן הרי מ״ה שנה למלכות נבוכד נצר לפי שהשנה הראשונה שכיבש נינוה אינה מן המניין
מונין לגלות בבל אלא משתים למלכותו שכיבש יהויקים ח׳ שנים קודם גלות יהויקים ול״ז הרי מ״ה כ״ג שנים של אויל מרודך הרי ס״ח וב׳ שנים של בלשאצר הרי שבעים שנה ואותו היום
היה שנה יצא ונלחם בלשאצר עם כורש ודריוש ונצחו גיבוריו וחזר בשמחה ועשה משתה לאלף גיבוריו ואמר בלבו כיון שהגיעו ע׳ שנה ולא נגאלו שוב אינן נגאלין וזהו להוציא כלי בית
מן האוצר ושתה בהן הוא ואשתו וגיבוריו ופילגשיו ועל כן אמר לו דניאל ועל מרא שמיא התרוממתה ולמניא די ביתיה היתיו קדמך וכתוב בתריה ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא ומי
היה אחד שומר ראש המלך שכיון ששמע נבואת דניאל אמר בלבו בודאי זה האיש דניאל דבריו נכונים הם הלך והרג את המלך ולקח את ראשו ויצא מן העיר והוליכו לכורש ודריוש הגרים
או נתאמצו כורש ודריוש במלחמה על בבל ומסרה הקב״ה בידם כדברי ירמיהו לפי מלאות לבבל שבעים שנה אפקוד על בבל: (א) ודריוש מדאה קביל מלכותא. או הותחלה מלכות פרס
זה מלכות בבל: (ג) ועלא מנהון. למעלה מהן שוטרים שלשה אשר דניאל אחד מהם: טעמא. עצה: נזיק. ניזוק: (ד) מתנצח. נוצח: על סרכיא. שוטרים מתרגמינן סרכיא: ומלכא
הקמותיה. והמלך מחשב להקימו על המלוכה לילך לעשות מלחמותיו והוא ישב בהשקט: עשית. כמו ביום ההוא אבדו עשתונותיו: (ה) בעין עילה להשכחה. רוצין למצוא עלילה לדניאל מצד
: עילה ושחיתה. עלילה ומום כמו כי משחתם בהם מום בם כלומר שום דבר תואנה: שלו. פשע ושגגה ויש אומרים שלו רישול כמו לא תשלה לא תתרשל: (ו) להן השכחנא עלוהי בדת
אלהה

מצודת דוד

ולא היה להם שום ענין והענין אבל דניאל קרא מלמעלה למטה ר״ל תיבה
יס עשה מצרוף שלש אותיות הראשונות שבשלש השורות ויצא א״כ תיבת
וכן מצרוף האותיות השניות יצא תיבת מנ״א ומהשלישית יצא תיבת תק״ל
יעית יצא ופ״ר ומהחמישית יצא סי״ן וצרף הרביעית עם החמישית והרי ופרסי״ן: (כו) דנה. זה פתרון הדבר: מנא. ר״ל פתרון של תיבת מנא הוא לומר
יס מנא מנין ימי מלכותך והשלים אותה כי בא מועד והשנות הדבר פעמים לומר שהמנין בדקדוק: (כז) תקל. פתרון של תקל הוא לומר נשקלת לפניו במאזני
ונמצאת חסר ר״ל לא נמצא בך זכות להכריע הרשע ולהאריך הזמן: (כח) פרס. ר״ל פתרון של ופרסין הוא לומר אשר נשברה מלכותך ונתונה היא
ופרס וזהו ופרסין בלשון רבים ע״ש הפריסה וע״ש פרס והוי״ו היתירה היא המורה על מדי שהיו לאחדים עם פרס כי הוי״ו בא להוסיף וכאומר מדי
(כט) באדין. אז אמר בלשאצר והלבישו את דניאל מלבוש ארגמן ושמו על צוארו רביד של זהב והכריזו עליו אשר יהיה מושל שליש במלכות: (ל) בה בליליא.
הוא נהרג בלשאצר מלך כשדים: ך (א) ודריוש מדאה. דריוש מלך מדי לקח מלכות כשדים בהיותו בן ס״ב שנים: (ב) שפר. הוטב הדבר לפני דריוש
על המלכות ק״ך שרים אשר יהיו מושלים בכל המלכות: (ג) ועלא. ולמעלה מהם העמיד ג׳ שרים אשר דניאל היה אחד מהם: די. אשר הק״ך שרים
יהיו נותנים עצה אל שלשת השרים הראשים בכדי שלא יהיה למלך נזק והפסד מה בדבר המלכות ר״ל זה הרבה שרים ומושלים למען ייעצו בחכמה
את המלך מן הנזק: (ד) אדין. אז דניאל זה היה מנצח ומתגבר בכל דבר על חבריו ועל הק״ך שרים אשר תחתיהם: כל קבל. בעבור אשר היה בו רוח
יתירה ומרובה והיה משכיל בכל דבר לאמתו: מלכא. והמלך חשב להעמידו למושל על כל המלכות בראותו מרבית שכלו: (ה) אדין. אז כל השרים ההם היו

מצודת ציון

בכתב (לקמן י): (כח) פרס. ענין שבירה כמו הלא פרוס לרעב לחמך (ישעיה נח): (ג) סרכין.
שם מין שררה: (ד) עשית. ענין מחשבה כמו אבדו עשתונותיו (תהלים קמו): (ה) עילה.
עלילה

אלין ה' ג' מ"ל וב' חסרים וסימ' די מרעע כל אלין תדיק ותרוע. תדיק ותסיף כל אלין מלכותא. ועלא מנהון סרכין תלתא די דניאל חד מנהון. אדין סרכיא ואחשדרפניא הרגשו. אלין חיותא רברבתא: שלו ו' וסי' מדוע דרך רשעים צלחה. היו צריה לראש. די יאמר שלה על אלההון כן כתיב. וכל שלו ושחיתה לא השכחת והירין הוו שלו למעבד. יום ביום די לא שלו: אדין ט' בטעם ר"פ וסימ' נפל על אנפוהי. שגיא מתבהל. די לא נהשכח לדניאל דנה. סרכיא ואחשדרפניא אלין. על מלכא. הרגישו והשכחו לדניאל. קריבו ואמרין קדם מלכא. ענו ואמרין קדם מלכא די דניאל. אזל מלכא לחיכליה. אדין תתני פחת עבר נהרה: ברכוהי ל' רפסין כל לשון ברכים דגשים במ"ב וסימ' הוה ברך על ברכוהי. כרעו על ברכיהם למים. וכל ברך שהוא לשון ברכים נפתח כולו והנגינת לעיל: ברך על ברכוהי. י"ש ספרים כתוב בר"ך וננק"ד ברי"ך ונמ"ס' עליו ל' חסר. וי"ש ספרי"ם שהו"א בר"ך ננק"ד הבי"ת בקמ"ץ והנגינ"ה מלעי"ל ונמסר עלי"ו ל' מלעיל. וי"ש ספרי"ם שהו"א מלר"ע והבי"ת קריבו ו' חס' בליש' וסי' נמס' בסדר ויקרא: באדין כל ר"פ דסיפ' באדין במי"ג אדין וסימ' נמס' במס'רבת' בערך אד בס"ד: כל ל'קמץאדין מלכא כדי מלת'. והוא חד מנא"ב

ז אדין סרכיא ואחשדרפניא אלן הרגשו על־
מלכא וכן אמרין לה דריוש מלכא לעלמין חיי:
ח אתיעטו כל ׀ סרכי מלכותא סגניא ואחשדרפניא
הדבריא ופחותא לקימה קים מלכא ולתקפה
אסר די כל־די־יבעה בעו מן־כל־אלה ואנש עד־
יומין תלתין להן מנך מלכא יתרמא לגב
אריותא: ט כען מלכא תקים אסרא ותרשם
כתבא די לא להשניה כדת־מדי ופרס די־לא
תעדא: י כל־קבל דנה מלכא דריוש רשם כתבא
ואסרא: יא ודניאל כדי ידע די־רשים כתבא על
לביתה וכוין פתיחן לה בעליתה נגד ירושלם
וזמנין תלתה ביומא הוא ׀ ברך על־ברכוהי
ומצלא ומודא קדם אלהה כל־קבל די־הוא עבד
מן־קדמת דנה: יב אדין גבריא אלך הרגשו
והשכחו לדניאל בעה ומתחנן קדם אלהה:
יג באדין קרבו ואמרין קדם־מלכא על־אסר
מלכא הלא אסר רשמת די כל־אנש די־יבעה
מן־כל־אלה ואנש עד־יומין תלתין להן מנך
מלכא יתרמא לגוב אריותא ענה מלכא ואמר
יציבא מלתא כדת־מדי ופרס די־לא תעדא:
יד באדין ענו ואמרין קדם מלכא די דניאל
מן־בני גלותא די־יהוד לא־שם עליך מלכא
טעם ועל־אסרא די רשמת וזמנין תלתה ביומא
בעא בעותה: טו אדין מלכא כדי מלתא שמע

תולדות אהרן וכוין פתיחן. ברכות לא לד: וזמנין תלתא. (ברכות ז):

(ז) הרגישו. התחברו כמו נהלך ברגש למה רגשו גוים: (ח) ולתקפה אסר. כמו וכל אסר אשר אסרה על נפשה: לגוב. לבור: (ט) די לא תעדא. חוק ולא תעבור: (יא) וכוין. חלונות וכן בלשון ישמעאל: נגד ירושלם. כמו שכתוב והתפללו אליך דרך ארצם: וזמנין תלתא. הם השלש תפילות שהעתיקו קדמונינו: ברך על ברכוהי. כמו ויכרע על ברכיו: ומצלא. מתפלל וכן בלשון ישמעאל: (יג) באדין. לגוב אריותא. בור היה מלא אריות ושם משליכים טרפם וכל מי שהיה

עלוהי. אבל נמצא עליו עלילה ע"י תורת אלהיו אם נוכל לבקש מאת פיהו שום גזירה שיגזור להעבירו על תורתו והוא לא יקיים את מצות המלך ויתפש בעלילה: (ז) הרגישו. אספו על המלך: (ח) אתיעטו. נועצו: לקיימא קיים מלכא. להחזיק בדת המלך בכח לפי שמחדש באת למלוך ומדינה אחר וצריך חיזוק: די יבעא בעו. אשר יבקש שום בקשה: להן מנך מלכא. זולתי ממך המלך: לגוב אריותא. לבור שאריות המלך שם: (ט) תקים אסרא. חק זה: די לא להשניה. שלא לשנות כדת מדי ופרס: די לא תעדא. לא תעבור: (יא) כדי ידע. וכאשר ידע: וכוין פתיחין ליה בעליתה. בעלייתו: נגד ירושלם. לצד ב"ה ואע"פ שחרב עשה כמו שאמר שלמה והתפללו אליך דרך ארצם (מלכים א ח): ברך על ברכוהי. כורע על ברכיו: וזמנין תלתא. ערבית ושחרית ומנחה: כל קבל די הוה עבד וגו'. ככל אשר היה עושה לפני זאת: (יב) רגשו. מתמשו וחפשו: (יג) על אסר מלכא. על בטול אסור המלך אשר באו להלשין: יציבא מילתא. אמת הדבר: (יד) לא שם עליך מלכא טעם. לא נתן לב לחוש על גזירותיך: בעא בעותיה. מתפלל תפלתו: (טו) כדי מלתא שמע. כאשר שמע הדבר: שגיא באש עלוהי. הרבה הרע בעיניו שהיה אוהב את דניאל עליו

רבינו סעדיה גאון

אלהים. כי אם נמצא עליו עלילה בדת אלהים. פ"א מגד מלכותא כלומר שיגזור המלך דבר והיא יבטל וימצא לו עלילה: (ז) הרגישו על מלכא. כמו למה רגשו גוים לשון קיבוץ עם כמו בבית נהלך ברגש: (ח) אתיעטו. נתיעצו כמו עטה וטעם: לקיימא קיים מלכא. לקיים קיום המלך: אסר. כמו לאסור אסר על נפשו דבר שהוא מותר ונוהג בו איסור: די כל די יבעא בעו שיבקש רחמים ותפילה כמו דמתרגמינן אנה בעותך מן קדמי זו היא תפילה: יתרמי לגוב אריותא. יושלך בבור אריות: להן מינך מלכא. לפי שהיו אנשים במלכות שמאמינים ומשתחוים לאדם: (ט) תקום איסרא. תקיים איסר: ותרשום כתבא. כמו הרשום בכתב אמת: די לא להשניא. שלא ישתנה: די לא תעדא. שלא תסור: (יא) ודניאל. כשידע שבשבילו נרשם כל ביתו: וכוין. וחלונות פתוחות לו בעלייה שלו: נגד ירושלם. כדי שתהא תפילתו נשמעת שהיה מכוון את לבו נגד בית המקדש שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים: וזמנין תלתא. ושל ביום שחרית וערבית ומנחה היה כורע על ברכיו ומתפלל ומודה לפני אלהיו ושמא האמר אותו היום התחיל ראה מהכתוב כל קבל די הוה עבד מן קדמת דנא כמו שהיה רגיל לעשות קודם לכן הולכים ואורבים סביבות בית דניאל ומצאו כם נערה ושאלוה מה עושה דניאל אמרה לכם הוא כורע על ברכיו ומתפלל לאלהיו בעלייתו מיד הלכו ומצאו שנאמר אדין גבריא אילך הרגישו והשכחו לדניאל בעי ומתחנן קדם אלהא: (יג) יציבא. אמת: (יד) שם עליך מלכא טעם. כלומר גזר גזירה על גזירת המלך וביטל גזירת המלך מפני גזירתו והוא מתפלל שלש פעמים ביום:

מצודת ציון מצודת דוד

עלילה. ובדברז"ל עילה מצאו (כתובות כ): שלו. מענה כמו על השל (ש"ב ו): (יב) הרגשו. ענין קבוץ כי בקבוץ עם רב נשמע קול המיה ורגישה וכן למה רגשו גוים (תהלים ב'): כל

מבקשים למצוא על דניאל עלילה מה בענין דבר המלכות: וכל. אבל שום ודבר השחתה לא יכלו למצוא בו: כל קבל. בעבור אשר היה נאמן ו משגה והשחתה לא נמצא עליו: (ז) אדין. אז אמרו האנשים האלה כן

אשר לא ימצא לדניאל זה שום עלילה כ"א נמצא עליו בדבר התלוי בדת אלהיו כי לקיים דת אלהיו לא יחוש לדבר המלך המבטל את הדת: (ז) אז השרים ההם התקבצו אל המלך וכן אמרו אליו דריוש המלך לעולם תחיה והוא מדרך מוסר לברך את המלך בראשית האמרים: (ח) אתיעטו. התיעצו כל לקיים קיום המלך ר"ל להעמיד ולהקים המלוכה בידו בחוזק רב: ולתקפה. ולחזק חוק גזרה בקשר אמיץ בבל ישונה: די. אשר כל מי אשר יבקש בקשה מה אלוה או אדם מהיום עד שלשים יום זולת ממך המלך יהיה משפטו שיושלך אל בור האריות וזהו למען ידעו הכל שאין כח ביד זולתך והכל בא ממך ו נאות לחזק המלוכה: (ט) כען. עתה אתה המלך תחזק הקשר וכתוב מכתב ידך על הכתב: די לא. אשר אין לשנותה מעתה וכמנהג מדי ופרס אשר ל לעולם וכזה שאין לשנות דבר אשר רשם המלך: (י) כל קבל. בעבור זאת שהיה הדבר לחוזק המלוכה לזה כתב המלך מכתב ידו על הכתב והקשר: (יא) ידע. כאשר ידע אשר כתב המלך מכתב ידו על הכתב: על. נכנס לביתו במקום מוצנע ועל העלייה היה לו חלונות פתוחות מול ירושלים לכוון בתפלה כמ"ש והתפללו אליך דרך ארצם וכו' העיר אשר בחרת וכו' (מ"א ח): וזמנין. ושלשה פעמים ביום היה הוא כורע על ברכיו ומתפלל ומודה לפני אלהיו אשר כן היה עושה מלפני זה לכן אחז בדרכו: (יב) אדין. אז האנשים האלה התקבצו אל בית דניאל ומצאוהו מבקש ומתחנן לפני אלהיו: (יג) באדין. קרבו אל המלך ואמרו לפניו על דבר הקשר הנעשה בעבור המלך וכה אמרו הלא במכתב ידך רשמת הקשר אשר כל איש אשר יבקש דבר מן כל אלוה על שלשים יום זולת ממך המלך יהיה משפטו שיושלך אל בור האריות: ענה. השיב המלך ואמר אמת הדבר ועשוי היא בחוזק כמנהג מדי ופרס חסור לעולם ר"ל ע"כ כן יהיה הואיל ורשמתי אני אין להשיב וכמנהג הקבוע: (יד) באדין. אז השיבו ואמרו לפני המלך אשר דניאל אשר הוא מן בני של יהודה לא שם לעצמו טעם ועצה לחוש עליך המלך ועל הקשר אשר רשמת ר"ל אינו חושש על קיום מלכותך ועל דבריך: וזמנין. שלשה פעמים ביום בקשתו

אתין דלוג ו"ל קמץ וסימ' במסר' רבת': אלהי ב' וסימ' ועד אחרין על קדמי דניאל. אלהי שלח מלאכה וסגר : כל ד' פשוטה .בלישן ארמי קמץ במ"ד פתחין וסי' מברך

א בְּאֵשׁ עֲלוֹהִי וְעַל דָּנִיֵּאל שָׂם בָּל לְשֵׁיזָבוּתֵהּ
מֶעָלֵי שִׁמְשָׁא הֲוָה מִשְׁתַּדַּר לְהַצָּלוּתֵהּ׃
אֱדַיִן גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ הַרְגִּשׁוּ עַל־מַלְכָּא וְאָמְרִין
כָּא דַּע מַלְכָּא דִּי־דָת לְמָדַי וּפָרַס דִּי־כָל־
וּקְיָם דִּי־מַלְכָּא יְהָקֵים לָא לְהַשְׁנָיָה׃ יז בֵּאדַיִן
א אֲמַר וְהַיְתִיו לְדָנִיֵּאל וּרְמוֹ לְגֻבָּא דִּי
וָתָא עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר לְדָנִיֵּאל אֱלָהָךְ דִּי
תָּה פָּלַח־לֵהּ בִּתְדִירָא הוּא יְשֵׁיזְבִנָּךְ׃
יתָיִת אֶבֶן חֲדָה וְשֻׂמַת עַל־פֻּם גֻּבָּא וְחַתְמַהּ
א בְּעִזְקְתֵהּ וּבְעִזְקָת רַבְרְבָנוֹהִי דִּי לָא־תִשְׁנֵא
בְּדָנִיֵּאל׃ יט אֱדַיִן אֲזַל מַלְכָּא לְהֵיכְלֵהּ וּבָת
וְדַחֲוָן לָא־הַנְעֵל קָדָמוֹהִי וְשִׁנְתֵּהּ נַדַּת עֲלוֹהִי׃
בֵּאדַיִן מַלְכָּא בִּשְׁפַּרְפָּרָא יְקוּם בְּנָגְהָא
וּבְהִתְבְּהָלָה לְגֻבָּא דִּי־אַרְיָוָתָא אֲזַל׃
כא וּכְמִקְרְבֵהּ לְגֻבָּא לְדָנִיֵּאל בְּקָל עֲצִיב זְעִק עָנֵה
מַלְכָּא וְאָמַר לְדָנִיֵּאל דָּנִיֵּאל עֲבֵד אֱלָהָא חַיָּא
אֱלָהָךְ דִּי אַנְתָּה פָּלַח־לֵהּ בִּתְדִירָא הַיְכִל
לְשֵׁיזָבוּתָךְ מִן־אַרְיָוָתָא׃ כב אֱדַיִן דָּנִיֵּאל עִם־
מַלְכָּא מַלִּל מַלְכָּא לְעָלְמִין חֱיִי׃ כג אֱלָהִי שְׁלַח
מַלְאֲכֵהּ וּסֲגַר פֻּם אַרְיָוָתָא וְלָא חַבְּלוּנִי כָּל־קֳבֵל
דִּי קָדָמוֹהִי זָכוּ הִשְׁתְּכַחַת לִי וְאַף קֳדָמָיךְ מַלְכָּא
חֲבוּלָה לָא עַבְדֵת׃ כד בֵּאדַיִן מַלְכָּא שַׂגִּיא טְאֵב
עֲלוֹהִי וּלְדָנִיֵּאל אֲמַר לְהַנְסָקָה מִן־גֻּבָּא וְהֻסַּק
דָּנִיֵּאל מִן־גֻּבָּא וְכָל־חֲבָל לָא־הִשְׁתְּכַח בֵּהּ דִּי
הֵימִן בֵּאלָהֵהּ׃ כה וַאֲמַר מַלְכָּא וְהַיְתִיו גֻּבְרַיָּא
אִלֵּךְ דִּי־אֲכַלוּ קַרְצוֹהִי דִּי דָנִיֵּאל וּלְגֹב אַרְיָוָתָא

ת אהרן בתדירא. מגלה טו (ברכות ז): וסיתית. נדה סט: וסגר פס. עקידה שער טו זוסר ויסב (ברכות יג): קרצוהי. עקידה שער נו :

מיתתו: ועל דניאל שם בל לשיזבותיה. על דניאל שם דחוי לדחות הדבר ן ואמר להם איני מאמין לכם: בל. איני יודע דוגמתו אך ענינו יורה נו: ועד מעלי שמשא. ועד בא השמש היה משתדל להצילו אבל כשהגיע זמן תו כרע להקב"ה על ברכיו והתפלל תפלתו ושוב לא היה לו פתחון פה ן (טז) די מלכא יהקם. אשר המלך יגזור ויעמוד לא לאדם לשנותו : וכיתית אבן חדא. והובאת אבן אחת בכל ארץ בבל אין אבן כי אם לבנים בנה נלבנה לבנים (בראשית יא) למדנו שאין אבן בבבל ולפי שטה הביאוה יס מא"י אם התנה במעשה בראשית על היום שיקרע לבני ישראל ועל האש שילטנן לחנניה וחביריו ועל האריות מהזיק לדניאל לא התנה על זריקת אבן שלא יזיק באדם והמלך אמר מעט האריות אי אפשר לסלקו שהבר נגזרה גזירה אזדהר בו מהזקת אדם והנס אם יבא יבא מא"ת : ושמת על פום גובא. ה על פי הגומא: בעזקתיה. בטבעתו שלא יזיזוה ממקומו וישליכו עליו אבנים להרגו: די לא תשנא צבו בדניאל. שלא ישתנה רצונו כלומר שלא יעשו זק שלא כרצונו (ס"א כרצונם): (יט) ובת טות. לן בתענית: ודחון. ושלחן במשנה כך פתר דונש לא הכניסו לפניו שלחן לאכול: ושנתה נדת עלוהי. נדדה : (כ) בשפרפרא. בעלות שחר והרבה יש בתרגום יונתן: יקום בנגהא. עמד לאור הבוקר ולא בשלש שעות כשאר מלכים: ובהתבהלה לגובא די אריותא ובבהלה לחפירת האריות אזל: (כג) חבולה לא עבדת. שום דבר כיעור ושקר לא עשיתי: (כד) שגיא טאב עלוהי. הרבה הוטב בעיניו: ולדניאל. ואת דניאל בעלות מן הבור: די הימן באלהיה. אשר האמין באלהיו: (כה) די אכלו קרצוהי. אשר הלשינו עליו: ולא מטו לארעית גובא. לא הגיעו לתחתיות הבור
עד

שהיה בן מות: (טו) באש עלוהי. רע בעיניו: שם בל. לבו כמו בלשון ישמעאל בל לב להצילו ועד בא השמש: משתדר. אין לו חבר ופירושו כמו מחשב בכל יכולתו ומבקש עלילות: (יח) בעזקתיה. בטבעתו ויש אומרים כי כן ויעזקהו: (יט) ובת. לן: טות. גם וכן בלשון ישמעאל: ודחון. נגינות ושירות: (כ) בשפרפר'. בעלות השחר: (כא) עציב. מן עצבון: בתדירא. תמיד: (כג) חבולה. השחתה: (כד) והוסק. כמו אסק שמים: (כה) ולא מטו לארעית גובא. לא הגיעו לתחתית
הבור

רבינו סעדיה גאון

באש עלוהי. אחר כרע לו:ועל דניאל שם בל. שם לב בהפיכת כתיבה כמו כבש כשב וכמו שמלה שלמה וי"א שם תחבולות ופותרין בל בלילות דברים ופיום אמרים וי"א כח ושכם ד"א ועל דניאל שם גופיה שם כופר ממון להצילו כמו שנאמר מנדה בלו והלך וגרסינן בנדרים אמר רבא שרי ליה לאורבא מרבנן למימר אורבא נרבנן אנא דלא למיתן כרגא שנאמר ומנדה בלו והלך מנדה זו מלך בלו זו כסף גולגלתא והלך זו ארנונא כלומר על דניאל שם כופר ממון להצילו כמו שנאמר ואם כופר יושת עליו שרצה לפדותו בממון ולא יכול כך פירש רב מתתיהו הגאון ז"ל: הוה. מתעסק ונלחם ונאבק עם שריו כדי להצילו ויאבק מתרגמינן ואישתדל רי"ש מתחלף עם למ"ד כמו ואלו ואלו ואלו ופתרון שניהם והנה: (יז) והיתיו. והביאו: ורמו. והשליכו: (יח) והיתית. : ובומת. ובושמה על פי הבור: ותחמה המלך בטבעתו שכן קורין לחותם סיתומא ולמה כשו הבור באבן ותחמוה בטבעת המלך ובטבעות שריו שאם היה אמות היו זורקין עליו לונכיות ואנים אותן שסונאין אותו ואומרים כי האריות הרגוהו: די לא תשנא צבו בדניאל. שלא תשתנה התותם והפים בדניאל כלומר שאם לא יהרגוהו האריות הרגוהו הם: (יט) ובת טוות.לן בלא אכילה ושתייה וילן מתרגמינן ובת: טוות פי' אדם שלא אכל בערב כדאמרינן כל אימא בלא עות וגם בלשון ערבי מי שלא אוכל בערב אומרים עליו טווה א פ"א ובת עות ואשם בתולה: ודחון. ומזמרין בכינורות ובנבלים לא נכנסו לפניו כי כן היה משפט חוקו לסביא לפניו נערות בתולות ומשחקות לפניו ודחון כמו ותדון תיבה הפוכה: פרפרא. בשחר כמו ברוחו שמים שפרה: בנגהא. בטרם יאיר היום כמו שאמרו חכמים באורתא דתליסר נגהי ארביסר וכמו נגה ליה יומא:(כא)בקל עציב. בקול עצב ושפל:(כג)אלהי שלח ה. אריא דבי עילאי הוא אריה של כסא הכבוד היה שואג ואומר השמרו אריות שלא תזיקו לאריה בן גור אריה ואמנם כי דבקו שיניהם ומלתעותם יחדו בלי פירוד מאימת אריה השואג ניום האריו' ולא השחיתוני ואף אחרת גדולה מזו הפליא עמי אשר הביא חבקוק הנביא מארץ יהודה ותרוחות פועלי שדהו עמו יחדו והביאו אלי ואכלנו ושתינו יחד והללנו שם הבורא ואז הלך על יד המלאך שהביאו והנני חי כאשר אדוני רואה: זכו השתכחת לי. זכות נמצאת לי: חבולה לא עבדת. כלום פשע והשחתה לא עשיתי, כי שחת עמך מתרגמינן ארי חבילו עמך:(כד)טאיב .הטיב עליו: להנסקה. להוציאו ולהעלות: חבל. מום: די המין באלהיה. שהאמין באלהיו :(כה) אכלו קרצוהי. הלשינוהו שכל מי שמלשין חבירו ראוי לו כאילו אוכל נותו. ד"א אכלו קרצוהי
הלשינוהו

מצודת דוד

י מאלהיו: (טו) אדין. אז כאשר שמע המלך את הדבר הרבה היה הדבר עיניו: שם בל. שם על דניאל ליתן כופר ממון פדיון נפשו להצילו ממות. לאו שמצא לבל עשות לו מאומה היה מוטן בעבורו ועד שקיעת החמה היה זק להצילו: (טז) באדין. אז האנשים האלה התקבצו כולם על המלך כי ין נאו רק מקצתם וכאשר ראו שחפץ המלך להצילו התקבצו כולם ואמרו למלך דע אתה המלך אשר יש מנהג קבוע למדי ופרס אשר כל קשר ודבר קיום אשר המלך לרשום שמו עליו שוב אין לשנותם: (יז) באדין. אז אמר המלך להביא את דניאל ולהשליכו אל בור של האריות: ענה. הרים המלך קול ואמר לדניאל אשר אתה עובד אותו בכל עת הוא יצילך: (יח) והיתית. הובא אבן אחת ושמו אותו על פי הבור: וחתמה. לבל יוכלו לזוז את האבן ממקומה חתמה מלמעלה ה בטבעת המלך ובחותם טבעות שריו אשר לא תשתנה הרצון בדניאל כי רצון המלך היה בחייו וחשש פן ישנו רצונו כי ימיתוהו מסקלת אבנים וכדומה ורצון ם היה במיתתו וחשש פן המלך ישנה רצונם כי יעלהו מן הבור או ישמרהו מן האריות באיזה תחבולה: (יט) אדין. אז אחר שחתמו הלך המלך אל היכלו ולן בלילה ולא הכניסו לפניו כלי שמחה וזמר ושנתו נדת ממנו: (כ) באדין. אז עמד המלך ממשכנו בשחר בהאיר היום והלך בחפזון אל הבור של האריות: וכמקרבה. וכאשר בא קרוב אל הבור צעק אל דניאל בקול עצב והרים קול ואמר לו דניאל עבד אלהים חיים: אלהך. האלהים אשר אתה עובד אליו בכל האם יכול היה להצילך מן האריות: (כב) אדין. אז דבר עם המלך ואמר אליו המלך לעולם יחיה: (כג) שלח מלאכה. אלהי שלח מלאכו וסגר פי האריות ולא השחיתו אותי בעבור אשר נמצא לי לפניו זכות ולא קפח את שכרי: ואף קדמך. ואף לפניך המלך לא עשיתי דבר השחתה וכאומר הנה בדבר התפלה לא למרד כי אני ואתם חייבים בכבודו: (כד) באדין. אז הרבה מאוד הוטב הדבר על המלך ואמר להעלות את דניאל מן הבור: והסק. והועלה דניאל מן
הבור

מצודת ציון

(טו) בל. הוא מל' מנדה בלו והלך (עזרא ד') וענינה מס וגולגולת. או הוא מענין נאו כמו בל למד נדק (ישעיה כו): משתדר. ענין ספק והשתדלות בדרז"ל השתדל להיות איש (אבות פ"ב): (יט) ובת טות. לן מבלי סעודת הערב וכן בדרז"ל ובת טות ולא הבדיל (פסחים קז) ר"ל לא אכל בלילה על שלא הבדיל: ודחון. הוא הפוך מן אדון ור"ל שמחת כלי זמר: (כ) בשפרפרא.
כן

שרוך מישך תתחרך : אילך כל סיפרא אילך במ"ה אילין וג' מנהון מ"ל וב' חס' וסי' נמסר לעיל ריש סי' ו' : רמו ל' ואמר מלכא והיתיו . והד ורמו באדין מלכא
והיתיו לדניאל ואינון מן מלין דחד רי"ש וחד ורי"ש וכל חד וחד ל' דכו' וסימ' נמסר במסר' רבתא במערכת אות הרי"ש בס"ד : סימן כל סיפרא ר"פ ומן במ"א מן וסי
קדמי שים טעם די בכל שלטן : סופא ג' כתיב אל"ף וסימ' אלהא חיא וקים לעלמין ומלכותה . ושלטניה יהעדון להשמדה ולהובדה . עד כה סופא די מלתא אנא דניאל: וש
כלהו ר"פ ומצעות בשנת במ"ט ר"פ וחד מצעות פסוק ובשנת וסי' נמסר במלכים א' ריש סימן ט"ו: כתב ג' וסימ' ואת פתשגן כתב הדת אשר נתן בשושן. כי כתב אשחבר
בשם המלך. באדין חלמא כתב ראש מלין אמר: וארבע ב' ר"פ וסי' וארבע כתפות אל ארבעה. וארבע חיון רברבן. ואינון חד מן י"ד זוגין מן ב"ב ר"פ נסבין ו' ברישיא וסימ
במסרה רבתא במערכת אות הוי"ו בס"ד : ולבב ה' וסימ' ולבב מצרים ימס בקרבו . וינע לבבו ולבב עמו כנוע עצי יער . ולבב נמהרים יבין דעת . ולבב חיוה יד

ג' ומד ורמו רְמוֹ אִנּוּן בְּנֵיהוֹן וּנְשֵׁיהוֹן וְלָא־מְטוֹ לְאַרְעִית
ל' . ל' גֻּבָּא עַד דִּי־שְׁלִטוּ בְהוֹן אַרְיָוָתָא וְכָל־גַּרְמֵיהוֹן
ל' . כ' בטעם בסי' הַדִּקוּ׃ כו בֵּאדַיִן דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא כְּתַב לְכָל־עַמְמַיָּא
דיירין ק' אֻמַיָּא וְלִשָּׁנַיָּא דִּי־דָאְרִין בְּכָל־אַרְעָא שְׁלָמְכוֹן
סימן יִשְׂגֵּא׃ כז מִן־קֳדָמַי שִׂים טְעֵם דִּי ׀ בְּכָל־שָׁלְטָן
זייעין ק' מַלְכוּתִי לֶהֱוֺן זָאְעִין וְדָחֲלִין מִן־קֳדָם אֱלָהֵהּ דִּי־
דָנִיֵּאל דִּי־הוּא ׀ אֱלָהָא חַיָּא וְקַיָּם לְעָלְמִין
ג' כתיב א' וּמַלְכוּתֵהּ דִּי־לָא תִתְחַבַּל וְשָׁלְטָנֵהּ עַד־סוֹפָא׃
כח ל' מְשֵׁיזִב וּמַצִּל וְעָבֵד אָתִין וְתִמְהִין בִּשְׁמַיָּא
י"ו מיחדין וּבְאַרְעָא דִּי שֵׁיזִב לְדָנִיֵּאל מִן־יַד אַרְיָוָתָא׃

ב' כט וְדָנִיֵּאל דְּנָה הַצְלַח בְּמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ וּבְמַלְ[כוּת]
ל' . סאה ק' כּוֹרֶשׁ פָּרְסָיָא׃
ז א בִּשְׁנַת חֲדָה לְבֵלְאשַׁצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל דָּנִיֵּאל
חֵלֶם חֲזָה וְחֶזְוֵי רֵאשֵׁהּ עַל־מִשְׁכְּבֵהּ בֵּאדַיִן חֶלְ[מָא]
ל' כְּתַב רֵאשׁ מִלִּין אֲמַר׃ ב עָנֵה דָנִיֵּאל וְאָמַר חָ[זֵה]
ב' הֲוֵית בְּחֶזְוִי עִם־לֵילְיָא וַאֲרוּ אַרְבַּע רוּחֵי שְׁ[מַיָּא]
ב' . ל' וא' ימא ב' ר"ס. מְגִיחָן לְיַמָּא רַבָּא׃ ג וְאַרְבַּע חֵיוָן רַבְרְבָן ס[ָלְקָן]
ל' מִן־יַמָּא שָׁנְיָן דָּא מִן־דָּא׃ ד קַדְמָיְתָא כְאַרְ[יֵה]
גפה ק' וְגַפִּין דִּי־נְשַׁר לַהּ חָזֵה הֲוֵית עַד דִּי־מְּרִיטוּ גַּ[פַּיהּ]
ל' וּנְטִילַת מִן־אַרְעָא וְעַל־רַגְלַיִן כֶּאֱנָשׁ הֳקִ[ימַת]

תולדות אהרן לכל עממיא . מגלה יא: וארבע חיון . עקרים מ"ד פמ"ל :

אבן עזרא

הבור : גרמיהון. עצמותם חמור גרס : (כט) ודניאל דנה הצלח במלכות דריוש ובמלכות כורש פרסאה . והנה יורה כי לא חיה יותר כי זקן היה וששבצר הוא זרובבל ולא דניאל בשתי ראיות שאמר על זרובבל פחת יהודה ויהי לו לששבצר שמיה כי פחה שמיה וראיה אחרת גדולה וחזקה מזאת שאמר זכריה ידי זרובבל יסדו הבית הזה וככה כתוב בספר עזרא וגם כתוב אדין ששבצר דך אתא יהב אשיא די בית אלהא די בירושלים : (א) בשנת חדה לבלשצר. עתה אחל לפרש הנבואות : ריש מלין אמר. אמר יפת ראשי דברים דבר ולא כל דברים ולפי דעתי ככה ראשית דברי דניאל : (ב) ענה. עם ליליא. בחזון הלילה : וארו. כמו ואלו ויש אומרים כי כמוהו וידע אלמנותיו שהוא ארמנותיו : מגיחין. כמו יגיח ירדן : לימא רבא. לים הגדול : (ג) וארבע חיות גדולות עולות מן הים שונות זאת מזאת : (ד) קדמיתא. הראשונה כאריה וכנפי נשר לה ורואה הייתי מרטו כנפיה ונשאה מן הארץ ועל רגלים כאנוש הוקמה ולב אנוש נתן לה :
וארו

רשי

עד שמשלו בהם האריות וכל עצמותיהם הדיקו : (כו) באדין דריוש מלכא ו' דארין בכל ארעא. שדרין בכל הארץ שלמכון ישגא : (כט) ובמלכות כורש [...] אחר דריוש שלא מלך דריוש המדי אלא שנה אחת ונהרג במלחמה כאשר כתוב ב[...] יוסף בן גוריון והמליכו את כורש חתנו עליהם בתוך החיל : (א) באדין חלמא [...] אז (החלום כתב) וראשי הדברים אמר : (ב) וארו. והנה : ארבע רוחי שמיא [...] וגו'. ד' רוחות נושבות באות מד' רוחות העולם ולחמות עם הים הגדול וכנ[...] אותו : (ג) וארבע חיון. וד' חיות : שנין דא מן דא. משונות זו מזו : (ד) ק[...] כאריה וגפין די נשר לה. היא כאריה ולה כנפי נשר זו היא מלכות בבל [...] מושלת באומה שעה וכך ראה אותה ירמיה שנאמר עלה אריה מסבכו [...] ה) ואומר הנה כאשר ידאה וגו' (שם מח) : עד די מריטו גפה. כמרטו כ[...] היא רמז למפלתה : ונטילת מן ארעא. ל' נסתלק מן הארץ רמז שתבטל הל[...] מן הארץ : ולבב אנש. ל' חלשות כמו ידעו הגוים אנוש המה [...]
אחרי

רבינו סעדיה גאון

אלשינוהו שכל מי שמלשין את חברו כאילו הורגו ושוחטו דתנן קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו ואמרו חכמים לישנא בישא תלתא קטלא : (כה) לארעית גובא . לקרקעית הבור: גרמיהון ד[...] עצמותם שתקו הדק : (כז) מן קדמי שים טעם . מלפני נגזרה גזירה : זייעין ודחלין. יראים ופוחדים כמו נזדעזע : (כח) משיזב. שהציל לחנניה מישאל ועזריה מכבשן האש ומציל שהציל[...] מגוב אריות : אתין ותמהין · אותות ומופתים : (א) בשנת חדא לבלשאצר . זה החזון ראה דניאל בבבל בשנה הראשונה לבלשאצר ונכתב מוקדם ומאוחר בספר : באדין חלמא . וכן הוא[...] כתוב וראש דבריו אומרין . וזה פירושו דניאל ראה חלום ומראה ראשו על משכבו אז החלום ראשית דבריו וענה ואמר דניאל רואה הייתי במראות הלילה והנה ארבע רוחות השמים מגי[...] הגדול וי"א מגיחן נלחמים כמו להגחא קרבא וי"א נוסעין והולכין כמו בגיחו מרחם יצא וי"א כמו ותגח בנהרותיך יגיח ירדן אל פיהו לשון שאיבת מים ומלאוי מים לפתות ליבש ולמעיבי[...] מתבלבלין בים הגדול למען ישאו הרוחות עבים אל הים וישאבוהו העבים למען הריק מקום תעלת מימיו ומכת אותן הרוחות יבשו מי הים הגדול . ואז ארבע חיון רברבן סלקן מן ימא רבא כמה[...] מלכיות שמשולין לחיות רעות:(ג) שניין דא מן דא. שונות זו מזו בגזירותיהן. נבוכדנצר גזר לעבוד לצלם והעובר יושלך לכבשן האש. אחשורוש זימן בסעודתו כל ישראל להכשילם וגידל להמן לשום צלם[...] למען אשר ישתחוו לו ומי שלא ישתחוה לו יתלה בעץ . יון גזרו על הברית מי שימול את בנו וישמור השבת יהרג בחרב . אדום גוזרים על כל המצות שבתורה וגוזרת גזרות : (ד) קדמיתא א[...] זה נבוכדנצר שנאמר בו עלה אריה מסובכו : וגפין די נשר לה . שהיה טוסה כנשר ודורס כאריה מה הנשר מרחף בניו בכנפיו אף הוא הכל מתרחפין תחת מלכותו והוא שאמר הכתו[...] ידאה הנשר זה נבוכדנצר : חזה הוית עד די מריטו גפיה . ותנטא מן הארץ מבני אדם בזמן שעברו עליו שבעה עדנין : ועל רגלין כאנש הקימת ולבב אנש יהיב לה . בזמן שחזר לכו[...]
וארו

מצודת ציון

כן מ"י על השחר : בנגהא . מל' נוגה ואורה : (ב) וארו . כמו ואלו ר"ל והנה : מגיחן . ענין יציאה כמו גוחי מבטן (תהלים כב) : (ד) מריטו . תלשו כמו ואמרטה משער ראשי (עזרא ט) :
ולשער

מצודת דוד

הבור ולא נמצא בו כל חבלה ופלא על אשר האמין באלהיו ולא הסיר גל[...] (כה) והיתיו. והביאו את האנשים האלה אשר הלשינו מלשינות על דניאל [...] אל בור האריות המה ובניהם ונשותיהם : ולא מטו. לא הגיעו לתחתיות הב[ור] אשר משלו בהם האריות עודם באויר ואכלו אותם ואף עצמותם כתתו דק דק : (כו) באדין. אז כתב דריוש לכל העכו"ם וכן כתב לכל עממיא וכו' אשר [...] בכל הארץ שלומכם יתרבה : (כז) מן קדמי. מלפני הושם גזרת אומר אשר בכל ממשלת מלכותי יהיו חרדים ומתפחדים מלפני האלהים של דניאל אשר הוא[...] חי וקיים לעולם ומלכותו היא מלכות אשר לא תושחת וממשלתו עד סוף ימי עולם : (כח) משיזב. מפלט ומציל ועושה אותות ודבריו תמוהים בשמים ובא[רץ] הציל את דניאל מיד האריות : (כט) ודניאל דנה. ודניאל זה הצליח למשול ממשל רב בימי מלכות דריוש ובתחלת ימי מלכות כורש הפרסי אבל לאח"ז פירש[...] מעבודת המלך ומנה את זרובבל תחתיו וכמ"ש למעלה : ז (א) בשנת. בשנה האחת לבלשאצר : חלם. ראה דניאל חלום : וחזוי ראשה. בשינתו ישן על משכבו[...] כפל ענין במ"ש כי החלום בא במראות המוח שבראש : באדין. אז כתב לעצמו לזכרון את כל דברי החלום אבל לזולתו אמר רק ראשית הדברים ולא [...] (ב) ענה. הרים קול ואמר ולא ספר הכל כ"א ראש מלין אמר לבני דורו : חזה. רואה הייתי במראה עם שינת הלילה ר"ל בעת השינה : וארו. ר"ל והנה [...] רוחות השמים מנשבות רוחות ויוצאות ממקומן אל הים הגדול : (ג) וארבע חיון. ארבע חיות גדולות עולות מן הים והיו משונים במראיהם זה מזה : (ד) קד[מיתא] הראשונה תארה כאריה ולה כנפים כשל נשר : חזה. רואה הייתי עומדת על עמדה עד אשר נתלשו כנפיה ונשאת מן הארץ ממקום איתן וחוזק מעמדה בעו[...] כנפיה שהנה להועיל לבל תפול: ועל רגלין. ועמדה על רגלים לבד כבן אדם כי מעתה לא היה לה עוד עזר מכח הכנפים לעמוד בחוזק רב : ולבב. ונתן לה לבב [...] שאין לו לב אמיץ כלב האריה והוא מרמז על בבל שנאמר בנ"כ עלה אריה מסובכו (ירמיה ד') ואף עליו נאמר הנשר הגדול (יחזקאל יז) ומוסף עלי[...]
וארו

בעה עדנין . ולבב אנש יהיב ליה: ולה ל' פתח גפין אי־בע וג' קמצין וסימ' ולה שפחה מצרית . ולה שתי פיות גמד ארכה דאהוד . ולה אמר עלי לביתך : ותקיפה
ג' ב' כתיב א' וחד א' כתי' ה' וסימ' ומלכו רביעאה תהוא תקיפה כפרזלא . מן קצת מלכותא תהוה תקיפא . דחילה ואמתני ותקיפא יתירה : סלקת ל' קמץ ואלו
יו זעירא . וא' פתח סלקת ועל קרניא עשר די בראשה . ואינון מן א"ב מן הד וחד חד פתח וחד קמץ דלוג וסימ' נמסר במסרה רבתא בערך פתח בס"ד . יקומון ז' וסימ

אנש יהיב לה : ה וארו חיוה אחרי תנינה
ה לדב ולשטר חד הקמת ותלת עלעין
ה בין שניה וכן אמרין לה קומי אכלי בשר (שנה ק' ותסר)
א : ו באתר דנה חזה הוית וארו אחרי כנמר
גפין ארבע די עוף על גביה וארבעה ראשין
תא ושלטן יהיב לה : ז באתר דנה חזה הוית
ילליא וארו חיוה רביעיה דחילה ואמתני (אה ק')
פא יתירה ושנין די פרזל לה רברבן אכלה (ג' כ' כתיב ה')

ומדקה ושארא ברגליה רפסה והיא משניה מן
כל חיותא די קדמיה וקרנין עשר לה :
ח משתכל הוית בקרניא ואלו קרן אחרי זעירה
סלקת ביניהון ותלת מן קרניא קדמיתא (ביניהן ק')
אתעקרו מן קדמיה ואלו עינין כעיני אנשא (רה ק')
בקרנא דא ופם ממלל רברבן : ט חזה הוית עד
די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב לבושה
כתלג חור ושער ראשה כעמר נקא כרסיה

ת אהרן וארו . מגלה יא קידושין עב עג : עלעין . קידושין עב : כרסון. חגיגה יד סנהדרין לח זוהר ויחי ויקרא :

ארו . והנה חיה אחרת שנייה דומה לדוב ולצד א' הוקמה . וג' צלעות בפיה ניה וכן אמרין לה קומי אכולי בשר רב :(ו) באתר . אחר כן ראיתי והנה כנמר ולה כנפים ארבע ככנפי עוף : על גפה . כמו על גפי מרומי וד' ראשים לחיה הזאת ושלטון נתן לה : (ז) באתר . אחר כן רואה הייתי ות הלילה והנה חיה רביעית נוראה ואיומה ותקיפה מאד ושיני ברזל לה ת אוכלת ומדקה והנשאר ברגליה רמסה והיא משונה מכל החיות הראשונות ת עשר לה : (ח) משתכל. מגזרת סכל משתכל ומתבונן בקרנות והנה קרן קטנה עלתה ביניהם וג' קרנות מהראשונות נעקרו מלפניה והנה עינים כעיני נקרן הזאת ופה מדברת גדולות : (ט) חזה . רואה הייתי עד שהכסאות ן וקדמון ימים ישב לבושו כשלג לבן ושער ראשו כצמר נקי כסאותיו שביבי לגליו אש בוערה : (י) נהר אש . יש אומרים נהור אש והוא הנכון בעיני : נמשך ויוצא מלפניו . אלף אלפין ישרתוהו ורבי רבבות לפניו יעמדו למשפט והספרים

(ה) אחרי . אחרת:תנינה.שלתה שניה מן הים :דמיה לדוב . זה רמז למלכות פרס שתמלך אחר בבל שאוכלים ושותים כדוב ומסורבלים בבשר כדוב : דמיה לדוב . לדב כתיב כמו דיבא תרגום של זאב שאף זאב נקראת מלכות פרס שנא' ע"כ הכם אריה מיער זאב ערבות ישדדם : ולסטר חד הקימת . ולצד א' עמדה רמז לשיפסוק מלכות בבל תמתין פרס שנה אחת שתמלך מדי : ותלת עלעין בפומיה . שלש צלעות רבותינו פירשו ג' מדינות היו תמיד מורדות בה ומשלימות עמה פעמים בולעתן ופעמים פולטתן זהו בפימה בין שניה פעמים חוץ לשניה פעמים לתוכן ואני אומר תלת עלעין שלשה מלכים שיעמדו לפרס כורש ואחשורוש ודריוש שבנה הבית : בשר שגיא .בשר הרבה : (י) גפין ארבע וגו' וארבעה ראשין. הם ד' מושלים שחלק להם אלכסנדרוס מוקדון כמותו את מלכותו כמו שכתוב בספר יוסף בן גוריון שהחיה הזאת השלישית היא מלכות אנטיוכוס ונקרא נמר על שם שהיתה גוזרת גזרות על ישראל מנומרות ומשונות זו מזו : ושלטן יהב לה . וממשלה נתנה לה : (ז) בחזוי ליליא. בלילה אחרת השלש הראשונות ראה בלילה אחת.

לילה אחרת על שם שהיא שקולה כנגד שלשתן בויקרא רבה : ושנין די פרזל לה. שיני ברזל לה : ומדקה. מדיקה ושוחקת הדק : ושארא . מותר זה : וקרנין עשר . עשר קרנות זו פי' לו המלאך שהם עשרה מלכים שיעמדו לרומי קודם לאספסיינוס שחרב את הבית : (ח) ואלו . כמו וארו לשון הנה : רברבן . דברי גאוה . הוא טיטוס שאחז"ל שחרף וגדף ונכנס להיכל בעזות פנים : (ט) די כרסון רמיו . כסאות הוטלו ונתקנו ליסב במשפט אחד לדין נקמה לישראל : ועתיק יומין יתיב . הקב"ה יושב למשפט על המלכות הזו ועל שלפניה שהכעיסו לפניו והציקו לבניו : כתלג חיור . ללבן עונות עמו : ושער ראשה

רבינו סעדיה גאון

וארו.ואלו פסר אחד רי"ש מתחלף עם למ"ד כיוצא בו מזלות מזרות רי"ש מתחלף עם למ"ד.וארו והנה חיה אחרת שנית דומה לדוב וזהו כורש מלך פרס שהפרסיים מסורבלין בבשר כדוב ואוכלין כדוב: ולסטר חד הקימת . שמלך הוא במקצת המלכות ודריוש מלך בכל הארץ : ותלת עלעין. צלעות וי"א מלתעות שלש שינים גדולים בפיה הם ג' מלכים העומדים לפרס אחרי כורש מרו אנשי לבב אחרי דריוש : וכן אמרין לה קומי אכולי בשר שגיא . כלו' ממון הרבה ועושר גדול כאמור במלכות אחשורוש בהראותו את עושר כבוד מלכותו ועושר הממון בכללו : (ו) באתר אחר שנתחזק בעשרו רואה הייתי והנה אחרת כנמר זה זו מלכות יון שנמשלה לנמר להיות קלה בגזירות קקלות הנמר לטרוף טרף שאין לך קלה בחיות רעות כנמר : ולה גפין ארבע . פים ארבע ככנפי עוף על גביה וארבעה ראשים לחיה : וגם שולטן וממשלת נתנו לה . הוא אלכסנדרוס מקדון מלך יון שמלך בכל הארץ וארבע כנפים עם ארבעה ראשים הם ארבעה משרתיו להם מלכותו במותו בעבור שלא היה בן אחריו והגפין והראשים הם מלכיות שעמדו אחרי מותו ראשונה רומניאה שניה אלכסנדריאה שלישית עכו רביעית אנטוכיא ושמות המלכים רומנוס אס אלכסנדרוס באלכסנדריאה הרודוס בעכו אנטיוכוס באנטוכיה הרודוס בנה עיר הרודון הם עם כל האחרים תמו כלו : (ז) וארו. והנה חיה רביעית זו ארם שנזכרת נוראה ובעלת אימה ביותר : ושינים של ברזל . ולמה היא כפולה באומרו דחילה ואימתני ותקיפה לומר על מלכות ישמעאל שהיא כלולה עמה : ושינין די פרזל לה . בדעתי היא מלכות ארם למען כי כתב י' נדור אחד שנאמר וקרנין עשר לה ובניהן תחתיהן עומדין ובמלכות ישמעאל מלך אחד וכולם תחת ממלכתו וממנו יצא מלך לכל המקומות : אכלה בבית ראשון : ומדקה בבית שני : ושארא רפסה . בגלות בכל דור ודור בגלות : (ח) משתכל הוית בקרניא. מביט הייתי בקרנות האלה כי כל אלה שמלכים יחד כל אחד ואחד במדינתו כי מדינות מלכות ארם הרבה:ואלו קרן אחרי . והנה קרן אחרת קטנה עלתה ביניהן בדעתי שהיא מלכות ישמעאל שבערביאה: ותלת מן קרניא.ושלש מן הקרנות הם שלשה מלכים נתעקרו ונפלו מן העשרה ובדעתי שתים מן הקרנות הם כי ארם כי מלך ישמעאל לקח את ארגס ואת מלכותם אז מלך האחד בקוסטנטינא והאחד מלך בארץ אשכנז על כל איטלייא וקרן הג' שנעקרם היא מלכות פרס ועילם מדבר לשון פרס ים העולים וראש שלהם יוזגדר שהוא נשאר אשר לקח ישמעאל את המלוכה מיד בבל ואצפהן ושנער וכל מדינת בראשאן : ואלו עיינין . והנה עינים כעיני אדם בקרן הזאת ופה מדבר ואמר שלתני אלהים : (ט) חזה הוית עד די כרסון רמיו . רואה הייתי עד אשר כל כסאות המלכים האלה הוטלכו ואיש כמראה אדם זקן יושב על כסאו וגם לבושו כשלג לבן ושיער כצמר נקי ובדעתי כי עתיד הבורא להשליך מכסאותם מלכי עכו"ם להפיל שריהם עם מזלותם וכסאותם מן השמים אז הוא מתמלא רחמים על בניו ונדמה כזקן מלא רחמים ויושב על כסא ומתעטף בטלית לבנה כשלג כדי ללבין חטאינו כשלג ושיער ראשו כצמר נא ונקי לנקות עמו מפשע : כרסיה שביבין דינור גלגלוהי נור דליק . כסא הדין שלו שביבי אש וגלגליו אש בוערת כס

מצודת דוד

וארו . והנה חיה אחרת שניה לה דמתה לדוב וזמן מה הועמדה לצד אחד וג' צלעות בפיה בין שניה וכן אמרו לה קום אכלי בשר הרבה והוא מרמז על פרס שאוכלים ושותים כדוב ומסורבלים בבשר כדוב ומה שהקימת לצד אחד הוא לרמז שלא תמשול בממשל רב מיד אחר מפלת בבל ורק בארצם תמשול מעט השנים אשר משלה מדי אחר בבל וקודם לה ותלת עלעין ירמז על שלשת המלכים אשר העמיד והם כורש ואחשורוש ודריוש שבנה הבית ובשר שגיא ירמז על רב העושר כמ"ש בכורש ונתתי לך אוצרות חשך ומטמני מסתרים (ישעיה מה) : באתר . אחר זה רואה הייתי והנה אחרת עולה כנמר ועל גופה ארבע כנפים כשל עוף וארבע ראשים היו לחיה ההיא וממשלה ניתן לה והוא מרמז על מלכות יון ע"ש שגזרו גזרות על ישראל משונות זה מזה כנמר הזה המנומר בחברבורות משונות וגפין ארבע וארבעה ראשין ירמז שאחרי מות אלכסנדרוס מלך מוקדון נחלקה מלכותו לארבע מלכיות והם רומא ומצרים וא"י ופרס : (ז) באתר . אחר זה רואה הייתי במראה שינת הלילה והנה עולה חיה הרביעי' נוראה ובעלת אימה וחוזק יתירה ומרובה ולה שינים של ברזל והמה גדולות ואכלה ושחקה הדק והנשאר רמסה ודרכה ברגלה : והיא משניה . היתה משונה מן כל החיות אשר עלו לפניה ועל כי לא מצא לה דמיון בכל החיות שבעולם לזה לא אמר למה היתה דומה כמו שאמר בשלש הראשונות ואף אמר שהיתה משונה מהן : וקרנין . והיו לה עשר קרנות בראשה : (ח) משתכל . מתבונן הייתי בהקרנות והנה קרן אחרת קטנה עלה ביניהם וג' מן הקרנות הראשונות נעקרו מלפניה : ואלו . והנה עינים כעיני אדם היה בקרן זה ואף פה מדבר דברים גדולים ונפלאים והוא מרמז על מלכות ישמעאל החוקה עד למאוד ומושלת זמן רב ומעבדת בפרך וקרנין עשר ירמז כי תחלת מלכות ישמעאל ברוב השוב ובהם עשר מלכיות אדירים והם ברשאן ואצפהן וחלימן ומיכה ומצרים ואפריקי ומלכות ישמעאל שוכני אוהלים ואלכרבר וכוש וקרן זעירה ירמז על הדבר העתיד להיות סמוך לביאת הגואל כי תצא עם ממזרח ותשוב לתורת ישמעאל ותשחית מהם שלש מלכיות ותהיה מהעם הבא ממזרח יהיה חכם ונבון ומדבר נפלאות מול המקום : (ט) חזה . רואה הייתי כל זאת עד אשר הושלך ושמו כסא וזקן מיושן בימים ישב על הכסא ולבושו

מצודת ציון

(ה) ולסטר . לצד ת"א ססר : (ו) באתר . כמו בתר בלא אל"ף : (ז) רפסה . רמסה כמו מתרפס ברצי כסף (תהלים סח) : (ט) ועתיק . ענין מיושן כמו והדברים עתיקים (דה"א ד') ורבו

ומשנאיו מן יקומון. יקומון עדי חמס. נהר דינור נגד ונפק מן קרמוהי. ארבעה מלכין יקומון מן ארעא. וקרניא עשר מנה מלכותא עשרה מלכין: ואכלם ואמחי
יקומון. יחיו מתיך נבלתי יקומון. וא׳ כושל יקימון מליך: בחיין ל׳ כתיב נו״ן אריכא ושאר חיותא העדיו. והוא חד מן מלין נסבין נו״ן אריכא בסוף תיבות׳ וסי׳ נמסר
רבתא במערכת אות הנו״ן בס״ד: מטא ג׳ ב׳ כתיב ה׳ וסימ׳ כלא מטא על נבוכד נצר. ועד עתיק יומיא מטא. וזמנא מטה ומלכותא החסינו קדישין. קדמא כב

שְׁבִיבִ֥ין דִּֽי־נ֖וּר גַּלְגִּלּ֖וֹהִי נ֥וּר דָּלִֽק׃ י נְהַ֣ר דִּי־נ֗וּר נָגֵ֤ד וְנָפֵק֙ מִן־קֳדָמ֔וֹהִי אֶ֤לֶף אַלְפִים֙ יְשַׁמְּשׁוּנֵּ֔הּ אלפין ק׳ וְרִבּ֥וֹ רִבְבָ֖ן קָֽדָמ֣וֹהִי יְקוּמ֑וּן דִּינָ֥א יְתִ֖ב וְסִפְרִ֥ין רבבן ק׳ פְּתִֽיחוּ׃ יא חָזֵ֣ה הֲוֵ֔ית בֵּאדַ֗יִן מִן־קָל֙ מִלַּיָּ֣א רַבְרְבָתָ֔א דִּ֥י קַרְנָ֖א מְמַלֱּלָ֑ה חָזֵ֣ה הֲוֵ֡ית עַד֩ דִּ֨י קְטִ֤ילַת חֵֽיוְתָא֙ וְהוּבַ֣ד גִּשְׁמַ֔הּ וִיהִיבַ֖ת לִיקֵדַ֥ת אֶשָּֽׁא׃ יב וּשְׁאָר֙ חֵֽיוָתָ֔א הֶעְדִּ֖יו שָׁלְטָנְה֑וֹן וְאַרְכָ֧ה בְחַיִּ֛ין יְהִ֥יבַת לְה֖וֹן עַד־זְמַ֥ן וְעִדָּֽן׃ יג חָזֵ֤ה הֲוֵית֙ בְּחֶזְוֵ֣י לֵֽילְיָ֔א וַאֲרוּ֙ עִם־עֲנָנֵ֣י שְׁמַיָּ֔א כְּבַ֥ר אֱנָ֖שׁ אָתֵ֣ה הֲוָ֑א וְעַד־עַתִּ֤יק יֽוֹמַיָּא֙ מְטָ֔ה וּקְדָמ֖וֹהִי הַקְרְבֽוּהִי׃ יד וְלֵ֨הּ יְהִ֤ב שָׁלְטָן֙ וִיקָ֣ר וּמַלְכ֔וּ וְכֹ֣ל עַֽמְמַיָּ֔א אֻמַיָּ֖א וְלִשָּׁנַיָּ֑א לֵ֣הּ יִפְלְח֑וּן שָׁלְטָנֵ֞הּ

תולדות אהרן די נור. חגיגה ג: ישמשוניה. (סוכה נה): כבר אינש. סנהדרין לח:

אבן עזרא

והספרים נפתחו: (יא) חזה. רואה הייתי אז מן קול מלות גדולות שהקרן ממללת. רואה הייתי עד נהרגה החיה ואבדה גופתה ונתנה למוקד אש ושאר החיות הסירו מלכותם ואורך בחיים נתן להם עד זמן מועד: (יג) חזה. רואה הייתי במראות הלילה והנה עם ענני השמים כבן אנוש היה בא ועד קדמון ימים הגיע ולפניו הקריבוהו: (יד) וליה. ולו נתן שלטון ויקר ומלכות וכל העמים אומות ולשונות יעבדוהו שלטונו שלטון עולם לא יעבור ומלכותו לא תשחת והנה ראינו כי המלאך לא פירש לו רק חיה הרביעית והיה כן כי שלש החיות הראשונות יוכל המשכיל לדעתם מנבואת דניאל האחרונות. והנה יש לך לדעת שהטעם ארבע חיות בעבור כי הארבע מלכיות היו כבהמות שונות ולא ידעתי טעם הים הגדול כי כולם ביבשה היו אולי שנפש הח״ה הרומשת בים הגדול גדולה מנפש החיה ההוה ביבשה וזאת הנבואה במות אויל מרודך ותחלת בלשצר והנה האריה מלכות כשדים והגאון רב סעדיה אמר כי זאת המראה על דבר עבר והוא דבר נבוכדנצר ולבב אנוש יהב לה שחזר לדעתו זהו ומנדעי יתוב עלי וזה איננו נכון בעיני כי מה טעם לראות מה שעבר ומה תועלת להזכירו וזה הפירוש. הראשונה כאריה והוא נבוכדנצר: וגפין דנשר. כנו אויל מרדך כנו בלשצר שנהרג: ונטלת מן ארעא. וכבר נשאוה אז מרטו הכנף ובלשון הקדש רבים וטעם ועל רגלין כאנש הקימת ולבב אנש שלב האריה גדול מלב
והנה טעם שהיו כשדים בתחלה טורפים כאריה ונהרוג מלכם שפלו כשדים וקנו לב והיה כשאר כל האדם ויפת אמר כי טעם כאנש הקימת שירא
כל העולם ויפה פירש. והחיה השנית מלכות פרס שהשחיתה מלכות כשדים והיא הנמשלת לכסף בחלום נבוכדנצר וטעם ולשטר חד כי בצד אחד
כשדים הרג כורש ודריוש ג׳ עריס גדולות גם ראיתי זה כתיב בספר מלכי פרס זה ארבעים שנה ושכחתי שמות הערים וזהו קומי אכולי בשר שגיא
כשדים. ורב סעדיה הגאון אמר כי זה רמז לאחשורוש שכתב ספרים להשמיד ישראל הנקראים עם רב ועלים ומה טעם לפירוש הזה כי אחשורוש
מלכות כשדים בתחלה. והחיה השלישית נמשלת לנמר היא מלכות יון ותחלת מלכות אלכסנדרוס שהיה מלך עליהם והיא הנמשלת לנבוכדנצר לנחש
כתוב די תשלט בכל ארעא וכן כתוב בנבואה ושולטן יהיב לה וזה שאמר וארבעה גפין הם ארבעה המלכים שמלכו על מלכות אלכסנדרוס וזה דבר ידוע
אמר ותעליה חזות ארבע תחתיה וכתוב שם לארבע רוחות השמים כאשר אמר ארבעה ראשים לחיותא ושם אפרשנו. והחיה הרביעית שנראה הוא
ישמעאל היא הנמשלת בחלום נבוכדנצר לברזל ובנבואה כתוב ושינין די פרזל לה ולא הזכיר זאת הרביעית בנבואה השנית ולא ברביעית רק בנבואה
פירש דבריה עד בוא הגואל ובנבואה השנית פירש דבר החיה השלישית והשלים כל דבריה עד בוא הגואל כי בימי אלה שתי המלכיות יבא כאשר הזכירח
וביומיהון די מלכיא אינון וטעם וקרנין עשר שפשטה מלכות ישמעאל ברוב הישוב ואלה הם הקרנות מלכות ברואן ומלכות אצפהן ומלכות אלימן היא שבא
מיכה היא מישא לדעת הגאון רב סעדיה ומלכות מצרים ומלכות אפריקי ומלכות ישמעאל השוכנים באהלים במזרח ובמערב ומלכות פלשתים הם אלמו
ומלכות

רבינו סעדיה גאון

הם אופני המרכב׳ שהם מתלהטין למען ידין עמים באפו כי באש נשפט ומרוב להט האש בוערת בגלגלי הכסא מתרבה האש עד שעשות לנהר של אש כאמו׳ (י) נהר די נור נגד. מו׳
מלפניו מאש עברתו: אלף אלפין ישמשוניה-וריבוא רבבן קדמוהי יקומון דינא יתיב. הוא יום הדין ככתוב כי הנה יום בא בוער כתנור וכתיב ויגבה ה׳ צבאות במשפט -וכתיב לכן חכו לי
הוא יום הגדול בעת יקום אלהים למשפט: וספרין פתיחו. אין לפניו נורך ותפן לכתוב כי אין שכחה לפני גדול העצה ורב העליליה ואולם במשל כתב ויכתב בספר זכרון לפניו זה לצדיק
אשר יזכרו תמיד לפניו לטובה ועל הרשעי׳ כתיב ועם צדיקי׳ אל יכתבו ודע כי דינא יתיב וסיפרין פתיחו אשר ביארתי למעל׳ יום דין ויום פקודה הוא יום העתיד לדרוש כל מעשה בנ״א
ואשר כתב למעלה ועתיק יומין יתיב כל האומר כי ראה דניאל ה׳ צבאות עין בעין שרי הוא פושע במדמה דמות לה׳ ואין לו דמות דכתיב ואל מי תדמיון אל וכל האומר כי ראה מלאך הוא
והוא מן האומר קטן וגדול למען כי אין שופט העולם כי אם הקב״ה לבדו ככתוב לפני ה׳ כי בא לשפוט הארץ ואין מלאך אשר יוכל לדבר כי אלף אלפין ישמשוניה ועתה דע כי דניאל ראה
בחלום ולא במראה עינים וכל החלום יש לו פתרון כי הם משל כי גם כל נבואת הנביאים אשר ראו ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וממראה מתניו ולמעלה יושב על כסא רם ונשא
חוק חקוקה כי אין דמות לבורא כלל ולא דמות מלאך כי בעת שהיה מדבר עמם מראה להם חזיון חדש וכל דמות שראו יש לו פתרון מקל שקד כי שוקד אני רבבות גדולות מעשיו
וכאשר ראה מיכה ברוח נבואה וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו לא נוכל לדמות על יוצר הכל מימינו ומשמאלו ולא יעמוד לפניו כל יצור ואולם דברי כל אלה במשל במעשה
(יא) והובד גישמיה. ואבד גופה זה איבוד מלכות רביעית הוא שראה אכרסה והנה תנור עשן ולפיד אש כי באש ה׳ נשפט מדורותה אש ועצים הרבה משפט רשעים בגיהנם ישפוט
רשעי ארץ ככתוב ימטר על רשעים פחים אש וגפרית וגו׳: (יב) ושאר חיותא העדיו שלטנהון. ושאר החיות הם שאר כל ממלכו׳ העכו״ם כל אחד ואחד הסירו מלכותם בעת אשר נלקחו מלכותם
אחר תמתם ואולם בגבאותם הם עומדים ומהן נשארו עד בוא יומם באחרית הימים במגוגים כי אבדה מלכותם ומהם נשארים עד היום ההוא כאשר כתב וארכה בחיין יהיבת להון עד זמן
בחיים ניתן להם למלכים הראשונים אחרי אשר אבדה ממשלתם הוא אחרית מלכות ישמעאל וסוף מלכותו כי הוא אחרית מלכות כל הארץ כי אין אחריהן מלכות כי בימי מלכותם
על כל יושבי הארץ: (יג) וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתי. זהו משיח צדקנו והלא כתיב על משיח עני ורוכב על חמור אלא יבא בענוה כי לא יבא על סוסים בגאות ואשר כתב
שמיא והנה עם ענני השמים הם מלאכי צבא השמים זו היא רוב הגדולה שיתן הבורא למשיח ככתוב עם ענני שמיא אז הוא גדול במשל כן עתיק יומין לבושיה כתלג חיור ושער רישיה
נקי כמשלי בני אדם: ועד עתיק יומין הקרבוהי. כדכתיב נאם ה׳ לאדני שב לימיני וגו׳: (יד) ולה יהיב שולטן. שיתן לו שולטנות ומלכות ככתוב ואני נסכתי מלכי וכתוב ויתן ע
וירם קרן משיחו ולא תסור
מלכו

מצודת ציון

(י) ורבו. הוא עשרת אלפים: (יב) וארכה. ענין המתנה ואריכת זמן: זמן ועידן. הם שמות נרדפים וכן אדמת עפר (לקמן יב): (טו) נדנה. ענין תיק ונרתק כמו וישב חרבו אל נדנה (דה״א ד): ותדושנה

מצודת דוד

ולבושו היה לבן כשלג ושער ראשו היה כצמר נקי: כרסיה. כסא היה ניצ
אש גלגלי הכסא היה אש בוער: (י) נהר. נחל של אש היה נמשך ויוצא
אלף פעם אלף ישרתו אותו ורבוא פעם רבוא יעמדו לפניו: דינא. עדת
היה יושב ולפניהם ספרים פתוחים וזהו כי ראה את השכינה בדמות זקן לסורות שהוא מלא רחמים ולבושים כתלג לרמז כי ילבין עון עמו ושער ראשה
נקי לרמז שינקה אותם מפשעם והב״ד של מעלה ישבו למשפט ולפניהם ספרי הזכרונות ממעשה בני אדם: (יא) חזה. רואה הייתי אז מחמת קול דברי
אשר דברה הקרן הקטנה: חזה. רואה הייתי עד אשר בעבור זה נהרגה החיה ונאבד גופה ונתנה לשריפת אש: (יב) ושאר חיותא. ושאר החיות
הראשונות: העדיו. הוסר ממשלתם וממתנת זמן להשאר בחיים ניתן להם עד זמן ועדן ור״ל עד עת קבוע וירמז אשר בעבור דברי מלך המזרח יאבד
כל מלכות ישמעאל ושאר מלכיות העכו״ם יוסר ממשלתם כ״א בזמנו אבל ישארו בחיים עד בואם למלחמה עם גוג מלך המגוג ואז יפלו בנופלים: (יג) חזה. רואה
במראות שינת הלילה והנה עם ענני השמים היה בא כדמות בן אדם ועל מלך המשיח ירמז: ועד עתיק. והגיע עד הזקן המיושן בימים והקריבו אותו
(יד) וליה. ונתן לו הממשלה והכבוד והמלוכה וכל העכו״ם יעבדו לו: שלטניה. ממשלתו תהיה ממשלת עולם אשר לא תסור ומלכותו תהיה נצחי אשר לא ה
אחרית

ג׳ וחס׳ וסי׳ חלם חזית וידחלינני . אתכרית רוחי אנה דניאל. עד כה סופא די מלתא : יקומון ז׳ וסימ׳ נמס׳ לעיל בסי׳ בהאי סימן: ויקבלון מלכותא חד מן י׳ עד ועד וסימ׳ במסר׳ רבת׳ : סימן מנא מהשנ׳ ישתנא תשנא לבנא למבנ׳. יתבנא מתבנא תתבנא כלהון כתי׳ א׳ בטוף תיבותא : ולקדישי חד מן כ״ח מלין כתיב י׳ סי׳ חכימי לידעי בני אחרי רעיוני הדרי שלטוני רבי גברי והדברי חטי צפרי תרי וחזוי לחרי זווי מאני לאהלי וקטרי מלי יתקרי סרכי מעלי רוחי ב עיני קדישי: סופא

די־לא יעדה ומלכותה די־לא תתחבל׃
רית רוחי אנה דניאל בגו נדנה וחזוי
י יבהלנני׃ טז קרבת על־חד מן־קאמיא
א אבעא מנה על־כל־דנה ואמר־לי ופשר
יהודענני׃ יז אלין חיותא רברבתא די
ארבע ארבעה מלכין יקומון מן־ארעא׃
קבלון מלכותא קדישי עליונין ויחסנון
תא עד־עלמא ועד עלם עלמיא׃ יט אדין
ליצבא על־חיותא רביעיתא די־הות

שניה מן־כלהין דחילה יתירה שניה די־פרזל (כולהון ק׳ / שנה ק׳)
וטפריה די־נחש אכלה מדקה ושארא ברגליה
רפסה׃ כ ועל־קרניא עשר די בראשה ואחרי די
סלקת ונפלו מן־קדמיה תלת וקרנא דכן ועינין (ונפלה ק׳)
לה ופם ממלל רברבן וחזוה רב מן־חברתה׃
כא חזה הוית וקרנא דכן עבדא קרב עם־קדישין
ויכלה להן׃ כב עד די־אתה עתיק יומיא ודינא
יהב לקדישי עליונין וזמנא מטה ומלכותא
החסנו קדישין׃ כג כן אמר חיותא רביעיתא

ת אהרן קמיא . (ברכות ג) :

רשי

ס ותמימים : די לא יעדה . לא יסיר : (טו) אתכרית רוחי . לשון כי שמות כב) ולשון ארמי ועברי שוין בו כלומר נסחה מתוך עומק כרייתה : נה. בתוך תיקו נרתק שלו כלומר נבהלה רוחי בתוך הגוף מן החלום (טז) קרבת על חד מן קאמיא . קרבתי אצל א׳ מן העומדים שם לפני הימים המלאכים נקראו עומדים שנא׳ (זכריה ג׳) בין העומדים האלה אין להם קפצים : ויציבא אבעא מנה . והאמת שאלתי ממנו : (יז) ארבעה ד׳ מלכיות : (יח) ויקבלון מלכותא קדישי עליונין. אלו ישראל שיטלו אדום שהיא רביעית : (יט) אדין צבית ליצבא . אז חפצתי לעמוד על האמת ה הרביעית : די הות שניא מן כולהון דחילה יתירה. אשר היתה משונה אימה יתירה : (כ) ונפלה מן קדמה תלת. ונפלו מפניה שלש מן הראשונו׳ : דכן ועינין לה. והקרן אשר כזאת ועינים לה ככתוב למעלה : (כא) חזה בחלומי הראשון שספרתי למעלה : עם קדישין. עם ישראל : (כב) ודינא קדישי עליונין . ונקמה נתן להם ממנה : (כג) כן אמר. כה ענני המלאך הפותר

אבן עזרא

ומלכות אלכסנדר והם מבני חם והם לבניו ומלכות הכושים והם מלכים רבים וכל אלה תורה אחת להם ודבר הקרן הקטנה עודנו עתיד כי זה יהיה קרוב מביאת הגואל כאשר אפרש וזאת הקרן עם יצא ממזרח שישוב לתורת אלה הקרנות והשחית ג׳ מלכיות וזה המלך יהיה חכם ומדבר גדולות אז ישלכו כסאות כל מלכי עכו״ם וזה יהיה בעמוד מיכאל שר הגדול כאשר יפרש והוא עתיק יומין והיה רואה אותו במראות הנבואה שהיה זקן : כרסיה . הוא כסאו : וגלגלוהי. הם הגלגלים ומרוב מרוצתם יצאו שביבי אש על כי גלגל האש תחת גלגל הלבנה כראיות גמורות ולא תתמה בעבור א״ף אלפין ושתשי״ה כי הכל במלית השם הנכבד העליון הלא תראה כי מיכאל נקרא השר הגדול והנה תחתיו משרתים והם צבא השמים שהם צבא השם וכן כתוב אני שר צבא השם שהשם הנורא נסמך אל צבאות שהם עומדות תמיד ואינם כלות כאשר פירשתי בספר השם הנכבד ועוד אגלה קצת סוד המלאכים הקדושים לאשר יבינו והנה ראה כי השם יעשה משפט וישפוט כל הארץ והספרים יהיו פתוחים לפניו כדרך מספרך אשר כתבת ויכתב בספר זכרון לפניו ועם דבר המלאכים אדבר על זה והנה פירש שאלה די חיותא שתאבד כל מלכות ישמעאל רגע אחד בימים מועטים וטעם ושאר חיותא העדיו כי החיות הראשונות סרה ממלכת כל אחת ונשארו הגופות וזאת הרביעית יאבד גופם כלל ולא ישאר שריד ופליט לישמעאל. ויאמר רבי ישועה כי זה כבר אנש הוא המשיח ונכון דבר רק הוא עם הקדש שהם ישראל : היה. תוכל ללמוד מזה הכתוב כי כל הנעשה בארץ גזירות שמים הם ואמרתי שזה כבר אנש הוא ישראל שהוא שם המין בעבור שאמר דניאל על יומיא ודינא יהב לקדישי עליונים והטעם לעשות נקמה בחיה הרביעית : (טו) ומלת אתכרית אין לה ריע רק בעבור בגו נדנה שהגוף לרוח כנדן לחרב שב חרבו אל נדנה והטעם כאילו יצאה מרוב בהלה : (טז) קרבת . קרבתי אצל אחד מהמלאכים העומדים שם לשרת עתיק יומין וכל זה בחלום : ויציבא . והדבר נכון בקשתי ממנו : על דנא . על זה שיפרש לי זה החלום ואמר אלה הארבע חיות הם ארבע מלכיות והוא אמר מלכין בעבור כי הבן נחשב מו מלכות כשדים : (יח) ופירוש דבר כבר אנש ויקבלון . בסוף המלכות קדושי עליון וירשו המלכות עד עולם ועד עולם ושב להזכיר דברי החיה הרביעית עתה אשר לא הזכיר בראשונה כי הקרן הקטנה תעשה מלחמה עם ישראל ותוכל להם והנה פירש לו המלאך כי זה המלך האחרון במלכות ל ירע רעה גדולה לישראל וזהו ולקדישי עליונין יבלא ויסבר כי ירצה לשנות מועדי ישראל ותורתם ויהיו ישראל בצרה עד עדן ועדנין ופלג עדן וזה אפרש

רבינו סעדיה גאון

ולא תשחת עדי עד נצח נצחים ואשר כתבתי ואמרתי אין מלכות אחרת אחרי ישמעאל ככתוב וביומיהון די מלכיא איגון אז בראותי מראות גדולות של ישראל וגלותם . מיד : (טו) אתכריית נבהלה רוחי ונעשה רוחי זרס כי שתנכרס רוחי ונתחלפס אני דניאל נעשית רוחי כמו נכריה : בגו נדנא . בתוך הגוף שהגוף הוא נדן הרוח שהייתי רואה בצער של ד״א אתכריית רוחי כמעט קט שלא יצאה רוחי אני דניאל כמעט שלא נכרתה רוחי . בגו נדנה בגו נדנה כגו נדוד השינה שנדנדתי מתוך חלומי ונכנסתי במחשבות : (טז) קרבת על חד מן ויציבא אבעא מניה . ומתוך החלום קרבתי אצל אחד מן המלאכים שהיו עומדים שמה ונכון ויציב שאלתי ממנו על כל זאת : (יז) אלין חיותא רברבתא. אלה החיות הגדולות הם ארבע שיקומו מן הארץ : (יח) ויקבלון . ואלה המלכיות יקבלו מלכותן של ישראל שהם קדישי עליונין כדכתיב כי עם קדוש אתה לה׳ וכתיב ולתתך עליון ועל אשר ימרדו בה׳ תנטל מהם ונתן לאלו ארבע מלכיות וירשו המלכות בעולם הזה ויגלו ישראל וישתעבדו תחתם עד העולם הבא עד שימלוך משיח : (יט) אדין צבית ליצבא. אז רציתי לעמוד על אמיתות בירור החיה שהיתה משונה לשעבד לישראל יותר מכולם והיא נוראה ויתירה מאד : שיניה מברזל וציפורניה מנחושת הם שריה וגיבוריה שקשים כברזל ועזים כנחשת : אכלה. גיבורי ישראל : תלמידי חכמים שאר דלת עם הארץ ברגלה רפסה בגלות : (כ) ועל קרניא עשר. ועל עשר הקרנים הם עשר מלכיות שפירשנו וקרנא דכן עבד קרבא עם קדישין ויכלה להו שנלחם עם ישראל בירושלם ויכלה להון שגלה אותם והחריב בית המקדש והגלה ישראל ממקומן : ויכלה להון (כב) עד די אתא עתיק יומיא . ומשהגלם ועד שיבא משיחנו ידין להשתעבד תחת ידיהם : ודינא יהיב לקדישי עליונין . וגזירת דת ודין יתן לישראל וזמן יגיע ויירשו המלכות ישראל הקדושים : (כג) כן אמר. כך אמר לדניאל המלאך בתוך החלום החיה

מצודת דוד

אתכרית . ואני דניאל נכרתה רוחי בתוך תיקה ר״ל בתוך הגוף כאומר עם יצאה מ״מ נכרתה במקומה והוא מל׳ גוזמא והפלגה : וחזוי . מראית הבהיל אותי : (טז) קרבת. קרבתי אל אחד מן העומדים הם מלאכי מעלה בהם ישיבה : ויציבא . בקשתי ממנו פתרון האמת על כל זאת ואמר לי והודיע רון הדברים והוא כפל ענין במ״ש : (יז) אלין . אלה החיות הגדולות אשר במספר ארבע הפתרון הוא אשר ארבעה מלכים יעמדו מן הארץ : יקבלון . אח״ז יקחו המלוכה קדושי עליונים הם ישראל עליונים במעלה : ן. ינחלו המלוכה עד עולם וחזר ופירש עד עלם עלמיא ור״ל עד עולם כי לפעמים יאמר עולם על זמן ארוך כמו ועבדו לעולם (שמות כא) : אדין . אז חפצתי לדעת אמיתת הפתרון על החיה הרביעית אשר היתה משונה בתארה ובמעשיה מן כולן בהשתנות רב : דחילה. נוראה יתירה ומרובה שיניה של ברזל וצפרניה של נחשת ואכלה ושחקה הדק והנשאר רמסה ברגלה : (כ) ועל קרניא. גם חפצתי לדעת אמיתת הפתרון על עשרת הקרנים אשר בראשה והקרן האחרת הקטנה אשר עלתה ונפלו שלשה מלפניה : וקרנא. ופתרון הקרן התמוה כזאת אשר עינים לה ופי המדבר גדולות ונפלאות ומראה גדול בתמכון מן חברותיה : (כא) חזה . גם חפצתי לדעת פתרון מה שרואה הייתי אשר הקרן הזאת עשתה מלחמה עם ישראל הקדושים ויכלה להם ונצחם : (כב) עד די אתה . עד אשר בא הזקן המיושן בימים ונתן משפט לקדישי עליונים ר״ל שפט משפט ישראל מיד קרן הזאת : וזמנא . והגיע העת ונחלו ישראל הקדושים את המלוכה ור״ל כל הדברים האלה חפצתי לדעת פתרונם : (כג) כן אמר . כן השיב לי המלאך החיה

ג׳ כתיב א׳ וסימ׳ נמסר לעיל בסיפרא סוף סימן ו׳: יבהלנני ג׳ חסרי׳ וסי׳ נמסר לעיל בהאי סימן: הנראה ב׳ קמצי׳ וסי׳ ויתאנף ה׳ בשלמה כי נטה לבבו. אני דניא
הנראה אלי: בראותי ב׳ וחסרים וסימן ואראה בחזון ויהי בראתי. ויהי בראתי אני דניאל את החזון: ואשא עיני ואראה ג׳ דסמי׳ וסימ׳ ואשא עיני ואראה והנה מגל
אשא עיני ואראה והנה ארבע מרכבות. ואשא עיני ואראה והנה איל אחד עומד לפני האובל: כרצונו ד׳ חס׳ בליש׳ וסימ׳ וברצנם עקרו שור. אם עולה קרבנו מן. ראו

מלכו רביעיא תהוא בארעא די תשנא מן־כל־ רביעאה ק׳
מלכותא ותאכל כל־ארעא ותדושנה ותדקנה׃ ל׳.ל׳.ל׳
כד וקרניא עשר מנה מלכותא עשרה מלכין
יקמון ואחרן יקום אחריהון והוא ישנא מן־ ל׳ חסר
קדמיא ותלתה מלכין יהשפל׃ כה ומלין לצד ל׳.ל׳.ל׳
עליא ימלל ולקדישי עליונין יבלא ויסבר אח ק׳. ל׳. ל׳
להשניה זמנין ודת ויתיהבון בידה עד־עדן ל׳. ל׳
ועדנין ופלג עדן׃ כו ודינא יתב ושלטנה יהעדון ל׳ ל׳ חסר
להשמדה ולהובדה עד־סופא׃ כז ומלכותא ל׳. ג׳
ושלטנא ורבותא די מלכות תחות כל־שמיא יא כתע׳
יהיבת לעם קדישי עליונין מלכותה מלכות עלם
וכל שלטניא לה יפלחון וישתמעון׃ כח עד־כה ל׳.ל׳

ג׳ סופא די־מלתא אנה דניאל שגיא ׀ רעיוני
ג׳.ל׳.ל׳ יבהלנני וזיוי ישתנון עלי ומלתא בלבי נטרת
ח א בשנת שלוש למלכות בלשאצר
ב׳. המלך חזון נראה אלי אני דניאל אחרי הנראה
ג׳ וחסר אלי בתחלה׃ ב ואראה בחזון ויהי בראתי
ואני בשושן הבירה אשר בעילם המדינה
ל׳ ואראה בחזון ואני הייתי על־אובל אולי
ג׳ דסמי׳ ג ואשא עיני ואראה והנה ׀ איל אחד עמד לפני
האבל ולו קרנים והקרנים גבהות והאחת גבהה
ל׳ מן־השנית והגבהה עלה באחרנה׃ ד ראיתי
ס׳ ג׳ חס׳. ג׳ את־האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל־חיות
ד׳ הס׳ בליש׳ לא־יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצנו

תולדות אהרן ותדקינה. שבועות ו ע״ג ב: ועדנין. סנהדרין לז: נטרת. עקידת שער כח:

אבן עזרא

אפרש בפסוק כי למועד מועדים וחצי והתברר מה שאמרתי שאמר המלאך ומלכותא יהיבת לעם קדישי עליונין: הנבואה השנית: (א) בשנת. אחרי הנראה. אשר נראה כמו העיר ההוללה ההלכות אתך: (ב) ואראה. אמר יפת כי היה רואה במראות הנבואה שהיה בשושן הבירה שהוא מלכות פרס כי משם יצא משחית מלכות בלשצר וכאילו היה על נהר אולי כמו יחזקאל על נהר כבר ואובל כמו כמו יובל ועל יובל ישלח שרשיו כערבים על יבלי מים והאל״ף תחת יו״ד כי ישי כמו אישי גם באל״ף כתוב וויו״ד תתימרו כאל״ף יתאמרו והצרך לפרש ככה כי דניאל בבבל היה כאשר נהרג בלשצר המלך ויפת אמר מנהג המראה לאמר והנה רק יתכן שהלך דניאל אל עילם ושב באותה שנה אל בבל: (ג) ואשא. איל אחד. זאת מלכות פרס: ולו קרנים. מדי ופרס גוים עצומים הם: והאחת גבוהה. שמלכות פרס גדולה ממלכות מדי או בעבור כורש מלך פרס שהיה גדול מדריוש הזקן המדי כי במות דריוש שבה בבל אל כורש וכן אמר כורש מלך בבל ולא מלך דריוש הזקן רק שנה אחת ועל שניהם אמר הכתוב מטעם כורש ודריוש ועוד אפרש זה: (ד) ראיתי. מנגח. שלש פאות מערב וצפון ודרום ונקרא המערב ימה בעבור הים הגדול שהוא בארץ ישראל בפאת מערב כי כנגד ארץ ישראל ידבר וזה האיל מנגח לפניו גם מימינו גם לשמאלו ולא לאחריו כי ממזרח בא וכתוב קורא ממזרח עיט: וכל חיות. אינם החיות הנזכרות

רשי

הפותר לי את החלום: (כד) וקרניא עשר. וקרנים י׳ אשר ראיתי לה זה פ
מנה מלכותה. מאותה המלכות: ואחרין יקום אחריהון. והאחרון יקום א
הוא טיטוס: (כה) לצד עלאה. כלפי מעלה: ולקדישי עליונין יבלא. יש
יערוץ ויציק: ויסבר להשניא זמנין ודת. ידמה בלבו להעבירם על כל מ
ודתיהם: עד עידן ועידנין ופלג עידן. קץ סתום הוא זה כאשר נאמר ל
סתום הדברים וחתום ודרשוהו הראשונים איש לפי דעתו וכלו הקצים ש
לפותרו עוד כאשר ראיתי כתוב בשם רב סעדיה הם אלף וג׳ מאות ול״
האמור בסוף הספר אשרי המחכה וגו׳ ופי׳ במועד עד עת שני עתים וג
ואמר שהעתים הם ד׳ מאות ופ׳ שניים לאתם ממצרים עד שנבנה הב
מאות ועשר ימי מקדש ראשון הרי תת״ץ ועוד חצי בעת הזה תת״ה כה
של״ה את אלה חשוב מעת הוסר התמיד עד שוב זבח התמיד אל מקו
הוסר שש שנים לפני החורבן ויש קלת ראיה בספר זה. ועוד יש מביא
לחשבון זה הסתר אסתיר פני הסתר אסתיר בגי׳ אלף ושל״ה: (כו) ודי
והדין נתישב לפני המקום: ושלטנה יהעדון. ושולטנו וממשלת של אותו
יסירו מן השמים: (כז) וישתמעון. יהיו נשמעים למצותו לעשותו: (כ
כה. כאן: שגיא רעיוני יבהלונני. הרבה היו מחשבותי מבהלות אות
ישתנון. מראית יופי ותארי נשתנו: בלבי נטרת. בלבי לפנתי: (א
שלש. אחרי המראה הראשון אשר נראה אלי בתחילה החלום האמור ב
שנראה לו בשנת אחד לבלשצר: (ב) על אובל אולי. על הנהר ששמו אולי: (ג) ולו קרנים. רמז למלכות פרס ומדי: והאחת גבוה מן השנית. רמז ל
פרס שגדולה ממלכות מדי שמלכות מדי לא היתה אלא שנה אחת שנא׳ (לקמן ט׳) בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש מזרע מדי. ושנינו בסדר עולם ל
שנה

רבינו סעדיה גאון

החיה הרביעית היא מלכות ארם שתהיה בארץ תהא משונה בגזירותיה יותר מכל המלכיות ותאכל ותגמור כל הארץ ותדוש ותדוק כל ארץ ישראל: (כד) וקרניא עשר. הם עשרה מלכים שיקו ואחרן יקום. ואח״כ יקום אחריהן מלך אכזר הוא טיטוס שהיה מחריב ביהמ״ק והוא חזק מן הראשונים: ושלשה מלכים ישפיל מלך ישראל ומלך יון ומלך ישמעאל: (כה) ומלין לצד עי זה טיטוס שחרב בית אלהינו ואחר תפש זונה בידו ונכנס לפני ולפנים ולקח ספר תורה ובליע תחתיה וקלקל עמה ושלף את החרב וחתך את הפרוכת עד שטיפטף דם ועוד ואמר אי אל חסיו בו אשר חלב זבחימו יאכלו וגו׳: ולקדישי עליונין יבלא. אלו ישראל שבילה אותם כדכתיב בילה בשרי ועורי, שיבר עצמותי ויתכן לומר יבלם שכילה אותם: ויסבר להשניא זמנין ודת בדעתו לשנות ולבטל מישראל השבתות והמועדים והתורה: ויתיהבון בידיה עד עדן ועדנין ופלג עדן. ויהיו מסורין בשיעבוד תחת ידו עד עדן ועדנין ופלג עדן דיבר הכתוב כלשון בני א חכם וסבר ומבין דעת התורה נסתרה דרכם ונבערה עצתם בלי להשיג דעת החשבון הזה ואין יודע זולתי אלהינו ככתוב כי יום נקם בלבי הלב לא הגיד לפה והפה איך יגיד למלאך ועפ״ לחכות ולקוות עד ירחם עמו ועירו אמן. ובזמן אשר יגמור החשבון הסתום עמו חתום באוצרותיו אז ישב בדין ככתוב ודינא יתיב שישב בדין. ושלטוני עכו״ם יאבדו והמלכות והשולטנות של כל עכו״ם שתחת כל השמים תנתן לקדישי עליונין הם ישראל. מלכותו של מלך משיחנו מלכות עולם וממשלתו עם דור ודור וכל הממשלות אליו ויעבדו וישמעו: (כח) עד כה סופא. עד הנה ס נעלה. שמרתי וזה החזון נראה לדניאל בשנת שלש לבלשאצר: (ב) על אובל אולי. על פתח שער הבניין ששמו אולי אובל קורין חכמים לשער הגדול אבולא אולי כמו אלי ואילמיו וי״א כמו יובל ויבלי מים ואולי לשון אילי הארץ ובדעתי אינו כן לפי שבשושן הבירה אין בה נהר אמנם כי אובל אולי שער הבירה: (ג) איל אחד. ולו קרנים. בדעתי מלכי מדי ופרס: עולם באחרונה. מדעתי שהוא אחשורוש שהוא אחרון ועשיר גדול מכל האובל השער: (ד) ראיתי את האיל מנגח. וכל חיות לא יעמדו לפניו. כי כל מלכים לא יכלו לו כי הוא מלך מהודו

מצודת ציון

(כג) ותדושנה. מל׳ דישה: (כה) יבלא. מל׳ בליה והפסד: ויסבר. ענין מחשבה ובדרז״ל סברוהו רבנן: עדן. כן התרגום של עת ושל שנה: (ב) הבירה. ענין ארמון וכן לא לאדם הבירה (שם כט) ור״ל שהיתה מטרפולין מקום הארמונות: אובל. נהר והוא מל׳ יבלי מים (ישעיה ל) ובא האל״ף במקום היו״ד כמו ישי ואישי (דה״א ב): אולי. כן שם הנהר: (ד) מנגח. ענין הכאה ודחיפה

מצודת דוד

החיה הרביעית תרמז כי מלכות רביעית תהיה בארץ אשר תהיה משונה מכל המלכיות ותחריב כל הארץ ותדוש אותה ותשחק אותם הדק: (כד) וקרניא עשרה ירמזו אשר מן המלכות ההיא יעמדו עשר מלכים ר״ל במלכות ישמעאל י מלכיות הם הנזכרים למעלה: ואחרן. הקרן הזעירה יורה אשר המלך א אחריהם והוא יהיה משונה מן הראשונים וישפיל מהם שלשה מלכים: (כה) ומלין. והוא ידבר דברי חרוף מול העליון ואת ישראל קדישי עליונים ישחית כי הנוטל המס במלכות ישמעאל: ויסבר. ויחשב לשנות מישראל זמן המועדים ומשפט התורה ויהיו מסורים בידו עד עת וחוזר ומפרש כמה היא העת ואמר ש עדן ועדנין ופלג עדן ר״ל שתי שנים וחצי שנה יהיו מסורים בידו: (כו) ודינא. ואח״ז ישב עדת המשפט ויסירו ממשלתו להשמידו ולהאבידו עד סופו ותכליתו: (כז) ו והמלכות והממשלה והגדולה של מלכיות העכו״ם אשר תחת כל השמים יהיה נתון לעם קדושי עליונים והם ישראל: מלכותה. מלכותו תהיה מלכות עולם וכל ש יעבדו אותו ואליו ישמעו לכל אשר יצוה: (כח) עד כה. עד הנה סוף של דבר החזון: אנה. אני דניאל הרבה מאוד הבהילו אותי מחשבותי וזוהר פני עלי והדבר ההיא שמרתי בלבי כי לא אמר לבני דורו כ״א ראשית הדברים ולא כולם וכמ״ש למעלה ראש מלין אמר: ח (א) אחרי הנראה. אחרי אש אלי בתחלת בשנת א׳ לבלשאצר: (ב) ויהי בראותי. בעת שראיתי החזון ההוא הייתי אז בשושן וכו׳: ואראה בחזון. ראיתי במראה הנבואה כאילו הייתי עומד אולי: (ג) עולה באחרונה. מן הראש של האיל: (ד) ימה. בפאת המערב וכו׳:

ואין

גח ימה וצפונה . ועשה כרצונו והגדיל . וכל לרצנכם דכו' : נוגע ג' מ"ל בליש' וסימ' בעמוס סימן ט' וסוף מצורע : וישליכהו ג' ב' חסרים וחד מ"ל וסימ' ויאמר השלכהו
פן נשאו רוח ה' . וישליכהו ארצה וירמסהו . קרמא מ"ל . אנ"ך : יצא ג' סבירין יצאה וסימ' השמש יצא על הארץ ולוט . בצל חשבון עמדו דירמיה . ומן האחת מהם
אחת : ותפל ל' ותגדל עד צבא השמים . וא' תפל ויאמר המלך להמן מהר קח . ואינון מן חד ת' וחד ות' בריש תיבו' ואינון מן א"ב מן חד חד חד א' וחד וא' וסימ'
בתא במערכת אות התי"ו בס"ד : המדבר ד' וסימ' כי פי המדבר אליכם . המדבר אליך והבאתו אלי כי אני הוא המדבר . ויאמר אחד קדוש : וצבא ד' וסי' וצבא

יל : ה וַאֲנִי ׀ הָיִיתִי מֵבִין וְהִנֵּה צְפִיר־
בָּא מִן־הַמַּעֲרָב עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֵין
בָּאָרֶץ וְהַצָּפִיר קֶרֶן חָזוּת בֵּין עֵינָיו : ו וַיָּבֹא
אַיִל בַּעַל הַקְּרָנַיִם אֲשֶׁר רָאִיתִי עֹמֵד לִפְנֵי
ל וַיָּרָץ אֵלָיו בַּחֲמַת כֹּחוֹ : ז וּרְאִיתִיו מַגִּיעַ ׀
הָאַיִל וַיִּתְמַרְמַר אֵלָיו וַיַּךְ אֶת־הָאַיִל וַיְשַׁבֵּר
שְׁתֵּי קְרָנָיו וְלֹא־הָיָה כֹחַ בָּאַיִל לַעֲמֹד לְפָנָיו
יכֵהוּ אַרְצָה וַיִּרְמְסֵהוּ וְלֹא־הָיָה מַצִּיל
מִיָּדוֹ : ח וּצְפִיר הָעִזִּים הִגְדִּיל עַד־מְאֹד
מוֹ נִשְׁבְּרָה הַקֶּרֶן הַגְּדוֹלָה וַתַּעֲלֶנָה חָזוּת
אַרְבַּע תַּחְתֶּיהָ לְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמָיִם : ט וּמִן־
הָאַחַת מֵהֶם יָצָא קֶרֶן־אַחַת מִצְּעִירָה וַתִּגְדַּל־יֶתֶר
אֶל־הַנֶּגֶב וְאֶל־הַמִּזְרָח וְאֶל־הַצֶּבִי : י וַתִּגְדַּל עַד־
צְבָא הַשָּׁמָיִם וַתַּפֵּל אַרְצָה מִן־הַצָּבָא וּמִן־
הַכּוֹכָבִים וַתִּרְמְסֵם : יא וְעַד שַׂר־הַצָּבָא הִגְדִּיל
וּמִמֶּנּוּ הֵרִים הַתָּמִיד וְהֻשְׁלַךְ מְכוֹן מִקְדָּשׁוֹ :
יב וְצָבָא תִּנָּתֵן עַל־הַתָּמִיד בְּפָשַׁע וְתַשְׁלֵךְ אֱמֶת
אַרְצָה וְעָשְׂתָה וְהִצְלִיחָה : יג וָאֶשְׁמְעָה אֶחָד־
קָדוֹשׁ מְדַבֵּר וַיֹּאמֶר אֶחָד קָדוֹשׁ לַפַּלְמוֹנִי
הַמְדַבֵּר עַד־מָתַי הֶחָזוֹן הַתָּמִיד וְהַפֶּשַׁע שֹׁמֵם

די הכתובים אלא זו בלבד : והגבוהה עולה באחרונה . רמז הוא שתקדים מדי למלכות פרס : (ה) הייתי מבין . הייתי מסתכל בו : צפיר . שעיר : ע בארץ . דומה היה כמדלג באויר : קרן חזות . קרן גדול למראה העין : מרמר אליו . וילחם אליו הוא לשון כעס מר : (ח) חזות ארבע . מראה קרנים : (ט) ומן האחת מהם . ומאחת מאלו המלכיות : יצא קרן אחת . טיוכוס יוצא ממנו : מצעירה . מלכות מוצערת ונבזית כמו שקראו למעלה את מצעירה והוא על ענין שנא' בזוי אתה מאד (עובדיה א) : ותגדל יתר . מאד : אל הנגב . הוא מצרים שהיא בדרומה של ארץ ישראל : ואל ארץ ישראל שנקראת ארץ צבי כענין שנאמר נחלת צבי צבאות גוים (ירמיה ג) : (י) עד צבא השמים . הם ישראל שנמשלו לכוכבים : (יא) ועד שר . הוא בית המקדש שהוא ביתו של הקב"ה שר הצבא כלפי הקב"ה חרף : הורם התמיד . ועל ידי גדודיו וחילותיו ששלח לירושלים בטל התמיד הם נירון קיסר שר צבאו כמ"ש רז"ל במס' גטין ובגוריון : (יב) וצבא תנתן מיד בפשע . וזמן מועד נתן להיות התמיד מסולק בשביל פשע שומם היא לו' שתהא ע"ג נתונת בירושלים תמורת התמיד וכן היא קרויה בספר כמה מקומות שנא' עד מתי החזון התמיד והפשע שומם ואומר מעת הוסר ולתת שקוץ שומם : וצבא . זמן כמו הלא צבא לאנוש עלי ארץ ז) : ותשלך אמת ארצה . תורת אמת השפילה : (יג) אחד קדוש . א' מן ים : ויאמר אותו המלאך לפלמוני . הרי תיבה זו כשתים לפלוני אלמוני יונתן בן עוזיאל בספר שמואל כסי וטמיר כמו כי יפלא ממך דבר . אלמוני מבלי שם שלא פי' לו מהו ומה שמו : לפלמוני המדבר . למלאך שהיה מדבר גזירות וצבא המועד תנתן על התמיד בפשע : עד מתי החזון . הזה אשר על להיות מסולק והפשע השומם יהיה נתון תחתיו פשע שומם ע"ג שהיא כאבן שומם . ל' אלם ומשותק כמו אשתומם כשעה חדא (לעיל ג) ואשב שם ימים משמים בתוכם כמו אלם (יחזקאל ג) :
תת

הנזכרות בפרשה הראשונה רק כל מלכים שמלא בדרך כחו : (ה) ואני . צפיר העזים . זהו אלכסנדרוס מוקדון וכן פירש המלאך והוא בא מפאת מערב כי הוא היה מלך הערב ושם נולד ופירוש ואין נוגע בארץ כאילו היה עף באויר במרוצה ומרוב מרוצתו לא היה נראה שהוא נוגע בארץ : והצפיר . שעיר עזים ככה כתוב וצפירי עזים בספר עזרא : קרן חזות . מסובך וככה פירש המלאך שהוא המלך הראשון שהרג את ארתחששתא לשון כשדים הוא ועוד אפרש : (ח) וצפיר . וכעצמו . בעבור שמת אלכסנדרוס כאשר גברה ידו ובימי בחרותו כמו בן שלשים שנה מת : ותעלנה חזות . קרנים בחזות וזהו שנחלקה מלכותו לארבעה מלכים : לארבע רוחות השמים . זהו וד' ראשין לחיותא מקים המלכות לכל אחד מהם המקום הראשון ארם והשני הוא מצרים והשלישי ארץ ישראל והרביעי ארץ פרס וככה כתוב בספרי המלכים : (ט) ומן . הטעם ממלכות אחת מאלה יצאה קרן קטנה במספר צבאה והיא שהיתה בארץ ישראל באנטוכיא והוא אנטיוכוס וגבהה על מלכות מצרים דרום לארץ ישראל כי רוחב מצרים מהקו השוה תשע ועשרים מעלות ורוחב ירושלים שלשים ושלש על כן הוא בתוך הייסוב כי כלו עד ששה וששים מעלות מהקו השוה כי ארבעה ועשרים מעלות נוטה גלגל המזלות מגלגל המישור וטעם המזרח ארץ פרס : ואל הצבי . כל ארץ ישראל צבי היא לכל הארצות : (י) ותגדל . גבריאל פירש זה וככה ועד צבא השמים שר הצבא שהוא מיכאל הלא תראה ועתיק יומין יתיב וכתיב ובעת ההיא יעמוד מיכאל : (יב) ותשלך אמת ארצה . שביטל התורה ולשמור המצות כאשר יפרש : (יג) ואשמעה מלאך אחד קדוש . כמו רבים כל עמים : לפלמני אלמוני . מלה מורכבת כי לא ידע דניאל שמו בתחילה ופלמוני מגזרת פלאי ואלמוני מגזרת אלם ועתה קצר דניאל ודבר כמו מדבר חידה וטעם התמיד הוא וממנו הורם התמיד בקש לדעת כמה ימים יעמד : ותת . הוא תנתן :
וקדש

רבינו סעדיה גאון

נה צפיר העזים . זה מלך יון : על פני כל הארץ . כי הוא הולך בכל הארץ ואין עומד נגדו : ואין נוגע בארץ . לפי שהוא מקרקר כל ינוח וכל ישקוט : קרן חזות בין עיניו . הוא קרן גבוהה למראה למרחוק קרן אחד בתחלת ראותו והוא אלכסנדרוס מוקדון הוא הצפיר בעצמו והקרן הוא המלוכה : (ו) ויבא עד האיל . שנלחם במלך פרס : בעל הקרנים . הוא מדי כי שנים ראה ד בקרנים קטנות והוא מלך פרס ובעל קרנים הוא מלך מדי : לפני האובל . לפני השער : וירץ אליו בחמת כחו . להלחם בו : (ז) ויתמרמר . נעשה אדון ורב אליו ונצחו ויש אומרים במרירות ית אבל המרית והמרי והסרבנות הוא יסוד הפשר כי כן כתוב ויך : וישבר את שתי קרניו . שהשפיל את מדי ופרס : וישלכהו . למלך מדי : וירמסהו . למלך פרס : (ח) וצפיר העזים הגדיל . הוא הוא אלכסנדרוס הגדיל מאד במעשים גדולים שעברו על ידו : וכעצמו . וכאשר נתרברב מאד אז מת אלכסנדרוס שנקרא הקרן הגדולה : ותעלינה חזות ארבע תחתיה . המה ד' מלכים אשר הקים יחילק להם המלוכה כמו שאמרנו למעלה אחד ברומא ושמו רומנוס אלכסנדרוס באלכסנדרייא ארודוס בעכו ואנטיוכוס באנטוכיא : לארבע רוחות השמים . בארבע קצותיו של מלכות : (ט) ומן יצא קרן אחת מצעירה . זאת קרן זעירא אשר פתרונו במלכות רביעית היא ישמעאל : ותגדל יתר . גדלה ביותר מאד והכלה אל הנגב כי תחילתו יצא מן הנגב שהוא דרום מן מדבר ים בסוף אחריו אל המזרח ואל בראשאן : ואל הצבי . שהיא ארץ ששוהם הקדש מהם לקחו בחייו ומהם לקחו משפחותיו : (י) ותגדל עד צבא השמים . על ישראל ועל מלכי ארמיים : ותפל ארצה מן הצבא . שברו יותר ממשלך שנה ויש שיאמר כי זו המלכות קרן זעירא היא אשר תעמוד על מלכות ישמעאל ולא זולתה : (יא) ועד שר הצבא הגדיל . ממלכי ארם אשר היו בירושלם הוגדל מהם מלך ויקח ירושלם מידו בחזקה : וממנו הורם התמיד והושלך מכון מקדשו . כי החריב מלך ישמעאל במות שלהם הרבה והשליך מכונם וקדושתם : (יב) וצבא תנתן על התמיד בפשע . כי מלך ישמעאל בית תפלותו בין התמיד של ארמיים שבירושלם : ותשלך אמת ארצה . כי כן הדק ישראל שנקראו זרע אמת עד ארצה ועשתה והצליחה : (יג) ואשמעה אחד קדוש מדבר .
מלאך

מצודת דוד

איל . לא היה כח ביד מי להציל מה מידו : והגדיל . נעשה גדול וחזק : ואני הייתי מבין . הסתכלתי בו בבינה ובכוונת הלב : על פני וכו' . ר"ל בעת ע"פ כל הארץ היה דומה למדלג באויר ואין הוא נוגע בארץ : קרן חזות . גדול המראה : (ו) בחמת כחו . בחמה גדולה בכל הכח : (ז) ויתמרמר . נלחם מרירות ובאכזריות רב : (ח) וכעצמו . וכאשר נעשה חזק ביותר : חזות ארבע . ארבע קרנים גדולי המראה עלו במקום הקרן הגדולה : והיו פונים לארבע רוחות אחד לכל רוח : (ט) ומן האחת . מתוך קרן אחת מהם יצא עוד קרן אחת קטנה : ותגדל יתר . גדלה ונצחה ביותר אל פאת הנגב וכו' : ואל הצבי . זה א"י ר בה צבי היא לכל הארצות (יחזקאל כ) ור"ל חמודה והדורה : (י) ותגדל . גדלה מאד עד אשר באה להלחם בצבא השמים והם בני ישראל הנמשלים לכוכבי ם ואם כי אמר ואל הצבי כפל עוד לתוספת ביאור : ותפל ארצה . ר"ל גברה עליהם ורמסם : מן הצבא ומן הכוכבים . היא היא וכפל בשמות נרדפים כמו ו עפר (לקמן יב) : (יא) ועד שר הצבא הגדיל . התגדל עצמו לחרף כלפי מעלה שהוא שר צבא ישראל : וממנו . ע"י חיילותיו וגדודיו נסתלק התמיד לבל בו על מזבח ה' : והושלך . ע"י הושלך מכון מקדשו של השר הצבא ר"ל שרפה באש : (יב) וצבא . זמן קצוב תנתן על התמיד להיות מסילק בעבור הפשע תחתיו בירושלים (העכו"ם תקרא פשע כי מפשעת אנשים) : ותשלך . תשפיל תורת אמת עד לארץ : ועשתה . תעשה כל חפצה ותצליח : (יג) אחד קדוש . מלאך אחד קדוש : לפלמוני המדבר . ר"ל למלאך המדבר הדברים האלה : החזון
התמיד

מצודת ציון

ודחיפה בקרן : (ה) צפיר . הוא שעיר וכן צפירי עזים (עזרא ח) : חזות . ענין ראיה ומראה : (ט) מצעירה . קטנה כמו והיא מצער (בראשית יט) : הצבי . המחמד וכן נחלת צבי (ירמיה ג) : (יא) הורם . ל' הרמה וסלוק : מכון . מל' כן ובסיס : (יב) וצבא . זמן קצוב כמו הלא צבא לאנוש (איוב ז') : (יג) לפלמוני . היא מלה מורכבת מפלא ואלם ופלא הוא ענין מכוסה כמו כי יפלא
ממך

תנתן על התמיד. תת קדש וצבא מרמס. ואמת הדבר וצבא גדול ובין. חליפות וצבא עמי ; ויקרא ויאמר י' פסו' אית בהון ויקרא ויאמר וסי' נמס' במלכי' א' סימן י"ז ;
ג' ובסיפרא וסי' ובדברו עמי נרדמתי. ובדברו עמי את הדבר הזה עמדתי מרעיד. ובדברו עמי כדברים האלה. וא' וכדברו ויאמר אל תירא ; ראית ח' חס' ה' בסוף
וסימ' אשר ראית את עניי. אם ראית גנב ותרץ. ראית איש חכם בעיניו. האיל אשר ראית. ראתה כי אתה עטל. כתרא ראתה כתיב וכל שאר קרי' דכו' חס' במ

תת וקדש וצבא מרמס: יד ויאמר אלי עד
ערב בקר אלפים ושלש מאות ונצדק קדש:
טו ויהי בראתי אני דניאל את־החזון ואבקשה
בינה והנה עמד לנגדי כמראה גבר:
טז ואשמע קול־אדם בין אולי ויקרא ויאמר
גבריאל הבן להלז את־המראה: יז ויבא אצל
עמדי ובבאו נבעתי ואפלה על־פני ויאמר
אלי הבן בן־אדם כי לעת־קץ החזון: יח ובדברו
עמי נרדמתי על־פני ארצה ויגע־בי ויעמד
על־עמדי: יט ויאמר הנני מודיעך את אש
יהיה באחרית הזעם כי למועד קץ: כ הא
אשר־ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופר
כא והצפיר השעיר מלך יון והקרן הגד
אשר בין־עיניו הוא המלך הראשון
כב והנשברת ותעמדנה ארבע תחתיה אר
מלכיות מגוי יעמדנה ולא בכחו: כג ובא

תולדות אהרן סנן לכלו. זוהר ויגא : כאול. יומא י :

וקדש מכון מקדשו. וצבא ותפל ארצה מן הצבא והנה מרמס ותרמסס : (יד) ויאמר. על ערב בקר. עוד אפרשנו : ונצדק קדש. שישוב קדש לצדק. בעבור שיאמר כמראה גבר אמר גבריאל : (יז) ויבא. טעם לאמר בן אדם בעבור שהוא במראה הנבואה בין המלאכים הקדושים וככה יחזקאל הנביא : ויאמר אלי הבן. נפשך בן אדם או לבך. וטעם כי לעת קץ לקץ ארוך כמו אנשי מדות : (יט) באחרית הזעם. יספר זעם השם על ישראל בימי יון ובימי אנטיוכוס עד שיטהרו החשמונאים את הבית וזהו ונצדק קדש והנה שב לפרש כי המלך הראשון שהוא אלכסנדרוס הוא הקרן הנשברה מהרה ופירש ארבע מלכיות וטעם מגוי שכולם היו מגוי יון ולא א' כהם שהיה לו כח כמו אלכסנדרוס : ובאחרית

תת וקדש וצבא מרמס. לתת את מכון המקדש ואת צבא השמים אשר
לארץ מרמס לרגליו כמו שכתוב למעלה ותפל ארצה מן הצבא ומן הכוכ
וקדש וצבא. וי"ו יתירה והרבה כאלה במקרא נרדם ורכב וסוס (תהלים ע
בלשון בני אדם יש מדברים כן : (יד) עד ערב בקר אלפים וג' מאות. א
פתר בשם רבינו סעדיה לדבר וכבר עבר ופתר עוד עד ערב בקר עד
אותו הערב שנאמר בו והיה לעת ערב והיה אור ובטוחים אנו כי דבר
יקים לעולם לא יופר ואני אומר כי הערב והבוקר האמור כאן גמטריא
סמך לדבר משני טעמים האחד שיהא חשבון זה מכוון עם חשבון אחר
הספר. והב' שאמר גבריאל לדניאל למטה בענין ומראה הערב והבקר אשר א
אמת היא. ואם לא רמז החשבון הוא תלוי למה חזר וכפל אותו לומר אמת
והחוזה נלטוה לסתום ולחתום הדבר ואף הוא לא נגלה בל' כתום וחתום ואנו נוחיל להבטחת מלכנו קזאחר קץ ובעבור קץ הדורש נודע כי טעה במדרשיו. והבא אחר
וידרוש דרך אחרת יש לפתור ערב ובקר בגי' ה' מאות ושבעי' וארבע ועוד אלפי' ושלש מאות הרי אלפים וח' מאות וע"ד: ונצדק קדש. יכופר עון ישראל לבטל
מדרסן ומרפסן מאז גלו גלות ראשונה לררים עד יגאלו ויושיעו תשועת עולמים במלך משיחנו וחשבון זה כלה לסוף אל"ף ור"ץ מיום הוסר התמיד והוא
בסוף הספר ומעת הוסר התמיד כדי לתת שיקוץ שומ' ימים אלף ור"ץ יהיה ולא יותר שיבא המלך משיחנו ויסיר שקוץ השומם והתמיד הוסר ו' שנים לפני
ב"ה והעמיד צלם בהיכל ויום י"ז בתמוז היה ששרף אפוסטמוס את התורה ובטל את התמיד והעמיד צלם בהיכל כמו ששנינו במסכת תענית
שנים שכתבתי אין בידי ראיה מפורשת אך יש ראיה שבוע שלם לא בטל התמיד לפני החורבן שכן ניבא דניאל על טיטוס (לקמן ט') וחצי השבוע
זבח ומנחה כלומר מק'ת השבוע שלפני החורבן יבטלו הקרבנו' כך מפורש למטה בענין נחזור על הראשונו' כילד מכוון חשבון ערב ובקר אלפי' ושלש מאות
רדת ישראל למצרים להיות כלה לסוף אלף ור"ן ליום שהוסר התמיד. ר"י היו במצרים ד' מאות ושמונים מיום צאתם עד ויבן הבית ד' מאו' וי' היה הבי
שנה גלות בבל וד' מאות וך' בית שני תן עליהם אלף ור"ץ של קץ הימים הרי אלפים וח' מאות לא מהן ו' שנים שהוסר התמיד לפני החורבן
הכתוב אלף ור"ץ אלא למעט הוסר התמיד הרי לך חשבון ערב ובוקר ואלפים וג' מאות עוד נוסף בחשבון אחרי המחכה ויגיע לקץ הימים מ"ה שנה יתר
אלף ור"ץ יש לומר על חשבון הראשון יבא המלך המשיח ויחזור ויתכסה מהם אותם מ"ה שנים ורבי אליעזר הקליר יסד (בסילוק יוצר של פרשת החדש)
שירו שבועים ששה הרי מ"ב. וי"ל הג' שנים שלא באו לחשבון שבוע לא מנה ואני מצאתי כך במדרש רות שעתיד מלך המשיח להתכסות מ"ה שנים לאחר
ומביא ראיה מן המקראות הללו : (טו) ואבקשה בינה. הייתי מתאוה שיבינו לי מן השמים : (טז) בין ולי. בתוך הנהר : ויקרא. האדם :
למלאך אחד גבריאל : הבן להלז את המראה. פרש לזה את החזון : להלז. לשון חשיבות כמו שקראו חמידות כל מקום שנא' הלז בעל נ"רה הוא ומכאן למדו
ייחק נדמה לאביו בצלם ובדמות שנקרא האיש הלז בפ' ויהי כי זקן יצחק ויהי יוסף יפה תואר וזהו הכוי המנוי בה' דברים שהאב זוכה לבנו : (יז) לעת
למים רבים יהיה החזון הזה: (יח) נרדמתי. ל' תנומה ושממון : על עמדי. על מעמד רגלי : (יט) כי למועד קץ. כי הוא לזמן קץ ימים רבים : (כ
מדי ופרס. שתי אומות מולכות כמו שפירשתי למעלה : (כא) המלך הראשון. הוא אלכסנדרוס מוקדן שהרג את דריוש בן אסתר כמו שמצינו בספר יוס
(כב) והנשברת. שראית שנשברה: ותעמודנה ארבע תחתיה. כמו שכתוב בספר החלום למעלה ד' מלכיות אשר יעמודנה מאיתו גוי שחלק אלכסנדרוס מוקדן
כמותו לארבע ילדים וזוכף קראם כספרו

רבינו סעדיה גאון

מלאך ששמו אחד קדוש ושם שואל למלך אחד המדבר ועל שלא נודע שמו אמר לפלמוני כמו לפלוני לאותו המדבר : עד מתי החזון התמיד והפשע. מתי יתחומם ויבטל ועד מתי
יהיה מרמס ככתוב והרמסם ומתי הצבא תנתן על התמיד : (טו) ואבקשה בינה. להבין : כמראה גבר. כמראה איש גבור והוא גבריאל : (טז) בין אולי. בין הבנין כמו אליו : להלז
(יז) אצל עמדי. מעמדי. נבהלתי לשון יראה : (יט) כי למועד קץ. כי התמיד שנשאר מעט באחרית הזעם הוא אחרית הגלות או התמיד שנשאר מעט וצבא של ישמע
מלבת בית מקדש יעמדו עד קץ החזון : (כב) והנשברת. הוא מלך יון הראשון : ותעמודנה ארבע תחתיה. הם ד' מלכים שעמדו בחיין כאשר פתרנו למעלה : מגוי יעמודנה. אותן ד'
מן

מצודת ציון

ממן (דברים יז) ואלה ר"ל לא יודבר בו ועל כי היה שמו נעלם ממנו אמר לפלמוני : שומם. משותק כמו משמים בתוכם (יחזקאל ג): וקדש. וי"ו יתירה : (טז) להלז. לבזה כמו הבוגמים פלז (מ"ב ד') : (יז) נבעתי. מל' בעתה ותרדה : כי לעת קץ. אשר לעת קץ : (יח) נרדמתי. מלשון תרדמה ושנה : (כא) והצפיר השעיר. כפל המלה במלות נרדפים לתוספת ביאור כהם

מצודת דוד

התמיד. רצה לומר עד מתי יהיה החזון הזה אשר על התמיד לסיו
מסולק והפשע"ם המשותק כאכן דומם יותן החתיו : תת וקדש. עד מת
עם קדש וצבא השמים למרמס הרגל : (יד) ויאמר אלי. עם כי ש
שאל השיב אמריו אלי ואמר עד ערב בקר ר"ל עד הערב שנאמר בו והי
ערב יהיה אור (זכריה יד) : אלפים ושלש מאות. והיא תהיה בשנת ג' אלפים ושלש מאות אבל לא ידענו מאיזה זמן מתחיל החשבון והיא סתום וחתום
המשיח ב"ב או נדע ברור מולא הדבר אשר רמוזה בו מאיזה זמן מתחיל חשבון הזה וכמ"ש בסוף הספר כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ : ונצדק
ואז עם קדש ימלא צדקה וחסד והבוא כהיכה המיועדת : (טו) ואבקשה בינה. בקשתי להבין דבר החזון : כמראה גבר. כמראה איש והוא גבריאל האמור
שלאחריו : (טז) בין אולי. הקול יוצא מבין מי נהר אולי ואמר אתה גבריאל הבן את המראה אל הזה ר"ל אל דניאל : (יז) ויבוא. ובא גבריאל אצל מקום
וכאשר בא חרדתי ונפלתי על פני מגודל החרדה : הבן בן אדם. אתה בן אדם תן דעתך להבין אמרי החזון אשר יהיה לעת קץ ר"ל בסוף ימי הגלות : (יח) נרד
בתרדמה של פחד : על פני. מושכב על פני ארצה : ויגע בי. כאדם הנוגע בחברו לעוררו מן השינה : ויעמידני. חיזק אותי בדברים לעמוד על עמדי ר"ל
שהייתי עומד בתחלה : (יט) באחרית הזעם. בסוף ימי הזעם הם ימי הגלות : כי למועד קץ. למועד זמן הגלות יהיה קץ ולא לעולם יתקיף : (כ) בעל הקרנ
בעל שתי קרנים : מלכי. ר"ל ירמוז על שתי מלכיות והם מדי ופרס ומה שהיתה האחת גבוה מן השנים יורה כי מלכות פרס תהיה גדולה ממלכות מדי כ
לא משלה רק שנה אחת ולזה עלתה הגבוה באחרונה כי פרס תמשול אחר מדי ומ"ש מנגח ימה וכו' ולא אמר מזרחה כי ממזרח באה כמ"ש בו קורא
עיט (ישעיה מו) : וכל חיות וכו'. ירמוז על כל מלכי האדמה : (כא) מלך. ר"ל ירמוז על מלך : הוא המלך הראשון. ירמוז על המלך הראשון והוא אלכס
מוקדן כי בא מפאת המערב והיה מתגבר מאוד בדרך מהלכו וכבש מלכים רבים במהירות רב ובא עד מדי ופרס וגבר עליהם והרג את מלכם : (כב) והנשברת
שראית

שני' וסי' וראיתה אתה ונאספתה. לך הגד למלך אשר ראיתה: עז פנים ב' וסימ' גוי עז פנים. מלך עז פנים ומבין חידות: עצומים כל נביאים וכתובים מ"ל במ"ג חסר י' כי ידעתי רבים פשעיכם. ושפט בין עמים רבים. ועצמים כל הרוגיה. וכל אוריתא דכו' חס' במ"א ונשל גוים רבים מפניך החתי והאמרי: ומראה ז' קמצים וסי' נמסר בריש סיפרא סימן א' וסוף משפטים ויחזקאל סימן י"ז: ואשתומם ל' מלעיל ואני דניאל נהייתי. וא' מלרע ואשתומם ואביט ואין עוזר ואינון חד מן כ' זוגין מן חד

כותם כהתם הפשעים יעמד מלך עז־פנים
בין חידות: כד ועצם כחו ולא בכחו ונפלאות
חית והצליח ועשה והשחית עצומים ועם־
שים: כה ועל שכלו והצליח מרמה בידו
לבבו יגדיל ובשלוה ישחית רבים ועל שר־
ים יעמד ובאפס יד ישבר: כו ומראה
רב והבקר אשר נאמר אמת הוא ואתה
סתם החזון כי לימים רבים: כז ואני דניאל
נהייתי ונחליתי ימים ואקום ואעשה את־מלאכת
המלך ואשתומם על־המראה ואין מבין:

ט א בשנת אחת לדריוש בן־אחשורוש
מזרע מדי אשר המלך על מלכות כשדים:
ב בשנת אחת למלכו אני דניאל בינתי
בספרים מספר השנים אשר היה דבר־יהוה

רות אהרן בינותי. מגלה יב:

רו ארבע ראשי נמר ולא בכי המלך היו: (כב) ולא בכחו. ולא יהיו האחרונים המלך הראשון כי חלשים ממנו יהיו: (כג) ובאחרית מלכותם כהתם הפושעי'. יגיעו זמן שיתמו רשעי ישראל שבכית שני יעמוד מלך עז פנים הוא טיטוס: ועצם כחו. ולא בגבורה כי אם בחלקלקות כמו שמפורש בסוף הספר: אות ישחית. ובהפלא ופלא ישחית עובדי כוכבים: והצליח ועשה. חפצו: ית עצומים. עובדי כוכבים ומזלות רבות: ועם קדושים. ישראל: (כה) ועל והצליח מרמ' בידו. ועל ידי שהוא משכיל בכל אשר יפנה ויצליח יחזיק מה שבידו: ובלבבו יגדיל. יתגאה: ובשלוה ישחית רבים. במרמה ובחלקלקות ית רבים היושבים אתו בברית ושלום: ועל שר שרים יעמוד. כלפי מעלה דברים זהו פי' החלום הכתוב למעלה (ועד שר הצבא הגדיל): ובאפס יד ישבר. ן כח ישבר ע"י יתוש אחד שנכנס בחוטמו כמו ששנינו במס' גיטין: ומראה הערב והבקר. אשר נאמר לך בחלום העליון אמת הוא: ואת' סתום ן. אל תפרשהו וסתמהו בלבך כי לימים רבים יבא: (כז) נהייתי. לשון הוה כלומר נצטערתי על הפורענות הזה ונדכיתי: את מלאכת המלך. שהייתי נה על פקודת עבודת ממשלת מלכות בלשצר שמנהו נבוכדנצר אביו כמו מר בתחילת הספר והשליטיה על כל מדינת בבל: ואשתומם על המראה. בהל על החזון: ואין מבין. שאני משתומם כי הייתי לפני השרים מתחזק: בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש. לא זהו אחשורוש שבימי המן כי הוא מלך היה וזה דריוש המדי אשר הומלך על מלכות כשדים כשנהרג בלשצר כמו וב למעלה ודריוש מדאה קבל מלכותא: (ב) בינותי בספרים. נסתכלתי בינות: מספר השנים וגו'. הייתי מחשב חשבון השנים שהייתי סבור על מה שניבא

(כג) ובאחרית מלכותם. על ישראל: כהתם הפושעים. והנה הטעם כי בעבור שהיו פושעי ישראל רבים על כן נמסרו ביד היונים: מלך עז פנים. הוא היה אנטיוכוס והשר שלו גליגוס ויש מהגאונים שאומרים שמלך עז פנים הוא הקדרי שיצא בשנת ארבעת אלפים ושנ"ד שנה והנביא ידבר על האחד מהארבעה מלכים שמלכו תחת אלכסנדרוס וככה פירש עוד בנבואה הרביעית ועמד מלך גבור שהוא אלכסנדרוס ואמר ובעמדו תשבר מלכותו ותחץ לארבע רוחות השמים והנה אין זה כאשר דבר: (כד) ועצם כחו ולא בכחו. רק בעבור חטאת ישראל ליסרם השם: והשחית עצומים. זה פירש ותפול ארצה מן הצבא ומן הכוכבים ותרמסם והוא השחית רבים מישראל. ופירוש ועד צבא השמים הגדיל שהוא שר השרים שהוא מיכאל כי הוא השר הגדול ותחתיו שרים ועוד אדבר על זה והוא בטל עולת התמיד והחריב הבית וזהו והושלך מכון מקום מקדשו ואל תתמה בעבור שאמר שהוא מקדש מיכאל כי מקדש השם הנכבד הוא כמו תורת משה הוא מטה האלהים: (כה) ובאפס יד ישבר. כי ידוע הוא אנטיוכוס נפל מן הגג ונשבר ומת. הגאון רב סעדיה אמר כי אלפים ושלש מאות הם שנים ותחלתם מגלות מצרים ומה טעם להחל משם וע"ד איך הוא שנה ערב ובקר לפי דעתו כבר ע"ר המועד זה שנים רבות והנכון בעיני כי שש שנים וחדשי' עמדו ישראל בימי אנטיוכוס בצרה גדולה וכן כתוב בספר יון והנה זה המספר הם ימים והטעם אלפים ושלש מאות בקר והם שש שנים משנות החמה ושלשה חדשי' וימים מהם משנות הלבנה קרוב משש שנים וחצי על כן אמר המלאך ומראה הערב והבקר אמת הוא והטעם שהוא כמשמעו ערב ובקר ולולי שמלאכו זה המספר כתוב וכבר עבר לא יכול אדם להבין זה המספר על כן אמר דניאל ואשתומם על המראה ואין מבין וכבר דברי קץ הגאולה סתומים וחתומים גם דניאל לא הקץ כי כן אמר ואני שמעתי ולא אבין וכן אמר באחרונה וחתום הספר עד עת קץ והמשכילים יבינו בהגעת הקץ מדברי המלאך: (א) בשנת אחת. פירשתי זה כי זה אינו דריוש בן אחשורוש שהוא בן אסתר המלכה: (ב) בשנת אחת. כל הגאונים פה אחת הסכימה דעתם עם דעת הקדמונים שאמרו שטעה ול בחשבונו כי לא חרבה ירושלים רק כאשר נתפש צדקיהו והיא היתה שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנצר כי ירמיה הנביא אמר לפי מלאת לבבל שבעים אפקוד אתכם וככה היה כאשר נהרג בלשצר ומלך כורש אז צוה ועלו ישראל מבבל אל ירושלים וזאת היא הפקידה והנה נשארו לחרבות ירושלים תשע עשרה מלכות כורש הפרסי וכשתחשוב מלכות דריוש המדי הזקן גם מלכות אחשורוש ושנים שתים למלכות דריוש הפרסי הוא בן אסתר אז מלאו לחרבות ירושלים שבעים

רבינו סעדיה גאון

י שריו ובאיו יעמודנה: ולא בכוחו. ולא מזרעו כי לא יהיה לו לא נין ולא נכד בעמו: (כג) ובאחרית מלכותם. אחרי מות אלו ד' הפושעים יעמוד מלך עז פנים קשה וחזק במלכותו. הוא ישמעאל: ומבין חידות. חידות מלכים הראשונים והעצומים כי מלכים הראשונים יוונים וארמיים ופרסיים: (כד) ועצם כחו ולא בכחו. כי אם בעונות ישראל: ונפלאות ישחית. זה המקדש: והשחית עצומים. אלו בתי השרים ועדי ישראל: ועם קדושים. הם ישראל שנלחם בהם בירושלם בימי טיטוס ככתוב עבדא קרב עם קדישין: (כה) ישחית רבים. יהרגם אחרי כן ם ממדינתם: שר שרים. הוא האיש שהפקיד בירושלים אשר פקד אותו טיטוס אחרי לוכדו עיר הקדש בהחריבו גאון עוזינו והניח מלך מגוגים לרדות בעם ה' ובא מ"ך ישמעאל ולקח הארץ מידו ויחזק עליו מן ג' מלכים של אחד מיעוט רבים שנים כרי שלשה: ובשלוה. פתאום ישבר ויפול: ובאפס יד ישבר. בלי כח כי ביד חלש ישבר. ד"א ובאפס יד ישבר ובאחרית ישבר. ד"א ם יד ישבר לא בידי אדם ישבר ככתוב די התגזרת אבן די לא בידין: (כו) נהייתי ונחליתי. נצטערתי עד שנחליתי כמו נהי וסי: ואשתומם. לשון שתיקה כמו שלשת ימים משמים: פ"א יצא קרן

מצודת דוד

ית כי נשברה הקרן הגדולה ותעמודנה ארבע תחתיה ירמז על כי כאשר יתחזק כנדרום עד מאוד ימות הוא ובמקומו יעמדו ארבע מלכיות בארבע הרוחות רומא ומצרים וא"י ופרס האמורים למעלה: מגוי יעמודנה. מלכי הארצות יהיו מבני עמו: ולא בכוחו. לא יתחזקו בכוחו של אלכס דרום להתגבר כמוהו. או ר"ל שהמלכים ה"ה לא יהיו מבניו כי הבנים יקראו כח כמ"ש כחי ית אוני (בראשית מט): (כג) כהתם הפושעים. כשיגיע הזמן להשלים ולכלות פושעי ישראל כשתתמלא הסאה: יעמוד. אז יעמוד משם מלך עז פנים ויהיה מבין ת כי ימלא בו סרבה חכמה והוא טימוס הבא מרומא ועליו יורה קרן אחת מצעירה וכמ"ש על אדום הנה קטן נתתיך בגוים (עובדיה א) ועל רומא כי סרבה אדום נתישבו בה ומלכו בתוכם ומ"ש ותגדל יתר וכו' כי התחזק ביותר על המצרים שהיא בדרומה של א"י ועל פרס שהיא במזרחה ועל א"י: ועצם כחו. בכל מה יחזק כחו ולא בעבור רוב כוחו כ"א בחלקלקות אמריו ותחבולות כמ"ש בו והחזיק מלכות בחלקלקות (לקמן יא): ונפלאות ישחית. בשחתות ות ישחית והצליח במעשיו ועשה כל חפצו והשחית מלכים עצומים ועם קדושים הם ישראל: (כה) ועל שכלו. ובעבור רוב שכלו יצליח המרמה שבידו: ובלבבו. בעבור זה יתגאה בלבבו וישחית רבים מהיושבים עמו בשלום וכריתות ברית: ועל שר שרים. יעמוד על השר שעל כל השרים ר"ל שחירף כלפי מעלה וכמ"ש: ובאפס. מבלי יד אדם ימות כי מיתתו היתה ע"י יתוש אחת שנכנסה בחוטמו כמ"ש רז"ל: (כו) ומראה וכו'. ואשר נאמר לך במראה על ערב בקר הוא כי כן יהיה: סתום החזון. ר"ל מה מהנבואה אשר היא לסוף ימים רבים סתום אותה בלבך ואל תגלה אף כמעט אשר ידעת: (כז) נהייתי. נשברתי יתי חולה כמה ימים מרוב החרדה ועכ"ז קמתי ועשיתי עבודת המלך אשר הוטל עלי מאז הפקיד אותי נ"נ כמ"ש למעלה: ואשתומם. הייתי מושתק ומתמה ר המראה הסיה אבל אין מי משרי המלך מבין בדבר כי התחזקתי בפניהם לבל ירגישו בי: ט (א) לדריוש בן אחשורוש. אין זה אחשורוש שהיה בימי המן כי ם בנו היה נקרא דריוש הפרסי וזהו דריוש המדי שלקח המלוכה אחרי מות בלשאצר כמ"ש למעלה ודריוש מדאה קבל מלכותא: (ב) בשנת אחת. לפי שארכו ריש בפסוק שלפניו לכן אמר שוב בשנת אחת וכן דרך המקרא: אני דניאל בינותי בספרים. כי מתחלה טעה בחשבון שבעים שנה שאמר ירמיה לפי מלאת לבבל

מצודת ציון

(כג) כהתם. מלשון תם והשלמה: עז פנים. חצוף: (כו) כי לימים רבים. אשר לימים רבים: (כז) נהייתי. נשברתי וכן ונהיתה נהיתה עליו (לעיל ב'): (ב) בספרים. מלשון מספר וחשבון הנה

חד חד מלרע וחד מלעיל וא' ברישי' וסי' נמסר במסרה רבתא במערכת אות הוי"ו בס"ד: למלאות ו' ד' מ"ל וב' חס' וסימ' ובחרושת אבן למלאת. וחבירו. לא... להרבות ירושלם. למלאות דבר ה' בפי ירמיהו דסוף ד"ה ב' בו. ומי מתנדב למלאות ידו היום לה' דד"ה: והרשענו כן כתיב וקרי הרשענו בלא וי"ו קדמא חטאנו ועוינו... מן י"א מלין דכתיב ו' בריש תיבותא ולא קרי' וסי' וכי ויאמר דוד מה לי ולכם. ומסגרתיה ויפתח על הלחת. וראתה ועתליה אם אחזיהו דמלכים. ואת ויקצץ המלך... ואת. ותקעו הגידו ביהודה ובירושלם. ויורה ולא אמרו בלבבם נירא. ויוציאו בעת ההיא נאם ה' ויוציאו. וכל לא האמינו מלכי ארץ וכל. והרשענו חטאנו ועוינו והרשענו... וחסד וימאנו לשמע ולא זכרו. וישמח גיל יגיל אבי צדיק: לאדני ז' וסימ' נמסר בישעיה ריש סימן כ"ח: שמוע י"א ד' מ"ל וז' חס' וסימ' ואם ביום שמע אישה. לבלתי... אל הכהן העמד לשרת. הנה שמע מזבח טוב להקשיב. זאת המנוחה הניחו לעיף. בנים כחשים בנים לא אבא שמוע מ"ל. כי הקשו את ערפם מ"ל. ועשה הרע בעיני...

כ'.ו' אֶל־־יִרְמְיָה הַנָּבִיא לְמַלְּאוֹת לְחָרְבוֹת יְרוּשָׁלַםִ
שִׁבְעִים שָׁנָה׃ ג וָאֶתְּנָה אֶת־־פָּנַי אֶל־אֲדֹנָי קל"ד .י' דס"ו'
הָאֱלֹהִים לְבַקֵּשׁ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּנִים בְּצוֹם וְשַׂק ג'
וָאֵפֶר׃ ד וָאֶתְפַּלְלָה לַיהוָה אֱלֹהַי וָאֶתְוַדֶּה
וָאֹמְרָה אָנָּא אֲדֹנָי הָאֵל הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא שֹׁמֵר קל"ד
הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו׃
ה חָטָאנוּ וְעָוִינוּ והרשענו וּמָרָדְנוּ וְסוֹר נ'.הרשענו ק'
מִמִּצְוֹתֶךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ׃ ו וְלֹא שָׁמַעְנוּ אֶל־־ ב' חסר. ב'
עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר דִּבְּרוּ בְּשִׁמְךָ אֶל־־
י"א בכתוב' מְלָכֵינוּ שָׂרֵינוּ וַאֲבֹתֵינוּ וְאֶל כָּל־עַם הָאָרֶץ׃
קל"ד. ג' ז לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים כַּיּוֹם
ג' וחס' הַזֶּה לְאִישׁ יְהוּדָה וּלְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ וּלְכָל־יִשְׂרָאֵל
ד' . ל' הַקְּרֹבִים וְהָרְחֹקִים בְּכָל־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתָּנוּ
שָׁם בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בָךְ׃ ח אֲדֹנָי לָנוּ בֹּשֶׁת
הַפָּנִים לִמְלָכֵינוּ לְשָׂרֵינוּ וְלַאֲבֹתֵינוּ אֲשֶׁר חָטָאנוּ
ו' כתיב כן. ל' זכר וחד מ"ל. לָךְ׃ ט לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת כִּי
ל' ר"פ בסי' מָרַדְנוּ בּוֹ׃ י וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
לָלֶכֶת בְּתוֹרֹתָיו אֲשֶׁר נָתַן לְפָנֵינוּ בְּיַד עֲבָדָיו...

תולדות אהרן למלאות. מגלה יא יב: חטאנו. יומא לו: לך ה'. סנהדרין לח לג זוכר אמור: בשת הפנים. עקידה שער קג וקנ:

אבן עזרא

שבעים שנה ואמרו כי דניאל החל לחשוב החרבן מעת שהוליך נבוכדנצר יהויקים אל בבל והנה מלך אחרי כן שמונה שנים גם י"א שנה לצדקיהו והנה שלמו לחרבן ירושלים שבעים שנה והיה יהודה הלוי אומר יש לתמוה איך טעה דניאל שהיה נביא וחכם בשבעים שנה י"ט שנה ואמר כי חשבון שבעים שנה למלכות בבל כאשר חרבה ירושלים ואז היתה הפקידה לא כאשר אמרו הגאונים והעד שאומר בדברי הימים ויהיו לו ולבניו לעבדים עד מלוך מלכות פרס וכורש הפרסי תחלת המלכים וגם כתוב למלאת דבר ה' בפי ירמיהו עד רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה למלאות שבעים שנה ואני אמרתי לו אם מחרבות ירושלים סופר מה טעם לספור הכתוב בשנת שמונה למלכו הוא שנת י"ט והוא ענה אמור לי אתה טעם חשבון ויהי מקץ ארבעים שנה ואני אמרתי לו ידענו כי הנביא אמר על כורש הוא יבנה עירי וגלותי ישלח ולא התנבא שיבנה הבית והוא שלח הגלות והחלו לבנות הבית וליסד הבית וצרי יהודה מנעום לבנותו וכתוב כן קריתא דך תתבנה ושוריא ישתכללון וגם כתוב לבטלא גבריא אילך וקריתא דא לא תתבניא ובטילו כמו באדרע וחיל וזה הכתוב כבר פירשו למלאות דבר ה' בפי ירמיהו שאמר כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם והקימותי עליכם את דברי הטוב להשיב אתכם אל המקום הזה והנה טעם ששבו אל ירושלים ועמדה חרבה עד רצתה הארץ את שבתותיה והוא אמר לי מי הביאך בצרה הזאת אז עניתי והלא כתוב בספר עזרא והות בטלא עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס והתנבי חגי נביאה וזכריה בר עדו אז קם זרובבל ויהושע לבנות וכתוב ועמהון נביאיא די אלהא מסעדין להון וגם כתוב ביה זמנא אתא עליהן וגו' וכתב אגרת לדריוש המלך והוא צוה למבנה בית אלהא די... ושכלילו מן טעם אלה ישראל ומטעם כורש ודריוש המדי וארתחששתא הוא לאחשורוש כי גם הוא צוה רק האמין ככורש ורבי יהודה ענה כל זה מה ט... לך אז השיבותי לו הנה אתה מודה כי זכריה התנבא בשנת שתים לדריוש הפרסי שאמרו שהוא בן אסתר כאשר כתוב בספרו והנה גם כתוב עד מ... תרחם על ירושלים אשר זעמתה זה שבעים שנה אז שתק: (ג) ואתנה את פני. לנכח מערבית דרומית. וטעם האלהים שהוא לבדו באמת האלהים וטעם ... תפלה בלבי וככה התפללתי: (ד) ואתפללה. אנא. כמו אמנם וכמוהו אנה ה' כי אני עבדך אנא חטא העם הזה והנגיד ז"ל אמר כי שתי מלות ה... אל נא מגזרת הואל והלמ"ד מבולע כלמ"ד יוקח ואין צריך: (ה) וסור. שם הפועל כמו זכור את יום השבת והטעם סור סרנו: (ו) שרינו ואבותינו. שהיו ... וכאשר

רשי

שניבא (ירמיה ט) כי לפי מלאת לבבל ע' שנה אפקוד אתכם דמיתי שכס... הזאת היא בנין הבית ושבעים שנה כלים בשנת אחת לדריוש המדי מש... מלכות בבל יד על ישראל שכבש נבוכדנצר יהויקים להיות לו עבד והיא ... שנה שניה למלכו' נבוכדנצר דאמר מר שנה ראשונה כבש נינוה שנה שני' עלה ... יהויקים לא וחשוב מאותה שנה ועד כאן ותמצאם. ואף במשנת סדר עולם ... החשבון הזה ושנינו שם בשנת מות בלשאצר הרי שבעים שנה מיום שמלך נבוכ... שבעים חסר אחת מיום שכבש יהויקים ועוד שנה אחת לבבל עמד דריוש והגי... וראיתי כי עדיין אין הגאולה ממהרת לבא הבינותי ונתתי לב לספירת הז... וידעתי שלא היה לי למנות לפי כבוש יהויקים אלא למלאות חרבות יר... כשימלאו שבעים שנה לגלות צדקיהו שבו חרבה ירושלים ועוד יש שמנה עשר... שהגלות הזאת היתה בי"ח שנה לכבוש יהויקים כמו ששנינו בסדר עולם ג... גלו בח' גלו בי"ח גלו בי"ט ופירשו רז"ל במס' מגילה גלו גלות יכני' ב... לכבוש יהויקים שהוא שמנה לנבוכדנצר גלו בשנייה בשמנה עשרה לכיבוש יה... שהיא תשע עשרה לנבוכדנצר: (ד) ואתודה. על חטאת עמי: האל הגדול וה... ולא אמר גבור אמר עובדי כוכבים משתעבדים בבניו ואיה גבורותיו: (ה) ו... והלכנו הלוך וסור ממצותיך טילנ"ש בלע"ז: (ז) לך ה' הצדקה. כלומר ... ופורענות שהבאת עלינו הדין והצדק עמך: ולנו בושת הפנים. כדי אנו לה... על המאורע לנו כי אנחנו גרמנו לעצמנו: כיום הזה. כאשר אנחנו ... היום

רבינו סעדיה גאון

קרן אחת מצעירה. מקטנה שבהן כמו מקדם אנטיוכוס שהיה ביותר: ואל הצבי. הצפון: (י) והגדל עד צבא השמים. כי ראה שמפיל הכוכבים כשעושה צרות לישראל צבא הצדיקים כדכתיב ... הרבים

מצודת ציון

(ד) אנא. ענין לשון בקשה: (ז) במעלם. ענין מעל ופשע:

מצודת דוד

ותהך לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם וכו' (ירמיה כט) וחשב שנה בנין בה"מ ו... שלימה תהיה בכלות שבעים שנה להתפשטות מלכות בבל על ישראל מעת ב...
נ"נ את יהויקים בראשונה אבל בדברי המלאך האמור בסוף הענין נתוסף בו בינה במספר החשבון והשכיל לדעת כי מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ... שיבנה הבית בשניה ויהיה אז גאולה שלימה היא תהיה בעת ימולא שבעים שנה לחרבות ירושלים ר"ל מעת גלות צדקיה וכמו שהתחלת הפקידה אשר ישובו ... תהיה בכלות שבעים שנה מעת התחלת התפשטות בבל על ישראל כן סוף הגאולה ובנין בה"מ תהיה בכלות שבעים שנה מעת חורבן הבית והעיר מכל ... (ג) ואתנה. ר"ל ומהרם בינותי בספרים עוד חשבתי שגם בנין בה"מ וגאולה שלימה תהיה בכלות שבעים שנה להתפשטות בבל על ישראל מעת שכבש נ"נ את יהוי... בראשונה והיא הלא היתה בשניה למלכות נ"נ והוא מלך מ"ה שנים א"כ נשארו עוד משניתיו מ"ד שנים וימי אויל מרודך בנו כ"ג שנים א"כ שבלעם שנה אחת ... מלכות אביו כי עלתה לזה ולזה הרי א"כ ס"ו שנים וימי בלשאצר בנו ג' שנים הרי שבעים שנה חסר אחת א"כ בשנת אחת לדריוש מלאו שבעים שנה ... ראיתי שאין גאולה שלמה ממשמשת לבוא שמתי פני כלפי המקום להתפלל על הדבר בחשבי שבעבור העון נתארך הקץ: ושק ואפר. בהתלבשות שק ובהתפלשות אפר... לצער והכנעה: (ד) ואתודה. על העונות: הברית. הגמול שהבטיח בברית: (ה) וסור. והננו הולכים וסרים ממצותיך: (ו) ואל כל עם הארץ. אשר היה ... ולא נשאר מי מבניהם: (ז) לך. עמך הצדקה במה שנשאר בנו שארית: ולנו בושת הפנים. מה שאנו בגולה בושים וחפורים כאשר אנחנו היום בבושת ... לנו ולא למקום ב"ה כי לא קצרה ידו מפדות אבל עוננו גורמים: לאיש יהודה וכו'. לכולם תחשב בושת פנים: הקרובים. אשר לא גלו למרחוק: במעל... בעבור מעלם: (ח) אשר חטאנו. על אשר חטאנו כי זה גרמה הגלות אשר היא לנו לבושת: (ט) לה' וכו'. ר"ל בידו המה: כי מרדנו. לפי שמרדנו בו ... להיות

. אם אמרים אתם לא נשב . ואתם הרעתם לעשות . וסור לבלתי שמוע דדניאל מ"ל . ויקשו את ערפם לבלתי שמוע כן כתיב דירמיה : נעשתה ט' וסימ' נמסר בתריסר
טלאכי סימן ב' : ויבאה ד' וסימ' ויבאה אל האדם . ויבאה יצחק האהלה שרה אמו . ויתתתן שלמה את פרעה . וישקד ה' על הרעה ויבאה : קירו בקולו ו' חס' בנביאים
ים וסימניך וישא שאול קלו. ועליון יתן קולו. היום אם בקלו תשמעו. שמעו שמוע ברוגז קלו. וישקד ה' על הרעה. וכל אוריתא דכו' חסרי' במ"א מ"ל וסי' ונשמע קולו בבאו
קדש : שמע אלהינו ב' דסמי' וסימ' ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך . שמע אלהינו כי היינו בוזה : ושמע ח' קמצי' וסימ' קום בלק ושמע . קרב אתה ושמע .

ביאים: יא וכל־ישראל עברו את־תורתך
ר לבלתי שמוע בקלך ותתך עלינו האלה
שבעה אשר כתובה בתורת משה עבד־
להים כי חטאנו לו: יב ויקם את־דבריו |
ר־דבר עלינו ועל שפטינו אשר שפטונו
ביא עלינו רעה גדלה אשר לא־נעשתה
ת כל־השמים כאשר נעשתה בירושלם:
כאשר כתוב בתורת משה את כל־הרעה
את באה עלינו ולא־חלינו את־פני | יהוה
הינו לשוב מעונינו ולהשכיל באמתך:
וישקד יהוה על־הרעה ויביאה עלינו כי־
יק יהוה אלהינו על־כל־מעשיו אשר עשה
א שמענו בקלו: טו ועתה | אדני אלהינו
ר הוצאת את־עמך מארץ מצרים ביד

חזקה ותעש־לך שם כיום הזה חטאנו רשענו:
טז אדני ככל־צדקתך ישב־נא אפך וחמתך
מעירך ירושלם הר־קדשך כי בחטאינו ובעונות
אבתינו ירושלם ועמך לחרפה לכל־סביבתינו:
יז ועתה | שמע אלהינו אל־תפלת עבדך ואל־
תחנוניו והאר פניך על־מקדשך השמם למען
אדני: יח הטה אלהי | אזנך ושמע פקחה
עיניך וראה שממתינו והעיר אשר־נקרא שמך
עליה כי | לא על־צדקתינו אנחנו מפילים
תחנונינו לפניך כי על־רחמיך הרבים: יט אדני |
שמעה אדני | סלחה אדני הקשיבה ועשה
אל־תאחר למענך אלהי כי־שמך נקרא על־
עירך ועל־עמך: כ ועוד אני מדבר ומתפלל
ומתודה חטאתי וחטאת עמי ישראל ומפיל

רות אהרן ולהשכיל. עקרים מ"ב פכ"ז: שמע אלהינו. ברכות ז: למען אדני· זוהר ויקרא: שמעה. עקידה שער עז:

: (ט) לאדני אלהינו הרחמים. שלא כלינו בעונותינו כי מרדנו בו: (יא) ותתך. ותגיע עלינו כמו לא נתך ארצה (שמות ט) ותרגם אונקלוס לא מטא: האלה והשבועה. אלות הברית אשר השבעתנו בחורב והיה אם לא ... וגומר. כל הקללות הכתובות שם: (יב) כאשר נעשתה בירושלים. הרג ושרפת העיר ונשים ענו ושבו בקולרין: (יג) כאשר כתוב בתורת משה. שהעיד בנו שאם נעבור על השבועה תבא עלינו כל הרעה הזאת: ... וישקוד. וימהר: כי צדיק. כי הדין עמו ורבותי' פי' צדיק הקב"ה וצדקה עלינו שמיהר והקדים שתי שנים למנין ונושנתם כדי שלא תתקיים בנו כי אבד תאבדון ונושנתם בגי' שמנה מאות וחמשים ושתים והם גלו לסוף ח' מאות ...ים לביאתם לארץ: (טו) ועתה ה' אלהינו. מתודים אנחנו כי חטאנו ורשענו: (טז) לחרפה. לגדוף: לכל סביבותינו · לכל שכנינו כולם מחרפים ...נו: (יז) למען ה' · למען שם הקדוש הנקרא על ב"ה שנאמר מקדש ה' כוננו ידך (שם טו): (יח) וראה שוממותינו. ושיממות העיר אשר נקר' שמך ...: כי לא על משענת צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו להשיב לנו כי על רחמיך באנו: (יט) ה' שמעה. אל תחנונינו: ה' סלחה. לחטאתינו: ה' הקשיבה. אזניך

וכאשר הזכיר שחטאו השרים והאבות הזכיר כי גם להם בשת פנים: (יא) ותתך. כמו תתכו בתוכה דרך משל: כי חטאנו לו. שב למלת האלהים: (יד) וישקוד. כמו שוקד אני. וטעם למען ה' למען זה השם שאנחנו מזכירים ורבי משה אמר למענך ה' וכדרש למען אברהם שקרא בתחילה זה השם הכתוב באל"ף דל"ת: (יט) אדני שמעה. זאת התפלה: אדני סלחה. העוונות שהיו עשה ואל תאחר להאיר פניך על מקדשך השמם: (כ) ועוד הייתי מדבר ומתפלל. דברים אלה

רבינו סעדיה גאון

ים כוכבים: ותפל ארצה מן הצבא ומן הכוכבים ותרמסם. שהפילה לארץ החסידים ותרמסם בגלות: (יא) ועד שר הצבא הגדיל. ועד הקב"ה הגדיל לדבר גדולות ונתגאה בעצמו ואמר אין יכול להציל ירושלם מידי והפיל חומות ירושלם והחריב בית המקדש ובטלו עולות וזבחים בימיו ואז ממנו מאותו המלך שהחריב בית תפארתינו אז הורם והושלך התמיד כמו רמה בים מרים התמיד דין שהועמד בכל עת ובכל שעה יושב הקב"ה בדין על חורבן ביתו שנאמר ואל זועם בכל יום. ד"א וממנו הורם התמיד כמשמעו על הכוכבים שהן תמיד כלומר שראה והפיל הצדיקים שדומים ...נים ולא היו בעולם: והושלך מכון מקדשו. שהחריב והשפיל בית המקדש בימיו: (יב) וצבא. ורצה כמו ולמן די יצבה יתננה כלומר ורצה הקב"ה על התמיד על הדין שיהיה נתון תמיד בכל ...על הפשע והתמיד שמרד אדם והשליך אמת ארצה אלו ישראל ובית המקדש. ד"א וצבא השמש והירח תנתן על התמיד בפשע שהיו מקטרים לשמש ולירח ולצבא השמים ועל זה הפשע בטל התמיד ...בית המקדש והשליך הקרן האמת ארצה: (יג) לפלמוני. כמו לפלוני: והפשע שומם. תת לשמם השיקוץ שבנו הגוים בירושלם: וקדש וצבא מרמס. בית קדש הקדשים וצבא ורצה שיהיה ...ם: (יד) ויאמר אלי עד ערב בקר. עד שיעשה ערב של ישראל בקר כמו והיה לעת ערב יהיה אור. ד"א עד ערב בקר עד שיגמור היום סוף אלפים ושלש מאות חודש כי ערב ובקר יום וזה חשבון ממלכות יונים עד שגלתו השמונים אלפים ושלש מאות חדשים היו ונספור ונדעם היאך הוא החשבון לאלפים ושלש מאות ירחים מלכות יונים מאה ושמונים שנה ספור השנים והעלם ...חדשים כי אלף ומאתים חדשים הם מאה שנה והשע מאות ושנים חדשים הם שמונים שנה וכמה שנים פשוטות מן שנים עבר חודש לשנה הרי מאה ושמונים שנים פשוטות עולים לאלף ומאה ...ם ירחים הוסיף עליהן עיבוריהן שבעה חדשים על כל מחזור והם עולים להשעים וחמש שנים שיש עיבורים לחמשה חדשים ועל שמונים וחמש שנים שיש שלשים ואחד חודש הרי ששים וששה ...ם הרי אלפים ומאתים ועשרים וששה חדשים נשארו לך שבעים וארבעה חדשים כלול אותם לשנים ויעלו השבעים ושנים חדשים לשש שנים ושני חדשים ועיבוריהן הרי שבעים וארבעה חדשים שש שנים משנפלו יונים עד שתפשו השמונים מלכות שלימה והיו הגוים תחת ידיהן היו שש שנים הרי קפ"ו שנים עם עיבוריהן עולין אלפים ושלש מאות חדש אז נצדק קודש ישראל וירושלם קדש הקדשים שנצדק ונעשה ד"א אלו שש שנים מיום מלוך אלכסנדרוס עד שתפש את ירושלם שהיו ישראל תחת רגליו עבדו אלו שש שנים ואחר שתפש ירושלם מלך יון ק"פ שנה ומאז מונין ...ין שטרות מתחלת אלו ק"פ שנה וכם חשבון אלפים ושלש מאות חדשים: (טז) להלז. לזה כמו הנער הלז האיש הלזה: (יז) ובאתי נבעתי. לשון בעתה ובהלה כמו ואימתך אל תבעתני נבעת ...י המלך ולמה נבעת מקול ההברה שנשמע באויר העולם: (יח) נרדמתי. תרדמה של פחד ונפלתי על פני ואמר לי בן אדם הכן עצמך באחרית הזעם והגלות כי למועד הגלות יהי קן וסוף: בעל

מצודת דוד

...ת בידו הרחמים והסליחות כי בלעדם לא נוכל עמוד: (יא) וסור. והיו הולכים ...ים: ותתך. נשפך עלינו האלה ועונש בטול השבועה אשר נשבענו על קבלת ...רה: כי חטאנו לו. לפי שחטאנו לו: (יג) כאשר כתוב וכו'. כמו שכתוב כן ...א: ולא חלינו. בעוד היינו בירושלים כאשר שמענו הנביאים מנבאים על הרעה ...חלינו לה': ולהשכיל באמתך. לדעת ולהתבונן שאתה אל אמת: (יד) וישקוד. מיהר על הרעה ללכת והביאה עלינו ר"ל מיהר להביא גולה אחר גולה והם גלות ...קים ויכניה וצדקיה: כי צדיק ה'. ר"ל ולא לעיול תחשב לו כי באמת צדיק הוא על כל מעשה הגלות אשר עשה לנו אבל אנחנו לא שמענו בקולו לקחת מוסר ...ור ראינו שיד ה' נגעה בנו בגלות הראשון ולזה הביא גם את השני גם את השלישי: (טו) ועתה וכו'. חוזר הוא על סוף המקרא לומר אבל עתה ה' וכו' הנני שבים ומתודים ...ר חטאנו רשענו: ותעש לך שם. להיות מפורסם בעולם עי"ז כאשר אתה היום נודע ומפורסם: (טז) ככל צדקותיך. כפי דרך צדקותיך: כי בחטאינו וכו'. ר"ל מקודם ידך המה לחרפה רק בעבור כי אנפת בנו בחטאינו וכו' לזה ירושלים ועמך לחרפה וכאשר ישוב אפך לא נהיה עוד לחרפה: לכל סביבותינו. כולם מחרפים: ...נו: (יז) והאר פניך. פנה אליה בפנים מאירות ושוחקות והוא ענין מליצה: למען ה'. ר"ל למענך ה' לבל יאמרו העמים: מבלי יכולת וכו': (יח) ושמע. תפלתי: ...יר. שוממות העיר: על צדקותינו. על בטחון צדקותינו: על רחמיך. על בטחון רחמיך הרבים: (יט) שמעה. את תפלתי: סלחה. לעונינו: ועשה. ר"ל מלא משאלותי ...תאחר זמן הגאולה: כי שמך וכו'. לומר עיר אלהים וכן אלהי ישראל ואין זו כבודך לעזבם ביד העכו"ם: (כ) ועוד וכו'. ר"ל מלבד הדברים שנאמרים שם הייתי

מצודת ציון

(יא) ותתך. ענין יציקה והרקה כמו ומטר לא נתך ארצה (שמות ט): האלה. הקללה: (יג) חלינו. ענין תפלה כמו ויחל משה (שם לב): (יד) וישקד. ענין מהירות כמו כי שוקד אני (ירמיה א): (יח) פקח. פתח: (יט) הקשיבה. ענין שמיעה: תאחר. מל' איחור והעכבה: מוטף

הטה ה' אזנך דמלכים . וחבירו דישעיה . הטה אלהי אזנך דדניאל : ועוד כ"ג וסי' חמש שנים אשר אין חריש. ועוד לו אך המלוכה . ותהי נבלתם כסוחה . ועוד בה עשיה
מנשה את אפרים . ארם מקדם ופלשתים מאחור . על כן על בחוריו לא ישמח ה' . בלתי כרע תחת . ועוד נוסף עליהם דברים . ועוד תשוב תראה . ועוד בחיים חייתם
הסיר את הבמות דד"ה דיהושפט . ועוד העם לא הכינו לבבם דד"ה דיהושפט . ועוד העם משחיתים . ועוד ברצותי בבית אלהי . ועוד אדומים באו ועוד דברו עבדיו . ועוד
מעט ואין רשע . כי יש לעץ תקוה . ועוד ראיתי תחת . ועוד אני מדבר ומתפלל . אני מדבר בתפילה . ועוד תוסף : ונביא ז' וסימ' ונביא אחר זקן . ונביא מרה

תחנתי לפני יהוה אלהי על הר־קדש אלהי׃
כא ועוד אני מדבר בתפלה והאיש גבריאל אשר
ראיתי בחזון בתחלה מעף ביעף נגע אלי כעת
מנחת־ערב׃ כב ויבן וידבר עמי ויאמר
דניאל עתה יצאתי להשכילך בינה כג בתחלת
תחנוניך יצא דבר ואני באתי להגיד כי חמודות
אתה ובין בדבר והבן במראה׃ כד שבעים
שבעים נחתך על־עמך ועל־עיר קדשך לכלא
הפשע ולחתם חטאות ולכפר עון ולהביא צדק
עלמים ולחתם חזון ונביא ולמשח קדש קדשים

אבן עזרא

שלא נכתבו ומפיל תחינתי על כן הוצרך לומר פעם אחרת ועוד אני מדבר בתפילה : (כא) וטעם מועף כאילו אמר העיפו שהיה מוכרח לעוף. וטעם ביעף כי הוא יעף מרוב המרוצה והנה ביעף שם על משקל ואדם ביקר בל ילין. וטעם כעת מנחת ערב כי היה לם ובוכה ככתוב בלום : (כב) ויאמר. המלאך שמע דניאל כי עתה יצאתי ממערכת המלאכים או מהיכל שמים להשכילך בינה : (כג) בתחילת תחנוניך יצא דבר. מלפני השם הנכבד כדרך הדבר יצא מפי המלך והטעם דבר שנגזר להיות ככה בלא תוספת ולא מגרעת : ואני באתי להגיד. לך הדבר : כי חמודות אתה. בחסרון איש כמו ואני תפילה : ובין בדבר. שילא : והבן. לבך : במראה. אמר יפת במראה הזאת : (כד) שבועים. אמר הגאון רב סעדיה כי אלה שבועים הם שנים והעד שאמר אח"כ עד מלאת שלשת שבועים ימים ולא הזכיר עם שבועים שבעים ימים והנה הם כמו שבע שבתות שנים וכן פירש כי חצי השבוע שהזכיר הוא אלף ימים ומאתים ותשעים כאשר אפרש בראיה גמורה רק פירוש אלה השבועים השבעים קשה עד מאד ועוד כי לכלא הפשע ולהתם חטאת לא ידענו אם הכל לשבח או לגנאי כי הנה נראה מלת לכפר עון ולמשוח קדש קדשים שהוא לשבח רק ולחתום חזון אינכו לשבח אם כן איך נוכל לתקן מלת לכלא פשע ולהתם חטאת להיותם לשבח וככה לחתום חזון ונביא והנה מצאנו כתוב כי לא שלם עון האמורי לגנאי והטעם כי עד עתה לא בא יום אידו וקץ עונש עונו כמו גדול עוני מנשוא וככה אם יקרך עון וככה תם עונך נשלם העון שלך והנו לגנאי ויוכל לענות כי הנה החטאת והאשם ועוד מלת אנא שא נא הכך הדבר ונשא את עינה והנה הכל יתפרש לפי ענין המקום ויורה להביא צדק עולמים לשבח ולחתום חזון שכל הנביאים התנבאו על דבר בית שני : ועתה אומר דברי הגאון אמר כי יצא דבר פירושו שגזור שתחרב ירושלים עם בית שני [...] מאות ותשעים שנה והם שבועים שבעים רק אתה טעית בחשבונך שנשלמו שבעים שנה ואינם רק שבעה שבועות שהם מ"ט שנים ולא חשש להזכיר הנ[...] כי כ"א היו ופירש עד משיח נגיד שהוא כורש המלך והביא ראיה מדברי הנביא כה אמר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו ושבועים ששים ושנים ה[...] בית שני והנה יש להקשות כי המלאך אמר בתחלת תחנוניך יצא דבר ועוד איך יע־ב שני הגלות עם שנות בית שני ואיך נפרש לכלא פשע ולהתם חטאת [...] מה נעשה בשבוע הנשאר שאמר והגביר ברית לרבים שבוע אחד אחרי שבועים ששים ושנים והיה ראוי להזכיר כי עוד נשארו שלשת שבועים וראייתי כי ו[...] הוא משיח איננו נכונה כי למשיחו היא נבואו וככה כתוב יען כי משח ה' אותי וקודם שאומר דעתי אפרש והגביר ברית לרבים זה היה ידוע כי טיטוס [...] ברית עם ישראל שבע שנים ושלש שנים וחצי בטל התמיד בבית שני לפני חרבן הבית וככה כתיב בספר יוסף בן גוריון ואמר על כנף שקוצים משומם ש[...] שקוצים בדביר אחר המספר הנזכר כאשר נלכדה ירושלים וכתוב בנבואה הרביעי' וחללו המקדש המעוז זהו יום נלכדה ירושלים בימי טיטוס והסירו התמיד ו[...] זה ונתנו השקוץ משומם וככה כתוב ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם ימים אלף ומאתים ותשעים והוצרך דניאל לפרש כמה ימים שלמים הם חצי [...] בעביר שני האדרים גם בעבור מלת חצי כי יתכן שאיננו חצי שלם פחות או יותר כמו וחצי שבט מנשה ורבים ככה ודע כי ימים לעולם הם ימים [...] שנים רק יתכן אם אמר ימים להיות שנה תמימה בשוב ימי השנה כאשר היו כמו מימים ימימה שהם ימי השנה שלמה ימים תהיה גאולתו רק כאשר [...] עם ימים מספר שני ימים או שלשה לא יתכן להיותם שנים רק ימים כאשר הם על פירוש שנתים ימים שהיו שנתים שלמים ששבו הימים כאשר ה[...] וככה על חדש ימים שתראה הלבנה על המתכונת שנראתה ביום הראשון מהמספר על כן אמרתי כי ימים אלף ומאתים ותשעים הם חצי השבוע ש[...] וככה אשרי המחכה ויגיע לימים כאשר אפרש ואילו היו שנים איך יחכה אדם אלף שנים ויגיע וכתוב ימי שנותינו בהם שבעים שנה והנה מצאנו נחמיה [...] אשר העיר בית קברות אבותי חרבה ושעריה אכלו באש וכתוב גם אותי צוה להיות פחה בארץ יהודה וכתוב עליו הוא יבנה היכל ה' והוא ישא הוד [...] ומשל על כסאו וירמיה התנבא עליו ומלך מלך והשכיל ובעזרא כתוב על נחמיה ואתה הוה להם למלך ועתה אפרש שבועים שבעים הם ממוצא דבר בק[...] תחנוני :

רשי

אזנך לצעקתינו : ועשה. את בקשתינו ואל תאחר : (כ) על הר קדש אלהי. [ז]ה הר בית אלהים שיבנה : (כא) בתחילה. בימי בלשצר כמו שכתוב למע[לה] : מועף ביעף. היה מועף אלי בפריחה ובטיסה : (כב) ויבן. ויבינני : (כג) בתח[לת] תחנוניך יצא דבר. אמת מאת הקב"ה אלי להגיד לך : כי חמודות א[תה]. דברי חמד יש לך להקב"ה : ובין בדבר. ותן לב להבין בדבר : (כד) שבעי[ם] שבעים נחתך על ירושלם. מיום חורבן ראשון בימי צדקיהו עד שיהיה [...] לכלא הפשע ולהת' חטאת. שיקבלו ישראל את גמר פורענותם בגלות [...] ושעבוד וכדי שיכלו פשעיהם ויתמו חטאת' ויתכפר עונות' כדי להביא [...] צדק עולמים ולמשוח עליהם קדש קדשים הארון והמזבח' וכלי הקודש [...] להם ע"י מלך המשיח : ומנין שבועים. ארבע מאות ותשעים שנה. גלות [...]

פ'

רבינו סעדיה גאון

(כ) בעל הקרנים. זה מלך מדי : האיל אשר ראית. זה מלך פרס שנא' מלכי מדי ופרס : (כא) והצפיר השעיר. היינו צפיר היינו שעיר אלא המקדים בצפרא ככתוב באה צפירה ויש לוו[...] ויצפור מהר הגלעד : המלך הראשון. המקדים למלוך הוא השעיר זה אלכסנדרוס והיא הקרן הגדולה שלא היה גדול כמוהו בכל מלכי יון : (כב) והנשברת. במותו תשבר מלכותו : ותעמודנ[ה] תחתיה. אלו ד' גיבוריו שהמליך בחייו : מגוי יעמודנה ולא בכוחו. מעמו יהיו המלכים ולא מכוחו מזרעו כי אין לו בן : (כג) כהתם הפושעים. אלו ד' מלכים מן העולם : אז יעמוד ע[...] פנים. זה אנטיוכס : ולא בכח גבורתו מלך אלא מרוב חכמה שהיה מבין חידות ותחבולות ככתוב ועלם כחו ולא בכחו כלומר לא מעולם כחו מלך אלא מרוב חכמה וחידות שהיה בו. ד"א ולא[...] עולם כחו ככחו של ראשון : (כד) ונפלאות ישחית. הם אדירי ארץ המופלאים : והצליח עלמו ועשה כל מה שחפץ והצליח מלוכה בידו : ועל שכלו. לפי שהוא חכם : מרמה בידו על כן[...] במלכותו וישחית גיבורים עצומים וישראל שהם קדושים : ועל שר שרים יעמוד. שיחליף פניו להלחם להחריב ביתו : ובאפס יד ישבר. מבלי יד אדם שיצא המלאך וסרגו זה לזה בתרגם ד"לא[...] ספילו המגדל שוכב על כעיפות לרקיע ונפל ממנו ונשבר ומת. הדבר שאמר לפי מלאות לבבל שבעים שנה ודניאל טעה בזה החשבון לפי שירמיה אמר אפקוד על בבל והוא חשב בדיו[...] שאמר ירמיה אפקוד אתכם בבבל הבניין לפי שראה שמלאו שבעים שנה להורבות ירושלם והתחיל דניאל מתחנן לפני הקב"ה וזו הפקידה אינה על ישראל כבם שנ' על ידי ירמיהו בן עשה[...] משנה הרביעית ליהויקים שמלך נבוכדנצר ומאז ועד שהפקידם כורש הראשון לבעלותם לירושלם עברו שבעים שנה ואלה מספרם מ"ה שנה מלך נבוכדנצר אויל מרודך כ"ב מן שנה לזה וזה [...] כ"א

מצודת ציון

(כא) מועף ביעף. מל' עפיפה ופריחה : מנחת ערב. תמורת ערב : (כד) שבועים. שמטות משבע שנים : נחתך. נגזר כי שניהם הם מענין כריתה : ולהתם. מל' תם והשלמה : ולחתום. ענין גמר ובדרז"ל כל חותמי ברכות (ברכות סג) וכן ועל החתום (נחמיה י) כי דרך לרשום כ"א שמו אחר גמר הכתב : ולמשוח. ענין גדולה כמו למשיחי לכורש (ישעיה מה) ולזה קראו גם כאן משיח נגיד : וחרוץ

מצודת דוד

הייתי מדבר ומתפלל עוד בדברים אחרים והייתי מתודה וכו' : על הר. [...] הר הקדש של אלהי והוא בה"מ : (כא) ועוד אני מדבר. בעוד שהייתי מדבר בת[פלה] בחזון בתחלה. בהחזון הנראה לי בשנת שלש לבלשאצר כי בשנת אחת לב[...] ראה בחלום מה שראה : מועף ביעף. פרח בפריחה ונגע אלי בעת זמן הקרבת [...] הערב והוא תמיד של בין הערבים : (כב) ויבן. הבין אותי : יצאתי. מן השמים : להשכילך. להשכיל אותך הבנת הדבר בענין זמן הגאולה : (כג) בתחלת. בעת התחלת[...] יצא דבר ה' ללכת להגיד לך והנה באתי אני להגיד : כי חמודות. על שאתה בעל מעלות חמודות לזה שלח ה' להגיד לך : ובין בדבר. תן דעתך להבין בדבר [...] לזרזו ואמר הבן במראה הנבואה הזאת : (כד) שבועים שבעים. שבעים שמטות שנים נגזר על עמך וכו' ר"ל המקום גזר שתהיה חורבן בית השני בכלות [...] שמטות מחורבן הראשון והם במספר שנים ארבע מאות ותשעים וכן היה כי בכלות ע' שנה מחורבן בית הראשון נבנה השני ועמד ת"כ שנה הרי [...] ת"ן שנה : לכלא הפשע. בחורבן בית השני ובקושי הגולה יכלה הפשע ויתמו החטאות כי ימורק הכל ויכופר העון ויהיה זה סיבה להביא צדק עולמים [...] משיח צדקנו אשר ימלוך לעולמים : ולחתום חזון ונביא. להיות נגמר דברי חזון ונביא ר"ל להתקיים כל היעודים והבשורות אשר נבאו כל הנביאים : ולמש[וח] קדשים

מלחמה. וגם אלה בין שגו. ולחתום חזון ונביא. אם יהרג במקדש ה'. ונביא לבב חכמה. בתרא חס' דהוא לשון ביאה: ואין לו ב' וסי' מקים מקים. יכרת משיח
לרבים ד' בקריאה וסי' מעמל נפשו יראה. והגביר ברית לרבי'. שק ואפר יצע לרבים. ומשכילי עם יבינו לרבים. וב' ברבים וסי' ועשה למבצרי מעזים. לכן

דַע וְתַשְׂכֵּל מִן־מֹצָא דָבָר לְהָשִׁיב וְלִבְנוֹת ל׳. ל׳. ב׳ חסר
ם עַד־מָשִׁיחַ נָגִיד שָׁבֻעִים שִׁבְעָה וְשָׁבֻעִים ג׳
שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם תָּשׁוּב וְנִבְנְתָה רְחוֹב וְחָרוּץ וּבְצוֹק ל׳ ל׳
הָעִתִּים: כו וְאַחֲרֵי הַשָּׁבֻעִים שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם יִכָּרֵת ל׳.

שני ת"ד: (כה) ותדע ותשכל מן מוצא דבר. מתוך מוצא דבר זה שילא תחנוניך להגיד לך תדע להשכיל להשיב ולבנות ירושלים: עד משיח נגיד. מיום החורבן עד בא כרש מלך פרס שאמר הקב"ה עליו שהוא ישוב ירו וקראו משיחו ונגידו שנא' כה אמר ה' למשיחו לכורש וגו' הוא יבנה עירי ישלח וגו': שבועים שבעה. שבע שמטות שלימו' יהיו בגולה קודם שיבא עד היו יותר שלש שנים אלא מתוך שלא שלמה השבוע לא נמנה בשנת אחת כשדי שהיה דניאל עומד בה כשנא' לו החזון הזה כלו שבעים לכבוש יהויקים י"ח שנה שקדמה כבוש יהויקים לחורבות ירושלי' נשארו נ"ב שנה היא שנו נ"ב שנה לא עבר איש ביהוד' הם נ"ב שנה אשר מיום החורבן עד שחזרו בימי ז' שמיטות ושלש שנים: ושבועים ס' ושנים תשוב ונבנתה. העיר ברחובתיה: חם חריצים שעושין סביב החומ' לחזוק העיר שקורין קאבה בלע"ז: ובצוק ואותן העתי' יהיו בצוק ובצרה כי בשעבוד מלכי פרס ועובדי כוכבים טריחים עליהם בשעבוד קשה ואע"פ שהם ס"ב שבועים ועוד ארבע שנים מן השבוע השמיני' שהיתה תחלתו נבלעת ג' שנים בתוך נ"ב של המשך הגולה כאן אותן ד' שנים לפי שלא מנה כאן אלא שבועים והרי אתה מוצא לה התחיל למנות שבועים ע'. ובסוף כשפירש עתידם ומשפטיהם לא מנה ע. אלא שבוע א' נחלק מקצתו לכאן ומקצתו לכאן והוא לא הזכיר שבועים השלמים: ובצוק העתים. בצוקה יהיו אותן העתים: (כו) ואחרי. שבועים יכרת משיח יהרג אגריפס מלך יהודה שהי' מושל בימי החורבן: ואין
שר מלך רומא בבואו על ירושלים עם בנו גם עליהם כתוב בנבואה הרביעית וזרועים ממנו יעמדו וחללו את מקדש המעוז והסירו התמיד וטעם ס

חתנוני דניאל לכלא הפשע כמו כי לא שלם עון האמורי ולהתם חטאת כמו תם עונך ולכפר עון לסבול עול הגלות לכפר עון אבותינו ולהביא עת שידינם השם בצדק או פירושו לגנאי כי ביאת הצדק הוא שקיעתו כאשר השמש ביאתו הוא שקיעתו על כן הוא לגנאי כי לשבח הוא להפך כמו אז יצא כנוגה צדקה והוציא כאור צדקך וזהו קומי אורי כי בא אורך כי שקע אורך עד עתה ולחתום חזון ונביא שיפסקו הנביאים ולחתום משיח קדש קדשים והנה זה תחילת הגלות ואל יעלה על לבך דבר המספר כי הנה במספר מלך פרס מולד נוסף כפי דבר המלאך כאשר אפרש ואם יש בחשבון תוספת או מגרעת לא יזיק אולי יעלה על לבך דבר המולד כי היודע רגע קדרות הלבנה בשנה הזאת ומצאנו קדרות אחרת לפני זאת מאה שנה אוכל בה לדעת מקום הלבנה באמת וכפי חשבונו ישוב ברצונו אחורנית או השנים הבאות והנה פירוש ותדע ותשכל ממוצא דבר להשיב ולבנות ירושלים: (כה) עד משיח נגיד שבועים שבעה. והנה תשע עשרה שנה שהם מלכות כורש ואחשורוש ושנתים לדריוש והוא מלך י"ב שנה וככה כתוב בספר מלכי פרס ועשרים שנה מארתחשסתא המלך והנה הכל שבועים שבעה עד בא נחמיה ככתוב בספר עזרא ושבועים ששים ושנים שעמד בית שני וחצי השבוע פירשתיו ואמר משומם והוא פועל יוצא וטעם שהוא משומם כל רואו וכל שמעו מישראל. וטעם ועד כלה ונחרצה תתך על שומם שהשיקוץ יעמוד בבית עד בא עת כלה ונחרצה גזרה שנגזרה תתקעל שימם הוא השיקוץ דרך תפילה שיהיה שומם כמו בת בבל השדודה ופי' ואחרי השבועים ששים ושנים יכרת משיח שלא יהיה מישראל מלך עליהם והעיר והקדש ישחית עם נגיד שבא שהוא אספסינוס

רבינו סעדיה גאון

ל אותם עם מ"ה והם ס"ו שנה כשאצר מלך שלשה שנים הרי ס"ט שנים ודריוש המדי אשר הומלך על מלכות כשדים מלך שנה אחת הרי שבעים שנה ומיד מלך כורש והעלם לארץ ישראל ור בכתוב ע"י ירמיהו. אנא ה' האל הגדול והנורא משה ירמיהו דניאל סימן משה אמר האל הגדול והגבור והנורא שעושה גדולות וגבורות לישראל במצרים ובים סוף ובמדבר והנורא על שכן הקודש שנאמר נורא אלהים ממקדשיך. ירמיהו אמר הגדול הגבור שהוא גדול על הכל ולו נאה לומר גיבור שראה ביתו חרב ובניו הולכין בגולה וסובל ולמה לא אמר הנורא על בית המקדש. דניאל אמר האל הגדול והנורא ולא אמר הגבור לפי שראה בניו מסורין בקולרין ואיה גבורתו ולמה אמר הגדול שעשה גדולות לחנניה מישאל ועזריה בכבשן האש ולדניאל בגוב למה אמר הנורא שחזר ובנה ביהמ"ק: (יא) ותתך. ותגיע כמו לא נתך ארצה: האלה והשבועה. אשר כתבת בתורת משה עבד האלהים כמו ארור האיש אשר יעשה כך וכך ואשר לא יקים תורה הזאת והשבועה הדברים שנתת לנו על יד משה רבינו אם תשמעו יהיה לכם כך וכך ואם לא תשמעו יהיה לכם כך וכך ועתה באו עלינו הצרות הכתובות בספר תורת משה מניין של הקב"ה שבועה היא שנאמר את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ולא יהיה עוד המים למבול ולא נאמר שבועה ובנביאים כתוב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי: (יד) וישקוד ה' על וימסר כמו מקל שקד מקל ממהר לפרות לפני כל האילנות והם שקדים השוקדים להניץ לפני כל אילן ואמר דניאל צדיק הוא ה' שקדם והגלם לסנהדרין שבימי יהויכין ב' שנים ומהלה לחורבן למד שהקדימו ב' שנים ומהלה לגלותם כיון שראה שביהמ"ק עתיד ליחרב קדמו וגלו כדי שלא ימלאו בירושלים בחרבן ביהמ"ק: (טו) ועשה לך שם כיום הזה. שיאמרו אומות העולם יום עשה הקב"ה לישראל הרג בכורי מצרים קרע להם את הים והמית המצריים בתוכו: (טז) לכל צדקותיו. לכל הגוים היושבים סביב לארץ ישראל: (יז) למען אדני. למען אברהם אדון קודש לכל באי העולם שנא' אדני ה' במה אדע: (כא) מועף ביעף. מכאן שגבריאל עופף העולם בשתי עפיפות ורמז כי בא בזריזות בקלות עיפת עיפתו ונגע אליו כעת מנחת ערב בעת ים המנחה בשעה שמינית ביום המול כי ערבי פסחים מקריבין בשביעית עבור בחיעת פסחים: (כג) בתחילת תחנוניך יצא דבר. ככתוב והיה טרם יקראו ואני אענה כך לדניאל בתחילת פיענו הקב"ה ע"י גבריאל כי היה צדיק וישר ונחמד ועל כן אמר לו כי חמודות אתה שכל הצדיקים נקראו המודים: (כד) שבועים שבעים נחתך על עמך. נספור ונדע כמה שנים הם י' פעמים לפ' הרי שבועים ע' הן ת"ל שנה הואת מכן ע' שנים לגלות בבל משהחריב נבוכדנצר ביהמ"ק עד שנת שתים לדריוש נשארו ת"כ שנה שהך היה עמידתו של בית שני כלומר שבועים שבעים ל עמך ועל עירך ירושלם עיר קדשך שעתידה להבנות הרי למדתה עם גלות בבל ועם עמידתו של בית שני שבועים שבעים שהן ת"ל שנה ע' לחרבן ת"כ לבניין: לכלא הפשע. שעשו: ולהתם נתתם הקב"ה התפאת: ולכפר. עונות ישראל: ולהביא צדק עולמים. זה ביהמ"ק ככתוב מכון לשבתך עולמים ונקרא ביהמ"ק עולמים בעולם בניין ראשון ובעולם בניין שני ובעולם אליה שיעמוד לעולמי עולמים: ולחתום חזון ונביא. כי משנכנס הבית השני לא קם נביא עוד בישראל זולתי משתמשין בבת קול: ולמשוח קדש קדשים. שיהא גדול כבוד גדולת הבית השני אין ככתוב גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון וזה שאמר למשות לשון רבות היא כמו למשח' בהם מתרגמינן לרבאה ויש פותרים אומרים למשות למדוד מדה מתרגמינן משחתא על וקו ינטה על ירושלם: (כה) מן מוצא דבר. משיצא הדיבור מלפני הבורא ונגזרה הגזירה להשיב הגולה מבבל ולבנות ירושלם ע"י כורש: עד משיח נגיד. עד שיתרבה המלך והוא הנגיד את ירושל' עדיין ז' שבועים הם ז' שבועים הם מ"ט שנה משהשרה הבורא לבנות ירושלם ועד שנת שתים לדריוש מלך פרס ואחרי כן תבנה ירושלם ותעמוד בבניינה שנה הרי שבועים שבעים ד' שנים אותן עשר שנים עמדה ביתר ובעלותם לירושלם תבנה רחוב היא ירושלם ותוצאותיה: וחרוץ. כרות הם הצרות יושבי ירושלם שהם עכשיו חרוצים ממעבר אדם: ובצוק העתים. הם הצרות

מצודת דוד מצודת ציון

. לביות קדש הקדשים בגדולה מרובה כי אז יהיה גדול כבוד הבית: מן מוצא דבר. ממה שיוצא ומובן מזה הדבר תדע ותשכיל עת בא להשיב את ירושלים בגאולה שלימה ותבין כי טעית בחשבונך ועדיין לא בא העת': עד משיח נגיד. ר"ל כי מספר של שבעה השמטות האלה בחשבון הזה נגזר לחלק שיה נגיד ר"ל מן החורבן עד משיח נגיד הוא כורש יהיה מספר שבע שמטות שלימות אבל השמיניה לא שלמה: ושבועים ששים ושנים תשוב וכו'. ולה"ו להיות בנויה משך זמן ס"ב (ועל שלא נשלמה לא זכר אף השנים) שמטות שלימות מלבד השנים אשר לא באו לכלל שמטה ומן מוצא הדבר הזה הנה יוכל לדעת אשר עדיין לא בא העת כי מספר שבעים שנה שאמר ירמיה לפי מלאת לבבל היא על התחלת הפקידה והנה היא תחשב מהתחלת התפשטות בבל על ישראל שכבש נ"כ את יהויקים בראשונה אבל סוף הגאולה ובנין בה"מ תהיה בכלות ע' שנה מגלות צדקיה וחורבן הבית כי אם כן היא עולה החשבון יפה שהרי גלות היתה בסוף שנת י"ט לנ"נ והוא מלך מ"ה שנים ונשארו א"כ משנותיו כ"ו שנים ימי אויל מרודך בנו כ"ג אלא שנבלעה שנה אחת כמ"ש למעלה הרי א"כ מ"ח לשאצר בנו ג' הרי נ"א ימי דריוש המדי שנה אחת הרי נ"ב א"כ מהחורבן ועד כורש המולך אחר דריוש לא נשלם רק שבעה שמטות ונכנס שלשה שנים בהשמטה ית ובשנה הראשונה לכורש עלו לירושלים והתחילו לבנותה ועמדה כך ח"י שנה עד השנה הראשונה לדריוש הפרסי והבית לא נבנה עד השנה השנית ת"כ שנה א"כ מבנין ירושלים על החורבן תל"ח שנה והם במספר ס"ב שמטות שלימות ועוד ארבעה שנים אשר לא באו לכלל שמטה (ולכן לא זכר אף הרי בין הכל שבעים שמטות וכמו החשבון האמור עד משיח נגיד יוחשב מגלות צדקיה כן חשבון של גאולה שלימה ובנין בה"מ יש לחשוב שבעים שנה לצדקיה ולא נשלמו עד השנה האחת לדריוש הפרסי כי כשמת דריוש המדי היה נ"ב שנה מגלות צדקיה כאשר אמרנו לא ותחשוב ימי כורש ג' הרי נ"ה ימי יום י"ד הרי ס"ט א"כ בשנה האחת לבנו דריוש הפרסי נשלמו שבעים שנה ובשניה לדריוש היה גאולה שלימה והתחילו לבנות הבית וכמ"ש בשנת שתים לדריוש ויבואו ויעשו מלאכה בבית ה' (חגי א) ומ"ש ובשנת אחת לכורש לכלות דבר ה' בפי ירמיה וכו' (דה"ב לו) כי פקידה בעלמא אשר חזרו ישראל לארצם בפקודת כמ"ש שם היא היתה בכלות שבעים שנה מגלות יהויקים שהם נ"ב שנה מגלות צדקיה אבל גאולה שלימה יחשב שבעים שנה מגלות צדקיה כאשר אמרנו אבל אם אף לגאולה שלימה ובנין בה"מ מכבוש יהויקים בראשונה בכלות שבעים שנה ממנה א"כ אין כאן חשבון כלל מגלות צדקיהו וא"כ גם החשבון האמור עד משיח שהראוי ג"כ לחשוב מכבוש יהויקים בראשונה ויעלה א"כ לעשר שמיטות וממשיח נגיד עד חורבן בית שני לא יהיה כ"א ס' שמטות להיות בין הכל ע' שמטות ן נאמר ונגזר כי עד משיח נגיד לא יעלה אף לשמנה שלימות ומשם עד החורבן עולה אף יותר מס"ב שמטות וא"כ מזה ישכיל שטעה בחשבון ומוסב לתחילת הענין לומר ע"י דברי המלאך בינותי בספרים מספר וכו' למלאות לחרבות ירושלים ע' שנה הוא גלות צדקיה וחורבן הבית: רחוב וחרוץ. רחוב הבית בנויה וחפירה סביב לה כדרך העושין לעיר מבצר: ובצוק העתים. זמן עמידת הבית השניה תהיה בצוקה כי ימשלו בהם פרס ועכו"ם ורומי: (כו) ששים ושנים

(כה) וחרוץ. ענין חפירה ובדרז"ל חריצים ונעיצים (חולין סו): ובצוק. מלשון צוקה וצרה: בשטף

אחלק לו ברבים : ונחרצה ג' וסי' בישעי' סי' י' : ובין ז' בליש' וסים' נמסר ביונה ומשלי ריש סימן כ"ג ע"ש : ובינה ג' מלעיל וסי' בינת הגיגי . ואם בינה שמעה ז
ובינה לו במראה: חמודות סימן ותקח רבקה את בגדי החמדת כתיב חס' דחס' . בתחלת תחנוניך יצא דבר חמודות כתיב מ"ל דמ"ל . חמודות בזהב דעזרא חמודת כתי
חסר ו' בתרא . ושארה חמדות כתיב חס' ו' קדמא : ואשא את עיני וארא ב' דסמי' וסי' והנה ארבע קרנות . והנה איש אחד לבוש : חגורים ג' ב' חסרים וא' מ"ל וסי' סר

מָשִׁיחַ וְאֵין לוֹ וְהָעִיר וְהַקֹּדֶשׁ יַשְׁחִית עַם נָגִיד ג'. ג'. ג'
הַבָּא וְקִצּוֹ בַשֶּׁטֶף וְעַד קֵץ מִלְחָמָה נֶחֱרֶצֶת ג'. ג'
שֹׁמֵמוֹת: כז וְהִגְבִּיר בְּרִית לָרַבִּים שָׁבוּעַ אֶחָד ג'. ג'. ד'
וַחֲצִי הַשָּׁבוּעַ יַשְׁבִּית ׀ זֶבַח וּמִנְחָה וְעַל כְּנַף ג'. ג'
שִׁקּוּצִים מְשֹׁמֵם וְעַד־כָּלָה וְנֶחֱרָצָה תִּתַּךְ ג'
עַל־שֹׁמֵם:
י א בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס דָּבָר
נִגְלָה לְדָנִיֵּאל אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמוֹ בֵּלְטְשַׁאצַּר ג'
וֶאֱמֶת הַדָּבָר וְצָבָא גָדוֹל וּבִין אֶת־הַדָּבָר וּבִינָה ג'. ד'. ב' מ"ל ג' מלעיל

לוֹ בַּמַּרְאֶה: ב בַּיָּמִים הָהֵם אֲנִי דָנִיֵּאל הָיִ
מִתְאַבֵּל שְׁלֹשָׁה שָׁבֻעִים יָמִים: ג לֶחֶם חֲמֻדוֹת
סי' מ'.ו'.ס' ג' לֹא אָכַלְתִּי וּבָשָׂר וָיַיִן לֹא־בָא אֶל־פִּי וְסוֹךְ
ג' סָכְתִּי עַד־מְלֹאת שְׁלֹשֶׁת שָׁבֻעִים יָמִים: ד וּבְ
ס"ג עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַאֲנִי הָיִ
ג'. ג' עַל־יַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל הוּא חִדָּקֶל: ה וָאֶשָּׂא אֶ
ג' עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה אִישׁ־אֶחָד לָבוּשׁ בַּדִּים וּמָ
ג' א' מ"ל. ג' חֲגֻרִים בְּכֶתֶם אוּפָז: ו וּגְוִיָּתוֹ כְתַרְשִׁישׁ וּפָ
י"א כְּמַרְאֵה בָרָק וְעֵינָיו כְּלַפִּידֵי אֵשׁ וּזְרֹעֹ

תולדות אהרן והגביר . (כלאים לג) : שקוצים . תענית כח : בשנת . (ר"ה נז סנהדרין יח) : חמודות . יומא עו : הבדים , עקידה שער עו : וגויתו . חולין נא (שם נח) :

אבן עזרא

ועטם וקלו יבא לקלו באניות : (כו) ועד קץ מלחמה. שנלחם שנים רבות על ירושלים עד שהיתה נהרסת שוממות : (א) בשנת שלש. אמר הגאון כי וצבא גדול כמו ודי הוה צבה ור' משה בן בלעם אמר שהוא כמו צבא לאנוש עלי ארץ ולפי דעתי כי אשר נקרא שמו יכנס בין שני דברים כאשר פירשתי וירא ישראל על שפת הים מצרים מת כי הארץ בלעתם כי כן כתיב בשירה והנה זה דבר וצבא גדול נגלה לדניאל במראות הלילה : ואמת. את הדבר : ובין את הדבר. שם הפועל כמו בין תבין את אשר לפניך : ובינה לו. שם ובעבור היות הנגינה תחילה באות הראשון שהוא מלעיל כמו עשה לי את החיל הזה או יהיו שניהם לשון צווי ותחסר מלת ונאמר לו זאת המראה לא גילה אותה והעלימה אולי כן צוה : (ב) בימים ההם. הייתי מתאבל שלשה שבועים ימים וזה היה בחדש ניסן ואיך התאבל ימי חג המצות ולא שתה יין בליל פסח ליל חמשה עשר כי כתוב כי מן היום הראשון אשר נתת לבך להתענות לפני אלהיך ואני באתי בדבריך במצות השם כי כן כתוב כי עתה שלחתי אליך רק שר מלך פרס עומד לנגדי עשרים ואחד יום שהם השלשה שבועים שהתענית על כן אמרתי לצוא ולולי מיכאל שעזרני עודני הייתי שם במלחמה עם מלכי פרס ועתה בשובי מאתך אשוב להלחם עם שר פרס וזה היה ביום ארבעה ועשרים לחדש הראשון רק לא ידענו זה החדש אם הוא חדש ניסן או הוא חדש ראשון לשנה השלישית למלכות כרש כדרך בעשרים וחמש שנה לגלותינו בראש השנה והנה זה בעשור לחדש החמישי כי בו נשרף הבית : (ד) ואני הייתי על-יד הנהר הגדול. כמו יחזקאל על נהר כבר : (ה) ואשא את עיני וארא. במראות הלילה כדרך זכריה הנביא ודע כי מעלתם גדולה ממעלת גדעון ומנוח ואשתו והמשכיל יבין : אל"ף אופז נוסף כמו אל"ף אתמול ואזרוע ואשמור . וכתם הוא עגול שיש בו פז. ומרגלותיו כמו

רשי

ואין לו . כמו ואיננו : משיח אינו אלא ל' שר וגדול : והעי' והקדש . והעי
והמקדש : ישחית עם נגיד הבא . עליהם הוא טיטוס ואוכלוסיו : וקצו בש
וסופו לקללה ואבדון שיסטיף כח מלכותו ע"י משיח ועד קץ מלחמ' גוג ה
העיר: נחרצ' שוממות. ארץ של שוממות : (כז) והגביר ברית לרבים שבוע א
והגביר טיטוס ברית לשרי ישראל. לרבים . לשרי' כמו וכל רבי המלך
ירמיה : שבוע א' ובטיחם בהגברת ברית ושלוה עד ז' שנים ובתוך השבוע פ
את בריתו: ישבית זבח ומנחה. וזהו שאמר בחזון הראשון ובשלוה ישחית ו
מתוך ברית שלוה ישחיתם : ועל כנף שקוצים השומם . כנוי של גנאי עכו"ם ו
כלומר ועל מושב גובה בין שקוצים ותיעוב יניח את השומם את העכו"ם ה
נאלמת כאבן דומם : כנף. ל' גובה ככנף עוף הפורח : ועד כלה ונחרצה ת
על שומם . ותתקיים ממשלת השקץ עד יום אשר תתך עלי' כלה ונחרצה ה
עליה בימי מלך המשיח : תתך על שומם. תגיע ותרד כליון חרוץ על הש"
ועל עובדיה : (א) וצבא גדול . ולזמן ארוך יבא : ובין את הדבר. ולהבי
הדבר נגלה לי את החזון : ובינה לו במראה . ולהבינה לו במראה ואין הי
הזאת שם דבר כמו אם ידעת בינה (איוב לח) אלא ה"א יתירה והוא כמו
הגיגי (תהלים ה) לפיכך הטעם למעלה בבי"ת ופירושה כמו הבן : הייתי מת
כשראה שביטל כורש מלאכת הבית שצוה להתחיל וחזר בו ע"פ כתב צרי י
ובנימין רחום בעל טעם ושמשי ספרא כמו שכתוב בספר עזרא : (ב) שלשה שב
ימים . כ"א שנה הם י"ח שנה משנה אחת לדריוש המדי אשר שם אל לבו
ע' שני הגולה כמו שכתוב עד שנת שתים לדריוש הפרסי בן אסתר שבנה ב
וג' שנים היתירי' לא ידעתי אם לפניהם התחיל להתענו' או משך קבלת
תעניותיו ג' שנים לאחר הבנין: (ג) לחם חמודות. פת נקייה כמו שתרגם או
את בגדי עשו החמודות (בראשית כז) דכייתא : לבוש בדים. בגד בוץ: (ה) בכתם
אופז. בחגורה של קבועת מרגליות כל כתם ל' קבועת זהב אבן יקרה : (ו) וגויתו כתרשיש. פירשו רז"ל בשחיטת חולין (צא:) גופו גדול שני אלפים פרסה . כמו

רבינו סעדיה גאון

אגרות בית המקדש משמרות ומעמדות הכהנים והלוים כלומר כל השנים תהיה ירושלם שממה : (כז) ועל כנף שקוצים. כנף הוא יד כלומר כל זמן שיד אוכלי בשר השקץ והעכבר תקיפה
השבועים שהם ושנים יכרת משיח ואין לו ממשלה אחרי חורבן הבית והיה בית המקדש משומם. ועד כלה ונחרצה תבוא אל שומם זה ירושלם והשבית זבח ומנחה : עם נגיד הבא וקצו בשטף
אנדרייאנוס קיסר שהחריב בית המקדש והשבית זבח ומנחה והחריב מקום התמיד : ועל כנף . ועל יד אוכלי בשר החזיר והשקוץ משומם ישראל ועד אשר כלה ונחרצה נתכה על גלות ישראל הנ
(א) ואמת הדבר וצבא גדול . מכאן שאין הקב"ה עושה דבר עד שנמלך בפמליא של מעלה ואז חותם בחותמו שהוא אמת אל"ף ראש אלף בית מ"ם מחציתה תי"ו סופה הרי אמ"ת : וצבא ו
צבאות מלאכים וחיל גדול וי"א וצבא ורצון כמו וצבי : ובין בדבר . שים דעתך והתבונן בדבר הרבה : ובינה לו במראה . הבורא אמר למלאך שיסביר ויבונן לדניאל את החזון : (ג) לחם חמות
לחם תם מן סולת נקייה מאכל טעמי המלכים ומחמדים לחם ממש שהבג נחמד מאפה תנור : ובשר . גם דעתי לומר על בשר דגים ועופות תורים ובני יונה איל וגדי וכיוצא בהם הוא אשר
אל פיו כל אותן שבועים שהתאבלו על ירושלם שאם תאמר בשר בקר וצאן לא יתכן לומר כן לפי שלא אכלו בני הגולה בשר בקר וצאן בגלות בבל כי לא ראוי להשחט כי אם בעזרין בארץ ה
למען זרוק הדם וקטר החלב וכן יין לא שתה אותן שלשה שבועים : וסוך לא סכתי . כדוגמת אנשי עונג המפנקים את בשרם במרחצאות בשמן המור . כל כך על אבלות גלות האחרונה הזאת ה
כי בשנת אחת לכורש נבנה המזבח והשנה הזאת שהתאבל עליה היא שנת ג' לכורש מלך פרס ועל שראה חורבן בית המקדש השני וגלות זה התאבל ג' שבועים וביום כ"א בניסן סוף ג' שבוע
ראה על נהר חדקל איש לבוש בגדי בד לבנים כשלג דקין כבגדי כהונה : (ה) ומתניו חגורים . אזור מן כתם אופז שנחמד מפז : (ו) וגויתו כתרשים . תרי אלפי אמה כעומק ים תרשי
שפותרין כמו תרשיש שוהם סוף דבר הוא דמות גלי הים בעת תרוממנה גליו יראה בראש הגלים כמראה אבן תרשיש לבנה וזה אנו מתרגמינן תרשיש כרום ימא : כלפידי אש . כמראה לפיד
ברק

מצודת ציון

(כו) בשטף . הוא לשון מושאל משטיפת מרוצת המים : נחרצת. ענין כריתה וחתוך וכן כי כלה ונחרצה (ישעיה י'): (כז) לרבים . לשרים כמו ורבי המלך (ירמיה מ"א) : משומם . משותק ונאלם : תתך . ענין יציקה והרקה : (א) וצבא . ענין חיל רב : (ג) עד מלאת . נשלם : (ה) בדים . פשתן : בכתם . ענין זהב וכן וחלי כתם (משלי כ"ה) : (ו) כלפידי . כלהבות

מצודת דוד

ושנים . ולא חש למנות עוד ד' השנים וכמ"ש למעלה לפי שאין בהם ש
שלימה : יכרת משיח . זה אגריפס המלך אשר יומת בעת החורבן : ואין לו ל
לו עוד בעולם והוא כפל ענין במ"ש : והקודש . המקדש : עם נגיד . עם
הנגיד הבא על ירושלים והוא טיטוס : וקצו בשטף . אבל סופו של טיטוס שהוא ב
ברב שטף אף שבאה ע"י המשיח : ועד קץ מלחמה . המלחמה שתהיה בסוף כל המלחמות והיא מלחמת גוג : נחרצת שוממות . תהיה העיר ירושלים נכרתת בכה
שממון : (כז) והגביר ברית . מתחלה יגביר ויחזק מלך רומי כריתת ברית לשרי ישראל על משך זמן שמטה אחת : וחצי השבוע . אבל יפר הברית בחצי השבוע
על ירושלים ויבטל מבית ה' זבח ומנחה : ועל כנף . ר"ל במגבה המעלה כהעוף הזה אשר יפרוש כנפיו לעוף למעלה והוא ענין מלינה : שקוצים משומם .
העכו"ם המשוקצת והנאלמה כאבן דומם : ועד כלה . בנגבהי המעלה תהיה עד אשר תתך הכליון והכריתה על העכו"ם ההיא הנאלמה ור"ל בבת אחת תכלה
מעט מעט : י (א) דבר . ר"ל דבר נבואה : ואמת הדבר . ר"ל נגלה לו אמיתת הדבר כפי מה שהוא לא ברמז וחידות : וצבא גדול . גם נגלה אליו צבא
של מלאכי מעלה : ובין את הדבר . ר"ל וכדי להבין את הדבר ולהבינה לו במראה עינים לזה נגלה לו אמיתת הדבר כמות שהיא וגם צבא רב ממלאכי מעלה לה
מובן לו בקלות ולא נאמר מה הוא דבר הנבואה ואולי היה מצוה להעלימה : (ב) בימים ההם וכו' . על כי ראה שגזר כורש לבטל בנין הבית אחר שנתן
לבנותה כמ"ש בספר עזרא לזה היה מתאבל . או יתכן שהיה מתאבל בעבור הדבר הנגלה אליו ואולי היה מאורך הגלות : שבועים ימים . ג' שבועות של
והם כ"א יום : (ג) לחם חמודות . פת חמודה ונקיה : וסוך וכו' . לא סכתי בשמן כדרך המתענגים : (ד) וביום וכו' . והוא היה במלאת שלשת השבועים : על
אצל מקום הנהר וכו' : (ה) בדים . בגדי בד : בכתם אופז . בזהב פז : (ו) וגויתו

כתרשיש

בעין מ׳ וסימ׳ נמסר ביחזקאל סימן א׳ : כקול י׳ וסימ׳ ביחזקאל סימן א׳ : וראיתי י״ב וסימ׳ נמסר בקהלת סימן ג׳ ובשמואל א׳ סימן י״ט : המראה ד׳ וסימ׳ וישכם
ל. ואני נשארתי לבדי ואראה . וראיתי אני דניאל ב׳ בו : ולא נשאר ד׳ וסימן ולא נשאר איש בעי ובית אל.וישלח יהוא בכל ישראל . ויעלו ביהודה ויבקעוה דד״ה.
נשארתי לבדי ואראה : ופני ג׳ וסי׳ לא יראו.יסב אל ביתו ופני לא יראה דאבשלום . נרדם על פני ופני ארצה . ידי כ״א וסימן נמסר במסרת רבתא : נתינה פנים
׳ את וסי׳ ונתתי פני בנפש החיא והכרתי. פני בנפש האכלת את חדם. ונתתי פני בכם ונגפתם לפני אויביכם. נתתי פני ארצה ונאלמתי : במראה ב׳ וסי׳ במראת אליו

גְלֹתָיו כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל וְקוֹל דְּבָרָיו כְּקוֹל ג׳. ג׳. י׳
ן׃ ז וְרָאִיתִי אֲנִי דָנִיֵּאל לְבַדִּי אֶת־הַמַּרְאָה י״ג. ד׳
נָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת־הַמַּרְאָה ד׳
חֲרָדָה גְדֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם וַיִּבְרְחוּ בְּהֵחָבֵא׃
אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי וָאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאָה ג׳. ד׳
לָה הַזֹּאת וְלֹא־נִשְׁאַר בִּי כֹּחַ וְהוֹדִי נֶהְפַּךְ ד׳ • ג׳
לְמַשְׁחִית וְלֹא עָצַרְתִּי כֹּחַ׃ ט וָאֶשְׁמַע אֶת־
דְּבָרָיו וּכְשָׁמְעִי אֶת־קוֹל דְּבָרָיו וַאֲנִי הָיִיתִי ג׳ כתי׳ כ״ף
ם עַל־פָּנַי וּפָנַי אָרְצָה׃ י וְהִנֵּה־יָד נָגְעָה בִּי ג׳ ר״ף נסי׳
עֲנִי עַל־בִּרְכַּי וְכַפּוֹת יָדָי׃ יא וַיֹּאמֶר אֵלַי כ״ג וו׳ מכזון קמצין
ל אִישׁ־חֲמֻדוֹת הָבֵן בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי ג׳
אֵלֶיךָ וַעֲמֹד עַל־עָמְדֶךָ כִּי עַתָּה שֻׁלַּחְתִּי ג׳.ג׳ בכתו׳. ג׳

אֵלֶיךָ וּבְדַבְּרוֹ עִמִּי אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה עָמַדְתִּי
מַרְעִיד׃ יב וַיֹּאמֶר אֵלַי אַל־תִּירָא דָנִיֵּאל כִּי׀
ס״ג. כ״ט חס׳ מִן־הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתָּ אֶת־לִבְּךָ לְהָבִין
וּלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ וַאֲנִי־
כ ה׳ חס׳וה׳מ״ל בָאתִי בִּדְבָרֶיךָ׃ יג וְשַׂר׀ מַלְכוּת פָּרַס עֹמֵד לְנֶגְדִּי
כ״ס עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם וְהִנֵּה מִיכָאֵל אַחַד הַשָּׂרִים
ג׳ הָרִאשֹׁנִים בָּא לְעָזְרֵנִי וַאֲנִי נוֹתַרְתִּי שָׁם אֵצֶל
ג׳ כתיב כ׳ מַלְכֵי פָרָס׃ יד וּבָאתִי לַהֲבִינְךָ אֵת אֲשֶׁר־יִקְרָה
ס׳ דגשים לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־עוֹד חָזוֹן לַיָּמִים׃
טו וּבְדַבְּרוֹ עִמִּי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה נָתַתִּי פָנַי אַרְצָה
ג׳. ג׳ר״ף נסי׳ ס׳ וְנֶאֱלָמְתִּי׃ טז וְהִנֵּה כִּדְמוּת בְּנֵי אָדָם נֹגֵעַ עַל־
שְׂפָתָי וָאֶפְתַּח־פִּי וָאֲדַבְּרָה וָאֹמְרָה אֶל־הָעֹמֵד

זמרתה. מגלה ג סנהדרין לג עקידה שער לה זוהר כה: עקידה שער עו: אל תירא. יומא עו תענית ח עקרים מ״ד פי״ז : ולהתענות. (תענית סו) : ואני באתי. יומא עו עז : ושר מלכות. יומא עז:

יס ששמו תרשיש והוא ימה של אפריקא : קלל. צרוף ומזוקק ומצהיב : המון. כקול קבוצת המון רב שקולם נשמע למרחוק : (ז) והאנשים אשר ... אר. ארז״ל הם חגי זכריה ומלאכי : אבל חרדה גדולה נפלה עליהם . אע״פ שאדם אינו רואה דבר שהוא נבעת ממנו מזלו שברקיע רואהו ולכך : (ח) נהפך עלי למשחית. להשחתה ודרך המקראות לדבר כן כמו (ירמיה ה) מזויגים משכים היו (משכים) בהשכמת הבקר : ולא עצרתי כח .כלומר ... תי כל כחי הלך מקרבי : (ט) נרדם . מרוב פחד : (י) ותניעני . כאדם את הישן להקיצו : (יא) איש חמודות. איש טהור : על עמדך . על מעמד : שלחתי אליך. נשתלחתי אליך מאת המקום : מרעיד . מרתית: (יב) ואני ... בדבריך . באתי בשליחות זו בשביל דבריך ורבותינו דרשו במס׳ יומא ואני ... לחוץ הפרגוד על ידך שהייתי מגורש מתוכו : (יג) עומד לנגדי . נלחם ... ברקיע כששואל ארך מלוכ׳ לפרס לשעבד אתכם הרי כ״א יום שהוא עומד ... השרים הראשונים . כלומר החשובים ראשונה בנכנסים : ואני נותרתי ... לשתק את שר פרס שבשמים : (יד) כי עוד חזון . להגיד לך מה שלא הוגד

כמו רגליו : קלל. לטיש : כקול המון . שישמיע קול גדול : (ז) וראיתי אני דניאל לבדי את המראה. ככה היה רואה במראות הנבואה : (ח) נהפך עלי למשחית. שם או תואר ורבי משה אמר כי כמוהו הר המשחית ולפי דעתי שהוא פועל כדרך אשתוללו אבירי לב שנאמר על ציון ולהיות משחית מגזרת שמן המשחה והנה מרעיד תואר וכמוהו משמים בתוכה והנה אם זה החדש ראשון הוא ניסן הנה מראש חדש החל להתענות ולא ידענו האמת : (יג) אמר הגאון כי טעם עומד לנגדי שהיה מלמד לו ושבח השנים יעמדו נגדו ואין טעם מאיש עומד לנגדו כי כן חשב על כן שאל הלנו אתה אם לצרינו ואמר כי להלחם עם מלך פרס פירוש לעזור לו וכמוהו התלך אתי למלחמה כי אתי כמו עמי ואין זה נכון כי וילחם עם ישראל גם ונלחמה אותם במישור הכל להפך וזה שהזכיר התלך אתי למלחמ׳ אין אתי דבק למלחמ׳ כי אם ההליכה ועוד אם הי׳ עוזר אותו איך כתיב והנה יוצא והנה שר יון בא שהשחית מלך פרס שהיה זה המלאך עיזר אותו ועוד אפרש כל זה: וטעם אחד השרים הראשוני׳ כדרך היושבים ראשונה במלכות על כן נקרא השר הגדול ולולי זה הייתי שם ומלכי פרס הם שרי פרס הם השרים העומדים על פרס כאשר הוא מיכאל עומד על ישראל :

(יד) וטעם באחרית הימים. כי עתה יספר בנבואה כל אשר יקרה עד בוא המשיח

רבינו סעדיה גאון

: ומרגלותיו. ורגליו כעין נחושת מוגבה אשר יורה עליו השמש כהבהק הנחשת יוצהב ויובהק בנפול עליו עין השמש • וי״א קלל כמו קלוי ומולק באש כדמתרגמינן קלל מללהב: וקול דבריו ... מון רב ועם עלוס בדברים בתוך הוועד : (ז) וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה. המה היו חגי וזכריה ומלאכי ועל שהיה דניאל מעולה מהם ... יון המראה : אבל חרדה גדולה נפלה עליהם . ומאחר שלא ראו למה חרדו ולמה זה ויברחו בהחבא אלא הם לא ראו אבל מזל שלהם ראה על כן פחדו וחרדו ויברחו בהחבא : (ח) והודי . וזיו ... כי נהפך להשחת ונעשה זיו פני כרומות ומוריקות מרוב אימה : ולא עצרתי כח . לא נשאר בי כח : (ט) ואני הייתי נרדם על פני . כלומר מן הברת הקול נפלתי על פני ופני היו מביעות ... (י) ותניעני על ברכי . כלומר נדנדני יד המלאך על ברכי כי היה דניאל בעת ההיא כאיש אשר יצא לבו מרוב פחד וכן מצינו כי לא היתה כזאת חרדה במראות המלאכים אל הנביאים כי ... מראה הזאת נפלאה ונוראה מאד בפחד ואימה כי היתה בגלות והשאלה הזאת שואלת גלותנו האחרונה ובגערת אלהינו ובקצפו על כן נראה כזה והביע אחריו : (יא) איש חמודות הבן בדברים. ... שהתענית והתפללת ואז מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך : (יב) ואני באתי בדבריך . כי אתה איש נחמד במעשים טובים ועל כן באתי להודיעך ... עוד הנסתר וזה שאמר כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך ולא יכולתי לבא אלא עכשיו באתי בדבריך למה לא באתי מאז לפי כי שר מלכות ... עד לנגדי ועל כן נתעכבתי : (יג) ושר מלכות פרס כי אין חפץ להעמיד על כל עם ועם שר ושר לעזור לכל עם. ואשר כתב ושר מלך פרס הלא מראה ומענו שר פרס ... על ישראל : והנה מיכאל אחד השרים הראשונים . הם הגדולים שבמשרתי מרום בא לעזרני משר פרס העומד לנגדי לעכבני בלא אבוא להודיעך סוד הגלות : (יד) כי עוד חזון ... ם . הוא באחרית הימים בגלות הזה : (טז) והנה כדמות בני אדם נוגע על שפתי. והנה המלאך לדמות בן אדם למען תת לו קורת רוח שלא יבהל : ואומרה אל העומד לנגדי . זה שהוא כדמות

מצודת דוד

. גופו היה כעין אבן תרשים הנוטה למראה התכלת : כקול המון . כקול עם רב : (ז) והאנשים וכו׳. ארז״ל הם היו חגי זכריה ומלאכי : אבל ... עם כי לא ראו כי מזלייהו חזו כן ארז״ל : בהחבא. להסתיר עצמם במקום ... ומסתר : (ח) והודי. תאר מראית פני נהפך עלי להיות נשחת : ולא ... כח. לא יכולתי לעכב אצלי הכח לבל תלך לה : (ט) ואני הייתי נרדם. ואז נעשיתי נרדם בתרדמת הפחד מושכב על פני הארץ : (י) ותניעני. היד ההיא נעה אותי ... וכפות ידי כדרך המעורר את מי מן השינה : (יא) איש חמודות. בעל מעלות חמודות: על עמדך . ר״ל כאשר עמדת קודם לכן : מרעיד . ברעד וברתת : ... תירא. כאומר הלא לא אעשה עמך רעה : אשר נתת את לבך . ר״ל אשר התעוררת את לבך להבין ביראת ה׳ ולהתענות לפניו מלחם חמודות ובשר ... נס זה לעינוי יחשב : נשמעו דבריך. מאז נשמע ונתקבל דברי שאלתך : בדבריך. בעבור דברי שאלתך באתי הנה ולא לעשות עמך רעה : (יג) ושר מלכות ... שר של מעלה מן מלכות פרס עומד לנגדי להלחם בי ושואל שפרס ימשול זמן ארוך על ישראל ועל זה אני נלחם עמו ברקיע מזמן אחד ועשרים יום מעת ... להתענות ובעבור זה לא יכולתי לבוא ביום הראשון ואף לאח״ז עד הנה: אחד השרים הראשונים. אחד מן השרים הגדולים אשר במשרתי מרום : בא ... של שר מלכות פרס : ואני נותרתי . ר״ל מאז פרש בואו נותרתי אני לבדי להלחם בו ולא יכולתי לזוז משם אבל עתה בבוא מיכאל הנה באתי אליך : ... רס. שר מלכי פרס: (יד) אשר יקרה. אמר בל׳ בני אדם החושבים למקרה דבר שלא ידעו סבתו אולם אין מקרה בעולם הכל נעשה בגזרה : כי עוד ... ולבד החזון הנראה לך מאז יש עוד חזון להגיד לך מה שיהיה לימים רבים : (טו) ונאלמתי . מחרדת מראה המלאך : (טז) כדמות בני אדם. להסיר ממנו

מצודת ציון

כלהבות : ומרגלותיו. רגליו: כעין. כגוון כמו ועינו כעין הבדולח (במדבר יא) : קלל. מזוקק באש והוא מל׳ קלוי באש (ויקרא ב) : (ח) עצרתי. ענין עכבה כמו ולא תעצור כח הזרוע (לקמן י״א) : (י) ותניעני. מל׳ נענוע: (יד) לימים . ר״ל לימים רבים ומעצמו יובן החסרון וכן אנשי מדות (במדבר יג) ור״ל מדות הרבה : (טו) ונאלמתי. מלשון אלם : (טז) נגע. כל דבר התקוע ... זה

אתודע בחלום אדבר בו . ובמראה נהפכו צירי : נהפכו ב׳ וסימן ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה . אדני במראה נהפכו צירי : הידעת ה׳ וסי׳ כי היום ה׳ לוקח . ויאמר דאליהו . חוקו שמים . עת לדת יעלי סלע . הידעת למה באתי אליך : לך י׳ זקפין בנביאים ובכתובים וסי׳ והיה ביום הניח ה׳ לך מעצבך. עשה לך מוסרות ומטות . ויאמר ירמיה אל צדקיהו כי אגיד לך . הכון והכון לך . שבא ודדן וסחרי תרשיש . לכן לא יהיה לך משליך חבל . לו איש הולך רוח ושקר . ויאמר ה׳ אלי עוד קח לך . אל

לנגדי אדני במראה נהפכו צירי עלי ולא עצרתי כח : יז והיך יוכל עבד אדני זה לדבר עם־אדני זה ואני מעתה לא־יעמד־בי כח ונשמה לא נשארה־בי : יח ויסף ויגע־בי כמראה אדם ויחזקני : יט ויאמר אל־תירא איש־חמדות שלום לך חזק וחזק וכדברו עמי

ג׳ בטעס לעיל ויגס אדני

התחזקתי ואמרה ידבר אדני כי חזקתני : כ ויאמר הידעת למה־באתי אליך ועתה אשוב להלחם עם־שר פרס ואני יוצא והנה שר־יון בא : כא אבל אגיד לך את־הרשום בכתב אמת ואין אחד מתחזק עמי על־אלה כי אם־מיכאל שרכם :

י׳ זקפי׳ בנבי׳ ובכתו׳ . ד׳

תולדות אהרן נספכו . ברכות מס :

המשיח תאכדנה כל מלכיות הארץ כאשר פירש גם יפרש : (יז) והיך . כמו איך כמו יתר הכמון שובו אתיו ורבים ככה היה בספרד חכם שמו בן היוצר וחבר ספר הקץ ופירש למועד מועדים וחצי אלף וחמש מאות שנה ותחילתם משנת אחת לדריוש המדי והנה טעה כי חשב כי זה הפסוק דברי דניאל ואיננו רק דברי המלאך כי הוא דבק למעלה : (כא) ואין אחד מתחזק עמי על אלה כי אם מיכאל שרכם . והטעם אם עוזרי עתה בהלחמי עם שר פרס גם אני עוזרתיו עם שר כשדים . אז מלך דריוש המדי כאשר הוא כתוב ודריוש מדאה קבל מלכותא וזהו ואני בשנת אחת לדריוש המדי עמדתי למחזיק ולמעוז למיכאל והעד שהם דברי המלאך כי כתוב אחריו ועתה אמת ויש לתמוה מהפסוק ואם טען הטוען הראה לי כמוהו שהפסיק וחזר במלת לו על הפרשה העליונה הראיתי לו וירא אליו ה׳ באלוני ממרא ויגש אליו יהודה וקודם שאדבר על דבר פרס אדבר על

הוגד לך ויבא עוד לימים הרבים הנתונים למועד : (טז) נהפכו צירי עלי . לא ראשי עצמות כל אבר ואבר התקועים בחורי מושבם וסובב בתוכם כדלת על צירה בחור המפתן צירי נהפכו להשמט ממקומה מרוב רתת וחרדה : (יז) עבד אדני זה . על עצמו הוא אומר עבד ועל המלאך הוא אומר אדני . כלומר יוכל עבדך זה לדבר עמך : (כ) ועתה אשיב להלחם עם שר פרס . וידעת כי אוכל אך כבא עת מלכות אנטיוכס ידעתי שאני אבא והוא יכנס לאחר ל״ד לבנין הבית ושיעמוד אלכסנדרוס מוקדן כי אע״פ שהיו ישראל משועבדים לו כי פרס באותן הימים עבודה נוחה עבדו בהם ולא הכבידו עליהם כי נתנם הי״ו לרחמים להם אבל מלכות אנטיוכס הטילו עליהם עול קשה : (כא) את הרשום בכתב אמת . שטר הגזרה ואמת היא ואין אחד בכל השרים העליונים מחזיק לעזרני

דבר המלאכים ואין ביניהם קנאה וכתוב עושה שלום במרומיו והנה הם סודות עמוקות לא יבינום רק אחד מני אלף ואומר כסוד התולדות ודברי נשמת שאיננה גוף וחכמת הגלגלים ותנועתם עם דברי המשרתים והמזלות ועתה ארמוז לך רמיזות כי כבוד אלהים הסתר דבר ואתה שים לבך לתבונה והשם יתן לך חזון נאום אברהם המחבר הנה נא הואלתי לדבר האחד שהוא טרם החשבון הוא מספר אחת סבת כל החשבון ומספר אחרת הוא כל החשבון לא יוסיף ולא י

והוא סבת כל תוספת וחסרון והוא לא יקבל כפל ולא חילוק והוא סבת שניהם וזה האחד הוא עולם הראשון כנגד העולמות שהם אחריו וזה הכל איננו גוף והוא הנקרא מראה כבוד השם העליון ולא ישתנה בטעם או במערכת ואין לו זמן ומקום והשם הנכבד בקרבו והעולם השני שהוא התיכון שם צורות אמת בלא גופות גם נשמות בגופית ואין להם מספר אצלינו גם הגופות כגופות וכולם הם נכבדות כי אין להם הפך או תמורה או שינוי בעצמם על דרך מקרה במערכת תנועתם וזה העולם יקרא היכל הקדש והם שמי השמים ושם כסא הכבוד ושם מיכאל וגבריאל על כן תירגם יונתן בן עוזיאל במרומא בית שכינתיה וזה הוא שהזכיר בתחילה יושב על כסא והוא כסא הכבוד ושוליו והטעם ושולי הכסא מלאים את ההיכל ואמר קדיש על ארעא גבורתיה והנה השני׳ הנעלמים והזכיר אחרי כן קדיש בעלמי עלמיא ודע כי התואר לא ישתנה כנגד המקומות על כן סוד דבריו הוא וקרא והנה העולם התיכון לא תחילה ולא תכלינה וכתוב על זה העילם הללוהו כל מלאכיו גם צבאיו גם המשרתים גם שני המאורות ואמר על הכל כי הוא צוה ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור ויש הפך בתנועות מי מהם הולכים ממזרח למערב והפך גם צפונית גם דרומית גם בקו השוה גם ישרים במרוצתם גם שבים אחורנית גם עומדים גם מהירים גם מתאחרים גם עולים גם יורדים גם נראים גם נעלמים גם מתחברים המשרתים לבדם ק״כ מחבר והם הטוב אין קץ להם ופעמים לנוכח ופעמים במבט אהבה ואומר וכל זה אין ביניהם רק ככה יתחדשו מעשים בעולם השפל בעבור תנועתם והשתנותם פעם טוב פעם לרע ואלה דברים צריכים פירוש ארוך ולא יכילם ספר אחד לדעת סודם על מה זה . והעולם השלישי הוא מתחת לרקיע וכולו מלא גופות דקות ועבות וגופות יש בהם נשמות גם רוחות גם נפשות והאדם לבדו הוא סוד זה העולם השפל ובעבורו נברא ונשמתו קשורה בנשמות העליונות ובעבור כי הוא אדם גם השומע הוא אדם על כן העליונים על האדם גם השפלים על מתכונת האדם והנה אדיר העליונים ושפלים כי לא אוכל לדבר אם לא יעשה ויגביה השפלים על כן אמרו חכמים ז״ל דברה תורה כלשון בני אדם יאמרו ומראש עפרות תבל וכסה את עין הארץ והאזיני ארץ הטי אזנך ועל האו היא שמעה דבר ה׳ ותפתח הארץ את פיה מירכתי ארץ בלב ימים על שפת הנהר יד הירדן וכובע ישועה בראשו עיני ה׳ באזני ה׳ כי פי ה׳ דבר ד׳ שפתיך אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ויאמר ה׳ אל לבו על כן המו מעי לו ותחת רגליו ועל זה הדרך ויחר אף ה׳ אוהב ה׳ וילך ה׳ ה׳ למכול יש ה׳ רוכב על עב קל עורה למה תישן ויקץ כישן ה׳ החשיתי מעולם אחריש אתאפק. והנה שר פרס הוא הפקיד על המחברת הגדולה או האמצעית והנה הזכיר

רבינו סעדיה גאון

כדמות בני אדם שנגע על שפתיו בראשונה אמר למלאך הנדמה לו כאדם : אדני במראה . בטעם הראשונה : נהפכו צירי עלי . כל שכן עכשיו נהפכו צירי כמו נהפכו עליה ציריה : (יז) והיך יו אדני זה . המלאך שהיה מדבר עמו בראשונה : לדבר עם אדני זה . המלאך שהיה עומד אצלו : ואני מעתה לא יעמוד בי כח . מרוב אימה : (כ) ויאמר הידעת למה באתי אליך . כאשר אשוב החזון אשוב להלחם עם שר פרס ועל כן אגיד לך הרשום בכתב אמת כי אשוב להלחם עם שר פרס שאני הייתי יוצא מפרס לבוא בכאן להגיד לך וטרם בואי והנה שר יון בא : (כא) ואין אחד מ עמי על אלה כי אם מיכאל שרכם . כי לולי רחמי שמים או תמנו כברתנו למה שאני בשנת אחת לדריוש המדי עמדי למחזיק ולמעוז לו ועל זה הדבר היה עוזר לי עם זה עכשיו אבל רק למחזיק ולסייע לי משר פרס ומשר יון כי כן כתב כמראה אדם ויחזקני ויאמר הידעת למה באתי אליך כלומר להגיד לך כל מה שאתה רוצה ועוד כשבאתי אשוב להלחם עם שר פרס והנה שר יון בא אבל אגיד את הרשום בכתב אמת כי זה הטעם אינו טוב זה שהמלאך למה היה לוחם עם שר פרס היה אומר לפני הקב״ה רבונו של עולם אינו ראוי להיות מלך הפילהו במסרם וימלוך ישראל וזה מיכאל היה גם שר

מצודת ציון

זה בזה נקרא ציר והוא מושאל מן צירי הדלתות וכן נהפכו עליה ציריה (ש״א ד):(יז) והיך . כמו ואיך באלף וכן היך אהיה אלי (דה״א יג): (כא) הרשום . מל׳ רושם ור״ל כתיבה : (א) ולמעוז. מלשו עוז.

מצודת דוד

ממנו החרדה נוסף המלאך כדמות אחד מבני אדם ונגע בשפתו כאלו פו שיוכל לדבר : אל העומד לנגדי . הוא המלאך הנוסף לדמות בן אדם : נ בעת ראיתי אותך במראה נפלאה נהפכו עלי צירי אשר עלי ר״ל איבר

התקועים זה בזה כמין צירי הדלתות התקועות בהן ולא היה נהפכו ונשמטו ממקומם מגודל החרדה : ולא עצרתי כח . לא יכולתי לעכב הכח אצלי וכי הכח ממני מאז : (יז) עבד אדני זה . על עצמו אמר שהוא עבד לזה האדון והוא המלאך הדובר בו וכאומר איך אוכל לדבר וכחי הלך ממני מאז : ואני מעתה . עם שעתה אני רואה אותך בדמות בן אדם עכ״ז גם מעתה לא יעמוד בי כח מן החרדה אשר מאז ולא נשארה בי נשמה ואמר בדרך גוזמא והפלגה כ מדבר היה : (יח) כמראה אדם . ר״ל עודו כדמות מראה אדם כאשר נוסף : ויחזקני . בדברים האמורים במקרא של אחריו : (יט) שלום לך . ר״ל לא כחך בעבור החרדה : חזק וחזק . חזק את עצמך וכפל המלה לזרזו : כי חזקתני . בהדברים האלה חזקתני ושבה רוחי והנני מוכן לשמוע : (כ) הידעת . הא למה באתי אליך וכאומר לו הנה מעתה תוכל לדעת שלא באתי לעשות עמך רעה כ״א לגלות לך מצפוני מסתרים ולא תחרד עוד : ועתה אשוב . כשאכלה לד אשוב להלחם עם שר פרס : ואני אצא . כאומר הן ידעתי כי אוכל לו ואנצח את שר פרס אבל תדע כי לאח״ז בע״כ אצא ולא אוכל עוד ללמד סניגוריא על כי ירבו פשעיהם והנה שר עכו״ם בא ושואל שימשל עכו״ם על ישראל ותנתן לו : (כא) את הרשום . את הכתוב במרום בכתב אמת אשר יתקיים בבל ישוב שאמור למשה מאבדן המלכיות וגאולת ישראל : ואין אחד . אין מי מן המלאכים מתחזק להיות עמי בעזרתי לשאול ולבקש על אלה הדברים האמורים למען גאולת

...לך את הרשום בכתב. ויהי ביתך כבית פרץ. וכל שמואל וכל נתינה דמלכים דכו׳ במ״ה וסי׳ נמסר ברות סימן ד׳: יעיר ח׳ וסימני׳ כנשר יעיר קנו. ה׳ כגבור יצא.
...ה׳ נתן לי לשון למודים ב׳ בו. והוא רחום יכפר עון. אם זך וישר אתה. וכחזקתו בעשרו יעיר. ויד אלחנן בן יעיר דד״ה כן כתיב. בתרא שום בר נש: ולקץ ג׳ וסימ׳
שנים יתחברו. ולקץ העתים שנים יבא. ולקץ ימים נשאלתי: ולא יעמוד ד׳ וסימן ולקץ שנים יתחברו. ויער כחו ולבבו על מלך הנגב. ישען על ביתו ולא יעמוד.

יא א וַאֲנִי בִּשְׁנַת אַחַת לְדָרְיָוֶשׁ הַמָּדִי
...י לְמַחֲזִיק וּלְמָעוֹז לוֹ׃ ב וְעַתָּה אֱמֶת אַגִּיד
הִנֵּה־עוֹד שְׁלֹשָׁה מְלָכִים עֹמְדִים לְפָרַס
...בִיעִי יַעֲשִׁיר עֹשֶׁר־גָּדוֹל מִכֹּל וּכְחֶזְקָתוֹ
...שְׁרוֹ יָעִיר הַכֹּל אֵת מַלְכוּת יָוָן׃ ג וְעָמַד מֶלֶךְ
...ר וּמָשַׁל מִמְשָׁל רַב וְעָשָׂה כִּרְצוֹנוֹ׃ ד וּכְעָמְדוֹ
תִּשָּׁבֵר מַלְכוּתוֹ וְתֵחָץ לְאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמָיִם
וְלֹא לְאַחֲרִיתוֹ וְלֹא כְמָשְׁלוֹ אֲשֶׁר מָשָׁל כִּי
תִנָּתֵשׁ מַלְכוּתוֹ וְלַאֲחֵרִים מִלְּבַד־אֵלֶּה׃ ה וְיֶחֱזַק
מֶלֶךְ־הַנֶּגֶב וּמִן־שָׂרָיו וְיֶחֱזַק עָלָיו וּמָשַׁל מִמְשָׁל
רַב מֶמְשַׁלְתּוֹ׃ ו וּלְקֵץ שָׁנִים יִתְחַבָּרוּ וּבַת מֶלֶךְ־
הַנֶּגֶב תָּבוֹא אֶל־מֶלֶךְ הַצָּפוֹן לַעֲשׂוֹת מֵישָׁרִים

...י על כל אלה כי אם וגו׳: (א) ואני בשנת אחת לדריוש המדי. בנפול מלכות ... ובתחילה ממשלת מדי ופרס והיו מבקשים שרי מדי ופרס את המקום ...יד עול ממשלת אימתם עליכם אני גבריאל עמדתי למחזיק ולמעוז למיכאל ...: (ב) הנה עוד שלשה מלכים וגו׳. רז״ל אמרו בסדר עולם זה כורש ...ורש ודריוש שבנה הבית ומה ת״ל רביעי רביעי למדי. אבל בספר יוסף בן ...ן כתוב שהיה לו בן לכורש שמלך תחתיו לפני מלוך אחשורוש ושמו כמבישה: ...קתו. של דריוש: בעשרו יעיר. את כל מלכותו להלחם עם מלכות יון: (ג) ועמד ...בור. כיון הוא אלכסנדרוס מוקדן: ועשה כרצונו. בדריוש מלך פרס ויהרגהו ...׳ מלכותו וישתעבדו פרסיים ליוונים: (ד) וכעמדו תשבר מלכותו. וכשיתחזק ... ויעמוד על חוזקו תשבר מלכותו שימות: ותחץ לארבע רוחות השמים. ... בספר בן גוריון שחלק מלכותו לארבע ראשים ממשפחתו הם ד׳ ראשי נמר ... דניאל וארו חיוא אחרי כנמר (לעיל ז) ולה גפין ארבע די עוף על גבה ...ע ראשין לחיותא המשיל זה במזרח וזה במערב זה בצפון וזה בדרום. וכן ...ן הראשון והעליונה חזות ד׳ תחתיה (לעיל ח) בקרנו של צפיר העזים: ולא ...יתו. ולא תהא הממשלה לבניו אלא לבני משפחתו אחריתו אינו כופל אלא ...שון בנים וכן הוא אומר (עמוס ד) ונשא אתכם בצנות ואחריתכם בסירות ... ות״י ובניכון ובנתיכון בדוגית צידין: ולא כמשלו אשר משל. ולא תהא ... של אלו חזקה כמו של אלכסנדרוס: כי תנתש מלכותו. לחלק לארבע ...ם הללו ולאחרים מלבד אלה: (ה) ויחזק מלך הנגב. הראש אשר ימליך בנגב ...מן הראש שכנגדו המולך בצפון ומן שריו: (ו) לעשות מישרים. פשרת שלום בינו
ובין

הזכיר הפקיד בשם המלאך ודבר העוד הוא המבטי שהוא מאסבה וטעם כ״א יום כנגד הפקיד על דניאל בעצמו כי כאשר יש פקידי על כל גוי כן יש על כל איש והפך זה וזה היה המלחמ׳ והנה זה העולם השפל הוא עולם ההפכה והתמור׳ בטלם ובמערכה ובתנועה והצורה שהזכיר דניאל היתה נראה לו במראות נבואה וכבר גליתי לך סוד המלאכי׳ הקדושי׳ בדרך קצרה ברמיזו׳ ויש ראיה על כל זה מדברי הנביאים גם ראיות מחכמות השכליות ודע כי גזירות העוברות והעתידות באות מהשמים והם דברי השם וכתוב לעולם ה׳ דברך נצב בשמים וסוד המערכות מתחילת בריאתם על כל מערכות השמים הם הספרים על כן סוד החלומות. ועתה אשוב לפרש דברי המלאך: (ב) ועתה. אמר הגאון כי מלכי מדי ופרס הם ד׳ ואלה הם דריוש המדי וכורש הפרסי גם אחשורוש ודריוש הפרסי שהרגו אלכסנדרוס ופירש הנה עוד שלשה מלכים עם כורש ויהיה פירוש והרביעי שהוא דריוש הפרסי הוא רביעי לדריוש המדי כי זאת הנבואה היתה בשנת שלש לכורש הפרסי ורבי משה הכהן הספרדי אמר כי ו׳ מלכים היו הא׳ דריוש הזקן הוא המדי והשני כורש הפרסי והג׳ אחשורוש והד׳ ארתחשסתא שצוה שלא תבנה עיר הקדש וה׳ דריוש הפרסי שצוה לבנות הבית והו׳ הוא ארתחשסתא העשיר שהרגו אלכסנדרוס הוא שעלה עזרא גם נחמיה בימיו כאשר הוא כתוב ולפי דעתי יהיה פירוש הנה עוד שלשה מלכים והרביעי לא יספר עמם כורש כי הכתוב עוד שהן עתידין להיות ויש לטעון עליו אם פירוש עוד ככה למה אמר הנה עוד שלשה מלכים כי משמע דברו לא יותר ולמה אמר והרביעי והנה היה ראוי שיאמר הנה עוד ד׳ מלכים ויש עוד להשיב הנה כורש מלך שלש שנים כי כן כתוב וכתוב במגלה כי מעשה המן היה בשנת י״ב למלכות אחשורוש ובספר מלכי פרס כי כל מלכותו ...ב עשרה שנה א״כ מתי מלך ארתחשסתא הראשון שצוה שלא תבנה הבית ולפי דעתי כי חמשה מלכים הם מלכי מדי ופרס הא׳ דריוש המדי והב׳ כורש הפרסי ...ג׳ הוא אחשורוש וזה השם הוא ל׳ פרסיים ובל׳ כשדים הוא ארתחשסתא הוא שצוה שלא תבנה ירושלים וככה כתיב בימי אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה ...ושבי יהודה וירושלים והנה פי׳ השטנה והאגרת בל׳ תרגום כאשר נכתבה והפירוש הפרשה הנזכרת בימי ארתחשסתא כתב בשלם ואין זאת השטנ׳ דברי המן כי ...יתה בתחלת מלכותו רק כאשר מלך אחשורוש צוה שיעלו היהודים ויבנו הבית על כן כתוב כי סליקא מן לותך כי ברשותו הלכו ובעבור האגרת שנכתבה לו האמין ...ם וזהו ומטעם כורש ודריוש וארתחשסתא מלך פרס ועל דרך הפשט אילו היה מלך אחר היה כתוב כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא כמשפט הלשון והנה ...כורש היו שלשה לבדם והם אחשורוש שהוא ארתחשסתא הראשון והשני דריוש הפרסי שהוא רביעי לכורש שהנבואה בימיו הוא ארתחשסתא שמלך שנים ...כי הנה כתוב בעזרא שנת שלשים למלכותו וגם כתוב כי הוא מלך בבל כי כן הבבלים קראו שמו ארתחשסתא והיה שמו בלשון פרס דריוש כי כתיב ... מלכי פרס כי דריוש היה שם המלך שהרג אלכסנדרוס וטעם יעיר הכל כי אנשי מלכותו שלחו בעבור אלכסנדרוס גם שריו הרגוהו בלילה במקום שברח ...: אחשורוש שהיה דריוש: (ג) ועמד מלך גבור. זה הוא מפורש אלכסנדרוס שנלחם דריוש מפניו: (ד) וכעמדו. טעם וכעמדו שמת קרוב לשלשים שנה: ותחץ. ...פירשתיו: ולא לאחריתו. פירושו ולא לבנו וככה ואחריתכם בסירות דוגה: ולא כמשלו. לא היה אחד מהארבעה שמלכו תחתיו כמוהו בממשלה וטעם ...רים מלבד אלה שקשר וגם אחרים על הארבעה מלכים שמלכו בארבעה מקומות כאשר פירשתי. והנה אומר לך עתה כלל כי מתחלת ויחזק מלך הנגב ...רושים ממנו ועמדו והללו המקדש המעוז שהוא בפירוש חרבן בית שני מלחמות שעברו ולזכור פרטיהן ולחפש הספרים הקדמונים בספר יוסף בן גוריון ...היינו יודעין כל דבריו לא יועילנו מה לדעת שעבר ועל כן אפרש המלות והטעמים בדרך כלל ואחר חרבן הבית אפרש בדרך פרט עד ובעת קץ כי משם ...עתידות שנשארו כאשר אפרש: (ה) ויחזק מלך הנגב. שהוא מלך מצרים ממלך הצפון שהוא מלך ארם ומן שריו: ויחזק עליו. מלך הנגב: (ו) ובת מלך
הנגב

רבינו סעדיה גאון

...ים שלא ימלוך דריוש שנים רבות שזה תוחלת הוא. הנה שלשה מלכים עומדים לפרס אחשורוש ארתחשסתא ודריוש שהוא כורש וכורש הראשון הנה מלך: (ב) והרביעי יעשיר עושר גדול. זה כורש ...: יעיר הכל את מלכות יון. שימות ויתגבר מלך יון ויתעורר עליו ויקחו יונים את עשרו: (ג) ועמד מלך גבור. זה אלכסנדרוס מלך יון: (ד) וכעמדו. ברוב גובה מלכותו אז תשבר ...: ותחץ לד׳ רוחות השמים. ברומא ואנטוכיא ועכו ואלכסנדריא: ולא לאחריתו. ולא לזרעו שאחרית ותקוה שלו הם הבנים אלא לזרים תחץ מלכותו: ולא כמשלו אשר משל. ימשלו אלה ...ים כמו שהיה הוא אלא תחץ מלכותו ותנתן לאחרים מלבד אלה הד׳ וזה שכתוב ולא לאחריתו כמו כמקדם כלומר לא תהא אחריתו כראשיתו כי תנתש מלכותו ותנתן לאחרים מבלעדי אלה: ... יחזק מלך הנגב ומן שריו. מרוב שרים שיהיו לו אז יחזק עליו מלך הצפון ומלך הצפון ממשל רב ממשלתו ויחזק הכל בממשלתו: (ו) ולקץ שנים יתחברו. מלך הצפון ומלך הנגב לעשות שלום:
ובת

מצודת דוד

...ישראל: כי אם מיכאל שר וסניגור של ...: שהוא מתחזק עמי לשאול על אלה: יא (א) ואני. הוא דברי המלאך: עמדי. ... למחזיק ולמעוז למיכאל שרכם בדבר השאלה אשר שאל הוא ולא פירש ...יתה השאלה ואולי שאל שיקח כורש את המלוכה וישלח את ישראל לארצם והוא היה מתחזק עמו על זאת ולזה גם הוא התחזק אתם עמו על אלה: (ב) אמת ...ד המתקיים בכל יהוגה: שלשה מלכים. עם כורש המולך עתה כי הנבואה הזאת היתה בימי כורש כמ״ש בתחלת הענין בשנת שלש לכורש וכו׳ בימים ההם ...ואחר כורש מלך אחשורוש ואחריו דריוש בנו: והרביעי. הוא דריוש בן אחשורוש שהוא רביעי לדריוש המדי שלקח המלוכה מבלשאצר והוא היה הראשון ...די ופרס: מכל. ר״ל מכל מלכי פרס שלפניו: וכחזקתו. וכאשר יתחזק מאוד בעושר רב: יעיר הכל. יעורר כל בני ארצות ממשלתו להלחם עם מלכות: ...מד מלך גבור. הוא אלכסנדרוס מוקדון: ועשה כרצונו. כי יהרוג את דריוש ויכבוש את פרס: (ד) וכעמדו. כאשר יעמוד להתחזק ביותר: תשבר ...ו. ימות אלכסנדרוס: ותחץ. והמלכות תחולק לד׳ מלכיות בארבעת הרוחות של ארצות ממשלת אלכסנדרוס והם רומא ומצרים וא״י ופרס כמ״ש למעלה: ולא ...יתו. המלכיות האלו לא יחולק לבניו ונקראים הבנים אחרית על כי המה נשארים אחר אביהם וכן ואחריתכם בסירות דוגה (עמוס ד): ולא כמשלו וכו׳. ...ות ההם לא ימשלו ממשל רב כממשלת אלכסנדרוס: כי תנתש מלכותו. כי מלכות אלכסנדרוס תתחלק לד׳ מלכיות האמורים למעלה וגם למלכיות ...ת קטנים מלבד אלה ולזה לא יתחזקו ביותר להיות כמוהו: (ה) מלך הנגב. הוא המולך במצרים ור״ל שיתחזק הוא על בעל מלחמתו והוא מלך הצפון המפורש ...ענין והוא המולך ברומא: ומן שריו. כאלו אמר מן מלך הצפון ומן שריו אשר ילחמו עמו והוא מקרא קצר ויובן מעצמו: ויחזק עליו. ר״ל בעת שמלחמה ... יחזק עליו ואח״ז ימשול בו ולא ילך ממנו וזמן רב יהיה ממשלתו: (ו) ולקץ שנים.

מצודת ציון

עוז וחוזק: (ב) יעיר. יעורר כמו יעיר קנאה (ישעיה מב): (ד) ותחץ. ענין חלוקה כמו ויחץ את הילדים (בראשית לג): תנתש. ענין עקירה כמו לנתוש ולנתוץ (ירמיה א):
מישרים

ולסוף

כציץ יצא וימל:ויבא י"א רפין וסי'נמ' בשמואל א' סי' ד' ואיוב סי' כ"א:ביא י"ג ה' חס' וח' מ"ל וסי' בתהלי'ע"ח: ובא י"ז ר"פ וסי' ובא אשר לו הבית והגיד לכהן. ובא הכהן
והנה פשה. ובא אהרן אל אהל מועד ופשט. ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים. ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה והורידו. ובא האות והמופת אשר דבר אליך. ובא
כי אין לו חלק ונחלה. ובא המלך דוד עד בחורים. ובאת והכה את ארץ מצרים דירמיה כן כתיב. ובא עליך רעה. ובא הנשיא דרך אולם השער מחוץ. ובא לו

וְלֹֽא־תַעְצֹ֤ר כּ֙וֹחַ֙ הַזְּר֔וֹעַ וְלֹ֥א יַעֲמֹ֖ד וּזְרֹע֑וֹ וְתִנָּתֵ֨ן ל' מ"ל. ד'. ל' מליעת דאסתר
הִ֤יא וּמְבִיאֶ֙יהָ֙ וְהַיֹּ֣לְדָ֔הּ וּמַחֲזִקָ֖הּ בָּעִתִּֽים׃ ז וְעָמַ֛ד ל. ל'.ו' חס' בליש'
מִנֵּ֥צֶר שָׁרָשֶׁ֖יהָ כַּנּ֑וֹ וְיָבֹ֣א אֶל־הַחַ֗יִל וְיָבֹא֙ בְּמָעוֹז֙ י"א רפי'
מֶ֣לֶךְ הַצָּפ֔וֹן וְעָשָׂ֥ה בָהֶ֖ם וְהֶחֱזִֽיק׃ ח וְגַ֣ם אֱ֠לֹהֵיהֶם ל' ר"פ בכתו'
עִם־נְסִֽכֵיהֶ֞ם עִם־כְּלֵ֣י חֶמְדָּתָ֗ם כֶּ֧סֶף וְזָהָ֛ב בַּשְּׁבִ֖י ל'
יָבִ֣א מִצְרָ֑יִם וְהוּא֙ שָׁנִ֣ים יַעֲמֹ֔ד מִמֶּ֖לֶךְ הַצָּפֽוֹן׃ י"ג ל' חס'.ל'
ט וּבָ֗א בְּמַלְכוּת֙ מֶ֣לֶךְ הַנֶּ֔גֶב וְשָׁ֖ב אֶל־אַדְמָתֽוֹ׃ י"ז ר"פ
י וּבָנָ֣ו יִתְגָּר֗וּ וְאָֽסְפוּ֙ הֲמוֹן֙ חֲיָלִ֣ים רַבִּ֔ים וּבָ֥א ב֖וֹא ובניו ק'. ל'.
וְשָׁטַ֣ף וְעָבָ֑ר וְיָשֹׁ֥ב וְיִתְגָּר֖וּ עַד־מָעֻזֹּֽה׃ ט"ו רפי'. רה ק' זו ק'

יא ל'. ס' וְיִתְמַרְמַר֙ מֶ֣לֶךְ הַנֶּ֔גֶב וְיָצָ֕א וְנִלְחַ֥ם עִמּ֖וֹ ב
ג'. י"ו מֶ֣לֶךְ הַצָּפ֑וֹן וְהֶעֱמִיד֙ הָמ֣וֹן רָ֔ב וְנִתַּ֥ן הֶהָמ֖וֹן בְּיָ
יב י"ג.ורם ק'.ל' ח' חסר. ל' ג' וְנִשָּׂ֥א הֶהָמ֖וֹן יָר֣וּם לְבָב֑וֹ וְהִפִּ֛יל רִבֹּא֖וֹת
יָעֽוֹז׃ יג וְשָׁב֙ מֶ֣לֶךְ הַצָּפ֔וֹן וְהֶעֱמִ֣יד הָמ֔וֹן רַ֖ב
ס"ג הָֽרִאשׁ֑וֹן וּלְקֵ֨ץ הָעִתִּ֤ים שָׁנִים֙ יָב֣וֹא ב֔וֹא בְּ
גָד֖וֹל וּבִרְכ֥וּשׁ רָֽב׃ יד וּבָעִתִּ֣ים הָהֵ֔ם רַ
ל'. ל' יַעַמְד֖וּ עַל־מֶ֣לֶךְ הַנֶּ֑גֶב וּבְנֵ֣י ׀ פָּרִיצֵ֣י עַמְּךָ֗ יִנַּ
י"א רפי' לְהַעֲמִ֥יד חָז֖וֹן וְנִכְשָֽׁלוּ׃ טו וְיָבֹא֙ מֶ֣לֶךְ הַ
ל'. ל'.מ"ל. ל' וְיִשְׁפֹּךְ֙ סֽוֹלְלָ֔ה וְלָכַ֖ד עִ֣יר מִבְצָר֑וֹת וּזְרֹע֣וֹת הַנֶּ

תולדות אהרן　ובני פריצי . ב"מ קס:

הנגב. היא מלכת שבא וזאת המלכות תקרא בלשון ישמעאל אלימן ועד היום אשה מולכת עליהם והוא כרשות מלך מצרים עד היום וזאת שבא היא נגד הנגב כנגד ארץ ישראל וזה הדבר ידוע הוא בספרים ושכחתי שמה. וטעם לעשות מישרים שלום בין המלכים והנה מלך צפון רצה לקחת אותה לו לאשה: לא תעצר כח הזרוע. ומלך מצרים יקחנה בחזקה גם יקח יולדתה וחכמי המזלות שהיו עמה וזהו ומחזיקה בעתים: (ז) ועמד. שרשיה. שרשי זאת הבת והמ"ם ישמש בטבור אחד מן כניו של מלך מצרים והוא בן המלך: ויבא. אל מלך צפון ובמבצרי מעוזו: (ח) וגם אלהיהם. יבא בשבי אל מצרים: (ט) ובא במלכות מלך הנגב. ישוב לארצו ולמלכותו למצרים: (י) ובניו יתגרו. בני מלך צפון כי כבר הזכיר והוא שנים יעמוד ממלך צפין ומלת יתגרו כמו ואל תתגר בם מלחמה: ובא בוא. ההמון מלך צפון: ושטף. שיהיה אניות עד מעוזו של מלך הנגב: (יא) ויתמרמר. מגזרת שימי לך תמרורים: ונלחם עמו. פירוש שהוא עם מלך הצפון כמו ותראהו את הילד והוא צוה לי אחי: והעמיד. מלך הנגב המון רב: ונתן. המון מלך הצפון בידו: ונשא. המון הנהלם: והפיל רבואות. מהמון מלך הנגב: ולא יעוז. מלך הנגב: (יג) ולקץ העתים. פירוש שהם שנים יבואו עוזרים רבים למלך הנגב ובימים ההם יקומו פריצים מישראל ואלה היו בימי שמעון בן שטח והוא האמת: (טו) ויבא. וזרעות מלך הנגב לא יעמדו הם העזר

ובין אביה: ולא תעצור וגו'. וילכדנה מלך הצפון ואת מביאיה ואת אביה כל ומחזיקה בכל עת צרתה: ולא תעצור. זרוע מביאיה כח לעמוד (ולא אביה) לפניו לא הוא ולא זרועו הם גבורי כחו: ותנתן. ביד מלך הצפון ומביאיה והיולדה הוא אביה: (ז) ועמד מנצר שרשיה. בן יושב על כנו המלוכה: ויבא אל החיל. אל מלך הצפון: במעוז מלך הצפון. כלומר מעוז במבצריו: ועשה בהם. והצליח בהם: והחזיק. ויכבוש אותם: (ח) נסיכהם שריהם: (ט) ובא במלכות מלך הנגב. דרך מלכות מלך הנגב שהיא אביו ישוב אל אדמתו והיא מצרים כמו שנאמר למעלה בשבי יביא מצרים: (י) של מלך הצפון יתגרו: ובא בוא. כמו והולך הלוך בנו של מלך הצפון ושטף ועבר אל ארץ הנגב: וישוב ויתגרה. במלך הנגב: עד מעוזו מבצריו: (יא) ויתמרמר. וילחם בעס: ונתן ההמון. של מלך הצפון (יב) ונשא ההמון. של מלך צפון להתגאות אחד כי יזמו בלבם להתגבר במו והפיל רבואות. רבים בחיל מלך הנגב: ולא יעוז. ובכל זאת לא יהיה המלחמה שלו: (יד) ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון. ראיתי בשם ר' של　　　　　זו אומה

רבינו סעדיה גאון

ובת מלך הנגב תבא אל מלך הצפון לעשות מישרים. כשיראה מלך הנגב שהוא כבוש בצער אז יאמר למלך הצפון קח נא בתי לאשה ותהיה אהבה ומישרים בינינו: ולא תעצור כח הזרוע. אז מלך הנגב אע"פ שתבוא בחתון אל מלך הצפון לא תעצור כח וזרוע למלך הצפון לבלתי הלחם באויבה אלא ילך מלך הצפון במלחמה ויגלה את מלך הנגב: ותנתן היא ומביאיה. הם הסריס והיולדת. היא הנערה המשרתת לפניה: ומחזיקה. הוא אביה: בעתים. בזמנים רבים בית סכלא: (ז) ועמד מנצר שרשיה כנו. ממשפחת בית אביה אחיה בן אביה יקום: ויבא אל לסלחם במלך הצפון לנקום נקמת אביו: כנו. כן וי"ו יתירה ופירושו מועד כמו וכנה אשר נטעה ימינך כלומר קרוש ושורש וענף: ויבא במעוז מלך הצפון. בקרית מחוזוסי בעיר מעוזו מלכותו: (ח) וגם אלהיהם. בית עבודת אונכביהם. הם שריהם כמו מאשת נסיכי מדין הם הסופטים שהם קרובי מלכות: עם כלי חמדתם. שכל יוליך בשבים במצרים: והוא שנים. רבויים ויהלוך יותר ממלך הצפון: (ט) ובא במלכות מלך הנגב. שימלוך וישים גדול כמלך הנגב: ושב אל אדמתו. במצרים למלוך שנה ושנה: (י) ובניו. ואז בניו של מלך הצפון יתגרו עם אוב חיילות: ושטף ועבר. בעיירו' שלו: וישוב. כל א' וא' מבניו: ויתגרו עד מעוזו. הוא העיר שהוא מולך: (יא) ויתמרמר. לשון כעס ומרירות וי"א לשון רבנות ומרות: והעמיד. מלך הצפון רב ונתן. וימסר המון מלך הנגב בידו: (יב) ונשא ההמון. שיתגאה וישמח וירום לבבו של מלך הנגב: והפיל ריבואות. מחיל מלך הצפון: ולא יעוז. מלך הצפון לעמוד לפני מלך הנגב (יג) והעמיד. מלך הצפון: המון רב. יותר מן הראשון: יבוא בוא בחיל גדול וברכוש רב. מביזת מלך הנגב מן האהלים ומזהב וכסף רסני סוסיהם ומרכבותם: (יד) רבים יעמדו על מלך הנ להלחם בו: ובני פריצי עמך. המורדים באלהי השמים: ינשאו. ברעתם: להעמיד חזון ונכשלו. בדעתי כך הוא שיעשו עצמם נביאי השקר ותולמי חלומות ומשיאים לו עצים ויחלמו עמו ויכשלו בח ויבא

מצודת ציון

(ו) מישרים. מל' יושר ור"ל השרם שהוא ישר ונוח לזה ולזה: (ז) מנצר. ענין ענף כמו ונצר משרשיו יפרה (ישעיה יא): כנו. מלשון כן ובסיס: והחזיק. ענין אחיזה כמו והחזיק בה האיש (דברים כב): (ח) נסיכיהם. שריהם כמו נסיכי סיחון (יהושע יג): (י) יתגרו. מל' תגר ומריבה: (יא) ויתמרמר. מל' מרירות: (יב) ונשא. ענין לקיחה: (יד) פריצי. רשעים הפורצים גדר האמת והצדק: (טו) סוללה. הוא תל העפר העושים מול העיר לעלות עליו ללחום על העיר בתוקף

מצודת דוד

ולסוף שנים הרבה יתחברו יחד באהבה ושלום ר"ל יהיו הפלים להיות לעשות מישרים. לפשר בין אביה ובין מלך הצפון בדברי ריבותם: ולא אבל לא תוכל לעכב כח הזרוע למנוע מביניהם הפיית שאון המלחמה ולא יעמוד. אבל בפעם ההיא לא יעמוד מלך הנגב על עמדו להתחזק כמו מאז: וזרועו. אנשי זרועו ועוזריו גם הם לא יעמדו במלחמה ההיא: ביד מלך הצפון: היא. בת מלך הנגב: ומביאיה. הם השרים שהביאו אותה והלכו עמה קודם המלחמה אל מלך הצפון לעשות מישרים: והיולדה. הוא אבי הנגב: ומחזיקה בעתים. הם אצטגנינים שמחזיקים אותה בהודעת פעולות העתים לפי מהלך הכוכבים: (ז) ועמד. ואח"ז יעמוד מן ענף הבא משרשיה של אביה ר"ל אחד מבני בת מלך הנגב ישב על כסא המלכות של אביה: אל החיל. של מלך הצפון: במעוז. בערי המבצר: ועשה בהם. כחפצו: והחזיק ויאחז בהם ויכבשם: (ח) אלהיהם. העבודת כוכבים: והוא. מלך הנגב החדש שנים רבות יעמוד במלוכה יותר ממה שיעמוד מלך הצפון: (ט) ובא וגו' שיבוא במעלת מלכות מלך הנגב אבי אמו להיות מלכותו גדולה כמו שהיה מלכות אבי אמו: ושב אל אדמתו. אחר שיקנה כבוד נצחון המלחמה לא יעמוד הצפון כי ישוב אל אדמתו אל ארץ הנגב: (י) ובניו. בני מלך הצפון יתגרו מלחמה עם מלך הנגב: ובא בוא. ויבוא ביאה וחוזר הוא על ההמון: ושטף יעבור במרוצה כשטף מים ע"פ ארץ הנגב: וישוב. אח"ז ישוב ויתגרה מלחמה עד מעוזו היא מבצר עיר המלוכה: (יא) ויתמרמר. יתאכזר במרירות ונלחם עמו. וחוזר ומפרש עם מלך הצפון: והעמיד. מלך הצפון: בידו. ביד מלך הנגב: (יב) ונשא ההמון. מלך הנגב ישא ההמון לעצמו ויביאם בשב ירום לבבו: והפיל. עם שיפיל כמה רבאות מהמון של מלך הצפון עכ"ז לא יתחזק למשול בו: (יג) מן הראשון. יותר מן הראשון שנפל במלחמה: ולקץ שנים. לסוף זמן שנים מרובים: יבוא בוא. יבוא ביאה בחיל גדול ובנכסים מרובים מכסף וזהב: (יד) רבים יעמדו. מלבד מלך הצפון יעמדו עוד רבים מלך הנגב: ובני פריצי עמך. ר"ל רשעי ישראל: ינשאו. ירוממו א"ע להעמיד חזון אבל יוכשלו כי ימותו ויאבדו בעבור זה: (טו) וישפוך סוללה. על מלך הנגב: וזרועות הנגב. אנשי זרועו ועוזריו ולא יעמדו במלחמה: ועם מבחריו. ואף כי יהיו עמו במלחמה ההיא מבחורי גבוריו עמו אעפ"כ לא
הכח

. ובא לציון גואל . ובא כמהלך רישך . וחבירו ובא מתהלך . ובא במלכות מלך הנגב . ובא ארץ הצבי ורבות יכשלו : ויעש ב׳ רפין וסימני׳ ויאמר ארנן אל דויד
. ויעש הבא אליו כרצונו : ויעמוד ב׳ רפין וסי׳ ישאהו על כתף יסבלהו . ויעמוד בארץ הצבי: וישם ו׳ רפין וסי׳ ישא ה׳ פניו אליך . ויט ידו על צפון . ואם לא איפו
זובני . וישם פניו לבא בתוקף . ודבתריה וישב פניו לאיים כן כתיב צדק לפניו יהלך : לא ימצא ד׳ וסי׳ נמסר בסוף צפניה: נוגש ב׳ מ״ל וסי׳ ממנו יצא כל נוגש .
על כנו מעביר נוגש: אחדים ד׳ וסי׳ בסדר נח : מלפניו ח׳ וסי׳ וצרעת נעמן תרבק . ואלישע ישב בביתו . חילו מלפניו כל הארץ דד״ה. והאלהים עשה שיראו. אשר

ג׳. ג׳ ר״פ יעמדו ועם מבחריו ואין כח לעמד׃ טז ויעש
ו׳ מ״ל א אליו כרצונו ואין עומד לפניו ויעמד
ו׳ רפי׳ רץ־הצבי וכלה בידו׃ יז וישם ׀ פניו לבוא
ג׳ קף כל־מלכותו וישרים עמו ועשה ובת
ד׳. ו׳ פסו׳ בסי׳ ולא ולא שים יתן־לו להשחיתה ולא תעמד ולא־לו
וישם ק׳ יה יח וישב פניו לאיים ולכד רבים והשבית

כ״ה. קצין חרפתו לו בלתי חרפתו ישיב לו׃ יט וישב
ד׳ פניו למעוזי ארצו ונכשל ונפל ולא ימצא׃
ג׳ מ״ל. ג׳ כ ועמד על־כנו מעביר נוגש הדר מלכות
ד׳. ג׳ ובימים אחדים ישבר ולא באפים ולא
ג׳ במלחמה׃ כא ועמד על־כנו נבזה ולא־נתנו
עליו הוד מלכות ובא בשלוה והחזיק מלכות

ות אהרן בארץ הצבי . ר״ס יג נטין נז :

עמו וסיעתו : (טו) ועם מבחריו . יהיה במלחמה: ואין כח לעמוד . מפני הצפון ואע״פ שיש כאן וי״ו יתר׳ דרך מקרא לדבר כן בלשון זה כמו תוריה שם מלוכה יקראו (בספר ישעיה לד) : (טז) ויעש . המלך הצפון הבא אל הנגב כרצונו : בארץ הצבי . בארץ ישראל : וכלה בידו . וכלה את הארץ לוסיו : (יז) וישם פניו . מלך הצפון לבוא בתוקף כל מלכותו של מלך הנגב : ים עמו . עם מלך הנגב גם עליהם ילחם מלך הצפון באותן הימי׳ : . והכליה : ובת הנשים יתן לו להשחיתה . זו כנסת ישראל היפה בנשים מלך הצפון לשר צבאו להשחית׳ . ואומר אני שהוא אנטיוכס הרשע מלך יון

עם מבחוריו : (טו) ויעש . מלך צפון הבא אל מלך הנגב כרצונו : בארץ הצבי . א״י ושחית רבים מהם : (יז) וישם פניו לבוא בתוקף . כל מלכות מצרים שהוא הנגב : וישרים עמו . ועשה עמו שלום : ובת הנשים . היא מלכת שבא יתן לו מלך הנגב להשחיתם כי ברשותו והיא תברח וזהו לא תעמוד ולא לו תהיה שלא יקחנה : (יח) וישב . הקצין שהיה מחרף ישיב גמולו בראש שיעלה לו כמו חרפתו לא יותר : (יט) וישב . ישוב זה לארצו : (כ) ועמד על כנו . על מתכונתו מלך שיעביר נוגש ויהיה לו הוד מלכות וישבר ולא בהדר ועמד מלך אחר הסך תולדת הראשון

גזרו׳ על ישראל וצוה לפוליפוס שר צבאו להרוג את כל הקורא שמו יהודי כמו שכתוב בספר יוסיפון : ולא תעמוד. עצתו זאת : ולא לו תהיה . בת הנשים ד מתתיהו בן יוחנן ופרק עולו מעל ישראל : (יח) והשבית קצין חרפתו לו. והשבית הקב״ה את גדופו ואת חרפתו שהיה מחרף את הקב״ה ואת ישראל שכתוב בספר יוסיפון והשיבו עליו שהכהו בשחין רע בעודו בדרך שהלך לצור על ירושלים והסריח בשרו ונשרו אבריו ואמר לעבדיו להשיבו לאנטוכיא ולא יק לבוא שם עד שמת בחולאים רעים : (יט) למעוזי ארצו . לשוב אל עיר מבצריו : (כ) ועמד על כנו מעביר נוגש . ויתחזק על כסאו בבר המודעית ויהו בן יוחנן המעביר נוגש יון מעל ישראל וגו׳ והוא הדר מלכות בישראל כי שר וגבור יהיה הוא וכל זרעו אחריו בני החשמונים : ובימים אחדים ישבר. ים מועטים תשבר מלכותם: ולא באפים. של אומה אחרת: ולא במלחמה. כי מהם ובהם אשר יקנאו ארסתובלוס והורקנוס על דבר המלוכה: (כא) ועמד על כנו נבזה. ויתחזק

רבינו סעדיה גאון

ויבוא . עוד מלך הצפון וישפוך סוללה : ועם מבחריו . כתיב אלו בחורי חמד מלחמה מבצריו קרי מבוצרים גבוהי קומה כמגדל מבצר : ואין כח . לא יהיה להם כח לעמוד : (טז) ויעש הבא . אל מלך הנגב ילחם בו : כרצונו . כתאותו : ואין עומד . לפני מלך הצפון : ויעמוד בארץ הצבי . בארץ ישראל מקום רצון וצביון הבורא וגם הוא לשם יתיצב בכל מקום שירצה ויבא : תמים בידו . שיכלה הכל : (יז) וישם פניו לבוא בתוקף כל מלכותו . של מלך הנגב להלחם ולתפוש כל ערי מבצרי תוקפו : וישרים עמו . שמתיישר דרכו ומלחמתו מן הבורא ויעשה כתאות ולא יוכל כי אם בדרך מישרים יצליח בכל ; ובת הנשים יתן לו . זה שכתבנו למעלה ובת מלך הנגב תבוא אל מלך הצפון לעשות מישרים ואותה הבת יתן לו מלך הנגב להשחית עצתו ולבטל . עותו ; ולא תעמוד . הבת בפלטין להיות גבירה : ולא לו תהיה . לאשה אלא תברח ממנו : (יח) וישב . עוד מלך הצפון פניו להלחם באיי הים ; ואז ישבית מאם קצין שחרף אותו בראשונה . לו גמול חרפתו ויבלוע בו ויגלה אותו ; פ״ה שבועים שבעים הם ד׳ שמיעות נכרת ונחתך על עמך מלפני הקב״ה ועל ירושלם למען כלה הפושעים : ולהביא צדק עולמים . הוא שכתוב ישראל בה׳ תשועת עולמים : ולחתום חזון . בדעתי הוא הכתוב על ידי זכריה וגם את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ : ולמשוח קדש קדשים . בדעתי הוא הבניין של בית האחרון ראה יחזקאל כמו שכתוב למוד את ירושלם כמה ארכה וכמה רחבה למוד למשוח . ואלה שבועים שבעים הן ת״ל שנה . ותבין כי מן מוצא דבר מלפני ה׳ על ידי לנסיב הגלות מבבל ולבנות לם הנה נאמר בדעתי עד אשר אביא להם משיח זה כהן משוח בשמן הקדש . ונגיד הוא פחה ושלטון זה עזרא שהיה כהן ופחה . שבועים שבעה הם מ״ט שנה מן השנה אשר בשרם ה׳ אשר את ירושלם ועד השנה אשר שבו מבבל לבנות הם מ״ט שנים במספר ואחרי כן תבנה ירושלם ושבועים ששים ושנים הם תל״ד שנים ת״כ יעמוד המקדש בבניינו וי״ד יעמוד אחרי כן ביתר. רחוב שוק של ירושלים שתהא בנויה ומלאה פירות וכל טוב. חרוץ ברות כמה חלרות יושבי ירושלם הכרותים בכליון חרוץ ממעבר אדם . ובצוק העתים מקום המצוק והחרבן אלו חלרות בית המקדש ם הכהנים אשר בחלרות בית ה׳ משמרת כל השנים והזמנים לשבתות ולחדשים ולמועדים וכל קרבנותיהם ואחרי השבועים ס׳ וב׳ שהם ימי המניין . יכרת משיח שיבטלו זבח ומנחה מכהן ית ואין לו שירות על המזבח נאמר שבוע אחד הם שבע שנים : והעיר . ירושלם ומקום הקדש ישחית ויחרב עם נגיד הבא הוא מלך אשר ימלוך בירושלים . וקיצו של ישראל יעבור בשטף במלחמות הם במלחמת אספסיינוס וטיטוס . ועד קץ שביאת כל מלחמת תהיה ירושלים נחרצת שוממת כי בעלה השנואה וחרב בית המקדש כי עזב ה׳ את ביתו : והגביר ברית לרבים . אחר שבית ת ברית עם עיירות וכרכין רבים מישראל שבוע אחד ורבים יקח עמו להיות לו ליועצים ולשרי צבא כגון יוסף בן גוריון הכהן וחביריו וכחוס חצי השבוע משבוע וחצי ונשאר חצי השבוע הם שנות י״ד שנה אז ישבית זבח ומנחה מישראל ועתה כי הגביר ברית שבוע אחד משנת ת״ל ובדעתי שלש שבועים שבעים ואולי חצי השבוע שכתוב אשר ישבית זבח ומנחה אולי הוא מיום אשר התמיד בראשונה משנת י״א לצדקיהו ועד קרבת קץ תחילת הגלות הזה ופתרון חצי השבוע ג׳ ימים ומחצה יום לשנה והם אלף ור״פ חסר שנה ושברים וזה עבר מכמה שנים כי למען נאמר הפסוק ועד כלה ונחרצה תתך על שומם כי אחרית תום חצי השבוע ישבית זבח ומנחה כי לא יהיה בנוי בית אלהינו עד אשר תהיה כלה ונחרצה בכל אלילי הארץ ובכל אלילי ירושלם ככתוב כנף שקוצים משומם ועד כלה ונחרצה תתך על שומם לשעביר מירושלם ומבית השומם עכו״ם ועובדים כאמור והאלילים כליל יחלוף וכתוב כי כלה ונחרצה מאתי וזה. דומה למה שנאמר למועד ים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה כי ככלות מועד מועדים אין עוד ישועה עד כלות יד עם קדש והסולת ישלח לי ברחמיו אולי שגיון הוא והגלות ימהר ישועתינו במהרה בימינו ונחזור לעניין ראשון ; (יט) למעוזי ארצו . לתוקף ארצו : ולא ימצא . ולא יספיק לשתמון כמו שנאמר תמצא ידך לכל אויביך : (כ) על כנו . על מכון מלכותו ; ובימים אחדים . מועטים ימים אחדים

מצודת דוד

ן בהם לעמוד ולהתחזק במלחמה : (טז) הבא אליו . מלך הצפון הבא על מלך ב יעשה בו כרצונו ואין מי יעמוד לפניו : ויעמוד . יעמוד במלחמה על א״י ; בידו . ישחיתה בכחו והוא אנטיוכס מלך ולמלכות אחת תחשב עם רומא כי ר זמן לקח רומא את מלכותו : (יז) וישם פניו . מלך הצפון והוא אנטיוכס ישים מחשבתו לבוא בא״י בחוזק עם רב מכל אנשי מלכותו : וישרים עמו . ומעט ישרים ישראל מקצת מהם יהיו בעזרתו והם רשעי ישראל אשר התחברו עמו : ועשה . יעשה בא״י בחוזק עם כחפצו : ובת הנשים . היא עדת ישראל הנקראת היפה ים (ש״ה ה) : יתן לו . ימסור למי שאסר את המלחמה והוא פוליפוס שר הצבא לו ימסור את עדת ישראל להשחיתה ולגזור עליהם גזירות : ולא תעמוד . גזרת הרעה הזאת לא תעמוד ולא תהיה לו עדת ישראל לעבדים וכאשר יאמר למטה : (יח) וישב פניו . אח״ז יחזור פניו ללכת למלחמה על איי הים וד רבים מהם : והשבית קצין . אח״ז ישבית שר העולם את חרפתו אשר חרף כלפי מעלה ויתן החרפה עליו כאשר יאמר למטה : בלתי חרפתו . לבד עונש החרוף ישיב לו גמול עונש יתר פשעיו ישים שמור לו אחר המיתה : (יט) וישב פניו . אחר שילכוד איי הים יחזיר פניו ללכת אל מבצרי ארצו : ונכשל . ל בדרך מהלכו כי הוכה בשחין רע ונסרח בשרו ונפלו ממנו איברים איברים כמ״ש ביוסיפון : ולא ימצא . עוד לא ימצא בעולם כי מת ואיננו : (כ) ועמד על . על חוקו ובסיסו יעמוד מעביר מישראל נגישת והוא מלכות החשמונאי : הדר מלכות . בהם יותן פאר מלכות כי יהיו מיקירי כהונה גבורים ומוצלחים : ובימים ים . אבל במעט זמן ישבר ויחלש המלוכה ולא בעבור חרון אף מעובדי כוכבים אחרת ולא במלחמה עם אחר כ״א מהם ובהם כי האחים הורקנוס וארסתובלוס נפו זה בזה בדבר המלוכה ויביאו הרומים על עצמן למשול בהם כמ״ש ביוסיפון : (כא) ועמד על כנו . על חוקו ובסיסו יעמוד עם נבזה והוא כרך גדול וכו׳ שנאמר נבזוי אתה מאד (עובדיה א) כי אדום הוא כרך גדול כי בני אדום נתישבו בה ומשלו בתוכה כמ״ש למעלה : ולא נתנו עליו וכו׳ . לא נתנו מן השמים על כרך הוד ופאר המלוכה ר״ל לא ניתן בהם גבורה להתגבר בכח ידם במלחמה כגבורים מעולם אנשי השם : ובא בשלוה . אבל יבוא בדברי שלום לרמות את כולם

מצודת ציון

(יז) בתוקף . בחוזק כמו מעשה תקפו (אסתר י) : (יח) והשבית . ויבטל : קצין . שר ומושל כמו קצין תהיה לנו (ישעיה ג) ; (כא) בחלקלקות . מלשון חלק ר״ל חניפה ודברים רכים וחלקים ; יבזור

יראו מלפניו. אם על המלך טוב יצא. ואת פתשגן כתב הדת. וזרעות השטף ישטפו מלפניו: על מלך ט' וסימ' בימיו עלה פרעה נכה. ויקח אתם נבוזר אדן דמלך
ויצא יהויקים מלך יהודה דמלכים. ונשאת המשל הזה. בן אדם שא קינה על. והיה כמלאת שבעים שנה. בעת ההיא בא חנני. ויער כחו ולבבו. ובעתים ההם רבים
על מלך הנגב: ולא תהיה ה' וסי' ולא תהיה זמה בתוכם. וכשלו איש באחיו. ולא תהיה עדת ה' כצאן. והיית רק למעלה. ולא תהיה זאת לך לפוקה דאביגיל

בחלקלקות: כב וזרעות השטף ישטפו מלפניו
וישברו וגם נגיד ברית: כג ומן־התחברות אליו
יעשה מרמה ועלה ועצם במעט־גוי: כד בשלוה
ובמשמני מדינה יבוא ועשה אשר לא־עשו
אבתיו ואבות אבתיו בזה ושלל ורכוש להם
יבזור ועל מבצרים יחשב מחשבתיו ועד־עת:
כה ויער כחו ולבבו על־מלך הנגב בחיל גדול
ומלך הנגב יתגרה למלחמה בחיל־גדול ועצום
עד־מאד ולא יעמד כי־יחשבו עליו מחשבו[ת]
כו ואכלי פת־בגו ישברוהו וחילו ישטוף ונ[פלו]
חללים רבים: כז ושניהם המלכים לבבם למ[רע]
ועל־שלחן אחד כזב ידברו ולא תצלח כי־ע[וד]
קץ למועד: כח וישב ארצו ברכוש גדול ולב[בו]
על־ברית קדש ועשה ושב לארצו: כט למו[עד]
ישוב ובא בנגב ולא־תהיה כראשנה וכאחרנ[ה]
ל ובאו בו ציים כתים ונכאה ושב וזעם ע[ל]

הראשון שזה יהיה נבזה: (כא) בחלקלקות. במחשך בלי עצה: (כב) וזרועות. אניות: וגם נגיד. אחד מבני הורדוס: (כג) ומן. ובעבור שיתחברו אליו רבים יקח עצתם ויעלה בהם ויתפש מדינה יחשב. מחשבת ולא תהיה עתה על כן אמר ועד עת אחרת תקומנה: (כה) ויער. יעיר כמו יקים יקם סערה לדממה: ולא יעמד. מלך הנגב לפני מלך צפון: כי יחשבו עליו. יועציו וסגניו מחשבות: (כו) ואוכלי פת בגו. של מלך מצרים: וחילו ישטוף. מלך הצפון והנה חיל מצרים הוא השטוף ואחר כך ישלימו מלך הנגב ומלך הצפון: (כז) ושניהם. לבבם למרע. לעשות רע לארץ ישראל וטעם כזב שלא תקום עצתם ולא תצלח כי עוד נשאר קץ להועד שילכו ישראל בגולה וישוב מלך צפון לארצו: (כח) ולבבו על ברית קדש. לספר הוא הברית שהיתה בין מלכי ארם ובין יהודה בן חשמונאי ואחר שעשה חפצו ושב לארצו למועד שנה אחרת ישוב: (כט) ובא בנגב. היא ארץ מצרים. וטעם ולא תהיה כראשונה וכאחרונה כי בביאה ראשונה עשה כל חפצו וככה בביאה אחרונה שהיא השלישית שהחריב בית המקדש גם מצרי' כי בביאה השנית היא האמצעית יהיה כחלש וכן כתוב ובאו בו ובאו עמים: (ל) ציים. הם האניות: וכתים. הם אנשי א־ם: ונכאה. זה מלך צפון: ושב. לארצו בבושת פנים: וזעם על ברית קדש. הוא אגריפס: ועשה. חיל כבד: ושב. לנגב: ויבן על עוזבי ברית קדש. הם אנשי ירושלים שקשרו על מלך והרגו אנשיו

ויתחזק או על מעמדה מלכות עשו שנא' בזוי אתה מאוד (עובדי' א) ויעמדו ר[…] ויטלו מלכות מיוונים: (כב) וזרעות השטף. וגבורי מלכות יון שהיו מלפניהם שוט[…] וחזקים ישטפו מלפני רומיים וישברו: וגם נגיד ברית. גם מלך ישראל שהיו[…] עמם ברית גם הוא סופו שישטף מלפניו כי יעברו (רומים) על הברית ו[…] עליהם כמו שאמרו רז"ל (עכו"ס ח.) עשרין ושית שנין קמו בהמנותייהו בהדי יש[…] והדר אשתעבדו בהון: (כג) ומן התחברות אליו יעשה מרמה. ומן השו[…] שישתתף (רומי) עם ישראל יעשה מרמה שלא יגלה מחשבה רעה: ועל[…] ממקומו: ועצם. בכל מקומות שסביבות ארץ יהודה כאדום בעמון ומואב: ב[…] גוי. לא יצטרך לחיל כבד כי יעזור אותו מלך יהודה וכן כתוב בספר יוסי[פון] (כד) בזה ושלל ורכוש להם יבזור. יחלק לכל המקבלים עולם עליהם עד שי[…] את הכל בחנופה ובחלקלקות: יבזור. כמו יפזר וכן בזר עמים (תהלים ו[…]) ועל מבצרים. עכו"ם יחשוב מחשבותיו להושיב (בהם) ראשי גייסותיו עד [ש]יהיה הכל כבוש תחתיהם: (כה) ולא יעמוד. מלך הנגב: כי יחשבו עליו מחש[בות] ויתנכלו עליו להפילו על ידי שוחד שישחידו את שריו לבגוד בו כמו שהוא מ[…] ואומר ואוכלי פת בגו ישברוהו: (כו) פת בגו. מאכלו נוטל פרס משלח[…] (כז) ושניהם המלכים. שר רומיים ונגיד הברית האמור למעלה הוא הורק[נוס] שיתחבר לעזרתו כדי שיעזור גם הוא על ארסתובלס אחיו המולך בירושל[ים] לבבם למרע. על בני עמך להרע ליהודה: ועל שלחן אחד. על מלכו' ארסתו[בלס] יתלחשו כזבים: ולא תצלח. שיתמסרו ישראל להשחתה באותן הימים: כי עוד קץ למועד. המורכן למלאות שבועים ששים ושנים האמורים בספר זה (לעיל […]) ואותו המועד בימי אגריפס בן אגריפס מזרע הורדוס: (כח) וישב. מלך הרומי לארצו מעל מלך הנגב ברכוש גדול: ולבבו על ברית קודש. להפר בריתו [עם] ישראל: ועשה. כלומר והצליח. ושב לארצו: (כט) למועד. לאחר זמן. ולא תהא הביאה הזאת מצלחת כראשונה האמורה למעלה ועמד מגלר שרשיהו[…] שהצליח מלך הצפון על מלך הנגב ובאחרונה פעם שניה זו שאמרנו ושב לארצו ברכוש גדול: (ל) ובאו בו. להלחם בו: ציים. סיעות: כתים. רומים. ג[…] ממלכות

רבינו סעדיה גאון

אחדים מתרגמי' זעירין: (כא) בחלקלקות. בחנפות ולשון הרע ושפתי חלקות: ומן התחברות. מזמן שיתחבר עמו: (כד) ובמשמני. ובעשירי ממנה כמו כל איש שמן מתרגמינן עתיר: […] יבזבז ויפזר ויתן פרס לחיילותיו כמו בזר עמים פזר: (כה) ויער כחו. כמו ולא יעיר כל חמתו לשון תוקף: (כו) ואכלי פת בגו. על שלחנו הם ישברוהו כי לא יעזרוהו: (כז) ושניהם ה[…] לבבם למרע. על ישראל שהם מלך הצפון ומלך הנגב: (כח) על ברית קדש. מלך הצפון הוא יחשוב לגזור גזרות לבטל דת ברית קודש ועשה ושב לארצו: (ל) ציים. כתיים זהו […] וצייב

מצודת ציון

(כד) יבזור. יפזר וכן בזר עמים (תהלים סח) כי בומ"ף מתחלף: (כו) פת בגו. מאכלו: (כט) למועד. מלשון יעוד וקביעת זמן: (ל) ציים. אניות כמו וצי אדיר (ישעיה לג): כתים. הם רומיים כן ת"א בתורה: ונכאה. ישבר כמו ונכאה לבב (תהלים קט): ועשה. ענין הסיפה

מצודת דוד

כולם ויחזיק במלכות בעבור חלקלקות אמרים ודברי חנף כי עי"ז שכל הע[…] לאוהב וגלו לו מצפוני לבם ובזה התחזק עליהם: (כב) וזרועות השטף. ה[…] הזרוע שהיו מוספי' העובדי כוכבי' ומשחיתי' אותם והם המון בני ע בדי כוכבים ש[…] יהיו נשטפים מלפני רומא ויהיו שבורים ונשחתים וגם נגיד הברית יהיה ו[…] מלפני רומא והוא מלך ישראל אשר כרת עמו הברית ולבסוף חלל הברית ושטפו: (כג) ומן התחברות אליו. מן העת אשר התחבר אל מלך ישראל בכריתת [ברית] היה עושה עמו מעשה מרמה: ועלה ועצם. היה עולה למלחמה על העובדי כוכבים אשר סביבות ירושלים ונתחזק עליהם במעט עובדי כוכבים אשר הביא מבני[…] כי במרמה פיתה את מלך ישראל לעזרו במלחמה עם אנשיו כמ"ש ביוסיפון: (כד) בשלוה. במרמה בא בדברי שלום ונכנס במשמני המדינה ר"ל במקום ה[…] והכסף למען ירגל אותה ולא היו נשמרים ממנו על כי בא בדברי שלום: ועשה וגו'. והם עשה מעשה אשר לא עשו אבותיו וכו' וחוזר ומפרש מה הם המעו[…] ואמר ביזה ושלל וגו' ר"ל שהיה מבזבז הם ומפזר ממון רב אשר לא בזבזו אדם מעולם כי כדי לרמות לבל ירגישו בו שבא לרגל בזבז הם הבזה והשלל שלק[ח] מעובדי כוכבים במלחמה להראות אשר כביר מצאה ידו ואין כסף וזהב נחשב לו למאומה: ועל מבצרים יחשב. אבל באמת יחשב הוא במחשבותיו ללכד את המבצ[רים] ההם אשר שם הזהב ולרגל בא: ועד עת. מחשבתו המורה אמלו עד בוא העת אשר יהיה לאל ידו לכבשם: (כה) ויער. והוא יעורר כחו ויאמץ לבבו ללכת למלחמה בחיל גדול על מלך הנגב וגם הוא יתגרה למולו ללכת עמו למלחמה בחיל גדול: ולא יעמוד. אבל מלך הנגב לא יתחזק במלחמה כי אנשי רמולוס מלך [רומא] יחשבו מחשבות על מלך הנגב לפחד שרי צבאו למען יבגדו במלכם ולא ילחמו בגבורה: (כו) ואוכלי פת בגו. ר"ל שריו אוכלי שלחן המלך הם ישברו אותו כי י[…] במרמה להיות נמסרים ביד מלך הצפון: וחילו ישטף. החיל של מלך הנגב ישטוף מלך הצפון ונפלו מהם חללים רבים כי מלך הצפון ישרוג בהם: (כז) ושני[הם] המלכים. מלך הצפון ומלך הנגב: לבבם למרע. יהיה לבבם לעשות רעה לישראל: ועל שלחן אחד. בהיותם מסובים לאכול ידברו כזב ר"ל ידברו לאבד את יי[שראל] וממלך קורא כזב על כי לא נתקיימה עצתם: ולא תצלח. עצתם זאת לא תצלח: כי עוד קץ למועד. כי יש עוד זמן על קץ המיועד להם כי עדיין לא נתמל[א] סאתם ולא בא קצם להיות נאבדים: (כח) וישב. מלך הצפון ישוב לארצו ברכוש גדול אשר שלל ממלך הנגב: ולבבו. מחשבת לבבו יהיה על כריתת הברית [אשר] כרת עם ישראל עם קודש ר"ל בלבבו יחשב לספר הברית: ועשה. כאשר חשב כן יעשה ויפר הברית ונלחם בם ואח"ז יחזור לארצו: (כט) למועד. לזמן[…] בשנה האחרת ישוב לבוא בארץ הנגב להלחם בה: ולא תהיה וכו'. אבל לא תהיה דרכו מצלחת כמו שהיתה בראשונה ר"ל בשנה שלפניה שנאמר בה למעלה [ושב] ארצו ברכוש גדול: ובאחרונה. ולא כמלחמה האחרונה אשר תהיה לאחר המלחמה הזאת והיא המלחמה האמורה למטה ובעת קץ יתנגח וכו' ונאמר בה וארץ מ[צרים] לא תהיה לפליטה: (ל) ובאו בו. בארץ הנגב יבאו אנשי רומא באניות גדולות אבל יהיה

ם ולא תהיה . ולא תהיה כראשונה וכאחרונה . ולא תהיה להם לאיש מוכית : יחזיקו ד׳ חסרים בלישנא וסימ׳ ויחזקו איש בראש רעהו . ויחזקו באלהים אחרים דמלכים .
: החזקתני . קראתי שמה החזקתני . והילדה ומחזקה . ועם ידעי אלהיו יחזקו : ונלוו ד׳ וסימ׳ נמסר בסדר קרח וזכריה סימן א׳ : כרצונו ד׳ חסרים בליש׳ וסימ׳ נמסר בסיפרא
ן ח׳ ובסדר ויחי : נעשתה ט׳ וסי׳ והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה . נעשתה התועבה הזאת ביש׳ . והגד לך ושמעת ודרשת . ואחיתפל ראה כי לא נעשתה . ויקם

ית־קודש ועשה ושב ויבן על־עזבי ברית
ש : לא וזרעים ממנו יעמדו וחללו המקדש
מעוז והסירו התמיד ונתנו השקוץ משומם :
לב ומרשיעי ברית יחניף בחלקות ועם ידעי
להיו יחזקו ועשו : לג ומשכילי עם יבינו
בים ונכשלו בחרב ובלהבה בשבי ובבזה
ים : לד ובהכשלם יעזרו עזר מעט ונלוו עליהם
ים בחלקלקות : לה ומן־המשכילים יכשלו
לצרוף בהם ולברר וללבן עד־עת קץ כי־עוד
למועד : לו ועשה כרצנו המלך ויתרומם
ויתגדל על־כל־אל ועל אל אלים ידבר נפלאות
והצליח עד־כלה זעם כי־נחרצה נעשתה :
לז ועל־אלהי אבתיו לא יבין ועל־חמדת נשים
ועל־כל־אלוה לא יבין כי על־כל יתגדל :
לח ולאלה מעזים על־כנו יכבד ולאלוה אשר
לא־ידעהו אבתיו יכבד בזהב ובכסף ובאבן

לכות ארם שימרדו בו : ונכאה. ונשבר קצת : ושב וזעם על ברי׳ קדש . ושב לארצו
ור ברי׳ שכרת עם ישראל : (ושב ויבן על עוזבי ברי׳ קודש).ויתן לב ויתבונן שעזבו
ראל ברית (ודת) קודש. ותרב שנאת חנם ומחלוקת בבית שני כמו שכתוב בספר
יוסף ושפכו דם נקי ועל זאת יבטח וידע שיצליח ויפר את בריתו מעמם ויתגרה
: (לא) וזרועים ממנו יעמודו. ישלח שריו וגבוריו לירושלים :וחללו מעון. בית
קדש : (לב) ומרשיעי ברית יחניף. שריצי ישראל שיתחברו עמו וירשיעו בריתם עם
יהם ויהיו ממרים ויחניף בחלקלקות:ועם יודעי אלהיו. וכשרי ישראל שיחזיקו
את אלהיהם כלומר יאחזו בה ולא יעזבוה : ועשו. את תורתם : (לג) ומשכילי
. חכמים שבהם כגון של בית רבי וחכמי הדורות : יבינו לרבים . ידרשו לעם
רן את התורה ויאמצו ידיהם להחזיק בה: ונכשלו. בגלותם בחרב ובלהבה וגו׳:
) ועזרו. עזר מעט ע״י שחדים וממון שיעבדו את אויביהם ויסייע אותם בהם:
) יכשלו לצרוף בהם . יכשלו בחשבון הקיצים שיתנו לב לצרפן וללבנם לדעת
ם ויטעו בהם : (לו) ועשה כרצונו המלך . מלכות ראמולום : והצליח עד כלה
. עד שוב אף הקב״ה מישראל : כי נחרצה נעשתה . כשתכלה גזירתו . כי
כאשר : (לז) ועל אלהי אבותיו לא יבין . לא יתן לב להקב״ה שהוא אלהי
רהם יצחק וישראל אבותיו: חמדת נשים. כנסת ישראל היפה בנשים : (לח) ולאלוה
ויים . לאלהי הכרובים אשר יכרותו עמו ברית : על כנו יכבד . כי יחניף את
העכו״ם

אנשיו וחללו המקדש המעוז שהיה לישראל כמו גאון עוזכם ובאה זאת המלה על
דרך הארון הברית שפירושו הארון ארון הברית וככה הספר המקנה היין החמה .
עתה ספר חרבן בית שני . ויש לתמוה מחכמי צדוקים שפירשו זה לעתיד ואמרו
כי המקדש היא מיכ״א שיחוגו עליה הישמעאלים והסירו התמיד החמש תפילות
ונתנו השיקוץ עכו״ם ואלו התועים איך יתכן שיקרא מקדש רק ירושלים לבדה
וככה שמה בל׳ ישמעאל בית ואיך הוא מיכ״א קדש והלא פקחו אלה העורים את
עיניהם וראו כי יש במיכ״א שיקוץ עד היום והלא מרקולים שאליו יחוגו בל ישמעאל
ממזרח וממערב לזרוק אבנים שם ואלה המפרשים חללו המקדש והגאון ז״ל
אמר כי ועשה כרצונו המלך זהו הקדרי ראש מלכות ישמעאל וזה לא יתכן כי
כתוב וכל חמדת נשים לא יבין וזה היה אוהב נשים ופירש נשים מדינות וזה
קרוב אל דרש ואיננו פשט ועוד מה יעשה בכתוב לאלה אשר לא ידעוהו אבותיו
ועוד אם היה אלה עכו״ם אין תשובה ממרקולים כי זה ידעוהו אבותיו
ולא סרו אנשי מיכ״א למשמעתו עד שנשבע להם שלא יסיר עבודת מרקולים
ואין צורך להאריך ובן היוצר חבר ספר במועד הקץ וגם נפלתי דבריו ככלי
יוצר טרם בא מועדו כי הוא מקוה מועד עבר וכלל אומר דבריו בדברי קץ גם
דברי רבי שלמה בן גבירול ז״ל רצה לקשור הקץ במחברת הגדולה על שני הכוכבים
העליונים גם דברי רבי אברהם הנשיא בספר קלים ודברי היוצר ודברי רבי
יצחק בן לב וכל החושבים המלות או האותיות בחשבון גימטריא הבל הבל ורעות
כי דניאל לא ידע הקץ ואף כי הבאים אחריו רק רמז המלאך דבר כאשר אפרש רק לא פירש מתי יהיה ועתה אשוב לפרש : (לב) ומרשיעי ברית. ידבר
טיטוס שעזבו רבים מישראל בריתם . וטעם בחלקות כמו דברו לנו חלקות על כן אחריו ועם יודעי אלהיו הוא השם הנכבד יחזיקו לבם : ועשו . כאשר
בתורתו : (לג) ומשכילי עם . זה דור אנשי המשנה ז״ל וטעם ונכשלו גזרות שעברו עליהם : (לד) ובהכשלם . הטעם שהשם לא יניחם למחית שמם : ונלוו
הם . עם המאמינים : (לה) ומן . בכל דור ודור עד עת קץ בא הגואל ישראל : (לו) ועשה . זה קוסטנטין שהיה מלך גדול על בבל ופרס ומצרים
אפריקא והשיב בכל לדתו גם חביריו השיבו פרסיים והשבאים ומצרים ואפריקא לדתו והכיח . תורת ארם : וטעם ויתרומם בלבו . ועל השם שהוא אל אלים ידבר
נפלאות והנה אמר המלאך עליו והצליח וכבר עברו אלו הדברים אשר היו עתידים

רבינו סעדיה גאון

מיד כתים שיתחברו לילך לירושלים : ונכאה . למען כי ישבר ויפול מקצת חילו ואחריתו : ושב וזעם . על ישראל ויטלטלם מארץ ישראל : ויבן על עוזבי ברית קדש . הם הישמעאלים
רושלים וחללו אחרי כן המקדש המעוז: (לג) ומשכילי עם. הם בחוני גזרה: ונכשלו בחרב. שימותו על יחוד השם: (לד) ובהכשלם . האחרים בגזרה זו יעזרו עזר מעט:(לה) ומן המשכילים. שיכשלו
צרף ולברר וללבן : (לו) על כל אל . על כל תקיף כמו אילי הארץ : ועל אל אלים ידבר. דברים של הכעסות על מלך עולמים עד יכלה הזעם מישראל ויעשה הבורא כלה ונחרצה באויבי ישראל

מצודת דוד

: ככאה ונשבר ולא יצליח : ושב וזעם . ויחזור ויכעס על הברית שכרת עם
אל עם קודש ויהיה חפצו בהפרת הברית : ועשה . יקבץ עם רב להלחם בהם
: ויבן ויחזור ויתן לב להתבונן על אשר עזבו ישראל את ברית קודש היא התורה
הוסף הכתובה בברית ועי״ז יערב לבו לגשת עליהם למלחמה ולהפר הברית
״ש ביוסיפון : (לא) וזרועים . אנשי מלחמה בעלי זרוע מבני רמולום יתחזקו
לו את המקדש אשר הוא המעוז והחוזק של ישראל ר״ל ישרפו המקדש באש : והסירו התמיד . יבטלו הקרבת התמיד ע״י חורבן הבית : ונתנו השקוץ משומם .
קום המקדש יעמדו צורת עכו״ם המשוקץ הנאלם ומושתק כאבן דומם : (לב) ומרשיעי ברית . את מי מישראל אשר ירשיע לעזוב ברית ה׳ אותו יחניף
חלקות אמרים : ועם יודעי אלהיו . אבל עכ״ז כללות העם היודעים את ה׳ יחזיקו בדברי הברית ויעשו אותם ולא יפנו אל מול החנופה וחלקלקות האמרים :
) ומשכילי עם . החכמים שבהם : יבינו לרבים . ללמדם דברי הברית : ונכשלו . המשכילים ההם יוכשלו לפול בחרב ובלהבות אש וכו׳ משך זמן ימים רבים :
) ובהכשלם . ובעת ההכשלם יהיו נעזרים מה׳ עזר מעט ולא יהיו כלים ביד האויב : ונלוו . אבל רבים מישראל יצאו מן הדת להתחבר עליהם בעבור חלקלקות
ריהם : (לה) ומן המשכילים . ואז רבים מן החכמים יכשלו בחשבון בעת ישכילו לצרוף בחשבון זמן הגאולה ולדעת ברור הדבר ולבון חשבונו ר״ל יהיו טועים
דך האמת בחשבון הגאולה : עד עת קץ . ר״ל וכן מאז בכל דור ודור עד עת הקץ רבים יחשבו ויטעו בה אבל בעת הקץ יופקחו עיני כל להבין רמזי זמן
אולה : כי עוד למועד . כי עוד זמן רב למועד הגאולה ונטיית דעת המחשבים היא לזמן קרוב כי השכל נוטה אחר התאוה והם יתאוו לקרב ולא לרחק ולזה
ו בחשבון : (לו) ועשה . חוזר לדבריו הראשונים ואמר שמלך טיטוס יעשה בכל דבר כרצונו באין מוחה : על כל אל . על כל חוזק ובעל כח : ועל אל אלים .
הא־ל המושל על כל החזקים ידבר דברים נפלאים ר״ל דברי חרוף אשר לא אמר מי מעולם : והצליח . ועכ״ז יצליח עד אשר יכלה זעמו של מקום מעל ישראל :
נחרצה נעשתה . כאשר יהיה נעשתה הכריתה העצומה אז ימורק הטון ויכלה הזעם ולא יצליח עוד : (לז) ועל אלהי וגו׳ . לא יתן לב להתבונן לעבוד את
י אבותיו אשר עבדו מאז לכוכב צדק : ועל חמדת נשים . ר״ל לא יבין על מעלת ישראל הנקראת היפה בנשים (ש״ה ה) : ועל כל אלוה לא יבין . לא יתבונן
ד שום אלוה ואף את האלוה האמיתי וכאומר אם על האלוה האמיתי לא יבין איך א״כ יבין על מעלת עמו ישראל : על כל . על כולם יתגאה : (לח) ולאלוה
ים . את האלוה העומד בערי מבצר החזקים היה מכבד בהיותו על כנו ר״ל כשהיה במקום מושבו היה מכבדו לפני העם לרמות לב עובדיה למען יכבשם
תחתיו

מצודת ציון

אסיפה וקבוץ כמו ויעש חיל(ש״א י״ד) : (לד) ונלוו . ענין התחברות כמו הפעם ילוה (בראשית כט) : (לה) לצרוף . ענייני הבנת הדבר להפרים השקר מן האמת והוא מושאל מלשון צרוף כסף להסיר הסיג : וללבן . ענייני העמדת הדבר על בוריו ואמיתתו בבהירות כלובן : עוד . הוא ענין רבוי כמו ויבך על צואריו עוד (שם מ״ו) : (לו) אל . ענין אומץ וחוזק כמו יש לאל ידי (שם לא) : נפלאות . מכוסות ר״ל שלא נשמע מעולם : נחרצה . נכרתה כמו נחרצת שוממות לעיל

ה' את דברו אשר דבר עלינו ב' בפסוק. עד כלה זעם כי נחרצה. וידעו כי מאת אלהינו נעשתה המלאכה: ברבים ב' וסי' לכן אחלק לו ברבים. והמשילם ברבים
יחלק: ובא י"ו ר"פ וסימ' נמסר בסיפרא סימן י"א ובשמואל ב' סימן י"ו וישעיה סימן מ"ז: וראשית ו' וסי' ראובן בכורי אתה. ראשית דגנך תירשך תנינא דפסוק.
כל בכורי כל ב' בפסוק. שמנים ימשחו. ובא בארץ הצבי; ושמועות ג' חסרים בליש' וסימ' בבא שמעת שאול ויהונתן. מי האמין לשמעתינו. ושמעות יבהלוהו
השר ד' פתחין וסימני' השר שואל והשופט בשלום. וכנניה השר חמשא החמשי לחדש החמישי השר שמחות היזרח. יעמד מיכאל השר: ורבים ו' וסימ' ורבים השיב
ורבים מביאים מנחה לה' ד"ה. ורבים מהכהנים ב' בפסוק עזרא: ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו. ורבים מעמי הארץ מתיהדים: לחיי ג' וסימ' בסדר נחו וראיתי י"ב וסימ'

יְקָרָה וּבַחֲמֻדוֹת׃ לט וְעָשָׂה לְמִבְצְרֵי מָעֻזִּים עִם־
אֱלוֹהַּ נֵכָר אֲשֶׁר הִכִּיר יַרְבֶּה כָבוֹד וְהִמְשִׁילָם
בָּרַבִּים וַאֲדָמָה יְחַלֵּק בִּמְחִיר׃ מ וּבְעֵת קֵץ
יִתְנַגַּח עִמּוֹ מֶלֶךְ הַנֶּגֶב וְיִשְׂתָּעֵר עָלָיו מֶלֶךְ הַצָּפוֹן
בְּרֶכֶב וּבְפָרָשִׁים וּבָאֳנִיּוֹת רַבּוֹת וּבָא בַאֲרָצוֹת
וְשָׁטַף וְעָבָר׃ מא וּבָא בְּאֶרֶץ הַצְּבִי וְרַבּוֹת
יִכָּשֵׁלוּ וְאֵלֶּה יִמָּלְטוּ מִיָּדוֹ אֱדוֹם וּמוֹאָב וְרֵאשִׁית
בְּנֵי עַמּוֹן׃ מב וְיִשְׁלַח יָדוֹ בַּאֲרָצוֹת וְאֶרֶץ מִצְרַיִם
לֹא תִהְיֶה לִפְלֵיטָה׃ מג וּמָשַׁל בְּמִכְמַנֵּי הַזָּהָב
וְהַכֶּסֶף וּבְכֹל חֲמֻדוֹת מִצְרָיִם וְלֻבִים וְכֻשִׁים

בְּמִצְעָדָיו׃ מד וּשְׁמֻעוֹת יְבַהֲלֻהוּ מִמִּזְרָח וּמִצָּ
וְיָצָא בְּחֵמָא גְדֹלָה לְהַשְׁמִיד וּלְהַחֲרִים רַבִּים
מה וְיִטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ בֵּין יַמִּים לְהַר צְבִי־קֹ
וּבָא עַד־קִצּוֹ וְאֵין עוֹזֵר לוֹ׃
יב א וּבָעֵת הַהִיא יַעֲמֹד מִיכָאֵל הַ
הַגָּדוֹל הָעֹמֵד עַל־בְּנֵי עַמֶּךָ וְהָיְתָה עֵת צָ
אֲשֶׁר לֹא־נִהְיְתָה מִהְיוֹת גּוֹי עַד הָעֵת הַהִיא וּבָ
הַהִיא יִמָּלֵט עַמְּךָ כָּל־הַנִּמְצָא כָּתוּב בַּסֵּפֶר׃ ב וְ
מִיְּשֵׁנֵי אַדְמַת־עָפָר יָקִיצוּ אֵלֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם וְ
לַחֲרָפוֹת לְדִרְאוֹן עוֹלָם׃ ג וְהַמַּשְׂכִּלִים יַזְ

תולדות אהרן בארץ הצבי. ר"ס יג גטין נז: ויטע. סוטה י: מישני. ר"ס יד סנהדרין צב עקרים מ"ד פל"ב זוכר משפטים ואדרת נשא: והמשכילים. ב"ב ח זוכר בראשית:

אבן עזרא

עתידים בימי דניאל. ועתה יחל לדבר על העתידות שנשארו ודע כי ארם היא צפונית מערבית לארץ ישראל גם קוסטנטינא היא צפונית ובעת קץ שיגיע קץ מלך הצפון אשר אמר והצליח עד כלה זעם אז יבא קץ הגואל כאשר יפרש והנה לא הזכיר מתי יהיה זה רק הזכיר כי זה המלך והטעם בנו אשר יבא ועשה מלחמה עם מלך מצרים וילכוד את מצרים וילך לארץ ואז יהרג ואחר ימים ידועים במספר מיום מותו יבא הגואל לישראל: (מ) יתנגח עמו מלך הנגב. הוא מצרים ואין לחוש שתהיה מצרים אי זה דת שתהיה: וישתער עליו מלך הצפון. על מלך מצרים כמו בסופה ובסערה ואם הוא כתוב בשי"ן כמו השירו ולא ידעתי ורבים ככה: (מא) ובא. זה מלך צפון שהוא מלך קוסטנטינא אל ארץ הצבי והטעם אלו ימלטו מידו הדרים במקום שהיו שם אדום ומואב וראשית בני עמון ויש בין ימי סנחריב וזאת הנבואה שנים רבות: (מב) וישלח ידו. מלך צפון: (מג) ומשל במכמני. תרגום ואשר לא צדה ודלא כמן ליה אולי הוא מגזרת דרכמונים וכושים הם סמוכים למצרים יהיו במצעדיו של מלך צפון שיסורו אל משמעתו: (מד) ושמועות יבהלוהו. מלך צפון ממזרח ומצפון הוא ופרס והטעם הקרן הקטנה שהזכיר בנבואתו: ויצא. מלך צפון: (מה) עד קצו. ושם ימות וזהו והצליח עד כלה זעם: (א) ובעת. אז בא היום והגיע שאמר עד די כורסון רמיו ועתיק יומין יתיב ולא נוכל לפרש כי יעמוד מיכאל עמידה לבד הוא רק עמד להפיל בשאות של מלכי ישמעאל והעד הכתוב העומד על בני עמך וזאת הצרה תהיה על כל העולם ולא ימלטו רק בעבור היות מיכאל השר הגדול על ישראל על כן ימלט עמך כל הנמצא כתוב והם הצדיקים וכתוב ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי השם: (ב) ורבים. אמר הגאון כי פירושו אלה שיקיצו יהיו לחיי עולם ואלה שלא יקיצו יהיו לח ולדראון עולם כמו והיו דראון והמלה אחת והפירוש חרפה והגאון אמר כי רבים הם המעטים כמו ורבים מביאים מנחה ורבים מעמי הארץ מתיה ורבים יחלו פני נדיב והטעם לפי דעתי שהצדיקים שמתו בגלות יחיו בבוא הגואל כי עליהם כתוב כימי העץ ימי עמי ואז יתענגו בלויתן וזיז וכו וימותו פעם שניה ויחיו בתחית המתים בהיותם בעולם הבא שאינם אוכלים ושותים רק נהנים מזיו שכינה ואמר כי כן פירוש ותנוח ותעמוד לגורלך הימין שבו נחתם הספר. ורבי ישועה אמר כי ישני עפר משל על ישראל שהם בגלות כמו מתים והנה הגואל יבוא לטוב לצדיקי ישראל ולרע לרשעיהם וה יבין הנכון משני הפירושים ודברי חכמים עוזרים הגאון ז"ל: (ג) והמשכילים. כזוהר הרקיע. שיקבל האור והמצדיקים לרבים מעלתם גדולה על כן

כוכבים

רשי

העכו"ם להיותם כבושים לו: (לט) ועשה. בניניו למבצרי מעוזים עם נכר. כלומר לכבוד אלהי נכר: אשר הכיר ירבה כבוד. את השרים אשר בלב להכיר פניהם ולהחניף ירבה להם כבוד: ואדמה יחלק. להם: במחיר בדמים קלים: (מ) ובעת קץ. כשתקרב גאולתינו: וישתער עליו מלך הצפ מלך הנגב: (א) ובעת ההיא יעמוד מיכאל. ישתתק כאלם שיראה הקב"ה דן ואומר היאך אאבד אומה גדולה כזו בשביל ישראל: והיתה עת צרה. בכל של מעלה וקטיגוריא בתלמידי חכמים בזוזי ובזוזי דבזוזי כמו שאמרו ר בהגדה בפ' אחרון של כתובות: ימלט עמך. תאבד מלכות ארם וימלטו י כל הנמצא כתוב בספר. הרי זה מקרא קצר כל הנמצא כתוב בספר ידי החלומות הכתובים בו: עד דקטילת חיותא. ויקבלון מלכותא קדישי הכל יתקיים: (ב) ורבי' מישני אדמת עפר יקיצו. יחיו המתים: (ג) והמשכי

שעסקו

רבינו סעדיה גאון

ישראל: (מ) יתנגח. יתקוטט: וישתער. כמו סערת חימה: (מא) בארץ הצבי. בארץ ישראל ארץ רצון צביונו: (מג) במכמני. במטמוני מקום סתר מטמון מארב מתרגמינן כמנא אמנס
יעמון בארץ הפת ואשר לא צדה מתרגמי' ודלא כמן: ולובים. שם אומה כדכתיב ומצרים ילד את לודים ואת ענמים ואת להבים ולובים עם אחד הוא: במצעדיו. במסעדיו בחילו
בגדי: (מה) אהלי אפדנו. לשון אפידת אפוד ענין מכסה ציור כאפוד בד חשוב שבבגדים כן אהלי אפדנו חשובים שבאהליהם: ויטע. ויטה כמו לנטוע שמים ואשר כתב ויכ
מטע היתדות בארץ אז יבוא עד קצו של גליות: ואין עוזר לו. כי יפול שר ארם ממרום ויעמוד מיכאל השר הגדול על עזרת ישראל: (א) והיתה עת צרה. הוא יום הריגת נחמיה בן
ככתוב והביטו אלי את אשר דקרו: כל הנמצא כתוב בספר. אלו הצדיקים ככתוב ויכתב בספר זכרון לפניו: (ב) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו. זו תחיית מתי ישראל שגורלם לחיי עולם: ואל
יקוצו הם עוזבי ה' אשר ירדו לדיוטה התחתונה של גיהנם והיו דראון לכל בשר. דראון די ראון כדמתרגמינן מיסת חזיתא: (ג) והמשכילים בתורה יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבי

מלמד

מצודת ציון

(לעיל ט): (לח) כנו. מל' כן ובסיס: (לט) במחיר. דמי ערך הדבר כמו ומחיר שדה (משלי כ"ז): (מ) יתנגח. ענין הכאה ודחיפה: וישתער. כמו ויסתער בסמ"ך והוא מלשון רוח סערה: (מא) וראשית. ענין מיטב וכן ראשית גבורתם (ירמיה מט): (מב) לפליטה. הצלה ושארית: (מג) במכמני. ענינו אוצרות מסתרי' ודומה לו בל' ארמית כי ואשר לא צדה (שמות כא) ת"א ודלא כמן: ולובים וכושים. שמות עובדי כוכבי': במצעדיו. מל' צעד ופסיעות: (מד) בחמא. כמו בחמה בה"א: (מה) ויטע. מצינו לשון נטיעה באוהלים כמ"ש כאהלים נטע ה' (במדבר כד): אפדנו. ענינו ארמון ובדרז"ל חזאי אפדנא דאביי דנפל (ברכות נח) ור"ל אהליו אשר היו יפים ומשובחים כארמונות: (ב) אדמת עפר. כפל המלה בשמות נרדפים וכן והצפיר והשעיר (לעיל ח): לדראון. ענין בזיון וכן והיו דראון לכל בשר (ישעיה סו): (ג) יזהירו. ענין האר

וזריחה

מצודת דוד

תחתיו: ולאלוה וגו'. זהו מה שהם עתה בו: יכבד. את מכון מושבו: ובחמו בדברים חמודים ונאים: (לט) ועשה למבצרי מעוזים עם אלוה נכר. ר"ל מבצרי מעוזים יעשה כבוד עם אלוה העכו"ם ודומה לו וכ"ז להחניף ולרמות יכבשם תחתיו: אשר יכיר. את מי אשר יכיר שיועיל בו לדבר החניפה היה לו כבוד: והמשילם ברבים. אנשים כאלה המשיל על עם רב להחניפם מחלק אדמתו להם במחיר החזקת טובה וגניבת דעת וזה היה לו למחיר בע אדמתו: (מ) ובעת קץ. בעת בוא קץ וסוף ימי הגולה: יתנגח עמו וכו'. הנגב ילחם עם רומא כאלו יגנח בקרן: וישתער עליו. ומלך הצפון הוא גם הוא למולו ילחם בו כמו רוח סערה ר"ל בחוזק ובגבורה: ובאניות רבות. ובהם אנשי מלחמה: ובא. מלך הצפון יבוא בארצות מלך הנגב וישטוף אנ ויעבור משם: (מא) בארץ הצבי. היא א"י החמודה: ורבות. ארצות רבות יכשלו ויאבדו מפניו: אדום. הם היושבים בהר שעיר: וראשית וכו'. ר"ל עריהם: (מב) וישלח ידו. להכות ולאבד: בארצות. ר"ל בארצות רבות: לא תהיה לפליטה. ר"ל אף שארית מעט לא ישאיר בה והכל יאבד: (מג) במצע יהיו רמוסים במצעדי כפות רגליו: (מד) ושמועות. יהיה נשמע לו שבא עליו מלחמה ממזרח והוא קרן הזעירה שהיא ממלכות ישמעאל האמור למעלה יהיה נשמע לו שבא עליו מלחמה מפאת צפון והשמועות ההם יבהלו אותו ויצא לקראתם בחמה גדולה להשמיד את הרבים ההם: (מה) ויטע. יעמיד ארמונו בין הימים להר א"י החמודה ומקודשת: ובא עד קצו. שם יבוא עד סופו כי תכלה מלכותו ואין מי יעזור לו לשוב ולהתחזק עוד: יב (א) יעמוד מי לבקש רחמים על ישראל: העומד. הרגיל לעמוד תמיד ללמד סניגוריא על ישראל: והיתה. אז תהיה עת צרה על ישראל אשר לא נהיתה עליהם מעת היתה עד העת ההיא הכי הקרן הזעירה שהיא ממלכות ישמעאל יצר להם מאד כמ"ש ולקדישי עליונין יבלא וכו' (לעיל ז'): ובעת ההיא. כאשר יצר להם מאד עמך ורק כל הנמצא כתוב בספר ימלט ר"ל הצדיקים ויראי ה' שנאמר בהם ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' וגו' (מלאכי ג): (ב) ורבים. על כי לא יעמדו ב

הרם ופסחתי עליכם. וראיתי מה והגדתי לך. וראיתי לבית גבא. וראיתי והנה עליהם גידים ובשר עלה. וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות. וראיתי כי אין טוב
ר ישמח האדם. וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון. וראיתי את כל מעשה האלהים. כי איככה אוכל וראיתי ב׳ בפסוק. וראיתי אני דניאל לבדי את המראה. והנה
אחרים: לא אבין ד׳ וסימן ואני שמעתי ולא אבין. הן יעבר עלי ולא אראה. הן קדם אהלך ואיננו. מי זה מעלים עצה: ומעת ב׳ וסי׳ אשר סר אמציהו מאחרי

ַר הָרָקִיעַ וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם
ד׃ ד וְאַתָּה דָנִיֵּאל סְתֹם הַדְּבָרִים וַחֲתֹם הַסֵּפֶר
עֵת קֵץ יְשֹׁטְטוּ רַבִּים וְתִרְבֶּה הַדָּעַת׃
רָאִיתִי אֲנִי דָנִיֵּאל וְהִנֵּה שְׁנַיִם אֲחֵרִים עֹמְדִים
ד הֵנָּה לִשְׂפַת הַיְאֹר וְאֶחָד הֵנָּה לִשְׂפַת הַיְאֹר׃
וַיֹּאמֶר לָאִישׁ לְבוּשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר מִמַּעַל
ימֵי הַיְאֹר עַד־מָתַי קֵץ הַפְּלָאוֹת׃ ז וָאֶשְׁמַע
הָאִישׁ לְבוּשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְמֵימֵי
הַיְאֹר וַיָּרֶם יְמִינוֹ וּשְׂמֹאלוֹ אֶל־הַשָּׁמַיִם וַיִּשָּׁבַע
בְּחֵי הָעוֹלָם כִּי לְמוֹעֵד מוֹעֲדִים וָחֵצִי וּכְכַלּוֹת
נַפֵּץ יַד־עַם־קֹדֶשׁ תִּכְלֶינָה כָל־אֵלֶּה׃ ח וַאֲנִי
שָׁמַעְתִּי וְלֹא אָבִין וָאֹמְרָה אֲדֹנִי מָה אַחֲרִית
אֵלֶּה׃ ט וַיֹּאמֶר לֵךְ דָּנִיֵּאל כִּי־סְתֻמִים וַחֲתֻמִים
הַדְּבָרִים עַד־עֵת קֵץ׃ י יִתְבָּרֲרוּ וְיִתְלַבְּנוּ וְיִצָּרְפוּ
רַבִּים וְהִרְשִׁיעוּ רְשָׁעִים וְלֹא יָבִינוּ כָּל־רְשָׁעִים
וְהַמַּשְׂכִּילִים יָבִינוּ׃ יא וּמֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד וְלָתֵת

ות אהרן ומצדיקי. (נדרים לח): לבוש הבדים. סנהדרין לח: ימינו. נזיר ג: בחי העולם. (תענית סג): הוסר התמיד. תענית כח:

רשי

ק] בתורה ובמצות יזהירו כזוהר הרקיע: (ז) וככלות נפץ יד עם קדש. כלה כח ישראל כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב (דברים לב): (ח) ולא. לא ידעתי מהו מועד מועדים וחצי: מה אחרית אלה. סוף החשבונות: (ט) עד עת הקץ. עד אשר תקרב הגאולה: (י) יתבררו ויתלבנו. בונות האלה: ויצרפו. בהם רבים להבינם: והרשיעו רשעים. את החשבונות ם שלא כמשפט וכשיכלו יאמרו אין עוד גאולה: ולא יבינו. אותם כל ים: והמשכילים יבינו. אותה כבא עת קץ: (יא) ומעת הוסר התמיד. לתת שקוץ משומם תחתיו ימים אלף ומאתים ותשעים שנה הן מיום הוסר יד עד שישוב בימי משיחנו וחשבון זה מכוון עם חשבון ערב ובקר ם ושלש מאות מיום גלותם למצרים עד גאולה אחרונה. גלות מצרים ים ועשר. מיום צאתם עד בנין בית ראשון ארבע מאות ושמונים. ימי הבנין ע מאות ועשר. גלות בבל שבעים שנה. ימי בית שני ארבע מאות ועשרים. אלף וחמש מאות ותשעים. והתמיד הוסר לפני החורבן שש שנים הרי גלותם למצרים עד הוסר התמיד אלף וחמש מאות ושמונים וארבע. הוסף ם אלף מאתים ותשעים הרי אלפים ושמונה מאות ושבעים וד׳ כמנין ערב בקר בגמטריא

אבן עזרא

ככוכבים לעולם ועד כי מעלת הכוכבים גדולה ממעלת הגלגלים אף כי הרקיע שהוא למטה מן הגלגלים: (ד) ואתה. סתום הדברים. שיכולת לדעתם וחתום הספר שלא יראהו רק מי שראוי לראותו: עד עת קץ. פירשתיו: ישוטטו. כמו ישוטטו לבקש דבר ה׳: (ה) וראיתי. שנים מלאכים וטעם אחרים שלא היה אחד מהם שדבר עמו כל הכתוב למעלה: (ו) ויאמר. האחד מהם: לאיש. כמו איש לא נעדר ושאל אותו עד מתי קץ הפלאות וכל זה. שישמע דניאל: (ז) ואשמע. הטעם שישבעו בדבר עומד כמו אחת נשבעתי בקדשי הוא היכל הקדש והוא השמים כמו כי אשא אל שמים ידי כבר פירשתיו כי מלת עולם נשא חי העולמים הוא השם המחיה הכל והטעם המעמידם כמו החיים לאדם וככה ואתה מחיה את כולם: (ח) ואני שמעתי ולא אבין. והנה התברר כי דניאל לא הבין קץ ביאת הגואל: (ט) ויאמר. טעם לך כאומר לך לדרכך ואל תשאל יותר כי סתומים וחתומים הדברים וזה לאות כי בגעת הקץ יבינו המשכילים רמיזות המלאך על כן אחריו יתבררו ויתלבנו משל מהגויות לנשמות שתתחכמנה ותקבלנה האמת: (יא) ומעת. פירשתיו. ואמר אחריו אשרי המחכה ויגיע והטעם שזה המספר כמו חצי שבוע והנה קרוב משלש שנים וחצי עמד הבית השני בלא עולה ואחר כן חרב והלכו ישראל בגולה וקרוב מהמספר הזה יעמד ישראל בצרה גדולה שלא נהיתה כמוה עם הקרן הקטנה והוא ממלכות ישמעאל

ו הגולה כארצם וזה הוא יתיהבון בידיה עד עדן עידנין ופלג עדן ואין בלשון ארמית סימן לשנים כמו בלשון הקדש שנתים דרכים והעד יפל באחת ים ולשון רבים דרכים והפחות שלשה על כן כתיב עדן שנה אחת כמו למועדה מימים ימימה והנה ועדנין שלש שנים וחצי שנה על כן יש צורך לכו למועד מועדים וחצי כי למועד משרת הוא כמו למועד חדש האביב והנה מועדים שלשה ובעבור היות חצי שנה בקרוב הוצרך לפרש מספר הימים וזהו המחכה ויגיע והטעם כי יסבול הצרה הגדולה כי שם כתוב להשניא זמנין ודת וחבר דניאל אלה המספרים שאינן בזמן אחד בעבור כי קרוב ממספר ה שעמדה ירושלים בצרה לפני הגלות כמספרם יהיו הימים שיעמדו ישראל בצרה גדולה לפני בא הגואל והנה התברר כפי הפירוש הזה כי כאשר יצא מלך צפון ויקח מצרים אחר שלש וחצי יבא הגואל לישראל רק לא ידענו עד עתה מתי

רבינו סעדיה גאון

תינוקות ומוכיחי ישראל ככוכבים: (ד) ואתה דניאל סתום הדברים. וכותבם בחידות סתומות: חתום. דברים חתומים עד עת קץ שישוטטו רבים תלמידי חכמים: ותרבה הדעת. לבאר החזון ולא : (ו) לבוש בדים. בגדים לבנים כבגדי כהונה בגדי הבד: קץ הפלאות קץ הגאולה: (ז) וירם ימינו. בשבועה ככתוב הרימותי ידי אל ה׳: כי למועד מועדים. כי ככלות מועד מועדים וחצי אין ישועה עד כלות נפץ יד עם קדש כלומר ואע״פ שיעברו כל החשבונות אין מבין עת הישועה זולתי אלהינו מרוב עונותינו בזה הסימן ככלות גלות נפץ יד עם קדש בשפלל הדורות אז כל אלה הצרות ואין אתנו יודע עד מה מאחר אשר אמר המלאך לדניאל לך דניאל כי סתומים וחתומים הדברים אנו אין בנו כח לעמוד על סוד החשבונות של ימים ושנים אמנם בזה נתבונן בנות השנים אלף מאתים ותשעים הם עם תמידים ומוספין וכל קרבנות עדה וציבור יחיד ונשיא ומלך ואחר כתב אלף שלש מאות ושלשים וחמש אין לידע עד יערה עלינו רוח ממרום להבין ביאת גואל

מצודת דוד

הסיברים זה אמר ורבים ולא כולם: מישני וכו׳ יקיצו. הרבה מן המתים בחתים ובדרך שאלה אמר לשון שינה והקיצה: אלה. מהם יקיצו לחיי עולם היות חיי נעימים עד עולם והם הצדיקים שבהם: ואלה. ומהם יקיצו לסבול ובזיון מתמיד עד עולם והם הרשעים שבהם: (ג) והמשכילים. החכמים יזהירו וכו׳: ומצדיקי הרבים. המלמדים דרך ה׳ לרבים הם יזהירו ככוכבים: לעולם ועד. חוזר גם על המשכילים: (ד) סתום הדברים. אף המעט שידעת הנבואה הזאת כתבם בדברים סתומים וברמזים: וחתום. כתבם בספר בדברים חתומים וכפל הדבר במ״ש לזרזו ולהזהירו ביותר: עד עת קץ ישוטטו וכו׳. א עת קץ הגאולה הנה רבים ישוטטו בהגעת המחשבה להשכיל אמיתת הקץ ויתרבה הדעת לחקור ביותר וכאומר הנה יחקורו עד עת הקץ ולא ידעו אבל בבוא העת אז יופקחו עיני כל להבין רמזי זמן הגאולה: (ה) שנים אחרים. שני מלאכים אחרים מלבד המלאך הדובר בי: אחד הנה. מהעבר מזה: . הוא נהר חדקל: (ו) ויאמר. אחד מהם אמר: לאיש לבוש הבדים. הוא המלאך הדובר בו כי כן ראוהו לבוש כמ״ש למעלה: אשר ממעל. אשר עמד וכו׳: עד מתי. ר״ל עד מתי יתאחר קץ המכוסה: (ז) ואשמע. שמעתי את האיש וכו׳ שהיה מדבר: וירם ימינו וגו׳. כדרך הנשבעים וכמ״ש הרימותי ה׳ (בראשית יד): בחי העולם. בה׳ שהוא מחיה העולם ומעמידו: למועד מועדים וחצי. לזמן שני זמנים וחצי זמן: וככלות. וכאשר יכלה נפוצות כח עם ר״ל כאשר ימורק העון ותכלה מהם נפצות הכח שהיה להם בקושי הגלות ויקבלו ישראל את המלוכה בארץ ישראל: (ח) ואני שמעתי. עם כי אני שמעתי המלאך הנה לא אבין כמה הוא המועד: ואמרה. אל המלאך הדובר בי: מה אחרית אלה. מהו הקץ והסוף הנרמז במועדים האלה: (ט) לך דניאל. ר״ל מלאך ולא תשאל עוד כי דברי הגאולה יהיו סתומים וחתומים ברמז לבל ידעום עד עת קץ אבל בבוא הקץ יתחכמו הכל להבין הרמז: (י) יתבררו. הדברים ויתלבנו ע״י חוקרים ומחשבים ר״ל יתפשו לברר הדברים וללבן לדעת האמת: ויצרפו רבים. ר״ל רבים יחשבו אשר יצא החשבון צרוף ומזוקק מבלי : והרשיעו רשעים: ובעבור זה ירשיעו הרשעים לומר הואיל ולא בא המשיח בזמן אשר יצא לפי החשבון שוב לא יבוא: ולא יבינו. לתלות הדבר בטעות החשבון: ילים. אבל המשכילים יבינו לתלות הדבר בטעות החשבון ולא יתייאשו מן הגאולה: (יא) ומעת. גם אלה דברי המלאך שאמר לו מן העת אשר נתבטל יד בחורבן הבית השני ונגזר לתת במקום המקדש את המשוקץ ומושתק כאבן: ימים. ר״ל מן העת ההיא מנה ימים אלף וכו׳ ולא ידענו אם ימים ממש או שנים

מצודת ציון

וזריחה: (ד) ישוטטו. ענין התנועה אנה ואנה כמו שוטטו בחוצות ירושלים (ירמיה ה) והושאל על תנועת המחשבה: (ה) היאור. הנהר ת״א נהרא: (ו) הפלאות. המכוסה כמו כי יפלא ממך (דברים יז): (ז) נפץ. ענין הרצוץ עם הפיזור כמו ונפוץ הכדים (שופטים ז): יד. ענין כח שהוא ביד: (י) יתבררו. מלשון ברור: ויתלבנו. מל׳ לבון וענינו שעמדת הדבר על

ה׳ . ומעת הוסר התמיד ; הוסר ב׳ וסי׳ כאשר הוסר חלב מעל זבח . ומעת הוסר התמיד ; שקוץ ב׳ מ״ל וסי׳ השקוץ משומם . ולתת שקוץ שומם ; לקץ ב׳ דגשים ויפח לקץ ולא ; ואתה לך לקץ ותנוח ;

שִׁקּוּץ שֹׁמֵם יָמִים אֶלֶף מָאתַיִם וְתִשְׁעִים׃
יב אַשְׁרֵי הַמְחַכֶּה וְיַגִּיעַ לְיָמִים אֶלֶף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה׃ יג וְאַתָּה לֵךְ לַקֵּץ וְתָנוּחַ וְתַעֲמֹד לְגֹרָלְךָ לְקֵץ הַיָּמִין׃

חזק

סכום פסוקי ספר דניאל שלש מאות וחמשים ושבעה וסי׳ שנ״ז וחציו ביה בליליא קטיל בלשאצר הרגישו

תולדות אהרן לך לקץ . סנהדרין כח עקרים מ״ד פל״ס זוהר נח ;

מתי ולא זה המלך הנזכר אל ארץ מצרים : (יג) ואתה . לקץ הימין . הנו״ן תחת מ״ם וכמוהו ואתה קח לך חטין ועליה יכרעון אחרין ולא יאמין בחיין גם מלת כנימן . אמר יפת בן עלי כי זה הפסוק דברי דניאל לכל משכיל שילך לו ולא יחפש על קץ הימים על שימצאנו מי שגזר השם לבא הגואל בימיו וזה טעם ותעמוד לגורלך אם נגזר להיותך חי וזה הפירוש רחוק וכמה היה ככבד מאד פירוש הגאון אילו היה מספר לנו מה טעם לעמוד בגורל עם קץ הימים כי הכל הם דברי המלאך ולא דברי דניאל :

נשלם ספר דניאל במרחשון שנת ארבעת אלפים ותתקי״ו בעיר רודוס והודות לשם לבדו שעזר ברוב חסדו את אברהם עבדו הוא המחבר הוא הסופר :

בגמטריא . אלפים וג׳ מאות : (יב) אשרי המחכה וגו׳ . ארבעים וחמש נוספים על חשבון העליון שעתיד משיחנו להתכסות אחר שנגלה ויחזור וכן מצינו במדרש רות וכן יסד ר׳ אליעזר הקליר (בסילוק יוצר פרשת ויתכסה מהם שבועים ששה : (יג) לך לקץ . תפטר לבית עולמך : לגורלך . חלקך עם הצדיקים : לקץ הימין . כמו באחרית הימים ואין לפרש הימין יד הימנית שהרי הוא מנוי במסורת הגדולה בשיטת תיבות המיוחדין בנו״ן בסוף תיבה המשמשת במקום מ״ם ולית דכותיהון כגון ועליה יכרעון אחרין לא) יקום ולא יאמין בחיין (שם כד) קח לך חטין (יחזקאל ד) יחרדון א׳ין למחות מלכין (משלי לא) . לקץ הימין (כאן) : (וע׳ רש״י פסחים נו . ד״ה הימין וע׳ רש״י סנהדרין צ״ב . ד״ה לך לקץ וכו׳ וקלא צ״ע) :

רבינו סעדיה גאון

גואל לגואלינו אמן: (יג) ואתה לך לקץ. לבית עולמך בעת ימלאו ימיך ותנוח עם הצדיקים. לגורלך המזומן והצפון לך בגן עדן כי זמן הגאולה אינו גלוי לכל בשר ולכל מלאך אלא לקץ הימין ו... אושיע ימיני אשר החזרתי אחור מפני אויב אז אושיע ירושלם כדכתיב אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני ואומר הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו :

מצודת ציון

על בוריו: (יב) המחכה. ענין תקוה כמו יעשה למחכה לו (ישעיה סד): (יג) הימין. כמו הימים ובמ״ם :

מצודת דוד

שנים ומה יהיה אז : (יב) אשרי המחכה. אשרי למי שמחכה לה ויגיע אליה ומפרש התקוה בהגעה יהיה לימים אלף וכו׳ וגם זה לא ידענו כמוהו ולכ... אמר שמעתי ולא אבין והמלאך השיבו סתומים וחתומי׳ הדברי׳ ואיך א״כ נדעם אנחנו: (יג) לך לקץ. ר״ל בעת ימלאו ימיך תלך לבית עולמך אשר היא קץ לכל בשר וש... עם הצדיקים ותעמוד בתחיה לקחת גורלך הניתן לחלקך אחר התחיה ואמר בל׳ בג״א החולקים ע״פ גורל: לקץ הימין. ר״ל העמידה בתחיה ולקיחת הגורל תהיה בסוף...

ספר מנחת שי דניאל

א (א) בשנת . בגלגל הנו״ן : (ב) ומקצת כלי בית האלהים . כתב רבי יונה בס׳ הרקמה ומקצת כלי בית האלהים ומקצת ימים עשרה ולמקצת הימים אשר אמר המלך . בקמצות הצד״י בשלשתם והם סמוכים ע״כ ובמסורת **וּמִקְצָת בָּ** : (ג) ומזרע המלוכה . במקצת דפוסים ישנים כתוב מזרע בלא וא״ו וכן מצאתי בס״א כ״י קדמון ספרדי אבן ברוב הספרים בוא״ו : (ד) מאום . כמו מום ונכתב באל״ף וא״ו ועיין מ״ש במלכים ב׳ ה׳ : מפת בג . ברוב ספרים כ״י מדוייקים כל פת בג שבעניין ב׳ מלין ומקף ביניהון וכן משמע מהשרשים שרש בג וכן בס״א בס״ם נמסר ע״ז מלין וכל ליבנא תרתין מלין כתיב וקרי : (י) כגילכם . מלא יו״ד כתיב : (יג) מראינו . ברוב הספרים מלא יו״ד :

ב (ג) ותתפעם רוחו . קדמאה דסיפרא ותתפעם תניינא ותפעם : מלכא לעלמין . במקצת ספרי׳ לעלמין במאריך בעי״ן : לעבדיך . יתיר י׳ וקרינן לעבדך : ופשרא נחוא . קדמאה ופשרא נחוא תניינא ופשרא נחוים : (ה) ואמר לכשדיא . לכשדאי קרי : מלתה . לית כתיב ה״א : הודעתני . מתחלפת הודעוגני : תתעבדון . הבי״ת רפה : (ו) תהחון . בגעיא הפי״ו ובחולם הוא״ו : (ז) לעבדוהי ופשרים . ב׳ כתוב ה״א ואידך כען דניאל יתקרי ופשרים : (ח) ידע אנה. מתחלפות אנה בה׳ : זבנין . ברוב המדוייקים הזי״ן במאריך : (ט) דתכון . בה״ם הדל״ת קמוצה : הו*מנתון . הזדמנתון קרי והוא חד מן ב׳ מלין חסרין דל״ת וקריין ואידך ואת תמר במדבר תדמר קרי (מלכים א׳ ט) (א״ה עיין מ״ש בד״ה ב׳ ח׳) : לממאר . ב׳ חד כתיב אל״ף וחד חסר אל״ף וכמא פתגמא (עזרא ו): קדמי . בס״ם הקו״ף קמוצה ובמאריך ובס״א כ״י מצאתי קדמי בחטף קמץ : (י) ענו כשדיא . כשדאי ק׳ : להחויה . הס״א הפה : (יא) די מלכא . לית כתיב ה״א ועיין מסורת הברית הגדול סי׳ תתת״שסג : יקירה . לית כתיב ה״א וא׳ כתיב אל״ף רבא ויקירא עזרא ה׳ : ואחרן לא איתי . בס״א כ״י מטוליטולא כתוב בגליון נ״א ואהרן כתיב ואחרן קרי ע״כ . ונראה שסמך על מדרש רבי תנחומא ואהרן לא איתי הכן הלובש אורים ותומים אינו כאן שיגיד לך אבל המדרש הוא על דרך אל תקרי אחרן אלא אהרן כמ״ש החכם אלשיך וכ״כ הבחיי בפרשת מקץ וזהו רמז הכתוב שאמר ואחרן כאילו אמר ואהרן שאותיות אחה״ע מתחלפות ועיין עוד מסורת הברית הגדול שם : קדם . הקו״ף בחט״ף קמץ : (יב) כל קבל . הקו״ף בחט״ף קמץ : ואמר להובדה . ברוב הספרים הוא״ו בפתח ויש מהם בשוא: (יג) ודתא נפקת . הנו״ן בסגול לא בפתח כמו שנמצא במקצת דפוסים : (יד) לקטלא . בס״ם באל״ף בסוף תיבה וספר אחר בה״א : (יח) על רזא . י״ם רזה בה״א ובמקרא גדולה נמסר עליו כל סיפרא כתיב אל״ף : דנא . י״ם דנה בה״א : (יט) רזי גלי . הדין קדמאה דסיפרא בחטף פתח גדול ותניינא בהאי פרשתא רזא דנה גלי בחטף סגול : (כ) מן עלמא ועד עלמא . בכמה ספרים מדוייקים העיינין במאריך : וגבורתא . בס״ם וגבורתא התי״ו רפוים : (כא) לידעי בינה . במדוייקים היו״ד בקמץ ובקצתם גם במאריך : (כב) הוא גלא . ברוב הספרי׳ באל״ף לא ביו״ד : ונהירא . ונהורא קרי ובמדרש איכה רבתי עלוי דפרשה ליון רבי ביבא סנגורי׳ אמר נהירא שמו של משיח שנאמר ונהורא עמיה שרא נהירא כתיב כך נ״ל להגיה לשון המדרש ואין צורך למה שנדחק בעל מתנות כהונה לפרש כפי גירסת הספר נהרא כתוב בלא וא״ו וקרי ביה נהירא : (יג) חכמתא וגבורתא . בס״ם וגבורתא התי״ו רפוים : מלכא הודעתנא . בספרים ישנים מדפוס וכ״י התי״ו בסגול : (כד) כל קבל . הקו״ף בחט״ף קמץ ומתחלפת בשוא לבד : דנה . י״ם דנא בה״א וכן בכולם מתחלפת : (כו) האיתך . האיתך קרי : (כח) גלא רזין . ברוב המדוייקים גלא באל״ף ולא בה״א : (כט) אנתה . אנת קרי : רעיונך . רעיונך קרי : מה די להוא . ברוב הספרים הה״א בחטף סגול וכן כולם : (ל) לא בחכמה . בכ״ם בחכמא באל״ף : (לא) אנתה . יתיר ה״א כדלעיל : (לב) הוא צלמא . הצד״י בפתח לא בחירק : (לג) רגלוהי מנהון . מנהן קרי ; ומנהון . ומנהן קרי : (לד) והדקת המון . הדל״ת בסגול לא בצירי : (לז) אנתה . יתיר ה״א : מלך מלכיא . כל מלכיא האמורים בדניאל חול חוץ מזה שהוא קדש ופירש רש״י חוץ מזה מלך מלכיא דאלו לנבוכדנצר לא הוה קרי ליה דניאל מלך מלכיא אלא ה״ק אנת מלכא נבוכדנצר מלך מלכיא דהוא אלהא דשמיא מלכות חסנא יהב לך פרק שבועות העדות ומסכת סופרים וכן פירש רש״י ורבינו סעדיה גאון בפירוש הכתוב וא״א לומר שהכוונה כל מקום שכתוב מלכיא שבכל ספר דניאל לא נמצאו אלא תרי מלכיא אנתה מלכא מלך מלכיא ועיד אחר וביומיהון די מלכיא שבפרשה זו ולא יצדק לומר כל על שנים בלבד . ועוד שמלכיא שבאנתה מלכא אינו קודש אלא ודאי על מלך שאמור במלך מלכיא אמרו שהוא קודש וכן פירש רש״י כל מלכיא האמורים בדניאל . כל מקום שנאמר שם מלך . וא״ה קשה דהא אשכחן מלך שהוא קדוש לבד מזה והוא שכתוב בסוף סימן ד׳ כען אנה נבוכדנצר משבח וכו׳ למלך שמיא . ולכן אני אומר דמאי דקאמר כל מלכיא האמור בדניאל אין הכונה על ספר דניאל אלא הכונה על דברי דניאל שכל מלך שהזכיר דניאל הוא חול חוץ מזה שהוא קדש ע״כ לשון כסף משנה מהלכות יסודי התורה ועיין מ״ש בריש שיר השירים : (לח) דארין . דיירין קרי : בני בגעיא הבי״ת : בכלהון . בס״ם הכ״ף בקמץ והלמ״ד עם דגש : אנתה . יתיר ה״א : (לט) במקצת מדוייקים הבי״ת במאריך : ארעא . ארע קרי ולקמן סי׳ ג׳ נמנה במסורת עם מלין אל״ף בסוף תיבותא ולא קריין : תליתיא . תליתאה ק׳ : (מ) רביעיא . רביעאה קרי בה״א לבסוף ברוב המדוייקים באל״ף בסוף תיבה והס״ם סגול ; קבל . בחטף קמץ הקו״ף ומתחלפת בשוא לבד : (מב) מנהון פרזל ומנהון ק׳ . ומנהן ק׳ : תהוי תקיפה . בספרים מדוייקים כ״י בה״א לא באל״ף והמסו תקיפה ג׳ ב׳ כתיב ה״א וחד כתיב אל״ף וסימן ומלכו רביעאה תהוא תקיפה . מן קצת תהוי תקיפה . דחילא ואימתני ותקיפא . כתיב אל״ף : (מג) *די . ודי ק׳ : (מד) ומלכו אחרן . בספרים כ״י אין מפיק בה״א . שהוא במקום אל״ף וכן במסורת לית כתיב ה״א : קבל . הקו״ף בחט״ף קמץ בכ״י : והדקת . ברוב המדוייקים הדל״ת בסגול לא ב... (מה) והשלטה . במדוייקים הה״א בפתח לא בקמץ כמו שנמצא בקצת ספרים

ג (ב) אדרגזריא גדבריא הגימ״ל דגושה והוא מן היוצאים מהכלל וכן נמנה ... סימן ה׳ מזה הספר : דתבריא . הדל״ת דגושה כפי הכלל שהם שתי אותיות בג״ד כפ״ת ... ומוצא אחת והראשונה בשוא והמסורת מנאו עם הדגושין אחר יה״וא בלא מבטל וי״ו ... דגוש מהטעם שזכרתי : (ג) באדין מתכנשין . הנו״ן דגושה : גדבריא דתבריא. הני״ ... כמ״ש למעלה : וקאמין . וקימין קרי : לקבל. הקו״ף בחטף קמץ: (ה) קיתרס . ק... וטעות נפל במקרא גדולה כי אינו אלא יתיר יו״ד : שבכא פסנתרין . הס״א דגושה ... מן הכלל כמ״ש ר׳ משה קמחי : סומפניא . במקצת מדוייקים בה״א וכן הוא במסורת ... לקמן : (ו) בה שעתא . בספרים מדוייקים העי״ן בחטף פתח והתי״ו רפוי׳ וכן הוא ... יקדתא . במדוייקים כ״י אין יו״ד אחר הקו״ף כמ״ש לקמן : כל קבל . בחטף קמץ ה... קיתרס . קתרס ק׳ו הסנטרין . נמסר עליו לית כתיב טי״ת : (ז) צלם דהבא . הס״א בחט... (ח) כל קבל . בחט״ף קמץ הקו״ף : (י) אנתה . יתיר ה״א : שמת טעם . השי״ן פתוחה במדוייקים ... **שמת** בשני שואין ; קיתרס . יתיר יו״ד : שבכא . בדגש הבי״ת : פסנתרין . בדג... כמ״ש לעיל : וסופנו׳ . וסיפני׳ קרי כן הוא בספרים מדוייקים וגם הכתיב ... והמסורת אומרת כך קדמאה סומפניא . תניינא וסופני׳ . תליתאה וסומפניה : (יא) ... כלם חסרים יו״ד וכתיבין אל״ף כך מצאתי כתוב בס״א כ״י : (יב) יהודאין . בספ... שלפני החירק תחת האל״ף אבל במכלול דף רל״א כתוב יהודאין מפיק יו״ד דג... כשדאין מפיק אלף דניאל ועזרא וכ״כ הלוית חן ש״ח פי״ו : (יג) ועבד נגו . הע... פתח : שמו עליך . עלך קרי : לאלהיך . לאלהך קרי : (יד) וחמא . י״ם וחמה בה״א : קד... בקמץ חטף הקו״ף : (יד) הצדא . בדגש הדל״ת : (טו) קיתרס . יתיר יו״ד : וסומפניה . ... כמ״ש למעלה : יקדתא . בלא יו״ד אחר קו״ף כמ״ש לעיל : (טז) מלכא נבוכדנצר . מ... באתנחתא ומלת נבוכדנצר בז״ק או ברביע שהוא תחלת דבור וזהו שדרשו רבותינו בו... סוף פרשת ל״ג אם מלכא למה נבוכדנצר ואם נבוכדנצר למה מלכא אלא כך אמרו לו ... רבינו בחיי בכד הקמח אות תי״ו תורה : על דנה . יש ספרים דנא באל״ף : (יז) פלח... רפה : ידקתא . חסר יו״ד : ישיזב . בדפוסים ישנים ובספרים כ״י מלא יו״ד אחר שי״ן והז... לא בצירי : (יח) לאלהיך . יתיר יו״ד : איתנא . ברוב המדוייקים התי״ו בקמץ לא בפ... ספרים כתוב איתינא ונכתב עליו יתיר יו״ד: פלחין. הפ״א רפויה: (יט) אשתנו. אש... (כא) פטישיהון . יתיר יו״ד בתר טי״ת והטי״ת דגושה ולפי דעתי זהו המחלוקת שבי... למדנחאי אי יתיר יו״ד או חסיר ; ורמיו . היו״ד נחה והוא״ו נעה כמו המסיו אח... (יהושע י״ד) וכן אשתיו חמרא היתיו . מאני דהבא (דניאל ה׳) . וכתב ... המדקדק דברוב הספרים כל אלו הואוי״ן הן שרוקין בטעות וראוין להיות בלי נקוד ... בלא יו״ד אחר הקו״ף : (כב) כל קבל . בחטף קמץ הקו״ף : יתירה . בספרים מדוייקי׳ ... מלעיל ונמסר יתירה ג׳ מלעיל וסימן דחילא יתירה . דחילא ואימתני ותקיפה יתירה (... קבל דנה מן די מלת מלכא: (כג) תלתיהון. בספרים קדמונים גם תי״ו שניה דגושה והמסרה ... עם ד׳ תוי״ן דגשין אחר שופר הולך כמו על הבתים וכן מצאתי בספר דקדוק ישן שהאריך ... וכלל דבריו דתי״ו שניים נדגשת בחוזק כאילו יהיה פתח לפנים : (כה) בגו נורא. בקצת ס... וכן במסורת ; רביעאה . רביעאה קרי : (כו) עליא . עלאה קרי : פקו ואתו. מלת פקו ... והס״א בג׳ נקודות והכי גרסינן במדרש חזית פסוק אמרתי אעלה בתמר פוקו ואיתו ... כאן אלא פקו ואתו מכאן שנפרץ ההבטן ופירש בעל מתנות כהונה דדייק מדכתיב פקו ... שמ

א יאו שלשתן בפתח א' אלא כל א' וא' יצא בפרשה בפני עצמו : (כה) שניו . היו"ד ון נעם כמ"ש למעלה אלא ור מ י ו : גשמיהון. יתיר יו"ד ובחילופים שלנו משמע שכן תאי אבל למערבאי חסר : (כט) שלה . שלו קרי : ועבד נגוא סדמין. לית כתיב אל"ף תיב ליה עם מלין דיתירין אל"ף בסוף תיבותא : כל קבל. בחטף קמץ: (לא) די דירין קרי : ישגא . בשין לא בסמ"ך כמ"ש בקצת דפוסים : (לב) עליא . עלאה קרי : אה . כן כתיב בס"א בקדמונים : ורעגן . וי"ס ורעגן בחטף פתח : (ד) עללין . עלין וא חד מן ד' דכתבין יתיר למ"ד בקריאה וסימ' במסורת : כשדיא. כשדאי קרי : ופשרה . : (ה) עד קדמי . וי"ס הקו"ף בחטף קמץ : קדמוהי . וי"ס הקו"ף בחטף קמץ : (ו) ופשרה . : (ז) בגוא ארעא . ספרים אחרים ב ג ו וצ"ע במסורת : (ח) ותקף . חסר יו"ד במדוייקים ב' חסר וסימן רבה אילנא ותקף . אילנא די חזית רבה ותקף דלקמן : וחזותה . בלא פי"ן : (ט) עפיה . העי"ן בקמץ חטוף וכן כולם שבענין כמ"ש בתילים סימן קי"ד : . וזהו א' מן י"א מקומות שהתיילא משרתם לאתנח ולכן הבי"ת רפויה וכן חברו ומ"ש נד"ה ב' כ' על ו י ש ב ו ב ם: ידרון. ידורן קרי : יתזין . הזי"ן בחירק לא בצירי : בחירק התי"ת לא בצירי:(יא) תתתוהי ולפריא מן ענפוהי.סי' ענפוהי רפין אנפוהי דגשין: וא . ב' וכתיב כן בתרין אלפין בעניינא : (יג) לבבה מן אנושא . אנשא קרי והאל"ף ת ברוב הספרים : ישנון . הנו"ן בחולם ברוב הספרים לא בשורק : חיוה. מתחלפת א : יתיהב . הה"א בחירק וחסר יו"ד : (יד) ומאמר . במקצת דפוסים ובמאמר בבי"ת א: עד דברת . במקצת דפוסים ישנים כתוב ע ל דברת ושבוש הוא: עליא . עלאה קרי: אנשא קרי והאל"ף בחטף פתח : עליה . עלה קרי : (טו) חלמא . באל"ף : ואנתה . : פשרא . ב' כתיב אל"ף ואידך ופ ש ר א אל יבהלך דלקמן : קבל . בחטף קמץ: ואנתה. : (טז) אשתומם . בקצת ספרים כמ"ש בפתח : כשעה . בכ"ף : חדה . במדוייקים בה"א: . במקצת מדוייקים מלא וא"ו אחר יו"ד : ופשרא . באל"ף כמ"ש לעיל : מראי . יתיר אל"ף עוס העדות ובמס' סופרים איכא מ"ד דמלת מראי קדש וכלפי קב"ה אמר יהי רצון שחלום ם של שנאך זה וכן פי' רש"י ורבינו סעדיה בפי' הס' והכי איתא בשמות רבה פ' ל' כדורש כפשוטו עושה לדניאל מטיח דברים כלפי מעלה שאמר לנבוכדנצר מריא חלמא ל ש נ א ך ו בעולם יותר מן בה"מ שהחריב את ביתו והגלה את בניו ועוד גם ישראל היו שונאיו לא אותן אלא כתן דניאל לבו כנגד הב"ה ואמר מריא שבשמיא הבא את החלום לשונאך זה כן טוב ליוסר שלא למותקו: לשנאיך.לשנאך קרי :לעריך . לערך קרי : (יח) לכלא ביה . למ"ד ושה ובי"ת ב י ה רפוים כמו שכתבתי למעלה בזה הסימן : (יט) אנתה. יתיר ה"א: די בה קרי : (כ) ודי חזה . במדוייקים כ"י בה"א : בדתאא . בתרין אלפין כמ"ש לעיל : א . עלאה קרי : מראי . מרי קרי : (כב) עליך . עלך קרי : עליא . עלאה קרי :(כג) קימה. שלטן . לית חסר דחסר : (כד) עליך . עלך קרי : וחטיך . וחטאך קרי : ועויתך . וא"ו מולם ולכן אין היו"ד דגושה : תסוה . יש ספרים הה"א בשוא לבד : ארכא . הכ"ף רפויה : ה . בס"ם הבי"ת בסגול : (כח) מלכותא עדת . בספרים מדוייקים כ"י ודפוסים ישנים עעות נפל בדפוסים אחרונים שכתובים בה"א : (כט) ומן אנשא . במדוייקים האל"ף בשוא ובסגול: עליך. עלך קרי : עד די תנדע. כן כתיב עי"ן בשופר הולך תנדע במקף עליא . עלאה קרי : (ל) בה שעתא . הבי"ת בפתח ועי"ן שעתא בחטף פתח ולפיכך איה: בעריה. העי"ן בשוא לבדו: כנשרין. כל נשרא דדניאל פתח וכל נפרא דאחר קריא קמץ: ליא. ולעלאה קרי והעי"ן בחירק: (לב) וכל דארי. דירי קרי: ודארי. ודירי קרי: (לג) מנדעי. יש ישנים כמ"ס בפתח לא בחירק : יתירה . בספרים קדמונים האל"ף לא בה"א: (לד) כען ספרים ישנים בה"א לא באל"ף: מעבדוהי. ברוב המדוייקים העי"ן בחטף פתח : בגוה. : להשפלה . סימן מן רישא דדניאל ועד יכל להשפלה ב ל ש א צ ר ומן יכל להשפלה דספרא ב ל ש א צ ר בר מן ב' וסימנהון די-מלכא שם שמה (בסימן ה') אשר נקרא שמו יו"ד) ע"כ . סימנא אחרינא מן ריש ספרא עד ב ה ב ל י ל י א ק ט י ל ב ל ש א צ ר . בלשאצר כתיב. שי"ן קדים לאלף. ומן ב ה ב ל י ל י א עד סוף סיפרא בלטשאצר א"ף קדים לשי"ן ע"כ . והני תרי סימני לא קשיין אהדדי ואיתא להאי ואיתא להאי : מס רב . מתחלפים לחם בצרי : (ב) וישתון . בס"ם ובדפוסים ישנים התי"ו בחולם : הנפקי . במדוייקים חסר יו"ד ובס"א כ"י נמסר עליו לית וחסר : די בירושלם . הבי"ת (ה) בה שעתה . העי"ן בחטף פתח והתי"ו רפויה וה"א בסוף תיבה וכן בס"א נמסר לית א: נפקו . נפקה קרי : (ו) יבהלונה . בספרים מדוייקים נכתב בוא"ו עם דגש בנו"ן וכן ב' מלה בלישנא וסימן ויבהלוהו משם (ד"ה ב' כ"ו) : ורעינהי יבהלונה. אל יבהלוך דלקמן חד בלישנא דקודשא ומה שנמסר במקרא גדולה ב' חסר צ"ל אבל מלא ו ר ע י נ ה י : בכ"ף והבי"ת בדגש וי"ס שהכ"ף רפה : (ז) כשדיא. כשדאי ק':והמונכא. והמניכא ק' : ארה . חו"ו : (ח) אדין עללין . עלין קרי והוא חד מן מלין יתיר למ"ד במצעות תיבותא: ופשרא. קרי כן הוא בהרבה מדוייקים באל"ף כתיב בה"א קרי וכן היא למערבאי : (י) לקבל . טף ; עללת . עלת קרי ; וזיויך . וזיוך קרי : (יא) וחכמה כחכמת אלהין. חד מן דגשין א בלא מבטל כדאיתא הכא במסורת לפי שהיה כבד על הלשון להוציא כ"ף רפה עם וכן לכל אחד ואחד מן המבטלים יתכן לתת טעם למה נטה מן המנהג : הקימה . בדפוסים בספרים כ"י מדוייקים הה"א בשו"א ופתח: (יב) כל קבל. בחטף קמץ : די רוח יתירה . אחרים כ"י בה"א : ואחוית . הוא"ו בגעיא : ופשרה. חד מן ב' כתיב ה"א כמ"ש לעיל : (יג) קדם . בחטף קמץ : אנתה . יתיר ה"א : אבי . לית ומלעיל : (יד) עליך . עלך רוח אלהין בך. בשלשה דפוסים ישנים כתיב אלהין ק ד י ש י ן בך ואולם בדפוסים הדשים כ"י איננו כן ; יתירה . ברוב הספרים בה"א : (טו) קדמי . הקו"ף בקמץ במדוייקים : יך . עלך ק' ; די תיכל . תכיל ק' : כן תוכל. תכול ק' : והמונכא . והמניכא קרי: (יז) קדם בחטף קמץ : ונבזביתך . חד מן ח' מלין בטעם מאריך וטרחא והבי"ת בקמץ בס"ם : . במסורת עליו לית פתח באתנח : (יח) אנתה . אנת קרי : עליא . עלאה קרי : . חסר וא"ו: (יט) ואתין . זיעין קרי : מן קדמוהי, בחטף קמץ : די היא צבא. הבי"ת ן כולם שבפסוק: ודי הוא צבא משפל. במקצת מדוייקים באל"ף וכן במסורת ה ו א ג' בפסוקא וסימנהון קדמאה דפסוק ותרי בתרייא : משפל. במסורת ג' ב' מלא וא' חסר וזהו בחסר: פת . במקצת מדוייקים תקפת בחטף פתח וזה תלוי בנסחאות כמ"ש אבל רגפת דמגילת נדוכתי אחריני: להזדה. במדוייקים ה"א בסוף תיבה : ויקרה. לית כתיב ה"א : (כא) בני האל"ף בחטף פתח בכל כ"י ודפוסים ישנים : שוי . שויו קרי ודין חד מן י"ח מלין חסר וף תיבה וקריא : עליא . עלאה קרי: עלים . עלה ק': (כב) ואנתה . ואנת קרי: כל חטף קמץ : (כג) קדמיך. יתיר יו"ד: ואנתה . יתיר ה"א : ורברבניך . יתיר יו"ד : ארתך . אל"ף בחולם וספרים אחרים בקמץ חטוף : קדמוהי . בחטף קמץ : (כז) תקלתא . ברוב ים הקו"ף בחירק וחסר יו"ד ובקצת קדמונים תקלתא בצירי : במאזניא כן כתיב ברוב ים בפתח הזי"ן וי"ס במאזניא : והמונכא . והמניכא קרי : כשדיא.כשדאה ק': ודריוש . הספרים חלוקים זה מזה בנקודת הדל"ת כמ"ש ברים, חגי ומצאתי מקרא שהכם לונזאנו לשון הזה דריוש סרכיא אעפ"י שנקידין בקמץ קבלנו קריאתם כמו כ"ל וכן במלות רבות ולשון תרגום שכן בשוא אע"פ שבאים אחר תנועה גדולה רבים לקרותן בשוא נח וכל כי האי גוונא אם קריאת המלה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דיא . מדהב קרי : (ג) שפר קדם . בחטף קמץ הקו"ף : והקים . הקו"ף בחירק בס"ם אחרים בצירי : (ג) טעמא . בשוא לבד : (ד) ואחשדרפניא כל קבל. בחטף קמץ : עמית. ונית מן עשתונותיו: (ה) להשכחה כל קבל . בחטף קמץ : (ו) כל עלא . וי"ס עלה בה"א: . אין דגוש ביו"ד: (ח) כל די יבעא. במדוייקים באל"ף : (י) כל קבל. בחטף קמץ : הוא ברך . וי"ס שהרי"ש בחירק וי"ס שהוא מלא יו"ד ובס"א כ"י הוא בריך : ברכוהי. ברכים דגש בר מן ב' כרעו על ברכיהם כמה שכתבתי בשופטים זי"ן ודין : קדם. מן: כל קבל. בחטף קמץ: מן קדמת דנה. ובעזרה ה' מ ק ד מ ת דנה ועיין מסורת סוף פ'

שמות: (יב) אדין גבריא אלך הרגשו וכו'. כאן הוא חצי הספר וטעות נפל בספרים שכתבוהו לעיל בראש סי' זה: קדם אלהה. בחטף קמ"ץ: (יד) קדם מלכא. בח"ק: (טו) קדם מלכא די. בח"ק: עליך. עלך קרי: מלכא אמר. האל"ף בחטף פתח : ורמו בזקף גדול : אנתה . יתיר ה"א : ישיזבנך . במדוייקים מלא יו"ד אחר שי"ן: (יט) קדמוהי. וי"ס קדמוהי בחטף קמץ: (כ) בשפרפרא. פ"א קדמאה זעירא תנינא רבתא וסי' קטון וגדול שם הוא ולמערבאי הדא מלה כתיב ולמדינחאי תרין מלין ובמסורת הברית סגדול הפ"א הראשונה מאותיות קטנות והפ"א האחרונה מאותיות גדולות לרמוז דקודם לכן לא היה לדריוש פה להשיב כדי להציל את דניאל כי נתיירא פן ימרדו בו ויהרגוהו אבל כשניצול דניאל בפה מלא גזר על המעלילים על דניאל להשליכם לגובא דאריותא ומורא לא עלה על ראשו: (כא) בקל עציב. וי"ס הקו"ף בפתח: אנתה. יתיר ה"א: (כג) וסגר. עיין מה שכתבתי בפרשת בראשית אצל ו ז ה ב ה ארץ : כל קבל. בחטף קמץ: קדמיך. יתיר יו"ד: (כה) ולא מטו . בחולם לא בשורק: (כו) כתב לכל. הלמ"ד בגעיא : דארין . דיירין קרי : (כז) מן קדמי . בחטף קמץ : ואעין . זיעין קרי : מן קדם . בחטף קמץ : (כט) פרסיא . פרסאה קרי :

ז (א) לבלאשצר . אל"ף קדים לשי"ן כמו שכתבתי לעיל סוף סי' ד' : (ג) שנין דא מן דא. ויקרא רבה פרשת י"ג אל תקרי שנין אלא סנין ועמ"ש בלפנים א: (ד) כאריה. הכ"ף רפה : גפיה. גפה ק': הקימת. בס"ם בחטף קמץ בה"א וי"ס בחטף פתח ובמקרא גדולה בחטףסגול ולא מצאתי כן בשום ספר כ"י : (ה) דמיה לדב . לדב כתיב חסר וא"ו זה מדי הוא דעתיה דר"י דאמר ע"כ הכם אריס מיער זו בבל ואב ערבות ישדדם זו מדי וכו' בראשית רבה פ'צ"ט סי'ב' וויקרא רבהפ' י"ג ובתחל' מדרש אסתר ובסופו ע"ש במתנו' כסוג' ויפה תאריונפי' רש"י בפסוק:ולשטר חד.בשי"ן שמאלי: הקמת.בס"ם בה"א בחטףקמץ וספר אחד בחטף פתח:שניה.שנה ק':(ו) ולה גפין.ולה ד' וסי', ולה שפתם מלרית . ולה שתי פיות . ולה אמר עלי לשלום . ולה גפין ארבע. בתראה פתח וג' אחריני קמצין כך מצאתי בנסחאות מדוייקות וכן היא הגרסא במסרתינו ס' לך לך ולא תיתוה למאי דכתיב בתם מברא : גביה . גבה ק': (ז) רביעיא. רביעאה ק' והרי"ש בגעיא בס"ם : ואימתני . במקצת מדוייקי' האל"ף בצירי ומלא יו"ד והנו"ן בחירק : יתירה . במקצת מדוייקים מלעיל כמ"ש לעיל בסי' ג': ברגליה . יתיר יו"ד : קדמיה. יתיר יו"ד: (ח) ביניהון . ביניהן ק' : אתעקרו . אתעקרה ק' והאל"ף בחירק ובלא יו"ד וי"ס בסגול האל"ף: קדמיה. יתיר יו"ד והקו"ף בחטף קמץ : אנשא. האל"ף בחטף פתח במקצת מדוייקים : ממלל . ברוב הספרים הלמ"ד בחירק : (ט) שביבין. וי"ס מלא דמלא : נור דלק. הלמ"ד בחירק לא בצירי : (י) קדמוהי . בחטף קמץ : אלפים . אלפין ק': ישמשונה . במקצת ספרים כמ"ש בדגש ומקצת בלא דגש . ונכתב בוא"ו עם דגש אחריו וי"ס ישמשנה בג' נקודות : רבון . כן כתיב וקרי בס"ם וספרים אחרים רבון כתיב רבבן קרי וס"א מצאתי רבון כתיב רוון קרי : (יא) גשמה . לית מפיק ה"א : (טו) אנה . במדוייקים בה"א : (ט) ליקדא . הקד"י בקמץ לא בחירק : שניה. בס"א: כלהון. כלהן ק' : יתירה . במקצת מדוייקי' מלעיל כמ"ש לעיל בסימן ג' : שניה . יתיר יו"ד: וטפרים . יתיר יו"ד : ברגליה . יתיר יו"ד: (כ) בראשה . השי"ן בקמץ : ונפלו . ונפלה קרי : מן קדמיה . קדמה קרי והקו"ף בחטף קמץ : (כג) רביעיה . רביעאה קרי והכתיב בה"א בסוף תיבה ברוב המדוייקים כ"י : תהוה בארעא. הבי"ת רפה : (כד) מנה מלכותא . ברוב המדוייקים באל"ף : (כה) עליא . עלאה ק': (כו) יתב. היו"ד בחירק במדוייקים והתי"ו דגושה וחסר יו"ד אחר תי"ו ונמסר עליו לית ודגש והס':

ח (א) למלכות בלאשצר . במקצת מדוייקים אל"ף קדים לשי"ן וכן ראוי לפי המסורת דלעיל סוף סי' ד' : (ח) ותעלנה . אין דגש בנו"ן : (ט) יצא קרן אחת . ג' סבירין יצאה : מצעירה . כתיב במכלול דף רכ"ה עם ה"א הנקבה מ נ ג י נ ת ם אני מ נ ג י נ ת ם (איכה ג') ובחירק המ"ם יצא קרן אחת מ צ ע י ר ה ודגש הצד"י.לתפארת וכ"כ בשקל פעל ובשרשים שרש צער. עוד כתב שם בעל ההגה' א"א לפי שהה"א רפה משמע שהמ"ם נוספת שאם היתה לשמוש היתה הה"א במפיק: ואל הצבי . כמשפט שלא בהפסק הצבי ובהפסק בסגול ואל ה צ ב י : (יא) הרים. הורם קרי: מכון מקדשו . בדפוס ויניציאה שנת רע"ח נכתב בלדו מ ק ו ם ולא ידעתי מקום זה איו כי בכל הספרים כתוב מכון : (יג) ואשמעה . ברוב הספרים המ"ם בשוא ובס"א בחטף קמץ וכן במכלול דף כ"א במקצת ספרים ואשמעה אחד קדוש מדבר בהטף קמץ וכן כתבו הנגיד ע"כ וכן כתב בשרשים בשם הנגיד: (כב) מלכיות . בקבוץ שפתים : יעמדנה. בלא ביו"ד בתחלתה ונו"ן ה"א בסופה והראוי תעמדנה ועיין מה שכתבתי בפרשת ויצא על ויחמנה בצאן לשתות : (כז) ונהליתי . הנו"ן בסגול והחי"ת בחטוף סגול וכן בשרשים :

ט (א) לדריוש . עיין מה שכתבתי לעיל ריש סימן ו' : (ב) למלאות . מלא אל"ף וא"ו : (ד) אנא . במקצת מדוייקים בבי"ת טעמים ועיין מ"ש בתיגים סימן קי"ו : והחסד . הוא"ו בגעיא בס"ם : (ה) והרשענו . הרשעגו קרי : וסור . ב' ו ס ו ר ממצותיך ו ס ו ר לבלתי לקמן בהאי סימן : (ו) כיום הזה. למערבאי כיום ולמדנחאי כהיום: במעלה. העי"ן בחטף פתח: (ח) י ה ו ה ל נ ו ב ש ת ה פ נ י ם . בהרבה דפוסים כתוב בשם של אל"ף דל"ת וצריך להיות בשם המיוחד ושבפסוק הנסמך באל"ף דל"ת עפ"ה דישעיה סימן כ"ח : למלכינו לשרינו . כן כתיב לשרינו בלא וא"ו בתחלת המלה למערבאי ולמדנחאי ולשרינו בוא"ו : (יב) את דבריו . דברו קרי : (יח) ושמע . עיין מ"ש בס' בלק סימן כ"ג : פקחה . פקח קרי : (יט) אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה . ברובן של ספרים מדוייקים שלשתן בשם של אדנות ועיין במסרה גדולה אות האל"ף ומ"ש המגיה שם : (כא) כעת מנחת ערב . התכם לונזאנו הגיה בספרו בעת בבי"ת וגם בדפוס ישן מויניציאה יש הערה מחילוף זה אכן בספרים מדוייקים שלפני בכ"ף : (כד) ולחתם . ולהתם קרי ודין הוא חד מן ד' מלין כתיב ח' וקריא ה"א וסימן בשיר השירים א' ומשלי ב' : ולחתם חטאות . חטאת קרי : (כז) ועל כנף שקוצים . במסורת פר' ויחי נמס' סי' מן ט' על דסבירין עד וקרינן על וזה אחד מהם ועיין מ"ש בנחמי' סי' י"ב:

י (א) בלטשאצר . אלף קדים לשי"ן ע"פ המסורת שכתבתי בסוף סימן ד' : (ו) נגעת בי . הבי"ת דגושה בספרים כ"י : (טז) נהפכו צירי . נהפכו ב' וסימן כי נהפכו עלי' צרי' שמואל א' ד' ודין : (יז) עבד אדני זה . מלרע לדבר עם א ד נ י זה מלעיל ובמסו' ב' בטעם שופר ישר הדין ואידך ויגש א ד נ י דרים שופטים ולא דנמסר התם במ"ג ב' בטעם שופר ישר עבד אדני זה רישא דקרא נקט וקושטא דמלתא דאסיפי' קאי כדאמרן ועיין מ"ש ברים שופטים : נשארה בי . ברוב הספרים האל"ף בחטף פתח והבי"ת בי רפוי' : (יח) ויחזקני . התי"ת בפתח והזי"ן דגושה לא היו"ד: (יט) חזק . בפתח : וחזק . בקמץ הזי"ן : (כ) למה באתי . כ"כ בספרי ספרד :

יא (ב) וכחזקתי . הכ"ף כמ"ש בד"ה ב' סימן כ"ו : (ג) מלך גבור . בס"א ישן כ"י מאד כתיב גדול במקום גבור וגם בדפוס ישן מויניציאה יש הערה מחילוף זה ולא נמצא כן בשאר ספרים וגם בפירושי המפרשים כתיב גבור : (ד) ובעמדו . בכ"ף : (ה) ממשל רב . בחירק המ"ם : (ו) ולא תעצר כות . למערבאי מלא וא"ו ולמדנחאי בלא וא"ו : (ח) וגם אלהיהם . בס"ם יש געיא באמצע בחטף סגול : (י) ובנו . ובניו קרי' : ויתגרו . ויתגרה קרי : מעזה . מעזו קרי : (יב) ירום . ורם קרי : (יד) ינשאו . במקצת ספרים הנו"ן בקמ"ץ ובס"ם בפתח והשי"ן דגושה ונמסר עליו לית : (טו) ועם מבחריו . לדעת הגאון רבינו סעדיה זאת המלה מ ב ח ר י ו כתיב מ ב צ ר י ו קרי ובגר נתקשה בזה המגיה בהקדמת מקרא גדולה : (יח) וישב פניו לאיים . וישם ק' : (יט) מעוזי . נכתב בוא"ו עם דגש אחריו : (כה) כי יחשבו . בשני שואים והם שנים במסורת וחברו י ח ש ב ו רעה לי (תילים מא) : (כו) פת בגו . במדוייקים תרתין מלין : (לא) כרית קדש . לית מלא : (לג) ובבזה ימים . במקצת דפוסים חדשים וגם מהישיני' ימים רבים ואין כן בספרים כ"י המדוייקים : (לה) וללבן . וי"ס שכתוב וללבן ושבוש הוא וכן כתב רד"ק שהוא פועל יוצא מההפעיל : (לו) כי נחרצה . הכ"ף במאריך : (לח) ולאלה מעזים . האל"ף בחטף סגול ברוב הספרים וכן חברו שבפסוק ויש ספרים ולאלה האל"ף בלי נקוד בשניהם או בשוא לבדו : (לט) הכיר . יכיר קרי : וישתער . בשי"ן כמו בסמ"ך : (מד) יבהלהו . וי"ס יבהלוהו :

יב (א) ובעת ההיא יעמד מיכאל וגו'. על בני עמך וגו' . ימלט עמך וגו' . ב' פסוקים אית כהון עמך ועמך וסימן וכמה יודע היפות פרשת כי חשה . ובעת ההיא יעמד מיכאל : (ב) מישני . כתב הבא"ע בספר צחות אות הוא"ו שיש מתלוקת במלה זו בין בן אשר ובין בן נפתלי אם היו"ד נחה או נעה ובספר מאזני לשון הקדש כתב שהיו"ד דגושה זרה ואין לה שנית . ורד"ק כתב בספר מכלול דף מ"ע שנמצאו שנים בנוע היו"ד ורבים מ י ש נ י מ י ר ש ת ך א ש ר ה ו ר ש ת נ ו (ד"ה ב' כ') וכ"כ רב פעלים באות מ"ם שאלו השנים היו"ד נעה עם הדגש : לדראון . הדל"ת בחירק לא בצירי כמו שראיתי בדפוס נפולי : (ז) וככלות . בכ"ף : (י) והמשכילים . יש ספרים חסר יו"ד קדמאה וחילוף כזה יש לעיל בפסוק ו ה מ ש כ י ל י ם יזהרו : (יא) שמם . חסר וא"ו : (יב) המחכה . הה"א כמוכה במאריך : (יג) לגרלך . חסר וא"ו והוא חד מן ד' חסר וא"ו בלישנא וסימ' נמסר ברים פ' אחרי מות . ה' יתמך גרלנו בגורל הצדיקים שבטו ומשענתו יהיה לנו תנחומין . לעמוד לקץ הימין :

תם ונשלם ספר דניאל . שבח לאל אלהי ישראל

שמה כל חד וחד ל'דכו' וכל מלה אחרי מן ליש' דכו' וסי' אמנם ויאמר ה' אל אברהם למה זה.וכל האמנם דכו'.במצור כה אמר סנחריב דד"ה.וכל במצור ובמצוק דכו' וכל ובחיל כבד דכו'.זכר קמץ כי דרש דמים אותם. וכל לשון זכר דכו'. חבלי ויפלו חבלי מנשה עשרה . וכל בחבלי דכו'.יגע גם אור רשעים ידעך.וכל

כה אמר יי בעת רצון עניתיך

חד מן י"ב מלין דכתיב א' בסוף תיבותא ולא קרי' וסי' רפוא למטה בנימן פלטי בן רפוא . ההלכוא אחריה . נקיא מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה תהיה מחמס . נגוא ומני

ובשנת

ואתנך לברית עם להקים ארץ

לדוד בנו קח נא לאחיך איפת הקליא . אבוא אשר אמר אליהם זאת . רצוא והחיות רצוא לחצבים ולחרשים ומאכל ומשתה ושמן לצדונים ולצרים להביא עצי ארוים מן הלבנון

וכל כדברו דכו'. חלל כי הלל רשע על תאות. וכל שום בר נש דכו'. הקריב ויאמרו האנשים החמה. וכל להקריב דכו'. הוסיף ולא הוסיףעוד מלך מצרים.וכל מצוא על זאת יתפלל כל חסיד.וכל ממצוא דכו' . ענות ומערת ובית ענות.וכל לשון עונים דכו' . עמיה ושמרתם את השבת . וכל מעמיה דכו'.עזה צוח

להנחיל נחלות שוממות

ושוב כמראה הבזק . ואתיקיהא ומדד ארך הבנין אל פני הגזרה אשר על אל ים דעזרא . ארעא ובתרך תקום מלכו אחרי ארעא מנך .

להוסיף דכו'. ורע שבו' זרוע רשע ; וכל טוב ורע דכו'. ויגל השארי' מן החרב. וכל ויגל את דכו'. וחיל כבד וישלח שמה סוסי'. אלהיך עזיך עזה.וכל שום בר נש דכו'. רצפ' דגש ויעף אלי אחד מן השרפי' ובידו רצפה במלקחי'.וכל שום בר נש דכו'.

וביום ישועה עזרתיך ואצרך

א ויהי כהוציאם את המלכים האלה אל יהושע ויקרא יהושע . הקליא ויאמר ישי שים טעם די כל . ושציא ביתה דנא עד יום . יפוא ויתנו כסף

יגיע דכו'.למס בין בניה' אשר נותרו דד"ה.וכל למס עובד דכו'.למלכי תלוא הם כתובי' דסוף מגלת אסתר.וכל למלכי דכו'.

א וּבִשְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לִכְלוֹת דְּבַר־יְהוָה מִפִּי יִרְמְיָה הֵעִיר יְהוָה אֶת־רוּחַ כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ־ ג' חסר ד'

אבן עזרא

מסית רוח בן בטוח קנין שכל מנהו בהיר
שוכן בלבב ברי מחשב מולאם חמון שונא יהיר
הוא יורני לשכיל סודות חלקי עזרא סופר מהיר

(א) ובשנת מלת בשנת דבקה במלת אחת כי כל שם מספר ושם דבר שנים רק להורות באיזה זמן ממספר האחדים היה כן יתמך הדבר לאחד מהמספרים כאשר מצאנו בשנת שלש בשנת שבע גם כן המספרים דבקים בדברים להודיע ולהורות מהם מה הם הדברים כאמרנו שני אנשים שלשת הנפת ארבעת ימים שמונת הבקר וסי' בשנת אחת למלכו על בבל כי מקדם היה מלך פרס ומלת אחת אמרו המדקדקים שהיא חסרת דל"ת אחדת ואותיות העקר שהם דג"ו קט"ף ע"ן חס"ד אינם נגרעים לעולם זולתי הכפולים המדומים מהטי"ן והלמ"ד והנכון להיות אחד לזכר ואחת לנקבה שתי לשונות בענין אחד ושנים שרשים וכן אחד עשר ועשתי עשר בענין אחד : לכורש . י"א שהמלה נהפכת מן וכשר הדבר כי כבר כנהו בשמו הנביא ושעיהו על הכשרון שיעשה עם ישראל וזהו שאמר הוא יבנה עירי וגלותי ישלח : לכלות . לעת כלות דבר השם שיצא מפי ירמיהו שיפקדם לפי מלאת למלכות בבל שבעים שנה ויוציאם מעבדות כי כן כתוב בד"ה ויהיו לו ולבניו לעבדים עד מלוך מלכות פרס כי בשנת אחת לכורש היו נ"ב לחרבות ירושלים ובטלה העבודה עד רצתה הארץ

רשי

(א) ובשנת אחת לכורש מלך פרס. סדר ספר זה סדור ומשוך אחר ספר כמסו' בב"ב והמלה מוסכת מזה. לזה שנאמר בדניאל ב[illegible] למלכו אני דניאל בינותי בספרי' מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמי[illegible] למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה וכן הולכת ומספרת כל הפרשה [illegible] הבית וזמן גלות בבל ואת וידויו אשר התוודה על חטאת ישראל ותחיל[illegible] ספר זה כך הוא שלאחר שנהרג בלשצר מלך דריוש המדי שנאמר ודריוש [illegible] קביל מלכותא וגומר ולאחר מיתת דריוש מלך כורש זה מלך פרס ובשנ[illegible] למלכו הושלמו שבעים שנה לפקידת גלות בבל מיום שגלה יהויקים שנאמר [illegible] כט) לפי מלאת לבבל ע' שנה אפקוד אתכם וגו' שחזרו ישראל מגלות בב[illegible] ובאות' שנה בשנת אחת לכורש יסדו ישראל יסוד ב"ה וגרי יהודה ובנימין [illegible] עליהם לכורש מלך פרס וצוה לבטל המלאכ' שלא לבנות עוד בנין בית והיו ישראל בטלים שלא בנו הבית כל מלכות כורש ואחשורוש שמלך אחר שנת שתים למלכות דריוש בן אחשורוש מלך פרס שהוא דריוש בן אסתר [illegible] שתים למלכותו התחילו לבנות בית המקדש עד אשר הושלם הבנין ומשנת לכורש עד שנת שתים לדריוש בן אחשורוש מלך פרס שנבנה הבית בימיו [illegible] שנה לקיים מה שנאמר (דניאל ט) למלאות לחרבות ירושלים ע' שנה וגו' בשנת שתים לדריוש הושלמו ע' שנה למלאות לחרבו' ירושלים חורבן הבי[illegible] לדקיהו ומגלו' יהויקים עד גלות צדקיהו שנחרב הבי' היו שמנה עשר' שנה בשנת אחת לכורש מלך פרס הושלמו ע' שנה מגלות יהויקים שגלו ישרא[illegible] וככך נתקיים המקרא שנא' (ירמיה כ"ט) כי לפי מלאת לבבל ע' שנה אפקוד אתכם וגומר וזו היא הפקיד' שחזרו ישראל על אדמתם ובנו יסוד בנין הבית אע[illegible] נגמר עכשיו נמצא שהיה נ"ב שנה מגלות צדקיהו שנחרב הבית עד שנה אחת לכורש מלך פרס ושמנה עשרה לאחר שנה א' לכורש שהיא שנת שתים לדרי[illegible] פרס הושלמו שבעים שנה לחורבות ירושלים מגלות צדקיהו שנחרב הבית עד שתים לדריוש שהתחילו ישראל לבנות הבנין וגמרוהו וכן מוכיח בסדר עולם ו[illegible] מגילה

מצודת ציון

(א) העיר . מל' התעוררות : רוח . רצון כמו הנני נותן בו רוח (מ"ב יט): ויעבר קול. ענין הכרזה

מצודת דוד

א (א) ובשנת אחת . בשנה הראשונה : לכלות . לעת כלה הזמן אש[illegible] ס'

זין וסימני' נמסר בסוף ספר שמואל ׃ גר שם ד' דסמיכי' וסימני' ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית . והוא לוי והוא גר שם . וכי יבא הלוי מאחד שעריך
אל . וכל הנשאר מכל המקומות ׃ מקומו ו' חסרים בליש' וסי' ואיש ישראל מגיח ממקמו ׃ הסר המלכים איש ממקמו . נסע יצא ממקמו . עוז וחדוה במקמו .
ישיבהו אל מקמו . ינשאוהו אנשי מקמו. וכל אוריתא ואיוב דכו' במ"ב וסי' ולא יכירנו עוד מקומו . אף לזאת יחרד לבי: מתרדת ב' וסי' הגזבר. טבאל : אגרטלי

...קוֹל בְּכָל־מַלְכוּתוֹ וְגַם־בְּמִכְתָּב לֵאמֹר׃ ב כֹּה אָמַר כֹּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ ...לִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם וְהוּא־פָקַד עָלַי ...לוֹ בַיִת בִּירוּשָׁלַ͏ִם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה׃ ג מִי־ ...מִכָּל־עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיַעַל לִירוּשָׁלַ͏ִם ...בִּיהוּדָה וְיִבֶן אֶת־בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָ͏ִם׃ ד וְכָל־הַנִּשְׁאָר ...הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר הוּא־גָר־שָׁם יְנַשְּׂאוּהוּ ...מְקֹמוֹ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבִרְכוּשׁ וּבִבְהֵמָה ...הַנְּדָבָה לְבֵית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָ͏ִם׃
ה ...רָאשֵׁי הָאָבוֹת לִיהוּדָה וּבִנְיָמִן וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְכֹל הֵעִיר הָאֱלֹהִים אֶת־רוּחוֹ לַעֲלוֹת לִבְנוֹת אֶת־בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָ͏ִם׃
ו וְכָל־סְבִיבֹתֵיהֶם חִזְּקוּ בִידֵיהֶם בִּכְלֵי־כֶסֶף בַּזָּהָב בָּרְכוּשׁ וּבַבְּהֵמָה וּבַמִּגְדָּנוֹת לְבַד עַל־כָּל־הִתְנַדֵּב׃
ז וְהַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ הוֹצִיא אֶת־כְּלֵי בֵית־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיא נְבוּכַדְנֶצַּר מִירוּשָׁלַ͏ִם וַיִּתְּנֵם בְּבֵית אֱלֹהָיו׃
ח וַיּוֹצִיאֵם כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס עַל־יַד מִתְרְדָת הַגִּזְבָּר וַיִּסְפְּרֵם לְשֵׁשְׁבַּצַּר הַנָּשִׂיא לִיהוּדָה׃
ט וְאֵלֶּה מִסְפָּרָם אֲגַרְטְלֵי זָהָב שְׁלֹשִׁים אֲגַרְטְלֵי־כֶסֶף אָלֶף מַחֲלָפִים תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים׃
י כְּפוֹרֵי זָהָב שְׁלֹשִׁים כְּפוֹרֵי כֶסֶף מִשְׁנִים אַרְבַּע

אהרן כורש . מגלה יא יב ׃ אגרטלי . (יומא מא) ׃ כפורי זהב . זבחים לד מנחות ז ׃

רש"י

ספר זה כאשר באהרתי : לכלות דבר ה' מפי ירמיה . לזמן אשר הושלם הקב"ה אשר דבר ירמיהו הנביא שנאמ' (שם כ"ט) כי לפי מלאות לבבל ...יר את רוח . רצון : קול . כרוז הכריז בכל מלכותו : וגם במכתב . ...נו שלח בכל מלכותו על דבר זה : לאמר . וכה אמר להם בהכרז הכרוז ...ו' ובאגרת מכתבו אשר שלח בכל מלכותו : (ב) כה אמר כורש מלך פרס ...ן לי . שאני מלך ושליט על כל הממלכות : והוא פקד עלי . צוה עלי ע"י ...ביא לבנות לו בית המקדש בירושלים כמו שנאמר בספר (ישעיה מ"ד) ...ורש רועי וכל חפצי ישלים ולאמר לירושלים תבנה והיכל תוסד כה אמר ...ה' לכורש אשר החזקתי בימינו וגומר (שם מ"ה) וכבר נאמרה נבואה זו ...ה : בירושלים אשר ביהודה . אשר במדינת יהודה : (ג) מי בכם . כך ...ז וכותב לכל הממלכות מי בכם מכל עמו של הקב"ה יהי הקב"ה בעזרו ...ות ביתו אשר בירושלים : (ד) וכל הנשאר . וכל יהודי הנשאר במקומו ...! לעלות מחמת שאין לו ממון : ינשאוהו . מצוה אני לאנשי מקומו ...ו וינשאוהו בכסף ובזהב ורכוש ובהמות למען יוכל לעלות לירושלים עם ...שר יתנדבו אנשי מקומו לבנין הבית שאף האומות יש בהם אשר ...בים נדבה לבנין הבית : לבית האלהים אשר בירושלים . מן כה אמר ...כאן הכרזת הכרוז ושליחות אגרת המכתב : (ה) ליהוד' ובנימין . ...שי האבות אשר לשבטים הללו של יהודה ובנימין : לכל העיר . עם כל ...עיר ה' רוחו לעלות ולבנות הבית עלו לירושלים לבנות הבית : (ו) וכל ...ם . וכל העמים שהיו שכניהם של ישראל סייעו והחזיקו ידי היהודים ...סף ומתנות הללו למען יוכלו לעלות לירושלים: לבד על כל התנדב. כל ...עשים שכיני היהודים לבד מה שהם מתנדבים בעצמם לבנין הבית : ...ם בבית אלהיו . אשר נתנם נבוכדנצר בבית עבודת כוכבים שלו : ...תרדת הגזבר. כך שמו של גזבר אשר לכורש וצוהו כורש להוציאם : ...פרס . הגזבר הזה מנה אותם ומסרם לששבצר למען ישאם ויוליכם לירושלים ואמרו רבותינו הוא ששבצר הוא דניאל ולמה נקרא שמו ששבצר שעמד ...ת : הנשיא ליהודה . הוא הנשיא אשר לשבט יהודה : (ט) מספרם . של כלי בית ה' : אגרטלי . מיני כלים הם : מחלפים . הם סכינים והוא ...חלפות שעל כן שהיו נותנין בה הסכינין היתה נקרא' לשכת בית החלפות: (י) כפורי . מזרקים ונקראו כפורי מל' קנות כמו דכפר ידיה בגלימא דחבריה על

אבן עזרא

הארץ את שבתותיה ובשנת ב' לדריוש נשלמו ע' שנה לחרבת עיר הקדש כי כן כתוב אשר זעמת זה ע' שנה: העיר ה' את רוחו. לבנות עירו : וגם במכתב. נחתם עם טבעתו : (ב) כה . שלשה הפסוקים האלה הם דבקים כי הוא היה המכתב : אלהי השמים . ולא אמר אלהי הארץ כי כבר נתנה לבני אדם וכן הוא אומר כל ממלכות הארץ נתן לי ה': פקד. לשון פקיד וטעמו נתן הפקידות עלי : ביהודה. בארץ יהודה : (ג) יהי אלהיו. טעמו שהשם היה עמו ונתן לו יכולת ממון . וי"ו ויעל הוא הנכנס בתחלת ענין וכן ויהי בימי שפוט השופטים ואיננו לצורך : אשר בירושלם . דבק עם בית ה': (ד) וכל הנשאר. שהוא דל ואין ידו משגת ממון לעלות : ינשאוהו. יתנו לו משאות ומתנות או ינשאוהו ירימוהו מענין רם ונשא כי העני בשפל והוא הנכון עם הנדבה שינשאוהו עם הנדבו' אחרות שיתנדבו: (ה) ויקומו. ליהודה ובנימין. כי ירושלי' בחלק יהודה והבית בחלק בנימין: לכל העיר. חסר מלת אשר: (ו) וכל . חזקו . ביד הנכשלים והדלים צאן ובקר : ובבהמה . ברכוש : במגדנות . יתכן מן מגדנים : לבד על כל התנדב . פירושו הכסף והזהב ושאר המתנות נתנו לבד על כל אשר התנדבו מנדבות: (ז) ויתנם בבית אלהיו . דבק עם נבוכדנצר : (ח) הגזבר . ממונה על גנזי המלך וטעמו פקיד : ויספרם . נתנם במספר : לששבצר . הוא זרובבל ונקרא כן בלשון כשדים : (ט) אגרטלי . מזרקים ופירושו בירושלמי למה נקרא שמם אגרטלי שאוגדים שם דם הטלה של"א מ"ן הספ"ר: אגרטלי. המלה חמישית או הא' נוסף ופירושו גביעים: מחלפים . סכינים והוא מענין כליל יחלף בני חלוף שטעמם כריתה : (י) כפורי . מזרקים לקבל דם הקרבנות : משנים. לכפורי זהב: ועשרה כלים אחרים. שאינם נזכרים בשמם אלף והזכיר פרטיהם שהם בכללם אלפים וארבע מאות ותשעים ותשעה ולפי דעתי כן הוא הפרטים שהם אלפים ותנ"ט בכללם הם הכלים הגדולים ואחרי כן כלל אותם בין גדולים וקטנים

מצודת דוד

...ירמיה והיא בכלות שבעים שנה מעת שכבש נבוכד נצר את ...ראשונה וכאשר פירשנו בדניאל : ויעבר קול . צוה להכריז : בכל מלכותו . ...ות מלכותו : וגם במכתב. שלח הדברים האלה במכתב : לאמור . וכה ...ב) נתן לי . ר"ל הואיל וה' מסר בידי כל הממלכות אם כן מסראוי לי ...מצותו : פקד עלי . צוה עלי לבנות וכו' כמ"ש האומר לכורש וגו' והיכל ...עיה מד) : אשר ביהודה . אשר בארץ יהודה : (ג) מי בכם . כי הדברים ...: להכריז ושלח בין העובדי כוכבים ולזה אמר מי הנמצא בכם מעם ה' ...עמו ובעזרתו ויעל וגו' ר"ל הרשות נתון ממני לעלות : הוא האלהים . ...ר שאלהי ישראל הוא האלהים השוכן בירושלים : (ד) וכל הנשאר . ר"ל וכל אשר בע"כ ישאר במקומו כי דל הוא ואין ידו משגת לעלות : מכל המקומות . ר"ל ...אשר כל המקומות אשר דל כזה גר שם שאנשי מקום כ"א ירוממו אותו במתן כסף וכו' ללכת לירושלים : עם הנדבה . ר"ל הנדבה הסיא תהיה מלבד ...אשר יתנו לבית ה' : (ה) ליהודה . אשר ליהודה : לכל העיר . את כל אשר העיר האלהים וכו' : (ו) וכל סביבותיהם . כל העובדי כוכבים אשר סביבותיהם ...י העולים בעת להם די ספוקם כלי כסף וכו' : לבד . חוץ מאשר כל התנדב מה מהם לבית ה' : (ז) הוציא . מאוצר בית העבודת כוכבים אשר נתנם שם נ"נ ...ניאל : (ח) על יד . הוציאם בפקודת המלך : ויספרם . מסרם במספר לששבצר והוא זרובבל וכן היה נקרא בל' פרס . ורז"ל אמרו שהוא דניאל ונקרא כן על שעמד

מצודת ציון

הכרזה כמו ויעבירו קול במחנה (שמות לו) ׃ (ב) פקד ׃ צוה כמו פקודי ה' (תהלים י"ט) : (ד) וברכוש . כן יקרא כל שוה כסף כמו ואת כל רכושו (בראשית יד) : (ה) ראשי האבות . ראשי המשפחות ׃ לכל העיר. את כל העיר הלמ"ד במקום את וכן הרגו לאבנר (ש"ב ג) : רוחו . רצונו : (ו) ובמגדנות . המלה הזאת יורה על דבר המעולה בין בפירות בין במלבושים בין בכלים וכן ומגדנות לחזקיה (דה"ב ל"ב) : לבד על. הוא כפול לתוספ' ביאור וכן הרק אך במשה (במדב' יב) : (ח) על יד . ביד על במקום בי"ת וכן על צבאותם (שמות יב) ורבים כמוהו ׃ הגזבר . הפקיד : (ט) אגרטלי . שם כלי ינתן בו המים לנטילת הידים ׃ מחלפים . סכינים והוא מל' כליל יחלוף (ישעיה ב) ע"ש שבהם שוחטים ומחליפים מחיים למיתה ועפ"ז קראו חז"ל לגדדי האולם מזה ומזה בית החליפות (מדות פ"ד) כי שם גנזו הכהנים הסכינים: (י) כפורי. מזרקות וע"ש שהכהן הזורק היה מקנח אצבעו מן

ב' ובפסוק ואינון מן א"ב מן ב"ב תרין מלין ותרויהון בחד פסוק וסי' ארום הרפו ודעו כי אנכי ארום. ארחות בימי שמגר בן ענת בימי יעל ארחות. אגרט
מספרם אגרטלי זהב. אדו ואצואה אתם על אדו. איככה פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה, בארות ועמק השדים בארות בארות חמר. כפקוד כי תשא את ראש ב

מאות ועשרה כלים אחרים אלף : יא כל כלים
לזהב ולכסף חמשת אלפים וארבע מאות הכל
העלה ששבצר עם העלות הגולה מבבל
לירושלם :

ב א ואלה ׀ בני המדינה העלים משבי
הגולה אשר הגלה נבוכדנצור מלך בבל לבבל
וישובו לירושלם ויהודה איש לעירו : ב אשר
באו עם זרבבל ישוע נחמיה שריה רעליה
מרדכי בלשן מספר בגוי רחום בענה מספר
אנשי עם ישראל : ג בני פרעש אלפים מאה
שבעים ושנים : ד בני שפטיה שלש מאות
שבעים ושנים : ה בני ארח שבע מאות חמשה
ושבעים : ו בני פחת מואב לבני ישוע יואב
אלפים שמנה מאות ושנים עשר : ז בני עילם
אלף מאתים חמשים וארבעה : ח בני זתוא
תשע מאות וארבעים וחמשה : ט בני זכי שבע
מאות וששים : י בני בני שש מאות ארבעים
ושנים : יא בני בבי שש מאות עשרים ושלשה :
יב בני עזגד אלף מאתים עשרים ושנים :
יג בני אדניקם שש מאות ששים וששה :
יד בני בגוי אלפים חמשים וששה : טו בני עדין
ארבע מאות חמשים וארבעה : טז בני א
ליחזקיה תשעים ושמנה : יז בני בצי
מאות עשרים ושלשה : יח בני יורה
ושנים עשר : יט בני חשם מאתים ע
ושלשה : כ בני גבר תשעים וחמשה :
בית לחם מאה עשרים ושלשה : כב אנשי
חמשים וששה : כג אנשי ענתות מאה ע
ושמנה : כד בני עזמות ארבעים ושנים :
קרית ערים כפירה ובארות שבע מאות וא
ושלשה : כו בני הרמה וגבע שש מאות ע
ואחד : כז אנשי מכמס מאה עשרים ו
כח אנשי בית אל והעי מאתים עשרים וש
כט בני נבו חמשים ושנים : ל בני מגביש
חמשים וששה : לא בני עילם אחר אלף
חמשים וארבעה : לב בני חרם שלש
ועשרים : לג בני לד חדיד ואונו שבע
עשרים וחמשה : לד בני ירחו שלש
ארבעים וחמשה : לה בני סנאה שלשת
ושש מאות ושלשים : לו הכהנים בני
לבית ישוע תשע מאות שבעים ושל
לז בני אמר אלף חמשים ושנים : לח בני

תולדות אהרן אשר באו . מגלה טז :

וקטנים שהם חמשת אלפים וארבע מאות וכן כתוב בדברי הימים וכל כלי בית האלהים הגדולים והקטנים ואוצרות בית המלך הכל הביא בבל : (יא) העלות הגולה. שם הפעל : (א) בני המדינה. היא מדינת בבל: (ב) אשר באו . ישוע . הוא יהושע הכהן הגדול:מרדכי בלשן. הוא מרדכי היהודי רק בלשן יתכן שהוא איש אחר והוא חסר וי"ו כאלה שת אנוש: מספר. השני בפסוק הוא שם חשבון והראשון שם איש : (ו) פחת מואב. הוא ראש לישוע וליואב בנים שנולדו לאלה הנזכרים ויתכן להיות ישוע ויואב קדומים לפחת מואב: (ט) זכי כתוב וק' זכי נקרא בב'לשונית וכן בני אטר ליחזקיה שנולדו ליחזקי' רק אטר הוא הראש או חזקיה הראש ואטר בנו הוא והוא הנכון : (כג) אנשי ענתות . כתוב עליהם כה אמר ה' אל אנשי ענתו' הבחורים ימותו בחרב בניהם ובנותיהם ימותו ברעב ושארית לא תהיה להם כי אבי' רעה אל אנשי ענתות שנת פקדתם אכן מהקבלה ידענו ששבו לאל טרם יום הפקידה ונעלה הגזירה מעליהם ונשארו מהם קכ"ח : (כה) קרית ערים . היא יערי' וכן הפירוש בני קרית יערי' בני כפירה בני בארות כך וכך : (כו) בני הרמה בני גבע טעמו כך וכך : (כט) נבו . שם איש וכן מגביש ועילם ואחרי' ויתכן שהוא נבו ובעל מעון וכן לוד וחדיד ואונו חסר וי"ו וכן הוא וחדיד משלשתם יצאו בני ירחו הוא הידוע : (לב) חרים . א

על שם שהמקבל דם במזרק הי' מקנח נצוצות הדם שנתזו על ידו בספת מסנים . שהיו כלים אחרים של מין אחר : (יא) כל . כלים . עתה כו המנויין ושאינן מנויין כולן במניין אחד אבל החשובין הוא מונה : העל (יפעל) : (א) ואלה בני המדינה . אלה בני ישראל אשר ממדינת ארץ העולים עתה מן השבי אשר בגולה לירושלים : וישובו. ועתה חזרו לי ויהודה . ובני יהודה חזרו כל א' וא' לעירו : (ב) אשר באו . בני המ בתחילה כאשר גלו מארץ ישראל לבבל עם זרובבל וגו' : מספר : הרא קמוצה בגדול ושם אדם הוא מספר השני פ"א פתוחה ודבוק הוא : ישראל . הללו בני אדם גדולים וחשובים היו והאחרים היו משוכים ועל כן מנאום אחריהם לבד : (ג) בני פרעוש וגו'. יש בהם בפרש שם אביהם על שם בני המשפחה ויש מהם שמזכירם על שם מקומם מקום פלוני : (לו) הכהנים בני ידעיה. עד עתה מנה בני יהודה ובנימ הוא מונה והולך הכהנים והלוים כמו שנאמר למעלה ויקומו ראשי האבו ובנימי
ב

מצודת דוד

שעמד בשם לרות : (יא) לזהב ולכסף . בין של זהב בין של כסף : חמשת אלפים וכו'. כמספר הזה היו כל הכלים הקטנים עם הגדולים ולמעלה לא מנה כ"א הגדולים והחשובים : עם העלות . העלה יחד עם העלאת בני הגולה : ב (א) בני המדינה . בני מדינת א"י העולים עתה ממה שהיו בשבי הגולה וכו' : וישובו. עתה שבו כ"א לעירו אשר הגלה ממנה : (ב) אשר באו . עתה באו למקומם עם זרובבל וכו': ישוע . הוא יהושע כ"ג : מרדכי בלשן. הוא שם אחד והוא דוד לאסתר המלכה ונקרא בלשן על שידע בשבעים לשון כן אמרז"ל : מספר. הראשון הוא שם איש: מספר אנשי. זהו מספר של החשובי' וכן כל איש ואנשי' שנמקר': (ג) בני פרעוש וכו'. יש מהם מזכיר ע"ש אב המשפח' ויש מהם מזכיר ע"ש עיר': (ו) פחת מואב. הוא שם אחד ישוע יואב . ר"ל מן בני ישוע ומן בני יואב שהיו בני פחת מואב מ אלפים וכו' : (טז) בני אטר ליחזקיה . נתן סימן על אטר לומר שהיה מז או ר"ל עם הבנים של יחזקיה : (כה) קרית ערים . היא קרית יער ביהושע : שבע מאות . ר"ל בני כל שלשה המקומות היו שבע מאות וכו': אחר . לפי שחשב למעלה בני עילם ואין כחשבון הזה לזה אמר שזהו והיו שוין במספר אנשיהן : (לו) הכהנים . ר"ל וזהו מספר הכהנים : לבית ישוע . נתן סימן על ידעיה לומר שהיה מיוחס לבית ישוע ומז

זר׳. בבגד והבגד כי יהי׳ בו נגע צרעת. בצלצלי חללוהו בצלצלי שמע בצלצלי. ברא ואתה בן אדם שים ברא בראש דרך. בליל משא מואב כי בליל. בהבנותו ותבית בתבנות

ף מאתים ארבעים ושבעה : לט בני חרם ד׳. חס׳
ף ושבעה עשר : מ הלוים בני־ישוע וקדמיאל ג׳ ר״ס
ני הודויה שבעים וארבעה : מא המשררים ג׳
י אסף מאה עשרים ושמנה : מב בני השערים
י־שלום בני־אטר בני־טלמן בני־עקוב בני חס׳
טיטא בני שבי הכל מאה שלשים ותשעה : ג׳
הנתינים בני־ציחא בני־חשופא בני טבעות : ב׳ חסר וח׳ נ״לג׳ וכתי״ח׳
בני־קרס בני־סיעהא בני פדון : מה בני־ ג׳ כתיב ח׳ ג׳ ח׳ חס׳ וח׳
בנה בני־חגבה בני עקוב : מו בני־חגב בני־ מ״ל
מלי בני חנן : מז בני־גדל בני־גחר בני ראיה : שלמי ק׳. ב׳
בני־רצין בני־נקודא בני גזם : מט בני־עזא
י־פסח בני בסי : נ בני־אסנה בני־מעונים
י נפיסים : נא בני־בקבוק בני־חקופא בני נפוסים ק׳
חור : נב בני־בצלות בני־מחידא בני חרשא : ג׳
בני־ברקוס בני־סיסרא בני־תמח : נד בני ג׳. ב׳
יח בני חטיפא : נה בני עבדי שלמה בני־סטי ג׳. ג׳

בני־הספרת בני פרודא : נו בני־יעלה בני־ ג׳. ג׳
דרקון בני גדל : נז בני שפטיה בני חטיל בני ג׳ ג׳
פכרת הצבים בני אמי : נח כל־הנתינים ובני כ׳ ג׳ ג׳
עבדי שלמה שלש מאות תשעים ושנים :
נט ואלה העולים מתל מלח תל חרשא כרוב ב׳ מ״ל
אדן אמר ולא יכלו להגיד בית־אבותם וזרעם ג׳ וח׳ אדן ואמר
אם מישראל הם : ס בני־דליה בני־טוביה בני ג׳. י״ב ס״פ
נקודא שש מאות חמשים ושנים : סא ומבני
הכהנים בני חביה בני הקוץ בני ברזלי אשר ב׳ וכסי׳
לקח מבנות ברזלי הגלעדי אשה ויקרא על־ ס׳
שמם : סב אלה בקשו כתבם המתיחשים ולא ד׳ ר״ס בסי׳
נמצאו ויגאלו מן־הכהנה : סג ויאמר התרשתא ב׳
להם אשר לא־יאכלו מקדש הקדשים עד עמד
כהן לאורים ולתמים : סד כל־הקהל כאחד ארבע ג׳. ז׳
רבוא אלפים שלש־מאות ששים : סה מלבד ג׳ מ״ל. ב׳
עבדיהם ואמהותיהם אלה שבעת אלפים שלש

לדות אהרן מתל מלח. (קידושין סה) : בני הקוץ . כתובות כד : התרשתא. שם סוטה מח (קידושין סה) : כל הקהל . ב״מ נח ערכין לב :

נימין והכהנים והלוים וגו׳ : (מא) המשוררים . הלוים שהיו משוררים וכן [ש]ומרים הם הלוים שהיו שוערים משערי בית המקדש : (מג) הנתינים . עכשיו א מונה אותם נתינים שהיו חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ומשם היתה יוצאת נסתם : (נח) ובני עבדי שלמה . עבדים היו לשלמה המלך והללו בנים היו בני בניהם : (נט) ואלה העולים מתל מלח וגו׳ . ואי זה מעשה הגיע להם א יוכלו להגיד וגו׳ : וזרעם . של אבותם לפי שאבדו יחס שלהם ולא ידעו ם מישראל הם : (ס) בני דליה וגו׳ . גם הם בכלל אלה העולים מתל מלח : (סא) אשר לקח . כל אחד מבני ברזילי הגלעדי לקח אשה : ויקרא על שמם . זה נקרא שמו של ברזילי על שמם לפי שהם לקחו מבנותיו : (סב) אלה . כהנים אלו המתיחסים שהיה להם להתיחס באותו כתב ולא נמצא כתב יחוסן : ויגאלו . היו מגואלים ומגועלים שלא יעבודו עוד עם שאר הכהנים בעבור שלא נמצא כתב יחוסן : (סג) התרשתא . הוא נחמיה בן חכליה ואמרו רבותינו שנקרא שמו תרשתא שהתירו לו חכמים לשתות יין נסך של עכו״ם על אשר היה משקה למלך: קדש הקדשים . חטאות ואשמות כשאר כהנים: עד עמד כהן וגו׳. כאדם האומר זכירו עד יבוא המשיח לא יעלה דבר זה ואיני יכול לפתור עד עמוד כהן [ל]אורים ותומים בבית שני לפי שמצינו בפ״א של יומא שהיה בית שני חסר מאורי׳ [ו]תומים : (סד) כל הקהל כאחד. כשהיו כולם ביחד עם הכהנים והלוים והנתינים יה בהם חשבון זה ובני ישראל המנויים למעלה הם של שבט יהודה ובנימין אותם אשר נחסרו מחשבון זה שלא תמצאם למעלה הם היו משאר השבטים וכן פורש בסדר עולם כל הקהל כאחד ארבע רבוא וגו׳ ובפרטן אינן אלא שלשים לף וי״ג אלף היכן הם אלא שעלו משאר השבטים: (סה) מלבד עבדיה׳ ואמהותיה׳. ולא היו בכלל הקהל : ולהם משוררים ומשוררות מאתים . לפי שהיו עולים בשמחה

(מ) בני ישוע וקדמיאל. הם נולדו לבני הודויה כי הפועל האמתי הוא אחרון כאשר אמרתי : (מב) בני השוערים . שומרי השערים הם בני אסף : (מג) הנתינים . הם ראשי גבעון ובנותיה ויהושע נתנם לבית אלהיו ועל כן נקראו נתיני׳ אע״פ שנאמר אחרי כן ומן הנתינים שנתן דוד והשרים לעבודת הלוים כי הטעם קיי׳ הנתינה או נקראו מן היום ההוא נתינים כי מקודם היו נקראים גבעונים : (מו)שמלי הכתיב ושלמי קרי כי נקרא בשני שמות: (נ) מעונים ונפוסים. שמות בני אדם : (נה) בני הסופרת . יתכן שהוא שם תואר לאשה או פועלת בגלל ה״א הדעת : (נז) פוכרת הצביים . לא ידענו אם זה שם אשה: (נט) תל מלח תל חרשא . מקומות שנים : ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם. הם נקראו אסופים שנאספו מן השוק כי לא הכירו אב ואם ולא נודע אם מישראל הם : (סא)ויקרא על שמם. על שם הבנות שהם מזרע ברזילי קרא את שם עצמו ברזילי: מבנות . הטע׳ אחת מבנותיו וכן ויקבר בערי הגלעד : (סב)אלה . ולא נמצאו. יש אומרים שהוא דבק עם כתבם כי המלה מחברת מן האחדים כדרך תקראנה מלחמה והנכון בעיני שהוא דבק עם המתיחשים והם בני ידעיה הנזכרים למעלה ולא נמצאו בכתב יחוסם על כן הוסרו מן הכהונה כי מלת ויגואלו מן הכהונה מלשון לחם מגואל והטעם נמאסו ויש אומרים כי האל״ף תחת העי״ן : (סג)התרשתא.יש אומרים שנק׳א כן בעבור שהותר לו שתיית יין של עכו״ם והטעם התיר שתא ויתכן שהוא שם תפארת וגדולה בלשון כשדים כענין שר או פחה והוא הנכון: הקדש הקדשים . הם התרומות : עד עמוד כהן לאורי׳ ותומים . האורים שעשה משה נגנזו ולא נעשו עוד אחרים תחתם ופירוש עד עמוד כהן הראוי לאורים ולתומים : (סד) כל . כאחד . כאשר היו הקהל מספר אחד בכללם כך וכך : (סה) מלבד . ולהם משוררים ומשוררות להלל לה׳: ומראשי

מצודת ציון

מן הדם בשפת המזרק לזה קרוי כפור שהוא ענין קנות ובדרז״ל ובעי לכפורי ידיה (גיטין נו) : משנים . מל׳ שביים ור״ל כפולים הראוי להשתמש בהן בשתי עבודתן : (סב) המתיחשים . ענין יחוס הוא הודעת סדר הדורות מן המשפחות ממי יצאו ומי אביהם : ויגואלו . ענין טנוף ונמאס כמו לחם מגואל (מלאכי א): (סד) רבוא . הוא עשרת אלפים : פרדיכם

מצודת דוד

(לט) בני חרם . לא זהו הנזכר למעלה . או יתכן אשר למעלה חשב הישראלים מחרם וכאן חשב הכהנים מחרם : (מ) לבני הודויה . נתן סימן על ישוע וקדמיאל לומר שהיו מבני הודויה : (מב) השוערים . שהיו שומרים שערי המקדש עד לא לו והם היו בני שלום וכו׳ : (מג) הנתינים . הם הגבעונים ונקראו נתינים ע״ש שנאמר בם ויתנם יהושע חוטבי עצים וגו׳ (יהושע ט) : (נח) בני עבדי שלמה. והם היו בני סטי וכו׳ : (נט) ואלה . הנזכרים למטה בני דליה וכו׳ הם היו העולים מתל מלח וכו׳ ושמות מקומות הן בבבל : ולא יכלו להגיד . כי לא ידעו מבני מי הם : בית אבותם וזרעם . היא היא כי זרעם ר״ל מזרע מי יצאו והוא כפל ענין במלות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב) : (סא) ומבני הכהנים . והם בני חביה וגו׳ : אשר לקח . הוא חוזר על בני ברזלי לומר שאביהם לקח אחת מבנות ברזלי לאשה ולזה היה נקרא עליהם שם ברזלי לומר עליהם בני ברזילי : (סב) אלה . הכהנים האלה : כתבם . דבר כתוב מהם : המתיחשים . אשר הוסף בו סדר הדורות : ולא נמצאו . בספר היחוס לא נמצאו אלה כתובים וזכורים : ויגאלו . ולכן נמאסו מן הכהונה : (סג) התרשתא . הוא נחמיה בן חכליה וכן אמר ויאמר נחמיה הוא התרשתא (נחמיה ח) ואמרז״ל לפי שהיה משקה למלך והתירו לו חכמים לשתות יין נסך לכן נקרא התרשתא והיא מלה מורכבת התר שתא : אשר לא יאכלו . ר״ל משפטם היה אשר לא יאכלו מקדש הקדשים ואמרז״ל זו היא תרומה וקדשי המזבח : לאורים ולתומים . לשאול בהם אם הם כהנים כשרי׳ כאומר עד שיבוא המשיח וישאלו אז באורים ותומים כי בבית השני לא היו האורים ותומים לשאול בהם : (סד) כל הקהל כאחד . כולם יחד הישראלים והכהנים הלוים והנתינים בני עבדי שלמה ; ארבע רבוא וגו׳ . ובפרטן לא יעלו אף למספר שלשה רבוא אבל לא חשב בפרטן כ״א הישראלים מבני יהודה ובנימין ועם מהם שעלו מיתר השבטים היו כחשבון הזה וכן מפורש בס״ע : (סה) מלבד. החשבון הזה

אבן שלמה מסע נבנה. בכספיא ואצואה אתם על אדו הראש. גל קחי ריחים וטחני קמח גלי. גזז ועיפה פילגש כלב גזז: גנבת ותלד לו אחות תחפנס את גנבת. תחפנס ותלד לו אחות פנחס. גליל' ושתי דלתות עצי. דודיך מה יפו דודיך אחותי כלה. האדום תלעיטני נא מן האדם האדם הזה. הערכך וחשב לו הכהן את מכסת הערכך. חגדגדה משם נסעו הגדגדה ומן הגדגדה. הגלת ערי הנגב סגרו ואין פותח. הלהן תשברנה עד אשר יגדלו. העיט צבוע נחלתי לי העיט. החררי שמה החררי אחיאם. הודינו לך אלהים הודינו. ובאהל ויצא לבן באהל יעקב. ובמקנה ויבואו את מקניהם אל יוכף. וגבר והיה כאשר ירים משה ידו. והפשתה והשעורה נכתה כי השערת. והגישו אדניו אל האלהים והגישו. והאמה מזה והאמה מזה בעדף בארך. ולמה ויאמר לה אלקנה אישה חנה. והראש אחד יפנה דרך והראש. ולשון ויבא אוריהו אליו ולשלוםי ומזקני כה אמר ה' הלוך וקנית לך בקבוק. ולמד ויפנו אליו עורף ולא פנים. וילמדו ביהודה וילמדו בעם. ובערו ויצאו יושבי ערי ישראל ותורות ויען חזקיהו ויאמר. ומאחזת הלוים ומאחזת. ובנביא העלה ה' את ישראל ממצרים. וללא וימים רבים לישראל. ותורות ויען יחזקיה ויאמר. ויחזק מלך הנ

מאות שלשים ושבעה ולהם משררים ומשררות ס'
מאתים: סו סוסיהם שבע מאות שלשים וששה
פרדיהם מאתים ארבעים וחמשה: סז גמליהם ג' ר"פ
ארבע מאות שלשים וחמשה חמרים ששת
אלפים שבע מאות ועשרים: סח ומראשי
האבות בבואם לבית יהוה אשר בירושלם
התנדבו לבית האלהים להעמידו על מכונו: ג'
סט כבחם נתנו לאוצר המלאכה זהב דרכמונים ב' מ"ל
שש רבאות ואלף וכסף מנים חמשת אלפים ג'
וכתנת כהנים מאה: ע וישבו הכהנים והלוים
ומן העם והמשררים והשוערים והנתינים י' מ"ל
בעריהם וכל ישראל בעריהם: ד' מלעי' בסו' פסו'
ג א ויגע החדש השביעי ובני ישראל
בערים ויאספו העם כאיש אחד אל ירושלם: י"ג. ג'

ב ויקם ישוע בן יוצדק ואחיו הכהנים וזרבבל
בן שאלתיאל ואחיו ויבנו את מזבח אלהי
ישראל להעלות עליו עלות ככתוב בתורת
משה איש האלהים: ג ויכינו המזבח על
ר'. ויעלו ק' מכונתו כי באימה עליהם מעמי הארצות ויעלו
עליו עלות ליהוה עלות לבקר ולערב: ד ויעשו
ס' את חג הסכות ככתוב ועלת יום ביום במספר
ג' ב'. ד' כמשפט דבר יום ביומו: ה ואחרי כן עלת
תמיד ולחדשים ולכל מועדי יהוה המקדשים
ולכל מתנדב נדבה ליהוה: ו מיום אחד לחדש
ד'. ב' וא' מוסד השביעי החלו להעלות עלות ליהוה והיכל יהוה
ד'. ב' לא יסד: ז ויתנו כסף לחצבים ולחרשים ומאכל
ו'. ס' חסר ומשתה ושמן לצדנים ולצרים להביא עצי ארזים
כ'. ג' כתיב א' מן הלבנון אל ים יפוא כרשיון כורש מלך פרס

תולדות אהרן ומשוררים. קידושין סט ב"מ כה: ויכינו. זבחים סב:

(סח) ומראשי. ממקצתם ולא כולם: לבית ה'. הלמ"ד כטעם בעבור: על מכונו. על היסוד שהיה שם בתחלה מוכן: (סט) ככוחם. כנגד הקהל ידבר כי לא נתנו האבות רק שתי רבוא וכסף שנים אלפים ומאתים כי כן מפורש במספר השני ואמרו שש רבואות בכלל אחד רצה לומר בין הקהל ובין ראשי האבות ואחרים המתנדבי' ממלכו' כורש: דרכמונים. דינרי זהב: רבואות. האל"ף תחת הכפל וכן בזאו נהרים: מני'. משקלי' וחבירו המנה יהיה ותרגום שבעה שקלים שבעה מני': (ע) וישבו השוערים. שומרי השערי' להלל השם: (א) ויגע. נקראו כל ימי הלבנה חדש בעבור התחדשה כל ט"ו ימים: כאיש אחד. פירוש אסיפת העם היתה במהרה כאסיפת איש אחד: (ב) ויקם. וזרובבל. נקרא כן בעבור בני ציון שהם זרויין בבבל: בן שאלתיאל. לא אביו היה רק שאלתיאל דודו טפחו על כן נקרא בנו וכן כתוב בדברי הימים ובני יכניה אסיר שאלתיאל בנו ומלכיא' ופדיה ובני פדיה זרובבל ושמעי וכן נקראו בני מרב בת שאול בני מיכל כי היא טפחתם: (ג) ויכינו. כי באימה. בעבור אימה עליהם הכינו מזבח לאל שיעזרם: ויעלו. המעלה אחד והוא יהושע הכהן שהקריב בתחלה הקרבנות ואמ' ויעלו כי אחיו עזרוהו: עולות לבקר. פירוש עולות הראויים לבקר ולערב והם שתים: (ד) ביומו. הוא דבק עם דבר יום פירוש ביומו הראוי לדבר וכן מדי חדש בחדשו דבק עם מדי כי הוא כטעם עת וזמן: (ה) ואחרי כן. אחרי חג הסכות עולות עומדות במקום ארבעה וכן הוא עולת תמיד לא נפסקה ועולה לחדשים ועולה לכל מועדי ה': המקדשים. הנקראים קדושים מפי בית דין ועולה לכל מתנדב והטעם שלא בטלו הקרבנות אחרי כן מראש תשרי שהחלו לעלות עולות: (ז) כרשיון. מענין רשות: לנגה

בשמחה מבבל לא"י היו צריכים למשוררים ומשוררות כדי שיהו מטיילות כהם בדרך שמחתם: (סח) התנדבו. היו מתנדבין לבניין הבית: (סט) ככחם. כפי כח וממונם: דרכמונים. שם מטבע של זהב: וכתנות כהנים. לשרת בהם: (א) ויגע. כמו והגיע: החדש השביעי. הוא חדש תשרי ובני ישראל אשר היו בערים מה עשו ויאספו כולם כאחד לירושלים: (ג) ויכינו המזבח על מכונותיו כדי להקריב עליו קרבנות שהרי היו יראים מעמי הארצות שלא יקנתרום וישיאו ולשיכום למלך וכנו המזבח לעלות עליו עולות למען ישמעו ויבינו העמים כדבר אשר עשהו ע"פ המלך ועל כן ימנעו מלקנתרם לבניין הבית: לבקר ולערב. תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים: (ד) ועולת יום ביום במספר. קרבנות החג במספרם כמשפטם: (ה) ואחרי כן. ולאחר הסוכות היו מקריבים קרבנות בכל יום לבקר ולערב: ולחדשים. ולראשי חדשים היו מקריבים קרבנות של ראשי חדשים: ולכל מועדי ה'. ולשאר מועדות קרבניהם: ולכל מתנדב. ולכל אותם המתנדבים נדבותיהם היו מקבלים הכהנים אותם להקריבם ומיום אחד בתשרי התחילו להקריב קרבנות ועדיין לא נבנה יסוד הבית: (ז) לצידונים ולצורים. בני צור וצידון שהיו אומנים לבנות הבית: אל ים יפוא. דרך הים היו מביאים אותם: כרשיון. כאשר היה רשות המלך עליהם לבנות הבית. כרשיון לשון רשות מגזרת רשה שהרי מן אבה יאמר אביון ומן צבה יאמר צביון ומן חזה חזיון ומן רעה רעיון מן חבה חביון ומן רשה יאמר רשות כמו מן ענה ענות ומן שבה שבות ומן ראה ראות ומן זכה זכות כמצאנו רשות ורשיון באין ויוצאין מגיזרה אחת לפי שער הדקדוק ולשון א' הם. ומנחם חברו ל' ארשת שפתינו ולא דקדק בגיזרתו ואעפ"כ

מצודת ציון

(סו) פרדיהם. הם הבאים מן הסוס והחמור: (סח) מכונו. מל' כן ובסיס: (סט) דרכמונים. שם מטבע ידוע אצלם: מנים. שם משקל ליטרא: (א) ויגע. כמו והגיע: (ג) מכונותיו. מל' כן ובסיס: (ז) לצדונים ולצורים. אנשי

מצודת דוד

הזה הוא מלבד עבדיהם ואמהותיהם של אלה הנזכרים והיו שבעת אלפים וכו' משוררים ומשוררות. זכרים ונקבות לשורר בדרך כי עלו בשמחה ובטיול (סח) ומראשי. מקצת מראשי האבות: לבית ה'. ר"ל למקום בית ה' כי עדיין לא בנו הבית: לבית האלהים. וחוזר ומפרש: להעמידו וגו'. ר"ל להעמיד הבית על כנו ובסיסו: (סט) ככחם. כ"א התנדב כפי כח עשרו: לאוצר המלאכה. אל המקום שאצרו שם הזהב והכסף למלאכת הבנין: וכתנות כהנים. שילבשו אותם הכהנים בשעת העבודה: (ע) ומן העם. מבני יהודה ובנימין: בעריהם. אף היו ערי נחלתם עד שלא גלו: וכל ישראל. הם העולים מיתר השבטים: ג (א) בערים. היו בערי נחלתם: כאיש אחד. ר"ל היו מסכימים כביאת איש אחד: (ב) בן שאלתיאל. בן בנו היה כמ"ש (בד"ה): לעלות עליו עולות ככתוב וגו'. המה עולות התמיד: (ג) כי באימה. כי בעבור האימה והפחד שהיה עליהם מעמי הארצות מהרו בבנין המזבח להקריב בו לה' ולשאול מעמו העזר בעת הבאת הקרבנות: עולות לבקר ולערב. הם התמידין: (ד) את חג הסוכות. ר"ל קרבנות החג: ועולת יום וגו'. העולות הראויות לכל יום במספר הראוי כמשפט התורה הביאו של כל יום ביומו: (ה) ואחרי כן. אחר סוכות הקריבו בו עולות תמיד בתמידות מבלי הפסק ועולות לחדשים וכו': ולכל מתנדב. הקריבו לכל מי אשר התנדב קרבן: (ו) החלו. אז התחילו להעלות וכו' אבל לא הקריבו בתמידות עד אחר הסוכות: לא יסד. עדיין לא בנו היסוד: (ז) לחוצבים. המה כורתי האבנים ממקום מחצבם: ולחרשים. הם האומנים בוני הקיר: לצדונים ולצורים. כי יודעים המה לכרות העצים

שריו. ולאלוה. מעוזים על כנו יכבד. ושכר רב מחולל כל. ומקרה כי מקרה הבהמה. ובחשך כי בהבל בא ובחשך ילך. וברחוב ויצאו העם ויביאו דעזרא. ומביאי׳

יהֶם׃ ח וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְבוֹאָם אֶל־בֵּית　ב׳. מ״ח
אֱלֹהִים לִירוּשָׁלַ͏ִם בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי הֵחֵלּוּ זְרֻבָּבֶל
־שְׁאַלְתִּיאֵל וְיֵשׁוּעַ בֶּן־יוֹצָדָק וּשְׁאָר אֲחֵיהֶם ׀
כֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְכָל־הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי יְרוּשָׁלַ͏ִם　ב׳. ב׳
עֲמִידוּ אֶת־הַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה
צֵּחַ עַל־מְלֶאכֶת בֵּית־יְהוָה׃ ט וַיַּעֲמֹד יֵשׁוּעַ ס׳.　ג׳ דסמיך
יו וְאֶחָיו קַדְמִיאֵל וּבָנָיו בְּנֵי־יְהוּדָה כְּאֶחָד　ז׳
צֵּחַ עַל־עֹשֵׂה הַמְּלָאכָה בְּבֵית הָאֱלֹהִים בְּנֵי　ג׳ וא׳ אל עשה
דָד בְּנֵיהֶם וַאֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם׃ י וְיִסְּדוּ הַבֹּנִים　ג׳. ב׳
ת־הֵיכַל יְהוָה וַיַּעֲמִידוּ הַכֹּהֲנִים מְלֻבָּשִׁים　ד׳
חֲצֹצְרוֹת וְהַלְוִיִּם בְּנֵי־אָסָף בַּמְצִלְתַּיִם לְהַלֵּל　ב׳ ואסף
ת־יְהוָה עַל־יְדֵי דָּוִיד מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל׃ יא וַיַּעֲנוּ
הַלֵּל וּבְהוֹדֹת לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי־לְעוֹלָם חַסְדּוֹ　ג׳ כתיב כן
־יִשְׂרָאֵל וְכָל־הָעָם הֵרִיעוּ תְרוּעָה גְדוֹלָה　בסי׳ מלעו׳ פסו׳. ב׳
הַלֵּל לַיהוָה עַל הוּסַד בֵּית־יְהוָה׃ יב וְרַבִּים　ב׳. ו׳
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר　ד׳. י׳
אוּ אֶת־הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן בְּיָסְדוֹ זֶה הַבַּיִת　ג׳

בְּעֵינֵיהֶם בֹּכִים בְּקוֹל גָּדוֹל וְרַבִּים בִּתְרוּעָה
בְשִׂמְחָה לְהָרִים קוֹל׃ יג וְאֵין הָעָם מַכִּירִים קוֹל　ג׳ מ״ג
תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה לְקוֹל בְּכִי הָעָם כִּי הָעָם מְרִיעִים
תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְהַקּוֹל נִשְׁמַע עַד־לְמֵרָחוֹק׃　ג׳ א׳ חסר. ב׳ חס׳ ג׳
ד א וַיִּשְׁמְעוּ צָרֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִן כִּי־בְנֵי
הַגּוֹלָה בּוֹנִים הֵיכָל לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
ב וַיִּגְּשׁוּ אֶל־זְרֻבָּבֶל וְאֶל־רָאשֵׁי הָאָבוֹת וַיֹּאמְרוּ
לָהֶם נִבְנֶה עִמָּכֶם כִּי כָכֶם נִדְרוֹשׁ לֵאלֹהֵיכֶם וְלֹא ׀　ג׳ מ״ג. ולו ק׳
אֲנַחְנוּ זֹבְחִים מִימֵי אֵסַר חַדֹּן מֶלֶךְ אַשּׁוּר הַמַּעֲלֶה　ג׳ בטעם
אֹתָנוּ פֹּה׃ ג וַיֹּאמֶר לָהֶם זְרֻבָּבֶל וְיֵשׁוּעַ וּשְׁאָר
רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לֹא־לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת　ד׳. ג׳
בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה לַיהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ הַמֶּלֶךְ כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ־　ה׳
פָּרָס׃ ד וַיְהִי עַם־הָאָרֶץ מְרַפִּים יְדֵי עַם־יְהוּדָה
וּמְבַלְּהִים אוֹתָם לִבְנוֹת׃ ה וְסֹכְרִים עֲלֵיהֶם יוֹעֲצִים　ומבהלים ק׳
לְהָפֵר עֲצָתָם כָּל־יְמֵי כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס וְעַד־　ג׳ לשון אגר ג׳
מַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מֶלֶךְ־פָּרָס׃ ו וּבְמַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ　ב׳

לנצח. חולין כד: קדמיאל. ערכין יג: ורבים מהכהנים. הוריות ו תמורה טו: בכי העם. הוריות ו תמורה טו: לא לכם. שקלים ב ערכין ו (שקלים מו):

ש״כ שני פנים הללו קרובים זה לזה במשמעותם: (ח) בחדש השני. הוא אייר: מהשבי. כל אותן שבאו מהשביה לירושלים: ויעמידו. העמידו הלוים וררים לנצח ולומר שירה לפני הבונים בשעת בניין יסוד הבית: לנצח. שני ות הללו הם ניצוחי שירה כמו למנצח (בנגינות) מזמור לדוד (תהלים ד׳): ויעמוד ישוע. עמדו ואמרו שירה ביחד סביב עושי מלאכ׳ יסוד הבית: יסדו. משקל חזק מן יסוד כמו ויסדו טירותיהם כן ויסבו מן יסב ויסדו מן . ומשמעותן ויסדו ויסבו. במשקל חזק בשתי יודי״ן אחת פעולה וא׳ של יסוד ונן היו מייסדים מיושבים: ויסדו הבונים. והבונים מ יסדים את יסוד היכל בשעה שהיו מנצחים בשירתם והעמידו הכהנים מלובשים בגדי כבוד וחצוצרו׳ הם לתקוע בהם: והלוים בני אסף. היו משוררים: במצלתים. כמו (תלים) צלצלי שמע כלי שיר הם: ע״י דוד. שהיו מנצחים ומשוררים שירות

(ח) לנצח. לחזק מענין ויז נצחם או מן נצח: (ט) ישוע בניו. הנכון ובניו וכן בני חנדד פירושו ובני: (י) ויסדו. מלובשים. בגדי כהונה: במצלתים. מן בצלצלי שמע: על ידי דוד. בעבור המנגן ביד יקרא הנגון יד: (יא) הוסד. שם הפועל: (יב) ביסדו. דבק עם זה הבית ופי׳ אשר ראו בעיניהם הבית הראשון בעת יסדו בית שני היו בוכים: (ב) ולא אנחנו. קרי בוי״ו וכתיב בא׳ל״ף ופי׳ ולא אנחנו זובחים לזולתו: לא לכם ולנו. טעמו שתתערבו עמנו לבנות בית אלהינו: (ג) כי אנחנו יחד. רמז לכל קהל יש־אל: (ד) ומבלהים. כתי׳ מן בלהות אתנך ומבהלי׳ קרי לנטות אחרי רבים בשורש בהל בלה כי מעט הם רק הענין אחד: (ה) וסוכרים. הסמ״ך תחת שי״ן: (ו) ובמלכות אחשורוש. הוא המכונה ארתחששתא

וד מלך ישראל: (יא) ויענו. לשון עניית זמר כמו ותען להם מרי׳ (שמות טו): ובהודות. ובהודיו׳: כי טוב. להודות לה׳: וכל העם. שאר עם ישראל: על ד. כל השמחות הללו היו עושים על בנין היסוד אשר הוסד בבית ה׳: (יב) ביסדו. ביסד שלו מן שם דבר של יוסד ומן יסד יאמר ביסדו. כמו מן חדש בחדשו מן בקדשו: זה הבית. כשהיו רואין בניין בית זה היו בוכין מתוך שהיו זוכרים אותו בניין גדול של בית ראשון: ורבים. אשר לא ראו בניין בית ראשון היו ין ומריעין בשמחה בקול גדול מרוב שמחתן שיצאו מגליתן: (יג) ואין העם מכירים. אותן השומעים לא היו מכירים קול תרועה של שמחה מפני קול בכי העם י העם השמחים היו מריעים תרועה גדולה וקול הבכי נשמע יותר ויותר עד למרחוק: (א) צרי יהודה ובנימין. הם העכו״ם אשר הושיב סנחריב בא״י כמו מר (מלכים ב׳ י״ז) ויבא מלך אשור מבבל ומכות׳ ומעוה ומחמת ומספרוים ויושב אותם בערי שומרון תחת בני ישראל: (ב) ויאמרו נבנה עמכם. היו אומרי׳ מען תתבטל מלאכת הבית על ידיהם שלא לבנות עוד: מימי אסר חדון מלך אשור. בנו של סנחריב שלאחר שסנחריב הושיבם שם הרגוהו אדרמלך ושראצר וימלוך אסר חדון בנו תחתיו שנאמר (ישעיה ל״ז) ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב וגומר וימלך אסר חדון בנו יו: (ג) כי אנחנו. אלא אנחנו לבדנו נבנה כי זה משמש במקום אלא: (ד) עם הארץ. הם צרי יהודה ובנימין: מרפים. לבטלם ממלאכתם: לבנות. כמו מלבנות. עד כי חדל לספור: (ה) וסוכרים. כתיב בסמ״ך ופתרונו כאלו כתוב בשי״ן שהיו שוכרים יועצים כדי לבטל המלאכה: כל ימי. מלכות כורש ומלכות אחשורוש מלך אחר כורש עד שנת שתים לדריוש שמלך אחר אחשורוש היתה המלאכה בטלה: (ו) ובמלכות אחשורוש. שמלך אחר כורש הוא אחשורוש שלקח אסתר:

כתבו

מצודת דוד

ם (במ״א) בבנין שלמה: אל ים יפוא. להשימם עליו ולבוא לירושלים: כרשיון. ות כורש אשר היה עליהם לבנות את הבית: (ח) בחדש השני. הוא אייר: ו זרובבל וגו׳. התחילו בבנין: לנצח. לנמר שירה ולנגן בעת הבנין: (ט) לנצח עושי המלאכה. לנגוש עליהם לבל ירפו ידיהם מן המלאכה: בני חנדד וגו׳. הם היו נוגשים על עושי המלאכה: (י) מלובשים. בבגדי כבוד ובידם החצוצרות: די דוד. בהסלול כאמור ע״י דוד: (יא) ויענו בהלל. הרימו קול בהלל וכו׳ לומר כי טוב להודות לה׳ כי לעולם מוסף חסדו על ישראל: על הוסד. כל השמחות היו על אשר בניתו היסוד מבית ה׳: (יב) את הבית הראשון. שבנה שלמה: ביסדו. בעת יסדו הבית הזה: בעיניהם. ר״ל והמה רואים: בוכים. היו בוכים כי היה קטן הרבה מן הבית הראשון: ורבים. אשר לא ראו הבית הראשון הם היו מריעים בשמחה להרים קול גדול על שמחת הבנין: (יג) ואין העם מכירים. השומעים לא היו מכירים קול תרועת השמחה מפני קול הבכי: כי העם. עם כי העם השמחים היו מריעים תרועה גדולה אבל קול הבכי נשמע עד למרחוק קול השמחים: ד (א) צרי יהודה. הם העובדי כוכבים אשר הושיב מלך אשור בערי ישראל: (ב) נבנה עמכם. כוונתם היה להתחבר עמהם לדעת מצפוני למצוא עלילה מה להשבית את המלאכה: ולו אנחנו זובחים. כמ״ש בהם את ה׳ היו יראים (מ״ב יז): מימי אסר חדון. כי סנחריב הגלה את ישראל והומת בניו ומלך אסר חדון בנו תחתיו כמ״ש במלכים והוא הושיב במקומם מבבל ומכותה וכו׳: (ג) לא לכם ולנו. לא לשנינו יחד אנחנו ואתם לבנות הבית כי מה לבנות הבית לה׳ רק אנחנו בני ישראל יחד נבנה הבית לה׳: כאשר צונו. ר״ל אותנו צוה המלך ולא אתכם: (ד) מרפים. הביאו מורך בלבבם למען ירפו ידיהם מן הבנין: ומבהלים. היו מפחידים אותם מלבנות: (ה) וסוכרים. היו שוכרים

יועצים

מצודת ציון

אנשי צידון וצור: כרשיון. הוא מל׳ רשות הידוע בדרז״ל: (ח) לנצח. ענינו גלות השיר ע״ש שדרך בעלי השיר לנצח זא״ז בהרמת הקול ובהכרעת הנעימה: (ט) ואחיו. חבריו ורעיו: לנצח. ענינו נגישה וכפיה והיא מל׳ נצחון והתגברות: (י) במצלתים. עשוי הוא משני כלי נחושת להשמיע קול גדול בהקשתן זה בזה וכן בצלצלי שמע (תהלים קן): (יא) ויענו. ענין הרמת קול כמו וענו הלוים וגו׳ קול רם (דברים כז): (א) צרי. אויבי: (ד) מרפים. מל׳ רפיון: לבנות. כמו מלבנות:

וסוכרים

בימים ההם ראיתי ביהודה. ושמותן אהלה הגדולה. ויטמינו ויביאו המצורעים האלה בקצה המחנה. ואצבעות ותהי עוד מלחמה בגת. ותפוצינה מבלי רעה ותהיינ
וגלות החל הזה לבני ישראל אשר כנענים. זמרו למלכנו זמרו. וזחת ובני שימון אמנון. חיי ואעבור עליך ואראך מתבוססת ושארהון במסר' רבתא בס"ד: בתחלת ו' ומ
והם הומתו בימי קציר תחלה כתיב. ויהי בתחלת שבתם שם. בתחלת עלות הלקש. באו בית לחם בתחלת קציר שערים · בתחילת תחנוניך יצא. ובמלכות אחשורוש בתח
סימן ריש סיפרא עד ואחר הדברים ארתחששתא שי"ן ומן ואחר עד סופא דסיפרא ארתחשסתא סמ"ך: ושוריא חד מן ג' מלין קרמות' נסיב מן תנית' וסי' הייתה מוצי
אתמול גם שלשום הית המוציא קרי. ירעתה שחר המימך צוית בקר ידעת השחר קרי. ומתחתה לשכות האלה ומתחת הלשכות קרי. נחילופים ב' מלין תנינא נבכא

בִתְחִלַּת מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ שִׂטְנָה עַל־יֹשְׁבֵי יְהוּדָה ו׳. כ׳כתרי לים׳ ח׳
וִירוּשָׁלִָם׃ ז וּבִימֵי אַרְתַּחְשַׁשְׂתָּא כָּתַב בִּשְׁלָם
מִתְרְדָת טָבְאֵל וּשְׁאָר כְּנָוֺתָו עַל־אַרְתַּחְשַׁשְׂתָּא ג׳. ל׳. כנותיו
מֶלֶךְ פָּרָס וּכְתָב הַנִּשְׁתְּוָן כָּתוּב אֲרָמִית וּמְתֻרְגָּם
אֲרָמִית׃ ח רְחוּם בְּעֵל־טְעֵם וְשִׁמְשַׁי סָפְרָא כְּתַבוּ
אִגְּרָה חֲדָה עַל־יְרוּשְׁלֶם לְאַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מַלְכָּא
כְּנֵמָא׃ ט אֱדַיִן רְחוּם בְּעֵל־טְעֵם וְשִׁמְשַׁי סָפְרָא
וּשְׁאָר כְּנָוָתְהוֹן דִּינָיֵא וַאֲפַרְסַתְכָיֵא טַרְפְּלָיֵא
אֲפָרְסָיֵא אַרְכְּוָי בָבְלָיֵא שׁוּשַׁנְכָיֵא דֶּהָוֵא עֵלְמָיֵא׃ ל׳. ארכוי ק׳ ל׳. דהוא ק׳
י וּשְׁאָר אֻמַּיָּא דִּי הַגְלִי אָסְנַפַּר רַבָּא וְיַקִּירָא
וְהוֹתֵב הִמּוֹ בְּקִרְיָה דִּי שָׁמְרָיִן וּשְׁאָר עֲבַר־נַהֲרָה
וּכְעֶנֶת׃ יא דְּנָה פַּרְשֶׁגֶן אִגַּרְתָּא דִּי שְׁלַחוּ עֲלוֹהִי
עַל־אַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מַלְכָּא עַבְדָיךְ אֱנָשׁ עֲבַר־ עבדך ק׳
נַהֲרָה וּכְעֶנֶת׃ יב יְדִיעַ לֶהֱוֵא לְמַלְכָּא דִּי יְהוּדָיֵא
דִּי סְלִקוּ מִן־לְוָתָךְ עֲלֶינָא אֲתוֹ לִירוּשְׁלֶם קִרְיְתָא
מָרָדְתָּא וּבִאישְׁתָּא בָּנַיִן וְשׁוּרַיָּ אשַׁכְלִלוּ וְאֻשַּׁיָּא ל׳. ריא ק׳ יתיר א׳
יַחִיטוּ׃ יג כְּעַן יְדִיעַ לֶהֱוֵא לְמַלְכָּא דִּי הֵן קִרְיְתָא
דָךְ תִּתְבְּנֵא וְשׁוּרַיָּא יִשְׁתַּכְלְלוּן מִנְדָּה בְלוֹ וַהֲלָךְ ס׳ כתיב ו׳.

תולדות אהרן שטנה · מגלה יא: הנשתון. סנהדרין כב (מגלה טא): אסנפר. סנהדרין נד:

אבן עזרא

ארתחשסתא בלשון פרסי: כתבו שטנה. מן שטן והטעם לשטון אותם: (ז) כתב בשלם. כמו בשלום: על ארתחשסתא. כמו אל: כנותיו. חביריו או רעיו: וכתב הנשתון. צורות האותיות תקראנה בלשונו והעד אל היהודים ככתבם או כתב זה בספר הנשתון השוה בכתיבה ובלשון ארמית ויש אומרים שהטעם חותם והוא הנכון: (ח) בעל טעם. מן טעמו וראו. והנה רחום בעל טעם עצה: כנמא. כאשר נאמר וזה מאמר הסופר ומסדרים הספר וטעמו כאשר נאמר כן היתה האגרת ששלחו הנזכרים או כנמא כטעם עתה: (ט) דיניא ואפרסתכיא טרפליא. שם אומות ידועים אצלם ויתכן להיות ארכוי מן וארך ואכד וכלנה: שושנכיא. מן שושן: ועלמיא. מן עילם: (י) וכעת. יש או' שהוא שם אומה ויתכן שהוא מן עת אך הראשון הוא הקרוב: (יא) פרשגן. כטעם פתשגן הכתב שתי לשונות זה אומר ככה וזה אומר ככה ופי' המלה פשר וביאור: (יב) ואושיא. יסודות ותרגו' ונהרסו יסודותיה ויתגלון אושיה וכן נפלו אשויתיה: יחיטו. מן חוט השני ופירושו ושימו חוט על היסודות לבנות כטעם קו המדה או הוא מענין תרגום ויתפרו עלה תאנה וחטיטו ויחיטה כטעם קשר וחבור והפי' הראשון הוא הקרוב: (יג) כען. דך. כתרגום כלזה דכי: מנדה בלו והלך. שמות למס המלך ופירושם בדרך סברתי מנדה מן הרכוש ובלו מס המדינות והלך מכס ההולכים דרך

רשי

כתבו שטנה. שלא לבנות בית המקדש: על יושבי יהודה וירושלים. לקלקל ולקנטר' שלא יבנו הבית: (ז) ובימי ארתחשסתא. הוא כורש מלך פרס נ' אותיות של כורש עולה למנין אותיות דריוש וכן שנינו במסכת ר"ה הוא כורש הוא דריוש הוא ארתחשסתא כורש על שם שמלך כשר היה ארתחשסתא על שם המ' וכסדר עולם מצאתי דריוש הוא ארתחשסתא וכל המלכות כולה נקראת ארתחש' וכו': כתב בשלם. כתב מכתבו בדברים של שלום: מתרדת טבאל. זה אדם הוא מצרי יהודה ובנימין: ושאר כנותיו. חברותיו וסיעותיו: על ארתחשסת' אל ארתחשסתא: וכתב הנשתון. וכתב האגר': כתוב ארמית. באותיות ארמית ומתורג' ארמית. המכתב היה מפורש בל' ארמית: (ח) רחום בעל טעם. רחום היה מזכיר ובעל דברים לסדר המכתב: ושמשי ספרא. ושמשי היה סיפר ו' שמשי בנו של המן. וכן דרך המקרא להזכיר סופר ומזכיר שניהם כאחד לפי ש' זקוקים זה לזה הא' מסדר ומזכירו והסופר כותב שנאמר (מלכים א ד') אליחו' ואחיה בני שישא סופרים יהושפט בן אחילוד המזכיר ובמקום אחר נאמר ב' אליקים בן חלקיהו וגו' (שם ב י"ח) ושבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר: אגרא. הללו שניהם רחום ושמשי כתבו האגרת כאשר צוה אליהם מתרדת וכל' וכולם היו מיושבים בערי שומרון: על ירושלים. על אודות בנין בה"ב אשר בירו' כנימ'. כאשר נאמר והוא דוגמת לשון גמרא כדבעינן למימר קמן: (ט) אדין

אז: רחום. שם אדם: בעל טעם. מזכיר ובעל דברים: ושאר כנותהון. ושאר סיעותיהם: דיניא ואפרסתכיא וגו'. הללו כולם שמות של עכו"ם שהושיב סנחריב בערי שומרון: אפרסיא. הם פרסיי' שהושיב סנחריב בערי שומרון: ארכוי. הם בני ארך שנאמר וארך ואכד וכלנה (בראשית י'): בבליא. הם בני בבל: שושנכיא. בני שושן הבירה: עלמיא. בני עילם מכל העכו"ם הללו הושיב סנחריב בא"י וכולן היו מסיבין ומסכימים בשליחות המכתב זה: (י) ושאר אומיא. לשאר עכו"ם אשר הגלה סנחריב כולם הסכימו: אסנפר. סנחריב: רבא ויקירא. שהיה מלך גדול ומכובד שנאמר כה אמר המלך הגדול מלך אשור (ישעיה ל"ו): והותב המו. הושיב אותם: בקריה די שמרין. בערים אשר סביבות שומרון: ושאר עבר נהרה. ושאר העכו"ם אשר בעבר הנהר לפי שהנהר נהר פרת מפסיק בין א"י לבבל נמצאו אותן עכו"ם שלצד א"י הם בעבר הנהר לאותן העומדים בבבל: וכענת. שם מקום ואנשי כענת כולם היו מסכימים בשליחות המכתב הזה: (יא) פרשגן אגרתא. וזהו פתרון האגרת: פרשגן. כמו פתשגן הכתב: די שלחו עלוהי. אשר שלחו אליו: על ארתחשסתא. אל ארתחשסתא: עבדך אנש עבר נהרא וכענת. עבדיך הם אנשי עבר הנהר ואנשי כענת כל עכו"ם המנויות כאן נכללות בכלל זה שכולן היו לצד א"י שהוא עבר הנהר לאותם השוכנים וזהו תחלת המכתב עבדיך אנש עבר נהרה וגומר עד לא איתי לך: (יב) ידיע להוא למלכא. דבר ידוע יהיה למלך: די יהודיא. אשר היהודים שעלו מ אלינו באו לירושלים: קריתא מרדתא ובאישתא בנין. עיר מורדת ורעה הם בונים: ושוריא שכלילו. והחומות יסדו: ואושיא. הכתלים: יחיטו. פתיל כמו אם מחוט (בראשית יד) שהם תופרים ומחברים הכתלים זה עם זה: (יג) כען ידיע. עתה ידוע יהיה למלך: די הן קריתא דך תתבנא. אשר העיר

מצודת ציון

(ה) וסוכרים. כמו ושוכרים בשין: (ו) שטנה. ענין קטרוג: (ז) כנותיו. ענינו רעיו וחבריו ובדרז"ל שבת ועבוד' כוכבים בכנותהון (כריתות ג) כן גרם סערוך ור"ל בכל דיניהם המתחבר אליהם: הנשתון. ענינו מפורש ואין לו דומה כי אם בזה הספר: ומתרגם. גם הוא ענין מפורש ובדרז"ל מאן דמתרגם לי חבית (ב"מ מא): (ח) בעל טעם. ענינו היודע מיטב הדבור במליצה נאותה וכן וטע' זקנים יקח (איוב י"ב): אגרא. כן יקרא כתב השלוח ע"ש שמאוסף בו דברים הרבה והוא מל' אוגר בקיץ (משלי י): כנמא. ענין אמירה וכן וינאמו נאם (ירמיה כ"ג): (יא) פרשגן. ענין טופס הדבר וענינו כי משנה תורת משה (יהושע ח) ת"י פרשגן אורייתא: (יב) ושוריא. חומות וכן אדלג שור (תהלים י"ח): שכלילו. ענין גמר והשלמה וכת"א על ויכלו השמים (בראשית ב'): ואושיא. ענין יסוד כמו לאשישי קיר חרשת (ישעיה ט"ז): יחיטו. מל' חוט ר"ל יחברו כאלו תפרם בחוט ע"י המחט: (יג) מנדה. זה מס המלך המוטל על כל בני המדינה ביחד: בלו. זה

מצודת דוד

יועצים בעבורם לייעץ את המלך אחר דעתם ולהפר עצת היהודים: ועל מ דריוש. הוא דריוש הפרסי המולך אחר אחשורוש אביו: (ו) כתבו שטנה. ש בנין הבית לבל יתן רשות לבנותו: (ז) ארתחשסתא. הוא כורש הפרסי ארתחשסתא הוא כנוי לכל מלכי פרס כמו פרעה למצרים ואבימלך לפלשתים: בשלם. כתב מכתבו בדברי שלום: מתרדת טבאל. הוא היה הראש מן הכתב ושאר רעיו עמו היו באגודה אחת לשלוח אל ארתחשסתא: וכתב הנש כתב המפורש היה כתוב בתואר כתב ארמית ומפורש בלשון ארמית: (ח) בעל היודע לסדר דברי הכתב במליצה נאותה: ספרא. היודע לאמן ידו בכתי כתבו. הם כתבו אגרת א' להלשין על ירושלים רחום היה המסדר ושמשי הכותב: כנמא. ר"ל דברי האגרת היה כאשר נאמר לממה: (ט) אדין. אז באותו המעמד והעצה היה רחום וכו' ושאר חבריהם: דיניא וכו'. הם עובדי כוכבים ידועות אצלם אשר ישבו בערי שומרון והיו גם המה במעמד העצה ההיא: (י) ושאר אומיא. ושאר העובדי כוכבים אשר הגלה אסנפר והוא סנ בלשון פרסי: רבא ויקירא. כן נקרא סנחריב על כי היה מלך גדול ומכובד: והותב. הושיב את העובדי כוכבים ההם בהערים של שומרון ר"ל השמו ואף שנאמר למעלה שאסר חדון בנו הושיב אותם בערי שומרון מ"מ אמר שהושיב הוא על כי היה במלאתו: ושאר. גם שאר היושבים בעבר נהר פרת המפסי בבל לא"י וגם כענת והוא שם מקום מצרפולין לכל אלה ור"ל כל אלה הסכימו בדבר האגרת: (יא) דנה. זאת סדור טופס האגרת אשר שלחו אליו וחוזר אל ארתחשסתא המלך: עבדך. ר"ל אנחנו הכותבים המה עבדיך אנשי עבר הנהר ויושבי כענת: (יב) ידיע להוא. ידוע יהיה למלך אשר היהודים אשר עלו מעמך אלינו הנה באו לירושל': קריתא. העיר המורד' והרע' המה בונים והחומה רוצים לגמור ולכלו' והיסודות יקשרו ויחברו זה לזה ר"ל מתקני' מקום המקולקל להיות כל היסוד כב אחד: (יג) כען. עתה ידוע יהיה למלך אשר אם העיר הזאת תבנה והחומות יגמרו וישלמו: מנדה וגו'. אזי מיני המסים ההם לא יתנו עוד כי יתחזקו בחיזוק

זיתא וסימ׳ ושוריא אשכלילו ואושיא יחיטו ושוריא שכלילו וקרי. שם הפלשתים וילך דוד ויקח את עצמות. שמה פלשתים קרי. ושוריא ג׳ וסימ׳ ושוריא שכלילו. ושוריא
שכללון מנדה בלו. ושוריא ישתכללון לקבל דנא. קדמא א׳ דחיקה תנינא כתיב א׳ תלית׳ כתיב ה׳ : יומת ב׳ קמץ וסימן ואשתדור עבדין בגוה מן יומת. ומני
טעם ובקרו השכחו : ואשתדור ב׳ וסימ׳ ואשתדור עבדין בגוה מן יומת. ומני שים טעם יבקרו והשכחו : שלו ו׳ וסימ׳ נמסר בדניאל סימן ו׳ : למה ג׳ ב׳

יִנְתְּנוּן וְאַפְּתֹם מַלְכִים תְּהַנְזִק׃ יד כְּעַן כָּל־
קֳבֵל דִּי־מְלַח הֵיכְלָא מְלַחְנָא וְעַרְוַת מַלְכָּא לָא־
אֲרִיךְ לַנָא לְמֶחֱזֵא עַל־דְּנָה שְׁלַחְנָא וְהוֹדַעְנָא
לְמַלְכָּא׃ טו דִּי יְבַקַּר בִּסְפַר דָּכְרָנַיָּא דִּי אֲבָהָתָךְ
וּתְהַשְׁכַּח בִּסְפַר דָּכְרָנַיָּא וְתִנְדַּע דִּי קִרְיְתָא דָךְ
קִרְיָא מָרָדָא וּמְהַנְזְקַת מַלְכִין וּמְדִנָן וְאֶשְׁתַּדּוּר
עָבְדִין בְּגַוַּהּ מִן־יוֹמָת עָלְמָא עַל־דְּנָה קִרְיְתָא
דָךְ הָחָרְבַת׃ טז מְהוֹדְעִין אֲנַחְנָה לְמַלְכָּא דִּי הֵן
קִרְיְתָא דָךְ תִּתְבְּנֵא וְשׁוּרַיָּה יִשְׁתַּכְלְלוּן לָקֳבֵל
דְּנָה חֲלָק בַּעֲבַר נַהֲרָא לָא אִיתַי לָךְ׃ יז פִּתְגָמָא
שְׁלַח מַלְכָּא עַל־רְחוּם בְּעֵל־טְעֵם וְשִׁמְשַׁי סָפְרָא
וּשְׁאָר כְּנָוָתְהוֹן דִּי יָתְבִין בְּשָׁמְרָיִן וּשְׁאָר עֲבַר־
נַהֲרָה שְׁלָם וּכְעֶת׃ יח נִשְׁתְּוָנָא דִּי־שְׁלַחְתּוּן
עֲלֶינָא מְפָרַשׁ קֱרִי קָדָמָי׃ יט וּמִנִּי שִׂים טְעֵם
וּבַקַּרוּ וְהַשְׁכַּחוּ דִּי קִרְיְתָא דָךְ מִן־יוֹמָת עָלְמָא
עַל־מַלְכִין מִתְנַשְּׂאָה וּמְרַד וְאֶשְׁתַּדּוּר מִתְעֲבֶד־
בַּהּ׃ כ וּמַלְכִין תַּקִּיפִין הֲווֹ עַל־יְרוּשְׁלֶם וְשַׁלִּיטִין
בְּכֹל עֲבַר נַהֲרָה וּמִדָּה בְלוֹ וַהֲלָךְ מִתְיְהֵב לְהוֹן׃
כא כְּעַן שִׂימוּ טְעֵם לְבַטָּלָא גֻּבְרַיָּא אִלֵּךְ וְקִרְיְתָא
דָךְ לָא תִתְבְּנֵא עַד־מִנִּי טַעְמָא יִתְּשָׂם׃ כב וּזְהִירִין
הֱווֹ שָׁלוּ לְמֶעְבַּד עַל־דְּנָה לְמָה יִשְׂגֵּא חֲבָלָא
לְהַנְזָקַת מַלְכִין׃ כג אֱדַיִן מִן־דִּי פַּרְשֶׁגֶן נִשְׁתְּוָנָא
דִּי אַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מַלְכָּא קֱרִי קֳדָם־רְחוּם וְשִׁמְשַׁי
סָפְרָא וּכְנָוָתְהוֹן אֲזַלוּ בִבְהִילוּ לִירוּשְׁלֶם עַל־
יְהוּדָיֵא וּבַטִּלוּ הִמּוֹ בְּאֶדְרָע וְחָיִל׃ כד בֵּאדַיִן
בְּטֵלַת עֲבִידַת בֵּית־אֱלָהָא דִּי בִּירוּשְׁלֶם וַהֲוָת
בָּטְלָא עַד שְׁנַת תַּרְתֵּין לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מֶלֶךְ־
פָּרָס׃

יר הזאת תבנה. דך. זאת : ושוריא ישתכללון. והחומות יהיו מיוסדות : דה בלו והלך. מיני מסים הם וכסף גולגולת : לא יתנון. לא יתנו עוד מס : פתום מלכין תהנזיק. וממ המלכים תוזק שלא יתנו עוד מס למלכים : (יד) כען קבל די מלח היכלא מלחנא. עתה כל כנגד דבר זה אשר חורבן ההיכל אנו ים להחריב. די מלח ל׳ חורבן ושממון כמו ארץ מלחה ולא תשב. מלחנא ו רוצים לסתור ולהחריב: וערות מלכא. ובזיון המלך : לא אריך. אינו הגון לראות. אריך הגון כמו אריך או לא אריך במס׳ סוכה : על דנא. על זאת חנו והודענו למלך : (טו) די יבקר. אשר יבקר וידרוש הדורש בספר הזכרונות אבותיך המלכים הראשונים: ותהשכח. ותמצא בספר הזכרונות ותדע כי העיר את עיר מורדת ומזקת המלכים והמדינות : ואשתדור עבדין בגוה. ומרד ו עושים יושביה בתוכה שהו ישראל מורדין במלכי העכו״ם : מן יומת עלמא. מות העולם מימים קדמונים כך היה מנהגם למרוד במלכי העכו״ם : על דנא. כך היתה העיר הזאת חריב׳ : (טז) מהודעין אנחנא למלכא. מודיעין אנחנא למלך : די הן קריתא דך. אשר אם העיר הזאת תבנה וחומותי׳ מיוסדין : לקבל ה. כנגד כן ובשביל כך אין לך חלק בכל עבר נהרא לפי שישראל יהיו מורדין בך ויקחו הכל מידך : בעבר נהרא. היא כל הארץ של צד א״י שהוא עבר הנהר ותן שבבבל : (יז) פתגמא שלח מלכא. דבר שלח המלך : על רחום בעל טעם. אל רחום המזכיר ושמשי הסופר ולשאר סיעותיהם היושבים בערי שומרון שאר העכו״ם אשר בעבר הנהר לצד א״י : שלם וכעת. מקומות הם וכעת כמו וכענת פעמים קירהו כך ופעמים כך : (יח) נשתונא. כתב הנשתון אשר שלחתם אלינו היה מפורש וקרוי לפני : (יט) שים טעם. ומאתי היתה שימת דבר ציווי אשר צויתי : ובקרו והשכחו. ובדקו בספר הזכרונות המלכים ומצאו כתוב אשר העיר הזאת מימות העולם היתה מתנשאה ומתרוממת על כל מלכי העכו״ם ומרד וסרבנות היו עושי׳ בה למרוד במלכי העכו״ם : (כ) ומלכין תקיפין. ומלכים חזקים היו בירושלים שהיו מושלים ושליטים בכל עבר הנהר של צד א״י כמו שנאמר בשלמה כי הוא רודה בכל עבר הנהר וגו׳ (מלכים א ד׳) : ומסים. וכסף גולגלת היה נתון להם שהיו העכו״ם מעלין להם מס : (כא) כען שימו טעם. עתה שימו דבר להכריז בארץ לבטל אנשים הללו בני ישראל מן הבנין והעיר את ירושלים לא תבנה עד אשר ממני יוסם הדבר לבנות העיר על דעתי ורשותי : (כב) וזהירין הוו שלו. וזהירין תהיו לעשות דחוי ושגגה. שלו דשטורביר ע״ז : למעבד על דנא. לעשות על כך : למה ישגא. מדוע יגדל מעשה השחתה בעיר הזאת להזיק המלכים. ע״כ תשובת כורש אשר השיב : (כג) אדין. אז : פרשגן. מן פתרון כתב הנשתון של ארתחששתא המלך הוא כורש היה המעשה הזה : קרי קדם. שהיה כתב הנשתון קרוי לפני רחום ושמשי וסיעותיהם הלכו במרוצה ובבהלה. לירושלים אל היהודים ובטלו אותם בזרוע וכח שלא לבנות עוד הבנין : על יהודיא. אל היהודים : המו. הם : (כד) באדין. אז
היתה

דרך המלך : ואפתום מלכין תהנזק. תוצאות המלך ותועלותם : (יד) כען. מלח היכלא. מענין כעשן נמלחו ארץ מלחה לא תשב וטעם הארץ ענין בטיל ומניעות דבר : וערות מלכא. כמו את ערות הארץ והטעם גנות : ואריך. תרגום וייחל עוד והוריך עוד ופי׳ הפסוק כן הוא ביטול ההיכל בטלנו וערות המלך וגנותו לא נוכל לראות : (טו) ואשתדור. תרגום הנה שלחתי את הגדי הזה שדרית מתנות השלוחים היו עושים בקרבה לעוררים אותם עלילות כמו הוה משתדר להגלותיה : (טז) חלק בעבר נהרא לא איתי לך. שימרדו בו הטעמים הנזכרים אם יקום לבנות ירושלים או חלק אין לך בעבר הנהר שהם ישראל יקחו הכל בחזקה : (יז) פתגמא על רחום. כמו אל רחים. והיא משרת במקום שמשה : וכעת. חסר נו״ן ופי׳ ואל שאר עבר נהרא ואל כענת שלום : (כא) אלך. כמו אלין : (כב) וזהירין. מן והזהרת אתהם ופירושו לעשות שגגה היו מוזהרים והטעם
הזכרו

מצודת דוד

מרדו במלך : ואפתום. הכנסת המלכים יהיה ניזק ונפסד כי לא יתנו עוד מס מלכי פרס : (יד) כען. עתה בעבור אשר רוצים אנו אשר חורבן המקדש יהיה הגון כשהיה : וערות. כי בזיון המלך לא יפה וכשר לנו לראות ולשתוק : על דנא. על זאת שולחים אנחנו ומודיעים למלך : (טו) די יבקר. אשר יחפש בספר הזכרונות של אבותיך ותמצא בספר הזכרונות ותדע אשר העיר הזאת היא עיר מורדת ומזקת למלכים ולמדינות : ואשתדור. ומרידות וסרבנות עושים בה מן ימי עולם : על דנא. בעבור זאת העיר הזאת נעשית חורבה : (טז) מהודעין. מודיעים אנחנו למלך אשר אם העיר הזאת תבנה והחומות יוגמרו וישלמו : לקבל דנה. בעבור זאת לא יש לך חלק בעבר הנהר כי הכל ימרדו בך בעבור זאת או היהודים יתגברו ומשלו הם על כל אנשי עבר הנהר : (יז) פתגמא. דבר שלח המלך : על רחום וכו׳. אל רחום וכו׳ ושאר חבריהם אשר יושבים בשומרון ושאר אנשי עבר הנהר לכולם יהיה שלום וגם לכעת יהיה שלום והיא כענת הנזכר למעלה וכפל הנו״ן : (יח) נשתונא. הדברים המפורשים אשר שלחתם אלי מפורש נקרא לפני : (יט) ומני. וממני הושם דבר אומר וחפשו בספר הזכרונות ומצאו כתוב אשר העיר הזאת מן ימי עולם מתנשאת עצמה על מלכי העובדי כוכבים : ומרד. ומרידה וסרבנות נעשה בה : (כ) ומלכין. מלכים חזקים היו על ירושלים ומשלו בכל עבר הנהר : ומדה. הוא מנדה ר״ל מיני המסים הכם היו נותנים להם : (כא) כען. עתה עשו גזרת אומר לבטל האנשים האלה מן הבנין : וקריתא. והעיר הזאת לא תבנה עד ממני יושם גזרת אמר ר״ל עד שאתן רשות לבנותה : (כב) וזהירין. הוו זהירים מלעשות שגגה על זאת ר״ל על שגגו לעבור מצותי בשגגה : למה ישגא. למה יתגדל ויתרבה מעשה השחתה להזיק את המלכים כי אם יתגברו הנה ישחיתו כל מלכי הארץ : (כג) אדין. אז מן. אשר טופס הדברים המפורשים של המלך נקראו לפני רחום וכו׳ וחבריהם : אזלו. הלכו בחפזון לירושלים אל היהודים ובטלו אותם ממלאכתם בזרוע ובכח : (כד) באדין. אז
בטלה

מצודת ציון

הכסף גולגלתא : והלך. הוא תשורה שמביאים למלך בעת יעבור אליהם : ואפתום. הוא ענין הכנסה ואין לו דומה : (יד) מלח. ענין חרבן כמו ארץ מלחה (ירמיה י״ז) : וערות. מל׳ ערוה ר״ל בזיון : אריך. מענין יפה וכשר ובדרז״ל מאה פלפלין במאה ועשרים ואריך (ב״מ עה) ור״ל והדבר יפה ויושר ואין בו משום רבית : (טו) יבקר. יחפש כמו אבקר את צאני (יחזקאל ל״ד) : ואשתדור. ענינו סרבנות ומרידה והוא מלשון שדר שהוא שליחות בלשון ארמי כי כן דרך המורדים לשלוח שלוחים לשאול עזר להחזיק ידם: (יט) טעם. ענינו צווי וגזירה ועלה כמו מטעם המלך (יונה ג) : (כב) וזהירין. הוא מל׳ זהירות הידוע ובדרז״ל שהוא כענין זריזות אלא שזריזות הוא לשמור שלא תבוא הדבר לידו וזהירות הוא לשמור ממנה בעת באה לידו : שלו.

כתי' ה' וא' כתיב א' וסימ' למה ישגא חבלא להנזקת מלכין . למה להוא קצף על מלכות . ומני שים טעם למה די תעבדון : והתנבי ד' חסרים א' בלישן נבואה ומנ
וצלחה עליך רוח ה' • ויכל מהתנבות • מדוע נבית בשם ה' . והתנבי חגי נביאה וזכריה : ושתר ב' ושתר בוזני וכנותהן דבה זמנא . פרשגן אגרתא . וב' שתר וסימ
תתני פחת עבר נהרא שתר . כען תתני פחת עבר נהרא שתר בוזני : ועין ט' וסימ' וזנוח ועין גנים תפוח . והנבשן ועיר המלח ועין גדי . ועין גגים והנבשן וקדש ואד
ועין חדה ובית פצץ ב' בו . וקדש ואדרעי ועין חצור . ועין ימינו כהה . ועין נואף שמרה נשף . ועין אלההם הות על שבי יהודיא . ח' קדמאי שום קרתא : סימן להום
חס' במ"א מ"ל כדנא תימרון לחום אלהא דשמיא דירמיה : ואף ט' ר"פ וסימ' ואף גם זאת בהיותם . ואף כי תשלחנה לאנשים . ואף כי היין בוגד . ואף אלהים עלה הם

ה א והתנבי חגי נביאה וזכריה בר־עדוא
נביאיא על־יהודיא די ביהוד ובירושלם בשם
אלה ישראל עליהון׃ ב באדין קמו זרבבל בר־
שאלתיאל וישוע בר־יוצדק ושריו למבנא
בית אלהא די בירושלם ועמהון נביאיה די־
אלהא מסעדין להון׃ ג בה־זמנא אתה עליהון
תתני פחת עבר־נהרה ושתר בוזני וכנותהון וכן
אמרין להם מן־שם לכם טעם ביתא דנה לבנא
ואשרנא דנה לשכללה׃ ד אדין כנמא אמרנא
להם מן־אנון שמהת גבריא די־דנה בנינא בנין׃
ה ועין אלההם הות על־שבי יהודיא ולא־בטלו
המו עד־טעמא לדריוש יהך ואדין יתיבון
נשתונא על־דנה׃ ו פרשגן אגרתא די־שלח תתני
פחת עבר־נהרה ושתר בוזני וכנותה אפרסכיא
די בעבר נהרה על־דריוש מלכא׃ ז פתגמא של
עלוהי וכדנה כתיב בגוה לדריוש מלכא שלמ
כלא׃ ח ידיע ׀ להוא למלכא די־אזלנא לי
מדינתא לבית אלהא רבא והוא מתבנא
גלל ואע מתשם בכתליא ועבידתא דך אספ
מתעבדא ומצלח בידהם׃ ט אדין שאל
לשביא אלך כנמא אמרנא להם מן־שם לכ
טעם ביתא דנה למבניה ואשרנא
לשכללה׃ י ואף שמהתהם שאלנא לה
להודעותך די נכתב שם־גבריא די בראשה
יא וכנמא פתגמא התיבונא למאמר אנחנא ה
עבדוהי די־אלה שמיא וארעא ובנין ביתא
הוא בנה מקדמת דנה שנין שגיאן ו
לישראל רב בנהי ושכללה׃ יב להן מן־די הר

הזכרו שלא תשגו : (כד) דריוש . הוא אחשורוש : (ג) ואושרנא. מן אדלג שור והאל"ף נוסף כאל"ף אזרוע : בה זמנא . לבנא . פי' להבנות : ואושרנא. כטעס שורא : (ד) כנמא אמרנא להום . הם דברי הבונים או דברי הסופרים לשואלים להם מן שם לכום טעם ופי' כאשר נאמר בספר כן אמרנו להם מי הם האנשי' הבונים : (ה) ועין אלההום . הכתוב יספר כי השם עוזרם ולא בטלו המו והה"א אחרונה במלת אלההום מן להום וכספרי יאמר אלהא דלהום: יהך . ילך תרגום אם תלכו עמי בקרי : (ח) אבן גלל . שצריכה לגלגל אותה מרוב כבדותה : ואע מתשם בכותליא . עצי ארזים שהם חזקים ולא ירקבו היו משימים בקירות להיות הבנין חזק : אספרנא . פי' מהרה : (ט) למבניה . פי' לבנות : (יא) ומלך לישראל

היתה בטלה מלאכת בנין בית אלהים אשר בירושלים עד שנת שתים לדריו מלך פרס שאחר כורש מלך אחשורוש שלקח אסתר ואחר אחשורוש מלך דריוש של אחשורוש שהוא בן אסתר ומשנת אחת לכורש מלך פרס עד שנת לדריוש י"ח שנה שהשלימו שבעים שנה לחרבות ירושלים שהרי מחורבן שגלה צדקיהו עד שנת אחת לכורש חמשים ושתים שנה כמפורש בסדר וי"ח שנה משנת א' לכורש עד שנת שתים לדריוש נמצאו שבעים שנה של ובשנת שתים לדריוש התחילו לבנות הבנין עד שגמרוהו : (א) והתנבי חגי נבי ועתה בשנת שתים לדריוש נתנבאו חגי וזכריה הנביאים אל היהודים אשר יהודה ובירושלים בשם אלהי ישראל אליהם לבנות בנין הבית בלא רשות דריוש : על יהודיא . אל היהודים : עליהון . אליהם : (ב) באדין . אז : וש התחילו לבנות ביתו של הקב"ה אשר בירושלים ועמהם הנביאים של הקב"ה עוזרין ומסייעין להם : (ג) בה זמנא אתה עליהון . באותו הזמן באו על הם בני יהודה ובנימין לקנתר ולהלשין עליהם על עסק הבנין : פחת עבר נהרא. שלטון של עבר הנהר: וכנותהון . וסיעתהון : וכן אמרין להום . וכן היו או להם : מן שם . מי צוה לכם דבר הבית לבנות: ואושרנא דנה לשכללה. הכתלים האלה ליסד כמו ואושיא יחיטו (לעיל ד') ובנין חומות לבנים חבר מנחם: (ד) אז : כנמא . כאשר נאמר: אמרנא להום . אמרו להם לישראל אותן צרי יהודה ובנימין : מן אינון . מי הם שמות האנשים : די דנה . אשר זה הבנין הם בו (ה) ועין אלההום : ועינו של הקב"ה שהוא אלהיהם היתה על זקני היהודים להעלותם במלאכת הבנין : ולא בטלו המו . ולא בטלו הם את הבונים טעמא לדריוש יהך . והשיבו זקני היהודים דבר לאותן הצרים שלא יבטלו את הבנין עד אשר ילך הדבר לדריוש המלך : ואדין יתיבון . ואז ישיבו היהוד כתב הנשתון. על כך על תשובתו של דריוש : (ו) פרשגן . פתרון פתשגן האגרת : וכנותיה . וסיעותיו : אפרסכיא . אומה אחת הן שהיו בסיעותיהם : על די מלכא . אל דריוש המלך: (ז) עלוהי . אליו : וכדנה כתב בגויה . וכך היה כתוב בתוכה של אגרת : שלמא כולא . כל השלום יהיה לו: (ח) ידיע להוא למל דבר ידוע יהיה למלך : די אזלנא . אשר הלכנו אל ארץ יהודה המדינה לבית אלוה הגדול : והוא מתבנא . והוא הבית בנוי : גלל . מרמר"א בלע"ז : ואע מ בכתליא . ועצים נתונים ומשימים בכתלים כדי להחזיק הבניין למען יעמוד ימים רבים : ועבידתא דך . ומלאכה זאת : אספרנא מתעבדא. מהרה היתה נע אספרנא אפנטומינט בלע"ז : ומצלח בידהום . והולכת מעשה זה בידיהם : (ט) אדין . אז כשראינו הבניין שאלנו לזקנים האלה : כנמא אמרנא להום . כאשר בסמוך אמרנו אליהם : מן שם לכם . מי שם לכם דבר הבית הזה לבנותו וכתלים הללו ליסד : ואושרנא . בניין חומת לבנים : (י) ואף שמהתהום . ואף שמ של בונים ראשי הבנין שאלנו להם כדי להודיעך : די נכתוב . אשר נכתוב שמות האנשים אליך : די בראשיה'. אשר בעצמם וברשותם קמו לבנות הבית : (יא) וכ פתגמא

מצודת ציון

משגם ושגגס וכן על השל (ש"ב ו') : (ב) ושריו . ענין התחלה כי זה התחלה (בראשית י"א) ה"א ודין דשריאו : מסעדין . מל' סעד וסיוע : (ג) ושתר בוזני . כך שמו : ואשרנא. כמו ואוריא ור"ל החומות : (ח) אספרנא . הוא ענין מהירות רב ואין לו דומה כי אם בזה הספר :

מצודת דוד

בטלה מלאכ' בית אלהי' אשר בירושלי': והות. והית' בטלה עד השנה השני' למלכו' ד הפרס: ה(א) והתנבי. וניבא חגי הנביא וכו' אל היהודי' אשר בארץ יהודה ובירו בשם אלהי ישראל אשר נאמר אליהם ולא זכר מהו הנבואה ומאליו יובן לבנות הבית מבלי רשות המלך : (ב) באדין . אז עמדו זרובבל וכו' והתחילו לבנות בית האלהים אשר בירושלים : ועמהון . ועמהם הנביאים של אלהים היו מסי להם : (ג) בה זמנה . בעת ההיא באו אליהם תתני מושל עבר הנהר ושתר בוזני וחבריהם : וכן . וכה אמרו להם מי עשה לכם גזרת אומר לבנות הבית והחומה הזאת לגומרם ולכלותם : (ד) אדין . זה מדברי כותב הספר שאומר אז כאשר נאמר למעלה כן אמרנו להם תשובה על דבריהם ולפי שלא רצה הדברים אמר כנמא והוא מפורש בדברי האגרת השלוחה אל המלך : מן אנון . גם אמרנו להם מה הם שמות האנשים אשר זאת הבנין בונים : (ה) ועין . השגחת אלהיהם היתה על זקני היהודים ולא בטלו אותם ממלאכתם עד אשר תלך הדבר לאזני המלך : ואדין . ואז ישיבו המלך ויועציו דברים מפורשים על זאת ר"ל לבנות עד אשר יבוא דבר המלך ואז יעשו כאשר יצוה : (ו) פרשגן . זהו טופס סדור האגרת אשר שלח תתני וכו' וחבריו אנשי אפרסכיא והיא שם אומה ידוע די . אשר יושבים בעבר הנהר : על . אל דריוש המלך : (ז) פתגמא. זהו הדבר אשר שלחו אליו וכזאת כתוב בה לדריוש המלך כל עניני השלום יהיה לו : (ח) ידיע ידוע יהיה למלך אשר הלכנו למדינת יהודה לבית אלוה הגדול והוא נבנה מאבן שיש וגם קורות עצים משימים בכתלים להיות מחוזק ביותר: ועבידתא. והמלאכה הזאת במהירות ומצלחת בידיהם : (ט) אדין . אז שאלנו לזקנים ההם הע ושים במלאכה : כנמא . כאשר נאמר למעלה כן אמרנו להם ממש בלשון הזה : מן . מי נתן גזרת אומר לבנות הבית הזאת והחומה ההיא לגומרם ולכלותם : (י) ואף . גם שמותיהם שאלנו להם להודיע לך ולתוספת ביאור חוזר ומפרש : די נכתב . ר"ל נכתוב אליך שם האנשים אשר בראשיהם הם השרים שבהם : (יא) וכנמא . כהלשון אשר נאמר למעלה כן השיבו אותנו דבר לאמר :
אנחנא

...ם שגיתי. ואף הסיתך מפי צר. ואף שמהתה' שאלנה. ואף מאניא די בית אלהא. ואף מאני די בית: דהבא ג' כתוב ה' בסוף וסימ' נמסר בדניאל סימן ג': ואמר ...: חד מן ו' בטעם מרעימין ופסקין ר"פ וסימ' ויתמהמ' ויחזיקו. ויאמר ה' אלהי אדני. וימאן ויאמר אל אשת אדניו. וישחט ויקח משה. ונבהלו צרים וחבלים. ויאמר ...ישאג.ואמר לה אלה מאניא שא אזל אחת המו:באדרינג' ר"פ בסיפרא וסי' באדין בטילת עבידת בית אלהא.באדין קמו זרובבל בר שאלתיאל.באדין דריוש מלכא שם טעם. ...אדין ואינון ו'. תלת' כלהון כתיב ה' במ"א נדבכין די אבן תלתא ודהבא ג' כתיב ה' בסוף וסי' ואף מאניא די בית אלהא. ואף מאני בית אלה ומה די עלך ועל אחך:

...תָנָא לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא יְהַב הִמּוֹ בְּיַד נְבוּכַדְנֶצַּר
...בָבֶל כַּסְדָּיָא וּבַיְתָה דְנָה סַתְרֵהּ וְעַמָּה הַגְלִי
...ל׃ יג בְּרַם בִּשְׁנַת חֲדָה לְכוֹרֶשׁ מַלְכָּא דִּי
...כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא שָׂם טְעֵם בֵּית־אֱלָהָא דְנָה
...א׃ יד וְאַף מָאנַיָּא דִי־בֵית־אֱלָהָא דִּי דַהֲבָה
...א דִּי נְבוּכַדְנֶצַּר הַנְפֵּק מִן־הֵיכְלָא דִּי
...שְׁלֶם וְהֵיבֵל הִמּוֹ לְהֵיכְלָא דִּי בָבֶל הַנְפֵּק הִמּוֹ
...מַלְכָּא מִן־הֵיכְלָא דִּי בָבֶל וִיהִיבוּ לְשֵׁשְׁבַּצַּר
...דִּי פֶחָה שָׂמֵהּ׃ טו וַאֲמַר־לֵהּ אֵלֶּה מָאנַיָּא
...אֱזֶל־אֲחֵת הִמּוֹ בְּהֵיכְלָא דִּי בִירוּשְׁלֶם וּבֵית
...א יִתְבְּנֵא עַל־אַתְרֵהּ׃ טז אֱדַיִן שֵׁשְׁבַּצַּר דֵּךְ
...יְהַב אֻשַּׁיָּא דִּי־בֵית אֱלָהָא דִּי בִירוּשְׁלֶם
...אֱדַיִן וְעַד־כְּעַן מִתְבְּנֵא וְלָא שְׁלִם׃ יז וּכְעַן
...ל־מַלְכָּא טָב יִתְבַּקַּר בְּבֵית גִּנְזַיָּא דִּי־מַלְכָּא

תַּמָּה דִּי בְּבָבֶל הֵן אִיתַי דִּי־מִן־כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא
שִׂים טְעֵם לְמִבְנֵא בֵּית־אֱלָהָא דֵךְ בִּירוּשְׁלֶם
וּרְעוּת מַלְכָּא עַל־דְּנָה יִשְׁלַח עֲלֶינָא׃
ו א בֵּאדַיִן דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא שָׂם טְעֵם וּבַקַּרוּ בְּבֵית
סִפְרַיָּא דִּי גִנְזַיָּא מְהַחֲתִין תַּמָּה בְּבָבֶל׃ ב וְהִשְׁתְּכַח
בְּאַחְמְתָא בְּבִירְתָא דִּי בְּמָדַי מְדִינְתָּה מְגִלָּה חֲדָה
וְכֵן־כְּתִיב בְּגַוַּהּ דִּכְרוֹנָה׃ ג בִּשְׁנַת חֲדָה לְכוֹרֶשׁ
מַלְכָּא כּוֹרֶשׁ מַלְכָּא שָׂם טְעֵם בֵּית־אֱלָהָא
בִירוּשְׁלֶם בַּיְתָא יִתְבְּנֵא אֲתַר דִּי־דָבְחִין דִּבְחִין
וְאֻשּׁוֹהִי מְסוֹבְלִין רוּמֵהּ אַמִּין שִׁתִּין פְּתָיֵהּ אַמִּין
שִׁתִּין׃ ד נִדְבָּכִין דִּי־אֶבֶן גְּלָל תְּלָתָא וְנִדְבָּךְ דִּי־
אָע חֲדַת וְנִפְקְתָא מִן־בֵּית מַלְכָּא תִּתְיְהִב׃
ה וְאַף מָאנֵי בֵית־אֱלָהָא דִּי דַהֲבָה וְכַסְפָּא דִּי
נְבוּכַדְנֶצַּר הַנְפֵּק מִן־הֵיכְלָא דִּי־בִירוּשְׁלֶם וְהֵיבֵל

...כמו שנאמר הדבר: התיובה. השיבו לנו דבר: אנחנו המו. אנחנו ...דיו של אלהי השמים והארץ: ובנין ביתא. ואנו בונין הבית אשר היה ...ם לכן שנים רבות: ומלך ישראל רב. ומלך גדול שהיה לישראל הוא ...מלך בנה אותו ויסד אותו: (יב) להן. ועכשיו מפני אשר הכעיסו אבותינו ...השמים מסר אותם ביד מלך בבל הכשדי והבית הזה החריב ואת העם ...בבל: (יג) ברם. אך בשנה אחת לכורש מלך בבל צוה כורש בדבר הזה ...בית: (יד) ואף מאניא. כלי הקדש של כסף וזהב אשר הוציא נבוכדנצר ...כל שבירושלים והוליכם להיכלו שבבבל הוציא אותם כורש מהיכל מלך ...כרם ליד ששבצר דניאל ששמו כך: והיבל המו. והוליך אותם: הנפק ...וציא אותם: די פחה שמה. שהוא היה נשיא ופחת ונקרא שמו פחה: ...מר לה. וכך אמר לו כורש לששבצר אלה הכלים קח ולך והורד אותם אשר בירושלים וביתו של הקב"ה יהא בנוי על מקומו: (טז) אדין. אז: ...דך. זה בא ונתן כתלי ביתו של הקב"ה אשר בירושלים ומאז ועד עתה היה הבית בנוי ולא נגמר הבנין: (יז) וכען. ועתה אם על המלך טוב יהיה ...דוע ומבוקר בבית גנזיו של מלך אשר שם בבבל: הן איתי. אם יש המעשה הזה אשר מפי כורש יצא דבר לבנות בית זה אשר בירושלים: ורעות ...רצון המלך על כן ישלח אלינו: עלינא. אלינו ע"כ מכתב האגרת אשר שלחו תתני ושתר בוזני: (א) באדין. או כאשר הגיע המכתב ליד דריוש: שם ...צוה המלך הדבר: ובקרו. ובדקו בבית הספרים שהאוצרות מונחים שם בבבל: (ב) והשתכח באחמתא. ונמצא מכתב של מגילה אחת שם באחמתא כן ...אנשי הפתרון שהוא כלי העשוי לאגרות ולגליונים ולספרים והעמידוהו מגזרת חמת מים והאל"ף אשר בתיבה אינה עיקר כיתר המלין אשר בשאר ל' ...: בבירתא. באותה בירה אשר במדי המד נה: וכן כתיב. וכן היה כתוב בתוכה זכרון שלה: (ג) בית אלהא בירושלים. בבית אלהים בירושלים מה יהא ...בית יבנה:אתר די דבחין. שהוא מקום שזובחים שם זבח: ואשוהי מסובלין. וכותליו יהיו מיוסדין. כמו ואושיא יחיטו (לעיל): רומיה אמין שתין. רום הבית ששים ...ששים אמה רחבו: (ד) נדבכין. ל' כתלים וקירות הכתלים היו של אבן גלל. גלל מרמר"א בלע"ז: ונדבך. וכותל של עץ חדש מכסים כענין בנין הבית אשר ...מה: ונפקתא. והוצאה לצורך הבית ולשאר דברים אשר לבית תנתן להם מבית המלך: (ה) ואף מאני. ואף כלי הקדש של בית האלהים של זהב וכסף ...נבוכדנצר הוציאם מן היכל שבירושלים והוליכם לבבל: יתיבון. ינתנו: והיבל. אשר הוליך: ויהך. ילך כל המעשה הזה להיכל אשר בירושלים למקומו:
ותחת

לישראל רב. הוא שלמה: (יב) סתריה. ענין הרס ובלשון חכמינו ז"ל שדבריו סותרין דברי תורה: (טו) ואמר. אל מאניא. כמו אלה: שא אזל אחת המו. קח לך הורד אותם או הנח אותם והיא הבנין ושא מן וישאו להם נשים שפירושו ויקחו: (א) מהחתין. מורידין: (ב) באחמתא. יש אומרים שהוא מן חמת מים או הוא שם כלי יגנזו בו כתבי הזכרונות: בבירתא. הוא ארמון תרגום בארמנותיכו בברניתנא: (ג) ואשוהי מסובלין. כענין אבן גלל והפירוש יסודותיו סובלים באבני סבל: רומי' אמין שתין. יותר גבוה מבנין שלמה ראשון כי גבהו היה שלשים אמות קומתו וכן פתיה אמין שתין להיות הגובה והרחב שוה והאורך לא זכר כי היה כמדה הראשונה: (ד) נדבכין. פי' טירות ותרגום מתחת לטירות מלרע לנדבכיא וזה דומה לבנין ראשון כאמרו שלשה טורי גזית וטור כרותות ארזים: ונפקתא. הוצאה: (ה) ואף. יהתיבון. ישיבון המשיבין:
ויהך

מצודת דוד

...ר"ל וכה אמרו אנחנו המה עבדיו של אלהי השמים והארץ ולזה בונים ...את ביתו אשר היה בנוי מלפני זה שנים מרובים ומלך גדול מישראל והוא ...הוא בנה אותו וגמרו והשלימו: (יב) להן. רק על אשר הכעיסו אבותינו ...י השמים נתן אותם ביד נ"נ הכשדי ונתץ את הבית הזאת ואת העם הגלה לבבל: (יג) ברם. אבל בשנת אחת לכורש מלך של בבל נתן המלך גזרת אומר ...את בית אלהים הזאת: (יד) ואף. גם הכלים של בית אלהים של זהב וכסף אשר נ"נ הוציא מן ההיכל אשר בירושלים והביא אותם אל ההיכל של העבודת ...אשר בבבל: הנפק. הוציא אותם כורש מן ההיכל של בבל ומסרם לאיש אשר שמו ששבצר אשר עשהו למושל: (טו) ואמר לה. ואמר לו אלה הכלים קחם ...ח אותם בהיכל אשר בירושלים ובית אלהים יבנה על מקומו הראשון: (טז) אדין. אז ששבצר זה בא הנה ונתן היסוד של בית אלהים אשר בירושלים ...ועד עתה בונים בו ולא נשלם עדיין: (יז) וכען. ועתה אם על המלך טוב ר"ל אם רוצה הוא בכך: יתבקר. יחופש בבית האוצר של המלך אשר שם בבבל: ...אם יש זאת אשר מכורש המלך הושם גזרת אומר לבנות בית אלהים זה בירושלים: ורעות. ורצון המלך על זאת ישלח אלינו ר"ל יאמר דעתו אם גם ...בנין או לא: ו (א) באדין. אז דריוש המלך שם גזרת אומר וחפשו בבית הספרים אשר האוצרות מונחים שמה בבבל: (ב) והשתכח. ונמצא מגלה אחת בנאד ...י בארמון אשר במדינת מדי כי לא נמצא בבבל וחפשו ומצאו במדי: וכן. וכה היה כתוב בה זכרון שלה: (ג) בשנת. בשנה אחת לכורש נתן המלך גזרת ...ל בית אלהים אשר בירושלים אשר יבנה הבית שהוא מקום אשר זובחים שם זבחים: ואושוהי. יסודי הבית יהיו מאבנים גדולות רבי הסבל והמשא: רומיה. ...בית יהיה ששים אמות ורחבו ששים אמות: (ד) נדבכין. שלשה שורות יבנה של אבני שיש ושורה אחת של עץ וכן בסדר הזה עד כלות הגובה כי בנין כזה ...ביותר וכן נאמר בבנין שלמה שלשה טורים גזית וטור כרותות ארזים (מ"א ז): ונפקתא. הוצאת הבנין ינתן מן בית המלך: (ה) ואף מאני. אף כלי בית אלהים
של

מצודת ציון

באחמתא. הוא מל' וחמת מים (בראשית כ"א) והוא נאד של עור: מגלה. ספר: (ג) מסובלין. ענין משא כבדה כמו והנושאים בסבל (נחמיה ד): (ד) נדבכין. שורות ובדרז"ל קורין

לחיי ג' וסימ' לחיי נח. אלה לחיי עולם. לחיי מלכא ובנוהי: ומני שים טעם ד' ר"פ וסימ' ומני שים טעם להנעלה. ומני שים טעם ובקרו. ומני שים למא די תעבדו[ן] ו[מני] שים טעם די כל אנש. וא' מני שים טעם די כל מתנדב: אדין ט' בטעם ר"פ וסימ' נפל על אנפוהי. שגיא מתבהל. די לא נהשבח לדניאל דנה. סרכיא ואחשדרפניא א[...]

לבבל יהתיבון ויהך להיכלא די־בירושלם
לאתרה ותחת בבית אלהא׃ ו כען תתני פחת ג' בטעם
עבר־נהרה שתר בוזני וכנותהון אפרסכיא די
בעבר נהרה רחיקין הוו מן־תמה׃ ז שבקו
לעבידת בית־אלהא דך פחת יהודיא ולשבי ו' ולשבי חסר
יהודיא בית־אלהא דך יבנון על־אתרה׃
ח ומני שים טעם למא די־תעבדון עם־שבי יהודיא ג' ו' כת' א'
אלך למבנא בית־אלהא דך ומנכסי מלכא די י"א בטעם לאחור
מדת עבר נהרה אספרנא נפקתא תהוא מתיהבא
לגבריא אלך די־לא לבטלא׃ ט ומה חשחן ובני ג' וי' חסרין
תורין ודכרין ואמרין ׀ לעלון ׀ לאלה שמיא ג'. י"א בטעם
חנטין מלח ׀ חמר ומשח כמאמר כהניא די־ ג' בתרי לישנ'
בירושלם להוא מתיהב להם יום ביום די־לא
שלו׃ י די־להון מהקרבין ניחוחין לאלה שמיא ו'. ג'. ג'
ומצלין לחיי מלכא ובנוהי׃ יא ומני שים טעם ג'. ג'

די כל־אנש די יהשנא פתגמא דנה יתנסח א
מן־ביתה וזקיף יתמחא עלהי וביתה נולו יתעב
על־דנה׃ יב ואלהא די־שכן שמה תמה ימגר כ
מלך ועם די ׀ ישלח ידה להשניה לחבלה בי
אלהא דך די בירושלם אנא דריוש שמת ט
אספרנא יתעבד׃ יג אדין תתני פחת עב
נהרה שתר בוזני וכנותהון לקבל די־ש
דריוש מלכא כנמא אספרנא עבדו׃ יד וש
יהודיא בנין ומצלחין בנבואת חגי נביאה וזכ
בר־עדוא ובנו ושכללו מן־טעם אלה ישר
ומטעם כורש ודריוש וארתחשתא מלך פ
טו ושיציא ביתה דנה עד יום תלתה לירח א
די־היא שנת־שת למלכות דריוש מלכא
טז ועבדו בני־ישראל כהניא ולויא ושאר ב
גלותא חנכת בית־אלהא דנה בחדוה׃ יז והק

ויהך. וילך כל כלי להיכלא והמלה מיוחדת מן הרבי' כלרך כי יתן תים: ותחת. כנגד שהבהר ידבר באגרת והטעם ותורד או תנוח אתה שהבהר בבית אלהא. למד לעבידת עומד במקום שנים וכן הוא לפחת יהודאי: (ח) אלך. כמו אלין והם שתי לשונות זה אומר בכה וזה אומר בכה: (ט) ומה חשחן. מה שצריכין וכן חשחות לורך: (יא) יתנסח. יהרם כמו יסח ה' יהרום וכן מש זרת הבית מסח שלוה שישמרו משמרת הבית מקום ההרם שלא יכנס אדם משם: וזקיף. רמז לקירות ולעמודים העומדים וחבירו זוקף כפופים וטעמו נושא או מעמיד וכן תרגום וישא עיניו ופירושו והעומד יהרם על העץ: נולו. מטונף כענין ושימוה למוצאות ובלשון חכמינו ז"ל מנולתא: (יג) כנמא אספרנא. כבר פירשנוס: (יד) ודריוש. הוא הזקן המדי וארתחשסתא הוא אחשורוש למלכו' דריוש הוא בן אחשורוש

ותחת. ויהי מונח בביתו של הקב"ה: (ו) כען תתני וגו'. זו היא תשו[בה] השיב דריוש אל תתני ושתר בוזני: די בעבר נהרא. לכל ארץ ישראל ש[...] הנהר לאותן שבבבל: רחיקין הוו מן תמה. רחוקים תהיו משם מבנין ב[...] תרפו ידי עושי המלאכה: (ז) דך. זה: פחת יהודיא. שלטוני היהודים י[...] זה: ולשבי יהודיא. ולזקני היהודים אני מצוה: בית אלהא דך. בית אלה[...] (ח) ומני שים טעם. וממני יהיה צווי זה: למא די תעבדון. לאותו בנין [...]ל אשר תעשון עם זקני היהודים האלה לבנות ביתו של הקב"ה: ומנכסי [...] מנכסי המלך יהיו עושים הבנין הזה: די מדת עבר נהרה. מן המס [...] הנהר אשר למלך. מדת מס כמו מנדה בלו והלך (לעיל ד'): אספרנה מ[...] יבנה הבנין אספרנה איספלוגעמנ"ט בלע"ז: נפקתא תהוא מתיהבא. הוצאה [...] ניתנת לאנשים האלה אשר לא יתבטלו ממלאכתן: (ט) ומה חשחן: ומ[ה] חוששין: ובני תורין. בני בקר ואילים וכבשים לעולות לאלהי השמים: וחנטין. לסלתות: ומלח. לקרבנות: ויין. לנסכים: ושמן. למנחות כאשר יאמרו ב[...] אשר בירושלים יהי נתון להם דבר יום ביומו: די לא שלו. בלא דיחוי שנ"ל דיסטורבי"ר בלע"ז: (י) די להון. למען אשר יהיו מקריבים ניחוחים לאלהי ש[מיא] ויהיו מתפללים על חיי המלך ובניו: (יא) ומני שים טעם. וממני שים צווי ושומת דבר אשר כל אדם אשר ישנה דבר זה: יתנסח. יחרב עליו מביתו[...] ביתו. יתנסח כמו ונסחתם מעל האדמה (דברים כ"ח): וזקיף יתמחא עלוהי. ועץ לתלותו יהא גבוה עליו שיתלה על העץ: וביתה נולו יתעבד. וביו[...] אשפה על כך. נולו ענין טינוף ומחראות: (יב) ואלהא די שכן שמיה. והאלהים אשר שכן שמו שם: ימגר. ימגר ויסגר כל אותו מלך וכל אותו עם אשר י[שלח] להחריב ולהשחית ביתו זה של ה' אשר בירושלים: שמת טעם. שמתי ציווי דבר זה אשר יעשה הבנין מהרה עד כאן תשובתו של דריוש: (יג) כנמא. כ[...] נאמר: אספרנא עבדו. מהרה עשו: (יד) ושבי יהודיא. וזקני היהודים היו בונין ומצליחין במלאכתן כנבואת חגי וזכריה ובנו ויסדו את הבנין מן [...] אלהי ישראל ומרשות כורש מלך פרס הראשון אשר הוחל יסוד הבנין בימיו ומרשות דריוש זה מלך פרס: וארתחשסתא. הוא דריוש ונקרא ארתחשסת[א] המדינה והמלכות כי כל מלכי פרס היו נקראים כך כאשר כל מלכי מצרים נקראי' פרעה: (טו) ושציא ביתה דנה. וסוף תשלום בית זה היה עד יו[ם] [...] לחדש אדר שהיא שנת שש לדריוש המלך ונמצא בנין הבית היה ד' שנים: (יז) והקריבו לחנוכת. הקריבו לחנוכת בית זה קרבנות הללו והור[...] היתה

מצודת ציון

קורין וכו' ונראה הנדבך (ברכות ע"ו): (ז) ולשבי. שלמ"ד הוא במקום את ור"ל ועם שבי: (ט)חשחן. כמו חוששין וכן לא חשחין אנחנא (דניאל ג): שלו. ענין משגה ושכחה כמו על השל (ש"ב ו'): (יא) יתנסח. ענין עקירה כמו בית גאים יסח ה' (משלי ט"ו): וזקיף. הוא העץ שתולין עליו ובדרז"ל דאית ליה זקיפתא וכו' זקיף ביניתא (ב"מ כ"ט): יתמחא. יוסם ובדרז"ל המתוהו אלא תנוני (שם קי"א): (יב) ימגר. ענין ספלה כמו וכסאו לארץ מגרת (תהלים פ"ט): (טו) ושיציא. ענין גמר והשלמה כי כאשר כלו (בראשית מ"ג) ת"א כד שציאו: (טז) חנכת. התחלת דבר

מצודת דוד

של זהב וכסף אשר הוציא נ"נ מן ההיכל אשר בירושלים והביא לבבל: י[...] ישיבו אותם להוליך אל ההיכל אשר בירושלים למקומם וינח בבית אלהים:) עתה תתני וכו' וחבריהם אשר בעבר הנהר היו רחוקים מן שמה ר"ל הרחיקו[...] המלאכה: (ז) שבקו. הניחו את עבודת בית אלהים הזאת: פחת. מושל ה[...] עם זקני היהודים יבנו בית אלהים זאת על מקומו: (ח) ומני. וממני הוא[...] אומר מה אשר תעשו עם זקני היהודים האלה: למבנא. לבנות בית אלה[ים] ר"ל שגם עוד תסייעו להם בדבר הבנין: ומנכסי. ומרכוש המלך של המס מנדה הנגבוי מאנשי עבר הנהר: אספרנא. חיש מהר יהיה נתון הוצאת הבנין להאנשים הא[לה] לא יבוטל המלאכה מחסרון הממון: (ט) ומה חשחן. ומה שצריכים בני בקר ואילים וכבשים לעלות לאלהי השמים וחטים ומלח ויין ושמן כפי השיעור אשר[...] הכהנים אשר בירושלים יהיה נתון להם בכל יום ויום אשר לא תשגו ולא תשכחו מלתת הכל: (י) די להון. אשר יהיו מקריבים הקרבנות לא[...] לאלהי השמים ולהיות מתפללין על חיי המלך ובניו: (יא) ומני. וממני סופם גזרת אומר אשר כל איש אשר ישנה הדבר הזה: יתנסח. עונשו יהיה א[...] עץ מן ביתו ולתלותו בו יוסם ויתלו עליו והוא מדרך איום ואוסרם יתיר' שיהיה נתלה על העץ אשר יעקור מביתו: וביתה. וביתו יושם למקום נוול ואשפה בעב[ור] (יב) ואלהא. האלהים אשר ישכין את שמו שמה הוא יפיל כל מלך ועם אשר ישלח ידו לשנות דברי להשחית בית אלהים זה אשר בירושלים: אנא. א[ני] שמתי גזרת אומר חיש מהר יעשה: (יג) אדין. אז: תתני וגו'. וחבריהם בעבור הדברים אשר שלח דריוש המלך כאשר אמרנו לזה חיש מהר עשו דברו: (יד[...]) וזקני היהודים בנו והצליחו כאשר ניבא חגי וכו': ובנו. התחילו לבנות וגמרו הבנין מן גזרת אומר של אלהי ישראל אשר צוה ע"י הנביאים: ומטעם. [...] אומר של כורש הנותן רשות מתחלה לבנות הבית ומגזרת אומר של דריוש הפרסי שהיה מחזק דברי כורש: וארתחשסתא. הוא דריוש הפרסי והוא שם כי[...] מלכי פרס כמו פרעה למצרים והדומים: (טו) ושיציא. גמר תשלום בנין הבית הזה נתאחר עד יום השלישי לחדש אדר אשר היא בשנת הששית למלכות דריוש: (טז) ו[...] וב[...]

...נכת בית־אלהא דנה תורין מאה דכרין
...תין אמרין ארבע מאה וצפירי עזין לחטיא לחטאה ק'
...כל־ישראל תרי־עשר למנין שבטי ישראל׃ ג'. ג'
...הקימו כהניא בפלגתהון ולויא במחלקתהון ל'. ל'
...עבידת אלהא די בירושלם ככתב ספר ל'. ל'
...ה׃ יט ויעשו בני־הגולה את־הפסח בארבעה
...ר לחדש הראשון׃ כ כי הטהרו הכהנים ס"ג ל' וחד וכטכרו
...וים כאחד כלם טהורים וישחטו הפסח לכל־ ו'. ב' מ"ל
... הגולה ולאחיהם הכהנים ולהם׃ כא ויאכלו ח'
...־ישראל השבים מהגולה וכל הנבדל
...מאת גויי־הארץ אלהם לדרש ליהוה אלהי ו'/חס' וכל אור' דכו' במ"ב
...אל׃ כב ויעשו חג־מצות שבעת ימים ל' בכתוב'
...שמחה כי־שמחם יהוה והסב לב מלך־אשור ב'. ל'
...הם לחזק ידיהם במלאכת בית־האלהים מ"ח
...הי ישראל׃
ז א ואחר הדברים האלה במלכות ל'
...תחששתא מלך־פרס עזרא בן־שריה בן־

כל סיפ' כ"כ עזריה בן־חלקיה׃ ב בן־שלום בן־צדוק בן־
אחיטוב׃ ג בן־אמריה בן־עזריה בן־מריות׃
ד בן־זרחיה בן־עזי בן־בקי׃ ה בן־אבישוע
ג' בן־פינחס בן־אלעזר בן־אהרן הכהן הראש׃
ג' ו הוא עזרא עלה מבבל והוא־ספר מהיר
בתורת משה אשר־נתן יהוה אלהי ישראל
ויתן־לו המלך כיד־יהוה אלהיו עליו כל
בקשתו׃ ז ויעלו מבני־ישראל ומן־הכהנים
כל סיפ' אל כמ"א על והלוים והמשררים והשערים והנתינים אל־
ירושלם בשנת־שבע לארתחששתא המלך׃
ח ויבא ירושלם בחדש החמישי היא שנת
ס"ג השביעית למלך׃ ט כי באחד לחדש הראשון
ל' וחס'. ב' הוא יסד המעלה מבבל ובאחד לחדש החמישי
ח' בא אל־ירושלם כיד־אלהיו הטובה עליו׃ י כי
ז' חס' בכתו' ט"ו עזרא הכין לבבו לדרש את־תורת יהוה ולעשת
ג' כ"ג ר"ף וללמד בישראל חק ומשפט׃ יא וזה | פרשגן
הנשתון אשר נתן המלך ארתחששתא לעזרא

...ות אהרן הוא עזרא. סנהדרין כא : מבני ישראל. (קידושין סח) : בחדש החמשי. ר"ס כא ערכין יג : כי עזרא. סנהדרין כא :

רשי

... : (יח) והקימו כהניא בפלוגתהון. שהיו הכהנים חלוקים בעבודתם ולוי' ...מרות' : (יט) את הפסח. עכשיו עשו ישראל את הפסח בי"ד בניסן זה הבא ...אדר זה שהושלם הבנין בו : (כ) ולהם. ולעצמם : (כא) וכל הנבדל. הם הגרים ...לו מטומאת העבוד' כוכבים לידבק בישראל : (כב) והסב לב מלך אשור ...ם. והקב"ה הסב לב מלך אשור על ישראל היושבים בממשלתו בארץ אשור ...יק' ולסייע במלאכת הבנין : (א) ואחר הדברים האלה. של בנין הבית : ...חששתא. הוא דריוש : (ו) ויתן לו המלך. דריוש : כיד ה' אלהיו עליו. ... נוה הקב"ה עליו ומקרא מסורס הוא ויתן לו המלך כל בקשתו כיד ה' ... עליו ואמרו רז"ל עזרא הוא מלאכי : (ז) בשנת שבע. היא שנה ...תשלום הבית : לארתחששתא. הוא דריוש : (ח) בחדש החמישי. הוא חדש ...כי באחד לחודש ניסן אותו היום היתה תחלת עלייתם מבבל ובאחד לחדש ...או לירושלים : (ט) יסוד המעלה. יסוד תחלת העליה : כיד אלהיו. כאשר ...נו יד הקב"ה שהיתה ידו טובה עליו להצליחו בדרכיו : (י) כי עזרא וגו'. ועל כן הלך והצליח בדרכו שהרי עזרא הכין לבבו וגומר נותן טעם לדבריו : (יא) וזה פרשגן הנשתון. וזה פתשגן הכתב : וחקיו על ישראל. ואת חקיו אשר צוה על ישראל

אבן עזרא

אחשורוש : (יח) בפלוגתהון. במחלקתהון : (כא) וכל הנבדל. הם הגרים שנבדלו מטומאת' גויי הארץ והתחברו אליהם לדרוש ה' כמותם או הנבדל מישראל שנבדל מטומאת גויי הארצו' : (כב) ויעשו. מלך אשור. הוא ארתחששתא והזכיר אשור ולא פרס כי מלכי אשור החריבו ארץ ישראל ועתה הסב לבו ממחשבתו הרעה לטובה וזה טעם לחזק ידיה' : (א) ארתחששתא. אמרו חכמינו ז"ל כי כל המלכים נקראים כן בלשון פרסיים וזה ארתחששתא הוא דריוש : (ו) והוא סיפר מהיר. תרגום מגיד ומספר במספר במהירות : כיד ה'. כח ותוקף : (ז) ויעלו. ומן הכהנים והלוים. ואחרי כן יספר סבת הלוים איך עלו : (ט) יסוד. שם דבר סמוך והמוכר' יסוד חבוש בטמון או הוא במשקל זבול : המעלה. שם דבר על משקל מקנה מסרה וכן הפי' הוא עזרא היה עלת העולים לירושלם והטעם הוא יעלם לעלות באחד בניסן ובא באחד באב ומלת יסד כמו נוסדו שטעמו

מצודת דוד

...ישראל והכהנים והלוים ושאר בני הגולה הם הנתינים ובני עבדי שלמה כולם ...חנוכת בית אלהים זה בשמחה : (יז) תורין. פרים : דכרין. אילים : אמרין. ...ס : ולפירי. ושעירי עזים לחטאת בעבור כל ישראל עם שלא חזרו בבית שני ...יהודה ובנימין : למנין. לפי מספר שבטי ישראל ואמרז"ל שהיתה הוראת שעה ...ן חטאת באה בנדבה : (יח) והקימו. העמידו את הכהנים והלוים כפי מחלקותם למשמרות על עבודת אלהים אשר בירושלים כפי אשר כתב בספר תורת משה ...נים לעבודת המזבח והלוים לדבר בשיר : (יט) בני הגולה. ר"ל השבים מן הגולה : (כ) הטהרו. טהרו לטומאתן : כאחד. כאיש אחד המשתדל עצמו שכולו ... כן היו כולם טהורים : וישחטו. הלוים שחטו לצורך בני הגולה ולצורך הכהני' אחיהם מבני לוי ולצורך עצמן : (כא) ויאכלו מן הפסח : וכל הנבדל מטומאת וכו'. אלו הגרים ...לו מטומאת העכו"ם להתחבר אל ישראל לדרוש לה' כמותם : (כב) מלך אשור. הוא דריוש שמלך גם באשור אשר היתה לפנים ראש לכל הממלכות עד בוא נ"נ ולקח ...כה לבבל : עליהם. להטות עליהם : לחזק ידיהם במלאכת בית ה'. בתת להם הוצאות הבנין והעזר מהאויב המבטל המלאכה : ז (א) ואחר וגו'. אחר כלות ...ן : במלכות וגו'. ר"ל היה במלכות וכו' : עזרא. אמרז"ל שהוא מלאכי ויחסו עד אהרן ולקצר דלג כמה דורות ממה שחושב בדה"א : (ה) הכהן הראש. ראשון ...נים : (ו) ויתן לו וכו'. הוא הפוך כאלו אמר ויתן לו המלך כל בקשתו כיד ה' וכו' ר"ל כמו שהיה עליו כח ה' ליתן חנו בעיני המלך : (ז) ויעלו וכו'. מלבד ...עלו בראשונה עם זרובבל וכו' עלו שוב עם עזרא : (ט) יסוד המעלה. התחלת העליה מבבל והואל מהתחלת הבנין אשר היסוד הוא ההתחלה לה : ... ר"ל מיהר בדרך מהלכו כמו שהיה עליו כח אלהיו אשר היא טובה עליו : (י) כי עזרא הכין וגו'. ולזה היה עליו יד אלהיו לטובה : (יא) פתשגן. זהו סדור טופס הדברים המפורשים אשר נתן וכו' : סופר. מתחכם ומשכיל דברי מצות ה' וחוקיו

מצודת ציון

דבר מה לעמוד בה מאה וכלאה נקרא חנוך בלשון המקרא : (יח) בפלוגתהון. ענין חלוקה : (כב) והסב. מל' סבוב ור"ל הטה ופנה : (ו) סופר. ר"ל חכם ובדרז"ל סופר מבכך וכור יואל (ברכות מ"ה) : מהיר. הוא הפוך מן קשה הסבנה : (ז) והשוערים. שומרי השערים : והנתינים

ולקמן בנחמיה סי׳ ח׳ ׃ וזה כ״ג ר״פ בקרי׳ וסימ׳ במסר׳ רבתא בערך זה בס״ד ׃ למה ג׳ ב׳ כתיב ה׳ וא׳ כתיב א׳ וסימ׳ למה ישגא חבלא להנזקת מלכין . למה להוא קצף על
מלכות מלכא ובנוהי . ומני שים טעם למא די תעבדון . בתרא כתיב א׳ ׃ ודי לא ידעת הודעון חד מן י״ד בטעם פי׳ הטפחא כך דינה לעולם לא ישרתוה כי אם מירכא

הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר סְפַר דִּבְרֵי מִצְוֺת־יְהוָה וְחֻקָּיו עַל־ ג׳
יִשְׂרָאֵל׃ יב אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא לְעֶזְרָא ל׳ ר״פ. ג׳
כָהֲנָא סָפַר דָּתָא דִּי־אֱלָהּ שְׁמַיָּא גְּמִיר וּכְעֶנֶת׃ ג׳
יג מִנִּי שִׂים טְעֵם דִּי כָל־מִתְנַדַּב בְּמַלְכוּתִי מִן־ ג׳ ר״פ
עַמָּא יִשְׂרָאֵל וְכָהֲנוֹהִי וְלֵוָיֵא לִמְהָךְ לִירוּשְׁלֶם ל׳
עִמָּךְ יְהָךְ׃ יד כָּל־קֳבֵל דִּי מִן־קֳדָם מַלְכָּא וְשִׁבְעַת ל׳
יָעֲטֹהִי שְׁלִיחַ לְבַקָּרָא עַל־יְהוּד וְלִירוּשְׁלֶם בְּדָת ל׳ וחס׳. ג׳. ג׳
אֱלָהָךְ דִּי בִידָךְ׃ טו וּלְהֵיבָלָה כְּסַף וּדְהַב דִּי־
מַלְכָּא וְיָעֲטוֹהִי הִתְנַדַּבוּ לֶאֱלָהּ יִשְׂרָאֵל דִּי ל׳
בִירוּשְׁלֶם מִשְׁכְּנֵהּ׃ טז וְכֹל כְּסַף וּדְהַב דִּי ל׳
תְהַשְׁכַּח בְּכֹל מְדִינַת בָּבֶל עִם הִתְנַדָּבוּת עַמָּא ל׳
וְכָהֲנַיָּא מִתְנַדְּבִין לְבֵית אֱלָהֲהֹם דִּי בִירוּשְׁלֶם׃ ג׳
יז כָּל־קֳבֵל דְּנָה אָסְפַּרְנָא תִקְנֵא בְּכַסְפָּא דְנָה ל׳
תּוֹרִין דִּכְרִין אִמְּרִין וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן וּתְקָרֵב ל׳ ג׳
הִמּוֹ עַל־מַדְבְּחָה דִּי בֵּית אֱלָהֲכֹם דִּי בִירוּשְׁלֶם׃

עלדק׳ אחדק׳ יח וּמָה דִי עֲלָךְ וְעַל־אֶחָיךְ יִיטַב בִּשְׁאָר כַּסְ ל׳
ג׳ כתי׳ כ׳. ל׳ וְדַהֲבָה לְמֶעְבַּד כִּרְעוּת אֱלָהֲכֹם תַּעַבְד
יט וּמָאנַיָּא דִּי־מִתְיַהֲבִין לָךְ לְפָלְחַן בֵּית אֱלָהָ
ל׳ הַשְׁלֵם קֳדָם אֱלָהּ יְרוּשְׁלֶם׃ כ וּשְׁאָר חַשְׁחוּ
ל׳. ל׳. ל׳ בֵּית אֱלָהָךְ דִּי יִפֶּל־לָךְ לְמִנְתַּן תִּנְתֵּן מִן־בֵּי
ל׳ גִּנְזֵי מַלְכָּא׃ כא וּמִנִּי אֲנָה אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מַלְ
ל׳ שִׂים טְעֵם לְכֹל גִּזַּבְרַיָּא דִּי בַּעֲבַר נַהֲרָה דִּי
ג׳ דִּי יִשְׁאֲלֶנְכוֹן עֶזְרָא כָהֲנָה סָפַר דָּתָא דִּי־אֱ
ב׳ וחס׳ שְׁמַיָּא אָסְפַּרְנָא יִתְעֲבֵד׃ כב עַד־כְּסַף כַּכְּרִין מְ
וְעַד־חִנְטִין כּוֹרִין מְאָה וְעַד־חֲמַר בַּתִּין מְאָה וְעַ
ל׳. ל׳ בַּתִּין מְשַׁח מְאָה וּמְלַח דִּי־לָא כְתָב׃ כג כָּל־דִּי מִ
ל׳ טַעַם אֱלָהּ שְׁמַיָּא יִתְעֲבֵד אַדְרַזְדָּא לְבֵית אֱ
ג׳ חד כתיב ה׳ יסגא חבלא שְׁמַיָּא דִּי־לְמָה לֶהֱוֵא קְצַף עַל־מַלְכוּת מַלְ
די תעבדון ודין. וּבְנוֹהִי׃ כד וּלְכֹם מְהוֹדְעִין דִּי כָל־כָּהֲנַיָּא וְלֵ
ד׳ זַמָּרַיָּא תָרָעַיָּא נְתִינַיָּא וּפָלְחֵי בֵּית אֱלָהָא דְ

תולדות אהרן עד כסף . ר״ס ד:

טעמו כוטלו : (יב) ארתחשסתא מלך מלכיא . עתה יספר כי המלך שלח אגרו׳ שתים אחת לכל מתנדב לעלות ואחת לכל גזבריא לתת צרכם : גמיר. מפור׳ לשני ענינים הראשון להיות גמיר כתרגום כליל תכלת והוא רמז לכל ישראל המתנדבי׳ לעלות ולמ״ד לעזרא אשרת תחת שלש וכן הפירוש לעזרא ולגמור ולכענת שלח להודיעם טעמו ביד עזרא . פירוש אחר גמיר תואר השם מענין גמרא גמו׳ וזה רמז לעזרא : ספר דתא. שהוא גמיר ויודע דעת אלהיו ויהיה למ״ד לעזר׳ במקום שתים וכענת שם כולל אומות עבר הנהר: (יג) מני שים טעם . היא אגרת לעזרא ולישראל המתנדבים : (יד) שליח. תהיה שלוח : לבקרה. לחקור על היהודים ועל ירושלים : בדת אלהך . בעבור דת אלהיך אשר בידך שלחתיך : (יז) תקנא.מן קניתי אתכם: דכרין. תרגום אלים : אמרין. כבשים : (כ) חשחות. צורך : (כא) גזבריא . הפקידים על האוצרות : (כב) בתין . מדות:(כג) אדרזדא . כטעם מהירות בדרך סברא כי אין לו דומה׳ : (כד) תרעיא. השוערים : מנדה בלו

ישראל לשמרם : (יב) ספר דתא . ספר תורה : גמיר וכענת . ספיקא *) כ
בידו : (יג) מני שים טעם . ממני יוצא הרשות כי כל אשר נדבה רוחו או
ישראל מן הכהנים והלוים ללכת לירושלים ילכו עמך : (יד) כל קבל . כנג
מאת המלך ושבעת יועציו רואי פני המלך אתה שלוח : ושבעת יעטוהי . ש
יועציו הם שבעה רואי פני המלך : לבקרה על יהוד . כדי לדרוש וג
על היהודים אשר בירושלים אם הם עסוקים בתורתו של הקב״ה א
בידך : (טו) ולהיבלה . ולהוליך כסף וזהב של המלך ויועציו אשר נ
לאלהי ישראל לתקן ביתו אשר משכנו וביתו בירושלים : (טז) וכל כ
ודהב . וכל נדבת כסף וזהב אשר תמצא במדינת בבל עם שאר ה
העם והכהנים אשר מתנדבים לביתו של הקב״ה אשר בירושלים ת
הכל לירושלים : (יז) כל קבל דנה . ובשביל כך של עבודות המקדש
תקנה בכסף זה בקר ואילים וכבשים וזבחים ומנחות ונסכי׳ ותקריבם על
של הקב״ה : (יח) ומה די עלך . ואשר ייטב לך ולאחיך במותר הכסף
לעשות כרצונו של הקב״ה תעשו : (יט) ומאניא . וכלים הנתונים לך לעבודתו של הקדוש ברוך הוא שלם לפני הקב״ה בירושלים : (כ) ושאר חשחות . ש
צריכות שתצטרך לביתו של הקב״ה לקנות אשר יהיה לך ליתן הדמים תתן מאוצר המלך:(כא) ומני אנה . וממני לבי דריוש המלך יוצא ציווי ורשות לכל הגזבריא
בעב׳ הנהר לצד א״י המקבלים מסים שלי מן העובדי כוכבים אשר כל דבר שישאל מכם עזרא הכהן סופר התורה של הקב״ה מהרה יעשה שלא יעכב
שאלתו עד מאה ככרים של כסף לקנות קרבנות ומאה כורי׳ חטין למנחות ועד מאה מדות יין לנסכים ומאה (מדות) של שמן לבלול מנחות ומלח לקרבנות ש
שנא׳ (ויקרא ב׳) וכל קרבן מנחתך במלח תמלח : (כב) די לא כתב . ומלח שאין כתוב בו מדה יתנו ככל הצורך : (כג) כל די מן טעם . כל אשר יהיה מ
של הקב״ה וציווי יעשה בזריזות בחותם המלך לביתו של הקב״ה : אדרזדא . חותם בלשון ערבי : די למה להוא . אשר למה יהיה קצף על מלכות המלך
ועל כן יתנו הגזברים כל צרכי הבית : (כד) ולכום אנו מודיעין . ולכם אנו מודיעים אשר כל הכהנים והלוים המשוררים והשוערים והנתינים שהם חוטבי
*) (מל׳ מספיקין בידו ללמוד וללמד) ושואבי

מצודת ציון

והנתינים. הגבעונים : (יב) גמיר . כולם כי כליל תקטר (ויקרא ו) ת״א גמיר תתסק : (יג) מתנדב. ענין רצון כי כל המתנדב מתנדב ברצון : (כ) חשחות . כמו חשבות והוא ענין צורך : יפל . ענין נטיה ודוגמתו כי יפול לא יוטל (תהלים ל״ז) : (כב) : בתין . שם מדת הלח והיא ג׳ סאין : (כג) אדרזדא . הוא ענין זריזות ואין לו דומה : (כ) נקבו . נתפרשו וכן ונוקב שם (ויקרא כ״ד) : (כב) ופרשים . הם רוכבי הסוסים בהרגל רב : (כג) ויעתר . ענין קבלת תפלה וכן

מצודת דוד

וחוקיו אשר צוה על ישראל : (יב) ארתחשסתא . וזהו דברי הכתב אני ארתחשסתא מלך על כל המלכים נותן זה הכתב לעזרא הכהן חכם בדת התורה של אלהי השמים : גמיר וכענת . ר״ל להראות לאנשי ממשלתו עד כולם וליושבי כענת ה בעיר המפרסולין : (ג) מני . ממני הוסם גזרת אומר אשר כל המתנדב ונ׳ במלכותי מן עם ישראל וכהניו והלוים ללכת לירושלים ילך עמך ולא יעכבוהו

(יד) כל קבל . בעבור אשר מלפני המלך ושבעת יועציו נשלח לחפש ולדרוש על אנשי יהודה ואנשי ירושלים אם זהירים הם בדת תורת אלהיך אשר ב
(טו) ולהבלה . ולהביא כסף וזהב אשר המלך ויועציו התנדבו לאלהי ישראל אשר משכן כבודו בירושלים : (טז) די תהשכח . אשר תמצא בכל מדינת בבל מ
העובדי כוכבים : עם התנדבות . עם נדבות העם והכהנים אשר נדבו לבית אלהיהם אשר בירושלים : (יז) כל קבל . בעבור זאת כי ירבו הכסף לזה חיש מהר
בכסף זה פרים אילים וכבשים וסולת למנחתם ויין לנסכיהם ותקריב אותם על מזבח של בית אלהיכם אשר בירושלים : (יח) ומה די . ומה אשר ייטב עליך ועל
לעשות במותר הכסף והזהב : כרעות . כרצון אלהיכם תעשון בהם ר״ל לדבר מצוה תתנוהו בדבר אשר ייטב בעיניכם : (יט) ומאניא . והכלים אשר נתונים לך לעבו
בית אלהיך:השלם. תן כולם בשלימות לפני אלהי ירושלים ר״ל בבית ה׳: (כ) ושאר חשחות . ושאר צורך בית אלהך אשר ינפל עליך ליתן ר״ל אשר ישאלו ממך: תנתן. יהיה
מן בית אוצר המלך : (כא) ומני . וממני אני ארתחשסתא המלך הושם גזרת אומר לכל הפקידים אשר בעבר הנהר : די כל . אשר ישאל מכם עזרא הכ
החכם בתורה של אלהי השמים חיש מהר יעשה : (כב) עד כסף . ר״ל אף אם ירבה לשאול עד ק׳ ככר כסף ועד ק׳ כורים חטים ועד ק׳ בתים יין ועד
בתים שמן : ומלח . ר״ל ומלח מה שישאל אשר אין דרך לכתוב דבר קצוב על כי הוא דבר זול וכאומר מלח תנו כל מה שירצו : (כג) כל די . כל אשר הוא מן
אומר של אלהי השמים יעשה בזריזות לבית אלהי השמים : די למה . אשר למה יהיה קצף מה׳ על מלכות המלך ובניו בעבור התעללות צורך בית
(כד) ולכום . אתם הפקידים על העם מודיע אני לכם אשר כל הכהנים והלוים המשוררים והשוערים הנתינים ועובדי עבודת בית אלהים זה : מנדה וגו׳. מיני המ
שאלה

זות ישרתוה דרגא עם ב' מרכות נקראות תרין חוטרין וסי' נמסר בסוף מטות ובריש חבקוק : ועלי ה' בקריאה וסי' ועלי יבא כל איש אשר לו . ועלי שמו כל ישראל פניהם
ר . ועלי לתת לך . ועלי הטה חסד לפני המלך . אני לדודי ועלי תשוקתו : גרשום ד' ג' חס' וא' מ"ל וסי' כי גר הייתי . ואת שני בניה . ויקימו להם בני דן את הפסל .
פנחס בן גרשום . בתרא מ"ל . וכל ד"ת דכו' גרשם במ"ם במ"ב גרשון בנו"ן וסי' גרשון וקחת קדמ' דסיפרא . ויחלקם דוד מחלקות לבני לוי לגרשון : עתליה ז' וסימ'
במלכים ב' ריש סי' י"א : ועמו ח' בטעם זקף בקרי' וסי' וישא יעקב את עיניו וירא והנה עשו בא. יהוידע. יהוחנן. יחזיאל. יואב. שלומית. זכריה. עזגד. וזכוד כתיב ב' וזבוד

דה בלו והלך לא שליט למרמא עליהם : ד' כתיב כן
ואנת עזרא כחכמת אלהך די־בידך מני ג' ר"פ . ג'
פטין ודינין די־להון דאנין לכל־עמא די בעבר דיינין ק'
רה לכל־ידעי דתי אלהך ודי לא ידע י"ד בטעם
הודעון : כו וכל־די־לא להוא עבד דתא די־
הך ודתא די מלכא אספרנא דינה להוא ג' נסקת
עבד מנה הן למות הן לשרשו הן לענש לשרשי ק' ל'
סין ולאסורין : כז ברוך יהוה אלהי אבותינו ל'
שר נתן כזאת בלב המלך לפאר את־בית
ה אשר בירושלם : כח ועלי הטה־חסד לפני ס' . ג'
לך ויועציו ולכל־שרי המלך הגברים ואני ב' ה' וס' וא' מ"ל
תחזקתי כיד־יהוה אלהי עלי ואקבצה ה'
שראל ראשים לעלות עמי : כ' . י"ד
ח א ואלה ראשי אבתיהם והתיחשם העלים
י במלכות ארתחשסתא המלך מבבל : ב מבני ה' ר"פ
נחס גרשם מבני איתמר דניאל מבני דויד ד' וחס'
טוש : ג מבני שכניה מבני פרעש זכריה ח' ר"פ
מו התיחש לזכרים מאה וחמשים : ד מבני ח' ר"פ

ג' פחת מואב אליהועיני בן־זרחיה ועמו
מאתים הזכרים : ה מבני שכניה בן־יחזיאל
ח' בטעם ועמו שלש מאות הזכרים : ו ומבני עדין עבד
ה' בטעם בן־יונתן ועמו חמשים הזכרים : ז ומבני עילם
ז' ישעיה בן־עתליה ועמו שבעים הזכרים :
ו' וט' בליש' ח ומבני שפטיה זבדיה בן־מיכאל ועמו שמנים
ח' ר"פ ח' בטעם הזכרים : ט מבני יואב עבדיה בן־יחיאל ועמו
ל' מ"ל מאתים ושמנה עשר הזכרים : י ומבני שלומית
בן־יוספיה ועמו מאה וששים הזכרים : יא ומבני
ח' בטעם בבי זכריה בן־בבי ועמו עשרים ושמנה הזכרים :
ג' בסיפר' ה' בטעם יב ומבני עזגד יוחנן בן־הקטן ועמו מאה ועשרה
הזכרים : יג ומבני אדניקם אחרנים ואלה
ויעיאל ק' שמותם אליפלט יעואל ושמעיה ועמהם ששים
וזכור ק' הזכרים : יד ומבני בגוי עותי וזבוד ועמהם שבעים
הזכרים : טו ואקבצם אל־הנהר הבא אל־אהוא
ל' ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם ובכהנים
ומבני לוי לא־מצאתי שם : טז ואשלחה לאליעזר
ל' . ל' בטעם לאריאל לשמעיה ולאלנתן ולירב ולאלנתן ולנתן

רות אהרן מנדה בלו . נדרים סב ב"ב ח : הן למות . מ"ק טז : מבני יואב . ב"ב קטז : ואקבצם . עירובין סח יבמות פו קידושין סט :

זכי מים למזבח ועובדים בבית זה של הקב"ה לא ישלוט אדם עליהם להשליך
הם מס וכסף גולגולת אלא יהיו בני חורין מעבודת המלך : (כה) ואנת עזרא
מת אלהך די בידך . ואתה עזרא כפי חכמת אלהיך אשר בידיך יותר מן
פטים והדיינים שהם דנין כל העם שבעבר הנהר לצד ארץ ישראל עם יודעי
רה : ודי לא ידע . והשופט אשר לא ידע לשפוט תודיע לו המשפט לעשותו :
וכל די לא להוא עבד . וכל אשר לא יהיה עושה דתו של הקב"ה ודת המלך
ה שלא יעכב הדין והמשפט : דינה . הדין יעשה ממנו מן המעכב משפט : הן
ת . להרג : הן לשרושי . אם לעקרו מן העולם אותו ואת זרעו ואת משפחתו .
ושי ליסראציכ"ר בלע"ז : הן לענוש נכסין . אם לענשו בממון : ולאסירין .
לייסרו בייסורין . עד כאן מכתב האגרת אשר נתן דריוש המלך לעזרא
פר למען ישאהו לירושלים להראותו אל הכהנים והלוים וגזברי המלך למען יחזיקו לקיים המצות ולעבוד ה' בבית המקדש ולשמור התורה כמשפט : (כז) ברוך
. כך כתב עזרא בספרו כאשר נתן הודאה להקב"ה : (כח) ויועציו . הם שבעה רואי פני המלך הן שבעה יעטוהי של מעלה : כיד ה' אלהי עלי . כאשר
ה עזרתו של הקב"ה עלי וקבצתי מישראל הנשארים בבבל ראשי אבות וגדולים לעלות עמי מבבל : (א) ואלה ראשי אבותיהם . של עולים : והתיחש' .
יחוסם אשר היו מתייחסים בהם : ארתחשסתא . הוא דריוש : (ה) מבני שכניה מבני פרעש . משפחה אחת היא וזכריה הוא ראש המשפחה : ועמו . ועם
שלו היו מתיחסים הזכרים של משפחתו : (ו) עבד בן יונתן . כך שמו : (יג) אחרונים . שהיו אחרונים ללכת אחרי עזרא : (טו) אל הנהר הבא . אל
ר הבא : אל אהוא . אל אותו הנהר : ונחנה שם . והיינו חונים שם : ואבינה בעם . נתתי לבי להבין בעם אשר נקבצו עמי : (טז) ואשלחה לאליעזר וגומר .
ראשים

כלו והלך. מפורשים : (כו) הן לשרושו . להיות נעקר משרשו והטע' מגורש מנחלתו
וחכמינו ז"ל אמרו מאי לשרושי הרדפה : (כז) ברוך . ולכל שרי . הפירוש
ולפני כל שרי : (א) והתיחשם . ואשר התיחשו לבית אבות :
(ג) מבני שכניה מבני פרעוש . הראוי אשר מבני פרעוש ואמר כן להבדיל
לבן שכניה יחזיאל : ועמו התיחש לזכרים . אשר התיחשו לעצמם הזכרים והיו
מאה וחמשים : (י) בן יוסיפיה . לא הזכיר שמו כאחרים : (יד) וזכור קרי וזבוד
כתיב והם שני שמות זה אומר בכה וזה אומר בכה : (טו) ואקבצם . ואבינ' בעם .
עיון : ומבני לוי לא מצאתי שם . כי הם בעלי שיר : (טז) לאליעז' לאריאל . הם
ביום היו שלוחים והלמ"ד הוא המורה על העצם וטעמו לעצם אליעזר והנזכרים :
מבינים

מצודת דוד

ס אין ממשלה ורשות להטיל עליהם : (כה) ואנת . ואתה עזרא כפי
ת אלהיך אשר בידיך פקוד ומנה שופטים ודיינים אשר יהיו דנין לכל
ם אשר בעבר הנהר : לכל ידעי . רצה לומר מנה את כל יודעי תורת
יך ואשר לא ידעו מה מדבר הקשה תודיע להם : (כו) וכל די . וכל אשר
יהיה עושה דת התורה של אלהיך ודת של המלך המזהיר על הדבר : אספרנא .
מהר יהיה נעשה ממנו משפט ודין הן אם יהיה משפטו להמיתו הן לעקור
יו ר"ל להמית אותו ואת בניו הן לענשו עונש ממון ונכסים הן לאסרו בבית
אורים את הכל יהיה נעשה חיש מהר : (כז) ברוך ה' . אלה דברי עזרא שהודה
על הטובה : כזאת . כדבר הזאת לזרז על דברי הבית ולפאר ולרומם את בית
(כח) ועלי . המקום הטה עלי חסד לפני המלך : ולכל . ולפני כל : כיד ה' .
סבה שהיה מה' עלי : ראשים . ואחריהם היו נמשכים יתר העם : ח (א) ראשי
תיהם . ראשי המשפחות : והתיחשם . זכרון יחוסם בני מי המה : במלכות .

המלאים במלכות וכו' : (ב) מבני פינחס . העולה מבני פינחס היה שמו גרשום וכן
כולם : (ג) מבני שכניה מבני פרעוש . ר"ל מבני שכניה שהיה מבני פרעוש היה
הראש זכריה ועם יחוסו התיחסו למספר זכרים מאה וחמשים כי כולם היו ידועים
שהמה קרובים לזכריה הראש : (ד) פחת מואב . מושל במואב : ועמו . עד יחוסו
התיחסו אנשיו וכן כולם : (ה) בן יחזיאל . ר"ל היה הראש בן יחזיאל ולפי שלא
היה נודע כאביו הזכיר שם אביו עליו : (ו) עבד . כך שמו עבד : (י) בן יוספיה.
היה הראש בן יוספיה : (יג) אחרונים . הם הלכו באחרונה ולא מהרו ללכת כאשר
הנזכרים : שמותם . של הראשים : (טו) אל הנהר וגו' . סמוך להנהר ההולך אל
אהוא והוא שם מקום : ואבינה . נסתכלתי בכוונת הלב לדעת מי ומי ההולכים :
לא מצאתי . כי הלוים שהיו שם היו קצוצי בהונות ולא יכלו לנגן בכלי שיר כ"כ
רש"י (קדושין סח) : (טז) לאליעזר . את אליעזר : מבינים . חכמים :
על

וקרי' וזכור בכ"ף ומבני בגוי.עותי והוא חד מן י"א מלין דכתיב ב' וקרי' כ' וסי' נמסר במס' רבתא במערכת אות הבי"ת בס"ר : ראשים ב' וסי' נמסר במסרה רבתא בערך ראש
בס"ר : בכספיא ב' ובפסוק והוא חד מן א"ב מן ב"ב ובפסוק וסי' נמסר בריש סיפרא סימן א' : ד' אלפי"ן דגשים בקריאה וסימניהון ויביאו לו את המנחה אשר בידם הבה
ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים . ושפו עצמותיו לא ראו . ויביאו לנו כיד אלהינו הטובה עלינו איש שכל : אהוא ג' וסימ' ואקבצם אל הנהר הבא . ואקרא שם צום
על הנהר . ונסעה מנהר אהוא בשנים עשר לחדש : בשתי ג' בקרי' וסימ' בשתי וגם נכלמתי כי נשאתי . כי בשתי לשאול מן המלך . אלהי בשתי ונכלמתי להרים אלהי
ואשקולה ל' מ"ל להם את הכסף והוא חד מן ה' מ"ל בליש' וסי' או ככר כסף תשקול . במשקול עשרים שקל . לו שקול ישקל כעסי . ועשרת אלפים ככר כסף אשקול
ואשקולה להם את הכסף . אשקול על ידי עשי המלאכה . על גנזי המלך: הדי"ן תרי"ן בתראי"ן דאינו"ן אשקול ע"ל ידי ע"ל גנזי אי"ת ספרי"ם דלא מסר"י יתהון : סע

וְלִזְכַרְיָה וְלִמְשֻׁלָּם רָאשִׁים וּלְיוֹיָרִיב וּלְאֶלְנָתָן
מְבִינִים: יז וָאוֹצְאָה אוֹתָם עַל־אִדּוֹ הָרֹאשׁ בְּכָסִפְיָא ואצוה ק' ב' ובפסוק
הַמָּקוֹם וָאָשִׂימָה בְּפִיהֶם דְּבָרִים לְדַבֵּר אֶל־אִדּוֹ ג' ומ"ל
אָחִיו הַנְּתוּנִים בְּכָסִפְיָא הַמָּקוֹם לְהָבִיא־לָנוּ הנתינים ק'
מְשָׁרְתִים לְבֵית אֱלֹהֵינוּ: יח וַיָּבִיאוּ לָנוּ כְּיַד־ ד' אלפין דגשין .
אֱלֹהֵינוּ הַטּוֹבָה עָלֵינוּ אִישׁ שֶׂכֶל מִבְּנֵי מַחְלִי בֶּן־ ה'
לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל וְשֵׁרֵבְיָה וּבָנָיו וְאֶחָיו שְׁמֹנָה עָשָׂר: ל' . כ'
יט וְאֶת־חֲשַׁבְיָה וְאִתּוֹ יְשַׁעְיָה מִבְּנֵי מְרָרִי אֶחָיו
וּבְנֵיהֶם עֶשְׂרִים: כ וּמִן־הַנְּתִינִים שֶׁנָּתַן דָּוִיד ל'
וְהַשָּׂרִים לַעֲבֹדַת הַלְוִיִּם נְתִינִים מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים
כֻּלָּם נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת: כא וָאֶקְרָא שָׁם צוֹם עַל־הַנָּהָר
אַהֲוָא לְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֵינוּ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ ל'
יְשָׁרָה לָנוּ וּלְטַפֵּנוּ וּלְכָל־רְכוּשֵׁנוּ: כב כִּי בֹשְׁתִּי ל' . ג'
לִשְׁאוֹל מִן־הַמֶּלֶךְ חַיִל וּפָרָשִׁים לְעָזְרֵנוּ מֵאוֹיֵב ל'
בַּדָּרֶךְ כִּי־אָמַרְנוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר יַד־אֱלֹהֵינוּ עַל־
כָּל־מְבַקְשָׁיו לְטוֹבָה וְעֻזּוֹ וְאַפּוֹ עַל כָּל־ ד'

ל' עֹזְבָיו: כג וַנָּצוּמָה וַנְּבַקְשָׁה מֵאֱלֹהֵינוּ עַל־זֹאת
ס' . ל' וַיֵּעָתֵר לָנוּ: כד וָאַבְדִּילָה מִשָּׂרֵי הַכֹּהֲנִים שְׁנֵים
עָשָׂר לְשֵׁרֵבְיָה חֲשַׁבְיָה וְעִמָּהֶם מֵאֲחֵיהֶם עֲשָׂרָה:
ו' מ"ל בליש' ג' כה וָאֶשְׁקוֹלָה לָהֶם אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־
ל' . ג' א' חס' הַכֵּלִים תְּרוּמַת בֵּית־אֱלֹהֵינוּ הַהֵרִימוּ הַמֶּלֶךְ וְיֹעֲצָיו
ד' מלעי' פסוק ל' . ג' ב' חס' וְשָׂרָיו וְכָל־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים: כו וָאֶשְׁקֲלָה עַל־
יָדָם כֶּסֶף כִּכָּרִים שֵׁשׁ־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּכְלֵי־כֶסֶף
ל' חס' מֵאָה לְכִכָּרִים זָהָב מֵאָה כִכָּר: כז וּכְפֹרֵי זָהָב
עֶשְׂרִים לַאֲדַרְכֹנִים אָלֶף וּכְלֵי נְחֹשֶׁת מֻצְהָב
ל' כ"כ . ג' ג' חס' בסיפר' טוֹבָה שְׁנַיִם חֲמוּדֹת כַּזָּהָב: כח וָאֹמְרָה אֲלֵהֶם אַתֶּם
ג' קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהַכֵּלִים קֹדֶשׁ וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב נְדָבָה
ל' . ל' לַיהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם: כט שִׁקְדוּ וְשִׁמְרוּ עַד־
ג' תִשְׁקְלוּ לִפְנֵי שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְשָׂרֵי־הָאָבוֹת
ב' . ג' לְיִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלִָם הַלִּשְׁכוֹת בֵּית יְהוָה: ל וְקִבְּלוּ
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם מִשְׁקַל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְהַכֵּלִים
ל' וחד נסעה ונלכה . ב' לְהָבִיא לִירוּשָׁלִַם לְבֵית אֱלֹהֵינוּ: לא וַנִּסְעָה מִנְּהַר

תולדות אהרן ונלומה · תענית ח (תענית סח) : מצהב. ערכין יג :

אבן עזרא

מבינים . חכמים : (יז) ואוצאה . כן כתיב כי הא"לף למ"ד הפועל על משקל ואבואה ואצוה קרי כי הקרוב על דרך קצרה : על אדו הראש . שהו' ראש בכספי' המקום : אל אדו אחיו . חסר וי"ו והנכון אל אדו ואחיו שהם נתינים ויש אומרים כי אחיו הם איש אחי אדו או קרובו : (יח) איש שכל . לא הזכירו הכתוב ויתכן שהוא שרבי' הנזכר בפסוק וכן הוי"ו נוסף כוי"ו ואיה וענה או וי"ו המוסף על ענין ולא רצה להזכירו פעמים וכן הפירוש איש שכל שרביה ובניו ואחיו היו י"ח והוא הנכון : (יט) ואת חשביה . הביאו : (כא) על הנהר אהוא . חסר הנסמך והראוי נהר אהוא : (כג) ויעתר . על ידי נביא או מראה בחלום והטעם נתרצה לנו והדריכנו הדרך הישר' באין מכשול : (כד) לשרביה . הלמ"ד הוא הנכנס להורות על הפעול והטעם הבדיל לפעול שרביה חשביה : (כה) ההרימו . הה"א הוא הנכנס על הפעלים העוברים כמו ההלכוא השבה והטעם אשר : (כו) מאה לככרים. כאילו אמר וכלי כסף למשקל הככרים מאה: (כז) לאדרכונים. הא"לף נוסף והוא כטעם דרכמוני' למשקל אדרכוני' הם אלף : וכלי נחשת מצהב. כטעם ממורט מצהב טובה פעם זכר ופעם נקבה כענין ורוח גדולה וחזק וכן שנים חמודות : (כט) שקדו . מלת השקד חסר' והוא על וראוי כמו שוקד אני על דברי לשקוד על דלתותי והטעם שקדו עליהם והם הכסף והזהב : הלשכות בית ה'. והטעם שרי הלשכו' בית ה' ונכנס ה"א הדעת על משק' הלשכות והמלה זרה בעבור הסמיכו' : (ל) וקבלו . והם יקבלוהו : לבית אלהינו . לצורך ביתו : לכל

רשי

ראשים . גדולים : מבינים . חכמים היו : (יז) ואצוה אותם וגו' . שלחתים ו לדבר אל אדו שהוא גדול וחשוב אשר בכספיא : על אדו . אל אדו : ואש בפיהם . שמתי בפיהם דברים לדבר בשליחותי אל אדו ואחיו שהם נתונים ומ בכספיא להביא לנו משרתים לעבוד בבית המקדש : בכספיא . שם מקום אל אחיו . שם אדם : הנתינים . כמו הנתינים ועל כן נכתב ב (יח) כיד אלהינו . כאשר היתה הצלחתו של הקדוש ברוך הוא עלינו : איש חכם : מבני מחלי וגומר . כולם הללו לוים : (כ) ומן הנתינים . ומן ה נתינים שנתן דוד המלך ושרי ישראל עלו עמהם: (כא) להתענות . ליש דרך ישרה . שיוליכני המקום לשלום : (כב) כי בושתי . שהרי נתביישתי מ שלא רציתי לשאול לו רכב ופרשים כדי לתיירנו : כי אמרנו . שהרי כבר א אל דריוש המלך שהקב"ה מטיב למבקשיו ושופך אפו וחמתו על עוזביו: (כג) לנו . וקבל תפלתינו שבאנו לירושלים לשלום : (כד) ואבדילה . וכאשר היינו על נהר אהוא הבדלתי משרי הכהנים ושקלתי להם הכסף והזהב ליתן בב בית ה' : (כה) ההרימו . אשר הרימו הנמצאים בבבל : (כו) וכלי כסף לככרים . ככר בכל כלי : (כז) וכפורי . מזרקים : לאדרכונים אלף . מין אלף דרכונים היו בב' כפורי זהב הללו : מוצהב . משל נחושת מוצהב (א מטבע של נחושת : טובה . ל' נקבה קורא לנחושת : שנים . שני כלים : כזהב . הכלים קורא חמודות בל' נקבה : (כח) אליהם . לאותן שרי הכהנ (כט) הלשכות בית ה'.

מצודת ציון

וכן ויעתר לו (בראשית כ"ה) : (כז) כפורי . מזרקות : לאדרכונים . שם מטבע ידוע אצלם : מוצהב . מראה כעין גוון הזהב וכן שער צהוב (ויקר' יג) : (כט) שקדו . ענין מהירות כמו כי שוקד

מצודת דוד

(יז) על אדו . אל אדו שהיה הראש במקו' הנקרא כספי': ואשימה. ר"ל סדרתי להם הד לדבר וכו' : אחיו . כמו ואחיו : הנתינים . ר"ל אדו ואחיו היו מן הנתינים ה בכספיא : להביא . דבר השליחות היה להביא לנו לוים אשר ישרתו בשיר : (יח) כיד אלהינו . כמו שהיה עלינו יד אלהינו הטובה כן הצליחו והביאו לנו איש משכיל בדבר השיר והיה מבני מחלי וכו' ולא הזכיר שמו : ושרביה . גם הביא שרביה ובניו ואחיו : (יט) אחיו . חבריו וא זר על האחד וה"ם לשני וקאי בדבר המובן : (כ) לעבודת הלוים . בדבר מלאכת בית ה' : נקבו בשמות . נתפרשו שמו ר"ל החשובים והידועים שבהם : (כא) ואקרא . ר"ל גזרתי תענית בהכרזה : על הנהר אהוא . על הנהר הבא אל אהוא : דרך ישרה . ללכת בדרך אשר לא לנו יד אויב ואורב : (כב) כי בושתי וגו' . ולזה לא שלח עמנו והייתי מתפחד מן האויב : כי אמרנו וגו' . ולזה לא שאלתי חיל ופרשים כ"א שאלתי היה מ לומר איה אמריכם : לטובה . להטיב להם : ועזו. כח נקמתו : (כג) על זאת . על דרך ישרה : ויעתר לנו . קבל עתר תפלתינו ואולי בנבואה נאמר לו או בח ידבר בו : (כד) לשרביה . את שרביה ואת חשביה : מאחיהם . מחבריהם והיו מבני לוי : (כה) ואשקלה . מסרתי להם במשקל : ההרימו . אשר הרימו והפרישו וכו' : הנמצאים . במלכות בבל : (כו) על ידם . למסור בידם : לככרים. כל כלי היה משקלו ככר אחד : (כז) לאדרכונים אלף . כל אחד היה משקלו אלף דרכ חמודות כזהב . חשובות כזהב : (כח) אתם קודש וכו' . ומהראוי להנתן הקודש ביד הקודש : נדבה לה' . ולקודש יחשב : (כט) שקדו ושמרו . מהרו בדבר עוק והכסף והזהב ושמרו אותם עד אשר תשיבו במשקל : לפני שרי וכו'. לתתם אל הלשכות אשר בבית ה' : (ל) משקל הכסף . ר"ל הכסף וכו' קבלו במש מנסר

...הר אהוא וא' נסעה ויאמר נסעה ונלכה ואינון חד מן י"ו זוגין חד נ' וחד וג' וכי' נמסר במסרה רבתא במערכת אות הנו"ן בס"ד : וביום הרביעי ג' ר"פ וסי' פרים עשרה.
...ו לעמק ברכה . נשקל הכסף והזהב : נשאו י' וסימ' עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה . אשר נשאו את ידם . קול צופיך נשאו קול יחדו . ומשנאיך נשאו ראש.
...נהרות ה' ב' בו : ורעבים נשאו עמך. נשאו את רדידי מעלי שמרי. כי נשאו מבנותיהם . נשאו נשים נכריות : גדלה ג' בקריאה וסימ' כי גדלה צעקתם את פני ה'. נפשך

...וא בשנים עשר לחדש הראשון ללכת ירושלם
...אלהינו היתה עלינו ויצילנו מכף אויב
...רב על־הדרך : לב ונבוא ירושלם ונשב שם
...ים שלשה : לג וביום הרביעי נשקל הכסף
...הב והכלים בבית אלהינו על יד־מרמות
...אוריה הכהן ועמו אלעזר בן־פינחס ועמהם
...בד בן־ישוע ונועדיה בן־בנוי הלוים :
במספר במשקל לכל ויכתב כל־המשקל
...ת ההיא : לה הבאים מהשבי בני־הגולה
...ריבו עלות לאלהי ישראל פרים שנים־עשר
...כל־ישראל אילים תשעים וששה כבשים
...עים ושבעה צפירי חטאת שנים עשר הכל
...ה ליהוה :

ט א ויתנו את־דתי המלך לאחשדרפני
...לך ופחות עבר הנהר ונשאו את־העם ואת־
...ת האלהים : ב וככלות אלה נגשו אלי השרים
...מר לא־נבדלו העם ישראל והכהנים והלוים
...מי הארצות כתעבתיהם לכנעני החתי הפרזי
...בוסי העמני המאבי המצרי והאמרי : ג כי־
נשאו מבנתיהם להם ולבניהם והתערבו זרע
הקדש בעמי הארצות ויד השרים והסגנים
היתה במעל הזה ראשונה : ד ובשמעי את־
הדבר הזה קרעתי את־בגדי ומעילי ואמרטה
משער ראשי וזקני ואשבה משומם : ה ואלי
יאספו כל חרד בדברי אלהי־ישראל על מעל
הגולה ואני ישב משומם עד למנחת הערב :
ו ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי
ומעילי ואכרעה על־ברכי ואפרשה כפי אל־יהוה
אלהי : ז ואמרה אלהי בשתי ונכלמתי להרים
אלהי פני אליך כי עונתינו רבו למעלה ראש
ואשמתנו גדלה עד לשמים : ח מימי אבתינו
אנחנו באשמה גדלה עד היום הזה ובעונתינו
נתנו אנחנו מלכינו כהנינו ביד מלכי
הארצות בחרב בשבי ובבזה ובבשת פנים
כהיום הזה : ט ועתה כמעט־רגע היתה
תחנה מאת יהוה אלהינו להשאיר לנו
פליטה ולתת־לנו יתד במקום קדשו להאיר
עינינו אלהינו ולתתנו מחיה מעט בעבדתנו :

...דות אהרן בני סגולה . סוריות ו : והסגנים . ב"מ קח : יאספו : תענית יג מגלה ל :

. כדי ליתן בלשכות הבית : (לא) בשנים עשר לחודש הראשון . ...ים עשר לניסן : ויד אלהינו היתה עלינו . להצליחנו על הדרך אשר ...נו עליה : (לד) במספר במשקל לכל . מספר הכלים ומשקלם כאשר קבלוהו ...היה נשקל כולו כאשר פרעוהו:(לה) הבאים מהשבי בני הגולה. הללו אשר באו ...עזרא:הקריבו עולות.הכל עולה והוראת שעה היתה:(א)ויתנו את דתי המלך.הללו ...גולה ספרו מצות דריוש המלך לגדולי המלך רואי פניו : ופחות . כמו ופחות: ...הנהר . אותן של צד ארץ ישראל כן בעבר הנהר ליושבי בבל : ונשאו . שהיו ...אין ומסייעין : (ב) אלה . דברים הללו אשר ספרו דתי המלך : והשרים . של ישראל : לאמר . וכן אמרו לי : (ג) היתה במעל הזה ראשונה . שהם התחילו ...ול מעל להתחתן בעובדי כוכבי' הארצות : (ד) משמם . עלוב ושומם כמו (יחזקאל ג) שבעת ימים משמים בתוכם : (ו) מתעניתי . שלא אכלתי אותו יום : ...נתנו .כמו נתננו דגש הנו"ן תחת חסרון נו"ן אחרת כמו (ד"ה ב' י"ד) כי עליך נשענו כמו נשעננו(בראשית ל"ד) ונתנו את בנותינו כמו ונתננו: כהיום הזה. כמו ...לה היום הזה שכבר גלו עשרת השבטים ועדיין נשארו בבבל הרבה מן הגולים : (ט) ועתה כמעט רגע . לפי שעה : תחנה. כמו חנינה : ולתת לנו יתד. לקבוע אותנו בארץ ישראל . יתד כמו (ישעיה כ"ב) ותקעתיו יתד במקום נאמן : מחיה
מעט

(לד) לכל. לכסף ולזהב : על כל . ופחות . כנגד אבות ישראל שהם שנים עשר שבטים רק תשעים וששה שבעים ושבעה כפי יכלתם אין להם טעם. פרים וצפירים בלשון נקבות והפך זה נשים פילגשים בלשון זכרים : ונשאו את העם. כטעם ינשאוהו אנשי מקומו וכבר פורש טעמו: (ב)העם ישראל .חסר הנסמך והנכון העם עם ישראל : רבו למעלה . רבב ורבה ענין אחד להם : (ח) נתנו . דגש הנו"ן לצורך נו"ן השרש : (ט) תחנה . כטעם חנינה שחנן עלינו : בעבדותינו . פי' כי
עבדים

מצודת דוד

...) מנהר אהוא . מנהר הבא אל אהוא : (לג) נשקל . מסרנו הכסף וכו' במשקל ...מרמות וכו': (לד) במספר. את הכלים מסרנו במספר ובמשקל כל אחד ואחד : ...זב. למען יעמוד לזכרון : (לה) הבאים וגו'. הוא הפוך וכמו בני הגולה ...ים מהשבי : על כל ישראל . בעבור כל ישראל : הכל עולה. ר"ל אף החטאות ...כליל כעולה ולא אכלום הכהנים והוראת שעה היתה : ט (א) דתי המלך . ...גזרת המלך אשר נתן ביד עזרא כמ"ש למעלה : ונשאו . היו מנשאים ומרוממים ...העם וכו': (ב) וככלות אלה . כאשר כלו הדברים האלה והם מסירת הכלים ...' ואת דתי המלך : כתועבותיהם . ר"ל עודם עושים כתועבותיהם של הכנענים וכו' : (ג) כי נשאו . כי לקחו נשים מבנותיהם ולזה אוחזים במעשיהם : זרע ...ודש. המה בני ישראל : ראשונה . הם נשאו בתחלה נשים מבנות העובדי כוכבים ומהם למדו יתר העם : (ד) קרעתי וגו'. מגודל הצער בעבור המעל הזה : משומם . ...ותק ונאלם כדרך המצטער : (ה) כל חרד. כל החרד בקיום דברי ה' היה נאסף אלי בעבור מעל הגולה ר"ל להעביר המעל הזה : למנחת הערב . לדורון ...ורת הערב ר"ל לזמן הקרבת תמיד של בין הערבים : (ו) קמתי מתעניתי . ר"ל קמתי מעונה וחלש מתעניתי שלא אכל כל אותו היום : ובקרע וגו'. ובקריעת ...גדים ובכדי לעורר הלבבות קם כשהוא מעונה ולבוש בגדים קרועים וכרע על ברכיו : ואפרשה את כפי. כן הוא דרך שואל החסד : (ז) להרים וכו'. הוא הפוך כמו ...רים פני אליך אלהי : רבו . נתרבו ועלו למעלה מן הראש : (ח) כהיום הזה. כאשר נראה היום אשר בני עשרת השבטים המה בגולה ואף מבני יהודה ובנימן רבים ...ארו בבבל בגולה : (ט) כמעט רגע . מעט הזמן היה לנו חנינה מה' ו[illegible] מל' שאלה ומליצה על כי הגאולה הזאת קטנה היא : יתד וגו'. קבועות בירושלים כיתד
הקבוע

מצודת ציון

שוקד אני (ירמיה א') : (לא) ואורב . שואת היושב במארב לסתר : (לה) צפירי . שעירי : (א) לאחשדרפני . מין שררה ידוע אצלם : ופחות . מל' פחה ומושל : (ב) נבדלו . ענין הפרשה : (ג) והתערבו . מל' תערובות ובלבול : והסגנים . מין שררה : במעל . ענין חטא ופשע : (ד) ומעילי . הוא מין מלבוש עליון : ואמרטה . ענין תלישה כמו ואיש כי ימרט ראשו (ויקרא י"ג) : משומם . משותק ונאלם כמו משמים בתוכם (יחזקאל ג') : (ה) חרד . ענין מהירות כמו ויחרדו זקני העיר (ש"א י"ו) : (ז) ונכלמתי . מלשון כלימה ובושה : להרים . לרומם ולהגביה : ואשמתנו . מל' אשמה ופשע : (ט) תחנה . חנינה וחן וכן לבלתי היות להם תחנה (יהושע י"א) :
פליטה

בעיני . ואשמתינו גדלה עד לשמים . חד בתורה חד בנביאים חד בכתובים : ועתה ואתה י"ח בטעם תברין וסי' נמסר בס' בהעלתך : בנדת ב' וסי' ואל אשה בנדת טומאה
בנדת עמי הארצות : בתועבתיהם ג' כתובים כן וסי' וזכרו פליטיכם אתי . ומעל כל תועבתיכם השיבו בידיכם . בתועבתיהם אשר מלאוה מפה אל פה : קום מ' ר"פ בקריסי
קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה . קום לך פדנה ארם ביתה בתואל . קם קדש את העם . קום רד לקראת אחאב . קום לך צרפתה . קום וירדת בית היוצר . קום לך אלנוה

י כִּי־עֲבָדִים אֲנַחְנוּ וּבְעַבְדֻתֵנוּ לֹא עֲזָבָנוּ אֱלֹהֵינוּ
וַיַּט־עָלֵינוּ חֶסֶד לִפְנֵי מַלְכֵי פָרַס לָתֶת־לָנוּ
מִחְיָה לְרוֹמֵם אֶת־בֵּית אֱלֹהֵינוּ וּלְהַעֲמִיד אֶת־
חָרְבֹתָיו וְלָתֶת־לָנוּ גָדֵר בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלִָם׃
יא וְעַתָּה מַה־נֹּאמַר אֱלֹהֵינוּ אַחֲרֵי־זֹאת כִּי עָזַבְנוּ
מִצְוֺתֶיךָ׃ יב אֲשֶׁר צִוִּיתָ בְּיַד עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים
לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ נִדָּה
הִיא בְּנִדַּת עַמֵּי הָאֲרָצוֹת בְּתוֹעֲבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר
מִלְאוּהָ מִפֶּה אֶל־פֶּה בְּטֻמְאָתָם׃ יג וְעַתָּה
בְּנוֹתֵיכֶם אַל־תִּתְּנוּ לִבְנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם אַל־תִּשְׂאוּ
לִבְנֵיכֶם וְלֹא־תִדְרְשׁוּ שְׁלֹמָם וְטוֹבָתָם עַד־עוֹלָם
לְמַעַן תֶּחֶזְקוּ וַאֲכַלְתֶּם אֶת־טוּב הָאָרֶץ וְהוֹרַשְׁתֶּם
לִבְנֵיכֶם עַד־עוֹלָם׃ יד וְאַחֲרֵי כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ
בְּמַעֲשֵׂינוּ הָרָעִים וּבְאַשְׁמָתֵנוּ הַגְּדֹלָה כִּי ׀ אַתָּה
אֱלֹהֵינוּ חָשַׂכְתָּ לְמַטָּה מֵעֲוֺנֵנוּ וְנָתַתָּה לָּנוּ פְּלֵיטָה
כָּזֹאת׃ טו הֲנָשׁוּב לְהָפֵר מִצְוֺתֶיךָ וּלְהִתְחַתֵּן בְּעַמֵּי
הַתֹּעֵבוֹת הָאֵלֶּה הֲלוֹא תֶאֱנַף־בָּנוּ עַד־כַּלֵּה לְאֵין
שְׁאֵרִית וּפְלֵיטָה׃ טז יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל צַדִּיק
אַתָּה כִּי־נִשְׁאַרְנוּ פְלֵיטָה כְּהַיּוֹם הַזֶּה הִנְנוּ לְפָנֶיךָ

בְּאַשְׁמָתֵינוּ כִּי אֵין לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ עַל־זֹאת׃
י א וּכְהִתְפַּלֵּל עֶזְרָא וּכְהִתְוַדֹּתוֹ בֹּכֶה
וּמִתְנַפֵּל לִפְנֵי בֵּית הָאֱלֹהִים נִקְבְּצוּ אֵלָיו
מִיִּשְׂרָאֵל קָהָל רַב־מְאֹד אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וִילָדִים
כִּי־בָכוּ הָעָם הַרְבֵּה־בֶכֶה׃ ב וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶן־
יְחִיאֵל מִבְּנֵי עוֹלָם וַיֹּאמֶר לְעֶזְרָא אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ
בֵאלֹהֵינוּ וַנֹּשֶׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וְעַתָּה
יֵשׁ־מִקְוֶה לְיִשְׂרָאֵל עַל־זֹאת׃ ג וְעַתָּה נִכְרָת־
בְּרִית לֵאלֹהֵינוּ לְהוֹצִיא כָל־נָשִׁים וְהַנּוֹלָד מֵהֶם
בַּעֲצַת אֲדֹנָי וְהַחֲרֵדִים בְּמִצְוַת אֱלֹהֵינוּ וְכַתּוֹרָה
יֵעָשֶׂה׃ ד קוּם כִּי־עָלֶיךָ הַדָּבָר וַאֲנַחְנוּ עִמָּךְ חֲזַק
וַעֲשֵׂה׃ ה וַיָּקָם עֶזְרָא וַיַּשְׁבַּע אֶת־שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם וְכָל־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה וַיִּשָּׁבֵעוּ׃
ו וַיָּקָם עֶזְרָא מִלִּפְנֵי בֵּית הָאֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ אֶל־
לִשְׁכַּת יְהוֹחָנָן בֶּן־אֶלְיָשִׁיב וַיֵּלֶךְ שָׁם לֶחֶם לֹא־
אָכַל וּמַיִם לֹא־שָׁתָה כִּי מִתְאַבֵּל עַל־מַעַל
הַגּוֹלָה׃ ז וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בִּיהוּדָה וִירוּשָׁלִַם לְכֹל
בְּנֵי הַגּוֹלָה לְהִקָּבֵץ יְרוּשָׁלִָם׃ ח וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־
יָבוֹא לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים כַּעֲצַת הַשָּׂרִים וְהַזְּקֵנִים

ת"א כי עבדים . מגלה יא : לרומם . ברכות יא : שכניה . מגלה טו סנהדרין יא : נכרת ברית . (יבמות ד קדושין סד) : לא יבא . מ"ק טז יבמות פט גטין לו (פאה יח שקלים מו)

עבדים אנחנו : (י) גדר . לבלתי נהיה למרמס : (יב) ארץ נדה . ענין ריחוק כתרגומו ומשקלו גזה : (יד) ואחרי כל הבא עלינו . רמז לגלו' : חשכת למטה מעונינו . כאילו מנעת וחשכת מכתוב מקלת עונינו בספר זכרון והנחתם למטה לארץ כטעם ותשליך במצולות ים כל חטאתם : כי אין לעמוד . פי' אין לנו ראוי לעמוד לפניך באשמתינו זאת : (א) בכה . על משקל מים מגבה : (ב) יש מקוה . חסר ה"א התימה מן קויתי ה' קותה נפשי : (ג) ועתה . והנולד מהסכמו מהן: בעצת אדני . לקרב אל קהל ה' או להרחיק ולא מצאנו שהקריבו אחד מהם ואולי הוציאום שלא היו גיורות כרות המואביה וחכמינו ז"ל אמרו בנו הוא לכל דבר חוץ מן הנולד מן השפחה ומן הכותית והוציאו האמות והבנים : והחרדים במצות אלהינו . לבלתי התחתן בם יוציאו נשותיהם : וכתורה יעשה . למי שאינו חרד
כי

מעט . חיים מועטים : (י) כי עבדים אנחנו . לדריוש מלך פרס : לא עזבנו לו עוזב אותנו : ויט . לשון מפעל כמו מטה הטה עלינו חסדו : גדר . שהיו גוים גדר לשמור מצותיו : (יב) נדה . טמאה וגעולה : (יג) והורשתם . את הארץ לבניכם עד עולם : (יד) ואחרי כל הבא עלינו . אחרי כל המעשה הרע אשר הגיע לנו במעשינו הרעים : חשכת למטה מעונינו . מנעת מעונותינו עד למטה שכתו עונינו על כפרת גלותינו ויש לנו לפותרו בענין זה מנעת עלמך מלגבות ממנו כל עונינו וגבית ממנו למטה מן העונות ולא פרעת ממנו ככל חטאתינו (טו) הנשוב . אם נשוב : הלא תאנף בנו . תמיה המתקיימת : (טז) כי אין בנו מעשים טובים בנו לעמוד ולהתקיים לפניך על עבירה זו :(א) בכה . כמו בוכה (ב) ונושב . והושבנום : יש מקוה . יש תקוה לישראל על כך שהם יכולים להוציא נשיהם העכו"ם והנולד מהם ולהוציא כל הבנים הנולדים מן הנשים העכו"ם
חדש

(ג) בעלת ה' . בעלתו וברלונו של הקב"ה : וחרדים במלות אלהינו . ויראי שמים יוציאם : וכתורה יעשה . העושה המעשה הזה אשר יוציא אשתו ובניו העובדי כוכבים :
(ד) ואנחנו עמך . להיות מסכימים עמך : (ז) קול . כרוז : (ח) לשלשת הימים . לסוף שלשת הימים :

מצודת ציון

פליטה . ענין הצלה ושיור : יתד . מסמר : מחיה . מל' חיות : (י) חרבותיו . מלשון חורבה : גדר . כותל מקיף : (יב) נדה . מל' נדידה ורחוק : (יד) חשכת . מנעת כמו ולא חשכת (בראשית כ"ב) : (טו) להפר . לבטל : להתחתן . מלשון חתון : תאנף . מל' אף וחמה : (א) וכהתודותו . מל' וידוי : ומתנפל . נופל ומשתטח בארץ : (ב) מקוה . מל' תקוה ותוחלת : (ג) והחרדים . הממהרים : (ד) קום . הוא ענין זרוז וכן קום עבור (יהושע א) : (ו) לשכת. ענין חדר מה יחרם

מצודת דוד

הקבוע : מחיה מעט . חיים מעטים בעת עבדותינו : (י) כי עבדים . עדיין עבדים אנחנו למלכי פרס אבל בעבודתינו לא עזבנו מכל וכל : את חרבותיו . של בית הזה : גדר . להיות גדורים מסביב לבל נהיה עוד למרמס לכל : (יא) אחרי זאת . אחרי הטובה הזאת מעשית לנו מה נאמר ר"ל וכי נוכל לומר הטובה הזאת מטובה היא כי הלא עזבנו מצותיך ואף המעט הסיא לחסד תחשב : (יב) ארץ נדה וגו'. ארץ מרוחק ומתועב בעבור תעוב העובדי כוכבים בתועבות אשר מלאו הארץ משפתם אל שפתם ברוב טומאתם : (יג) למען תחזקו . למען תאחזו בארץ להשאר בידיכם עד עולם . ר"ל ובניכם לבניהם וכן עד עולם : (יד) ואחרי וכו' . אחרי שראינו כל העונש הבא עלינו וכו' : חשכת . ר"ל אף הגאולה המועטת הסיא אין אנו ראוים לה כי אתה בחסדך מנעת העונש לתתה למטה מעונינו ר"ל פחות מהם ובעבור זה נתת לנו פליטה ולא בצדקותינו: (טו) הנשוב . חוזר למעלה לומר אחרי שראינו הכל והחסד בפליטה הנשארת וכי משראוי שנשוב להפר מצותיך : עד כלה . עד לכלות הכל מבלי שארית ולא תעשה עוד חסד : (טז) צדיק אתה וגו'. ר"ל צדקה עשית עמנו ולא במשפט : כהיום הזה. כאשר אנחנו היום פליטה מועטת : הננו לפניך . עדיין מחזיקים אנו בעון זה ובידינו הוא : כי אין לעמוד . ר"ל אין בנו זכות לעמוד לפניך על העון הזה להעביר אותה בעבור מעשה הזכות וא"כ עדיין אנו באשמה הזאת וממון הוא בידינו והפליטה הנשארת בצדקה הוא : י (א) וכהתפלל . וכאשר התפלל עזרא וכו' : כי בכו . בעבור תפלת עזרא בכו העם אשר נמצאו עמו ולקול בכיותם נקבצו קהל רב : (ב) ונשב . הושבנו בבתינו לקחת אותן לנשים : יש מקוה . יש תקוה לבטל העון הזאת : (ג) כל נשים . מבנות העובדי כוכבים : והנולד . הבנים הנולדים מהן : בעצת ה' . בעבור עצת ה' כמ"ש ולא תתחתן וכו' כי יסיר וכו' (דברים ז) : והחרדים . בעצת והתעוררות החרדים במצות אלהינו : וכתורה יעשה . וכאשר נעשה כן אז יעשה כדבר התורה : (ד) קום . היה זריז בדבר כי היא מוטלת עליך כי לך הראש לכולנו ואנחנו נהיה עמך בעזרתך : (ה) וכל ישראל . שרי כל ישראל : (ז) ויעבירו . הכריזו לומר לכל בני הגולה וכו' : (ח) לשלשת
הימים

הגדולה . וחבירו : קום כי עליך הדבר : קום קדש חסר : יחרם ג' וסימ' זבח לאלהים יחרם . כל חרם אשר יחרם . יחרם הוא וכל רכושו : יבוא כל סיפרא מ"ל במ"ב חסרים
יבא לעתים מזומנים . אשר יבא אל היכל ה' : הנשים הנכריות ב' דסמיכי וסימ' גם אתו רב . ועתה תנו תודה : והמלאכה ג' וסימ' היתה דים . לא ליום אחד ולא
גדולה כי לא לאדם : וימצא ו' וסימ' נמסר בסדר מקץ ומגלת אסתר סי' ו' : יהוחנן כל סיפרא יהוחנן במ"ג יוחנן וסימ' ומבני עזגד יוחנן . בני לוי ראשי האבות כתובים .

ם כָּל־רְכוּשׁוֹ וְהוּא יִבָּדֵל מִקְּהַל הַגּוֹלָה׃ ג' ב' וה'
וַיִּקָּבְצוּ כָל־אַנְשֵׁי־יְהוּדָה וּבִנְיָמִן ׀ יְרוּשָׁלַ͏ִם
לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים הוּא חֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי בְּעֶשְׂרִים ל'. ג'
דֶשׁ וַיֵּשְׁבוּ כָל־הָעָם בִּרְחוֹב בֵּית הָאֱלֹהִים
עִידִים עַל־הַדָּבָר וּמֵהַגְּשָׁמִים׃ י וַיָּקָם עֶזְרָא ל' וחסר. ל'
הֵן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַתֶּם מְעַלְתֶּם וַתֹּשִׁיבוּ נָשִׁים ל' וכסי' ג' חס' בסיפ'
יּוֹת לְהוֹסִיף עַל־אַשְׁמַת יִשְׂרָאֵל׃ יא וְעַתָּה ל' וכ"כ
תּוֹדָה לַיהוָה אֱלֹהֵי־אֲבֹתֵיכֶם וַעֲשׂוּ רְצוֹנוֹ
דְלוּ מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וּמִן־הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת׃ ל'. ב'
עֲנוּ כָל־הַקָּהָל וַיֹּאמְרוּ קוֹל גָּדוֹל כֵּן כִּדְבָרְיךָ כדברך ק'
נוּ לַעֲשׂוֹת׃ יג אֲבָל הָעָם רָב וְהָעֵת גְּשָׁמִים ל"ג
כֹּחַ לַעֲמוֹד בַּחוּץ וְהַמְּלָאכָה לֹא־לְיוֹם אֶחָד ג' מ"ל. ג'
לִשְׁנַיִם כִּי־הִרְבִּינוּ לִפְשֹׁעַ בַּדָּבָר הַזֶּה׃ ב'. ח'
עַמְדוּ־נָא שָׂרֵינוּ לְכָל־הַקָּהָל וְכֹל ׀ אֲשֶׁר
רֵינוּ הַהֹשִׁיב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת יָבֹא לְעִתִּים ל'. ב' חס' בסיפ'
מָּנִים וְעִמָּהֶם זִקְנֵי־עִיר וָעִיר וְשֹׁפְטֶיהָ עַד ב'
שִׁיב חֲרוֹן אַף־אֱלֹהֵינוּ מִמֶּנּוּ עַד לַדָּבָר הַזֶּה׃ ל'. ל'
ךְ יוֹנָתָן בֶּן־עֲשָׂהאֵל וְיַחְזְיָה בֶן־תִּקְוָה עָמְדוּ ל'. ב' סוס אגם
זֹאת וּמְשֻׁלָּם וְשַׁבְּתַי הַלֵּוִי עֲזָרֻם׃ טז וַיַּעֲשׂוּ־ ב' חסר
בְּנֵי הַגּוֹלָה וַיִּבָּדְלוּ עֶזְרָא הַכֹּהֵן אֲנָשִׁים רָאשֵׁי
בוֹת לְבֵית אֲבֹתָם וְכֻלָּם בְּשֵׁמוֹת וַיֵּשְׁבוּ בְּיוֹם ס' חסר. ג'

ל' ומ"ל. ג' אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי לְדַרְיוֹשׁ הַדָּבָר׃ יז וַיְכַלּוּ
ז' בַּכֹּל אֲנָשִׁים הַהֹשִׁיבוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת עַד־יוֹם אֶחָד
ו' לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן׃ יח וַיִּמָּצֵא מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר
הֹשִׁיבוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת מִבְּנֵי יֵשׁוּעַ בֶּן־יוֹצָדָק
ל' וו' בליש' וְאֶחָיו מַעֲשֵׂיָה וֶאֱלִיעֶזֶר וְיָרִיב וּגְדַלְיָה׃ יט וַיִּתְּנוּ
ל' וא' האשמים יָדָם לְהוֹצִיא נְשֵׁיהֶם וַאֲשֵׁמִים אֵיל־צֹאן עַל־
ו' וט' בליש' אַשְׁמָתָם׃ כ וּמִבְּנֵי אִמֵּר חֲנָנִי וּזְבַדְיָה׃ כא וּמִבְּנֵי
חָרִם מַעֲשֵׂיָה וְאֵלִיָּה וּשְׁמַעְיָה וִיחִיאֵל וְעֻזִּיָּה׃
ה' כב וּמִבְּנֵי פַּשְׁחוּר אֶלְיוֹעֵינַי מַעֲשֵׂיָה יִשְׁמָעֵאל
נְתַנְאֵל יוֹזָבָד וְאֶלְעָשָׂה׃ כג וּמִן־הַלְוִיִּם יוֹזָבָד
ל'. ג' וְשִׁמְעִי וְקֵלָיָה הוּא קְלִיטָא פְּתַחְיָה יְהוּדָה
וֶאֱלִיעֶזֶר׃ כד וּמִן־הַמְשֹׁרְרִים אֶלְיָשִׁיב וּמִן־
ט' חס' בכתובים הַשֹּׁעֲרִים שַׁלֻּם וָטֶלֶם וְאוּרִי׃ כה וּמִיִּשְׂרָאֵל מִבְּנֵי
ב' זוף. ב' ל'. ל' פַּרְעֹשׁ רַמְיָה וְיִזִּיָּה וּמַלְכִּיָּה וּמִיָּמִן וְאֶלְעָזָר וּמַלְכִּיָּה
ג' חס' בליש' וּבְנָיָה׃ כו וּמִבְּנֵי עֵילָם מַתַּנְיָה זְכַרְיָה וִיחִיאֵל
ז' מ"ל וְעַבְדִּי וִירֵמוֹת וְאֵלִיָּה׃ כז וּמִבְּנֵי זַתּוּא אֶלְיוֹעֵנַי
ה' ול' חס' ז' מ"ל. ל' אֶלְיָשִׁיב מַתַּנְיָה וִירֵמוֹת וְזָבָד וַעֲזִיזָא׃ כח וּמִבְּנֵי
ל' בֵּבָי יְהוֹחָנָן חֲנַנְיָה זַבַּי עַתְלָי׃ כט וּמִבְּנֵי בָּנִי
ורמות ק' ו' מ"ל מְשֻׁלָּם מַלּוּךְ וַעֲדָיָה יָשׁוּב וּשְׁאָל יְרָמוֹת׃ ל וּמִבְּנֵי
ל' ה' פַּחַת מוֹאָב עַדְנָא וּכְלָל בְּנָיָה מַעֲשֵׂיָה מַתַּנְיָה
ב' ר"פ בסי' בְּצַלְאֵל וּבִנּוּי וּמְנַשֶּׁה׃ לא וּבְנֵי חָרִם אֱלִיעֶזֶר

ות אהרן ויתנו ידם . כריתות יא :
ודש התשיעי. הוא חדש כסליו : מרעידים על הדבר . מתייראים על הדבר
ראים היו ממכשול של עבירה זאת : ומהגשמים . ומן הגשמים הי רדים
ס שם היו רעודים ועלובים : (יא) תודה . וידוי : (יג) והעת גשמים .
מי' יורדי' עלינו : והמלאכה. והרחקת עבירה זו אין אתה יכול לתקן כל
מהירות : (יד) לכל הקהל . עם כל הקהל : ההושיב . אשר הושיב : עד
. עד אשר ישוב חרונו של הקב"ה מעלינו : (טו) עמדו על זאת . לקנתר
כר זה : עזרום . החזיקו ידיהם : (טז) לדריוש . כמו לדרוש : (יז) ויכלו
והשלימו את תיקון המעשה מן האנשים אשר הושיבו נשים של עובדי כוכבים
יאים לחדש הראשון עד יום אחד בניסן : (יט) ידם . עצתם כמו הנה יד
אתך בכל זאת (שמואל ב' י"ד) : על אשמתם . הוראת שעה היתה :(כ)ומבני
אמר

כי נכריתנו להוציא : (ט) ומהגשמים . ומרוב הגשמים מרעידים : (יג) והמלאכה .
מלאכת הבדל מן הנשים : (יד) ההושיב . הה"א לידיעה והיא הנכנסת על הפועלים
והוא כטעם אשר : עד לדבר הזה . כמו עד זה מדבר ופירוש עוד יעמדו השרים
בעבור הענין הזה : (טז) ויבדלו עזרא הכהן אנשים. חסר וי"ו והטעם ואנשים :
לדריוש . מלה זרה בעבור היו"ד והוא בן ארבע אותיות ומבנין הכבד הדגוש וכא
בחולם על דרך יסור יסרני קוה קויתי וברך ברוך והטעם לדרוש : (יז) ויכלו בכל.
הבי"ת במקום שנים והם ויכלו בכל באנשים הושיבו : (יט) ויתנו ידם . רמז
לתקיעת יד בשבועה או נתינת היד כאדם שמוסר עצמו לאחר לעשות רצונו ושאלתו
וכן נתנו יד מסרנו עצמנו להם : ואשמים. תואר השם ופי' ונתנו יד האשמים
להקריב איל צאן ואנחנו לא מצאנו עונש אשם לבועל עכו"ם ואולי עצת הראשים
היה

מצודת דוד

(ח) לסוף ג' הימים מעת ההכרזה : בעצת וכו'. אשר הגבילו זה
: והוא יבדל . לא יצרפו אותו לקהל הגולה בדבר מהדברים :
לרחוב . רחובות היו נבר הבית וכן בבית הראשון כמ"ש לרחוב המזרח (דה"ב
: מרעידים . היו רועדים על דבר מכשול העון ומחמת רוב הגשמים היורד עליהם : (י) ותושיבו . הושבתם בבתיכם לנשים : על אשמת ישראל . אשר יש
מאז : (יא) תנו תודה . היו מודים אשר עשיתם הרע ותתחרטו עליו ועשו מעתה רצונו : מעמי הארץ . לבלי תת מבנותיכם לעובדי כוכבים : (יב) כן . אמת
הדבר ועלינו לעשות כדבריך : (יג) העם . נושאי עבודת כוכבים המה רבים ואין כאן בתים להכיל את כולם והעת היא עת גשמים וכו' : והמלאכה . מלאכת
הנשים העובדות כוכבים : כי הרבינו . ר"ל רבים הם אשר פשעו בדבר הזה : (יד) שרינו לכל הקהל . השרים שעל כל הקהל יעמדו פה בירושלים עד
הדבר : ההושיב . אשר הושיב בביתו נשים עובדות כוכבים : לעתים מזומנים . לפי העת אשר יכינו להם השרים : ועמהם . עם האנשים אשר הושיבו נשים עובדות
יבואו זקני העיר והשופטים לדעת אם כולם באו : עד להשיב . ר"ל יתמידו השרים לשבת בירושלים עד אשר יעשו להשיב חרון אף ה' וחוזר ומפרש
כלו הדבר הזה כי אז ישוב החרון מישראל: (טו) עמדו על זאת. התחזקו ביותר על הדבר ההיא להבדיל הנשי' העובדו' כוכבים: עזרום. היו להם לעזר בהדבר ההיא :
ויעשו כן : להוציא הנשים העובדות כוכבים : ויבדלו . הבדילו הנשים העובדות כוכבים והמבדילים היו עזרא הכהן ואנשים ראשי האבות של בית אבותם
ראשי המשפחות : וכולם בשמות . ראשי האבות ההם היו ידועים וניכרים בשמותם לרוב חשיבותם : לדריוש . כמו לדרוש והיוד נוספת : (יז) ויכלו . השלימו
להבדל בכל האנשים אשר השיבו נשים עובדות כוכבים מעת שישבו עד יום אחד וכו' : (יח) מעשיה וכו'. הם הושיבו נשים עובדות כוכבים : (יט) ויתנו ידם .
כף להוציא נשיהם ולהביא קרבן אשם איל מן הצאן בעבור האשמה והיתה הוראת שעה : (כג) ומן הלוים . היו נושאים נשים עובדות כוכבים : יוזבד וגו' הוא
קליטא. בשתי השמות היה נקרא קליה וקליטא : (ל) פחת מואב . מושל במואב :
ויש

מצודת ציון

(ח) יחרם . ענין חורבן ואבדון : (ט) מרעידים . מל' רעדה ורתת : (יא) תודה . הודאה :
(יד) מזומנים . ענין הכנה וקביעות כמו בעתים מזומנות (נחמיה יג) :
הבירה

הלוים בימי אלישיב : מבני ח' ר"פ בסיפ' וסימ' מבני שכניה מבני פרעש זכריה ; מבני פחת מואב אליהועיני . מבני שכניה בן יחזיאל . מבני חשם מתני ; מבני נב
יעיאל . מבני פנחס גרשום . מבני יואב עבדיה בן יחיאל . מבני בני מעדי עמרם ואואל : ואנשים י' וסי' נמסר בספר שפטים סימן ט' : ויאמרו ג' בטעם זרקא וסימ' עמה
לא נוכל עד אשר יאספו . ויאמרו אל משה המכלי אין קברים במצרים ; ויאמרו לי הנשארים אשר נשארו מן השבי : וחסד ה' וסימ' בלשון ארמי טבא רדף חייא ונטר אתר
וביאורם בתלים סימן כ"ג ובמשלי סימן כ"א : על בני ישראל ז' דסמיכי בקרי' וסימ' ושמו את שמי על בני ישראל . והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על . והיתה לו וזרע
אחריו ברית . ואתנה את הלוים נתנים לאהרן ולבניו ; ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח . לכן יתנם עד עת יולדה ; תהי נא אזנך קשבת ועיניך פקוחות

ישיה מלכיה שמעיה שמעון : לב בנימן מלוך
שמריה : לג מבני חשם מתני מתתה זבד
אליפלט ירמי מנשה שמעי : לד מבני בני מעדי
עמרם ואואל : לה בניה בדיה כלוהי : לו וניה
מרמות אלישיב : לז מתניה מתני ויעשו :
לח ובני ובנוי שמעי : לט ושלמיה ונתן ועדיה :
מ מכנדבי ששי שרי : מא עזראל ושלמיהו
שמריה : מב שלום אמריה יוסף : מג מבני נבו
יעיאל מתתיה זבד זבינא ידו ויואל בניה :
מד כל־אלה נשאי נשים נכריות ויש מהם נשים
וישימו בנים :

ספר נחמיה

א דברי נחמיה בן־חכליה ויהי בחדש־כסלו
שנת עשרים ואני הייתי בשושן הבירה :
ב ויבא חנני אחד מאחי הוא ואנשים מיהודה
ואשאלם על־היהודים הפליטה אשר־נשארו מן־
השבי ועל־ירושלם : ג ויאמרו לי הנשארים
אשר־נשארו מן־השבי שם במדינה ברעה גדלה
ובחרפה וחומת ירושלם מפרצת ושעריה נצתו
באש : ד ויהי כשמעי את־הדברים האלה
ישבתי ואבכה ואתאבלה ימים ואהי צם ומתפלל
לפני אלהי השמים : ה ואמר אנא יהוה אלהי
השמים האל הגדול והנורא שמר הברית וחסד
לאהביו ולשמרי מצותיו : ו תהי־נא אזנך
קשבת ועיניך פתוחות לשמע אל־תפלת עבדך
אשר אנכי מתפלל לפניך היום יומם ולילה על־
בני ישראל עבדיך ומתודה על־חטאות בני
ישראל אשר חטאנו לך ואני ובית־אבי חטאנו :
ז חבל חבלנו לך ולא־שמרנו את־המצות ואת־
החקים ואת־המשפטים אשר צוית את־משה
עבדך : ח זכר־נא את־הדבר אשר צוית את־
משה עבדך לאמר אתם תמעלו אני אפיץ
אתכם בעמים : ט ושבתם אלי ושמרתם מצותי
ועשיתם אתם אם־יהיה נדחכם בקצה השמים
משם אקבצם והבאותים אל־המקום אשר
בחרתי לשכן את־שמי שם : י והם עבדיך ועמך
אשר פדית בכחך הגדול ובידך החזקה : יא אנא

תולדות אהרן דברי נחמיה . ר"ס ג (ר"ס נו) : ויבא חנני . שם : ויאמרו לי . שם :

אבן עזרא

היה לעשות כן : (מד) ויש מהם נשים . טעמו ויש מקצת מאלה שהיו להם נשים וכבר שמו בנים והטעם הולידו מהם בנים או וישימו בנים לפי ראשי האבות להתיעץ מה יעשה להם או יגרשום או אם יקריבום : (א) דברי נחמיה . שנת עשרים . למלכות ארתחשסתא שהוא דריוש : (ד) ישבתי ואבכה . ישבתי לארץ או ישבתי משומם : (ו) קשבת . תואר דבר על משקל עורת : יומם ולילה . דבק עם מתפלל והפירוש מתפלל היום ואתפלל יומם ולילה פעמים רבות על בני ישראל תשמע תפילתי או היום שלם ופירוש יומם ולילה כי היום עם הלילה יקרא יום : (ז) חבול חבלנו . מן מחבלים כרמים ופירושו שחתנו מצותיך : (יא) אנא . לשון פיוס : ויהי

רשי

אמר . כל אלו כהנים עד ומן הלוים וגומר : (מד) ויש מהם נשים וישימו בנים . מקצתן שהיו להם נשים של עובדי כוכבים שנולדו להם מהם בנים והכל גרשו הנשים והבנים :

(א) דברי נחמיה וגו' . מכאן ואילך כתב נחמיה ספר זה : שנת עשרים . שנת עשרים לדריוש המלך שהוא ארתחשסתא ובמסכת ר"ה גבי שנת עשרים שנת עשרים לג"ש מן הכתוב שנ' למטה ויהי בחדש ניסן שנת עשרים לארתחשסתא וגו' ומחדש תשרי היו מונין לחשבון השנים ועל כן נאמר כאן ויהי בחדש כסלו שנת כ' וגו' והוא כסלו הבא לאחר תשרי ולמטה נאמר ויהי בחדש ניסן שנת כ' וגומר הוא ניסן שבאותה שנה ואיני יכול לפתור ולומר כי היו מונין לחשבון שנותיהם ואותו מעשה הכתוב למטה שנאמר ויהי בחדש ניסן וגו' היה קודם מעשה זה שנאמר ויהי בחדש כסליו שנת כ' וגו' ואין נקודות ומאות' בהם דבר זה איני יכול לפתור ולומר והפרשיות מוכיחות שאף אותו מעשה של פרשה שנייה לא היתה כי אם בשביל מעשה זה של פרשה זאת ראה כי (ב) אחד מאחי . אחד מחבירי : ואשאלם על היהודים וגו' . שאלתי להם על ענין פליטת היהודים אשר נשארו בירושלים מן השבי של בבל : הפליטה . ש שנגלו מגלות בבל : ועל ירושלים . ועל ענין העיר שאלתי אליהם : (ג) ויאמרו לי . השיבו לי על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון תחלה על ענין היהודים ואח על ענין החומות והשערים : הנשארים שם וגו' . אותם היהודים אשר נשארו שם במדינת ירושלים הם נתונים ברעה גדולה ובחרפ' לפי שהעובדי כוכבים וזו ושוללים אותם : וחומת ירושלים מפורצת . וחומת העיר הרי היא פרוצה והשערים שרופים באש כקדמתן שישראל לא בנו חומות העיר ושעריה כי אם בנין ב"ה בי נצתו . כמו נוצתו (ס"א נצתו כמו נתצו) : (ד) ימים . כמה ימים : (ה) אנא . לשון בקשה ותחנה : (ו) קשבת . כמו קושבת כו' כאשר יאמר מאהב אוהב כן או מן קשב קושב וקושבת : (ז) חבול . שם דבר לשון השחתה וחי"ת ננקדה בחטף פתח ואיני יכול לפותרו בל' פעול שא"כ היה לו לנקד חי"ת בקמץ גדול : חוב לשון השחתה כמו (בדניאל ו) חבולא לא עבדת וכן חברו מנחם : (ט) אם יהיה נדחכם . כענין שנאמר אם יהיה נדחך וגו' (דברים ל') : (יא) אנא אדני תהי אזנך

מצודת ציון

א (א) הבירה . ר"ל מקום ארמון המלך : (ב) הפליטה . ענין שארית וכן שריד ופליט (יהושע ח') : (ג) מפורצת . מל' פרצה ושבר : נצתו . מל' הצתה ושרפה כמו ויצת אש (איכה ד') : (ד) צם . מתענה : (ה) אנא . הוא ענין ל' בקשה : (ו) תהי נא . תהא עתה או היא ענין ל' בקשה : קשבת . ענין שמיעה : (ז) חבול . ענין השחתה כי השחית כל בשר (בראשית ו') ת"א חבילו

מצודת דוד

(מד) ויש מהם נשים . מקצת מהם נשאו נשים עובדות כוכבים : וישימו בנים . ר"ל ילדו עמהן בנים :

א (א) דברי נחמיה . ר"ל נחמיה כתב ספר זה : שנת עשרים . למלכות ד פרסי : (ב) מאחי . מחברי : נשארו . על כי רוב שנולדו בבבל בשבי ומעט עלו לזה אמר בהם ל' שארית : ועל ירושלים . על בנין חומ (ג) ובחרפה . שהעובדי כוכבים מחרפים אותם : נצתו . שרופים באש כשהיו מאז : (ד) ישבתי . ר"ל ישבתי משומם : ימים . ר"ל כמה ימים : (ה) שומר הברית כגמול שהבטיח בברית : (ו) ועיניך פתוחות . לראות בדמעות עיני : היום . ר"ל בעת ההיא : ואני . ר"ל ומתודה מה שאני ובית אבי חטאנו : (ז) חבול וכו' ר"ל שחתנו דבריך ולא שמרנו וכו' : (ח) אתם תמעלו . כאשר אתם תמעלו ואני אפיץ וכו' : (ט) ושבתם . וכאשר תשובו אלי אז אף אם יהיו הנדחים מכם בקצה השמ וכו'

ים ב׳ מ״ל בקריאה וסימ׳ אל הר קדשי ושמחתים . אל המקום אשר בחרתי ; זה כי אם רע לב חד מן ה׳ פסוקים אית בהון ה׳ מלין מורדפין מן כ״ב אתין וסימ׳ אל תירא
ה לך בן. נח את שם את חם ואת יפת ; על כן לא בא אל שלחן המלך . כי יד על כם יה מלחמה. אינך חלה אין זה כי אם רע לב : ויאמר לי ח׳ וסימ׳ נמסר בכפר

תהי נא אזנך קשבת אל־תפלת עבדך קל״ד
תפלת עבדיך החפצים ליראה את־שמך ג׳
יחה־נא לעבדך היום ותנהו לרחמים לפני ג׳ מלעיל וחד מלרע
ש הזה ואני הייתי משקה למלך : ב׳
ב א ויהי ׀ בחדש ניסן שנת עשרים ג׳ סוף חדש
תחשסתא המלך יין לפניו ואשא את־היין ג׳
ה למלך ולא־הייתי רע לפניו : ב ויאמר ט׳ . ח׳
המלך מדוע ׀ פניך רעים ואתה אינך חולה ג׳ מ״ל
זה כי־אם רע לב ואירא הרבה מאד : ס׳ פסו׳ דמיין ג׳
מר למלך המלך לעולם יחיה מדוע לא־ירעו י״ח
אשר העיר בית־קברות אבתי חרבה ושעריה ג׳
ו באש : ד ויאמר לי המלך על־מה־זה אתה ג׳ . ה׳
ש ואתפלל אל־אלהי השמים : ה ואמר
אם־על־המלך טוב ואם־ייטב עבדך י״ד פסו׳ על אל אל . ג׳
ך אשר תשלחני אל־יהודה אל־עיר קברות ס׳ וא׳ ואל יסודס

אבתי ואבננה : ו ויאמר לי המלך והשגל ׀ ג׳ . ח׳ . ג׳
יושבת אצלו עד־מתי יהיה מהלכך ומתי תשוב ג׳ . ג׳
וייטב לפני־המלך וישלחני ואתנה לו זמן : ג׳
ז ואמר למלך אם־על־המלך טוב אגרות יתנו־ ג׳ מ״ל
לי על־פחות עבר הנהר אשר יעבירוני עד ג׳ וחד אל פחות . ג׳ מ״ל
אשר־אבוא אל־יהודה : ח ואגרת אל־אסף שמר כלים׳ עס נון ס׳ וא׳ ואל
הפרדס אשר למלך אשר יתן־לי עצים לקרות יהודס ג׳
את־שערי הבירה אשר לבית ולחומת העיר ג׳
ולבית אשר־אבוא אליו ויתן־לי המלך כיד־אלהי ז׳
הטובה עלי : ט ואבוא אל־פחות עבר הנהר ג׳ וא׳ על פחות
ואתנה להם את אגרות המלך וישלח עמי המלך
שרי חיל ופרשים : י וישמע סנבלט החרני וטוביה ג׳ בטעם
העבד העמני וירע להם רעה גדלה אשר־בא אדם ו׳ חס׳ כלים׳
לבקש טובה לבני ישראל : יא ואבוא אל־
ירושלם ואהי־שם ימים שלשה : יב ואקום ׀ לילה

ת אהרן משקה . (קדושין סה) ; בחדש ניסן . (ר״ה טו) ; פניך רעים . עקידה שער סז : אתה מבקש . ר״ה ג ; אל אסף . ערכין ו: סנבלט . קדושין ע :

קשבת . בתחלת תפלתו אמר לשון זה של תחנה וכן לאחר תפלתו : לעבדך וגו׳ . כך היה מתפלל על עצמו : לפני האיש הזה . לפני המלך : משקה . אשית מ׳) משקה למלך מצרים וזה שפירשתי למעלה (עזרא ב׳)כדברי רבותינו א הוא נחמיה : (א) לארתחשסתא . הוא דריוש ועל שם המלכות נקרא ין לפניו . הביאו יין לפני המלך בחצר : ואשא את היין . ואנכי נשאתי את יין ונתתיה למלך וכך הוא המנהג שהמביא יין בחצר המלך אינו נושא למלך אבל שר המשקים מקבל כוס היין מיד המביא והוא נושא ונותנו למלך : לא הייתי רע לפניו . ואני לא הייתי רגיל להיות רע לפניו ברוע פנים כי אם טוב לב ועתה הייתי זועף ברוע פנים : (ב) ואתה אינך חולה . והרי אין אתה חולה : אין זה . אין המעשה הזה כי אם רוע לב שיש בלבבך עלי להמיתני מות בשתיית כוס זה : ואירא הרבה מאד . ונתיראתי מאד על כך שלא יעליל עלי המלך עלילה : (ג) מדוע לא ירעו פני . מדוע לא יהיו פני רעים : אשר ירושלים שהיא בית קברות אבותי חרבה : (ד) על מה זה אתה מבקש . אי זה דבר תבקש ממני ואעשה לך : ואתפלל . ואמרתי לפני המלך בתפילתי י רצון מלפני אלהי השמים שתמלא שאלתי ובקשתי : (ה) אשר תשלחני . שתתן לי רשות לעלות לירושלים ולבנותה : (ו) ויאמר לי המלך . בשעה אלי המלך היתה אשתו המלכה יושבת אצלו : והשגל . אשתו המלכה כענין שנאמר (דניאל ה׳) שגלתיה ולחנתיה . שכן נוהג המקרא לכתוב המלכה פלגש כשיו ופלגשיו כמו מלכות ופלגשים (שיר ו׳) : עד מתי יהיה מהלכך . מתי תרצה שיהא מהלכך ומסעך : ומתי תשוב . ומתי דעתך לחזור : וישלחני . רשות ללכת : ואתנה לו זמן . נתתי לו זמן לחזור : (ז) אגרות יתנו לי . סופריך על רשותך ודעתך חתומות בחותמך על פחות עבר הנהר של צד רהל : אשר יעבירוני . ויעבירוני לשלום : עד אשר אבוא . לירושלים אשר במדינת יהודה : (ח)ואגרת אל אסף . ותשלח כתב אגרת אל אסף : שומר הפרדס . היה על היערים אשר למלך : לקרות . משקל חזק לעשות תקרות וקורות לשערי בירות הר הבית שהרי ב״ה בנו בבנינו אבל שערי חומות הר הבית וחומת אשר סביב ב״ה לא בנו עדיין : ולחומת העיר . ולעשות קורות לחומת העיר : ולבית אשר אבא אליו . ולעשות בית אשר אשב בו לצורכי : ויתן לי . את כל אשר שאלתי ממנו : כיד . כפי ידו של הקב״ה שהיתה טובה עלי להצליחני : (ט) ואתנה להם את אגרות המלך . למען יתיירוני לשלום : שרי פרשים . שלח המלך עמי לכבודי למען אלך לשלום : (י) וישמע סנבלט וגו׳ . כאשר שמעו שבאתי לבקש טובה על ישראל ולבנות חומות ירושלים וירע בעיניהם ערי יהודה ובנימין : (יא) ואהי שם ימים שלשה . הייתי בירושלים ימים שלשה ולסוף שלשת ימים קמתי בלילה אני ואנשים מועטים עמי ולא הגדתי לשום אדם

(א) ויהי. ואשא את היין. הנכון כוס היין: ולא הייתי רע לפניו. כי חפץ שרותי : (ב) פניך רעים. מענין די מרעע כל אלין והטעם שבורים כדרך החולה : (ד) ואתפלל אל אלהי השמים. וכבר התפללתי : (ו) והשגל . מן תשגלנה ונקראת כן המזומנת למצות המלך : (ז) פחות . שלם ופחות חסר למ״ד הפועל : (ח) לקרות. נון קורות בתיכו : ולבית אשר אבוא אליו . הוא בית המלך ופי׳ הבית שאכנס בו כי הבית

מצודת דוד

את שמי . את שכינתי : (יא) עבדיך . חוזר על עצמו : תפלת עבדיך . חוזר המתפללים אשר חפצים ליראה וכו׳ : והצליחה . וחוזר ומפרש דבר ההצלחה לרחמים לפני המלך שימלא שאלתו : ואני . אין זה מדברי התפילה רק אמר מו שהיה משקה למלך ולהסביר מה שנאמר אח״ז שהביא יין לפני המלך :
יין לפניו . ר״ל הביאו יין לתת לפניו והוא מקרא קצר : ולא הייתי רע לפניו . ולא היה דרכי מאז להראות לפניו פנים רעים ועצובים : (ב) מדוע פניך . כי בעבור העצבון נשתנה מאור פניו לרוע ולזה שאלו מדוע פניך רעים הלא אין אתה חולה לומר שבעבורה נשתנה מראית פניך א״כ אין זה כ״א רוע לב ר״ל עלי להמיתני בשתיית זה הכוס אשר נתת בו דבר ארסי ולזה פניך זעומים וכלרך סרוכת כאשר ירנא : ואירא . מדברי עלילת המלך : (ג) המלך לעולם כן הוא מדרך המוסר לברך את המלך בראשית האמרים : אשר העיר וגו׳ . ובעבור זה אני עצב ולזה פני רעים : אכלו באש . שרופים באש : (ד) על מה זה נבקש . כאומר ואם רוצה אתה בבניינה על מה זה תהיה אתה מבקש עליו ומהו כדבר אשר תרצה : ואתפלל . עד שלא השיב אמריו התפלל לה׳ תפלה קצרה בעמדו המלך והתפלה היה שימשוך עליו חסד לפני המלך : (ה) אם על המלך טוב . ר״ל אם רוצה המלך בזה : ואם ייטב עבדך . אם אני טוב ומקובל ואהוב לפניך : אשר ר״ל שאלתי ובקשתי אשר תתן לי רשות ללכת אל מדינת יהודה וכו׳ : ואבננה . אבנה אותה : (ו) והשגל . המלכה היתה אז יושבת אצלו : עד מתי וגו׳ . כמה מן אשר יהיה המהלך ר״ל ללכת ולשבת שמה ולשוב הנה ולתוספת ביאור אמר שוב ומתי תשוב: וייטב. הוטב שאלתי לפניו ונתן לי רשות ללכת ואני קבעתי לו זמן מתי אשוב :
ו לי . סופרי המלך יתנו לי אגרות ברשותך אל מושלי עבר הנהר : אשר יעבירוני . שהם יעבירו אותי בהלויית אנשים לשמרני בדרך : (ח) ואגרת . גם יתנו לי אגרת אל שומר את הפרדס וכו׳ והוא היה הפקיד על עצי היער : לקרות . לעשות תקרות על שערי הר הבית המסבב את בה״מ : ולחומת העיר . עצים לצורך בנין החומה : אבוא אליו . ר״ל הכנסה לצרכי לבוא אליו לשבת בו : ויתן . זה לתת לי אגרות : כיד אלהי . כמו שהיה יד אלהי טובה עלי לתת לי חן בעיני המלך : (ט) וישלח . שלח עמי מעט שלכי או הפחות שלחו עמו בדבר המלך ושרי הוא כאלו שלח המלך : שרי חיל ופרשים . לכבודו ולשמרו בדרך : (י) וישמע . מה ששאלתי מאת המלך בדבר

מצודת ציון

חבילו : (ח) תמעלו . ענין חטא ופשע : אפוץ . אפזר : (א) לארתחשסתא . הוא דריוש הפרסי ונקרא כן ע״ש המלכות כמו פרעה למצרים והדומים : (ג) ירעו . מל׳ רעה : חרבה . מל׳ חורבן : אוכלו . נשרפו : (ו) והשגל . המלכה המיוחדת לו למשכב המשגל : (ח) הפרדס . הוא גן מעץ פרי כמו גנות ופרדסים (קהלת ב׳) : לקרות . מלשון תקרה : הבירה . כן יקרא בה״מ כמ״ש לא לאדם

שפטים סימן י"ג ומשלי סימן ד' ; ואנשים י' בקריאת וסימ' ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים : החדלתי את דשני . החדלתי את תירושי המשמח . כי נודע דוד . ויבן ה
הוא ואנשים אדומים : אל נתן בן עכבור . ואנשים צדיקים ישפטו . ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול . ויבא חנני אחד מאחי . ואקום לילה אני ואנשים מעט : ה
וסי' טוב פת חרבה ושלוה בה . ואמר למלך המלך לעולם יחיה . ואומר אליהם אתם רואים . וא' וחרבה וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה : העמוני ה' מ"ל בליש' וסימ' ויו נח
העמוני . ושל אחריו ויאמר אליהם נחש. לא יבא עמוני ומואבי . צלק העמוני דד"ת : וטוביה העבד העמוני דוילעגו לנו דסיפרא : ועל ידו ח' דסמיכי וסי' ועל ידו בנ
יריחו ב' בו . ועל ידו תחזיק עזיאל בן חריה . צרפים ב' בו . ועל ידו החזיק חטוש בן חשבניה . שלום בן חלוחות שר חצי פלך . חשביה שר חצי פלך . ויחזק על ידו

אני ואנשים מעט עמי ולא־הגדתי לאדם מה ל' וחד לא כגדתי
אלהי נתן אל־לבי לעשות לירושלם ובהמה ד' בליש'
אין עמי כי אם־הבהמה אשר אני רכב בה : ג'
יג ויצאה בשער־הגיא לילה ואל־פני עין התנין ג' ס' . ח' בליש'
ואל־שער האשפת ואהי שבר בחומת ירושלם ב' חס'. מ'. ל'
אשר־הם פרוצים ושעריה אכלו באש : הם פרוצים ק' ג'
יד ואעבר אל־שער העין ואל־ברכת המלך ל'
ואין־מקום לבהמה לעבר תחתי : טו ואהי עלה ב' דגשים
בנחל לילה ואהי שבר בחומה ואשוב ואבוא ב' וחסר
בשער הגיא ואשוב : טז והסגנים לא ידעו אנה ב'
הלכתי ומה אני עשה וליהודים ולכהנים ולחרים ל'. ב' בסיפרא ל'. ח'
ולסגנים וליתר עשה המלאכה עד־כן לא ב'. ל'. ל' וחד לא כגדה
הגדתי : יז ואמר אלהם אתם ראים הרעה אשר ג' מ"ל
אנחנו בה אשר ירושלם חרבה ושעריה נצתו ג'
באש לכו ונבנה את־חומת ירושלם ולא־נהיה ב'. ג'
עוד חרפה : יח ואגיד להם את־יד אלהי אשר
היא טובה עלי ואף־דברי המלך אשר אמר־לי ס'
ויאמרו נקום ובנינו ויחזקו ידיהם לטובה ב'. ב'. ל' דגש
יט וישמע סנבלט החרני וטביה העבד העמוני ל' חסר ב' מ"ל בליפנא
וגשם הערבי וילעגו לנו ויבזו עלינו ויאמרו מה ל' חסר וג' חסר בליש'
הדבר הזה אשר־אתם עשים העל המלך אתם ב' בטעם מלרע
מרדים : כ ואשיב אותם דבר ואומר להם אלהי ג' מ"ל
השמים הוא יצליח לנו ואנחנו עבדיו נקום
ובנינו ולכם אין־חלק וצדקה וזכרון בירושלם : ב' ובענין
ג א ויקם אלישיב הכהן הגדול ואחיו
הכהנים ויבנו את־שער הצאן המה קדשוהו ב' ומ"ל
ויעמידו דלתתיו ועד־מגדל המאה קדשוהו ג' פסוקים ועד ועד
עד מגדל חננאל : ב ועל־ידו בנו אנשי ירחו ועל ס' בענין. סימן

הבית הסמוך לחומת העיר הוא בית המקדש : (יב) רוכב בה. בעצמה : (יג) ואהי שובר . מן ויסבר להשגיא ומלשון חכמינו ז"ל סברא והטעם הייתי חושב ומעיין בחומות : המפורצים . על דרך מזה בידך מלכם תדכאו עמי רק אנשי המסורת הפרידום לקצר המלות ולפרש המ"ם הפתוחה רמז לחומות הפתוחות ופרוצות הוא דרך דרש והדרך הראשון בעיני נכון : (יד) לעבור תחתי. הפוך הוא וכן הפירוש שאין מקום לבהמה אשר תחתי לעבור : (טז) עד כן. פירוש עד עשותי כן לא הגדתי להם : (יח) ויחזקו ידיהם לטובה . בעבור הטובה הידועה שהמלך מטיב לי חזקו ידיהם ולבם : (כ) אין חלק וצדקה. איככה ראויים שתעשו צדקה בבנין ביתו שתהיו נזכרים לפניו : (א) המה קדשוהו . הקדושה בלשונינו היא מעלה גדולה על כן נקראה קדושה וכן יקדיש את ביתו קדש : (ג) המה קרוהו. שמו קורותיו: ועל

אדם את אשר נתן הקב"ה בלבי : (יב) ובהמה אין עמי . כי כל האנשים רגלי אשר עמי הלכו ברגליהם אבל אני לבדי הייתי רוכב על בהמה שלא היו רוכבים על סוסיהם למען יהיו יוצאים מן העיר בצינעא בלא ידיעת אדם . הלכו לשבור ולהפיל חומות העיר בלילה ולהרבות פרצותיה למען יהיו בניה למחר להוטי' ומסכימים בעצה אחת עם נחמיה לבנות חומות העיר . וכן המעשה בתוך הפרשה : (יג) ואצאה בשער הגיא. יצאתי באותו שער בליל האנשים אשר עמי לצד אותו מקום של עין התנין ולאותו שער האשפות שבו העיר והייתי פורץ בחומה והחומה היתה נוחה להפילה ולפרוץ בה לפי שהיתה שרופה באש : אשר הם פרוצים. שהם אותם מקומו' שהיו פרוצים והם פרוצים יותר : (יד) ואעבור אל שער העין. ורציתי לעבור אל אותן מקומות שבחומת העיר ובאותן פרצות ואין מקום באותן פרצות לעבור ביניהם רוכב על הבהמה שהיו פרצות קטנות : (טו) ואהי עולה . והייתי עולה מצד אחד בלילה והייתי שובר בחומה עם האנשים אשר עמי : ואשוב ואבוא . וכאשר חזרתי באתי בשער הגיא : (טז) והסגנים . אשר בעיר לא היו יודעין להיכן הלכתי ואת המעשה אשר עשיתי: עד כן . עד עתה : (יז) ואומר אליהם . למחר אמרתי להם ולא נהיה עוד חרפה . שלא יהיו צרינו בוזזים ושוללים אותנו : (יח) את יד אלהי . אשר נתן לי חן והצלחה לפני המלך : לטובה . הכל נתכונו לטובה לבנות את העיר ומגדליה : (יט) וילעיגו . כאשר שמעו הצרים שמועת בנין חומת העיר היו מלעיגים עלינו : העל המלך . אם על המלך אתם מורדים לבנות חומת העיר כדי למרוד בו : (כ) ולכם אין חלק . מה לכם בבנין חומת העיר הזאת כי אין לכם חלק בה : (א) שער הצאן . כך שמו של שער : המה קדשוהו . לאותו שער של העיר : דלתותיו . של שער : ועד מגדל המאה . כך שמו של מגדל : (ב) ועל ידו . אצל ידו בסמוך לו של כל בונה ובונה שבנו אותו בבנין של שער הצאן בנו אנשי ירחו . שכך היו מנהגם הללו היו בונים כאן בחומת העיר עד תשלום בניינה המוטל עליהם והאחרים היו בונים סמוך לבנין הראשון וכך היה מנהגם בזה אחר זה שנבנית כל החומה: ועל. כמו (מדבר ב') ועליו מטה מנשה בסמוך וכן פתרונו סמוך לבנין ידו והמקרא לא דקדק בלשונו פעמים שהוא אומר על ידו ופעמי' שהוא אומר עליו

מצודת ציון

לאדם סבירה (דה"א כ"ט) : (יב) רוכב בה . רוכב עליה וכן ינתן בו (שמות כ"א) ור"ל עליו : (יג) אכלו . נשרפו : (יד) ברכת . ענין מקום המים וכן תעלת הברכה (ישעיה ז') : (טו) בנחל . בעמק ואמר עולה כי לפני הנחל היה הר : (טז) והסגנים . הוא מין שררה : ולחורים . כן יקראו השרים הגדולים והוא מל' חיור ולובן ספוך מן השפלים הנקראים חשוכים כמ"ש בל יתיצב לפני חשוכים (משלי כ' ב) : (יז) נצתו . מל' הצתה ושריפה : (א) שער הצאן . כן שמו על דבר ידוע אצלם

מצודת דוד

בדבר בנין העיר: וירע להם. היה רע בעיניהם: אשר בא אדם וכו'. כי המה היו מצרי ובנימין: (יב) מה אלהי נותן וגו'. מה ה' מעורר את לבי לעשות לטובת ירושלים עמי . תחת האנשים ההולכים עמדי : (יג) ואל פני. הלכתי אל פני עין התנין שם מקום : ואהי שובר . כונתו היתה למען יחשבו אנשי ירושלים שהאויב השובר את החומה ויעוררו לבם לבנותה ולחזקה : אשר הם פרוצים . ר"ל היו בה פרצות מרובות והשערים היו שרופים באש לזה היה נוח וקל להוסיף פרצות : (יד) ואין מקום . אין מקום פנוי ללכת שם כי היה מלא גלי אבנים מאבני החומה לבהמה וכו' . הוא הפוך כמו אין מקום לבהמה אשר תחתי לעבור : (טו) ואהי . לזה הלכתי משם לעלות בנחל ושם שברתי בחומה : ואשוב . משערי הגיא חזר ביתי : (טז) והסגנים. המה סגני ירושלים : ולסגנים . אשר משרי יהודה : וליתר עושה המלאכה . המה ראשי העם העושים מלאכת העם בכל על כן . ר"ל לא הגדתי להם עד אשר נעשה כן כאשר חשבתי כי אחר שנתקיימה מחשבתו ובנו החומה בראותם הפרצים כי רבו לא העלים עוד מעתה השובר : (יז) ושעריה נצתו . ודבר קל להוסיף פרצות וכל הרוצה שובר בחומה : חרפה . להרפה להיות שובר ופורץ בחומה כל העובר : (יח) אשר היא טובה עלי נתן אותי לחן בעיני המלך : אשר אמר לי . כי אמר לו דברים טובים וניחומים ועם כי לא נזכר : ובנינו . כמו ונבנה : ויחזקו ידיהם. חזקו ידי עצמם לעשות ודבר הראוי והוא בנין החומה : (יט) וילעיגו לנו . לעגו עלינו . ויבזו עלינו : דברו עלינו דברי בזיון וגדוף : העל המלך וכו' . וכי תחפצו למרוד במלך במה בונים החומה להתחזק במבצר העיר : (כ) הוא יצליח לנו . כאומר אף אם תלשינו למלך לומר כדברים האלה לא יועילו דבריכם להשבית המלאכה כי ה' יצליח לנו ואנחנו עבדיו . ובעבור כי אנחנו עבדי ה' שומרי מצותיו לזה נקום ונבנה והוא יעזור לנו לבל יכנסו דבריכם באזני המלך : ולכם . כאומר ואם בעיניכם כדבר רע לכם לירושלים הלא אין לכם חלק בה : וצדקה . ר"ל הצדקה והחסד הנעשה לירושלים במה ששבו ישראל אליה הלא במצות המלך נעשית ותחשב לו לצדקה ולזכרון בירושלים אבל אתם מה לכם אלינו אין לכם לא חלק ולא צדקה ולא זכרון טוב בירושלים : ג (א) קדשוהו . קדשו אותו בפה להיות קדוש בקדושת העיר: ועד מגדל בנו החומה עד מגדל המאה וקדשוהו ומשם והלאה עד מגדל חננאל : (ב) ועל ידו . אצל מקומו של

…ע . ואדיריהם ב׳ ומ״ל וסימ׳ שלחו צעיריהם למים . ועל ידם החזיקו התקועים . וא׳ אדיריהם מחוזקים על אחיהם : לכסא ו׳ וסי׳ ותקעתיו יתד במקום נאמן . כי עשית משפטי
…י . ועל ידם החזיק מלטיה הגבעוני . וידבר אתו טובות . נשבע ה׳ לדוד . אם ישמרו בניך : סימן כל הדין ענינא אחריו הוא ר״פ במ״ב ואחריו וסימ׳ ואחריו החזיקו הכהנים .
…ריו החזיק שמעיה בן שכניה : אחריו דכתיב אחרי וקרי אחריו ב׳ בענינא וסי׳ החזיק חנניה בן שלמיה . החזיק מלכיה בן הצרפי . וחד בשמואל כתיב אחרו וקרי אחריו

…ו בָּנָה זַכּוּר בֶּן־אִמְרִי׃ ג וְאֵת שַׁעַר הַדָּגִים בָּנוּ
…י הַסְּנָאָה הֵמָּה קֵרוּהוּ וַיַּעֲמִידוּ דַּלְתֹתָיו ב׳ ובענין
…עוּלָיו וּבְרִיחָיו׃ ד וְעַל־יָדָם הֶחֱזִיק מְרֵמוֹת בֶּן ג׳ מ״ל . ז׳
…וּרִיָּה בֶּן־הַקּוֹץ וְעַל־יָדָם הֶחֱזִיק מְשֻׁלָּם בֶּן־ ז׳
…כְיָה בֶּן־מְשֵׁיזַבְאֵל וְעַל־יָדָם הֶחֱזִיק צָדוֹק בֶּן־
…נָא׃ ה וְעַל־יָדָם הֶחֱזִיקוּ הַתְּקוֹעִים וְאַדִּירֵיהֶם ג׳ כת״ב א׳
…הֵבִיאוּ צַוָּרָם בַּעֲבֹדַת אֲדֹנֵיהֶם׃ ו וְאֵת שַׁעַר ז׳ . ב׳ / ב׳ . ב׳
…יְשָׁנָה הֶחֱזִיקוּ יוֹיָדָע בֶּן־פָּסֵחַ וּמְשֻׁלָּם בֶּן־ חסר א׳ בליש׳ ג׳
…ודְיָה הֵמָּה קֵרוּהוּ וַיַּעֲמִידוּ דַּלְתֹתָיו וּמַנְעֻלָיו ג׳ . ב׳ ובעני׳ ג׳
…רִיחָיו׃ ז וְעַל־יָדָם הֶחֱזִיק מְלַטְיָה הַגִּבְעֹנִי וְיָדוֹן א׳ בפסוק ה״ב ז׳ . ג׳
…רֹנֹתִי אַנְשֵׁי גִבְעוֹן וְהַמִּצְפָּה לְכִסֵּא פַּחַת עֵבֶר ב׳ . ו׳ רפי
…הָר׃ ח עַל־יָדוֹ הֶחֱזִיק עֻזִּיאֵל בֶּן־חַרְהֲיָה צוֹרְפִים ב׳ . ג׳
…ל־יָדוֹ הֶחֱזִיק חֲנַנְיָה בֶּן־הָרַקָּחִים וַיַּעַזְבוּ יְרוּשָׁלַםִ ס׳ דסמיך
…י הַחוֹמָה הָרְחָבָה׃ ט וְעַל־יָדָם הֶחֱזִיק רְפָיָה ז׳
…חוּר שַׂר חֲצִי פֶּלֶךְ יְרוּשָׁלָםִ׃ י וְעַל־יָדָם הֶחֱזִיק ז׳
…יָה בֶן־חֲרוּמַף וְנֶגֶד בֵּיתוֹ וְעַל־יָדוֹ הֶחֱזִיק חַטּוּשׁ ג׳ . ח׳
…חֲשַׁבְנְיָה׃ יא מִדָּה שֵׁנִית הֶחֱזִיק מַלְכִּיָּה בֶן־ ב׳ סלוים ישוע

חָרִם וְחַשּׁוּב בֶּן־פַּחַת מוֹאָב וְאֵת מִגְדַּל הַתַּנּוּרִים׃
יב וְעַל־יָדוֹ הֶחֱזִיק שַׁלּוּם בֶּן־הַלּוֹחֵשׁ שַׂר חֲצִי ח׳ דסמיך ב׳
פֶּלֶךְ יְרוּשָׁלָםִ הוּא וּבְנוֹתָיו׃ יג אֵת שַׁעַר הַגַּיְא ג׳ מ״ל ג׳ ר״פ
הֶחֱזִיק חָנוּן וְיֹשְׁבֵי זָנוֹחַ הֵמָּה בָנוּהוּ וַיַּעֲמִידוּ
דַּלְתֹתָיו מַנְעֻלָיו וּבְרִיחָיו וְאֶלֶף אַמָּה בַּחוֹמָה ג׳
עַד שַׁעַר הַשְׁפוֹת׃ יד וְאֵת ׀ שַׁעַר הָאַשְׁפּוֹת ג׳ ומ״ל . ב׳
הֶחֱזִיק מַלְכִּיָּה בֶן־רֵכָב שַׂר פֶּלֶךְ בֵּית־הַכָּרֶם
הוּא יִבְנֶנּוּ וְיַעֲמִיד דַּלְתֹתָיו מַנְעֻלָיו וּבְרִיחָיו׃
טו וְאֵת שַׁעַר הָעַיִן הֶחֱזִיק שַׁלּוּן בֶּן־כָּל־חֹזֶה שַׂר ג׳ . ב׳
פֶּלֶךְ הַמִּצְפָּה הוּא יִבְנֶנּוּ וִיטַלְלֶנּוּ וְיַעֲמִידוּ ג׳ ויעמיד ק׳
דַּלְתֹתָיו מַנְעֻלָיו וּבְרִיחָיו וְאֵת חוֹמַת בְּרֵכַת
הַשֶּׁלַח לְגַן־הַמֶּלֶךְ וְעַד־הַמַּעֲלוֹת הַיּוֹרְדוֹת מֵעִיר ג׳ מ״ל
דָּוִיד׃ טז אַחֲרָיו הֶחֱזִיק נְחֶמְיָה בֶן־עַזְבּוּק שַׂר כל סיפרא מ״ל ג׳
חֲצִי פֶּלֶךְ בֵּית־צוּר עַד־נֶגֶד קִבְרֵי דָוִיד וְעַד
הַבְּרֵכָה הָעֲשׂוּיָה וְעַד בֵּית הַגִּבֹּרִים׃ יז אַחֲרָיו ב׳ א׳ חסר וא׳ מ״ל
הֶחֱזִיקוּ הַלְוִיִּם רְחוּם בֶּן־בָּנִי עַל־יָדוֹ הֶחֱזִיק ג׳ בענין
חֲשַׁבְיָה שַׂר־חֲצִי־פֶלֶךְ קְעִילָה לְפִלְכּוֹ׃ יח אַחֲרָיו ג׳

…. ואחריו החזיק : (ג) ואת שער הדגים . כך שם השער : המה קרוהו . …קורות ותקרות על השער : קרוהו . משקל חזק כמו מן קרה ד גמת המקרה …ם עליותיו (תהלים ק״ד) וקו״ף של קרוהו אינה נהוגה לינקד בחיר״ק בענין …מפני רי״ש של אחריה כמו ברך (שם י׳) חרף עשהו (משלי י״ז) וברכתיה והיתה …ם (בראשית י״ז) וזריתים בארצות (יחזקאל כ״ט) : מנעוליו . מסגריו שקוירל״ן …ו : (ד) החזיק . לבנות הבנין : (ה) התקועים . כך היו נקראים על שם …מם שהיה תקועי : אדיריה׳ . עשירים של תקוע : לא הביאו צוארם . לא סייעו …ודתו של הקב״ה לבנות חומת העיר : (ו) ואת שער הישנה . כך שמה : (ז) לכסא …עבר הנהר . כסא אחד בנה כדי לישב בו אותו פחת של עבר הנהר : …צורפים . אותה משפחה היתה נקראת על שם אומנות׳ : ויעזבו את ירושלים . …וה עפר עד החומה הרחבה כדי להחזיקה : (ט) שר חצי פלך ירושלים . שר …על חצי העם שבירושלים . פלך ל׳ דוכסות ומלכות : (י) ונגד ביתו . כפל …ו לבנות שהיה ביתו סמוך לאותו מקום של חומת העיר : (יא) מדה שנית . …מה מדה אשר בנה חבירו של מעלה גם הוא בנה כמותו . שנית מדה בבנין …זה איני נופל לומר ל׳ מדה בבנין השערים לפי שאין להם כי אם בבנין חלק …חומה שלא מצינו בכל הפרשה בבנין השערים ל׳ מדה : ואת מגדל התנורים . גם הוא בנה אותו מגדל ששמו כך כל המגדלים הללו שבפרשה היו …ם בחומת העיר סביב : (יב) היא ובנותיו . שלום ובנותיו החזיקו לבנות הבנין : (יג) עד שער השפות . ושער האשפות לא היה בכלל : (יד) שר פלך …פה . שר ודוכוס המצפה : הוא יבננו . הוא היה בונה אותו שער : (טו) ויטללנו . והוא היה מסכך אותו לשון מטללתא : ואת חומת ברכת השלח . שהוא נוטה …גן המלך : ועד המעלות . הם היו מכירים מקומות הללו : (טז) בית צור . שם מקום : (יז) לפלכו . מאותה שררה חצי פלך בנה בנין זה לפלכו כ״ף דגושה כאשר יאמר מן מלך מלכו מן עבד עבדו כן יאמר מן פלך פלכו שאות אחרונה של

ועל ידו . בענין איש על ידו לדגליהם כטעם בעבור וכן ובעבור יד הבונים החזיקו ידם פלוני ופלוני לבנות : (ה) ואדיריהם לא הביאו צוארם בעבודת אדניהם . האדון והשר הממונה עליהם ממשפחתם : (ו) הישנה . שם התאר והמתואר חסר : (ז) אנשי גבעון . חסר וי״ו והנכון ואנשי גבעון או מלטיה וידון אנשי גבעון והמצפה : לכסא פחת עבר הנהר . הנהר יתכן להיות לכסא שם איש והלמ״ד היא המורה על העצם והטעם החזיקו לבנות לעצם כסא המכונה פחת עבר הנהר וכמוהו פחת מואב או לכסא שם מקום סמוך ומלת פחת עבר שם איש והטעם אלה הנזכרים החזיקו ידם לבנות עד לכסא פחת עבר הנהר והוא הנכון : (ח) ויעזבו ירושלם . מלשון חכמים מעזיבה ויש אומרים כי כן עזוב תעזוב עמו : (ט) חצי פלך . כטעם מחוז ותרגום שלשת הנפת תלתא פלכין לנפת דור אחד לפלך דור חד : (י) ונגד ביתו . חסר החזיק : (יב) בן הלוחש . יתכן להיות שם תואר בעבור ה״א הדעת כי לא יכנס על שם עצם אדם : (יג) השפות . כמו האשפות ונמשך האל״ף בקמצות הה״א : (טו) כל חוזה . שם איש : הוא יבננו . עתיד תחת עבר או פירוש החזיק פלוני שהוא יבננו : ויטללנו . מתרגום בצל קורתי בטלל שירותי

מצודת דוד

…בנין אלישיב וסמוך לו : (ג) קרוהו . נתנו התקרה : מנעוליו . הם כלי עשוי …ר בו דלתות השער : ובריחיו . הענין מטה מבריח מאחורי הדלתות לרוחב …ת לבל יפתח : (ד) ועל ידם . סמוך למקום בנין בני הסנאה : החזיק . חיזק …את הבנין : ועל ידם . סמוך למקום בנין הראשונים : (ה) התקועים . אנשי …ג וסוף שם עיר : ואדיריהם . עשירי העיר : לא הביאו צוארם . למשוך בעול …: עבודת הבנין שהוא עבודת האדון ה׳ כי הבנין הזה למצוה יחשב : (ז) אנשי . כמו ואנשי : לכסא . עד למקום מושב הכסא של פחת עבר הנהר : (ח) צורפים . …צורפים : ויעזבו . עזיאל וחנניה מלאו עפר על החומה הרחבה ועשו כן לחזק החומה : (ט) שר חצי פלך . היה שר על חצי מחוז של ירושלים : (י) ונגד ביתו . …: מה שהנה סמוך לנזכרים הוסיף עוד לבנות החומה שכנגד ביתו : (יא) מדה שנית . ר״ל גם הם בנו כפי המדה שבנה חטוש הנזכר : ואת מגדל . ומלבד המדה …ו הוסיפו עוד לבנות מגדל התנורים : (יב) הוא ובנותיו . המה יחד החזיקו : (יג) ואלף אמה . מלבד בנין השער בנו עוד בחומה אלף אמה : (יד) יבננו . כמו …: (טו) ואת חומת . גם את החומות של ברכת השלח הסמוך לגן המלך ומשם והלאה עד המעלות וכו׳ : (טז) ועד הברכה העשויה . ר״ל ומנגד קברי דוד והלאה …הברכה העשויה בידי אדם שהביאו בה המים ומשם והלאה עד בית הגבורים : (יז) לפלכו . את פלכו ר״ל עם אנשי פלכו : (יח) אחיהם . חבריהם של הלוים הנזכרים

מצודת ציון

אלהם וכן כולם : (ה) ואדיריהם . מל׳ אדיר וחזק ור״ל העשירים : צוארם . כמו צוארם באל״ף : (ז) פחת . ענין שררה ומושל : (ח) צורפים . צורפי זהב וכסף : ויעזבו . ענינו מלוי העפר לחזוק ובדרז״ל תקרה ומעזיבה (ב״מ קיז) : (ט) פלך . מחוז כי חבל ארגוב (דברים ג׳) ת״א בית פלך : (יג) השפות . כמו האשפות : (טו) ויטללנו . הוא ענין צל כי בצל קורתי (בראשית י״ט) ת״א בטלל ור״ל עשה תקרה לצל ומחסה : ברכת השלח . מקום המים המשקה עלי הגן ונקראים שלח ע״ש

אלעזר בן דודו . ושארא אחריו כתיב וקרי : ויחזק ה' וסימ' ויקם יהונתן בן שאול . ויחזק חרש את צורף מחליק פטיש . ויחזק על ידו עזר בן ישוע . ויחזק את המצדות . ויחזק
ויבן את כל החומה . וכל דסמי' לאדכרא דכו' ויחזק . ומ"ו ויחזק בקרי' וסימ' נמסר בשמואל א' סימן י"ז : תכלית ה' וסימ' תכלית שנאה שנאתים . ולכל תכלית הוא חו .
אם עד תכלית שדי תמצא . עד תכלית אור עם חשך . ועד תכלית בית אלישיב : והרוכלים ג' וחס' וסימ' הנתינים והרכלים . הצרפים והרכלים . וילינו הרכלים ומכרי

החזיקו אחיהם בוי בן חנדד שר חצי פלך ג'
קעילה: יט ויחזק על ידו עזר בן ישוע שר ה' דגשים
המצפה מדה שנית מנגד עלת הנשק המקצע: ו' א' חסר
כ אחריו החרה החזיק ברוך בן זבי מדה שנית ג' זכי ק'
מן המקצע עד פתח בית אלישיב הכהן הגדול: ג' חס'
כא אחריו החזיק מרמות בן אוריה בן הקוץ
מדה שנית מפתח בית אלישיב ועד תכלית ג' ס'
בית אלישיב: כב ואחריו החזיקו הכהנים אנשי ב' בעינן
הככר: כג אחריו החזיק בנימן וחשוב נגד
ביתם אחריו החזיק עזריה בן מעשיה בן
ענניה אצל ביתו: כד אחריו החזיק בנוי בן ב' בתרי לש' כתב עננים
חנדד מדה שנית מבית עזריה עד המקצוע י"ז פסוקים עד ועד
ועד הפנה: כה פלל בן אוזי מנגד המקצוע ג' ג'
והמגדל היוצא מבית המלך העליון אשר ב' וכעינן
לחצר המטרה אחריו פדיה בן פרעש: ג'
כו והנתינים היו ישבים בעפל עד נגד שער
המים למזרח והמגדל היוצא: כז אחריו החזיקו ב' וכעינן

ג' חד מ"ל ומד חסר התקעים מדה שנית מנגד המגדל הגדול
היוצא ועד חומת העפל: כח מעל שער הסוסים
ג' החזיקו הכהנים איש לנגד ביתו: כט אחריו
ב' בעינן החזיק צדוק בן אמר נגד ביתו ואחריו החזיק
שמעיה בן שכניה שמר שער המזרח:
אחריו ק' ג' ג' ל אחרי החזיק חנניה בן שלמיה וחנון בן
ב' סבירין שנית צלף הששי מדה שני אחריו החזיק משלם בן
אחריו ק' ברכיה נגד נשכתו: לא אחרי החזיק מלכיה בן
ג' הצרפי עד בית הנתינים והרכלים נגד שער
חצי הספר בפסוקים המפקד ועד עלית הפנה: לב ובין עלית הפנה
ג' וחס' לשער הצאן החזיקו הצרפים והרכלים:
ג' בטעם כסים' לג ויהי כאשר שמע סנבלט כי אנחנו בונים
ב' חסר את החומה ויחר לו ויכעס הרבה וילעג על
היהודים: לד ויאמר לפני אחיו וחיל שמרון
ג' ג' ויאמר מה היהודים האמללים עשים היעזבו
ג' ג' להם היזבחו היכלו ביום היחיו את האבנים
ב' א' מ"ל מערמות העפר והמה שרופות: לה וטוביה

אבן עזרא

פירותי : (יט) עלות הנשק . שם מקום כטעם קנה : (כ) החרה החזיק . מלשון חרון והטעם החרה אפו על עצמו על עכוב המלאכה והחזיקו ידו במדה שנית והחרה פועל יוצא מבנין הכבד הנוסף וכן ויחר עליו אפו : (כו) בעפל . מגדל גבוה וכן עפל בת ציון ויעפילו ויגביהו ומלת אשר חסר מן הפסוק וכן הוא והנתינים אשר יושבים בעפל החזיקו עמהם : (כז) מדה שנית. כמו שנית וכן אל בית הנשים שני : (ל) נגד נשכתו. כמו לשכתו זה אומ' בכה וזה אומר בכה : ויהי. (לד) האמללים. חברו כי אומלל אני והם לשון כריתה ושברון הגוף מרוב סבל : היעזבו . הראשון ענין מעזיבה : היזבחו . כמו לזבח חנכת הבית והטעם היקריבו זבח חנכת הבית : היכלו . הישלימו בנינם ביום הידוע שהם משערים להשלים : היחיו את האבנים .
כי

רשי

של שם דבר מאותיות בג"ד כפ"ת דגושו' : (יח) אחיהם . הלוים : (יט) נגד עלות הנשק . כנגד אותו מקום שהיו עולים הגבורים אל הנשק לפי פשוטו של מקרא נראה שהיה שם מקום אחד בסמיך לחומה וכלי זיין של נשק הגבורי' היו נותנין (ס"א נתונים) שם כענין שנאמר ערי מבצר והנשק : המקצוע . קרן זוית של חומה :(כ)החרה . פתרונו לפי ענינו וכפל לשון הוא על החזיק: (כא) מפתח בית אלישיב ועד תכלית וגומר . מנגד אותו בית בנה בניינו : (כג) נגד ביתם שהיה שם בסמוך לחומה : (כה) והמגדל היוצא . מגדל אחד היה בחומה שהוא יוצא ובולט מבפנים : (כו) והנתינים היו יושבים בעופל . והנתינים היו יושבים באותו מחוז והיו בונים אותו מחוז שלהם שהיה סמוך לחומה עד נגד שער המים של צד המזרח : (כח) איש לנגד ביתו . כל אחד היה בונה כנגד ביתו : (ל)וחנון בן צלף הששי . בנים הרבה היו לו לצלף וחנון הוא הששי : מדה שני . כמו שנית : נשכתו . כמו לשכתו לשכה אחת היתה לו שם סמוך לחומה (לא) בן הצורפי . איש הצורף ונקרא על שם אומנותו : (לב) ובין עלית הפנה לשער הצאן . תחלת הבנין התחילו לבנות שער הצאן שנאמר ויבנו את שער הצאן וגו' כך היו בונין החומה מסביב בזה אחר זה:(לד)לפני אחיו וחיל שומרון. לפני חביריו וחיל שומרון שהיו צרי יהודה :האמללים . ענין חלשות ורפיון : מה היהודים מדוע היהודים כך הם עושים : היעזבו להם . וכי הם סבורים אשר יעזבו ויניחו להם העובדי כוכבים לבנות : היזבחו . אם יזבחו להם את זבחיהם תמיד כי שהם סבורים : היכלו ביום . אם יכלו וישלימו מלאכתם אשר התחילו ביום א' לומר שלא יניחום העובדי כוכבים לגמור את בניינם : היחיו . אם יחיו ויקימו ויחזירו האבנים לקדמתן להיות קשות וחזקות מן העפר : והמה שרופות . והאבנים היו שרופות ונעשית עפר כך היו מלעיגים ומתלוצצים על בנין החומה שהיו בונין מן האבנים שרופות שנפלו לארץ מן האש כאשר נשרפה ירושלים : מערמות . ענין חמרים ותלים : (לה) וטוביה העמוני אצלו . טוביה היה לו של

מצודת ציון

ע"ש התפשטות הענפים וכן שלחיך פרדס רמונים (ש"ה ד') : (יט) הנשק . כלי זיין כמו ועיר מבצר והנשק (מ"ב י') : המקצוע . הזוית כמו במקצוע החצר (יחזקאל מ"ו) : (כ) החרה . ענין חמום כמו נחר מפוח (ירמיה ו') : (כא) תכלית . קצה וסוף : (כד) הפנה . כן נקרא המגדל על כי דרכו לעמוד בפנה וכן ועל הפנות הגבוהות (צפניה א') : (כה) המטרה . הוא משמר בית האסורים כי ויאסוף אותם אל משמר (בראשית מ"ב) ת"א לבית מטרא : (כו) והנתינים . הם הגבעונים : בעופל . שם מגדל כמו ויבא אל העופל (מ"ב ה') : (לא) והרוכלים . הם סוחרי הבושם : (לד) האמללים . הנכרתים והחלושים כמו כי אומלל אני (תהלים ו') : היעזבו . מלשון מעזיבה והוא מלוי העפר לחזוק : היחיו . ענין רפואה כמו עד חיותם (יהושע ה') ובא בדרך השאלה וכמ"ש כי עלתה ארוכה לחומת וכו' (לקמן ד') : מערמות . ענין גל ותל וכן ויתנו ערמות

מצודת דוד

הנזכרים : (יח) מדה שנית . כפי המדה שבנה בוי הנזכר : מנגד . התחלת בניינו היה נגד המקום שעולים בו לבית הנשק העומד במקצוע : (כ) החרה . הנמהר בזריזות רב והחזיק שוב כפי המדה שבנה עזר הנזכר והתחלת הבנין היה מן המקצוע ובנה עד פתח וכו' : (כא) מרמות וגו' . עם כי כבר החזיק פעם כמ"ש למעלה חזר עתה והחזיק שוב כפי המדה שבנה ברוך הנזכר והתחלת הבנין היה מפתח וכו' : (כג) אחריו . ר"ל אחר המקום הבנוי : (כד) עד המקצוע ועד הפנה . מקום הבנין זה אצל זה : (כה) מנגד . התחיל הבנין מנגד המקצוע ובנה גם המגדל היוצא מבית המלך העומד בעליונות השער אשר הוא סמוך לחצר המטרה : אחריו פדיה אחריו החזיק פדיה : (כו) היו יושבים . ר"ל אשר היו יושבים בעופל החזיקו עד נגד שער המים הפונה למזרח וגם המגדל היוצא מן החומה ולחוץ : (כז) התקועי' . עם כי כבר החזיקו פעם כמ"ש למעלה חזרו עתה והחזיקו שוב כפי המדה שבנו הנתינים והתחלת הבנין היה מנגד המגדל וכו' : (כח) מעל שער הסוסים. משער הסוסים ולמעלה אל גובה השער : איש לנגד ביתו . כי שם עמדו בתי הכהנים (כט) צדוק . לא היה מן הכהנים ולזה זכרו לעצמו : (ל) הששי . בן הששי של צלף: נשכתו . כמו לשכתו כי דמלנ"ת מתחלף : (לא) נגד וגו' . ר"ל ומבית הנתינים והרוכלים ולהלאה עד נגד שער המפקד ומשם ולהלאה עד המקום שעולים בו אל הפנה : (לב) לשער הצאן . כי שם היה התחלת הבנין כמ"ש למעלה והיו בונים בסוף עד בואו אל מקום ההתחלה : (לג) ויחר לו . בלבו : ויכעס וגו' . הראה כעסו : (לד) מה וכו' . ר"ל מה תועלת במעשיהם : היעזבו . וכי יחזקו את החומה לעצמם במלוי עפר כאומר וכי יש חוזק מה אל החומה : היזבחו . וכי יזבחו זבחי שמחה במלאות הבנין כאומר וכי בנין חלוש כזה ראוי לשמוח בו : היכלו ביום . וכי ישלימו הבנין ביום אשר יחשבו להשלימו כי דבריו היה בעת שהילו לבנות וכאומר שלא בוני החומה מועטים המה ומתי ישלימו הבנין : היחיו . וכי יוכלו לחזק את האבנים אשר

ב' א' חס' וסימ' עריכם שרופת אש אדמתכם ; היחיו את האבנים מערמות העפר ; מלפניך י' וסימ' נמסר בסדר משפטים וירמיה סוף סימן י"ח ; סימ' לנהרדעי ומערבאי
למדינחאי אל עונם ; וסוראי אמרי ואל עונם ; ויהי לב חד מן י"ד פסוקים בטעם דרגא ומירכא כפולה משמשים לטפחא וסימ' ויבא לו יין וישת . למה תעשה כה לעבדיך .
צוה אותם . הלא טוב לנו שוב מצרימה . ויקרא לה נבח בשמו . נעלם מן המלך אשר לא הגיד לה דמלכים . אשר לא הגיד לה דד"ה ; ויחנו אלה נכח אלה דמלכים .
נעניתי לו כה . וינח לו אלי' מסביב דיהושפט . הלא זה אוד מוצל מאש . ודי לא ידעת הודעון . ויהי ריב ומדון ישא . ויהי לב לעם לעשות ; ויהי ג' בטעם גרמי

...ני אצלו ויאמר גם אשר־הם בונים אם־
...ה שועל ופרץ חומת אבניהם : לו שמע ג'
...ינו כי־היינו בוזה והשב חרפתם אל־ראשם ג'. ל'. י"ד
...ם לבזה בארץ שביה : לז ואל־תכס על־ ג'. ל'. סימן
...ם וחטאתם מלפניך אל־תמחה כי הכעיסו י'. ג'
...הבונים : לח ונבנה את־החומה ותקשר כל־ ס'. ג'. ל'
...מה עד־חציה ויהי לב לעם לעשות : י"ד פסוקים בטעם דרגא ומרכא כפולה משמשות לטפח'
ד א ויהי כאשר שמע סנבלט וטוביה
...בים והעמנים והאשדודים כי־עלתה ארוכה ד'
...ות ירושלם כי־החלו הפרצים להסתם ל'
...להם מאד : ב ויקשרו כלם יחדו לבוא
...חם בירושלם ולעשות לו תועה : ס"ו ב' לעבות חנף
...תפלל אל־אלהינו ונעמיד משמר עליהם
...ולילה מפניהם : ד ויאמר יהודה כשל כח

הסבל והעפר הרבה ואנחנו לא נוכל לבנות
בחומה : ה ויאמרו צרינו לא ידעו ולא יראו עד י"ב
אשר־נבוא אל־תוכם והרגנום והשבתנו את־ ל'. ל'
המלאכה : ו ויהי כאשר־באו היהודים הישבים
אצלם ויאמרו לנו עשר פעמים מכל־המקמות
אשר־תשובו עלינו : ז ואעמיד מתחתיות
בצחיחים ק' למקום מאחרי לחומה בצחחים ואעמיד את־
ג' רפי' וחד דגש ל'. ב' העם למשפחות עם־חרבתיהם רמחיהם
ה' פסוקים אל ואל ואל על ב' וקשתתיהם : ח וארא ואקום ואמר אל־החרים
ואל־הסגנים ואל־יתר העם אל־תיראו מפניהם
ג' בסיפרא ל'. ג' את־אדני הגדול והנורא זכרו והלחמו על־
אחיכם בניכם ובנתיכם נשיכם ובתיכם :
ג' בטעם ל' ט ויהי כאשר־שמעו אויבינו כי־נודע לנו ויפר
ונשבק' האלהים את־עצתם ונשוב כלנו אל־החומה

...בלט : ויאמר . וכך היה אומר ומלעיג : גם אשר הם בונים . אף הבנין
...שר הם בונים : אם יעלה שועל . על הבנין לפרוץ חומת העיר מה יהא
...ומר שאין לבנין תקנה וכל מי שירצה יבא ויפרוץ בו : (לו) שמע אלהינו .
...שמעתי בלעגם עלינו התפללתי תפילה זאת : בארץ שביה . שיגלו מעל
...כאשר גלינו : (לז) ואל תכס . כמו ואל תכסה דוגמת וסוד אחר אל
...משלי כ"א) כמו אל תגלה : כי הכעיסו . אשר הכעיסו נגד הבונים להלעיגם:
...תקשר . כאשר נתקשרה החומה ונבנית עד חציה אז היה לב העם להוט
...לעשות בנין החומה : (א) כי עלתה ארוכה . שנבנתה החומה : ארוכה .

כי האבן השרופה כמת היא נחשבת : (לו) בוזה . שם דבר על משקל נומה שוחה
והטעם לבזיון : לבזה . מן להם בזזו : (לח) ותקשר . כי הפרוצים נסתמו : (א) עלתה
ארוכה . בעבור אריכות הימים : (ב) ולעשות לו תועה . לנחמיה או לעם ירושלם
ותועה שם דבר על משקל עולה שוחה ופי' תועה כי העומד בצרה כתועה
שאינו יודע מה יעשה : (ג) ונעמיד משמר עליהם . בעבורם : (ו) ויהי . ויאמרו
לנו . הגידו לנו עשר פעמים כי מכל המקומות אשר תשובו לעת הערב מלבנות
משם חפצים לבא עלינו מתחתיות למקום הידוע ששבים משם הבונים בערב :
בצחיחים

...ונס ותרופה : כי החלו הפרוצים להסתם . אשר התחילו אנשי העיר שהיו פרוצים עד עתה מאין חומה היו עתה סתומים בבנין החומה : (ב) ולעשות לו
...לעשות לו בבנין החומה קלקול והשחתה תועה כמו ולדבר אל ה' תועה (ישעיה ל"ב) : (ג) עליהם . על הבונים : מפניהם . מפני האויבים : (ד) ויאמר
... כך היו אומרים ומתאוננים אנשי יהודה : כשל כח הסבל . הסובלים ועומסים האבנים והעצים לבנין החומה נכשלו בכחם שאין בהם כח לבנות מפני
...ם : ועפר הרבה . עדיין יש טיט ועפר הרבה ליתן בבנין החומה לומר שעדיין המלאכה גדולה עלינו לבנות ואנחנו לא נוכל לבנות בחומה מפני פחד
...ם : (ה) ויאמרו צרינו . כך היה נחמיה מספר והולך : לא ידעו ולא יראו . כך היו אומרים צרינו עלינו לא ידעו ולא יכירו ישראל בנו עד אשר נבוא פתאום
...ונהרוג אותם ובדבר זה נשבות ונבטל הבנין : (ו) ויהי כאשר באו היהודים . ועתה נאספו הצרים אשר נתקשרו יחד לבא להלחם בנו עם היהודים אשר היו
...בארצותם ואותם היהודים אשר נתחברו עמהם באו לפני החיל כדרך אנשי המלחמה לדבר אלינו ובענין הזה הטרימו היהודים את האויבים ויהי כאשר באו
...ם היושבים אצלם וגו' : ויאמרו לנו עשר פעמים . התרו בנו אותם היהודים עד עשר פעמים להלחם באויבינו כי הם באים למלחמה וכך אמרו לנו מכל המקומות
...כל אותן המקומות שתהיו נפוצים שם בבנין החומה אנה ואנה תהיו זהירים להיות נאספים יחד עד אשר תשובו עלינו ביחד להלחם בנו : (ז) ואעמיד
...ות. לחומה . כאשר שמעתי דבריהם העמדתי מתחתיות לאותו מקום סביב לירושלים מאחורי לחומת העיר : בצחיחי' . למשפחות מן העם מגבורים שבהם
...י זיין שבהם להלחם באויבינו כאשר יבאו : ואעמיד מתחתיות וגו' . ואעמיד את העם וגו' מקרא זה דוגמת והיו המים אשר תקח מן היאור וגו' והיו לדם
...(שמות ד') כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו (תהלים צב) עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר (שופטים ה') לא לנו ה' לא לנו (תהלים קט"ו) :
...רא ואקום . וכאשר ראיתי האויבים באים קמתי לדבר אל החורים והסגנים לזרזם להלחם באויבינו : על אחיכם . בשביל אחיכם : (ט) כי נודע לנו . הדבר
אשר

מצודת דוד

...מה לקוחים מערמות העפר הנעשים מגרורות אבני החומה הנפולה : והמה .
...אבנים האלה המה שרופות באש וחוזק מה להם : (לה) אצלו . עמד אצלו
... הדברים האלה : ויאמר גם . ר"ל גם הוא אמר דברי לעג כסנבלט וכה
...בנין אשר הם בונים אם שועל יעלה בו יפרוץ הוא חומת אבניהם כי הוא
...לם מאד : (לו) שמע . ואמר נחמיה שמע אלהינו כי היינו לבזיון : והשב .
...מחרפין אותנו השב עליהם ותנם לבזיון כאשר יהיו בארץ שביה : (לז) ואל
...ר"ל עונם יהיו מגולים ונראים להעלות חמה ולנקום נקם: כי הכעיסו. בעת לעגם הראה כעס מול בוני החומה בחושבם שעי"ז ירפו ידיהם מן המלאכה: (לח) ונבנה.
...דברי הלעג והכעס לא הנחנו הבנין: ותקשר. כי בעוד שהיה בה פרצות לא היתה החומה דבוקה וקשורה זה בזה וכאשר סתמו הפרצות נתקשר זה בזה: עד חציה. עדיין לא
...הפרצים כ"א עד חצי החומה (ולמעל' אמר דרך כלל שבנו כל החומה מסביב ועתה בא לספר מה אשר נעשה במשך הבנין):ויהי לב וגו'. בראותם כי נבנה החצי שמחו וחפצו
...ד (א) כי עלתה ארוכה. בא רפואה ר"ל נתחזק החומה כי התחילה מקומות הפרוצים להיות נסתמים: (ב)ולעשות לו תועה . לעשות לישראל בלבול המחשבה להיות תועה
...לבל ידע מה לעשות : (ג) ונעמיד . העמדנו שומרים על הבונים מפני סנבלט וחבריו :(ד) ויאמר יהודה. נחמיה מספר וקובל על הדברים אשר סבבוהו ואמר יהודה
...הנה מרוב העבודה כבר נחלש כח אנשי הסבל והעפר המצטרך לשאת ולשפוך בחומה הלא מרובה היא : ואנחנו . אף לא נוכל לבנות בחומה מפחד האויב :
...אמרו צרינו . והאויבים אמרו נבוא פתאום על הבונים ולא ידעו בדבר ולא יראו אותנו עד אשר נבוא אל תוכם ממש והרגנו אותם ובזה נבטל המלאכה כי לא יבנו
...ראותם שנפל מהם רב בעבור הבנין : (ו) היושבים אצלם . בערי הצרים והיו הם נכנעים להם : ויאמרו לנו . היהודים הם התרו וזרזו אותנו עשר פעמים
...ארו התקבצו מכל המקומות שאתם מפוזרים בהם אשר כולכם תשובו עלינו למלחמה (כי גם היהודים ההם בע"כ באו עם הצרים לארוב על הבונים אבל גילו מצפון
...לאנשי ירושלים להיות נשמרים מהם) : (ז) מתחתיות למקום . מתחת מקום הבנין מאחורי החומה כלפי החוץ : בצחיחים . בגבה הסלעים : ואעמיד. יפרש אמריו
...העמיד שם את העם כל המשפחה לעצמה עם חרבותיהם וכו' למען ישמרו את הבונים: (ח) וארא.ראיתי כי טוב לזרזם ולחזק לבבם וקמתי ואמרתי אל החורים וכו':

מצודת ציון

ערמות ערמות (דה"ב ל"א) : (לז) תכס . כמו תכסה : אל תמחה . אל תמחוק : (א) ארוכה . ענין
רפואה כמו ארוכת בת עמי (ירמיה ח') ור"ל נתחזק ובא בדרך השאלה : (ב) ויקשרו . ענין
אגודה : תועה . המבולבל בדעתו לבלי דעת מה יעשה קרוי תועה וכן תעיתי כשה אובד (תהלים
קי"ט) : (ד) כשל . ענין חלשות ונפילת הכח כמו לכל כושל (דה"ב כ"ח) : הסבל . ענין טעינת
משא כמו נושא סבל (מ"א ה') : (ה) והשבתנו . ענין בטול ומניעה כמו שבת נוגש (ישעיה י"ד) :
(ז) בצחיחים . בעליונות הסלעים מקום היובש שבו וכוא מלשון צחה צמא (שם ה') וכן על צחיח
סלע

זכורו

בסיפרא וסימ' ויהי כשמעי את הדברים האלה ישבתי. ויהי כאשר שמע סנבלט כי אנחנו בונים את החומה. ויהי כאשר שמעו אויבינו כי נודע: ואמר אל החרים חד
פסוקים אל אל ואל על וסימ' נמסר ביחזקאל ריש סימן י' ועיי"ן במסרת רבתא מ"ה דקש"ה לי אג"י הצעיר המאס"ת כ"י אינם שוי"ם ע"ל אל ואל על כ"י יש מה"ם בווי"ן
שמונה ד' בער"ך אל בס"ד: ויש ו' ר"פ וסימ' ויש אשר יהיה הענן מערב. ויש תקות לאחריתך. ויש אשר אמרים בנינו ובנותינו. ויש אשר אמרים שדותינו. ויש אשר

אִישׁ אֶל־מְלַאכְתּוֹ׃ י וַיְהִי | מִן־הַיּוֹם הַהוּא חֲצִי
נְעָרַי עֹשִׂים בַּמְּלָאכָה וְחֶצְיָם מַחֲזִיקִים וְהָרְמָחִים ל'
הַמָּגִנִּים וְהַקְּשָׁתוֹת וְהַשִּׁרְיֹנִים וְהַשָּׂרִים אַחֲרֵי ל'
כָּל־בֵּית יְהוּדָה׃ יא הַבּוֹנִים בַּחוֹמָה וְהַנֹּשְׂאִים ס'
בַּסֶּבֶל עֹמְשִׂים בְּאַחַת יָדוֹ עֹשֶׂה בַמְּלָאכָה וְאַחַת ל' וכתיב ס' ג' בסיפרא
מַחֲזֶקֶת הַשָּׁלַח׃ יב וְהַבּוֹנִים אִישׁ חַרְבּוֹ אֲסוּרִים ל' ומ"ל
עַל־מָתְנָיו וּבוֹנִים וְהַתּוֹקֵעַ בַּשּׁוֹפָר אֶצְלִי׃ ל' ומ"ל
יג וָאֹמַר אֶל־הַחֹרִים וְאֶל־הַסְּגָנִים וְאֶל־יֶתֶר הָעָם ב'
הַמְּלָאכָה הַרְבֵּה וּרְחָבָה וַאֲנַחְנוּ נִפְרָדִים עַל־
הַחוֹמָה רְחוֹקִים אִישׁ מֵאָחִיו׃ יד בִּמְקוֹם אֲשֶׁר ז' מ"ל בליש'
תִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל הַשּׁוֹפָר שָׁמָּה תִּקָּבְצוּ אֵלֵינוּ
אֱלֹהֵינוּ יִלָּחֶם לָנוּ׃ טו וַאֲנַחְנוּ עֹשִׂים בַּמְּלָאכָה ל'
וְחֶצְיָם מַחֲזִיקִים בָּרְמָחִים מֵעֲלוֹת הַשַּׁחַר עַד צֵאת ל'
הַכּוֹכָבִים׃ טז גַּם בָּעֵת הַהִיא אָמַרְתִּי לָעָם אִישׁ
וְנַעֲרוֹ יָלִינוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַ͏ִם וְהָיוּ־לָנוּ הַלַּיְלָה
ל' וא' אחי ונערי מִשְׁמָר וְהַיּוֹם מְלָאכָה׃ יז וְאֵין אֲנִי וְאַחַי וּנְעָרַי
וְאַנְשֵׁי הַמִּשְׁמָר אֲשֶׁר אַחֲרַי אֵין־אֲנַחְנוּ פֹשְׁטִים
ג' וא' איש שלחו. ג' בְּגָדֵינוּ אִישׁ שִׁלְחוֹ הַמָּיִם׃
ה א וַתְּהִי צַעֲקַת הָעָם וּנְשֵׁיהֶם גְּדוֹלָה אֶל־
ו' ר"פ אֲחֵיהֶם הַיְּהוּדִים׃ ב וְיֵשׁ אֲשֶׁר אֹמְרִים בָּנֵינוּ
ס' וּבְנֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ רַבִּים וְנִקְחָה דָגָן וְנֹאכְלָה וְנִחְיֶה׃
ג וְיֵשׁ אֲשֶׁר אֹמְרִים שְׂדֹתֵינוּ וּכְרָמֵינוּ וּבָתֵּינוּ
ס' אֲנַחְנוּ עֹרְבִים וְנִקְחָה דָגָן בָּרָעָב׃ ד וְיֵשׁ אֲשֶׁר
ל'. ל' אֹמְרִים לָוִינוּ כֶסֶף לְמִדַּת הַמֶּלֶךְ שְׂדֹתֵינוּ וּכְרָמֵינוּ׃
ב' נער קטן ה וְעַתָּה כִּבְשַׂר אַחֵינוּ בְּשָׂרֵנוּ כִּבְנֵיהֶם בָּנֵינוּ
ג' וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ כֹבְשִׁים אֶת־בָּנֵינוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ

תולדות אהרן ואנחנו עושים. ברכות ג מגלה ג (ברכות ג) :

(ז) בנחיחים. כמו נחית סלע: (י) ויהי מן היום ההוא. והרמחים. הוי"ו נוסף או הוא הפיך וכן מחזיקים המגנים והרמחים או טעמו והרמחים בידם: (יז) איש שלחו. חרבו ורצה לומר כי אינם פושטים בגדיהם וגם כליהם אינם מניחים כי בלכתם אל המשתה בלילה כליהם בידם ויש אומרים שהוא מן התרגום והפשיט וישלח וטעם שלחו הפשטתו וכן הפירוש אין אנחנו מפשיטים בגדינו זולתי איש שצריך רחיצה והטהרה הוא לבדו היה פושט בגדיו וזהו שלחו המים וזה נכון מאד: משמר. מלאכה. חסר למ"ד השירות והנכון למשמר למלאכה: (א) ותהי צעקת העם. הם העניים שהיו צועקים על אחיהם העשירים. יש אומרים בנינו ובנותינו רבים ונקחה דגן מאשר נמצא ונאכל ונחיה כי אין אחינו מעניקים אותנו: (ג) ויש עורבים. משימין בערבון ונקחה דגן מאחינו ברעב: (ד) ויש. למדת המלך. בעבור המס שצוה המלך לתת לנו לוינו כסף על שדותינו וכרמינו: (ה) כבשר אחינו בשרינו. אע"פ שאנו לוין מהם כי הכתוב אמר לא תהיה לו כנשה

אשר באו להלחם בנו: ונשב כלנו. חזרנו כלנו ממקום שנאספנו יחד לרו[ץ] האויבים כל אחד ואחד במלאכתו לבנין החומה: (י) ויהי מן היום ההוא. ואו[תו] יום והלאה היו חצי הגבורים עושים בבנין החומה ושאר חצי הגבורים היו מז[וינים] בכלי זיינם לשמור אחיהם העושים במלאכה: והרמחים. וי"ו יתירה כמו [ו]של ואיה וענה (ראשית לו): והשרים. היו מחוברים אחרי כל שבט יהודה [ו]זהירים במלחמה: (יא) הבונים בחומה וגומר. אותם שהיו בונין ואותן [ה]עומסים ונושאים המשאות ביד אחת היו עושים מלאכתן וביד אחת היו [מחזיקים] כלי זיין: השלח. כלי קרב כמו מעבור בשלח (איוב לג) וכן הכרו מני[ן] (יב) והבונים. כילד הם בונים שהיו כולם חגורים איש חרבו על מתניו ובונ[ים]: אצלי. הוא היה תדיר אצלי: (יג) הרבה. היא גדולה: (יד) ילחם לנו. [ל]בעדינו: (טו) איש ונערו. כל אחד ואחד מן הבונים ובחור אחד עמו: ילינו [בתוך] ירושלים. והלילה היה להם למשמר והיום עושים מלאכה כמאמר שלא היו [עושים] כלום: (יז) אין אנחנו פושטים בגדינו. תמיד היינו זריזים במשמר: איש ש[לחו] המים. מוסב על אין שלמטלה כמו (שמואל א' ב') יצא עתק מפיכם אין איש מתנו פוסט בגדיו לשכב או לרחוץ אותם במים וכפל לשון הוא על אין אנחנו פוש[טים] שלחו. הפסט כמו (ויקרא ו') ופשט את בגדיו דמתורגם ושלח: (א) ותהי צעקת העם ונשיהם גדולה. דלת העם העניים היו צועקים מאד: אל אחיהם היה [...] בשביל אחיהם היהודים העשירים: (ב) ויש אשר אומרים. נותן טעם לדבריו למה היו צועקים יש מהם שהיו אומרים אנחנו רבים עם בנינו ובנ[ותינו] ונקחה דגן ועתה יש לנו למכור בנינו ובנותינו ליקח מהם דגן למען נחיה כך היו צועקים על היהודים העשירים שלא היו רוצים לפרנסם: (ג) ויש אשר א[ומרים] שדותינו וגומר. ויש מהם בעניים שהיו מתאוננים ואומרים שדות וכרמים ובתים נתן לאחרים בערבון ומשכון ליקח דגן למזונותינו: ברעב. אחרי שאין מו[...] לנו העשירים מנכסיהם לפרנסתינו: (ד) ויש אשר אומרים לוינו כסף. ויש מהם אשר אומרים ככר לוינו כסף מאחרים על שדותינו וכרמינו לפרוע מס מ[לך] ומעכשיו אין לנו כלום לצורך פרנסתינו: למדת המלך. למס המלך כמו (עזרא ד') מנדה בלו והלך: (ה) ועתה כבשר אחינו בשרינו. ועכשיו אנו חשובים ומי[וחסים] כאחינו שהם עשירים: כבניהם בנינו. כבניהם שהם חשובים ומיוחסים כמו כן מיוחסים בנינו: והנה אנחנו כובשים. ועתה יש לנו להיות כובשים ונותנים [...] ובנותינו

מצודת ציון

סלע (יחזקאל כ"ד): רמחיהם. חניתות: (י) והרמחים. הוי"ו יתירה: והשריונים. הוא כעין מלבוש עשוי מברזל ללבוש במלחמה להציל ממכת חרב וחנית: (יא) עומשים. כמו עומסים בסמ"ך והוא ענין טעינת משא כמו ויעמוס איש על חמורו (בראשית מ"ד): השלח. החרב כמו ויפשו שלח לרוב (דה"ב ל"ב): (יב) אסורים. קשורים: (יג) נפרדים. פזורים: (טו) השחר. הוא האור הנוצץ בפאת המזרח טרם יגלה השמש: (יז) שלחו. ענין הפשט כי ופשט את בגדיו (ויקרא ו) ת"א ושלח: (ג) עורבים. ענין משכון כמו מה הערבון (בראשית לח): (ד) למדת. כמו למנדת והוא מין מס כמו מנדה בלו והלך (עזרא ד') ונפלס הנו"ן: (ה) כובשים. ענין התפישה

מצודת דוד

זכרו. לשאול מעמו עזרה: על אחיכם. בעבור אחיכם וכו': (ט) נודע לנו. אשר [...] רוצים לבוא עלינו פתאום ונשמרים אנו מהם: ויפר וגו'. כי לא באו [...] להלחם ולהשבית הבנין: ונשב. אחר אשר שמענו כי חדלו לבוא שבנו אל [...] לעשות המלאכה: (י) מן היום ההוא. אשר שמענו שהיו הצרים חפצים לבוא [...] למלחמה: מחזיקים. אוחזים בידם הרמחים וכו': אחרי וגו'. היו הולכים [...] אחרי העם להיות נכונים להלחם אם יבוא האויב: (יא) והנושאים בסבל. הנ[...] במשא ולתוספת ביאור אמר שוב עומסים: מחזקת השלח. אוחזת החרב: (יב) א[יש] כל איש היה חרבו קשור על מתניו כשהוא בונה: והתוקע. היודע לתקוע בשופר עמד אצלי: (יג) הרבה ורחבה. ר"ל במקומות מרובות: רחוקים וגו'. ואין [...] רואה את אחיו ואף קולו לא ישמע: (יד) שמה תקבצו. ונהיה אגודה אחת להלחם מול האויב הבא: לנו. בעבורינו: (טו) ואנחנו. חוזר לספור דבריו ואמר שלא [...] במלאכה: וחצים. חצי העם או חצי נעריו: מחזיקים. היו אוחזים ברמחים לשמור את הבונים: (טז) בעת ההיא. עד לא כלו בנין החומה: לעם. העם אשר [...] יהודה: בתוך ירושלים. לשמור מן האויב כי פן יבוא: משמור. עוסקים בשמירה: מלאכה. עוסקים במלאכה: (יז) ואחי. חברי: אשר אחרי. הנמשכים [...] ונשמעים אלי: פושטים בגדינו. לשכב מבלי לבוש וכ"ז מפחד האויב: איש שלחו המים. ר"ל זולתי האיש אשר המים הפשיטו כלומר הצריך לטהר עצמו במקוה [...] לבדו פשט את בגדיו ושרי הוא כאלו המים הפשיטו: ה (א) צעקת העם. מדלת העם: אל אחיהם. על אחיהם העשירים: (ב) ויש וגו'. ויש מה[ם] קצתם אמרו הנה בנינו ובנותינו ואנחנו עצמינו הלא רבים המה וצרכינו א"כ מרובים: ונקחה. ובע"כ נקח דגן מן השוק לאכול להחיות נפשינו כי אין לנו שדה [...] וכאומרים המה אפס כסף והעשירים קופצים יד: (ג) אנחנו עורבים. נתונים הן במשכון בעבור הכסף שלוינו ובו נקחה דגן בעת הרעב שאין די בתבואת [...] לכלכל אותנו ברעב וכאומרים מה נעשה מעתה אם אין העשירים מעניקים לנו כלום: (ד) למדת. לתת מס המלך לוינו כסף על שדותינו וכרמינו וכאומרים ומה [...] מעתה אם אין שדה וכרם: (ה) כבשר אחינו וכו'. ר"ל הלא אנחנו טובים ומיוחסים כמו העשירים: והנה אנחנו כובשים. ובע"כ נקח בנינו בחזקה נמכרם לע[...] בעבור חסרון הלחם: נכבשות. כבר הנה נכבשות ביד המלוים בעבור חוב ממון ואין בנו כח להוציאן מידם והתרעמו לומר הלא

כסף: והנה אנחנו ג' וסימ' מאלמים אלומים. והנה אנחנו בקרש. והנה אנחנו כבשים את בנינו: נושים ג' ובענין וסימ' וימלך לבי עלי לאמר. וגם אני אחי ונערי נשים ג'
ונא להם כהיום: ואמר ד' כתיב ויאמר וקרי' ואמר וסימ' ויאמר אלי מה אתה רואה דזכריה דמנורת זהב תנינא דפסוק: ויאמר לי מי אתה ויאמר אליו עמלקי: ויאמר לא טוב
אשר אתם עושים הלא ביראת. ויאמר להם לא יפתחו שערי ירושלם: ויהללו ד' בקריאה וסי' ויראו אתה שרי פרעה ויהללו. ויהללו את אלהיהם דשמשון. עד לשמחה:
צני נערתי ואמרה: ויין ז' וסימ' ומלכי צדק מלך שלם. וגם תבן גם מספוא יש דפילגש בגבעת. והית כנור ונבל ותוף וחליל. ויחזק את המצודות דד"ה. לאמתם יאמרו

בדים ויש מבנתינו נכבשות ואין לאל ידינו
תינו וכרמינו לאחרים: ו ויחר לי מאד
שר שמעתי את־זעקתם ואת הדברים האלה:
ימלך לבי עלי ואריבה את־החרים ואת־
גנים ואמרה להם משא איש־באחיו אתם
אים ואתן עליהם קהלה גדולה: ח ואמרה
ם אנחנו קנינו את־אחינו היהודים הנמכרים
ים כדי בנו וגם־אתם תמכרו את־אחיכם
מכרו־לנו ויחרישו ולא מצאו דבר: ט ויאמר
־טוב הדבר אשר־אתם עשים הלוא ביראת
הינו תלכו מחרפת הגוים אויבינו: י וגם־אני
י ונערי נשים בהם כסף ודגן נעזבה־נא את־
משא הזה: יא השיבו נא להם כהיום
תיהם כרמיהם זיתיהם ובתיהם ומאת הכסף
והדגן התירוש והיצהר אשר אתם נשים בהם:
יב ויאמרו נשיב ומהם לא נבקש כן נעשה
כאשר אתה אומר ואקרא את־הכהנים
ואשביעם לעשות כדבר הזה: יג גם־חצני
נערתי ואמרה ככה ינער האלהים את־כל־האיש
אשר לא־יקים את־הדבר הזה מביתו ומיגיעו
וככה יהיה נעור ורק ויאמרו כל־הקהל אמן
ויהללו את־יהוה ויעש העם כדבר הזה: יד גם
מיום | אשר־צוה אתי להיות פחם בארץ
יהודה משנת עשרים ועד שנת שלשים
ושתים לארתחששתא המלך שנים שתים
עשרה אני ואחי לחם הפחה לא אכלתי:
טו והפחות הראשנים אשר־לפני הכבידו
על־העם ויקחו מהם בלחם ויין אחר כסף־

דות אהרן והפחות. סנהדרין לג:

תינו לאחרים על עסק מזונותינו: ויש מבנותינו נכבשות. וכבר יש קצת ותינו שהן נכבשות לאחרים לעבדות: ואין לאל ידינו. ואין כח בידינו לפדותם: תינו וכרמינו לאחרים. אף שדות וכרמים מסרנו ביד אחרים לפרנסתינו נאכל מעתה כי אין לנו במה להתפרנס: (ז) וימלך. ויועץ לבי בעצמי: יבה. נתוכחתי עם החורים והסגנים שהם העשירים: משא איש באחיו אתם ם. מדוע אתם כך עושים היה לכם לפרנס העניים הללו ואתם מלוים להם ן לכבוש בניהם ובנותיהם ושדותיהם וכרמיהם ובתיהם: ואתן עליהם קהלה לה. הקהלתי ואספתי עליהם קהילה גדולה לצעוק עליהם כדי לביישם: ואמרה להם. וכן אמרתי להם אנחנו קנינו כבר את אחינו היהודים אשר יה מיד העכו"ם שהיו נמכרים להם: כדי בנו. באותו די ממון שבידינו: אתם. ואף אתם תמכרו לעכו"ם את אחיכם הנכבשים תחת ידיכם לעבדים: כרו לנו. והמעשה יבא לידי כך שיהיו מכורים לנו מיד העכו"ם (אם כן למה כרו אותם כיון שמוכרתים אנחנו לפדותם כן הוא בס"א): (ט) לא טוב הדבר. הדבר בפני הקב"ה: ויחרישו. שתקו ונתביישו ולא ידעו מה להשיב: מחרפת. י חרפות העכו"ם שהם אויבינו: (י) וגם אני אחי ונערי. אף אני וחבירי ים בהם ממון ואנחנו נעזוב ונמחול להם כל ההלואות הללו: נושים. כמו (מלכים ב' ד') והנושה בא לקחת: (יא) השיבו נא. ואף אתם תעשו כמוני למחול ם כל חובותיהם: ומאת הכסף. ורוב הכסף שהם חייבים לכם עם הדגן ותירוש וגו': (יב) ויאמרו נשיב. והם אמרו להשיב ולמחול הכל: לעשות כדבר הזה. ן מוחלים גם הם: (יג) גם חצני נערתי. אף אני בגדי נערתי חצני כמו (ישעיה מט) והביאו בניך בחוצן: נערתי. איסקוליי"ר בלע"ז כמו התנערי מעפר): ככה ינער. ככה ינער הקב"ה מן העולם ומנכסיהם כל אותם שלא יהיו מוחלין חובותיהם: נעור ורק. בלא נכסים: (יד) אשר צוה אותי. המלך: ם. כמו פחה שלטון דוגמת רוקס שהוא כמו רקה: משנת עשרים. למלך דריוש כי אז עלה מבבל שנאמר (לעיל ב) ויהי בחדש ניסן שנת עשרים וגו': שנים ים עשרה. שהם שתים עשרה שנה: אני ואחי. אני וחברי אשר באו עמי: לחם הפחה לא אכלתי. לחם שהוא ראוי למאכל הפחה שהעם נותנין אותו אל חה מן המם: (טו) הכבידו על העם. הכבידו מס על העם: ויקחו. והיו לוקחים מהם בשביל המס לחם ויין אחר נתינת ארבעים שקלים של כסף וכך היו רגילים.

כבשה והם כובשין בנותינו בחזקה: (ז) וימלך. תרגום איעלך אמלכינך: (ח) כדי בנו. ככחנו ודי לנו: ונמכרו לנו. פי' ואחר שהם נמכרו לנו תמכרו אותם לגוים לא טוב הדבר: (ט) ביראת אלהינו. בעבור יראתו: תלכו מחרפת הגוים. והטעם לא תשמעו חרפתם וזהו בשנת השמטה על כן צעקו העם והעד המספר למטה משנת עשרים ועד שנת שלשים ושתים מדריוש המדי שנה ומכרש ג' שנים וארבעים לאחשורוש הרי מ"ד וג' שנים. ולשון משא הקשור בבי"ת הוא כמלוה: (יא) ומאת הכסף. ומי שהלוה מאה משקלי כסף או דגן ותירוש ויצהר לא תבקשו מהם והפסוק האחר מפרש זה באמרו נשיב: (יב) ומהם לא נבקש. ואשביעם. על ידי הכהנים כי הם המשביעים כענין והשביע הכהן את האשה על כן קראם: ומהם לא נבקש. פירושו ומהם לא נבקש המשוי: (יג) חצני. זרועי או כנף הכסות יקרא חוצן: נערתי. מן וינער ה' את מצרים: מביתו. מבניו: ויהללו את ה'. ששם בלבם לעשות כן: (יד) פחם. המ"ם נוסף ופחה ופחם כאמנה ואמנם או המ"ם סימן הרבים והטעם פחה שלהם והוא הנכון רק הראוי כאתם: לחם הפחה. הראוי לפחה: (טו) הכבידו. חסר עול או משא: בלחם ויין אחר. הראוי

מצודת דוד

א טובים אנחנו כמו העשירים ומדוע נעבוד אותם הלא מהראוי שיכלכלו אותנו קה: לאחרים. כבר המה נתונים לאחרים בעבור חוב ממון: (ז) וימלך. לבי ן אותי להתחזק בדבר ועשיתי מריבה עם השרים: משא וגו'. ר"ל וכי מהראוי ת לאחיו העני בהלואה הלא בצדקה ראוי להנתן: ואתן. ר"ל נתתי עליהם קול ל בעבור יהיה אסיפה גדולה מאשר יבואו לקול הצעקה למען יבושו מרבית ם: (ח) אנחנו קנינו. הלא מאז קנינו מיד העובדי כוכבים את היהודים מכרים להם מן הסבה: כדי בנו. כל אחד קנה כפי די אשר מצאה ידו לפי השואר: וגם אתם. אמר להם בלעג לעלבון רוח גם אתם עשו כזאת ומכרו אותם לעובדי כוכבים כמו הסבאים: ונמכרו. ומן העובדי כוכבים יהיו נמכרים לנו כי נפדה אותם מידם כאשר עשינו מאז אבל אין מקום לפדות מיד איש אחיו: ולא מצאו דבר. לא מצאו מה להשיב: (ט) ביראת אלהינו. [illegible]

מצודת ציון

שתפיסה בחוזק כמו ויכבשום לעבדים (ירמיה לד): לאל. ענין כח ואומץ כמו יש לאל ידי (בראשית ל"א): (ז) וימלך. ענין עצה כמו מלכי ישפר עליך (דניאל ד'): משא. חוב והלואה כמו משאת מאומה (דברים כ"ד): קהלה. אסיפה וקבוץ: (ח) כדי. מלשון די הספוק: ויחרישו. ושתקו: (יא) ומאת הכסף. שקלי הכסף: התירוש. יין: היצהר. שמן: (יג) חצני. כן יקרא כנף הבגד וכן והביאו בניך בחוצן (ישעיה מ"ט): נערתי. ענינו תנועת דבר מה בחוזק להפיל ממנו מה שעליו כמו התנערי מעפר (שם נ"ב): (יד) פחם. פחה שלהם: (טו) אחר. הוא כענין

איה דגן . לחם חמודות לא אכלתי ובשר . והפחות הראשונים אשר לפני : להרבה ג' וסימ' ובכל עיר ועיר . ואשר היה נעשה ליום אחד . הלא הכושים והלובים : ולא נ
בקריאה וסימ' ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה . ולא נותר מהם איש כי אם כלב . ולא נותר מהם אחד . ולא נותר בו ובכל האנשים . ולא נותר בה פרץ : פת

שקלים ארבעים גם נעריהם שלטו על־
העם ואני לא־עשיתי כן מפני יראת אלהים : ג'
טו וגם במלאכת החומה הזאת החזקתי ושדה ג' ר"פ בכתו' ג'
לא קנינו וכל־נערי קבוצים שם על־המלאכה : ג'. ל' מ"ל
יז והיהודים והסגנים מאה וחמשים איש והבאים ל'. ג' זכר
אלינו מן־הגוים אשר־סביבתינו על־שלחני : ג'
יח ואשר היה נעשה ליום אחד שור אחד צאן י"ב ר"פ
שש־בררות וצפרים נעשו־לי ובין עשרת ימים ל' וכתוב כן
בכל־יין להרבה ועם־זה לחם הפחה לא בקשתי ל'
כי־כבדה העבדה על־העם הזה : יט זכרה־ כל סיפרא לית ביה אל העם
לי אלהי לטובה כל אשר־עשיתי על־העם הזה :
ו א ויהי כאשר נשמע לסנבלט וטוביה ל'
ולגשם הערבי וליתר איבינו כי בניתי את־ ל'
החומה ולא־נותר בה פרץ גם עד־העת ההיא ל' כ"כ בסיפרא ה'
תולדות אהרן זכרם לי . ר"פ לג :

ג' וכל יחזקאל דכו' כמ"ב דלתות לא־העמדתי בשערים : ב ויש
סנבלט וגשם אלי לאמר לכה ונועדה יח
חסר י' קדמאה בכפרים בבקעת אונו והמה חשבים לע
ח' לי רעה : ג ואשלחה עליהם מלאכים ל
ג' כסיפר'. ג' מלאכה גדולה אני עשה ולא אוכל לרדת ל
ג'. ג'. ג' תשבת המלאכה כאשר ארפה וירדתי אליכם
ד וישלחו אלי כדבר הזה ארבע פעמים וא
אותם כדבר הזה : ה וישלח אלי סנבלט כ
ו' מ"ל. ג' הזה פעם חמישית את־נערו ואגרת פת
ד'. ל' בידו : ו כתוב בה בגוים נשמע וגשמו
ל' מ"ל אתה והיהודים חשבים למרוד על־כן א
ס' מ"ל בונה החומה ואתה הוה להם למלך כדב
ב' כי מה. כ"ב ג' מ"ל האלה : ז וגם־נביאים העמדת לקרא ע
י' בירושלם לאמר מלך ביהודה ועתה ישמע ל

הראוי במאכל אחד היה לוקחים מהם שקלים ארבעים : (טז) ושדה לא קנינו . הכהנים אחיו עמו הנזכרים למעלה באמרו אני ואחי : (יח) ואשר היה נעשה. עבר מבנין נפעל והוא חסר וי"ו והטעם ונעשה ופי' תקון כמו וימהר לעשות אותו : ובין עשרת ימים. למדנו מזה כי יום אחד בין עשרת ימים היתה נעשת סעודת הזאת והיה מוציא בכל יין להיות הרבה בלא חסרון : ועם כל זה לחם הפחה לא בקשתי. כי הבשר והיין הרבה רק הלחם מעט ולא כראוי לפחה בעבור הרעב ולא בקשתי מן העם כשרים הראשונים לתת לי : על העם. כמו אל העם : (ב) בכפירים. באחד מהם וכן ויקבר בערי גלעד : (ה) ואגרת פתוחה בידו. פי' פרושה כענין ויפרשהו חזקיהו לפני ה' : (ו) וגשמו אומר. הוא גשם הערבי והוי"ו נוסף כיתר יתרו : ואתה הוה. חפץ שתהיה להם למלך : כדברים האלה. פי'
דבר

רגילים בכל שנה : גם נעריהם. של פחות : (טו) החומה. חומת העיר : החז
הפסקתי לעסוק בה תדיר : ושדה לא קנינו. ובשדות של היהודים שהיו
החומה לא קנינו אני ובני סייעתי על עסק דוחקם שהיו עוסקין בבנין הח
אבל הייתי נותן להם ממון כדי לבנות הבנין : על המלאכה. לבנות ה
(יז) מאה וחמשים איש. היו אוכלים על שולחני לבד הגרים הבאים אליו
העכו"ם שאף הם היו אוכלים על שלחני : (יח) ואשר היה נעשה. ובכל יו
היו אוכלים על שולחני שור אחד ושש צאן וצפרים הרבה : ברורות. פ
לפי ענייננו שש צאן עשויות כענין שנאמר חמש צאן עשויות (שמואל א' כ"ה) :
לי. לשון תקון כמו וכן הבקר אשר עשה (בראשית יח) : ובין עשרת ימים. כ
יום ויום היו שותים יין הרבה כדי שיעור ספוק של עשרת ימים : ועם זה. ובכ
כל מעשה זה שהייתי מוציא הוצאות כל כך : לחם. של מס הראוי לפחה לא ב

ולא שאלתי מן העם שהרי כבדה וחזקה עבודת בנין החומה עליהם : (א) ולא נותר בה. בחומת העיר : דלתות לא העמדתי. שלא נעשו דלתות בשערי הע
(ב) בכפירים. שם מקום הוא : אשר בבקעת אונו. כך שם הבקעה : והמה חושבים עלי. הבנתי מהם שהיו חושבים עלי להרגני שם : (ג) מלאכה ג
אני עושה. מבנייני (העיר ס"א) העפר : למה תשבת. למה תהיה המלאכה בטלה : כאשר ארפה. ידי מן הבניין : וירדתי אליכם. לדבר ולהועד אליכ
(ה) את נערו. ע"י נערו : ואגרת פתוחה בידו. כתב אגרת שלח לי על ידו : (ו) כתוב בה. באותה אגרת : בגוים נשמע. שנודע לכל העכו"ם שאתה ו
היהודים חושבים למרוד : וגשמו אומר. גשמו הוא גשם הערבי ופתרונו כאדם שאומר לחבירו כך הוא הדבר ופלוני אומר : כדברים האלה. מוסב על כת
ומקרא מסורס הוא והרי הוא כאילו נאמר כתוב בה כדברים האלה בגוים נשמע וגו' : (ז) וגם נביאים וגו'. עד ונועצה יחדיו היה כתוב באגרת : נביא
בעלי לשון כמו בורא ניב שפתים (ישעיה ט') : לאמר. שאומרים יש מלך ביהודה :
ועתה

מצודת ציון

כענין מלבד ר"ל לבד לקיחת מ' שקלים לקחו עוד בלחם ויין : שלטו. משלו : (יח) נעשה. ענין תקון כמו וימהר לעשות אותו (בראשית י"ח) : ברורות. מל' ברירה ובחירה : (א) פרץ. שבירה : (ב) ונועדה. מל' וועד ואסיפה כמו ויועדו כל המלכים (יהושע י"א) : (ג) תשבת. מלשון השבתה ובטול : ארפה. מלשון רפיון : (ו) וגשמו. הוא גשם הערבי וכן יתר יתרו : הוה. הוא מלשון הויה : (ז) נביאים. ענינו בעלי הדבור כמו ניב שפתים (ישעיה נ"ז) :
בודס

מצודת דוד

עשיתי עם ישראל כי מעת אשר צוה המלך אותי להיות מושל להם בארץ יה
והיא משנת וכו'. כל אותן השנים אני ואחי הנשמעים לי לא אכלנו מאכל ה
להאכיל את הפחה מדמי העם : (טו) והפחות. אבל הפחות הראשונים וכו' ה
הכבידו עול על העם : ויקחו מהם. לקחו מהם כסף בעבור צורך לחם ויי
ספוקם מלבד ארבעים שקלי כסף בכל שנה : נעריהם. של הפחות הראשו

(טז) וגם. אף הטובה הזאת עשיתי כי אחזתי במלאכת החומה ר"ל מזרז הייתי את הבונים לבל ירפו ידיהם מן המלאכה : ושדי וגו'. ר"ל ועם כי בעבור הח
המלאכה לא עסקו במלאכתן להמציא לעצמם די ספוקם עכ"ז לא קנינו מהם שדה לכלכלם בדמי מחיר השדה כ"א בנדבת הלב הייתי מפרנסם : על המלאכה. לע
במלאכה גם המה : (יז) והיהודים. ר"ל מיתר העם שהיו שמה עם הסגנים במספר ק"ן איש : והבאים וגו'. הם הגרים אשר באו להתגייר כל אלה היו אוכלים
שולחני : (יח) ליום אחד. למאכל יום אחד : ברורות. נבחרות וטובות : וצפרים. מיני עופות : ובין עשרת ימים. ר"ל יום אחד מבין כל עשרת ימים ה
משקה אותם בכל מיני יין להרבה מאד : ועם זה. אף שהיה צרכי מרובה עם כל זה לא בקשתי מן העם לחם הפחה : כי כבדה. עבודת מס המלך ובנין החומה ה
בדה עליהם ולא יכלו לעסוק במלאכתם ולהשתכר די ספוקם ועוד לתת לי לחם הפחה : (יט) לטובה. לחשוב לי לטובה ולזכות : על העם הזה. בעבור טובת העם ה
ך (א) גם עד העת ההיא. ר"ל גם נשמע להם אשר עד העת ההיא עדיין לא העמדתי דלתות בשערים ואמר זה להסביר מה שנאמר למטה שאמר אליו שמעיה להס
עצמו בהיכל כי הגרים יבואו עליו לכן אמר כי שמעו שלא העמדתי הדלתות ויכולים המה לבוא בעיר : (ב) ונועדה יחדו. נעשה וועד וקבוץ בכפירים והוא שם
העומדת בבקעת אונו : והמה חושבים. זהו מדברי נחמיה שאמר הנה השכלתי לדעת שהמה חושבים להרגני שמה : (ג) מלאכה גדולה. עסק גדול ודבר הכר
למה תשבת. למה אעשה כזאת שיתבטל המלאכה כאשר ארפה ידי ממנה וארד אליכם כי כאשר ארפה ידי ממנה תבוטל המלאכה מכל וכל : (ד) כדבר הזה. בלשון ה
למעלה לכה ונועדה וכו': ואשיב אותם כדבר הזה. מלאכה גדולה וכו' : (ה) את נערו. עם נערו : ואגרת. ומלבד הדבר הזה שלח עוד בידו אגרת פתוחה מבלי ה
וכאומר לא בסתר דברתי וכל הרוצה לקרות יבוא ויקרא : (ו) כתוב בה. ודבר זה כתוב בה : בגוים נשמע. בין העובדי כוכבים נשמע וגם גשמו אמר כזאת אשר
רוצים למרוד במלך וע"כ תגבר החומה להתחזק במבצר העיר ואתה להם למלך : כדברים האלה. ר"ל כדברים האלה נשמע בעובדי כוכבים וגם זה מדברי האגרת : (ז)
נביאים. ר"ל ועוד הוספת לפרסם הדבר כי העמדת בעלי לשון היודעים לסדר אמרים במיטב הדבור והמה יקראו עליך בירושלים בפרסום רב לאמר אתה מלך ביהודה : ו
ישמע למלך. ר"ל פן יהיה הדבר נשמע למלך ומרה תהיה באחרונה לזה לכה
עתה

ברים האלה ועתה לכה ונועצה יחדו׃
אשלחה אליו לאמר לא נהיה כדברים האלה ל'
שר אתה אומר כי מלבך אתה בודאם׃ ט כי ב' מ"ל ל' ומ"ל
ם מיראים אותנו לאמר ירפו ידיהם מן־ ב'. ג' מ"ל
מלאכה ולא תעשה ועתה חזק את־ידי׃ י ואני ל'. ל'. ד'
אתי בית שמעיה בן־דליה בן־מהיטבאל והוא ג'
צור ויאמר נועד אל־בית האלהים אל־תוך מ"ח
היכל ונסגרה דלתות ההיכל כי באים להרגך ג'
ילה באים להרגך׃ יא ואמרה האיש כמוני ו'. ב' א' חס'
ברח ומי כמוני אשר־יבא אל־ההיכל וחי לא ל' ב' חסר בסי'
בוא׃ יב ואכירה והנה לא־אלהים שלחו כי
בואה דבר עלי וטוביה וסנבלט שכרו׃ ל'
למען שכור הוא למען־אירא ואעשה־כן י"ג ר"פ דמיין ג'
טאתי והיה להם לשם רע למען יחרפוני׃ ל'

ל' יד זכרה אלהי לטוביה ולסנבלט כמעשיו
ל' אלה וגם לנועדיה הנביאה וליתר הנביאים
ב'. ג' אשר היו מיראים אותי׃ טו ותשלם החומה
ל' בעשרים וחמשה לאלול לחמשים ושנים יום׃
ד' חס' טז ויהי כאשר שמעו כל־אויבינו ויראו כל־
י' הגוים אשר סביבתינו ויפלו מאד בעיניהם
ה' וידעו כי מאת אלהינו נעשתה המלאכה הזאת׃
יז גם בימים ההם מרבים חרי יהודה אגרתיהם
ל' ומ"ל הולכות על־טוביה ואשר לטוביה באות
אליהם׃ יח כי־רבים ביהודה בעלי שבועה לו
כי־חתן הוא לשכניה בן־ארח ויהוחנן בנו לקח
ז' כטעס את־בת־משלם בן ברכיה׃ יט גם טובתיו היו
ב'. ב' ומ"ל אמרים לפני ודברי היו מוציאים לו אגרות
ל' שלח טוביה ליראני׃

דות אהרן כי רבים. קידושין נו׃

רשי

ס ישמע למלך. אחרי שנקראת מלך ישמע למלך כדברים האלה׃ (ח) כי ך. הרי כי במקום אלא׃ בודם. קונטרבנטאל"ש בלע"ז כמו אשר בדה מלבו׃ כי כולם. כי כל העכו"ם׃ מיראים אותנו. מתיראים ממנו וכך הם אומרים ידיהם וגו'׃ ועתה חזק את ידי. לסייעני בבנין החומה׃ (י) והוא עצור. או בביתו׃ ויאמר נועד. אותו שמעיה היה נביא שקר וקבל שוחד מן סנבלט יריו להפחיד את נחמיה כדי לבטל את המלאכה׃ כי באים להרגך. שהרי או להרגך סנבלט וחביריו׃ ולילה באים. וע"כ הזהירו ליכנס בהיכל ולסגור תות עליו שעדיין לא נעשו דלתות שערי העיר כמה שנאמר בתחילת הפרשה עד העת ההיא דלתות לא העמדתי בשערים׃ (יא) האיש כמוני יברח. בתמיה איש כמוני יברח ליכנס בהיכל׃ לא אבוא. לא אכנס שם מפני פחד המיתה ולא בור על המצוה של הקב"ה שלא יבוא ויכנס זר בהיכלו׃ (יב) ואכירה. הכרתי ריו שלא שלחו הקב"ה בדבר זה שאעבור עבירה מפני פחד המיתה׃ כי הנבואה עלי. שהרי הוא דבר הדברים הללו עלי בשם נבואה׃ שכרו. כל א' וא' ם שכרו ונתנו לו שכר להפחידני ולבטל בבנין החומה׃ (יג) למען שכור הוא. ר לי הדברים הללו׃ למען אירא. כדי שאתירא מהם להיות עושה כן נס בהיכל ולהיות חוטא׃ והיה להם לשם רע. למען שיהיה להם לשם רע פני בעבירה זו׃ (יד) וגם לנועדיה הנביאה. היא ושאר נביאי השקר קבלו מסנבלט וחביריו כדי להפחידני בנבואת שקריהם׃ (טו) בעשרים וחמשה. ם לחדש אלול בשנת כ' לדריוש המלך שבשנת עשרים לדריוש עלה נחמיה מבבל ובאותה שנה בנה חרבות ירושלים׃ לחמשים ושנים יום. סוף נ"ב יום מיום תחילו לבנותו נגמר בנין החומה׃ (טז) ויהי כאשר שמעו כל אויבינו. דבר זה שנשלם בנין החומה׃ ויראו כל הגוים. וכאשר ראו כל העכו"ם שנגמר בנין ת העיר׃ ויפלו מאד בעיניהם. נפלו הם עצמם בעיניהם שהיו מואסים בעצמם כי נפל פחד היהודים עליהם׃ (יז) חורי יהודה׃ שרי יהודה׃ על טוביה. טוביה ישראל רשע היה. (עיין במס' קדושין ע. שמבואר שם שהיה עכו"ם וצ"ע מיוש"ה)׃ ואשר לטוביה. ואגרת אשר לטוביה׃ (יח) כי רבים ביהודה. ו שרים רבים ביהודה אשר היו לו לטוביה בעלי ברית ושבועה׃ כי חתן הוא. אותו טוביה לשכניה׃ ויהוחנן בנו. של טוביה׃ בת משלם. אותו משלם שר וגדול ׃ (יט) גם טובותיו. של טוביה היו מספרים לפני אותן בעלי שבועתו וקרוביו׃ טובותיו. שפרואו"ש בלע"ז׃ היו מוציאים לו. להגיד לו לטוביה׃ אגרת שלח

אבן עזרא

דבר שלח אלי או פי' כדברים האלה שמעתי׃ (ח) אתה בודאם. מכזב כמו בדיך מתים יחרישו בחדש אשר בדה מלבו ובלשון חכמינו ז"ל בדאי׃ (ט) כי כולם. כטעם כולכם וכן כלה תשובו ובאו נא ופי' כלכם מפחדים אותנו כדי שלא תעשה המלאכה׃ ועתה חזק את ידי. לסנבלט הוא אומר על ידי פיוס׃ (י) והוא עצור. לפני הבורא לעבדו כעוצר עצמו מהנאה והעצור בתענית כדואג האדומי שהיה נעצר׃ (יא) כמוני. הראשון שבא והשני לשון גנות׃ (יב) כי הנבואה. שם דבר והטעם הנבואה מלבו דבר עלי שמעיה׃ שכרו. וי"ו סנבלט תחת או׃ שכרו. שם דבר וטעמו הנזכר נתנו שכרו והראשון קרוב׃ (יג) למען שכור. הוא דבר למען והטעם כי הנבואה דבר למען שהיה שכור׃ למען אירא ואעשה כן. שאכנס בהיכל׃ וחטאתי. לשם. להם לשם רע. עלי שסגרתי הדלתות׃ יחרפוני. שפחדתי מהם ונחבאתי׃ (יד) וגם לנועדיה הנביאה. הסכמת המפרשים שהוא שמעיה בן דליה וקראו כן בעבור שאמר נועד אל בית האלהים ומלת הנביאה באה על דרך תיבת נועדיה שהיא כטעם נקבה בדבר ואיננה על דרך הענין כטעם אמרה קהלת ולאמר כי נועדיה היתה אשה התנבאה עליו שקר הוא הקרוב וסרו כל הטענות ומלת וגם לנועדיה לרבות על שמעיה וזה הנכון׃ (טו) לחמשים ושנים יום. ששלח סנבלט האגרת׃ (טז) ויפלו מאד בעיניהם. כשפלים ונופלים ממעלתם ואין להם תקומה לפניהם׃ (יט) אגרות שלח. דבק עם ודברי היו מוציאים והטעם מה שדברתי להם שאגרות שלח טוביה ליראני

מצודת דוד

ה ונועצה יחדיו מה לעשות איך להעלים הדבר׃ (ח) לא נהיה. אין דבר זה נע בעובדי כוכבים רק אתה בעצמך ממציא הכזב הזה מלבך׃ (ט) כי כולם. רי לשעבר אתם כולכם הייתם מפחידים אותנו כי תאמרו בעבור הפחד ירפו הם ממלאכת בנין החומה ולא תעשה עוד וא"כ לאויבים תחשבו ואיך א"כ מר עתה לחזק את ידי בעלה נכונה ואויב נהפך לאוהב אין זאת. או כאומר הנה לעבר אין ועתה אמנם חזק את ידי בדברי נחומים ואל תוסיף להפחיד עוד׃ (י) והוא ר. היה מעוכב לשבת בבית׃ נועד. נעשה וועד להאסף אל בית אלהים׃ ונסגרה דלתות ההיכל. להתחזק בה מפני סנבלט ואנשיו כי עדיין לא העמידו הדלתות ערי העיר כמ"ש למעלה ויוכל לבוא בה כל הרוצה׃ ולילה באים. לא תדע להיות נשמר מהם באישון לילה׃ (יא) האיש כמוני יברח. וכי איש כמוני יברח מן האויב א לכלימה תחשב וכאומר הנה גם זרועי מעלה לי להלחם עמו׃ ומי כמוני. ועוד מי הוא הזר כמוני אשר יבוא אל ההיכל ויעמד חי כי הלא מות יומת וכמ"ש ר הקרב יומת (במדבר ג)׃ לא אבוא. לכן לא אבוא אל ההיכל׃ (יב) ואכירה. הכרתי בו שלא שלחו ה' ר"ל אין עמו באמונה במצות ה' אבל הכוונה להכשילני בירה׃ כי הנבואה. כי אמר אשר הנבואה דבר עלי ללכת אל ההיכל והנה הרבה ריוח והצלה לפניו ומדוע א"כ יאוה לעבור מצוה כי אם אמרו מדעתו היה מקום ר מפני פיקוח נפש הותר הדבר אבל ה' לא יצוה כזאת ובזה הכרתי שאין עמו אמונה רק טובים או סנבלט שכרו להכשיל אותי בעצתו׃ (יג) למען שכור הוא. בעבור א שכור אמר כן׃ למען אירא. מסנבלט ואנשיו ואעשה כן כדבריו לבוא אל ההיכל ואחטא בזה׃ והיה להם. ויהיה לסנבלט ואנשיו עלי דבר שם רע שאני זר ובאתי אל ההיכל ן יחרפוני בזה השם הרע וזו היא כוונת העצה היעוצה׃ (יד) זכרה וגו'. לגמול לכ"א כמעשיו אלה׃ וגם לנועדיה. וגם זכור לשלם גמול לנועדים נבואת שקרית ולשאר אי השקר אשר היו מפחידים אותי בשקריהם בעבור כי קבלו שכר מטוביה וסנבלט׃ (טו) לחמשים ושנים יום. לסוף נ"ב יום מעת שהתחילו׃ (טז) כאשר שמעו. לם בנין החומה בזמן קצר כזה׃ ויראו. העובדי כוכבים אשר מסביב ראו בעיניהם מהירת הבנין׃ ויפלו. היו פחותים ומושפלים בעיני עצמם למול ישראל׃ כי מאת הינו וגו'. לפי המהירות הרב הזה׃ (יז) גם בימים ההם. אף אחר תשלום הבנין אם כי ראו אשר נעשתה מאת האלהים עכ"ז רבים משרי יהודה היו שולחים אגרות אל ביה והאגרות אשר לטוביה היו באות אליהם דרך אהבה וחיבה׃ (יח) בעלי שבועה לו. היה להם כריתות ברית עמו׃ כי חתן. טוביה היה חתן שכניה שהיה שר וגדול בישראל

מצודת ציון

(ח) בודם. ענין המצאת הכזב וכן בדיך מתים יחרישו (איוב י"א)׃ (ט) כולם. ענינו כמו כולכם ודוגמתו ואולם כולם תשובו (שם י"ז)׃ (י) עצור. מעוכב וכן נעצרה נא אותך (שופטים י"ג)׃ (יב) וסנבלט. הוי"ו היא במקום או כמו ומקלל אביו ואמו (שמות כ"א)׃ (טז) ויפלו. ענינו

בקריאה וסימ׳ ויעזבו את העיר פתוחה. ואמרת חרב חרב פתוחה. ואגרת פתוחה בירו: בלשן ב׳ וסימ׳ אשר באו עם זרובבל. הבאים עם זרובבל ישוע וגומר: בענה ל׳
כתיב ה׳ במ״ג כתיב א׳ וסימני׳ בענא בן אחילוד. בענא בן חושי. ועל ידם החזיק צדוק בן בענא: סימן כל הדין ענינא ר״פ בני ער אנשי בית לחם ומן אנשי בית
עד בני עילם ר״פ אנשי: זכי ב׳ זקף קמץ וסימ׳ בני זכי שבע מאות וששים. וחבירו: בגוי ב׳ זקף קמץ וסימ׳ בני בגוי אלפים חמשים וששה. בני בגוי אלפים ששים וש
לחזקיה ב׳ וסימ׳ בני אטר לחזקיה תנינא. וילכדוה מקצת שלש שנים. וב׳ ליחזקיהו עשר וכבוד. וב׳ יחזקית דבר ה׳ אשר היה אל הושע. אשר היה אל מיכה. ואין

ז א וַיְהִי כַּאֲשֶׁר נִבְנְתָה הַחוֹמָה וָאַעֲמִיד
הַדְּלָתוֹת וַיִּפָּקְדוּ הַשּׁוֹעֲרִים וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַלְוִיִּם׃
ב וָאֲצַוֶּה אֶת־חֲנָנִי אָחִי וְאֶת־חֲנַנְיָה שַׂר הַבִּירָה
עַל־יְרוּשָׁלָ͏ִם כִּי־הוּא כְּאִישׁ אֱמֶת וְיָרֵא אֶת־
הָאֱלֹהִים מֵרַבִּים׃ ג וָיֹּאמַר לָהֶם לֹא יִפָּתְחוּ
שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם עַד־חֹם הַשֶּׁמֶשׁ וְעַד הֵם עֹמְדִים
יָגִיפוּ הַדְּלָתוֹת וֶאֱחֹזוּ וְהַעֲמֵיד מִשְׁמְרוֹת יֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלַ͏ִם אִישׁ בְּמִשְׁמָרוֹ וְאִישׁ נֶגֶד בֵּיתוֹ׃
ד וְהָעִיר רַחֲבַת יָדַיִם וּגְדֹלָה וְהָעָם מְעַט בְּתוֹכָהּ
וְאֵין בָּתִּים בְּנוּיִם׃ ה וַיִּתֵּן אֱלֹהַי אֶל־לִבִּי וָאֶקְבְּצָה
אֶת־הַחֹרִים וְאֶת־הַסְּגָנִים וְאֶת־הָעָם לְהִתְיַחֵשׂ
וָאֶמְצָא סֵפֶר הַיַּחַשׂ הָעוֹלִים בָּרִאשׁוֹנָה וָאֶמְצָא
כָּתוּב בּוֹ׃ ו אֵלֶּה ׀ בְּנֵי הַמְּדִינָה הָעֹלִים מִשְּׁבִי
הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הֶגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַיָּשׁוּבוּ
לִירוּשָׁלַ͏ִם וְלִיהוּדָה אִישׁ לְעִירוֹ׃ ז הַבָּאִים עִם־
זְרֻבָּבֶל יֵשׁוּעַ נְחֶמְיָה עֲזַרְיָה רַעַמְיָה נַחֲמָנִי מָרְדֳּכַי
בִּלְשָׁן מִסְפֶּרֶת בִּגְוַי נְחוּם בַּעֲנָה מִסְפַּר אַנְשֵׁי
עַם־יִשְׂרָאֵל׃ ח בְּנֵי פַרְעֹשׁ אַלְפַּיִם מֵאָה וְשִׁבְעִים
וּשְׁנָיִם׃ ט בְּנֵי שְׁפַטְיָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁבְעִים
וּשְׁנָיִם׃ י בְּנֵי אָרַח שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וּשְׁנָיִם׃
יא בְּנֵי־פַחַת מוֹאָב לִבְנֵי יֵשׁוּעַ וְיוֹאָב אַלְפַּיִם
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שְׁמֹנָה עָשָׂר׃ יב בְּנֵי עֵילָם אֶלֶף
מָאתַיִם חֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה׃ יג בְּנֵי זַתּוּא שְׁמֹנֶה
מֵאוֹת אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ יד בְּנֵי זַכָּי שְׁבַע מֵאוֹת
וְשִׁשִּׁים׃ טו בְּנֵי בִנּוּי שֵׁשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעִים
וּשְׁמֹנָה׃ טז בְּנֵי בֵבָי שֵׁשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃
יז בְּנֵי עַזְגָּד אַלְפַּיִם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃
יח בְּנֵי אֲדֹנִיקָם שֵׁשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה׃
יט בְּנֵי בִגְוָי אַלְפַּיִם שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה׃ כ בְּנֵי עָדִין
שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשִּׁים וַחֲמִשָּׁה׃ כא בְּנֵי אָטֵר
לְחִזְקִיָּה תִּשְׁעִים וּשְׁמֹנָה׃ כב בְּנֵי חָשֻׁם שְׁלֹשׁ
מֵאוֹת עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃ כג בְּנֵי בֵצָי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה׃ כד בְּנֵי חָרִיף מֵאָה שְׁנֵים
עָשָׂר׃ כה בְּנֵי גִבְעוֹן תִּשְׁעִים וַחֲמִשָּׁה׃
כו אַנְשֵׁי בֵית־לֶחֶם וּנְטֹפָה מֵאָה שְׁמֹנִים וּשְׁמֹנָה׃
כז אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת מֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה׃ כח אַנְשֵׁי

תולדות אהרן רעמיה. מגלה יז מנחות סה :

לירא[ני] היו מוציאים ומודיעים לו שכך ספרתי להם : (ב) כאיש אמת. הכ״ף לאמתת הדבר : (ג) ועד הם עומדים יגיפו הדלתות ואחזו. הכתוב בלשוננו פעם ידבר עם הנמצא כאילו נעלם ממנו כענין ישקני מנשיקות פיהו : והם עומדים. רמז לחנני וחנניה והטעם בעוד שהם עומדים בשערים הזהירם שיגיפו השערים סגרו הדלתות לפניהם ואמר להם אתם אחזו הדלתות בבריחים. יגיפו תרגום וסגרת הדלת ותגיפין דשא : והעמד. שם הפועל : (ה) החורים. תרגום לבן חיור והוא עין מראה נכבד וממנו נקראו חורי׳ : (ו) אלה בני המדינה. בפסוק העליון אמר להתיחש והטעם להראות היחש ומצא כתוב בו אלה בני המדינה העולים וכאשר נקשרה חומת ירושלים רצה נחמיה שיתיחסו לבית אבותם לבלתי התערב עמהם זרים רבים נוספו שאינם במספר הראשון ורבים יגרעו ושכבר מתו ולא היו בימי נחמיה ורבי׳ הולידו בני׳ בתוך ל״ו שנים שנתים לכורש וי״ד לאחשורש וכ׳ לארתחשסתא עד עלות נחמיה ולנמצאים אמר להתיחש׳ ואם ישאל איש למה אמר כתוב בו אלה בני המדינה העולים ואינם במספר הראשון ויש בראשון שאינו בשני כי בראשון אמר בני ארח תשע״ה ובשני בני ארח תרנ״ב והנה נוספו הראשונים קכ״ג בני שנאה ג׳ אלפים ותר״ל ובשני ג׳ אלפים ותתק״ל ונוספו בשני ויש נזכרים בראשון ובשני אינם נזכרים כי בני יורה קי״ב ובני בני חריף קי״ב. נשיבהו כי הכתוב ידבר כנגד הרוב

של טובים. אגרות היה שולח תדיר להפחידני שלא לבנות בנין החומ׳ : (א) ויפ[קדו]
עתה נעשו הלוים פקודים על פקידותן להיותן שוערים ומשוררים מן הלוים ב[...]
(ב) על ירושלים. לשמור שערי ירושלים: מרבים. מימים רבים: (ג) עד חום השמ[ש]
אלי היום שהיה היום גדול : ועד הם עומדים. ובעוד שהשערים פתוחים יהיו עו[...]
שלא יזוזו עד יגיפו ויסגרו הדלתות והרוצה לצאת יצא מן העיר והרוצה ליכנ[ס]
ויכנס כל כך היו עושים מפני האויבים : ואחוזו. יאחזו הדלתות לסוגרם: מש[...]
יושבי ירושלים. מיושבי ירושלים העמידו משמרות גיט״ש בלעז: (ד) רחבת ידי[ם]
רחבת מקום וגדולה : (ה) להתייחש. לחקור יחוסן : העולים בראשונה. מ[...]
היהודים העולים עם עזרא בראשונה : ואמצא כתוב בו. כל אלה הדבריכ[ם]
כתובים באותה אגרת: (ו) אלה בני המדינה וגו׳ עד והגורלות הפלנו על [...]
העצים (לקמן י׳ ל״ה) : וליהודה. למדינת יהודה : איש לעירו. כל א׳ לעי[רו]
(ז) הבאים עם זרובבל. אשר באו משבי הגולה עם זרובבל: ישוע. הוא י[שוע]
בן יהוצדק הכהן הגדול חשבונות הללו פעמים הם מכוונים עם חשבונות של כ[...]
פעמים יש שאינם מכוונים זה כנגד זה ולא דקדק המקרא בחשבונות כ[...]
אבל הכלל שוה (עיין בעזרא סי׳ ב׳ פ״ב וכ״ע יוש״כ) לכאן ולכאן שנאמר [...]
הקהל כאחד וגו׳ ועל זה הכלל סמך כותב הספר ולא דקדק בחשבון הפר[טים]
כל

מצודת ציון

ענינו שפלות וגרעון כמו נופלים מערלים (יחזקאל ל״ב) : (א) ויפקדו. מלשון פקידות ונזכרות : (ג) יגיפו. יסגירו כי וסגרת הדלת (מ״ב ד׳) ת״י ותגיפון : (ה) להתייחש. ענין יחוס הוא הודעת

מצודת דוד

בישראל : ויוחנן בנו. של טוביה : (יט) גם טובותיו. דברים טובים הנמצא בו[...]
היו אומרים לפני למען יקנימו אותי : ודברי. מה שדברתי עליו מדברי בו[...]
מגלין לו ולכן התמיד לשלוח אגרות לפחיד אותי : ז (א) ויפקדו. היו מ[...]
את השוערים והמשוררים איש איש על עבודתו : והלוים. הם הממונים על אוצרות בית ה׳ וכדומה : (ב) ואצוה וגו׳ על ירושלים. ר״ל להיות ממונים על שמירת ה[...]
כי הוא. כי חנניה היה נראה כאיש אמת וירא את ה׳ מימים רבים : (ג) עד חום השמש. עד יתחמם השמש בתכלית החמימות והוא בחצי היום : ועד הם עומ[דים]
ובעוד שהממונים עומדים יסגרו את הדלתות ואח״כ ילכו הממונים לביתם : ואחוזו. החזיקו בדבר המנוי הזאת והיו זהירים בה : והעמיד. העמידו שומרים מ[...]
ירושלים: איש במשמרו. כל איש ישמור בשערי העיר בעת בוא זמן משמרו הקבוע לו ומלבד זאת ישמור כל אחד נגד ביתו : (ד) והעיר. ר״ל וזהו לפי שהעיר [...]
מקום ולתוספת ביאור אמר וגדולה ועי״ז רחוקים אנשים זה מזה כי המה מתי מספר : ואין בתים בנוים. ר״ל אינם בנוים בחוזק רב להסתר בהן מפני האויב וב[...]
כל זה צריך שמירה מעולה : (ה) אל לבי. העיר את לבי אל הדבר : להתייחש. לחקור יחוסן : העולים בראשונה. של העולים בראשונה עם זרובבל : ואמצא כתוב[...]
תוכן הדברים האמורים למטה בענין : (ו) אלה וגו׳. וזהו תוכן הכתוב בה אלה בני המדינה וכו׳ ר״ל אלה בני מדינת א״י העולים עתה ממה שהיו בשבי הגולה [...]
ישובו. עתה שבו כ״א לעירו אשר הגלה ממנה : (ז) הבאים. אשר באו עתה למקומם עם זרובבל וכו׳: ישוע. הוא יהושע כ״ג: מספר אנשי. זהו המספר של הח[...]
כן כל איש ואנשי׳ שבמקר׳ : (ח) בני פרעוש. יש מהם מזכיר ע״ש אב המשפח׳ ויש מהם מזכיר ע״ש עיר׳ : (יא) פחת מואב. המושל במואב : לבני ישוע ויואב. ר״ל מ[...]
ישוע ומן בני יואב שהיו מבני פחת מואב מספרם היו אלפים וכו׳ : (כא) בני אטר לחזקיה. נתן סימן על אטר לומר שהיה

מן ב"ב בחד לישן : סימן כל קריאה קרית יערים במ"ב קרית ערים וסימ' וצלע האלף היבוסי הוא קרית ערים . בני קרית ערים כפירה ובארות קרמאה : ואנו ג' חס' וסי'
א ראשית אנו . יהי רעב אנו . בני לד חדיד ואנו תנינא דסיפרא : הלוים ג' ר"פ וסימ' הלוים בני ישוע . וחבירו . הלוים בימי אלישיב : ציחא ג' כתיב א' ב' מ"ל וא' חסר
נתינים . וחברו . וציחא וגשפא נתינים תנינא חס' : חגבא ל' כתיב א' בני לבנא בני חגבא . וחד כתיב ה' בני לבנה קרמאה : חקופא ב' וכתיב א' וסימ' בני חקופא .
בני בקבוק בני חקופא : יעלא ל' כתיב א' קדמא כתיב ה' בני מלא בני דרקון בני גדל : אבותם ה' חס' בנביאים ובכתובים וסי' ויעש יהודה הרע דרחבעם דמלכים .
שר עזבו את ה' דמלכים דשלמה . ויהיו הגוים האלה דמלכים . ויעשו כן בני הגולה . ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם אם מישראל בתרא . וכל אוריתא דכו' חס'

ועזמות ארבעים ושנים : כט אנשי קרית — סימן
ים כפירה ובארות שבע מאות ארבעים
שה : ל אנשי הרמה וגבע שש מאות — ג'
רים ואחד : לא אנשי מכמס מאה ועשרים — ג' כתיב ס'
ים : לב אנשי בית־אל והעי מאה עשרים — ג'
שה : לג אנשי נבו אחר חמשים ושנים :
בני עילם אחר אלף מאתים חמשים וארבעה :
בני חרם שלש מאות ועשרים : לו בני — הכר
ו שלש מאות ארבעים וחמשה : לז בני
חדיד ואנו שבע מאות ועשרים ואחד : — ג' חס' בליש'
בני סנאה שלשת אלפים תשע מאות
שים : לט הכהנים בני ידעיה לבית ישוע — ג' ר"פ
ע מאות שבעים ושלשה : מ בני אמר אלף
שים ושנים : מא בני פשחור אלף מאתים
בעים ושבעה : מב בני חרם אלף שבעה — כולהון חס'
ר : מג הלוים בני־ישוע לקדמיאל לבני — ג' ר"פ ל'
דוה שבעים וארבעה : מד המשררים בני — להודיה ק'
ף מאה ארבעים ושמנה : מה השערים בני־
ם בני־אטר בני־טלמן בני־עקוב בני חטיטא — ו' חס' בכתו"י חסר
שבי מאה שלשים ושמנה : מו הנתינים — ל'
־צחא בני־חשפא בני טבעות : מז בני־ — ל' חסר ג' ול' חס' ז' מ"ל . ל' כ"כ
ם בני־סיעא בני פדון : מח בני־לבנא בני־ — ל' כתיב א' ל' כתיב א'

ג' — חגבא בני שלמי : מט בני־חנן בני־גדל בני־
גחר : נ בני־ראיה בני־רצין בני נקודא :
נא בני־גזם בני־עזא בני פסח : נב בני־בסי בני־
נפישסים ק' — מעונים בני נפושסים : נג בני־בקבוק בני־
ב'. ג'. ל' — חקופא בני חרחור : נד בני־בצלית בני־מחידא
ב'. ב' — בני חרשא : נה בני־ברקוס בני־סיסרא בני־
ג' — תמח : נו בני נציח בני חטיפא : נז בני עבדי שלמה
ב' א' חס' וא' מ"א — בני־סוטי בני־ספרת בני פרידא : נח בני־יעלא
ל'. ל' כתיב א' — בני־דרקון בני גדל : נט בני שפטיה בני חטיל
ב'. ל' — בני פכרת הצביים בני אמון : ס כל־הנתינים
ובני עבדי שלמה שלש מאות תשעים ושנים :
ב' מ"ל וכס פ' — סא ואלה העולים מתל מלח תל חרשא כרוב
ב'. ח' זוגין מתחלפין — אדון ואמר ולא יכלו להגיד בית־אבתם וזרעם
ס' חס' וי"ב ס"פ — אם מישראל הם : סב בני־דליה בני־טוביה בני
ג' — נקודא שש מאות ארבעים ושנים : סג ומן־
ב' — הכהנים בני חביה בני הקוץ בני ברזלי
ס' — אשר לקח מבנות ברזלי הגלעדי אשה ויקרא
ס' ר"פ בסיפ' — על־שמם : סד אלה בקשו כתבם המתיחשים
ב' ובסיפרא ב' — ולא נמצא ויגאלו מן־הכהנה : סה ויאמר
התרשתא להם אשר לא־יאכלו מקדש
ל' וא' לאורים ולתומים — הקדשים עד עמד הכהן לאורים ותמים : סו כל־
ז'. ס' זוגין מת זלפין — הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש־מאות

ות אהרן מתל מלח . קדושין ע : בני חביה . שם סע : התרשתא , שם עב : ארבע רבוא . זבחים סא :

מצודת דוד

מזרע יחזקיה או ר"ל עם הבנים של יחזקיה : (לג) נבו אחר . כן שם העיר ולא נאמר רק נבו וכמו שיש חלוק גם בשאר השמות על כי היו נקראות בזה : (לד) עילם אחר . לפי שחשב למעלה בני עילם והיו כחשבון הזה לזה אמר עילם אחר והיו שוות במספר אנשיהן : (לט) הכהנים . ר"ל וזהו מספר הכהנים: ידעיה לבית ישוע . נתן סימן על ידעיה לומר שהיה מיוחס לבית ישוע ומזרעו : (מב) בני חרם . לא זהו הנזכר למעלה או יתכן אשר למעלה חשב הישראלים וכאן חשב הכהנים מחרם : (מג) בני ישוע לקדמיאל . ר"ל בני ישוע עם בני קדמיאל כי הלמ"ד הוא במקום את ואת הוא כמו עם : לבני להודוה . נתן סימן על קדמיאל לומר שהיו מבני להודוה : (מה) השוערים . שהיו שומרים שערי המקדש לא גלו והם היו בני שלום וכו': (מו) הנתינים . הם הגבעונים ונקראו נתינים ע"ש נר כמ ויתנם יהושע חוטבי עצים וכו' (יהושע ט) : (נז) בני עבדי שלמה . היו בני סופי וכו' : (סא) ואלה . הנזכרים למטה בני דליה וכו' הם היו מתל מלח וכו' ושמות מקומות הן בבבל : ולא יכלו להגיד . כי לא ידעו מי הם : בית אבותם וזרעם . היא היא כי זרעם ר"ל מזרע מי יצאו והוא ענין בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב) : (סג) ומן הכהנים . בני חביה וכו' : אשר לקח . הוא חוזר על בני ברזלי לומר שאביהם לקח מבנות ברזלי לאשה ולזה היה נקרא עליהם שם ברזלי לומר עליהם בני ברזלי : (סד) אלה , הכהנים האלה : כתבם . דבר כתוב מהם : המתיחשים . אשר בו סדר הדורות : ולא נמצאו . בספר היחוס לא נמצאו אלה כתובים וזכורים : ולכן נמאסו מן הכהונה : (סה) התרשתא . הוא נחמיה בן חכליה וכן ויאמר נחמיה הוא התרשתא (לקמן ח) ואמרז"ל לפי שהיה משקה למלך התירו לו חכמים לשתות יין נסך לכן נקרא התרשתא והיא מלה מורכבת התר שתא :

אשר לא יאכלו . ר"ל משפטם היא אשר לא יאכלו מקדש הקדשים ואמרז"ל זו היא תרומה וקדשי המזבח : לאורים ולתומים . לשאול בהם אם הם כהנים כשרים וכאומר על שיבוא המשיח וישאלו אז באורים ותומים כי בבית השני לא היו האורים ותומים לשאול בהם : (סו) כל הקהל כאחד . כולם יחד הישראלים והכהנים והלוים והנתינים ובני עבדי שלמה: ארבע רבוא וגו' . ובפרטן לא יעלו לחשבון הזה אבל לא חשב בפרטן כ"א הישראלים מבני יהודה ובנימין ועם מה שעלו מיתר השבטים היו כחשבון הזה וכן מפורש בס"ע . (והנה פרטי החשבון לא ישוו לפרטי החשבון הנזכר בספר עזרא פעם להוסיף פעם לגרוע והכלל החשבון הנספרים בפרטיות יוסיפו על מה שנזכר בספר עזרא ויש משפחות שחשבם עזרא ולא הוזכרו פה וכן בהיפוך ובמספר ראשי העולים הוסיף פה לחשוב עוד את נחמני מה שלא זכרו עזרא כי עזריה רעמיה מספרת הנזכרים פה הלא המה שריה רעליה מספר רחום הנזכרים בעזרא כי קרובים הם בלשון ובשתי השמות נקראו וכמוהו רבים וגם פה נמצאו רבים זולתם בחלוף השמות משל עזרא אבל נחמני מהנראה כי הוא הוא הנתוסף בחשבון מספר ראשי העולים ויתכן כי נחמיה לא העתיק כל דברי עזרא כהויתן מבלי שנוי אבל העתיק תוכן הדברים והנה העליה הראשונה שעלו עם זרובבל היתה בשנת שתים לכורש הפרסי ואחר שנים רבות בשנת עשרים לדריוש בן אחשורוש אז עלה נחמיה ואז מצא ספר היחס ולכן נאמר כי נחמני הזה עם שעלה בראשונה עם זרובבל והיה אז רך בשנים ולא היה אז נחשב לראש והיה נכלל ביתר העולים אולם בימי נחמיה נתגדל בשנים ובמעלה לזה ראה נחמיה להוסיפו על הראשים ולזכרו עמהם ובדבר הוספות המספר וגרעונו נאמר הלא רבים מהם כבר מתו בימי נחמיה וכן רבים בנים יולדו להם ונעשו גדולים

במ"ב וסימ' אלה קריאי העדה נשיאי מטות אבותם. ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי כי מטה אחד: ולהם ה' וסי' ואתה קח לך מכל מאכל. וישימו לו לבדו. ושפכם אר אמרתם. כי הם ומקניהם יעלו. ויהי אחרי בא אמציהו. כי הטהרו הכהנים והלוים. מלבד עבדיהם ואמהותיהם דסיפרא. וחבירו. השוערים והשוערים י"ו מ"ל בקריאה וסי' הי כאשר נבנת' החומה. וישובו הכהנים והלוים דסיפרא תנינא וקדמא. ושאר העם הכהנים והלוים והשוערים. כי אל הלשכות יביאו: והשוערים עקוב טלמון ואחיהם. שומם שוערים משמר באספי'. ויעש לו לשכה גדולה. ויעמד השוערים על שערי בית ה'. ומהלוים סופרים ושוטרים: אל ספר ג' בקריאה וסי' כתב לך את הדברים. ויכתוב ירמי. ויקרא בו לפני הרחוב: אמן אמן ב' דסמיכי וסימ' ואמרת האשה אמן אמן. ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול: שכל ח' פתחין וסימ' בלשון תרגום אתתא אתית

וְשִׁשִּׁים: סז מִלְּבַד עַבְדֵיהֶם וְאַמְהֹתֵיהֶם אֵלֶּה
שִׁבְעַת אֲלָפִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה וְלָהֶם ס'
מְשֹׁרְרִים וּמְשֹׁרְרוֹת מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה: ל'
סח סוּסֵיהֶם שְׁבַע מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה פִּרְדֵיהֶם
מָאתַיִם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה: סט גְּמַלִּים אַרְבַּע מתחלף חברו גמליהם
מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה חֲמֹרִים שֵׁשֶׁת אֲלָפִים
שְׁבַע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים: ע וּמִקְצָת רָאשֵׁי הָאָבוֹת כולהון קמצין
נָתְנוּ לַמְּלָאכָה הַתִּרְשָׁתָא נָתַן לָאוֹצָר זָהָב
דַּרְכְּמֹנִים אֶלֶף מִזְרָקוֹת חֲמִשִּׁים כָּתְנוֹת כֹּהֲנִים ב' מ"ל
שְׁלֹשִׁים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: עא וּמֵרָאשֵׁי הָאָבוֹת נָתְנוּ ג'
לְאוֹצַר הַמְּלָאכָה זָהָב דַּרְכְּמוֹנִים שְׁתֵּי רִבּוֹת וְכֶסֶף ב' ה' כתיב ו' וה' כתיב ה'
מָנִים אַלְפַּיִם וּמָאתָיִם: עב וַאֲשֶׁר נָתְנוּ שְׁאֵרִית י"ב ר"פ
הָעָם זָהָב דַּרְכְּמוֹנִים שְׁתֵּי רִבּוֹא וְכֶסֶף מָנִים
אַלְפָּיִם וְכָתְנֹת כֹּהֲנִים שִׁשִּׁים וְשִׁבְעָה:
עג וַיֵּשְׁבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהַשּׁוֹעֲרִים וְהַמְשֹׁרְרִים י' מ"ל
וּמִן־הָעָם וְהַנְּתִינִים וְכָל־יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם ד' מלעות פסו' בסיפרא
וַיִּגַּע הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם: ט"ו מלעות פסו' וכל ר"פ דכוותה'
ח א וַיֵּאָסְפוּ כָל־הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶל־הָרְחוֹב ב'
אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר־הַמָּיִם וַיֹּאמְרוּ לְעֶזְרָא הַסֹּפֵר
ל' דסמיך לְהָבִיא אֶת־סֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
ל' דסמיך ל' ומ"ל אֶת־יִשְׂרָאֵל: ב וַיָּבִיא עֶזְרָא הַכֹּהֵן אֶת־הַתּוֹרָה
ל' לִפְנֵי הַקָּהָל מֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה וְכֹל מֵבִין לִשְׁמֹעַ
בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: ג וַיִּקְרָא־בוֹ לִפְנֵי
ל' הָרְחוֹב אֲשֶׁר ׀ לִפְנֵי שַׁעַר־הַמַּיִם מִן־הָאוֹר עַד־
מַחֲצִית הַיּוֹם נֶגֶד הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַמְּבִינִים
ג'. ג' וְאָזְנֵי כָל־הָעָם אֶל־סֵפֶר הַתּוֹרָה: ד וַיַּעֲמֹד עֶזְרָא
ל'. ל' הַסֹּפֵר עַל־מִגְדַּל־עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לַדָּבָר וַיַּעֲמֹד
כל סיפרא לית ביה חלקיהו אֶצְלוֹ מַתִּתְיָה וְשֶׁמַע וַעֲנָיָה וְאוּרִיָּה וְחִלְקִיָּה
וּמַעֲשֵׂיָה עַל־יְמִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ פְּדָיָה וּמִישָׁאֵל
ל' וּמַלְכִּיָּה וְחָשֻׁם וְחַשְׁבַּדָּנָה זְכַרְיָה מְשֻׁלָּם:
ה וַיִּפְתַּח עֶזְרָא הַסֵּפֶר לְעֵינֵי כָל־הָעָם כִּי־מֵעַל
ל' וה' וכפתחו כָּל־הָעָם הָיָה וּכְפִתְחוֹ עָמְדוּ כָל־הָעָם:
ו וַיְבָרֶךְ עֶזְרָא אֶת־יְהוָה הָאֱלֹהִים הַגָּדוֹל וַיַּעֲנוּ
ב'. ל' כָל־הָעָם אָמֵן ׀ אָמֵן בְּמֹעַל יְדֵיהֶם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוֻ
ל' בטעם פסיק לַיהוָה אַפַּיִם אָרְצָה: ז וְיֵשׁוּעַ וּבָנִי וְשֵׁרֵבְיָה
יָמִין עַקּוּב שַׁבְּתַי ׀ הוֹדִיָּה מַעֲשֵׂיָה קְלִיטָא

תולדות אהרן לפני הרחוב. יומא סט סוטה מא: אל ספר: שם לט: מגדל עץ. יומא סט מגלה כג: וכפתחו. סוטה לט (מגלה עד): ויברך עזרא. יומא סט: וישוע. ערכין ל

כרוז אמרה להרוג שבטים בני ירובעל וויתם לא נהרג וכן יואלו ירד יעקב שבטים ויעקב לא יצא מירכו ע' ואולי יורה וחריף שני שמות לאיש אחד כשריה רעליה ובשני עזריה רעמיה: והמספר השני מעט נוסף על הראשון רק באמרו אלה העולים להודיע כי בני פלוני לא נגרע אחד מהם ובני פלוני נוספו ובני פלוני נגרעו ומתו מהם וכבר פירשתי כל הענין למעלה: (ב) ביום אחד לחדש השביעי. דבק עם ראש הפסוק והטעם ויביא עזרא את התורה ביום פלוני: (ג) ויקרא בו. רמז לספר התורה: (ד) מגדל עץ. כדמות מגדל כאשר אנחנו עושים פה בבתי כנסיות: (ה) וכפתחו עמדו. העמידה בדיבור ופירושו שתקו והחרישו וכן עמדו לא ענו עוד ויתכן שעמדו על רגליהם לכבוד התורה והעד ויקומו על עמדם וכן אמרו חכמינו ז"ל מימי משה ועד רבן גמליאל היו למדין מעומד: (ו) במועל ידיהם. מגרש עלל וכמוהו ועוללתי בעפר קרני והוא כטעם מעלה מן עלה ויעל והם שרשים

כל כך והכל מפורש למעלה: (ב) ביום אחד לחדש השביעי. הוא יום של ראש השנה: (ג) מן האור. של תחלת היום: אל ספר התורה. היו כל העם מטים אזניהם: (ד) אשר עשו לדבר. אותו מגדל עץ עשו לשם כך לקרות שם עליו ספר התורה: (ה) כי מעל כל העם היה. ועל כן ראוהו כולם: וכפתחו עמדו כל העם. וכיון שפתחו לקרות שתקו כל העם: עמדו. לשון שתיקה (שתקו) כמו עמדו ולא ענו עוד (איוב לב): (ו) במועל ידיהם. בנשיאות ידיהם שנשאו כפיהם למעלה להקב"ה כענין שנאמר ויפרוש כפיו השמים (מלכים א' ח'): (ז) מבינים את העם. שהיו מתרגמין לעם דברי תורה: על עמדם. שהיו עומדין על רגליהם: ושכל

מצודת ציון

הודעת ספר הדורות מן המשפחות ומי אביהם: (סד) ויגאלו. ענין טנוף ומאוס וכן לחם מגואל (מלאכי א'): (סו) רבוא. הוא עשרת אלפים: (סח) פרדיהם. הם הבאים מן הסוס והחמור: (ע) דרכמונים. הם מטבע ידוע אלא: (עא) מנים. הם משקל ליטרא: (עג) ויגע. כמו והגיע: (א) הסופר. החכם ובדרז"ל סופר מברך ובור יוצא (חולין קי"ח): (ה) עמדו. ענין שתיקה כמו עמדו ולא ענו (איוב ל"ב): (ו) במועל. מלשון העלאה והרמה: ויקדו. כפפו הקדקוד והוא

מצודת דוד

גדולים ולזה בבוא נחמיה להזכיר במספרו את המשפחה הנוספת או הנגרעת במספר כפי מה שמלאה עתה אם להוסיף אם לגרוע מעל עזרא ומ"ם בראש אמריו העולים משבי הגולה על הרוב יאמר לא על המעט הנולדים בא"י שלא מן העולים ויש מן המשפחות העולים בראשונה אשר הפו תמו בימי נחמיה והפלי הנשארת נספחו להתחבר אל המשפחות הקרובות אליהן וממהן נחשבו ויש המשפחות אשר היו אז אנשי מתי מספר ונספחו אז להתחבר אל המשפחות הקרובות להחשב עמהן ועתה בימי נחמיה פרו ורבו ונחשבה משפחה לעצמה ובסוף אמריו כללם יחד ועם העולים מיתר השבטים עם שרחוק הדבר שלא יפחתו ולא יתוספו בימי נחמיה על המספר שהיה מאז שלא בחשבון מספר הפרטים נתוסף ובודאי נתוסף ביתר השבטים הנה מ"מ ראה נחמיה לכתוב כלל המספר מה שהיה מאז ולא כפי מה שהמה עתה וזה הוא לפי שהעולים משבי הגולה לא היו רק בחשבון הה (סז) מלבד. החשבון הזה הוא מלבד עבדיהם ואמהותיהם של אלה הנזכרים והיו שבעת אלפים וכו': משוררים ומשוררות. זכרים ונקבות לשורר בדרך כי עלו בשמחה ובטיול: מאתים ומ"ה. ובעזרא נאמר רק מאתים כי אותן המ"ה היו אז קטנים והיו נטפלים אל הגדולים ובימי נחמיה נתגדלו וחשב גם אותם: (ע) נתנו למלאכה או כאשר עלו עם זרובבל נתנו נדבה למלאכת בית ה' ובעזרא הוזכר חשבון הזהב והכסף וכתנות הכהנים: התרשתא. הוא נחמיה: נתן לאוצר. נתן עתה לאוצר בית ה': כתנות כהנים. שילבשו אותם הכהנים בשעת העבודה: (עא) ומראשי. מקצת מראשי האבות נתנו עתה בימי נחמיה נתנו לאוצר המלאכה ר"ל אל סמוך שאצרו שם הזהב והכסף לצורך מלאכת בדק הבית או לסוסיף בבנין כי עיקר המקדש כבר נבנה: (עג) ומן העם. מבני יהודה ובנימין: וכל ישראל. הם מיתר השבטים בעריהם. אשר היו ערי נחלתם עד שלא גלו: ובני ישראל בעריהם. ואז היו בני ישראל בערי נחלתם: ח (א) כאיש אחד. ר"ל היו מוסר כביאת איש אחד (ב) מאיש וגו'. ר"ל הביא לפני כולם כי כולם נאספו שם: מבין לשמוע. בעל בינה להבין דברי הספר: ביום אחד וגו'. הוא ר"ה: (ג) ויקרא בו. עזרא קרא בו מן האור. מן אור הבוקר: והמבינים. בעלי בינה: ואזני וגו'. היו נוטים אזניהם לשמוע אל דברי תורה: (ד) אשר עשו לדבר. הנעשה מתחלה בעבור זה: (ה) לעיני כל העם. כולם ראו בפתחו את הספר כי עמד על המגדל ממעל לכל העם ולזה ראו הכל: וכפתחו. כאשר פתח הספר או כאשר פתח פיו לדבר שתקו כל העם: (ו) אמן אמן. הכפל לחזק: במועל ידיהם. ברוממות ידיהם למעלה: אפים. כ"א על פניו ארצה; מבינים

...יבת לגברא ספרא. וביאורם והאשה טובת שכל ויפת תואר. יועץ בשכל. נתן השכל במרומים רבים. איש שכל מבני מחלי. ושום שכל ויבינו במקרא: ועונות ו׳ מ״ל
...׳ בקרי׳ וסימ׳ אם עונות תשמור יה ה׳ מי. כמה לי עונות וחטאות. ותורישני עונות נעורי: כי המה עונות חרב למען תדעון. כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלם.

...יה יוזבד חנן פלאיה והלוים מבינים את־
...ן לתורה והעם על־עמדם: ח ויקראו בספר ל׳ דגש וחד לתורה
...רת האלהים מפרש ושום שכל ויבינו ל׳. ה׳
...קרא: ט ויאמר נחמיה הוא התרשתא ועזרא
...ן הספר והלוים המבינים את־העם לכל־ ל׳
...ם היום קדש־הוא ליהוה אלהיכם אל־ י״ג חס׳
...אבלו ואל־תבכו כי בוכים כל־העם כשמעם ג׳ מ״ל
...־דברי התורה: י ויאמר להם לכו אכלו
...מנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין ב׳ חכו
...לו כי־קדוש היום לאדנינו ואל־תעצבו כי־ ו׳ מפקין א׳ בלישנא
...ת יהוה היא מעזכם: יא והלוים מחשים ל׳. ל׳ וא׳ מעוזכן. ד׳
...־העם לאמר הסו כי־היום קדש ואל־
...צבו: יב וילכו כל־העם לאכל ולשתות
...לח מנות ולעשות שמחה גדולה כי הבינו ל׳. ט״ו
...ברים אשר הודיעו להם: יג וביום השני
...ספו ראשי האבות לכל־העם הכהנים י״ד
...ים אל־עזרא הספר ולהשכיל אל־דברי ב׳ וכסיפרא
...רה: יד וימצאו כתוב בתורה אשר צוה
...ה ביד־משה אשר ישבו בני־ישראל י׳ בליש׳. ב׳

בסכות בחג בחדש השביעי: טו ואשר ישמיעו י״ב ר״פ
ויעבירו קול בכל־עריהם ובירושלם לאמר צאו ל׳ רפי׳. כ״א
ההר והביאו עלי־זית ועלי־עץ שמן ועלי הדס ה׳
ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשת סכת י״ב חס׳ ל׳ חס׳
ככתוב: טז ויצאו העם ויביאו ויעשו להם סכות
איש על־גגו ובחצרתיהם ובחצרות בית האלהים ד׳. מ״א
וברחוב שער המים וברחוב שער אפרים: יז ויעשו ב׳ ב׳ וכפסוק
כל־הקהל השבים מן־השבי | סכות וישבו בסכות
כי לא־עשו מימי ישוע בן־נון כן בני ישראל כל ספר׳ לית כיה יהושע
עד היום ההוא ותהי שמחה גדולה מאד: ב׳
יח ויקרא בספר תורת האלהים יום | ביום מן־
היום הראשון עד היום האחרון ויעשו־חג ס״ג
שבעת ימים וביום השמיני עצרת כמשפט: ב׳ מלעיל פסוק
ט א וביום עשרים וארבעה לחדש הזה נאספו י״ד
בני־ישראל בצום ובשקים ואדמה עליהם: ל׳. ו׳
ב ויבדלו זרע ישראל מכל בני נכר ויעמדו ויתודו ב׳ ויעשו כן בני סגולה
על־חטאתיהם ועונות אבתיהם: ג ויקומו על־ ו׳ מ״ל ס׳ מ״ל
עמדם ויקראו בספר תורת יהוה אלהיהם
רבעית היום ורבעית מתודים ומשתחוים כ״כ ועיין בסוף יחזקאל

...ת אהרן בספר תורת. מגלה ג נדרים לז: מסמנים. ביצה טו: לאו הסר. סוכה יב לז: מן הבכי. ערכין לב (שביעית לו): ויברך עזרא. (ברכות יא תגלה עד): ויעבירו קול. (סוכה נג): בספר תורת. מגלה ל:

...שימת חכמה ושום לשון פעול: (ט) היום קדוש. כי יום ר״ה הוא: כי בוכים כל ...מפני שלא קיימו התורה כראוי: (י) לאין נכון לו. לעני שאין מזומן לו מאכלו: ...חשים. היו מזהירין לכל העם לחשות שלא יבכו עוד: הסו. ל׳ שתיקה כמו ...כלב (במדבר י״ג): (יג) וביום השני. של ראש השנה: (טו) ואשר ישמיעו. ...שר ישמיעו קול לחוג את חג הסוכות וכן נוהג המקרא לדבר כענין הזה כמו ...לנער ויעבור לפניו (שמואל א׳ ט׳): ועלי הדס. מפורש במסכת סוכה ...ים שוטה שאינו ראוי ללולב כי אם לעשות סוכה: ועלי תמרים. ללולב: ...עץ עבות. זה הדס הראוי ללולב כמפורש במסכת סוכה: (יח) יום ביום. ...ום ויום: (א) ואדמה עליהם. העלו עפר על ראשם: (ב) מכל בני נכר. ומנשיהם

הרשים בענין אחד כמו שוגג ומשגה ופי׳ במועל בנשיאות ידיהם כטעם שאו ידיכם קדש וברכו את ה׳: (ז) מבינים את העם לתורה. הבינם להקשיב התורה: (ח) מפורש. פי׳ דבר מפורש: ושום שכל. שמו שכלם להבין במקרא זאת השומה בעיון הלב כטעם ואתנה את לבי לדעת חכמה: (ט) לכל העם. דבק ויאמר שהוא ראש הפסוק: (י) כי חדות ה׳ היא מעזכם. השמחה היא תעוז אתכם אם תקיימוה כי כן כתוב ושמחת בחגך: (יא) מחשים לכל העם. פועל יוצא: הסו. מלעיל בגלגל הפסק וכן ערו ערו עד היסוד בה: (טו) ואשר ישמיעו. ועלי עץ שמן ועלי עץ הדס ועלי תמרים הווי״ן אינם מוסיפים על הענין רק טעמו או עלי עץ שמן או עלי הדס וכן ומקלל אביו ואמו. והדס והעבות ידענו מן הקבלה שהם עץ אחד וכן אמר המתרגם עבות הדסין על דרך קצרה רק יש בו מינין ...יוס בשלשה עלים הוא הנקרא מן מעשה עבות ואני מצאתי בששה עלים והוא הנאה מכולם להקרא עבות ויש אומר כי ימצא בשבעה עלים ורבותינו קראו הדס ...: (יז) ישוע. נקרא בשלשה שמות: (יח) יום ביום. פי׳ ביום הראוי והטעם מענין היום: (ד) ויקם על מעלה. שם דבר סמוך והטעם מנהגם להתפלל לשם: קומו

מצודת דוד

...נבינים. הם היו מבינים ומודיעים להעם את דברי התורה שקרא עזרא: ...עמדם. על מקום מעמדם ולא זזו ממקומם: (ח) ויקראו. ר״ל שמעו קול ...אם כי עזרא לבד היה הקורא: מפורש. קריאה מפורשת לדעת ולהבין מה ...ר בה: ושום שכל וכו׳. שמו שכלם ר״ל נתנו לבם להשכיל אמיתת הענין ...לו להבין במקרא: (ט) המבינים. אשר היו מבינים את העם את דברי התורה: לכל העם. הם אמרו לכל העם הלא היום קדוש הוא לה׳ כי ר״ה הוא ואין ...וי להתאבל ולבכות בו: כשמעם וגו׳. כי ראו שלא קיימו את התורה כראוי: (י) משמנים. מאכלי שמן: ממתקים. משקים מתוקים: לאין נכון לו. למי שאין ...נכון ומזומן לו ר״ל לדלת העם: כי חדות ה׳. ר״ל שמחת י״ט שהיא שמחה של מצוה היא תתן לכם עוז ותעצומות: (יא) מחשים. היו משתקים את כל העם ...לכם שתקו מן הבכי: (יב) ולשלח מנות. לאין נכון לו: כי הבינו. השכילו וידעו בדברי התורה אשר הודיעו להם ושמחו בזה: (יג) וביום השני. של ר״ה כי בימי ...עברום לאלול ועשו שני ימים טובים של ר״ה כן אחז״ל: לכל העם. של כל העם: ולהשכיל. לקרות בה בכוונת הלב לדעת מצות ה׳ אשר תעשינה: (טו) ואשר ...ו. הוא מקרא קצר וכאלו נאמר וצוו אשר ישמיעו וכו׳: עלי זית. ענפים כשהם עם העלים: עץ שמן. הוא מין אילן סרק: ועלי הדס. אחז״ל שזהו הדס שוטה ...כשר ללולב וצוו להביאו לסכך בהם את הסוכה עם עלי זית ועלי עץ שמן: ועלי תמרים. זה לולב: עץ עבות. זה ההדס אשר עליו קלועים זה בזה הכשר ללולב ...שצוו להביא האתרוג וערבי נחל ולא זכרם לקצר בדבר המובן: לעשות סוכות. לסכך בהם את הסוכות ומוסב על עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס: (יז) וישבו ...ת. ר״ל ישבו בהם בקביעות רב כמו שראוי להיות: כי לא עשו. ר״ל עשו המצוה מן המובחר אשר לא עשו כן מימי ישוע בן נון והוא הפוך כמו כי לא עשו בני ...כן מימי וכו׳ עד היום ההוא: ותהי שמחה. על אשר קיימו המצוה בתקון רב: (יח) ויקרא. עזרא קרא לפני העם בכל יום מן יום הראשון מימי החג עד וכו׳: ...חג. הקריבו קרבנות החג: עצרת. עשו עצרת והקריבו בו הקרבנות הראוים כמשפט התורה: ט (א) נאספו. לירושלים לשוב לה׳ על מעלם: ובשקים. ובלבישה ...והוא מענין תשובה והכנעה: ואדמה. ועפר על ראשם וגם זה מענין תשובה: (ב) מכל בני נכר. מנשים של עובדי כוכבים ובניהן וכמ״ש בעזרא: (ג) על עמדם. על מעמדם

מצודת ציון

(ח) ושום. מלשון שימה: (י) מנות. ענין חלק ומתן כמו והיה לך למנה (שמות כ״ט): (יא) מחשים. משתיקים כמו עת לחשות (קהלת ג׳): הסו. שתקו כמו ויהס כלב (במדבר י״ג): (טו) ויעבירו קול. הוא ענין הכרזה כמו ויעבירו קול במחנה (שמות ל״ו): עבות. מלשון עב

ויתודו על חטאתיהם ועונות אבתיהם . ושארא עונת כתיב : לבדך ג' זקפין בקריאה וסימ' מרוע אתה יושב לבדך וכל העם . ויחרד אחימלך לקראת דוד . אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים ; אנ"ך : ומצאת ג' וסימ' ובקשתם משם את . בלכתך היום מעמדי . ומצאת את לבבו נאמן לפניך : והים ו' וסימ' הגדול וגבול דיהושע . והים בקעת לפניהם ר"פ . והים לרחצה הכהנים בו ; והים עליהם מלמעלה . כל הנחלים הולכים אל הים והים : ודבר י"א בקריאה וסימ' ועתה קום צא ודבר על לב עבדיך ; ומלאך דבר אל אליה . ויהי המה הולכים והנה רכב אש ; ואם תסיר מתוכך מוטה שלח אצבע ודבר . וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ; ועתה יען עשותכם . מן שלש עשרה

לַיהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ ד וַיָּקָם עַל־מַעֲלֵה הַלְוִיִּם
יֵשׁוּעַ וּבָנִי קַדְמִיאֵל שְׁבַנְיָה בֻּנִּי שֵׁרֵבְיָה בָּנִי
כְנָנִי וַיִּזְעֲקוּ בְּקוֹל גָּדוֹל אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃
ה וַיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל בָּנִי חֲשַׁבְנְיָה
שֵׁרֵבְיָה הוֹדִיָּה שְׁבַנְיָה פְתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִן־הָעוֹלָם עַד־הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ
שֵׁם כְּבֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה׃
ו אַתָּה־הוּא יְהוָה לְבַדֶּךָ אַתָּ עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם
שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ
הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כֻּלָּם
וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים׃ ז אַתָּה הוּא
יְהוָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ
מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְּׁמוֹ אַבְרָהָם׃ ח וּמָצָאתָ
אֶת־לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת
אֶת־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי
וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ וַתָּקֶם אֶת־דְּבָרֶיךָ
כִּי צַדִּיק אָתָּה׃ ט וַתֵּרֶא אֶת־עֳנִי אֲבֹתֵינוּ
בְּמִצְרָיִם וְאֶת־זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל־יַם־סוּף׃
י וַתִּתֵּן אֹתֹת וּמֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו
וּבְכָל־עַם אַרְצוֹ כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם
וַתַּעַשׂ־לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃ יא וְהַיָּם בָּקַעְתָּ
לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְאֶת־
רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אֶבֶן בְּמַיִם עַזִּים׃
יב וּבְעַמּוּד עָנָן הִנְחִיתָם יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ
לַיְלָה לְהָאִיר לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ־בָהּ׃
יג וְעַל הַר־סִינַי יָרַדְתָּ וְדַבֵּר עִמָּהֶם מִשָּׁמָיִם
וַתִּתֵּן לָהֶם מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת אֱמֶת חֻקִּים
וּמִצְוֺת טוֹבִים׃ יד וְאֶת־שַׁבַּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ
לָהֶם וּמִצְווֹת וְחֻקִּים וְתוֹרָה צִוִּיתָ לָהֶם בְּיַד מֹשֶׁה
עַבְדֶּךָ׃ טו וְלֶחֶם מִשָּׁמַיִם נָתַתָּה לָהֶם לִרְעָבָם
וּמַיִם מִסֶּלַע הוֹצֵאתָ לָהֶם לִצְמָאָם וַתֹּאמֶר לָהֶם
לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָשָׂאתָ אֶת־יָדְךָ
לָתֵת לָהֶם׃ טז וְהֵם וַאֲבֹתֵינוּ הֵזִידוּ וַיַּקְשׁוּ אֶת־
עָרְפָּם וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מִצְוֺתֶיךָ׃ יז וַיְמָאֲנוּ לִשְׁמֹעַ
וְלֹא־זָכְרוּ נִפְלְאֹתֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּהֶם וַיַּקְשׁוּ
אֶת־עָרְפָּם וַיִּתְּנוּ־רֹאשׁ לָשׁוּב לְעַבְדֻתָם בְּמִרְיָם
וְאַתָּה אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ־אַפַּיִם וְרַב־
וְחֶסֶד וְלֹא עֲזַבְתָּם׃ יח אַף כִּי־עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל
מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ זֶה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הֶעֶלְךָ מִמִּצְרָיִם
וַיַּעֲשׂוּ נֶאָצוֹת גְּדֹלוֹת׃ יט וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ

תולדות אהרן בקול גדול. סנהדרין סד : קומו ברכו. ברכות סג תענית טז סוטה ז ע (תענית סח) : ומרומם . (ברכות יד תענית סס) : אתה הוא . ב"ב כה סנהדרין נא : בחרת באב... ברכות יג : הר סיני . (נדרים לה) : שבת קדשך . (ברכות ג) :

אבן עזרא

(ה) קומו ברכו. הודו לישראל לברך השם שהוא מן העולם ועד העולם לנצח נצחים הוא אלהיכם אין עוד והטעם ברכוהו אתם ואמרו לפניו יברכו שם כבודך בני חלד ותהיה מרומם על כל ברכה והטע' שירות אחר שיברכוך : (ו) השמים . הוא הרקיע ושמי השמים הגלגלים העליונים : (י) כי הזידו . עשו זדון במשלם עליהם : (יג) ודבר עמהם . מקור : (יד) ואת שבת קדשך . הזכיר השבת לבד מעשרת הדברים כי היא נכבדת במנוחה ותוספת שכל : (טו) לרעבם . הלמ"ד כטעם בעבור : (יז) ויתנו ראש . בדבור ופי' אמרו לתת להם ראש כענין נתנה ראש : (יט) את עמוד הענן . מלת

רשי

ומנסיהם של הסכו"ם כמו שנאמר למעלה : (ד) על מעלה הלוים . מעלות שם שהלוים עומדים שם עליהם בשעה שאמרו שירה : (ה) מן העולם ועד העולם מתחלת העולם ועד תכליתו יהי ברוך : ויברכו שם כבודך . עכשיו דברו הכ... כלפי שכינה בתפלה ויברכו שם כבודך כי הוא גדול ומרומם על כל ברכה ות... כי כל הברכות ותהלות שלו הם ד"א ומרומם על כל ברכה ותהלה שאין ב... יכולה לברכו ולהללו כפי גדלו ורוממותו שהוא מרומם ונשא יותר מה שאין הפה יכ... לדבר : ושמת . טעמו למעלה בשי"ן לפי שמשמעותו בלשון עבר : (ח) וכרות ע... לשון פעול : (י) כי הזידו . כי הרשיעו עליהם כמו כי בדבר אשר זדו עלי... (שמות יח) : שם . רצון בלע"ז : (יב) יומם . בכל יום ויום : (יג) ודבר . כמו ולדבר כמו שנאמר מן השמים השמיעך את קולו ליסרך (דברים ד') : (טו) לרעב... מן רעב יאמר לרעבם כמו מן צמא לצמאם : אשר נשאת את ידך . בשבועה כמו אשר נשאתי את ידי לתת אותה (שמות ו') : (יז) במרים . בשביל מרי שלה...
בהלרך

מצודת ציון

עב ור"ל מרובה בעלים וקלועים זע"ז וכן עבתי עבותות הזהב (שם כ"ח) : (ט) עני . מלשון עינוי : (יא) בקעת . חלקת לשנים : במצולות . עומק המים כמו ותשלך במצולות ים (מיכה ז') : עזים : מל' עוז וחזק : (יב) הנחיתם . הנהגתם כמו ולא נחם (שמות י"ג) : (טז) ערפם . הוא מול הפנים : (יז) וימאנו . מלשון מיאון וסירוב : (יח) מסכה . מדבר הניתך וניתך : נאצות .
ענין

מצודת דוד

מעמדם ולא זזו ממקומם : (ד) ויקם . על ישוע לבד חוזר וכאומר ויקם וכו' וכן בני וכו' : על מעלה הלוים . על המעלה שהיו הלוים עומדים עליה לדבר ב... בקול גדול . לעורר את הכוונה : (ה) ויאמרו . אל העם אמרו קומו בזריזות ו... וכו' : מן העולם וכו' . ר"ל המושל מקצות העולם עד קצהו : ויברכו . ... פניהם כלפי המקום ב"ה ואמרו הן בני ישראל יברכו שם כבודך אבל אתה מרומם על כל ברכה ותהלה כי אין לספר כל תהלתך : (ו) שמי השמים . הם הש... העליונים אשר המה ממעל השמים הנראים : וכל צבאם . הם הכוכבים ומזלות : ואתה מחיה . אתה נותן חיות ומזון לכולם : (ז) מאור כשדים . ארז"ל כי נמ... השליכו לכבשן אש בארץ כשדים וה' הצילו : אברהם . המורה על רוב הגדולה שיהיה לאב המון גוים כמ"ש בתורה : (ח) לתת לזרעו . מפני אריכת הדברים ... לומר שוב מלת לתת וכן דרך המקרא : ותקם . וקיימת : (ט) ותרא . נתת לב לראות בעניים ולגאלם : (י) הזידו עליהם . הרשיעו על ישראל להעבידם בקושי ובפ... כהיום הזה . אשר נתפרסם שמך עד מאד : (יא) במצולות . השלכתם לממה בעומק הים כמו אבן הנופל לקרקעות המים אף אם הם חזקים ורדופים מאד : (יב) ובע... ענן . על ידי עמוד הענן הנהגתם ביום להורות להם הדרך אשר ילכו בה : (יג) ודבר עמהם . דברת עמהם : משמים . כי הרכין את השמים וירד על ההר : (טו) ול... הוא המן : לרעבם . להשביעם מן הרעבון : לצמאם . לרוות צמאונם : ותאמר להם . הבטחת להם : נשאת את ידך . ענין שבועה היא בהרמת ידו אל עצמו וכמ"ש ... נשאתי את ידי וכו' (שמות ו) : (טז) והם ואבותינו . כפל הדבר לתוספת ביאור : ויקשו . הוא ענין מליצה כאלו נתקשה העורף לבל יוכלו להפך הפנים מול ה' : (יז) ו... ראש . אמרו לעשות לעצמם ראש לשוב למצרים לעבדם כמאז : במרים . בעבור רוב המרי והמרד שהיה בהם רצו לעשות כזאת : ואתה וגו' . אבל אתה אלוה סלי... וכו' והעברת פשעם ולא עזבתם : (יט) ואתה ברחמיך וכו' . ר"ל אף שהיו ראוים לעזבם בעבור מעשיהם אבל אתה ברחמיך
הרבים

שיהו בן אמון ; אין קורא בצדק . הוקם את דברי יהונדב בן רכב . ודבר אלהים כה אמר דריש פסוק . ועל הר סיני ירדת : בלו ד' וסי' לא בלו שלמותיכם מעליכם ; בלו הדרך מאד . שלמותיהם לא בלו דעזרא . כי החרשתי בלו עצמי : בצורות ב' כתיב כן מ"ל ו' קדמא וסימ' אנה אנחנו עלים אחינו . וילכדו ערים בצורת דסיפרא : טוב בטוב ב' ים בליש' בקריאה וסימ' ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וילך . וקחו את אביכם ואת בתיכם ובאו אלי . ועיניכם אל תחוס על כליכם . ולאביו שלח כזאת עשרה ים נשאים . ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת ובורות . תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך . וילך חזאל לקראתו . אם תאבו ושמעתם טוב הארץ . חסדי ה' אזכיר ות . הנה עבדי ירנו מטוב . ובאו ורננו במרום ציון ונהרו אל טוב ה' . ואפרים עגלה מלומדה . ועתה בנותיכם אל תתנו . וילכדו ערים בצורות . בטוב צדיקים תעלוז . לולא האמנתי לראות בטוב . אשרי תבחר . טוב טעם ודעת . יברכך ה' מציון ; האזינו ג' בקריאה וסימ' ומעולם לא שמעו . וישלח בהם נביאים . ותמשך עליהם ; עמי

[ברחמיך הר]בים לא עזבתם במדבר את עמוד הענן לא
[סר] מעליהם ביומם להנחתם בהדרך ואת עמוד
[הא]ש בלילה להאיר להם ואת הדרך אשר
[ילכו] בה : כ ורוחך הטובה נתת להשכילם
[ומנ]ך לא מנעת מפיהם ומים נתתה להם לצמאם :
[כא ו]ארבעים שנה כלכלתם במדבר לא חסרו
[של]מתיהם לא בלו ורגליהם לא בצקו :
[כב] ותתן להם ממלכות ועממים ותחלקם לפאה
[ויי]רשו את ארץ סיחון ואת ארץ מלך חשבון
[וא]ת ארץ עוג מלך הבשן : כג ובניהם הרבית
[כ]ככבי השמים ותביאם אל הארץ אשר אמרת
[לא]בתיהם לבוא לרשת : כד ויבאו הבנים
[וי]רשו את הארץ ותכנע לפניהם את ישבי
[ה]ארץ הכנענים ותתנם בידם ואת מלכיהם ואת
[ע]ממי הארץ לעשות בהם כרצונם : כה וילכדו
[ער]ים בצורות ואדמה שמנה ויירשו בתים
[מל]אים כל טוב ברות חצובים כרמים וזיתים
[וע]ץ מאכל לרב ויאכלו וישבעו וישמינו
[ויתע]דנו בטובך הגדול : כו וימרו וימרדו בך
[וישל]כו את תורתך אחרי גום ואת נביאיך הרגו
[א]שר העידו בם להשיבם אליך ויעשו נאצות
[גד]ולת : כז ותתנם ביד צריהם ויצרו להם ובעת

צרתם יצעקו אליך ואתה משמים תשמע
וכרחמיך הרבים תתן להם מושיעים ויושיעום
מיד צריהם : כח וכנוח להם ישובו לעשות רע
לפניך ותעזבם ביד איביהם וירדו בהם וישובו
ויזעקוך ואתה משמים תשמע ותצילם כרחמיך
רבות עתים : כט ותעד בהם להשיבם אל
תורתך והמה הזידו ולא שמעו למצותיך
ובמשפטיך חטאו בם אשר יעשה אדם וחיה
בהם ויתנו כתף סוררת וערפם הקשו ולא
שמעו : ל ותמשך עליהם שנים רבות ותעד בם
ברוחך ביד נביאיך ולא האזינו ותתנם ביד עמי
הארצת : לא וברחמיך הרבים לא עשיתם
כלה ולא עזבתם כי אל חנון ורחום אתה :
לב ועתה אלהינו האל הגדול הגבור והנורא
שומר הברית והחסד אל ימעט לפניך את כל
התלאה אשר מצאתנו למלכינו לשרינו
ולכהנינו ולנביאנו ולאבתינו ולכל עמך מימי
מלכי אשור עד היום הזה : לג ואתה צדיק על
כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו :
לד ואת מלכינו שרינו כהנינו ואבתינו לא עשו
תורתך ולא הקשיבו אל מצותיך ולעדותיך
אשר העידת בהם : לה והם במלכותם ובטובך

בהדרך . כמו בדרך : (כב) לפאה . כמו להיות לכל זוית אחת מוחלקים כלי ... ערב עם שכו"ם הארצות : (כד) ותכנע . והכנעת : (כז) ואתה מן השמים ... היית שומע : (ל) ותמשך עליהם . משכת עליהם רחמים שלא להשחיתם : ... על כל הבא . על כל מעשה יסוריך הרעים אשר באו עלינו : (לו) הנה אנחנו עבדים

מלת את דבק עם הפעל הוא העמוד שלא סר מעליהם ולעולם יבא עם הפועל זולתי זה ומעט אחרים עמו כמו ואת מלכנו שרינו כהנינו ואבותינו לא עשו תורתך ובא האחרי ואת הדוב ונשא שה : בהדרך . בא אל נכון בה"א הדעת : (כ) ורוחך הטובה נתת להשכילם . זהו ויאצל מן הרוח על שבעים איש הזקנים : (כא) לא חסרו . חסר דבר : (כב) ותחלקם לפאה . דבק עם העממים והטעם פורתם ... ות וברחו מפני ישראל : וישמינו . פועל יוצא והטעם והשמינו לבם : (כח) ויזעקוך . ויזעקו אליך : (ל) ותמשך עליהם . השנים הם המשוכות והטעם הארכת להם אולי ... בו : ביד נביאיך . כאילו רוחך בידם וברשותם : (לב) אל ימעט לפניך . דבק עם את הקרוב ולא עם התלאה כי אם את הטעם דבר וכן את שני האנשים ותלכנו : עבדים

מצודת דוד

... נים לא עזבתם : ואת הדרך . ולהנחותם את הדרך : (כ) ורוחך הטובה . השפעת ... הם רוח חכמה ובינה להשכילם בדברי תורתך : (כא) לא חסרו . מכל דבר המצטרך : ... בצקו . לא נפחו להיות כבצק הזה כאשר יתחמץ ועולה למעלה וכדרך אשר ... כי רגל : (כב) ותחלקם לפאה . גרשת העובדי כוכבים וחלקתם להיות נפוצים ... ות הארץ : ארץ סיחון וכו' . כפל הדבר לתוספת ביאור : (כג) לבוא לרשת . ... על ותביאם וכו' לבוא לרשת : (כה) חצובים . חפירת הבור במקום סלעים ... י חציבה : וישמינו . נעשו שמנים ובעלי בשר : ויתעדנו . היו מעדנין עצמם ברוב גודל הטוב שהשפעת להם : (כו) וימרו וימרדו . הוא כפל ענין במ"ש ויורה על ... המרידה : העידו בם . התרו בם כי רוב המתריב מתרים בעדים למען לא יכחש : (כח) וכנוח להם . וכאשר היה להם מנוחה מן העובדי כוכבים : ויזעקוך . ... אליך : רבות עתים . ר"ל לא פעם ולא שתים כ"א בעתים מרובות : (כט) ותעד בהם . היית מתרה בהם ע"י הנביאים : ובמשפטיך גו' . ר"ל אף בעשיית משפטיך לא ... לקיים מצות ה' כ"א עשו שלא לשמה ואף בדרך חטא כענין הריגת התופאי' בכדי להתנקם נקמתו וכדומה : אשר יעשה וגו' . ר"ל המשפטים אשר אם יעשה אותם ... אדם ישיג החיים בעבורם הנה המה חטאו בם : כתף סוררת . כאדם המסיר כתפו ופונה ללכת מחברו : (ל) ותמשך . ר"ל משכת עליהם חסד : ברוחך . ברוח נבואה הבאה ... עמך : ולא האזינו . לא הטו אוזן לשמוע : (לב) הברי' . הגמול שהבטחת בברית : אל ימעט . ר"ל יחשב לפניך למרובים וימרקו כל פשעי עמך : אשר מצאתנו . אשר ... אותנו וחוזר ומפרש למלכינו וכו' : מימי מלכי אשור . שהיו הראשונים אשר הרעו לישראל : (לג) ואתה צדיק . הדין עמך על כל התלאה הבאה עלינו : כי אמת עשית . ... אתה היית מאמת ומקיים כל מה שהבטחתנו : ואנחנו הרשענו . ולא עשינו כגמול הראוי : (לד) ואת מלכינו . ר"ל ועם מלכינו וכו' הרשענו כי גם המה לא עשו תורתך וכו' אשר הייתי מתרה בהם לעשותם : (לה) במלכותם . עם שהיה בהם המלוכה ורוב טובה עכ"ז לא

מצודת ציון

ענין כעס וגדוף : (כ) ומנך . מלשון מן : מנעת . חדלת : (כא) כלכלתם . ענין ספוק הצורך כמו ויכלכל יוסף (בראשית מ"ז) : בלו . מלשון בליה וזקנה : בצקו . ענין עיסה המחומץ : (כב) לפאה . לקצה כמו פאת שדך (ויקרא י"ט) : (כד) ותכנע . מלשון הכנעה : (כה) בצורות . מלשון מבצר : שמנה . מלשון שמן : ויתעדנו . ענין עונג ותפנוק כמו מעדני מלך (בראשית מ"ט) : (כו) גום . גופם כמו גוית שאול (שמואל א' ל"א) : (כז) ויצרו . מלשון צרה : (כח) וירדו . ומשלו כמו רדה בקרב אויביך (תהלים ק"י) : (כט) ותעד . ענין התראה : (לב) התלאה . ענין יגיעה וטורח

הארצות ח' דסמיכי בקריאת בליש' וסימ' ותעשו לכם כהנים. הלא תדעו. ויכינו המזבח. וככלות אלה נגשו. והתערבו זרע הקדש. ארץ נדה היא. ותתנם ביד עמי
הנבדל; ולעשות ט"ו וסימ' נמ' לעיל בסיפרא סי' ח'; למכור ג' מ"ל בליש' בקריאה וסימניהון כקונה כמוכר כמלוה כלוה. וכל שבר ביום השבת למכור לא נקח. ומ

הרב אשר נתת להם ובארץ הרחבה כ"ט חס'
והשמנה אשר נתתה לפניהם לא עבדוך ולא ל'
שבו ממעלליהם הרעים: לו הנה אנחנו היום
עבדים והארץ אשר נתתה לאבתינו לאכל את סימן ירמיה לאכל פריה
פריה ואת טובה הנה אנחנו עבדים עליה: וטובה. ל'
לז ותבואתה מרבה למלכים אשר נתתה עלינו ל'
בחטאותינו ועל גויתינו משלים ובבהמתנו ב' מ"ל בליש' ל'
כרצונם ובצרה גדלה אנחנו: ו' חס' בסיפ'
י א ובכל זאת אנחנו כרתים אמנה וכתבים ג'
ועל החתום שרינו לוינו כהנינו: ב ועל החתומים ל'
נחמיה התרשתא בן חכליה וצדקיה: ג שריה ל'
עזריה ירמיה: ד פשחור אמריה מלכיה: *כל סיפרא לית בו' ירמיה
ה חטוש שבניה מלוך: ו חרם מרמות עבדיה:
ז דניאל גנתון ברוך: ח משלם אביה מימן: ל' ר"פ. ל' ג' חס'
ט מעזיה בלגי שמעיה אלה הכהנים: י והלוים ל'
וישוע בן אזניה בנוי מבני חנדד קדמיאל: ל'. ו'
יא ואחיהם שבניה הודיה קליטא פלאיה חנן: ג' וכסי' וכתו' א'
יב מיכא רחוב חשביה: יג זכור שרביה שבניה:
יד הודיה בני בנינו: טו ראשי העם פרעש פחת ל'
מואב עילם זתוא בני: טז בני עזגד בבי:
יז אדניה בגוי עדין: יח אטר חזקיה עזור: ח'. ג'

ניכי ק' יט הודיה חשם בצי: כ חריף ענתות נו
ל'. ל' כא מגפיעש משלם חזיר: כב משיזבאל צד
ידוע: כג פלטיה חנן עניה: כד הושע חנ
ב'. ל'. ל' חשוב: כה הלוחש פלחא שובק: כו ר
ל'. ל' ס"ס חשבנה מעשיה: כז ואחיה חנן ענן: כח מ
י"ג חרם בענה: כט ושאר העם הכהנים הל
ו' מ"ל השוערים המשררים הנתינים וכל הנב
ס' בליש'. ל' ג' דסמי' מעמי הארצות אל תורת האלהים נשי
בניהם ובנתיהם כל יודע מבין: ל מחזי
י"ד מ"ל ל'. ל' על אחיהם אדיריהם ובאים באלה ובשבו
ללכת בתורת האלהים אשר נתנה ביד מ
ד' דסמי'. ג' מ"ל. ט"ו. ג' עבד האלהים ולשמור ולעשות את כל מ
ג'. י"ט ר"פ יהוה אדנינו ומשפטיו וחקיו: לא ואשר
י' נתן בנתינו לעמי הארץ ואת בנתיהם לא נ
ל'. ל'. ל' לבנינו: לב ועמי הארץ המביאים את המק
ל'. ל' מ"ל וכל שבר ביום השבת למכור לא נקח מ
ל' רפי' בשבת וביום קדש ונטש את השנה השביע
ג' ומשא כל יד: לג והעמדנו עלינו מצות ל
ט' מ"ל עלינו שלישית השקל בשנה לעבדת ב
ל' ר"פ אלהינו: לד ללחם המערכת ומנחת הת
ל' וג' מ"ל בנו'. ולעולת התמיד השבתות החדשים למוע

תולדות אהרן וטעמדנו. ב"ב ט (שקלים מו):

(לו) עבדים עליה. בעבודה: (לז) מרבה למלכים. הארץ היא הפועלת: (א) ובכל זאת. ר"ל בכל זאת הצרה אנו כורתים לעשות אמנה וקיום ללכת בתורת האלהים אשר נתנה ביד משה ושלא נתן מבנותינו לעמי הארץ: (לב) המקחות. שם דבר מן לקח כטעם ממכר. ושבר בחטים ושעורים: (לג) שלישית השקל. נוסף על מחצית השקל

עבדים עליה. שאנחנו מעלים מס לכל העכו"ם: (לז) ותבואתה. של ארץ ישראל מרבה. מעדני מאכלים למלכי העכו"ם: אשר נתתה עלינו. שהם מושלים ב (א) ובכל זאת. ובכל הרעה הזאת הבאה עלינו אנחנו כורתים אמנה לה' להאמין ולבטוח בו: וכותבים. ואנחנו כותבים בספר לקבל מלכותו עלינו ז תהיה לנו לעדות: ועל החתום. שרוב גדולים וחשובים שבנו חתומים על קבלת המצות להיות לנו לעדות: (ב) ועל החתומים. עתה מונה והולך החתומים בספר לעדות קבול המצות: נחמיה התרשתא. שם אחד הוא וזהו שפירשתי (עזרא ב') דהתרשתא הוא נחמיה ולמה נקרא שמו התרשתא שהתירו לו חכמים לשתות יין נסך לפי שהיה משקה למלך: (כט) וכל הנבדל. הם הגרים שנבדלו מט העכו"ם להיות דבוקים ומחוברים אל תורתו של הקדוש ברוך הוא ולשמור מצותיו: (ל) על אחיהם. עם אחיהם: אדיריהם. גדולים שבהם: (לב) המקחו'. הסחור שבר. תבואה כמו בשבר אשר הם שוברים (בראשית מ"ו): וביום קדש. של י"ט: ונטוש את השנה השביעית. כענין שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה (שמות כג)

מצודת ציון

ועזרת כמו את כל התלאה (שמות י"ח): (לה) ממעלליהם. ממעשיהם כמו עולל לי (איכה א'): (לז) גויותינו. ענין גוף: (א) אמנה. ענין קיום כמו יאמן נא דברך (מ"א ח'): החתום. ענינו גמר וסוף ובדרז"ל כל חותמי ברכות (ברכות ס"ג): (ל) באלה. הוא קללת השבועה כמו בשבועת האלה (במדבר ה'): (לב) ונטש. ונעזוב כמו תשמטנה ונטשתה (שמות כ"ג): ומשא. חוב ההלואה

מצודת דוד

לא עבדוך ולא שבו מדרכיהם הרעים: (לו) הנה וגו'. ר"ל אבל עתה הנה נ עבדים למלכי פרס: (לז) מרבה וכו'. כי מלכי פרס לוקחים מהם המס וכל ה היפה אף נעים: כרצונם. עושים כרצונם: י (א) ובכל זאת. מוסב לנ שאמר הנה אבותינו היו במלכות ובטובה ועכ"ז לא עבדוך ואנחנו שלא ע ובצרה גדולה ובכל זאת אנחנו כורתים ברית אמנה ומקוימת לעובדיך וכותבים אותו בספר למען יהיה לזכרון: ועל החתום. על גמר דברי הספר יחתמו שרינו כ בחתימות ידם לאות ולראיה שקבלו על עצמן כל הכתוב בספר: (ב) ועל החתומים. ר"ל ואלו הם הבאים על החתומים: נחמיה וכו'. ולפי שכתבו בספר כל הד אשר נשבעו עליהם האמורים למטה אמר החתומים בלשון רבים ור"ל הגמור של כל הדברים: (ט) אלה הכהנים. אלה החתומים היו מן הכהנים: (י) וישוע. כן בוי"ו: (יא) ואחיהם. חבריהם של הלוים הנזכרים: (טו) ראשי העם. אלה ראשי העם הבאים על החתומים: פחת מואב. מושל במואב: (כט) ושאר העם. אשר לא על החתומים: וכל הנבדל. אלו הגרים: כל יודע מבין. כל מי שיודע להבין בדבר מה: (ל) מחזיקים. הם כולם היו מחזיקים ואוחזים על דברי אחיהם האד והשרים אשר באו על החתומים: ובאים. גם המה היו באים באלה ובשבועה וכו': (לא) ואשר לא וגו'. מוסב הוא על המקרא שלפניו שאמר ובאים באלה ובשבועה לומר שגם השבועה היתה אשר לא נתן וגו' וכן על כל הדברים שחושב והולך: (לב) את המקחות. הדברים הנקחים מהם: וכל שבר. כל מיני תבואה כמו בשבר א הם שוברים (בראשית מ"ו): וביום קודש. זה י"ט: ונטש. נעזוב עבודת האדמה בשנת השמטה: ומשא. אף נעזוב בשמטה חוב ההלואה הניתן ביד וכן נאמר שמו בעל משה ידו (דברים טו): (לג) והעמדנו. קבענו על עצמינו דבר מצוה להיות חובה עלינו לתת שלישית השקל בכל שנה נוסף על מחצית השקל שאמרה התורה: לעבו להיות די צורך עבודת הבית: (לד) ללחם המערכת. הוא לחם הפנים: ומנחת התמיד. מנחת נסכי התמידין: השבתות. לעולות השבתות וגו' הם קרבנות המוספי ולקדשים. הם כבשי עצרת שהם שלמי צבור: ולחטאות. חטאות הצבור והם שעירי הרגלים ור"ח: וכל מלאכת. לצורך

ת: מזומנים ב׳ וחס׳ וסימ׳ בעתים מזומנים: יעמדו נא: ולהביא את בכורי חד מן י׳ פסוקים אית בהון כל כל ומלה במצעות וסימ׳ ויאמר אם שמוע תשמעו לקול. מי
היה לבבם זה. ויתיצבו פנות כל העם. רעב כי יהיה בארץ דמלכים. בהר מרום ישראל אשתלנו. אל ישיא אתכם חזקיהו דד״ה. הנה ספחות. וישתחוו לו כל מלכי׳.
ו כל נקמתם: ולהביא את בכורי: בכלהו סיפר״י מסר״ה אשכחנא דנמ׳ י׳ פסוקים אית בהו כל כל ומלה באמצע ואחרים מסרי י״א וכד נחתית למנינא חזינא דאינהו
ויתיר מן ט״ו, ונ״ל דכוונת בעל המסרה באמרו י׳ פסוקים אית בהון כל כל ומלה באמצע היינו דלא איכא בכל הפסוק שום וכל ולא בכל אלא כל כל ומלה באמצע ודוק
ון י׳ פסוקים לחוד דאית בהו כל כל באמצע ושארא טעות דאי״ת בה״ו כל וכל ובכל בכל: סלוא ג׳ דגשים וסימ׳ ואלה בני בנימין סלוא בן משלם. ומן בני בנימן סלא

קֳּדָשִׁים֙ וְלַֽחַטָּאוֹת֙ לְכַפֵּ֣ר עַל־יִשְׂרָאֵ֔ל וְכֹ֖ל ג׳
אכֶת בֵּית־אֱלֹהֵֽינוּ׃ לה וְהַגּוֹרָל֣וֹת הִפַּ֡לְנוּ עַל־ חס׳ ו׳ קדמ׳ ג׳
בַּן הָעֵצִים הַכֹּהֲנִים֩ הַלְוִיִּ֨ם וְהָעָ֜ם לְהָבִ֣יא ג׳. י״ג
ית אֱלֹהֵינוּ֩ לְבֵית־אֲבֹתֵ֨ינוּ לְעִתִּ֧ים מְזֻמָּנִ֛ים ב׳ יעמדו נא.
ה בְּשָׁנָ֑ה לְבַעֵ֗ר עַל־מִזְבַּח֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֔ינוּ ב׳
כָּת֖וּב בַּתּוֹרָֽה׃ לו וּלְהָבִ֞יא אֶת־בִּכּוּרֵ֣י אַדְמָתֵ֗נוּ ב׳
כּוּרֵ֛י כָּל־פְּרִ֥י כָל־עֵ֖ץ שָׁנָ֣ה בְשָׁנָ֑ה לְבֵ֖ית יְהוָֽה׃ י׳ פסו׳ כל כל ומ״ס ביניהון
וְאֶת־בְּכֹר֤וֹת בָּנֵ֙ינוּ֙ וּבְהֶמְתֵּ֔נוּ כַּכָּת֖וּב בַּתּוֹרָ֑ה ב׳ כתו׳ כן
ת־בְּכוֹרֵ֤י בְקָרֵ֙ינוּ֙ וְצֹאנֵ֔ינוּ לְהָבִיא֙ לְבֵ֣ית ג׳ כתו׳ כן
לֹהֵ֔ינוּ לַכֹּהֲנִ֕ים הַמְשָׁרְתִ֖ים בְּבֵ֥ית אֱלֹהֵֽינוּ׃
וְאֶת־רֵאשִׁ֣ית עֲרִיסֹתֵינוּ֩ וּתְרוּמֹתֵ֨ינוּ וּפְרִ֜י כָל־ כ״ח. ג׳ מ״ל
ן תִּיר֣וֹשׁ וְיִצְהָ֗ר נָבִ֤יא לַכֹּהֲנִים֙ אֶל־לִשְׁכ֣וֹת בֵּית
לֹהֵ֔ינוּ וּמַעְשַׂ֥ר אַדְמָתֵ֖נוּ לַלְוִיִּ֑ם וְהֵם֙ הַלְוִיִּ֔ם
מְעַשְּׂרִ֕ים בְּכֹ֖ל עָרֵ֥י עֲבֹדָתֵֽנוּ׃ לט וְהָיָ֨ה הַכֹּהֵ֧ן ג׳
אַהֲרֹ֛ן עִם־הַלְוִיִּ֖ם בַּעְשֵׂ֣ר הַלְוִיִּ֑ם וְהַלְוִיִּ֞ם יַעֲל֣וּ ג׳ וח׳ בעשר
ת־מַעֲשַׂ֣ר הַֽמַּעֲשֵׂ֗ר לְבֵ֣ית אֱלֹהֵ֔ינוּ אֶל־הַלְּשָׁכ֖וֹת ב׳
בֵית הָאוֹצָֽר׃ מ כִּ֣י אֶל־הַלְּשָׁכ֡וֹת יָבִ֣יאוּ בְנֵי־ ט׳
שְׂרָאֵ֣ל וּבְנֵ֣י הַלֵּוִ֡י אֶת־תְּרוּמַ֨ת הַדָּגָ֜ן הַתִּיר֣וֹשׁ
יִצְהָ֗ר וְשָׁם֙ כְּלֵ֣י הַמִּקְדָּ֔שׁ וְהַכֹּהֲנִים֙ הַמְשָׁ֣רְתִ֔ים

י׳ מ״ל. ג׳ וְהַשּׁוֹעֲרִ֖ים וְהַמְשֹׁרְרִ֑ים וְלֹ֥א נַעֲזֹ֖ב אֶת־בֵּ֥ית
אֱלֹהֵֽינוּ׃

יא א וַיֵּשְׁב֥וּ שָׂרֵֽי־הָעָ֖ם בִּירוּשָׁלִָ֑ם וּשְׁאָ֣ר הָ֠עָם
חסר ו׳ קדמ׳. ג׳ הִפִּ֨ילוּ גוֹרָל֜וֹת לְהָבִ֣יא׀ אֶחָ֣ד מִן־הָעֲשָׂרָ֗ה לָשֶׁ֙בֶת֙
בִּירוּשָׁלִַ֣ם עִ֣יר הַקֹּ֔דֶשׁ וְתֵ֥שַׁע הַיָּד֖וֹת בֶּעָרִֽים׃
ב׳ ב וַיְבָרְכ֖וּ הָעָ֑ם לְכֹל֙ הָאֲנָשִׁ֔ים הַמִּֽתְנַדְּבִ֔ים לָשֶׁ֖בֶת
בִּירוּשָׁלִָֽם׃ ג וְאֵ֙לֶּה֙ רָאשֵׁ֣י הַמְּדִינָ֔ה אֲשֶׁ֥ר יָשְׁב֖וּ
בִּירוּשָׁלִָ֑ם וּבְעָרֵ֣י יְהוּדָ֗ה יָשְׁב֞וּ אִ֤ישׁ בַּאֲחֻזָּתוֹ֙
בְּעָ֣רֵיהֶ֔ם יִשְׂרָאֵ֗ל הַכֹּֽהֲנִים֙ וְהַלְוִיִּ֔ם וְהַנְּתִינִ֕ים
כ״א וּבְנֵ֖י עַבְדֵ֥י שְׁלֹמֹֽה׃ ד וּבִירוּשָׁלִַ֣ם יָשְׁב֗וּ מִבְּנֵ֧י
יְהוּדָ֛ה וּמִבְּנֵ֥י בִנְיָמִ֖ן מִבְּנֵ֣י יְהוּדָ֗ה עֲתָיָ֤ה בֶן־
עֻזִּיָּה֙ בֶּן־זְכַרְיָ֔ה בֶּן־אֲמַרְיָ֥ה בֶן־שְׁפַטְיָ֛ה בֶּן־
מַהֲלַלְאֵ֖ל מִבְּנֵי־פָֽרֶץ׃ ה וּמַעֲשֵׂיָ֤ה בֶן־בָּרוּךְ֙ בֶּן־
ב׳. ג׳ כסיפ׳ יהויריב כָּל־חֹזֶ֔ה בֶּן־חֲזָיָ֥ה בֶן־עֲדָיָ֖ה בֶּן־יוֹיָרִ֣יב בֶּן־
ג׳ חסר דהסר זְכַרְיָ֑ה בֶּן־הַשִּׁלֹנִֽי׃ ו כָּל־בְּנֵי־פֶ֕רֶץ הַיֹּשְׁבִ֖ים
בִּירוּשָׁלִָ֑ם אַרְבַּ֥ע מֵא֛וֹת שִׁשִּׁ֥ים וּשְׁמֹנָ֖ה אַנְשֵׁי־
י״ג. ג׳ וג׳ כ״כ חָֽיִל׃ ז וְאֵ֖לֶּה בְּנֵ֣י בִנְיָמִ֑ן סַלֻּא֩ בֶּן־מְשֻׁלָּ֨ם בֶּן־
ג׳ יוֹעֵ֜ד בֶּן־פְּדָיָ֗ה בֶּן־קוֹלָיָה֙ בֶּן־מַעֲשֵׂיָ֔ה בֶּן־אִֽיתִיאֵ֖ל
ב׳ בֶּן־יְשַֽׁעְיָֽה׃ ח וְאַחֲרָ֖יו גַּבַּ֣י סַלָּ֑י תְּשַׁ֥ע מֵא֖וֹת

ולדות אהרן וסגורלות. תענית כח מנחות ג יג קו: המתנדבים. כתובות קי:

): ומשא כל יד. השמטת מלוה בשביעית: (לד) וכל מלאכת בית אלהינו.
שות מן הכסף: (לה) הפלנו. כמה יביא כל אחד: קרבן העצים. תקרובת של
י המערכה למזבח: לבית אבותינו. שהיא בית קדושת אבותינו: (לו) ובכורי
פרי עץ. בכורי של כל פרי האילן הם מדברי חכמים: (לח) נביא לכהנים
לשכות. כי הם היו רגילים: המעשרים בכל ערי עבודתנו. שנוטלים מעשרותיה׳
ל ערי ישראל: (לט) בעשר. ל׳ בעשור: את מעשר המעשר. שהיו הלוים
עשרים מעשר מן המעשר ומביאים אותו לכהנים שלא היו עוזרים את בית
וקדש: (א) אחד מן העשרה. שבישראל למען ישבו בירושלים לשמור העיר:
שע הידות. תשעה חלקים שבישראל: (ב) המתנדבים. אשר נדבה רוחם אותם
ות יושבים בירושלים לשמור העיר מן האויבים: (ג) ואלה ראשי המדינה
ר ישבו בירושלים. הוא שנאמר בסמוך ובירושלים ישבו בני יהודה וגומר: (ד) מבני יהודה עתיה וגומר. חוזר ומפרש מבני יהודה מי ומי היו וכל הפרשה
אינה

הסקל לצורך העצים הנזכרים: (לה) על קרבן העצים. שניס חלקים הכהנים
הלוים והעם. לגרות להביא העצים לעתים מזומנים והענין מפורש בדברי חכמים:
לבית אבותינו. פירוש שתבנוהו: (לו) ולהביא את בכורי אדמתינו. כעומר ושתי
הלחם: כל פרי עץ. הם הנזכרים בפסוק הגפן והתאנה ורמון ושאר העצים והם
שבעה מינים וכן אמרו חז״ל אין מביאין בכורים אלא משבעת המינין בלבד כענין
ולקחת מראשית כל פרי האדמה: (לז) ואת בכורות בנינו ובהמתנו. הנה לומר
בהמתנו בהמה טמאה כי אחרי כן בכורות בקרינו וצאננו: (לח) ופרי כל עץ
תירוש. כן הוא פרי תירוש ויצהר: המעשרים. לוקחי המעשר: (לט) בעשר. הראוי
בהעשר מבנין הפעיל וכמוהו לצבות בטן לנחותם הדרך והטעם בקחת המעשר
והוא

מצודת דוד

ק הבית: (לה) על קרבן העצים. מתי יביא כ״א תקרובות עצי המערכה למזבח:
הכהנים וגו׳. על כולם הפלנו הגורל להביא לבית ה׳ להעת המוכן וקבוע לו ע״פ
גורל שנה בשנה בכל שנה יביא בעת ההיא: (לו) את בכורי. אלו הבכורים
ראשית כל פרי האדמה: כל פרי כל עץ. להביא מכל פרי העץ עם שהתורה
חייבה אלא מחמשת המינין: (לז) בכורות בנינו. ליתן פדיונו חמשת שקלים: ובהמתנו. זה פטר חמור לפדותו בשה: לכהנים. לתת לכהנים המשרתים חלף עבודתם:
(לח) ראשית עריסותינו. זה החלה מן העיסה: ותרומותינו. זה תרומת לגן: ופרי וגו׳. תרומות פרי תירוש ויצהר: אל לשכות. לשומם בלשכות והכהני׳ יחלקו ביניהם:
המעשרים. הלוקחים המעשרות בכל הערים אשר אנחנו עובדים את האדמה בחרישה וקצירה וכאומר עם שאנחנו עובדים את האדמה מ״מ נותן למי אשר לא עמל
: (לט) בעשר הלוים. בעת יקחו הלוים את מעשרם יהיה עמו כהן כי גם חלק הכהן נבלע בה והיא תרומת המעשר: מעשר המעשר. מעשר מן המעשר שלקחו הם:
בית האוצר. למקום אוצר התרומה: (מ) ושם. בהלשכות ההם היו מונחים כלי המקדש: והכהנים וגו׳. ישבו שם לשמרם ולזה יביאו לשם את התרומה: ולא נעזב.
ען לא נעזוב את בית ה׳ כי אם היו הכהנים רדופים לשוטט אחר התרומה היה א״כ הבית נעזב מהם ולזה גזרו להביא אליהם: יא (א) להביא. מערי יהודה: לשבת
בירושלים. לשמרם מן העובדי כוכבים: בערים. ישארו בעריהם: (ב) המתנדבים. אשר התנדבו מעצמם מרצונם שלא ע״פ הגורל ולפי שישיבת הכרכים קשה
ביוקר היה במקום רבת עם לזה התחשב לנדבה: (ג) ואלה וגו׳. הם הנאמרים במקרא שאח״ז ובירושלים ישבו וכו׳: איש. כ״א ישב במקום אחוזתו בעריהם שהיה
הם מאז עד שלא גלו ישראל וכו׳ ר״ל הם היו היושבים באחוזתם: (ד) מבני יהודה וגו׳. ולפי שלא ישבו בה מבני עשרת השבטים כ״א מתי מספר לזה לא זכרם הם
ש שנזכרו בד״ה: (ה) בן השלוני. מבני שלה בן יהודה: (ו) כל בני פרץ. ומספר בני שלה כללם בד״ה עם בני זרח אלא שנזכרו הם: (ח) ואחריו. במעלה וחשיבות: תשע
וגו׳

מצודת ציון

הסלואת: (לד) המערכת. ענין סדור: (לה) מזומנים. ענין הכנה וקביעות וכן בעתים מזומנות (לקמן י״ג): לבער. מלשון הבערה והסקה: (לח) עריסותינו. ענין עיסה כמו ראשית עריסותיכם (במדבר ט״ו): תירוש. יין: ויצהר. שמן: (א) הידות. החלקים כמו וארבע הידות (בראשית מז)

סלו עמק חלקיה . חד סלוא מ"ל דמ"ל וחד חס' ו' וחד חס' א' דאורי' רפי : הסנואה ב' א' מ"ל וא' חס' וסימ' ויהודה בן הסנואה קדמא מ"ל ודין חסר : הגדולים ו' מ"ל בש'
וסימ' גדולים חקרי לב . כי עברו בם גם המה . כשם הגדולים אשר בארץ דד"ה . כי מרפא יניח חטאים גדולים . זבדיאל בן הגדולים : וציחא ג' ...
א' וסימ' הנתינים בני ציחא . וחבירו . וציחא וגשפא על הנתינים . תגינא דסיפרא צחא כתיב חסר י' : במכנה ובמכנה ד' חס' ו' בקריאה וסימ' ארבע כתפות אל ארבע ב'
בפסוק . ובראש המכונה חצי האמה קומה תגינא דפסוק . ובצקלג ובמכנה : גי ט' כתיב י' וסימ' נמסר ביהושע סימן י"ח וזכריה סימן י"ד : בנימין י"ז מ"ל וסימ' ואביורא
לו בנימין . ואת בנימין אחי יוסף . ואל שדי יתן לכם רחמים . וירא יוסף אתם את בנימין . וישא עיניו וירא את בנימין אחיו . והנה עיניכם ראות ועיני . בנימין זאב ימ
וממטה בנימין דיהושע . אחריך בנימין בעממיך . ויעברו בני עמון את הירדן . ויהי איש מבן ימין בן כתיב . ויבחר לו שאול . וידבר גם אבנר קדמא דפסוק. אמר אל רו

עשרים ושמנה : ט ויואל בן־זכרי פקיד עליהם
ויהודה בן־הסנואה על־העיר משנה : י מן־ ב' א' חסר. י"ו סי' כל ד"ס
הכהנים ידעיה בן־יויריב יכין : יא שריה בן־ ודניאל ועזרא ר"פ ומן נמ"י
חלקיה בן־משלם בן־צדוק בן־מריות בן־ מן
אחיטוב נגד בית האלהים : יב ואחיהם עשי ג' חס' . מ"ה
המלאכה לבית שמנה מאות עשרים ושנים
ועדיה בן־ירחם בן־פלליה בן־אמצי בן־זכריה ב'
בן־פשחור בן־מלכיה : יג ואחיו ראשים לאבות
מאתים ארבעים ושנים ועמשסי בן־עזראל בן־ ל'
אחזי בן־משלמות בן־אמר : יד ואחיהם גברי ס' חסר
חיל מאה עשרים ושמנה ופקיד עליהם זבדיאל ל'
בן־הגדולים : טו ומן־הלוים שמעיה בן־חשוב ו' מ"ל
בן־עזריקם בן־חשביה בן־בוני : טז ושבתי ל' מ"ל
ויוזבד על־המלאכה החיצנה לבית האלהים ב' חס' ו' סימן
מראשי הלוים : יז ומתניה בן־מיכא בן־זבדי
בן־אסף ראש התחלה יהודה לתפלה ובקבקיה ל' . ב'
משנה מאחיו ועבדא בן־שמוע בן־גלל בן־
ידיתון : יח כל־הלוים בעיר הקדש מאתים ידותון ק'
שמנים וארבעה : יט והשוערים עקוב טלמון י' מ"ל. ב' מ"ל
ואחיהם השמרים בשערים מאה שבעים ושנים :

י"ג כ ושאר ישראל הכהנים הלוים בכל־ערי יהו
ג' וכתי' א' איש בנחלתו : כא והנתינים ישבים בעפל וצי
ל'. ב' וגשפא על־הנתינים : כב ופקיד הלוים בירוש
ג' כתי' א' עזי בן־בני בן־חשביה בן־מתניה בן־מיכא מ
מ"ח אסף המשררים לנגד מלאכת בית־האלהי
ל' וא' אמנה כג כי־מצות המלך עליהם ואמנה על־המשררי
דבר־יום ביומו : כד ופתחיה בן־משיזבאל מב
זרח בן־יהודה ליד המלך לכל־דבר לע
ל' כה ואל־החצרים בשדתם מבני יהודה יש
ל'. ב'. ל' בקרית הארבע ובנתיה ובדיבן ובנ
ל'. ל' וחס' וביקבצאל וחצריה : כו ובישוע ובמלדה ובבי
פלט : כז ובחצר שועל ובבאר שבע ובנתי
ל' וחס'. ד' חס' בליש' כח ובצקלג ובמכנה ובבנתיה : כט ובעין ר
ל' חסר ובצרעה ובירמות : ל זנח עדלם וחצריהם לכ
ל' ושדתיה עזקה ובנתיה ויחנו מבאר־שבע ע
ל' וא' עיה גיא הנם : לא ובני בנימן מגבע מכמש וע
ב' בתרי לישנ'. ובית־אל ובנתיה : לב ענתות נב ענניה :
ל'. ל' לג חצור רמה גתים : לד חדיד צבעים נבל
ל' ט' כתי' י' לה לד ואונו גי החרשים : לו ומן־הלו
י"ז מ"ל מחלקות יהודה לבנימין :

והוא מעשר מן המעשר : (יד) בן הגדולים . בן אחד מהגדולים : (טז) ושבתי ויוזבד על המלאכה החיצונה . שהוא מחוץ לעיר לצורך בית האלהים : (יז) ראש התחלה יהודה לתפלה . והטעם אסף הוא הראש ובתחלת השירות הוא יהודה לעת התפלה ראשונה ואחרי כן אחיו ובני יהודה על הכהן וכן יהושע ה' : ובקבוקיה משנה מאחיו . להיות משנה לאסף : (כא) וציחא וגישפא על הנתינים . פירוש פקידים : (כג) ואמנה על המשוררים . קיום ותוקף וכן אנחנו כורתי' אמנה ליד המלך למצותו : (לו) ומן הלוים מחלקות יהודה . פי' שישבו במחלקות יהודה עד לבנימין

אינה מונה כי אם הגדולים והחשובים שבהם : (ט) פקיד . ממונה : משנה. ל
(הפקיד) : (יא) נגיד . ממונה : נגיד בית אלהים . ממונה על בית אלהי :
(יב) ואחיהם עושה המלאכה לבית . וחבריהם שהיו עובדים עבודת הבית וקרבנות :
(יג) ראשים לאבות . ראשי בית אב ממשפחות הכהנים : (יד) ופקיד עליה
ממונה עליהם : (טז) על המלאכה החיצונה . אשר לבית כגון בנייני בדק ה
ועצי המערכה שהיו מביאים מבחוץ : (יז) ראש התחלה יהודה לתפלה .
היה ראש וממונ' וגדול לפתוח תחלה להודות בתפלה ובזמירות שירותיהם ל
לוים . יהודה כמו יודה וה"א נכנסת בתיבה שלא לצורך כמו יוסף יהוסף :
(יט) והשוערים. ממונין על שערי המקדש : (כ) איש בנחלתו . כל אחד בנח
היו יושבים : (כא) בעופל. מקום אחד אשר בירושלים: על הנתינים. ממונים על הנתינים : (כב) ופקיד הלוים . ממונה על הלוים אשר בירושלים : לנגד מלאכ
על מלאכת הבית ממונה כגון בנייני בדק הבית ושאר דברים שמוציאין ממון למעשה (למעשר) הבית כענין שנאמר למעלה ושבתי ויוזבד על המלאכה החי
וגו' : (כג) כי מצות המלך עליהם . והמלך היה מאמין בהם : על המשוררים . להוציא ממון מאוצר המלך דריוש : דבר יום ביומו . כדי לעשות צרכי הבי
(כד) ליד המלך . הוא היה מרגן לעצת המלך דריוש : לכל דבר . לכל דבריהם אשר לעם לדבר עליהם אל המלך : (לו) מחלקות יהודה לבנימין . היו מחל
במחלקותם

מצודת דוד

וגו'. ועמו תשע מאות וכו': (ט) פקיד עליהם . היה ממונה עליהם לראש : משנה . שני במעלה אל המושל הממונה על העיר : (י) מן הכהנים . אשר ישבו בירושלים היו ידעיה וכו': (יא) נגיד . ממונה של בית אלהים : (יב) ואחיהם . חבריהם של ידעיה כו' עושי מלאכת עבודת המזבח היו במספר שמונה מאות וכו' : ועדיה וגו'. אף הוא היה מהיושבים בירושלים : (יג) ואחיו . חבריו של עדיה אשר היו ראשים למשפחת אבותם היו במספר מאתים וכו' ואף הם ישבו בירושלים : ועמשסי וכו'. אף הוא ישב בירושלים : (יד) ואחיהם . של ראשי האבות : (טו) ומן הלוים . אשר ישבו בירושלים היו שמעיה וכו' : (טז) על המלאכה וכו'. היו ממונים על המלאכה הנעשה חוץ למקדש והיא לצורך המקדש כגון להביא עצים ואבנים לצורך בדק הבית וכדומה : מראשי הלוים . והם היו ראשי הלוים : (יז) ראש התחלה יהודה לתפלה . הוא היה הראש להתחיל בתחלה את ההודות וההלול לעת בוא זמן התפלה: משנה מאחיו . היה שני לו מבין שאר אחיו : ועבדא וגו'. אף הוא ישב בירושלי':

(כ) בכל ערי יהודה . ישבו בכל ערי יהודה כל איש בנחלתו : (כא) יושבים .
היו יושבים בעופל והוא שם מגדל בירושלים : על הנתינים . פקידים על הנתינ
(כב) ופקיד וגו'. הפקיד על הלוים אשר ישבו בירושלים היה עוזי וכו' : ל
מלאכת . הם היו הממונים על מלאכת הבית לחזק את הבדק ולהוסיף בבנין: (כג)
מצות המלך עליהם . המלך צוה עליהם שיהיו הם הממונים על המלאכה : ואמ
קיום ותוקף המינוי הזאת הוטלה על המשוררים לתקן בדק הבית בכל יום ו
כפי הצורך : (כד) ליד המלך . היה מוכן למקום המלך לשאול מעמו את כל הד
המצטרך לעם : (כה) ואל החצרים . אלה היושבים בערי החצרים הם ערי הפר
מבלי חומה סביב : בשדותם . במקום רבוי השדות: ובנותיה . הכפרים הסמוכים
וחצרים. מקומות קטנו' הסמוכות לה :(ל) ושדותיה. בנתי השדות: (לא) מגבע . מ
התחלת מושבותם היו מגבע וישבו בה ובמכמש וכו' : (לו) מחלקות . היו נחל
לחלקים לשבת אנה ואנה מנחלת יהודה עד נחלת בנימין כי ישבו בזה ובזה
וישוע

...ים. ויבא אלי חנמאל בן דודי. תקעו שופר בגבעה. מן הלוים מחלקות יהודה לבנימין: בנימין ג׳ ב׳ מ״ל וא׳ חסר וסימ׳ לאביה זכרי. והכהנים אליקים מעשיה. ועל
...חזיק. בתרא חס׳ י׳ בתרא: כל סיפרא יהוחנן במ״ג יוחנן וסימ׳ בעזרא סימן י׳: דוד איש האלהים ג׳ וסימ׳ ויעמד במשפט דוד ז וראשי הלוים חשביה. ואחיו שמעיה
...ול מללי: לעשות י״ג חס׳ בקרי׳ וסימ׳ ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהם. ולחשב מחשבת לעשת בזהב ובכסף. וחברו. ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש
...לב. אל המלאכה לעשות אתה דויקרא משה אל בצלאל. ויקחו מלפני משה את כל התרומה אשר הביאו בני ישראל. מרבים העם להביא מדי העבדה למלאכה. כאשר
...ביום הזה צוה ה׳ לעשת. וידבר משה אל בני ישראל לעשת הפסח דפסח שני. ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשת הפסח ביום ההוא. ואשר

יב א ואלה הכהנים והלוים אשר עלו עם־
...בל בן־שאלתיאל וישוע שריה ירמיה עזרא:
...אמריה מלוך חטוש: ג שכניה רחם מרמת: ג׳ חס׳
...עדוא גנתוי אביה: ה מימין מעדיה בלגה: ג׳ ומ״ל
...שמעיה ויויריב ידעיה: ז סלו עמוק חלקיה ג׳ ול׳ חס׳ ה׳ ב׳ מ״ל
...ידעיה אלה ראשי הכהנים ואחיהם בימי ישוע:
...והלוים ישוע בנוי קדמיאל שרביה יהודה י׳
...מתניה על־הידות הוא ואחיו: ט ובקבקיה ועננו ג׳. ב׳ ועני ק׳
...אחיהם לנגדם למשמרות: י וישוע הוליד את־
...יויקים ויויקים הוליד את־אלישיב ואלישיב סימן
...הוליד את־יוידע: יא ויוידע הוליד את־יונתן כלסון מ״ל במי״ב חס׳
...יונתן הוליד את־ידוע: יב ובימי יויקים היו
...כהנים ראשי האבות לשריה מריה לירמיה
...חנניה: יג לעזרא משלם לאמריה יהוחנן: ג׳
...למלוכי יונתן לשבניה יוסף: טו לחרם עדנא למליכו ק׳
...למריות חלקי: טז לעדיא זכריה לגנתון משלם: לעדוא ק׳
...לאביה זכרי למנימין למועדיה פלטי: ב׳ מ״ל. ג׳. ג׳
...לבלגה שמוע לשמעיה יהונתן: יט וליויריב ג׳ בסי׳
...מתני לידעיה עזי: כ לסלי קלי לעמוק עבר: ג׳ וא׳ סלו. ג׳

ג׳ ר״פ כא לחלקיה חשביה לידעיה נתנאל: כב הלוים
ג׳ בימי אלישיב יוידע ויוחנן וידוע כתובים ראשי
ג׳ וא׳ משפחת ספרלי אבות והכהנים על־מלכות דריוש הפרסי:
כג בני לוי ראשי האבות כתובים על־
ג׳. ג׳ בסי׳ ספר דברי הימים ועד־ימי יוחנן בן־אלישיב:
כד וראשי הלוים חשביה שרביה וישוע בן־
ד׳ מ״ל ב׳ קדמיאל ואחיהם לנגדם להלל להודות במצות
ג׳ דויד איש־האלהים משמר לעמת משמר:
ב׳. ב׳ מ״ל. ג׳ כה מתניה ובקבקיה עבדיה משלם טלמון עקוב
ו׳ מ״ל. ג׳ שמרים שוערים משמר באספי השערים:
ד׳ ר״פ בסי׳ כו אלה בימי יויקים בן־ישוע בן־יוצדק ובימי
ג׳ מ״ל בסי׳ ג׳ נחמיה הפחה ועזרא הכהן הספר: כז ובחנכת
חומת ירושלם בקשו את־הלוים מכל־מקומתם
ג׳. י״ג חס׳ להביאם לירושלם לעשת חנכה ושמחה
ג׳ ובתודות ובשיר מצלתים נבלים ובכנרות:
י״ב כח ויאספו בני המשררים ומן־הככר סביבות
ג׳ חס׳ ירושלם ומן־חצרי נטפתי: כט ומבית הגלגל
ג׳ ומשדות גבע ועזמות כי חצרים בנו להם
ב׳ המשררים סביבות ירושלם: ל ויטהרו הכהנים

...לקותם אנה ואנה בארץ יהודה ובנימין: (א) וישוע. הוא יהושע הכהן הגדול: ...ישוע. שהיו ראשים בימי יהושע כהן גדול: (ח) הידות. מן כלי שיר לומר ...: (ט) למשמרות. כמו שמצינו (בדברי הימים א׳ כ״ד ואילך) שהלוים היו ...קים לעשרים וארבעה משמרות: (י) וישוע הוליד את יויקים וגומר. כל אלו שבמקרא זה היו כהנים גדולים: (יב) ובימי יויקים. שהיה כהן גדול היו כהנים ...הם היו ראשים ראשי בית אב למשמרותם: לשריה מריה. למשמרת של שריה היה מריה ראש בית אב ולמשמרת של ירמיה היה חנניה ראש בית אב וכן ...ואת אשר לא פירש כל העשרי׳ וארבע משמרות לא דקדק המקרא בכך למנותם כולם: (כב) הלוים בימי אלישיב. הלוים הללו היו ראשי בית אבות במשמרות הלוים ...אלישיב הכהן הגדול והכהנים המנוין למעלה בסמוך הם היו ראשי בית אבות במשמרותם גם בימי אלישיב: על מלכות. בימי מלכות דריוש היה דבר זה: ...ועד ימי יוחנן. כל איתן שהיו ראשי אבות הלוים עד ימי יוחנן כהן גדול מנוין שם בדברי הימים: (כד) משמר לעומת משמר. שהיו חלוקים במשמרותם ...שירה: (כה) שוערים משמר. שוערים היו במשמר שלהם לשמור שערי הבית: באסופי. כמו בסיפי השערים: (כו) אלה בימי יויקים. אלה היו שוערים בימי ...ים: (כז) ובחנוכת חומת ירושלים. בתשלו׳ חומת העיר לקדש את העיר: ובתודות. ובהודאות: (כח) ומן הככר. אשר סביבות ירושלים באו המשוררים:

לבנימן: (ח) על הידות. שם דבר כטעם הודות לה׳ כי הוא משרשו ומענינו: (יב) ולשריה ומריה. הלמ״ד מורה כי שריה ראש למריה או הדבר הפוך: באסופי

ויטהרו

מצודת דוד

(א) וישוע. הוא יהושע כ״ג והוא עם זרובבל היו ראשי העולים: שריה. ר״ל ...הכהנים העולים שריה וכו׳: (ז) ואחיהם. ר״ל אשר עלו עם אחיהם והמה ...הכהנים: בימי ישוע. חוזר הוא על הראשים לומר שהיו ראשי הכהנים בימי ...שע כ״ג: (ח) והלוים. העולים עמהם היה ישוע וכו׳: על הידות. אשר היה ...נה על ההודות וההילול לראש התחלה כמ״ש למעלה: מתניה וגו׳. ראש התחלה יהודה וכו׳: הוא ואחיו. הוא עלה עם אחיו הם אנשיו ובני ביתו: (ט) אחיהם. של ...יה ואנשיו: לנגדם. לעומתם ושוה להם כי חלוקים הם עם אנשיהם למשמרות כמוהם: (י) וישוע. יהושע כ״ג הוליד את יויקים ושמה הוא תחתיו בכהונה גדולה ...כולם הנחשבים פה שמשו בכהונה גדולה זה אחר זה: (יב) לשריה. למשמרת אנשי שריה היה מריה הראש וכן כולם ולא חש להזכיר כל הכ״ד משמרות והם המה ראשי ...אים שזכר למעלה בקצת שינוי השמות וגם למעלה לא זכר כ״א כ״ב וכאן כלל בנימין ומועדיה באחת ולא זכר חטוש ואולי כללו במי: (יז) למנימין למועדיה. המשמרה ...א היתה נקראת בשתי השמות ע״ש שניהם: (כב) הלוים בימי אלישיב. רצה לומר הלוים אשר היו בימי אלישיב כהן גדול ובימי יוידע בנו אשר כהן תחתיו ובימי ...יוחנן (הוא יוחנן הנזכר למעלה והיה נקרא בשתי השמות) ובימי בנו ידוע בימי כולם היו כתובים ראשי אבות הלוים ההם ואף ראשי אבות הכהנים ...הם היו כתובים לראשים על מלכות דריוש ר״ל ע״פ מצות המלך אבל לא היו הראשים ההם ראוים אל המעלה ההיא: (כג) בני לוי וגו׳. ראשי האבות מבני לוי היו ...כתובים על ספר דברי הימים למען יעמוד שמם לזכרון: ועד ימי וגו׳. ר״ל אבל לא התמיד הדבר כ״א עד ימי יוחנן בן בנו של אלישיב כי כאשר כהן הוא עמד ...לה לבל יעמדו עוד לזכרון: (כד) וראשי הלוים. עתה חזר לחשוב ראשי הלוים שהיו בימי יויקים כדרך שחשב ראשי אבות הכהנים: ואחיהם. שאר ראשי האבות ...לנגדם ר״ל שוה להם אלו כאלו להודות ולהלל בההלולים אשר יסד דוד להלל בהם: משמר לעומת משמר. כל משמר היה שוה למשמר האחד ולא היה להאחד ...יתרון על האחר והוא כפל ענין במ״ש: (כה) שומרים שוערים. הוא כפול במ״ש ולתוספת ביאור: משמר. המשמר הזה היה קבוע לשמור באספי השערים והוא בית ...אספים הנזכר בד״ה והוא שם מקום על ענין ידוע אצלם: (כו) אלה וגו׳. ראשי אבות הכהנים והלוים והשוערים האלו היו בימי יויקים וכו׳: (כז) ובחנוכת וגו׳. ובעת ...חנוכת החומה לקדש את העיר כמ״ש בסמוך: בקשו. חפשו אחר הלוים להביאם ממקומם לירושלים: מצלתים. על המצלתים וכו׳: (כח) ויאספו. ר״ל נאספו מן ירושלים עצמה ומן הככר אשר סביבות ירושלים ומן וכו׳: (ל) ויטהרו. טהרו

מצודת ציון

מ״ז): (יז) יהודה. מלשון הודות והלל: (כג) ואמנם. ענין קיום: (ח) הידות. מלשון הודות והלול: (כו) הפחה. המושל: הסופר. החכם: (כז) ובחנוכת. התחלת דבר מה לעמוד בה משם והלאה קרוי חנוך בל׳ מקרא: מצלתים וכו׳. מיני כלי נגון: (כח) הככר. המישור: ועל

מטומאתן

ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם . ובחנכת חומת ירושלים . כי עזרא הכין לבבו : מיכיה ה' בקריאה וסימ' ויצו המלך את חלקיה דמלכים . שלש שנים מלך בירושלים . ובנת
שלש למלכו . והכהנים אליקים מעשיה ובנימן . ומבני הכהנים בחצוצרות : שדי ז' כתיב י' בקריאה וסימני' הרי בגלבוע אל טל ואל מטר עליכם ושדי תרומות . על קים
סופדים . ולבני אהרן הכהן בשדי . הנה שמענוה באפרתה . אל תשג גבול עולם · ויפקדו ביום ההוא אנשים . וכל רות דכו' כתיב י' במ"ב כתיב ה' וסימ' ותקם היא וכלית

והלוים ויטהרו את־העם ואת־השערים ואת־
החומה: לא ואעלה את־שרי יהודה מעל לחומה
ואעמידה שתי תודת גדולת ותהלכת לימין
מעל לחומה לשער האשפת: לב וילך אחריהם
הושעיה וחצי שרי יהודה: לג ועזריה עזרא
ומשלם: לד יהודה ובנימן ושמעיה וירמיה:
לה ומבני הכהנים בחצצרות זכריה בן־יונתן
בן־שמעיה בן־מתניה בן־מיכיה בן־זכור בן־
אסף: לו ואחיו שמעיה ועזראל מללי גללי מעי
נתנאל ויהודה חנני בכלי־שיר דויד איש
האלהים ועזרא הסופר לפניהם: לז ועל שער
העין ונגדם עלו על־מעלות עיר דויד במעלה
לחומה מעל לבית דויד ועד שער המים מזרח:
לח והתודה השנית ההולכת למואל ואני אחריה
וחצי העם מעל להחומה מעל למגדל התנורים
ועד החומה הרחבה: לט ומעל לשער־אפרים
ועל־שער הישנה ועל־שער הדגים ומגדל חננאל
ומגדל המאה ועד שער הצאן ועמדו בשער
המטרה: מ ותעמדנה שתי התודת בבית

האלהים ואני וחצי הסגנים עמי: מא והכהנים
אליקים מעשיה מנימין מיכיה אליועיני זכריה
חנניה בחצצרות: מב ומעשיה ושמעיה ואלעזר
ועזי ויהוחנן ומלכיה ועילם ועזר וישמיעו
המשררים ויזרחיה הפקיד: מג ויזבחו ביום
ההוא זבחים גדולים וישמחו כי האלהים
שמחם שמחה גדולה וגם הנשים והילדים שמחו
ותשמע שמחת ירושלם עד־מרחוק: מד ויפקדו
ביום ההוא אנשים על־הנשכות לאוצרות
לתרומות לראשית ולמעשרות לכנוס בהם
לשדי הערים מנאות התורה לכהנים וללוים
כי שמחת יהודה על־הכהנים ועל־הלוים
העמדים: מה וישמרו משמרת אלהיהם
ומשמרת הטהרה והמשררים והשערים כמצות
דויד שלמה בנו: מו כי־בימי דויד ואסף מקדם
ראשי המשררים ושיר־תהלה והדות לאלהים:
מז וכל־ישראל בימי זרבבל ובימי נחמיה נתנים
מניות המשררים והשערים דבר־יום ביומו
ומקדשים ללוים והלוים מקדשים לבני אהרן:

תולדות אהרן ואעמידם · שבועות טו (סנהדרין יט) :

(כה) באסופי השערים. האל"ף נוסף והטעם שומרי הספים : (לא) ואעמידה שתי תודות. נקראו כן כי הם מעמידין להודות לשם והם האומרים שיר של תודה : ותהלוכות . שם על משקל תנחומות אל והוא מענין הלך והטעם שהעמיד אנשי התודות שילכו לצד הימין : (לז) על מעלות עיר דוד . הם מדרגות החומה : (לח) ההולכת למואל. ההולכים למולם ולנגד' והאל"ף במלת למואל תחת וי"ו ממולי והוי"ו למשך וכמוהו אם לא יגיד ונשא עונו שהוא בו למשך : להחומה . בה"א הדעת כראוי : (מד) על הנשכות . כמו לשכות זה אומר בכה וזה אומר בכה : לאוצרות . להיות אוצרות : מנאות התורה . וכן אשר מינה את מאכלכם והאל"ף תחת יו"ד מניות ולא נשתנה בסמיכות וכן במצדות עין גדי או הנסמך חסר וכן הוא מנאות מנאות התורה וכן הארון הארון הברית : (מה) ומשמרת הטהרה . הוא מגזרת חמה וממשקלה רק בעבור אות הגרון והיא הה"א האמצעית נהפכו התנועות להרחיב הקריאה : (מו) כי בימי דוד ואסף מקדם . רצה לומר על

(ל) ויטהרו . תחלה טהרו את עצמן ואח"כ טהרו את אחרים : ואת השערים ואת החומה . שלא תהיה טומאה שם בעיר : (לא) מעל לחומה . שקדש את העיר והלכו השרים ובית דין והכהנים והלוים עם שתי תודות סביב לעיר הכל כמו במסכת שבועות כדי לקדש את העיר : שתי תודות . שתי לחמי תודה כל ולחם קרוי תודה : ותהלוכות לימין . וכאשר יצאו מן העיר כדי לסובבה הלכו ימינה : (לד) יהודה ובנימין . שני שרים היו : (לו) ואחיו . חביריו של זכריה הכ (לז) ועל שער העין . לפני שער העין הלכו סביבות העיר : ונגדם עלו . ולפנ עלו משער העין למעלות של עיר דוד ואותן מעלות היו לחומה : (לח) והתודה השנית ההולכת למול . תודה אחרת שהיתה שנית לחברתה היתה הולכת נגד חברתה בשוה ולא זו אחר זו : ואני אחריה. ואני הייתי הולך אחריה של תודה : (לט) ועמ שם היו עומדים שלא לילך יותר : (מ) שתי התודות . שנשאו אותם לבהמ" (מא) בחצוצרות . היו תוקעין מתוך שמחתן : (מד) ויפקדו . לשון פקידות : הנשכ כמו הלשכות של בית המקדש : לכנוס בהם . ובאותן הלשכות היו נותנים

מתנותיהם של כהנים ולוים ומשם היו חולקין ביניהם : מנאות . כמו מנות : לכהנים ללוים . כהנים היו נוטלים הראוי להם והלוים הראוי להם : העומדים
ומשמשים שם לפני הקב"ה בתודות והודאות : (מז) מניות . כמו מנות : ומקדישים ללוים. היו נותנים במעשר ללוים והם היו נוטלים מעשר מן המעשר ונותנים לכהנים

מצודת ציון

(לז) ועל. מעל . ענינם כמו לפני ואצל : (מד) הנשכות . כמו הלשכות : מנאות . מתנות וחלק כמו ושלחו

מצודת דוד

מטומאתן : ויטהרו את העם . זרזו את העם לטהר עצמן : ואת השערים . את השערים מכל טומאה ומיאוס: (לא) מעל לחומה. למעלה על החומה : ואעמידה . ר"ל הבאתי שמה שתי לחמי תודה גדולות ר"ל מלחם החמץ שבתודה שהן גדולות מן המצות שבתודה כן ארז"ל ובהן היו מסבבים את העיר לקדשה : ותהלוכות . כת ההלוך בהן היה אל הימין : מעל לחומה. ר"ל מן המקום אשר העלה על החומה הורידם והלכו עמהן לפני שער האשפות : (לב) אחריהם . אחרי הנושאים את לחמי התו (לג) ועזריה וכו'. לפי שהמה היו מהיותר חשובים לזה פרשם בשמם:(לה) בחצוצרות. ההולך בחצוצרות היה זכריה וכו': (לו) ואחיו. של זכריה: בכלי שיר דוד. הלכו בכלי ש של דוד : (לז) ועל שער העין . משער האשפות הלכו אל שער העין : ונגדם . נגד עצמן של ההולכים : במעלה לחומה . בדרך המעלה העולה על החומה : מעל . ו הלכו מלפני בית דוד ועד שער המים העומד במזרח: (לח) והתודה השנית. ר"ל אף נשאו את הלחם השנית: ההולכת למול. אשר הלכה מול נגד הלחם הראשונה ב לה זה אצל זה ורז"ל נחלקו בדבר : ואני אחריה. ואני הלכתי אחר הלחם ההיא מהלך שהלכה היא ועמי הלכו חצי העם העומדים מעל החומה : מעל למגדל. משער ה הלכו מלפני מגדל וכו' : (לט) ועמדו וגו'. שם עמדו ולא הלכו עוד יותר: (מ) ותעמודנה . הביאו לחמי התודה והעמידו בבית ה' ואני אחריהם וחצי הסגנים הלכו עמ (מא) בחצוצרות . תקעו בחצוצרות : (מב) וישמיעו . כן שם היה : המשוררים . המה היו המשוררים ובאו גם המה אל בית ה' לשורר ועמהם יזרחיה הממונה עליה (מג) גדולים . ר"ל מספר גדול ורב : כי האלהים שמחם. נתן שמחה בלבם : (מד) ויפקדו . היו ממנים גזברים על הלשכות העשויות לאוצרות על התרומות ועל הרא ושיא החלה ועל המעשרות : לכנוס. להכניסו בהם מכל שדי הערים את המתנות אשר צותה התורה לתת לכהנים וללוים והם התרומות והמעשרות והוא כפל ענין במ שונות לתוספת ביאור : כי שמחת יהודה. כי גדלה שמחת יהודה על הכהנים והלוים העומדים על עבודתם ולזה נתנו לב להיות זהירים בדבר המתנות הראוי להם להע גזברים: (מה) וישמרו. מוסב למקרא שלפניו שאמר כי שמחת יהודה על הכהנים וכו' העומדים וישמרו משמרת אלהיהם בדבר העבודה המוטלת עליהם ובדבר הטהרה ש תבוא טומאה למקדש ה' והמשוררים והשוערים החזיקו במאמר מה שאמר להם דוד אל שלמה בנו וכמ"ש בדברי הימים : (מו) כי בימי דויד . כי המשמרות נחלקו בימי ד ואסף שהיו בימי קדם ראשי המשוררים ותקנו שיר של תהלה והודות לאלהים : (מז) מניות המשוררים וגו'. המתנות הראויות לתת להם :

דבר

שב משרה מואב תנינא דפסוק. חלקת השדה לבעז אשר ממשפחת אלימלך: קדמו ה' בקריאת וסימ' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. נלחמו קרמו נודד
זו שרים אחר נוגנים. כי לא קדמו את בני ישראל בלחם דסיפרא. קדמו עיני אשמרות: ושם היו לפנים חד מן י"ו מלין בטעם קרני פרה וירח בן יומו משרתו וסימ' ומדתם
וץ לעיר. אלה הנחלות אשר נחלו. ושני אנשים שרי גרודים היו בן שאול. וישלח אשר על הבית ואשר על העיר דיהוא. הנני ממלא את כל יושבי הארץ הזאת דירמיה.
זרו אליך הגידה נא לנו. והנותר לנשיא כזה ומזה דיחזקאל. המשרתים את המלך דויקהל דוד דד"ה. צאו לערי יהודה דויקבץ. וירם יאשיהו לבני העם צאן: ויאמר
כונה אחד מן הסריסים. תהי נא אזנך קשבת דעזרא. גם אני חצני נערתי. ויעש לו לשכה גדולה ושם היו לפנים. ועמסים על החמרים. ומת חשחן ובני תורין ב' מנהון
משרתים: ההמה י"ב בקריאה וסימ' ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו. כי עד הימים ההמה היו בני ישראל. לכן כה אמר ה' על הנביאים. וכן תהיה מגפת הסוס הפרד
מל. והיה כי תרבו ופריתם בארץ. בימים ההמה ילכו בית יהודה על. לא אעשה אתכם כלה. יבאו בית ישראל. וגם על העבדים ועל השפחות. אשר אשיב את שבות יהודה.

יג
א ביום ההוא נקרא בספר משה באזני העם
ונמצא כתוב בו אשר לא־יבוא עמני ומאבי
בקהל האלהים עד־עולם: ב כי לא קדמו את־
בני ישראל בלחם ובמים וישכר עליו את־
בלעם לקללו ויהפך אלהינו את הקללה לברכה:
ג ויהי כשמעם את־התורה ויבדילו כל־ערב
מישראל: ד ולפני מזה אלישיב הכהן נתון
בלשכת בית־אלהינו קרוב לטוביה: ה ויעש
לו לשכה גדולה ושם היו לפנים נתנים את־
המנחה הלבונה והכלים ומעשר הדגן התירוש
והיצהר מצות הלוים והמשררים והשוערים
ותרומת הכהנים: ו ובכל־זה לא הייתי
בירושלם כי בשנת שלשים ושתים
לארתחשסתא מלך־בבל באתי אל־המלך ולקץ
ימים נשאלתי מן־המלך: ז ואבוא לירושלם
ואבינה ברעה אשר עשה אלישיב לטוביה
לעשות לו נשכה בחצרי בית האלהים: ח
וירע לי מאד ואשליכה את־כל־כלי בית־
טוביה החוץ מן־הלשכה: ט ואמרה ויטהרו
הלשכות ואשיבה שם כלי בית האלהים את־
המנחה והלבונה: י ואדעה כי־מניות הלוים
לא נתנה ויברחו איש־לשדהו הלוים
והמשררים עשי המלאכה: יא ואריבה את־
הסגנים ואמרה מדוע נעזב בית־האלהים
ואקבצם ואעמדם על־עמדם: יב וכל־יהודה
הביאו מעשר הדגן והתירוש והיצהר לאוצרות:
יג ואוצרה על־אוצרות שלמיה הכהן וצדוק
הסופר ופדיה מן־הלוים ועל־ידם חנן בן־זכור
בן־מתניה כי נאמנים נחשבו ועליהם לחלק
לאחיהם: יד זכרה־לי אלהי על־זאת ואל־תמח
חסדי אשר עשיתי בבית אלהי ובמשמריו:
טו בימים ההמה ראיתי ביהודה | דרכים גתות |
בשבת ומביאים הערמות ועמסים על־החמרים
ואף־יין ענבים ותאנים וכל־משא ומביאים
ירושלם ביום השבת ואעיד ביום מכרם ציד:
טז והצרים ישבו בה מביאים דאג וכל־מכר

כהנים: (ג) כל ערב. כל תערובות הטכו"ם כמו וגם ערב רב עלה אתם (שמות יב): (ד) ולפני מזה. ומקודם לכן: קרוב לטוביה. אותו אלישיב הכהן היה קרוב לטוביה חברו של סנבלט ונתן שם הכהן כליו של טוביה: (ה) ויעש. אלישיב: פנים. שם היו נותנים קודם שבאתי לירושלים: מנות הלוים. מתנות הראויות ללוים: (ו) ובכל זה. ובכל המעשה הזה באתי אל המלך וחזרתי לבבל: נשאלתי. נתן לי רשות לעלות לירושלים ולחזור: (ט) ואומרה. צויתי לטהר ויטהרו לשכות וגומר: (י) מניות. מנות: לא נתנה. שלא נתנו ישראל שם המתנות על כן ברחו והלכו להם אנה ואנה לשאול מתנותיהם ולא היו עוסקים כל כך בעבודתם: (יא) ואקבצם. קבלתי את הכהנים והלוים להעמידם על משמרתם עבודתם וכל ישראל היו מביאים להם שם מתנותם: (יג) כי נאמנים. היו לחלוק המתנות ביניהם: (טו) הערמות. אלומות של תבואה: ואעיד. העידותי הם שלא לעשות: ביום מכרם ציד. ביום שהיו מוכרים מזון וציד. ציד כמו ויתן להם צידה לדרך (בראשית מ"ח): (טז) והצורים. סוחרים של צור מביאים דגים למכור

על מנהגם ותקונם למשוררים מקדם כן הפקידו אלה משוררים תחתם: (ד) ולפני מזה. פי' וקודם זה ההבדל: (ה) ויעש לו לשכה גדולה. אלישיב העושה לטוביה ולשכתו של טוביה היו שתים הענינים הנזכרים: (י) מניות הלוים. שלוה השם לתת להם: לא נתנה. על אחת ידבר כי המלה מיוחדת מן הרבות והם מניות: (יג) ואוצרה. פועל נגזר מן אוצרות והטעם הפקדתי גזבר עליהם: (טו) ואעיד ביום מכרם ציד: הראיי ואעיד בם: (טז) מביאים דאג. האל"ף עי"ן הפועל וכן

מצודת דוד

כל יום ביומו. דבר הראוי ביום זה נתנו ביומו ולא אחרו מן המועד: ומקדישים. היו מקדישים את המעשר לתת ללוים והלוים היו מקדישים את המעשר מן המעשר לתת לבני אהרן: יג (א) ביום ההוא. ביום שקדשו את החומה: אשר לא יבוא וגו'. לא יקבלו גרים מהם להתחתן בם: (ב) לא קדמו. לא באו לפניהם ללכת קראתם בלחם ובמים בעת יצאו ממצרים: וישכור וגו'. גם זה קראו בתורה ולפי שלא רצה לעמוד בדבר רע לזה אמר גם ויהפוך וגו': (ג) כל ערב. כל התערובות מבני עמון ומואב. (ד) ולפני מזה. קודם זה ההבדל: נתון וכו'. ר"ל אשר היה יושב בלשכת של בית אלהינו הוא היה קרוב לטוביה העמוני הנזכר למעלה חברו של סנבלט: (ה) ויעש לו לשכה. אלישיב עשה ותיקן לטוביה לשכה גדולה בחצר בית ה' ר"ל פנה לשכה למושבו: ושם. בלשכה ההיא היו נותנים בה לפנים קודם שפינה אותה אלישיב להיות לטוביה למושב: את המנחה. סולת למנחות: הלבונה. הבאה על המנחה ועל לחם הפנים: והכלים. כלי בית המקדש: מנות הלוים. מה שאנו מצווים לתת ללוים: והמשוררים והשוערים. אמר זה להאשים את אלישיב ביותר וכאומר איך מלאו לבו לפנות מנות משרתי ה' להיות מקום פנוי לטוביה העמוני: (ו) ובכל זה. בעת שנעשה הדבר הזה אשר פינה אלישיב את כל אלה בעבור טוביה: באתי אל המלך. ואז נעשה הדבר הרע הזה: ולקץ ימים. ולסוף ימים ולא פירש כמה: נשאלתי. שאלתי ממנו לתת לי רשות ללכת לירושלים: (ז) ואבינה ברעה. נתתי לב להבין ברעת המעשה אשר עשה אלישיב בדבר טוביה לתקן ולפנות לו לשכה באחד מחצרות בית ה': (ח) וירע לי. הדבר הזה היה רע בעיני: את כל כלי וגו'. ר"ל כלי תשמישי הבית: (ט) ואומרה. צויתי על הדבר וטהרו הלשכות מכל דבר טומאה ומיאוס: ואשיבה שם וגו'. להיות בה כאשר היה מאז עד לא ישב בה טוביה: (י) ואדעה. נודע לי אשר לא ניתן מתנות הלוים ואין להם די סיפוקם ולזה ברח כל אחד לשדהו לעבדה בחרישה וקצירה להחיות נפשו: עושי המלאכה. מלאכת השיר והגפת השערים: (יא) מדוע נעזב. למה היא עזובה מן הלוים משרתי הבית: ואקבצם. קבלתי את הלוים והעמדתים על מקום מעמדם כ"א במשמרו כמו שהיה מאז: (יב) וכל יהודה. כאשר חזרו הלוים למקומן חזרו גם הם להביא המעשרות אל האוצרות לחלקם ללוים: (יג) ואוצרה. שמתי אוצרים ר"ל ממונים וגזברים על האוצרות: ועל ידם. סמוך להם ונטפל אליהם היה חנן וכו': נחשבו. בעיני העם: ועליהם. הטלתי עליהם לחלק את המעשר לאחיהם הלוים: (יד) זכרה לי. לזכות בעבור זאת הטובה ואל תמחה החסדים וכו': ובמשמריו. להעמיד על מכונם: (טו) דורכים גתות. דורכים ענבים בגתות להוציא היין: ומביאים הערמות. מביאים אל בית הערמות התבואה ועומסים אותם על החמורים להביאם: ואף יין וגו'. עומסים על החמורים להביאם אל הבית ביום השבת: ואעיד. התריתי בהם לבל יעשו עוד כזאת:

מצודת ציון

ושלחו מנות (לעיל ח'): (ב) לא קדמו. לא באו לפניהם כמו במה אקדם ה' (מיכה ו'): (ה) ויעש. ענין תקון כמו וימהר לעשות אותו (בראשית י"ח): (ו) נשאלתי. מל' שאלה ובקשה ועל כי שאלתו היה על עצמו אמר בלשון נפעל וכן נשאל נשאל דוד (שמואל א' כ'): (ז) נשכה. כמו לשכה: (יא) ואריבה. מלשון ריב: (יד) תמח. כמו תמחה והוא ענין מחיקה: (טו) גתות. הכלי שדורכים בו הענבים להוציא היין קרוי גת וכן כדורך בגת (ישעיה ס"ג): הערמות. כרי התבואה כמו ויתנו ערמות (ד"ה ב' ל"א): ועומסים. ענין הטענת משא כמו ויעמוס איש על חמורו (בראשית מ"ד): ציד. מלשון צידה ומזון: (טז) דג. ר"ל קבוצת דגים: (יז) חורי

חזיקו עשרת אנשים ; בימים התמה ראיתי ביהודה דורכים גתות : צללו ג' בקריאה וסימ' צללו כעפרת במים אדירים . לקול צללו שפתי יבא רקב . ויהי כאשר צללו ש[ערי] ירושלם . חד בתורת חד בנביאים חד בכתובים : ברוב ו' וחסר וסימ' גפן בוקק ישראל . חנני אלהים כחסדך . ענני ה' כי טוב חסדך . ויזכר להם בריתו וינחם . הללוהו כ[רב] גדלו . כי אם הוגה ורחם . וחוסה עלי כרב חסדך . וחד וכרב וחס' אשר גמלם כרחמיו וכרב חסדיו : הלוא ט' מלאים בכתובים וסימ' הלוא משנאיך ה' אשנא . הלוא יה[יו] ארשי רע . הלוא שמעת בתי . הלוא צויתי את הנערים . הלוא הם כתובים דמגלת אסתר . הלוא ביראת אלהינו תלכו . הלוא כה עשו אבתיכם דסוף סיפרא . הלוא על א[לה] חטא שלמה דסוף סיפרא . הלוא תאנף בנו עד כלה ; וזלא"ל .

ומכרים בשבת לבני יהודה ובירושלם׃ ג' מ"ג. ג'. כ"א
יז ואריבה את חרי יהודה ואמרה להם מה־
הדבר הרע הזה אשר־אתם עשים ומחללים ס'. ל'
את־יום השבת׃ יח הלוא כה עשו אבתיכם ט' מ"ל בכתו'
ויבא אלהינו עלינו את כל־הרעה הזאת ועל כ"א
העיר הזאת ואתם מוסיפים חרון על־ישראל ל'. ג'
לחלל את־השבת׃ יט ויהי כאשר צללו שערי ד' דסמי' ג' כתלת ליש'
ירושלם לפני השבת ואמרה ויסגרו הדלתות
ואמרה אשר לא יפתחום עד אחר השבת ל'
ומנערי העמדתי על־השערים לא־יבוא משא ל'
ביום השבת׃ כ וילינו הרכלים ומכרי כל־ממכר ל'
מחוץ לירושלם פעם ושתים׃ כא ואעידה בהם ח'
ואמרה אליהם מדוע אתם לנים נגד החומה ו' בטעם. ל'
אם־תשנו יד אשלח בכם מן־העת ההיא לא ל'
באו בשבת׃ כב ואמרה ללוים אשר יהיו
מטהרים ובאים שמרים השערים לקדש את־
יום השבת גם־זאת זכרה־לי אלהי וחוסה עלי ל'
כרב חסדך׃ כג גם | בימים ההם ראיתי את־ ז'
היהודים השיבו נשים אשדודיות עמוניות יתיר ו"ו יתיר ו"ו

מואביות׃ כד ובניהם חצי מדבר אשדודית ל'
ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם׃ ו'.ז'. ל' ומ"ל
כה ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ל' וא' ואכם
ואמרטם ואשבעם באלהים אם־תתנו ל'. ד' כליש'
בנתיכם לבניהם ואם־תשאו מבנתיהם
לבניכם ולכם׃ כו הלוא על־אלה חטא־שלמה ט' מ"ל בכתוב'
מלך־ישראל ובגוים הרבים לא־היה מלך ד'
כמהו ואהוב לאלהיו היה ויתנהו אלהים מלך ל'
על־כל־ישראל גם־אותו החטיאו הנשים ב'. ס' מ"ל בכתוב'
הנכריות׃ כז ולכם הנשמע לעשת את כל־ ב' רפי'. י"ג חסר
הרעה הגדולה הזאת למעל באלהינו להשיב ב' ח' מ"ל
נשים נכריות׃ כח ומבני יוידע בן־אלישיב
הכהן הגדול חתן לסנבלט החרני ואבריחהו ל'
מעלי׃ כט זכרה להם אלהי על גאלי הכהנה ל'
וברית הכהנה והלוים׃ ל וטהרתים מכל־נכר ב' מכל עונם.
ואעמידה משמרות לכהנים וללוים איש ב'
במלאכתו׃ לא ולקרבן העצים בעתים | מזמנות ל'. ל'
ולבכורים זכרה־לי אלהי לטובה׃ ל' ומ"ל. ב' ח' ר"פ

סכום פסוקי דעזרא ונחמיה שש מאות ושמונים ושמונה וסי' זכור ה' חרפ[ת] עבדיך . וחציו ובין עלית הפנה . וסדריו עשרה וסי' על הר גב"ה עלי[] מבשרת ציון :

תולדות אהרן ואמרטם - מ"ק סז : סחטיאו . (סנהדרין כ) : זכרה לי - סנהדרין לג :

וכן וקאם שאון : (יט) ויהי כאשר צללו שערי ירושלם . מענין צל והטעם הגעת הצל אל השערים : לא יבא משא . פי' שלא יבאו הרוכלים הם הסוחרים מערבים ענינים רבים על כן מערב הדברים נקרא רכיל : (כא) אם תשנו . אם תלינו שם פעם שנית : יד אשלח בכם . להכות או להרוג אתכם : (כב) מטהרים . הראוי מתטהרים : (כה) ואקללם . הוא החרם והנדוי והטעם החרמתים נדיתי' : ואשביעם . לעם ירושלם לבלתי התחתן בהם : (כז) ולכם הנשמע . יתכן שהוא נפעל מן העתיד סימן המדברים בעד עצמם והוא הקרוב : (כט) זכרה להם . לתת להם שכרם על הנגאלים מן הכהונה ונגאלים מברית הכהונה והלוים בקחתם נשים נכריות : גאלי הכהונה . שם התואר על משקל תאמי צביה והם כדמות פעולים בענין רק בגלל האל"ף שהוא אות הגרון נקדוהו כן להרחיב מקראו וטעם גאלי כטעם מותרים : (לא) ולקרבן . בעבור קרבן העצים שסדרתי להביא הכהנים והלוים והעם לעתים מזומנים ובעבור הבכורים שצויתיו להבי' לבית ה' זכרה לי אלהי לטובה :

למכור : (יט) ויהי כאשר צללו . כאשר נטו הצללים של ערב שבת בשערים צוי[תי] לסגור דלתות העיר שלא יפתחו עד אחר שבת שלא יבואו הרוכלים בעיר למכ[ור] סחורתן כדי שלא יחללו ישראל את השבת על ידיהם : (כ) וילינו . והיו לנ[ים] הרוכלים והסוחרים ביום השבת מחוץ לירושלים פעם א' ושתי פעמים כדי שיצ[או] בני ישראל לפתוח השערים ולקנות מהם בשבת : (כא) ואומרה אליהם . התריתי באותם הרוכלים : אם תשנו . אם תוסיפו לעשות פעם שנייה : מן העת . מן א[ותו] יום והלאה לא באו ביום השבת : (כג) הושיבו נשים . אשר נשאו להם נשים [של] עכו"ם : (כד) חצי מדבר . הרבה מבניהם היו מדברים לשון אשדודי' כאמותם : (כה) ואכם . נתתי להם מלקיות להלקותם כדי להוכיחם ולהזכירם : (כו) גם א[ותו] החטיאו . כל שכן שתהיו א חטאים ע"י נשיכם של עכו"ם וזהו שנאמר בסמוך ול[כם] הנשמע וגו' בתמיה כלומר שלמה מלך ישראל נמצא חטא על ידי נשי' של עכו[ם] ואתם נשאתם נשים של עכו"ם להיות חוטאין : (כח) ומבני יוידע חתן לסנבל[ט] אחד מבני יוידע חתן לסנבלט צורר היהודים והברחתיהו מעלי למען לא יה[יה] רגיל בירושלים בשביל חתנו לראות את העיר ואת מוצאיה ואת מובאיה :

(כט) זכרה להם . הטובה אשר עשו : (לא) בעתים . לעתים היו כורתים עצים למערכה : ולבכורים . שהיו מביאים בכורים בפרק אחד לכל דבר ודבר קבעתי זמנ[ו] :

מצודת ציון

יהודם . שרי יהודה : (יט) צללו . מלשון צל : (כ) הרוכלים . מוכרי הבושם : (כא) לנים . מל' לינה : תשנו . מל' שנית : (כב) וחוסה . ענין חמלה כמו אתה חסת על הקיקיון (יונה ד') : (כה) ואמרטם . ענין תלישת השער כמו ואיש כי ימרט ראשו (ויקרא י"ג) : (כז) למעול . ענין חטא ופשע : (כט) גאלי . ענין טנוף ומאוס כמו ויגאלו מן הכהונה (לעיל ז') : (ל) משמרות . על דבר המוטל על אנשים הרבה לעשות כל אחד בזמנו קרוי משמר כי ישמור לבוא בזמן הקבוע לו ולא יעבור : (לא) מזומנות . ענין הכנה וקביעות כמו לעתים מזומנים (לעיל י') :

מצודת דוד

ביום וגו' . ר"ל ביום השוק שמוכרים בו את הצידה כי אז כולם מקובצים : (טז) והצורים . אנשי צור אשר ישבו בירושלים היו מביאים דגים וכל דבר הנמכר והיו מוכרים בשבת לישראל : ובירושלים . כאומר אף שהיא עיר קודש [ו]המקדש חללו בה את השבת : (יז) ומחללים וגו' . לקנות בה מיד הצורים : (יח) ה[לא כה] עשו . לחלל את השבת : הזאת . ר"ל הידוע לכל : מוסיפים וגו' . על החרון שכ[בר בא] על אבותינו : (יט) כאשר צללו . כאשר האריכו צללי השערים והוא לפנות הערב כי אז החמה בשפולי הרקיע ומתארך אז צל כל דבר : ויסגרו . לבל יבואו הסוחרים [עם] דבר ממכרם : לא יבוא . למען לא יבוא משא של כל ממכר בשבת דרך פתחים קטנים היו שם : (כא) מדוע אתם לנים . כי חשש פן יצא מי אליהם לקנות מה מהם : [אם] תשנו . אם תלינו שם פעם שנית ר"ל עוד פעם אזי אשלח בכם יד לענוש אתכם : (כב) אשר יהיו מטהרים . ר"ל שיטהרו לטבול ולטהר עצמן ויהיו באים ושומרים את השער[ים] בעוד יום ותהו לקדש את יום השבת ר"ל שלא יבאו משקדם היום כי לא לכבוד יחשב לשבת לבא משתחשך (כי כל המשמרות היו מתחדשות משבת לשבת כמ"ש בד"ה) : [גם] זאת . גם הטובה הזאת זכרה לי לזכות : כרוב חסדך . גם גמול מעשה הטוב לחסד יחשב וכמ"ש מי הקדמני ואשלם (איוב מ"א) : (כג) הושיבו . ר"ל הושיבו בבתיהם [ע"י] לקחתם לנשים : (כד) חצי . קצת מבניהם מדברים לשון אשדודית בלשון עם אמיתם : ובלשון עם ועם . ר"ל וכן קצת מבני יתר העובדות גלולים היו מדברים כל א[חד] כפי לשון עם אמותם : (כה) ואכה מהם . מקצת מהם : ואמרטם . תלשתי שער ראשם : אם תתנו . אם מעתה תתנו וגו' אזי יהיה עליכם עונש שבועה : (כו) על אלה . בעבור נשים עכו[ם] חטא שלמה כי המו את לבבו לחטוא לה' : ובגוים הרבים וגו' . ועם שבכל העכו"ם הרבים לא היה מלך כמוהו והדבר קשה להטות לב חכם אחר דעתו : ואהוב לאלהיו . וה[יה] אהוב לה' עד שהמליכו על כל ישראל והיה לו להיות א"כ נזהר מאד לקיים מצות ה' : גם אותו . עם כל חכמתו ואהבת ה' אליו לא התחכם להשיב כגמול ונשיו העכו"ם יכלו לפתותו להטות לבבו אחר דעתן ולחטוא לה' : (כז) ולכם . ר"ל א"כ כ"ש לכם שאינכם כשלמה היתכן להיות נשמע אליכם אשר תזידו לעשות את כל הרעה וגו' להושיב

מצודת דוד

ז׳ ולקחת נשים עכו״ם הלא בודאי ימו לבבכם לחטוא לה׳ : (כח) ומבני יוידע . מבני יוידע היה חתן לסנבלט ליגר היהודים : ואבריחהו מעלי . גרשתי הבן מן העיר על כי לא רצה לגרש אשתו העכו״ם ובעבורו היה עוד הסנבלט חותנו לבוא לירושלים והיה מרגל לדעת כל מה אשר נעשה בה ולכן גרש גם חתנו יוסיף גם הסנבלט לבוא עוד : (כט) זכרה להם . לענוש אותם על אשר גאלו ומאסו וגם בקחתם נשים עכו״ם כי עי״ז נפסלו מן הכהונה : וברית . וחללו ברית הכהונה ויש כי בברית הבטיח להם המקום ב״ה להיות משרתים בבית ה׳ וכמ״ש ברית כהונת עולם (במדבר כ״ה) ובאו אליו ונרמו לחלל הברית כי נמאסו מן הכהונה : (ל) וטהרתים. אבל אני הייתי מטהר אותם מכל עבודת כוכבים כי השביעם בה׳ שלא יקחו עוד מבנותיהם כמ״ש למעלה : ואעמדה. העמדתי משמרות הכהנים והלוים להיות כל אחד במלאכתו בקביעות גמור : (לא) ולקרבן העצים. את תקרובת העצים שעל מערכת המזבח קבעתי בעתים מזומנות מתי יביא כל אחד : ולבכורים. קבעתי זמן לבכורים עד מתי יביאו הבכורים מראשית פרי האדמה : זכרה לי. הזכות הזאת להטיב לי בעבורה :

חזק

מנחת שי עזרא ונחמיה

(א) ובשנת . טעם המלה גלגל : לכורש. במדוייקים מלא וא״ו וכן במסורת ב׳ חסר וסימ׳ הציר ה׳ אח. כה אמר כרש : (ב) כָל ממלכות . כ״כ : (יא) העלות . ברוב המדוייקים ה״א בצירי לא בסגול וכן ״ חברו שבמסורת ולפי ה ע ל ו ת הענין. פ׳ בהעלתך :
(א) נבוכדנצור . נבוכדנצר קרי והם שנים יתירין וא״ו עפ״ה ואידך לקדר ולממלכות אגור אשר הכה נבוכדראצור (ירמיה מ״ט) ראצור כתיב כמו שכתבתי שם וכן צריך להגיה במסורה דם. בס׳ קדמון כ״י כתוב ולי הו ד ה וגם בדפוס ישן מויניציאה יש הערה מזה בגליון ורבים ריס אשר אתנו שכתוב בהם ו י ה ו ד ה : (ב) רעליה . בס״ם הרי״ש בגעיא והלמ״ד בקמץ : י. בכמה ספרים הדל״ת בחטף קמץ וכבר כתבתי מזה במגלת אסתר ריש סימן ב׳ : מספר . מספר הראשון פ״א קמוצה והשני פ״א פתוחה רש״י : (ט) בני זכי . כתב ב״ע זכי כתיב וקרי זכי ונקרא בשתי לשונות ע״כ ובספרים שלנו כתיב וקרי בכ״ף ונמסר ב׳ זקף קמץ וחברו (בנחמיה סימן ז׳) . (ובעזרא סימן י׳) כתוב חנניה זבי עתלי והוא בבי״ת ונמסר עליו לית : (כ) בני גבר . אין דגש בגימ״ל : (כה) בני קרית יערים וגומר וארבעים . ברוב הספרים וארבעים בוא״ו : (לג) חדיד ואונו . בשני דלתי״ן : (מא) המשררים . במאריך : (מב) טלמון . ברוב הספרים מלא וא״ו : (מד) בני סיעהא . הבי״ת בגעיא בס״ם : בני שמלי . שלמי קרי ובש״ן שמאלית ברוב המדוייקים כמ״ש (בנחמיה סי׳ ז׳) : (מח) בני א. ברוב ספרים באל״ף : (נ) בני אסנה . וי״ם אסנא באל״ף ובאמת היה חלוף גדול בספרים ר דניאל ועזרא בכמה שמות ובכמה מלות בלשון תרגום שסופי תיבות שלהן אל״ף או ה״א עד שני ספרים מסכימים לגרסא אחת ואפילו ספר אחד פעם כתיב בה״א ופעם באל״ף ולא תפי כ״כ בחילופן לפי שהאל״ף וה״א אחיות אותיות הנשימה ומי שירצה לכתוב אל״ף יכתוב ובה״א יכתוב כמ״ש רד״ק בריש ד״ה עיין שם : נפיסים . נפוסים קרי : (נג) בני בצלות . געיא בבי״ת ב כ י : (נג) בני סיסרא . בגעיא : (נו) בני יעלה . הע״ין בשוא לבד וכן חברו חמיה סימן ז׳) והתם כתיב אל״ף והכא ה״א : (נז) הצביים . בכמה מדוייקים בשני יודי״ן : העלים . במדוייקים חסר וא״ו : בית אבותם . במקצת מדוייקים מלא וא״ו וכן דינו מכח ירת שנמנה במספר החסרים ולא יכלו להגיד ב י ת א ב ת ם בתראה שהוא (בנחמיה סי׳ ז׳) : תביה . בספרים ספרדים התי״ו בחטף קמץ וכן (בנחמיה ז׳) : הגלעדי אשם . עיין מ״ש ב׳ כ״א) : (סב) אלה בקשו . קלה הקו״ף : המתיחשים . בספרים מדוייקים כ״י התי״ו לבדו : (סג) הקדשים . הקו״ף בחטף קמץ : (סד) כל הקהל וגו׳ שלש מאות ששים . י״ם בוא״ו : (סט) שש רבאות . בס״ם האל״ף. נחס : ג (ג) מכונת״ו . מכונתיו קרי : ויעל״. קרי : (ד) ועלת יום ביום . כן כתיב וְעֹלַת לא וְעוֹלוֹת כמ״ש בדפוס רע״ת מויניציאה: פע . הפ״א פתוחה במדוייקים וכן דינה מכח המסורת דפרשת עים (ומלכים ב׳ י״ו) : (ה) המקדשים . כ״כ בלא מאריך בה״א בס״ם : (ז) ושמן לצדנים . המדוייקים חסר יו״ד קדמאה וכן נכון עפ״ה (דשופטים י״ח) ושם הארכתי : אל ים יפוא . ן ב׳ מלין דכתיבין אל״ף בסוף תיבותא ולא קריין וסימן במסורה ריש סדר לך לך (ודניאל) (י) במצלתים. הבי״ת בפתח עפ״ה וחברו אסף הראש (בד״ה א׳ י״ו) ובשניהם הב׳ סמוכה במאריך וכמ״ש קלה בס״ם : להלל את ה׳. בדפוס ישן להלל א ל ה׳ וטעות הוא :
ד) ולא אנחנו . ולו קרי : אסר חדן . חדא מלה וי״ם תרתין מלין כמ״ש במלכים וישעיה : ד) ומבלכים . ומבכלים קרי : (ט) והכרים . כל לישנא דאגרא כתיב שי״ן בר מן דין דכתיב כמ״ש במזמור ס״ג : (ז) ובימי ארתחששתא . בספרים מדוייקים זה לבדו תי״ו שניה בקמץ נמסר עליו ל וכל ארתחששתא שבענין שי״ן ראשונה ימנית ושני׳ שמאלית ברוב הספרים ובקצתן סמ״דבכולן במקום שי״ן שניה אמנם במסורת נמסר סימן מן ריש ספרא עד ואחר הדברים סימן ז׳ ארתחששתא בשי״ן ומשם עד סוף סיפרא ארתחשסתא בסמ״ך וכלהון ארתחשסתא בשו״א כן מצאתי במסורת טוליטולא : כנותו . כנותיו קרי ובספרים מדוייקים הנו״ן בקמץ ״ו נעם בחולם כמו שהיא נעם במלת כנותהון וכנותיה שבענין וכתב רד״ק שיש לנו בזה בדברי רז״ל בפ״ק דכריתות מי דמי שבת ועכו״ם אנא יתסון תסון פי׳ בדיניהם ובכל המתחבר אליהם ע״כ ואיכא נוסחא אחת התם ואין זה מכוונת החיבור ן בערוך ערך כן הראשון :(ט) ארכוי . ארכויא קרי : דהוא.דהיא קרי :עבדיך . עבדך קרי : סלקו. י״ם סליקו מלא יו״ד: ובאישתא. כ״כ בס״ם והאל״ף והיו״ד נחין ובקצת ספרים נכתב ן ובישתא קרי : ושורי אשכלילו . ושוריא שכלילו קרי והוא חד מן ב׳ מלין תניינא נסבא מן א ואידך (בשמואל ב׳ כ״ה) כמ״ש שם : (יג) מלכים . במקצת ספרים מלכין : (יד) כל קבל. ף בחטף קמץ ובלא יו״ד אחר הבי״ת : (טז) לקבל. הקו״ף בחטף קמץ : (יח) קרי קדמי . ף בחטף סגול על פי המסורת וכן חבירו דלקמן : קדמי . הקו״ף בקמץ בס״ם וי״ם בחטף : (כא) טעמא יאשם . בכל ספרים ישנים מהדפוס וכ״י השי״ן בקמץ ולא בצירי : (כב) הוו . א בחטף סגול ובקצת מדוייקים בחטף פתח : (כג) קרי קדם . קו״ף קדם בחטף קמץ : אזלו בבהילו . הבי״ת רפויה מכלול דף ק״ח : והוא בטלא. הבי״ת במאריך בכ״י :
(א) נביאה . נביא קרי וכן חברו דלקמן בסי׳ ו׳ : נביאיא . יו״ד ראשונה פתוחה ושני׳ קמוצה וכן דלקמן בסמוך : יהודיא . אין דגש ביו״ד שני׳ : (ב) ושריו . היו״ד נחה והוא״ו נקראת ומלת מלכא שריו והשורק שבוא : (ג) פחת עבר נהרה . במקרא גדולה בטעם קדמא ואזלא שבוא : (יא) מקדמת דנה . ובדניאל ו׳ מן קדמת דנה מסורת סוף פ׳ שמות : (יב) כסדיא . ה קרי : ועמ ה הגלי . רפי : (יד) די פתם שמה . בכמה ספרים מדוייקים בשי״ן שמאלית ׳ פי׳ הכתוב שכורש שם ששבצר נשיא ופחת ליהודה כמאמר הכתוב בריש סיפרא ויספרם בצר הנשיא ליהודה אמנם לפירוש רש״י והיחייא קריאת המלה בשי״ן ימנית לשון שָׂם : אלה מאני׳. אל קרי ואין לו דומה בכל לשון תרגום ועיין מ״ש (בד״ה א׳ ב׳) אזל אֵל ו: (טז) ששבצר דך . הדלי״ת בצירי ומן רישא דסיפרא עד אדין ששבצר דך קרי ומן אדין ששבצר עד סוף תרגום דך קרי :
ב) וכן כתוב בגוה דכרונה . בס״ם הה״א בלא מפיק ואינה לכנוי ר״ל שכן הי׳ כתוב בתוכה לזכרון וכן פי׳ החכם יחייא אבל לפי רש״י ז״ל הה״א במפיק לכנוי הנקבה שכן פי׳ זכרון : (ד) תתיהב. בחירק הה״א : (ה) לקבל . הביתי״ן רפויות : (ח) די תעבדון. במדוייק ״ן בפתח והשוא נח : (ט) די בירושלם . הבי״ת רפויה : (יג) לקבל . הקו״ף בחטף קמץ : חגי נביאה . ב׳ כתיב כן וסי׳ והתנבי דלעיל ריש סי׳ ה׳ ודין : (טו) ושיציא . חד מן י״ב דכתיב אל״ף בסוף תיבותא ולא קריין וסי׳ במסורת (דניאל ג׳) וריש פ׳ שלח לך : לחטיא . לחטאה ק׳ : (כ) לְכָל־בְּנֵי הַגּוֹלָה. לא לִבְנֵי : (כא) וְכֹל הַנִּבְדָּל . בס״ם המדוייקים וְכֹל בחולם ובטעם רביע : (כב) והסב . הוא״ו בגעיא :
י) ולעשת . במדוייקים כ״י חסר וא״ו אחר שי״ן : (יג) מתנדב . הדלת בפתח וי״ם בצירי : מן עמא.ברוב המדוייקים באל״ף:(יד) כל קבל. בחטף קמץ : מן קדם . בחטף קמץ : בדת . ת ובמסורת ב׳ וחברו השכחנא עלוי בדת אלהי׳ (דניאל ו׳) וכן פירשו המפרשים : (טו) ולהיבלה. ם : נהלה במפיק הה״א : משכנה . בחירק הה״א ויש נ״א בפתח : (יז) כל קבל. בחטף קמץ :

(יח) עליך . עלך קרי : אחיך . אחך קרי : תַעַבְדוּן . בפתח הע״ין ובשוא נח הבי״ת וי״ם תַעְבְדוּן בשני שואין : (יט) קדם . בחטף קמץ : (כה) דאלין . דינין קרי : לא ידע . בקמץ היו״ד לא בשוא : (כו) לשרשו . לשרש קרי :
ח (א) והתיחשם . התי״ת בשוא לבדו במדוייקים : (יג) יעיאל . כן כתיב בספרים קדמונים ובכל ס״ם ביו״ד ואין כאן קרי וכתיב כלל גם לא נמנה במסורת עם מלין דכתיבין וא״ו באמצע תיבותא וקריין יו״ד : ושמעיה . העי״ן בשוא לבד : (יד) וזבוד . וזכור קרי והוא חד מן מלין דכתיבין בי״ת וקריין כ״ף ומן ב׳ מלין דכתיבין דל״ת וקריין רי״ש ואידך ותאמרי לא אעבור (ירמיה ב׳) : (טו) אל הנהר . ברוב המדוייקים אל״ף בסוף תיבה והה״א בחטף פתח וכן מצאתי במסרה כ״י כל עזרא אהוא ה״א וכתיב אל״ף ותרי עשר אתוה תי״ת וכתיב ה״א : (יז) ואוצאה . ואצוה קרי יש מחלוקת בכתיבת המלה הזאת בין הספרים אך בקריאה כלם שוים וכמו שכתבתי כן מצאתי במ״ג במערכת אות הוא״ו עם ס״ב מלין דכתיבן מוקדם מאוחר וכן הוא בפי׳ הראב״ע: הנתונים . הנתינים קרי והנו״ן בדגש : (יח) ויביאו לנו . האל״ף בדג״ש וזה א׳ מן ד׳ מקומות שנמצאות כן וסימ׳ מסרתי בפ׳ ויהי מקץ סימן מ״ג : מחלי . בשוא לבד : (יט) ישעיה . עי״ן בשוא לבד : (כב) חיל ופרשים ׳ בעשרים וארבע של החכם לוצאטו נכתב בגלדו בגליון ר כ ב דומה שמצא כן באיזה ספר וכן נראה מפי׳ רש״י והחכם יחייא אמנם בספרים שלפני כתוב ח י ל : לעזרנו . העי״ן בקמץ לבד והוא תטוף : (כה) ואשקולה . בחטף קמץ ומלא וא״ו ובעל המסורת חשיב ליה הכא עם מליין וא״ו בלישנא ובמסרא רבתא חשיב ליה כמי עם מלין דיתירין וא״ו וחטפין קמצין. ועיין עוד מ״ש (בירמיה סימן ל״ב) : (כו) ואשקלה על ידם . הקו״ף בשוא ופתח : (כז) וכפרי זהב ׳ נמסר עליו לית חסר : (ל) משקל הכסף והזהב . בספרים מדוייקים כ״י הקו״ף בקמץ וכן כתבו ר׳ יונה בס׳ הרקמה עם הזרים שבאו בקמץ אע״פ שהם סמוכים : (לא) ונסעה. נדגש הסמ״ך שלא כמנהג רוב הבנין הרפים: (לה) עלה לה׳. במקצת ספרים מלא וא״ו וכמ״ג לית חסר בסיפרא:
ט (א) ופחוות . ברוב המדוייקים בשני ואוי״ן וכ״כ רש״י ז״ל : (ו) רבו ׳ בקמץ הרי״ש ורפיון הבי״ת : למעלה ראש . בדגשות הרי״ש במדוייקים : (ז) נתנו . דגש הנו״ן לצורך נו״ן השורש הראב״ע ורש״י : (ט) ויט עלינו . בפתחות היו״ד כמ״ש (בשמואל ב׳ י״ט) : (יב) ועתה בנותיכם . הבי״ת בגעיא : (יג) מעונינו . בקצת ספרים מעונינו ביו״ד הרבים : (טו) הננו לפניך . קל ובשוא הנו״ן הראשונה ואינון ד׳ בקריאה על פי המסורה וסימ׳ סדרתי ביהושע ט׳ :
י (ג) מבני עולם . עילם קרי : (י) ותשיבו . במקצת דפוסים כתוב וַתָּשִׁיבוּ התי״ו בקמץ וטעות הוא כי אינו אלא בחולם : (יב) כדבריך . כדברך קרי : (יד) לכל הקהל . הלמ״ד בגעיא : וכל אשר ׳ נמצא בקצת ספרים ו ל כ ל ובטלים במיעוטם : ההשיב . ה״א שניה בחולם : (טז) לדריוש . מלה זרה בעבור היו״ד ואין לה שנית במקרא ומשפטה לדרוש הראב״ע ורד״ק בפי׳ וספר הרכבה וכתב בשרשים שרש שמל ובמכלול דף פ״ד כי לא מצאנו אות נוספו׳ נעם כי אם בראש המל׳ או בסופה זולת מלה זו ואפשר שהיא מלה מורכבת ואנחנו לא ידענו : (יח) ישוע בן יוצדק . כן כתיב לא יהוצדק : (כב) ומבני פשחור אליו עיני . במקצת מדוייקים מלא יו״ד אחר עי״ן ועל ומבני זתוא אליועני דלקמן נמסר לית חסר ול״ע במ״ג : ישמעאל נתנאל . במקצת ספרים ונתנאל בוא״ו ואין לחוש אליהם : (כג) קליטא . יש ספרים בה״א : (כח) ומבני בבי. בי״ת ראשונה דגושה : (כט) ירמות . ורמות קרי : (לא) ישיה . יו״ד שניה דגושה: (לב)מלוך. בשורק : (לה) כלוהי . כלוהו קרי כן הוא בס״ם מלא וא״ו אחר למ״ד בכתיב : (לז) ויעשו . ויעשי קרי : (מ) מכנדבי . בספרים מדוייקים הכ״ף אחר המ״ם לא בבי״ת וראיה גדולה לדבר שהרי היא סימן לפסוקי פ׳ לך לך שהם קכ״ו : (מג) ידו . ידי קרי : (מד) אלה נשאי . נשאו קרי :
א (ב) ויבא חנני . במקצת ספרים הטעם בנו״ן הראשונה ובקצתם בנו״ן שניה ויש לקיים גירסא הראשונה שכן הוא ולאוה את חנני אחי לקמן בריש סימן ז׳ ובסי׳ י״ב ויהודה חנני וכן (במלכים א׳ י״ו) (ובד״ה א׳ כה) : ואמר אָנָּא . בס״ם בטעם א׳ לבד בנו״ן ועיין מ״ש בהלל : (ט) והבואתים . והביאתים קרי ועיין מסו׳ (ירמיה סי׳ כה) במ״ג : (יא) אָנָּא אדני . ברוב הספרים בב׳ טעמים ובהלל הארכתי : והללי תה נא. מלעיל ובמדוייקים הלמ״ד במאריך ועיין מ״ש בסוף הלל :
ב (ח) את שַׁעֲרֵי הַבִּירָה אשר־לבית. כך הם הטעמים במדוייקים : (יג) ואהי שבר בחומת ירושלים . וכן ואהי ש ב ר בחומה שבסמוך שניהם בשי״ן ימנית לרש״י לשון שבירה ולראב״ע ורד״ק בשי״ן שמאלית ענין מחשבה או סברא ומסו׳ מסייעא לה שעל אלו השנים אומרת ב׳ וחסר ואילו בשי״ן ימנית איכא אחריני : אשר הֵמ ׀ פרוצים . הם פרוצים קרי והוא חד מן ט״ו מלין דכתיב מלה חדא וקריין תרתי וסימן (בד״ה א׳ כו) ועיין בפי׳ אבן עזרא ומה שכתבתי (בישעיה ט): (טו)ואיתר עשה המלאכה . בה״א : (יז) נלאתו . בדגש הלד״י :
ג (ג) בני הסנאה . בדג״ש הסמ״ך : (ה) הביאו צורם . ב׳ חסר אל״ף בלישנא ואידך באחד ענק מצורונים : (ו) המה קרוהו . בצירי הקו״ף כחברו דלעיל והם ב׳ מלא ובענין וכן כתב רש״י שאין הקו״ף נהוגה לינקד בחירק בענין זה מפני ריש שלאחרי׳ כמו ברך הרף : (ח) עזיאל בן חרהי׳ . ברוב ספרים מדוייקים ה״א באמצע תיבה ונקוד שלה חטף פתח וי״ם חרתי׳ בחי״ת : (יג)השפות.בקמץ הס״א במקצת מדוייקים וכ״כ הראב״ע והשי״ן בשו״א לבדו: (טו) ויעמידו. ויעמיד קרי: (טז) הַגִּבֹּרִים . כן כתוב לא הַגְּבֹרִים : (יז) לפלכו . הכף דגושה רש״י . והגהת שרשים : (יח) אחריו החזיקו אחיהם . בחטף פתח החי״ת של אחריו : (כ) זכי . זכי קרי והוא חד מן מלין דכתיבי׳ בי״ת וקריין כף : (כג) ענניה . ברוב המדוייקים בקמ״ץ הנו״ן : (כד) בנוי בן חנדדו בחי״ת כחברו שלמעלה : (ל) אחרי החזיק חנני. אחריו קרי:מדה שני.ש נ י דהכירין שנית ב׳ כדין ואידך אל בית הנשים ש נ י דהסתר : (לא) אחרי החזיק מלכי׳ . אחריו קרי׳ : (לב) ובין עלית הפנה . חצי הספר בפסוקים : (לד) היכלו ביום ׳ בבי״ת : (לו) בארץ שבי . במקצת ספרים קדמונים כ״י ומהדפוס ש ב י ה כמ״ש וכך הוא בפי׳ רש״י ויחייא ומאיר נתיב גם בעל א״ת כתב שהיה בגליון עשרים וארבע שלו ותמיהא לי מילתא טובא : (לז) ואל תכס על עונם . בכל המדוייקים כתוב ו א ל בוא״ו וקשיא לי דהא חזינן בחילופי דפליגי בי׳ מערבאי ומדינחאי ולמערבאי בלא וא״ו :
ד (א) שמע הסנבלט . אין דגש בנו״ן : כי החלי . בדגש הלמד : (ז) ואעמיד . בחטף פתח העי״ן וכן חברו שבפסוק : באחתיים . בלאחיתים קרי והלמ״י דגושה : רמחיהם . בכל ספרים שלפני הרי״ש בקמ״ץ העוף ובשרשים כתבו בתחלה בשוא הרי״ש וקמ״ץ המ״ם ר מ ח י ה ם ואח״כ כתב ובמקצת מדוייקים ר מ ח י ה ם בקמץ הרי״ש על העיקר במשקל חדשיכם ומועדיכם וכ״כ ר׳ יונה ע״כ ובספר מכלול דף ר״ח כתב שהוא קמץ : וקשתתיהם . בדגש השי״ן ורפה התי״ו כן הוא בכל ס״ם ועיין מ״ש (בתילים לז) ובדוכתי אחריני : (ט) ונשוב . ונשב קרי : (י) והסריניה . במקצת מדוייקים כ״י בשי״ן שמאלית וממה שכתב רד״ק בשרש שדה משמע שכל כוונא בזה שפירושו לבוש ברזל בשי״ן ימנית האמנם כיון שמצאנו לבשו הסרינות (בירמיה מו) וכן ואל יתעל השרינו (בירמי׳ כ״א)יוכל להיות שימלא ג״כ בשי״ן שמאלית כן נ״ל : (יא) עמהם . לית וכתוב שי״ן : (טז) והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה . בדפוס ווניציאה שנת רע״ה כתוב וסי׳ וזו היא טעות גדולה מהמדפיסים ואולי סמך על נוסחאות שמצא בגמרא בריש פ״ק דברכות ובסוף פ״ב

דמגילה ואי משה לא אריא כי פעמים רבות נמצאו בגמ' מקראות שאינם כהוייתם כמו שכתבו התוספות בכמה מקומות ואין להקפיד בכך ועוד אכתוב מזה (בד"ה א ה) ע"ש: (יז) שלחו . בחירק וכן במסורת שלחו ג' וסימן מן שלחו אותה (ד"ה א' ח) ואיש שלחו בידו (ד"ה ב' כג) איש שלחו המים :

ה (א) היהודים. בדגש היו"ד : (ה) ואין לאל ידנו . במקצת מדוייקים חסר יו"ד אחר הדל"ת והמסורת מכרעת כמותם כי בסוף פרש' בראשית נמסר ידינו ו' מלאים ואין זה במניינם :
(ז) משא איש באחיו . זה אחד מן המקומות שקלקלו המדפיסים לכתוב משא בשי"ן שמאלית ותבונתן בגדן איש באחיו אתם נשים וכיוצא נעזבה לא את המשא הזה שבסמוך וכן ומשא כל יד. שכתוב בזה הס' סימן יו"ד הן ודומיהן שפירושן לשון הלואה כולם בשי"ן ימנית : אתם נשאים. נשים קרי והאל"ף יתירה בכתיב וכן במסורת נשים ג' ובענין הסי' וימלך לבי עלי. וגם אני אחי: השיבו נא להם . קדמאה נשאים כתיב ואחרא נשים כתיב : (ח) ויחרישו . החי"ת בחטף פתח : (ט) ויאמר . ואמר קרי וזהו אחד מן ד' דכתיב ויאמר וקריין ואמר וסימני' במסורת : (י) את המשא הזה . בשי"ן ימנית כמ"ש למעלה : (יא) כרמיהם זיתיהם . בדפוס ישן נמצא וזיתיהם בוא"ו ואין לחוש עליו:(טו) הזאת החזקתי. כן כתיב החזקתי לא התחזקתי:
ו (ב) יחדו בכפירים . בכמה ספרים מדוייקים מלא דמלא ובמלה כזאת יש חילוף בין מערבאי למדנחאי ולא נתברר מהו החילוף אולי הוא בין מלא וחסר והא החילוף הוא אי כתיב או קרי בכפירים בכ"ף כמו יחדו בכפרים ישלגי (ירמיה כ"א) : (ג) מלאכה גדולה . במדוייקים מלא וא"ו וכן הוא לפי המסורת (דאסתר ד) : (ו) וגשמו . ברוב הספרים הגימל פתוחה ולא קמוצה : (ח) בודאם . יתיר אל"ף : (ט) מיראים . היו"ד בקמ"ץ : ועתה חזק. כן כתיב ועתה במדוייקים לא והתה כמו שנמצא בדפוס ישן : את ידי. כן כתיב ידי לא ידיד כמו שהוא בקצת ספרים : ונסגרה . הנימ"ל בדג"ש: (טז) ויראו .לפי המסורת הוא ... מלשון יראה שכן נמנה עם ד' חסר יו"ד על כן נכון להיות היו"ד במאריך שהשוא נע כמו שמצאתי במקצת מדוייקים אבל לפי' רש"י שהוא מן ראה לא יהיה בו מאריך כי השוא נח :

ז (א) והמשררים. אין דגש במ"ם : (ב) חנני אחי. ברוב הספרים מלעיל כמ"ש לעיל סי' א' : (ג) ויאמר להם . ואמר קרי כמ"ש לעיל בסי' ה' : והעמיד. מלא יו"ד למערבאי :
(ד) וגדלה . המסורת ב' חד מלא וחד חסר וזהו החסר והמלא וגדולה היא הלי (קהלת ט) :
(ז) נחמני . ברוב הספרים כ"י הטעם במ"ם : מרדכי בלשן . במקצת ספרים הדל"ת בחטף קמץ כמ"ש (באסתר ב) : (טז) בני בבי . בקמץ הבי"ת : (כא) בני אטר לחזקיה . במדוייקים אין זקף קטן במלת אטר : (כד) בני חריף . בהרבה מדוייקים ... מלא יו"ד :
מאה שנים עשר. י"ס ושנים בוא"ו וברוב בלא וא"ו : (כז) ונטפה . מתחלפת ונטופה מלא וא"ו : (לא) אנשי מכמס מאה עשרים ושנים . בכמה ספרים מדוייקים כתוב עשרים בלא וא"ו:
(מג) לבני להודוה . ברוב הספרים כן כתיב וקרי ואין בהם להודי' קרי גם לא נמנה במסורת עם מלין דכתיבין וא"ו באמצע תיבותא וקריין יו"ד : (מד) המשררים . אין דגש במ"ם : (מח) בני שלמי. בשי"ן שמאלית ברוב המדוייקים:נפושסים נפישסים קרי :(נה) בני סיסרא.הבי"ת בגעיא בס"ס:
(נח) בני יעלא . העי"ן בשוא לבד כמ"ש בעזרא סימן ב' : (סב) שש מאות וארבעים ושנים .
בספרים כ"י מדוייקים וארבעים בוא"ו : (סג) בני חבי' . במקצת מדוייקים החי"ת בשוא ופתח וכן (בעזרא ב) : הגלעדי אשה . עיין מ"ש (בד"ה ב' כא) : (סד) בקשו . קלה הקו"ף: המתיחשים.
החי"ת בשוא לבדו במדוייקים כ"י וכן לעיל בעזרא סימן ב' : (סח) סוסיהם . שבע מאות שלשים וששה פרדיהם מאתים ארבעים וחמשה . במקצת ספרים כ"י מדוייקים גם בדפוס נפולי לא נמצא פסוק זה ובאחד מספרים הנזכרים מצאתי כתוב בגליונו לשון הזה מצאתי בהעתק סוסיהם שבע מאות שלשים וששה פרדיהם מאתים ארבעים וחמשה ולפי המסורת נראה שהוא טעות ע"כ. וזו היא המסורת שנכתב בספר הנזכר בקדמאה סוסיהם פרדיהם גמליהם בבתראה חסר סוסיהם פרדיהם וכתיב גמלים ע"כ ופי' קדמאה היינו דספר עזרא ובתראה הדין דנחמי' ויש לדעת כי במ"ג בסוף סיפרא כתוב סכום פסוקי דעזרא תרפ"ח וקשה כי בפרטן אי אתה מוצא רק תרפ"ו וע"ק כי חצי הספר בפסוקים הוא ויבין עלית הפנה כמ"ש לעיל בסימן ג' וכן הוא בכל הספרים וכשתחשוב משם עד ראש הספר אינם כי אם שמ"ב פסוקים ומשם ועד סוף הספר שד"מ לכן נראה שטעות נפל בדפוס וצ"ל תרפ"ו פסוקים וכן מצאתי בנסחא כ"י ולגרסת הספרים שאין בהם פסוק האמור למעלה אתי שפיר נמי חצי הספר דחצי הראשון שמ"ב פסוקים וחצי האחרון שמ"ג וכשתצרפם יחד יעלו לסכום תרפ"ה ועיין חילוף דומה לזה ביהושע כ"א : (עג) והמשררים. בלא דגש המ"ם :

ח (א) ויאספו כל. הכ"ף רפה : (ד) ומישאל . בוא"ו : והשבדנה . בפתח הבי"ת : (ז) ושרבי' .
ברוב המדוייקים הרי"ש בצירי לא סגול : הודי' . בדגש היו"ד : (י) לאדנינו . זהו אחד מן ז' מפקין אל"ף בלישנא כמ"ש בתילים סימן קל"ה : ואל תעצבו כי חדות . במקצת ספרים הצד"י בשוא ורוב המדוייקים בצירי : מעזכם . הזי"ן דגושה כמ"ש (בישעיה כ"ג) : (יב) ולעשות .
בחטף פתח העי"ן : (יז) מימי ישוע בן נון . בערכין פ' המוכר את שדהו מייתי להאי פסוקא והתם כתיב יהושע והכי איתא במדרש קהלת רבתי פסוק דור הולך ודור בא וככולהו ספרי דאית לן כתיב ישוע בלא ה"א וזהו שכתב החכם ז' עזרא ישוע נקרא בג' שמות ר"ל הושע יהושע ישוע והסי' אתמר בהדיא בירושלמי פ"ו דשביעית כי לא עשו מימי ישוע בן נון ולמה ישוע ר' הלל ברי' דשמואל בר נחמן פגם הכתוב כבוד הצדיק בקברו מפני כבוד הצדיק בשעתו. פי' צדיק בקבר יהושע שחסר הכ' אות משמו לכבוד צדיק בשעתו דהיינו עזרא הסופר והכי איתא באגדת שמואל פ' ע"ו :

ט (ג) רבעית היום ורביעית . לפי המסורת דסוף יחזקאל שניהם חסר יו"ד קדמאה וחסר יו"ד תניינא וכן במלא בקצת מדוייקים : (ד) שבניה בני . השי"ן בחירק לא בפתח: שרבי' . הרי"ש בצירי כמ"ש למעלה וכן בפסוק הסמוך : (ה) מן העולם עד העולם . חזינא למקצת ספרי דגרסי ועד בוא"ו ושיבושא היא דבמסורת מני לי' בהדיא דכתיב עד העולם בלא וא"ו :
(י) את* עשית . אתה קרי : (יא) במצולת . בחולם וברוב המדוייקים מלא וא"ו קדמאה וחסר וא"ו תניינא ולא נחוש למה שכתוב במסורה גדולה פ' בשלח ועיין מ"ש שם ובתילים פ"ח :
(יד) ומצוות וחקים . לית מלא תרין ואוי"ן ובירושלמי פ' ארבעה נדרים אמר ר' אלעזר בר אבינא מצוות שבת מליא להודיעך שהיא שקולה כנגד כל מצוותי' של תורה פי' מצוות דכתיב גבי שבת דכתיב ואת שבת קדשך הודעת להם ומצוות מלא ב' ואוי"ן : (טו) ולחם משמים נתת . במקצת מדוייקים חסר ה"א וכן מצאתי במסרה כ"י נתת ד' חסר בסיפרא וסימן ולחם משמים . ורוחך קדמאה דפסוק:(כ) והם במלכותם (דפ' ל"ה) ב' בו ע"כ . וכולהון בהאי ענינא והכי אשכחנא נמי במסרה רבתא דדפוסא פרשת תרומה דנמסר סימן מן ונתת נתת כ"ע חסר וקחשיב בגווייהו ד' אילין דאמרן ואיתמר נמי התם והם במלכותם ב' בו ובמסרה כ"י נמי דכוותה . ברם אשכחנא דכתוב בה ולחם משמים פליגא . ורוחך הטובה . פליגא . ונמצאת מסרה זו מוחלפת בגירסתה עם אותן שזכרתי והרבה יש כמותה בספרי המסורות : (יז) ורב וחסד .
חסד קרי : (יח) העלך . בדפוס נפולי כתוב העלוך כלשון הכתוב בפרשת כי תשא ובמלכים א' יב וגם בדפוס ישן מויניציאה יש הערה מחילוף זה . וזה טעות גדול מהמדפיסים כי המסורת מוכיח שכתוב העלוך שבפרשת כי תשא נמסר העלוך ג' ב' בפרשת כי תשא וא' במלכים : העלך ממצרים . במקצת ספרים ישנים מהדפים כתוב מארץ מצרים כלשון שכתוב בתורה ובנביאים ובכולהו נסחי עתיקי ודוקני כתוב ממצרים ולית פסיקא : נאצות. בסגול הנו"ן וכן חברו שבפרשה והם שנים במסורת : (כ) ומנך . במקצת ספרים הנו"ן דגושה ובס"ם בלא דגש וכן במכלול דף רמ"ו מה שמצאנו ומנך לא מנעת מפיהם . שהמ"ם פתוחה ידמה כי הנו"ן תדגש אלא שהוקשה כמו הרבה מן הדגושים : (כא) שלמתיהם לא בלו . במסרה גדולה ב' חסר בלישנא וסימן לא בלו שלמתיכם סוף פרשה כי תבא . וריח שלמתיך כריח לבנון (שיר השירים ד') וקשה כי מצאנו עוד שלמתיהם לא בלו דהכא חסר מכל הספרים ונמסר עליו ג' חסר בלישנא : (כב) לפאה . סוף פרשת תרומה לפאה דגש והדין דנחמי' לפאה רפי : ויירשו את ארץ. במאריך : (כג) הכבית . בחירק הבי"ת : (כ) ויירשו את הארץ .
בשני יודי"ן ועיין מה שכתבתי (במלכים ב' י"ז) : (כו) וישיעום . במקצת ספרים כתוב ויושיעום בפתח הוא"ו וברובן של מדוייקים הוא"ו בשוא : (לב) לשרינו ולכהנינו . במקצת דפוסים ישנים לכהנינו בלא וא"ו ובכל ספרים כ"י בוא"ו : (לד) ולעדותיך . הוא"ו נקראת כמ"ש בריש אלפ"א

בית"א רבתי דתילים : (לה) והם במלכותם וגו' אשר נתתי להם וגו' בכל המדוייקים חסר ... וכן חבר שבפ' אשר נתתי לפניהם וכן נכון עפ"ה שכתבתי למעלה : ולא שבו . הוא"ו ב... בס"ם : אשר נתתה לאבותינו . מלא ה"א ברוב המדוייקים וכן דינו מכח המסורות דלע... (נז) אשר נתת עלינו בחטואתינו . בה"א :

י (א) ואחיהם שבני' . בבי"ת וכן הכתוב לקמן : (יג) שרבי' . בצירי הרי"ש : (יט) נובי . ...
קרי : (כח) מלוך . מלא וא"ו : בענה . י"ס בענא באל"ף : (לב) המביאים . במדוייקים ... כמ"ש וסה"א במאריך : ומשא כל יד . בשי"ן ימנית כמ"ש לעיל סי' ה' : (לד) ולקדשים . ...
הקו"ף בשוא לבד וספרים אחרים בחטף קמץ : (לה) על קרבן . בשלש נקודות : (לח) אל לשכ...
הכ"ף רפי : ומעשר אדמתינו . בספרים מדוייקים העי"ן בשוא לבדו וכן לקמן בסימן ...
ומעשר הדגן : המעשרים . הה"א במאריך : (לט) במעשר . בשוא לבד העי"ן וה...
בהעשר ן' עזרא ורד"ק : יעלו את מעשר . בספרים ... מדוייקים העי"ן בחטף ...
ובמסרה רבתא מעשר ג' דגשין ר"ל בשוא הטעם וכל מעשר הארץ מזרע הא...
וכל מעשר בקר וצאן (פ' בחקתי).כי את מעשר בני ישראל (פרשת קרח) ע"כ. מהכא מ...
דכל שאר מעשר דשי"ן דילהון בפתח רפויין ר"ל שהעי"ן נח"פ וכ"כ בעל מש"ה מסו' בס מאמר ג' ...
תנינהי איכא במילתא חדא דאשכחן פסוקי אחריני טובא דכתיבין מעשר בשוא לבד ותרתי מ...
בפ' ראה מעשר דגנך תירשך. את כל מעשר תבואתך. ותרתי אחריני ביחזקאל סי' מ"ה ...
בפ' כי תכלה לעשר את כל מעשר. יחד בד"ה ב' ל"א מעשר בקר וצאן וחד בסופ...
הביאו מעשר הדגן ועוד קשה דלא אשכחן בחטף פתח בספרי דיקי רק הדין דנחמי' ...
מעשר וכן מסור עליו בס"א מטוליטולא לית חטף פתח ואחרא חטף ומספקא לי מילתא ...
וקשיא לי כמה שני ולא שניא בה מידי דאית בה משמא משום דאית בה קיעורי וכמה ספ...
טעו בה ואטעו לכולהו ספרי וצריכא ודאי עיונא ודקדוקא והשתא לפום מאי דחזיתי ברח...
דשמיא אשכחנא נוסחא דיקא וברירא כנהורא וליכא למינדע מינה דכל ספרי עתיקי קיימי ...
ודא היא כל קריא מעשר במ"א והיה הכהן בן אהרן דסופי דעז"א . וכל מעש...
המעשר דכוותי' בר מן חד בעשר הלוים דוהי' הכהן בן אהרן ע"כ .
וכמ"ק דילן נמסר על בעשר : הלוים לית ואחד לעשר והוא כי ...
לעשר דכי הכא והזינא נמי מסר' אחריתא בהאי לישנא וסימן כל מעש...
חטף בלא חטף פתח בר מן אחד חטף פתח והיה הכהן בן אהרן וכל מעשר
המעשר דכוותי' חטף פתח בר מן אחד בעשר הלוים ע"כ. והלין תרי ... לישנא
אורחא אית להו ונסחי מצליא ניהו ולית בהון ספיקא כלל . והכי ...
כולהו פסיקי שפיר :

יא (א) הפילו גורלות . בכל ספרים ישנים מלא דמלא וכן דינו מכח מסורת ריש פ' אחרי...
שנמסר בה ד' חסרים וא"ו קדמאה בלישנא ואין זה מהם : (ז) בן מעשיה . לא יתכן ...
ביו"ד : (יב) עשה המלאכה . בספרים מדוייקים עשה בה"א וכן ראוי כי לא נמנה בפרשת ...
עם ע"ז עשי כתי' יו"ד בקריאה : בן פלליה . בדפוס ישן כתוב פללי' וטעות גמור הוא : (יג) ...
לאבות . בס"ם הלמ"ד בשוא ויו"ם בקמץ : (יז) בן ידיתון. ידותון קרי : (כב) עזי בן ...
בבי"ת : (כה) ויקבצאל . במקצת מדוייקים אין דגש בקו"ף ובס"א כ"י נגררה היו"ד ...
הדגש : (לא) ועיה . במדוייקים כ"י בס"א : (לד) חדיד . בשני דלתין :

יב (ד) גנתוי.בס"א כ"י ובדפוס ישן גנתון בנון ובכל שאר ספרים ביו"ד : (ח) בנוי . בשורק ...
שרבי' . בצירי הרי"ש : הידות . בדגש היו"ד עיין מכלול דף קס"ט ושרשים שרש ידה ...
הרכבה לר' אליהו הלוי אות הס"א : (ט) ועני . ועני קרי : (י) ואלישיב *את יוידע.מקצת ס...
כתוב ואלישיב הוליד את יוידע אבל בספרים ספרדים כ"י מדוייקים וגם בספר ישן מ...
ובדפוס נפולי אין בהם תיבת הוליד ולא עוד אלא שנכתב עליו לית חסר הוליד : (יד) למלו...
למליכו קרי כן הוא בספרים מדוייקים : לשבני' . כן כתיב : (טו) עדנא. בשוא נח : ...
בסגול החי"ת : (טז) לעדות . לעדיא קרי : (יז) למנימין . מלא ע"פ המסורת : (כב) על ...
דריוש. במסורת פרשת ויחי נמסר מן ע' על דסבירין עד וקרינן על כמ"ש לקמן בסא...
דריוש . י"ס בפתח ועיין מ"ש בדניאל ריש סימן ו' : (כד) שרבי' . בצירי הרי"ש : ...
בבי"ת : (כז) בקשו . קלה הקו"ף : (כח) המשררים . המאריך בס"א : (ל) ויטהרו הכה...
בספרים כ"י מדוייקים הטי"ת בפת"ח : ואת השערים . בדפים נפולי כתיב השוערים ...
הוא : (לא) ואעלה . במדוייקים הלמ"ד בסגול וכן משפטו מכח המסורת והם כתובים כן ...
בעמוס סוף סימן ד' : (לו) ואחיו שמעי' . בס"ם שתי המלות בגעיא . מללי גללי . ...
ספרים מדוייקים שאות אלו שניהם במאריך ובחטף פתח וכ"כ ר' אליה המדקדק בפרקי ...
שיר י"ב ועיין עוד מ"ש המדקדק בהגהת מכלול דף לד והגהתו היא על דפוס קושטאנטינא ...
שכתוב שם אבל מללי אינה מן המנין ר"ל אבל תללי וכבר הרותתי בזה הענין בריש פרשת ...
עיין מ"ש שם : הניני . הטעם בנו"ן ראשונה כמ"ש לעיל סימן א' : (לז) ועד שער המים ...
בס"א כ"י ישן כתוב ועל וכן רשם החכם לונזאנו בגליון ספרו אמנם בכל שאר ספרים ...
ועד : (לח) למואל . לית ויתיר אל"ף וכ"כ בשרשים באל"ף נאה אחר הוא"ו : (לט) ועל ...
הישנה ועל שער הדגים ומגדל חננאל . במסו' פרשת ויחי נמסר סימן מן מ' על דסביר...
וקריין על ושנים מהם אלו שבפסוק זה ומה שכתוב שם י"א נראה לכני' ט' שבפרטן אינ...
מונא כי אם ט' ואלו הן ויכרתו על גידון פ' ויחי. על המעברות (יהושע ב'). על מי ...
(יהושע יג). על עבת (שופטים ז). על גבעת גרב (ירמי' ל"א). ועל כנף שקוצים ...
ט) . על מלכות דריוש דלעיל . ועל שער הישנה . ועל שער הדגים ומגדל חננאל ב' ...
ט' ועד השתא לא אשכחנא יתיר : (מא) אליועיני . בהרבה מדוייקים מלא יו"ד אחר ...
הוא במסורת ועיין מ"ש בס' עזרא סימן יו"ד : (מג) שמחת ירושלים מרחוק . ערכובי ...
יש כאן י"ס שגורסים ירושלם עד מרחוק.ובספ' קדמון כתוב ירושלם למרחוק וכדפוס...
עד למרחוק והגירסא הנכונה אצלי ירושלם מרחוק וכזאת מצאתי ברוב מדוייקים כ"י ...
וכן במאיר נתיב גם החכם לונזאנו הגי' כן בספרו וכתב בקדמון אין עד וכן בס"ם:(מד) ולמעשו...
בקצת ספרים העי"ן בשוא ובמדוייקים בפתח : (מה) כמצות דויד. בכ"ף : (מו) ראש*.ראשי ...

יג (א) שמנו . במקצת מדוייקים חסר וא"ו ומה שכתוב במסורת בכלל המלאי' לא יבוא עמ...
הוא אותו של תורה בפרשת כי תצא : (ב) ויהפך אלהינו הקללה . בכל ספרים מד...
כ"י שלפני חוץ מאחד אין בהם מלת את ועיות סופרים הוא שעל הרגל לשונם הלכו בא...
תורה וגם החכם לונזאנו כתב בספרו שבספר קדמון וספרי ספרד אין בהם מלת ...
(ה) האלהים את המנחה והלבנה . יש ספרים שכתוב בהם את הלבנה והמסורת מוכיח ...
והלבנה . ותסר . וא"ו אחר הבי"ת שכן אומרת והלבנה ב' א' חסר וא' מלא והמלא הוא ...
א' סימנן ע' וכן בספרים כ"י מדוייקים : (י) מנות הלוים לא נתנה . כן כתוב למערבאי ולמ...
נתנו : והמשררים . אין דגש במ"ם : (יא) ואקבצם . יש ספרים ואקבצם וברוב המד...
שלפני בשני שואים וכן הגי' החכם לונזאנו בספרו בשם ס"ם : (יב) ... מעשר.העי"...
לבדו בס"ם המדוייקים וכבר נתבאר זה הענין על תשלומו למעלה בסימן יו"ד : וסילכר לא ולו...
וכן על אוצרות דבתרים תרווייהו מלא דמלא במס' אחריתי דאיתא (בירמי' נא) ועיי...
(בד"ה א' ע') : (טו) ועמסים . בגעיא הוא"ו : ומביאים ירושלם . כ"כ לא ירוש...
(טז) מביאים דאג. לית כתיב אל"ף : לבני יהודה ובירושלם . כן כתוב בוא"ו ומי...
בירושלם בלא וא"ו טעה שכן נמסר (בירמי' סימן כ"ז) יהודה ובירושלם ג' דסמיכין ...
וסימנהון וגם את האבות דיאשי' דמלכים ואם נביאים הם (ירמי' כז) . והצרים ...
דעזרא וכן מצאתי במסורת כ"י : (יח) גללו . הלמ"ד בשוא לבדו כדרכנו והם ג' במסו...
ודשירת הים וסוף חבקוק אנ"ך : לא יבא משה . בדפוס ישן כתוב ולא בוא"ו ואין כן ...
ספרים : (כא) מן העת ההיא . בכל ספרים כ"י מדוייקים כן כתיב ביו"ד לא כדפוסים ...
ההוא בוא"ו וקרי ההיא : אשדודיות עמוניות . תרווייהו מן תיבותא דהטפין קמצין ...
וא"ו במסרה רבתא אות וא"ו:(כה) ואקללם . קל הלמ"ד : (כז) להשיב . חסר וא"ו וכן ...
להושיב ב' חד חסר וחד מלא וסימנהון עם נדיבים דתפלת חנה מלא נשים נכריות ...
(ל) וטהרתים. ב' בקריא וסימנהון מכל נכר. מכל עונם (ירמי' לג) : ה' לטובה יזכינו ...
חטאתינו יטהרנו. אמן :

יעקב בן חיים בן יצחק ן' אדוניהו יש"ו עמ"הן כל איברי דלקו והרתיחו כסיר
מצולות הרעיון וירופף חוג הגלגל העליון ונבקע הקרום התחתון והעליון כדי
לים ולהתאים כ"ד זה ונקשרו בתוך לבי זממי לולאותיו והאירו עין שכלי להבותיו
ז תוך לבבי אש פלדות לשבץ משבצות בדרכי הניקוד והנגינות להיותם בטבעות
יה אפודות ולא יזחו שרשרות העבותות מעל המשבצות והם אסופות מלקט קוצרי
ות דלא ידענא לפרסומי להם שמות וחבטתי אשר לקטתי ויתי השעורים איפות
בנחלי האלפא ביתות איש על דגלו באותות:

המחבר אמת הדבר כי הנקוד נתן בסיני אך שכחוהו עד שבא עזרא וגלהו
ככתוב ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא וגרסינן
א דנדרים פרק אין בין המודר מפורש זה תרגו' ושום שכל זה המסורת ויבינו
רא זה פיסוק הטעמים. אך לא נתן להכתב כי דינו כדין תורה שבעל פה:
תועלת גדולה בדבר כאשר אבאר בע"ה כי על ידי הנקוד והנגינות נדע פיסוק
מים ופתר הפסוקים והמלות: ואבאר תחלה דיני הקמץ גדול והפתח ואין
לדבר למה נקראו שמותם כן. ידעו כל חכמי לב כי כל התורה כלה משפטה
בקמץ גדול לולי ח' מבטלין ואלה כלל שמותם. סוף פעולה. דג"ש. שב"א.
מוש. א"י בין באמצע תיבה בין בסוף תיבה. אהו"ע באמצע שם דבר. מק"ף.
דנקות. ואבארם איש על מקומו:

אשון סוף פעולה כמו אמר. שמר. אכל. וכל עניני סוף פעלה עבר ועתיד ויצא
מכלל סוף פעולה כל פעל אשר סופו אל"ף או ה"א כמו עשה. בנה. קרא.
אשר נקמצים. ויש לתת טעם לפי אשר סופי פעולה ברבותם יבא שב"א
פעולה כמו אמרתי אכלתי. ושב"א מבטל קמ"ץ כאשר אבאר בע"ה אבל עשה
לא יולד בהם שב"א ברבותם כי יאמר בהם עשיתי קראתי לכן נקמצים ועל כן
ם מפיק ה"א בה"א סוף הפעולה נפתח כדין שאר סוף פעולה כמו גבה לבי
לך בשרי נגה אור כי יאמר ברבותם גבהתי כמהתי. ואם המפיק ה"א בה"א
לא יבטל הקמץ כמו לעבדה ולשמרה. עוד יצא מכלל סוף פעולה כל נפעל
כמו והוא נכבד מכל בית אביו כי אין נגרע קול ברמה נשמע לב נשבר ונדכה
והקול נשמע בית פרעה ומת או נשבר עבר השמה על כל נפתחים וכן מוקטר
מורדף בלי חשך וכן כל משקלות הנו' בכל הגזרות והטעם גם בזה כי ברבות
עבר יולד שו"א בסוף פעולה מה שאין כן בהוה כי בעבר יאמר מן נכבד
תי ומן נשמר נשמרתי בהוה יאמר נכבדים נשמרים עוד יצא מכלל סוף פעולה
פעולות השניים הנקראים עלומי עין פועל כמו שב קם רץ וישב ויקם וירץ אף על
כי ברבותם יולד בם שב"א כמו קמתי שבתי. והטעם כי בכלם עי"ן פעל' נעלמת
הקמץ לתשלום האות כ"א היו במלואתם יתכן לומר קים שיב ומן גל גיד וקן
העים קיץ ומצאנו מן קם וקאם שאון בעמך ומן רם וישבה וראמה תחתיה
זיות או"י נעלמות בהם נהפך אז הסוף פעולה לראשה כמו הקוף שבקם והיא
פעולה ואז היא מבטלת הקמץ. השתא היא ראש פעולה ודינו קים גם על
שבה נגינתם היות למעלה כמו שבו על עונות אבותם ואינו כמו שבו ויבוזו הכא
שבה לשון שבי וכן שתו מן שתה ושתו ולעו מן שתה והנה רבות כי השניים
נם לעיל מפני העלמת העי"ן והנגינה באה לתשלום אות החסרה וחטופי למד
טעמם למסה תמורת חסרון הה"א אך מלת תם הכסף וחם לאדני
הלבב נפתחים כמשפטם כי לא נגזרו מגזרת עלומי עי"ן פעל אמנם המה
ית בעלי הכפל מן תמם חמם רכך ועוד ברבותם יולד בם דגש למלאת
ון אות הכפל כי יאמר תמו רכו דבריו חמותי ראיתי אור ודגש מבטל קמץ
שר אבאר בע"ה ומכלל השנים הנקמצים יצאו מלות ויסר את אופן מרכבותיו
אותו בחרש על תצר את מואב והטעם מפני שהם מבנין הכבד הנוסף והיה
י להיות ויצר ויסר רק שאות רי"ש גורמת בהם לשנותם ודי אם תמנם להעלותם
ינם אחת מפת"ח קטון לגדול אבל ויסר אליה האהלה שהוא מבנין הקל קמוץ
פמו אמנם במלת ויקם וישב ודוגמתם מן השניים אין לנו טעם לקמצותם כמו
ם שב רץ אשר בארתי טעמם למעלה על כן נראים דברי רבי יהודה בן חיוג
ל הדייקנים אשר אמר כי ויקם וישב סופי פעולתם המה חטף קמץ ודרך
ופרים לנקוד קמץ תחת קמץ חטף במקום שיש אחריו מבטלי קמץ וסוף פעלה
ר ממבטליו הוא ועוד דבר אחר הזקיקו לומר כן כי שאל מה זה כי בכל שאר
ירות וי"ו יו"ד של ויפעל נוסף על הלווי כמו שמור ושמור יסוב ויסוב בשניים
פים על פעל עבר ועוד כי ברוב שתי הברות של פה רצופות והנגינה לעיל הברה
ה נפתחת ופה נקמצת על כן אמר כי ויקם ורעיו הם חטף קמץ ועתה נוספים
יו"ד על הלווי כי שורק וחטף קמץ אחים ורעים בכל מקום כמו ולדיק ירון ושמח
ו ירון וכן ישוב כמו ישוב והנה רבות ולפי שהנגינה לעיל הוא בחטף קמץ שאילו
ה לרע תהיה בחולם כמו היה רעה וינס כי לעולם לא יבא חטף קמץ באות
נגינה בו וסוף פעולה שאמרתי המבטל קמץ הוא סוף שרש הפעולה אבל אם
ופה וי"ו או מ"ם או נו"ן שמוש לא יבטלוהו כמו ואוכליו עונו ישא רודפיו
יו מ"ם כמו רודפם שומרם נו"ן כמו רדפן שמרן אבל אם הם שרש אז יבטלו
כמו ויצו ויקו מ"ם שתם חתם נו"ן נתן חנן אבל ורחל גנבת' והיא העלתם
הנגה נראתם נפשי שרפתם אם כלם נפתחים על פי המסורת ב"ש וצ"ע:

ד יצא מכלל סוף פעולה ויקר אלהים אל בלעם ע"פ המסורת אף ה"ר שמואל
הנקדן אומר כי כן משפטו יען כי היו"ד בנו"ן נפעל ודגשות הקוף יוכיח
ם ראוי ויקרה ונקמצה הקוף בעבור חסרון הה"א כאשר עשו במלת ועשת את
בואה והרלת את שבותיה כאשר אבאר במקומו ואין לדקדק על זה ומלות ויעל
ם שנפתחים אף כי הם ראויים להיות ויעלה ויעשה מפני כי בחסרון הה"א
יין להיות לולי אות הגרון בפתח קטן כמו ויבן ויקן ודי לאותיות הגרון אם
נם להעלותם מדרגה אחת מפתח קטן לפתח גדול וכן במה אכף לדברי בעל
"ג כי דינו אכפה ולדברי אבן גנח הוא פתח כי אמר שהוא מבעלי הכפל בשקל

ירך ימק וכן ותחן לארבע רוחות השמים בקמץ שהוא כמו ותחנה עוד יצא מכלל
סופי פעולה אתנחתא וסוף פסוק המהפכים בכל מקום הפתח לקמץ כמו פקד את
שרה כאשר אמר ובאשה שמר רק אותם המנויים במסורת אתנח ז' וסוף פסוק
נפתחים ויצאו מכלל אתנחתא וסוף פסוק ויאמר וילך כי נפתחים אף באתנח וסוף
פסוק ואמר רבי אברהם אבן עזרא הטעם כי לולי האתנח וס"פ היתה הנגינה
לעיל וסוף המלה בפתח קטן והאתנחתא וס"פ גורמין להוריד הנגינה מלרע ודי
אם ישנוהו עוד למדרגה שנית ולהפוך הפתח קטן לפתח גדול אף למדרגה שלישית
אין בהם כח לשנותו ולהפוך עוד הפתח לקמץ גדול כי מצינו כח האתנח וס"פ
לשנות משני דרגות דברים המלה ממשפט כמו חדלו פרזון בישראל חדלו כי נהפך
החטף לצר"י ושמו עוד הדגש בלמ"ד וכן לשונם בצמא נשתה מבקר לערב יכתו
לי ידמו ויחלו בעזבונך נתנו כי היא כמו נתנו ושיני כפירי' נתעו ולא כדברי האומר
אשר דגשות תי"ו תמור' למ"ד כמו נלתעו אך משלשה דברים לא מצאנו וכן מלת
וירד כמו ויאמר וילך גם שם דבר אינו בכלל סוף פעולה כמו דבר בקר בשר אדם
מקדש מלאך בא אל אינם רהוטים ודבוקים ואין אות הה"ע באמצעיתם והנגינה
מוקדמת כי אז הם נפתחים כאשר אבאר ומצאתי במסורת והנה עלה זית טרף
וחמל רשע מגוד רעים משיב יגע והוא שפט את ישראל יוצאים מכלל סוף פעולה
ואם הלכה נקבל כי במלת טרף טרף נפלאתי אם היה פועל היה לומר טרפה ואבן
עזרא אומר שהוא תואר והנה פירושו הנה עלה זית היה לטרף בפיה והוא שם
דבר כמו בקר דבר וי"מ כי טרף כמו טרפי למחה והטעם כפל כמו אדמת עפר:

עתה אדבר על הדגש

המבטל . קמץ כמו דבר ידבר ישבר ודוגמתם ובאותיות שאינם מבג"ד כפ"ת אם
יבאו אחד מאותיות בכל"ם בראש התיבה ואות אחריה אינה מאותיות
אה"ע אם התיבה מבוררת אז אות בכל"ם בפתח ואות השנייה נדגשת כמו בשמים
במים להמים המים והדגש בא לחסרון ה"א בראש כל תיבה מבוררת וכן כתיב ה'
בהשמים חסדך ותגיד על רעותיה אבל בין מים למים טמא לנפש וכן לבטח לנצח
קור וחום קיץ וחורף כלם במקום שב"א לנפש לעים ואינם מבוררים על כן לא
נדגשו ונקמצו וכן כל בזה לזה כזה כזאת בזאת לזאת לא נדגשו ונקמצו והטעם כי
מלת זה וזאת לעולם מבוררת בלא אותיות בכל"ם אבל הזה והזאת לעולם פתוחים
ומדגישים כי ה"א לעולם מדגשת אחריה וכן כל משקל חזק בין עבר בין עתיד והווה
ולווי ושם הפועל בכל הגזרות פתחין כי הם דגושים אף אם עי"ן הפועל חי"ת או
ה"א שאין סובלת דגש מבטלות הקמץ כאלו יש בהם דגש כמו ירחף ינחם ימהר
יהל שהם על משקל ידבר ישבר אבל עי"ן הפועל מאותיות אר"ע אף על פי שהם
על משקל כבד אינם מבטלות קמץ כמו ימאן יבער הגלל בך יברך ויגרש ויסרת
וכן כלה ומלת ותכחש שרה יוצאה מן הכלל כי נקמצת ונראה הטעם כי כל משקל
כבד פירושו רגיל אדם לעשות אותו הדבר וזה אינו משקל כבד גמור כי שרה חסידה
היתה ולא היתה רגילה לכחש מפני יראה כחשה אותה פעם לכך נקוד קמץ וכן
הדין בשמות דברים. כל בכל"ם לפני חי"ת וה"א מבורר פתח כאלו יש בם דגש
כמו החדש החרב כמו היקר הקדש אבל לפני אר"ע נקמצים כמו האהל הרכוש
העולם כי באר"ע אין דין דגש כלל וכן בשם דבר בלא בכל"ם הדין נוהג כמו שחפת
בהרת אחרת נפתחין כאלו יש בהן דגש כי הם על משקל יבשת יבלת אבל עריצים
פריצים סריסים נקמצים אף על פי שהם היו נדגשים לולי הרי"ש כי הם על משקל
צדיקים אבירים כי אלו לא היו בשקל המלות הדגושים יאמר מהם סריסים פריצים
עריצים כמו נשיא נשיאים חסיד חסידים נדיב נדיבים ובדבקותם יאמר מן נשיא
נדיב נשיא האדם נדיב לב אך צדיק ופריץ לא ישתנו בדבקותם ולא דוגמתם ואמנם
מצאנו סרים פרעה ופריץ חיות והמה זרות ואני אומר כי אינם זרות אכן שני
ענינים שם דבר המה ומן סרים סריסים ומן חסיד חסידים ומן פריץ פריצים
והמשקל צדיק זה משקל דגש וזה משקל רפה ואין לתמוה על זה כי מצאתי להם עד
נאמן מידי אביר יעקב ואביר הרועים ואביר על משקל נדיב לב מן נדיב או על משקל
גביר פתיל אויל שלא ישתנו וכמה שמות דברים מצאנו באים בכמה ענינים כמו
עשנו מן עשן על משקל דבר בקר ועשן הכבשן מן עשן על משקל דרך ארץ שלא
ישתנו בדבקותם ויש פותחים סריסים פריצים עריצים וכאשר פירשתי נראה עיקר
ומלת רחום פתח כי הוא על משקל חנון דוב שכול כי כל האומר רחום בקמץ
מחרף ומגדף לפי שהוא כמו מרוחם מאחרים מגזרת שכול שהוא משוכל מאחרים
ונראה שאחרים מרחמים אותו לכן נראה לומר רחום פתח שכול היינו מעצמו.
הגה"ה אמר המגיה וליתא לדבריו לדעת בעלי הקבלה במלת רחום והמשכיל יבין
ע"כ: אבל בחור כארזים קמץ כי הוא על משקל עשר שמור ומלת בחורים פתח
כמו רחום וחנון כי אם היה ממשקל בחור כארזים היה לו לומר בחורים כמו מערת
מגה מבחוריו על משקל רדופים שמורים וכן צרעת קדחת יש קומצים אות
ראשונה אף על פי שהם על משקל טבעת גבחת כי הרי"ש אין בה דין דגש כלל
ויש פותחים ונראה כדברי הקומצים כי אף במלות ברכו וברביעי הרביעי אשר יש
בהם שב"א ואלו היתה אות אחרת במקומם יהיה עם השב"א דגש אינם מבטלי
קמץ אף כי פה שאין שב"א ומכלל בכל"ם לפני חי"ת וה"א יוצא כל בכל"ם לפני
הרי"ש והם כמו בהר כהר להר ההר בהם כהם להם ההם אף על פי שאם אות
אחרת במקום הה"א תדגש כמו הפר הדם גם כל תיבה קטנה בת שתי אותיות
אשר ברבותם נדגשת נפתחת כמו גן הל דל טל שיאמר ברבותם גנים גלים אבל פר
שר הר דם אשר נרפים ברבותם כמו פרים שרים ודוגמתם נקמצים גם הנדגשים
במרביתם בבא עליהם בכל"ם נקמצים כמו הטעם הגל הגן הכל אלפי הדל ומלות
לבד לשד קנז קשת מעט פרת דבש וי"א כי קשת מהם על פי זה הטעם שמרביתם
יולד בהם דגש לבדי לשדי מעטים ואינו נראה בעיני כי מה יאמרו במלת קשת
שהוא

דרכי הניקוד והנגינות

שהוא קשתי ונראים דברי ה"ר שמואל הנקדן אשר אמר הטעם שנפתחים כי ידמו בקריאתם בקר זבח דבר ה' בשר תודה אשר נפתחים מטעם דבקות כאשר אבאר בע"ה ומלת גמל שפן אף על פי שנדגש' ברבותם כי יאמר גמלים שפנים כי לא בתורת אחד נמרגו כי כל אותם שנקדים בפתח לפי תיבא ויולד בהם דגש ברבותם או שב"א היינו כשאינם משתנים ברבות' ממה שהיו לפני' כמו נרדף עבר כי ברבותו לא נשתנה כי בהבירך תי מנרדפתי נשאר נרדף בלי שום שנוי וככה של גל דל אבל גמל שפן ברבותם נשתנה אות ראשונה גימ"ל שי"ן שהיו בקמץ וברבותם נשתנו ועומדים בשב"א : ומכלל הדגש יצאו חמש מלות ואלה הם למה בתים אנא ימה שמה וסימן ל"ב א"ש ואין בידנו טעם נכון אמנם מה שבידנו נבאר כי על כן שמו הנגינה למעלה כדי להפריד בין הקמץ והדגש ועל כן כל למה טעמו למטה וכן שמה ומזה שמה ושערורה פתחים ועל כן טעמם למטה כי לא הוצרך להפריד בין הפתח והדגש כי אחים המה וכן והחרבתי את ימה שהוא מפיק ה"א פתח כמשפטו ומלת בתים אין התי"ו נקראת בחוזק וטעם הקמץ לתשלום חסרון יו"ד בי"ת כי דינו היה בתים כמו זתים אם לא יהרס מבניינו כמו בילים או אפרוחי' אבל בתים דיחזקאל שהוא ממשקל אלפים בת יכיל פתחים כי הם ממשקל של סלים גל גלים : כל למה דגש טעמו למעלה כאשר בארתי ואם הוא סמוך לאותיות אח"ע רפי וטעמו מלרע כמו ה' למה העליתנו למה עליתם והטעם לפי שהברת אלה כאשר נופלת פתאום על אותיות הגרון נבלעת בם וכאלו אין שם ה"א בתיבה מה ידמה לקראיו על כן מרפים תיבת למה להשכין הנגינה למטה ולהפריד הברת מה בפיו אמנם חמשה למה יצאו מן הכלל שאף על פי שהם סמוכים לאות אח"ע נדגשים למה הרגזתני למה הככה ארצה למה הליתו עבדיך למה היה כאבי נצח למה אירא בימי רע וכל למה הסמוך לשאר אותיות דגש חוץ מג' רפויין למה זנחת ותמאס למה שכחתני למה שמתני למפגע לך וכל למה רפי טעמו מלרע לבד מזה למה שמתני למפגע לך וכן הוא במסורת עיין בערך למה : כל למה במה אות ראשונה פתוחה כמשפטו :

עתה אדבר על החטף:

כל שב"א שוכן מבטל קמ"ץ כמו כספו עבדו דרדע וכהנה רבים ועל כן נקרא שכן כי לא יזוז ממקומו אבל שב"א מניע הוא אשר יהפך לאתנח וסוף פסוק אין בו כח לבטל הקמץ והוא כמו פעלו ופעלה עבר כמו שמרו אמרו כי באתנח וסוף פסוק יהפך השב"א לקמץ גדול ויאמר אמרו שמרו נאמרה משמרת ה' שמרו וכל כיוצא בהם איש לא נעדר וכלם מתוגים לפני החטף להפריד בין הקמץ והחטף כענין שאמרתי בכל למה דגש וכן כל השמרו לכם תשמרו יאמר באתנח וסוף פסוק וכן בשם דבר. ידך שדך אמתך אדמתך דגנך כי יאמר באתנח וסוף פסוק ידיך שדך אבל בחרו לכם אנשים רחצו הזכו הם צווי ונפתחים כי ראויים להיות בחירק לולי אות הגרון על משקל אמרו שמרו ודבר זה גורם הפתח ולא השב"א כי מניע הוא ובאה מלה זרה והיא ומכתכם שחדו בעדי אבל רחצו ובחרו שהם עבר קמוצים כמשפ' כי יאמר והזונות רחצו מכל אשר בחרו. אבל לא תבערו ואם תמהני אף על פי שהשב"א מניע וגם אין דין דגש בהם נפתחים ונראה הטעם שאע"פ שכל אחד ואחד לבד לא יבטלוהו זה וזה גורם לא יבטלוהו קמ"ץ אבל באות רי"ש אף זה וזה גורם לא יבטלוהו הקמץ ולא יועילו לבטלו וכמו ויגרשו וישרתו ויברכו :

ואדבר על כי שמוש המבטל קמ"ץ כמו אכלני חורב. ה' קנני. אשר יעצני. אבל עני קרבני שלחני שהנו"ן שרש קמוצים והכל הוא כפי אומרו הטעם כי מאכלני שמרני היה ראוי לומר אכלך שמרי כמו ויאכל אותי אכלו שמרו ועל כי נשתנה נפתח כי די לשנותו בשנוי אחד הבל היא כי טעות לומר אכלי שמרי ולא מצינו דוגמתם במקרא רק במלת לא אבה יבמי. ושם פירש אבן עזרא כי היו"ד יתירה כיו"ד שוכני סנה וכהנה רבות והוא כמו לא אבה יבם. ועוד מה יאמרו במלת קנני ענני אך הכל נתן בסיני וטעמים הגלוים לנו והנראים בעינינו נבאר והנפלאים נמתין עד יבא מורה צדק ויורנו :

הנה אבאר דרך אי המבטל קמ"ץ כמו ידי רגלי ואדני דלוש שהוא חול ועל השם הנכבד והנורא קמ"ץ למען הבדיל בין הקדש ובין החול וזה הכלל שוה בכל בלתי לה' לבדו וכן אי באמצע תיבה כמו ידים ורגלים שהחירק תחת היו"ד אבל פראים צבאים ודוגמתם שהחירק תחת האל"ף קמצים. ומלת כלאים פתח כי חירק תחת היו"ד ומלת שאי על שפיים קינה קמ"ץ כי יו"ד ראשונה במקום אל"ף וכן בית ציד עיט קיץ פתחין כי בכלם אין בהם יו"ד יסוד אבל מלת היית היינו וחיית ורבית קמוצים כי היו"ד יסוד אף כי מצינו הוה ארץ אותיות אהו"י מתחלפות :

רעיוני יעירוני על אחה"ע לבאר מקצת גבורותיו זה הכלל הכרה המשתנה להברת אה מחמת אחה"ע בין בשם דבר בין בפעלה נפתחת כי די אם תשנהו אחה"ע ממדרגה אחת כמו יעל עם אחיו ויעש כי הם על משקל ויבן ויפן וכן ויחן ויחם ומה שיו"ד ויחן נחרקת ויו"ד ויעש נפתחת לפי שאות עי"ן כחה גדול לפתוח מכל שאר אותיות אחה"ע כאשר מבואר מכח דייקות אבל ויעף אלי אחד מן השרפים קמ"ץ כי לא נשתנה יען אשר הוא מהשניים על משקל ויקם וישב וכן ויעט בהם אבל ויעט העם אל השלל אמר אבן גנח כי הוא מן עטה מענין אהיה כעטיה על כן היו"ד נפתחת ובכל גזרות השנים לא מצאנו רק מלה אחת נפתחת והיא ותחש על מרמת רגלי אשר הוא מן השני' כמו שכתוב ומי יחוש חוץ ממני והבל הוא לאמר כי ותחש היא מחטופי למ"ד פעל מפני שהוא פתח ושתהיה המלה מן ב' גזרות כאשר מצינו ומלתם כמו ונמלתם וכן נמל וכן עוצו עצה מן עוץ קומו מן קם וכהנה רבות כי בשביל הפתח אין לשנותו מגזרתו אם לא מצאנו חבר מה יצא מן הכלל ואולי ע"פ המסורת אבל וינע וירח ותנח התבה את שנייה פתוחה ואולי יש לחלק בין אות אחרונה הע' לאות שנייה. אחזור לענין הראשון וכן כל שומעת בורחת ודוגמתם פתחים כי הם על משקל שומרת אומרת וכן לדעת למעת לקחת על שקל ללדת לשבת וכן בשם דבר טבעת קרחת צרעת גבחת כי הם על משקל יבלת יבשת אבל ארבעה שעה רעה לחה אפשעה קמצים כי הם על משקל משמרה תפארה שעה יפה ואין אות ח"ע משנתה מן משפטם כי כן דין כל תיבה שסופה ה"א אשר נהברת באה אה ולא באי אי לבד מעט מוער אניות אבה יתנו נדה וכן כל שם דבר ואות אמצעית אחה"ע והנגינה לעיל פתחים כמו תואר צוהר צוחר נועם בועז כי הם על דרך גורן קדש חדש כי הם שוים בנגינם ובחסרון וי"ו ובחטף קמ"ץ ברבותם רק כי החטף קמ"ץ נהפך ברבותם לאות שנייה כי יאמר תארו נעמו ואין הדין כן בגורן וקדש כאשר יתרמו לפנים כי מן גורן יאמר גרנו וכן אורח נפתח על דרך מוער כי הם באים בחולם ובנגינה ובאות וי"ו גם אורח' נחלים ויש מנגני' אורח לעיל וארחת חטף קמ"ץ ופסק לדבריהם חדלו אורחות שהוא כמו אוכל שיאמר אכלם ומבעלי הה"א

באמצע באו שני זרים שאינם נפתחים בפתח גדול ותם אהל מועד בוהן ירא יואב מואב תותח יואש נקמצים כי הם על משקל עולם כוכב ולא נשתנו ממשפט ומה שכתבתי תותח כאשר שמעתי אמנם אין פה עניינו כלל כי על אות אחה"ע אנו עומדין ואמנם תמיד נפלאתי על בעל הפרחון אשר כתב בספרו נחשבו תותח בערך תחת וכל בני דורנו קורין תותח ולדברי בעל הפרחון הוא בטוב תותח פה וכן כל יער נער שער בער תער לחץ שחל שחר להב זעם נחל דוגמתם הנגינה לעיל ונפתחים כי הם על דרך מלך דרך ארץ ואות גרונית פתח והם שוים ברבוינ' ובדבקותם ובנגינתם כי כאשר יאמר ממלך מלכו ומדרך דרכו מיער יערו וכרמלו וכן כלם גם כאשר לא ישתנו מלך ארץ בדבקותם לא ישתנו כן יער שער ורעיהם ולא מצאנו דוגמתם משתנים בדבקותם רק מהבל הבל ועקב בעקב עשו ומכלל אלה הנפתחים יצאו זהב קהל נחר נחש מהר רעב וסי' נמ"ר וחמש מלות משם העצם נחש העמוני רחב קמת רחש אחז המלך וסימן קר"א וכלם נגינתם למטה ונקמצים כי לא נשתנו יען משפטם על דרך בשוב חכם כי הם שוים בנגינתו ובדבקותם וברבותם כי כלם לרע וישתנו בדבקותם תאמר מבשר בקר בשר תאמר מזהב זהב הארץ קהל עמים וכאשר מבשר בקרו כן מזהב קהל זהב קהלו זהבם קהלם מנחש נחש נחשת אבל כי לא על מעין יער שער וברבותו יאמר נחשו ובדבקותו לא ישתנה אבל אחר אחת נפתחים והנגינה למטה וכן פחת יהודה אבל פחת שהוא לשון מצודה טעמו וכלם פתוחים וכל שתי הברות מאי אה' ואות אחרונה חי"ת או עין נפתחים פסח פתח פגע נגע קמח נטע ונגינתם לעיל כי גם הם נוטים לדרך ארץ אך א"ע גורמת לפותחם וצלע יצא מכללם כי טעמו מלמטה ונפתח וקבלתי טעם כי צלע דינו צלע על שקל כתף ירך אכן אם היה אומר צלע לא יבינו מה ובין שם הפועל ואתי למטעי וכן נקוד צלע פתח וטעמו למטה ומלת תשע ימי מצח בצרי ונפתחים על משקל עגל עדר ומנוגנים לעיל וכן כל העידותי יראה החלותי נפתחים כי הם על משקל הקימותי השיבותי ומפני אחה"ע נשתנו כל ה"א תמוה לפני אחה"ע כמו האם תמנו האף תספה האל יעות התגם ירא ההמיר גוי אלהים ודוגמתו אבל האיש אחד יחטא קמוץ כי הה"א איננת ועל כן פירש רש"י בחומש האיש אחד הוא חוטא והתימה הוא ועל כל העדה וכלם מתוגים מבחוץ להראות כי הפתח במקום חטף המכסה אני מתוג היה ראוי להיות בשב"א לולי התחברות שני שבאי"ן בראש תיבה אשר לא יחד והם על משקל הגוי גם צדיק הינהק פרא ונשתנו ממשפטם וכן כל בוכ"ל לפני א"ע ואינו מבורר כמו והיו לאנשים ועלי זקן בא באנשים כאהלים ה' כארזים עלי מים לעבדים ולשפחות היה ראוי להיות בחירק כמו לשפחות אינו מבורר באי זה אנשים מדבר והנה לעבדים ולשפחות היה ראוי להיות כמו לשפחות לולי אות עי"ן אבל המבוררים קמוצים כמו לאנשים האל בחור כי כל בכל"ה מבורר אף על אותיות אחרים הוא בהברת אה אך נפתחים הדגש כמו בדבר לדבר ואותיות א"ע אין דין דגש סובב בהם לכן נקמצים אבל מבורר על א"ע לעולם קמ"ץ ובכל"ה לפני רי"ש לעולם קמ"ץ כמו ברביעי כי אם לא היה מבורר היה ברביעי וכל הנקמצים לפני החטף מתוגים מבפנים להפריד בין הקמץ והחטף וכן כל ואדבר ואדברה ואצוה ואברך שהוא עתיד פתוחה ומתוגה מבחוץ להראות כי היא במקום שבא לולי החטף פתח שאחרית לא יחברו יחד בראש תיבה והיה ראוי להיות כמו ואכתוב ואשמור אבל ואצוה שופטיכם ואדבר אליכם שהם עבר נקמצים ומתוגים מבפנים להפריד בין והחטף אשר לא יאותו יחד לולי המתג ובאו על דרך ואזכור את בריתי וארד ומלת ואעמוד עליו ואמותתהו יצאה מן הכלל כי הוא עבר ונפתח ואומר הטעם בעבור כי כזב העמלקי ולא הרגו נהרג כאלו עתיד גם ואכסך משי על פי המסורה והוא עבר אמנם יש לחברו עם ואבוס עמים שהוא עבר ובשב"א וי"ו ואכסך נפתחת במקום שב"א ושניהם שוים :

עתה אדבר על המקף

כל תיבה מה המקפת ואינה סמוכה לאות אה"ר בפתח כגון מה נאמר מה והטעם כי המקף מחבר שתי המלות יחד וכאלו שתיהן תיבה אחת ונמצא אחר הברת מה ולכך בפתח כי דגש מבטל קמ"ץ וראיה לדבר מזה בידך שהיא מה זה מלכם תדכאו עמי שהוא כמו מה לכם אבל מה הסמוך לאה"ר קמוץ כמו אומר מה ראיתם מה הארץ ואפילו מקפין כי אין בהם דגש ואומר אני כי אף פי שאין ה"א מבטלת דגש במקום אחר כאשר ביארתי למעלה פה הואיל והם תיבות אין בו כח לבטל הקמ"ץ גם אין הדגש שבראש תיבה נדגש בחזק באמצעיתה ור' מה סמוכים לה"א ופתוחין ע"פ המסורת ואלה הם ביני וביניך מה וראיתם את הארץ מה היא ומדת ימי מה היא ויאמר זאת האיפה הסמוך לחי"ת ועי"ן נקוד בסגול ושבעה קמצים ע"פ המסורת ואלה הם מה עמדי לך ומה חטאתי כי דלקת אחרי כי מה עבדך הכלב ואמרתם על מה על כי ומה חשחן אנחנא ומה עבדת כי מה חפצו וכל שאינן סמוכין לחי"ת ועי"ן מה מן כ"ד מה וכל מה הבא במתג או במשרת אות שלאחריו רפויה כמו מה לידידי מה דארמי ודניאל ועזרא קמוצים :

ואבאר משפט הדבקות כל תיבה בת שתי אותיות הדבוקה ורהוטה נפתחת הר סיני בת פרעה דם האשם יד ה' ואם אינם רהוטים לאחריהם נקמצים אז שם לעולם קמוצים כי אין בם דבקות : כל גם הר רהוט ופתח וכן כל על פתח אבל הוקם על מטל השמים מעל קמצים כי אינם דבוקים וכל אל פתח אך רק עד לעולם פתחין אבל בבקר יאכל עד קמ"ץ וכל חג הסמוך לשם ה' פתח כמו חג לה' וכן כל חג הסמוך לה"א פתח כמו חג המצות ורעיו והשאר נקמצים במ"ג על פי המסורת ואלו הם אסרו חג בעבותים וחג שבועות ויעשו חג מצות ואבן עזרא תירץ על בעל המסורת אמר אשר חשב חג המצות וחג שבועות פתוחים כמשפטם כי הם דבוקים ורהוטים אך אסרו חג בעבותים היה ראוי להיות אמנם גם בו נותן טעם בפתחותו ואמר כי תחסר בו מלה אחת וכאלו כתוב אסרו חג או חטאת או שלמים על כן נפתח וכמהו במקרא רבים ואלה מקצתם והכו הטוב היה ראוי לומר כיין טוב או כיין טוב כי הש"י הטוב עושהו מבורר ואם כן כ"ף תהיה פתוחה כדרך כ"ף מבוררת וכן הוא כאלו חסר מלה חלבון וכאלו כתיב חלבון הטוב כי הוא ידוע לכל ומפורסם שהוא טוב וגם שומר מה מלילה שומר מליל והרי הוא כאלו חסר מליל יום פלוני מהשבוע וכן בליל שודד ער מואב הטוב יכפר בעד והרי כאלו בעד אלה שאכלו הפסח וכן נאמר שאסרו חג כי הרהוט פתוח והמופרד קמוץ ואף על פי אשר ברבותו ידגש בקמ"ץ בהיות להפריד בינו ובין הדבוק וכן כל שם דבר הקמוץ דוגמ' בשר ברק מרק בהדבקם נפתחים כמו בשר המלואים בקר זבח. דבר ה' מרק' פגולים ומלת מסח פתח שער נפתח כי הוא דבוק ולולי דבקותו היה קמוץ ומה שאין המ"ם בשב"א כמו בשר דבר הטעם כי אין המ"ם בו שמוש ועקרו סכך כמו מרך ומכס ושב' קמ"ץ מופרד ושבת שבתות פתוח כי הוא דבוק והשי"ן אינה בשב"א כי כל תיבה שהיא דגש לא תשתנה בדבקותה כמו שבארתי במלות צדיק ועריץ וחסיד ונשיא וכן מלאך

אך מדבר מספר קמצים וכשהן דבוקים פתחין כמו מלאך האלהים פתח ומלאך אל איוב קמ"ץ וכן כלם ומלת המדבר הייתי לישראל ע"י תמיהת הה"א מרהיט לה כאלו היא דבוקה ומקדש ה' כוננו ידיך אינו דבוק וכה פתרונו המקדש שיבנה זקום יכוננהו על מכונו והנגון מוכיח כי יש זקף גדול עומד המלה וכן מושב מודע מוסר בהפרדם יקמצו והדבקם יפתחו :

לל הדביקות להבירן אם תצטרך להרבות מלת של בפתרונו כמו בשר המלואים פתרונו בשר של מלואים דבר ה' דבר של ה' אבל תיבה שסופה ה"א וע"י קותה תתהפך לתי"ו בעלילה מועטת נפתחת כמו תהלת ה' תורת ה' אבל מקצת י בית ה' יצאה מן הכלל ונקמצת וי"ג דבוקים ונקמצים ע"פ המסורת ואלו הן ועשת את בואה והרצת את שבתותיה הגלת יהודה מנת המלך מצב פלשתים מתן אדם זיב לו יקר תפארת פתגם המלך כתב הדת כדת היום ואולם הכסא שאר ישראל זאט בנפש ואבן עזרא תמה על בעל המסורת מן הארבעה כי בדינם המה ואלה כי בשאט בנפש אינו דבוק ובית בנפש תוכיח ושלושה הראשונים קמוצים שפטם ועשת היה ראוי להיות ועשתה ולהקל המלה חסרו הה"א ושמו קמ"ץ תמורת רון הה"א וכן והרצת דינו להיות והרצתה וכן הגלת' הגלתה ואותו הקמ"ץ אוי להיות תחת התי"ו שמו לפניה כאשר עשו במלת ואבישג השונמית משרת לך ודינו משרתת למלך או משרתה וכאשר חסרו הה"א שמו הקמ"ץ הראוי להיות ת התי"ו לפניו אך אומר אבן עזרא כי היה לו לבעל המסורת לחשב ארבע מלות דיו תחתיהן ואלו הן עזי וזמרת יה אף נחלת שפרה עלי אם אתן שנת לעיני רביעי ה' מנת חלקי וכוסי כי כלם קמוצים רק מנת חלקי יש פותחים גם בהם ן אבן עזרא טעם ואמר כי בכלם יו"ד חסרה ויהיה וזמרת יה ולא כפי' רש"י ז"ל ר חלק בין עזי לעזי ואות כי יו"ד יתירה כי אם היה עוז שלי היה לו לומר עזי שורק כי מצינו שורק וחטף קמ"ץ מתחלפין כאשר מצינו את כבודו ואת גדלו לוהו כרב גדלו וכן חקך וחק בניך ואכלו את חקם וכן אף נחלתי וכן אם אתן את שנתי וכן ה' מנתי ואם כן אינם דבוקים :

תוב במסורת כל ברויי דיוסף פרויי דבלק קרויי דבלעם בזויי דמשלי כברויי דקהלת קלויי דדניאל קמצין ושארא פתחין וזה פתרונם בר כהול ם דיוסף וכל פר ואיל דבלק ויקר דבלעם בז לרעהו דמשלי כבר היה דקהלת קל קרנא ניאל קמצין ודבר זה פלא מה משמעינן בעל המסורת כי כלם משפטם בקמ"ץ ר קלויי דדניאל שהוא דבוק כי אין מהם דבוק אם לא להשמיענו ושארא פתחין ו בר לבב פר בן בקר ובז שהוא לשון בזה שהוא מן הכפולים ודינו להפתח כמו ו רך כאשר בארתי למעלה כבר דקהלת לא ידענא למעוטי ממי אם לא למעט מילות דוגמתו כמו לשד לבד פרת קנז שנפתחים כאשר כתבתי למעלה :

ל ארבע לעולם פתח בין סמוך בין מופלג לבד מאתנח וס"פ וכן זתר וכרכס פלדש שתר דרדע וכמה שמות פתחין בלא טעם שכר ענב פחם נכר חמר ו פותחין ויש קומצין ומספק נראה לקמו"ץ מאחר שאין מבטל כל חמת שהוא בלשון רגז פת"ח ושהוא לשון עיר קמ"ץ במ"א והוא ולכי משם חמת רבה :

ל כהנת בסוף תיבה המוצאים הברת אה קמצים כמו בניך ידיך וכן אכלוה שמרוה וכן ותשקין ותהרין וכן שמגת עבית כשית כי כלם כאלו כתובים ה"א אף המלה ואף לענין חק יהו"א כאשר אבאר בעזרת האל רק אותם אשר הברת ה נקראת לפני הה"א וחי"ת ועי"ן פתחין כמו מזבח זורח שומע אלוה מתימן יבא י מבטלי הקמ"ץ אשר אמרנו באתנח ובסוף פסוק תשכח המבטלים וחזר הקמ"ץ איתנו לבד היוצאים מן הכלל המנויים במסורת ובסוף הספר אכתבם בעזרת האל :

סיימנו לבאר משפט הקמ"ץ והפתח גדולים :

מכון שבתו השגיח צור ישראל וקדושו לעזרני לבאר משפט הקמ"ץ גדול והפתח גדול כן יהיה בעזרי לבאר משפט הקמ"ץ קטן הנקרא צרי והפתח קטן הנקרא סגול :

ינו המשכילים כי כל התורה כולה כל הברת אי שלה ראויה להנקד בקמ"ץ קטן לולי מבטליה והם י"ג ואלה הם : א כל פעל עבר ממשקל ר כפר שבר ב דגש אקח אתן ישמרנו ג שבא אשמור חלבו ודוגמתם ד כל הם ם בם שמוש בסוף תיבה כמו ידיהם וסימן ה ת"ך הכל איך איה אינה שמוש בסוף יבה כמו ידיה וסימן כה"ן ו כל בכל"ה המבררת המלה לפני אחה"ע כמו החכם לעני עשיר ז מקף כמו דבר נא וכל ובן ואת ולא הדבוקים ח אף בלא מקף אם היא הוטה כמו אשר כאשר ודוגמתם ט כל הברת אה וה"א בסופה ואינו דבוק כמו אעשה עשה י שם דבר מחטופי למד פעל מהברת אי והטעם לעיל כמו שפי שבי יא דוגמת ך ארץ המנגנים לעיל יב אי אה והנגינה לעיל דוגמת שמע שפע פרת מלת נגינה מקדמת כמו וישב אהל אוכל : הנה כללתים בכללם עתה אבארם בפרטם :

ראשון דבר כפר ורעיו שהם לשון עבר אבל בכל שאר הפעלות עתיד או צווי או הווה או שם הפועל נהפך לקמ"ץ קטן כמו מדבר דבר אדבר בדבר לדבר בר יכפר ואם אות אמצעית מאותיות אחהר"ע כמו כן בצרי כמו נאר מקדשו ת לו נער פרעה ושרת את אחיו מאן יבמי וכאשר שני אותיות אחרונות שני די"ן פעולות יש פותחין ויש קומצין כמו מלל פלל קלל הלל וכן כל הבא אתנחתא וס"פ וגם בסגול אחר הזרקא במ"א הבא בסגול אחר הזרקא ונפתח הוא והנה החיה ה' אותי כאשר דבר :

ואדבר על הדגש

מו אפל אקח ישמרנו בעליו אבל ישמרנו הרפוי בצרי ופירושו ישמור אותנו וזה החלוק לעולם בין נו המשמש אותו לנו המשמש אותנו זה רפוי וצרוי וזה גוש ופתח לבד תיבת ממנו שלעולם דגש בין ליחיד הנסתר בין לרבים המדברים עצמם והטעם כי חסר נון אחרת למדברים בעצמם כמו ממננו כי נו"ן השניה לנו משמש אותנו ונו"ן ראשונה לתיבה מן ומכלל הדגשות יצאו ארבע מלות אלה המה חנה אזנה וסימן אנל"ו במלה והמה הנה יש לתת טעם כי אף בלא אות חרונה תשאר המלה נבונה כמו אל הם הן ועל כן לא יבטל הדגש ברביונם ממשפטם ראשון אך במלת האזנה אין בידי טעם נכון ואין לתמוה ממלת בישראל חדלו קנה זוף קטלו לי ידמו ויחלו כי זה כח האתנח וס"פ המשנה המלה בשני דרכים כאשר בארתי למעלה :

ואבאר נא משפט שבא המבטל צרי

מו אשמור ורעיו חלבו ערכו וזה הדבר בשב"א שוכן אבל שב"א מניע כמו כל איתן לפני חטופי פ"א פעל כאלה אשבה ישבה נדעה ידעו נקמצים כי הם ניעים באתנח וס"פ כי יאמר גשה לי ואשבה ואתנו תשבו ואם לא אדעה וכן זיתיך יתך מתך יאמר זיתך מתך ביתך אבל כל הברה הבאה במקום חירק ונהפכה סכח תהר"ע בצר"י ואין כח בדגש לבטלו כאלה חרפו ברכו שרתו כי הם ממשקל דברו ופרו אך אין הרי"ש סובלת דגש ונשתנה גם לחירק וכן כל הראנו העלנו ודוגמתם י הם כבדים על משקל הקנני מנעורי וכן כל מאנוש מהרון אף מהמון רשעים ראות ברע מעשות כי הם על דרך מקצוף מגער מדבר שקר וכן קדמה קדשה

קרויים בלא טעם ברור וכן כל וישת ויבך וירד מיעקב נקמצים וראויים להיות נחרקים על דרך ויפן ויבן וכן קדשה קדמה על דרך קדמת אשור היו ראויים אך דעת השתנותם לא מצאנו בלשון קדש :

כל שתי הברות אי אי

בפעלה והשניה באות אחה"ע ואות איתן לפניהם ואחריהם שבא נפתחות כאלה ואעשך אערכה יחזקו מוסרותיכם יחשכו כוכבי נשפו והטעם כי לולי השב"א שאחריהם תתכן אות הגרון להנקד בה' נקודות כמו אעשה אערוך :

ואדבר על הת"ך אשר חתך צרי מגדולתו כמו ידיהם רגליהם אשר ההם שמוש אבל ארי נוהם בצרי כי ההם שרש וכן ידיהם רגליהם אבל לא כהן בהן וכן שמרתם עשיתם שהן שמוש וכן שמרתן עשיתן אבל לא סותם חותם ויתחתן שהם שורש אמנם והמיתם אותו והשחתם שהתם שרש ותי"ו שרשי נבלעת בדגשות התי"ו פתחים וכאלו כתוב והמתתם והשחתתם ואתם נקוד סגול נראה התי"ו הוא שמוש כי חסר תי"ו אחרת והיה דינו ואתתם כי תי"ו אתה ואת היא שורש ובבאה לרבים יוסיף תם לנכוחים כמו שמרתם עשיתם ככה היא תי"ו אתם כי תי"ו השרש חסרה ומבולעת בתי"ו הנכוחים על כן הוא נקוד פתח קטן כמשפט שמרתם אמרתם וכן בניכם ידיכם בניכן ודוגמתן אבל אמשכם וישליכם אחריכן לכן כלם שרש וצרויין לבד מלה אחת על פי המסורת והיא קחם נא אלי ואברכם :

אפרש נא דין כהן כמו איך איה אינה שמוש כמו בניך ידיך וישמרך אבל איכה אשא שרש וצרוי וכן איה וצאצאי' עיניה בניה וכן אינה ותקראנה תעשינה שהם שמוש אבל תאנה שרש וצרוי צאינה וראינה יש פותחין וראינה ויש קומצים :

אדברה נא על משפט בכ"לה

המבוררת המלה לפני אחה"ע כמו החכם לעשיר בעפר כעפר אבל יתן כעפר חרבו אינו מבורר וקמוץ וסוף הפסוק מוכיח שאינו מבורר באמרו כקש נדף קשתו ולא אמר כקש בפת"ח כדין אות מבוררת לפני אר"ע ואם אינו מבורר נהפך לפתח כמבואר למעל' ובקמ"ץ קטן להפך כי מבורר בפתח קטן ושאינו מבורר בקמ"ץ קטן וכן למעלה בשמות אחהע"ר משנה המלה ממשפטה נהפכת לפתח גדול ופי' לקמ"ץ קטן כאשר ביארתי ואין להרהר כי כן נמסר לנו מאבותינו וכן כל העשוי לכם ההרוס ודוגמתן פתחין וכן כל ה"א תמוה לפני אחה"ע הנהבר בהברת אה בפתח קטן כמו האנכי הריתי החפוץ אחפוץ ההיתה זאת :

הנה אבאר דין מקף כמו הבט נא ונספר לו לבד מתיב' שסופה ה"א המוקפת שהיא צרוית כמו מעשה ידינו ודוגמתן כאשר אבאר בע"ה וכן כל תיבה שסופה יו"ד אין המקף מבטל הצרי כמו עיני ה' פעמי דלים וכל את המוקף נפתח ואם הוא מעמד בנגון נקמץ במ"ג אשר הם מנגגים ופתוחים על פי המסורה ואלו הם את ארם נהרים את גאון יעקב כי את אשר יאהב ה' יוכיח ואחד מוקף וצרי את כל גבוה יראה וכל בן המוקף נפתח כמו בן יצהר בן קהת בן לוי במ"ד ואלה הם ותלד בן ששי ליעקב ולמפיבושת בן קטן והוליד בן פריץ וימלט בן אחד לאחימלך בן אחיטוב והטעם כי אינם דבוקים ואין צריך להוסיף של בפתרונם כמו בן יצהר שפתרונו בנו של יצהר ובארבעה אלה אין לומר כן אבל בן אחיטוב נפתח כדינו וכן כל בן העומד בנגון נקמץ במ"ד אלה הם הלבן מאה שנה ושחט את בן הבקר בן הישראלי ואת זכריהו בן יברכיהו זכריה בן משלמיה בן יאיר בן שמעי את בת משלם בן ברכיה והטעם שכל אלה נדונים כמו דבקות כי יצטרך להוסיף מלת של בפתרונם אך כל ב"ן ביו"ד לעולם בצרי כל אלה המשמשים במקום למ"ד לעולם מוקפין ופתחין כמו אל הארץ אל משה אבל אל שהוא לשון קדש כמו אל גדול ונורא או לשון חזק כמו לאל ידי או לשון אלה כמו לאנשים האל אינן מוקפין לכך נקמצו :

כל הן בצרי בר מן ה' פתחין וסימניהון הן עם כלביא יקום הן עם לבדד הן הוא משוש דרכו הן תוי שדי יעננִי הן זאת וכן הדין בכל תיבה בת שתי אותיות המוקפת הנגינת באות ראשונה של תיבה הסמוכה לה כגון יש לנו אב זקן מה יש לך בבית על שן סלע חקרנוה כן היא כמו שער בנפשו כן הוא וכן לתת לנו תראויות לתת לה שש הנה שנא אבל אם הוא עומד בטעם או במשרת אף על פי שהוא עומד הטעם באות ראשונה בתיבה שאחריה ונקד בצרי כמו הן הנה שש השעורים וכן כל שש משזר או אם תזוז הנגינה ואות ראשונה כמו כן בצירי כמו הן ה' אלהים יעזר לי לו יש בינינו מוכיח לא כן אבי :

כל שם שבמקרא בצרי בין דבוק בין מופרד במ"ו וסימניהון אברם אברהם נטר קרתא דבריה בוכרא ופי' ויקרא אברם שם בנו ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו על שם שמר וגם שם העיר המונה מה שמו ומה שם בנו ויהי שם בנו הבכור יואל וכל שם ויפת בצרי כל אשר כאשר לאשר בסגול כי כלם רהוטים בין הם מוקפים או עומדים בטעם או במשרת כמו כאשר צוה ה' את משה וי"א כי על כן מלת אמת נפתחת כי דומה בהברתה למלת אשר כאשר פירשתי למעלה במלת דבש קנז פרת שנפתחים מפני שדומים למלת בקר זבת דבר ה' וכל שי"ן שבמקרא אשר שככה לו ששזפתני ואין הטעם מפני הדגש והשב"א שאחרי השי"ן כי גם במלת שהם הרהיבוני כן הדין והטעם מפני שהוא במקום אשר וכל שי"ן אשר במקום אשר והנגינה באות שלישית לה והלאה אז תנקד בפתח גדול כמו שלמה אהיה שקמתי דבורה הטעם כי כל לשון שבמקום אשר הנסגלת נמתגת להספיק השם בקריאתה כאלו כלתה שם המלה והמתג והטעם כי לא יתחברו לעולם רק לפני אחה"ע ואל תשיבני ממלת שהם הרהיבוני שהשי"ן מעמדת במרכא החשוב כמתג אף על פי שהטפח' סמופה לה כי הטעם בעבור שהמלה קטנה וכן ששם עלו גם אין מלך אחר הנגון בתיבתו כמו שקמתי שלמה :

הנה נא אדברה על הברת אי

הסמוכה לה"י הנפתחת כאשר אין המלה דבוקה כגון מחנה מעשה מקנה משנה לבד ממלת איה אריה הרבה עשרה נטה ניטה וכל הנה במ"א הנה נא אדני סורו נא דלוט שנפתח על פי המסורת וכן כל פעל עתיד מחטופי למד בכל משקלותיו בפתח כמו מעשה יעשה מגלה יגלה ימרה פיך אבל עד ימלא שחוק פיך ננקד בצרי כי משפטו להכתב באלף ולכן ננקד כבעל האלף כי מפעל צווי בצרי כמו עשה בנה קנה צוה רבה צבאך וצאה וכל עושה בונה קונה יש פותחין ויש קומצין וכל הויה במשקל חזק נקמץ כמו מראה אותך ודוגמתו ויש מכריעין ואומרים תעבורנה הצאן על ידי מונה רע רע יאמר הקונה ודוגמתן שאין המלה רהוטה לאחריה בסגול אבל בונה ירושלם חונה מלאך נקמצים וכן נראה וכל מעשה מקנה הדבוק נקמץ כמו מחנה פלשתים מענה לשון מקנה צאן את כל מעשה האלהים יביא במשפט בפתח ואומר אבן עזרא הטעם כי איננו דבוק וכה פתרונו כי את כל מעשה האדם האלהים יביא במשפט כל שתי הברות של אי אי מחטופי למ"ד פעל והנגינה

דרכי הניקוד והנגינות

והנגינה לעיל בפתח קטן כמו שבי שפי פרי מרי קרי אבל לוי עלי שני קיני נקמצים כי הנגינה לרע כל ויהי ויחי ותהי כמו כן נפתחים והנגינה לעיל ומלת כלי יצאה מכלל זה כי נקמץ והמסורת אומר כל עושה מאמת דתקע פתחין ושאינן קמצין והפירוש אלה הדברים משלי תרי עשר דברי הימים תהלות קהלת עזרא :

ואדבר על שתי הברות של אי רצופות והנגינה לעיל שתיהם פתוחים ורובם מתהפכים לאתנח וס"פ כמו כל פועלת אוכלת שומרת סובבת נותנת יושבת וכן כל נפעל הווה מאלה הגזרות שהזכרתי בכל המשקלות כמו נרדפת מורדפת וכן יולדת וכל שם הפועל כמו לרדת לצקת לגשת וכן כל שם דבר הבא מלשון מסגרת משמרת ממלכת תפארת ובחטופי מולדת תוחלת תועלת וכן כל עורת יבלת דבש' גמלים שהם על משקל חזק וכן אחרת מעניגם וכן מלאת וכן כל שם דבר מן השלישים מג' אותיות והנגינה למעלה כמו מלך דרך עבד ודוגמתם ויצאו מכלל זה כל שם דבר שתחלתו מאותיות אחה"ע ואינו מתהפך באתנח וס"פ שאז אות אחה"ע נקמצת והשניה נפתחת כמו אפר אצל אבר חלב חפץ חשק עגל ודוגמתם וכל שבט ספר סתר כמו הם נקמצים כי גם הם אשר ראשיהם שי"ן וסמ"ך יצאו מן הכלל וכל שכל כולם קמוצים במ"ה פתחים ע"פ המסרת עיין סימניהון בערך שכל במסרה רבת'. ומלת מלך השתנותה מרעותה כי לא תהפך באתנח וס"פ ונפתחת וגם מלת שמץ את הכלל הזה וכן תבן קרב לא ישתנו ונפתחים וכל נדר בפתח במ"ה קמצין ונדר אלמנה ולנדר לא ירצה כל נדר וכל שבועת איסר כי נדר נדר עבדך דאבשלום ונדרו נדר לה' ושלמו וכל אותם שהזכרתי דוגמת מלך ארץ שהפכים באתנח וס"פ ואינם משתנים בדבקותם כי יאמר ארץ מצרים גשם נדבות דרך הר שעיר זולתי מלת הבל שיאמר הבל הבלים וכן וחמת מים כי כשאינו דבוק יאמר ויכלו המים מן החמת וכן מגבר יאמר בדבקותו גבר תמים כל חבל נפתח וכן חבל נביאים אבל בטרם יבא חבל לה בא על דרך חשק חלב ורעיו וכל תבל שהוא לשון ארמה כמו מכין תבל בחכמתו ראשו נקמץ אבל תבל עשו כלו פתוח ושרשו בלל והתי"ו כמו שבלול תמס יהלוך אשר שרשו מסס וכן שבר כלו בפתח במ"ג אשר ראשיהם נקמצים ע"פ המסורת וסימניהון ולא נחלו על שבר יוסף ומשבר רוח תילילו חרש לאמר כלו נפתח אבל לא תקלל חרש כלו נקמץ כי הוא על משקל עור גבן אלם רק כי אין הרי"ש סובלת חזק כאשר היא על משקל הנדגשים וכן כל ערב נפתח כלו אך ערב רב כלו נקמץ והנגינה לרע אבל או בשתי או בערב ראשו נקמץ על דרך אפר חלב אשר לא נהפכים באתנח וס"פ וסופו פתוח כי נגינתו לעיל כי כן הדין בכל נגינה מוקדמת כאשר ביארתי וכאשר אבאר בעזרת האל : כל שבת שהוא לשון בטלה כלו נקמץ והנגינה מלרע אבל שבת אחים כלו פתוח והנגינה לעיל כמו שם הפועל כאשר פירשתי לעיל כל ברך שהוא לשון ברכי נפתח כלו והנגינה לעיל אבל ברך ולא אשיבנה כלו קמוץ והנגינה לרע ובוצע ברך ג"כ כדין כל משקל כבד אשר עניינו ברי"ש חרש מבת ויחן בתבץ כלם נקמצים ונגינתם לרע וסימניך חביל חיבלא ואיתבר חרשא ברמשא ואותביה בברכוהי בטבת מכלל שני הברות של אי משם דבר אשר אמרתי שכלו נפתח יצאו ד' מלות אשת ששת חמשת תכלת אשר חצים קמ"ץ וחצים פתח סי' אשטח ויפן זנב אל זנב וירב בבת יהודה ויפר את עמו מאד ודוגמתם שהם יוצאים כאחד נפתחים שהם משקל נוסף כי ויפן כמו ויפנה וירב כמו וירבה הרב כבסנו מעונינו מעניגם הוא כמו מרבה צווי אבל ותרב משאת בנימן ותכל כל עבודת המשכן הם עומדים בעצמם על כן חצים קמ"ץ וחצים פתח מפני הנגינה מוקדמת כל משקל כבד אשר הפעל עי"ן שלו רי"ש כלו נקמץ כמו ברך לא אשיבנה או ברך נבות חרף עושהו ושרת וכן לפעמים באלף החיר"ק נהפך לקמ"ץ קטן כמו מאן יבמי באר התורה ופעמים בה"א כמו נהלת שהוא על משקל דברת פעמים שהאל"ף והה"א באים בחיר"ק כמו נאר מהר צועה מהרו בניך אבל כשהעי"ן של פעל רי"ש לעולם בצר"י מ"ם של שמוש הבאה לפני אותיות אחה"ע והיה משפטה להיות בחיר"ק לולי אחה"ע נהפכה להברת אי תהיה בקמ"ץ כמו מרעהו מאת מעם מהם כי הם באים על דרך מבית מכל אבל כל האותיות לא יוכלו לסבול דגש כל פעל עתיד מחטופי פא פעל מיו"ד כמו אשב ישב ארד ירד כלם נקמצים והנגינה לרע ובבא עליהם וי"ו ומסכת' להבא או לשעבר וארד ואשב ותלד וירד חצים קמ"ץ וחצים פת"ח כי הנגינה לעיל ופותחת הברת אי שאחריה כי כן הדין בנגינה מוקדמת אך ביודי"ן הנשרשין אות האית"ן בחיר"ק כמו אישן ישן תישן ואיקץ :

כללו של דבר שתי הברות של אי אם הנגינה לרע אז שתיהן נקמצות כמו אשב ישב ואם הנגינה לעיל הברת אי שאחריה לעולם פתוחה הראשונה פעמים פתוחה ופעמים קמוצה אם הברת ראשונה נקמצת באתנח וס"פ להברת אה אז היא פתוחה ופעמים אף בלא הפיכה כמו מלך תבן קרב טרם אם לא תהפך ואות ראשונה מאותיות אחה"ע אז היא קמוצה כמו אפר חלב חפץ חלק אמנם יש מלות שנהברות באה אי בלא אתנח והם קמוצים ונגינתם לרע ובהדבקם יפתחו ראשיתם ואחריתם כמו בצק חרד גדר מזה כי כן דינם בלא אתנח וס"פ ובהדבקם יאמר ירך יעקב אצל כתף הבית גדל גדר אבנים חבר כהנים ערל לב בעול רכילתך גם ברבותם לא יזוז הקמ"ץ השני ממקומו כמו חבר חבירים ערלים משא"כ במלת דרך ארץ עבד מלך כי יאמר דרכים או דרכו או מלכו ונפלאתי ממלת כסף וירך וערל ועול אשר בהדבקם יאמר שכן וזקן זרים הם יותר ממלת כתף וירך וערל ועול אשר בהדבקם יאמר כתף ירך גזל עול ואומר כי בעבור כי כתף ורעיו שמות דברים גמורים ואינם מנויים מאומה לפעלה ומלת שכן ורעיו נוטין קצת לפעלה ע"כ נשתנו ומלת ערל השתנה כי מצינו בהדבקו ערל לב וערל בשר גם מצאנו ערל שפתים גם בזה אני אומר כי מלת ערל לב באה על דרך ארץ מלך עבד אשר המה שוין ומדובקין ומפוזרין ומלת ערל שפתים בהפרדם יאמר ממנה ערל על דרך שכן זקן כבד וכן יש לומר במלת כבד שיאמר כבד פה ומצאנו עם כבד עון ואולי גם בהפרדו יאמר כבד ושני מגינים המה ואל תתמה על זה כי שמות דברים באים על כמה דרכים כאשר ידוע בסוד הדייקנית ומלת חבר חברים הוא כמו מחבר על דרך ארץ ומה שכתוב וחובר חבר זהו בעבור האתנח שנהפכת אות ראשונה לקמ"ץ והפת"ח שבאות שנייה מוכיח כי אלו בא על דרך כתף ירך היה לו לינקד בקמ"ץ קטן גם אלו כן היה לו לומר חברים :

כל שתי הברות של אי אה בשם דבר ואות אחרונה של אותה תיבה חי"ת או עי"ן והנגינה לעיל בהברת אי תנקד בפת"ח קטן כמו פסח פתח קמח שלח רגע רשע שבע זבח כי הם באים על דרך ארץ ורעיו אך אות ח' ועי"ן הופכת הפתח קטן לגדול כמו ויעשו את הפסח למצוא הפתח ההפוכה כמו רגע שמה הרשע ויצאו מכלל זה תשע מזח מצח נצח ישע אף על פי שנגינתם לעיל נקמצים כי הם באים על דרך אפר חלב וריעיהם אשר לא יהפכו ובמסורת מונה ה' ישע פתחין ומלת צלע בקמ"ץ קטן ונגינתה לרע ומלת שער על משקל חבל ונגינתם לרע ונקמץ. כל נגינה מוקדמת פותחת הברת אי שאחריה :

כל איתן שמשמש בחטופי למ"ד פעל יש לו דין נגינה מוקדמת והוא שיש על האית"ן וי"ו קמוצה המשמשת ללשון עבר כמו ואשב וארד אך אם תחטף הוי"ו שהוא לשון עתיד הוא"ו כמו וארד אשב או וארד ואשב אז הכל נקמץ והנגינה לרע אבל כל ויצא ואצא בכל עניניו הכל נקמץ והנגינה לרע בעבור אות האל"ף אשר איננה נראית בקריאתה המשיכות בנגינתה וכן כל איתן המשמשת לפני חטופי למ"ד פעל כמו תפן ירב יגל כלם ננקדים בפתח קטן אתן יתן תתן והנגינה מוקדמת ופותחת ומלת ותלא נקמצת להמשיך קריאת אל"ף ולכן הנגינה למטה כמו במלת ויצא אבל במלת ותרא נפתחת כי הנגינה מוקדמת והטעם כי לא חשו קריאת אות האל"ף כאל"ף נקראת מאומה וכן כל שם דבר על דרך ארץ מלך וקטורת תלבושת תחבושת אשמורת שחרחורת שבולת נחשת כתונת ודומיהן בשת קרש אין אומר לשבר אוכל שהם דבר אבל לשון פעל נגינתם לרע ונקמצים כהן מדין חותן משה ענין פועל המה לא שם דבר על כן נגינתם לרע ונקמצים זה בין המולך מהדו ועד כוש ובין מזרעו נתן למולך ועוד יש שמות דברים נפתחות טעם בלא מלח כמו בבל ומבבל גרזן כרמל ערפל יזרעאל גחלים פחמים להבה אחת אחד אחיו יתברך צור ישראל וקדושו :

אתחיל משפט שמוש החולם והחטף קמ"ץ

התורה כלה דינה לינקד בחולם לולי המבטלים והם שבעה א' כמו רנו שמים חנני ב' שלא כמו קרבן חכמה אבל אם תבא הנגינה בהברת או אז לחולם כמו צהלי ורוני וכן ירונו יסובו וימדו כי זה הכלל לעולם לא יבא חטף באות אשר הנגינה בו וכן החטף מבטל חולם בכמה מקומות כמו לשון הופעל פעל בין עתיד ובין עבר כמו הפקד אתו שש משזר כליל תקטר מראה השברתי הגלה וכל צווי מן השלמים בתוספת ה"א וי"ו פ"א הפעל שלו בהברת או היא קמץ כמו שמרה קרבה ואכלה מצידי אבל ואוכלה מציד בני בחולם שהוא עתיד למדבר בעצמו והחולם תמיד חסרון האל"ף העיקר שראוי להיות ואכלה האל"ף האחת הפעל והשנית למדבר בעצמו וכן אש אוכלה וזרעו משלה לשון הווה המה ונחלים שרשו פנה וכן שמרני זכרני שהם כלם לשון צווי על כן ננקדים בחטף קמ"ץ אבל ינום שמרך בחולם כי הוא לשון הווה כמו שומר שלנו ומלת זועמה ישראל נשתנה והטעם כי לא יבא חטף פת"ח אחר חטף קמ"ץ והיה ראוי להיות זעמה כאשר בדין אחה"ע המבטל חולם אך להקל המלה הועמד על בנין שמרה זכרה וכן ותוארו מבני אדם והיה ראוי להיות ותארו על דרך אהלה וכן כתיב תארם וכן שם הפועל כמו משמרו באכלם אחרי אכלה כל שם דבר ושם העצם מן השלמים קרבן חכמה ערמה גפרית צלפחד ופסי ויגבהה ויגלה אסנת בשמת : ממחרת באה ע"ד אסנת והיה ראוי מחרת אך עשו כמו מלת יעמד יחרם כי לא יבא חטף קמ"ץ לפני חטף פתח ובנין עתיד במשקל קל מן השלמים אשר בחולם בהוסף עליו או כנוי ליחיד או לרבים יהפך החולם לחטף קמ"ץ כמו ישמרך יפגשך וכיוצא בו בשמות דברים כמו קטרת קטרתי נחשת נחשתי כתנתי ושם דבר בג' אותיות קרש אכל אורך רחב יאמר אכלו ארכו קדשו אהל תואר נועם מעניינם רק כי נהפכו ההברות כאשר יאמר אהלו תארו מפני הגרון אשר דנה בחטף פת"ח ולא יוכל לבא אחר חטף קמ"ץ ומלת רחבו באה עיקרה והטעם בעבור דגש שבבי"ת רחבו המבטל החטף פת"ח על כי הוא ממבטל אבל אהל תואר נועם שאין אות אחרונה מאותיות בג"ד כפ"ת ואין בם הדגש אז לא יבטל החטף פת"ח רק במקומות מועטים ואין יבא חטף קמ"ץ על כן ההברות ואם בהברת או יבא הוא"ו אף ברבות המלה אף לא יזוזו החולם כמו מועד מופת מוקש אשר הוא"ו בהם בעבור חסרון היו"ד כי המה נגזרים פ"א פעל מיו"ד וכן כוכב עולם שופר אך באמרך ומועדם מופתי כוכבי נחלאים על כן ביום קנותך השדה ראותך עשותך נחלמים מפני הוי"ו אף כי על הפועל מן השלמים בחטף קמ"ץ כאשר אמרתי למעלה כמו באכלם עומדך בחטף למ"ד פעל לא כן הדין אם יבא בהברת וא"ו כאשר אמרתי :

כל שבא מניע לפני אות כמו עומדך מביא לפניו חטף קמ"ץ במלת ראותך מפני הווי"ן :

כל אות אחה"ע הראויה להיות בחטף פת"ח ואות שלפניה בחטף קמ"ץ התנועות החטף פת"ח לחטף קמ"ץ והחטף קמ"ץ לקמ"ץ יעמד חי יחרם ראוי להיות יעמד יחרם על דרך תקטר וכן מעמד מחרבות שהיה להיות מעמד חרבות ע"ד משזר אף כי לעולם לא יבא חטף קמ"ץ לפני חטף וכן תואר אהל זוהר ברבותם ליחיד יאמר אהלו תארו ולרבים על משפטם לאהליך ומלת נעמי באה על דרך תקטר ופסי כזבי ונהפכו התנועות מפני אות הגרון אם אחר אות הגרון דגש לא יהפכו התנועות כי אז אות אחה"ע בשב"א וחטף קמ"ץ לבא לפני שב"א כמו רחבו על כן מלת יחנך בחטף קמץ כי החי"ת בשב"א בעבור שאחריה בנון וא"ת מניין לנו דגש בנון דע והבן כי בכל מקום אשר תמצא שבאי"ן רצופין הראשון שוכן ורפי והשני דגש ומניע כמו ישבנו ירדפו וזהו הקוראים בהשמה ואין לומר בהשמה כאשר בארתי ויש קוראין ואומרים כי השי"ן דגושה ואם כן הה"א נחטפת ויכולה הבי"ת להיות בחטף קמ"ץ ולשון נראה עיקר :

כל הברת או הבאה לפעמים במקום שב"א כמו ואשקלה לו יהדפנו יקבנו כי היה ראוי לומר ואשקלה יהדפנו יקבנו אשתלנו ואמר בן חיוג כי הם על עיקרם ומשפטם כי בלא התוספת המה בהברת או והאחרים בשב"א כמו ירדפם ישמרם כדי להקל המלה על כן באתנח וס"פ המה בחולם את שבתותי תשמורו תעבורו כמו תעבורי ומה שכתוב לא תעבורי מזה ושור' אחים ורעים הם כמו ירון ירון שוב ישוב ומלת ילבשם הכהן השתנית' כי להיות ילבשם על דרך ירדפם אך הוא כמו יהדפנו כי בלא תוספת יאמר בהברת או וברבותו לא יזוז ומלת ילבשם בלא תוספת יאמר ילבש בתנועת ברבותו לא יזוז ויאמר ילבשם ומלת שמעה תפלתי נגזרה מן שמע ושמוע בין והחיר"ק שתחת השי"ן נגזור ממלת שמע כמו מן שלח שלחה הנער וראוי היה שמעה והחט"ף בא במקום החולם אשר בשמע כי כן דרך החולם להפך בחטף המלה ומלת שמע ראויה להיות צווי כמו זכור שמור צרור ומלת ונקראה לדברי הקוראים כן באה על דרך ונשלוח ספרים בלא תוספת ה"א ובעבור נהפכה לחטף קמ"ץ כל מקף מבטל חולם כמו ויפתר לנו ואם שלש אלה מלת כל אם אין בו טעם בחטף קמ"ץ כי כלם מוקפים ורהוטים אבל כל העומד ובמשרת אז הוא בחולם כל הנקרא בשמי בחולם על פי המסורת אף על פי רהוט ויש שנים שהם קמוצים והוא כל עצמותי תאמרנה כל אחי רש שנאוהו וכל כך נמצא במסורת וכל מלה הרהוטה פעמים בחטף קמ"ץ כמו במתי את עני בחרי אף כי לולי רהטה היו נקראים עני במתי בחולם :

כל הברת או אשר הנגינה בה וברבות הנגינה תרד הנגינה למטה בחטף קמ"ץ קדש חדש שיאמר קדשים חדשים צפור צפרים שבולת שבלים ומלת אהלים עם צור קוני אהיה שלם. העת אספה שערי חולם. גם בנעימים יפיל חלשי. כי חלק ששי :

ואבאר דין חטף פתח גדול וחטף פתח קטן

כל אחה"ע דינו לינקד בחטף פת"ח ולא בחטף לבדו יען כי אותיות אחה"ע תמיד אין כח באדם לבטא כי אם החטף לבדו על כן חברו עמו הפתח כדי מעט

האות עם החטף אבל החטף עיקר על כן כל הברת אה הבאה לפני אחה"ע
להיות בחטף יהיה בחטף פת"ח כמו תעלה יעלה מהרי תמאני תנחשו וכן
ש תיבה כמו עלה חזק אמץ ושלשה מבטלין יש ומסבין אותו לחטף לבד:
כמו נאדר יחדו לחמו יעלזו כי הלמ"ד דגושה כדין כל שני שבאין רצופין
אשר הראשון שוכן ורפי כאשר פי' ביחנך וכן נגינה מוקדמת מבטלת חטף
כמו נשבענו אנחנו שמענו ידענו ומלת האהלה יצאה מן הכלל כמו הנגינה
ות ובחטף פת"ח וכן חיר"ק באות שמוש לפני לשון הויה מבטל חטף פת"ח
יו תהיו מהיות ואם החיר"ק באות עיקר אצל מבטל כמו נחרו מהרו והספרדים
ין עוד אחר והוא כאשר אחרי אות אחה"ע יש יו"ד כמו שמעיה ידעיה והטעם
והברת אות עי"ן נוטה קצת לחיר"ק בעבור היו"ד שאחריה ואין אות נפתחת על
כן נשאר חטף לבדו ועתה אשכילך ואורך דרכי חטף פת"ח קטן:

לשון אלהו' אשר אל"ף שלו בתחלת תיבה בחטף פת"ח קטן כמו אלהים אלהיך
הטעם כי דין אל"ף נוטה להיות קצת להברת אי כי עיקרו אל וכן אלהים
קלל עיקרו אל מלשון יש לאל ידי ובבא אחד מאותיות משה לפני השם לא
הה"א פי' החמשה נקודות ממנו כמו מאלהים האלהים שיי' אבל אחת מאותיות
משמשות לפני השם אין אות ראשונה מהשם נקראת מאומה כמו וה' כה' לה'
סימן בלשון אדנות ואלהות משה מפיק אל"ף וכלב לא מפיק אל"ף ולולי המסורת
גם אדנות אשר בלשון חול לאלהות ואדנות אשר בלשון קדש הייתי נותן טעם
על כן ה"א האלהים נפתחת ואין לה דין האנשים הקמוצים מפני הבירור כדין
ל"ה לפני אר"ע הקמוצים כשהם מבוררים כי אין צורך לתת אות מבוררת
השם כי השם מבורר הוא אך זובח לאלהים יחרם אין מכוך באלהים האל"ף
בה' נקודות ואות שלפניה קמוצה להבדיל בין הקדש ובין החול כי בלשון הקדש
ר לאלהים באלהים בצר"י והאל"ף אינה נקודה ובמסורת מונה ז' אדנו' אשר
משמש עליהם והאל"ף נקראת וסימניהון נמסר בתלים סימן קל"ז עיין שם:

שם שמתחיל אלי כמו אליעזר אליאב אליהו בה' נקודות וכל שתחלתו אבי
או אחי בחטף פת"ח גדול כמו אבידן אחירע והטעם כי דינם להיות נוטים
ת א"ה אחרי אשר תחלתם אב או אח בהברת א"ה ומלת אליהו יצאה מכלל
ת אשר אלי תחלתן כי הוא בחטף פת"ח גדול. כל אנוש אדום אמורי אוי אמת
ה בה' נקודות כל צווי מן השלמים שתחלתו אל"ף כמו אזור אמור אבל אלי
לה בחטף פת"ח קטן אבל אם הוא כמו שם הפעל אז הוא בחטף פת"ח גדול
רוב דם אכל דבש הרבה ועל כי השתנתה אל"ף מכל אותיות אחה"ע להנקד
לה מועטת בחטף פת"ח קטן כי אינה נפתחת על כן בשאר האותיות כי אם ח'
בסוף המלה פותח לפניו כמו זרע שמע זבח בהיות אל"ף בסוף מלה תמצא
כלא ועל כן נגקרת בה' נקודות נוטים קצת להברת אי כי אף שאר האותיות
ת, לפעמים בחטף פת"ח קטן מאות אל"ף רגילה יותר בנקדת חטף פת"ח קטן
בתחלת התיבות שלא נמצאו כן באותיות חה"ע לבד ממלת כרם חמר ענו לה שהוא
בה' נקודות על פי המסורת וה"א באו במקומות מעטים כאשר אבאר:

לשון הויה וחיות בהיות ראשונה שלה פעליהם שהם ח' וה' גם המה בה'
קודות כמו היה חיה חייתם הייתם אך בבא לפניהם מאותיות יה"ו אותיות הנוספות
ק ופ"א הפעל בשב"א כמו יהיה יחיה תהיה נחיה וכן וי"ו לפעמים בהיותה
ק כמו והייתם לי אך בהיות אל"ף יחזרו למטעם והאל"ף בפת"ח קטן כמו
אחיה וכן בבואה לפני כל שאר תיבות אשר פ"א פעליהם אחה"ע כמו אחסה
אעשה אאסוף:

ה"א המשמש במשקל נוסף בגזירת העלומי עי"ן ובא בסוף התיבה שמוש של
כנוי והוא שאין הכנוי נוסף על מדבר בעצמו ועל נוכח וגם המלה לשון עבר
לשון צווי גם היא בה"א כמו לא הביאו הביאום הקימו ודומיהן והטעם כי בלא
פת היה בהברת אי כי יאמר הביא הקים גם עתה הוא בחטף פת"ח קטן הנוטה
קצת להברת אי:

בהתחבר הכנוי למדבר בעצמו ולנכח ולנכחים מן הטעם הזה על כן הוא בחטף
פת"ח גדול כמו השיבותיך הביאותנו הביאכם כי בהפרד הכנוי לא ישאר בהברת
ך בהברת חטף פת"ח קטן כי יאמר השיבותי הביאותי ועל כן הזכרתיו ולא
צווי נראה לי בחטף פת"ח גדול כמו השיבוני ה' הקימני הביאני והטעם כי
התוספת יהיה בהברת א"ה כי יאמר השב הקם הבא גם עתה הוא בחטף פת"ח
הנוטה קצת להברת א"ה גם בבא וי"ו על אלה המלות בהברת אי המה בה'
ת כמו והשיבך והביאך אבל בהיותה בהברת א"ה לפני אחה"ע אז הוא בחטף
גדול כמו יעשה תעשה תעלה יעלה ובבא הברת אי שהוא בפתח קטן לפניהם
מה בחטף פת"ח קטן כמו אחסה אעשה יחרץ יחרף החשיתי מעולם העלתם
ר החרים ודומיהן אבל אם אותה הברת אי אשר לפני אחה"ע בקמ"ץ קטן אז
בחטף פת"ח גדול כמו מענות מחטא מהמון מעשות רק לפעמים באות אות
לפני האל"ף תהיה האל"ף בה' נקודות כמו האנוש מאלוה יצדק ירבה אלוה
ש והטעם כי בלא המ"ם תהיה בחמש נקודות. וכל דגש מבטל פת"ח גדול
פת"ח קטן כמו הקולות יחדלון יהגו ריק נאדר בקדש: סריק משפטי
פת"ח גדול וחטף פת"ח קטן ובעזרת בורא שמים ונוטיהם ובעזרת אני והוא
אחל חק יהו"א:

ו המשכילים. כי כל אות הבא בראש תיבה דינה להדגש לולי אותיות
אחהר"ע אשר לעולם לא יבא בהם דגש רק במקומות מעטים
ף וריש על פי המסורת והן ד' אלפי"ן בקריאה וג' רישי"ן וסימן ויביאו את
ז' דיוסף ממושבותיכם תביאו ויביאו לנו כיד אלהינו דעזרא ושפי עצמותיו לא
ואלה הג' כישי"ן לא כרת שרך רפאות תהי לשרך שראשי נמלא טל ואני
תי בעבור הרעימה הראיתם בן המרצח הראיתם דגלית הפלשתי שאמר דוד
השלום גם שאר אותיות אשר דינם להדגיש בהיותם בראש תיבה אם בתיבה
כה להם למעלה מהם תהיה אות אחרונה שבא מאותיות יהו"א תהיה האות
שונה מן התיבה הבא אחריה רפויה כמו לא תענה לא תחמוד ואחרים הרבה
ם כי אותיות יהו"א אינן נקראות במבטא שפתים כאחרות ואלו היו מאותיות
ת אחריהן נדגשות היו נראה כאלו אות יהו"א חסרה מן המכתב בעבור אשר
שתי התיבות על ידי הדגש כאלו היה תיבה אחת גם כי המה נתנה להדחות
ום באמצע התיבה בעבור הדגש כמו כפר דבר בלא יו"ד גם שפך כפר בלא וי"ו
דגש וה"א במלה מזה בידך שדינו מה זה וכן מלכם תדכאו עמי דינו מה לכם
מכולת לביתו כמו מאכולת במסורת הברית כמו במאסורת ועל כן הרפו
יות הבאות אחריהם לתת פנאי והמתנה לקורא לבטא בשפתיו הברת אות היהו"א

ולא אות היהו"א בלבד אלא אפילו הברת יהו"א בלא מכת' יהו"א האות מרפא כמו
ועשית בדי מברכיך ברוך כי אין כתוב מברכיך וכן ועשית ומרפה כאלו נכתבה ה"א ועל
כן הרפו וירא בלק כי אין האל"ף נקראת מאומה אף כי תרפה הבי"ת אמנם יש כמה
סבות המבטלים חק יהו"א ומשפטו והמה אחד עשר ואלה הם הנגינות הנקראים
מלכים דפסיק דדחיק דאתי מרחיק מפיק מק"ף מפיק ה"א מפיק וי"ו מפיק יו"ד בם
בם"ף ותחת הבי"ת שבא ב' אותיות רצופות והראשונה בשב"א ואבאר איש על מכונו
בעזרת האל הראשונות הם הנגינות ט"ו מלכים ואלו הן אז"ז יט"ט לס"ס רפ"פ שת"ת
וסימן ישרא"ל אז"ז אתנ"ח זרקא זקף יט"ט יתיב טרם טפחא לס"ס לגרמיי' סגולה
סלוק הוא סוף פסוק רפ"ף פזר פשטא רביע שתת שלשל"ת תבי"ר תלשא גדולה
אלה החמשה עשה מלכים בבאם בתיבה אשר אות יהו"א בסופה לא ירפו אחריהם
כי הנגינה מעמיד הקורא ומעכבו עד כי אות יהו"א נבטא בשפתיו ואין צריך להרפות
בעבורה והפז"ר נהזק"ף שאמרנו בין פזר גדול וקטן בין זקף גדול וקטן לא יתקיים חק
יהו"א כי אם במשרתים הנשארים:

דפסיק פתרונו שיש פסק בין תיבת יהו"א לתיבה שאחריה כמו עשו כלה על עמו
בהם והטעם כי גם הוא מפסיק בקריאתם בינותם ואין זה לגרמיה האמור
למעלה אף כי נעשה בצורתו כי לעולם לא יבא אתנח אחר לגרמיה ולא יבאו אחריו
מן הטעמים רק ארבעה בלבד והן הנה פז"ר טרם רביע פשט"א אבל פסק לא מן המלכים
ולא מן המשרתים:

דדחיק כה פתרונו שיש מלך דחוק בין שתי נגינות כמו ואעידה בם הושיעה לנו ועזרנו
שמתוך שצריך להאריך במשרת אשר בתיבת יהו"א מפני הנגינה שבא
נופלת הברת המלך שסופה ה"א על תיבה שאחריה ונבלעת בדג"ש ואין לחוש כי
אין משפט זה נוהג רק באות ה"א בלבד גם אותה ה"א אין צורך כלל בקריאתה כי
אף בלא ה"א תתקיים המלך כי יוכל לומר ואעיד בם והושיע לנו ועל כן במלת למה
חרה לך אשר עשה שם לא נתבטל חק יהו"א כי אין המלה מתקיימת בלא הא בפעל
עבר כי לא יאמר חר עש ועוד יש לומר מפני שאין משפט נגינת מלת עשה חרה
היותה לעיל אך משפטה לרע כמשפט כל תטופי למ"ד פעל ונגינתה למעלה. מפני
קירוב נגינות כמו בערו ערו תעו מדבר על כן אין לה דין דדחיק אמנם מלת הבה
אין לה דין דדחיק כי הנגינה לעיל כי במשפט כל עלומי עי"ן פועל אבל נחית בחסדך
נהלת בעזך נרפים בחק יהו"א ואין דין דדחיק נוהג בם כי אין המלך דחוק בם למען
אשר יש שני המלכים בין המשרת לטעם שלאחריו ואם המשרת יקרב אל הטעם
ואין מלך אחרי בתיבת יהו"א גם שם מנהג יהו"א כמו ונתת שמה מים היתה תהו
כי הנגון מעכבן מלנפול פתאום על אות שלאחריו ומשפט דדחיק אינו נוהג אלא
באות ה"א לבדה ולא באותיות או"י כמו הורדתנו בו והטעם כאשר פירשתי כי צריך
להזהר פן תאבד קריאת הוי"ו כי לא תתקיים המלך מלתה ופעמים שהמלה שאין
בה משרת כלל מדגשת לאחריה מפני שה"א בת שתי אותיות ואין המקרא יכול
להאריך בה ומקפת אות שאחריה כמו מה תאמר זה בני וזהו דין המק"ף המבטל
יהו"א אשר הזכרתי למעלה בכלל המבטלים ואף כי אמרתי אשר משפט זה אינו
נוהג באותיות או"י מצאנו באות וי"ו ששה מדגשית אחריהן על פי המסורה וסימן
ויאמרו לא כי ברחוב נלין ויאמרו לא כי מלך ויאמרו לו החרש דבני דן ויאמרו לו
חכמיו קומו צאו מן המקום דלוט קומו צאו מתוך עמי:

דאתי מרחיק זה פתרונו שהטעם באות ראשונה שאחרי יהו"א והמשרת שלפניו
רחוק ממנו שני מלכים או חט"ף ומלך כמו הוא יבנה בית הלמתים
תעשה פלא סורה שבה פה והטעם לפי שנתרחק הטעם כל כך מן המשרת נשפכים
ההברות עליו כסלולה להדגיש האות המנוגנת ועוד בטל חק יהו"א כשהיא במלה
גדולה ותיבה שאחריה קטנה ומוקפת אצלה כמו ואדרשה שבה אדברה בצר רוחי
אשיחה במר נפשי גם באלה יש להטעים ולומר כי אין לחוש בבטול קריאת ההי"ן
אלה כי בלא אלה תתקיים המלה באמרך אדרוש אדבר אשיח על כן לא שותה להם
מלת ענו בי אשר ילכו בה כי בלא הווי"ן לא תקיימנה המלות:

מפיק ה"א פתרונו מחציתה בבקר אתה בבית ולה גפין כי מה בצע להרפות הלא
אות הה"א נבטאת ונקראת בשפתים הקורא בטוב מכל ה"א שהברתה
יוצאה בקמ"ץ אף על פי שהיא נקראה בהיטב לא תבטל חק יהו"א כמו מוצא שפתיה
לנדריה והטעם שהרי הה"א האחרת נשמעת אחריה וקריאת אות ה"א אין לבטל אע"פ
שלא נכתבה כאשר בועשית בדי ומברכיך ברוך:

מפיק וי"ו כמו חצרותיו בתהלה ידיו תביאנה והטעם כמו מפיק ה"א ושנים
יוצאין מן הכלל ע"פ המסורת ונטה עליו קו תהו וקול המון שליו בה:

מפיק יו"ד כמו שרי גברתי אולי תערוצי גם בזה טעם המפיקים האחרים מאחר
שהברת יו"ד נשמעת בקול הקורא אבל אדני בם סיני בקדש יצאו מן
הכלל כי גם לענין בטול הקמ"ץ יצא מן הכלל כי אל מי תדמיוהו וישוה ובמפיק יו"ד
הבא בחול"ם או בשור"ק כמו קלוי באש גוי גדול גוי מרחוק אוי נא ויש אומרים כי
נוהג בם חק יהו"א ויש אומרים כי כל המפיקים שוים:

שתי אותיות רצופות ותחת הראשונה שבא והוא שתהיינה שתי האותיות
מאותיות בג"ד כפ"ת אשר הדג"ש והרפ"א ניכרין בהם
יותר מבשאר אותיות כמו ויהי בבאם הלא ככרכמיש ודומיהם ומלת לא תתעב יצאה
מן הכלל והטעם אחרי שממוצא אחד המה אין כח בלשון לבטא שתיהן רפויות אם
תהיה אות ראשונה מלך יתקיים חק יהו"א כמו אזלו בבהילו דעזרא והוא אשה
בבתוליה ואם תאמר כאשר הראשונה בשב"א ובבא להרפות שתיהן למה לא הרפה
הראשונה לקיים חק יהו"א וידגישו השניה הנה זה הבל שלעולם שב"א הבא בראש
תיבה לא ידגיש אחריה כי כלם מניעין ומרפין רק במלת שתי שתים לבד ואותו
הדג"ש בעבור נו"ן ממלת שני שנים לזכר הראויה להיות בל' הנקיבה ובתוספת התי"ו
ומשפטו להיות שנתים ובאה מלה אחת על משפט' והיא שנתים ימים נ"ל:
ואמנם גם היא מצאנוה רפויה במקום אחד והוא משתי עיני מפלשתים והטעם
כי השי"ן דגושה כדין כל מ"ם הבאה במקום מן המדגשת אחריה וחק דגשות השי"ן
מרפא התי"ו כאשר עשו במלת מקדש ה' ובמלת ולא יכלה עוד הצפינו ורצפת בהט:

במק"ף ותחת הבי"ת שב"א מבטלין חק יהו"א כמו ויחנו במדבר שמתי בפיך גם פה
הטעם כאשר ביארתי בשתי אותיות רצופות כי אותיות במ"ף מוצא אחד להם
והם מוצא שפתים אין כח בלשון לבטא אותם בשפתיו שתיהם רצופות ורפויות ותחת
הראשונה שבא וידמה לשומע כאלו שתיהן אות אחת אך כשתחת הבי"ת מלך ילכו
בחק יהוא כמו כהני במות ויביאו במנחה אל ירא בפלגות: נשלם חק יהוא ומבטליו:
ואלה משרתי חק יהו"א שאין מבטלין מאריך תלשא קטנה מונח מכרבל גרשיים ירח
בן יומו מאיילה שופר עלוי מהפך דרגא אזלא תרי חוטרי:

תם ונשלם תהלה לבורא עולם

אמר יעקב בן חיים בן יצחק ז' אדוניהו יש"י עמכן הנה זהו
שיעור מה שיעדנו בהקדמתנו להעתיק ולחבר המסרה גדולה והכללתי גדולה על פי סדר האלפא ביתא לשרשים ומערכות וגלגול במעמקי ים המסרה לסעלות' כהמה ברה והסלדה בחיל' לא אחמול על מיט' כהו"ן והמשני' הסכוני כחורי עפר וכפים כי יתרי פתחתי ותות מעלי' הפתתי ורכן מפני' שלחתי והנה זה כל המתנה אשר פגשתי :

מערכת אות האלף

א"ב מאותיות גדולות וסימני' נמכר בריש דברי הימים .

א"ב מאותיות קטנות סימני'

א' דויקרא ריש סיפרא
ב' הב הב לעלוקה
ג' וגוש לבש בשרי
ד' אדם עשוק בדם נפש .
ה' בהבראם אלה תולדות .
ה' וכבשה ונפשו לא חיה .
ו' דשלום את בריתי .
ו' לשוא לא נשא .
ז' דויזתא .
ח' חף אנכי בלי פשע .
ט' טבעו בארץ שעריה .
ט' אתר וטהרתם .
י' צור ילדך תשי .
כ' ולבכותה דשרה .
ל' לוא אליכם כל עוברי .
מ' ממרים הייתם .
מ' על מוקדה .
ם' וטהרתים מכל נכר .
נ' נעו עורים בחוצות .
ן' ונרגן מפריד אלוף .
ן' ונבושבן רב סרים .
ן' נטע ארן וגשם יגדל .
ס' בסופה ובסערה דרכו .
ס' יצפנני בסכה .
ע' לעות אדם בריבו .
פ' קרמא דבשפרפרא .
צ' וצוחת ירושלים עלתה .
ץ' יפרצני פרץ על .
ק' לשמצה בקמיהם .
ק' קצתי בחיי .
ר' ראשית בכורי .
ש' פרשנדתא .
ת' פרמשתא .

א"ב מן חד הד א"א א"ב א"ג א"ד א"ה וכו'. וכל חד לית דכותי'

אאר ואברכה מברכיך .
אבינר ושם אשת שאול .
אגורה באהליך עולמים .
אדר ויברח אדר הוא .
אהודנו יי' עזי ומגיני .
אוילי ויאמר ה' אלי עוד .
אזנות ושב הגבול ימה .
אחלי ותאמר אל גבירתה .
אטון מרבדים רבדתי :
איכה ויקרא ה' אלהי' אל האדם.
אכלה ותקם חנה אחרי .
אלמן כי לא אלמן ישראל .
אמן ויאמר אסתירה .
אנוסה ויסר את אופן .
אספה עלימו רעות .
אעופה מי יתן לי אבר .
אפריון עשה לו המלך .
אצים והנוגשים אצים .
אקוט ארבעים שנה אקוט .
ארצה ויקשר עליו עבדו .
אשית ויבא אליה כבא .
אתנה והשמתי גפנה .

י"ז מלין דמפקין א' מן הד חד וסימני'

ואביאסף ובני קרח אסיר .
תביאו וממשבתיכם *תביאו . א' לצאנכם בנו לכם ערים . דגושם
אדר ויברח אדר
אשכים שלש עשרה שנה בירמ'
ובאזרוע ותוצא את עמך
בלואי ויאמר עבד המלך הכושי

באש שלחתי בכם דבר .
במלאכות ויאמר חגי מלאך .
ואישי הוליד את בכורו בד"ה .
מלאכות הכל בכתב מיד .
הערבאים ומן פלשתים .
גאות עדותיך נאמנו .
ואזרועי כתפי משכמה תפול .
דכאות ונשא ההמון .
מנאות ויפקדו ביום ההוא .
כמוצאת אני חומה ושדי .

וחלופיהון י"ו לא מפקין א' ולי' להון זוגא וסימניהון נמסר במלכים ב' סימן י"ו

ד' זוגין מן ב"ב קדמא מפיק א' ותנינא לא מפיק וחלופיהן ד' זוגין מן ב"ב קדמא לא מפיק א' תנינא מפיק וסי' נמסר בד"ה א' ריש סימן ז' ותרגום שם :

מ"ח מילים נסביא' באמצעו' תיבותא ולא קריין וסימניהון :

תאספון לתת תבן .
והאספסוף אשר בקרבו .
ויאצל וירד ה' בענן .
משאת כי תשת ברעך .
מראון מלך שמרון .
בארומה וילך אבימלך .
בלאט ותקח יעל אשת .
פלאי ויאמר לו מלאך .
חטאים ויגידו לשאול .
ויאסף שאול לרא מפני .
חלאמה ויגד לדוד ויאסף .
המלאכים ויהי לתשובת .
ויראו המראים אל .
המראים ב' בפסוק .
מבאר ויתאוה דוד .
מבאר ויבקעו שלשת .
הבאר ובניהו בן יהוידע .
רפאתי ויצא אל מוצא .
רפאנו את בבל ולא .
ונרפאו ויאמר אלי המים .
בראדך בעת ההיא שלח המלכים .
פארה הנה האדון ה' .
כאביר כי אמר בכח ידי .
הובאיש כל הובאיש עם .
ויאת העירותי מצפון .
בארת כי שתים רעות .
בארת ב' בפסוק .
שאסיך לכן כל אכליך .
השאטות בטרם תגלה רעתך .
שאטך כי כה אמר ה' .
השאטים ולא יהיה עוד .
השאטים וישבו עליה לבטח .
ושאתיך ויהי בהכותם ביחזקאל.
ונאשאר ושובבתיך ושאתיך .
ורצאתי ויכלו את הימים .
ואענה את זרע דוד למען .
ואעשיר אשר קניהון יהרגון .
וקאם שאון בעמך וכל וגו' .
ארבאל תרוייהו בפסו' .
ואמאסאך נדמו עמי מבלי .
פארור מפניו יחילו עמים .
פארור בוקה ומבוקה .
דכאת אתה דכאת כחלל .
ותדכאני עד אנה תוגיון .
מאום אם תטה אשורי באיוב.
מאום ילדים אשר אין .
בדאם ואשלחה אליו .
נאשים איש באחיו אתם נאשים
למואל והתודה השנית .

י"ב מלין דכתיב א' בסוף תיבות' ולא קרינן וסימן נמסר בדניאל סימן ג' ובפר' שלח.

אלין מלין דמשמשין א' בסוף תיבות' וכל חד וחד לית דכו' וסימ' .

לזרא עד חדש ימי' עד אשר יצא
אלעלא ובני ראובן בנו את חשבון
ארצא ויקשור עליו עבדו זמרי .
אלא שמעי בן אלא בבנימן .
גבהא על כן גבהא קומתו .

ופוא ואמ' עד פה תבא ולא תוסיף.
שינא כן יתן לידידו שינא .
למא ישגה חבלא .
בחמא ושמועות יבהלוהו .
כמטרא דרך קשתו ויציבני .
גבעא ותלד שאף אבי מדמנה .
מרא ותאמר אליהן אל תקראנה.
כלו לכן כה אמר יי' .
יורא נפש ברכה תדושן ומרוה.
תבא בני אם יפתוך חטאים .
הרא ויער אלהי ישראל את רוח פול דד"ה .
בלא עצה עיניו לחשוב .

י"ו זוגין חד כתיב א' וחד כתיב ה' נמסר בתילים סימן י' .

א"ב מן חד וחד הד א' וחד בא' תמצא נמסר במערכת אות הב' בס"ד כי שם ביתה כי משמש' חד נסיב ב וחד לא נסיב .

א"ב מן הד וחד הד א' וחד ה' שרשה במערכ' אות הה"א כי שם ביתה כי משמשת חד נתיב הא וחד לא נסיב ונמסר' בריש ד"ה סימן ב .

אלין מלין דמשמשין חד א' וחד וא' . לית דכותהון .

אכלה ותקם חנה אחרי אכלה .
ואכלה ויאמר יעקב אל אביו אנכי
אמרה לאל סלעי למה שכחתני .
ואמרה ויאמר יוסף אל אחיו ואל .
אחיה עזבה יתומיך אני .
ואחיה ראו עתה כי אני אני הוא
אשמים ויאמרו איש אל אחיו אבל
ואשמים ויתנו ידם להוציא נשיהם
אחיותיהם והלכו בניו ועשו משתה
ואחיותית' צרוי' ואביגיל ובני צרי'
אברכ' ושמו את שמי על בני ישראל
ואברכ' ויאמר יוסף אל אביו בני הם
אחזה אמרתי אעלה בתמר .
ואחזה כי המגי' לי לאמ' הנה מת
אצבעתי לדוד ברוך ה' צורי המלמד
ואצבעתי קמתי אני לפתוח לדודי
אצעדה ונקרב את קרבן ה' איש
ואצעדה ואעמד עליו ואמותתהו .
אתא אמר שומר אתא בקר .
ואתא ויאמר ה' מסיני בא וזרח .
אבנה ותאמר שרי אל אברם הנה
ואבנה ותאמר הנה אמתי בלהה
אשתיו חמרא ושבחו לאלה .
ואשתיו באדין תיתיו מאני דהבא
אותותם שאגו צורריך בקרב מועדיך .
ואותותם הלא שאלתם עוברי דרך
אהבם ארפא משובתם .
ואהבם שמרה נפשי עדותיך .
אוצם הששי דויד השביעי .
ואוצם ויהיו בני ירחמאל .
אשתון וכלוב אחי שותה הוליד
ואשתון הוליד את בית רפא .
אפלל וזבדי הוליד את אפלל
ואפלל הוליד את שבר ב' בו .
אלקטה ותאמר אלקטה נא ואספתי
ואלקטת ותאמר רות המואביה אל נעמי .
אצבון ובני בלע אצבון ועזי .
ואצבון ובני גד צפיון וחגי שוני ואצבון .
אשמיעך קום וירדת בית היוצר .
ואשמיעך המה יורדי' בקצ' העיר .
אשימם עבדי יורידו מן הלבנון .
ואשימם הבו לכם אנשים חכמים .
אשאנו אם לא על שכמי אשאנו
ואשאנו אוי לי על שברי .
אררך יעבדוך עמים וישתחוו .
ואררך כרע רבץ כארי וכלביא .
אבום טוב ארוחת ירק ואהבה
ואבום עמים באפי ואשכרם .
אבישור ושם אשת אבישור .
ואבישור ויהיו בני אונם שמי .

א"ב חד וא' וחד והא' תמצא נמס' במערכ' אות הוי"ו כי שם בית'

א"ב מן תרין א' וחד וא' סי' תמצא במערכ' אות הוי"ו כי שם ביתם וחילופיהון דלוג תרין וא' וחד א' וסי' במערכת אות הוי"ו כי שם ביתם

א"ב מן ג' א' וחד וא' דלוג וחלופי' ג' וא' וחד א' סימ' תמצ' נמסר במערכ' אות הוי"ו בס"ד כי שם ביתם

א"ב מן ד' א' וחד וא' דלוג סימני' תמצא נמסר במערכת אות הוי"ו בס"ד כי שם ביתם .

א"ב מן חד חד משמש א"ב ב"ג ג"ד וכו' וסי'

אבינר ושם אשת שאול .
בגרית וילכו וישבו בגרו' כמהן
גדל כל ימי נדר גדרו תער
דהרות אז הלמו עקבי סוס
הומה וישמע אדניהו וכל
וזהמתו חיתו לחם ונפשו
זחלתי ויען אליהו בן ברכאל
חטובות מרבדים רבדתי ערש'
טירת אם חומה היא נבנה
יכרו עליו חברים יחצוהו
בלא כי כאשר שתית' על הר
למס מרעהו חסד כתיב
מנע בני אל תלך בדרך אתם
נסתר והמצפה אשר אמר
סעפים שנאתי ותורתך
עפרות עד לא עשה ארץ וחוצו'
פצלות ויקח לו יעקב מקל לבנה
צקון ה' בצר פקדוך
קראן ויאמר אל בנותיו ואיו
רשם כל קבל דנא מלכ' דריוש
שתי ואני קרבת אלהים לי טוב
תתנו כן תעשה לשרך

א"ב מן חד חד משמש א"ת ב"ש ריש וסוף וסי'

ארחת וישבו לאכל לחם
אתברית רוחי אנא דניאל בגו
ביבש קצירה תשברנה
בשליש מי מדד בשעלו
גור חן גור יגור אפס מאתי
גור לכן בזאת יכופר עון יעק'
געו גער חית קנה עדת אבירים
דופק אני ישנה ולבי ער
דליק חזה הוי עד די כורסן רמיו
דומשק וילך המלך אחז לקראת
הפץ עברות אפך וראה
המץ יגורו בך נדחי
ויף בגודלו באורך דליותיו
וירף ממנו אז אמרה
זע ויצא המן ביום ההוא
זרוע אור זרוע לצדיק
חנס כי היו בצוען שריו
חרחס וילך חלקיהו הכהן דמלכי'
טוחן ויאסרוהו פלשתים וינקרו
ירוחם אשור לא יושיענו
בכל דומו מעט ואיננו והמכו
כליל השיר יהיה לכם

א"ב מן ג"ג בהד לישן ולית דכו' חד באורי' וחד בנביאי' וחד בכתובים וסי'

אשורים ויקשן ילד את שבא
אשור ואהי להם כמו שחל
אשורנו עתה סבבוני כתיב
בברכו וירא עשו כי ברך יצחק
ברוך ולא אביתי לשמוע לבלעם
ברוך אדין לדניאל בחזוא די
גויתינו ותתם השנה ההיא
גויותהנה ופניהם וכנפיהם פרדות
גויותינו ותבואת' מרבה למללים
דלה ותאמרנה איש מצרי
דלו כסוס עגור כן אצפצף
דליו שקים מפסח ומשל
הבה מלרע ויאמר יעקב אל לבן
חבו סר סבאם הזנה הזנו

חבו מלעיל חבי אמרתי
ושבו ואמר להם כה אמר ה'
ושבו ואזרעם בעמים
ושוב אל תאמר לרעך לך
זרוע וכי יפול מנבלתם
זרועיה כי כארץ תוציא צמ
זרוע אור זרוע לצדיק
חנו ויהי ה' את יוסף
חנינה והטלתי אתכם מעל
חנני ה' ראה עניי משנא
טחון ואת חטאתיכם אשר
טוחן ויאחזוהו פלשתים
טחון בחורים טחון נשאו
יוסר ואת כל חלבו יסיר
יושר ביום ההוא יושר
ישור על אנשים ויאמר
כבדים וידי משה כבדים
כבדה ויבאו מנגד לגבעה
כבדו עד יפלח חץ כבדו
ללין ויאמר בת מי את
ללת וכלתו אשת פנחס
ללילה יום ליום יביע אומר
מכרה ויאמר יעקב מכרה
מכורותיך השב על תערה
מכרה אשת חיל מי ימצא
נבכים ואמר פרעה לבני
נבכו מה נאנחה בהמה
נבוכה הרצים יצאו דחופי
שכיר ויבא יעקב מן השד
שכירית גם שכיריה בקרב
שכור למען שכור הוא
עשחו נבל תבל גם אתה
ועשה כה אמר ה' יוצר
עשיתי לא נכחד עצמי מ
פנואל ויקרא יעקב שם ה
פנינו כלנו כצאן תעינו
פנימו כי צדיק ה' צדקות
צדה ואשר לא צדה
צרה ואבי ראה גם ראה
צרה ברך אברך אביוניה
קרואי אלה קריאי העדה
קרואים ואת אבשלום הלכ
קרואית ולא ידע כי רפאי
רבת ויהי אלהים את הנע
רבה ומי יתן את העם הזה
רבי אדין מלכא לדניאל
שלחו הבקר אור והאנשים
שלחה כה אמר ה' אי זה
שלחתי ויאמר אלי דניאל
תתראו וירא יעקב כי יש
תראי אז תראי ונהרת
תראה ויראו לפניך מראינו

א"ב מן ג"ג וכל חד וחד דכו' חד באורי' חד בנביא בכתובי' וסימני'

אתון ויאמר אני אעביר
אחרו בעד החלון נשקפת
אענה אף אני חלקי
בהם ובארבע עשרה שנה
בחום כי כה אמר ה' אלי אש
בהשמים ה' בהשמים חסדך
גרש ואם תקריב מנחת בכ
גרעום ויפנו וינסו המדבר
גאה יראת ה' שנאו רע
דעכו המוציא רכב וסוס
דכו שטו העם ולקטו
דעכו סבוני כדבורים דעכו
הכת ויפל אברהם על פניו
הבן יקיר לי אפרים
היפ אני אם תנין
ואברכם ויאמר יוסף אל בני הם .
ואהב אהבתי אתכם אמר
ואהבם שמרה נפשי עדותיך
זעמה וישא משלו ויאמ' מן
זרועם ה' חננו לך קוינו הי
זחלתי ויען אליהוא בן ברכ
חיבר ויחבר את חמש היר
חכמה וגם חמת תגבל בה
חברים יכרו עליו חברים
טבעו מרכבות פרעה וחילו
טובם כחדק ישר ממסוכה
טובם הן לא בידם טובם
יצוה ובבא משה לפני ה
יראה

אה והשמיע ה' את הוד קולו
נה שדי לא מצאנוהו
ות ויהי ביום כלות משה
ותם הנני שוקד עליהם לרעה
ותו ותיכן כל מלאכת שלמה
שמרת כאשר צוה ה' אל משה
ולה ואל הכתף מחוצה
כת כל הנחלים הולכי' אל הים
קדשי אך אל הפרוכת לא יבא
תקי ותאמר להם התאינה
תקו לו רגבי נחל
ה ובגפן שלשה שריגים
ה כי לפני קציר כתם פרח
וצה משכני אחריך נרוצה
מתתכם וביום שמחתכם
ום ועתה שימו נא לבבכם
מחות תודיעני אורח חיים
בל ואת עובל ואת דבראשי'
פלת הנה עפלה ולא ישרה
ניתי טוב לי כי עוניתי
קד אלה פקודי המשכן
קרתי אני אמרתי בדמי ימי
יחות חלקו מחמאות פיו
מת ואם בעיניו עמד הנתק
קון ה' בצר פקודך
מתני קנאתי כי שכחו
אן ויאמר אל בנותיו ואיו
לם ולוקח מתם קללה
נת חכמה מה טוב מחרוץ
אי ותקרא שם ה' הדובר
ומת מקול פרש ורומת
מו מעט ואיננו
תי מלרע ויאמר ה' אל משה
בות ביום עמדך מנגד
בות רצית ה' ארצך
ענה כי כל הנפש אשר לא תעונת
רום ידך על צריך
אונה לא תאונה אליך רעה

א"ב מן ב"ב ותרויהון בתרי לישני

ורת ואני שלשת החצים
ורה אתכם ביד אל
ורות ויצא אחד אל השדה
ודות יחיו מתיך נבלתי
אגור לולי כעס אויב אגור
אגור דברי אגור בן יקא
ומיר ונשאר בו עוללות כנקף
מיר כרבם כן חטאו לי
ופרת ואני בבאי מפדן
ופרת ותמת עזובה ויקח לו כלב
אורים על כן באורים כבדו ה'
אורים וישאל שאול בה' ולא
אלים מי כמוך באלים ה'
אלים הנחמים באלים
בגדו ותתפשהו בבגדו
בגדו אם רעה בעיני אדניה
ול ובשנה האחת עשרה בירח
ול כי בול הרים ישאו לו
מקהלות ויסעו מחרדה ויחנו
מקהלות ברכו אלהים ה' ממקור
מסת לא תנסו את ה' אלהיכם
משא וכנניהו שר הלוים במש' תנינא דפסוק
ראות בעת ההיא בראות דוד
ראות ויהי לדרש אלהים בימי
בשרים חיי בשרים לב מרפא
בשרים לא נאוה לכסיל תענוג
בריאה ואם בריאה יברא ה'
בריאה על כן יזבח לחרמו
גמול ושעשע יונק על חור
גמול ועל קריתים ועל בית
דברת כן בנות צלפחד
דברת עבדי יורידו מן הלבנון
יודי ועל מחלקת החדש
יודי נשכימה לכרמים
האבנים ויאמר בילדכן את
האבנים וארד בית היוצר והנהו
הובשת ויבא יואב אל המלך
הובשת אתה בקעת מעין ונחל
החול ולהבדיל בין הקדש
החול כבד אבן ונטל החול
הצפוני בני גד למשפחת' לצפון
הצפוני ואת הצפוני ארחיק
ואיד יעלה מן הארץ
ואיד רעב אונו ואיד נכון

וברכה וראש אחיעזר ויאש
וברכה מונע בר יקבוהו לאם
ויפתח ויבא האיש הביתה
ויפתח על הלחת ידתית
וירם אמר אל אלעזר בן אהרן
וירם ה' יחתו מריבו עלו כתיב
וירב היה ה' כאויב בלע ישראל
וירב ותהי שם המלחמה נפוצת
ויפתח ואשנה ונסיב
ויפתח הגלעדי היה גבור
וירדו ויברך אותם אלהים ויאמר
וירדו עברו כלנה וראו
וראש ובני בנימן בלע ובכר
וראש זכר עניי ומרודי
ושהם והטור הרביעי תרשיש קדמ'
ושהם בני מררי ליעזהו בנו
ותכל להשקותו ותאמר
ותכל המלך דוד לצאת
וכחול כי ברך אברכך והרבה
וכחול ואומר עם קני אגוע
ושכר בן אדם נבוכדנצר העביד
ושכר ולעובד אדום בני שמעיה
ודן גלעד בעבר הירדן שכן
ודן ויון מאוזל
והרא ויער אלהי ישראל דד"ה
והרה הנה יחבל און
והיא ויפרש אתה לפני
והיא ואמר לבלה ניאופים
וחבל וידברו בני יוסף אל יהושע
וחבל קומי ולכי כי לא זאת
וחוצות עד לא עשה ארץ
וחוצות ויאמר אליו הערים אשר
וחלי ויהי גבולם חלקת
וחלי נזם זהב וחלי כתם
וטלם זיף וטלם ובעלות
וטלם ומן המשוררים אלישיב
ויגל ויהי כאשר ראה יעקב
ויגל לכן שמח לבי ויגל
ויגז ורוח נסע מאת ה'
ויגז ויקם איוב ויקרע את
וירע העם ויתקעו בשופרות
וירע ויעשה עמרי הרע
וצרי וישבו לאכול לחם וישאו
וצרי לידותון בני ידותון גדליהו
וצרתי כי אם שמע תשמע בקלו
וצרתי וחנתי כדור עליך
זקן ויאמר אברהם אל עבדו
זקן כשמן הטוב על הראש
זרו מכף רגל ועד ראש
זרו רשעים מרחם
זונה אם זונה אתה ישראל
זונה כי הנה רחקיך יאבדו
חרש וישלח יהושע בן נון
חרש ובקבקר חרש וגלל
חלוץ ונקרא שמו בישראל
חלוץ ועבדיך יעברו כל חלוץ
חלה ואמר הדור האחרון
חלה ובהיצר לו חלה את פני ה'
חרשתם לולי חרשתם בעגלתי
חרשתם רשע עולתה קצרתם
טרף והנה עלה זית טרף
טרף לכו ונשובה אל ה'
טריה וימצא לחי חמור
טריה מכף רגל ועד ראש
ישק אתה תהיה על ביתי
ישק שפתים ישק משיב
ישך לא תשיך לאחיך נשך
ישך אחריתו כנחש ישך
ישעו תכבד העבודה על
ישעו ואין מושיע דשמואל
יורישנה ועבדי כלב עקב
יורישנה הנה ה' יורישנה
כתם כי לפני קציר כתם
כתם וירעם כתם לבבו
כארי שויתי עד בקר
כארי כי סבבוני כלבים
לאט ויצו המלך את יואב נאת
לאט יען כי מאס העם הזה
למד והיה אם למד ילמדון
למד ואומר אנה אתה הולך
לענות כל נדר וכל שבועת אסר
לענות שיר מזמור לבני קרח
לדביר ומחשבן עד רמת
לדביר ויבן את עשרים אמה
לתנות מימים ימימה תלכנה
לתנות ואת עשו שנאתי

מול אלה הדברים דמשנה תורה
מול בעת ההיא אמר ה' אל יהוש'
מנה מי מנה עפר יעקב
מנה ולחנה יתן מנה אחת
מנית ויכם מערער ועד באך
מנית יהודה וארץ ישראל המה
מחללים ויעלו כל העם אחריו
מחללים ואתם מחללים אתי
מרתה כשמרי שדי היו עליה
מרתה ויבאו מרתה ולא יכלו
מגורי וישב יעקב בארץ מגורי
מגורי זעק והילל בן אדם
משחתם ומשחת אתם כאשר
משחתם ומיד בן נכר לא תקריבו
מעוג ותאמר חי ה' אלהיך אם יש
מעוג בחנפי לעגי מעוג
מעדנות ויאמר שמו' הגישו אלי
מעדנות התקשר מעדנות כימה
גבליך הסר מעלי המון שיריך
גבליך הורד שאול גאונך
נסי ויבן משה מזבח ויקרא
נסי כה אמר ה' אלהי' הנה אשא
נצח וגם נצח ישראל לא ישקר
נצח תבא עד דור אבותיו
נענה נגש והוא נענה
נענה כי איש איש מבית ישראל דינז'
נעניתי לכן דבר אתם ואמרת
נעניתי עד מאד
סמר שאו נס בארץ תקעו
סמר מפחדך בשרי
סילה ויקומו עבדיו ויקשרו
סילת כל אבירי ה' בקרבי
שטנה ויחפרו באר אחרת
שטנה ובמלכות אחשורש
על ואלה דברי דוד האחרונים
על ישובו לא על היו
ענות ויאמר אין קול ענות
ענות הכזה יהיה צום אבחרהו
עכר אביך את הארץ
עכר ובני כרמי עכר עוכר ישרא'
עצבי ואגיד לך מאז בטרם
עצבי ויקרא יעבץ לאלהי ישראל
פתח כי יתרו פתח ויענני
פתח נשכימה לכרמים
פורש גבר מחליק על רעהו
פורש דבק לשון יונק אל חכו
צררות וישא העם את בצקו
צררות ויבא דוד אל ביתו
קרבו כי קרבו כתנור לבם
קרבו ואתם הרי ישראל ענפכם
רודה כי הוא רודה בכל עבר
רודה מכה עמים בעברה
רועה עודנו מדבר עמם
רועה שן רועה ורגל מועדת
שירו יומם יצוה ה' חסדו
שירו וידבר שלשת אלפים
שברו ואת גביעי גביע הכסף
שברו ויהי כשמע גדעון
שונים יירא את ה' בני ומלך
שונים והשקות בכלי זהב
שפרה ויקרא מלך מצרים למילדות
שפרה ברוחו שמים שפרה
תוכו אף חובב עמים
תוכו על מה תוכו עוד תוסיפו
תחרש לא תחרוש בשור
תחרש אל תחרש על רעך

א"ב מן ב"ב ותרויהון בספר וכי'

ואשא כי לא אויב יחרפני
ואשא כפי אל מצותיך
ובמושב אשרי האיש אשר
ובמושב וירוממוהו בקהל עם
וגבה וגביהם וגבה להם
וגבה וארבעה שלחנות לעולה
ודאג בלכתך היום מעמדי
ודאג המה באו בארץ צוף
והדגה אשר ביאר תמות
והדגה אשר ביאר מתה
והדת הרצים יצאו דחופים
והדת הרצים רכבי הרכש
וזיזה בן שפעי בן אלון
וזיזה ויהי יחת הראש
וחלמא באדין עללין חרטומיא
וחלמא ועד אחרן על קדמי

וטהרו וגם שם עיר המונה
וטהרו שבעת ימים יכפרו
וישבים ומלך ישראל ויהושפט
ויושבים כה אמר סנחריב מלך
וכגנת כי תהיו כאלה נבלת
וכגנת כי כארץ תוציא צמחה
ולרבקה אח ושמו לבן
ולרבקה ותהין מורת רוח
ומקטירים לה' עולות בבקר בבקר
ומקטירים בני עתה אל תשלו'
ונסך ועשרון סלת בלול
ונסך לא תעלו עליו קטרת
וסור חטאנו ועוינו והרשענו
וסור וכל ישראל עברו את.
ועשו ויהי כאשר כלה יצחק.
ועשו וישלח יצחק את יעקב.
ופחד ביום ההוא יהיה מצרים.
ופחד אז תראי ונהרת.
וציבא ואלף איש עמו מבנימין.
וציבא ויאמר לו המלך למה תדבר.
וקציר עוד כל ימי הארץ.
וקציר כי זה שנתים הרעב.
ורננו ובאו ורננו במרום.
ורננו על תבל שמים וארץ.
ושמרון כחצי חטאתיך
ושמרון ואחותיך סדו' ובנתיה.
ותהלתי למען שמי אאריך
ותהלתי אני ה' הוא שמי וכבודי

אב מן הד וחד חד כלעיל

וחד מלרע ולית דכותהון.

אכל רק חזק לבלתי אכל הדם
אכל המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו.
אמר כה אמר אדני ה' יען אמר מואב ושעיר.
אמר כי טוב אמר לך.
אורחות משא בערב ביע' בערב.
ארחת וישבו לאכל לחם.
אדון ואלה העלים מתל מלח.
אדן וחברו ואלה העלים קדמא
אונס והשתיה כדת אין אונס.
אנס בלטשאצר רב חרטמיא.
בקרוב עלי מרעים לאכל את.
בקרב והיה בקרב איש.
במועל ויברך עזרא את ה' אלהים
במעל אל אלהים ה' אל אלהים ה'
בנוער תמות בנער נפשם.
בנער ויאמר האיש אל יואב.
גויותינו ותבואת' מרבה למלכים
גויתינו ותתם השנה ההיא.
דועכו סבוני כדבורים.
דעכו המוציא רכב וסוס וחיל.
האמור אלהים אני.
האמר כי אל אל האמר נשאתי
הקצור מדוע באתי ואין איש.
הקצר האמור בית יעקב.
המשול דברו נא באזני כל בעלי שכ'
המשל ופחד עמו עושה שלום
הנחת וכדי רום לבביה ורוחיה.
הנחת עושי ובאו כל הגוים
הודיענו ויקראו פלשתים לכהנים
הודיענו מה נאמר לו לא נערך.
ונעתור ויעזרו עליהם וינתנו דד"ה
ונעתר ונגף ה' את מצרים.
ונחתום ואתם כתבו על היהודים.
ונחתם ויקראו סופרי המלך קדמ'
ויקום וסגרו דלתים בשוק.
ויקם ותגזר אומר ויקם לך.
ומושלו והיה אדירו ממנו
ומשלו והכרתי רכב מאפרים
זרוע אור זרוע לצדיק
זרוע וכי יפל מנבלתם על
חנון כי עם בציון ישב
חנן פתח וישא עיניו וירא
טהור עינים מראות רע
טהר אהב טהר לב חן
יחיונו אם אמרנו נבא העיר
יחיינו מיומים ביום השלישי
ידלוף בעצלתים ימך המקרה
ידלף ואת כשד ואת חזו
כתום וירעם כתם לבבו
כתם כי לפני קציר כתם פרח
לאמותם אלה הם בני ישמעאל
לאמותם יאמרו איה דגן ויין
לשבוים רוח אדני ה' עלי

לשבאים ומכרתי את בניהם
מעצור ויאמר יהונתן אל הנער
מעצר עיר פרוצה אין חומה
משקולת ונטיתי על ירושלם
למשקלת ושמתי משפט לקו
מחולליך צור ילדך תשי
מחלליך האמר תאמר אלהים אני
מאירות ביבש קצירה תשברנה
מאירת פקודי ה' ישרים משמחי
נתון וימאן אדו' נתן את ישראל
נתן וידע אונן כי לא לו יהיה
נתץ וישכימו אנשי העיר
נתץ וישב ויבן את הבמות
נוחם מיד שאול אפרם
נחם ובני אשת הודיה אחות
נפלו ויאמרו שרי פלשתים מה
נפלו ואעמד עליו ואמתתהו
עניתי טוב לי כי עניתי
עניתי ואני בחלותם לבושי
צואת אם רחץ ה' את צאת
צאת ועוגת שערים תאכלנה
קראני וכי תאמרי בלבבך
קראני פחד קראני ורעדה
רמוני קראתי למאהבי המה
רמני ויאמר אדני המלך דמפיבושת
שכולתי ואל שדי יתן לכם
שכלתי רחמים ב' בפסוק
שפטונו ויקם דברו אשר דבר דדניאל
ושפטנו והיינו גם אנחנו ככל הגוים
תואמי שני שדיך כשני עפרים קדמ'
תאמי וחברו שני שדיך תנינא

א"ב מן תרין תרין בחד לישן

אן ויאמר דוד שאול אליו
אן עד אן תמלל אלה
אנה אנחנו עולים
אנה מלרע אלך מרוחך
בדבר ורבקה שמעת בדבר
בדבר ותעלוזנה כליותי
בדברים ואליהוא הכה את איוב
בדברים לא יוסר עבד
גדל ביום ההוא גדל ה' את
גדל אחר הדברים
גדלים תעשה לך על ארבע
גדלים שבכים מעשה שבכה
דמיתי הנוה והמעונגה דמיתי
דמיתי לקאת מדבר הייתי
דמיתי והיה כאשר דמיתי
דמיתי נשבע ה' צבאות לאמר
הנראת וירא ה' אל אברם ויאמר
הנראה ויאמר אלהים אל יעקב
הנראה ויתאנף ה' בשלמה
הנראה בשנת שלש למלכו
ויושב וידעו העם כלו אפרים
ויושב ישמעאל ויענם ויושב
ויושבים ומלך ישראל ויהושפט דד"ה
ויושבים כה אמר סנחריב מלך
זקן ויאמר אל עבדו
זקן כשמן הטוב על הראש
זקנים ונאמר אל אדני
זקנים וישראל אהב את יוסף
חרש וישלח יהושע בן נון מן
חרש מלעיל ובקבקר חרש וגלל
חרשתם ויאמרו לו אנשי העיר
חרשתם רשע עולתה קצרתם
טב הוא צלמא ראשה
טב וכען אם על מלכא טבי
טובי ויאמר אני אעביר כל
טובי ורויתי נפש הכהנים דשן
ינחני וישא משלו ויאמר מן ארם
ינחני נפשי ישובב ינחני
ינחנו ה' בדד ינחנו
ינחנו מתן אדם ירחיב לו
כתנתי פשטתי את כתנתי
כתנתי ברב כח יתחפש לבושי
כתנתו ויהי כאשר בא יוסף
כתנתו ויהי דוד בא עד הראש
למראה והריחו ביראת ה'
למראה קמ' ותעגב' עליה' כתיב
למראה ויצמח ה' אלהים מן
למראה פתח ויבאו אל גלילות
לרגלי כי מעט אשר היה לך לרגלי

לרגלי נר לרגלי דבריך
לרגליך אף חבב עמים
לרגליך לדוד מזמור נאם ה'
מהר וישמע עלי את קול
מהר צעה להפתח
מהרה ומלאך בא אל שאול
מהרה ויקרא מלך ישראל דמלכי'
נפוץ ויאמרו הבה נבנ' לנו עיר
נפוץ העצב נבזה נפוץ
נפצים ויאמר ראיתי את כל ישר'
נפצים וחבירו ד"ה ויאמר ראיתי
ספר ואולם בעבור זאת
ספר אתה למען תצדק
ספרו ויאמר דוד אל יואב ד"ה
ספרו סבו ציון והקיפוה
ענו אז ישיר ישראל את
ענו לה' בתודה זמרו
עניתני הושיעני מפי אריות
עניתני אודך כי עניתני
פתח כי יתרי פתח ויענני
פתח נשכימה לכרמים
פתחת הפכת מספדי למחול לי
פתחת אנא ה' כי אני עבדך
צעקו הן אראל ם צעקו חוצה
צעקו קמן וה' שמע
צעקים ויאמר מה עשי' קול דמי
צעקים ואת מתכנת הלבנים
קרבו ואתם הרי ישר' ענפכם
קרבו כי קרבו כתנור לבם
קרבת ואתי יום יום ידרשון
קרבת ואני קרבת אלהים לי טוב
רעי ויאמר אברהם אל לט
רעי חי אני נאם אדני אלהים
רעה עודנו מדבר עמם
רעה שן רעה ורגל מועדת
שלחוני ויאכלו וישתו הוא
שלחוני ויאמר אלהם אל תאחרו
שלוחים פרעה מלך מצרי' עלה
שלוחים לכן תתני שלוחים
שמור וירם הטבח את השוק
שמור יש ראה חלה ראיתי
שמרים ליל שמורים היא ב' בפסו'
תמתי אני ישנה ולבי ער
תמתי אחת היא יונתי תמתי
תמתי חלילה לי אם אצדיק
תמתי ישקלני במאזני צדק

א"ב מן הד והד לעיל

תמצא במערכת אות הה"א כי שם ביתה דמששת ה' בסוף תיבותא

א"ב מן ב"ב מן ג' אתין

אדר ואתמול עמי לאויב יקומם
אדר ויאמר ה' אלי השליכהו
בבת ולא אחר הנער לעשות
בבת היה ה' כאויב בלע ישראל
גוה ואם לא תשמעוה
גוה כי השפילו ותאמר גוה
דמי ועתה אל יפל דמי
דמי ארץ ארץ אל תכסי דמי
השב והוא עם בזוי ושסוי
השב אל תערה
ובר נקי כפים ובר לבב
ובר ותאמר זך לקחי
זקן ויאמר אברהם אל עבדו
זקן כשמן הטוב על הראש
חרש ובקבקר חרש וגלל
חרש וישלח יהושע בן נון מן
טרף ותבא אליו היונה
טרף לכו ונשובה אל ה' כי הוא
ישק אתה תהיה על ביתי
ישק שפתים ישק משיב
כהר כי כהר פרצים יקום ה'
כהר שיר המעלות הבטחים
לקש והיה בית יעקב אש
לקש לא יבריחנו בן קשת
מהר וישמע עלי את קול
מהר צעה להפתח
נקם והבאתי עליכם חרב
נקם ויקרא שמשון אל ה'
סלא ויקומו עבדיו ויקשרו
סלה כל אבירי ה'
ענו אז ישיר ישראל
ענו לה' בתודה זמרו
פתח כי יתרו פתח ויענני
פתח נשכימה לכרמים

צלם אנת מלכא חזה הוית
צלם נבוכדנצר מלכא עבד
קים לקיים את ימי הפורים
קים ומאמר אסתר קים
ראם ויאמר יעקב כאשר ראם
ראם ויהי כאשר ראם צדקיהו
שתה ובעת מותה ותדברנה
שתה גם צפור מצא בית
תחי ויחגרו שקים במתניהם
תחי נפשי ותהללך

כ"ו פסוקי' אית בהון כל

הא"ב סימ' נמסר ביחזקאל סי' ל"א

אב

ואביו ט' וסימן נמסר בסדר וישלח.
ולאביו ג' וסימניהון נמסר בשמואל א' ריש סימן י"ד.
אביהו ז' וסימניהון בלשון תרגום אתתא רגזת מן ביתא חזיא מלכא ודקרה ברישה וביאורם נמסר בשפטים סוף סימן י"ד ובזכריה סימן י"ג.
אבתיו לאבתיו ז' בתורה וחסרים וסימניהון נמסר בסדר במדבר.
אבותיו ג' מ"ל וסימניהון נמסר בשפטים סימן ב' ותלים סימן מ"ט.
אבותי ז' מ"ל וסימניהון נמסר במלכים א' סימן כ"א.
אבותיך ג' מ"ל וסימניהון נמסר בסדר ויצא וירמיה סימן ל"ד ומשלי סוף סימן כ"ב.
אבותינו ח' מ"ל וסימניהון נמסר בירמיה סוף סימן י"ד.
אבותם ב' מ"ל בתורה וכל נביאים וכתובים דכו' מ"ל במ"ה וסי' נמסר בסדר במדבר ובמלכים ב' סוף סימן י"ז ונחמיה סימן ז'.
אבותיהם ד' מ"ל בנביאים וסימניהון נמסר במלכים א' סימן י"ד וכל כתובי' דכו' מ"ל במ"י חסר וסימניהון.
וימעלו באלהי אבותיהם
ואלה משפחות הלוי
ואחיהם לתולדותם
ואבתיהם על מחנה ה' בד"ה
ובני מושי מחלי בד"ה
ומקוה אבתיהם ה'
ויאמר דוד לכל הקהל
ואתה תשמע מן השמים דד"ה
ואמרו על אשר עזבו
אבתיכם כל אורי' חסרים במ"א מ"ל וכו' וסי' נמסר בסדר שמות ע"ש
יהושע כולם מלאים
שפטים כולם מלאי' במ"א חסר וסי'
ויעל מלאך ה' מן הגלגל
שמואל כולם מלאים במ"ב חס' וסי'
ואשפטה אתכם לפני
כאשר בא יעקב מצרימה קדמא דפסוק
מלכים כולם מלאי' במ"א חסר וסי'
ויער ה'
ישעיה כולם חס' במ"א מ"ל וסי'
ועל עונותיכם ועונו' אבותיכם
ירמיה כולם מלאים במ"ב חס' וסי'
ואשלח אליכם דאריך
מפני רעתם
יחזקאל כולם מלאי' במ"ב חס' וסי'
וישבתם בארץ
ונחלתם אותה
וכל תריסר חסרים במ"ג וכל כתו' מ"ל במ"ג וסימן בהושע סימן ח'.
אביהם ג' בנקבו' וסימניהון נמסר בסדר פנחס
אביהן ז' וסימניהון נמסר בסדר וירא.

ואבדה ג' וסימניהון ואבדה שארית פלשתים.
ואבדה חכמת חכמיו
ואבדה תקותינו
תאבדון ד' וסימניהון בסדר ואתחנן.
לא אבה ג' וסימניהון נמסר בסדר עקב
אביב ג' וסימניהון
אביב קלוי
כי השעורה אביב
ואבא אל הגולה תל
אביחיל ד' וסימניהון צוריאל בן אביחיל
אביחיל בן אליאב בן ישי
ובהגיע תר אסתר
ותכתב אסתר המלכה
ובת אביחיל וסי' ושם אשת
אבישור ויקח לו רחבעם
אביונים ג' חסרים וסימ' נמסר בתלים סי' ק"מ ואיוב סימן כ"ד.
אבל ג' וסימניהון נמסר בישעיה סימן כ"ד והושע סימן י'.
אבלה ה' וסימניהון שמה לשממה אבלה.
אבלה יהודה ושעריה.
כי מפני אלה אבלה
שדד שדה אבלה
אמללה נבלה תבל
ויתאבל ד' וסימניהון ויתאבל על בנו
המלך על אבשלום
אפרים אביהם
ימים רבים דדברי הימים
כל לשון אבל על במ"ה אל וסימנהון נמס' בקהלת סימן ז'.
באבן ג' וסימ' נמסר בסדר מסעי ועיין בסדר משפטים.
אבנים ד' דקדים לעצים וסימ' נמסר בסדר מצורע.
רגימה אבן ה' וסימ' נמסר בסדר אמור וד"ה ב' סימן כ"ד.
ואברהם ה' ראשי פסוקים וסימ' נמסר בסדר וירא.

אברהם יצחק וישראל

ד' דסמי' וסימניהון נמסר בסדר כי תשא.
אבשלום י"ד חס' וסי' נמסר בשמואל ב' סימן י"ז ועזרא סימן ו'.
לאגם ג' פתחין וסימניהון נמסר בישעיה סי' ל"ד.
אגמון ג' חסר בלשניהון וסימני' נמסר באיוב סוף סימ' מ'.
אדין ט' בטעם וסימ' נמסר בדניאל סימן ו'.

אמר המגיה אמנם חזינא מסרתא אחריתי בשנויא וז"ל

אדין ט' בטעם וסימניהון עללין כל חכמי.
נפל על אנפוהי
שגיא מתבהל
הוו בעין עילא
די לא נהשב' לדניאל דנה
סרכיא ואחשדרפני' אילן הרגשו
קריבו ואמרין קדם מלכא
אזל מלכא להיכליה
אדין תתני פחת עכ"ל:

ולכן חזינא בכולהו ספרי דוקני ותלתי דהוו קדמנא וכלהו כלשנא דמסרת' קמא הוו וכל חדא מנהון מאדין דלישנא קמא הוה. נמסר עליו ט' בטעם ודוק עכ"ל המגיה:

כל ר"פ דדניא' בארין במי"ג

אדין וסימניהון.
לביתיה אדין דניאל לביתי' אזל
בחזוא אדין לדניאל בחזוא די

אריוך אדין אריוך בהתבהלה
רבי אדין מלכא לדניאל רבי
תוה אדין נבוכדנצר מלכ' תוה
שמיה אדין דניאל די שמיה
זיוהי אדין מלכא זיוהי שנוהי
עללין אדין עללין כל חכימי
מתבהל אדין מלכא בלשצאר סגיא
כדי אדין מלכא כדי מלת' שמע
אזל אדין אזל מרכ' להיכליה
מליל אדין דניאל עם מלכ' מליל
צבית אדין צבית ליצבא על
ומן ביה בלילא קטיל בלשצאר
על בעה ומתחנן קדם אלהיה דכו'
ר"פ אדין וכל עזרא ר"פ דכו'
אדין במ"ג באדין וסי'.
בטלת באדין בטלת עבידת
קמו באדין קמו זרובבל בן
דריוש באדין דריוש מלכא
באדין ה' בטעם בדניאל וסימניהון נמסר בדניאל סימן ג'.
אדם י' ר"פ וסימניהון נמסר בסדר תזריע.
לאדם ולאדם י"ג וסימ' נמסר באיוב סימן ל"ג.
לאדם ה' וסי' בלשון ארמי ליבא דידע עקא בפומיה אמר וביאורם נמסר בסדר שמות וירמיה סוף סימן י' וצפניה סוף סימן א'.
ואדם ט' וסימניהון נמסר במשלי סימן ג' וסימ' ב' ואיוב סימן ל"ד.
בני האדם ו' וסימניהון נמסר בתלים סימן לג.
בני אדם ט' וסימניהון נמסר במשלי סי' ט"ו וע"ש מ"ה דקהינא.
בְּאָדָם ד' וסימ' נמסר בסדר תזריע ומשלי סימן כ"ג
כְּאָדָם ג' וסימ' נמסר בהושע סימן ו'.
מאדם עד בהמה ד' וסימ' נמסר בספר במדבר סיני.
על האדם ג' וסימ' ויצו ה' אלהים.
ויפל ה' אלהים תרדמה
ורבה היא על האדם
וכל על האדם ועל הבהמה דכו'
בן אדם ל"א בטעם זקף גדול וסימניהון את אשר תמצא אכול.
עבור בתוך העיר
לבית ישראל
שים פניך קדמאה
בן אדם עמך דהך
בן אדם הראה
אלה האנשים
בתוך מרי
הלא אמרת
לחמך ברעש תאכל
הנבא אל נביאי
הגפן מכל עץ
הודע את ירושלם
חוד חידה
חרב חרב חרב
למען למוג לב
לא מטהרה היא
התשפט את
לקח את בני
אל בני עמון
חתם תכנית
שים פניך אל צדון
שים פניך אל פרעה
הילילו הה ליום
זרוע פרעה
ואל המונו
נהה על המון
רועי ישראל
על הר שעיר
תחתונה
יבשו עצמותינו
ובן אדם ד' וסימ' נמסר בסדר בלק.

אדמה י"א וסימני' נמסר ביוא סימן ב' ודברי הימים סימן כ"ו.
והאדמה ג' וסימני' נמסר בס עקב.
אדמתי ג' וסי' נמסר באי סוף סימן ל"א.
אל האדמה ו' וסימניהון
בזעת אפך תאכל לחם
והשבתיך אל האדמה
כי אביאנו אל האדמה אשר
ואתה תשמע השמים דמלכ
וחבירו דדברי הימים
ואשלח אליכם את כל עבדי
על אדמת ה' וסימניהון.
בן אדם מה המש
מה לכם אתם משלים
בן אדם ישבי
בן אדם הנבא על גוג
והיה ביום בא גוג
אל אדמת ח' וסימניהון נמ ביחזקאל סימ' י"ב
על אדמתם ד' וסימ' נמ ביחזקאל סי' ל

זה השער לה'

אדני וורי' קל"ד ז' מנהון לאד וסי' נמס' בישעיה ריש כ כ"ח וג' מנהון ואדני ושאר ה סימניהון.
מצאתי ויאמר אדני אם נא
לוט ויאמר לוט אליהם אל
הואלתי ויען אברהם ויאמר
הואלתי ויאמר הנה נא הואלו
ואבימלך לא קרב אליה ויאמ
שלח נא ויאמר בי אדני
איש דברים ויאמר משה אל ה
וישב משה אל ה' ויאמר אד
למה הרעתה תנינא דפס
מקדש תביאמו ותטעמו תנינ
דפסוק
ילך ויאמר אם נא מצאתי
ב' בפסוק
יגדל ועתה יגדל נא כח אד
מה אמר בי אדני מה אמר את
במה ויאמר אליו בי אדני במ
ויעתר מנוח אל ה' תנינא דפס
וייקץ שלמה והנה חלום
וייטב הדבר בעיני אדוני כי
ויתן ויקבץ מלך ישראל את
השמיע ואדני השמיע אל מח
חרפת ביד מלאכיך חרפת דמלכ
ושפח אדני קדקד בנות ציון
יסיר ביום ההוא יסיר אדני
רחץ אם רחץ אדני את צוא
ואראה בשנת מות המלך עזיה
את קול ואשמע את קול אד
עד מתי ואמר עד מתי ה'
יתן לכן יתן אדני הוא לכם
יגלח ביום ההוא יגלח אדני
מעלה ולכן הנה אדני מעלה
דבר שלח אדני ביעקב
ישמח על כן על בחוריו
יבצע והיה כי יבצע אדני
יוסיף והיה ביום ההוא יוסי
המצפה כי כה אמר אדני אלי
מצפה ויקרא אריה על מצפ
בעוד כי כה אמר אדני אלי בעו
נגש ויאמר אדני יען כי נגש
לחם צר ונתן לכם אדני לחם
חרפת ביד עבדיך חרפת
עשקה כסוס אגור כן אצפצף
עליהם אדני עליהם יחיו
שכחני ותאמ' ציון עזבני ה' תנ
דפסוק
ואמרו בני עמך לא יתכן דרך
ואמרתם לא יתכן דרך
ואמרו בית ישראל לא יתכן דר
ואמרתם לא יתכן דרך
החדה בן אדם הנבא ואמרת
רחבת לכן כה אמר אדני בכ
אנך כה הראני והנה אדני נצ
אנך ויאמר ה' אלי מה את
רואה תנינא דפסוק
המזבח ראיתי את אדני נצב
מהיכל שמעו עמים כלם תנינ' דפס
ויורישנה

הנה אדני ה' יורישנה
ואתם מחללים אותו
יושב בשמים ישחק
לה' אדני אתה
אליך ה' אקרא תניג' דפסו'
והקיצה למשפטי
אדני כמה תראה
ה' אל תחרש תניג' דפסוק
אדני ישחק לו כי ראה
אדני נגדך כל תאותי
כי לך ה' הוחלתי תניג'
דפסוק
לעזרתי אדני תשועתי
ועתה מה קויתי אדני
ואני עני ואביון אדני יחשב
עורה למה תישן אדני
אדני שפתי תפתח
הנה אלהים עזר לי אדני
אדני פלג לשונם
אודך בעמים אדני קדמ'
אל תהרגם פן ישכחו
אדני חסד כי אתה
און אם ראיתי בלבי
אדני יתן אומר
רכב אלהים רבותים
ברוך ה' יום יום
אמר אדני מבשן
ברכו אלהים אדני
הארץ שירו לאלהים
מהקיץ אדני
ביום צרתי אדני דרשתי
הלעולמים יזנח אדני
ויקץ כישן אדני
והשב לשכנינו שבעתים
אדני כי אליך אקרא
נפש עבדך כי אליך
כי אתה אדני ה' טוב
כמוך באלהים אדני ואין
אשר עשית יבאו
אדני אלהי בכל לבבי
אדני אל רחום וחנון
איה חסדיך הראשונים
זכר אדני חרפת עבדיך
תפלה למשה איש האלהים
אדני אלהינו עלינו
אדני על ימינך מחץ
אם עונות תשמר יה
אדני שמעה בקולי
אדני בידו את יהויקים
את פני אל אדני
אל ה' אלהי ואתודה
לך אדני הצדקה ולנו
אדני בכל צדקתיך
ועתה שמע אלהינו אל
אדני שמעה
ה' הקשיב' ב' בפסו'
ובתרא שמעה והקשיבה
ואתה אדני אלהינו אשר
עול פשעי בידו
כל אבירי אדני בקרבי ב' בפסו'
איכה יעיב באפו אדני
אדני ולא חמל
אדני כאויב בלע.
אדני מזבחו נאר קדמ' דפסו'
לבם אל אדני
קומי רני בלילה לראש
ראה ה' והביטה תניג'
דפסוק
כי לא יזנח לעולם אדני
אדם בריבו אדני
מי זה אמר ותהי אדני
אדני ריבי נפשי
ה' תהי נא תניג' דפסוק
ועתה נכר' ברי' לאלהינו
ואתה ואקום ואמר אל
ויאמר לאדם הן-יראת
אדני יהוה דכות' ד' מנהון
וד' בתהילים ושארה
והם דבק וסימן רכב
אלהים רבותים.

המגיה המעתיק הזיג"א שכוי"א
כתב נסחא סוס כתיב אדני
וגו' ב' בפסוק. קדמא ובתרא
סוס כתיב ג' בפסוק אמנם
נסחא דמני כל הג' לא קשס
דמנינא מכוון קל"ד ולנסחא

דלא. מני כי אס ג' קשס טובא דתסר חד ובמנינא דפסוקי כולס מכוונין דלא מני חד טפי ממס דמני חבריא ולא מייתי מס דלא מייתי חבריא ומיסו לא ידענא לאוכוחי אס חד מנסון ג' בפסוק או חסר מידי עכ"ל:

בי אדני ה' דסמי' וסימ' נמסר בסדר שמות ושפטים
סימן י"ג.
אדני יהוה ח' כתיב כן ד' מנהון בתורה וסימניהון
נמסר בסדר לך לך ובתלים סי' ס"ט וכל נביאים דכו' אדני ה' כתיבין במ"ח ה' אלהים וסימ' נמסר במלכים ב' סימן י"ט וחלופיהון ה' אדני ה' וסי' נמסר
בתלים סימן קמ"א:
ה' אלהיך ו' וסי' נמסר בירמיה
סימן ב'.
בה' ד' וסימניהון נמסר
בסדר וארא ובתלים
סימן קי"ג.
ומה' ד' וסימניהון נמסר
במשלי ריש סימן י"ג
וסוף סימן כ"ט.
וה' ח' בטעם גרשיים וסימני'
וה' אמר אל אברם
וה' האמירך היום
וה' נתן את חן העם
וה' הוא ההולך לפניך
וה' אמר אל אחיהו
וה' חפץ דכאו החלי
וה' מציון ישאג
וה' ברך את אדני
וה' ז' בטעם בריש פסוק
וסימניהון נמסר פרשת וירא
ובמלכים א' סימן ה' וסוף איוב
לה' אלהינו ה' וסימ' נמסר
בסדר שמות.
אדוני ז' מ"ל בליש' וסימניהון
בריש מלאכי.
ה' שמו ו' וסימניהון ה' איש
מלחמה
יצר אותה לחכינה
הקורא למי הים
עשה כימה וכסיל
וחברו
הבונה בשמים מעלותיו
וה' ה' ראשי פסוקים בספר
בראשית וסימניהון
וה' אמר אל אברם
וה' המטיר על סדום
וה' אמר המכסה
וה' פקד את שרה
וה' ברך את אדני
מה' ג' וסימניהון מה' יצא
הדבר
ואביו ואמו לא ידעו
כי מה' היתה לו
ה' האלהים ו' וסימניהון נמסר
ביהושע סי' כ"ב.
ה' אלהי השמים ו' וסימני'
נמסר בסדר
ויהיו חיי שרה.
ה' אלהי אבתם ד' וסימני'
נמסר בשפטי'
סימן ב'.
לאדניהם ז' מפקין א' בליש'
וסימ' נמסר בסדר
וישב ובתלים סי' קל"ז.
האדון ה' צבאות ה' וסימ'
נמס' בישעי'
ריש סי' ג'.
אדני ד' בקריאה וסימניהון
במקץ ומלכים א'
סימן י'.
יא זוגין מיחדין חד לא נסיב ו' וחד נסיב ו' ובתריהון ה' וסי'
ענן ה' כי ענן ה' על
וענן ה' עליהם יומם בנסעם
שמי ה' לכן הנני מודיעם
ושמי ה' וארא אל אברהם
ברא ה' עד מתי תתחמקין
וברא ה' על כל מכון הר ציון
הפיצך ה' ושב ה' את שבותך

והפיצך ה' בכל העמים
לא ה' אם כמות כל האדם
ולא ה' לולי כעס אויב
יש ה' ויקץ יעקב
ויש ה' ויאמר אליו גדעון
מלך ה' וחפרה הלבנה
ומלך ה' ושמתי את הצולעה
הקים ה' וכי הקים ה' להם
והקים ה' לו מלך על ישראל
זרוע ה' עורי עורי לבשי
וזרוע ה' מי האמין לשמועתינו
נודע ה' משפט עשה
ונודע ה' למצרים וידעו
הושיע ה' עתה ידעתי כי
והושיע ה' את אהלי יהודה
מ' מלין יחידאין נסבין ו' ואינון קריבין
לאדכרה וכל חד וחד לית להון זוגא וסימ' נמסר בריש שופטים.
חד מן י"א זוגין מן ב"ב
נסבין וי"ו בריש תיבות' ובתריהון אדכרה וסימנהון
והפלה ה' בין מקנה ישראל
ועל ה' ראשיה בשחד ישפטו
ועשה ה' להם כאש' עשה לסיחון
ומן ה' כה אמר ה' ארור הגבר
ואני ה' אהיה להם לאלהים
ועבדי דוד
ונתנה ה' אלהיך בידך והכית
ונתנך ה' והיה אם שמע תשמע
ויתן ה' גם את ישראל עמך
ויראת ה' ונחה עליו רוח ה'
וברכך ה' לא יקשה בעיניך
והותירך ה' לטובה בפרי
והפלה ה' את מכתך ואת
ועל ה' אולת אדם תסלף דרכו
ועשה ה' צבאות לכל העמי' בהר
ומן ה' ויאמר דוד לכל קהל
ואני ה' וידעתם כי בקרב ישראל
ונתנה ה' ואתם תקומו מהאורב
ונתנך ה' לראש ולא לזנב
ויתן ה' ויקבץ מלך ישראל דמלכי'
ויראת ה' תחת כי שנאו דעת
וברכך ה' אשר אנכי מצוך היום
והותירך ה' אלהיך בכל מעש' ידיך
ורוח ה' ג' וסימ' נמסר
בשפטים סי' ו'.
ובשם ה' ג' וסימני' נמסר
בתלי' סימן קי"ז.
בהר ה' ג' וסימניהון נמסר
בסדר וירא.
מצות ה' ג' וסימניהון בלשון
תרגום לא שבקתון
שמואל בזוהרא וביאורם נמסר ביהושע סי' כ"ב
ג' פסוקים רישיהון וסופיהון
אזכרה וסימניהון
נמסר בסדר וילך.
ועתה ה' אלהים ג' וסימ'
נמסר
בישעיה סי' מ"ח.
ולכן כה אמר ה' אלהי ישר'
ג' וסימניהון.
הנני מביא
על הרעים
אל העיר
אמר ה' ג' ראשי פסוקים
וסימני' נמסר
בתלים סימן ס"ה.
אתה ה' ג' ר"פ וסימני' נמסר
בתלים סימן י"ב.
דרשו ה' ג' וסימניהון נמסר
בישעיה סימן נ"ה
ותלים סימן ק"ה.
באזני ה' ג' וסימניהון
ויהי העם כמתאוננים
כי בכיתם באזני ה'
וישמע שמואל את כל דברי העם
עבדת ה' ג' וסימני' נמסר
בסדר בהעלותך
וביהושע סימן כ"ב.
מקדש ה' ג' וסימניהון נמסר
בסדר חוקת.
וידבר ה' אל משה במדבר
סיני ג' וסימניהון

וידבר ה' אל משה ריש סיפרא
פקד את בני לוי
ויעשו בני ישראל את הפסח
כי פי ה' דבר ג' וסימניהון
נמסר בישעיה
סימן מ' בראש.
ויאמר ה' אל אהרן ג' וסי'
נמסר
בסדר שמות.
בשם ה' אלהינו ג' וסימני'
בירמיה סי'
כ"ו ומיכה סי' ד'.
ותנה ה' ד' וסימ' נמסר ריש
סדר ויצא.
כי פקד ה' ד' וסי' נמסר
ברות סימן א'.
יברכך ה' ד' וסימ' נמסר
בסדר נשא.
וירא ה' ד' בתורה וסימניהון
נמסר בסדר בראשית.
חג ה' ד' וסי' נמסר
בסדר בא.
ברכו ה' ה' וסי' נמסר בשפטים
ריש סי' ח'.
זביחה לפני ה' ד' וסימ'
ושור ואיל לשלמים
וילכו כל העם
והמלך וכל ישראל עמו דמלכים
ויאמר לו ה' ד' וסימניהון
לכן כל הרג קין
שלום לך
קח את הפר
ונתתי את
אמירה אלי ה' ד' וסי' נמסר
ביחזקאל
סימן מ"ד.
כדבר ה' ד' בטעם וסי'
במלכים ב' ריש
סימן כ"ד.
וידבר ה' ד' בנביא וסימניהון
וידבר ה' אל יהושע
ביד עבדיו הנביאים
וידבר ה' אל גד
וידבר ה' אל מנשה
וכל אוריתא דכו'
אני ה' מקדשכם ד' וסימ'
נמסר
בסדר אמור. ויחזקאל סי' י"ב.
דרוש לה' ד' וסימ'
ויאכלו בני ישראל השבי' מהגול'
עתה תנו לבבכם ונפשיכם דד"ה
וירא ויתן יהושפט בד"ה
בדבר ה' ה' וסימ' נמסר
בירמיה סימן ח'
בי ה' ה' וסימ' נמסר בסדר
שמות.
עד ה' ה' וסימניהון נמסר
בסדר ואתחנן וסוף ספר
יהושע.
אני ה' אלהיכם ה' ר"פ
וסימ'
לתת לכם את ארץ כנען
ואולך אתכם קוממיות
אני ה' אלהיכם דציצית
בחקתי לכי דיחזקאל ודבתריה
מצות ה' אלהיכם ה' וסימ'
נמסר
בסד' ראה ודברי הימים א' סי' כ"ח
בעיני ה' אלהיך ד' וסימ'
כי ידעתי אחרי
למען תשכילו את
שמר ושמעת
כי תשמע בקול
על פי ה' ביד משה ו' וסי'
נמסר
בסדר נשא.
וישאל דוד בה' ה' וסימ'
נמסר
בשמואל א' ריש סימן כ"ג.
ויאמר משה אל ה' ה' וסי'
נמסר
בפרשת שמות.
את דברי ה' ה' חס' כל וסי'
ויצא משה וידב'

גשו הנה ושמעו.
ובאת אתה וקראת'
והשלחתי רעב בארץ
וישמע את דברי דד"ה
האדון ה' צבאות ה' וסימני'
אביר ישראל
מסיר מירושלים
במשמניו רזון
מסעף פארה
וסכרתי את מצרים
והיה ה' ו' וסימני' ושבתי
בשלום אל בית
וכי הקים ה' להם שפטים
לדין והיה ה' לדין ושפט
עמו והיה ה' עמו בכל אשר
מבטחו ברוך הגבר אשר יבטח
למלך והיה ה' למלך על כל
ואת ה' ו' וסימניהון
המכהו והעם לא שב
לעזרה הוי היורדים מצרים
לאיתנו מעלליהם לשוב אל
נבערו כי נבערו הרעים
אני ירא ויאמר אליהם עברי
יבקשו בימים ההם ובעת
ויאמר ה' אלין ו' ר"פ וסימן
נמסר במלכים
א' ריש סימן ט' ובסי' י"ט.
נאם ה' אלהים ז' וסימניהון
אם תכבסי
בנתר ירמיה ב'
מקבץ נדחי ישראל ישעיה נ"ד
שמעו והעידו עמוס ג'
וקטר מחמץ ד'
ופילילו שירות ח'
והבאתי השמש ח'
והשלחתי רעב ח'
וכל יחזקאל דכוותי' במ"ד נאם ה'
ותמצאם בערך נאם ע"ש
ודבר ה' ז' וסימ' נמסר
במלכי' א' סימן י"ח
וידבר ה' ז' בטעם דרגא
תביר וסימ' נמסר
בסדר וארא ומלכים ב' סימן כ"א.
יאמר ה' ו' וסימניהון
למה לי רב זבחיכם
לכו נא ונוכחה יאמר ה'
ואמר כן יאמר
האני אשביר ולא
משוד עניים
ויאמר מיכיהו חי ה'
ויאמר ה' אל משה ואל
אהרן ו' וסי' נמסר בסדר וארא.
ויאמר ה' אל משה לאמר
ו' ר"פ וסימ' נמסר בסדר מטות.
מלפני ה' ח' סי' נמסר ביונה
ותלים סי' צ"ה.
אני ה' אלהיהם ה' וסימני'
נמסר בסדר תצוה.
מעם ה' ט' וסימ' נמסר בסדר
שפטים.
וידבר ה' אל משה ט' חסרים
לאמר
וסימ' נמסר בסדר כי תשא.
כי אני ה' אלהיכם י' וסימ'
ולקחתי אתכם לי לעם
שמעתי את תלונת
והתקדשתם דשרצים
וחברו דמולך
ומשפט אחד יהיה
ולא תונו איש
לא תעשו לכם
לחם לא אכלתם
ואת שבתתי קדשו
שכן בציון
וידעתם כי אני ה' י"א ס"פ
בספר
יחזקאל וסי' ונפלו חלל
ולא תחוס
בחרב תפלו
והערים הנושבות
והרסתי את הקיר
וברותי מכם
ונתתי את רבת
שממות עולם
והרכתי

והרבתי עליכם אדם
ונתתי עליכם גידים
וב' וידעתן כי אני ה' וסי'
וקרעתי את מטפחותיכם
לכן שוא לא
אני ה' אלהיכם י"ג פ"פ וסי'

כמעשה ארץ מצרים
את משפטי תעשו
ושמרתם את משמרתי
קדשים תהיו
איש אמו ואביו
אל תפנו אל האלילים
וכרמך לא תעולל.
ובשנה החמשית
אל תפנו אל האובות
כאזרח מכם
ובקצרכם את קציר
למען ידעו דרתיכם
כי לי בני ישראל עבדים
וביום שמחתכם דציצית
ביום בחרי בישראל
ושל אחריו
שם ה' צבאות ד' וסי' נמסר
בשמואל א'
סימן י"ז
את כל מצות ה' ג' וסימ'
נמסר סוף
פרשת שלח לך.
כה אמר ה' ד' בטעם בספר
ישעיה וסים' שם
בריש סימן נ"ו.
בבית ה' ט"ל וסימ' נמסר
בתלים סימן קל"ה.

אמר המעתיק קשה לי שבכל ספרי המסרה מביא בכלל אלו הסימנים של בבית ה' ויעמד המלך על עמדו ויכרות והפסוק הזה לא נמצא לא בית ה' ולא בבית ה' ועוד מביאים ויעל המלך בית ה' דד"ה ובכל הספרים המדויקים תרויהון בית ה' דהפסוק הכוא הם בית ה' ולא בבית ה' כי אם דמלכי' תנינא דפסוק ואם נשמיט אלו אינם כי אם כ"ח בבית ה' ולא טל וכל ספרי המסר' מונים טל וכן נראה שלא נשתבשו כולם ואם נאמר שאחד מבית ה' הוא בפסוק ויעל המלך בית ה' דד"ה הוא בבית ה' איני יודע לבוכית איזה הוא אם הוא תנינא דפסוק כמו דמלכים או לא ופסוק ויעמד המלך על עמדו יעמד גם כן בקשיא למה הביאוהו כל ספרי המסור"ה לא להנ"ה עכ"ל:

על ה' ל"א וסימ' נמסר בתלים
סי' ב' וד"ה ב' סי' י"ג.
לכן כה אמר ה' כ"א מיחדים
וסימניהון
המטה אשר עלית שם
אל מלך אשור לא יבא
וחברו
אל אנשי ענתות
ואל העם הזה תאמר
לא שלחתים
אם תשוב ואשיבך
שאלו נא בגוים
אל יהויקים מלך
יען אמרתם
הנני משלחך מעל
אל שמעיה הנחלמי
אלהי כל בשר הממני
לקרוא דרור
על יהויקים
הנני רב את ריבך
אל בית יעקב
אשתך בעיר תזנה
הנני השב
שבתי לירושלם קדמא.
ארון וארון ברית ה' כ"ז
וסימ'
ויסעו מהר ה'
ויעפילו לעלות אל
לקוח את ספר התורה
ויצו משה
ויכתב משה את
ויצוו את העם

וכל ישראל עברים
נכרתו ממי הירדן
ויהי באמר יהושע
נתקו כפות רגלי
וכל ישראל וזקניו
נקחה אלינו בשילה
וישלח העם ושלאחריו
כי תרבו ופריתם
ויעזב שם
ויהי דוד בא
ויהי בעיר האלהים
נשקפה בעד החלון
מעלים את ארון ה'
תחת יריעות
להביא את ארון
בית מנוחה לארון
וסככים על ארון
אז יקהל שלמה
ויביאו הכהנים
וכל מלכים דכות' במ"א ארון
ברית האלהים
ארון ה' כ"ג וסימניהון
והיה כנוח כפות
ויאמר להם יהושע עברו
ויהי כאשר תם כל
יובלים ושלאחריו
וייסב ארון ה' את העיר
וישכם יהושע בבקר
ושלאחריו ושבעה הכהנים ב' בו
ויקרע יהושע שמלתיו
וידעו כי ארון ה'
וישכימו אשדדים ב' בפסוק
ויירא דוד את ה' ביום
ולא אבא דוד להסיר
ויהי כי צעדו נשאי
ודוד וכל בית ישראל
והיה ארון ה' בא
כי נשאת ארון ה'
ויעלו את ארון דמלכים
כי לא לשאת תנינא דפסוק
ויקהל דוד
ויתן לפני
ומן ויהי ארון ה' בשדה פלשתים
עד מיום שבת הארון דכו' במ"א
וסימ' ויאמר אם משלחים
אמר ה' כ' סוף פסו' בנביאים
וסימ' נמסר בעמוס
סימן א'.
כה אמר ה' אלהי ישראל
כ"ה יחידאין וסימניהון
ואחר באו משה ואהרן
שימו איש חרבו על
בעבר הנהר ישבו אבותיכם
וישלח ה' איש נביא
אנכי העלתי אתכם
ויאמר אל בני ישראל
ויאמר נתן אל דוד
ויאמר לירבעם קח לך
אשר התפללת אלי דמלכים
וחברו דישעיה
כד הקמח לא תכלה
ויקם ויבא הביתה ויצק
הנני מסב את כלי המלחמה
השלח אתכם אלי לדרשני דירמי'
ותאמר אליהם כה דמלכים
ותאמר להם כה דד"ה
הלוך ואמרת אל צדקיהו מלך
יהודה ואמרת
אנכי כרתי ברית את אבתיכם
אשר שלחתם אתי אליו להפיל
כה אמר ה' אלהי יש' עליך ברוך
ואל מלך יהודה השולח אתכם
דמלכים
וחברו דד"ה
ארור האיש
כל נבל ימלא יין
כתאנים הטובות
כתב לך את שם
קום קדש את העם
ה' אלהי צבאות י"ב וסימ'
נמסר
בעמוס סימן ה'.

אמר המעתיק תזינא פלוגתא ביני נוסחי ספרי המסורה כחד כתו' ה' אלהי צבאות י"ב וכחד כתוב י"ג אמנם לעניות דעתין נראה למימר דאינון י"ג ונסחא דכתיב י"ב טעות מדקא חזינא דבמסרה בדוכתא אחריתי כתיב הצבאות ארבע וכד נחיתנא למניינא אשכחנא דאינון ה' ובכלהו ספרי הוה נמסר על כל חד מנייהו הצבאות ד' ואינון ה' ולא נראה למימר דטעות כי איככה נפל הטעות בכל הספרים לכתוב ד' ואינון ה' אם כן חד מנייהו אינו הצבאות אף על גב דבכלהו ספרי כתיב כל הני ה' הצבאות ולדעת המסרת ניתא ונראה לן דהאי פסוק דבעמוס כי הנני מקים עליכם בית ישראל נאם ה' וגו' אינו ה' אלהי הצבאות אלא ה' אלהי צבאות וזה דבהאי פסוק הספרים שבין נסחי המסרה חד מני ליה גבי הנך וחד לא מני ליה והוא ליתא דמסרה דמני ה' אלהי צבאות י"ג הוה בטעות וחסר ולא ידענא לטוכתא מיניה ולא מידי ולא הוה לן זולתו כי אם הסוא דמני י"ב ולפום כן קשיא כולי האי והשתא אתי שפיר לע"ד עכ"ל.

כה אמר ה' צבאות י"ז
מיחדין
וסימ' נמסר בירמיה סימן כ"ה.
נאם ה' צבאות כ"ז וסימן

ונבחר מות מחיים
מחל להרע
אשבור עלו מעל
לכן יפלו בנופלים
וקמתי עליהם
וטאטאתיה במטאטי
ונשבת מבצר מאפרים
תמוש היתד התקועה
והבערתי בעשן רכבה
וגליתי שוליך
לכן חי אני
יען מה נאם ה'
ועתה חזק זרבבל
לי הכסף ולי הזהב
והמקום הזה תנינא דפסוק
אקחך זרבבל ב' בפסוק
שובו אלי קדמא דפסוק
שבתי לירושלם
הנני מפתח פתוחה
תקראו איש לרעהו
הוצאתיה נאם ה'
כי יפלא בעיני
לא כימים הראשונים
אכרית את שמות
על רועי
כי כה אמר ה' צבאות
ה' אלהיהם ד' וסימני' נמסר
בפרשת בא.
כי כה אמ' ה' אלהים י"ג
וסימ'
אף כי ארבעת שפטי
ועשיתי אותך כאשר
הנני נתנך למגור
העלה עליהם קהל
יען מחאך יד
הנני מביא אל צור
בתתי אותך
מקץ ארבעים שנה
חרב מלך בבל
ודרשתי את צאני
מצרים ירד עמי
העיר היוצאת אלף
בשובה ונחת תושעון
ויאמר ה' י"ב בטעם קדמא
אזלא בספר
במדבר סיני וסימ' נמסר בסדר
במדבר.
אמר ה' להם ד' וסים' נמסר
בתלים סי' ק"ו.

ה' זוגין מתחלפין קדמא
אלהים תניין ה' וסים' נמסר
בסדר שמות.
דיבר ה' ביד משה ד' וסי'
נמסר
סוף פרשת וארא.
ויאמר לה מלאך ה' ג' דסמי'
וסימ'
נמסר בסדר לך לך.

ח' אדנינו ג' דסמי' וסי' נמסר
ריש תלים סי' ה'.
אני ה' ב' סופי פסוקי' בספר
ויקרא וסים' נמסר
בפרשת אחרי מות.
אנכי ה' י"ב וסימניהון נמסר
בסדר וישמע יתרו.

וידבר ה' אל משה ואל
אהרן י"ב וסים' נמסר בסדר חקת
התורה.
בי אֲדֹנִי ז' וסימניהון נמסר
בסדר ויגש.
אֲדֹנָי ד' וסימניהון נמסר בסדר
מקץ.
לאדניהם ב' וסים' נמסר בסדר
וישב.
אדניה ה' וסימניהון נמסר בריש
מלכים.
אודת ג' כתוב כן וסים' נמסר
בסדר וירא.

אה

אָהֵב ט' וסימניהון נמסר
בשמואל ריש סימן א'.
אָהַב ד' פתחין וסימני' נמסר
בסדר וישב.
ויאהבה ב' וסים' נמסר בסדר
חיי שרה.
אהבו ד' וסים' נמסר בסדר
ויגש.
ואהבי ד' וסי' נמסר בהושע
ריש סימן ג'.
אהבוך ג' וסי' נמסר בשמואל
א' סי' י"ח.
אהוא ג' וסימניהון נמסר
בעזרא סימן ה'.
באהל ו' וסימניהון בלשון ארמי
שרה עלת בענג' דנשיא
בקימ' דארונא וביאו' נמסר
בסדר חקת ושפטים סי' ה' וד"ה
ב' סימן ה'.
באהל ה' חטפין וסימ' בסדר
חקת.
האהלה ח' וסים' נמסר
בשפטים סי' ד'
אהלה ה' כתיב ה' וקרי' ו'
וסים' נמסר בסדר נח.
לָאהל ג' וסים' נמסר בסדר
תרומה.
לְאהל ה' מיחדין וסים' נמסר
בסדר תרומה.
באהלים ד' וסי' נמסר בספר
שפטים סימן ח'
והושע סימן י'.
לאהל מועד ה' וסי' נמסר
בסדר אחרי מות
ואת אהל מועד ה' וסים'
בפרשת
אחרי מות.
לפני אהל מועד ז' וסים'
בפ' תצוה
מאהל ד' וסימניהון נמסר
בריש סדר ויקרא.
אהרן הכהן ג' בלישניה
וסימניהון
ונתנו בני אהרן הכהן
ויצא הגורל
ולבני אהרן הכהן
אהרן ומשה ה' וסים' נמסר
בסדר וארא.
ואהרן ובניו ג' וסימניהון

ורחצו ממנו משה
והחנים לפני המשכן
ואהרן ובניו מקטירים
על אהרן ה' וסימניהון נמסר
בסדר תצוה.
אבת ז' חסר בליש' וסימ' נמסר,
בסדר אלה מסעי.
אותה ג' וסים'
בכורה אותה נפשי
ונפשו אותה ויעש
נפש רשע אותה רע
תאוה ג' וסים' ונתת הכסף
בכל

כי תאוה נפשך לאכול
ומלכת בכל אשר
אולים ה' חסר יו"ד קדמא ומ'
נמסר סוף זכריה
י"א ותלים סימן ק"ז.
און ג' מ"ל וסימניהון נמס'
בפרשת מקץ.
אנו ג' חסרים וסימני' בפ'
תצא ונחמיה סימן ז'.
אונים ג' מ"ל וסים'
לחם אונים לחם
ולאין אונים עצמה
מרוב אונים ואמיץ
ואולם ח' ר"פ וסים' נמס'
בסדר וארא.
אלם ג' חס' וסי' נמסר במ'
א' סי' ז' וכל צורת ה ר
דכו' חסרים במ"ה מלאים וסי'
אל כתפות האולם
ועשויה אליהן
את הנשיא נשיא
ובא הנשיא דרך אולם
ובבא הנשיא דרך אולם
אומר ג' קמצין וסים'
ויהיו בני אליפז
אלה אלופי בני
וחברו דד"ה
אופירה ג' וסים' נמסר
במלכים א' סוף נ'
כ"ב וד"ה ב' סוף סימן ח'.
לאור ז' וסי' נמסר בברא'
ובסוף מיכה ושם הת'
אורו ג' מלעיל
וסים'
אורו מרוז ב' בפסוק
אורו עיני כי טעמתי
ואור ג' קמצין
וסימניהון
הולך ואור
צר ואור חשך בעריפיה
כה אמר ה'
אור הבקר ו' וסימניהון
לעזתים לאמר
נרדה אחרי פלשתים
כי אם נותר לנבל
ולא הגידה לו דבר גדול
לא נעדר להם
ואנחנו מחשים וחכינו
אוריהו ג' וסימניהון

וגם איש היה מתנבא
וישמע אוריהו
ויוציאו את אוריהו
האת ג' חסרים
וסימניהון
והיה אם לא יאמינו ב' בפ'
ושמתי פדת בין עמי
האותיות ג' מ"ל דמ"ל וסי'
נמסר בסדר שכ'
ובסדר תבא.
אתתיו ג' וסים' נמסר
בתהלים סימן ק"ה

אז

ואז ד' וסימניהון נמסר,
בסדר בא אל פרעה
ובריש יהושע ובירמי' ריש סי' נ'
אזוב ג' מ"ל בתורה וסי' נכ'
בסדר בא אל פרעה.
אזנים ז' וסי' נמסר בתהלים
סימן קט"ו.
אזני ה' וסימניהון נמסר בא'
ריש סימן י"ג.
אזנם ה' וסימניהון נמסר בא'
סימן ל"ו.
בְּאָזְנֵי ח' קמצי'
וסימניהון
אם לא כאשר.
ומה קול הצאן באזני.
ונגלה באזני ה'
ושאננך עלה
וחברו דישעיה
אם לא בתים רבים
לאופנים להם קורא
אך אמרת באזני
באזנינו

זנינו ו' וסימני'
אשר שמענו דשמואל
יריו דדברי הימים
באזנינו צוה המלך
נא וקראנה באזנינו
יון ומות אמרו
זים באזנינו שמענו
זניכם ד' וסימנ' נמסר
בפרש' כי תשא
ולכים ב' ריש סימן כ"ג
זניהם ח' וסי' נמסר בסדר
כי תשא ובמלכים
ריש סי' כ"ג .
ז' וסימניהון נמסר
בתהלים סימן ק"ו .
נכם ה' וסימניהון
הטו אזנכם ולכו
שמענה נשים דבר יי'
לח יי' אליכם את כל עבדיו
שלח אליכם דאריך .
כיל לאסף האזינה .
אזני ד' וסימניהון
אך שמע נא
ולח המלך אחז
נה לעיני כל ישראל
תחששתא כתב
נך ט' חסרי' וסימ' נמסר
במשלי ריש סי' ב'
ניך ב' מ"ל בכתובי' וכל
נבי' דכו' וסימ' נמסר
מואל א' סי' כ' ותלי' סי' קל"א
אזני ל"ז וסימניהון
אפרון תחתי את אברהם
וידבר אל עפרון
שמע אברהם אל עפרון
ש אליו יהודה
ו' נא באזני פרעה לאמר
וען תספר באזני בנך
נא באזני העם
ם באזני יהושע
ח ספר הברית
קו נזמי הזהב
תאוננים רע באזני ה'
בכיתם באזני ה'
בר משה באזני כל קהל ישר'
ירה הזאת באזני העם
בר באזני זקני העי' דיהושע
נא באזני העם דשפטים
נא באזני כל בעלי שכם
תרית וידברו אחי
ומע שמואל
או המלאכים גבעת שאול
ברו עבדי שאול באזני דוד
בר גם אבנר באזני בנימן
ב' בו
וני העם אשר על החומה
דמלכים וחברו דישעיה
א בספר משה באזני העם
דעזרא
וני כסיל אל תדבר
ויק באזני כלב
את באזני ירושלים
רא צפניה הכהן את
את במגלה אשר כתבת
ב' בו
רא ברוך בספר
להם מכיהו
ולחו כל השרים
או אל המלך חצרה
ולח המלך את יהודי
זני ג' וסימניהון נמסר
בישעיה סי' ל"ה.
אזנה ב' וסימניהון נמסר
בפרשת בראשית
אזינו ח' וסימניהון
נמסר בישעיה סי'
ח ובאיוב ריש סימן ל"ד.
אזינו ג' וסימניהון
ולח בהם נביאים
משך עליהם שנים
עולם לא שמעו
אזינה י"ו וסי' נמסר בתלים
ריש סימן ע"ח
זב ריש סי' ל"ג.

כאזרח ג' קמצי' וסי'
כאזרח מכם יהיה לכם
והיו לכם כאזר' בבני יש' דיחזקאל
ומתערה כאזרח רענן
וא' פתח וסי'
והיה כאזרח הארץ .

אח

אחיהו ד' וסי' נמסר
בירמיה סי' ל"ד .
אחיהם ד' וסי' נמסר
בשפטים סי' ט'.
ואת אחיכם ב' וסימני'
נמסר בויגש.
ואת אחיו ה' וסימניהון נמסר
בויגש ובירמיה
סימן ל"ה ושפטים סי' ט'.
אחות ג' קמצי' וסימני'
נמסר בשמואל ב'
ריש סימן י"ג ובסוף שיר השירים.
אחיותיהם ח' בליש' וסימן
נמסר ביהושע
סימן ב' ויחזקאל סי' י"ו וריש איוב
אחיהו ה' וסימן נמסר
במלכים א' סי'
י"ד וד"ה ב' סימן י' .
אחותינו ג' ב' מ"ל וא'
חסר וסימן
לתת את אחותינו לאיש .
הכזונה יעשה
אחתינו את היי לאלפי
וא' מה נעשה לאחותינו.
אחותיך ב' וסימניהון נמסר
ביחזקאל סי' י"ו וצ"עי
אחותי ג' מ"ל וסי' נמסר
בשמואל ב' סימן י"ג .
אחד כ"ה פתחין וסי' נמסר
במלכים ב' סימן ו' .
אחד י' יחידאין נסבין אחד
ולית להון זוגא וסימני'
נמסר ביחזקאל סימן ל"ז.
כְּאַחַד י"ב פתחין וסימניהון
נמסר בבראשית
ויחזקאל סימן מ"ח.
כאחד ז' וסימניתון נמסר
בישעיה סוף סימן
ס"ה וסימני' בלשון ארמי דוב' וכל
קהלנא וחברנ' ארכון קמון בצפר'
בחצרתהון .
לאחד ולאחד ז' פתחין
וסי' נמסר
במלכים ב' ריש סימן ט' .
האחד ד' וסימניהון נמסר
במצרע.
ואת האחד ד' וסימניהון
נמס' בסד' מצורע.
אחדים ד' וסימניהון נמסר
בפרשת נח .
אחוז ואחוז ה' ד' חס' וא' מ"ל
וסימני' נמסר
בסדר מטות .
ואחוז ב' וסימניהון נמסר בסדר
שמות
אחז ג' וסימניהון נמסר במלכים
א' סוף סי' א' ובאיוב סי' כ"ג.
אחזיה ואחזיה ז' וסימני' וירכב
יהוא וילך יזרעל'
ויהפך יהורם ידיו תנינא דפסוק .
בית הגן ואחזיה מלך יהודה .
ובשנת אחת עשרה שנה ליורם
יהושבע ותקח יהושבעת תנינא
דפסוק דד"ה .
ויפל אחזיה בעד השבכה .
אתחבר ואחרי כן אתחבר
יהושפט דד"ה .
אחיהו ואחיהו ה' וסימני'
נמסר במלכים
א' סימן י"ד במסרה קטנה .
אחטוב ג' כתיבין כן וסי' אי
כבוד בן פנחס
ויען דויג האדומי .
וימלט בן אחד .
אחרנית ז' וסימן במלכים ב'
סימן כ' .
האחר ג' וסימן נמסר בד"ה ב'
סימן ג' .

מאחרי ג' וסימני' נמסר
בשמואל ב' ריש סי' ט"ז
אחוריהם ג' וסימניהון נמסר
במלכים א' סימן ז'
ויחזקאל סי' ח' .
אחרי כן ב' מצעו' פסו' וסי'
נמס' בסד' בראשית .
מאחרי כן ג' וסימניהון
וישמע דוד מאחרי כן .
ויעש לו אבשלום .
ומגדנות ליחזקיהו .
תאחר ד' וסימנ' נמסר בסדר
משפטים וישעי' סוף
סימן מ"ו .
תְּאַחֵר ג' וסימני' נמסר בתלים
סי' מ' .
האחרונים ז' מ"ל וסימנים
כי בדברי דוד .
ויתר דברי שלמה .
ויתר דברי רחבעם .
ויתר דברי אסא .
ויתר דברי אמציה .
ויתר דברי אחז .
גם האחרונים לא ישמחו .
אחשורוש ד' חס' וסמני' במגל'
סימן ב'
אחת ו' זקפים פתחין וסי' נמסר
בסדר בשלח ויהושע סי' ו'
האחת ג' קמצי' וסי' נמסר בפר'
תרומה .

אי

אי ה' וסימ' נמסר בפ'
בראשית .
ואיה ג' ר"פ וסי' נמסר בירמיה
סוף סימן לז ואיוב סי' י"ז .
ואי זה ד' וסי' נמסר באיוב
סימן כ"ח .
איו ואיו ה' וסי' בלשון ארמי
בנתהון דמלכיא
מתגלגלין ובהתין ומיתין וביאורם
נמסר בסד' שמות ואיוב סימן י"ד .
אויבו ד' וסימ' נמסר בשמואל
א' סי' כ"ד .
אויבי ז' וסימ' נמסר בתלים
סימן יג .
אויביהם ו' מ"ל וסימניהון נמסר
בתלים סוף סי' פ"א .
אויבין ה' מ"ל וסי' נמסר בתלים
סי' ס"ח ומשלי סימ' י"ו .
אויבי י"א מ"ל וסימניהון נמסר
בתלים סי' מ' ושמואל א'
ריש סימן ב' .
האויב ה' ד' מ"ל וא' חסר
וסימניהון ואנפת בם
דמלכים .
אם לא הפגעתי בך דין חסר .
יען אמר האויב .
האויב תמו חרבות .
לעזור למלך על .
אֹיֵב ג' חסרי' בליש' וסימ' נמסר
בשמואל א' סימן י"ח
אויביך ז' מ"ל וסימניהון נמסר
בתלים סי' פ"ג .
אויבנו ב' כתו' כן וסי' וסרני
פלשתים נאספו .
ויראו העם ויהללו וכל עזרא
אויבינו כתיב במ"א איבינו וסימ'
ויהי כאשר שמע סנבלט וכל
שאר קרי' דכו' איבינו כתיב .
אויבים ד' בליש' ב' מ"ל
וסימניהון
מאויבים מנהו
כי ידברו את אויבים
היו לה לאיבים
לאיבים היו לי
ב' בתראי חסר .
איביה ב' חסר וסימ'
היו צריה לראש
נתתי את ידידות נפשי
ואיוב ד' וסימני' נמסר באיוב
סי' ל"ח ובסוף איוב .
ואיך ג' ר"פ וסימ' באיוב סוף
סימן כ"א .
איכה י"ז וסימ' נמסר בריש
מגילת איכה .

איכה ואיככה ד' וסי' נמסר
בשיר השירים
סימן ה' .
ואלים ז' וסי' נמסר בסדר תצוה
וד' מ"ל דמ"ל בתורה וסי'
נמסר בסדר תצוה ע"ש וג' כתיב
אילם בנביא וסימניהון
ככרים ואילם
ומדה אחת לאילם
הלא הרחתם את
וו' כתי' אלים בנביאים וב'
בכתו' וסי' נמסר בתלים סימ' כ"ב
וסימן פ"ט ואיוב סי' מ"א ושארהון
נביאים וכתובים אילים כתיב
מ"ל דמ"ל
ואת האיל ה' וסימ' נמסר
בסדר תצוה .
אילון מ"ל וחסר וסימניהון
ויהי עשו בן ארבעים אילן כתיב
את אילון ואת
עשו לקח את נשיו אילון כתיב
מ"ל דמ"ל
ויהי גבולם מחלף
אלון מצב
אלון מעוננים
אלון תבור
אלון כתבן חסר י' לחוד ושאר
אורי' ונבי' אלן כתי' חסר דחסר
אַיָּלוֹן ט' וסימניהון
וירח בעמק אילון
את אילון ואת
באילון ובשעלבים
ושעלבין ואילון
ויקבר באילון בארץ
ואת אילון ואת דד"ה
ופלשתים פשטו
ובריעה ושמע
ואת צרעת
ואת בלעם ואת
אילת ג' וסימ' נמסר במשלי
סי' ה' ותלים ריש סי' כ"ב.
אֵילַת ד' בלישני' וסימני'
ונעבר מאת אחינו
הוא בנה את אילת
וינשל את היהודים
ב' בו קדמא ותנינא
כאילות ג' וסימניהון
משוה רגלי כאילות
וחברו
אלהים ה' חלי וישם
אימה ה' חסר בלישנ' וסימני'
נמסר באיוב סוף סי' ט'.
אין ה' יחידאין וסימניהון אין
קול ענות גבורה
אין מושיע ויאמרו אליו
אין מציל לאמר אלהים
אין עוזר אל תרחק
אין ראה וכי יתן איש
ואין ח' יחידאין וסימני'
ואין לך שורך טבוח
ואין שם חוריה ואין
ואין קורא בשמך
ואין ה' ויאמר אלי עון
ואין חקר עשה גדלות
ואין להם גבר רש
ואין מאנה בדברים לא
ואין דעת שמעו דבר

ג' פסוק מיהדין דכל חד
וחד לית זוגא וסימ' נמסר בישעיה
סוף סימן מ"א

י"ג זוגין חד אין וחד ואין
ולית להון זוגא וסימניהון
אין שר בית הסהר
ואין שר כי ימים רבים
אין דבר ויאמר אליו
ואין דבר והנה אשלח
אין בידו ותצלח עליו
ואין בידו ואבד העשר
אין מגיד מי תגיד מראש
ואין מגיד ותבלענה השבלים
ואין עובר לילה ויומם
אין עובר תחת היותך
ואין לב ויהי אפרים כיונה
אין לב שמעו נא זאת

ואין תבונה עד הגבול שלחוך
אין מתם בבשרי
ואין מתם כי כסלי מלאו נקלה
אין דרש הבט ימין וראה
ואין דורש ישגו צאני
אין להם ויאמר ראיתי
ואין להן כי משלשות
אין עמך ויקרא אסא
ואין עמך ויאמ' ה'
אין שריד לאכלו
ואין שריד לא נין לו
אין יודע כי את כל
ואין יודע ויקח דוד

י"ו פסוקי' אין אין במצעות
פסו' וסי' נמסר בישעי' סוף סי'
י"ו ובירמיה סוף סי' ח'
ואין להם ג' וסימ' נמסר
בירמיה סי' מ"ו .

י"ג פסו' ואין ואין במצעות
פסו' וסימ'
ראו עתה כי אני אני הוא
כי קשרתם כלכם עלי
וגחזי עבר לפניהם
ויקחו את הפר אשר נתן
ותמלא ארצו כסף
ונתתי מפתח בית דוד על
והוא עם בזוז ושסוי
וארא ואין איש ומאלה
ואביט ואין עוזר ואשתומם
המאס מאסת את יהודה
ישגו צאני בכל ההרים
כי תאנה לא תפרח
ושבתי אני ואראה את כל
העשוקים

ט' פסו' אין ואין במצעות
פסו' וסימני' נמסר בסד' כי תשא

ו' פסו' ואין אין במצעות
פסו' וסי' נמסר בשפטים סימן י"ח

ג' פסו' ואין ואין ואין וסי'
נמסר בשמואל א' סימן כ"ו

י"ז ואין דלי' דכותהון אין וסי'
ואין לאל ידיך
ואין שני יש אחד
ואין קשב . ואין קול
ואין מצבה ואין עונה
ואין מחריד ואין רשע
ואין כח ואין כסות
ואין קובר ואין מקבר
ואין מאסף ואין רודף
ואין מרפא ואין מידי
לְאַיִן ח' וסימניהון ויקרא אסא
אל ה'
וירדפם אסא והעם
ויבא יהושפט ועמו
ואחרי כל זאת נגפו
ושלחו מנות לאין
ויהיו מלעיבים במלאכי
הנשוב להפר מצותך
ועצי ארזים לאין
ומאין ה' וסימ' נמסר
ביהושע סי' ט' ..
ואיננו י"ב וסימניהון נמסר
באיוב סוף סימן כ"ז .
והנה איננו ג' וסימני' נמסר
בסד' ויצא ובשפטי'
סימן ד' ובתלים סי' ל"ז.
איפה י' כתוב כן וסימניהון
נמסר פרשת וישב
ובשמואל ב' סימן ט' ואיוב סי'
ד' וריש סי' ל"ח.
איש י' ר"פ בתורה וב' באיוב .
וסימ' נמסר בריש איוב .
איש אלהים ולית חד מנהון
האלהים ו' וסי'
ויבא איש אלהים אל
הנה נא איש אלהים
והנה איש אלהים בא
ויענה אליהו ויאמר
ותאמר אל אישה
ותאמר האשה אל

י"א נקראו איש האלהים
וסימ' נמסר במלכים א' סי' י"ב .
לאיש

לאיש ל"ב וסי'

הרעותם ויאמר ישרא' למה הרעות'
מזמרת ויאמר אלהם ישראל אביה'
לכלם נתן לאיש חליפות
הביאו ואל פתח אהל מועד לא
וחשב את שני ממכרו
גאל ואם אין לאיש גאל
את בתי ואמר אבי הנערה
ונגשה יבמתו אליו לעיני
ותישנהו על ברכיה
ויקטירון גם בטרם יקטירון
נלך ויאמר שאול לנערות הנה
נלך קדמא
יעשה ויאמר דוד אל האנשים
העמדים
יעשה ויאמר לו העם כדבר הזה
לאמר
ישיב וה' ישיב לאיש את צדקו
הלך ויבא הלך לאי' העשיר תנינא
המגיד ויאמר יואב לאיש המגיד
ונתת ואתה תשמע השמים
ונתת ואתה תשמע מן השמים
דד"ה
משפט ויאמרו כל השרים וכל העם
משפט ויאמרו הכהנים והנביאי'
ותאמר אליהם כה אמר ה' אלהי
ישראל דמלכים וחבירו
דד"ה ותאמ' להם כה אמ'
יכרת ה' לאיש אשר יעשנה
שמחה לאיש במענה פיו
כבוד לאיש שבת מריב
ערב לאיש לחם שקר
כפעלו אל תאמר כאשר עשה לי
השטן ויען השטן את ה' ויאמר עור
ורחצת וסכת ושמת שמלתיך
לבוש ויאמר לאיש לבוש הבדים
ונתון הלבוש והסוס
ויקח המן את הלבוש ואת הסוס
בתי הנה בתי הגדולה

והאיש ג' בטעם וסימניהון

והאיש אשר יעשה
והאיש מיכה לו בית אלהים
והאיש אשר אתה נושה

כְּאִישׁ ב' וסימ' נמסר בפרשת שלח לך.

והאשה ה' וסימ' נמסר בפרשת נשא.

חד מן ח' זוגין דמיין מן ב"ב
איש וסי'

וילך איש מבית לוי ויקח
ב' ויהי בימי שפט השפטים
וגם איש ואיש לא יעלה
ב' וגם איש היה מתנבא
ואל איש וילכו יהושע אל המחנה
ב' ופקדתי עליו ועל זרעו
ולא איש לא אעשה חרון אפי
ב' ואנכי תולעת ולא איש
הנה איש וירא הצפה איש
ב' ואמרת אליו לאמר צמח שמו
ואיש איש אשר יאכל כל דם
ב' אשר יצוד ציד
ואת האיש
ב' והוצאתם את שניהם
ויראם את מבוא העיר
ומי האיש אשר נטע כרם
ב' אשר אירש אשה

וכל איש י"ו וסימ' נמסר בד"ה סוף סימן ל"ד.

ואשה ד' וסימ' נמסר בפרשת מטות.

באיש ח' קמצין וסימני' נמסר בסדר קדשים

אישי ח' וסימני' נמסר בסדר ויצא.

אישים ג' וסי' נמסר בישעיה סי' נ"ג ומשלי סי' ח'

הָאִישׁ ב' פתחין וסימני'

עוד האיש בית רשע
האיש כמוני יברח

בית אישה ב' וסימ'

יתן ה' לכם ומצאנה
ואם בית אישה נדרה

אישך ו' וסימ' נמסר בשפטים סימן י"ד

ולְאִישׁ ג' וסימ'

ולאיש אשר ישכב
ולאיש שתים מכסות
ולאיש בשת בן שאול

למאיש ג' וסימ' נמסר בסדר בא אל פרעה

איש ואיש ג' וסימ' נמסר בשמואל ב' סי' י'

ואין איש ז' וסימני'

ואין איש מאנשי
ויסרו שם ויבאו ללון
עבדים אנחנו
ולא היה בן ושמו שאול
וארא ואין איש
מדוע באתי ואין איש

על איש ה' וסי' נמסר בתלים סי' פ' ואיוב סי' ל"ד

ואם איש ג' וסי' נמסר במלכי' ב' סי' א'

כאישון ג' ומ"ל ופי' בתלים סי' י"ז

איתיאל ג' וסימ' נמסר בנחמיה סי' י"א.

אך

אך ה' ר"פ וסי' נמסר בפרשת אמור

ואך ג' ב' ר"פ וא' מצעות פסוק וסי' נמסר בפרש' נח

תאכל י"ז וסימניהון ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל

ובת כהן כי תהיה לאיש זר
ובת כהן כי תהיה אלמנה
ועשית עלתיך הבשר והדם
דמו רק את דמו לא תאכל
תצור כי תצור אל עיר ימים
עלה עשן באפו ואש
וחברו עלה עשן באפו
השליש ויען השליש אשר למלך
וחברו ויען השליש את איש
האלהים
בערה כי בערה כאש רשעה
לחמך בן אדם לחמך ברעש
האנק דום מתים אבל לא תעש'
אש כי אש היא עד אבדון
צופיה הליכות ביתה
יבוא אלהינו ואל יחרש
יגיע כפיך כי תאכל

יאכל י"ג וסימני' נמסר בסדר אמור

ולא אכל ד' וסימני'

ולא אכל ביום החדש
ולא אכל בטובה
ואכל פתי לבדי

ויאכל ח' רפין וסימני' בלשון ארמי קם עשבא דלחמא וכפר בגנתיה וביאורם נמסר בפ' תולדות

נאכל ג' וסימ' נמסר בפרשת בראשית

אכלה ה' וסימ' נמסר פרשת ואתחנן

מאכל ד' פתחין וסימ' בלשון ארמי סלא בנפשיה פתורא דחבריה וביאורם נמסר סוף פרשת וישב ומלכים א' סי' י'

אוכל ד' מ"ל וסימ' נמסר סוף נחום ותלים סימ' מ"א

ויאכלו ג' וסימ' נמסר במלכים ב' סוף סי' ד'

המאכלת ג' וסימני' נמסר בוירא

אכלתהו ד' וסימ' נמס' ביחזקא' סימן ט"ו

באכלם ב' וסימ' באכלם את קרשיה', מעבור הארץ
וא' כאכלם ויהי באכלם מהנזיר

אכלתי ב' פתחין במוכרת וסימ' ואילי צאנך לא אכלתי
לחם הפחה

ותאכל ד' וסי' נמסר בזכריה ריש סי' י"א

ולא תאכל ג' וסימני' נמסר בשמו' א' סי' א'

אכול ח' מלאים וסי' נמסר ביחזקאל סוף סי' ב'

לאכול י"ג מ"ל וסימני' נמסר ביחזקאל סי' י"ו

תאכל ט' וסימ' נמסר בפרשת צו ובצפני' סי' ג'

ואכלוהו ג' חסרים וסימ' נמסר בפרשת אמור וירמיה סוף סימן י'

יאכלוהו ד' וחסרים וסימניהון נמסר בסדר בא וישעי' סימן ס"ב

תאכלנה ד' וסימ' נמסר בירמי' סימן כ"ד

אָכוֹל י' מ"ל וסימניהון נמסר בפרשת שמיני, ויואל סוף סימן ב'

יאכל כ"ג וסימ'

ואתה קח לך מכל
וביום הראשון מקרא
בבית אחד יאכל
זכור את יום הזה
מצות יאכל את
ולא יאכל את בשרו
ואם יותר מבשר
כל זכר דאשם
ובשר זבח תודת
ואם נדר או נדבה
ב' בפסוק
ואם האכל יאכל
וחברו
והבשר אשר יגע
מכל האכל
וכל השרץ
כי יצוד ציד
ביום זבחכם
ונטעתם כל עץ
ביום ההוא יאכל
ובחמשה עשר
באשר יאכל הצבי
חג שבעת ימים

אכלו ג' וסימני' כי עד סירים סבוכים

אשר העיר קברות
ואהי שובר בחומות

אכן י"ט וסימניהון

ויקץ יעקב
ויאמר מי שמך
סר מר המות
ומן הגוים אשר אמר ה'
תצירי לעם
אכן חציר העם
אתה אל מסתתר
חלינו הוא נשא
אכן משפטי את ה'
בגדת אשה מרעה
לשקר מגבעות ב' בו
השא השאת
הנה לשקר עשה עני
השכימו השחיתו
אכן שמע אלהים
שמעת קול תחנוני
כאדם תמותון
רוח היא באנוש

אל

י"ח פסוקים אל על על
וסי' נמסר בפרשת פקודי

י"ד פסוקים על אל אל
וסי' נמסר בסדר וישמע יתרו

ג' פסו' אל ואל ואל ואל
ואל אל וסימ' בירמיה ריש סי' כ"ז

ז' פסוקים אל על אל וסי'
נמסר בפר' נח וביהוש' סי' י"ח

ז' פסוקים על אל על וסי'
נמסר בירמי' סוף סי' כ"ט וסי' מ"ח

ג' פסוקים אל אל ואל אל
וסי'

ועליתם אל מלך אדום
אל תשמעו אל
הן ישא איש בשר

ד' פסו' אל אל ואל ועל
וסי' נמסר ביחזקאל ריש סי' י'

אל ג' כתיב על וסימניהון וישב המלך על הלחם

ומרדתי פעלתם
על תחוס עיניכם ואל תחמלו
כתיב על וקרי אל בפתח

אל אשר ה' וסימ' נמסר בפר' כי תשא ובפר' מסעי וריש יחזקאל

אל מקום ט' וסימניהון

יקוו המים
ופשט את בגדיו ולבש
והוציא את כל הפר
לך נא אתי אל מקום
וצוה הכהן וחלצו
ואת הבית יקציע
ונתץ את חבית
וגלית ממקומך
הכל הולך אל מקום אחד
הלא אל מקום אחד הכל

אשר אל ח' וסימניהון נמסר בפר' תצוה ויחזקאל סי' מ"א

ואל מי ד' וסימ' ויאמרו אנשי בית

ואל מי תדמיון אל
ואל מי תדמיוני ואשוה
קרא נא היש עונך

וג' אל מי וסימניהון

ויבא והנה שרי החיל
בן אדם אמר אל פרעה
אל מי דמית ככה

אלין מלין בבל קריאה אל
ולית חד מנהון ואל וסימ'

אל אביך אל אהליאב
אל אליהו אל אנשיו
אל בצלאל אל ביתך
אל ביתם ואל בתינו
אל בנות אל בניך
אל הכהן אל המשכב
אל המערה אל הסלע
אל יהושע אל יחזקאל
אל יהוא אל מקומי
אל מקומו אל מקומם
אל מול אל ערבות
אל עבדו אל עזרא
אל שרה אל שמואל
אל תוך אל תחת
אל תפלת אל תא

אילן מלין יחידאין ואל ולית חד מנהון אל וסימ'

ואל קין ואל מנחתו לא שעה
ואל אמה צהר תעשה לתיבה
ואל הבקר רץ אברהם ויקח
ואל אחיו ויספר אל אביו ואל
ואל יעקב וארא אל אברהם
ואל משה אמר עלה אל ה'
ואל הארון ונתת את הכפרת
ואל שתי ולקחתם אגדת
ואל הזקנים אמר שבו לנו
ואל הלוים תדבר ואמרת
ואל רשעו זכור לעבדיך דמשנה
תורה
ואל חטאתו ב' בו
ואל פרעה וידבר ה' אל משה
ואל אשת עמיתך לא תתן
ואל אבנר ויקרא דוד אל העם
ואל אבישי ויען דוד ויאמר
ואל נגב ויאמר אכיש אל
ואל פארתיו על מפלתו
ואל נערו ויאמר דוד אל שאול
ואל צקלג ויהי בבא דוד ואנשיו
ואל נביאי ויאמר אלישע
ואל אלהינו יעזוב רשע
ואל האטים ונבקה רוח
ואל האבות ב' בפסוק
ואל שרה הבישו אל אברהם
ואל השמים ראיתי את הארץ
ואל התרב כי כה אמר ה' על
ואל נבוכדנצר הנני שלח ולקחתי
ואל ארצו לכן כה אמר ה' הנני
ואל צדקיה מלך יהודה דברתי
ואל שמעיהו הנחלמי תאמר
ואל יהודה ואלה הדברים אשר
ו אל ירמיהו היה דבר ה' בהיותו
ואל הגבול ולקחת מדמו

ואל תשלחנות והשפתים
ואל עמי ידו גורל ויתנו
ואל אלהים ואולם אני אדר
ואל אדני אליך ה' אקרא
ואל הארץ יקרא אל השמים
ואל אנשים לקול המון
ואל עונם חטאת עמי
ואל חוף איך תשקוט
ואל לב שקציהם ותעבות
ואל ברכת ואעבור אל שער ה
ואל מקומו וזרח השמש

אל כל ב' בספר בראש וסימניהון

המקום ויהי כאשר התעו
יעקב הסירו את אלהי הנכר
ומן ואלה שמות עד החדש ה
על כל ועל כל
ומן החדש הזה עד סוף סיפרא
כל ואל כל במ"ד וסימ'
ויחד יתרו על כל
דבר על כל דבר פשע
ב' בפסוק
הדם ויקח משה את הדם
ומן ריש תורת כהנים עד והיה
זאת לכם דכו' על כל במ"א
ויבא משה ואהרן אל אהל
ומן והיתה זאת לכם עד
סיפר' ושאר אורית' ויהוש' ד
אל כל ואל כל במט"ו על
ועל כל וסי'
נפשות ועל כל נפשות מת
לטהרם וכה תעשה להם
הפקד ואתה הפקד את הלוי' ב
וכפר הכהן על כל עדת בנ
תקצוף ויפלו על פניהם ויא
אזוב ולקח אזוב וטבל במים
ויענך וירעיבך ויאכילך
ואתנפל לפני ה' כראשונה
ולתתך עליון על כל הגוים
ונתנך והיה אם שמוע דע
אסתיר ואנכי הסתר אסתיר
בעלות' ויהי בעלות הכהנים
ובבא נשאי הארן
עכן הלא עכן בן זרח
וכל שפטים דכו' על כל ועל
במ"ו אל כל ואל כל וסי'
מלאך ויהי כדבר מלאך ה'
אבימלך וילך אבימלך בן
וכל שמואל דכו' אל כל ואל
במ"ו על כל ועל כל וסים'
הרפה ויאמר אליהם נחש
יספנו ויאמרו כל העם להתפ
והמשנים ויחמל שאול והעם
כלתה ועתה דעי וראי מה
וימלך דוד על כל ישראל
בחברון מלך על יהודה שב
וכל מלכים וישעיה דכו' על
ועל כל במ"ו אל כל ואל כל
אמר אל רחבעם בן
עובדית ויאמר אחאב אל עובד
ב' בפסוק לך בארץ
ויגש אליהו אל כל העם
חטאות אל כל חטאות בע
קשרתו ויהי בבקר ויצא ויע
ומן ריש ירמיה עד אל תגרע ז
על כל ועל כל במ"ד אל כל
כל וסי'
ונחשבה ויאמרו לכו ונחשב
מהתפת ויבא ירמיהו מהתפ
דבר אשר דיבר ירמיה הנ
תנינא דפסוק
הידד ואתה תנבא אליהם
ומן אל תגרע דבר עד הנני
דכו' אל כל ואל כל במ"א
כל וסימ'
שלח על כל הגולה לאמר
כה ומן הנני שב עד קראו
דכו' על כל ועל כל במ"א
כל וסי'
הנני לכן כה אמר ה' צבא
אלהי ישראל
ומן קראו צום עד סוף סיפ
דכו' אל כל ואל כל במ"ש
כל ועל כל וסי'
אתם כה אמר ה' צבאות א
ראיתם
הגברים ויאמר ירמיה
גדלות

ות ואתה תבקש לך גדולות
פסוק אל תבקש ב׳ בו
ת ועל קריות ועל בצרה
נה כי על כל ראש קרחה
ו על כל גגות מואב
זה והיתה ארצם לשמה
ף ה׳ לא תשב
ריש יחזקאל עד ויאמר ה׳
עבור בתוך העיר אל כל
כל ומן עבור בתוך העיר
בעשרים וחמש שנה לגלותינו
כל ועל כל במ״ג אל כל ואל
וסימ׳
אל כל ראש דרך בנות
גרה יען אשר הכרתי ממך
והו מים גדלוהו תהום
בעשרים וחמש שנה עד סוף
״א דכו׳ אל כל ואל כל במ״א
כל וסי׳
יגשו אלי לכהן לי
תריסר וכתובים דכותהו׳
כל ועל כל במי״ג אל כל ואל
וסימ׳ נמסר במשלי סי׳ י״ז
שורש סי׳ ח׳
זוגין מן תרין אל ותרין
תמצא נמסר בערך על
״ג פ׳ רישי׳ ומצעותהון
אל וסי׳ נמסר בשמואל ב׳
א׳ ועיין מה דקהינא במשלי
כ״ד
פסו׳ אל אל אל וסימני׳
בה׳ אל תמרדו
תנאץ למען שמך
תבטחו בעשק
מר אל אחיאל
ק ויאמר בננוה
יהידאין ואל ולית זוגין
וסימ׳
אראה ואם כבב את
תגעו וידבר אל העדה
תעלו אם זנה אתה
תבאו ב׳ בפסוק
תתנו דמי לו
תזכר ויאמר אל המלך
יתהלל כה אמר ה׳ תנינא דפ׳
תדמינה ואמרת אליהם
תלך אל תבא בית מרזח
תרא ביום אחיך
תשמח ב׳ בפסוק
אבושה יבשו רדפי
תבא במשפט את עבדך
תסתר פניך מעבדך
תבישני מסברי
ישמחו שפטני
תהיו כאבתיכם
תבכו ויאמר נחמיה
תאמר אל תתן את פיך
תהי אל תרשע הרבה
תאכלו לך כנוס את כל
תשתו ב׳ בפסוק
יחידאין אל ולית להון
וסי׳ נמסר במשלי ריש סי׳
כ״ח וע״ש קהוותא
זוגין ואל ומלה אחרא וסי׳
תעש ב׳ וסי׳ אל תשלח ידך
אל הנער
תעש מאומת רע
יחר ב׳ וסי׳ ויגש אליו יהוד׳
זת אל תעצבו
יבא ב׳ וסי׳ דבר אל אהרן אחי׳
יבא בית ה׳
יהי ב׳ וסי׳ ארץ ארץ אל תכסי
יהי לו מושך חסד
יאמר ב׳ וסי׳ בן הנכר
יאמר הסרים ב׳ בו
תאכל ב׳ וסי׳ ועת׳ השמרי נא
מר לי הנך הרה
תעמד ב׳ וסי׳ בכל הככר
תעמד על הפרק
ל ה׳ ר״פ וסימ׳
ואל תתנו דמי לו
תסתר פניך
יבא בית ה׳ כי אם

ואל תהיו כאבותיכם
ואל תלכו אחרי אלהים

א״ב מן הד הד אל דלוג וסי׳
אל ארם ויקח העבד עשרה
אל ארון ויבאו עד גורן דשמו׳
אל ארבע וארבע כתפות אל
אל אדום לכן שמעו עצת ה׳
אל אצרתיה קרב אל סוסיו
אל בני ויקמו כל בניו וכל
אל בנו ויאמר יצחק אל בנו
אל בנתיו ויאמר אל בנתיו ואיו
אל בנים דקול שעטת פרסת
אל בגד ולקחו את כל כלי השרת
אל בחוריה אל ידרך ידרך
הדרך כתי׳
אל גג ודוד יושב בין שני
אל גבוריה חרב אל הבדים
אל דבר ואשר לא שם לבו אל
אל הצאן לך נא אל הצאן
אל הבתים הירא את דבר ה׳
אל המזוזה והגישו אדניו
אל המלאכ׳ ויקר׳ משה אל בצלאל
אל העצים ויאמר האטד אל
אל האבן והלויי הורידו את ארון
אל המשכן ויבא את הארון
אל החשן וישם עליו את החשן
אל המנוחה כי לא באתם עד עתה
אל הערים ויצאו זקניך ושפטיך
אל המלחמה והיה בקרבכם
אל הדם ויאמר שאול פצו
אל הצור ותקח רצפה בת איה
אל השדה ויצא אחד אל השדה
אל הקצרים ויגדל הילד ויהי
אל החמור וישא הנביא את נבלת
אל השלחן ויהי הם ישבים אל
אל העמדים כי כה אמר ה׳ צבאו׳
אל הבדים חרב אל הבדים
אל הסוללות כי כה אמר ה׳ על
בתי העיר
אל זבח ויאמר אל זבח ואל
אל זקנו וישנו את טעמו
אל חשן ונתת אל חשן המשפט
אל חמות בבל שאו נס החזיקו
אל הטוב ובאו ורננו במרום ציון
אל ידי ויאמר אל עבדיו ראו חלקת
אל כפיו וירדהו אל כפיו
אל כסא כי כה אמר ה׳ אל המלך
אל לבם והשיבו אל לבם דמלכים
אל משמר ויאסף אתם אל משמר
אל מדין וילכדו שני שרי מדין
אל מושב וישב המלך על מושבו
אל מתני כי כאשר ידבק האזור
אל מימיה חרב אל מימיה ויבשו
אל נחלתם ויעשו כן בני בנימן
אל נפשו וירא ויקם וילך אל
אל נפשי קרבה אל נפשי גאלה
אל נפשם ויקמו וינסו בנשף
אל נוהו ושובבתי את ישראל
אל סוסיו חרב אל סוסיו ואל רכבו
אל עגלה וירכיבו את ארון
האלהים דשמו׳
אל פיהם ויהי מספר המלקקים
אל צאנו וישלח יעקב ויקרא
אל קצות ונתת את שתי העבותת
אל ראשי וידבר משה אל ראשי
אל רבת לכן הנה ימים באים
אל שמים כי אשא אל שמים ידי
אל תורת ושאר העם הכהנים

א״ב מן חד חד חד אל וחד
על ולית דכותהון וסי׳
אל אם כי עמד מלך בבל
על אם עצמו לי אלמנותיו
אל אבל לכן כה אמר ה׳ צבאות
בכל רחבות
על אבל ולא יפרסו לחם על אבל
אל און השמר אל תפן אל און
על און פלט למו באף
אל ארצות הנביאי׳ אשר היו לפני
על ארצות והכעסתי לב עמים
אל אסף ואגרת אל אסף שמר
על אסף
אל אדו ואצוה אותם אל אדו
על אדו הראש בכספי׳ ב׳ בפסו׳
אל אחז ויסף ה׳ דבר אל אחז
על אחז אז יעלה רצין מלך

אל אחינו
על אחינו ויאמרו איש אל אחיו
אל אחיך ויאמ׳ פרעה אל יוסף אמ׳
על אחיך ואני נתתי לך שכם אחד
אל בנימין וינחמו בני ישראל אל
בנימן
על בנימן ושני אנשים שרי גדודים
אל בור תפשום חיים
על בור ואספו אספה אסיר
אל בניהם ואמר אל בניהם במדבר
על בניהם יראה אל עבדיך פעלך
אל גבעת ויעש לו יהושע חרבות
על גבעת ויצא עוד קו המדה
אל גיחון ויאמר המלך להם קחו
עמכם
על גיחון וירד צדוק הכהן ונתן
אל גוג בן אדם שים פניך אל
על גוג ואתה בן אדם הנבא על
אל גנזי אם על המלך טוב יכתב
על גנזי ויגד לו מרדכי את כל אשר
קרהו
אל גבולו כי תקחנו אל גבולו
על גבולו והתחלקו אתה לשבעה
חלקים
אל דלתות ועשויה עליהן אל
דלתות
על דלתות וישנו את טעמו
בעיניהם
אל האח ויהי בקרא יהודי שלש
דלתות
על האח וארבע׳ יקרעה ב׳ בפסו׳
אל הבאר ותמהר ותער כדה
על הבאר וישמע פרעה את הדבר
אל ההמון ויהודה בא על המצפה
על ההמון ויקר׳ אסא אל ה׳ אלהיו
אל הדל׳ והגישו אדניו אל האלהי׳
על הדלת המה מטיבים את לבם
אל המקלות ויחמו הצאן אל
על המקלות ויקח לו יעקב מקל
אל הרצפת ויביאני אל חצר
החיצונה
על הרצפה וכל בני ישראל רואים
ברדת
אל השמוע׳ ולא האמנתי לדברי׳
דמלכים
על השמועה לא האמנתי לדבריה׳
דד״ה
אל המהפכת ה׳ נתנך כהן תחת
על המהפכת ויכה פשחור את
אל המזוזה והגיש אדניו אל
על המזוזה
(אמר משה פרנקפורט נ״ל דט״ס יש כאן כי לא מצינו על המזוזה בכל המקרא) :
אל המצודה וישבע דוד לשאול
על המצודה וישמעו פלשתים כי
משחו
אל המפתן וישכימו בבק׳ ממחרת
על המפתן ופקדתי על כל הדולג
אל הגוי למה תמותו אתה ועמך
על הגוי והית הגוי
אל המשפט כי יהיה ריב בין אנשי׳
על המשפט ולרות משפט ליושבי
אל המשקוף ולקחתם אגדת אזוב
על המשקוף ועבר ה׳ לנגוף את
מצרים
אל זרע גם זרע יעקב ודוד
על זרע וכי יתן מים על זרע
אל חלליהם ואת בלעם בן בעור
הקוסם
על חלליהם ואת מלכי מדין הרגו
אל חכך ולשונך אדביק
על חכך אכל בני דבש כי טוב
אל חזאל ויאמר המלך אל חזאל
על חזאל גם בעצתם הלך וילך
אל טוב ובאו ורננו במרום ציון
על טוב ואפרים עגלה מלומדה
אל ימין ויקומו וילכו זיפה
על ימין ואען ואמר אל
אל יושב ואמרו אל יושב הארץ
על יושב ושפכתי על בית דוד
אל יהויקים לכן כה אמר ה׳ אל
יהויקים
על יהויקים לכן כה אמר ה׳ על
יהויקים
אל יחזקיהו וישמע ה׳ אל יחזקיהו
על יחזקיהו אחר זה שלח סנחריב

אל כלי ושמרו משמרתך ומשמר׳
על כלי ומהם על כלי העבדה
אל לשון ועבר הגבול אל כתף
על לשון מרע מקשיב על שפתי
אל לבכם והשיבו אל לבבכם דד״ה
על לבבכם ויתן שרי מלחמות
אל לכיש וחיל מלך בבל נלחמים
על לכיש אחר זה שלח סנחריב
אל לבך כי בפעם הזאת אני
על לבך קשרם על לבך תמיד
אל משמעתו מן השלשים נכבד
ועד דשמואל
על משמעתו מן השלושים הנו
דד״ה
אל מדינה וישלח ספרים אל כל
מדינה
על מדינה ויקראו סופרי המלך
קדמא
אל מקדשי עד אבוא אל מקדשי אל
על מקדשי בשנו כי שמענו חרפה
אל מצחו וישלח דוד את ידו אל
על מצחו והיה על מצח אהרן
אל משכן כל הקרב הקרב
על משכן ואתה הפקד את הלוים
אל מלאכי ויאמר מלך בני עמון
על מלאכי וישלח שאול מלאכים
אל מלאכת
על מלאכ׳ ושלו׳ בן קרא בן אביסף
אל מעשה כי לא יבינו אל פעלת ה׳
על מעשה ומתניה מן הלוים הוא
הבכור
אל נפשי קרבה אל נפשי גאלה
על נפשי זאת פעלת שטני מאת
אל נבו למואב כה אמר ה׳ צבאות
על נבו עלה הבית ודיבון הבמות
אל סיר ויצא אחד אל השדה
על סיר ויאמרו אליהם בני ישראל
מי יתן
אל עגלה וירכיבו את ארון האלהי׳
דשמואל
על עגלה וירכיבו את ארון האלהי׳
דד״ה
אל עשה ויתנהו המלך ויהויד׳ אל
על עשה ויעמד ישוע בניו ואחיו
וכל קריי׳ ואל
אל עני ואת כל אלה ידי עשתה
על עני יגזלו משוד יתום ועל עני
אל עמה ותאמר הנה שבת יבמתך
על עמה ואת פתשגן כתב הדת
אל פח עד יפלח חץ כבדו
על פח התפול צפור על פח
אל פחות ואבוא אל פחות עבר
הנהר ואתנה
על פחות ואמר למלך אם על
המלך טוב
אל פקדת ויהי בעת יבי׳ את הארון
על פקדת לחברני חשביהו ואחיו
אל ציון לכן כה אמר ה׳ שבתי
על ציון ואני נסכתי מלכי
אל צפון הולך אל צפון סבב
על צפון ויט ידו על צפון
אל קולך
על קולך אל תתן את פיך לחטיא
אל קצות ונתת את שתי העבתת
קדמא
על קצות ויתנו את שתי העבתות
בתראה
אל רבקה ויאמר יעקב אל רבקה
על רבקה וישאלו אנשי המקום
אל שפך והוציא את כל הפר
על שפך מחוץ ב׳ בפסוק
אל תורת ושאר העם הכהני׳ הלוי׳
על תורת זאת תורת הנזיר אשר
אל תרהקה וישמע אל תרהקה
דמלכים
על תרהקה דישעיה
אל ירושלים י״ג וסימ׳ נמסר
בסוף זכריה
אל הר י״ו וסימ׳ נמסר בישעיה
סי׳ נ״ו
אל הרי ה׳ וסי׳ נמסר ביחזקאל
ריש סי׳ ו׳ וסי׳ ל״ד
אל פני ט׳ וסימני׳ נמסר בסדר
משפטי׳ ויחזקאל סי׳ י״ו
אל פניו ו׳ וסי׳ נמסר בשמואל
ב׳ סי׳ י״ד וד״ה ב׳
סי׳ ו״ט

אל פי ה׳ וסימ׳ נמסר ביהושע
סי׳ י״ז
אל המזבח ט׳ וסימני׳ נמסר
בסדר ויקרא
ואל המזבח ג׳ וסימ׳
קרבן ראשית תקריבו אתם
הפרכת אך אל הפרכת לא יבא
משמרתך ושמרו משמרתך
אל האדמה ו׳ וסימ׳
בזעת אפך תאכל לחם
והשיבתיך והנה אנכי עמך
כי אביאנו אל האדמה אשר
והשיבתים ואתה תשמע השמים
דמלכים
וחברו והשבות׳ ואת׳ תשמע דד״ה
ואשלח אליכם את כל עבדי
אל בבל ו׳ וסימ׳
הדבר אשר דבר ה׳ אל בבל
השמיעו אל בבל רבים
לכן שמעו עצת ה׳
ויכתב ירמיהו את כל ב׳ בפסוק
ויגל השארית מן החרב
אל יהודה ז׳ וסימניהון נמסר
בירמיה סוף סי׳ ל״ה
אל יד ה׳ וסי׳ נמסר ביחזקאל
ריש סי׳ מ״ח
ואל ביתו ג׳ וסימני׳
הרצח וישב בעיר ההיא עד
אוריה ויקרא לו דוד ויאכל
בעשא וגם ביד יהוא בן חנני
אל ישראל ז׳ וסימניהון נמסר
בסדר ויחי
לאל י״א קמצי׳ וסימני׳ נמסר
בתלים סי׳ נ״ז
האל ח׳ סבירין אלה וסי׳ נמסר
בסדר תלדות
אלהי ב׳ מ״ל וסימ׳ נמסר בתלים
סימ׳ קמ״ד
אלהים ל״א ר״פ וסימ׳
אלהים לא תקלל
אלהים אדני ה׳ כתי׳
אלהים שופט צדיק
אלהים באזנינו שמענו
אלהים לנו מחסה
אלהים בקרבה
אלהים בארמנותיה
אלהים משמים תנינא
אלהים שמע תפלתי
אלהים הרס שנימו
אלהים בשמך
אלהים דבר בקדשו וחברו
אלהים ה׳ עז ישועתי
אלהים אלי אתה
אלהים זנחתני
אלהים יחננו
אלהים מושיב
אלהים בצאתך
אלהים אתה ידעת
אלהים להצילני
אלהים אל תרחק ממני
אלהים למדתני
אלהים בקדש דרכך
אלהים השיבנו
וחברו אלהים צבאות
אלהים צבאות שוב נא הבט
אלהים אל דמי לך
אלהים זדים קמו
אלהים אדני עז ישועתי ה׳ כתי׳
אלהים שיר חדש
והאלהים ו׳ וסימ׳ נמסר בפרש׳
ויצא ובקהלת סי׳ ג׳
וד״ה א׳ סי׳ כ״ד
אלהי ח׳ זקפין קמצין וסי׳ נמסר
בסדר וירא בלק
ארון אלהי ישראל ז׳ וסימ׳
נמסר
בשמואל א׳ סי׳ ה׳
והייתי להם לאלהים ג׳
וסימ׳
ושכנתי בתוך בני ישראל
ונתתי לך ולזרעך
והיה משכני בתוכם
בית אלהים ג׳ סימ׳ נמסר
בסדר ויצא
ואלהים ה׳ וסימ׳ נמסר בשמואל
א׳ סי׳ כ״ח
הוא

מערכת אות האלף

הוא אלהים ד' וסימ' נמסר
בירמיה סי' י'
וביהושע סי' ב' ותלים סי' ק'
ברא אלהים ג' וסימ' נמסר
בבראשית
יראת אלהים ג' וסי' נמסר
בסדר וירא
ובשמואל ב' סי' כ"ג
וידבר אלהים ג' וסימ' נמסר
פ' נח
דבר אלהים ג' וסימני' נמסר
בש"א ריש סי' י'
ויברך אלהים ג' וסי' נמסר
בפר' בראשית
כי לאלהים ג' וסימ' נמסר
בתלים סי' מ"ו
אל אלהים ה' ג' וסימ' נמסר
בתלים ר"ס ב'
אין אלהים ג' וסימ'
עמדי ראו עתה כי אני אני הוא
גדלת על כן גדלת ה' אלהים
זולתך ה' אין כמוך ואין אלהים
שמע אלהים ג' וסי' נמסר
פרשת וירא
ותלים סימן ס"ו
באלהים ג' וסי' נמסר בתלים
סימן ע"ז
וירא אלהים כי טוב
ד' בבראשית וסי' נמסר בפרשת
בראשית
על כל אלהים ג' ובתלים וסי'
נמ' שם סי' צ"ה
בני האלהים ד' וסימ' נמסר
בפרש' בראשית
חנני אלהים ג' וסימ' נמסר
בתלי' ריש סי' נ"א
לדרוש אלהים ד' וסי' נמסר
בפרשת יתרו
לי אלהים י"א וסימני' נמסר
במלכים א' סימ'
ב' פסוק כ"ה
אלהי העברים ה' וסימ' נמסר
בפרש' שמות
אלהי ישראל כ"ה מיחדין וסי'
נמ' בפ' משפטים
עם אלהים ג' וסימני' נמסר
פרשת ויצא
אלהים לישראל ג' וסימ'
ויאמר אלהים לישראל
וידעו כל הארץ כי יש
ויאמן ויגדל שמך דד"ה
עליית אלהים ג' וסימ' נמסר
סוף פ' לך לך
מיד האלהים ג' וסימ'
מי יצילנו מיד
כבדה מאד יד האלהים
גם ביהודה היתה יד
וכל קהלת דכו'
עלייה אל האלהים ג' וסי'
ומשה עלה אל האלהים
ותעל שועתם אל האלהים
וחלפת משם והלאה
ויעש אלהים ד' וסימ'
ויעש אלהים את הרקיע ויבדל
ויעש אלהים את שני המאורות
ויעש אלהים את חית הארץ
ויעש אלהים בן בלילה ההוא
דגדעון
דעת אלהים ג' וסימ' נמסר
בהושע סימן ז'
ומשלי סימן ב'
אלהיהן ח' וסימ' נמסר פרשת
כי תשא
אלהיהם ז' בתורה וסימ'
ויאמרו עבדי פרעה
וידעו כי אני ה' ב' בו
קדושים יהיו ב' בו
ואף גם זאת בהיותם
אלהי י"ד מייחדין וסי'
וחרה אפי בו ביום
אין שלום תנינא
ימאסם אלהי כי לא
אמתך אלהי ע"ש
אלהי פלטני מיד

הסתופף בבית
שיתמו כגלגל
ועוד אני מדבר ומתפלל קדמא
זכרה לי אלהי לטובה ותכרו
סורו ממנו מרעים
כי אתה אלהי בוחן
פתוחות דד"ה
ורוח אלהים ח' וסימ' נמסר
בויקהל
ויאמר אלהים כ"ה וסימני'
ויאמר אלהים יהי אור
ויאמר אלהים יהי רקיע
ויאמר אלהים יקוו המים
ויאמר אלהים תדשא הארץ
ויאמר אלהים יהי מארת
ויאמר אלהים ישרצו המים
ויאמר אלהים תוצא הארץ
ויאמר אלהים נעשה אדם
ויאמר אלהים הנה נתתי לכם
ויאמר אלהים קץ כל בשר
ויאמר אלהים אל נח ואל בניו
זאת אות הברית ותכרו
אל ירע בעינך על הנער
שרי אשתך לא תקרא
אבל שרה אשתך יולדת
ואתה את בריתי תשמר
ויאמר אלהים במראות הלילה
קום עלה בית אל ושב
אהיה אשר אהיה
אל בלעם לא תלך עמהם
שאל מה אתן לך
יען אשר שאלת דמלכים
ההיטב חרה לך
לשלמה יען אשר היתה דד"ה
אלהים זנחתנו ג' ובתלים
וסימ' נמסר
שם סימ' ס'
אלהי אבותם ד' וסימ' נמסר
פ' אתם נצבים
בית אלהא דנא ד' וסי'
ועבדו בני ישראל
ברם בשנת חדא
והקרבו לחנכת
ולכם מהודעין
בבית האלהים ז' וסי'
ויהי אתם
וגם הזהב והכסף
ויעמד ישוע ובניו
ויכל חירם
ויכרת כל הקהל ברית
וישם את פסל הסמל
ותעמדנה שתי התודות
אלהיו עמו ה' וסימני' נמסר
פרשת בלק
אתה אלהים ה' וסימ' נמסר
בתלים סוף סי'
נ"ה וסימן פ"ו
כי האלהים ה' וסימני' נמסר
בקהלת ריש סי'
ה' ושמואל א' סי' י'
מלאך האלהים ה' וסי' נמסר
בשפטים סי'
י"ג פסו' ה'
יראה אלהים ד' וסימ' נמסר
פרשת וירא
אֱלֹהַי ג' בטעם לעיל וסימני'
נמסר בפרשת וישמע יתרו
וסימ' בלשון תרגום שמא דכספא
מלקדמין
ויזכור אלהים ד' וסי' נמסר
בסדר נח ובסדר
וירא
אלהי השמים ג' מייחדין וסי'
אהי צם ומתפלל
ואתפלל אל ה' אלהי
יצליח
ויאמר אלהים ג' בטעם וסי'
ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר
ויאמר אלהים לישראל
ויאמר אלהים לשלמה
לפני האלהים ז' וסימניהון
נמסר פרשת נח
משה עבד האלהים ד' וסי'
ואהרן ובניו מקטירים
ויתנו קול ביהודה

מחזיקים על אחיהם
וכל ישראל עברו את תורתך
לעבדת בית האלהי' ח' וסי'
ואחיהם הלוים
כהנים גבורי חיל
מלאכת
כי מעמדם תנינא דפסוק
כל אלה על ידי אביהם
והנה מחלקות
ויתנו לעבדת בית
ובכל מעשה אשר החל
ארון ברית אלהים ד' וסימ'
וישאלו בני ישראל
וישלח העם שילה
והנה גם צדוק
ובניהו ויחזיאל
באלהים ו' ר"פ וסימני' נמסר
בתלים סימן נ"ו
בית האלהים ה' וסי'
ויירא ויאמר מה נורא
והאבן הזאת אשר שמתי
והאיש מיכה לו בית אלהים
המובא ויבאו אל חלקיהו
אדרם אלה אזכרה
ושארא בית האלהים ואינון מ"ח
אלין מלין משמשין אלהים
ול' דכו' וסי'
ברכו אלהים ל' פעלתם השמיני
אשר ברכו
ההר אלהים ל' הר בשן הר גבנוני'
מלאך אלהים ל' וישמע אלהים את
קול הנער
תורת האלהים ל' ויכתוב יהושע
את תורת
בני אלהים ל' ברן יחד כוכבי
כמלאך אלהים ל' ויאמר אכיש אל
דוד
מכל אלהים ל' כי אני ידעתי כי
גדול
בעיני אלהים ל' ומצא חן ושכל טוב
בא אלהים ל' ויראו פלשתי' כי בא
ברכך אלהים ל' על כן ברכך אלהי'
דתהלות
מעשה אלהים ל' והלוחות מעשה
אלהים
מלך אלהים ל' על גוי' דתהלות
משחך אלהים ל' אהבת צדק
ותשנא רשע
חתת אלהים ל' ויסעו ויהי חתת
כשמך אלהים ל' כן תהלתך דתהלו'
וימן אלהים ל' רוח קדי' חרישית
שמעה אלהים ל' אלהים קולי
בשם אלהים ל' אך הנביא אשר יזיד
האזינה אלהים ל' תפלתי ואל
תתעלם
זבחי אלהים ל' רוח נשברה
עלה אלהים ל' בתרועה
מכתב אלהים ל' הוא חרות
חד מן ו' דכל חד וחד לית
דכו' בליש' וסי'
ומאלהים היתה תבוסת אחזיהו
האלהים ויהי כקרא מלך ישראל
את הספר
האל יעות משפט
האלהים מקרוב אני נאם ה'
לאלהים זבח לאלהים יחרם
באלהים אין כמוך באלהים
וירא אלהים ט' בתורה וסי'
את האור
ולמקוה המים
ותוצא הארץ
ולמשל ביום
את התנינם הגדלים
את חית הארץ
יום הששי
את הארץ והנה נשחתה
וא' בנביאים את מעשיהם
שאלה באלהים ז' וסי'
ויאמרו לו שאל נא
ויקמו ויעלו בית אל
וישאל שאול באלהים
ושאול לו באלהים
היום ההלותי לשאול
וישאל דוד באלהים
וישאל עוד דוד

יראת אלהים ז' וסימ' נמ'
בפ' מקץ
נתינה האלהים ז' וסי' נמס'
בדניאל סי' א'
שבועה באלהים ד' וסימ'
השבעה לי באלהים הנה
התורידני אל הגדוד
אשר השביעו באלהים דד"ה
ואריב עמם
אמר אלהים ז' וסי' נמ' בפר'
בראשית
ארון אלהי ישראל ו' וסי'
ויראו אנשי אשדוד
וישלח ויאספו ג' בו
את כל סרני פלשתים
את ארון אלהים עקרון
אם משלחים אתם
לפני אלהים ד' וסימ' נמסר
בתלים סי' כ"ד
ואלהים ח' וסי' נמסר סוף פר'
ויחי
לאלהי ישראל ד' וסימניהון
ועשיתם צלמי
ויקרא יעבץ
גם סגרו דלתות
הבאים
אמירה אל האלהים ט' וסי'
לו ישמעאל
מי אנכי
הנה אנכי בא אל בני
ויאמר בלעם
אם ישך נא
אל יחר אפך בי
חטאתי מאד
אמרתי למנות ד"ה ב' כ"א
והמלכתני
כאלה ג' וסימ' נמסר בירמיה
סי' נ"א ואיוב ריש סי' י"ז
ומעלה ג' וסי' נמסר פ' נח
ולאלה ג' ר"פ בקריאה וסימ'
נמסר פ' שמיני ויחזקאל
סי' ט'
לאלה ח' וסימ' נמסר בפנחס
ובמלכי' א' סי' כ"ב ובד"ה
ב' סי' י"ח
אלה הדברים ה' וסימניהון
ויקהל משה
ואתם תהיו לי ממלכת כהנים
עשיתים ולא עזבתים
אשר תעשו
ואלה שמות ו' בתורה וסימני'
נמס' בסדר במדב'
וכל שאר קרי' דכו' ר"פ
ואלה שמות במ"ה אלה שמות וסי'
אלה שמות בני עשו אליפז
בני אהרן הכהנים המשחים
האנשים אשר שלח משה
האנשים אשר ינחלו
שמות הגבורים אשר לדוד דשמוא'
ואלה שמות י"ז ר"פ בתורה
וכל נבי' וכתובי' דכו' וסי' נמ' ברי'
ספר ואלה שמות ע"ש. ואלה ז'
יחידאין וכתובי' בפר' תצוה
אליה ה' וסי' נמס' במ"ב סי'
א' וסוף מלאכי
האלות ג' ב' מ"ל וא' חס' וסי'
נמס' בפ' נצבים
אלי ד' וסי' נמ' באיוב סוף סי' ה'
אליהוא ד' חסר א' וסימ' נמסר
באיוב ריש סי' ל"ה
אליו ג' חסר וסי' נמסר בש"א
סי' כ"ב ויחזקאל ר"ס מ"א
ואלי ג' וסי' נמסר בהושע סוף
סי' ז' ואיוב סי' ד'
אליהם י"ז מ"ל בתורה וסימ'
וישלחו האנשים את ידם
לאיש אשר לו ערלה
שמעו נא החלום
לך ואשלחך אליהם
ויתנכלו אתו להמיתו
וירא אותם והנם זעפים
ויתנכר אליהם
כאשר כלו לאכול
להורות את בני ישראל

זה הדבר דאשר ישחט
ובא משה ואהרן מפני
לינו פה הלילה
החייתם כל נקבה
ויאמר אליהם משה אם תע[...]
וכלות אליהם
ויסרו אתו
נביא אקים להם
אלהם י"ג חסר במלכים וסי' [...]
במלכים א' סי' י"ג
וז' חסר ביחזקאל וסי' נמ[...]
שם סימן י"ו
וי"ו הסר בכתו' וסי'
ויבא אליהם ויערוך אליהם ב' בנ[...]
עוד שלשת ימים
מה אתם נועצים
קטני עבה ממתני אבי
וידבר אלהם בעצת
ויקבץ מלך ישראל
ויצא יהוידע
אשחק אליהם ולא
שמגיע אלהם כמעשה ב' בפ[...]
אתם קדש לה'
אתם מעלתם ויקם עזרא
אתם ראים
ויאכלו
מרוע אתם לנים נגד החומ[...]
וב' חסר ביהושע וסימ'
ויקרא יהושע בן נון אל
ויאמר אליהם יהושע
ודירמיה וישעיה מ"ל
בספרים מדויקים
וי"ו חסר בשפטים וסימנ[...]
נמ' בשפטים סי' י"ח
אליהן ה' ד' מ"ל וא' חס'
נמ' פרש' שמות
אליכם ו' חס' בתורה וסי'
בפרש' מקץ
אליועיני ה' וסי'
ובן נעריה אליועיני וחזקיה
ודבתריה ובני אליועני
ומבני פשחור אליועני
דין חסר י' תנינא
והכהנים בימי אליקים
ובני בכור וא' ואליעיני
וא' ואליועיני
וצלתי ואליאל
אלישה ג' וסימ' נמ' בג[...]
ויחזקאל סי' כ"ז
אלין ה' ב' חס' וג' מ"ל וסי'
בדניאל ריש סי' ו'
אלופי ח' חסר בליש' וסימ' [...]
פר' וישלח וירמיה ס[...]
י"ג וזכריה סי' י"ב
אלפעל ג' וסי' ומחשים הו[...]
ובני אלפעל עבר ומשעם
וישמרי ויזליאה ויובב
האלף ג' וסי' נמ' פ' פקודי
אלפי ד' סבירי' אלפים וס[...]
נמ' בפר' כי תשא
לאלף דור ג' וסימ'
דבר צוה לאלף דור ומ[...]
ולשמרי מצותיו
אלף כסף ג' וסימ' נמ' פר[...]
וירא

אם

כל ספר בראשית ונזקי[...]
ר"פ אם במ"י ואם וסי'
תאבה ואם לא תאבה האש[...]
תשמעו ואם לא תשמעו א[...]
להמול
אינך ואם אנך משלח לא [...]
אמר ואם אמר יאמר
לבנו ואם לבנו ייעדנה
שלש ואם שלש אלה
אסון ואם אסון יהיה
שן ואם שן עבדו
שור ואם שור נגח הוא
גנב ואם גנב יגנב מעמו
וכל סהר אורייתא דכו' ר"פ
במי"ת אס וסימ'

הדבר

אם את הדבר הזה
אם עלה קרבנו מן הבקר
אם כשב הוא מקריב
אם הכהן המשיח יחטא
אם על תודה יקריבנו
אם בחוקתי תלכו ואת
אם עוד רבות בשנים
אם משנת היובל יקדיש
אם חפץ בנו ה'
אם כמות כל האדם
אם אתם תבאו
אם יתן לי בלק
אם יראו את הארץ
אם יראו האנשים העולים
אם יראה איש באנשים
אם לא תשמור לעשות
אם יהיה נדחך
אם שנותי ברק חרבי
סופט ושופטים ר"פ ואם
אסתר ומשלי תלוף ר"פ אם
מלכים וישעיה ויחזקאל ותלים
ר"פ אם במ"ה וסי'
ואם תלך בדרכי
ואם תמאנו ומריתם
ואם נכלמו מכל
ואם בא לראות שוא
ואם יתקפו האחד
שמואל וירמיה דכו' ר"פ ואם
אם וסי'
אם יחטא איש לאיש
אם כה יאמר אלינו
אם יוכל להלחם אתי
אם תיראו את ה' ועבדת
אם כה יאמר טוב שלום
אם פקד יפקדנו
אם עונינו ענו
אם ימושו החקים
אם שוב תשובו
אם יסתר איש במסתרים
אם יצאתי השדה
אם תשוב ישראל
אם טוב אם רע בקול
אם גנבים באו לך
ספר קרי' דכו' ר"פ אם במי"א
וסימ'
ואם ילכו בשבי לפני אויבי'
ואם יתחבאו בראש הכרמל
ואם משפחת מצרים
ואם תשובון אתם
ואם ינגף עמך ישראל
ואם זרוע כאל לך
ואם זכרתי ונבהלתי
ואם אסורים בזיקים
ואם בינה שמעה זאת
ואם לא איפא מי יכזיבני
ואם לא ישמעו
ר"פ דבקריאה ואם לא
אם לא וסימן נמ' בסדר
ובמלאכי ריש סימן ב' וריש
השירים
ר"פ דאיוב דכו' אם לא במ"ב
לא וסי'
ואם לא איפוא מי
ואם לא ישמעו בשלח
ואם י' במצעות פסוק
באוריתא וירמיה וסי'
אם תטיב שאת
כל הארץ לפניך הפרד
אם ישכם עושים חסד
עד הגל הזה ועדה
ויאמר בילדבן את
אם תשא חטאתם ואם
אתה הכהן ואמר
כה אמר ה' אם תשוב
המלך צדקיהו
ואני הנה פתחתיך היו'
קרי' דכו' אם ואם במי"א אם
וסימ'
ויאמר יואש לכל אשר
ויאמר להם שמשון
ויען הכהן את דוד
בן שמנים שנה אנכי היו'
ויען אתי את המלך
ויען אליהו התשבי
ותאמר חי אלהיך אם יש
לכו נא ונוכחה יאמר

ככרכמיש הלא ככרכמיש כלנו
ונח ונח דניאל ואיוב בתוכה
החפץ אמר אליהם חי אני נאם ה'
הבנהרים חרה ה' אם בנהרים
ישנו כי לא נשנו אם לא ירעו
והביטה ראה ה' והביטה למי
תחרישי כי אם החרש
עשיתי ה' אלהים אם עשיתי זאת
יבנה שיר המעלות לשלמה
תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי

ח' פסוקים ואם ואם וסימני'
נמ' בפ' בחקתי וביהושע סי' כ"ב
אם לא ז' ס"פ וסי' נמ' פרשת חיי שרה

ג' פסוקי' ואם ואם וסימניהון
ואם ככה את עשה לי
ואם מבן ששים שנה
ואם לא השחוק היה לך

י"ב פסו' רישיהון ומצעותהון אם אם וסי'
נמ' בפרשת משפטים ותלים סי' כ"ו ואיוב סימן ו'

אם י"ז ר"פ בספר ואלה שמות וסימניהון
אם את הדבר הזה
אם בגפו יבא
אם רעה בעיני
אם אחרת יקח לו
אם יקום והתהלך בחוץ
אם זרחה השמש
אם עבד יגח השור
אם כפר יושת עליו
אם במחתרת ימצא
אם המצא תמצא
אם לא ימצא הגנב
אם טרף יטרף
אם בעליו עמו
אם מאן ימאן
אם ענה תענה
אם חבל תחבל
אם כסף תלוה

וז' ר"פ בספר ויקרא וסימ'
נמ' בסדר ויקרא

ח' פסוקי' לית בהון אם
ומטעין בהון וסימ' בפ' חיי שרה

ואם לא י"ז במצעות פסוק וסי'
הלא אם תטיב שאת
ויאמר נבל בלבו
ארדה נא ואראה
אז תנקה מאלתי
ועתה אם ישכם
ואם בבהמה הטמאה
שלחו מכם אחד
וכל פטר חמור תפדה בשה
ופטר חמור תפדה בשה
והשביע אתה הכהן
הוא יתחטא בו
והיה אם דרך גבולו
אם לא תשמעו ואם
אם טוב בעיניכם הבי שכרי
ואם לא יחפץ לגאלך וגאלתיך
ואני אמרתי אגלה אזנך

אם ד' כתו' ולא קרי' וסי' נמ' ברות סי' ג'

ואם י"ו יחידאין וסי' נמ' במגלה סי' ח'

כי אם כל קריאה כי אם הטעם תחת כי
והמקף באם במ"ג אשר המקף בכי
והטעם באם וג' בל' ארמי נפק
דמא בישא וביאור' בסדר מסעי

י"ב זוגין חד אם וחד ואם וסי'
ואם אקח אם מחוט ועד
אם אקח ויאמר חי ה' אשר עמדתי לפניו
אם בת ונח דניאל
ואם בת ויאמר בילדבן
אם ישוב ואמרת
ואם ישוב הנגע
אם יראה איש
ואם יראה הכהן
אם יש ועתה אראה
ואם יש אם נביאים דם

אם דל ויאמר ברוכה
ואם דל הוא ואין ידו
אם בוא כי אם בוא
ואם בוא יבוא הכהן
אם בזאת יתהלל המתהלל
ואם בזאת לא תשמעו לי
אם עד החקר אלוה תמצא
ואם עד אלה לא תשמעו לי
אם בהמה אם איש
ואם בהמה אשר יקריבו
אם לה' ויאמר נעמן
ואם לה' אם יחטא
אם בא וירע אונן
ואם בא לראות שוא
אם אמור יאמר הנער
ואם אמור יאמר העבד

ואם יש ג' וסי' נמ' בש"ב סוף סימן י"ד

אם אין ד' וסי' נמ' פר' בשלח ואיוב סוף סי' ל"ג

ואם אין ג' וסי' נמסר בש"א ריש סי' י"א

ואת אמו ג' וסימני' נמ' בסדר קדשים

אמו דקדים לאביו ג' וסי' נמ' בפר' ויגש

אמותם ג' וסימ'
בהשתפך נפשם אל
ועל אמותם הילדות
וא' לאמתם יאמרו

אמות ד' ס"פ בצורת הבית וסי' נמ' ביחזקאל סי' מ'

ועשרים באמה ד' וסימ'
ארך היריעה ותכרו
ותאר שלשה מפה
מגלה עפה

שלשים באמה ד' וסימ'
אורך היריעה
וחבירו דעשיה
וקו שלשים באמה וחברו

ויאמינו ג' וסימ' נמ' בפרשת בשלח

אמנה ג' וסימ' נמ' במלכים ב' סימן ה'

אמון ז' חסר בלישני' וסי' נמ' בתלים בא"ב רבת' אות ל'

האמנה ד' וסי' נמ' בפ' בלק ותלים סי' נ"ח

ואמיץ ד' ג' מ"ל וא' חס' וסי' נמ' באיוב ריש סי' ט'

חזקו ואמצו ג' וסי' נמ' בפ' וילך

אמציה ט' וסי' נמ' במ"ב סי' י"ד ועמוס סי' ז'

ויאמר צ"א וסימ'
ויברכהו ויאמר ברוך אברם
במה ויאמר אדני ה'
הגר ויאמר הגר שפחת
מצאתי ויאמר אדני אם נא
האף ויגש אברהם ויאמר
הנה נא ויען אברהם ויאמר
עוד ויוסף עוד לדבר אליו
תרעו ויאמר אל נא אחי
תהרג ואבימלך לא קרב
הקרה נא ויאמר ה' אלהי' אדני
עבד ויאמר עבד אברהם
אצלת ויאמ' הכי קרא תניג' דפסו'
נצב והנה ה' נצב עליו
מה נורא ויירא ויאמר מה נורא
נקבה ויאמר נקבה שכרך
הילדים וישא את עיניו וירא
הילד וישב אל אחיו ויאמר
אחיו וישא עיניו וירא את בנימן
אבותי ושכבתי עם אבותי
קחם נא ויאמר יוסף אל אביו
ויברך את יוסף ויאמר
מי שמך ויאמר מי שמך לאיש
וישב משה אל ה' ויאמר
וישב משה אל ה' ויאמר אנא
וירא אהרן ויבן מזבח
פני ויאמר פני ילכו
הראני ויאמר הראני נא את
מתנבאים וירץ הנער ויגד למשה
מבחוריו ויען יהושע בן נון
וידר ישראל נדר לה'
ויפן ויאמר הלא את אשר

מן ארם וישא משלו
קום וישא משלו
נאם וישא משלו
נאם וישא משלו
אוי וישא משלו
עמלק וירא את עמלק
הקיני וירא את הקיני
מסיני ויאמר ה' מסיני בא
ליהודה וזאת ליהודה ויאמר
עכן ויען עכן את יהושע
תמוש אל נא תמוש מזה
אחי ויאמר אחי בני אמי
יפתח וידר יפתח נדר
מנוח ויעתר מנוח אל ה'
ויצמא מאד ויקרא אל ה'
זכרני נא ויקרא שמשון אל ה'
הנרצחה ויען האיש הלוי
בחר ויגד לו שמואל את
עד הנה ויקח לו שמואל אבן
דואג ויען דואג הארמי
אחימלך ויען אחימלך את
אתי ויען אתי את המלך
על אבנר ויקונן המלך על אבנר
רמני אדני המלך עבדי
אבלע ויען יואב ויאמר
סלעי ויאמר ה' סלעי
מי ישקני ויתאוה דוד ויאמר
וישבע המלך ויאמר חי ה'
אין כמוך ויאמר ה' אלהי ישראל
קחו נא וילך צרפתה
לקחי נא ותלך לקחת ויקרא
מתגורר ויתפלל אל ה' ויאמר
ויתמודד על הילד שלש פעמים
כעלות ויהי כעלות המנחה
אזור ויאמרו אליו איש בעל
אדרת ויקח את אדרת אליהו
פקח נא ויתפלל אלישע ויאמר
וירדו אליו ויתפלל אלישע אל ה'
השליש ויען השליש אשר המלך
השליש ויען השליש את איש
חלה ואלישע חלה את חליו
ויתפלל חזקיהו לפני ה' ויאמר
אנא ה' ויאמר אנא ה' זכר נא
מציון ויאמר ה' מציון ישאג
מהלך ויחל יונה לבוא בעיר
ויתפלל אל ה' ויאמר דיונה
ההדסים ויען האיש העומד בין
תרחם ויען מלאך ה' ויאמר
ויתאו דוד ויאמר מי ישקני דד"ה
אין כמוך ויאמ' ה' אלהי ישר' דד"ה
אבותינו ויאמר ה' אלהי ישראל
אסא ויקרא אסא אל ה'
ארחמך ויאמר ארחמך ה'
ויבן וידבר עמו ויאמר
ואשמע קול אדם בין אולי
הקוצרים ויען הנער הנצב
אל איוב ומלאך בא אל איוב
אש עוד זה מדבר וזה
כשדים עוד זה מדבר וזה
בניך עוד זה מדבר וזה
וכל ויען ויוסף דאיוב דכו' אכל סס
כולם מלעיל

ויאמר להם כ"ב וסי'
ויברך אתם אלהים ויאמר להם
ויברך אלהים את נח ואת בניו
יעקב ויאמר להם יעקב אחי
יוסף ויאמר להם יוסף מה
הידעתם ויאמר להם הידעתם
השלום ויאמר להם השלום לו
תריבון וירב העם עם משה
שימו ויאמר להם כה אמר
ויקהילו משה ואהרן את
עברו ויאמר להם יהושע
נביא וישלח ה' איש נביא
גריזים ויגידו ליותם וילך
הזית ויאמר להם הזית
הכהן ויאמר להם הכהן
תצאו ויעמד ויקרא אל
תעשו ויאמר להם למה
בני רמון ויען דוד את רכב
והרכבתם את שלמה בני
אליהו ויאמר אליהו הנביא
ישעיהו ויאמר להם ישעיהו
וישבע להם גדליהו ולאנשיהם
שניהם ויאמר להם אל תיראו
דמלכים

ברוך ויאמר להם ברוך
וכל עניגא דשמשון וכל ד"ס ודניאל
ועזרא דכו' וסי' שמשון ודר"ע ויאמר
לכם במ"ס ויאמר אלכם וסי'
שלשת ויאמר אלהם עוד
נועצים ויאמר אלהם מה אתם
ויקבץ מלך ישראל את הנביאים
ויוצא יהוידע הכהן את
ויקם עזרא הסופר ויאמר

תאמרון ט' וסימ' גמ' ריש סדר וישלח ומ"ב סי' י"ח

ויאמרו ט' רפין וסי' נמ' בישעי' סימן י"ד

ויאמר ו' רפין וסי'
השלום והצופה עומד על
הצילני ושאריתי לא עשה לפסלו
המרבה הלא אלה כלם עליו
יחרם חציו שרף במו אש
תשוע אז תקרא וה' יענה
אדם ויאמר אדם אך פרי

אמור ו' ג' מ"ל וג' חסר וסימ' נמ' ריש סדר משפטים ובפרשת נשא

ותאמר ה' וסי' נמ' במגלה סי' ה'

ולאמר ג' וסימ'
ואשים דברי בפיך ובצל ידי
האמר לכורש רועי וכל חפצי
וספרים כתב לחרב

אמרת ג' ר"פ וסי' נמ' בירמיה סימן מ"ה

אמר ג' קמצין וסימ' נמ' בדניאל סי' ג'

אמור ג' קמצין וסי' נמ' פרש' וירא

ויאמרו ו' ר"פ בטעם גרשים וסי' נמ' בשמואל א' סי' י"א וירמיה ריש סי' מ"ב

ויאמרו ג' ר"פ בטעם זרקא וסי' נמ' פ' ויצא ורי' נחמיה

ויאמר פלוני י' ר"פ בטעם זרקא וסי'
ויאמר האדם
ויאמר יעקב אלהי אבי
ויאמר יתרו
ויאמר משה שש מאות
ויאמר משה בזאת תדעון
ויאמר דוד
ויאמר נתן
ויאמר נעמן
ויאמר חירם
ויאמר המן

אמירה בלבו ו' וסי' נמ' בפ' לך לך

י' פסוקים ויקרא ויאמר
וסי' נמ' במלכים א' סי' י"ז

ואמרת ה' בטעם גרשיים וסי' ביחזקאל ריש סימן י"ז

ויאמרו אליהם ד' וסימ' נמ' בפר' וישלח

ויאמרו כל העם ד' וסימ' נמסר במלכים א' סי' א'

כה תאמרו ו' וסי' נמ' במ"ב סי' כ"ב

ואומר ג' מ"ל ובחד עניג' וסי'
אגרות יתנו לי על פחות
ואומר אליהם אתם ראים הרעה
ואשיב אתם דבר

ואומ' ג' ב' קמצין וא' פתח וסימ'
תימן ואומר
וחברו דד"ה
ואומר לכם אין חקור

אמרת ז' וסימניהון נמ' בתלים סי' י"ו

ויאמר לי ח' וסי' נמ' בשפטים סי' י"ג ומשלי סי' ד'

אמרים לי ג' בליש' וסי' נמ' ביחזקאל ריש סי' כ"א ותלי' סי' קכ"ג

אמר לי ח' וסימ' נמ' בפ' וירא

ויאמר י"ב סבירין ויאמרו וסי' בפ' מטות ובשפטים סי' י"ג

אמרתך י"ב וסי' נמ' בתלים בא"ב

בא"ב רבתי אות ד' ובסי' קי"ט
לאמר ט' ר"פ וסי' נמ' בירמיה סי' כ"ה ובתלים סי' ק"ח
ואמרת ג' וסי' נמ' ריש מלכים
אמר ו' מלעיל וחסר וסי' נמ' בתלים סי' ע"ז
ואמרו ז' וסי' נמ' בד"ה א' סי' י"ט
לאמור ג' מלאים וסימ' נמ' בפ' ויהי וירמיה ריש סי' י"ח
יאמרו ג' וסי' נמ' בתלים סימן קל"ו
ויאמרו לאמר ג' וסי' נמ' בפ' בשלח
באמור ג' וסי' נמ' בפ' ואתחנן ותלים סי' מ"ב
יאמר ג' וסי' נמ' בפ' נח ותלים סי' פ"ז
ותאמר להם ג' וסי' נמ'פ' ויושב
כל דר"ע ויאמר להם במ"ה
ויאמר אליהם וסי' בד"ה ב' סי' י'
אמירה לפני ה' וסי' נמ' פר' וארא
ולא אמרו ה' וסי' נמ' ביהושע סוף סי' כ"ב וירמיה סי' ב' ותלי' סי' ק"ל
ואמרת אליהם ג' בטע' קדמ' אזלא בירמיה
וסי' כל נבל ימלא יין
ושל אחריו
הנני ממלא את כל
ככה אשבור
אשר למות למות
ויאמר ה' אלי ד' בטעם קדמא אזלא בירמי' וסי'
בלשון ארמי עולימא קרא צדיקא' לשמואל וביאור' ריש ירמיה
ויאמר ה' י"ב בטע' קדמ' אזלא בספר ואלה שמות
וסי' בסדר שמות
ויאמר ה' ד' בטעם זרקא בספר ואלה שמות וסימ' בסדר שמות
כה אמר ה' ט' בטעם גרשיים ביחזקאל וסי' שם סימן ל'
ויאמר ה' ח' בטעם קדמא אזלא בספר אלה הדברים ר"פ וסימ'
אמר להם לא תעלו
אל תצר את מואב
קום רד מהר מזה כי
הן קרבו ימיך
ואת הארץ אשר נשבעתי
ויאמר אלי י' בטעם זקף קטון ביחזקאל וסימ'
צפונה שא עיניך וראה דרך
ראה נתתי לך את צפיעי
תמצא את אשר תמצא אכול
הראה אתה תועבות גדולות
בקיר חתר נא בקיר
הרוח ויאמר אלי הנבא אל הרוח
התחיינה העצמות האלה
העצמות ויאמר אלי הנבא על
המקום אשר יבשלו שם
כה אמר ה' בטע' מאריך טרחא ביחזקאל וסי'
רעה אחר רעה הנה באה
המון והשבתי את המון מצרים
מואב יען אמור מואב ושעיר
והיה ביום ההוא יעלו דברים
שממה כשמוח כל הארץ
כה אמר ד' בתרין זרקא ביחזקא' וסי' נמ' שם סוף סי' כ"ה וסי' מ"ד
אמור להם ב' וסימ'
לא תעלו
שובו לכם לאהליכם
וא' באמר להם עם ה'
ויאמר להם ג' בטעם בשפטי' וסימ'
אחודה נא לכם חידה
נקיתי הפעם מפלשתים
נקמתי אם תעשון כזאת
ויאמר שמואל ו' בטע' בספר' וסי'
קבצו את כל ישראל המצפתה

השאלים מאתו מלך
תשאלני וה' סר מעליך
ומה קול הצאן הזה באזני
הלא אם קטן אתה בעיניך
כאשר שכלה נשים חרבך
כי כה אמר ז' בטעם בירמיה וסימ'
סרו . הבנים . מרזח
גלעד . המלך . רנו
משפטים
כה אמר ז' בטעם בירמיה וסי' שם סי' ט'
כה אמר ו' בטעמ' בירמי' וסי' נמ' סי' ז'
כה אמר ח' בטעם בתריסר וסי' בזכרי' סוף סי' ח'
כה אמר ז' בטעם בירמיה וסי'
ואל הכהנים . הנני
היושב . החכם
דרור . נתן
כה אמר ח' בטעם בירמיה וסי'
הנה . עם
השמרו . בקבוק . רד
ימצא . תפרו . מעיר
ויאמר י"ד בטעם וסי' נמ' פר' כי תשא
ויאמרו ב' בטעם וכו' וסי' נמ' בפ' מקץ ע"ש
ויאמר אלי ז' בטעם ביחזקאל וסימ' נמ' שם סוף סימן י"ב
כה אמר י"ח בטעמא בירמיה וסי' שם סי' י"ב
ואומר ד' כתי' ויאמר וסי' נמ' בנחמיה סימן ה'
ואת האמורי ד' וסי' נמ' סוף יהושע
והאמת ג' וסי' נמ' בזכריה סוף סימן ח'

אן

אנה ג' כתיבין ה' וסי' נמ' בתלים סי' קי"ו וישעיה ריש סי' ל"ח ויונה סי' ג'
אנה ואנה ג' וסי' נמ' במלכי' א' סימן ב'
ז' פכו' אית בהון ואני אני וסי' נמ' בירמיה סי' כ"ג
ט' זוגין הד אני והד ואני וסי'
ואני ערל וידבר משה לפני
אני ערל ויאמר משה
ואני יוצא ויאמר הידעת
אני יוצא בחצת הלילה
ואני יושב ואלי יאספו כל
אני יושב ויהי בשנה השלישית
ואני אחרון כה אמר ה' מלך
אני אחרון שמע אלי יעקב
ואני אגיד לעולם אזמרה
אני אגיד צדקתך ואת מעשיך
ואני מרעיש כה אמר ה' צבאות
אני מרעיש אמר אל זרבבל
ואני נותרתי ושר מלכות פרס
אני נותרתי ויאמר אליהו אל
ואני נשארתי לבדי וארא' את המר'
אני נשארתי ואמר' בלבבך מי ילד
ואני אסבל ועד זקנה אני הוא
ב' בפסוק
ואני מ"ג ר"פ וסי'
ואני הנני מביא את המבול
ואני בבאי מפדן מתה
ואני נתתי לך שכם אחד
ואני ידעתי כי לא יתן
ואני הנה נתתי אתו
ואני אתן את פני באיש
ואני אקשה את לב
ואני הנה לקחתי את הלוים
ואני הנה לקחתי את אחיכם
ואני אצא ועמדתי
ואני שלשת החצים
ואני יסרתי חזקתי זרועותם
ואני בה' אצפה
ואני בה' אעלוזה
ואני אהיה לה נאם ה'
ואני נסכתי מלכי על
ואני תמיד אייחל

ואני אשיר עזך
ואני בחסדך בטחתי
ואני בתמי אלך
ואני אליך בטחתי
ואני אמרתי בחפזי נגרזתי
ואני כחרש לא אשמע
ואני כזית רענן
ואני בחסדך אבא ביתך
ואני בער ולא אדע
ואני תמיד עמך
ואני קרבת אלהים
ואני כמעט נטיו
ואני אגיד לעולם
ואני עני וכואב
ואני אליך ה' שועתי
ואני תפלתי לך ה' עת
ואני בחלותם לבושי שק
ואני עני ואביון
ואני הייתי חרפה להם
ואני ידעתי גאלי חי
ואני הייתי מבין והנה
ואני דניאל נהייתי
ואני נשארתי לבדי
ואני בשנת אחת לדריוש
ואני ה' אהיה להם לאלהים
ואני שמעתי ולא אבין
אני ד' בטעם זקף בקהלת וסימ' שם סוף סי' ב'
אני הולך ד' וסימ'
ואין איש מאסף
אני הולך אליו
ואני הולך על אשר אני ב' בפסו'
הנה אני ז' וסי' נמ' בירמי' סי' ל"ב ויחזקאל סי' ל"ו ודה"ב סי' ב'
הן אני ד' וסי' נמ' פרש' וארא וישעיה סי' נ"ו
הלא אני ג' וסי' נמ' בישעיה סוף סי' מ"ה
גם אני ר"פ וסי' נמ' בשפטים סוף סי' ב'
וכל מלעות פסו' דכו' גם אני במ"ח וגם אני וסימ'
וגם אני אגרע ולא תחוס ב' בו
אני הא דרכך בראש נתתי
לא תזני ולא תהיו
וגם אני שמעתי נאם ה' דד"ה
אני ואתה ג' וסי' נמ' בש"א
אני ועמי ג' בלישנא וסי' נמ' פרשת וארא
באניות ד' וסי' נמ' פר' תבא וישעיה סי' מ"ג
אנכי ט' ר"פ וסי' נמ' בישעיה סי' נ"א ותלי' סי' כ"ה
אנכי ה' בטעם לעיל וסימ' נמ' בפר' בראשית
מי אנכי ג' וסי' נמ' פ' שמות
אנכי ידעתי ג' וסי' נמ' בפ' וירא וירמיה סי' כ"ט
וגם אנכי ה' וסי' נמ' פר' וירא
אנכי אנכי ג' וסי' נמ' בישעיה סי' מ"ג
אנכי נתתי ג' וסי' נמ' פרש' לך לך
אנכי נתן ז' וסי' נמ' בש"א סי' כ"ך
אנכי יושב ה' וסי' נמ' פרש' חיי שרה וש"ב סי' ו' וד"ה א' סי' י"ז
התאנף ג' וסי'
גם בי התאנף
וה' התאנף בי על דבריכם
ובאהרן התאנף
ואנשים י' וסימ' נמ' בשפטים סי' ט' ונחמיה סי' ב'
באנשים ג' וסי' נמ' באלה הדברי'
אנשי דוד ד' וסי' נמ' בש"א סי' כ"ג
ואנשי ד' ר"פ וסי' נמ' פר' לך לך ומלכים ב' סי' י"ז
שני האנשים ד' וסי' נמ' פ' שפטים
על האנשים ח' וסי' נמ' בסדר שמות ומלכים ב' סימן י"ח

ואנשיו כ"ה וסימ'
ויקם דוד וילך הוא
וילך דוד ואנשיו קעילה
ויקם דוד ואנשיו כשש
ודוד ואנשיו במדבר מעון
וילך שאול ואנשיו לבקש
ויקח שאול שלשת
וילך שאול מצד ההר
ב' בפסוק
ויבא אל גדרות הצאן על
וישבע דוד לשאול
וישב דוד עם אכיש
ויעל דוד ואנשיו
ודוד ואנשיו עוברים באחרונה
וישכם דוד הוא ואנשיו
ויהי כבא דוד ואנשיו צקלג
ויבא דוד ואנשיו אל העיר
ולכל המקומות אשר התהלך
והיה היא רוכבת על החמור
ואנשיו אשר עמו העלה
ואבנר ואנשיו הלכו בערבה
ויאר להם בחברון
וילך המלך ואנשיו ירושלם
וישאום דוד ואנשיו
וילך דוד ואנשיו בדרך ושמעי
ורגם מלך ואנשיו
דתריסר
על אנשי ד' וסי' נמ' בש"א סי' י"ח וירמיה סוף סי' י"א
לאנשים ח' וסי' נמ' ברות סי' א'
והאנשים ח' וסי' בלשון ארמי רעיא דסליקו למשלח
לרודפיא מבין לנחשתא מתיא בהימנות' וביאורם נמ' בסדר ויגש
ואנשיה ד' וסי' נמ' בירמי' סוף סימן י"ח

אס

ויאספו י"ב וסי' נמ' פ' כי תשא
יאסף ט' וסי' נמ' בפ' חקת התור'
ולא אוסיף ד' וסי'
ולא אוסיף להכות את
להגיד את רגל במלכים
להסיר את רגל ישראל בד"ה
אחת דברתי ולא
אסף ג' וסי' בלשון ארמי שמעית דרחימו כפנא וביאורם נמ' פ' שפטים ויחזקאל סוף סי' ה' והושע סי' ט'
נאסף ג' וסי' נמ' פ' ויחי
אסף ג' כתו' כן בתו' וסי' נמ' בסדר נח
נאספים ג' וסימ'
ופלשתים נאספים
ואנשי חסר נאספים
ממלכות גוים נאספים
נאספו י"ד וסי'
וסרני פלשתים נאספו
ופלשתים נאספו
ושאול ואיש ישראל
ובני עמון נאספו מעריהם
ושרי אשר נאספו אל ירושלים
מפני שישך
והעם לא נאספו
נאספו עלי נכים
וביום השני נאספו ראשי האבו'
דעזרא
וביום עשרים וארבע' לחדש
וגם כל הדור ההוא
עם דוד בחרפס בפלשתים
וחברו דד"ה הוא היה עם דוד בפס
וכל מדין
ועתה נאספו עליך גוים
כל לשון אסיפה אל במ"ג
על וסי' נמ' בעמוס סי' ג'
האספו ו' וסי' נמ' פ' ויחי
ויאספו י' פתחין וסי' בלשון תרגו' סביא סלויא שלחו
ושלחו פלישתאי גרמוי דמלכ'
ולאחיהון כספא וחמרא וביאורם נמ' פ' שמות וד"ה ב' סי' כ"ח
ויאסף כ' וסי'
ויאסף לבן את אנשי
ויאסף אתם אל משמר

ויאסף רגליו אל המטה
ויאסף שבעים איש
ויאסף יהושע את כל
ויאסף סיחון דאוריתא
ויאסוף סיחון דשפטים
ויאסוף אליו את בני עמון
ויאסוף דוד את כל העם
ויוגר לדוד ויאסוף דשמואל
וחברו דד"ה
ויאסף שלמה רכב ופרשים
וחברו דד"ה
ויאסף אחז את כל
וישלח המלך ויאסוף את כל ז...
ויאסף דוד את בני אהרן ד...
את כל שרי ישראל דד"ה
ויאסוף את שרי העיר
ואף כי היין בוגד
מגמת פניהם קדימה ויאסף
האסיף ב' וסימ' וחג האס...
הקוף' בצאת השנ...
קדמא חסר וסי' תקופה חסרו...
ונאספו ד' וסימ' נמ' בזכר...
סי' י"ב
אסוף ג' וסי' נמ' בירמיה סי...
ומיכה סי' ב'
מאסף ד' וסי' נמ' בירמיה ס...
ואסף ג' וסי' נמ' בסדר ח...
ובישעיה סי' י"א
באספך ג' וסי'
באספך את תבואת זרעך
באספך את מעשיך מן
מגרנך ומיקבך
ויאסף ז' ה' מלעיל וסימ' ...
סוף פרשת חיי שרה ...
מלרע וסי' נמ' בפר' האזינו
ונאספת ג' וסי'
ונאספת אל עמ...
אל קברותיך בשלום דמלכים
וחברו דד"ה
תאסף ג' וסי'
נקום נקמת
ואביה ירק ירק
ונטשתיך המדברה
ויאסרהו ג' וסימ' נמ' בשפ...
סי' י"ו
ויאסר ג' דגשים וסי' נמ' פ' ...
אסתר המלכה י"ד וסי' ...
במגיל' די' כו...

אפ

האף ג' פתחים וסי' נמ' פ' ו...
האף ג' קמצין וסי' נמ' פ' ...
וירמיה סי' ל"ו
אפיך ב' מ"ל וסימני' נמ' ...
בראשית
ואף מ' ר"פ וסי' נמ' באיוב ...
סי' י"ט וסי' ל"ו ועזרא סי...
בחרי אף ד' וסי'
ויצא מעם פר...
וישבו למקומם בחרי אף
גדע בחרי אף כל
בחרי אף רצין וארם
אפפוני ד' וסי' נמ' בש"ב סי...
אפוד ט' מ"ל וסימ' נמ' בנ...
תצוה
אפס ד' וסי' נמ' בסדר ויג...
אפקה ה' וסי'
ומערה מתימן כל ארץ הכנ...
וינוס ובית תפוח ואפקה
חנים ויקבצו פלשתי' את כל מ...
חדר ויהי לתשובת השנה ויפ...
וינוסו הנותרים אפקה
אפרים ד' קמצין וסי' נמ' בה...
סי' ה'
ואפרים ה' וסי' נמ' פ' ...
וירמיה סימן ל"א
אפרתי ג' וסי' נמ' במלכים...
סי' י"א
אפרתה ה' וסי' נמ' פ' ויחי

אץ

אץ ו' ד' אץ וב' ואץ וסימ' ...
ביהושע סי' י"ז
אצל ג' ופתחין וסי' כי יגיע...
הרים

אלה

א בני אצל ותכרו
א'רות י"א מ"ל וסימ' נמ'
באיוב סימן ל"ה
א'רות ד' מ"ל דמ"ל וסימ' נמ'
בירמיה סי' נ"א ע"ש
ונצרותי ג' חס' וסי' בפרש'
האזינו ומ"ב סי' כ'

אר

ואורב ג' מ"ל בליש' וסי' נמ'
ביהושע סי' ה'
ב ג' וסימ'
יארב במסתר כאריה
בפסו'
ארי ר' ב' קמצין וב' פתחין וסי'
כרע שכב כארי
עד בוקר
נביאיה בתוכה
ידי ורגלי
ספרים מדוייקים מלאתי כתוב
וקרי כארי אמנם בקצתי כאיגון
דכתיב ו' בסוף תיבות' וקרי'
לא מלאתי נמנס במסנות' וגס
המקרא דיש בין מדינחאי
כאי ולא נמנס סס ע"כ
יאל ד' וסימניהון
הוא הכה את שני
אריאל אריאל ב' בפסו'
נאים על אריאל
וא חסר י'
רך ג' וסימ' נמ' ביחזקאל
סי' ל"א
וכה ד' ב' מ"ל וב' חס' וסי'
נמ' בירמי' סימן ל"ג
וכה ג' וחס' ודגשים וסי' נמ'
בש"ב ריש סי' ג' וירמי'
סי' כ"ט ואיוב סי' י"א
אריכו ג' וסי' נמ' פ' האזינו
ארם ג' וסי'
מן ארם ינחני
ארם צובה ומן ארם נהרים
בו
ון העדות י"ב וסי' נמ' פ'
אלה פקודי
הארון ואל הארון ג' וסי'
ת אל הארון את העדות
הארון תתן את העדות
ן את העדות אל הארון
ון ג' הס' וסי' נמ' פ' תצוה ע"ש
ור ח' בטעם זקף וסימ' נמ'
בירמיה סי' מ"ח
ור ה' בטעם רביע' וסי' נמ'
פ' כי תבא
ורים ג' וסי' נמ' בתלים בא"ב
רבתי אות ג' יהושע
סי' ט'
נון ג' מ"ל וסי' נמ' בסדר חקת
התורה
אר ג' וסי' נמ' פר' משפטים
ון ה' כ' וסי' נמ' בערך אדני
רון ברית ה' כ"ז וסי' נמ'
בערך אדני
ון אלהי ישראל ו' וסימ'
נמ' בש"א
סי' ה'
רץ י"ד קמצים וסי' נמ' בישעיה
סי' י"ד וכל אתנחתא וסוף
וק דכות' במ"ד ארץ בסגול וכי'
בתלים סי' ל"ה
רץ י"ג ר"פ וסי' נמ' בתלים
סי' ס"ה
ארץ ה' ר"פ וסי' נמ' בסדר
בהר סיני
ארץ החיים ג' וסי' נמ' באיוב
סי' כ"ה
ארץ ה' וסי' נמ' בס' לך לך
ארץ ג' וסי' נמ' בישעיה סוף
סי' כ"ו ומשלי ריש סי' כ"ח
הארץ ה' וסי' נמ' בש"ב סי'
י"ב ויחזקאל סי' מ"א
ארץ ח' וסימני' נמסר בפר'
ויגש
י הארץ ד' בליש' וסי'
והתחזקתם ולקחתם
יאום את פרי הארץ

ויקחו בידם מפרי הארץ
ופרי הארץ לגאון ולתפארת
עשב הארץ ה' וסי' נמ' ריש
סדר בא
את כל יושבי הארץ ד' וסי'
והורשתם את כל ישבי
ולהשמיד את כל ישבי
הנני ממלא את כל ישבי
כי כלה אך נבהלה
את כל הארץ י"ד וסי'
אשר אתה רואה לך אתננה
ואולם חי אני
ואם ירחיב ה' אלהיך
ויעל משה מערבות מואב אל
וישלח מלך ירחו
כי נתן יי' בידינו את
ויענו את יהושע תניין
ויכה יהושע את כל הארץ
ויקח יהושע את כל הארץ
וחברו ויקח יהוש' את כל הארץ
ככל אשר צוה יי'
ויתן יי' לישראל
כי תאמר אליו כה
הנני אליך הר המשחית
וימלא כבודו את כל הארץ
הארצות כל אוריתא חסרים
במ"א מ"ל וכל נביאי'
וכתו' דכו' מ"ל במ"א חסר וסימ'
בסדר מקץ
אל הארץ ד' וסי' נמ' פ' לך לך
מלכי ארץ ב' וסי'
העשרת כל מלכי ארץ
לא האמינו מלכי ארץ
וכל תהלות דכו' כל מלכי ארץ במ"א
וכל מלכי הארץ את כבודך
על פני הארץ ה' חס' כל וסי'
נמ' פ' בהעלותך
ואת ארצם ג' וסי' נמ' ביהושע
סוף סימ' י' ומ"ב
סי' י"ט
עמי הארצות ה' בלישני' וסי'
נמ' בנחמי' סי' י'
ממלכות הארץ ד' וסי'
כל מלכותו וגבורתו והעתים
כי יהיו לו לעבדים וידעו עבדתי
ויהי פחד ה' על כל ממלכות
ויהי פחד אלהים עם כל ממלכות
הארץ ג' סוף פסוק ובתריהון
והארץ וסימ' נמ' ריש
פר' בראשית
ארץ ה' סבירין ארצה וסי' נמ'
פ' ויגש ומ"א סי' א'
ואת ארצו ה' וסי' נמ' סוף
חוקת התורה
ואת הארץ ה' וסי' נמ' פרש'
וישלח וירמי' סי' כ"ב
וכל הארץ ח' וסי' נמ' פ' מקץ
ומ"א סי' י'
ובכל ארץ ה' וסימ' נמ' בסדר
בהר סיני
עפר ארץ ג' וסי' נמ' בש"ב
סי' כ"ב
חית הארץ י' בלישני' וסי'
ויעש אלהים את חית הארץ
עוף ולכל חית הארץ ולכל
ומוראכם וחתכם יהיה
נפש ואת כל נפש החיה אשר
דנח ב' בו
היום הזה יסגרך ה' דגלית
ונשתיך המדברה
לבז ולא יהיה עוד לבז גוים
לשוד ומחית הארץ אל תירא
על כל הארץ ז' וסי'
מציג הנה אנכי מציג את גזת
אל הגזה ויאמר גדעון אל האלהים
ויעש אלהים כן בלילה ההוא
זאת העצה היעוצה
ועתה אל תתלוצצו
ואני הנה נתתיך
והיה ה' למלך על כל הארץ
וכל תהלות דכו' על כל הארץ במ"ב
על הארץ וסי'
ויקרא רעב על הארץ
כי כגבוה שמים על הארץ
על ארץ ט' וסי' נמ' בעמוס סי'

ט' ובתלים סי' פ"א
אל הארץ ד' בספר בראשית
וסימ'
לך לך מארצך וממולדתך
תאבה ויאמר אליו העבד אולי
ב' בפסוק
אנכי מת ואלהים פקד
וכל ואלה שמות דכו' אל הארץ במ"א
על הארץ וסי'
ותעל שכבת הטל
וכל תורת כהנים דכו' על הארץ במ"ג
אל הארץ וסי'
ונטעתם וכי תבאו אל הארץ
עומר וקצרתם את קצירה
ושבתה הארץ שבת לה'
וכל שאר אורייתא ויהושע ושפטים
ושמואל דכו' אל הארץ במ"ב על
הארץ וסי'
והאנשים אשר שלח
ואם לא תורישו את
כי שאל נא לימים ראשונים
למען ירבו ימיכם וימי
ואכלת ושבעת וברכת
לא תאכלנו על הארץ תשפכנו
רק הדם לא תאכלו על הארץ
רק את דמו לא תאכל על
כי יקרא קן צפור לפניך
לנכרי תשיך ולאחיך לא
הרכה בך והענוגה אשר
ומלאך בא אל שמואל
וכל מלכים דכו' על הארץ במ"א אל
הארץ וסימני'
ואלישע דבר אל האשה
וכל ישעיה דכו' אל הארץ במ"ב על
הארץ וסימני'
ועתה המבלעדי יי' קדמ' דפסו'
נח כי מי נח זאת לי
וכל ירמיה דכו' על הארץ במ"ב אל
הארץ וסי'
והשיבתים כי הנה ימים באי' נאם
בעלות ויהי בעלות נבוכדנאצר
ומן רישא דיחזקאל עד וסוף אל דרוס
דכו' אל הארץ במ"א על הארץ וסימ'
חרב או חרב אביא על הארץ
ומן וכסוף עד סוף סיפרא וכל שאר
קרי' דכותא על הארץ במ"ג אל הארץ
וסימניהון
וירדו מעל כסאתם
ובניהם הרבית ככבבי
יקרא אל השמים מעל
ארצה כנען ה' דסמיכי וסי'
נמ' פ' מסעי
ואת ארצם ד' וסי'
ואת כל המלכים האלה
מלכי אמנם ה' החריבו דמלכים
וחברו דישעיה
ישיבה לארץ ד' וסי'
תשב ונקתה לארץ
כסא שבו לארץ אין כסא
שבעת וישבו אתו לארץ דאיוב
ידמו ישבו אתו לארץ ידמו
ארדט ד' ג' קמצין וא' פתח
וסי' נמ' פרשת נח ובמ"א
סי' א'

ארתחששת' מן ריש עזרא
עד אחר הדברים האלה
ארתחששת' כתי' ומן אחר
הדברים האלה עד סוף סיפרא
ארתחשסתא כתיב וכלהון
ארתחששת' קרי' במ"א וסימ'
ארתחששתא כתב בשלם

י"ו זוגין ויתרין נסבין הארץ
וסימני'
ובכל הארץ ויאמר אלהים נעשה
ואלהי הארץ ואשביעך ביי'
ביושב הארץ ויאמר יעקב
כברת הארץ ויסעו מבית אל
הארץ כנען דבר אל בני ישראל
ליושבי הארץ ואתם אל תכרתו
הממלכו' הארץ ואת כל מלכי ארץ
ולעם הארץ ואני הנה נתתיך
ומגדלות הארץ השאיר רב טבחים
דמלכים
עם הארץ כל העם הארץ יהיו
עמי הארץ בקשו את ה'

אל הארץ יקרא אל השמים
לאפסי הארץ כלה בחמה כלה
לרוקע הארץ על המים
עממי הארץ ויבאו הבנים וירשו
ועמי הארץ המביאי' את המקחות
ועל הארץ מתחת ג' וסימ'
וידעת היום והשבות
ונשמע וימס לבבינו
אין כמוך אלהים בשמים דמלכים

אש

ואשי ג' בטעם זקף גדול וסימ'
נמ' פ' וארא ופ' פקודי
והאש ג' וסי' נמ' פר' צו
אשי ט' כתיבן י' וסימ' נמ'
בסדר צו
וכל אשה ג' וסי' נמ' פ' ויקהל
אשה הוא לה' ג' וסי' נמ' פ'
תצוה
אשה ה' פתחי' וסי' נמ' בפ' צו
וכל הנשים ג' וסי' נמ' פרש'
ויקהל
אשתך ז' וסי' נמ' פ' לך לך
והאשה ה' וסי' נמ' פ' נשא
לאשה ח' וסי' נמ' בפ' בראשית
ובמ"ב סימן ח' ושמואל
ב' סימן י"א
ואשת ו' וסי' נמ' בישעיה סי'
נ"ג ומשלי סי' כ"ז
לאשתו ג' וסימניהון
בין איש לאשתו
ויאמר ירבעם
וישאלו אנשי המקום
וכל הנשים ו' וסימניהון נמ'
בירמיה סי' מ"ד
לנשים י"ד רפי' וסי' נמ' בשפטי'
סי' כ"א
כנשים ג' דגשי' וסי' נמ' בישעי'
סי' י"ט
מנשים ג' וסי'
תבורך מנשים יעל
ב' בפסוק
כן תשכל מנשים אמך
שתי נשים ג' וסי' נמ' בזכרי'
סי' ה'
אשירה ג' מ"ל בליש' וסי' נמ'
סוף פר' ואתחנן ומ"ב
סי' י"ז
אשכל ה' חסר וסי' נמ' ריש שיר
השירים ופ' לך לך
אשפתו ג' וסימ' נמ' בירמיה
סימן ה'
באשר ט"ו וסי' נמ' בשפטים סי'
ה' פסוק כ"ז
ובאשר ד' וסי' נמ' בישעיה סי'
ט"ו ובשפטים סי' ח'
ואשר לא ח' וסימ' נמ' בסדר
וארא
ואשר עשה ז' וסימ'
לחיל מצרים
לכם במדבר
לדתן ולאבירם
לעינינו את האתת הגדולו' דיהושע
לי בית כאשר דבר
ויתר דברי חזקיהו
ויתר דברי בעשא
ואשר י"ב ר"פ וסי' נמ' פרשת
בהר סיני
אשר עמו י"א וסי' נמ' בש"א
סי' ט'
כאשר י' סבירי' אשר וסי' נמ'
ביונה סוף סי' א'
אשר ד' סבירי' כאשר וסי' נמ'
פרש' צו
אשר אל ח' אל אשר ה' כתוב
בערך אל
ועל אשר ד' וסי' נמ' בש"ב סי'
י"ב וחגי סי' א'
ובכל אשר ה' וסי' נמ' בפר'
משפטי' ובפ' ראה
ולכל אשר ד' וסי'
אשר יעשה בהם
אשר יצא על הבית
ולכל אשר שלחנו אליכם
אשר יעשה בו

ואשר ל"ו יחידאין וסי'
ואשר אתו וימח את כל היקום
ואשר נשבע ה' אלהי השמים
ואשר תאמר ויאמר שכם
ואשר הוא אין שר בית הסוהר
ואשר יתן איש אשר ירקה
ואשר תצא זאת תורת הזב
ואשר ימלא וכפר הכהן
ואשר יגאל מן הלוים
ואשר חטאנו ויאמר אהרן
ואשר חטאתם מפני אשר קטרתם
ואשר ידבר אך הנביא
ואשר דברי הנביא אשר ידבר
ואשר עשיתם כי שמענו דרחב
ואשר ידעו ויעבר ישראל את ה'
ואשר אעשה ויאמר שמואל
ואשר צויתיך ויאמר דוד
ואשר בעבר ויראו אנשי
ואשר הלך ואקרע את
ואשר הלכו ושטחום לשמש
ואשר מלך ויתר דברי
ואשר השיב ויתר דברי
ואשר היו כה' אלהי ישראל
ואשר היה נעשה ליום
ואשר שלחתי ויעד ה'
ואשר עשו ולא ישעה אל המזבחו'
יאשר תבאנה ומי כמני
ואשר אין הוי כל צמא
ואשר הביא כי אם חי
ואשר יצאו כה אמר ה'
ואשר בכל וגם כל היהודים
ואשר יקריבו ויען חגי
ואשר שכב דברי בליעל
ואשר המלך וילך חזקיה
ואשר נתנו שארית עם
ואשר יגרתי כי פחד פחדתי
ואשר נתן יביאו לבוש
ככל אשר י"ב בתורה וסי' נמ'
בריש סדר תרומה
אשרי הגבר ד' וסי' נמ' בתלים
סי' צ"ד וסי' קכ"ח
אשרי ד' בטעם זרקא וסי' בלשון
ארמי גברא חשיב שמי'
ה' וביאורם נמ' ריש תלים
אשורים ג' בתלת לישני וכל
חד וחד לית דמו' וסי'
נמ' סוף פ' חיי שרה
אשורה ו' קמצי' וסי' נמ' בסוף
חיי שרה ומ"ב סי' ט"ו
אשתאול ג' מ"ל וסי' נמ' ביהושע
סי' ט"ו

את

ואת דלית זוגין
ואת הנפש ויקח אברם
ואת האנשים אשר פתח
ואת יצחק וישכם אברהם
ואת הילד וישלחה וילך ותתע
ואת המאכלת ויקח אברה' את עצי
ואת מעכה ופילגשו ושמה
ואת העבד וישלחו את רבקה
ואת מדין ותלד לו
ואת אחיך ועל חרבך
ואת צאן ויהי כאשר ראה יעקב
ואת הצאן ויירא יעקב מאד ויצר
ואת אחד ויקם בלילה הוא
ואת לאה וישם את השפחות
ואת רחל ב' בפסוק
ואת יוסף ג' בפסוק
ואת המשכן תעשה עשר יריעות
ואת שמות ששה משמותם
ואת מעיל ולקחת את הבגדים
ואת החשן ב' בפסוק
ואת הארון את אהל
ואת ארון ומשחת בו
ואת ישראל ויאמר ה' אל משה
ואת הילדים וישא את עיניו וירא
ואת נשיו ויקם יעקב וישא
ואת שלום ויאמר לו לך נא
ואת רגלו ויאמר פרעה
ואת כסף ואת גביעי
ואת דינה אלה בני לאה
ואת שרה שמה קברו
ואת רבקה ב' בפסוק
ואת שדי מאל אביך
ואת יעקב וישמע אלהים את
ואת

ואת המטה הזה תקח בידך
ואת לב ויאמר ה' אל משה בא
ואת עמך כי עתה שלחתי
ואת המעשה והזהרתה אתהם
ואת קול וכל העם רואים
ואת ההר ב' בפסוק
ואת תבנית ככל אשר אני
ואת קלעי החצר
ואת עולתו והקריב
ואת דמה ושרף את הפרה
ואת ראשי ויצו להם משה
ואת האשה ויבא אחר איש יש'
ואת פנחס וישלח אתם
ואת שלש את שלש
ואת עמודיו חמשה
ואת ראשו ונתח אתו
ואת אשמו יביא לה'
ואת האלף ושבע המאות
ואת הבגדים קח את אהרן
ואת הכיור ויז ממנו על המזבח
ואת הקרב ואת הכרעים
ואת הבשר ואת העור
ואת בשרו ואת הפר
ואת הראש ואת העולה
ואת חזה התנופה
ואת נבלתם ושקץ יהיו לכם
ואת אלה תשקצו מן
ואת הכוס ואת הינשוף
ואת הנתק והתגלח
ואת עץ את הצפור
ואת עון והתודו את
ואת ראשם אך את מטה לוי
ואת שורו ויקח יהושע
ואת חמורו ואת צאנו
ג' בפסוק דעכן
ואת התורה רק שמרו
ואת אבותינו כי ה' אלהינו
ואת האשרה ויהי בלילה
ואת אנשי ויקח גדעון
ואת קדשי ולא תשאו
ואת החסד והיה עקב תשמעון
ואת הקללה והיה כי יביאך
ואת תרומת והבאתם
ואת אחיו וזה דבר השמיטה
ואת ביתך והיה כי יאמר
ואת אלהיהם ואשר עשה לדתן
ואת קולו ותאמרו הן הראנו
ואת חקיו ושמעת
ואת האדמה השקיפה ממעון
ואת לבב ומל ה' אלהיך את
ואת ערפך כי אנכי ידעתי
ואת יריחו וישלח יהושע
ואת אמי והחייתם את
ואת פי ויקחו האנשים
ואת קרית ויקדישו את
ואת חית ותקח רצפה
ואת עם עני תושיע
ואת שלמה ואת נתן הנביא
ואת אולם והעמדים
ואת המלוא וזה דבר המס
ואת הרעה ויהי שטן לישראל
ואת שבט ויבאו רחבעם כתי'
ואת שמו ותבא האשה דמנוח
ואת זקנית וילכד נער מאנשי
ואת הפסל וייטב לב הכהן
ואת זרוע וגדעתי דעלי
ואת דבר ויאמר שאול
ואת דברי נחמתי כי המלכתי
ואת יפתח וישלח ה' את
ואת אבותיכ' ועת' התייצבו ואשפט'
ואת עמלק ויאמ' שאול אל שמוא'
ואת חרב גלית הפלשתי נתן
ואת יהונתן והיה ביום מלחמת
ואת עבדו וישמע דוד
ואת צקלג אנחנו פשטנו
ואת אבשלום הלכו מאתים
ואת בגדיו ומפיבשת בן
ואת עבדך ויאמר המלך שלום
ואת סוסיהם ויקמו בנשף
ואת איזבל יאכלו הכלבים
ואת הבמות אשר על
ואת הגלולים וגם את האבת
ואת היהודים ויהי בחדש דמלכים
ואת אויביו וישגב ה' את צרי
ואת הכל ויקח את אוצרות בית
דמלכים
ואת נביאי ועתה שלח קבוץ

ואת המצוה ומדוע לא שמרת
ואת העצים ותפל אש ה'
ואת האבנים ואת המים ג' בפסוק
ואת יהוא בן נמשי ב' בו
ואת פקח החל ה'
ואת הרכב ויצא מלך אשור
ואת קדש בימי פקח
ואת הגלעד ב' בפסוק
ואת מנחת ויצוה המלך
ואת מוסך השבת
ואת בריתו וימאסו את חקיו
ואת אלהיהם את ה' היו יראים
ואת התעלה ויתר דברי
ואת כהני ויצו המלך
ואת תורתי ואמרת אליהם
ואת פניך ואת כל
ואת הנשים את הגברים
ואת בנות ד' בפסוק
ואת עיניהם וזכרו פליטיכם
ואת תזנותיך לכן כה אמ' ה' יחזקא'
ואת דבריו וגם הוא חכם
ואת כלם בזעקך
ואת גאון כה אמר ה' ככה
ואת הכהנים ואמרת
ואת הנביאים ב' בפסוק
ואת האדם והכיתי את
ואת דרך ואל העם הזה תאמר
כה תניג' דפסוק
ואת עזה ואת כל הערב
ואת מואב את אדום
ואת בן ועבדו אתו הגוים
ואת צדקיהו מלך יהודה
ואת המגילה ויבאו אל המלך
ואת מטה כי את עול סבלו
ואת יכניה בן יהויקים
ואת ספר כה אמר ה'
ואת הנחל ויקבצו עם רב ד"ה
ואת ירושלם ועצמות הכהנים
ואת הדרך ב' בפסוק
ואת התורה רק שמרו מאד
ואת רעיך אני אשיבך מלים
ואת איש אל תתרע את נפש
ואת שבע ותיטב הנערה
ואת כל ראשי אז יקהל
ואת שריו וכתאנים
ואת צאני חי אני נאם ה'
ואת ידי ונתתי את
ואת סף ויבא אל שער
ואת החטאת ויאמר
ואת ארצי וקבצתי
ואת עצמותיהם ואשר אכלו שאר
ואת נחלתי ואת עשו שנאתי
ואת מוצא ועיפה פילגש
ואת עלמת וממטה אשר
ואת ענתות ב' בפסוק
ואת חברון ואת מגרשיה
ואת המזלגו' ואת הסירו' ואת דד"ה
ואת העמודים ומטבחת ומכון ערי
ואת יואש כי במצער
ואת חג ויעשו בני
ואת עמוד ואתה ברחמים
ואת החומה ויאמרו
ואת ברית העוזבת אלוף
ואת הרשע אמרתי אני בלבי
ואת יום לקיים עליהם להיות
ואת כל אלה ידי עשתה
ואת הנשארים ואחרי כן

והלופיהן מ"ד את ולית

זוגא וסימ'

את שבא ויקשן ילד את
את בנתינו ונתנו את בנתינו
את מקנהו ויעקב שמע כי טמא
את שר וישם את שר המשקים
את אתתי ואני אקשה את לב
את הלחם ויאמר משה דצנצנת
את המצות ושמרתם את המצו'
את החוי ושלחתי את הצרעה
את אדניו ויקם משה את המשכן
את החלבים וישחטו את
את הבהמה ואם כל בהמה טמאה
את מנחתי ואת האיל יעשה
את שש והעדים אשר
את המשפטים והיה עקב תשמעון
את ראשית ועתה הנה הבאתי
את חמור לא תראה
את הדבר ידבק ה' בך את

את אילון ואת מגרשיה דיהושע
את עברון וממטה אשר את
את המלכים ויהי בהוציאם את
את רגליכם על צוארי
את רגליהם ג' בפסוק
את בנתיהם ויקחו את
את בשמת אחימעץ בנפתלי
את הבקר ויעזב
את הכיורות ויעש חירם דמלכים
את המגדלים לבך יהגה
את הסוס ויצא מלך אשור
את מזבחתו כתיב ואת צלמיו
את גדודי וישלח ה' בו את גדודי
את השמן ותבא ותגד
את בתי ויתוץ את בתי הקדשים
את נשיהם לכן תן את
את בניך ותשחטו דיחזקאל
את מלכה אמר נא לבית המרי
את תזנותיה ותרבה
את בתיהם והבאת את
את שלשת ואכחיד את
את חור ותמת עזובה
את הרן ועיפה פילגש
את יובב וילד מן חדש אשתו
את מעשיהו ויהרג זכרי
את מגרשיהם כי עזבו הלוים
את הסגנים ואריבה

ע"ב זוגין הד את והד ואת וסי'

את שרי ויקח אברם
ואת שרי ויקח תרח את אברם
את השני ויצו גם את השני
ואת השני יעשה עולה
את חלב וקחו את אביכם
ואת חלב פר החטאת
את אם ותאמר לה בת
ואת אם ויגל את יהויכין
את המות ועתה שא חטאתי
ואת המות ראה נתתי לפניך
את רכבו ויאסר את רכבו
ואת רכבו ומשכתי אליך
את זרעכם זכר לאברהם ליצחק
ואת זרעכם ואני הנני מקים
את התכלת וכל אשה חכמת לב
ואת התכלת והם יקחו את הזהב
את תולעת וכל אשה
ואת תולעת והם יקחו
את מיתריו את קלעי החצר
ואת מיתריו וקלעי החצר
את קרשיו ויקם משה
ואת קרשיו את המשכן
את הנתחים וערכו בני אהרן
ואת הנתחים ואת האיל נתח
את המצנפת וישם את
ואת המצנפת שש ואת פארי
את איל ויקרב את איל העולה
ואת איל המלאים תקח ובשלת
את האליה ואת כל חלבו יקטיר
ואת האליה ויקח את החלב
את אבניו ונתץ את הבית
ואת אבניו הוצאתיה נאם ה'
את העפר ואת הבית יקציע
ואת העפר ותפל אש ה'
את זכר ואיש אשר ישכב
ואת זכר לא תשכב משכבי
את מנרת ולקחו בגד תכלת
ואת מנרת המאור דויקהל
את יריעות ונשאו את יריעת
ואת יריעות וכלב בן חצרון
את קדשיו ואיש את קדשיו
ואת קדשיו ויקח יהואש את
את משא ויאמר משה
ואת משא ואתה בן אדם
את המלקוח וחצית את המלקוח
ואת המלקוח ויביאו אל משה
את עריהם וידר ישראל נדר
ואת עריהם וישמע ה' בקול
את הברזל אך את הזהב
ואת הברזל ויהי האחד מפיל
את עוג ויתן ה' אלהינו
ואת עוג אחר הכתו
את החרי כאשר עשה לבני
ואת החורי בהררם שעיר
את גדלו וידעתם היום
ואת גדלו ותאמר הן הראנו
את הגר ואהבתם את
ואת הגר עם הארץ עשקו

את מכות ואמר הדור האחרון
ואת מכות והפלא ה' את
את רחב ויבאו הנערים המרגלי'
ואת רחב הזונה ואת בית
את קוצי ויאמר גדעון
ואת קוצי ויקח את זקני העיר
את המגדל ויאמר גם לאנשי
ואת המגדל וירד ה' לראות
את גלגלתו ותשלך אשה אחת
ואת גלגלתו וישימו את ראשיהם
את נדרו ויהי מקץ דיפתח
ואת נדרו ויעל האיש אלקנה
את הטף ויפנו וילכו
ואת הטף את הגבורים
את אלקנה וברך עלי את
ואת אלקנה ויהרג זכרי גבור
את הפרות ועתה קחו לכם
ואת הפרות והעגלה באה
את ארבעת אלה ילדו להרפה
ואת ארבעת את שתי העגלות
את המסך ותקח האשה
ואת המסך את קלעי החצר
את קרקע ויבן את הבית
ואת קרקע הבית צפה זהב
את אלישע וילך משם
ואת אלישע ואת יהוא בן נמשי
את נסכו ויקטר את עלתו
ואת נסכו ואת האיל יעשה זבח
את עפרה ויוצא את האשרה
ואת עפרה כי רצו עבדיך
את רצין יען כי מאס העם הזה
ואת רצין וישמע אליו דמלכים
את רבשקה וישלח המלך את
ואת רבשקה וישלח דמלכים
את לשון והחריב ה' את
ואת לשון ויקח יהושע את
את בשרם והאכלתי את מוניך
ואת בשרם ואת פר החטאת
את בניה מי שמע כזאת
ואת בניה לא ארחם כי בני
את רוע לכן כה אמר ה'
ואת רוע וישמע אליאב
את גלות כה אמר ה' אלהי ישרא'
ואת גלות ככה ינהג מלך אשור
את החתום ואקח את ספר המקנה
ואת החתום כה אמר ה' צבאות
את שריה את ירושלם ואת
ואת שריה אמר נא לבית
את בניך ותקחי את בניך
ואת בניך כי כה אמר ה'
את תעבתי' ושמרון בחצי חטאתי'
ואת תעבתיך את זמתך ואת
את האבדת אבקש
ואת האבד' את הנחלו' לא חזקתם
את החזקה לכן כה אמר ה'
ואת החזקה את האבדת אבקש
את הנותרים ואנשי תמיד יבדילו
ואת הנותרי' המעט מכם המרעה
את עתי ויתן שושן את בתו דד"ה
ואת עתי ואחריה דד"ה
את שמי ושמע הוליד דד"ה
ואת שמי ובן עזרא יתר דד"ה
את מרים ובן עזרא יתר דד"ה ב' בו
ואת מרים אחותם
את דביר את חולון דד"ה
ואת דביר ואת חולון ואת דיהושע
את הבתים ויתנו לחרשי'
ואת הבתים ובאו הכשדים
את דתי ויתנו את דתי
ואת דתי המלך אינם עושים
את זעקתם ויחר לי מאד בעזרא
ואת זעקתם ותרא את עני
את פריה הנה אנחנו
ואת פריה יקוסם ויבש
את הירח וכבבים לממשלת
ואת הירח ופן תשא עיניך
את המתים ושבח אני את
ואת המתים ותאמר נעמי אל רות
את רם וחצרון הוליד
ואת רם ובני חצרון כלב
את מאמר כדת מה לעשות
ואת מאמר מרדכי ואסתר
את עמה לא הגידה אסתר
ואת עמה אין אסתר מגדת
את הטוב ויאמר אליה דאיוב
ואת הטוב ראה נתתי לפניך

י"א פסו' בחד פסוק את ות

וסי' נמ' פר' ויקהל

את י"ו ר"פ בספר בראשית י'

את הכבש האחד תעשה
את אהל מועד ואת
את חג המצות תשמור
את המשכן את אהלו
את הארון ואת בדיו
את השלחן ואת בדיו
את מזבח העולה ואת מכבר
את קלעי החצר את עמודיו
את יתדת המשכן ואת
את בגדי השרד
את ארון העדות
את השלחן את כל כליו
את מזבח הנחשת את מכבר
את קלעי החצר את עמדיה
את המנורה הטהורה את
את בגדי השרד לשרת בק

נ"ב זוגין מן ב"ב ואת וס

ואת לוט ויקח אברהם את
ואת לוט ויקח תרח את א
ואת בריתי אקים את יצחק
ואת בריתי כה אמר ה' אם
ואת הכנעני ואת האמרי דלד
ואת הכנעני פרעה מלך מצ
ואת בנה ותאמר לאברהם ג
ואת בנה ותקם בתוך הלילה ו
ואת אנשיו וישלחו את רב
אחתם
ואת אנשיו ויאמר חושי
ואת שכם ואת חמור בנו ה
ואת שכם יקדישו את קדש בג
ואת ראש ויהי ביום השליש
ואת ראש ויען דוד את
ואת אפרי' ויהי אחרי הדברי' הו
ואת אפרים ויולד ליוסף בא
ואת אחיכם קחו וקומו
ואת אחיכם הקטן תביאו
ואת אחיך ארץ מצרים לפני
ואת אחיך ואת עשרת חריצ
ואת מנש' ויקח יוסף את שניה
ואת מנשה ותהי על יפתח רוח
ואת עמשא שם אבשלום
ואת עמשא והשיב ה' את
ואת משה ושם אשת עמרם
ואת משה ויקח עמרם את
ואת הקרשים תצפה זהב
טבעתיהם
ואת הקרשים צפה זהב דמשכ
תנינא
ואת בשר הפר ואת עורו ו
ואת בשר והאכלתים את ב
בניהם
ואת נרותיה ואת מנרת המאו' ו
ואת נרותיה ולקחו בגד תכ
ואת מכסה ערת האלים המאדמ
ואת מכסה ב' בו
ואת פרכת ואת מכסה ערת הא
ואת פרכת ואת הארן
ואת לחם ואת השלחן ואת
ואת לחם את השלחן
ואת הכפרת ואת אהל מועד
ואת הכפרת את הארן דפק
ואת האפד ולקחת את הבג
ואת האפד ויעלו חמשת האנ
ואת פר החטאת ואת שעיר הח
ואת פר קח את אהרן ואת אל
ואת שעיר החטאת דרש דרש מ
ואת שעיר החטאת דואת ה
ואת דמו במקום אשר ישח
את העלה
ואת דמו ולקח הכהן מדם החט
תנינא
ואת הדם וישחט ויקח משה א
הדם ויתן
ואת הדם ויקריבו בני אהרן תנ
דפסוק
את בנו ושור או שה אותו ו
ואת בנו ועבדו אותו כל הג
ואת אלעזר קח את אהרן ו
ואת אלעזר בנו קדשו דשמו
ואת האש ככל אשר שאלת מעם
ואת האש אמר אל אלעזר בן א
ואת יהושע ויצו להם משה א
אלעזר

ואת

יהושע צויתי בעת ההי׳ לאמר
האיש והוצאתם את שניה׳ אל
האיש ויראם את מבוא העיר
הרע ראה נתתי לפניך היום
הרע ויאמר אליה כדבר א׳
הנבלות
ידך אדני ה׳ אתה החלת
להראות
ידך כי ישמעון שמע׳ דמלכי׳
אביה ויבאו הנערי׳ המרגלי׳
אביה ויאמרו פלשתים מי עש׳
עשו ואתן ליצחק את עשו
עשו שנאתי ואשים את
הריו שממה
גלת ותאמר הבה לי ברכה
כי ארץ
גלת וחברו דשפטים הבה לי
ברכה
הירדן ומלאכים שלח גדעון
הירדן ב׳ בו
הכהן והסה לקחו את אשר
עשה
הכהן ויאמר את אלהי אשר
עשיתי
כלי ולקחתם את ארון ה׳
כלי ומטבחת ומכון ערי
הדרעזר
בתו ויאמר איש ישראל
הראיתם
בתו וטמא את התפת אשר
שמואל את ירבעל ואת בדן
שמואל ויאמר ה׳ קרא שמוא׳
בני כי ישמע המלך להציל
דשמואל
בני ויאמ׳ לה המלך דמלכים
נתן הנביא ובניהו ואת
נתן וישלח אתו המלך
הדבר הזה עשה הסר המלכים
הדבר ויגד לנו ה׳ אלהינו
העדות ויוצא את בן המלך
העדות ויוציאו את בן המלך
דד״ה
דמי אם לא את דמי
דמי אם רחץ ה׳ את צאת
ירמיה ויצו המלך את
ירמיהו את הגברים ואת
שארית וכתאנים הרעות
שארית ואת כל הערב ואת
זרעך מארץ שבים ושב יעקב
זרעך מארץ שבים ושב חברו
דוד ועבדו את ה׳ ואת דוד
דוד אחר ישובו אל ה׳ דתרים׳
אשת אל ההרים לא אכל
אשת והוא את כל אלה עשה
כל ישבי ויהפך את הערי׳ האל
כל ישבי ואמרת אליהם זה

זוגין מן ב״ב בהד פסוק

חד את וחד ואת וסימ׳
המאור ויעש אלהים את שני
המאור הקטן לממשלת הליל׳
יתדת המשכן ואת
יתדת החצר ואת
בכור כל פטר רחם לכל
בכור הבהמה הטמאה תפדה
ממלכ׳ סיחון מלך חשבון ואת
ממלכת עוג מלך ב׳ בפסוק
ארבעים היום ואת
ארבעים הלילה אשר
החצי תנו לאחת
החצי ב׳ בפסוק
אלילי ביום ההוא ישליך
אלילי זהבו אשר עשו לו
מקום ויאמר אלי בן אדם
מקום כפות ב׳ בפסוק
ידי ויאמרו השרים אל
ידי ב׳ בפסוק

ין מנהון חלוף ואת את סי׳

הבמה וגם את המזבח
הבמה אשר בבית אל
גזת והרן הוליד את
גזז ועיפה פילגש

את ולית מנהון ואת וסי׳

אברהם את איוב
אילות את אלהים
ביתר את בניכם

את גגו את גבול
את גבעון את דברי
את דניאל את האלהים
את השמים את החצר
את המן את הרקיע
את השם את השמש
את השור את השירה
את הנערה את הברכה
את הבכרה את והב
את זה את זרע
את חצר את חסדך
את חכמת את חכמתו
את טבעתו את ידי
את ידיכם את כסא
את כסאי את לבבו
את מעשי את מרדכי
את נחלת את סדם
את את עשרת
את פני את פניך
את פניך את פניכם
את פניך את ציון
את קולך את רוחו
את שמך את תורתי
את תהום

את י׳ ר״פ במשנה תורה וסי׳
את בצר במדבר
את הדברים האלה
את ה׳ אלהיך תירא ותכרו
את הברכה אשר
את כל הדבר
את זה תאכלו
את הכום
את הנכרי תשיך
את ה׳ האמרת
וכל ספר יהושע מן ויתנו בני ישראל
ללוים עד ויתן ס׳ לישראל בין ר״פ
בין באמצע פסוק ואת במכ״ת את וסי׳
את קרית ארבע את חברון
את בית שמש את גבע
את גבעון את ענתות
את שכם את אלתקא
את גבתון את אילון
את גת רמון קדמאה
את תענך את גלון
את קשיון את דברת
את ירימות את עין גנים
את משאל את עברון
את חלקת את קדש
את יקנעם את קרתה
את דמנה את נהלל
את רמות בגלעד
את חשבון את יעזר
ונמסרו גם בספר יהושע

את ד׳ ר״פ בירמיה וסי׳ נמ׳ שם סי׳ כ״ה

י״ד פסוק בספר בראשית

את ואת ואת וסי׳
ויברא אלהים את התנינים
ויעש אלהים את חית
ויזכר אלהים את נח
מן הארץ ההיא יצא
ויקח תרח את אברהם
ובארבע עשרה שנה בא
ויהפך את הערים האל
את עוץ בכורו
ויירא יעקב מאד
ויקם בלילה הוא דיבוק
ואהליבמה ילדה
ואלה היו בני אהליבמה
ויקם יעקב מבאר שבע
ויכלכל יוסף את

ד׳ פסו׳ מייחדין את את את

את את וסי׳ נמ׳ בסדר פקודי

י״ב פסו׳ את את ואת ואת

וסי׳ נמ׳ בש״ב סי׳ ג׳

ד׳ פסו׳ את את ואת את

ואת וסי׳ נמ׳ במ״א סי׳ ט״ו

ז׳ פסו׳ את את את ואת

וסי׳ נמ׳ פ׳ אחרי מות ובשפטים ריש סי׳ ד׳

ג׳ פסוק׳ את את את ואת

ואת ואת וסי׳ נמ׳ פ׳ ואתה תצוה

ו׳ פסו׳ את ואת ואת ואת

ואת ואת ואת וסימ׳ נמ׳ פרשת וישלח

י״ה פסו׳ את ואת ואת את

וסי׳ נמ׳ במ״א סי׳ ז׳

י״ו פסו׳ דאית בהו את את

את את וסי׳
ויולד לחנוך את עירד ועירד ילד
ויהי בשחת אלהים את ערי
ויצו יוסף את עבדיו את הרפאי׳
וכסה את עין הארץ
וכי יגח שור איש
והבאת את השלחן וערכת את
והיה כי יחטא ואשם
ושרף את הבגד או את השתי
ואיש כי ישכב את אשה דוה
וידעתם היום כי לא את בניכם
ואקח את אביכם את אברה׳ מעבר
והכה ה׳ את ישראל
הנני רב את ריבך
ואקח את מקלי
ויהי לעת תשובת השנה
ומלך ארם צוה את שרי הרכב

י״ב פסו׳ את את ואת ומלה

חדא ביניהון וסימניהון נמ׳ ריש משפטים

ז׳ פסו׳ בספר שפטים את

ואת את וסי׳
ויקחו את בנתיהם
ויהי כשמע גדעון
ויאמר זבח וצלמנע
ואם אין תצא אש
ואבימלך נלחם בעיר
ויתן ה׳ אלהי ישראל
ותהי על יפתח רוח

ו׳ פסו׳ את ואת את את

וסימניהון
ויקטר את עלתו דאחד
ונטיתי על ירושלם
כאשר ראה יעקב
וקחו את אביכם
זה המקום
שישק מלך מצרים דד״ה

ו׳ פסו׳ את ואת ואת ואת

ואת ואת ופי׳
ותלד לו את זמרן
ויקח יהושע את כל
וילכד יהודה את עזה בשפטים
ויבאו הנערים המרגלים
וממטה בנימן דד״ה
וממטה נפתלי דד״ה

סימן של ואת את דסוף ואלה

פקודי נמ׳ שם

סימן פרשת כי תשא

כלהון ואת במ״א דריש פסוק את אהל מועד

י סימן דפסוק את מזבח

הנחושת דאלה פקודי אפ״ס נתני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושקויי

סימן של ואת דויקהל

נמ׳ בסוף ויקהל

ז׳ פסו׳ ואת את ואת וסימ׳

נמ׳ פ׳ ויקרא וביונה

ט׳ פסו׳ בואלה שמות את

את ואת וסי׳
ויקח עמרם את יוכבד
ואני אקשה את לב פרעה
את קלעי החצר
את המשכן את אהלו
את בגדי השרד
ויביאו את המשכן
את השלחן את כל כליו
את קלעי החצר
את בגדי השרד

י״ט פסו׳ בספר מלכים את

את את וסי׳
וגם באו עבדי
ויקם שמעי
אז יקהל שלמה
על אשר עזבו
ויועץ המלך
וילך וימצא את
את ההר שמרון
את אדרת אליהו
נבשל את בני
ויהי הוא מספר
וילך משם
הוא הכה
ויאמר למלך אשור
ואנשי בבל עשו
הוא הסיר
העל אדניך
ויבא את כל הכהנים
ושבר את המצבות
ויפן יאשיהו וירא

ח׳ פסו׳ ביהושע את את

את וסימ׳
עברו בקרב המחנה
ויהי כהוציאם את
ויקרב את משפחת
כאשר צוה ה׳ את משה
כי מאת ה׳ היתה זאת
על פי ה׳ נתנו לי
וגבול נתן ה׳ בינינו
ועתה יראו את ה׳

ט״ו פסו׳ בספר שמואל את

את את וסי׳
וישם את נפשו בכפו
כי קשרתם כלכם
ואבי ראה גם ראה
ויאמר דוד לאנשיו
ויאמר טוב אני אכרות
גם אתמול גם שלשם
בכל אשר התהלכתי
כי ימלאו ימיך
גלית את אזן עבדך
המכבד דוד את אביך
ויקח חנון את עבדי
והנה קמה כל
לבעבור סבב את
וישלח אבשלום את

את ג׳ פתחי׳ בטעם וסימ׳ נמ׳ בתלים ריש סי׳ מ״ז ובמשלי סי׳ ג׳

ואת ו׳ בטעם וסי׳ נמ׳ פ׳ מטות

י״ח פסו׳ את ואת ואת ואת

ואת וסימ׳
וישם את השפחות
ואת צאנם ואת בקרם
והם יקחו את הזהב
הצפור את הצפור החיה יקח
ולקחו בגד תכלת
וישבו בני ישראל את נשי מדין
הנה אנחנו באים בארץ
בזאת תדעון כי אל חי
ותפל אש ה׳
ויצוה המלך חלקיהו
קדמא דמלכים
וחברו דד״ה
ויגל את יהויכין
בעת ההיא נאם ה׳ צבאות
הנני ממלא את ישבי
השכחתם את רעת
את ירחמאלי
את האבדת אבקש
וירדף אביה אחרי ירבעם

את ג׳ לזכר וסי׳ נמ׳ פ׳ בהעלתך ויחזקאל סי׳ כ״ח

את ח׳ כתוב אתי וסי׳ נמ׳ במ״ב סי׳ ד׳

אתה כ״ה ר״פ י״א מנהון בתורה ובנבי׳ וסימ׳ נמ׳ במ״א ריש סי׳ ה׳ ויחזקאל סי׳ מ״ג וי״ו בתלים וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ ק״ב

אתה עתה ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ תלדות ומלכים א׳ סי׳ כ״א

האתה זה ד׳ וסי׳ נמ׳ פרשת תלדות וש״ב סי׳ ב׳ ומ״א סי׳ י״ח

ח׳ פסו׳ אית בהון ואתה

אתה וסי׳ נמ׳ פ׳ לך לך

וגם אתה ג׳ וסי׳ נמ׳ פ׳ וירא וזכריה סי׳ ג׳

כי עתה כל אוריתא ואיוב כי עתה במ״ט כי את וסי׳
תנה את נשי ואת ילדי
העדות כי אתה העדות בנו
אל יושב ואמרו אל יושב
נצב ויאמר בלעם אל מלאך ה׳
חטאתי
בא כי אתה בא אל הארץ
תבוא ויקרא משה ליהושע
תביא וצו את יהושע בן נון
עמל כי אתה עמל תשכח
תבחר המעמך ישלמנה
וכל שאר קרי׳ דכו׳ ואתה כמי״ב כי עתה וסימ׳
נסכלת ויאמר שמואל אל שאול
קטר ויאמר אליו האיש קטר
רבתה אף כי לא אכול אכל העם
הימיני ויאמר דוד אל אבישי ואל
כמוני ויאמר העם לא תצא
תצרי כי חרבתיך ושממתיך
אפרים אני ידעתי אפרים
אין מלך כי עתה יאמרו אין מלך
חולי וגוחי בת ציון כיולדה
וישבו ועמד ורעה בעז ה׳
והניתי לביתי מצבה דזכריה
ויאמר אלי דניאל איש
וכל קרי׳ כי אתה ול׳ וכי אתה

אתה ד׳ בטעם מלעיל סימ׳
כי עפר אתה ואל
ראובן בכורי אתה
הכי אחי אתה
כי ירא אלהים אתה
למי אתה ואנה
כי עם קשה ערף
האפרתי אתה
ואם יש בי עון המיתני
כי איש חיל אתה
אשר החזקתיך מקצות
ואי מזה עם עתה
אמרים לעץ אבי אתה
מחסי אתה ביום רעה דירמיה
וזרעתיה לי בארץ
כחסדך זכר לי אתה
עזרי ומפלטי אתה
צדיק אתה ותקם את דברך
אתה נורא אתה
ויקרא אסא אל ה׳
גם פעמים רבות

י״א יהידאין משמש אתה

וסימניהון
אתה תהיה על ביתי ועל
אתה זה ויאמר אני
אתה תדבר את כל אשר
אתה דבר ויאמר חושה
אתה האיש ויאמר נתן
אתה קח ויאמר דוד
אתה אמרת ויאמר נתן
אתה תשמע השמים מכון דמלכים
אתה אל תירא עבדי יעקב
אתה בן אדם הגד את
אתה מושל בגאות הים

ח׳ יחידאין משמ׳ ואתה וסי׳

ואתה ואהרן וקחו איש
ואתה שמעת עם גדול
ואתה עשית ויאמר
ואתה עשה האנכי לא
ואתה תעשה עבדי יורידו
ואתה אדני המלך עיני
ואתה נותן עיני כל
ואתה לך לקץ ותנוח

ואתה ועתה י״ח בטעם תברין וסי׳ נמס׳ בפרש׳ בהעלותך

ואתה ד׳ בטעם וסי׳ נמ׳ בפ׳ תצוה

ואתה ה׳ בטעם וסי׳
ואתה תבא אל אבתיך
ואתה צודה את נפשי
ואתה ארני המלך לא
ואתה תבקש לך גדולות
ואתה בחלאים רבים

אותה י״ב מ״ל וסי׳ נמ׳ בספ׳ בלק
ואותה

מערכת אות האלף והבית

ואותה ה' מ"ל וסי' נמ' בפר' שמיני וביחזקאל סי' כ"ג

אותו כ"ד מ"ל וסי'

ועברתם אותו
ועבדו אותו בתמים ובאמת
לעבוד אותו ויאמרו עדים
לרשת אותו
ויקח אותו שבע מאות איש
ויאמר המלך אל חזאל
רד אותו ב' בפסוק
אשר יצק מים על
ונחמתי על הטובה
ויקצפו השרים תנינא דפסוק
ויעלהו אל המרכבה
ולא בחיל גדול יעשה
גם אותו לאשור יובל
וחטאת אותו וכפרתהו
ואתם מחללים אותו
והפחתם אותו
זכרו תורת משה עבדי
ביום הציל ה' אותו
באחז אותו פלשתים
גם אותו הכוהו
וירדו אליו
מלשני בסתר רעהו
יברכנו אלהים
וכל יהושע ושפטים דכות' מ"ל במ"ב חסר וסי'
ויראו אותו העם
אחיו וכל בית אביהו

אותי כ"ז מלאים וסי'

על אשר מעלתם בי
כאשר עזבתם אותי
האותי לא תיראו
שבתך בתוך מרמה
השכל וידוע אותי
גדפו אותי
יען שכחת אותי ב' בפסוק
במראה נחשת
נערי מלך אשור
הן גור יגור אפס
ואטמנה בפרת
זה גורלך מנת מדיך
על אשר עזבו
כגבור עריץ
ולא תכעיסו אותי
כי כלם ידעו אותי
כי אויל עמי
כי נתתם אותי
וזכרו פליטכם
ואת מי דאגת ב' בפסוק
ואותי יום יום ידרושון
אך תראי אותי
פרית אותי
אותי נהג
כי כלם מיראים
אף לא הביאה
וכל יהושע ושפטים דכו' מ"ל במ"ב וסימניהון
בשלוח משה עבד ה' אותי
אתם מושחים אותי למלך

אתך י"ו בתורה וסי' נמ' בפ' שמיני

אותך י"ז מ"ל וסי'

וארבה אותך במאד מאד
ואחשך גם אנכי אותך
ותלה אותך על עץ
אחרי הודיע אלהים אותך
ואך אותך ואת
ככל אשר אני מראה אותך
ונועדתי לך שם
ועתה הניחה לי
הרף ממני ואשמירם
כי קנה אקנה
שולח אני אותך
אשר אני שולח אותך
האתה הוא אשר דברתי
והוצאתי אותך ואת כל
ונטשתיך המדברה
ובדברי אותך
אותך קויתי כל היום

אותך י"ו מ"ל בלשון נקבה וסי'

באשר את אשתו
יתן ה' אותך
פן נשרוף אותך

חנני נשפט אותך
וה' צבאות הנוטע אותך
וכל מאהביך שכחיך
ומולדותיך ביום הולדת אותך קדמא דסיפ'
והפשיטו אותך
ורגמו אותך באבן
השאטות אותך
ועשיתי אותך כאשר עשית
וזכרתי אני את בריתי אותך
היעמד לבך אם תחזקנה ידיך
והפיצותי אותך
ועשו אותך בחמה
ועשו אותך בשנאה

אותך ד' לזכר וסי' נמ' בירמיה ריש סי' י"ב

וכל יחזקאל דכו' אותך במ"ו אותך וסימ'

שולח אני אותך ושל אחריו
ובדברי אותך
להביא אותך עליהם
ונטשתיך המדברה
והוצאתי אותך ואת כל
וכל לשון נקבה דכו'

אותי ד' מ"ל בספר ישעיה וסי' נמ' שם סי' נ"ז

אתיו ג' וסי'

כל חיתו שדי אתיו
אם תבעיון בעיו
אתיו אקחה יין

התיו ג' וסי' נמ' בדניאל סי' ג'

מאתך ה' וסימ' נמ' במלכי' א' סי' ב'

ואתם ט"ל מ"ל בתורה וסי'

ואין פותר אותם
אשר דבר להם אביהם קדמא
וינחם אותם וידבר
וצו אותם
וישיגו אותם חנים
ותאכל אותם
והנושא אותם יכבס
על סל אחד תנינא דפסוק
את הצפור החיה
והביאה אותם אל הכהן
כי לי בני ישראל עבדים
וזבחו זבחי שלמים
והשיאו אותם עון
למען ידעו דרתיכם
ושמתם אותם שתים
וכסו אותם במכסה
ושמו אותם איש איש
מבן שלשים שנה קדמא דנשא
על פי ה' פקד אותם
וישלח אותם
והניף אותם הכהן
ויקריבו אותם לפני המשכן
קח מאתם
ויקח משה אותם מעל כפיהם
והוקע אותם לה'
צרור את המדינים
ונקח את ארצם
ונחרם אותם כאשר עשינו
והוא ינחיל אותם את הארץ
ומשנאתו אותם הוציאם
חשק ה' בכם ויבחר
כי יכרית קדמא דפסוק ודסיפרא
ובגלל התועבות האלה
כי הגוים האלה
ושרת אותם תנינא דפסוק
היום הזה ה'
ארור אשר לא יקים
ויקרא משה ליהושע
ויצו משה אותם לאמר
וכל יהושע דכו' מ"ל במ"ו חסר וסי' נמסר פס סי' ה'

אותם ה' מ"ל בשמו' וסי'

ככל המעשים אשר עשו
ותעניגה אותם ותאמרנה
השכב אותם ארצה
והעביר אותם במלבן

אותם ט' מ"ל במלכים וסי' נמ' במ"ב סי' ג'

ואותם ג' ב' מ"ל וא' חסר וסי' נמ' בפ' מצורע ויחזקאל סוף סי' י'

אתה ובניך אתך ג' דסמי' וסי' נמ' פ' קרח

אותם י"ז חסר בירמיה וסי' נמ' בירמיה ריש סי' כ"ב

אותם כ"ה חסרים ביחזקאל וסי'

ושרפתם אותם באש
ממנו תצא אש
בהפיצי אותם בגוים ב' בפסוק
וקרעתי אתם מעל
אשר יעשה אותם האדם תנינא
וכל השאטים אתם
והשיבתי אתם אל ארץ
והזהרת אתם ממני
ובחזקה רדיתם אתם
ולא ירעו עוד הרועים
ואפיץ אתם בגוים
ארבה אתם כצאן
ונתתי אתם עלי
וקבצתי אתם מסביב
וקבצתי אתם מארצות
יאכל אתם באש
בהעביר אתם להם
ויעשה אתם חיה יחיה
התשפוט אתם התשפט
לבלתי הביא אותם
את משפטי שמרו
והשיבותי את ידי ואעש
גם אני נשאתי את ידי להם קדמא דפסוק
עשיתי אתם אסתיר פני
הוא ירעה אתם
והוא יהיה להם
וקרב אתם אחד אל

אותם ב' מ"ל בתריסר וסימ'

יזעקו אל ה' ולא יענה
ושם אותם כסוס הודו

אותם ד' מ"ל בכתובי' וסי' נמ' בתלים סי' ט'

אַתֶם ד' ר"פ וסימ' נמ' בפר' שמות

ואתם ד' בטעם גרשיים וסימ' בלשון ארמי קמה ישרא' בטוריא וכתבן בשבתא וביאורם נמ' ביהושע סי' י"ח

אתהם ה' וסימ' נמ' בסדר ויצא וביחזקאל סי' ל"ד וד"ה א' סי' ז'

אתם ל"ז וסימ'

בעצם היום הזה באֹ נח
ויצאו אתם מאור כשדים
ויערכו אתם מלחמה
וידבר אתם לאמר אם
ויפקד שר הטבחים קדמא דפסוק
וידבר חמור אתם לאמר
ויתנכר אליהם
וירא יוסף אתם את
וגם הקימתי את בריתי
וגם ערב רב עלה אתם
השוכן אותם בתוך
לא מאסתים ולא געלתים
אם לקרא לך באו
כי לא ננחל אתם
אלה דברי הברית
ויערכו אתם איש ישראל
ויבאו אל בני ראובן דיהושע
ולא הכלמנו ולא פקדנו
ויכל משה מדבר אתם
ולא אבה ולא ברא אתם דשמו'
על כן חזקו ממנו ואולם
וילך אתם ויבא הירדנה
ויכרת ה' אתם ברית
אך לא יחשב אתם דיאשיהו דמלכי'
לא תחד אתם בקבורה
בא כתבה על לוח
וצאצאיהם לא יגעו לריק
כספם וזהבם אתם
אתם יפגעו נא בה' צבאות
כוש ופוט ולוד וכל
פרס כוש ופוט אתם
וידעו כי אני ה' אלהיהם
אל תקנא באנשי רעה
בני אל תלך בדרך אתם
וידבר אתם המלך דדניאל
ויהי אתם בבית האלהים דד"ה

ואתכם ג' וסימ' נמ' בפ' במדבר

מאתכם ג' וסי'

קחו מאתכם תרומה
החלצו מאתכם

מדוע באתם אלי

וָאֶתְנָה ג' וסימ' נמ' פר' ויצא ויחזקאל סי' י"ג

אותנו ג' מ"ל וסימ' נמ' פ' ואתחנן

כל דסמי' לדביר אתו אתך

אתם דגש במ"ט אותו אותך אותם וסי' נמ' בפ' וירא וד"ה ב' סי' י"ח

אתנן ד' פתחי' וסימ' נמ' בפ' תצא וביחזקאל סי' י"ז ובמיכה סי' א'

נשלם מערכת אות האלף בס"ד

מערכת אות הבית

כ"ט יחידאין נסבין ב' בריש תיבותא ולית להון זוגא וסימ'

במנחה ואמרתם גם
בחול ויפן כה וכה
בשמע ויאמר משה בתת
בשמעם שבעת ימים
בארבה נטה ידך
בעבור והיה בעבור כבודי
במסלה ויישרנה הפרות
בשלש ועתה דבר ה'
בקרא ויגד להם מיכיהו
בענקים ושם חברון לפנים
בראשונים ויתנם ביד הגבעונים
בטיט והיו כגבורים בושים
ובדבריך ויהי בעלות המנחה ויגש
ברצונו כי רגע באפו חיים
ברביבים תלמיה רוה נחת
בעגלי גער חית
במחלקותיהם ואת התיחשם
במחלקות ועל ידו
במחלקותם ויעמד במשפט דוד
ובהוציאם את הכסף
בפעלם הן רפאים במדבר
בשבטו נודע בשערים
בתם קציר
ובמנחת הערב קמתי
ובמשפטיך ותעד בהם
בכלתך מחטא
בברכת ישרים תרום
בלה בשרי ועורי
בחללים ויעלו כל העם

י"א זוגין חד מלרע וחד מלעי'

נסבין ב' בריש תיבות' וסי'

בדמעות האכלתם לחם
בדמעות כלו בדמעות עיני
בחיין ושאר חיותא העדיו
בחיין ומשך אבירים בכוחו
בחרט ויאמר ה' אלי קח
בחרט ויקח מידם ויצר
במדינות ושאר היהודים
במדינות איכה ישבה בדד
במצולה המה ראו מעשה ה'
במצולה ראיתי הלילה והנה
בממלכה וסכסכתי מצרים
בממלכה הנה עיני ה' אלהים
בסבך יודע כמביא למעלה
בסבך וישא אברהם את
בסירות נשבע אדני ה' בקדשו
בסירות ויבשלו את הפסח
בנגע השמר בנגע הצרעת
בנגע וראה הכהן את הנגע
בשאת והובא את בדיו
בשאת וראה הכהן והנה
בתנור בשברי לכם מטה
בתנור כל המנחה אשר

ד' כתיבין ב' בריש תיבות'

ולא קריין וסים' נמ' במשלי סי' כ"ה וא' חלוף קרי' ב' ולא כתיב והוא תחלת קציר שמואל שני כ"א בתחלת קרי

כ"ט מלין נסבין ב' בריש

תיבו' ופזרין וסי'

בבקר וישכם אברהם בבקר ויקח לחם
במקום אשר תשחט העולה
במחנה וישארו שני אנשים במחנ'
באמה ומדתם מחוץ לעיר
במדבר בערבה
בשר כי מי כל בשר

בשנה שלש פעמים בשנה י[...]
בשלל וארא בשלל אדרת
בראשון בארבעה עשר יום לח[...]
בראשון ויעשו את הפסח
בניו ואת בניו ואת בנותיו [...]
ב' בו
בעם פוצו בעם
בארצך שלש שנים רעב בא[...]
בימיו עלה פרעה
בשמעך ותכנע מפני ה' דמ[...]
בשלחי את חצי הרעב
בו ועמהם
בו וישלח ה' בו את גדודי[...]
בטחת הנה בטחת לך
ככל הראני ה' והנה שני דוא[...]
באה אל שמועה כי באה
בה אשר יש בה הרבה
בני ואתה שלמה בני דע
בתורה ואת בניהם לא המ[...]
בלשכת ויקרא ברוך בספר
בקיהו להימן בני הימן בקי[...]
ברם איתי אלהא
בשבת דרכים גתות
בסוסים וברכב בצבים
בשביעי בחמשה עשר יום לח[...] דיחזקאל

א"ב מן חד וחד חד הסר[...]

וחד נסיב ב' בריש תיבות' [...]
אמת שכנתי על מים רבים
באמת כי רק עוג מלך הבש[...]
אסמיך וימלאו אסמיך שבע
באסמיך יצו ה' אתך את הב[...]
אברתו כנשר יעיר קנו
באברתו יסך לך ותחת
בלע אדני פלג לשונם
בבלע טהור עינים מראות
גרזן כי תצור אל עיר ימי[...]
בגרזן ואשר יבא את רעהו
גרון ויאמר ה' יען כי גבהו
בגרון קרא בגרון אל תחש
גורלי ה' מנת חלקי וכוסי
בגורלי ויאמר יהודה לשמעון [...]
גשמהון ענה נבוכדנצר
בגשמהון ומתכנשין אחשדר[...]
הבראם זכר ונקבה בראם
בהבראם אלה תולדות הש[...]
הדרי נשי עמי תגרשון
בהדרי ויצא לך שם בגוים
הגיגי אמרי האזינה ה'
בהגיגי חם לבי בקרבי
הוללים לא יתיצבו הוללים
בהוללים כי קנאתי בהול[...]
הניח והיה ביום הניח ה' [...]
בהניח והיה בהניח ה' א[...]
הכינו מגן גבורהו מאדם
בהכינו שמים שם אני
הראתו ואם פשה תפשה
בהראתו ומי מכלכל את יום [...]
ועצם ואמרת בלבבך כחי
בעצם תהפך לאכזר לי
ותורתיו בעבור ישמרו חקיו
בתורתין ולא שמעו בקול [...]
וגוה להסיר אדם מעשה
בגוה כען אנא נבוכדנאצר מ[...]
זנבו יחפץ זנבו כמו ארז
בזנבו ויאמר ה' אל משה
חסר נבהל להון איש רע
בחסר ובכפן גלמוד
חלמיש ההפכי הצור אגם
בחלמיש שלח ידו
חבריך ותבאנה לך שתי א[...]
בחבריך עמדי נא בחבריך
חייה גמלתהו טוב ולא [...]
בחייה ואשה אל אחותה
חרשה והשבתי כל משוש[...]
בחרשה פרא למוד מדבר
טלאים כרועה עדרו ירעה
בטלאים וישמע שאול את
ירקרק והיה הנגע
בירקרק אם תשכבון בין שפ[...]
יין אשר חלב זבחימו
ביין דמשק סחרתיך
מועדיה גם חסידה בשמים
במועדיה כצאן קדשים
גס נא את עבדיך
בגס כל קבל דנא

שום

ועתה שימו נא לבבכם
התרע בשום אלוה
לכן הנני שך את
אלה אזכרה ואשפכה
כה אמר ה׳ ונפלו
הנה אלהים ה׳ עזר לי
ות תודיעני ארח חיים
חות תובלנה בשמחות וגיל
תכם וביום שמחתכם
חתכם שמעו דבר ה׳ החרדים
בה שעתה נפקו׳
הוא היה עם דוד בפס
אני ישנה ולבי ער
וידעתם כי אני ה׳ בפתחי
ה ואנו ואכלו פתחיה
זה ורעו את ארץ אשור
ואם בשנאה יהדפנו
ה ואם בפתע בלא איבה
אשר צוה ה׳ את משה
ויהי בצותו את האיש
את קשתי נתתי
כי לא בקשתי אבטח
אשר לא מתתני מרחם
אבי השביעני לאמר
כה אמר ה׳ ביום רדתו
ויהי ברדת משה מהר
לששים ולחם׳ למערב
ת ועוד בה עשיריה
האכלתם לחם דמעה
ש מי מדד בשעלו מים
ולא שמע אמציהו כי
ספם את ספי ומזוזתם
מן הד הד בא בריש
ב״ב ב״ג ב״ד ב״ה וכו׳
ותאמר לאה באשרי
כי כה אמר ה׳ צבאות
אחר כבוד
ת וילכו וישבו בגירות כמהן
ויחי אדם שלשים ומאת
ים ה׳ בהשמים חסדך
כולם מנאפים כמו תנור
וכל הבהמה ושלל
יש שלח ידו הפך
ה וזה ימות בנפש
ות וסרת העורף
ונהמת באחריתך
יהם ויקרא גם פרעה
ויאמר שמואל כה תאמרו
השמר בנגע הצרעת
ת נשבע ה׳ אלהים בקדשו
וישבו בת יהודה וכל
הוא היה עם דוד בפס
ה שיר המעלות אל ה׳
כי יעצתי האסף יאסף
אל תאמינו ברע
ים תלמיה רוה נחת
ויהי בשמור יואב
ואשתו היהודיה
גין חד ב׳ ותד וב׳ וסי׳
ברזל בברזל יחד
ויאמר אליה׳ לאמר בנכסי׳
רבים
ת לא בצדקתך ובישר
עת אל תאמר בלבבך
ך ואתה ברחמיך הרבים
לא עזבתם במדבר
יך הרבים לא עשיתם כלה
דמשק סחרתך
וישם דניאל אל לבו
ות ויהי בהעלות חיל
לות הענן מעל המשכן
ויאמר ה׳ אל משה הנה
אתך אפתח את פיך
וביום הרביעי נקהלו
ויהי כי הקיפו ימי
כי הלל רשע על
הנה ברך לקחתי
ויאמר ברוכה את לה׳
ה וברוך טעמך וברוכה
יקראני ואענהו
ותבואתה מרבה
ואזרם במזרה בשערי
הארץ
ה והאלפים והעירים עבדי
האדמה
ותינו ועתה כמעט רגע היתה

ובעבדותינו כי עבדים אנחנו
במשפטיהם ובאו עליך חצן רכב
ובמשפטיהם המלך יתאבל
בגזל נפש כי תחטא ומעלה
ובגזל אל תבטחו בעשק
בחנוני אשר נסיני אבתיכם
ובחנוני הביאו את כל המעשר
בתוכחות ועשיתי בם נקמות
ובתוכחות והיתה חרפה וגדופה
בקרבתם אחרי מות שני בני
ובקרבתם בבאם אל אהל מועד
בקשתי כי לא בקשתי אבטח
ובקשתי ואני נתתי לך שכם
בשפטים ולא ישמע אליכם פרעה
ובשפטים לכן אמור לבני ישראל

וסוא מן א״ב חד א׳ ותד וא׳ ואנו חלקנו כל הא״ב אסס אל אמוסס וכל דרסס בתדסס ימלאנס עכ״ל המעתיק

א״ב מן ב״ב וב׳ ברישיהון

ובאף ונלחמתי אני אתכם ביד
ובאף מקול אויב מפני עקת
ובאפס ברב עם הדרת מלך
ובאפס ועל שכלו הצליח
ובה׳ ואך אם טמאה ארץ
ובה׳ לדוד שפטני ה׳
ובאהל ויבא לבן באהל יעקב
ובאהל ב׳ בפסוק
ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמ׳
ובארבע עשרה שנה למלך חזקיהו
ובאדום ושאול לכד את המלוכה
ובאדום וגם כל היהודים אשר
ובאר כי הקיפה הזעקה
ובאר כי שוחה עמוקה זונה
ובא ואם לא תשמעו אלי
ובא ותאמר לו זרש אשתו
ובבאה הנה באה וידעו כי
ובבאה לפני המלך אמ׳ עם הספר
ובגדל וידעו העם כלו אפרים
ובגדל אל מי דמית ככה
ובדבר הזה אינכם מאמינים
ובדבר כי לא דבר ריק הוא
ובהגיע תר נערה ונערה
ובהגיע תר אסתר בת אביחיל
ובהר שמיר ויתיר ושוכה
ובהר כי ה׳ אלהיך מביאך
ובהקבץ בתולת שנית
ובהקבץ ויהי בהשמע דבר המלך
ובוכה ורוד עולה במעלה
ובוכה ויצא ישמעאל בן נתניה
ובזרועך והם עמך ונחלתך
ובזרועך אהה אדני ה׳ הנה אתה
ובחיקו ולרש אין כל כי אם
ובחיקו כרעה עדרו ירעה
ובחנתים לכן כה אמר אדני ה׳ הנני
צרפם
ובחנתים והבאתי את השלישית
ובחורים ויעפו נערים ויגעו
ובחורים אז תשמח בתולה
ובחשך כי בהבל בא ובחשך
ובחשך ב׳ בפסוק
ובטל ברם עקר שרשוהי
ובטל ודי חזה מלכא עיר וקדיש
ובישר לא בצדקתך ובישר
ובישר ואתה אם תלך לפני דמ״ל
ובכן ראיתי רשעים
ובכן לך כנוס את כל
ובליעל ויען כל איש רע
ובליעל כקוץ מונד כלהם
ובלכתך ושננתם לבניך
ובלכתך ולמדתם אתם
ובלבנון ואת כל ערי המסכנו׳
ובלבנון ואת בעלת ואת כל ערי
ובמקום ולפי העלות הענן
ובמקום אל תתהדר לפני מלך
ובמשה וירא ישראל את היד
ובמשה וידבר העם באלהים
ובמשב אשרי האיש אשר
ובמשב וירוממהו בקהל עם
ובמלכות ודניאל דנה הצליח
ובמלכות אחשורש בתחלת
ובמלאת ימי טהרה לבן
ובמלאת הימים האלה
ובמקנה ויביאו את מקניהם
ובמקנה ב׳ בפסוק
ובמגרה ארבעה גביעים ומכרו

ובמנרה ארבעה גביעים
ובמחלת ותקח מרים הנביאה
ובמחלת ויבא יפתח המצפה
ובמורא ויוציאנו ה׳ ממצרים
ובמורא ותוצא את עמך
ובמוראים או הנסה אלהים
ובמוראים
ובמה יורע איפא
ובמה ויקצפו עליו שרי פלשתים
ובנביא העלה ה׳ את ישראל
ובנביא ב׳ בפסוק
ובנביאי שמרון ראיתי תפלה
ובנביאי ירושלם ראיתי שערוריה
ובנוי ומבני פחת מואב
ובנוי ובנוי ומנשה
ובשאת ובלכת הכרבים ילכו
ובשאת מתנותיכם בהעביר
ובעבור ויאמר משה אל העם
ובעבור לכן ספפי ישיבוני
ובערבה בהר ובשפלה דיהושע
ובערבה ואל המלכי׳ אשר דיהושע
ובעלות בענה בן חושי
ובעלות זיף וטלם ובעלות
ובעמך ושרץ היאר צפרדעים
ובעמך כי בפעם הזאת אני
ובפלשתי׳ ושאול לכד את המלוכ׳
ובפלשתי׳ ויצא וילחם תגינ׳ דפסו׳
ובצאתו והיה על אהרן לשרת
ובצאתו והקיפו הלוים את המלך
ובקולו אחרי ה׳ אלהיכם תלכו
ובקולו ויאמר העם אל יהושע
ובקומה ותשקין את אביהן
ובקומה ותשקין גם בלילה
ובקומך ושננתם לבניך
ובקומך ולמדתם אתם
וברכה הראש אחיעזר ויואש
וברכה מונע בר יקבוהו לאם
וברכו ויאמר דוד אל הגבעוני׳
וברכו שאו ידיכם קדש
ובראש ושבו דמיהם בראש
ובראש המכונה חצי האמה
ובראשי וביום שמחתכם
ובראשי חדשיכם תקריבו
ובר נקי כפים ובר לבב
ובר ותאמר זך לקחי
וברכים חזקו ידים רפות
וברכים כושל יקימון מליך
וברחוב ויצאו העם ויביאו ויעשו
וברחוב ב׳ בפסוק
וברחובותיה על כל גגות מואב
וברחובותיה בחוצותיו חגרו
וברקים ויהי ביום השלישי
וברקים וישלח חצים ויפיצם
ובריתי לכן כה אמר ה׳ חי אני
ובריתי לעולם אשמור לו חסדי
וברחמים ברגע קטן עזבתיך
וברחמים וארשתיך לי לעולם
ובשכבך ושננתם לבניך
ובשכבך ולמדתם אתם את
ובשמך ויקרא אסא אל ה׳
ובשמך ולא נסוג ממך תחיינו
ובשעריך וכתבתם על מזוזות ומכרו
ובשעריך וכתבתם על מזוזות
ובשירים למה נחבאת לברח
ובשירים ודוד וכל ישראל דד״ה
ובשלעבין ויואל האמרי לשבת
ובשלעבין בן דקר במקץ
ובתפים ודוד וכל ישראל דשמואל
ובתפים ודוד וכל ישראל דד״ה

ג׳ זוגין יחידאין חד ב׳ וחד לב׳ וסימ׳

בעליהן כי יצא דבר המלכה
לבעליהן ונשמע פתגם המלך
בניהן כי נאפו ודם בידהן
לבניהן ויען לבן ויאמר
בקעם כה אמר ה׳ על דהרות הבשן
לבקעם אחרי הדברים והאמת

י״א דכתי׳ ב׳ וקרי׳ כ׳ וסימ׳

בשמעכם והיה במשך בקרן היובל
בעלות ויהי בעלות הכהני׳ נשאי
בעלות ולא אבו האנשים לשמוע
בהם ויאמר למלאכים הבאים
בשמעו ותצלח רוח אלהים על
בשמעך ויהי בשמעך את קול
דשמואל

ויבו ויבאו אל מחנה ישראל
יבלו בטוב ימיהם קדמא
באמרם ויהי באמרם אליו יום ויום
וזבוד ומבני בנוי עותי וזבוד
זבי אחריו החזיק זבי עתלי׳
וחילופי׳ ג׳ כתי׳ כ׳ וקרי׳ ב׳ וסי׳
במלכן ואת העם אשר בה הוציא
ויכן את מזבח ה׳
יכין העז איש רשע בפניו

ו׳ דכתיב ב׳ וקרי׳ מ׳ וסי׳

בארם ויעמדו המים הירדים
בעבר ואם רע בעיניכם לעבד
במלך ויאסרהו פרעה נכה דסוף
מלכים
בימין ויקח יהוירע הכהן ארון
אבנה הלא טוב אבנה ופרפר
וישב דאיים את פניו לאיים
וחד חלוף מ׳ כתיב וקרי ב׳
מעבר ולחצי שבט המנשה נתן
משה בבשן

שטה הדא דמשמשת בה

בסוף תיבותא וסימניהון
ורבבה ל׳ יפל מצדך אלף
עזבה ל׳ ואת תזנותיה
בעקבה ל׳ ויהוא עשה
קרבה ל׳ לא שמעה בקול
ומריבה ל׳ מסה ומריבה על
להעציבה עשינו לה כונים
דאבה ל׳ בצוארו ילין עז
למעצבה הן כלכם קדחי אש
עקבה ל׳ מדם דתריסר
ורחבה ל׳ ונשבה למעלה
הקבה ויבא אחר איש
מצבה ל׳ וחניתי לביתי
שובבה ל׳ מדוע שובבת העיר
קרבה ל׳ אל נפשי גאלה
חובה ל׳ אשר משמאל לדמשק
נעזבה ל׳ וקראו להם עם
מאריבה ל׳ כמוץ יסוער מגרן
נקרבה ל׳ החרישו אלי איים
שגבה ל׳ אשר שגבה ממנו

א״ב מן ב״ב ותרויהון סוף פסוק וסי׳

ארו הרפו ודעו כי אנכי
ארחות בימי שמגר בן ענת בימי
אגרטלי ואלה מספרם אגרטלי
אדו ואצואה אתם על אדו
איככה פשטתי את כתנתי איככה
אלבשנה
בארות ועמק השדים בארות בארות
חמר
בפקוד כי תשא את ראש בני ישר׳
בבגד והבגד כי יהיה בו נגע
בצלצלי הללוהו בצלצלי שמע
ברא ואתה בן אדם שים דברא
בראש דרך
בליל משא מואב כי
בהבנותו והבית בהבנותו אבן
שלמה מסע נבנה
בכספיא ואצואה אתם על אדו
גלי קחי ריחים וטחני קמח
גוזו ועיפה פילגש כלב
גנבת ותלד לו אחות תחפנחס
את גנבת
גלילים ושתי דלתות עצו
דודיך מה יפו דודיך אחתי כלה
האדום הלעיטני נא מן האדם
האדם הזה
הערכך וחשב לו הכהן את מכסת
הגדגדה משם נסעו הגדגדה ומן
הגדגדה יטבתה
ההגלת ערי הנגב סגרו ואין פותח
הלהן תשברנה עד אשר יגדלו
העיט צבוע נחלתי לי
ההררי שמה ההררי אחיאם
הודינו לך אלהים הודינו
ובאהל ויצא לבן באהל יעקב
ובמקנת ויביאו את מקניהם אל
וגבר והיה כאשר ירים משה ידו
והפשתה והשערה נכתה כי תשער׳
והגישו אדניו אל האלהים
והאמה והאמה מזה בעדף בארך
ולמה ויאמר לה אלקנה אישה
והראש אחד יפנה דרך
ולשלום ויבא אוריהו אליו

ומזקני כה אמר ה׳ הלוך וקנית
דך בקבוק
ולמד ויפנו אליו עורף ולא פנים
וילמדו ביהודה וילמדו בעם
ובערו ויצאו יושבי ערי ישראל
ותורות ויען יחזקיהו ויאמר
ומאחות הלוים ומאחזת
ובנביא העלה ה׳ את ישראל
ממצרים
וללא וימים רבים לישראל
ותורות ויען יחזקיהו ויאמר
ויחזק כלך הנגב ומן שריו
ולאלוה מעוזים על כנו יכבד
ושכר רב מחולל כל
ומקרה כי מקרה בני האדם ומקרה
הבהמה
ובחשך כי בהבל בא ובחשך ילך
וברחוב ויצאו העם ויביאו דעזרא
ומביאים בימי׳ ההם ראיתי ביהודה
ושמותן אהלה הגדולה
ויטמינו ויבאו המצורעים האלה
בקצה המחנה
ואצבעות ותהי עוד מלחמה בגת
ותפוצינה מבלי רעה ותהיינה
וגלות החל הזה לבני ישראל אשר
כנענים
זמרו למלכנו זמרו
זוחת ובני שימון אמנון
חיי ואעבור עליך ואראך מתבוססת
חרבו ויהי באחת ושש מאות שנה
בראשון
חנוני חנוני אתם רעי
טמא שפתי׳ ואמר אוי לי כי נדמיתי
יושת אם כפר יושת עליו ונתן
יגח או בן יגח או בת יגח
ידודון מלאכי צבאות ידודון
יללתה כי הקיפה הזעקה
ירד אז ירד שריד לאדירים
ירשה והיה אדום ירשה והיה
יתארהו חרש עצים נטה קו
יזה כל אשר יגע בבשרה יקדש
יצמיתם וישב עליהם את אונם
כויה תחת כויה פצע תחת פצע
כסאות כי שמה ישבו כסאות
כעון ונשאו עונם כעון הדורש
כעיני כעיני עבדים אל יד אדוניהם
כפורי כפורי זהב שלושים כפורי
כסף
לעזרת אורו מרוז אמר מלאך ה׳
לבש לבש ה׳ עוז התאזר אף
תכון תבל בל
לישע יצאת לישע עמך לישע
את משיחך
לפרבר למערב ארבעה למסילה
לאיתיאל דברי אגור בן יקה נאם
למלכים אל למלכים למואל
לפרחות הנני אל כסתותיכנה
להשבע והיה אם למוד ילמדו
לבבתיני אחותי כלה
יספת לגוי ה׳ יספת
מני סורו מני דרך הטו
ממתים ידך ה׳ ממתי׳ מחלד חלקם
מדוד מה דודך מדוד היפה בנשי׳
מטיבי שלשה המה מטיבי לכת
נחמו נחמו עמי
נעול גן נעול אחתי כלה
סורה ותצא יעל לקראת סיסרא
ערו זכור ה׳ לבני אדום
פרת בן פורת יוסף בן
ציצית דבר אל בני ישראל ואמרת
צבעים הלא ימצאו יחלקו שלל
קרבנה ותבאנה אל קרבנה ולא
קצנו צדו צעדינו מלכת
ברחובותינו
רבתי איכה ישבה בדד העיר
רבתי עם
רזי מכנף הארץ זמירו׳ שמענו
שקמתי חדלו פרזון בישראל חדלו
שמרים ליל שמרים הוא לה׳
להוציאם
שארה ובתו שארה ותכן
תקוננה קינה היא וקוננה
תיבול ואנה שמעת עלך
תדלחם והאבדתי את כל בהמתה

א״ב תאומים בפסוק וסימ׳

אכול אכול ויאמר אלי בן אדם
אבן

אבן אבן חנני יסד בציון אבן
א"בעה ארבעה פנים לאחד
אריאל אריאל קרית חנה דוד
אחיך אחיך בן אדם אחיך
אמה אמה ואלה מדות המזבח
אוי אוי ויהי אחרי כל רעתך
אבשלום אבשלום והמלך לאט את
אשיב אשיב אמר ה' מבשן
אלי אלי למה עזבתני
אל אל יסגירני אל אל עויל
אני אני דברתי אף קראתיו
אבדתי אבדתי לך כנוס את כל
בדרך בדרך אעברה נא בארצך
בארת בארת חמר וינסו
ברזל ברזל הירוע ברזל ברזל
בכנור בכנור זמרו לה' בכנור
בערב בערב ונרותיה לבער דד"ה
גבהה גבהה אל תרבו תדברו
גדל גדל ויהי נשר גדול גדל
גבים גבים עשה הנחל הזה גבים
דרך דרך ובפתחי הלשכות
הו הו בכל רחובות מספד
האדם האדם הלעיטני נא
הקרב הקרב כל הקרב הקרב אל
הנער הנער הנביא
הרועים הרועים לכן כה אמר ה' על
הרועים
התשפט התשפט בן אדם התשפט
אל עיר
הלוט הלוט ובלע בהר הזה פני
התעוררי התעוררי קומי שבי ירוש'
הידד הידד ונאספה שמחה וגיל
הנני הנני נדרשתי ללא שאלו
חב חב בחלקי נחל חלקך
המונים המוני' בעמק החרוץ דיואל
הוי הוי ונסו מארץ צפון
חב חב לעלוקה שתי בנות
ודרך ודרך והית שם מסלול ודרך
ועשאל ועשאל ויהיו שם שלשה
ועיר ועיר והימים האלה
זמרו זמרו זמרו לאלהים זמרו
חמרים חמרים ויצברו אתם
חמשת חמשת ולקחת חמשת
חלילה חלילה ויען יואב
חמשים חמשים איש במערה
חלמתי חלמתי שמעתי את אשר
אמרו הנביאים
חי חי הוא יודך כמוני
הן הן מי אתה הר הגדול
חנוני חנוני אתם רעי
חכמת חכמת לך ולצת לבדך
יעקב יעקב ויאמר הנני
יה יה אמרתי לא אראה יה
יבשו יבשו כל קויך לא יבשו
יצמית יצמית וישב עליה את אונם
ידרך ידרך אל ידרך הדרך
ידודון ידודון מלאכי צבאות
להם להם ויהי לו שלשים בנים
לנתחי' לנתחי' או עיר הדמי' סיר
למעני למעני אעשה כי איך יחל
לחרב לחרב ואמרת להם
לרעב לרעב ב' בפסוק
לבש לבש ה' מלך גאות
לאיתיאל לאיתיאל דברי אגור
לזהב לזהב ולכסף לכסף דד"ה
משה משה וירא ה' כי סר לראות
מטה מטה וקח מאתם
מעלה מעלה הגר אשר בקרבך
מטה מטה ב' בפסוק
מזבח מזבח ויקרא על המזבח
מעי מעי אוחילה קירות
מוסד מוסד הנני יסד בציון
מדינה מדינה ויקראו ספרי
מלכא מלכא ענו ואמרין לנבוכד
מעל מעל הלא עכן בן
מנא מנא ודנא כתבא די רשים
נח נח אלה תלדות
נפלה נפלה בבל וכל פסילי אלהיה
נחמו נחמו עמי יאמר
נחלה נחלה ונתן ארצם קדמא
סובב סובב הלך הרוח ועל
עדר עדר ויתן ביד עבדיו
עשרה עשרה הכף בשקל הקדש
עיר עיר תהיינה הערים האלה
עברו עברו בשערים פנו דרך
עמי עמי וזרעתיה לי בארץ
עליב' עליב' יוסף ה' עליב' דתהלות

על על כל קבל דנא
ערו ערו עד היסוד בה
עיני עיני על אלה אני
ערימו' ערימו' ובני ישראל ויהודה
פרץ פרץ אלה תולדת
פ:חס פנחס אלעזר הוליד דד"ה
צדק צדק תרדף למען
צא צא וכה אמר שמעי בקללו
רע רע יאמר הקונה
ראשי ראשי ויאמר אל אביו
שנה שנה עשר תעשר את כל
שמואל שמואל ויבא ה' ויתיצב
שובו שובו אמר אליהם
שעלים שעלים אחזו לנו שעלים
שמעו שמעו ותקרא אשה חכמה
שם שם לו חק ומשפט
שם שם אלה תולדות שם
שם שם אשר נקרא שם שם
שבת שבת ומן בני הקהתי
תרח תרח ואלה תולדות תרח

בא

ויבא נ"א וסימ' נמסר בפרש' ויקהל
ויביאו ל"ו וסימ'
לוט וישלחו האנשים
ויעברו אנשים מדינים
הפסים וישלחו את כתנת
המחנה ויבא יוסף הביתה
מקניהם ויביאו את מקניהם
ויתפרקו כל העם את נזמי
מטוה וכל אשה חכמת לב
המשכן ויביאו את המשכן
ויקב בן האשה הישראלית
קרבנם ויביאו את קרבנם
השבי ויביאו אל משה
הזהב ויקח משה ואלעזר
וימצאו מישבי יבש גלעד
הנער וישחטו את הפר
דגון ויקחו פלשתים את
בגבעה ויבאו אנשי קרית
ויציגו ויביאו את ארון ה'
ויבקעו שלשת הגברים
איש בשת ויביאו את ראש
ויבקשו נערה יפה בכל
חרב ויאמר המלך קחו
הכהנים ויביאו הכהנים את ארון
אופירה ויבאו אופירה ויקחו
וישמחו כל השרים וכל ד"ה
האהל ויביאו את ארון ד"ה
ויבקעו השלשה במחנה ד"ה
הכהנים ויביאו הכהנים ד"ה
אופירה וישלח חירם ד"ה
וישבו בני ישראל מאחיהם
ויתנהו ה' אלהיו ביד מלך
הקהל ויען חזקיהו ויאמר
פרים ויביאו שבעה פרי'
וישחטו הפסח בארבעה
התרומה ויביאו את התרומה
סכות ויצאו העם ויביאו
שכל ויבואו לנו כיד ב' מנהון
דגש ועיין בסדר אמור ובאיוב
סי' ל"ג
ויבא י"א רפין וסימ' נמ' באיוב
סי' כ"א
באה ג"א מלרע וסי'
ארחת וישבו לאכול לחם
רחל ויאמר להם השלום לו
נבל ותאמר לנעריה עברו
לקבץ ואנכי מעשיהם
קול שמועה הנה באה
תרשיש ויקם יונה לברוח
מגדל ואתה מגדל עדר
תעלה ואם משפחת מצרים
מחלת תוחלת ממושכה
המלך ובזה הנערה באה
ובבקר בערב היא באה
וכל יחזקאל ומלכים דכו' במ"ב וסי'
יואב והשמועה באה אל
הצפירה באה הצפירה
יביא י"ג ה' חסרים וח' מ"ל וסי'
נמ' בתלים סי' ע"ה
תביא י"ג וסי' נמ' בפ' משפטים
וישעיה סי' נ"ח
הביא ה' וסימ' נמ' בישעיה סי'

א' וביחזקאל סי' ד'
יבא י"ד סבירין יבאו וסי' נמ'
בפ' שמיני
ויבא ח' קריין לישן חד וחמין
לישן סגין בליש' וסי' נמ'
פ' שלח לך
הביא ב' לנקבה בליש' וסימ'
המטפחת הבי' המטפחת אשר
הברכה ועתה הברכה הזאת
ויבאו ז' רפין וסי' נמ' ביהושע
ריש סי' י"ח ובישעיה
סי' י"ג פסו' ב' ובירמיה סי' ג'
ויביאהו ז' וסימ' נמ' בירמיה
סוף סי' כ"ו
יביאו ט' וסי' נמ' בפ' שמיני
והביאו ד' וסימ' נמ' בד"ה ב'
סי' כ"ט
הביאו ג' וסימניהון נמ' בפר'
מקץ
והביאו ד' וסימ' נמ' פ' ויקרא
ובואי ד' וסימ' נמ' ריש מלכים
ולבוא ד' ומ"ל וסימ' נמ' ריש
וילך
הבאה ג' מלרע וסימ' נמ' ברות
סימן ד' ובד"ה א' ריש
סי' כ"ז
הבאה ג' מלעיל וסי' נמ' פר'
וירא ואיוב סי' ב'
מובאים ג' וסימ' נמ' ביחזקאל
סי' ל'
ואבואה ד' וסי' נמ' בפ' ויצא
ובא ג' וסי'
אהב וכל ישראל ויהודה אהב
בעשא וילך בעשא מלך ישראל
וחברו ויעל בעשא
ואבא ה' חסרי' וסי' נמ' פרשת
חיי שרה
ונבאה ב' וסימ' נמ' בירמיה
סי' ד'
הָבִיאָה ג' וסי' נמ' בפ' תולדות
הֵבִיאָה ג' וסי' נמ' במגילה סי'
ה' וד"ה ב' סי' ט'
ויביאה ד' וסי' נמ' בפ' בראשית
ומלכים א' ריש סי' ג'
ודניאל סי' ט'
תבא י"ז חס' וסי' נמ' בסדר
תזריע ובאיוב סי' א'
וכל משלי דכו' חס' כמ"ד מ"ל וסי'
נמסר בתלים במ"ב רבתי אות ת'
ובמשלי סוף סי' כ"ב
נבא ונבא ג' חס' וסימ' נמ'
פ' וישב
יבואו ג' מ"ל וסי' בתלים סי' פ"ו
בבוא ח' מ"ל וסי' נמ' פ' מקץ
ותלים סי' נ"ב
ואביא ג' ח' וסי' נמ' פ' וישמע
יתרו
ולא תבוא ג' וסי' נמ' ביחזקאל
סי' כ"ד
ותבאהו ג' ב' חס' וא' מ"ל
וסימ' נמ' בש"א סוף
סימן א'
בבא ז' חס' בליש' וסי' נמ' פ'
כי תשא
הביאתיו ד' בליש' וסימ' נמ'
פ' מקץ
ותבאנה ה' וסימ' נמ' בפרש'
שמות
ובא י"ז ר"פ וסי' נמ' בש"ב סי'
י"ו ובישעי' סי' מ"ח ובדניא'
סימן י"א
הבאתם ג' וסימ' נמ' פרשת
חקת
והביאותים ד' וסי' נמ' בירמיה
סי' כ"ח
הביא ד' ג' מ"ל בליש' וסימ'
נמ' בישעיה סוף סי' מ"ג
ובשה"ש סי' ג'
יובא ה' ומ"ל וסי' נמ' פ' צו
ומ"ב ריש סי' י"ב
ויבוא פ"ו מ"ל וסי' נמ' בש"א
סי' ד' וביחזקאל סי' מ'
ויבואו ג' מ"ל וסי' נמ' במ"ב
סוף סי' י"א

ובבואו ג' וסי' נמ' במלכים ב'
סי' י"א
ויביאהו ז' מ"ל וסי' פ' ויצא
בוא י"ד מ"ל וסי' נמ' בישעי'
סי' ב' וביחזקאל סי' ל"ג
וכל שמואל וכתובים דכותה מ"ל
במ"ס חסר' וסימניהון נמסר בתלים
סימן קכ"ז
מבוא ו' ה' מ"ל וא' חס' וסי'
נמ' סוף פ' חיי שרה
בבאכם ג' וסימניהון נמ' פר'
שלח לך
מלין דהכרים ו' בלישן ביאה
סי' נמ' בירמיה סוף סי' י"ז
יביא ט"ו ה' מנהון חס' וסימ'
נמ' בפרשת צו ובסוף
שיר השירים
ובאת ז' בטעם מלרע וסי' נמ'
פ' נח
בואי ד' מ"ל וסי' נמ' בפרש'
וירא
הביאי ג' וסימ'
הבריה הביאי את הבריה
עצה הביאי עצה עשי
מרחוק הביאי בני מרחוק
ובא ג' וסימ' נמסר במלכים א'
סימן כ"ב
ביאת שם י"ב בליש' וסי'
התאנף גם בי התאנף ה'
בשילה הבאים שם בשילה
נציבי אשר שם נציבי פלשתי'
הגבעתה ויבא שם הגבעתה
מערה ויבא שם אל המערה
עילם לא יבא שם נדחי
מעט למקדש מעט בארצות
למען יספרו את כל תעבותיהם
אשר אתם הבאים
ויבא אל הגוים אשר באו
לא למענכם אני עשה
נחלים אשר יבא שם
לבוא ב' וסימני' בירמיה סימן
ל"ם ע"ש
לבא ט' חסרים וסימ' נמ' בפ'
ויחי
והבא ו' וסי'
הבית והבא אל הבית כל ימי
השדרות והבא אל השדרות יומת
יומת והבא אחריה יומת דמלכי'
וחברו דד"ה
נגב והבא דרך שער נגב
והבא אל הבית יומת
ובבוא ד' ב' חס' וב' מ"ל וסי'
נמ' סוף פ' כי תשא
ובאת ג' בטעם רביע וסימ' נמ'
בזכריה סי' ו'
ובאו ג' וסימ'
הקבצו ובאו התנגשו
עושו ובאו כל הגוים
האספו הקבצו ובאו האספו
בא יבא ה' וסי' נמ' בפ' מצורע
ובחבקוק סי' ב'
ובבא ג' ב' חס' וא' מ"ל וסימ'
נמ' פ' תצא

יבוא ט' מ"ל באוריתא

ויהושע ושפטים סימ' נמ' פרשת
אחרי מות

וכל שאר נביאים דכו' מ"ל במ"ז
חסר וכל מלכים דכותה חסר וכל
תהלים ואיוב ומשלי דכו' חס' במ"ח
מ"ל וכל שיר השירים דכו' מ"ל ב"ח
חס' וכל קהלת דכו' חס' במ"ח מ"ל
וכל שאר כתובי' מ"ל במ"ג חס' וסי'
נמסר פ' בהעלתך
מבואו ד' ג' מ"ל וא' חס' וסי'
נמ' ריש מלאכי
ולא בא ג' וסי' נמ' בש"א סי'
י"ג וביחזקאל סי' י"ד
בבואם כלהון חס' במ"ג וסימ'
נמ' בסדר תצוה
והביאום ג' ב' מ"ל וא' חס' וסי'
נמ' בישעיה ריש סי'
י"ד וירמיה סי' ד'
ובאת ח' לנקבה וסימ' נמ' ברות
סי' ג'

ט' חס' א' בלשון ביאה
נמ' בירמיה סוף סי' ל"ם
הביאני ד' וסימ' נמ' פר'
עקב
ותבוא י' מ"ל בנביאים וסי'
ביחזקאל סי' כ"ב
כתובי' דכו' מ"ל במ"ב ו
ותבא כמים בקרבו
ותבא בלט ותגל
הבא ג' וסימ' נמ' בשמו
סימן ד'
תבואנו ג' ב' מ"ל וא' חס'
נמ' במשלי סוף סי'
באכה ו' כתוב כן וסי'
נת ע"ש
תבואות ז' בליש' וסי'
והיה בתבואת
לפי רב השנים
במספר שנים אחר
וממגד תבואת שמש
וישאל המלך לאשה
טוב מעט בצדקה
באין אלפים אבוס בר
תבואתך ג' וסימ'
בכל תבואתך ובכל
תוציא את כל מעשר תב
ובכל תבואתך תשרש
בארה ד' וסימ' נמ' פר'
ובאר ד' וסימ'
וחצר שועל
יללתה ובאר אלים יללתה
תדרשו ואל תדרשו ביתא
צרה ובאר צרה נכריה

בב

בבלה כ"ט וסימ'
ונשא הנה ימים באים
ויגל את יהויכין ב' בפסו'
החיל ואת כל אנשי החיל
עמודי ואת עמודי הנחשת
שלחתי כה אמר ה' גאלכם
למגור כי כה אמר ה' הנני
חסן ונתתי את כל חסן
מושבים ואל הכהנים ואל
ואם נביאים הם ואם יש ד
אשר לא לקחם נבוכדנצר
יובאו בבלה יובאו ושמה
ואת יכניה בן יהויקים
ואלה דברי הספר אשר של
ביד אלעשה בן שפן
הגולה כה אמר ה' צבאו
כי אמרתם הקים לנו ה' נ
הגולה ואתם שמעו דבר
לביא ואת עיני צדקיהו
דירמיה
בקחתו הדבר אשר היה א
החילים וישמעו כל שרי
ויאסרהו ואת עיני צדקיהו
עמודי ואת עמודי הנחשת
המרי אמר נא לבית המרי
והבאתי ופרשתי את רשו
וחברו ופרשתי עליך רשת
הצבא ויבא ה' עליהם א
ולתשובת השנה שלח
עליו עלה נבוכדנצר כלך
בבבל ח' וסימני' נמ' ב
סי' כ"ט
ובבבל ד' וסימ'
פשחור ואתה פשחור וכל
צדקיה ובבל יוליך את
תמלט ואתה לא תמלט
רהב אזכיר רהב ובבל
אל בבל ו' וסימניהון
בערך אל

בג

בוגדים ה' מ"ל וסי' נמ' ב
סוף סי' כ"ד ובב
סי' א' ובתלים סי' כ
ובגדיו ד' וסימ' נמ' פ' א
תצוה ובשמו' ב
בבגד ד' דגשי' וסי'
סס כבגד יאכלם סס
והארץ כבגד תבלה
כב'

נד יבלו עש יאכלם
בוש כבגד יבלו כלבוש תחליפם
ות בגדי ז' וסים' נמ' פרשת כי תשא

בד

ות בדיו ד' וסימני' נמ' פ' ויקהל
דד ח' וסימ' נמ' פ' תזריע וירמיה סי' מ"ט
בדד ג' וסימ' נמ' בפ' בלק וסוף מיכה
ודד ג' וסימ' נמ' בישעיה סי' מ"ו ובהושע סי' ח' ותלים סי' ק"ב
בדך ג' זקפי' וסימ' נמ' פר' וישמע יתרו וש"א ריש סי' כ"א ונחמיה סי' ט'
בדל ג' וסי'
בדל אלהים בין האור
בדל בין המים אשר
בדל דוד ושרי הצבא
דן ד' וסימ'
שלח ה' את ירובעל
שם את האחד
גלי זהב אשר ביתאל
ני אולם בדן אלה בני

בה

בה ג' וסימ' נמ' פר' חיי שרה וישעיה סי' ט"ו
בם חד מן ג' מלות המפקין ורפי' וסי' נמ' בתלים סי' ס"ח
בה ב' סבירין בם וסי'
מואב ויכו בה והכות את מואב
תרוש יכחש בה
חילופי' ד' סבירין בה וקריין בם וסי'
השמרים הם את דרך
תנופה ובמלחמות תנופה נלחם
מצבת אשר בשלכת מצבת בם
משלת היינו מעולם לא משלת
ד' סבי' בה וקריין בו וסי' נמ' פ' ואלה שמות
בה ג' קרי לישנ' אחרי' וסי'
בם והיה כל מעבר מטה
בו והיה אם שמוע תשמע
בא אני ה' נעניתי לו בה
בהמה ג' וסי' נמ' סוף ויקרא
יבהלונני ג' וסי' נמ' בדניאל סי' ג'
בבהמה ו' דגשים וסימ' נמסר פ' נח
בבהמה ד' רפין וסימ' נמ' בפ' נח ופר' צו
ולבהמה ג' וסי' נמ' בפ' צו
וכל בהמה ג' וסי' נמ' פרשת משפטים

בו

בוני ד' וסימני'
שמעי שרביה
עזגד ומן הלוים שמעיה
דשמעי בנו כתיב עזגד בני כתי'
בור ג' כתי' באר וסי' נמ' בשמו' ב' סי' כ"ג
בור ב' חס' וסי' כי יפתח איש
בור תנייג' דפסוק
עד בור ינוס
בורות הברות ה' בליש' וסי' נמסר בפרשת וישב ע"ש
בוש ג' חס' וסי'
ויפצרו בו עד בש
ויעמד פניו וישב עד בש
ובש מואב מכמוש
בשתי ג' וסימני' נמסר בירמיה סי' ל"א
בשתם ד' וסי' נמ' בתלי' סי' ע' וסי' ק"ט
בושו ז' מלאים וסי' נמ' ביחזקאל סי' ל"ו
ובושו ג' וסי'
שריקות ובושו עבדי פשתים
וקוצים זרעו חטים וקוצים קצרו
ובושו החוזים וחפרו

בז

בזה ח' וסי' נמ' בפ' שלח לך ויחזקאל סי' י"ז
לבוז ג' ב' מ"ל וסימני' נמסר במגלה סוף סי' ג' ובד"ה ב' סי' ד'

בח

יבחר ה' קמצין וסי' נמ' ביהושע סוף סי' ט'
בחרו ג' וסי' נמ' בפ' בראשית וסוף ישעיה ומשלי סי' א'
ובחוריהם ג' ב' מלאים וסימ'
ובחוריהם בחרב תהרג
מכי חרב במלחמה
ויהרג קדמא חס'
ובחור ג' וסימ'
ובחור אתו מכל
הנער כי בטרם ידע הנער
חמאה ודבש יאכל
בחורים ד' חס' בליש' וסי' נמ' בש"ב סי' ג'

בט

מבטחו ד' וסי' נמ' בירמיה סי' י"ז ואיוב סי' ח'
כל לשון בטיחה על במ"י אל וסימ'
הסיר וכי תאמרון אלי דמלכים
וחברו דד"ה וכי תאמר אלי
חזקיהו ואל יבטח אתכם דמלכי'
וחברו דישעיה
אל תבטחו לכם אל
שוא אל ה' בטחתי
זבחו ובטחו אל ה'
החיים אל כל החיים יש בטחון
האורב כי בטחו אל האורב
אמונה בטח אל ה' בכל לבך
בוטח ב' מ"ל בנביאים וכל כתובי' מ"ל במ"ג וסי' נמ' במשלי סי' כ"ה
י"ת דגשים בתר יהו"א בלא מבטל וסי' נמ' בדניאל סי' ה'
בבטן ג' וסימני' נמסר בהושע סימ' י"ב

בי

בי ה' נמ' בשער ה'
בי אדני נמ' בערך ארני
בינותינו ג' ב' מ"ל וא' חסר וסימני' נמ' בשפטים סי' י"א
ג' פסוק' ביני ובינך ובין וסימ' נמ' בפ' לך לך וד"ה ב' סי' י"ב
בן ז' חס' בלישני' וסימ' נמ' ביונה ומשלי ריש סי' כ"ג וע"ש מה דאקשינן ופרכי'
הבין ה' וסי' בלשון ארמי הוון כלביא שאלין חכמתא לסוסיא וביאורם נמ' במ"א סי' ג' ובישעיה סי' כ"ה ותלי' סוף סי' ל"ב ומשלי סי' י"ד
הבין ג' וסימ' נמ' באיוב סוף סי' כ"ה
ויבן ד' וסימ'
וירא דוד כי עבדיו
ויוסף ה' קרא עוד
ויבן ויפרץ מכל בניו בד"ה
וידבר ויבן וידבר עמי
ויבן ג' וסי' נמ' בירמיה סי' ט' וסוף הושע
ולא יבינו ג' וסי'
לא ידעו ולא יבינו דישעיה
יתבררו ויתלבנו
לא ידעו ולא יבינו בחשכה
ולא יבין ג' וסימ'
ואדם ביקר תנינא
ויאמרו לא יראה יה ולא יבין
יכבדו בניו ולא ידע
ולא אבין ד' וסימ' נמסר סוף דניאל
הביתה י"ח וסימני' נמ' במ"א סי' י"ג
על בית ועל בית י"ג וסימני' פ' במדבר סיני
וכל מלכים וישעיה וירמיה ותריסר דכו' על בית במ"א חל בית וסי' נמ' במ"א סי' י"ד
על הבית ד' וסימ' נמ' בפרש' וירא
על ביתו ה' וסימני' נמסר בפ' מקץ
כל מלכים וישעיה על הבית במ"ד אל הבית וסי'
וארז אל הבית פנימה
פתוחות להיות עיניך פתוחות
ופרש כפיו אל הבית הזה
ובא והתפלל אל הבית
ואל ביתו ג' וסימניהון נמסר בעיך אל
ועל ביתו ד' וסי'
דברת ועתה ה' אלהים הדבר
דשמואל וחברו דד"ה
והנביא והכהן והעם
ועתה דעי וראי מה
אמר המעתיק קשיא לן דבפסוק עתה דעי וראי הוא ועל כל ביתו ולא ועל ביתו וכן הוא בכל הספרי' שלנו ואולי המסור' פליגי על הספרים שלנו וכן בכמה דוכתי' עיין בהקדמתי למסרה עכ"ל
וכל ביתו ג' וסימ' נמ' בש"א סי' א' ובש"ב סי' ט"ו
למשפחותם ולבית אבותם ג' וסי' נמ' בסדר נשא
ולבית י' וסי' נמ' בסדר נשא ג' מנהון ר"פ
וכל בית י"ב וסי' נמ' בשפטים סי' ט'
איש וביתו ג' וסי' נמ' בש"א סי' כ"ז
ואת כל בית ט' וסי' נמ' במ"ב סי' כ"ה
ואת הבית ה' וסי' נמ' בפרש' מצורע ובמ"א סי' ט'
בית ד' סבירין בבית וסי' נמ' בפרשת וארא ובמלכים ב' סימן ב'
בבית י"א מיהדין וסי'
בבית אביה ואסרה אסר
בבית שאן ויאמרו בני יוסף
בבית שאול ויהי בהיות המלך
בבית ירבעם וספדו לו כל
בבית ישראל ראיתי שערוריה
בבית קדש ויעש בבית קדש
בבית יער ושלש מאות מגינים
בית הארזים ויהי כאשר
בבית אלהא ואף מאני בית אלהא
בבית המלך והנה כל הנשים
בבית המן ויאמר חרבונא
ה' זוגין חד בית וחד בבית וסי' נמ' בירמיה סי' ל"ז ומגלה ריש סי' ה'
ובית המלך ד' וסי' נמ' במ"ב סי' י"ב
בבית ו' רפין וסימ' נמ' במ"א סי' ג'
וביתו ו' וסימניהון נמ' פרשת שמות
בית הבית ד' קמצין וסי' נמ' בסוף סדר לך לך
ואת בית ז' וסי' נמ' בפ' לך לך ומ"א סי' ד'
הבתים ג' בתרי טעמי וסימ'
הבתים אשר יאכלו אתו
ותתצו הבתים לבצר
ונשסו הבתים והנשים
ביתה ה' בתורה וסימ'
קום לך פדנה ארם
ויבא האיש את האנשי' ביתה יוסף
ביתה פרעה ובית
ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף
בית ד' קמצי' בלישנ' וסי' נמ' בסוף פ' לך לך ובמלכים א' סי' ה'
ביתאל ג' בטעם זקף וסי' נמ' בפ' וישלח ובמ"א סוף סימן י"ב
בביתאל ד' וסימ' נמ' במ"ב סי' כ"ג

בך

בכה ג' כתיב ה' וסי' נמ' בש"ב סי' כ"ב
בוכה ובוכה ז' וסי' נמ' בפ' שמות
בכו ה' כתו' ו' וסי' נמ' בישעיה סי' ל'
בבכי ו' וסימניהון נמסר בפר' ויגש
ואבכה ג' וסימני' נמסר בתלים סימן ס"ט
כל לשון בכיה על במ"ג אל וסימ'
ויבך אל קבר אבנר
אל שאול בכינה
יבכו אליך מספד מר
בכור ז' חס' בתורה וסי' נמ' בפ' ויגש
בכורו ג' מ"ל וסימ' נמ' בפר' וישב
וכל בכור ד' וסימ'
ומת כל בכור בארץ
וה' הכה כל בכור
וכל פטר חמור
ויהי כי תקשה פרעה
הבכור ד' מ"ל וסימ' נמסר בפ' מקץ
מבכור ב' חס' וסי'
וה' ויהי בחצי הלילה
הקשה ויהי כי הקשת פרעה
בכורי ב' בטעם לעיל וסי'
ראובן בכורי אתה
ואפרים בכורי הוא

בל

בל ג' וסי' נמ' בישעיה ריש סי' מ"ו וירמיה ריש סי' ב'
המבלי ד' וסימני' נמסר פרשת בשלח
ואבליגה ג' וסימ' נמ' באיוב סי' ט'
בלן ד' וסי' נמ' סוף פר' תבא ותלים סי' ל"ב ונחמי' סי' ט'
בלול ד' וסימני' נמסר בפרשת תצוה
המבלעדי ג' וסימ'
עתה המבלעדי דמלכים
וחברו דישעיה
המבלעדי אנשינו
ואת בלעם ג' וסימ' נמ' בפר' מטות ויהושע סי' י"ג וד"ה א' סי' ו'
בלשצר סימ' חלוק אתיהון תמצא בדניאל פסוק ביה בליליא קטיל בלשצר מלכא וברי' דניאל
ולבלתי ד' דלי' לתון זוגא וסי' נמ' ביחזקא' ריש סי' י"ג

בם

ו' פסו' בם בם וסימן נמסר בשפטים סוף סי' ב'
במו ט' וסי' נמ' בישעיה סוף סי' כ"ה ואיוב סי' ל"ז
במותי ד' מ"ל וסי' נמ' בישעיה סוף סי' נ"ה
במותיך ג' וסי' נמס' בירמיה סי' י"ו

בן

בן ג' ר"פ קמצי' וסי'
בן יכבד אב ועבד
בן חכם מוסר אב
בן חכם ישמח אב
בן ז' בטעם פתחי' וסי' נמ' בפ' ויצא וע"ש
בן ד' קמצי' במקף וסי' נמ' בפ' ויצא וע"ש
בניו ועמו ד' וסי'
ויקח את שני בניו עמו
ויצא מעמך הוא
וישב ארנן וירא את המלאך
ואם לא יגאל
בן אשה ב' ר"פ וסי' נמ' במ"א סי' ז'
ובן דסבירי' ובני ובני דסבירין ובן סימ' נמסר בראש ד"ה א' ע"ש
ולבן ב' פתחין וסימ' נמ' בסדר ויחי.
ובני ל"ו יהידאין וסימנהון
ובני חם כוש ומצרים
ובני יעקב באו מן השדה
ובני בלהה שפחת רחל
ובני זלפה שפחת לאה
ובני לוי גרשן וקהת
ובני הלוי כי אל הלשכו' דעזר'
ובני יששכר תולע ופוה
ובני זבולון סרד ואלון
ובני נפתלי יחצאל
ובני דן חשים
ובני אשר ימנה וישוי
ובני יוסף אשר יולד
ובני עוזיאל מישאל
ובני יצהר קרח
ובני אליאב נמואל
ובני עשו ובשעיר ישבו
ובני עלי בני בליעל
ובני בליעל אמרו מה
ובני בקר ויענו העם אל
ובני חיל והוא גם בן חיל אשר
ובני המלך ויכתב אליהם
ובני הנביאי' ואלישע שב הגלג'
ובני הנכר הנלוים
ובני הנכר ועמדו זרים
ובני ציון גילו ושמחו בה'
ובני אדם מה יקר חסדך
ובני קטורה פלגש אברהם ד"ה
ובני שעיר לוטן ושובל ד"ה
ובני דישון בני ענה דישון ד"ה
ובני צרויה ואחיותיהם
ובני ידותן ועמהם הימן
ובני אפרים שותלח
ובני שמע יחת זינא ויעש
ובני חירם אליעזר
ובני עליון אני אמרתי
ובני קני חתן משה
ואלה בני י"ג וסי'
ואלה בני רעואל נחת וזרח
ואלה בני רעואל בן עשו אלוף
ואלה בני אהליבמה אשת
ואלה בני שובל
ואלה בני צבעון
ואלה בני ענה
ואלה בני דישן חמדן
ואלה בני שותלח
ואלה בני אהרן אלעזר
ואלה בני בתיה בת פרעה
ואלה בני המדינה קדמא דסיפרא
ואלה בני עיטם יזרעאל כתי'
ואלה בני בנימן סלוא
ואת בניהם ד' וסי' נמ' בפר' ואתחנן וביהושע סימן ה'
ואת בני י' וסי' נמ' ריש פ' וישב וד"ה ב' סוף סי' כ"ה
ואת בניו ו' וסי' נמ' ביהושע סי' ז'
וכל אוריתא דכו' ואת בניו במ"ד את בניו וסי' נמסר בפ' ויחי
והבנים ג' וסימני' נמ' בפרש' ויצא
מבני ח' ר"פ בעזרא וסימ' שם סימן י'
על בניו ועל בניו ד' וסי' נמ' בפר' ואתה תצוה סמן

מן בני ד' וסימני' נמסר בפר' מצורע
וכל ד"ס דכו' מן בני ומן בני כמ"ז מבני ומבני וסי' בד"ה ה' סי' י"ב
בני פלוני ה' במעם בד"ה וסי'
בני שם בני יצחק
ובני שעיר בני שובל
ובני דשון חמדן וישבן
ובבני ד' וסימ' נמ' בד"ה א' סי' כ"ד
וכל בני ו' וסימניהון נמ' בפר' כי תשא

מן ריש ד"ה עד ודוד זקן

ר"פ ובני במל"ב בני וסי'
בני יפת גומר ומגוג
בני חם כוש ומצרים
בני שם עילם ואשור
בני אברהם יצחק וישמעאל
בני עשו אליפז רעואל
בני אליפז תימן
בני רעואל נחת זרח
בני שובל עלון ומנחת
בני ענה דישון
בני אצר בלהן וזעון ועקן
בני יהודה ער ואונן
בני פרץ חצרון וחמול
בני שלמא בית לחם
בני יהודה פרץ חצרון
בני שלה בן יהודה
בני שמעון נמואל
בני ראובן בכור ישראל
בני יואל שמעיה בנו גוג
בני ראובן וגדי
בני לוי גרשון קהת
בני לוי גרשם
בני מררי מחלי ומושי
בני קהת עמינדב
בני מררי מחלי לבני בנו
בני נפתלי יחציאל
בני מנשה אשריאל
בני אשר ימנה
בני צופה סוח וחרנפר
בני השם הגיזוני
בני יהודה נשאי צנה
ומן ודוד זקן עד ויקהל דוד את
כל סדרי ר"פ בני במ"ג ובני וסי'
ובני שמעי תנינא
ובני מושי תנינא
ובני ישראל למספרם
ומן ויקהל דוד עד סוף סיפ' דכו' ר"פ ובני כמ"ח
בני יריחו
בנין ד' חס' וסי' נמ' בפ' דברי' ובש"א סי' א'
בניך י"ח וסי'
ובאת וסגרת הדלת
מהרו בניך מהרסיך
והביאו בניך בחצן
בניך עלפו שכבו
בניך מרחוק יבואו
וכל בניך למודי ה'
ב' בפסוק
להביא בניך מרחוק
יבעלוך בניך
ועוררתי בניך ציון
ב' בפסוק
אי לזאת אסלח לך
ברך בניך בקרבך
ואת בניך אנכי אושיע
ותקחי את בניך
וברמי בניך אשר
המת בניך ובנותיך
ובניך ובנתיך ג' וסי'
ויאמרו האנשים אל לוט
ואת חזה התנופה
לכן כה אמר ה'
ובניהם ובנתיהם ג' וסי' נמ' בדה"ב סוף סי' ל"א
אל בנות ג' וסי'
הנפילים היו בארץ
וישב ישראל בשטים
בן אדם שים פניך
בבנות ג' מ"ל בליש' וסי' נמ' בפ' וישלח

לבנות ד' ב' מ"ל וב' חס' וסי' נמ' פ' ויצא
בנותיו ג' מ"ל בליש' וסי' נמ' בפ' ויצא
בנתיהם ה' חס' וסי' נמ' בפ' ראה
בנותיך ג' מ"ל וסי' נמ' פ' ויצא ואיוב סוף סי' א'
בנותינו ד' מ"ל בליש' וסי' נמ' בתלי' סי' קמ"ד
ובבנותיה ד' ב' מ"ל וב' חס' וסימ'
בשבת ישראל בחשבון
ב' בפסוק
בגלעד בבשן
ובצקלג ומדמנה
ובנתיה ח' חס' וסי' נמ' סוף פ' חוקת
נבנה ז' וסימ' נמ' בסדר מטות
ויבנה ג' וסימניהון נמ' במ"א סי' י"ח
בוני ב' קמצים א' כתיב ה' וסימניהון
ויפסלו בוני שלמה
בונה ירושלם ה'
וא' ובוני חירם
בונה הבונה ה' מלאים וסימ'
בשמים הבונה בשמים מעליותיו
בית הנה אנכי בונה בית
אני והבית אשר אני בונה
כי הבית אשר אני
החומה על כן אתה בונה החומה
הבונים ה' וסי' נמ' בתלי' סי' קי"ח ובאיוב סי' ג'
בנימן י"ז מ"ל וסי' נמ' בפ' וישלח ויהושע סי' כ"א ונחמיה ס"פ סימן י"א
ובנימן ט' יחידאין וסימ' נמ' בשפטים סי' כ'
ואת בנימן ד' וסי'
אסון ואת בנימין אחי יוסף
רחמים ואל שדי יתן לכם
המנחה ויקחו האנשים את המנחה
שכלתם ויאמר אליהם יעקב
בניה ז' וסימני' נמ' בש"ב סוף סי' כ'
בנוי ו' וסי'
וביום הרביעי
בנוי ומנשה
בנוי בנוי שש מאות
אחריו החזיק בנוי בן הנדד
והלוים וישוע וחברו

בם

ומבוסה ג' וסי' נמ' בישעיה סוף סי' י"ח

בע

בעולה ב' וסימ'
רני עקרה לא ילדה
כי לך יקרא חפצי בה
בעלת בעל ב' וסי'
והיא בעלת בעל
עם אשה בעלת בעל
ובעלות ב' וסי'
בענא בן חושי
זיף וטלם ובעלות
לבערין ג' וסי' נמ' בפ' משפטים ובקהלת סי' ח'
בענא ג' כתיבן א' וסי' נמ' במ"א סי' ד' ובנחמיה סי' ז'
תבעתני ג' ופתחי' וסי'
ותחתני בחלומות
יסר מעלי שבטו
כסך מעלי הרחק

בץ

מה בצע ב' וסי'
כי נהרג את אחינו
ברמי ברדתי אל
יבצר ב' וסי'
ועתה לא יבצר מהם
ולא יבצר ממך מזמה

מבצרה ג' וסי' נמ' בישעיה ריש סי' ס"ג
בצורות ו' ומשניין וסי'
כל אלה ערי בצרת
שמע ישראל אתה עובר היום
אילין תס' דחס' וב' מלאים ו' קדמאה וסימ'
אנה אנחנו עלים אחינו
וילכדו ערים בעזרא
וב' מ"ל דמ"ל וסי'
ואמרו הארץ הלזו
בצורות יאורים בקע
ושארא בצרות כתיב

בק

בקע ב' וסימ'
בקע משקלו
בקע לגלגלת
ובוקע ב' מ"ל בליש' וסי'
בוקע עצים יסכן
כמו פולח ובוקע בארץ
ותבקע ד' וסימ' נמ' בפ' קרח במ"א סי' א' ומ"ב ריש סי' כ"ה
נבקעו ב' וסי'
כל מעינות תהום
כי נבקעו במדבר
לבקר ב' וסימ'
ויצוה המלך אחז
מוקש אדם ילע קדש
וא' לבקר בהיכלו
ולבקר ב' וסי'
וסביבות בית אלהים
לערב ילין בכי ולבקר רנה
ובבקר ו' וסימ' נמ' פר' בשלח ומגלה סוף סי' ח'
בבקר ג' ר"פ וסי'
בבקר תאמר מי
בבקר יציץ וחלף
בבקר זרע זרעך
בבקר בבקר י"ג וסימ' נמ' בצפניה סי' ג' וד"ה ב' סי' י"ג
מהבקר ג' וסימני' נמ' סוף שמואל
לבקרים ד' וסימ' נמ' בישעיה ריש סימן ל"ג ותלים סי' ק"א
אור הבקר ו' וסי' נמ' בשפטים סי' י"ו
בבקר ג' וסי' נמ' בישעיה סי' י"א ואיוב סי' מ'
בקש ג' וסימ'
ותאבדנה האתונות
סור מרע ועשה טוב
תעיתי כשה אובד
וא' ובקש וסימ'
וסבותי אני את לבי
בקשו ו' וסימני' נמ' בצפניה ריש סי' ב' וד"ה א' סי' י"ו
ובקשתם ג' וסי' נמ' בפ' קרח ובירמיה סי' כ"ט
ולבקש ד' וסימ' נמ' בתלים סי' ק"ד
ויבקשו ג' וסימ'
ויאמר אליו הנה נא
מלא פניהם
ויכנעו עמי אשר

בר

ברא אלהים ג' וסימ' נמ' בפ' בראשית
ברה ח' כתו' ה' וסי' נמ' בשפטים סי' ז' ושה"ש סי' ו'
בברית ג' רפין וסי' נמ' ריש פ' נצבים וש"א סי' כ'
בבריות ה' דגשין וסי' נמ' במ"א סי' כ'
בברכו ג' וסימ' נמ' בתלים ריש סי' ל"ז
לברוה ד' ג' מ"ל וא' חס' וסי'

לברח בתוך הקרשים
למה נחבאת לברח
ויקם יונה מ"ל
על כן קדמתי
בריחיה ד' ג' מ"ל וסי'
חדלו גבורי בבל
והארץ ברחיה בעדי
אבד ושבר ברחיה
בריחיה עד צער
מבריח ג' חס' בלישני' וסי' נמ' בסדר תרומה
בריחים כלם חסרים י' תניין במ"א
מ"ל וסי' נמ' בפ' תרומה
וברוך ז' וסימני' נמ' פרשת לך לך
ברכו ד' וסימ' נמ' פ' תולדות וישעיה סוף סי' י"ט
ברכות ד' וסי' נמ' במשלי ריש סי' י' וסי' כ"ח
יבורך ד' ב' פתחי' וסי' נמ' בתלים סי' קי"ב
ולברך ד' וסי' נמ' פ' עקב ור"ה א' סי' כ"ז
ברכות ו' ה' חסרי' וא' מ"ל וסי' נמ' פ' ויחי
וברך ג' וסימ' נמ' בפ' משפטים ובש"א סי' ב'
וברך וסימניהון נמסר בתלים סי' כ"ח
מברך ג' וסי' נמ' פרשת בלק ותלים סי' קי"ג
תברך ג' וסימני' נמ' בשפטים סי' ה'
ברכתי ג' וסימ' נמסר בפרשת בהר סיני
לברך ט' וסימני' נמ' פרשת בלק
ברך י"ב וסי' נמ' סוף איוב
ברוכים ג' א' חס' וב' מ"ל וסי' נמ' בש"א סי' כ"ג וש"ב סי' ב'
יברכך ה' ד' יחידאין נמ' בפ' נשא
ויברך אתם ד' בתורה וסימ'
ויברך אתם אלהים ותכלו
וזאת אשר דבר להם
ויברך אתם משה
ברכיהו ד' וסימ' נמ' בזכריה סי' א'
ברק ג' וסימ'
אם שנותי ברק חרבי
לנוגה ברק הניתך
ויהוד ובני ברק
וברק ג' וסימניהון נמ' באיוב סי' כ'

בש

ובישר ח' וסי' נמ' בפ' כי תזריע וביחזקאל סי' ל"ז ותרגו' שם
לכל בשר ז' וסימ' נמ' בפר' ויקח קרח
והבשר ג' וסימ'
והבשר אשר יגע ב' בפסוק
ועשית עלתיך תנינא דפסוק
בשרה ג' חס' וסימ' נמ' בש"ב סי' י"ח ומ"ב סי' ו'

בת

הבת ד' וסימ' נמ' בפר' שמות וירמיה סימן מ"ט ואיכה בא"ב תניין
ואת בת ה' וסי' נמ' בפ' שמיני ומ"א ריש סי' י"א וד"ה ב' סי' ח'

נשלם ערך אות הבי"ת בס"ד

מערכת אות הגימ"ל

ג' זוגין מן חד ג' וחד בג' וסימניהון
גרזן כי תצור אל עיר
בגרזן ואשר יבא את
גורלי ה' מנת חלקי
בגורלי ויאמר יהודה לשמע
גשמהון ענה נבוכדנצר
בגשמיהון ומתכנשין

ה' זוגין מן רד ג' וחד וג' ...
גלתה ואיש כי ישכב את
וגלתה כי הנה ה' יצא
גנבתי טריפה לא הבאתי
וגנבתי אנכי אחטנה
גואלי ואני ידעתי גואלי חי
וגואלי יהיו לרצון אמרי פי
גזל אביו כי עשק עשק
וגזל אם עשק רש
גבוריו וישמע המלך
וגבוריו ויועץ עם שריו

גא

גאון ג' וסימניהון נמ' ביחזקאל סי' י'
גאוה ה' וסימ'
אפיקי גאוה אפיקי מגינים
יתר על יתר עושה גאות
רגל אל תבואני רגל גאוה
ענקתמו לכן ענקתמו
חטר בפי אויל חטר גאות
גאול ג' וסימניהון נמסר פרשת בחקתי

גב

גבה ת' וסי' נמ' ביחזקאל ריש סי' כ"ה
גבה ג' וסימני' נמסר במשלי סי' י"ו
גבי ב' א' חס' ופת' וא' מ"ל וקמץ וסימ'
בתחלת עלות הלקש
ומספריך כגוב גובי
בתרא מל' וקמץ
גבול ט' חס' וסי' נמ' בפרשת חוקת
גבלו ה' חס' בליש' וסי' נמ' בפר' חיי שרה ובשפטים סי' י"א
על גבול ה' וסימ' נמסר בפר' חקת
לגבלתיה ד' וסימני' נמ' בפ' מסעי
גבולות ב' כתיב גבלת ...
שנוי אתיהון בסדר מטות ותלים סי' ע"ו
גבולך ג' מ"ל בתורה וסי' נמ' בפ' וארא
ועד גבול ד' וסי' נמ' ביהושע סי' י"ג ויחזקא' סי' כ"ט
גבולכם ג' ב' חס' וא' מ"ל וסי'
כל המקום אשר תדרך דאורייתא
אם רב גבולם מגבולכם
כל מקום דיהושע
גבעות עולם ג' וסי' נמ' פר' ויחי ובסוף חבקוק
סימן גביע כולהון מלאים גביעי' מלאי' יין מ"ל דמלאים ושלשה גביעים ושלאחריו גבעים כתיב
על הגבעה ג' וסי'
ויקומו בני ישראל
ויקח דוד את שלל דר"ה
אלף אחד מפני
גבר ג' וסימני' נמסר בדניאל סי' ב'
גבר י"ת וסימ'
ויחנו בעציון גבר
ויסעו מעציון גבר
מאילת ומעציון גבר
טלטלה גבר
נקבה תסובב גבר
כי נשברו אניות
הנה כי כן יבורך גבר
וראיתי אני דניאל
ויתברהו עמו לעשות ד"ה
והלילה אמר הורה גבר
הכימי אנוש ימיך
כי קנאה חמת גבר
הכר

פנים במשפט
ל יסכן גבר
מעושהו יעתר גבר
ות משפט גבר
ל אלה יפעל אל
מצעדי גבר
יתה ד' וסי' נמ' בפ' לך לך
ומ"ב ריש סי' ה'
ור ג' וסימ'
נגן וגבור חיל.
ר לא ימלט נפשו
שערים ראשיכם
ורתיך ג' בליש' וסי' נמ'
רי' פ' ואתחנן וישעי'
סי' ס"ג
בורים ד' מלא' וסימני' נמ'
בשפטים סי' ה'
ורים ז' חס' וסי' נמ' ביהושע
סי' י' ושה"ש סי' ג'
בורים ז' מ"ל וסי' נמ' ביואל
סי' ד' וד"ה א' סי' י"א
ור ג' חס' בליש' וסימני' נמ'
בפ' נח
ורי החיל ה' וסי'
ום תעברו חמשים
חר יהושע שלשים
נא מנחם את הכסף
לה את כל ירושלם
חגדי גבדלו
ורי החילים ד' וסימ'
ת בני אשר
יהם לתלדותם משפחות
בלע אצבון ועזי ד"ת
אלה בני ידיעאל

גג

ד' וסי' נמ' פ' תצוה ויחזקאל.
סי' מ'
גה ב' א' חס' וא' מ"ל וסימ'
א העלתם הגגה
כימו ויהי בעלות השחר
מא מ"ל
ותיהם ב' א' מ"ל וא' חסר
וסי'
ל הבתים אשר קטרו
ת הבתים אשר קטרו
רא מ"ל

גד

ג"ד ב' פתחין וסי'
מן כזרע גד הוא
וא כזרע גד לבן
העורכים לגד שלחן
ודנו ב' א' פ"ל וא' חס' וסי'
נמ' בפ' ויחי
גדוד ה' וסי'
קבלם דוד ויתנם בראשי
מה עזרו עם דוד
טליכו ישבי ירושלם
ני הגדוד אשר השיב
רדוף אחרי הגדוד הזה
דול ח' וסימ' נמ' באיוב סי'
ג' וד"ה א' סי' י"א ומגלה
סי' ט'
דל ג' וסימניהון נמ' בפרשת
תולדות
גדול ח' מ"ל בתורה וסי' נמ'
בפ' נח
אל סמעתיק ברוב ספרי' כמסרס
עות ולא איתבריר סי מנייהו מן
יס סגדול סוא מלא וברוב נסחי
מסרה דמזינא סוס נמסר סיס סגדול
סיס סגדול וגבול וחד מן סיס
גדול תחאו ובפרשת נח לא אתבריר
סי מנייהו מלא וכס"ד אתבריר
נוסחי דוקני דראוי למסמך
ליסונדסוא הימס סגדול דיהושע עכ"ל:
וגדל ג' חס' בליש' וסימ' נמ'
בש"א סוף סי' י"ב
דלה הגדלה ח' חסר' וסי' נמ'
במגלה סימ' ד'
ע"ש
דולה ד' מ"ל בתורה וסי' נמ'
בפ' בלק
דל ג' ב' מ"ל וא' חס' וסי' נמ'
בירמיה סי' ל"ב

גדלת הגדלת כל אוריתא חס'
דחס' במ"א
גדלות כתי' חס' ו' קדמ' וסי' והקמת
לך אבנים גדולת
וכל נביאים וכתובים דכו' גדלות
כתיב במ"ב גדולת כתי' מלא וי"ו
קדמא וסי'
ויעשו נאצות גדולת בתרא
ואעמיד השתי תורות גדולת
גדולים הגדולים ז' מ"ל וסי'
נמ' בשפטי'
סימן ה' וירמיה סימן כ"ח ונחמיה
סימן י"א
גדלה ג' וסי' נמ' בפ' וירא ועזרא
סי' ט'
גדלים ב' כתובי' כן וסי'
גדלים תעשה לך
גדלים מעשה שרשרת
כגדל ב' וסימ'
סלח נא לעון העם
תבא לפניך אנקת
גדל ג' חס' בליש' וסי' נמ' בסדר
אלה הדברים ותלים סי' מ"ת
וסי' כ"ז
גדל ג' וסימ' נמ' פרשת תלדות
גדליה ה' וסימני' נמ' בירמיה
סי' מ'
גדליהו בן אחיקם בן שפן
ו' וסי' נמ' בירמיה סי' מ"ו ע"ש
ולגדעון ג' וסי'
היו שבעה בנים
ותקעתי בשופר
ויתקעו שלש מאות
וא' לגדעון וסי'
ויעש אתו גדעון לאפוד
גדפו ג' וסימני' נמ' במלכים ב'
סי' י"ט
גדר ג' וסי' באיוב סי' י"ט ואיכה
בא"ב ג' אות ג'
גדותיו ד' וסימני' נמ' ביהושע
סי' ד'

גה

ויגהר ג' וסימ'
ויעלה אחאב
ויעל וישכב על הילד
וישב וילך ב' בפסוק

גו

גוה ח' בליש' וסי' נמ' בדניאל
סוף סי' ד'
גויי ג' מ"ל וסימ' נמ' בירמיה
סי' ל"ג
וגוי ד' וסי' נמ' בישעיה סי' כ"ה
וירמיה סי' ג'
ובגוים ד' וסימני' נמ' בפרשת
כי תבא
בגוים ד' דגשים וסי' נמ' במ"ב
סי' י"ז ויחזקאל סי' כ'
על הגוים ח' וסי' נמ' ריש ירמי'
וריש סי' מ"ו ויחזקאל
סי' כט
על כל הגוים י' תבין מסי' על
הגוים
אל הגוים ה' וסימ' נמ' בסוף
ישעיה וביחזקאל סוף
סי' ט"ל
בכל הגוים ד' וסי' נמ' בפר'
שפטים ובש"א סי' ח'
לגוי עצום ג' וסי' נמ' בישעיה
סוף סי' ס'
מגוי אל גוי ג' וסימ'
ויתהלכו מגוי אל גוי
רעה יצאה מגוי אל גוי
ויתהלכו דד"ה

גז

נגזר ג' וסימ'
מארץ החיים
מבית ה'
בגזר עליה

גח

גחזי ד' וסימ' נמ' במלכים ב'
סי' ד'

גיחון ו' ג' מ"ל וג' חס' וסי' נמ'
בבראשית ובמ"א סי' א'
גי ט' כתיב י' וסי' נמ' ביהושע
סי' י"ח וזכריה סי' י"ד
בגי ג' חס' א' וסי' נמ' בפ' וזאת
הברכה ובריש מיכה
גיא ב' פתחי' חד כתיב ה' וחד
כתיב א' וסי' כל גיא ינשא
ויאמר אלי גה גבול
גיהנם ג' וסימ'
ועלה הגבול תנינא דפסו'
וירד הגבול דבנימן תנינ' דפסו'
ויחנו מבאר שבע
גיל ג' וסימני' נמ' בהושע ריש
סי' ט'
לגלים ג' וסימניהון נמ' בירמיה
סי' ט'
גלות ז' חס' וסימ' נמ' ביהושע
סי' ט"ו
הגלגלה ז' וסי' נמ' ביהושע סי'
י' וש"ב סי' י"ט.
לגלגלת ג' וסימני' נמ' פרשת
בשלח
לגלגלתם ז' וסימ'
שאו את ראש
הקהילו אלי
ויהיו בני ראובן בכור
לבני שמעון
ויספרו הלוים
מבן שלשים
ויהי מספרם
אלה בני לוי לבית אבותיהם
גולה ה' וסימ' נמ' בשמואל ב'
סי' ט"ו
הגלה ד' חס' בליש' וסימ' נמ'
סוף נחום ומגלה סי' ב'
ויגל ד' וסי' נמ' סוף מלכים
תגלה ג' וסימ' נמ' בפ' וישמע
יתרו וביחזקאל סי' י"ו
גלות ב' וסימ'
עד גלות ירושלים
עד גלות הארץ
גלמוד ג' וסימ' נמ' באיוב סוף
סי' ט"ו וריש סי' ל'
גלעדה ג' וסי' נמ' בשמואל ב'
סי' כ"ד
מן הגלעד ב' וסי'
ולראובני ולגדי
שגלשו מן הגלעד קדמא

גם

וגם י"ג ר"פ בתורה וסי' נמ' בסדר
בהר סיני
גם ה' ר"פ באוריתא ויהושע
ושפטים וסי' נמ' בסדר דברים
וגם ד' ר"פ בשמואל וסי'
וגם אנכי השאלתיהו
וגם שאול הלך לביתו
וגם נצח ישראל לא ישקר
וגם עירא היאירי
וכל מלכים דכו' ר"פ וגם בר מ"א
גם וסימני'
גם יהודה לא שמר
וכל ישעיה דכו' ר"פ גם במ"ג וגם
וסי' נמסר בישעיה סי' כ"ס.
וגם ו' ר"פ בירמיה וסי'
וגם בכל זאת לא
וגם בימים ההם
וגם אני חשפתי שוליך
וגם איש היה מתנבא
וגם אלנתן ודליהו
וגם כל היהודים
וכל יחזקאל דכו' ר"פ וגם במ"ג
גם וסי' נמ' שם סי' י"ו וסי' ך'
וגם ה' ר"פ בתריסר וסי'
וגם עתה נאם ה' שובו
וגם על העבדים
וגם מה אתם לי צר וצידון
וגם יהודה תלחם בירושלם
וגם חמת תגבל בה
וכל אני ואנכי דסים' דכו' וגם אני
וגם אנכי
וגם כ' ר"פ בכתובים וסימ' נמ'
ברות סימן ב' וד"ה א' סוף

סימן י"ב
י"ד פסוקים וגם ותרין מלין
בסוף פסוק וסימ' נמסר בפרשת
משפטים וביחזקאל סימן י"ו
ה' פסו' אית בהון ה' מלין
מן ב"ב אתין וסימ' נמסר במלכים
א' סי' ג'
וגם כל ה' וסימניהון
על מקומו יבא בשלום
וגם כל הדבר אשר
ויחזק דוד בבגדיו
וגם כל האדם
וגם כל היהודים
וכל ד"ת דכו' וגם כל במ"א גם
כל וסימניתון
גם כל שרי הכהנים
וגם הוא ז' וסי' נמ' בפר' בלק
ט' פסו' גם וגם וסי'
גם הוא יהיה לעם
גם אתה שתה וגם
והנער שמואל הולך
והייתם גם אתם
ויאמר דוד אל אחימלך
גם עשה תעשה
ויאמר המלך אל איתי
גם את שאי כלימתך
שבנה בנתי לכנה
גם הם ד' בנביאים וסי'
ויעשו גם הם בערמה
ויעלו בני יוסף גם הם .
גם הם אתו ירדו שאולה
לא יסבו האופנים גם
גם כ' בתר אתנח וסימ'
ויחרד יצחק חרדה
וירא יוסף לאפרים
ויתן ה' את חן העם
ואיש לא יעלה עמך
לא יבא ממזר בקהל
לא יבא עמוני ומואבי
ויגרש ה' את העמים
ואיש ישראל שבו אל בני בנימן
ויאמר שאול אל עבדיו
וימהר שאול ויפול מלא -
אפס כי נאץ נאצת
אחימעץ בנפתלי
ויהיו הגוים האלה
הוי עיר הדמים
עוה עוה עוה
ותאמר רות המאביה
אם ישמרו בניך בריתי
ויקבצו כל יהודה
ומן פלשתים מביאים
וכל יהודה עמדים
וכל ישעיה וירמיה ותרי עשר
וקהלת ועזרא דכו' גם בתר אתנח
ב"מ י"ו וגם וסי'
ביום ההוא יגלח
אף בל נטעו אף
ועתה אנכי נתתי
ובאת אתה וקראת
משא מלך בבל
ימים רבים תשבי לי
על כן תאבל הארץ
אכרית את שמות
את ירושלם סף רעל
ואם לא תשמעו ואם
ואין זכרון לראשונים
ראיתי את כל מעשה
זה רע בכל אשר נעשה
כי כקול הסירים
כל עמל האדם לפיהו
זכרה לי אלהי לטובה
י"ב פסו' אית בהון גם גם
גם וסי' נמ' בשפטי' סי' ח' ובירמי'
סי' י"ב
גמה ג' וסימני' נמ' בפ' שמות
ובישעיה סי' י"ז
גמול ו' חס' בליש' וסי'
קל מהרה אשיב
והשיבתי גמולכם
גמלך ישיב בראשך
ולא כגמל עליו השיב
בגמול עלי אמו

וגמלו ישלם לו
על גן ג' בליש' וסי' נמ' במ"ב
סי' כ"ה
כגן ז' וסי' נמ' בירמיה סי' ל"א
כגנב ג' וסימ'
בעד החלונות
מן גוי יגורשו
לאור יקום רוצח

גע

ויתגעשו ג' וסימ' נמ' בתלים
סי' י"ח

גר

גר ג' ר"פ וסי' נמ' בפ' וירא
וירמיה סי' ו'
גרשם ד' וסימני' נמ' בפרשת
וישלח וריש עזרא
יגרתי ד' וסי' נמ' בפ' עקב ובאיוב
סי' ט'
יגרה ג' ובמשלי וסימני' נמ' שם
סי' ט"ו
הגרים ד' וסימ'
וגם מבני התושבים
ולשכירך ולתושבך
מאפרים וממנשה
ולתגרים הגרים בתוככם
כגר כאזרח ג' וסימ'
ונקב שם ה'
משפט אחד יהיה לכם
וכל ישראל וזקניו
גרזן ד' מיחדין בליש' וסי' נמ'
בישעיה סי' י'
בגורל ד' דגשים וסי' נמ' ביהושע
סי' כ"א
בגורל ח' רפין וסי' נמ' ביהושע
ריש סי' י"ד
גרלות ד' חס' בלי' וסי' נמ' בפ'
אחרי מות
גורל ד' פתחי' בלישניהון וסי'
בלשון ארמי אחסנא דבנימן
צדיקא גריעא וביאורם נמ' בפר'
מסעי וביהושע סימן י"ח ובתלים
סימ' קכ"ו
גרם ג' וסימ'
יששכר חמור
בארך אפים
תיבש גרם
גרונם ג' בתהלי' וסי' נמ' שם סי'
קט"ו וסוף סיפר'
גרגרתך ב' חס' דחס' וסי' נמ'
ריש משלי ע"ש
גרש ג' וסימ' נמ' בסדר וירא
ובמשלי סי' כ"ב
גרשם ד' וסימ' נמ' בפר' שמות
ובעזרא ריש סי' ח'
גשה ג' וסימניהון נמ' בסדר
תולדת

נשלם מערכת אות הגימ"ל בס"ד

מערכת אות הדלית

א"ב מן חד וחד חד ד' וחד
רי"ש וכלהון לית דכו' וסימ'
אדיקם ואשחקם כעפר דשמו'
אריקם ואשחקם דתלים
בהדרי עמך נדבות ביום
בהררי לבני קרח מזמור שיר
הדאה ואת הדאה דשמות
והראה ואת האיה והדיה
הדרי נשי עמי תגרשון
הררי בשדה חילך וכל
ויעבדו ואם ישמעו ויעבדו
ויעברו רגע ימותו ותצות
ודדנים ובני יון אלישה
ורדנים ובני יון דד"ה
ודיפת ובני גמר אשכנז דד"ה
וריפת ובני גמר דבראשית
וידאה הנה כנשר יעלה
ויראה ויתפלל אלישע
ודוממתי אם לא שויתי ודוממתי
ורוממתי בנים גדלתי ורוממתי
ואודך ואבואה אל מזבח
ואורך אשכילך ואורך
זדה

זרה השמיעו אל בבל
זרה רוחי זרה לאשתי מלעיל
יעבד והורידו זקני העיר
יעבר וימר אלף נחל אשר
יריח אם רחץ ה' את צאת
יריח בדי שופר יאמר האח
יצעדו כתמר מקשה המה
יצערו ויצא מהם תודה וקול
יתגודדו אי לזאת אסלח לך
יתגוררו ולא זעקו אלי כלבם
יסעדנו ה' יסעדנו על ערש
יסערנו במרם יבינו סירתיכם אטד
ישוד מדבר באופל יהלך
ישור כי נמצאו בעמי רשעים
ישודד חלק לבם עתה יאשמו
ישורר ורבצו בתוכם עדרים
כמספד ביום ההוא יגדל
במספר ויקח אליהו שתים
לדוב וארו חיוא אחרי
לרוב כי מרדכי היהודי
למאד ויקברהו בקבורתיו
למאור שתה עונתינו
לצוד ורבקה שמעת בדבר
לצור וישמע שאול את
לתודה מזמור לתודה הריעו
לתורה ולתעודה אם לא
מדוד הסירותי מסבל שכמו
מדור כי טוב יום בחצריך
מעצד חרש ברזל מעצד
מעצר עיר פרוצה אין חומה
מצוד חמד רשע מצוד
מצור ואל מצור ירושלם
מעבידים וגם אני שמעתי
מעבירם אל בני דעלי

הדין דעלי מעבירם כתיב לדעת הגמ' אבל לא לדעת בעל המסורת ועיין בהקדמתי ע"ש

עודנה כתיב תכלינה עינינו
עורינו כתנור נכמרו
פטדת לא יערכנו פטדת
פטרת כי נתנים נתנים המה
פרעהו ויחננו ויאמר פרעהו
פרעהו אל תעבר בו
פרת אלהים את ישראל
פרה ויאמר לו אלהים אני
פדה ה' נפש עבדיו
פרה פן יש בכם איש או
ויפדו העם אל שאול
ויפרו וישב ישראל בארץ
ציד ואיש איש מבני ישראל
ציר ועדי מבצר הצרים
צרדתה בככר הירדן יצקם דד"ה
צררתה ויתקעו שלש מאות
שחדו הכי אמרתי הבו לי
ושחרו אם הרגם ודרשוהו
תדוץ בצוארו ילין עז
תרוץ בלכתך לא יצר צעדך
תצוד כי בעד אשה זונה
תצור כי תצור אל עיר ימים

ג' זוגין מיחדין חד ד' וחד ו' וסימ'

דמה עד שיפוח היום
ודמה ברח דודי
דשן ונתן מטר ארצך
ודשן כי אביאנו אל
דחופים הרצים יצאו
ודחופים הרצים רכבי

ב' מלין כתיב ר' וקרי' ד' וסימ'

אעכור כי מעולם שברתי
וזבוד ומבני בגוי עויתי

דא

דאר ד' כתיב כן וסימני' נמ' ביהושע סימן י"ז ותלים סי' פ"ג

דב

וידבקו ג' וסימ'

וכל איש ישראל המתחבאים
וידבקו פלשתים את
וידבקו פלשתים אחרי דד"ה

דבור בלשון עם ז' בתורה וסי' נמ' פ' ואתחנן

דבור אתם ו' וסי'

וידבר חמור אתם
וידבר אתם לאמר
וידבר אתם קשות
ויבאו אל בני גד ואל בני
ויכל משה מדבר אתם
וידבר אתם המלך

דברו ד' ג' ר"פ וא' מצעו' פסוק וסי' נמ' בפ' בא

והדבר ג' וסי'

אשר יקשה מכם
אשר דברנו אני ואתה
והדבר הזה לא אוכל

ותדברנה ג' וסי' נמ' בש"א סי' ד' ומ"א סוף סי' ג' וירמיה סי' מ"ד

דבר ד' בטעם תביר ר"פ בספר ויקרא וסי' נמ' בסדר צו

ובדברו ג' וסימ' נמ' בדניאל סי' ח'

ותדבר ג' וסימ' נמ' בשמואל א' סי' כ"ה

את כל הדברים י"ג חס' האלה וסי' נמ' בירמי' ריש סי' ל"ו

וזה דבר ג' ר"פ וסי' נמ' במ"א סי' ט'

דברי י"ג וסימ' נמ' במלכים א' סימן ו'

ודבר י"א וסי' נמ' במ"ב ריש סי' א' ונחמיה סי' ט'

וזה הדבר ד' ר"פ וסימ' נמ' פ' תצוה וביהושע סי' ה'

מדבר ח' וסימ' נמ' פ' ויצא ויחזקאל סוף סימן א' וסי' מ"ג

ודברי ה' וסי' נמ' בתלים סימן ק"ט וד"ה א' סוף סי' כ"ט

דְּבָרֶיךָ י"ג חס' וסימ' נמ' פ' ויצא

ח' כתובים דבריך וקריין דברך וסי'

ויאמר מנוח אל מלאך ה'
ועתה ה' אלהי ישראל יאמן
ויהי כעלות המנחה
והמלאך אשר הלך לקרא
נמצאו דברך ואכלם ב' בפסוק
קדמתי בנשף ואשועה
שרים רדפוני חנם
ויענו כל הקהל ויאמרו

בדבר הרע הזה ה' וסי'

וישמע העם את הדבר
וכל ישראל ישמעו ויראון
והוצאת את האיש ההוא
והנשארים ישמעו ויראו
ואריבה את חורי יהודה

המדבר ד' וסי' נמ' בפ' ויגש ובדניאל סי' ח'

דברי ג' וסימ' נמ' באיוב ריש סי' כ"א

ודבריו ה' וסי' נמ' בפ' ואתחנן ובאיוב סוף סי' ל"ד

דוברי ד' ג' חס' וא' מ"ל וסימ' נמ' בתלים סי' ה'

כדבר המלך ג' וסימני' נמ' במגילה סי' א'

ודובר ה' וחס' וסי' נמ' בתלים סי' ט"ו ומשלי סי' י"ו

בדבר הזה ח' וסי' נמ' במ"א סוף סי' י"ג

ודברת אליו ד' וסי' נמ' בסדר שמות ומלכים א' סי' כ"א

דברתי ועשיתי ד' וסימ' נמ' ביחזקאל סוף סי' י"ז

אל דברי ג' וסימ' נמ' בירמיה סי' כ"ט

מדבר ג' וסימ' נמ' במלכים ב' סי' ט'

דבר ב' פתח וסי'

דבר שקר תעוה
דבר עשק וסרה
וכל נא דכו'

דברו ב' כתיב דבריו וסימני'

שלח חשך ויחשיך
ויקם את דבריו דדניאל

ותדבר ג' בקריאה וסימני' נמ' בישעיה סוף סי' מ'

כדבריכם ג' וסימני' נמ' פר' מקץ

בדבר ג' וסימניהון נמ' פרשת תולדות

אלה הדברים ה' וסי' נמ' ריש ויקהל וזכריה סי' ח'

ואת הדברים ג' ופי'

ויהי דבר ה' אל ירמיה
אחרי שרוף
ולבם שמו שמיר
ויחר לי מאד

את כל דבריו ב' וסימ'

וידבר יפתח
כי לא תוכל הארץ להכיל

ולא דברתי ב' וסימ'

ויאמר ה' אלי
ובנו את במות הבעל

על דברי י' וסימ' נמ' בתלים סי' ז'

הדבר ד' בטעם תביר בספר ירמיה וסימני' שם ריש סי' ל"ה

הדבר ד' בטעם גרשיים בירמי' וסי' שם סוף סי' נ"א

לא ידברו ב' וסימ'

ואיש ברעהו יהתלו
והוחלתי כי לא ידברו

ואדברה ד' וסימני' נמ' ריש האזינו

דברים ג' חס' בלישני' וסימניה' נמ' בשפטים סי' י"ד ותלים סי' קי"ח

דברה ג' חס' ופי' בלשון ארמי אתקברו רברבני ברק וביאורם נמ' פר' וישלח ושפטים סי' ד'

לדביר ב' א' מ"ל וא' חס' וסי'

ומחשבון עד רמת
ויבן את עשרים אמה קדמא חס'

דברה ג' חס' וסימ' נמ' ביהושע סי' י'

דג

והדגה ב' וסי'

אשר ביאר תמות
אשר ביאר מתה

דד

דדן ב' וסימ'

ובני דדן היו
דדן רכלתך

דה

דהבה ג' כתיבין ה' וסימ' נמ' בדניאל סי' ג' ובעזרא סימן ז'

דו

דואג ג' וסימ'

ושם איש מעבדי שאול
והוא נצב על עבדי
בבוא דואג האדומי ויגד
ושארהון דויג כתיב

דוד ב' חס' וסי'

בני עזיאל דד אהרן
בת אביחיל דד מרדכי

דודו ה' מ"ל וסי' נמ' בשפטי' סוף סי' ט'

דודים ד' חד מ"ל וסי' נמ' במשלי סי' ז'

דויד ה' מ"ל וסימ' נמ' במ"א סי' י"א ויחזקאל סי' ל"ד

וכל תריסר ועזרא וד"ה דכו' מ"ל

דוד ג' וסימ' נמ' בעמוס סי' ו' וכל ד"ה דכו' כדוד

בעיר דוד ד' במלכים וסי' נמ' במ"ב סוף סי' ט"ו

ובית דוד ב' וסימ'

ביום ההוא יגן ה'
ויאמן ויגדל שמך

לדוד ז' בטעם בתלים וסי' שם סי' כ"ו וסי' ק"ג

דוד איש האלהים ג' וסימני' נמ' בנחמיה סי' י"ב

על דוד ה' ופי'

ואלה מספרי ראשי
ודוד מכרבל במעיל
והקימתי את כסא
וממנשה נפלו
כי לעת יום ביום באו דד"ה

כל נביאים המלך דוד בר מ"א

דוד המלך וסימ'
ותכל דוד המלך לצאת
וכל כתו' דכו' דוד המלך בנ"ו המלך דוד וסימ'
ויהי ארון ה' בא עיר דוד
ויבא המלך דוד וישב
וישלח את הדורם
גם אתם הקדיש
ויאמר המלך דוד לארנן

נערי דוד ב' וסימ'

ויבאו נערי דוד
ויהפכו נערי דוד לדרכם

אנשי דוד ד' וסי'

ויאמרו אנשי דוד
כי נשבעו אנשי דוד
הנה אנחנו פה ביהודה
מדוע גנבו אחינו

עבדי דוד ה' וסימ' נמ' במ"א סי' י"א

ואת דוד ב' וסי'

ועבדו את ב'
אחר ישובו בני

דוד עוד ד' דקדים דוד לעוד וסימ'

ויקח דוד עוד פלגשים דשמואל
ומה יוסף דוד עוד דשמואל
דויד עוד נשים דד"ה
ומה יוסיף דוד דד"ה

אמר המעתיק ובכל הספרים שלנו הוי דד"ה קרי' עוד לדוד ע"כ:

דוה ג' וסי' נמ' בפ' קדשי' ובישעיה סי' ל'

דוי ג' וסי' נמ' ריש ישעיה ואיכה בא"ב קדמא

מדוה ב' א' כתיב י' וסי'

והשיב בך את כל מדוי
והסיר ה' ממך כל חלי

דור ודר ד' כתו' כן וסי' נמ' בתלי' סי' מ"ט וסי' פ"ט

דור ודור ח' כתובי' כן מ"ל וסי' נמ' בתלים סי' קמ"ה

לדורתיכם ה' ס"פ וסימ'

יין ושכר אל תשת
וקראתם בעצם היום
מראשית עריסתיכם
והלאה לדורותיכם
מחוץ לפרכת

די

די ו' וסימניהון נמ' בפרשת כי תזריע

דים ג' וסי' נמ' פ' ויקהל וירמי' סי' מ"ט

דיבון ג' מ"ל וסי'

מערער אשר על שפת
רדי מכבוד
על דיבון ועל נבו

דישון ה' בתורה ג' מנהון בפר' וישלח וסי' נמ' בפ' ראה ועיין בסוף סדר וישלח

דך

דכא ג' וסי' נמ' בפ' תצא ובישעי' סי' נ"ז

דכן ג' וסימ'

ואלו צלם חד סגיא
חזה הוית וקרנא דכן
וקרנא דכן ועיינין לה

דכית ב' וסימ'

דכית כחלל רהב
תגלנה עצמות דכית

דל

דל י"ב פתחין וסי' נמ' בש[…] סי' ד' ותלים סי' קמ"ב

דלו ב' א' מלרע וא' מלעי[…]

דלו עיני למרום מלרע
דלו מאנוש נעו מלעי

דליהו ג' בלישני' וסי' נמ' ב[…] סי' ל"ו

דלתות ג' וסימ'

ויחי בקרא יהודי
ויעש חצר הכהנים
כאשר נשמע לסנבלט
וכל יחזקאל דכו' במ"ב דלתות[…]
בן אדם יען אשר אמרה
ועשויה אליהם אל

דם

וכל דם ד' וסי' נמ' בפ' וי[…] ובמ"ב סי' י"ז

מדמה ו' וסימני' נמ' בפ[…] ויקרא

דמיה ג' וסימ' נמ' ריש פ[…] שמיני

דמי ב' וסימ'

אל יפל דמי ארצה
ארץ אל תכסי דמי
וא' ודמי חמסי ושארי על

דם הנקי ג' וסימ' נמ' פ' שו[…] ומ"ב סי' כ"ד

דום ג' ב' מ"ל וא' חס' וסימ'

ישמש בגבעון דום
האנח דם
דום לה' והתחולל לו
מציעתא חסר

דמי ג' וסימ'

על חומתיך ירושלם
ואל תתנו דמי לו
אלהים אל דמי לך

דומיה ד' וסימניהון נמ' בת[…] ריש סי' ס"ב

דן

דן ג' לשון משפט וסי' נמ' […] לך לך

לדין ג' וסימניהון נמ' בתל[…] סי' ג'

מְדְוָנִים ז' כתו' וי"ו וקרי' […] וסי' נמ' במשלי סי' […]

כדונג ג' ב' פתח וא' קמץ ו[…] נמ' בתלים סי' צ"ז

דנאל ג' חס' יו"ד וסימני' […] ביחזקאל סי' י"ד

דק

מדקרים ב' וסימני' נמ' בירמ[…] סי' ל"ו

דר

דרדר ב' וסימ'

וקוץ ודרדר
ועלה על מזבחותם

תדרך ה' וחס' וסי' נמ' בפ' ע[…] וריש יהושע

כדרך ב' וסימ'

ואיש אין בארץ לבא
כדרך יום כה וכדרך
וא' וכדרך יום כה

ובדרך ד' וסימניהון נמ' בפ[…] בהעלותך

על דרך ה' וסימ' נמ' בשפטי[…] סי' ח' והושע סי' י[…]

וילכו דרך ג' וסי'

שלשת ימים במדבר
וילכו כל הלילה
וילכו דרך הערבה

הדריכוהו ב' א' מ"ל וא' חס' וסי'

כתרו את בנימן
ולא הדריכוהו בני שחץ קדם' חס[…] דרך

דרך הדרום ז׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקא׳ סי׳ מ׳
דרך הצפון ו׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל סי׳ מ׳
הדרך ג׳ רפין וסי׳ נמ׳ בירמי׳ סי׳ ב׳
בכל דרכיו ד׳ וסימ׳ נמ׳ במ״א סי׳ ח׳
דרכיו ה׳ חסרי׳ וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ י׳
דרכיך ג׳ חס׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ כי תשא
דורש ג׳ חס׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ שפטי׳ ובישעיה סי׳ י״ז
דורש ד׳ מ״ל וסימ׳ נמ׳ בתלים סי׳ קמ״ג
ודרוש ג׳ מ״ל בליש׳ וסימ׳ נמ׳ ביחזקאל סוף סי׳ ב׳
ידרש ז׳ חס׳ וסי׳ נמ׳ בעזרא סוף סי׳ ו׳ ובד״ה א׳ סוף סי׳ כ״א
גדרש ד׳ וסימ׳
ון תדרש לאלהיהם
א תדרוש שלומם
י תבקש לעוני
דרש רשעו בל תמצא
דתן ואבירם ג׳ וסימ׳
בני אליאב נמואל
דתן ואבירם בני אליאב
נעלו מעל משכן קרח תנינ׳ דפסו׳

נשלם מערכת אות הדל״ת בס״ד

מערכת אות ההא

ט׳ מלין יחידאין משמשין ריש וסוף ולית להון זוגא וסימ׳
ותחה ויצא אליהם לוט
יה ועמק השדים
גורה ויקחהו וישליכו
ארה ויצו פרעה
ארה ברית ביני וביניך
ושמלה ואראה והנה
פיעה רועה ישראל האזינה
זותה יקר בעיני ה׳
ציאה ממסגר נפשי

ב מן ב״ב ה׳ בריש תיבותא וסימ׳
ם כל הקרב הקרב אל
ם אין עזרתי בי ותושיה
יש עוד האיש בית רשע
יש ואמרה האיש כמוני
ותי הם מכעיסים
ותי לא תראו נאם ה׳
וסיף ופנחס בן אלעזר
וסיף ויעלו בני ישראל ויבכו
ונה ויאמר לממך לנשיו
ונה נשים שאננות
לי השמרים הבלי שוא
לי שנאתי השמרים
ילח וזהב הארץ ההיא
ילח והמן כזרע גד
ות אל אוצרות שלג
ות עד נבכי ים
ותיה הלא שמעת למרחוק
ותיה וחברו הלא שמעת
אותני ויבא המלך דוד וישב
אתני וחברו ויבא המלך דוד
ת והיא העלתם הגגה
ת וישכימו ויהי בעלות
ו וישמעו כל שרי
ו וכל ישראל התיחסו
ות ויגידו לדוד לאמר
ות ומלאו הגרנות בר
ויאמר חלילה לי מה׳
וחברו ויאמר חלילה לי מאלהי
ר ככל אשר התהלכתי
ר וחברו בכל אשר התהלכתי
ואם בפתע בלא איבה
מדוע נסחף אביריך
קים ואיש משך בקשת
קים וחברו ואיש משך
ות ותבלענה השבלים
ות וחברו ותבלענה
וב ויאמר ה׳ ההיטב חרה

ההיטב ויאמר אלהים אל יונה
הובשת ויאמר יואב אל מלך
הובשת אתה בקעת מעין
הזמורה ויאמר אלי בן אדם
הזמורה בן אדם מה יהיה עץ
החדר ויאמר אמנון אל תמר
החדר מן החדר תבא סופה
החלות אדני ה׳ אתה החלות
החלות ויאמר המן לזרש
החרימם כי מאת ה׳ היתה
החרימם ויחמל שאול והעם
הטוח ואם ישוב הנגע ופרח
הטוח ואם בא יבא הכהן
הטמאה והיה ביום ההוא אכרית
הטמאה ויבאו הכהנים לפנימה
היד ויאמר ה׳ אל משה היד
היד ויאמר המלך היד יואב
הירא את דבר ה׳ מעבדי
הירא ויספו השטרים לדבר
הילוד ותאמר האשה אשר בנה
הילוד ויען המלך ויאמר תנו
היסופר בקבר חסדך
היסופר לו כי אדבר
היוקח מגבור מלקוח
היוקח ממנו עץ לעשות
הכון לכן כה אעשה לך
הכון והכן לך אתה וכל
הכף ויאמרו שרי הסוכות
הכף ויבאו אל אנשי סוכות
הלזה ותאמר אל העבד מי
הלזה ויאמרו איש אל אחיו
המלך כי כה אמר ה׳ אל שלום
המלך ויהי בימי אחשורש
המזבח ואת מזבח נחשת
המזבח ויאמר מה הציון הלז
המעלה ותקטן עוד זאת בעיניך
המעלה כי באחד לחדש הראשון
המעון ובנית מזבח לה׳
המעון וזרועים ממנו יעמדו
המימה ויאמר ה׳ אל משה השכם
המימה לך אל פרעה בבקר
המושב וכסף משנה קחו
המושב ואם אין לאיש גואל
המשפתים ישׂשכר חמר גרם
המשפתי׳ למה ישבת בין המשפתי׳
המסוה וכבא משה לפני ה׳
המסוה וראו בני ישראל את פני
המשרה כי ילד ילד לנו בן נתן
המשרה למרבה המשרה
המומתים ותקח יהושבע
המומתים וחברו ותקח יהושבעת
המוריה ויאמר קח נא את
המוריה ויחל שלמה לבנות
הנקל ויהי הנקל לכתו
הנקל ויאמר אלי הראית בן
הנראה וירא ה׳ אל אברם
הנראה ויאמר אלהים אל יעקב קום
הנראה ויתאנף ה׳ בשלמה
הנראה בשנת שלש למלכות בלשצאר
הנשמע כי שאל נא לימים
הנשמע ולכם הנשמע לעשות
הנסה או הנסה אלהים לבא
הנסה דבר אליך תלאה
הנחרים הן יבשו ויכלמו כל
הנחרים אך בה׳ לו לאמר
הנגבה ויסע אברם הלוך
הנגבה ויעל אברם ממצרים
השמת ויאמר ה׳ אל השטן
השמת וחברו ויאמר ה׳ אל
הסבבים מצאוני השמרים
הסבבים וחברו מצאוני השומרי׳
העיני אף לא אל ארץ
העיני בשר לך אם כראות
העת ויאמר אליו לא לבי הלך
העת לכם אתם לשבת
העל ויאמר אליהם רב שקה
העל וישמע סנבלט
הפלא לכן הנני יוסף להפליא
הפלא חסידך מושיע חוסים
הפקד ואתה הפקד את הלוים
הפקד עליו רשע ושטן
הפריזי כל אלה ערים בצורות
הפריזי ועכברי זהב מספר
הצפירה באה הצפירה הנה
הצפירה הנה היום הנה באה
הצפוני בני גד למשפחתם

הצפוני ואת הצפוני ארחיק
הצפונה ויבא אתי אל פתח שער
הצפונה ואל הכתף מחוצה
הצבאות ויעש את הכיור
הצבאות ועלי זקן מאד
הקרבה ולאחתו הבתולה
הקרבה והיה העיר הקרבה
הקרבים והלשכה אשר פניה
הקרבים קדש מן הארץ
הקשה ושפטו את העם
הקשה כי אנכי ידעתי
הראתך ואולם בעבור זאת
הראתך ויאמר בן אדם ראה
הראה ויאמר המלך אל צדוק
הראת ויאמר אלי בן אדם
הרבו עלי מוהר ומתן
הרבו באו בית אל ופשעו
הרוגיה כי הנה ה׳ יצא ממקומו
הרוגיה כי רבים חללים הפילה
השמנה ומה הארץ השמנה
השמנה את האבדת אבקש
השנים טובים השנים
השנים ואם יתקפו האחד
השחוטה את הצפור החיה
השחוטה ולקח את עץ ארז
השלשים ואלה שמות הגברים
השלשים ורוח לבשה את
התקועים ועל ידם החזיקו
התקועים אחריו החזיקו
התקועית ותאמר האשה התקועי׳ אל המלך
התקועית וחברו ותאמר
התנין ביום ההוא יפקד ה׳ בחרבו
התנין ואצאה בשער הגיא

א״ב מן חד חד ה׳ בריש

תיבותא בתמיה וסימ׳
האל יעות משפט
האלהים מקרוב אני נאם ה׳
האלהים ויהי כקרא מלך ישראל
האמת שלחו מכם אחד
הבת ויפל אברהם על
הבן יקיר לי אפרים
הבנים לבני עמון כה אמר
הבנהרים חרה ה׳ אם בנהרים
הברכה ויאמר עשו אל אביו
הגוי ואבימלך לא קרב
הגנב רצוח ונאוף
הדרכי ואמרתם לא יתכן
הדרכי ואמרו בני ישראל
ההמיר גוי אלהים והמה
ההמירו ואשקלה להם את הכסף
הות על הרע כפים
הזכיר ואבשלום לקח ויצב
החייתם ויאמר אליהם משה
הטובה ומה הארץ אשר
הטובים עברו כלנה וראו
הינטר לעולם אם ישמר
הים אני אם תנין כי
הכלב ויאמר הפלשתי
הלנצח ויאמר אבנר אל יואב
הלמלך עתה למה תריעו רע
המת וירא דוד כי עבדיו
המדבר הדור אתם ראו דבר ה׳
המערת פריצים היה הבית הזה
הנמצא ויאמר פרעה אל עבדיו
הסכת וידבר משה והכהנים
העבד ישראל אם יליד
העצב נבזה נפוץ האיש
הפניו תשאון אם לאל
הצאן ובקר ישחט להם
הקץ לדברי רוח
הראש׳ ויחר לאבנר מאד על דברי איש בשת
השופט כל הארץ
השמר ויאמר ה׳ אל קין אי
השמרים למען נסו׳ את בני ישראל
התמלוך כי אתה מתחרה
התרים לעב קולך ושפעת
התשלח ברקים וילכו

י״ד זוגין מן ב׳ ב׳ מלין ותרויהון

מן ה׳ בריש תיבותא וסימ׳
האילם המאדמים
המים החיים
המזרק האחד
הבהמה הטמאה

הדם תנקי
האשה הזונה
האשה הנרצחה ב׳ בפסוק
האיש החכם
הלבוש הבדים
המים הרבים
הדברים הטובים
האיש המצרי
הימים הבאים

ח׳ מלין נסבין ה׳ בריש

תיבותא ויו״ד במצעות תיבותא וסימניהון
הקיף וסבתם את העיר
הביא ויתן יהונתן
השיב וישאל לאשה
הקים כה אמר ה׳ צבאות
הגיד ויהי כשמעם
הכנפים במדעך
השמיד הנה עיני אדני ה׳ במלאכה
הכשיר אם כהה הברזל

זוגין מן ג״ג ה׳ברישיהון

קדמא ותנינא ה׳ ותלית׳ וה׳ תמצא נמ׳ במערכת אות הוי״ו כי שם ביתם דאינון מן א״ב מן ג״ג קדמ׳ ותנינ׳ קרחי ותלית׳ נסיב וי״ו

שטה מן ל״א קריין ה׳ וכל

חד וחד לית דכו׳ וסימ׳
צהר תעשה לתיבה
בהם ובארבע עשרה שנה
היי ויברכו את רבקה ויאמרו
וינהו ויהי מיום שבת הארון
הומה וישמע אדניהו
החרס ביום ההוא יהיו חמש
ומהיר והוכן בחסד כסא
המץ יגורו בך נדחי מואב
המסים כקדח אש המסים
נה החמס קם למטה רשע
חומות ופלטו פליטיהם וחיו
שמהו וצבי עדיו לגאון
הלאת תאנים הלאת ולא תצא
הלל כי הלל רשע על תאות
יהל לא תשב לנצח ולא תשכן
יהל אם אראה אור כי יהל
תהל עטישתיו תהל אור
תפץ עברות אפך ראה
יגה גם אור רשעים ידעך
והללו כי מאספיו יאכלהו
והללתם ואכלתם אכל ושבע
הברו החצים מלאו השלטים
הברו סורו סורו צאו משם
הברו נלאית ברב עצתיך
להבר בעת ההיא יאמר לעם
הצו ובני אליאב נמואל
בהצתם ודתן ב׳ בפסוק
בהצתו את ארם נהרים
הצן ובאו עליך הצן רכב
ההרמונה ופרצים תצאנה אשה

י״ו ר״פ משמשין ה׳ ולית

להון זוגא וסימ׳
האנשים האלה שלמים
המלאך הגואל אתי
הכהן המחטא אותה
הקרב את קרבנו
הארץ אשר הכה ה׳
הנגע במת לכל נפש
האיש הרך בך
הנער בא ודוד קם
חשיב עליך ה׳
המנחה החטאת והאשם
הבית הזה אשר אתה בונה
הנפש החטאת היא
המלך יתאבל
הסיר ה׳ משפטיך
היה ה׳ כאויב
הביא בכליותי

ה׳ יתידאין משמשין סופי׳

ה׳ וריש נ׳ וסימ׳
נשחתה וירא אלהים
נעצרה וישב אהרן
נכרתה ופושעים נשמדו יחדו
נהרסה והנה עלה כלו קמשונים

י״ד כתי׳ ה׳ בסו׳ תיבו׳ וקרי׳ ו׳ שורק וסי׳ נמ׳ באיכ׳ סוף א״ב ד׳

א״ב מן חד וחד ומן תרתין

תיבותא דילוג קדמ׳ לא נסיב ה׳ ותנינ׳ נסיב וסימ׳
אשרי איש הללויה אשרי
אשרי האיש אשר לא הלך
אנשי שם ויקומו לפני משה
אנשי השם הנפילים היו בארץ
אחיכם אחד אם כנים אתם
אחיכם האחד ויאמר אלינו האיש
אביה שדה ויהי בבאה ותסיתהו
אביה השדה וחברו דשפטים
אל אבן ועתה שימו נא לבבכם
אל האבן והלוי׳ הורידו את ארון
אל חשן ונתת אל חשן המשפט
אל החשן וישם עליו את החשן
אדמת קדש ויאמר אל תקרב הלום
אדמת הקדש ונחל ה׳ את יהודה
אלהי משפט ולכן יחכה ה׳ לחננכם
אלהי המשפט הוגעתם ה׳ בדבריכ׳
בא אלהים וירא פלשתים כי
בא האלהים ויאמר משה אל העם
באו אנשים ויהי בשנה השביעית
באו האנשים ויבא אלהי׳ אל בלעם
בהעצר שמי׳ ולא יהיה מטר דמלכי׳
בהעצר השמים ולא יהיה דד״ה
בהר קדש את כרוב ממשח
בהר הקדש והיה ביום ההוא יתקע
בערי גלעד וישפט יפתח את יש׳
בערי הגלעד טפינו נשינו מקנינו
בתחתיו׳ ארץ לא נכחד עצמי ממך
בתחתיות הארץ והמה לשואה
בעל אשה אם בגפו יבא
בעל האשה כי ינצו אנשים
בנפש אדם יון ותובל ומשך
בנפש האדם כל הנגע במת
ביד מלאכים ושלחתם אל מלך
ביד המלכים ויקח צמד ובקר
בנות גוים בן אדם נהה על
בנות הגוים קינה היא וקוננות
גבהות אדם עיני גבהות אדם
גבהות האדם ושח גבהות האדם
גדול כנפים ויהי נשר אחד גדול
גדול הכנפי׳ ואמרת כה אמר אדני הנשר הגדול
גיא חרשים ומעונתי הוליד את עפרה
גיא החרשים לד ואונו גיא
גדיי עזים לך נא אל הצאן
גדיי העזים ואת ערת גדיי
הנה שמים כי האמנם ישב דד״ה
הנה השמים כי האמנם דמלכים
הארון ברית ויעמדו הכהני׳ נשאי
הארון הברית ויהי בנסוע העם מאהליהם
הכבש אחד את הכבש אחד דוידבר
הכבש האחד את הכבש האחד דואלה שמות
וימן אלהים ויהי כזרח השמש
וימן האלהי׳ תולעת בעלות השחר
ויבן עיר וילך האיש ארץ
ויבן העיר מסביב מן המלוא ועד הסביב
ונבנתה עיר כה אמר ה׳ הנני שב
ונבנתה העיר הנה ימים באים
ונמסו הרים וחלליהם ישלכו ופגריהם
ונמסו ההרים תחתיו והעמקים יתבקעו
ויצא אחד אל השדה ללקט
ויצא האחד מאתי ואמר
ועץ חיים תחלת ממשכה
ועץ החיים ויצמח ה׳ אלהים מן
וישלח אלהי׳ רוח רעה בין אבימל׳
וישלח האלהים מלאך לירושלם
ושני בנים בימים ההם לא יאמרו
ושני הבנים מה לכם אתם משלים
והיה אלהים ויאמר ישראל אל יוסף
והית האלהים וקראתם בשם אלהיכם
ופר שני ולקחו פר בן בקר
ופר השני ויהי בלילה ההוא
ורך לבב ויקבצו עליו נשים
ורך הלבב ויספו השטרים לדבר
וקטרת סמים ומקטירים לה׳ וקטרת

מערכת אות ההא

וקטרת חסמים ופקדת אלעזר בן
ודקת בשר והנה שבע פרות
ודקות הבשר ותאכלנה הפרות
זרע קרש ועוד בה עשיריה
זרע הקדש כי נשאו מבנותיהם
חיל צבא ועל ידם חיל צבא
חיל הצבא ויהי לתשובת השנה
חשן משפט ועשית חשן משפט
חשן המשפט ונתת אל חשן
יצא דבר בתחלת תחנוניך
יצא הדבר ויען לבן ובתואל
ידעי ים וישלח לו חירם ביד
ידעי הים וישלח חירם באני
יום הוא ועדיך יבא למני
יום ההוא יום לבנות גדריך
יום כפורים וכל מלאכה לא
יום הכפורים אך בעשור לחדש
כי שמים שאו לשמים עיניכם
כי השמים ומי יעצר כח לבנות
כימי שמים ושמתי לעד זרעו
כימי השמים למען ירבו ימיכם
לחת אבן ויתן אל משה
לחת האבן ויאמר ה׳ אל משה
מן בקר וירא חתן משה
מן הבקר ויהי ממחרת וישב
מהר גלעד הנך יפה רעיתי
מהר הגלעד ועתה קרא נא באזני
מעל שמים כי גדול מעל
מעל השמים הללוהו שמי השמים
עצי עולה וישכם אברהם בבקר
עצי העולה ויקח אברהם את עצי
עיר אלהים נהר פלגיו ישמחו
עיר האלהים נכבדות מדבר בך
עד חרמת ויצא האמרי הישב
עד החרמה וירד העמלקי
עם קדש ואשמע את האיש
עם הקדש וקראו להם עם הקדש
עם אלהים ותאמר האשה ולמה
עם האלהים ויתיצבו פנות כל העם
פני פרכת וטבל הכהן את אצבעו
פני הפרכת וחברו וטבל הכהן
פרי בטן ויחר אף יעקב ברחל
פרי הבטן הנה נחלת ה׳ בנים
פיח כבשן ויאמר ה׳ אל משה ואל
פיח הכבשן ויקחו את פיח
קדש אלהים את כרוב ממשח
קדש האלהים עתה תנו לבבכם
ראשית גוים וירא את עמלק
ראשית הגוים הוי שאננים בציון
שני גוים ויאמר ה׳ לה שני
שני הגוים יען אמרך את שני
שבתת שנים וספרת לך שבע
שבתת השנים שבתת שנים ב׳ בו

י״ד זוגין קדמא לא נסיב ה׳

ותנינא נסיב ה׳ בחד ענינא וסימ׳
עבתת ונתת את שתי
העבתת ויתנו את שתי
כבשן ויאמר ה׳ אל משה ואל
הכבשן ויקחו את פיח
זיפים ויעלו זיפים
הזיפים ויבאו הזיפים
שלום ויאמר המלך
השלום ויאמר המלך
מעכת ויעבר בכל שבטי ישראל אבלת
המעכה ויבאו ויצורו עליו באבלה
אדם עיני גבהות
האדם ושח גבהות
ספר ואקח את ספר
הספר ואתן את הספר
עיר ונבנתה עיר חנה ימים
העיר ונבנתה העיר לה׳
רעים לכן רעים שמעו את דבר ה׳
הרעים לכן הרעים שמעו דבר ה׳
אל שער ושער לחצר הפנימי נגר
אל השער ושער לחצר הפנימי דרך
שמים ויגידו שמים
השמים הגידו השמים
אבות אלה ראשי אבות לתלדתם ראשים דר״ה
האבות אלה ראשי האבות ללוים
כהן ויאמר התרשתא לחם אשר קרמא
הכהן וחברו ויאמר התרשתא
פרות שבע פרות
הפרות ושבע הפרות

א״ב מן חד חד מפיק ה׳

בסוף תיבו׳ וסימ׳
אוה כי בחר ה׳ בציון
בזה לכן כה אמר ה׳ הנני נתן
נשמה חזה הוית באדין מן קל מליא
דודה מי זאת עולה מן המדבר
השה כי השה אלוה חכמה
והודעתה בנאדם התשפט התשפט
וגלה והנה מנרת זהב כלה
והשקה את המים והיתה
זכורה ונתנה ה׳ אלהיך בידיך
חכה כי נפת תטופנה שפתי
טבחה טבחה טבחה מסכה
ימה הנני רב את ריבך
כבכורה והיתה ציצת נובל
לחננה כי עת לחננה כי בא
מרה ארוכה מארץ מדה
מכרה אשת חיל מי ימצא
נצה ובגפן שלשה שריגים
שימה ועתה כתבו לכם את
ענה ונתן האיש השכב עמה
עצה כי תצור אל עיר
פנה עבר בשוק אצל פנה
צרה ברך אברך
קנה כצפור נודדת מן
ראה אז ראה ויספרה
שביה והסירה את שמלת
תלה כה אמר ה׳ הנני שב

י״א זוגין מן חד חד

מפיק ה׳ וחד לא מפיק וסימ׳
מכרה אשת חיל מי ימצא
מכרה ויאמר יעקב מכרה
ושערה וראה הכהן והנה
ושערה ואם בהרת לבנה היא
לרבעה ובכל בהמה לא תתן
לרבעה ואשה אשר תקרב אל
מעונה אמרתי אך תראי
מעונה אלהי קדם ומתחת
נצה ובגפן שלשה שריגים
נצה כי לפני קציר כתם
ואתננה והיה סחרה ואתננה
לאתננה והיה מקץ שבעים שנה
רבבה הנני אליך נאם ה׳ צבאות והבערתי
לרבבה דדן רכלתך בבגדי
חילה הנה ה׳ יורישנה
לחילה שיתו לבכם לחילה
ככיכורה והיתה ציצת נובל
כביכורה כענבים במדבר
חכה כי נופת תטופנה
חכה ואליהוא חכה את
ערכה לא ידע אנוש
ערכה אם תוכל השיבני

י״ח מלין לא מפקין ה׳ בסו׳

תיבו׳ וממעין בהון וסימ׳
ותחמרה ולא יכלה עוד הצפינו
הוסדה הנני ממטיר כעת מחר
עונה כי דבר ה׳ בזה
חלכה אשר לא הוריש את
עתה ומשם עבר קדמא
צדה ואני שלשת החצים
בבואה את קומי לכי לביתך
אנחתה חזות קשה הוגד לי
מוסדה והיה כל מעבר מטה
ורחמה אשר לא מותתני מרחם
באמה הנה כל המשל עליך
למינה והיה יעמדו עליו דוגים
חלאתה לכן כה אמר אדני ה׳ אוי עיר הדמים
תמונה וגם שם עיר המונה
הראשה מי אתה הר הגדול
משכמה כתפי משכמה תפול
בה לכן דבר אתם ואמרת

ז׳ זוגין חד נסיב ה׳ וחד ב״ה

ולית להון זוגא וסימ׳ נמ׳ במערכ׳
אות הבי״ת באלפא ביתא מן חד
וחד חד חסר ב׳ וחד נסיב ב׳

ה׳ מלין יהידאין לא מפקין

ה׳ בסוף תיבותא וסימ׳ נמ׳ סוף סדר וישלח

א״ב מן חד חד וא׳ חד

והא׳ ול׳ דכו׳ וסימ׳
ואחרון ואני ידעתי גאלי חי
והאחרון כי לא מועף לאשר
ואהל וחשבה ואהל וברכיה
והאהל ומשמרת בני גרשון
ואלפים צאנה ואלפים כלם
והאלפים והעירים עבדי האדמה
ובקר וראיתם את כבוד ה׳
והבקר ומראה הערב והבקר
וגוים ובאו עמים רבים
והגוים כי הגוי והממלכה
וגבהים אם עשק רש וגזל
והגבהים הנה האדון ה׳ צבאות מסעף
וגבה עדת נא גאון וגבה
והגבה והאולים אשר על פני
וגבות כי רם ה׳ ושפל יראה
והגבות כה אמר אדני ה׳ הסר המצנפת
ודל חכם בעיניו איש
והדל העשיר לא ירבה
והרם כה אמר אדני ה׳ הסר המצנפת
וההרים ואשוב ואשא עיני והנה ארבע
וחצר הגדולה סביב שלשה
והחצר וירם כבוד ה׳ מעל הכרוב
וחטים משכב וספות וכלי
והחטים ויאמר ארנן אל דוד
וחכמים אנשי לצון יפיחו
והחכמים כי את כל זה נתתי
ומלא ולנפתלי אמר
והמלא ובאת וסגרת הדלת
ומשחית עלה אריה מסבכו
והמשחית ותהי חרדה במחנה
ומשלח יפיח כזבים עד שקר
והמשלח את השעיר לעזאזל
ונגע לא תאנה אליך
והנגע וראה הכהן אחרי הכבס
ושטן הפקד עליו רשע
והשטן ויראני את יהושע
ועירים גמלים מיניקות
והעירים והאלפים והעירים
ופרה ודוב תרעינה
והפרה והעוים והפרה
וצרעת נעמן תדבק בך
והצרעת ויזעף עזיה בידו
וקדש ואשמעה אחד
והקדש ואחר השבעים ששים
ורגלים עינים הייתי לעור
והרגלים וילכו לקברה ולא מצאו
ושיר כי בימי דוד
והשיר וכל הקהל משתחוים
ושופט ויאמר מי שמך לאיש
והשופט על הרע כפים
ותבן ועתה לכו עבדו
והתבן והשערי׳ והתבן לסוסים
ותרומה והיה לאהרן ולבניו לחק
והתרומה היקבע אדם אלהים
ותורות ועל הר סיני ירדת
והתורות אלה החקים והמשפטי׳

אלין מלין חד נסיב ה׳ וחד

וה׳ ולית לחון זוגא וסימ׳
הטי ותיה הנער אשר אמר
והטי שמעי בת וראי
הקריבה מים שאל חלב נתנה
והקריבה ואם נפש אחת תחטא
הכשבים ואם מן הצאן קרבנו
והכשבים הפריד יעקב
הוריד ויקצץ המלך אחז
והוריד לכן כה אמר ה׳
האנפה ואת החסידה
והאנפה והחסידה והאנפה
היך ויירא דויד את האלהי׳ דד״ה
והיך יוכל עבד אדני זה
הכו ויצו אבשלום את נעריו
והכו ולאלה אמר באזני
הטהרו כי מרבית העם
והטהרו וכה תעשה להם לטהרם
הטהרו כי הטהרו הכהני׳ והלוים
והטהרו ויאמר יעקב אל ביתו
הערבים והיה מהנחל תשתה
והעורבים מביאים לו לחם ובשר
הילדה ויאמר שכם אל חמור
והילדה ואל עמי ידו גורל
הגרזן היתפאר הגרזן
והגרזן והבית בהבנתו
הגה כי כל ימינו פנו
והגה שמעו שמוע ברגז
הישרה שמעו נא זאת ראשי
והישרה גם אנכי חלילה לי מחטא
הביט הוי משקה רעהו מספח
והביט טהור עינים מראות
הוריתיך בדרך חכמה הורתיך
והורתיך ועתה לך ואנכי אהיה
השיגה או דודו או בן דודו
והשיגה ואיש כי לא יהיה לו גואל
הדל ויאמר אליו בי אדני
והדל העשיר לא ירבה
המשנים ועמהם אחיהם
והמשנים ויחמל שאול והעם
הפשיט כבודו מעלי הפשיט
והפשיט את העולה ונתח
החייתם ויאמר אחי בני אמי הם
והחייתם את אבי ואת אמי
הצליחה אנא ה׳ הושיעה
והצליחה אנא ה׳ תהי נא אזנך
החזיקי מי מצור שאבי לך חזקי
והחזיקי קומי שאי את הנער

א״ב מן ב״ב וה׳ בריש

תיבותא וסימ׳
והאבן וירא והנה באר בשדה
והאבן הזאת אשר שמתי מצבה
והאחזו ואתנו תשבו והארץ
והאחזו ואך אם טמאה ארץ
והאבות הבנים מלקטים
והאבות ונפצתם איש אל אחיו
והאמה מזה
והאמה מזה ב׳ בפסוק
והביטו והיה כצאת משה
והביטו ושפכתי על בית דוד
והבור ויקחהו וישליכו אתו
והבור אשר השליך שם ישמעאל
והבאים זכר ונקבה מכל
והבאים והיהודים והסגנים מאה
והביאותיו ועבדי כלב עקב
והביאותיו והנה לא עלתה כי
והביאותיך ועלית על עמי ישראל
והביאותיך ושובבתיך
והבגד כי יהיה בו נגע צרעת
והבגד או השתי או הערב
והגישו אדניו אל האלהים
והגישו אל הדלת ב׳ בפסוק
והגדול על הרע כפים
והגדול אלה מבני גד ראשי
והגלגל והלך מדי שנה בשנה
והגלגל ואל תדרשו בית אל
והדת הרצים יצאו דחופים
והדת הרצים רכבי הרכש
והדגה אשר ביאר תמות
והדגה אשר ביאר מתה
וההיכל ומדד ארך הבניין
וההיכל שערי הנהרות נפתחו
והורד המשכן ונסעו
והורד ועבר בים צרה
והושיע כעת מחר אשלח
והושיע ה׳ את אהלי יהודה
והושיעה וישלחו אנשי גבעון
והושיעה פנה אלי וחנני תנה
והושיעם וכי הקים ה׳ להם
והושיעם ה׳ אלהיהם ביום ההוא
והוספתי דברתי אני עם לבי מלעיל
והוספתי על ימיך חמש עשרה מלרע
והוספתי וגדלתי והוספתי
והוספתי ואני תמיד איחל
והחזיקה כי ינצו אנשים יחדו
והחזיקה בו ונשקה לו
והטבנו ויאמר משה לחובב
והטבנו והיה כי תלך עמנו
והיכל מיום אחד לחדש השביעי
והיכל האמר לכורש רעי וכל
והך ויאמר ה׳ אל משה נטה
והך ואתה בן אדם הנבא והך
והכני הצילני נא מיד אחי
והכני אם יוכל להלחם
והלבונה ואומרה ויטהרו הלשכות
והלבונה ובהם ממנים על הכלים
והמתה את העם הזה
והמתה עתה לך והכית את עמלק
והמגדל פלל בן אוזי מנגד המקצע
והמגדל והנתיני׳ היו יושבי׳ בעפל
והמזבח נשפך וישפך הדשן
והמזבח וימד את החצר ארך
והמוריגי׳ ויאמר ארונה אל דוד
והמוריגי׳ ויאמר ארנון אל דוד
והמואבים כאשר עשו לי בני עש[ו]
והמואבים רפאים יחשבו גם ה[ם]
והנכם ה׳ אלהיכם הרבה
והנכם ואתם הרעתם לעשות
והנשיאם הביאו את אבני
והנשיאם וישב פנחס בן אלעזר
והשיאו אתם עון אשמה
והשיאו ואם אל עיר יאסף
והעל מלעיל ויאמר ה׳ דצפרד[ע]
והעל קח את אהרן ואת
והעבבה והירדן וגבול מכנרת
והערבה עד ים כנרת
והפשתה והשערה נכתה
והפשתה גבעול ב׳ בפסוק
והפלה ה׳ בין מקנה
והפלא ה׳ את מכותך
והצל וישאל דוד בה׳ לאמר
והצל ומאז באתי אל פרעה
והצעיר וישבו לפניו הבכור
והצעיר הקטן יהיה לאלף
והקול נשמע בית פרעה
והקול ואין העם מכירים
והקרוב הרחוק בדבר ימות
והקרוב אליו כרשנא שתר
והקסמים והיתה ידי אל הנביאים
והקסמים כי התרפים דברו און
והרגוני ויאמר אברהם כי אמרת[י]
והרגוני אם יעלה העם הזה
והרבה למען למוג לב
והרבה יחל ישראל אל ה׳
והרבה והוא רחום יכפר
והרבה אשר בשערת ישופני
והרה ויער אלהי ישרא׳ דפול דר׳
והרה הנה יחבל און והרה
והראש אחד יפנה דרך
והראש ב׳ בפסוק
והשכים אבשלום ועמד
והשכים ויהי כי הקיפו ימי
והשמש וירדפו יואב ואבישי
והשמש וישכימו בבקר והשמ[ש]
והשלחן ושמת את השלחן
והשלחן ומשמרתם הארון
והשלום כה אמר ה׳ צבאות צ[ום]
והשלום בריתי היתה אתו
והשמים ויהי עד כה ועד כ[ה]
והשמים כי זרע השלום והג[פן]
והתודה וסמך אהרן את שתי
והתודה והיה כי יאשם לאחת
והתודו את עונם ואת עון
והתודו את חטאתם
והתנחלתם אתם לבניכם אחרי[כם]
והתנחלתם את הארץ בגורל
והתאנה הגפן הובישה
והתאנה העוד הזרע במגורה
והתורה ויאמר ה׳ אל משה ע[לה]
והתורה ואת החוקי׳ ואת המשפ[טים]

חד מן כ״א מלין דכתיב כ[ה]

בסוף תיבותא וודייא וסימ׳
ואמדככה הביאה לי ציד ועש[ה]
ובכה ובעמך ובכל עבדיך
ידכה והיה לאות תנינא
כמכה מי כמכה באלים
כמכה ב׳ בפסוק
אתכה ותראני האתון
עמכה ותאמר בי אדני חי נפ[שך]
בכה כי בכה ארוץ גדוד דשמו[אל]
ימצאכה חי ה׳ אלהיך אם יש[]
נעצרכה ויהי בשביעית ויאמ[ר]
הנכה ויען השליש אשר למ[לך]
יענוכה ודברת אליהם את כ[ל]
בשמכה כה אמר ה׳ צבאות []
הראתכה וידבר אלי האיש
פחכה התרפית ביום צרה
תנצרכה מזמה תשמר עליך
לחלכה ישב במארב חצרים
חלכה ראיתי כי אתה עמל
כפכה אחור וקדם צרתני
בכה כי אליך ה׳ אדני עיני ב[ך]
יברכוכה יודוך ה׳ כל מעשיך

ג׳ זוגין חד נסיב ה׳ וח[ד]

נסיב לה׳ ולית לחון זוגא וסי[מ׳]
הניח והיה ביום הניח להניח

ית וראשית כל בכורי
לים לא יתיצבו
ללים אמרתי להוללים
ייעך ויענך וירעיבך
ריעך קושט אמרי אמת

הסר ה׳ בריש תיבותא

יין וסי׳ נמ׳ בשמואל ב׳סי׳ כ״ג

והילופיהון ז׳ נסבין ה׳

׳תיבות׳ ולא קריין וסימניהון
נית ויען דוד ויאמר הנה
מון קדמא ויען אחד מעבדיו
ויאמר ויקחו נא
לח הוא הכה את אדום
פר תנינא ותהי לכם חזות
פרים תנינא ותכתוב ספרים
בשם אחאב
חבות ויקח עבד מלך את
האנשים
נפים גם במדעך מלך

׳ מלין חס׳ ה׳ באמצע

בותא וקריין וסימניהון
הבו ויהי ככלותו לדבר אל שאול
יד וישב יהורם המלך להתרפא
ימל עד יערה עלינו רוח

והילופיהון ה׳ כתיב ה׳

וצעות תיבותא ולא קריין
וסימניהון
שדה ויקם המלך לילה
חפזם וילכו אחריהם עד הירדן
תקיף מה שהיה כבר נקרא
הסכל וגם בדרך כשהסכל
שמם על הר ציון שהשמם

ט חס׳ ה׳ בסוף תיבות׳

וקריין וסימניהון
רב ואקח את אביכם
ג וישכימו ויהי בעלות
ם ויתנם ביד הגבעונים
כאשר היה עם
ית נבלת אזבל כדמן
יא הגידו האותיות לאחור
אנכי בראתי חרש
א והיה כעץ שתול
עש ויאמר גדליהו בן
עגב עליהם למראה עיניהם
מש ומן המדה הזאת תמוד
כבר עלו ההר והבאתם עץ
רבע שלשה המה נפלאו
ע זממה שדה ותקחהו
יל טעמה כי טוב סחרה
ן שבנה בנתי לכן כי
דע ואני אמרתי אגלה
ת עונותינו לנגדך
רא ויחי איוב אחרי זאת
יל קומי רני בליל
ביט זכור ה׳ מה היה לנו
שוב השיבנו ה׳ אליך
ת הגדת היום את אשר
ת הלא את סכת בעדו
ת כי גם פעמים רבות
ת תנינא אתה הוא ה׳ לבדך את
ות ונפשי נבהלה מאד
ת פתוחיה יחד בכשיל
ת ואמר לבלה ניאופים

ילופי׳ כ׳ מלין כתיבן ה׳

סוף תיבו׳ ולא קרי׳ וחד פלוגתא
עלותי וסימניהון
ראה בשלל אדרת שנער
ובאה אתכם אל ארץ האמרי
ריה דוב אורב הוא לי
אריה ובניהו בן יהוידע דשמואל
עה שונא טוב ואוהבי רע
רעה ועשה הרעה
אה אומללת יולדת השבעה
את והכה את ארץ מצרים
וה ויצא עוד קוה המדה
קוה ויעש את הים מוצק
דמלכים
קוה לכן כה אמר ה׳ שבתי
מצאה ואם לא השחוק היה
תראה ואמר אחרי עשותה
זאתה ונתתי את הבית הזה
בשילה ואת
נשה ותאמר נעמי לשתי

אלה ואמר לה אלה מאניא
פקחה הטה אלהי אזנך ושמע
הרבה הרבה כבסני מעוני
ורעה רעך ורעה אביך
אהביה אני אהביה אהב
צידה פלוגתא דרב נחמן ועתה
שא נא כליך
חד מןי״ד מלין דכתי׳ ה׳ בסוף וקרי׳
ו׳ וסי׳ נמס׳ באיכה סוף א״ב ד׳

ט״ו זוגין חד קרי ח׳ וחד

קרי ה׳ ולית דכ״ו וסימניה׳ נמס׳
בד״ה א ריש סימן ח׳

ה׳ זוגין מן ב״ב חד כתיב ה׳

בסוף תיבות׳ וחד כתיב י׳ וסים׳
נמסר במשלי סימן י״ט

ב׳ כתיבן ה׳ במצעות תיבו׳

וקרי׳ כ׳ וסימניהון
מעלליהם בית דוד כה אמר
עליהם נופו נודו מאד
ברכב רכבי עליתי דמלכים לא
קרי כף

זוגין דלא נסבין ה׳ בריש

תיבותא וסימניהון נמסר בסדר
תרומה לחם פנים ל׳ דכו׳

ו׳ זוגין דמיין חד מיעוט חד

רבוי ונסבין ה׳ בסוף תיבותא
סימני׳ נמסר בסדר נשא

א״ב מן חד וחד הד א׳ וחד

הא וכולהון לית דכוות׳ וסימניהון
אמן ויהי אמן את הדסה
האמן האנכי הריתי את כל העם
אשמם ואטמא אותם במתנותם
האשמם אלהים יפלו ממעצותיה׳
אמר כה אמר אדני ה׳ יען אמר
מואב ושעיר
האמר למלך בליעל
אמרות והנה כל הנשים אשר
נשארו
האמרות שמעו הדבר הזה פרות
הבשן
ארורה ולאדם אמר כי שמעת
הארורה ויבא ויאכל וישת ויאמר
פקדו נא את
בחר ויחר אף שאול ביהונתן
הבחר ויאמר ה׳ אל השטן יגער
גדלות ומי כעמך ישראל דד״ה
הגדולות ה׳ בעבור דברך וכלבך
דד״ה
דודאים וילך ראובן בימי קציר חטים
הדודאים נתנו ריח
דברים וישב מימים לקחתם
הדברים ויצא האמרי הישב בהר
הפוכה אפרים בעמים הוא
ההפוכה ויגדל עון בת עמי
חלמיש ההפכי הצור אגם מים
החלמיש המוליכך במדבר הגדול
כושית ותדבר מרים ואהרן
הכושית במשה ב׳ בפסוק
מליץ אם יש עליו מלאך
המליץ והם לא ידעו כי שמע
מתה מלרע ותרא רחל כי לא ילד׳
המתה ויאמר לא ארעה אתכם
משלש ויאמר אליו קחה לי
המשלש ואם יתקפו האחד
מנח רחב הקיר אשר לצלע
המנח ופתח הצלע למנח
מקטרות ויענו את ירמיהו כל
המקטרות ויקמו ויסירו את
מנאפת כן דרך אשה מנאפת
המנאפת האשה המנאפת
מתאבלים ויעבירהו עבדיו מן
המתאבלים שמחו את ירושלם
מריקים ויהי הם מריקים שקיהם
המריקים ויען שנית ויאמר לו
נסוגים מדוע ראיתי המה חתים
הנסוגים ואת הנסוגים מאחרי ה׳
נקראים בליל׳ ההוא נדדה שנת
הנקראים שמעו זאת בית יעקב
נקדות תורי זהב נעשה לך
הנקדות ויסר ביום ההוא את
שיחים בין שיחים ינהקו
השיחים ויכלו המים מן החמת
ספדים על שדים ספדים

הספדים גם מגבוה יראו וחתחתי׳
פתחים ליד שערים לפי קרת
הפתחים וכל הפתחים והמזוזות
ציון ועברו העברים בארץ
הציון ויאמר מה הציון הלז
צאים ויהושע הי׳ לבוש
הצאים ויען ויאמר אל העמדים
צביעים חדיד צביעים
הצביעים והראש אחד יפנה דרך
קינים ויפרש אתה לפני והיא
והקינים ומשפחו׳ ספרי׳ ישבו כתב
שטר אשר אין לה קצין
השטר ויהי לעזיהו חיל
שקר ויהי דבר ה׳ אלי לאמר
השקר גם מגבוה יראו
שוקים דליו שוקים מפסח
השוקים יככה ה׳ בשחין רע על
שאלתיהו ותבא האשה ותאמר
השאלתיהו גם אנכי השאלתיהו לה׳
תצוד כי בעד אשה זונה
התצוד ללביא טרף ותית

א״ב מן הד חד מלעיל וקמץ

לפניה משמשי׳ ה׳ בסוף תיבות׳
וסימני׳
אלכה אני אמרתי בדמי ימי
אשלמה ואני בקול תודה אזבחה
אגורה באהלך עולמים
אנוסה ויסר את אופן מרכבותיו
אעופה מי יתן לי אבר
בוערה כולם מנאפים כמו תנור
ברותה חמת ברותה סופרים
גתה ויקם שמעי ויחבש
גתימה ויברחו האברותים
דתינה ויאמר האיש נסעו מזה
הברה ויקחהו וישליכו אתו
וזעקה ותקח תמר אפר על
זבולה שמש עמד זבולה
חרבה ומשה היה רועה
וטהרה ואם לא תמצא ידה
ירשה ולנפתלי אמר נפתלי
כפרה ויבאו מנגב לגבעה
לחכה ותפל אש ה׳ ותאכל
מינוחה וירד מינוחה עטרות
נשחתה וירא אלהים את
נעצרה וישב אהרן אל משה
נעדרה דרשו מעל ספר ה׳
נעמה וירא מנוחה כי טוב
נכרתה ופושעים נשמדו יחדו
נהרסה והנה עלה כולו קמשוני׳
ספרה ויהי מושבם ממשא
עזבה ואת תזנותיה ממצרים
פורת א ואת פורתא
פרמשתא ואת פרמשתא
פשוטה חרדו שאננות
צעירה ויעבר יורם צעירה
צלחה צדיק אתה ה׳ כי אריב
ציונה שאו נס ציונה
קרבה לא שמעה בקול
רעננה בלא יומו תמלא
שבתה למלאו׳ דבר ה׳ בפי ירמי׳
תבואתה וממגד ארץ ומלואה

א״ב וי בריש׳ הו

בסוף וסימניהון
ויאספהו ל׳ ותהי המלחמ׳
ויבזהו ל׳ ובני בליעל
ויבשהו ל׳ גוער בים
ויגרשהו ל׳ וילך דתהלים
וידקרהו ל׳ נערו וימת
ויהפכהו ל׳ ויבא גדעון
ויזבחהו ל׳ וישב מאחריו
ויחזקהו ל׳ במסמרים לא
ויחפרהו ל׳ המחכים למות
ויטמאהו ל׳ ויפן יאשיהו
ויטמנהו ל׳ ויפן כה וכה ויך את
ויטעהו ל׳ ויבן מגדל בתוכו
ויכלוהו ל׳ שפוך חמתך דירמי׳
וילבישוהו ל׳ בגדים דזכריה
וילמדהו ל׳ בארח משפט וילמדהו
וילכדוהו ל׳ ויבקש את אחזיהו
וימררהו ל׳ ורבו וישטמהו
ויניפהו ל׳ תנופה לפני
וינתחהו ל׳ ויתנו לנו שני׳ פרים
ויסערהו ל׳ ישאהו קדים
ויסירהו ל׳ מלך מצרים
ויעבירהו ל׳ ואבנר בן נר

ויעבירהו ל׳ עבדיו מן המרכבה
ויעדהו ל׳ ויבאו שני האנשים
ויעדהו ל׳ הושיבו שנים אנשים
ויעזרהו ל׳ האלהים על
ויעוללהו ל׳ ויפנו וינוסו
ויעצימהו ל׳ ויפר את עמו
ויעצרהו ל׳ וימצא מלך
ויפעלהו ל׳ חרש ברזל
ויפתחהו ל׳ שלח מלך
ויצילהו ל׳ וישמע ראובן
ויצפהו ל׳ זהב טהור
ויקדשהו ל׳ וישחט ויקח משה
ויקנאהו ל׳ ויפה עשיתיו
ויראהו ל׳ בני הנביאים
וירדהו ל׳ אל כפיו
וירידהו ל׳ וישלח המלך
וישאלהו ל׳ האיש לאמר מה
וישחטהו ל׳ ויחטאהו כראשון
וישטמהו ל׳ בעלי חצים
וישכחהו ל׳ ולא זכר שר
וישלחהו ל׳ מעמק חברון
וישנאהו ל׳ אחר הדברים
וישקוהו ל׳ איש מצרי
וישיתהו ל׳ על ארץ מצרים
ויתירהו ל׳ שלח מלך

מלין דמשמשין הו בסוף

ולית להון זוגא וסימניהון
ואנוהו ל׳ זה אלי ואנוהו
וארוממנהו ל׳ שניהם בפסוק
יבוננהו ל׳ יצרנהו כאשון
יצרנהו ל׳ ב׳ בפסו׳
משיתיהו ל׳ ויגדל הילד
ועשיתהו ל׳ לי ולבני
יעברנהו ל׳ האותי לא תיראו
אחקרהו ל׳ אב אנכי לאביונים
רוממתהו ל׳ מים גדלוהו
מוטהו ל׳ ועתה אשבור
ישפטהו ל׳ ואת תורתי ואת
ועתליהו ל׳ אם אחזיהו
השכירהו ל׳ כי על ה׳ הגדיל
והפיצהו ל׳ סביב בעתהו
אשביעהו ל׳ ארך ימים
ואראהו ל׳ בישועתי ב׳ בפסו׳
ילדתיהו ל׳ האנכי הריתי
ומעלותיהו ל׳ פנות קדים
מאסתיהו ל׳ ויאמר חלילה לי
שקוינוהו ל׳ מצאנו ראינו
והגעתיהו ל׳ והסירתי את
והשימתיהו ל׳ ונתתי פני
והביאותיהו ל׳ ופרשתי עליך
גרשתיהו ל׳ ואתנהו ביד
העירותיהו ל׳ אנכי העירותי
בקשתיהו ל׳ פתחתי אני
ונטעתיהו ל׳ ולא ירגז עוד
והשפילהו ל׳ ראה כל גאה
שנאתיהו ל׳ ויאמר מלך
ואטמנהו ל׳ ואלך ואטמנהו
אכלתהו ל׳ הנה בהיותי תמים
ותזבחהו ל׳ ותלש ותפהו מצות

ג׳ פסו׳ מן ג׳ מלין מורדפי׳

מפקין ה׳ וסי׳ מזוני דשבת בהכנה
וביאורם
שארה כסותה
חדשה ושבתה
הכינה וגם חקרה

הא

הא ג׳ וסימני׳ נמסר בסוף
פרשת ויגש וביחזקאל
סימן י״ו ובדניאל סימן ב׳

הב

והבל ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ בראשית
ובישעיה ריש סי׳ מ״ט
ותבט ג׳ וסי׳ נמ׳ בישעי׳ סי׳ כב
תביט ה׳ וסימניהון נמ׳ בפ׳ וירא
בהבליהם ג׳ וסימניהון נמ׳ בפ׳
האזינו ובמלכים א׳
סימן י״ו

הג

ויגד כ״ד וסימניהון
לאברהם ויהי אחרי
לרבקה ויגד לרבקה את
ללבן ויגד ללבן ביום השלישי
לתמר ויגד לתמר לאמר
ליהודה ויהי כמשלש חדשים
למלך ויגד למלך מצרים
ליהושע ויגד ליהושע לאמר
מארבים וישימו לו בעלי שכם
לאבימלך ויגד לאבימלך כי
התקבצו
הכרמלה וישכם שמואל לקראת
לשאול ויגד לשאול לאמר הנה
דוד בניות
קעילה ויגד לשאול כי בא דוד
גת ויגד לשאול כי ברח דוד
ברך ויגד למלך דוד לאמר
ויאסף ויגד לדוד ויאסף
וחבירו ויגד לדוד ויאסף
בוכה ויגד ליואב הנה המלך
עשתה ויגד לדוד את אשר
לשלמה ויגד לשלמה לאמר הנה
אדניהו
כי נס יואב ויגד למלך שלמה
לשלמה ויגד לשלמה כי הלך
שמעי
איכה ויאמר לכו וראו
דמשק ויבא אלישע דמשק
לבית דוד ויגד לבית דוד
ויגד ג׳ רפין וסימ׳ נמס׳ בשפטים
סימן י״ד
ויגידו ד׳ רפי׳ וסי׳ נמ׳ בשמואל
סי׳ כ״ח וישעיה סימן י״ט
ויגידו ד׳ חסרי׳ וסימניהון נמסר
בפרשת תולדות ובמלכים
ב׳ סוף סימן י״ח
ואגד ב׳ חסרי׳ וסימניהון ואגד
לכ׳ היו׳ ולא ואגד לך דד״ה
ותגד ג׳ מ״ל וסימניהון נמ׳ בפ׳
וישמע יתרו
הגד הגד ב׳ וסימניהון הגד הגד
לעבדיך
הגד הגד לי את אשר עשיתה
ולא הגיד ג׳ וסימניהון
ותצלח עליו רוח
וירדהו אל כפיו
ויי העלים ממני
הגו ב׳ וסי׳ נמ׳ בישעי׳ סימן נט
הוגה ג׳ ב׳ מ״ל וסימניהון
בשמואל ב׳ סי׳ כ׳
ובאיכה בא״ב ג׳
ההגריאים ג׳ ב׳ מ״ל וא׳
חסר וסימניהון
ובימי שאול עשו מלחמה
ויעשו מלחמה עם ההגריאים
ויעזרו עליהם וינתנו בידם

הד

הדפו ב׳ וסי׳ נמ׳ בסדר מסעי
הדורם ד׳ ג׳ מ״ל וא׳ חס׳ וסי׳
ואת הדורם ואת אוזל
וחברו דד״ה
וישלח את הדורם בנו
וישלח המלך רחבעם בתר׳ חס׳
הודו ה׳ וסי׳ נמ׳ בירמי׳ סי׳ כ״ב
להודות ליי ג׳ חסרי׳ כי טוב וסי׳
ושאר הברורים
בצאת לפני החלוץ
ביום ההוא אז נתן דויד
וב׳ הודו לה׳ חס׳ כי טוב וסימני׳
בד״ה ב׳ סימן כ׳

הו

והוא ל״ג ר״פ וסימניהון
והוא יהיה פרא אדם
והוא עבר לפניהם
והוא אשה בבתוליה יקח
והוא שב מן הפסילים
והוא יצא ועבדיו באו
והוא מדבר עמם
והוא גם בן חיל
והוא הכה את איש מצרי
וחבירו דד״ה
והוא הכה את האיש
והוא הולך במדבר דרך יום
והוא בא ויעמד אל אדניו
והוא לא כן ידמה
והוא הפיל להם גורל
והוא עם בזוי ושסוי הפח
והוא מחולל מפשעינו
והוא

והוא את כל אלה עשה
והוא במלכים יתקלס
והוא יבנה את היכל יי
והוא נלחם עם מלך בבל
והוא הקטיר בגיא בן הנם
והוא יחזקיהו סתם
והוא העביר את בניו באש
והוא ישפט תבל בצדק
והוא כחתן יוצא
והוא רחום יכפר
והוא יפדה את ישראל
והוא כרקב יבלה
והוא לקברות יובל
והוא מלא בתיהם טוב
והוא באחד מי ישיבנו
והוא ישקיט ומי ירשיע
והוא מסבות מתהפך
והוא מהשנא ערניא

ז׳ פסו׳ והוא והוא וסימני׳

נמסר בשפטים סימן י״ז. ומלכים א׳ סימן י״ט והושע סימן ז׳

ה׳ פסו׳ הוא הוא וסימני׳

ויגד יעקב לרחל כי
הוא יורה הנה הוא תפוש
כי תאמר הן לא ידענו
ובית אל לא תוסיף להנבא
כי הוא בין אחים יפריא

ג׳ פסו׳ מן ז׳ מלין ג׳ מבא וג׳

מכא והוא במצע וסימניהון נמסר בישעיה סימן ל״ב

י״א והוא ולית להון זוגא

וכל קריא הוא וסימניהון
והוא אמר ואלישע ישב
והוא יעשה גל על יי דרכך
והוא לבדו ויאמר לא ירד
והוא יתן מאשר שמנה
והוא צוה ויאמר שלחני
והוא שם ויאמר המלך
והוא הולך ודוד עולה
והוא הלך במדבר דרך יום
והוא בא ויעמד אל אדניו
והוא עולה ויעל משם
והוא יבנה את היכל יי

ה׳ פסוקים והוא והוא וסימ׳

נמסר בד״ה ב׳ סימן כ״ב

הוא דמטעין דסבירין היא

ה׳ וסי׳ נמסר בפרשת תצוה

הואיל ג׳ וסי׳ נמס׳ בסד׳ דברים
הואל ד׳ וסימניהון נמ׳ בשפטי׳ סי׳ י״ט
ויאל ז׳ ה׳ מ״ל וב׳ חס׳ וסימ׳ נמסר בסדר שמות
הוה ב׳ וסימניהון

כי מה הוה לאדם
ואתה הוה להם מלך

הוה ב׳ א׳ כתו׳ א׳ וסימניהון

הוה גביר לאחיך
כי לשלג יאמר הוא

תהוה ג׳ כתיב ה׳ וסימניהון נמ׳ בדניאל סי׳ ב׳
הושעיה ג׳ וסי׳ ויגשו כל שרי
ויאמר עזריה בן הושעיה
וילך אחריהם הושעיה
הזאה אל ד׳ בלישניהון וסי׳
והזה אל הבית
אל נכח פני אהל
ויז מדמה אל הקיר ב׳ בו

הט

הטו ג׳ וכל ליש׳ נמסר בשרש נטה כי שם ביתם

הי

היא ג׳ ר״פ וסימניהון נמסר פ׳ וישב וביחזקאל סוף סי׳ י׳
והיא ב׳ וסימניהון
קינים והגא והיא
ותאכל הוא והיא
היא כל אוריתא כתבן הוא במי״א כתבן היא וסימ׳

נמסר בפרשת וישב
וכל קרייא דכו׳ כתיבין היא במ״ג כתיבן הוא וקריין היא וסימניה׳
אליהו ותלך ותעשה כדבר
תפתה כי ערוך מאתמול תפתה
פלילי כי הוא זמה והיא עון

ה׳ כתי׳ היא וקריין הוא

וחילופי׳ ג׳ כתי׳ הוא וקריין היא וסי׳ נמסר בתלים סימן ע״ג

סימן כל דסמיך לשבת

היא במ״א הוא וכל דסמי׳ לאחז׳ היא וכו׳ וכל דסמיך למנח׳ היא וכו׳
עיין כל הלין שנוי בסדר תצוה

סימן היא והוא דתורת

כהנים מן ריש ויקרא עד ואם בהרת הוא במט״ז היא וסימניהון
פתות אותה פתים
ואם לא תשיג
והביאה אל הכהן
צו את אהרן
לא תאפה חמץ
דבר אל אהרן דבמקום אשר תשחט העולה
כל זכר בבני קדמא
קחו את המנחה
ואכלתם אותה במקום
מדוע לא אכלתם
ואת הארנבת ב׳ בפסו׳
לכל הבהמה אשר היא מפרסת
וכי ימות מן הבהמה
ומן ואם בהרת עד לא יסגירנו היא ומן לא יסגירנו עד ובשר כי יהיה הוא ומן ובשר עד ואיש או אשה היא ומן ואיש או אשה עד וכי יהיה בקרחת היא ומן כי יהיה בקרח׳ עד כי נפש הבש׳ בדם כלהון הוא במ״ז היא וסימניהון
פרחת היא
פחתת היא
צרעת ממארת היא
טומאתו היא
אשר היא יושבת עליו
ואשה כי יזוב זוב דמה
שבת שבתון היא קדמ׳ דסיפרא
וכל עריות סיא ומן סוף סידרא דעריות׳ עד סוף סיפרא הוא במע״ו סיא וסימניהון
והיא שפחה נחרפת
זמת היא
והיא תראה את
גלתה נדה
מחללת
היא בתרומת
עצרת היא
שבת היא
והאבדתי את הנפש
אחזתם נקבה
יובל היא ג׳ בענינא
וד׳ בעניג׳ קדמ׳ ובתר׳ היא ותרין מציעאה הוא וסימניהון כי נפש הבשר בדם היא כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא וסימני׳ נקבה תסובב גבר

סימן בעת בפעם בשנה

הבאר כלהון ההיא ולית חד מנהון ההוא
וחלוף הוא הלילה השער המדבר הרעב
ההוא ולית בקריאה חד מנהו׳ ההי׳

ג׳ זוגין מן ב״ב בחד ענינא

קדמא היו תנינא היה וסימני׳ נמסר בד״ה א׳ סימן כ״ג
היתה ח׳ ר״פ וסימ׳ נמסר ביחזקא׳ סימן ל״ז ותלים סימן קי״ד וסוף משלי
היה ג׳ בטעם במאריך ולעי׳ וסי׳
וייבש הנחל דמלכים
בעבור האדמה חתה
ויחזק הרעב בעיר
והיה ו׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ לך לך ובשפטים סימן י״ז
היה ב׳ כתיבן ה׳ וסימניהון
כי היה יהיה דמלכים

היה היה דבר יי דיחזקאל
ויהי ד׳ בטעם גרשים בעזר׳ וסי׳ נמסר בנחמיה סימן ד׳
תהוה ג׳ כתו׳ ה׳ וסימ׳ נמסר בדניאל סוף סימן ג׳
והיה ז׳ כתי׳ והיה וקרי׳ והיו וסימני׳ נמס׳ בפרשת מסעי וביהושע סימן ט״ו
היתה ד׳ קמצים וסי׳ נמסר בישעיה סימן י״ד
היתה ג׳ מ״ל וסימני׳ נמסר בשפטים סימן י״א
היתם ב׳ חסרי׳ וסימניהון ממרים היתם
והיתם גם אתם גם
והיית ב׳ וסימניהון
והיית באשה דתקועי׳
והיית עטרת תפארת
להיות ח׳ חסרי׳ בלישני׳ וסי׳ נמסר פ׳ יתרו
ויהי בעת ההיא ג׳ וסימני׳ נמ׳ פר׳ וירא
ויהי ב׳ בטעם תביר ר״פ וסי׳ נמ׳ בד״ה ב׳ סימן י״ב
היה ה׳ בטעם לעיל וסימניהון
כי לא היה גשם
כי לא היה דשא
ולא היה לחם לעם
היה איש גדול
דין פליג׳ ולא והיה צדק אזור
ויהי ד׳ בטעם ר״פ בספר בראשי׳ וסימניהון נמסר בפ׳ נח
ויהי כן ח׳ ו׳ מנהון בספר בראשית וסימניהון
ויבדל בין המים
ותראה היבשת
תדשא הארץ דשא
והיו למארת
תוצא הארץ
ולכל חית הארץ
ויהי בימי ה׳ וסימנ׳ נמ׳ פרשת לך לך וריש ירמיה
ויהי מקצה ה׳ וסי׳ נמ׳ במלכי׳ ב׳ ריש סי׳ ח
ויהי אחרי מות ד׳ וסי׳ בלשון ארמי אבא
רעיא שמשא ומלכה וביאורם נמ׳ בסוף פרשת חיי שרה

ויהי אחרי הדברים האלה

ג׳ וסי׳ נמ׳ בסדר וירא וסוף יהושע
ויהי ל״ב רפין וסימניהון
מבדיל ויאמר אלהים יהי רקיע
כנען יפת אלהים ליפת
כנען ברוך יי אלהי שם
חשך נטה את ידך על
ברד נטה את ידך
חשך נטה ידך על
איעצך עתה שמע בקלי איעצך
מתיו יחי ראובן ואל ימות
כבואך אחר כן תבא גבעת האלהים
ייטיב כה יעשה יי ליהונתן
ואשימה ועתה שמע נא גם
כשמעך את קול הצעדה
ארוץ ויהי מה ארוץ
ארוצה ויוסף עוד אחימעץ
כבאה ויי אמר אל אחיהו
כהני אחר הדבר הזה לא שב
לגן וידבר אחאב אל נבות
נא ויהי בעברם ואליהו תנינ׳ דפסו׳
כאזור העם הרע הזה המאנים
כזית ילכו יונקותיו ויהי כזית
כן דרשו טוב ואל רע
לעד שמעי עמי כלם הקשיבי
טרף הביאו את כל המעשר
כשמעך ויהי כשמעך דד״ה
ועשה לזהב ולכסף ולנחשת
דברך והמלאך אשר הלך
הטוב והנה אמריהו הלך
משגב ויהי יי משגב לדל
משנאי יי יכחשו לו
תשת חשך ויהי לילה
נעם ויהי נעם יי אלהינו
בשכבו ויהי בשכבו וידעת
ביתך ויהי ביתך כבית פרץ

ותהי י״ד רפי׳ וסי׳ נמ׳ בשמואל א׳ סי׳ י״ח ובאיוב סי׳ י״ג
ויהי י״א רפין וסי׳ נמ׳ בפ׳ תרומה
שהיה ג׳ וסימניהון
יאמר נא ישראל
בקום עלינו אדם
וכל קהלת דכו׳ במ״ג חסר היה וסימני׳
הגדלתי והספתי
יש דבר שיאמר
לפני אשר היה לפני
לפניהם אשר היה לפניהם
נהיה ח׳ וסי׳ נמ׳ במלכי׳ א׳ סי׳ א׳
ונהיה ב׳ וסימניהון
ונהיה להם עד פתח
ונשבע לחם ונהיה
ולא היה כ״ב וסימניהון
ולא היה מים לעדה
ולא היה שם מים לעם
ולא היה בו שער צהוב
וישבת המן ממחרת
ולא היה בהם ידים
וימס לבבם ולא היה בם עוד
ולא היה כיום ההוא לפניו
ולא היה דברי ראשון
ומאכל שלחנו וחכרו דד״ה
ולא היה לבבו שלם
דשלמה וחבירו דאבים
ולא היה מים למחנה
ולא היה דבר רע בסיר
ולא היה אחרי בית דוד
ולא היה לחם לעם הארץ וחברו
ולא היה נודד כנף
ולא היה בה מטה עוז
ולא היה למחלי אלעזר ולא
ולא היה לששן בנים
ולא היה כבושם ההוא עוד
ולא היה ביום אף יי פליט
וראיתיו מגיע אצל האיל ב׳ בפסוק
ולא יהיו ג׳ וסי׳ נמס׳ בפר׳ תבא ובירמיה ריש סי׳ י״ו
והיתה ג׳ בטעם בנביאים וסי׳
ציצת נובל צבי
חבל הים נות רעים
נבלת העם הזה למאכל

אמר המעתיק הא הסה לי כי וסית׳ הכל סיס סוא נמנה בחשבון סג׳ וסית׳ בטעס שני גרשי׳ וכן סוא בכל ססספרי׳ שלנו ס״ין דהכל סיס בטעס שני גרסיס ואולי כי סוא טעות ואינס אלא ב׳ בטעס קדמא אזלא ציצת נובל ונבלת סעס ומיכו על סיתה דציצת נובל ודנבלת סעס בכל ססספרים נמסר על כל חד ג׳ בטעס במסרה קטנה עכ״ל :

ולא יהיה ה׳ ר״פ וסימני׳
ולא יהיה למצרים מעשה
ולא יהיה עוד לבית ישראל
ולא יהיה משם עוד ערל
ולא יהיה פליט ושריד דירמיה
לבית ישראל למבטח
והיתה ג׳ בטעם גרש״ם בנביאי׳ וסי׳ נמ׳ במלכים ב׳ סוף סי׳ ט׳ ובצפני׳ סי׳ ב׳
ולא תהיה ד׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת קדשי׳ ובדניא׳ סי׳ י״א
היו ג׳ ר״פ וסימניהון
היו עריה לשמה ארץ ציה
היו שרי יהודה כמשיגי גבול
היו צריה לראש
שהיה ד׳ בקהלת וסימני׳
מה שהיה הוא שיהיה
ושנאתי אני את כל עמלי
כי איננו יודע מה שיהיה
והסכל ירבה דברים
ולהיות ב׳ וסימניהון
בני עתה אל תשלו
פתשגן הכתב להנתן
תהיינה י׳ כתי׳ כן בתור׳ וסי׳ נמסר בפרש׳ אמור
בהיות ה׳ חס׳ בליש׳ וסימנ׳ נמ׳ בסדר וישמע יתרו

והיה ד׳ בטעם גרשים ר״פ בת׳
וסימניהון נמ׳ בפרשת א
ותהיין ד׳ כתובי׳ כן בליש׳ בנ׳
וסי׳ נמ׳ ביחזקאל סי׳
והיו ו׳ וסי׳ נמ׳ בשמוא׳ ב׳ סי׳
וירמי׳ סי׳ מה וד״ת ב׳סי׳
והיה י״ג בטעם פזרין וסימניו
נמ׳ ביהושע סי׳ ב׳ וע
בהיותו ג׳ חס׳ וסי׳ נמ׳ בדב
הימים ב׳ סי׳ י׳
וכי יהיה ד׳ ר״פ וסי׳ נמ׳ ב
ראה
היכל יי ד׳ פסו׳ דמיין וסי׳
היכל ה׳ היכל ה׳ היכל ה׳
ארץ ארץ ארץ שמעי
עית עוה עוה אשימנה

הך

והך ב׳ וסימניהון
והך את עפר הארץ
והך כף אל בף
ויכום י״א וסי׳ נמ׳ בפ׳ שלח
ויכה י׳ וסי׳ נמ׳ במלכי׳ א׳
כ״ב
מכותיה ג׳ חס׳ וסי׳
והיתה אדום לשמה
כי אנושה מכתיה
כל עבר על בבל
מכה ה׳ פתחין וסי׳ בלשון אר
עבראה בחוטרא ובחרנ
עממיא תמחי
וביאורם נמ׳ בפ׳ שמות וביחזק
סי׳ ד׳
והכית ה׳ מלרע וסי׳ נמ׳
שפטים ושמואל א׳ ב
מ״ו ומלכי׳ ב׳ סי׳
הכה ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מ״ל וסימ
נמ׳ ריש פרשת פנחס
מכה ב׳ קמצי׳ חד כתיב י׳ וח
מכי חרב במלחמה
מכה אלהים ומענה
והכיתה ה׳ מ״ל ה׳ וסי׳ נמ
בירמיה ריש סימן
יככה ג׳ וסי׳ נמ׳ בישעי׳ סי׳
וירמי׳ סוף סי׳ מ׳
ומכת ד׳ קמצי׳ וסי׳ נמס׳ ב
משפטים
והכיתיו ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מ״ל ו
אם יוכל להלחם
ויצאתי אחריו והכיתו ב׳ בו
ויכיה ג׳ וסימניהון
ואת מקרה לבר יהושע
ויתן ה׳ דלבנה
ויתן ה׳ דלכיש
יכתו ג׳ וסימניהון
מדוע ראיתי המה חתים
וכל פסיליה יכתו
מבקר לערב יכתו
הכינו ב׳ בלישני׳ וסימ׳
רשת הכינו לפעמי
והיה ביום הששי והכינו
וכל ד״ס דכו׳ הכינו והכינו כמ
הכינו ותכינו וסימניהון
והכינו לבית אבותיכם
ושחטו הפסח התקדשו
הכינו ז׳ וסימניהון
הכינו לכם צדה דיהושע
לכו נא הכינו עוד ודעו
הכינו הארבים כי גם זמם
הכינו לבניו מטבח
והכינו לבבכם אל ה׳ ועבדו
והכינו לבית אבתיכם ד״ה
והתקדשו והכינו לאחיכ׳ לעשו׳ ד׳
והוכן ג׳ וסימניהון
והוכן בחסד כסא
יזכר אדיריו יכשלו
ויאמר לבנות לה בית
וא׳ הוכן כי ערוך מאתמל
כונן ה׳ מ״ל בלישני׳ וסימנ
ותכונן עיר סיחון
הוי בונה עיר בדמים
הכון וחכן לך
במיתריך

מיתריך תכונן על פניהם
תכונן צדיק
כון כח וסימניהון

י' נכון הדבר מאת האלהים
ויאמר משה לא נכון לעשות כן
היה נכון לבקר
הנה אמת נכון הדבר דעיר הנדחת
חברו דוילך ויעבור
כשחר נכון מוצאו
כון יהיה הר בית ה' דישעיה
היה הר בית ה' נכון דמיכה
שכתם אלי אל נכון
י' בא שאול אל נכון
יבאו עד גרן נכון
בית עבדך דוד יהיה נכון לפניך
כסא דוד יהיה נכון לפני ה'
רוח נכון חדש בקרבי
שלחו מנות לאין נכון לו
כון לבי אלהים ב' בפסו'
לבם לא נכון עמו
י' אני לצלע נכון
רעם נכון לפניהם
רע כי נכון בידו יום
כון למועדי רגל
איד נכון לצלעו
כון כסאך מאז
כון לבי בטוח בה'
כון לבי אלהים אשירה
כסאו יהיה נכון עד עולם בד"ה
בית דוד עבדך נכון דד"ה
ממכון ג' וסימניהון
ממכון שבתך סן
חברו ממכון שבתך ועשית
ממכון שבתו השגיח
כוננה ג' וסימניהון
הוא יכוננה עליון
על נהרות יכוננה.
כוננה עד עולם סלה
א' ויכוננה דרך קשתו
במכנה ד' חסר וסימני'
ארבע כתפות אל ב' בפסו'
על ראש המכנה ידתיה
בצקלג ובמכנה
יתכון ד' וסימניהון
יתכון מלכותו מאד
יתכון כל מלאכת שלמה
יתכון כל עבדת ה'
יתכון העבודה ויעמדו

הל

הלאה ב' וסימניהון
את האש זרה הלאה
ויאמרו גש הלאה
מהלאה ב' וסימניהון
מהלאה למגדל עדר
מהלאה לדמשק
הלוך ד' מ"לבתור' וסי' נמסר בפרש' נח
הלוך ד' חסרי' וסי' נמ' סוף פ' ויצא
הלא היא ג' וסי' נמ' בפ' דברי'
לכי ג' וסי' נמסר בפ' שמות
הולך ט' מ"ל בתור' וסי' נמס' בפ' תולדת
הולך י"א מ"ל בנבי' וסי'
הנה אנכי הולך היום
אפס כי לא תהיה תפארתך
י' אתה הולך לקחת לך
יהי הקשר אמיץ
תמול בואך והיום אניעך ב' בו
הנך הולך מאתי
שמחת לבב כהולך
י' הים הולך וסוער
הולך למרחבי ארץ
ז' חס' בכתו' וסי' נמ' בקה' סי' ט
וילכו כל העם ג' וסימניהון
ים ליכו שם את שאול
איש לביתו לאכול ולשתות
וילך ז' פתחי' וסי' נמ' סוף פר' חיי שרה
ההלכת ג' ב' חס' וא' מל' וסי' נמסר בסדר וישלח
הלכות ב' חס' דחס' וכו' וסי' נמ' בסדר שמות
ויולכני ב' כתובי' כן וסי' נמס' ביחזקאל ריש סי' מ"ז

ויתהלך ג' וסי' נמ' בפ' בראשי'
הליכות ד' וסי' נמ' בתלי' סי' סח
ויולך ד' וסי' נמ' בפ' בשלח וס' מלכים
וְלֵךְ י"א וסי' נמ' בשמו' ב' סי' י"ד
וָלֵךְ ד' וסי' נמ' במלכי' ב' סי' ד
וָלְכוּ ג' וסי' נמ' בשמו' א' סי' כט
וללכת ד' וסי' נמ' באיוב ריש סי' ל"ד
מוליך ג' וסי' נמ' באיוב סי' י"ב
וילך איש ב' וסי' נמ' בפ' שמות
וילך בכל דרך ג' וסי' נמ' במ"א סימן י"ו
וילכו דרך ג' וסימניהון
שלשת ימים במדבר
וילכו כל הלילה
וילכו דרך הערבה
ולא הלך ג' וסי' נמ' בפ' בלק ומלכי' ב' סוף סי' כ"א
וְאֵלְכָה ב' וסי' נמ' בפ' ויצא
ואולך ד' וסי' נמ' בסדר בחקתי
להלך ד' וחסרי' וסי' נמ' בפרש' שמו' וקהלת ריש סימן ז'
ויתהלך ג' ר"פ וסי' נמ' ביחז' סימן י"ט
ילכון ג' וסי' נמ' ביואל סי' ב'
יהלכון ב' וסי' נמ' בתלים סי' פ"ט וסי' ק"ד
הָלְכוּ ב' דגשי' וסימניהון

על הר ציון ששמם
ערום הלכו מבלי לבוש
וא' רפה פלטו מחרב הלכו
בלכתן ג' וסימניהון
חברות אשה אל אחותה
ואיש אל עבר פניו
על ארבעת רבעיהן תניג' דפסו'
יְהַלֵּךְ ג' וסי' נמ' במשלי סי' ו'
הלכתי ג' וסי' נמס' באיו' סוף סימן ל'
האלך ג' וסי' נמ' בפ' שמות
הלולים ב' וסימניהון
קדש הלולים לה' זו
ויעשו הלולי'
תהלת ד' וסי' נמ' בתלי' סי' קמו
תהלות ד' ג' מ"ל וא' חס' וסי' נמסר בישעיה סי' ס"ג
מְהֻלָּל ג' חס' וסי' נמ' בתלי' סי' י"ח
יהולל ג' וסימניהון
כי העושק יהולל חכם
ושופטים יהולל
וקסמים יהולל
ויהללו ד' וסי' נמ' בפ' לך לך ושפטי' סי' י"ו ונחמ' סי' ה'
יהללוהו ב' בס' תלים וסימניהון
יהללוהו שמים וארץ
ובמושב זקנים יהללוהו
ויהלם ג' ופי' נמ' בפ' תצוה
הלם י"ב וחסרי' וסי' נמסר בפרש' שמות

הם

והם ט' ר"פ וסי' נמ' במשלי סי' א' פסו' י"ח ובד"ה ב' סי' ט'
הם י"ב ס"פ וסימניהון נמס' בפ' וישמע יתרו
המה י"ט ר"פ וסימניהון
המה וכל החיה למינה
המה מי מריבה אשר
המה עם בית מיכה
המה הרחיקו
המה מיטיבים את לבם
המה יבאו אל מקדשי
המה באו בארץ צוף
המה את ערלים ישכבו
המה ירדים במעלה ההר
המה ישאו קולם ירננו
המה גלו את ערותה
המה רכליך
המה היו צרים ישבי
המה כרעו ונפלו
המה יניעון לאכול
המה ראו כן תמהו
המה ראו מעשי ה'
המה יאבדו ואתה תעמד
המה היו במרדי אור
והמה י' ר"פ וסי' נמ' בישעיה סי' ס"ג ומיכה סוף סי' ד'
המה עשים ה' וסימני' נמ' פ' ויקהל וירמי' סי' י'
ההמה י"ב וסי' נמ' בפ' בהעלתך וירמי' סי' י"ד ונחמ' סי' י"ג
ומהם ו' וסי' נמ' בירמי' סו' סי' מ"ד
ולהם ח' וסי' נמ' פ' נח ובנחמיה סימן ז'
בהמה ג' וסי' נמ' בסוף פ' תצוה
להם ד' דסבירי' לכם וסימני' נמ' בסדר בהעלתך
יהמיון ג' וסי' נמ' בישעי' סי' י"ז
והמו ג' וסימניהון
ויתגעשו גליו לא יוכלו
והמו גליהם במים רבים
והמו כמו יין
הומיה ג' ב' חס' וא' מל' וסי' נמ' בישעי' סי' כ"ב ומשלי סימן ז'
ותהם ג' וסי' נמ' בשמוא' א' סי' ד
ויהם ג' וסי' נמ' בשמואל א' סי' ז'
המונה ד' כתי' כן וסימנ' נמסר ביחזקאל סימן ל"ט
המונו ג' מ"ל וסי' נמ' בשפטים סימן ד'
המון ג' וסי' נמ' בדניאל סי' ד'
המו ג' וסי' נמ' בזכרי' סוף סימן ט' וע"ש

הן

הן ה' פתחין וסי' נמ' בפ' בלק ואיוב סוף סי' ח' וסימן ל"א
והן ה' וסי' נמסר בפר' שמות ודניאל סי' ג'
בהן י"ח ט"ו קמצי' וג' פתחי' וסי'
ויהפך אשר ישב בהן לוט
עבדתי תנה את נשי ואת
ויפצל בהן פצלות לבנות
יסך אשר יסך בהן ומכרו
ויקחו בני אהרן נדב
ותנו בהן אש ושימו
ותקעו בהן ונועדו
והצר לך בכל שעריך
פרש מקול פרש ורומה
לשמה היו לשמה ב' בפסו'
ציץ תנו ציץ למואב
חיי ולכל בהן חיי רוחי
הכהנים בבאם הכהנים
פלשתים ויבאו פלשתים וישבו
כהן דשמוא'
ג' בתראי פתחין
להן י"ד וסי' נמסר בפר' פנחס וביחזקאל סימן כ"ג
וְהֵנָּה ג' וסי' נמ' בשמוא' ב' סי' ד'
מֵהֵנָּה ז' וסי' נמס' בפ' ויקרא ויחז' סי' מ"ב וירמי' סי' ה'
בָּהֵנָּה ג' וסי' נמ' בפ' שלח לך וירמיה סימן ה'
להנה ד' וסימניהון
ומתוכה דמות ארבע
ומתחת הרקיע כנפיהם ב' בפסו'
בבאו להנה
וא' ולהנה כנפים ככנפי
הנה ז' ר"פ בס' בראשי' וסי' נמ' בפרש' וישב
הנה כל יהושע ושפטים ר"פ הנה במ"ג והנה וסי'
והנה אנכי הולך היום
והנה ברק רדף
והנה איש זקן בא
הנה ד' ר"פ בשמואל וסימניהון
והנה ימים באים וגדעתי
הנה היום הזה ראו עיניך
הנה עתה הוא נחבא
הנה שם עמם שני בניהם
וכל מלכים ר"פ דכו' סנה במ"ת
והנה וסי' נמ' ריש מלכי' וכל ישעי' וירמי' הנה במ"ג והנה וסי'
והנה זה בא רכב איש
והנה ששון ושמחה
והנה כל אנשים אשר נשארו
הנה י' ר"פ ביחז' וסי' נמ' ביחז' סי' כ"ה
וכל תריסר ר"פ סנה במ"ג וסנס וסי'
והנה ככר עפרת
והנה המלאך הדבר
וכל דברי הימים ר"פ דכו' וסנס במ"ג סנס וסימניכון
הנה בן נולד לך
הנה אנכי בונה בית
הנה ה' נגף מגפה
וכל שאר כתובים ר"פ סנס במ"ו וסנס וסי'
רוח גדולה באת דאיוב
והנה אשה לקראתו
והנה עלה כלו קמשונים
והנה יד נגעה בי ותניעני
והנה כדמות בני אדם
והנה בועז בא מבית
ה' פסו' הנה והנה וסימני' נמסר בפרשת ויצא
הנה ד' סבירין והנה וסי' נמסר בפ' כי תשא
והנה י"ג יחידאין וסימני'
והנה בן ויאמר שוב אשוב
והנה עתה ויאמר הכי קרא
והנה עבדיך מכים וחטאת
והנה העם ויקח את
והנה ביתו ויבא יפתח
והנה דוד והיה הוא
והנה בני ויהי ככלתו לדבר
והנה באתי כי ידע עבדך
והנה אליהו ויהי עובדיהו
והנה אלה הנה אלה
והנה נתנו עליך עבותים
והנה עבדי ושלח לי עצי ארזים
והנה להם ויפנו יהודה
הנה ז' יחידאין וסי' נמ' בשפטי' סימן ז'

י"א זוגין הד הנה והד והנה וסימניהון
הנה עשו ויגד לרבקה
והנה עשו וישא יעקב עיניו
הנה אנשים ויאמר למלך
והנה אנשים עברים ויראו
הנה האיש ושמואל ראה
והנה האיש לבוש הבדים
הנה הוא ויאמר הכהן
והנה היא ויהי בבקר דלאה
הנה יושב ויאמר המלך
והנה יושב וישלח אליו שר
הנה בה ואמר יושב האי
והנה בה ובשחטם את בניהם
הנה באו הראשונות הנה
והנה באו ואף כי תשלחנה
הנה יוצר כי הנה יוצר
והנה יוצר כה הראני ה'
הנה דברי והמלאך אשר הלך דד"ה
והנה דברי אסא הראשונים
הנה בן ויכרת כל הקהל
והנה בן ויאמר אברהם
הנה שבה ותאמ' הנה שבה יבמתך
והנה שבה ויאמר השב
והנה אנחנו ג' וסי' נמס' בפרש' וישב ובנחמיה סימן ה'
והנה איננו ג' וסימ' נמס' בפ' ויצא יעקב
והנה יי' ד' וסימניהון נמסר בפרשה ויצא
והנה הוא ח' וסימניהון נמסר בפרשה מקץ
והנה כל ה' וסימ' נמ' במלכי' א' סי' ז'
הנה לא ג' וסימ' נמסר בתלים סימן קכ"ב
הנו ב' וסימ' נמס' בפרשה בלק
והנני ג' וסימנ' נמס' בפרש' נח
והנה אנכי ה' וסימ' נמסר ריש פרשת ויצא
הִנְנִי ב' דגשי' וסימניהון ויאמר הנני בני ויאמ' הנני מי אתה
הננו ג' וסימ' נמסר בפרש' מקץ

הס

הס ב' קמצי' וסימניהון
בכל מקום אשליך הס
ואמר הס כי לא להזכיר

הפ

ויהפך ב' וסימניהון
ויהפך לב פרעה ועבדיו
ויהפך לבב כל איש ישראל
תהפכות ג' וסימניהון
כי דור תהפוכות המה
מאיש מדבר תהפוכות
תהפוכות בלבו חורש און
כמהפכת ו' וסימניהון נמסר בירמיה סי' ל"א
הֻפְרוּ ד' וסימניהון נמסר בירמיה סי' ל"א

הצ

והציל ג' וסימניהון נמסר בשמואל ב' סימן כ וישעי' סימן לא
לְהַצִּילְךָ ג' וסימניהון נמסר במשלי סי ב'
והצל ב' וסימניהון נמסר בפרשת שמות ובתלי' סי' כב
הצילה ג' חס' בליש' וסימ' נמס' בפרשת וישב
ואציל ג' ב' מל' וסימניהון
ולא אביתי לשמע
ואציל אתכם מיד מצרים
מיד אויביכם
הִצִּילַנִי ג' וסימניהון נמסר בשמואל א' סי' י"ז ובתילים סימן נ"ד

הר

וכל הר ב' וסימ' והגלעד וגבול כל גיא ינשא וכל הר
על ההר ד' וסימניהון נמסר בפרשה שמות ויחזקאל סוף סימן י"א
אל הר יז' וסימ' נמסר בישעיה סימן נ"ו
כהר ב' וסימניהון כי כהר פרצים יקום
כהר ציון לא ימוט
ההרה י"ג וסימניהון
ויעתק משם ההרה מקדם
תספה ויהי כהוציאם אתם
ותגדל הנה נא מצא עבדך
עלה ויאמר ה' אל משה עלה אלי
ויפנו ויעלו ההרה
ותהינו ותענו ותאמרו אלי
ותזדו ואדבר אליכם ולא
בעלתי ההרה לקחת לחת
פסל בעת ההיא אמר ה' אלי
ואעש ארון עצי שטים ואפסל
לכו ותאמר להם ההרה לכו
וילחצו האמרי את בני דן
אל הרי ה' וסימני' נמ' ביחזקאל ריש סי' ו' וסימן ל"ד
על ראש ההר ה' וסי' נמסר במלכים ב' סי' א' ויחזקאל סי' מ"ג
מהררי ג' וסימניהון נמסר בתלים סימן ע"ו
וההר ג' וסימ' נמ' בפ' ואתחנן
אל ההרים ב' וסי' נמ' בתלים סימן קכ"ב ע"ש
הר ההר ו' וסי' ויסעו מקדש
קח את אהרן ואת
ויעלו אל הר ההר
ויעל אהרן הכהן
תתאו לכם הר ההר
מהר ההר תתאו
ותהר עוד ז' וסי' נמ' פ' ויצא
להרגך ג' וסימני' נמ' סוף פר' תולדות
הרוג ג' וסי' נמ' בפ' בהעלותך להרוג

להרוג ג׳ מ״ל בליש׳ וסי׳
והכרתי שופט מקרבה
עת להרוג
כי נמכרנו אני ועמי
והרוג בשנאיהם
והרגוני ב׳ א׳ מ״ל וא׳ חס׳ וסי׳
נמסר בפרשת וירא
והרגני ג׳ וסימ׳ נמ׳ במלכים
א׳ סימן י״ח
הרום ג׳ מ״ל בליש׳ וסי׳ נמסר
באיוב סי׳ י״ב
הרן ב׳ וסימניהון
ואת בית נמרה
ובעמק בית הרן. וצ״ע
וכל סוס כר גם דכו׳ הרן במ״ב מרן
וסימניסון :
פלגש כל״ב ב׳ בפסוק
השגה ד׳ כתו׳ ס׳ בליש׳ וסימ׳
נמסר בפרש׳ שפטים
וישיגם ה׳ חסרי׳ בלישני׳ וסי׳
נמ׳ בפ׳ מקץ וירמיה
סימן לט
תשג ב׳ וסימניהון
אל תשג גבול עולם
וחברו אל תשג
וא׳ תשג אתה תאכל ולא

נשלם מערכת אות הה״א בס״ד :

מערכת אות הויו

א״ב מן חד חד ריש פסוק

נסיב וי״ו ברישי׳ וסי׳ וכל חד״ל דכו׳
וארא ואין איש ומאלה
ובחורב הקצפתם את ה׳
וגר זאב עם כבש
ודי חלב עזים ללחמך
והלא עמך שם צדוק
ווים ואת האלף ושבע המאות
וזרחה לכם יראי שמי
וחכיתי לה׳ המסתיר פניו
וטמאתם את צפוי פסילי כספך
ויריחו סוגרת ומסוגרת
וכחכי איש גדודים
וללוי אמר תומיך ואוריך
ומנת המלך מן רכושו
ונחה עליו רוח ה׳
וסוכה תהיה לצל יומם
ועמך כולם צדיקים
ופרה ודוב תרעינה
וצאני מרמס רגליכם
וקרבנו קערת כסף אחת
ורחובות העיר ימלאו
ושאבתם מים בששון
ותבואתה מרבה למלכים אשר

א״ב מן חד חד מן תרתין

תיבות׳ נסבין ו׳ בריש תיבותא
וכל קריין לא נסבין ו׳ וסי׳
וארך אפים איש חמה יגרה מדון
וברית עולם כי אני ה׳ אוהב משפט
וגבור חיל ויען אחד מהנערים
ודבר טוב דאגה בלב איש ישחנה
והר סיני עשן כולו
וזאת התורה אשר שם משה
וחיל פרעה יצא ממצרים
וטובת מראה ויהי אומן את הדסה
וירא אלהים איש היה בארץ עוץ
וכל אלה ובזה אלה להפר ברית
ולפני ה׳ תפלה לעני כי יעטוף
ומלך עולם וה׳ אלהים אמת
ונר אלהים טרם יכבה ושמואל
ושר צבא ואחרי אחיתפל יהוידע
ועץ חיים תוחלת ממושכה
ופר חטאת תעש׳ ליום על הכפורי׳
וצבא השמי׳ אתה הוא ה׳ לבדך
וקטרת סמים ומקטירים לה׳ עולות
ורכב ברזל ויאמרו בני יוסף
ושמן זית וקדה חמש מאות
ותשועת צדיקים מה׳ מעוזם בעת

י״ו זוגין מן חד חד מלרע

וחד מלעיל ו׳ ברישיהון וסימניהון
ומת בהר אשר אתה
ומת ותאמר לו אשתו עודך
ויחכם תן לחכם ויחכם עוד
ויחכם מכל האדם מאיתן
ויענם ישמע אל ויענם
ויענם המלך קשה ויעזב
ויורם ויצו מלך אשור
ויורם אלהים חץ פתאם
ויושיעום ותתנם ביד צריהם
ויושיעו׳ ויקם ה׳ שופטים
ויתמרמר מלך הנגב ויצא
ויתמרמר וראיתיו מגיע אצל
ויודע וידבר אל קרח
ויודע ויקח את זקני העיר
וינפש ששת ימים תעשה
וינפש ויבא המלך וכל העם
ויהללוה תנו לה מפרי ידיה
ויהללוה אחת היא יונתי תמתי
ונפתחה לאמר מתי יעבר
ונפתחה ויהי כאשר באנו אל המלון
וישג ירדף אויב נפשי
וישג לבן את יעקב
ויוכל וישמע שפטיה בן
ויוכל וישר אל מלאך ויוכל
ויצילני והנה כאשר גדלה נפשך
ויצילני ושם האחד אליעזר
ומש ועמדו רגליו ביום
ומש ובני ארם עוץ
והגה שמעו שמוע ברוגז
והגה ויפרש אתה לפני
ובקר וראיתם את כבוד ה׳
ובקר ערב ובקר וצהרים

י״ד זוגין הלופין מן ב״ב ר״פ

נסבין ו׳ בריש תיבות׳ וכל קריא׳
לא נסבין וי״ו
ואנת ברה בלשצר לא השפלת
ואנת עזרא בחכמת אלהך
ואך את דמכם לנפשתיכם
ואך אם טמאה ארץ אחזתכם
ואנה לא בחכמה די איתי בי
ואנה שמעת עליך די תוכל
והן חלמא ופשרה תהחון
והן לא ידיע להוה לך מלכא
והיום ההוא לאדני יי צבאות
והיום הזה תאמרנה שרות
וכה תעשה להם לטהרם
וכה אמר שמעי בקללו
וכען העלו קדמי חכימיא
וכען הן על מלכא
וכאשר יענו אותו כן ירבה
וכאשר יאמרו אליך בני עמך
וטוב לא יהיה לרשע ולא
וטוב משניהם את אשר
ותחת כי אהב את אבותיך
ותחת הרקיע כנפיהם
ומכל החי מכל בשר
ומכל בני כי רבים דד״ה
וארבע כתפות אל ארבע
וארבע חיון רברבן סלקן
ובארבע עשרה שנה בא כדר
ובארבע עשרה שנה למלך חזקיה
ולמען תספר באזני בנך
ולמען תאריכו ימים על האדמה

א״ב מן חד והד ו׳ ברישי׳

וקמצי׳ וסי׳
ואך אתך ואת עמך בדבר
ואיש לעשות כרצון איש
ובך ויאמר העם אל משה
וגפן תאנה וגפן יתנו חילם
והם והכהנים הלוים בני צדוק
ודל והשארתי בקרבך עם
ודך לשפט יתום ודך
ודין לפני כל ידעי דת ודין
והם ויחר למשה מאד ויאמר
והנה ויפרש אתה לפני
והנה ויהי עבדך עשה הנה והנה
ווים ואת האלף ושבע
וזרם נפץ וזרם
וזר הפכפך איש דרך וזר
וחי ותאמרו הן הראנו יי
וחור ומרדכי יצא מלפני המלך
וחום עוד כל ימי הארץ
וטף וישמעו כל שרי פלשתים
ויש וילך משם וימצא
ויור ויאמר פתח החלון
וכה ויפן כה וכה וירא כי אין איש
ולחם ולאביו שלח כזאת עשרה
חמרים
ולד ותהי שרי עקרה אין לה ולד
ומי מי ומי ההולכים
ומר תיסרך רעתך ומשובותיך
ונבל והיה כנור ונבל תף וחליל
ונסך חגרו וספדו
ונכר והכרתי לבבל נאם יי
וסוף והאזניתו נהרות דללו וחרבו
ועד יען אשר עשו נבלה
וענן יי עליהם יומם
ועז מזמור לדוד הבו לי״י
ועוז אלהים לנו מחסה
ועוף ספתה בהמות ועוף
ופרץ ובני יהודה שלה ופרץ
וצאה רבה צבאך
וצדק עשיתי משפט וצדק
וקם כי שבע יפל צדיק וקם
וקמו כי כה אמר יי
וראש ובני בנימן בלע ובכר ואשב׳
ורד ולא יעצרכה הגשם
ורחם מאל אביך ויעזרך
ורק וככה יהיה נעור
ושוב אל תאמר לרעך
ושם יד ושם טוב מבנים
ושובו עברו ושובו משער לשער
ותוך אלה פיהו מלא

א״ב מן תרין א׳ והד וא׳

אראה ויאמר יי אל משה דבר אל
אהרן
אראה ויאמ׳ אליהו חי יי צבאו׳ אשר
ואראה צמאה נפשי לאלהים
אראך ויאמר ה׳ אל אברהם לך לך
אראך ואמר מה אלה אדני
ואראך והנה ברק רדף את סיסר׳
אחותיך ושמרון בחצי חטאתיך
אחותיך וזכרת את דרכיך ונכלמת
ואחותיך סדום ובנותיה תשכן
אסתר הן גרשת אתי היום
אסתר אך שתים אל תעש עמדי
ואסתר כי לא אויב יחרפני
אשמעה עד מתי אראה
אשמעה מה ידבר האל
ואשמעה ויאמר אליהם משה עמדו
אדמוני ויצא הראשון אדמוני
אדמוני וישלח ויביאהו והו׳ אדמוני
ואדמוני ויב׳ הפלשתי ויר׳ את דוד
בינה אמרי האזינה יי
בינה מלעיל ואם בינה שמעה זאת
ובינה בשנת שלש לכורש
בונה קמץ ירושלם יי נדחי ישראל
בוני ויפסלו בוני שלמה
ובוני חירם ב׳ בפסוק
בדבר ורבקה שומעת
בדבר ותעלזנה כליותי
ובדבר וכלי כליו רעים
בחסדך נחית בחסדך
בחסדך ואני בחסדך בטחתי
ובחסדך תצמית איבי והאבדת
בראות בעת ההיא בראות דוד
בראות ויהי לדרוש אלהים בימי
ובראות ה׳ כי נכנעו היה דבר ה׳
בטחות הן אמת חפצת בטחות
בטחות מי שת בטחות חכמה
ובטחות ישליו אהלים לשדדים
במעלות ויקרא ישעיה הנביא
קדמא דפסוק
במעלות הנני משים את צל
המעלות תנינא דפסוק
ובמעלות אשר ארך האולם
עשרים אמה
במועדיכם ועשיתם אשה לה׳
עולה או זבח לפלא
במועדיכם אלה תעשו לה׳
ובמועדיכם וביום שמחתכם
בלב שלם ואתה שלמה בני דע
את אלהי אביך
בלב שלם וישמחו העם על
התנדבם כי
ובלב שלם ויאמר אנא ה׳ זכר נא
דישעי׳
גוה ואם לא תשמעוה במסתרים
גוה כי השפילו ותאמר גוה
וגוה להסיר אדם מעשה
גבה מלושני בסתר רעהו כתיב
גבה תועבת ה׳ כל גבה לב
וגבה הנה אשור ארז בלבנון
דמו אם כה יאמרו אלינו
דמו ישבי אי סחר צידון
ודמו רגזו ואל תחטאו
דומם שבי דומם דבאי בחשך
דומם הוי אומר לעץ הקיצה
ודומם טוב ויחל ודומם
דמי ועתה אל יפל דמי
דמי ארץ אל תכסי דמי
ודמי חמסי ושארי על בבל
דמיתי הנוה והמעונגה
דמיתי לקאת מדבר הייתי
ודמית וכשלת היום וכשל גם
הכוני בל חליתי הלמוני בל
הכוני מצאוני השמרים תנינא
והכוני ויאמר יעקב אל שמעון ואל
הנו מן השלשים הנו נכבד דד״ה
הנו ויאמר ה׳ אל השטן
והנו ויבא אליו והנו נצב
הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו
הרנינו לאלהים עוזנו הריעו
והרנינו שמחו בה׳ וגילו צדיקים
הלל איך נפלת משמים
הלל ברוש כי נפל ארז
והילל זעק והילל בן אדם
הממלאים ופקדתי על כל הדולג
הממלאים או עם שרים זהב להם
והממלאים ואתם עזבי ה׳
השמנה ומה הארץ השמנה היא
השמנה את האבדת אבקש
והשמנה והם במלכותם ובטובך
וינחם ויביאה יצחק האהלה
וינחם ויזכר להם בריתו
וינהם ועתה הטיבו דרכיכם
וינחוהו ויתמהמה ויחזיקו
וינחוהו במשמר לפרש להם
ויניחוהו ישאהו על כתף יסבלהו
וידם ויאמר משה אל אהרן הוא
וידם השמש וירח עמד
וידם ישב בדד וידום
ויכרות ויבא יהושע בעת ההיא
ויכרת ה׳ מישראל ראש וזנב
ויכרת יהיו נגד ה׳ תמיד
ויסעו ויהי חתת אלהים
ויסעו אלה מסעי בנ״י לצבאותם
ויסעו ויאמר ה׳ אל משה מה
תצעק אלי דבר
וירב ותהי שם המלחמה נפצות
וירב היה אדני כאויב בלע ישרא׳
וירב כי יסיף על חטאתי פשע
וירדו בצאן לשאול שתו
וירדו ובנות להם ישובו
וירדו ויאמר אלהים נעשה
ותכל להשקותו ותאמר
ותכל דוד המלך לצאת אל
ותכל ויאמר ה׳ אל משה השב את
וישבת ויכל אלהים ביום
וישבת המן ממחרת
וישבת גרש לץ ויצא מדון
וישמרו משמרת אלהיהם
וישמרו למנצח אל תשחת
וישמרו ואם נכלמו מכל אשר
זמרו זמרו אלהים זמרו
וזמרו הריעו לה׳ כל הארץ
חטאתך ויאמר משה אל אהרן קרב
חטאתך ויאמר דוד אל נתן חטאתי
וחטאתך ויגע על פי ויאמר
חוג היושב על חוג הארץ
חוג בהכינו שמים שם אני
וחוג עבים סתר לו ולא יראה
חלב וינקת חלב
חלב ודי חלב עזים
וחלב חמאת בקר וחלב
טהורים וזרקתי עליכם מים
טהורים כי הטהרו הכהנים
וטהורים תועבת ה׳ מחשבות
ירב ויברך אתם אלהים
ירב ובניו ירב המשא עליו
וירב ויטב אלהים למילדות
ישדד ואפרים עגלה מלמדה
ישדד התקשר רים בתלם
וישדד כל היום יחרש החרש
יסירו ונתתי קנאתי בך
יסירו מצדיקי רשע עקב
ויסירו רגע ימותו וחצות
יטור הדר ותימא דבראשית
יטור הדר ותימא דד״ה
ויטור ויעשו מלחמה עם ההגראים
יתיצב לא אכזר כי יעירנו
יתיצב חזית איש מהיר במלאכתו
קדמא דפסוק
ויתיצב ויבא יי ויתיצב ויקרא
כרדך ותאמר הבכירה אל
כרדך וכדרך ורוח נסע מאת ה׳
ויגז שלוים ב׳ בפסוק
כחלק חלק כחלק יאכלו
כחלק וכחלק מי ישמע לכם לדבר
הזה ב׳ בפסוק
כטל והיה שארית יעקב
כטל חרמון שיורד על
וכטל נהם ככפיר זעף מלך
כנות וישארו שני אנשים
כנות והיה כנות כפות רגלי
וכנות להם ישיבו לעשות רע
כנפש ותשלח איזבל מלאך
כנפש וכנפש הן כל נפשות לי
הנה כנפש ב׳ בפסוק
לקח וזה הדבר אשר תעשה
לקח בגדו כי ערב זר קדמ׳ דפסו׳
ולקח ואתה בן אדם קח לך עץ
להרע הרף מאף ועזב חמה
להרע מחשב להרע לו בעל
ולהרע והיה כאשר שקדתי
לטוב זה הדבר אשר צוה ה׳
לבנות צלפחד
לטוב הכל כאשר לכל מקרה
ולטוב הוי אומרים לרע טוב
מעוננים כי הגוים האלה אשר
מעננים ויסף עוד געל לדבר
ומעוננים והכרתי כשפים מידך
מפיל ויהי האחד מפיל הקורה
מפיל אני תחנתי לפני המלך
ומפיל ועוד אני מדבר ומתפלל
ומתודה
לטטפת וקשרתם לאות על ידך
לטוטפת ושמתם את דברי אלה
ולטוטפות והיה לאות על ידכה
ללקט ויהי ביום השביעי יצאו
ללקט ויאמר בעז אל רות הלא
וללקט דודי ירד לגנו לערוגת
לבקר מוקש אדם ילע קדש
לבקר ויצוהו המלך אחז כתיב
ולבקר אחת שאלתי מאת ה׳
מהללים ויעלו כל העם אחריו
מחללים ואתם מחללים אותו
ומחללים ואריבה את חורי
מקרישים דבר אל אהרן ואל בני
מקרישים וכל ישרא׳ בימי זרובבל
ומקרישים בימי נחמיה ב׳ בפסוק
מצבות ויוציאו את מצבות
מצבות ושבר את מצבות
ומצבות בפרסות סוסיו ירמס
מוציאים ואת כל נשיך ואת בניך
מוציאים גם טבותיו היו אומרים
ומוציאים סוסים ממצרים
משגה ארור משגה עור
משגה ישרים בדרך רע
ומשגה עמו עז ותושי׳ לו שוגג
מצח והיה על מצח אהרן
מצח ובית ישראל לא יאבו
ומצח וימנעו רביבים ומלקוש
נחלו ואלה אשר נחלו בני ישרא׳
תנינא דספרא
נחלו אלה הנחלות אשר נחלו
אלעזר
ונחלו והבאתי רעי גוי וירשו את
נתצו ראיתי והנה הכרמל
נתצו לפני זעמו מי יעמד
ונתצו ונתתי אתך בידם והרסו
מלח כען כל קבל די מלח היכלא
מלח ומה חשחן ובני תורין
ומלח עד כסף ככרין מאה ועד
חנטין
נודע ביהודה אלהים
נודע בשערים בעלה
ונודע מה שהיה כבר נקרא שמו
וסי׳ גברא רבא בתרעא
נקלה כי כסלי מלאו נקלה
נקלה טוב נקלה ועבד לו
ונקלה ויאמרו עבדי שאול
נלאה והיה כי נראה כי נלאה
נלאה טמן עצל ידו בצלחת
ונלאה גשם נדבות תניף אלהים
נסה רבים אומרים מי יראנו
נשא קומה ה׳ אל נשא ידך
ונשא באדין דקו כחדא
ונשיתי אוי לי אמי כי ילדתני

יתי ותזנת משלום נפשי
יתי לכן הנני ונשיתי אתכם
ז תשים עליך מלך אשר
ז ועתה לכן שמעו דבר ה'
שארית יהודה
ום שכל ויבינו במקרא
ת ולזבולן אמר שמח
ח בחור בילדותיך
מח יהי מקורך ברוך
יר צידונים יקראו לחרמון
יר אתי מלבנון כלה
ניר ובני חצי מטה מנשה ישבו
בארץ
יה ותצא יעל לקראת סיסרא
יה מלרע ותאמר אליו
ב' בפסוק
ירה ואמרת בלבבך מי ילד
ד וידם השמש וירח
ד קמץ אשרי האיש אשר
מד ועמשא מתגולל בדם
ינו ויקרא אסא אל ה'
ינו אלהי ישענו על דבר
רנו וישלחו אנשי גבעון
יתם ויאמר ה' אמחת את האד'
יתם והולכתי עורים בדרך
שיהם דבר אליהם כה אמר
נח כי יתרו פתח ויענני
נח נשכימה לכרמים
תח ויחף את הבית הקורות
ם נבוכדנצר מלכא
ם אנת מלכא חזה הוית
לם באדין מלכא נבוכדנצר
התמלי
יהו ויגד לו מרדכי את כל
יהו ויספר המן לזרש
ידהו ולקחתם גם את זה מעם
ויקחו וישליכו אתו
כי לא דבר רק הוא מכם
ק גם חצני נערתי ואמרה
עה עמך בשבטך
עה כה אמר ה' אלהי רעה את
צאן
עה בטח בה' ועשה טוב שכן
ארץ
איתיו ויצא האחד מאתי ואמר
איתיו האמר לאביו ולאמו
איתיו מגיע אצל האיל
אל ויאמרו שאל שאל האיש
אל ותאמר לאמר דבר ידברו
שאל ויאמר אליו שאול למה
קשרתם
נותי אני אמרתי בדמי ימי
נותי מה אדבר ואמר לי
שנותי כי כלו ביגון חיי
ראה ואם תראה עוד בבגד
ראה תגל ערותך גם תראה
תראה ויאמר אלהים יקוו המים
רומם כי לכם צפנת משכל
רומם צדקה תרומם גוי
תרומם ויאמר ויעמד רוח סערה
שג אל תשג גבול עולם
שג וחבירו אל תשג גבול
תשג אתה תאכל ולא תשבע
בואי אתי מלבנון כלה
בואי ותאמר שש השערים
תבאי רבבה כצמח השדה
תשם למה נמות לעיניך
תשם ואמרת אל עם הארץ
תשם וידע אלמנותיו ועריהם
תם וישר וצרתי כי
תם לשון תמימות יצפן לישרים
תם הלא יראתך כסלתך
תנין עורי עורי לבשי עוז
תנין הים אני אם תנין
ותנין על שחל ופתן תדרוך
תחי ויחגרו שקים במתניהם
תחי נפשי ותהלך ומשפטיך
ותחי וידברו אליו את כל דברי
יוסף
תשועתי חושה לעזרתי אדני
תשועתי הצילני מדמים אלהים
ותשועתי קרבתי צדקתי לא תרח'
וחילופיהון דלוג תרין וא'
וחד א' וסי'
ואלכה תנה את נשי ואת ילדי
ואלכה ויאמר אבנר אל דוד

אלכה אני אמרתי בדמי ימי
ואדיריה' ועל ידם החזיקו התקועי'
ואדיריהם שלחו צעיריהם למים
אדיריהם מחזיקים על אחיהם
וכמלאת ימי טהרה לבן או
ובמלאת הימי' האלה עשה המלך
במלאת ספקו יצר לו
וגדל ה' ארך אפים וגדול כח
וגדל חנון ורחום ה' ארך
גדל חימה נשא ענש
ובהקבץ ויהי בהשמע דבר
ובהקבץ בתולות שנית ומרדכי
בהקבץ עמים יחדו וממלכות
והכין ידעתי ה' כי לא לאדם
והכין תקעו בתקוע והכין
הכין וצו אתם לאמר שאו לכם
ונכנה כי תאמר אדום רששנו
ונבנה ואמר אליהם אתם ראים
ונבנה את החומה ותקשר כל
ויסלף ושחד לא תקח כי
ויסלף לא תטה משפט לא תכיר
ויסלף עיני ה' נצרו דעת
ותנתן ויאמר המלך לאסתר גם
ותנתן ולקץ שנים יתחברו ובת
מלך
ותנתן ויאמר המלך להעשות כן
ויושב וידעו העם כלו אפרים
ויושב ישמעאל ויענם
ויושב יוסף את אביו
וזבדיהו והנה אמריהו כהן הראש
וזבדיהו ועמהם הלוים שמעיה
זבדיהו ולמשלמיהו בנים זבדיהו
וחיו וזאת עשו להם וחיו
וחיו ואזרעם בעמים ובמרחקים
חיו ויהושע בן נון וכלב בן יפנה
ויתר האל מעוזי חיל ויתר
ויתר עמד וימודד ארץ
יתר ויואל אלוה וידכאני
וישכן ויגרש את האדם
וישכן ויגרש מפניהם גוים
ישכן ירדף אויב נפשי
וימות והושיבו שנים אנשים
וימות ויאמרו אנשי העיר אל יואש
ימות יחי ראובן ואל ימות
וירח ה' את ריח הניחוח
וירח ויגש וישק לו
ירח ועתה ישמע נא אדני המלך
וכעת מותה ותדברנה
וכעת ויהי לימים מימים
כעת ועוד אני מדבר בתפלה
ולמה ויאמר לה אלקנה אישה
ולמה חנה למה תבכי ולמה לא
למה תאכלי ולמה ג' בפסוק
ולמעדי' ויאמר אלהים יהי מארת
ולמועדי' כה אמר ה' צבאו' צום
למועדים עשה ירח למועדים
ומוראכם וחתכם יהיה על
ומוראכם לא יתיצב איש בפניכם
מוראכם ה' צבאות אותו תקדישו
ונבואה ויאמ' איש אל רעהו לא כן
ונבואה הגידו ביהודה ובירושלם
נבואה למשכנותיו
וסגרו ואספו אסיפה אסיר
וסגרו וסגרו דלתים בשוק
סגרו ערי הנגב סגרו
וקיצץ וירקעו את פחי הזהב
וקיצץ משבית מלחמות עד
קיצץ ה' צדיק קיצץ עבות
ורחצו יוקח נא מעט מים
ורחצו ויאמר הנה נא אדני
רחצו פתח הזכו הסירו רע
ותעננה אותם ותאמרנה יש
ותעננה הנשי' המשחקות
תעננה חכמות שרותיה

א"ב מן ג' א' וחד וא' דלוג

אמלא לא תחיה משכלה
אמלא אערכה לפניו משפט
אמלא להנחיל אהבי יש
ואמלא אתו רוח אלהים
אקומה ויאמר אבנר אל דוד
אקומה
אקומה גם עוילים מאסו בי
אקומה
אקומה נא ואסובב' בעיר בשוקי'
ואקומה ויאמר אחיתופל אל
אבשלום אבחרה נא

אבל אמללה ארץ החפיר
אבל תירוש אמללה גפן
אבל לעגלת בית און
ואבל העל זאת לא תרגז הארץ
אמנה הלא טוב אבנה ופרפר כתי'
אמנה אתי מלבנון כלה
אמנת ובכל זאת אנחנו כרתים
ואמנה כי מצות המלך עליהם
באבן וכי ירבן אנשים
באבן ואם באבן יד
באבן ובגלחו את ראשו
ובאבן ולאלוה מעוזים על כנו
בזאת הביאו את כל המעשר
בזאת יואב בן צרויה החל למנות
בזאת לא לכם להלחם בזאת
ובזאת ויצא אל פניו יהוא
בקש ותאבדנה האתונות
בקש סור מרע ועשה טוב
בקש תעיתי כשה אבד
ובקש סבותי אני בלבי לדעת
ברכתי ויאמר הכי קרא שמו יעקב
ברכתי קח נא את ברכתי
ברכתי וצויתי את ברכתי
וברכתי כי אצק מים על צמא
גאון הנה זה היה עון סדום
גאון עדה נא גאון וגבה
גאון לפני שבר גאון
וגאון יראת ה' שנאת רע
גמא ולא יכלה עוד הצפינו
גמא השלח בים צירים
גמא היגאה גמא בלא בצה
וגמא והיה השרב לאגם
גיל אל תשמח ישראל אל גיל
גיל יגיל אבי צדיק
גיל השמחים אלי גיל
וגיל ירעפו נאות מדבר
הכה ושם איש ישראל המכה
הכה אפרים שרשם יבש
הכה כעשב ויבש
והכה אם במחתרת ימצא הגנב
הביאה לי ציד ועשה לי מטעמי'
הביאה שמעו את הדבר הזה פרות
הביאה הביאה למוסר לבך
והביאה ועשה לי מטעמים
הביאה ויקח דוד מידה את אשר
הביאה והמלך שלמה נתן דר"ה
הביאה ויאמר המן אף לא הביאה
והביאה וביום השמיני תקח
הטו סורו מני דרך הטו מני
הטו אזנכם ולכו אלי
הטו משכיל לאסף האזינה עמי
והטו עתה הסירו את אלהי דיהושע
הקהל ואת כל העדה הקהל
הקהל יום אשר עמדת לפני ה'
הקהל את העם האנשים והנשים
והקהל קח את המטה
הופיע ויאמר ה' מסיני בא
הופיע אל נקמות ה' אל
הופיע מציון מכלל יופי
והופיע התדע בשום אלוה
הרוג אם ככה אתה עשה לי
הרוג כי הרוג תהרגנו
הרוג והנה ששון ושמחה
והרוג ושאר היהודים אשר
הקיצה הוי אמר לעץ הקיצה
הקיצה עורה למה תישן ה'
והקיצה העירה והקיצה למשפטי
חרבה ואמר למלך המלך לעולם
חרבה ואמר אלהם אתם ראים
חרבה טוב פת חרבה
וחרבה וכל מנחה בלולה בשמן
טמאו בני יעקב באו על החללים
טמאו עוד זאת עשו לי טמאו
את מקדשי
טמאו מזמור לאסף אלהים
וטמאו בתתם ספם את ספי
ישתחוה ויהי דוד בא עד הראש
ישתחוה ויהי אחרי בוא אמציהו
ישתחוה וכל עבדי המלך אשר
וישתחוה ויעבד את הבעל וישתחו'
ישבו וירדו מעל כסאותם
ישבו והית חילם למשיסה
ישבו נתן הסכל במרומים
וישבו ויקח עשרה אנשים מזקני
יאמר על כן יאמר בספר
יאמר ולציון יאמר איש ואיש

יאמר כנמרוד גבור
ויאמר למלך יריחו לאמר
ידו ואל עמי ידו גורל
ידו ביום עמדך מנגד
ידו גם היא לגולה הלכה
וידו צמתו בבור חיי
ירעם כי כפרה סוררה סרר
ירעם כצאן לשאול שתו
ירעם גרן ויקב לא ירעם
וירעם בתם לבבי ובתבונות
ככפיר נהם ככפיר זעף מלך
ככפיר נהם ככפיר אימת
ככפיר עזב ככפיר סכו
וככפיר כי אנכי כשחל לאפרים
ללוי ושם אשת עמרם יוכבד
ללוי על כן לא היה
ללוי חשביה בן קמואל
וללוי אמר תמיך ואריך
מברך ועתה לכא נא ארה לי
מברך יהי שם ה' מברך מעתה
מברך ויאמר ערום יצתי כתיב
ומברך ועתה הואלתי לברך דר"ה
מרבים ויאמרו אל משה לאמר
מרבים
מרבים כי יש דברים הרבה מרבים
מרבים גם בימים ההם מרבים
ומרבים ויהיו בני אולם אנשים
מרים כל מרים תרומת כסף
מרים כבוד חכמים ינחלו
מרים ארך אפים רב תבונה
ומרים ואתה ה' מגן בעדי
מאוס חמאה ודבש יאכל
מאוס כי בטרם ידע הנער מאוס
מאוס כי אם מאוס מאסתנו
ומאוס סחי ומאוס תשימני
מימיך ועבדתם את ה' אלהיכם
מימיך ויאמר אליו בני ישראל
מימיך טפכם נשיכם וגרך אשר
ומימיך בן אדם לחמך
נגש ואיש ישראל ראו כי
נגש ואיש ישראל נגש ביום
נגש והוא נענה ולא יפתח
ונגש העם איש באחיו
נדר כל נדר וכל שבעת
נדר קמץ כי נדר נדר עבדך
נדר ונודע ה' למצרים
ונדר אלמנה וגרושה
נשגב ואמרתם ביום ההוא הודו
נשגב ה' כי שכן מרום מלא ציון
נשגב יהללו את שם ה' כי
ונשגב קמץ מגדל עוז שם ה'
שה זאת הבהמה אשר
שה קמץ לא הבאת לי שה עלתיך
שא ואמר ליה אלהא מאניא שא
ושה זאת הבהמה אשר
עדן פתח ההצילו אתם אלהי הגוים
עדן וחברו ההצילו אתם
עדן וסכרתי בריח דמשק
ועדן חרן וכנה ועדן
עדיך ואתה מגדל עדר
עדיך שומע תפלה עדיך
עדיך כי אתה תבא אליך ותלא
ועדיך יום הוא ועדיך יבא למני
צורם איכה ירדף אחד אלף
צורם כי לא כצורנו צורם
צורם ויזכר כי אלהים צורם
וצורם כצאן לשאל שתו
רצון יריאיו יעשה ואת שועתם
רצון מלך לעבד משכיל
רצון מלכים שפתי צדק
ורצון וממגד ארץ ומלואה
שלמיהו וישמע שפטיה בן מתן
שלמיהו וישלחו כל השרי' אל ברוך
שלמיהו ויצוה המלך את ירחמאל
ושלמיהו עזריאל ושלמיהו
תמות מי מנה עפר יעקב
תמות ויאמ' שמשון תמות נפשי
תמת בנער נפשם וחיתם
ותמת ויקומו עלי בעלי הגבעה
תנח טוב אשר תאחז בזה
תנח אם רוח המושל
תנח בבקר זרע את זרעך
ותנח בגדו אצלה עד
תורותיו כי יהיה להם דבר בא
תורתיו ואם נכלמו מכל אשר עשו
תורתיו ויאמר אלי ה' בן אדם

שים לבך
ותורתיו בעבור ישמרו חקיו
ותורתיו

והלופי' ג' וא' וחד א' דלוג

וסימניהון
ואתנה ידעתן כי בכל
ואתנה אמר אל תחי תפל ויפל
ואתנה צאני כה אמר אדני ה'
אתנה לכן כה אמר אדני ה'
הנני אל כסתותיכנה
ובקשתם ויקרב אותך ואת
ובקשתם משם את ה' אלהיך
בקשתם אותי ומצאתם כי
ובקשתם את הנחלות לא חזקתם
ובזהב ויאמר אלהם לאמר בנכסים
ובזהב וכל הנשאר מכל המקומות
ובזהב בכסף ובזהב ייפהו
בזהב ואלוה מעוזים על כנו
ובמלחמה או הנסה אלהים
ובמלחמה ואת בית יהודה ארחם
ובמלחמה ברעב פדך ממות
במלחמה ועמד על כנו
והוכן בחסד כסא וישב
והוכן יזכור אדיריו יכשלו
והוכן ויאמר אלי לבנות לה
תוכן כי ערוך מאתמול תפתה
וחם וילקטו אותו בבקר
וחם ויאמרו לו עבדיו יבקשו
וחם וגם אם ישכבו
חם לבי בקרבי בהגיגי
וטהר וישלח אליו אלישע
וטהר ויגשו עבדיו וידברו אליו
וטהר ויאחז צדיק דרכו
טהר אהב טהר לב חן שפתיו
ויסע משה את ישראל
ויסע כצאן עמו וינהגם
ויסע יתצני סביב ואלך
יסע קדים בשמים
ויקימו עליו גל אבנים
ויקימו ואת מלך העי תלה על העץ
ויקימו להם בני דן את הפסל
יקימו ובנסע המשכן יורידו
ולנטוע ורגע אדבר על גוי
ולנטוע ראה הפקדתיך היו' הזה
ולנטוע והיה כאשר שקדתי
לנטע ואשים דברי בפיך
ולגדעון ותקעתי בשופר
ולגדעון ויתקעו שלשת הראשים
ולגדעון היו שבעים בנים
לגדעון ויעש אתו גדעון לאפוד
ולקדוש הן גוי לא תדע
ולקדוש כי לי איים יקוו
ולקדוש כי לה' מגננו
לקדוש אם תשיב משבת רגלך

א"ב מן ד' א' וחד וא' דלוג

וסימניהון
אדני ויקח אדני יוסף
אדני דבר האיש אדני הארץ
אדני ויאמר אלינו האיש
אדני ויקן את ההר שמרון
ואדני כי ה' אלהיכם הוא אלהי
אחוז וממחצית בני ישראל תקח
אחוז חור כרפס ותכלת
אחוז ויכתבם שמעיה בן נתנאל
אחוז לאלעזר ואחוז אחוז ג' בפסוק
אחיה' לבא חמס שבעי' בני ירובעל
אחיהם ויואב ואבישי אחיו הרגו
אחיהם ויהי היום ובניו ובנתיו
אוכלים
אחיה' עוד זה מדבר וזה בא ויאמ'
ואחיהם והשערים שלום ועקוב
ושלמון ואחימן
אחזה אני בצדק אחזה פניך
אחזה בלעדי אחזה אתה הורני
אחזה ואחר עורי נקפו זאת
אחזה אשר אני אחזה לי
ואחזה אנכי אשית לבי
בטוב לולי האמנתי לראות
בטוב אשרי תבחר ותקרב
בטוב יברכך ה' מציון וראה
בטוב צדיקים תעלז קריה
ובטוב תחת אשר לא עבדת
באדם נגע צרעת כי תהיה באדם
באדם או איש אשר יגע בכל שרץ
באדם אף היא כחתף תארוב
באדם

באדם את כל זה ראיתי ונתון
ובאדם בפשע ארץ רבים שריה
הקרב ואתה הקרב אליך את אהרן
הקרב וזאת תורת המנחה הקרב
הקרב וגם את אחיך מט' לוי הקרב
הקרב את מטה לוי והעמדת
והקרב יאמ' אל אהרן קח לך עגל
השפטים ודרשו השפטים היטב
השפטי' כי לא נעשה כפסח הזה
השפטים ויאמר אל השופטים ראו מה אתם
השפטי' ויהי בימי שפוט השפטי'
והשפטים ועמדו שני האנשי' אשר
זרחה אם זרחה השמש עליו
זרחה וישכימו בבקר והשמש
זרחה מנזריך כארבה וטפסריך
זרחה ויזעף עזיהו ובידו
וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה
זהב כל הזהב העשוי למלאכה
זהב כפות זהב שתים עשרה מלאות קטורת
זהב ויהי כל זהב התרומה
זהב ויצף את הבית אבן יקרה
וזהב הארץ ההיא טוב
נחלו ואלה אשר נחלו בני ישראל בארץ קדמאה דפסו'
נחלו כי בנות מנשה נחלו נחלה דיהושע
נחלו ה' עזי ומעזי ומנוסי
נחלו פתאי' אולת וערומי' יכתירו
ונחלו זכור לאברהם ליצחק ולישראל
חתן כי חתן בית אחאב הוא
חתן ותקח צפורה צר
חתן וירף ממנה אז אמרה
חתן ויאמרו פלשתים מי עשה
וחתן ויען אחימלך את המלך וכלו פתח
חגור הם עם האבן הגדולה אשר בגבעון
חגור ואלישע הנביא קרא לאחד
חגור ויאמר לגיחזי חגור מתניך
חגור חרבך על ירך גבור
וחגור סדין עשתה ותמכור
ינחם ויהי בשלח פרעה
ינחם וכי הקים ה' להם
ינחם וגם נצח ישראל לא
ינחם נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם
וינחם ועתה הטיבו דרכיכם
יצאו והפרתי אתך במאד מאד
יצאו ויאמ' לו אלהי' אני אל שדי
יצאו מהרו בניך מהרסיך
יצאו והנשיא בתוכם בבאם יבא
ויצאו ואת חמור ואת שכם בנו
כשב אם כשב הוא מקריב
כשב איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור
כשב שור או כשב או עז כי יולד
כשב אך בכור שור או בכור
וכשב דבר אל בני ישראל לאמר כל חלב
ללחם ותרעב כל ארץ מצרים
ללחם ונתת על המערכת לבונה
ללחם הנה ימים באים נאם אדני
ללחם נדד הוא ללחם איה
וללחם לאמר לא כי ארץ מצרים

א"ב מן הד חד מן תרתין

תיבותן לא נסבין וי"ו ברי' תיבות' דמטעה דלוג סי'
ארבעים שנה בן שלשים שנה דוד במלכו
בגלעד בבשן וישב בגלעד בבשן
גם ברוך ויחרד יצחק חרדה גדולה
דורכי קשת ויהי בני אולם אנשים
העמק הפגרים וכל העמק הפגרים
חסד לאברה' תתן אמת ליעקב חסד
יחת זינה ובני שמעי יחת
נשיכם טפכם ומקניכם דיהושע
שמש ירח עמד זבולה
כבוד ה' אז יבקע כשחר
לקדוש ה' אם תשיב משבת
מעיל צדקה שוש אשיש בה'
לכה נלכה ויאמר שאול לנערו
מלך שרים גם כי יתנו
על אמתך לא לנו ה' לא לנו

עד פרחה וזה מעשה המנורה
עשרי' להם ואיש בא מבעל שלישה
פשט גדוד כרפאי' לישראל ונגלה
צאנמרעיתי ואתן צאני צאנמרעיתי
קח ככרים ויאמר נעמן הואל
קרנים מידו ונגה כאור תהיה
רב להושיע מי זה בא מאדום
שרצו בארץ ואתם פרו ורבו
תף וחליל והיה כנור ונבל

א"ב מן הד חד ו' בסוף

תיבותא וסימ'
אלה וכחש רצח וגנוב
אמרו זה חלק אדם רשע
אישו ויכו איש אישו
בנה בניתי בית זבול לך
בחירו ויאמר להשמידם
בשלמתו השב תשיב לו את
גרו וצוה את שפטיכם
גדולתו בהראותו את עושר
דורו מעוצר וממשפט לקח
הורו פשע וכחש בה'
וחצנו שלא מלא כפו קצר
זממו אל תתן ה' מאויי רשע
זנבו יחפץ זנבו כמו ארז
חנו ויהי ה' את יוסף
טרפו כה אמ' ה' אלי כאשר יהגה
יקראו בימיו תושע יהודה
כרתו כי חקות העמים
לידידיו שוא לכם משכימי
לחה ומשה בן מאה ועשרים
לרא ויאסף שאול לרא כתיב
מתו ויקם אברהם מעל פני מתו
מקדשו מכל מתנותיכם תרימו
נחרו התרעשנו כארבה
נפלו ואעמד עליו ואמותתהו
שברו אשרי שאל יעקב בעזרו
ערשו כי רק עוג מלך הבשן נשאר
פרתו שורו עבר ולא יגעיל
צדקו ה' חפץ למען צדקו
קרחו משליך קרחו כפיתים
קרתו ב' בפסוק
רישו ישתה וישכח רישו
שיתו והיה אור ישראל לאש
תתנו כן תעשה לשורך
תתו ולא אבה סיחון

כ"א זוגין חד או וחד או

וסימניהון
האמר תאמר אלהים אני
האומר בית יעקב הקצר
חורי למטה שמעון שפט
חורי אלה בני אביחיל
טובם כחדק ישר ממסוכה
טובם הן לא בידם טובם
ישור על אנשים ויאמר
ישור כי לא נמצא בעמי
וכרות ומצא את לבבו
וכרות ומעוך ונתוק
למואל אל למלכים למואל
למואל דברי למואל מלך
מלאכות הכל בכתב מיד ה' עלי
במלאכות ויאמר חגי מלאך ה'
ומשוח האמר אבנה לי בית
ומשוח ואני היום רך ומשוח
נצור עלה מפיץ על פניך
נצור אם חומה היא
שכר ויבא יעקב מן השדה
שכור למען שכור הוא
חליצתם ותצלח עליו רוח ה'
עליצתם נקבת במטיו
פרש הלא פרש לרעב
פרוש יום חשך ואפלה יום ענן
צרוף נחר מפוח מאש
צרוף אמרות ה' אמרות טהורות
מוצאת ויסף עוד אחימעץ בן צדוק
מוצאת היא מוצאת והיא
מותה ולמיכל בת שאול
מותה וכעת מותה ותדברנה
מצוק ויקבצו אליו כל איש
מצוק השן האחד מצוק
מעוך ויקם דוד ויעבר הוא
ומעוך וכתות ונתוק
מכורתיך ואמרת כה אמר אדני ה' לירושלים
מכורתיך השב אל תערה
קבור לא תלין נבלתו על
קבור ויהי אחרי קברו אותו

צרור את המדינים
צרור עון אפרים
תנוד כה אמ' ה' אל תבוא בית מרזח
תנוד אם תשוב ישראל נאם ה'

ס"ב מלין דכתיב מוקדם

מאוחר וסימן אין מוקדם ומאוחר בתורה חסר א'
הולך בתראה דיהושע ושבעה כהנים נשאים
גלון ולבני גרשן ממשפחת
גלון ומעבר לירדן
והומשני ויאמר שמשון אל הנער
ותראנה ויהונתן לא שמע
והגרגזי וילדדוד ואנשיו ויפשטו
מבואך ידעת את אבנר
נפצות ותהי שם המלחמה נפוצת
והוצתיה ויאמר אל עבדיו ראו
ויקלהו ויעבר בכל שבטי ישראל
בעברות ראו אנכי מתמהמה
האורנת וישלח ידו המלאך
האהל ואת הסירות ואת היעים דמלכים
המימותים ותקח יהושבעת דמלכי'
ימות ואת בני המכי' לא דמלכי'
ואכול וזה לך האות אכול השנה דישעיה
וגורנך מנעי רגלך מיחף
במרצות' הקשבתי ואשמע לא כן
שוחט חץ שוחט לשונם
שומע ולא שמעו אלי
הוירע יען אשר עשו נבלה
ובתרותך ויבאו וירשו אותה
התעתים כי התעתים בנפשתכם
אשויתיה הריעו עליה סביב
מואת דקדי' מדד רוח הקדי' בקנה
תכשלי לכן אדם לא תאכלי עוד
היאתון ועל פני שער היאתון
והאראיל שתים עשרה ארך
ומהאראיל והאראיל ארבע אמות
עיות וימת חשם וימלך דד"ה
הודיוהו ובני אליונעי הודעיוהו
שטרי ועל הבקר הרעים בשרון
ושמרימות ועמהם הלוי' שמעיהו
נטוי ואני כמעט נטוי רגלי
פלאיה דעת ממני נשגבה
וגדלתך ועזוז נוראותיך
כשאות בבא כשאוה פחדכם
הלוך את חכמים יחכם
יומת שמר מצוה שמר נפשו
תרצנה תנה בני לבך לי ועיניך
ועיף התעיף בו עיניך
הילכות צופיה הילכות ביתה
ובתובנתו בכחו רגע הים
יבחר כי מי אשר יבחר
ובמלאות הימים האלה עשה
מומכן ויאמר מומכן לפני
שמלי קדמאה בני חגב בני שמלה
ומבלהים ויהי עם הארץ
ואיצאה אותם על אדו הראש
בחצתים ואעמיד מתחתיו' למקו'
למלוכי יונתן לשכניה
ידרון עפיה שפיר ואנביה
תוכל ואנה שמעת עליך די
תוכל כתבא למקרי ב' בפסו'
לזועה ויהי קצף ד' על וכל ירמיה
והמונכה קרא מלכ' בחיל להעלה
והמונכת ואנה שמעת עליך
והמונכה באדין אמר בלשאצר
בנוית ודוד ברח וימלט
בנוית ובתריה ויגידו לשאול
בנוית וילך גם היא הרמתה
נוית וילך שם אל נוית קדמא דפסו'

ח' כתיב ו' בסוף תיבותא

וקרינן ה' סי' נמ' בדניאל סי' ה'

י"ב מלין דחסרי' ו' בריש

תיבותא וקרין וסי'
בניך ותבא ותגד לאיש האלהי'
תחת הנעצוץ תנינא דפסוק
עד ויצא השטן מאת פני ה'
יולד גיל יגיל אבי צדיק כתיב
דור כי לא לעולם חסן
די חזיתא פרזלא מערב
לא חמל בלע ה' לא חמל
לא הנה על צוארינו נרדפנו
אין יתומים היינו אין אב

זקנים פני א' חלקם
אינם אבותינו חטאו אינם
אנחנו ב' בפסוק

וחלופי' י"א דכתי' ו' בריש

תיבותא ולא קריין וסי'
וכי ויאמר דוד מה לי ולכם
ומסגרתיה ויפתח על הלחות
וראתה ועתליה אם אחזיה דמלכי'
ואת ויקצץ המלך אחז ואת
ותקעו הגידו ביהוד' ובירושלים
ויורה ולא אמרו בלבבם נירא
ויוציאו בעת ההיא נאם ה'
וכל לא האמינו מלכי ארץ וכל
והרשענו חטאנו והעוינו והרשענו
וחסר ויאמנו לשמע ולא זכרו
וישמח גיל יגיל אבי צדיק

י"ח חכרים ו' בסוף תיבות'

וקרי' וסי'
ויצוו את בני בנימן לאמר
ויעלה ויקח שמואל טלה חלב
אמר וחרש לא ימצא בכל
ויאמר ויזעקו אל ה' ויאמר חטאנו
וידבר אליו לאמ' אם היום דמלכי'
יקח ומבניך אשר יצאו דמלכים
ויתנה על ידי עשי המלאכ' דמלכי'
ואכול וזה לך האות אכול השנה דישעיה
וחד כי יען בטחך במעשיך
וחללות ונתתיו ביד הזרים
ויעל ויכינו המזבח על מכונתיו
שוי ומן בני אינשא טריד
וקבל קיימו וקבל היהודים
חנניה אחרי החזיק חנניהו בן
מלכיה אחריו החזיק מלכיה בן
וישתחו יעבדוך עמים וישתחו קדמא דפסוק
וישתחו ויאמרו שלום לעבדך לאבינו
וישתחו ויאמרו על אש' עזבו דמלכי'

וחלופי' י"א כתיב וי"ו בסוף

תיבות' ולא קרי' ויבאו ויבא קרי נמסר במלכים א' ריש סימן י"ב

מ"א דכתי' ו' בסוף תיבותא

וקרי' י' וסי' נמס' בריש שמואל

חד מן י"ד זוגין מן ב"ב ראשי

פסוקי' לא נסבין ו' בריש תיבותא וכל קריא נסבין וסמניהון
עשה ירח למועדים שמש
עשה ה' אשר זמם בצע
ארבעים יכנו לא יוסיף פן יסיף
ארבעים שנה אקוט בדור
הוציא עם עור ועינים יש
הוציא ה' את צדקותינו
מטה זבולן ונשיא לבני
מטה עזך ישלח ה' מציון
מני אפרים שרשם בעמלק
מני שים טעם די כל מתנדב
מנחתם ונסכיהם דיום רביעי
מנחתם ונסכיהם דיום שמיני
באשר תמותי אמות ושם
באשר דבר מלך שלטון
באו מלכים נלחמו אז נלחמו
באו ימי הפקדה באו ימי
אברם ישב בארץ כנען
אברם הוא אברהם
אמרו בלבם נינם יחד
אמרו לכו ונכחידם מגוי
נתנו את נבלת עבדיך
נתנו רשעים פח לי
דבר האיש אדני הארץ
דבר ה' עליכם שארית יהודה
דברתי אליך כשלותיך אמרת
דברתי אני עם לבי לאמר
חיים שאל ממך נתת לו
חיים וחסר עשית עמדי

י"ב זוגין מן ג' ג' ר"פ נסבין

ו' בריש תיבות' וכל קריא לא נסבי' ו' וסימניהון
וברוך אל עליון אשר מגן
וברוך טעמך וברוכה את
וברוך שם כבודו לעולם וימלא
ויקן יוסף את כל אדמת מצרים
ויקן את חלקת השדה
ויקן את ההר שמרון
וראה ועשה כתבניתם
וראה אם דרך עצב בי
וראה בנים לבניך
ועשה לי מטעמים
ועשה כרוב אחד מקצה
ועשה להם מכנסי בד
ודברי דוד המלך הראשו[נים] והאחרונים
ודברי רחבעם הראשונים
ודברי שנאה סבבוני
ורבים מביאים מנחה
ורבים מישני אדמת עפר
ורבים מהכהנים הלוים
ואיך תשיב את פני פחת א[חד]
ואיך ותכרו ואיך תשיב את
ואיך תנחמוני הבל
ויוסף הורד מצרימה
ויוסף הוא השליט
ויוסף בן שלשים שנה
ועיני לאה רכות
ועיני ישראל כבדו מזוקן
ועיני רשעים תכלינה
ושש שנים תזרע את ארצך
ושש מאות איש חגורים כלי מלחמתם
ושש מעלות לכסא דד"ה
ואיו נביאכם אשר נבאו
ואיה אלהיך אשר עשית לך
ואיה איפה תקותי
ולמה ה' מביא אתנו
ולמה הבאתם את קהל ה'
ולמה העליתנו ממצרים
והנביא ההוא או חלם החלום
והנביא כי יפתה ודבר דבר
והנביא והכהן והעם

ד' פסוקים דאית בהון מן

מלין דמיין רביעה נסיב ו' ותליתי קרחי סי' נמ' בסדר וישמע יתרו ותלים סימן כ"ז

חד מן י"ט זוגין קדמא נסיב

בענינא ותנינא לא נסיב וסי'
והאחד ויאמר שנים עשר עבדי[ך]
האחד שנים עשר אנחנו
ושדופת והנה שבע שבלי' דקו[ת]
שדופות והנה שבע שבלי' צנומו[ת]
ולא ישמע אליכם פרעה ונתו[תי]
לא ישמע ויאמ' ה' אל מש' לא ישמ[ע]
ושהם הטור הרביעי קדמא
שהם והטור הרביעי תנינא
וחבר שתי כתפות חברות קדמא
חבר כתפו' עשו לו חברת תנינ[א]
ובתבונה אמלא אתו רוח קדמא
בתבונה וימלא אתו רוח תנינ[א]
וכאשם לא תאפה חמץ חלק
כאשם כחטאת כאשם תורה
ואלה שמות בני אהרן הבכור
אלה שמות בני אהרן הכהני[ם]
ולא יעבור ומבן חמשי' שנה ישו[ב]
לא יעבד ושרת את אחיו באה[ל]
ובתוך ועבד הלוי הוא את עבדה
בתוך כי את מעשר בני ישרא[ל]
ולא נשתה נעברה נא בארצך ל[א]
לא נשתה אעברה בארצך לא נט[ה]
ובלק ויאמר מואב אל זקני מדי[ן]
בלק ויאמר בלעם אל האלהי[ם]
ושבע אלה משפחו' מנש' ופקדיה[ם]
שבע אלה פקודי בני ישראל ש[ש]
ושבעת ותהי המחצה חלק היצאי[ם]
שבעת ותהי מחצת העדה מן
והנשים ונלכד את כל עריו בע[ת]
הנשים ונחרם אתם כאשר
ואתו את ה' אלהיך תיר' ואתו קדמ[א]
אתו את ה' אלהיך תירא אתו תנינ[א]
ועבדך כי ימכר לך אחיך העבר[י]
עבדך לא יקשה בעיניך
וכהניהם כבשת גנב כי ימצא
כהניה' על כל רעת בני ישרא' ובנ[י]
ומנבי' כי מקטנם ועד גדולם קדמ[א]
מנביא לכן אתן את נשיהם

חד מן ח' זוגין חלוף תנינא

נסב ו' בענינא וסי'
אמרפל ויהי בימי אמרפ' מלך שנע[ר]
ואמרפל את כדרלעומר
שמן

ן למאור בשמים קדמא
סן למאור ובשמים תנינא
ר מי פתי יסור הנה חסר קדמא
סר מי פתי יסור הנה וחסר תניג'
ר ויאמר אלהים לשלמה יען
אשר שאלת
שר החכמה והמדע נתון לך
ב בני פחת מואב קדמא
אב בני פחת מואב תנינא
שים כל הקהל כאחד קדמא
שים כל הקהל כאחד תנינא
מפרסת פרסה דתורת כהני'
ל בהמ' מפרסת פרס' דמשנ' תור'
ר ואלה העלים מתל מלח
מר ומכרו ואלה העלים

ין מלין מל' ו' ולית דכוו'

וסימניהון
תר ואין פותר אותם לפרעה
לם או אל חולם החלום ההוא
חן ויהי טוחן בבית האסורים
צין שם האחד בוצץ
רק ואנכי נטעתיך שורק
וצר על סלסלות
לע הנני קולע
קד הנני פוקד אל אמון מנוא
כב על צדך
נך עד מתי תלין בקרבך י"ם
רג לתת אתה ביד הורג
לש על גוים
ונה כמוכר כלוה
לם פעם
כי אשרי כל חוכי
חם השור מכה איש
סף אהבתם
קר כי בוקר אנכי ובולס שקמי'
רש ונגש חורש בקוצר
מר הוא לאיביו
ער בים ויבשהו
ולג כל הדולג על המפתן
ל ויש בעדרו זכר
גג המון חוגג . וחובר חבר

"ה ר"פ חד לא נסיב וי"ו

וא' נסיב ו' וסי'
ומע עשו את דברי אביו
ומע אסא את הדברים
ני שהם ואבני
בני שהם תנינא דמשכנא
יה שפיר ואנביה סגיא ומזון
פיה שפיר ואנביה סגיא תנינא
קבץ עמים רבים באף
הקבץ בתולות שנית ומרדכי
ם ראה וינוס הירדן תסוב
ים בקעת לפניהם ויעברו
ותי אני עם לבי לדעת
בותי אני ליאש את לבי על
ונים יקראו לחרמון שריון
דונים ועמלק וכל בני קדם
ך יפה דודי אף נעים אף ערשינו
ך להם כשיר עגבים
ך ישב בקרבך במקום
ך לרב עשי מלאכה
וב תשיב לו את העבוט
שב לשכינינו שבעתים
ותי לכם היום את השמים
דתי לכם כי שפט אני
ותם הרבה והבא מעט
עתם את השנה השמינית
א אשקלון ותירא ועזה
יא אויבתי ותכסיה בושה
זבח עץ שלש אמות
זובח נקרע וישפך הדשן
ת עדלם ועין רמון
וח ועין גנים דיהושע
בעים שנה אקוט בדור
ובעים שנה כלכלתם במדבר
מדו בעין דאר היו דומן
ומדו במות און
ו לי לצור מעון
ה נכון לבקר ועלית בבקר
ונים בחומה ונשאים בסבל
ונים איש חרבו
שלח מעינים בנחלים
ושלח את השעיר לעזאזל
תנוע ארץ
נ ינועו בניו ושאלו

לקצת ירחין תרי עשר
לקצת ירחין אנא נבוכד נאצר
הורד שאול גאוניך המית
והורד המשכן ונשאו בני
הביאו את כל המעשר אל
והביאו את כל אחיכם

מ"ח מלין מיחדין הסרי' וי"ו

אלי לא תלך האשה
פרת ושמתי פרת
קומו ועברו
ותרמת . ויכלה
עצרה לנו . סורו רדו
כרבים . במצרה
בשבו מהכות. וססים דויעש
התשעה דותהי. ואמת בעירי
אפפני. סבכי דשמואל
הקם על . גבר בן ארי
תרים דהרמנים
ויעבדם דמלכים
ואנוש הוא . ונשכה אל עמנו
מדע לא נשא. על כן בארים
חלצי מואב. ונפל עזר
חצה דהן אראלים
סבכני בכחש אפרים
והכן בחסר. אשר במצלה
ואשב דריש פסוק
באלף ביהודה
ארץ גדור דתהלות
לאיתיאל ואכל
שרפה באש כסוחה
חתם בצרור פשעי
ירץ עלי כגבור
חרצים ימיו. מראיו יטל
אדם עשק בדם נפש
ותבז ליקהת אם
מצאני השמרים . תנד חיותא
רחם מרמות. מעף ביעף
מלך אשור מבארה
ומשי דבני מררי דד"ה
ושבאל לך ה' הגדולה

כ' פסו' דאית בכל הד ד'

מלין דמיין קדמא לא נסיב וי"ו וג'
בתראי נסבין וי"ו וסימ'
וירקעו את פחי הזהב
וקצץ פתילים בתוך ובתוך ובתוך
ובתוך
מלבד שבתות ה' ומלבד
ומלבד ומלבד
ואקח את ראשי שבטיכם
שרי ושרי ושרי ושרי
לא תרצח דמשנה תורה ולא
ולא ולא
ולקהת משפחת העמרמי ומשפח'
ומשפחת ומשפחת
והרמת מכם לה' מאת אנשי
מן ומן ומן ומן
ויהי למנשה ביששכר
ויאמר חושי אל צדוק
ונתנך ביד מבקשי
ודמות פניהם פני אדם
ופאת קדים
אם זנה אתה ישראל
תחת הנחשת אביא זהב ותחת
הברזל
כה אמר ה' צבאות צום הרביעי
לבני גרשון דדברי הימים
ומן רבותא די יהב ליה כל עממיא
אומיא ולישניא הוו
את הנחלות לא חזקתם
עד כסף ככרין מאה
ומדותם מחוץ לעיר את פאת
קדמא ואת פאת ואת פאת ואת פאת
עומד על שני עשר בקר
שלשה ושלשה ושלשה ושלשה

אלין תיבותא יתירין וי"ו

וחטפין קמצין וסי'
אכרות ואיך אכרות
לך ברית דגבעונים
לשאול לו דאחימלך
ולשפוך דם נקי דאביגיל
קסומי נא לי באוב
אשקוטה ואביטה במכוני
יעבור חבי כמעט רגע עד
אצורך בטרם אצורך בבטן ידעתיך

לאכול לח' דאת הנשיא נשיא דיחז'
והובנים קרנות שן דיחזקאל
לבול עונותיהם דירמיה
יסגוד לו וישתחו ויתפלל אליו
לקסום קסם דיחזקאל
וג' במותי ארץ
אכתוב . לו רבי תורתי
עבור אוסיף עוד עבור לו דעמוס
ארך אפים וגדול כח
וגדול חסד
לשאול לו לשלום
תדרוש רשעו בל תמצא
אשמור לו חסדי
מלושני בסתר רעהו
לגאול לא אוכל לגאול
ואשקולה את כסף דעזרא
אשדודית עמוניות דסוף עזרא
ירוהגה דד"ה
תוקהת שלום בן תוקהת
למעול מעל גם כל שרי הכהנים
סוף ד"ה
יקצור און
זעום ה' יפל שם

ס"ב זוגין יחידאין ב' מלין

נסבי' ו' ולית זוגה וסי'
ודגן ותירוש סמכתיו
והצאן והבקר עלות עלי
ושמעון ולוי בני לאה
וישׂשכר וזבולן ב' בו
וחצרון וכרמי בני ראובן דויגש
ואני ועמי הרשעים
ואהרן וחור תמכו בידיו
ושהם וישפה הטור הרביעי
ועלה ומנחה לא תעלו עליו
והעלה והשלמי' וישא אהרן את ידו
ואלף ושבע וכסף פקודי העדה
ושור ושה שרוע וקלוט
ועבדך ואמתך אשר יהיו לך
והעמלקי והכנעני יושב בעמק
ואתה ואהרן וקחו איש מחתתו
וחשבון ואלעלה עטרת
והירדן וגבל והערבה
האותות והמופתים המסת
ובאתת ובמופתי' ויוציאנו ה' ממצרי'
ויוסף ובנימין ואלה יעמדו
ובנתיה וחצריה עקרון
ומדין ועמלק וכל בני
וזבח וצלמנע בקרקר ומחניהם
ופסל ומצבה לא תעשו לכם אלילי'
ואיש ואשה לא יחיה דוד
וישראל ויהודה ויאמר
וארבעים ואחת שנה דאסא
ושלשים ואחת בן ח' שנה יאשיהו
ודע וראה ויגש הנביא אל
והגלעד וגבול הגשורי דיהושע
והכהנים והנביאים ויעל המלך
בית ה' דמלכים
והרב ורעב כחשו בה'
ובקר וצאן וגם הקרובים דד"ה
וזבח ומנחה ובאו מערי
ובאף ובחמה ונלחמתי אני אתך
והשכם ושלוח לשמע על דברי
ועבדך ועמך ואמרת שמע דבר ה'
ונבלה וטרפה ואמר אהה
וטף ונשים זקן בחור
וברכב ובפרשים כי כה
ואלמנה וגרושה לא יקחו להם
ומשפט וצדקה כי כה דרב לכם
נשיאי ישראל
ואלמנה ויתום וגר ועני דזכריה
והם ובניהם על השערים
וששים ושש ויהי משקה
ועשר ונכסים והחכמה והמדע
ובנתינו ונשינו והנה נפלו
וארבעי' ושלש' בני קרית ערים
ושבעים ושנים בני פרעוש תנינא
ושלשי' וארבע' ובני בלע
וארבעים ושנים בני דליה
ועשרים ושנים אנשי מכמס
ועשרי' ואחד בני לד חדיד דנחמי'
ובניו ואחיו ויביאו לנו כיד
ומנעליו ובריחיו ואת שער הישנה
ושדותינו וכרמינו ועת' כבש' אחינו
ולשמר ולעשות מחזיקים
ובניו ובנותיו ויהי היום

ואשאלך והודיעני אזור נא כגבר
קדמאה
ואברהם ושרה זקנים באים
והוד והדר עדה נא גאון וגבה
וחסד ואמת הלא יתעו
והמלך והמן הרצים
ולהרג ולאבד אשר נתן
ועיר ועיר והימים האלה

והילופי י"ו זוגין מן ב' מלין

יחידאין לא נסבין ו' ולי' זוגא וסי'
בעוף בבהמת ואת כל
יששכר זבולון ובנימין דאלה שמו'
ריש סיפרא
עין רמון ועתר ועשן
עיר עיר תהיינה הערים
שמיר ושית חימה אין לי מי
אכל שתה ערוך השלחן
לכהנים ללוים וגם מהם אקח
יען ביען לכן הנבא
מלך שרים גם כי יתנו
שמש ירח עמד זבולה
משה אהרן כי העליתיך
עשר נכסי' ויאמ' אלהי' לשלמ' דד"ה
דגן ותירוש ובפרץ הדבר
נשיהם בניהם ושאר העם
השמים שמי אתה הוא ה'

ג' זוגין מן ב"ב מלין חד

נסבין ו' וחד לא נסבין ו' ולי' זוגא
שם וחם ויהי בני נח
ושם וחם בעצם היום הזה
ויעקב ובניו ואלה שמות
ויעקב ובניו ואתן לעשו
קרבו וכרעיו ואת האיל
וקרבו וכרעיו ירחץ במים
ואלפים וארבע ונחשת התנופה
ואלפי' וארבע שלשי' ומאה הקערה
שורו וחמורו לא תחמוד דיתרו
ושורו וחמרו דמשנה תורה
שמן ודבש ארץ חטה
ושמן ודבש ועשרה אנשים
אדמה וצבוים גפרית ומלח
ואדמה וצבוים ויהי גבול
לצאת ולבא ויאמר אליהם בן מאה
ולצאת ולבא עודני חזק
מגרנך ומיקבך חג הסכות
ומגרנך ומיקבך הענק תעניק
טפכם ומקניכם נשיכם
וטפכם ומקניכם רק נשיכם
עמון ועמלק ויאסף
ועמון ועמלק גבל ועמון
שאול ויהונתן והעברים
ושאול ויהונתן בנו
שדות וכרמים ויאמר שאול
ושדות וכרמים כי כה אמר
שאול ואנשיו וילך שאול
ושאול ואנשיו וילך דוד
רכב ובענה וילכו בני
ורכב ובענה והנה באו
לחם ובשר והעורבים
ולחם ובשר ב' בפסוק
בניהם ובני ויהיו הגוים
ובניהם ובני וישבו על
יצהר ודבש עד באי המלכים
ויצהר ודבש וכפרץ הדבר
חתו ובשו וישביהן קצרי יד
וחתו ובשו מכוש מכתם
רכב וסוס המוציא רכב
ורכב וסוס מגערתך
הרעב והחרב והעם אשר
והרעב והחרב שתים הנה
אתה ועבדיך ואמרת אליו
ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם
כהניהם ונביאיהם על
וכהניהם ונביאיהם כבשת
חטים ושערים ועשרה
וחטים ושעורים משכב וספות
שמרון ובנתיה ושבתי
ושמרון ובנותיה ואחותיך
המנחה והחטאת והאשם
והמנחה והחטאת ויאמר
קוץ ודרדר ונשמדו במות
וקוץ ודרדר תצמיח
חסד ורחמים הגאל משחת
וחסד ורחמים כה אמר ה'

פוט וכנען בני חם דד"ה
ופוט וכנען בני חם דבראשית
משמע ודומה דבראשית
ומשמע ודומה דד"ה
איה וענה בני צבעון דד"ה
ואיה וענה דבראשית
הלוים והנתינים והישבים
והלוים והנתינים ואלה ראשי
אסף והימן ויבדל דוד
ואסף והימן והמשררים
נשק ובשמים והם מביאים דד"ה
ונשק ובשמים והם מביאי' דמלכי'
ליוצא ולבא ובעתים ההם
וליוצא ולבא כי לפני
לעלה ולמלאים ויעמד חזקיה
ולעלת ולמלאים ושה אחד
הכהנים והעם גם כל שרי
והכהנים והעם ויאמר אליו
בניהם ואחיהם ויעמד ישוע
ובניהם ואחיהם כל אלה מבני עובד
אחי ונערי וגם אני אחי
ואחי ונערי ואין אני
איש שלחו ואין אני ואחי
ואיש שלחו ויעמד כל העם
ישוע ובניו ויקם על מעלה
וישוע ובניו ואחיו
נהירו וסוכלתנו איתי גבר
ונהירו וסוכלתנו ושמעית
דבש וחמאה אל ירא בפלגות
ודבש וחמאה וצאן ושפות
בריח ודלתים ואשבר עליו
ובריח ודלתים ואמרת אעלה
עת ומשפט כי לכל חפץ
ועת ומשפט שמר מצוה
הוללות וסכלות ואתנה לבי
והולל' וסכלות ופניתי אני לראות
שמחה וששון ובכל מדינה
ושמחה וששון ליהודים
האחשדרפני' והפחות ויקראו ספרי
והאחשדרפנים והפחות וכל שרי
המדינות

ה' זוגין ב' מנהון נסיב ו'

וב' מנהון לא נסבי' ו' וסי'
החסידה האנפה דשמיני
והחסידה והאנפה דמשנה תורה
עין רמון ועתר ועשן
ועין ורמון ולבאות ושלחים
דכרין אמרין כל קבל דנא
ודכרין ואמרין ומה חשחן
עשר נכסים ויאמ' אלהי' לשלמ'
ועשר ונכסים איש אשר
יששכר זבולן ובנימן דאלה שמו'
ריש סיפר'
וישׂשכר וזבולן בני לאה

י"ב ר"פ מן ב"ב מלין קדמא

נסיב וי"ו ותנינא לא נסיב וי"ו וסי'
נמסר בסוף סדר במדבר סיני

ח' פסוקים מסורתא מכא

ומסרתא מכא לא נסבין וי"ו וסי'
נמסר בזכריה סי' א'

ד' זוגין מן ג' ג' בענינא קדמ'

לא נסיב ו' ותנינ' ותלית' נסיב וסי'
כי ימוך אחיך ומכר
וכי ימוך אחיך ומטה
וכי ימוך אחיך עמך ונמכר
שש מאות ויסעו משם ממשפחת
ושש מאות איש חגורים
וששׁ מאות ויעלו חמשת
אתם עדי נאם ה'
ואתם עדי הגדתי ואתם עדי
ואתם עדי אל תפחדו
עמים רבים גמר ומגוג
ועמים רבים ועלית
עמים רבים ובאת דמלכים

ח' ר"פ מסורתא מכא

ומסורתא מכא ומלה באמצע פי'
נמסר ביחזקאל סימן מ"ו

ה' זוגין מן ב"ב בחד ענינא

קדמא ו' תנינא י' וסי' נמ' בריש
סדר בהעלותך
ג'

ג׳ זוגין מן ג״ג בענינא קדמ׳
נסיב ו׳ ותנינא ותלית׳ לא נסיב ו׳
ושני טורים ויעש את
שני טורים ופקעים
שני טורים ואת הרמנים
ואם בגוי העל אלה
אם בגוי העל אלה
אם בגוי העל אלה
וירא אלהים איש היה
ירא אלהים ויאמר ה׳
ירא אלהים ויאמר ה׳
ואשאלך והודיעני קדמא
אשאלך והודיעני תנינא
אשאלך והודיעני תליתא

ו׳ זוגין מן ג״ג בענינא קדמ׳
ותנינ׳ נסיב ו׳ ותלית׳ לא נסיב וי״ו
וסי׳ ביחזקאל סימן מ׳

י״ב ר״פ דמיין מן ב׳ מלין
דמין מסורתא מכא קדמא לא נסי׳
ויו תנינא נסיב ו׳ וסי׳
היא מוצאת והיא
הוא תהלתך והוא
כסף אשם וכסף
שרי יהודה ושרי
חרב יראתם וחרב
קול שוט וקול רעש
לי הכסף לי הזהב
לי גלעד ולי מנשה קדמא׳ דספרא
אלה ברכב ואלה בסוסים
מן המלחמות ומן
אשרי אנשיך ואשרי דד״ה
דור הולך ודור בא

ח׳ יהידאין במצעו׳ פסוק
מסורת׳ מכא ומלה ביניהון קדמא
נסיב ו׳ ותנינא לא נסיב ו׳ וסי׳
ואנשי העיר אנשי סדום
ואליך ישתחוו אליך
והוא שותה הוא ויהי
ורבו כמו ורבו אשרקה
ומגיד לקראת מגיד
ויזמרו לך יזמרו
ולאמר עליו לאמר וספרים
ויוסף דעת יוסף כי ברב

חד מן לה׳ פסוקים דמיין
מסורתא מכא ומסורתא מכא נסבי׳
ו׳ ומלה ביניהון וסימניהון
ובין רועי ובין רועיך
וביד אשתו וביד שתי
וענו אשור וענו עבר
ופגע בדבשת ופגע
וחרשי עץ וחרשי אבן
ואצבעות ידיו ואצבעות
ואתה תשא ואתה
ואפס עצור ואפס
ושם תמות ושם תקבר
והשמיעו והמגדול השמיעו
וכן רבים וכן נגזו ועבר
ושרי שלישיו ושרי
ובחשך ילך ובחשך
וגשם מטר וגשם מטרות
ואל תאכלו ואל תשתו
ומגדל חננאל ומגדל
ומן הרמנים ומן התאנים
והוא לוי והוא גר
ומעל אלהיכם ומעל
ומזקני העם ומזקני
ואין דורש ואין מבקש
ושוכר כסיל ושוכר עובר
והוא מוראכם והוא
ובכל חטאתיך ובכל
ולו תשתחוו ולו תזבחו

י״ד פסו׳ מיחדין דאית בהו
ד׳ מלין ב׳ קדמא לא נסבין וי״ו
וב׳ בתראי׳ נסבין וי״ו וסימניהון
לבני ישראל ולגר ולתושב
מעון כרמל וזיף ויוטא
עין רמון ועתר ועשן
חקיו מצותיו ומשפטיו
מלכיה שרית וכהניה ונביאיה
כחמאת כעלה וכמנחה וכשמן
לזהב ולכסף ולנחשת ולברזל
הקירות הסיפון וקירותיו ודלתותיו

יחת זינא ויעוש ובריעה
חרב משפט ודבר ורעב
מלכותא חסנא ותקפא
כרבלתהון פטשהון
הארבה הילק והחסיל
המה אנשיהם ובניהם

י״א ר״פ מיחדין מן ד׳ מלין
נסבין ו׳ וסימניהון
ומעיך וכתות ונתוק וכרות
ואהבך וברכך והרבך וברך
ועבדוך ורחוב והמון וקנה
ושערים ועדיתים והגדרה
וגדרותים
ואלמלך ועמר ומשל ופגע
ולבאות ושלחים ועין ורמון
ודבש וחמאה וצאן ושפות
וחשובה ואהל וברכיה
וירמיה ויחיאל ויהוזבד
והמזמרות והמזרקות והכפות
ולשמה ולקללה ולחרפות

ה׳ ר״פ מן ג׳ ג׳ מלין דמיין
קדמא נסיב ו׳ ובתראי לא נסבין
ו׳ וסימן ביחזקאל סימן מ״א

י״א פסוקים דמיין אית בהון
ג׳ ג׳ מלין דמיין קדמא ותנינא
לא נסיב ו׳ ותליתאה נסיב ו׳ וסי׳
שמה שמה ושמה שמה קברו את
אברהם
אין אין ואין אין קדוש כה׳
אל אל ואל אל תבא בשער
אתה אתה ואת׳ אתה הוא ה׳ לבדך
הכל הכל והכל הכל הולך
יש יש ויש יש הבל אשר
הסנה הסנה והסנה וירא מלאך ה׳
בין בין ובין כי יפלא ממך דבר
לכו לכו ולכו הוי כל צמא לכו למי׳
אל אל ואל לכן כה אמר
אדמתינו אדמתינו ואדמתינו למה
נמות לעיניך
אלה אלה ואלה הנה אלה דיחזקא׳

ו׳ ראשי פסו׳ מן ג׳ ג׳ מלין
דמיין קדמא לא נסיב ו׳ וב׳ בתרי
נסיב ו׳ וסימ׳
מן ומן ומן מן הבהמה
כל וכל וכל כל ערי המשור
לכל ולכל ולכל לכל האתות
זה וזה וזה זה יאמר לה׳
יתר ויתר ויתר יתר הגזם
מה ומה ומה מה ברי ומה בר

ח׳ פסוקים אית בהון ג׳ ג׳
מלין קדמא ובתרא נסיב ו׳ ותנינא
לא נסיב ו׳ וסי׳ בשפטי׳ סי׳ י״ט

י״ב פסוקי׳ מן ג׳ ג׳ מלין קדמ׳
ובתרא לא נסיב ומציעתא נסי׳
וסי׳ נמ׳ בישעי׳ סי׳ מ״ט. ג׳ מנהון
ר״פ אלהי. עלי עשור. כי יצומו.

י׳ ר״פ מן ג׳ ג׳ נסבין ו׳ וסי׳
נמסר ביחזקאל סי׳ ג׳ ובעובדיה

ו׳ פסוקים מן ד׳ ד׳ מלין ב׳
קדמאי קדמי וב׳ בתראי נסבין ו׳
וסימני׳ נמסר בהושע סימן י״א.

י׳ זוגין מן ב׳ ב׳ בספרא
קדמא נסיב אות וחסר מלה ותניין
חס׳ אות ונסיב יתיר מלה וסימני׳
נמסר ביחזקאל סימן י״א

א״ב מן חד חד ראשי פסו׳
נסבין ו׳ בריש תיבותא וסימניהון
וארא ואין איש ומאלה
ובהורב הקצפתם את
וגר זאב עם כבש
ודי חלב עזים ללחמך
והלא עמך שם צדוק
ווים ואת האלף ושבע
וזרחה לכם יראי שמי
וחכיתי לה׳ המסתיר
וטמאתם את צפוי פסילי
ויריחו סגרת ומסגרת
וכחכה איש גדודים
וללוי אמר תמיך

ומנת המלך מן רכושו
ונחה עליו רוח ה׳
וסכה תהיה לצל יומם
ועמך כלם צדיקים
ופרה ודוב תרעינה
וצאני מרמס רגליכם
וקרבנו קערת כסף
ורחובות העיר ימלאו
ושאבתם מים בששון
ותבואתה מרבה למלכים

ד׳ זוגין תנינא נסיב ו׳
בענין וקדמא לא נסיב ו׳ וסימני׳
אמרפל ויהי בימי אמרפל
ואמרפל את כדרלעמר
שמן למאור בשמים קדמא
ושמן למאור ובשמים תנינא
חסר מי פתי יסור קדמא
וחסר מי פתי יסור תנינא
עשר ויאמר אלהים לשלמה
ועשר החכמה והמדע

ח׳ מלין נסבין ו׳ קמצין
בתמניא אפי בא״ב רבתי וסימניהון
שם בתלים בא״ב רבתי אות גון

ח׳ פסוקים דבהון ב׳ מילין
קדמא סופה יוד ותנינא סופה ו׳
וסימניהון
ה׳ להושיעני ונגנתי נגנן כל ימי
חיינו
אולי יראה ה׳ בעיני תחת קללתו
הביאו עצת עשו פלילה
רני בת ציון הריעו ישראל
כי החרשתי בלו
ולא נתתי לחטא חכי לשאול
באלה נפשו
אם לא אמרו מתי אהלי מי
יתן מבשרו
ברוך אלהי׳ אשר לא הסיר תפלתי

אמר המעתיק בסרכם פסו׳ מאלו
ליתא לדבריו כפי נסחת הספרים
שלנו ואולי כי איני מבין כוונתו.

כ״ה זוגין חד מלא ו׳
באמצעו׳ תיבות׳ וחד נסיב ו׳ בריש
תיבותא וחסר וסימן
אצבעותי לדוד ברוך ה׳
ואצבעתי קמתי אני
אותותם שאגו צרריך
ואתתם הלא שאלתם עברי
אוניות וישלח לו חירם דד״ה
ואניות כי לי איים יקוו
אומרה לאל סלעי
ואמרה ויאמר יוסף אל
אחוז חור כרפס ותכלת
ואחז ויכתבם שמעי בן
גולה והגלה את כל ישראל
וגלה כי קשרתם כלכם תנינא
דפסוק
הוכה כעשב ויבש
והכה אם במחתרת
חורב ויתנצלו בני
וחרב הקצפתם
הצעירה ויען שאול
והצעירה גם היא
זובח שוחט השור
וזבח וארור נכל
חולה ויאמר לו המלך
וחלה וכי תגישון עור
חובר אשר לא ישמע
וחבר חבר ושאל אוב
חציו ימאסו כמו מים
וחצו אל מוציאו
ידוע תדעו כי לא
וידע כי אם בזאת יתהלל
לאום ברוב עם הדרת מלך
ולאם מלאם יאמץ
למשול ותצא אש ממטה
ולמשל ביום ובלילה
מצורע וישכב עזיהו
ומצרע יחולו על ראש יואב
מוריד ה׳ ממית ומחיה
ומריד האל הנותן נקמות לי
נאוד ויאמר אליה
ונאד ויקח ישי חמור

ונוצר תורה בן מבין
ונצר כי תאמר הן
פתאום ויורם אלהים חץ
ופתאם והנני שולח
קודש ובאו בו ציים קדמא׳ דפסוק
וקדש ואשמעה אחר
קדמונים כה אמר ה׳ אלהים
וקדמונים על יומו נשמו אחרוני׳
שואג קשר נביאיה
ושאג פצו עלי פיהם
תמות ויאמר שמשון
ותמת מדוע באתי
שבועת אני פי מלך שמור
ושבעת ואיש את רעת

ה׳ זוגין בספר שמות
קדמא חסר תניינא מ״ל וסימניהון
נמסר בסדר פקודי

הלין שמהת גברי נסבין ו׳
באמצעות תיבות׳ וכל חד וחד לית
ליה זוגא וסימניהון
גדעוני ועל צבא מטה
יכוניה אשר לא לקחם
נמרוד וכוש ילד דד״ה
יואשיהו בראשית ממלכת
עודד ועזריהו בן
בוני ומן הלוים שמעיה
הקוהלת הבל הבלים

והלין שמהת גברי חסר ו׳
ולית להון זוגא
נבית קדמאה דבראשית
ולצדק הכהן
וליאב שר הצבא
ארי גבר בן אורי
ועבד ב׳ בפסוק
עדא אחינדב בן עדא
אמנון הבכור אמנון דד״ה
אמן שר העיר דמלכים
ושבאל בן גרשם
וירם בנו
אשר דבארה בנו
קרא משלמיהו בן קרא
יאש במלכו דד״ה
עבדיה העמוני תנינא
עזר יאזניה בן עזר
ומשי מחלי ומשי דד״ה
אחשרש מם

וא

חד מן ג׳ זוגין מן חד חד חד מלרע
וחד מלעיל וא׳ ברישי׳
ואברכהו הביטו אל אברהם מלרע
ואברכהו ויחרד יצחק חרדה לעיל
ואדעך ועתה אם נא מצאתי
ואדעך ויאמר ה׳ אל משה גם
ואח בכל עת אהב הרע
ואח יש אחד ואין שני
ואט בחבלי אדם אמשכם
ואט את נפשת אתי נאום
ואכתוב על הלחות את הדברים
ואכתוב בספר ואחתום
ואוכל פתי לבדי ולא אכל זר
ואכל ויחרד יצחק חרדה
ואכלה ויאמר הגישה לי ואכלה
ואכלה ויאמר אלי בן אדם
ואכלם אפגשם כדוב שכול
ואכלם נמצא דבריך ואכלם
ואכלם ועתה הניחה לי ויחר
ואכלם ואמחצם ולא יקומון
ואכה ויחנן בן קרח אמר אל
ואכה ואריב עמם ואקללם
ואקרע אפגשם כדוב שכול
ואקרע את הממלכה מבית דוד
וארבה ואתנה בריתי ביני ובינך
וארבה ואקח את אביכם את
ואקחה פת לחם וסעדו לבכם
ואקחה ויאמר ה׳ אלי השליכהו
ואקוה אדך לעולם כי עשית
ואקוה חרפה שברה לבי
ואסיר כי אמר בכח ידי עשיתי
ואסיר ותגבהנה ותעשינה תועבה
ואצאה עתה חכמה ומדע
ואצה בשער הגילילה
ואשבה ויאמר דוד אל אכיש

ואשבה וכשמעי את הדבר
ואשתחוה ועתה שא נא את
חטאתי ושוב עמי
ואשתחות ואקד ואשתחוה לה׳
ואשאלם וארא ואין איש
ואשאלם ויבא חנני אחד מאח׳
ואשתומם ואביט ואין עוזר
ואשתומם ואני דניאל נהייתי
ונחליתי

א״ב חד וא חד והא ולית
דכוו׳
ואחרן ואני ידעתי גאלי חי
והאחרון כי לא מועף לאשר
ואהל וחשבה ואהל וברכית
והאהל ומשמרת בני גרשון
ואלפים צנה ואלפים כלם
והאלפים והעירים עבדי האדמ׳
ובקר וראיתם את כבוד ה׳
והבקר ומראה הערב והבקר
וגוים ובאו עמים רבים וגוים
והגוים כי הגוי והממלכה
וגבהים אם עשק רש וגזל
והגבהים הנה הארון ה׳ צבאו׳
מסעף
וגבה עדה נא גאון וגבה
והגבה והאולם אשר על פני הא׳
וגבוה כי רם ה׳ ושפל יראה
והגבוה כה אמר ה׳ אלהים ה׳
ודל מבין חכם בעיניו איש
והדל העשיר לא ירבה
והרים כה אמר ה׳ אדני ה׳ ה׳
המצנפת
וההרים ואשוב ואשא עיני וה׳
ארבע
וחצר הגדול סביב שלשה
והחצר וירם כבוד ה׳ מעל
וחטים משכב וספות וכלי יו׳
והחטים ויאמר ארנון אל דו׳
וחכמים אנשי לצון יפיחו
והחכמים כי את כל זה נתת׳
ומלא ולנפתלי אמר נפתלי
והמלא ובאת וסגרת הדלת
משחית עלה אריה מסבכו
והמשחית ותהי חרדה במחנ׳
ומשלח יפיח כזבים עד שקר
והמשלח את השעיר לעזאזל
ונגע לא תאנה אליך רעה
והנגע וראה הכהן אחרי
ושטן הפקד עליו רשע
והשטן ויראני את יהושע
ועירים גמלים מיניקות
והעירים והאלפים והעירים
ופרה ודוב תרעינה
והפרה והעזים והפרה
וצרעת נעמן תדבק בך
והצרעת ויזעף עזיהו ובידו
וקדש ואשמעה אחד קדוש
והקדש ואחרי השבעים
ורגלים עינים הייתי לעור
והרגלים וילכו לקברת ולא מ׳
ושיר כי בימי דוד ואסף
והשיר וכל הקהל משתחוים
ושופט ויאמר מי שמך לאי׳
והשופט על הרע כפים להי׳
ותבן ועתה לכו עבדו
והתבן והשערים והתבן לסו׳
ותרומה והיה לאהרן ולבניו
והתרומה היקבע אדם אלהי׳
ותורות ועל הר סיני ירדת
והתורות אלה החקים והמשפ׳

ה׳ זוגין משמשין וה׳ ה׳
לשון רבים וחד לשון יחיד ו׳
להון זוגא וסימניהון
והרשעים כים נגרש
והרשע כי ישוב מכל
והרבים ולכן הנה אדני מ׳
והרבה קרית בעל היא
והגוים כי הגוי והממלכה
והגוי אשר לא יביא
והנשבעים ואת המשתחוים
והנשבע אשר המתברך
והבטחים הוי השאננים
והבטח רבים מכאובים
ה׳

ח' זוגין מיתרין חד נסיב
בריש' וחד נסיב ול ולית דכוו'
וסימניהון
חשך ויבא בין מחנה
חשך ויקרא אלהים לאור
רשעים כים נגרש
רשעים אמרתי להוללים
מופת והיו בך לאות
מופת ובא האות והמופת
קדש ואחרי השבעים
קדש ושתי דלתות

כ"ב זוגין נסבין וי ברישיה

סבין וי"ו בסופי' חד מלרע וחד
מלעיל וסימניהון
תאו המלך יוסיף כי הוא
תאו דוד ויאמר מי ישקני
תמהו עמודי השמים ירופפו
תמהו וישבו לפניו הבכור
תרו שלח לך אנשים
תרו ויעלו ויתרו את הארץ
הפכו הן יעצר במים ויבשו
הפכו נערי דוד לדרכם
חיו ויאמ' אלי הנבא אל הרוח
חיו והנבאתי כאש' צוני ותבא בהם
סגו יבשו ויסגו אחור
סגו ויבגדו כאבתם
אספתו כלת בחכה העלה
אספתו ותהי המלחמת חזקה
על פלשתים
נתנו ויבאו אל המלך דד"ה
נתנו ויעזרו עליהם וינתנו
פרו הרעיפו שמים ממעל
פרו וישב ישראל בארץ
עדהו והושיבו שני אנשים
עדהו ויבאו שני האנשים
שבעו יאכלו ענוים וישבעו
שבעו כמרעיתם וישבעו
נהגו ויען כל איש רע ובליעל
נהגו וישבו את הנשים אשר
נזרו דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו
נזרו כענבים במדבר מצאתי
דעשו ראיתי את ה' נצב על
דעשו והיה הנס מקול הפחד
רכסו את החשן קדמא
רכסו את החשן תנינא
שמיעו ואם עמדו בסודי
שמיעו ומעשי' ושמעיה ואלעז'
שכנו צדיקים ירשו ארץ
שכנו מחוילה עד שור
בשו הן יעצר במים ויבשו
בשו אף בל נטעו אף בל
יצקו ויאמ' מלאו ארבעה כדי'
יצקו לאנשים לאכל ויהי
יציצו יהי פיסת בר בארץ
יציצו בפרח רשעים כמו
יצאו ויאמר ה' אלי אם יעמד
יצאו ואת חמור ואת שכם
יצברו ויקבצו את כל אכל
יצברו אתם חמרים חמרים
יצליחו שמנו עשתו גם עברו
יצליחו ויאמר יהודה נבנה

מ"ח מלין נסבין וי בריש'

וי"ו בסופה תיבותא רפין וכל חד
וחד לית זוגא
ירדו ויאמר אלהי' נעשה אדם
יסחרו האנשים האלה
יעבדו ויאמרו עבדי פרעה
ישאלו דבר נא באזני העם
יחנו דבר אל בני ישראל
יסעו ויאמר ה' אל משה
ישלחו צו את בני ישראל
יפצו ויהי בנסע הארון
ירשו ויאמר ה' אל
יעמדו ויהי כנוח כפות
ילכו וישבו אל יהושע ויאמרו
יקמו הבו לכם שלשה
יתהלכו ב' בפסוק
יתגרו בני נכר דשמואל
ישתו ויאמר לא תכה
יתנוהו על ידי עושי
ויאספו כל הגוים נקבצו יחדו
וישתחו ושאריתו לאל עשה
ויניחהו ישאהו על כתף
ויפרו תפתח ארץ
ויצאו עלו הסוסים

ויאשמו בכל משבתיכם
ויזעקו והשמיעו עליכם
וישמרו ואם נכלמו
ויניחו וארבעה שלחנות
ויכלו את הימים והיה
ויחרדו אחרי ה' ילכו
ויתכסו שקים האדם
ויקראו ב' בפסוק
וישכנו צדיקים ירשו ארץ
וידברו ימיקו וידברו ברע
וינועו יחגו וינועו כשכור
ויבזו ינקש נושה לכל אשר
ויקבצו ויאמר דוד
ויכנעו עמי אשר נקרא דד"ה
וישאהו ויהי בעת יביא
וישיבהו ב' בפסוק
ויעבידו ואשר ישמיעו
ויברכו ויאמרו הלוים
ויראו לפניך מראינו
ויתיצבו תתהפך כחומר
ויסירו רגע ימתו וחצות
וירבו שמע בני וקח
ויוסיפו כי בי ירבו ימיך
ויתלו ותאמר לו זרש

א"ב נסבין ויו ברישי' דלוג

הו בסוף וסימניהון נמס' במערכת
אות הת"א בס"ד

קית יתיראין משמשין ול

בריש תיבותא סימניהון נמסר
במערכת אות הלמ"ד

מלין דמשמשין ומ ברישי'

בא"ב סי' נמ' במערכת אות המ"ם

י"א זוגין נסבי' ות בריש

תיבותא חד מלרע וחד מלעיל וסי'
ותפר עוצו עצה ותופר
ותופר ביום ההוא וידעו כן
ותרץ והארץ תעזב מהם
ותרץ אם ראית גנב
ותשמידם תרדף באף
ותשמידם מתים בל יחיו
ותמות מדוע באתי ואין
ותמות ויקומו עלי בעלי הגבעה
ותלהט אש לפניו תלך
ותלהט כי אש קדחה
ותלבב וישכב אמנון
ותלבב ותלך תמר בית
ותחולל אף כי תאמר לו
ותחולל בטרם הרים
ותיטב לה' משור פר
ותיטב הנערה בעיניו
ותתעטף אזכרה אלהים
ותתעטף עלי רוחי
ותאכלם תשיתמו כתנור
ותאכלם עוד זת מדבר
ותכונן יגמור נא רע
ותכונן לך את עמך

נשלם מערכ' אות הויו בס"ד

מערכת אות הזין

ד' זוגין חד זי"ן וחד ווין

ול' דכו' וסי' נמ' במשלי סי' כ"ג

ג' זוגין קדמ' ז ותנינא שין

וסימ' נמסר בסדר וישמע יתרו

והלופיהון ג' זוגין קדמ'

שי"ן ותנינא זין וסי' נמ' במלכים
ב' סי' י"א
כל הזוגין שאין לסס סתלות כת"כ
תמלא נמסר בסוף מסר' רכתא דא
עם חלופי ושנויי דקריא' כס"ד

זא

וזאת י"ז ר"פ וסי' נמ' ריש פ'
תרומ' ורות סימן ד'
בזאת ג' וסי' נמ' במלאכי סי' ג'
לזאת ג' וסי' נמ' בפ' ואר' ובישעי'
סימן ל'
בזאת ד' בתורה וסימניהון
בזאת תבחנו
אך בזאת נאות לכם
אך בזאת יאתו

בזאת יבא אהרן
הזאת ה' וסי' נמ' באיו' ריש סי' ד'

זב

זבדי וזבדי ג' וסימניהון
ויקים וזבדי וזכרי
ועל שבכרמים וחנכו
זבדיה ט' וסי' נמס' בד"ה א'
סימן כ"ז
וזבדיהו ב' וסי' נמס' בד"ה ב'
סוף סי' י"ט
ויזובו יזובו ד' מ"ל בלישנ' וסי'
נמ' באיכ' בא"ב ד'
ועיין שם מה דשקלינן וטרינן
מזבחי ח' וסי' נמ' בסוף פ' יתרו
מזבחו ג' וסי' נמס' באיכ' בא"ב
תניין
המזבח ב' פתחי' וסימ'
ואת המזבח הנחשת
ויאמר מה הציון
ולמזבַח ב' פתחי' וסי'
ויתנם יהושע בית
ולמזבח הקטרת
ולַמִזבֵחַ ב' וסימניהון
ויקם את החצר סביב
בין האולם ולמזבח
מזבחת ב' חסרים וסימניהון
וישב ויבן את הבמות דמנשה
ושל אחריו ובנה מזבחת בבית ה'
וכל אוריתא דכו' חס'
מזבחותיהם ג' ב' מ"ל וא' חס'
וסי' נמ' סוף פרש'
ואתחנן ושפטי' סי' ב' ויחז' סי' ו'
אל המזבח ט' וסי' נמ' בפ' ויקרא
ואל המזבח ג' וסימניהון
קרבן ראשית תקריבו
אך אל הפרכת לא יבא
ואהרן ובניו מקטירים
המזבחה ל"ב וסימניהון
ולקחת את כל החלב
והקטרת את כל האיל
ולקחת אותם מידם
וקרבו וכרעיו ירחץ במים
והקרב והכרעים ירחץ במים
ומלק את ראשו תניג' דפסו'
ושסע אתו בכנפיו
והביאה אל בני אהרן
והרים הכהן מן המנחה
והקטירו אותו בני ר"פ
והקטירו הכהן ר"פ
והקטירם הכהן ר"פ
ואת כל חלבו ירים
ואת כל חלבו יקטיר
חלבה יסיר כאשר הוסר
ומכרו כאשר יוסר
והביאת אל הכהן וקמץ
והקטיר אתם הכהן ר"פ
והקטיר הכהן את החלב
ויקטר משה המזבחה
וירחץ את הקרב
ואת הקרב ואת הכרעים
דויקטר משה
ויקח משה אתם מעל כפיהם
ואת חלב החטאת יקטיר דאמור
וקמץ הכהן מן המנחה דנשא
ואת החלב ואת הכליות
וישימו את החלבים
והעלה הכהן את העלה
וישחטום הכהנים ויחטאו את דמם
ויקבלו הכהני' את הד' דד"ה ג' בפ'
וכל דסמיך לסקטרה דכו' המזכחס
כמ"ג סמזכת וסימניסון
והרים ממנו בקומצו
ואת העלה המציאו
ויקרב את המנחה
ואת המזבח ד' וסי' נמ' בפר'
אחרי מות
ואת מזבח ט' וסי' נמ' בפ' פקודי
זבח שלמים ו' בתור' וסי' נמ'
פ' ויקרא
לזבח ב' קמצי' וסי'
ויין לנסך רביעית
ויאמר שלום לזבוח לה'
זבלון ט' כתי' כן וסימניהון נמ'
בפרשת ויגש
הזבולני ג' וסימניהון
אלה משפחת הזבולני
וישפט אחריו
אלון הזבולני

זד

זדים ד' וסי' נמ' בישעי' סי' י"ג
וסוף מלאכי
הזידו ג' וסימניהון
כי ידעתי כי הזידו
והם ואבותינו
ותעד בהם

זה

וזה כ"ג ר"פ וסי' נמ' ביחז' סי' מז
כזה וכזה ג' וסי' נמס' בשפטים
סי' י"ח וש"ב סי' י"א
הזה ד' רפין וסי' בלשון ארמי
אחוכון גברא ייתי בצפרא
וביאור' נמ' בקהלת סי' י"א
לזה ג' וסי' נמ' בש"א סי' כ"א
וקהלת סוף סימן ו'
זה ה' בתרי טעמי וסי' נמסר בפ'
בראשית
הזה ג' בטעם פזרין וסימניהון
היום הזה יסגרך
וידברו אליו הילדים
ובאו בשערי הבית הזה
וא' זה קרבן אהרן ובניו
כזה ח' וסי' נמ' בפ' מקץ וירמי'
סוף סימן ה'
זה ג' ר"פ בטעם וסימניהון נמס'
ריש כי תשא ע"ש
זהב ד' וסימ' נמס' בפ' פקודי
ובד"ה ב' סימן ג'
זהב שחוט ד' וסימניהון
מאתים צנה זהב
ושלש מאות מגנים דמלכים
מאתים צנה דד"ה
ושלש מאות מגני' דד"ה
זהב סגור ה' וסימניהון
ולפני הדביר עשרים
ויצף שלמה את הבית
ואת המנורות חמשה
והספות והמזמרות
וכל כלי משקה דמלכים
והמזמרות והמזרקות דד"ה
וכל כלי משקה דד"ה
ואת המנורות ונרתיהם
כזהב ג' דגשי' וסי' במלאכי סי'
ג' ובאיוב סימן כ"ג
את הזהב ו' וסי' נמ' בפ' תצוה
והזהרתה ג' וסי' נמ' פר' יתרו
ויחזקאל סימן ל"ג
נזהר ג' קמצי' וסימניהון
כי נזהר חיה יחיה
והוא נזהר בנפשו
והעם לא נזהר
זו י"ח כתוב ה' וב' כתוב' ו' וסי'
נמסר במלכים סימן ו'

זך

זכה ג' וסי' נמ' בפ' כי תשא ואמור
זכו ג' וסי' נמ' באיוב סי' ט"ו
זכרון ג' חס' וסימניהון
ושמת את שתי האבני' ב' בו
ונשא אהרן את שמותם
לזכרון ה' מ"ל וב' חס' וסי' נמ'
בזכרי' סי' ו' פסוק י"ד
זְכָר ג' חטף קמץ וסי' נמ' באיכה
בא"ב ג'
זכר ב' חסרי' וסי' נמס' בתלים
סימן קל"ג
ולא זכר ג' וסימניהון
ולא זכר שר המשקי'
ולא זכר יואש את החסד
ולא זכר הדום רגליו
ולא זכרו ג' וסימניהון
ולא זכרו בני ישראל
ולא זכרו ברית אחים
ולא זכרו נפלאתיך
זכור ה' ר"פ וסימניהון
אשר עשה ה' אלהיך למרים
אשר עשה לך עמלק
זכור את הדבר דריש יהושע
זכור תזכור ותשוח
זכור את יום השבת
זכרת ב' כתיב זכרתי וסימניהון
יען אשר לא זכרתי
ואת כל תועבותך
זכריה וזכריה ז' בד"ה וסי'
בד"ה א' ריש סי' י"ו

זמ

זמירות ד' וסי' נמ' בש"ב ריש סי'
כ"ג ואיוב סי' ל"ה
לדוד מזמור ז' וסי' נמ' בתלים
סי' כ"ד
מזמור לדוד ח' ר"פ וסי' נמ'
בתלים סימן ג'
הזמורה ב' וסי' נמ' ביחז' סי' ט"ו
עזי וזמרת יה ג' וסי' נמ' בישעי'
ריש סי' י"ב
זמורה ד' חסרי' בלישני' וסי'
שש שנים תזרע
ובשנה השביעית
ויכרתו משם זמרה
וזמרת זר תזרענו

זן

זונה ג' חס' וסי' נמ' בפ' אמור
זנח ג' וסי' נמ' בהושע סימן ח'
ומזון ג' וסי' נמ' בפר' ויגש
זעם ב' מלרע וסימניהון
והעם אשר זעם
ומה אזעם לא זעם ה'
זעקת ג' וסי' נמ' בפ' וירא
ויזעק ד' וסי' נמ' בשפטים סי' ד'
וזעקו ג' פתחין וסי' נמ' בשפטי'
סי' י'
מזעקת ג' וסי' נמ' בירמי' סי'
מ"ח ובמשלי סימן כ"א
וַיִזָעֵק ג' וסימניהון
ורוח ה' לבשה את גדעון
ומלאכים שלח בכל מנשה
שאול וכל העם אשר
הַזָקֵן ג' וסי' נמ' בתלים סי' קל"ד
זָקֵן ב' וסי' נמ' בפ' חיי שרה
זקנתי ד' וסי' נמ' ריש פר' וירא
זקנים ב' חסרי' וסימניהון
כי בן זקנים הוא לו
וילד זקנים קטן
וכל זקני ג' וסי' נמ' פ' ויחי
ואת זקני ג' וסי' נמ' בש"ב סי'
י"ז ומלכי' ב' ריש י"ט
זקן בא בימים ו' וסי' נמס'
פ' חיי שרה

זר

זורו ב' וחסרים וסימניהון
לא זורו ולא חבשו
זורו רשעים מרחם
אזרה ג' וסי' נמ' ביחז' סימן ח'
זורה ב' וחסרי' וסימניהון
הנה הוא זרה את גרן
אשר זרה ברתת
וזרח ג' וסימניהון
וזרח משעיר למו
וזרח בחשך אורך
וזרח השמש ובא השמש
זרחה ד' וסי' נמ' בפ' משפטים
ומ"ב סימן ג' וסוף נחום
מזרחה ג' וסימניהון
אז יבדיל משה
ואלה מלכי הארץ
הנה חג ה' בשילו
מזרחה השמש ב' וסימ'
ואלה מלכי הארץ
חג ה' בשילו
וא' מזרחה השמש
וא' מזרח שמש וירשו את
זרוע ג' מ"ל וסי' נמ' בפ' וארא
זרועך

זרועך ה' חסרי' וסי' נמ' בפ' עקב
וביחזקאל סימן ה'
זרועי ב' מ"ל בלישני' וסימניהון
את זרועי תאמצנו
ובזרוע הנטויה
וזרעו ז' וסימניהון נמ' בפ' וירא
ובפ' בלק
זורע ב' מ"ל וסימניהון
כרתו זורע מבבל
וזורע עולה יקצר און

נשלם מערכת אות הזין בס"ד

מערכת אות החית

כ"א דכתיב ח' וקרינן ה'
וסי' נמס' במשלי סי' כ' ושיר
השירים בראש

כ"ב קריין ח' וכל חד והד
לית דכוו' וסימ'
ויחמו הצאן אל המקלות
חנו ויהי ה' את יוסף
ותחי וידברו אליו את כל
דברי יוסף
חיו ויהושע בן נון וכלב
חיותם ויהי כאשר תמו כל
לחם יבחר אלהים חדשים אז
תחו ויהי איש אחד מן
וחכינו ויאמר איש אל רעהו
לא כן דמצרעים
וחיכתי לה' המסתיר פניו מבית
לחיות ואתה בן אדם אל בני
דמחלל וקדשתי את שמי הגדול
ויחיו ויאמר אלי הנבא אל הרוח
ויחיו ונבאתי כאשר צוני ותבא
לחום וזרעתם הרבה ותבא מעט
בחלה ואכחיד את שלשת הרעים
האחוה ואקח את מקלי
ויחרגו בני נכר יבלו ויחרגו
יחולל קול ה' יחולל אילות
אחוד אלה בני אחוד אלה הם
וחין לא אחריש בדיו
חסיר תקל תקלנא במאזניא

אלין משמשין חה בסוף
וסימניהון
ואקחה ל' פת לחם וסעדו
ונדחה ל' ידו בגרזן לכרת
ופתחה ל' לך והיה כל העם
הנמצא בה יהיו
הרוחה ל' וירא פרעה כי היתה
הבוטחה ל' באצרתיה דירמיה
שלחה ל' ובפשעיכם שלחה
מבקעיה ל' במבאי עיר מבקעה
ובבטחה ל' כה אמ' ה' קדוש
ישראל
פתוחה ל' הנני מפתח פתוחה
נאם ה'
נפחת ל' נפשה באה שמשה
פרחה ל' עד ירכה עד פרחה
לקחה ל' כי מאיש לקחה זאת
ושמחה ל' ומרדכי יצא
ושוחה ל' בארץ ערבה ושוחה
פלחא ל' הלוחש פלחא
הפרחה ל' לראות הפרחה הגפן
ונוכחה ל' לכו נא ונוכחה
הנרצחה ל' ויען האיש הלוי
המרקחה ל' הרבה העצים הדלק
האש התם
כמרקחה ל' ירתיח כסיר מצולה
נסרחה ל' לאדום כה אמר ה'
ופתחה ל' ולשכה ופתחה
נכוחה ל' ולא ידעו עשו' נכוחה
נלקחה ל' ויען המבשר את איש
נשלחה ל' אנשים לפנינו
ויחפרו לנו
המלתחה ל' ויאמר לאשר על
המלתחה
וזרחה ל' לכם יראי שמי שמש

י"ב זוגין מיהדין חד ח' וחד
וח וסימניהון
חולק נטשו חבליא בל יחזק
וחלק הנה יום בא לה'
הנני קח נא את ברכתי
וחנני ויאמר בעוד הילד חי

חבל באדין מלכא שגיא טאב
וחבל ענה מלכא ואמר הא אנא
חובר אשר לא ישמע לקול
וחבר חבר ושואל אוב וידעוני
חרמש שבעה שבעות תספר לך
וחרמש כי תבא בקמת רעך
חוסה בין האולם ולמזבח
וחוסת ואמרה ללוים אשר יהיו
חטאות כסף אשם וכסף חטאות
וחטאות כמה לי עונות וחטאות
חטאה הוי מושכי העון בחבלי
וחטאה נצר חסד לאלפים
חשכו על זה היה דוה לבינו
וחשכו ביום שיזעו שמרי הבית
חניאל בן אפד לבני יוסף למטה
בני מנשה
וחניאל ובני עלא ארח
חבר כתפות עשה לו חברות
וחבר שתי כתפות חברות
חזק איש את רעהו יעזרו
וחזק ויאמר אלי אל תירא איש

ב' זונין חד ח' וחד לה וסי'
חרדת אדם יתן מוקש
לחרדת ותהי חרדה
חטאה הוי מושכי
לחטאה והקריבו לחנוכת

חב

חבי ד' חסרי' בלישני' וסימני'
נחבי בן ופסי
ונתבאתם שמה
חבי כמעט רגע
ונחבה לא יוכל
לחבל ג' וסימניהון נמסר
בישעיה סימן י"ג
חבריו ד' ג' חסרים וא' מ"ל
בליש' וסימ' נמסר
בישעיה סי' מ"ד
חברונה ט' וסימניהון נמסר
ביהושע סימן י'
חבוש ג' וסימניהון נמסר
בישעיה סימן ל
ואיוב סימן מ'

חג

חג ג' פתחים
וסימניהון
וחג שבעות תעשה לך
ויעשו חג מצות דעזרא
אסרו חג בעבותים
וכל דסמי' לה' ולאדכר דכו' ספתי'
חג ה' כתוב בשער ה'
בחגוי ד' וסימניהון
שכני בחגוי סלע ותכירו
יונתי בחגוי הסלע
חגור ד' וסימניהון נמסר
בשמואל ב' סי' ך
ותלים סי' מ"ה ובא"ב מן ד"א וחד
וא' וסי' בערך הוי"ו
חגורים ג' וסימניהון נמסר
בפרשה בא

חד

הוחדה ג' וסימניהון נמסר
ביחזקאל סימן כ"א
חדה ח' וסימניהון נמסר
ביהושע סי' י"ט
החדרה ב' וסימניהון
אבאה אל אשתי
ותבא לאמנון אחיה
ובחדש ה' ר"פ וסימ' נמס' בפ'
פנחס וסוף ירמיה
לחדש בערב ד' וסימניהון
נמס' בפ' בא
ובחדש ז' ר"פ וסימניהון נמסר
בפרש' וישמע יתרו
חדשה י"ד וסימניהון
והקרבתם מנחה
בהקריבכם מנחה חדשה
כי יקח איש אשה
וירכיבו את ארון ב' בפסוק
ויאמר קחו לי צלוחית
בורא חדשה בארץ
וירכיבו את ארון דד"ה
ועתה קחו ועשו
והוא חגור חדשה

ויאמר להכות את דוד
הנני עשה חדשה עתה
כי הנני בורא שמים
ורוח חדשה אתן

חו

החוי והיבוסי ז' וסימניהון
נמסר בפרש'
כי תשא וביהושע סי' י"ב
חמות ח' כתיב כן בקריאה
נסבי' וי"ו קדמ' וסימני'
בלשון ארמי תקפו דמלכא חבלו
ובנה ואייטב סנבלט נפק למדבח'
וביאורם נמסר ביחזקאל סימן כ"ד
וכל ירמיה דכו' במ"ג מ"ל וסי'
בלשון ארמי שורא דדמשק נפל
וביאורם נמסר בתלים סוף סימן נא
חומת ה' כתוב כן וסימניהון
ואת חומת ירושלם
אל חומת בבל שאו
הסגיר ביד אויב
ואתי שובר בחומת
ונתתי להם בביתי
ושארהון חמות כתיב
חומה ג' חסרי' וסימניהון נמסר
בפרשה בשלח
אל החומה ג' וסימניהון
מי הכה את אבימלך
ודוד ישב בין שני
ויהי כאשר שמעו
חוצה ד' וסימ' נמס' בפר' בא
החוצה י"ו וסימ' נמסר בשפטים
סימן י"ב ובד"ה ב' סימנה'
חצות ב' כתוב כן וסי' נמסר
בפרשה בלק וע"ש
חוצתיה ב' כתובים כן
בלישני' וסימניהון
נמסר ביחזקאל סימן י"א
חור ב' חס' וסימניהון
ויקב חר בדלתו
והנה חר אחד בקיר
חורם ג' כתיב יו"ד וסימניהון
וישמע חירם מלך צר
וגם עבדי חירם ועבדי
ויעש חירם את הסירת
חרון ג' כתיב כן וסימניהון
עטרות אדר על ההר
ותאר הגבול ונסב
והראש אחד יפנה
וכל ד"ה חורן כתיב במ"א
ויבן שלמה את גדר חרן כתיב
חושם ד' ב' מ"ל וב' חס' וסי'
וימלך תחתיו חושם
וחברו דד"ה
וימת חושם
וחבירו דדברי הימים
דאורייתא חסר

חז

חזה ג' וסימניהון
חזה ציון קרית
שמעת חזת כלה
על די חזה למזייה
חזיותה ה' ב' מ"ל וג' חסר וסי'
נמסר בדניאל סימן ב'
חזון ב' ר"פ וסימניהון
חזון ישעיהו בן אמוץ
חזון עובדיה כה
וא' פליגא חזון נחום האלקושי
אחזה ד' וסימניהון נמסר
באיוב סימן י"ט
חזה אל ח' כתוב כן וסימ' נמס'
במלכי' ב' סימן ח'
ויחזק ט"ו וסימניהון נמסר
בשמואל א' סי' י"ז
וַיְחַזֵּק ה' וסימניהון נמסר
בנחמיה סי' ג'
חזקו ד' דגשי' וסימניהון נמסר
במלכי' ב' סי' י"ב
חזקים ג' וסימניהון נמסר
ביחזקאל סימן ג'
ואיוב סימן לו
חֲזַק ד' וסימניהון נמסר בפרש'
אלה הדברים
ויתחזק ב' וסימניהון

ויקם יהורם על ממלכת אביו
ויתחזק ויבן את כל תחום' הפרוצ'
וכל והתחזק דכו'
ויתחזק ח' וסימניהון נמסר
בשפטים סימן ך'
וש"א סימן ל' וד"ה ב' ריש סי' א'
ולחזק ג' וסימניהון
יען הכאות לב צדיק שקר
ויתנו על ידי עושי
והעשר והכבוד
ויחזיקו ז' ה' מ"ל וב' חס' וסימ'
נמסר בסדר וירא
בחזקה ד' וסימניהון
ויריבון אתו בחזקה
והוא לחץ את ישראל בחזקה
ואם לא לקחתי בחזקה
וקראו אל אלהים בחזקה
וא' ובחזקה רדיתם אתם
והחזיקה ב' וסימניהון
והחזיקה במבושיו
והחזיקה בו ונשקה לו
חזיקה ו' חסרי' בלישני' וסי' נמ'
בדניאל סימן י"א
חזקו ג' רפי' וסימניהון נמסר
במלכים א' סי' ך'
חזק ח' פתחי' וסימניהון נמסר
בפרשה מקץ
חזקיה ג' וסימניהון נמסר בריש
צפנית ובמשלי סוף סימן
כ"ד וע"ש
יחזקיהו ג' וסי' נמס' ריש ישעי'
וד"ה ב' סימן כט
יחזקיה ב' ואינון מן ג' זוגין
מן ב"ב בחד לישן
וסימניהון נמסר בנחמיה סימן ז'
ויחזקיהו ד' מייחדין וסימניהון
ויקומו אנשי מראשי
ובן נעריה
לחזקיהו מכתב
לחזקיה בני אטר

חט

חטאו ג' קמצין וסימני' נמסר
במלכים א' סי' י"ד
חטאת ז' חסרים וסימניהון
נמסר בפרש' נשא
חטאות ג' מ"ל וסימניהון נמסר
במלכים ב' סי' י"ב
חטאותיכם ד' מ"ל בלישני'
וסימניהון נמסר
בפרש' אחרי מות וסוף יהושע
סי' כ"ד
חטאת הוא ד' וסימ' נמסר
בפרשת תצוה
וְחִטֵּאתָ ג' וסימניהון נמסר
בפרשת תצוה
ויחזקאל סימן מ"ג וסימן מ"ה
חטאותינו ג' מ"ל וסימניהון
כי רבו פשעינו
ותבואתה מרבה למלכים
להוסיף על חטאותינו
חטאתָם ט' וסימניהון נמסר
בפרשת קרח
חטאתם ג' וסימ' נמס' בישעיה
סימן נ"ה פסוק ב'
בחטאת ד' וסימניהון נמסר
בפרשת צו
חטאתיך ג' מ"ל וסימני' נמסר
בירמיה סימן ט"ו
חטאתיו ג' וסימניהון נמסר
במלכים א' סי' י"ו
מחטוא ג' וסי' נמס' פ' וירא
ושמוא' א' סוף סימן י"ב
וחטאים ד' וסימניהון נמסר
בפרשת לך לך
ותלים סימן נ"א
חַטַּאת ז' פתחים וסימני' נמסר
בפרשה תצוה בסוף
ושמואל א' סימן ב'
חֵטְא כחֵטְא ג' חס' וסימני'
נמסר ריש ישעי'
וקהלת ריש סימן ט'
ח' פסו' אית בהון חטייא
ועשייה וסימני' נמסר בפרש' נשא
ויחזקאל סימן י"ח

מחטאתו ג' וסימניהון
והביא את אשמו
ואת כל חלבו יקטיר
ואת השני יעשה עולה

חי

ויחי ג' וסימניהון נמסר
בתלים סימן ס"ט
אשר הם חיים ג' וסימ' נמ'
בפרש' ואתח'
יחיה י"ח יחידאין וסימניהון
לו ישמעאל יחיה לפנין
עם אשר תמצא את אלהיך
לא תגע בו יד כי סקול
אוי מי יחיה משומו אל
ויענך וידעיבך ויאכילך ב' ב'
ואעמד עליו ואמתתהו
ויהוא עשה בעקבה
בנשך נתן ותרבית לקח
כל פשעיו אשר עשה
ובשוב רשע מרשעתו
והיה כל נפש חיה
ומי גבר יחיה ולא
עכר ביתו בצע בצע
ואמר למלך המלך לעולם
הנה עפלה לא ישרה
אם יוליד איש מאה
כי אם שנים הרבה יחיה
וכל חיה יחית דכו'
הַחַיָּה ו' וסימניהון
ואת רחב הזונה
ועתה תנה החיה
ויהי הוא מספר ב' בפסוק
ואלישע דבר אל האשה
ויאמר גחזי אדני
ותחי ג' וסימניהון נמסר ב'
וירא וירמיה סי' ל"ה
יחיו ז' וסימניהון נמסר
ביהושע סימן ט'
וביחזקאל סימן ב' וריש
זכריה ובאיוב סימן כא
תחיה ג' וסימניהון נמסר
בפרשת משפטים
חית הארץ י' בליש' וסי' נ'
בערך ארץ
יְחִיו ב' וסימ' נמסר פר' לך
יחי ב' וסימניהון
יחי ראובן ואל ימות
יאכלו ענוים וישבעו
וכל מלך דכו' יחי המלך
חַיָּו ד' חסרי' וסימניהון נמ'
סוף מלכים
תחיו ג' וסימניהון נמסר
בירמיה סימן ל"ח
יְחַיֶּה ז' וסימניהון נמסר
במלכים א' סי' ך'
וישעיה סימן ז' ויחזקאל סימן
אחיה ד' וסימ' נמס' בתלי' ב'
אות ג' ואיוב סימן ז'
בארץ החיים ג' וסי' נמס'
בישעי' סימן
חיו ד' כתיב כן וסימ' נמסר
ביחזקאל סימן ג'
בחיה ג' בלישנא ב' מ"ל
וא' חס' וסימניהון
נמסר בפרשת אחרי מות ושמו'
ב' סי' י"ב ובמשלי סימן ל"א
החייתנו ג' חסרי' בליש' וס'
נמ' בפ' ויגש וביהו'
סימן ב'
ונחיה ב' וסימניהון
שלחה הנער אתי
ותן זרע ונחיה ולא
ונקחה דגן ונאכלה
וחיו ח' וסימניהון נמסר
בעמוס סימן ה'
לחיי ג' וסימניהון נמסר
בפרשת נח
ולהחיות ג' וסימ' נמס' בפ'
ויגש ומלכים ב
סימן ה'
את החיים ב' וסימניהון
ושנאתי את החיים
אשר לא עזב את חסדו
את החיים ואת הטוב
חיל

יל ד' קמצין וסימני' נמ' בד"ה
ב' סימן כ"ה
ילי ג' וסימ' נמסר
סוף חבקוק
יל ה' חסרי' וסימניהון נמסר
בשמואל ב' סימן ד'
לכים א' סימן כ"א ואיכ' בא"ב
תניין
יק ד' חסרים וסימניהון נמסר
במשלי סוף סי' ה'
הלת סימן ז'
ירום ג' מ"ל וסימ' נמסר
במלכים א' סי' ח'

חכ

כי ג' וסימניהון
ולא נתתי לחטא
חכי לא יבין
ת יהגת חכי
חכי ג' וסימניהון נמסר
בתלים בא"ב אות מ'
חכילה ג' וסימניהון
עלו הזיפים אל שאול
באו הזיפים אל שאול
חן שאול בגבעת החכילה
חכם ד' וסימניהון נמס' בפרש'
מקץ ומשלי סי' כ"ט
חכמות ד' וסימניהון נמסר
בתלים סימן מ"ט
שלי ריש סימן ט'

חל

את החלב ח' וסימניהון
נמסר פרשת תצוה
חלב ח' וסימניהון נמסר
בתלים סימן ע"ג
חלב ג' וסימניהון נמסר
ריש פרשת וירא
חלב ב' וסימני' בלשון ארמי
תורין ועזין ינקת
ביאורם ודי חלב עזים ללחמך
ינקת חלב
א' חמאת בקר וחלב
וחלב ג' וסימניהון נמסר
בישעיה סימן כה
חלילה ג' חסרי' וסימניהון נמסר
בפר' וירא ואיוב סי' ל"ד
חל ג' א' פתח וסי' נמסר בפ'
דברי' ויחזקאל סי' ל"ט
יחל ט' וסי' נמסר בפרשת נח
ובשמואל א' סי' ל"א
החל ד' ג' קמצי' וסימניהון
נמסר בפרשת דברים
סוף עובדיה
החלו ו' וסימניהון נמסר
במגלה סימן ט'
חל ה' ג' פתחין וב' קמצים
וסימניהון נמסר ריש פרשת
שמות ותלים סימן קל"א
בתחלת ו' וסימניהון נמסר
בשמואל א' סי'
"א ומלכים ב' סימן י"ז ועזרא
ימן ד ורות סוף סי' א'
תחלת ג' ר"פ וסימניהון
נמסר ריש יהושע.
יחלו ג' וסימניהון
יחלו מעם ממשא מלך
יחלו להכות מהעם חללים
אחד לחדש הראשון
חוללתי ג' וסימניהון נמסר
במשלי סי' ח'
יחל ד' וסימני' נמסר בפר' כי
תשא ובמלכים ב' סי' י"ג
ותחילה ג' וסימ' נמסר
סוף מיכה
ואוחיל ג' וסימניהון
חלקי ה' אמרה נפשי
את אשיב אל לבי
ה אוחיל אל ה' עוד
חלה ג' בטעם לעיל וסימניהון
בישעיה סימן ס"ו
חולה ה' וסימניהון נמסר
ריש פרשת ויחי
תחלאים ג' כתוב כן בלישנא
וסימניהון

את מכות הארץ ההיא
ממותי תחלאים ימתו
בתחלאים רעים
הרופא לכל תחלואיכי ל' מ"ל
וחלים רעים
חלינו הוא נשא כן כתיב
ושארהון בתרין יודי"ן
הלות ג' מ"ל וסימניהון
נמסר בפרשת ויקרא
בחלום ג' וסימניהון נמסר
בישעיה סימן כ"ט
וחלמא ב' וסימניהון
באדין עללין חרטמיא
ועד אחרן על קדמי
בחלם ב' חסרים
וסימניהון
אל אבימלך בחלם
אל לבן הארמי בחלם
חלמיש ד' מיחדין וסימניהון
נמסר בתלי' סי' קי"ר
חלונות ג' חסרים וסימניהון
בהחלנת האלה חמשים
והחלנת מכוסות
משגיח מן החלנת

חלף

אמר המעתיק כל חלופי ושנויי כל קריא וכל זוגין שאין להם הסלות בא"ב וחלוף קריאה דבין מדנחאי למערבאי וסוראי וחלוף קריאה דבן אשר ובן נפתלי ודקדוקי הטעמים שחבר רבי אהרן בן אשר ממקום מעזיה הנקראת טבריה כלשון תברנוס והאדרנא לשון דכוון מפוזרים זעיר הם זעיר הם וקטינא בכון סגין וכרינא הסולת מתוך הסובין ופרינא ולאתינא בכון טובא ומזינא ליהדא לשון דוכתא בסוף הדין מסרתא רבתא דאסדרנא לפום עניות דעתין ע"ש :
יחלף ד' חסרים וסי' נמ' בישעי'
סימן ב' ובאיוב סימן ד'
חליפות ג' חסרים וסימ' נמסר
בפרשת ויגש וע"ש
חלק ג' קמצים וסימניהון נמסר
בפרשת תולדות
ויחזקא' סי' י"ב ומשלי סוף סי' כ"ו
חלקות ג' וסימניהון נמסר
בתלים סימן י"ב
חלקיה י"א וסימניהון נמסר
בד"ה ב' סימן ל"ה
חלקיהו הכהן ה' וסימניהון
עלה אל חלקיהו
ויאמר חלקיהו הכהן
ויצו המלך את
וילך חלקיהו הכהן
ויצו המלך תנינא דסיפרא

חם

חם ב' קמצין וסימניהון
זה לחמנו חם הצטיידנו
חם לבי בקרבי
וכל שום בר נש דכו'
וחם ג' פתחין וסימניהון נמסר
בפרשת בשלח וריש
מלאכי וסימניהון בלשון ארמי
מלכא דדמוך בשמשא
כחם ד' וסי' נמסר בריש
סדר וירא
חמודות סימן חלוף
אתיהון נמסר
בסדר תלדות ודניאל סימן י'
חמדת ד' וסימניהון
ולמי כל חמדת ישראל
והרעשתי את כל הגוים דזכריה
שלח המלך נבוכדנצר ד"ה
ועל אלהי אבותיו לא יבין
דסוף דניאל
יחמול ד' מ"ל וסי' נמסר בחבקוק
סוף סי' א' ואיוב סימן ו
ולא יחמל ד' וסימניהון נמסר
בירמיה סי' כ"א
ומשלי סוף סי' ז' ואיוב סי' י"ו
לא אחמל ג' וסימניהון

וגם אני אגרע ולא תחוס
כי לא אחמל עוד דזכריה
ונפצתים איש אל אחיו דירמיה
חמסי ב' וסימניהון נמסר
פרשת לך לך
חמסים ד' וסימ' נמסר בתלים
סימן קמ"א ומשלי סימן ד'
חמרים ג' ב' חס' וא' מ"ל וסי'
נמסר פרשת בהעלתך
חמורים ו' מ"ל וסימ' נמסר
בשפטים סי' י"ט
חמור ד' חסרים וסימניהון
נמסר בפרשת ויחי
חמורינו ג' מ"ל וסימ' נמסר
ביהושע סימן ט'
חמש כ"ה קמצים וסימניהון
בפרשת תרומה
החמישי ג' חס' וסי' נמס' בפר'
נשא וזכריה סימן ז'
החמשית ח' וסי' נמ' בפרשת
קדשי' וירמי' סימן ל"ו
חמישתו ג' כתוב כן וסימני'
נמסר פרשת ויקרא
ובחמשה עשר ג' ר"פ וסימ'
בפרשת אמור
חמשיתו ב' כתובים כן וסימ'
בפרשת אמור
חמשים ד' וחסרים נמסר
בפרשת בשלח
החמשים ד' וסימניהון נמסר
בפרשת קרח
חמישית ג' מ"ל וסימניהון
בסדר בחקתי
חמשים ומאתים ד' וסימני'
ואתה קח לך בשמים ב' בפסו'
ויקומו לפני משה
וקחו איש מחתתו

חן

ויחן ג' וסימניהון
ויחן בנחל גרר
ויחן את פני העיר
שם ישראל נגד ההר
חנה ב' וחסרים וסימניהון
אל המדבר אשר הוא
חנה מלאך ה' סביב
חנות ב' מ"ל בליש' וסימניהון
הנה נא חנות היום
השכח חנות אל
מחניך ג' ב' מ"ל וא' חס' וסי'
נמסר פרשת תצא
מחנות ג' חסרים וסימני' נמסר
בסדר במדבר סיני
יחנך ב' וסימני' נמסר בפרשת
ויהי מקץ
חנון ורחום ח' וסימ' נמסר
בתלים סי' קי"א
רחום וחנון ג' וסימניהון נמסר
פרשת כי תשא
חנוך ג' חסרים בלישנ' וסימני'
נמסר סוף פרשת
חיי שרה ובמשלי סי' כ"ב
חנגי סימן מן ריש תלים עד
א"ב רבתי חנגי ומן א"ב
רבתי עד סוף סיפרא חייני במ"ג
חנני וסימ' שם באות ה'
חנניהו ג' וסימניהון
וירד בית המלך על
לששה עשר לחנניהו
על ידי חנניהו בן
ותחנף ב' וסימניהון
והיה מקל זנותה
ותחנף הארץ בדמים
וא' הלא חנף תחנף הארץ
האמרים תחנף ותאחז בציון

חס

ולא תחוס ה' וסימניהון נמסר
ביחזקאל סי' ז'
תחם ג' חסרים וסימניהון נמסר
בפרשת ויגש
מחסה ט' רפין בלישני'
וסי' נמ' בתלי' סימן ס"ב
לחסות ג' מ"ל וסימ' נמ' בתלים
סימן קי"ח
מחסי ג' וסימניהון
מחסי אתה ביום רעה
ואתה מחסי עז
שתי באדני ה' מחסי
וחסד ה' וסימניהון
בלשון ארמי טבא רדף חייא ונטר
אסתר וביאורם נמסר בתלים סימן
כ"ג ומשלי סימן כ"א
חסדיו ב' א' מ"ל וא'
חסר וסימניהון
ויזכר להם בריתו מ"ל
כי אם הוגת ורחם
חסידו ב' חסרים
וסימניהון
רגלי חסידו ישמר
ודרך חסידו ישמר
חסידה ג' וסימניהון
גם חסידה בשמים
חסידה ברושים ביתה
אם אברה חסידה ונוצה
ועשה חסד ד' וסים' נמ' בפ'
וישמע יתרו
חסר ד' וסימניהון נמסר
בקהלת סימן ו'
תחסר ג' ב' קמצי' וא' פתח
וסימניהון
בפ' עקב ובשמואל א' סימן ט"ו
ובמשלי סוף סימן י"ג
מחסור ח' וסימניהון
אין שם מחסור כל דבר
אין מחסור כל דבר
כי אין מחסור ליראיו
נותן לרש אין מחסור
איש מחסור אהב שמחה

חף

חפו ב' וסימניהון
בשו הכלמו חפו ראשם
ופני המן חפו
ואדיריהם שלחו
חפזון ג' ומ"ל וסימניהון נמסר
בסדר בא אל פרעה
ובישעיה סימן נ"ב
החפץ ג' וסימניהון נמסר
בתלים סימן ל"ד
החפץ ג' וסימניהון נמסר
בשמואל א' סי' ט"ו
ובאיוב ריש סימן כ"ב
לחפר ג' וסימניהון נמסר
ביהושע ריש סימן ב
וחפרתה ב' א' מ"ל וא' חסר
וסימניהון
ויתד תהית לך על
וחפרתה לבטח תשכב

חץ

החצונה ג' כתובי' כן וסי' נמסר
ביחזקאל סימן מ"ב
חציו ה' וסימניהון
תחת כרכובו מלמטה
חציו אל מול הר גרזים
חציו שרף במו אש ב' בפסו'
חציו שרפתי במו אש
ויחץ ג' וסימניהון
ויחץ את העם אשר אתו
ויחץ את הילדים על לאה
ויחץ את העם לשלשה ראשים
מחצב ג' וסימניהון
ולגדרים ולחצבי
לחרשים ולבנים ולגדרים
ומכירו דד"ה
וממחצית ב' חסרים וסימניהון
וממחצית בני ישראל תקח
ויקח משה ממחצית בני
בחצצון ב' א' מ"ל וא' חסר
וסימניהון
היושב בחצצון תמר
הנם בחצצון תמר
בחצרות ד' חס' בליש' וסימ'
נמסר בפרשת מסעי
חצצרות ג' חס' דחסרי' וסימני'
נמסר בפר' בהעלותך

חק

חקות ט' וסימניהון
בלבבם ולא אמרו בלבבם נירא
העמים כי חקות העמים הבל
נותן כה אמר ה' נתן שמש לאור
בריתי אם לא בריתי יומם ולילה
המזבח ויאמר אלי בן אדם
דאלה חקות
בית ה' ויאמר אלי ה' בן אדם שים
לבך
ומנחה תעשה עליו בבקר בבקר
וישתמר חקות עמרי
וכל מעשה
הידעת חקות שמים
חקתי כל אורית' חסרים
במ"א וסימניהון
נמסר בפ' תלדות ובירמיה סי' מ"ד
חק עולם ח' וסימניהון נמסר
בירמיה סי' ח'
מצותי חקתי ג' דסמיכי
וסימניהון נמסר
בפרש' תלדות ומלכים ב' סימן י"ז
חקתי מצותיו משפטיו
ו' פסו' מן ג' ג' מתחלפים וסי' נמ'
בסדר נצבים
חק ומשפט ג' וסימני' נמסר
בפרשת בשלח

חקתי דקדים למצותי
ו' וסימניהון
אם בחקתי תלכו
ואם בחקתי תמאסו
הבית הזה אשר אתה בונה
והיה אם תשמע את
אם חקתי יחללו
ואם תשובון אתם דד"ה
בחקות ד' חסרי' בליש' וסימני'
נמסר פרשת קדשי'
חקתי דבתר משפטי ח'
וסי' נמ' ביחזקא' סימן ה'
חקיו דבתר מצותיו ד'
וסי' נמ' בפרשת בשלח
חק עולם י"א בלישני' וסימני'
נמסר בפר' כי תשא
ואת חקתי ה' וסימני' נמסר
בפרש' אם בחקתי
ואת החקים ד' וסימניהון
נמסר בפרשת
שפטים ובמלכים ב' סוף סימן י"ז
חקקי ב' וסימניהון
גדולים חקקי לב
הוי החקקים חקקי און

חר

בחרב ד' וסימניהון נמסר
בשמואל א' סימן י"ז
בחרב ברעב ח' וסימ' נמסר
בירמי' סימן ל"ה
חרבותיה ב' א' חס' וא' מ"ל
וסימניהון
חרבותיה אקומם
כי נחם ה' ציון
ובחרב וברעב ב' וסימניהון
ומן אז חדלנו לקטר
ממותי תחלאים
חרב י"ו בליש' וסימ' נמסר
בישעיה סימן ס"א
ובאיוב סוף סימן ל'
כחרב ג' וסימ' נמסר בישעיה
ריש סימן מ"ט
חרבה ג' וסימניהון נמסר
במשלי סי' י"ז בראש
חרבה ג' וסימניהון
בנחמיה סימן ב'
תחרב ב' א' פתח וא' קמץ
וסימניהון
מדוע נבית בשם ה'
לילה ויומם לא תכבה
יחרה ג' וסימניהון נמסר
בשמואל א' סימן ב'
חרון ג' קמצין וסימניהון
נמסר ביחזקאל סי' ז'
בחרי

בחרי אף ה׳ וסימניהון נמסר
בישעיה סי׳ ז׳
ובאיכה בא״ב תניין ובד״ה ב׳
סימן כ״ה
ויחרד ג׳ וסימניהון נמסר
בפרשת תלדות
יחרם ג׳ וסימניהון נמסר
בפ׳שת משפטים
ובעזרא סימן י׳
חרפי ג׳ וסימני׳ נמסר בתלים
בא״ב רבתי אות ו׳
ונחרצה ג׳ וסימניהון נמסר
בישעיה סי׳ י׳
חרוצים ג׳ וסימניהון
ראש עשה כף רמיה
מתאוה ואין נפשו עצל
יד חרוצים תמשול
חַרַשׁ ג׳ פתחים וסימניהון
בלשון ארמי עובדא
דקיסא פרזלא וביאורם נמ׳ בפר׳
תצוה ובישעיה סימן מ״ד
חֵרֵשׁ ה׳ וסימניהון
מי שם פה לאדם
וישלח יהושע בן נון
לא תקלל חרש
כמו פתן חרש יאטם
ובקבקר חרש וגלל
ב׳ מנהון מלעיל
יחרוש ב׳ מ״ל וכימניהון
ארכיב אפרים יחרש
יחרוש בבקרים
החרש ו׳ וסימניהון נמסר
באיוב סי׳ י״ג
חרישה ז׳ חסרים בלישני׳
וסימניהון נמסר
בפרשת וישלח ובירמיה סימן ל״ט
חרשים ג׳ וסימניהון
ונשוא פנים ויועץ וחכם
הוליד את עפרה ב׳ בפסוק

חש

מחשים ד׳ וסימניהון נמסר
בשופטים סי׳ י״ח
מחשבות ג׳ חסרי׳ וסימ׳ נמס׳
בפרשת ויקהל
יְחַשְׁבוּ ג׳ וסימניהון
ולא יחשבו את האנשים
כי יחשבו עליו מחשבות
ואלי יחשבו רע
ויחשבה ג׳ וסימניהון נמסר
בפרשת לך לך
ובשמואל א׳ סימן א׳
חשב אל ג׳ בלישני׳ וסימני׳
נמ׳ בירמיה סימן מט
נחשבנו ג׳ וסימניהון נמסר
פרשת ויצא
תחשב ג׳ מלרע וסימ׳ נמסר
בשמואל ב׳ סימן ד׳
וחשבה ד׳ מייחדין וסימניהון
והנה אימה חשכה
מעוף צוקה ואפלה
בחשכה יתהלכו
כחשכה כאורה
במחשכים ג׳ וסימניהון נמסר
בתלים סימן פ״ה
חָשַׂךְ ד׳ וסימניהון נמסר
באיוב סימן י״ח
חָשַׂךְ ז׳ וסימניהון נמסר
בשמואל א׳ סי׳ כ״ה
וסימניהון בלשון ארמי ידרף מני
רבוני יומא בישא ועמא דמותא

חת

חת א׳ פתח וא׳ קמץ וסימניהון
הוביש כל חת מרודך
העשוי לבלי חת
מחתות ג׳ ומ״ל וסימניהון
קחו לכם מחתות
את מחתות החטאים
ויקח אלעזר הכהן
החתים ה׳ וסימניה׳ נמסר
בשופטים סי׳ א׳
חותם ז׳ חסר בליש׳ וסימ׳
נמסר בפרשת תצוה

כחותם ג׳ מ״ל וסימניהון
ושמתיך כחותם על יד
שימני כחותם ב׳ בפסוק
חתום ד׳ מ״ל בליש׳ וסימני׳
נמסר בישעיה ריש סי׳ ה׳
חתן ד׳ וסימניהון נמס׳ בפרשת
שמות ובמלכי׳ ב סוף סי׳ ח

נשל׳ מערכ׳ אות החית בס״ד

מערכת אות הטית

ג׳ זוגין חד טית וחד וטית
וסימניהון
טבוח למען טבוח טבח
וטבוח וירא יוסף אתם את בנימן
טח לא ידעו ולא יבינו כי טח
וטח ולקחו אבנים אחרות
טהרתי מי יאמר זכיתי את לבי
וטהרתי הלא טוב אבנה ופרפר

טב

טב ב׳ וסימניהון
וכען הן על מלכא טב
הוא צלמא רישיה
לטוב ב׳ דגשים
וסימניהון
לטוב בעיניהם תהיינה
הכל כאשר לכל
ומטיב ב׳ וסימניהון
יפה קול ומטב נגן
טוב אתה ומטיב
קדמ׳ חסר דחסר
וטוב ב׳ ר״פ וסימניהון
וטוב לא יהיה לרשע
וטוב משניהם אשר עדן
וטוב י״ז וסימניהון נמסר
בשמואל א׳ סימן י״ו ובמלכים א׳
סימן י״ז ובד״ה ב׳ סי׳ י״ז
טוב י״ט מ״ל בלישני׳ וסימניהון
ויקח העבד עשרה
וקחו את אביכם ואת
ועיניכם אל תחוס על כליכם
ולאביו שלח כזאת
ובתים מלאים כל טוב
תחת אשר לא עבדת
וילך חזאל לקראתו ויקח
תאבו אם תאבו ושמעתם
חסדי ה׳ אזכיר תהלות
ירונו הנה עבדי ירונו
ורננו ובאו ורננו במרום
ואפרים עגלה מלומדה
ועתה בנותיכם אל תתנו
וילכדו ערים בצורות
תעלוץ בטוב צדיקים
לולי האמנתי לראות
אשרי תבחר ותקרב
טעם טוב טעם ודעת
יברכך ה׳ מציון וראה
בטוב ד׳ וסי׳ נמס׳ במשלי
סימן י״א
בטוב ט׳ דגשים וסימני׳ נמסר
בישעי׳ סי׳ ז׳ ואיוב
סי׳ כ״א
טובות ב׳ מ״ל וסימניהון
כי גם אחיך ובית אביך יבקשו
למלך
וְטוּב ח׳ קמצים וסימ׳ בלשון
ארמי טליא בחירא רהט
ואשכח חכמתא וביאורם נמסר
במלכים א׳ סי׳ י׳ ובשמואל א׳
סי׳ ב׳ ובפרשת וירא
והטוב ד׳ וסי׳ נמסר בפרשת
ואתחנן ובמלכים ב׳ ריש
סימן ב׳ ובאיכ׳ בא״ב ג׳
הטוב ד׳ רפין וסימ׳ נמסר
בשפטי׳ סי׳ י״א ובאיוב ריש
סימן י׳
בטוב ד׳ רפין וסימ׳ נמסר בפ׳
בחקתי ובתלים סי׳ כה
טובו ג׳ וסימניהון נמסר באיוב
סימן ב׳
הטיבות ג׳ וסימניהון
ויאמר ה׳ אל יהוא

ויאמר ה׳ אל דוד
ויאמר ה׳ אל דוד אבי
וטובים ג׳ וסימניהון
וילכו לאהליהם שמחים וטובי
ילדים אשר אין בהם
וְהֵיטַב ט׳ חסרי׳ י׳ וסימני׳ נמס׳
ביחזקאל סוף סי׳ ל״ג
ויטב ג׳ חסרים י׳ בליש׳ וסימ׳
נמסר בשמואל א׳ סי׳ כ״ד
וסוף מלכים
הטוב והישר ד׳ וסי׳ נמסר
בפ׳ ראה
היטיב ב׳ מ״ל וסי׳ בירמי׳ סי׳ ז׳
טבים הטבים ה׳ חסרים וסימ׳
נמס׳ בפ׳ תולדות וביואל סי׳ ד׳
הטבה ג׳ חסרי׳ וסי׳ נמס׳ בפ׳
עקב
לטבה ב׳ חסר וסי׳ נמסר סוף
פרשת ויחי
טבת הטבת ד׳ חסרי׳ וסי׳
נמסר בפרשת
מקץ וע״ש
כטוב ד׳ וסי׳ נמס׳ בשופטים
סי׳ י״ו ובשמואל ב׳ סי׳ י״ג
לטבח ד׳ וסי׳ נמסר בירמיה
סוף סי׳ כ״ח ובתלים
סימן לו
טבעות ז׳ מ״ל וסימניהון נמס׳
בפ׳ תצוה

טה

וטהר ג׳ וסימניהון נמסר במלכי׳
ב׳ סי׳ ה ואיוב סי׳ י״ז
טהורה ח׳ וסימניהון נמסר בפ׳
נח ומלאכי סי׳ א׳ ותלי׳
סימן י״ט
הטהור ה׳ חסרים וסימניהון
נמסר סוף פרשה שמיני
טורי ג׳ מ״ל וסימניהון נמסר
בפ׳ פקודי ובמלכים א׳ ריש
סימן ז

טח

וטח ב׳ א׳ פתח וא׳ קמץ וסימן
כי טח מראות עיניהם
ועפר אחר יקח
הטירות ג׳ מ״ל בלישני׳ וסימ׳
נמסר ביחזקאל ריש
סימן כד
טחרים דכתי׳ עפלים ח׳ וסימן
נמסר בשמואל א׳ סי׳ ה׳

וב׳ כתי׳ טהורים וקרי׳ וסי׳
העגלה וישימו את ארון ה׳
ואלה טחורי הזהב
ועיין מה דסקלינן וטרינן על למין
בעל המסורת דפליג אתלמודא דינן
בסקדמתו למסרת דא :

טל

ובטל ב׳ וסימניהון
ברם עקר שרשוהי
ודי חזא מלכא עיר וקדיש
יוטל ג׳ ב׳ דגשים וא׳ רפי וסי׳
כי יפול לא יוטל
הגם אל מראיו יוטל
בחיק יטל הגורל
וטלם ב׳ סימניהון
וטלם ובעלות
ושלום וטלם
טלאים ב׳ וסימניהון
כרועה עדרו ירעה
ויפקדם בטלאים

טם

טמא ב׳ דגשי׳ וסימניהון
טמא יטמאנו הכהן
למען טמא את מקדשי
טִמְּאוּ ג׳ וסימני׳ נמסר בסדר
וישלח ובתלי׳ סי׳ עט
טְמֵא ד׳ וסי׳ נמסר בפ׳ אמור
תטמאו ג׳ וסי׳ נמסר
ביחזקאל סי׳ כ׳
טמא ט׳ וסימני׳ נמסר פרשת
וישלח

טע

טעמו ד׳ וסי׳ נמסר בשמואל א׳
סימן כא ובתלים סימן כ״ר
מטעמים ד׳ וסימניהון נמסר
בפ׳ תולדות
יו פסו׳ בטעם פזר וגלגל וסי׳
נמסר בסוף יחזקאל
ומגלה סוף סי׳ ז׳ ונחמי׳ סי׳ יג
ד׳ מלין בטעם שני שמות וסי׳
נמסר בסדר עקב
ג׳ פסו׳ אית בהון תרין מלין
בתרי טעמי וסי׳ נמס׳ בס׳ ואתחנן
ח׳ פסו׳ בטע׳ תלישא ופסקי׳
וסי׳ נמס׳ בשמואל א׳ סי׳
י״ב ובד״ה ב׳ סי׳ ל״ח
כי אם ג׳ בטעם עי׳ בסדר מסעי
ועמו ח׳ בטעם זקף גדול וסימן
בסדר וישלח
ה׳ פסו׳ בתורה שאין להם הכרע
וסי׳ בל׳ ארמי או טיבו
שבטיא ליהושע בנהורא דמשה
וביאורם נמסר בסדר וילך
ד׳ מלין בטעם תלישא קטנה
ואחריה אזלא כתיבא
אחת וסימ׳
ויהי כל הנופלים דיהושע
לא תעלו ולא תלחמו
ומתתיהו ואליפלהו
את תבנית האולם ואת בתיו
י׳ שמות בטעם זרקא וסימ׳
נמסר בסדר פנחס
ז׳ מלין בטעם מרעימין ופסקין
וסי׳ נמסר בסדר צו
ובישעי׳ סי׳ י״ג ,בריש עמוס
ה׳ מלין בתרי טעמי פי׳ דמשמ׳
מונח לתיבתו וסימני׳
נמ׳ בסדר ויגש ובזכריה סוף סי׳ ז׳
וקהלת סימן ד׳
י״א זוגין מתחלפי׳ קדמ׳ רביע
תנינא זקף וסי׳ נמס׳
בסדר צו ובחגי ריש סימן ב׳
י״ג זוגין מתחלפי׳ בחד עניינא
בטעמים חד זקיף לרום׳
וחד נחית לתהומא וסימ׳ בלשון
ארמי שמוא׳ עבד אורית׳ דוד מנהון
במיא קטלין לרוגזא משה ממלל
בגלותא וביאור׳ נמ׳ בסדר וארא
וד״ה א׳ ריש סימן י״ח
ה׳ זוגין מן כ״ב מתחלפי׳ בטעמ׳
וסי׳ בלשון ארמי אינש
במחתית׳ כהנ׳ בנגע תלתין בירעית׳
משה בידא ורברבני בחוטר׳ וביאור׳
נמסר בסדר ויקהל
י״ד בטעם תרין חוטרין וסימ׳
נמסר בסוף מטות
ובריש חבקוק ונחמיה סוף סי׳ ג׳
יח מאיילין מאריכין בין אזלא
לזרקא באורייתא
וסימניהון
ויבא יעקב מן השדה
ויקרא פרעה שם יוסף
ויקח מן הדם אשר על המזבח
ומשמן
ויעברו קול במחנה
כאשר יורם חלב הכשב
והעמיד הכהן את האשה
והשביע הכהן את האשה
וביום שמחתכם ובמועדיכם
ובראשי חדשיכם
ויאמרו אליו בני ישראל במסיל׳
נעלה
ולא נתן סיחון את ישרא׳
כל תרומת הקדשים אשר ירימו
ואם החריש לה אישה
ובאו הר האמורי ואל כל שכניו
והיו לאחר מבני שבטי ישראל
כי ירחיב ה׳ את אלהיך את גבלך
ואשר יבא את רעהו ביער
ואכל פרי בטנך ופרי אדמתך
וסקלתם באבנים
וכל פסיקתא דכוו׳ מאריכין
במארכא אך לא במאיילה
י״א בטעמ׳ לאחו׳ פי׳ פשטא
ולפניו יתיב וסימ׳

נמסר בסדר ויקרא ובדניאל סי׳ ב
י״א פסוק בטע׳ מארכא לזרקא
וסי׳ נמ׳ בסדר וארא
י״א בטעם לגרמיה משרת
לגריש וסימני׳ נמ׳ בסוף תולדו
ובחגי סימן ג׳ ובירמיה סימן ד׳
ו׳ מלין בטעם אזלא ומהפך
וסימ׳ בסוף סדר בהר סיני
ה׳ מלין בטעם מאיילא
משרת לס״פ כתיבתו וסי׳ נמ׳ בריש
סדר אמור וביהושע סי׳ י״א
ו׳ זוגין מתחלפין חד בדרג
וחד במאריך וסי׳ נמ׳ בסדר שמינ
ה׳ מלין בתרי טעמי פי׳
הטפחא לא ישרתנ׳ מירכ׳ בתיבת
כי אם בח׳ מקומו׳ וסי׳ נמ׳ בסד
אמור וביחזקאל סימן ל״ו וכשי׳
השירים סימן ו׳

טר

ובטרם ג׳ וסימני׳ נמסר ריש
ירמיהו
טרף ב׳ קמצין
וסימניהון
והנה עלה זית טרף
כי הוא טרף וירפאנו
טורף ד׳ והסרים וסימני׳ נמסר
ביחזקאל סי׳ כ״ב ונחום
סימן ב׳ ואיוב סי׳ י״ח
טרף ג׳ וחסרים
וסימניהון
ויכירה ויאמר
ויצא האחד מאתי
ואם טרף יטרף

נשל׳ מערכ׳ אות הטי״ת בס״ד

מערכת אות היוד

כ״ו זוגין חד יוד וחד ויוד
וסימ׳
ירדו הנביאים נבאו בבעל
וירדו ויאמר אלהים נעשה או
יד לכו ונשובה אל ה׳
ויד אהיה כטל לישראל יפרח
יריתי ויאמר לבן ליעקב הנה
ויריתי ואתם תכתבו את האר
ישרצו ויאמר אליהם ישרצו המי
וישרצו ובני ישראל פרו
יבקש בימים ההם ובעת
ויבקש הדבר וימצא ויהלו שניר
ידבר עמים תחתינו
וידבר האל הנותן נקמות לה
ידל והיה ביום ההוא ידל כבוד
וידל ישראל מאד מפני מדין
ידון ויאמר ה׳ לא ידון רוחי
וידון ועל ידו החזיק מלטיה
יתלונן ישב בסתר עליון
ויתלונן סלע ישכון ויתלונן
יתגדל היתפא׳ הגרזן על החוצ
ויתגדל ועשה כרצונו המלך
יחטיא מכל העם הזה שבע
ויחטיא יען אשר עשה מנשו
יושב וחשכת זאהל וברכיהו
וישב את משה ואת אהרן
יגל יבול ביתו נגרות
ויגל יחלץ עני בעניו ויגל
ידיבן וכי ידיבן אנשים
ויריבן ויאמר איש אפרים
יוטה ואת עין ואת מגרשיה
ויוטה מעון וכרמל וזיף ויוט
יחננו ביבש קצירה תשברנה
ויחננו ויאמר פדעהו מרדת
יצב בהנחל עליון גוים
ויצב בית גאים יסח ה׳
יעזרך כה אמר ה׳ עשך ויצר
ויעזרך מאל אביך ויעזרך וא
יתגנב ויתגנב העם ביום ההוא
ויתגנב לבוא העיר כאש׳ ב׳ בפנ
יחגו וינועו כשכור
ויחגו ואחר באו משה ואהרן
יחד הלילה ההוא יקחהו אופ
ויחד

י יתרו על כל הטובה
ם ועל הזיתים והשקמים
ש ובני בכר זמירה ויועש
רו וידעו הגוים אשר ישארו
ארו שני אנשים במחנה
ישלח דברו וימסס
ב וירד העיט על הפגרים
אוני רחמיך ואחיה כי
אוני חסדיך ה׳ תשועתך
והי כל קבל די מן קדם מלכא
תוהי ולהיכלה כסף ודהב די
מן ט׳ זוגין מן חד והד
י׳ וחד ו׳ בסוף תיבותא
כתי כי נדר נדר עבדך
כתו גודע בשערים בעלה
תי תרב גדלתי ותסב
תו בהראתו את עשר
נותי ועוד ברצותי בבית אלהי
נותו כי אמר לא יסכן גבר
נסע ונגלה מני
מעצר וממשפט לקח
כלו ברמעות עיני
עד יפלח חץ כבדו
כי ואתה אנוש כערכי
כו והכסף והזהב נתן
שמעי בת וראי
ו ועתה הסירו את
אובי כי אני לצלע נכון
אובו כל תפלה כל תחנה דד״ה
תי ישא ביום ההוא לאמר
תו ויכל שלמה את בית
מנב׳ ב׳ י׳ברי׳תיבות׳וסי׳
ה׳ פניו אליך
אלהים יחננו ויברכנו
ד יום אולד בו
ד והיה ביום ההוא יאבד
רוני ויאמר אליה אם אסר
רוני ויאמר אליה שמשון
והנה שתולה התצלח
הוי רועי האליל
ע ועתת שלחו מהר׳ והגידו
ע היסופר לו כי אדבר
נו גד גדוד יגודנו
נו שמעתי ותרגז
ון ויענך וירעיבך
ון המאכילך מן במדבר
רות למנצח על שושנים
דות מה ידידות משכנתיך
ר ואף כי היין בוגד
ר זד יהיר לץ שמו
ישנה ועבדי כלב עקב
ישנה הנה ה׳ יורישנה והכה
ק והכהן הגדול מאחיו
ק אשר קמטו בלא עת נהר
וכי יזד איש על רעהו
אך הנביא אשר יזד
כל אשר יגע בבשרה
תרויהון בפסוק
ך וישא את עיניו ויר׳ את בנימן
ך כי עם בציון ישב
ראובן ואל ימות
יאכלו ענוים וישבעו וכל
המלך דכוו׳
אוּ מזכר עד נקבה תשלחו
אוּ ויאמר אלי בן אדם את
אוּ למען לא יתעו עוד
בית ישראל מאחרי
אוּ ולא יטמאו עוד
ר בכל דרכיך דעהו והוא
ר איולת שמחה לחסר לב
ת ה׳ לאיש אשר יעשנה
ת ה׳ כל שפתי חלקות
דו למען אשר לא ילמדו
רו ולא ילמדו עוד איש את
ש לא ימוש ספר התורה
ש כי ההרים ימושו
ולא ימד חול הים דירמיה
והיה מספר בני ישראל
צי וישא משלו ויאמר
צי נפשי ישובב ינחני
נו ה׳ בדד ינחנו
נו מתן אדם ירחיב לו
רו מצדיקי אדם עקב שחד
רו ונתתי קנאתי בך ועשו
נה הרב דברים לא יענה
נה אוטם אזנו מזעקת דל

יערף כמטר לקחי
יערף חלק לבם עתה יאשמו
יפלא דבר אל בני ישראל איש כי
יפלא דבר אל בני ישראל איש או
יפו מה יפו דודיך אחותי
יפו מה יפו פעמיך בנעלים
יפיה אל תחמד יפיה בלבבך
יפיה להביא את ושתי המלכה
יצע הורד שאול גאנך
יצע ובכל מדינה ומדינה
יצמיתם יצמיתם וישב אליהם את
אונם ב׳ בפסוק
יקראו ומולדתך אשר הולדת
יקראו ומשה איש האלהים
יקם הרנינו גוים עמו
יקם וידם השמש וירח עמד
יקנאהו בזרים בתועבות
יקנאהו ויכעיסהו בבמת׳ ובפסיליה׳
ירב ויברך אתם אלהים לאמר
ירב ובניו ורב המשא עליו כתב
ירושת בן עשרים וחמש שנה
ירושה וחברו בן עשרים דד״ה
ירשה ירשה והיה אדום ירשה
ב׳ בפסוק
ירד ירד אז ירד שריד ב׳ בפסוק
ישך לא תשיך לאחיך
ישך אחריתו כנחש ישך
ישליו אהלים לשדדים
ישליו שאלו שלום ירושלם
ישנה ותקם בתוך הלילה ותקח
ישנה אני ישנה ולבי ער
ישועתה ואני בקול תודה
ישועתה רבים אומרים לנפשי
יתארהו יתארהו חרש עצים נטה
קו ב׳ בפסוק
יתיצב לאאכזר כי יעורנו
תיצב חזית איש מהיר במלאכתו

א״ב מן חד והד י׳ בריש

תיבותא וסימניהון
יאנה לא יאנה לצדיק כל און
יבואני רחמיך ואחיה
יגיד גם במדעך מלך
ירבר עמים תחתינו
יהודה ומתניה בן מיכה
יורם כאשר יורם משור
יזל מים מדליו
יחם על דל ואביון
יטב ומה די עליך ועל אחיך
ייחל והיה שארית יעקב
יכנס בונה ירושלם ה׳
ילוה ותהר עוד ותלד בן ותאמר
עתה הפעם
ימר ולא ימכרו ממנו ולא ימר
ינובון עוד ינובון בשיבה
ישבעון תתן להם ילקטון
יענה שדי לא מצאנוהו
יפרה ויצא חטר מגזע
יצו ה׳ אתך את הברכה
יקימך ה׳ לו לעם קדוש
ירביון ובקרך וצאנך ירביון
ירויון מדשן ביתך
ישכבון ועלי זקן מאד
ישכן ירדף אויב נפשי
ישקני מנשיקות פיהו
יתר ויואל אלוה וידכאני
יתם ועל הנחל יעלה על שפם

א״ב כתי׳ י׳ באמצע תיבות׳

וקרינן ו׳ דלוג וסימניהון
אזכיר מעללי יה כי אזכרה
ארינה ויבא גד אל דוד ביום
בחיציו הן ארץ כשדים זה
ברתיקות ויצף שלמה את הבית
בכים אל תרא יין כי יתאדם
בגיים למה יאמרו הגיים איה
תנינא דפסוק
גיים ויאמר ה׳ לה שני גיים
גריתיו אלה הם אשר עברו את
החריפי אל עוזי וירימות
והמעינים ויבאו אלי
ויישם לפניו לאכל ויאמר לא
וילינו כל עדת בני ישראל על
משה ועל אהרן במדבר
ויירש וישלח משה לרגל
וינים ובית תפוח
ורעיתי ותאמר אל אביה יעשה לי

ויניסו ויעמדו איש תחתיו
וייחל שבעת ימים למועד
וייחר וילך עמשא להזעיק
וישיא סופר וצדוק דשמואל
ופניאל ויפריה ופניאל בני כתיב
וצפינך ממתים ידך ה׳
וצירם כצאן לשאול שתו
וגיש לבש בשרי רימה וגיש
והיתי לו שקול ישקל כעסי
ובשגיב בימיו בנה חיאל בית
ולשימו בגוי חנף אשלחנו
וריב והוכח במכאוב על משכבו
ונצירי ויאמר נקל מהיותך
ונהירא הוא גליא עמיקתא
וסיפוניה אנת מלכא שמת טעם
ותשיח זכר תזכר ותשיח עלי
זבידת בן עשרים וחמש שנה
חישה אלהים אל תרחק ממני
ישיב כי נדר נדר עבדך
ינין יהי שמו לעולם לפני שמש
יצפינו יגורו יצפינו המה כתיב
ימימו עליהם גחלים באש
ירימו משל בגבורתו עולם
יקצירו בשדה בלילו יקצירו
כמיש כי יען בטחך במעשיך
לעדיא זכריה וגנתון
לעזיר ויאמר העם לא תצא
מדין ותהי עוד המלחמה
מגדיל ישועות מלכו דשמואל
מיסך ואת מיסךהשב׳ אש׳ דמלכי׳
מיצקת ותלך מאתו ותסגר הדלת
מידע ולנעמי מידע לאישה
מידעת זמרו ה׳ כי גיאות עשה
מיסדות וראיתי לבית גבה סביב
נפיסים בני אסנא בני מעוני
שימה ויען יונדב בן שמעה
עינתם באותי ואסרם ואספו
עליה ויטת הדר ויהיו אלופי
פטירים ואלה המשוררים ראשי
ציף בן ציף בן אלקנא
קריאי אלה קריאי העדה
ראית רבות ולא תשמר
ראית ברבות הטובה רבו
שיט כי אמרתם כרתנו
שיחה תשמע זעקה מבתיהם
שביתכם ונמצאתי לכם נאם ה׳
שיבכם צאן אבדות היו עמי
שביתך נביאיך חזו לך שוא ותפל
שילל על זאת אספדה ואלילה
שעריריה בבית ישראל ראיתי
שדין גורו לכם מפני חרב
תחיל ונתתי אש במצרים חיל
תמיש משיב רעה תחת טובה
תמריק חבורות פצע תמריק
תרים כי תפארת עזמו אתה

וחלופי׳ אב כתיב ו׳ במצע׳

תיבותא וקרי י׳ דלוג וסימניהון
אסורי ויקח אדני יוסף אתו
אבוגיל ותמהר אבוגיל ותקח
אנועך תמול בואך והיום
אשור אני לפניך אלך והדורים
אולי ויגל את יהויכין בבלה
ארוצם הנה כאריה יעלה מגאון
בעוני אולי יראה ה׳ בעוני
בור כהקיר בור מימיה
בהלוכתם יזכר אדיריו יכשלו
ברזות ובני בריעה חבר ומלכיאל
גול יגיל אבי צדק
דהוא אדין רחום בעל טעם
הוצא כל החיה אשר אתך
החרשית ויצאת אל גי בן הנם
הלחות כי מעלה הלחות בבכי
הבציר הילל בראש כי נפל ארז
המבוא ומתחת הלשכות האלה
המבונים ויאמר ללוים המבונים
הושר ה׳ נחני בצדקתך
התעוף עיניך בו ואיננו
הנתונים ואוצאה אותם על אדו
הכעוסני ולא שמעתם אלי
החפשות ויהי עוזיהו המלך דד״ה
וילונו והאנשים אשר שלח משה
ושחצומה ופגע הגבול בתבור
וצנוף והייתי עטרת תפארת
ואלול ויאמר ה׳ אלי שקר
ותרמות ב׳ בפסוק

וסוס גם חסידה בשמים
ואתוקיתא ומדר ארך הבנין
ותולון ובני שימון אמנון
ויזואל הראש אחיעזר ויואש
והכונו לבית אבותכם
חוקך למה תשיב ידך וימינך
יצוע ויבן על קיר הבית יצוע
יעבור ולא ימכרו ממנו
יעור ותהי עוד מלחמה
יחואל ומן בני הימן יחואל
ינועון המה ינועון לאכל
יכסומו ראש מסבי עמל
יכשולו כי לא ישנו אם לא ירעו
לוש וישלח איש בשת
לדוגים הנני שולח לדוגים
לרוב והיה כי יבאו אבתם
לשור ויהי בבאם בשוב דוד
לסיג בן אדם היו לי בית ישראל
למשוסת מי נתן למשוסה יעקב
למענותם על גבי חרשו חרשים
מופעת ומשפט בא אל ארץ
מנוות ויברח דוד מנוות ברמה
נוב בורא נוב שפתים
נובי חריף ענתות
נטוות ויאמר ה׳ יען כי גבהו
נפושסים בני כסא בני מעונים
שום והנה קמה כל המשפחה
עשוות ותמהר אביגיל ותקח
עופי ויבאו אל גדליהו המצפתה
ענוי שמעו זאת השאפים
עפרון וירדף אביה אחרי
עתודים פתשגן הכתב
צעוריהם ואדיריהם שלחו
צעוריה נלכדה מואב השמיעו
צפועי ויאמר אלי ראה נתתי לך
קרואי ובני אליאב נמואל
שושק ויהי בשנה החמשי׳ דמלכי׳
שרוקות לשום ארצם לשמה
שרותיך אמר ה׳ אם לא שרותיך
שפרורו ואמרת אליהם כה
ונטה שמיר בני עזיאל מיכה
שבותם והיה חבל לשארית
שבות רצית ה׳ ארצך
שלישום הלא כתבתי לך שלישום
תנואון ולמה תנואון את לב
תרוב אל תרוב עם אדם
תשוה תשאני אל רוח תרכיבני

חד מן ו׳ דכתיב י׳ בסוף

תיבותא וקרי׳ ה׳ וסימ׳
העמוני וכפר העמוני והעפני
כי ויאמר דוד מה לי ולכם
שמעי ויחרף את ישראל ויכהו
השלישי ואבישי אחי יואב
ומטי וקרבתי אליכם למשפט
ובמראי שמח בחור בילדותך
וא׳ פליגא נביאיכם אשר נבוא

חד מן ב׳ דכתיב י׳ בריש

תיבותא ולא קרי׳ וסימניהון
יצאו גורו מתוך בבל ומארץ כשדי׳
יעמדו והיה יעמדו עליו דוגים

ותרין הילוף חס׳ י׳ בריש

תיבות׳ וקריי׳
יעשה ויאמר לו חליל׳ לא תמות
יעבר כי אמרתם כרתנו ברית

י״ב חס׳ י׳ בסוף תיבו׳ וקרי׳

וסימ׳ נמסר באיוב ריש סימן ז׳
וחלופי׳ חד מן מ״ג כתיב י׳ בסוף
ולא קרי׳ וסימן נמסר בריש מלכי׳

חד מן נ״ו חסרי׳ י׳ באמצע

תיבותא וקרי׳ וסימ׳ בחצי ימיו
יעזבנו
כולן וי״ו בסוף וקמץ לפניה
צוארו וירץ עשו לקראתו
ועמודו וכן לפאת צפון בארך
ענו והאיש משה ענו מאד
בינו וכל העם המלחמה
תוצאותו וירד ימה אל גבול
מריבו ה׳ יחתו מריבו
עלו ב׳ בפסוק
למשפחתו ויקרב את שבט בנימין
ואנשו וילך דוד ואנשי קעילה
בבגדו ויחזק דוד בבגדו
שמלתו ויקם דוד מהארץ

רחמו ויאמר דוד אל גד דשמואל
משרתו ומאכל שולחנו דמלכי׳
ברכו ויעל אחאב לאכול ולשתו
בסוסו ויבא נעמן בסוסו
כפו תנינא ויעל על הילד
מזבחתו דמלכים ויבאו כל עם
הארץ בית הבעל
צפו עורים כלם לא ידעו
משלו ועתת פה מה לי נאם ה׳
אלמנתו עצמו לי אלמנתו
ימו קורא דגר ולא ילד
מברחו ואת כל מברחו ואת כל
פארתו דגבה׳ על כן גבה קומתו
עולתו ומעלות שבעה עולתו
וחלונו ואלמיו ותמורו
ותמורו ב׳ בפסוק
בצאתו וגבאיו לא ירפאו
פרזו נקבת במטיו ראש פרזו
שערו ביום עמדך מנגד
דרשו זה דור דרשו
חצו ימאסו כמו מים
חסרו ויזכר להם בריתו
דברו מגיד דברו ליעקב
צבאו הללוהו כל מלאכו
חקו אם חרוצים
בקרשו הן בקדשו לא יאמין
עלומו עצמותיו מלאו עלומו
ויודעו מדוע משדי לא נצפנו
גבורתו הן אלה קצות דרכיו
בתחבולתו והוא מסיבות מתהפך
ואפרוחו יעלעו דם
פחדו יחפץ זנבו כמו ארז
כנפו המבינתך יאבר נץ
חלצו אם לא ברכוני חלצו
ילדו מי יכין לעורב צידו
ברגלו קורץ בעיניו מולל ברגלו
בשפתו ינכר שונא
ארחתו סן תאלף ארחתו
ארנו אל תלשן עבד
מרגלתו ותשכב מרגלתו
בנותו ובימי ארתחשסתא
חטאו מה יתאונן אדם חי
ויתו וישנו את טעמו
הסתו כי הנה הסתו
שלו שאל ויבא שלו
השלו ויקם העם כל היום ההוא

והלופים ו׳ כתיב י׳ באמצעו׳

תיבותא ולא קרי׳ וסימ׳
ובחטאתיו דעמרי וילך בכל דרך
ירבעם
רגליו דיוסף ענו בכבל רגלו
דבריו דויחסיף שלח חשך ויחשיך
דבריו דדניאל ויקם את דבריו
שפתיו איש בליעל כרה רעה
דרכיו העז איש רשע בפניו מציאת
עיניו יש אחד ואין שני

ג׳ כתיב תיב׳ ולא קרי׳ יו״ד

וסימניהון
שבעתים ויתנם ביד הגבעונים
מזבחתים ועצמות כהנים שרף על
מזבחתים
התעתים כי התעתים בנפשתיכם

חד מן כ״ב דכתי׳ י׳ בריש

תיבותא וקרינן ו׳ וסי׳
יבאו כי הם ומקניהם יעלו
יחנני ויאמר בעוד הילד חי
יפצחו רנו שמים וגילי ארץ
יאבדו לכן כה אמר ה׳ דמבשלי׳
ישית תנו לה׳ אלהיכם כבוד
יסורו מקוה ישראל ה׳
יחיה כה אמר ה׳ הישב בעיר
יחיה הישב בעיר הזאת
ישבי רדי מכבוד ישבי בצמא
ילבשו בבאם הכהנים ולא יצאו
יהיה וחמשה ועשרים אלף
יכשלו פרש מעלה ולהב חרב
יצהר ובני חלאה צרת יצהר
יחכה ובני שמיר אחי ורוהגה
יאשר ה׳ ישמרהו ויחיהו
יחדל הלא מעט ימי יחדל
ישית ב׳ בפסוק
יבא צדיק הראשון בריבו
ישאל מחרף עצל לא יחרש
ירם נשא ההמון ירם לבבו
ירמות

ירמות ומבני בני משלם מלוך
וקפאון פלוגתא דרב נחמן
והיה ביום ההוא לא יהיה אור
וחלופיהן כתיב ו' בר' תיבות'
וקרינן י' וסי' נמ' במשלי רי' סי' י"א
כ"ד כתיב י' בסוף תיבותא
וקרינן ו' וסי' ודכה ושוח
דודי ואחריו אלעזר בן דודי
במי כי תנוח יד ה' בהר הזה
ילדתני אמרים לעץ אבי אתה
תצאי אל תצאי השדה ובדרך
תלכי אל תלכי ב' בפסוק
חלילי הוביש מואב כי חתה
וזעקי ב' בפסוק
דברי תנינא כי מי עמד בסוד ה'
תשמחי כי תשמחי כי תעלזי
שוסי נחלתי ד' בפסוק
סבבני אשורנו עתה סבבוני
ושובי שובו נא אל תהי עולה
ועדי ושאר דברי שלמה
וישבי ויבאו אל חלקיה הכהן
ושפי יכל בשרו מראי
נפשי פדה נפשי מעבר
וחיתי ב' בפסוק
למלוכי יונתן לשכניה
כלוהי בניה בדיה כלוהי
נשאי כל אלה נשאי נשים

ה' זוגין מן ב' ב' דכתיב י'
באמצעות תיבות' וקרי' ו' וסי'
האסירים ויאחזו פלשתים
האסירים ויהי כי טוב לבם
בגיים למה יאמרו הגיים איה
אלהיתם יודע בגיים
גיים ויאמר ה' לה שני גיים
הכליא וירמיה בא ויצא
הכליא ויהי בשלשים ושבע דירמי'
חמיטל בן עשרים ואחת שנה
צדקיהו דמלכים
חמיטל ותכרו בן עשרים ואחת
שנה צדקיהו דסוף ירמיה
ישיב ולבני יששכ' תולע ופועה
ישיב לכן עמו הלום

וחלופיהן הד מן ה' זוגין
מן ב'ב' כתי' ו' במצעו' תיבות' וקרי' י'
תלונו ובקר וראיתם את כבוד ה'
תלונו לכן אתה וכל עדתך
עניום וכלי כליו רעים הוא
עניום כי לא לנצח ישכח אביון
עולם והבאתי אל עול' תניג' דפסו'
עולם ויען שכניה בן יחיאל
שלומית ואחיו לאליעזר רחביהו
שלומות בני שמעי שלומו' יחזיאל
השלושים ואלה מספר הגברים
השלושים ורוח לבש' את עמשי

הד מן ב' זוגין מן ג' ג' דכתיב
י' במצעו' תיבות' וקרי' ו' ונמ' פ' וישל'

וחילופיהן ב' זוגין מן ג"ג
דכתי' ו' במצעות תיבות' וקרי' י'
וסי' אשיב ג' כתיב ו'
יהודה כי הנה בימים ההמה
ובעת ההיא
אמאס גם זרע יעקב ודוד
עילם והיה באחרית הימים
ישיב ג' כתיב ו'
התאמין בו כי ישוב זרעך
וגמול מפרי פי איש ישבע
הרע ישוב הרע לשורדי

כ"ח מלין דכתי' י' בדניאל
וסימניהון נמסר שם סימן ב'

כ"ז מלין דכתיב י' בחירק
באמצעות תיבותא וסי'
ללין ויאמר בת מי את
פניאל ויקרא יעקב שם המקום
יפיל ואם שן עבדו או שן
יקימו ובנסע המשכן יקימו
לשניאה כי תהיין לאיש שתי נשי'
וילינו והאנשי' אשר שלח משה
ותיקד כי אש קדחה באפי
עתידות לי נקם ושלם
לעביר ועברה העברה לעביר
לחליק ויצא ירמיהו מירושלם
גלית ואחר הדלת והמזוזה

ויגיד לשום ארצם לשמה
יעביר ולא ימכר ממנו ולא
וסים גם חסידה בשמים
ואליעיני וצלתי ואליאל
משלמית ועדיה בן ירחם
ידיתון ועבד אדום ואחיהם
עפרון וירדף אביה אחרי עפרין קרי
וירוצו ויבשלו הפסח
מגדיל ישועות מלכו דתהילות
לשמיע בקול תודה ולספר
שיחה רשת הכינו לפעמי
פתיחות חלקו מחמאות פיו
ימיטו מקול אויב מפני עקת
יקימון כושל יקימון מליך
ויביא עזרא הכהן את התורה
שבית רצית ה' ארצך שבת
שביתם ותית חבל לשארית

ג' זוגין חד י' וחד ל"י ולית
להון זוגא וסימ'
ימא וארבע חיון רברבן
לימא ענה דניאל ואמר
יקחת לא יסור שבט
ליקחת עין תלעג לאב
ידעיך בל ידעיך בעמים
לידעיך משוך חסדך

ז' יחידאין נסבין י' בסוף
תיבותא ופתחין וסי'
מקרשי אך אל הפרכת
וזרועי קרוב צדקי
חטאתי ראה עניי ועמלי
ואשמותי אלהים אתה ידעת
שאגותי כי לפני לחמי
אנחותי תבא כל רעתם

ד' יחידאין נסבין י' בסוף
תיבותא בחירק וסימניהון
צוררי אם גמלתי שלמי
לשדי כי יומם ולילה
אלופי ואתה אנוש כערכי
ומידעי ב' בפסוק

כ"ב פסוק' לית בהון לא
אריך ולא זעיר פי' לא ו' ולא י' וסי'
בלשון ארמי לא תקטל עבד' דשם
יהב להון חמים' בתרים' ותלת מלכין
בארעא דכנענאה וביאורם נמסר
בפרשת נשא

י' זוגין מן ג"ג י' ברישיהון
וא' וי וסימניהון
יהלך במשפטי
יהלך צדק לפניו יהלך
יהלך אם יהלך איש על הגחלים
ויהלך ויהי כשמוע אחאב
ושאר כלהון נמ' כל אחד במערכתו

אלין מלין לי' דכוותיהון
ומשמשי' א' ב' י' ברישיה'
ובסופיהם וסימניהון
יאכלון לא יהיה לכהני' הלוים
יאספון תורת השמש יאספון
יבהלון תסתיר פניך יבהלון
יגועון תוסף רוחם יגועון
ירחקון ואיש אל אחיו לא ירחקון
יהמיון כי הנה אויביך יהמיון
יובילון מעב' לנהרי כוש עתרי בת
יזידון וכל העם ישמעו
ויחילון ונבהלו צירים וחבלים
יאחזון ב' בו
יחלומון והי' אחרי כן אשפוך את
יחדלון הקולות יחדלון והברד
ימיפון לכן לא יהיה לך עוד משלי
יכליון ומצרים אדם ולא אל
ילקוטון תתן להם ילקוטון
ילמדון יום אשר עמדת לפני ה'
ימלאון והשקיתי ארץ צפת' מרמ'
ינובון עוד ינובון בשיבה דשנים
ורעננים
ישברון כלם אליך ישברון דתהלי'
יעדרון וכל ההרים אשר במעדר
יעדרון
יפילון אשחק עליהם ולא יאמינו
יקימון כושל יקימון מליך דאיוב
ירבון אספר' מחול ירבון דתהלות
ירבין ובקרך וצאנך ירבין וכסף
וזהב ירבה לך

ירומון ושמתי כל הרי לדרך דישעי'
ירזמון עיניך
ירויון מדשן ביתיך
ירשיעון על כל דבר פשע על שור
ישתקשקון בחוצו' יתהוללו הרכב
ישקון עגלין ישקון
ישברון והאכלתי את מוניך את
בשרם
יתמלאון פערו עלי בפיהם בחרפה
הכו לחיי

יא

יאזניה ב' וסימניהון
ואקח את יאזניה
ותשא אותי רוח
וא' ויזניה בן הושעיה
ויאזניה ב' וסי'
וישמעו כל שרי התיילי'
ושבעים איש מזקני
וא' ויזניהו ויבאו אל גדליהו
יאור היאור ג' מלאי' וסי' נמ'
בסדר מקץ
נואש ד' וסי' נמ' בירמי' סי' י"ח

יב

יבולה ד' חסרי' את בנתינה וסי'
נמ' ביחזק' סי' ל' ותלים
סוף סימן ס"ז
יבול ג' וסי'
ואין יבול בגפנים
וישחיתו את יבול הארץ
יגל יבול ביתו
יבולה ח' וסי' נמ' בריש סדר
בחקתי
יבסי היבסי ה' חסרי' וסי' נמ'
בש"ב סי' ה'
ואת היבוסי ד' וסי'
וכנען ילד דנח
ותכנו דדברי הימים
ואת היבוסי ישבי ירושלי' דיהושע
ואת היבוסי ישב דשפטים
ויבש ג' ב' מ"ל וסי' נמ' ביונה
ובתלי' סימן ק"ב
ויבש ה' וסי' נמ' בתלי' סי' צ'
ויבשו ד' חס' בלישנא וסי'
וגם נשב בהם ויבשו
הכה כעשב ויבש
הן יעצר במים
מתחת שרשיו יבשו
הוביש ד' מ"ל וסי' נמ' ביהושע
סוף סי' ד' וברי' יואל
יבשה ביבשה ג' וסי' נמ' בש"א
סוף סימן ל"א
יבש ז' חסרי' בלישניהון וסי' נמ'
בסוף שופטים

יד

י"ד פסוקי' באורית' מן ג' מלין
וסי' נמ' בפרשת תצוה
ידי כ"א וסי' נמ' בתלי' סי' י"ח
וסימן קמ"ד
ביד רמה ג' וסי' נמ' בסד' בשל'
ובסדר שלח לך
ידת ג' חסרי' וסי' נמ' בס' ויקהל
ידיו ה' חסרי' וסי' נמ' בס' כי תש'
ידיך י"א מלאי' וסי' נמ' באיוב
סימן ד' וכל תהלות
דכות' מ"ל בס"ת חסרי' וסי' נמ'
בתלים סימן ל"ב
ביד ח' וסי' נמ' בעזרא סי' ז'
ידינו ו' מ"ל וסי' נמ' בס' בראשי'
ויריו ד' וסי' נמ' בסד' מצורע
ואיוב סימן כ'
וידי ד' וסי' נמ' בסוף סדר בשל'
ובריש יחזקאל
וידו ג' וסי' נמס' בפ' תולדות
ויד ג' קמצי' וסי' נמ' בסדר וישב
וביחזקאל סימן כ"א
בידיה ג' וסי' נמ' בסדר ויקהל
ובמשלי ריש סימן י"ד
אל יד ח' וסי' נמ' ביחזקאל ריש
סימן מ"ה
תמצא ידך ג' וסי' נמ' בש"א
סימן כ"ח ובתלים

סי' כא ובקהלת סי' ט'
וסמך ידו ד' חסרי' את וסי' נמ'
בסדר ויקרא
נטיית יד י"א חסרי' את וסי' נמ'
ביחזקאל סי' כ"ה
שליחות יד ג' נסבי' את וסי'
נמ' בסד' ואלה שמו'
נשיאת יד ה' חסרי' את וסי' נמ'
ביחזקאל סימן כ'
קנייה מיד ה' וסימניהון
מיד בני חמור אבי
ויוסף הורד מצרימה
או קנה מיד עמיתך
ביום קנותך השדה
כי קניתי את כל אשר
ושארהון קנייה מאת
על ידה ג' וסימניהון
עזיאל בן יראחיה
חשביה שר חצי פלך
עזור בן יחזקאל
ועל ידו ח' וסימניהון נמ' בנחמי'
סימן ג'
ובידו ג' וסימניהון
ובידו מלא לאמר
ובידו מקטרת להקטיר
ובידו היו כלי כסף וכלי זהב דשמו'
ביד רמה ג' וסי' נמ' בסד' בשל'
ידותון ג' כתי' ידותון וסי' נמ'
בתלים ריש סימן ע"ז
ידו ג' וסי' נמ' ביואל סימן ד'
ולהודות ג' וסי'
ויתן לפני ארון ה'
ויהי כאחד למחצצרים
ויעמד יחזקיהו
להודות ד' מ"ל בליש' וסי'
ויתן לפני ארון ה'
חצות לילה אקום
הוציאת ממסגר
וראשי הלוים
הודו ח' ד' כתיב וי"ו וסי'
הוי אדון והוי
כסה שמים הודו
כסוס הודו
הודו על ארץ
ויהי כזית הודו
ידע י"ט וסי' נמ' בתלי' סי' צ"ב
ובקהלת סימן ט'
ידעו י"ב וסי' נמ' בירמי' סי' ל"א
ובד"ה ב' סימן ו'
וידעו י"א רפין וסי' נמ' בתלים
סימן נ"ט
ידעתם ד' קמצין וסי' נמ' בישעי'
סי' מ"ח ובירמי' ברי' סי'
ל"ג וסי' בלשון תרגו' אתי' שמעית
וקרית ובעסית
תדעון ד' וסי' נמ' בסדר קרח
ובאיוב סוף סימן י"ט
ידעון ד' וסי' נמ' ביהושע סי' ג'
ובמ"א סי' ח' במשלי ס"ס י'
ואדעה ו' וסי' נמ' בסדר מקץ
וידע ג' וסי' נמ' במ"ב סימן ה'
ויודע ג' וחסרי' וסי' נמ' בסד' בלק
ובד"ה ב' סי' ב'
הידעתם ג' וסי' נמ' בסד' ויצא
ידעת ג' וחסרי' וסימ' נמ' בסדר
מטות
ואדע ג' בטעם וסי' נמ' בירמיה
סי' לב'
וידעו ז' וסי' נמ' בסדר בראשית
ולדעת ה' וסי' נמ' בש"ב סי' ג'
הידוע ג' מ"ל וסי' נמ' בסד' מקץ
וע"ש ובירמי' סימן י"ג
לא נדע ג' וסי' נמס' בסדר בא
הידעה ה' וכו נב' במ"ב סי' ב'
ובדניאל סוף סימן י'
להודעותני ד' מ"ל בריש' וסי'
נמ' בדניאל סי' ג'
ודעת ד' ג' קמצין וא' פתח וסי'
נמ' בישעי' סי' ל"ג ובתלי'
בא"ב רבתי באות הס"ת ובקהלת
סוף סימן א'
ומדוע י' וסי' נמ' בריש סד' קרח

וידעת ז' דגושי' וסי' נמ' ב...
סימן כ"ב
יודע י' מ"ל וסי' נמ' בש"א סי...
ובדעת ה' וסי' נמ' בסד' כי ת...
יודעים ד' מ"ל וסימניהון
ושלח לי עצי ארזים
כי החיים יודעים . ב' בפסוק
כי אינם יודעים לעשות ר...
ונדעה ח' בקריאה וסי' ...
בישעי' סי' מ"א וביונ...
ז' וחד פליגי ונדע' נרדפה לד...
נודע ג' קמצי' סי' נמ' בת...
סימן ע"ד
וידעתן ב' וסי' נמ' ביחז' סי' ...
לא ידעו ב' וסימ'
אם יצאת השדה
המעתיק הרים
ולא ידעו ג' וסי' נמ' בת...
סימן י"א
ולא אדע ג' וסי' נמ' ביש...
סימן מ"ו
דעי ד' וסי' נמ' באיוב סימן ...
ולא ידעתי ח' וסי' נמ' בי...
סימן י"א
ולא ידע י"א וסי' נמ' בויו...
ידעו ה' קמצין וסימ'
כי מרעה אל רעה
כי אויל עמי אתי
הובישו כי תועבה
והולכתי עורים
המעתיק הרים

יה

יהואש סימן מן וישמע ...
הארץ עד ...
מעל ירושלם יהואש ומן ויעל ...
ירושל' עד יקתאל יואש ב...
יהואש וסימניהון
בשנת שלשים ושבע תניינ...
וישב יהואש קדמאה
ומן יקתאל עד הוא בנה א...
דכו' יהואש במ"א יואש
ויהי אמציהו בן
וכל קריאס דכוותה יולס
יה ד' דגשי' וסי' נמ' בתלי' סי'
וביהודה ה' וסי' נמ' במ"ב ס...
וכל יהודה ז' וסימ'
ואמרת אליה...
ההמת המיתהו חזקיה
ויקד יהושפט אפים
ויעשו הלוים וכל
ויצא לפני אסא ויאמר לו
ויעברהו עבדיו
ולא נעשה כפסח
וכל רחבי פסוקים דכוותה
אל יהודה ז' וסי' נמ' ביר...
סוף סימן כ"ח
חורי יהודה ד' וסי'
בגלותו את י...
ואריבה את חורי
מרכים חורי יהודה אגרות
וישחם מלך בבל את בני צד...
ואיש יהודה ו' וסי' נמ' ב...
סי' לב
יהודה וישבי ירושלם ח' ...
והלכו ערי יהודה
שמעו דבר ה'
ואמרת שמעו דבר ה' מלכי...
ויאמר הקשיבו כל יהודה
ויקד יהושפט אפים ארצה
וישכימו בבק' ויצאו למדב' ה...
וישכב יחזקיהו עם אבתיו
ויתע מנשה את יהודה
ושארהון איש יהוד' וישבי יר...
ליהודה ולירושלים ה' ו...
וכי תאמרון אלי אל ה' דס...
וכי תאמר אלי דישעית
כי עזבו הלוים
הלא היא יחזקיהו דד"ה
ואת יהודה ג' וסי' נמ' ב...
ויגש וביחז' סי'
יהודה ובירושלם ג' דס...
בקו...
וסי'

זי' נמ' בירמי' סי' כ"ז
היהודים ג' וסימ'
תוב בת בגוים נשמע
היהודים והסגנים
תיהודים אשר בשושן
אל כל היהודים ג' וסימן
היושבי' בארץ
ישלח ספרים אל וחכרו
היהודיים ו' כתוב כן וסי' נמ'
במגלת סי' ח'
יהודית ג' וסימ' נמסר במלכים
ב' סימן י"ח
יהוזבד ד' וסימן
יהוזבד בן שמעת
ולעבד אדום בנים
ועל ידו החזיק
ושכר הרביעי
יהותנן ד' וסימ' נמסר בד"ה
א' ריש סימן כ"ו
וכל עזרא הכו' יהוחנן כמ"ג יוחנן
וסי' סם סימן י'

יו

וליואב ב' א' מ"ל וא' חס' וסי'
ויזבח שור מריא
ויען המלך שלמה ויאמ' לאמו
תנינא מ"ל
יואחז ד' וסי'
בשנת שתים ליואש
בן יואחז המזכיר
בן שלש ועשרים שנה
וימלך מלך מצרים
יואש י"ו וסימניהון
המלך יואש בן המלך
ותקח יהושבע תנינא דפסו'
ויתר דברי יואש קדמ' דיהורם
ויקומו עבדיו
וישכב יהואחז עם אבותיו
ויתר דברי יואש דישרא' קדמ'
וירבעם ישב ב' בו
ואלישע חלה את חליו
שלש פעמים הכהו יואש
שתים בשנת שתים
ויעש הישר דאמציה
ויהי אמציהו קדמא דפסו'
חמש בשנת חמש עשרה
לאמציה ב' בפסוק
דבר ולא דבר ה'
וכל פריסר ומופעים וד"ס דכו'
יואש ושארי יכואש
יובל ח' מ"ל וסימ' נמסר בסדר
בהר סיני
ימים ג' ה"פ וסי' נמ' בתלים
סי' ס"א
ליום ד' דגשים וסי'
והיו נכונים ליום
ופר חטאת תעשה
וזה אשר תעשה על
נשיא אחד ליום ב' בו
ואמרת להם זה האשה
כאלה תעשו ליום
ויצות המלך צדקיהו
ומאכלך אשר תאכלנו
שבעת הימים תעשה הה ליום
ושבעת ימי החג תעשה ב' בו
וכבש בן שנתו תמים
אהה ליום כי קרוב
והיו לי אמר ה' ליום
למורה הלוים ששה ב' בו
פתשגן הכתב להנתן. וקנרו
ביום י"א וסימני'
וידם השמש
ותצלח ויהי ממחרת ותצלת
אפשינה פן אפשיטנה ערומה
והסכתי חגיכם לאבל
ונלחם ויצא ה' ונלחם
סבלו כי את עול סבלו
כמריבה אל תקשו לבבכם
אלף כי אלף שנים בעיניך
זנח ה' מזבחו
מועד תקרא כיום מועד
כרמיה ונתתי לה את כרמיה
בימים ההמה ח' וסי' נמסר
בירמיה סי' ג

ביום הזה ו' וסי' נמס' בסדר נח
מימים ימימה ה' וסי' נמ'
בסוף סדר בא
כהיום ד' וסי' נמ' בסד' וישב
ביום ג' דמטעין וסי' נמ' בקהלת
סי' י"ב
לארך ימים ג' וסימניהון נמ'
בתלים סי' צ"ג
שלשה ימים ד' וסימני' נמס'
במלכים ב' סי' ב
יומים ה' ג' מ"ל וב' חסרי' וסי'
נמסר בסדר בהעלתך
והיה ביום ה' נסימניהון בריש
סדר כי תצא ובצפני'
סימן א'
שלשת ימים ג' וסימניהון
ולאתנות האבדות לך
וכל אשר לא יבא לשלשת
ויקבצו כל איש יהודה
ביום השמיני ג' ר"פ וסי' נמ'
בסדר נשא
יום יום ז' וסי' נמס' בסדר וישב
ובמשלי סי' ח
בכל יום ג' וסימניהון
ואל זועם בכל יום
עיני דאבה מני עני קראתיך
בכל יום אברכך
ויהי מימים ג' וסי' נמ' ביהוש'
ריש סי' כ"ג
למיום ג' וסי' נמסר בשפטים
סוף סי' י"ט
עד היום ס' מיחדין וסי' בד"ה
ב' סימן כ'
למן היום ז' וסימ' נמסר בסדר
וארא וסוף חגי
לימים ה' דגשין וסימני' נמס'
ביחזקאל סימן כ"ב
הימים האלה ו' בליש' וסי'
נמסר בזכריה
סי' ח ובריש אחשורוש
והיה ביום ו' בטעם בתריסר
וסימניהון
תקראי והיה ביום ההוא נאם ה'
תקראי
אענה את השמים והם יענו
בצהרים והבאתי את השמש
באחרית והיה באחרית הימים
שארית והית שארית יעקב בקרב
יבשו הנביאים
ימי שני ז' וסי' נמסר בסדר ויגש
ובשמואל ב' סי' י"ט
יום אחד י' וסי' נמסר בסוף סדר
תולדות יצחק
ועד היום הזה ג' וסי' נמסר
במ"ב סי' כא
בימים ד' וסי' נמסר בפ' אלה
הדברים ובמגלה סי' ט
ויהי בימי ח' וסי' נמסר בסדר
לך לך ובריש רות
ובריש אחשורש
ויהי כל ימי ג' וסימניהון נמס'
בסדר בראשית
ויהיו ימי ג' חס' בליש' וסימן
ויהיו ימי אדם
ויהיו ימי תרח
ויהיו ימי יצחק
ויהי מקץ ימים ג' וסימניהון
ויבא קין מפרי
וייבש הנחל
קום לך פרתה
בא בימים ד' וסימניהון
ואברהם זקן
ויהושע זקן
ואתה זקנת באת
והמלך דוד זקן
עד עצם היום הזה ג' וסימ'
נמסר
ביהושע סימן י'
וכל ימי ג' וסי' נמ' בסוף יהושע
ובשפטים סימן ב
שבעת הימים ח' וסימני' נמס'
בד"ה ב' סי' ל
וביום הרביעי ג' ראשי פסוקי'
וסי' נמ' בעזרא
סי' ח'

ביום הקהל ג' וסי'
ויתן לכם את בריתו
ויתנם ה' אלי
ככל אשר שאלת
יונדב ג' וסימניהון
ויאמרו לא נשתה יין
ונשב באהלים ונשמע ונעשה
לא יכרת איש
יונתי ג' וסימניהון נמסר
בשיר השירים סימן ב'
יונתן ז' וסימניהון נמסר
בירמית סימן מ
ובדברי הימים א' ריש סימן י'
ויוסף ט' וסימניהון
ויוסף הורד מצרים
ויוסף בן שלשים שנה
ויוסף הוא השליט
הם יצאו את העיר
אנכי ארד עמך
ויהי כל נפש יצאי ירך
אלה יעמדו לברך
לבני אסף זכור ויוסף
גאלת בזרוע עמך
וא' לשון אוסופי וסימניהון
ויאמר יואב אל המלך ויוסף ח'
ליוסף ח' וסימניהון נמסר
ביחזקאל סימן לז
יורם י"א וסימ' נמסר במלכים
ב' סימן ח'

יז

כל לשון הזאת על במ"ר אל וסי'
נמסר במלכים ב' סוף סימן ט'
יזרעאלה ח' וסימניהון
ויהי גבולם יזרעאלה
והכסלות ושונם
ויהי עד כה ועד כה
וירץ לפני אליהו
וירכב אליהו וילך
ויבא יהוא
ויכתב אליהם ספר
וישימו את ראשיהם
יזרעאלית ח' וסימניהון
וישב דוד עם אכיש
ויולדו לדוד בנים
ויעל שם דוד
ושתי נשי דוד נשבו
ואלה היו בני דוד
וישב ויולדו היזרעאלת כתיב
ויעלו ושתי היזרעלית כתיב
ואלת היזרעאלית כתיב

יח

ויחדו ג' וסימניהון נמסר
בסדר תרומה
ויחדיו ג' מ"ל וסימני' נמסר
בירמיה סימן מ"ו
יחלתי ה' וסימ' נמסר בתלים
בא"ב רבתי באות היו"ד
יין י' בליש' וסימ' נמסר בעמוס
סימן ב' ובריש אחשורוש
ויין ח' ראשי פסוקים וסימניהון
נמסר בסדר שלח לך
וביחזקאל סימן מ"ד
ויין י"ג וסימניהון
כרמים תטע ועבדת
לחם לא אכלתם
מכל אשר יצא מגפן
ויין ישמח חיים
ויין ישמח לבב אנוש
ויין לנסך רביעית
ויין לנסך שלשית
ויין תקריב לנסך חצי ההין
ויין לא ישתו כל כהן
ויין ושכר אל תשת
ויין ושכר לא שתיתי
ויין וחמר מלא מסך
ויין למרי נפש
אמר המעתיק כך היה כתוב בכל
ספרי המסרה דוקני ותמהתי שהיו לפני
כדלעיל ונתקשיתי טובא בהאי סימנא
דבעל המסורת ולא נסירא לן ולא נסיר
מדא דהאי פסוק ויין ושכר אל תשת לא
נמצא בכל קריא אלא הסוא דכל אשר
יצא מגפן היין ובעל המסורת כתב מכל
אשר יצא מגפן א"כ יין ושכר אל תשת
הוא פסוק אחרינא וזה ליתא בכל
הספרים שלנו וא"ת דהוא ההוא
דאוריתא ליתא דהוא יין ושכר בלא
וי"ו ואפילו אם תמצי לומר דהוא בוי"ו
לא יתישב לקרות ויין דחסר הנסמך
ותוקפה דאיכא יתיר מי"ג ויין דהא
איכא ויין מיקבים השבתי דירמיה ויין
בתים עשרים אלף דד"ה ויין ושמן דד"ה
דוגה הקרובים וא"ת דקרינן ויין בקמץ
בוי"ו ליתא דהא במסורה מני דאינון
ז' דקרי'. ויין מלעיל בקמץ הוי"ו ולית
חד מנהון מסנך וא"ת דחסרי' וי"ו בכל
הספרים שלנו בוי"ו ויין וגם לפי הוגן
הקריאה לא יתישבו להקרו' בלא וי"ו
עכ"ל
ויין ושכר ג' וסימניהון נמסר
בשמואל א' סי' א'
ויין ז' וסימניהון נמסר בישעיה
סימן ה' ובנחמיה סימן ה'
ובד"ה ב' סימן י"א

יכ

הוכח ה' וסימני' נמסר בסדר
קדשים ובאיוב סוף סימ'
ו' וריש סימן ט"ו
והוכח ו' חסרים בליש' וסימני'
והוכח אברהם את
אותה הוכחתה לעבדך
ומשובותיך תוכיחוך
אשרי אנוש יוכיחנו אלוה
המיראתך יוכיחוך
היא האשה אשר הכית
ב' חסרים ו' ושארה חסרים י'
יכלתי ג' וסימניהון נמסר בסדר
ויצא ושפטים סימן א'
ובתלים סימן מ'
יוכלו י"א וסימ' נמסר ביהושע
סי' ז' וישעיה סוף סימן
י"ו ובירמיה סוף סימן א'
ולא יוכל ד' וסימניהון נמסר
בסדר בא
לא יכול ד' וסי' נמ' בפ' וישלח
ובישעיה סוף סי' י"ו
ולא אוכל ג' וסימניהון נמסר
בשפטים סימן י"א
יכול ה' מ"ל וסימניהון נמסר
בסדר שלח לך
ולא יכלו ג' וסימ' נמסר
בסדר וארא
ובמלכים ב' סימן ג' וביונה
יכלתי ג' וסימניהון נמסר
בפרשת ויצא
ותוכל ג' וסימ' נמסר בפרשת
ויצא ובירמיה סימן ג'

יל

אלה תלדות ד' וכתיב כן
וסימניהון נמסר
בסדר בראשית

מסורת אחרינא

מן זה ספר תלדות אדם עד תולדת
יצחק תולדת כתי' במ"א תלדות
אדם ומן תולדת יצחק עד סופא
דספרא תלדות כתיב במ"ב תלדת
כתיב חסר דחסר תלדת עשו תלד'
ישמעאל וב' כתיב תולדות מ"ל
דמ"ל אלה תולדות השמים
ואלה תולדו' פרץ
וג' כתיב תלדות
תלדות עשו הוא אדום
ושל אחריו אבי אדום
אלה תלדות יעקב
תלדתם ב' חסרים דחסרי' וסימ'
נמסר בוארא
הולידו ח' חס' בלישנא וסימני'
אם אנכי ילדתיהו
לאבן את ילדתנו
אוי לי אמי כי ילדתיני
ועל אבותם המולדים אתם
אשר הולדו בנים

אני היום ילדתיך
יולדו ה' וסימניהון נמסר
סוף סדר ויחי
ויולדו ה' וסימניהון נמסר
בשמואל ב' סימן
ג' ובריש איוב
ללדת ד' וסימני' נמסר בסדר
בראשית ובסדר
תולדות ובקהלת ריש סימן ג'
הלדת ג' ב' חסרי' וא' מ"ל וסי'
יום הלדת את פרעה
מלדתיך ביום הלדת
ותשלכי על פני השדה
הוליד י"א חסרי' וסי' נמסר
בפרשת פנחס
ילדיו ג' וסימניהון
ואת אחד עשר ילדיו
כי בראתו ילדיו
כי ילדיו אל אל ישועו
נולד ג' קמצין וסימ' נמסר
במלכי' א' ריש סי' י"ג
והילדים ג' וסימניהון
הנה אנכי והילדים
והילדים האלה ארבעתם
והאנשים וילדים שמחו
ויולד ג' ה"פ וסים' נמסר
בספר בראשית
יולד ג' מ"ל ודגש וסי' נמסר
באיוב סי' ה'
הילודים ג' ב' חסרי' וסימ'
נמסר ביהושע סי' ה'
ויולדת ג' וסי' נמ' בסדר לך
לך ובשפטים סי' י"ג

ים

כים ד' וסימניהון
והרשעים כים נגרש
קשת וכידון יחזיקו
וחברו תרויהון דירמיה
כי גדול כים שברך
והים ו' וסי' נמס' במלכי' א'
סי' ז' ונחמיה סי' ט'
ועד ים ד' יחידאין וסימ' נמסר
בפרשת משפטים
ואת הים ה' וסימ' נמסר
במלכים א' סי' ז'
בימים ה' דגשי' וסי' נמסר
ביחזקאל ריש סי' ל"ב
וימה ג' וסימניהון נמסר
בסדר לך לך
הימה ו' ביהושע וסימ' נמסר
שם סימן כ"ד
על הים ב' ביחזקאל וסי' נמסר
שם בסוף סיפרא ע"ש
וים ג' קמצין וסימ' נמסר
באיוב סימן כ"ח

ינ

יניקה ה' מ"ל בליש' וסי' נמסר
בסדר וירא

יס

יסד ד' וסימניהון
ובשנה הרבעית יסד
בית ה' בחדש זיו
ועתה שימו נא לבבכם
כה אמר ה' צבאות תחזקנה
מיום אחד לחדש השביעי
יסיד ו' חסרי' בליש' וסימני'
נמסר בסדר ויחי
יסד ד' וסימניהון
ומה יענה מלאכי גוי
הנני יסד בציון אבן אבן
כולם הברורים לשערים
והשתיה כדת אין אונס
יסדה ד' וסי' נמסר בישעיה סי'
כ"ג ובתלי' סוף סי' ע"ח
יוספו ד' כ"ב וסי' נמסר במלכי'
א' סי' כ' ע"ש שינוי אתיהון
ויוסף ל' כ"ד חסרי' ו' מ"ל וסימ'
נמסר בסדר בלק ובמלכים
א' סוף סימן י"ו
ונוסף

ונוסף ג׳ ב׳ פתחי׳ וא׳ קמ׳ וסימ׳
נמסר בריש ואלה
שמות ובמשלי סימן י״א
יוסף ח׳ חסרי׳ בתוספו׳ וסימ׳
נמסר בסדר ויצא
יסף י״א בלשון אוספי׳ ג׳ מ״ל וח׳
חסרי׳ וסי׳ נמ׳ בסדר ויצא
יוסף י״ד מ״ל וסימניהון
ידוע תדעו כי לא
ויאמר שאול כה יעשה
ולעמשא תמרו
וישבע המלך שלמה
יוסיף ה׳ שנית ידו
ומה יוסיף עוד דויד דד״ה
דבר בליעל יצוק בו
לב חכם ישכיל
באשר תמותי אמות
כי ברב חכמה ב׳ בו
פני ה׳ חלקם
לעבר בך בליעל
לערץ אנוש מן
ויוספו ב׳ כתובי׳ כן חס׳ י׳
בתר׳ מ״ל ו׳ וסימניהון
ויחלום יוסף חלום
ויאמרו לו אחיו
וג׳ כתיב ויסיפו חס׳ וי״ו ומ״ל י׳
וסימ׳
ויוסיפו דוירעצו וירצצו את בני
ישראל
דעבדון בן הלל
ויוסיפו עוד פלשתים דד״ה
וב׳ מ״ל דמ״ל וסימני׳ ויוסיפו
עוד לחטא
כי בי ירבו ימיך
ושארא יספו כתיב חס׳ דחסר
יוסף ה׳ כ״ב וסים׳ נמסר
בישעיה סימן כ״ט
יסיף י״ד כ״ב וסים׳ נמסר
בשמואל ב׳ סוף סי׳ ב׳
גבי פרשת׳ דקינת דוד על אבנר
יוסף ג׳ מ״ל בתוספות וסי׳
נמסר בסדר ויצא
ותוסף ה׳ ג׳ מ״ל וב׳ חסרים
וסימ׳ נמסר בסדר
וישב וביחזקאל סים׳ כ״ג
תוסף ג׳ חס׳ י׳ וסימניהון
נמסר ביחזקאל סי׳ ל״ו
תסף ג׳ מלרע וסים׳ נמסר
בסדר בראשית
אסף ג׳ מלרע וסימניהון
ככל אשר שאלת
כל רעתם בגלגל
בשלחי את חצי הרעב
כל אוריתא יוסף במ״ב
יוסיף ואינון בחד פסוק ארבעים
יכנו וכל נביאים וכתובי׳ דכו׳
יסיף במ״ד יוסף וסי׳
עליכם יוסף ה׳ עליכם
ההרים יום חשך ואפלה
יואב ויאמר יואב אל המלך
והכירו ויאמר יואב יוסף ה׳ על
דד״ה
ולא יוסיף ג׳ וסימני׳ נמסר
בתלים סי׳ ע״ז
ולא אוסיף ד׳ וסימ׳ נמסר
באיוב ריש
סימן מ׳
תוסיפון ד׳ וסימני׳ נמסר
בסדר וארא
ולא יסף ה׳ וסים׳ נמסר
בסדר וישב
ובשמואל א׳ סימן ט״ו
לא יספו ה׳ וסי׳ נמ׳ בשמואל
א׳ סי׳ ז׳ ובמלכי׳ ב׳
סימן ו׳
ולא תוסיף ד׳ וסים׳ נמסר
בישעיה סוף
סימן כ״ד וביחזקאל סימן ל״ו
והוספתי ד׳ ב׳ מלעיל וב׳
מלרע וסימניהון
נמסר במלכים ב׳ סי׳ כ׳ ובתלים
סימן ע״א
תוסיף י״ג וסי׳ נמ׳ בפ׳ בא ע״ש
תוסיפו ד׳ וב׳ מ״ל וב׳ חסרים
וסי׳ כי אשר ראיתם
לא תספו על הדבר
לא תוסיפו הביא מנחת שוא

עוד תוסיפו סרה ב׳ קדמאי חס׳
מוסר י״ב פתחין וסימניהון נמ׳
בירמיה סימן ל׳ ובמשלי
סימן ז׳
ומוסר ה׳ וסימניהון נמסר
בריש משלי

יע

יעדה ג׳ וסימניהון נמ׳ בירמיה
סוף סימן מז
למועד ז׳ רפין וסימן נמסר
בסדר משפטים
ויועדו ג׳ וסימניהון נמ׳ ביהושע
סימן י״א
ולמועדים ג׳ חסרים בליש׳
וסימניהון נמ׳ בדברי
הימים ב׳ סימן ל״א
במועדו ד׳ חסרים בלישניה
וסימניהון נמסר בפרשת
בהעלותך
יעיאל ד׳ כתיב יעואל וסימני׳
נמסר בד״ה א׳ סי׳ ט׳
יען ג בטעם וסימניהון
יען אשר מלא
יען אשר לא שמעתם
יען אשר גבהת
יועץ ד׳ חסרים בליש׳ וסי׳ נמ׳
ביחזקאל ריש סימן י״א
ובנחום סימן א׳
נועצים ה׳ וסימניהון נמ׳ במלכים
א סי׳ י״ב ובמשלי סי׳ י״ג
איעצך ג׳ וסימניהון נמ׳ בסדר
וישמע יתרו ובירמיה
סימן ל״ה
עצות ג׳ וסימניהון עד אנה אשית
כי גוי אבד עצות
עצות מרחוק
יעקוב ה׳ מ״ל וסי׳ נמסר בסדר
בחקתי ובירמיה סי׳ ל׳
ויעקב י״ד וסימניהון
ויעקב נתן לעשו לחם
ויעקב איש תם יושב
ויעקב רעה את צאן לבן
ויעקב תקע את אהלו
ויעקב נסע סכתה ויבן
ויעקב קרא לו גלעד
ויעקב הלך לדרכו ויפגעו
ויעקב שמע כי טמא
לך ואספת כל זקני ישראל
ויקברו אתו עשו
ויעקב ובניו ירדו מצרים
ויחן אותם וירחמם
גם זרע יעקב ודוד עבדו
ויעקב גר בארץ חם
יעוש ג׳ כתיב יעיש וסימניהון
ואהליבמה ילדה
ואלה היו בני אהליבמה
ובני ידיעאל בלהן

יפ

יפה ה׳ וסימניהון נמסר
ביחזקאל ריש סימן
ל״א ובקהלת סוף סימן ה׳
מפתיו ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מ״ל
וסימניהון נמסר
בתלים סימן ע״ח
הופיע ג׳ וסימניהון נמסר
בתלים סימן נ׳ וסימן צ״ד
ויפתח חד שום גברא חד
שום קרתא וחד
לישן פתיחה וסימניהון
ויפתח הגלעדי היה
ויפתח ואשנה
ויפתח שפתיו עמך
בתראה פתח וסי׳ מאן דפתח פתח

יצ

כל ספר בראשית יצא
במ״א יצא בצרי
והנה דבר ה׳ אליו לאמר
וכל שאר אוריתא דכו׳ יצא במ״ב
יצא וסי׳
ויאמר משה אל אהרן דהמחתה
וישלח מלאכים אל בלעם
וכל נביאים בר מן תריסר
דכוותהון יצא במי״ט יצא

מרלתי והי׳ כל אשר יצא מדלתי
מדלתי והיה היוצא אשר יצא
מפיכם ואת העם צוה יהושע
מגפן מכל אשר יצא מגפן
נא וילך משם דוד מצפה
רשע כאשר יאמר משל
עתק אל תרבו תדברו
ממעיך והיה כי ימלאו ימיך
עמך כי יצא עמך למלחמה
יצוא ויקצף נעמן וילך
פליט וישב יהורם המלך
יהוא ויהי ככלותו לעשות
ולגדרים ולחצבי האבן
ישבי והיה ה׳ עמו בכל אשר
צפע אל תשמחי פלשת
כגבור ה׳ כגבור יצא
מפי כן יהיה דברי אשר
כנגה למען ציון לא אחשה
ומשלו והיה אדירו ממנו
וכל תריסר וכתובים דכו׳ יצא
במי״א יצא
חשב ממך יצא חשב על ה׳
כשמעך ויהי כשמעך את קול דד״ה
תבוסת ומאלהים היתה תבוסת
קום בכל הארץ יצא קום
מחלב יצא מחלב עינימו
מבטן מי יצא הקרח
קרן ומן האחת מהן יצא קרן
תחנוניך בתחלת תחנוניך יצא
כציץ יצא וימל
מגנת והמלך שב מגנת הביתן
ומרדכי יצא מלפני המלך
וכל קהלת דכוותהון יצא בר
מן א׳ יצא
טוב אשר תאחז בזה
אל יצא ג׳ וסימניהון נמ׳ בסדר
בשלח ובמלכים ב׳ סי׳
ט׳ ובמלכים ב׳ סימן י׳
יצא ג׳ לשון נקבה וקרי׳ לשון
זכר וסימניהון נמסר בסדר
וירא ובירמיה סוף סימן מ״ח
ובדניאל סימן ח׳
ויוצא י״ג חסרים וסימניהון נמס׳
בסדר קרח
ויוצא י״ב מ״ל וסימ׳ נמסר
בשופטים סי׳ ו׳
בפסוק וגדעון בא ובתלים סי׳ קל״ז
יצאו י״ד וסימניהון נמ׳ בירמיה
סימן יז
יצאו ח׳ קמצין וסימן נמסר
ביהושע סימן ב
ויצאו ז׳ רפין וסי׳ נמסר בסדר
בשלח
ויוציאו ד׳ וסימן נמסר באיוב
סימן ח
ויוציאו י״ב וסימן נמסר בסוף
סדר אמור
יצוא ז׳ וסימן נמסר בסדר נח
ויוציא ד׳ וסימני׳ בלשון ארמי
נסב ברא דמלכא אבנא
בחדוא וביאורם נמ׳ בסד׳ ואתחנן
ובתלים סי׳ ק״ח
הוציאוה ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ וישב
ובישעיה סימן מח
בצאת ג׳ וסים׳ נמסר בסדר
משפטים
ויצאהו ד׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ וירא
לצאת ג׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ וישמע
יתרו ובסדר מסעי
צאו ג׳ וסי׳ נמסר ביחזקאל סי׳ ט
ותוצא ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ בראשית
ויצא ג׳ וסי׳ נמסר ביחזקאל סי׳
י״ב וסוף חבקוק
תוצאת ג׳ כ״ב וסימניהון נמסר
בסדר מסעי ע״ש
הוצאתיך ג׳ מל׳ וסימן נמסר
בפרשת וישמע יתרו
יוצאי ד׳ מ״ל וסי׳
ומזבולן יצאי צבא
ומאשר יוצאי צבא
בא השכת עם יוצאי השבת
ויהי לעזיהו חיל
הלין חסרים בלישן יציאה
וסי׳ נמסר בסדר שלח לך וביחזקאל
סי׳ כח

יוצאים ד׳ מל׳ וסימניהון נמסר
ביחזקאל סימן י״ד
יוצאת ד׳ מל׳ וסי׳ נמסר בסדר
כי תבא ובעמוס סי׳ ה׳
ואציא ג׳ ב׳ מ״ל וא׳ חסר וסי׳
את אבתיכם ממצרים
אתכם מבית עבדים
ואוצא אש מתוכך
בתרא חסר יוד
תצאו ג׳ וסימניהון נמסר במיכה
סימן ד
והוציאו ז׳ וסימניהון נמסר
ביהושע סימן ו
הוצא ה׳ וסימן נמסר בפרשת
וירא ובמלכים ב׳ סי׳ י׳
יצאו ד׳ וסימני׳ נמסר פרשת לך
לך וביחזקאל סי׳ מ״ו
יוצא ט מ״ל וסימניהון
המימה הנה יוצא המימה
תנינא דסיפרא
והעתרתי הנה אנכי יוצא מעמך
כחצות הלילה אנכי יוצא
וירחו סוגרת ומסוגרת
השמרים ויראו השמרים איש יוצא
אוהב וכל ישראל ויהודה אוהב
את דוד
ובא המלך דוד קדמה דפסוק
צא ועתה קום צא ודבר
ברק ומן האש יצא ברק
וכל כתובי׳ דכו׳ מל׳ במ״א חסר
והוא כחתן יצא מחפתו
ולא תצא ו׳ וסי׳ נמסר ביחזקאל
סי׳ כ״ד ותלים סי׳ מ״ד
ויוציאנו ג׳ ומשניין וסימניהון
נמסר בסדר חקת
יצאתם ד׳ בליש׳ וסים׳ נמסר
בסדר בא
והוצא ו׳ חסרי׳ יו״ד בליש׳ וסי׳
נמסר בסדר כי תצא
ויצחק ח׳ וסים׳ נמסר בסדר
חיי שרה
הד מן ס״ג בלשון יציאה
דכל חד וחד לית דכוו׳ וסימני׳
תוצא ויאמר אלהי׳ תוצא הארץ
הוצא כל החיה אשר אתך
והוצא ועתה לכה ואשלחך
ותצא ואם אין תצא איש
ואצא ואקום ואצא אל הבקעה
ליוצא ובעתים ההם אין שלום
וליוצא בי לפני הימי׳ ההם שכר
כמוצא שש אנכי על אמרתיך
התוציא מזרות בעתו
ויצא וירמיהו בא ויצא בתוך העם
ממוצא כי לא ממוצא
שיוצא יש רעה ראיתי
מן מוצא ותדע ותשכל מן מוצא
ויצאתי אחריו והכתיו
ויצאנו ויאמרו אליו זקני
ויצאו עלו הסוסים והתהללו
ויצא ויאמר ה׳ אלי אם
ויצאו ואת חמור ואת שכם
ואצאה עתה חכמה ומדע תן לי
ואצאה בשער הגיע לילה
וצאה ומי יתן את העם הזה
הוצאה מימים רבים תפקד
הוציאה ממסגר נפשי להודות
הוציאה לכן כה אמר ה׳ פיר
הוצאתיה נאם ה׳ צבאות
והוצאת מלעיל כי תשוב אל אל
רוחך
והוצאתי׳ מן העמים וקבצתים
והוציאהו והושיבו שני אנשים
והוציאני וכלה את מדות הבית
והוצאתו אתה הוא ה׳ האלהים
והוציאני ואיש משך בקשת דמלכי׳
להוציאהו וישלחו ויקחו את
ירמיהו
והוצאת ויאמר אליה אליהו
הוציא׳ מלעיל וישלח מלך יריחו
ובהוציאם את הכסף המובא
הוציאני צרות לבבי הרחיבו
בצאתי ויאמר אליו משה
תוציאני מרשת זו טמנו לי
תוצאות האל לנו אל למושעות
ותוציאני הרכבת אנוש לראשנו
מצאתיך עתה יחרדו האיין

צאתך ויתר תהיה לך על
צאת אם רחץ אדני את
צאת וענת שערים תאסנה
ולצאת עודני היום חזק
צאינה וראינה בנות ציון
צאתם ויצאו שרי פלשתים
מוצאת היא מוצאת והיא
מוצאת ויוסף עוד אחימעץ
במוצאת אני חומה ושדי
ויצאת עוד אבנך ונבנת
במוצאי והוצאת כליך ככלי
מוציאו אל מוציאו ממצרים
ומוציאים סוסים ממצרים
מוציאם אל מוציאם ממצרים
יוציאום ומהם על כלי העבדה
מוצאך ידעת את אבנר בן נר
מצאות והנה כל הנשים אשר
נשארו
ומוצאותיו ואת׳ בית לחם אפרתה
במוצאכם ויצו גם את השני
ומוצאיו ואם נכלמו מכל
מוצאיהן ודרך לפניהם כמראה
מוצאיהם ויכתב משה את מצאית׳
למצאיהם ב׳ בפסוק
ישחק ד׳ כנוי ליצחק וסי׳ נמס׳
בירמיה סוף סימן ל״ג
ובעמוס סי׳ ז׳ ובתלים סימ׳ ק״ח
ויצרך ג׳ וסים׳ נמסר בישעיה
ריש סימ׳ מ״ג
יצר ד׳ חסרים וסימניהון
יצר הארץ ועושה
כי בטח יצר יצרו
יצר עין הלא יביט
יצר עמל עלי חק
והצתי אש ו׳ דסמיכי בקריאה
וסי׳ נמסר בירמיה
סוף סי׳ כ״א
ויקץ ג׳ חסרים וסים׳ נמסר
בתלים סי׳ ע״ח
הקיצתי ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלים
סימן ג׳
הקיצה ג׳ וסים׳ נמסר בתלים
סי׳ מ״ד וסים׳ נ״ט
תוקד ה׳ וסי׳ נמ׳ בסדר צו
ויקרא ג׳ ב׳ כתי׳ ה׳ וא׳ כתי׳ א׳
וסים׳ נמסר בדניאל
סימן ה׳
מקשי ג׳ חסרי׳ בליש׳ וסים׳
נמס׳ בשמוא׳ ב׳ סי׳ כ״ד
ירא ד׳ וסי׳ מלשון ארמי מדכא
חכימא שניא פיקודוהי
וביאורם נמסר במשלי סי׳ ג׳
יראתם ג׳ וסים׳ בלשון ארמי׳
חרבא דמשה נירא
וביאורם נמ׳ בסדר בהעלותך
ונורא ו׳ וסימניהון
לא תערוץ מפניהם
איום כי גדול יום ה׳
ונורא כי גדול ה׳ ומהלל דד״ה
נערץ אל נערץ בסוד קדושים
פדות שלח לעמו
יודו שמך גדול ונורא
ויראו ד׳ חסרים וסים׳
ביום ההוא גדל ה׳ את יהושע
ויראו כל ישראל מאד
ויאמר והנה שני
ויראו כל הגוים
וכל שמואל דכו׳ כמ״ח
וכל תלים ישראל
ויראוך ד׳ וסי׳ נמ׳ בישעי׳ סי׳ כ״ה
ויירא י״ב וסי׳ נמ׳ בסדר וישלח
וייראו ח׳ רפין וסי׳ נמ׳ בסדר
דברים ובסוף מיכה
יראו ג׳ וסי׳ נמ׳ סוף יהושע סי׳ כ״ד

ואירא ג׳ וסימניהון
כי ערום אנכי
על כן זחלתי ואירא
ואירא הרבה מאד
לא תירא ח׳ וסי׳ נמ׳ בסדר כי
תשא וביחז׳ סי׳ ג׳
וייראו ח׳ קמצין וסי׳ נמ׳ בישעי׳
ריש סימן מ״ש
וירדו ז׳ וסי׳ נמ׳ בסדר קרח
ותורד ג׳ וסי׳ נמ׳ בסדר חיי שרה

רד ו' ת' מנהון מ"ל וסי' נסס' בשפטים סי' ז'
רו ה' וסי' נמ' בתלים סי' נה
רד ג' וסי' נמ' בסדר כי תשא ובתלי' סי' נו
דה ג' וסי' נמ' בסד' נח ובסדר מקץ ובש"א סימן י"ד
יד ג' פתחין וסי' נמ' בש"ב סי' כב ובמשלי סי' ל'
ידהעך י"ז בליש' וסי'
ים וירד העיט על הפגרים
ת ותרד כדה על ידיה ותשקהו
י וירד ה' על הר סיני
ל וברדת הטל על המחנה לילה
רכבת והירדים על ים הערבה
נא כי הנה יוצא ממקומו
ית ועל הר סיני ירדת
מן הטוב על הראש
ל חרמון שיורד על הררי ציון
י רדו עליהם דד"ה
חוץ ותרד בת פרעה לרחוץ
רדתי על ההרים
שכת וירד בית המלך אל לשכ'
לשת מן השלשים ראש דד"ה
ירדה שמה ג' וסימ' נמ' במקץ
ירדי ג' חסרי' וסי' נמ' בתלים סימן קטו
מורד ג' וסימניהון
הם במורד בית חורון
במורד חורנים צרי צעקת
ים מוגרים במורד
ירדן ג' וסים'
והערבה והירדן וגבול
ירדן יגבל אתו
ירדן מלא על כל גדותיו
ירדנה ד' וסי' נמ' בפ' מסעי ובמ"ב סימן כ'
את הירדן הזה ו' וסי' נמ' בסדר וילך
רו ז' חסרי' בליש' וסי' נמ' בש"ב סימן י"א
כאן היה ראוי לסיום ערך מורס שסוא ירס אמנם סוא בערך תו ע"ש
יורנו ג' וסי' נמ' במיכ' ריש סי' ד'
ירח ט' וסי' נמ' ביחז' סי' ל"ב
רחים ד' וסי' נמס' בסד' שמות ובאיוב סי' ל"ט
ירח ד' וסי' נמ' במ"א רי' סי' ז'
ריחו כל יהושע חסרים יו"ד וסי' נמ' במ"ב סי' כ"ה ע"ש
רוק ג' ב' חסרי' וא' מ"ל וסי' נמ' בסד' מצורע ובאיוב סי' ל"ט
רושלים ח' מ"ל וסי' נמ' בירמי' סי' כ"ו ובד"ה ב' ריש סימן כח
ירושלימה ח' ד' מנהון חסרי' וסי' נמ' בישעי' ריש סימן ל"ו
בירושלם כ"א וסימניהון
בחברון מלך דשמוא'
הימים אשר מלך דוד דמלכים
ותכרו דד"ה
וישם את פסל דמנש' ותכרו דד"ה
וגם את האבות
וחית כי יבצע ה' את כל
וחפרה הלבנה ובושה
הגידו ביהודה ובירושלם
כן אנכי אנחמכם
ואם נביאים הם
בגדה יהודה דמלאכי
והיה כל אשר יקרא
ועתה שלח לה' איש
ויתנו קול ביהודה
ויסר את אלהי הנכר דמנשה דד"ה
ולתת לנו גדר ביהודה
והצרים ישבו דעזרא
צאו ההר דעזרא
ובירושלם ישבו דד"ה
ותכרו דעזרא
ולירושלם ח' וסי' נמ' בישעי' סי' ל"ו ובירמיה סי' ד'
ירושלם ח' קמץ וסי' נמ' בתלי' סימן ע"ט
אל ירושלם י"ג וסי' נמ' בסוף זכריה

שיבה לירושלם ה' וסי'
ושבתי לירושלם ברחמים
וישב יהושפט
וינתץ המזבחות
ואלה בני המדינה ותכרו
ליהודה ולירושלים ח' וסי' נמ' בערך יהוד'
יהודה וירושלם ה' נמ' בערך יהודה
ירמות ד' וסי'
ובני נכר
בני ידותן גדליהו
בני מושי הראשון
לחמשה עשר לירמות
וכל עזרא דכות'
ירימות ו' מ"ל וסי'
וירימות ואליה
ובני מושי ירימות סאתרון
להימן ידותן
לנפתלי
מחלת ויוזבד
וירמיהו ג' ר"פ וסי'
וירמיהו לקח מגלת אחרת
וירמיהו בא ויצא בתוך
וירמיהו היה כלוא
על ירמיהו ד' וסי' נמ' בירמיה סימן יח
ירמיה ב' וסי'
משמנה הרביעי
אני דניאל בינותי
וכל עזרא דכו' ומן כראשים
מלכו' עד כה אמר ה' אל אחאב
בן קוליה דכו' ירמיה
יריעות ח' מ"ל וסי' נמ' בסדר ויקהל
וירש ז' חסרי' יו"ד וסי' ביהושע סימן יט
וירשו ד' חסרי' וסי' נמ' ביהושע ריש סימן יב
וירשוה ד' וסי' נמ' בישעיה סימן סה
רש ג' וסי' נמ' בסדר דברים
והורשתם ד' וסימניהון
את כל ישבי
את הארץ וישבתם
ואתם תקומו מהאורב
והורשתם לבניכם
ויש ו' ר"פ וסי' נמס' בסדר בהעלותך ובנחמי' סי' ד' בסו'
ישנו ד' וסי' נמ' בריש סדר אתם נצבי' ובש"א סי' יד ובמגל' סי' יג
ישבו כ' וסי' נמ' בסדר משפטים
ישב כ"ה מנהון קמצי' וסי'
אברם ישב בארץ כנען ולוט ישב ב' בו
בשחת ויהי בשחת אלהים
גלעד בעבר הירדן שכן
מספר ויהי מספר הימים
לא יחיה ואיש ואשה לא יחי' דוד
המלך ויהי כי ישב המלך בביתו
ותכרו ויהי כאשר ישב דויד
על כסא וגם ישב שלמה על
על כסא ושלמה ישב על כסא
כי ששת כי ששת חרשים ישב עם יואב
וירבעם וישכב יואש עם אבתיו
המעלה ולא אמרו איה ה'
מדברה ולמזרח ישב עד לבא
מלך אלהים על גוים אלהים
וח' קמצי' וסי' נמסר בירמי' סי' מח ותלים סימן כט
ליושבי הארץ הזאת ג' וסי' נמסר בשפטים סימן ג'
וישבו ד' וסי' נמ' בסדר וישלח וביחז' סי' ל"ג ובזכרי' סי' ז'
וַיֵּ֫שֶׁב כ"ח וסי'
הרכוש וישב את כל הרכוש
אבימלך ויקח אבימלך צאן
המשקים וישב את שר המשקי'
השב ויאמר השב ידך
מי הים כי בא סוס פרעה
משה ויענו כל העם יחדו
רעת וישב אלהים את

הכסף וישב את אלף ומאת
אלף וישב את הכסף לאמו
ויונתן לא שמע בהשביע
לשקר ודוד אמר אך לשקר
צדוק וישב צדוק ואביתר
כצדקתי וישב ה' לי כצדקתי
בניתו ויבא בניהו אל
יואש וישב יואש בן יהואחז
שלמנאסר עליו עלה שלמנאסר
ישעיהו ויקרא ישעיהו הנביא דמלכים
שפן ויבא שפן הסופר אל המלך
נרגה וישב חרבו אל נדנה
המקדש וישב אתי דרך השער
כצדקי וישב ה' לי כצדקי
אונם וישב עליהם את אונם
יעתר אל אלוה וירצהו
מזרה רשעים מלך חכם
ויושב ה' ד' מלעיל וא' מלרע וסי' נמ' בסדר ויגש
ונשב ג' בנביאי' ובכתובים וסי' נמ' בירמיה סי' לה
יושבות ד' וסי' נמ' בש"א סי' כז
לשבתך ג' וסי' נמ' בסדר בשלח
ותשב י"ב וסי' נמ' בסדר וישב וש"ב סימן יג
יַשֵּׁב בחולם ה' בקריאה וסי' בשפטים ריש סימן ז'
ואשב ה' וסי' נמ' בסדר עקב
וליושבי ג' וסימניהון
למען הרגיע את
יהיה מקור נפתח
לך ה' הצדקה
ישבת ז' חסרי' וסי' נמ' בסדר מצורע ובירמיה סי' מ"ח
יושב י"ו מ"ל בתור' וסי' בסדר ויחי וא' חס' ביהושע
האמורי יושב הארץ
ורכב ברזל בכל הכנעני
וכל שופטים חסרי' במ"ד מ"ל
וסימניהון נמ' בשופטים סי' א
וח' מ"ל בשמואל וכו' נמ' בשמ"ב סי' י"ט מלכים כולהון חסרי'
וה' חסרי' בירמי' וסי' נמ' בירמי' סימן ב'
וכל יחזקאל מ"ל במ"א בתוך בית
סמרי וס' חסרים בישעי' וסי' נמ' בישעים ריש סי' ו' וכ' חסרים בתריסר וסי'
וחשפלה ישב
ותפארת ישב ירושלם
ובד"ה כולהון מ"ל במ"א חסר
ויבא ויצר את רבה
וב' מ"ל בתהלות וסי'
יושב בשמים ישחק
ואתה קדוש ישב
וב' מ"ל במשלי וסימניהון
והוא יושב לבטח
מלך יושב על כסא
וא' חסר באיוב וסימ'
והוא ישב בתוך האפר
וא' חסר בעזרא וסימ'
ואני ישב משמם עד
וא' חסר במגלת אסתר
ובהקבץ בתולת
היושב ב' מ"ל וסי'
כי כה אמר ה' אל המלך היושב ב' בו
וכל יהושע ושופטים וכתובים דכו' מ"ל במ"א חסר
ורכב ברזל בכל הכנעני
ואת יושבי ט' וסימ' נמס' בשופטים סי' א'
יושבי ל"ד מ"ל וסי'
היבוסי יושבי ירושלם דיהושע
וילך משם אל יושבי דביר דשפטי'
ואת יושבי יבלעם ואת
ואת יושבי מגדו ב' בו
ואת יושבי קטרון
ואת יושבי נהלל ב' בו
ואת יושבי צידון ואת תנינא דפסו'
ויתפקד העם והנה אין שם
וישלחו שם העדה שנים
וימצאו מיושבי יבש גלעד
וישלחו מלאכים אל יושבי

קרית יערים
ויוציאו את עצמות מלכי
הנני קולע את
יוצר עליכם
והכיתי את יושבי העיר הזאת
אמר אל איש יהודה
על הארץ מרתים עלה
ושלמתי לבבל
בהכותי את כל יושבי בה
לא אביט אדם עוד
שמעו דבר ה' דההיתה ביסיכם
הנוגע בארץ ותמג
ותשא הארץ מפניו
את הכמרים
והלכו יושבי עיר אחת אל אחת
ובריעה ושמעה
ארץ פרי למלחה
אשרי יושבי
הכריתו את יושבי גת ב' בו
וימליכו יושבי ירושלם
בברית אלהים
ולא נעשה פסח כמהו דד"ה
וישביה ו' וסים' נמ' בישעי' סי' מ' ובמיכה סוף סי' ו'
משבתיכם ג' כ"ב וסי' נמ' ברי' פרשת ויקהל
וכל יושבי ח' וסי' נמ' ביהושע סימן ז'
את כל יושבי הארץ ד' דססי' בקריאת
וסימניהון נמ' ביהושע סוף סי' ט'
ישיבה לארץ ד' וסי' נמס' בישעיה סוף סי' ג' ובאיוב ריש סימן ג'
ישבי בית דוקא ו' וסי' נמ' בסד' וישב וירמי' סי' ל"ו
מושבך ג' וסי' נמ' בסד' תולדת ובסד' בלק ובש"א סי' כ'
מיושבי ג' ב' מלאי' וא' חס'
לבד מישבי הגבעה
ויתפקד העם
וימצאו מיושבי
קדמ' חסר
יושבים י' מ"ל בליש' וסי'
ואמרה לכם דשפטים
ואוריד כאביר יושבים
שם כל השרים יושבים
ואבא אל הגולה תניג' דפסוק
וזקני ישראל יושבים
וזקני יהודה יושבים
וישמחו כל קהל יהודה דד"ה
והיושבים הראשונים דד"ה
ומלך ישראל ויהושפט דד"ה
והנתינים יושבים
יֵשְׁבוּ ג' וסי' נמ' בצפניה סימן א'
והישבים ג' ב' מ"ל וא' חס' וסי' נמ' בירמי' סימן כ"ד
על יושבי ה' וסים'
ונסבו בתיהם לאחרים
שמעו את דברי הברית
ופקדתי עליו ועל
כה אמר ה' צבאות
כאשר נתת
ויעמדו בני עמון ומואב
כי לא אחמול עוד
ובמלכות אחשורש
וישן ג' ב' קמץ וא' פתח וסי' נמסר בפרשת בראשית
וְיָשְׁנוּ ג' וסי' נמ' בירמי' סי' נ"א
שנת ה' בלשון שינה וסי' נמ' בירמיה סימן נ"א ובתלים קל"ב ובמגלה ריש סי' ו'
ישועת ה' וסי' נמ' בפ' בשלח ובתלים סימן י"ד
ישועות ז' מ"ל וסי' נמ' בתלים סימן קי"ו
ישע ה' פתחי' וסי' נמ' בישעי' סי' מ"ה
ישעה ו' חסר בליש' וסי' נמ' בש"ב סי' י"ט ובתלי' סי' ל"ח ובאיוב סימן ל'
הישימות ד' וסי' נמ' ביחזקאל סי' כ"ה
הישועה ג' וסי' נמ' בש"א

סימן יד ובישעית סימן יב
וישע ג' חסרי' וסי' נמ' בפ' בשלח ובש"ב סי' ח' ובאיוב סי' ה'
נושע ג' ב' פתח וא' קמץ וסי' נמ' בישעיה סימן מה
ויושיעם ד' וסי' נמ' במ"ב סוף סי' י"ד ובתלי' סי' ק"ו
והושע ג' וסי' נמ' בירמי' סי' י"א
ויושיענו ג' ב' מ"ל וא' חס' וסי' נמ' בש"א סימן ד'
ישר ג' פתחי' וסי' בלשון ארמי
פחדותא אתיהיבת לקהלא
וביאורם נמ' בירמיה סימן כו
ומשרים ג' וסימניהון
וידעתי אלהי כי אתה בוחן
לקחת מוסר השכל
אז תבין צדק ומשפט
מישור י' מ"ל וסי' נמ' במ"א סימן כ'
לישרים ג' וסי' נמ' בתלים ריש סימן ל"ג
ויישר ג' מ"ל בליש' וסי' נמ' בסדר בלק
וישראל ל"ג וסימניהון
וישראל אהב את יוסף
וישראל עשה חיל
וישראל הוא ידע
אם בסרד אם במעל
וישראל עמדים על ההר
ויקם המלך
יהודה וישראל רבים כחול
וישראל חנים בעין דאר
וישב יהודה וישראל לבטח
ויהי בעלות המנחה
שבט נחלת ה' צבאות
בימיו תושע יהודה
וישראל לבזזים הלא ה' זו
וישראל לגדופים
ועתה שמע יעקב עבדי
זכר אלה יעקב וישראל ב' בו
למען עבדי יעקב ישראל בחירי
יוצרך מבטן
וישראל לא יכירנו
וישראל לא נכחד ממני
וישראל ואפרים יכשלו
בעונם תנינא דפכו'
וישראל גלה יגלה מעל
ותכרו גלה יגלה מעל
בני יצחק עשו וישראל דד"ה
שמרה זאת לעולם
וילכו הרצים באגרות
ויתר דברי אמציהו
ויתר דברי יחזקיהו דד"ה
ויתר דבריו וכל דרכיו דאחז דד"ה
ולא נעשה פסח דד"ה
וישראל לא אבה לי
בית ישראל ד' וסי' נמ' בסדר חקת
וכל ירמיה ויחזקאל דכוות' בית ישראל בר מן י"ז בני ישראל וסי' נמ' ביחזקאל סי' מ"ס וכל ריש תריסר עד גר וסביב סארץ דכוות' בני ישראל במ"ד בית ישראל נסי'
יזרעאל ויאמר ה' אלי קרא
ארחם ותהר עוד ותלד
סבבוני בכחש אפרים
שמעו זאת הכהנים והקשיבו
ומן צר עד וסביב הארץ ועד סוף סיפרא דכוו' בית ישראל בר מן ד' בני ישראל וסימניהון
יציל כה אמר ה' כאשר
כושיים הלא כבני כושיים
וקטר מחמץ תודה
יולדה לכן יתנם עד עת
לבית ישראל ד' וסי' נמ' בתלי' סימן צ"ח
מבית ישראל ו' וסי'
איש איש מבית ישראל דוישחט
יאכל ואיש איש מבית ישראל ומן הגר
יעלה עלה ואליהם תאמ' איש איש
יקריב דבר אל אהרן ואל בניו
לכן דבר אתם ואמרת אליהם
וינזר כי איש איש מבית ישראל ומהגר
ובני ישראל ט"ו במצעות פסו' וסי'

מערכת אות היוד והכף

ופי' נמ' בסדר פנחס ובהושע ריש
סימן ב'
ובישראל ג' וסימ' נמסר
בירמיה סימן ל"ב
וכל ישראל ל"ה מצעות
פסוק וסימניהון
ורגמהו כל אנשי
וכל ישראל עברים בחרבה
ויקח יהושע את עכן בן זרח
כי לכד הארב את העיר
וינגעו יהושע וכל ישר' עמו
ויעבר יהושע דמקדה
ועבירו ויעבור יהושע דלבנה
ויעבר יהושע דעגלונה
ויעל יהושע דעגלונה
וישב יהושע דדבירה
וישב יהושע דעל המחנה ותכרו
וישב יהושע דאל המחנה
וישמע שאול דחפלשתי
וישמע בן שאול כי מת
וידעו כל העם וכל ישראל
וכל ישראל נסו איש לאהליו
והמלך וכל ישראל עמו זבחים
ויעש שלמה בעת ההיא
וכל ישראל משחקים לפני
כי ששת חדשים ישב שם יואב
ונדב וכל יש' צרים על גבתון
ויעלה עמרי וכל ישראל עמו
מגבתון
ויתקשר יהוא בן יהושפט
ויעל דוד בעלתה אל קרית
יערים דד"ה
ויעש שלמה את החג דד"ה
ויהי בהכין מלכות רחבעם
וישלחו ויקראו לו ויבא ירבעם
ויקם אביה מעל להר צמרי
ויריע ואיש יהודה ויהי כהריע
וישבו הכהנים והלוים
ותכרו וישבו הכהנים והלוים
ויקם עזרא וישבע
והכהנים על משמרותם
ילך דוד וכל ישראל עמו
ירושלם היא יבוס
ואשקולה להם את הכסף
וכל ר"פ דכוותא
על כל ישראל ד' וסי' נמס'
במלכים א'
סימן י"ב
ארץ ישראל ג' בספר
יחזקאל וסימני'
יהודה וארץ ישראל
במראות אלהים הביאני
ופאת קדים מבין
עדת ישראל י"א וסימ' נמסר
בסדר ויקרא
אל כל עדת בני ישראל ג'
וסי'
נמסר בסדר בשלח
סימן
ומראה כבוד ה'
יען לא האמנתם לעיני בני ישראל
אז ידבר יהושע לעיני ישראל
וייטב הדבר בעיני בני ישראל
וידבר גם אבנר בעיני ישראל
י"ח זוגין משמשין ישראל
ולית זוגא וסימניהון
ואת ישראל ויאמר אל משה
ולזקני ישראל ויהי ביום השמיני
ושמע ישראל וידבר משה
בתוך בני ישראל ועבד הלוי
ואת בני ישראל עלו אלי ועזרוני
ואל איש ישראל ויבאו אל
ואלהי ישראל ויען עלי ויאמר
ומלכי ישראל וילכו בחקות
ובאלהי ישראל שמעו זאת
בתוך בני ישראל כי לא יהיה
ושבטי ישראל ודבר אליהם
ולבני ישראל ואתה בן אדם
בהרי ישראל ועשיתי אתם
בבית ישראל ראיתי שערוריה
שרית ישראל כל אלה אנשי
וארץ ישראל יהודה וארץ
ואתה ישראל עבדי יעקב
שבטי ישראל משא דבר
ומלך לישראל וכנמא פתגמא
התיבונא

אמירה לבית ישראל ג' וסי'
אנכי מחלל את מקדש
לא למענכם אני עשה
דרשוני וחיו
אמירה לבני ישראל ה' וסי'
נמסר
בפרשת ואלה שמות
ולישראל ז' וסי' נמסר בסדר
וישמע יתרו
את עמי את ישראל ו' וסי'
אתה תרעה את עמי
ות כרו דשמואל
בכל אשר התהלכתי
למן היום אשר הוצאתי
על כל שכני הרעים
ובנביאי שמרון
ואל בני ישראל תדבר לאמר
ד' וסימ' נמסר בסדר כי תשא
דבור אל כל בני ישראל
ה' בתורה וסימניהון
ויהי כדבר אהרן
ויכל משה לדבר
ויתאבלו העם מאד
אלה הדברים אשר דרי' סיפר'
וילך משה וידבר
לא מבני ישראל המה ג' וסי'
לא נסור אל עיר
והגבענים לא מבני
כל העם הנותר דמלכים
אל כל ישראל ד' וסימני'
אלה הדברים דריש סיפרא
ויקרא משה אל כל
אתם ראיתם
וילך משה וידבר
ויכל משה לדבר
על בני ישראל ז' וסימניהון
נמסר בסדר
נשא ובריש נחמיה
אל ישראל ז' וסימני' נמסר
בסדר ויחי
דבר אל בני ישראל ו' חסרי'
לאמר
וסימ' נמסר בסדר בשלח
דבר אל בני ישראל ואמרת
אליהם י"ג כתו' וסימ' נמסר
בריש סדר ויקרא
כל יצא צבא בישראל ג'
וסי'
תפקדו אתם לצבאתם
ויהיו כל פקדי ישראל
שאו את ראש כל
העם ישראל ג' וסימ' נמסר
במלכי' א' סי' י"ו
שבטי בני ישראל ג' וסימ'
והיו לאחד מבני
והרימו לכם
ויעשו כן בני
קדוש ישראל ל"א בלישנא
וסימניהון
הוי גוי חוטא עם כבד
לכן כאכל קש לשון
ימהר יחישה מעשהו
ונשען על ה'
צהלי ורני ישבת
ישעה האדם על עשהו
ויספו ענוים בה' שמחה
לכן כה אמר ה' בשוב' ונחת
סורו מני דרך הטו
הוי הירדים מצרים לעזרה
את מי חרפת וגדפת דמלכים
אל תראי תולעת יעקב
תזרם ורוח תשאם וסערה
למען יראו וידעו וישימו
כי אני ה' אלהיך קדוש
כה אמר ה' גאלכם
האותיות שאלוני
גאלנו ה' צבאות שמו
כה אמר גאלך
כי בעליך עשיך
הן גוי לא תדע תקרא
והלכו אליך שחוח
כי לי איים יקוו
את מי חרפת דישעיה
וישמיעו אל בבל רבים
כי לא אלמן ישראל

גם אני אודך בכלי נבל
וישבו וינסו אל
כי לה' מגננו

ית

ויתום ה' וסימ' נמסר בסדר
משפטים
יתמים ד' חסרים בלישנא
וסימניהון
והיו נשיכם אלמנות
ואת יתמיו לא ארחם
וזרועות יתמים ידכא
ויתר דבחר טעמא במלכים
וסימניהון
רחבעם. נדב. אבים
אלה. אחזיהו. יורם
עזריהו. יואש קדמא דסיפרא
מנחם. פקחיה. יותם
אחז. אמון. יאשיהו
יהויקים
וישר ה' בטע' במלכים
וסימניהון
בעשא. עמרי. יהושפט
יחזקיהו. מנשה
יותר ז' מ"ל בליש' וסימניהון
נמסר בפרשת בשלח
ובשמואל א' סימן ט"ו ובקהלת
סי' ב' וסי' ז'
והנתר ג' חסרי' בליש' וסימ'
נמסר בפרשת בא
הותירה ד' חסרי' בליש' וסי'
נמסר בפרש' בשלח
והותר ג' וסימ' נמסר בסדר
ויקהל
ולא נותר ה' וסי' נמ' בס'פנחס
ובנחמי' ריש סי' ו'
הנותרות ג' וסי' נמ' בסדר
ויצא ובירמי' סי' י"ד
נשלי' מערכ' אות היו"ד בס"ד

מערכת אות הכ"ף

א"ב דלוג מן ב' ב' חד מלרע
וחד מלעיל נסבין כ' ברישי' ולית
דכוו' וסימניהון
כאהל דורי נסע ונגלה
כאהל היושב על חוג הארץ
כארזים בנחלים נטיו כגנות
כארזים שוקיו עמודי שש
כאבק והיה כאבק דק המון
כאבק לכן כאכל קש לשון אש
כברית ויעמד את כל הנמצא
כברית לא כברית אשר כרתי
כגמול אם לא שויתי
כגמול ב' בפסוק
וכרקב אשת חיל עטרת בעלה
וכרקב ואני כעש לאפרים
וככפיר דמיונו כאריה
וככפיר כי אנכי כשחל לאפרים
כחוט חשני שפתותיך
כחיט ותקח דלילה עבותים
כחתן והוא כחתן יצא מחופתו
כחתן שש אשיש בה'
כחלב ואת כל חלבו יקטיר
כחלב טפש כחלב לבם
ככבור ונשבת מבצר מאפרים
ככבור ואקום ואצא אל הבקעה
כמת נשכחתי כמת מלב
כמת אל נא תהי כמת
כמופת הייתי לרבים
כמופת והמזבח נקרע וישפך
כמלונה ונותרה בת ציון כסכה
כמלונה נוע תנוע ארץ כשכור
כסוחה שרופה באש כסוחה
כסוחה על כן חרה אף ה' בעמך
כסופה בבא כשואה פחדכם כתי'
כסופה אשר חציו שנונים
כעורב שיתימו נדיבמו כערב
כערב ראשו כתם פז
כצר דרך קשתו כאויב
כצר אשר חציו שנונים
כרשע יהי כרשע איבי
כרשע חללה לך מעשות כדבר
כשואה בבא כשואה פחדכם
כשואה ועלית כשואה תבא

כשושנה בין החוחים כן רעיתי
כשושנה אהיה כטל לישראל
א"ב מן חד חד נסבין כ'
ברישיה ולית דכוו' וסימניהון
כאהבת ויאמ' ה' אלי עוד לך אהב
כאהבם כענבים במדבר מצאתי
כאחלי שחורה אני ונאוה
כאהלים כנחלים נטיו כגנות
כאכל לכן כאכל קש לשון אש
כאכלם ויצקו לאנשים לאכול
כאמר ויהי כאמר יהושע
כאמרם ויהי כאמרם אליו יום כתי'
כאלף ויכרתו כל העם איש שכה
כאניות היתה כאניות סוחר
כאפר הנתן שלג כצמר
כאפלה דרך רשעים כאפלה
כאנשים וירא געל את העם
כאלמנה איכה ישבה בדד
כאפי ונתתי את נקמתי באדם
כאפך לכן חי אני נאם אדני ה'
ועשיתי
כאחיו ויאמר יהודה לתמר כלתו
כבואה וה' אמר אל אחיהו
כבאי ועתה כבאי אל עבדך אבי
כבקר ומצהרים יקום חלד
כבשרו ויאמר השב ידך אל חקיך
כבת ולרש אין כל כי אם
כגוי ואתי יום יום ידרשון
כגאון כי שב ה' את גאון יעקב
כגפן אשתך כגפן פוריה
כגבור ה' כגבור יצא
כדברי ותהי לכם חזות הכל
כדברם ורעו כבשים כדברם
כדגת והיה יעמדו עליו דגים
כדמשק הלא ככרכמיש כלנו
כהם וימאסו את חקיו ואת
כהן והנה הוליד בן וירא את כל
כהטה וירמיה לקח מגלה אחרת
כהעלות לכן כה אמר אדני ה'
הנני עליך
כהשפט ויהי כהשפט יהוא עם
כהתם ובאחרית מלכותם כהתם
כהתמך הוי שודד ואת' לא שדד
כהתחברך ויתנבא אליעזר בן
כוסה בדרך אחתך הלכת
כוסם ימטר על רשעים פחים
כוסי תערך לפני שלחן
כושיים הלא כבני כושיי' אתם לי
כזאת ולאביו שלח כזאת
כזהר והמשכילים יזהירו כזהר
כחיל משיב יגע ולא יבלע
כחיל ואתה תמנת לך חיל כחיל
כחצי ושמרון כחצי חטאתיך
כחצות ויאמר משה כה אמר ה'
כחג ויעש ירבעם חג בחדש
כחסד ועתה השבעה לי באלהים
כחרבות והורדתיך את יורדי בור
כחלמו ושם אתנו נער עברי עבד
כחלקלקות לכן יהיה דרכם להם
כטהרת כל לבבו הכין לדרש
כטמאתם וכפשעיהם עשיתי
כידי ולא הכירו כי היו ידיו
שעירות
כיקר כי רשעים יאבדו
כירושלים יפה את רעיתי כתרצה
כיונים עיניו כיונים על אפיקי מים
כישראל ומי כעמך כיש' דשמוא'
ככתב והקימו כהנים בפלגתהון
ככל רמו מעט ואיננו
ככרכמיש הלא ככרכמיש כלנו
כליל השיר יהיה לכם
כלא כי כאשר שתיתם על
הר קדשי
כלחם כי אפר כלחם אכלתי
כלבו ושם האיש נבל ושם כתיב
כלנה עברו כלנה וראו
כלנו הלא ככרכמיש כלנו
כלולותיך הלוך וקראת באזני
ירושלים
כלו והנגשים אצים לאמר
כלו תפלות דוד בן ישי
כמקום והיו בתי ירושלים ובתי
כמשה ולא קם נביא עוד בישראל
כמלכו ויהי כמלכו הכה את כל
כמלחמה ויהפך איש ישראל
כמגפה וכן תהיה מגפת הסוס

כמספר אשר תעשו ככה
כמספרם תעשו ב' בפסוק
כמספר ויקח אליהו שתים ע
כמרקחה ירתיח כסיר מצו
כמורקים ביום ההוא יהיה
מצילת הסוס
כנעריה ובת כהן כי תהיה אל
כנדתה ואם נקבה תלד
כנשא כל ישבי תבל ושכני
כנשה אם כסף תלוה את ע
כנחל צעק לבם אל ה'
כספר ונמקו כל צבא השמי
כסיר ירתיח כסיר מצולה
כשמח כה אמר אדני ה' כש
כשמחתך לנחלת בני ישרא
כעמי הלא הדתת את כהני
כעמים אל תשמח ישראל אל
כעוף אפרים כעוף יתעופף כב
כעת ועוד אני מדבר בתפלה
כעשר וישאו להם נשים מואב
כעברם ויהי כעברם ואליהו
כפרעה ויגש אליו יהודה
כפיך הן אני כפיך לאל
כפרה כי כפרה סוררה
כפשתים הוא בא עד לחי ופלט
כצרור אבן במרגמה
כצאתי ויאמר אליו משה כצא
כקיר עד אנה תהותתו על
כקבר אשפתו כקבר פתוח
כקרבכם והיה כקרבכם אל
המלחמה
כרוח קדים אפיצם לפני
כרצון והשתיה כדת אין אנס
כראש דברו דברים אלות שו
כראשון ויקרב את קרבן העם
כרבם כן חטאו לי
כרשעו ואתנהו ביד איל גוי
כשבת בימים התם כשבת המ
כשמך אלהים כן תהלתך
כשמו אל נא ישים אדני את ל
כשמות וישב יצחק ויחפר
כשפר קרא בגרון אל תחשך
כשגגת יש רעה ראיתי תחת
כשיר והנך להם כשיר עגבים
כשעה אדין דניאל די שמיה
כתף ישאו כתף וכינור ישמח
כתפת כן אעשה למקום הזה
כתמר מקשה המה
כתרת ויעמדם על עמדם
כתמם ותבאנה לך שתי אלה
כתהו הנותן רוזנים לאין
כתמר צדיק כתמר יפרח
ח' זוגין חד לשון זכר וח
לשון נקבה ד' בסוף תיבותא וס
יינך לך אכל בשמחה לחמך
יינך ויאמר אליה עלי עד מתי
חללך כי אתה אשר הכית רדו
חלליך תשואות מלאה עיר הומי
תפיך בעדן גן אלהים
תפיך עוד אבנך ונבנית
שיריך הסר מעלי המון שיריך
שיריך והשבתי המון שיריך
וקול כבודך
והאבדתיך לכן הנני נטיתי א
ידי עליך ונתתיך
והאבדתיך הוי ישבי חבל הים ג
שמניך לריח שמניך טובים
שמניך מה יפו דודיך אחותי כל
והאכלתיך אז תתענג על ה'
והאכלתיך ולחמי אשר נתתי ל
בכנפיך ולקחת משם מעט במספ
בכנפיך גם בכנפיך נמצאו דם
ב' מלין דמשמשין כה
ודייא בסוף תיבותא וסימן נמס
בסדר וארא ובמערכת אות הה"
ט"ו זוגין חד כ' וחד וכ'
ברישית וסימניהון
כפר ואכלו אתם אשר כפר
וכפר בריתכם את מות
כתות ושברה כשבר נבל יוצרי
וכתות ומעוך וכתות ונתוק
ככסף אם תבקשנה ככסף
וככסף וישב מצרף
ככהי

כבותי עודני היום חזק
ובכחי כאשר ב' בפסוק
כמנחת וכפר עליו הכהן על
וכמנחת בשביעי בחמשה
כבד ויאמר משה אל ה'
וכבד בי אדני ב' בפסוק
כוסי תערך לפני שלחן
וכוסי ה' מנת חלקי וכוסי
כסיתי כה אמר ה' אלהים ביום
וכסיתי בכבותך שמים והקדרתי
כסיתו תהום כלבוש כסיתו
וכסיתו הלא פרש לרעב לחמך
כהן ויוחנן הוליד את עזריה
עזריה הוא אשר כהן בבית
וכהן והלבשת את אהרן את
בגדי הקדש
כרות דברו דברים אלות שוא
וכרות ומצאת את לבבו נאמן
ככלה שאי סביב עיניך וראי
וככלה שוש אשיש בה'
כשוכב והיית כשוכב בלב ים
וכשוכב וכשוכב בראש חבל
כשוב ואשיבה כל העם אליך
וכשוב דוד מהכות את הפלשתי
כרחמיך ובנות להם ישובו
וכרחמיך ותתנם ביד צריהם
מכאובים ב' א' מ"ל וא' חסר וסי'
רבים מכאובים לרשע
כי כל ימיו מכאובים בתרא מ"ל
מכאוב ג' חס' בליש' וסי' נמסר
באיכה ס' א'
ואכבדה ב' א' מ"ל וא' חסר וסימ'
בפרעה ובכל חילו
וארצת בו ואכבד כן כתיב
כבוד ב' חסר וסימניהון
את כל הכבד הזה
כבר מכל כלי חמדה
כבדו ג' חסרי' וסימניהון נמסר
ביחזקאל ריש סי' כג
כבודה ג' מל' ודגשים בלישנא
וסי' נמ' בשפטי' סי' יט
נכבד ב' פתח וסימניהון
למה נכבד עליך
וישב דוד לברך
כבודך ב' חס' וסימניהון
ויאמר הראני נא את
ויברכו שם כבדך
נכבדי ג' וסי' נמ' בישעי' סי' כג
לא תכבה ו' וסי' נמסר בסדר
צו ובישעיה סי' לד
וכבס ה' וסימ' נמסר בס' תזריע
כובס ג' מל' וסימניהון
צא נא לקראת אחז
ויעמד בתעלת דמלכי'
וחברו דישעיה
ונכבשה ג' וסימ' נמ' בס' מטות
כבשת ג' בליש' וחסרי' וסימ'
כבשת הצאן לבדהן
כי את שבע כבשת
מה הנה שבע כבשת
ואת הכבש ד' וסימני' נמסר
בסדר פנחס
כברת ג' וסימני' נמסר
בסדר ויחי
כתות ב' א' מ"ל וא' חסר
וסימניהון
בחרות כתות לבנות
ועיניו תחלו כהות
בתר' מ"ל
כהה ח' וסימניהון נמסר
בסדר תזריע
ולכהן ג' וסימניהון נמסר
בסדר שמות
והכהנים והלוים ח' וסימני'
ויאסף את כל שרי
והכהנים והלוים אשר
וישחטו הפסח בארבעה
וישמח כל קהל
ויעל המלך בית ה' דד"ה
ולא נעשה פסח כמהו דד"ה
ויקמו ראשי האבות
ובכלות אלה נגשו
הכהנים ג' ר"פ וסימ' נמסר
בירמיה סימן ב'
ולכהנים ח' וסימני' נמסר
במלכים ב' סימ'

י"ב ובירמיה סימן ל"ג
הכהנים הלוים י"ג וסי' נמס'
בפרש' שופטי'
והכהנים הלוים ג' וסימניהון
נמסר
בסדר תבא וביחזקאל סימן מ"ד
על הכהנים ד' וסימניהון
וכפר את מקדש הקדש
ולא כרו אל מצות המלך
וידרש חזקיהו
ויפקדו ביום ההוא
מהכהנים ד' וסימניהון
ויצו מלך אשור לאמר
ויבא אחד מהכהנים
רק הכהנים היו למעט
ורבים מהכהנים
הכהן הראש ב' וסימניהון
אהרן הכהן הראש
עזריהו הכהן הראש
וא' כהן ראש וסימניהון בניהו בן
יהוידע כהן ראש
לכהנו לי ג' וסימניהון
ואתה הקרב אליך
ועשו בגדי קדש
ועשו את בגדי אהרן
כהני הבמות ד' וסימניהון
ויעש ירבעם חג
ויקרא על המזבח
אך לא יעלו כהני
ויזבח את כל כהני הבמות

כהנים דקדים לנביאים

ג' וסימניהון
ויעל המלך בית ה' דמלכים
דברי ירמיהו דפליגי
לאמר אל הכהנים
וכוכבים ו' וסימניהון
חקות ירח וכוכבים
וככבים אספו נגהם
וכוכבים אשר כוננת
וכוכבים לממשלות בלילה
אם לא בריתי יומם
וכוכבים לא זכו בעיניו
בכה ד' דגשי' וסימניהון
נמסר בתלים סי' כ"ט
וכחש ג' ב' מלרע וסימ' נמסר
בסדר ויקרא
וכי ל' יחידאין וסימניהון
וכי בן ויגד יעקב לרחל
וכי יש קח נא את ברכתי
וכי הוא ויגידו לו לאמר
וכי ראת ויאמן העם
וכי ימכר איש את בתו
וכי יפל מנבלתם
וכי יראה הכהן את
וכי תעשה בן בקר
וכי ירבה ממך הדרך
וכי יבא הלוי מאחד
וכי היא וייראו מאד
וכי עשה והית הגלבד
וכי עלה ויהושע וכל
וכי עזבנו ויזעקו בני
וכי יראו ויאמר המלך
וכי ימצא איש את
וכי מת והדד שמע
וכי דרך ויהי בצהרים
וכי יברכך ויאמר לגחזי
וכי יאמרו אליכם דרשו
וכי הצילו איה אלהי
וכי יעלו כי יצמו
וכי ישאלך העם הזה
וכי ישמע השרים כי דברתי
וכי אנחנו מקטרים
וכי יעשה הנשיא נדבה
וכי יתן מתנה מנחלתו
וכי אדבר אני שלום
וכי מי אני ומי עמי
וכי דברת ותאמר תמצא
וכי ד' ר"פ במשנה תורה
וסימ' נמ' בפרשת ראה
וכי י"ד ר"פ בנביאים וסימניהון
נמסר בירמיה סימן כ"ג
וסימן מ"ח
הכי ה' רפין וסימ' נמסר
בסדר תולדות

כי נ"ה בטעם בספר
תהלות
אמר המעתיק לא מלאני לבי להגיה
כי ראיתי בלבול גדול בנוסח המס'
שהיה לפני וגם היה חסר מהמנין
הסוף ולא היה לי זולתו להגיה וכן
בלשון המסורה שאמר כי י"א בטעם
בתהלות היה מבולבל שהפסוק בעצמם
שהיה מביא כי"א בטעם היו גם בנ"א
בטעם ולא מלאני לבי להגיה לא
מסברה ולא מהעתקות אחרות שהיו
לפני מוגים כי אולי לא כן ידמה ולא
כן יחשוב בעל המחברה עכ"ל
כי ד' בטעם
וסימניהון
כי גדול ה' ומהלל מאד נורא הוא
כי גבר עלינו חסדו ואמת ה'
כי רדף אויב נפשי
כי יוסף על חטאתי פשע בינינו
כי כ"ג בטעם פזרין
וסימניהון
כי מעט אשר היה לך
ושחט את הכבש דמצורע
ומן המקדש לא יצא
וחיתה לאהרן ולבניו
כי אם לפני ה' אלהיך
ולנער לא תעשה דבר
ואל העם תאמר התקדשו
כי הם ומקניהם יעלו
כי איש מהר אפרים
ואבי ראה גם ראה
אף לא אכל העם
ויאמר הכהן
כי כאשר נשבעתי לך
כי מגרעות נתן לבית
ויאמר נעמן ולא יתן
כי כאשר ירד הגשם
כי כאשר ידבק האזור
ואתה תבקש לך גדולות
עם עמקי שפה
יוצר הרים ובורא רוח
כי הנני מקים
כי גם לא ידע האדם
ובכל זה לא בא
כי ה' בטעם ר"פ מונח לפני
גרש וסימניהון נמסר
בפרשת משפטים
הכיור ג' מ"ל בתורה וסימניהון
נמ' בריש סדר כי תשא
ואת הכיור ג' וסימני' נמסר
בסדר כי תשא
וכל ס"ח מיחדין
וסימניהון
וכל שיח השדה טרם
וכל החיה חמה וכל החיה
וכל העץ ויקם השדה
וכל אחיו וימת יוסף
וכל הדור ב' בפסוק
וכל מצרי' ויקם פרעה
וכל יתדותיו ולכל כלי המשכן
וכל נעשה כל המנחה אשר
וכל שבועות כל נדר וכל
וכל תמונה לא יהיה לך דדואלה שמו'
וכל חכם לב בכם יבאו
וכל המשכב ואם שכב ישכב
וכל אדם לא יהיה באהל
וכל הנפש אשר תעשה
וכל חלב כל חלב יצהר
וכל כליו ופקדת משמרת
וכל נגע ונגשו הכהנים
וכל יגיעך פרי אדמתך
וכל כסף וזהב וכלי
וכל ממלכת וכל ערי
וכל גבורי ויעל יהושע
וכל המחנה וינסו זבח
וכל בעלי ומגדל עוז
וכל המלאכה ויחמול שאול
וכל הצבא ויואב וכל
וכל דבר או עשיתי
וכל בן ותהי המלחמה
וכל עבדיך ויט את לבב כל איש
וכל ארץ בן חסר בארובות
וכל הערים ויתר דברי אחז
וכל עיר והכיתם כל עיר
וכל מואב שמעו כי
וכל מחנהו וישב אל

וכל ההרים אשר במישור
וכל מלכים וראו גוים צדקך
וכל משפחות שמעו דבר
וכל צביה והיה כחלום
וכל אגפיה גמר וכל
וכל כפיריה שבא ודדן
וכל עוף ראיתי והנה
וכל העמים ב' בפסוק
וכל ממלכות הדבר אשר
וכל האנשים ויאמר עזריה בן
וכל הגולה וכל הערב
וכל חומה ודעשו מפני
וכל אלה ובזה אלה לחפר
וכל חרם המנחה החטאת
וכל שבטי משא דבר ה'
וכל שעמהם ויעזרו
וכל משפחתם ולשמעי
וכל סוס ביום ההוא
וכל עשי כי הנה היום
וכל מצותיך קרוב אתה
וכל רומש יהללו שמים
וכל משבריך עלי סמכה חמתך
וכל קרני רשעים אגדע
וכל קרבי לדוד ברכי
וכל הזהב והכסף ואת
וכל נדיב ויען חזקיהו
וכל די לא להוו עבד
וכל מלאכת ללחם המערכת דעזר'
וכל הקדיש שמואל הרואה
וכל עממיא ולה יהב
וכל חיות ראיתי את האיל
וכל דברי ואולם שמע
וכל עבדי המלך אשר
וכל זה איננו שוה לי
וכל אדום בשמחתך
וכל פקודיכם במדבר
וכל הרע רבים יחלו פני נדיב
כל י"א מיחדין
וסימניהון
כל הבשן ויהי גבולם
כל הברכים והשארתי בישראל
כל חילו ובן הדד מלך
כל זה נסיתי בחכמה
כל מוצאיהם אכלום
כל פקודיו מעשה ידיו אמת
כל הרוגית כי רבים חללים
כל עריהם וממטה בנימן
כל מעשה כי את כל
כל רבים זכר ה' חרפת
כל כבודה בת מלך פנימה
כל נדר וכל שבועת אסר
כל אנחתה השבתי
כל גיא ינשא וכל הר
כל תגמלוהי עלי כוס
מ"ה זונין חד כל וחד וכל
וסימניהון
כל שת אעבר בכל צאנך
וכל שת ב' בפסוק
כל עור ואם פרח תפרח
וכל עור כל בגד וכל עור
כל דבר על כל דבר פשע
וכל דבר חכמת בינה
כל בשרם וכה תעשה
וכל בשרם וגביהם
כל תרומת מכל מתנתיכם
וכל תרומת וראשית כל
כל בהמתם וישבו בני
וכל בהמתם מקניהם
כל תבואת עשר תעשר
וכל תבואת וכפרץ הדבר
כל מדוה והשיב בך
וכל מדוי והסיר ה' ממך כל חלי
כל ריב ונגשו הכהנים
וכל ריב אשר יבא
כל ארצה גפרית ומלח
וכל ארצה לכן הנה ימים
כל הנשיאים ויאמרו כל דיהושע
וכל הנשיאי' ויקרא אליהם משה
כל גלילות זאת הארץ הנשארת
וכל גלילות וגם מה אתם לי
כל טמא ועתה השמרי
וכל טמא צו את בני וישלחו
כל מנחת למה תבעטו בזבחי
וכל מנחת כהן כליל
כל אנשיו וימת שאול

וכל אנשיו ויאמר דוד
כל הקרואים ויחרדו
וכל הקרואים וישמע אדניהו
כל מחלה רעב כי יהיה
וכל מחלה ומכרו דד"ה
כל מעיני ויאמר אחאב
וכל מעיני והכיתם כל
כל מחנהו ויהי אדדי כן
וכל מחנהו וישב אל
כל משען כי הנה האדון
וכל משען ב' בו
כל זקן עלה הבית
וכל זקן כי כל ראש
כל מעשהו והיה כי
וכל מעשהו כי ישר דבר ה'
כל ארמנתיה היה ה' כאויב
וכל ארמנתיה וישרפו
כל לשון כי נשבעתי
וכל לשון כל כלי יוצר
כל גלילי כה אמר דהשפך נחשתך
וכל גלולי ואבא ואראה
כל לב והיה כי יאמרו
וכל לב על כן כל ידים תרפינה
כל אבן בעדן גן
וכל אבן ובכל כחי
כל כתף בתפשם בך
וכל כתף מרוטה
כל רוח והיה כי יאמרו
וכל רוח הוי אומר לעץ
כל לבב לכן כה אמר בשאט נפש
וכל לבב על מה תכו
כל אגפיו גמר וכל
וכל אגפיו וכל אשר סביבותיו
כל מבצריך והכרתי ערי
וכל מבצריך וקם שאון
כל יתר כי אתה שלות גוים
וכל יתר ויהי מספר
כל הנשבע יתהלל כל
וכל הנשבע זאת האלה
כל שוביהם ויתן ה'
וכל שוביהם כה אמר ה'
כל כליהם ואת הסירות
וכל כליהם אהליהם
כל דרכי שמרתי פקודיך
וכל דרכי ארחי ורבעי
כל יום אשר חשבו רעות
וכל יום ויקם העם כל
כל אהביו שוטר ה'
וכל אהביו ותאמר לו זרש
כל ידעי ויאמר המלך
וכל ידעי נדרו לו כל סביביו
כל שפטי בי שרים ישרו
וכל שפטי מלכי ארץ וכל לאומי'
כל עילא אדיין גבריא
וכל עילא אדין סרכיא
כל מבין והאנשים עשים
וכל מבין ויקם עזרא
ואת כל כ"א יחידאין
וסימניהון
ואת כל אכלם ויקחו את כל רכוש
ואת כל הככר ויהפך את הערים
ואת כל אחיו ויען יצחק
ואת כל עשב ויך הברד
ואת כל בשרו ואת עור
ואת כל שערו והיה ביום
ואת כל האדם ותפתח הארץ
ואת כל הרכוש ב' בו
ואת כל היקום ואשר עשה
ואת כל ישראל ויהי לתשובת
ואת כל עבדי ויסקל באבנים
ואת כל בני ויפרץ בו אביהו
ואת כל אנשי החיל
ואת כל כבודו ולכן הנה
ואת כל אלה ידי עשתה
ואת כל יהודה כי כה אמר
ואת כל אגפיו גמר וכל
ואת כל היהודים אשר היו אתו
ואת כל הממלכות ואת
ואת כל הארץ כה תאמרו
ואת כל ראשי אז יקהל דד"ה
לכל ט' יחידאין
וסימניהון
ולכל עוף ולכל חית
ולכל נפש זאת תורת
ולכל התורה ולא אוסיף
ולכל

ולכל נשיא ויאמר שלמה
ולכל עמך כל תפלה כל תחנ' דד"ה
ולכל ממלכות לסיחון מלך
ולכל מלאכת ולמחלקות
ולכל שרי ועלי הטת חסד
ולכל מתנדב ואחרי כן

ג' פסוקים וכל כל כל ב'
מצעות פסו' וא' ר"פ וסימ' נמסר
ביהושע סימן י"א

כל ה' יחידאין לא נסבין ה'
וכל קריאן נסבין ה' וסימניהון
כל בא מבן שלשים
כל צבא וישמע דוד
כל גוי ועתה אל ישיא דד"ה
כל כלים לזהב ולכסף
כל נשים ועתה נכרת

ובכל י"ג יחידאין
וסימניהון
ובכל הארץ נעשה אדם
ובכל הרמש ב' בו
ובכל חיה ויברך אתם
ובכל השרץ ויגוע כל
ובכל אלהי ועברתי בארץ
ובכל הגוים ויאמר הנה
ובכל העמים כי ה' אלהים
ובכל המחנה ויתקעו
ובכל העם ותהי חרדה
ובכל גבוליך במותיך חילך
ובכל מקום כי ממורח
ובכל זאת אנחנו כרתים
ובכל זה לא הייתי
ובכל יום ויום מרדכי
ובכל הערים בשבת ישראל
כל קריאה חלוף בכל

ה' פסוקים ובכל ובכל
וסימני' נמס' במגל' סוף סימן ה'

ג' פסוקים ובכל בכל וסי'
ותתן תזנותיה
ויכרתוהו זרים
ובכל מעשה אשר החל:

ט' פסוקים כל וכל כל
וסימניהון נמסר בפרשת נשא

ה' פסוקים וכל וכל ג'
במצעות וב' ר"פ
וסימ' נמסר בשמואל ב' סימן ט"ו
וביחזקאל סימן ל"ה

ג' פסוקים מן ב' מלין דישי'
וכל וסימניהון
וכל שיח השדה טרם
וכל בת ירשת נחלה
וכל שלל דיהושע

ד' פסוקים כל כל וכל כל
וסימניהון נמסר
בסדר נח ובמלכים ב' סי' י' ודניאל
סימן ג'

ולכל י"ד ר"פ וסימניהון
נמסר בסוף כדר ברכה

ב' פסוק וכל כל כל וכל
וסימניהון
וכל שלל הערים האלה
והפכותי חגיכם לאבל

ב' פסוק וכל וכל כל
וסימניהון
ויעל המלך בית ה' דד"ה
כל אלה אנשי המלחמה
וחד כל וכל כל וסי'
ויבא אליו כל אחיו
וחד וכל כל וכל וסי'
אדין סרכיא ואחשדרפניא
הוו בעין עילה
וחד וכל כל וכל וכל כל וסי'
ואם נכלמו מכל

ב' פסוק כל כל כל וכל וסי'
והגלה את כל ירושלם
והיה כי יאמרו אליך

ב' ר"פ כל וכל וסי'
כל המנחה אשר תאפה
כל המשכב אשר

ב' פסוק וכל וכל וכל וסי'
וכל בגד וכל כלי עור
וכל עבדיו עבדים

ה' סבירין כל וקרי' וכל וסימן
נמ' בסוף סדר תרומה

יא פסוקים רישא ומציעא וכל
וכל וסי' גמ' בס' צו

ובכל אשר ה' וסימני' נמ' בס'
משפטים וראה

ובכל ה' סבירין בכל וכימ'
נמסר
ביחזקאל סימן כז

ולכל אשר ד' וסימן נמסר
בערך אשר

ו' פסוקים לכל לכל וסי'
ויחלק לכל העם לכל המון
כל תפלה כל תחנה דמלכים
ויבן ויפרץ מכל בניו
סומך ה' לכל הנפלים
קרוב ה' לכל קראיו
אין קץ לכל העם

בכל ח' דמטע' דסבירין בכל וסי'
נמסר בסדר משפטים

ובכל ח' וסימניהון נמסר בסדר
בהעלותך ובשמואל ב' סי'
ז' ובירמיה סוף סימן מב

לכל י"א דגשי' וסימניהון נמסר
בירמית סימן יג

כל ד' סבירין וכל וסימניהון נמ'
בסדר וארא

יא פסוקים כל כל ומלה חדא
ביניהון וסימניהון
נמסר בשופטים סימן כ' פסוק ב'
ובנחמיה סימן י'

אמר המעתיק בכל בספרי מסרה
אשכחנא דנמסר י' פסוקים אית בהו
כל כל ומלה באמצע ואחרים מסרי י"א
וכד נחיתנא למניינא תזינא דאינהו
יתיר מן ס"ו וג"ל דכוונת בעל המסר'
באמרו י' פסו' אית בהון כל כל ומלה
באמצע היינו דלא איכא בכל הפסוק
סוס וכל ולא בכל זולתי כל כל ומלה
באמצע ודוק דאינון י' פסוקים לחוד
דאית בהו כל כל באמצע ואחרא
טעות דאית בהו כל וכל וככל ככל :

בכל ז' דגשי' וסי'
והוא יהיה פרא אדם
ואברהם זקן בא בימים
ערוכה בכל ושמורה
ויתרון ארץ בכל היא
ויכלו בכל אנשים
ומלכותו בכל משלה
והעשר והכבוד מלפניך

וכל ה' ר"פ בבראשית וסי'
וכל שיח השדה
וכל אנשי ביתו יליד בית
וכל הארץ באו מצר י מ ת
וכל בית יוסף ואחיו
וכל הבארות אשר חפרו
וכל ספר ואלה שמות דכו'
ר"פ וכל במ"ח וסי'
כל שכב עם בהמה
כל אלמנה ויתום
כל עמן די החצר
כל העבר על הפקדים
כל פטר רחם לי
כל מרים תרומת כסף
כל איש ואשה אשר
כל הזהב העשוי

וכל ח' ר"פ בואלה שמות
וסי' נמסר בסדר בא

כל יט ר"פ בויקרא וסי'
כל המנחה אשר תקריב
כל זכר בכהנים יאכל
כל זכר בבני אהרון
כל נפש אשר תאכל
כל אשר יגע בבשרה
כל מפרכת פרסה
כל אשר אין לו סנפיר בתרא
כל שרץ העוף קדמאה
כל הולך על גחון
כל ימי אשר הנגע
כל המשכב ותכרו
כל אשר בו מום ותכרו
כל איש אשר בו מום
כל מלאכת עבודה
כל מלאכה לא תעשו
כל ימי השמה

כל חרם אשר יחרם

וכל ט' ר"פ במדבר וסי'
וכל תרומה לכל
וכל בקר זבח השלמים
וכל ישראל אשר סביב
וכל כלי פתוח אשר
וכל אשר יגע על פני
וכל אשר יגע בו הטמא
וכל הנגע בכל אשר
וכל כלי עור
וכל הטף בנשים
וכל בת יורשת נחלה דמטות

כל ח' ר"פ במשנה תורה וסי'
כל אלה ערים
כל ערי המשור
כל המצוה אשר אנכי
כל המקום אשר תדרך
כל צפור טהורה
כל עוף טהור תאכלו
כל הבכור אשר יולד
כל עצך ופרי אדמתך

כל ט' ר"פ בספר יהושע וסי'
נמסר ביהושע סוף סי' א' גם
בסימן כא

כל ב' קמצין בטעם וסי' נמסר
בתלים סי' ל"ה ע"ש

וכלם ג' וסי' נמסר בתלים סוף
סימן קב

כלא ג' וסי' נמ' בדניאל סוף סי' ג

כלו ג' כתיב כלה וסי' נמ' בשמואל
ב' סי' ח' ע"ש

כליל ג' בתורה וסי'
וכל מנחת כהן כליל
ושרפת באש את העיר
והכהן המשיח תחתיו

כלך ג' וסימ' נמסר בישעיה ריש
סימן כב

וכלה ו' וסי' נמ' בסד' אחרי מות
וביחזקאל סימן מב

כלתה אליו ג' בליש' וסימן
נמסר בשמואל א'
סימן כ"ה ובמגילה סימן ז

עד כלתו ג' וסי' נמסר במלכים
א' סי' ג

כַּלֵּה לְכַלֵּה י' בליש' וסי' נמסר
במלכים ב' סימן יג
ובתלים סימן ע"ד

תכלה ג' חד כתיב א' וסי' נמ'
בתלים בא"ב אות ל

תכלית ח' וסי' נמסר בתלים סי'
קמ ובאיוב סימן יא
ונחמיה סי' ג

וַיְכַלּוּ ג' וסי' נמ' ביהושע סי' יט

ויכלו ג' וסי' נמסר בסדר וירא
ואיוב סי' ז' וירמי' סוף סי' ד'

ויכל ה' בתורה וסי' נמסר סוף
סדר כי תשא

אכלה ג' וסימניהון נמסר באיוב
סימן לא

כלי י"ח בליש' וסי' נמ' בס' ויקהל

ואת כליו ג' וסי' נמסר בסדר
כי תשא

ואת הכלים ג' וסי' נמסר במלכי'
א' סוף סימן ז'
ובריש דניאל

כלי ז' מטעין דסבי' כלים וסי'
אצעדה איש אשר מצא כלי זהב
בשלם ובכלי הבקר בשלם
בכסף כל כלי זהב וכלי כסף ב' בו
ספצו כלי ספצו בידו
משחתו כלי משחתו
נבל אודך בכלי נבל

כלי הנחשת ד' וסימ' נמסר
בסוף ירמיה

וכל כלי ז' וסימן נמסר במלכים
א' סימן י

וכל כלי ה' וסי' נמ' בס' שמות

כלי זהב ג' וסי' נמ' בס' מטות

כל הכלים האלה ד' וסי' נמסר
במלכים ב' סי' כה

כמ

כמה ג' וסי' נמסר במלכים א'
סימן כב

כמוה ד' וסי' נמסר בס' כי תשא
ובשמואל א' סי' כא ובזכרי'
סימן ד

כמוהם ג' וסי'
כמוהם יהיו עושיהם ותכרו
כמוהם יהיו עושיהם
כמוך כמוהם

כמנו ד' ג' חסירים וא' מ"ל וסי'
נמ' בסדר וישלח ובשמואל
ב' סי' יח

נכמרו ג' וסי' נמסר בסדר מקץ

כנ

לא כן יט וסי' נמ' בירמית סי' כו

לכן י"ד בטעם בירמית וסי' שם
סוף סימן ז'

עליכן ח' בטעם וכי' נמסר בסדר
וישלח ובקהלת סי' ח

לכן ג' בטעם רביע וסי' נמסר
בשמואל א' סי' כו

לכן כ"ב בטעם ביחזקאל בתוכך.
אבות. חלליכם . דברכם. שוא
ובקעתי . הגפן . הזכרכם . לסינים .
שכחת . אגדיל . אדום. פלשתים .
צור. זרים . חרב . לנבוכד נצר .
צמרתו . בריה . באש קנאתי אני
נשאתי. את ידי . וגוייך לא תב שלי

כניהו ג' וכי' נמ' בירמיה סי' כב

כנענים ג' וסי' נמ' בסוף עובדיה

לכנעני ג' וסי'
לכנעני תחשב
ממזרח לכנעני
וחגור נתנה לכנעני

ויכנע ג' וסימניהון מדין לפני בני
ויכנע חזקיהו בגבה לבו
ובחצר לו חלה את

כס

לכסא ו' רפין וסי' נמ' בישעיה
סוף סי' כב ובתלים סי'
קל"ג ובנחמיה סימן ג

כסה ג כתיב הא וסימן נמסר
במלכים א' סי' י'

כסות ג' וסי' נמסר פרשת וירא

בכסף ט"ו רפין וסי' נמ' ביהושע
סימן כב

ובכסף וזהב ג וסי'
וה' ברך את
ובקרך וצאנך ירבין
ולא ירבה לו נשים

ואת הכסף ד' וסימ' נמ' במקץ

זהב וכסף ג' וסימן נמסר בסדר
תרומה

ד' קדים כספא לדהבא

וסימניהון נמ' בדניאל סוף סי' ב'

כעש ד' כתיב שין בליש' וסימני'
לו שקול ,ישקל
כי לאויל יהרג כעש
ותכה מכעש עיני
ותרב כעשך עמדי

הכעיסו ב' חסר וסימני' בשמואל
א' סימן א ע"ש

כפ

כפי בכפי ט' וסי' נמסר באיוב
סימן יג

הכף ב' רפי' וסימני'
ויאמרו שרי סכות
ויבא אל אנשי סכות

כפור ג' חסרי' בליש' וסימניהון
דק ככפר על הארץ
כפרת זהב שלשים דעזרא
וכפר שמים מי ילדו

ככפיר ג' וסימניהון נמ' במשלי
סימן יט

וכפות ד' וסימניהון
ולקחתם לכם ביום
וילכו לקברה
ותניעני על ברכי

והעלות וכפות וכלי דד"ה

וכפר ד' וסי' נמסר בסדר שמי[ni]
ובתלים סימן עט

יכפר ד' וסי' נמ' פרשת מסעי

לכפר עליו ח' וסי' נמסר בסד[ר]
שלח לך

כפרה את ו' בליש' וסי' נמ[']
בסדר אחרי מות

ולכפר ג' וסימ' נמסר בפרש[ת]
בהעלותך

כר

הכרבים י"ג חסרים וסימן נמס[ר]
בתרומה

הכרמלה ג' וסי' נמסר בשמוא[ל]
א' סי' מ"ו

ונכרת ח' וסי' נמסר בסד[ר]
אחרי מות

ולא יכרת ד' וסי'
ולא יכרת כל בשר
ועתה ארורים אתם
ולא יכרת מעונה
וגם את רות

כריתות ג' ב' חסרים וא' מ"[ל]
וסי' נמס' פרשת תצ[א]

כורש ב' חס' וסי'
העיר ה' את
כה אמר כרש

כש

כשב ד' וסי' נמסר בסדר ויקר[א]

כשדימה ג' וסי' ורוח נשאתנ[י]
ותרבי את תזנותך
ותעגבה עליהם

ואת הכשדים ג' וסי' נמ' בסו[ף]
מלכים ובירמי[ה]
סי' כא וסי' מא

מכשול ג' חסרים בליש' וסי'
ולפני עור לא"
נתתי אבחת חרב
את העם הזה מכשלים

כת

יכתבו ד' וסי' נמ' בירמיה סי' י[...]
וביחזקאל סימן יג תלי[ם]
סימן סט

כתוב ה' מ"ל בליש' וסי' נמ[']
ביחזקאל ריש סימן כד

כתבים הכתבים ה' חס' ו' וסי'
נמסר בסדר
כי תשא

כתבה ב' כתיב ה' בל' ארמי וסי'
די יקרא כתבה דנא
די כתבה דנא יקרון
ושאר כתיב א

בכתב ד' וסימניהון
הכל בכתב מיד ה'
ויאמר חירם מלך צר
אבל אגיד לך את הרשום
והכינו לבית אבתיכם
וא' ובכתב בית ישראל

כְּתַב ג' וסי' נמ' בדניאל ריש סי' [...]

מכתב ד' וסי' נמ' בס' פקודי

הד מן ס"ב מלין דכתיב
מוקדם מאוחר וסי' נמס' במערכת
אות הוי"ו

ט מלין פתיב חדא מלה וקרי'
תרין וסי' נמסר בד"ה
א' סימן כו

ז פסוקים אית בהון ט מלין ז'
מכא וז' מכא ומצעות
כתיב וקרי וסימני' נמסר בשמואל
א' סימן יג

ח' כתיב תרין וקרי' חד וסי' נמ'
בד"ה ב' סימן לד

ח' כתבן ולא קריין וסי' נמסר
ברות סי' ג

י' קריין ולא כתבן וסי' נמסר
בריש אלה
הדברים

ג' תיבות קדמית' נסבא מן תניינא
וסימניהון נמ' בשמואל ב' סי' ח'

וחלופים ג' תניינא נסבה מן
קדמיתא וסי' נמסר
בעזרא

נורא סימן ד'
מר המעתיק וכל שאר כתיב וקרי
יש לו סתסלות בא"ב כגון דחסר ס'
י דנסיב יתיר ס' או וי"ו או יו"ד
ולאס כל אחד ואחד נמסר במערכת
כאות שלו בס"ד עכ"ל :

י זוגין מן ג' ג' דכתיב חדא
לה וקרי' מלה אחרי וסי' שית בם
מון אלה אשר
ות שת כתיב ויהי מבחר עמקיך
תה שת כתיב שת עונותינו
ית שת כתיב נבוכדנצר מלכא
עבד צלם
נס כתיב וחי' כל מעבר מטת
נס כתיב והיה אם שמע
תשמעון דירמיה
א נס כתיב לכן דבר אתם ואמר
מון אמן כתיב אסתיר' פני מהם
מון אמן כתיב ויאמר מלך
ישראל דמלכים
ומן אמן כתיב ויהי אומן את
הדסה
לוה אלה כתיב יזבחו לשדים לא
להי אלס כתיב והעוי' עשו את
נבחן
ל אלה כתיב ואמר לה אלה
מאניא שא
שור אשר כתיב בארה בנו אשר
הגלה
יש אשר כתיב והוא הכה את
יש מצרי אשר מראה
אשב ואשר כתיב ואבא אל
הגולה תל אביב

שלי' מערכ' אות הכ"ף בס"ד

מערכת אות הלמ"ד

א"ב מן חד חד מן תרתין
תיבותא ולית דכוו' נסבין למ"ד
ברישי' וסימניהון
אל השמים הודו לאל השמים
אל חי צמאה נפשי לאלהים
אחזת עולם ונתתי לך ולזרעך
אשר באהלו ויאמר משה זה הדב'
אשר צוה ה' לקטו ממנו איש
אשר הוא או מכל אשר ישבע
אשר עשו ותמלא ארצו אלילים
אשר הביא ישליו אהלים לשדי'
אלפי ישראל ועשר' נשיאים עמו
אין מספר ועצי ארזי' לאין מספר
אלה מחלקות השערים לראשי
אל נכר לא יהיה בך אל זר
אמות חמש וכנפי הכרובי' ארכם
אין להם וירדפם אסא והעם
ארץ מצרים ופליטי חרב ישובון
בית הערבה ועלה הגבול בית
בן קיש ויהי כל ידעו מאתמול
בת ירושלי' ואת' מגדל עדר עפל
גבול ישראל ועיניכם תראינה
גבורי חיל כמספר ראשי האבות
דבר רע אל תט לבך לדבר רע
העם הזה וכדברו אליו לאמ' דד"ה
ו איש הולך רוח ושקר כזב
זרע אברהם הלא אתה ה' אלהינו
חמשים ושנים ותשלם החומה
חם פנים ונתת על השלחן
טוב לנו ויצונו ה' לעשו' את כל
ימין משה מוליך לימין משה
יום השבת מזמור שיר ליום
יום מועד מה תעשו ליום מועד
יהודה וישראל והנה דברי אסא
יום השלישי והיו נכונים ליום
ישבי הארץ ואתם אל תכרתו
כל הנמצא וירם יאשיהו לבני
העם
כסא כבוד ותקעתיו יתד במקום
נאמן
כל העבר בקע לגלגלת מחצית
כל כליו ועשי' סירותיו לדשנו
כל איביך תמצא ידך לכל איביך
כל הבא מלבד התיחש' לזכרים
כל בן נכר כה אמר ה' כל בן נכר
כל לראש לך ה' הגדולה והגבור'

ללחם המערכת ומנחת התמיד
ועולת התמיד
למשה איש תפלה למשה איש
למאת ועשרי' והלוי' המשוררי' כלם
למשכן העדות והלוים יחנו סביב
למי מריבה יאסף אהרן אל עמיו
למי נדה ואסף איש טהור
למשיח ה' ויאמ' לאנשיו חליל' לי
למימי קדם הלא שמעת למרחק
למלכי ישראל לכן תתני שלוחי' על
למאני דהבא בלשצר אמר בטעם
לנגד ה' אין חכמה ואין תבונה
לנפש חיה וייצ' ה' אלהי' את האד'
לשר הטבחי' ושם אתנו נער עברי
לעם קדוש יקימך ה' לו לעם
לעשת השמים בתבונה כל"ח
לפר החטאת ועשה לפר כאש'
לפתח אהלו וישמע משה את העם
לפרעה נכה והכסף והזהב נתן
לצור מעוז היה לי לצור מעוז
לקול ה' אלהיך ויאמר אם שמע
לקרבן אשה שור או כשב או עז
לרוקע הארץ על המים כל"ח
לריח שמניך טובים שמן תורק
לראש בית אבתם ואת שם אהרן
תכתב
לראשי האבת כל אלה בני ידיעאל
לרוח שקר ויאמ' אצא והייתי דד"ה
לשממ' תהיה מצרי' לשממ' תהיה
לשש מאות אלף בקע לגלגלת
מחצית
לשערי ירושלם כי חלה לטו' ישבת
לתת שממה לכן הנה ימי' באים
דוהשמעתי

ד' מלין יתיר למד במצעות
תיבותא ונמסר בדניאל סימן ה'

אמר המעתיק קשה דהאי פסוק
לשערי ירושלם דכי חלה לטוב דבמיכה
דמייתי בעל המסורת בהאי א"ב ברוב
הספרים שלנו הוא בשער בלא י' ולפוס
ריהטא הוה מספקא לן אמנם נסירא
לן דודאי טעות והכי קרי' לשער ירושל'
מדקא חזינא דאיכא פסוק אחריתי
דכתיב לשערי ירושלם דקבורת חמור
יקבר דבירמיה דהם לא כן מאי קאמר
בעל המסורת א' ב' מן חד חד ולית
דכו' האיכא ב' אלא על כרחין טעות
סופר במסורתא ודלוג דכך דינו לשער
ירושלם כי חלה לטוב לשערי ירושלם
קבורת חמור יקבר ואתי שפיר ודוק
וגם לעיל בהאי א"ב הוה נמסר למעשה
ידיך דתקרא ואכי אענך דאיוב ואיכא
למעשה ידיך דוסכרתי פסילך דמיכה
ומתקתי עכ"ל

א"ב מן חד חד לא מלעיל
דלוג וסימניהון
לאלהים זובח לאלהים יחרם
לאנשים הנה נא לי שתי בנות
לאלפים נצר חסד לאלפים
לאמורי וירא בלק בן צפור
לבתים ונקרבת' בבק' לשבטיכם
לבמות ויעמד לו הכהנים
לברית הבט לברית כי מלאו
לדם ולא תחניפו את הארץ
לדוד לילה ויום לא תכבה
לדוד זרע יעבדנו יספר
להון נבהל להון איש רע עין
לזר בני אם ערבת לרעך
לחרם ואחלל שרי קדש ואתנה
לחיים והיה הנשאר בציון
לטהר ויראו את אלהי ישראל
לטרח חדשיכם ומועדיכם
לטבח ואגיד להם את יד אלהי
לטבים הטיבה ה' לטובים
ליושב ולרוח משפט ליושב
לכלב ואנשי קדש תהיון לי
ללת וכלתו אשת פנחס הרה
למאה ולקחנו עשרה אנשים
למת בנים אתם לה' אלהיכם
לנפש צוף דבש אמרי נעם
לנגע כי יפלא ממך דבר
לשער הצהוב וראהו הכהן והנה
פשה
לעוף וכל דם לא תאכלו
לעגלים ויעש ירבעם חג בחדש

לעולה ואל הכתף מחוצה
לפתח הלא אם תטיב
לפנים כמים הפנים לפנים
לצמיתת ואם לא יגאל עד מלאת
לקחת שחד לקחו בך למען
לרע והנה שבע פרות אחרות
לרעה לב חרש מחשבת און
לראש ויעמד לראש רחבעם
לרבבה ולקחנו עשרה אנשים
למאה
לשיר ויהי בבאם בשוב דוד
לשער ויאמר להם כה אמר ה'
שימו
לשלל ויאמרו דם זה החרוב
לתורה וישוע ובני ושרביה

וחלופיהון א"ב מן חד חד
מלרע ל"א וסימניהון
לאיים וישב פניו לאיים כתיב
לאפוד ויעש אתו גדעון לאפוד
לבהמה נותן לבהמה לחמה
לבקרים ותפקדנו לבקרים
לגר וכי תשיג יד גר תושב
לגברים ויספרו הלוים מבן
לדין כי יפלא ממך דבר
להמזבח ויאמר חזקיהו להעלות
להגדוד ויבדילם אמציהו להגדוד
לוינו ובכל זאת אנחנו כרתי'
לזר גירי ביתי ואמהותי
לחגת והיתה אדמת יהודה למצרים
לטמא והבדלתם בין הבהמה
ליסוד בחדש השלישי החלו
לכרוב ועשה כרובים ותמורים
ללילה יום ליום יביע אומר
למחנה כי לעת יום ביום
למסילה ויאמרו הנה חג ה'
בשילה
למאור ואת הבשם ואת השמן
למרום לשום שפלים למרום
לנער לתת לפתאים ערמה
לשבע צדיק אוכל לשבע
לעד לכן חכו לי נאם ה'
לעולות ומנת המלך מן
לפר ועשה לפר כאשר עשה לפר
תנינא דפסו'
לפרכת מחוץ לפרכת העדות
לצדיק תן לחכם ויחכם עוד
לקבצי לכן חכו לי נאם ה'
לרד כה אמר ה' למשיחו
לשממה ונתתי את הר שעיר
לתבן יחשב לתבן ברזל
לתתן ודביר בתוך הבית

א"ב מן ב"ב דלוג מלעיל לא
וסימניהון
לאט והמלך לאט את פניו
לאט' המעט ממך תנחמות אל
לאחד ויהי ביום הששי לקטו
לאחד כמספר אשר תעשו
לאלף ולקחו עשרה אנשים
לאלף הקטן יהיה לאלף
לאיים כעל גמולות כעל ישלם
לאיים אחריב הרים וגבעות
לאחרונה כל הפקדים למחנה דן
לאחרונה אין זכרון לראשונים
לבן התשיעי לחדש התשיעי
לבן למנצח עלמות לבן
לבהמה מצמיח חציר לבהמה
לבהמה ואעבר אל שער העין
לבדים לעומת המסגרת היו
לבדים ויצק ארבע טבעת
לגוי יספת לגוי ה' ב' בפסו' לגוי
לגפן אסרי לגפן עירה
לגפן ויאמרו העצים לגפן
לזבח ויין לנסך רביעית ההין
לזבח ויאמר שלום לזבוח לה'
לטוב זה הדבר אשר צוה ה'
לבנות צלפחד
לטוב הכל כאשר לכל מקרה אחד
למנחה זאת התורה לעולה למנח'
למנחה ויאמר ארנן אל דוד קח לך
לנשים המה גלו ערותה
לנשים אל תתן לנשים חיליך
לעדרים עזובות ערי ערוער
לעדרים ידוע תדע פני צאנך
לקץ כי עוד חזון למועד
לקץ ואתה לך לקץ ותנוח

לרום ובלכת החיות ילכו האופנים
לרום שמים לרום וארץ
לשדים יזבחו לשדים
לשדים ויזבחו את בניהם ואת
בנותיהם

והילופיהון דלוג מן תרין
תרין מלרע לא ברישי' וסימניהון
לאט ויצו המלך את יואב
לאט ויאמר ה' יען כי מאס
העם הזה
לדבר אל תט לבי לדבר רע
לדבר בז לדבר יחבל לו
לדביר ומחשבון עד רמת המצפ'
לדביר ויבן עשרים אמה
לזאת ויאמר האדם זאת הפעם
לזאת אף לזאת יחרד לבי
לחשך הוי האמרים לרע טוב
ולטוב רע
לחשך השמש יהפך לחשך
למלחמה ויאמר אם לשלום
למלחמה הנביאים אשר היו לפני
למשנה ויאמר אליו אל תירא כי
לא תמצאך
למשנה וה' שב את שבות איוב
לנביא וידע כל ישראל מדן עד
לנביא ואת יהוא בן נמשי
לעשיר עשק דל להרבות לו
לעשיר היה צאן ובקר
לקש והיה בית יעקב אש
לקש לא יבריחנו בן קשת
לריק ואני אמרתי לריק יגעתי
לריק הקשיח בניה ללא לה
לריב כי יום נקם בלבי שנת
לריב הן לריב ומצה תצומו
לשבת ותקח שרי אשת אברם
לשבת אשר נטה לשבת ער

א"ב מן חד וחד חד א' וחד
לא דלוג ולית דכוו' וסימניהון
אביגל ואת עמשא שם אבשלום
לאביגל ויאמר דוד לאביגל
בעליהן כי יצא דבר המלכה
לבעליהן ונשמע פתגם המלך
בניהן כי נאפו ודם בידיהם
לבניהן ויען לבן ויאמר אל יעקב
בקעם כה אמר ה' על שלשה
פשעי בני עמון
לבקעם אחרי הדברים והאמת
גני עורי צפון ובואי תימן
לגני באתי לגני אחתי כלה
הניח והיה ביום הניח ה' לך
להניח וראשית כל בכורי כל
הוללים לא יתיצבו הוללים
להוללים אמרתי להוללים
הודיעך ויענך וירעיבך
להודיעך קשט אמרי אמת
חרדת אדם יתן מוקש
לחרדת ותהי חרדה במחנה
חטאה הוי משכי העון
לחטאה והקריבו לחנוכת בית
טבחה כי עליך הורגנו כל
לטבחה ואתה ה' ידעתני
ימא וארבע חיון רברבן
לימא ענא דניאל ואמר
יקהת לא יסור שבט מיהודה
ליקהת עין תלעג לאב ותבוז
ידעיך כל ידעיך בעמים
לידעיך משוך חסדך לידעיך
כרמו כי יבער איש שדה
לכרמו אשירה נא לידידי
מרבה כל הולך על גחון
למרבה כתיב המשרה ולשלום
משגת אם דל הוא ואין משגת
למשגת אם שלש שנים רעב
מועדה והשבתי כל משושה
למועדה ושמרת את החוק' הזא'
מוצאיהם ויכתב משה את
למוצאיהם למסעיהם על פי ב'
בפסוק
מעדנים יסר בנך ויניחך
למעדנים האכלים למעדנים
משיחי והקימתי לי כהן נאמן
למשיחי שם אצמיח קרן לדוד
פעלות כי לא יבינו אל פעלות
לפעלות אדם בדבר שפתיך
קחתך ותאמר לה המעט קחתך

לקחתך ויבאו עבדי דוד אל אביגיל
קרבה אל נפשי גאלה
לקרבה ויקרא משה אל בצלאל
רויה תערוך לפני שלחן
לרויה הרכבת אנוש לראשנו
רבבה הנני אליך נאם ה' צבאות
והבערתי
לרבבה דדן רכלתך בבגדי חופ'
שפנים עם לא עצום
לשפנים הרים הגבהים ליעלים
תתם ולא שמע אמציהו
לתתם ויסירו העלה לתתם ד"ה

חד מן י"ח זוגין מן חד וחד
חד מלרע וחד מלעיל ל' בריש
תיבותא וסימ' נמסר במשלי סוף
סימן כ"ג

ארין זוגין חד לי וחד ול'
וסימניהון
לחשך קץ שם לחשך
ולחשך ויקרא אלהים לאור יום
לקחת שחד לקחו בך למען
ולקחת בידך עשרה לחם ונקדים
למסע ויאמר ה' אלי קום לך
ולמסע עשה לך שתי חצצרת
לטהור והבדלתם בין הבהמה
ולטהור הכל כאשר לכל מקרה
לחטאת והביא אותם אל הכהן
והקריב
ולחטאת זאת התורה לעול' למנח'
לחיות גם מעוף השמים
ולחיות אתי אל עמי
לחיותם ויעש להם יהושע שלום
ולחיותם להציל ממות נפשם
לצים אשרי האיש אשר
ולצים עד מתי פתאים תאהבו פתי
למעוז טוב ה' למעוז ביום
ולמעוז ואני בשנת אחת לדריוש
להציב ויך דוד את הדרעזר דד"ה
ולהציב והיתה הפצירה פים
לבנה ויקח לו יעק' מקל לבנה
ולבנה על ראשי ההרי' יזבחו ועל
לדברו וימאסו בארץ חמדה
ולדברו קויתי ה' קותה נפשי
ליסר בחדש השלישי החלו
וליסר ואשם דברי בפיך
לשלש וצויתי את ברכתי לכם
ולשלש והיתה הפצירה פים
לשעירים ולא יזבחו עוד את
זבחיהם
ולשעירים ויעמד לו כהנים
לעגלים ויעש ירבעם חג בחדש
ולעגלים ויעמד לו כהנים לבמות
ליוצא ובעתים ההם אין שלום
וליוצא כי לפני הימים ההם

ד' מלין נסבין יתיר למ"ד
וסימ' נמסר בדניאל סי' ג' וסי' ה'

י"א מלין משמשין לל בריש
תיבותא וסימניהון
ללוט וגם ללוט ההולך
ללבנה ויאמרו הנה חג
ללהבה והיה אור ישראל
ללשכת ואביא אתם
ללבבם ובל יאמרו
ללילה יום ליום יביע
ללביא תתצוד ללביא
ללחמך ודי חלב עזים
ללשם ויקראו ללשם
ללכיש וילכדוה ביום
ללבושך מדוע אדום
ללבושך כבשים ללבושך
ללענה ההפכים ללענה
ללענה הירוצון בסלע
ללשננו מאלת נפרדו

קי"ח יחידאין משמשין ול
וסימניהון
ולימים ויאמר אלהים יהי מאורת
ולמשל ביום ובלילה
ולשת גם הוא יולד בן
ולמך כי שבעתים יקם
ולאברם היטיב בעבורה
ולפיד ויהי השמש לבא
ולוז ויקח לו יעקב מקל לבנה
וללאה השדה אל צאנו
וללבן

מערכת אות הלמד

וללבן שתי בנות שם
וליצחק זאת הארץ אשר
ולתשיב כספיהם איש אל שקו
ולבנימן לכלם נתן לאיש
ולבנים תבן אין נתן לעבדך
ולעמך ויאמר משה לפרעה
ולזכרון והיה לך לאות
ולטוטפת והיה לאות על ידכה
ולמצרים ויספר משה לחתנו
ולהביאך הנה אנכי שולח
ולאלהיהם לא תכרת
ולזקני ויהי ביום השמיני
ולאחתו הבתולה הקרובה
ולאחתו לאביו ולאמו
ולחלל ואני אתן את
ולחיה ולבהמתך ולחיה
ולארץ ולא תחניפו
ולשמש וילך ויעבד
ולנערה לא תעשה דבר
ולתתך עליון על כל הגוים
וללוי אמר תמיך ואוריך
ולזבולן אמר שמח
ולנפתלי אמר נפתלי שבע
ולגד אמר ברוך מרחיב
ולשבט הלוי לא נתן
ולצאת עודני היום
ולכלב בן יפנה לא
ולאיש הנה בתי
ולמשפחתו ויתהלכו בארץ
ולנער וגם תבן גם
ולזבח ועלה האיש ההוא
ולחמיתו וישלח שאול
ולקראת ויבא דוד
ולמשפט ויהי מהיום
ולהקים לבעבור סבב
ולאביגיל אשת נבל הגיד
ולשכב עם אשתי דאוריה
ולאנשים אשר אתו דאבנר
ולאישה ותאמר לנעריה
ולשלום ויאמר אוריה אל דוד
ולאבשלום ויהי אחר הדברים
וליהונתן בן שאול
ולמפיבשת בן קטן
ולאמנון רע ושמו
ולשנא לאהבה את שנאיך
ולזעק ומה יש לי עוד צדקה
ולאשה עגל מרבק
ולדוד ישבו דמיהם בראש
ולויות ויפתח על הלחת ירתיה
ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא
ברכת טוב
ולהמית ותאמר אל אליהו
ולקלי׳ ויכתב עליהם ספר שנית
ולטוב הוי האמרים לרע
ולשארית כי מי דימון מלאו דם
ולחסות ההלכים לרדת מצרים
ולדבר כי נבל נבלה ידבר
ולהכות הן לריב ומצה
ולקח מהם קללה דישעיה
ולחום בן אדם
וללחם לאמר לא כי ארץ מצרים
ולהיטיב כי אויל עמי
ולרעב הנביאים אשר היו לפני
ולמקום ועשיתי למקום דירמיה
ולמואב על כן למואב איליל
ולרשע ונתתיו ביד
ולגשת ולא יגשו
ולכן ואל מת אדם
ולעולה ושה אחד
ולקח ואתה בן אדם
ולפקוד וריב לה׳ עם יהודה
ולפותה גולה סוד הולך רכיל
וליום ומה תעשו
ולמטה ולא נשא דוד
ולאחד וארעה את צאן ההרגה
ולהנה ואשא את עיני
ולחלות ובאו עמים רבים
ולזמר טוב להודות לה׳
ולבקר אחת שאלתי
ולספר לשמע בקול תודה
ולישרי אור זרוע לצדיק
ולישרים הטיבה ה׳ לטובים
ולמות יסר יסרני יה
וללמדם ילדים אשר אין
ולגדלם וימן להם המלך
ולקבל מלכא בלשאצר
ולחתום שבועים שבעים

וללבן ומן המשכילים יכשלו
ולנחמו וישמעו שלשת
ולשון בארך אפים
וליועצי מרמה בלב
ולאחוז תרתי בלבי למשך ביין
ולכנוס כי לאדם שטוב
ולאחר גם ישכבו שנים
ולהיות פתשגן הכתב
ולהרג אשר נתן המלך
ולמרדכי היהודי את כל תוקף
ולאבדם כי המן בן
ולצוות ואת פתשגן כתב הדת
ולהגיד ב׳ בפסוק
ולהסירן ותבואנה נערות
וללקוט דודי ירד לגנו
ולנעמי מודע לאישה
ולכלכל והיה לך למשיב
ולהפיל זרעם בגוים
ולרשעים אמרתי להוללים
ולעולם ראש דברך אמת
וללחם המערכת ב׳ בפסוק
ולנגיד כי יהודה גבר באחיו
ולהכין וליעצים לרב
ולזכרי פקדיו לעשותם
ולהזכיר ויתן לפני ארון ה׳
ולפקח בן רמליהו
ולשרתו אז אמר דויד לא לשאת
ולהלחם עמו זרוע בשר
ולערוך מזבולון יצאי צבא
ולמשפחתו ויתהלכו אתה לשבע׳
ולריב וגם בירושלם
ולתשובת השנה שלח
וללמוד כי עזרא הכין לבבו
ולירושלים כל קבל דנא
ולהתחתן הנשוב להפר
וליהודים והסגנים לא ידעו אנה
ולסנבלט זכרון אלהי לטובה
ולעזלת וללחם המערכ׳ ולעולת
ולקרבן העצים דעזרא

ה׳ משמשין לה ברישי׳ וסי׳

להגרוד ויבדילם אמציהו
להחומה והתודה השנית
להנחותם ואתה ברחמיך
להעם וידברו אליו דד״ה
להמזבח ויאמר יחזקיהו להעלות

כ״ו נסבין ל׳ מ ברישי׳ולית

דכוו׳ זוגא וסימני׳
למתי ויאמר משה
למקרא עשה לך שתי
למרן ויצאו כל בני
למקטנם ולא ילמדו
למאה ולקחו עשרה
למאה והלוים המשררים
למרבה המשרה
למשלח וכל ההרים אשר במערר
למתחת וארבע האופנים
למאד ויקברוהו דד״ה
למשרים וחכך כיין
למאדם ואמרת
למשער יסוב כל הארץ
למלא ועתה נגינתם
למשען יקדמוני ביום
למיודעי מכל צררי
למזמה אשר ימרוך
למוליך עמו במדבר
למרת ויש אשר אמרים
למשמיעים ועמהם הימן וידותון
חצצרות
למיכיהו והמלאך אשר דד״ה
למורשה ויצא אסא
למלכיה החמשי
למימין הששי ב׳ בו
למאני בלשאצר אמר בטעם
למושיע ויאמר אך

חד מן י״ד זוגין קדמא׳ נסי׳ ל׳ ותנינא לא נסיב ולית דכוו׳

דסמיכין וסימניהון
לאב המון אני הנה בריתי אתך
והייתי
אב המון ולא יקרא עוד שמך
לכל כליו ועשית סירותיו לדשנו
כל כליו ויעש את כל כלי המזבח
למשכן קרח דבר אל העדה לאמר
העלו
משכן ק׳ח ויעלו מעל משכן ק׳ח

למואב ויאמר מואב אל זקני מדין
מואב ויאמר בלעם אל האלהים
לשלחה וענשו אתו מאה כסף
שלחה ונתן האיש השכב עמה
למעלה ועלה הגבול דביר׳ מעמק
מעלה ותאר מצפון ויצא עין
לאפיו ויקרא אחימעץ ויאמר
אפיו וישקף ארונ׳ וירא את המלך
לשב׳ טוב לשב׳ על פנת גג קדמ׳
שבת טוב שבת על פנת גג
לחיים אורח לחיים שומר מוסר
חיים אורח חיים למעלה למשכיל
לקח בגדו כי ערב זר קדמאה
קח בגדו כי ערב זר תניינא
לרוח ויאמר אצא דד״ה
רוח ועתה הנה נתן ה׳ דד״ה
ולתומים ויאמר התרשתא קדמא
ותומים ויאמר התרשתא תניינא
למאני בלשאצר אמר בטעם
מאני באדין התיו מאני דהבא
לראשי שמאלו תחת לראשי קדמ׳
ראשי שמאלו תחת ראשי תניינא

והילופיהן ו׳ זוגין תניינא

נסיב ל׳בתר עניין וקדמ׳ קרחי ולי׳
דכוו׳ דסמיכין וסימניהון
ממעלה וגבול האמרי ממעלה
למלמעלה וישב גדעון בן יואש
משכב וזה הדבר אשר תעשו
למשכב וימצאו מיושבי יבש
קתי ויקם וילך צרפתה
לקחי ותלך לקחת ויקרא
שער האשפות המשררים
לשער האשפות ותהלוכו׳ לימין
ימים ומעת הוסר התמיד
לימים אשרי המחכה ויגיע
נחלה ונתן ארצם נחלה קדמאה
לנחלה ונתן ארצם לנחלה תניינא

מלין דמשמשין לם בסוף

תיבותא וסימניהון
אראלם ל׳ הן אראלם צעקו חוצה
בשלם ל׳ הבשר ויתן לעם
החלם ל׳ וזה החלם לעשו׳ ועתה
כלם ל׳ אשר טפחתי ורביתי איבי
צלם ל׳ סר צלם מעליהם וה׳
קלם ל׳ אשר קלם מלך בבל באש
והמשכילם ל׳ ברבים והמשכילם
בפעלם ל׳ הן פראים במדבר
ולגדלם ל׳ שנים שנים דדניאל
דזרעונים
מנלם ל׳ לא יטה לארץ מנלם
ומכולם ל׳ יצילנו ה׳ דתהלות
כאכלם ל׳ ויהי כאכלם מהנזיד

מלין דמשמשין לה בסוף

תיבותא וסימניהון
ובשפלה ל׳ תשפל העיר
תהלה ל׳ ובמלאכיו ישים תהלה
אילה ל׳ נפתלי אילה שלחה
נפלה ל׳ ביד ה׳ כי רבים רחמיו
זבלה ל׳ שמש ירח עמד זבלה
כבתולה ל׳ אלי כבתולה חגורת
אפלה ל׳ נא ביד ה׳ כי רבים
עמלה ל׳ נפש עמל עמלה לו
בבהלה ל׳ ויבל בהבל ימיהם
כחולה ל׳ כי קול כחולה שמעתי
לחומלה ל׳ עליך
הנקלה ל׳ וידברו עבדי
כלה ל׳ ענן וילך כן
חלה ל׳ כי חלה גם ילדה
עמלה ל׳ נפש עמל עמלה לו
ואשמאילה ל׳ ואם הימין
אמולה ל׳ מה אמולה לבתך
ואיחלה ל׳ לאור ויבא אפל
והצלה ל׳ רוח והצלה יעמוד
ליהודים
הגלילה ל׳ ויקח
השפלה ל׳ הגבה והגבוה השפיל
החוללה ל׳ ונשאו עליך קינה
טלטלה ל׳ גבר
מגוללה ל׳ ושמלה
והמכשלה ל׳ תחת
ומרעלה ל׳ ואשראלה ל׳
אומללה ל׳ יולדת השבעה
חוללה ל׳ ידו נחש בריח
ויללה ל׳ מן המשנה

לכסלה ל׳ ואל ישובו

מלין דמשמשין לו בסוף

תיבותא וסימניהון
הואילו ל׳ ועתה הואילו פנו בי
הבדלו ל׳ מתוך העדה הזאת
הקהילו ל׳ ואת כל העדה הקהילו
אשתללו ל׳ אבירי לב נמו
יבלו ל׳ בטוב ימיהם ושנותם
העלו ל׳ מסביב למשכן קרח
ויתנצלו ל׳ בני ישראל את עדים
בשלו ל׳ ויאמר משה אלהם
ויבהלו ל׳ להביא את המן אל
מלו ל׳ כרב רכלתך מלו
היפלו ל׳ ואמרת אליהם
בשלו ל׳ ויאמר אלהם
יחולו ל׳ על ראש יואב
הבשילו ל׳ אשכלותיה
וישאלו ל׳ דבר נא באזני
ויכלו ל׳ השמים והארץ
ויכלו ל׳ את הימים והיה
ויכלו ל׳ מכל אנשים
ויכלו ל׳ יחד יבאו גדודיו
יחוללו ל׳ הרפאים יחוללו
והללו ל׳ את ה׳ ומקבציו
תאכלו ל׳ ואם תמאנו ומריתם
יחלו ל׳ לא יכהה ולא ירוץ
ישפלו ל׳ הנה האדון ה׳
היכלו ל׳ ויאמר לפני אחיו דעזרא
תגאלו ל׳ חנם נמכרתם ולא
תבהלי ל׳ אל תבטחו בעשק
כלו ל׳ מעשיכם דבר יום ביומו
כלו ל׳ תפלות דוד בן ישי
לא כל ר״פ דבראשית ולא
במ״ב לא וסימניהון
אדוני לא אדוני שמעני
יסור לא יסור שבט
וכל ואלה שמות ותורת כהנים ר״פ
לא בר מן ט״ו ולא וסימניהון
יכלה ולא יכלה עוד הצפינו
יכלו ולא יכלו החרטומים
יכול ולא יכול משה
ישמע ולא ישמע אליכם פרעה
שמעו ולא שמעו אל משה
תותירו ולא תותירו ממנו עד
תעלה ולא תעלה במעלות על
יחללו ולא יחללו את קדשי
יזבחו ולא יזבחו עוד זבחיהם
תחללו ולא תחללו את שם
יחלל ולא יחלל זרעו בעמיו
תקיא ולא תקיא הארץ אתכם
תשבעו ולא תשבעו בשמי
תלכו ולא תלכו בחקות הגוי
תונו ולא תונו איש את
וכל ר״פ דוידבר דכו׳ ולא
בר מן ז׳ לא וסימניהון
ישאירו לא ישאירו ממנו
אוכל לא אוכל אנכי לבדי
יום לא יום אחד תאכלון
כן לא כן עבדי משה
איש לא איש אל ויכזב
הביט לא הביט און ביעקב
נשוב לא נשוב אל בתינו
וכל משנה תורה ר״פ דכו׳ לא
בר מן י״ז ולא וסימניהון
אביתם ולא אביתם לעלות
אבה ולא אבה סיחון
תחמד ולא תחמד אשת
תתחתן ולא תתחתן בם
תועבה ולא תביא תועבה
ידבק ולא ידבק בידך
יראה ולא יראה לך
תקים ולא תקים לך
ירבה ולא ירבה לו
ישפך ולא ישפך דם
תחס ולא תחס עיניך
אבה ולא אבה ה׳ אלהיך לשמוע
תסור ולא תסור מכל הדברים
נתן ולא נתן ה׳ לכם לב
אתכם ולא אתכם לבדכם
מעבר ולא מעבר לים היא
קם ולא קם נביא עוד
וכל אשלמתא קדמית׳ ר״פ דכו׳
ולא במ״ט לא
יתיצב לא יתיצב איש
ימוש לא ימוש ספר

היה לא היה דבר מכל
היתה לא היתה עיר אשר השלימ׳
נותר לא נותר ענקים בארץ
נפל לא נפל דבר מכל
עזבתם לא עזבתם את אחיכם
טוב לא טוב הדבר הזה
כן לא כן הדבר כי איש
וכל ישעיה ר״פ דכוו׳ לא במ״ו
ולא וסימניהון
ישעה ולא ישעה אל המזבחות
תשעינה ולא תשעינה עיני ראי׳
יהיה ולא יהיה למצרים
ישיב ולא ישיב אל לבו
אתי ולא אתי קראת יעקב
צמאו ולא צמאו בחרבות
וכל ירמיה ויחזקאל ר״פ דכו׳
ולא בר מן י״ד לא וסימניהון
כאלה לא כאלה חלק יעקב
ישוב לא ישוב אף ה׳
ישוב לא ישוב חרון אף
ושבתי לא ישבתי בסוד משחקי׳
שלחתי לא שלחתי את הנביאי׳
תקח לא תקח לך אשה
כברית לא כברית אשר
דכאו לא דכאו עד היום
עליתם לא עליתם בפרצות
עמים לא אל עמים רבים
חסה לא חסה עליך עין
תעבר לא תעבר בה רגל
למענכם לא למענכם אני עשה
וכל תריסר ר״פ דכוו׳ לא בר מן
ג׳ ולא וסימניהון
ולא זעקו אלי בלבם
ולא ידעו עשות נכוחה
ולא אחד עשה ושאר
וכל ד״ה ר״פ דכו׳ ולא במ״ב
לא וסימניהון
לא הניח איש לעשקם
לא לכם להלחם כזאת
וכל שאר כתובים ר״פ דכותהון
לא במי״ד ולא וסימניהון
הסגרתני ולא הסגרתני ביד אויב
נסוג ולא נסוג ממך תחיינו
שמע ולא שמע עמי לקולי
יהיו ולא יהיו כאבתם
אמרו ולא אמרו העברים
נתתי ולא נתתי לחטוא חכי
ערך ולא ערך אלי מלין
אמר ולא אמר איה אלוה
נמצא ולא נמצא נשים יפות
שמעתי ולא שמעתי לקול
ידע ולא ידע כי רפאים
למדתי ולא למדתי חכמה
שמענו ולא שמענו אל עבדך
שמענו ולא שמענו בקול ה׳ אלהי׳

חד מן קכ״ג פסוקים דמיחדין דאית בהון מן ב׳ ולא

ולא וסימניהון
והקמתי את בריתי אתכם
נשא ולא נשא אתם הארץ
יכול ולא יכול יוסף להתאפק
מצות יאכל את שבעת
אראנו ולא עתה אשורנו
ותשובו ותבכו לפני ה׳
ובשלוח ה׳ אתכם מקדש ברנ׳
תחמוד ולא תחמד דמ״ת
יראה ולא יראה לך שאור
ביומו תתן שכרו ולא
ונתנך ה׳ לראש ולא לזנב
אשה תארש ואיש אחר
שורך טבוח לעיניך
וכי ירדף גאל הדם
וישלח ישראל מלאכים אל מלך
ארום
וכעת כותה ותדברנה
שלישה ויעבר בהר אפרים
תכרית ולא תכרית את חסדך
לרצים ויאמר המלך לרצים
ואבי ראה גם ראה את
והאנשים טובים לנו מאד
ויקצפו עליו שרי פלשתים
זקני ויקומו זקני ביתו
ויתקע יואב בשופר ויעמדו
ושמתי מקום לעמי ישר׳ ונטעתיו
וחברו ושמתי מקום
אל

' בני ויאמר המלך אל אבשלום
שלח אבשלום אל יואב
זן ה' אתם וירחמם
ריחו ביראת ה' ולא למראה
בנים סוררים נאם ה'
תמהמהו ותמהו השתעשעו
צרים אדם ולא איש
ויי ה' יחליפו כח
ות רבות ולא תשמור
נתן למשסת יעקב
שפך עליו חמת אפו
עה אפר לב הותל
בראו עתה נבראו ולא מאז
הר צעה להפתח
ש והוא נענה
מנו למה צמנו ולא
נני כי הנני בורא שמים
אבל על כן תאבל הארץ
כל שמעו נא זאת עם
שתכם ועתה יען עשתכם
יפלו ואמרת אליהם כה
זבם ויאמר ה' על עזבם
גר קרא דגר ולא ילד
ערער והיה כערער בערבה
פרסו ולא יפרסו להם על
ענוכת ודברת אליהם את כל
שרירות ולא שמעו ולא הטו
שמעו ולא שמעו אלי ולא הטו
שמעו ולא שמעו ולא הטו
ישמתי ושמתי עיני עליה' לטובה
שלח ה' אליכם את כל עבדיו
אל תלכו אחרי אלהים אחרים
יצא מהם תודה וקול
עבדך מקץ שבע שנים תשלחו
הוקם את דברי יהונדב
כל יהוד' לכן כה אמ' ה' הנני מבי'
ואשלח אליכם את כל עבדי
אם שוב תשבו בארץ הזאת
פחדו ולא פחדו ולא קרעו
ישבו לכן ישבו ציים את איים
באמרו לרשע מות תמות
תחס ולא תחס עיני
וחברו ולא תחס עיני עליך
המרי בן אדם בתוך בית
הרעים כה אמר ה' הנני
מטע והקמתי להם מטע
ועשיתי אתם לגוי אחד
ולא ישאו עצים מן השדה
ורדפה את מאהביה ולא
ואכלו ולא ישבעו הזנו
וענה גאון ישראל בפניו
ישפטו בין עמים רבים
המליכו הם המליכו ולא ממני
ונעו שתים שלש שנים
בשסכם לכן יען בשסכם
הלא חשך יום ה' ולא אור
ותסג אתה תאכל ולא תשבע
שועתי עד אנה ה' שועתי
היין ואף כי היין בוגד
חילם והיה חילם למשסה
כאבתיכם אל תהיו כאבתיכם
כאשר קראתי והיה כאשר
וגערתי לכם באכל ולא
יואב בן צרויה החל למנות
וכל ריב אשר יבא אליכם
ולא תסב יאשיהו פניו
אלהי אקרא יומם ולא תענה
רחום והוא רחום יכפר
ובצלעי שמחו ונאספו
כל זאת באתנו ולא שכחנוך
פה להם ולא ידברו עינים
אזנים להם ולא ישמעו
ישען על ביתו ולא יעמד
יעבר הן יעבר עלי ולא
יהרס הן יהרס ולא יבנה
יכבדו בניו ולא ידע
מה ידעת ולא נדע תבין
שזפתו עין שזפתו
משיב יגע ולא יבלע
שורו עבר ולא יגעיל
שמאל בעשתו ולא אחז
שגיא הן אל שגיא ולא נדע
ישחק לפחת ולא יחס
אחת דברתי ולא אענה
מי זה מעלים עצה
יקראונני אז יקראונני

וראיתיו מגיע אצל האיל
נשארתי ואני נשארתי לבדי
וכעמדו תשבר מלכותו
ולקץ שנים יתחברו
ועמד על כנו נבזה ולא
וישם פניו לבא בתקף
ותעד בהם להשיבם אל
וימאנו לשמוע ולא זכרו
וכראות ויצא המן ביום
פתחתי אני לדודי ודודי חמק

חד מן מ"ז פסוקים דאית
בהון מן ג"ג לא לא
לא דמיחדין וסימניהון
אבימלך ויאמר אבימלך לא
כמעשה ארץ מצרים אשר
בהמתך את חקתי תשמרו
יקרחה לא יקרחה קרחה
אלילים לא תעשו לכם
מיין ושכר יזיר חמץ
ובתים מלאים כל טוב
חפצת והיה אם לא חפצת
וידעתם היום כי לא את בניכם
יזבחו לשדים לא אלוה
האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו
ואתן לכם ארץ אשר לא
ויתגר דוד את חרבו
נס ויאמר העם לא
המכים ואת בני המכים לא
בניהם ותכרו את בניהם
בתוריו על כן על בחוריו
ידמה והוא לא כן ידמה
ונאספת שמחה וגיל מן
עמקי לא אל עמים
ביבש קצירה תשברנה
כי תעבר במים אתך אני
שחרה ובאה עליך רעה
גם לא שמעתם גם לא
תתפירי אל תיראי כי לא
דאגת ואת מי דאגת
מעולם לא שמעו ולא האזינו
הכהנים לא אמרו איה ה'
המנכם לכן כה אמר ה' יען
המכר כי המוכר אל המכר
כספם בחצות ישליכו זהבם
ובכתב והיתה ידי אל הנביאי'
על ההרים לא אכל תניג' דספרא
הונה ואיש לו הונה חבלתו
הדרכי ואמרתם לא יתכן
הדרכי ואמרו בני עמך לא
צדקת ואתה בן אדם אמור
קרא ויאמר קרא שמו לא עמי
ותפש הקשת לא יעמד,
לא יכלו כי לא יכלו לעשותו
אשרי האיש אשר לא הלך
רגל לא רגל על לשונו
כספו לא נתן בנשך
ישנו כי לא ישנו אם לא
פני ה' חלקם לא יוסיף
וסוף. לחם חמודות
וארבעים שנה כלכלתם במדבר

ט' פסוקים ולא ורא ולא
וסימניהון נמסר בירמיה סימן ז'

חד מן ל"ג פסוקים דמיחדי'
מן ג' לא ולא ולא
ט' מנהון ר"פ דמיחדין וסי' נמ' באיו'
סי' ט"ו וכ"ד במצעות פסוק וסימ'
יובל היא שנת החמשים
אמר ויאמר ה' אלי לאמר
כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך
גפרית ומלח שרפה כל ארצה
תריעו ואת העם צוה יהושע
עשקתנו ויאמר לא עשקתנו
את חצי ויאמר איש האלהים
אל המלך
כי כן צוה אתי בדבר ה',
אוכל ויאמר לא אוכל לשוב
לא שמעו על אשר לא שמעו
בקול
מכף רגל ועד ראש אין בו
בושי צידון כי אמר ים
כיונק ויעל כיונק לפניו
ונפצתים איש אל אחיו
חללי והיו חללי ה' ביום ההוא
ובנו את במות הבעל
אזכרנו ואמרתי לא אזכרנו

שקר ויאמר אלי שקר
ואחרי כן נאם ה' אתן את צדקיהו
אפרע אני ה' דברתי באה
בחמה גם אני אעשה בחמת
יגבהו למען אשר לא יגבהו
שארית ישראל לא יעשו עולה
בזה כי לא בזה ולא שקץ

ו' ר"פ לא לא ולא וסימ' נמסר
בסדר קדשים

ג' ר"פ לא ולא לא וסימ' נמסר
בסוף בחקתי

לא ז' ר"פ בספר במדבר וסימ'
נמסר בסדר מטות

ט' פסוקים לא ולא ולא ולא
דמיחדין וסימניהון
נמסר בישעיה סוף סימן ה'

ח' פסוקים לא לא לא לא וכי'
נמסר ביחזקאל סי'
יח גבי פסוק אל ההרים לא אכל
קדמאה

ג' פסוקים לא ולא ולא ולא
ולא וסימ' נמסר
בפרשת בהעלותך

ד' זוגין מן ב"ב בחד עניין קדמ'
נסיב לא ותניינא לא
נסיב לא וסימניהון
לא אדני שמעני השדה נתתי
אדני שמעני ארץ ארבע
לא הפך לבן ואם בהרת לבנה
הפך לבן וראהו הכהן
לא עשית' לכנכה אמ' ה' יען הטנב'
עשיתם וידעתם כי אני ה' אשר
בחקי
לא נחשב וכל כלי משקה דמלכי'
נחשב וכל כלי משקה דד"ה

ו' פסוקים ולא לא ורא וסימני'
נמסר בסוף סדר קרח

ג' סבירין ולא וקרין לא וסימ'
נמסר בסדר משפטים

ורא קריין יחידאין וסימני'
ולא מצאה היונה מנוח לכף
ולא תכרת והיה האכל לפקדון
ולא ביד ואני ידעתי
ולא תוסיפון העתירו אל
ולא נחם ויהי בשלח פרעה
ולא תעלה במעלות על מזבחי
ולא פשה וראה הכהן
ולא יאכל נפש אשר
ולא יגאל אך כל חרם
ולא נשתה נעברה בארצך
ולא יצאו וישארו שני
ולא תחמד דמשנה תורה
ולא תקח לא תטה משפט
ולא יסור ולא ירבה לו
ולא יזידון וכל העם
ולא תסור מכל הדברים
ולא תשימו בנים אתם לה'
ולא הוריש מנשה את בית שאון
ולא באו וילך במדבר
ולא יצילו ולא תסורו
ולא מת ויאמר העם אל שאול
ולא הגידה ותבא אביגיל
ולא אשנה ויאמר אבישי אל דוד
ולא ירד וישכב אוריה
ולא שמר וצוה אליו על הדבר
ולא תאבה ויאמרו אליו
ולא תשמע ראות רבות
ולא העלה וימצא מלך
ולא ידעתם שמעת חזה כלה
ולא לנצח כי לא לעולם
ולא ילכו בעת ההיא
ולא תחללו את שם קדשי
ולא יבאו לראות כבלע
ולא אשיבנה הנה ברך לקחתי
ולא יעבר ומכן חמשים
ולא ראה לא הביט און ביעקב
ולא תעבד ואכלת
ולא ירבה לו נשים
ולא שכחתי לא אכלתי באני ממנו
ולא תגרעו ולא תוסיפו
ולא שנא וכי ירדף
ולא ישאירו ויחנו עליה' וישחיתה
ולא אותה ויאמר יהונתן
ולא נעלה אם כה יאמרו
ולא חטאתי ואבי ראה

ולא יחיה והכה דוד
ולא עשית כאשר שמע
ולא נעדר להם מן הקטן
ולא תשוב כי כן צוה אתי
ולא השאיר ויאמר תפשו
ולא ישים וישפך עליו
ולא תדע למה צמנו
ולא יעשה והיה כי תרבו
ולא יספדו ומתו גדלים
ולא תקום ואמרת ככה
ולא מתי תשואות מלאה
ולא יקחו ממך אבן
ולא תראת לעיניהם על
ולא יתנו למען אשר
ולא תשיג ורדפה את מאהביה
ולא תמצא ב' בו
ולא אבא לא אעשה
ולא ימלט ראיתי את
ולא תשבע אתה תאכל
ולא תוסיפו ביום ההוא
ולא יועילוך אני אגיד
ולא יערוב למען אשר
ולא אענה הן אזעק
ולא בזה פנה אל תפלת
ולא נסוג ממך תחיינו
ולא היו וימת אלעזר
ולא עלה יואב בן צרויה החל
למנות דד"ה
ולא תצליח ורוח אלהים
ולא נעשה פסח כמהו דד"ה
ולא הגדתי ואקום לילה
ולא לו וישם פניו לבא
ולא עבר להם לבדם
ולא עת אשר קמטו
ולא תמצא לא ידע אנוש ערכה
ולא איתי וכל דיירי ארעא
ולא כן אני ידעתי
ולא לקחו ואמרת אליהם
לא היתה סדם אחתך
ולא יצאו בבאם הכהנים
ולא אלהים כי מישראל והוא
חרש עשהו
ולא יפל כי הנה אנכי מצוה
ולא ישבע אף כי היין בוגד
ולא ראיתי נער הייתי
ולא האמינו בכל זאת חטאו ולא
ולא יזכר אמרו לכו ונכחיד' מגוי
ולא לעולם לא לנצח אריב
ולא הסיר דוד את
ולא בחרתי מן היום
ולא לך ויעמדו
ולא שמעתי ויהי בדבר
ולא הייתי ויהי בחדש דעזרא
ולא תעמד וישם פניו
ולא יפתח הן יהרס
ולא יאזינו אזנים להם
ולא כגמול עליו השיב יחזקיהו
ולא זר אשר אני
ולא ימאס הן אל כביר
ולא אמצא ואולם בלב תשבו
ולא יחטא כי אדם אין צדי' בארץ
ולא ימלט אין אדם
ולא ימצא וראיתי
ולא זה ויאמר אליהם

לא מ' יחידאין וסימ'
לא מצא ויקרא האדם שמות
לא יעדה אם רעה בעיני
לא יעבר כל ימי נזרו
לא נודע כי ימצא חלל באדמ'
לא הורישו ואת היבוסי יושבי
ירושלם
לא אפר ויעל מלאך ה' דהבוכי'
לא יגש וזה דבר השמטה
לא שמרתם הדבר הזה אשר אתם
לא טובת דצפחת המים
לא יראו ויהי בתחלת שבתם
לא ירחמו וקשתות נערים
לא עתה לכן כה אמר ה'
לא האזינו ומעולם לא שמעו
לא הקשיבו שמעי הארץ
לא יקברו ומתו גדולים
לא נזהר והצופה כי יראה
לא ישאו ושפט בין הגוים
לא תחיה והיה כי ינבא
לא יראו תבא עד דור אבותיו

לא אמות כי אחיה
לא עזבתם את אחיכם
לא אענה אשר אם צדקתי
לא ילין בחוץ לא ילין
לא פנים אם קהה הברזל
לא האמין ויגידו לו לאמר
לא יראו והסרתי את כפי
לא משו וארון ברית ה' ומשה
לא תיראום כי ה' אלהיכם
לא תשלחום ויאמרו אליו
לא תאכלום כל הלך על
לא בחרבך ולא בקשתך
לא יתחטא הוא יתחטא בו
לא תשתה כרמים תטע
לא ידעון המאכילך מן במדבר
לא הטהרנו המעט לנו את
לא מצאתה ויאמר יהודה לתמ'
לא מצאתיה וישב אל
לא נתנו וילחצו האמרי
לא חמל את הכבשה ישלם
לא קרבה לא שמעת בקול
לא קם וכמהו לא היה לפניו מלך
לא תחת שאו לשמים
לא שתת חרש ברזל מעצד
לא הדריכהו בני שחץ
לא הכירוהו ויכר יוסף את

הלין ס"ז זוגין חד לא וחד
ולא וסימניהון
לא לך ויעמדו על עזיהו דד"ה
ולא לך ב' בפסוקא
לא ידעון המאכילך מן
ולא ידעון ויענך
לא נראה ויען משה
ולא נראה ויעש המלך
לא תנאף דואלה שמות
ולא תנאף דמשנה תורה
לא תגנב דואלה שמות
ולא תגנב דמשנה תורה
לא תענה דואלה שמות
ולא תענה דמ"ת
לא תחמוד דואלה שמות
ולא תחמוד דמ"ת
לא ימשל אם רעה בעיני
ולא ימשל ויאמר להם גדעון
לא תהדר ודל לא תהדר
ולא תהדר לא תעשו עול
לא תעשה כל המנחה
ולא תעשה כי כלם מיראים
לא יבדיל ושסע אתו
ולא יבדיל ומלק את ראשו
לא יגיד ונפש כי תחטא
ולא יגיד חולק עם גנב
לא תונו וכי יגור
ולא תונו איש את
לא תותירו ביום ההוא
ולא תותירו ממנו עד
לא תקצר את ספיח
ולא תקצר אתה תזרע ולא
לא תצלח ויאמר משה למה
ולא תצלח ושניהם דמלכים
לא ה' אם כמות כל ארם
ולא ה' לולי כעס אויב אגור
לא האמנתם יען לא האמנתם בי
ולא האמנת' לו ולא שמעת' בקולו
לא תסורו ושמרת' לעשות את
ולא תסורו כי אחרי התהו
לא תביא אתנן זונה ומחיר
ולא תביא תועבה אל ביתיך
לא קרוב ואם לא קרוב אחיך
ולא קרוב אראנו ולא עתה
לא ילמדו למען אשר לא ילמדו
ולא ילמדו עוד איש
לא תשכח והיה בהניח ה' אלהיך
ולא תשכח ותדר נדר ותאמר
לא תסוך זתים יהיו לך בכל
ולא תסוך אתה תזרע ולא
לא יאבה ה' סלוח לו כי אז
ולא יאבה לא ישא פני כל כפר
לא ראיתיו האמר לאביו ולאמו
ולא ראיתיו ויצא האחד מאתי
לא תריעו ואת העם דיהושע
ולא תריעו ובהקהיל את הקהל
לא שלף ויבא גם הנצב אחר
ולא שלף ויאמר ליתר בכורו
לא

לא נסור ויאמר אליו דפילגש
ולא נסור ויקם כל העם דפילג׳
לא נמיתך ויאמרו לו לאמר
ולא נמיתך וכי ישמעו השרים
לא בכח רגלי חסידיו ישמר
ולא בכח כי אם ברוחי אמר
לא אדע ויאמר שאול חטאתי
ולא אדע ואל תלכו אחרי אלהי
לא תאמר ויקרא אבנר
ולא תאמר אם מחוט ועד שרוך
לא נטה והשמועת באת
ולא נטה וירדף עשה אל
לא ישמח על כן על בחוריו
ולא ישמח יולד כסיל
לא ירחם על כן על בחוריו
ולא ירחם ואחרי כן נאם
לא יבנה כי שמת מעיר
ולא יבנה הן יהרס ולא יבנה
לא תבכה כי עם בציון
ולא תבכה בן אדם הנני לוקח
לא תשחית כי תצר אל
ולא תשחית לא תקיפו
לא יחת כי כה אמר ה׳
ולא יחת ישחק לפחד
לא ילדה רני עקרה
ולא ילדה ויהי איש אח׳ מצרעה
לא יכילו כי שתים רעות עשה
ולא יכילו וה׳ אלהים אמת
לא אעבור כי מעולם
ולא אעבור ארחי גדר
לא ייעפו פרא למוד מדבר
ולא ייעפו וקוי ה׳ יחליפו
לא שבה וגם בכל זאת
ולא שבה ואמר אחרי עשתה
לא יאספו ושחטום
ולא יאספו והיו חללי
לא יעבדו והית הגוי
ולא יעבדו והית ביום
לא תשתו ויאמר לא נשת׳ יין
ולא תשתו יען בושתכם
לא הפנו מקול שעטת
ולא הפנו מרוע ראיתי
לא הזהרת ובשוב צדיק
ולא הזהרתו באמרי
לא עליתם בפרצות
ולא עליתם אנכי
לא תשאי ולא אשמיע
ולא תשאי והשבתי זמתך ממך
לא תדלחם והאבדתי קרמא
ולא תדלחם ב׳ דפסוקא
לא ימד והית מספר
ולא ימד אשר לא יספר
לא ארחם ואת בניה לא
ולא ארחם ונפצתים
לא חכם חבלי יולדה
ולא חכם הלי״ תגמלו
לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי
ולא בחיל גדול ובקהל
לא עבדו ושבתם וראיתם
ולא עבדו והיה ה׳ עמו
לא ישב אשרי האיש
ולא ישב לא עבר בה איש
לא אקח מביתך פר
ולא אקח את כל הממלכה
לא חשך איננו גדול
ולא חשך ממות
לא ידבק לא אשית
ולא ידבק בידך מאומה
לא אעלה תדבק לשוני
ולא אעלה ויאמר
לא יציל וספרי׳ כתב לתרף ד״ה
ולא יציל רעה אפר לב הותל
לא נכנע ויעש הרע דיהויכין
דסוף ד״ה

ולא נכנע מלפני ה׳ דאמון דד״ה
לא ידעו ויאמרו צרינו
ולא ידעו ויאמר ירבעם
לא הביאו ועל ידו
ולא הביאו ובני בליעל
לא בחכמה ואנא לא דדניאל
ולא בחכמה הלא נסע יתרם
לא יעמדו ראיתי את האיל מנגח
ולא יעמדו למען
לא יענה הרב דברים
ולא יענה אטם אזנו

לא תשבעו למה תרדפוני
ולא תשבעו בשברי לכם
לא חקר הן אל שגיא
ולא חקר ירוע כבירים
לא עוזר נתסו נתיבתי
ולא עוזר כי אמלט עני
לא מנעתי את לבי מכל שמחה
ולא מנעתי ויקרא מלך ישראל
לא תמלא כל עמל
ולא תמלא כל הדברים יגעים
לא יכזב עד אמונים
ולא יכזב כי עוד חזון
לא יחסר בטח בה לב בעלה
ולא יחסר מהר צעה
לא כל ואענה את זרע
ולא כל לא המתי׳ יהללו יה

הלין מ״ט קריין לא ולית מנהון ולא וסימ׳

לא אעשה לא אהיה
לא אכלתי לא אירא
לא טוב לא טובה
לא ישבתי לא ישב
לא ישבו לא יירא
לא יתיצב לא יועילו
לא ירעיב לא ירעבו
לא ימוט לא יגש
לא יקרב לא יומת
לא יומתו לא יתכן
לא יתכנו לא יעדו
לא יעשה לא יצלח
לא נכון לא יכון
לא לקח לא נקח
לא נפל לא נופל
לא נוכל לא נירא
לא ענו לא שלחתים
לא שמת לא זכרת
לא תאכל לא תתנו
לא תלין לא תכרת
לא תוכל לא תעבד
לא תכבה לא תנבא
לא תשמעו לא תמשך
לא תוסיפו לא תעשינה
לא תגלה

כ״ב ולא ולית מנהון לא וסימ׳

ולא עוז ולא אמת
ולא יבין ולא אני
ולא יראה ולא יסף
ולא יספו ולא ימנו
ולא יטמאו ולא נטמאו
ולא נתנו ולא נפקד
ולא רוח ולא טוב
ולא שבתם ולא שמענו
ולא שם ולא שבט
ולא תטמאו ולא תמותו
ולא תשבו

ט׳ זוגין מן ב״ב ולא וליה

דכוו׳ בקריאה וסימ׳
ולא נתתי לא אכלתי באני ממנו
ולא נתתי לחטא חכי
ולא קם נביא עוד בישראל
ולא קם ולא זע ממנו וימלא
ולא יצא ואת העם צוה יהושע
ולא יצא על כן תפוג תור׳ ולא
ולא ישא כי מות נמות
ולא ישא לא יצעק ולא ישא
ולא שמרת ויאמר יי לשלמה
ולא שמרת ויקר׳ אל איש האלהי׳
ולא סרו מצות המלך דמלכי׳
ולא סרו וישרנה הפרות
ולא ראו ושמתי בהם אות
ושלחתי
ולא ראו בתוך בית המרי את
ולא תראו והברית אשר כרתי
ולא תראו ואת החקים דשמרונ׳
ולא תנתן ואל יבטח אתכ׳ חזקיהו
ולא תנתן והצלתיך ביום ההוא
ולא יאמר הנה ימים באים נאם
ולא יאמר לכן הנה ימים באים
ולא תזכרנה כי הנני בורא שמי׳
ולא תזכרן בשוב צדיק מצדקתו
ולא ישמע וגלתי בירושלם
ולא ישמע הנני אליך נאם ה׳
ולא יקומו ואמרת אלהם כה אמ׳
ולא יקמו הנשבעים באשמת

ולא תמות לכן כה אמר ה׳ אל
ולא תמות ויאמ׳ ירמי׳ אל צדקיהו
ולא דברתי שקר הנביאים
ולא דברתי ובנו את
ולא ימיש והיה כעץ שתול על
ולא ימיש תות בקרבה ולא ימיש
ולא ידעו אם יצאתי והנה
ולא ידעו המעתיק הרים ולא
ולא אדבר ואמרתי לא אזכרנו
ולא אדבר אחזת שמורות עיני
ולא איש לא אעשה חרון אפי
ולא איש ואנכי תולעת
ולא יבשו ואכלתם אכול
ולא יבשו וידעתם כי בקרב
ולא תעשינה והשבתי את זמתך
ולא תעשינה ספר מחשבת ערומי׳
ולא תשתחו׳ והכר׳ פסיליך ומצבתיך
ולא תשתחו׳ לא יהי׳ בך אל זר ולא
ולא אתן והושעתי אתכם מכל
ולא אתן ויען ה׳ ויאמר לעמו
ולא אצא הרחקת מידעי ממני
ולא אצא גדר בעדי ולא אצא
ולא אנחנו דעו כי ה׳ הוא האלהי׳
ולא אנחנו ויגש זרבבל בן שאלתיא
ולא יאמין ומשך אבירים בכחו
ולא יאמין ברעש ורגז יגמ׳ ארץ
ולא תירא בשוט לשון תחבא
ולא תירא כי מאז תשא פניך
ולא נשא אתם הארץ לשבת
ולא נשא דויד מספרם דד״ה
ולא יקרא עוד את שמך אברם
ולא יקרא לכן הנה ימים באים
ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת
ולא יכלה עוד הצפינו
ולא יאסף ועתה שלח העז את
ולא יאסף ולא עשיר ישכב ולא
ולא יאכל ויאמר משה אל העם
ולא יאכל וכי יגח שור איש

יט פסוקים לא ולא לא

במצעות וסי׳
ויאמר משה והן לא
נעברה נא בארצך
ויענך וירעיבך
רק לא ירבה לו סוסים
לו חפץ ה׳ להמיתנו
וגם נצח ישראל לא ישקר
כי דבר ה׳ אלי בדבר
כחשו בה׳ ויאמרו לא
ישאהו על כתף יסבלהו
כי אויל עמי בנים
הנני על נביאי
אם לא יען את
אם לא יען היות צאני
האנק דום
והיה מספר בני ישראל
ראיתי את כל מעשה

ג פסוקים מן ט׳ מלין דאית

בהון ולא ולא
ותרי מלין ביניהון וסוף פסו׳ וסי׳
מהר צעה להפתח
אלהי אקרא יומם
הן יעבר עלי ולא

לא ט״ו קריין לו וסימ׳

נמסר בסדר שמיני
לוא ל״ת מ״ל וסימ׳
נמסר בויקרא
בלוא ו׳ מ״ל וסימ׳ נמסר
בישעיה ריש סימן
נ״ח ובקהלת סימן י׳
הלוא י״ג מ״ל בתורה וסי׳
נמסר בפרשת
שלח לך וחד פלוגתא עלה
הלוא הוא כמוס עמדי
וכל יהושע דכו׳ מ״ל כמ״ח
הלא היא כתובה
וכל שפטים דכוו׳ חסרי׳ וסמוכ׳ כול׳
מ״ל וי״ו מ״ל במלכים וסי׳ נמסר
במלכים א׳ סימן כ״ב וירמי׳ כלהון
מ״ל במ״ג חס׳ וסימניהון
הלא היא הדעת אתי
הלא אתה ה׳ אלהינו
הלא ירא את ה׳
וישעיה כולהון מ״ל במ״ו חסרים
וסימ׳ נמסר בישעיה סי׳ י׳
ויחזקאל כו״ל מ״ל במ״ח חסרי׳

וסימ׳ נמסר ביחזקאל סימן
י״ב ותרי עשר כלהון חסרי׳ במ״א
מ״ל וסימ׳
הלוא חשך יום ה׳
וט׳ מ״ל בכתובים וסימ׳ נמסר
במשלי סי׳ י״ד ובסוף נחמיה
וברות סימ׳ ב׳
ללא י״א וסימ׳ נמסר
באיוב ריש סימן כ״ו
שלא ד׳ וסימ׳ נמסר
בתלים סימן קכ״ג
ובקהלת סימן ז׳
לא לו ה׳ וסי׳ נמסר
בסדר וישב ובחבקוק
סי׳ ב׳ ובמשלי סימן כ״ו
נלאה ב׳ וסי׳
והיה כי נראה כי
נלאה להשיבה אל פיו
וא׳ נחלתך ונלאה
התלאה ג׳ וסימ׳ נמסר
בסדר יתרו
בלאט ד׳ ג׳ חסרי׳ אלף וא׳
מ״ל וסימ׳ נמסר
בשופטים סוף סימן ד׳

לב

ולבב ה׳ וסי׳ נמסר
בדניאל סימן ז׳
בלבם ט׳ וסימ׳ נמסר
ביחזקאל סי׳ י״ד
בלבבו ה׳ וסימ׳ נמסר
בפרשת נצבים
ובישעיה סימן י׳
בלב ד׳ וסימ׳ נמסר
בירמיה סוף סי׳ מ״ח
ולב ד׳ וסימניהון
ה׳ צבאות בחן כליות
ולעדר בלא לב ולב דד״ה
שפת חלקות בלב ולב
חוקר כליות ולב
בלבבו ג׳ וסימ׳ נמסר
במלכים ב׳ סימן י׳
ובתלים סימן י״ג
אמירה בלב ל״ג בלי׳
וסימניהון
ויאמר ה׳ אל לבו
ויאמר בלבו הלבן
ויאמר עשו בלבו
כי תאמר בלבבך
אל תאמר בלבבך
ואמרת בלבבך
וכי תאמר בלבבך
ויאמר ירבעם בלבו
ויאמר דוד אל לבו
ויאמר המן בלבו
ושים אמריו בלבבך
אמרו בלבבכם על משכבכם
אמר בלבו בל אמוט
אמר בלבו שכח אל
אמר בלבו לא תדרוש
אמר נבל בלבו
אמר לבי בקשו פני
אל יאמרו בלבם
אמרו בלבם נינם יחד
אמרתי אני בלבי לכה נא אנסכ׳
אמרתי אני בלבי את הצדיק
אמרתי אני בלבי על דברת
ואמרתי אני בלבי כמקרה
יאתה אמרת בלבבך
האומרת בלבבה אני ואפסי
ותאמרי בלבך דישעיה
ואמרת בלבבך דישעיה
ולא אמרו בלבבם נירא
וכי תאמרי בלבבך
אומר בלבו מי יורידני
האומרים בלבבם
האומרה בלבבה דצפניה
ויאמרו אלופי יהודה בלבם
אמירה בלבו דוקא בלבו י׳
וסימ׳ נמסר במלכים
א׳ סימן י״ב
ולבך ה׳ בקריאה וסימניהון
נמסר בשפטים סימן י״ו
ובמשלי סימן כ״ב
לבבם ג׳ וסימ׳ נמסר ריש

פרשת וירא ובתלים
סימן מ״ח
לבב אנוש ג׳ וסימנהון
על כן כל ידים תרפנ׳
ויין ישמח לבב אנוש ב׳ בפסו׳
לבבנו ד׳ וחסרים וסימ׳ נמסר
בסדר דברים ובמלכים
א׳ סימן ח׳
בלב ים ד׳ וסימניהון נמסר
בפרש׳ בשלח ובמשלי
סימן ל׳
נתינה אל לב ד׳ וסימני׳
נמסר בקהלת
סוף סימן ה׳
אל לבו ב׳ בתורה וסימ׳ נמסר
בפרשת בראשית
ובריש דניאל
ילבט ג׳ וסימ׳ נמסר
במשלי סימן י׳
ולבן ג׳ וסימניהון נמסר
בסדר ויצא
לבנות ד׳ ב׳ מ״ל וב׳ חסרים
וסימ׳ נמסר בסדר
ויצא וביחזקאל סוף סימן י״ז
לבנים ג׳ וסימניהון נמסר
בסדר נח
הלבנים ג׳ וסימניהון נמסר
בסדר ואלה שמות
ובישעיה סימן ס״ה
והלבנון ה׳ ד׳ מ״ל וא׳ חסר
וסימ׳ נמסר בסדר
אלה הדברים
כלבנון ד׳ וסימניהון נמסר
בסוף הושע ובשיר
השירים סימן ה׳
לבושו ג׳ חסרים וסי׳ נמסר
בסדר ויחי
לבושה ג׳ וסימניהון נמסר
בסוף משלי
לבוש ב׳ מ״ל בלישניהון
בנביאים וסימניהון
נמסר בסוף משלי
מלבשים ד׳ וסימני׳ נמסר
במלכי׳ א׳ סי׳ כ״ב
לבושה ו׳ חסרים י׳ בלישנא
וסימניהון נמסר במגל׳
סימן ו׳ ובדניאל
לה ג׳ רפין וסי׳ נמסר בסדר מטות
ולה ג׳ וסימני׳ נמסר בפרשת לך
לך ובדניאל סימן ז׳
וְלֶהָבָה ג׳ וסימ׳ נמסר בריש
יואל סוף סימן א׳
ובישעית ריש סי׳ מ״ב
להבים ג׳ וסימ׳ נמסר בסדר נח
לו כ״ב וסימניהון
ישמעאל ויאמר אברם אל האלהי׳
שמעני וידבר אל עפרון
יהי ויאמר לבן הן לו
ישטמנו ויראו אחי יוסף
מתנו וילנו על משה ב׳ בפסו׳
חרב ויאמר בלעם לאתון
חכמו לו חכמו ישכילו
החייתם ויאמר אחי בני אמי
חפץ ותאמר לו אשתו
אכל אף כי לוא אכול אכל
אבשלום לאהבה את שנאיך
הקשבת לו הקשבת למצותי
קרעת היינו מעולם לוא
חיה לו חיה רעה אעביר
איש לו איש הלך רוח שקר
עמי לו עמי שומע לי
שקול לו שקול ישקל כעשי
נפשכם גם אנכי ככם אדברה
וסימניהון בלשון ארמי ישמעאל
מותא לבן שטימא יוסף בארעא
ובמדברא בלעם חכימא יהושע
קטליה אתתיה בזוניה אתקיל
אבשלום בזכותיה לא שרטא ביה
חיתא בישתא גברא דשמאלא
מתרגזא נפשית ואילין דאינון ולו
נגרע וירב העם עם משה
היא לנו ויאמר יהושע אהה
שוקל ויאמר האיש אל יואב
ולו ד׳ ר״פ וסימניהון נמסר ברי׳
שמואל ובתלים סימן ז׳
ובד״ה

דה״ב ריש סימן כ״א
ז לא ז׳ וסימניהון נמסר
בפרשת האזינו
לוו ד׳ וסימניהון נמסר בסד׳
קרח ובירמיה סימן ג׳
ובזכריה סימן ב׳
וזה ד׳ וסימניהון נמסר
ביהושע ריש סימן י״ו
לוט ד׳ וסימניהון
ולוט עמו הנגבה
ולוט ישב בערי הככר
לוט ישב בשער סדום
ולוט בא צערה
לוי ג׳ וסימניהון נמסר בסד׳
פנחס
לוים ג׳ ר״פ וסימניהון נמסר
בנחמיה סימן ז׳
לוים ד׳ דקדים לכהנים
וסימניהון נמסר בירמיה
סי׳ ל״ג ובד״ה ב׳ סימן ל׳
את הלוים ד׳ וסימניהון נמסר
בירמיה סימן ל״ג
ללוים ב׳ יחידאין וסימניהון
כי נתן משת נחלה
יקרא דוד לצדוק
וכל לכהנים ללוים דכוו׳ במ״ת
לכהנים ללוים וסי׳ וגם מסם חקת
לכהנים

מטה לוי ג׳ וסימניהון
אך את מטה לוי
וגם את אחיך מטת
ואת שם אהרן תכתב
לולא ד׳ כתיבן כן וסי׳ בשמואל
ב׳ סימן ב׳ ובסדר מקץ
לולי ד׳ ר״פ וסימ׳ נמסר בסדר
ויצא ובתלים סימן צ״ד

לח

לח ג׳ ב׳ פתחי׳ וא׳ קמץ וסימ׳
נמסר בויצא
לחת ה׳ כ״ב בתורה וסימניהון
בעלתי ההרה ב׳ בו
ואפן וארד מן ההר
בעת ההיא אמר
ויתן אלי את שני
וב׳ כתיב לחות חסר ויו
קדמ׳ וסי׳
ויגד לכם את בריתו
ויהי מקץ ארבעים יום בתר׳
דפסו׳ ושאר חס׳ דחס׳
לוחות העדות ג׳ וסי׳ נמסר
בסדר כי תשא
לוחות האבנים ד׳ וסימניהון
נמסר בסדר
והיה עקב
ולחם ד׳ ר״פ וסימניהון נמסר
בסדר ויגש
בלחם ד׳ דגשין וסימ׳ נמסר
בפרשת חוקת התורה
ללחם ד׳ וסימניהון נמ׳ בסדר
מקץ ובאיוב סימן ט״ו
בלחמו ג׳ וסימ׳ נמסר
בסדר אמור
לחמנו ד׳ וסימ׳ נמסר בסדר
שלח לך ובסוף מיכה
לחמם ו׳ וסימ׳ נמסר בישעיה
סוף סי׳ מ״ז ובהושע סי׳
ט׳ ובאיוב ריש סימן ל׳
נלחם י״ב פתחין וסימ׳ נמסר
בשופטים סימן ט׳
ונלחם ד׳ פתחין וסימ׳ נמסר
בסדר שמות
ובמלחמה ג׳ וסימ׳ נמסר
באיוב סימן ה׳
והמלחמה ג׳ וסי׳ נמסר
בשופטים סימן ב׳
למלחמה ב׳ וסימניהון
הנביאים אשר היו
ויאמר אם לשלום
ונלחמה ד׳ וסימ׳ נמסר
בריש שופטים
ובשמואל א׳ סי׳ י״ז

הנלחם ג׳ וסימ׳ נמ׳ בסוף דברי׳

לי

ולי ח׳ וסי׳ נמסר בשפטים
סימן י״ד
לילה ויומם ג׳ וסי׳ נמסר
בסדר תבא
ולילה ו׳ וסימ׳ נמסר בתלים
סימ׳ ק״מ
ובלילה ח׳ וסי׳ נמסר בקהל׳
סוף סימן ח׳
בלילות ד׳ וסימ׳ נמסר
בתהלים סי׳ צ״ב
ובשיר השירים סי׳ ג׳
בלילה הוא ד׳ וסימ׳ נמסר
בסדר וירא
ובשמואל סימן י״א וסי׳ בלשון
ארמי שתה ודמוך וקם וערק
בחצי הלילה ג׳ וסימ׳
נמסר ברות
סימן ג׳
בלילה ג׳ רפין וסימ׳
ויחלמו חלום שניהם
ונחלמה חלום
ובעמוד אש
לילה ויום ג׳ וסימ׳ נמסר
במגל׳ סוף סי׳ ד׳
לך ג׳ וסי׳
ואכלת את כל העמים
שום תשים עליך מלך
ולקחת מראשית כל
וכל אתנח וסוף פסוק דכות׳ וסי׳
בלשון ארמי אכל מלכא בסלא
בכל אשר תלך ג׳ וסי׳
נמסר
בפרשת בראשית
לך י״ד זקפין באוריי׳ וסימ׳
נמסר בפרשת בראשית
לך י׳ זקפין בקריאה וסימ׳
נמסר בדניאל סוף סימן י׳
וברות סימן ד׳
לך ג׳ חסרי׳ בליש׳ הליכה וסי׳
נמסר בסדר בלק
יד פסוקים לך לך וסימ׳
נמסר
בשמואל ב׳ ובתלים סי׳ ס״ו
ולך ה׳ וסימ׳ נמסר בשפטים
סימן י״א.
לכה ד׳ כ״כ וסימ׳ נמסר
בסדר תולדו׳ ובד״ה ב׳
סימן כ״ה
וילכדה ה׳ ג׳ מ״ל וב׳ חס׳ וסי׳
נמסר בסדר מטות
וביהושע סימן ח׳ ובמלכים ב׳
סימן י״ח
לכישה ו׳ וסימ׳ נמסר
במלכים ב׳ סימן י״ח
ולך י״א וסי׳
ולך לך אל ארץ
אך שמע בקולי ולך
החרש שים ידך על פיך ולך
מלא קרנך שמן
ועתה שוב ולך בשלום
ולך השב את הנער את
אבשלום
ויאמר המלך אל חזאל קח
ולך רמות גלעד
ויאמר האחר הואל
אכול את המגלה הזאת
ולך בא אל הגול׳ אל בני עמך
ולכן ח׳ וסי׳ נמסר במלכים
א׳ ריש סימן א׳
לכן כ״ב בטעם ביחזקאל וסי׳
בתוכך . אבות . חלליך
דברכם . שוא . ובקעתי . הגפן.
הזכרכם. לסיגים . שכחה . אגדיל.
ארום . פלשתים . צור . זרים .
חרב לנבוכדנאצר . נריה .
באש . נשאתי . אדם . אשיב .
לכן ג׳ בטעם ביחזקאל וסי׳
דמקשי. במקום . ועשיתי .
לכן י״א בטעם ביחזקאל וסי׳
המניכם. חשבתי. תמשך׳
כסתות . סנה . שובי . אלתי .

גדפו. בדרך . סיר . פרעה.
לכן ט״ו בטעם בירמיה וסי׳
אריה. דבריכם. מכשולים.
צורתם . מאכילם . יובלו. ענתות.
הבחורים . שערורית . משלתך.
רכב . יהודה . אשור . אים .
מקורה .
לכן י״ד בטעם בירמיה וסי׳
נמסר שם סוף סימן ז׳
לכן ח׳ בטעם בירמיה וישעי׳
ויחזקאל וסימ׳
יתן ה׳ הוא לכם אות
אשלח הרועים
מביא . תצא . ומקבץ . יען .
התרבות .
לכן ה׳ בטעם בישעיה וסי׳
נאם האדון ה׳ צבאות
הרחיבה שאול
ייליל . יכפר
יקרת יוסיף
מאססם כפרץ
לכן כה אמר ג׳ בטעם
בירמיה וסי׳
הנני שם פני בכם
הנני מאכילם
הנני פקד
ועיין בערך כן

למ

ולמה ג׳ רפין וסי׳
ולמה ה׳ מביא
ולמה הבאתם את
ולמה העליתנו ממצרים
למה ה׳ דגשי׳ דסמיכי לאה
וסי׳ נמסר
בתלים סימן מ״ג ע״ש
למה ג׳ ב׳ כתיב ה׳ וא׳ כתיב
א׳ וסי׳ נמסר
בעזרא סוף סי׳ ד׳
ולמה זה ג׳ וסימ׳ נמסר
בסדר תולדות
ובאיוב סי׳ כ״ו
ולמה ח׳ ה׳ דגשין ר״פ וג׳
רפין וסימ׳ נמסר
בסדר שלח לך ובסדר מטות
ולמען ט׳ יחידאין וסי׳ נמסר
בישעיה סוף סימן ל״ו
ו׳ פסוקי׳ למען למען
וסימ׳ נמסר
בסדר וירא וביהושע סוף סי׳ ד׳

לן

תלן ב׳ א׳ פתח וא׳ קמץ וסי׳
רק . ברחוב אל תלן
ובהמרותם תלן עיני
ללון ז׳ וסי׳ נמסר
בשפטים סי׳ י״ט
ולנו ג׳ רפין וסי׳
ויצעק איש אפרים
ואתה בכל אות נפשך
לך ה׳ הצדקה
וא׳ ולנו מה לכם ולנו

לפ

לפידים ג׳ מ״ל בליש׳
וסימ׳ נמסר
בנחום סימן ב׳ ע״ש

לץ

לץ י״א וסי׳
יסר לץ לקח לו קלון
כי אפס עריץ וכלה לץ
לץ תכה ופתי יערים
אל תוכח לץ פן ישנאך
לא יאהב לץ הוכח לו
בקש לץ חכמה ואין
בענש לץ יחכם פתי
זד יהיר לץ שמו
גרש לץ ויצא מדון
לץ היין הומה שכר
ותועבת לאדם לץ
לצון ג׳ וסימ׳ נמסר
בישעיה סימן כ״ח
ובמשלי סימן כ״ט

לק

לקח ה׳ וסימ׳ נמסר
בסדר בראשית
ובישעיה סי׳ נ״ב
לקח ח׳ וחסרים וסימ׳
נמסר ביחזקאל סי׳ כ״ד
לקחי ג׳ וסימ׳ נמסר
בסדר האזינו
ובמלכים א׳ סי׳ י״ז
וקח י״ג וסימ׳ נמסר
בסדר קרח
ויקחו ז׳ רפין וסימ׳
נמסר בסדר בא
ובמלכים ב׳ סימ׳ ז׳
ולקחת ד׳ רפין וסימ׳ נמסר
בסדר ויצא
לקות ד׳ ג׳ מ״ל וא׳ חסר
וסימ׳ בלשון
תרגום ספרא וספרי׳ ענא וגלותא
וביאורם נמסר בירמיה סי׳ ל״ב
יקח ג׳ וסי׳ נמסר בריש סדר
וירא ובאיוב ריש סי׳ כ״ה
יקח ג׳ קמצין וסימ׳ נמסר
בשמואל א׳ סימן ח׳
יקחו י׳ קמצין וסי׳ נמסר
בריש סדר
אמור ובאיוב סימן כ״ז
ולקחתם ו׳ וסימ׳ נמסר
בסדר ויגש
לקחי ג׳ וסימ׳
ויצא לוט וידבר
והנה באו אל הבית
צררי צדיק לקחי
לקח ב׳ קמצין וסימ׳
את ברכתי לקח
מעני השיב ידו
וכל אתנח וסוף פסוק דכוות׳
המלקוח ד׳ מ״ל וסימ׳
וחצית את המלקוח
ויקחו את כל השלל
ויביאו אל משה את
ויהי המלקוח יתר
וא׳ מלקוח עריץ
קחו ה׳ ר״פ וסי׳ נמסר בסדר
ויקהל ובמשלי סי׳ ח׳
קח י״ב ר״פ וסימ׳ נמסר
בסדר במדבר סיני
ובירמיה סי׳ מ״ג
ולא יקח ג׳ וסימ׳
ולא יקח שחד
ולא יקח ממך בשר
ולא יקח הנשיא
לקחת ה׳ רפין וסי׳ נמסר
בסוף פרשת תולדות
ונקחה ה׳ וסימ׳
נלכה נא עד הירדן
אולי יפתה ונוכלה לו
ונקחה דגן ונאכלה
ונקחה דגן ברעב
אלינו משילו
ללקוט ב׳ וסי׳
ויצאו מן העם ללקוט
אל תצאי ללקוט
וא׳ וללקוט וללקוט שושנים

לש

לשון כ״א י״ו מנהון קמצי׳
וסימ׳
ויאמר משה אל ה׳
את עם נועז לא
בי נשבעתי יצא
על מי תתענג
כל כלי יוצר עליך
כי לא אל עם עמקי
לא אל עמים רבים
לכן הנבא ואמרת יען
יכרת ה׳ כל שפתי חלקות
מה יתן לך ומה יוסיף
בשוט לשון תחבא
איש לשון בל יכון
מרפא לשון עץ
מות וחיים ביד לשון

מוכיח אדם אחרי
לשמרך מאשת רע
לאדם מערכי לב
כי בלעגי שפה
ויאמרו לכו ונחשבה
ה׳ הצילה נפשי
בארך אפים יפתה
לשונו ו׳ מ״ל וסימ׳ נמסר
בשפטים סימן ו׳
ד׳ זוגין ולש ברישא מן ג״ג
וסי׳ נמסר
באיוב ריש סי׳ כ״ז
ולשון ה׳ וסימ׳ נמסר
ביהושע סימן ז׳
ולשונם ד׳ מ״ל וסימ׳
ולשונם חרב חדה
ולשונם לחכם דבקה
ולשונם רמיה בפיהם
ולשונם תהלך בארץ
ולשוני ג׳ וסימ׳ נמסר
בתהלים סימן כ״ב
ובאיוב ריש סימ׳ כ״ה
לשנות ג׳ חסרי׳ וסימ׳ נמסר
ביחזקאל סי׳ מ״ר

נשל׳ מערכ׳ אות הלמ״ד בס״ד

מערכת אות המ״ם

א״ב מן כ״ב מ׳ בריש תיבות׳
וסימניהון
מאחרי הוי משכימי בבקר
מאחרי שוא לכם משכימי קום
מבחור והכיתם כל עיר מבצר
מבחור ביד מלאכיך חרפת
דמלכים
מגל כרתו זרע מבבל
מגל שלחו מגל כי בשל
מדו ולבש הכהן מדו בד
מדו הם עם האבן הגדולה
מהר וישמע עלי את קול הצעקה
מהר צעה להפתח
טול אלה הדברים אשר ריש
סיפרא
מול בעת ההוא אמר ה׳
מזריע ויאמר אלהים תדשא
מזריע ותוצא הארץ דשא
מחים ורעו כבשים כדברם
מחים עולות מחים אעלה
מטות השוכבים על מטות
מטות חור כרפס ותכלת
מטיבי מטיבי שלש׳ המה מטיבי
צעד ב׳ בפסוק
מכהן כי עזבו הלוים את
מכהן נדמו עמי מבלי דעת
מלבוש והיה ביום זבח ה׳
מלבוש אם יצבר כעפר כסף
ממסגר לפקח עינים עורות
ממסגר הוציאה ממסגר נפשי
מנית ויכם מערוער עד
מנית יהודה וארץ ישראל
מסע והבית בהבנתו אבן
מסע משיגהו חרב בלי
מענה ובשו החזים וחפרו
מענה לאדם מערכי לב
מפיץ עלה מפיץ על פניך
מפיץ וחרב וחץ שנון
מצית התעוררי התעוררי קומי
ומצית ושתית אתה ומצית
מקצה טרם ישכבו והנה
מקצה רץ לקראת רץ ירוץ
מראשיתו. וה׳ ברך אחרית איוב
מראשיתו טוב אחרית דבר
משחתם ומשחת אתם כאשר
משחתם ומיד בן נכר לא תקריבו
מתת לאחד מבשר
מתת שמור רגלך באשר
ט׳ יחידאין משמשין מ׳
ברישי׳ וסימניהון
מהר סיני ויהי ברדת משה
מאהל מועד ויקרא אל משה
ריש ספרא
מעור בשרו וראהו הכהן
משנת היובל אם משנת היובל
ממדבר

ממדבר סיני ויסעו
מערבות מואב ויעל משה
מחצי המטה וישלחו
משנת עשרים גם מיום
משתים עשרה ואני לא אחוס

חד מן כ"ב דכל חד וחד

לית דכוו' משמשין מה בריש' סי'
מהעוף למינהו ומן הבהמה
מהר וישבו שני האנשי' וירדו
מהסלע וגבול האמרי ממעלה
מהשטים וישכם יהושע בבקר
מהבאר ויהי אחרי לכתם ויעלו
מהמערכה וירץ איש בנימן
מהאנשים ויען כל איש רע ובליעל
מהמלך וידעו כל העם וכל ישרא'
מהראש ודוד עבר מעט מהרא'
מהשלשים וירדו שלש' מהשלשי' דשמואל
מהקרקע ואולם הכסא אשר
מהנחל והיה מהנחל תשתה
מהבהמה ויאמ' אחאב אל עובדיהו
מהים ונשתו מים מהים
מהאש ונתתי את פני בהם
מהחוץ ועשויה אליה אל דלתות
מהלבנון ושלח לי עצי ארזים
מהשמים וככלו' שלמ' להתפלל
מהעולם ברוך ה' אלהי ישראל דבתריה כאיל תערוג
מהקדש בבאם הכהנים ולא
ומהגוי כי איש איש מבית ישר'
ומהלוים ועל הסבלי' ומנצחים

ח' זוגין מן ב"ב מ' בריש

תיבותא וא' ומ' וסימ'
מחללים ויעלו כל העם אחריו
מחללים ואתם מחללים אתו
וא' ומחללים ואריבה את חרי הסגנים ואמרה דעזרא
מקרישים דבר אל אהרן ואל בנין
מקרישים וכל ישראל בימי זרבבל
ומקדשים ובימי נחמיה ב' בפסוק
משגה ארור משגה עור בדרך ואמר
משגה ישרים בדר' רע דמשלי
ומשגה עמו עז ותושי' לו שגג
מדקרים כי אם הכיתם כל חיל כשדים
מדקרים שהם יזובו מדקרים מתנובות שדי
ומדקרים בחוצותיה דירמיה
מצבות ויוציאו את מצבות
מצבות ושבר את מצבו' הבעל
ומצבות בפרסו' סוסיו ירמוס
מוציאים ואת כל נשיך דירמיה
מוציאים גם טובותיו היו מוציאי'
ומוציאים סוסים ממצרי' דירמיה
ממי והקימתי את בריתי
ממי והשביע אתה הכהן
וממי שמעו זאת בית יעקב
מצח והיה על מצח אהרן
מצח ובית ישראל לא יאבו
ומצח וימנעו רביבי' ומלקוש

י"ח זוגין חד מ' והד ומ' וסי'

מלאו הגידו ביהוד' ובירושל'
ומלאו ויאמר אליהם טמאו
מלאוה אשר צוית ביד עבדיך
ומלאוה והערי' יהרסו וכל חלקה
מגרנך חג הסכות תעשה לך
ומגרנך הענק תענ' לו מצאנך
מרע מקשיב על שפת און
ומרע על בחוריו
מישע ובני כלב אחי ירחמאל
ומישע מלך מואב היה נוקד
מך ואם מך הוא מערכך
ומך וכי תשיג יד גר ותושב
מערה ויבא אל גדרות הצאן
ומערה מתימן כל ארץ הכנעני
מצית התעוררי התעוררי
ומצית ושתית אתה ומצית
מקור ביום ההוא יהיה מקור
ומקור מעין נרפש ומקור
מכור לא תאכלו כל נבלה לגר
ומכור והית אם לא חפצת בה
ממהר וקרבתי אליכ' למשפט
וממהר ועל השנות החלום

ממלכתי ויקר' אבימלך לאברהם
וממלכתי וישמע דוד מאחרי כן
ממלכת ויתהלכו מגוי אל גוי דתהלים
וממלכ' ו'יתהלכו מגוי אל גוי דד"ה
ממשכן כי מעלו אבותינו ועשו
וממשכן כי לא ישבתי בבית דד"ה
ממנש' בלכתו אל צקלג נפלו עליו
וממנשה נפלו על דוד בבאו
ממטר וכאור בקר יזרח שמש
וממטר וסוכה תהיה לצל יומם
ממשפחת' וישלחו בנידן ממשפחת'
וממשפחתם וגם מבני התושבים.
וחר משפחת' ולשמעי
בנים ששה עשר ובנות שש
מודע כתי' ולנעמי מידע לאיש
ומודע אמור לחכמה אחתי את

שטה חדא משמש ומ"א

וסימניהון
ומאז באתי אל פרעה לדב' בשמך
ומאיבי מהלל אקרא ה' ומאיבי דשמואל
ומאחרי ואנכי אמרתי איך אשיתך
ומאפל ושמעו ביו' ההוא החרשי'
ומאדמה כי לא יצא מעפר און
ומארצות קבצם
ומאלהי למה תאמ' יעקב ותדבר
ומאלה ומכחש יספרו
ומאספכם אלהי ישראל
ומאכל ויתן כסף לחצבים
ומאלקים ומאלקים היתה תבוסת
ומאציליה קראתיך ואמר
ומאשר יצאי צבא לערך
ומאיי אלישה
ומאנשי הצילני מפועלי און
ומאכלו על כן יזב' לחרמו ויקטר למכמרתו
ומאכלות מתלעותיו לאכל עניי' מארץ
ומאשריו מבלעים דישעיה
ומאישה וימתו גם שניה' מחלון וכליון
ומאבל כימי' אשר נחו בהם היהודים מאיביהם
ומאכלו אשר תאכלנו במשקל
ומאריך אשר חטא עש' רע מאת
ומאהביך כל רועיך תרעה רוח
ומאמר אסתר קים דברי הפרי'
ומאותות השמים אל תחתו
ומאשור והשיבותים אל הארץ
ומארצו ויבא אל הגוים אשר באו שם ויחללו

שטה חדא משמשת ומ"ב

בריש' וסימ'
ומברכיך ל' יעבדוך עמי' ישתחוו
ומבורך ל' ועת' הואל וברך דד"ה
ומכלי ל' מזרם הרים ירטבו
ומבטן ל' מליד' ומבטן ומהריון
ומבין ל' ובאחרית מלכותם
ומברכתך ל' ועתה הואב דשמואל
ומביאי ל' ובאו מערי יהודה
ומביאה ל' ולקץ שנים יתחברו
ומבטח ל' ומכרתי ערי הדרעזר
ומבמות ל' הגיא אשר
ומבקרו ל' ויבא הלך לאיש העשיר
ומבלעדי ל' כה אמר ה' מלך ישר'
ומבשרך ל' הלא פרש לרעב לחמך ועניים מרודים

שטה חדא ומ"ג בריש' וכל

חד וחד לית דכוו' וסי'
ומגבעות ל' ולבני אהרן תעשה
ומגבעות ל' כי מרא' צורי' אראנו
ומגרת ל' ביתה כלי כסף וכלי זהב
ומגורל ל' נחלתינו יגרע דמסעי
ומגרש ל' צו את בני ישר' דמסעי
ומגרשי ל' הערי' אשר תתנו ללוי'
ומגרשיהן ל' תהיין הערים האלה
ומגז ל' אם לא ברכוני חלציו
ומגדפתם ל' שמעו אלי יודעי צדק עם תורתי
ומגדף ל' מקול מחרף ומגדף
ומגיש ל' יכרת ה' לאיש אשר
ומגער ל' כי מי נח זאת לי

שטה חדא ומה בריש' וסי'

ומהיר והוכן בחסד כסא
ומהר קרוב יום ה' הגדול
ומהלומות נכונו שפטים
ומהמונם כאשר יהגה האריה
ומהגר כי איש איש
ומהרין אפרים כעוף יתעופף
ומהלוים ועל הספלים
ומהריאל ולמעלה הקרנו' ארבע
ומהעזרה ל' הגדולה עד העזרה

שטה חדא וזמן בריש' וסי'

ומזיח ל' אפיקים רפה
ומזרע ל' המלוכה ומן הפרתמים דריש דניאל
ומזרעך ל' לא תתן להעבי' למולך
ומזמות ל' הן ידעתי מחשבותיכם
ומזה ל' מי הנדה יכבם

אילין מילין דמשמשין ומח

בריש' וסימ'
ומחלבהן ל' וישע ה' אל הבל
ומחוקק ל' מבין רגליו עד
ומחולות ל' וירא את העגל
ומחשבון ל' עד רמת המצפה
ומחי ל' קבלו יתן בחומותיך
ומחית ל' לשוד ולכפן תשחק
ומחית ל' בשר חי בשא' דתזריע
ומחיה ל' ה' ממית ומחיה
ומחרוץ ל' כי טוב סחרה מסחר
ומחיתך ל' ויאמר לו מיכה
ומחדרים ל' מחוץ תשכל חרב
ומחללים ל' ואריב' את חרי יהוד'
ומחזה ל' ושקופים דמלכי'
ומחדש ל' לחד' שני' עשר הוא
ומחצה ל' ידה ליתד תשלחנה
ומחזיק ל' יחולו על ראש יואב
ומחיק ל' הארץ עד העזר' הקטנ'
ומחצה ל' עד שער הפנימי
ומחטאתם ל' ישובון כי תענם
ומחטאתי ל' הרב כבסני מעוני
ומחש' ל' ושמעו ביו' ההו' החרשי'
ומחשבתי ל' כי גבהו שמי' מארץ

שטה חדא ומ"כ ברי' וכל

חד וחד לית דכוו' וסי'
ומכלי ל' בית ה' הביא
ומכרה ל' חי אני נאם ה' דצפניה
וממכותך ל' ארפאך דירמיה
ומכף ל' מלך אשור
ומכולם ל' יצילנו ה'
ומכביד ל' עליו עבטיט
ומכון ל' לשבתך עולמים
ומוכריהן ל' אשר קוניהן
ומכוסו ל' ולרש אין כל
ומכחכם ל' הכי אמרתי הבי לי
ומכרכר ל' ויהי ארון ה' בא
ומכות ל' חבורות פצע תמרוק
ומכתי ל' למה היה כאבי
ומכאבי ל' כי אני לצלע נכון
ומכאבי ל' כל תחנה דד"ה
ומכוש ל' ומפתרוס ומכוש

אמר המעתיק כל אלו השטות דמשמשין ומם' בא"ב מא' ועד ל' כולהון לקטתים מספרי המסרה זעיר שם זעיר שם אבל סוף כולה א"ב גדולה אחת דמשמשת ומא' עד כתי"ו לא הגיע לידי ממנה ביחד כי אם מל' ועד תי"ו ואחר לקטתים שטה שטה ולא ידענא אם חסר או לא עכ"ל.

מן ל' ועד תיו ומ' בריש

תיבותא וסימניהון
ומלים הוכח בדב' לא יסכן ומלים
ומלתה וכל עבד איש מקנת כסף
ומלתו רוח ה' דבר בי
ומלמעלה אבנים יקרות כמדות
ומלט ומצא בה איש מסכן וחכ'
ומלטי ועת' לכי איעצ' נא דבת שבע
ומלטוני מיד צר ומיד עריצים
ומלקות כה אמ' ה' גם שבי גבור
ומלאכיו כי היו בצען שריו
ומלפנים מי הגיד מראש ונדעה
ומלפני חזקו ואמצו אל תראו ואל
ומלחיהם זקני גבל וחכמיה
ומלבם הלא הם יורוך ויאמרו
ומלכודתו טמון בארץ חבלו

ומלכותו ה' בשמים הכין כסאו
ומלכותה אם על המלך טוב יצא
דמשמשין ומ' בריש' וסי'
וממר' בלעד ירק אשר אכלו הנערי'
וממקנה ויעש ה' את הדבר הזה
וממחנים ומחשבון עד רמת המצפ'
וממסר כל אלה אבנים יקרות
וממשפט מעצר וממשפט לקח
וממעמדך והדפתיך ממצבך
וממי שמעו זאת בית יעק' הנקראי'
וממזרח ויראו ממערב את שם ה'
וממעון ואתה הנבא עליהם את
וממקום ובכן ראיתי רשעים
וממקדשי זקנבחו' ובתול' טפונשי'
וממנת הוי כי גדול היום ההוא מאין כמהו
וממועצותי ה' ויצעקו אל ה' כצר
וממר כעס לאביו בן כסיל
וממעמקי הצילני מטיט ואל
דמשמשין ומנ' בריש'
ומנגב ויאמרו הנה חג ה' בשילה
ומנת המלך מן רכושו
ומניתי אתכם לחרב וכלכם
ומנביא קדמא כי מקטנם ועד גדול'
ומנערי ויהי כאשר צללו שערי
ומנעליו תניגאות שער הישנה החזיקו
דמשמשין ומס' בריש'
ומסל המצות אשר לפני ה'
ומספוא ויבא האיש הביתה
ומסגרות וזה מעשה המכונה
ומסגרותית ובראש המכונה חצי
ומסגרותיהם ופיהו מבי' לכותרת
ומשאת לכן יען בושסכ' על דל
ומשאת ועודנו לא ישוב ושבה
ומשאתו כי פחד אלי איך אל
ומשאת ארוחה ומשא' וישלח'
ומשאכם איכה אשא לבדי
ומסכי והשבית את הכמרים
ומסרפו ונשאו דדו ומסרפו
ומשביע פותח את ידיך
דמשמשין ומע' בריש'
ומעץ הדעת טוב ורע
ומעבדה וידבר משה כן אל בני
ומעם בעת ההיא יובל שי
ומעמים פורה דרכתי לבדי
ומעין והיה ביום ההוא יטפו
ומעשי ועדיה בן ירח' בן פשחור
ומעוני אם חטאתי ושמרתני
ומעליו מדרכיו ישבע סוג לב
ומעי דודי שלח ידו מן החר
ומענה אכן חלינו הוא נשא
ומעונתי הוליד את עפרה
ומעונותיהם אוילים מדרך פשעם
דמשמשין ומפ' בריש'
ומפל לקנות בכסף דלים ואביון
ומפיל ועוד אני מדבר ומתפלל
ומפליא ויקח מנו' את גדי העזי'
ומפתח שמעו כי נגידים אדבר
ומפקדיך נתנו רשעים פח לי
ומפרי העץ אשר בתוך הגן
ומפניך הן גרשת אתי היום
ומפניהם ואתה בן אדם אל תירא
דמשמשין ומצ' בריש'
ומצאתה וכן תעשה לחמורו
ומצורע יחילו על ראש יואב
ומצא חן ושכל טוב
ומצה הן לריב ומצה תצומו
ומצח וימנעו רביבים ומלקו'
ומצחת נחשת על רגליו
ומצבות בפרסות סוסיו ירמס
ומציל משזיב ומציל עבד
ומצדיקי והמשכילי' יזהירו כזהר
ומצור ויאכילהו מחלב חטה
ומציון ישלח עזרך מקדש
ומצהרים יקום חלד תעופה
ומצוה הן עד לאמים נתתיו
ומצאתו דור טהור בעיניו
דמשמשין ומק' בריש'
ומקצה אחיו לקח חמש' אנשי'
ומקדם מגיד מראשית אחרית
ומקרני הושיעני מפי אריה
ומקמי דם ציאי מאיבי ומקמי
ומקים אהלי שדד וכל מתרי
ומקח ועתה יהי פחד ה'

ומקשה אשרי אדם מפחד תמיד
ומקוה עשיתם בין החומתים
ומקנהו הלא את סכת בעדו כתי'
ומקבות והבית בהבנתו אבן
ומקלו עמי בעצו ישאל
ומקלליו כי מברכיו ירשו ארץ
ומקלכם וככה תאכלו אותו
דמשמשין ומר' בריש'
ומריבה ויקרא שם המקום מסה
ומראה פה אל פה אדבר בו
ומראש הררי קדם וממגד
ומרשה וקעילה ואכזיב
ומראות וכמראת המראה אשר
ומרבים ויהיו בני אולם אנשים
ומרים ואתה ה' מגן בעדי
ומרוח מנשמת אלה יאבדו
ומרגלותיו וגויתו כתרשיש
ומרשיע מצדיק רשע ומרשיע
ומרשיעי ברית יחניף בחלקות
ומראשית כבד את ה' מהונך
ומרומם ויאמרו הלוים ישוע וקדמיאל
ומרומם כען אנא נבוכד נצר משבח
דמשמשין ומש' בריש'
ומשמע ודומה ומשא
ומשמן והיה ביום ההו' ידל כבוד
ומשחת זאת משח' אהרן ומשח'
ומשרתו ודבר ה' אל משה פנים אל פנים
ומשמרו כי מאהבת ה' אתכם
ומשחתו כעת מחר אשלח אליך
ומשלל מארם וממוא' ומבני עמון
ומשח אתו שם צדוק הכהן
ומשוח ואנכי היום רך ומשוח
ומשוח האמר אבנה לו בית
ומש ובני ארם עוץ וחול דבראשי'
ומש ועמדו רגליו ביום ההוא
ומשתי כי הנה האבן אשר נתתי
ומשלו והכרתי רכב מאפרים
ומשלג תחטאני באזוב
ומשלח יפיח כזבים עד שקר
ומשלו והית אדירו ממנו
ומשאת אל תירא מפחד
ומשדמות כי מגפן סדם גפנם
ומשחית עלה אריה מסבכו
ומשרתים והיו במקדשי' משרתי'
ומשך אבירים בכחו
ומשמיע כי קול מגיד מדן
ומשער וגם את רות המואביה
ומשירי ה' עוזי וסגיני בו בטח לבי
דמשמשין ומת' בריש'
ומתי ויאמר לי המלך והשגל
ומתן הרבו עלי מאד מוהר
ומתנו' כימי' אשר נחו בהם היהודי'
ומתהום וליוסף אמר מבורכת ה'
ומתהומו' אשר הראיתני צרו' כתי'
ומתורתך אשרי הגבר אשר תיסרנו יה
ומתבל יהדפהו מאור אל חשך
ומתוקים הנחמדי' מזהב ומפז רב
ומתחתיו ואמרת אליו לאמר דצמח שמו

ח' זוגין חד נסיב מ' וחד

נסיב למ' וסי'
מרבה כל הולך על
למרבה המשרה ולשלום
משגת ואם דל הוא
למשגת ואם שלש
מועדה והשבתי כל
למועדה ושמרת את החוקה
מעדנים יסר בנך וינחך
למעדנים האכלים למעדנים
משיחי והקימתי לי
למשיחי שם אצמיח קרן

ז' זוגין מן ב"ב חלוף מיהדין

חד מ' וחד מן וסי' נמסר בסוף סדר שמות

א"ב מן חד חד ם' בסוף

תיבותא וסי'
אראלם הן אראלם צעקו
בוראם ואשלחה אליו לאמר לא
גבורם וירץ דוד ויעמ' על הפלשתי
דכיים נשאו נהרות ה' החלם

תחלם ויאמר ה׳ הן עם אחד
והמם ונתנם ה׳ אלהיך לפניך
ורמתם ותעגבה על פלגשיהם
חלקם פני ה׳ חלקם
שלם כי זרע השלום הגפן
יראתם ויאמר ה׳ יען כי נגש
בוסם ימטר על רשעים
לאמתם אלה הם בני ישמעאל
מתנם וזה לך תרומת מתנם
טעתם גם שורשו ילכו גם
שפתם הבה נרדה ונבלה
עשם ואגיד לך מאז בטרם
ורם לא זכרו את ידו יום
גאתם ויצאו שרי פלשתים ויהי
קחם ואנכי תרגלתי לאפרים
יישם הון עשיר קרית עז
שתם והכשבים הפריד יעקב
תתם ולא שמע אמציהו

ה׳ כתובי׳ מ״ם בסוף תיבותא
ולא קריין וסי׳ נמ׳ במשלי סי׳ ב׳

וחלופיהן ה׳ קרי׳ ם׳ בסוף
תיבותא ולא כתיב וסי׳ נמסר
בשמואל א סי׳ ב׳

מלין דמשמשין לם בסוף
תיבותא וסי׳ נמסר במערכת אות
הלמ״ד בס״ד

מלין דמשמשין כם
בסוף תיבותא וסימ׳
במוצאכם ל׳ ויצו גם את השני
ודברכם ל׳ אליו וישמע ה׳ את
לצנאכם ל׳ והיצא מפיכם תעשו
פגריכם ל׳ במדבר הזה יפלו
שבותיכם ל׳ בעת ההיא אביא
אתכם דסוף צפניה
חזותכם ל׳ וכפר בריתכם את מות
אשריכם ל׳ זרעי על כל מים
מקומתיכם ל׳ וגם אני נתתי לכם
מפתכם ל׳ אמר אני מפתכם
מרבכם ל׳ מכל העמים
לעשתכם ל׳ ארץ כארץ
הזכרכם ל׳ לכן כה אמר ה׳
בהפילכם ל׳ את הארץ בנחלה
גרושתיכ׳ ל׳ רב לכם נשיאי ישראל

אלין מילין דמשמשין מ״ו
בסוף תיבותא וסי׳
בהלימו ל׳ אז ידבר אלימו באפו
תמלאמו ל׳ נפשי אריק חרבי
תורישמו ל׳ ידי ב׳ בפסוק
אכלמו ל׳ וברב גאונך תהרס
אחזימו ל׳ אז נבהלו אלופי אדום
תבלעמו ל׳ נטית ימינך תבלעמו
גרשתמו ל׳ ושתי את גבולך מים
תבאמו ל׳ ותטעמו בהר ב׳ בפסו׳
אילימו ל׳ אז ידבר אילימו באפו
בלחומו ל׳ יהי למלא בטנו ראיו׳
לשימו ל׳ מרמס דישעיה
עלימו ל׳ ישפק עלימו כפימו
מוסרותימו ל׳ ננתק את מוסרותימו
נשומו ל׳ לים חקו כמים

נ׳ יחידאין משמשין תם
בסוף תיבות׳ ולית להון זוגא וסי׳
השגתם הם יצאו את העיר
קדשתם ויאמר ה׳ אל משה
הודעתם רק השמר
קשרתם לאות על
שמעתם עתה נבראו
טעתם גם שורשו
שפתם הבה נרדה
תתם ולא שמע אמציה
רמתם שינה יהיו
רמתם ותעגבה על
ראתם ויאמר ה׳ יען
לאמותם יאמרו איה דגן
נאתם ויצאו שרי פלשתים
ונגינתם זקנים משער שבתו
שלחתם אל מלך אדום
הקרבתם לפני ה׳
זרחתם לך ה׳ הצדקה
טמנתם קח בידך
יאשיתם כל חלב יצהר
בקרבתם וידבר ה׳ אל משה אחרי
בקרבתם בבאם אל אהל

אותותם שאגו צורריך
ואותותם הלא שאלתם
לחיותם ויעש להם יהושע
ולחיותם להציל ממות
ממשפחתם וישלחו בני דן
וממשפחתם וגם מבני התושבי׳
עשיתים וברחמיך הרבים לא
ועשיתם ויאמר ה׳ אל משה בלכתך
עניתם ה׳ אלהינו אתה עניתם
ועניתם וידברו אליו לאמר דמלכי׳
רציתם כי לא בחרבם ירשו
ורציתם וידברו אליו דד״ה
כתם כי לפני קציר
לאמתם אלה הם בני ישמעאל
לתתם ויסירו העולה
ומגדופתם שמעו אלי יודעי צדק
ומחטאתם בהעצר השמים
למעניתם על גבי חרשו
כלותם הנני שקד

מואב ה׳ חסרי׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ דברים ובריש רות

מאד מאד ו׳ וסי׳ נמסר בסדר נח ובמ״א סי׳ ז׳

לרוב מאד ה׳ וסי׳
ואסף חיל כל הגוים
ויעש שלמה את כל דד״ה
ותתן למלך . ויאספו
כי במצער אנשים

במאד מאד ו׳ וסימ׳ נמסר בסדר לך לך

במאה ה׳ וסי׳ נמ׳ בסד׳ וישלח ובסוף יהושע

מאת ג׳ חסרי׳ וסי׳ נמ׳ בפרש׳ בראשית
ומן ובשנה השביעית עד ויקח את שרי מאיות כתיב ושארהון מאות כתיב במ״א אמות כתיב וקרי מאות וסי׳
מדד את רוח הקדים

מאום ג׳ וסי׳ נמסר בישעיה סימן ז ובסוף איכה

מג

נמגו ד׳ וסי׳ נמ׳ בפרש׳ בשלח ובירמיה סי׳ מט

מוגג ג׳ חסרים בליש׳ וסי׳ נמסר בריש נחום ובתלים סי׳ סז ובאיוב סי׳ ל

ומגדל ז׳ וסי׳ נמ׳ ביהושע טו

מגדל עוז ג׳ וסי׳ נמ׳ בשפטים סימן ט ובתלים סימן ס״א ובמשלי סי׳ יח

מד

מדברה ה׳ ג׳ קמצי׳ וב׳ פתח וסי׳ נמ׳ בישעי׳ ריש יו

המדברה יג וסימן נמ׳ בסדר אחרי מות

ובמדבר ג׳ וסי׳ נמ׳ ביהושע יב

מדד ה׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל מ׳

במדה ג׳ דגשין וסי׳ נמ׳ בס׳ קדושים ובד״ה ב׳ סי׳ ג׳
וסי׳ בלשון ארמי תעבדון
רחיקין אריכין סנ״ך

מדין ג׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה ריש י׳

מדינים דכתיב מדונים ו׳ וסימן נמסר במשלי סימן כא

והמדנים ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ וישב

מה

מה כ״ד וסי׳ נמסר בסדר כי תשא ע״ש

מה ח׳ קמצי׳ דסמיכי לה״ע וסי׳ נמסר בס׳ ויצא ובדניאל ד

מה ב׳ פתחים דסמיכי לח׳ וסי׳ נמסר בסדר ויצא

ומה ט׳ יחידאין קמצי׳ וט׳ פשטין וסימ׳
ומה לי ל׳ ויאמר אף אלהי
ומה זה ל׳ תאמרו אלי ב׳ בו
ומה זאת ל׳ וירדו שלשת אלפי
ומה יש לי ל׳ צדקה ולזעוק
ומה בצע ל׳ אמרתם שוא עבד אלהים
ומה יתרון ל׳ גם זה רעה חולה
ומה יעשה ל׳ ובכל יום ויום מרדכי
ומה שאלתך ל׳ וינתן לך בתרא וחד ומה קול הצאן באזני
והלין ט׳ קמצי׳ וסימ׳
ומה אתם ל׳ מי בכם הנשאר
ומה אתה ל׳ חמה עם בית מיכה
ומה ה׳ ל׳ דורש ממך כי
ומה אשיב ל׳ על משמרת
ומה די עלך ל׳ ועל אחך
ומה אני ל׳ והסגנים לא ידעו
ומה אעשה ל׳ כי יקום אל
ומה ראו ל׳ על ככה ומה ב׳ בו

במה ח׳ קמצי׳ בקריאה וסי׳ נמ׳ במ״א סי׳ כב ובמיכה סי׳ ו׳

במה ג׳ וסי׳ נמסר
ויאמר אליו המלך
ותכנו דדברי הימים
לאמר אל הכהנים

ח׳ פסוקים מה מה וסי׳ נמסר בשמות

מה היא ד׳ וסי׳ נמסר בסדר חיי שרה

מהיטבאל ג׳ וסי׳
ושם אשתו
ותכנו דד״ה
ואני באתי בית שמעיה

מהרו ג׳ וסי׳ בלשון ארמי אנשון לוויא בניהון וביאורם נמ׳ בתלים סי׳ ק״ו וד״ה ב׳ סימן כד

מהרו ד׳ וסי׳ נמסר בסדר ויגש ובמגלה סימן ח

למהר ג׳ וסי׳ נמסר בסדר בא ובד״ה א סימן יב

מהיר ג׳ וסי׳ נמ׳ בעזרא ר״ס ז׳

מו

מוטות ב׳ מ״ל דמ״ל וסי׳
מוטות עץ שברת ב׳ בפסוק
מטות עולכם חסר דחסר
מוסרות ומטות כ״כ

מור ז׳ חסרי׳ בליש׳ וסי׳ נמסר בסדר תשא

מור ד׳ מלאי׳ בליש׳ וסי׳ נמס׳ בשיר השירים סי׳ ד ע״ש

מז

מזוזות ב׳ מ״ל דמ״ל וסי׳ נמסר בסדר בא אל פרעה
וע״ש שנוי אתיהון

מח

ומחה ד׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ נשא

מחלת ד׳ וסי׳ נמ׳ בסוף סדר תולדות ובתלים ריש נג

מחנימה ג׳ וסי׳ נמ׳ בש״ב סי׳ יז ובמ״א סי׳ ד׳

ומחולות ב׳ חס׳ דחס׳ וסי׳
ותצאן כל הנשים אחריה
ויבא יפתח

במחיר ח׳ וסי׳ נמס׳ במ״א י׳

ומחר ו׳ וסי׳ נמ׳ בסד׳ וישמע יתרו וביהושע סי׳ כ״ב ובמשלי סי׳ ג ובמגלה סי׳ ה׳

למחר ה׳ וסי׳ נמ׳ בסדר וארא

וממחרת ג׳ וסי׳ נמ׳ בסדר צו ובשמואל ב סי׳ יא

מחתות ג׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בקרח

מחבת ג׳ וסי׳ נמסר בסדר צו וביחזקאל ריש סימן ד׳

מט

מטא ג׳ ב׳ כתיב ה׳ וחד כתיב א׳ וסי׳ נמסר בדניאל סוף סימן ג׳ וסימן ז׳

המטות ג׳ חסרים בליש׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת נשא

מטה לוי ג׳ וסי׳ נמ׳ במדבר סיני

מלמטה ו׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ תרומה

מטר ד׳ וסי׳ נמ׳ בסדר עקב

כמטר ג׳ וסי׳
יערף כמטר
ויחלו כמטר לי
ירד כמטר על גז

מי

ומי ד׳ יחידאין וסי׳
ומי בכל ויען אחימלך
ומי כמוך ויאמר דוד
ומי אשר ואיש עמד
ומי הוא לא אכזב

מי הוא זה ג׳ דסמיכי וסי׳ נמ׳ בירמיה סוף סי׳ ל׳ ובתלים סימן כד

ומי יודע ג׳ וסי׳ נמ׳ בקהלת ב׳

ולמי ג׳ וסי׳ נמ׳ בש״א סי׳ ט

ואת מי ד׳ וסי׳ נמס׳ בישעיה סימן כח בפסוק טו ובאיוב ריש סי׳ יב

ועל מי ד׳ וסי׳ נמס׳ בשמואל א׳ סי׳ יז ובאיוב כה

ואל מי ד׳ וסי׳ נמ׳ בש״א סי׳ ו׳ ובאיוב ריש סי׳ ה׳

אל מי ג׳ וסי׳ נמ׳ ביחז׳ ריש לא

מים ב׳ זקפין קמצין וסי׳ בלשון תרגום נחליא יבשין וביאור׳ נמסר בסדר והיה עקב ובתלים סי׳ סו ובמשלי סי׳ ל

כמים ג׳ רפין וסי׳ נמסר בסדר מצורע

ובמים ג׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה ריש סי׳ כו וביחזקאל סי׳ יו

במים ג׳ רפין וסי׳ נמ׳ בירמיה סימן כא ובריש מיכה

למים ה׳ דגשין וסי׳ נמ׳ בפר׳ בשלח ובמלכים ב׳ סוף סי׳ ב׳ ובעמוס סי׳ ה׳

מימי ו׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ וארא

על פני מים ח׳ וסי׳ נמ׳ באיוב סימן כד

במי ה׳ וסי׳ נמס׳ בס׳ חקת

על מים ז׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ מצורע וביחזקאל ריש סי׳ יז

על המים ד׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ וארא

אל מי ג׳ וסי׳ נמ׳ ביהושע יא

מימיך ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ משפטי׳

למינהו יד וסי׳ נמ׳ בס׳ שמיני

למינו ד׳ בתורה וסי׳ נמסר סדר שמיני

מיכיהו ד׳ וסי׳
ויהי איש אחד
וישמע מיכיהו בן
ויגד להם מיכיהו
מהרה מיכיהו
וכל מלכים ומן אלס סיו את המלך עד סוף פיסק׳ דכוות׳ בר מנ׳ מיכה וסי׳
ויבא אל המלך ויאמר
וילך חלקיהו הכהן
תרויהון דד״ה

מיכיה ג׳ וסי׳ נמסר במלכים ב׳ סימן כב ע״ש

מכיה ח׳ וסי׳ נמ׳ בנחמיה יב

מכיהו ב׳ כ״כ וסי׳
וישמע מכיהו בן גמריהו
ויגד להם מכיהו
וא׳ חסר י׳ תנינא וסי׳
ויקרא מלך ישראל
וא׳ מיכיה כתיב וקרי מיכה
מיכה המורשתי

מיכא ג׳ כ״כ וסי׳ נמ׳ בנחמיה סימן יא

מך

מכונה ד׳ חסרים בלי׳ וסי׳ נמ׳ בנחמיה סי׳ י״א

מכרם ג׳ וסי׳ נמסר בסדר חקת ובעמוס סי׳ ב׳

למכיר ג׳ מ״ל בלי׳ וסי׳ נמסר בנחמיה סי׳ י׳

מל

להמל ה׳ חס׳ בלי׳ וסימ׳
בהמלו את בשר
בהמלו בשר ערלתו
המלו לה׳
נמלו אתו
ואם לא תשמעו

מלא ח׳ דגשין וסי׳ נמסר בסדר ויצא ובש״א ריש סי׳ י״ו ובתלים סוף סי׳ נ״ג

ומלאתי ד׳ וסי׳ נמ׳ ברי׳ מלכים וביחזקאל ריש סי׳ ל״ב

למלאת ו׳ ד׳ מ״ל וב׳ חסר וסי׳ נמסר בסדר כי תשא ובדניאל ריש סי׳ ט׳

ימלא ז׳ וסי׳ נמסר בסוף סדר צו ובתלים סי׳ ב׳

וימלא ט׳ דגשין וסי׳ נמ׳ בסדר שלח לך

וימלא ו׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל סי׳ י׳

ימלא ח׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה סי׳ יג ע״ש

מלאתי ג׳ וסי׳ נמ׳ בירמי׳ סי׳ ו׳

המלאה ג׳ וסי׳
פן תקדש המלאה
המלאה לה עמיר
כעצמים בבטן המלאה

ומלואה ג׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בירמי׳ סי׳ ח

במלאת ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בירמיה סוף סי׳ כח וסי׳ מז

מלאו ומלאו ג׳ בתור׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ בא

אמלא ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ משפטי׳ ובמשלי סי׳ ה׳ ובאיוב ריש סי׳ כג

מלוא ב׳ מ״ל וסי׳ נמסר בסדר ויקרא ע״ש

והמלאכה ג׳ וסי׳ נמסר בסדר ויקהל ובעזרא סימן י׳ ובד״ה א׳ ריש סי׳ כט

עשה מלאכה ד׳ וסי׳
והאיש ירבעם גבור
ועמך לרוב עשי
הסגנים ומנצחי
ירדי הים באניות

במלאכת ג׳ וסי׳
שבעת ה׳ תהיה
אם לא ימצא הגנב
במלאכת החומה

וכל מלאכה ג׳ וסי׳ נמ׳ בסדר אחרי מות

מלים י׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ באיוב ריש סימן יז

מלאך ב׳ פתחין וכל דסמוך לאדכרה כותיה וסי׳ נמ׳ במלאכי ריש סי׳ ג׳

אמלטה ז׳ בליש׳ וסי׳ נמסר באיוב סוף סי׳ א׳

ימלט ה׳ וסי׳ נמ׳ בעמוס סוף סי׳ ב ובאיוב ס״ס כב

ימלט י״ג וסי׳ בלשון ארמי
תפש לגברא דשבא שביא
וצדקיהו חמא וערק דפשט ידא
באתתא חכמתא ושקרת במיכאל
וביאורם נמ׳ במ״א סוף סי׳ יח ובירמיה סי׳ טו

למלך כט יחידאין בקרי׳ וסימ׳
אמרי אוי לך מואב אבדת עם כמוש
ויאמר למלך יריחו לאמר
מקדה ואת מקדת לכד
יהושע ב׳ בפסוק
גם אותה ויתן ה׳ גם אותה ביד
ויאספו כל בעלי שכם
נחמתי כי המלכתי את שאול
ודבר אבנר היה עם זקני
ישראל דשמואל
וידע דוד כי הכינו ה׳ למלך
דשמואל וחברו דד״ה
וכ״ע כי זס כוא סמוך למלאכי
והשתנית ויאמר ירבעם לאשתו
יהי ה׳ אלהיך ברוך דמלכים
ותכנו דד״ה ב׳ בו
רץ לקראת רץ ירוץ
לגוי ועשיתי אותם לגוי אחד
יובל גם אותו לאשור יובל
להשתחו׳ והי׳ כל הנות׳ מכל הגוי׳
להשתחות

מערכת אות המם והנון

להשתחו' והיה אשר לא יעל' מאת
הארץ והיה ה' למלך על כל הארץ
מעשי רחש לבי דבר טוב
משפטיך לשלמה אלהים משפטיך
האמור למלך בליעל
בלהות ינתק מאהלו מבטחו
משבח כען אנא נבוכד נצר
כתוב בה בגוים נשמע
ויבחר ה' אלהי ישראל בי מכל
בית אבי
ונ"ע כי סוף סמוך למלאי
וישב שלמה על כסא ה'
לתקופת ויהי לתקופת השנה
וכל משיחה אשור מצרים
ישראל דכות' ואפ"ס
אשר ברכו ה' צבאות וגו'
ומלך ה' וסי' נמ' במ"א סי' כא

ממלכות ד' וסי'
קרע ה' את ממלכות
ויאמר המלך ואיה
בראשית ממלכת יהויקים קרמאה
דסיפרא
קרא שמו יזרעאל וכל יהושע
דכוותא

במלכם ג' וסי' נמ' בש"ב ב'

ממלך ג' וסי'
כי חטאת קסם
טוב ילד מסכן
וגם אלהיהם עם

והמלך דוד ג' וסי' נמ' בריש
מלכים

ואת מלך ד' וסימן נמסר
ביהושע סי' ח'

מלכתו ג' חס' וסי' נמ' בסדר
בלק וסוף ירמיה

וכל מלכי ז' וסי' נמ' ביהושע
ר"ס ה' ובמ"א סי' ז

בבית המלך ג' וסי' נמ' במגלה
סי' ט' וד"ה ב כג

למלוך ג' וחס' וסי' נמ' במלכים
א' סי' ב'

מלכיא ג' וסי' נמ' בדניאל ב'

ימלוך ג' מ"ל בליש' וסי' נמ'
בש"א סי' כד ומשלי ל

מזרע המלוכה ד' וסי' נמ'
בסוף מלכים
וביחזקאל סימן יז ובריש דניאל

וימלך ח' וסי' נמ' במ"ב סי' כב
ובד"ה א' ריש סי' כג

היה במלכו ז' וסי' במ"ב טו

ממלך ד' וחס' וסי' נמ' באיוב
סימן לד

וימלכו ה' חס' בליש' וסימני'
נמ' במלכים א' סימן יז

על מלך ט' וסי' נמ' ביחזק' כח
ובדניאל יא

על המלך ה' וסי' נמסר בד"ה
ב' סימן כג

מן

מן יד יחידאין משמשין
ומן ולית זוגא וסי'
ומן העוף מן הבהמה
ומן האיל ואת החלבים
ומן הלחם ואם יותר
ומן השמן יצק הכהן
ומן המקדש לא יצא
ומן הקדשים לחם אלהיו
ומן הבקר והרמות מכס
ומן כל ויצעק איש ישראל
ומן לשון ארמית דכותיה
ומן העבדה והיה ביום
ומן מצרים וחתו ובשו
ומן אז חדלנו לקטר
ומן האש דמות החיות
ומן המלחמות
ומן הערים וכשמע

טו מן חד חד מן ולית
דכו' וסימניהון
מן חטאת ויעש הרע לא סר דפקח
מן הנערים ותקרא אל אישה
מן לכיש וישלח מלך אשו' דסלכי'
מן ארץ ופליטי חרב ישובון
מן חדש ויולד מן חדש אשתו
מן אחרי ועתה כה תאמר
לעמי דד"ה
מן גבעה שלש שנים מלך
בירושלם ושם אמו דד"ה
מן בנות בן אשה מן בנות דן
מן בניהם אשר נותרו אחריהם
מן שאול ה' העלית מן שאול נפשי
מן גערתך ינוסון
מן קול רעמך ב' בו
מן יד משזיב ומציל
מן לבנון מעין גנים באר מים
מן בקר וירא חותן משה
מן הבקר ויהי ממחרת וישב משה

ד פסוקים מן מן ומן וסימן
נמ' בס' וארא

המן ג' וסי' נמ' בסדר בראשית
ובסדר חקת ובמ"ב סי' ו'

מן ג' ר"פ בתורה וסימניהון
נמ' ביחזקאל מה
וכל ד"ה ודניאל ועזרא דכותא ר"פ
ומן במ"י מן וסימני' בד"ה א' סי'
כו וכל שאר קריאה דכות' ר"פ מן
במ"ה ומן וסי' נמ' ביחזקאל סי'
מה ובעזרא סי' ו

ממנו ט' דמטעי' בהון וסימני'
נמ' בסדר תרומה

ממנו ו' סבירין ממנה וסי' בלשון
ארמי אפריש בעירא
דיפתח ולקט בארחא באוריתא
וביאירם נמ' בפרשת צו

ממני י' בתורה וסימניהון נמ'
בסדר בלק

כל תהלות ממני במי"א
ממנו וסי' נמ' בתהלים סי' כג

למנות ה' וסי' נמ' בס' לך לך
ובתלים סי' צ' ובדברי
הימים א' סימן כא

וימן ה' וסימניהון נמ' ביונה

המנורה ג' מל' וסי' נמ' בתרום'

ואת המנורה ג' וסי' נמ' בס'
כי תשא

מנימין ג' ב' מ"ל וא' חסר
וסימניהון נמסר בד"ה
ב' סי' לא ובנחמיה סי' יב

המנשי ד' וסי' נמ' בסוף פר'
כי תבא

שבט המנשה ב' וסי' נמסר
ביהושע יג

למס עובד ג' וסימניהון נמסר
במלכים א' סי' ט

מע

מעון ד' וסימניהון נמסר בתלים
סי' עא

מעונה ג' חס' בליש' וסי' נמסר
באיוב סוף סי' לה ע"ש

ימעט ג' ב' בתורה וסי'
ואם ימעט הבית
אל ימעט לפניך דעזרא
הון מהבל ימעט

למעט ג' וסי'
על פי הגורל
רק הכהנים היו
פנה לארכה והנה

מעט ז' קמצין וסי' נמסר בסדר
תבא ובש"ב סי' י"ב ואיוב
סי' לב ובריש חגי

מעין ח' קמצים וסי' נמסר בסדר
שמיני ובשה"ש סי' ד'

מעין ד' פתחין וסי' נמסר במ"ב
סי' ג' ויהושע סי' טו

מצ

ומצאת ג' וסי' נמסר בנחמיה
סי' ט

וימצאהו ג' וסי' נמסר במ"א
סי' יג

מצאתנו ג' וסי' נמסר בשפטים
סי' ו

מצאה ג' וסי' נמ' בפ' בהר סיני

וימצאם ג' וסי' נמסר בדניאל
סוף סי' א

וימצא ו' וסי' נמסר בסדר מקץ
ובמגלה ריש סי' ו

ולא ימצא ד' וסי' נמסר בסוף
צפניה

לא מצאו ד' וסי' נמסר בירמי'
ריש סי' יד ובאיוב
סי' לב

כי ימצא ד' ר"פ במ"ת וסי'
בקרבך באחד
כי ימצא חלל
כי ימצא איש שכב
כי ימצא איש גנב

וימצאהו ג' וחסר וסי' נמסר
במ"ב סי' ט

מצאהו ז' חס' בליש' וסי' נמס'
בסדר בשלח

ולא מצאתי ה' וסי' נמסר בס'
כי תצא ובש"א
סי' כט וביחזקאל סוף סימן כב
ובקהלת סוף סי' ז

מצדות ט' בליש' וסי' נמסר
בישעיה סי' לג ותרגום
שם

מצדה ה' חס' בליש' וסי' נמסר
בש"ב סי' ה

מצת ד' חס' וסי' נמסר בס' בא

במצולות ג' וסי' נמ' בס' בשלח

המצפתה ו' וסי'
קדש את כל ישראל
ויקבצו המצפתה
וישמעו פלשתים כי
ויבא ירמיה אל גדליה
ויוחנן בן קרח בא
ויהי בחדש השביעי

מצרימה כ"ח וסי' נמסר בסוף
ד"ה

מצרים ג' ר"פ וסי' נמסר בסוף
איכה

ממצרים ה' סבירין מצרימה
וסי' נמסר בפ' ואלה
שמות

ממצרים ב' סבירין מארץ
מצרים וסי' הם
המדברים אל וישמע יתרו כהן
מדין

המצרים ה' וסי' נמסר בסדר
לך לך וביהושע סי' כד

ירידת מצרים ד' וסי' נמסר
בסדר תבא
וביהושע סי' כד ובישעיה ריש
סי' לא

מק

ערך מקום סוף בערך קס ע"ש

מקניהם ד' חס' וסי' נמסר בס'
וישלח

ומקלות ד' וסי' נמסר בד"ה א'
סי' כז

ומקנה ו' ג' פתחי' וג' קמץ
וסי' נמסר בפ' בראשית

מקשי ג' חסרים ו' בליש' וסי'
נמסר בש"ב סי' כב

מר

מרבק ד' וסי' נמסר בשמואל
א' סי' כח בחצי הספר

מריתי ג' וסי' נמסר באיכה
א"ב קדמאה

המורים ד' וסי' נמסר בס' חקת

מרה ה' חסרים וסי' נמסר בפר'
ראה ובמלכים

מרי ד' וסי' נמסר בסדר ויקח
קרח ובש"א סי' טו וביחזקאל
סי' ב

תמרורים ד' וסי' נמסר בהושע
בסוף סי' יב

ימיר ו' וסי' נמסר בסדר אם
בחקתי ובתלים סי' ט"ו

ומרים ג' וסי' נמסר במיכה סי' ו

מש

ימיש ז' וסי' נמסר בסדר בשלח
ובירמיה סי' יז

תמוש ג' וסי' נמסר
תמוש היתד
אל נא תמוש מזה
לא תמוש רעה מביתו

קדמא תמוש כתיב תנינא תמש
כתיב תליתאה תמיש כתיב

ימושו ג' וסי'
לא ימושו מפיך
אם ימושו החקים
כי ההרים ימושו

ואמשך ה' חסרים וסי' נמסר
בפ' אלה תולדות

משה ג' ר"פ וסי' נמסר בריש
יהושע ובתלים סי' צט

ומשה ז' ר"פ וסי' נמסר בסדר
ואלה שמות

משה איש האלהים ז' בליש'
וסי' נמסר ביהושע
סי' יד

בספר משה ג' וסי'
כי ככתוב בספר
ויסירו העולה לתתם
ביום ההוא נקרא

המשיח ה' וסי' נמסר בס' ויקרא

מושל י"ד מ"ל וסי' נמ' במיכה
סי' ה ובקהלת סי' י ע"ש

משלי ד' וסי' נמסר בריש ספר
משלי

משפחות י"א וסי' נמ' בסדר
צו ובתלים סי' צו

למשפחת ג' חסרים בנביאים
וסי' נמסר בסדר נח
וביהושע סי' כא

ומשפחות ד' וסי'
ומשפחות קרית יערים
בני שלה בן יהודה
ומשפחות ספרים יעבץ
וקוץ הוליד את ענוב

למשפחותם ה' מ"ל ביהושע
וסי' נמ' ביהושע
סי' יט

למשפחותיו ד' וסי' נמ' בס'
במדבר סיני

משפחתם ג' בליש' וסי'
וממשפחתם אשר עמכם
וישלחו בני דן ממשפחתם
ולשמעי בנים ששה

מומשפחות האדמה ג' וסי'
נמ' בעמוס ריש
סי' ג

למשפחותם ה' מ"ל וסי' נמ'
בס' במדבר סיני

המשקוף ג' וסי' נמ' בפ' בא

מת

ומתו ח' וסי' נמסר בפ' וישלח

קריבת מיתה ד' וסי' נמ' בסוף
פ' תולדת יצחק

לפני מותו ד' וסי' נמסר בפ'
תולדת יצחק

אנכי מת ד' וסי' נמ' בס' ויחי

ומתנו ח' וסי' נמסר בס' ואתחנן

מות יומתו ג' וסי' נמ' בס'
קדשים

ויהי אחרי מות ד' וסי' בלשון
ארמי אבא
רעיא שמשא ומלכא וביאור' נמ'
בסוף סדר חיי ובריש יהושע
ובריש שפטים

ימית ח' וסי' נמ' באיוב סי' ט

המיתו ג' וסי' נמסר בירמיה
סוף סי' כו

ימיתנו ד' חס' בליש' וסי' נמ'
בשמואל ב סי' יד ובסוף
ירמיה

ימותו כל אורייתא וירמיה חס'
במ"א וסי' נמסר באיוב
סי' לד

במתו ג' חס' בליש' וסי' נמסר
בסדר מסעי

וימיתהו ח' מ"ל וסי' נמ' בפ'
וישב ובמלכים א סי' יג

וימיתהו ז' וסי' נמסר במ"ב
סי' יד

מתיך ד' ג' חס' וא' מ"ל וסי'
נמסר בס' חיי שרה

מימתים ג' ב' מל' וא' חסר
וסי' נמסר במ"ב סי' יז

תמותו ז' מ"ל וסי' נמסר בס'
מקץ

ימותון ב' וסי'
אם כמות כל האדם
וישביה כמו כן ימותון

וימת ה' וסי' נמסר בסדר וישב
ובש"א סי' כ"ב ובתלים
סי' קה

תמות ג' וסי' נמסר בסדר בלק
ובשפטים סי' י"ז ובאיוב
סי' ל"ו

ומת ו' חס' בליש' וסי' נמסר
בס' בשלח

כמות ג' וסי' נמסר בס' קרח

כמות ג' וסי'
מחוץ שכלה חרב
כי עזה כמות אהבה
והוא כמות לא ישבע

מתים ד' מ"ל בליש' וסי' נמסר
בס' דברים

מתי מספר ח' וסי' נמ' בירמי'
סוף סי' מ"ד

המיתו ג' וסי' נמס' בס' ואלה
שמות

תמתון ד' ג' חס' וא' מ"ל וסי'
נמסר בישעיה סי' כב

מות ימות ג' וסי'
כי חי ה' המושיע
כי נאץ נאצת את
והראני ה' כי

להמיתו ג' מ"ל וסי'
יד העדים תהיה
ויתנכלו אתו
וישמרו את הבית

יומת ד' קמצי' וסי' נמסר בס'
כי תשא

מתתיהו ד' וסי' נמסר בד"ה א
סי' כה

נשלם ערך המ"ם בס"ד

מערכת אות הנון

ט"ו זוגין חד נ' וחד ונ' ולית
כוותי' וסי'
נשאתני מפני זעמך וקצפך
ונשאתני ושכבתי עם אבותי
נרצה דברו על לב ירושלים
ונרצה וסמך ידו על ראש העולה
נחוחין די להוון מהקרבין ניחוחין
וניחוחין באדין מלכא נבוכדנצר
נדמה שמרון מלכה כקצף
ונדמה ואל מי תדמיוני ותשוו
נחמתני ותאמר אמצא חן בעינך
ונחמתני עשה עמי אות לטובה
נפלו ונשמדו במות און
ונפלו ואמרת אליהם כה
נשמה תהי טירתם נשמה
ונשמה נתתי את ארץ
נמליך וישלח אשר על הבית
ונמליך נעלה ביהודה ונקיצנה
נסעה ויאמר נסעה ונלכה
ונסעה מנהר אהוא בשנים עשר
נתנוך ויהי בדברו אליו ויאמ' לו
ונתנוך ויאמרו לו לאמר לא כי
אסור
נושע קמן אין המלך נושע
ברב חיל
ונושע גילי מאד בת ציון הריעי
נבל גם אני אודך בכלי נבל
ונבל והיה כנור ונבל
נכחה ולא ידעו עושה נכחה
ונכחה והסג אחור משפט
נסבה בן אדם יען אשר אמרה
ונסבה את ארון אלהינו אלינו
נבח ונבח הלך וילכד את קנת
ונבח ואת בנתיה ב' בפסוק

א"ב נון ארוכה בסוף
תיבותא ולית דכוו' וסי'
אחרין תתן לאחר אשתי
אחן ותנתי את אשר אחן
בחיין ושאר חוותא העדיו
בחין ומשך אבירים בכחו
גבולן ותשבנה הערים דשמואל
דאניין ואנת עזרא בחכמת
האיין עתה יחרדו האיין
הרצין ותשמע עתליה את קול
דמלכים

הימין

מין ואתה לך לקץ ותנות
תן ויאמר בילדכן את העבריות
נון וילך במדבר ויסוב את
הן ויעבר המלך הגלגלת
און וכל העם ישמעו ויראון מזוינו מלאים מפיקים
זין ואתה קח לך חטין ושעורין
חן ואת חטאתכם אשר עשיתם
חן ויאחזוהו פלשתים
ון בחורים טחון נשאו
עפון עטרת שנת טובתיך
מון ומה ירזמון עיניך
לאון והשקתי ארץ צפתך
אצון ואת עמי ינאצון
רבן ודרך לפניהן כמראה
ביהן והצב גלתה העלתה
תן שם את ארון
כין אל תתן לנשים חילך
שפטן ויקרב משה את
רון יגדל המספד
בנו יהושע בנו
וקיהן ששה חדשים בשמן
ושתן ויקראו לו נחושתן
גין אדין מלכא לדניאל רבי
לין אדין עוללין כל חכימי
ין בנו בתים ושבו
ונין יען אשר עזבוני
צן דרשו מעל ספר ה׳ וקראו
שן ישבו לארץ ידמו זקני בת
וממין דרכי ציון אבלות
פגעון לאסרך דשמשון
תיהן הלוך ואמרת
עבדון את האלהים על ההר
ענון כל אלמנה ויתום
רבון ושמעת ישראל ושמרת
חקרון עד תבונותיכם עד
חשבון מה תחשבון על ה׳
תחמקין עד מתי תתחמקין
גדעון ונתצתם את מזבחתם
היון ואנשי קדש תהיון לי
לכון לא תלכו ריקם
לחמון כה אמר ה׳ לא תעלו
נוסון ותאמרו לא כי על סוס ננוס
ושעון בשובה ונחת תושעון
שאון הפניו תשאון אם לאל

״ב מן חד וחד חד נו״ן וחד
״ם בסוף וסי׳ נמסר בסוף סדר בהר סיני

לין מלין משמשין ני וסי׳
פרני ל׳ כי הפרני אלהים בארץ עניי
שני ל׳ כי נשני אלהים את כל עמלי
שביעני ל׳ אבי השביעני לאמר
שביעני ל׳ במרורים הרוני לענה
תיתני ל׳ ה׳ ואפת חזקתני ותוכל
נחני ל׳ בדרך אמת לקחת את בת אחי אדני
תעידני ל׳ ועין ראתה ותעידני
יבואני ל׳ חסדיך ה׳
יכוננוני ל׳ ידיך עשוני ויכוננוני
מיתני ל׳ למה זה רמיתני ותשלח
זיתני ל׳ ועתה לא תסור חרב מביתך
מלתני ל׳ כי אתה גמלתני הרעה ואני
ציקתני ל׳ רוח בטני דאיוב
שזפתני ל׳ השמש בני אמי נחרו בי
נמעיטני ל׳ אל באפך פן תמעיטני
שפתני ל׳ טבעתי ביון מצולה
ליצוני ל׳ זדים הליצוני עד מאד
ודוני ל׳ חבלי רשעים עודוני
רוני ל׳ יגעתי בקראי ניחר גרוני
לדתני ל׳ ארור היום אשר ילדתני
עותוני ל׳ יבשו זדים כי שקר עותוני
חמתני ל׳ הן בעון חוללתי ובחטא
חמתני ל׳ אמצא חן בעיניך כי
בואוני ל׳ רחמיך ואחיה
יעבדוני ל׳ ותמאן לשלחו
התורידני ל׳ אל הגדוד הזה
יסבני ל׳ דרך חוץ אל שער החוץ

ויעירני ל׳ כאיש אשר יעור משנתו
ולהכאישני ל׳ בישב הארץ בכנעני ובפריזי

מלין דמשמשין נה בסוף
תיבותא וסימניהון
תרוממנה ל׳ קרנות צדיק
קמנת ל׳ שמענה קולי
אחטנה ל׳ מידי תבקשנה
אציתנה ל׳ חימת אין לי מי יתנני
יקראנה ל׳ ויאמר אליו שוב נא
וירדנה ל׳ ממרום שלח אש בעצמותי
ימהרנה ל׳ מהר ימהרנה לו
ייעדנה ל׳ ואם לבנו ייעדנה
וימנענה ל׳ בתוך חכו
תעלנה ל׳ ויאמר מלאך ה׳
תרמסנה ל׳ רגל רגלי עני
אשקנה אני ה׳ נוצרה לרגעים
תכעיסנה ל׳ ותבכה ולא תאכל
אחישנה ל׳ אני ה׳ בעתה אחישנה
תכלנה ל׳ מלמעלה ופתח התבה
תחתנה ל׳ ויסגר בשר תחתנה
תשבנה ל׳ בצל דליותיו
שמענה ל׳ ואתה דע לך
תשכנה ל׳ וידיו תשבנה אונו

ו׳ הסרי׳ נו״ן וקרין
וסי׳ נמסר במשלי סי׳ ג׳

ו׳ כתבן נון ולא קריין
וסי׳ נמסר בש״ב סי׳ כא וד״ה ב יא

י״א פסוקי׳ רישי׳ נון וסופי׳ נון
וסי׳ נמסר בס׳ תזריע ובתלים מ״ה

נא

נאוה ד׳ וסי׳ נמסר בתהלים סי׳ קמ״ז ובמשלי סי׳ י״ז
נאם ד׳ בס׳ יחזקאל וסי׳
חזו שוא
מחזה שוא
ואת זמתך
ונתתי רוחי בכם
וכן שארא דספרא נאם ה׳ לאדני
נאם ג׳ בטעם וסי׳ נמסר ביחזקאל סימן ה
נאם ה׳ צבאות כ״ו
בערך אדני תמצאם
נאפות ג׳ וסי׳
ושפתיך משפטי
ואנשים צדיקים ב׳ בפסוק

נב

נבית ד׳ חס׳ א׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בש״א י׳ ובעזורא ר״ס ה׳
והנביא ג׳ ר״פ וסי׳ נמסר בס׳ ראה וביחזקאל סי׳ יד
ונביא ד׳ וסי׳ נמסר בדניאל סי׳ט
בנביאים ה׳ וסי׳ נמ׳ בש״א סי׳י
נביאים ח׳ מ״ל בירמיה וסי׳ נמסר בירמיה סי׳ כ״ו
נביאים ג׳ מ״ל וסי׳ נמסר בס׳ בהעלותך
וכל הנביאים ד׳ וסי׳
וכל הנביאים נבאים כן
ותכנו דד״ה
ויקבץ מלך ישראל
ומלך ישראל ויהושפט
נביא ג׳ חס׳ בליש׳ וסי׳
ובנבאי ישראל ראיתי
ומתעתעים בנבאיו
ונבא לבב חכמה
הנביאה ה׳ וסי׳
ותקח מרים
ואקרב אל הנביאה
וגם לנועדיה הנביאה
ועשיה אל חולדה הנביאה דמלכי׳
ותכנו דד״ה
ואשר המלך אל חולדה הנביאה
נבכדנאצר י׳ כ״ב חסר ו׳ וסי׳
ויאמר חנניה לעיני כל העם
ויהוצדק הלך בהגלות ה׳ את
כה אמר ה׳ צבאות
ולמקצת חימים אשר אמר
ובשנת שתים למלכות ב׳ בפסוק
וקאמין לקבל צלמא תני׳ דפסוק
כען אנא נבכד נאצר

ומלכא נבכד נאצר אבוך
יהב לנבכד נאצר אבוך
וכל מלכים דכוו׳ במ״א מ״ל
נבוכד נאצר וסי׳
והעם הנשאר בארץ יהודה
ומן בראשית עד אחאב בן קוליה
נבכד רצר כתיב
וכל שאר סיפרא נבוכד ראצר
במ״א נבוכד ראצור וסי׳
לקדר ולממלכות הצור
וה׳ כתיב נבוכדנאצר בכתובי׳ וסי׳
עלה נבוכד נאצר מלך בבל
ומכלי בית ה׳ הביא
ולתשובת השנה שלח המלך
וגם במלך נבוכד נצר מרד
בשנת שלש למלכות דדניאל
וכל דניאל נבוכד נצר מלכא
במ״ת מלכא נבוכד נצר וסימני׳
נמסר בדניאל סימן ב׳
נבוכד נצר ז׳ כתבן ומשניין ביה וסימניהון
שבעה עדנין יחלפון עלך
נבוכד נאצר נבוכד ראצר
נבוכד ראצור נבוכד נצור
נבוכד נצר נבוכד נאצור
נבוכד נאצר
רישא דדניא׳ נאצר בשנ׳ ג׳ למלכו
וכל ד״ה ונביא דכו׳ ומן כל ירמיה
ויחזקאל ראצר ומן בראשית
ממלכת יהויקים תגינא עד קולי׳
נאצר ואלה בני המדינה העולים
קדמיה ראצור לקדר ולממלכות
ראצור תרויהון כתיב

נג

נגבה כ״ט בליש׳ וסימני׳ נמס׳ בד״ה ב׳ סי׳ ד׳
נגינות ג׳ מ״ל בלישניהון וסי׳ נמ׳ בתלים סימן ד׳
נוגע ג׳ מ״ל וסי׳ נמס׳ סוף סדר מצורע ובעמוס סי׳ ט
הנגעת ג׳ וחס׳ וסימניהון נמסר בשפטים סימן ד׳
והנוגע ג׳ וסימניהון
בכל טמא נפש
והנוגע בנבלתם
ותנוגע בכל אשר
לְנֶגַע ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מ״ל וסימני׳ נמ׳ בס׳ וירא ואיוב סי׳ ו׳
וינגע ב׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ לך לך
נגע הצרעת ג׳ וסימניהון
נרפא נגע הצרעת
זאת התורה לכל נגע
השמר בנגע הצרעת
נְגַף ג׳ וסימניהון
יתנך ה׳ נגף לפני
אך נגף נגף הוא
כי נגף העם
גשה ג׳ וסי׳ נמס׳ בסדר תולדות
מגישים ג׳ וסי׳ נמ׳ במלכים א סי׳ ד׳ ובמלכים ב׳ ד׳
ויגישו ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מל׳ וסימני׳ נמסר בסדר כי תשא
נוגש ב׳ מל׳ וסימניהון
ממנו פנה ממנו
ועמד על כנו
נִגַּשׁ בסי״ן ד׳ וסי׳ נמ׳ בישעי׳ יג וע״ש מה דשקלינן וטרינן
נגש בשי״ן ד׳ וסימניהון
ומשה נגש אל הערפל
ואחר נגש יוסף
והנה נביא אחד נגש
יען כי נגש העם הזה
ויגישו ג׳ ב׳ חס׳ וסימ׳ נמסר בשמואל א׳ סי׳ יד
וַיִּגַּשׁ ח׳ וסימניהון נמ׳ בפרשת תולדות יצחק ובפרשת צו את אהרן
גושו ג׳ וחס׳ וסימניהון נמסר ביהושע סימן ג׳

נד

נָדָף ה׳ קמצין וסימניהון נמסר בסדר אם בחקתי

וידר ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ ויצא יעקב ובשפטים סימן יא
ונדריך ג׳ וסימניהון
רק קדשיך אשר
ונדריך אשר תדור
ונדריך תשלם
נדר ה׳ קמצי׳ וסי׳ נמסר בפרשת אמור ובישעיה סוף סימן יט ותרגום שם
נדריכם ד׳ וסי׳ נמ׳ בסדר ראה

נה

וינהג ה׳ וסימניהון נמסר בסדר ואלה שמות
ונדרו ג׳ וסי׳ נמס׳ בירמיה לא
נְהָרוֹת ג׳ וסי׳ נמ׳ במ״ב סי׳ ח׳ ובתלים סימן קלח
הנהרת ד׳ חס׳ בליש׳ וסימניהון נמסר בסדר וארא
ונהר ד׳ וסי׳ נמס׳ בישעית יט
אל נהר ג׳ וסימניהון
ואבוא אל הגולה
כמראה המראה
והיום ההוא לה׳ אלהים

נו

נוה ג׳ וסימן
נוה משלח ונעזב
ישים עליהם נוה
נוה לבנות יענה

נז

נוזלים ג׳ ב׳ מ״ל וא׳ חס׳ וסימ׳ נמסר בתלים סימן ע״ה

נח

נחנו ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ ויהי מקץ ובאיכה בא״ב ג׳
נָחֵנִי ג׳ וסימ׳
בדרך נחני ה׳
מי יובילני עיר מצור
מי יובילני עיר מבצר
והנחתי ג׳ וסי׳ נמסר ביחזקאל סימן כב וסימן לז
הַנִּיחוּ וְהִנִּיחוּ ד׳ וסי׳ נמסר בשמ״א סי׳ ו׳
מנחתיך ג׳ חס׳ בליש׳ וסי׳
יזכר כל מנחתיך
לעולתיכם ולמנחתיכם
ומנחתיכם לא ארצה
ואת המנחה ה׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ אלה פקודי
ניחות ה׳ מ״ל בלי׳ וסי׳ נמסר בפרשת תצוה
ונחנו ג׳ וסי׳ נמס׳ בסדר בשלח
ונח ג׳ ר״פ וסי׳ נמסר ביחזקאל סימן י״ד
נחה ג׳ מלעיל וסי׳ נמ׳ במלכים ב׳ סימן ב׳
וינח ז׳ רפין וסי׳ נמסר בפרשת בא אל פרעה וביהושע סוף סימן כ״א
וַיַּנַּח ז׳ דגשין וסי׳ נמס׳ בפרשת ויקח קרח ובמלכים א סי׳ ז׳
וַיִּנָּחֵם ז׳ וסי׳ נמס׳ בשמואל א׳ סימן כ״ב
והנחתי ב׳ חס׳ דחס׳ וסי׳
ויאמר פני ילכו
והנחתי חמתי
ושאר והניחתי כתיב וחד מ״ל דמ״ל וסימ׳
הוא יהיה איש מנוחה
וא׳ והניחותי כתיב וסי׳
והנחותי חמתיכם
וינחהו ז׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ אמור ובמלכים א׳ סי׳ יג
מִנְחָה ד׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נמס׳ בשמואל ב׳ סי״ד ובישעי׳ סי׳ י״א ובזכריה ריש סי׳ ח
מנחל ד׳ וסי׳ נמסר בסדר אלה הדברים ובמלכים ב׳ כ״ד
על נחל ג׳ וסי׳
ואת הארץ הזאת
מן הירדן מזרח
על כן יתרה עשה

נחלו ד׳ וסי׳ נמסר ביהושע ריש סימן י״ד
לנחלה ט״ו וסי׳ נמ׳ בסדר קרח
ינחלם ג׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נמסר בשמואל א׳ סי׳ ב׳
ינחלו ג׳ קמצין וסי׳
לשמות מטות
איש לפי פקדיו
כבוד חכמים ינחלו
נחלתן ד׳ וסי׳ נמסר בפרשת אלה מסעי
תנחל ב׳ א׳ קמץ וא׳ פתח וסי׳
בארצם לא תנחל
בנחלתך אשר תנחל
נחלת אל ג׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ ראה ובתלים סימן ח׳
נחם ונחם ז׳ פתחי׳ וסי׳ נמסר בזכריה סימן א
ינחם ד׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת בשלח ובתלים סימן ק״י
וינחם ה׳ וסי׳
וינחם ה׳ כי עשה
וינחם יצחק אחרי
וינחם יהודה ויעל על גוזזי
וינחם ה׳ על הרעה
וינחם אלהים על הרעה
נחמת אל ז׳ וסי׳ נמס׳ בשמואל ב׳ ריש סימן י
נחש ג׳ וסי׳
ויעש משה נחש
והביט אל נחש
וכתת את נחש הנחשת
נחשת ד׳ בצפוי קרנותיו וסי׳
ועשית קרנותיו
ועשית בדים למזבח
ועשית בדי עצי
ממנו תהיינה קרנתיו
כלי הנחשת ד׳ וסי׳ נמ׳ סוף ירמיה

נט

נוטה ה׳ מ״ל וסי׳ נמסר בתלים סימן קד
נטית יד י״ו חס׳ את וסי׳ נמסר ביחזקאל סימן כה
ויטהו ג׳ וסי׳ נמ׳ בש״ב סימן ו׳
ולנטוע ג׳ וסי׳ נמסר בירמיה סימן לא
ויטע ג׳ וסי׳ נמסר בפרשת נח
יוטל ג׳ ב׳ מ״ל וא׳ חסר וסימ׳ נמ׳ בתלים סי׳ לז ובמשלי סוף סי׳ י״ו ובאיוב ריש סי׳ מ״א
ימו ה׳ בקריאה וסי׳ נמס׳ בישעיה ריש סימן נד
ותט ג׳ וסי׳ נמ׳ בסדר בלק
וַיֵּטּוּ ד׳ וסי׳ נמסר בש״ב סי׳ י״ו
ויטו ד׳ וסי׳ נמסר בשמואל א ריש סי׳ ח׳
וינטשו ג׳ וסימ׳
וינטשו בלחי
וינטשו בעמק רפאים
ויוסיפו עוד פלשתים
ויטש ב׳ וחס׳ וסי׳
ויטש אלוה עשהו
ויטש משכן שילו

ני

ניר ה׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה ריש ד׳

נכ

נכחו ב׳ וסימן
נכחו תחנו
כי נכחו יצא
נכר ב׳ א׳ מלעיל וסי׳
נכר אתו האלהים
ולא נכר שוע לפני

נמ

נמו ב׳ ומלרע וסימ׳
נמו רעיך מלך אשור
נמו שנתם

נס

נסי ב׳ וסימן
ויקרא שמו ה׳ נסי
ואל

ואל עמים ארים
הנס ג׳ וסימ׳
והעם הנס אל
והיה הנס מקול
הנס מפני הפחד
מציעאה הניס כתיב
נסותם ח׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נמס׳
בסד׳ בשלח ובמלכים א
ריש סימן י׳
ומנום ג׳ וסי׳ נמ׳ באיוב סוף יא
מנסת ה׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נמסר
בפרשת בחקתי
וינוסו ד׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ במ״ב ז׳
ונסו ד׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה ס״ס לה
ונסתם ג׳ וסי׳ נמס׳ בפ׳ בחקתי
ובזכריה סימן יד
נסה ו׳ ב׳ כתיב סה וד׳ כתיב
שא וסי׳ נמ׳ בס׳ וירא
ויסך ג׳ דגשין וסי׳
ויסך עליה נסך
ויסך את נסכו
ויסך אתם לה׳
ולהסך ב׳ וסי׳
וכי אנחנו מקטרים
כה אמר ה׳ צבאות לאמר
אתם ונשיכם
וחד פליג ומן אז חדלנו
מסכה ב׳ יתיראין וסי׳
עשו להם מסכה
ויעשו להם מסכה
וכל עגל מסכה דכותיה
בנסעם ב וסי׳ נמ׳ בס׳ נח
ויסע ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ בשלח
מסע ב׳ קמצים וסימ׳
חנית מסע
אבן שלמה מסע

נע

ויָנעו ב׳ וחס׳ וסי׳
וירא העם וינעו
וינעו אמות הספים
לנוע ד׳ וסי׳ נמ׳ בשפטים סימן
ט ובירמיה סימן יד
וינעם ג׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נמסר
בפרשת מטות ובאיכה
בא״ב תניין
מנעורינו ג׳ ומ״ל וסי׳ נמ׳ בס׳
ויגש ובירמיה ס״ס ג
את הנערים ג׳ וסי׳ נמסר
באיוב סימן א
מנערי ג׳ חס׳ וסי׳ נמ׳ במ״א יח
מנעוריו ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מ״ל וסי׳
נמסר בס׳ נח ובשמואל
א׳ סימן יז
מנער ג׳ חס׳ וסי׳ נמ׳ בתלים
סי׳ פ״ח ובמשלי סי׳ כ״ט

נפ

לנפל ד׳ וחס׳ וסי׳ נמסר בסדר
שלח לך ובירמיה סי׳ ג״א
ובמגלה סימן ו
ויפל ג׳ וסי׳ נמסר בסדר מסעי
וסי׳ בלשון ארמי אדם מות
במשריתיה
יפול ז׳ מ״ל בליש׳ וסי׳ נמסר
בד״ה א׳ סימן יב
תפול ח׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ ביחז׳ כג
הפילה ו׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳
בפרשת נשא
הנפלים ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מ״ל וסי׳
נמסר בס׳ בראשית
יפול ג׳ חס׳ בספר משלי וסימ׳
נמסר במשלי סי׳ יג
כל לשון נפילה על במ״ז אל
וסי׳ נמ׳ בס׳ שמיני
נפש ג׳ בטעם ר״פ וסי׳ נמסר
בסדר ויקרא
נפש החיה ד׳ דסמיכי וסי׳
ויברא אלהים את האדם
בעוף ובבהמה ובכל
וכל אשר אין לו סנפיר
זאת תורת הבהמה
ונפש ג׳ ר״פ וסי׳ נמסר בויקרא
ונפשו ח׳ וסי׳ נמסר בריש סדר
ויגש ובמשלי סי׳ כג

ובאיוב סוף סימן כג
ואת נפש ד׳ וסי׳ נמ׳ בשמואל
א׳ סימן כה
נפשתם ב׳ חסרים וסי׳
את מחתת האנשים
יצפנו לנפשתם
וכל נפש ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ אחרי
מות ובירמיה סי׳ לא
בנפשותיכם ב׳ מ״ל וסימ׳
השמרו בנפשותיכם
כי התעתים בנפשותיכם
נפשו ג׳ מטעי׳ וסי׳ נמ׳ בהושע ד
ונפשי ה׳ וסי׳ נמסר בתלים לה

נצ

מֻצב ג׳ קמצי׳ וסי׳ נמסר בסדר
ויצא יעקב
מצבת ב׳ פתחי׳ וסי׳
ויעש הרע בעיני
ויתצו את מצבת
מצבות ג׳ וסי׳ נמסר בירמיה
סוף סימן מג
ויתיצבו ח׳ וסי׳ נמסר בפרשת
וישמע יתרו ובס׳ וילך
וביהושע ריש סימן כד
נצים ג׳ וסי׳ נמסר בסדר שמות
נצח ד׳ קמצין וסי׳ נמ׳ בש״א טו
למנצח מזמור י׳ ר״פ דסמיכי
וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ לא

נק

טו נקדות בקריאה וסי׳ נמסר
בסדר במדבר סיני
ונקה ג׳ וסי׳ גמ׳ בס׳ משפטים
ונקי ג׳ וסי׳ נמסר בס׳ משפטים
ובאיוב סימן כב
נקיון ג׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בתלי׳ עג
נקים ג׳ חסרים וסימ׳
נקים אנחנו
והיה כל אשר יצא
ושל אחריו
יקבוהו ג׳ וסי׳ נמ׳ באיוב ג׳
יקָם ג׳ ב׳ קמץ וא׳ פתח וסי׳
נמסר בפרשת בראשית
ונקמתי ג׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה נא
תקפו ד׳ חס׳ בליש׳ וסימ׳
לא תקפו פאת
ויסב ארון ה׳ דיהושע
מקפים עליהם דמלכים
ויקפו על העיר דאלישע

נר

הנרות ב׳ מ״ל וסי׳ נמסר
בפרשת אמור
נריהו ג׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה סי׳ לז

נש

נשוא ד׳ ג׳ חס׳ וא׳ מ״ל וסי׳
נשא את ראש בני קהת
את ראש בני גרשון
כי נשא אשא להם
נשוא ינשוא כי לא בתר׳ מ״ל
ונשא יב וסי׳ נמ׳ בס׳ תרומה
ונשא יז וסי׳ נמסר בסדר אחרי
מות ובמלכים א׳ סימן ח
וביחזקאל סוף סימן כט
נשאו י׳ וסי׳ נמסר בסדר מטות
ובש״ב סי׳ יח ובעזרא ט
נשאו ג׳ וסי׳ נמס׳ במ״ב ס״ס ב
וישאהו ד׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ שלח
לך ובש״ב סימן ו
נושים ג׳ וחס׳ ובעני׳ וסי׳ נמס׳
בנחמיה סימן ה
ונשא ו׳ חס׳ וסי׳ נמ׳ בש״א יד
ונשוא ד׳ ג׳ מ״ל וא׳ חסר וסי׳
נמסר במלכים ב׳ ריש סי׳
ה ובאיוב סי׳ כב
לשאת כ״ד וסי׳ נמסר בד״ה א׳
סי׳ טו בפסוק ב
משאות ד׳ ב׳ מ״ל וסי׳ נמסר
בסדר מקץ

משאת ו׳ פתחים וסי׳ נמ׳ בפ׳
מקץ ובשפטים סי׳ ב
תשואות ד׳ וסי׳ נמ׳ באיוב לו
משאת ג׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה סי׳
ו׳ ובמגלה סימן ב
למשואות ב׳ וסימן
הפלתם למשואות
הרימה פעמיך למשואות
ותשא יד וסי׳ נמסר במלכים ב
סימן ד ובמגלה סימן ב
ותשאינה ב׳ חד מ״ל וחד חס׳
וסי׳ נמסר ברות
ולא תשא ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ וירא
ישא ה׳ ר״פ וסי׳ נמ׳ בישעיה ג
ישיא ה׳ וסי׳ נמ׳ בתלים פ״ט
מנשאים ג׳ וסי׳ גמ׳ בירמיה
סוף סימן כב
ושא ג׳ וסי׳
ושא את מספר שמותם
עלה ראש הפסגת
ראה עניי ועמלי
שאו יב ר״פ וסי׳ נמ׳ בר״ס פנחס
ובירמיה סימן נא
ישאו ד׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל לט
ישאו ו׳קמצי׳ וסי׳נמ׳ ביחזק׳לו
למשא ג׳ וסי׳ נמ׳ בשמואל ב
סי׳ טו ובאיוב ס״ס ז׳
ולא ישאו ד׳ וסי׳ נמ׳ בסדר
תצוה וביחז׳ ס״ס לד
משאם ה׳ בתורה וסי׳ נמסר
בפרשת נשא
נשיא י׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ חיי שרה
נשיאם ד׳ כ״כ בתורה וסי׳ נמ׳
בסוף סדר לך לך
נושא כול׳ חס׳ במ״א וסימ׳
ינקש נושא לכל
וחד כתיב נשא וסימניהון
וכל אשר לו נשא
ושארהון נשה כתיב
ישך ב׳ קמצין וסי׳
נשך כל דבר אשר
ואחריתו כנחש ישך
נשיתי ב׳ וסי׳ בירמיה טו
ערך נשיס סוף נמסר בערך חם
ונשל ג׳ וסי׳ נמ׳ בסדר ואתחנן
נשמת ד׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ נח
נשק ב׳ קמצין בליש׳ וסי׳ נמ׳
באיוב ס״ס כ
כנשר ד׳ רפין וסי׳ נמ׳ בסדר
האזינו ובאיוב ט

נת

לנתחיה ד׳ וסימניהון
והפשיט את העולה
לנתחיה לנתחיה הוציאו׳ ב׳ בפסו׳
ואת העולה המציאו
נתך ג׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה מב
נתן כא ג׳ מנהון קמ׳ וסימניהון
נמ׳ בד״ה ב׳ לד
ויתן יג רפין וסי׳ נמ׳ במ״א סי׳
יד ובד״ה ב׳ סי׳ יח
נתינה אליך ה׳ וסימניהון
את העדות אשר
ונתת אל הארן
ואל הארן תתן
ונתן אליך אות או מופת
פתח פיך ואכל
בטנך תאכל ומעיך
נתן לך ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ עקב
ולתת ח׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת כי
תשא ובירמיה יט
ונתון ח׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ויהי מקץ
ובירמיה סוף לז
יתן ד׳ וסי׳ נמ׳ בסדר שמיני
ופנחס
נתן ו׳ וסי׳ נמ׳ בשפטים ח׳
נתנו ו׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל לח
ונתתי פני ד׳ וסימניהון נמסר
באחרי מות
נתן ד׳ קמצי׳ וסי׳ נמ׳ בסדר
ואלה שמות
ונתתם ז׳ קמצי׳ וסי׳ נמ׳ במ״א
סי׳ ח׳ ובד״ה א׳ יד

נתַן ה׳ ג׳ מ״ל וב׳ חסרי׳ וסימ׳
נמ׳ בס׳ פנחס
ויתנו ג׳ רפין וסי׳ נמ׳ במ״א יח
ונתנה ג׳ וסי׳ נמ׳ בפרש׳ ויצא
ובירמיה לח
ויתנום ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מ״ל וסי׳
נמ׳ בסדר אלה פקודי
נתון ד׳ מ״ל וסימניהון
ונתון אתו על
נתון תתן לו ולא ירע
ויאמרו נתון נתן
וידר יפתח
וכל כתובי׳ דכותיה
ואֶתֵן ג׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה מב
נתון ג׳ וסי׳ נמ׳ במגלה ג
נתונם ד׳ חס׳ יוד וא׳ מ״ל דמ״ל
ושארה נתנים כתיב חס׳
וי״ו וסי׳ נמ׳ בסדר במדבר סיני
נִתְצו ג׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה ד
ואתנה כל שפטים ושמואל
ויחזקאל ואתנה במ״א
ואתנה וסימן
ויאמר הפלשתי אל דוד
וכל שאר נביאים ואורי׳ דכות׳
ואתנה במ״א וסי׳
ואתנה את הלוים
וכל כתובים דכותה ואתנה
במ״א וסימן
שאל ממני ואתנה
נְתָנו ה׳ וסי׳ נמ׳ בס ויצא
מתנות ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מ״ל וסי׳
נמ׳ במשלי סוף טו
מתנותיכם ד׳ ב׳ חסרים וב׳
מ״ל וסי׳ נמ׳ בסדר
אמור וביחזקאל ד׳
מתתי ג׳ וסי׳ נמ׳ בסדר ויצא
ובמלכים א כא
לך נתתים ג׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת
ויקח קרח
נתתי ג׳ קמצי׳ וסימניהון נמ׳
ביחזקאל ט
ונתת כט חס׳ ה׳ וסימניהון נמ׳
בסדר תרומה
ויתנהו ד׳ ג׳ חס׳ וא׳ מ״ל וסי׳
נמ׳ ביחזקאל סימן יט
ובד״ה ב׳ סימן כד וע״ש
ולא יתן ג׳ וסי׳ נמ׳ בסדר בא
ולא נתן ד׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ חקת
ואל תתן ג׳ וסי׳ נמ׳ ביואל ב
הנותן ה׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בפרש׳
ויחי יעקב ובתלי׳ יח ע״ש
נותן ו׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בתהלים
סי׳ קמו ובמשלי כו
נתנו ד׳ דגשים וסי׳ נמ׳ ביחז׳ כו
ה׳ מלין דכל חד וחד לית
דכות׳ דגש משמשין נה בסוף
תיבותא וסימניהון נמ׳ בריש סדר
תולדת נח
נתינה שם ז׳ וסי׳ נמ׳ במ״א סי׳
ו׳ ובשיר השירים ז
נתנו ב׳ ר״פ וסימניהון
נתנו את נבלת
נתנו רשעים פח לי
אנכי נותן ז׳ וסי׳ נמ׳ בריש
פרשת ראה אנכי
נתניהו ה׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה סי׳
מ״א ובד״ה א׳ כה
וינתצו ג׳ וסימניהון
וינתצו את הבמות
וינתצו את מזבחו׳ הבעלים דד״ה
את חומת ירושלם
נתקו ג׳ וסימניהון
נתקו כפות רגלי
שברו עול נתקו
ימי עברו זמתי
ינתק ג׳ וסי׳ נמ׳ בשפטים סימן
י״ו וקהלת ד
נשלם מערכת הנו״ן בס״ד

מערכת אות הסמ״ך

ה׳ זוגין חד ס׳ וחד ס׳ וסי׳
ספר ויך לב דוד אתו אחרי כן
וספר וכי יטהר הזב מזובו
סתרי ומגני אתה אלהי אל
וסתרי ובני עזיאל מישאל
שריון צדונים יקראו לחרמון
ושריון וירקידם כמו עגל
ססמי ואלעשה הוליד את ססמי
וססמי וססמי ב׳ בפסוק
שמחו ויזבחו ביום ההוא זבח
ושמחו והיה כגבור אפרים
מילין דחמיין שין וקריין סמ
וסי׳ נמסר בריש ספר הושע
ב׳ זוגין מיחדין חד ס׳ וחד ע
וסי׳ נמסר בריש שיר השירים
ח׳ זוגין חד ס׳ וחד בנ
בריש׳ וסימניהון
שום ועתה שימו לבבכם
בשום התדע בשום אלוה
שך לכן הנני שך את דרכך
בסך אלה אזכרה ואשפכה
סמכי כה אמר ה׳ ונפלו
בסמכי הנה אלהים עזר לי ה
שמחות תודיעני אורח
בשמחות תובלנה בשמחות וג
שמחתכם וביום שמחתכם
בשמחתכם שמעו דבר ה׳ החרדי

סב

סביב ג׳ ר״פ וסי׳ נמסר בסו
יחזקאל
סבב ט׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נמס
בריש קהלת
סב ז׳ חס׳ וסי׳ נמסר בס׳ אל
הדברים ובשה״ש סי׳ ב
סביבותיו ד׳ מ״ל וסי׳ נמס
ביחזקאל סי׳ לג
ויסבו ג׳ דגשים וסימני׳ נמס
בשפטים סי׳ יח
וסבב ג׳ וסי׳ נמסר בש״א סי׳

סג

סגור ח׳ וסי׳ נמסר ביחזקאל רי
סי׳ מד ובאיוב סי׳ מא
תסיג ג׳ כתיב סמ״ך בלשון השג
וסי׳ נמסר בס׳ שפטים
יסגרנו ד׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נ
בפ׳ כי תזריע
מסגרות ה׳ מ״ל בליש׳ וס
ועל המסגרות אשר בין השלבי
וארבעת האופני׳ למתחת למסגרו
ויקצץ המלך
ויחרגו ממסגרותיהם דשמואל
ומכרו ממסגרותיהם דתהלות

סד

סדמה ג׳ וסי׳ נמסר בס׳ ויר
כסדום ד׳ וסי׳ נמס׳ בריש ישע
ובצפניה סי׳ ב

סו

בסודם ה׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נמס
בערך יו״ד
סוסיך ג׳ וסימניהון
דרכת בים סוסיך
כי תרכב על סוסיך
והכרתי סוסיך
סופא ג׳ כתיב א׳ וסימ׳ נמס
בדניאל ס״ס ו׳
לסוסים אל ב׳ בליש׳ וסי׳
ויאמר שמטוה דאיזב
חרב אל סוסיו

סח

סחרה ד׳ וסי׳ נמסר
בישעיה סוף סימן
כ״ג ובמשלי סימן ג׳

סי

סיגים ג׳ מ״ל וסימ׳ נמסר
במשלי ריש סי׳ כ״ה
סיחון ד׳ מ״ל בתורה וסימ׳
נמסר בסדר חקת
הסירות סימן
כל אורית׳ חסירת חס׳ ו׳ כתי
ואת

ואת הסירות דמלכים כ"ב ואת
הסירת קדמ' דירמיה כ"ב

סכ

סכות ב' מ"ל בתורה וסי'
על כן קרא שם
כי בסכות הושבתי
וכל נביאי' וכתובי' דכו' מ"ל
במ"א וסי'
לעשות ככת ככתוב
וכל הסכות דאורית' מ"ל במ"א
חסר וסימ'
חג הסכת תעשה
ויסך ד' רפין וסימ' נמסר
בפרשת אלה פקודי
ובאיוב סוף סימן ג'
ויסכרו כל ליש' כתיב סמ"ך
במ"א כתיב שי"ן וסי'
כי ישכר פי דברי שקר
וכל אגרא כתיב שי"ן במ"א
וסכרום עליהם יועצים
בסוכות ו' כתיב שי"ן בליש'
וסימניהון
ושכתי כפי עליך
הסר משוכתו והיה
הנני שך את דרכך
התמלא בשוכות עורו
וגידים תשוככני
ויחמס כגן שכה
סכו ג' וחד כתיב שי"ן וסי' נמ'
בירמי'ס"ס כ"ה ובאיכ' בא"ב תניין
סכותה ג' וסי' נמסר בס' פקודי
הסוכך ג' ב' מ"ל וסי'
את כרוב ממשח
ברב רכלתך מלו תוכך
ימהרו חומותה והוכן הסוכך

סל

סלוא ג' וסי' נמסר בנחמיה י"א
הסלע ג' קמצי' וסי'
ויביאום לראש הסלע
אשרי שיאחז ונפץ את
ויקהילו משה ואהרן
סלכה ג' וסי' נמסר בס' דברים
ויסלף ג' וסי'
ושחד לא תקח
לא תטה משפט
ויסלף דברי צדיקים

סע

סער ג' כתיב שין וסי'
יסערו עליו שער
כזרם ברד שער
וקדמונים אחזו שער

ספ

ספוד ג' מ"ל בליש' וסי' נמסר
בירמיה סי' י"ו ובזכריה
סי' ז' ובקהלת סי' ג'
מספד ג' פתחי' וסי' בלשון
ארמי תמריא סמיכין
לרמונים וביאורם נמסר במיכה סי'
א' ובזכריה ס"ס י"ב
תספה ג' וסי' נמ' בפ' וירא אליו
ישפוק ד' כתיב שין בליש' וסי'
נמס' באיוב ס"ס ל"ד ע"ש
יספק ג' וסי' נמסר בס' בלק
אל ספר ג' וסי' נמ' בירמיה
בריש סי' ל' ובנחמי'
סי' ח'
ויספרו ג' וסי' נמסר בתלים סי'
ק"ז ובאיוב סי' י"ב
ספרו ג' וסי'
ספרו נא לי
ספרו בגוים , ותכרו
ומספר ח' וסי' נמסר בס' בלק
ובירמיה סי' י"א
סופר ב' מ"ל בנביאים וסי' נמס'
בש"ב ס"ס ח' וע"ש חלוק
מ"ל וחס' בליש'

י"א פסוקים רישיהון וסופיהון
חד וסי' נמסר בפ' במדבר סיני
ובסדר צו

ט"ו פסוקים רישיהון וסופיהון
מלה חדא רישא נסיב וי"ו וסיפא
לא נסיב וי"ו וסי' נמסר במלכים
סוף סי' כ"ב

י"ח מלין תקון סופרים
וסי' נמסר בריש במדבר סיני
ובתלים סי' ק"ו
ואין מספר ד' וסי' נמסר בריש
יואל ובתלים ק"ה
בספר משה ג' וסי' נמסר בערך
משה
בספר תורת משה ג' וסי' נמ'
ביהושע סי' ח' וסי' כג

סר

ויסר ג' וסי' נמסר בסדר וארא
סור ב' חס' וסי' נמסר במשלי
סי' ט
סורה ג' וסי'
סורה אדני סורה
ב' בו ותרויסון מלרע
סורה שבה פה מלעיל
וא' גולה וסורה מלרע
סרה ח' חס' בליש' וסי' נמסר
במ"ב סי' ד'
וסרה ג' וסי'
וסרה קנאת אפרים
וסרה קנאתי ממך
וסרה מעליו רוח
וסרתם ג' וסי'
והקללה אם לא
וסרתם ועבדתם אלהים
כי ידעתי אחרי מותי
ואסירה ג' וסי' נמסר בשופטים
סי' ט
ולא סר ד' וסי' נמסר במ"ב
ריש סי' כב
סרר ג' חסר בליש' וסי'
שריך סררים וחברי גנבים
כי כפרה סורה
להיות כל איש שרר
סוררת ג' וסי' נמ' בזכרי' סי' ו'
וסר מרע ה' וסי' נמ' בישעי'
סי' נ"ט
יסירו ב' וסימ'
מצדיקי רשע
ונתתי קנאתי בך וא' ויסירו וסי'
רגע ימותו וחצות

סת

במסתרים ג' רפין וסי' נמסר
בירמיה סי' י"ג
במסתרים ג' דגשין וסי' בל'
ארמי גברא קטל
שלמא וביאורם נמ' בתלים סימן
י וסי' ס"ד
מסתתר ד' וסימ' נמ' בשמ"א
ריש סי' כ"ו ובתהלים
סי' נ"ד
בסתר ד' וסימ' נמ' בס' כי תבא
נסתרה ג' וסי' נמס' בתלים
סי' ל"ח

נשלם ערך הסמך בס"ד

מערכת אות העי"ן

ח' זוגין חד ע' וחד וע' ולית

דכו' וסימניהון
ערך ויערך עליו ערך לחם
וערך ויאמר לו מיכה שבה
עינכם ולאלה אמר באזני
ועינכם אל תחס על כליכם
עדיהם כל הגוים נקבצו יחדו
ועדיהם יצרי פסל כלם תהו
עיר גילי מאד בת ציון הריעי
ועיר ואיש נבוב ילבב
עיה ואחזתם ומשכבתם בית אל
ועיה ובני בנימן מגבע מכמ'
עשה כה אמר ה' עשה ה' יוצר
אותה
ועשה כה אמר ה' בורא השמים
עשיתם וברחמיך הרבים לא
ועשיתם ויאמ' ה' אל משה בלכתך
עגור כסוס עגור כן אצפצף
ועגור גם חסידה בשמים

עב

עבות ג' מ"ל בליש' וסי'
וכעבות העגלה
בקר לא עבות מנוגה
קציץ עבות רשעים
עבותים ג' מ"ל וסימ' נמ' ביחז'
סי' ג'
ועבין ג' וסימ' נמ' בסוף ירמיה
יעבדוני ג' וסימ'
עם לא ידעתי
ותכנו דתהלות בהר קדשי
דתהלות מ"ל
עובד ב' מ"ל וסי'
ותקראן שמו עובד
וישי הוליד את עובד
וכל ד"ה דכוות' מ"ל בר מן א'
חסר וסי'
עבד אדום
עבדון ג' וסי'
וישפט אחריו וימת עבדון
את עבדון ואת מגד
ולעבדו ג' וסי'
והיה אם שמוע
כי אז אהפך אל
רק שמרו מאד דיהושע
ולעבדך ג' וסי' נמ' בס' וארא
ובפרשת מטות
וכל עבדיו ז' וסי' נמ' בשמ"א
סי' כ"ב
עבדת ה' חס' בד"ה וסי'
ומשפחת בית
ויעמד במשפט
ויעמד יחזקיהו
והמשררים בני אסף
וידעו עבודתי
ומן ודוד זקן עד דוד את כל
שרי ישראל דכות'
עבד עולם ג' בליש' וסי' נמ'
באיוב סוף סי' מ'
עבדיך ז' חסרי' וסי' נמ' בסדר
בהעלותך
ועבדתם ד' וסי' נמ' בפרשת
ואתחנן
יעבוד ז' מ"ל וסי' נמ' בישעיה
סוף סי' כ"ו ובאחשורוש
סי' א
העבריות ד' ג' חס' וא' מ"ל
וסי' נמ' בסדר שמות
אעביר ג' וסי' נמ' בס' תשא
וביחזקאל סי' י"ד
אעבור ג' וסי' נמ' בתלים סוף
סימן קמב
ויעבר ג' וסי' נמ' בשמ"א ריש
סי' י' ובאיוב סי' יג
בעברכם ג' וסי' נמ' בס' תבא
עובר ח' מ"ל וסי' נמ' ביחזקאל
סי' ל"ז
עבור ז' מ"ל בליש' וסי' נמ'
בסדר וירא בלק
ג' מלאים גבי נו"ן בליש' העברה
וסי' נמ' ביחזקאל ריש
סי' י"ז
לעבור ד' מ"ל וסי' נמ' בפ'
בלק ובנחום ריש סי' ב'
כעבור ב' א' מ"ל וסימניהון
ויהי כעבור הצהרים
כעבור סופה ואין
וא כעבור כבודי ומרים
ויעבר ט' וסי' נמ' בס' נח
ובמלכים א סי' ט"ו
עברה על ה' וסי'
ותעבר המנחה על
אל נא תעבר מעל עבדך
כי על כן עברתם על
ויעבר ה' על פניו
ותעבר
ויעברם ה' חסרי' בליש' וסימ'
נמ' ביהושע סי' ד'
ויעבירו ד' ג' מ"ל וסימ'
קול במחנה
ויעברו את המלך
ויעבירו את בניהם
ויעבירו קול ביהודה
תניין חסר
לבעבור ג' וסי' נמ' בסוף
פרשת יתרו

עג

עגלת ה' וסי' נמ' בש"א סי' י

עד

יד פסוקים עד ועד וסי' נמ'
בסוף פ' הדברים
ג' פסוקים אית בהון ועד עד וסי'
וילך למסעיו
ושתי את גבוליך
ויקם אלישיב
י"ז פסוקים אית בהון עד ועד
וסי' נמ' במלכים א' סוף סי' יח
ח זוגין חד עד וחד על וסי'
נמ' בפרשת ויחי יעקב
י"ב זוגין חד עד וחד ועד וסי'
עד חמור אם תמצא
ועד חמור עתה לך והכית
עד שה אם המצא
ועד שה עתה לך והכית
עד משרפו' כל יושבי ההר
דיהושע
ועד משרפו' ויתנם ה' ביד ישראל
עד הם וילך רכב הסוס
ועד הם ואמרת להם
עד הצהרים וישאהו ויביאהו
ועד הצהרים ויקחו את הפר
עד ישים לא יכהה ולא ירוץ
ועד ישים ואל תתנו
עד זקנה וגם עד זקנה
ועד זקנה אני הוא
עד שערי כל אכל תתעב נפשם
ועד שערי ויקמו אנשי יש' יהוד'
עד החומה ועל ידו
ועד החומה והתודה
עד מגדל ויקם אלישיב
ועד מגדל הגדול ב' בו
עד כלה ועשה ברצונו
ועד כלה והגביר ברית
עד עלמא ויקבלון מלכותא
ועד עלמא ענה דניאל
ועד כל ב' וסי'
ולא נעדר להם מן
ועד כל כלי הנבלים
ג' פסוקים אית בהון עד ועד
ועד ועד וסימניהון
עתה לך והכית
ויקמו אנשי ישראל
עד כסף ככרין
ג' פסוקים אית בהון ועד
ועד ועד וסימניהון
ויתפשט יהונתן את
ולא נעדר להם מן
ויהרימו את כל
לעד ב' וסי'
ליום קומי לעד
בישראל וביהודה
עד ב' בליש' ביזה וסי'
בנימין זאב יטרף
אז חלק עד שלל
עדותיו ה' מפקי' ו' בליש'
וסי' נמ' במ"א ר"ס ב
העדות ה' מ"ל וסי' נמ' באחרי
מות
ארון העדות י"ב וסי'
נמ' בס' תשא
ואעידה ה' וסי' נמ' בסדר וילך
ובירמיה סי' ו
העדתי ה' וסי' נמ' בס' עקב
עדותיו ה' בליש' וסי' נמ' בס'
ואתחנן ובתלים סי' צט
ד' פסוקי' מן ד"ד אתין בא"ב
רבתי דתלי' וסי' שם באות וי"ו
עדותיך ט' וסי' נמ' בתהלים
בא"ב באות בית וסי'
פר"ץ בן דמ"ה
לעדה ג' וסי' נמ' בפ' וירא
העדה בהם ד' בליש' וסי'
נמ' בשמ"א סי' ה
וכל עדת ג' וסי' נמ' בפרשת
בהעלותך
עדיו ג' וסי' נמ' בס' כי תשא
עדיו ג' וסי' נמ' ביחז' סי' ז
עדיך ג' וסי'
ואתה מגדל עדר
שומע תפלה
כי עתה תבא אליך ותלה
וא' יום הוא ועדיך יבא
עד י"א בטעם מאריך וסי' נמ'
בשיר השירים סי' ח
עד מה ד' וסי' נמ' בפ' וירא
בלק ובתלים סי' פ"ט
עדוא ג' מ"ל וסימניהון
ביום עשרים וארבעה
והתנבי חגי
אחינדב בן עדא כ"ב
ושארהון עדו כתבן
עדן ג' פתחין וסי' נמ' במ"ב סי'
יט וביחז' סי' כז ובריש עמוס
העדפים ג' חס' וי"ו וסי' נמ'
בסדר במדבר סיני
נעדר ג' וסימניהון
שאו מרום עיניכם
ולא נעדר להם מן הקטון
עד אחד לא נעדר מציע' פתח
ומו הטכחנה
משפטו יתן לאור לא נעדר

עו

עוג בבשן ד' וסי' נמ' בסד'
דברים
עוגות ב' בתורה א' מ"ל וא'
חסר וסימניהון
לושי ועשי עוגות
עגת מצות כי לא בתרא חס'
ועוד כ"ג וסי' נמ' בירמיה סוף
סי' לו ובדניאל סי' ט
עוד י"ד חס' וסי' נמ' בפ' נח
ואין עוד ב' וסימניהון
וידעתם כי בקרב
כי החיים יודעים
וכל ישעי' דכו'
עודנו ד' מ"ל וסימניהון
עודנו מדבר עמם
שלום לעבדך לאבינו
הבשר עודנו בין
ויחלטו הממנו ויאמרו
והעוים ד' וסימ' נמ' במ"ב
סי' י"ז
עוון ד' מ"ל וסי' נמ' במ"ב סי"ז
ובתלים סי' ל"א ובד"ה א'
סי' כ"א
עונות ו' מ"ל בליש' וסי' נמ'
בנחמי' ריש סי' ט
עונותיהם ב' מ"ל וסימניהון
וסלחת לעמך
ויכלמו מעונותיהם
עולתה ג' וסי' נמ' בתלים סוף
סי' צ"ב
ויעללהו ו' חס' בליש' וסי' נמ'
באיכה בא"ב תנין
לעולם י"ח וחס' וסימ' נמ'
בתלים סי' עה
ועד עולם י"ב וסימ' נמ' בישעי'
סי' ט' ובד"ה א סי' כט
לעולם ועד ט' וסימניהון
יי ימלוך לעולם
כי כל העם ילכו איש
והמשכילים יזהירו כזהר
גערת גוים אבדת רשע
אזכירה שמך בכל דור ודור
וא שמרה תורתך תמיד
תהלה לדוד ארוממך
בכל יום אברכך ואהללה
תהלת ה' ידבר פי
עולם ועד ו' וסי' נמ' בתלים
סי' כא וסי' קד
עד העולם ד' וסימניהון
והעמדתיהו בביתי ובמלכותי
וברכו ויאמרו הלוי' ישוע וקדמיא'
הושיעה את עמך וברך
כטל חרמון שיורד על
ומעולם ג' וסי' נמ' בישעי' נה
לעולם ב' מ"ל בתורה וסימניהון
וגם בך יאמינו לעולם
לא תדרוש שלומם
עולמים ג' חס' בליש' וסימנהון
נמ' בתלים סי' קלז
העולם ג' וסי' נמ' בתלים פח
ג'

מערכת אות העין

ג׳ פסוקים מטעי׳ דעולם וסימ׳
נמ׳ בפ׳ כי תבא
עד עולם ג׳ סוף פסוק וסימני׳
כי את כל הארץ אשר אתה רואת
והדבר אשר דברנו
והכנתי את כסא דד״ה
אמר כמעתיק קשם לי דסא איכא
טוכא עד עולם סוף פסוק וכ״ל
דחסר וכל זרעך דכות׳
העלם ב׳ חס׳ וסימניהון
גם את העלם
ברוך ה׳ אלהי ישראל
והעוף ג׳ וסימניהון
זאת תורת הבהמה
והעוף אוכל אותם
והעוף ירב בארץ
ובעוף ג׳ וסי׳ נמ׳ בהושע ד
ויעף ג׳ בקרי׳ וסי׳ נמ׳ בשמואל
ב׳ סי׳ כב
עורו ג׳ מלאים וסימניהון נמ׳
באיוב סי׳ יח וסי׳ מ׳
עורב ד׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בישעי׳ י

עז

בעז ג׳ וחס׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳
בשלח ובתלים סי׳ כא
ועזו ד׳ וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ סח
יעוז ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מ״ל וסי׳
נמ׳ בתלים סי׳ פ׳
עזו ד׳ וסימ׳ נמ׳ בסוף חבקוק
עזה ג׳ בכתובים וא׳ בנבי׳ וסי׳
נמ׳ במלכים ב׳ סי׳ כא
עזתה ב׳ וסימניהון
וילך שמשון עזתה
ויאחזו פלשתים
עזיה ה׳ וסימניהון
שלום בן יביש
ויקשר קשר
תחת בנו אוריאל בנו עזיהו
עזיא העשתרתי
ובירושלם ישב
וכולהון כתב ה״א במ״א
כתיב א׳ וסימני׳
עזיא העשתרתי
וכל תריסר דכות׳ עזיה
ויעזבוני ג׳ חס׳ וסימ׳ נמ׳
בשמואל א סי׳ ה
עזבניך ד׳ ובחד עניג׳ וסי׳ נמ׳
ביחזקאל סי׳ כז
עוזר ה׳ מ״ל וסימ׳ נמ׳ בישעי׳
סי׳ לא ובריש איכה
ואין עוזר ו׳ וסימ׳ נמ׳ במ״ב
סוף סי׳ יד
לעזור ג׳ מ״ל וסימניהון
כי תהיה לנו מעיר
לעזור להדרעזר דד״ה
לעזור ולהשכיל
עזרא הכהן ג׳ וסימניהון
ויבא עזרא הכהן
ויקם עזרא הכהן
ויבדלו עזרא הכהן
העזרי ג׳ וסי׳ נמ׳בשפטים סי׳ו׳
עזריאל ג׳ וסימניהון
ויצות המלך את
ואלה ראשי
לנפתלי ירמות בן
עזריהו ה׳ בנביאים וסי׳ נמ׳
במלכים ב ט״ו

עט

ויעט ג׳ וסימניהון
ויעט העם אל השלל
לברך את אדונינו ויעט בהם
ויעט במעיל קנאה
יעטה ד׳ וסי׳ נמ׳ בסדר תזריע
ובתלים סימן ק״ט
עטר ד׳ מלין עטור סופרים וסי׳
בתהלים וסי׳ לו
ועיין כסקדמתי
עטרות ג׳ חס׳ וסי׳ נמ׳ במטות

עי

עי ב׳ כתיב עיר-וסימניהון
ויקח כחמשת אלפים איש
ויזעקו כל העם אשר

מסורא אחריתי

וישלחם יהושע לעי
וכל העם המלחמה לעי
ויקח כחמשת אלפים לעיר
וישימו העם את לעיר
העיט ד׳ וב׳ מנהון קמצין וסי׳
נמ׳ בסדר לך לך
עינים כ״ח וסי׳ נמ׳ בזכרי׳ ס״ס ג׳
ועיניו ח׳ חס׳ וסי׳נמ׳ בשמואל א
סי׳ ג׳ ובירמיה ל״ב
לעיניך ח׳ וסימניהון
למה נמות לעיניך
ונקלה אחיך לעיניך
שורך טבוח לעיניך
לא ירדנו בפרך
או הנסה אלהים
ולקחתי את נשיך
אוכיחך ואערכה לעיניך
אל תתן שינה
לעיניכם ח׳ וסי׳ נמ׳ בירמי׳ י״ו
ועיניך ז׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה סי׳
ל״ד וסי׳ ל״ט
בעיניך ו׳ חס׳ יוד בתרא בליש׳
וסי׳ נמ׳ בסדר ראה
בעין ט׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל א׳
לעיניהם כ״ד וסי׳ נמ׳ בס׳ חקת
בעיניהם י׳ וסי׳ נמ׳ בסוף
פרשת מסעי
עיניכם י״ג וסי׳
ונפקחו עיניכם
והנה עיניכם ראות
ולא תתורו אחרי
עיניכם הרואות
כי עיניכם הראות
והיו לטוטפות
ולא תשימו קרחה
ויעצם את עיניכם
תראנה עיניכם
שאו עיניכם למרום
שאו לשמים עיניכם
מחמד עיניכם
שאו עיניכם וראו
ולאלה אמר באזני
בתרא עינכם כתיב
וא׳ ועינכם אל תחוס
עינו ט׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ משפטים
ועיני י׳ וסי׳ נמ׳ במשלי ס״ס כה
ועיניו י״א וסי׳ נמ׳ באיוב מ״א
עינם ב׳ וסי׳
עינם בכל הארץ
לא חסה עינם
וא׳ ותפות והעינם
עיני ד׳ פתח באתנחתא וסי׳
אליך נשאתי את עיני
כלו עיני מיחל
כי חסדך לנגד עיני
ולא ראו עיני
עין בעין ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ שלח
לך ובישעיה נ״ג
ועינים ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ כי תבא
ובישעיה ריש מ״ג
ובעיני י׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ בהעלותך
ולעיני ד׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ וארא
ובירמיה סי׳ כ״ה
מעיני ד׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת ויצא
ובישעיה סה ובסוף הושע
עינך בעיניך ו׳ חסר יו״ד
בתרא וסי׳ נמ׳
בסדר ראה
עיני כ״ט וסי׳
ואשימה עיני עליו
ודמע תדמע ותרד עיני
ושמתי עיני עליהם
ועתה חנה פתחתיך היום
וגם אני אגרע
כי דרכיך עליך אתן
ונכנו כדרכיך עליך אתן
אעשה בחמה
וגם אני לא תחוס
משחתם ולא עשיתי
ושמתי עיני עליהם דעמוס
עששה מכעש ונכרו
עששת מכעס
איעצה עליך עיני
ובאויבי ראתה

עיני דאבה מני
ותבט עיני בשורי
את עיני מדמעה
לא תשוב עיני לראות
דלפה עיני מתוגה
ובהמרותם תלן עיני
ותכה מכעס עיני
עיני ראתך
על אלה אני בוכיה ב׳ בו
פלגי מים תרד עיני
עיני עוללה לנפשי
עיני נגרה ולא
מעיני ד׳ וסי׳ נמ׳ בפרש׳ ויקרא
ובאיוב סימן כ״ח
לעיניו ה׳ וסי׳ נמ׳ בריש סדר
חקת ובמלכים ב׳ סימן
כ״ה ובירמיה סי׳ כ״ב
וישא עיניו ח׳ חסר את וסימן
נמסר בריש וירא
ושאר דנסבין את אינון ט
עיניך י״א וסי׳ נמ׳ בשיר
השירים ריש סי׳ ד׳
ועין ט׳ וסי׳ נמ׳ ביהושע סי׳ יט
ובאיוב סי׳ כ״ד ובעזרא ה׳
ואשא את עיני ב׳ וסימן
וארא ארבע קרנות
וארא והנה איש
ואשא עיני ואראה ג׳ וסי׳ נמ׳
בזכריה ריש סימן
ה׳ ובדניאל סי׳ ח׳
לעינים ד׳ ב׳ פתח וב׳ קמץ
וסי׳ נמ׳ בס׳ בראשית
ובמשלי סי׳ י׳
על העין ב׳ וסי׳
וימצאם מלאך
ויהי כראות את הנזם
עיף ח׳ בלישנ׳ וסי׳ נמ׳ בתלים סג
עירים ג׳ בליש׳ וסימניהון
רכבים על שלשים ב׳ בו
ועירים עשרה
על העיר י״ז וסי׳ נמ׳ בירמי׳ ל״ב
לעיר ד׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה סי׳ א׳
ובד״ה ב׳ סי׳ ל״ג
ערי מקלט ד׳ וסי׳ נמ׳ בסדר
מסעי
על עיר ד׳ וסי׳ נמ׳ בשמואל ב׳
סי׳ ו׳ ובעמוס ד׳
העירה ט׳ וסי׳ נמ׳ במלכים ב׳
סוף סימן ד׳ ובעמוס סי׳
ד׳ ובד״ה א׳ סוף סימן י״ט
מהעיר ג׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה נ״ב
ואת העיר ח׳ וסי׳ נמ׳ בירמי׳
סוף סימן כ״ג
כל ערים ג׳ וסימניהון ושלחום
כל ערים עשר ומגרשיהם
את חשבון ואת
מהערים ב׳ וסי׳ בשופטים כ׳
עריך ח׳ בלישנ׳ דכבו וסי׳ נמ׳
בשמ״א סי׳ כ״ח ומיכה ה
מן הערים ג׳ וסימניהון
ויאספו בני בנימן
לנוס שמה דאז יבדיל
מן הערים אשר
על ערי ג׳ וסימניהון
וישמע בן הדד דמלכים
הזכירו לגוים הנה
ואת ערי ז׳ וסי׳ נמ׳ בריש
זכריה ובד״ה ב׳ סי׳ ח׳

עכ

והעכבר ב׳ וסי׳
החלד והעכבר
והשקץ והעכבר
עכביש ב׳ וסימ׳
עכביש יארגו
וב׳ עכביש מבטחו

על

על י״א סבירין עד וסי׳ נמסר
בסדר ויחי
עלילות ד׳ ב׳ עלילת וב׳עללות
וסי׳ נמ׳ בפ׳ כי תצא

א״ב מן חד חד נסיב על

וסי׳

על אברם ויהי השמש לבא
על אברהם כי ידעתיו למען
על ארמנות השמיעו
על אחד ויאמר קח נא את בנך
על אלעזר ואת שעיר החטאת
על אבימלך לבא חמס שבעים
על אדניכם לא טוב הדבר הזה
על אדניהו ותבא בת שבע
על אדני ויהי בבקר ויצא
על אדניו ויקח ירבעם בן נבט
על אלישע ויראו בני הנביאים
על אחינו ויאמ׳ איש אל אחיו אבל
על אחיהם מחזיקים על
על אלוה מצפון זהב יאתה
על אדמת אשתך בעיר תזנה
על ביתי אתה תהיה על
על בניו ותצר לדוד מאד
על ביתה ויהי הוא מספר
על בת ספקו עליך כפים
על בנה ותאמר האשה אשר בנה
על נא והראש אחר יפנה
על דבר משכיל על דבר
על דברי שמעי הארץ הנה
על הנער אל ירע בעיניך
על האיש והנביא והכהן והעם
על האשה ויבא אלהי׳ אל אבימלך
על המדבר ואת החרי׳ בהרם
על היכל לקצת ירחין תרי עשר
על הקדש וכפר על הקדש
על האהל ולקח אזוב וטבל במי׳
על העדה יפקד ה׳ אלהי הרוחות
על הגזה הנה אנכי מציג
על המעברות והאנשים רדפו
על המרכבה וילך משם וימצא
על המלתחה ויאמר לאשר על
על הגבול וכל מואב שמעו
על הערבה ויאמר אלי המים
על הגדוד והמה עזרו עם דוד
על החרב וירא נשא כליו דד״ה
על הרים תהום כלבוש כסיתו
על זקן קצפתי על עמי
על חזקיה וישלח חזקיה מלך
על טוב ואפרים עגלה
על טבור לשלל שלל ולבז
על טבת ויתקעו שלש
על יצחק ויקח אברהם את עצי
על יבין ותלך יד בני ישראל
על יפתח ותהי על יפתח
על יום שאל את נעריך
על יבשה כי אצק מים על צמא
על יעקב וריב לה׳ עם יהודה
על יונה ויאמרו איש אל
על ירבעם ושאר דברי שלמה
על יהורם ויעד ה׳ על יהורם
על יואב ודבר המלך חזק
על ימים ואתה בחליים רבים
על יומו נשמו אחרונים
על ימי ימים על ימי מלך
על כשדים חרב על כשדים
על לאה וישא יעקב את עיניו
על לשכת וירד בית המלך
על מצב ובין המעברת
על מצות ולבית הרכבים אמר
על מואב על כן על מואב
על מבואות ואמרת לצור היושבת
על מחנה ושלום בן קורא בן
על נשיו וילך עשו אל ישמעאל
על נגב ויאמר אכיש אל פשטתם
על נבל אל נא ישי׳ אדני אל לבו
על נינוה ואני לא אחוס על
על שר ויקצף פרעה על שני
על עבדכם ואקחה פת לחם
על עבדיו פרעה קצף על עבדיו
על עבדיך שובה ה׳ עד מתי
על עבדי ויאמר ה׳ אל השטן קדמ׳
על עבר ועשית את נרתיה
על עריהם על כן הכם אריה מיער
על עצים והוציא את כל הפר
על פח התפול צפור על פח
על צידון זבולן לחוף ימים
על צדיק תאלמנה שפתי
על צאן והכשבים הפריך יעקב
על קבורתה ויצב יעקב מצבה

על קבר ויצא את האשרה
על רמת ויקבץ מלך ישראל
דמלכים
על רוחכם והעולה על
על רחבעם ויקבצו אליו אנשים
על שפן ויאמר חלקיהו הכהן
הגדול קדמה
על שמעיה לכן כה אמר ה׳ הנני
פוקד על תבליתם
על תבליתם כי עוד מעט מזער
על כלועל כל ז׳ בספ׳ ויקרא
וסי׳ נמ׳ בסדר
במדבר סיני
על ה׳ חד מן ל״א וסי׳ נמ׳
בתלים סי׳
ב׳ ודה״ב סי׳ י״ג
חד מן ט׳ זוגין חד ואל וחד
ועל וסי׳
ואל אדם אל נא אשא פני איש
ועל אדם והוא ישקט ומי ירשיע
ואל המקדש ושלשים יום
ושלשה ימים
ועל המקדש ויביאו פרים שבעה
ואל איתמר וידבר משה לאהרן
ועל איתמר ואת שעיר החטאת
ואל משאו וזאת עשו להם וחיו
ועל משאו על פי ה׳ פקד אתם
ואל שדה ויהי מקצה שבע שנים
ועל שדה הוא מספר למלך
ואל ישביה ידע תדעו כי אם
ממיתים
ועל ישביה הנני שלח ולקחתי
ואל אלהיה ותאמר הנה שבה
יבמתך
ועל אלהיה אמר ה׳ צבאות אלהי
ואל ההרים אנשי רכיל היו בך
ועל ההרים ואקר׳ חרב על הארץ
ואל עמים הנה אשא
ועל עמים ונשפטתי אתו
א׳ ב׳ מן ל״ב זוגין מן כ״ב על
דלוג וסי׳
על אשה לא יהיה כלי גבר
על אשה אם נפתה לבי על
על אחת וכפר עליו הכהן
על אחת או מצא אבדה
על אביו ולא יפרשו להם
על אביו ויאמר דויד אעשה
חסר דד״ה
על אלהים מגני על אלהים
על אלהים ישעי וכבדי
על ארצי ועלית על עמי ישראל
על ארצי כי גוי עלה על ארצי
על ארבעת וידי אדם מתחת כתי׳
על ארבעת רבעיהם בלכתם
על אבשלום וידע יואב בן צרויה
על אבשלו׳ ויגד ליואב הנה המלך
על בן והקריב על בן הבקר
על בן תהי ידך על איש
על גוי רגע אדבר על גוי
על גוי ונכרו ורגע אדבר
על גבולם והתחלקו אתה
לשבעה
על גבולם שמעתי חרפת מואב
על דברי ואת כל אלה ידי עשתה
על דברי ויאמר ה׳ אלי הטבת
על המטה ויגד ליעקב ויאמר
על המטה והמלך שב מגינת
על האבנים ויאמר בילדכן
על האבנים וארד בית היוצר
על המחנה וברדת הטל
על המחנה ורוח נסע
על השרים והיה ביום זבח
על השרים ויספר להם המן
על הכשדים הישב בעיר הזאת
על הכשדים ויאמר ירמיהו שקר
על הכלי ואם על המשכב
על הכלי והישב על הכלי
על הבנים כי יקרא קן צפור
על הבנים כה אמר ה׳ על הבנים
על יהושפט ויהי אחרי כן באו
על יהושפט ויתנבא אליעזר בן
על לחם והניף הכהן אתם
על לחם ומן בני הקהתי מן
אחיהם
על מרדכי ותקרא אסתר להתך
על

על מרדכי ויצא המן ביום
על מקומו אם את הדבר הזה תעשה
על מקומו ועוד מעט ואין רשע
על נבוכד נצר כלא מטא
על נבוכד נצר בה שעתה מלתא ספת
על עיר ולא אבה דוד להסיר דשמואל
על עיר וגם אנכי מנעתי מכם
על ערי וישמע בן הדד אל המלך דמלכים
על ערי הזכירו לגוים הנה
על עבדי ויען דואג האדומי
על עבדי ויקח דוד את שלטי דד"ה
על עבדך ועשי' חסד על עבדך
על עבדך האירה פניך
על צר מי יעץ זאת
על צר ואתה בן אדם שא על
על קדוש את מי חרפת וגדפת דמלכים
על קדוש הוי היורדים מצרים לעזרה
על שדי כי אז על שדי תתענג
על שדי אם על שדי יתענג
על שערי ויעמד השערים על
על שערי שחו רעים לפני טובים
על שער ויבן עזיהו מגדלים
על שער צוארך כמגדל השן
חד מן כ' זוגין תרין אל ותרין על וסימ'
אל פה פה אל פה אדבר בו
אל פה אשר צוית ביד עבדך
על פה יראו גוים ויבשו
על פה פנו אלי והשמו
אל גוים הנה אשא אל גוים
אל גוים בן אדם הנני
על גוים איך נפלת משמים
על גוים מלך אלהים על גוים
אל יתר וילך משה וישב
אל יתר ואלה דברי הספר
על יתר אהבו את ה'
על יתר כי הנה הרשעים
אל אבותיך ואתה תבא
אל אבותיך הנני אוסיפך דד"ה
על אבותיך והותירך ה' אלהיך
על אבתיך לכן הנני אסיפך דמלכים
אל חמור ויאמר שכם אל
אל חמור וישמעו אל חמור
על חמור על כל דבר פשע
על חמור גילי מאד בת ציון
אל העין ולרבקה אח ושמו
אל העין ואבא היום
על העין וימצאה מלאך ה'
על העין ויהי כראות את הנזם
אל הלשכות והיה הכהן בן אהרן
אל הלשכות כי אל הלשכו' יביאו
על הלשכות כי באמונה המה
על הלשכות כי מעמדם ליד בני אהרן
אל לבבך וידעת היום והשבות
אל לבבך והיה כי יבאו עליך כל
על לבבך והיו הדברים האלה
על לבבך כה אמר ה' אלהים והיה
אל אמתך חי חי הוא יודך
אל אמתך כי לא שאול תודך
על אמתך לא לנו ה' לא לנו
על אמתך אשתחוה
אל נבוכד נצר ביד אלעש' בן שפן
אל נבוכד נצר וירדפו חיל כשדים
על נבוכד נצר בה שעתא מלתא
על נבוכד נצר כלא מטא
חד מן ו' זוגין מן ג"ג חד אל וחד על וחד ועל וסי'
אל הגוי למה תמותו אתה ועמך
על הגוי והיה הגוי והממלכה
ועל הגוי והיה במלאת שבעים
אל המשקוף ולקחת' אגדת אזוב
על המשקוף ועבר ה' לנגוף
ועל המשקוף ולקחו מן הדם
אל המשפט כי יהיה ריב בין
על המשפט ולרות משפ' ליושב
ועל המשפט על פי התורה אשר
אל בנימן וינחמו בני ישראל
על בנימן ושני אנשים שרי גדודים
ועל בנימן וימלכהו אל הגלעד
אל יחזקיהו וישמע ה' אל
על יחזקיהו אחר זה שלח סנחריב
ועל יחזקיהו ועוד דברו עבדיו על ה' האלהים
אל יהויקים לכן כה אמר ה' אל בן
על יהויקים לכן כה אמ' מלך יהוד'
ועל יהויקים מלך יהודה תאמר
חד מן י"ח פסוקים דאית בהון על על וחד מלה במצעו' וסי' נמ' במלכים ב' סי' ט"ו
חד מן י"ט פסוקים דאית בהון מן ג' חד אל ותניין ותליתא על וסי'
אשמים ויאמרו איש אל אחיו
בארבה ויאמר ה' אל משה נטה
חשך ויאמר ה' אל דחשך
חשן ונתת אל חשן המשפט
פסל ויאמר ה' אל משה פסל
העדות ויקח ויתן את העדות
ציצית דבר אל בני ישראל
הברכה והיה כי יביאך ונתת
והוצאתם את שניהם אל שער
הרפה ותאמר אל אביה
אתי ויאמר שמואל אל שאול למשחך
מאביך ויאמר דוד אל מיכל
בת שבע ותבא בת שבע אל המלך
וזעף ויבא אחאב אל ביתו
בן הדד וישמע בן הדד אל המלך
הסכן כה אמר ה' צבאות לך נא
הבקעה ואקום ואצא
והנותר לנשיא מזה ומזה לתרומה
קשבת תהי נא אזנך קשבת
וחלופי' י"ד פסו' מיחדין דאית בהון מן ג' קדמא על ותנינא ותליתא אל וסי' נמ' בס' וישמע יתרו
חד מן ז' פסוקים דאית בהון מן ג' קדמא ותליתא אל ומציעא על וסי' נמ' בסדר נח וביהושע סי' י"ח
וחלופי' ז' פסוקים דמיחדין אית בהון מן ג' קדמא ותליתא על ומציעא אל וסי' נמ' בירמיה סוף סימן כ"ט וסי' מה
על העיר חד מן י"ז וסי' נמ' בירמיה סימן ל"ב
על בית ועל בית חד מן י"ג וסי' נמ' בסדר במדבר סיני
וכל מלכים וישעיה וירמיה ותרי עשר דכוות' על בית ועל בית במי"א אל בית ואל בית וסי' נמ' במלכים א' סי' י"ד
על ביתו חד מן ח' וסי' נמ' בסדר מקץ
על מלך חד מן ט' וסי' נמ' ביחזקאל סי' כ"ה ודניאל סימן י"א
על המלך חד מן ח' וסי' נמ' בד"ה ב' סימן כ"ג
על בני ישראל חד מן ז' וסי' נמ' בס' נשא וריש נחמיה
על דברי חד מן י"א וסי' נמ' בתלים סי' ו'
כל על ומלה אחרה עיין בערך מלה אחרה כי שם מקומו
כל בראשית ומן ריש' דואלה שמות עד החדש הזה על כל ועל כל במ"ב אל כל ואל כל וסי' וגו' עיין כל חלופי' בערך אל כי שם מסרנינון בס"ד
ו' פסוקים ועל ועל ומלה ביניהון וסי' נמ' ביחזקאל ס"ם ל"ח
ג' זוגין על דסמיכין לשין וסימן נמסר באיוב סימן כב
על ח' בטעם מאריך וסי' נמ' בסדר ויקרא
מ'עַל ג' קמצים וסימ' נמ' בפר' תולדות
ועליו ז' וסי' נמ' במדבר סיני ובתהלים סי' נ"ב
מעליו ד' וסי' נמ' בירמיה י"א וביחזקאל סי' י"ו
עליהם י"ג חסר בתורה וסימ' נמסר בויגש
עליהן ז' וסי' נמ' ביהושע סי' ח' ובזכריה סימן י"א
ועלי ה' וסי' נמ' בשמ"ב סימן י"ח ובעזרא סוף סי' ז'
ועליה ד' וסי' נמ' בשמ"ב סי' י"ג ובתלים סי' ז' ובאיוב סימן לא
עליהן ג' חסרים וסימ' נמסר בסדר ויקרא
והעלתם ג' חסר בליש' וסי' נמ' בסוף פר' ויחי
העלה ג' ב' חסר וסי' נמסר ביהושע סימן י"א
עולה ה' מ"ל בליש' וסי' נמ' בשמואל א' סי' י"ו ובאיוב סוף סי' ל"ו
בהעלות ג' וסי' נמ' במ"ב ריש סי' ב' וביחזקאל כ"ג
לעלות י"ד וסי' נמ' באיוב ל"ז
עלית ג' וסי' נמ' בסוף משלי
אֲעָלֶה ח' פשטין וסי' בלשון ארמי אמר מלאכא לאנתתיה דארונא אריך למכסיא קטרתא בירוש' וביאור נמ' בפרש' שמות ובתלים סי' קלז
מַעֲלֶה ח' פתחין וסי' בלשון ארמי שמואל אסיא שיצי נהריהון דמואבי' וברק ברקין בבבל וביאור' נמ' בירמיה סי' ג'
ויעל ז' רפין וסי' נמ' בסוף שמואל
בעלות ח' וסי' נמ' במ"א י"א
עליך ג' מטעין וסי' נמ' ביחזקאל סי' כה
העלית ג' וסי' נמ' בס' כי תשא ובתלים סי' ל'
והעלית ג' וסי' נמ' בס' כי תבא ובירמיה סימן ל"ח
מעלי ג' כתיב יוד וסי' נמ' בס' שמיני
ויעלה ג' רפין וסי' נמ' בד"ה ב' סי' י"ו
ויעלו ג' וסי' נמ' ביהושע ד'
ואעלה ג' וסי' נמ' בעמוס ס"ס ד'
ויעל ג' בטעם לעיל וסימניהון
עמרי וכל ישראל
אחאב לאכל ולשתת
לקול תתו המון מים בתרא דסיפרא
העלוך ג' וסי' נמ' בס' כי תשא
ולמעלה ב' וסימניהון
ומהאריאל ולמעלה
ודברי דוד אחרונים
לעלת ד' חסר וסימניהון נמ' בסדר יתרו
עלי ו' וסי' נמ' בירמיה כ"ב
להעלות י"א חסר בליש' וסי'
ולהעלתו מן הארץ
להעלת נר תמיד
ובהעלת אהרן את
בהעלתך את הנרות ונכרו
מיום העלתי אתם
בעלתי ההרה
ויעזבני דשמואל
עד יום העלתו
בעלתך לראות
ובהעלתו יסעו
עָלָה ג' כ"כ וסי' נמ' בפ' ויגש אליו ובפרשת שלח לך ובשמואל ב' סי' ט"ו
ולא יעלה ג' וסי' נמ' ביחז' מד
עלות ה' וסי' נמ' בס' וישלח
בעלטה ג' בקרי' ובחד עניג' וסי' נמ' ביחזקאל י"ב
עלות ו' א' חסר וסי' נמ' בסדר וישלח יעק' ובשפטי' ד"ם כ
העליה ז' וסימניהון
ויצא אהוד
והוא יצא ועבדיו באו
ויחילו עד בוש
ויהי היום ויבא שמה
ויאמר אליה תני לי
ויקח אליהו את הילד
לָעוֹלָה ח' וסי' נמ' בסוף פרשת נשא ובד"ה ב' ס"ס כ"ט
עולת ג' ומ"ל וסי' נמ' ביחז' מ"ו
ואת העולה ג' וסי' נמ' בסדר שמיני
עולה כל אורי' חס' במ"א מ"ל וג' מ"ל בשמואל
וב' מ"ל בישעיה וא' חס' בירמיה וסימני' נמ' בסדר נשא
וה' חס' ביחזקאל וסימניהון נמ' שם סימן מ"ג
וכל ד"ה חסר במ"ט מ"ל
ואהרן ובניו מקטירים
קנה אקנה בכסף
לשפטים לחסה
לפני משכן ה'
ויעש כיורים עשרה
ויבאו פנימה
וישחטום הכהנים
ובעת החל
ואחר הכינו להם
עלתך ג' כ"כ וסי' נמ' בריש שמיני
עלות ג' כ"כ וסי' נמ' בפ' מקץ וע"ש שינוי אתיהון
עלתיכם ב' כ"כ וסימניהון נמ' בירמיה סי' ו' וע"ש כל שנווי אתיהון
עלתיך ג' וסי' נמ' בסוף פרשת וישמע יתרו
עלת תמיד ד' וסי' נמ' בפרש' תצוה וביחזק' מ"ו
עָלֶה ז' ב' כתיבי' ה"א וה' כתיבים יוד
ויתפרו עלה תאנה וגו'
והנה עלה זית טרף וגו'
והביאו עלה זית וגו'
ועלי עץ שמן וגו'
ועלי הדס וגו'
ועלי עץ עבות וגו'
עליה ג' וסי' נמ' בהושע י'
אעלזה ג' וסי' נמ' בתלים ס'
עלילת ד' ב' עלילת כתיב וב עללות וסי' נמ' בס' כי תבא
עלמות ד' וסימניהון
על עלמות שיר
בתוך עלמות תופפות
על כן עלמות אהבוך
מנצחים
העלמה ג' וסימניהון בלשון ארמי עולימתא דנפקת מתקריא אמא וילידת בר וביאורם נמ' בסדר חיי
נעלם ג' ב' קמצין וא' פתח וסימ'
היה דבר נעלם מן המלך
ולא נעלם דבר
יביא במשפט על כל נעלם

עם

עם י"ז קמצין וסימניהון
הן עם כלביא יקום
הן עם לבדד ישכון
השמע עם קול
הנה עם יורד מראשי
הנה עם ירדים
כי לא השאיר ליהואחז
ויכהו קבל עם וימיתהו
ואתנך לברית עם
אספו עם קבצו
לכרות לו דד"ה
תפלטני מריבי עם
בטחו בכל עת
ישפט עניי עם
רגע ימותו וחצות
ברב עם הדרת מלך
ודתיהם שונות מכל עם
וכל אתנח וס"פ דכוו'
ועמי י"א וסימ' נמ' בירמיה כ
וכל עם ז' וסימ' נמ' ביהושע סי' ח ובירמיה סי' לד
עם זו ג' וסי' נמ' בפ' בשלח ובישעי' סי' מג
וכל עמו ד' וסימ' נמ' ביהושע סי' ח
ואת עמי ד' וסי'
וישלחו ויאספו
וישלחו את ארון אלהים
הלא ראית מה העם
ואת עמי יורו בין
ואת העם י"ב וסי' נמ' בסדר שלח לך
ובעמך ג' וסימ' נמ' בס' וארא
ואת כל העם ג' וסימ'
ויתפש את אגג
וישב ישמעאל
ויזעק סיסרא את
עמיך ה' מ"ל וסי' נמ' בפרשת קדושים
ואת עמו ז' וסי' נמ' בסדר בשלח ובד"ה ב סי' לא
על העם ח' וסי' נמ' במלכים א ריש סי' יד
על עם ה' וסימ' נמ' בשמואל ב' סי' ו' ובמשלי סי' כח
אל עמי ד' וסי' נמ' בפרש' ויחי וביחזקאל סי' יג
עַמְּךָ ה' וסימ' נמסר בפרש' נשא ובתלים סי' מה וברות סי' א
עמי ג' סבירי' עמים וסי' נמ' בשמואל ב' סי' כב
ועם ג' קמצים וסי' נמ' בשמואל א' סי' יג ובעמוס סי' ג
עם זו ג' וסי'
עם זו קנית
עם זו גאלת
עם זו יצרתי לי
העם ו' בטעם וסי'
ויקם העם כל היום
ואחרי כן נאם ה' אתן את צדקיהו
וירם יאשיהו לבני העם צאן
כי מרבית העם דעזרא
ויענו בהלל לה' דעזרא
ועמו ה' בטעם וסי' נמ' בפרש' וישלח יעקב ובעזרא ח
עמך י"ב בתורה וסי' נמ' בפרש' שופטים
עמו ד' ר"פ וסי' נמ' באיוב סי' י"ב
וַיַּעֲמֵד ד' וסי' נמ' במלכים ב' סי' ח' ובאיוב סי' ל"ד ובד"ה א ריש סי' כא
לא עמד ג' וסימ' נמ' ביהושע סי' כג
ולעמך ג' וסי' נמ' בפ' קרח
עומד ו' מ"ל וסי' נמ' בס' ואלה שמות ובשיר השירים ב'
לעמוד ג' מ"ל וסי' נמ' במגלה סימן ח
עמד ב' קמצי' וסי'
וידם השמש
אשרי האיש וא' ועמד
ועמשא מתגולל בדם
עמידה אל י"א בלישנ' וסימ' נמ' בשמ"א סי' י"ז
עָמְדוּ ד' וסי' נמ' בס' מסעי
יעמודו ג' מ"ל וסי' נמ' בריש נחום ובמגלה סי' ד'
ותעמדנה ה' וסי'
אצל הפרות
לפני משה ולפני
והנשברת ותעמדנה
אז תבאנה שתים נשים זונות
ותעמדנה שתי התודות
עמידה ג' חס' בלישניהון וסי'
והעמידה לפני ה'
ותבא בי רוח קדמא: דסיפרא
ואעמדם על עמדם
וכל ויעמדהו דכותיה עמדה

עֲמָדָה ד׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ויצא ובקהלת סימן ב׳
ולא יעמוד ד׳ וסי׳ נמ׳ בדניאל סימן י״א
ולא עמד ג׳ וסי׳ נמ׳ בסדר ויגש אליו
עמודיה ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ ע״ח ובאיוב סימן ט׳
עמודיו ד׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בסדר ויקהל
העמודים י״א חס׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בסדר ויקהל
לעמודים ב׳ א׳מ״ל וא׳ חס׳ וסי׳ והאדנים לעמדים
עשה ווי׳ לעמודים עשה דין מ״ל
עמוני ה׳ מ״ל בליש׳ וסי׳ נמ׳ בסדר כי תצא ובנחמיה סוף סי׳ ב׳ ובד״ה א׳ סוף סי׳ י״א ובשמואל א׳ ריש סימן י״א
העמונים ג׳ מ״ל בליש׳ וסי׳ ועמהם מהעמונים
ויתנו העמונים מנחת
נעמה העמונית
עמקי ג׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל ג׳

ענ

וענתה ד׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת משפטים
מענה ג׳ קמצי׳ וסי׳ בל׳ ארמי חדותא דבר נשא בהתת׳ וביאור׳ נמ׳ במשלי ט״ו
ואין עונה ה׳ וסי׳
ויאמר אליה בואי
מדוע באתי ואין איש
ואין קול ואין עונה וחכירו
גם אני אבחר בתעלוליהם
ולא יענה ה׳ וסי׳ נמ׳ בשמואל א׳ ס״ס ה׳ ובישעיה סי׳ מ״ו ובמיכה סי׳ ג׳ ובאיוב י״ט
וענתה ד׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ויצא ובהושע סימן ב׳
לענותו ג׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בשמואל ב׳ סי׳ ז׳
את עניי ג׳ וסי׳ נמ׳ באיכה א׳
ענתך ג׳ חסר בליש׳ וסימ׳
למען ענתך וחכירו
וענתך תרבני
ענוים ה׳ כתיב עניים וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ ט׳
עניים ג׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה סימן ג׳ ע״ש
לענייך ג׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בתלים סימן ע״ב
ענן ד׳ פתחים וסי׳ נמ׳ בסוף פרשת אלה פקודי וביחזקאל סימן ח׳

עפ

עפר ואפר ב׳ וסי׳
ואנכי עפר ואפר
ונחמתי על עפר ואפר
לעפר ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ עקב
עפרן ד׳ חסר וסי׳ נמ׳ בפ׳ חיי
עפרת ד׳ חסר בליש׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ מטות ובזכריה ה׳

עצ

עץ פרי ב׳ וסימניהון
עץ פרי עשה פרי
עץ פרי וכל ארזים
וכל עץ ה׳ וסי׳ נמ׳ במלכים ב סימן ג׳ וביחזקאל ד׳
עצמים כל אוריתא עצמים חס׳ במ״א וכל נביאים וכתובים דכות׳ מ״ל במ״ג חס׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת ואתחנן ובעמוס סי׳ ט״ו ובדניאל סוף סי׳ ח׳
לעץ ג׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה סי׳ ב׳ ובחבקוק סוף סימן ב׳
כעץ ג׳ וסי׳ נמ׳ באיוב סי׳ י״ט ובסוף סי׳ כ״ד
ואת עצמות ז׳ וסי׳ נמ׳ בירמי׳ ריש סי׳ ח׳
עצם אל ב׳ בליש׳ וסי׳
ותקרבו עצמות
ונע׳ אל עצמו ואל
ושארהון על
עצמתי ו׳ חסר בליש׳ וסי׳ נמ׳ בסוף פרשת ויחי יעקב
עצמונה ב׳א׳ מ״ל וא׳חס׳וסי׳
ויצא חצר אדר ועבר
ועבר עצמנה ויצא
דיהושע חסר
יעצר ג׳ וחסר וסי׳ נמ׳ בש״א ט
ותעצר ד׳ וסי׳ נמ׳ בסוף שמוא׳

עק

עקב ג׳ וסימניהון
ואתה תשפנו עקב
הגדיל עלי עקב
והוא יגוד עקב

ער

ערב ה׳ פתחי׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ויגש אליו ובמשלי סימן י״א
וממערב ג׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה ר״ס מז ובתלים קז
מערבה ג׳ וסימניהון
לחברני חשביהו ואחיו
וישרם למטה מערבה
ואחרי כן בנה חומה
ובערב ד׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ בהעלותך וביחזקאל י״ב
בערבות כל אוריתא חסר במ״א מ״ל בערבות מואב
מעבר
וכל נביאי׳ דכות׳ מ״ל במ״א
וישיגו את צדקיהו דירמיה
תערוג ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלים ריש סימן מ״ב
ערבו ג׳ וסי׳ נמ׳ במ״ב י״ב
וַיָּעַר ג׳ וסי׳
זרובבל
פול יהורם
הערה ג׳ וסי׳
אשה דוה
כי את שארו הערה
אשר הערה למות נפשו
הֵעִיר ה׳ סי׳ נמ׳ בישעיה ריש סימן מ״א
יעיר ה׳ וסימניהון נמ׳ בישעיה סי׳ נ׳ ובדניאל ר״ס י״א
עורה ד׳ חסר בליש׳ וסי׳ נמ׳ במשלי סי׳ ג
עריסותיכם ג׳ וסימניהון
ראשית עריסתיכם
מראשית עריסתיכם
וראשית עריסותיכם
קדמא חסר דחסר תני׳ ערסתיכם כתיב תלית׳ מ״ל דמ״ל
ערומים ב׳ מ״ל ודגשים וב׳ רפין וסי׳ בלשון ארמי
ערטילאין דגשין חכימין רפין וביאורם נמ׳ באיוב ריש סימן ט״ו
עורי עורי ד׳ דסמיכי וסי׳ נמ׳ בישעיה ר״ס נ״ב
יערו ג׳ ב׳ חסר וסי׳ נמ׳ בירמי׳ סימן ג׳
וערות ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ נח
ערכתי ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ וירא בלק ובתלים סי׳ קלג ובאיוב סי׳ י״ב
ערכו ג׳ וסי׳ נמ׳ באיוב ר״ס מ״א
ערוך ד׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל כ״ג
ערם ד׳ חסר וסי׳ נמ׳ בש״א ס״ס יט ובאיוב סוף סי׳ א׳
יערים ג׳ וחסר וסי׳ נמ׳ במשלי סי׳ ט״ו ובסוף סי׳ י״ט
ערוער ח׳ חסר וסי׳ נמ׳ בש״א ס״ס ל ובמ״ב סי׳ י׳
וערפכם ג׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת והיה עקב
תערוץ ג׳ מ״ל בליש׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ עקב ובאיוב ס״ס י״ג

עש

עש ח׳ וסי׳ נמ׳ באיוב ס״ס ח׳
כעש ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ לט
עשב הארץ ח׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ בא
עושי י״ו כתיב י׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ ויקהל
מעשי י״א כתיב יוד וסי׳
קוריהם לא היו לבגד
ודברת משפטי אתם דרי׳ ירמיה
להכעיסני במעשי ידיכם לקטר
תחת אשר עזבוני דד״ה
תמשילהו במעשה ידיך
כי שמחתני ה׳ בפעלך
המה ראו מעשי ה׳
גדולים מעשי ה׳
מעשי ידיו אמת ומשפט
לא אמות כי אחיה
ה׳ יגמר עלי
יעשה ל״ו וסי׳ נמ׳ בסד׳ ויקרא
אשר עשה ו׳ וסים׳ נמ׳ במ״ב סוף סי׳ ט״ו
עשה ח׳ קמצין וסי׳ נמ׳ בפר׳ בשלח וכל אמ״ת דתק״ע דכו׳ ב״מ כב פתחין וסי׳ במ״ב ז׳
ולעשות י״ט וסי׳ נמ׳ בש״ב ז׳
יעשן ה׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ וישמע יתרו ובמ״א ריש סי׳ י״ט
תעשון ט״ו וסי׳ נמ׳ בסוף סדר מטות ובשפטים ז׳
מעשה י׳ פתחין וסי׳ נמ׳ בסד׳ מטות ובישעיה ס״ס ג ובאיוב סי׳ ל״ו ובד״ה ב׳ סוף י״ו
ומעשה י׳ וסי׳ נמ׳ במ״א ז׳
כל לשון עשייה במתג במ״ד מונח וסים׳
בל נעשה ארץ וכל יפלו
ומראיהם ומעשיהם
ויאמרו אליו מה נעשה
וירא האלהים את מעשיהם
נעשה ח׳ וסי׳ נמ׳ בסדר צו ובמלכים ב׳ סימן כ״ג
תעשה ז׳ וסי׳ נמ׳ בסד׳ תרומה
מלין דלית דכות׳ בליש׳ עשיה וסימן נמ׳ בסוף איוב
עֲשֵׂה ו׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ שופטים ובתלים סי׳ קי״ח ובמגלי ב׳
תעשה ד׳ קמצי׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ תולדת ובירמיה ס״ס מ׳
ויעשו ג׳ רפין וסי׳ נמ׳ בסדר ואלה שמות
בעשי ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ויקהל ובתלים סימן לד
עשה ד׳ כ״ב וסי׳ נמ׳ בפ׳ ויצא ובתלים סימן ק״א
עשו ד׳ כ״ב וסי׳ נמ׳ ועיין שם בירמיה סי׳ כב מה דאקשינן
וַיַּעֲשֶׂה ד׳ וסי׳ נמ׳ במלכים א׳ סימן י״ו
ותעשה ד׳ וסי׳ נמ׳ במ״א י״ז
וכן תעשה ה׳ וסי׳ נמ׳ בפרש׳ תרומה וביחזק׳ מ״ה
נעשתה ט׳ וסי׳ נמ׳ במלאכי סי׳ ב׳ ובדניאל י״א
עשייה ה׳ קשורים בבית וסימ׳ נמ׳ במגלה סימן ו׳
עשה לך ז׳ וסימ׳ נמ׳ בסדר בהעלותך
עשיתי ג׳ ר״פ וסי׳ נמ׳ בתלים בא״ב אות עין
עשייה הדבר י״א חסר את וסי׳ נמ׳ בס׳ וארא
עשייה את הרע ז׳ וסימניהון
כי ימצא בקרבך
כי ידעתי אחרי מותי
וקדמה ותנינא דסמך שפטים
על כי עשה את הרע
ויתעם מנשה לעשות
יען אשר עשית את
ואשר עשה ח׳ וסי׳ נמ׳ במ״א סי׳ ב׳
וכל מעשה ג׳ וסי׳ נמ׳ בסדר מטות
עשית ח׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ בראשית ובירמי׳ סי׳ ב׳ וברות ב׳
לעשות י״ג חס׳ וסי׳ נמ׳ בריש פר׳ ויקהל ובנחמיה י״ב
המה עושים ה׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ויקהל וביחז׳ ח׳
מעשות ה׳ חסר בליש׳ וסימני׳ נמ׳ בפ׳ שמיני
עשיתה ה׳ מ״ל וסי׳
טעם טעמתי מעט
וכי ימצא איש את
ואתה הגדת היום
ויבא יואב אל המלך דאבנר
ומי יאמר מדוע עשיתה
ויאמר שאול אל הקיני
אשר עשיתה משנאתיך בם
אילין בלישי׳ עשיה ל׳ דכו׳ וסי׳
עשה מפיק ה׳ כה אמר ה׳ עשה
ועושה מפיק ה׳ כה אמר ה׳ בורא שמים
עשיתם ל׳ וברחמיך הרבים לא
ועשיתם ל׳ ויאמר ה׳ אל משה בלכתך
עשוהו ל׳ ופניתי אני לראו׳ חכמה
עושתי ד׳ לא נכחד עצמי ממך
עשתה ה׳ קמצי׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ תולדות ובש״ב יג
עשהו ג׳ וסי׳ נמ׳ באיוב לא
עושה ב׳ מ״ל כתיב ה׳ וסי׳
מה יתרון העושה
עושה בעברת זדון
עושי ג׳ מ״ל כתיב יו״ד וסי׳
ועל ידם חיל צבא
ויתנו אותו עושי המלאכה דד״ה
ויתכו את הכסף
לעשתו ח׳ חסר וסי׳ נמ׳ בפרשת מקץ
ככה יעשה ד׳ וסי׳ נמ׳ בסוף סד׳ תצא ובמגיל׳ ו׳
ולא תעשה ג׳ וסימניהון נמ׳ בשמואל א׳ ד׳
ולא תעשו ג׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ אחרי מות
ומעשהו ג׳ וסי׳ נמ׳ בשפטים סימן י״ג ובשמואל א׳ סי׳ כ״ה ובתלים ס״ד
אנכי עשה ד׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בשמואל א׳ ב׳
ולא עשה ה׳ וסי׳ נמ׳ בש״ב סי׳ י״ט ובד״ה ב׳ ריש סי׳ כ״ה
לעשותם ד׳ ב׳ מ״ל וב׳ חסר וסי׳ נמ׳ בפ׳ ואתחנן
עשן ועשן ה׳ שום קרתא וסי׳ נמ׳ ביהושע סי׳ י״ט ובד״ה סימן ו׳
עשוק ד׳ ב׳ מ״ל וב׳ חס׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ תבא ובהושע ה׳
העשירי ד׳ חסר וסי׳ נמ׳ בפ׳ נשא וביחזקאל ריש סי׳ כ״ט ובמגלה סי׳ ב׳
בעשור ג׳ חסר בליש׳ וסימנ׳
בעשר לחדש הזה
צאנכם יעשר
זיתכם וכרמכם יעשר
ועשרון ה׳ ב׳ מ״ל וסימני׳ נמ׳ בפרשת תצוה
ושני עשרונים ג׳ וסימנ׳ נמ׳ בפרשת פנחס
מעשר ג׳ רפין וסי׳ נמ׳ בסדר לך לך
סימן חלוף עשירית נמסר בסוף סדר בשלח
מעשר ג׳ דגשין וסי׳
וכל מעשר בקר
כי את מעשר בני
מעשר הארץ מזרע
מעשר ג׳ רפין וסי׳ נמ׳ בסדר ויקח קרח
בעשתי עשר ג׳ וסי׳ נמ׳ בריש סד׳ דברים ובירמיהו ריש סימן ל״ט
שני עשר ו׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ תצוה
העשרים ג׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ וירא וביחזקאל ריש סי׳ מב
עשתרות כל אורי׳ חס׳ במ״א וסי׳
ועשתרות צאנך דברכה
וכל נביאים וכתובי׳ מ״ל במ״א
ויסירו בני ישראל

עת

עת ג׳ פתחים וסי׳ נמ׳ בפרש׳ מצורע ובריש חגי
עיתה ג׳ מ״ל בליש׳ וסי׳
וקרב לבא
עיר שפכת דם
בעיתה אחישנת
ויהי בעת ההיא ג׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת וירא
ובעת ההיא ח׳ וסים׳
מושלים פלשתים
אצמית לדוד
יבאו בני ישראל המה
אשוב את שבות יהודה
בא חנני הראה ב׳ בו
יעמד מיכאל ב׳ בפסו׳
עתה כה ר״פ וסי׳ נמ׳ בד״ה ב׳ סוף סימן ו׳
ואתה ועתה י״ח בטעם תברין וסי׳ נמ׳ בסדר בהעלותך
עד עתה ד׳ וסי׳ נמ׳ בסדר ראה ובש״ב סי׳ י״ט
עתודים ב׳ מ״ל וסי׳ ולזבח השלמים
חמאת בקר וחלב
וכל קריאה מ״ל
ועתודים ה׳ וסימניהון
חמאת בקר
למה לי רב זבחיכם
חרב לה׳ מלאה דם
ערב וכל נשיאי קדר
בשר גבורים
עתליה ז׳ וסים׳ נמ׳ במלכים ב׳ ריש סימן י״א
עתק ד׳ וסימ׳ נמ׳ בתלים סי׳ עה וסי׳ צד
ויעתר ד׳ וסי׳ נמ׳ בריש פרש׳ תולדת ובשפטים י״ד
ויעתר ה׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ תולדת ובשמואל ב סימן כא

נשלם אות העין בס״ד

מערכת אות הפ״א

ד׳ זוגין חד פ׳ וחד ופ׳ וסי׳
פתחה פיה פתחה בחכמה
ופתחה והיה אם שלום תענך
פרה זאת חקת התורה אשר
ופרה ודוב תרעינה יחדו
פשרא פתחי׳ דנה חילמא חזית אנא
ופשרא פתחים אדין דניאל דשמי׳
פלטיהו ותשא אתי רוח ותבא
ופלטיהו ויהי בהנבאי ופלטיהו
ג׳ זוגין חד פ׳ והד בפ׳ וסי׳
פס בה שעתא נפקו
בפס הוא היה עם דוד
פתחי אני ישנה ולבי
בפתחי וידעתם כי אני
פתחית ואנו ואכלו פתחיה
בפתחיה וראו את ארץ

פא

פארי ב׳ וסים׳
ואת פארי המגבעות
פארי פשתים יהיו
את פאת ב׳ וסימניהון
פאת זקנך
ומדותם את פאת צפון

פג

ויפגעו ב׳ וסימניהון
מלאכי אלהים
את משה ואת אהרן
נפגשו ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ פ״ה ובמשלי סי׳ כ״ט

פד

פדות ג׳ וסי׳ נמ׳ בפרשה וארא ובתלים סימן קי״א
פדנה ד׳ וסימ׳ נמ׳ בסוף סדר תולדות

פדית

פרית ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלי׳ ס״ס ע״א

פה

פה אל פה ב׳ וסימניהון
פה אל פה אדבר
פה אל פה בטמאתם
פיהו כא וסימ׳ נמ׳ בריש שה״ש
ומפי ג׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה ס״ס נ״ט
אל פי ה׳ וסי׳ נמ׳ ביהושע י״ז
אל פיהו ב׳ וסימניהון
טמן עצל ידו
יבטח כי יגיח ירדן
אל פיו ג׳ וסי׳ נמ׳ בש״א י״ד
ג׳ סבירין פי וקרי׳ פני וסי׳ נמ׳ בראש סדר אלה מסעי
פה אחד ג׳ וסי׳ נמ׳ במ״א כ״ב

פו

מפה י״א כ״כ בצורת הבית וסי׳ נמ׳ ביחזקאל סימן מ׳
בפוך ג׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה סי׳ נ״ד ובירמיה סוף סי׳ ד׳
פורה ב׳ חסר וג׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בישעיה סוף סי׳ י׳

פז

פזר ב׳ וסימניהון
כי אלהים פזר עצמות
פזר נתן לאביונים

פח

ופחד ב׳ וסי׳
תפל עליהם אימתה
המשל ופחד עמו
ופחד ב׳ מלעיל וסי׳
לולי אלהי אבי
מכל צררי הייתי
פחדכם ג׳ וסי׳ נמ׳ בסד׳ עקב ובמשלי סי׳ א
והפחות ג׳ וסי׳ נמ׳ במגלה ח

פט

פטיש ב׳ וסימניהון
פטיש כל הארץ
מחליק פטיש את הולם פעם

פי

ופיכל ג׳ דכ״כ וסימניהון
ויאמר אבימלך
ויכרתו ברית בבאר
ואחזת מרעהו ופיכול

פל

והפלה ב׳ חד כתיב א׳ וסימ׳
והפלה ה׳ בין מקנה
והפלא ה׳ את מכותיך בתר׳ כתי׳ א׳
הפלא ב׳ חד כתיב ה׳ וסימ׳
הפלה חסדיך מושיע
העם הזה הפלא ופלא
קדמה כתיב ה׳
נפלאתי ז׳ חסר בליש׳ וסימ׳ נמ׳ בפרשת שמות
יפלא ד׳ חסר בליש׳ וסימני׳ נמ׳ בסדר נשא
ויתפלל ג׳ רפין וסי׳ נמ׳ בפ׳ וירא ובישעיה סי׳ מ״ד ובתלים סימן ע״ב
ותפלתו ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ ק״ט וד״ה ב׳ סי׳ ל״ג
ופילגש ד׳ ר״פ וסי׳ נמ׳ בשפטים סימן י״ט
פלגי ג׳ ר״פ וסימ׳ נמ׳ בתלים בא״ב אות פ׳ ובאיכ׳ בא״ב ג
פלח ג׳ וסימניהון
ותשלך אשה פלח
ויתנו לו פלח דבילה
הלא אשה אחת
כפלח ג׳ וסימ׳
ויצוק כפלח תחתית
כפלח הרמון רקתך ותכרו
הפליט ה׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל סוף סימן כ״ד
הפלטה ג׳ חסר בליש׳ וסימנ׳ נמ׳ בסדר בא

פליטים ד׳ וסימניהון
נתן בניו פליטם כ״כ
ושלחתי מהם פליטים
כ״כ מ״ל דמ״ל
פלטים מחרב הלכו
כי אם פליטם
בתראי פלטים כתבן
פלילים ג׳ בליש׳ ב׳ חסר יו״ד קדמ׳ וא׳ חסר דחסר וסימ׳ נמ׳ בפרשת משפטים
ותפלתי ג׳ וסי׳ נמ׳ באיוב סוף סי׳ י״ץ
פלוני אלמני ג׳ וסי׳ נמ׳ במלכים ב׳ סי׳ ו׳ וברות ריש סי׳ ד׳
פלצות ד׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה סי׳ כא ובתלים סימן נ״ה ובאיוב סי׳ כ״א
הפלשתים ח׳ וסי׳ נמ׳ בשמוא׳ א׳ סי׳ יז ובד״ה ב׳ כא
שרי פלשתים ג׳ וסי׳ נמסר בש״א ס״ס י״ח
פלת ב׳ וסימניהון
ואון בן פלת בני
פלת ווזיא

פן

ופן ה׳ וסימ׳ נמ׳ בפר׳ ואתחנן ובירמיה סי׳ י״א ובמשלי ל׳
פנו ג׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה ר״ס מ׳
הפונה ד׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ ביחזק׳ ריש סימן מז
פונה ג׳ וחסר וסי׳ נמ׳ בריש סדר נצבים וביהושע סימן ט״ו וביחזקאל סימן מ״ב
ונפן ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפרשת אלה הדברים
אל תפן ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפרשת ויקח קרח
ופניתי ד׳ וסי׳ נמ׳ בקהלת ב׳
פנואל ט׳ וסימניהון
ויזרח לו השמש כאשר עבר
ויעל משם פנואל ב׳ בו
בשובי בשלום
ואת מגדל פנואל נתץ
ויצא משם פנואל
ופנואל אבי גדר
ויבן את פנואל
פנימה ה׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ שמיני ובמלכים א׳ סי׳ ו׳
פנים אל פנים ח׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ וישלח וביחזקאל סי׳ ד׳
מלפניו ח׳ וסי׳ נמ׳ במ״ב סוף סימן ז׳ ובדניאל י״א
מלפני י״ב וסי׳ נמ׳ בסד׳ אמור
מלפניך י׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ משפטי׳ ובירמיה סוף סימן י״ח
ופניהם ט׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ תרומה
לפני ב׳ סבירין לבני וסי׳ נמ׳ במשלי ריש סימן ד׳
פניה י׳ וסימניהון
כי כסתה פניה
והאיר אל עבר
ותרא אביגיל
מחה והפך על פניה
בוקק הארץ ובולקה
אם שוה פניה
זה הלשכה אשר
והלשכה אשר פניה
ותקד על פניה דרות
העזה פניה
פניך י׳ וסימניהון
ויקח דוד מירה
אנה פניך מועדות
כי לא ישיב את
ויתן לי את אבישג
שאלי אמי כי לא אשיב
עלה מפיץ על
נצור מצורה
וגם אני חשפתי
והראיתי גוים מערך
מלפניכם ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ עקב
ולפני י״ו יחידאין וסי׳ נמ׳ בס׳ פנחס

ופני ג׳ וסי׳ נמ׳ בסדר כי תשא ובדניאל סימן י׳
ופניו ג׳ וסימניהון בריש ירמית
אל פני ט וסי׳ נמ׳ בס׳ משפטים ויחזקאל סי׳ יד
אל פניו ח׳ וסי׳ נמ׳ בש״ב סי׳ י״ד ודה״ב ריש סי׳ ט׳
מאת פני ה׳ וסי׳ נמ׳ בסדר תולדות ובמלכים ב׳ סי׳ י״ו ובאיוב סי׳ ב׳
לפניו ולאחריו ד׳ בחד פסוק וסי׳ נמ׳ בס׳ בא
נתינה פנים ד׳ חסר את וסי׳ נמ׳ בדניאל סי׳ י׳
הפנים ט׳ וסי׳
ויתן לו הכהן
כמים הפנים לפנים
ה׳ לנו בושת הפנים
ולנו בושת הפנים
המה הפנים אשר
ואת השלחנו׳ ועליהם לחם דד״ה
ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים דמלכים
את השלחן ואת בדיו דויקהל
את השלחן ואת כל כליו דפקודי
ופני י״ז וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ פ״ד

פס

הפסגה ה׳ וסי׳ תחת אשדות
ותכרו תחת אשדות הפסגה
ונשקפה על פני
עלה ראש הפסגה
פסילים ד׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בשפטי׳ סי׳ ד׳ ובד״ה ב ס״ס ג׳

פע

אפעה ד׳ וסימ׳ נמ׳ בישעיה ל׳
כפעם בפעם ו׳ וסי׳
ולא הלך כפעם
אצא כפעם בפעם דשמשון
וישב המלך על מושבו
ויעלו בני ישראל אל בני דפלגש
ויצאו בני בנימין דפלגש
ויקרא כפעם בפעם דשמואל

פצ

ויפץ ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפרשת נח
ויפצר ד׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ וירא ובמלכים ב׳ סי׳ ה׳

פק

יפקד ג׳ וסימניהון
ונפקדת כי יפקד
אם כמות כל האדם
אם הפקד יפקד
פקידים ד׳ וסי׳ נמסר בפ׳ מקץ ובירמיה סימ׳ כ״ט ובמגלה ריש סימן ב׳
ופקדת ג׳ וסימניהון
אם כמות כל
ופקדת אלעזר בן
ופקדת משמרת
ופקדת כל העדה
ויפקדם ד׳ וסימ׳ נמסר במדבר סיני
התפקדו ד׳ וסימניהון נמסר במדבר סיני
פקידה אל ד׳ בליש׳ וסימניהון נמסר בירמיה סי׳ ג׳
פקד יפקד ח׳ וחס׳ וסימ׳ נמ׳ בס״ס ויחי ובש״א כ׳
פקודיהם ב׳ מ״ל וסימניהון
אלה הם בני לוי
ראשי האבות לפקודיהם
וכל פקודי במ״א דיהוידע
ויפקדו ג׳ וסימ׳ ויפקדו מעבדי דוד
ויפקדו השערים
ויפקדם ביום ההוא
סימן פקד יפקד פקד בפקד אפקד כולהון
חס׳ במ״ה וסימני׳ נמסר בפרשת שמות ויחזקאל סימן כ״ג

פר

ואת הפר ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפרש׳ תצוה ובשפטים ו׳
פר בן בקר אחד ד׳ וסימניהון
והקרבתם על הלחם
והיה אם מעיני העדה
ודראש השנה
ובעשור לחדש
הפר האחד ג׳ וסימניהון
ויתנו לנו שנים פרים
ב׳ בפסוק דאליהו
בחרו לכם הפר האחד
פרא ו׳ וסימ׳ נמ׳ בס׳ לך לך ובאיוב סימן י״א
והפרתי ג׳ ב׳ מ״ל וא׳ חס׳ וסי׳ נמ׳ בסדר לך לך
פוריה ד׳ וסימניהון
על גפן פוריה
פוריה וענפה
אשתך כגפן פוריה
בסעיפיה פוריה
בפרור ג׳ בלישנא וסימניהון
ובשלו בפרור
והבשר שם בסל
והכה בכיור
וב׳ כתיב פארור וסימניהון
כל פנים קבצו פארור
ופני כלם קבצו פארור
הפרזות ג׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בזכרי׳ סי׳ ב׳ ובמגלה סימן ט׳
הפרזי ג׳ וסימניהון
לבד מערי הפרזי
ועד כפר הפרזי
וכל הפרזי
יפרח ד׳ וסי׳ נמ׳ בסדר קרח ותלים סי׳ ע״ב
ופרעה ג׳ וסימניהון בשמואל א׳ סימן ו׳
ויאמר פרעה ג׳ בטעם וסימ׳ אביך ואחיך
הן רבים עתה
מי ה׳ אשר
פרצו ג׳ וסימניהון נמסר במיכה סוף סי׳ ב׳
פרעוש ב׳ וסימניהון
אחר פרעוש אחד
לבקש את פרעוש
וכל שום בר נש דכו׳ פרעש
כפרץ ד׳ וסי׳ נמ׳ בישעי׳ סימן ל׳ ובאיוב סימן ל׳
פרצים ה׳ וסים׳ נמ׳ בשמואל ב׳ סי׳ ה׳
פרש ג׳ ב׳ פתח וא׳ קמץ וסי׳ בירמיה סי׳ ד׳
פרשתי ג׳ וסי׳ נמ׳ בישעי׳ ריש סי׳ מ״ה ובתלי׳ קמ״ד
פרתה ג׳ וסימניהון
קח את האזור
ויהי מקץ ימים
ואקח את האזור
הפרתמים ג׳ וסימניהון נמסר בריש אחשורוש
ופשרא י׳ קמצין וסימניהון נמ׳ בדניאל סוף סימ׳ ג׳

פת

פתגם ב׳ א׳ קמץ וסימניהון
אשר אין נעשה פתגם
ונשמע פתגם המלך
קדמ׳ קמץ וכל ארמי דכו׳
פתים ג׳ כ״ב וסימ׳ נמ׳ בתלים בא״ב רבתי אות הפ׳ ובמשלי סוף סימן א׳
יפתה ד׳ וסימ׳ נמ׳ בפרשת משפטים
יפתה ג׳ וסימ׳ נמ׳ בירמיה סי׳ ד׳ ובמשלי סי׳ כ״ה
ויפתח ג׳ וסי׳ ביהושע סימן ט״ו ובאיוב סימן י״א
ופתח ה׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ נח וביחזקאל סימן מ״א
פתוחה ג׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל סוף סי׳ כ״א ובנחמי׳ ו׳
יפתח ה׳ וסימניהון
השער הזה יהיה . ב׳ בו
סוגר יהיה לא יפתח
הנח בטני כיין לא
יסגר על איש ולא
פתוח ג׳ ב׳ חס׳ וסי׳ נמסר בפרשת ראה
נפתחו ג׳ וסי׳ נמסר בישעיה סוף סימן כד ובנחום ב׳
פתח ד׳ וסי׳ נמ׳ במלכי׳ ב׳ סימן י״ג ובמשלי סימן לא
ופתחת ג׳ וסימניהון נמסר בפרשת תצוה
פתח ג׳ ובאיוב וסימניהון נמ׳ שם סימן ל״ט

ח׳ פסוקים דמיין מן ב׳ מלין
קדמ׳ קמץ תני׳ פת״ח וסימ׳ נמ׳ פרשת ויצא רכש רכש

ט׳ פסוקים אית בהון ב׳
מלין ופתרו׳ חד וסי׳ נמ׳ בשמואל א׳ ריש סימ׳ י״ב

שטה חדא מן ג׳ פתהין
מן חד חד ולית דכוו׳ וסימני׳
אדני ויאמר הנה נא אדני סורו נא
יצחק ותאמר שרה צחק עשה לי
הנן וישא עיניו וירא
ותמנע היתה פילגש לאליפז
כאזרח וכי יגור דהמול לו כל זכר
עשן והר סיני עשן כלו
בעב ויאמר ה׳ אל משה הנה
תושב וכל זר לא יאכל קדש
שופר והעברת שופר תרועה
הצר וכי תבאו מלחמה בארצכם
נכר ויאמר ה׳ אל משה הנך
חכמת וכל אשה חכמת לב
בגורל נחלתם כאשר
ומגורל והיו לאחד מבני
מוצק ושתי כתרות עשה לתת
וברד ברדת היער ובשפלה
כארפד הלא ככרכמיש כלנו
יבש גדף ערות על יאור על פי יאור תרויהון בפסו׳
ארעט שאו נס בארץ תקעו
ומבצר משגב משגב חמתיך
השח השפיל ב׳ בו
והסם גלגל לחם יודק כי לא
לנצח ב׳ בו
שכל ויצאו שרי פלשתים ויהי מדי צאתם
נבהל ותבוא האשה אל שאול ותרא כי
באנשים ודוד בן איש אפרתי
אחל ואת שם קדשי אודיע
החל וגלת החל הזה
חם לבי בקרבי בהגיגי תבער
חל ויען המלך ויאמר אל איש האלהים
חלל כי עני ואביון אנכי ולבי
חכם בני אם חכם לבך
מן ישב עולם לפני אלהים
עולל לוא אליכם כל עוברי דרך
ארנן ובן חנניה פלטיה וישעיה
נס נא עבדיך ימים
בנס כל קבל דנא מלכא
ודל חכם בעיניו איש
ודר חור כרפס ותכלת
ורענן אנה נבוכדנצר שליו
ביתן ומלאת הימים האלה
משל כאשר יאמר משל
שן וילך דוד ויקח את עצמות
משרת ותבא בת שבע אל המלך
ובישרת ויאמר שלמה אתה עשית
פרש משפעת סוסיו יכסך
נעזב ואריבה את הסגני׳
תעזב טרף נפשו באפו
לבער והגורלו׳ הפלנו על קרבן

א״ב מן חד וחד חד פתח
וחד קמץ דלוג וסימניהון
אט ויהי כשמע אחאב את
אט באשורו אחזה רגלי
במעט ומן התחברות אליו
במעט ויאמר יהונתן אל הנער
גאל ויאמ׳ הגאל לא אוכל לגאול
גאל ואני אמרתי אגלה אזנך
גב ואל מרו׳ המזבח באמות
גב ותבני לך גב

גבל

גבל זקני גבל וחכמיה
גבל זעמון ועמלק
הנחת עושו ובואו כל הגוים
הנחת וכדורים לבביה ורוחה
הורם ועד שר הצבא הגדול
הורם וקרשת את חזה התנופה
היצלח הנה לאש נתן לאכלה
היצלח וימרד בו לשלח מלאכיו
וכעס גם כל ימיו בחשך יאכל
וכעס רשע יראה וכעס
והיכל מיום אחד לחדש השביעי
והיכל האומר לכורש רעי וכל
והכני הצילני נא מיד אחי מיד
והכני אם יוכל להלחם אתי והכני
ולאחד וארעה את צאן ההרגה
ולאחר גם אם ישכבו שנים
וליקר בה זמנא מנדעי יתוב עלי
וליקר ענה מלכא ואמ׳ הלא דא היא
והמם לחם יודק כי לא לנצח
והמם ונתנם ה׳ אלהיך לפניך
והחמנים וינתצו לפניו את מזבחות
והחמנים ולא ישעה אל המזבחו׳
חדקל ושם הנהר השלישי
חדקל ויום עשרים ואני הייתי
טח לא ידעו ולא יבינו
וטח ולקחו אבנים אחרות
ישק אתה תהיה על ביתי
ישק שפתים ישק משיב
יריבי לדוד ריבה ה׳ את יריבי
יריבי הקשיבה ה׳ אלי ושמע
יבלע ועתה שלחו מהרה והגידו
יבלע היסופר לו כי אדבר
ירוחם אשור לא יושיענו
ירוחם מכסה פשעיו לא יצליח
יחם פן ירדף גאל הדם אחרי
יחם גם אם ישכבו שנים
יהל לא תשב לנצח ולא תשבו
יהל אם אראה אור כי יהל
עכר אבי את הארץ
עכר ובני כרמי עכר עכר ישרא׳
כוכב ונשאתם את סכות
כוכב אראנו ולא עתה אשורנו
כלו והנגשים אצים לאמר
כלו תפלות דוד בן ישי
כארזים כנחלי׳ נטיו כגנות
כארזים שוקיו עמודי שש
למצד ומן הגדי נבדלו אל דויד
למצד ויבאו מן בני בנימין
לעין והנשיא אשר בתוכם
לעין וירד הגבול משפם
לישה צהלי קולך בת גלים
לישה וילכו חמשת האנשים
לבנת ויראו את ה׳ אלהי ישרא׳ ותחת
לבנת ואלימלך ועמעי ומישאל
מפנה ונינוה כברכת מים מימי
מפנה והנה ששה אנשים באים
מטע לשום לאבילי ציון לתת
מטע והקימותי להם מטע
ומישע מלך מואב היה נקד
מישע ובני כלב אחי ירחמאל
נתן וישכת את הסוסים
נתן וידע אונן כי לא לו יהיה
נחר מפוח מאשתם ספרת כתיב
נחר הנת לאש נתן לאכלה
נחל ארה אשר נחל משה
נחל ואטרת לבני עמון שמעו
נעמת צר לי עליך אחי יהונתן
נעמת ממי נעמת רדה והשכבה
נסכלת כי ה׳ עיניו משוטטות
נסכלת ויאמר שמואל אל שאול
סמר מפחדך בשרי
סמר שאו נם בארץ
סלקת מסתכל הוית בקרניא
סלקת ועל קרניא עשר די בראש׳
סיסמי ואלעשה הוליד את סיסמי
וסיסמי ב׳ בפסוק קדמא קמץ
קראני פחד קראני ורעדה
קראני שמעו איים אלי
רד הם עם יבוס והיום רד
רד סבבוני בכחש אפרים
רבת אנת הוא מלכא די רבת
רבת ורבותך רבת ב׳ בפסוק
שנותי סה אדבר ואמר לי והוא

שנותי אני אמרתי בדמי ימי
תשם ואמרת אל הארץ
תשם למה נמות לעינך
תקצר האנכי לאדם שיחי
תקצר ויאמר ה׳ אל משה היד ה׳
תחרב מרוע נבית בשם ה׳
תחרב לילה ויומם לא תכבה

א״ב מן ב״ב פתהין דלוג וסימניהון

אשם אשם הוא אשם אשם תניני׳
אשם והתודו את חטאתם
אדניך כה אמר אדניך ה׳
אדניך ויתאו המלך יפיך
בעם ויאמר לא תעבר
בעם אודך בקהל רב
בארצו׳ ובעת קץ יתנגח עמו מלך
בארצות וישלח ירו בארצות ארץ מצרים
במצלתים אסף הראש ומשנהו
במצלתים ויסרו הבונים את היכל
ברחת ויאמר הגר שפחת שרי
ברחת מקול פרש ורמה קשת
גד ויקראו בית ישראל את
גד והמן כזרע גד הוא
גורל ויעל גורל מטה בני
גורל כי לא ינוח שבט הרשע
השע השמן לב העם הזה
השע ממני ואבליגה
ושחטו ויקרא משה משכו
ושחטו הפסח והתקדשו
ואמץ רק חזק ואמץ מאד
ואמץ לשלמה בנו חזק ואמץ
ויתחזק ויקם יהורם על ממלכת
ויתחזק ויבן את כל החומה
ויט את כל לבב איש יהודה
ויט כי עבדים אנחנו
חכמות שרותיה תעננה
חכמות נשים בנתה ביתה
לעינים ויאמר ה׳ אל שמואל אל
לעינים ומתוק האור
ומרע על כן על בחוריו
מרע מקשיב על שפת
מדברה ויהי להם הגבול לפאת
מדברה ויאמר ה׳ אליו לך שוב לדרכך
מצבת ויעשה הרע בעיני ה׳ רק
מצבת ויתצו את מצבת הבעל
נכבד וישב דוד לברך את ביתו
נכבד ויאמר המלך אל אבשלום
נושע אשריך ישראל מי כמוך
נושע ישראל נושע בה׳
תשבת אז תרצה הארץ את
תשבת ואשלחה עליהם מלאכים
תט אל תסתר פניך ממני
תט אל תט לבי לדבר רע להתעולל

נשלםמערכת אות הפא בס״ד

מערכת אות הצד״י

ב׳ זוגין חד צ׳ וחד וצ׳ וסימ׳
צרת ובני חלאה צרת
וצרת לקריתים ושבמה וצרת
צמרים ויקם אביה מעל להר צמרים
וצמרים ובית הערבה

צא

צאני ב׳ וסימ׳
והכנים בני והצאן צאני
עם כלבי צאני
וכל יחזקאל דכוו׳ במ״א
בתוך צאנו נפוצות
וצאן ד׳ וסימ׳ נמ׳ בסוף סדר בחקותי
בצאן ז׳ רפין וסימ׳ נמ׳ ביחזק׳ סוף סי׳ ל

צב

בצבא ד׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ מטות
וכל צבאם ד׳ וסי׳ נמ׳ בבראשי׳ ובישעי׳מה
הצבאות ה׳ וסימ׳
כי הנני מקים עליכם
שמעו והעידו בבית יעקב

יי אלהי הצבאות ה׳ זכרו
ויי יי הצבאות הנוגע בארץ ותמוג
מן בני הראש וגו׳ לחדש הראשון
ועיין מה דאקשינן ופרכינן בערך אדני
הצבאים ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ מטות
בצבאתינו ג׳וסי׳ נמ׳ בתלי׳קח
צבאם ז׳ וסימ׳ נמ׳ בישעי׳ ריש סימן לד
וכל צבאם ד׳ וסימ׳ נמ׳ בס׳ בראשי׳ וישעי׳ מה
וצבא ד׳ וסימ׳ נמ׳ בדניאל ח
שר צבא ג׳ וסימ׳ בש״ב ח
צבאות ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ בא
לצבא ג׳ א׳ דגש וסימ׳
כל הבא לצבא צבא
יבא לצבא צבא
לצבא על הר ציון בתרא דגש
צבאותי ג׳ חס׳ בליש׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ וארא
וצבי ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ ראה
הצביים ג׳ וסימניהון
ועשה אל קל ברגליו
בני פוכרות הצביים והכרו
צביה ג׳ ב׳ כתיב ה׳ וחד כתיב א׳ וסימ׳ נמ׳ בד״ה ב׳ ריש סימן כ״ד

צד

צדה ג׳ חס׳ וסימ׳ נמ׳ בשופטי׳ סימן ז
וצדיק י׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל לג ובמשלי סוף סימן כא
וצדקתו ג׳ וסימ׳ נמ׳ בתלים סימן קי״א
צדקות ד׳ וסימ׳ נמ׳ בתלים קג
צדקת ה׳ וסימ׳ נמ׳ ביחז׳ יח
צדקה ומשפט ג׳ וסי׳ נמ׳ בס׳ וירא ובתלים סי׳ לג ובמשלי ריש סימן כ״א
צדקותינו ג׳ וסי׳ נמ׳ בישעי׳ ס״ד ובירמי׳ סי׳ נא
צדקתך ו׳ וסימ׳
לו הקשבת למצותי
וצדקתך לבן מלך
היודע בחשך פלאיך
משוך חסדך ליודעיך
וצדקתך אלהים עד מרום
וצדקתך ירננו
הצדיקים ו׳ וסימניהון נמסר בפרשת וירא
וצדיקים ד׳ ג׳ מ״ל וא׳ חס׳ וסי׳ נמסר בסוף הושע
חלוף אתיהון דצדיקי׳ תמצא נמ׳ בתלים סוף סימן ל״ז
וצדק ד׳ וסימניהון נמסר בסוף סדר כי תצא
צדקות ד׳ ג׳ מ״ל וא׳ חס׳ וסי׳ נמסר בשפטים סי׳ ה׳
יצדק ד׳ וסימניהון
האנוש מאלוה יצדק
ומה יצדק אנוש עם אל
וכי יצדק ילוד אשה
ואם יצדק מה יתן לך
תצדק ג׳ קמצי׳ וא׳ פתח וסי׳נמ׳ בישעי׳ סוף מ״ג ובאיו׳ מ׳
צדקיה ו׳ וסימניהון נמ׳ בירמי׳ סימן כ״ז וסימן מ״ט

צה

בצהרים י״ב וסימ׳ נמ׳ במ״א סימן יח
הצהרים ד׳ וסימ׳
את משכב הצהרים
ויקחו את הפר אשר
ויהי כעבר הצהרים
וישב על ברכיה עד

צו

צוארו ה׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ ויהי מקץ ובירמיה סי׳ כז

צואר ב׳ חס׳ בליש׳ וסי׳
ענק מצורוניך
לא הביאו בעבדת
עד צואר ג׳ וסימ׳ נמ׳ בסוף חבקוק
צוהו י׳ וסי׳ נמ׳ במ״א סי׳ טו ובפ׳ נח ובד״ה א׳ סי׳ כד
צויתי ה׳ וסי׳ נמ׳ בסוף פ׳ צו
צוה ג׳ וסימ׳ נמ׳ ביהושע ד׳ ובתלים סי׳ מד
צום ג׳ וסי׳ נמ׳ בישעי׳ סי׳ מה
צויתה וצויתה ד׳ מ״ל וסימ׳ נמ׳ בפ׳ פנחס ובתלים סימן קכ
אצוך ג׳ ב׳ דגשי׳ וא׳ רפי וסי׳
אתה תדבר את כל
ואתה תאזר מתניך
והיה אם תשמע את בתר׳ רפי
מצות ג׳ יחידאין וסימ׳ נמ׳ בתלים בא״ב אות ס
מצוך ג׳ ב׳ דגשי׳ וא׳ רפי וסימניהון
כי אם במקום אשר יבחר
שמר ושמעת את כל
למען תירא את ה׳ אלהיך בתרא רפי
מצוה אתכם י״א וסי׳ נמ׳ בפ׳ עקב
ככל אשר צויתך ד׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ כי תשא ובירמי׳ סימן ג
כאשר צוה יי׳ ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ שמיני ובסוף שמואל
מצוך ג׳ ב׳ דגשי׳ וא׳ רפי וסי׳ נמ׳ בפ׳ ראה
צווי ביד משה י׳ וסי׳ נמ׳ בסוף פרשת צו
ויצוו ד׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ ויחי
ואת מצותיו ג׳ וסימ׳
אחרי ה׳ אלהיכם
ושמרת את חקיו
סוף דבר הכל נשמע
מצותי חקותי ג׳ וסימ׳ נמ׳ במ״א סי׳ ט
צוני ה׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ דברים
ויצום ד׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ וארא
צווי את כל אשר ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ תרומה
צוער ג׳ מ״ל וסימ׳
על כן קרא שם העיר
ויעל לוט מצוער
כי ירא לשבת בצוער
צור י׳ מ״ל וסימ׳ נמ׳ ביחזקאל סימן כו
על צור ב׳ וסימ׳
מי יעץ זאת על
ואתה בן אדם שא
בצור ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ בשלח ובאיוב סי׳ יט
צורם ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ האזינו

צח

מצחק ג׳ וסימ׳
ותרא שרה את
והנה יצחק מצחק
כן איש רמה את רעהו
לצחק ג׳ וסימניהון
ראו הביא לנו
אשר הבאת
ויקומו לצחק בתר׳ פתח ומלרע
כל לשון צחוק כתיב שי״ן במ״ב כתיב צד״י
וכל אורייתא דכוותא כתיב צ׳ וסי׳ נמ׳ בשפטים סי׳ י״ו

צי

צידנים ד׳ חסר ו׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בשפטים סימן י״ח
ציחא ג׳ וכתיב א׳ ב׳ מ״ל וא׳ חסר וסי׳ נמ׳ בנחמי׳ ז׳

צצים ד׳ וסימניהון נמ׳ במלכים א׳ סוף סי׳ ו׳

צל

ובצל ג׳ וסימניהון נמ׳ בישעיה ריש סימן נ״א
כצל ה׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה ר״ל לב ובתהלים סימן קט
כצל ה׳ דגשי׳ וסימניהון נמ׳ באיוב סוף סימן י״ג
כצל י״ב וסי׳ נמ׳ בקהלת ז׳
צללו ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ בשלח ובסוף חבקוק ובנחמיה סי׳ י״ג ותרגום שם
הצולעה ג׳ וסי׳ נמ׳ במיכה ד׳
בצלם ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ בראשית ובתלים סי׳ ל״ט

צם

ויצומו ג׳מ״ל וסימניהון
ויצומו ביום ההוא
ויקבצו המצפתה
תחת האלה דד״ה
צמחה ד׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל י״ו

צנ

ותצנח ג׳ וסי׳ נמ׳ ביהושע סי׳ ט״ו ובשופטים סי׳ א׳

צע

צעקה ד׳ בנביאים וסימני׳ נמ׳ בירמיה סימן מ״ה
יצעקו ג׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה י״ט
ויצעקו ז׳ וסי׳ נמ׳ בשפטים סי׳ ד׳ ובתלים סימן כ״ז
מצער ד׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ וירא
כצעירתו ב׳ חסר בליש׳ וסי׳
וישבו לפניו הבכור
ומשפחתי הצערה

צפ

צופה ג׳ ב׳ מ״ל וא׳ חס׳ וסימ׳ נמ׳ בתלים סי׳ ל״ז
צופים ג׳ א׳ מ״ל וב׳ חסר וי״ו וסי׳ נמ׳ בירמיה סי׳ ו׳
צפויה׳ וסי׳ נמ׳ בס״ס ויקהל
צפוי נחשת ד׳ בליש׳ וסימניהון
ועשית קרנותיו
ועשית בדים למזבח
ועשית בדי
תהיינה קרנתיו
וצפונה ה׳ ג׳ מ״ל וב׳ חסר וסי׳ נמ׳ בפ׳ ואתחנן
צפנה וצפנה ח׳ בתור׳ וחסר וסי׳ נמ׳ בריש פרשת ויצא
לפאת צפונה ג׳בקרי׳ וסי׳ נמ׳ ביהושע סי׳ ט״ו
צפנה ח׳ חסר בירמיה וסי׳ נמ׳ שם סימן ג׳
צפון ב׳ חסר וסימניהון
וישובו ויחנו לפני פי
וירדפו מצרים אחריהם
צפנתי ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלים בא״ב רבתי סימן ב׳
צפנת ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלים ל״א
צפור ט׳ מ״ל וסימניהון
וצוה הכהן ושחט
וחטא את הבית
תבנית כל בהמה
כל צפור טהורה
כל צפור כל כנף
כי יקרא קן צפור
וירא בלק בן צפור
ויבאו אל בלעם
מסורת״א אחר ית״י כל צפור דאורית׳ חסר במ״ב מ״ל וסימני׳
ושחט את הצפור קדמ׳
וחטא את הבית
כל צפור דגברי׳ מ״ל במ״ב חסר וסימניהון
ויאמר בלעם אל האלהים
האזינה עדי בנו
וכל נביאים וכתובים בין עופי בין גברי מלאים כצפור

כצפור ג דגשי' וסי' נמ' במשלי ריש סי' כ"ו
ואת הצפור ג' וסימניהון נמ' בפרשת לך לך

צץ

כציץ ג' וסי' נמ' בישעית מ'
ציצת ד' בליש' וסי' נמ' בסוף סדר שלח לך וביחזקאל ריש סימן ח'

צק

יצוק ד' וסימניהון
וצור יצוק עמדי
יצוק נחושה גרמי'
בירחץ הליכי בחימת
דבר בליעל יצוק בו
וא' ויצוק כפלת תחתית

צר

ויצר ג' וסי' נמ' בפרש' וישלח
ויצר ג' וסי' נמ' בפר' כי תשא ובמלכים ב' סימן ח'
הצר ג' ב' קמצי' וא' פתח וסי' נמ' בס' בהעלותך ובמגל' ז'
צררי ג' חסר וסי' נמ' בתלים קמד
צר לי מאד ג' וסימניהון
ופלשתים נלחמים
נפלה נא ביד ה'
ויאמר דוד אל גד דד"ה
צרויה ג' חסר וסי' נמ' בש"ב י"ד
הצרעה ג' וסי' נמ' בפ' עקב
צרעת הוא ד' וסימניהון נמ' בפרשת שמיני
צורף ד' חסר וסי' נמ' בישעיה ריש סימן מ"א
צרפתה ב' וסימניהון
קום לך צרפתה
ויקם וילך צרפתה

נשלם אות הצדי בס"ד

מערכת אות הקוף

ה' זוגין משמשין הד ק' וחד וק' ולית דכו' וסימניהון
קשתי את קשתי נתתי בענן
וקשתי כבודי חדש עמדי
קיטר וישקף על פני סדם ועמור'
וקיטר אש וברד שלג וקיטר
קלוי ואם תקריב מנחת בכורים
וקלוי ויאכלו מעבור הארץ
קטב הנה חזק ואמיץ לה' כזרם
וקטב מזי רעב ולחמי רשף
קובע וילבש שאול דוד מדיו
וקובע ובאו עליך הצן רכב

מלין דמשמשין קה בסוף תיבותא וסימניהון
אשרקה ל' להם ואקבצם ונתתי
ואצעקה ל' קולי אל אלהי' ואצעק
מחקה ל' ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות
וארקה ל' כרנה תמרון להון אלהיא
כוקה ל' ומבוקה ל' ומבולקה ל' ג' בפסוק
לפוקה ל' ולא תהיה זאת לך לפוק'
וזעקה ל' ותלך הלוך וזעקה
וזעקה ל' בגוים נשמע
נשקה ל' ואש נשקה ביעקב
ברפקה ל' ויחנו ברפקה
מרפקה ל' ויסעו
במתקה ל' ויחנו במתקה
ממתקה ל' ויסעו
דבקה ל' ולשונם לחכם
העמקה ל' כה אמר ה' אלהים
לרחקה ל' ויאמר אלי בן אדם
אשקה ל' אשקה נא לאבי
והאנקה ל' והכה והלמאה
בצקה ל' שמלתך לא בלתה מעליך

קב

יקבצו ג' וסימניהון נמסר בשמואל א' ר"ס כ"ה
הקבצו ד' וסי' נמ' בישעיה סימן מ"ה וביחזקאל סימן ט"ל

קברתה ד' וסימניהון נמסר בפרשת וישלח
קברת ג' ב' חס' וא' מ"ל וסימ' נמ' פרשת וישלח
בקבר ג' דגשי' וסימניהון בלשון ארמי מיתיא
בקברהון משתעין וביאורם נמסר בפרשת חקת ובתלים סימן פ"ה
קברו ג' וסימניהון נמסר בפרשת חיי שרה

קבורת מלכים דד"ה
שלמה ויקברו בעיר דוד
אביה ויקברו אותו בעיר דוד
יותם ויקברו אותו בעיר דוד
רחבעם ויקבר בעיר דוד
אסא ויקברוהו בקברותיו
יהושפט ויקבר עם אבתיו בעי' דוד
יהורם ויקברהו בעיר דוד
אחזיהו וימיתהו ויקברהו
יואש ויקברהו בעיר דוד
אמציה ויקברו אתו עם אבתיו בעיר יהודה
עזיה ויקברו אתו עם אבותיו בשדה הקבורה
אחז ויקברוהו בעיר ירושלם
יחזקיהו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד
מנשה ויקברהו ביתו
יאשיהו ויקבר בקברות אבותיו
אל קבר ג' וסימניהון
וישא המלך את קולו
ותשב ותאכל לחם ותשת
כי זה זה יבא לירבעם
ותקבר ג' בתורת וסימניהון נמסר בפרשת חקת
קבור ד' מ"ל בלישני' וסימניהון
במבחר קברינו
לא תלין נבלתו על העץ
מאין מקום לקבור
סביבות ירושלם ואין קובר

קד

קדמו ח' וסי' נמ' בפ' כי תצא ובנחמיה ריש סימן י"ג
קדימה ז' בלי' וסי' נמ' ביחזקא' ריש סימן מ"ה
קדקדו ג' וסימניהון
וכאבשלום לא היה
ויך את איוב בשחין
ועל קדקדו חמסו ירד
וקדר ג' וסימניהון נמסר בפרשת חיי שרה
הקדמני ג' חסרים וסימניהון נמסר פרשת לך לך
קדשי הקדשים ד' בליש' וסי' נמ' פרש' אמור
קדש קדשים הוא ו' וסי' נמ' סוף פ' תצו'
קדשיו ג' וסימניהון נמסר בפרשת נשא
קדש קדשים ה' בנביאים ובכתובים וסימ' נמסר בפרשת תרומה
למקדש ג' דגש' וסי' נמסר ביחזקאל סימן מ"ה
נקדש ג' רפי' וסימניהון נמסר בפרשת קרח
קדוש י"ג חסרים וסי' נמ' בפר' תצוה ובפרשת נשא
קדוש ג' חסרים וסימניהון נמסר בתלים סי' ס"ה
יקדיש ג' חסרים בליש' וסימ' נמסר ביהושע סימן כ'
הקדשתי ו' וסי' נמ' בפ' במדב' ובד"ה ב' סוף סימן ז'
הקדוש ו' מ"ל וסימניהון נמסר בפרשת קרח
קדשיהם ג' וסימניהון
ובמצנפת בד יצנף
אך בכור שור או בכור
ואכלו אתם אשר כפר
התקדשו ג' קמצין וסי' נמס' ביהושע סימן ג'
ולקדוש ג' וסימניהון
הן גוי לא תדע
כי לה' סגנגו ולקדוש
כי לי איים יקוו
וא' לקדוש אם תשיב משבת

קה

הקהל ג' וסימניהון נמסר בפרשת צו
וכל קהל ג' וסימניהון נמסר במלכים א' סימן ח'
בקהל ד' דגשים וסימניהון נמסר סוף ספר שפטים ובאיכה א"ב קדמא וסי' בלשון ארמי
ניסק נצלי דסנין אתפקרית
הקהתים ג' וסימניהון נמסר בד"ה ב' סימן ד'
וקהת ומררי ב' וסימניהון
ואלה שמות דוארא
ויהיו אלה בני לוי דוידבר

קו

קו ג' כתיב קוה וסימני' נמסר במלכים א' סימן ז'
לקולם ג' חסרי' וסי' נמ' בפ' קרח ושמואל א' סימן כ"ה
קלות ו' כתובים כן וסימניהון נמסר בתלים סימן צ"ג
קלת ד' כתיב כן חס' דחס' וסימ' נמסר בפרשת וארא
קולו ובקולו ו' חס' בנביאים ובכתובי' וסימני' נמ' בתלי' סי' צ"ה ובדניא' סי' ט'
בקולכם ב' חסרים וסימניהון
ולא האזין אליכם
הנה שמעתי בקולכם
קול ו' חס' וסימניהון נמסר בפרשת תלדות
קולינו ד' ג' מ"ל וא' חס' וסימ' נמ' בפרשת חקת
שמיעה לקול י"ז פי' הגזרה קשורה עם למ"ד וסימ' נמסר בתלים סי' נ"ח

אמר המעתיק הזינא עַיַינא בִּיני נוסחי ספרי המסר' וגם בספרי המקר' הי מנייהו מנשמיעה קול חסר עם למ"ד בקצת ספרי מסורה מני י"ז ובקצת י"ח וי"ט וי"ו אמנם ברובייהו מני י"ז הכהו דמסרינן בתהלות סי' נ"ח ומיהו תמן מסרינן י"ח והכהו דמסרי י"ז משמעי פסוק וישמע לקולם דויפרצו בו עבדיו ואכן מסרי ליה דבקצת ספרי מסורה מסרי' ליה גבי הנך ותו דבכל הספרים שלנו הוא קשור עם למד והכהו דמסרי י"ו מנו גבי הנך פסוק ולא שמעתי לקול מורי והשם דבכל הספרים שלנו הוא בקול ולאוכחא כמאן ליה לן רשו עכ"ל :

נשאו קולם ד' חס' את וסי' נמ' בשפטים סימן כ"א
בקול י' וסימניהון נמסר ביחזקאל סימן א'
וקוץ ג' וסי' נמ' בפרש' בראשי' וביחזקאל סוף סימן כ"ח
קוצים ד' ב' מ"ל וב' חסרי' וסי' נמסר בישעיה סי' ל"ג

קט

קטן ה' קמצין וסימניהון נמסר סוף פר' תולדות ובד"ה א' סימן י"ב
ויקטר ד' וסימניהון נמסר בפרשת פקודי
קטרת סמים ה' בקרי' וסי' נמ' בפרשת פקודי
ומקטיר ג' וסי' נמ' במלכי' א' סימן ג' וירמיה ל"ג

קי

קיטור ד' מייחדין וסימניהון נמסר בפרשת וירא
קירותיו ד' ב' חס' וב' מ"ל וסי' נמסר פרשת תצוה
על הקיר ג' וסימניהון
ואבואה ואראה
ותוסף אל תזנותיה
כאשר ינוס איש

קל

קלו ד' וסימניהון נמסר פרשת נח
וקלי ג' וסימניהון נמסר בשמוא' ב' סוף סימן י"ז
ויקלל ד' וסימניהון נמסר בפרשת אמור
קללת ג' וסימניהון בפרשת כי תצא ושפטים סי' ט'

קם

ויקם ב' וסימ' נמסר במלכים א' סי' י"א ובתלים סי' מ'
הקמותי ג' וסימניהון נמסר בפרשת נח
הוקם ג' ב' מ"ל וא' חס' וסי' נמ' בפ' פקודי וירמי' סימן ל"ה
ויקימו ג' וסי'
ויקימו עליו גל אבנים
ואת מלך העי תלה
ויקימו להם בני דן את הפסל
יקם ג' וסימניהון
ויאמר לה אלקנה
אישה דעשי הטוב בעיניך
ויאמר ירמיה הנביא
יקם סערה לדממה
קום ב' חס' וסימניהון
קם קדש את העם
ויאמר ה' אל יהושע
קום ט' ר"פ וסימ' נמסר ביהושע סימן ז' ויונה ריש סימן ג'
יקומון ד' וסימניהון נמסר בפר' וזאת הברכה ודניאל ז'
והקמות ב' חסרי' וסימניהון
לך אבנים גדולות
והקמת את המשכן
היקום ג' וסימניהון נמסר בפרשת נח
קמה ה' מלעיל וסימניהון
והנה אנחנו מאלמים
ונשמע וימס לבבינו
ועינו קמה משיבו
קמה כל המשפחה
כי קמה על בבל דסוף ירמיה
וא' וקמה בידך
ולא יקום ד' וסימניהון נמסר באיוב סימן ח'
יקמו ז' חסרי' וסימניהון נמסר בפרשת מטות
יקומו ג' מ"ל בתורה וסימניהון נמסר בפרש' כי תשא
אקומה ג' וסי' נמ' בשמואל ב' סי' ג' ובשי' השירי' ג'
והקימותי ג' מ"ל וסי' נמסר ביחזקאל סוף י"ז
קומה ב' מלרע וסימניהון
קומה ה' ויפוצו אויביך
קומה ה' אלהים למנחיך
וכל תהלות דכו' במ"א
וקומה בעזרתי
אקים ו' וכימ' נמס' בשמואל א' סימן ג' ובסוף עמוס
יקם ג' וסימניהון נמסר בירמיה סימן כ"ה
והקימתי ו' כתובים כן וסימ' נמסר בפרשת בחקתי
קומו ונעלה ג' וסימ' נמסר בירמיה סי' ו'
קמואל ג' וסימניהון נמסר בפרשת וירא
המקומות ג' כתובי' כן וסי' נמ' בשמואל ב' סימן י"ז
ומקום ג' וסי' נמ' בישעיה סי' ס' ותלי' כ"ו וקהלת סי' ג'
על מקומו ב' וסימניהון
איש על מקומו יבא
והתבוננת על מקומו
למקומו ג' חסרים וסימניהון כל אוריתא וכל שופטים
וישק המלך לברזלי
אל מקומו ט' וסימניהון נמסר בערך אל
אל מקום אחד ג' וסימניהון
יקוו המים
הכל הולך אל מקום אחד
הלא אל מקום אחד הכל הולך
קומתו כל אוריתא חסרים וכל קריאה ס"ל
במ"א על כן גבהה קומתו
בכל מקום ד' וסימניהון נמסר בסדר ראה
מקמו ו' חסרים בלישני' וסימ' נמ' ריש עזרא
ויקומו ט' מ"ל וסי' נמ' בריש סדר קרח ובשמואל א' כ"ג
מקום טהור ד' וסימני' נמסר בסדר ויקרא
על מקום ג' וסימניהון נמסר בסדר מצורע

קמץ

כ"ב מלין קמצין בתר זרקא וסימ' נמסר בויקרא
כ"ח מלין קמצין וסימניהון
ענה אם ענה תענה אותו
מרבת רגלים
לסרבה המשרה
מקרה לילה
ונעשה את הדבר הזה דגבעונים דיהושע
הארא אל אחאב
תהיה אל תהיה לי למחתה
מזרה ישראל יקבצנו
ותקרא אתם דירמית
תאבת בני אם יפתוך חטאים
מלוה ה' חונן דל
מחסה ויעה ברד
מרעה עדרים
ומצוה נגיד ומצוה לאומים
תראה וכאשר תראה תעשה עם עבדך דדניאל
הזה עליהם מי חטאת
משה בעל משה ידו אשר ישה
העלה בחכה העלה
העברת למה העברת העביר
יישר והוא יישר ארחתיך
ילד מה ילד יום
כהן ולא יעשה כהן
ועד ואנכי היודע ועד כן כתיב
חבל בטרם תחיל ילדה
פתח דבריך יאיר

והלופי' ה' מילין דפשטין אבחר וסי' נמ' ביחזקאל סי' ו'
א"ב מן חד הד קמץ בזקפא וסימניהון נמסר בריש ויקרא
י"ו זוגין מן ב"ב קמץ וסימ' נמסר בריש ספר במדבר סיני ותרגום שם
א"ב מן דילוג חד הד מן תרין

אתי' דלוג קמץ וסימניהון
אט ל' קמץ באשורו אחזה רגלי
כל ל' קמץ אדין מלכא כדי מלת' שמע
גב ל' קמץ ותבני לך גב
דש ל' קמץ וישב ארנן וירא את המלאך
הה ל' קמץ בן אדם הנביא ואמרת הלילו
זע ל' קמץ ויצא המן ביום ההוא שמח
חח ל' קמץ ויבאו האנשים על הנשים
טל ל' קמץ אני ישנה ולבי ער
טח ל' קמץ לא ידעו ולא יבינו
יך ל' קמץ לכו ונשובה אל ה'
כת ל' קמץ ויוצא את בן המלך דמלכים
לן ל' קמץ ותעבר המנח' על פניו
מך ל' קמץ ואם מך הוא מערכך
מן ל' פתח ישב לפני אלהים
מך ל' קמץ דרכך ומעלליך עשו אלה לך
נס ל' פתח גם את עבדיך
סג ל' קמץ כלו סג יחדו נאלחו
שך ל' קמץ לכן הנני שך את דרכך בסירים
פס ל' קמץ בה שעת' נפקו אצבען ציץ

מערכת אות הקוף והריש

צץ ל׳ קמץ הנה היום הנה באה
קץ ל׳ קמץ כי בטרם ידע הנער
קט ל׳ קמץ ולא בדרכיהן הלכת
רר ל׳ קמץ וזאת תהיה טמאתו בזובו
שר ל׳ קמץ שגיון לדוד אשר שר לה׳
תו ל׳ קמץ ויאמר אליו עבור בתוך העיר

קן

קנו ג׳ וסימניהון נמסר בחבקוק סימן ב׳
קנך ג׳ וסימניהון נמסר ריש עובדיה
קניתי ה׳ וסימניהון נמסר בפרשת בראשית
ויקן ד׳ וסימניהון נמסר סוף שמואל
קנה ג׳ וסימניהון נמסר בפרשת בהר סיני
קונה ד׳ מ״ל בליש׳ וסימ׳ נמ׳ ביחזקא׳ סימן׳ ובמשלי ב׳
קנוא ד׳ ב׳ מ״ל וסי׳ נמסר סוף יהושע ובריש נחום
קני ד׳ כתיב י׳ וסימניהון
וששת קנים ב׳ בו
ומכנו דויקהל ב׳ בו
בקנה ג׳ רפין וסימניהון
עלות בקנה אחד
ויישן ויחלום שנית
בקנה אחד כפתר
תנינ׳ דמשכנ׳ תניינא
ויקונן ג׳ וסימניהון נמסר בשמואל ב׳ סי׳ א׳
קינה אל ג׳ בליש׳ וסימ׳ נמ׳ ביחזקאל ריש סי׳ י״ט
קעילה ג׳ חס׳ וסימניהון נמסר בשמואל א׳ סימן כ״ג

קץ

ולקץ ג׳ וסימניהון נמסר בדניאל סימן י״א
ואין קצה ג׳ וסימניהון נמסר בישעיה סי׳ ב׳
ועד קצה ה׳ וסימניהון נמסר בפרשת ואתחנן
קצוי ארץ ג׳ וסימניהון נמסר בישעיה סימן כ״ו
ויהי מקצה ה׳ וסימניהון בערך ויהי
אל קצה ו׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ בשלח וביהושע סימן י״ח
ולמקצת ב׳ קמצין וסימניהון
ולמקצת הימים
ולמקצת ימים עשרה
וא׳ ומקצת כלי בית
ותקצר ד׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ חקת ובשפטים ובזכריה י״א
מקצה הארץ ועד קצה הארץ ג׳ וסימניהון נמסר בסדר ראה ובירמי׳ סוף סי׳ כה
קוצר ב׳ מ״ל וסימניהון
וכעמיר מאחרי הקוצר
שלא מלא כפו קוצר
הקוצרים ב׳ מ״ל וסימ׳ נמסר ברות ריש סימן ב׳
תקצור ג׳ מ״ל בליש׳ וסי׳ נמ׳ בסדר בהר סיני
יקצור ג׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ במשלי סימן כ״ב וקהלת י״א
יקצרו ג׳ וסימ׳ נמסר ביהושע סי׳ ח׳ ותלים סימן קכז
קצירו ג׳ וסימניהון
ולחרוש חרישו ולקצור קצירו
וממעל ימל קצירו
אשר קצירו רעב יאכל

קר

ויקרא ח׳ וסימניהון נמסר בשמואל ב׳ סי׳ י״ח
ותקראנה ג׳ כתו׳ ח׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת שמיני

יקרא כ״א וסימניהון נמסר בירמיה סימן י״ט
לקראתך ד׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ שמות ובמלכי׳ ב׳ סוףסי׳ ה׳
וקראתם ג׳ ר״פ וסימ׳ נמסר בפרשת אמור
ותקרא את שמו י׳ וסימני׳
שת וידע אדם עוד את
גד ותאמר לאה בגד
אשר ותאמר לאה באשרי
זבולן ותאמר לאה זבדני
יוסף ותקרא את שמו יוסף
אונן ותהר עוד ותלד בן
שלה ותסף עוד ותלד בן
שמשון ותלד האשה בן
שמואל ויהי לתקופת הימים
שלמה וינחם דוד את בת שבע
ויקרא שמו ו׳ חסרי׳ את וסי׳ נמ׳ בפר׳ וישלח

סימן כל דסמיך לותהר
ותלד ותקרא במ״ג ויקרא וסימ׳
ויקרא את שמו ער
ויקרא את שמו גרשם
בריעה כי בריעה עג״ב סימן
ויקרא שמה ג׳ וסימני׳ נמסר בשפטים סי׳ א׳
קראה ג׳ וסימניהון נמסר בפרשת ויצא
קורא ו׳ וסי׳ נמסר בישעיה סוף סימן נ״ה
קורא י׳ מ״ל וסימניהון
עין הקורא אשר בלחי
וינועו אמות הסיפים
קול קורא במדבר פנו
אין קורא בשמך אלהי ישראל
עושה כימה
למען ירוץ קורא בו
ושלום בן קורא
וקורא בן ימנה
תהום אל תהום קורא
ואין קורא מהם
ויקרא את שם ד׳ בליש׳ וסי׳ נמסר בפר׳ בהעלתך
וקראת ד׳ רפין וסימ׳ נמסר בישעיה סימן ז׳
וקרא ד׳ וסימניהון נמסר באיוב סימן י״ג
קרוא ד׳ וסימניהון נמסר בשמואל א׳ סי׳ ג׳
הַקְרִיב ד׳ וסימניהון נמסר בפרשת תצוה
הַקְרֵב ח׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ קרח ומלכים א׳ סימן ד׳
קרובו ג׳ חסרים וסימניהון נמסר בפרשת תשא
ויקרב ח׳ וסימ׳ נמס׳ בפרשת שמיני וביונה
קריבה י׳ חסרי׳ בליש׳ וסימניהון נמסר בפרשת ויקרא ועזרא סימן ו׳
קרובה ג׳ וסימניהון
הנה נא העיר הזאת
אל תרחק ממני כי צרה
מחתה קרובה
בקרובי ג׳ חסרי׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת שמיני
ובקרבו ג׳ וסימניהון נמסר ביהושע סימן ט׳ וירמיה סימן ט׳ ומשלי סימן כ״ו
בקרבי י״א וסימניהון נמ׳ ביהושע סימן ט׳
ויקרב י״א וסימניהון נמסר בפרשת בלק
קרבים ג׳ בליש׳ וסימ׳ נמסר ביחזקאל סוף סימן מ׳
ותקרבון ג׳ וסימניהון
ותקרבון ותעמדון תחת
ותקרבון אלי כלכם
ותקרבון אלי כל ראשי
קרב ד׳ קמצין וסימניהון
ליום קרב ומלחמה
הפכו ביום קרב
כיום הלחמו ביום קרב
עבדו קרב עם קדישין
קרבן ה׳ קמצין וסימניהון בלשון ארמי בר נשא
דאקרב בעיר׳ קמי׳ תרעא וביאור׳ נמסר בפרשת ויקרא
והקריבו ג׳ ו׳ מ״ל וסי׳ נמסר בפרשת ויקרא
וקרוב ד׳ וסימניהון נמ׳ בישעיה ריש סימן י״ד ויחזקא׳ ריש סימןל׳ ותלי׳ סי׳ ע״ה
מקרב עמו ג׳ וסימניהון נמ׳ בפרשת אחרי מות
קרובים ה׳ מ״ל בליש׳ וסימניהון נמ׳ ביחזקאל סימן כ״ג ובמגילה סימן ט׳

ד׳ פסוקי׳ אית בהון קרובים ורחוקים וסימניהון
מאלהי העמים אשר
ומלך ששך ישתה
לך ה׳ הצדקה ולנו בשת
ויכתב מרדכי את
מקרב עמה ג׳ וסימניהון נמ׳ בפר׳ אחרי מות
הקרוב ה׳ חסרים וסימניהון
ואם ימעט הבית
כי אם לשארו הקרב
ובא גואלו הקרב
ונתתם את נחלתו
והקרב אליו כרשנא
קרדומות ג׳ בליש׳ וסימניהון נמסר בשפטים סימן ט׳ ובתלים סימן ע״ד
הקרחים ג׳ וסימניהון נמסר בד״ה ב׳ סימן ד׳
בקרי ד׳ וסימניהון
ואם בזאת לא תשמעו
והלכתי אף אני
ואף אני אלך עמם
והתוודו את עונם
קרנות ד׳ מלאים וסימ׳ נמ׳ בפרשת ויקרא

קש

והקשיבו ד׳ וסימניהון
שמעו זאת הכהנים
שמעו איים אלי
שמעו בנים מוסר אב
ועתה בנים שמעו לי
קשה הקשה ה׳ וסימני׳ נמ׳ סוף פר׳ וילך
קשיטה ג׳ וסימניהון נמסר פר׳ וישלח וסוף איוב
תקשו ג׳ וסימניהון
וערפכם לא תקשו
ועתה אל תקשו לבבכם
אל תקשו לבבכם כמריבת

נשלם ערך הקו״ף בס״ד

מערכת אות הרי״ש

ט׳ זוגין משמשין חד ר׳ וחד ור׳ ו״ל דכו׳ וסימניהון
רוק תעבוני רחקו מני
ורוק גוי נתתי למכים ולחיי
רחק ויאמר ה׳ יען כי נגש
ורחק ה׳ את האדם ורבה
רוח כי אם החרש תחרישי
ורוח ויתן ביד עבדיו עדר
רמיו חזה הוית עד די כרסוון
ורמיו באדין גובריא אלך כפיתו
רמו ואמר מלכא והיתיו גבריא
ורמו באדין מלכא אמר והתיו
רומי בני אפרים נשקי רומי
ורומה מקול פרש ורומה קשת
רציתם כי לא בחרבם ירשו ארץ
ורציתם וידברו אליו לאמ׳ דד״ה
רותה כי רותה בשמים חרבי
ורותה וירדו ראמים עמם ופרים
רפאתים ואנכי תרגלתי לאפרים
ורפאתים הנני מעלה לה ארוכה

ד׳ מלין כתיב ר׳ וקרינן דל״ת וסי׳ נמ׳ בירמי׳ סוף סי׳ ל״א

מלין דמשמשין ר״ה בסוף תיבותא וסימניהון
לטהרה ואנשי תמיד יבדילו
ליסרה ויספתי ליסרה אתכם שבע
נגרה עיני נגרה ולא תדמה
סתרה ויהי עליכם
וטהרה ואם לא תמצא ידה די שה
קטורה ישימו קטורה באפיך
בוערה מאפה
נעצרה והמגפה נעצרה
אגורה באהלך עולמים
הברה והבור רק אין בו מים
מהרה קרוב איד מואב
צעירה ויעבר יורם צעירה
נעדרה אחת מהנה לא נעדרה
לחברה וארח לחברה עם פועלי
חפרה בושה אמכם
שערורה ובנביאי ירושלם
ומהעזרה הקטנה עד העזרה
אורה ליהודים היתה אורה
ונעברה ושמתיה ביד מוגיך
פרה אדומה תמימה
מטוהרה בן אדם אמר לה את
ותחמרה בחמר ובזפת ותשם
ארורה האדמה בעבורך בעצבון
הארורה ויבא ויאכל וישת
ופרה ודב תרעינה יחדו
והפרה והעזים
כפרה כי כפרה סררה סרר יש׳
בקרה ואין כסות בקרה

רא

המראָה ד׳ וסי׳ נמ׳ בדניאל י׳
לראות ג׳ ומ״ל וסימניהון נמ׳ בפרשת כי תשא
ראו ד׳ ב׳ כתובים כן וב׳ כתובי׳ ה׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ תולדות ובשמואל א׳ סימן א׳
במראות ד׳ ב׳ מ״ל וב׳ חסרים וסי׳ נמ׳ פרשת ויגש ויחזקאל ריש סימן מ׳
לְהֵראות ד׳ מ״ל בלישני׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ תזריע ובש״א סימן א׳ וביחזקאל סימן כ״א
וירא ד׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ שמיני וביחזקאל סוף סי׳ י״ט
ולראות ג׳ וסי׳ נמ׳ בקהלת ג׳
מראיהן ד׳ כ״כ וסי׳ נמ׳ בסדר מקץ ובריש יחזקאל
ואראה ח׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ וירא ובפ׳ שמות ובש״א סי׳ כ׳
וראיתי י״ב וסי׳ נמ׳ בש״א ר״ס י״ט ודניאל סימן י״ב ובקהלת סוף סימן ג׳
הראיתם ג׳ ודגשים וסימנ׳ נמ׳ בשמואל א׳ סוף סי׳ י׳
להראות ג׳ ומ״ל וסי׳ נמ׳ בסד׳ דברים ובמגלת א׳
לראת ג׳ חסר וסי׳ נמ׳ פר׳ בא אל פרעה
ויראו ד׳ וסי׳ נמ׳ בשמואל ב׳ סי׳ כ״ב ובתלים סימן י״ח
וראיתה ב׳ מ״ל בתורה ונביא׳ וכל כתובים דכות׳ מ״ל במ״ד חסר ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ ל״א ובמשלי סי׳ כו ובדניאל סי׳ ח׳
הראות ד׳ ב׳ מ״ל וב׳ חסרים וסי׳ נמ׳ פ׳ ואתחנן
ונראה ה׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ תזריע ובירמית סוף סימן י״ג ובמשלי סוף סימן כ״ז
ויראה ה׳ וסי׳ נמ׳ בש״א סי׳ יז ובמלכים ב׳ סימן ה׳
יראה י״ג וסי׳ נמ׳ בפרשת בא ובתלים סימן פ״ד
וְרָאֵה ג׳ ר״פ וסי׳ נמ׳ בפ׳ תרומה
ראו ד׳ ב׳ בוי״ו וב׳ בה״א וסימ׳ נמ׳ פרשת תולדות
ראוך ג׳ וסי׳ נמ׳ בסוף חבקוק
וראהו הכהן ה׳ חסר וסי׳ נמ׳ בפ׳ תזריע
כמראה ה׳ וסי׳ נמ׳ בהעלותך
ואראה ה׳ בספר יחזקאל וסי׳ נמ׳ שם בריש סיפרא
יראו ה׳ וסי׳ נמ׳ בפרש׳ תשא ומלכים א׳ סימן ח׳
ויראו ג׳ רפין וסימניהון נמ׳ באיכה א״ב ג׳
ולא יראה ו׳ וסימ׳ נמ׳ בתלים ס״ס פ״ט ובאיוב כ״ב
נראה ה׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה סי׳ ה׳ ובירמיה סימן מ״ב
ראי ו׳ וסי׳ נמ׳ בפרש׳ לך לך ואיוב סימן ז׳
בראותם ג׳ ב׳ חסרים וא׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בפר׳ בשלח
ויראו ג׳ רפין וסי׳ נמ׳ במ״ב ו׳
למראה ד׳ ב׳ קמצי׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל סימן כ״ג
ראייה על ו׳ וסימני׳ נמ׳ ריש אחרי מות
מראינו ג׳ מ״ל בליש׳ וסי׳ נמ׳ בנחום סימן ג׳
כמראה ה׳ וסימניהון נמ׳ בפ׳ בהעלותך וביחזקאל ח׳
ומראה ז׳ קמצי׳ וסי׳ נמ׳ סוף משפטים ויחזקאל סי׳ י׳ ודניאל סימן א׳
ראוך ג׳ וסימניהון
ראוך יחילו הרים
ראוך מים אלהים ב׳ בו
ירא ד׳ מנהון מלרע וסימ׳ נמ׳ בפ׳ שמות ובאיוב סי׳ ד׳
ולראובני ולגדי ב׳ וסימניהון
נתתי מן הגלעד
ולחצי שבט המנשה
ראמת ג׳ כתוב כן וסימ׳ נמ׳ בפ׳ ואתחנן וביחזק׳ כ״ה
רמות ז׳ וסי׳ נמ׳ בד״ה ב׳ כ״ב
ראמות ג׳ וסי׳ נמ׳ באיוב כ״ח
ואת ראמות ג׳ וסי׳ נמ׳ ביהושע סי׳ כ׳
ראמים ג׳ וסימניהון
ומקרני ראמים עניתני
וירדו ראמים עמם
לבנון ושריון כמו בן ראמים
הראש ל״ח וסימניהון
וערכו בני אהרן
ואת האיל נתח לנתחיו
ואת העולה המציאו
נתק הוא צרעת הראש
ויצא המשחית ממחנה
ויהי דוד בא עד
ויקח רב טבחים את דמלכים
ומכנו דירמית
כי במקום אשר יפנה
הראש ושער הרגלים
אשר יפנה הראש דיחזקאל
זקן ונשוא פנים הוא
כשמן הטוב על
על אדו הראש
בן אבישוע בן פנחס דעזרא
יעיאל וזכריהו
ויואל הראש ושפם המשנה
הראש אחיעזר ויואש
עזר הראש עבדיה
ואחיהם שלום הראש דוהשערים שלום
אסף הראש ומשנהו
בני לעדן הראש יחיאל
שבואל הראש
ויהי יחת הראש וזיזה
רחביה הראש
והנה אמריהו כהן הראש דד״ה
ויקרא המלך ליהוידע דד״ה
ויהי בעת יביא את דד״ה
ויפן אליו עזריהו כהן דד״ה
ויאמר אליו עזריהו הכהן
בני יצהר שלמית הראש
בני חברון יריהו הראש
בני עוזיאל מיכה הראש
רחביהו הראש
וללוים אבות הראש
לחברוני ידיה הראש
שמרי הראש
מן בני פרץ הראש
וא׳ הראש כלב אנכי
אמר המעתיק בנסחא דמסרס דסוף קדמי

זמי סוס נמס' סרלס ל"ב וכד מנינל
ון סוו ל"ב וכד נמיתנל למניינל
שכחנל דליגון עפי ועפי ולנן מסרינן
ון כסוס מס · דלשכחנל בקריאס
ולינון לת עכ"ל :
בראש ג' קמצין וסימניהון
אז נתן דוד בראש
הנה עמנו בראש
א' בראש משפט
שארא בראש בשבא ואינון ל"ח
לראש כ"ד וסימניהון
תהיינה לראש יוסף
כי מטה אחד לראש
ונתנך ה' לראש
תבאתה לראש יוסף
רחם רחמתים לראש
מי האיש אשר יחל
והיית לנו לראש לכל
אנכי אהיה לכם
אויתי עליכם לראש
תשימני לראש גוים
תשמרני לראש גוים
כי הפכתם לראש משפט
היתה לראש פנה
ברכות לראש צדיק
היו צריה לראש
קומי רני בלילה
והיה לראש ולשר
ויעל בראשונה יואב דד"ה ב' בו
ולחוסה מן בני מררי
וישימהו אביהו לראש
ויעמד לראש רחבעם
והמתנשא לכל לראש
ויביאם לראש הסלע
בראש אינון לה
מראש י"ד וסימניהון
כי מראש צורים אראנו
אשכיר חצי מדם
ותאר הגבל מראש ההר אל
מעין מי
הלא הגד מראש לכם
קורא הדורות מראש
מי הגיד מראש ונדעה
מראש הרים יצוחו
לא מראש בסתר דברתי
מראש יונקתיו
מראש הסלע וכלם נבקעו
מעולם נסכתי מראש
תשורי מראש אמנה ב' בו
את הכל עשה יפה בעתו
וראש ב' ומב' לישני וסימניהון
גרא ונעמן אחי וראש
זכור עניי ומרודי לענה
ושאר' וראש בשבא ואינון י"א
ראשי כ"ה וסימניהון
סלי חרי על ראשי
והעוף אוכל אותם מן הסל
את שבע מחלפות ראשי
מורה לא עלה על ראשי
ויאמר אל אביו ראשי ב' בו
כי שלח בן המרצח
מי יתן ראשי מים ועיני
ויקחני בציצת ראשי
מגן בעדי כבודי
דשנת בשמן ראשי
ועתה ירום ראשי
ואפרים מעוז ראשי
ותכרו
עצמו משערות ראשי
רבו משערות ראשי
יהלמני צדיק חסד
וצדקתי לא אשא ראשי
אחבירה עליכם
ויסר עטרת
בהלו נרו עלי ראשי
וחייבתם את ראשי למלך
ואמרטה משער ראשי
צפו מים על ראשי
שמאלו תחת לראשי קדמאה
ראשם י"ד וסימניהון נמ' בפ' במדבר סיני
בראשו י"ד וסי' נמ' סוף פרש' ויקרא וביחזקאל סי' י"ו
ראשה ו' וסי' נמ' בפר' ויצא
וראשו ד' וסי' נמ' ריש פ' ויצא

ראשי ד' וסי' נמ' בדניאל ג'
מראשותיו ח' ה' מ"ל וג' חסר וסימ' נמ' בפ' ויצא
ראשיכם ו' וסי' נמ' בפ' שמיני ובישעיה סימן כ"ט
ובתלים סימן כ"ד
לראשי ג' וסימניהון
אלה בני ישראל
וימצאו מן בני אלעזר
במחלקות השערים
ראשיהם י"ג וסי' נמ' בפ' ויקהל וביחזקאל סימן ל"ב
לראשי ד' וסי' נמ' ביונה ושיר השירים סימן ב'
ראשון ח' וסימ' נמ' בפרשת בא ובשמואל ב' סימן י"ט
הראשון אינון ס"ג
בראשונה ח' מ"ל וסימ' נמ' בירמיה סי' ד'
ראשי האבות ב' באוריתא ובנביאים וסי'
ויקרבו ראשי האבות
אלה הנחלות
וכל כתובים דכו' ראשי האבות במ"ו ראשי אבות וסימניהון
ובני בלע אצבון
אלה בני אהוד
את עוץ ואת
ראשי אבות ללוים
ואחיהם לתלדותם
ואלה המשוררים
הלוים בימי אלישיב
וראשי י' וסימניהון
שא את ראש מלקות
ואלה אשר נחלו
וישמע פנחס
אלה הנחלות
ויכתבם שמעיה בן נתנאל
ויפילו גם הם גורלות
הוא שלומית ואחיו
ויסבו ביהודה
ורבים מהכהנים
הלוים חשביהו
הראשונה ח' וסי' נמ' בירמיה ל"ז ובזכרי' ריש סי' ו'
ראשונה י' וסי' נמ' במלכים א' סי' י"ח וירמיה סי' י"ו
ובמגל' סי' א' ובראשונ' אינון כ"ב
כבראשונה ח' וסי' נמ' בשפטי' סי' ב' וירמיה ל"ג
כראשונה ב' וסימניהון
ואתנפל לפני ה'
ולא תהיה כראשונה
כראשונים ד' וסימ' נמ' בפ' כי תשא
ראשונים ה' וסי' נמ' בפרשת בחקתי
הראשונים אינון כ"ו
בראשית ה' ג' מנהון ר"פ וב' מצעות פסוק וסי' נמ' בירמיה ריש סימן כ"ח
וראשית ו' וסי' נמ' בפ' שפטים וביחזקאל סוף סי' מ"ד
ובדניאל סי' י"א ראשית אינון כ"ח
מראשית ז' וסי' נמ' בפרשת שלח לך
אמר המעתיק המסמנו קלת מאלו הסמנים שלא היו לצורך דמיון זה כראשון הג מדמסרנה ראשון ח' לא אתינן למטעי למקרי כראשון במקו' ראשון וכן מדמסרי ראשונ' ד' כראשונ' כבראשונה לא אתינן למטעי בסימן בראשונה וכן כולם ודוק ולזה אל יתמה המעיין כשיחסר איזה סימן כי כשיעיין היטב יראה דלא צריך ולא מידי והכוונה דלא לאישתבושי ולפום כן לא מסרינן כי אם מנינא לאוד לידע כמנין אם יצטרך לדרשה אחריתי עכ"ל
בראשי ד' וסימניהון
ובמה יתרצה זה
ויהי בשמעו
ומכרו דד"ה
ויתנם בראשי הגדוד
וא' ובראשי חדשיכם
אל ראש ב' וסימניהון
ויקחהו שדה צופים

ויעלה אחאב לאכול
וכל ראש ההר דכו' אל במ"ת על ראש ההר וסי' בערך הר
ואת ראש ב' וסימניהון
ביום השלישי יום הולדת
ויצו דוד את
אל ראשו ב' וסימ'
ויחדו יהיו תמים אל
ויצק השמן אל ראשו דיהוא
בראשך ג' וסימ' נמ' במלכי' א סוף סימן ב

רב

רב ל"ז קמצין וסי' נמ' בד"ה ב' סימן כח
כרוב ז' חסרים וסימ' נמ' בתלי' סי' קו ובנחמי' יג
ורבים ו' וסימ' נמ' במלאכי ב ובדניאל סימן יב
ורבה ד' וסימ' נמ' בפ' משפטי' ובישעיה ו
ורב ה' קמצין וסימ' הרף ממני ואשמידם
וענית ואמרת לפני ה'
ויהי עד דבר שאול אל הכהן
וישלח אבשלום את
והיה לאות ולעד
ירבה ה' וסימ' נמ' ריש פרשת שמות ומשלי סימן כט
לרוב מאד ה' וסימ' נמ' בד"ה ב' סימן ט
רבו ג' קמצין וסימ'
מעת דגנם ותירושם
ראה אויבי כי רבו
ואת בקיעי עיר דוד
הרוב ג' ב' חס' וא' מל' וסי' נמ' בשפטים סי' יא ואיוב ריש סימן יא
רבה מאד ה' וסימ' נמ' סוף פרשת בהעלותך וביחזקאל מז
לרבים ד' בקריאה וב' ברבי' וסימ' נמ' בישעי' נג בסוף ובדניאל סוף סי' ט
וירב ד' וסימ'
ויאמרו לאמר ולו גוענו
ויאמרו תנה לנו מים
ויחר ליעקב וירב
ויבא שאול עד עיר
בריבו ד' וסימ' נמ' בפ' משפטי'
הרבות ג' וסימ'
למען הרבות סוס
אכול דבש הרבות לא
הרבות גנותיכם וכרמיכם
רבו ד' חסרים א' וסימ'
משתים עשרה רבו אדם
ואת כלי עבדת ב' בו
ורבו רבבן קרמוהי יקומון
רבבים ב' כתובים כן וסימ'
וימנעו רבבים ומלקוש
היש בהבלי הגוים
רבוע ז' וסימ'
ועשית את המזבח
רבוע יהיה כפול
רבוע היה כפול
ועשית מזבח מקטר
ויעש את מזבח העולה
רבוע אל ארבעת
ויעש את המזבח
הרבעי ג' חס' וסי' נמ' בפ' נשא ובד"ה א סי' כד
רביעית ג' מ"ל וסימ' נמ' סוף יחזקאל
כארבע ד' וסימ' נמ' בשמואל א כב
לארבעתן ד' וסימ' נמ' ריש יחזקאל
הארבעים ג' וסימ' נמ' בפ' וירא
רובץ ג' וחס' וסימ'
לפתח חטאת רבץ
רבץ תחת משאו
רבץ בין המשפתים
מרבק ד' וסימ' נמ' סוף מלאכי

רג

רגז ג' וסימ' נמ' באיוב סי' ג
התרגזך ד' וסימ' במ"ב יט
רגלה ג' וסימ'
ולא מצאה היונה
הרכה בך והענוגה
ההלכות לרגלה
לרגלין ד' וסימ' נמ' בפ' שמות
רגליך ה' חסרי' וסי' נמ' ביהושע סוף סי' ה
רגלינו ג' ב' חסרי' וא' מ"ל וסימ' נמ' בתלים טו
לרגלך ב' וסימ'
והם תכו לרגלך
נאם ה' לאדני שב לימיני
רגע ג' מ"ל וסימ'
ישובו יבשו רגע
ההפוכה כמו רגע
ותקות רשעים כמו רגע
וא' מלרע ערי רגע וימאס
כרגע ג' וסימ'
הרמו מתוך העדה
הבדלו מתוך העדה
איך היו לשמה כרגע
הרגיעה ג' וסימ' נמ' בירמיה סי' מט ובמשלי סי' יב
וע"ש מה דקהינן
נרדם ה' וסי'
והוא נרדם ויעף
מגערתך אלהי יעקב
ואני הייתי נרדם
מה לך נרדם קום
נרדם בקציר
ורדף ג' וחסרי' וסימ' נמ' בפ' בחקתי ובישעי' סי' א
ובהושע ריש סי' יב
ארדף ג' ב' חס' וסי' נמ' בפ' בשלח ובש"א סי' ל

רה

רהב י"ב בלישניהון וסימ' נמ' בישעי' סימן ל ובתלים סימן פט ובאיוב סימן ט
ברהטים ג' וסימ'
ויצג את המקלות
לעיני הצאן ברהטים
מלך אסור ברהטים

רו

ורוח אלהים ד' נכתב בערך אלהים
ורוח יי ג' וסי' נמ' בערך אדני
ורוחו ג' וסימ'
יי שלחני ורוחו
ורוחו כנחל שוטף
ורוחו הוא קבצן
ברוח ג' קמצין וסימ' נמ' במ"א סי' יט ובקהלת ח
לרוח ג' קמצין וסימ' נמ' ביחז' ריש סימן ה' ובאיוב סוף סימן כח
הרוחת ב' כתיב כן חס' ו בתרא וסימ'
ויפלו על פניהם ויאמרו
יפקד ה' אלהי הרוחות
אלה ארבע רוחות פלי'
וזריתם לכל הרוחות ל' כ"כ
את רוח ד' וסימ' נמ' בחגי סוף סימן א
רוחם ג' וסימ' נמ' בשפטים ה

רז

רזה ה' וסימ' נמ' בדניאל סי' ב

רח

לריח י"ו וסימ' נמ' בפ' ויקרא
וריח ה' וסימ' נמ' בדניאל ג ושיר השירים ז.
ריח ניחוח ד' יחידאין בתור' וסי' נמ' בפ' צו
לריח ניחוח ה' בתורה וסימ'
ואת כל חלבה קדמ'
וזרק הכהן את
והיה אם מעיני העדה
והקרבתם דבכורים
ועשיתם דראש השנה
רחוב ג' מ"ל בקרת' וסי' נמ'
בשפטים ס"ס יח ובש"ב ח
ברחוב ד' וסימ' נמ' בפ' וירא ובשפטים יט ובישעי' נט ובאיוב סימן כט
ורחל ה' וסימ' נמ' בפ' ויצא
רַחַם ה' וסימ' נמ' בישעי' מד
רחמה ד' וסימ'
וירא ה' כי שנואה לאה
ויזכר אלהים את רחל
וה' סגר בעד רחמה
כי ה' סגר רחמה
וא' ורחמ' הרת עולם לא מפיק ה
ארחם ג' וסימ'
ורחמתי את אשר
ואת בניה לא ארחם
לא אחמל ולא אחוס
ירחץ ה' א' קמץ וסימ' נמ' בפ' ויקרא
רחיצה בשרו ד' סי' נמ' בפרשת מצורע
לרחצה ח' וסימ' נמ' ריש פ' כי תשא
רחוקים ז' מ"ל וסימ' נמ' ביהושע סימן ט
מרחק ד' חס' וסימ' נמ' בשמואל א סימן כו
למרחק ח' וסימ' נמ' במלכי' ב יט ובאיוב ריש סימן לו

רכ

ירך ג' וסימ' נמ' בפ' שפטים
מרכבת ד' ג' מ"ל וא' חסר וסימ' נמ' בפ' בשלח
ובמלכים ב' סימן כג ובש"ה ו.
רכיבה ב' חס' בליש' וסימ'
וירכבם על החמור
וירכבהו על במתי ארץ
והרוכלים ג' חס' וסימ' נמ' בנחמיה סימן ג

רמ

רמה ג' מלעיל וסימ' נמ' בפ' האזינו ובישעיה נו
מרומי ג' ב' חס' וא' מ"ל וסימ' נמ' במשלי ט
הרימתי ג' ומשניין באתיהון וסימ' נמ' בתלים פט
הרימות ג' וסימ' נמ' בתלי' פט
ורוממתי ב' ומב' לישנ' וסימ'
בנים גדלתי ורוממתי
גדלתי ורממתי עזר דד"ה
ומה דמסרינן בא"ב מן כ"ב בתרי ליש' דמסרינן אם לא שויתי טעו'
הרם ג' א' מלעיל וסימ' נמ' בפ' בשלח
מרים ג' וסימ' נמ' בפ' ויקהל ובמשלי סוף סי' ג' וסימ'
בלשון ארמי כספא אשפי חכימיא וראשיא
תרומות ג' וסימ' נמ' בשמ"ב א ובמשלי ריש סי' כט
וירם ה' וסימ' נמ' בפ' חקת
את תרומת ה' ה' בנתיב' וסי' נמ' ריש פ' כי תשא
רומה ד' חס' בלישני' וסימ'
אלהי אבי וארממנהו
תהום רממתהו
על כן לא תרממם
גדלתי ורממתי עזר
וב' מ"ל דמ"ל וסימניהון
וירוממוהו בקהל עם
רוממות אל בגרונם
ושארא מ"ל ו' קדמא
ארוממך ג' ומ"ל וסימ' נמ' בתלים סי' קמ"ו
מרומים ד' ומ"ל בלישני' וסי' נמ' בתלים קמט ובאיוב סוף סימן ו
ורמת ד' וסימ'
מגן אם יראה ורמח
ומן הגדי נבדלו אל דוד
בני יהודה נשאי צנה
ויהי לאסא חיל
ומרמה ה' וסימ' נמ' בתלים סימן לו

רמון

מערכת אות הריש והשין

רמון ט׳ חס׳ בליש׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ תצוה
הרומשת ג׳ וסימ׳
ויברא אלהים את התנינים
ויברך אתם אלהים
זאת תורת הבהמה
הרמתה ה׳ וסי׳נמ׳ בש״א סי׳ יט

רן

רנו ג׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה סימן ל״א

רם

ורסן ב׳ וסימניהון
ורותו כנחל שוטף
ורסן מפני שלחו
וא׳ במתג ורסן עדיו לבלום

רע

רע י״א פתחים וסימניהון
ויען לבן ובתואל ויאמרו
ומראיהן רע כאשר
ויהי העם כמתאננים רע
לא יחליפנו ולא
כי רע ומר
על הרע כפים להטיב
ישיב הרע לשוררי
יגמר נא רע רשעים
אויבי יאמרו רע לי
ואשא את היין ואתנה למלך
רע ירוע
וכל דסמי׳ לעשיי׳ ואמיר׳ ועין ולשון ויצר דכו׳ פתחי׳ במ״ט קמצי׳ וסי׳
ובעיני משה רע
ועתה שוב ולך בשלום
ויתעם מנשה
ויתע מנשה
וינעם במדבר
על כן מלא לב בני האדם
תוגעתם את ה׳
אשר חוטא עושה רע
וטוב משניהם אשר ערן
ובנוח להם דעזרא מצאתי פתח
וכל לרע דכו׳ קמצין במ״ד פתחין וסימניהון
כי רגליהם לרע ירוצו ותכרו
לא יבקר בין טוב לרע
הוי האומרים לרע טוב
וכל למרע דכו׳ פתח במ״ב קמצין וסימניהון
ולא דבר אבשלום
ושניהם דמלכים
וכל לרע ברע קמצין להרע פתח
לרע ז׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ בחקתי
ברע ג׳ קמצי׳ וסימ׳ נמ׳ בפרש׳ כי תשא
תרעו ה׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ וירא
להרע ו׳ פתחין וסימניהון נמ׳ בירמיה כ״ה
הָרֵע ה׳ וסימ׳ נמ׳ בשמואל א׳ סוף סימן י״ב
רעות ד׳ חסרים בלישנא וסימ׳ נמ׳ בפ׳ משפטים ובירמי׳ סימן מ״ד ובתלים סימן פ״ה
ורעות ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפר׳ מקץ
עשיה את הרע ז׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת שפטים
ורעים ג׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה ס״ס ו׳
ורעה ט׳ ו׳ בישין וג׳ טבין וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ כ״ח
הרעה הגדולה הזאת ו׳ דסמי׳ וסימ׳ נמ׳ פר׳ וישב וירמי׳ סוף סי׳ ל״ב
להרע ה׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ ויקרא
הרעות ג׳ וסימניהון
למה הרעתה לעם
למה הרעותה לעבדך
הגם על האלמנה
קדמא הרעתה כתיב תנינא הרעת כתיב תליתא הרעות כתיב
הרע ד׳ וסי׳ נמ׳ סוף פר׳ שמות ומלכים ב׳ סימן כ״א

ויריעו ד׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בשפטים סימן ז׳ וג׳ חסרים וסימני׳
ויהי כבוא ארון ברית ה׳
וירעו כל העם ויאמרו יחי
ויקימו אנשי ישראל
ברעב ד׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ כי תבא
רועה ג׳ מ״ל בלישנא וסימניהון
הנבא על רועה ישראל
ורועה אחד יהיה לכלם
הרועה בשושנים
רועי ח׳ וחסרים וסימניהון נמ׳ בזכריה סוף סימן י״א
רעה ג׳ בתלת ליש׳ ב׳ מלרע וא׳ מלעיל וסימניהון נמ׳ בפרשת ויצא ובישעיה סוף סימן כ״ד ומשלי סימן כ״ה
תרעינה ג׳ וסימניהון
ופרה ודוב תרעינה
וצאני מרמס רגליכם
ממרעה טוב ירעם
ירעם ג׳ וסימני׳ נמ׳ בהושע ד׳
רעה ד׳ קמצי׳ כתובים ה׳ וסימ׳ נמ׳ בפר׳ ויגש ובתלים פ׳
רעותה ח׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ בא אל פרעה ובירמיה סימן ט׳
רעיך ב׳ מ״ל בנביאים וכל כתובים דכו׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ שמות ובמשלי סימן ו׳
רעה ג׳ וסי׳ נמ׳ בש״ב ס״ס ט״ו ובמלכים א׳ סימן ד׳
על רעהו ח׳ וסימ׳ נמ׳ בפרשת משפטים ובישעיה ל״ד
רֵעִים ה׳ וסימני׳ בלשון ארמי שלח חולקא לגברא דאתא ואוסף וביאור׳ נמ׳ בירמיה ר״ס ג׳ ובמשלי סוף סי׳ י״ח ובאיוב י״ז
רעמה ג׳ כתובים ח׳ וסימניהון נמ׳ בפרשת נח
רעף ירעפו ג׳ וסימניהון נמ׳ במשלי סימן ג׳

רפ

רפאות ג׳ וסי׳ נמ׳ ביחזקאל ל׳
ומרפא ג׳ וסי׳ נמ׳ במשלי י״ו
לרפוא ב׳ מ״ל וסימניהון
והוא לא יוכל לרפוא
עת להרוג ועת לרפוא
ירפא ג׳ וסי׳ נמ׳ במ״ב סי׳ כ׳
הרף ו׳ וסימ׳ נמ׳ בפרשת עקב ובשמואל א׳ סימן ט״ו
אל תרף ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ קל״ט ובמשלי סי׳ ד׳
ברפידים ב׳ מ״ל וסימניהון
ויחנו ברפידים
ויסעו מרפידים
רפישה ג׳ כתובי׳ שי׳ וסימניהון נמ׳ ביחזקאל סימן ל״ד ובמשלי סוף סימן כ״ה

רץ

ארוץ ד׳ וסי׳ נמ׳ בש״ב סי׳ י״ח
ירצו ד׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ בחקתי ותהלים סי׳ ס״ב
רצונכם ד׳ חסרים בלישנו׳ וסימניהון נמ׳ בפרשת ויחי ובדניאל סימן ח׳
רצון ג׳ וסי׳ נמ׳ במשלי ס״ס י״ד
לרצונכם ד׳ וחסר וסימ׳ נמ׳ בפרשת קדשים
רוצח ד׳ מ״ל וסי׳נמ׳ בפ׳ ואתחנן וביהושע ריש סימן כ׳

רק

רוקח ב׳ מ״ל וסימ׳ נמ׳ בפרשת כי תשא
אריק ד׳ וסי׳ נמ׳ בפרש׳ בשלח
לריק ג׳ וסימניהון
ותם לריק כחכם
וזרעתם לריק זרעכם
לא יגעו לריק
לריק יגיעה

רקות ג׳ בלישניא וסימניהון
דלות ורעות תאר
ותאכלנה הפרות הרקות
ושבע הפרות הרקות
וא׳ הרקות בצרי וסימניהון
ושבע השבלים הרקות
רקים ג׳ חסרים בלישניהון וסי׳ נמ׳ במלכים ב׳ סימן ה׳

רש

ראש ג׳ כתובין כן ראש באל״ף וסי׳ נמ׳ בש״ב ריש סי׳ יב ובמשלי ריש סימן י׳
לרשע ח׳ וסימניהון נמ׳ סוף מלאכי ובמשלי סימן ט׳
רשע י״ו פתחי׳ וסי׳ נמ׳ במיכ׳ ו׳
ורשעים ז׳ וסימניהון נמ׳ במשלי סוף סי׳ ב׳
ירשיע ד׳ א׳ חסר וסימניהון נמ׳ בש״א ס״ס יד ובאיוב ל״ד
ורשע ה׳ וסימ׳ נמ׳ במשלי י״ג
רשעתי ג׳ וסימניהון
אם רשעתי אללי לי
ולא רשעתי מאלהי ותכרו
רשף ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ האזינו
הרשת ג׳ וסימניהון
ועשית על הרשת
והיתה הרשת עד חצי
כי חנם מזרה הרשת
נשלם מערכת אות הרי״ש בס״ד

מערכת אות השין

ז׳ זוגין חד ש׳ וחד וש׳ וסי׳
שר שגיון לדוד אשר שר
ושר מערה בגד ביום קרה
שפך ולא תחניפו את הארץ
ושפך והצרותי לאדם והלכו
שתי ואני קרבת אלהים לי טוב
ושתי את גבולך מים סוף
שערורה ובנביאי ירושלם ראיתי
ושערורה שמה ושערורה נהיתה
שנים צהר תעשה לתיבה
ושנים כל הפקדים למטה ראובן
שערים ויקמו אנשי ישר׳ יהודה
ושערים ועדיתים והגדירה וגדרתים
שכיניו פנו וסעו לכם ובאו
ושכיניו כי אם חשפתי את עשו
ה׳ זוגין חד נסיב ש׳ וחד הש׳ וסימניהון נמ׳ באיוב סי׳ ל׳
מלין דכתיב ש׳ וקרינן ס׳ וסימניהון נמ׳ בהושע סימן ב׳
ג׳ זוגין קדמא ז׳ ותניינא ש׳ וסימ׳ נמסר בסדר וישמע יתרו
וחלופיהון ג׳ זוגין קדמא ש׳ תניינא ז׳ וסי׳ נמ׳ במ״ב סי׳ א׳
אילין מלין דמשמשין שת וסימניהון
ויבשת ידיו יצרו
ולגשת ולא יגשו אלי לכהן
וארשת שפתיו בל מנעת סלה
ולבשת לבשתך ולבשת ערות
דבשת משא בהמות נגב
תלבשת וילבש צדקה כשריון
ביבשה והיה אם לא יאמינו גם
יבשת עד יבשת המים מעל הארץ
מתקדשת וישלח דוד מלאכים
כבשת גנב כי ימצא
מרחש׳ ואם מנחת מרחש׳ קרבנך
לבשת כי מספר עריך היו אלהיך
והבשת אכלה את יגיע אבותינו
והבשת מי הכה את אבימלך בן

אמר המעתיק כל שינויי וחילופי כל קריאה תמצא נמסר לקמן אחר השלום העתקת כל המערכות בס״ד

ש

ג׳ פסוקי׳ רישיהון וסופי׳ שי״ן וסימניהון נמ׳ פ׳ תצוה
ד׳ פסו׳ דכל תיבתהון אית בהון שי״ן וסי׳ נמ׳ בסדר פנחס

שא

ושא ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלים סי׳ כ״ה
תשואות ד׳ וסי׳ נמ׳ בישעי׳ כב
ישאג ג׳ וסימניהון
ה׳ מציון ישאג
ישאג על נוהו
כי הוא ישאג
וכל אתנח וס״פ דכו׳
שאל ג׳ קמצי׳ וסימניהון נמ׳ ביהושע ס״ס סימן י״ט
שאל ב׳ א׳ מ״ל וא׳ חסר וסימ׳ נמ׳ בפרשת מקץ
שאלו ג׳ וסימ׳ נמ׳ ביהושע סי׳ ח׳ ובישעיה ריש סי׳ ל׳ וריש סימן ס״ה
על שאול ה׳ וסימני׳ נמ׳ בד״ה א׳ סימן י״ב
וישאלהו ג׳ וסי׳ נמ׳ בשפטי׳ ח׳
שאולה ט׳ חסרים וסימניהון נמ׳ בפרש׳ וישב וביחזקאל
לשאל ז׳ חסרים וסימניהון נמ׳ בשופטי׳ סי׳ א׳ ובירמי׳ ט״ו
כשאל ג׳ וסי׳ נמ׳ ריש משלי ובשיר השירים סימן ח׳
שאלתיאל ד׳ וסי׳נמ׳ בריש חגי
ושאנן ד׳ פתחים בלישני׳ וסימ׳ נמ׳ בירמיה סימן ל
השאננים ג׳ וסי׳ נמ׳ בעמוס ר״ס ו׳ ובתהלים קכ״ד
שאננות ג׳ וסימנ׳ נמ׳ בישעיה סוף סימן ל״ב
ולא נשאר ד׳ וסי׳ נמ׳ ביהושע סימן ח׳ ובדניאל י׳
וכל שארית ג׳ וסימניהון נמ׳ בחגי סימן א׳

שב

וַיֵּשֶׁב כה וסימ׳ נמ׳ בערך יֵשב אע״פ שבאן היה שייך
ישיב כ״ר וסימניהון
ישטמנו ויראו אחי יוסף
בעל הבור ישלם
רבות אם עוד רבות
מעט ואם מעט נשאר
ירבה רק לא ירבה לו
הרנינו גוים עמו
לאיש וה׳ ישיב לאיש
כבר יגמלני ה׳ כצרקתי
כבר יגמלני ה׳ כצדקי
פניך ויאמר אמרי נא לשלמה
אל לבו ולא ישיב אל לבו
יונה ואיש לא יונה חבלתו
בנשך לא יתן ותרבית לא יקח
גזלות עני ואביון הונה
גזלה חבל ישיב רשע
במעלליו וריב לה׳ עם יהודה
הכעים אפרים תמרורים
הרע ישיב הרע לשוררי
אלוה לא ישיב אפו תחתיו
התאמין בו כי ישיב זרעך
מענה רך ישיב חמה
מפרי פי איש ישבע טוב
כצינת שלג ביום קציר
לאיים וישם פניו לאיים
וַיָּשִׁבוּ ג׳ רפין וסימניהון נמ׳ בפרשת דברים
ישיב ד׳ כתיב ישוב וקרי׳ ישיב וסימניהון נמ׳ בתלים סימן נ״ד ואיוב סימן ל״ט ע״ש
וישב ט״ו וסימ׳ נמ׳ סוף פרשת בלק ודה״ב ב׳ סימן ל׳
שָׁבוּ ה׳ בתורה וסימניהון נמ׳ בפרשת בשלח
שבו ד׳ בטעם מלרע וסימניהון נמ׳ בפרשת וישלח ובמלכים א׳ סוף סימן ח׳
וישובו ח׳ רפין וסימניהון
וישבו ויחנו לפני פי

החירות
נטה ידך על הים
אולי תפל תחנתם לפני ה׳
וישבו לערב יהמו תנינא
אולי ישמעו וישבו איש מדרכו
ויתכסו שקים האדם
ויכנעו עמי אשר נקרא
וישבו אל ה׳ כל אפסי
ונשובה ז׳ וסימ׳ נמ׳ בירמיה סימן מ״ו וביהושע ריש סימן ז׳
ושובה ב׳ חסרים וסימניהון
אל גדליה
הראה אתה
ולא ישוב ו׳ וסימ׳ בלשון ארמי תור׳ אשתבע ונפל
אריה ארכר וגחך וביאורם נמ׳ בפר׳ כי תבא ובירמיה סימן ח׳
ישב ה׳ ד׳ מ״ל וא׳ חסר וסימ׳ בלשון ארמי אכל מסכינ׳ צפרתא בירושלם אתנחם וביאורם נמסר בתלים סוף סימן ע״ד
שובה ה׳ מלרע וסי׳ נמ׳ בפרש׳ בהעלתך ובישעיה סימן מ״ה ובתלים סימן ו׳
תָּשֵׁב ד׳ קמצי׳ ומלרע וסי׳ נמ׳ בפרשת חיי שרה ובמלכים א׳ סימן ב׳ ובתלי׳ סי׳ צ׳
והשב ד׳ וסימניהון נמסר בפ׳ ויחי ובתלי׳ סי׳ ע״ט
ולא אשוב ד׳ וסימני׳ נמסר בשמואל ב׳ סי׳ כ״ב
והשיבותיך ג׳ וסימני׳ נמסר בסדר ויצא ובמלכים ב׳ סימן י״ט בישעיה סימן ל״ד
ולשוב ג׳ וסימ׳ נמס׳ ביהושע סי׳ ב״ב ובירמיה סי׳ מ״ד
וישוב ג׳ וסימני׳ נמסר פרשת נח וריש יחזקאל
השיבה ג׳ וסימ׳ נמס׳ בתלים סימן ל״ה
ושב ג׳ קמצין וסימ׳ נמסר ביחזקאל סימן ל״ה
לשבתך ג׳ וסי׳ נמסר במלכים א׳ סימן ח׳
תשיב י׳ וסימניהון נמסר באיכה בא״ב ג׳
שבה ג׳ מלרע וסימני׳ נמסר במגלה סימן ב׳
שובי ג׳ מלרע וסימ׳ נמסר בירמיה סי׳ ל״א ובתלים קי״ו
וישיבו י׳ ז׳ חסרי׳ וג׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ פרשת שלח לך
תשובו כל אורית׳ ונביאי׳ חס׳ במ״א מ״ל וסי׳ ואם שוב תשובו
וכל כתובים דכו׳ מ״ל במ״א
ואולם כולכם תשבו
להשיבה ג׳ וסי׳ נמ׳ במ״א י״ג
להשיבם ג׳ וסימניה׳ נמ׳ בד״ה ב׳ סימן כ״ר
תשובן ג׳ בג׳ בת׳ וסימני׳ נמ׳ בפרשת מטות
שוביהם ג׳ מ״ל וסימניהון
ונתתם לפני אויב
ויתן אותם לרחמים
בשובכם על ה׳
שבו ה׳ בתורה וסימניהון נמ׳ בפרשת וירא
תשובון ג׳ וסימניהון
כי תשובן מאחריו
ואם שוב תשבון אתם
ואם תשובון אתם
קדמא תשובן כתיב תנינא תשבון כתי׳ תליתא מ״ל דמ״ל
וישובו ז׳ מ״ל בנביאי׳ וסימני׳ נמ׳ במלכים א׳ סי׳ כ״ב
ישובו כל אוריתא חסרים במ״א וסי׳ נמ׳ בפר׳ לך לך
ואשיבה ד׳ וסי׳ נמ׳ בשמואל ב׳ ר״ס י״ז ובמשלי כ״ז
ואשובה ו׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ויחי ובמלאכי סימן ג׳
ישובון י׳ וסי׳ נמ׳ במ״א ח׳ שובו

שובו ג׳ מ״ל בתורה וסימניהון
נמ׳ בפרשת ואתחנן
וכל נביאים וכתובים דכו׳ מ״ל
במ״ה וסי׳ נמ׳ בירמיה סימן ל״ח
ובאיוב סוף סימן ו׳
ובשוב ד׳ וסים׳ נמ׳ ביחזקאל
סימן ג׳ וסימן ל״ג
ולא שב ה׳ וסי׳ נמ׳ במ״ב סי׳
פ׳ ויחזקאל סי׳ ל״ג
ולא שבו ג׳ וסימניהון
וענה גאון ישראל בפניו
והם במלכותם דעזרא
יחלמו בניהם ירבו כבר
אשיב ג׳ כתוב אשוב וסי׳ נמ׳
בירמיה ס״ס מ״ט
בשיבה טובה ד׳ וסים׳ נמ׳
בשפטים ס״ס ח׳
שבות ו׳ כתוב שבות וסי׳ נמ׳
בירמיה סי׳ מ״ט
נשבו ה׳ וסים׳ נמ׳ בשמ״א ל׳
וַיִשְׁבוּ ט׳ וסים׳ נמ׳ בפר׳ מטות
ליושבי יושבי ל״ד מלאים וסי׳
נמ׳ בערך ישב
ישב ד׳ ה׳ מנהון קמצין וסים׳
בערך ישב
ישבו ד׳ וסים׳ נמ׳ בפ׳ משפטי׳
נשבה ג׳ וסים׳ נמ׳ בפ׳ לך לך
וישב ג׳ וסים׳ נמ׳ בפ׳ לך לך
לשבט ג׳ קמצין וסימניהון נמ׳
בפרשת דברים
בשבט ז׳ רפין וסימניהון נמ׳
בישעיה ר״ס י״א ובתלי׳
סימן פ״ט ובאיכה ריש א״ב ג׳
שבטי בני ישראל ג׳ דסמי׳
וסים׳ נמ׳ ביהושע סימן ד׳
ושבנו ד׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה סי׳
נ״א ובמשלי ר״ס כ״ו
שבנא ב׳ כתוב ה׳ וסימניהון
ויאמר אליקים בן
ויקראו אל המלך
שבע ג׳ סבירי׳ ושבע וסימניהון
ויהיו פקדיהם
למשפחותם דקהת דנשא
אלה פקדי בני ישראל • דפינחס
ויהי כל זהב התרומה • דמטות
שבעתים ו׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ בראשי׳
השביעי ה׳ חסרים וסים׳ נמ׳
בפרשת בא
שבעות ג׳ כתוב כן וסים׳ נמ׳
בפרשת ראה
לשבע ד׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ בשלח
לשבעה ד׳ וסי׳ נמ׳ ביחזק׳ מ״ל
ושָׁבֻעַ ג׳ וסי׳ נמ׳ באיוב ס״ס י״ג
שבעת הימים ח׳ וסימניהון
בערך יום
שבועת ה׳ ד׳ חסר וא׳ מ״ל וסי׳
נמ׳ בפרשת משפטים
ופרשת מטות
שבועות ד׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה ח׳
וַיַשְׁבַּע ה׳ וסימניהון נמ׳ סוף
פרשת ויחי
משבצות ג׳ מ״ל וסימניהון נמ׳
בפרשת תצוה
שבר ג׳ קמצין וסי׳ בלשון ארמי
נבלא דיוסף רוחא וביאורם
נמ׳ בישעיה סי׳ ס״ה ובעמוס ו׳
שבור ד׳ מ״ל בלישני׳ וסי׳ נמ׳
בפ׳ מקץ ובישעי׳ ר״ס מב
שבת ד׳ פתחים וסימניהון נמ׳
בפרשת בהר סיני
שבתותיה ד׳ ג׳ חסר וא׳ מ״ל
וסי׳ נמ׳ בפ׳ בחקתי
את השבת ד׳ וסימניהון נמ׳
בפרשת כי תשא
והשבתי י״ג וסימניהון נמ׳
ביחזקאל סוף סימן ז׳

שג

נשגב ג׳ קמצי׳ וסימניהון נמ׳
בישעיה סימן י״ב
ישגא ג׳ וסי׳ נמ׳ באיוב ח׳
שגל ג׳ בשכיבה וסי׳ נמ׳ בישעי׳
סי׳ י״ג ובזכריה ר״ס י״ד
משגע ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ כי תבא
שגר אלפיך ד׳ וסימניהון
ארור פרי בטנך ופרי
ואכל פרי בהמתך
ואהבך וברכך והרבך
ברוך פרי בטנך

שד

שודד ז׳ מ״ל בלישניהון וסימני׳
נמ׳ בישעיה ר״ס כא
שדי ו׳ כתיב י׳ וסי׳ נמ׳ במשלי כ״ג
ובנחמיה סימן י״ב וברות סי׳ ד׳
בשדה ה׳ רפין וסימניהון נמ׳
בפרשת חקת ובישעיה
סימן ה׳ וברות סימן ב׳

שה

שה ד׳ קמצי׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ראה
ושה ה׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ שפטים
השהרנים ג׳ וסימניהון
ויקח את השהרנים
לבד מן השהרנים
ביום ההוא יסיר ה׳

שו

שָׁוֶה ג׳ וסימניהון נמ׳ במגלה
סוף סימן ה׳
שוכו ח׳ וסימניהון
ויאספו שכה אשר
לו שכה וכל ארץ
ואת חסר ואת שוכו
ואת שוכו ובנתיה
ואת בית צור ואת שוכו
ב׳ קדמ׳ שכה כתי׳ וג׳ בתרא
שוכו כתיב
שונמית ג׳ חסרים ו׳ וסימניהון
יתן את אבישג
ושל אחריו
ויקרא אל גחזי
ושוריא ג׳ וסי׳ נמ׳ בעזרא סי׳ ד׳
ע״ש חלוף אתיהון
ושור ח׳ וסי׳ נמ׳ ריש פ׳ שמיני

שח

שחו ב׳ וסימניהון
שחו גבעות עולם
שחו רעים לפני טובים
מי שחו
ישתחוה ג׳ וסי׳ נמ׳ בש״ב סי׳
ט״ו ובמגלה סימן ג׳
וישתחוו ז׳ רפין וסימניהון נמ׳
בצפניה סוף סי׳ ב׳
והשתחוו ז׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ בא
וביחזקאל סי׳ מ״ו
וישחטם ג׳ וסי׳ נמ׳ בירמי׳ מ״א
שחיטה ד׳ חסרים את וסימניהון
וזאת תורת החטאת ב׳ בו
שוחט השור מכה
וישחטו הבקר
בשחין ג׳ וסימניהון
ויך את איוב
יככה ה׳ בשחין מצרים
יככה ה׳ בשחין רע
שחוק ד׳ חסרים בכתובים וסי׳
נמ׳ בירמיה סימן כ׳
לשחוק ו׳ וסי׳ נמ׳ במשלי י״ד
ישחק ד׳ כנוי ליצחק וסי׳ נמ׳
בפ׳ וירא בערך יצחק
שחר ח׳ וסימניהון נמ׳
בישעיה סוף סימן ח׳
ובתלים סימן ק״ה
וישחיתו ז׳ חסרי׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳
בשמואל ב׳ ר״ס י״א
להשחיתה ד׳ וסי׳ נמ׳ בירמי׳ נ״א
משחיתים ח׳ וסי׳ נמ׳ פר׳ וירא

שט

בשוטים ד׳ וסימניהון נמסר
במלכים א׳ סי׳ י״ב

שי

שילו ח׳ כתובים שלה וסימני׳
נמסר בפרשת ויחי
השילני ב׳ כתובים כן וסימני׳
ומן השילני עשיה
ושאר דברי שלמה
כי היתה נסבה מעם האלהים
השלוני כתיב
בן אוריה בן זכריה השלני
ושארהון השלוני כתיב

שכ

ישכבו ג׳ קמצין וסימניהון נמ׳
בפרשת וירא
משכבותם ד׳ וסי׳ נמ׳ במיכה
ר״ס ב׳ וסוף תלים
שכל ה׳ פתחין וסימניהון נמ׳
בשמואל א׳ סי׳ כ״ח
ובנחמיה סימן ח׳ ותרגום שם
שכול ג׳ וסימניהון נמסר
בשמואל ב׳ סימן י״ז
תשכל ג׳ וסים׳ נמסר במלאכי
סימן ג׳ ובאיוב סי׳ כ״א
שכמה ו׳ וסימניהון נמסר
בפרשת וישב ובשפטים
ריש סימן ט׳ וד״ה ב׳ ריש סי׳ ו׳
וישכימו ג׳ חסרים וסימניהון
נמסר פ׳ שלח לך
השכים ג׳ מ״ל בליש׳ וסי׳ נמ׳
בירמיה סימן כ״ה
והשכמתם ג׳ וסימניהון נמ׳
בפרשת וירא
וישכימו ג׳ חסרים וסימניהון
וישכמו בבקר ויעלו
וישכמו בעלות השחר
וישכמו בבקר ויעלו עלות
וישכן ה׳ וסימניהון נמסר פר׳
משפטים ואיוב סים׳ ט״ו
לשכון ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלים פ״ה
וישכן כל לישניהון חסרים
במ״י מ״ל וסימניהון
ועל מפרציו ישכון
מרום וקדוש אשכון
תשכון לבטח וזה שמו
עליהם עוף השמים ישכון
וישכון ערים נכחדות
ואשכון כמלך בגדוד
תשכון באהלו מבלילו
בני עבדיך ישכונו וזרעם
ה׳ אמר לשכון בערפל דד״ה
לכן ישבו ציים את איים
שכני ד׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ברכה
משכני ג׳ וסימניהון נמסר
סוף פרשת מצורע
ויחזקאל סוף סימן ל״ז
משכנותיך ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ בלק
אל המשכן ג׳ בלישניהון וסי׳
ויבא את הארון
כל הקרב הקרב
יביאוני אל הר קדשך
ושאר על משכן
שכור ד׳ וסימניהון
כהתעות שכור
ותבא אביגיל אל נבל
הייתי כאיש שכור
ובן הדד שתה שכור

של

שלו ו׳ וסי׳ נמ׳ בדניאל סי׳ ו׳
וישלח כ״ב וסי׳ נמ׳ בפר׳ נח
ישלח י״ב וסי׳ נמ׳ בתלים ע״ה
וישלחו ד׳ וסי׳ נמ׳ בשמואל א׳
סי׳ ח׳ ובירמי׳ סימן ל״ח
וישלחם ח׳ וסי׳ נמ׳ ביהושע סי׳
כ״ב ובירמיה סימן ל״ח
לשלחם ג׳ וסי׳ נמסר בפ׳ וירא
תשלח ח׳ וסים׳ נמ׳ בפרש׳ כי
תצא ובתהלים סי׳ ק״ד
וישלחם ד׳ וסי׳ נמ׳ ביהושע
סי׳ ח׳ ובמלכי׳ א׳ ט״ו
שלוח ד׳ וסי׳ נמסר במ״א י״ד
שלח ג׳ וסימניהון
ושרי ביששכר עם
חזון עובדיה
כי שלח ברשת ברגליו
שִׁלְחוּ ג׳ וסימניהון נמסר
בשפטים סימן א׳
כל אורית׳ נבי׳ וכתוב ואשלמת׳
קדמיתה שלחתי ושלחתי
במ״א ושלחתי וסימניהון
והבאתי עליכם חרב נקמת
וכל אשלמת׳ תניינ׳ דכו׳ במ״ב וסי׳
לא שלחתי את הנביאים והם רצו
תחת אשר לא שמעו אל דברי
חד מן ל״א בחד לישן
שליחות וכל חד וחד לית דכוו׳
וישלחהו ויאמר לו לך נא ראה
משליח כי אם אינך משלח
תשלחו מזכר ועד נקבה
תשלחום תשלחו ב׳ בפסוק
וישלחום ולמה תכבדו את לבבכם
שלחו וישלחו ויאספו את כל
שלחני ויאמ׳ שאול אל מיכל למה
משלח חלילה לי מה׳ משלח ידי
ושלחתם הנה שם עמכם שני בניכ׳
ושלחתם אל מלך אדום ואל
ותשלח ויצמח ויהי לגפן סורחת
ואשלח כי לפני הימים ההם שכר
ולשלח וילכו כל העם לאכל
שלחו הבקר אור והאנשי׳ שלחו
שלחה כה אמר ה׳ איזה ספר
שלחתי ויאמר אלי דניאל איש
ושלח אך מרי יבקש רע
שלחתו וממנשה נפלו על דוד
ושלח הנתן מטר על פני ארץ
ומשלח יפיח כזבים עד שקר
והמשלח את השעיר לעזאזל
וישלח בא דבר אל פרעה
וישלחו צו את בני ישרא׳ וישלחו
וישלחם הן יעצר במים ויבשו
ובשלח ה׳ אתכם מקדש ברנע
בשלחי כה עשו אבתיכם בשלחי
בשלח ויהי בשלח פרעה
התשלח ברקים וילכו
שלחיך פרדס רמונים
משלח ועפו בכתף פלשתים
שלוחיה ויקח יתרו חתן משה את
אשלח ט׳ וסי׳ נמ׳ בפרשת בא
ג׳ מל׳ בלישן שלוה וסים׳
נמ׳ בישעיה י״א ובמגלה ס״ס ג׳
וישלחהו ד׳ וסימניהון נמסר
בפרשת בראשית
שלחה ו׳ וסימניהון נמסר
בשמואל א׳ סימן י״ו
משלח ג׳ וסימניהון נמסר
בישעיה סימן ס״ו
שלחני ג׳ וסימניהון
שלחני כי עלה
שלחני נא כי זבח
שלחני ואלכה אל מקומי
שלוחה ג׳ וסימניהון נמסר
בפרשת וישלח
והשלחתי ג׳ וסימניהון נמסר
בפרשת בחקתי
את השלחן ג׳ וסימניהון נמס׳
בפרשת כי תשא
ואת השלחן ג׳ וסימני׳ נמ׳
במלכי׳ א׳ ס״ס ז׳
ועל שלחן ב׳ וסימניהון
ועל שלחן הפנים יפרשו
ועל שלחן אחד כזב
ותשלח ג׳ וסים׳ נמ׳ בפ׳ וירא
ובשפטים סימן ט׳
ונשליכהו י״ג חסרים בליש׳
ונשלכהו באחת הברות
השלכהו ארצה ב׳ בו
ואשלכהו באש ויצא
ואשלך את עפרו
לכלב תשלכון אתו
ואשלכם מעל שתי ידי
וישלכם אל ארץ אחרת
וישלכהו באחד ההרים
וישלכם אל המערה
עד השלכו אותם דמלכים
שא השלכהו בחלקת שדה
ותכנו שא השלכהו בחלקה
כדבר ה׳
כי נשאתני ותשלכני
וכל וישלכו דכו׳ במ״ד מ״ל וסי׳
וישליכו איש מטהו
את מלך העי
ויפרשו את השמלת
ויהי הם קברים איש
וכל כתובי׳ דכוו׳ מ״ל במ״א חס׳
וישלכו את תורתך
וישליכהו ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מ״ל
וסימני׳ נמ׳ פרשת
שמות ודניאל סימן ח׳
משלכת ד׳ וסימניהון
ותהי נבלתו משלכת
ויראו את הנבלה
וימצאו את נבלתו
תהיה משלכת לחרב
שֵׁלֵךְ ג׳ וסי׳ נמסר באיוב י״ב
ישלם ג׳ וסי׳ נמ׳ במשלי ס״ס י״א
ואשלם ג׳ וסי׳ בישעיה נז
וישלימו ג׳ חסרי׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳
בשמוא׳ ב׳ סוף סימן י׳
שלמה ה׳ בליש׳ בתור׳ וסי׳ נמ׳
בפר׳ משפטים וכל שאר
קרי׳ דכו׳ במ״ו שמלה וסי׳ נמ׳
בפרשת עקב ע״ש
ישלמנה ג׳ וסים׳ נמ׳ בפרשת
אמור ובאיוב סי׳ ל״ד
ישלים ד׳ ב׳ מ״ל וב׳ חס׳
ומשלם ג׳ וסים׳ נמ׳ סוף פר׳
ואתחנן ובתלים ס״ס ל״א
ותשלם ג׳ וסי׳ נמ׳ במלכי׳ א׳
ס״ס ז׳ ובד״ה ב׳ ס״ס ד׳
ושלם ג׳ וסימניהון נמסר
בפרשת ויקרא
שלמות ב׳ חסרים בליש׳ וסים׳
לא בלו שלמתיכם
וריח שלמתיך כריח
שלום ח׳ חס׳ וסים׳ נמ׳ פרשת
וישב וביחזקאל סי׳ י״ג
שלום י׳ וסימני׳ נמ׳ פרשת
וישבו ובירמיה סימן כ״ט
ושלום ה׳ וסימניהון נמסר
במלכים א׳ סי׳ ד׳
השלום ד׳ וסימניהון נמסר
במלכים ב׳ סימן ט׳
ולְשָׁלוֹם ג׳ וסימניהון נמסר
במלכים ב׳ סי׳ ט׳
שלום לך ג׳ וסימניהון נמ׳
בשפטים סימן ו׳
שלום שלום ה׳ וסימניהון נמ׳
בירמיה סימן ו׳
ואין שלום ה׳ וסימניהון נמ׳
בירמיה סימן ח׳
שלומך ג׳ ב׳ חסרים וסימניהון
נמסר בירמיה סי׳
ל״ה ובישעיה סימן מ״ה
שלומות ג׳ וסימניהון
ליצהר שלומות ב׳ בו
הוא שלומות ואחיו
שלמה המלך ג׳ וסימניהון
ויאמר אמרי נא
ונתנו יד תחת דד״ה
אשר ברח מפני
ושארהון המלך שלמה
ולשלמֹה ה׳ וסימניהון
ויזבח שור ומריא
ולי אני עבדך ולצדוק
ולשלמה שנים עשר
ולשלמה בני תן לבב
שלח את העם ויברכו
שלום ז׳ חסרי׳ בכתובי׳ וסי׳ נמ׳
במלכים ב׳ סימן ט״ו
שלומת ג׳ בליש׳ חסרים וסים׳
נמ׳ בתלים סי׳ צ״א
שלמיהו ג׳ וסי׳ נמ׳ בירמיה לו
שלופה ג׳ ב׳ מ״ל וא׳ חס׳ וסי׳
נמ׳ בפרשת בלק
שלשום ד׳ חסרי׳ בכתובי׳ וסי׳
נמ׳ פר׳ ויצא ובש״ב ג׳
וכל נביאי׳ וכתו׳ דכותהון במ״ד
חסרים וסים׳ נמ׳ בפרשת ויצא
שלוש ה׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בפרשת
בלק וביחזקאל סימן מ״א
וכל שלושה דמגלת אסתר מ״ל
שלישת ג׳ כתוב כן וסימני׳ נמ׳
בפרשת פנחס
שלישי ג׳ חסרים וסים׳ נמ׳
בוישמע יתרו
השלישית ט׳ מ״ל וסים׳ נמ׳
בפרשת שלח לך
בשלושה ב׳ א׳ מ״ל וא׳ חס
וסימניהון
ולו שם בשלשה חסר
ותבנו דד״ה מ״ל
שִׁלֵשִׁים ה׳ וסימניהון
וירא יוסף לאפרים
לא תשתחוה ותכרו דמשנ׳ תורה
נצר חסד לאלפים דואלה שמות
ותכנו במדבר
שלישית ג׳ וסימניהון נמסר
בישעיה סימן ט״ו
שלושים ד׳ מ״ל וסימניהון נמ׳
בפ׳ נשא ובמגלה ד׳
ג׳ פסוק משלשים בקריאה
וסימני׳ נמ׳ בירמיה סוף סי׳ כ״ב
כשלושים איש ג׳ וסים׳ נמ׳
בש״א סי׳ ט׳
שלישה ב׳ חסרים וסימניהון
ויעבר

מערכת אות השין

יעפר בהר שלשה
איש בא ממעל שלשה

שם

ולשם ד׳ וסימ׳ נמ׳ בפרשת
נח וסוף צפניה
ואת עִם ד׳ וסימ׳ נמ׳ בפרשת
קרח וביחזקאל סי׳ ד׳
כשם ד׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ בראשית
וביהושע סימן י״ט
ואלה שמות י׳ ר״פ בתור׳ וסי׳
נמ׳ ריש במדב׳ סיני
שמות ט׳ מ״ל בתורה וסי׳ נמ׳
בפרשת בראשית
שמות ג׳ חסרי׳ וסימ׳ נמ׳
בפרשת בראשית
ושם י״ג ר״פ וסימ׳ נמ׳ בפרשת
בראשית ובד״ה סימן כ׳
ו׳ פסו׳ ושם ושם וסי׳ נמ׳ סוף
פרש׳ וישלח
ובשמו ג׳ וסימניהון
את ה׳ אלהיך תירא
ותכרו
ובשמו יתהלכו
שמאלם ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ בשלח
שָׁם ו׳ פתחין וסימניהון בלשון
ארמי אברם אברהם
נמר קרתא דבריה בוכרא וביאורם
נמ׳ בפרש׳ לך לך ובמשלי סי׳ ל׳
ד׳ נקראו שמותם עד שלא
נבראו וסימני׳ נמסר במלכים א׳
ריש סימן י״ג
ושם האחד ג׳ וסימניהון נמ׳
בפר׳ וישמע יתרו
ושם ה׳ ר״פ וסימניהון נמסר
ריש פרשת מקץ
שמה ח׳ ר״פ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ויחי
שמה י״ת סוף פסו׳ וסי׳
וידבר אל עפרון
תשמר לך פן תשב את
ואם לא תאבה האשה
ויוסף הורד מצרימה
וימהר יוסף כי נכמרו
בבואכם אל הארץ אשר אני מביא
או עד
ואם יצוא יצא הרצח
וישלח יהושע בן נון
וילך דוד משם וימלט
ויהי היום ויבא שמה
נעשה נא עלית קיר
והוצאתי מיעקב זרע
כי כה אמר ה׳ מקץ
ואחמל על שם קדשי
בעשרים וחמש שנה לגלותינו
סביב שמנה עשר אלף
כל אשר תמצא ידך
וכל ספר שמות ותורת כהנים דכו׳
סוף פסוק שמה במ״ז סוף פסוק
שם וסימ׳
עלת תמיד לדרתיכם
ובא אהרן אל אהל
אנה אנחנו עלים
גם בי התאנף ה׳
וזבחת פסח לה׳ אלהיך
ושמחת לפני ה׳
ולקחת מראשית כל
שמה ו׳ ביהושע וסימניהון נמ׳
ביהושע סימן ב׳
ומשם ט׳ וסי׳ נמ׳ בסדר חקת
התורה ובמ״ב ס״ס ב׳
ושמה ח׳ וסימ׳ נמ׳ בישעי׳ נה
ו׳ פסו׳ שם שמה וסימ׳ נמסר
בריש פ׳ראה
ה׳ פסו׳ שמה שם וסימ׳ נמ׳
במ״ב סי׳ ט׳
ה׳ פסו׳ שמה שָׁמה וסי׳ נמ׳
במ״ב ד׳
ושם ח׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ ויצא
ו׳ ר״פ מלה חדא ומלה
תנינא שמה וסי׳ נמ׳ בפר׳ ויצא
ובתלים סימן קכ״ג
הישמת ג׳ ומשניין בכתב וסי׳
נמ׳ בס׳ מסעי
השם ד׳ וסימ׳ נמ׳ בתלים קמ״ח
תשימון ג׳ וסימני׳ נמ׳ בפרשת
משפטים ובירמיה סי׳
מ״ב ובאיוב ריש סימן י״ח
שמה ג׳ וסימ׳ נמ׳ בישעיה כ״ג

ושים ט׳ וסימ׳ נמ׳ בפר׳ בשלח
שימה י׳ חסרים בלישני׳ וסימ׳
נמ׳ בשמואל סי׳ ל׳
הדחה שמה ג׳ בקריאה וסימ׳
נמ׳ בירמיה י״ז
אשימך ג׳ וסימניהון
כי לגוי גדול אשימך
אשימך כצבוים
שומר לראשי אשימך
שָׁמו ד׳ וסימניהון
בעיר רוכלים שמו
צפצפת שמו
שמו אדון לביתו
עדות ביהוסף שמו
וחד ושמו אצל המזבח
וישימו ד׳ חסרים וסי׳ נמ׳ בפ׳
מקץ וביהושע סימן י׳
ושמ״א סי׳ ו׳ ומלכים ב סי׳ י״א
וישם ו׳ רפין וסי׳ נמ׳ בפ׳ נשא
ובדניאל סימן י״א
ואשים ח׳ חסרים וסי׳ נמ׳ בפ׳
חיי שרה ובפ׳ והיה עקב
ומלכים א׳ סימן ח׳
ושמו ג׳ מלרע וסימניהון
ושמו את שמי על בני
ושמו להם ראש אחד
ושמו בדיו
וא׳ שמו אתי בבור
וישימו ג׳ רפין וסי׳ נמ׳ במ״א
סי׳ י״ח ובישעיה סי׳ מ״א
לשום שמו שם ג׳ וסימנ׳ נמ׳
במ״א סי׳ י״ד
לשום את שמו ג׳ וסימ׳ נמ׳
במ״א סי׳ י״ד
שֵׁמות ג׳ וסימניהון נמ׳
ביחזקאל סימן ל״ו
ומשמאלם ג׳ ב׳ חסר וא׳ מ״ל
וסימניהון
והמים להם חומה ותכרו
ויחזיקו ביד שמאלם בלפידים
בתרא מ״ל
שמונה ג׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בש״ב
ס״ס ח׳ ובקהלת ר״ס י״א
שמונָה ג׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בשפטי׳
ריש סימן ד׳ וסוף ירמי׳
ויחזקאל סימן מ
שמונים ו׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בפר׳
בראשית ובשפטים ד׳
ו׳ זוגין מייחדין חד שמים
וחד השמים וסי׳
כימי שמים ושמתי לעד זרעו
כימי השמים למען ירבו ימיכם
וימי בניכם
בהעצר שמים דמלכים
בהעצר השמים דד״ה
הנה שמים כי האמנם ישב דד״ה
הנה השמים כי האמנם ישב אלהים
דמלכים
כי שמים שאו לשמים עיניכם
כי השמים ומי יעצור כח לבנות
מעל שמים כי גדול מעל שמים
מעל השמים הללוהו שמי השמי׳
ויגידו שמים
ויגידו השמים
אל שמים כי אשא אל שמים ידי
ואל השמים
את השמים ואת הארץ
י״ג וסימ׳ נמ׳ בחגי סי׳ ב׳ ובד״ה
ב׳ סימן ב
השמימה י״א וסימ׳ נמ׳ בפ׳
ואתחנן ובדה״ב סי׳ ו
שמיך ג׳ וסימ׳ נמ׳ בתלים ח
ושמים ד׳ וסימ׳ נמ׳ בישעי׳ מ
השמים ושמי השמים
ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ עקב
ולהשמיד ד׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ תבא
השמדך ד׳ חסרי׳ בליש׳ וסימ׳
ונתן מלכיהם בידיך והאבדת
עד השמידם אותם דיהושע
בעשא אחאב
לשמר מעזניה
השמחים ג׳ וסימ׳ נמ׳ בעמוס
סוף סימן ו ובמשלי ב
ולשמחה ג׳ וסימ׳ נמ׳ בשפטי׳
י״ו ובזכריה סוף סימן
ח ובקהלת ריש סי׳ ב

השמחה ג׳ וסימ׳ נמ׳ בקהל׳ ח
יְשַׂמַּח ז׳ וסי׳ נמ׳ בתלים קד
ובקהלת סוף סי׳ ג
וישמחו ה׳ רפין וסימ׳
וישמחו כל חוסי בך
ישישו וישמחו בך ותכרו
ירננו וישמחו חפצי
ישאו בתף ובכנור
ונשמחה ד׳ וסי׳ נמ׳ בישעי׳
סוף סי׳ כה
וישמחו ג׳ קמצין וסימ׳ נמ׳
בשמואל א יא
שמח ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלים י״ו
וסימ׳ קח ובד״ה א׳ כט
שמחם ג׳ וסימ׳
כי שמחם אלהים שמחה
ויזבחו ביום ההוא זבחים
כי שמחם ה׳ מאויביהם
שמחים ד׳ וסי׳ נמ׳ במ״א סוף
סימן ח
שמלות ו׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ עקב
ושלמות ד׳ וסימ׳ נמ׳ ביהושע
ט ועי׳ בס׳ משפטים
ושממה ד׳ וסימ׳
ושממה כמהפכת זרים
שברון ויגון תמלא
ונתתי את הר שעיר
ואת הצפוני ארחיק
ושמתי ג׳ וסימ׳ נמ׳ בס׳ בהר
סיני
שוממה ג׳ ב׳ חס׳ וסימ׳
ותשב תמר ושוממה
נתנני שוממה כל היום
כי רבים בני שוממה
השמה ג׳ וסימ׳
כל ימי השמה תשבת
והארץ תעזב מהם
כל ימי השמה שבתה
שָׁמֵן ד׳ וסימ׳

ויכו את מואב
על כן יזבח לחרמו
וימצאו מרעה שמן
במרעה טוב ארעם
משמנה ג׳ וסימ׳ נמ׳ פ׳ ויקר׳
וָשֶׁמֶן ו׳ וסימ׳ נמ׳ ביחזק׳ י״ו
בשמן ו׳ רפין וסי׳ נמ׳ בפ׳ תצוה
ובמגלה כ
ואת שמן ז וסימ׳ נמ׳ בפרשת
כי תשא
ושמע ו׳ וסימ׳ נמ׳ בישעי׳ ה
ובאיוב ריש סימן ל״ז
ושמעון ה וסימ׳ נמ׳ בפ׳ דברי׳
נשמע ד׳ קמצין וסימ׳ נמ׳
בירמיה ג
כשמעו ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ בשלח
וישמע ג׳ רפין וסימ׳ נמ׳
בשפטים ט
לא שמע ה׳ וסימ׳ נמ׳ בש״א
יד ובמשלי ריש סי׳ יג
ולא ישמע ד׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳
וארא ובישעיה מב
שמיעה על י״ב בלישני׳ וסי׳
נמ׳ במ״ב כ ויחזק׳
סימן כז
שְׁמֻעָת ד׳ וסימ׳ נמ׳ בריש
מלכים
ולא ישמעו ד׳ וסימ׳ נמ׳
בפ׳ שמות
ולא תשמע ד׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳
ראה ובירמיה ה
לא שמעתם ג׳ וסימ׳ נמ׳
בירמיה לד
שמועה ו׳ חס׳ בליש׳ וסי׳ נמ׳
בש״ב סי׳ ג
שמועת ג׳ חסרי׳ בליש׳ וסימ׳
נמ׳ בש״ב ד ובדניאל
סוף סימן יא
ושומע ד׳ וחסרים וסי׳ נמ׳
במשלי יב
וְשִׁמְעוּ ו׳ וסימ׳ נמ׳ בירמיה
סימן כו
שמוע ה׳ חס׳ וסימ׳ נמ׳ בפרש׳
משפטים וג׳ מ״ל וסימ׳
נמס׳ בשמואל א כג
משמע ד׳ חסרים וסימ׳ נמ׳
ריש קהלת

לשמוע ד׳ מ״ל וסימ׳ נמ׳ בפ׳
בחקתי ובירמיה יא
שמוע י״א חס׳ וסימ׳ נמ׳ בירמי׳
ס״ס יט ובדניאל ט
וַנִּשְׁמַע ג ב פתחין וא׳ קמץ
וסימ׳ נמ׳ בפ׳ משפטים
ואחשורוש ס״ס א
ונשמע ג׳ וסימ׳
ונשמע וימס לבבנו
ונשמע בקול אבינו
ונשב באהלים
תשמעון ו׳ וסימ׳ נמ׳ בדניאל
סימן ג
תשמעון ב׳ קמצים וסימ׳
כקטן כגדול תשמעון
נביא מקרבך מאחיך
שמע ד׳ וסי׳ בל׳ ארמי
מכיתו צווח
מסכינא ואתבזויי וביאורם נמ׳
בירמי׳ לד ובתלים כב
שומעת ו ה׳ פתחי׳ וא׳ קמץ
וסי׳ נמ׳ בריש וירא
ומשלי ס״ס טו
שמעו ט׳ ה׳ בפ׳ נדרי׳ וסי׳ נמ׳
ביהושע ס״ס ו
ושמע ה׳ זקפי׳ קמצי׳ וסימ׳ נמ׳
בפ׳ בלק ובדניאל ט
שמעו ג׳ ר״פ וסימ׳ נמ׳ בפ׳
בשלח
בשמעכם ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ואתחנן
שֵׁמַע ה קמצי׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳
ויצא
שמעוני ג׳ ב׳ חס׳ וא׳ מ״ל
וסימ׳ נמ׳ בפ׳ חיי שרה
שמעיהו ה׳ וסי׳ נמ׳ בירמי׳ ס״ס
כ״ו ובד״ה ב׳ ר״ס יא
חד מן כ״ו בליש׳ שמיעה
דכל חד וחד לית דכוו׳ וסימ׳
שמען ויאמר למך לנשיו
שמעני אדני נשיא
שמענוה הנה שמענוה באפרתה
שמעה יי שמעה יי סלחה
שמעתם עתה נבראו ולא מאז
ושמעה ונפש כי תחטא
ונשמעה ויאמר אבשלום
ואשמעה ויאמר אליהם משה עמדו
שמענה הנה זאת חקרנוה כן היא
בשמועה ופן ירך לבבכם ותראו
משמועה רעה לא ייראו
לשמועה ולא היתה סרו׳ אחותך
ונשמעה ויאמרו אל משה דבר
אשמע ויהי כאשר קרא
ואשמע הקשבתי ואשמע
וישמע אז נדברו יראי ה׳
תשמע ותתנם ביד צריהם
ונשמע ויקרא ספר הברית
השמע עם קול אלהים חיים
למשמע והריחו ביראת ה׳
בהשמע ויהי בהשמע דבר המלך
תשמע זעקה מבתיהם
ותשמע ויזבחו ביום ההוא
תשמע ויאמרו אליו בני דן
שמע הללוהו בצלצלי שמע
שמרו ה׳ קמצי׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳
בהעלותך ובירמיה יז
שומר י מ״ל וסימ׳ נמ׳ בש״א
י״ו ובמשלי י ע״ש
לשמור ח׳ מ״ל וסימ׳ נמ׳
בש״ב י״ו ובמ״א י״א
שמור ד׳ מ״ל בליש׳ וסימ׳ נמ׳
בשמואל ב יא
ונשמרתם ח וסימ׳ נמ׳ בפרש׳
ואתחנן ובמלאכי ב
משמרתו ג׳ וסימ׳
ושמרו את משמרתו
ושמרת משמרתו וחקותיו
כי שמרנו משמרתו
שמור ג׳ מ״ל וסימ׳ נמ׳ בפרש׳
ואתחנן
תשמרון ה׳ וסימ׳
שמור תשמרון את מצו׳
כי אם שמר תשמרון
אלה החקים והמשפטים
את הברכה אשר תשמרון
כל המצוה אשר אנכי
שמרונה ג׳ וסימ׳ נמ׳ במלכי׳
ב יד

שן

שָׂנֵא ה׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ שפטים
שונא ד׳ חס׳ וסימ׳ נמ׳ בישעי׳
סימן ס״א
שָׂנֵא ח׳ וסי׳ נמ׳ בריש פ׳
שפטים
ובשנת ט׳ ר״פ וסימ׳ נמ׳
במלכים א ריש סימן טו
שנות ג׳ בשתא וסימ׳
בינו שנות דור
שנות עולמים
שנות ימין עליון
וא׳ ושנות רשעים תקצרנה
שניו ג׳ וסימניהון נמסר
בקהלת סימן ו׳
שנים שנים ג׳ וסימניהון
שנים שנים באו אל נח
ויבאו אל נח אל
ולאספים שנים שנים
אל שני ג׳ וסימניהון
שתי כתפות חברות
וזה לך האות אשר
הואל וקח ככרים
ואת שני ג׳ וסימניהון נמסר
בפרשת יתרו
שנינו ג׳ וסימניהון נמסר
בשמואל א׳ סוף סי׳ כ׳
ובאיוב סוף סימן ט׳
שני ב׳ סבירי׳ שנית וסימניהון
אל בית הנשים שני
וחנון בן צלף הששי
שנמית ג׳ חסרי׳ וסימניהון נמ׳
במלכים א׳ סי׳
ב׳ ובמלכים ב׳ סימן ד׳
משנה ד׳ קמצין וסימניהון נמ׳
ביהושע סימן ח׳
ישנא ג׳ כתיב א׳ בלישניהון
וסימניהון
ישנא הכתם הטוב
ועז פניו ישנא
יתן לידידו שינא
שנונים ג׳ וסימ׳ נמ׳ בתלים
מה וסימן קל״א
ולשנינה ד׳ וסימ׳ נמ׳ בפרשת
כי תבא

שע

ישעה על ג׳ בלישניהון וסימ׳
ישעה האדם על עשהו
ישען על ביתו
הוי היורדים מצרים
שעיר ה׳ חסרים בליש׳ וסימ׳
נמ׳ בפ׳ תולדת
שעירה ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפרשת
וישלח ויהושע יב
שער ד׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ נשא
שערו ג׳ וסימ׳
והיה ביום השביעי
ב׳ בפסוק
וכבס המטהר את
השערה ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳
כי תצא
השוערים י׳ מ״ל וסימ׳ נמ׳
בנחמיה ריש סימן ח
שעשעי ו׳ חס׳ וסימ׳ נמ׳
בתלים בא״ב אות י

שפ

שפה אל ג׳ בליש׳ וסימ׳
את הים דד״ה
ואלה מדות המזבח
והנה אל שפת
ושארהון שפה על
ושפחות ג׳ חסרים וסימ׳ נמ׳
בפ׳ לך לך
שופט ו׳ מ״ל וסי׳ נמ׳ בעמוס י״ב
ובד״ה ב׳ סוף סימן כ״ו ע״ש
השופט ב׳ מ״ל וסימ׳
כי ינחם ה׳ מנאקתם
והיה במות השופט
שפטים דקדים לשערי׳ ג׳
וסימ׳
תתן לך בכל שעריך
ויקרא יהושע לכל
ויאסף יהושע את כל
ישפוט ד׳ מ״ל בלישני׳ וסימ׳
האחד בא לגור וישפוט
ולא

לא למראה עיניו ישפוט
יהוא רמים ישפוט
הבעד ערפל ישפוט
השפטים ד׳ וסי׳נמ׳ בפ׳שפטים
ובד״ה ב׳ סי׳ יט
במשפטם ח׳ וסימ׳ נמ׳ בד״ה
ב סימן ו
משפטך ה׳ חסרים וסימ׳ נמ׳
במ״א ס״ס ב ובתלים
ל״ז ובא״ב רבתי אות ק׳
משפטי י״ו בלשני׳ וסימ׳ נמ׳
ביחזק׳ סי׳ טל ובתלי׳ יז
את משפטי ג׳ וסימ׳ נמ׳
ביחזקאל ח
למשפט ט״ו וסימ׳ נמ׳ בש״ב טו
כמשפט ח׳ דגשי׳ וסימ׳ נמ׳
בפ׳קדושי׳ומשלי ר״ס יח
משפטו ו׳ וסי׳נמ׳ בש״א ס״ס כ״ז
כמשפט ז׳ רפין וסימ׳ נמ׳
בפ׳ משפטים ובמ״ב יז
נשפט ה׳ קמצין וסימ׳ נמ׳
בישעיה ריש סימן ט״ו
ובירמי׳ סוף סימן ב
ישפה ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ פקודי
שפיים ג׳ מ״ל וסימ׳ נמ׳
בישעיה מט
משפיל ג׳ וסימ׳
משפיל רשעי׳ עדי ארץ
ודי הוה צבי הוה
משפיל אף מרומם
שפר ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ ויחי
שופר ב׳ מ״ל וסימ׳ נמ׳ בפ׳
בהר סיני ובאיוב ס״ס לט
ישפק ג׳ ב׳ כתוב שין וא׳
כתיב סמ״ך וסימ׳ נמ׳
במלכים א סי׳ ד׳
שפות ג׳ וסימ׳ ביחז׳ ר״ס כד

שק

שק ד׳ קמצין בקריאה וסימ׳
נמ׳ בפ׳ שמיני ובירמיה
סוף סימן ד
ושק ג׳ קמצי׳ וסימ׳ נמ׳
בישעיה ג
ישקו ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ויצא
וירמיה סי׳ ו ותלים סו
והשקה ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳
בראשית
והשקית ד׳ ג׳מנהון מלרע וסי׳
והשקית את הערה
והשקית אתם יין
והשקית את את כל הגוים
והשקית ברגלך כגן
בתרא מלעיל
משקה ד׳ קמצין וסי׳ נמ׳בפ׳
וישב וחבקוק ודה״ב ט׳
ואשקוט י״ג מ״ל בליש׳ וסימ׳
נמ׳ באיוב ג
שוקקה ג׳ וסימ׳
והקיץ ונפשו שוקקה
כי הרויתי נפש שוקקה
כי השביע נפש שוקקה
תשוקתו ב׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳
בראשית
שקול ד׳ ומ״ל בליש׳ וסימ׳
נמ׳ במ״א כ וביחז׳ ד׳
ובעזרא ה
במשקל ד׳ דגשים וסימ׳ נמ׳
בפ׳ קדשים ובד״ה א כח
וישקף ד׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ חיי
שרה
נשקפה ד׳ וסימ׳ נמ׳ בש״ב ו
ובד״ה א ס״ס טו
המשקוף ג׳ וסימ׳ נמ׳ בפ׳ בא
שקץ הם ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳שמיני
שקוצים ג׳ חס׳ בלישני׳
וסי׳ נמ׳ בנחום ג

שר

השר ד׳ פתחין וסי׳ נמ׳ במיכה
ריש סי׳ ז ובדניאל ריש סי׳ יב
ועל שר ד׳ וסי׳ נמ׳ פ׳ וישב
וכל שרי ז׳ וסימ׳ נמס׳ בירמי׳
מ״א ובמגלה ט
ואת שרי ג׳ וסי׳ נמ״בירמי׳כד
בשיר ג׳ דגשי׳וסי׳נמ׳ בישעי׳ כד
שיר המעלות לדוד
ד׳ וסימ׳ נמ׳ בתלים קל״ב

שיר מזמור ג׳ בטעם וסימ׳
נמ׳ בתלים סי׳ פג
שיר חדש ז׳ וסי׳ נמ׳ בתלי׳ צו
שירים ד׳ חסרים בלישניהון
וסי׳ נמ׳ במשלי סוף
סימן ד׳ וסימן כ״ח
שירים ח׳ בלישני׳ וסימ׳ נמסר
בשמואל ב׳ סימן י״ט
אשירה ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ בשלח
וישר ג׳ וסי׳ נמ׳ בשפטים סימן
ט׳ ובד״ה א׳ סימן ך׳
תשרף באש ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳
תצוה וביהושע יא
שרשם ג׳ וסימניהון
מני אפרים שרשם
הוכה אפרים שרשם
שרשם כמק יהיה

שש

שש ה׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ כי תבא
ובתלים בא״ב אות שי״ן
ישיש ד׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ כי תבא
ובישעיה סימן ס״ב
משוש ד׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה ס״ו
ושש ג׳ ר״פ וסי׳ נמ׳ בפ׳משפטי׳
ושש ועזים ג׳ וסימניהון
ותכלת וארגמן
ותכרו
וכל איש אשר נמצא אתו
שת ד׳ וסימ׳ נמ׳ בפרשת וארא
ובהושע סוף סימן ו׳
ישית ו׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ויגש
תשיתמו ג׳ וסי׳ נמ׳ בתלי׳ מט
שתה ג׳ כתי׳ וסי׳ נמ׳ בירמי׳מט
משתיהם ג׳ וסי׳ נמ׳ בדניאל א׳
וישת ו׳ וסי׳ נמ׳ בפרש׳ ויצא
ושמואל ב׳ סימן כ״א
שתו ד׳ מלעיל וסי׳נמ׳בפ׳ תשא
שיתו ג׳ ב׳ מ״ל ומלעיל וא׳
חסר ומלרע וסי׳ נמ׳ ריש
פרשת בא וירמיה סי׳ לא
ושותים ה׳ חס׳ וא׳ מ״ל וסי׳ נמ׳
בשמואל א׳ סימן ל׳
לשתות ד׳ חסרים בתור׳ וסי׳
נמ׳ בפר׳ חיי שרה
ובשתים ג׳ וסי׳ נמ׳ באיוב ל״ג
ואת שתי ו׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ פקודי
וביחזקאל סימן ל״ה
נשלם ערך אות השין בס״ד

מערכת אות התי״ו

א״ב מן הד הד נסיב תת

בריש תיבותא וסימניהון
תתאו אל תלחם את לחם
תתאבלו אל תתאבלו ואל תאכלו
תתבלע יחגו וינועו כשכור
תתגדדו בנים אתם לה׳
תתגודדי מה תתגודדי בת
תתהדר אל תתהדר לפני מלך
תתורו ולא תתורו אחרי
תתחכם אל תהי צדיק הרבה
תתחקה ותשם בסד רגלי
תתחרה כי את רגלים רצתה
תתיפח כי קול כחולה שמעתי
תתיפי לשוא תתיפי
תתכו כהתוך כסף בתוך כור
תתם ומה בצע כי תתם דרכיך
תתמה אם עשק רש וגזל
תתנו כן תעשה לשורך וצאנך
תתנשאו ויקהלו על משה
תתעבנו ולא תביא תועבה
תתעינו למה תתעינו מדרכיך
תתענג אז תתענג על ה׳
תתעמר והיה אם לא חפצת
תתפש שממית בידיה
תתפלא תחדש עדיך נגדי
תתקעו ובהקהיל את הקהל
תתראו וירא יעקב כי יש שבר
תתמוגג יעלו שמים ירדו
תתבר עם נבר תתבר דשמואל
תתברר עם נבר תתברר דתהלים
תתפל עם עקש דשמואל
תתפתל עם עקש תתפתל דתהלות
תתנחלו לשמות מטות אבתיכם
תתמוגגנה והטיפו ההרים עסים

כ״ד זוגין מייחדין חד ת׳ וחד
ות׳ וסימניהון
תבהל אל תבהל מפניו תלך
ותבהל כי אתה תבא אליך ותלא
תער כי אליך ה׳ אדני עיני בכה
ותער ותמהר ותער כדה
תותר פחז כמים אל תותר
ותותר ויאמר לה בועז לעת
תרד פלגי מים תרד עיני
ותרד ואם לא תשמעוה במסתרי׳
תורידם ואתה אלהי׳ תורידם לבאר
ותורידם בחבל בעד החלון
תרא אשקלון ותירא
ותרא איבתי ותכסה בושה
תאמנו וראש אפרים שמרון
וראש שמרון
ותאמנו וישכימו בבקר ויצאו
למדבר תקוע
תגדל ואל תרא ביום אחיך ביום
ותגדל הנה נא מצא עבדך חן
תפל ויאמר המלך להמן מהר קח
ותפל ותגדל עד צבא השמים
תשמע זעקה מבתיהם כי
ותשמע ויזבחו ביום ההוא זבחים
תהלך שתו בשמים פיהם
ותהלךויט משה את ידו על השמי׳
תריץ יאתיו חשמנים מני מצרים
ותרץ ותשלך אשה
תרוץ בלכתך לא יצר צעדך
ותרוץ עד אשר לא ירתק חבל
תופר גם את בריתי תופר
ותופר ביום ההוא וידעו כן
ותופע היום ההוא יהי חשך
תופע ארץ עיפתה כמו אפל
תשורי אתי מלבנון כלה
ותשורי למלך בשמן ותרבי
תהיי ויאמר אליה
ותהיי ואעבר עליך ואראך
תמס כמו שבלול תמס
ותמס בתוכחות על עון יסרת
תעלנה ויאמר מלאך ה׳ אל מנוח
ותעלנה וצפיר העזים הגדיל
תעלזנה אל תגידו בגת אל
ותעלזנה כליותי בדבר שפתיך
תבואינה תובלנה בשמחות וגיל
ותבואינה התבוננו וקראו
למקוננות
תגישון וכי תגישון עור לזבוח
ותגישון המנדים ליום רע
תסגר ויאמר ה׳ אל משה ואביה
ותסגר מרים מחוץ למחנה
תורות והארץ חנפה תחת
ותורות ועל הר סיני ירדת

יא קרינן ת׳ ולא כתיבן

וסי׳ נמ׳ בריש שופטים ובסוף
קהלת ע״ש מה דאקשינן

וחלופיהון ז׳ כתבן ת׳ ולא

קריין וסימ׳ נמ׳ במ״א סי׳ י״ט

ג׳ זוגין מן ג׳ ג׳ ת׳ וא׳ ות׳

ברישי׳וסימניהון נמ׳ בקהלת סי׳ ז׳

מלין דמשמשין ת׳ ברישי׳

ונון בסופי׳ וסימ׳ באיוב סימן ל״ב

י״א זוגין חד מלרע וחד

מלעיל ות׳ ברישיה וסימניהון
ותפר עצו עצה ותופר
ותפר ביום ההוא וידעו כן
ותרץ הארץ את שבתותיה
ותרץ אם ראית גנב
ותשמידם תרדף באף ותשמידם
ותשמידם מתים בל יחיו רפאים
ותמות מדוע באתי ואין איש
ותמות ויקומו עלי בעלי
ותלהט אש לפניו תלך ותלהט
ותלהט כי אש קדחה באפי
ותלבב וישכב אמנון ויתחל
ותלבב ותלך תמר בית אמנון
ותחולל אף כי תאמר לא
ותחולל בטרם הרים ילדו
ותיטב לה׳ משור פר
ותיטב הנערה בעיניו
ותתעטף אזכרה אלהים ואהמיה
ותתעטף עלי רוחי
ותאכלם תשיתמו כתנור אש
ותאכלם עוד זה מדבר וזה בא
ותכונן יגמר נא רע רשעים
ותכונן לך את עמך ישראל

מלין דמשמשין תם בסוף

תיבותא וסי׳ נמס׳ במערכת
אות המ״ם

מלין דמשמשין תו בסופי׳

וסימניהון
אתו וירדו כל יש׳ את הפלשתים
מוראתו והסי׳ את מראתו בנוצתה
סותה ובדם ענבים סותה
בטהרתו אשר לא תשיג ידו
צחנתו ואת הצפוני ארחי׳ מעליכם
רפידתו זהב מרכבו ארגמן תוכו
חתנתו ביום התנתו וביום שמחת
בהראתו את עשר כבוד מלכותו
התיתו כי נתתי את חתיתו את
אמרתו תשלח אמרתו ארץ עד
מיראתו ולא יכול עוד להשיב
רשעתו והיה אם בן הכות הרשע
ובגאותו שחקים דוזאת הברכה
בכיתו ויעברו ימי בכיתו וידבר
עותו ראה את מעשה האלהים כי
בחגורתו אש׳ במתניו ובנעלו אש׳
אמרתו בצע אמרתו אשר צוה
מימי משחתו ויקרא באזני קול
גדול דיחזקאל

מלין דמשמשין תי בסוף

תיבותא וסימניהון
אגאלתי פורה דרכתי לבדי
אריתי מורי עם דבשי
בתורתי הילך בתורתי אם לא
אצתי ואני לא אצתי מרעה
התאויתי ואני לא אצתי ב׳ בו
ספקתי על ירך בשתי וגם נכלמתי
כצאתי את העיר אפרוש את כפי
מלאתי משפט צדק ילין
עניתי טוב לי כי עניתי
עניתי בצום נפשי ותפלתי
נעניתי עד מאד ה׳ חייני
יקשתי לך וגם נלכדת דירמיה
כסיתי כי כה אמר ה׳ אלהים
שוסיתי כי אמר בכח ידי
נמצאתי נדרשתי ללא שאלו
הפחתי אם כחה אכלתי בלי כסף
קורצתי הן אני כפיך לאל
נטמאתי איך תאמרי לא
משכרתי ותחלף את משכרתי
פניתי הבית ומקום לגמלים
עותתי ראיתי ה׳ עותתי
נשברתי את לבם הזונה
מרשתי ובן גרני כי
ישרתי על כן כל פקודי כל
הככנתי לעשות לך כה
כליתי פינחס בן אלעזר
פללתי ראה פניך לא
עתי וישלח ביד איש עתי
שעברתי כמעט שעברתי
שמצאתי עד שמצאתי ב׳ בפסוק
ושחכמתי שעמלתי ושחכמתי

תא

ותאנה ב׳ וסימניהון
ולמה העליתנו ממצרים
ארץ חטה ושעורה
והתאנה ב׳ וסימניהון
העוד הזרע במגורה
הגפן הובישה והתאנה
תאניה ב׳ וסימניהון
והציקתי לאריאל
וירב בבת יהודה

תב

תבואות ו׳ בלי׳ וסימניהון נמ׳
סוף ויגש
תבואתה ב׳ כתיב ה׳ וסימניה
קדש ישראל לה׳
והיתה תבואתה ללחם

תה

תהו ובהו ב׳ וסי׳נמ׳בפ׳ בראשי׳
בתהו ב׳ וסימניהון
ויטו בתהו צדיק
בתהו ויאבדו
תהומות ד׳ מ״ל דמ״ל וסי׳ נמ׳
בפרשת בשלח ע״ש
ובתלים סימן ל״ג
את תהום ג׳ וסימניהון
בהעלות עליך את
ביום רדתו שאולה
והנה קרא לריב

תו

תובל ו׳ פתחים וסימניהון
בסדר בראשית

תולעת ב׳ חסר וסימניהון
תלעת השני קדמא
כי תאכלנו התלעת
תולע ג׳ וסימניהון
תולע ופוה ויוב ומכרו
האמנים עלי תולע
תור ג׳ מ״ל בלישני׳ וסי׳ נמ׳
בשיר השירים סימן ב׳
ותורה ה׳ וסי׳ נמ׳ במיכה סי׳
ב׳ ובמשלי סימן ו׳
ובתורתו ג׳ ב׳ מ״ל וא׳ חסר
וסי׳ נמ׳ בירמיה מ״ד
תורתך ט׳ וסי׳ נמ׳ בתלים
בא״ב רבתי אות ה׳
ותורתך ה׳ וסימ׳ נמ׳ בתלים
בא״ב רבתי אות ת׳
תורותיו ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ יתרו
תושיה ז׳ מ״ל בלישני׳ וסימ׳
נמסר בישעיה סוף ס׳
כ״ח ובמשלי סימן ח׳

תח

התחת ג׳ וסי׳ נמ׳ בפ׳ ויצא
ומתחת ג׳ וסי׳ נמ׳ במ״א סי׳ ז׳
תחתיות ז׳ וסי׳נמ׳ ביהושע ט״ו
וביחזקאל סוף סי׳ כ״ו

תי

תימא ה׳ וסי׳ נמ׳ בישעיה כ״א
מתימן ג׳ וסימניהון
אלוה מתימן יבא
מתימן כל ארץ הנגב
ונתתיה חרבה מתימן
וכל לישניהון מ״ל במ״א
וחדרי תמן
והתירוש ג׳ וסימניהון
והיא לא ידעה כי
ויען ויאמר לעמו
וכל יהודה הביאו
ותירש ג׳ חסרים וסימניהון
ויתן לך האלהים
ודגן ותירש סמכתיו
על דגן ועל תירש ועל
וכל תירשך ותירשך דכו׳ חסר
במ״א ואם ישתו בני נכר תירושך

תכ

ותכלת וארגמן ו׳ וסימ׳ נמ׳
בפ׳ ויקהל

תל

תלוי ג׳ וסי׳ נמ׳ בפר׳ כי תצא
ד׳ מלי׳ אית בהון אות תלוי
וסימניהון נמ׳ בשפטים סי׳ י״ח
ואיוב סי׳ ל״ח ושמואל ב׳ סי׳ י״ח

תם

תם ה׳ וחסרים וסימניהון נמ׳
בפרשת בהר סיני
תמימים יהיו לכם ג׳ וסימ׳
ושבעה כבשים דפסח
ובעשור
וביום הבכורים
שבעה תמימים ג׳ וסימניהון
ובראשי חדשיכם
יום תרועה
ביום השמיני עצרת
בתמי ג׳ וסימניהון
לדוד כי אני בתמי
ואני בתמי אלך
ואני בתמי תמכתי
ותימא ה׳ בליש׳ ד׳ מ״ל וא׳חס׳
וסימ׳ נמ׳ סוף פר׳ חיי
ג׳ כתי׳ תים יתירים וסימ׳
נמסר בשמואל ב׳ סי׳ כ״א
מתום ד׳ וחס׳ וסי׳ נמ׳ בשופטי׳
סי׳ ך׳ ובתלים סי׳ ל״ח
כתמל ח׳ וחסרי׳ וסי׳ נמ׳ פר׳
ויצא ומלכים ב׳ סימן י״ג
אתמל ג׳ וסי׳ נמ׳ בש״א ד׳
תמם ג׳ וסימניהון
וגם יד ה׳ היתה בם
ויכתב משה את
וידבר משה את
תמנו ג׳ וסימניהון
האם תמנו לגויע
חסדי ה׳ כי לא תמנו
תמנו חפש מחפש
תמימים סי׳ כל בעירא חסר
י׳ בתרא וכו׳ עיין בריש
משלי
תימרות

מערכת אות התיו

תימרות ג' מ"ל דמ"ל בלי' וסי' נמ' בש"ת סי' ג'

תן

תנוך ה' בתורה וסימניהון נמ' בפרשת מצורע

כתנור ג' דגשין וסימניהון נמ' בהושע סימן ז'

תנים ג' וסי' נמ' בפרשת וארא

כתנים ג' וסי' נמ' בירמיה י"ד

תנין ה' בליש' וסי' נמ' בפר' וארא ובתלים סימן צ"א

תנינם ג' כתיב כן וסי' נמ' בפ' בראשית ובתלים קמ"ט

תע

נתעב ג' ב' פתחים וא' קמץ וסי' נמ' באיוב סימן ט"ו

יתעב ה' קמצי' בליש' וסימ' נמ' בפר' עקב ובישעיה סימן מ"ט ובתלים סימן ק"ו

תעבות ט' כתיבן כן בלישני' וסי' נמ' סוף פרשה אחרי מות ובמלכים ב' ר"ס י"ג

תועבתיה ג' ב' מ"ל וא' חס' וסימניהון נמסר ביחזקאל ריש סימן כ"ב

תועבותיך ג' חסרים ו' וסימ' נמסר ביחזקאל סי' ח' עיין שם

תועבותיהם ג' וסימניהון נמ' ביחזקאל סי' י"ב

בתועבתיהם ג' כתיב כן וסי' נמ' בעזרא סי' ט'

תעה ג' וסימ' נמ' בפר' וישב ובמשלי סימן כא

מתערה ד' וסי' נמ' ביחזק' כא

תפלה ג' וסימני' קרתא דאיוב שמרוןובאור' נמ'בירמי' כג

ותפוח ג' ב' מ"ל וא' חס' וסי' נמ' ביהושע סי' י"ו וואל א'

תפשום ג' וסימ' נמ' במ"א ד'

תקיפא ג' ב' כתיב א' וא' כתי' ה' וסימניהון נמ' בדניאל סימן ב' וסי' ז'

תר

התרים ג' וסי' נמ' במ"א סי' י'

תרשישה ד' וסימניהון נמסר בישעיה סימן כ"ג

סימן כל דלפני עשר תעשר ותירשך

ורבתרי' כלהון תרשך וכלהון חסר בליש' במ"א מ"ל וסי' ישתו בני נכר תרושך אשר יגעת

והתירוש ג' ומ"ל וסימניהון נמ' ביואל סימן ב'

ג' מלין ח' בריש תיבותא

ומן בב בפסוק וסי' נמ' ביחז' לב

תשיעי ג'חסר' וסי' נמ'בפ' נשא

חלופין שבין מערבאי ומדנחאי

חלוף המקרא שבין בני ארץ ישראל ובין בני בבל

יהושע

למערבאי וארא בשלל וארא כתי'
למדנחאי וארא כתב ואראה קרי
למע' ויקח כחמשת בין בית אל
למד' בין בית און כתיב בית אל קרי
למע' ב' פסוק לעיר כתיב קרי
למד' לעיר כתיב לעי קרי
למע' ויכם וימיתם כתיב וקרי
למד' וימיתום כתיב וימיתם קרי
למע' חרם ובית ענת כתיב וקרי
למד' חרום כתיב חרם קרי
למע' אתה זקנתה מלא
למד' אתה זקנת חסר
למע' אל קרית בעל
למד' על קרית בעל
למע' וגשן וחילון
למד' גשן כתיב וגשן קרי
למע' אם במרד ואם במעל
למד' אם במרד אם
למע' ועל כל עדת ישראל
למד' ואל כל עדת ישראל
למע' ואביא אתכם ואביאה כתיב
למד' ואביא כתיב ואביאה קרי

שופטים

למע' ואת היבוסי ישב ק' וכתיב
למד' ישב כתיב ושב ק'
למע' כדבר והדבר הזה כתי' וקרי
למד' כדברי כתיב כדברו קרי
למע' ופשטת על העיר
למד' אל העיר
למע' היוצא והעליתיהו קרי וכתי'
למד' והעלותיהו כתיב
למע' על לבהלהשיב/להשיבו כתי'
למד' להשיבו כתיב וקרי
למע' אשר שמו אל הגבעה
למד' על הגבעה
למע' אל דרך המדבר
למד' על דרך
למע' כי יבא דבריך רך כתיב
למד' דברך כתיב וקרי

שמואל

למע' ועיניו קמה
למד' קמה כתיב קמו קרי
למע' פן אספך עמו קרי וכתיב
למד' עמי כתיב עמו קרי
למע' כי במאה ערלות
למד' כי אם במאה
למע' והוא נצב על עבדי שאול
למד' אל עבדי שאול
למע' והמלך דוד שמע את כל הדברי'
למד' שמע כל הדברים האלה
למע' המשפחה. על שפחתך
למד' אל שפחתך
למע' אל נא ישם אדני אל לבו
למד' על לבו
רמע' לא היה לה ילד כתיב וקרי
למד' ולד כתיב ילד קרי
למע' ראה דבריך טובים
למד' דברך כתיב
למע' היתה שומה כתיב וקרי
למד' שימה כתיב שומה קרי

מלכים

למע' ואמתך ישיגה מלא
למד' ישגה חסר
למע' לכלכלך שם
למד' לכלכלך שמה
למע' וארבע כתפת אל
למד' כתפת על
למע' וישמר זמרי אל בעשא
למד' על בעשא
למע' ויקם וילך אל נפשו
למד' על נפשו
למע' תעשה מלוכה על
למד' תעשה מלוכה אל
למע' ויען אליהו וידבר
למד' ויאמר
למע' והיתה נבלת איזבל
למד' והיית כתיב
למע' וישמע אל תרהקה
למד' על תרהקה
למע' ויפרץ בחומת ירושל' בשער
למד' משער
למע' ובשנת חמש מלך יהורם
למד' מלך יורם
למע' להגיד ביזרעאל
למד' לגיד כתיב וקרי
למע' ויהוא לא שמר מעל חטאות
למד' מעל חטאת
למע' אל סוא מלך מצרים
למד' סיא כתיב סוא קרי
רמע' ומעוה ומחמת כתיב ה'
למד' ומעוא כתיב א'
למע' אלהי ספרוים כתיב קרי
למד' ספרים כתיב וספרויים קרי
למע' התפללת אלי אל סנחריב
למד' על סנחריב
למע' אל ישיא להציל אתכם מידו
למד' מידי כתיב
למע' ויבא אליקים ויגידו לו דברי
למד' ויגידו לו את
למע' אשר כל שמעה
למד' שמעיו כתיב וקרי
למע' ואת המזבחות עלית
למד' עלות כתיב עלית קרי

ישעיה

למע' ועוד בה עשיריה
למד' עשריה חסר
למע' יורדי אל אבני בור
למד' יורדי על אבני בור
למע' לקראת צמא התיו מים
למד' היתיו ב' יודין
למע' כסום עגור כתיב כן וקרי
למד' כסים עגור כתיב כסוס קרי
למע' לא תוסיפי כתי' קומי כתי' וקרי
למד' כתיים כתיב כתים קרי
למע' וישמע על תרהקא
למד' אל תרהקא
למע' יציץ ופרח ישראל
למד' יציץ יפרח כתיב ופרח קרי
למע' לצולה חרבי ונהרתיך חסר
למד' ונהרותיך מלא
למע' יוצר הארץ ועושה מלא
למד' יצר הארץ חסר
למע' השיבו פשעים על לב
למד' והשיבו כתיב השיבו קרי
למע' כה אמר ה' יצרי מבטן חסר
למד' יוצרי מלא
למע' שמעו אלי יודעי צדק מלא
למד' ידעי צדק חסר
למע' ומכאבינו סבלם
למד' ומכאובינו מלא
למע' אל יאמר בן הנכר הנלוה על ה'
למד' הנלוה אל ה'
למע' ותביאתים אל הר קדשי
למד' והביאותים על הר
למע' דרכך יגעת לא אמרתי
למד' לא אמרתי כתיב
למע' הרה עמל והולד און מלא
למד' והלד און חסר
למע' ונכה רוח וחרד על דברי
למד' אל דברי

ירמיה

למע' אשר אתה בוטח בהנ' מלא
למד' בטח בהנה חסר
למע' כרתו עצה ושפכו
למד' כרתו עצה מפיק
למע' היא העיר הפקד כלה
למד' הפקד כלו
למע' כי אני ה' עושה חסד משפט
למד' חסד ומשפט
למע' והצרותי להם למען
למד' והצירותי מלא
למע' כה אמר ה' הנני מביא ולא אשמע
למד' ואל אשמע
למע' ויעלה נשיאים מקצה הארץ
למד' מקצה ארץ
למע' ותר וסים ועגור
למד' ותר וסוס ועגור כתיב
למע' קרחתם באפי עליכם תוקד
למד' עליכם תיקד
למע' ויהי ככלות לדבר אל כל ישראל
למד' לדבר על כל העם
למע' ולקח מהם קללה ישימך ה'
למד' כצדקיה וכאחאב כתיב וקרי
למע' שלו' העיר אשר הגליתי קרי
למד' אשר הגולתי אשר הגליתי קרי
למע' את החתום המצוה והחקים
למד' את החתום ואת המצות
למע' ואגידה לך גדלות ובצרות
למד' גדלות ובצורו' כת' ובצרו' ק'
למע' על כל דרכי בני אדם
למד' על כל דרכי בני האדם
למע' וישימו שקוציהם בבית
למד' ישימו כתיב וישימו קרי
למע' ויהי כקרא יהודי
למד' כקרוא כתי' בקרוא קרי
למע' ויצו נבוכד נצר על ירמיהו
למד' על ירמיהו
למע' ומאז חדלנו והסך לה נסכים
למד' ולהסך לה נסכים
למע' בשנה בכתבו את הדברים
למד' בשנת כתיב בשנה קרי
למע' אשר היה על נהר פרת
למד' אל נהר פרת
למע' אם טוב ואם רע אשר אנחנו
למד' אשר אנו כתיב וקרי
למע' אמרו איכה נשבר מטה
למד' איך נשבר כתיב איכה קרי
למע' אל אנשי קיר חרש כחלילים
למד' כחללים תנינא דפסוק
למע' הנס מפני הפחד הניס כתיב
למד' הנים כתיב וקרי
למע' כי מי כמוני ומי יעידני ק' דאדום
למד' ומי יעודני כתיב
למע' התעום הרים שבבים כתיב
למד' שובבים כתיב וקרי
למע' עצת ה' ומחשבתיו
למד' ומחשבותיו מלא
למע' הקריות והמצרות נתפשה
למד' נתפשו כתיב
למע' השמיעו אל בבל רבים
למד' על בבל
למע' בימים ההם ובעת ההיא
למד' בימים ההמה
למע' ותצהלו באבירים מלא
למד' כאברים חסר
למע' ומשל על משל
למד' אל משל
למע' ככל אשר עשה יהויקים
למד' כל אשר עשה

יחזקאל

למע' היא מתהלכת בין
למד' הוא מתהלכת כתיב היא קרי
למע' וגם אני אגרע קרי
למד' וגם אני אגדע כתי' אגרע קרי
למע' ובאו בה פריצים מלא
למד' ובאו בה פרצי' חס' יוד קדמ'
למע' באה הצפירה מלא
למד' הצפר' חסר ומוסירין ב' חסר
למע' חלליכם ומלאתם חוצה חלל
למד' ומלאתים כתיב
למע' שים פניך על בנות עמך
למד' אל בנות
למע' או דבר אשלח אל בנות הארץ
למד' אל הארץ ההיא
למע' נותר' בה אש' הבאתי על ירו'
למד' אל ירושלם
למע' ומלבושך שש ומשי
למד' ששי כתיב שש קרי
למע' כפנה שרשיה עליו
למד' כנפה
למע' הנבא והך כף על כף
למד' והך כף אל כף
למע' ותרבה את תזנותיה
למד' ותרב כתיב ותרבה קרי
למע' בעל מעון
למד' וקריתימה כתיב וקרי
למע' ותבא עד שנותיך
למד' עת שנותיך כתיב עד קרי
למע' והקריחו עליו קרחה
למד' קרחא כתיב
למע' החיים כתיב חיים קרי
למד' ונתתי החיים כתיב וקרי
למע' אלונים מבשן מאוי כתים
למד' כתיים סוף פסוק
למע' ואתנהו ביד אל גוים חסר
למד' ביד אל גוים מלא
למע' ועבדי דוד מלך עליהם
למד' ועבדי דויד ביו"ד
למע' והנה אל פני ההיכל
למד' על פני ההיכל
למע' ונתתה על ארבע קרנותיו
למד' אל ארבע
למע' שבעת ימים יכפרו
למד' וכפרו כתיב יכפרו קרי

תרי עשר

למע' כי שב אפי ממנו
למד' ממני
למע' כי הוביש ששון מן בני אדם
למד' מן בני כתיב מבני קרי
למע' אשר מכרתם אתם שמה
למד' שמה כתיב שם קרי
למע' אם יתקע שופר וה' לא עשה
למד' לא עשה מפיק ה"א
למע' איה מעון אריות מרעה הוא
למד' ומרעה היא
למע' התיטבי מנוא אמון
למד' התטיבי כתיב התיטבי קרי
למע' יזכרו אדיריו יכשלו בהליכת'
למד' בהלוכתם כתיב
למע' למנצח בנגינותי
למד' בנגותותי
למע' אך תיראי אותי תקחו מוסר
למד' תקחו כתיב תקחי קרי
למע' וקי קלון על כבודך
למד' אל כבודך
למע' ועל גבר עמיתי
למד' עמיתו כתיב עמיתי קרי
למע' ועמדו רגליו ביום ההוא
למד' ועמדו ורגליו ביום ההוא
למע' ועלתת ידו על יד רעהו
למד' אל יד רעהו

דברי הימים

למע' איתן בן קישי
למד' איתן בן קושי כת' קישי ק'
למע' עד עזה ובנותיה ב' מלין
למד' חדא מלה כתיב עדעזה
למע' סוח וחינפר
למד' סיח כתיב סוח ק'
למע' ויזואל ופלט
למד' ויזאל ופלט כתיב וקרי
למע' ויסב את המלוכה
למד' את המלוכ' כתיב המלוכה ק'
למע' לרעות את עמי
למד' את עמו כתיב עמי ק'
למע' השתחוו לה'
למד' והשתחוו
למע' לעשרים לאליאתה
למד' לאליתא
למע' ויעש מזבח נחשת
למד' מזבח הנחשת כתיב
למע' ויצא לפני אסא שמעני
למד' שמעוני מלא
למע' כי במצער אנשים
למד' כי במעצר אנשים

תהלות

למע' והניחו יתרם לעלליהם
למד' לעולליהם
למע' וגורו ממנו כל זרע ישראל
למד' יגורו כתיב וגורו ק'
למע' יביאוני אל הר קדשך
למד' יביאוני כתיב יבואני ק'
למע' בשמחת חסר
למד' בשמחות מלא
למע' תחת אהבתי ישטנוני
למד' ישטונני
למע' בטרם יבינו סירתיכם
למד' סירתכם חסר
למע' לדוד מזמר חסר
למד' לדוד מזמור מלא
למע' אשר ימרוך
למד' אשר יאמרוך

איוב

למע' מכף רגלו עד כתיב ועד ק'
למד' ועד קדקדו כתיב עד ק'
למע' ושאף צמים חילם
למד' ישאף צמים
למע' יאכל בדיו
למד' יאכל בדוי כתיב
למע' כי עתה הייתם לו
למד' הייתם לא כתיב לו ק'
למע' ואולם כלם תשובו ובאו נא
למד' ובאו נא כתיב
למע' ושית על עפר בצר
למד' ישית כתיב
למע' ובתבונתו מחץ רהב
למד' ובתבונתו
למע' ישים עליו לבו
למד' ישיב אליו כתיב
למע' עד תחקרון מלין
למד' מלים
למע' ובכפי דבק מאום
למד' מאומה כתיב מום ק'
למע' לא אכזר כי יעורנו
למד' כי יעירני
למע' הודיעני מה נאמר
למד'

למד' הודיעני כתיב הודיענו ק'

משלי

למע' דדיך ירוך בכל עת
למד' דדיך יוריך בכל עת כתי' ירוך
למע' טוב פריו
למד' טוב פריו כתיב
למע' יש בוטה כמדקרות
למד' יש ביטה כתיב
למע' מפרי פי איש תבואת
למד' תביאת כתיב תבואות ק'
למע' סוס מוכן התשועה
למד' התשעה כתיב
למע' את נפשע ומדונים כתיב
למד' ומדינים
למע' טוב שבת ומדונים כתיב
למד' ומדינים
למע' עד בור ינוס
למד' עד בר

רות

למע' ותאמר כל
למד' את כל אשר עשה
למע' ויען בועז כל אשר עשיתי
למד' את כל אשר עשית כתיב
למע' ותקם היא וכלתיה
למד' ותקם הוא וכלתיה כתיב
למע' ותבא ותעמוד מלא
למד' ותעמד חסר
למע' ותשינה קולן
למד' ותשאנה קולן
למע' ופרשת כנפך חסר
למד' כנפיך מלא
למע' ואלה תולדות פרץ
למד' ואלה תלדת

שיר השירים

למע' לססתי ברכבי פרעה
למד' לסוסתי
למע' כמו חלאים מעשה
למד' מעשי כתיב

קהלת

למע' וחבל את מעשה ידיך
למד' את מעשי כתיב
למע' מה יתרון העשה
למד' העושה מלא
למע' ושבתי אלי העשוקים
למד' העשקים תרויהון חסר
למע' אל בית אבל משתה
למד' המשתה כתיב
למע' האדם אל בית עולמו
למד' על בית עולמו
למע' כי הוא חלקך בחיים
למד' כי היא חלקך כתיב

קינות

למע' משאות שוא ומרוחם
למד' ומדוחים מלא
למע' עודינה תכלינה כתיב
למד' עודינו כתיב כן ק'
למע' בלא יוכלו יגעו
למד' בלא יכלו יגעו חסר
למע' חסדי ה' רחמיו
למד' רחמו כתיב רחמיו ק'
למע' צוד צדוני כצפר חסר
למד' כצפור מלא
למע' השיבנו ה' אליך
למד' השיבנו אדני

מגילה

למע' אל יד שעשגז
למד' על יד שעשגז
למע' בימי' ההם ומרדכי אחשורש
למד' אחשורוש
למע' ויקראו ספרי המלך קדמא
למד' אחשורוש מלא
למע' וישם המלך אחשרש
למד' אחשורוש מלא

דניאל

למע' באדין גובריא אלך פטשיהון
למד' פטשיהן
למע' ויהבו גשמהון
למד' גשמיהון כתיב
למע' אדין עלית ופשרא כתיב
למד' ופשרה כתיב וקרי
למע' בשפרפרא חדא מלה
למד' בשפרפרא תרין מלין
למע' על מקדשך השמם
למד' אל מקדשך
למע' לנו בשת הפנים למלכינו
למד' למלכינו ולשרינו
למע' לך ה' הצדקה ביום
למד' כהיום הזה
למע' ולא תעצור כוח הזרוע
למד' כח הזרוע

עזרא

למע' אל תכס על עונם
למד' ואל תכס אל עונם
למע' והעמיד משמרות
למד' והעמד משמרות כתיב
למע' ונועדה יחדיו בכפירים
למד' בכפירים כתיב ככפירים ק'
למע' ומבני הכהנים בן מיכיה
למד' מיכיה כתיב מיכה ק'
למע' ויקדו וישתחוו
למד' וישתחו כתיב וישתחוו ק'
למע' ואדעה כי מניות נתנה
למד' לא נתנה כתיב נתנו ק'
למע' ועתה נכרת ברית בעצת
למד' בעצת כתיב בעצות ק'

תמו הפלוגתות מכל המקרא ממדינהאי ומערבאי

שטא חדא כל חד וחד

מלעיל ול' דכוותי' וסימ'

והשקית מלעיל ברגלך כגן הירק
לשרת שם את ה' אלהיך
רבה וחטאתם כי כבדה מאד
יצחק מלעיל כל השמע יצחק לי
וספר מלעיל שבע' ימים לטהרתו
קצה מלעיל ונפשינו קצ' בלח' הקלקל
רחוק' מלעיל ואין מציל כי רחוקה היא מצידונים
טובה מלעיל והיה לך למשיב נפש ולכלכל
הוקם מלעיל נאם הגבר הוקם על
יסף ולא יסף עוד מלך ה' להראת
ושברתי ארץ כי תחטא לי
הרם מלעיל ויאמר הרם לך
צרה כי קצר המצע מהשתרע
קצה ותצא אש ממטה
ושבה והיתה לבער כאלה וכאלון
שכר הנה שכר עלינו מלך ישראל
מרה ותצר לדוד מאד דשמואל
התחתונה היציע התחתונה עשרי'
החיצונה ואת מוסד השבת
רעה התרועעה הארץ מוט
וחגורה על חלצים
וחרה וחרה נחשתה ביחזקאל
בוקע מים לפניהם
יצק אשר יצק מים ע"י אליהו
זרה רוחי זרה לאשתי
צורר מים בעביו
למה שמתני למפגע לך
מונע בר יקבהו לאום
יקרה היא מפנינים
תחת גערה במבין
ותאמר העזה פניה ותאמר לו
ארבעה הם קטני ארץ
חומה לו סביב
בוצע בצע כל ארחות ה'
הבו הכי אמרתי הבו לי
אחז שמאל בעשותו ולא אחז
שמע הללוהו בצלצלי
הרשע ומקום הצדק שמה

והלוף שטה חד מלרע וכל קריאה לעיל

שטה מן כ"ג כל חד וחד

לית דכו' וכל מלה אחרי מן לישנא דכו' וסי' נמ' בד"ה ב' סי' ל"ב

שטה מן י"ו דכל חד וחד

לית דכוו' וכל חד ספר דכוו' וסי'
למלאכת וראה את הנגע ביום
וכל יחזקאל דכוו'
הנשים וכל הטף בנשים
וכל שיר השירים דכו'
ואת עשרת חריצי החלב האלה
וכל אסתר דכוו'
התפקדו ובני ישראל התפקדו
וכלכלו וכל וידבר דכוו'
וצבא תחדש עדיך נגדי
וכל דניאל דכוו'
ורעה ועבדי דוד מלך עליהם
וכל משלי דכוו'
ירעם כצאן לשאול שתו מות
וכל תרי עשר דכוו'
ויאסרהו ויבא ה' עליהם את שרי
דד"ה וכל שפטים דכוו'
לא ימות אל תמנע מנער מוסר
וכל יחזקאל דכוו'
ותקע וירא כי לא יכול לו
וכל יחזקאל דכוו'
תהלת ה' ידבר פי ויברך
וכל ירמיה דכוו'
מזוזת ותקם חנה אחרי אכלה
וכל יחזקאל דכוו'
לצבי ביום ההוא יהיה צמח ה'
וכל שיר השירים דכוו'
ועדותיו שמר תשמרון את
וכל תהלות דכוו'
לפני אלהים ויחר אף אלהים בעזא
דד"ה וכל תהלות דכוו'
השיבנו ה' אליך ונשובה כתיב
וכל תהלות דכוו'

נשלמו ההילופין שבין מערבאי ומדנחאי

חילופי קריאה ושער הנגינות

שטה מן כ"א דכל חד וחד לית בספ' כותיה וכל קריא' דכוו' בר מן חד וסי'

ויולדו אלה תולדות בני נח. וכל קריאה דכוו' בר מן חד וילדו כי תהיין לאיש שתי נשים: ורם לבבך ושכחת את. וכל קריאה דכוו' בר מן חד מלעיל ורם על כל גאה ורם ועל כל: בסתר כי יסיתך אחיך בן אמך. וכל קריאה דכוו' בר מן א' קמץ בסתר כי אתה עשית' בסתר: ומגרשיהם כי היו בני יוסף שתי מטות. וכל קריאה דכוו' בר מן א' מגרשיהן. כל הערים אשר תתנו: אחיך ויוסף עוד אבנר לאמר אל עשהאל. וכל קריאה דכוו' בר מן א' לאחיך ולשרה אמר הנה נתתי: משית הרי בגלבע אל טל ואל מטר. וכל קריא' דכוו' בר מן א' משית: רוח אפינו משיח ה': מקנה על הסרים אשה בכי ונכי וכל קריא' דכוו' בר מן א' למקנה לאברהם למקנה לעיני: ומים ואמרת כה אמר המלך דמלכי'. וכל קריא' דכוו' בר מן א' מלעיל ומים למען יחסרו לחם ומי': חפשי מקץ שבע שנים תשלחנו. וכל קריאה דכוו' בר מן א' חפשים הלא זה יום אבחרהו: על הרעה ושב הגוי ההוא מרעתו. וכל קריאה דכוו' בר מן א' אל הרעה וישלח ידו המלאך ירושלם: מזבחותיהם וידעתם כי אני ה' בהיות. וכל קריאה דכוו' בר מן א' מזבחתיהם תחת יסודה הכתובה: תקראו ביום ההוא נאם ה' צבאות תקראו וכל קריאה דכוו' בר מן א' תקראי והנכי אמ' איך אשיתך: ויאו נבוכד נצר מלך בבל וכל קריאה דכוו' בר מן א' ויאוש ויאוסו המלך אחז כתי': זכרו תורת משה עבדי וכל קריאה דכוו' בר מן א' זכרו זכרו אבד מני ארץ: וישמחו כי ישתקו וינחם: וכל קריאה דכוו' בר מן א' וישמחו ישאו בתוף וכנור. תערך לפני שלחן נגד. וכל קריאה דכוו' בר מן א' תערג גם בהמות שדה תערג אליך: זכרון אין זכרון לראשונים. וכל קריאה דכוו' בר מן א' זכרון דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי: בחכמה כי יש אדם שעמלו בחכמה. וכל קריאה דכוו' בר מן א' מלעיל בד"ה והנה מחלקות הכהנים: ומוצא ומוצא אני מר ממות. וכל קריאה דכוו' בר מן א' והמוצ' לא יסיף משם עוד עול: שמרה נפשי עדותיך. וכל קריאה דכוו' בר מן א' שמרה ה' אלהי אברהם יצחק וישראל: ישי מארץ כלו תפילות דוד בן ישי. וכל קריאה דכוו' בר מן א' בעת ההוא יובל שי:

שטה הלופין כל קריאה חדא מלה וכל ספר חרוף לה וסי'

הנראה וירא ה' אל אברהם ויאמר. וכל קריאה חלוף הנראה: הירה. ויהי בעת ההיא וירד יהודה: וכל קריא' חלף הירה: ואשלחה את העם. וכל קריאה חלוף ואשלחה לאליעזר. פרשו כנפים והיו הכרבים פרשי כנפים: וכל קריאה חלוף פרשים כנפים: ואמה וחצי האמה ארך הקרש. וכל קריאה חלוף אמה וחצי האמה: מראה וראה הכהן והנה. וכל קרי' חלוף מראה: וכי יגור אתכם גר. וכל קריאה חלוף וכי יגור אתך: ויסעו מפונן ויחנו באובות. וכל קריאה חלוף פונן: ונפן ונסע משנה תורה. וכל קריאה חלוף ויפן ויסע: ותקרבון ותעמדון תחת ההר. וכל קריאה חלוף ותקרבו ותעמדו: אלה העדות החקים: וכל קרי' חלוף אלה העדות: מן המערה ויעשו כן ויוציאו. וכל קריאה חלוף מהמערה: יחל קמץ והוא יחל להושיע. וכל קריאה חלוף יחל פתח: כבשה ולרש אין כל כי אם. וכל קריאה חלוף נקבה מן הצאן כשבה: נבה ויבא דוד נבה אל. וכל קריא חלוף נבה בית שן אשר גנבו אתם מרחוב. וכל קריאה חלוף בית שאן ויושיבום כאשר בא יעקב מצרים וכל קרי' חלוף יושיבם: אתי הגתי ויאמר המלך אל אתי הגתי. וכל קרי' חלוף איתי רפה: מבחור והכיתם כל עיר מבחור. וכל קרי' חלוף מבחר: נבנה כי לא נבנה בית לשם. וכל קריאה חלוף נבנה: כליתי ואני אמרתי לריק יגעתי: וכל קריאה חלוף כליתי: וקויתי וחכיתי לה' המסתיר. וכל קרי חלוף קויתי: אוריהו ויוציאו את אוריהו ממצרים. וכל קריאה חלוף אוריה: האח לפניו מבערת. וכל קריאה חלוף האח האח: על לבי ולא עלתה על לבי. וכל קרי' חלוף אל לבי: הסריונות אסרו הסוסים ועלו. וכל קרי' חלוף הסריונות: לנשיא יחזקאל מלעיל. וכל קריאה חלוף לנשיא מלרע: לחול מלרע בין קדש לחול. וכל קריאה חלוף לחול מלעיל: נהר כבר על נהר כבר. וכל קריאה חלוף על נהר פרת: שנים עשר יחזקיה. וכל קריאה חלוף יחזקיהו: רחמה ותגמל את לא רחמה. וכל קריאה חלוף רחם: דברי הימים חירם דדמשק. וכל קריאה חירם דמשק: תהלות אזמר' ולשמך אזמרה. וכל קריאה חלוף ולשמך אזמ': תהלות בית אהרן בטחו בה'. וכל קרי' חלוף בני אהרן: תהלות אמן ואמן וברוך שם כבודו לעולם. וכל קריאה חלוף אמן ואמן: איוב רים התקשר רים בתלם עבתו. וכל קרי' חלוף ראם: ולא נדע מה ידעת ולא נדע. וכל קריאה חלוף לא נדע: משלי שלמה בן דוד. וכל קרי' חלוף דברי שלמה: לצדיק מלרע מן לחכם ויחכם עוד הודע לצדיק. וכל קריא' חלוף לצדיק מלעיל: יקרה את כלם. וכל קרי' חלוף יקרא: חולה יש רעה חולה. וכל קריא' חלוף חולה: עדת קמץ לא עדת בכון. וכל קריאה פתח עדת ה': קל קמץ קל מן שמיא נפל. וכל קריאה חלוף קל פתח: כבר פתח כבר אנש אתה. וכל קריאה קמץ ויאמר לה המלך: באצלות פתח וישלח ידו באצלות. וכל קרי' באצלות קמץ: עזרא יויקים יויריב ידעיה יוצדק ישוע. וכל קרי' יהויקים יהויריב יהוידע יהוצדק יהושע: שיר השירים הראיני השמיעני. וכל קריאה חלוף הראיני השמיעני: רות תדבקין. וכל קריאה חלוף תדבקון: קינות רבתי בגוים. וכל קריאה חלוף רבת: אסתר ועשרים ומאה. וכל קרי' חלוף מאה ועשרים: לחדש מלרע לחדש שנים עשר. וכל קריאה חלוף לחדש מלעיל:

שטה מן ל' וכל חד וחד לית דכוו' חלוף וסימני'

שבתון שבת הוא הדבר אשר דבר ה'. וכל קריאה חלוף שבת שבתון: אשה לה' הוא והקטרת את כל החלב. וכל קריאה אשה הוא לה': ללאות חמשים ויעש ללאות חמשים. וכל קריאה חלוף חמשים ללאות: בבהמה ובעוף והבדלתם בין הבהמה. וכל קריאה חלוף בעוף ובבהמה: לאמו ולאביו כי אם לשארו. וכל קרי' חלוף לאביו ולאמו: אמו ואביו איש אמו ואביו. וכל קריאה חלוף אביו ואמו: הישר והטוב ועשית הישר והטוב. וכל קריאה חלוף הטוב והישר: משפט צדק שפטים ושטרים. וכל קריאה חלוף צדק ומשפט: בתמים ובאמ' ועתה יראו את ה'. וכל קריאה חלוף באמת ובתמים: המלך אדני ועתה אשר באתי. וכל קריאה חלוף אדני המלך: הקם לה' מזבח ויבאו אל דוד ביום. וכל קריאה חלוף הקם מזבח: שקלים חמשים ויאמר המלך אל ארונה. וכל קריאה חלוף חמשים שקלים: לחרבה לשמה ותתך חמתי ואפי. וכל קריאה חלוף לשמה ולחרפה: קדים רוח כי הוא בין אחים. וכל קריאה חלוף רוח קדים: כירחי קדם מי יתנני כירחי קדם. וכל קריאה חלוף כימי קדם: אבן ועץ ועמך לרב עשי מלאכה. וכל קריאה חלוף עץ ואבן: להודות ולהלל ולעמד בבקר בבקר. וכל קריאה חלוף להלל ולהודות: ראה עתה כי ה' בחר בך דד"ה. וכל קריאה חלוף עתה ראה: אל אל יסגירני אל אל עויל. וכל קרי' חלוף אל אל: דבש וחמאה אל ירא בפלגות. וכל קריאה חלוף חמאה ודבש: בזהב ובכסף ולאלוה מעזים. וכל קרי' חלוף בכסף ובזהב: לכליון ומחלון ויאמר בעז לזקנים. וכל קרי' חלוף מחלון וכליון: רבים עמים זכר ה' חרפת עבדיך. וכל קריאה חלוף עמים רבים: שנים שלש ויתן להם המלך דבר. וכל קריאה חלוף שלש שנים: והארץ נכבשה ויקהלו כל עדת בני ישראל. וכל קריאה חלוף נכבשה הארץ: ושה ושור ויתנו עליהם וישחיתו. וכל קריאה חלוף ושור ושה: וראו ודעו מכל המחבאים. וכל קריאה חלוף ודעו וראו: ובני שלמה והיה כשכב אדני. וכל קרי' חלוף שלמה בני: ופרו ורבו והרבתי עליכם אדם. וכל קרי' חלוף ורבו ופרו: ואמות שלש כי עשה שלמה כיור דד"ה. וכל קרי חלוף שלש אמות: אחד לעלה ואחד למטה והם לא תמצא. וכל קרי' חלוף אחד למטה ואחד לעלה: ורחץ במים את בשרו כתנת בד קדש. וכל קריאה חלוף ורחץ את בשרו במים: אך את הזהב ואת הכסף ואת הנחש'. וכל קריאה חלוף את הכסף ואת הזהב: בין השמים ובין הארץ ויקרא אבשלום. וכל קריאה חלוף בין הארץ ובין השמים: אל ישעיהו הנביא בן אמוץ וישלח את אליקים אשר על הבית. וכל קריאה חלוף אל ישעיהו בן אמוץ הנביא: ביד נטויה ובזרוע חזקה ונלחמתי אני. וכל קרי' חלוף ביד חזקה ובזרוע נטויה: בני יהודה ובני ישראל ונקבצו בני יהודה. וכל קרי' חלוף בני ישראל ובני יהודה: כמה רחבה וכמה ארכה ואמר אנה אתה הולך. וכל קריאה חלוף כמה ארכה וכמה רחבה: חקת עולם בכל משבתיכם לדרתיכם וקראתם בעצם. וכל קריאה חלוף לדרתיכם בכל משבתיכם:

חד מן ב' זוגין מן ג' אית בהון מן ו' מהן הכנעני החתי האמרי

הפרזי החוי והיבוסי י"ד פסוקים דמיחדין כולהון כ' פסוקים.

וארד להצילו מיד מצרים. ואמר אעלה אתכם מעני מצרים. ישראל ובני ישראל ישבו בקרב. הכנעני

החתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוסי וסימ' כתמ"פוס : תחרימם כי החרם תחרימם . המלכים ויהי כשמע כל המלכי' . בהר ובשפלה ובערבה . החתי האמרי הכנעני והפריזי והחוי והיבוסי וסימ' תמכ"פוס : כל העם דמלכי' כל העם הנותר מן. האמרי החתי הפרזי החוי והיבוסי וסי' מח"פוס : כל העם דד"ה כל העם הנותר מן . החתי והאמורי והפרזי והחוי והיבוסי וסימ' חמ"פוס : מלאך ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי. הכנעני האמרי והחתי והפרזי החוי והיבוסי וסימ' כמח"פוס : מלאכי כי ילך מלאכי לפניך . האמרי והחתי הפרזי והכנעני החוי והיבוסי וסי' מחפ"כוס . הצרעה ושלחתי את הצרעה . החוי את הכנעני ואת החתי וסימ' וכ"ח : עמלק יושב בארץ הנגב . והחתי והיבוסי והאמורי ישב בהר והכנעני וסימ' חס"מך : ונשל כי יביאך ה' אלהיך אל הארץ. החתי והגרגשי והאמרי והכנעני והפרזי והחוי והיבוסי וסימ' חגמכ"פוס : בזאת תדעון ויאמר יהושע בזאת.הכנעני החתי החוי הפרזי הגרגשי האמורי והיבוסי וסי'כחחפג"מס: שמר לך את אשר אנכי . האמרי והכנעני והחתי והפרזי והחוי והיבוסי וסימ' מכח'פוס ממזרח וכנעני ממזרח מים . והאמרי והחתי והפריזי והיבוסי בהר והחוי וסימ' כמח"פסו . כתועבותיהם ובכלות אלה נגשו אלי השרי' . לכנעני החתי הפרזי והיבוסי העמוני המואבי המצרי והאמרי וסימ' כחפסע"מאם.ומלאת את לבבו נאמן לפניך הכנעני החתי האמרי והפרזי והיבוסי והגרגשי וסימ'כחמ"פסג:

וסימ' אלו דנסבין וי"ו

והרד . ואמר שמר לך ונשל הוא כדקמאי . ובתריהון וי"ו פי' כקדמאי דמלה קדמ' ותניינא לא נסבין וי"ו ושארא נסבין ובני ישראל ישבו בקרב הכנעני החתי והאמרי והפריזי והחוי והיבוסי: ויקהל דוד את כל שרי ישראל . שרי שרי ושרי ושרי ושרי.ימעט ועתה אלהינו האל הגדול והגבור . למלכינו לשרינו ולכהנינו ולנביאנו ולאבותינו ולכל העורה זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלאים ולזבח . ע"כ . תחרימם כי החרם תחרימם . החתי והאמרי הכנעני והפרזי החוי והיבוסי ואפ"ם בנערינו ויאמר משה בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו בצאנינו ובבקרינו . זנתה כי זנתה אמם הורישם . לאמי ומימי למרי ושפתי שמני ושקויי . ואפ"ם מזבח את מזבח הנחשת את ואת את ואת את הכיור ואת כנו . המלכים ויהי כשמע כל המלכים החתי והאמרי הכנעני הפרזי החוי והיבוסי . ואפ"ם הזהב אך את הזהב ואת הכסף ואת הנחשת את הברזל את הבדיל ואת העפרת . בהר ובשפלה ובערב' החתי האמרי והכנעני הפרזי החוי והיבוסי . ואפ"ם דן יוסף ובנימין נפתלי גד ואשר . כל העם דמלכים כל העם הנותר מן האמרי החתי הפריזי החוי והיבוסי . ואפ"ם הויה הנה יד ה' הויה בסוסים בחמרי' בגמלים בבקר ובצאן.וממחצית בני ישראל תקח אחד אחוז . מן האדם מן הבקר מן החמורים מן הצאן . וב"פם אעברה נא ואראה את הארץ הטובה . הירדן ההר הטוב הזה והלבנון . האדנים כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני האדנים האל הגדול הגבור והנורא . כל העם ד"ה כל העם הנותר מן. החתי והאמרי והפריזי והחוי והיבוסי . וב"פם ממנים ומהם ממנים על הכלים . הסלת והיין והשמן והלבונה והבשמים . הגדלה לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד . מלאך ושלחתי לפניך מלאך . הכנעני האמרי והחתי והפריזי החוי והיבוסי . וב"פם הקללה ואלה יעמדו על הקללה ראובן גד ואשר וזבולן דן ונפתלי . קלעי את קלעי החצר. את עמודים ואת אדני' ואת המסך את מיתרי' ואת כל כלי עבדתם . מלאכי כי ילך מלאכי לפניך . האמרי והחתי והפרזי והכנעני החוי והיבוסי . וג"פם עדן ועל ידו עדן ומנימין וישוע ושמעיהו אמריהו ושכניהו . הפקדתיך ראה הפקדתיך היום לנתש ולנתוץ ולהאבי' ולהרוס לבנות ולנטוע . ואל מת אדם לא יבא לטמאה לאב ולאם לבן ולבת לאח ולאחות. ע"כ . יביאך והיה כי יביאך ה' אל הארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבוסי . וא"פם ויעלו מבני ישראל ומן הכהנים והלוים והשערים והנתינים : הצרעה ושלחתי את הצרעה את החוי את הכנעני ואת החתי . ואפ"ם וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן את סדם ואת עמרה וישב את כל הרכוש וגם את לוט את הנשים ואת העם.ואפ"ם ורחץ את בשרו במים . את בגדו את עלתו ואת עלת. המטה קח את המטה והקהל את העדה את העדה ואת בעירם הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם . את הדברים האלה את השמים ואת הארץ . ויעשו בני ישראל את הרע בעיני ה' . את ה' אלהיהם את הבעלים ואת האשרות . ע"כ:

עמלק ישב בארץ הנגב והחתי והיבוסי והאמרי ישב בהר והכנעני כלהון ווי"ן :

אילין ב' פסו' מלה קדמ' לא נסיב וי"ו ושאר' כולהון נסבין וסי'

תדעון ויאמר יהושע בזאת תדעון . את הכנעני ואת החתי ואת החוי ואת הפרזי ואת הגרגשי: השפחות וישם את השפחות ואת ילדיהן ואת לאה ואת רחל ואת יוסף:נאנס ואת נאנס ואת בק : ואת תמריה'ואת אשר ואת אשר:יקחו וכה יקחו את הזהב ואת התכלת ואת הארגמן ואת תולעת השני ואת השש : ולקחו בגד תכלת וכסו . את מנרת ואת נרתיה ואת מלקחיה ואת מחתתיה ואת : הצפר את הצפר החיה יקח אתה ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזו' . וישבו בני ישראל את נשי מדין ואת טפם ואת כל בהמתם ואת כל מקניהם ואת כל חילם:תקות הנה אנחנו באים בארץ. את תקות ואת אביך ואת אמך ואת אחיך ואת : בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם . את הכנעני ואת החתי ואת החוי ואת הפרזי ואת הגרגשי והאמרי והיבוסי : ותפל אש ה' ותאכל : את העלה ואת העצים את האבן ואת העפר ואת : חלקיה ויצו המלך דמלכים . את חלקיה ואת אחיקם ואת עכבור ואת שפן ואת : יויכין ויגל את יויכין בבלה . ואת את ואת נשי ואת סריסיו ואת : עצמות בעת ההיא נאם ה' יוציאו את עצמה ואת עצמו ואת עצמות ואת : ממלא ואמרת אליהם כה אמר ה' . את כל יושבי ואת המלכי' ואת הכהנים ואת הנביאי' ואת כל יושבי : רעו' השכחת' את רעו' ואת רעות ואת רעו' ואת : ויצו המלך תניינא דמלכים . ותכרו דירמיה ויצוה המלך את ירחמאל . וגם את האבות ואת הידעונים . הנחלות את הנחלות לא חזקתם : האבדת את האבדת אבקש . ואת הנדחת ואת החולה ואת השמנה ואת החזקה : הירדן ותעברו את הירדן ותבאו האמרי והפרזי והכנעני והחתי והגרגשי החוי והיבוסי . ובפ"ם שקדתי והיה כאשר שקדתי. לנתש ולנתץ ולהרוס ולהאביד ולהרע לבנות ולנטע : אלה וכחש ורצח וגנוב ונאוף פרצו ודמים : כתעבתיהם ובכלות אלה נגשו אלי . החתי היבוסי העמני המאבי המצרי והאמרי . וב"פם הרבה העצים הדלק האש התם הבשר והרקח. ושאר העם הכהנים הלוים השערים המשוררים והנתינים . ומצאת את לבבו נאמן לפניך הכנעני החתי האמרי והפרזי והיבוסי והגרגשי . וב"פם וכר הוליד את קיש את שאול את יהונתן ואת מלכי שוע ואת אבינדב ואת . הבגדים לקחת את הבגדים את הבגדים את הכתנת הכתב' ואת מעיל ואת האפו' ואת החשן :

שער הנגינות

אלה הם שמות המלכים והמשרתים אתנחתא . זרקא . זקף בין גדול בין קטן . יתיב . טפחא.טרס . והוא גריש והוא הדין לגרשים . לגרמיה פסקא . פזר בין גדול בין קטן והגדול הוא קרני פרה . רביע . תביר. תלישא גדולה . שלשלת הגולה.סוף פסוק . וסימני' ראשי שמותם אז"ז יט"ע לפ"ק רת"ת שס"ס . ואלה המשרתי'. מונח.מהרכבל.תלישא קטנה. מהפך.מארכא.עלוי . אזלא דרגא. מאילא .יתיב דומה לטפחא אע"פ שמונח עלוי דומין זה לזה אותן הבאי'לפני אז"ז נקראין עלוי לפני שאר מלכים מונח ויש קוראין העלוי שופר ישר או שופר הולך: לעולם לא יבאו שני אתנחתות בפסוק אחד ולא ישרתנה כי אם עלוי חוץ מי"א מקומות שישרתנה מאיילה על פי המסורת והיא דומה לטפחה וסי' נמסר בסדר פנחס ודניאל סי' ג' וד"ה ב' סי' ב' ע"ש . ופעמים שישרתנה שני שופרות מונח ועלוי : הזקף גדול אין לו משרת : זקף קטן אם יש לו משרת אחד והתיבה אשר בה המשרת נגינתה בראשה אז יהיה המשרת מהרכבל כגון רגע אדבר ואם אין הנגינה בראשה אז יהיה משרתו עלוי כגון ולא פחדו עפהם נשיהם ואם שנים משרתים אע"פ שאין הנגינה באות הראשון מ"מ הוא מהרכבל והשני עלוי כגון אשר כפר בהם וגם אין לו כי אם משרת אחד אף אם הוא באות ראשון אם תיבה הקודמ' לאותו משרת מפרש ומוקפת לו כי הוא עלוי כי אז נראה כתיבה אחת ונראה שאין הנגינה בראש כמו בכל ארץ מצרים ואם הזקף בלא משרת יבא לפניו מקל בתיבתו לתיקון הנגינה או בתיבה שלפניו אם היא מוקפת לו שאז הוא כתיבה אחת כגון והכהן והנכרי אבני שהם . זרקא אם יש לה משרת אחד הוא מונח שהוא עלוי במ"ו יוצאים מן הכלל שהם במרכא וסימ' לכן אמר לבני ישראל . כי תשא את ראש' בני ישראל. בכל אשר התהלכתי . ותכרו . ויזבח שור ומריא וצאן . ותכרו . ואני שבע מנשה . ויבאו בבעל פרצים . נשכה מפני צריך . קנה נגד היושבים . ואם יש לה שנים אם הראשון באות ראשון של תיבה הוא מונח והשני עלוי כגון ששת ימים תעבד מי שם פה לאדם ואם אינו באות ראשון הוא אזלא כגון ויאמר משה לפרעה העידותי בכם היום ואם יש לה ג' משרתים אז הראשון תלישא קטנ' והשני אזלא והשלישי עלוי כגון ואם ביום שמוע אישה ואם יש פסק בין משרת לזרקא אותו המשרת מירכא כגון ועלה הגבול דבירה או יש מאיילא בין אזלא לזרקא בלא פסיק והם בי"ח מקומות בתומם והא לך לשון המסורת י"ח מאיילין מאריכין בין אזלא לזרקא באורייתא וסימ' נמסר במסרה רבת'בערך טעם כל אילו במאילא וכל פסקתא דכותהון מאריכין במארכא אך לא במאיילא אך כי הניגון שוה במ"ב פסק ועלוי.וסימ' ויאמר אליהם ראובן הנה תרדת אלינו זה כמגלה בספר הספמי' אחד וכב' מקומו' משרתי' אזלא ומרכא בתיבה אחת לזרקא וסימ' איתמר בניו יצאו בנו שלו לאזכרות ולתרומות ואם יש לזרקא משרתי' יותר מג' האמורים תלישא קטנה אזלא ועילוי כל אשר לפני התלישא הם עלוי : זרקא לעולם אחריה סגולתא במ"א כה אמר ה' למשיחו לכורש . יתיב קריאתו כקריאת פשטא ובמקום פשטא הוא אמנם אם הנגינה בראש נקרא יתיב והוא כמו מהפך אך קטן הוא ממנו ונקוד חוץ מן הנקודה לצד ימין כגון אלה בני בלהה ואם אין הנגינה נקראת בראש תיבה הוא מהפך כגון וידבר אלהים אל משה וגם אף אם הנגינה בראש היבה ותיבה שלפניה מוקפת לה הוא מהפך כי אינו חשוב כבראש תיבה אלא כמו באמצע כי שתי תיבות כשהן מוקפו'הינם חשובות כאחת' רק כאמת כאשר פירשתיו בדין מהרכבל כגון כי לא באו לגבול מואב ונקוד האי כללא בידך למהפך ולדרג'. ולמרכא אם יש להם משר' והוא בראש תיבה הוא מונח כגון כי לא ילדה ליעקב דגל מחנה אפרים ואם אינו מונח הוא אזלא כגון אשר דבר משה נפתולי אלהי' נפתלתי אחד עשר יום וכן אף אם הוא בראש תיבה אם תיבה שלפניו מוקפת לו עוד הוא אזלא כי הכל כתיבה אחת ואם כן אינו בראש תיבה כגון אל נא תהי מריבה : ואחר היתיב לא תבא לעולם פשטא רק בי"א מקומות וסימניהון נמסר בויקרא ובדניאל סימן ב'. טרס הוא גרש וישמשהו עד ה' משרתים ואם אין לו כי אם משרת אחד והוא באות ראשונה הוא מונח כגון הן הנה הן הראנו כי אביאנו וכן לגרשים כי תשא כי הנה הנה יושבת הארץ ואם אינו באות ראשונה הוא אזלא כמו ויקח תרח ואם המשרת בתיבה הגרש כמו כן הוא אזלא כמו וסמכו : והסירותי את לב האבן והביאותים ואם יש לטרס הברה אחת אחריו בתיבתו ויש לו משרת לפניו בתיבה אחרת אז הוא גרש במקל אחד כמו שפירשתי הן הנה כי אביאנו אבל אם הוא בהברה אחרונה אז הוא גרשים בשתי מקלות כגון כי תשא וישמע יתרו אמנם אם המשרת אזלא אינו רק במקל אחד ואפילו בהברה אחרונה הוא כגון ויגש אליו והסירותי את לב האבן ואם ישרתוהו שני' לטרס הראשון תלישה קטנה והשני אזלא כי לעולם אחר תלישא קטנה אזלא לפני טרס כגון ויקחו אליך פרה אדומ' ואם יש יותר משרתים כל אותם שהם לפני תלישה קטנה הם מונחים כמו ויוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת שריו ואת עצמו' הכהנים . טפחא היא טרחא ולא ישרתנ' לעולם כי אם מארכה רק בי"ד מקומות ישרתנה דרגא עם ב' מרכות והם תרין חוטרין וסימ' נמסר בסוף מטות וברית חבקוק ובנחמיה סוף סימן ג' : טפחא נוטה לצד ימין ומארכה לשמאל וסימ' וימינו טפחה שמים ולא ישרתנה מרכא בתיבתה כי אם בח' מקומות וסי' נמסר בסדר אמור וביחזקאל סימן ל"ו ובשיר השירים סימן ו' . מפשע כי לא כל ג' תיבות שהראשונה כי והשנייה לא והשלישית טפחא אם אות ראשונה מתיבת הטפחא ננקדת במלך תהיה תיבת כי במרכא ותיבת לא מוקפת לתיב' הטפחא כגון כי לא באתם עד עתה כי לא נסב ויוצ' מן הכלל כי לא תעב' את הירדן ואם יש חטף באו' ראשונה של טפחא היב' כי תהי' מוקפת לתיבת לא ותיב' לא תעמד כגון כי לא דרשנוהו : לגרמיה ישרתוהו עד ב' משרתי' כגון המלט אמלט אל ארץ פלשתי' : פזר קטן כל משרתיו מונחי' . פזר גדול שהוא קרני פרה לעולם ישרתנו גלגל שהוא ירח בן יומו וישרתוהו עד ו' משרתי' בב' מקומו' לבד מן הגלגל הסמוך לו . ובמסורת יש י"ד בטע' פזר גדול וגלגל וסי' נמסר בסוף יחזקאל ומגלה סוף סימן ז' ונחמי' סימן י"ג . פשטא כך משפטה אם ישרתנה משר' אחד ואין בין משר' לפשטא לא מלך ולא חטף ברא' התיבה משרתו מרכ' כגון היתה תהו אבל אם יש מלך אחד או חטף אחד אז ישרתנה מהפך כמו ויהי השמ' לבא זה שמי ואם ישרתו' שני' אם הראשון באו' ראשון של תיבה הו' מונח והשני כמשפטו המפור' מרכא או מהפך כגון כי לא ילדה ליעקב אבל אם אינו באו' ראשון הוא אזלא והשני כמשפטו מהפך או מרכ' כגון אחד עשר יום ואם ישרתנה ג' משרתי' הראשון תלישה קטנה והשני אזלא והשלישי כמשפטו ואם יש לה יותר כל שלפני התלישה קטנה מונחי' הם . רביע אם יש לו משרת אחד הוא מונח ואם יש לו שנים הראשון דרגא והשני מונח כגון שתי כתפות חברות כי על אפי ועל חמתי ואם יש לו יותר הראשון מונח והשני דרגא והשלישי מונח כגון גם בן ואם אין לו ובה' מקומות ישרתנו מונח בתיבתו וסי' בויגש ובזכרי' סוף סימן ז': תביר אם יש לו משרת אחד ויש בין המשר' לתבי' ב' מלכי' או חטף בראש תיב' ומלך המשר' הוא דרגא כגון אהרן הכהן ובני קרחי' שהחטף בראש תיבה הוא מלך בכמ' מקומות אבל נגינ' גם אם יש ביניה' מלך וחטף בראש תיב' המשר' דרגא כמו המטיר על סדו' וגם אם יש בין המשרת לתביר מלך אחד ושני חטפי' רצופים כמו כן המשר' דרגא כמו וכי תזבחו ביום ובהכ' אבל אם אין ביניה' כי אם מלך אחד או מלך וחטף מובלע אז המשר' מרכא כמו הסר הטוב כי עזבו כי לא קדמו דסוף עזר' במי"ג מקומו' יוצאין מכלל זה שהמשר' דרג' אע"פ שאין בין המשר' לתבי' רק מלך אחד או מלך וחטף מובלע וסי' והקרבם ליין יהיו' המקריב את דם השלמ' לו תהיה ב' בו וכי יגוף שור איש וכל אשר אין לו דמשנה תורה וישלחם יהושע וגו' בין בית אל וקא'.שאון עתה ירע לנו כשר שלמן ואיש מתדבקת דד"ה ספך ידך דמלכי'כי לא יכלו לעשות וכל אשר תמצ' ידך ועיין בפרש' שמיני.וכל פסק בדרגא דכוו' כגון המל ימל ואפילו אין בינהמשר' לתביר לא מלך ולא חטף כמו כן הוא דרגא כמו האזורע גם ואם יש ביניהם מלך וחטף פתח או מלך וחטף סגול הרי הם נחשבי' כמלך וישרת דרגא כגון אשר קנה יעקב נתן אלהיו'ואם תהי' התיבה אשר בה התבי' במתג וחטף כגון צרי לפני חטף המניע' או חולם לפני חטף שהוא מתוג או קמץ לפני חטף מתוג אז יהיה המשר' מרכא במקו' המתג בתיב' התביר כגון יצאו שמרי ידך ישתרגו אבל אם הוא חטף פתח אין משרתו מרכא בתיבתו במ"ג וסי' לכן הנבא ואמרת אל תלחמו וידרש יחזקיהו על הכהני' ואם ישרתוהו שני' אם המשר' ראשון באות ראשון הוא מונח והשני כמשפטו המפורש כגון עיר שופכת דם בקרבה ואם אינו באות ראשון הוא אזלא והשני כמשפטו כגון ואיש איש בית אבותיו ואם ישרתו שלשה הראשון תלישא קטנה והשני אזלא כי לעולם אחר תלישא קטנה תבא אזלא והשלישי כמשפטו ואם יותר כל אותם שלפני התלישא קטנה הם מונחי' : תלישא גדולה כל משרתיה מונחים וישרתו עד ו' מונחי' כמו ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל דבסוף יחזקאל : שלשלת אין לה משרת : סגולתא תבא לעולם אחר זרקא וכל משרתיה מונחי' : סוף פסוק לא ישרתוהו לעולם רק מרכא ובה' מקומות ישרתוהו מאילא בתיבתו וסי' נמסר בכי' אמור וביהושע סימן י"א . ומונח משר' לז' טעמי' ובה' מקומות משרת לתיבתו וסימ' נמסר בפר' ויגש ובזכרי' סוף סי' ז' . כל תביר אחריו טפחא במ"א ארץ מאפיליה : כל טפח' יש אחריה סלוק או אתנחתא : ואחר יתיב לעולם בא זקף קטן : הנגינות נקראות במקום שראוי להאריך בנגון בתיבה אע"פ שאינןנקודות באותו אות כגון פשטא וזרקא ותלישא קטנה שהם לעולם בסוף תיבה אע"פ כן נקראות באות שהיה דינה להיות בתיבה אילו היו נגינות אחרות וכן תלישא גדולה לעולם בראש תיבה אע"פ כן נקראות באות שהיה דין הנגינה בו להיות אילו היתה נגינה אחרת ויש נקדני' שעושין ב' תלישות וב' זרקות אחת בסוף תיבה ואחת במקום שהיה ראוי לנגן בעבו' בני אדם שאינם יודעים באיזה מקום ראוי לנגן כגון ויאמר וזרקו וכל פשטא עושים ב' פעמים אחת בסוף תיבה ואחת במקום שראוי לנגן כגון ויבואו אלה וכן סגולתא :